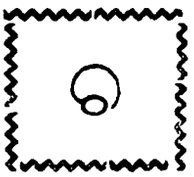
ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ ।

ଚ—ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣର ୬ଷ୍ଠ ଓ ଚ ବର୍ଗର ୧ମ ବର୍ଣ୍ଣ; ଅଘୋଷବାନ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ; ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ତାଲୁ—The sixth consonant. It has the sound of 'ch' in child. It is uttered with the help of the roof of the palate in the cavity of the mouth.

Cha

ଅ. ଅ—୧ । ଏବଂ; ଓ—1. And.

୨ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ; କନ୍ତୁ—
2. On the other hand; still.

୩ । ପୁନରପି—6. Also; again; moreover.

୪ । ତଥାପି—4. Yet.

୫ । ସମ୍ମଇସୂ—5. Too; together.

୬ । ଇତରେତର ଯୋଗ—
6. Mutual connection.

୭ । ସମାହାର—7. Collective compilation.

୮ । ଯଦି—8. If.

୯ । ଅନୁଷଙ୍ଗିକତା; ସଧ—
9. Together with; simultaneity.

୧୦ । (ଅବଧାରଣ) ନଶ୍ଚେଁ—
10. (certainty) Yes; certainly.

୧୧ । ସଙ୍କଳ୍ପ—11. Determination.

୧୨ । ପାଦପୂରଣ—12. Expletive used to fill up or complete a sentence.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ କମ୍ବା ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଏହା ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବରେ ବା ବାକ୍ୟର ଶେଷରେ କଦାପି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ 'ଚ' ର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ; କେବଳ ଏବଂଚ, ପୁନଶ୍ଚ, ଅପିଚ, ବରଂଚ, ତଥାଚ, କଦାଚ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଏହା ଅନ୍ୟ ଅବ୍ୟୟରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନଞ୍ଜର୍ଥ ଦେବା ପଦ ସ୍ୱରୂପ ଓଡ଼ିଆରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଅଛି ।]

ସଂ. ବି. (ଚର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । ଚୌର; ଚୋର—1. Thief.

୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—2. The moon.

୩ । କୂର୍ମ—3. Tortoise.

୪ । ଶିବାନୁଚର; ରୁଦ୍ରେଶ୍ୱର—
4. An attendant of Śiba.

୫ । ଶିବ—5. Śiba.

୬ । ଚୋବାଇବା—6. Chewing.

୭ । ଖାଇବା—7. Eating.

ଚଅଁ ଚଅଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Cha-añ cha-añ ଚାଟୁଥିବା ଗାଈଚରକୁ ଓ ଶିଶୁ ମାଉସୁନକୁ ଚୌଁଚୌଁ ଚୁଚୁମ୍ବିବା ବେଳେ ହେବା ଶବ୍ଦ—1. Sound made by a calf or child sipping milk from its mother's teat.
ଚୁଭରଚୁଭର

୨ । ଦୁଇ ଓଠ ମେଲ୍ଲ ଥାଇ ଉପର ଦାନ୍ତମୂଳ ଓ ଜିଭକୁ ଚପି ପବନକୁ ଉତ୍ତରକୁ ଟାଣିନେବାର ଉଦ୍ୟମଜନିତ ଧ୍ୱନି (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ 'ଚୁଁ' କଲାବେଳେ 'ଉ' ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଯେଉଁ ଧ୍ୱନି ଶୁଣାଯାଏ)—2. The sound produced by sucking wind through the tip of the tongue and the root of the upper teeth after joining them and keeping the lips open.

ଚଅଁଫଲା—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଚପଳ)—
Cha-añphalā (ଚଅଁଫୁଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଚଞ୍ଚଳମତି—
1. Fickle-minded.

୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Restless.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପଇ ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଟେଣ୍ଡିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଟେଣ୍ଡିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ ଦୋଳିଡି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଇପ୍ରକାରରେ ନ ମଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବସସ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'ଏ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଚଅଁର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚମର)—

Cha-añra
ଚଉରୀ; ଚାମର
चँवर; चौंरी

୧ । ଚମରୀ ଗୋ ବା କପିଳା ଗାଈର ଲାଙ୍ଗୁଳର ଲମ୍ବ ଲୋମଗୁଚ୍ଛ ଏକତ୍ର ମୂଳରେ ବନ୍ଧାଯାଇ ଗାଆର ଦୋଇଥିବା ଗୁମର—

1. Chowrie; a long brush made of tufts of the tail-hair of an yak (used as a fan or fly-whisk to drive away fleas from the body).

[ଦ୍ର—ଚଅଁରର ସେଉଁ ପାଖରେ ଲୋମଗୁଡ଼ିକ ଗୋଛ ଦୋଇ ବନ୍ଧା ଦୋଇଥାଏ ସେହି ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଧାତୁର ବା କାଠର ବେଣ୍ଟ ଲଗିଥାଏ । ଘୋଡ଼ା ଲାଞ୍ଜର ଲମ୍ବ ବାଳରେ ମଧ୍ୟ ଚଅଁର ହୁଏ । ଚଅଁର ରଜା ଓ ବଡ଼ଲୋକମାନଙ୍କର ଓ ଦେବତାଙ୍କ ସେବାରେ ଲାଗେ । ଚଅଁରର ବେଣ୍ଟକୁ ଧରି ଡାହୁ ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ କରାଯାଏ । ଏହାକୁ ଚଅଁର ଢାଳିବା ବା ଚଅଁର ପକାଇବା କହନ୍ତି । ଶୁଣ୍ଡରେ ଚଅଁର ଧରି ଡାହୁ ଇତସ୍ତତଃ ଗୁଳିବା ପାଇଁ କେତେକ ଦ୍ୱାରୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଥାଏ । ଠିଆ-ପାଲ୍ଲାବାଲ୍ଲାଙ୍କ ଗାୟକ ବା ନେତା ଅଭିନୟ କରିବା ବେଳେ ଚଅଁର ଧରି ଥାଆନ୍ତି । ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଦେହରୁ ମାଛି ଝୁରୁଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚଅଁର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୨ । ନଡ଼ିଆ, ଖଜୁର ଗଛର ଫଳମାନ ସେଉଁ ଗୁଚ୍ଛରୁ ବାହାର ଥାଏ—2. A bunch (issuing out of cocoa-nut and date-palm trees) to which the fruits are attached.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ନଶୁଣୀର ଆଡ଼କାଠ (ଯହିଁରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ନଶୁଣୀରେ ଚଢ଼ିବାକୁ ହୁଏ)—

Foot-pad of a ladder; the cross-bar of a ladder.

ଚଅଁର କାଢ଼ିବା—ଦେ. କି—(ନଡ଼ିଆ ବା ଖଜୁର ଗଛ) ସ୍ୱଳ୍ପଦେଶରୁ ଫୁଲଫଳଧାରୀ ଚଅଁର ବାହାରକରିବା—

Cha-añra kārdhibā (a cocoanut or date-palm tree) To bring forth a bunch of flowers.

(ଯଥା—ନୂଆଗଛରୁ ଚଅଁର କାଢ଼ିଲୁଣି ।)

ଚଅଁର ଛାଞ୍ଚୁଣୀ—ଦେ. ବ—ଚଅଁର ଝାଡ଼ୁ (ଦେଖ)

Cha-añra chhāñchuṇī Cha-añra jhārdu (See)

ଚଅଁରଝାଡ଼ୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚମର+ସଂ. ଜଟି କମ୍ବା ଝାଟି)—

Cha-añrajhārdu ଚଅଁର ପରି ଦେଖାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଢଣର ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛରେ ନର୍ମିତ ଗୃହମାର୍ଜନାବଶେଷ; ଫୁଲଝାଡ଼ୁ—

A kind of broom looking like a chowrie made of hair-like filaments of Broom-grass (Sorghum Vulgare).

ଚଅଁରଡିହ—ଦେ. ବ—ଗୁମରର ବେଣ୍ଟଦ୍ୱାରା କେଶ୍ୱବା ଆଘାତ—

Cha-añra diha A poke given by the handle of a chowrie.

ଚଅଁର ଢାଳିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଚମର+ଦୋଳନ)—ଗୁମର Cha-añra ḍhāḷibā ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳନ କରିବା; ଗୁମରଦ୍ୱାରା ଚାମର ଢାଳା ବଶ୍ୱବା —To fan with a chowrie.

चँवर डुलाना

ଚଅଁର ପକାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଚଅଁର କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)

Cha-añra pakāibā 1. Cha-añra kārdhibā (See)

୨ । ଚଅଁର ଢାଳିବା (ଦେଖ)

2. Cha-añra ḍhāḷibā (See)

ଚଅଁରବେଣ୍ଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚମର+ବୃନ୍ତ ବା ବଣ୍ଟ)—ଗୁମରକୁ Cha-añra benṭa ଢାଳିବା ସମୟରେ ଧରିବା ନମନ୍ତେ ନର୍ମିତ ଚାମରର ବାଁଟ ବାଢ଼ସା— The handle of a chawrie.

चँवरका मुठ

ଚଅଁରମୁଠା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚମର+ମୁଷ୍ଟି)—୧ । ପୂଜା କରୁଥିବା Cha-añra muṭhā ସମୟରେ ପାଲ୍ଲାବାଲ୍ଲାମାନେ ସେଉଁ ଚଅଁର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି—1. Chowrie used by the chanting performers of Pālā.

୨ । ଗୁମରର କେଶଗୁଚ୍ଛ ଏକତ୍ର ବନ୍ଧାଯାଇ ସେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବେଣ୍ଟ ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଥାଏ—

2. The place where the root of the tied bunch of hair of a chowrie is linked to the handle.

ଚଅଁରା—ଦେ. ବିଶ—ଗୁମର ଭଳି ଲାଞ୍ଜରେ ଗୋଛାଏ ବାଳ ଥିବା (ଗାଈ Cha-añrā ବମ୍ବା ବଳଦ)—(a cow or bullock) Having a tuft of hair in the tail like a chowrie (more than is ordinarily seen in the tail of cattle.

ଚଅଁରା ଭଅଁରା—ଦେ. ବ (ଅର୍ଥଜ୍ଞାନ ପ୍ରୟୋଗ; ଅନାଦର ବ୍ୟଞ୍ଜକ)—

Cha-añrā bha-añrā ଭଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ସମଧର୍ମା ଓ ସମକର୍ମା ଦୁଇ ଭାଇ ବା ସଙ୍ଗୀ —Two boon companions or brothers; companions always moving together (names of 2 brothers in the folktales).

ଚଅଁରିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଚମରରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମଧାତୁ)—

Cha-añribā ୧ । ଚଅଁର କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)

1. Cha-añra kārdhibā (See)

୨ । (କୌଣସି ଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ ପଦାର୍ଥ) ଫାଟିଯିବାର ପୂର୍ବାଭାସ ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. To crack; to indicate signs of becoming cracked (said of any fragile thing.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ରଅ	ଷ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାଗନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଚଅଁରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚଅଁର କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Cha-añreibā Chaañra kārḍhibā (See)

ଚଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚବ୍ଦକା)—
Chai ୧ । ଚଇଁକାଠ (ଦେଖ)
1. Cha-iñ kāṭha (See)
୨ । ଚୈତନ୍ୟ ନାମଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବାର ଆଦରବ୍ୟଞ୍ଜକ ନାମ—2. Name by which a person named Chaitanya is called in fondness.
(ଅନାଦରବ୍ୟଞ୍ଜକ ରୂପ—ଚଇଆ; ଚଇଁଆ ।)

ଚଇଁ—ଦେ. ବ. (ସ. ଚବ୍ଦକା)—ଚଇ (ଦେଖ)
Chaiñ Chai (See)

ଚଇଁକାଠ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚବ୍ଦକା + କାଷ୍ଠ)—
Chaiñ kāṭha ଔଷଧ ଲତାବଗେଷ—
ସଂ. ନାମ—ଚବ୍ୟ; ଚବ୍ଦକା; ଚୃଷଣା; ଚବନ, ଚବ; ଚଙ୍ଗ
ଚଇ
ଚଇ, ଚବ୍ୟ
ଚୈ. ସେବାମୃ; ଚୈକାର୍ଣ୍ଣି
ମ. ପ୍ରିରେବେଲ୍ଲୀଚେଁମୁଣ୍ଡ; ଚବଲ୍ଲ
ଗୁ. ଚବକ
A medicinal creeper.
[ଦ୍ର—ଏହା ଭାମ୍ବୁଲାବ ବର୍ଗର ଲତା। ଏହି ଲତା ନଦୀ ଓ ପାଣିକୂଳରେ ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ରର ଆକାର ପାନ ପତ୍ର; ଫଳ ପିମ୍ପଳି ପତ୍ର । ଏହା ଗୁରୁତ୍ୱ-ଦୋଷଜାତ ରୋଗନାଶକ । ଏହି ଲତାର ଫଳକୁ ଗଜପିମ୍ପଳି ବା ବଡ଼ ପିମ୍ପଳା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଚଇକାଠ—ଦେ. ବ—ଚଇଁକାଠ (ଦେଖ)
Chai kāṭha Chaiñ kāṭha (See)

ଚଇତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଚୈତ୍ର)—
Chaita ଚୈତ୍ର ମାସ; ବସନ୍ତ ଋତୁର ଦ୍ୱିତୀୟ ବା ଶେଷ ମାସ—
ଚୈତ୍ର, ଚଇତ
ଚୈତ
The month of Chaitra (March-April).
ଚଇତ ମାସରେ ଗଧାମାଧବ ସ୍ନାନର
ବ୍ରହ୍ମାବତ୍ତେ ପଶିଣ ଗେଡ଼ଇ ଅନୁସର । ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଚଇତନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ (ଭୁଲ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ. ଚୈତନ୍)-
Chaitan ଚୂରକି; ଚୁଟ୍ଟି—Pigtail on the middle of the head of a Brāhmaṇa.

ଚଇତନ୍ ଚୁଟ୍‌କି—ଦେ. ବ—ଚଇତନ୍ ଚୂରକି (ଦେଖ)
Chaitan chuṭki Chaitan churki (See)

ଚଇତନ୍ ଚୂରକି—ଦେ. ବ. (ସ. ଚୈତନ୍ୟ + ଚୂଡ଼କ)—
Chaitan churki ଚୈତନ୍ୟପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ବୈଷ୍ଣବସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବ୍ୟକ୍ତି-
ଚୈତନ ଚୁଟକୀ ମାନଙ୍କ ମସ୍ତକାଗ୍ରର ପଛଆଡ଼େ ଥିବା ଲମ୍ବ କେଶର ଗୁଦ୍ଦ ଗୁଚ୍ଛ—A small tuft of long hair left in the middle of the head of the followers of Chaitanya.

ଚଇତନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ଚୈତନ୍ୟ)—
Chaitana ୧ । ଚେତା; ଚେତନା—1. Consciousness.
ଚୈତନ ୨ । ଜ୍ଞାନ; ଚୈତନ୍ୟ—
ଚୈତନ୍ୟ 2. Perception; sensation.
ବାଇ ସ୍ପନ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ମନ
ଯେ ନଭ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଚଇତନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୩ । ବଙ୍ଗଦେଶର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧର୍ମପ୍ରଗୁରକ; ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ—
3. The name of the religious reformer of Bengal (taken to be an incarnation of Bishṇu); Chaitanya.
୪ । ଚୈତନ୍ୟ ବା ଚୈତନ୍ୟଚରଣନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—4. Name by which a person named Chaitanya or Chaitanya-charaṇa is called.
୫ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ପ୍ରହାର (ସାଦାସାଦାସ୍ ଚେତନା ଜଦସ୍ଥ ହୁଏ)—
5. (ironical) A stripe (as punishment).
(ଯଥା—ଏ ପିଲ୍ଲାଟେଇଁ ଗୋଟେକେତେ ଚଇତନ ବାଜଗଲେ ତାର ପଡ଼ାପଡ଼ି ପ୍ରତି ମନ ଯିବ ।)

ଚଇତନିଆଁ—ଦେ. ବ—୧ । ଚୈତ୍ରକାଳୀନ ଦାବାଗ୍ନି—
Chaitaniāñ 1. Fire breaking out in forests in the month of Chaitra.
୨ । ଚୈତନ୍ୟଭକ୍ତ; ବୈଷ୍ଣବ—2. Baishṇabas.
ବନ ନାଶ କରେ ଚଇତ ନଆଁ
ବଂଶ ନାଶ କରେ ଚଇତନିଆଁ—ଜଦଗୂର୍ଯ୍ୟ ।
୩ । ଚୈତନ୍ୟ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନାଦରବ୍ୟଞ୍ଜକ ଡାକନାମ—
3. Name for calling Chaitanya.

ଚଇତନିଆଁ ଛକା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୈତନ୍ୟ + ଚତ୍ରକ)—ଚୈତନ୍ୟ-
Chaitaniāñ chitā ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ବୈଷ୍ଣବସମ୍ପ୍ରଦାୟ କପାଳରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଚଉ ଘେନନ୍ତି —A mark of sandal paste drawn on the forehead by the followers of Chaitanya.

ଚଇତନ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଚୈତନ୍ୟ)—ଚଇତନ (ଦେଖ)
Chaitanya Chaitana (See)

ଚଇତ ପୁନେଇଁ—ଦେ. ଣ. (ସଂ. ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମା)—ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Chaita puneiñ The full-moon of the month of Chaitra.
[ଦ୍ର—ଏହା କେଉଟମାନଙ୍କର ପର୍ବ; କେଉଟମାନେ ଏଥିରେ ଘୋଡ଼ାର ରୂପରେ ଗୋଟିଏ ଖୋଳ କର ଅଣ୍ଡା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଢାଙ୍କି ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଚଢ଼ିବାର ଅଭିନୟ କର କଳେ ନାଚବାଦ୍ୱାରା ଘୋଡ଼ାକୁ ନଗ୍ନନ୍ତି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଚଇତ-ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କର ମେଳନ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଚଇତବାଡ଼—ଗ୍ରା. ବ—ଚୈତ୍ରମାସରେ ବ୍ୟାପିବା ବଇଜା ରୋଗ—
Chaitabārdi Cholera prevailing in the month of Chaitra.

(ଚଇତ୍ତବାଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଇତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୈତନ୍ୟ)—ଚୈତନ୍ୟର ଅନାଦରବ୍ୟଞ୍ଜକ ଡାକନାମ—Name for calling Chaitanya.

ଚୈତୀ ଚଇତା ' ଭବତ ଶାଇତ୍ ଜ ପଶାଲ ଶାଇତ୍ ବେଲ ଥାଇଁ ଥାଇଁ ବହୁଥା--ଭଗ

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୈତ୍ର)—୧ । ଚୈତ୍ରମାସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Appertaining to the month of Chaitra.
(ଯଥା—ଚଇତା ପବନ ।)

୨ । ଚୈତ୍ରମାସରେ ଅମଦାନ କରି ହେବା (ଫସଲ)—
2. (crop) Harvested in the month of Chaitra.
(ଯଥା—ଚଇତା ବଇଡ଼ ।)

ଚଇତାଲି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଚୈତ୍ର)—ଚଇତା (ଦେଖ)
Chaitāli Chaitā (See)

ଚଇତ୍ତାଲି—ଦେ. ବଣ—ଚଇତା (ଦେଖ)
Chaitiāli Chaitā (See)

ଚଇତଘୋଡ଼ା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଚୈତ୍ର+ଘୋଟକ)—ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ
Chaitighordā କେଉଟମାନେ ବଡାର ଥାଟ ଉପରେ ଲୁଗା ଘୋଡ଼ାଇ ସେଉଁ ଘୋଡ଼ାର ରୂପ ନଗ୍ନନ୍ତି—
An image of a horse prepared by the fishermen of Orissa and made to dance on the Chaitra full-moon day.

[ଦ୍ର—କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନବାସ କରିବାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ସେଉଁ ଧୀବର ବା ଦାସରାଜ ଉଜାରେ ବସାଇ ସରଯୂନଦୀକୁ ପାର କରାଇଥିଲା, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଘୋଡ଼ା ପୁରସ୍କାରରୂପେ ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ; ସେହି ଦିନରୁ କେଉଟମାନେ ଘୋଡ଼ାର ରୂପ ନର୍ମାଣ କରି ପୂଜା କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । କେଉଟମାନେ ବାଉଁଶ ବଡାରେ ଘୋଡ଼ାର ପାଦପ୍ରାନ ଦେହ ଓ ବେକ ଆକାରର ଗୋଟିଏ ଥାଟ ଗଢିଆ କରି ତା ଉପରେ ଲୁଗା ଆଦ ଘୋଡ଼ାନ୍ତି ଓ ବେକ ଉପରେ ଘୋଡ଼ାମୁହଁ ପରି ଚଉରିତ ମୁଖାକୃତି ଲଗାନ୍ତି । ଉକ୍ତ ଚଇତଘୋଡ଼ାର ପିଠିରେ ଗୋଟିଏ କଣା ଥାଏ । ସେହି କଣାବାଟେ ମନୁଷ୍ୟ ଅଣ୍ଡା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶି କରି ଭୂମିରେ ଠିଆହୁଏ ଓ ଘୋଡ଼ାରୂପର ଆଗରୁ ଓ ପଛରୁ ଡୋର ଲଟକା ଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ଅଣ୍ଡାଠାରୁ ନମ୍ନ ଅଂଶ ଘୋଡ଼ା ଭିତରେ ଲୁଚି ଥାଏ ଓ ଅଣ୍ଡାଠାରୁ ଉପର ଅଂଶ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ବସିବା ପରି ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ନାଚିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘୋଡ଼ା ମଧ୍ୟ ନାଚେ । ଘୋଡ଼ାର ମୁହଁଆଡ଼େ ଲଗାମପରି କନାଡୋରି ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ । ଉକ୍ତ ଡୋରକୁ ନାଚଉଥିବା ଧରି ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମ ଧରିବାର ଅଭିନୟ କରେ । କେଉଟମାନେ ଏହି ପର୍ବ ଉପଲକ୍ଷରେ ଚଢେଇଆ ଓ ଚଢ଼ଉଣୀ ବେଶ ହୋଇ ନାଚନ୍ତି ଓ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି ।]

ଚଇତପୁନେଇଁ—ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ. ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମା)—
Chaiti puneiñ ଚଇତପୁନେଇଁ (ଦେଖ)
Chaita puneiñ (See)

ଚଇତମତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୈତ୍ର ଓ ମତ୍ତା)—ଚୈତ୍ରମାସରେ ବର୍ଷା
Chaiti matā ହେବା—Raining in the month of Chaitra.

ମେଘ ଚଇତମତା କଲ, ଦେଉଡ଼ ତାର ଦୁହିଁ ଦୁହିଁ ମଲ୍ଲ । ଓଡବଳ ।

ଦେ. ବିଣ.—ଚଇତ୍ରମାସରେ ବର୍ଷିବା ବା ମାତ୍ତିବା (ମେଘ)—
Raining in the month of Chaitra.

ଚଇତମାସ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଚୈତ୍ର+ମାସ)—ଚଇତ (ଦେଖ)
Chaiti māsa Chaita (See)

ଚଇତ୍ର—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଚୈତ୍ର)—ଚୈତ୍ର ୧ (ଦେଖ)
Chaitra Chaitra (1) (See)

କେଏଁ ଯେ ଚଇତ୍ର ପୁଷ ନଥେଇ କରୁବ ।
ପ୍ରାବା. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

ଚଇତ୍ରରଥ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ.—(ସଂ. ଚୈତ୍ରରଥ)—
Chaitra ratha ଚୈତ୍ରରଥ (ଦେଖ)
Chaitra ratha (See)

ବଳବ ଚଇତ୍ରରଥଁ ଏମନ୍ତ ଭାବନା ।
ଉଷ. ବୈଦେଖୁଶଚଳାସ ।

ଚଇନ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଚୈନ୍)—୧ । ସ୍ଥିର; ଶାନ୍ତ—
Chain 1. Quiet; calm; tranquil.
ଚୟନ, ଚୟେନ ୨ । ନିଶ୍ଚଳ—
ଚୈନ 2. Motionless.
(ବେଚଇନ୍—ବିପରୀତାର୍ଥକ) ୩ । ସୁସ୍ଥ—3. Healthy.

ବୈଦେ. ବ.—୧ । ସ୍ଥିରତା—1. Calmness.
୨ । ମନର ସ୍ଥିରତା—2. Calmness of mind; mental tranquility.
୩ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—3. Health.
୪ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତା; ଆରାମ—4. Ease; relief.

ଚେଇନ ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଚେନ୍)—୧ । ଶିକୁଳି—
ଚେନ 1. A chain.
୨ । ଘଣ୍ଟାର ଶିକୁଳି – 2. Watch-chain.
୩ । ଜମି ମାପିବାର ଶିକୁଳି (୧୦୦ ଲିଙ୍କ୍ ବା ୬୬ ଫୁଟ ଲମ୍ବା)— 3. A chain of 100 links (66 ft) for measuring land; Gunter's chain.

ଚଇନ୍‌ଫିଟ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ. ଚେନ୍=ଘଣ୍ଟାର ଶିକୁଳି+ଫିଟ୍=
Chain phit ସଜ୍ଜିତ)--ଗୋଡ଼ଠାରୁ ମୁଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାରୁଗିରର ଉପଯୁକ୍ତ ସାଜସଜ୍ଜାରେ ସଜ୍ଜିତ; ଲମ୍ପଟାଚରଣାବୃତ—Equipped from top to toe; foppish; gorgeously equipped·

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

ଚଇନ ମାହାପାତ୍ରେ—ଦେ. ବ.—୧ । (ଅବଜ୍ଞାସୂଚକ ବ୍ୟବହାର) Chaina māhāpātre ସତ୍ୟେସବ୍ୟା; ପ୍ରଧାନ ଲୋକ—

(ଚଇନ ମାହାପାତ୍ରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. (satirical) A principal personage.

(ଯଥା—ତୁ ମନେ ମନେ ବଗିରଛୁ ଯେ ତୁ ଏତେଇଁ ଚଇନ ମହାପାତ୍ରେ ।)

୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି) କେହନୁହେଁ—2. (ironical) A man of no importance.

ଚଇନ—ଦେ. ବଣ. ଓ ବ. (ଆ. ଚୈନ୍)—ସ୍ଥିର—

Chaini Quiet; calm.

ଚଉ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଚତୁର)—୧ । ଗୁର ସଂଖ୍ୟକ—

Chau 1. Four.

ଚୌ ୨ । ଗୁରଦଗରେ ଅବସ୍ଥିତ (ଯଥା, ଚଉଦ୍ୱାର)—

ଚୌ, ଚଉ 2. Situate on four sides.

[ଦ୍ର—ଏହି ପଦ ଗୁର ସଂଖ୍ୟା ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁବାଚକ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ଚଉକୋଳ; ଚଉଦୋଳ; ଚଉଚାଲ; ଚଉମଥା; ଚଉବାଡ଼ା । ଏହି ପଦ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଦଶକ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଉହାଁରେ ୪ ସଂଖ୍ୟା ମିଶିବାର ବୁଝାଏ ; ଯଥା—ଚଉଦଶ ସ୍ଥଳରେ ଚଉଦ=୧୪; ଚଉବଶ ସ୍ଥଳରେ ଚବଶ =୨୪; ଚଉତ୍ତରଶ ବା ଚତ୍ତଶ=୩୪; ଚଉଗୁଳଶ ସ୍ଥଳରେ ଚଉଗୁଳଶ=୪୪; ଚଉପଗ୍ଶ ସ୍ଥଳରେ ଚଉବନ=୫୪; ଚଉଷାଠି ସ୍ଥଳରେ ଚଉଷଠି=୬୪; ଚଉସତୁର ସ୍ଥଳରେ ଚଉସ୍ତୁର=୭୪; ଚଉଅଶି ସ୍ଥଳରେ ଚଉଗ୍ଅଶି=୮୪; ଚଉନବେ ସ୍ଥଳରେ ଚଉଗ୍ନବେ=୯୪ ।]

ଦେ. ଅ—ଅମ୍ବକ ସଂଖ୍ୟାରେ ୪ ଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ ହେଲେ (ଯଥା—ଇନ ଚଉ ବାର ପଣ; ପାଞ୍ଚ ଚଉ କୋଡ଼ିଏ ପଣ—ପଣିକଆ)—

Multiplied by four.

ଚଉଥଂଶ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁର୍ଥାଂଶ)—ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ—

Chau-aṁśa One fourth.

ଚଉଥଂଶା—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଚତୁରଂଶ; ଚତୁରସ୍ର)—

Chau-aṁśā ୧ । ଗୁରପାଖବଶିଷ୍ଟ—1. Foursided; having four sides; quadrilateral.

ଚଉଖୁଁଟା; ଚାପହଳ ୨ । ବର୍ଗକ୍ଷେତ୍ରାକୃତ୍ତି; ଗୁର ସମକୋଣବଶିଷ୍ଟ

(ଚଉଅଂଶିଆ, ଚଉଅଂଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (କ୍ଷେତ୍ର)—

2. Square; rectangular.

ଚଉଆ—ଦେ. ବ.—ଅଳତ୍ତ; ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଓ ଦେହରେ ହେବା ଚକାଚକା ନାଲିମଜା (ରୋଗ)—

Chauā A kind of red round eruption in patches on the body of infants.

ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଚତୁର୍ଥ)—ଚତୁର୍ଥ—Fourth.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—ଗୋରୁଙ୍କ- ରୋଗବିଶେଷ—

A cattle-disease.

ଚଉଆଂଶ—ଦେ. ବଣ—ଚଉଅଂଶା (ଦେଖ)

Chau-āṁśa Chauaṁśā (See).

(ଚଉଆଂଶିଆ, ଚଉଆଂଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଉଆଖିଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଚତୁରକ୍ଷ)—

Chau-ākhiā ୧ । ଯେ ଗୁରଆଡ଼କୁ ଆଖି ଉଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—(a person) Who acts by having his vision directed to all sides.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖୁବ୍ ସତର୍କ ଓ ସାବଧାନ—

2. (figurative) Very cautious and watchful.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଶଳୀ; ବୁଦ୍ଧିମାନ୍—

3. (figurative) Very dexterous; ingenious.

ଚଉଁରା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବାଉଁଶ ଜାଣ୍ଡିରେ ଲଗିଥିବା ଆଡ଼ବତ୍ତା ବା ପଗ୍ଡୀ (ଯହିଁରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ଚଢ଼ାଯାଏ)—

Chauñra The foot-pad of a ladder.

ଦେ. ବ.—ଚଉରା (ଦେଖ)

Chaurā (See).

ଚଉଁରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଚମର)—ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ ବଳଶିତ ହେବା—

Chauñribā To blossom in clusters.

ବୁରୁବେଲ ଚଉଁରିଲେ ଅତ ଉତ୍ତ ଗନ୍ଧେ—ପ୍ରାତୀ. ରତ୍ନସ୍ୟମଞ୍ଜସ୍ୱା ।

ଚଉଁରୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚଉରୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Chauñrī (etc) Chaurī etc (See).

ବଳନେ ବଳସ୍ୱା କରନ୍ତୁ ଚଉଁସ ଏ ଗୁରୁ ଗୁମର—ଇଷ୍ଟ. ବୈଦେସ୍ପଣବଳାସ ।

ଜଳ ଚଉଁସ୍ଥିବ ଦେନଗଲେ ଆଉ ଦୁସ୍ତ ଧରି ମହାଦରେ—ଗ୍ରଥାନାଥ. ପାଦଗ ।

ଚଉଁଳ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) (ଇତର) ବ—ଗୁଜ୍ଜଳ—

Chauñla Rice.

[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଖେଟକଜାତିମାନେ 'ଗୁଜ୍ଜଳ' ସ୍ଥଳେ ଚଉଁଳ କହନ୍ତି । କଟକ ପୁରା ଆଦ ଜଲ୍ଲମାନଙ୍କରେ ବାଉଁଶ, କଣ୍ଡୁଗ୍ ପ୍ରଭୃତି ଖେଟକଜାତି 'ଗୁଜ୍ଜଳ' ସ୍ଥଳେ 'ଗୁଜ୍ଜର' ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ।]

ଚଉଁସର—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଉସାର; ପଶାଖେଳ—

Chauñsara The game of dice.

ଚଉକ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁଷ୍କ; ଗ୍ରା. ଚଉକ୍ଖ)—

Chauka ୧ । ଗୁରଅଙ୍ଗୁଳ ପରିମାଣ—

ଚୌକ 1. A measure of the breadth of 4 fingers.

ଚଉବେ ଅନ୍ତର ନୂଚଇ କେବେ—ଜବଦୂର୍ଯ୍ୟଃ ବଦତା ।

୨ । ଚଉଗ୍ସ୍ତା; ଚତୁଷ୍ପଥ—

2. A meeting place for 4 roads.

୩ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମିଳନସ୍ଥଳ; ଗଞ୍ଜ—

3. A market place; a public square.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧. ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଉଷଧ' ବା ୨ ଚଉଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ାଇ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଁତ ବପଘଉ ୨ ବା ୧ ଚଉଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଥ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗ୍ୟା ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୪ । ଗୃହର କାଷ୍ଠସ୍ତମ୍ଭର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—
4. A piece of wood put on the top of a pillar of a house.

୫ । ଚତୁଷ୍କୋଣବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ର ବା ସ୍ଥାନ—
5. Quadrangle; a square.

୬ । ଚଉକା; ଗୃର ଚାରିବିଶିଷ୍ଟ ତାସ—
6. A card with four points.

୭ । ଗୃର ଚାରିପାଖରେ ଘର ଥିବା ଖଞ୍ଜା—
7. A courtyard sorrounded by houses on four sides.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପାଞ୍ଚଶ୍ରେଣୀଆ ଗୃଲଘରର ଉଲଶ୍ରେଣି ଓ ମଥାନ-ଶ୍ରେଣିର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଦୁଇପାଖର ଶ୍ରେଣିଦ୍ୱୟ—The middlemost pair of plates in a five-plated thatched house.

ଚଉକଠ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍କାଷ୍ଠ; ପ୍ରା. ଚୌକାଟ୍ଠ)—ଘରର ଦୁଆର-ମୁହଁରେ ବା ଝରକାରେ ଲାଗିଥିବା ଫରମା, ଯହିଁରେ କବାଟ ଲାଗେ—Door-frame; casement of a door or window.
Chaukaṭha
ଚୌକାଠ
चौखुंट; चौखट; चौकठ

ଚଉଜଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ)—ସୁନାରେ ଗଢ଼ିଆ ଗଲାର ଅଲଙ୍କାରବିଶେଷ—A gold necklace.
Chaukaṛdhi

ଚଉକଣି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍କୋଣ)—ଗୃରକୋଣବିଶିଷ୍ଟ—Quadrangular.
Chaukaṇi
(ଚଉକଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଉକତି—ଦେ. ବି.—ଗୃରଦଗ; ଗୃରପାଖ—Four sides.
Chaukati

କେ ବାରମାସ ପୂରୁ ପ୍ରସର ଚଉକତିକ ଗୃହଁ । ଘନକୃଷ୍ଣ· ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଗୃରପାଖେ—On all sides.

ଦେଇଲ୍ଲ ଚଉକତ ସୂଥପଡ ବ ଅଜ୍ଞା ଦେବେ ସମ୍ରାଟ ।
ଉଷ୍ଟ· ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଚଉକନା—ଦେ. ବ—ଗୃରଗୋଟ୍ଟ ମୁନ ବା ଶାଖା ଥିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—A weapon having four points or forks.
Chaukanā

ଚଉକନି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—(ସଂ. ଚତୁଷ୍କୋଣ)—ପତ୍ରନିର୍ମିତ ଚତୁଷ୍କୋଣ ଘାଡ଼ୁ; ଚଉପଘା—A square pot made of leaves, sewn together.
Chaukani

ଚଉକସ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଆବଦ୍ଧ; ଗୃରଆଡ଼ୁ ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା—1. Strongly fixed or firmly attached; firmly tied or secured.
Chaukasa
ଚଉକସ
चौकस
୨ । ଦୃଢ଼—2. Tight.
(ଚଉକସିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ମଜଭୁତ; ବଳୁଆ—3. Strong.
(ଚଉକସୀ—ବ)

୪ । ଚତୁର—4. Cunning.

୫ । ସଦ୍ଦକର୍ମନିପୁଣ; ଧୁରନ୍ଧର—5. Very active; pert; square-headed; square; able to do any and every work.

୬ । (ଭୁଲ. ସଂ. ଚକ୍ଷୁସ୍ମାନ୍) ଖୁବ୍ ସାବଧାନ; ସତର୍କ—6. Vigilant; careful; cautious; circumspect; very careful.

୭ । ଯାହାର ସବୁଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଥାଏ; (ଭୁଲ. ସଂ. ଚକ୍ଷୁସ୍ମାନ୍) 7. Far-sighted; having always his eyes wide open.

୮ । ଚଉଦ୍ଦିଗରେ ସମତଳ—8. Level on all sides.

ଚଉକା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍କ; ପ୍ରା. ଚଉକ୍କା)—୧ । ଜଳସଞ୍ଚୟାର୍ଥ ଗଢ଼ିଆ ବା ଗର୍ତ୍ତ—1. A square excavation of water; a small hole dug in the ground for water to ooze and accumulate.
Chaukā

୨ । ଗଞ୍ଜିଫା ଓ ତାସ ଖେଳରେ ୪ ଗୋଟି ଚିହ୍ନ ଥିବା ସାର—2. The playing-card having four tips on it.

ଚଉକା ୩ । ଯାକ ପୂର୍ବରୁ ଲିପାପୋଛ ଦୋଇଥିବା ଚୁଲିର ଗୃର ପାଖ ଓ ରନ୍ଧନକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—3. Space near about an oven marked out, cleaned and washed with cowdung-water before cooking.
चौका

[ଦ୍ର—ପଣ୍ଡିମା ଓ ମାରୱାଡ଼ିମାନେ ଚୁଲିର ଗୃର ପାଖର ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଲିପାପୋଛ କରି ସେହି ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ନଜେ ନଜେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ଓ ଭୋଜନ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେହି ସେହି ସୀମା ମଧ୍ୟକୁ ପଶି ଗଲେ ସମସ୍ତ ଖାଦ୍ୟ ଅପବିତ୍ର ହୋଇଯାଏ ।]

ଚଉକାଠ—ଦେ. ବି—ଚଉକଠ (ଦେଶ)
Chaukāṭha
Chaukaṭha (See)

ଚଉକା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଯାକ ପୂର୍ବରୁ ଚୁଲିର ଗୃରପାଖ ଗୋବରରେ ଲିପି ପରିଷ୍କାର ଓ ପରିଶୁଦ୍ଧ କରିବା—To mark out and wash a space near the cooking oven with cow-dung-water before cooking.
Chaukā debā
ଚୌକା ଦେଓୟା
चौका देना

ଗ୍ରାଦେ. (ଚଉକ) କ୍ରି—ଦୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ବିଶେଷତଃ ପର୍ବପର୍ବାଣିରେ ଘରର ଦୁଆରମୁହଁ ପାଖ ଗୋବରମିଶା ପାଣିରେ ଲିପିବା—To smear the precincts of the door-step with cow-dung and water daily and specially on festive occasions.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ୍	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
	୧	ଉ	ରୁ	ଲୁ	ପ୍ୟେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

ଚଉକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍କୀ; ପ୍ରା. ଚଉକ୍କୀ)—

Chauki ଚୌକୀ **चौकी**

୧ । ବସିବା ନିମନ୍ତେ ଗୁରୁଗୋଡ଼ିଆ କାଷ୍ଠ ବା ପଥର ଆସନ—1. Stool of wood or stone.

କାଠିଗଡି ପାଇଁ ଚଉକରେ ସାର ସାଥୀରେ ବଜସ୍ ଜରେ ।

ସାଳକୃଷ୍ଣ. ରସବଜୋଦ ।

୨ । ପଛପଟରେ ଆଉଜିବାର ଉପଯୋଗୀ ବାଡ଼ ଥିବା କାଷ୍ଠ ବା ବେତର ଆସନ; ଚୁରସୀ—2. Chair.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ କେବଳ ଗୁରୁଗୋଡ଼ିଆ ପଥର ବା କାଠର ବା ବେତଚୁଣା ଅସନକୁ ଚୌକି କହୁଥିଲେ, ଉହିଁରେ ପଛପଟେ ଆଉଜିବା ପାଇଁ ଆଶ୍ରୟ ରହୁ ନ ଥିଲା । ଏହା କେବଳ ଗାଧୋଇବାବେଳେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ମୁଦ୍ରା ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ଦୋକାନୀର ବସିବାରେ ଲାଗେ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ କାଠ-ଛଆର ଓ ବେତଚୁଣା ନାନାପ୍ରକାର ଚଉକ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ଏ ସବୁର ବସିବା ଆସନ ଓ ପୃଷ୍ଠଦେଶର ଆଶ୍ରୟ ବେତ ବା କାଷ୍ଠ ନିର୍ମିତ । କୌଣସି କୌଣସି ଚଉକ ଲୌହରେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ମିତ ହେଉଅଛି; କାହିଁରେ ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍ ବା ଭୁଲାର ଗଦି ଅଣ୍ଟା ଯାଉଅଛି । ପାର୍ଶ୍ୱ ବାହୁଯୁକ୍ତ ଆର୍ମ୍ମ ଚଉକ ବା Arm chair ସର୍ବତ୍ର ସୁପରିଚିତ ।]

୩ । କର୍ଣ୍ଣର ନୋଳବିଶେଷ—

3. A kind of ear-ring.

୪ । ଗ୍ରାମ ବା ନଗର ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ବା ଚଉଷ୍ପଥରେ ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରହରୀଙ୍କ ଆଡ୍ଡା; ଥାଣ୍ଡି—

4. Police outpost.

୫ । ଜଗିବା କର୍ମ; ପହରା—

5. Watch; watching; guarding.

୬ । (ନାବାଜଆଖ୍ୟା) ମାସୁଲର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ସଂଯୁକ୍ତ ଆସନ; ଯେଉଁଠାରେ ନାବିକମାନେ ବସି ଦୂରଦର୍ଶଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦୂରସ୍ଥ ବସ୍ତୁମାନ ଦେଖନ୍ତି—

6. (nautical) A seat attached to the top of the main mast of a ship for sailors taking observation of far off things with the telescope.

ମୁଁ ନାବସ୍ଥ ଚଉଡ଼ ଧର ଚଉକା ଉପରକୁ ଉଠି ସାଉ ଦୂରବନ ଜଷିଦେଇ—

ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଚଉକଆ—ଦେ. ବ.—ଚଉକଦାର(ଦେଖ)

Chaukiā Chaukidāra (See)

ବି. ବିଶ—(ସଂ. ଚତୁଷ୍କ) ଗୁରୁକୋଣିଆ—Quadrangular.

ସମ୍ରେମୁଖୀ ଚୁଡ଼ା ହେଁ ଚଉକଆ ସ୍ତନ—ପ୍ରାତୀ. ଚୁଡ଼ାନରୂପଣଗୀତା ।

ଚଉକ କରିବା—ଦେ. କି.—ପହରା ଦେବା—

Chauki karibā ଚୌକୀଦେଓୟା **चौकीदेना** To watch; to guard.

ଚଉକଦାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍କ+ପା. ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଦାର) —ଗ୍ରାମ Chaukidāra ବା ଗୃହରକ୍ଷକ; ପହରାୱାଲା—Watchman; ଚୌକୀଦାର village-chowkidar. **चौकीदार** [ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲାଣି ।]

ଚଉକଦାର ପରେଟ୍—ଦେ. ବ. (ଚଉକଦାର+ଇଂ. ପାରେଡ୍)—

Chaukidāra paret ଚଉକଦାରମାନଙ୍କର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍ ଓ ଥାନା ଦାରୋମଙ୍କ ନକଟରେ ସପ୍ତାହର ବା ପକ୍ଷର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନରେ ଗ୍ରାମରେ ଘଟଣାବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ବାଦ ଦେବାରୂପ କର୍ମ—Chowkidars' parade held weekly or fortnightly at the police station and before the President of the chowkidari union respectively.

ଚଉକଦାରି—ଦେ. ବ—୧ । ଚୌକିଦାରର କର୍ମ—

Chaukidāri ଚୌକିଦାରୀ **चौकिदारी**

1. The duty of a watchman.

୨ । ଚୌକିଦାରର ଗୁରୁତ୍ୱ—

2. The post or service of a watchman.

ଦେ. ବିଶ—ଚଉକଦାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Relating to a watchman.

ଚଉକଦାରି ଆଇନ୍—ଦେ. ବ—ବଙ୍ଗର ୧୮୭୦ ସାଲର ୬ ଆଇନ୍,

Chaukidāri āin ଯେଉଁ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ବଙ୍ଗ-ବିହାର-ଓଡ଼ିଶାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚଉକଦାରମାନେ ଓ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍ ଓ ପଞ୍ଚାଏତମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଓ ଚଉକଦାରି ଟିକସ ଆଦାୟ ହେଉଅଛି—The Bengal Village Chowkidari act (Act 6 of 1870 B. C).

ଚଉକଦାରି ଇଉନିଅନ୍—ଦେ. ବ. (ଚଉକଦାରି+ଇଂ. ୟୁନିଅନ) —

Chaukidāri iunian ଚଉକଦାରୀ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଗଠିତ ଗ୍ରାମପୁଞ୍ଜ—Chowkidari union; a union consisting of a group of villages for the adminstration of the Village Chowkidari Act.

ଚଉକଦାରି ଟିକସ—ଦେ. ବ. (ଚଉକଦାରୀ+ଇଂ. ଟାକ୍ସ)—ରାଜ-

Chaukidāri ṭikasa ଟିକସ; ଚଉକଦାରର ଦରମା ଯୋଗାଇବା ନିମନ୍ତେ ଗ୍ରାମସ୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସକ୍ଷମ ଗୃହସ୍ଥଠାରୁ ଆଦାୟ ହେବା କର—Village-chowkidari tax.

ଚଉକଦାରି ପଞ୍ଚାଏତ—ଦେ. ବ—ଚଉକଦାରି ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ

Chaukidāri pañchāeta ନିଯୁକ୍ତ ଚଉକିଆନ୍ ବା ଗ୍ରାମପୁଞ୍ଜର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିମଣ୍ଡଳୀ—A Chowkidari Panchayat; a group of headmen constituted under the Village Chowkidari Act for a Village union.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମ ନ୍ଧ ଏହ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଚଉକଦାର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍—ଦେ. ବ. (ଚୌକଦାର + ଇଂ. ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍)—
Chaukidāri president ଚଉକଦାର ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଗ୍ରାମ-ପୁଞ୍ଜରେ ନିର୍ବାଚିତ ପଞ୍ଚାୟତମାନଙ୍କର ସଭାପତି; ଶିରପଞ୍ଚ—
The President of a Chowkidari union.

ଚଉକି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚଉକି କରିବା (ଦେଖ)
Chauki debā Chauki karibā (See)

ଚଉକିବେଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାଜାମାନଙ୍କ ରକ୍ଷିତା
Chaukibeī ସ୍ତ୍ରୀବିଶେଷଙ୍କ ନାମ—A class of concubines.
(ଚଉକିବାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କୁ ରାଜା ଚଉକରେ ବସାଇ ଗାନ୍ଧର୍ବ ବିବାହ ବିଧିରେ ସ୍ତ୍ରୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଏହାପରେ ଫୁଲ ଓ ମାଳ ଉପହାର ଦେଇ 'ଫୁଲବେଇ' ଓ 'ମାଳବେଇ'ଙ୍କୁ ରଖନ୍ତି ।]

ଚଉକୁଣା—ଦେ. ବିଣ—(ସ. ଚତୁଷ୍କୋଣ)—ଚଉକୋଣିଆ (ଦେଖ)
Chaukuṇā Chaukoṇiā (See)
(ଚଉକୁଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଉକୁଣି—ଦେ. ବ. (ସ. ଚତୁଷ୍କୋଣ)—ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
Chaukuṇi A kind of out-of-door game.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୮ ଜଣ ଖେଳନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୪ ଜଣ ଗୁର କୋଣରେ ଜଡିଆନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟ ୪ ଜଣ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା (ଘାଲ) ମଧ୍ୟକୁ ଅସିବାପାଇଁ ସୁବିଧା ଖୋଜୁଥାଆନ୍ତି ।]

ଚଉକୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ.—ଚଉକୁଣି (ଦେଖ)
Chaukuṇḍi Chaukuṇi (See)

ଚଉକୋଣା—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଚତୁଷ୍କୋଣ)—
Chaukoṇā ଚତୁଷ୍କୋଣ; ଯେଉଁ ଖେଳ ବା ବସ୍ତୁର ୪ଟି କୋଣ ଥାଏ—Quadrangular.
ଚୌକୋନା
(ଚଉକୋଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଉକୋଣି—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଚତୁଷ୍କୋଣ)—
Chaukoṇi ଚଉକୋଣା (ଦେଖ)
Chaukoṇā (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଉକଣି (ଦେଖ)
Chaukaṇi (See)

ଚଉକୋଣ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଉକଣି (ଦେଖ)
Chaukoṇi Chaukaṇi (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଚଉକଣି (ଦେଖ)
Chaukaṇi (See)

ଚଉଖାନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଉଖାଣି (ଦେଖ)
Chaukhānā Chaukhāṇi (See)

ଚଉଖାଣି—ଦେ. ବି—୧ । ଚତୁଷ୍କାକାରରେ କଟା ଯାଇଥିବା ବା ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଥିବା ବସ୍ତ୍ର—Cloth painted or woven into squares.
ଚୌଖାନି
୨ । ଗୁର ଭାଷା—2. Four languages.
୩ । ଜରାୟୁଜ, ଅଣ୍ଡଜ, ସ୍ୱେଦଜ ଓ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ ଏହ ଗୁର ଜୀବର ଜୀବ—2. The four classes of animals born of womb, of eggs, of sweat and of vegetable

ଚଉଖୁଣ୍ଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ଏହ ଅର୍ଥରେ ହ୍ର. ଚୌଖୁଣ୍ଟ)—ଚଉକାଠ—Door-frame.
Chaukhuṇṭa

ଚଉଖୁଣ୍ଟା—ଦେ. ବିଣ—ଚଉଖୁଣ୍ଟିଆ (ଦେଖ)
Chaukhuṇṭā Chaukhuṇṭia (See)

ଚଉଖୁଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗୁର ଗୋଟି ଖୁଣ୍ଟବିଶିଷ୍ଟ—
Chaukhuṇṭiā 1. Having four pillars to support it.
ଚୌଖୁଣ୍ଟ
ଚୌଖୁନ୍ଟ, ଚୌଖୁନ୍ଟା, ଚୌଖୁନ୍ଟି ୨ । ଚତୁଷ୍କୋଣ; ଗୁରକୋଣିଆ—2. Quadrangular.
୩ । ସମଚତୁଷ୍କୋଣ—3. Square.
ଚଉଖୁଣ୍ଟିଆ ସେ ପୁର ହୋଇଛ ଜାଣି । ପ୍ରାତା. ଦ୍ରୌପଦୀସ୍ୱୟମ୍ବର ଗୀତା ।

ଚଉଗଦ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ବ—
Chaugadi ଚତୁର୍ଦ୍ଦ; କୌଣସି ଜମିର ଗୁର୍‌ଆଡ଼ର ସୀମା—
Boundaries on the 4 sides.

ଚଉଗୁଣ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଚତୁର୍ଗୁଣ; ପ୍ରା. ଚଉଗୁଣ)—
Chaturguṇa ଗୁରଗୁଣା; ଚତୁର୍ଗୁଣ; ମୂଳ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଗୁରରେ ଗୁଣିଲେ ଯାହା ହେବ ସେହ ପରିମିତ—
ଚୌଗୁନା, ଚୌଗୁନ Fourtimes as much; qurdrupled.
(ଚଉଗୁଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଉଗୁନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ଣ ସ୍ଥାନରେ ନ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Chaugun ଚଉଗୁଣ (ଦେଖ)
(ଚଉଗୁନା—ଅନ୍ୟରୂପ) Chauguṇa (See)

ଚଉଗୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଗୁର ପାଦବିଶିଷ୍ଟ; ଚତୁଷ୍ପଦ—
Chaugordiā Having four legs; quadruped.
ଚାରପାୟା ଦେ.ବ—ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀ ଓ କାନ୍ଥ ଆଦକୁ ଝାଡ଼ିବା
ଚୌଗୋଡ଼ିୟା, ଚୌଗୋଡ଼ା ବା ଚୂନ ସଫେଦ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଚଢ଼ିବା ପାଇଁ ୪ଟି ଗୋଡ଼ ଲଗା ଯାଇ ଥିବା ଉଚ୍ଚ କାଠର ପୋଡ଼ିଚ—
A tall stool used by persons cleansing or whitewashing high roofs or walls.

ଚଉଘର—ଦେ. ବ. (ସ. ଚତୁର୍+ଘର)—
Chaugharā (ବଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦ) ଗୁର ଗୋଟି ଘର ଥିବା ରୂପାରେ
ଚୌଘଡ଼ା ଭିତର ମସଲା ରଖିବାର ପାତ୍ର ବା ଗୁଞ୍ଜଡ଼ା—
A plate with 4 apartments for keeping spices.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁର୍‌ଆଡ଼େ ଘର ଘେରା ଥିବା ଖଞ୍ଜା—
A courtyard enclosed by houses on four sides.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଷ,ଶ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ

ଚଉଘଳ—ଦେ. ବ—ଚଉଶାଳା (ଦେଖ)
Chauchāḷi Chauśāḷā (See)
(ଚଉଘଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଉଚ୍ଛକ—ଦେ. ବ.—ଚଉରାସ୍ତା (ଦେଖ)
Chauchhaka Chaurāstā (See)

ଚଉଚ୍ଛକି—ଦେ. ବ.—ଚଉରାସ୍ତା (ଦେଖ)
Chauchhaki Chaurāstā (See)

ଦେ. ବଣ.—ଯେଉଁ ରାସ୍ତା ଗୋଟି ରାସ୍ତାର ମିଳନ ସ୍ଥଳ ବା ଛକରୁ ବାହାର ଅଛୁ—(a road) Which comes out of the meeting place of 2 cross-roads.

ଚଉଠ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍ଥ; ପ୍ରା. ଚଉତ୍ଥ)—୧ । ଗୋଟାଏରୁ ଏକ ଭାଗ—1. One fourth; ¼.

ଚଉଠ, ଚଉଠା ଚଉଠେ ନ ରଖିଲ ସେ ମ୍ଲେଚ୍ଛରୁ ।
ଚୌଥ, ଚୌଥାଇ ବଦମୂର୍ଯ. ବଦତା ।

୨ । ପୂଜକ ଆପଣା ପାରତ୍ରମିକ ସ୍ୱରୂପ ନେବା ପୂଜାଦ୍ରବ୍ୟର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ—2. The fourth of the offering taken by the priest who officiates at the function.

୩ । ଜମିଦାରଙ୍କର ପ୍ରଜାଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ୟ ଜମିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନଦ୍ରବ୍ୟର ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ—3. The quarter of the produce of a holding payable as rent to the landlord.

ଚଉଠା—ଦେ. ବ.— (ସଂ. ଚତୁର୍ଥ, ପ୍ରା. ଚଉତ୍ଥ)—
Chauṭhā ୧ । ଚଉଠ (ଦେଖ)
ଚଉଠା 1. Chauṭha (See)
ଚୌଥା ୨ । (ମାସର) ୪ର୍ଥ ଦିବସ ବା ତାରିଖ—
2. The 4th day (of a month).
ଦେ. ବିଣ— ଚତୁର୍ଥ—Fourth.

ଚଉଠି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍ଥୀ; ପ୍ରା. ଚଉତ୍ଥି)—୧ । ଗୃହସ୍ଥମାନ ପକ୍ଷର
Chauṭhi ଚତୁର୍ଥୀ ତିଥି—1. The fourth day of a
ଚଉଠା, ଚଉଥା lunar fortnight.
ଚୌଥ, ଚୌଥି ୨ । ଶିଶୁଜନ୍ମର ଚତୁର୍ଥ ଦିବସର କୃତ୍ୟ—
2, Ceremony performed on the fourth day of a child's birth.

୩ । ବିବାହର ଚତୁର୍ଥ ଦିବସ ଓ ସେଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଉତ୍ସବାଦି—3. The fourth day after marriage and the ceremony thereof.

ରେବନ୍ତିକ ବଟେ ଚଉଠି ଉତ୍ସବ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

[ଦ୍ର—ଚଉଠି ଦିନ ବରକନ୍ୟା ଏକାସନରେ ବସି ବର ହୋମ କରନ୍ତି, ବର ଓ କନ୍ୟା ଦୁହେଁ କାଠିର ମୁକୁଟ ପିନ୍ଧନ୍ତି ଓ ଏକତ୍ର ନଳକଟକଡ଼ୀ ତୌଣସି ଜଳାଶୟକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି ।]

୪ । ମାସର ଚତୁର୍ଥ ଦିବସ—
4. Fourth day of the month.

ଚଉଠି ବେଭାର—ଦେ. ବ.—ବିବାହର ଚତୁର୍ଥ ଦିନ କନ୍ୟାର ବାପ-
Chauṭhi bebhāra ଘରେ ଦକ୍ଷ ଥିଲେ ବରର ବାପଘରୁ ହୁମା
(ଚଉଠି ବୋଝ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବରର ବାପ ଘରେ ଦକ୍ଷ ଥିଲେ କନ୍ୟାର ବାପଘରୁ ପଠାଯିବା ଚତୁର୍ଥୀକର୍ମର ଉପକରଣ ପଦାର୍ଥମାନ— A present of articles required for the ceremonies performed on the fourth day of the marriage, sent to the house where the newly married couple stay on that day, by the father of the bride or bridegroom (as the case may be).

ଚଉଠେ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ.—ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ମାତ୍ର—
Chauṭhe One fourth only.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଚଉଠୀ (ଦେଖ)
Chauṭhī (See)

ଚଉଡ଼ା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଚର୍ପଟ = ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ, ସଂ. ଚର୍ବଟ = ଚେପଟା)—
Chauṛā ପ୍ରସ୍ଥ; ଫରଗ୍, ଆଡ଼—
ଚଉଡ଼ା, ଚୌଡ଼ା Breadth; width.
ଚୌଡ଼ାଇ
(ଲମ୍ବା—ବପଶ୍ଚାତ)

ଚଉଡ଼ା ଦେ. ବିଣ—୧ । ଫରଗ୍; ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ—
ଚୌଡ଼ା 1. Wide; extensive.
ସବଳ ବଟର ରୁମି ଦୋଇଛ ଚଉଡ଼ା । ପ୍ରାବା. ଦ୍ରୁହଦ୍ରୂପଶଗୀତ ।
୨ । ପ୍ରସ୍ଥଯୁକ୍ତ; ପ୍ରଶସ୍ତ—2. Broad.

ଚଉଡ଼ାଇ—ଦେ. ବ—ପ୍ରସ୍ଥ—Breadth; width.
Chauṛāi
ଚଉଡ଼ା
ଚୌଡ଼ାଇ

ଚଉଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚଉଡ଼ା କରିବା—
Chauṛāibā 1. To widen.
ଚଉଡ଼ାନ ୨ । ଚଡ଼କାଇବା; ଫଟାଇବା— 2. To crack.
ଚୌଡ଼ାନା ଚଉଡ଼ାଇ ଦେଇଛ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ପଟ । ବଦମୂର୍ଯ. ବଦତା ।

ଚଉଡୁଲୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଗୁଲ. ହି. ଚଂଡୋଲ୍; ତୌଡୋଲ୍)—ଚଉଦୋଲ (ଦେଖ)
Chauḍulā Chaudola (See)

ଚଉଡୋଲ—ପ୍ରା. ବ—ଚଉଦୋଲ (ଦେଖ)
Chauḍola Chandola (See)
(ଚଉଡୋଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଉତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁସ୍ତ୍ରି- M. W.)—(ଲୁଗାଆଦର)
Chauta ଗୋଟାଏରୁ ଚାରିଭାଙ୍ଗ—Folding into four folds.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅଥର ସ୍ୱରାରେ ୍ଠତ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୍ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲୋକଙ୍କ ମୁଖରେ ସେମିତି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେମିତି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଯାଇ ୍ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ନୂତନ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଲୋକେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଳି' ନ ପାଇଲେ 'ଅଞ୍ଜଳି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଚାରପାଟ
ଚଉପତ

ଦେ. ବିଣ—ଗୁରୁଙ୍ଗରେ ଭଙ୍ଗା ବା ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇଥିବା (ଲୁଗା)—Four folded; quadrupled; folded into four; having four folds.

ଚଉତନା—ଚଉତନୀ; ଚଉତନିଆଁ
Chautanā

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁସ୍ ଓ ତନୁ; କମ୍ବା ତନ ଧାତୁ—ବିସ୍ତାର କରିବା)—୧ । ଗୁରୁକୋଣିଆ ରୁମାଲ ବା ଗୁଦର—(ଚଉତୁନା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A square napkin or wrapper.

୨ । ସେଉଁ ମରଡ଼ୁଆ କୁରୁତା ବା ଅଙ୍ଗାରେ ବୋତାମ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଦୁଇପାଖେ ଗୁରୁଖଣ୍ଡ ଫିତା ଲଗିଥାଏ—2. A coat with 4 tapes on two sides for fastening the flaps.

୩ । ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡର ଟୋପି ଯହିଁର ଦୁଇପାଖରେ ଗୁରୁ ଖଣ୍ଡ ଫିତା ଲଗିଥାଏ—3. Infant's cap to which 4 tapes are attached.

ଚଉତରଫ
Chautaraph
ଚୌଦିଗ
ଚୌତରଫ

ଦେ. ବ—ଗୁରୁ ବଗ—Four sides.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଗୁରୁବଗରେ—1. On four sides.

୨ । ସବଂଜ; ସବୁଠାରେ—2. Throughout.

ଚଉତରା—ଚଉତରା; ଚଉତରା
Chautarā
ଚଉତାରା; ଚବୁତାରା
ଚବୁତରା; ଚୌରା; ଚଉତରା
(ଚଉତୁରା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତ୍ୱର; ଚତ୍ୱାଲ)—୧ । ଗୁନ୍ଦମା; ବସିବା-ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମେଲ୍ଲ ଚତୁଷ୍କୋଣ ପୀଠ—1. A raised pucca square platform.

୨ । ପକ୍କା ତୁଳସୀଚତ୍ତର—2. A raised pucca platform to plant the Holy Basil plant.

୩ । ଚୌବଚ୍ଚା; ଗୃହସ୍ଥର ବ୍ୟବହାରପାଇଁ ଜଳ ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖିବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚତୁଷ୍କୋଣ ଜଳକୁଣ୍ଡ—3. A square reserevoir to store water for daily household use or consumption.

ଚଉତଲା—ଚଉତାଲା
Chautalā

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁସ୍ତଳ)—ଚଉତାଲା (ଦେଖ) Chautālā (See)

ଚଉତା—ଚଉତ
Chautā

ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଚଉତ (ଦେଖ) Chauta (See)

ଚଉତାଇବା—ଚଉତିବା
Chautāibā

ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚଉତିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—1. Causative of Chautibā.

ଚଉତାଇ ଗଣିଥିଲେ ଯାହା ସଦନରେ । ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍କଳଗାଥା ।

୨ । ଚଉତିବା (ଦେଖ)

2. Chautibā (See)

ଚଉତା ଚଉତ—ଚଉତି ଚଉତ
Chautā chauti

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁସ୍କୃତ)—(ଲୁଗାକୁ) ଗୁରୁଙ୍ଗରେ ଚତୁଷ୍ପରୂପେ ଭାଙ୍ଗିବା—Folding (cloth) into four folds.

ଦେ. ବିଣ—ଗୁରୁଙ୍ଗ ହୋଇ ଚତୁଷ୍ପରୂପେ ଭଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା—Nicely folded into four.

ଚଉତାର—ଚଉତାରା
Chautārā

ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଚତ୍ୱର)—ଚଉତରା (ଦେଖ)

1. Chautarā (See).

୨ । (ସଂ. ଚତୁସ୍+ତନ୍ତ୍ର) ଗୁରୁ ତାର ଲଗିଥିବା ତନ୍ତ୍ରୀ—

2. A four-stringed musical instrument.

ଚଉତାରି—ଚଉତାରି
Chautāri

ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଚତ୍ୱର)—୧ । ବସ୍ତ୍ର ଚତୁଷ୍କ ଆକାରରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା (ଲୁଗା)—1. (cloth) Woven into squares.

୨ । ଜକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦୁଇଦୁଇ ସୂତାରେ ଏକତ୍ର ବୁଣା ଯାଇଥିବା (ମଣ୍ଡିଗା)

2. (mat) Woven with 2 strings at a time.

ଚଉତାଳ—ଚଉତାଳା
Chautāla

ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ.ଚତୁସ୍ତଳ)—ଦେବତାଙ୍କ ରଥର ଗୁରୁପାଖରେ ଚୋମାଡ଼ାଚ୍ଛା ଘର ତୁଲିଥିବା କାଠର ଗୁମ୍ଫ—A roof or upper story raised on the 4 sides of a Deity's car.

ରଥର ଦୁଆରେ ଚଉତାଳ ରବ ଅଛି—ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମରୂପଶର୍ମାଙ୍କର ।

ଚଉତାଳା—ଚୌତାଲ

ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁସ୍ତାଲ) —ମୃଦଙ୍ଗର ତାଲବିଶେଷ—Name of a measure accompanying the striking of the Mṛudaṅga drum.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୭ ପାର୍ଶ୍ୱ ବା ୧୬ ଲଘୁ ମାତ୍ରା ଥାଏ ଓ ୪ ଆଘାତ ଓ ୨ ଶୂନ୍ୟ ଥାଏ; ଏଥିର ଉଚ୍ଚାରଣ—ଧାଧାଧିନ୍‌ତାକତା, ଗଂଦନ୍‌ତା ତେଟେକତା ଗେଦ୍ଧାନ୍—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚଉତାଲା—ଚଉତଲା; ଚଉତଲା
Chautālā
ଚୌତାଲା; ଚୌତଲା
ଚୌତାଲା; ଚୌମହଲା

ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁସ୍ତଳ)—୧ । ଗୁରୁତଳବିଶିଷ୍ଟ କୋଠା—1. Four-storied building.

୨ । ଚତୁର୍ଥ ତଳ—2. Fourth story of a building.

ଚଉତି—ଚଉତି (ଗଡ଼ଜାତ)
Chauti

ବ—ଚତୁପତ୍ର ବା ପତ୍ରର ଠୋଙ୍ଗା—A pot made of leaves sewn together.

ଚଉତିବା—ଚଉତାଇବା
Chautibā
ଚାରପାଟ କରା
ଚଉପତାନା; ଚଉପରତାନା

ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚତୁଷ୍କୃତ—M. W.)—ଚଉଡ଼ାଦକୁ ଗୁରୁଙ୍ଗ ବା ୪ ପରସ୍ତ କରି ସଜାଡ଼ିବା—To fold a cloth fourfold.

ଚୌଡ଼ଃ ବୁଣାଗଲ ବାଦ ଶାଢ଼ିଆ ତାକୁ ଓ.ଏ ଗାଦ ଚଉଉଲ—ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳଗଥାଗୁଚ୍ଛ ।

ଚଉତିରିଶ—ଚଉତିରିଶି
Chautirisa
ଚୌତ୍ରିଶ
ଚୌତୀଶ
ଚଉତିରିଶି
ଚଉତିଶ
ଚଉତିଶି
} —ଅନ୍ୟରୂପ

ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶ)—୩୪ ସଂଖ୍ୟା—Thirty four.

ବିଣ—୩୪ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering thirty-four.

ଚଉତିରିଶାଶତ—ଚଉତିରିଶାଶତେ
Chautirisāśae
ଚଉତିରିଶାଶତେ
ଚଉତିଶାଶତ
ଚଉତିଶାଶତେ
} —ଅନ୍ୟରୂପ

ଦେ. ବ—(ସଂ. ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶୋତ୍ତରଶତ)—ଏକଶତ ଚଉତିରିଶ; ୧୩୪—One hundred thirty-four; 134.

[ଦ୍ର—ଏହାପରି ଚଉତିରିଶାଦୁଇଶ ଦୁଇ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ଂ

ଚଉତିଶା Chautisā — ଦେ. ବ (ଫ. ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶ)—କ ଠାରୁ କ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ୍ରମରେ ଆଦ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଯୁକ୍ତ ଦୋଇ ରଚିତ ଦୋଇଥିବା ୩୪ପଦ-ବିଶିଷ୍ଟ ପଦ୍ୟ; କବିତ୍ୱ—Abecedarian poem; a poem consisting of 34 couplets beginning with the 34 letters of the alphabet from ka to ksha successively.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସାଧାରଣତଃ ପଦର ଆଦ୍ୟରେ ଡ ଅକ୍ଷର ସ୍ଥାନରେ ନ, ଞ ଅକ୍ଷର ସ୍ଥାନରେ ନ, ଣ ଅକ୍ଷର ସ୍ଥାନରେ ଅ, କ୍ଷ ସ୍ଥାନରେ ଛ ଆଦ୍ୟବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ବସିଥାଏ ।]

ଚଉଥ Chautha — ଦେ ବ (ଫ. ଚତୁର୍ଥ)—୧ । ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ; ଚତୁର୍ଥ ଭାଗ—1. A fourth part; a quarter.

ଚୌଥ; ଚୌଥେୟା ଚୌଥ ୨ । ମରହଟ୍ଟାମାନେ ମୁସଲମାନ୍ ଶାସିତ ବଙ୍ଗବିହାରଓଡ଼ିଶାରୁ ଆଦାୟ କରୁଥିବା କର—2. A fourth part of the land revenue which the Marhattas used to collect from the tenants of Bengal, Bihar and Orissa under Mahomedan rule.

[ଦ୍ର—ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଠାରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୂମିରାଜସ୍ୱର ୪ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣକରି ଅବଶିଷ୍ଟ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଛାଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ, ତେଣୁ ଏହାକୁ 'ଚଉଥ' କୁହା ଯାଉଥିଲା । ଶିବଜୀଙ୍କ ଅମଳରେ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟକୁ ଆକ୍ରମଣକରି ଉକ୍ତ ରାଜ୍ୟରୁ ଚୌଥ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଲୁଣ୍ଠପାଟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ରାଜ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ତର ରାଜ୍ୟର ରାଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟରୁ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କର ଚୌଥ ଆଦାୟ କରିବାର ଅଧିକାର ମରହଟ୍ଟା-ମାନଙ୍କୁ ସନନ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ପଣ କରୁଥିଲେ ।]

୩ । କୌଣସି ରୟତ ଜମି ବିକି ହେଲେ ଜରିପନର ୪ ଅଂଶ, ଯାହାକି ଖରଦାର ଜମିଦାରଙ୍କୁ ରେଜମ ଦେଇ ଆପଣା ନାମ ଦାଖଲଖାରଜ କରିବା—3. Mutation fee, being ¼ of the consideration money paid to a Zamindar to register the name of the purchaser of a royati holding.

ଚଉଥା Chauthā — ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଫ. ଚତୁର୍ଥ)—୧ । ଚତୁର୍ଥାଂଶ—1. One fourth.

୨ । ମାସର ୪ର୍ଥ ଦିନ ବା ତାରିଖ—2. The fourth day of a month.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଚତୁର୍ଥ—Fourth.

ଚଉଦ Chauda — ଦେ.ବ ଓ ବିଣ (ଫ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ; ଗ୍ରା.ଚଉଦ୍ଦବ)—୧୪ ସଂଖ୍ୟା—Fourteen.

ଚୌଦ, ଚୌଦ୍ଦ Chauda

ଚୌଦହ Chauda

ଚଉଦନ୍ତା Chaudantā — ଦେ. ବିଣ (ଫ. ଚତୁର୍+ଦନ୍ତ)—୧ । ଯେଉଁ ବଳଦ ବା ଘୋଡ଼ାର କେବଳ ୪ଟି ମାତ୍ର ଦାନ୍ତ ଉଠିଅଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୁବାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ; ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ା ବା ବଳଦ ଚାରିଟି ଦାନ୍ତ ଅଛି—1. (a horse or bullock) Which has got only four teeth come out; not yet full grown.

୨ । ଚାରିଗୋଟି ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ (ହାତୀ)—2. (an elephant) Having four teeth or tusks.

ଦେ. ବ—ଶ୍ୟାମଦେଶର ଏକଜାତୀୟ ହାତୀ (ଏମାନଙ୍କର ୪ଟି ଦାନ୍ତ ବାହାରେ—

Four-tusked elephant of Siam in Burma.

ଚଉଦ ପହଣ୍ଡିଆ Chauda pahaṇḍiā — ଦେ. ବ—ସାଉପାହୁଣ୍ଡିଆ ଖେଳ ପରି ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—A kind of outdoor game; a contest at running.

(ଚଉଦ ପାହୁଣ୍ଡିଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ପିଲ୍ଲମାନେ ବାଲିଗୁଡ଼ିଏ ଗଦା କରି ଉହାଁରେ ଖଣ୍ଡେ ବାଡ଼ି ଥୋଇ ଦିଅନ୍ତି ଓ ସେହି ବାଡ଼ିଠାରୁ ୧୪ ପାହୁଣ୍ଡ ମାପି ଖେଳାଳମାନେ ଦୂରରେ ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଠିଆ ହେଲା ପରେ ଖେଳର ରକ୍ଷୟିତା ୩ଟି ଭାଳ ମାରିଦିଅନ୍ତି ଓ ଦୂରରେ ଠିଆ ହେବା ପିଲ୍ଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୩ଟି ଭାଳମରା ଶେଷ ହେବା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଖେଳାଳ ଆସି ସେ ବାଡ଼କୁ ପ୍ରଥମେ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ସେ ଜିତେ । ଏଥିରେ ଦୂରତ୍ୱ ମାପିବାରେ ପ୍ରକାରଭେଦ ଅଛି ।]

ଚଉଦ ପୁରୁଷ Chauda purusha — ଦେ. ବ. (ଫ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପୁରୁଷ)—ମନୁଷ୍ୟର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ୭ ପୁରୁଷ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ୭ ପୁରୁଷ—7 generations above and 7 generations below a person.

ଚୌଦ୍ଦପୁରୁଷ Chauda purusha

ଚଉଦପଇ Chaudapoi — ଦେ. ବ—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପଦୀ କବିତା (ଦେଖ) Chaturddaśapadī kabitā (See)

ଚଉଦ ବିସ୍ୱା Chauda biswā — ଦେ.ବ—୧ । କୌଣସି ରୋଗ ବା ବିପଦ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ଅତିଶୟ ଭୟରେ ଆକାନ୍ତ ହେବା; ଅତି ଆକାନ୍ତ ଅବସ୍ଥା—1. Great distress.

ଜଗାସ ବଦ ଦୋର ପେଃ ପୁଅର ଚଉଦବସ୍ୱା ହେଇଛି—

ମାଇକଣ୍ଡ, ପିତୃଙ୍କ ସମାସ୍ୱଣ ।

୨ । ଦୁର୍ବହ ଅବସ୍ଥା—2. Unbearable condition.

ଚଉଦ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ Chauda brahmāṇḍa — ଦେ. ବ—ସପ୍ତପାତାଳ ଓ ସପ୍ତସ୍ୱର୍ଗ—Seven nether worlds and seven heavens.

ସପ୍ତପାତାଳ ନବଖଣ୍ଡ ·

ଅଶେଷ ଚଉଦ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ—ସ୍ତୋ. ଜଗନ୍ନାଥମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଚଉଦ ମାଦଲ Chauda mādaḷa — ଦେ. ବ—ପୁରୀ ସହରରେ ଥିବା ବୈଷ୍ଣବ୍ୟଭକ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଗଣ ଚଉଦଖଣ୍ଡି ମାଦଲ ବା ମୃଦଙ୍ଗ ଓ ଝାଞ୍ଜ ବଜାଇ ନଗର ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କେଳାରେ କରିବା ସଙ ୍କୀର୍ତ୍ତନ—A procession of the followers of

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଏଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଏଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୁଠା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

Chaitanya round the compound of the Temple and in the town of Puri accompanied by 14 drums and cymbals.

ଚଉଦଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଳ ବା ଚତୁର୍ଦ୍ଦୋଳ)—
Chaudala ୧ । ଚଉଦୋଳ (ଦେଖ)
1. Chaudola (See)

୨ । ଚାରିଜଣ ଖେଳିବା ଖେଳ—
2. A game played by four players.

ଚଉଦଳା—ଦେ. ବ—ଚଉଦୋଳ (ଦେଖ)
Chaudalā Chaudola (See)

ଚଉଦାନୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ଧାନ୍ୟା; ଚତୁର୍ଧାନିକା)—ଧାନ ଆକାରର
Chaudānī ୪ଟି ମୁକ୍ତାର ଦାନା ଝୁଲୁଥିବା କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ—
ଚୌଦାନୀ An earring having 4 long pearls (like
ଚୌଦାନୀ paddy) as pendants.

ଚଉଦିଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ୍)—ଚାରିଆଡ଼ (ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ,
Chaudiga ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ)—Four corners of the
ଚୌଦିକ; ଚୌଦିଗ globe; four points of the compass.
ଚାରଓର ଚଉଦିଗ ଘୋଟୁଥିଲା ଅନ୍ଧକାର
ଗରବ ନଷ୍ଟଲ ଥିଲା ଏ ସଂସାର—ମଧୁସୂଦନ. ଭଦମାଳା ।
କ୍ରି. ବି—ସବୁଆଡ଼େ—On all sides.

ଚଉଦିଗା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ୍)—ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଘେରିଥିବା;
Chaudigā ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ୍‌ବ୍ୟାପି—
Surrounding on all sides.
(ଯଥା—ଏଥର ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଉଦିଗା ବରଷା ହୋଇଅଛି ।)

ଦେ. ଅ—ଚାରିଆଡ଼େ; ସବୁଆଡ଼େ—
On all sides.

ଚଉଦିନ—ଦେ. ବ—ଚାରି ଦିନ—
Chaudina Four days.
ଚଉଦିନ ଭରିବ ଯେ ମଦୋନ୍ମତ୍ତ ମୋର । ଭ୍ରାତା. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

ଚଉଦୁଆର—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜାମାନଙ୍କର ସାମୟିକ
Chauduāra ରାଜଧାନୀବିଶେଷ—A town for sometime capital of ancient Oria kings.

[ଦ୍ର—ଏହା କଟକର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ସାତ ମାଇଲ ଦୂରରେ ବରୂପା ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଚଉଦୁଆର, ଜୋବରା ଓ ନରସିଂହପୁରରେ ଅନେକଟି (ପଥର ବନ୍ଧ) ପକାଇ ସରକାର ୧୨ ମାଇଲ ଲମ୍ବର ଗୋଟିଏ ଜଳଭଣ୍ଡାର କରି ଓଡ଼ିଶାର କେନାଲ ସୃଷ୍ଟି କରି ଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ଜନମେଜୟ ମହାରାଜ ଯଜ୍ଞ କରିଥିବା ବିଷୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି । ଭୂଗର୍ଭରୁ ଏଠାରେ ପୁରୁଣା ମୁଦ୍ରା ଅବଶ୍ୟ ମିଳିଅଛି । ଚୈତନ୍ୟଦେବ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଥିଲା ବେଳେ ଏଠାରେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ।]

ଦେ ବଣ. (ସଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ୱାର)—ଚାରିଦ୍ୱାରବିଶିଷ୍ଟ—
Having four doors or gates.

ଚଉଦୁଡ଼ି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଚତୁର୍+ଦୃଢ଼)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼—
Chaudṛurdha Very tight or rigid.

ଚଉଦୋଳ—ଦେ ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦୋଳ)—
Chaudola ୧ । ମନୁଷ୍ୟବାହ୍ୟ ରାଜକୀୟ ଯାନବିଶେଷ—
ଚୌଡୁଲି, ଚୌଦୋଳ 1. A royal palanquin.
ଚୌଡ଼ୋଳ, ଚଂଡ଼ୋଳ ୨ । ଚାରିଜଣ ବୋହୁବା ଶିବିକା—
(ଚଉଦୋଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. A litter or palanquin borne on the shoulders of 4 persons.
୩ । ବିମାନ—3. A square sedan chair for carrying idols in a procession.
୪ । ବିବାହରେ ବରକନ୍ୟା ବସି ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରିବାର ବଡ଼ ବିମାନାକୃତି ପାଲିଙ୍କି (ଏଥିରେ ୮ ଠାରୁ ୧୬ଜଣ ସାଏ ବାହକ ଲାଗନ୍ତି)—4. A grand marriage-palanquin (borne by 8 to 16 bearers) to convey the bride and bride-groom in the marriage-procession.

ଚଉଧୁରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ्री. (ସଂ. ଚତୁର୍ଧୁର୍ଯ୍ୟା ବମ୍ବା ସଂ. ଚତୁର=ଚଉଆ+
Chaudhurī ଧୁ ଧାତୁ; ଯେ ସବୁବେଳି ଚକିଆକୁ ଆଉଜ ବସିଥାଏ)—
ଚୌଧୁରୀ ୧ । ଜାତି ଓ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
ଚୌଧୁରି ଉପାଧି—Surname-of the headman
ଚଉଧୁରାଣୀ } ସ୍ତ्री. of a caste or trade.
ଚଉଧୁରାଣୀ } ୨ । ଓଡ଼ିଆ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ସମ୍ମାନସୂଚକ
ଉପାଧିବିଶେଷ—2. An honorific title; a surname of distinction amongst the Oria Zamindars.

[ଦ୍ର—ଏହା ନାମ ପୂର୍ବରେ ଲାଗେ; ଯଥା—ରେଢ଼ାର ଜମିଦାର ଚଉଧୁରୀ ରଘୁନାଥ ସିଂହ । ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ 'ଚୌ' ବମ୍ବା 'ଚ' ।]

୩ । ମୁସଲମାନ୍ ଅଧିକାର କାଳରେ ତାଲୁକାର ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ—3. The name of the chief revenue-officer of a Tālukā under the Mahomedan rule.

୪ । (ସ୍ଥୂଳକାୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବିଦ୍ରୂପରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ) ସ୍ଥୂଳକାୟ ବ୍ୟକ୍ତି—4. (witticism) A pot-bellied or fat man.

ଚଉପଟ—ଦେ. ବ—୧ । ଚାରିଆଡ଼; ଚାରିପାଖ—
Chaupaṭa 1. Four sides; all sides.
ଚୌପଟ ୨ । ଯେଉଁ ମୁଣ୍ଡି କାଠରୁ ପଲଗା ବାହାର କରିଯାଇ
ତଲପଟ, ଚୋଫର, ଚୋପଟ ତାଳୁ ଚାରିଅଂଶିଆ କରିଯାଇ ଅଛୁ—
2. A four-sided log of wood from the sides of which the unsubstantial portions have been sawn or scraped off.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଚ୍ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

୩ । ଏକପ୍ରକାର ପଶା ଖେଳ—
3 A kind of game of dice.

୪ । ସର୍ବନାଶ—4. Ruin.

ଦେ. ବ୍ୟ.—୧ । ଚାରିଆଡ଼େ ଖୋଲା—
1. Open on all sides.

୨ । ଅରକ୍ଷିତ—2. Unprotected.

ଚଉ ପଟନାଏକ—ଦେ. ବ.—ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜପ୍ରଦତ୍ତ କରଣମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ; ଚ୍ୟାଉପଟ୍ଟନାଏକ—(ଚ୍ୟାଉପଟ୍ଟନାଏକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Chau paṭanāeka A title given to Karaṇas by Orissa Rajās.

ଚଉପଣି—ଦେ. ବ.—୧ । ¼ ହିସାବରେ ଆଦାୟ କରିଯିବା ଶୁଳ୍କ—
Chaupaṇi 1. Cess livied af the rate of ¼.
ଚୌପଣୀ ୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ—
ଚୌଅନୀ 2. One fourth.

୩ । ରୟତ ଜମି ବଦ୍ଳି ହେଲେ ଜରିମନର ¼ ହିସାବେ ନଆଯିବା ଜମିଦାରଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ଦାଖଲଖାରଜ ସ୍ୱେସ୍ମ—
3. Mutation fees payable to the zamindar at the rate of ¼ of the consideration on the sale of a rayati holding.

ଦେ. ବ୍ୟ.—୧ । ଚାରିଭାଗ ବା ¼ ହିସାବରେ ନଆଯିବା (ଶୁଳ୍କ)—
1. (a tax) Levied at the rate of ¼.

୨ । ସାଧାରଣ ଉତ୍ପନ୍ନ ଫସଲର ଦାରିଦାର ¼ ହିସାବରେ ହୋଇଥିବା (ଫସଲ)—2 (crop) Produced at the rate of ¼ of the normal produce.

୩ । ଚାରିଭାଗରୁ ଭାଗେ ପାଇବା (ଅଂଶୀଦାର)—
3. (share-holder) Entitled to a fourth share

୪ । ଚାରିଭାଗରୁ ଏକଭାଗରେ ମାଲିକ ହୋଇଥିବା (ଜମିଦାର)—
4 (a zamindar) Owning one-fourth of the proprietory right of an estate.

୫ । ଯେଉଁ କିସ୍ତିରେ ରାଜସ୍ୱର ବା ଖଜଣାର ¼ ଦାଖଲ କରିଯାଏ—6. (an instalment) In which ¼ of the rent or revenue is to be deposited.

ଚଉପଣିଆଁ—ଦେ. ବ୍ୟ.—ଚଉପଣି (ଦେଖ)
Chaupaṇiāñ Chaupaṇi (See)

ଚଉପଦୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍ପଦୀ)—୧ । ଚାରି ଓ କୁଚ୍ଛ ଚତୋଽଧିକ ପଦ ବିଶିଷ୍ଟ ସଙ୍ଗୀତ ବା କବିତା—
ଚୌପଦୀ 1. A song or poem ordinarily consisting of
ଚୌବୋଲା, ଚୌପଈ, ଚୌପଦିଆ, ଚୌପାଈ 4 couplets.

ଗୁରୁବେଶାର ମୁହଁ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ,
ଚଉପଦୀ ଗୀତ ଉତ୍ତମ ସଙ୍ଗ । ଭବସୁନ୍ଦର. କବିତା ।

୨ । (ସଂ. ଚତୁଷ୍ପର୍ଣୀ) ଚାରିକୋଣିଆ ପତ୍ରର ଦନା; ଠୋଙ୍ଗା—
2. A square cup made of leaves sewn together.

ଚଉପହରଘର—ଦେ. ବ୍ୟ.—(ସଂ ଚତୁଷ୍ପ୍ରହର)—୧ । ଯେଉଁ ଦାସ ବା
Chaupaharā ଦାସୀମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନଜରରେ ରାତ୍ର ଓ ଦିନ ଚାରି
ଚଉପରା ପହର ଲେଖାଏଁ ପାଳି କରି ଉପସ୍ଥିତ ଥାଆନ୍ତି; ଅର୍ଦ୍ଦଲୀ—
ଚୌପହରା 1. Servants attending on the master throughout the day and night by turns of 4 prahars or 12 hours each.

ଚଉପହର ଦାସୀଙ୍କ ଉପରେ,
ଗୁପୋଡ଼ ପରମାଗଇ କୋପରେ । ଭବସୁନ୍ଦର. କବିତା ।

୨ । ଯେଉଁ ଶ୍ରମିକ ଓ ମୂଲିଆମାନେ ଦିନ ରାତ୍ର ୮ ପହର ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଦିନ ଚାରି ପ୍ରହର ପାଇଁ ଖଟନ୍ତି—
2. A labourer or servant who attends on his master for 12 hours only in 24 hours.

ଚଉପାଖ—ଦେ. ବ.—ଚାରିପାଖ—
Chaupākha Four sides.
ଚଉତରଫ ବୃଦ୍ଧି ଥଡ଼ାର ଧର ମୁଗ
ଚୌତରଫ ଚୌଜନ୍ତ ବୃକ୍ଷ ଚଉପାଖେ । ପ୍ରାଚୀ. ଜଗୁଁମାଡ଼ାତ୍ମ୍ୟ ।

ଚଉପାଟ—ଦେ. ବ—ଚଉପଟ ୧ (ଦେଖ)
Chaupāṭa Chaupaṭa 1 (See)

ପୃଷ୍ଠରଣୀ ଚଉପାଟ ମାଣିକ୍ୟ ପାବନ୍ତ ପାଟ
ମନ୍ତ୍ରଦା ମର୍କଟ ହେମ ବତନ ଜମ ସ୍ୱେ । ପ୍ରାଚୀ. ଉତ୍ତମ୍ୟମଙ୍ଗଳ ।

ଚଉପାଟଳି—ଦେ. ବ—ପାଟଳି (ଦେଖ)
Chaupāṭali Pāṭali (See)

ଚଉପାଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍ପଟ୍ଟି)—ଗୋଲ ନ ହୋଇ ଚାରିପାଖ ସମାନ ଉଚ୍ଚରେ ଚଉରା ହୋଇଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—
Chaupāṭi (ଚଉପାଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) A square log of wood or timber.

ଦେ. ବ୍ୟ—ଚତୁରସ୍ର—Four-sided; quadrangular.

ଚଉପାଠୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍ପାଠୀ)—ଚଉପାଡ଼ୀ (ଦେଖ)
Chaupāṭhī Chaupārḍhī (See)

ଚଉପାଡ଼ୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍ପାଠୀ) - ଚଉପାଡ଼ୀ (ଦେଖ)
Chaupārḍī Chaupārḍhī (See)

ଉତ୍ତ ଚଉପାଡ଼ ଉପୁଡ଼ ପଡ଼ଇ
ଝଡ଼ଇ ଅଃାଳ ପୁର । ପ୍ରାଚୀ. ଉତ୍ତମ୍ୟମଙ୍ଗଳ ।

ଚଉପାଡ଼ୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍ପାଠୀ; ଯେଉଁଠାରେ ୪ ବେଦ
Chaupārḍhī ଅଧ୍ୟାପନା କରାଯାଉଥିଲା) —
ଚୌପାଡ଼; ଚୌପାଡ଼ୀ; ଚୌବାଡ଼ୀ ୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟବିଦ୍ୟାଳୟ; ପାଠଶାଳା—
ଚୌପାଡ଼; ଚୌପାଳ 1. A village-school.

୨ । ସଂସ୍କୃତ ପାଠାଶାଳା; ଟୋଲ—2. Tol; a school for teaching Sanskrit free of charge.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ: ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯେଉଁଠାରେ ଯେଉଁ ଏ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳିବ, ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମଃରେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୩ । ଉପରେ ଛତ ବା ଛପର ଥିବା କନ୍ତୁ ଗୃହଆଡ଼େ ଖୋଲା ଥିବା ବୈଠକ ଘର—3. A roofed hall open on all sides and used as a sitting room.

୪ । ଚତୁର୍ଦ୍ୱାରଯୁକ୍ତ ମଣ୍ଡପ—4. A pavillion or square hall with 4 doors.

ଚଉପାୟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍ପାଦ; ଚତୁଷ୍ପଦ)—
Chaupāyā ଚୌପାୟା **चौपैया; चौपाइ**

ଗୃହଗୋଡ଼ିଆ ସ୍ଥେଚ୍ଛ ଦ୍ୱାଲୁକା ଖଟ; ଖଟିଆ—A small portable bedstead with four legs.

(ଚଉପାହୁଆ; ଚଉପାଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ—ଯାହାର ଗୃହଟି ଗୋଡ଼ ଅଛୁ—Four-legged.

ଚଉପାଲା—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ବହିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମନୁଷ୍ୟବାହ୍ୟ
Chaupālā ସ୍ଥେଚ୍ଛ ଡୋଲି ବା ଖଟିଆ —
A kind of litter for carrying women (Howells).

ଚଉପଠି—ଦେ. ବି. (ସଂ. (ସଂ. ଚତୁର୍ ଓ ପୃଷ୍ଠ)—
Chaupiṭhi ଚଉପିଠ **चौतर्फ**

୧ । କୌଣସି ଘନ ପଦାର୍ଥର ଚାରି ପାର୍ଶ୍ୱ ବା ଭଲ-
1. The four surfaces or sides of a solid thing.

୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଚାରିଆଡ଼; ଚାରିଦଗ—
2. The four sides of a place.

ଘୋଷାକ ପିନ୍ଧ ଝଅସ ଚଉପିଠି ବଟିମ୍ବୁ ଥଉ
ଥଟଦାଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଇର୍‌ମଣ କରୁ ଥାଅନ୍ତୁ । ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଚଉପିଠିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ପଶୁ ସବୁପ୍ରକାର (୪ ପ୍ରକାର)
Chaupiṭhiā ଚୌପିଠା **चौकस**

ଭାର ବୋହିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—1. (beast of burden or animal) Habituated to do all sorts of work; dexterous in all sorts of work.

[ଦ୍ର—କେଉଁକ ବଳଦ, ଘୋଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଶଗଡ଼, ହଳ, ଲଦନ ଓ ଘଣା ଟାଣିବାକୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚତୁରସ୍; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ (କାୟିକ ଓ ମାନସିକ) ରେ ପାରଙ୍ଗମ—
2. (Figurative) Strong on all sides; all round; clever at everything (manual and intellectual work).

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସବୁପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
3. (Figurative) Thoroughly qualified.

ଚଉପିଠି ଖରଚ—ଦେ. ବ (ପ୍ରଥମ ପକ୍ଷର ଯିବା ଏକପିଠି ଆସିବା ଏକ
Chaupiṭhik haracha ପିଠି, ଦ୍ୱିତୀୟ ପକ୍ଷର ଯିବା ଏକ ପିଠି ଓ ଆସିବା ଏକ ପିଠି, ଏପର ୪ ପିଠି ବା ଥର)—ବରଯାତ୍ର ଓ ମକଦମା ଆଦି ଉପଲକ୍ଷେ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଯିବାର ଓ ଆସିବାର ସମସ୍ତ ଖରଚ—All the expenses of both parties for coming and going; entire travelling expenses of the two parties (in a case or marriage).

ଚଉଫେରି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁଃ + ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ)—ମନ୍ଦିର ବା ଦେବ-
Chaupheri ଚୌଫେରୀ **चौफेरी**

ବିଗ୍ରହଙ୍କର ଗୃହପାଖ ବୁଲିଆସିବା; ପରିକ୍ରମା—Going round a temple or idol; circumambulation.

ଚଉବଚ୍ଚା—ଦେ. ବ (ଫା. ଚହ୍‌ବଚ୍ଚା; ଚହ୍ = କୁଅ + ବଚ୍ଚା = କ୍ଷୁଦ୍ର; ସ୍ଥେଚ୍ଛ
Chaubachā କୁଅ)—ଭୂମି ଉପରେ ଇଟା, ପଥର ଆଦି ଦ୍ୱାରା
ଚୌବାଚ୍ଚା ତୁନରେ ଗଢ଼ାଯିବା ଜଳାଧାର; କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଧାର; କୁଣ୍ଡ—
चौबच्चा A small reservoir of stone or brick masonry for storage of water.
ଚଉବଚ୍ଚା, ଚଉବାଗ୍ଗ, ଚଉବାଚ୍ଚା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚଉବନ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁଃପଞ୍ଚାଶତ୍, ପ୍ରା. ଚଉବଣ୍ଣ)—
Chaubana ଚଉବନ **चव्वन; चौवन**

ପଚାଶ ଅପେକ୍ଷା ଚାରି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ୫୪ ସଂଖ୍ୟା—Fiftyfour; 54.

ଦେ ବିଣ.—୫୪ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering fiftyfour.

ଚଉବନାଶଏ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁଃପଞ୍ଚାଶତ୍ + ଶତ)—ଏକଶ ଚଉବନ;
Chaubanāśae ୧୫୪—One hundred and fiftyfour;
(ଚଉବନାଶତ୍ୱେ—ଅନ୍ୟରୂପ) 154.

ଚଉବନ୍ନା—ଦେ. ବିଣ—୧ । କଟକରେ ବ୍ୟବହୃତ (ସେର); ଯାହା
Chaubanī ଓଜନରେ ୧୦୮ ଟଙ୍କା ସଙ୍ଗେ ସମାନ; ପକ୍କା (ସେର)—
1. (a Cuttack seer) Weighing 108. tolas.

୨ । (ସଂ. ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ)—ଗୃହବର୍ଣ୍ଣବଶିଷ୍ଟ; ଧଳା, କଳା, ନାଲ ଓ ହଳଦିଆ ଏହି ୪ଟି ରଙ୍ଗର (ଯଥା—ଚଉବନ୍ନା ମୃରୁଜ)—
2. Of four different colours (black, white, red and yellow).

ଦେ. ବ —ଚଉବନ୍ନା ସେର (ଦେଖ)--Chaubanī sera (See).

ଚଉବନ୍ନା ସେର—ଦେ. ବ— ୧୦୮ ଟଙ୍କା ଓଜନର ସେର; କଟକୀ ସେର
Chaubanī sera A seer of 108 tolas
ପାକୀସେର [ଦ୍ର—କଟକୀ ସେରର ଓଜନ ୧୦୮ ତୋଲା; କନ୍ତୁ
पक्कासेर ଏଥିର ଅର୍ଥ ଅର୍ଥାତ୍ ୫୪ ସଂଖ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଏହାର କାହିଁକି ନାମକରଣ ହୋଇଅଛୁ ? ୮୦ ତୋଲା ଓଜନର ସେରକୁ ବାଲେଶ୍ୱରୀ ବା କଚ୍ଚା ସେର କହନ୍ତି; କଲିକତାରେ ଏବଂ ଉତ୍କଳଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ବାଲେଶ୍ୱରୀ ସେର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, କେବଳ କଟକ ଓ ତନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚଉବନ୍ନା ସେର ପ୍ରଚଳିତ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଚଉବନ୍ଦୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁଃ+ବନ୍ଧନ)—୧ । ଅଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିବା ପୂର୍ବଦ୍ୱାରବାଲା ଏକପ୍ରକାର ପୁରାତନିଆ ଜାମା ବା ପିରନ୍ଧେଇ—1. A kind of old-fashioned coat with double flaps on the breast tied by 4 cords.

Chaubandī
ଚତୁବନ୍ଦୀ
चौबन्दी

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଶୁଦ୍ଧ ଉପରେ ୨ ପରସ୍ତ ଲୁଗା ଥାଏ ଓ ଉକ୍ତ ଲୁଗା ଦୁଇ ଖଣ୍ଡର ୬ ମୁଣ୍ଡ ଭୋର ଦ୍ୱାର ଯଥାକ୍ରମେ ବାଆପାଖେ ଓ ଡାହାଣପାଖେ ବନ୍ଧାଯାଏ ।]

୨ । ଘୋଡ଼ାର ବା ବଳଦର ୪ ଗୋଡ଼ର ନାଲବନ୍ଦୀ—2. Shoeing of the four feet of a horse or bullock.

ଚଉବନ୍ଧ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁର୍ବନ୍ଧ)—ଚଉକଠ (ଦେଖ)

Chaubandha
(ଚଉବନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Chaukaṭha (See).

ଚଉବର୍ଗ—ଦେ.ବ (ସଂ.ଚତୁର୍ବର୍ଗ)—ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ,କାମ ଓ ମୋକ୍ଷରୂପ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଗୃହଗୋଟ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବା ଫଳ— Fourfold aims or summum bonum of the life of a man. (religion, wealth, desire and salvation).

Chaubarga
ଚତୁବର୍ଗ
चौबरग

ଜେଣେ ସନ୍ତୋଷ ବସ୍ତୁ ଦୋଇ,
ପ୍ରାଣିକି ଚଉବର୍ଗ ଦେଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଚଉବର୍ଷ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁର୍ବର୍ଷ)—ମୃତ୍ୟୁର ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଷରେ ଯେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ଦାନପୁଣ୍ୟ ଆଦ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ଜନ୍ମ ଅନୁସାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ —An obsequal rite performed on the 4th anniversary of the death of a person.

Chaubarsha
चौबरसा

ଚଉବଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁର+ବଳ)—୧ । (ଏଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ୨ ହାତ ଓ ୨ ଗୋଡ଼, ଏସବୁ ୪ଟି ଅଙ୍ଗର ବଳ ପରୀକ୍ଷା କରିବାରୁ) ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକପ୍ରକାର ବଳକଷାକଷି କସରତ୍—1. An athletic test of strength between two persons, like a tug of war, with a stick.

Chaubala

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୨ ଜଣ ମନୁଷ୍ୟ ପରସ୍ପର ଆଡ଼କୁ ମୁହଁକର ଦୁଇ ଗୋଡ଼କୁ ଆଗକୁ ଲମ୍ବାଇ ବସନ୍ତି ଓ ପରସ୍ପରଙ୍କ ଗୋଡ଼ର ତଳପା ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଲଗାନ୍ତି; ମଝିରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବାଡ଼କୁ ଦୁହେଁଯାକ ପରସ୍ପରର ଦୁଇହାତ ଦ୍ୱାର ଧରନ୍ତି । ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରଙ୍କ ପାଦକୁ ଠେଲୁଥାଆନ୍ତି ଏଣେ ହାତଦ୍ୱାର ବାଡ଼କୁ ପରସ୍ପର ଆଡ଼କୁ ଟାଣୁ ଥାଆନ୍ତି । ଯାହା ଆଡ଼କୁ ବାଡ଼ଖଣ୍ଡ ଟାଣିହୋଇ ଆସେ ତାହାର ବଳ ବେଶି ହୋଇ ଓ ସେ ଜଉଜା ବୋଲି ଅବଧାରିତ ହୁଏ ।]

୨ । ଚତୁରଙ୍ଗବଳ—2. The army consisting of 4 branches (e. g. infantry, cavalry, elephants and cars.

୩ । ଚଉସାର; ପଶା ଖେଳ—3. The Game of dice.

୪ । ସଦରଞ୍ଜି ଖେଳ—4. The Game of chess.

ଚଉବାହା—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଚତୁର୍ବାହୁ)—ଚତୁର୍ଭୁଜବିଶିଷ୍ଟ— Having four arms.

Chaubāhā
(ଚଉବାହୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ; ବିଷ୍ଣୁ— God Jagannātha; Bishṇu.

ମୋ ବୁଦ୍ଧିରେ ତୁମ୍ଭକୁ ଦେହ ଚଉବାହା,
ଜାଣିବର ଭଜିବ କଳି ମଝେ ତାହା । ବୃନ୍ଦାବନ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଚଉବିଂଶ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ଚତୁର୍ବିଂଶ; ପ୍ରା. ଚଉବୀସା)—ଚବିଶି; ୨୪ ସଂଖ୍ୟା—24.

Chaubiṁśa
ଚବ୍ବିଶ
चौबिस

ଦେ. ବଣ—୨୪ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering 24.

ଚଉବିଂଶ ସହସ୍ର ଘରେ ଋଷି ବଳେ—ବୃନ୍ଦାବନ. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

ଚଉଭିତେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବଣ—୧ । ଗୃହଦଗରେ— 1. On four sides.

୨ । ଗୃହଯାକରେ—2. On all sides.

Chaubhite

ଚଉଭୁଜୀ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଚତୁର୍ଭୁଜ)—ଗୃହବାହୁବିଶିଷ୍ଟ— Having four sides.

Chaubhujī

ଚଉଭୁଜୀ ବୃତ୍ତଘର ସହସ୍ରେ ପାଖୁଡ଼ା—ପ୍ରାଚୀ. ବୃହନ୍ନରୂପଣଗୀତା ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଉଦ୍ଦଦ; ଚତୁଃସୀମା— Boundaries on the 4 sides.

ଚଉଭୋମି—ଦେ ବଣ—ବର୍ଗାକାର— Square.

Chaubhomi

ଅଣଚେଡ଼ା ଅଣବେଡ଼ା ଚଉଭୋମି ଘର —ପ୍ରାଚୀ. ବୃହନ୍ନରୂପଣ ଗୀତା ।

ଚଉମଥା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁର୍ମସ୍ତକ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମା— 1. God Brahmā.

Chaumathā
ଚୌମାଥା

୨ । (ସଂ. ଚତୁଷ୍ପଥ) ଚଉଛକ ରାସ୍ତା—2. A place where four roads meet; a place where two roads cross each other.

(ଚଉମସ୍ତା, ଚଉମାଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବଣ—ଗୃହଟ ମସ୍ତକଯୁକ୍ତ—Four-headed.

ଚଉମହଲ୍ଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍+ଫା. ମହଲ୍)— ଚଉଛାଲ୍ଲା (ଦେଖ)

Chaumahalla

(ଚଉମାହାଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) Chautālā (See)

ଚଉମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଚତୁର୍ମୁଖ)—ଗୃହଟ ମୁଖ ବା ଦ୍ୱାରବିଶିଷ୍ଟ; ଗୃହଦଗକୁ ଯାହାର ମୁହଁ ଗୃହଗୋଟ୍ଟ ଅଛୁ— Four-faced; facing towards the four sides.

Chaumuhāṁ
ଚଉମୁଖା
चौमुखा

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପଠ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ୱିତ ୧ ଚଉଁଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚୌଁଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଁଚ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ କୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଁଚ ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚଉଁଚ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଢ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଢ଼' ଖୋଜିବେ; 'କୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଙ୍କୃତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ ।

ଚଉମୁହାଣୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍+ଫା. ମୁହାନା=ନଦୀର ସମୁଦ୍ରରେ ମିଳନସ୍ଥଳ)—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ନଦୀ ଏକାଧିକ ଶାଖା ମେଲି ସମୁଦ୍ରରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଅଛି—
Chaumuhāni
चौमुहानी
1. Delta; the place where a river branches off and falls into the sea.
୨ । ଚୌରାସ୍ତା (ଦେଖ)
2. Chaurāstā (See)

ଚଉର—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଚୌର)—ଚୋର—
Chaura — Thief.
চউর
चउर
କୁଞ୍ଜ କୁଟୀରରେ ପଲାସିବ ଚଉର ଅଭିସାରିକା—
ଉଦ୍ଧ, କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ ।

ଚଉରଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁରଙ୍ଗ)—
Chaurangi
চৌরঙ্গী
चौरङ्गा
୧ । ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
1. A kind of game.
୨ । ଛକରାସ୍ତା—
2. A place where four roads meet.
୩ । ଏକପ୍ରକାର ବାତ ଯାହା ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗକୁ ଅବଶ କରେ—
3. Complete paralysis; acute rheumatism.
୪ । ଚତୁରଙ୍ଗବଳ—
4. Army consisting of four divisions (cars, elephants, cavalry and infantry).

ଚଉରବାସ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଚୌରବାସ)—ବନ୍ଦୀଘର—
Chaurabāsa — Jail.
ବହୁରତ୍ନ ଲଙ୍କାରେ ସଞ୍ଚିବବଣେ
ବନ୍ଧନ ପାଏ ରଣ ଚଉରବାସେ—ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଚଉରସ୍—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଚତୁରସ୍ର=ଚତୁଷ୍କୋଣ)—
Chauras
চৌরস
चौरस
୧ । ବର୍ଗ (କ୍ଷେତ୍ର); ଯାହାର ଚାରିବାହୁ ସମାନ—
1. Square.
୨ । ଚାରିଆଡ଼ରେ ସମପରିମିତ—
2. Even; equally or evenly distributed.
୩ । ଭଲ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଷୋଳପଣ—
3. Full; abundant.
(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଚାରିଆଡ଼େ ଚଉରସ୍ ଫସଲ ହୋଇଅଛି; ଚଉରସ ଭୋଜନ ।)
(ଚଉରସିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ସମତଳ; ସମତୁଲ—
4. Level; flat; even; smooth.
୫ । ଶକ୍ତ; ମଜଭୁତ୍—5. Strong; firm.
୬ । (ଠଠାରୀଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ) କଂସା ଆଦି ବାସନକୁ ଘର୍ଷି ପାଲସ କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହତିଆର—
6. A scraper used by braziers to scrape and polish utensils.
୭ । ଖୁବ୍—7. Excessive.
(ଯଥା—ଚଉରସ ମାଡ଼, ଚଉରସ ଶୋଧନ ।)
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଚରସ୍ (ଦେଖ)
Charas (See)

ଚଉରସ୍ ରୁଆଳି—ଦେ. ବି. (ବର୍ଣ୍ଣିଅଷ୍ଟାଦ)—ଖୁବ୍ ଛୋଟ ଛୋଟ ଅଳଙ୍କାର ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ଚାରିକୋଣିଆ ଏକପ୍ରକାର ଠପା—
Chauras ruāli
A kind of square mould used by goldsmiths to beat out small ornaments.

ଚଉରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତ୍ୱର; ଚତ୍ୱାର)—ଗୃହସଲଗ୍ନ ଯେଉଁ ମାଟି, ପଥର ବା ଇଟା ନିର୍ମିତ ସ୍ତୂପରେ ତୁଳସୀବୃକ୍ଷ ଲଗା ହୋଇଥାଏ; ତୁଳସୀଚଉରା—
Chaurā
চৌতারা
चौरौंह
A raised mound or structure near the house in which the Tulsi plant (a daily worshippable plant in every Hindu household) is reared.

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଚଉରା ଝାଡ଼ି ଝାଡ଼ି
ଚୋରି ବସୁଅଛି ଠାକୁର ସେ । ରଘୁନାଥ. ଦଶଗ୍ରୀବଦ୍ୟୁନ ।

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଗୃହସ୍ଥ ପ୍ରତିଦିନ ସ୍ନାନ କରି ଚଉରାରେ ପାଣି ଦିଏ ଓ କୁଳବଧୂମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ଓ ବିଶେଷତଃ ଗୁରୁବାର, ଏକାଦଶୀ ଓ କାର୍ତ୍ତିକମାସରେ ସକାଳୁ ଉଠି ଗୋବରପାଣିରେ ଚଉରାମୂଳକୁ ଲିପନ୍ତି ଓ କାର୍ତ୍ତିକମାସରେ ବିଧବାମାନେ ଲିପା ଚଉରାମୂଳରେ ମୁରୁଜ ଦେଇ ରାଧାଦାମୋଦରଙ୍କୁ ପୂଜା ଓ ନୈବେଦ୍ୟାଦି ଦିଅନ୍ତି; କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମୀ, କାଞ୍ଜିଅଁଳା, ନାଗଲ ଚଉଠି, ସୋମନାଥ ବ୍ରତ ଆଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ଚଉରା ମୂଳେ ଭୋଗ ଦିଆଯାଏ । ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ତୁଳସୀଚଉରା ଉପରେ ଛମୁଣ୍ଡିଆ ବାନ୍ଧି ତୁଳସୀଗଛରେ ମାଠିଆର ତଳକଣା ବାଟେ ଝୋପା ଝୋପା ପାଣି ପଡ଼ିଲା ପରି ତୁଳସୀଗଛ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଶିକାରେ ସଛିଦ୍ର ଘଡ଼ି ବା ମାଠିଆ (ବସୁନ୍ଧରା) ଟଙ୍ଗା ଯାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳେ ମଧ୍ୟ ଗୃହବଧୂ ଓ ଗୃହିଣୀମାନେ ଚଉରାମୂଳେ ସଞ୍ଜବତୀ ବସାନ୍ତି ।]

ଚଉରାଅଶି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁରଶୀତି; ପ୍ରା. ଚଉରାସୀଇ)—
Chaurā-asi
চুরাশী
चौरासी
ଅଶି ଅପେକ୍ଷା ଚାରି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ୮୪—
Eightyfour.
ଦେ. ବିଣ—୮୪ ସଂଖ୍ୟକ—
(ଚଉରାଶି—ଅନ୍ୟରୂପ) Numbering eightyfour.

ଚଉର୍ଷଲବେ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍ନବତି, ପ୍ରା. ଚଉଣ୍ଣବଇ)—
Chaurāṅlabe
চুরানব্বই
चौरानवे
ନବେ ଅପେକ୍ଷା ୪ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ୯୪—
94; Ninetyfour.
ଦେ. ବିଣ—୯୪ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering 94.
(ଚଉର୍ଷଲୋଇ, ଚଉରାଣବେ, ଚଉରାନବେ, ଚଉରାଲବେ } ଅନ୍ୟରୂପ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଛ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଊ

ଚଉଗ୍ଲଶ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍ଟତ୍ରାଣ୍ଟଶତ୍; ପ୍ରା. ଚଉକ୍କାଳସଇ)—
Chaurāliśa ଗ୍ଲଶିରୁ ଗୁର ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ୪୪ ସଂଖ୍ୟା—
ଚୁୟାଲିଶ 44; fortyfour.
ଚୌବାଲୀସ ଦେ. ବିଣ.—୪୪ ସଂଖ୍ୟକ—
(ଚଉଗ୍ଲଶି—ଅନ୍ୟରୂପ) Numbering fortyfour.

ଚଉଗ୍ଲଶାଶଏ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚତୁଷ୍ଟତ୍ୱାର୍ଣ୍ଟଶତ୍+ଶତ)—
Chaurāliśāśae ଏକଶତ ଚଉଗ୍ଲଶ; ୧୪୪—144.
(ଚଉଗ୍ଲଶାଶଦେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ—୧୪୪ ସଂଖ୍ୟକ—
Numbering 144.

ଚଉଗ୍ ସେବା—ଦେ. ବି—ତୁଳସୀଚଉଗ୍ରରେ ରୋପିତ ଓ ସଯତ୍ନବର୍ଦ୍ଧିତ
Chaurā sebā ତୁଳସୀ ବା ବୃନ୍ଦାବତ୍ତାଙ୍କୁ ଜଳଦାନ ଓ ପୂଜାଆଦ
କରିବାରୂପ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—Act of worshipping and watering the holy Basil plant reared up on a mound.

ଚଉଗ୍ସ୍ତା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚତୁର୍+ପା. ରସ୍ତା)—
Chaurāstā ଗୁରଯଥର ମିଳନ ସ୍ଥାନ; ଛକ—
ଚୌରାସ୍ତା A place where four roads meet,
ଚୌରାହା; ଚୌହଟ୍ଟା; ଚୌରାସ୍ତା i. e roads cross each other.

ଚଉଗ୍ରୀ—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଚମ୍ରୀ)—କେଶଦ୍ୱାରା ନର୍ମିତ କେଶବନ୍ଧନ-
Chaurī ରଜ୍ଜୁ—1. A string made of hairs strung
ଚଉରି, ଚୌରି together and used as a tape for tying
ଚୌରୀ the hair.

୨ । (ସଂ. ଚତ୍ୱର)—ଗୁରଆଡ଼େ ଘେରିଥିବା ପ୍ରାଙ୍ଗଣ; ଖଞ୍ଜା-
2. Courtyard surrounded by houses on four sides.

୩ । (ସଂ. ଚତ୍ୱର) ଚଉଶାଲା (ଦେଖ)
3. Chauśālā (See)

୪ । ଚାମର (ଦେଖ)
4. Chāmara (See)

୫ । ସତ୍ୟଆମ୍ବ (ଦେଖ)
5. Satya-āmba (See).

୬ । ଅଗଣା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଛୋଟ ପକ୍କା ବେଦୀ—
6. A small pucca raised platform or altar in a courtyard.

୭ । (ସଂ. ଚତୁରକା)—ଗୁରକୋଣିଆ ଅଗଣା—
7. A quadrangular courtyard.

ଚଉଗ୍ରୀ ଭୁଣ୍ଡି—ଦେ.ବ-ଚଉରର ଗୁଚ୍ଛର ମୂଳଗଣ୍ଠିଉପରେ ଜଉଦ୍ୱାରା ଦୃଢ଼
Chaurī bhuṇḍi ଦୋଇ ବସା ଯାଇଥିବା ପାଉଁାକୃତି ଅଳଙ୍କାର-
ବିଶେଷ—A cup-shaped ornament for the hair into which a bunch of Chauri is firmly attached with wax.

ଚଉର୍ଯ୍ୟ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଚୌର୍ଯ୍ୟ)— ଗୋରୁଚୁରି—
Chaurjya Theft; stealing; habit of stealing.
ଚଉର୍ଯ୍ୟ ବାଧ ଗୁରୁ ସାରଥିକୁ ଦେବ
ଦେନ ବଶସ୍ୱ ଚଉର୍ଯ୍ୟେ ଯିବ । ଭାଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଚଉଲଡ଼ୀ—ଦେ. ବ—ଗୁରସରଆ ହାର—
Chaularī A necklace with 4 strings.

ଚଉଶାଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଃଶାଲା)—
Chauśālā ୧ । ବର୍ଗାକୃତି ଘର; ମୁନ୍ସମାନଙ୍କ ଘର—
ଚୌଚାଲା 1. A block-house; a square house;
ବଂଗଲା the hut of a hermit.

୨ । ଗୁର ପାଖେ ଚାଲୁ ଗୁଲଥିବା ଘର—
2. A house having 4 sloping thatches on 4 sides; a thatched bungalow.

ଚଉଶିଙ୍ଗା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଃ ଶୃଙ୍ଗ)—
Chauśiṅgā କୋଟର୍ ମୃଗ, ଗୁରଶୃଙ୍ଗବଶିଷ୍ଟ କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗ-
ଚୌଶିଙ୍ଗା ବଶେଷ—The four-horned antelope;
ଚୌସିଂଘା Zetracerus Quadricornis.
(ଚଉଶିଂଘା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଖଇଗ୍, ଗ୍ଲେମ କର୍କଶ, ଆକାର ଛୋଟ ଓ ପୁଚ୍ଛ ହ୍ରସ୍ୱ; ଅଣ୍ଡିର୍ ମୃଗର ୪।୫ ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବର ଗୁର ଗୋଟି ଶିଙ୍ଗ ଥାଏ; ମାଂସ ସୁସ୍ୱାଦୁ—ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ।]
ଦେ. ବଣ—ଗୁର ଗୋଟି ଶୃଙ୍ଗବଶିଷ୍ଟ—
Four-horned.

ଚଉଷଠାଶଏ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ – ଏକଶତ ଚଉଷଠି—
Chaushaṭhāśa-e 164.
(ଚଉଷଠାଶଦେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଉଷଠି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚତୁଃଷଷ୍ଟି; ପ୍ରା. ଚଉସଟ୍ଠି)—
Chaushaṭhi ଷାଠିଏ ଅପେକ୍ଷା ୪ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ୬୪—
ଚୌଷଠି 64; sixtyfour.
ଚୌଁସଠ ଦେ. ବିଣ—୬୪ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering 64.

ଚଉଷଠି କଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷଷ୍ଟି ଓ କଳା)—
Chaushaṭhi kalā ଚଉଷଠି ପ୍ରକାର କଳା ବିଦ୍ୟା (ଯାହା କି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୁଶିକ୍ଷିତା ରସିକା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଶିକ୍ଷା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ)-
Sixtyfour kinds of fine arts according to the Hindu Śāstras (which a woman must learn before she becomes perfect).
[ଦ୍ର—ଶୁକ୍ରନୀତି ମତରେ ୬୪ କଳା ଯଥା—୧ ସଙ୍ଗୀତ, ୨ ନୃତ୍ୟ, ୩ ବାଦ୍ୟ, ୪ ଉଦକ ବାଦ୍ୟ, ୫ ନାଟ୍ୟାଭିନୟ, ୬ ରୂପ-ବିଧାନ, ୭ ତିଳକ ରଚନା, ୮ ବେଶ ରଚନା, ୯ ଅଙ୍ଗରଞ୍ଜନ, ୧୦ ମୁଣ୍ଡରେ ପୁଷ୍ପବିନ୍ୟାସ, ୧୧ କେଶବିନ୍ୟାସ, ୧୨ ପୁଷ୍ପଶଯ୍ୟା-ରଚନା, ୧୩ ମାଲ ଗୁନ୍ଥିବା, ୧୪ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା, ୧୫ ଚତୁରବିଦ୍ୟା, ୧୬ ପ୍ରଶ୍ନମା ନର୍ମାଣ, ୧୭ ବୈଜୟନ୍ତୀ ବିଦ୍ୟା,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଚ୍ଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁରି ବନ୍ଧନ୍ତୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୧୮ ବୃକ୍ଷାୟୁର୍ବେଦ ବିଦ୍ୟା, ୧୯ ପାକକ୍ରିୟା, ୨୦ ପାଣିସୂତ୍ରରଚନା, ୨୧ ବଢ଼େଇ କର୍ମ, ୨୨ ସୂତା କାଟିବା, ୨୩ ବେତ ବାଉଁଶ ବୁଣିବା, ୨୪ ଶଯ୍ୟନରଚନା, ୨୫ ସୂଚୀକର୍ମ, ୨୬ ଅଲଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା, ୨୭ ଶିଶୁ କ୍ରୀଡ଼ନକ, ୨୮ ଅଲଙ୍କାର ନିର୍ମାଣ, ୨୯ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ୍‌ପୁଷ୍ପ-ବିକାର, ୩୦ ଘର କାଟିବା, ୩୧ ମଣିଭୂମିକା, ୩୨ ବାସ୍ତୁବିଦ୍ୟା, ୩୩ ମଣିରାଗ ବିଜ୍ଞାନ, ୩୪ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରୌପ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା, ୩୫ ଖଣି ବିଦ୍ୟା, ୩୬ ଧାତୁ ରସାୟନ, ୩୭ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ, ୩୮ ବସ୍ତ୍ର ଗୋପନ, ୩୯ ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ, ୪୦ ହସ୍ତଲଘବ, ୪୧ ସୂଚ୍ୟକ୍ରୀଡ଼ା, ୪୨ ମେଷ କୁକ୍କୁଟ ଯୁଦ୍ଧ, ୪୩ ଶୁକସାରିକା ପଢ଼ାଇବା, ୪୪ ଦ୍ୟୂତ କ୍ରୀଡ଼ା, ୪୫ ଆକର୍ଷ କ୍ରୀଡ଼ା, ୪୬ ଅରଧାନ, ୪୭ ଦେଶ ଭାଷା, ୪୮ ଉତ୍ତମ ଭାଷା, ୪୯ ବୈନାୟିକୀ ବିଦ୍ୟା, ୫୦ କାବ୍ୟ ସମସ୍ୟା, ୫୧ ଅକ୍ଷର-ମୁଷ୍ଟିକା କଥନ, ୫୨ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ, ୫୩ ନାଟକ ଜ୍ଞାନ, ୫୪ ମାନସୀ କାର୍ଯ୍ୟ ୫୫ ପ୍ରତ୍ୟେଳିକା, ୫୬ ସନ୍ତ୍ରମାତୃକା, ୫୭ ଜଳସ୍ତମ୍ଭ ବିଦ୍ୟା, ୫୮ ବସ୍ତୁରୁତ୍ପତ୍ତି ବିଦ୍ୟା, ୫୯ ଦୁର୍ବାଚକ ଯୋଗ, ୬୦ ବାୟୁ ମେଘ ବିଦ୍ୟା, ୬୧ ଧାରଣ ମାତୃକା, ୬୨ କ୍ରିୟା କୌଶଳ, ୬୩ ଛଳିତକ (ନାଟକବେଦ), ୬୪ ବୈତାଳିକ ଜ୍ଞାନ ।]

ଚଉଷଠି ବନ୍ଧ—ଦେ. ବି—କାମଶାସ୍ତ୍ରାଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷସଙ୍ଗମର ୬୪ ପ୍ରକାର ବିଧି ବା ଅବସ୍ଥାନ—64 kinds of poses in copulation described in the erotic books of ancient India.

Chaushaṭhi bandha

ଚଉସମ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଚତୁଃସମ)—୧ । ଗୁରୁଗୋଟ୍ଟ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟର ସମାହାର [ଚନ୍ଦନ; ଅଗୁରୁ (ମତାନ୍ତରରେ କର୍ପୂର) ଚଉସମ କସ୍ତୁରି ଓ କୁଙ୍କୁମ]—1. Aggregate of 4 scents used as a paste for the body (sandal, bdellium or camphor, musk and saffron).

Chausama
ଚୌସମ

୨ । ଗୁରୁଗୋଟ୍ଟ ଶ୍ଲେଷ୍ମା ନବାରକ ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟର ଚୂର୍ଣ୍ଣ—2. Powder of 4 drugs for cold.

[ଦ୍ର—ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳ, ମରଚ ଓ ବଚ ଚୂର୍ ହୋଇ ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

୩ । ଲବଙ୍ଗ, ଜୀର୍, ଜୁଆଣି ଓ ହରଡ଼ାର ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଚକ, ରେଚକ ଓ ଶ୍ଲେଷ୍ମନାଶକ ଔଷଧବିଶେଷ—3. A medicinal preparation consisting of powdered clove, cumin, ptychotis and myrobalan.

ଚଉସମାଳ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଚତୁଃ+ସୀମା; ଭୁଲ. ଦୋସମାଲି, ଛସମାଲି)—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ୪ଟି ମଉଜାର ସୀମା **ଚୌମଡ଼ା, ଚୌଖା, ଚସିଂହା** ମିଳଅଛି—A point where the boundaries of four villages meet.

Chausamāḷi

ଚଉସରି—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଚତୁଃସର)—ଗୁରସରିଆ ହାର; ଚଉଲଡ଼ି ହାର—Four-stringed necklace.

Chausari

ଚାରନଳୀ ଦେ. ବଣ.—୧ । ଗୁରକେରିଆ (ହାର); ଗୁରଘୋଡ଼ **ଚୌଲଡ଼ା** ବଶିଷ୍ଟ—1. (necklace) Consisting of 4 strings; four-stringed.

ଚଉସର୍, ଚଉସରିଆ } —ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଚତୁରସ୍ର; ଚତୁଷ୍କୋଣବଶିଷ୍ଟ—2. Quadrangular.

ଚଉସାର—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଚତୁଃସାର, ଏଥିରେ ଗୁର ବର୍ଣ୍ଣର ୪ଟି ଲେଖାଏଁ ସାର ବା ଗୋଟି ଥିବାରୁ)—୧ । ପଶାପାଲି—ପାଶା 1. The dice-board.

Chausāra

ଚୌପଡ଼, ଚୌସର ୨ । ପଶାଖେଳ—2. The game of dice.

ଚଉସ୍ତରଶଏ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ.—ଏକଶତ ଚଉସ୍ତର—174; one hundred seventyfour. (ଚଉସ୍ତରଶତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Chaustarāśa-e

ଚଉସ୍ତର—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଚତୁଃସପ୍ତତି; ପ୍ରା. ଚଉହତ୍ତର)—ସତୁର ଅପେକ୍ଷା ଗୁର ଅଙ୍କର ସଙ୍ଖ୍ୟା; ୭୪—ଚୁହତ୍ତର **ଚୌହତ୍ତର** 74; seventyfour.

(ଚଉସ୍ତର, ଚଉସ୍ତୋର) — ଦେ. ବଣ—୭୪ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering 74.

Chaustari

ଚଉହତ୍ତା—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ଚତୁର୍+ଆ ଇହାଦ୍ଦ୍)—୧ । ଗୁର ଦଗରେ ବାଡ଼ ବା ପ୍ରାଚୀରଦ୍ୱାର ବେଷ୍ଟନ କର୍ ଯାଇ ଚଉହାତ୍ତା **ଚାହତ୍ତା** 1. Surrounded by a compound wall on all sides.

Chauhattā

୨ । (ସଂ. ଚତୁଃ+ହସ୍ତ)—ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଓ ବଳବାନ୍ (ମରଦ)—(ଚଉହତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) Tall and strong (man).

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଜଉରେ ୩୪ ହାତ ଲମ୍ବଅନ୍ତୁ, ଗୁର ହାତ ଉଚ୍ଚା ଲୋକ ସାଧାରଣଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ।]

ଦେ. ବି.—ଗୁରପାଖେ ବୁଲିଥିବା ପାଚେରୀ—A compound-wall raised round a place.

ଚଉହଦ୍ଦି—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଚତୁଃ+ଆ. ହଦ୍=ସୀମା)—୧ । ସୀମା-ଚୌହଦ୍ଦି 1. Boundary.

Chauhaddi

୨ । ଚତୁଃସୀମା—2. Boundaries on the 4 sides

ଚୌହଦ୍ଦୀ; ଚୌସୀମା

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଚତୁଃସୀମାରେ ଅବସ୍ଥିତ—(ଚଉହଦ୍ଦି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Situated on the 4 boundaries

୨ । ସୀମାକୁ ଲାଗି କର ଅବସ୍ଥିତ—2. Adjoining the boundary; adjacent.

ଚଏତୁ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଚୈତ୍ର)—ଚୈତ୍ରମାସ—The lunar month of Chaitra.

Chaetu

ଚଂକି ପଶିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ଭୁଲ. ହି. ଚୌଂକନା)—ଚମକିପଡ଼ିବା—To be startled; to be alarmed.

Chaṅki paśibā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଇ	ଉ	ଊ	ଲୃ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଂୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଚଁକବା—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି (ଭୁଲ. ହି. ଚୌଂକ୍‌ନା)—ଚମକିବା—
Chañkibā To be startled.

ଚଁଘର—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଚୌଘଡ଼ା)—ଗୁଙ୍ଗଡ଼ା; ଗୁଙ୍ଗୁଡ଼ା—Wicker-work tray.
Chañgharā

ଚଁଚଁ—ଦେ. ଅ—ଚଅଁଚଅଁ (ଦେଖ)
Chañchañ Cha-añ cha-añ (See).

ଚଁର—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ—ଚଁଥର; ନଶୁଣୀର ଅଡ଼ୁଆଠ—
Chañr The steps or foot-pads of a ladder.

ଚକ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବ୍ୟାଘାତ କରିବା—
Chak (root) 1. To obstruct.
୨ । ବାଧା ଦେବା—2. To resist; to repel.
୩ । ତୃପ୍ତ ହେବା—3. To be pleased; to be satiated or contented.
୪ । ସ୍ତ୍ରସ୍ତ ହେବା—4. To be frightened.
୫ । ଜକଜକ କରିବା—5. To shine.

ଚକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଚକ୍)—ଧୂଳିଖଡ଼ି—
Chak Chalk.

ଚକ୍ ଚକ ଦେ. ଅ—ହଠାତ୍—Suddenly.

ଚକ୍‌ଚକ୍—ବୈଦେ. ବ (ସଂ. ଶୁକ୍ଲଚକ୍ୟ; ଭୁଲ. ଭୁକୀ. ଚକ୍‌ମକ୍; ସଂ. ଚକ୍ ଧାତୁ=ଘଷି ପାଇବା)—୧ । ଘଷି; ଚମକ—
ଚକଚକ 1. Splendour; lustre; brilliancy.
ଜଗମଗାହଟ ୨ । ଶୁକ୍ଲଚକ୍ୟ; ବର୍ଣ୍ଣର ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ—
2. Brightness of colour; dazzling brightness.

ଚକଚକିୟା; ଚୁକଚୁକେ ଦେ. ବଗ—ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ;
ଜଗମଗ ଜକ୍‌ଜକ୍—Shining; bright; brilliant, dazzling.

ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ବିଲୁଡ଼ି ବିଲୁର ପାମ୍ପୁ ପଦାର୍ଥ ଜିଭ ଦ୍ୱାରା ଶୁଣ୍ଠି ପିଇବାର ଶବ୍ଦ—Sound of licking of milk or water by cats and dogs.

ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଆସନ୍ନବିପଦଜନିତ ଆଶଙ୍କାଯୋଗୁଁ ମନର ଅସ୍ଥିରତା—Uneasiness due to the fear of impending danger.

ଚକ୍‌ଚକ୍ ଲାଗିବା—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଆସନ୍ନବିପଦର ଆଶଙ୍କାରେ ମନରେ ଅସ୍ଥିରତା ଜାତହେବା—
Chakchak lāgibā Feeling of uneasiness due to apprehension of impending danger.

ଚକ୍‌ଚକାଇବା—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି.
Chakchakāibā ଚକ୍‌ଚକାନା,—ଫୁଲିବା; ପାଣି ଆଦି କୌଣସି ପାତ୍ରରୁ ତରଳ ବାହାରେ ପଡ଼ିବା—To split (said of any liquid coming out of a pot).

ଚକ୍‌ଚକି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଡଙ୍ଗା—
Chakchaki A kind of country-boat.

ବାରଗୋଡ଼ିଆ ପନ୍ଦରଗୋଡ଼ିଆ ଭୁଶଙ୍ଗି, ଚକ୍‌ଚକି ନାଆ ଅଛି—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଚକ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚକ୍ର, ସ୍ରାକୃତ. ଚକ୍କ)—୧ । ଶକଟ ପ୍ରଭୃତିର ଚକ୍ର—
Chaka 1. Wheel.
ଚାକା ଚକେ ଗଲେ ବାରବାଟ—ଚଗ ।
ଚାକ [ଦ୍ର—ଶଗଡ଼ ଚକର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଂଶର ନାମ—ଯଥା—ପହି, ପୁଟ୍ଟ, ଅର, ନାହିଆ, ସଜ୍ଜିଆ, ପଚରା, ପିଚକଲା, ପନ୍ଦାଡ଼, ଜୋଡ଼ିଆ, ହାମ ଓ ବଲା ।]
ଚକ ୨ । ଏକଭାବସ୍ଥିତ ବହୁ ଖେତର ସମଷ୍ଟି—
ଚକ 2. A compact and large block of land.
ସେ ଚୁମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ଚକକୁ ଦୂଳ ସିଂ ଚ ?—ଫକୀରମୋହନ. ଚୁମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
୩ । ମୌଜା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଏକଶ୍ରେଣୀର ଭୂମି—
3. One class or lot of land in a village.
୪ । ବେଦୀ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ଆସନ—4. The place occupied by the couple on the marriage altar.
୫ । ଗୁରୁକୋଣିଆ ଭୂମି—5. A square plot of land.
୬ । ଗୁରୁଘାଗରେ କୋଠା ଥିବା ଅଗଣା—
6. A square courtyard.
୭ । ବଜାର; ହାଟସ୍ଥାନ—7. Marketplace.
୮ । ଜମିଦାରର ଅଂଶ—8. Part of an estate.
୯ । ନଗର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଚତୁଷ୍କୋଣ ସ୍ଥାନ—
9 A square in a town.
୧୦ । କୁମ୍ଭାର ଯେଉଁ ଚକକୁ ବୁଲାଇ ହାଣ୍ଡି ଆଦି ଗଢ଼େ—
10. Potter's wheel.

ଚକଚକିଆ—ଦେ. ବଗ (ସଂ. ଶୁକ୍ଲଚକ୍ୟ)—ଚକ୍‌ଚକ୍ (ଦେଖ)—
Chakachakiā Chakchak (See)
ପିନ୍ଧି ନଥିବା ଚକଚକିଆ ପୋଷାକ—ଗଙ୍ଗାଧର. ଚରିତାର ।

ଚକଚାନ୍ଦି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚକ୍ର ଓ ଚତୁସ୍)— ୧ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା;
Chakachāndi ଧନ୍ଦଲା; ଘାବରା; ବିହ୍ୱଳତା—1. State of being confounded; bewilderment.
ଚକଚୌଂଧ; ତିଲ୍‌ମିଲି ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକ ଆଲୋକ ଦେଖି ଆଖି ଝଲସି ଯିବା—2. The state of the eyes becoming dazzled by excessive glare of light.
(ଯଥା— ମତେ ଚକଗୁଜ ଲାଗିଗଲା; ମୋର ଚକଗୁଜ ବୁଲଗଲା ।)
୩ । ବହୁତ ବାଟ ଗୁଲିବା ଯୋଗୁ ତଳପାରେ ହେବା ବ୍ୟଥାଯୁକ୍ତ ବ୍ରଣ; ତଳପାରେ ଗୁଜ ଫୁଟିଯିବା—
3. Foot-sore due to excessive walking.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ଦରକାର । 'ଅଇବ' ଏ ବା ୬ ଚଉଠି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠି ବର୍ଗର ୬ ବା ୍ଏ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଏ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗିଆ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୫ । ବିଶେଷ ଉଦ୍‌ବେଗ ବା ଚିନ୍ତା ଯୋଗୁଁ ମନରେ ଜନ୍ମିବା ଅସ୍ଥିରତା—4. Uneasiness or restlessness due to anxiety.

ଚକଗୁନ୍ଦ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଓ ଅସ୍ଥିର ହେବା; Chakachāndi uṭhibā ଉଦ୍‌ବେଗ ଯୋଗୁଁ ଅସ୍ଥିର ହେବା—

1. Becoming extremely restless through anxiety; being bewildered.

୨ । ବହୁତ ବାଟ ଚାଲିବା ଯୋଗୁଁ ଗୋଡ଼ ତଳପାରେ ବ୍ରଣ ହେବା; ଗୁନ୍ଦ ଫୁଟିବା—

2. Having foot-sores.

ଚକଗୁନ୍ଦ ଘୁମିବା—ଦେ. ବ—ଚକଗୁନ୍ଦ ଉଠିବା (୧) (ଦେଖ)—
Chakachāndi ghumibā Chakachāndi uṭhibā (1) (See)

ଚକଗୁନ୍ଦ ଘୂରିବା—ଦେ. ବ—ଚକଗୁନ୍ଦ ଉଠିବା (୧) (ଦେଖ)—
Chakachāndi ghuribā Chakachandi uṭhibā (1) (See)

ଚକଗୁନ୍ଦ ଫୁଟିବା—ଦେ. ବ—ଚକଚାନ୍ଦ ଉଠିବା (୨) (ଦେଖ)—
Chakachāndi phuṭibā Chakachandi uṭhibā (2) (See)

ଚକଗୁନ୍ଦ ବଣା ହେବା—ଦେ. ବ—ଚକଚାନ୍ଦ ଉଠିବା (୧) (ଦେଖ)—
Chakachāndi baṇā hebā Chakachāndi uṭhibā (1) (See)

ଚକଗୁନ୍ଦ ବୁଲିବା—ଦେ. ବ—ଚକଚାନ୍ଦ ଲାଗିବା (ଦେଖ)—
Chakachāndi bulibā Chakachāndi lāgibā (See)

ଚକଗୁନ୍ଦ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକ ଆଲୋକ ଯୋଗୁଁ ଆଖି ଝଲସି ଯିବା--The eyes becoming dazzled by excessive light.
Chakachāndi lāgibā

(ଯଥା— ବଜୁଳ ମାରିବାରୁ ମତେ ଚକଗୁନ୍ଦ ଲାଗିଗଲା ।)

ଚକଟ ମନ୍ଥନ—ଦେ. ବ—୧ । ଚକଟାମନ୍ଥା; କୌଣସି ବିଷୟର ଖୁଙ୍ଗାନୁ-
Chakaṭa manthana ଖୁଙ୍ଗରୂପେ ଅନୁସନ୍ଧାନ ବା ଆଲୋଚନା--
(ଚକଟମନ୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Thorough or sifting enquiry or discussion of any matter.

୨ । ବିଶେଷ ଆନ୍ଦୋଳନ—2. Great agitation.

ଚକଟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚଟ ଧାତୁ=ଭେଦନ; ତା. ଚଟଲ=କାଦୁଅ)-
Chakaṭā ୧ । ଦୁଇ ବସ୍ତୁକୁ ପାଣି ସଙ୍ଗେ ବା ଗୋଟିଏ ପାତ୍ର
ଚଟକା ବସ୍ତୁକୁ ତରଳ ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ସାନ୍ତବା କର୍ମ—
ଗୁଁଧାଇ 1. Act of mixing two things one of which is a liquid; kneading.

୨ । ଦୁଧ, ଘାଚଣୀ ଓ କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତିର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ; କଦଳୀ ଚକଟା — 2. A food prepared with milk and ripe plantains mixed together.

୩ । ଦ୍ରବ୍ୟଦଳିତ ଖାଦ୍ୟ—3. Well kneaded food.

୪ । ଦଳିତ ପଦାର୍ଥ—4. Well mixed thing; solid thing mixed with a liquid thing.

୫ । ଗୋଡ଼ରେ ଦଳିବା—

5. Treading with the feet.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦଳିତ; ଦଳା ହୋଇଥିବା—

1. Well mixed; thoroughly pressed.

୨ । ପଦଦଳିତ—2. Trodden.

ଚକଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚକଟିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chakaṭāibā Causative form of Chakaṭibā.

କଚଟାନ ଅଳ୍ପରେ ସେରାଙ୍କ ବାଖିରୁ ବାଟି ଦେଇ
ଗୁଁଧବାନା ପକାଇଲେ ବାଗ ଗୋଡ଼ରେ ଚକଟାଇ ।
(ଚକଟେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୃଷ୍ଟିସଂ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଚକଟାଚକଟି—ଦେ. ବ—୧ । ଦଳାଦଳି—1. Thoroughly
Chakaṭāchakaṭi mixing up or kneading.
କଚଟାକଚଟି ୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଦଳିବା; ଘଣ୍ଟାଚକଟା; ଗୋଳଘାଣ୍ଟ—
ଗୁଁଧାଗୁଁଧି 2. Thorough agitation; disturbance.

ଚକଟାମନ୍ଥା—ଦେ. ବ—ଚକଟାଚକଟି (ଦେଖ)
Chakaṭāmanthā Chakaṭāchakaṭi (See)

ଚକଟିବା--ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚଟଧାତୁ=ଭେଦନ)—
Chakaṭibā ୧ । କର୍‌ଦ୍ଦଳଦ୍ୱାରା ମଳିବା ବା ଦଳିବା—
ଚଟକାନ 1. To mix with the hands.
ଗୁଁଧନା, ସାନନା ବାଳ ସେତେବେଳ ଅଳ୍ପ ବଳରୁ ଚକଟି
ଦେବତରେ ବୋଳ ଢେଲେ ଦୁଦ୍ଧାସାରଷ୍ଟିଙ୍କ ।
ବୃଷ୍ଟିସଂ. ସଦାଭରତ ବନ ।

୨ । ଗୋଡ଼ରେ ଦଳିବା; ଚାପିବା—

2. To tread with the feet.

ବଣିଜାରୁମାନେ ତ ଶୋଇଥିଲେ ବାଟେ
ଚକଟି ଚଲେ ପାଦ ପକାଇ ଯେ ଥଣ୍ଟେ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଧ୍ୱଂସ କରିବା—

3. (figurative) To destroy; to ruin.

ତମସ୍ତନେ। ଜ ସ୍ୱଗ ପାଦରେ
ଚକଟି ପକାଇଲ ଅନାଦରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗଦ୍ଦ ।

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଲୋଡିତ କରିବା; ବ୍ୟାକୁଳିତ କରିବା—

4. (figurative) To agitate; to disturb.

ଚକଟି ଦେଲୁ ମୋ ପ୍ରାଣସ୍ୱ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋପ୍ତ ଚଉ ।

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୋଳମାଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବା—

5. (figurative) To create confusion.

ଚକଡ଼ା —ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚକ୍ର)—୧ । ବିସ୍ତୃତ ଭୂଖଣ୍ଡ—
Chakarḍā 1. A wide expanse of land.
ଚକ୍ ୨ । ଅଞ୍ଚଳ—2. A tract of the country; locality.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	୍

ଥଡ଼ା; ଚକ ୩ । ଖାଳାବାଡ଼; ବାସୁ, ଦେବାଲଯୃଆଦର ସୀମା—3. The boundary and premises of a temple (exclosed within a compound); homestead.

୪ । ଚକଲ୍ଲ (ଦେଖ)—4. Chakalā (See)

୫ । ରଥଚକ୍ରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନ—5. The space occupied by the wheels of a car.

୬ । ଚକ୍ରାକୃତ ସ୍ଥାନ—6. A circular place.

୭ । ଚକ୍ରାକୃତ ବଡ଼ ଖଣ୍ଡ—7. A big circular bit.

ଚକଡ଼ା ଦାନ—ଦେ. ବ.—ବୃତ୍ତ ଭୂଖଣ୍ଡ ବା ଚକଲ୍ଲ ଦାନ—
Chakarḍā dāna Gift of a larg tract of land.

[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳୀଯ ରାଜାମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଭରଣପୋଷଣ ନମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ଚକଡ଼ା ଦାନ କରୁଥିଲେ ।
ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଚକଡ଼ାଭେଞ୍ଜି—ଦେ. ବ.—(ବୈଦ୍ୟକ)—କଣ୍ଟକାରୀ (ଦେଖ)
Chakarḍābhejī Kaṇṭakārī (See)

ଚକତ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚକ୍ରବତ୍ ବା ଚକ୍ର+ପତ୍ର)—ଧାତୁ, ଚମଡ଼ା, ମୋଟ କାଗଜ ବା କନାର ଗୋଲ ପତଳା ଖ୍ଲେଟ ଖଣ୍ଡ; ଚାକତି ଝକ୍ଲଲ୍; ଢାଲ—A small circular bit of thin
ଚକତି metal, leather, tough paper or cloth.

ଚକନି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଲପୁର) ବି.—ଚୌପତ୍ରା; ପତ୍ତର ଠୋଙ୍ଗା—
Chakani Leaves made or sewn into a pot.

ଚକବନ୍ଦୀ—ଦେ. ବି.—(ଫ. ଚକ୍ର+ବନ୍ଦ ଧାତୁ)—୧ । ଗ୍ରାମର ସୀମା-
Chakabandī ନରୂପଣ—1. Ascertaining the boundary of a village.

ଚକବନ୍ଦି ୨ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଭୂମିର ଭାଗକରଣ—
ଚକବନ୍ଦୀ 2. Allotment of land by lots.

୩ । ଭୂସମ୍ପତ୍ତି (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—3. An estate.

୪ । ରାଜସ୍ୱ ବା ପୁଲିସ ଅଧିକାରର ସୀମା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
4. The limit of a Revenue or Police jurisdiction.

ଚକଭୁଅ—ଗ୍ରା. ବ (ଫ. ଚକ୍ରବ୍ୟୂହ)—ଚକ୍ରବ୍ୟୂହ (ଦେଖ)
Chakabhua Chakrabyūha (See).

ଚକାବୁ

ଚକମକ—ବୈଦେ. ବ (ତୁର୍କୀ ଚକ୍‌ମକ୍; ତୁଲ. ଫ. ଶକଚକ୍ୟ)—
Chakamaka ଚକ୍‌ଚକ୍ (ଦେଖ)
Chakchak (See).

ଚକମକ—ଦେ. ବ (ତୁର୍କୀ ଚକ୍‌ମକ=ଦ୍ୱଠାତ୍ ଆଲୁଅ ମାରିବା, ଯଥା—
Chakamaki ଚକ୍ୟୁତ୍)—୧ । ନଆଁ ଝାଡ଼ିବାର ପଥର (ଖଣ୍ଡେ
ଚକମକୀ ବାଲୁଗରଡ଼ା ଓ ଖଣ୍ଡେ ଲୁହା)—1. Flint and
ଚକମକ steel for striking out fire.

୨ । ଯେଉଁ ଝାଣୁଆ ପଥରରେ ଅନ୍ୟ ପଥର ବା ଲୁହା ଅଘାତ କଲେ ନଆଁ ବାହାରେ—2 Flint.

୩ । ଝଟକ; ବଦ୍ୟୁତ୍‌ର ଝଟକ—3. The striking out of lightning; sudden glow of lightning.

ଦେ. ବିଣ—ଚକମକ ଲଗାସାଇଥିବା (ବନ୍ଧୁକ)—
(gun) Having a flint

ଚକମକିଆ—ଦେ. ବିଣ (ଫ. ଶକଚକ୍ୟ) —ଚକ୍‌ଚକ୍ (ଦେଖ)
Chakamakiā Chakchak (See).

ଚକମକ ଝାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚକମକ ପଥରରେ ଲୁହା ମାର ଅଗ୍ନି
Chakamaki jhārḍibā ବାହାର କରିବା—To strike out
ଚକମକୀଝାଡ଼ା fire from flint stone.
ଚକମକମାରନା
(ଚକମକ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକମକ ଥଲି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଚକମକ ପଥର ଓ ଶୋଲ୍ଲ
Chakamaki thali ଥାଏ—A pouch containing
(ଚକମକ ମୁଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) materials for striking out a fire (e. g flint, iron and a combustible cork).

ଚକମକ ପଥର—ଦେ. ବ. (ତୁ. ଚକ୍‌ମକ୍+ଫ. ପ୍ରସ୍ତର)—ଏକପ୍ରକାର
Chakamaki pathara ଅକର୍ମଶୀଳା ପଥର, ଲୁହାରେ ଅଘାତ
ଚକମକି ପାଥର କଲେ ଯହିଁରୁ ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ବାହାରେ—
ଚକମକ Flint-stone.

ଚକମକ ବନ୍ଧୁକ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁକରେ ଚକମକରୁ ଝଡ଼ିବା
Chakamaki bandhuka ନଆଁ ଲାଗି ବନ୍ଧୁକ ଫଏର୍ ହୁଏ—
ଚକମକି ବନ୍ଦୂକ Flint-lock.
ଚକମକି ବଂଧୁକ

ଚକମାଚୁର—ଦେ. ବିଣ—ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଗୁଳାଗୁଳା; ଚୁରମାର୍—
Chakamāchur Shattered to pieces.
ଚୁରମାର
ଚକନାଚୂର

ଚକର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଲପୁର) ବ. (ଫ. ଚକ୍ର; ତୁଲ. ହି. ଚକ୍କର୍)—
Chakar ଚକ୍ର—Wheel.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଲପୁର) ବିଣ—ଚକ୍ରାକୃତିବର୍ତ୍ତିଷ୍ଣୁ—
Round; circular.

ଚକର୍ ପବନ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଲପୁର) ବ. (ଫ. ଚକ୍ର ଓ ପବନ)—
Chakar pabana ଘୂର୍ଣ୍ଣୀବାୟୁ—Whirlwind.

ଚକର—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. ଚକ୍ର)—୧ । ଚକ୍ରାନ୍ତ—
Chakara 1. Collusion; evil plot.
ଚକ୍କର ୨ । ଚକ୍ରଧରର ଡାକନାମ—
ଚକ୍କର 2. Name for calling Chakradhara.

ଚକର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚକ୍କର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chakara (etc) Chakkara etc (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ। ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଇଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

ଚକର ଛେଉଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗାଳି) (ସଂ ଚକ୍ର ଓ ଛେଦନ)—
Chakara chheuṇḍā ବାସସ୍ଥାନ; ବାରବୁଲା; ଛଉଗୁ; ଦୁଷ୍ଟ; (ଚକରଛେଉଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଗୁଲଆ—Wicked; one who has (ଚକରଛେଉଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ) got no house of his own.

୨ । ଯେଉଁ ପିଲା ଗର୍ଭରେ ଥିଲାବେଳେ ପିତା ବା ମାତା ମରି ଯାଇ ଥାଆନ୍ତି ।—2. Posthumous (child).

[ଦ୍ର—ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ଉତ୍ତରାଙ୍କ ଗର୍ଭକୁ ଶର ନିକ୍ଷେପ କଲାବେଳେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚକ୍ର ଜୁଦାଡ଼ି କରି ପଦ୍ମଭିତକୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।]

ଚକରାନ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଓ ପଦ୍ୟ ବ. (ସଂ. ଚକ୍ରାନ୍ତ)— ଚକ୍ରାନ୍ତ (ଦେଖ)—
Chakarānta Chakrānta (See)

ଚକରେ ଗଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚକରେ ଗଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chakare gaṛdhāibā Causative of Chakaregaṛdhibā.

ଚକରେ ଗଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଚୁମ୍ବାର ଚକଦ୍ୱାର ଦ୍ୱାରା ଆଦି ଗଡ଼ିବା Chakaregaṛdhibā ଅର୍ଥରୁ)—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନ ଥିବା ପଦାର୍ଥକୁ ଚାକାର ଗଢ଼ା ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—
चाकमेगढ़ना (figurative) To bring a thing into existence.

ଚକରେ ଦର ଗଢ଼ିବ ନାଁ, ସରଗରୁ ତୋଳ ଆଣିବ—
ଚୂଳାଚୁମାସ. ୭ଅଧୁଣୀ.

ଚକଲା—ଦେ. ବି—ମରହଟ୍ଟା ଗୁଜୁରରେ ଶାସନଶୃଙ୍ଖଳା ଘାଇଁ କରିସାଇ- Chakalā ଥିବା ଭୂଖଣ୍ଡ ବିଭାଗ ।
ଚକଳା
चकला

ଚକଲେଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଚ୍ୟକୋଲେଟ୍)—
Chakaleṭ କୋକାଓ ନାମକ କୃତ୍ରିମାତ ଗୁଳର ଫଳକୁ ଭାଜି, ଚୂର୍ ଚକଲେଟ ଓ ଜଳରେ ମିଶାଇ ଜମାର କରିସାଇଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର
चकलेट ଶିଶୁପ୍ରିୟ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—Chocolate.

[ଦ୍ର—ଏ ଚୂନାର ବର୍ଣ୍ଣ ରକ୍ତାତ ପାଣ୍ଡୁର ବା ପିଙ୍ଗଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ଚକଲେଟ୍ ବର୍ଣ୍ଣ (Chocolate colour) କହିଲେ ରକ୍ତାତ ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣ ବୁଝାଯାଏ ।

ଚକଶ—ଦେ. ବିଣ— ଚଉକଶ (ଦେଖ)
Chakaś Chaukaśa (See)

ଚକା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚକ୍ର)—୧ । ଚକଡ଼ା; ଗୋଲାକାର ପଦାର୍ଥର
Chakā ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନ—1. Place occupied by a round thing; the base of a round thing.

୨ । ଦୁଇ ଜାନୁକୁ ପରସ୍ପର ମଣ୍ଡଳାକାରରେ ଛନ୍ଦ ଭୂମିରେ ବସିବା ଆସନ; ପଦ୍ମାସନ—2. Squatting cross legged; sitting on the ground by entwining the two thighs and knees and legs, with hips touching the ground.

ଚକାଆସନରେ ବସିଣ ଶୁକ ଋଷି
ଜେନ୍ତ ଦୁଇ ଗାଲ ପଖରେ ଦେଇ ଖୋଷି । କୁଶହିଁ ବି. ମଦାଲସଉ. ଶାନ୍ତ ।

୩ । ବସିବା ନିମନ୍ତେ ଚକାକାର ପଥର—
3. A circular slab of stone used as a seat.

୪ । ଜଗନ୍ନାଥ ସଦାଭ୍ରତ୍ୟାଦି ସ୍ନାନ-ମଣ୍ଡପରେ ଯେଉଁ ଗୋଲ ପଥରରେ ବସି ସ୍ନାନ କରନ୍ତି—4. Round slabs of stone on which the deities Jagannath, Balabhadra and Subhadra are seated and bathed during Snāna Jātrā.

୫ । ଗୋଲାକାର ପଥର ଯାହା ଉପରେ ମଲ୍ଲମାନେ ହାତ ଉଠାଇ ଦେଇ ଦଣ୍ଡ ପକାନ୍ତି—5. A slab of stone on which athletes make physical exercises.

ଏକ ସ୍ତନ ଚକାରେ ଦୃଷ୍ଟ ନ୍ୟସ୍ତ
କଲେ ଅରବି ଦୋଇ ଚମତ୍କତ । ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୬ । ଚକୁଆ (ଦେଖ)
6. Chakuā (See)

୭ । ଡେକା; କୋଡ଼ ବା ଘାଉଣ୍ଡାରେ ବାଣ୍ଧି ଉଠାଇବା ଘାସଲଗା ମାଟିର ଖଣ୍ଡ—7. Sod; turf.

ଦେ. ବିଣ—ବର୍ତ୍ତୁଳ; ଗୋଲ— Circular; round.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଡେକା; ଘାସ ସହିତ ମାଟିର ଗୋଲାକାର ଛେଲ୍ଲା — A circular cake of turf; sod.

ଚକାଆଖି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚକ୍ର + ଅକ୍ଷି; ଚକ୍ଷୁ ଗୋଲ ଥିବାରୁ)—
Chakāākhi (ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତିମାର ଚକ୍ଷୁ ଗୋଲ ଥିବାରୁ) ପୁରୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗୋଲ ଚକ୍ଷୁଯୁକ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତିମା—The idol of Jagannath at Puri (having round eyes and a peculiar face).

୨ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଗୋଲାକାର ଚକ୍ଷୁ—2. The round eyes of the idol Jagannatha at Puri.

ଚୁଅଁତ ଥରେ ଚକା ଆଖି ଦେ କୃପାନଧି । ଜବପୂର୍ଯ୍ୟ—ଜବତା ।

ଦେ. ବିଣ—ଗୋଲ ଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ—Round-eyed.

ଚକାଚକା—ଦେ. ବିଣ. (ବହୁବଚନ)—୧ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଗୋଲାକାର
Chakāchakā (ବସ୍ତୁ)—1. Numerous and circular (things).

୨ । ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଚକ୍ରାକାର ଚିହ୍ନବିଶିଷ୍ଟ—
2. Consisting of many circular marks.

ଚକାଚକା ଉଇଁରି—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚକ୍ର ଓ ଭ୍ରମ)—
Chakāchakā bhauṁri ୧ । ଚକ୍ରାକାରରେ ଘୂରିବା—
ଚାକଭାଉରି; ଚାକାଭଉରି 1. Whirling round; making
ଚକାଚକାମଉର circles.
ଚକାଚକାମାଉଲ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ପିଲାମାନଙ୍କର ଚକ୍ରାକାରରେ
ବୁଲିବା ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—2. A play of children whirling round or making circuits.

ଚକାଚ ବା ଉଇଁରି, ମାମୁସର ଚଉଁରି । ଶିଶୁଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍ଗ	ଇଯ୍	ଇଅ	ଭ୍ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଚକାଚକ—ଦେ. ବ—ଚକୁଆଚକ (ଦେଖ)
Chakāchaki Chakuāchaki (See)

ଚକାଚ୍ଛଆଣି—ଦେ. ବ. (ଚକ + ଚ୍ଛଦନ)—ତେକା ଚ୍ଛଉଣି; ମାଟିବଦ୍ଧଆଦ
Chakāchhāāṇi ଘାଟିରେ ଧୋଇ ନ ଯିବ ଏଥିପାଇଁ ତହିଁ ଉପରେ
ଚକାଚ୍ଛଉଣି
ଚକାଚ୍ଛଆଣି
ଚକାଚ୍ଛୁଆଣି } ଅନ୍ୟରୂପ ଘାସ ଆଦର ତେକା ବଚ୍ଛଉବା—
Laying of turf on earth; turfing.

ଚକାଡୋଲା—ଦେ. ବ· ଓ ବଣ.—ଚକାଆଖି (ଦେଖ)
Chakādoḷā Chakāākhi (See)
ବଲା ଆଖି ଚକାଡୋଲା ସ୍ୱଇଙ୍ଗ ଅଧର,
ଯେନ୍ତ ଅଦ୍ଭୁତେକନ ବଇନ୍ତ ନରନ୍ତର । ପ୍ରାଚୀ. ନଳଚରିତ ।

ଚକାଦାଗ—ଦେ. ବ.—ଦେହରେ ଫଳିବା ଗୋଲ ଚହ୍ନ—
Chakādāga Circular marks appearing on the body.
ଚାକାଦାଗ
ଚକତ୍ତା

ଚକାନୟନ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ.—ଚକାଆଖି (ଦେଖ)
Chakānayana Chakāākhi (See)
ଚକାନୟନକୁ ଚକାରେ ମାନସ । ଭଜନ ।

ଚକାପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଜାନୁ ଛନ୍ଦ ବସିବା—
Chakā pakāibā 1. To squat; to sit with the legs
ଆସନ ପୀଡ଼ିକରା, as in a knot with hips touching
ଚାପଠିଲି ଖାଓୟା the ground.
ପଲଥୀମାରନା
ଚକାଘାଡ଼ିବା
ଚକାଘାଇବା
ଚକାମାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ପଦ୍ମାସନରେ ବସିବା—
2. To sit cross-legged.

ଚକାପିଢ଼ା—ଦେ. ବ.—୧ । ଜାନୁ ଛନ୍ଦ ଉପବେଶନ—1. A pos-
Chakāpiṛdhā ture of sitting on with hips on the ground.
୨ । ବର୍ତ୍ତୁଳ ପୀଠ ବା ଆସନ—
2. A circular seat.

ଚକାପିଢ଼ା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚକା ପକାଇବା (ଦେଖ)
Chakāpiṛdhā māribā Chakā pakāibā (See)

ଚକାଭଉଁରି—ଦେ. ବ.—ଚକା ଚକା ଭଉଁର (ଦେଖ)
Chakābhauṁri Chakā chakā bhauṁri (See)
(ଚକାମଉର— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକାମାଉଳି—ଦେ. ବ.—୧ । ଚକା ଚକା ଭଉଁର (ଦେଖ)
Chakāmāuli Chakā chakā bhauṁri (See)
୨ । ଚକାମାଣ୍ଡୁ (ଦେଖ)
2. Chakāmāṇḍu (See)

ଚକାମାଉଳି ପକାଇବା— ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଚକାଭଉଁର କରିବା (ଦେଖ)
Chakāmāuli pakāibā
1. Chakābhauṁri karibā (See)
୨ । ଚକାମାଣ୍ଡୁ ପକାଇବା (ଦେଖ)
2. Chakāmāṇḍu pakāibā (See)

ଚକାମାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚକାପକାଇବା (ଦେଖ)
Chakā māṛdibā Chakāpakāibā (See)
ମୋ ବୋଲେ ଚକାମାଡ଼ି ବସ ଧ୍ୟାନ କର୍ । ବୃନ୍ଦାବନ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ ।

ଚକାମାଣ୍ଡୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚକ୍ର ଓ ମଣ୍ଡଳ)—ଜାନୁ ଛନ୍ଦ ଭୂମିରେ
Chakāmāṇḍu ଉପବେଶନ; ପଦ୍ମାସନ—Squatting;
(ଚକାମାଳ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) sitting cross-legged (with hips on the ground.)

ଚକାମାଣ୍ଡୁ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଭୂମିରେ ଜାନୁ ଛନ୍ଦ ପଦ୍ମାସନରେ
Chakāmāṇḍu pakāibā ବସିବା—To sit cross-legged with hips to the ground.

ଚକାମୁଆଁ— ଦେ. ବ.—ଚକାକାରର ମୁଆଁ ଧନୁମୁଆଁ—
Chakāmuāṁ A round cake of fried paddy
(ଚକାମୁଢ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) seasoned with sugar.
ଚକାମୁଆଁ ଶବ୍ଦେ ତେସାମାନଙ୍କୁ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତା ।

ଚକାମୁଟ୍‌ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—ଚକାମାଡ଼ ବସିବା—
Chakāmuṭlā Squatting.

ଚକାସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଘାଣ୍ଟି ଯାଇବା —
Chakās (root) 1. To glitter; to shine.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସୁଖୀ ହେବା—
2. To be happy.
୩ । ଘାଣ୍ଟି କରିବା; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବା—
3. To brighten; to illuminate.

ଚକାସନ—ଦେ. ବ—ପଦ୍ମାସନ—
Chakāsana Posture of sitting cross-legged.
ଦେ. ବଣ—ଭୂମିରେ ଜାନୁ ଛନ୍ଦ ଚକାସନରେ ବସିବା;
ତେକାମାଉଳି ପକାଇ ବସିଥିବା—Sitting cross-legged.
ସମସ୍ତଙ୍କର ସହରେ ଚକାସନ ହୋଇ—ବୃନ୍ଦାବନ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଚକାସିତ—ସଂ. ବଣ (ଚକାସ୍ ଧାତୁ + ତ)—
Chakāsita ୧ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଘାଣ୍ଟି; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—
1. Glittering; bright; splendid; shining.
୨ । ଅଳଙ୍କୃତ; ଶୋଭିତ —2. Adorned.
୩ । (+ କର୍ମ + ଅ) ଆଲୋକିତ; ପ୍ରକାଶିତ—
3. Lighted; illuminated.
୪ । ସୁନ୍ଦର—4. Beautiful.

ଚକି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚକ୍ର)—୧ । କାଗଜର ଗୁଡ଼ି—
Chaki 1: Paper kite.
ଚାକୀ ୨ । ଚକ୍ରିତ; କ୍ଷୁଦ୍ର ବର୍ତ୍ତୁଳାକାରଖଣ୍ଡ—
ଚକରୀ; ଚକ୍କୀ; ଚକଲା 2. Circular pieces or bits.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଚପସ୍ତମ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗିଆ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୩ । ଚୁନ ପେଷିବା ପାଇଁ ଚକ୍ରାକାର ପଥର—
3. A circular stone used to pound and mix lime.

जान्तु; जन्तु ୪ । ଯନ୍ତ୍ର; ପେଷଣ ଯନ୍ତ୍ର—
4. Mill stone; grinding stone.

[ଦ୍ର—ଦୁଇଟି ପଥରର ଚକ ଉପର ତଳ ଦୋଇ ରଖାଯାଏ, ତଳ ଚକଟି ସ୍ଥିର ଥାଏ ତହିଁ ଉପରେ ଉପର ଚକକୁ ଘୂରାଇ ଦୁଇ ଚକ ମଧ୍ୟରେ ଶସ୍ୟାଦି ରଗଡ଼ାଯାଏ ବା ଚୁନା କରାଯାଏ । ଚକ ଦୁଇଟି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ୧—ଗୋଟା ମୃଗ ଆଦିକୁ ଫାଳ ଫାଳ କରି ରଗଡ଼ିବା; ୨—ଗୁଡ଼ାଳ ଆଦିକୁ ଚୂନା କରିବା । ଚକ ଦୁଇପଟ; ଉପର ଚକ ପଟର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ କଣା ଦୋଇଥାଏ । ସେହି କଣାରେ ଗୋଟିଏ କାଠି (ଚକିକାଠି) ପୂରାଇ ସେ କାଠିକୁ ଘୂରାଇଲେ ଚକ ଚଳେ । ତଳପଟ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଗୋଟିଏ କଣା ଦୋଇ ଲୁଣ୍ଠିଟିଏ (ମାଣିଖୁଣ୍ଟି) ଯୋଡା ଦୋଇଥାଏ । ଉପର ପଟର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ଛିଦ୍ର ସେହି ମାଣିଖୁଣ୍ଟିରେ ଚଲାଯିବାକୁ ଘୂରାଇଲା ବେଳେ ଚକ ଖସି ଯାଏ ନାହିଁ । କେତେକସ୍ଥଳରେ ଉପର ଚକରେ ଥିବା ବଡ଼ କଣାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ରନ୍ଧ୍ରଯୁକ୍ତ କାଠ ଚକ୍ତ୍ର ବା ପିଢାଣିଆ ଥାଏ ।]

୫ । (ସଂ. ଚକ୍ରିକା) ଗୋଡ଼ ଆଣ୍ଠୁଗଣ୍ଠିରେ ଥିବା ଗୋଲାକାର ହାଡ଼ଖଣ୍ଡ; ଆଣ୍ଠୁର ଚକ୍ର—
5. The knee-bone.

୬ । ହାତର ଲେଢ଼ି; କରତଳର ମଧ୍ୟଭାଗ, କରତଳର ଖାଲୁଆ ଭାଗ—6. Palm; middle of the palm; the depressed centre of the palm; hollow of the hand.

ଚକିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚକ୍ର)—ଚେକିଆଇବା (ଦେଖ)
Chakiāibā ; Chekiāibā (See).

ଚଢ଼ାଉ ଉତ୍ତର ଧୂଳ ପାଦପେ
ଚକିଆଇ ମୂଳୁ କାଟିଲେ ଦୋପେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗତା ।

ଚକିଏ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ହାତ ଲେଢ଼ିର ଚକ ମଧ୍ୟରେ ସେଉଁ (ଚୁଣ୍ଡି) ସମ୍ଭାବ—As much as can be contained in the hollow of the palm.
Chakie

ଚକିକାଠି—ଦେ. ବି—ଚକର ଉପର ପଟର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଛିଦ୍ରରେ ଯେଉଁ ଗୁଣ୍ଡେ ଲମ୍ବର କାଠିକୁ ପୂରାଇ ବୁଲାଇବାକୁ ହୁଏ—The wooden rod which is thrust inside the lateral hole of the upper mill stone and which is held by the hands while the mill is set in motion.
Chakikāṭhi

ଚକିଗୁଡ଼—ଦେ. ବି—ଅଙ୍ଗାରେ ଗୋଲାକାର ଘୋଟଲା ପର ବନ୍ଧା ଦୋଇ ଥିବା ଗୁଡ଼—Molasses made into round blocks and rolled in gunny-bags.
Chakigurḍa

[ଦ୍ର—ଗୟା ଓ ବାସିଲ ଗଞ୍ଜରେ ଏହିପର ଗୁଡ଼ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

ଚକିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚକ୍ ଧାତୁ=ତ୍ରାସ ଦେବା; ବ୍ୟାପାତ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ତ୍ରାସ; ଉତ୍ପୃବ୍ୟାକୁଳ—
Chakita (ଚକିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Frightened; afraid.

ଚମକ ଚକିତ ଉଦାସୀ
ହାସ୍ୟ ସ୍ୱେଦନ ମିଶାମିଶି । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । ଉତ୍ପ୍ରାସ୍ତ; ଉତ୍ପୃ କମ୍ପିତ—2. Trembling through fear; struck with fear.

୩ । ଚମକି ପଡ଼ିଥିବା—3. Startled; alarmed.

୪ । ତୃପ୍ତ—4. Satisfied.

୫ । ଥରୁଥିବା—5. Trembling.

୬ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ—6. Wondering.

ସଂ. ବି. (+ତ୍ରାବ. ତ)—ଉତ୍ପୃ—Fear; fright.

ଚକୁ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଚକୁ; ତୁର୍କୀ. ଚାକୁ)—
Chaku ଖିଲକାଢ଼ି; ଛୋଟ ଛୁରୀ—A small knife.
ଚାଖୁ, ଚାକୁ
चक्कु, चाखु

ଚକୁଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚକ୍ରାହ୍ୱ; ପ୍ରାକୃତ. ଚକ୍କାଓ)—
Chakuā ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ; ରଥାଙ୍ଗ ପକ୍ଷୀ—
(ଚକୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) The ruddy sheldrake (male); the
ଚକା Brahmine duck (male).
चकवा
(ଚକୋଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକୁଆଚକୀ—ଦେ. ବି, (ଚକ୍ରବାକ+ଚକ୍ରବାକୀ)—
Chakuāchaki ରଥାଙ୍ଗ ମିଥୁନ; ଚକ୍ରବାକ ଦମ୍ପତ୍ତି—
ଚକାଚକୀ The Brahmini duck (male and fe-
चकवाचकई male); the ruddy sheldrake (male
ଚକୁଆଚକେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ and female).
ଚକୁଆଚକୋଇ }

ଚକୁଳି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଶଷ୍କୁଲୀ)—
Chakuli ଗୁଡ଼ଲି ଓ ଚାଉଳ ବଟାରେ ଛାଞ୍ଚରେ ପକାଇ ପିଣ୍ଡକ-
ଚକଲି, ଚୁକଲୀ ବିଶେଷ—Thin roll of cakes prepared
चपाटी, चपाती from rice and phasolus paste.

ଚକୁଳି ଖାଇବ ନା ଚନ୍ଦ୍ର ଗଣିବ—ପ୍ରବଚନ ।

[ଦ୍ର—ବଟା ଅଣ୍ଡା ବା ପିଠାକୁ ପାଣିଆ କରି କଣା ଉପରେ କରେଇ ବା ପଲମ ବସାଇ ସେ ପଲମରେ ଘିଅ ବା ତେଲ ବୋଳି ପିଠା ଛଳାଯାଏ ଓ ପଲମକୁ ଧରି ଘୂରାଇଲେ ପିଠାଉପର ପଡ଼ିଲା ଓ ଚଉରା ହୋଇଯାଏ । ସେହି ଚକୁଳିର ମଝିରେ ପୁର ଦେଇ ଭାଜି ଗୁରିଆଡ଼ୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ହୁଏ ଭାଜି ଘୋଟଲ ଚକୁଳି ବୋଲାଯାଏ । ବଡ଼ାଏ ଦୁବକୁ ପିଠାରେ ବୁଡ଼ାଇ କରେଇରେ ଛଡ଼ିଲେ

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଷ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍

ଯେଉଁ ପିଠା କଗ୍ରସାଏ ତାକୁ କୁଣ୍ଢ ପଡର ବୋଲ୍ଲସାଏ । ପଡଲା ଚକୁଳ ଲେଉଟା ସାଏ ନାହିଁ । କନ୍ତୁ ପିଠଉକୁ ମୋଟ କର କରେଇରେ ଦେଲେ ଉହିଁର ଉପର ପାଖ ସିଝିବାପାଇ ଚକୁଳକୁ ଲେଉଟାଇବାକୁ ହୁଏ । ତାକୁ ଲେଉଟ ଚକୁଳ ବୋଲ୍ଲସାଏ । ଘରୁ ପୁଅ ଆଦ ବିଦେଶକୁ ଯିବା ସମସ୍ତରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ତାକୁ ଲେଉଟ ଚକୁଳ ଖୁଆନ୍ତି, ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଦେଶରୁ ଘରକୁ ଶୀଘ୍ର ଲେଉଟି ଆସିବ ।]

ଚକୁଲି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଚକୁଳ ପିଠା—Thin roll of cakes prepared from rice paste.
Chakuli

ଚକୁଳିଆ ପଣ୍ଡା—ଦେ. ବି—ଏକ ଜାତୀୟ ନୀଚ ଶ୍ରେଣୀର ଉଞ୍ଛୁକ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A class of low Brahmans, living by begging.
Chakuliāpaṇḍā

[ଦ୍ର—ଏମାନେ କାଶ୍ୟପ ଗୋତ୍ରୀ । କଥିତ ଅଛି ଏମାନେ ପର୍ଶୁରାମଙ୍କ ବଂଶଧର ଏବଂ ରାମଙ୍କ ଅଶ୍ୱମେଧରୁ ଉଚ୍ଛା ମାଗନ୍ତି । ମତାନ୍ତରେ—ରାମ ବିରାଟ ଭବନରେ ଛଦ୍ମବେଶରେ ଅଜ୍ଞାତବାସ କରିବା ସମୟରେ ବିରାଟ ରାଜାଙ୍କର ଯାଚକ ରୂପରେ ବଞ୍ଚିବା ପଣ୍ଡା ନାମ ଧରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ସେ ଦେଶ ବୁଲି 'ଉଚ୍ଛ ଉଚ୍ଛା' କରୁଥିଲେ । ଉଚ୍ଛାନ୍ନ ସଂଗ୍ରହାର୍ଥ ସେ ଗ୍ରାମରେ କାହାର ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ନ ହୋଇ ଗ୍ରାମ ବାଣ୍ଡରେ ଉଚ୍ଚ ଥର ବୁଲିଯାଉଥିଲେ ଓ ଯେ ଯାହା ଦେଉଥିଲ୍ଲ ନେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଉଚ୍ଛଉଛା ସମୟରେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ଆଧୁନିକ ଚକୁଳିଆ ପଣ୍ଡାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବଂଶଧର ଅଟନ୍ତି ।

ପୁଣ୍ଡ ଜିଲ୍ଲାର ଖୋର୍ଦ୍ଧା ସବଡିଭିଜନ ବାଣ୍ଡିମାଳ ପ୍ରଗନାରେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ବାସ କରନ୍ତି । ଏମାନେ କାହା ଦ୍ୱାରକୁ ଉଚ୍ଛା କରିବାକୁ ନ ଯାଇ ଗ୍ରାମ ବାଣ୍ଡରେ ବୁଲି ବୁଲି ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ "ଦେବ, ଦ୍ୟାଇବ, ଦେ ପଦ ବୋଲିବ, ପଡ଼ିଆ ଭୂମିରେ ଗୋଧନ ଚରାଇବ; ଦେଇଥିଲେ ପାଇ ବୁଣିଥିଲେ ଦାଇ ଇତ୍ୟାଦି ବାକ୍ୟ ଆବୃତ୍ତି କରନ୍ତି ଓ ଯେ ଯାହା ଦିଏ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ।]

ଚକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—୧ । ଚକ ଥରେ ଘୂରିବା ଦୂରତ୍ୱ—1. Space travelled by a wheel in one circuit.
Chake

ଚକେ ଗଲେ ବାରହାତ । ଉଗ ।

୨ । ଚକାଏ; ମନୁଷ୍ୟ ବସିଥିବା ଭୂମିପରିମିତ—2. Measuring as much space as is occupied by a man sitting on the ground.

୩ । ଚଉକେ (ଦେଖ) 3. Chauke (See).

ସମସ୍ତଙ୍କ ଦେହଯାକ ଧୂଳ କାଦୁଅ ବୋଳା, ମୁଣ୍ଡରେ ଚକେ ଚକେ ବୁଦ୍ଧ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଚକେଇ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଚକ୍ରବାକୀ)—ଚକ୍ରାବାକ ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷୀ—The Brahmini duck (female).
Chakeī
ଚକୀ
ଚକଇ
(ଚକୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକୋଆ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଚକୁଆ (ଦେଖ)
Chakoā Chakuā (See)

ଚକୋୟା—ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଚକୁଆ (ଦେଖ)
Chakoyā Chakuā (See)

ସେମନେ ଚକୋୟା ପକ୍ଷୀ—କାରୁଣ କରଇ ନଶି
ତେ .ନ ମୋ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ବିଫଳେ ତରେ । ସ୍ତ୍ରୀତା. ରସବାରିଧି ।

ଚକୋର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଚକ୍ ଧାତୁ ତୃପ୍ତି ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଓର; ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ ପାନ କରି ତୃପ୍ତ ହୁଏ)—(ଚକୋରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପାର୍ବତ୍ୟ ଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀ ହିମାଳୟସ୍ଥ ନଖର ପକ୍ଷୀ-ବିଶେଷ—The red-legged or Himalaya Patridge; Caccabis Chucar or Rubra; the greak Patridge (a gallinacious bird).
Chakora

ଚକୋର ବଧୂ-ମୁଖ ଦେଖି ଭ୍ରମର
ତରଙ୍କି ଧାନେ ଧରି ଯଥା ଉଚ୍ଚତ । ସ୍ୱଧାନାଥ. ଚଲସୀସ୍ତବକ ।

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲମ୍ବାରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ହାତ ହୁଅନ୍ତି, ଗୋଡ଼ ଲାଲ, ଚକ୍ଷୁ ସୁନ୍ଦର । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଅନେକ ଚକୋର ଏକ ସଙ୍ଗରେ ରବ କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଏମାନେ ଚନ୍ଦ୍ର କରଣ ପାନ କରି ବଞ୍ଚନ୍ତି ଓ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଦେଖି ତୃପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।]

ଚକୋରକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଚକୋର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଚକୋର (ଦେଖ)
Chakoraka
(ଚକୋରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Chakora (See)

ଚକୋରନୟନା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚକୋର+ନୟନ+ଆ)-ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଚକ୍ଷୁ ଚକୋର ଚକ୍ଷୁ ପରି ସୁନ୍ଦର—Fair eyed (woman).
Chakoranayanā

ଚକୋରନୟନୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଚକୋରନୟନା)—ଚକୋରନୟନା (ଦେଖ)
Chakoranayanī Chakoranayanā (See)

ଚକ୍କ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବା—1. To suffer.
Chakka (root)
୨ । ଦୁଃଖ ଦେବା—2. To suffer pain.

ଚକ୍କର—ଦେ. ବି—୧ । ମସ୍ତକ ଘୂର୍ଣ୍ଣନ—1. Giddiness; dizziness.
Chakkara
ଚକ୍କର୍ ୨ । ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ—2. Walking round a thing; making circuit; circumambulation.
ଚକ୍କର

୩ । ଘୋଡ଼ାର ଚକ୍ରାକାର ଗତି—3. Wheeling motion of the horse.

ବାହୁଁ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଘେନ ଅଶ୍ୱବର
ବଦମେ ବୁଲଇ ବଅଇ ଚକ୍କର । ସ୍ୱଧାନାଥ. ନବଦେଶ୍ୱର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପଠ ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଚ୍ଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୋଗିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ସେବେ ଏ ଭୁଷାବୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଦିବେ, 'ବୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଦେଖିବେ; 'ବୃଥି' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

୪ । ଘୋଡ଼ା ଦଉଡ଼ର ଚକ୍ରାକାର ଭୂଖଣ୍ଡ—
4. The circuit of a race-course.

ଚକ୍କର ଖାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲିଇବା—
Chakorakhāibā 1. To feel dizziness in the
চক্করদেওয়া head.
चक्करखाना ୨ । ଚକ୍ର ପରି ଘୂରିବା—
(ଚକ୍କର ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. To revolve round.
୩ । ଘୋଡ଼ାକୁ ଚକ୍ରାକାର ଗତି କରାଇବା—3. To make a horse perform a wheeling motion.
୪ । ଚକ୍ରାକାର ଉନ୍ନତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବୃତ୍ତାକାର ଆସ୍ତରଣରେ ଘୋଡ଼ାକୁ ଦଉଡ଼ାଇ ଆଣି ସ୍ୱସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚାଇବା—
4. To make the horse run over a large circuit.

ଚକ୍କରପଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ଦଉଡ଼ ପାଇଁ ଉନ୍ନତ ମଇଦାନ—
Chakkarapaṛdiā Race-ground; a field for horse race.

ଚକ୍କଳ—ସଂ. ବଣ. (ଚକ୍ର୍ + ଅଳ)—ଚକା; ଗୋଲ—
Chakkaḷa Circular; round.

ଚକ୍କୁ—ବୈଦେ. ବ—ଚକ୍ଷୁ (ଦେଖ)
Chakku Chakṣu (See)

ଚକ୍ତି—ଦେ. ବ—ଚକଟି (ଦେଖ)
Chakti Chakaṭi (See)

ଚକ୍ର—ସଂ. ବ. (କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ଚକ୍ରବାକପକ୍ଷୀ; ଚକ୍କୁଆ—1. The shel drake (bird).
୨ । ରଥାଙ୍ଗ; ରଥର ଚକ—2. Wheel of a car.
୩ । ଚକ୍ରରଥ; ଚକ୍ରଯାନ—
3. Cycle; vehicle; a wheeled conveyance.
୪ । କାଳଚକ୍ର—4. Cycle of time.
୫ । ଘୋଡ଼ଦୌଡ଼ର ଚକ୍ରାକାର ପଥ—
5. Race circle; race course.
୬ । ଘେରି; ଚାରିଆଡ଼େ ଦୂର କରି ବୁଲିବା—6. Circuit
୭ । ଚକ୍ରାକାର ବେଷ୍ଟନୀ—
7. Ring or circular belt.
୮ । କୁମ୍ଭାରର ଚକ—8. Potter's wheel.
୯ । ବହୁବର୍ଷର ସମଷ୍ଟି ବା ସମାହାର—
9. A cycle of years.
୧୦ । ଜଳାବର୍ତ୍ତ—10. Eddy; whirlpool.
୧୧ । ବୃତ୍ତ—11. Circle.
୧୨ । ଗୋଲକ—12. Sphere.
୧୩ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଶସ୍ତ୍ର; ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର—
13. The discus; circular weapon of Bishṇu.
୧୪ । ବୃତ୍ତର ପରିଧି—14. Circumference.
୧୫ । ଚକ୍ରାକାର ଅସ୍ତ୍ର—15. A sharp circular weapon (disc) of offense.
୧୬ । ଗ୍ରାମସମୂହ; ଚକଲା—16. An aggregate of many villages; a village union for revenue administration purposes.
୧୭ । ଦଳ; ସମୂହ—17. Troop; multitude; collection; assemblage.
ବଦ୍ଧୀ ବୋଇଲ ଅଟେ ଶୂଣ ଅଷ୍ଟଦଳ
ପାଠ ଶାଠରେ ମୁହଁ ଜଣି ଦିଜତଳ । ବୃନ୍ଦାବଂଦୁ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୧୮ । ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳ—18. Halo round a planet or disc.
୧୯ । ଚକ୍ରବ୍ୟୂହ; ଚକ୍ରାକାର ସୈନ୍ୟସମାବେଶ—
19. A circular battle-array.
୨୦ । ଦେଶାଂଶ; ପ୍ରଦେଶ; ଜିଲ୍ଲା—
20. Province; district.
୨୧ । ରାଜ୍ୟ—21 Kingdom; realm.
୨୨ । ଜମିଦାରୀ—22. Estate.
୨୩ । ରାଶିଚକ୍ର—23. Zodiac; astronomical circle.
୨୪ । ବଳୟ, ମୁଦଡ଼ି—
24. A ring used as an ornament.
୨୫ । ତେଲ ଘଣା—25. Oil mill.
୨୬ । କପଟ; କପଟ; କୌଶଳ; ଛଳ—
26 Fraud; crooked contrivance; deception.
୨୭ । କୁମନ୍ତ୍ରଣା; କୁଟମନ୍ତ୍ରଣା; ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—
27 A plot for mischief; conspiracy.
୨୮ । ଶାଳଗ୍ରାମଶିଳାରେ ଥିବା ଚକ୍ରାକାର ଚିହ୍ନ — The convolutions or spiral marks found in Sāḷagrāma or the sacred stone of the Hindus.
୨୯ । ପୁସ୍ତକ ବା ଗ୍ରନ୍ଥର ଭାଗ ବା ଅଧ୍ୟାୟ—
29. Section of a book.
୩୦ । ଶରୀରରେ ଥିବା ଚକ୍ରାକାର ଦାଗ—30. A circular spot on the body.
୩୧ । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଚକ୍ରବତ୍ ଚିହ୍ନସମୂହ—
31. Circular fligts of birds.
୩୨ । ସାପର ଫଣା—32. Serpent's hood.
୩୩ । ଦେହରେ ରୋଗାଦି ଯୋଗୁ ଦେଖାଯିବା ଚକ୍ରା ଦାଗ—
33. Circular marks on the body due to disease.
୩୪ । ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରବର୍ଣ୍ଣିତ ଶରୀରାଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ କାଳ୍ପନିକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚକ୍ର—34. The six esoteric circles imagined to be inside the human body.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଐ	ଔ	ଋ	ଲୃ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

୩୫ । ସେନା; ସୈନ୍ୟଗଣ—35. A host; an army; troop of soldiers.

୩୬ । ଦେବାର୍ଚ୍ଚନରେ ଅଙ୍କିତ ଯନ୍ତ୍ର—36. A circle drawn for worshipping a deity.

୩୭ । ନଦୀର ବାଙ୍କ—37. The winding of a river.

୩୮ । ଭେଲ୍ଲି; ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ—38. Magic; jugglery.

୩୯ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଷଡ଼୍‌ଭୁଜାକାରର ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ; ବୃହତ୍ଚକ୍ରାଦି ପୁଞ୍ଜ (ଦେଶ)
39. (astrology) A particular constellation in the form of a hexagon.

୪୦ । ସୁଦ—4. Interest.

୪୧ । ରାଜ୍ୟର କୌଣସି ରାଶିଷ୍ଟ ଶାସନବର୍ତ୍ତୀ—
41. Administrative department of a state.

୪୨ । ହସ୍ତ ଓ ପାଦସ୍ଥ ଚକ୍ରାକାର ରେଖା—42. Circular lines in the palm of hand and heel.

ଚକ୍କର ଦେ. ବ—୧ । ଚକ୍ରବନ୍ଧ (ଦେଶ)
1. Chakrabandha (See)

୨ । (ଚନ୍ଦନ ଇତ୍ୟାଦିର) ଚକ୍ରାକାର ଶ୍ରେଣୀ—2. A circular mark of sandal-paste on the body.

ବୈଷ୍ଣବ ସରସୀ ପ୍ରାସ୍ୱ ଚକ୍ର ଚକ୍ରେ ଯୋଗ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

୩ । ଗୁଡ଼ି; ଘୁଡ଼ି—3. Kite.

ଚକ୍ର ପ୍ରାସ୍ୱ ମୋତେ ଉଡ଼ାଇ ଗଗନେ,
ଛଡ଼ ଦେଇ କଲୁ ଢେଲା ଗୋ । ଲବଣଶଳଥ ।

୪ । ନଆଁ ଲଗାଇଲେ ଚକ୍ର ପରି ଘୂରିବା ବାଣ—
4. A kind of whirling fire-work.

* । କୌଣସି ଜଟିଳ ବିଷୟ—
5. Any intricate matter.

ଚକ୍ର ଉଦ୍ଧାଡ଼ କରିବା—ଦେ. କି.—ଚକ୍ରାସ୍ତ୍ରକୁ ଟେକି ଧରି ଚକ୍ର ଭଳେ (ଚକ୍ର ଉଦ୍ଧାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା—To protect a person from danger by extending the discus over him.

ଚକ୍ରକ—ସଂ. ବି.—(ଚକ୍ର+କ)—୧ । (ନ୍ୟାୟ) ଘୂରଣି; ଦ୍ୱେହାତ୍ମିସ—
Chakraka 1. (Logic) Arguing in a circle.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ସର୍ପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. A kind of serpent.

ସଂ. ବିଣ.— ଚକ୍ରା—Circular; wheels haped.

ଚକ୍ରକାରକ—ସଂ. ବି—୧ । ଲୁହାକଣ୍ଟା—
Chakrakāraka 1. Iron nail

୨ । ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବବିଶେଷ—2. A kind of perfume.

୩ । ହାତର ନଖ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Finger-nail of the hand.

ଚକ୍ରକେଳି—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଆ ସ୍ୱରବନ୍ଧବିଶେଷ—
Chakrakeli A kind of Oria musical tune.
ସ୍ୱର ଚଳେ ନୋଟ (ଦେଖ)
See notes under Rāga.

ଚକ୍ରଗଣ୍ଡୁ—ସଂ. ବି—ଗୋଲ ତକିଆ; ମାଣ୍ଡି; ମୁଢୁଲା—
Chakragaṇḍu A round pillow

ଚକ୍ରଗତି—ସଂ. ବି—୧ । ଚକ୍ରର ଗତି—
Chakragati 1 The motion of a wheel; rotation, revolution of a wheel.

୨ । ଚକ୍ରାକାରରେ ଗମନ—
2. Circular movement.

ଚକ୍ରଗୁଚ୍ଛ—ସଂ. ବି—ଅଶୋକ ଗଛ—
Chakraguchha The Asoka tree

ଚକ୍ରଚର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଚକ୍ର+ଚର ଧାତୁ+ଅ)—
Chakrachara ଚକ ପରି ବୁଲୁଥିବା—Whirling; moving in a circle.

ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ—
1. A juggler; a magician.

୨ । ତେଲି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Oilman.

୩ । କୁମ୍ଭାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Potter.

ଚକ୍ରଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଚକ୍ର+ଚର ଧାତୁ, ଇନ୍ ୧ମା. ୧ ବ)—
Chakrachārī ଚକ୍ରଚର (ଦେଖ)
(ଚକ୍ରଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Chakrachara (See)
ସଂ. ବି—ରଥ—Chariot; car.

ଚକ୍ରଚୂଡ଼ାମଣି—ସଂ. ବି. (ଚକ୍ରବତ୍ ଚୂଡ଼ାରେ ଥିବା ମଣି)—
Chakrachūrdāmaṇi ମୁକୁଟର ଗୋଲାକାର ମଧ୍ୟ ମଣି—A round jewel in a diadem.

ଚକ୍ରଚ୍ଛେଉଣ୍ଡ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଚକର ଛେଉଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Chakrachheuṇḍa Chakara chheuṇḍā (See)
(ଚକ୍ରଚ୍ଛେଉଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଚକ୍ରଚ୍ଛେଇଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକ୍ରଜୀବକ—ସଂ. ବି. (ଚକ୍ର+ଜୀବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ=ଯେ ଚକଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ)—କୁମ୍ଭାର—Potter.
(ଚକ୍ରଜୀବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକ୍ରଣି—ଦେ. ବ—ଚକ୍ରଥିବା ରଥ—A car having its wheels.
Chakraṇi

ବମାନେ ଘୂଣ୍ଟ ଯୋଡ ଚକ୍ରଣିର ଘଇନ୍ତ ଅଚଳ୍ଲାହିଁ ଯୋଟ ଯେ ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଚକ୍ରତୀର୍ଥ—ସଂ.ବି—(ଜ୍ୟା ଉତ୍ପୁରୁଷ; ଚକ୍ର=ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଭୂତ ତୀର୍ଥ)—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ରଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ପ୍ରଭାସକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ (ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣୋକ୍ତ)—
Chakratīrtha 3. A sacred place in Prabhāsa.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମଳିଲେ 'କୂଆଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ଲଭିଲେ 'ଅଙ୍ଗଁା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

୨ । ବୃନ୍ଦାବନସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
2. Name of a sacred place in Brindabana.

୩ । ପୁରୀର ସମୁଦ୍ରତୀରସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
3. Name of a sacred place in Puri

ସେଇନ୍, ହେ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଲୋକ ସେବେ ଏହିସବୁ
ସିନ୍ଧୁତୀରେ ଦୋଇଛନ୍ତି ଚକ୍ରତୀର୍ଥ ନାମେ—ଭାଗାନାଅ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୪ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତ ନିକଟରେ ଭୁଙ୍ଗଭଦ୍ରାନଦୀ ପୂର୍ବକୂଳ ଯାଇଥିବା ତୀର୍ଥବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Name of a sacred place in the Deccan.

[ଦ୍ର—ମହାଭାରତ ଆଦି ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ ଅନୁଶାସନିକ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଚକ୍ରତୀର୍ଥର ବର୍ଣ୍ଣନ ଅଛି । ଯଥା—ଭାଗୀ; କାମରୂପ, ନର୍ମଦା, ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର, ସେତୁବନ୍ଧ ରାମେଶ୍ୱର—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚକ୍ରତୁଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—(ବଳ୍ମୀକପରି ଭାଗ) ସାହାର ମୁଖ ଚକ୍ର ପରି ମଣ୍ଡଳାକାର—Cyclostomata; having circular faces.
Chakratuṇḍī

ଚକ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ର—ସ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶୂକର—
Chakradaṁshtra Hog.

ଚକ୍ରଦଣ୍ଡ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କସରତ ବା ଦଣ୍ଡ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chakradaṇḍa A kind of physical exercise.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସାଧକ ଦୁଇ ହାତକୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ ପରେ ଦଣ୍ଡ କରିବା ପରେ ଦୁଇ ଗୋଡ଼କୁ ଜଠାଇ ଏକ ହାତକୁ ଟେକି ଦେଇ ଦୁଇ ଗୋଡ଼କୁ ଚୁମ୍ବାର ଚକ୍ର ପରି ସଥାକ୍ରମେ ବାମ ଓ ଡାହାଣ ହାତ ତଳେ ବୁଲାଇ ଆଣନ୍ତି ।]

ଚକ୍ରଦତ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ବୈଦ୍ୟକ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Chakradatta Name of a sanskrit medical treatise.

ଚକ୍ରଦନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଚ—ଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)
Chakradantī Dantī (See)

ଚକ୍ରଧର—ସ୍ତ୍ରୀ. ତ୍ରି. (ଚକ୍ର + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Chakradhara ୧ । ଚକ୍ରରୂପ ଅସ୍ତ୍ର ଧରିଥିବା—1. Holding a (ଚକ୍ରାସ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) discus, or wheel as a weapon.

୨ । ଯାହାର ଚକ୍ର ଥାଏ—2. Wheeled.

ପୁ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu.

୨ । ରାଜା—2. King.

୩ । ମଣ୍ଡଳାଧିପ—
3. The ruler or chief of a province.

୪ । ସର୍ପ—4. Serpent; snake.

୫ । କୁମ୍ଭାର— 5. Potter.

୬ । କୁହୁକିଆ; ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ—
6. A juggler; magician.

୭ । ଚକ୍ରାସ୍ତ୍ରଧାରଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
7. One who holds the discus (weapon).

୮ । ଗ୍ରାମପୁରୋହିତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. The priest of a village.

୯ । ଗ୍ରାମ ବା ନଗରର ଅଧିପତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. The chief of a village or town.

୧୦ । ସ୍ୱରବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10. Name of musical tune.

[ଦ୍ର—ଏହା ନଟ ସ୍ୱରର ସାତଜଣିଆର ସ୍ୱର । ଏହା ଷଡ଼୍‌ଜ ସ୍ୱରରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଓ ଏଥିରେ ପଞ୍ଚମସ୍ୱର ଲାଗେ ନାହିଁ । ଏହା ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଗୀତ ହୁଏ ।]

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to males.

ଚକ୍ରଧାରା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ପୁ; ଚକ୍ର + ଧାରା)—୧ । ଚକର ପରିଧି—
Chakradhārā 1. Periphery of a wheel.

୨ । ୧୧୦୦ ଶତାବ୍ଦୀ ଠାରୁ ୧୫୦୦ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ରଚିତ ସଦ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ନାମକ ବେଧ ଗ୍ରନ୍ଥ—2. Name of an astronomical treatise.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ସଦ୍ଧ ଭୁଗ୍ନ୍ମ ଯନ୍ତ୍ର—Quadrant ।]

ଚକ୍ରନଖ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ବ୍ୟାଘ୍ରନଖ ନାମକ ଔଷଧି; ନଖୀ (ଦେଖ)—
Chakranakha Nakhī (See)

ଚକ୍ରନଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; ଏଥିରୁ ଶାଳଗ୍ରାମ (ଚକ୍ର) ମିଳୁଥିବାରୁ)—ଗଣ୍ଡକୀ ନଦୀ (ଦେଖ)—
Chakranadī Gaṇḍakī nadī (See)

ଚକ୍ରନାଭି—ବ (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ପୁ; ଚକ୍ର + ନାଭି)—ଶଗଡ଼ ଚକର କେନ୍ଦ୍ର; ଚକର ନାହୁଆ—The name of a wheel.
Chakranābhi

ଚକ୍ରନାମା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଚକ୍ର + ନାମନ୍; ୭ମା. ତତ୍ପୁ)—
Chakranāmā ୧ । ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ—1. Ruddy goose.

(ଚକ୍ରନାମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଲୌହ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଧାତୁ ମିଶ୍ରିତ ଖଣିଜ ଦ୍ରବ୍ୟ; ମାଖିକ ଧାତୁ—2. A pyritic oxe of iron (Apte)

ଚକ୍ରନାୟକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ପୁ; ଚକ୍ର + ନାୟକ)—୧ । ସେନାପତି—
Chakranāyaka 1. Leader of a troop.

୨ । ସୁଗନ୍ଧବିଶେଷ; ନଖୀ—2. A kind of perfume.

ଚକ୍ରନେମି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ପୁ; ଚକ୍ର + ନେମି)—ଚକର ପରିଧି—
Chakranemi The periphery of a wheel.

ଚକ୍ରପାଣି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚକ୍ରଧାରଣ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Chakrapāṇi One who holds a discus; holding a discus in the hand.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to males.

ଚକ୍ରପାଣି ପଟ୍ଟନାୟକ—ଦେ. ବ—ଗଞ୍ଜାମ ଖଲିକୋଟ ନିବାସୀ ଜଣେ ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞ କରଣ ପଣ୍ଡିତ (ଜଗବନ୍ଧୁ—ଗ୍ରାଚୀନ-ଉତ୍କଳ)—A Karaṇa Sanskrit Pandit of Khalikota in Ganjam.
Chakrapāṇi paṭṭanāyaka

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ୩	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଊ

ଚକ୍ରପାଦ—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ ହୁ; ଚକ୍ର+ପାଦ)—୧ । (ଚକ୍ର ଅର୍ଥେ ପାଦ ଯାହାର) ରଥ; ଗାଡ଼ି—1. Wheeled vehicle; carriage.

Chakrapāda

(ଚକ୍ରପାଦକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । (ଚକ୍ରପର ଗୋଲାକାର ପାଦ ଯାହାର) ହସ୍ତୀ—2. Elephant.

ଚକ୍ରପାଳ—ଫ. ବ (ଚକ୍ର+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନକର୍ତ୍ତା—1. Provincial Governor.

Chakrapāla

୨ । ବଶିଷ୍ଠ ସେନା ଦଳର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ; ସୁବାଦାର—2. Officer in charge of a division of army.

୩ । ଦଗ୍ଚଲସ୍ଥ—3. Horizon.

୪ । ବୃତ୍ତ—4. Circle.

୫ । ଚକ୍ରାସ୍ତ୍ରଧାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି—5. A person armed with a discus.

୬ । ଶୁଦ୍ଧସ୍ୱରର ଏକଭେଦ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. A musical tune.

ଚକ୍ରବତ୍—ଫ.—୧ । ଚକ୍ରପର ଗୋଲାକାର—1. Circular.

Chakrabat

୨ । ଚକ୍ରପର—2. Like a wheel or cycle.

ଚକ୍ରବନ୍ଧ—ବ—୧ । ରତ୍ତବନ୍ଧବିଶେଷ—1. A particular pose during copulation.

Chakrabandha

ଚକ୍ରବନ୍ଧଂ ବଗ୍ଧ୍ୱା ଚତ୍ତରେ—ଗୋଲ୍ଲେଵ. ଲନ୍ଦ୍ରେଖା ।

୨ । ଛନ୍ଦୋବନ୍ଧ ରଚନାବିଶେଷ; ଚତ୍ରକାବ୍ୟବିଶେଷ—2. A sort of artistic composition.

ଚ୍ଛ ଚନ୍ଦ୍ରେ ଅର୍ଧରେ ସ୍ତ୍ରବ ଜରେ । ଗୋଲ୍ଲେଵ. ଲନ୍ଦ୍ରେଖା ।

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପଦମାନଙ୍କ ଅକ୍ଷରମାନ ଚକ୍ରାକାର ଦୋଇ ସଜ୍ଜିତ ହୁଏ ।]

ଚକ୍ରବନ୍ଧୁ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚକ୍ର+ବନ୍ଧୁ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲେ ଚକ୍ରବାକ ମିଥୁନଙ୍କ ମିଳନ ହେବାରୁ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

Chakrabandhu

(ଚକ୍ରବାକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ଚକ୍ର+ବୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—୧ । ସମ୍ରାଟ; ସାର୍ବଭୌମ; ଆସମୁଦ୍ରାନ୍ତ ଭୂମିର ଅଧିପତି—1. Emperor.

Chakrabartti

(ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ବା ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ବା ଅଗ୍ରଣୀ—2. (fig) A chief or head of many persons; the foremost person; a leader amongst men.

୩ । ବାସୁକ ନାମକ ଶାକ; ବଥୁଆ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A kind of pot herb.

ଦେ. ବ—ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—A title of Bengali Brahmin.

ଚକ୍ରବାଉଳି—ଦେ. ବ—ଉପର କାନରେ ପିନ୍ଧାଯିବାର ଚକ୍ରାକାର ଚେପଟା ପାସିଆ—A flat circular ear-ring for the upper ear.

Chakrabāuli

ଚକ୍ରବାକ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ଚକ୍ର+ବଚ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ; ଯେ ଚକ୍ର ନାମରେ ଡାକୁ ହୁଏ; ଯାହାର ଏକ ନାମ ଚକ୍ର)—ଫ. ଭୂରପ୍ରେମା, ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଗୁପ୍ତ, ରଥାଙ୍ଗ, ଚକ୍ର—ଚଲୁଆ ପକ୍ଷୀ—The ruddy shel drake

Chakrabāka

(ଚକ୍ରବାକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି ଗ୍ରୀଷ୍ମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଭିଶାପରୁ ଚକ୍ରବାକ ଯୁଗଳ ଦିନଯାକ ଏକତ୍ର ରହନ୍ତି ଓ ରାତ୍ରି ହେଲାରୁ ଏମାନଙ୍କର ବିଚ୍ଛେଦ ହୁଏ । ଗୋଟିଏ ନଦୀର ଏକ କୂଳରେ ଅପର ନଦୀର ଅନ୍ୟ କୂଳରେ ରହି ପରସ୍ପରକୁ ଡାକି ରାତ୍ରି ସାରା କରୁଥାନ୍ତି ।]

ଚକ୍ରବାଟ—ଫ. ବ—୧ । ସୀମା—1. Boundary.

Chakrabāta

୨ । ପାପରୁଖା—2. Lamp-stand.

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବା—3. Being engaged in an action.

ଚକ୍ରବାଡ଼—ଫ. ବ.—ଚକ୍ରବାଳ (ଦେଖ)

Chakrabārda

ଦେ. ବ.—ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ; ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ—The halo of the sun or moon.

Chakrabāla (See)

ସ୍ତନ ଉପର ଚକ୍ରବାଡ଼ ସୀମାରୁ ନେତ୍ର ବମଳ ନ ବଳଇ ।
ଅର୍ଜୁନମୁଖ. ଚଦ୍ରଭଚନ୍ଦ୍ରାନଣି ।

ଚକ୍ରବାତ—ଫ. ବ.—(ଚକ୍ର+ବାତ)—ଶଣ୍ଡିଆଭୂତ; ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ—Whirlwind; hurri-cane; tornado.

Chakrabāta

ଚକ୍ରବାନ୍—ଫ. ତ୍ରି. ।ଚକ୍ର+ବତ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଚକ୍ରଧର—1. Armed with discus.

Chakrabān

୨ । ଯାହାର ଚକ୍ର ଥାଏ; ଚକ୍ରବିଶିଷ୍ଟ—2. Wheeled.

୩ । ଗୋଲାକାର—3. Round; circular.

ଫ. ବ.—୧ । ତେଲି—1. Oilman.

୨ । ସମ୍ରାଟ - 2. Emperor.

୩ । ବିଷ୍ଣୁ—3. A name of a Bishnu.

୪ । ପୌରାଣିକ ପର୍ବତବିଶେଷ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Name of a legendary mountain.

[ଦ୍ର—ଏହି ପର୍ବତରେ ବିଷ୍ଣୁ ହୟଗ୍ରୀବ ଓ ପଞ୍ଚଜନ ଦୈତ୍ୟ-ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ବଧ କରି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚକ୍ର ଓ ଶଙ୍ଖ ଆୟୁଧ ଆଣିଥିଲେ ।]

ଚକ୍ରବାନ୍ଧବ—ଫ. ବ.—ଚକ୍ରବନ୍ଧୁ (ଦେଖ)

Chakrabāndhaba

Chakrabandhu (See)

ଚକ୍ରବାଳ—ଫ. ବ.—(ଚକ୍ର=ଦେଶ ସମୂହ+ବଳ ବେଷ୍ଟନ ବା ଆବରଣ କରିବା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଦଗ୍ଚଲସ୍ଥ; ଦିଗ୍‌ମଣ୍ଡଳ—1. Horizon.

Chakrabāla

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲୋକଙ୍କ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉତର ବଉତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, କୂଅ ନ ମିଳରେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଗଁୟା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଠିଆ ହୋଇ ଗୋଲଆଡ଼କୁ ଗୋଟେଇଲେ ଯେଉଁଠାରେ ପୃଥିବୀ ଓ ଆକାଶ ମିଶିଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ ସେହି ଚକ୍ରାକାର ରେଖା ।]

୨ । ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ—2. Ruddy goose.

୩ । ଲୋକାଲୋକ ପର୍ବତ; ପୃଥିବୀକୁ ଘେରିଥିବା ପୌରାଣିକ ପର୍ବତ—3. The imaginary mountain on the horizon encircling the globe; the fabulous range of mountains encircling the earth.

୪ । ପୁଞ୍ଜ; ଦଳ; ଶ୍ରେଣି; ସମୂହ—

4. Mass; multitude; group.

ଦେ. ବିଣ—ମଣ୍ଡଳାକାର—Circular.

ଘରେ ଚର ଦେଇ ଚକ୍ରବାଳ ହୋଇ କମଳ ଡୋଳନ୍ତୁ ।

ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

ଚକ୍ରବାଳଧି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚକ୍ର ପର ବାଲଧି=ପୁଚ୍ଛ ଯାହାର; କୁକୁର ଲାଞ୍ଜ ସବଦା ଚକ୍ର ପରି ବଙ୍କା ହୋଇଥିବାରୁ)—କୁକୁର—Dog.

ଚକ୍ରବିଷାଇ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ମେଳ କରିଥିବା ଜଣେ ସର୍ଦ୍ଦାର—Name of an Oria warrior of Ghumsar who headed the rebellion against the British in 1836.

ଚକ୍ରବିଷେଇ, ଚକ୍ରବିଷୋଇ } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—୧୮୩୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଘୁମୁସର ଇଂରାଜମାନଙ୍କର ଦଖଲଗତ ହେବାର ୨୦ ବର୍ଷ ପରେ ଏ ଘୁମୁସର ଗଡ଼ଜାତରେ ମେଳଖିଁ କରିଥିଲେ । ଜନ୍ମ ପରସ୍ତ ଦୋଇ ଗ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ପାଇଥିଲେ ।]

ଚକ୍ରବୁଲ—ଦେ. ବ—ଶୋଭାଯାତ୍ରାପୂର୍ବକ ଚକ୍ରବୁଲ ଏକାଦଶୀ ଦିନ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ରକୁ ପୁରୀର ସାତ ସାଇରେ ବୁଲାଇବାରୂପ ଉତ୍ସବ—The festival of taking the discus of Jagannatha throughout the town of Puri in the month of Śrābaṇa.

ଚକ୍ରବୁଲ ଏକାଦଶୀ—ଦେ. ବ—ଶ୍ରାବଣ କୃଷ୍ଣ ଏକାଦଶୀ—Chakrabulā ekādaśī The 11th day of the dark fortnight of the month of Śrābaṇa.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିସ୍ୱରୂପ ସୁଦର୍ଶନଚକ୍ରକୁ ବିମାନରେ ପୁରୀର ସାତ ସାହିରେ ବୁଲାଯାଏ ।]

ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ର+ବୃଦ୍ଧି)—୧ । ବୃଦ୍ଧିର ବୃଦ୍ଧି; ସୁଧ ଉପରେ ସୁଧ—1. Compound interest; interest upon interest.

[ଦ୍ର—ଖାତକ ଜଣକ ଦେବାରେ ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ସୁଧ ନ ଶୁଝିଲେ ଋଣ ମୂଳଧନ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ତହିଁ ଉପରେ ସୁଧ ଚଢ଼େ ।]

୨ । ଗାଡ଼ିରେ ଜନଷ ବୋହିବା ପାଇଁ ଭଡ଼ା—

2. Wages paid for transportation of things in a carriage.

ଚକ୍ରବ୍ୟୂହ—ସଂ. ବ. (ସ. ପ. ତ୍ପୁ; ଚକ୍ର+ବ୍ୟୂହ)—

Chakrabyūha ମଣ୍ଡଳ ବା ଚକ୍ରାକାରରେ ରଚିତ ସୈନ୍ୟ-ସଂସ୍ଥାନ—Circular battle array.

[ଦ୍ର—ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ଏ ବ୍ୟୂହ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ଅଭିମନ୍ୟୁ ପଶିଯାଇ ଆଉ ବାହାର ନ ପାର ହତ ହେଲେ ।]

ଚକ୍ରଭିକ୍ଷା—ସଂ. ବ—ବହୁଗ୍ରାମର ଗ୍ରାମଦାଣ୍ଡରେ ବୁଲି ବୁଲି ଭିକ୍ଷା କରିବା—Chakrabhikshā Begging alms by walking along the village roads of many villages.

[ଦ୍ର—ଚକୁଳିଆ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ଚକ୍ର ଭିକ୍ଷା କରନ୍ତି ।]

ଚକ୍ରଭୃତ୍—ସଂ. ବ. ଓ ବଣ. (ଚକ୍ର+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—

Chakrabhṛut ଚକ୍ରଧର (ଦେଖ) Chakradhara (See)

ଚକ୍ରଭେଦିନୀ—ସଂ. ବି. (ଚକ୍ର=ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ+ଭିଦ୍ ଧାତୁ=ଦୁଃଖ ଦେବା+ଇନ୍+ଈ; ଯାହା ଚକ୍ରବାକ ମିଥୁନର ବିଚ୍ଛେଦ ଘଟାଏ)—ରାତ୍ରି—Night

Chakrabhedinī

ଚକ୍ରଭ୍ରମ—ସଂ. ବ. (ଚକ୍ର+ଭ୍ରମ)—

Chakrabhrama ୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଚକର ଘୂରିବା—1. Revolution of a wheel.

(ଚକ୍ରଭ୍ରମି—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୁମ୍ଭକାର ଯନ୍ତ୍ର; ଖାଖରଯନ୍ତ୍ର—

2. Turning lath.

୩ । ଚକ୍ର—3. Grind stone.

ଚକ୍ରଭ୍ରମର—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ନୃତ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Chakrabhramara A kind of whirling dance.

(ଚକ୍ରମଣ୍ଡଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକ୍ରଭ୍ରାନ୍ତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ର+ଭ୍ରାନ୍ତି)—ଚକ୍ର ଘୂରିବା—

Chakrabhrānti Revolution of a wheel.

ଚକ୍ରମଣ୍ଡଳୀ—ସଂ ବ. (ଚକ୍ର+ମଣ୍ଡଳ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—

Chakramaṇḍalī ୧ । ଗୋଖୁରସାପ (ଯାହା ଫଣାରେ ଚକ୍ର ଚହ୍ନ ଥାଏ)—1 A species of cobra (having circlets on the fang).

୨ । ଅଜଗର ସାପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Boa constrictor.

ଚକ୍ରମର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବ—ଶୃଙ୍ଗୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)

Chakramardda Chākuṇḍā (See)

ଚକ୍ରମୀମାଂସା—ସଂ. ବ—୧ । ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ଚକ୍ରମୁଦ୍ରା ଧାରଣ କରିବାର ବିଧି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Chakramīmāṁsā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଇଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ସ୍ପୃ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

1. The ritual for the Baishṇabas and getting a stamp put on their body.

୨ । ବଳସ୍ପେନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ରଚିତ ଚକ୍ରମୁଦ୍ରା ଧାରଣବିଧି ପ୍ରତିପାଦକ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ —

2. Name of a sanscrit treatise.

ଚକ୍ରମୁଖ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଏହାର ଥୋମଣ୍ଡିର ଆଗ ଚକ୍ର ପରି ଗୋଲ)—ଘୁଷୁର—Hog.
Chakramukha

ଚକ୍ରମୁଣୋହି—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁଷ୍ପ) ବ—ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ମାଳଚକ୍ରକୁ ଦେଖାଇ ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଭୋଗ—The offerings made to the diety Jagannātha by showing to the discus over the temple.
Chakramuṇohi

[ଦ୍ର—ଯାତ୍ରା ଆଦର ଉତ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁକୁ ଯାଇଁ ନୈବେଦ୍ୟ ଦେବାର ସୁଯୋଗ ନ ମିଳିଲେ ଏପର କରିଯାଏ ।]

ଚକ୍ରମୁଦ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଚକ୍ର+ମୁଦ୍ରା)—୧ । ଦେବପୂଜା କାଳିନ କରମୁଦ୍ରା-ବିଶେଷ—1. A pose of the palms of the hands joined together like a circle used during worship.
Chakramudrā

୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଚକ୍ରାଦ ଆୟୁଧର ଶ୍ରୀଯା ଯାହା ଭକ୍ତମାନେ ଦେହରେ ଘେନନ୍ତି—2. The marks of the weapons of Bishṇu which are stamped on the body of his devotees.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ୧ ଉସ୍ତମୁଦ୍ରା=ଦ୍ୱାରକାଶ୍ରୀଯା; ୨ ଶୀତଳମୁଦ୍ରା=ଚନ୍ଦନାଦ ଦେହରେ ଶ୍ରୀଯା ।]

ଚକ୍ରଯାନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ, କର୍ମଧା; ଚକ୍ର+ଯାନ)—
Chakrajāna

୧ । ରଥ; ଗାଡ଼ି; ଶକଟ—1. Cart; car; vehicle; wheeled conveyance.

୨ । ଶୁନ୍ ଗାଡ଼ି—2. Cycle.

ଚକ୍ରରବ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚକ୍ର+ରବ)—ଘୁଷୁର—
Chakraraba Hog.

ଚକ୍ରସଞ୍ଜ୍ଞ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚକ୍ର+ସଞ୍ଜ୍ଞା)—
Chakrasaṁjñā

୧ । ଧାତୁବିଶେଷ; ରାଙ୍ଗା; ବଙ୍ଗ—1. Tin (metal

୨ । ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ—2. The ruddy shel drake.

ଚକ୍ରସିଂହାବଲୋକନ—ଦେ. ବି—ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଚତୁରାବ୍ୟ-ବିଶେଷ—A kind of artistic composition.
Chakrasiṁhāvalokana

[ଦ୍ର—ଏକ ଶବ୍ଦ ନେଇ ସିଂହାବଲୋକନ ଅଳଙ୍କାର ଏକାଧିକ ପଦରେ କମ୍ବା ସଙ୍ଖ୍ୟକ ଶବ୍ଦରେ ଥିଲେ ତାହାକୁ ଚକ୍ରସିଂହାବଲୋକନ କହନ୍ତି । ଏଥିର ଉଦାହରଣ ଉତ୍କ. ବୈଦେଘୀଶବିଳାସ ବିଂଶ ଶବ୍ଦରେ ଅଛି ।]

ଚକ୍ରହସ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚକ୍ର+ହସ୍ତ)—ବିଷ୍ଣୁ—
Chakrahasta Bishṇu.

(ଚକ୍ରହସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଶ. ପୁଂ.—ଚକ୍ର ଧାରଣକାରୀ—
Holding or armed with a discus.

ଚକ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—୧ । ନାଗର ମୁଥା (ଦେଶ)
Chakrā Nāgaramuthā (See)

୨ । କକର୍ଡାଶୃଙ୍ଗୀ (ଦେଶ)
2. Kakarḍāśṛuṅgī (See)

ଚକ୍ରାକାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚକ୍ର+ଆକାର)—ମଣ୍ଡଳାକାର; ଗୋଲ—Round; circular.
Chakrākāra

(ଚକ୍ରାକୃତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକ୍ରାକି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—ମାଇହଂସ —
Chakrāki Goose.

(ଚକ୍ରାଙ୍କୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକ୍ରାଙ୍କ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚକ୍ର+ଅଙ୍କ)—୧ । ଚକ୍ରର ଚହ୍ନ—
Chakrāṅka 1. The mark or sign of a wheel.

୨ । ଚକ୍ରମୁଦ୍ରା (ଦେଖ)—2. Chakramudrā (See)

ଚକ୍ରାଙ୍ଗ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚକ୍ର+ଅଙ୍ଗ)—୧ । ରଥ; ଗାଡ଼—
Chakrāṅga 1. Wheeled vehicle; cart.

୨ । ବଗିଚା—2. Pleasure garden.

୩ । ବତକ; ହଂସ—3. Swan; gander.

୪ । ଛତା—Parasol umbrella.

୫ । ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ—5. Ruddy goose.

୬ । ହଡ଼ମିଚ ଶାଗ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. A kind of pot herb.

୭ । କଟୁକୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. A herb.

ଚକ୍ରାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । କଟୁକା (ଦେଖ)
Chakrāṅgī 1. Kaṭukī (See)

୨ । ମାଇ ବତକ—2. Goose.

୩ । ହୁଲମୋଚକା ଶାଗ—3 A kind of potherb.

୪ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା—4. Indian madder.

୫ । କକର୍ଡାଶୃଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)
5. Kakarḍāśṛuṅgī (See)

ଚକ୍ରାଟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଚକ୍ର+ଗ୍ରାମସମୂହ+ଅଟ ଧାତୁ=ଭ୍ରମଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଠକ; ପ୍ରତାରକ—
Chakrāṭa 1. A knave; a cheat; a rogue.

୨ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ; କୁହୁକିଆ—2. A juggler.

୩ । ସାପୁଆ ଖେଳା—3. A snake charmer.

୪ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା; ଦନାର୍—4. A gold coin.

ଚକ୍ରାଧିବାସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—ଲେମ୍ବୁ—
Chakrādhibāsī Orange.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଦୁଇଟାଯୋଡ଼ରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ପରିବର୍ତ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଖୋଜିବେ; 'ଅର୍ତ୍ତା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଖୋଜିବେ

ଚକ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ଚକ୍ର + ଅନ୍ତ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର; କୁମନ୍ତ୍ରଣା; Chakrānta ପରର ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନାର୍ଥ ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣା—
1. Evil plot; conspiracy;.
୨ । ମେଳ—2. Combination.

ଚକ୍ରାବର୍ତ୍ତି—ସଂ. ବ.—(ଚକ୍ର + ଆବର୍ତ୍ତି)—୧ । ଚକ୍ରାବର୍ତ୍ତର; ଘୂର୍ଣ୍ଣନ; Chakrābartta ମଣ୍ଡଳାକାର ଭ୍ରମଣ; ଚକ୍ର ପରି ଘାଡ଼ିର ଖାଇବା—
1. Whirling motion; movement in a circle.
୨ । ପରିକ୍ରମା—2. Walking in a circuit; circumambulation.

ଚକ୍ରାୟୁଧ—ସଂ.ବହୁ.(ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଚକ୍ର + ଆୟୁଧ) ଯାହାର ଚକ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଅଟେ Chakrāyudha Having the discus as his weapon.
ସଂ. ବ.—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.

ଚକ୍ରାହ୍ୱ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଚକ୍ର + ଆହ୍ୱା)—ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ—
Chakrāhwa Ruddy goose.
(ଚକ୍ରାହ୍ୱସ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକ୍ରିଆ—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ଚକ୍ରୀ)—୧ । କୁମନ୍ତ୍ରଣାକାରୀ—
Chakriā 1. Conspiring.
୨ । ପ୍ରତାରକ—2. Cheating; deceitful.

ଚକ୍ରିକ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଚକ୍ର + ଇକ)—ଚକ୍ରଧାରୀ—
Chakrika Armed with discus.
ସଂ. ବ—୧ । କପଟ—1. Fraudulent; device.
୨ । ଚକ୍ରଧର; ଚକ୍ରଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A person armed with the discus.

ଚକ୍ରିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚକ୍ରକ + ଆ)—
Chakrikā ୧ । ଅଣ୍ଟୁର ଗୋଲ ହାଡ଼ ବା ଚକ୍ର—1. The circular bone at the knee joint; kneebone.
୨ । ଜାନୁ—2. Knee.
୩ । ରାଶି; ଗଦା—3. Heap.
୪ । ଦଳ—4. Troop; crowd.
୫ । ସେନା ଦଳ—5. A troop of soldiers.

ଚକ୍ରିଣୀ—ଦେ. ବ. (ଚକ୍ରିନ୍ + ଈ)—ରଥ—
Chakriṇī Chariot.
କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ରଥି ବର ଅକ୍ରୂରେ
ଦୋଷରେ ସେ ଚକ୍ରିଣୀ ଥାଉଛି । ଘାନକୃଷ୍ଣ—ରସକଲ୍ଲୋଳ ।
ସଂ. ବି ଓ ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ— ଚକ୍ରୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Chakrī.

ଚକ୍ରିବାଣ—ଦେ. ବି—ଚକ୍ରୀ (ଦେଖ)
Chakribāṇa Chakrī (See)

ଚକ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଚକ୍ର + ଇୟ)—
Chakriya ଭ୍ରମଣକାଳରେ ଚକ୍ରଯାନ ଚଢ଼ିଥିବା—
(ଚକ୍ରିଯା - ସ୍ତ୍ରୀ) Going or travelling in a carriage.

ଚକ୍ରୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଚକ୍ର + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
Chakrī 1. Bishṇu.
(ଚକ୍ରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କୁମ୍ଭକାର—2. Potter.
୩ । ସମ୍ରାଟ୍—3. Emperor.
୪ । ସର୍ପ—4. Serpent; snake.
୫ । ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ—5. Ruddy shel-drake.
୬ । ତେଲୁ—6. Oilman.
୭ । ବାଜୀକର—7. Juggler.
୮ । ଗୁପ୍ତଚର; ଗୁଇନ୍ଦା—8. Informer; spy.
୯ । କାକ—9. Crow.
୧୦ । ଗର୍ଦ୍ଦଭ—10. Ass.
୧୧ । ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନକର୍ତ୍ତା—
11. Provincial Governor.
୧୨ । ଗ୍ରାମର ପୁରୋହିତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. The priest of a whole village.
୧୩ । ବକର; ଅଣ୍ଡିର ଛେଳି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. A male goat.
୧୪ । ଚାକୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
14. Chākuṇḍā (See)
୧୫ । ତିନିଶ (ଦେଖ)
15. Tiniśa (See)
୧୬ । ରଥାରୋହୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
16. A person who rides on a car.
୧୭ । ଔଶନସଙ୍କ ନୀତି ବିବେକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
17. Name of a hybrid tribe of ancient India.
୧୮ । (ଭରତଶେଖରଙ୍କ ମତରେ) ଆର୍ଯ୍ୟାଛନ୍ଦର ୨୬ଟି ଭେଦ-ମଧ୍ୟରୁ ଏକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
18. Name of a musical tune.
[ଦ୍ର - ଏଥିରେ ୬ ଗୁରୁ ଓ ୪୫ ଲଘୁସ୍ୱର ଥାଏ ।]
ସଂ. ବିଶ—୧ । ଚକ୍ରବିଶିଷ୍ଟ—1. Wheeled.
୨ । ଚକ୍ରଧାରୀ—2 Armed with a discus.
୩ । ଗୋଲାକାର—3. Circular; round.
୪ । ସୂଚକ—4 Indicative.
୫ । କୁମନ୍ତ୍ରଣାକାରକ; ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରୀ—
5. Plotting; conspirating.
ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚକ୍ର)—ଏକ ପ୍ରକାର ବାଣ ଯହିଁରେ ନଅା ଲଗିଲେ ଚକ୍ର ପରି ଘୂରେ—A whirling firework. Catherine wheel.
[ଦ୍ର—ଏହା ୨ ପ୍ରକାର; ଏକପ୍ରକାର ଚକ୍ରୀ ଚାଳ ଫଟକାପରି, ଏଥିରେ ନଅା ଲଗାଇ ଦେଲେ ଏହା ଚକ୍ର ପରି ଘୂରୁ ଘୂରୁ ଶୂନ୍ୟକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ୟ	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ସ	ସ	ର୍ଷ୍ୟ	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ

ଉଠେ । ଆଜି ଏକ ପ୍ରକାର ଚକ୍ରାକାର ବତ୍ତାରେ ୩।୪ ସ୍ଥାନରେ ବାରୁଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନଳୀ ଲଗିଥାଏ ଓ ଉକ୍ତ ଚକ୍ରର କେନ୍ଦ୍ରରୁ ଭୂମିରେ ଯୋଡା ବାଉଁଶରେ ବାନ୍ଧବାକୁ ହୁଏ । ନଅଁ ଲଗାଇଲେ ତାହା ଉଲ୍କା ଯୋଡା ବାଉଁଶ ଉପରେ ବାରମ୍ବାର ଘୂରେ ।]

ଚକ୍ରୀକରଣ —ସଂ. ବି. (ଚକ୍ର + ଅଭୂତ ଭାବେ. (ଚ୍ୱି) ଈ+କରଣ)—
Chakrīkaraṇa ସିଧା ଦୋଇଥିବା କୌଶସି ବସ୍ତୁ (ଧନୁ ଆଦ)
(ଚକ୍ରୀକୃତ—ବଣ) କୁ ଗୋଲ କରିବା—To form into a circle; to make circular.

ଚକ୍ରୀବାନ୍—ସଂ. ବି. (ଚକ୍ରୀ+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Chakrībān ୧ । ଗର୍ଦ୍ଦଭ—1. Ass.
୨ । ନୃପବିଶେଷ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
2. Name of a king.

ଚକ୍ରେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ର + ଈଶ୍ୱର)—
Chakreśwara ୧ । ସମ୍ରାଟ୍—1. Emperor.
୨ । ରାଜା—2. King.
୩ । ପ୍ରାଦେଶିକଶାସନକର୍ତ୍ତା—
3. Provincial Governor.
୪ । ଜିଲ୍ଲାର ଶାସନକର୍ତ୍ତା—4. District officer.
୫ । ବିଷ୍ଣୁ—5. Bishṇu.
୬ । ତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧନାର ଚକ୍ରର ଅଧିଷ୍ଠାତା—
6. The presiding Deity of a mystic circle of the Tāntrikas.

ଚକ୍ଷ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବୋଲିବା; କହିବା—
Chaksh (root) 1. To speak; to tell; to say.
୨ । ଖାଇବା—2 To eat.
୩ । ଚୁଷିବା—3. To taste.
୪ । ଦେଖିବା—4. To see; to perceive.
୫ । ତ୍ୟାଗ କରିବା—5. To abandon; to leave.

ଚକ୍ଷଣ—ସଂ ବି. (ଚକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + ଅନ) —
Chakshaṇa ୧ । (+ଭାବ. ଅନ) କଥନ—
1. Speaking
୨ । (+କର୍ମ. ଅନ) ଚଟଣି—2. Sauce; chutney.
୩ । ମଦର ଗୁଟ୍; ମଦ୍ୟପାୟୀର ମୁଖରୋଚକ ବସ୍ତୁ; ଗୁଖଣା—
3. A relish; a sweet thing taken by the winedrinker after drink.
୪ । ମୁର୍ଦ୍ଦସ୍ୱଅଦଆ ବା କ୍ଷୁଧାବୃଦ୍ଧି କରିବାପାଇଁ ଗୁଟ୍ ଗୁଖିବା—
4. Eating of a relish to promote appetite.
୫ । (+ଭାବ. ଅନ) ଚୁଖିବା—5. Tasting.
୬ । (+ଭାବ. ଅନ) କୃପାଦୃଷ୍ଟି; ଅନୁଗ୍ରହ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)-
6. A look of favour.

ଚକ୍ଷମ—ସଂ. ବି. (ଚକ୍ଷ୍ ଧାତୁ—କହିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅମ)—
Chakshama ୧ । ସୁରଗୁରୁ; ବୃହସ୍ପତି—1. Bṛuhaspati.
୨ । ଉପାଧ୍ୟାୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Teacher; pedagogue.

ଚକ୍ଷୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚକ୍ଷସ୍)—ଚକ୍ଷୁଃ (ଦେଖ)
Chakshu Chakshuḥ (See)
ଚୋକ

ଚକ୍ଷୁଃ—ସଂ. ବି. (ଚକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + ଉସ୍)—୧ । (+କରଣ. ଉସ୍) ଆଖି;
Chakshuḥ ନୟନ; ଦର୍ଶନେନ୍ଦ୍ରିୟ—1. Eye.
୨ । (+ଭାବ. ଅନ) ଦୃଷ୍ଟି—2. Sight; vision; look.
୩ । ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି—3 The faculty of sight.
୪ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା; କାନ୍ତି; ତେଜଃ—
4. Lustre; radiance; splendour.
୫ । ଆଲୋକ—5. Light.
୬ । ଅଜମୀଢ଼ବଂଶୀୟ ପୁରୁଜାନୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ଦର୍ଯ୍ୟଶ୍ୱଙ୍କ ପିତା; ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣୋକ୍ତ ରାଜାବିଶେଷ —6. Name of a king of ancient India.
୭ । ଅକ୍ସସ୍ ନଦୀ—7 The river Oxus.

[ଦ୍ର—ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ଗଙ୍ଗା ବ୍ରହ୍ମଲୋକରୁ ପଡ଼ି ୪ଟି ଧାରାରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ସେଉଁ ଧାରା କେତୁମାଳ ପଦ୍ମତ ପର୍ବତରେ ପଶ୍ଚିମସାଗରରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଲା ତାହାର ନାମ ଚକ୍ଷୁଃ । ବେଦରେ ମଧ୍ୟ ଏ ନାମ ମିଳେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଚକ୍ଷୁଃପଥ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀତତ୍; ଚକ୍ଷୁଃ+ପଥ) —
Chakshuḥpatha ୧ । ଦୃଷ୍ଟିର ସୀମା—
(ଚକ୍ଷୁଷ୍ପଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Range of vision.
୨ । ଚକ୍ରକାଳ; ଦିଗ୍ବଳୟ—2 Horizon.

ଚକ୍ଷୁଃପୀଡ଼ା—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ଷୁଃ + ପୀଡ଼ା)—
Chakshuḥpīrḍā ଆଖି ବନ୍ଧବା; ଆଖି ଖୁଣ୍ଟେବା—
(ଚକ୍ଷୁଷ୍ପୀଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) Pain in the eye.

ଚକ୍ଷୁଃପ୍ରୀତି—ସଂ. ବି—କୌଶସି ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତୁ ଦେଖିବାଦ୍ୱାରା ଜନ୍ମିବା
Chakshuḥprīti ଆନନ୍ଦ—Pleasure derived from seeing a beautiful thing.

ଚକ୍ଷୁଃଶୂଳ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ଷୁଃ+ଶୂଳ)—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯାହା
Chakshuḥśūla ଦେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରେ କଷ୍ଟ ଦିଏ—
1. (fig) An eyesore.
୨ । ଚକ୍ଷୁଃପୀଡ଼ା—2. Pain in the eye.
ସଂ. ବିଣ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯାହା ଦେଖିଲେ କଷ୍ଟ ଜାତ ହୁଏ; ନେତ୍ରର ଅପ୍ରୀତିକର—Very unpleasant or offensive to look at.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ '୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଡ଼ୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଡ୍ଡୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଡା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଚକ୍ଷୁଃଶ୍ରବ—ଦେ. ଈ (ସଂ. ଚକ୍ଷୁଃଶ୍ରବାଃ)—
Chakshuḥśraba ଚକ୍ଷୁଃଶ୍ରବାଃ (ଦେଖ)
(ଚକ୍ଷୁଃଶ୍ରବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Chakshuḥśrabāḥ (See).
ଦୋଡେ କଶ୍ୟର ଚକ୍ଷୁଃଶ୍ରବ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଚକ୍ଷୁଃଶ୍ରବାଃ—ସଂ.ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚକ୍ଷୁ + ଶ୍ରବସ୍; ଯେ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱାରା ଶୁଣେ)—
Chakshuḥśrabāḥ ସର୍ପ—Serpent.
[ଦ୍—ସାପମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ କାନ ଦେଖା ନ ଯିବାରୁ ସାପମାନେ ଆଖିଦ୍ୱାରା ଶୁଣନ୍ତି ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ଯେ ସର୍ପମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କର୍ଣ୍ଣଯନ୍ତ୍ର ମସ୍ତକର ଚର୍ମ ତଳେ ନହୁଏ ।]

ଚକ୍ଷୁଃସ୍ପନ୍ଦନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ଷୁଃ + ସ୍ପନ୍ଦନ)—
Chakshuḥspandana ଆଖିର ପତା ଡେଇଁବା—
(ଚକ୍ଷୁସ୍ପନ୍ଦନ, ଚକ୍ଷୁଃସ୍ଫୁରଣ, ଚକ୍ଷୁସ୍ଫୁରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) The throbbing of the eyelid; involuntary vibration of the different parts of the eyelid.
[ଦ୍—ବେଳେବେଳେ ଆଖିର ଉପରପତା, ଆଖିର ତଳପତା, ଆଖିପତାର କୋଣ ଓ ଆଖିପତାର ପ୍ରାନ୍ତର ସ୍ପନ୍ଦନ ହୁଏ । ପୁରୁଷର ଡାହାଣ ଆଖିର ଓ ସ୍ତ୍ରୀର ବାମ ଆଖିର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଂଶର ସ୍ପନ୍ଦନ ହେଲେ ଆଶୁମଙ୍ଗଳର ଓ ପୁରୁଷର ବାମ ଆଖି ଓ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାହାଣ ଆଖିର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଂଶର ସ୍ପନ୍ଦନ ହେଲେ ଆଶୁଅମଙ୍ଗଳର ସୂଚନା ବୋଲି ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

ଚକ୍ଷୁ କର୍ଣ୍ଣର ବିବାଦ ମେଣ୍ଟାଇବା—ଦେ. କି—ଶୁଣିଥିବା ବିଷୟକୁ ଦର୍ଶନ
Chakshu karṇṇara bibāda meṇṭāibā—କରିବା ଦ୍ୱାରା ଚକ୍ଷୁ କର୍ଣ୍ଣର ବିବାଦ ମେଟାନ ଶୁଣା କଥା ଓ ଦେଖା କଥା ଏକ ଥିବା ଜାଣି ସତ୍ୟସ୍ଥ ହେବା—To test the truth or otherwise of a report (heard) about a thing or person by actually seeing the thing or person.

ଚକ୍ଷୁ କର୍ଣ୍ଣର ବିବାଦ ମେଣ୍ଟିବା—ଦେ. ବ—ଶୁଣିଥିବା ବିଷୟ ବା
Chakshu karṇṇara bibāda meṇṭibā ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଚକ୍ଷୁ କର୍ଣ୍ଣର ବିବାଦ ମିଟା ଦେଖିବାଦ୍ୱାରା ଶୁଣା କଥା ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କଥାର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦିତ ହେବା—Reconciliation of the hearsay report with the actual facts by visual test.

ଚକ୍ଷୁ ଖୋଲିବା—ଦେ. କି—ଆଖି ମେଲାକରିବା—
Chakshu kholibā To open one's eyes.
ଚୋଖ ଖୁଲା ଦେ. ବ—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ତୈତନ୍ୟ ଉଦସ୍ଥ ହେବା; ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥା ହୃଦଯଙ୍ଗମ ହେବା—
आंख खूलना (figurative) Becoming alive to the reality.

ଚକ୍ଷୁଗୋଚର—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଚକ୍ଷୁର୍ଗୋଚର)—
Chakshugochara ଚକ୍ଷୁର୍ଗୋଚର (ଦେଖ)
Chakshurgochara (See).

ଚକ୍ଷୁଦାନ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଚକ୍ଷୁର୍ଦ୍ଦାନ)—ଚକ୍ଷୁର୍ଦ୍ଦାନ (ଦେଖ).
Chakshudāna Chakshurdāna (See)

ଚକ୍ଷୁ ପୀଡ଼ା—ଦେ. ବ—(ସଂ.ଚକ୍ଷୁଃ ପୀଡ଼ା)—୧ । ଚକ୍ଷୁଃ ପୀଡ଼ା (ଦେଖ)
Chakshu pīrḍā Chakshuḥ pīrḍā (See)

ଚକ୍ଷୁରୋଗ—ସଂ. ବ—(ଚକ୍ଷୁଃ + ରୋଗ)—ଚକ୍ଷୁକୁ ବାଧା କରିବା ରୋଗ;
Chakshuroga ନେତ୍ରବ୍ୟାଧି—Eye disease (M. W)
(ଚକ୍ଷୁରୋଗ-ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକ୍ଷୁର୍ଗୋଚର—ସଂ. ବଣ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ଷୁଃ + ଗୋଚର)—
Chakshurgochara ୧ । ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର—1. Coming
(ଚକ୍ଷୁର୍ଗୋଚର—ସ୍ତ୍ରୀ) under the ken of one's eyes.
୨ । ଦେଖା ଯାଉଥିବା—3. Visible.

ଚକ୍ଷୁର୍ଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ଷୁଃ + ଗ୍ରହଣ)—ଆଖିଧର୍ ରୋଗ—
Chakshurgrahaṇa A morbid affection of the eye.

ଚକ୍ଷୁର୍ଦାନ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ଷୁଃ + ଦାନ)—୧ । ଚକ୍ଷୁସ୍ଥା ବା
Chakshurdāna ଔଷଧପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଲୁପ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା—1. Restoration of lost eyesight by treatment.
୨ । ଦେବ ପ୍ରତିମାର ଚକ୍ଷୁରେ ରଙ୍ଗ ଦେଇ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା; ଉକୁଦାନ—2. The ritual of painting the eyes of an image and infusing life into it.

ଚକ୍ଷୁର୍ବନ୍ଧ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ଷୁଃ + ବନ୍ଧ)—
Chakshurbandha ୧ । ଆଖିରେ ଅନ୍ଧପୋଟଳ ବାନ୍ଧିବା—
(ଚକ୍ଷୁର୍ବନ୍ଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Putting of a blind over the eyes
୨ । ମନ୍ତ୍ରପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ଲୋପକରଣ—
2. Blinding the sight by charms.

ଚକ୍ଷୁର୍ବିଷୟ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ଷୁଃ + ବିଷୟ)—
Chakshurbishaya ନୟନଗୋଚର; ଦର୍ଶନୀୟ ବସ୍ତୁ—
Thing seen by the eye; object of sight
ସଂ. ବଣ—ଦର୍ଶନୀୟ—Perceivable by the eye; perceptible.

ଚକ୍ଷୁର୍ମଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ଷୁଃ + ମଳ)—ଆଖିର ଲେନ୍ଦର୍—
Chakshurmala The excretion of the eye; rheum of the eye.

ଚକ୍ଷୁର୍ଲଜ୍ଜା—ସଂ. ବ—(ମ. ଷ. ତତ୍; ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ ଲଜ୍ଜା)—
Chakshurlajjā ସୋଦ୍ଧବତ; ମୂର୍ଦ୍ଦି ଜ୍ଞାନୋଦ୍ରେକ; ଅଶିଷ୍ଟ ଆଚରଣ ହେଉ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ ବା ଲୁଜା ବୋଧ—
Scruple; sensitiveness felt by one in the presence of a gentleman.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଉଅ	ଵ	ନ

ଚକ୍ଷୁଲଜ୍ଜା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚକ୍ଷୁର୍ଲଜ୍ଜା)—ଚକ୍ଷୁର୍ଲଜ୍ଜା (ଦେଖ)
Chakshulajjā Chakshurlajjā (See)

ଏ ପଦଟୌରବ ଏଥେ ସାକସ୍ତ୍ରୀ—
ପ୍ରଚଳାର ଭଦେ ନାହିଁ ଚକ୍ଷୁଲଜ୍ଜା । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ—ଦରବାର ।

ଚକ୍ଷୁଷ୍କର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚକ୍ଷୁଃ ଅଟେ କର୍ଣ୍ଣ ଯାହାର)—ଚକ୍ଷୁଶ୍ରବାଃ;
Chakshushkarṇṇa ସର୍ପ—Serpent (M. W.)

ଚକ୍ଷୁଷ୍ପତି—ସ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚକ୍ଷୁଃ=ଆଲୋକ+ପତି)—
Chakshushpati ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—The sun.

ଚକ୍ଷୁଷ୍ପୀଡ଼ା—ସ. ବି.—ଚକ୍ଷୁଃ ପୀଡ଼ା (ଦେଖ)
Chakshushpīṛdā Chakshuḥ pīṛdā (See)

ଚକ୍ଷୁଷ୍ମତ୍ତା—ସ. ବ (ଚକ୍ଷୁଷ୍ମତ୍+ତା)—୧ । ଦୃଷ୍ଟିର ଶକ୍ତି—
Chakshushmattā 1. The faculty of sight.
(ଚକ୍ଷୁଷ୍ମତ୍ତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରଖର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି—
2. Keen eye-sight.
୩ । ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖି ପାରିବା—3. Clear vision.

ଚକ୍ଷୁଷ୍ମାନ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଚକ୍ଷୁସ୍+ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଷତ୍ୱବିଧାନର ଜ୍ଞାପ୍ୟ ଅନୁସାରେ ସ+ମ ସ୍ଥିଳେ 'ଷ୍ମ' ହେଲ୍ଲା)—
Chakshushmān
(ଚକ୍ଷୁଷ୍ମତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଯାହାର ଆଖି ଅଛୁ—1. Having eyes.
୨ । ସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ—
2. Having clear eye-sights; clear-sighted.
୩ । ଯାହାର ପ୍ରଖର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଅଛୁ—3. Keen sighted.
୪ । ଯାହାର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଅଛୁ—
4. Endowed with the faculty of sight.

ଚକ୍ଷୁଷ୍ୟ—ସ. ବଣ (ଚକ୍ଷୁସ୍+ହିତାର୍ଥ. ଯ)—୧ । ଚକ୍ଷୁର ହିତକର—
Chakshushya 1. Beneficial to the eye.
(ଚକ୍ଷୁଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନୟନାଭିରାମ; ଯାହା ଦେଖିଲେ ମନ ଆନନ୍ଦିତ ହୁଏ; ପ୍ରିୟ ଦର୍ଶନ—2. Soothing to the eyes; pleasing to the eyes
୩ । ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ; ସୁନ୍ଦର—
3. Beautiful; good-looking.
୪ । ଯାହା ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ହିତକର—
4. Wholesome for the eye-sight.
ସ. ବ—୧ । ଆଖି ପାଇଁ କଜ୍ଜଳ—1. Collyrium.
୨ । କଅଗଛ—2. Pandanus Odoratissimus; the screwpine (M. W.)
୩ । ସଜନାଗଛ—
3. Hyperanthera Moringa (tree) (M. W.)
୪ । ପ୍ରପୌଣ୍ଡ୍ରୀକ ଗୁଳ୍ମ—
4. A kind of small shrub (M. W.)

ଚକ୍ଷୁଷ୍ୟା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚକ୍ଷୁଷ୍ୟ+ଆ)—ଚକ୍ଷୁଷ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Chakshushyā Feminine of Chakshushya.
ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସୁନସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ—1. A graceful woman.
୨ । ଏକପ୍ରକାର କଜ୍ଜଳ—2. A kind of collyrium.
୩ । କଅଗଛ—
3. Pandanus Odoratissinus (M. W.)

ଚକ୍ଷୁରାଗ—ସ. ବ (ଚକ୍ଷୁଃ + ରାଗ; ସନ୍ଧିରେ 'ଃ' ଠାରେ 'ର୍')—
Chakshūrāga ୧ । ଚକ୍ଷୁର ରକ୍ତିମା—1. Redness of the eye.
୨ । ଚକ୍ଷୁକୁ କଜ୍ଜଳ ଆଦି ରଙ୍ଗଦେଇ ରଙ୍ଗାଇବା—
2. Painting the eye-lids with collyrium etc.
୩ । ଚକ୍ଷୁଃପ୍ରୀତି (ଦେଖ)—
3. Chakshuḥprīti (See) (M. W.)

ଚକ୍ଷୁରୋଗ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକ୍ଷୁଃ+ରୋଗ, ସନ୍ଧି ଯୋଗେ 'ଃ' ଠାରେ 'ର୍') ନେତ୍ରରୋଗ—
Chakshūroga ଚକ୍ଷୁରୋଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) Disease of the eye.

ଚଖନା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁଣଣା; ଗୁଣିବା ଯୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
Chakhnā A thing which is eaten by licking.

ଚଖ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ହିଁ ଦ୍ୱିରୂପ) କି—ଅସ୍ତ୍ରାଦି ପଜାଇବା—
Chakha Whetting of weapons.

ଚଖଣ୍ଡା ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସ. ଚକ୍ରମର୍ଦ୍ଦ)—ଗୁକୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Chakhaṇṛdā Chākuṇḍā (See)

ଚଖା—ଦେ. ବି.—(ସ.ଚକ୍ଷଣ)—ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରା ସ୍ୱାଦଗ୍ରହଣ; ଗୁଣିବାକର୍ମ—
Chakhā Tasting.
चाखा, चाखा
चखना
(ଚଖେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ଗୁଡ଼େ ଜଗୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଖାଇବାକୁ—1. Tasting everything but not eating anything.
୨ । ଯେ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବା ବାହାନାରେ ସବୁ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ଟିକେ ଟିକେ ଗୁଡ଼େ ଜଗୁ ଶେଷରେ ସ୍ୱାଦ ଗ୍ରହଣ କରିସାର ଫାଙ୍କିଦେଇ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନ କିଣି ଗୁଲିଯାଏ—2. One who, pretending to purchase different foods exposed for sale after ascertaining which is good and which is bad tastes different articles, but goes away without purchasing anything.
୩ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଷୟକୁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ନ ଧରି ଆଜି ଏ କାମ କାଲି ସେ କାମ ଭରେ ଓ ସବୁ କାମକୁ ଗୁଣିଲଘର ଗୁଣିଦେଇ ଗଡ଼ି ଦିଏ—3. (term of abuse) A person who does not stick to any particular thing or profession; a jack of all trades.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୍ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଗରେ ଯେବେ ଏ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୍ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ବେ ଯୋଜିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ର ମିଳରେ 'ଗାଇଁ' ଯୋଜିବେ; 'ଦୂଧ' ର ମିଳରେ 'ଦୁଧ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ର ମିଳରେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ର ପାଇଁ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତା' ର ପାଇଁ 'ଅଲ୍‌ତା' ଦେଖିବେ

୪ । ଚଖା ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁ— 4. (a thing) Tasted.

ଚଖାଚାଖି ଏହ ଛନ୍ଦେ, ନଖା ଦନ୍ତେ ଲେଉ ଉଦ୍ଦେ—
ଅର୍ଜୁନ. ବଦଗୁରୁଚାମଣି ।

ଚଖାଇବା—ଦେ. କି—(ଫ. ଚଖ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ)—୧ । ଗ୍ରହିବା କ୍ରିୟାର
Chakhāibā ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—1. Causative of Chākhibā.
ଚାଖାନ ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଗ୍ରହିବାର ସୁଯୋଗ
चखान ବା ଅନୁମତି ଦେବା—2. To permit or cause a
(ଚଖେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) person to taste a thing.

ତାଇ ବୁଢ଼ାଇର ଦେଇଛ ଛାନୁକୁ—କୃଷ୍ଣଜି. ମଢ଼ାଇରର. ସତ୍ସଙ୍ଗ ।

ଚଖାଚଖି – ଦେ. ବ—୧ । ଅନେକ ବସ୍ତୁକୁ ଗ୍ରହିବା କର୍ମ—
Chakhāchakhi 1. Tasting of many things.
ଚାଖାଚାଖି ୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ସ୍ୱାଦ ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା—
चखाचखि 2. Causing each other to taste anything.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପରସ୍ପରର ବଳ ବା ପରାକ୍ରମ ପରୀକ୍ଷା କରିବା;
କସାକସି—3. Tasting of each other's strength or might.
୪ । ବିବାଦ; ବୈର—4. Dispute.
ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ବଳ କସାକସି ହେଉଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱୟ)—
(two persons) Engaged in tasting each other's strength.

ଚଖୁ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଚକ୍ଷୁଃ)—ଚକ୍ଷୁଃ; ଆଖି—
Chakhu Eye.
ଚୋଖ
चख्

ଚଗଲ୍—ଦେ. ବି.—(ଫ. ଚପଳ; କମ୍ବା ଜଗଲ)—୧ । ଅସ୍ଥିରତା;
Chagal ଚପଳତା—1. Unstability;
चुलबुल restlessness; fickleness.
୨ । ଅମନୋଯୋଗ—2. Inattention.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅସ୍ଥିର—1. Restless.
୨ । ଅମନୋଯୋଗୀ—2. Inattentive.

ଚଗଲ୍‌ବଗଲ୍—ଦେ. ବିଣ.—(ଫା. ଅଗଲ୍ ବଗଲ୍ କମ୍ବା. ଫ. ଚପଳ
Chagalbagal ସଙ୍ଗେ ଅନର୍ଥକ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ୬ଯ଼ ସବ୍ଦତର)—
୧ । ଚଞ୍ଚଳ ମଦ୍ଦ; ଚପଳ— Fickle.
अगल बगल ୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Restless.
ଦେ. ବି.—୧ । ଅସ୍ଥିରତା—1. Restlessness.
୨ । ଅନିଶ୍ଚିତତା—2. Uncertainty.

ଚଗଲପଣ—ଦେ. ବି.—୧ । ଦୁଷ୍ଟାମି—1. Wickedness.
Chagalapaṇa ୨ । ଅସ୍ଥିରତା—2. Restlessness;
(ଚଗଲପଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) fickleness.
चुलबुलापन ୩ । ଅମନୋଯୋଗିତା—3. Inattentiveness

ଚଗଲ୍—ଦେ. ବିଣ. ସୁଂ. (ଫ. ଜଗଲ=ଧୂର୍ତ୍ତ; ସଂ. ଚପଳ, ଚୁଲ. ହି.
Chagalā ଚଗଡ଼ା=ଚଞ୍ଚଳ; ସଂ. ଚଙ=ଦକ୍ଷ)—
ଚେଁଗଲା, ଚେଁଗଡ଼ା ୧ । ଅସ୍ଥିରମନା; ଚପଳ; ଚଞ୍ଚଳମତ୍ତ—
चिबिल्ला, चुलबुला 1. Fickle; of unstable mind.
चिलबिला ୨ । ମନୋଯୋଗଶୂନ୍ୟ; ଅମନୋଯୋଗୀ—
(ଚଗଲ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Inattentive; of wandering
ଚଗଲ୍ } mind
ଚଗଲ୍ଲପଣିଆଁ } ବି ୩ । ଦୁଷ୍ଟ—3. Wicked; naughty.
ଚଗଲ୍ଲି } ୪ । ଅସ୍ଥିର—4. Restless.
୫ । ଚଳ୍ଚିତ ବା କୃତ ବିଷୟରୁ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷିତ ମନ-
5. (mind) Diverted from the act or thought in hand.

ଚଗଲିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଚଗଲ୍; ଅସ୍ଥିର—
Chagaliā Restless.

ଚଗଲେଇବା—ଦେ. କି—(ମନକୁ) ଅସ୍ଥିର କରିବା ବା ଚଞ୍ଚଳ କରିବା-
Chagaleibā To divert (one's attention) to allow one's mind to rove.

ଚଘିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—୧ । ଆରୋହଣ କରିବା; ଚଢ଼ିବା—
Chaghibā 1. To ride; to ascend.
୨ । ଅବରୋହଣ କରିବା—
2. To descend; to alight; to get down.

ଚଙ୍କାଇବା—ଦେ. କି. (ଫ. ଚଙ୍କ୍ରମ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ)—
Chaṅkāibā ୧ । ଚଳିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
ସରାନ 1. Causative of Chaṅkibā.
सरकाना ୨ । ଘୁଞ୍ଚାଇବା; ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ କରିବା—To dis-
(ଚଙ୍କେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) place; to cause to budge.

ଚଙ୍କିବା—ଦେ. କି. (ତଂଚ୍ଚମଣ)—
Chaṅkibā ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ହଲିବା ବା ସ୍ଥାନାନ୍ତର ହେବା—
ସରା To budge; to move a little.
सरकना ସମସ୍ତେ ମିଶି ବୃକ୍ଷକର୍ତ୍ତନ୍ କୁଲଇଲେ, ବୃକ୍ଷକର୍ଣ୍ଣ ଚଳିତ ନାହିଁ ।
(ଚଙ୍କାଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ) ଗାଲକଣ୍ଡ ଦାସ. ପିଲଙ୍କ ସମାସ୍ତ୍ରଣ ।

ଚଙ୍କୁଣ—ଫ. ବି. (ଚ୍ଚମ ଧାତୁ ଯତ୍‌ଲୁଗନ୍ତ=ଚଙ୍କ୍ରମ ଧାତୁ+ଅଣ)—
Chaṅkuṇa ୧ । (ଭାବ. ଅଣ) ପୁନଃ ପୁନଃ ଗମନ କରିବା—
1. Going repeatedly; repeated movements.
୨ । (+କଣ୍ଡି. ଅଣ) ଚଙ୍କୁର (ଦେଖ)
2. Chaṅkura (See)

ଚଙ୍କୁର – ଫ. ବି. (ଚ୍ଚମ ଧାତୁ; ପୁନଃ ପୁନଃ ଅର୍ଥରେ ଯତ୍‌ଲୁଗନ୍ତ=
Chaṅkura ଚଙ୍କ୍ରମ ଧାତୁ+କଣ୍ଡି. ଉର) —୧ । ବୃକ୍ଷ—1. Tree.
୨ । ଗାଡ଼ି—2. Carriage.
୩ । ଚକ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଯାନ—
3. Any vehicle or wheeled contrivance; car.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଌ,ୠ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଜ୍ଞଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

ଚଙ୍କ୍ରମଣ—ସଂ ବି. (ଚକ୍ରମ ଧାତୁ; ପୁନଃ ପୁନଃ ଅର୍ଥରେ ସଚ୍ଚଲ୍ଲୁଗନ୍ତ= Chaṅkramaṇa ଚଙ୍କ୍ରମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଇତସ୍ତତଃ (ଚଙ୍କମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭ୍ରମଣ—1. Moving about.

୨ । ଧୀରେ ଧୀରେ ପୁନଃ ପୁନଃ ଗମନ—2. Slowly moving up and down; coming and going.

୩ । ପୁନଃ ପୁନଃ ଭ୍ରମଣ—

3. Roving about.

୪ । ବାରମ୍ବାର ଦୁରିବା—4. Repeated whirling.

୫ । ଭ୍ରମଣ—5. Walking.

୬ । ପରିଭ୍ରମଣ—6. Travelling.

୭ । ଧୀରଗତି—7. Slow movement.

୮ । ବକ୍ର ଗମନ—

8. Going crookedly or tortuously.

୯ । ଲମ୍ଫ—9. Leap; jump; spring.

ଚଙ୍ଗ୍ରା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଚତୁରଶ୍ରକ; ଚତୁରସ୍ର; ଭୁଲ. ହି. Chaṅgrā ଚତୁରସ୍ର)—ଚୌଙ୍ଗଡ଼ା; ଚଉକୋଣିଆ ଡାଲି—

A square tray.

ଚଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ. (ଚ=ଚନ୍ଦ୍ର+ଗମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର Chaṅga ଳକ୍ଷକୁ ଗମନ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଚନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ଯାହାର ତୁଳନା କରାଯାଇ ପାରେ ବା ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର ପର)—

୧ । ସୁନ୍ଦର—1. Beautiful; handsome.

୨ । ଦକ୍ଷ; କର୍ମ୍ମଠ—2. Clever; fit for work.

୩ । ସୁସ୍ଥ—3. Healthy; hale and hearty.

ସଂ. ବି.—୧ । ମଲ୍ଲ; ପହିଲବାନ—1. An athlet.

୨ । ଯୋଦ୍ଧା; ସୈନ୍ୟ—2. Warrior; soldier.

ଚଙ୍ଗ ଦେ.ବି.—୧ । ନକ୍କାସି କାମ୍ନ ଥିବା ସୁନା ବା ରୂପାର ବଳସ୍—

ଚାଂଗ 1. A gold or silver bracelet on which figures have been wrought.

୨ । ଚମକ—2. Fright; startling.

୩ । ଗଞ୍ଜପାର ଆଠ ରଙ୍ଗରୁ ଏକ ରଙ୍ଗ—3. One of the 8 colours of the ganjapa cards.

୪ । ସିତାରର ଚଢ଼ା ଦୋଇଥିବା ସୁର—

4. Highly pitched tune of guitar.

ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ଜଙ୍ଗମ)—୧ । ଅସ୍ଥିର—1 Restless.

୨ । ଗତିଯୁକ୍ତ—2. Active.

୩ । ଉତ୍ସାହଯୁକ୍ତ—3. Vigorous

ଗ୍ରାମ୍ୟ.—(ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ) ବି.—କାଗଜଚକ୍ର; ଗୁଡ୍ଡି—

Paper kite.

ଚଙ୍ଗଚଙ୍ଗ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅସ୍ଥିର ହେବା—

Chaṅga chaṅga hebā 1. To become restless.

ଚମଚମ ଗାଁରର ଚଦ ଥରରଳ ଥରବାର ପ୍ରଶି ରେଡ କରି, କାନରେ ପଡ଼ିବାରୁ ବାଖୋର ଚଙ୍ଗଚଙ୍ଗ ହୋର ଠଥ ହୋର ସେହି ଦଗଲ୍ଲ ଥଳାଇର ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ଅସ୍ଥିରଭାବରେ ଏଣେତେଣେ ଦୃଷ୍ଟି କରିବା—

2. To look uneasily to this side and that.

ଚଙ୍ଗଚଙ୍ଗିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ସଂ. ଚଙ୍ଗ)—୧ । ଅସ୍ଥିର; ଅବ୍ୟ- Chaṅgachaṅgiā ବସ୍ଥିତ ଚିତ୍ତ—1. Unsteady; restless; ଚ୍ୟାଙ୍ଗଡ଼ା; ଚମ୍ବନା ficklemided.

ଚଙ୍ଗା; ଚୌକନ୍ନା ୨ । ସୁନ୍ଦର—2. Handsome; charming.

(ଚଙ୍ଗଚଙ୍ଗେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ସୁସ୍ଥ ଓ ସବଳ—

3. Spirited and healthy.

୪ । ଯେ ସବଦା ଚମ୍ଭେ—4. Hartlish.

ଚଙ୍ଗଡ଼ା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଚଙ୍ଗ୍ରା (ଦେଖ) Chaṅgarḍā Chaṅgrā (See)

ଚଙ୍ଗାରି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚଙ୍ଗେରକ; ଶୃଙ୍ଖଳିକା)—

Chaṅgāri ବାଉଁଶଝୋକେଇ—

ଚାଙ୍ଗାରୀ Bamboo basket.

ଚଙ୍ଗେରୀ

ଚଙ୍ଗି—ଦେ. ବି—ଚଙ୍ଗୁ (ଦେଖ) Chaṅgi Chaṅgu (See)

ଚଙ୍ଗିମା—ସଂ. ବି. (ଚଙ୍ଗ+ଇମନ୍)—ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—

Chaṅgimā Beauty; grace.

ଚଙ୍ଗିମାଡ଼—ଦେ. ବି—ଚଙ୍ଗୁମାଡ଼ (ଦେଖ) Chaṅgimārḍa Chaṅgumārḍa (See)

ଚଙ୍ଗୁ—ଦେ. ବି. (ଫା. ଚଙ୍ଗ୍)—ଏକପ୍ରକାର ଆନଦ୍ଧବାଦ୍ୟ; ଗୁଙ୍ଗୁ—

Chaṅgu A kind of drum.

ଚଙ୍ଗ [ଦ୍ର—ଏହା କରତାଳଦ୍ୱାରା ବଜାନ୍ତୁ ।]

ଚଙ୍ଗୁମାଡ଼—ଦେ. ବି—ଚଙ୍ଗି ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା; ଗୁଙ୍ଗୁମାଡ଼—

Chaṅgumārḍa Beating of the (changi) drum.

ଚଙ୍ଘର୍ଗ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ଚଁଗେର୍) —

Chaṅgharā ଚଙ୍ଗ୍ରା (ଦେଖ) Chaṅgrā (See)

ଚଚ୍ଚଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁଭୂତ; ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

Chachchaṛḍi ଚଡ଼ଚଡ଼ି; ଶବ୍ଦାତ୍ମକ ଭାବଣ; ଅଳ୍ପ ରସାବଶିଷ୍ଟ ଚଡ଼ଚଡ଼ି ବ୍ୟଞ୍ଜନ—A kind of curry.

ଚଚ୍ଚପୁଟ—ସଂ. ବି—ଗୃତପୁଟ; ସଙ୍ଗୀତର ତାଲବିଶେଷ—

Chachchapuṭa A kind of musical measure (M.W)

(ଚଚ୍ଚତ୍ପୁଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଚା—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସଂ. ତାତ)—କକେଇ; କନିଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟ—

Chachohā Father's younger brother; junior paternal uncle.

ଚଚ୍ଚା; ଚାଚା

(ତତ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ: ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଯେ କୌଣସି ଯେବେ ଏ ତାଲିକାରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଚଛୁ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଚକ୍ଷୁଃ)—୧ । ଚକ୍ଷୁ—
Chachhu 1. Eye.
ଚୋଖ ଲେମ୍ବେ କଥା ଚଟିଲ୍ଲନ ଭୁରଙ୍ଗିଙ୍କା ଚଛୁ—ପ୍ରଭାତ. ଶଶିସେନା ।
ଚସ୍ ୨ । ପ୍ରତିମାର ଚକ୍ଷୁ—2. The eye of an image.
(ଚଛୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଛୁଦାନ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଚକ୍ଷୁର୍ଦାନ)—ଚକ୍ଷୁଦାନ (ଦେଖ)
Chachhudāna Tachchhudāna (See).

ଚଛୁପାଇବା—ଗ୍ରା. ବ—ଦେବପ୍ରତିମାର ଚକ୍ଷୁଦାନ—
Chachhupāibā The painting of the eye and consecration of the image of a deity.

ଚଜା—ଦେ. ବ (ସଂ. ତର୍ଜ ଧାତୁ)—ଚଦା; ତର୍ଜନ; ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ—
Chajā Threatening.
ଧମକ
ଡାଟ

ଚଜାଚଜି—ଦେ. ବ. ଓ କ୍ରି—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଭୟ ଦେଖାଦେଖି,
Chajāchaji ଚଦାଚଦି—Threatening each other.
ଧମକାଧମକି ବାହାପ୍ରୋଃ ମାର୍ ଅଟାବ ବଡ଼କର୍
ଡାଁଟାଡାଁଟି ଚଜାଚଜି ହୋଇଲେ କରେ ଗଡା ଧର୍ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

ଚଜିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତର୍ଜ ଧାତୁ)—୧ । ଚଦିବା; ଧମକାଇବା;
Chajibā ତର୍ଜନ କରିବା, ଭୟ ଦେଖାଇବା—To threaten,
ଧମକାନ; ତର୍ଜା ଭୁମ୍ଭେ ଝଲ ଦନେ ବାମଦେବ ପ୍ରାମ୍ବେ ବାମକୁ ଜଣ ବଜୁଥାଉ ।
ଡାଁଟନା, ଘୁଡ଼କନା ଉକ୍ତ ମଧୁସୂଦନଙ୍କଳ ।
୨ । ଭର୍ତ୍ସନା କରିବା—2. To reprimand.
ଚଜିଲ ପତ୍ନୀମ୍ବ ଭଣି । ମୋତର ସ୍ତମନ କରୁଛ ଗୁମାନ
କାଢ଼ୁଁଯିବ ଆଜ ଦୂଣି । ଅଭିମନ୍ୟୁ—ବଡଦା ଚନ୍ଦ୍ରାନଣି ।

ଚଜମର୍କଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତର୍ଜ ଧାତୁ ଓ ସଂ. କଟ)—
Chajimarkaṭi hebā ଭୟଦେଖାଇ ମାଙ୍କଡ଼ ଭଳ ଗର୍ଜିବା ବା
ତର୍ଜାଗର୍ଜା ଖେଙ୍କାର ହେବା—To threaten and fret
କଡ଼କନା, ଘୁଡ଼କନା like an ape.

ଚଞ୍ଚ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗତି କରିବା—1. To move.
Chañch (root) ୨ । ଅସ୍ଥିର ହେବା—2. To be restless.
୩ । ଖାଇବା—3. To eat.
୪ । ହଲ୍ଲାଇବା—4. To dangle about; to shake.
୫ । ଡେଇଁବା; କୁଦିବା—5. To jump; to leap.

ଚଞ୍ଚ—ସଂ. ବ. (ଚଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ଡୋଲିକେଇ; ବାଉଁଶିଆ—
Chañcha 1. Basket.
୨ । ପଞ୍ଚାଙ୍ଗୁଳମାନ—2. A measure of length equal to 5 fingers.

ଚଞ୍ଚକ—ଗ୍ରା. ବ—କାପଟ୍ୟତା—Crooked-ness.
Chañchaka ଚଞ୍ଚକ (ଦେଖ)—Tañchaka (See)

ଚଞ୍ଚଳ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଚଞ୍ଚ ଧାତୁ=ଚଞ୍ଚଲ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଚ୍=
Chañchat ଶତୃ)—୧ । ଚଞ୍ଚଳ; ଅସ୍ଥିର—
(ଚଞ୍ଚଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Unsteady; restless.
୨ । ଗତିଶୀଳ—2. Moving.
୩ । ଦୋହଲୁଥିବା—3. Waving; oscillating.

ଚଞ୍ଚକ—ସଂ. ବଣ. (ଚଞ୍ଚତ୍+କ)—୧ । କୁଦୁଥିବା—
Chañchatka 1. Leaping; jumping.
୨ । ଥରୁଥିବା—2. Trembling; shaking.
୩ । ଗତି କରୁଥିବା—3. Moving.
୪ । ଅସ୍ଥିର—4. Restless.

ଚଞ୍ଚନ୍—ଦେ. ଅ—ଚନ୍‌ଚନ୍ (ଦେଖ)
Chañchan Chanchan (See)

ଚଞ୍ଚପୁଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୂତପୁଟ=ଡାଲବିଶେଷ)—
Chañchaputa ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ—
1. A kind of drum.
୨ । ଚଞ୍ଚୁପୁଟ (ଦେଖ)
2. Chañchuputa (See)

ଚଞ୍ଚର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଚର ଧାତୁ ସତଲୁଗନ୍ତ; ଚଞ୍ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Chañchara ଅ; ଯେ ପୁଷ୍ପ ଆଦରେ ବାରମ୍ବାର ବିଚରଣ କରେ)-
(ଚଞ୍ଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭ୍ରମର—Large black wasp.

ଚଞ୍ଚରିଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଞ୍ଚର୍+ଇନ୍)—ଭ୍ରମରୀ—
Chañcharinī A she-bee.

ଚଞ୍ଚରୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଚଞ୍ଚର+ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—ଭ୍ରମର—
Chañcharī A male large black wasp.
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଞ୍ଚର+ଈ)—
୧ । ଭ୍ରମରୀ—1. A female large black wasp.
୨ । ଗୃହେତ୍ସ; ଦୋଳି ସମୟରେ ବୋଲୁଯିବା ଗୀତ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A class of songs sung during the Holi festival.

ଚଞ୍ଚରୀକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଚର ଧାତୁ=ବିଚରଣ କରିବା; ପୁନଃ ପୁନଃ
Chañcharīka ଅର୍ଥରେ ସତଲୁଗନ୍ତ ଚଞ୍ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଈକ;
ଚଞ୍ଚରୀକା, ଚଞ୍ଚରୀକା ଅନ୍ୟରୂପ ଯେ ପୁଷ୍ପମାନଙ୍କ ବିକଟରେ ବାରମ୍ବାର ବିଚରଣ କରେ)—୧ । ଭ୍ରମର; ଭ୍ରମର—
1. The black wasp.
ଡୋଲା ଚଞ୍ଚରୀକେ ଚଞ୍ଚଳ ଗୃହସ୍ଥ, ଆଶିଲ ବଶେ କରି ।
ଉତ୍କ. ସଦଶ୍ଚବଗ୍ଗ ।
୩ । ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ସ୍ୱର କରି ମକରନ୍ଦ ପାନ କରିବା ପାଇଁ ଫୁଲ ଉପରେ ଉଡ଼ିବା ଏକ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ—
3 Humming bird.

ଚଞ୍ଚରୀକାବଳି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚଞ୍ଚରୀକ+ଆବଳୀ)—
Chañcharīkābali ୧ । ଭ୍ରମର ଶ୍ରେଣୀ—1. A row or number of black bees.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଛ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୬ । ୧୩ ଅକ୍ଷରବଶିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
2. A Sanscrit metre of 13 syllables.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ଯ ଗଣ ମ ଗଣ ଦୁଇ ର ଗଣ ଓ ଏକ ଗୁରୁବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚଞ୍ଚଳ—ଫ. ବିଣ. (ଚଳ ଧାତୁ ପୁନଃ ପୁନଃ ଅର୍ଥରେ ସଙ୍ଲୁଗନ୍ତ Chañchala ଚଞ୍ଚଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଗତିଶୀଳ—
(ଚଞ୍ଚଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Moving.
ଚଞ୍ଚଳତା } ବି. ୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Restless; unsteady;
ଚଞ୍ଚଳତ୍ୱ } fickle; unstable.
୩ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ; ଅଧୀର—3. Capricious.
୪ । ତରଳ—4. Hasty.
୫ । ଥରୁଥିବା—5. Trembling; tremulous.
୬ । କମ୍ପିତ; ହଲୁଥିବା—6. Shaking; oscillating.
୭ । ତ୍ୱରିତ—7. Quick; brisk.
୮ । ଚଞ୍ଚଳତ—8. Moving; shifting.
୯ । ଲୋଲୁପ—9. Covetuous.
୧୦ । ଲମ୍ପଟ—10. Adulterous.
୧୧ । ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ; ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ—11. Anxious.
ଫ. ବି.—୧ । ବାୟୁ—1. Air.
୨ । ପ୍ରେମିକ ବ୍ୟକ୍ତି; ନାଗର—2. Lover.
୩ । ରସିକ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A libertine.
ଦେ. ବି.—(ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) —ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତତା—
Capriciousness.

ଖଡ଼ାବଗ ଚଞ୍ଚଳ ନ ଛଡ଼ଲେ,
ହୋଇଁ ବନସ୍ପେ ଧୀର ଧୀର ହେଲେ । ଉଷ. ବୈଦେଖୁଶବଲାସ ।

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଶୀଘ୍ର; ତୁରନ୍ତ—Soon.

ଚଞ୍ଚଳଚତ୍ତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି)—୧ । ଅସ୍ଥିର ହୃଦୟ—
Chañchalachitta 1. Unsteady
(ଚଞ୍ଚଳଚତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଚତ୍ତ—
(ଚଞ୍ଚଳଚତ୍ତୁ—ବି) 2. Restless; fickle-minded.
୩ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ—3. Anxious.

ଚଞ୍ଚଳଚେତାଃ—ଫ. ବି (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଚଞ୍ଚଳ+ଚେତସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Chañchalachetāḥ ଚଞ୍ଚଳଚତ୍ତ (ଦେଖ)—
Chañchalachitta (See)

ଚଞ୍ଚଳନୟନ—ଫ. ବି (କର୍ମଧା; ଚଞ୍ଚଳ+ନୟନ)—୧ । ଇତସ୍ତତଃ
Chañchalanayana ଗୁଲଉ ନେତ୍ର—1. Moving eye.
(ଚଞ୍ଚଳନୟନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟି—
2. Unsteady glance.

ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ଅସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟି; ଗୁରଆଡ଼କୁ ଆଖି ବୁଲାଉଥିବା—Looking here and there.

ଚଞ୍ଚଳପ୍ରକୃତି—ଫ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ଯେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଅସ୍ଥିର—
Chañchalaprakṛuti Of restless or changing nature.

ଚଞ୍ଚଳପ୍ରକୃତିକ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—ଚଞ୍ଚଳପ୍ରକୃତି (ଦେଖ)—
Chañchalaprakṛutika Chañchalaprakṛuti (See)
(ଚଞ୍ଚଳପ୍ରକୃତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚଞ୍ଚଳମନାଃ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଚଞ୍ଚଳ+ମନସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Chañchalamanāḥ ୧ । ଚଞ୍ଚଳଚତ୍ତ (ଦେଖ)—
1. Chañchalachitta (See)
୨ । ଚଞ୍ଚଳପ୍ରକୃତି (ଦେଖ)—
Chañchalaprakṛuti (See)

ଚଞ୍ଚଳା—ଫ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚଞ୍ଚଳ+ଆ)—ଚଞ୍ଚଳର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Chañchalā Feminine of Chañchala.
୧ । ଅସ୍ଥିର (ସ୍ତ୍ରୀ)—
1. Restless; hasty; fickle-minded.
୨ । ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରା—2. Adulterous; unchaste.
୩ । ଚଞ୍ଚଳତା—Evershifting; changing.
ଫ. ବି— ୧ । ବିଦ୍ୟୁତ୍—1. Lightning.
୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—2. Lakshmi; goddess of fortune.
[ଦ୍ର—ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚିରକାଳ କାହାଠାରେ ବା ଏକ ପରିବାରରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ନ ରହିବାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]
ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to females.

ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚଞ୍ଚଳୀ (ଦେଖ) Chañchalī (See)

ଚଞ୍ଚଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ଫ. ଚଞ୍ଚଳ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଖୁବ୍ ତତ୍ତ୍ୱରିତରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—Very active; of
Chañchaliā active habits.
(ଚଞ୍ଚଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚଞ୍ଚଳିତ—ଫ. ବିଣ—(ଚଞ୍ଚଳ ନାମଧାତୁରୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଚଞ୍ଚଳପରି ଆଚରଣ କରୁଥିବା; ଭୁଲ. ଧବଳତ, ତରଳତ, କମ୍ପିତ ହେଉଥିବା; ଦୋହଲୁଥିବା—Shaking; trembling; oscillating.

ବହୁ ଦାଗେ ଚଞ୍ଚଳତ ଦାଖଙ୍କ ।
ଉଷ. ବୈଦେଖୁଶବଲାସ ।

ଚଞ୍ଚଳୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଫ. ଚଞ୍ଚଳା) —୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଖୁବ୍ ତତ୍ତ୍ୱରିତେ
Chañchalī କାର୍ଯ୍ୟକରେ—1. Of active habits; very active (woman)
୨ । ନରଲସ—2. Not lazy; brisk.

ଚଞ୍ଚଳେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାଉ) କ୍ରି.—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଶୀଘ୍ର
Chañchaleibā କରିବା—To do anything quickly.

ଚଞ୍ଚଳେଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ —ଚଞ୍ଚଳୀ (ଦେଖ)—Chañchalī (See)
Chañchaleī

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଢ଼େଉ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ/ଢ଼ୌଣ୍ଡି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ୨ହିଁର ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଚଞ୍ଚା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଞ୍ଚ୍+ଅ+ଆ)—୧ । ବାଉଁଶ କାଠି ନର୍ମିତ ଆସନ ବା ମୋଡ଼ା—1. Stool made of wickerwork.

Chañchā

୨ । ବାଉଁଶ କାଠି ନର୍ମିତ ଆସନ; ଗୃହ; ମୁନ୍ଦୁର; ଉଲେଇ—2. Mat made of reeds.

୩ । (ଖେତରୁ ଶୃଗାଳ, କାକ ଆଦକୁ ଭୟ ଦେଖାଇବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ) କାଠି ଲୁଣ୍ଡାରେ ଲଆର ମନୁଷ୍ୟାକୃତ ମୂର୍ତ୍ତି—3 Scare-crow.

ଦେ. ବ. (ସ. ଚଞ୍ଚା=ଉଲେଇ ପର୍ ପଉଳା ଥିବାରୁ) —

ଚାଁଚଡ଼ି ଜାଲୀ

୧ । ନଡ଼ିଆ ବାନ୍ଧୁଙ୍ଗା ମୂଳରେ ଥିବା ଜାଲ ଆକାରର ବଲ୍ଲଳ; ଗୃହ—1. A net-like thin bark at the root of a cocoanut branch.

୨ । ଅପରପକ୍ୱ ଆମ୍ବଫଳର ନୂଆନ କୋମଳ ଟାକୁଆ—2. The newly hardened stone of a newly developed mango fruit.

ଚାଁଛା ଖୁରଚନ

୩ । (ସ. ଉତ୍ତଣ) ଚାଞ୍ଛିବା; ଉତ୍ତା—3. Scraping.

ଦେ. ବ୍ରଣ. (ସ. ଉତ୍ତଣ)—୧ । ଯାହା ଦେହରୁ ଗୋଟାକୁ ଚାଞ୍ଛି ଥାନ୍ତି; ଉତ୍ତା—1. Scraped of the bark.

ଚାଁଛା

୨ । ଯେଉଁ ଭୂମି ଉପରୁ ଘାସ ଆଦ ଉତ୍ତା ହୋଇଥାଏ—2. (land) From which grass has been scraped off.

୩ । ଗାଳବଶେଷ—3. A term of abuse.

ଚଞ୍ଚୁ—ସ. ବ. (ଚଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା=କରଣ ଜ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ପକ୍ଷୀ ଖାଦ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରେ)—

Chañchu

୧ । ପକ୍ଷୀର ଥଣ୍ଟ—1. Bill or beak of a bird

୨ । ରକ୍ତଏରଣ୍ଡ; ନାଲ ଭେରଣ୍ଡାଗଛ; ନାଲ ଗବଗଛ (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—2. The red variety castor seed plant.

୩ । ମୃଗ; ହରିଣ—3. Deer.

୪ । ବର୍ଷାଦିନେ କଅଁଳବା ଏକପ୍ରକାର ଶାଗ (ହ.ଶବ୍ଦସାଗର)—4. A kind of pot-herb coming out during the rains.

ଦେ. ବ—ଚଞ୍ଚା (ଦେଖ)—Chañchā (See)

ଚଞ୍ଚୁକା—ସ. ବ. (ଚଞ୍ଚୁ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପକ୍ଷୀର ଥଣ୍ଟ—

Chañchukā Beak.

ଚଞ୍ଚୁପୁଟ—ସ. ତ. (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ; ଚଞ୍ଚୁ+ପୁଟ)—ପକ୍ଷୀର ଦୁଇ ଥଣ୍ଟ ବୁଜା ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥା—The bill of a bird when shut; the cavity enclosed by the upper and the lower beaks of a bird.

Chañchupuṭa

ଚଞ୍ଚୁପ୍ରହାର—ସ. ତ. (କ୍ରିୟା ଉତ୍ତ, ଚଞ୍ଚୁ+ପ୍ରହାର)—ଥଣ୍ଟରେ ଠୁକିବା ବା ଥଣ୍ଟରେ ଦାଣିବା; ଥଣ୍ଟ ମାରିବା—A peck with a beak.

Chañchuprahāra

ଚଞ୍ଚୁଭୃତ୍—ସ. ବ. (ଚଞ୍ଚୁ+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ପକ୍ଷୀ—

Chañchubhṛut Bird.

ଚଞ୍ଚୁର—ସ. ବଣ. (ଚଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉର) —

Chañchura ଦକ୍ଷ; ନିପୁଣ—Active; clever; expert; skilful.

(ଚଞ୍ଚୁସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଶାଗ—A kind of pot-herb.

ଚଞ୍ଚୁରୀ—ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଞ୍ଚୁର+ଈ)—ବାସ୍ପାଚଢ଼େଇ—

Chañchurī Tailor - bird.

ଚଞ୍ଚୁସୂଚି—ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଞ୍ଚୁ+ସୂଚ)—୧ । ବାସ୍ପାଚଢ଼େଇ—

Chañchusūchi 1. The tailor bird.

୨ । କାରଣ୍ଡବ ପକ୍ଷୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A kind of gander.

ଚଞ୍ଚୂ—ସ. ବି—ଚଞ୍ଚୁ (ଦେଖ)

Chañchū Chañchu (See)

ଚଞ୍ଛା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ସ. ଉତ୍ତ ଧାତୁ)—ଚଞ୍ଚା (ଦେଖ)

Chañchhā Chañchā (See)

ଚଞ୍ଛାଇବା—ଦେ. କି—ଗୃଞ୍ଛିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Chañchhāibā Causative of Chañchhibā.

ଚଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଭେଦ କରିବା—

Chaṭ root) 1. To pierce.

୨ । ଭାଙ୍ଗିବା—2. To break.

୩ । ବଧ କରିବା—3. To kill.

୪ । ହିଂସା କରିବା—4. To injure.

୫ । ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା—5. To rub.

୬ । ପୃଥକ୍ କରିବା—6. To separate.

୭ । ଘୋଡ଼ାଇବା—7. To cover.

୮ । ଫଟାଇବା—8. To split.

ଚଟ୍—ଦେ. ଅ. (ସ ଝଟିତି; ସ. ଚଟୁଳ+ଚଞ୍ଚଳ)—

Chaṭ ୧ । ଅତି ଶୀଘ୍ର—1. Presently.

ଚଟ ୨ । ଝଟିତି; ଝଟ୍—2 Immediately; sharp.

ଚଟ ୩ । ଚଞ୍ଚଳ—3. Quickly.

ଗୋପାଳ ବାବୁ ରଘବଡା ଡାଥଣି ନାମ ଚଟ୍ ବୁଝିଗଲେ ।

ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱନ୍ତ ।

ଚଟ୍‌କନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଟ୍‌କଣା—

Chaṭkan Slap.

ଚଟ୍‌କରି—ଦେ. କି. ବିଣ—ଅତି ଶୀଘ୍ର; ସତ୍ୱର; ଭୁରନ୍ତ—

Chaṭkari Immediately; at once; instantly; presently.

ଚଟ୍‌କେ

ଚଟ୍‌କଣା
ଚଟ୍‌କନ } ଅନ୍ୟରୂପ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଁ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍ମ	ଜ୍ଅ	ଭ୍ଭ
୨	ଂ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଘ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ୍ତ

ଚଟ୍‌ପଟ୍—ଦେ. ଅ. (ଫ. ଙ୍ଗ୍ଟଇ)—

Chaṭpaṭ ଚଟ୍‌ପଟ

୧ । ଚଟ୍ (ଦେଖ)

1. Chaṭ (See)

ଚଟପଟ ୨ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଉଣ୍ଡାର ଚମରେ କ୍ଷୁର ଘଷିବାର ଶବ୍ଦ-

2. Sound produced by the strapping of a razor.

୨ । ଝୁଟ୍‌ପି ସହ୍ରତ—2. Briskly; quickly.

ଚଟ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଜଟା)—୧ । ଥଳ; ବୋରା; ଅଖା—

Chaṭa ଚଟ

1. Gunny bag; sack cloth.

୨ । ଚଟେଇ; ସସିଣା—2. Mat.

ଜୁଟ, ଟାଟ ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଜ୍ୟୋଟ—Jute.

ଦେ. ଅ—ଚଟ୍ (ଦେଖ)

Chaṭ (See)

ଚଟକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଚଟ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Chaṭaka ଚଟକା ଚଟକୀ ଚଟକକା

ଘରଚଟୁଆ ଚଢ଼େଇ—Sparrow.

ଦେ. ବ. (ସ. ଚଟ ଧାତୁ=ଭେଦନ)—ସ୍ତ୍ରୀ.

୧ । ପୂର୍ବାନୁଭୂତ ସୁଖ ଓ ସ୍ୱାଦ ଭୋଗ କରିବାର ଲୋଭ ବା ଆଶା—

1. Hankering after a thing once tasted; craving for a food once tasted.

ଚଟକ ୨ । ଗୁରୁତତ୍ତ୍ୱ; ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବର; ଛଟା; ଚମକ—

2. Grandeur; splendour; glamour.

ଚଉଣ ଚଟକେ ଢେଲ ଢୋଉ ଚହ୍ନ ଏତେ କାଳ
ବ ଦଶା ଢେଲଣି ଅରେ ଢେଙ୍କ ମନରେ ।
ବ୍ରଜାସ୍ର. ଗୀତଲହରୀ ।

୩ । ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ରୁଚି—3. Relish.

ଚଟକଣା—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସ. ଚପଟ)—ଗୁପୁଡ଼ା—

Chaṭakaṇā ଚଡ଼

A slap.

ଗାଲେ ଚଟକଣା କାନେ କାନ ମୋଡ଼ା
ଚପତ୍, ଚପଟ ଖାଇବାକୁ କଡ଼ ଜୁଟି ପାଇଁ ।
ବ୍ରଜାସ୍ର. ଗୀତଲହରୀ ।

ଚଟକଣି—ଦେ. ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୁପୁଡ଼ା; ଗୁପୁଡ଼ି—

Chaṭakaṇi Slight slap.

ଚଟକଳ—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ କଳରେ ଅଖା ବା ବସ୍ତା ଇଆର ହୁଏ—

Chaṭakaḷa ଚଟକଳ

1. Gunny making machine.

୨ । ବସ୍ତାଇଆର କାରଖାନା—

ଟାଟକାକଳ 2. Gunny bag factory.

ଚଟକ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲୋଭ ଦେଖାଇ ବଶ କରିବା—

Chaṭaka lagāibā ଚଟକ ଲାଗାନ

To captivate by making a person taste a thing once.

ଚଟକ ଲଗାନା

ଚଟକଲାଗିବା—ଦେ. ବ—ଲୋଭ ଲାଗିବା—

Chaṭaka lāgibā ଚଟକଲାଗା

Hankering after a thing once tasted.

ଚଟକଲଗନା

ଚଟକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଚଟକ+ଆ)—୧ । ମାଈ ଘରଚଟୁଆ ଚଢ଼େଇ—

Chaṭakā

1. A hen-sparrow.

୨ । ପିପ୍ପଳୀ ମୂଳ—2. Root of long pepper.

ଦେ. ବ୍ୟୁ. (ସ. ଚପିଟ=ଚଉଡ଼ା; ଚଉଡ଼ାପରି ପତଳା)—

୧ । ଚେପଟା—1. Flat.

ଚାଟାଳ, ଚେଟକା ୨ । ସମତଳ—

ଚପଟା

2. Even.

ଦେ. ବ. (ନାମ)—ମାଳଗିରିର ଦୁଇ ଯୋଶ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଝର—Name of a mountain-spring in the Nilgiri state of Orissa.

ଚଟକାଇବା—ଦେ କ୍ରି.—୧ । ଚେପଟା କରିବା—

Chaṭakāibā

1. To flatten.

୨ । ଚଟାଇବା—2. To cause to lick.

ଚଟକାମୁଖ—ଦେ. ବ.—ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—

Chaṭakā mukha A kind of weapon.

ଚଟକାମୁଁଡ଼ା—ଦେ ବ୍ୟୁ. ପୁଂ.—ଯାହାର ମୁହଁ ଚେପଟା—

Chaṭakāmuhāṅ (ଚଟକାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Flat-faced.

ଚଟକାର—ସ. ବ୍ୟୁ.—ଚଟକା; ଚେପଟା—

Chaṭakāra

Flat (Howells)

ଚଟଚଟ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ସୁଦାହ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ଚଞ୍ଚଳ ଅଗ୍ନି ଲଗିବାର ଶବ୍ଦ—

Chaṭachaṭa ଚଟଚଟ

1. Sound of fire setting into easily combustible materials.

ଚଟଚଟ ୨ । ବାହୁକୁ ଭୂମିରେ ଆଘାତ କରିବା ଓ ଚପେଟାଘାତରୁ ଜାତ ଶବ୍ଦ—2. Sound of slapping and of striking the arms on the ground.

ମାଗନ୍ତେ ଉଚ୍ଚେ ଚେକ ଭୂମିରେ ବାହାପଟ,
ଉହିଁରୁ ଶୁରେ ମହା ଚଣ ଚଟ ଚଟ । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଚଟଚଟେ ଦେ. ବ୍ୟୁ.—ଅଠାଳିଆ; ଅଠାପରି ଲଗିବା—

ଚିପଚିପା Gummy; sticky.

ଦେ. କ୍ରି ବିଣ.—ଅବିଳମ୍ବେ; ଅଳ୍ପ ଚଞ୍ଚଳ—

Without dealy; instantly.

ଚଟଚଟା—ସ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଅଗ୍ନି ଜଳିବାର ଚଡ଼ ଚଡ଼ ଶବ୍ଦ—

Chaṭachaṭā 1. Cracking of burning fire.

ନାସେ ଖଡ଼ ଭଙ୍ଗ ପକାଇବେ ଶୁଣି ସେ ଅନଳ ଚଟ ଚଟା ।
ସୁଧାକାଅ. ପାଙ୍ଗଣ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସ ଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୍ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଉଷଦ' ୍ ବା ୍ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜାସୁଜି ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିର ବସଉଛ ୍ ବା ୍ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଢ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଢ଼' ଖୋଜନ୍ତୁ, ଭୂଥ ନ ମିଳରେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଳା ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । ଶସ୍ତ୍ରାଦିର ସଂଘର୍ଷଣଜନିତ ଶବ୍ଦ—
2. Clashing sound of weapons.

ଚଟଚଟାୟନ—ସଂ. ବି. (ଚଟଚଟା ନାମ ଧାତୁ + ଅନ)—ଚଡ଼ ଚଡ଼ ଶବ୍ଦ—
Chaṭachaṭāyana Cracking

ଚଟଚଟିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଚଟଚଟ (ଦେଖ)
Chaṭachaṭiā Chaṭachaṭa (See)

ଚଟଚାଟ—ଦେ. ଅ. ବିଣ ଓ କି. ବଣ.—ଚଟଚଟ (ଦେଖ)
Chaṭachāta Chaṭachaṭa (See)

ମଉମଝ ମୁଅନ୍ତେ ବୁହେଁ ବାହାପଟ,
ଚଢ଼ୁଁ ନାଉ ଢେଉ ଶବଦ ଚଟଚାଟ । କୃଷ୍ଣଦିଦ- ମହାଭରତ. ବନ ।

ଚଟଣି—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଚଷଣୀ)—ଖଟା ଫଳ, ଲୁଣ, ଲଙ୍କା ଓ ପିଠା
Chaṭaṇi ଏକରୁ ବଟା ଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରୁଚିକର ଅମ୍ଳପ୍ରଧାନ ଲେହ୍ୟ;
ଚାଟନୀ ଚଟ୍ଣି—1. Sauce; chutny; chutnee.
ଚଟନି [ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଅଛି ।]
୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ କଥା; ରସିକତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟ—
2. (fig) Witty saying; witticism wit and humour.

ଚଟଣି କରିବା—ଦେ. କି.—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ବାଟି ଲେହ୍ୟରେ
Chaṭaṇi karibā ପରିଣତ କରିବା—1. To prepare sauce by bruising.
ଚାଟନୀକରା ୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦଳିବା; ଧ୍ୱସ୍ତବିଧ୍ୱସ୍ତ କରିବା—
ଚଟନୀବନାନା 2. (figurative) To crush.

ସେଥିରେ ସକଳ ଗୁଡ଼ାକ ଏକାବେଳକେ ସେଣ୍ଟି ଚଟଣି କରିଦେଲ ।
ଗୋଲକଣ୍ଠ ଦାସ—ପିଣ୍ଡଙ୍କ ସମାପ୍ତି ।

ଚଟଣିପତ୍ର—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଳପୁର) ବି. (ଏ ପତ୍ରକୁ ବାଟି ଲୋକେ ଚଟଣି
Chaṭaṇipatra ତିଆର କରୁଥିବାରୁ)—ଧନିଆ ପତ୍ର—
Coriander.

ଚଟଣିପତ୍ର ମଞ୍ଜି—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଳପୁର) ବି—ଧନିଆ—Coriander.
Chaṭaṇipatra mañji

ଚଟତ୍କାର—ସଂ.ବିଣ. (ଚଟତ୍= ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Chaṭatkāra ଅଳ୍ପ ଶବ୍ଦକାରକ—
Making a slight slapping sound.
ସଂ. ବି. (+ ଭାବ. ଅ)—ଅଳ୍ପ ଶବ୍ଦକରଣ—
Low slapping sound.

ଚଟନ—ସଂ. ବି. (ଚଟ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଫଟାଇବା;
Chaṭana ଫାଳେଇବା—1. Splitting; cracking.
୬ । ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗିଯିବା—
2. Falling to small pieces.

ଚଟପଟ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଝଟିତି)—ଝଟିତି; ଅବଶୀଘ୍ର—
Chaṭapaṭa Swiftly; instantly.
ଚଟପଟି
ଚଟପଟ

ଚଟପଟି—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଚର୍ମ୍ମପଟ୍ଟ)—ଯେଉଁ ଚର୍ମ୍ମପଟ୍ଟରେ ଭଣ୍ଡାର
Chaṭapaṭi ଖୁରର ବାଡ଼ଉ ମସୃଣ କରେ—
ଚାମାଟି; ଚାମାଟି 1. Barber's strop.
ଚମୋଟୀ; ଚମୋଟା ୬ । ତ୍ୱର—2. Haste; swiftness.

ଚଟପଟିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଚଟୁଳ=ଚଞ୍ଚଳ + ପଟୁ)—
Chaṭapaṭiā ୧ । ଅଜ୍ଞ ଚଞ୍ଚଳ—1. Hasty.
ଚଟପଟିୟା ୬ । ତ୍ୱରିତ—2. Brisk; swift.
(ଚଟପଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚଟରପଟର—ଦେ. ଅ—ଚଟ୍‌ପଟ୍ (ଦେଖ)
Chaṭarapaṭara Chaṭpaṭ (See)

ଚଟଲଫିରଙ୍ଗି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ରୋଗବିଶେଷ—
Chaṭalaphiraṅgi A kind of disease.

ଚଟା—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଚଷଣ) ଲିହିବା କର୍ମ—
ଚାଟା 1. Act of licking.
ଚଟାଣ ୬ । କୁମ୍ଭାରମାନେ ବାମହାତରେ ହାଣ୍ଡିକୁ ଧରି ଡାହାଣ ହାତରେ କଞ୍ଚା ହାଣ୍ଡିଆଦର ପିଠିକୁ ଯେଉଁ ଚଟକା କାଠର କୋବା ଦ୍ୱାରା ଲିପଡ଼ାନ୍ତି—2. A flat piece of wood which the potters pat over a newly made unbaked earthen pot.

[ଦ୍ର—ହାଣ୍ଡିର ତଳପାଖରେ ବାଆଁ ହାତଦ୍ୱାରା 'ବିଣ୍ଡି' ଧରଥାନ୍ତି ଓ ବିଣ୍ଡି ଲାଗିଥିବା ସ୍ଥାନର ଉପରପାଖକୁ ଚଟାଦ୍ୱାରା ଲିପଡ଼ାନ୍ତି ।]

ଚାଟା ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ ଲିହେ—1. Licking.
ଚଟୋରା; ଚଟ୍ଟୁ ୬ । (ଗାଳ) ଅଇଣ୍ଠାଖିଆ—2. (a term of abuse) Licking the food left by another.

ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବି. (କୋଡ଼ାଙ୍ଗଆଦରେ) ଥରେ ହାଣିବା—
One stroke with the spade.
(ଯଥା—ସେ ହୁଡ଼ରେ କୋଡ଼ରେ ଚଟାଏ ମାଇଲ୍ଲା ।)

ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବିଣ—କୋଡ଼ାଙ୍ଗଆଦ ଥରେ ହାଣିଲେ ଯେଉଁ ମାଟି ସମ୍ଭାଳି ଯିବ—(earth) Which will withstand one stroke of a spade.
(ଯଥା—ଏ ଘଳଆରେ ଚଟାମାଟି ପକାଅ ।)

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର; ଭୁଲ. ଦ୍ର. ଚଟା) ବି.—୧ । ତ୍ୱଗ, କ୍ରୋଧ-
1. Anger; rage.
୬ । ତ୍ୱଗିବା—2. Being angry.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଚଡ଼ୁ (ଦେଖ)
Chaṛḍu (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—୧ । ତେପଟା; ଚଟକା—
1 Flat.
୬ । ସମତଳ—2. Level.
୩ । ଶୁଖିଲା—3. Dry.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ୠ	ଟ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଉଅ	ଢ	ଚ

(ଯଥା—ବନ୍ଧଟା ଜାଟଦେଲେ ଘୋଷଘ୍ଟା ଚଟା ପଡ଼ିବ ।)

୪ । ଚଠା (ଦେଶ)

4. Chaṭhā (See).

ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ—ସାନ; କ୍ଷୁଦ୍ର—Small; tiny.

(ଯଥା—ଚଟା ଛୁଆଟି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ରହୁଛଣି ।)

ଚଟାଇ—ଦେ. ବ (ସ. ଚଟ୍ଟ=ବୃଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଆସନ; କଟ=ଉଣାସନ)—ଉଣାସନ; ମସିଣା—ଚାଟାଇ; ଚେଟାଇ; ଚେଟା Grass-mat; a mat made of reeds.

ଚଟାଇ ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହି. ଚଟ୍ଟା) ବ—ଗୃହ ଉପରେ ପାଇବା ବାଉଁଶଯାଞ୍ଚଆର ପଟି; ଉଲେଇ—A mat woven with thin bamboo-laths.

ଚଟାଇ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି — ଭୂମିଉପରେ ମସିଣାକୁ ଲମ୍ବଇ ଚଟାଇପାତା ପକାଇବା—To spread a mat on the ground.

ଚଟାଇବିଛାନା

ଚଟାଇ ପାଡ଼ିବା
ଚଟାଇ ପାଇବା
ଚଟାଇ ବଖ୍ଖଇବା
ଚଟାଇ ଲମ୍ବାଇବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

ଚଟାଇବା— ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) କ୍ରି (ଭୁଲ. ହି. ଚଟାନ)—(ଚଟିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ) ରଗାଇବା; ଗ୍ରଗ କଗ୍ଇବା; ଉତ୍ତାଟ୍ତ କରିବା—To tease; to make angry; to irritate.

ଚାଟାନ ଦେ. କ୍ରି. (ଚାଟିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚାଟିବାକୁ ବାଧ କଗ୍ଇବା—To cause another to lick; to cause to lap.

ଚଟାକ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସ. ଝଟିତି)—ଝଟ୍; ଭୁରନ୍ତ—Quickly.

ଚଟକରେ

ଚଟାକ୍

ଚଟାଚଟ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଂ (ସ. ଝଟିତି)—ଅତିଶୀଘ୍ର—Very quickly.

ଚଟାପଟ

ଚଟାଚଟି—ଦେ. ବ—୧ । (ପଶୁମାନଙ୍କର) ପରସ୍ପର ଦେହକୁ ଚାଟିବା କର୍ମ—1. Act of beasts licking each other's body.

ଚଟାଚଟି ୨ । ରଗାରଗି; ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଗୁଗିବା—2. Being angry with each other.

ପରସ୍ପର ଚଟାଚଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି—ମଧୁସୂଦନ. ଭଦଭା ।

ଦେ. ବିଣ—୧ । ପରସ୍ପରର ଦେହକୁ ଚାଟିଥିବା—1. Licking each other.

୨ । ପରସ୍ପରପ୍ରତି କ୍ରୁଦ୍ଧ—2. Mutually angry.

ଚଟାଡାଙ୍ଗ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଡ଼ୁକାଠି (ଦେଶ) Chaṭāḍāṅga Chaṛdukāṭhi (See)

ଚଟାଣ—ଦେ. ବ—୧ । ସମତଳ ଭୂମି—1. Level ground.

ଚଟାଣ ୨ । ପଥୁରିଆ ସମତଳ; ଉନ୍ନତ ଶିଳାପଟ୍ଟଳ—2. Rocky even surface.

ଚଟ୍ଟାନ ୩ । ଗୃହତଳ —3 Floor of a house.

୪ । କୋଠା ଘରର ପକ୍କା ସମତଳ—4. The pucca floor of a building.

ଚଟାତ୍—ଦେ. ଅ (ସ. ଝଟିତି; ହଠାତ୍)—୧ । ହଠାତ୍—1. Unexpectedly.

ଚଟାତ୍ ୨ । ଚତ୍ଷଣାତ୍—2. At once.

ଚଟାକ

ଚଟାତ୍କରି
ଚଟାତ୍କିନା
ଚଟାତ୍କଣି
} ଅନ୍ୟରୂପ

୩ । ଶୀଘ୍ର—3. Quickly; briskly.

ଚଟାଳ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଶୀଘ୍ର—(ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ) Chaṭāla Quickly; sharp.

ଚଟାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଈଷତ୍ ତେପଟା— Chaṭāliā Slightly flat; flattish.

ଚାଟାଳ

ଚିପଟାସା

ଚଟି—ଦେ. ବ (ଫା. ଚତ୍ତ୍ୱ=ଉମ୍ବୁ, ଡେଗ୍ଚ; ତୁମା ସ୍ପ. ଚର)—

ଚଟି ୧ । ଯାତ୍ରୀଶାଳା; ପଥିକମାନଙ୍କ ବିଶ୍ରାମାର୍ଥ ମାର୍ଗନିକଟରେ ନିର୍ମିତ ଗୃହ—1. Rest house along a road; traveller's rest house; serai.

ଚଟୀ

ଅଲ୍ପବିତ୍ତ ଯିଏ ଯାଇଁ ଉବଚଟ୍ଟ—ବ୍ରଧାନାଥ. ଦରବାର ।

୨ । ଏହାକୁ ପିନ୍ଧି (ଚାଲିବାବେଳେ ଏଥିର ତଳାରେ ଗୋଇଠି ବାରଂବାର ବାଜି ଚଟ୍ ଚଟ୍ ଶବ୍ଦ ହେଉଥିବାରୁ) ପାଦ ନ ଥିବା ଯୋତା—2. Slippers.

ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର; ମେଦନୀପୁର) ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ବହି— Pamphlets; booklets.

ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର; ମେଦନୀପୁର) ବିଣ (ଭୁଲ. ବ. ଚଟା)—

୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର; ଶ୍ଳେଷ—1. Little; small.

୨ । ସାନ; କନିଷ୍ଠ—2. Younger; junior.

(ଯଥା—ଚଟିବାରୁ ।)

୩ । ପତଳା —3. Thin.

(ଯଥା—ଚଟି ବହି ।)

ଚଟିଆ—ଦେ. ବ (ସ. ଚଟକ) —ଘରଚଟିଆ ଚଢ଼େଇ— Chaṭiā Sparrow; martins.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାତୋଷିଟି ନିଜର, ସେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଣ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଣ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ଯ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲକତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌କତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଚଡ଼ାଇ ଗ୍ରାଦେ. (ସାଳପୁର) ବ—ଖଜୁରପତ୍ରର ବୁଣା ପଟ୍ଟ—
चिड़ा; गौरा A mat woven with datepalm leaves.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ— ଚଟକା—Flat.

ଚଟ୍ଟିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ(ଚଟକ+ଆ)--ଚଟକା; ମାଇ ଘରଚଟ୍ଟଆ ଚଢ଼େଇ—
Chaṭikā Hen sparrow.

ଚଟ୍ଟିବା—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) କ୍ରି (ଭୁଲ. ବ. ଚଟା)—ଜ୍ୱଳିଉଠିବା; ଗୁଟିବା— To be angry.
Chaṭibā

ଚଟୁ—ସଂ. ବ (ଚଟ୍ ଧାତୁ=ଭେଦନ କରିବା+କରଣ. ଉ)—
Chaṭu ୧ । ଚାଟୁବାକ୍ୟ—1. Flattery.
୨ । ଚିତ୍କାର ଶବ୍ଦ—2. Scream.
୩ । (+କଣ୍ଡୁ. ଉ) ଉଦର; ପେଟ—3. Belly.
୪ । ବୃଦ୍ଧଧାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଆସନବିଶେଷ—4. A kind of seat for persons observing fasts.

ଚାଟୁ ଦେ. ବ (ସଂ. ଭର୍ଦ୍ଦୁ; ଯୋଗେଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର)—ବ୍ୟଞ୍ଜନ ପ୍ରଭୃତି ଚଲୌନା ଘାଣ୍ଟିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଚେପଟା ଦଣ୍ଡ; ଦର୍ବ୍ବୀ—
A flat stick to stir curry etc on fire; pot stick; stick ladle.

ନାନାଜାତ ପାକ ଯେବେ ଚଟୁପଣେ,
କହିବ ଭାର ସ୍ୱାଦ୍ ଜାଣେ କହୁ କ ସେ । କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କରଚୁଲି; କରଛୁଲି—A big metal spoon for agitating boiling food.

ଚଟୁଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. କଟି)—୧ । ଫଡ଼ିଆ; ପିଣ୍ଡି ଓ ଜଂଘ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଂଶ; କଟି ଓ ଅଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଗୋଡ଼ର ପଛ ଅଂଶ—
Chaṭuā ପାଛା 1. Hip; the back of the thigh.
कुरहा पुटा ସେ ଶବ୍ଦ ମୋର ଦାଉରୁ ପିଟିଗଲ
ବୃଜାନ୍ତରେ ବାଜି ଚଟୁଆ ଫୁଟିଗଲ । କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

୨ । ମୃଗାଦିର ପଡ଼ିଆ—
2. The ham hip of beasts; haunch.
୩ । ଧାନ କ୍ଷେତରେ ଜନ୍ମିବା ଏକପ୍ରକାର ଘାସ—
3. A sort of weed growing in paddy fields.
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ, କାଣ୍ଡ ଚେପଟା, ପତ୍ର ଖଣ୍ଡାପତ୍ର ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସାନ ଚଟୁ—Small stick-ladle.

ଚଟୁଆଫୁଲା—ଦେ. ବ—ଗୋରୁଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ—
Chaṭuāphulā Black quarter; a disease of cattle.

ଚଟୁଆମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.— ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ଗାଳ (ଚଟୁପର ସାଦୃଶ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ହେଥା)—A term of abuse applied to males.
Chaṭuāmuṇḍā (ଚଟୁଆମୁଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚଟୁଚଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଚଟୁଦ୍ୱାରା ପାକଦ୍ରବ୍ୟାଦିରେ ଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ଘାଣ୍ଟିବା—1. To stir up the contents of a pot with a ladle.
Chaṭuchalāibā

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବନ୍ଧୁବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣା ଜାଣିବା ପଣର ବା ବାହାଦୁର ଦେଖାଇ ହେବା ବା ଗ୍ରୋଡ଼ି କରିବା—
2. (fig.) To boast of one's knowledge.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କିଛି ନ ବୁଝି ନ ସୁଝି ଗୋଟିଏ ଅଖାଡ଼ିଆ ଆଦେଶ ଜାରି କରିବା—3. (fig.) To pass an order without mature consideration.

ଚଟୁଣି—ଦେ. ବ.—ଚଟଣି (ଦେଖ)
Chaṭuṇi Chaṭaṇi (See)

ଚଟୁତ୍ରାସ—ଦେ. ବ.—ଲୁହାର ଚଟୁକୁ ରଡ଼ନଆଁରେ ଉତାଇ କୁମ୍ଭୀ ରୋଗରେ ଫୁଲିଥିବା ଗାଲ ପାଖରେ ଦେଖାଇ ଫୁଲ୍ଲା-ସାଗାକୁ ସେକିବା—Fomentation of the smotten cheek by holding a red hot ladle near it.
Chaṭutrasa

ଦେ. ବ—ଭୟ ବା ଲଜ୍ଜାରେ ବିବର୍ଣ୍ଣ—Pale through fear.
(ଯଥା—ଏତିଆ ଶୁଣି ତା ମୁହଁ ଚଟୁମାସ ପଡ଼ିଗଲା—
ଅପର୍ଣା. ଉତ୍କଳମାଉତତ୍ତ୍ୱ)

ଚଟୁଳ—ସଂ. ବିଣ. (ଚଟ୍ ଧାତୁ+କଣ୍ଡୁ. ଉଳ) —୧ । ଚଞ୍ଚଳ; ଅସ୍ଥିର—
Chaṭula 1. Restless; unsteady.
(ଚଟୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ତରଳ—2. Fickle.
୩ । ସୁନ୍ଦର—3. Beautiful; nice.
୪ । ପ୍ରିୟବାଦୀ—4. One who speaks kindly.

ଚଟୁଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଚଟୁଳ+ଆ) ବିଦ୍ୟୁତ୍—Lightning.
Chaṭulā ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚଟୁଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of chaṭula.

ଚଟୁଲୋଳ—ସଂ. ବିଣ. (ଚଟୁ+ଲୋଳ)-୧ । ଅତିଶୟ ଚଞ୍ଚଳ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ତରଳ—1. Very unsteady; very fickle.
Chaṭulola (ଚଟୁଲୋଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅତିଶୟ ସୁନ୍ଦର—
2, Very graceful or charming; lovely,
୩ । ଥରୁଥିବା—Trembling; tremulous.
୪ । ଚାଟୁକାରୀ—4. Flattering.

ଚଟେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. —ଚଟାଇ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Chaṭei (etc) Chaṭāi (etc) (See)

ଗ୍ରାଦେ.(ସାଳପୁର) ବି.—ନଡ଼ିଆ ଶୁଖା; ଚାଟି—A mat made of cocoanut leaves woven with each other.

ଚଟ୍ଟ—ସଂ. ବ.—ଶିଷ; ଚାଟ—Student; pupil.
Chaṭṭa ଶିଷ୍ୟ; ଚେଲା—Desciple.

ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ--ସଂ.ବ. (ଆଧୁନିକ) ସଂ.ଚଟ୍ଟୁଳ+ଗ୍ରାମ);ସଂ.ଚାଟ୍ଟଗ୍ରାମ. M.W)-
Chaṭṭagrāma ବଙ୍ଗ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ଓ ତହିଁର ରାଜଧାନୀ; ଚାଟିଗାଁ—Chittagong; name of a district and its capital in the province of Bengal.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଲୟ	ଲୃଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଲଅ	ଵ	ଃ

[ଦ୍ର—ଏହା ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଉତ୍ତରପୂର୍ବ କୋଣ ଉପକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ କୋଣକୁ ଲାଗି ଅଛି । ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଅନ୍ୟ ଅଂଶ ବ୍ରିଟିଶ-ଶାସିତ । ଏଥିର ପୌରାଣିକ ନାମ ଚଟ୍ଟଳ ଓ ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଏହାର ନାମ ଇସ୍ଲାମାବାଦ୍ ଥିଲା; ଏହାର ଇଂରାଜୀ ନାମ ଚଟ୍ଟାଗଙ୍ଗ୍ ଓ ବଙ୍ଗୀୟ ନାମ ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ ।]

ଚଟ୍ଟଳ—ସଂ. ବ—ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମର ପୌରାଣିକ ନାମ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Chaṭṭala The old name of Chittagong.

[ଦ୍ର—ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ୱ ସମୟର ନାମ ଇସ୍ଲାମାବାଦ୍ ।]

ଚଟ୍ଟି—ଦେ. ବ—ଚଟ୍ଟ (ଦେଖ)—
Chaṭṭi Chaṭi (See)

ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ—ସଂ. ବି. (ଅଧୁନକ)--(ସଂ. ଚଟ୍ଟ=ଗୃହ, ଗୃହ+ଉପାଧ୍ୟାୟ--
Chaṭṭopādhyāya ଶିକ୍ଷକ)--ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧ୍ୟବିଶେଷ—
A family-title of Bengalee Brahmins.

ଚଠା ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ଗାଳି)—୧ । ଉଦରମ୍ଭର; ପେଟୁ—
Chaṭhā 1. Greedy.

(ଚଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିନା ନିମନ୍ତ୍ରଣରେ ଭୋଜନ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. (a person) Attending a feast without invitation.

୩ । ଅଇଁଠାଚଟା; ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତା—3. Slavishly living on the leavings of other's dishes.

୪ । ଅଦ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଦଲୋଲୁପ; ଭାବାଣା—
4. Hankering after dainties.

ଚଡ଼୍ (ଧାତୁ) —ସଂ--ଚଡ଼ିବା; ବିରକ୍ତ ହେବା; କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା (ଯୋଗେଶ୍ୱର)--
Char̤d (root) To be enraged.

ଚଡ଼୍ଚଡ଼୍— ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) (ସଂ. ଚଟଚଟା)—
Char̤dchar̤d ୧ । ଉପୁର୍ଯ୍ୟପରି ଗୃପୁଡ଼ା ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—
ଚଡ଼୍ଚଡ଼୍ ଚଡ଼୍ବଡ଼୍ 1. Sound of constant slapping.
ଚଡ଼ଚଡ଼ ୨ । ଧାନ ଭାଜିବା ସମୟରେ ଖଇ ଫୁଟିବାର ଶବ୍ଦ—
2. Sound of fried paddy bursting quickly over fire.

ଦାଣ୍ଡ ବାଇରେ ମୁଠାଏ ଧାନ ପକାଇ ଦେଲେ
ଚଡ଼୍ଚଡ଼୍ କରି ଖଇ ଫୁଟିବି । ଫଲାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୩ । କଞ୍ଚା ଫଳ ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ି ଫାଟିବିବାର ଶବ୍ଦ—
3. Crackling sound of unripe fruits in burning fire while bursting.

୪ । ଜଳନ୍ତା ନିଆଁରେ ଜଳୁଥିବା କାଠର ଶବ୍ଦ—
4. Crackling sound of wood in burning fire.

୫ । ଶୁଖିଲା କାଠ ବା ବକଳ ଫାଟିବିବାର ଶବ୍ଦ—
5. Crackling sound of dry wood or bark breaking.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଚଡ଼୍ଚଡ଼ ଶବ୍ଦ କର—
1. Making a crackling noise.
(ଯଥା—ନିଆଁରେ ଲୁଣ ପକାଇଲେ ତାହା ଚଡ଼୍ଚଡ଼୍ ଫୁଟେ ।)

୨ । ଅତି ଚଞ୍ଚଳ; ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର—
2. Before one's eyes; quickly; in quick succession.

[ଦ୍ର—ଘାଆ ବା ଦେହ ଫାଟିବା ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ । ଯଥା—ଘାଆଟା ଚଡ଼୍ଚଡ଼୍ ଫାଟିଗଲା; ଖୁବ୍ ଖରାରେ କାନ୍ଦୁଆ ଭୂମି ଶୁଖିଯାଇଁ ଚଡ଼ଚଡ଼ ଫାଟେ ।]

ଚଡ଼ଚଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଚଡ଼୍ଚଡ଼୍ଶବ୍ଦକାରୀ—
Char̤dchar̤diā Making a crackling sound.

ଚଡ଼୍ଚଡ଼୍ଆ— ଦେ. ବିଣ—ଚଡ଼୍ଚଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Char̤dchar̤duā Char̤dchar̤diā (See).

ଚଡ଼୍ଗୁଡ଼୍ --ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚଡ଼୍ଚଡ଼୍ (ଦେଖ)
Char̤dchārd Char̤dchar̤d (See)

ଚଡ଼୍ଭଡ଼୍ —ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚଡ଼୍ଚଡ଼୍ (ଦେଖ)
Char̤dbhar̤d Char̤dchar̤d (See)

ଚଡ଼ା— ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ମେଦନୀପୁର) ବି (ଭୁଲ. ବ. ଚଡ଼୍)--ଗୃପୁଡ଼ା—
Char̤da Slap.

ଚଡ଼ାଉ — ଦେ. ବି—ଚଢ଼ାଉ (ଦେଖ)
Chr̤dau Char̤dhau (See).

ଚଡ଼ୁକ—ଦେ. ବି.—(ଚଡ଼ଚଡ଼ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଉଦ୍ଭବ)—
Char̤daka ୧ । ବଜ୍ର—1. Thunder.
ବାଜ ୨ । ବଜ୍ରପୁତ —2. Thunder bolt.
ବିଜଳୀକୀକଡ଼କ ଗଳ ନଉଡ଼ ଗଲ ବକ ।
ବିଜଳୀକୀ ତଡ଼ପ ଶବ୍ଦରେ ପଡ଼ଲ ବଡ଼କ—ରୂପଭ. ଦ୍ରୋପଦୀସ୍ୱୟଂବର ।

ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. (ଭୁଲ. ବ. ଚଡ଼ୁକ; ସଂ. ଚକ୍ର; ପା. ଚର୍ଗ=ଚକ)—
ଚଡ଼ୁକ ପୂଜା (ଦେଖ) – Char̤daka pūjā (See)

ଚଡ଼ୁକ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନାଶ କରିବା; ବିନଷ୍ଟ
Char̤daka pakāibā କରାଇବା—(fig.) To destory.

ଉର ଅଟଳକ ମୋଟ ସମ୍ପଦେ ।
ଚଡ଼ୁକ ପକାଇ ନଦର୍ପି ହୁତେ—ଜଗସୂର୍ଯ୍ୟ. କରତା ।

ଚଡ଼ୁକ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି.—୧ । ବଜ୍ରପାତ—1. The falling of
Char̤daka par̤dibā thunder.
ବାଜପଡ଼ା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସର୍ବନାଶ ଘଟିବା—
ବିଜଳୀଗିରନା 2. (figurative) Ruination.

ଚଡ଼ୁକ ପୂଜା—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—
Char̤daka pūjā (ଭୁଲ. ବ. ଚଡ଼ୁକ ପୂଜା)—
ଓଡ଼ିଶାରେ 'ଘାଣ୍ଟୁଆ' ଉତ୍ସବ—A swinging or whirling ceremony performed by the

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଦ୍ଧ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଦ୍ଧ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଦ୍ଧ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବପଘଉ ୨ ବା ୧ ଚହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବର୍ତ୍ତି' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବର୍ତ୍ତି' ଦେଖିବେ

low caste Hindus on the Chaitra Saṁkrānti day

[ଦ୍ର—କେତେକ ଗଡ଼ଜାତ ଓ ବାଙ୍କି ଅଞ୍ଚଳରେ ବାଜିର, କଣ୍ଡର, ଘାଣ, ଶବ୍ଦର ଆଦ ଲୋକେ ଏ ଉତ୍ସବ କରନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ପୂବରୁ ମାନସିକ କରି ଏ ବ୍ରତ କରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ 'ଘାଣ୍ଟୁଆ' ବୋଲାଯାଏ ଓ ଏ ଯାତ୍ରାକୁ 'ଦଣ୍ଡଯାତ' ବା 'ଛାମୁଯାତ' ବୋଲାଯାଏ । ବ୍ରତଧାରୀର ପିଠିକୁ ଘୋଡ଼ା ଝୁଣା ଫେଙ୍କି ପିଠିର ଚମକୁ କଷ୍ଟସହନକ୍ଷମ କରାଯାଏ । ଘୋଡ଼ା ଝୁଣା ମରିଯିବା ଯୋଗୁଁ ପିଠି ଚମ ଅକାଟି ହୋଇରୁ ଫିଟିକୁ ଫୋଡ଼ି ବେଶୀଶିର ଛଲେ ଗୋଟିଏ ବଜଶୀକଣ୍ଟା ପର ବଡ଼ ମୁକଥାଁ ଝୁକ ଫୋଡ଼ାଯାଏ ଓ ସେ ଝୁକର ମୂଳରେ ଦଉଡ଼ି ଲଗେ । ଭୂମିରେ ଗୋଟିଏ ୨୦।୨୫ ହାତ ଉଚ୍ଚ ବାଉଁଶ ପୋତା ଯାଇ ସେ ବାଉଁଶର ଅଗରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଜୁଦଣ୍ଡ ବା ବାନ୍ଧୁଙ୍ଗୀ ପର ଗୋଟିଏ ନମସ୍କାସ୍ତ ବାଉଁଶ ଲଗାଯାଏ । ସେହି ବାନ୍ଧୁଙ୍ଗୀର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡରେ ଏକ ଲମ୍ବ ଦଉଡ଼ି ଲଗାଯାଏ ଓ ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡରେ ଘାଣ୍ଟୁଆର ପିଠିରେ ଫୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ବଜଶୀକଣ୍ଟାର ମୂଳରେ ଲଗିଥିବା ଦଉଡ଼ିରେ ଘାଣ୍ଟୁଆକୁ ଝୋଙ୍କି ଦିଅନ୍ତି ଓ ଘାଣ୍ଟୁଆ ଶୂନ୍ୟରେ ଝୁଲୁଥାଏ ଏବ ଲୋକେ ଆର ମୁଣ୍ଡର ଦଉଡ଼ିକୁ ଟାଣି ସେ ବାନ୍ଧୁଙ୍ଗୀକୁ ଘୂରାନ୍ତି ଓ ଘାଣ୍ଟୁଆ ଶୂନ୍ୟରେ ୭ ଘେର୍ ବା ୨୧ ଘେର୍ ଘାଉଁରି ଖାଇ ବୁଲୁଥାଏ । ଉପରେ ଘାଣ୍ଟୁଆକୁ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ କରନ୍ତି ଓ ଘାଣ୍ଟୁଆ ମାସେ ଯାକେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲି ବାଜା ସହିତ ନାଚେ ଓ ଗୀତ ଗାଏ ।]

ଚଡ଼କବାଜୀ—ଦେ. ବି. (ଫା. ଚର୍ଖ ଓ ଫା. ବାଜୀ=କ୍ରୀଡ଼ା)—

Chaṛdakabāji ଚଡ଼ ଚଡ଼ ଶବ୍ଦ କରି ଫୁଟିବା ଏକପ୍ରକାର ଚଡ଼କବାଜୀ କାଣ—A kind of cracking work.

ଚରଖ୍ୟବାଜୀ, ଚରକୀବାଜୀ [ଦ୍ର—ଏହା ବମ୍ବାଜୀ ଓ ଭୋପବାଜୀଠାରୁ ଅଧିକତର ଶବ୍ଦ କରେ ।]

(ଚଡ଼କାବାଜୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଡ଼କ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. (ଭୁଲ. ବ. Chaṛdaka saṁkrānti ଚଡ଼କ ସଂକ୍ରାନ୍ତି)—ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି; ଚୈତ୍ର ସଂକ୍ରାନ୍ତି—The Saṁkrānti of the month of Chaitra.

ଚଡ଼କା—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଚର୍ଚ୍ଚରୀ)--ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଚର୍ଚ୍ଚରୀବାଦ୍ୟ; Chaṛdakā ଓଡ଼ିଶାର ଭାସା ବାଜା—1. A kind of shallow drum making a crackling sound.

ଚିଡ଼ଫାଟ ୨ । (ସଂ. ଚୀର୍ଣ୍ଣ) କାଠ ବା ଧାତୁ ବା କାଚରେ ଖୁବ ସରୁ **ଚଟକ; କଡ଼କ** ଫଟା ଦାଗ—2. Crack in a wood or glass or metalware.

ଚଡ଼କାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

Chaṛdakāibā ୧ । ଚଡ଼କବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—1. The causative form of Chaṛdakibā.

ଚଡ଼କାନ ୨ । ଫଟାଇବା—2. To cause to crack; to split.

ଚଟକାନା ୩ । ଉପରେ ସୁମ୍ବିଡ ବା ଚମତ୍କୃତ କରିବା—(ଚଡ଼କେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. To startle; to alarm.

ଭାଡ଼ା ସଙ୍ଗତେ ସଙ୍ଗ ଦୋଇଣ ଚଡ଼କ
ଚଡ଼କାଇବ ଏ ସବୁର ହୃଦଯାକ—କୃଷ୍ଣଜି ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଚଡ଼କିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) —

Chaṛdakicā ୧ । ଚଡ଼ ଚଡ଼ ଶବ୍ଦ କରିବା—1. To make a crackling sound

ଚିଟକନା; ଚଟକନା ୨ । (ଲୁଣ ଜଆଁରେ)ଚଡ଼ ଚଡ଼ ହୋଇ ଫୁଟିବା—2. To crackle (said of particles of salt thrown into fire).

୩ । (ଫଟା ଆଦ) ଚଡ଼ ଚଡ଼ ହୋଇ ଫାଟିଯିବା—3. (planks) To be cracked.

୪ । (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଦ) ଘନଘନ ଝଟକିବା—4. To flash repeatedly.

୫ । (ମନ) ଘୋର ଗର୍ଜ୍ଜନନାଦ ଶୁଣି ଚଞ୍ଚଳ ବା ତ୍ରସ୍ତ ହେବା—5. (mind) To be startled; to be alarmed.

୬ । (କାଦୁଆ ମାଟି) ଖରାରେ ଶୁଖି ଫାଟିଯିବା—6. To crack (said of dried up clayey soil.)

ଚଡ଼ଚଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚଡ଼ ଚଡ଼ ଶବ୍ଦ କରିବା—Chaṛdachaṛdāibā To make a crackling sound.

ଚଡ଼ଚଡ଼ି—ଦେ. ବି.—୧ । ବଜ୍ରପାତ—Chaṛdachaṛdi 1. Stroke of lightning.

୨ । ଚଡ଼କ; ବଜ୍ରସୂଚ; ବଜ୍ର—2. Thunderbolt.

ଚଡ଼ଘଡ଼ ଉପରେ ଚଡ଼ଉ ଚଡ଼ଚଡ଼ । ପ୍ରାଚୀ. ଉତ୍ତରମଣ୍ଡଳ ।

[ଦ୍ର - ଘଡ଼ଘଡ଼ି=ମେଘ ଗର୍ଜ୍ଜନ; ଚଡ଼ଚଡ଼ି=ବଜ୍ରସୂଚ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି.—(ଭୁଲ. ବ. ଚଡ଼ଚଡ଼ି)—

ସନ୍ତୁଳା ଉଅଣ—A kind of curry with very little water left in it.

ଚଡ଼ ଗୁପଡ଼—ଦେ. ବି.—(ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର; ଚଡ଼ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ + ସ. Chaṛda chāpaṛda ଚପଟ)—୧ । ଗୁପୁଡ଼ା—1. Slap.

ଚଡ଼ଚାପଡ଼ ୨ । ଗୁପୁଡ଼ାରୂପ ଦଣ୍ଡ—

ଚପତ 2. Punishment in the shape of slaps

(ଚଡ଼ଗୁପୁଡ଼ା— ଅନ୍ୟରୂପ) ଅବଧାନ୍ ! ଅଗ ମାଇପକୁ ଚଡ଼ଗପଡ଼,
ତହ ମାଇପକୁ ସାବଧାନ୍ । ଉଗ ।

ଚଡ଼ଉ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି.—(ସଂ. ଚର ଧାତୁ; ଭୁଲ. ବ. Chaṛdati ଚଡ଼ଉ)—୧ । ଆରୋହଣ—1. Riding.

(ଉଚ୍ଚଉ—ଉପଶ୍ରୁତ) ୨ । ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗମନ—2. Ascent; rising up.

୩ । ବୃଦ୍ଧି; ବଢ଼ିବା—3. Increase.

୪ । ମୂଲ୍ୟବୃଦ୍ଧି—4. Rise in price.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଞ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଈସ୍ତ	ଉଅ	ଉ୩
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ

ଚଡ଼ନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର)—ବ.—୧ । ଅରୋହଣ—
Chardan 1. Ascending.
୨ । (ଘୋଡାଦର) ପୃଷ୍ଠରେ ଆରୋହଣ—2 Riding.
୩ । ବର୍ଦ୍ଧନ—3. Increasing.
୪ । ଜଡ଼ାଉ କାମ କରିବା; ଖଚଡ କରିବା—
4. Mounting a gem on a metal.

ଚଡ଼ନ୍‌ଦାର୍—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ.—(ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବଂ ଓ
Chardan-dār ହୁ)—୧ । ଆରୋହୀ—1. Riding.
୨ । ଅଲଙ୍କାରରେ ଜଡ଼ାଉ କରିବା କାରିଗର—2. An artisan who mounts gems on an ornament.
୩ । ଯେଉଁ ଅଲଙ୍କାରରେ ଜଡ଼ାଉ କାମ ଦୋଇଥାଏ—
3. Mounted ornament; gem-set ornament.
୪ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଝାଇମାଲକୁ ଜିବା ପାଇଁ ଗାଡ଼ି, ଡଙ୍ଗା ବା ରେଲରେ ଯାଏ—4. A passenger who accompanies the merchandises laden in a cart, boat or rail.

ଚଡ଼ୟା – ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କାଶତୃଣ (ଦେଖ)
Chardayā Kāsatṛuṇa (See)
ଦେ. ବ—ଚଢ଼େୟା (ଦେଖ)—Chardheyā (See)

ଚଡ଼ୟା ଅଠା—ଦେ. ବ—ପକ୍ଷୀ ଧରିବା ନମିତ୍ତ ଅଠାକାଠିରେ ଦିଆଯାଇ-
Chardayā aṭhā ଥିବା ଅଠା—Bird-lime.

ଗୁରୁସ୍ୟ ମାଧୁଘୃତଃ ଗୁଡ଼ାନୀ ଚଡ଼ୟା ଅଠା
ତ୍ରିବଲ ଲଟେ ଠାଣି ନିଳଗ କାଣି ସ୍ୱେ । ପ୍ରାତୀ. ରହସ୍ୟମନ୍ତ୍ରସ୍ୱ ।

ଚଡ଼ା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଚର)—୧ । ନଦୀ ଗର୍ଭରେ ବନ୍ୟା ବେଳେ
Charā ସ୍ରୋତଦ୍ୱାରା ଗଣୀକୃତ ବାଲି ବା ପଙ୍କ; ପଠା,—
ଚଡ଼ା 1. Sand-bank; alluvion or accretion formed
ପଡ଼ି; କଚ୍ଚାର in the bed of a river
ଚଡ଼ା ୨ । (ସଂ. ଚର ଧାତୁ) ଆରୋହଣ—2. Ascending.
ଚଢ଼ାଇ ୩ । ଉଠାଣି—3. Ascent.
୪ । ପ୍ରଶ୍ନ—(ବିପକ୍ଷଙ୍କ—ଉତ୍ତର)—4. Question
ଚଢ଼ା (ଦେଖ)— Chardhā (See)

ଚଡ଼ାଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚଢ଼ାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chardāi (etc) Chardhāi etc (See)

ଚଡ଼ାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—୧ । ଚଢ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Chardāibā 1. Chardhāibā (See)
୨ । ଧନୁରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇବା—2. To put the string
(ଚଢ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) into the bow; to string a bow.

ଚଡ଼ାଏବା ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଚଢ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Chardāebā Chardhāibā (See)

ଚଡ଼ା ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଚର+ପତନ)—ନଦୀ ଗର୍ଭରେ ସ୍ରୋତ-
Chardā pardibā ଦ୍ୱାରା ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଗୁଡ଼ିଏ ବାଲି ବା ମାଟି
ଚଡ଼ାପଡ଼ା ଜମା ହୋଇ ଯିବା—Formation of alluvial
ଚରପଡ଼ନା deposit or sand-bank in the bed of a river.

ଚଡ଼ୁ—ଦେ. ବ—୧ । ରୋଗ ନିବାରଣାର୍ଥ ଉତ୍ତପ୍ତ ଲୌହଦ୍ୱାରା ଜୀବଶରୀରର
Chardu ଶିରାରେ ଦିଆଯିବା ଦାଗ; ଚଆଁ; ବାଣୀ—
ଶେଁକ; ଦାଗ 1. Cauterization; branding marking
ଦାଗ; ଛାପ; ଚରକା with a hot iron.
୨ । ଗରମ ଲୌହଦ୍ୱାରା ଦେହରେ କରାଯିବା ଚିହ୍ନ—
2 A mark with a branding iron.

ଚଡ଼ୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ଭୁଲ. ସଂ. ଚରୁ; ଚରୁସ୍ଥାଲୀ)—
Chardua ଧାତୁର ଥାଳଆ—Small metal plate.

ଚଡ଼ୁକାଠି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଲୌହଶଳାକାର ଅଗ୍ରଭାଗ ଉତ୍ତପ୍ତ କରି
Chardukāṭhi ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରରେ ଚଡ଼ୁ ଦିଆଯାଏ—
ଦାଗନୀ Searing iron; an iron used for canterising.
ଚରକାଠି

ଚଡ଼ୁ ଘିନିବା—ଦେ. କି—ଦଗାଇ ହେବା; ଆପଣା ଶରୀରରେ ଚଡ଼ୁ ଦାଗ
Chardu ghinibā ଗ୍ରହଣ କରିବା—To allow one's self
ଦାଗଲଓୟା to be seared.
ଦାଗଲେନା; ଦଗବାନା; ଛାପଲେନା

ଚଡ଼ୁ ଦେବା—ଦେ. କି—ଅନ୍ୟର ଶରୀରରେ ଚଆଁ ମାରିବା; ଦାଗିବା—
Chardu debā To sear another's body.
ଦାଗା
ଦାଗନା; ଚରଦେନା; ଛାପଦେନା

ଚଡ଼େଇ—ଦେ. ବ—ଚଢ଼ାଇ (ଦେଖ)
Chardei Chardhāi (See)

ଚଡ଼େୟା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଚଡ଼ୟା (ଦେଖ)
Chardeyā Chardayā (See)

ଚଢ଼ଇ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ. (ଭୁଲ· ବ. ଚଢ଼ୁଇ)—
Chardhai ଚଢ଼ାଇ (ଦେଖ)—Chardhāi (See)

ଚଢ଼ଉ —ଦେ. ବି· (ସଂ. ଚର ଧାତୁ)—୧ । ଉଠାଣି—1. Ascent.
Chardhau ୨ । ଉଠିବା କର୍ମ—2. Act of ascending.
ଚଢ଼ାଇ; ଚଢ଼ାଉ ୩ । ଚଢ଼ାଉ; ଆକ୍ରମଣ—3. Attack,
ଚଢ଼ାଇ; ଚଢ଼ାଉ

ଚଢ଼ଉ ଜୋତା—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ଜୋତାର ପଛ ପାଖ ବା ଏଡ଼ୀର
Chardhau jotā ଚମଡ଼ା ଗୋଇଠି ଉପରକୁ ଉଠିଥାଏ—
ଚଢ଼ାଉବା High-backed shoes.

ଚଢ଼ା —ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚର ଧାତୁ)—ଚଡ଼ା (ଦେଖ)
Chardhā Chardā (See)
ଚଢ଼ା ବଣ—୧ । ଆରୋହୀ—1. Riding; ascending.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ସ୍ଥା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଏ' ନ ପାଇଲେ 'ବଇ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

ଚିଢ଼ାବ, ଚଢ଼ାଇ (ଯଥା—ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ା ଶ୍ଲୋକ ।)

୨ । ମହର୍ଘ, ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ—

2. High; dear; of high price.

ପୂଣି ଦର ଭଲ ଚଢ଼ା । ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୩ । ଯାହା ଉପରେ ଚଢ଼ାଯାଏ (ଘୋଡ଼ା; ହାତୀ)—

3. Used in riding; riding (horse or elephant).

୪ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରବିଶିଷ୍ଟ (କଥା)—

4. Loud; high-toned (speech).

୫ । ଉତ୍ତପ୍ତ (ସ୍ୱଭାବ)—5. Irritable (temper).

୬ । ଉଠାଣିଆ (ଘସୁଲା)—6. Ascending (road).

ଚଢ଼ାଇ—ଦେ. ବି, (ସଂ. ଚଣ୍ଟକ ଜାତୀୟ ଚର ଧାତୁ)—

Chaṛdhāi ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀ—1. Small bird.

ଚଡ଼ୁଇ ୨ । ପକ୍ଷୀ—2. Bird.

ଚିଡ଼ିଆଁ, ଚରେରୁ

ଚଢ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଚରଧାତୁର ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ)—

Chaṛdhāibā ୧ । ଚଢ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

ଚଢ଼ାନ 1. The causative form of 'chaṛdhibā'

ଚଢ଼ାନା, ଚଢ଼ବାନା ୨ । ଆରୋହଣ କରାଇବା—

2. To cause to ascend or ride.

(ଚଢ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚଢ଼ାଇ ଉଚ୍ଚତ ସ୍ଥଳପାଦପେ
ଚଢ଼ଥଇ ମୂଢ଼ଁ କାଷ୍ଠରେ ବୋପେ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିରାଜବାଲ ।

୩ । ଉତ୍ତୋଳିତ କରିବା; ଉପରକୁ ଉଠାଇବା—

3. To lift up.

୪ । ରେଳ, ଜାହାଜ ବା ଯାନରେ ଯାତ୍ରୀକୁ ଆରୋହଣ କରିବାର ସୁବିଧା କରିଦେବା—4. To see a man get into a conveyance.

୫ । ନିଜର ପିଠିରେ ଅନ୍ୟକୁ ବସିବାକୁ ସମର୍ଥ କରିବା—

5. To cause another to sit or come over one's back.

(ଯଥା—ଏ ଘୋଡ଼ା କାହାକୁ ଚଢ଼ାଇ ଦେଉନାହିଁ ।)

୬ । (ଔଷଧ) ନିଜେ ଖାଇବା—6. To eat.

୭ । (ଔଷଧ) ପରକୁ ଖୁଆଇବା—7. To feed.

୮ । (ମାଡ଼) ମାରିବା—

8. To deal (blows); to administer.

(ଯଥା—ବଧା ଚଢ଼ାଇବା ।)

୯ । (ସ୍ୱର) ଉଚ୍ଚ କରିବା—

9 To highten; to raise (one's voice).

୧୦ । (ଯନ୍ତ୍ରର ତାର) କସିବା; ଉଡ଼ିବା

10. To tighten (the strings).

ଝୋଟ ଚଢ଼ାଇ ଅଛ କସେ ନିଜ ବଣ୍ଟ-ସଙ୍ଗେ ନୂଆତାର—
ବ୍ରହ୍ମାନାଥ. ଉଦ୍ଦଣ୍ଡୀ ।

୧୧ । (ଫୁଲମାଳ ଓ ଘୋଷାକ) ନିଜେ ପିନ୍ଧିବା—

11. To wear; to put on.

(ଯଥା—ସେ ଆଜି ଚକଚକିଆ କୋଟ୍ ଚଢ଼ାଇ ଦରବାରକୁ ଆସିଛି ।)

୧୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) (ନିଶା) ଖାଇବା—

12. To take (some intoxicant).

ସେଉଁରୂପେ ମଉଆ ଚଢ଼ାଇ ଥାଇ ନିଶା—ପ୍ରାତୀ. ଦ୍ରୁହ୍ମନରୂପଗଗୀତା ।

୧୩ । ଦେବଦେବୀଙ୍କ ଉପରେ ମୂର୍ତ୍ତି କରିବା—

13. To put on the body of an image.

ସେ ଦେଶରେ ଯେତେକ ଦେବଦେବୀ ଥିଲେ
ତାଙ୍କୁ ସ୍ରୋତ ଦେଇ ମାଳ ଚଢ଼ାଇଲେ—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାପ୍ରଭୁ. ବନ ।

ଚଢ଼ାଇମାରୁ—ଦେ. ବି—ବ୍ୟାଧ; ଯେ ପକ୍ଷୀ ଧରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ—

Chaṛdhāimāru Bird-catcher; bird-shooter; fowler.

ଚିଡ଼ିଆମାର

ଚିଡ଼ୀମାର

ଚଢ଼ାଉ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଉଚ୍ଚଳନ; ପ୍ରା. ଉଚ୍ଚଡ଼ଣ) —୧ । ଆକ୍ରମଣ—

Chaṛdhāu 1. Attack; onset.

ଚଢ଼ାଉ ଏକ ଏକ ଢୋଇ ସୁଜସୁନ୍ଦରଗଣ ସତଲେ ଜଲେ ଚଢ଼ାଇ—

ଚଢ଼ାଇ ଗଧାନାଥ. ପାଦଗ ।

୨ । ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶ—

2. Arriving at or entering a place with a large number of people.

୩ । ସୈନିକଙ୍କଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟାଦି ଆକ୍ରମଣ—

3. Invasion of a kingdom by an army.

ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବି—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କର୍ମଗୃହବିଶେଷ; ଉଡ଼ଉ—

A class of record-keepers of the Puri tremple.

[ଦ୍ର—ମାଦଳାପାଞ୍ଜି ଏମାନଙ୍କ ଘରେ ଥାଏ । ଏମାନେ ରାଜବଂଶର ଇତିହାସ ଲେଖନ୍ତି—ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଚଢ଼ାଉତ୍ତର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚାଲୁଜାଗାର ଉପରକୁ ଉଲୁ ଓ ଉଲୁ

Chaṛdhāutrā karibā ଉପରକୁ ଆସିବା ଓ ଯିବା—

Repeatedly to go up and come down; to walk up and down a steep incline.

ଚଢ଼ା ଉତାର—ଦେ. ବି. (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସଦ୍ଧରର)—୧ । କୌଣସି

Chaṛdhā utāra ପଦାର୍ଥକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇବା ଓ ଉଲକୁ

ଚଢ଼ାଉତାର ଓଲ୍ଲାଇ ଆଣିବା—

ଚଢ଼ାଉତାର; ଚଢ଼ାଉତରୀ 1. Lifting and lowering.

୨ । ଉଠାଣି ଓ ଗଡ଼ାଣି—2. Ascent and descent; upward and downward slopes.

୩ । ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଉହାଁର ଉତ୍ତର—

3. 3. Question and its reply.

୪ । ଉପରକୁ ଉଠିବା ଓ ଉଲକୁ ଖସିବା—

4. Ascending and descending; going up and coming down.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଌ,ୠ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଭ୍ଲ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

* । ଖୁବ କଡ଼ା ସ୍ୱର ଓ ଖୁବ ନରମ। ସ୍ୱର—
5. Sounds of high and low pitch.

ଚଢ଼ାଚଢ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଉପରେ ଚଢ଼ିବା—
Chardhāchardhi 1. Getting over the body of each other; mounting upon one another.
चढ़ाचढ़ि

୨ । ବହୁବାର ଆରୋହଣ—
2. Repeated riding or ascending.

* । (ଅଶ୍ଳୀଳ) ମୈଥୁନ କ୍ରିୟା—
3. Copulation (by the male and female atternately getting on each other).

ଚଢ଼ାନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଉଠାଣି (ସ୍ଥାନ)—
Chardhān Ascending (slope).
(ଚଢ଼ରେନ୍—ଉପଶ୍ରୁତ) ବ—ଉଠାଣି ସ୍ଥାନ—
An sscending slope; an ascent.

ଚଢ଼ାଲି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଉଚ୍ଚଲନକାସ୍ୱ)—
Chardhāli ୧ । ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
चढ़ैत 1. Habituated to riding.

୨ । ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିବାରେ ପଟୁ—
2. Expert in horse-riding.

* । ଆରୋହଣକାସ୍ୱ—3. Riding; ascending.

୪ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲଗେ; ଯଥା—ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ାଲି, ଗଛଚଢ଼ାଲି, ପବ୍ବଚଢ଼ାଲି)
ଅମୁକ ଉପରେ ଚଢ଼ିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବା ପଟୁ—
4. Habituated to or expert in riding (a horse or tree).

ଦେ. ବ—ଗୃରୁକସବ୍ଦାର୍—1. Jockey.

୨ । ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A rider.

* । ଆରୋହଣରେ ପଟୁ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A skilful rider.

ଚଢ଼ିଆ ଘାସ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଉଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Chardhiā ghāsa Tanḍā (See)

ଚଢ଼ିବା—ଦେ· କ୍ରି. (ସଂ. ଚର୍ ଧାତୁ; ସଂ. ଉଚ୍ଚଲନ. ଗ୍ରା. ଉଇଡ଼ନ; ଚଢ଼ୁନ) —୧ । ଉପରକୁ ଆରୋହଣ କରିବା—
Chardhibā 1. To ascend; to get on.
चढ़ना

ଚଢ଼ିଲେ ଜଗତରେ ନରୁଳ ଦେଖିବାକୁ । କୃଷ୍ଣଚି. ମହାଭରତ. ବନ

୨ । ଯାନ ବାହାନରେ ଆରୋହଣ କରିବା—
2. To ride on a beast or conveyance.

* । ବୃଦ୍ଧି ହେବା—3. To increase.

୪ । ମହର୍ଘ ହେବା; ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ ହେବା—
4. To become dear or high (in price).

୫ । (ସ୍ୱର) ଉଚ୍ଚତର ହେବା ବା କର୍କଶତର ହେବା—
5. (sound) To become louder or harsher.

୬ । (ପ୍ରକୃତି) କଡ଼ା ବା ରୁକ୍ଷ ହେବା—
6. (temper) To be rude or rough.

ସ୍ଲା. (ଇତର; ଅଶ୍ଳୀଳ) କ୍ରି— ସହବାସ କରିବା; ସଙ୍ଗମ କରିବା—
(slang) To cohabit; to copulate.

ଚଢ଼େଇ—ଦେ. ବ— ଚଢ଼ାଇ (ଦେଖ)
Chardhei Chardhāi (See)

ଚଢ଼େଇଆ—ଦେ. ବ— ଯେ ଚଢ଼େଇ ଧରି ବିକ୍ରୟ କରି ଯେଣ ପୋଷେ—
Chardheiā Bird-catcher; fowler.
(ଚଢ଼େଇଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—କେଉଁଟମାନଙ୍କର ଚଇତ୍ରଘୋଡ଼ା-ଯାତରେ ଚଇତ୍ରଘୋଡ଼ା ନାଟ ସଙ୍ଗେ ଚଢ଼େଇଆ-ଚଢ଼େଇଣୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ନାଟ ହୁଏ ।]

ଚଢ଼େଇଗୋଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ— ପାଣି କୂଳରେ ଜନ୍ମିବା
Chardheigordi ଜଙ୍ଗଲ ବୁଦାଳଆ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Ixora Undulata; name of a large shrub growing near water (Haines)

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଝାମ୍ପୁଡ଼ା; ଆଂ ଦ୍ୱାଡ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । କାଠ ଖୁବ ଟାଣ, କୁରଢ଼ି ଚଙ୍କେ ନାହିଁ । ଭଲ ଜାଳ ହୁଏ ।]

ଚଢ଼େଇନଖୀ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—
Chardeinakhī A species of paddy.

ଚଢ଼େଇ ମାଛିମରା ବେଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ସନ୍ଧ୍ୟା ବୁଡ଼ିବାର
Chardhei māchhimara bela ଠିକ୍ ପୂର୍ବକାଳ (ଏ ସମୟରେ ଚଢ଼େଇମାନେ ଉଡ଼ୁଥିବା ମଶା ଓ ମଶାକୁ ଖାଆନ୍ତି)—
Dusk.

ଚଢ଼େଇଲେଦା—ଦେ. ବ.—୧ । ପକ୍ଷିବିଷ୍ଠା—
Chardheiledā The ordure of birds.

୨ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଭୋଗ ଲଗିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନାନାପ୍ରକାର ପିଠାରୁ ବଳ ପଡ଼ିଥିବା ସ୍ୱଦ୍, ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ମିଶାଇ ଉଆର କରିଯିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—2. The remnants of different cakes kneaded & rolled into a mass & offered to Lord Jagannath.

ଚଢ଼େନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ ଓ ବଣ.—ଚଢ଼ାନ୍ (ଦେଖ)
Chardhen Chardhān (See)

ଚଣ୍—ସଂ.—ଦାନ କରିବା—
Chaṇ (root) To give away.

ଚଣକ—ସଂ. ବ.—(ଚଣ୍ ଧାତୁ+ବର୍ମ. ଅ+କ)—୧ । ବୁଟ—
Chaṇaka 1. Gram.
(ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ଚଣ, ହରିମନ୍ଥ, କୃଷ୍ଣ ଚଣ୍ଟକ, ବାଲଭୋଜ୍ୟ, ଗୁଜରାନ୍ନ, କଣ୍ଟୁକା)
୨ । ଚଣା—2. Chick pea.
୩ । ମୁନିବିଶେଷ—
3. Name of a sage.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଦ୍ୱୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ରକ୍ଷାବୋଡରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ, 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଚଣା—ଦେ. ବ.— (ସଂ. ଚଣକ)—୧ । ବୁଟ ପର ଏକପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ—
Chaṇā 1. A kind of leguminous grain; Cicer Arietinum; Panicum Maliaceum

ଚଣା [ଦ୍ର—ଚଣା ଶସ୍ୟ ବୁଟ ଆକାରର; ବୁଟ ଛଷଉ ଚେପଟା ଓ ଶୃଙ୍ଗଯୁକ୍ତ, କନ୍ତୁ ଚଣା ଗୋଲ । ଏ ଫସଲ ମାଘ, ଫଗୁଣ ଓ ଚୈତ୍ର ମାସରେ ଅମଦାନ କରଯାଏ । ବୁଟ ଅପେକ୍ଷା ଚଣା ହାଲୁକା । କଞ୍ଚା ଚଣାକୁ ବଉରଇ କରି, ଡାଲି କରି ଓ ଭାଜି କରି ଖାଆନ୍ତି ଓ ଏଥିରେ ମିଠାଇ ମଧ କରଯାଏ । ଦୋଳଯାତ୍ରାରେ ଭଜା ଚଣା ଓ ଖଜା ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭୋଗ ହଆଯାଏ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ମଧୁର, ପାଚକ, ରୁକ୍ଷ, ରୁଚକ ଓ ବଲ ବର୍ଦ୍ଧକ; ଏହା ମେଦ କୃମି ଓ ରକ୍ତ-ପିତ୍ତନାଶକ; ବଂ ଓ ହି. ରେ ଏହାକୁ ବୁଟ ମଧ କହନ୍ତି; କନ୍ତୁ ଏହା ବୁଟ ନୁହେଁ; ଆକାର ଭେଦରେ ଏ ଶସ୍ୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାର— ସାନ ଚଣା ଓ ବଡ଼ଚଣା ।]

୨ । ଆମ୍ବଜହ୍ନରୁ ବାହାରିବା ଚଣା ପର ସଦୃଶ କଣି—
2. The pea-like mango fruit first appearing from the bud.

୩ । ଖେସାରି (ଦେଖ)
3. Khesāri (See)

ଚଣାଚଟା—ଦେ. ବିଣ. (ଗାଳି)—୧ । (ଲ୍ଲୀକ) ବେହଆ—
Chaṇāchaṭā 1. (Term of abuse) Shameless.

୨ । (ଲ୍ଲୀକ) ନଲୁଟା—2. Importunate; nagging.

ଚଣାଚୁର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚଣକ+ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ଲୁଣ, ଘିଅ ଓ ମସଲା ଦଆ ଚଣା ବା ବୁଟର ଭଜା—
Chaṇāchūr 1. Gram fried with salt, pepper and spices.

ଚନାଚୁର

ଚଣା ଧରିବା—ଦେ. କ.—ଆମ୍ବଜହ୍ନରୁ ପ୍ରଥମେ ଚଣାପର ଅଣ୍ଡ ସ୍ଫୋଟ କରି
Chaṇā dharibā ବାହାରିବା—The coming out of pea-like fruits from the mango blossoms.
ସରସହଁ ଦଁଠନା

[ଦ୍ର—ଚଣା ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ହେଲେ ଆମ୍ବଫଳକୁ କଣି ବୋଲା ଯାଏ ।]

ଚଣାଫଳି—ଦେ. ବି.—ଶଗଡ଼ର ଉଧ୍ୱର ଆଗ ଓ ପଛରେ ଥିବା କାଷ୍ଠ-
Chaṇāphali ଖଣ୍ଡ—The small cross-bars joining the shafts of a bullock-cart near its two ends.

ଚଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—କ୍ରୋଧ କରିବା—
Chaṇḍ (root) To be angry.

ଚଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (ଚଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । (+ଭାବ. ଅ) କ୍ରୋଧ—
Chaṇḍa 1. Anger; rage; fit of passion; wrath.

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଡ଼ ବା ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ ଗଛ—2. Tamarind tree.

୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଯମଦୂତ—
3. Messenger of the God of death.

୪ । ଶିବାନୁଚରବିଶେଷ—4. An attendant of Śiba.

୫ । ଚଣ୍ଡୀସୁରଶବଧିତ ଦୁର୍ଗାଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ଦୁଷ୍ଟ ଦୈତ୍ୟ-ବିଶେଷ—5. A wicked demon killed by Durgā.

[ଦ୍ର—ଏ ମୃଣ୍ଡଦୈତ୍ୟର ଭାଇ ଓ ଶୁମ୍ଭନିଶୁମ୍ଭଙ୍କ ସେନାପତ୍ତି ଥିଲେ ।]

୬ । ନିଷ୍ଠୁରତା—6. Cruelty.

୭ । ଉଷ୍ଣତା—7 Warmth; heat.

୮ । ରୋଷଣତା—Fury; ferocity.

୯ । ତୀବ୍ରତା; ତୀକ୍ଷ୍ଣତା—9. Sharpness.

୧୦ । ତୀବ୍ରତା—1. Pungency.

୧୧ । ଜଳବା ଅଗ୍ନିର ତାପ—
11. Violent heat; burning heat.

୧୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପାରଷଦବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. One of the courtiers of Bishṇu.

୧୩ । ଚଣ୍ଡବଳି (ଦେଖ)
13. Chaṇḍabaḷi (See)

୧୪ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ କଂସାସୁରର ଭାଇ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—14 Name of a brother of Kaṁsa slain by Śrīkrushṇa.

[ଦ୍ର—ସୁରଗ ମତରେ ଏ କୁବେରଙ୍କ ଆଠପୁଅ ମଧରୁ ଏକ । ଏ ଶିବପୂଜା ପାଇଁ ନେଉଥିବା ଫୁଲକୁ ବାଟରେ ଶୁଙ୍ଘିବାରୁ ପିତାଙ୍କ ଶାପରେ କଂସର ଭାଇ ହୋଇ ଜନ୍ମି ଥିଲା । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚଣ, ଣ୍ଡ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୁଦ୍ଧ—
(ଚଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Passionate; very angry; wrathful.
(ଚଣ୍ଡତା—ବ) ଚଣ୍ଡ ମନୁଷ ଯଇସ ବା ବୋଲେ
ଚରଣ ପଙ୍କଜ ଯଇଲେ ହେଲେ । ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜବତାକସ୍ତୋତ୍ରଗ୍ଧ ।

୨ । ଉଷ୍ଣ—2. Hot; very warm.

୩ । ଜଳୁଥିବା—3. Burning.

୫ । ରୋଷଣ, ଭୟଙ୍କର—5. Furious; frightful; violent; fierce.

୬ । ତୀବ୍ରଣ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ଉଗ୍ର—6. Fiery; sharp.
ଦୋରଡ ଶ୍ରବ ସରଡ ବାସବ କୋଦଣ୍ଡରୁ ଚଣ୍ଡ ଖନ୍ । ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତଚନ୍ଦ୍ର. ୫ ଗୀତ ।

୭ । କଠୋର—7. Severe; hard.

୮ । ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ—8. Indomitable.

୯ । ନିଷ୍ଠୁର—9. Cruel.

୧୦ । ଦୁଷ୍ଟ; ଦୁର୍ବୃତ୍ତ—10 Wicked; wanton.

ଦେ. ବ—ଜଣେ ଉତ୍ତରଭାରତୀୟ ରାଜସ୍ଥାନନିବାସୀ ରାଜପୁତ ରାଜକୁମାରଙ୍କ ନାମ (ଏ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କର ଜଣେ ସାମନ୍ତ ଥିଲେ ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Name of a prince of Rajputānā.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

ଠିକ୍ ସଦୃଶ ଥାଉ ଚଣ୍ଡଭେଳା ଚଣ୍ଡ
ଭୟଙ୍କରତାସୂଚକ ଭାବରେ ବର୍ତ୍ତନ । ନଜରଗୋର. କୃଷ୍ଣଭୂମାସ୍ୱ ।

ଚଣ୍ଡକର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଣ୍ଡ + କର; ଡାପ୍ଟ୍ଟିକରଣ ଯୁକ୍ତ)-ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Chaṇḍakara The sun

ଚଣ୍ଡକୌଶିକ—ସଂ. ବ—୧ । ମୁନି ବିଶେଷ—
Chaṇḍakauśika 1. Name of a sage.

୨ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଓ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆଖ୍ୟାୟିକାଯୁକ୍ତ ନାଟକ-ବିଶେଷ—2. Name of a Sanscrit drama.

୩ । ଜୈନଗ୍ରନ୍ଥରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷଧର ସର୍ପବିଶେଷ—
3. Name of a venomous serpent mentioned in the Jaina scriptures.

[ଦ୍ର—ଏ ଜୈନଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମହାବୀରସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ହଂସାବୃତ୍ତ ତ୍ୟାଗକରି ଜୀବମାନଙ୍କୁ ଆଉ ଦଂଶନ କଲା ନାହିଁ ଓ ସବୁବେଳେ ଲଜ୍ଜ ଗାଇରେ ପଡ଼ି ରହିଥାଏ । ତାକୁ ଏସର ନାଗଲ ଦେଖି ତା ଦେହସାକ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ବେଢ଼ିଲେ, ତଥାପି ସେ କଡ଼ ଲେଉଟାଇଲା ନାହିଁ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚଣ୍ଡଚାମୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବ—ଶିବଙ୍କର ଭୀଷଣ ଅନୁଚରଦ୍ୱୟ—
Chaṇḍachāmuṇḍa Two of the fierce attendants of Śiba.

ଦେ. ବ—ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଅନୁଚର—
The fierce attendant of a person.

ଚଣ୍ଡତା—ସଂ. ବି (ଚଣ୍ଡ + ଭାବ. ତା)—
Chaṇḍatā ୧ । ଭୀଷଣତା—1. Ferocity.
(ଚଣ୍ଡତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁଷ୍ଟତା—2. Wickedness.

ଚଣ୍ଡତେଜାଃ—ସଂ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଣ୍ଡ + ତେଜସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Chaṇḍatejāḥ ଉତ୍ରତେଜାଃ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶକ୍ତିଶାଳୀ—
Of great prowess.

ଚଣ୍ଡଦକ୍ଷିଣା—ଦେ. ବ—ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅର୍ପିତ ଭୋଗରୁ ଚଣ୍ଡଙ୍କ ପାଇଁ କଢ଼ା ଦୋଇଥିବା ଅଂଶ, ଯାହା ଜ ପୂଜକକୁ ଦକ୍ଷିଣାରୂପେ ଦିଆଯାଏ; ଚଣ୍ଡବଳି (୩) (ଦେଖ)-
Fixed portion of offering to a Deity which is set apart as 'Chaṇḍabali' and which is taken by the officiating priest as his remuneration (usually $\frac{1}{4}$ part).

ଚଣ୍ଡଦୀଧିତି—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଣ୍ଡ + ଦୀଧିତି; ଯାହାର କିରଣ ଉତ୍ର)—
Chaṇḍadīdhiti ସୂର୍ଯ୍ୟ The sun.

ଚଣ୍ଡନାୟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦୁର୍ଗା; ଚଣ୍ଡୀ—
Chaṇḍanāyikā 1. Goddess Durgā.

୨ । ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରବର୍ଣ୍ଣିତ କୋପନସ୍ୱଭାବା ନାୟିକାବିଶେଷ; ନାୟକ ଅନ୍ୟ ନାୟିକା ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ଥିବାର ସୂଚନା ବା ପ୍ରମାଣ ପାଇଲେ ଯେଉଁ ନାୟିକା ନାୟକ ପ୍ରତି ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୁଏ—2. One of the 8 classes of woman lovers described in the Hindu books; a lady who becomes furious on finding her lover attached to another woman.

୩ । ତାନ୍ତ୍ରିକମାନଙ୍କ ପୂଜିତା ଅଷ୍ଟନାୟିକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ (ଏ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ସଖୀ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. One of the 8 Goddesses worshipped by the Tāntrikas.

ଚଣ୍ଡନୈବେଦ୍ୟ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚଣ୍ଡନୈବେଦ୍ୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Chaṇḍanaibidya ଚଣ୍ଡବଳି (ଦେଖ)
Chaṇḍabali (See)

ଚଣ୍ଡନୈବେଦ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଷ. ତ. ତତ୍ପୁ; ଚଣ୍ଡଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ନୈବେଦ୍ୟ)—ଚଣ୍ଡବଳି (ଦେଖ)
Chaṇḍanaibedya Chaṇḍabali (See)

ଚଣ୍ଡବତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚଣ୍ଡ + ବତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Chaṇḍabatī ଚଣ୍ଡନାୟିକା (ଦେଖ)
Chaṇḍanāyikā (See)

ଚଣ୍ଡବଳି—ସଂ. ବ—୧ । ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱର; ମହାଦେବଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
Chaṇḍabali 1. An attendant of Śiba.

[ଦ୍ର—ମହାଦେବଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଦେବା ସମୟରେ ନୈବେଦ୍ୟର ଏକଦଶମାଂଶ ଏହାଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରାଯାଏ ।]

୨ । ମହାଦେବଙ୍କର ଚଣ୍ଡଦେବତାଙ୍କୁ ନିବେଦିତ ଭୋଗାଂଶ ବା ବଳି; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପାର୍ଶ୍ୱଚର ଦେବତାଙ୍କୁ ନିବେଦିତ ଭୋଗାଂଶ—
2. Part of the offering set apart for being given to the principal demigod-attendant of a Deity.

୩ । ଭୋଗ ଦେବା ପରେ ନିବେଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ପୂଜକ ନିଜର ପାରିଶ୍ରମିକ ନିମନ୍ତେ କାଢ଼ିରଖିବା $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{10}$ ବା $\frac{1}{16}$ ଅଂଶ (ଅର୍ଥାତ୍ ଭୋଗ କରିବା ପରେ ଯାହା ଚଣ୍ଡଦେବତାଙ୍କୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉତ୍ସର୍ଗ କରାଯାଏ)—
3. A part ($\frac{1}{4}$, $\frac{1}{10}$ or $\frac{1}{16}$) of the offering set apart for Chaṇḍa and taken by the priest as his remuneration.

[ଦ୍ର—ଶିବଙ୍କର ଜଣେ ଅନୁଚରଙ୍କ ନାମ ଚଣ୍ଡ ଓ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଜଣେ ଅନୁଚରଙ୍କ ନାମ ଚଣ୍ଡ । ଶିବ ବା ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରାଦି ପାଠପୂର୍ବକ ନିବେଦିତ ହୋଇ ସାରିଲା ଷଣି ନିବେଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟାଂଶ ଉକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ପୃଥକ୍ ହୋଇ କଢ଼ାଯାଏ ଓ ତାହା ପୁଣି ଚଣ୍ଡଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏହାକୁ ଚଣ୍ଡବଳି କହନ୍ତି । ଚଣ୍ଡଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି କଢ଼ା ହେବା ଅଂଶ ପୂଜକ ବା ପୂଜା-ପଣ୍ଡା ନିଜର ପାରିଶ୍ରମିକ ରୂପେ ନିଏ ।]

ଚଣ୍ଡବିକ୍ରମ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ଚଣ୍ଡ + ବିକ୍ରମ)—ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପରାକ୍ରମ—
Chaṇḍabikrama Great prowess.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ: ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସେଇଟିରେ ଯେବେ ଏ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ବଣ. ପୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି) ପ୍ରବଳପ୍ରତାପଶାଳୀ—Fierce in prowess. (ଚଣ୍ଡବିକ୍ରମା-ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚଣ୍ଡମସୂଖ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଣ୍ଡ+ମସୂଖ; ଯାହାର କିରଣ ପ୍ରଖର) —Chaṇḍamayūkha ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun (having fierce rays).

ଚଣ୍ଡମସୂଖ ମଣ୍ଡଳ ସମାନ, ଗଣ୍ଡୁ ଗଣ୍ଡୁ ଯନ୍ତୁ ଜଲ ବଦନ ।
ଜଳସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଳଦାଳନ୍ଧ୍ରେ ଜଳା ।

ଚଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଚଣ୍ଡ+ମୁଣ୍ଡ)—ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ରାକ୍ଷସ Chaṇḍamuṇḍa ଭାଇ ଦ୍ୱୟ—Two fierce and wicked demon brothers killed by Durgā.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ବଧ ବିଷୟ ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏ ଦୁହେଁ ଶୁମ୍ଭ ନିଶୁମ୍ଭ ଦୈତ୍ୟଙ୍କର ସେନାପତ୍ତି ଥିଲେ]

ଦେ. ବ—ଅତି ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—A very wicked person

ଚଣ୍ଡମୁଣ୍ଡା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚଣ୍ଡ+ମୁଣ୍ଡ+ଆ; ଯେ ଚଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ ରାକ୍ଷସ ଦ୍ୱୟକୁ Chaṇḍamuṇḍā ବଧ କରିଥିଲେ)—

ଚଣ୍ଡୀ; ଶୁମ୍ଭା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—An incarnation of Durgā.

ଚଣ୍ଡରଶ୍ମି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଣ୍ଡ+ରଶ୍ମି)—ଚଣ୍ଡମସୂଖ (ଦେଖ)—Chaṇḍaraśmi Chaṇḍamayūkha (See)

ଚଣ୍ଡଶକ୍ତି—ସଂ. ବ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଣ୍ଡ+ଶକ୍ତି; ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ) Chaṇḍaśakti ବଳୀଙ୍କ ସୈନ୍ୟସ୍ଥିତ ଦାନବ ବିଶେଷ—A fierce demon in the army of the demon-king Balī.

୨ । (କର୍ମଧା) ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରମ—Great prowess.

ବଣ ପୁ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ - ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ—Very powerful or mighty.

ଚଣ୍ଡା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚଣ୍ଡ+ଆ)—ଚଣ୍ଡର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ— Chaṇḍā Feminine of Chaṇḍa·

ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କୋପନା ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman of fiery temper; a termagant woman.

୨ । ଅଷ୍ଟନାୟିକା ମଧ୍ୟରୁ ୀକ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—ଚଣ୍ଡନାୟିକା ୨ ଓ ୩ (ଦେଖ)

2. Chaṇḍanāyikā 2 and 3 (See)

୩ । ଗୋରକ ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

3. Name of a scented herb.

୪ । କପିକଚ୍ଛୁ; ବାଇରଙ୍ଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —

4. Cowhage.

୫ । ଗେଉଦୂବା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. The white variety of Duba grass.

୬ । ସଉପ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. The Sowa seed.

୭ । ଯାନମଧୁର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) — 7. Aniseed.

୮ । ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ନଦୀର ନାମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

8. Name of an ancient river.

ଚ୍ଚା (ପଦ୍ୟ) ବଣ. ପୁଂ.—ଅତି କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ—Very much enraged; fiery with rage.

ଜାଣି ତାହା ଗରଜେ, କ୍ରୋପ କରଣ ପରେ, ମାରୁତ ଅଗ୍ରତେ ମିଳରେ ସେ,
ଅତଚଣ୍ଡ, ମାଇଲେ ଚଣ୍ଡ କାଣ୍ଡ ଗଣ୍ଡ । ବଶୁଜାଅ. ବତଃଖଣ୍ଡ ସ୍ୱର୍ଗ ।

ଚଣ୍ଡାଂଶୁ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଚଣ୍ଡ+ଅଂଶୁ)— ୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ କିରଣ— Chaṇḍāṁśu 1. Sharp rays.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ—2. Sun's rays.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ସୂର୍ଯ୍ୟ—3. The sun.

ଚଣ୍ଡାଂଶୁକିରଣେ ଦର ଅତଶସ୍ୱ—ବ୍ରଧାନାଥ. ଚଲବା ।

ଚଣ୍ଡାତକ—ସଂ. ଚ. (ଚଣ୍ଡା=କୋପନା ସ୍ତ୍ରୀ+ଅତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ, ଅକ) Chaṇḍātaka —୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅର୍ଦ୍ଧୋରୁ (କଟି) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଡ଼ା ହୋଇ କଣ୍ଟମାତ୍ର ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ବସ୍ତ୍ର; ଲଦ୍ଦଙ୍ଗା—1. Cloth worn tightly round the waist of females and extending half-way to the thighs; a tight half-pant-like dress worn by ladies.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ପିନ୍ଧିବାଲୋକ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ସଦ୍ଦରେ ଫିଟାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କୁରୁତା; ଜ୍ୟାକେଟ୍ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2 A female jacket.

ଚଣ୍ଡାଧିକାର—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀ ଉତ୍ତ; ଚଣ୍ଡ+ଅଧିକାର)—୧ । ଦେବତାଙ୍କୁ Chaṇḍādhikāra ଅର୍ପିତ ଦେବା ଭୋଗରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଶ (ଝ, ୧୬, ୧୬) ଚଣ୍ଡବଳରୂପେ କଢ଼ା ହୋଇ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରଖା ଯିବାର ବିଧି—1. The custom or practice of a fixed portion out of the offering to a Deity being set apart as 'Chaṇḍa.

[ଦ—ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଭୋଗରେ ଚଣ୍ଡାଧିକାର ନାହିଁ ।]

୨ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ଦେବା ନୈବେଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରୁ ନିଜର ପାରିଶ୍ରମିକ ପାଇଁ ପୂଜକର କେତେକ ଅଂଶ କାଢ଼ି ରଖିବା ଅଧିକାର—୨. The right of a worshipping priest taking out a fixed portion out of the offering for his remuneration.

ଚଣ୍ଡାଳ - ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଚଣ୍ଡ=କ୍ରୁଦ୍ଧ+ଅଳ ଧାତୁ=ଘାରଣ ଦେବା+ Chaṇḍāla କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— ୧ । ଶୂଦ୍ର ଔରସରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ- (ଚାଣ୍ଡାଳ ଅନ୍ୟରୂପ) ଗର୍ଭଜାତ ନୀଚ ବିଶେଷ—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ୍ନ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ୍ର

ଚଣ୍ଡାଳୀ } ସଂ. ସ୍ତ୍ରୀ
ଚଣ୍ଡାଳୀ }
ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀ—ଦେ. ସ୍ତ୍ରୀ

1. A low caste originating from the issue of a Brāhmaṇa woman by a Śūdra male.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନେ ଆବହମାନକାଳରୁ ଚଣ୍ଡାଳ ଜାତିକୁ ଅତି ଘୃଣା-ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ଏମନ୍ତକ ଏମାନଙ୍କ ଛାଇ ଉଚ୍ଚଜାତୀୟ ହିନ୍ଦୁ ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲେ ଉକ୍ତ ହିନ୍ଦୁ ସ୍ନାନ କରି ପବତ୍ର ହୁଏ । ଏମାନଙ୍କ ବସତି ଗ୍ରାମ ବା ନଗରର ବାହାରେ; ଉଚ୍ଚ ଜାତିମାନେ ଯେଉଁ ବାଟେ ଯିବେ ଓ ଯେଉଁ ପୋଖରୀ ବା କୂଅ ବ୍ୟବହାର କରିବେ ଚଣ୍ଡାଳମାନେ ତାହାର ପାଖ ମାଡ଼ିବେ ନାହିଁ; ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ପୂଜିତ ଦେବତାଙ୍କୁ ଏମାନେ ଦର୍ଶନ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ଓ ହିନ୍ଦୁମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟକୁ ପଶିବେ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ଏମାନେ ସୁନା ବା ରୂପାର ବାସନ ବା ଅଳଙ୍କାର ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବେ ନାହିଁ, ଏମନ୍ତ କ ଏମାନେ ଉଚ୍ଚଜାତୀୟ ହିନ୍ଦୁକୁ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଦାନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । କୁକୁର ଓ ଗଧ ପାଳିବା, ମୃତ୍କାର ଓ ମଡ଼ ଉଠାଇବା, ବାଜା ବଜାଇବା, ଉଲେଇ ଓ ଝୋକେଇ ଆଦ ବୁଣିବା, ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ଅପରାଧୀକୁ ବଧ କରିବା, ଏମାନଙ୍କ ଜୀବିକା ଥିଲା । ଏମାନେ ଗୋମାଂସଭୋଜୀ ଓ ମଦ୍ୟପାୟୀ । ଯଜ୍ଞ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ବା ଏମାନଙ୍କ ପାଦ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲେ ଉକ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ମାର୍ ହୋଇଥିଲା । ହିନ୍ଦୁ ସମାଜ ଏମାନଙ୍କୁ କୁକୁର, ଉଡ଼ି ଓ ଗଧ ଆଦିଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ହୀନତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିଲା । ହିନ୍ଦୁ ଗ୍ରାମରେ ଗୃହରେ ରହିବା ଚଣ୍ଡାଳକୁ ଗ୍ରାମରୁ ଉଡ଼ ଦେବାର ବିଧି ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଏହିପର ହୀନ ଅବସ୍ଥା ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ୁଅଛି । ଅନେକ ଚଣ୍ଡାଳ ଏହି ସାମାଜିକ ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ସହି ନ ପାରି ମୁସଲମାନ୍ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ବିସ୍ତାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଚ୍ଚ ଜାତୀୟ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର କ୍ରମଶଃ ବଦଳୁ ଅଛି । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଏମାନଙ୍କୁ ପଞ୍ଚମ (ଅର୍ଥାତ୍ ହିନ୍ଦୁ ୪ ବର୍ଣ୍ଣରୁ ବାହାର ପଞ୍ଚମ ଜାତି) ବୋଲାଯାଏ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରୁ ଏ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟଭାବକଳଙ୍କ ଲୋପ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହିଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଉଚିତ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିନ୍ଦୁ ଗୃହସ୍ଥ 'ବୈଶ୍ୱଦେବ' କରିବା ସମୟରେ କୁକୁର (ଶ), ଚଣ୍ଡାଳ (ଶ୍ୱପଚ) ଓ କୂଅ (କାମୁସ) ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୃହର ବାହାରେ 'ଅନ୍ନବଳି' ଦେଇ ସାରି ପରେ ଭୋଜନ କରୁଥିଲେ ।]

୨ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ନୀଚତମ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତି—

2. The lowest untouchable caste amongst the Hindus.

ଚାଁଡ଼ାଳ
ଚଣ୍ଡାଳ

୩ । ପତିତ ଓ ମହାପାପୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A reprobate and depraved person.

୪ । ପାପୀ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A sinner.

ବିଣ. ସୁଂ—୧ । ପାପକର୍ମୀ—Sinful.

ଚଣ୍ଡାଳଟା } ବି
ଚଣ୍ଡାଳିଆ }

୨ । ନିଷ୍ଠୁର—2. Cruel.

୩ । କ୍ରୂରକର୍ମା—3. Doing evil and vile deeds.

୪ । ନୀଚମନାଃ—4. Mean-minded; vile.

ଦେ. ବି—ହାଡ଼ି; ମେହନ୍ତର ଜାତି—The sweeper-caste (an untouchable class).

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସାଧାରଣ ସ୍ଥାନରୁ ମଇଳା ଓ ବିଷ୍ଠା ଆଦି କାଢ଼ନ୍ତି, ପାଇଖାନା ସଫା କରନ୍ତି, ମଡ଼ ଓ ମଡ଼ା କାଢ଼ନ୍ତି ଓ ବାଜା ବଜାନ୍ତି । ଏମାନେ ଗୋମାଂସ ଓ ମଦ ଖାଆନ୍ତି ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପାଟକବିଶେଷ—

A class of low-caste Śūdras in the district of Ganjam.

ଚଣ୍ଡାଳପକ୍ଷୀ—ସଂ. ବି—କାକପକ୍ଷୀ; କୁଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chaṇḍāḷapakshī The crow.

ଚଣ୍ଡାଳବଲ୍ଲକୀ—ସଂ. ବି (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଚଣ୍ଡାଳ+ବଲ୍ଲକୀ—ଚଣ୍ଡାଳ-ମାନଙ୍କର ବଜାଇବା ଏକପ୍ରକାର ତାରଯୁକ୍ତ (ଚଣ୍ଡାଳୱୀଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର)—କଦ୍ଦୋଲ ୱୀଣା; କେନ୍ଦର୍—
Chaṇḍāḷaballakī A guitar or lute used by low caste people; the beggars' lute.

ଚଣ୍ଡାଳିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚଣ୍ଡାଳ+କ+ଆ)—୧ । ଦୁର୍ଗା; ଚଣ୍ଡିକା—
Chaṇḍāḷikā 1. Durga.

୨ । ଚଣ୍ଡାଳବଲ୍ଲକୀ (ଦେଖ)—

2. Chaṇḍāḷaballakī (See)

୩ । ଔଷଧାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

3. Name of a medicinal tree.

୪ । ଶିମ୍ବାଦି ବର୍ଗର ବର୍ଷାୟୁଃ ବନ୍ୟ ଶାକ ବା କ୍ଷୁପବିଶେଷ—
ବନଚାଁଡ଼ାଳ 4. The Telegraph plant; Desmodium Gajrans.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ୧୫।୨ ହାତ ବଢ଼େ; ଶିମ୍ବିପତ୍ର ପତ୍ର କି ପର୍ଣ୍ଣ; ପାଖର ଦୁଇ ପର୍ଣ୍ଣି ଗରମ ସମୟରେ ଉପରକୁ ଉଠେ ଓ ଥଣ୍ଡାବେଳେ ତଳକୁ ପଡ଼େ. ଯୋଗେଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ।]

ଚଣ୍ଡାଳିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚଣ୍ଡାଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀ (ଦେଖ)—
Chaṇḍāḷinī Chaṇḍāḷuṇī (See)
(ଚଣ୍ଡାଳି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଚଣ୍ଡାଳିନୀ; ଚଣ୍ଡାଳ ଶବ୍ଦରେ ଔଡ଼ିଆ ସ୍ତ୍ରୀବାଚକ ଈକାର ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ; ଭୁଲ. ଉମୁଣୀ, ଶବରୁଣୀ, କନ୍ଧୁଣୀ)—୧ । ଚଣ୍ଡାଳର ସ୍ତ୍ରୀ—
Chaṇḍāḷuṇī 1. A woman of the 'chaṇḍāḷa' caste.
ଚଣ୍ଡାଳୀନ

ଗୃହଜାତଯାକ ଦ୍ୱେଷେଣ ଏକଜାତ
କରିବେ ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀ ସଙ୍ଗରେ ସୁରତ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ, ବନ ।

୨ । ମେହନ୍ତରଣୀ—2. A sweeper woman.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ମୂଳ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ରୂପାନ୍ତରୋତ୍ତରୋକ୍ତ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜାଯାଇ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ

୩ । ପାପିନୀ—3. Sinful woman; a female sinner.

୪ । ନିଷ୍ଠୁର ସ୍ତ୍ରୀ—4. Hard-hearted or cruel woman.

୫ । ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ; ନଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ; ଦୁଷ୍କର୍ମକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—5. A reprobate or depraved woman.

ଚଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଫ. ଚଣ୍ଡ)—୧ । ଦୁଷ୍ଟ; କ୍ରୂରକର୍ମା; Chaṇḍiā କୁରୁରୁଣ୍ଡିଆ—1. Wicked (person); wanton. (ଚଣ୍ଡେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବୁଲ୍ଲା—2. Vagabond.

ଚଣ୍ଡିକା—ସଂ. ବି (ଚଣ୍ଡ+କ+ଆ)—୧ । ଚଣ୍ଡୀ (ଦେଶ) Chaṇḍikā 1. Chaṇḍī (See).

୨ । ଗାୟତ୍ରୀଦେବୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The Gāyatrī formula personified.

ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କୋପନା; ଦୁଷ୍ଟା—1. Shrewish; irritable (woman).

୨ । କଳହୁଡ଼ୀ—2. Quarrelsome (woman).

ଚଣ୍ଡିମା—ସଂ. ବି (ଚଣ୍ଡ+ଭାବେ. ଇମନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—Chaṇḍimā ୧ । ଚଣ୍ଡତା, ପ୍ରଚଣ୍ଡତା—1. Ferocity.

୨ । ଉଗ୍ରତା—2. Violence.

୩ । କ୍ରୋଧ—3. Wrath; passion.

୪ । କୋପନସ୍ୱଭାବ—4. Wrathfulness.

ଚଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବି. (ଚଣ୍ଡ+ଈ)—୧ । ଦୁର୍ଗା; ଘାଙ୍ଗଟାଙ୍କର ଅସୁରବଧ୍ୟଂଶୀ Chaṇḍī ଦଶଭୁଜବିଶିଷ୍ଟା ଅବତାର—1. Goddess Durgā (in her incarnation of demon-killer with 10 arms).

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ୮ ପୀଠ ସ୍ଥାନରେ ଚଣ୍ଡୀଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବିଗ୍ରହ ଅଛନ୍ତି । ବାଣପୁରରେ ଭଗବତୀ, ପୁରୀରେ ବିମଳା, କାକଟପୁରରେ ମଙ୍ଗଳା, ଝଙ୍କଡ଼ରେ ଶାରଳା, ଯାଜପୁରରେ ବିରଜା, ବାଙ୍କିରେ ଚଣ୍ଡିକା, ସମ୍ବଲପୁରରେ ସମଲ୍ଲାଇ, ଓ ଭାଲତେରରେ ହିଙ୍ଗଳା । ଏମାନେ ପରମ ବୈଷ୍ଣବୀ ଓ ଦ୍ୱାରରେ ଜଗାମଳା ଧର ଅଛନ୍ତି ।]

୨ । ଅତି କୋପନା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A wrathful or termagant woman; a shrewish woman; virago.

ବାମନର କପୋଳେ ଚଣ୍ଡୀସ୍ୱରୂପା—ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୩ । କଳହୁଡ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀ—3. A quarrelsome woman.

୪ । ତ୍ରୟୋଦଶାକ୍ଷର ଶ୍ଲୋକବିଶେଷ—4. Name of a Sanskrit metre of 13 syllables.

ଦେ.ବି.—(ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣ) ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ଦେବୀମାହାତ୍ମ୍ୟ; ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଶୁମ୍ଭନିଶୁମ୍ଭ, ମହିଷାସୁର, ଚଣ୍ଡମୁଣ୍ଡାଦି ଅସୁରବଧକାହିନୀାତ୍ମକ ଗ୍ରନ୍ଥ—A part of the Mārkaṇḍeya Purāṇa describing the prowess and doings of Durgā in killing many wicked demons.

ଦେବ ଚରିତ୍ର ଏବଂଚ ଶତାବାହ୍ୱତି ଚଣ୍ଡୀ ଗୁଣାଇବ—ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

[ଦ୍ର—ଦୁର୍ଗା ଚଣ୍ଡୀରୂପରେ ଶୁମ୍ଭନିଶୁମ୍ଭ, ରକ୍ତବୀଜ, ଚଣ୍ଡମୁଣ୍ଡ, ମହିଷାସୁର ପ୍ରଭୃତି ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ବଧ କରିଥିଲେ ।]

ଚଣ୍ଡୀ ଗୁଣା—ଦେ. ବି—୧ । ଅନୁଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଚଣ୍ଡୀପାଠ—Chaṇḍī guṇā 1. Recital of 'Chaṇḍī Purāṇa' in a low voice.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚଣ୍ଡୀଗୁଣିବା ଭଳି କୋପରେ ଅନୁଚ୍ଚ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରିବା—2. Grumbling due to rage.

ଦେ. ବିଣ—ଚଣ୍ଡୀପାଠକାରୀ—Reciting the Chaṇḍī Purāṇa.

ଚଣ୍ଡୀ ଗୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନୁଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଚଣ୍ଡୀପାଠ କରିବା—Chaṇḍī guṇibā 1. To recite or read 'Chaṇḍī-purāṇa' in a low voice.

୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ; ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ରୋଧ ବା ଅଭିମାନରେ ଗୁଣୁ-ଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରିବା—2. (figurative) To grumble with rage.

ଚଣ୍ଡୀଦାସ—ସଂ. ବି—ଚଣ୍ଡୀଙ୍କର ସେବକ—Chaṇḍīdāsa A worshipper devoted to Goddess Chaṇḍī.

ଦେ. ବି—ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବଙ୍ଗୀୟ କବିବିଶେଷ—A Bengalee classical poet of the 15th century.

[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ସ୍ୱାରଭୂମି ଜିଲ୍ଲାରେ ଖ୍ରୀ.୧୪୧୭ ରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଖ୍ରୀ ୧୪୭୭ ରେ ମୃତ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଗୀତଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ନାମକ ବଙ୍ଗଳା ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତା । ଏ ବଙ୍ଗୀୟ କବି ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଓ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ । ଚଣ୍ଡୀ-ଦାସଙ୍କ ସମସ୍ତ ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟ ରଚନାର ଆଦିକାଳ । ଏହାଙ୍କ ରଚନା ସରଳ ଓ ମଧୁର ଥିଲା । ଏହାଙ୍କ ଗୀତମାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟଭକ୍ତଙ୍କର ଆଦରର ସାମଗ୍ରୀ ।]

ଚଣ୍ଡୀପର୍ବ—ଦେ. ବି—ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ—Chaṇḍīparba The festival of Durgāpūjā.

ବଡ଼ାଇଲ ବେଗେ ଚଣ୍ଡୀପର୍ବ ଘୋଷ ପଶୁ ଖଣ୍ଡି
ରକ୍ତସ୍ନାନ ପାନବୋଲେ ଓଷ୍ଠ ରଞ୍ଜନ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଚଣ୍ଡୀପାଠ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚଣ୍ଡୀ+ପାଠ)—Chaṇḍīpāṭha ଦେବୀମାହାତ୍ମ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥର ଆବୃତ୍ତି—Recital of the text of Chaṇḍī Purāṇa.

ଚଣ୍ଡୀପୂଜା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚଣ୍ଡୀ+ପୂଜା)—୧ । ଚଣ୍ଡୀ ବା Chaṇḍīpūjā ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଉପାସନା—2. Tho worship of the Goddess Chaṇḍī.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୍ଯ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଉଅ	ଈ	ଙ

୨ । ଦୁର୍ଗାପୂଜା; ଶାରଦୀୟ ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ—2. The annual autumnal ceremony of worshipping Goddess Durgā.

ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣ—ଫ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଚଣ୍ଡୀ + ପୁରାଣ) -- ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ଦେବୀମାହାତ୍ମ୍ୟ—

Chaṇḍipurāṇa

A part of the Mārkaṇḍeya Purāṇa describing the prowess and doings of Durgā in her incarnation of Chaṇḍī.

[ଦ୍ର—ଏହ୍ନ ଆଖ୍ୟାୟିକାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ଅଛ ସେ ସୁରଥ ନାମରେ ଜଣେ ପ୍ରଜାପାଳକ ରାଜା ଥିଲେ; ସେ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରାଜିତ ହୋଇ ଅମାତ୍ୟାଦିପରିତ୍ୟକ୍ତ ଓ ଋକ୍ଷରାଜ୍ୟ ହେଲେ । ଅମାତ୍ୟାଦଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ଧନ ଅପହୃତ ହେବାରୁ ସେ ମୃଗୟା-ଛଳରେ ବଣକୁ ଯାଇ କୌଣସି ମୁନଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ କିଛିକାଳ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ; ତଥାପି ନିଜ ରାଜ୍ୟର ମମତା ତାଙ୍କ ଚିତ୍ତରୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରୁଥାଏ । ଏହ୍ନ ସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଧନଲୋଭରେ ବିତାଡ଼ିତ ସମାଧି ନାମରେ ଜଣେ ବୈଶ୍ୟ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ; ସେ ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ଭଦ୍ରଙ୍କ ଗୃହର ମମତାଦ୍ୱାରା ବ୍ୟଥିତ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ସୁରଥ ଏବଂ। ଦେଖି ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରସ୍ପଦାତା ମୁନଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ:—ଯେଉଁ ଅମାତ୍ୟ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁତ୍ର ଆଦ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଘରୁ ପଳାଇ ଆସି ଏ ଆଶ୍ରମରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ଅଛୁଁ ପୁଣି ସେହ୍ନ ଦୁର୍ବୃତ୍ତମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଉଅଛି କାହିଁକି ? ମୁନ ଉତ୍ତର କଲେ:—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ମହାମାୟା ପ୍ରଭାବରୁ ପ୍ରାଣିଗଣ ମମତାରୂପ ଆବର୍ତ୍ତରେ ଓ ଫସାରର ମୋହଗର୍ତ୍ତରେ ପଡ଼ୁଅଛନ୍ତି; ଏହ୍ନ ବିଷ୍ଣୁମାୟା ଜଗତକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛ, ପାଳନ କରୁଅଛ ଓ ସଂହାର କରୁଅଛ; ଏହ୍ନ ମାୟା ଜୀବକୁ ମୋହରେ ପକାଏ, ବିଶ୍ୱବାସୀଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରେ ଓ ବିଶ୍ୱକୁ ବ୍ୟାପି ଅଛି; ରାଜା ପଚାରିଲେ:— ସେ ମହାମାୟା କିଏ ? ମୁନ ସେହ୍ନ ଯୋଗମାୟାଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ଓ ଉତ୍ପତ୍ତି ଆବିର୍ଭାବ ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ:--ମହାପ୍ରଳୟରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଅଭିଭୂତ କରିଥିବା ଯୋଗନିଦ୍ରା ସେହ୍ନ ଅଷ୍ଟଭୁଜ ଓ ଦେବତା-ମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ଦୁଷ୍ଟ ଦାନବମାନଙ୍କୁ ବଧ କରିବାକୁ ସେ ଯୁଗେଯୁଗେ ପୃଥିବୀରେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି; ସେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଓ ଅନ୍ୟ ଦେବତାମାନଙ୍କର ଶକ୍ତିସମୂହ ଓ ଦେବଶକ୍ତିର ସମଷ୍ଟି ଅଟନ୍ତି; ସେ ମହିଷାସୁର, ଧୂମ୍ରଲୋଚନ, ଚଣ୍ଡ, ମୁଣ୍ଡ, ରକ୍ତବୀଜ, ଶୁମ୍ଭ ଓ ନିଶୁମ୍ଭ ରାକ୍ଷସଙ୍କୁ ବଧ କରିଥିଲେ ଓ ପରେ ପୁଣି ସେତେବେଳେ ରାକ୍ଷସମାନେ ମାଡ଼ିବେ ସେ ସେହ୍ନ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ବଧ କରିବାକୁ ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବେ ବୋଲି ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ବର ଦେଇ ଅଛନ୍ତି; ତାଙ୍କର ପୂଜା କଲେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସର୍ବ ପାପ, ସର୍ବ ଦୁଃଖ ଓ ସର୍ବ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରୁ ମୁକ୍ତ ହେବେ । ସୁରଥ ଓ ସମାଧି ମୁନଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଶୁଣି ସେହ୍ନ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ମୃଣ୍ମୟୀ ପ୍ରତିମା ନିର୍ମାଣ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ପୂଜା କଲେ । ଏହ୍ନ ପୂଜାର ଫଳରେ ସୁରଥ ରାଜ୍ୟ ପାଇଲେ, ବୈଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଗୃହକୁ ଫେରିଯାଇ ସୁଖଭୋଗ କଲେ । ଏହ୍ନ ସବୁ ବିଷୟ ୧୩ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

ଚଣ୍ଡୀମଣ୍ଡପ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଚଣ୍ଡୀ + ମଣ୍ଡପ)—

Chaṇḍīmaṇḍapa

୧ । ଯେଉଁ ମଣ୍ଡପ ବା ମେଚ୍ଛରେ ଚଣ୍ଡୀପାଠ ଓ ବାର୍ଷିକ ଶାରଦୀୟ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ହୁଏ—

1 An open thatched pavillion where Chaṇḍī Purāṇa is recited and Durga is worshipped during the month of Āświna.

୨ । ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ଠାକୁରାଣୀ-ମଣ୍ଡପ—

2. The temple of the village Goddess where villagers perform their common worship and assemble for social purposes.

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଅନେକ ଗ୍ରାମରେ ଚଣ୍ଡୀମଣ୍ଡପ ଅଛ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନେକ ଗ୍ରାମରେ 'ଜଗବନ୍ଧୁଙ୍କୀ' ଓ ଗ୍ରାମ ଦେବତାଙ୍କ ମଣ୍ଡପ ବା ମନ୍ଦିରସାନ ଅଛ । ସାଧ୍ୱେବମାନଙ୍କ 'କ୍ଲବ୍' ଘରେ ଯେଉଁପର ଗ୍ରାମବାସୀ ବା ସ୍ଥାନୀୟ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ବଇଠକ କରନ୍ତି ଓ ନାନାବି ବିଷୟର ଚର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ତି, ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଚଣ୍ଡୀମଣ୍ଡପରେ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଜଗବନ୍ଧୁଙ୍କୀ ଓ ଠାକୁରଘର ସାନଙ୍କରେ ସେହ୍ନଭା ହୁଏ ।]

ଚଣ୍ଡୁ—ସ. ବ. (ଚଣ୍ଡ ଧାତୁ + ସଜ୍ଞାର୍ଥେ ଉ)—ଇନ୍ଦୁର; ମୂଷା—

Chaṇḍu

Rat.

ଚଣ୍ଡୁ
ଚଂଡୁ

ଦେ. ବ. (ସ. ଚଣ୍ଡ=ଉଗ୍ର)—ଅଫିମରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଧୂମ୍ରପାନପଦାର୍ଥ ସେବିତ ଉତ୍ତ ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—A highly intoxicating smoking preparation of opium; chandoo.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୁଲ୍ ବା ମଦତ୍ତ ଅପେକ୍ଷା ଉତ୍ତରର ନଶା ଜନ୍ମାଏ; ଗୁଲ୍ ପତ୍ର ହୁକ୍କାନଳୀଦ୍ୱାରା ଚଣ୍ଡୁର ଧୂମ୍ରପାନ କରିଯାଏ; ଚୀନାମାନେ ବେଶି ଚଣ୍ଡୁ ପିଅନ୍ତି । ଅଫଗାନସ୍ଥାନରୁ ଚଣ୍ଡୁ ଭଲର ହୋଇ ହଳସ୍ଥାନକୁ ଆସେ । ଅଫିମରୁ ପାଣିଆଁ କରି ଶୁଣି ନଆଁରେ ବସାଇ ଲୋକେ ଚଣ୍ଡୁ ତିଆର କରନ୍ତି— ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର; ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରେଜୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଅଛି ।]

ଚଣ୍ଡୁଖୋର—ଦେ. ବିଶ—ଯେ ଚଣ୍ଡୁ ନାମକ ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟର ଧୂମ୍ରପାନ କରେ; ଯେ ଚଣ୍ଡୁ ପିଏ—Chaṇḍu-smoker.

Chaṇḍukhor

ଚଣ୍ଡୁଖୋର; ଚଂଡୁଲ

(ଚଣ୍ଡୁବାଜ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଣ୍ଡୁଲ—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସୁନ୍ଦର ଚରଉଆ ପକ୍ଷୀ—

Chaṇḍula

A kind of beautiful lark; the skylark; Alonda Gulgula.

(ଚଣ୍ଡୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବାର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ବାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ବାଦ୍' ଖୋଜନ୍ତୁ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖନ୍ତୁ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖନ୍ତୁ ।

[ଦ୍ର—ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ମାଟିଆ; ଏ ଗଛରୁ ସୁନ୍ଦର ବସା ନିର୍ମାଣ କରେ ଓ ଏହାର ପତ୍ର ସୁମଧୁର ।]

ଚଣ୍ଡୁଶ୍—ଦେ. ବ—ଚଣ୍ଡୁ (ଦେଖ)
Chaṇḍuś Chaṇḍu (See)

ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି. (ଚଣ୍ଡ + ଈଶ୍ୱର)—୧ । ଶିବଙ୍କର ଅନୁଚର-
Chaṇḍeśwara ବିଶେଷ—1. The chief attendant of Śiba and the participator of a fixed portion of food offered to Śiba.

[ଦ୍ର—ମହାଦେବଙ୍କୁ ନିବେଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ ବା ଏକଦଶମାଂସ ବା ଷୋଡ଼ଶାଂସ ଏହାଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରାଯାଏ ।]

୨ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଶଙ୍କରଧାତୁ ଶିବଙ୍କର ଏକରୂପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); ଶିବମୂର୍ତ୍ତିବିଶେଷ—2. A red-tinted image or incarnation of Śiba.

୩ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଈଶାନ-କୋଣରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମନ୍ଦିରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଶିବଲିଙ୍ଗ-ବିଶେଷ – 3. One of the images representing God Śiba set up in a separate temple, to the north-east of the Lingarāja temple of Bhubaneswar, to whom separate offering isd aily offered.

[ଦ୍ର—ଭୁବନେଶ୍ୱରସ୍ଥ ଲିଙ୍ଗରାଜ ସାଧାରଣ ଶିବ ନ ଥାଇ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ଲିଙ୍ଗ ଅଟନ୍ତି, ଅତଏବ ତାଙ୍କ ଭୋଗରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଶ ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗ ହୁଏ ନାହିଁ; ସେ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ଲିଙ୍ଗ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଭୋଗରେ ଚଣ୍ଡାଶ୍ୱକାର ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ସାଧାରଣ ଶିବଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ପ୍ରସାଦକୁ ସମସ୍ତେ ଖାଇ ପାରନ୍ତି (ଶିବପୁରାଣ, ଲିଙ୍ଗପୁରାଣ) । ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଭୋଗରୁ ଚଣ୍ଡ କଢ଼ାଯାଇ ନଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭୋଗ ଦିଆ ଯାଏ ।]

ଚତ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—1. To pray.
Chat (root) ୨ । ଗମନ କରିବା – 2. To go.
୩ । ଲୁଚିବା—3. To hide one's self (M. W.).
୪ । ମାଗିବା—4. To beg.

ଚତ୍ତର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚତ୍ୱର;ଚତୁଃ+ତ୍ରି)-୧ । ଗୋଲ ସମତଳ ଭୂମି-
Chatarā 1. A circular plot of level ground.
ଚାତାଳ ତଲିଆ ୧ । ଜଳାଶୟ ମଧ୍ୟରେ ଦଳଆଦ ଦ୍ୱାରା ଆବୃତ ହୋଇ ନ ଥିବା ଜଳର ଉପରଭାଗର ବିସ୍ତୃତ ଅଂଶ—
2. A wide expanse or plot of the surface of a tank not overgrown or covered with aquatic grass or reeds.
୩ । ଜଳସଞ୍ଚୟ ନିମନ୍ତେ ଭୂମିରେ ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ଅଗଭୀର ଗୁରୁକୋଣିଆ ଗାତ—3. A square shallow pit dug in the ground for storing oozing water.
୪ । ଅଗଭୀର ବଡ଼ ଜଳାଶୟ; ଜୋଡ଼—
4. A wide expanse of shallow water.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ବିସ୍ତୃତ—1. Extensive; wide.
୨ । ବିସ୍ତୃତ ବହୁଶାଖାଯୁକ୍ତ(ବୃକ୍ଷ); ଛାଏଁଳା—2 Bushy (tree); spreading over a large area.

ଚତରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚତ୍ୱର; ସଂ. ଛତ୍ର)—
Chatarāibā ୧ । (ଅକର୍ମକ) ଅଧିକତର ବିସ୍ତୃତ କରିବା—
ଛାତଳାନ ଛିତାନା 1. To make more extensive; to widen.
୨ । (ଅକର୍ମକ) ବହୁ ଶାଖା ମେଲିବା; ଛତା ପରି ବିସ୍ତୃତ (ଚତରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ହେବା—2. To bifurcate or shoot out or spread into numerous branches like an umbrella.
୩ । (ସକର୍ମକ) ଖେଲାଇ ଦେବା—
3. To thin out; to scatter; to spread.

ଚତରୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଆଠମଣ୍ଡିକ) ବ—ଚଉପତ୍ର; ପତରଠୋଙ୍ଗା—
Chatarī A pot or cup made of leaves sewn together.

ଚତୁଃ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ଗୁର—
Chatuḥ Four.

[ଦ୍ର—ଚତୁଃର ବ୍ୟବହାର କେବଳ ସଂସ୍କୃତରେ ହୁଏ, ବଙ୍ଗୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଏଥିର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବା ସନ୍ଧି ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ଶବ୍ଦମାନ ଓଡ଼ିଆରେ ଚଳେ । ଯଥା—ଚତୁଃସୀମା; ଚତୁରଙ୍ଗ ।]

ଚତୁଃପଞ୍ଚାଶ—ସଂ. ବିଣ. (ଚତୁଃ+ପଞ୍ଚାଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥ ଅ.)—
Chatuḥpañchāśa ୫୪ର ପୂରକ—Fiftyfourth (M.W).
(ଚତୁଷ୍ପଞ୍ଚାଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚତୁଃପଞ୍ଚାଶତ୍—ସଂ. ବି. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଚତୁଃ ଅଧିକ ପଞ୍ଚାଶତ୍)—
Chatuḥpañchāśat ପଚାଶରୁ ଚାରି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ଚତୁରାନ;
(ଚତୁଷ୍ପଞ୍ଚାଶତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୫୪—54; Fiftyfour.

ସଂ. ବିଣ—ଚତୁରାନ ସଂଖ୍ୟକ—
Numbering fiftyfour.

ଚତୁଃପଞ୍ଚାଶତ୍ତମ—ସଂ. ବିଣ—୫୪ର ପୂରକ—
Chatuḥpañchāśattama Fiftyfourth.
(ଚତୁଷ୍ପଞ୍ଚାଶତ୍ତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱ—ସଂ. ବି—୧ । ଗୁରୁଦଗ—Four corners or points of the compass.
Chatuḥpārśwa
୨ । ସବୁଆଡ଼—2. All sides.
୩ । ଗୁରୁପାଖ—3. Four sides e.g. north, south, east and west.
(ଚତୁଷ୍ପାର୍ଶ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ବର୍ଗକ୍ଷେତ୍ରର ୪ଟି ବାହୁ—
4. The four sides of a square (Wilson).

[ଦ୍ର—ଚତୁର୍ଥାଶ ଶବ୍ଦ ଅବ୍ୟାକରଣିକ ଅଟେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଟ୍ଟ

ଚତୁଃଶତ—ଫ. ବ. (ଚତୁଃ+ଶତ)—୧ । (ଦ୍ୱିଗୁ) ଚାରିଶହ—
Chatuḥsata 1. Four hundred; 400.

୨ । (ମ. ଘ. ଲୋ; ଚତୁରଧିକଶତ) ଏକଶହ ଚାରି—
2. One hundred and four; 104 (M. W.)

ଚତୁଃଶଫ—ଫ. ବହ. ସଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ+ଶଫ)—
Chatuḥsapha ଯେଉଁ ଜୀବର ୪ଟି ଖୁର ଅଛି—
(ଚତୁଃଶଫା—ସ୍ତ୍ରୀ) Four-hoofed (animal).

ଚତୁଃଶାଖ—ଫ. ବହ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଚାରିଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ—
Chatuḥsākha 1. Having four branches; pointing to the 4 sides of the compass.

୨ । ଚାରିଗୋଟି ଶାଖା ବା ଅଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ (ଯଥା—ବେଦ)—
2. Having four component parts.

ଫ. ବ—(ଏହାର ଦୁଇ ହାତ ଓ ଦୁଇ ଗୋଡ଼ ଏହି ୪ ଶାଖା ଥିବାରୁ) ଦେହ; ଶରୀର—Body (M. W.)

ବେ. ବ—ବେଦ—The Bedas (4 in number).

ଚତୁଃଶାଳ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ+ଶାଳା)—
Chatuḥsāla ୧ । ଯେଉଁ କୋଠାରେ ୪ଟି କାମରା ଅଛି—
ଚତୁଃଶାଳକ; ଚତୁଃଶାଳା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. A building with 4 halls (M. W.).

୨ । ଚାରି ଦଗରେ ୪ଟି କୋଠରି ବା କାମରା ଥିବା ବଡ଼ଘର—
2. A square four roomed house.

୩ । ଚାରିପାଖେ ୪ଟି ଘରଦ୍ୱାର ଆବଦ୍ଧ ଖଞ୍ଜା—
3. A square courtyard enclosed by 4 houses on the 4 sides facing each other.

ଚତୁଃଶୃଙ୍ଗ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ+ଶୃଙ୍ଗ)—
Chatuḥsṛuṅga ୧ । ଯେଉଁ ଜୀବର ୪ଟି ଶିଙ୍ଗ ଥାଏ; ଚତୁଶିଙ୍ଗା—
1. Four-horned (animal).

୨ । ଯେଉଁ ପର୍ବତର ୪ଟି ଶୃଙ୍ଗ ଥାଏ—
2. Four-peaked (mountain).

ଚତୁଃଷଷ୍ଟ—ଫ. ବ. (ଚତୁଃଷଷ୍ଟି+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—ଚତୁଷଠି ସଂଖ୍ୟାର
Chatuḥshashṭa ପୂରଣ—Sixtyfourth (M. W.)

ଚତୁଃଷଷ୍ଟି—ଫ. ବ. (ସ. ଘ. ଲୋ; ଚତୁରଧିକ ଷଷ୍ଟି)—
Chatuḥshashṭi ଷାଠିଏରୁ ଚାରି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ଚତୁଷଠି; ୬୪ ସଂଖ୍ୟା—64; Sixtyfour.

ଫ. ବଣ.—ଚତୁଷଠି ସଂଖ୍ୟକ—
Numbering sixtyfour.

ଚତୁଃଷଷ୍ଟିତମ—ଫ. ବଣ—୬୪ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—
Chatuḥshashṭitama 64th; sixtyfourth.

ଚତୁଃଷ୍ଟୋମ—ଫ. ବ. (ଚତୁଃ+ସ୍ତୋମ)—
Chatuḥshṭoma ୪ଟି ଅଂଶ ଥିବା ବୈଦିକ ସ୍ତବବିଶେଷ—
(ଚତୁଷ୍ଟୋମ—ଅନ୍ୟରୂପ) A vedic hymn consisting of 4 parts.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୨ୟ, ୩ୟ ଓ ୪ର୍ଥ ଅଂଶରେ ପୂର୍ବାଂଶ ଅପେକ୍ଷା ୪ଟି ଲେଖାଏଁ ଅଧିକ। ଶ୍ଲୋକ ଥାଏ M. W.]

ଚତୁଃଶଙ୍କର—ଫ. ବ. (ଚତୁଃ+ଶଙ୍କର)—
Chatuḥsaṅkara (ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଶା) ଯେଉଁ ମକଦ୍ଦମାରେ ୪ଟି କାରଣର କାରଣ ଏକାଧିକ ମିଶିଥାଏ (ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ)—
(Hindu Law) A lawsuit in which there is multiplicity of (four) causes of action. (M. W.)

ଚତୁଃସନ—ଫ. ବ. (ଚତୁଃ+ସନ; ଯେଉଁ ଚାରି ଜଣଙ୍କ ନାମର ଆଦ୍ୟରେ 'ସନ' ଅଛି)—
Chatuḥsana 'ସନ' ପଦ ଆଦ୍ୟରେ ଥିବା (ସନକ, ସନନ୍ଦ, ସନତ୍କୁମାର ଓ ସନାତନ) ନାମଚତୁଷ୍ଟୟଯୁକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଚାରି ପୁତ୍ର—
The four sons of Brahmā whose names begin with the 2 letters 'Sana'.

ଉତର ବଟେ ଉଗବାନ
କାଉ ହୋଇଲେ ଚତୁଃସନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଫ ବଣ—ଯହିଁରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଉପରୋକ୍ତ ୪ ପୁତ୍ର ଥାଆନ୍ତି—
Containing the above four sons of Brahmā (M. W.).

ଚତୁଃସପ୍ତତ—ଫ. ବଣ. (ଚତୁଃସପ୍ତତି+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—
Chatuḥsaptata ଚଉସ୍ତରର ପୂରଣ—
Seventyfourth. (M. W)

ଚତୁଃସପ୍ତତି—ଫ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧାରୟ; ଚତୁଃ+ସପ୍ତତି)—
Chatuḥsaptati ଚଉସ୍ତର; ୭୪—74.
ବଣ—ଚଉସ୍ତରସଂଖ୍ୟକ—74 in number.

ଚତୁଃସପ୍ତତିତମ—ଫ. ବଣ. (ଚତୁଃସପ୍ତତି+ପୂରଣାର୍ଥେ. ତମ)—
Chatuḥsaptatitama ଚଉସ୍ତରର ପୂରଣ—
Seventyfourth.

ଚତୁଃସମ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ+ସମ=ସମଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ)—
Chatuḥsama ୧ । (ବୈଦ୍ୟକ) ସମଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟ-ଚତୁଷ୍ଟୟ; ଚତୁସମ (ଲବଙ୍ଗ, ହରଡ଼ା, ସୈନ୍ଧବ, ଓ ଯୁଅଣି)—1. A collection of four drugs (cloves, rocksalt, myrobalan and caraway)

୨ । ସମଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟଚତୁଷ୍ଟୟ (ଚନ୍ଦନ, ଅଗୁରୁ, କସ୍ତୁରୀ ଓ କୁଙ୍କୁମ)—2. A collection of four scented articles (sandal, aloe-wood, musk and saffron).

୩ । ଏକତ୍ର ମିଶ୍ରିତ କର୍ପୂର, କସ୍ତୁରୀ, ଜାଫ୍ରାନ୍‌କେଶର ଓ ଚନ୍ଦନ—3. A mixture of 4 unguents, (viz camphor, musk, saffron and sandal.)

ଶ୍ରୀଙ୍କରେ ସେନ ଚତୁଃସମ
ସୌରର ଗନ୍ଧେ ମନୋରମ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅସର ପୂର୍ବାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାରୁ ଶବ୍ଦ ତୋଳିଲେ ତେବେ ଏ ବ୍ୟତାରୋଟରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସସ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରନ୍ତୁ ଶବ୍ଦ ତୋଳନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା—
'ଚାଲ' ନ ମିଳିଲେ 'ଚାଲ' ତୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଚତୁଃସହସ୍ର—ସଂ. ବି. (ଚତୁଃ + ସହସ୍ର)—
Chatuḥsahasra ୧ । (ଦ୍ୱିଗୁ) ଚାରି ହଜାର—
1. Four thousand; 4000.
୨ । (ମ. ପ. ଲୋପ; ଚତୁରଧିକ ସହସ୍ର)—
ଏକ ହଜାର ଚାରି ସଂଖ୍ୟା—
2 One thousand and four; 1004 (M. W.)

ଚତୁଃସୀମା—ସଂ. ବି—ଚାରି ଦିଗର ସୀମା ବା ସରହଦ; ଚୌହଦ୍ଦି—
Chatuḥsīmā The borders or boundaries on 4 sides; the northern, southern, eastern and western boundaries of a thing or place.

ଚତୁଃସ୍ତନା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ + ସ୍ତନ + ଆ)—
Chatuḥstanā ଚାରିଟି ଚର ଥିବା (ଗାଈ)—
(ଚତୁସ୍ତନା—ଅନ୍ୟରୂପ) (a cow) Having four nipples.

ଚତୁର୍—ସଂ. ବି. (ଚତ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଉର୍ ,—
Chatur ଚାରି—Four
ସଂ. ବିଣ—ଚାରି ସଂଖ୍ୟକ—Numbering four
[ଦ୍ର—ଚତୁଃଶବ୍ଦ ପର ଏ ଶବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ଓଡ଼ିଆରେ ନାହିଁ ।]

ଚତୁର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚତ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି + କର୍ତ୍ତୃ. ଉର) —୧ । ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ; ଚାଲାକ—
(ଚତୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1, Clever; ingenuous.

ଚତୁରଜ୍ଞ
ଚତୁରତ୍ତ
ଚତୁର୍ଯ୍ୟ
ଚତୁର୍ତ୍ତ
ବି.

ବୋଲେ ଅଟନ୍ତି ଦୋଣ ଚତୁର କଣା ବୁଝ ଥିଲ ତୁନ ଚତୁର ।
ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶ ବଲସ ।

୨ । ନିପୁଣ; କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ; କର୍ମଠ—
2. Expert; dexterous.
୩ । କୌଶଳୀ—3. Crafty; shrewd.
୪ । ଧୂର୍ତ୍ତ—4. Fraudulent.
୫ । ଚଞ୍ଚଳଅ—5. Swift; quick; brisk (M. W.)
। ନେତ୍ରଗୋଚର—6. Visible (M. W.).
୭ । ସୁନ୍ଦର; ମନୋହର—7 Beautiful; charming.
ସଂ. ବି—୧ । ଚାରି (ସଂଖ୍ୟା) —1. Four.
୨ । ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନା—2. Army consisting of 4 arms or divisions. (viz. Elephants, cars, cavalry and infantry)

ବଧବନୁ ଚତୁର ଅଉନଙ୍କେ ଅଟୁର ସଦ୍ରାବ ଦୃଷ୍ଟ ଦେଇ ଯେ ।
ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୩ । (ଚତ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଉର) ଗୋଲ ତକିଆ—
3. A circular pillow.
୪ । ହସ୍ତିଶାଳା—4. A stable for elephants.
୫ । ରୋହୀମାଛ—5. The fish Cyprinus Rohita. (M. W.).

ବି. ବିଣ. (ସଂ. ଚତୁର୍)—ଚାରିସଂଖ୍ୟକ—Four in number.
ତେବେ ଅଟନ୍ତି ଦୋଣ ଚତୁର
ବଳାନ୍ତୁଥ ଥିଲ ତୁନ ଚତୁର । ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଚତୁରଂଶ—ସଂ. ବି. (ବ୍ରିଗୁ; ଚତୁଃ + ଅଂଶ) —ଚାରି ଭାଗ—
Chaturaṁsa Four parts.
(ଚତୁରଂଶିତ—ଅନ୍ୟରୂପ। ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି) —୧ । ଚାରି-ଭାଗରେ ବଣ୍ଟା—1 Divided into 4 parts.
୨ । ଚାରିପେଜୀ; ଏକଫର୍ଦ୍ଦ କାଗଜ ଚାରିପୃଷ୍ଠାରେ ଛପା ହୋଇଥିବା (କାଗଜ)—2 Quarto (paper).
୩ । ଚତୁରଂଶିଆ; ଚାରିକୋଣିଆ—
3 Square; quadrangular.
୪ । ଚାରିଟି ସମଭଲବିଶିଷ୍ଟ—
4. Having four equal surfaces.

ଚତୁରକ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ପୁଂ. (ଚତୁର + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—
Chaturaka ଚତୁର (ଦେଖ)
(ଚତୁରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Chatura (See)

ଚତୁରକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ + ଅକ୍ଷି)—୧ । ଚାରିଆଖି ବିଶିଷ୍ଟ—
Chaturakṣa 1. Four-eyed.
(ଚତୁରକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସାମନାସାମନି ଭେଟ ହେବା (ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. (two persons) Meeting each other face to face; confronted with each other.
ଗୁରୁଅଙ୍କୁ ଏହା କ କରି, ଚତୁରକ୍ଷ କେବେ ନ ହେଲ ପରି ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିଭାକରୌଜଳ ।

ଦେ. ବ—ଚତୁରାକ୍ଷ (ଦେଖ)
Chaturākṣa (See)

ଚତୁରଗ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚତୁର + ଗମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Chaturaga ଦ୍ରୁତଗାମୀ—Going quickly. (M. W.)
(ଚତୁରଗା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚତୁରଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ + ଅଙ୍ଗ)—
Chaturaṅga ୧ । ଚାରିଗୋଟି ଅଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ; ଚତୁଃ ଅଂଶବିଶିଷ୍ଟ—
1. Having four component parts or limbs or members; quadripartite.
୨ । ସବ୍ୟାଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନ—2. Complete; completely equipped; shipshape.
୩ । ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗକୁ ଘୋଟିଥିବା (ବାଡ); ଚତୁରଙ୍ଗୀ (ବାଡ)—
3. Attacking all the limbs of the body.
୪ । ହସ୍ତୀ, ଅଶ୍ୱ, ରଥ ଓ ପଦାତି ସେନାବିଶିଷ୍ଟ (ବଳ)
4. (army) Consisting or comprising of four distinct divisions (elephants, chariots, cavalry and infantry).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ.ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ.ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍ୟ	ଜ୍ରଅ	ଥ୍ଥ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ୠ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ		ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ

ଫ. ବ—୧ । ସଙ୍ଗୀତର ଚଞ୍ଚଳ ସ୍ୱରବିଶେଷ—
1. A quick musical note.

୨ । ଗୃହଜଣ ଖେଳାଳଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖେଳାଯିବା ସତରଞ୍ଜ ବା ନ୍ୟାସ୍ୱବଳ ଖେଳ—2. A kind of game at chess played by 4 parties (M. W.)

୩ । ପଶାଖେଳ—3. Game at dice.

୪ । ହସ୍ତୀ, ରଥ, ଅଶ୍ୱ ଓ ପଦାତି ଏହି ଗୃହଅଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ସେନା; ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ—4 Army consisting of 4 divisions (elephants, cars, horses and men).

୫ । ଏକପ୍ରକାର ବାକୁଡ଼ି—
5. Cucumis Utilissimus (creeper and fruit . (M. W.)

୬ । ଲୋମପାଦ ରାଜାଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—6. Name of a son of king Lomapāda (M. W.)

ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ—ଫ. ବ.—୧ । ହସ୍ତୀ, ରଥ, ଅଶ୍ୱ ଓ ପଦାତିଯୁକ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣବିସ୍ତୃତ ସେନା—1. A complete or entire army consisting of 4 divisions viz, elephants, chariots, cavalry and infantry
ଚତୁରଙ୍ଗବାହିନୀ । ଅନ୍ୟରୂପ । ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନା ।

୨ । ୪ ଜଣ ଖେଳାଳି ଖେଳିବା ଏକପ୍ରକାର ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ—
2. A kind of chess played by 4 parties. (M. W.)

ଚତୁରଙ୍ଗିଣୀ—ଫ. ବ.—(ଚତୁଃ+ଅଙ୍ଗ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Chaturaṅginī ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ (ଦେଖ)
Chaturaṅga bala (See)

ଚତୁରଙ୍ଗୁଳ—ଫ. ବ.—୧ । ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ଛଡ଼ା ହାତର ଗୃହ ଆଙ୍ଗୁଠି—1. The four fingers of the hand except the thumb.

୨ । ଗୃହଆଙ୍ଗୁଳ ଅଧିକୃତ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ବା ପ୍ରସ୍ତ—
2. A measure of the breadth of four fingers.

୩ । ଆରଗ୍ୱଧ; ସୁନାସ୍ତା ଗଛ—3. A kind of plant; Cassia Fistula; Cathatocarpus Fistula (M. W.)

ଫ. ବଣ.—ଗୃହଆଙ୍ଗୁଳ ପରିମିତ—Four fingers broad; measuring 4 fingers.

ଚତୁରତା—ଫ. ବ.—(ଚତୁର+ଭାବ. ତା)—୧ । ଦକ୍ଷତା; ନିପୁଣତା—
Chaturatā 1. Dexterity.
(ଚତୁରତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗୃଲ୍ଲାଖପଣିଆ—2. Cleverness.
୩ । ଧୂର୍ତ୍ତତା—3. Shrewdness; carftiness.

ଚତୁରଦଶ—ତ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ ଓ ବଣ—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ (ଦେଖ)
Chaturadaśa Chaturddaśa (See)

ଚତୁରଦଶ ଲୋକ ଗତି,
ବୈକୁଣ୍ଠେ ଅନ୍ତରେ ବସନ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଚତୁରନ୍ତ—ଫ. ବ—(ତ୍ରିଗୁ; ଚତୁଃ+ଅନ୍ତ)—ଗୃର ସୀମା—
Chaturanta The four boundaries.
(ଚତୁରନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ.(ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—ଗୃର ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା ପରିବୃତ—
1. Consisting of 4 things.

୨ । ଗୃର ସୀମାଦ୍ୱାରା ପରିବେଷ୍ଟିତ—2. Surrounded or bordered on all four sides. (M.W.)

ଚତୁରନ୍ତା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଚତୁରନ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପୃଥିବୀ—
Chaturantā The earth (M. W.)

ଚତୁର ପଣ—ଦେ. ବ.—୧ । ଚତୁରତା—
Chatura paṇa 1. Cleverness.
ଚତୁରପଣା ୨ । ଧୂର୍ତ୍ତତା—
ଚତୁରାଇ 2. Shrewdness.
(ଚତୁରପଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚତୁର ବଦନ—ତ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ.—(ଫ. ଚତୁର୍ବଦନ)
Chutura badana ଚତୁର୍ମୁଖ (ଦେଖ)
Chaturmukha (See)

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ତୀର୍ଥ ଜଳେ କରଇ ଯେ ସ୍ନାନ,
ତୃଣା ତାକୁ କରନ୍ତି ଚତୁରବଦନ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଚତୁର ବିଧ—ତ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ.—(ଫ. ଚତୁର୍ବିଧ)—
Chaturabidha ଚତୁର୍ବିଧ (ଦେଖ)
Chaturbidha (See)

ଚତୁରମ୍ଳ—ଫ. ବ.—(ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ଚତୁଃ+ଅମ୍ଳ)—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ
Chaturamla ୪ଟି ଅମ୍ଳ ବସ୍ତୁ; ଅମ୍ଳବେତସ, ବୃକ୍ଷାମ୍ଳ (ତନ୍ତୁଳ), ବୃହତ୍ପତ୍ରୀର (ତେନ୍ତ) ଓ କାଗଜୀଲେମ୍ବୁ—Four sour articles presented as medicine; (common sorrel, tamarind, orange and lime).

ଚତୁରଶୀତି - ଫ. ବଣ. (ଚତୁରଶୀତି+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—୮୪ର ପୂରଣ-
Chaturaśīta Eightyfourth (M. W.)

ଚତୁରଶୀତି—ଫ. ବ.—(ସ. ଯ. ସ୍ତ୍ରୀ. କ; ଚତୁଃ+ଅଶୀତି)—ଅଶିରୁ ୪
Chaturaśīti ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ଚଉରାଅଶି—84; Eightyfour.
ବଣ.—୮୪ ସଂଖ୍ୟକ—84 in number.

ଚତୁରଶୀତିତମ—ଫ. ବଣ.—୮୪ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—
Chaturaśītitama 84; Eightyfourth.

ଚତୁରଶ୍ୱ—ଫ. ବ.—(ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ଚତୁଃ+ଅଶ୍ୱ)—ଅଶ୍ୱ ଚତୁଷ୍ଟୟ;
Chaturaśwa ଗୃର ଗୋଟି ଘୋଡ଼ା—Four horses.
ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି) ଅଶ୍ୱ ଚତୁଷ୍ଟୟଯୁକ୍ତ; ଗୃର ଘୋଡ଼ା ଲାଗିଥିବା (ରଥ)—(chariot) Having or drawn by 4 horses.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଟଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଁଶୀ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଂଶୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଳତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଚତୁରସ୍ର—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ + ଅସ୍ର = କୋଣ)—
Chaturasra ଗୃହକୋଣିଆଁ କ୍ଷେତ୍ର—Four-sided figure; square.
(ଚତୁରସ୍ରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବିଣ—୧ । ଚତୁଷ୍କୋଣ; ଗୃହକୋଣିଆଁ—
1. Quadrangular; square; four-cornered.

୨ । ଚତୁରସ; ସମତଳ —2. Wide and level.

୩ । ନିର୍ଦୋଷ—3. Faultless.

୪ । ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦକ୍ଷ—
4. Expert; clever in every matter.

ଚତୁର—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଚତୁର)—ଚତୁର; ଧୂର୍ତ୍ତ; ଶଠ—
Chaturā Artful; shrewd; cunning.

ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚତୁର + ଆ; ଚତୁରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—
୧ । ବୁଦ୍ଧିମତୀ ନାରୀ—1. Clever (woman).

୨ । ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା—2. Intelligent; ingenuous.

୩ । ଧୂର୍ତ୍ତା—3. Shrewd; cunning.

୪ । ଶଠତାଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ—4. Artful; wily.

ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ବୁଦ୍ଧିମତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—An intelligent woman.

ଚତୁରଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚତୁରତା ଦେଖାଇବା—
Chaturaibā 1. To show shrewdness.

୨ । ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା କରିବା—2. To boast; to brag.

ଚତୁରଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଚତୁର)—୧ । ଚତୁରୀ (ଦେଖ)
Chaturāī 1. Chaturā (See).

ଚତୁରାଈ ୨ । ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସାକାରିଣୀ—
2. Boastful; braggart (woman).

ବି—ଚତୁରାଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)
Chaturāṅgī (See).

ଚତୁରଇପଣ—ଦେ. ବି—ଚତୁରାଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)
Chaturāīpaṇa Chaturāṅgī (See).
କରୁଥାଇ ଚତୁରତାପଣ ଓ ଅମଙ୍ଗ୍ଲ—ଘନଶ୍ୟାମ. ଇସ୍ୱରତ୍ତେ ଜ ।
(ଚତୁରାଇପଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚତୁରକ୍ଷ—ପ୍ରା. ବିଣ. ଓ ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ (ସଂ. ଚତୁରକ୍ଷ)—
Chaturāksha ୧ । ସାମନାସାମନି ଭେଟଦେବା (୨ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି)—
(two persons) Meeting each other face to face; confronted with each other.

୨ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଭେଟ ହେବାର (ସମୟ)—
2. (time) Of interview or meeting of 2 persons.
ପରଜନ୍ତୁ କେ ଉପାସ୍ୟା ସେନଥାନ୍ତୁ ତାହା ଚତୁରକ୍ଷ ହେଲ ପଛେ ।
ଭକ୍ତ. ବୋଷ୍ଟ୍ରବ୍ରହ୍ମଶ୍ୱମତ ।

ବି—ଦୁଇ ଜଣ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ଭେଟାଭେଟି —
Interview between two persons; two persons being confronted with each other.

ସେନ ଚତୁରକ୍ଷ ସ୍ୱଶସ ପ୍ରାପ୍ତେ ବପଷ ପସ ଦୁଃ କୋଟି ଏଥି ରକ୍ଷ ରକ୍ଷ ।
ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧା ନଧ ।

ଚତୁରଙ୍ଗ—ଦେ. ବି—ଚତୁରାଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)
Chaturāṅga Chaturāṅgī (See).

ଚତୁରଙ୍ଗି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଚତୁରତା)—୧ । ଚତୁରତା; ଗୁଢୁର୍ଯ୍ୟ—
Chaturāṅgi 1. Cleverness; shrewdness; cunning; ଚତୁରାଳୀ art; wiles.

ଚତୁରାଇ ୨ । ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା; ଡାଉଁରି—2. Bragging.
୩ । ଗୁଣର— 3. Self-aggrandisement.
୪ । ସ୍ୱଗୁଣକୀର୍ତ୍ତନ—4. Self-advertisement.

ଚତୁରାନନ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁର + ଆନନ)—ଚତୁର୍ମୁଖ (ଦେଖ)
Chaturānana Chaturmukha (See).

ଚତୁରାଶ୍ରମ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧାରୟ; ଚତୁର୍ + ଆଶ୍ରମ)—ବ୍ରାହ୍ମଣଜୀବନରେ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟ ଅବସ୍ଥା—
Chaturāsrama Four successive stages in the lifetime of a Brāhmaṇa as enjoined in the Sastras.
[ଯଥା—ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ, ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସ ।]

ଚତୁରାଶ୍ରମୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଚତୁରାଶ୍ରମ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Chaturāśramī A Brāhmaṇa.

ଚତୁରିକା—ସଂ. ବି (ଚତୁର୍ + ଇକ + ଆ)—ଅତିଥିମାନଙ୍କ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଗୃହକୋଣିଆଁ ଅଗଣା—A quadrangular courtyard used for receiving guests (M.W.)

ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚତୁରକ + ଆ)—ଚତୁରକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Chaturaka.

ଚତୁରୀ—ଦେ. ବିଣ. ଓ ବି (ସଂ. ଚତୁର)—ଚତୁରା (ଦେଖ)—
Chaturī Chaturā (See)
ତେଣ ଚତୁରୀ ଗୃହିଁଲ ଜଣିନାଟେ ପାଶେ ନାହିଁ ଉତ୍ତମ ଚରୁଣ
ଭକ୍ତ. ଲକ୍ଷ୍ମୀଜଡା ।

ଚତୁରୀ ଚମ୍ପା—ପ୍ରା. ବି — ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଯ୍ୟ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି-
Chaturī champā ବିଶେଷ; ଚତୁର ସ୍ତ୍ରୀ—A term applied to a female in jest; a smart woman.

ଚତୁରୁଗୁଣ—ପ୍ରା. (ଇଉର) ବି (ସଂ. ଚତୁର୍ଗୁଣ)—ଚତୁର୍ଗୁଣ (ଦେଖ)—
Chaturuguṇa Chaturguṇa (See)

ଚତୁରୁଥ—ପ୍ରା (ଇଉର) ବି ଓ ବିଣ (ସଂ. ଚତୁର୍ଥ)—ଚତୁର୍ଥ (ଦେଖ)—
Chaturutha Chaturtha (See)

ଚତୁରୁଥି—ପ୍ରା ।ଇଉର) ବି (ସଂ. ଚତୁର୍ଥୀ)—ଚତୁର୍ଥୀ (ଦେଖ)—
Chaturuthi Chaturthī (See)

ଚତୁରୁଦଶି— ପ୍ରା (ଇଉର) ବି (ସଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ)—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଦେଖ)—
Chaturudaśi Chaturddaśī (See)

ଚତୁରୁଦ୍ଦଗ—ପ୍ରା. (ଇଉର) ବି (ସଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ)—ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ (ଦେଖ)—
Chaturudiga Chaturdiga (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଲ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ଙ

ଚତୁରୁଧା—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବଣ (ସଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ଧା)—ଚତୁର୍ଥା (ଦେଖ)—
Chaturudhā Chaturdhā (See)

ଚତୁରୁମାସିଆ—ଗ୍ରା. (ଇଉର ବ (ସଂ. ଚତୁର୍ମାସ୍ୟ)—
Chaturumāsiā ଚତୁର୍ମାସ୍ୟ (ଦେଖ)—
Chaturmāsyā (See)

ଚତୁରୁଷଣ—ସଂ. ବ (ସମାହାରଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୁ; ଚତୁଃ+ଉଷଣ) (ବୈଦ୍ୟକ)
Chaturūshaṇa ଔଷଧାର୍ଥେ ଏକଜ ମିଶ୍ରିତ ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳୀ, ମରଚ ଓ ପିପ୍ପଳୀମୂଳ—A mixture of dried ginger, longpepper, blackpepper and long-pepper-root used as medicine.

ଚତୁଗତି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ+ଗତି)—୧ । (ଗୃହଗୋଡ଼ରେ
Chaturgati ଗତିକାସ୍ତ) କଚ୍ଛପ—1. Tortoise.

୨ । (ଆଶ୍ରମଚତୁଷ୍ଟୟର ଗତିସ୍ୱରୂପ) ପରମେଶ୍ୱର—
2. God (the ultimate aim of attainment in all the 4 stages of the life of a man.)

ସଂ. ବଣ—ଯାହାର ୪ ପ୍ରକାର ଗତି ଅଛି—Having four kinds of motion or going (M. W.)

ଚତୁର୍ଗବ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁର୍+ଗୋ)—ଗୃହ ବଳଦରେ ଟଣା-
Chaturgaba ଯିବା ଗାଡ଼—A carriage drawn by four oxen.

ଚତୁର୍ଗୁଣ—ସଂ. ବଣ (କର୍ମ୍ମଧାରୟ)—୧ । ଗୃହଗୁଣ—
Chaturguṇa 1. Fourfold; quadruple.
(ଚତୁର୍ଗୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—2 Inordinate; excessive; manifold.

୩ । ଯେଉଁ କୁରୁତାରେ ୪ଟି ପିତା ବା ଡୋର ଲଗିଥାଏ—
3. (upper garment) Tied with 4 strings (M W.)

୪ । ଗୃହସଯୁକ୍ତ (ବାଦ୍ୟ)—4. Four stringed

ଚତୁର୍ଜାତ—ସଂ. ବ (ଆୟୁର୍ବେଦ)—୪ ଗୋଟି ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟ (ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ,
Chaturjāta ଅଲାଇଚ, ତେଜପତ୍ର ଓ ନାଗେଶ୍ୱର)—Four
(ଚତୁର୍ଜାତକ—ଅନ୍ୟରୂପ) kinds of articles used as medicine (viz cinnamon, cardamom, Cassia leaves and Messua Ferra).

ଚତୁର୍ଥ—ସଂ. ବଣ (ଚତୁର୍+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଥ)—ଗୃହ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—
Chaturtha 4th; fourth.
(ଚତୁର୍ଥୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ—୧ । ମୃତ୍ୟୁର ୪ର୍ଥ ଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜ୍ଞାତି-ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଜଳଯୋଗ—1. Refreshments given to guests and relatives assembled on the 4th day of a person's death.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଉପଲକ୍ଷରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନୋତ୍ସର୍ଗ ହୁଏ । ଏହି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନୋତ୍ସର୍ଗକୁ ଶୀତଳ କୁହାଯାଏ ।]

୨ । ମୃତ୍ୟୁର ୪ର୍ଥ ଦିବସ—
2. The fourth day after death.

୩ । ବର୍ଗମାନଙ୍କର ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ; (ଘ, ଝ, ଢ, ଧ, ଭ,)—
The fourth letter of the five classes of consonants (M. W.)

୪ । ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ; ଶୂଦ୍ର—4. A Śūdra (M. W.)

୫ । ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ—
5. A quarter; one fourth (M. W.)

୬ । ଗୃହର ସମାହାର—6. A collection of four.

ଚତୁର୍ଥ ଉପାୟ—ସଂ. ବ.—୧ । ଭେଦ; ପରସ୍ପର ବିବାଦ—
Chaturtha upāya 1. Mutual discord.

[ଦ୍ର—ଶତ୍ରୁକୁ ଅଲ୍ପିଆର କରିବା ପାଇଁ ମାଚ୍ଛଶାସ୍ତ୍ରକାର୍ତ୍ତ ଗୁଡ଼ାଙ୍କ ଆଚରିତ ସାମ, ଦାନ, ଦଣ୍ଡ, ଭେଦ ଏହି ଗୃହଗୋଟି ଉପାୟ ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଚତୁର୍ଥ ।]

୨ । ବିବାଦ; କଳହ—2. Dispute.

ତତ ଥରେ ଅଗ ପର ନଗମା, ଚତୁର୍ଥ ଉପାୟ କଥନ୍ତା ସିନା ।
କବିବର୍ଯ୍ୟ. ବିଚାରଦ୍ୱୋଦଳ ।

ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଗୃହ—Four.

ଚତୁର୍ଥକ—ସଂ. ବ. (ଚତୁର୍ଥ+କ; ଯେଉଁ ଜ୍ୱର ପ୍ରତି ୪ର୍ଥ ଦିନ
Chaturthaka ଆକ୍ରମଣ କରେ)—୧ । ବିଷମଜ୍ୱରବିଶେଷ;
ପାଳଜ୍ୱର—1. A kind of remittent fever; quartan.

୨ । ସଙ୍ଗୀତର ତାଳବିଶେଷ—2. A kind of measure in music (M.W.)

ଚତୁର୍ଥକାଳିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଚତୁର୍ଥକାଳ+ଇକ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
Chaturthakālika ୪ ଓଳରେ ଥରେ ଖାଏ One who takes every fourth meal (M.W.)

ଚତୁର୍ଥଭାକ୍—ସଂ.ବିଣ—(ଚତୁର୍ଥ+ଭଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍;୧ମା.୧ବ)—
Chaturthabhāk ୧ । ଚତୁର୍ଥାଂଶ ନେବା ବ୍ୟକ୍ତି—
1. One who takes ¼ of a thing or one's income; entitled to a quarter share.

ବ—(ପ୍ରଜାର ଉତ୍ପନ୍ନରୁ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବାରୁ) ରାଜା—
King (who takes ¼ of the income of the subject as revenue.)

ଚତୁର୍ଥସ୍ୱର—ସଂ. ବ.—ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱର—The tone of an old man.
Chaturthaswara

ବତନେ ମାହିଁ ପାଇ ଚତୁର୍ଥସ୍ୱରେ ବତ ପ୍ରକାଶ କଲ ଯଥା ଜୀତ ସେ ।
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ସଂ. ବଣ.—ସଙ୍ଗୀତର ୭ ସ୍ୱର ମଧ୍ୟରୁ ୪ର୍ଥ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ—
Having the 4th tone or accent (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଟେ ପୃଷ୍ଠାରେ ୧ରୁ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଉଟ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯେଉଁଥି ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରେ ଖଣ୍ଡେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଦ ବରଷର ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷି' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବର୍ତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବର୍ତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଚତୁର୍ଥାଂଶ—ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧାରସ୍ୱ; ଚତୁର୍ଥ + ଅଂଶ)—ଚଉଠ; Chaturthāṁśa ଗୋଟ ଗୁଗରୁ ଏକ ଗୁଗ—One fourth; a quarter.

ଚତୁର୍ଥାବସ୍ଥା—ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧାରସ୍ୱ; ଚତୁର୍ଥ + ଅବସ୍ଥା)—ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା—Chaturthāvasthā Old age; last (4th) stage of human life.

[ଦ୍ର—୧ । ବାଳ ବା ବାଲ୍ୟ—Childhood.
୨ । କୁମାର ବା କୌମାର୍ଯ୍ୟ—Boyhood.
୩ । ଯୁବା ବା ଯୌବନ—Youth.
୪ । ବୃଦ୍ଧ ବା ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ—Old age.]

ଚତୁର୍ଥିକା—ଫ. ବ—୧ । ସମ୍ବେଶନ; ବିବାହର ଚତୁର୍ଥୀ ଗୁରୁରେ Chaturthikā ସଙ୍ଗମାର୍ଥ ଦମ୍ପତ୍ତିଙ୍କର ଏକତ୍ର ଶୟନ—
2. The sleeping together of the newly married couple on the 4th night of marriage for sexual intercourse.
୨ । ୪ କର୍ଷି ଓଜନ—2. A weight of 4 Karshas (M W.)

ଚତୁର୍ଥୀ—ଫ. ବ. (ଚତୁର୍ଥ + ଈ)—୧ । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଓ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଚତୁର୍ଥୀ-ତିଥି; ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଚତୁର୍ଥ ଦିବସ—Chaturthī 1. The 4th day of the lunar fortnight.

[ଦ୍ର—ଚତୁର୍ଥୀ ତିଥି ୨ ପ୍ରକାର । ଯଥା—ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଚତୁର୍ଥୀ ଓ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଚତୁର୍ଥୀ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାସରେ ଦୁଇଟି କରି ଚତୁର୍ଥୀ ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀ ଗଣେଶପୂଜା ଓ ମାଘ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀ ଗୌରୀପୂଜା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

୨ । ଚଉଠୀ; ବିବାହର ଚତୁର୍ଥ ଦିବସ—2. The 4th day of marriage.
୩ । ବ୍ୟାକରଣର ବିଭକ୍ତିବିଶେଷ; ସମ୍ପ୍ରଦାନକାରକର ବିଭକ୍ତି—(grammar) The fourth case.
ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚତୁର୍ଥର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Chaturtha.

ଚତୁର୍ଥୀକର୍ମ୍ମ—ଫ. ବି—ବିବାହର ୪ର୍ଥ ଦିବସରେ କରଣୀୟ କର୍ମ୍ମ—Chaturthīkarma The ceremonies performed by the bride and bridegroom on the 4th day of marriage.

ଚତୁର୍ଥୀକ୍ରିୟା—ଫ. ବ—ପିତାମାତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ୪ର୍ଥ ଦିବସରେ ଜ୍ୱାଇଁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା Chaturthīkriyā କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତୃକ କରଣୀୟ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—
The Sraddha ceremony performed on the 4th day of a parent's death by the married daughter.

ଚତୁର୍ଦ୍ଦନ୍ତ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଐରାବତ ହସ୍ତୀ—Chaturdanta An epithet of Indra's elephant.
(ଚତୁର୍ଦ୍ଦନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଚତୁର୍ଦ୍ଦତ୍ତ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଂଷ୍ଟ୍ର ଅନ୍ୟରୂପ ଫ. ବିଣ—ଗୁରଦନ୍ତଯୁକ୍ତ—Having four teeth or tusks.

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଳ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁର୍ + ଦଳ)—ଚତୁଷ୍ପୁଷ୍ପୀ (ଦେଖ) Chaturdala Chatushpushpī (See)

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ—ଫ. ବ. (ମ ଫ. ଲୋ କର୍ମ୍ମଧାରସ୍ୱ; ଚତୁଃ ଅଧିକ ଦଶ)—Chaturdaśa ଚଉଦ; ୧୪—14; fourteen.
(ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ—୧ । ୧୪ ସଂଖ୍ୟକ—
1. Numbering 14.
୨ । ୧୪ର ପୂରଣ—2. Fourteenth.
ଦେ. ବି—ଚଉଦ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ—The 14 worlds.

ମୋର ଅଧୀନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ, ତୁ ହୋଇ ଯେଉଁ ଘରେ ବଶ ।
ଭୂଗଭ. ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶକ—ଫ. ବିଣ.(ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ + ପୂରଣାର୍ଥେ.କ)—ଚଉଦର ପୂରଣ—Chaturdaśaka Fourteenth (M. W.).
(ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପଦୀ କବିତା—ଫ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—Chaturdaśapadī kabitā ୨ । ଇଂରାଜ ସନ୍ନେଟ ଅନୁକରଣରେ ରଚିତ ୧୪ଟି ଧାଡ଼ିବିଶିଷ୍ଟ କବିତା—
1. A poem with 14 lines; sonnet.
[ଦ୍ର—ମଧୁସୂଦନ ଦତ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏହିପରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ କବିତା ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।]
୨ । ଚଉଦପୋଇ—2. Poems with fourteen lines.
[ଦ୍ର—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପୁରର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଯୁବରାଜ ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ରଚିତ ଗୁଡ଼ିଏ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପଦୀ ବା ଚଉଦପୋଇ ପ୍ରାଚୀନ କବିତା ସୋନପୁରର ପଣ୍ଡାଏତ ସୁଧାଂଶୁଶେଖର ଦେବଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ।]

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶବିଦ୍ୟା—ଫ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣର ପଠନୀୟ ୧୪ଟି ବିଦ୍ୟା (ଯଥା—Chaturddaśabidyā ୪ ବେଦ, ୬ ବେଦାଙ୍ଗ, ଧର୍ମ୍ମଶାସ୍ତ୍ର ବା ସଂହିତା, ପୁରାଣ, ମୀମାଂସା ଓ ତର୍କ ଏହି ୪ ଶାସ୍ତ୍ର)—
Fourteen lores or arts to be learnt by every Brahman as enjoined in the Sastras (viz, 4 Vedas, 6 Vedangas and Law, Mythology, Logic and Philosophy).

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶଭୁବନ—ଫ. ବ—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରଅନୁସାରେ ୭ ଗୋଟି ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ୭ Chaturddaśabhubana ଗୋଟି ପାତାଳ ଏହିପରି ୧୪ଟି ଫସାର ବା ସ୍ତରକ—The 14 worlds described in

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ୡ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

the Hindu Sastras, 7 above heaven and 7 below (Nether worlds) the Earth.

[ଦ୍ର—ଯଥା—ଭୂଃ, ଭୁବଃ, ସ୍ୱଃ, ମହଃ, ଜନ, ତପ ଓ ସତ୍ୟ ଏହି ସପ୍ତସ୍ୱର୍ଗ (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଭୁବନ) ଓ ଅତଳ, ସୁତଳ, ବିତଳ. ତଳାତଳ, ମହାତଳ, ରସାତଳ ଓ ପାତାଳ ଏହି ସପ୍ତପାତାଳ (ଅଧୋଭୁବନ)।]

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶଲୋକ—ସଂ. ବ—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶଭୁବନ (ଦେଖ)—
Chaturddaśaloka Chaturddaśabhubana (See)

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ + ଈ)—ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ପୂର୍ବ
Chaturdasī ଦିବସ—The 14th day of the dark and
(ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) bright fortnight of the lunar month.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଶିବପୂଜା, ରାତ୍ରିରେ ଉପବାସ ଓ ମହାଦେବଙ୍କ ବେଢ଼ା ପରକ୍ରମା କରାଯାଏ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମଲଗ୍ନରେ ୧୪ଟିରେ ହନୁମାନଙ୍କ ଜନ୍ମ ହୁଏ ।]

୧ । ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ—ନୃସିଂହଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।
୨ । ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ କୃଷ୍ଣ—ସାବିତ୍ରୀଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।
୩ । ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ—ରମ୍ଭାକଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।
୪ । ଆଷାଢ଼ କୃଷ୍ଣ—ଜଗନ୍ନାଥ ନେତ୍ରୋତ୍ସବ ଓ ନବଯୌବନ-ଦର୍ଶନଯାତ୍ରା ।
୫ । ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ—ଶିବଶୟନଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କଉତ୍ସବ)
୬ । ଶ୍ରାବଣ ଶୁକ୍ଳ—ପବିତ୍ରାରୋପଣ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଯାତ୍ରା)
୭ । ଭାଦ୍ର କୃଷ୍ଣ—ଅଘୋର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।
୮ । ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ—ଅନନ୍ତ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।
୯ । କାର୍ତ୍ତିକ କୃଷ୍ଣ—ନରକ ବା ଭୂତ-ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।
୧୦ । କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ—ଶିବୋତ୍ଥାପନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଯାତ୍ରା)
୧୧ । ମାର୍ଗଶିର ଶୁକ୍ଳ—ପାଷାଣ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।
୧୨ । ମାଘ କୃଷ୍ଣ—ରଟନ୍ତୀ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।
୧୩ । ଫାଲ୍ଗୁନ କୃଷ୍ଣ—ଶିବ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ (ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଯାତ୍ରା)
୧୪ । ଚୈତ୍ର କୃଷ୍ଣ—ମୁକ୍ତା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।
୧୫ । ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ—ଅଙ୍ଗାରକ ବା ଦମନକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଚତୁର୍ + ଦିଶ; ୧ମା. ୧ବ)—
Chaturdik ୧ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ; ପୂର୍ବପଶ୍ଚିମ ଓ ଉତ୍ତରଦକ୍ଷିଣ ଦିକ୍-
(ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚତୁଷ୍ଟୟ—1. The four quarters or points of the compass.

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଗୁରୁ ଆଡ଼ ବା ପାର୍ଶ୍ୱ—
2. The four sides of a thing.

୩ । ସମସ୍ତ ବିଷୟ—3. All matters.

ଦେ. ଅ—୧ । ଗୁରିଆଡ଼େ—1. On all sides.
୨ । ସବୁଆଡ଼େ—2. All round.

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ—ଦେ. ବ (ସ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ୍) —ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ୍ (ଦେଖ)
Chaturdiga Chaturdik (See)

ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗା—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ୍)—ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ବ୍ୟାପିଥିବା;
Chaturdigā ଚତୁର୍ଦ୍ଦଗା—Pervading the four points of the compass; extending over the four quarters.

କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ; ଗୁରିଆଡ଼େ—
1. On all sides; in every quarter.
(ଯଥା—ଏଥରକ ମେଘ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗା ବରଷିଛୁ ।)
୨ । ସେ ସବୁଆଡ଼େ ଘେରିକରି (ଥାଏ)—
2. All round.

ଚତୁର୍ଦୋଳ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଚତୁଃ + ଦୁଲ୍ ଧାତୁ + ଅ)—ଚତୁର୍ଦୋଳ; ୪ ଜଣ
Chahurdola ବାହକଙ୍କ ବହନଯୋଗ୍ୟ ଶିବିକା—
(ଚତୁର୍ଦୋଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) A sedan chair or state-litter carried on the shoulders of 4 bearers.

ଚତୁର୍ଦ୍ୱାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁର୍ + ଦ୍ୱାର)—ଗୁରିଦ୍ୱାରବିଶିଷ୍ଟ—
Chaturdwāra Having four doors.
(ଚତୁର୍ଦ୍ୱାର—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଚତୁର୍ଦ୍ୱାର—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚତୁର୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ (ଚତୁର୍ + ପ୍ରକାରାର୍ଥେ ଧା; ତୁଲ. ବହୁଧା)—
Chaturdhā ୧ । ଚତୁର୍ବିଧ; ଗୁରିପ୍ରକାରେ—
1. Of four kinds; in four ways.

ଚତୁର୍ଦ୍ଧାରୂପରେ ଅମ୍ଭେ ଜନମ ଦେଇବୁଁ—ଦଶନାଥ. ବତ୍ରିଘମାସ୍ପଣ ।

(ଚତୁର୍ଦ୍ଧା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗୁରିଗୁଣ—2. Fourfold.
୩ । ଗୁରିଦଗରେ—3. On four sides.
୪ । ଗୁରିଥର—4 Four times.
୫ । ଗୁରିଖଣ୍ଡ—5. In four pieces
୬ । ଗୁରି ବିଷୟରେ—6. In four matters.
୭ । ଗୁରି ଅଂଶରେ—7. In four parts.

ଚତୁର୍ଧାତା—ବି. (ପଦ୍ୟ: ବିଣ—ଗୁରି—
Chaturdhātā Four.

। ଶୁଣ ନବ୍ୱାର ଦୁଇ। ଚତୁର୍ଦ୍ଧାତା ବାହା ।
ପ୍ରାତା. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା ।

ଚତୁର୍ଧାମୂରତି—ଦେ. ବି. (ସ. ଚତୁର୍ଧା + ମୂର୍ତ୍ତି)—୧ । ଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର
Chaturdhā mūrati ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା, ପଦ୍ମ ଧରିଥିବା ମୂର୍ତ୍ତି—
1. The image of Bishnu holding couch, discus, mace and lotus in hands.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅତତ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଅଦ୍ଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଦ୍ଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅଦ୍ଧିକ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଅହିଁର ବସଦ୍ଧ ୨ ବା ୧ ଅଦ୍ଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଠ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଣ' ଖୋଜବେ, 'କ୍ଷଥ' ନ ମିଳଲେ 'କ୍ଷଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ୍ଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

(ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂରଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ଥିବା ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର, ସୁଭଦ୍ରା ଓ ସୁଦର୍ଶନଚକ୍ର ଏହିପରି ଗୁରୁଟି ମୂର୍ତ୍ତି—2. Four images inside the temple of Jagannath.

ସୁଭଦ୍ରା ସୁଦର୍ଶନ ଶ୍ରୀପଦ୍ମ
ବଳଦେବ ଅଟ ଚତୁର୍ଧା ମୂରତ । ପାଟୀ. ରତ୍ନସିଂହାସ ।

ଚତୁର୍ଧାମୂର୍ତ୍ତି—ଦେ. ବି.—ଚତୁର୍ଧାମୂରଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Chaturdhā mūrtti Chaturdhā mūrati (See)

ଚତୁର୍ଧାରୂପ—ଦେ. ବି.—ଚତୁର୍ଧାମୂରଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Chaturdhā rūpa Chaturdhā mūrati (See)

ଚତୁର୍ଧାମ— ସଂ. ବି. (ଚତୁର୍+ଧାମନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Chaturdhāma ଗୁରଟରେ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ୪ ତୀର୍ଥକେନ୍ଦ୍ର—(ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା— ଜଗନ୍ନାଥ, ରାମନାଥ, ଦ୍ୱାରକାନାଥ ଓ ବଦ୍ରିନାଥ)—The four centres of Hindu pilgrimage in India (e. g. Puri, Rameswara, Dwārakā and Badrinātha.

ଚତୁର୍ନବତ—ସଂ. ବିଣ (ଚତୁର୍ନବତ+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)— ୯୪ର ପୂରଣ—
Chaturnabata Nintyfourth (M. W)
(ଚତୁର୍ଣବତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚତୁର୍ନବତି—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ତ୍ପୁ; ଚତୁର୍ ଅଧିକ ନବତି)—
Chaturnabati ଚତୁରାନବେ; ୯୪—94.
ବିଣ— ୯୪ ସଂଖ୍ୟକ—94 in number.

ଚତୁର୍ନବତିତମ—ସଂ. ବିଣ— ୯୪ର ପୂରଣ—
Chaturnabatitama 94th.

ଚତୁର୍ବକ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ+ବକ୍ତ୍ର)—ଚତୁର୍ମୁଖ (ଦେଖ)
Chaturbaktra Chaturmukha (See)

ଚତୁର୍ବର୍ଗ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ଚତୁର୍+ବର୍ଗ)—ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଓ ମୋକ୍ଷ ଏହି ପୁରୁଷାର୍ଥ ଚତୁଷ୍ଟୟ—
Chaturbarga The four main objects or somum bonum of human pursuit (viz. 1 Religion or virtue, 2 wealth or riches, 3 enjoyment or love, 4 final salvation or beatitude).

ଚତୁର୍ବର୍ଗକର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚତୁର୍ବର୍ଗ+କର୍ତ୍ତା)—
Chaturbarga karttā ଚତୁର୍ବର୍ଗଦାତା (ଦେଖ)
Chaturbarga dātā (See)

ଚତୁର୍ବର୍ଗଦାତା—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚତୁର୍ବର୍ଗ+ଦାତା; ଯେ ମନୁଷ୍ୟକୁ
Chaturbrga dātā ଚତୁର୍ବର୍ଗ ଦଅନ୍ତି)—ପରମେଶ୍ୱର; ଭଗବାନ—God.

ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ଚତୁର୍+ବର୍ଣ୍ଣ)—
Chaturbarṇṇa ୧ । ହନୁମାନଙ୍କର ଜାତଚତୁଷ୍ଟୟ (ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ ଓ ଶୂଦ୍ର)—

1. The four castes amongst the Hindus (Brāhmaṇa, Kshatriya, Baisya and Śūdra).

୨ । ଗୁରୁଟି ପ୍ରଧାନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ରଙ୍ଗ (ଧଳା, କଳା, ନାଲି ଓ ନେଳୀ)—2 The four principal colours (white, black, red and blue).

ଚତୁର୍ବାର୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ ବ. (ଚତୁର୍+ବର୍ଷ+ଇକ+ଆ)—୪ ବର୍ଷ-
Chaturbārshikā ବୟସ୍କା ଗାଈ—A cow 4 years old (M. W.)

ଚତୁର୍ବାହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଚତୁର୍+ବହ ଧାତୁ+ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—
Chaturbāhī ଗୁରୁ ଘୋଡ଼ା ବା ବଳଦଙ୍କଦ୍ୱାରା ଟଣାଦ୍ୱେବା ରଥ—A carriage drawn by four horses or oxen (M. W).

ଚତୁର୍ବାହୁ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁର୍+ବାହୁ)—
Chaturbāhu ୧ । ଚତୁର୍ବାହୁ; ଯାହାର ଗୁରୁଟି ବାହୁ ବା ହାତ ଅଛି—1. Four-handed.

୨ । ଗୁରୁବାହୁବିଶିଷ୍ଟ (କ୍ଷେତ୍ର)—
2. Four sided (figure); quadrilateral.

ବ—ବିଷ୍ଣୁ—God; Bishṇu.

[ଦ୍ର— ଏହାଙ୍କର ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା ଓ ପଦ୍ମ-ଧାରୀ ୪ଟି ବାହୁ ଅଛି ।]

ଚତୁର୍ବିଂଶ—ସଂ. ବଣ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଚତୁର୍ ଅଧିକ ବିଂଶ)—
Chaturbiṁśa ୨୪ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—24th.

ଚତୁର୍ବିଂଶତ୍ତତ୍ତ୍ୱ—ଦେ. ବ. (ସ. ଚତୁର୍ବିଂଶତି+ତତ୍ତ୍ୱ)—
Chaturbiṁśa tattwa ୨୪ ଗୋଟି ତତ୍ତ୍ୱ (ପଞ୍ଚମହାଭୂତ, ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ପଞ୍ଚ ତନ୍ମାତ୍ର, ଅହଙ୍କାର, ମହତ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ପ୍ରକୃତି)—

ଏକ ଚତୁର୍ବିଂଶତତ୍ତ୍ୱ ଜ୍ଞାନ
ଦୃଷ୍ଟିର ଅନନ୍ତ କାରଣ । ପାଟୀ. ଦୃଶ୍ୟଦର୍ଶନତତ୍ତ୍ୱେଦସ୍ୱ ।

ଚତୁର୍ବିଂଶତି—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କର୍ମ୍ମଧାରସ୍ୱ; ଚତୁଃ+ବିଂଶତି)—
Chaturbiṁśati ବହୁବ; ୨୪—24.
ସଂ. ବଣ—୨୪ ସଂଖ୍ୟକ—24 in number.

ଚତୁର୍ବିଂଶତିକ—ସଂ. ବଣ. (ଚତୁର୍ବିଂଶତି+କ)—
Chaturbiṁśatika ଚତୁର୍ବିଂଶତି-ସଂଖ୍ୟା-ଯୁକ୍ତ—Consisting of twenty four.

ଚତୁର୍ବିଂଶତିତମ—ସଂ. ବଣ. (ଚତୁର୍ବିଂଶତି+ପୂରଣାର୍ଥେ ତମ)—
Chaturbiṁśatitama ୨୪ ର ପୂରଣ—24th.

ଚତୁର୍ବିଦ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁର୍+ବିଦ୍ୟା)—
Chaturbidya ୧ । ଗୁରୁବେଦଜ୍ଞ; ଚତୁର୍ବେଦୀ—4. Knowing the 4 Bedas; read or versed in 4 Vedas.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ଞ	ଖ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	଍	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଚତୁର୍ବିଧ—ସ. ବ୍ୟ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁର୍ + ବଧା = ପ୍ରକାର)—
Chaturbidha — ଚାରି ପ୍ରକାର— Of four kinds.

ଚତୁର୍ବିଧାନ୍ନ—ସ. କ୍ଲୀ. (ଚତୁର୍ବିଧ + ଅନ୍ନ)—ଚାରି ପ୍ରକାରର ଖାଦ୍ୟ
Chaturbidhānna — ପଦାର୍ଥ (ଚବ୍ୟ, ଚୋଷ୍ୟ, ଲେହ୍ୟ ଓ ପେୟ)—Four kinds of eatables (viz that which can be chewed; which can be sucked; which can be licked and which can be drunk)

ଚତୁର୍ବେଦ—ସ. କ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ଚତୁର୍ + ବେଦ)—ଚାରିଗୋଟି
Chaturbeda — ବେଦର ସମଷ୍ଟି; ବେଦଚତୁଷ୍ଟୟ (ଋକ୍, ସାମ, ଯଜୁଃ ଓ ଅଥର୍ବ)—The four Bedas (Ṛuk, Sāma, Jajur and Atharba).

ଚତୁର୍ବେଦୀ—ସ. କ. (ଚତୁର୍ + ବେଦ + ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ.)—
Chaturbedī — ଚାରିବେଦ ପଢ଼ିଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଚାରିବେ—One who has read 4 Bedas; one versed in the 4 Bedas.

ସ. ବ୍ୟ—ଚତୁର୍ବିଦ୍ୟ—Versed in the four Bedas.

ଚତୁର୍ଭଦ୍ର—ସ. କ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ଚତୁର୍ + ଭଦ୍ର = ମଙ୍ଗଳକର ବସ୍ତୁ)—
Chaturbhadra ୧ । ଚତୁର୍ବର୍ଗ (ଦେଖ)
1. Chaturbarga (See)
୨ । ନାଗରମୁଥା; (ମଡାନ୍ତରେ ପୁଷ୍କର ମୂଳ) ପିପ୍ପଳୀ; ଅତୁସୀ (ମଡାନ୍ତରେ ଜାଇଫଳ) ଓ କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ଅବଲେହ (ଏହା ଶ୍ୱାସ, କାସ, ଅଗ୍ନିସାର ଓ ଜ୍ୱରରେ ଉପକାରୀ)—
2. A medicinal paste consisting of 4 particular ingredients and taken as an antidote for cough, dysentery and fever.

ଚତୁର୍ଭାଗ—ସ. କ. (ଚତୁର୍ + ଭାଗ)—ଚତୁର୍ଥ, ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ—
Chaturbhāga — A quarter; the fourth part.

ଚତୁର୍ଭୁଜ—ସ. କ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
Chaturbhuja 1. Bishṇu (having 4 hands).
୨ । ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ର ୪ଟି ରେଖାଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ—
2. A quadrilateral figure.
ସ. ବ୍ୟ—୧ । ଚାରିହାତବିଶିଷ୍ଟ—
1. Four-armed; four-handed.
୨ । ଚାରିରେଖାବିଶିଷ୍ଟ—
2. Quadrilateral; four-sided.
ଦେ. କ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males.

ଚତୁର୍ମାସ—ସ. ବ୍ୟ. (ନଘାଉନ; ଚତୁର୍ + ମାସ)—
Chaturmasa — ଚତୁର୍ମାସ୍ୟ (ଦେଖ)
Chaturmāsyā (See)

ଚତୁର୍ମାଥ—ଦେ. କ. (ସ. ଚତୁର୍ + ମସ୍ତକ)—ଚତୁର୍ମୁଖ (ଦେଖ)
Chaturmātha — Chaturmukha (See)

ଚାରି ମାଥ ବା ମସ୍ତକ ଚତୁର୍ମାଥ
ଚିରରେ ଶୋଭର ଅଗ୍ରତ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଚତୁର୍ମାସ—ସ. କ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ଚତୁର୍ + ମାସ)—
Chaturmāsa ୧ । ବର୍ଷା ଋତୁର ମାସ: ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀଠାରୁ କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ, ଦେବଶୟନ ଏକାଦଶୀଠାରୁ ଉତ୍ଥାନ ଏକାଦଶୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୪ ମାସ ସମୟ; ଚତୁର୍ମାସ୍ୟ—1. The monsoon months; the time of 4 month from the 12th day of the bright fortnight of Āshārdha to the 12th day of the bright fortnight of Kārttika.

ଏରୂପେ ବର ଷେତ୍ରବାସ
ରହିଲେ ତନ ଚତୁର୍ମାସ—ବୃ୨୭. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । ୪ ମାସ ସମୟ—2. A period of 4 months.

ଚତୁର୍ମାସିକ—ସ. ବ୍ୟ. (ଚତୁର + ମାସ + ଇକ)—ଚତୁର୍ମାସବ୍ୟାପୀ
Chaturmāsika (ବ୍ରତ); ଚତୁର୍ମାସ୍ୟ; ଚତୁର୍ମାସରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ—(a religious observance) Extening over a period of 4 months from 12th (bright) Āshārdha to 12th (bright) Kārttika.

ଚତୁର୍ମାସ୍ୟ—ଦେ. ବି. (ସ. ଚତୁର୍ମାସ୍ୟ)—ଶ୍ରାବଣ, ଭାଦ୍ର, ଆଶ୍ୱିନ ଓ କାର୍ତ୍ତିକ ଏହି ଚାରି ମାସ; ବର୍ଷା ସମୟ—The 4 monsoon months; the rainy season; the four months from Śrābaṇa to Kārttika.
ଚୌମସିଆ

ଏମନ୍ତେ ଚତୁର୍ମାସ୍ୟା ଦୋଷ
ଶଯ୍ୟନସାଧ୍ୟ। ସେ ଭାଇ—ସତ୍ୟଭାମା· ପ୍ରେମରତ୍ନେଗୀତା ।

ଚତୁର୍ମୁଖ—ସ. କ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁର୍ + ମୁଖ)—ବ୍ରହ୍ମା—
Chaturmukha — The four-faced God Brahmā.
ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—ଚାରିମୁଖବିଶିଷ୍ଟ—
Having four faces.

ଚତୁର୍ଯୁଗ—ସ. କ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ଚତୁର୍ + ଯୁଗ)—
Chaturjuga — ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ସତ୍ୟ, ତ୍ରେତା, ଦ୍ୱାପର ଓ କଳି ନାମକ ପୃଥିବୀର ୪ ଗୋଟି ଯୁଗ—The four ages of the world viz, Satya, Tretā, Dwāpara and Kali (according to the Hindu mythology)

ଚତୁଷ୍ଚତ୍ୱାରିଂଶତ—ସ. ବ୍ୟ. (ଚତୁଷ୍ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ + ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—
Chatuschatwārimśa — ୪୪ର ପୂରଣ—44 th.

ଚତୁଷ୍ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍—ସ. କ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧାରସ୍ୱ; ଚତୁଃ ଅଧିକ Chatuschatwārimśat ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍)—ଚଉରଳଣି; ୪୪—44; fortyfour.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଗଠନ ୧. ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବ ୨ ଚଉଦ ଟୀଶବ୍ଦ ବା ମାନାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମ ଚଉଁର ବଦଳେ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ଶବ୍ଦ ବା ମାନାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯେ:— 'ଗଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଆଖି ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଚତୁଶ୍ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ତମ—ଶ୍ରୀ. ବିଣ. (ଚତୁଶ୍ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥେ. ତମ)—
Chatuschatwārimśattama ୪୪ର ପୂରଣ—44th.

ଚତୁଷ୍କ—ଶ୍ରୀ. ବି. (ଚତୁର୍+ସଙ୍ଖ୍ୟାର୍ଥେ. କ)—
Chatushka ୧ । ଚତୁରକୋଣିଆ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ; ଚତ୍ୱର; ଚତୁଷ୍କ—
1. A square courtyard. (used for receiving guests (M.W)

୨ । ଚତୁରକୋଣରେ ଚତୁଗୋଟି ସ୍ତମ୍ଭଯୁକ୍ତ ମଣ୍ଡପ—
2. A hall standing or resting upon 4 pillars.

୩ । ଚତୁଷ୍ଟ ବସ୍ତୁର ସମାହାର—3. A collection or aggregate of four; a set of 4.

୪ । ଚତ୍ୱରସ୍ତା; ଛକ—4. A crossing where 4 roads meet or 2 roads cross; a cross-way.

୫ । ଚତୁସରଆ ହାର—
5. A necklace of 4 strings (M. W.)

ବି. ବିଣ—୧ । ୪ଟି ବସ୍ତୁବିଶିଷ୍ଟ—
1. Consisting of four.

୨ । ୪ ଦ୍ୱାରା ଯୋଗକରାଯିବା—
2. Increased by four.

ଚତୁଷ୍କବେଶ୍ମ—ଶ୍ରୀ. ନ. (କର୍ମଧା; ଚତୁଷ୍କ + ବେଶ୍ମନ୍) —
Chatushkabeśma ଚତୁରଟି ଖମ୍ଭ ଉପରେ ଯେଉଁ ମଣ୍ଡପର ଛତ ଥାଏ—A hall resting on 4 columns.

ଚତୁଷ୍କର—ଶ୍ରୀ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ+କର)—
Chatushkara ଚତୁର୍ବାହୁ; ନାରାୟଣ; ବିଷ୍ଣୁ—(four-armed) Bishnu.

ଏହାଙ୍କରେ ଦିଙ୍କରେ ଖାଙ୍କର ଯହ୍ନ ଚତୁଷ୍କର ଦର୍ଶନରୁ ପଙ୍କଜରେ ସଡ଼କତେ ଯାଇଥଣ୍ଡନ୍ତୁ । ଯଦୁମଣି. ଉତ୍ତର୍ଯ୍ୟ ।

ବିଣ—୧ । ଚତୁରବୟୁଯୁକ୍ତ (ଜନ୍ତୁ); ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁଙ୍କର ପାଦଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟ ଦାଢ ପର (ଯଥା—ବାନର)—
1. Quadrumanous (e.g. apes).

୨ । (କ୍ଷେତ୍ରଜହ) ଚତୁର୍ଭୁଜ ବା ବାହୁବିଶିଷ୍ଟ—
2. Quadrilateral.

୩ । ଚତୁରାଦବିଶିଷ୍ଟ—
3. Having 4 arms or hands.

ଚତୁଷ୍କା—ଶ୍ରୀ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତୁଷ୍କ + ଅ)—
Chatushkā ୧ । ଚତୁରକୋଣିଆ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୋଖରୀ; ଚତୁଷ୍କା—
1. Small square tank.

୨ । ଚତୁଷ୍କ; ବେଡାସନ—2. Chair; a square stool.

୩ । ମଶାରି; ଚନ୍ଦୁଆ—3. A square awning; a mosquito curtain.

୪ । ଚତୁରସରଆ ହାର—
4. A necklace of 4 strings (M. W.)

ଚତୁଷ୍କୀ—ଶ୍ରୀ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତୁଷ୍କ+ଈ)—ଚତୁଷ୍କା (ଦେଖ)
Chatushkī Chatushkā (See)

ଚତୁଷ୍କୋଣ—ଶ୍ରୀ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ+କୋଣ)—
Chatushkoṇa ଚତୁରକୋଣଯୁକ୍ତ (କ୍ଷେତ୍ର)—Quadrangular; having 4 angles.

ଶ୍ରୀ. ବି.—୧ । (ଦ୍ୱିଗୁ) ଚତୁଷ୍ଟ କୋଣ—1. Four angles.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚତୁରକୋଣଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର; ଚତୁର୍ଭୁଜ କ୍ଷେତ୍ର—Tetragon; a figure with 4 sides.

ଚତୁଷ୍ଖଣ୍ଡ—ଶ୍ରୀ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ+ଖଣ୍ଡ) ଚତୁରଖଣ୍ଡିଆ; ଯାହାର ଚାରି ଖଣ୍ଡ ଥାଏ—
Chatushkhaṇḍa Consisting of four parts or volumes.

ଚତୁଷ୍ଟୟ—ଶ୍ରୀ. ବିଣ.—(ଚତୁର୍+ଅବୟବାର୍ଥେ. ତୟ)—୧ । ଯାହାର ୪ଟି ଅବୟବ ବା ଅଙ୍ଗ ଅଛି—
Chatushṭaya 1. Composed of 4 parts.

୨ । ଚତୁର୍ବିଧ—2. Of four kinds.

୩ । ୪ ସଙ୍ଖ୍ୟକ—3. Numbering four.

ବି.—୧ । ଚତୁରଗୋଟି ପଦାର୍ଥର ସମଷ୍ଟି—1. An aggregate of four things.

୨ । ୪ ସଙ୍ଖ୍ୟା—2. Four.

ଚତୁଷ୍ପଞ୍ଚାଶ—ଶ୍ରୀ. ବିଣ.—(ଚତୁଷ୍ପଞ୍ଚାଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ) ୫୪ର ପୂରଣ—Fifty fourth.
(ଚତୁଷ୍ପଞ୍ଚାଶତ୍ତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚତୁଷ୍ପଞ୍ଚାଶତ୍—ଶ୍ରୀ ବି.—(ମ. ଯ. ଲୋ; ଚତୁରଧିକ ପଞ୍ଚାଶତ୍) ପଞ୍ଚାଶରୁ ଚାରି ଅଧିକ ସଙ୍ଖ୍ୟା; ଚଉବନ; ୫୪—
Chatushpañchāśat Fifty four.

ବିଣ.—୫୪ ସଙ୍ଖ୍ୟକ—Numbering 54.

ଚତୁଷ୍ପତ୍ରୀ—ସଂ ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତୁଃ +ପତ୍ର+ଈ; ଏହାର ପତ୍ର ଚାରି ଚତୁରଆ) —ଶୁନୁଶୁନଆଶାଗ—Marselia Quadrifolia; a potherb; Blephares Edulis.
Chatushpatrī

ଚତୁଷ୍ପଥ—ସଂ. ବି.—(ଦ୍ୱିଗୁ; ଚତୁର୍+ପଥିନ୍) —୧ । ଚତୁରସ୍ତା; ଛକ—1. Meeting of 2 crossing roads; cross-way.
Chatushpatha

ଜନପଦ ଥଲ-ବକ୍ଷରେ ଥାଇ ହେନ,
ଚତୁଷ୍ପଥ ଲକ୍ଷଣ ବେଶ୍ୟାରେ ପୂରବ । କୃଷ୍ଣଚ ଦ. ମହାଭାରତ ।

୨ । ଚତୁମୁହାଣିଆ ସ୍ଥାନ—
2. Place having four outlets.

୩ । (ଚତୁର୍ଥାଶ୍ରମୀ ବା ଚତୁର୍ବେଦାଧ୍ୟାୟୀ) ବ୍ରାହ୍ମଣ—
3. A Brahman (treading on the path of the 4 Vedas or following the 4 āśramas)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଊ

ସଂ. ବ୍ୟ.—(ବହୁବ୍ରୀହି) ଯହିଁର ୪ଟି ବାଟ ଅଛି—
Having four outlets.

ଚତୁଷ୍ପଦ—ସଂ ବି. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଗୃହଗୋଡ଼ଆ ଜନ୍ତୁ;
Chatushpada ପଶୁ 1. Quadruped.

(ଚତୁଷ୍ପଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ଦ୍ୱିଗୁ) ଗୃହଚରଣବିଶିଷ୍ଟ ଶ୍ଲୋକ—
1. A verse with 4 lines or parts; a quartet.

୩ । ଚଉପଦୀ; ୪ ପାଦଆ ଗୀତ—
3. A song with 4 stanzas.

୪ । ଗୃହଗୋଡ଼ଆ ଖଟ; ଚଉପାୟା—
4. A bedstead with 4 posts.

୫ । ରତ୍ୱବନ୍ଧବିଶେଷ—5. A kind of coitus M W.

ଚତୁଷ୍ପଦା
ଚତୁଷ୍ପଦକା
ଚତୁଷ୍ପଦୀ
} ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବିଣ.—୧ । ଗୃହଟି ଗୋଡ଼ ଥିବା (ଜନ୍ତୁ)
1. (animal) Having four feets or legs; four-legged.

୨ । ଗୃହଚରଣବିଶିଷ୍ଟ (ଶ୍ଲୋକ)—
2. Consisting of four lines.

୩ । ଗୃହଟି ଶ୍ଲୋକଯୁକ୍ତ (ଗୀତ) ବା ପଦ୍ୟ—
3. Having four stanzas.

୪ । ଗୃହଟି ପାଦ ବା ଖୁର ଥିବା (ଆସନାଦି)—
4. Four-footed (seat).

୫ । (ବୀଜଗଣିତ)—୪ଟି ପାଦ ଥିବା ସମୀକରଣ—
5 (algebra) Tetranomial (equation)

୬ । ଗୃହଟି ପଦ ବା ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ (ବାକ୍ୟ)—
6. (a sentence) Having four words.

ଚତୁଷ୍ପାଠୀ—ସଂ.ବିଣ.—(ଚତୁର + ପଠ ଧାତୁ + ଣି)—୧ । ଚଉପାଢ଼ୀ;
Chatushpāṭhī ଟୋଲ—1 Sanscrit Tol or Academy.

୨ । ଯେଉଁଠାରେ ୪ ବେଦ ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ଯାଏ; ବେଦ ବିଦ୍ୟାଳୟ—2 A college where 4 vedas are taught

ଚତୁଷ୍ପାଦ—ସଂ. ବି.—ଚତୁଷ୍ପଦ (ଦେଖ)
Chatushpāda Chatushpada (See)

ବିଣ.—୧ । ଗୃହଗୋଡ଼ବିଶିଷ୍ଟ—1. Four-legged.

୨ । ସବୟବସମ୍ପନ୍ନ—2. Complete with all the component parts.

ଚତୁଷ୍ପାଦଯୋଗ—ସଂ. ବି.—ଶୁଭଯୋଗବିଶେଷ—
Chatushpādajoga An auspicious astrological conjunction.

[ଦ୍ର—ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚମୀ ଓ ମଘାନକ୍ଷତ୍ରରେ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନଙ୍କର ମହାବେଦୀ ସମାଗମ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ସରୋବରରେ ଏହି ଚତୁର୍ବିଧ ମିଳନରେ ଉକ୍ତ ଯୋଗ ପଡ଼େ । ମଦନମୋହନ—ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ।]

ଚତୁଷ୍ପାର୍ଶ୍ୱ—ଦେ. ବ—ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱ (ଦେଖ)
Chatushpārśwa Chatuḥpārśwa (See)

ଚତୁସମ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚତୁଃସମ) —ଚତୁଃସମ (ଦେଖ)
Chatusama Chatuḥsama (See)

ସ୍ୱଦେଶ ଦୋରଣ ବାଲୀ, ଚତୁସମ ଅଙ୍ଗେବୋଳ
ସେଗୋହୁ ମାତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ, ବଦଖ ଉଙ୍କେ ସ୍ୱେ । ପ୍ରତାପ. ଶଶିସେନା ।

ଚତୁସ୍ତଳ—ଫ. ବଣ (ଚତୁଃ + ତଳ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Chatustala ୧ । ଗୃହମାଦ୍ୟାଳା, ଚଉତାଲ୍ଲା—
1. Four-storied (building).

୨ । ଗୃହଗୋଟି ସମତଳ ବା ପାଖଥିବା (ବସ୍ତୁ)—
2. Consisting of 4 planes or sides; cubical.

ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ)—କୋଠାର ଗୃହଟି ମାଦ୍ୟାଳା—
Four stories of a building.

ଚତୁସ୍ତାଳ—ଫ. ବ—ସଙ୍ଗୀତର ତାଲବିଶେଷ—
Chatustāla A kind of measure in music (M. W.).

ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶ—ଫ. ତଣ. (ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶତ୍ + ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—୩୪ର ପୂରଣ—
Chatustrimśa 34 th.

ଫ. ବ—ପ୍ରଜାପତି—God Prajāpati (M. W.)

ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶତ୍—ଫ. ବ. (ମ. ଘ. ଲୋ; ଚତୁଃ + ତ୍ରିଂଶତ୍; ଚତୁରଧିକ-
Chatustrimśat ତ୍ରିଂଶତ୍)—ଚତୁସ୍ତତ୍ରିଂଶ; ୩୪—34.

ବଣ—୩୪ ସଂଖ୍ୟକ—34 in number.

ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶତ୍ତମ—ସଂ. ବଣ. (ଚତୁଃ + ତ୍ରିଂଶତ୍ + ତମ)—
Chatustrimśattama ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶ (ଦେଖ)
Chatustrimśa (See)

ଚତୁରାତ୍ର—ସଂ. ବଣ. (ଚତୁଃ + ରାତ୍ରି)—ଗୃହରାତ୍ରିବ୍ୟାପୀ—
Chatūrātra Covering a period of successive nights.

ସଂ. ବ—ଋତୁବଦ୍ଧବିଶେଷ—
Name of a ceremony (M. W.).

ଚତ୍ରୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇତର) ବଣ (ସଂ. ଚତୁର) ଚତୁରର ଅଶୁଦ୍ଧ
Chatru (etc) ଉଚ୍ଚାରଣ (ଚତୁର୍ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ପଦମାନ ଦେଖ)—
Incorrect pronunciation of the word chatur prefixed to words (see words beginning with Chatur).

[ଦ୍ର - ଅଶିକ୍ଷିତ ଓ ଇତରଲୋକେ ଚତୁର ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ଚତୁର୍ଭୁଜ, ଚତୁର୍ମାସ୍ୟା, ଚତୁର୍ଥ, ଚତୁର୍ଥୀଆଦ କୁ ଚତ୍ରୁଭୁଜ, ଚତ୍ରୁମାସ୍ୟା, ଚତ୍ରୁଥ, ଚତ୍ରୁର୍ଥୀଆଦ ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ।]

ଚତ୍ୱର—ସଂ. ବ. (ଚତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + ବର)—
Chatwara ୧ । ପ୍ରାଙ୍ଗଣ; ଅଗଣା—1. Court-yard.

୨ । ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସମତଳ ଭୂମି—
2. A levelled spot of ground prepared for a sacrifice.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ନାହିଁ । ଅଟେବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ର ଯୁକ୍ତ ହେଉଥିବା ଶବ୍ଦ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନିର ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଦଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଂଥ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ଦଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବତ୍' ଦେଖିବେ

୩ । ଆବାସ —3. Ward; quarter; premises.

୪ । ରଙ୍ଗଭୂମି—4. Stage; ampitheatre; arena.

୫ । ଚଉରା; ଗୃହକୋଣିଆ ଭୂମି—5. A squar.

୬ । ଚତୁଷ୍ପଥ; ଛକ—6. Cross-way (M. W.)

ଚତ୍ୱରତରୁ— ସଂ. ବି (ସ. ପ. ଲୁପ୍; ଚତ୍ୱର+ତରୁ)—
Chatwarataru ଛକରେ ଉଠିଥିବା ଗଛ—
A tree growing on a cross-way (M W.)

ଚତ୍ୱାର— ସଂ. ବି. (ଚତ୍+ଆର)—୧ । ୪ ସଂଖ୍ୟା—
Chatwāra 1. Four.
ଯେ ଅନ୍ତଃ କରଣ ଚତୁାର
ଏ ମନ ବୁଦ୍ଧି ଅହଙ୍କାର । ଜଗନ୍ନାଥ. ସ୍ୱଗତତ ;
୨ । ଚତ୍ୱାଳ (ଦେଖ)
2. Chatwāla (See)

ଚତ୍ୱାରିଂଶ—ସଂ. ବି. (ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ + ପୂରଣାର୍ଥ. ଅ)—୪୦ର ପୂରଣ-
Chatwārimśa 40 th.
(ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍—ସଂ. ବ (ଚତୁର୍ ୧୦ଗୁଣା ଅର୍ଥରେ ନଘାଉନ ସିଦ୍ଧ)—
Chatwārimśat ଗୁଣଣ; ୪୦—40.
(ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଣ—୪୦ ସଂଖ୍ୟକ—40 in number

ଚତ୍ୱାଳ—ସଂ. ବ (ଚତ୍ ଧାତୁ+ବାଳ)—୧ । ହୋମାଗ୍ନି ନମନ୍ତେ ଖୋଦିତ
Chatwala ଗର୍ତ୍ତ—1. A hole in the ground for the
(ଗୃତ୍ୱାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) sacrificial fire.
୨ । ପକ୍କା ବା ପଥରବନ୍ଧା ଉଚ୍ଚାଣ; ଚଉତରା—
2. A paved floor or platform.
୩ । ଗର୍ଭ—3. Womb (M. W.)
୪ । ଦର୍ଭ; କୁଶଘଣ—4. The Kuśa grass (M.W.)

ଚଦର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଚାଦର୍)—
Chadara etc ଚାଦର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
(ଚଦର—ଅନ୍ୟରୂପ) Chādara etc. (See).

ଚଦା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚର୍ଜ୍ ଧାତୁ)—ଧମକ; ତର୍ଜ୍ଜନା—
Chadā Threatening; reprimand.
ତର୍ଜ୍ଜା
ଘୁଡ଼କୀ

ଚଦାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚଦିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Chadāibā The causative form of Chadibā.
ତର୍ଜ୍ଜାନ ଜାମେ ତରାଇଲୁ ଅର୍ଣ୍ଣ ଛେପାଇଲୁ, ପୁଲସ୍ ଅଳ ଛୁଟେ ଲଗାଇଲୁ ।
ଘୁଡ଼କନା ଅରୁନନ୍ଦ. ବଦନୁଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ।

ଚଦାଚଦି—ଦେ. ଅ (ସଂ. ଚର୍ଜ୍ ଧାତୁ)—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ତର୍ଜ୍ଜନା ବା
Chadāchadi ଧମକ—Mutual threatening or
ତର୍ଜ୍ଜାତର୍ଜ୍ଜ reprimand.
ଘୁଡ଼କାଘୁଡ଼କୀ

ଚଦାମର୍କଟା—ଦେ. ବ (ସଂ. ତର୍ଜ୍ଜନ ଓ ମର୍କଟ)—ତର୍ଜ୍ଜନଗର୍ଜ୍ଜନ; ଧମକ
Chadāmarkaṭā ଓ ମୁଖଭଙ୍ଗୀ—Threatening and making faces.

ଚଦିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ତର୍ଜ୍ଜ ଧାତୁ; ପ୍ରା. ତଜ୍ଜ)—୧ । ଧମକାଇବା—
Chadibā 1. To threaten.
ତର୍ଜ୍ଜା ହୃତ୍ତୟ କୋଇଲରେ ନର ଚତୁ କେତେ—କୃଷ୍ଣଦି୍ଦ. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।
ଘୁଡ଼କନା
୨ । ସାବଧାନ କରିବା; ଚାକଦ କରିବା—
2. To caution; to warn.
ତତ ଅରେ ଅଜପନ୍ତେ ନଜାନା
ତତୁର୍ଥ ଉପାସ୍ୟ କରନ୍ତା ସିନା—ଭବସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଦଚାଦନ୍ତୋଳଳା ।

ଚଦାମର୍କଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି —ତଜ୍ଜମର୍କଟି ହେବା (ଦେଖ)
Chadimarkaṭi hebā Chajimarkaṭi hebā (See).

ଚନ୍ଖା—ସ୍ତାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୃହଘର ଉପରେ ପକାଇବା ରୁଅ-
Chankhā ବିଶେଷ—A kind of rafter put on the roof of thatched house.

ଚନ୍ଚନ୍ - ଦେ. ଅ—୧ । ଚନ୍ଚନ୍; ଗୃଇଁ ଗୃଇଁ; ଶିର୍, ସ୍ନାୟୁ ପ୍ରଭୃତିର
Chanchan ସଙ୍କୋଚଜନିତ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ସ୍ପନ୍ଦନଶୀଳ ବ୍ୟଥା ବା
ଚିନ୍ଚିନ, ଚନଚନ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟକ କ୍ଲେଶାନୁଭୂତି— 1. Smarting pain due to contraction of vens or muscle.
୨ । ଛନ୍ଛନ୍ (ଦେଖ)
2. Chhanchhan (See).

ଚନଚନାଇବା—ସ୍ତାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ
Chanchanāibā ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଲାଗିଯିବା—
1. To be engaged in a work with avidity.
୨ । (ବଥ) ବଢ଼ିବା; ବଥାଇବା, କଟ୍‌କଟ୍ ହେବା—
2. To ache (said of boil).

ଚନନ୍ଦ୍ୱାର—ଦେ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ରବାର (ଦେଖ)
Chananbāra Chandrahāra (See).

ଚନାବ—ଦେ. ବ (ନାମ)—(ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା)—ପଞ୍ଜାବର ୫ ନଦୀ ମଧ୍ୟରୁ
Chanāb ଏକ, ସିନ୍ଧୁନଦର ଏକ ଉପନଦୀ— The chanab, a
ଚେନାବ tributary of the Indus.
ଚନାବ [ଦ୍ର—ଏହା ହିମାଳୟର ଦକ୍ଷିଣ କାଶ୍ମିର ସ୍ଥିତ ଧାଳା ଶୀତଳଗରୁ ପୂର୍ବ ଅଞ୍ଚଳ ଦେଇ ପଶ୍ଚିମରୁ ବାହାରି ଝେଲମ ଓ ଶତଦ୍ରୁ ଉପନଦୀ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହୋଇ ସିନ୍ଧୁନଦୀରେ ପଡ଼ିଅଛି । ମୁଲତାନ ଚେନାବ୍ ନଦୀର ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

ଚନି—ସ୍ତା. ବ—ଗୋମୂତ୍ର—
Chanī Cow's wine.

ଚନ୍ଦ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଘସିପିଘାଇବା—
Chand (root) 1. To shine; to glitter.
୨ । ଆହ୍ଲାଦିତ କରିବା—2. To gladden.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇତ୍ୟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଜ୍ୟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ

ଚନ୍ଦ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର)—ଚନ୍ଦ୍ର; ଇନ୍ଦୁ—
Chanda Moon.

ଚନ୍ଦକ—ସଂ. ବ. (ଚନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଝଟ୍କା-
Chandaka ଗୁନ୍ଦମାଛ—A small white circular fresh-water fish.

ଚନ୍ଦନ—ସଂ. ବ (ଚନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଆହ୍ଲାଦିତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ; ଏ
Chandana ଶବ୍ଦ ଦ୍ରାବଡ଼ ଭାଷାରୁ ସଂସ୍କୃତକୁ ଆସିଅଛି)—

୧। ସୁନାମୁଗସିବ ସୁଗନ୍ଧ କାଠ ଓ ବୃକ୍ଷ (ଯାହା ଘୋରିଲେ ବାସେ)—1. Sandal wood; Santanum Album(Kirtikar)

ସଂ. ନାମ—ଚନ୍ଦନ, ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ, ଭଦ୍ରକାନ୍ତ, ଗୋଶୀର୍ଷ, ଭୋଗୀବଲ୍ଲଭ, ଭଦ୍ରସାର, ମଳୟଜ, ଗନ୍ଧସାର, ଏକାଙ୍ଗ, ବର୍ଷ୍ଣିକ, ଭଦ୍ରଶ୍ରୀ, ଗନ୍ଧଦ୍ୱାର, ରୌହିଣ, ସେବ୍ୟ, ସର୍ପେଷ୍ଟ, ମଳୟୋଦ୍ଭବ, ସୁଗନ୍ଧ, ଶୀତଗନ୍ଧ, ତୈଳପର୍ଣ୍ଣିକ, ଗନ୍ଧସାର, ଭଦ୍ରଦ୍ରୁଦ୍ଧି

[ଦ୍ର—ଚନ୍ଦନ ଦକ୍ଷିଣଭାରତର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅରଣ୍ୟରେ ଜନ୍ମିବା ନାଉଚ ଚରଣ୍ୟାମଳରୁ। ପଥୁରିଆ ଭୂମିରେ ଓ ଘାସମସୃ ଅରମା ସ୍ଥାନରେ ଏ ଗଛ ଜନ୍ମିଥାଏ। ଏଥିପାଇଁ ଚନ୍ଦନ ଗଛ ଜନ୍ମିବା ସ୍ଥାନରେ ସାପ ରହନ୍ତି। ଏ ଗଛର ମଞ୍ଜି-କାଠ ସୁଗନ୍ଧ ଓ ତାହା ପଥରରେ ଘଷିଦେଇ ଘୋରିଲେ ତହିଁରୁ ସ୍ରବ ସିତ ଲେପ ହୁଏ। ଏ ଗଛ ଉଚ୍ଚରେ ୩୦। ୪୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ ଓ ପତ୍ତରଝଡ଼ା ହବ ନାହିଁ। ଘୃଷ୍ଟଚନ୍ଦନକୁ ଲୋକେ ଦେହରେ ବୋଳନ୍ତି ଓ ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରନ୍ତି ଓ ଚନ୍ଦନକାଠର ଗୁଣ୍ଡି ଦ୍ୱାରା ଧୂପ ହଅନ୍ତି। ଏ କାଠରୁ ଚନ୍ଦନ ତେଲ ବାହାର କରାଯାଏ। ଏ କାଠରେ ଉଆର ବାକ୍ସ, ପଲଙ୍କ ଓ ଚଉକାଠ ଆଦରେ ପୋକ ଲାଗନ୍ତି ନାହିଁ। ନାନାଜାତର ଚନ୍ଦନଗଛ ଅଛି। ସବୁଠାରୁ ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ ବା ଧଳା ଚନ୍ଦନ ସୁବାସ ଓ ଗୁଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ। ଏ କାଠର ସ୍ୱାଦ ତିକ୍ତ। ଏ ଗଛ ଗୁର ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ ଓ କୋଟରମସୃ; ଏହି କୋଟରମାନଙ୍କରେ ସାପ ରହନ୍ତି। ମଳୟ ପବନ ବାଜିଲେ ଅନ୍ୟ ଗଛର କାଠ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦନ ପାଲଟିଯାଏ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି। କାଠର ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ବାସ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ ବା ଶ୍ୱେତଚନ୍ଦନ, ଶବରଚନ୍ଦନ, ହରିଚନ୍ଦନ ବା ପୀତଚନ୍ଦନ, ରକ୍ତଚନ୍ଦନ, ବର୍ବର-ଚନ୍ଦନ, ଅଗୁରୁଚନ୍ଦନ ଶ୍ରେଣୀ ବିଧାନ କରାଯାଏ। ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଶୀତଳ, ଶୋଥ, ବିଷ, କ୍ଲେଷ୍ମା, ତୃଷ୍ଣା, ପିତ୍ତ, ରକ୍ତଦୋଷ ଓ ଦାହନାଶକ। ଚନ୍ଦନତେଲ ପ୍ରମେହ ରୋଗରେ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ।]

୨। ଘୃଷ୍ଟଚନ୍ଦନ; ଘୋରାଚନ୍ଦନ—
2. Sandal-paste.

୩। ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ସର୍କଟିଯୂଥପତି—
3. Name of a monkey-general.

ବନ୍ଧକେ ଭାଇର ନାମରେ ପନସ ଚନ୍ଦନ ହୁଁ ମନୋରମ—
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ।

୪। ପସାରୁଣୀଲତା (ଦେଖ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Pasāruṇī (See)

ଦେ. ବ—ଚନ୍ଦନ ଯାତ୍ରା (ଦେଖ)—
Chandana jātrā (See)

ଚନ୍ଦନ ଅର୍ଗଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚନ୍ଦନ+ଅର୍ଗଲ; ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେଉଳର
Chandana-argaḷi ଅର୍ଗଲମାନ ସଦୃଶତଃ ଚନ୍ଦନକାଠରେ ଥିବାରୁ)—ଦେବତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତ୍ରି ଗମ୍ଭୀର ବା ଦେଉଳ ମଧ୍ୟକୁ ଯିବା ପଦ୍ଧରୁ କାନ୍ଥରେ ଦୁଇପାଖେ ଖୁଣ୍ଟ ପୋତା ଦୋହଲ ଖୋର ଛିଦ୍ରମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ କାଠର ଲମ୍ବ ଗଲା ଯାଇଥାଏ ଓ ଯାହା ଫିଟାଇଦେଲେ କାନ୍ଥ ମେଲ୍ଲ ହୁଏ ଓ ପକାଇଦେଲେ କାନ୍ଥ ବନ୍ଦ ହୁଏ—Stout wooden bars put at the entrance to the main temple of a Deity.

ଦ୍ୱାରେ ଚନ୍ଦନ ଅର୍ଗଲ ଉଜାଣି ଉଠନ୍ତୁ। ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମରୂପଗୀତା।

ଚନ୍ଦନ ଘେନିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶରୀରରେ ଘୃଷ୍ଟଚନ୍ଦନ ଲେପନ କରିବା—
Chandana gheniba To besmear the body with sandal paste.
ଚନ୍ଦନ ମାଖା
चन्दन चढ़ाना

ଚନ୍ଦନ ଘୋରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚନ୍ଦନ+ଘୃଷ୍ ଧାତୁ)—ଚନ୍ଦନକାଠକୁ
Chandana ghoriba ଚନ୍ଦନପେଡ଼ିରେ ଘଷିଦେଇ ଘଷିବା—To rub sandal-wood on a stone slab with water to prepare paste.
ଚନ୍ଦନ ଘଷା
चन्दन घिसना

ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦନ+ଚର୍ଚ୍ଚିତ)—ଚନ୍ଦନ ବୋଳା-
Chandanacharchchita ହୋଇଥିବା (ଶରୀର)—(body) Besmeared with sandal-paste.

ଚନ୍ଦନଜାତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ସଂ. ଚନ୍ଦନ+ଯାତ୍ରା)—ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା (ଦେଖ)—
Chandanajata Chandanajātrā (See)
ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା
चन्दनयात्रा

ଚନ୍ଦନ ତେଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚନ୍ଦନ+ତୈଳ)—ଚନ୍ଦନ କାଠରୁ
Chandana tela ବୈଜ୍ଞାନିକପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ବାହାର କରାଯିବା ତେଲ—Sandal oil.
ଚନ୍ଦନ ତେଲ
चन्दन तेल

ଚନ୍ଦନ ଦାନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚନ୍ଦନ+ଆଧାର)—ଘୋରା ଚନ୍ଦନକୁ
Chandana dān ରଖି ବ୍ୟବହାର କରିବା ନିମନ୍ତ୍ରେ ରୂପାର ଥାଳ—A tray or cup for keeping sandal-paste
ଚନ୍ଦନ ଦାନ
चन्दन दान

ଚନ୍ଦନ ଧେନୁ—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତା ଧେନୁ)—
Chandana dhenu ପଉଁସୁନ୍ଦାବର୍ଣ୍ଣା ମୃତା ନାସ୍ତର ମୃତାନ୍ତ ଅପଲକ୍ଷରେ ବୃଷୋତ୍ସର୍ଗ ପରବର୍ତ୍ତରେ ଘୃତଦ୍ୱାରା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦାନ କରାଯିବା ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତା ସବତ୍ସା ଗାଈ—A cow with its calf smeared with sandal-paste and given to a Brāhmaṇa by the

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବାର ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଏଥରେ ପ୍ରଦେଶ ଉଚ୍ଚା କରାନ୍ତୁ ମାହୁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଚୋଳନେ ଭେବେ ଏ ବ୍ୟବାଚୋଷରେ ନ ଚଳିବ ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହୁଁର ବପଦାତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଭେ ଚୋଳଚାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଚୋଳରେ; 'ଦୂଧ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଧ' ଚେଷ୍ଟିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଚେଷ୍ଟିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ଲ' ଚେଷ୍ଟିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଚେଷ୍ଟିବେ

son of a deceased female (who dies leaving her husband and sons behind) during her obsequies.

[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଜୀବତ୍ପିତୃକ ପୁତ୍ରର ବୃଷୋତ୍ସର୍ଗ କରିବାର ଅଧିକାର ନ ଥିବାରୁ ମାତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଚନ୍ଦନଧେନୁ ଦାନ କରନ୍ତି ।]

ଚନ୍ଦନ ନଗର—ଦେ. ବ. (ନାମ —ଫରାସୀ ଅଧିକୃତ କଲିକତା ନିକଟସ୍ଥ Chandana nagara ନଗରବିଶେଷ—Name of a village **चन्दननगर** belonging to the French near Calcutta.

ଚନ୍ଦନ ନାଇବା—ଗ୍ରା. (ଇତର) କ୍ରି.—ଚନ୍ଦନ ଘେନିବା (ଦେଖ) Chandana nāibā Chandana ghenibā (See)

ଚନ୍ଦନ ପଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ଚନ୍ଦନ + ପଙ୍କ)—ଘୃଷ୍ଟ ଚନ୍ଦନ; Chandna panka ଘୋର ଚନ୍ଦନ—Sandal-paste.

ଚନ୍ଦନ ପାଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚନ୍ଦନ+ପଟ୍ଟ)—କପାଳର ଦୁଇ ପାଖରେ Chandana pāṭi ଗାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୋଳା ଦୋଇଥିବା ଚନ୍ଦନର **चन्दनपाटी** ପଟ୍ଟ ବା ଚଉ—Strips of sandal-paste painted over the brow from the middle along the cheeks on both sides. (right and left).

ଚନ୍ଦନପାଟିଏ ଥିବ କପୋଳେ—ଉଷ. ସ୍ୱପ୍ନବାସଦତ୍ତା ।

ଚନ୍ଦନ ପାଳି—ଦେ. ବ.—ଏକୋଇଶଦିନବ୍ୟାପୀ ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରାର ଗୋଟିଏ Chandana pāḷi ଲେଖାଏଁ ଦିନର ଉତ୍ସବ ଓ ଉକ୍ତ ଉତ୍ସବର ବ୍ୟତୀତ ଦିବାଁଦର ଘର—One of the 21 days of the festival of Chandanajātrā.

ଚନ୍ଦନ ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି.—(ବଙ୍ଗଳୀହୁ;ଚନ୍ଦନ ପରି ସୁବାସିତ ପୁଷ୍ପ ଯାହାର)-- Chandana pushpa ୧ । ଲବଙ୍ଗ—1. Cloves.

୨ । (ଶ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ) ଚନ୍ଦନ ଗଛର ଫୁଲ—2. The flowers of the Sandal tree.

ଚନ୍ଦନ ପେଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସଂ ଚନ୍ଦନ + ପୀଠ)—ଚନ୍ଦନକାଠ Chandana perḍi ଘୋରିବାର ପଥରଚକ୍ଲା—A piece of **चन्दनपीढ़ि** circular plate or slab of stone on which **चन्दन घीसनेकी पटिया** sandal wood is rubbed for preparing sandal-paste.

ଯୋଗାଏ ଚନ୍ଦନ ପେଡ଼ା ଘଇଚରି ଲଇଚରି ଚନ୍ଦନ ।—ଯୋଗାଅ. ପାଟଣା ।

ଚନ୍ଦନ ବେଶ—ସଂ.ବି. (ସ.ଯ.ଲ୍ଲୋ; ଚନ୍ଦନ ଲେପନ କରିବା ବେଶ)— Chandana beśa ଶରୀରରେ ବା ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ଚନ୍ଦନ ଲେପନଦ୍ୱାରା କରିବା ବେଶ—Annointing or besmearing the body with sandal-paste.

ଚନ୍ଦନବେଶ ମୁଁ ବରନ୍ତ ମୋର ବେଉଣ୍ଟ ମନ ।
କଳାବଲେବର ଚଉତିଶା ।

ଚନ୍ଦନବୋଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର + ବୋଡ଼ା)—ଦୁଇଧଆ ଦେଢ଼ରେ Chandanabordā ଉନ୍ନ ଧାଡ଼ି ବଡ଼ି ବଡ଼ କଳା ଗୋଲ ଚଉ ଥିବା ଚନ୍ଦନ ବୋଡ଼ା, ଚନ୍ଦ୍ରବୋଡ଼ା ଉସ୍ତାନକ ବିଷଧର ବୋଡ଼ା ସାପ(ଏ ଲମ୍ବରେ **चन्द्रबोड़ा** ୨ ହାତ ବଢ଼େ; ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ି ପଡଳା ଓ ୪।୧୦ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ)—A kind of venemous viper with yellow body with 3 lines of black circular marks; Vipera Russelai Daboia Russelli; Russell's viper.

ଚନ୍ଦନ ବୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ଚନ୍ଦନ ଲେପନ କରିବା— Chandana bolibā To smear the body with sandal- (ଚନ୍ଦନ ଲେପିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) paste.

ଚନ୍ଦନ ଯାତ୍ରା—ସଂ. ବ.—ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀୟା (ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା) ଠାରୁ Chandana jātrā ୨୧ ଦିନ ଅପରାହ୍ନ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପୁରୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର,ସତ୍ୟବାଦୀ ଓ ଗୁଳଥାମା ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦେବବିଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପୁଷ୍କରଣୀକୁ ନେଇ ସେଠାରେ ନୌପରେ ବସାଇ କରାଯିବା ଜଳକ୍ରୀଡ଼ାରୂପ ଉତ୍ସବ—The festival of taking out the image of a Deity to a tank and giving it a boating in the afternoon and evening for 21 days begining with the third day of the light fortnight of the month of Baisākha.

ଚନ୍ଦନ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚନ୍ଦନ ଘେନିବା (ଦେଖ) Chandana lagāibā Chandana ghenibā. (See)

ଚନ୍ଦନଶାରିବା—ସଂ. ବ. (ସ. ଯ. ଲ୍ଲୋ, ଚନ୍ଦନଗନ୍ଧଯୁକ୍ତା ଶାରିବା)— Chandanaśāribā ସୁଗନ୍ଧ ସୁବାସଯୁକ୍ତ ଔଷଧ ଲତାବିଶେଷ — A kind of sweet smelling medicinal creeper.

ଚନ୍ଦନା—ସଂ. ବ—୧ । ଶୁକସଦୃଶ କିନ୍ତୁ ହ୍ରସ୍ୱପୁଚ୍ଛବିଶିଷ୍ଟ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ Chandanā ଦ୍ରବ୍ୟଭକ୍ଷୀ ପକ୍ଷୀ; ପୁଂପକ୍ଷୀର ଗଳାରେ ଗୋଲ୍ଲପି କଣ୍ଠରେଖା ଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଥାଏ;ଏ ମନୁଷ୍ୟର ବୋଲ ଶିଖି ପାରେ— Palœornis Nepalensis; a species of short and broad-tailed singing parrots which can be taught to sing; the jaco bird.

[ଦ୍ର ଏମାନେ ନାଦାକା ଶୁଆଠାରୁ ବଡ଼ ଓ ମୋଟା । ଏମାନଙ୍କ ପୁଚ୍ଛ ଶ୍ଲେଟ ଓ ରେଘା ଏବ ପୁଚ୍ଛର ଅଗ ଚଉଡ଼ା । ଏମାନଙ୍କ ଉପରଓଷ୍ଠ ଥଙ୍କୁଣା ଘର ତଳଓଷ୍ଠର ଉପରକୁ ଆବରଣ କରିଥାଏ । ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ହାତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି ।]

୨ । ଚନ୍ଦନଶାରିବା (ଦେଖ)

2 Chandanaśāribā (See)

ଚନ୍ଦନାଚଳ—ସଂ. ବ. (ସ. ଯ. ଲ୍ଲୋ; ଚନ୍ଦନବୃକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ଅଚଳ)— Chandanāchala ମଳୟ ପର୍ବତ—The Malaya range

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

(ଚନ୍ଦନାଦ୍ରି—ଅନ୍ୟରୂପ of mountains in the Eastern Ghats in South India where sandal trees abound.

ଚନ୍ଦନାଦ ତୈଳ—ସଂ. ବି — ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ମସ୍ତିଷ୍କହିତକର ଔଷଧ
Chandanādi taila ତୈଳବିଶେଷ—A medicated oil
(ଚନ୍ଦନାଦ୍ୟତୈଳ—ଅନ୍ୟନାମ) prepared for keeping the brain cool.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରଧାନ ଉପାଦାନ ଚନ୍ଦନ । ଏହା ଚନ୍ଦନ, ଅଗୁରୁ, ଦେବଦାରୁ, ପଦ୍ମକାଷ୍ଠ, ଅଳାଇଚ, ନାଗକେଶର, କପୂର, ଜାଇଫଳ, କସ୍ତୂରୀ, ଶିଉଳିଚମ୍ପା, ଡାଲଚମ୍ପା, ଜାଫ୍ରାନ କେଶରକୁ ବାହ୍ୟ ତୈଳରେ ସିଦ୍ଧ କରିସିବା କବିରାଜୀତୈଳ ଅଟେ । ଏହା ମସ୍ତିଷ୍କବିକୃତନାଶକ, କାନ୍ତିବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ବାତନାଶକ ।]

ଚନ୍ଦନି ମାଟି—ଦେ. ବି - ଯେଉଁ ମାଟିରେ ବାଲି, ଗୋଡ଼ାଆଦ ନ ଥାଏ—
Chandani māṭi Pebbly soil.

ଚନ୍ଦର (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. (ଇତର) ବି—ଚନ୍ଦ, ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chandara (etc) Chandra etc (See)

ଚାଁଦ
ଚନ୍ଦ୍ର

ଚନ୍ଦରସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ସାନ୍ଦରକ୍)—
Chandaras ଧୂପ ଜନ୍ମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ବୃକ୍ଷନିର୍ଯ୍ୟାସବିଶେଷ;
ଚାନ୍ଦରସ୍ ଧୂନା ସନ୍ଦରସ୍; ଏକ ପ୍ରକାର ଝୁଣା—
ସଫେଦ ଡୁମର, ସାନ୍ଦରସ୍ A white-yellow resin exuding from Barbary tree; Indian capal; Peney; Varnish tree; Vateria Indica; Sandarac.
ତା. କୁଣ୍ଡିକୁମ୍
ତେ. ଦୁପାଦୁ

[ଦ୍ର—ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତରେ ଶାଳଜାତୀୟ ଏକ ପ୍ରକାର ଗଛର ଶୁଖାସାଇଥିବା ନିର୍ଯ୍ୟାସ । ଏହା ଧୂପ ଓ ବାର୍ଣ୍ଣିସ ଜନ୍ମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ଏହାର ଗଛ ପ୍ରଥମେ କାନେଡ଼ାରୁ ବା କାହାର କାହାର ମତରେ ଆଫ୍ରିକାର ମରକ୍କୋ ଦେଶରୁ ଭାରତକୁ ଆଣାଯ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଗଛ ସୁନ୍ଦର ଓ ସଦାବା ଫୁଲଫଳ ଧରେ । ଏଥିର ପଲଖା କାଠ ଧଳା; ମଞ୍ଜି ପାଉଁଶିଆ; ଏହା ଶାଳ କାଠଠାରୁ ବେଶି ଶକ୍ତ ଓ ଭାରି; ପତ୍ର ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା । ଏହାର ଫଳରୁ ତେଲ ବାତ ରୋଗରେ ଔଷଧ ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଚନ୍ଦା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର)—୧ । ଚିହ୍ନ—1. Mark.
Chandā ୨ । ଅନାବୃତ ସ୍ଥାନ—
ଚାଁଦା 2. Bare or open space.
ଚାଂଦା ୩ । ଜମିର ସୀମାନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଚିହ୍ନ ବା ଶଙ୍କୁ—
3. A distinguishing mark on the boundary of a land.

ଟେକୋ ବଣ—କେଶରହିତ (ମସ୍ତକ); ଝାଙ୍ଗର୍—
ଚଁଦ୍ଲା Bald-headed.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଚଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
Chandiā (See)

ଚନ୍ଦାଇ—ଦେ. ବଣ. ଓ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଚୁନ୍ଦୀ=କୁଟ୍ଟିନୀ)—
Chandāi ୧ । କୁଟ୍ଟିନୀ; ବେଧୋଇ; ଛଣ୍ଡାଳୀ; ନଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—
ଛାବଲା 1. An adulteress.
ଚୌଁଚଲହାଇ ୨ । ଯେ ଆପଣାର ପ୍ରଶଂସା ଆପେ କରେ—
(ଚନ୍ଦେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2 A self-advertising woman.
୩ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଦ୍ୱାବଭାବଦ୍ୱାରା ପୁରୁଷ ଜନକଟରେ କାମେଚ୍ଛା ଦେଖାଇ ହୁଏ —A flirt.

ଚନ୍ଦାଇ ପଣ—ଦେ. ବ.—୧ । ସ୍ତ୍ରୀର ଆତ୍ମବଡ଼ମା ପ୍ରକୃତି—
Chandāi paṇa 1. Self-adulation of a woman; self-aggrandisement.
ଛାବଲାମୀ
ଚଁ.ଚଲା ୨ । ଭାବଭଙ୍ଗୀଦ୍ୱାରା ପୁରୁଷ ଜନକଟରେ ସ୍ତ୍ରୀର କାମେଚ୍ଛା ପ୍ରକଟନ—Flirtation.
(ଚନ୍ଦେଇପଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚନ୍ଦାଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—୧ । ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘା
Chandāi hebā କରିବା; ଆପଣାକୁ ଆପେ ଦେଖାଇ ହେବା,
ଛାବଲାମୀକରା କମ କମ ହେବା—1. To self-adver-
(ଚନ୍ଦେଇ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) tise; to aggrandise one's self.
୨ । ମକମକ ହେବା; ଭାବଭଙ୍ଗୀଦ୍ୱାରା କାମଚେଷ୍ଟା ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. To show outward signs of amour; to flirt.

ଚନ୍ଦାମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବଣ—ଯାହାର ମୁଣ୍ଡରେ କେଶ ନାହିଁ—
Chandāmuṇḍā Bald-headed.
ଟେକୋ
ଚନ୍ଦ୍ଲା
(ଚନ୍ଦାମୁଣ୍ଡୀ, ଚନ୍ଦାମୁଣ୍ଡେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଚନ୍ଦାମୁଣ୍ଡିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚନ୍ଦିଆ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍)—ଗୋନ୍ଦିଆ; ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋନ ବା
Chandiā ଧଳା ଦାଗ ଥିବା (ପଶୁ ଆଦି)—(a horse or cow)
Having a white patch on the face or brow.
(ଯଥା—ଚନ୍ଦିଆ ଘୋଡ଼ା ।)

ଚନ୍ଦିର—ସଂ. ବ (ଚନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଖୁସି ଯାଇବା + ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଇର)—
Chandira ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.
୨ । ହସ୍ତୀ—2. Elephant.

ଚନ୍ଦୁଆ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରାତପ, ଭୁଲ ହି. ଚନ୍ଦୱା)—
Chanduā ଚନ୍ଦ୍ରାତପ; ସାମିଆନା—An awning.

ଚନ୍ଦୁକ—ଦେ.ବ (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଛିଦ୍ର ଥାଇ ଭିତର
Chanduka ଢୋଇଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଠସା—
A goldsmith's mould with several holes to suit many forms.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୋଟିଶ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଟେ' ଦେଖିବେ

ଚନ୍ଦେଇ—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚନ୍ଦାଇ (ଦେଖ)
Chandei — Chandāī (See)

ଚନ୍ଦେରୀ—ଦେ. ବ (ନାମ) (ଫ. ଚେନ୍ଦା)—ଗ୍ୱାଲିୟର ରାଜ୍ୟର ଜରବାର ଜିଲ୍ଲାରେ ଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ନଗର—
Chanderī — Name of an ancient town in Gwaliar.
चंदेरी
(ଚନ୍ଦେଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବେ ଶିଶୁପାଳଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଚେଦୀ ଥିଲା ।]

ଚନ୍ଦେଲୀ—ଦେ. ବ (ନାମ) (ଫ. ଚେନ୍ଦା ବା ଚନ୍ଦ୍ରାତ୍ରେୟ)—କ୍ଷତ୍ରିୟ ବା ରାଜପୁତମାନଙ୍କର ଏକ ଶାଖା—
Chandelī — Name of a branch of the Rājputs.
चंदेली
चन्देल
(ଚନ୍ଦେଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ବଂଶର କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ ମଗୁରଙ୍କ ପୌତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରାତ୍ରେୟଙ୍କଠାରୁ ଉଦ୍ଭବ ବୋଲି କଥିତ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ବଂଶର ରାଜାମାନେ ବୁନ୍ଦେଲଖଣ୍ଡ ଓ ମଧ୍ୟଭାରତରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀଠାରୁ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ--
ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ (ଚନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ର)—
Chandra
୧ । ଶଶି; ଜହ୍ନ—1. Moon.
୨ । ସୋମ; ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ନବଗ୍ରହ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
2. One of the nine planets of Hindu astrology
[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ମନୁଷ୍ୟର ପରମାୟୁରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦଶାଭୋଗ କାଳ ୧୦ ବର୍ଷ । ଯେଉଁ ମାସରେ ପୃଥିବୀରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଧିପତି ହୁଅନ୍ତି, ସେ ମାସରେ ଲୋକଙ୍କର ଶ୍ଳେଷ୍ମାବୃଦ୍ଧି ହୁଏ; ଦେଶରେ ସୁରକ୍ଷ, ଶସ୍ୟବର୍ଦ୍ଧନ ଓ ସର୍ବମଙ୍ଗଳ ହୁଏ । ରାହୁ (ପୃଥିବୀର ଛାୟା) ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ହୁଏ । ଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ସୋମବାର ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ସର୍ବକର୍ମରେ ଶୁଭ । ଚନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁ ରାଶିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଯେଉଁ ଭାବରେ ଥାଆନ୍ତି ତଦନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଉତ୍ତମାଦି ଫଳ ଭୋଗ କରେ । ଚନ୍ଦ୍ର ଗୋଟିଏ ରାଶିରେ ୨½ ଅର୍ଥାତ୍ ୨½ ଦିନ ରହନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନମତରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଗୋଟିଏ ନିର୍ଜୀବ ବସ୍ତୁ ଓ ଏହା ପୃଥିବୀର ଚାରି ପାଖରେ ୨୮ ଦିନରେ ଥରେ ବୁଲେ; ଏହା ଗୋଟିଏ ମରୁ ଓ ପାଷାଣମୟ ପିଣ୍ଡ ଅଟେ ଓ ଏଥିରେ ଦେଖାଯିବା କଳଙ୍କ ପର୍ବତର ଗହ୍ୱର ଅଟେ । ଏହାର ବ୍ୟାସ ୨୧୬୨ ମାଇଲ ଓ ଏହା ପୃଥିବୀଠାରୁ ୨ ଲକ୍ଷ ୮ ହଜାର ୮ଶହ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ଆକାର ପୃଥିବୀର ୫୧ ଭାଗରୁ ଭାଗେ । ପୁରାଣମତରେ ଏ ଏହାଙ୍କ ଗୁରୁ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ତାରାଙ୍କୁ ହରଣ କରିଥିବାରୁ ଗୁରୁଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ଏ କ୍ଷୟରୋଗୀ ହୋଇ ତଦନୁସାରେ ପ୍ରତି ପକ୍ଷରେ କ୍ଷୟ ଓ ବୃଦ୍ଧି ପାଆନ୍ତି । ଗର୍ଭରେ କଇଁ ପୋଷିଥିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ କୁମୁଦବନ୍ଧୁ ବୋଲାଯାଏ । କଥିତ ଅଛି ଯେ ତତ୍କୋର ଚନ୍ଦ୍ରହରଣ ପାପ କରେ । ଚନ୍ଦ୍ର ମହାଦେବଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବା ବିଷୟ ପୁରାଣରେ ଅଛି ।]
୩ । ମୟୂରଚନ୍ଦ୍ରିକା—3. The black round spots bordered by concentric bands of brilliant blue, green and gold on the tail-feathers of a peacock.
୪ । କର୍ପୂର—4. Campher.
୫ । ଜଳ—5. Water.
୬ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—6. Gold.
୭ । ପ୍ରୀରତ୍ନ—7. Diamond.
୮ । ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ—8. Name of an island.
୯ । (କାମଶାସ୍ତ୍ର) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉତ୍ତାଉତ୍ତା ଅଙ୍ଗରେ ଉତ୍ତାଉତ୍ତା ଭିଥିରେ ଥିବା କାମୋଦ୍ଦୀପକ କେନ୍ଦ୍ର—
9. The amorous centres said to be in the different limbs of a woman on different days, by titillating which a woman becomes very amorous and undergoes orgasm.
[ଦ୍ର—ଉତ୍ତଉ ତିଥିମାନଙ୍କରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଉତ୍ତଉ ଅଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ କୁଭୁକୁଭୁ କଲେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ରମଣକାଳରେ କାମୋନ୍ମତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି ।]
୧୦ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୋଗ କଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
10. A superior being.
(ଯଥା—କବିଚନ୍ଦ୍ର, କୁଳଚନ୍ଦ୍ର; ପୁରୁଷଚନ୍ଦ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ।)
୧୧ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ (ଦେଖ)
11. Chandrabindu (See)
୧୨ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—12. Red pearl.

ଦେ. ବ—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରର ଡାକ ନାମ—
1. Name for calling Chandraśekhara.
୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବା ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା—
2 Gold or silver coin.
ଏହା ଶୁଣି ଅତି ହରଷ ପୂରୁଷ ଲଖେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଇ ଡାକାନ୍—
ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାବଧି ।
୩ । ସାପକଳାରେ କଇଥଟା ମିଶାଇ ଗଞ୍ଜପାସାରରେ ରଙ୍ଗ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ କଳାରଙ୍ଗ—3. Black paint used for dying Gañjapā cards.
୪ । (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ସ୍ତ୍ରୀ ମସ୍ତକରେ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ରୂପା ବା ସୁନାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—4. A gold or silver ornament for the head, shaped like a crescent.
୫ । ବଙ୍ଗାଳ ବଣିଆଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
5. A family-title of Bengalee goldsmiths.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଷ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଦ୍ମ

୬ । ତେନାବ୍ ନଦୀର ଉତ୍ସଉତ୍ସଲରୁ ବାହାରୁଥିବା ଅଂଶର ନାମ—6 Name of the part of the river Chenab near its source.

ଫ. ବ—ଆହ୍ଲାଦକର—Delightful.

[ଦ୍ର—ଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରେଷ୍ଠତାବାଚକ ଥିବାରୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନାମ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ରାମଚନ୍ଦ୍ର, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର, କଶୋରଚନ୍ଦ୍ର, ଶିବଚନ୍ଦ୍ର, ଶମ୍ଭୁଚନ୍ଦ୍ର, କୈଳାଶଚନ୍ଦ୍ର, ନବଦ୍ୱୀପଚନ୍ଦ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଚନ୍ଦ୍ରଉଦଆ—ଦେ.ବ. (ଫ. ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଉଦସ୍ୱ)—ବାଣବିଶେଷ; ସେଉଁବାଣକୁ ଜାଳିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦସ୍ୱ ହେଲା ଭଳି ଧଳା ଆଲୋକ ରଶ୍ମିମାଳ ଦେଖାଯାଏ; ମହତାବୀ—A firework emitting white light; the Bengal Lights.

କୁବେର ଗୃହର ସଦୃଶେ ପଡେ
ଚନ୍ଦ୍ରଉଦଆ ବାଣ ଯାହା ଛଡେ—ଭାରା. ଉଦ୍ୟୋଗପର୍ବ ।

ଦେ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ସୁନ୍ଦର ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—Lovely and bright like the moon; moonlike.

ଚନ୍ଦ୍ରକ—ଫ. ବ. (ଚନ୍ଦ୍ର + ଭୁଲ୍ୟାର୍ଥେ. କ)—୧ । ମୟୂରଚନ୍ଦ୍ରକା—Chandraka 1. The circular spot or eye on the tail-feather of the peacock.

୨ । ମଣ୍ଡଳ; ବଳୟ; ମୃଦଆ—2. A circular thing; a circular ring shaped like the moon (M. W.).

୩ । ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ—3. The orb of the moon.

୪ । (+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) ଚନ୍ଦ୍ର—4. The moon.

୫ । ନଖ—5. Finger-nail.

୬ । ଝିଙ୍କାଗୁଜମାଛ—
6. A small circular freshwater-fish.

୭ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Moon's rays.

୮ । ଧଳା ମରିଚ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. White pepper.

୯ । ମାଲକୋଶ ରାଗର ସ୍ୱତ୍ର ରାଗିଣୀବିଶେଷ(ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Name of a secondary musical air.

୧୦ । ଗୋଲମରିଚ—
10. Black pepper (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରକ ଚୂଳ—ଫ. ବ. (ଚନ୍ଦ୍ରକ + ଚୂଳ)—Chandraka chūḷa ମସ୍ତକ ଉପରେ ଅଳଙ୍କାର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ମୟୂରପୁଚ୍ଛର ଗୁଚ୍ଛ—Tail-feathers of the peacock tied into a bunch and put on the head as an ornament.

ଚନ୍ଦ୍ରକଚୂଳ ଶିର ଦେଶେ । ଭାରା. ପୂର୍ତ୍ତଯମଚନ୍ଦ୍ରୋଦସ୍ୱ

ଚନ୍ଦ୍ରକଳା—ଫ. ବ. (ସଂସ୍କୃ ଚନ୍ଦ୍ର; ଚନ୍ଦ୍ର + କଳା)—Chandrakalā ୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରର ୧୬ ଅଂଶର ଏକାଂଶ; ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳର ଷୋଡ଼ଶ ଭାଗର ଏକ ଭାଗ—
1. One of the 16 parts of a full moon; a digit of the moon's orb.

ଝରେ ଯେପ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଅତର୍ଜନେ କ୍ଷୁନ୍ନାକର ।
ସ୍ୱଧାନାଥ. ଉଷା ।

[ଦ୍ର—ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଷୋଡ଼ଶ କଳାର ନାମ—ପୂଷା, ଯଶା, ସୁମନସା, ରତି, ଧୃତି, ଋବି, ସୌମ୍ୟା, ମଙ୍ଗତ, ଅଂଶୁମାଳିନୀ, ଅଙ୍ଗିରା, ଶଶିନୀ, ଛାୟା, ସ୍ପୃହା, ସପୂର୍ଣ୍ଣମଣ୍ଡଳା, ଭୁଷ୍ଟି ଓ ଆଇଡା ।]

୨ । ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ଦେଖାଯିବା କଳଙ୍କ—
2. Spots on the moon's disc.

୩ । ସ୍ୱର୍ଗବେଶ୍ୟାବିଶେଷ—
3. Name of a heavenly nymph.

ବସନ ଚରୁବରୁ ଭୁଇଁ, ବଜସ୍ୱୀ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ହୋଇ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୪ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Moon's rays.

୫ । ଖୁବ ଛୋଟ ଢୋଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A small drum.

୬ । ସଙ୍ଗୀତର ତାଳବିଶେଷ—
6. Name of a musical measure or cadence.

ଦେ. ବ—୧ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମକାଳୀନ ଜଳନ୍ତର ରାଜାଙ୍କର ପାଳିତା କନ୍ୟା—1. Name of a girl brought up by the Raja of Jalantara who was the patron of the Oria poet Kabisūrjya.

୨ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲବଣ୍ୟବତୀ କାବ୍ୟର ଅନୁକରଣରେ ଲିଖିତ ଓ ଜଳନ୍ତରର ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗିତ ଅସମ୍ପନ୍ନ କାବ୍ୟବିଶେଷ—2. Title of an unfinished Oria poem by poet Kabisūrjya.

ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ—ଫ.ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚନ୍ଦ୍ର ଅଟେ କାନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରିୟ ଯାହାର)—Chandrakānta ୧ । କାଳ୍ପନିକ ମଣିବିଶେଷ—
ଫ. ଚନ୍ଦ୍ରମଣି, ଚନ୍ଦ୍ରୋପଳ, ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତାବ
1. A fabulous gem; the moon-stone; jasper.

[ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି ଯେ ଏହା ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ସ୍ପର୍ଶରେ ଦ୍ରବୀଭୂତ ହୁଏ । ବୋଧହୁଏ ଏହାକୁ ରାତ୍ରିରେ ପଦାରେ ରଖିଲେ ଏହା ଉପରେ ଶିଶିରବନ୍ଦୁ ପଡ଼ିବାରୁ ଏହା ଚଳଚଳିବା ପରି ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । ଚନ୍ଦନ କାଠ—2. Sandal-wood.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୁମୁଦ—3. Water-lily.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅଠର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ'ବୋଲିଡି ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଦୋଇଲେ ଯେବେ ଏ ବ୍ୟାକୋଷରେ ନ ମଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବସଗତ ୨ ବ ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଲ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟୁ' ଦେଖିବେ ।

ସ. ବ୍ରୀ—ଚନ୍ଦ୍ର ପର ସୁନ୍ଦର—
Beautiful or charming as the moon.

ଦେ. ବ. ପୁଂ (ନାମ)—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males.

ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ବହୁବ୍ରୀହି; ଚନ୍ଦ୍ର + କାନ୍ତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—
Chandrakāntā
1. Rays of the moon; moon-light.
୨ । ରାତ୍ରି—2. Night.
୩ । ତାରକା—3. Star.
୪ । ଔଷଧ—4. Herbs.
୫ । ଚନ୍ଦ୍ରଧତ୍ନୀ—5. The wife of the moon-god.
୬ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପୁତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—
6. Name of the capital of the ancient King Chandraketu.

ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତି—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚନ୍ଦ୍ର + କାନ୍ତି)—
Chandrakānti ୧ । ରଜତ; ରୂପା; ଗୁନ୍ଦୀ—] Silver.
୨ । ଶୁକ୍ତି; ସାମୁକା—2. Oyster.
ସୂନ-ଲମ୍ବିତ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତି ଜଳଦ । ରଘୁନାଥ. ମେଘଦୂତ ।
୩ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଃ—
3. The brightness of the moon.

ଦେ. ବ—ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—
A kind of sweetmeat.
ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତି, ଛିଚ୍ଚି, ନାଡ଼ୁକା ସ୍ପୋଟନ । ଅମରନନ୍ଦ. ବଦତ୍ତଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

ଚନ୍ଦ୍ରକୀ—ସ. ବ. (ଚନ୍ଦ୍ରକ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ମୟୂର—
Chandrakī Peacock.

ଚନ୍ଦ୍ରକୃତ—ସ. ବଣ. (ଚନ୍ଦ୍ରକ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇତ; ଭୁଲ. ଚାରକୃତ; କଣ୍ଟକୃତ)—ଚନ୍ଦ୍ରପରି ଉତ୍କୃଳ ଗୋଲଗୋଲ ଚନ୍ଦ୍ରବଶିଷ୍ଟ—Furnished with myriads of brilliant moonlike spots (M. W.).

ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁ—ସ. ବ. (ନାମ)—ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
Chandraketu Name of a son of Lakshmaṇa.

ଚନ୍ଦ୍ରକ୍ଷୟ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚନ୍ଦ୍ର + କ୍ଷୟ)—୧ । ଅମାବାସ୍ୟା—
Chandrakshaya The newmoon day.
୨ । ଯେଉଁ ଉଥିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅମାବାସ୍ୟା ଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଦୌ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ—2. The night when the moon is not at all seen.

ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ—ସ. ବ. (ନାମ)—ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତ (ଦେଖ)
Chandragupta Chitragupta (See)
ଦେ. ବ—୧ । ଗ୍ରୀକ୍ ମହାବୀର ସିକନ୍ଦରଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଓ ଖ୍ରୀ: ପୂ: ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ଭାରତସମ୍ରାଟ—An emperor of India (whose capital was Magadha), a contemporary of Alexander the Great.

[ଦ୍ର—ଏ ମଗଧ ଦେଶର ପ୍ରଥମ ମୌର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ରାଜା । ପାଟଳୀପୁତ୍ର ଏହାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏ ବଲଖ୍ ରାଜ୍ୟର ଗ୍ରୀକ୍‌ରାଜା ସେଲ୍ୟୁକସଙ୍କୁ ଜୟ କରି ତାଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏ ରାଜା ମହାପଦ୍ମ ନନ୍ଦଙ୍କର ମୁରାନାମ୍ନୀ ଶୂଦ୍ରା ଦାସୀର ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ଶୃଣକ୍ୟଙ୍କ କୂଟନୀତି ସାହାଯ୍ୟରେ ଏ ମହାନନ୍ଦଙ୍କୁ ମାରି ନନ୍ଦବଂଶୀୟମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଛେଦସାଧନ କରି ମଗଧସିଂହାସନ ଅଧିକାର କଲେ । ବିଶାଖ-ଦତ୍ତଙ୍କ ସଂସ୍କୃତ ମୁଦ୍ରାରାକ୍ଷସ ନାଟକ ଏହାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ରଚିତ; ଏ ବିଶେଷ ପ୍ରତାପୀ ଥିଲେ ଓ ପଞ୍ଜାବରୁ ଯବନମାନଙ୍କୁ ତଡାଇଦେଇ ଥିଲେ । ଏ ଖ୍ରୀ: ପୂ: ୩୨୨ ରେ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରି ୨୪ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଏହାଙ୍କୁ 'ସାନ୍ଦ୍ରାକୋଟସ୍' ନାମରେ ଡାକୁଥିଲେ ।]

୨ । ୪ର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ଗୁପ୍ତବଂଶର ଜଣେ ପ୍ରତାପୀ ରାଜା—
2. Name of a powerful king of the Gupta Dynasty.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କୁ କେହିକେହି ବିକ୍ରମ ବା ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ କହନ୍ତି । ଏ ୩୧୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସମସ୍ତ ଉତ୍ତରଭାରତରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ କରିଥିବାର ଶିଲାଲିପିରୁ ଜଣାଯାଉଅଛି । କେହିକେହି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ଏ ଗୁପ୍ତସମ୍ବତ୍ ଚଳାଇ ଥିଲେ । (ଏହାଙ୍କ ରାଣୀ କୁମାରୀ ଦେବୀ) ।]

୩ । ଉପରୋକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ପୁତ୍ର ସମୁଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ପୁତ୍ର—
3. Name of the grandson of the above Chandragupta.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ବିକ୍ରମାଙ୍କ ବା ଦେବରାଜ । ଏ ନେପାଳ ରାଜକନ୍ୟା ଧ୍ରୁବଦେବୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏ ଖ୍ରୀ: ୪୦୦ ଠାରୁ ୪୧୩ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରି ଦିଗ୍ବିଜୟ କରି ଅନେକ ଦେଶରେ କୀର୍ତ୍ତିସ୍ଥାପନ କରିଥିବାର ଶିଲାଲେଖରୁ ଜଣାଯାଏ ।
(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)]

ଚନ୍ଦ୍ରଗୃହ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚନ୍ଦ୍ର + ଗୃହ)—(ଜ୍ୟୋତିଷ)କର୍କଟରାଶି—
Chandragṛuha The zodiacal sign of Cancer.

ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ରାହୁଦ୍ୱାରା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଗ୍ରହଣ)—
Chandragrahaṇa ରାହୁ ବା ପୃଥିବୀର ଛାୟାଦ୍ୱାରା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆଚ୍ଛାଦନ—Lunar eclipse.

ଚନ୍ଦ୍ରଚଞ୍ଚଳ—ସ. ବ— ଏକପ୍ରକାର ମାଛ; (ହି. ଶବ୍ଦସା) ଚୁରୁସାଣ ମାଛ—
Chandrachañchaḷa A kind of freshwater fish.

ଚନ୍ଦ୍ରଚଳନ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚନ୍ଦ୍ର + ଚଳନ)—
Chandrachaḷana (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏକରାଶିରୁ ଅନ୍ୟ ରାଶିକୁ ଗତି—(Astrology) The motion of the moon from one zodiacal sign to another.

ଚନ୍ଦ୍ରଚ୍ଛଳକ—ଦେ. ବ. (ସ. ଚନ୍ଦ୍ରଚ୍ଛଳନ,--(କାମଶାସ୍ତ୍ର) ଉଚ୍ଚନୀଚ ସ୍ଥିତରେ
Chandra chāḷaka ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗର ଉଚ୍ଚନୀଚ ଅଂଶରେ ଥିବା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଞ୍ଚ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଯେ	ଅକାର୍ନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

'ଚନ୍ଦ୍ର'ଙ୍କୁ କାମଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବଧ୍ୟଦ୍ୱାର ଉତ୍ତେଜିତ କରି କାମୋପଭୋଗ କରିବା ବଧ୍ୟ—Titillation of a particular limb of a woman on a particular day of the lunar fortnight by a lover, by which she becomes very excited.

ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ଲଳନ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର + ଗ୍ଲଳନ)—
Chandra chālana ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ଲଳକ (ଦେଖ)
Chandra chālaka (See).

ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ଲଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଙ୍ଗରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଉଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ 'ଚନ୍ଦ୍ର'ଙ୍କୁ କାମଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବଧ୍ୟଦ୍ୱାର ଚଲାଇବା—To titillate the different parts of the body of a woman on different days of the fortnight.

ଚନ୍ଦ ନଖଦନେ ଅନେକ ବଖାନେ କେତେ ଚନ୍ଦ ଥାଇ ଗଲ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ.ହ; ଚନ୍ଦ୍ର ଚୂଡ଼ାରେ ଯାହାର; ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ମସ୍ତକରେ ବହୁଥିବା ଯୋଗୁଁ)—୧ । ମହାଦେବ —
Chandrachūrda 1. God Siba (lit. moon-crested).
୨ । ପର୍ବତବିଶେଷ—2. Name of a mountain.

ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ାମଣି ହରିଚନ୍ଦନ ଜଗଦେବ—ଦେ. ବ (ନାମ)—
Chandrachūrdāmani harichandana jagadeba
ଗଞ୍ଜାମ ସୁରଙ୍ଗୀ ଗଜ୍ୟର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗଜା । ଏ 'ମାତୃପୂଜା' 'ସଙ୍ଗୀତସର୍ବସ୍ୱ' ଓ 'ଦଶମହାବିଦ୍ୟା' ଆଦ ପୁସ୍ତକମାନ ଲେଖିଅଛନ୍ତି (ଭାରଣୀ-ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ) । ଏ ଇଉରୋପ ଭ୍ରମଣ କରି 'ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଭ୍ରମଣ' ଓ ଅନେକ-ଗୁଡ଼ଏ କବିତା ରଚନା କରିଥିଲେ—
Name of the late Raja of Surangi in the district of Ganjam.

ଚନ୍ଦ୍ରଚୋର ବାହିନୀପତି—ଦେ. ବ (ନାମ)—ମୋଗଲ ବାଦଶାହା ଆକବରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳର ପୁରା (ଶ୍ରୀନୃସିଂହଗୁରୁ—ଅନ୍ୟ ନାମ) ଜଣେ ପ୍ରଗଳ୍ଭାର ସାର-ନରସିଂହପୁର ଶାସନର ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Chandrachora bāhinīpati Name of a Brahman Pandit of Puri district in the reign of Akbar, who is reputed to have acquired supernatural powers by Tantric exercises.

[ଦ୍ର—ଏ ଆକବର ବାଦଶାହାଙ୍କ ଦରବାରରେ ଚନ୍ଦ୍ରବଳରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଶକ୍ତି ଦେଖାଇଥିଲେ । କଥିତଅଛି ଦନେ ପୃଥ୍ୱୀମାଦନ ଗୃହସଭାରେ ଏ କହୁଥକାଇଲେ ଯେ ଆଜ ଅମାବାସ୍ୟା ଅଟେ । ଏହା ଦେଖି ସଭାପଣ୍ଡିତମାନେ ହସିଲେ । ଏଥିରେ ଏ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ବସାକୁ ଫେରିଆସି ଇଷ୍ଟଦେବୀଙ୍କ ଧ୍ୟାନ କରି ଏହା ବର ମାଗିଲେ ଯେ "ଆଜ ଚନ୍ଦ ଉଦୟ ହେବେ ନାହିଁ" । ଏଥିରେ ଦେଶ ଗଞ୍ଜ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଘେନଆସି ଏହାଙ୍କ ବସାରେ ହାଣ୍ଡିତଳେ ଲୁଗୁଇଦେଲେ । ଏଣେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦୟ ନ ହେବାରୁ ବାଦଶାହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଏହାଙ୍କୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲେ ଓ ଏହାଙ୍କର ଏହି ଅସାଧାରଣ କ୍ଷମତା ଯେଗୁଁ ଏହାଙ୍କୁ ପୁରସ୍କୃତ ଓ ସମ୍ମାନିତ କଲେ । ଏହାଙ୍କ ଭାଇଙ୍କ ନାମ ବଗି ଯାଦୁଣୀ ।]

ଚନ୍ଦ୍ରଝଲକା—ଦେ. ବ—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ—
Chandrajhalakā 1. The rays of the moon.
(ଚନ୍ଦ୍ରଝଲକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମସ୍ତକର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
2. An ornament for the head.
ବଧୂର ଚନ୍ଦ୍ରଝଲକାକର କ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ—ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଝୁମ୍ପା—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମସ୍ତକର ଚଉରଉଣ୍ଡିରେ ଲଗିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଝୁମ୍ପା—
Chandrajhumpā A kind of pendant for the chignon.
ଏକ ବୋଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଝୁମ୍ପା ମୁରୁଜା ପ୍ରକାଶେ—ଜୟସିଂହ. ମନ୍ଦାକ୍ରାନ୍ତ. ୨୯ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଝୁମ୍ପି—ଦେ. ବ—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରଝୁମ୍ପା (ଦେଖ)
Chandrajhumpi Chandrajhumpā (See).
ବନ୍ଧୁ ଚନ୍ଦ୍ରଝୁମ୍ପି ଝିଲମିଲିକା—ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ଉପର କାନରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଫାସିଆ—
2. A kind of crescent-shaped ear-ring for the upper ear.

ଚନ୍ଦ୍ରଦୀପ—ଦେ ବ—ରାତ୍ରରେ ଗ୍ଲଳିବା ବେଳେ ବାଟ ଖୋଜିବାରୂପେ ଦେଖାଯିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରଣଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦୀପ ବା ଲଣ୍ଠନ—
Chandradīpa A bright lamp or lantern used to show the way during the night.

ଚନ୍ଦ୍ରକାତଣ୍ଡନ ରଜନୀକାଳେ, ଗୃହଜ ଯୋପାନ ଉଠିବାବେଳେ ।
ଚନ୍ଦ୍ରଦୀପ ତା ଛମ୍ପରେ ନ ଥିଲେ, ଚେତନା ମୋ ଦେହେ ନ ଥାଇ ରହେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଲାବଉଡ଼ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଦ୍ୱୀପ—ସଂ. ବ.—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୧୧ ଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଦ୍ୱୀପ—
Chandradwīpa One of the 11 islands mentioned in Hindu mythology.
[ଦ୍ର—ଶ୍ୱେତଦ୍ୱୀପ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ]

ଚନ୍ଦ୍ରନେତ୍ର—ଦେ. ବ.—ରାମାସ୍ତ୍ରଶୋକ୍ତ ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
Chandranetra Name of a demon.
ବଧୂରୁଦ ବାଇପ୍ର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାକ ଚନ୍ଦ୍ରନେତ୍ର ମୋଚକଶ୍ଚେ ପାବନ ଶବ୍ଦ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭ—ସଂ. ତଣ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀ.ହ; ଚନ୍ଦ୍ର + ପ୍ରଭା)—ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ସୁନ୍ଦର—Beautiful like the moon.
(ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର+ପ୍ରଭା)—୧ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—
Chandraprabhā 1. Moon-light.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯେଉଁଠାରେ ସେଉଁଠି ଏ ଭଳି ଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେଠି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲମ୍ବିତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲମ୍ବିତ' ଦେଖିବେ

୨ । ବାକୁଚି (ଦେଖ)
2. Bākuchi (See).

ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ବହୁବ୍ରୀହି) ସୁନ୍ଦରୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)
Beautiful (woman).

ଚନ୍ଦ୍ରପୃଷ୍ଠ—ଭ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ.—ଯାହାର ଜାନୁ, ଭୁଜ ଓ ହୃଦୟ ମୋଟ ଓ
Chandraprushṭa ସେହି କୃଶ ଏବଂ ଯେ ବୟସରେ ନଦ୍ରା ଯାଏ ଓ
ରସଦ୍ରବ୍ୟ ଭକ୍ଷଣ କରେ—A person who has thick thighs, arms and breast and a thin belly.

ଚନ୍ଦ୍ରପୃଷ୍ଠ ଦୋଇ ଭାହାକୁ ନଳ୍ଦ । ପ୍ରାଚୀ. ପଉଡେ ଗୀତା ।

ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର + ବଂଶ)—ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ
Chandrabaṁśa ପ୍ରାଚୀନ ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାଜବଂଶବିଶେଷ; ଯଦୁ ଓ
ପୁରୁ ରାଜାଙ୍କ ବଂଶ—Name of an ancient family of kings of ancient India; the Lunar royal race of India.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ବା ସୋମ ଅତ୍ରି ମୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ବୁଧ; ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟା ଇଳାଙ୍କୁ ବୁଧ ବିବାହ କଲେ ଏବଂ ଇଳାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଐଳ ବା ପୁରୁରବା ନାମକ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମିଲେ । ପୁରୁରବାଙ୍କ ଔରସରେ ଉର୍ବଶୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଆୟୁଃ ନାମକ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମିଲେ । ଆୟୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ନହୁଷ; ନହୁଷଙ୍କ ପୁତ୍ର ଯଯାତି । ଯଯାତିଙ୍କର ଦୁଇ ପୁତ୍ର ପୁରୁ ଓ ଯଦୁ; ଏ ଦୁହିଙ୍କଠାରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ବଂଶର ଦୁଇଟି ଶାଖା ହେଲା । ଯଦୁବଂଶରେ କୃଷ୍ଣ, ବଳରାମ ଆଦି ଜନ୍ମିଥିଲେ । ପୁରୁବଂଶରେ ଦୁଷ୍ମନ୍ତ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ଦୁଷ୍ମନ୍ତଙ୍କ ପୁତ୍ର ଭରତ । ଭରତଙ୍କ ନବମ ବଂଶଧର କୁରୁ ଏବଂ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବଂଶଧର ଶାନ୍ତନୁ । ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ବିବାହରୁ ଜାହ୍ନବୀ ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର ଭୀଷ୍ମ, ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦ, ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ଦାସୀ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ କାମାଳ ପୁତ୍ର ବ୍ୟାସ । ଭୀଷ୍ମ ଚିରକୁମାର ଥିଲେ । ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦ ଓ ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟ ଅପୁତ୍ରକ ହୋଇ ମରିବାରୁ ନିଯୋଗ ବିଧିଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ବ୍ୟାସଦେବ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ପାଣ୍ଡୁଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଦନ କଲେ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ହନ୍ତୁ ଜନ୍ମାନ୍ଧ ଥିବାରୁ ପାଣ୍ଡୁ ରାଜ୍ୟ ପାଇଲେ । ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ଅନ୍ୟେ ପାଣ୍ଡୁଙ୍କର ପାଞ୍ଚପୁତ୍ର ରାଜ୍ୟରେ ବସିବାରୁ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନାଦି ଶତ ପୁତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଦାବି କଲେ ଓ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶ ପରି ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ।]

ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ—ସ. ବ.—(ଉପମିତ ସମାସ; ଚନ୍ଦ୍ର + ବଦନ)—ଚନ୍ଦ୍ରପରି
Chandrabadana ସୁନ୍ଦର ମୁଖ—Moon-like lovely face.
(ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରି ସୁନ୍ଦର ମୁଖଯୁକ୍ତ (ପୁରୁଷ)—a male) Having a lovely face like the moon.

ଚନ୍ଦ୍ରବଦନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା)—ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ—
Chandrabadanī (a woman) Having a lovely and fair face.

ଚନ୍ଦ୍ରବଦ୍ଧନୀ—ଦେ. ବି. (ଗଣିତ)—ଏକପ୍ରକାର ଗାଣିତିକ ସଙ୍କେତ—
Chandrabandhanī A sign used in mathematics; simple bracket.

ବନ୍ଧନୀ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ—
See notes under Bandhanī.

ଚନ୍ଦ୍ରବଲ୍ଲରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପମିତ କର୍ମଧାରୟ; ଚନ୍ଦ୍ର ସଦୃଶ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ
Chandraballarī ବଲ୍ଲରୀ)—୧ । ସୋମ-ଲତା—
1. The Soma creeper.
୨ । ଶାକଲତାବିଶେଷ—2. Ruta Graveolens; a kind of pot-herb (M. W.).

ଚନ୍ଦ୍ରବଲ୍ଲୀ—ସ. ବ—୧ । ପଥାରୁଣୀ ଲତା—
Chandraballī 1. Pæderia Foetida (creeper)(M.W.)
୨ । ମାଧବୀ ଲତା—2. Gærtnera Racemosa (creeper). (M. W.).

ଚନ୍ଦ୍ରବାଡ଼—ଦେ. ବ—ଉତ୍କଟର ବିସୂଚିକା ରୋଗ—
Chandrabārdī Asiatic cholera; a very dangerous kind of cholera.

ଚନ୍ଦ୍ରବାଣ—ସ. ବ—ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ବାଣବିଶେଷ; ଯେଉଁ ବାଣର
Chandrabāṇa ଫଳକ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି—A kind of crescent-bladed arrow.
ଚନ୍ଦ୍ରବାନ

ଚନ୍ଦ୍ରବାନ୍—ସ. ବିଣ (ଚନ୍ଦ୍ର + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Chandrabān ୧ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ଦ୍ୱାରା ଆଲୋକିତ—
(ଚନ୍ଦ୍ରବତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Illuminated by the moon. (M W.).
୨ । (ବୈଦିକ) ସହିତରେ ପ୍ରଚୁର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅଛି—
2. Abounding in gold. (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ—ସ. ବ—ଅନୁନାସିକ ବର୍ଣ୍ଣବିଶେଷ; ବଦନ ଯୁକ୍ତ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରା-
Chandrabindu କୃତି ଅକ୍ଷର ଁ—A nasal alphabet or adjunct to a letter ँ in Sanscrit and Oria.

ଚନ୍ଦ୍ରବିମ୍ବ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚନ୍ଦ୍ର+ବିମ୍ବ)—ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ)—
Chandrabimba Chandramaṇḍala (See)

ଚନ୍ଦ୍ରବିମ୍ବା—ଦେ. ବି—ଧଳଫୁଲ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ—
Chandrabimbā A kind of white flower
ଶତବର୍ଷ ଜୁରଥନା ରଙ୍ଗମଣ୍ଡୀ, ମୂହଲା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିମ୍ବା—ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନସିଂହାସନ ।

ଚନ୍ଦ୍ରବିହଙ୍ଗମ—ସ. ବି (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଚନ୍ଦ୍ରବତ୍ ଶୁକ୍ଳ ବିହଙ୍ଗମ)—
Chandrabihaṅgama ବଗପକ୍ଷୀ—The heron; Ardea Nivea, (M. W).

ଚନ୍ଦ୍ରବୋଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଚନ୍ଦନବୋଡ଼ା (ଦେଖ)—
Chandrabordā Chandanabordā (See).

ଚନ୍ଦ୍ରବ୍ରତ—ସ. ବି—ଶୁକ୍ଲାସୃଣବ୍ରତ (ଦେଖ)
Chandrabrata Chāndrāyaṇa brata (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଗ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଙ୍ଗ

ଚନ୍ଦ୍ରଭଗା—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା)—ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ୨ (ଦେଖ)—
Chandrabhagā Chandrabhāgā 2 (See)

ଚନ୍ଦ୍ରଭବନ—ସଂ. ବି—ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା (ଦେଖ)—
Chandrabhabana Chandraśālā (See)

ସ୍ୱପ୍ନେ ବନେ ଚନ୍ଦ୍ରଭବନେ ସୁଖୀ ସେବନେ ମୋର,
ତିତବା ସନସାରରେ ସନ ମାରେ ଜଗନ ପର । ଉଷ. ପ୍ରେମ-ସୁଧାନଧି ।

ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗ—ସଂ. ବି— ହିମାଲୟର ଶୃଙ୍ଗବିଶେଷ—
Chandrabhāga Name of a mountain-peak in the Himalayan range.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ଏହିଠାରେ ବ୍ରହ୍ମା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ହ୍ରାସ-ବୃଦ୍ଧିର ଭାଗ ନରୂପଣ କରିଥିଲେ ।]

ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗ + ଆ; ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗ ପର୍ବତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)
Chandrabhāgā ୧ । ସିନ୍ଧୁର ଉପନଦୀବିଶେଷ; ଆଧୁନିକ ଚେନାବ ନଦୀ—1. The Chenab, a tributary of the Indus.

୨ । ଉତ୍କଳର ପୁରୁଣାଳିଆର ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳସ୍ଥ କୋଣାର୍କ ନଜିକବର୍ତ୍ତୀ ଲୁପ୍ତ ନଦୀ—2. A vanished stream near Koṇārka in the sea-coast of the Puri district.

[ଦ୍ର—ଏହିଠାରେ ମାଘ ଶୁକ୍ଳସପ୍ତମୀକୁ ସ୍ନାନଯୋଗ ପଡ଼ିବାରୁ ବହୁ ସଦସ୍ୟ ଯାତ୍ରୀ ଅରୁଣୋଦସ୍ୟ ସମୟରେ ରୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ବନ୍ଦର ଥିଲା ।

ଖୋର୍ଦ୍ଧା କଲ୍ଲ ଓ କଟକ ଜଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ ଓ ନରଜ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ପର୍ବତ ଓ ଉଚ୍ଚ ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଭୂମିଖଣ୍ଡର ଜଳ ମିଶି ବାରଙ୍ଗ ପୋଲ ଦେଇ ନଦୀଗାମୀ ହେଉଥିଲା । ବାରଙ୍ଗ ନଜିକରେ ଏହାର ଆକାର କ୍ଷୁଦ୍ର, ଦେଖାଗଲେ ମଧ୍ୟ ପୁଣ୍ଡ ଜଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ନାନାସ୍ଥାନ ଓ ଶାଖାନଦୀମାନଙ୍କରୁ ଜଳ ଆହରଣକରି ଏହା କ୍ରମେ ବୃହଦାକାର ହୋଇ ସମୁଦ୍ରାଭିମୁଖରେ ଯାଉଥିଲା । କୁଅରଦ୍ରା ନଦୀର ଜଳ ଏଥିରେ ମିଳିତ ହେଉଥିଲା । ଏହାକୁ ପୂର୍ବେ ପ୍ରାଚୀନଦୀ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ଏହା ଏକ ସୁରକ୍ଷିତ ଗଭୀର ଓ ବେଗବତ୍ତା ନଦୀ ଥିଲା । ବାଣିଜ୍ୟ ସକାଶେ ନୌକା ସମୂହ ଏଥିରେ ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାନଦୀ ଏହାର ଏକ ଅଂଶ ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ପ୍ରାଚୀ ନଦୀର ଆକାର ଓ ଗଭି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରାଚୀରୁ ଏକଶାଖା (ବର୍ତ୍ତମାନ କାଦୁଆ) ବାହାର ପ୍ରଥମେ ଉତ୍ତର ଓ କିୟତ୍‌ଦୂର ଯାଇ ଚତ୍ରୋତ୍ପଳା ନାମ ଧାରଣ କରି ଅର୍କକ୍ଷେତ୍ର ଦେଇ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏହି ଚତ୍ରୋତ୍ପଳା ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାର ନାମାନ୍ତର ମାତ୍ର । ଏହା କୋଣାର୍କଠାରେ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଅଛି ।

ମଦନ ମୋହନ ଗୌର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ।]

୩ । ଜଣେ ପ୍ରଧାନାଥଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
3. Name of a poem of poet Radhanath of Orissa.

୪ । ପର୍ଶୁରାମଙ୍କ ଶିଷ୍ୟା ଓ ସୁମନ୍ୟୁଙ୍କ କନ୍ୟା—4 Name of a disciple of Pārśurāma and the daughter of Sumanyu.

ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାଲିକା—ଦେ.ବହ.ସ୍ତ୍ରୀ—ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ସଦୃଶ ଲଲାଟବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Chandrabhāgālikā (a woman) Having a crescent-shaped brow.

କ୍ୟାବୁଲ ବନାଶେ ନଦୀନାମଣି, ବଡ଼ାଜ ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାଲିକା ପ୍ରାଣି ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଭାନୁ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ରାଣୀ ସତ୍ୟଭାମାଙ୍କର ଦଶ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—One of the ten sons of Śrīkṛushṇa by Satyabhāmā.

ଦେ. ବ.—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସତ୍ତରଣ ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀଙ୍କ ପିତା—
1. The father of Chandrābaḷī.

୨ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ ଜଲ୍ପିତ କାବ୍ୟର ନାୟିକା ଲାବଣ୍ୟବତ୍ତୀର ସ୍ୱାମୀ—2. Name of the husband of Upendrabhañja's Lābaṇyabatī.

ଚନ୍ଦ୍ରଭାସ—ସଂ.ବ. (ଚନ୍ଦ୍ର+ଭାସ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରକାଶ ପାଇବା + ଅ;)—
Chandrabhāsa ଚନ୍ଦ୍ରହାସ-୩ (ଦେଖ)
Chandrahāsa 3. (See)

ଚନ୍ଦ୍ରଭୂତି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚନ୍ଦ୍ରପରି ଭୂତି ଯାହାର)—
Chandrabhūti ରୂପା—Silver.

ଚନ୍ଦ୍ରମ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରକା)—ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—
Chandrama Moon-light.

ଚନ୍ଦ୍ରମଣି—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧାରୟ; ଚନ୍ଦ୍ର + ମଣି)—
Chandramaṇi ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣି—The moonstone; a gem.

ଦେ ବ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males and females.

ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଦାଶ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିବିଶେଷ—
Chandramaṇi dāśa Name of an ancient Ordiā poet.

[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । 'ସୁଧାସାଗର ଗୀତା' ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ।

ଡାହଣୀ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।

ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ମହାନ୍ତି—କେ. ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ କବିବିଶେଷ—
Chandramaṇi mahānti Name of an ancient poet.

[ଦ୍ର— ଏ କବିଙ୍କ ଲିଖିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ 'ଦଂସଦୂତ' ପ୍ରଧାନ ।]

ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ—ସଂ.ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର + ମଣ୍ଡଳ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗୋଲାକାର କଳେବର—1. The orb of the moon; the lunar orb.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୃତତ ୧. ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଅତଏବ,୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଜିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଳା ନ ପାଇଲେ 'ଆଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୬ । ସମସ୍ତ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗୋଟାଖେ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେଉଁ ମଣ୍ଡଳାକାର ପ୍ରଭା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବେଷ୍ଟନ କଲ୍ପାପର ଦେଖାଯାଏ—2. A halo or circle seen surrounding the moon on some cloudy nights.

ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ଭିତରେ ଚାନ୍ଦ, ମେଘ ବରଷିବ ମୃଷଲଧାର—ଡାକରଷିବଚନ ।

ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ପୁର—ଦେ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳାପୁର—
Chandramaṇḍala pura A pleasure-house at the top of a building.

ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳପୁର ଝଡ଼ ଦେଖିଲେ ଭର ମାଡ଼ଇ—ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନସ୍ୱନଷ୍ଟସ୍ୱ ।

ଚନ୍ଦ୍ରମଲ୍ଲିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ତୁଲ. ଫା. ଗୁଲ୍‌ଦାଉଦୀ)—ଏକଜାତୀୟ ଦୁଲବଆ ବଦେଶାଗତ ସୁବାସଫୁଲ—Chrysanthemum Indicum.
Chandramallikā ଚନ୍ଦ୍ରମଲ୍ଲିକା
ଗୁଲ୍‌ଦାଉଦୀ [ଦ୍ର—ଏହା ହେମନ୍ତ କାଲରେ ଫୁଟେ । ଫୁଲର ପରିଧି (ଚନ୍ଦ୍ରମଲ୍ଲୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ ଇଞ୍ଚ ଠାରୁ ୧୩ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ । ଫୁଲ ଫୁଟିବା ପରେ ଏକମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତେଜ ରହିପାରେ ।] ।

ଚନ୍ଦ୍ରମହ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—କୁକୁର—
Chandramaha A dog (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରମହାଦଶା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର + ମହାଦଶା)—(ଜ୍ୟୋତିଷ)
Chandra mahādaśā ମନୁଷ୍ୟର ଜାତକରେ ଗ୍ରହ ଅବସ୍ଥାନ ଅନୁସାରେ ଗଣନା କରାଯିବା ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହ ଭୋଗ କରିବା କାଳ (ଏହାର ପରିମାଣ ୧୦ ବରଷ)—Ten years of the life time of a man when the moon presides over his life.

ଚନ୍ଦ୍ରମହାରାଜା—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଗଙ୍ଗାମ ଯାରଲାଖେମୁଣ୍ଡିର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ
Chandra mahārājā ସେକେଣ୍ଡ ପ୍ରିନ୍ସ (୬ଷ୍ଠ ପୁତ୍ରକୁମାର) ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମନାଭ ନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କର ଗଙ୍ଗାମରେ ସୁପରିଚିତ ନାମ ବା ଡାକନାମ—The name by which the late (Second Prince) Padmanābha Nārāyān Deb of Parlakhemedi was popularly known and called.

[ଦ୍ର—ଏ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା, ପଦ୍ୟ, ନାଟକ, ପ୍ରବନ୍ଧଲେଖା ଓ ନାଟ୍ୟକଳାରେ ରତ ଥିଲେ ଓ ସାହିତ୍ୟସେବକମାନଙ୍କୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅଭିନୟ ଅଙ୍ଗ ବିଶ୍ୱବ ଥିଲା । ଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟାଳୁ, ମିଷ୍ଟଭାଷୀ ଓ ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତିକ ଥିଲେ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଗୁରୁଗୁରୁ ଏହାଙ୍କର ବାଲ୍ୟକାଳର ଶୁଦ୍ଧଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁରେ ଉତ୍କଳାକାଶ ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଗ୍ରହ ହଜାଇଲା ।]

ଚନ୍ଦ୍ରମା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରମସ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ. ଚନ୍ଦ୍ରମାଃ)—
Chandramā ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.

୬ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. A name given to females.

ଚନ୍ଦ୍ରମାଃ—ସଂ. ବ (ଚନ୍ଦ୍ର = କର୍ପୂର + ମସ୍ ଧାତୁ = ଭୁଲ୍ୟକରିବା + କ୍ୱିପ୍; Chandramāḥ ଯେ କର୍ପୂର ଭୁଲ୍ୟ ଶୁଭ୍ର ଜ୍ୟୋତ୍ସ ଦାନକରେ)—
୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.

୬ । ଦେବ ବା ଦାନବରୂପେ କଳ୍ପିତ ଚନ୍ଦ୍ର—2. The moon considered as a Dānaba or Deity (M. W.)

[ଦ୍ର—ଏହା ଅଷ୍ଟବସୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ।]

୩ । ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣୋକ୍ତ ନଦୀବିଶେଷ—1. Name of a river mentioned in Bishṇu purāṇa.

ଚନ୍ଦ୍ରମାଗାର—ଦେ. ବ—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳାପୁର—
Chandramāgāra 1. A pleasure-house on the top of a building.

୬ । ଦେହରେ ଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ନଖ ଚତ୍ତ—
2 Crescent shaped scar caused by scratching the body with the finger-nails.

ଥିଲ ଯେ ସୁତେ ଜଣ ଚନ୍ଦ୍ରମାଗାର
ଦେଉଛ ଡାହା ବସି ଚନ୍ଦ୍ରମାଗାର । ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସ୍ୱାମୀନଥ ।

ଚନ୍ଦ୍ରମାର୍ଗ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର + ମାର୍ଗ)—
Chandramārga ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର ସେଉଁ କଳ୍ପିତ ମଣ୍ଡଳାକାର ରେଖାରେ ପୃଥ୍ୱୀ ଗୋଟାଖେ ଘୂରେ—
1. The moon's orbit.

୨ । ବାୟୁମଣ୍ଡଳ—2 The atmosphere. (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରମାସ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର + ମାସ)—
Chandramāsa ଶୁକ୍ଳମାନ ମାସ; ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥ୍ୱୀର ଗୋଟାଖେ ଥରେ ଘୂରି ଆସିବାର କାଳ—Lunar month.

ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ—ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ (ଦେଖ)
Chandramukha Chandrabadana (See)
(ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟର ଶିରାବିଶେଷ—
Chandramukhī 1 A particular blood-vessel of the vulva (M. W.).

୨ । ସ୍ୱର୍ଗଙ୍ଗନାବିଶେଷ—
2. Name of a heavenly nymph

୩ । ୧୦ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ୪ ପାଦଥିବା ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
3. Name of a metre of 4 × 10 syllables (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀଁ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ)—ଚନ୍ଦ୍ରପରି ସୁନ୍ଦର ମୁଖ-
Chandramukhiñ ବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ); ସୁନ୍ଦରୀ—(woman) Having a lovely face like the moon; beautiful (woman)

ଏବେ ତ ମୋଠାରୁ ଶୁଣିଲ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀଁ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମନ ଭରତ. ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଏ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ଂ

ଚନ୍ଦ୍ରମୌଳି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚନ୍ଦ୍ର + ମୌଳି)—
Chandramauli ୧ । ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ୧ (ଦେଖ)
1. Chandrachūrda 1 (See)
୨ । ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ୧ (ଦେଖ)
2 Chandramukhī 1. (See)

ଚନ୍ଦ୍ରରତ୍ନ—ସଂ. ବ—ମୁକ୍ତା; ମୋତି—Pearl (M. W.).
Chandraratna

ଚନ୍ଦ୍ରରେଖା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର + ରେଖା)—
Chandrarekhā ୧ । ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦ ବା ଦ୍ୱିତୀୟା ଇତ୍ୟାଦି ଦିନର ସରୁ ଚନ୍ଦ୍ର—1. The first digit of the moon; the slender moon of the first day of the bright fortnight.
୨ । ବାଣରାଜକନ୍ୟା ଉଷାର ସଖୀ—
1. Name of an attendant or companion of Ushā, daughter of king Bāṇa.
୩ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Moonlight.
୪ । ଗୁଳୁବଗୋଷ—4. Serratula Anthelminthica. (M. W.)
୫ । ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—
5. Name of a heavenly nymph (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରରେଣୁ—ସଂ. ବ—ଗ୍ରନ୍ଥଚୌର; ଯେ ପର ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଚୋରି କରି ଆପଣା ଲେଖା ବୋଲି ପରକୁ ଦିଏ—
Chandrarenu ଆପଣା ଲେଖା ବୋଲି ପରକୁ ଦିଏ— A plagiarist.

ଚନ୍ଦ୍ରଲେଖା—ସଂ. ବ.—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରରେଖା (ଦେଖ)
Chandralekhā Chandrarekhā (See)
୨ । ଲତାବିଶେଷ—2. A kind of creeper.
୩ । ପଞ୍ଚଦଶାକ୍ଷର ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
3. Name of Sanskrit metre.
୪ । ନଦୀବିଶେଷ—4. Name of a river.

ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର + ଲୋକ)—୧ । ସୌର-
Chandraloka ଜଗତରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ପରି-ଭ୍ରମଣ କରେ—1. The space of the moon's orbit round the earth.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟଲୋକ ସ୍ୱର୍ଲୋକବିଶେଷ, ଯହିଁର ଅଧିଷ୍ଠାତା ଚନ୍ଦ୍ର—
2 A heaven or sphere said to be presided over by the moon-god
୩ । ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହର ଅବୟବର ସ୍ଥାନ—3. The place on the face of the planet—moon.

ଚନ୍ଦ୍ରଲୋହକ—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ରପରି ଶୁକ୍ଳ ଲୋହ = ଧାତୁ)
Chandralohaka ରୌପ୍ୟ; ରୂପା—Silver.
ଚନ୍ଦ୍ରଲୌହ
ଚନ୍ଦ୍ରଲୌହିକ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା—ସଂ. ବ.—୧ । ପ୍ରାସାଦ ଉପରସ୍থ ଗୃହ; ଶିରୋଗୃହ—
Chandrasālā 1 A room at the top of a house or building; a turret at the top of a house.
୨ । ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Moonlight (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଚନ୍ଦ୍ର + ଶିଖର) —
Chandraśikhara ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ (ଦେଖ)
(ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର—ଅନ୍ୟରୂପ) Chandrachūrda (See)
ଦେ. ବି. ସୁଂ.—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଚନ୍ଦ୍ରଶୂର—ସଂ. ବ—ହାଲିମ (ଦେଖ)
Chandraśūra Hālima (See).

ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ରାଜଗୁରୁ—ଦେ. ବ—ଜନୈକ ଆଧୁନିକ ଉତ୍କଳୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ—Name of a modern Oriya Brahman author.
[ଦ୍ର—ଏ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଅନେକ କାବ୍ୟ ଓ ନାଟକ ରଚନା କରଅଛନ୍ତି ।]

ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସାମନ୍ତ—ଦେ. ବ—ଉତ୍କଳର ଚଉଳାଟ ଖଣ୍ଡପଡ଼ାର ରାଜବଂଶୀୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିତ୍—Name of the late astronomer of Khaṇḍapardā Raj family of Orissa.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ପୁରାନାମ ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ସାମନ୍ତ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସିଦ୍ଧ ହରିଚନ୍ଦନ ମହାପାତ୍ର । ଏ ଉଦାସୀନ ରାଜାଙ୍କର ପିତୃବ୍ୟ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଏହାଙ୍କର ଫାସାରକ ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ଥିଲା । ଏହାଙ୍କ ପିତା ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ପିତାଙ୍କଠାରୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶିକ୍ଷାକଲେ ଓ ପରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଶିକ୍ଷାକର ପୁରାତନ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଆଦ୍ୟନ୍ତ କର, ଭାସ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଆଦି ଜ୍ୟୋତିଷାଚାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ପୂର୍ବକାଳର ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଗ୍ରହ, ଋଶି ଓ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଗତି ଓ ସ୍ଥିତି ବଦଳିଥିବାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲେ ଓ 'ସିଦ୍ଧାନ୍ତଦର୍ପଣ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଜ୍ୟୋତିଷଗ୍ରନ୍ଥ ସଂସ୍କୃତ ପଦ୍ୟରେ ରଚନାକଲେ । ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ଆଦି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ କେତେଖଣ୍ଡ କାଠି, ଓ ସୂତାଦ୍ୱାରା ମାପି ଜ୍ୟୋତିଷମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏ ଯେଉଁ ଉତ୍ତମମାନଙ୍କରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲେ ତାହା ଦେଖି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଥିଲେ । କଟକ କଲେଜର ବିଜ୍ଞାନାଚାର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରସ୍ଥବାହାଦୂର ଯୋଗେଷ୍ଟନ୍ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କ ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭା ପ୍ରତି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କର ଗଣନା ଅନୁସାରେ ନୂତନ ପାଞ୍ଜି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ତାହା ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ପଣ୍ଡିତସଭାଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ହେଲା ଓ ତଦନୁସାରେ ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ ମାଇମାନ ଗୁଳିତ ହେଲା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ନୃତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନିଜର, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବସଘତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଜଳ' ନ ମିଳରେ 'ଜଲ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ.ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ.ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

ମୃତ୍ୟୁର ଅଳ୍ପକାଳ ପୂର୍ବରୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଏହାଙ୍କୁ ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ଉପାଧି ଓ ମାସିକ ୫ ୫୦୧ ବୃତ୍ତି ଦେଲେ । ଏ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଓ ଜଷ୍ଟାପର ହିନ୍ଦୁ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଜୀବନୀ. ବିଲାତର ଜଣୀତ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ମଣ୍ଡର ସାହେବ (E. W. Maunder) ତାଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ର-ସାହାଯ୍ୟବିନା ଜ୍ୟୋତିଷଚର୍ଚ୍ଚା (Astronomy without a telescope) ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ଓ ବିଲାତର ପ୍ରଧାନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପତ୍ରିକା ନଲେଜ (Knowledge, Vol. 22) ରେ 'ସିଦ୍ଧାନ୍ତଦର୍ପଣ' ଗ୍ରନ୍ଥର ଗଣନା ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରଶଂସାସୂଚକ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ଆମେରିକା, ଜର୍ମାନୀ, ହଲାଣ୍ଡ ଓ ଇଟାଲି ଆଦି ଦେଶରେ ଏ ସଧ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଲାଭକରିଥିଲେ ।]

ଚନ୍ଦ୍ରସଚିବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ କର୍ମ। ବହୁବ୍ରୀହି; ଚନ୍ଦ୍ର+ସଚିବ)
Chandrasachiba

୧ । କାମଦେବ—1. The God of love (M. W).

୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରସଦନ—ଦେ. ବ—ଚୂନଲଗା ଘର—
Chandrasadana A whitewashed house.

ସେ ଚଦନେ ଚନ୍ଦ୍ର ସଦନେ ଚନ୍ଦ୍ରେ ଚନ୍ଦ୍ରେ ବସ୍ତତ । ଉଦ୍ଧ. କୋଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମଶ୍ରୁଦଘ ।

ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କପାଳ ଉପରେ କେଶରେ ଖଞ୍ଜାଯିବା
Chandrasūrjya ଖଣ୍ଡଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଅଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ—An ornament consisting of 2 pieces like a crescent below a sun worn on the brow or skull over the hair by females.

କେ ବୋଇଲେ ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ
କେଶ ଘନ ବୋହୁଛ ଏ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—କୃଷ୍ଣସିଂ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ସଂ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ—
The moon and the sun.

ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରସେନା)—ରାଧିକାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ—
Chandrasenā Name of the husband of Radhā.

ଚନ୍ଦ୍ରସେନା—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ମହାଭାରତୋକ୍ତ ରାଜା ସମୁଦ୍ରସେନାଙ୍କ
Chandrasenā ପୁତ୍ର ରାଜକୁମାରବିଶେଷ—Name of a prince, son of king Samudrasenā (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୱର—ସଂ. ବ —(ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ସ୍ୱର)—ସ୍ୱରସାଧକ ବା
Chandraswara ବାୟୁସାଧକମାନଙ୍କର ସାଧନାସ୍ତରର ଅନୁକୂଳ ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ; ସେଉଁ ସମୟରେ ନାସାସ ବାଆଁ ପୁଡ଼ାରେ ବହୁଥାଏ—
A breath exercise consisting of doing some acts while the breath is passing through the left nostril.

ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୱରେ ଏମାନ ସାଧିବେ ଦୁଇ ସିଦ୍ଧି—ଗୀତା. ଶିବସ୍ୱରୋଦୟ ।

[ଦ୍ର—ନାକର ଡାହାଣ ପୁଡ଼ାରେ ନଶ୍ୱାସ ସାଉଥିବା ସମୟରେ କରଯିବା ସାଧନାକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ୱର କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ଚନ୍ଦ୍ରହାର—ଦେ. ବ. (ଏଥିରେ ଚନ୍ଦ୍ର ପର ଗୋଲାକାର ଚକ୍ରଚିହ୍ନ ଥାଏ ବୋଲି)—ଗୋଠ ବା କଟିଭୂଷଣବିଶେଷ--
Chandrahāra 1. A waist-chain set with circular bits.
चन्द्रहार; चन्दनहार

୨ । ଗଳାର ହାରବିଶେଷ—
2 A kind of necklace.

ସାଦେ. (ଆଠମଣ୍ଡିକ) ବ—ଗୋଖର ଆଦରେ ଲମ୍ବିଥିବା ଗିଲୁଲ; ଯାହା କାନ ଉପରେ ଚୁଲ ଆସିଥାଏ—
Chain which keeps the heavy pendants of the ear suspended.

ଚନ୍ଦ୍ରହାସ—ସଂ. ବ. (ଚନ୍ଦ୍ର+ହସ୍ ଧାତୁ+ଅ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଲତାରେ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ
Chandrahāsa ଉପହାସ କରେ)—୧ । ରାବଣର ଖଡ୍ଗ—
1. The sword of Rāvaṇa.

ବଧିବ ଅବଧି ଚନ୍ଦ୍ରହାସ ସେନ
ଚନ୍ଦ୍ରହାସ ଶୋର ଅଥ ଜାଣରେ । ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ରୌପ୍ୟ—2. Silver.

୩ । ଚକଚକିଆ ତରବାର—3. A dazzling sword; a glittering scimitar. (M. W.)

ଦୁଇରୁ କେବଳ ଖିନା ଚନ୍ଦ୍ରୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ରୂଷା
ଯାହାଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରହାସ ତୁଣାଙ୍କିତ ଦେହେ । ସ୍ୱଧାନାଥ. ମହାଯାନ୍ତା ।

୪ । ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ ପର ମନୋହର ହାସ୍ୟ—
4. A sweet smile (compared to the rising of the moon or the moon's ray).

ବଧିବ ଅବଧି ଚନ୍ଦ୍ରହାସ ସେନ । ଚନ୍ଦ୍ରହାସଶୋର ଅଥ ଜାଣରେ ।
ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଦେ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ—Moon light.

ବୋଲଇବା ପତ୍ନୀଙ୍କ ସକାଶେ । ବନାଣିଆ ହେଲୁ କବା ଚନ୍ଦ୍ରହାସେ ।
ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଚନ୍ଦ୍ରହାସା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚନ୍ଦ୍ର+ହସ୍ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chandrahāsā ୧ । ଗୁଡ଼ୁଚ ଲତା ଓ ଫଳ—1. Tinaspora Cardifolia; Cocculus Cordifolius (creeper and flower).

୨ । ଯୋଗିନୀବିଶେଷ—2. Name of a Jogini (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରହିରଣ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଚନ୍ଦ୍ର+ହିରଣ୍ୟ; ଭୁଲ. ଚନ୍ଦ ଲ୍ଲେହିକ)—
Chandrahiraṇya ରୌପ୍ୟ—Silver.

ଝଟକିଲ ଶତଗୁଣ ଝଲ, ଫଳ ଯଥା ଚନ୍ଦ୍ର ବା ପରଶେ
ଚନ୍ଦ୍ରହିରଣ୍ୟଗଙ୍ଗଜା—ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବଳମାବତ୍ୟ ।

ଚନ୍ଦ୍ରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚନ୍ଦ୍ର+ଅ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରାତପ; ଚନ୍ଦୁଆ—
Chandrā 1. Awning; canopy.

୨ । ଅଲାଇଚ—2. Cardamum.

୩ । ଗୁଡ଼ୁଚ ଲତା—
3. Coccutus Cardifolius (creeper).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଶ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଟ୍

୪ । ଗୃହଆଡ଼ ମେଲ୍ଲ କଲ୍ଲ ଶ୍ଚତ ବନ୍ଦ ଦୋଇଥିବା ଘର—
4. A hall covered only at the top(M.W)

ଦେ. ବ—୧ । ଚନ୍ଦାବଲୀର ଡାକନାମ—
1. A name for calling Chandrābalī.

ଚନ୍ଦ୍ରାମୁଖ କଲ୍ଲ ବଚତ ପଦ ଉଚ୍ଚ ବ ମ ଶ୍ଚତ—
ଅର୍ମନ୍ୟ, ବଦର୍ଥଚନ୍ଦ୍ରାମର୍ଶ ।

୨ । ଚନ୍ଦ୍ର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନାଦର ଡାକନାମ—
2. A name for calling a person named Chandra in familiarity

୩ । ବନ୍ଧୁପୁରୁଷ ଦ୍ୱେଲ୍ଲା ଓଡ଼ିଶାରେ ଜୀପନବେଶ କର ଆଶ୍ଚର ବ୍ୟବହାର ଓ ଶ୍ଚଲଚଳନରେ ଓଡ଼ିଆ ଫାଲ୍ଚ ଯାଇଥିବା ବଙ୍ଗାଳ ବର୍ଣିଆଙ୍କ ବଂଶୋପାଧ୍ୟ (ଙ୍ଗୌସ୍ପି ଚନ୍ଦ୍ରଜୀପାଧ୍ୟର ଅପଭ୍ରଂଶ)— 3. A family title of Bengalee goldsmiths domiciled and naturalised in Orissa for generation.

[ଦ୍ର—କଟକ ଜଜ୍ଜାର କୋଦଣ୍ଡା ପ୍ରଗନ୍ନାରେ 'ଚନ୍ଦ୍ର' ଜୀପାଧ୍ୟାସ୍ତ ବର୍ଣିଆ ଓ ଶୂଦ୍ର ଅଛନ୍ତି ।]

ଚନ୍ଦ୍ରାତପ— ସଂ. ବ—୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ + ଆତପ) ଜ୍ୟୋସ୍ନା—
Chandrātapa 1. Moonlight.

୨ । (ଚନ୍ଦ୍ର + ଆତ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ଘା ଧାତୁ = ରକ୍ଷା କରିବା + ଅ; ଯାହା ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣର ଗତି ନିବାରଣ କରେ) ଶ୍ଚନ୍ଦୁଆ—2. Canopy; awning.

ଥଦରଣ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ଥଲ ପୂରେ କେବେହେଁ ବନ୍ଧୁ ନ ରସି—
ରାଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୩ । ଗୃହପାଖ ମେଲ୍ଲ ଘର—
3. An open hall (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରାନନ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚନ୍ଦ୍ର + ଆନନ)—
Chandrānana ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ (ଦେଖ)
(ଚନ୍ଦ୍ରାନନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Chandrabadana (See)

ସଂ. ବ—୧ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—
1. A name of Kārttikeya.

୨ । କାଳକାପୁର୍ଗୋକ୍ତ ସ୍ୱାରବଶେଷ (ସ୍ୱାରତନ୍ତ୍ର)—
2. Name of a hero of Kālikā (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରାନନୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରାନନା; ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ଏହୁ ଶବ୍ଦକୁ ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରାନନାର ରୂପାନ୍ତର ବୋଲି ଲେଖି ଅଛନ୍ତି)— ଚନ୍ଦ୍ର ବଦନା; ଚନ୍ଦ୍ର ପର ମନୋହର ମୁଖ ବଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Having a face as lovely as the moon.

ଠକ ଠବର୍ତ୍ତିଲ ଚନ୍ଦ୍ରାନନ ଦୋ ଚତ୍ତରେ—
ବବସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଗୋପ୍ତଚନ୍ଦ୍ର. ୦ ଗୀତର ପାଠାନ୍ତର ।

ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚନ୍ଦ୍ର + ଆପୀଡ଼ = ଶିରୋଭୂଷଣ)—
Chandrāpīrda ୧ । ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼; ଶିବ—1 Śiba.

୨ । କାଦମ୍ବରୀ କାବ୍ୟବର୍ଣ୍ଣିତ ନାୟକ ତାରାପୀଡ଼ଙ୍କ ପୁତ୍ର—
2. Name of the son of Tārāpīrda, a hero of the sanscrit novel Kādambarī.

୩ । ସ୍ତ୍ରା ଜନମେଜୟଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ହରବଂଶ)—
3. Name of a son of king Janamejaya (M. W.)

୪ । ତାରାପୀଡ଼ଙ୍କ ଭାଇ କାଶ୍ମୀରର ଜଣେ ସ୍ତ୍ରା (ସ୍ତ୍ରଜତରଙ୍ଗିଣୀ)—4. Name of a king of Kāśmīra, brother of Tārāpīrda (M.W)

୫ । କାନ୍ୟକୁବ୍ଜର ସ୍ତ୍ରପୁତ୍ରବଶେଷ (କଥାସରତ୍ସାଗର)—
5. Name of a prince of Kānyakubja(M.W)

୬ । କାଳକାପୁର୍ଗୋକ୍ତ ସ୍ୱାରବଶେଷ (ସ୍ୱାରତନ୍ତ୍ର)—
6. Name of a hero of Kālikā (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରାବଲୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନମଲ୍ଲର ସ୍ତ୍ରୀ (କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଜଣେ Chandrābalī ପ୍ରଣୟିନୀ)—The wife of Gobardhhana Malla and said to be a female-companion of Srikrishna.

[ଦ୍ର—କୌଣସି କୌଣସି ବୈଷ୍ଣବ କବ ଏହାଙ୍କୁ ରାଧା ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ବୋଲି ଏ ରାଧାଙ୍କ ସଖୀ, ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀଙ୍କ କନ୍ୟା, ଏହାଙ୍କ ମାତାଙ୍କ ନାମ ବନ୍ଦ୍ରମତ୍ତା ।]

୨ । ଯୋଗିନୀବଶେଷ (ଦର୍ଷତନ୍ତ୍ର)—
2. Name of a Jogini.

ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ—Moonlight; moon-beam.

ଚନ୍ଦ୍ରାଭାସ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚନ୍ଦ୍ର + ଆଭାସ)—ଚନ୍ଦ୍ରପର ଆକାଶରେ
Chandrābhāsa ବେଳେ ବେଳେ ଦେଖାଯିବା ମରୀଚିକା—
False moon; a mirage resemleling the moon appearing in the sky (M. W.).

ଚନ୍ଦ୍ରାର୍ଦ୍ଧ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର + ଅର୍ଦ୍ଧ)—୧ । ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର—
Chandrārddha 1. Half-moon.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନାୟିକାନାୟକର ଅଙ୍ଗରେ କାମକ୍ରୀଡ଼ା ସମୟରେ ନାୟକ ବା ନାୟିକାଦ୍ୱାରା କରସାଇଥିବା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ନଖକ୍ଷତ—A semicircular mark made by a lover on the body of his or her sweet heart during amorous dalliance.

ବକାଶ ଚନ୍ଦ୍ରାର୍ଦ୍ଧ ବପାଦ ଜର୍ମରୁ ମୋହନ୍ତୁ ଜପାର୍ଦ୍ଧ ରୁମ ।
ରାଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୩ । କପାଳରେ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଚିହ୍ନକ—
3. A semicircular or crescent shaped mark drawn on the forehead with sandal-paste.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନ୍ତେ ସେବେ ଏ ପ୍ରଭାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଚାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଦୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଳବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର+ଆଲୋକ)—
Chandrāloka ୧ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ—1. Moonlight.
୨ । ପୀଯୂଷ ବର୍ଷ ନାମକ କବିଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ସଂସ୍କୃତ ଅଳଙ୍କାର-ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—2. Title of a work on rhetoric by Pīyūshabarsha.
୩ । ଜୟଦେବକୃତ ଅଳଙ୍କାରଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—3. Name of a work on rhetoric by Jayadeba (M. W,).

ଚନ୍ଦ୍ରାଶ୍ମା—ସଂ. ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର+ଅଶ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତମଣି—
Chandrāśmā Moon-stone; a kind of gem.
(ଚନ୍ଦ୍ରୋପଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚନ୍ଦ୍ରିକା—ସଂ. ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର+ଇକ+ଆ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ—
Chandrikā 1. Moonlight.
୨ । ନୟନତାରା—2. The pupil of the eye.
୩ । ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ନଦୀ—3. River Chandrabhāgā.
୪ । ମୟୂରପୁଚ୍ଛର ଗୋଲାକାର ଚିତ୍ରିତ ଚିହ୍ନ—
4. The circular multicoloured mark or eye on the tail-feather of a peacock.
୫ । ଝଙ୍କାଗୁନ୍ଦାମାଛ— 5. The chanda fish; a kind of small circular white water-fish.
୬ । ଅଭ୍ର—6. Mica.
୭ । ୧୩ ଅକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ; ଉଦ୍ଗଳାଛନ୍ଦ—
7. A metre of 13 letters.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ୧୦, ୧୧ ଓ ୧୩ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁ ।]
୮ । ଗେଡ କଣ୍ଟକାଳୁ ଗୁଳ୍ମ—8. A kind of thorny plant; Ranwofolia Serpentina
୯ । ହାଲିମ (ଦେଖ)
9. Hālima (See)
୧୦ । ଆଭା; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—10. Splendour (M. W.).
୧୧ । ଝାଙ୍ଗର; ଚଳା—11. Baldness (M. W).
୧୨ । ଅଳାଇଚ—12. Cardamums (M. W.).
୧୩ । ସଲ୍ଲୀ ଫୁଲ—
13. Jasmine; Jasminum Zambac (M. W.)
୧୪ । ସଉପ—
14. Trigonella Fenugreek (M. W.)
୧୫ । ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ନଦୀ—
15. A name of the Chandrabhāgā river.
୧୬ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ) କୌଣସି ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ବା ବ୍ୟାଖ୍ୟାମୂଳକ ଗ୍ରନ୍ଥ—
16. Elucidation of a particular subject. (M.W.)
[ଦ୍ର—କେତେକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା, ଟୀକା ଓ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ପରେ ଏ ପଦ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ଅଳଙ୍କାରଚନ୍ଦ୍ରିକା, ସିଦ୍ଧାନ୍ତଚନ୍ଦ୍ରିକା, କାତନ୍ତ୍ରଚନ୍ଦ୍ରିକା ।]
୧୭ । ଉଗନ୍ଧ ବର୍ଗର କ୍ଷୁପବିଶେଷ (ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ) —
17. A flowering shrub.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ଫୁଲ ଧଳା, ଫୁଲ ଉତର ଆମ୍ବାଳ ରକ୍ତ, ଫଳ କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ସୋଡ଼ା ସୋଡ଼ା, ପ୍ରତି ଗଣ୍ଠିରେ ୩।୪ ଟା ପତ୍ର ବଲପୃଷ୍ଠାକାରରେ ଥାଏ, ତେର ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।]

ଚନ୍ଦ୍ରିକାଦ୍ରବ—ସଂ ବି. (ଚନ୍ଦ୍ରିକା+ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଷା ତତ୍ପୁ. ଚନ୍ଦ୍ରିକାଦ୍ରବ କରଣଦ୍ୱାରା ଦ୍ରବୀଭୂତ ଦ୍ରବ) —
ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତମଣି—Moon-stone.

ଚନ୍ଦ୍ରିକାପାୟୀ—ସଂ. ବି. (ଚନ୍ଦ୍ରିକା+ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)
Chandrikāpāyī ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ପାନ କରେ)—ଚକୋର ପକ୍ଷୀ The chakora bird (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରିତା—ଦେ. ବି—ରକ୍ତିମା—Redness.
Chandritā
ଚନ୍ଦ୍ରିତା ରୁଙ୍କ ତା ପ୍ରମାଣେ, ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ ଜାଣ ସେ ଲକ୍ଷଣେ ।
ପ୍ରାବୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରୋଦସ୍ୟ ।

ଚନ୍ଦ୍ରିମା—ସଂ. ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର+ଇମନିଚ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Chandrimā ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—Moonlight (M. W.)

ଚନ୍ଦ୍ରିଲ—ସଂ. ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇଲ)—
Chandrila ୧ । ଶିବ—1. God Siba.
୨ । ନାପିତ; ଭଣ୍ଡାର—2. Barber.
୩ । ବାସୁକ ବା ବଥୁଆ ଶାଗ—3. A kitchen herb; Chenopodium Album.

ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର+ଉଦୟ)—
Chandrodaya ୧ । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ଆବିର୍ଭାବ-
1. The rising of the moon; moon-rise.
୨ । ଚନ୍ଦ୍ରାତପ; ଗୁନ୍ଦୁଆ—2. Canopy (M. W.)
୩ । ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ମକରଧ୍ୱଜ (ଦେଖ)
3. Name of mercurial preparation
୪ । (ନାମ) ପାଣ୍ଡବପକ୍ଷୀୟ ଯୋଦ୍ଧାବିଶେଷ—
4. Name of a Pāṇḍaba warrior (M. W)

ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟମକରଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ପାରଦ, ଗନ୍ଧକ ଓ
Chandrodayamakaradhwaja ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣସହିତ ଉଷାପୁନ ଔଷଧ-ବିଶେଷ (ମକରଧ୍ୱଜ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—
Name of a mercurial preparation of mercury and sulpher burnt in a covered bottle with gold

ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟା—ଦେ. ବି—ଚନ୍ଦ୍ରଉଦଅ (ଦେଖ)
Chandrodayā Chandraudiā (See)
ଗୁରୁ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟା ମଶାଲ ପାଟେ
ବର୍ତ୍ତି ଜାଳିବ ସେକେ ବଶା ମୁଗେ । ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ. ଜଗତାଳୋକ୍ତୋତ୍ସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୯	ଋ	ୠ,ଌ	ୡ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉପ୍	ଜ୍ଞଅ	ଓ
୨	ୠ	ଔ	ରୁ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଂ୍ୟ	ଉଅ	ଵ	ନ୍

ଚନ୍ଦ୍ରୋପରାଗ—ସଂ. ଷ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚନ୍ଦ୍ର+ଉପରାଗ) —ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ
Chandroparāga Lunar Eclipse.

ଚନ୍ଦ୍ରୋପଲ—ସଂ. ଵ. (ସ.ପ ଲୋ; ଚନ୍ଦ୍ରକରଣଦ୍ୱାରା ଦ୍ରୱୀଭୂତ ଉପଲ)—
Chandropala ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତମଣି—The moon-stone.

ଚନ୍ଦା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଵ—ଚନ୍ଦା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chandhā (etc) Chandā etc. (See)

ଚନ୍ଧେଇ—ଦେ. ଵ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ବା ଦାବଭାବ ଦ୍ୱାରା
Chandheī କାମୁକତା ପ୍ରକାଶ କରେ—Flirt.
ଚୌଁଘଲହାଇ

ଚନ୍ନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ଵ—ଚନ୍ଦନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Channa (etc) Chandana etc. (See)
ଚନ୍ନନ
ଚନ୍ଦନ

ଚନ୍ନୀ—ଦେ. ଵ.—ଚନ୍ଦା (ଦେଖ)
Channī Chanī (See)

ଚପ୍ (ଧାତୁ)—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ଚୁରିବା—
Chap (root) 1. To reduce to powder; to pound.
୨ । ଗମନ କରିବା—2. To go.
୩ । ଆଉଁସିବା—3. To caress; to soothe (M.W.)
୦ । ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା—4. To console (M. W.)
୫ । ଚକଟିବା; ଦଳିବା—5. To knead.
୬ । ଠକିବା—6. To cheat.
୭ । ଥାପଡ଼େଇବା—7. To pat.
୮ । କୁଟିବା—8. To bruise; to pestle.

ଚପ୍—ବୈଦେ. ଵ. (ଲଂ. ଚପ୍)—ଛେଚି ଦୋଇ ପିଣ୍ଡିକାକାର ତଳା
Chap ମାଂସଖଣ୍ଡ—Fried piece of minced meat; chop.
ଚପ
ଚପ [ଦ୍ର—ଏହାର ସଙ୍ଗତର ଖାଦ୍ୟ କଟ୍‌ଲେଟ୍ ।]

ଚପ୍‌କନ୍—ଦେ. ଵ.—(ସଂ. ଗୃପ ଶବ୍ଦ ଜାତ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଚପକନା (=ଓଡ଼ିଆ
Chapkan ଚପିବା) କିମ୍ବାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ; ଯାହା ଦେହକୁ ଗାଢ଼ ଆଡୁ
ଚାପକାନ ଚପି ଧରେ)—ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ ତୁସ୍ତ ଜୁଡ଼ୀ—A long
ଚପକନ Indian coat reaching to the knees
chapkan.

ପୋଷାକ ଉତ୍ପାଦ୍ ତିଘ ପାଜମା ସାଙ୍ଗନ୍ ଚପ୍‌କନ୍ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍ନଶଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

[ଦ୍ର—ଇଂରାଜରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଏହି ଆକାରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲାଣି; ଏ ପୋଷାକ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଅମଳରେ ଓ ଇଂରାଜ ଅମଳରେ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦରବାରୀ ପୋଷାକ ଅଟେ । ଏହା ଉପରେ ଯେଉଁ ଗୋଲ ଜୁଡ଼ୀ ପିନ୍ଧା ଯାଏ ତାକୁ ଗେଗା କହନ୍ତି ।]

ଚପ୍‌ଚପ୍—ଦେ. କ୍ରି. ଉଶ.—(ସଂ. ଚପଲ)—କ୍ଷିପ୍ରାତ୍ କ୍ଷିପ୍ର; ଅତି ଶୀଘ୍ର;
Chapchap ଭୁରନ୍ତ—Very quickly; hastily; very
ଚଟପଟ swiftly.
ଚଟପଟ ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ)—୧ । ଜୁହୁର ବା ବଡ଼ଡ଼ ଗୁହୁ
ଚପଚପ ଗୁହୁ କର ଘାଣି ବା ଦୁଧ ଗୁଣ୍ଟିବାର ଶବ୍ଦ; ଗୁହୁ ଗୁହୁ—
ଚଟଚଟ, ଚପଡ଼ ଚପଡ଼ Sound of licking or lapping of some liquid by a dog or cat.
୨ । ୧।୨ ଇଞ୍ଚ ଘାଣି ବା କାଦୁଅ ଥିବା ଜାଗାରେ ଚଲିବାର ଶବ୍ଦ; ଚପର ଚପର—2. Splasting sound produced by walking on a place in which there is 1 or 2 inches of water or slime.

ଚପ୍‌ଚପିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଉଶ.—(ଭୁଲ; ହି. ଚପଚପା)
Chapchapiā ଅଠାଳିଆ—Gummy; sticking.

ଚପ୍ରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଵ.—ଜଳାଭୂମି—
Chaprā Marsh; moor; fen.
ଚତ୍ତଲ ଦେ. ଵ. (ସ. ଚତ୍ୱର)—ଚତର୍ (ଦେଖ)
Chatarā (See)
ଦେ. ଉଶ.—୧ । କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ (ସ୍ଥାନ)—
1. Muddy (place) (Beams).
୨ । ସନ୍ତସନ୍ତଆ—2. Moist (place).

ଚପ୍‌ରାସ୍—ବୈଦେ. ଵ.—୧ । (ଫା. ଚପ୍‌ରାସ୍;) ଚପ୍=ବାମ+ରାସ୍ତ=
Chap-rās ଡାହାଣ; ଯାହା ବାମ କାନ୍ଧରୁ ପଇତାପର ଅଣ୍ଟାର
ଚାପରାସ ଡାହାଣକୁ ପଡ଼ ଥାଏ)—ପିଆଦାମାନେ ପରତନ୍ତ୍ର ଚତ୍ତସ୍ୱରୂପ
ଚପରାସ ପୋଷାକ ଉପରେ ଧାରଣ କରିଥିବା ପିତଳାଦି ନିର୍ମିତ
ଫଲକ—A badge of a peon; a plate containing engravings of the name of the master or department under whom a peon serves.
୨ । (ଫା. ଚପରାସି)—ଚପରାସୀ; ପିଆଦା—A peon.
୩ । (ଫା)—କରତର ଦାନ୍ତମାନଙ୍କୁ ଏକାନ୍ତରମେ ବାଆଁ ଓ ଡାହାଣଆଡ଼କୁ ଝୁଙ୍କାଇବା କର୍ମ (ଏପରି ନ ହେଲେ କରତର ଦାନ୍ତ କାଠରେ ଘଗ୍ କରି ଯାଏ ନାହିଁ)—
3. The act of bending the teeth of a saw alternatively a little to the right and to the left.

ଚପରାସ୍‌ଚପ୍ ପେଗି ଵଂସ୍ୱସ୍ୱ—ଵଦସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚପ୍‌ରାସି—ବୈଦେ. ଵ (ଫା. ଚପ୍‌ରାସି; ବାମ+ରାସ୍ତ=ଡାହାଣ; ଯେ
Chaprāsi ପ୍ରଭୁଙ୍କର ବାମ ଦକ୍ଷିଣ ସବୁ ବଗରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥାଏ
ଚାପରାସୀ ବୋଲି ଯେ ଚପରାସ୍ ପିନ୍ଧିଥାଏ)—ଅର୍ଦ୍ଦଲୀ, ପିଆଦା; ପିଅନ—
ଚପରସୀ An orderly peon; peon (wearing a badge).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରଡ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୌଶବ୍ଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରଡ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳନ୍ତୁ ଦେବେ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ତୋଳନ୍ତୁ; 'କୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଏଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧେଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଚପଟ – ସଂ. ବ (ଚପ୍ + ଘ୍ରବ ଧାତୁ. ଅଟ)—ଗୃପୁଡ଼ା—
Chapaṭa Slapping; slap.

ଚପେଟ ଦେ. ବ (ସଂ. ଚପେଟ; ଗୃପ)—୧ । ଆଘାତ—
ଚପତ Hurt, injury.

୨ । ବିପଦ୍‌ଯାଉର ଆଶଙ୍କା—
2. Risk; hazard; apprehension of danger.

୩ । ଗୃପ; ଜବ୍ଦୀଡ଼ନ—3. Pressure.

୪ । ଦାୟିତ୍ୱ—4. Responsibility.

୫ । ପୀଡ଼ା—5. Oppression.

୬ । ହାନି; କ୍ଷତି; ଲୋକ୍‌ସାନ୍—6. Loss.

୭ । ବହୁ କାର୍ଯ୍ୟର ଜଞ୍ଜାଳ—
7. Pressure of business; overwork.

ଚପଟାଘାତ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚପଟ + ଆଘାତ)—ଗୃପୁଡ଼ା ମାରିବା—
Chapaṭāghāta Slapping; blow with the flattened palm.

ଚପର୍‌ଚପର୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ବର୍ଷାର ଝପ୍‌ଝପ୍‌ଶବ୍ଦ—
Chaparchapar 1. Pattering of rain.

ଚପଚପ ୨ । ଦୁଇ ତିନ ଆଙ୍ଗୁଳ ପାଣି ବା କାଦୁଅ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ
ଚପଡ଼ଚପଡ଼ ଲୋକ ଗଲ୍‌ଲେ ପଦାଘାତଜନିତ ଶବ୍ଦ—2. Splasting sound produced by a person walking on a ground in which there is one or two inches of water.

ଚପର—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅଳ୍ପ ପାଣି ଥିବା (ସ୍ଥାନ)—
Chaparā 1. Marshy (Grundy).

୨ । କର୍ଦ୍ଦମମୟ; ପଙ୍କୁଆ—Muddy (Grundy).

ଚପଳ—ସଂ. ବିଣ (ଚପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଳ କିମ୍ବା କମ୍ପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.ଅଳ
Chapala ନପାତନ)—୧ । କମ୍ପୁଥିବା—1. Shaking;
(ଚପଳା – ସ୍ତ୍ରୀ) trembling; wavering

। ତରଳ; ତରତରିଆ—2 Agile; quick.

୩ । ଚଞ୍ଚଳ; ଅସ୍ଥିର—3. Restless; unsteady.

୪ । ତରଳ; ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ; ଅନବସ୍ଥିତ—
4. Unstable; fickle; inconstant.

୫ । ଅସ୍ଥାୟୀ – 5. Momentary; temporary.

ଚପଳତା
ଚପଳତ୍ୱ } ବ. ୬ । ଦୁର୍ବିନତ, ଦୁଷ୍ଟ; ବଗୁଲିଆ—6. Wicked; illmannered; wonton.
ଚପଲ୍ୟ

୭ । ଧୃଷ୍ଟ—7. Insubordinate; insolent.

୮ । ପ୍ରଗଲ୍‌ଭ—8. Boastful.

୯ । ବିଚଳିତ—9. Agitated.

୧୦ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତ—
10. Of unsteady disposition; ficklemined.

୧୧ । ଅବିବେଚକ—11. Inconsiderate; thoughtless.

୧୨ । ତୁରୁତୁରିଆ—12. Hasty.

୧୩ । କ୍ଷଣିକ—13. Momentary; instantaneous.

୧୪ । ଦୋଦୋଳୁଥିବା—14. Moving to and fro.

ଚ—୧ । ପାରଦ—1. Mercury.

୨ । ଚୋର – 2. Thief.

୩ । ମତ୍ସ୍ୟ—3. Fish.

୪ । ମୂଷିକବିଶେଷ—4. A kind of mouse.

୫ । ବାୟୁ; ପବନ—5. The wind.

୬ । କଳା ସୋରଷ—6. Black mustard (M. W)

୭ । ଚୋରକ ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ—
7 A kind of perfume.

୮ । ପ୍ରସ୍ତରବିଶେଷ—8. A kind of stone (M. W.)

୯ । ରୋଗ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ଗ୍ରହବିଶେଷ—
9. Name of a demon causing diseases.

କି. ବିଣ—ଶୀଘ୍ର; ତରଳ—Quickly.

ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ଜଳଯାନବିଶେଷ—Name of a boat of ancient India.

ଚେରୁଜାଙ୍କ 'ଯୁକ୍ତିକଳ୍ପତରୁ' ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ—ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ. ଇନ୍ଦ୍ରନ ।

ଚପଳଗଣ—ସଂ.ବି.(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚପଳ + ଗଣ)—ପଜାଏ ବଗୁଲିଆ ଛୋକ ।
Chapalagaṇa —A troop of ill-mannered boys (M. W.)

ଚପଳତା—ସଂ. ବି (ଚପଳ + ଘ୍ରବ. ତା)—କମ୍ପ; ଥରୁ—
Chapalatā 1. Trembling.

ଚପଳତ୍ୱ
ଚପଲ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତି—2. Fickleness; inconstancy.

୩ । ତୁଞ୍ଚଲ୍ୟ—3. Hastiness.

୪ । ଧୃଷ୍ଟତା—4. Insolence.

୫ । ଦୁଷ୍ଟାମି; ଖେଚଡ଼ାଙ୍ଗୀ—
5. Wickedness; wantonness.

୬ । ଅଭଦ୍ରତା—6. Rudeness; bad manners.

ଚପଳତାଶୟ—ସଂ. ବି—୨ । ପେଟଫମ୍ପା—
Chapalatāśaya 1 Flatulence (M. W.).

୨ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ—2. Indigestion.

ଚପଳସ୍ୱଭାବ—ସଂ.ବି (କର୍ମଧାରୟ; ଚପଳ + ସ୍ୱଭାବ)—ଅସ୍ଥିର ପ୍ରକୃତି—
Chapalaswabhāba Unsteady nature.
(ଚପଳସ୍ୱଭାବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ.ସୁଂ.(ବହୁବ୍ରୀହି)ଅସ୍ଥିରପ୍ରକୃତିକ(ବ୍ୟକ୍ତି)—Fickle-minded (person).

ଚପଳା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚପଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଚପଳର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Chapalā Feminine of chapala.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍ଦ

ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚପଳ+ଅ)—୧ । ସ୍ପୃହା, ମଦ୍ୟ—
1. Spirit of wine; spirituous liquor.

୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—2. The Goddess of fortune.

୩ । ବଜୁଳ; ବଦ୍ୟୁତ୍—3 Lightning.

୪ । ବେଶ୍ୟା—4 Prostitute.

୫ । ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—5. Name of a metre.

୬ । ଜିହ୍ୱା—6. The tongue.

୭ । ପିପ୍ପଳୀ—7. The longpeper (M. W.)

୮ । ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—3. A disloyal wife (M. W.)

୯ । ସଙ୍ଗୀତର ପଞ୍ଚମ ସ୍ୱର—
9. The fifth note in music (M. W.)

ଚପଳାକ୍ରୀଡ଼ା—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚପଳା+କ୍ରୀଡ଼ା)—
Chapalākrīrdā ଚପଳାଲୀଳା (ଦେଖ)—
Chapalalīlā (See)

ଚପଳାକ୍ଷ—ସ. ବି. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚପଳ ଅକ୍ଷି)--ସେ ଇତସ୍ତତଃ ଆଖି
Chapalāksha ବୁଲାଇଥାଏ—One whose eyes move
(ଚପଳାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) to and fro

ଚପଳାଙ୍ଗ—ସ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚପଳ+ଅଙ୍ଗ)—ଶିଶୁମାର; ଜଳଜନ୍ତୁ-
Chapalānga ବିଶେଷ—Porpoise; Gangeticus Delphinus.

ଚପଳାଲୀଳା—ସ. ବି (ଚପଳା+ଲୀଳା)—୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)
Chapalālīlā ମେଘରେ ବିଜୁଳି ଝଟକିବା; ବଜୁଳି ଝଟକ—
1. The play-flash of lightning in the clouds.

ଘନେ ଚପଳାଲୀଳା, ଗୃହିଁ ଘନ ହୃତ୍ତଳା ତୁ ବ ଏ ଅଭ୍ରଳାଷ ବହୁଲୁରେ—
ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋସ୍ୱତଭୂ. ଘ. ଗୀତ ।

୨ । (ଉପମିତ ସମାସ) ବଜୁଳି ଝଟକପରି ଚଞ୍ଚଳ ଅଙ୍ଗ ସଞ୍ଚାଳନ—2. Brisk movement of the limbs like lightning flash.

ଚପଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସ. ଚପଳମ୍)—୧ । ଶୀଘ୍ର; ଚଞ୍ଚଳ—
Chapale 1. Quickly.

ତୁମ୍ଭି ବାରୁଣୀକ ବନ ଦ୍ୟଉ, ଚପଳେ ଅମ୍ଭର ବରଜନ୍ତୁ ।
ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋସ୍ୱତଭୂ. ଚ. ଗୀତ ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚପଳତା ସହକାରେ; ଆଗ ପଛ ବଚାର ନ କରି—2. Precipitously.

ଚଉଠେ ନ ରଖିଲ ସେ ସ୍ନେହରୁ, ଚପଳେ ଛଡ଼ାଇ ଦେଇ ଦେହରୁ ।
ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜବତା. ଜଗ୍ନୋଳ ।

ଚପସିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଶୁଷ ଧାତୁ)—୧ । କାଳ ଶୋଷିନେବା; ଛପା କାଗଜରେ କାଳ ଝାଡ଼ି ଦୋଇଯିବା—1 To soak
ଚପସାନ (said of a blotting paper).

ସେଖନା ୨ । ପୁରୁଣା କାଗଜରେ ଲେଖିଲାବେଳେ କାଗଜରେ କାଳ ବେଦଯିବା—2. To soak (said of old paper when written upon.)

ଚପା—ଦେ. ବ (ସ. ଚପ ଧାତୁ=ଚୁଷିବା; ଦଳିବା)—୧ । ଗୃପ—
Chapā 1. Pressure.
ଚାପା ୨ । ଗୃପିବା; ଦାବିବା—2. Pressing down.
ଦାବ; ଚପନା

ଚପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚପିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Chapāibā 1. The causative form of chapibā.
ଚାପାନ ୨ । କାଗଜରେ ଅଠାଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ପାତଳା ବସ୍ତୁ (ଡୋକ୍ଟଫି,
ଚପାନା ଚାପନା ଷ୍ଟକଃ) ଲଗାଇବା—2. To stick something with gum to another thing.
(ଯଥା—ଦରଖାସ୍ତ ଉପରେ ଡୋକ୍ଟଫି ଚପାଇବା ।)

୩ । ଦବାଇବା; ଦାବିବା—3. To press.

୪ । ଲୁଚାଇବା; ଗଡ଼ାପକାରିବା—
4. To hush up a thing; to suppress.

୫ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭୟରେ ନତମସ୍ତକ ବା ଚୁପ୍ କରାଇବା—
5. To silence a person by frightening.

୬ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଗୃପିବା କର୍ମ କରାଇବା—
6 To cause to press

୭ । କାଗଜ ଉପରେ ଲେଖା ଦୋଇଥିବା କାଳକୁ ଶୋଷିବା ନମନ୍ତେ ଚପା କାଗଜ ମାରିବା—To blot a writting with blotting.

୮ । ଧମକାଇବା—8. To threaten.

ଚପାକାଗଜ—ଦେ. ବ.—୧ । ଯେଉଁ କାଗଜରେ ଲେଖିଲେ କାଳ
Chapākāgaja କାଗଜଦ୍ୱାରା ଶୋଷି ଦୋଇ ଯାଏ ବା କାଗଜ
ଚାପାକାଗଜ ମଧ୍ୟରୁ କାଳ ଚପି ଯାଏ—
ସୋଖତା 1. Paper into which the ink soaks.

୨ । ମସିଶୋଷକ ପତ୍ର; ଛପାକାଗଜ; ଯେଉଁ କାଗଜ, ସାହାଯ୍ୟରେ ଲିଖିତ କାଗଜରୁ କାଳ ଶୋଷି ନିଆଯାଏ—
2. Blotting paper.

ଚପାଚପି—ଦେ. ବ.—ଚପା (ଦେଖ)
Chapāchapi Chapā (See)
ଚାପାଚାପୀ

ଚପିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ଚପ ଧାତୁ=ଚୁଷିବା)—୧ । ଦବିବା—
Chapibā 1. To sink down.
ଚାପା ୨ । କାଳ ଆଦ କାଗଜରେ ଶୋଷି ଦୋଇ ଯିବା—
ଚପନା, ଦବନା 2. To soak or sink (said of ink soaking into paper).

୩ । ଅନ୍ୟର ପ୍ରଭାବରେ ଭୟ ପାଇ ଚୁନ ହେବା—
3. To be frightened to silence.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ: ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୍ଚ ଠାରୁ ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିବା ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ଚ ପରବର୍ତ୍ତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୍ଚ ବା ୍ଚ ପରବର୍ତ୍ତି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯେଉଁଠାରେ ଯେବେ ଏ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ପରବର୍ତ୍ତି ଅପସ୍ତ ୍ଚ ବା ୍ଚ ପରବର୍ତ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟା'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୪ । ଲଜ୍ଜିତ ହେବା—4. To be ashamed.

ଚପିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚପିବା (ଦେଖ)
Chapijibā Chapibā (See)
ଚେପେଯାଓୟା
चपयाना

ଚପେଟ—ସ. ବି.—(ଚପ ଧାତୁ + ଘଞ୍. ଏଟ)—୧ । ଗୃସୁଡ଼ା—
Chapeṭa 1. Slap.
୨ । ଗୃସୁଡ଼ାଇବା—2. Patting; slapping.

ଚପେଟାଘାତ—ସ. ବି.—ଚପଟାଘାତ (ଦେଖ)
Chapeṭāghāta Chapaṭāghāta (See)

ଚପେଟିକ—ସ. ବି.—ଚପେଟ (ଦେଖ)
Chapeṭika Chapeṭa (See)

ଚପେଟିକା—ସ. ବି.—ଚପେଟ (ଦେଖ)
Chapeṭikā Chapeṭa (See)

ଚବ୍ ଚବ୍—ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଅଳ୍ପ ପାଣିରେ ବା କାଦୁଅରେ
Chab chab ଗଡ଼ିବାର ବା ହାତ ପାପୁଲି ବାଡ଼େଇବାର ଶବ୍ଦ—
ଚପଚପ Splattering or splashing sound of striking
चपड़ चपड़ or walking shallow water or mud.

ଚବ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ.—ଚଡ୍ରା (ଦେଖ)
Chabrā Chabrā (See)

ଚବ୍‌ଲାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—(ଭୁଲ. ହି. ଚବାନା)—
Chablāibā ପାଗୁଳାଇବା—To ruminate.

ଚବକା—ଦେ. ବି.—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଗଭୀର ଜଳାଶୟ—
Chabakā Very small shallow tank.

ଚବତି—ଗ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିତ୍ୱଭୂମ) ବି.—ପତରର ଦନା—A cup made
Chabati of leaves sewn together.

ଚ ବର୍ଗ—ସ. ବି.—(ଶ୍ରୁତି ଉତ୍ପ; ଚ+ବର୍ଗ)—ଚ, ଛ, ଜ, ଝ, ଞ ଏହି
Cha barga ୫ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ—The 5 consonants allied to 'ch'.

ଚବନ—ସଂ. ବି.—ଚଇଁକାଠ (ଦେଖ)
Chabana Chaiñkāṭha.

ଚବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—କାଉଁଶ—
Chabā The kāsa reed.

ଚବି—ସଂ. ବି.—ଚଇଁକାଠ (ଦେଖ)
Chabi Chaiñkāṭha (See)

ଚବିକ
ଚବିକା
ଚଷ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚବିଦସ୍ତିଆମାଣ—ଗ୍ରା. ବି—ଚବିଦିସ୍ତିଆମାଣ (ଦେଖ)
Chabidastiāmāṇa Chabisidastiāmāṇa (See).

ଚବିଦସ୍ତିପଦକା—ଗ୍ରା. ବି—ଚବିଶିଦସ୍ତିଆପଦକା (ଦେଖ)
Chabidastipadikā Chabisidastiāpadikā (See).

ଚବିଲା—ଦେ. ବିଶ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଛବିଲ)—୧ । ଛଇଲ (ଦେଖ)
Chabilā 1. Chhaila (See)

ଛେବଲା (ସ୍ତ୍ରୀ. ଚପଲ)—୨ । ଚଗଲା; ଚପଳସ୍ୱଭାବ—2. Fickle.

ଚବିଶ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି (ସ୍ତ୍ରୀ. ଚତୁର୍ବିଂଶ; ପ୍ରା. ଚଉବିଶା)—
Chabiśa etc ଚବିଶି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chabiśi etc (See)

ଚବିଶାକୁଟା—ଦେ. ବି—୨୪ ଗୌଣୀ ଧାନ କୁଟା ଦେଲେ ଉହିଁରୁ
Chabiśākuṭā ୧୦ ଗଣ୍ଡି ଗୃଣ୍ଡ଼ଳ ପାଇବାର ପ୍ରଥା—
The mode of supplying 10 'Gaunies' of rice for every 24 Gaunies of paddy given to a woman of husking.

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ୨୨ ଗୌଣୀ ଧାନ ଦେଲେ କୁଟୁଣୀମାନେ ୧୦ ଗୌଣୀ ଗୁଣୁନା ଗୃଣ୍ଡ଼ଳ ଦଅନ୍ତୁ ଓ ୨୪ ଗୌଣୀ ଧାନ ଦେଲେ ୧୦ ଗୌଣୀ ଅରୁଆ ଗୃଣ୍ଡ଼ଳ ଦଅନ୍ତୁ । ୧୦ ଗୌଣୀ ଗୃଣ୍ଡ଼ଳ ଦେଇ ଅଉରକୁ ଯାହା ବଳେ ତାହା କୁଟୁଣୀମାନେ ଆପଣାର ପାରିଶ୍ରମିକରୂପେ ନଅନ୍ତୁ ।]

ଚବିଶାକୁଟାପ୍ରମାଣେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—୨୪ ଗୌଣୀ ଧାନରୁ ୧୦
Chabiśākuṭāpramāṇe ଗୌଣୀ ଗୃଣ୍ଡ଼ଳ ମିଳିବା ହିସାବରେ—
At the rate of 10 gaunies of rice for every 24 gounies of paddy given to the husked.

(ଯଥା—ଗୃହ ଉରଣ ଧାନରୁ ଚବିଶା କୁଟାପ୍ରମାଣେ କେତେ ଗୃଣ୍ଡ଼ଳ ହେବ ?)

ଚବିଶାଦୁଇଶହ—ଦେ. ବି—ଦୁଇଶହ ଚବିଶ—
Chabiśāduiśaha 224.

ଚବିଶାଶତେ—ଦେ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଚତୁର୍ବିଂଶୋତ୍ତରଶତ)—ଏକଶହଚବିଶ—
Chabiśāśahe 124

ଚବିଶି—ଦେ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଚତୁର୍ବିଂଶ, ପ୍ରା. ଚଉବିସା)—
Chabiśi କୋଡ଼ିଏରୁ ଗୃର ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ଚତୁର୍ବିଂଶ ସଂଖ୍ୟା—
ଚବିଶ 24; Twentyfour.
चौबिस ବିଶ—୧ । ଚତୁର୍ବିଂଶ ସଂଖ୍ୟକ—
1 Numbering twentyfour.
୨ । ଚତୁର୍ବିଂଶର ପୂରଣ—2. Twentyfourth.

ଚବିଶିଘଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—ଦିନରାତି; ଅହୋରାତ୍ର—
Chabiśighaṇṭā Day and night.
ଚବିଶଘଣ୍ଟା
चौबिसघन्टा

ଚବିଶିଦସ୍ତିଆ ମାଣ—ଦେ. ବି—ଉତ୍କଳ ଦେଶପ୍ରଚଳିତ ଭୂମିପରିମାଣ
Chabiśidastiāmāṇa ବିଶେଷ; ଏକ ଏକର୍—One acre;
a unit of land measurement in Orissa

[ଦ୍ର—ଚବିଶିଦସ୍ତି ପଦକାରେ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ୨୦ ପଦକା ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୨୦ ପଦକା ପରିମିତ ବର୍ଗକ୍ଷେତ୍ର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଣ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଗ୍ଲବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

ଚବଣିଦସ୍ତି ପଦକା—ଦେ. ବି—ଛୁଚ୍ଛଲର ଛୁପି ମାପିବାର ନଲ ବା କାଠି-
Chabiśidasti padikā ବିଶେଷ; ୧° ଫୁଟ * ଇଞ୍ଚ ୧ ଯବ-
ପରିମିତ ଲମ୍ବି—A measing rod for land measure in Orissa.

[ଦ୍ର—ଚବିଶଦସ୍ତି ପଦକାର ପରମାଣ ୬ ହାତ; ମାନ ପୂର୍ବ-କାଲରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଜମି ଚଷିବାରେ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ କରିବାପାଇଁ ଜମିଦାରମାନେ ଏହି ପରମାଣକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ପଦକାକୁ ଛଅ ହାତ ଏକକାଣୀ ବା ହା।୬୬ ଆଙ୍ଗୁଳ ରଖିଥିଲେ; ଏହା ଇଂରେଜ ୧° ଫୁଟ * ଇଞ୍ଚ ୧ ଯବ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ।]

ଚବଣିଦସ୍ତି ମାଣ—ଦେ. ବ—ଚବିଶ୍ରିଦସ୍ତି ଆ ମାଣ (ଦେଖ)
Chabiśidasti māṇa Chabiśidastiā māṇa (See)

ଚବେଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚବ୍ୟଣ; ହିନ୍ଦରୁ ଅନୁଭୂତ)—
Chabeṇā ଗୁଜୁଲ, ମୁଗ, ବିରି, ବୁଟ ଓ ଚଣାଆଦ ଶସ୍ୟ ଉଜା
ଚବେନା ଦୋଇ ଖେବାଇବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଖାଦ୍ୟ—
ଚବୈନା Fried grains of several kinds mixed together and chewed as a refreshment.

ଚବ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବଣ (ସଂ. ଚବ୍ୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—୧ । ଖେବାଇବାର
Chabya ଯୋଗ୍ୟ—Chewable.

[ଦ୍ର—ଚର୍ବ୍ୟ, ଖେଦ୍ୟ, ଲେହ୍ୟ, ପେୟ, ସ୍ଥାନରେ କେହି କେହି ଲେଖକ 'ଚବ୍ୟ' ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ସଂ. ବ—୧ । ଚଇଁଚାଠ (ଦେଖ)
1. A medicinal creeper; piper chaba
୨ । କପାଗଛ—2. The cotton plant (M.W.)

ଚବ୍ୟକାଷ୍ଠ—ସଂ. ବ.—ଚଇଁଚାଠ (ଦେଖ)
Chabyakāshṭha A piper chaba.

ଚବ୍ୟଜା—ସଂ. ବ—ଗଜପିପ୍ପଳୀ—
Chabyajā Scinapsus offiicinalis (fruit).
(ଚବ୍ୟଫଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚବ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—(ଯେ ଖାଏ)—୧ । ହିଂସ୍ର—
Chabrā 1. Destructive; malicious; injurious
୨ । କାମୁଡ଼ା—2. Currish; given to biting.

ଚମ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. ୧ । ଭକ୍ଷଣ କରିବା—1. To eat.
Cham (root) ୨ । ଗମନ କରିବା—2. To go.
୩ । ଧ୍ୱଂସ କରିବା—3. To destroy.

ଚମ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—(ସଂ. ଚର୍ମ)—ଚମ—
Cham Skin.

ଚମ୍ଚଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଚର୍ମଚଟକ)—
Chamchaṭā ଚମ୍ପିଣି ଚଢ଼େଇ; ଚମଚଟା—Small bat.

ଚମ୍ଚମ୍—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚମଧାତୁ=ଖାଇବା)—ଚନା ରସରେ ପାକ
Chamcham ଦୋଇଥିବା ପୁଥୁଳେନାର ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—
ଚମଚମ A kind of sweetmeat,
ଚମଚମ

ଚମ୍ଡୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଚର୍ମ ଓ ଦଳ ଧାତୁ)—
Chamḍulā ଚମଦଳା—A kind of itches.

ଚମ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚର୍ମ; ଗ୍ରା. ଚମ୍ମ, ଖ୍ମ)—
Chama ୧ । ଜୀବଦେହର ଚର୍ମ; ଜୀବଦେହର ମାଂସ; ଶିଗ୍
ଚାମଡ଼ା, ଚାମ ଓ ହାଡ଼କୁ ଘୋଡ଼ାଇଥିବା ପତଳା ଆବରଣ—
ଚାମ 1. Skin.

ଚମ ବେଚି ଜିନା ଚଉଗିଚ । ମନବୋଧ ଚଉତଶା ।

୨ । ଖୋଲ; ଚମଡ଼ା—2. Hide.

ଗୋରୁ ଚମ ଭଲ ଯେ ନାହାନ ବେନ ହାଣ୍ଡ । ବଲଭ୍ରମ. ଭମାସ୍ୱଣ ।

୩ । ପରିଷ୍କୃତ ଚମଡ଼ା—3. Leather.

୪ । ପଲଚମ—4. A very thin layer of skin on the body.

* । ଭଣ୍ଡାରଙ୍କ ଚଟପଟୀ—5. Barber's strop.

ଚମଉକୁଣି—ଦେ. ବ. (ଚର୍ମ+ଉକୁଣି)—
Chamaukuṇi ଦେବ, ଚର୍ମ ଓ ଆଖି ପରା ପ୍ରାୟତ ସ୍ଥାନର କେଶରେ
ଚାମଉକୁନ୍ ଜାତ ଉକୁଣିଆ ପୋକବିଶେଷ—
ଚମୋକନ, ଚମଜୁଇ Skin-louse; louse-mite; crab-louse; morpion; Pediculus pubies.

ଚମଉକୁଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ. (ଭତ୍ସନାର୍ଥ)—ଚମ ଉକୁଣି ଚମରେ ଲଗିଲା
Chamaukuṇiāṁ ପରି ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଜିଦ ଧର ଲାଗି
ଚିଲହଡ଼ି ରହେ ଓ ସହଜରେ ଛଡ଼େ ନାହିଁ—
(figurative) Tenaciously sticking to a thing (like skin louse)

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଳାରେ ଓ ହିନ୍ଦୀରେ 'ନାଛୋଡ଼ବନା' ଯେଉଁ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓଡ଼ିଆରେ 'ଚମଉକୁଣିଆ', 'ଚେମରଚଟୁ' ସେହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଉହାଁରେ ମଧ୍ୟ ଚମଜଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଚମକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚମତ୍କାର; ଗ୍ରା. ଚମକ୍ର; ଚିଁଚିଁକ)—
Chamaka ୧ । ହଠାତ୍ ଉତ୍ପନ୍ନିତ ଶବ୍ଦଜନିତ ଭୟ; ଶବ୍ଦଆ; ଚମକ
ଚମକ ପଡ଼ିବା—1. Panic; alarm; mincing
ଚାଁକ through sudden fright; alarm.

ବୈଦ୍ୟ ବରପଡ ପୂରେ ଚମକ ପଡ଼ଲ । ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଭଷାଅନୁଲାଷ ।

୨ । ବିସ୍ମୟ—2. Astonishment.

ଚମକ ଚକତ ହୁଦ ହୀ
ହା ୪ ସ୍ୱେଦନ ମିଶାମିଶି । ରୁମ୍ଭ. ପ୍ରେମସଞ୍ଚାମୃତ ।

ଚମକ ୩ । (ବିଦ୍ୟୁତ ଆଦର) ହଠାତ୍ ପ୍ରକାଶିତ ଖଣ୍ଡିକ ଆଲୋକ;
ଚମକ ଝଟକ—3. A flashing light; flash; glitter.

୪ । ହଠାତ୍ ଉତ୍ପନ୍ନିତ ଶବ୍ଦର କମ୍ପନ ବା ସ୍ପନ୍ଦନ—
4. Palpitation of the heart (due to fright)

ଇଠେ ଗାଖରେ ଚମକ ଶତ ଶତ । ଅର୍ଜୁନଦୁଃ. ବଦଗତନ୍ତ୍ରାମଣି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପଭ୍ରଂଶରେ ପ୍ରାୟତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଇପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଉଁ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଲ୍' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଞ୍ଜ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଂଟ' ଦେଖିବେ ।

୫ । ଚକ୍‌ଚକ୍ୟ; ଝଟକ—5. Glitter.

ବିଣ—୧ । ଅସ୍ଥିର, ଚଞ୍ଚଳ—

1. Wincing; suddenly frightened.

୨ । ଯାଦ୍ୱା ଦ୍ୱାରା ଭୟ ଜନ୍ମାଏ—

2. Frightening; frightful; alarming

ବାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଚମକ ଚମକ ଦାନ୍ତଦେଇ ଦାନ କରଣ ।

ଭକ୍ତ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୩ । ଚକମକ କରୁଥିବା—3. Glittering; flashing.

ଚମକ ଛଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚମକ ଭାଙ୍ଗିବା (ଦେଖ)

Chamaka chhardāibā Chamaka bhāṅgibā (See)

ଚମକଛଣ୍ଡାଳ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳିବିଶେଷ)—

Chamakachhiṇḍāla ୧ । ଯେ ଜାଣି ଶୁଣି ପର ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗେ ପାପପ୍ରଣୟ କରୁଥାଏ ଅଥଚ ମହଲରେ ମହଲରେ କେହି ମୁରବ୍ବୀ ଲୋକ ଆସିବା ବା ଧରି ପଡ଼ିବା ଭୟରେ ବାହାନା କରି ଚମକ ପଡ଼ୁଥାଏ—

1. A flirt; a term of abuse applied to a cunning and loose flirt.

୨ । ଯେଉଁ ଦୁଷ୍ଟସ୍ତ୍ରୀ ଖୁବ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଥାଏ—

2. A gaudy adulteress.

୩ । ଗୁପ୍ତ ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ— 3. An adulteress who plies her trade secretly.

ଚମକଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଗୋଡ଼ ଓ ଗୋଇଠିତଳପାରୁ ମଇଳମ ଚାଛି ନେବାର ନଡ଼ୁରୁଣୀ—An instrument used by barbers to scrape off the redundant layers of skin from the heels.

Chamakaṛdhā ଚାମକାଟା **ଚମଚ୍ଛିଲନୀ**

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ କଳୁଚ ଚୂଲବୁଲ ନ କରିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ତଳପାରେ ମଇଳମ ଜନ୍ମେ । ଭଣ୍ଡାରୁଣୀମାନେ ତଳପାରୁ ପାଣିରେ ବଡୁରାଇ ମଇଳମ ଫଡ଼ଲ ଗଲ୍ଲାରୁ ଚମକଡ଼ାରେ ଚାରୁ ଚାଛି ଦେଇ ତା ଉପରେ ଅଳତା ଦିଅନ୍ତି ।]

ଚମକଦମକ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—ଚକ୍‌ଚକ୍ୟ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା; ପାଉ—

Chamakadamaka Glitter; splendour. ଚମକଦମକ (ଯଥା—ତା ଚମକଦମକ ଦେଖି ମୁଁ ତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲି ।) **ଚମକଦ୍‌ମକ**

ଚମକଦାର— ଦେ. ବିଣ—ଚକଚକିଆ—

Chamakadāra Glittering; dazzling. ଚମକଦାର **ଚମକଦାର**

ଚମକଧମକ—ଦେ. ବ— ଧମକଚମକ; ଧମକାଧମକି—

Chamakadhamaka Threats; threatenings. ଧମକଚମକ

ଚମକ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୁଣିବା ଲୋକ ମନରେ ଚଞ୍ଚଳ ବା ଭୟ

Chamaka paṛdibā ଉତ୍‌ପତ୍ତି ହେବା—Being frightened or startled. ଚମକଆସା **ଚୌଁକଆନା**

ମୋହଲେ ଚମକ ଭୂତ ନାମେ ଏଡ଼େ ପଡ଼େ
ସେକୁମନ୍ଦର ଯେ ଭଜସିବ ତୋର ବାଡ଼େ—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରସ୍ତାବ

ଚମକ ପଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମନରେ ଦ୍ୱାରାଏ ଉତ୍‌ପତ୍ତି ଭୟର ଚଞ୍ଚଳ ଚମକଟୁକା

Chamaka paśibā ରହିଯିବା— Lingering of wincing sensation in the mind.

ଚମକ ଭଙ୍ଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚମକ ଭାଙ୍ଗିବା (ଦେଖ)

Chamaka bhaṅgāibā Chamaka bhāṅgibā (See). ଚମକଭାଙ୍ଗାନ **ଚମକତୋଡ଼ନା**

ଚମକ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଯୁବସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବା ଘୋଡ଼ା ଚମକଭାଙ୍ଗାନ **ଚୌଁକତୋଡ଼ନା**

Chamaka bhāṅgibā ଆଦରୁ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ମନରୁ ଦ୍ୱାରାଏ ଚଞ୍ଚଳ ଦେବା ଖୋଇକୁ ଛଡ଼ାଇବା; ଅଭ୍ୟାସ-ଦ୍ୱାରା ମନରୁ ଦ୍ୱାରାଏ ଭୟ ଛଡ଼ାଇବା—

1. To make a man or animal invulnerable against wincing by constantly habituating him to frightening scenes.

୨ । ଭୟ ଦୂର କରାଇବା—2. To remove fear,

ଚମକରେ —ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଝଟକରେ; ଆଡ଼ମ୍ବରରେ—

By the splendour of.

କଥା ଚମକରେ ଚମକର ମଜ୍ଜା ରହେ ସିନା କ୍ଷଣ ମାତ୍ରର—

ବ୍ରଜାଙ୍ଗ. ଗୀତଲହରୀ ।

ଚମକ ଲଗିବା —ଦେ. ବ—ଚମକ ପଶିବା (ଦେଖ)

Chamaka lāgibā Chamaka paśibā (See)

ଚମକା— ଦେ. ବି—ମନରେ ଦ୍ୱାରାଏ ଭୟ ବା ଚଞ୍ଚଳ ପଶିବା—

Chamakā ଚମକା **ଚୌଁକା** ଚମକିୟା ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେ ଦ୍ୱାରାଏ ଚମକଇଥାଏ; **ଚୌକନା** ଚଞ୍ଚଳ—Wincing; timid.

(ଯଥା— ଚମକା ଘୋଡ଼ା ।)

ଚମକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚମତ୍କୃତ; ପ୍ରା. ଚମ୍ମକ; ଚମତ୍କାର ଶବ୍ଦଜ ରୂପ)—୧ । ଭୟ ଦେଖାଇବା; ଡରାଇବା—

Chamakāibā ଚମକାନ **ଚୌକାନା** 1. To frighten.

ନିଜ ଲୋଡ଼େ ସହୁ ସେ ଦୋଷ ଯୋଗେ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରକୁ ଚମକାଇବ—

ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

(ଚମକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅସ୍ତ୍ରଆଦିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳଫଳାକୁ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ସଞ୍ଚାଳନ କରିବା ଝଟକାଇବା—

2. To cause to glitter; to flash (bright bladed weapons).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଔଅ	ଓ
୨	ଏ	ଓ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ଏଇ ଦେଶ ସୈନିକମାନେ ଅସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ାକ ଚମକାଇ କରେ ଅଖି ଉପୁଡ଼ି ଅନାଇଅଛନ୍ତି—ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ।

चमकाना ୩ । ଚକଚକିଆ ପୋଷାକ ଦେଖାଇବା—
3. To parade one's dress.
୪ । ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳନ କରାଇବା—
4. To cause to move to and fro.
ଘର ଅନୁରୂପ କଲ୍ପ ଚମକାଏ ଶୈଳାବଳିନ ମସ୍ତକେ—
ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ।

ଚମକାଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଚମକାଇବା କର୍ମ—
Chamakāṇa 1. Act of causing to flash.
ଚମକାନି ୨ । ଚମକ (ଦେଖ)—2. Chamaka (See)

ଚମକ ଉଠିବା—ଦେ. କି—ଚମକ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Chamaki uṭhibā Chamaki paṛdibā (See)
ଚମକେଉଠା
चौंकउठना

ଚମକିତ—ଦେ. (ସଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ଚମତ୍କୃତ)—ହଠାତ୍ ଭୟଗ୍ରସ୍ତ—
Chamakita Suddenly frightened; alarmed.

ଚମକ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଚମତ୍କୃ; ଚମତ୍କାର)—
Chamaki paṛdibā ୧ । ହଠାତ୍ ଶ୍ରନ୍ଧାଁ ହେବା—
ଚମକେଉଠା 1. To wince; to be startled; to take a
चौंकपड़ना sudden fright.
୨ । ଭୟଗ୍ରସ୍ତ ହେବା; (ଶ୍ରଦ୍ଧ) ଧଡ଼ଫଡ଼ କରିବା—
2. To be alarmed.
୩ । କମ୍ପିବା – 3. To tremble.
୪ । ଭୟଗ୍ରସ୍ତ ହେବାରୁ କମ୍ପିତ ହେବା—
4. To shake in fear.

ଚମକିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଚମତ୍କୃତ; ତୁ. ଚଁମକି)—
Chamakibā ୧ । ହଠାତ୍ ଦୂରକୁ ତୀବ୍ରବେଗରେ ଗତି କରିବା--
ଚମକା 1. To shoot forth; to shoot out.
चमचमाना; चमकना ବଳୁଚ ପବ୍ୱତ ବାଣ ଚମକେ ଗଗନେ—
ମଧୁସୂଦନ. ବର୍ଷାବର୍ଣ୍ଣନା ।
୨ । (ଶସ୍ତ୍ରାଦି) ଇତସ୍ତତ ସଞ୍ଚାଳିତ ହେବା—
2. To be marshalled or moved to and fro (weapons).
ସଂଗ୍ରାମସ୍ରୋତଙ୍କେ ଧୂଳିଚଳେ ମଧ୍ୟରେ
ସୈନିକଙ୍କ ଝଟକାଇ ଚମକଇ ଉରେ—ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ।
୩ । ଝଟକିବା – 3. To flash; to glitter.
चौंकना; चौंधना ୪ । ଭୟ ଯୋଗୁଁ (ଶ୍ରଦ୍ଧ) ଧଡ଼ଫଡ଼ କରିବା—
4. To palpitate; to throb.
ଚମକେ ତ ନାହିଁ ମୋର ଛାତି—ଭକ୍ତକବି. କଲୋଳଚନ୍ଦ୍ର. ତ ଗୀତ ।
୫ । ଚମକ ଉଠିବା; ହଠାତ୍ ଭୟରେ ଶ୍ରନ୍ଧାଁ ହେବା—
5. To be startled; to wince.
୬ । କମ୍ପିବା—6. To tremble.

ବଃ। ଚମକରେ ଚମକଇ ମଲ୍ଲ ଉହେ ସିନା ଶଶମାଉର—
ବୃନ୍ଦାଙ୍କ. ଗୀତଲହରୀ ।

୭ । ଭୟରେ କମ୍ପିବା—
7. To tremble through fear.
କୋଇଲ ବଚନ ଶୁଣି ଚମକରୁ ଦେହ—ପ୍ରାଚୀ. ବଂଶୁଙ୍କେର ଭଖାରୁଆଖ

[ଦ୍ର—ଚମକିବାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଉଠିବା, ପଡ଼ିବା, ସିବା କ୍ରିୟା ଲାଗେ ।]

ଚମଚ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚମସ; ଫା. ଚମଗ୍)—ଗୃମଚ; ଧାତୁନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଣକ—Spoon.
ଚାମଚ
चमचा

ଚମଚଟା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚର୍ମଚଟିକା)—୧ । ଚେମ୍ପିଡି ଚଢ଼ାଇ—
Chamachaṭā 1. House bats; small bat.
ଚାମଚିକା ଚମିରୁ ଟେହେଁ ବନ୍ଦୁ ବଳନେ ପଷବାଡେ ଚମଚଟା—
चमचिचड़ ସ୍ୱଧାନାଥ. ପାବଗ ।
ଚମଚଟ୍ଟିଆ, ଚମଚଟୁଆ, ଚମଚଟା, ଚମଚଟାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ଚେମ୍ପିଡି ଭଳିଆ ସାଙ୍ଗରେ ଲାଗିବା—2. Pertinacity.

ବି. ବିଣ—୧ । ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜିଦ୍ ଧରି ଲାଗି ରହିଥାଏ—ନୋଞ୍ଚେଡ଼ିବଦା; 1. Pertinacious.
୨ । ଏକଗୁଂଶୀ; ଏକଜିଦିଆ —
2. Stubborn; obbstinate.
୩ । ଅକ୍ଲାନ୍ତ—3. Untired.

ଚମଚୋର—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଚର୍ମ+ଚୌର)—
Chamachora ୧ । ଗୁପ୍ତ ପ୍ରଣୟକାର୍ଯ୍ୟ—
ଲୋଚ୍ଚା 1. Mixing in love intrigues.
चजिनाकार, ୨ । ପର ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ଆସକ୍ତ; ଲମ୍ପଟ—
चामचोर 2. Adulterous.

ଚମଚୋର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚର୍ମ+ଚୌର୍ଯ୍ୟ)—
Chamachori ୧ । ଲମ୍ପଟ୍ୟ; ଧରସ୍ତ୍ରୀହରଣ—
ଲୋଚ୍ଚାମୀ 1. Adultry.
चामचोरी ୨ । ଗୁପ୍ତପ୍ରୀତି—2 Macking illicit or secret love; love intrigues.

ଚମଡ଼—ଦେ. ବିଣ—ଚେମଡ଼ (ଦେଖ)
Chamaṛda Chemaṛda (See)

ଚମଡ଼ଚଟା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଚମଚଟା (ଦେଖ)
Chamaṛdachaṭā Chamachaṭā (See)
ଚମଡ଼ଚଟ୍ଟି, ଚମଡ଼ଚଟ୍ଟିଆ, ଚମଡ଼ଚଟୁ, ଚମଡ଼ଚଟୁଆ } ଅନ୍ୟରୂପ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ରୂପେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳ ୧ ଟେଢ଼ିଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମଝା ଏବ ୨ ଟେଢ଼ିଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରରେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅଟେବ ୧ ମା ୨ ଟେଢ଼ିଚ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୁଷ୍ଠାରେ ନମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱର ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଟେଢ଼ିଚ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଖୋଜବାରୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦଦ୍ଧି' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଚମଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚର୍ମ)— ୧ । ଶରୀରର ଚର୍ମ—1. Skin.

Chamarḍā ୨ । ଖଲ—2. Hide.

ଚାମଡ଼ା ୩ । ମସଲ୍ଲାଦ୍ୱାରା ବହୁତ ଦୋଇ ରଙ୍ଗ ଓ ଘାଲସ

ଚମଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ଚର୍ମ—2. Leather.

ଚମଡ଼ା ଉତାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚର୍ମ+ଉତ୍ତରଣ)—

Chamarḍā utāribā ୧ । ଜୀବ ଦେହରୁ ଚମଡ଼ାକୁ ବାହାର

ଚାମଡ଼ା ଉତରାନ କରିବା; ଖଲ ଉଠାଇବା—

ଚମଡ଼ା ଉଧେଡନା 1. To flay.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବିଶେଷ ପ୍ରହାର କରିବା—

2. To give a sound thrashing.

ଚମଡ଼ା କଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚମଡ଼ାକୁ ମସଲ୍ଲାଦିଦ୍ୱାରା ନରମ କରିବା-

Chamarḍā kaśibā To tan leather.

ଚମଡ଼ା କାଷା

ଚମଡ଼ା ସିଝାନା

ଚମଡ଼ାଛଉଣି—ଦେ. ବ—ଢୋଲ ଆଦର ମୁହଁରେ ଚମ ଆବୃତ କରିବା-

Chamarḍā chhāāṇi Covering or binding a drum

ଚମଡ଼ାଛାଉଣି } ଅନ୍ୟରୂପ with leather.

ଚମଡ଼ାଛୁଆଣି }

ଦେ. ବିଣ—ଉପରେ ଚମଡ଼ା ପଡ଼ିଥିବା; ଚର୍ମାବୃତ—

Hide-bound; having the mouth or surface covered with leather.

ଚମତ୍—ସଂ. ଅ. (ଚମ୍ ଧାତୁ=ଚମତ ପଡ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍)—

Chamat ଚମତିବା—Wincing.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ନାହିଁ ।]

ଚମତ୍କରଣ—ସଂ. ବ. (ଚମତ୍=ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବୋଧ+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ.

Chamatkaraṇa ଅନ)—୧ । ହଠାତ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରିବା;

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ ଜନ୍ମାଇବା; ଖଳଆଁ କରିବା—

1. Astonishing; surprising; alarming

୨ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବୋଧ—2. Astonishment.

୩ । ଉତ୍ସବ—3. Festival.

୪ । ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ପଦ୍ୟ ରଚନା—

4. High poetical composition

ଚମତ୍କାର—ସଂ. ବ. (ଚମତ୍+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଘ)—

Chamatkāra ୧ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ; ବିସ୍ମୟ—1. Astonishment; surprize; amazement.

ଏତମ୍ଭୁଁ ଶୁଣି ଲୋକେ ଚମତ୍କାର । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଆନନ୍ଦ—2. Exquisite; pleasure.

୩ । ମହାନ୍ ସଜଲସ—

3. Festive turbulance (M. W)

୪ । ଆଡ଼ମ୍ବର—4. Show (M. W.)

୫ । ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ପଦ୍ୟରଚନା—

5. High poetical composition (M. W.)

୬ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—

6. Achyranthes Aspera tree (M. W)

୭ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ବିଷୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

7. Wonderful thing.

୮ । ଅଲୌକିକ ବା ଅସାଧାରଣ ବିଷୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

8. Extraordinary thing.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ—

1. Wonderful; surprizing; imazing.

ସେ କଥା ଚମତ୍କାର ହେଲ ଏ ଲେଖକର । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଆନନ୍ଦଦାୟକ—2. Charming.

୩ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—3. Excelent; capital.

୪ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ—

4. Amazed; wondering; surprised.

ତୁମ୍ଭ କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଚମତ୍କାର ହୁଏଁ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଚମତ୍କାରକ—ସଂ. ବିଣ. (ଚମତ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Chamatkāraka ୧ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ; ବିସ୍ମୟକର—

(ଚମତ୍କାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Astonishing; wonderful.

(ଚମତ୍କାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର—

2. Very beautiful.

୩ । ମନୋମୋହକର—3. Captivating; charming.

ଚମତ୍କାର ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ ହେବା—

Chamatkāra pāibā 1. To seem wonderful

ଏ କଥା ମୋ ମନକୁ ବଡ଼ ଚମତ୍କାର
ପାଉଛ ତହୁଁ ଅହେ ଉପକ୍ରଳବର । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବା—2. To be surprised.

ତା ଶୁଣି ଅରଜୁନ ପାଇଲେ ଚମତ୍କାର । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଚମତ୍କାରିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚମତ୍କାର+ଇତ) —ଚମତ୍କୃତ—

Chamatkārita Astonished (M. W,)

(ଚମତ୍କାରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚମତ୍କାରିତା—ସଂ. ବ. (ଚମତ୍କାରିନ୍+ତା)—୧ । ବିସ୍ମୟକରତ୍ୱ—

Chamatkāritā 1. Wonderfulness.

(ଚମତ୍କାରିତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମନୁଷ୍ୟକାରିତା—

2. Charm; beauty.

ଚମତ୍କାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚମତ୍କାର+ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—

Chamatkārī ଚମତ୍କାରକ (ଦେଖ)

(ଚମତ୍କାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Chamatkāraka (See)

ଚମତ୍କୃତ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ. (ଚମତ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—

Chamatkṛuta ୧ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ; ବିସ୍ମିତ—

(ଚମତ୍କୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Surprised; astonished.

(ଚମତ୍କୃତ—ବ) ୨ । ବିମୁଗ୍ଧ—2. Captivated; charmed.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

ଚମଦଉଡ଼—ଦେ. ବ—ଚର୍ମରଜ୍ଜୁ; ଚମଡ଼ାରୁ ବାହାରଥିବା ଦଉଡ଼; ଚାମଦଡ଼ି
Chamadaurdi Leathern string or strap; leathern thong.
चमड़ाकीरस्सि

ଚମଦଳା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚର୍ମ ଓ ଦଳ ଧାତୁ)—କୁଣ୍ଡିଆ ରୋଗବିଶେଷ—
Chamadaḷā A kind of itching eruption.

ଚମବାଇଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚର୍ମ ଓ ବାଦ୍ୟ)—ଚମଡ଼ାଛାଉଣୀ ବାଦ୍ୟ; ଥନବା ବାଦ୍ୟ; ଢୋଲ—
Chamabāida Drum covered with skin.

ଚମବାଇଦ କୋଣେ; ଭୁଶବାଇଦ ସଡ଼ସ୍ତ କୋଣ । ଚଗ ।

ଚମମୁଠିଆ (ଉଣ୍ଡାଗ୍ୟ)—ଦେ. ବ—ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ଉଣ୍ଡାଗ୍ୟ ଜାତି—
Chamamuṭhiā A high class barber.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଛେଳଚମର ମୁଠିରେ ଖର ଆଦ ରଖି ଉକୁ ମୁଠିକୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଘେନ ବୁଲନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀର କଳାମୁଠିଆ ଉଣ୍ଡାରମାନେ ନମ୍ନତର ଶ୍ରେଣୀର, ଏମାନେ କଳାର ମୁଠିରେ ଖର ଆଦ ରଖନ୍ତି । ନମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଦାଣ୍ଡିଆ ଉଣ୍ଡାର ବୋଲ୍ଯାଏ ।]

ଚମମୁଣା—ଦେ. ବ—ଚର୍ମନିର୍ମିତ ବଡ଼ ଥଳି—
Chamamuṇā Leather bag.
ଚାମଡ଼ାର ଥଳୀ
चमड़ाका थैला

ଚମର—ସଂ. ବ. (ଚମ୍ + ଧାତୁ = ଗଢ଼ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—
Chamara ୧ । ଗୃମର (ଦେଖ)
(ଚମରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Chāmara (See)

ବଳଦ ଚମର, ପ୍ରଭୁଷ ପରଦଃଖ ଚରମର । ଉଣ୍ଡ· ପ୍ରେମସୁଧାକର୍ଯ୍ୟ ।

୨ । ଚମରମୃଗ; ମୃଗବିଶେଷ—2. A kind of deer.
୩ । ଅଣ୍ଡିଗ୍ ଚମରୀ ଗୋ—3. The yak.
୪ । ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—4. Name of a demon.

ଚମରଚଟା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଚମଚଟା (ଦେଖ)
Chamarachaṭā Chamachaṭā (See)

ଚମରଚଟୁ
ଚମରଚଟୁଆ
ଚମରଚଟା
ଚମରଚଟାଳ
} ଅନ୍ୟରୂପ

ଚମରମୃଗ—ସଂ. ବି—ଗୃମର ପରି ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ ଏକପ୍ରକାର ମୃଗ—
Chamaramṛuga A kind of deer with bushy tail.

ଚମରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—(ଚମର + ଈ)—କପିଳା ଗାଈ—
Chamarī The female yak
सुरगाया, सुरागाय [ଦ୍ର—ଏ ଗାଈ ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ତିବତରେ ମିଳନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ଗୋଖୁର ବାଳ ଥାଏ । ଏହି ବାଳରେ ଗୃମର ହୁଏ । ଏହାଙ୍କ ଦେହରୁ ମଧ୍ୟ ଲମ୍ବା ଲୋମମାନ ଝୋଲଥାଏ ।]

ଚମରୀ ଗୋ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଚମରୀ (ଦେଖ)
Chamarī go Chamarī (See)

ଚମରୁ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଚମରୀ)—ଚମରୀ ମୃଗ—
Chamaru The yak.

ପଦ୍ମ ପତ୍ର ଉପରେ ପଡ଼ିଲେ ପତ୍ରରନ୍ଧ୍ର ଚମରୁ ଭୁମର ଜାହି ।
ଉଣ୍ଡ· ବୋଦ୍ଧଚତୁଷ୍ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ।

ଚମସ—ସଂ. ବ.—(ଚମ ଧାତୁ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା + କରଣ. ଅ)—
Chamasa ୧ । କାଷ୍ଠର ସଜ୍ଞପାତ୍ରବିଶେଷ—1. A wooden spoon or bowl used in vedic sacrifice.
୨ । ଗୃମଚ—2. Spoon.
୩ । କରତଲ—3. Ladle.
୪ । (+କର୍ମ. ଅ) ଲଡ୍ଡୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. A ball of sweetmeat.
୫ । ବରଅଟା; ବ୍ରୀହିତୁଣ୍ଡି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. The flour of phaseolus Brihi.
୬ । ପାପଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. A kind of flat cake made of corn-paste.

ଚମସୀ—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ଶସ୍ୟଚୂର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ ପିଠା—
Chamasi 1. A kind of cake made of corn flour.

ଚମାର—ଦେ. ବ. ପୁଂ.—(ସଂ. ଚର୍ମକାର ବା ଚର୍ମାର; ପ୍ରା. ଚମାର)—
Chamāra ୧ । ଛାଲଗଛ ଝାଡ଼ିବା ଓ ଛାଲଯୁକ୍ତରେ ଛାତି, ଚାମାର ବାଜୁସିଆ ଓ ଝୋକେଇ ଆଦ ପ୍ରସ୍ତୁତକାସ୍ତ ଜାତି—
चमार 1. A caste dealing with palmleaf articles.
(ଚମାରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଳାରେ ହିନ୍ଦୀରେ ଚମାର ଶବ୍ଦ ମୋଚଙ୍କୁ ବୁଝାଏ ।]
୨ । ଅତି ନୀଚକର୍ମୀ ବା ହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A very mean or low person.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ସିଂହଭୂମ) ବ.—ମୋଚ—Cobbler.
ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—୧ । ଏକଜାତୀୟ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ତନ୍ତୀ—1 A class of untouchable weavers
୨ । ଏକଜାତୀୟ କଢ଼େଇ—2. A class of carpenters.

ଚମାରପ୍ରେତ—ଦେ. ବ.—(ଗାଳବିଶେଷ)—ଚମାରଙ୍କ ପ୍ରେତକାର୍ଯ୍ୟରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କରିବା ନାଦାଳ ଜାତି—
Chamārapreta A caste of astrologers who officiate as priests in the funeral ceremonies of chamāras.

ଚମାରୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂ. ଚର୍ମକାରିଣୀ)—ଚମାରଜାତିସ୍ଥା ସ୍ତ୍ରୀ—
Chamāruṇi A female of the chamāra caste.
ଚାମାରନୀ
चमारनी, चमारिन, चमारी

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଁଚଳ' ବା 'ଚଁବର' ନିୟମାନୁସାରେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯୋଉମ୍ନେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳେ ନ ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, କୁଅଁ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଁ ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଢଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଢୁ' ଦେଖିବେ ।

ଚମିତ୍କାର—ଗ୍ରା. ବିଶ.—(ସଂ. ଚମତ୍କାର)—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ—
Chamitkāra — Wonderful.

ଚମୀକର—ସଂ. ବି.—୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଖଣି—
Chamīkara — Gold mine.

(ଯଥା—ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ବୋଲି ସୁନାକୁ ଗୁମୀକର କହନ୍ତି ।)

ଚମୁ—ଗ୍ରାଦେ. ବି.—(ଗଞ୍ଜାମ) (ତୁଳ. ତେ. ; ତୋମୁ)—ଏକଜାତୀୟ ପିତଳର ସ୍ପେଟ ଛାଲ—Small brass water-jar used in the Madras Presidency.

ଚମୂ—ସଂ. ବି.—(ଚମ୍ ଧାତୁ=ଗଡ଼ ବରବା+କଣ୍ଡି. ଊ)—
Chamū — ୧ । ସେନାଦଳ—1. Army.

୨ । ୬୨୯ ହାତୀ, ୬୨୯ ରଥ, ୨୧୮୭ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ; ୩୬୫୫ ପଦାତି, ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ସେନା—2. A division of army consisting of 729; chariots; 729 elephants; 2187 cavalry and 3645 infantry.

ଚମୂଚର—ସଂ. ବି (ଚମୂ+ଚର୍ ଧାତୁ କଣ୍ଡି. ଅ)—
Chamūchara — ୧ । ଯୋଦ୍ଧା; ସୈନିକ—Warrior; soldier.

୨ । ସେନାନାୟକ—2. A captain; commander of an army.

ଚମୂପତି—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚମୂ+ପତି)—ସେନାଧକ୍ଷ—
Chamūpati — General; commander of an army.

ଚମୂପତିସିଂହ—ଦେ. ବି—ଚମ୍ପତିସିଂହ (ଦେଖ)
Chamūpatisiṁha — Champati Siṁha (See).

ଚମୂରୁ—ସଂ. ବି (ଚମ୍ ଧାତୁ=ଭକ୍ଷଣକରିବା+କର୍ମ. ଉରୁ; ଯାହାକୁ ଭକ୍ଷଣ କରିଯାଏ)—ଏକପ୍ରକାର ମୃଗ (ଏହାର ମାଂସ ସୁଖାଦ୍ୟ)—A kind of deer whose venison is dainty.

ଚମୂରୁକ, ଚମୂରୂ } ଅନ୍ୟରୂପ—

ଚମେଲି—ଦେ.ବି (ସଂ. ଚମ୍ପକବେଲ୍ଲ; ଚମ୍ପେଲ୍ଲ)—ବୈଦ୍ୟକ ନିର୍ଘଣ୍ଟରେ ଚମ୍ପେଲ୍ଲ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି)—ଚମ୍ପେଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Chāmelī — Chāmelī (See).

ଚମ୍ପ୍ (ଧାତୁ)—୧ । ଘାସ୍ତି ପାଇବା—
Champ (root) — 1. To glitter.

୨ । ଗମନ କରିବା—2. To go; to move.

ଚମ୍ପ—ସଂ. ବି (ନାମ)—ଚମ୍ପକନଗରର ସ୍ଥାପୟିତା ରାଜାବିଶେଷ—
Champa — Name of a king the founder of the town Champakapura.

ଚମ୍ପଉତ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଚମ୍ପେଇତି ଆମ୍ବୁଲ (ଦେଖ)
Champauta — Champaiti āmbula (See).

ଚମ୍ପକ—ସଂ. ବି (ଚମ୍ପ ଧାତୁ=ଘାସ୍ତି ପାଇବା+କଣ୍ଡି. ଅକ)—
Champaka — ୧ । ଚମ୍ପା ଫୁଲ ଓ ଗଛ—1. The Champaka flower and tree; Michelia Champaka.

[ଦ୍ର—ଏହି ଫୁଲ ଦେଖିବାକୁ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ । ନାନାବର୍ଣ୍ଣର ଚମ୍ପକ ପୁଷ୍ପ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—ନାଲିମିଶା ଦଲଦଅ, ଗାଢ଼ ଦଲଦଅ, ଫକ୍କା ଦଲଦଅ ଓ ଧଳା । ମୂର୍ଖମାନେ 'ଚମ୍ପକ'କୁ 'ଚମ୍ପେକ' ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି । କୌଣସି କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଲେଖାଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । ନଗରବିଶେଷ—
2- Name of a town in ancient India.

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବେ ଅଙ୍ଗ ଦେଶର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା; କର୍ଣ୍ଣ ଏଥିର ରାଜା ଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ଭାଗଲପୁରର ପାଖାପାଖରେ ଏ ନଗର ଥିଲା ।]

୩ । ଚମ୍ପାକଦଳୀ—
3. A kind of banana with sweet smell.

୪ । ଧ୍ୟାନଦର୍ଶନୋକ୍ତ ସିଦ୍ଧିବିଶେଷ; ରମ୍ୟକସିଦ୍ଧି (ହୃ ଶବ୍ଦସାଗର)—4. A kind of success in meditation.

୫ । ସାପକଡ଼ାଗର ସୁଡ଼ୁ; ରାଗବିଶେଷ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Name of a musical tune.

[ଦ୍ର—ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ଏକ ରାଗ । ଏହା ବବସର ଶେଷ ପ୍ରହରରେ ଗେୟ ।]

ଚମ୍ପକ କଦଳୀ—ସଂ. ବି—ଚମ୍ପାକଦଳୀ (ଦେଖ)
Champaka kadalī — Champākadalī (See)

ଚମ୍ପକଗୋରୀ—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଚମ୍ପକ+ଗୌରୀ)—ଚମ୍ପାଗୋରୀ (ଦେଖ)
Champakagorī — Champāgorī (See)

ଚମ୍ପକଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଏ ଦିନ ଚମ୍ପାଫୁଲ ଚଢ଼ାଇ ଶିବଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାର ବିଧି ଥିବାରୁ)—
Champakachaturddaśī — ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ମାସର ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—The 14th day of the bright fortnight of the month of 'Jyeshṭha'.

ଚମ୍ପକଦ୍ୱାଦଶୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଏ ଦିନ ଚମ୍ପାଫୁଲଦ୍ୱାରା ବିଷ୍ଣୁ ପୂଜା କରିବାର ବିଧି ଥିବାରୁ)—
Champakadwādaśī — ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦ୍ୱାଦଶୀ—The 12th day of the bright fortnight of the month of 'Jyeshṭha.'

ଚମ୍ପକମାଳା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଚମ୍ପକଫୁଲନିର୍ମିତ ହାର—
Champakamālā — 1. A garland of champaka flowers.

୨ । ୧୦ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
2. A sanskrit metre of 10 letters.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ୨ଯ, ୩ୟ, ୭ମ ଓ ୮ମ ବର୍ଣ୍ଣ ଲଘୁ ।]

୩ । କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ (ଏଥିର ଦାନାଗୁଡ଼ିକ ଚମ୍ପାଢ଼ଳି ପରି)—3. A kind of necklace.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନୁବନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଊ	ୄ

ଚମ୍ପକଲତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାଧିକାଙ୍କର ସଖୀବିଶେଷ—
Champakalatā Name of a companion of Rādhikā.

ଚମ୍ପକଳି—ଦେ.ବ (ଥା) (ସୁସଜ୍ଜିତା ଅଳଙ୍କାର)--ଚମ୍ପାକଢ଼ି ୨ । (ଦେଖ)-
Champakalī Champākaṛḍhi 2 (See)
चम्पाकली

ଚମ୍ପକାଳୁ—ସଂ. ବ ଚମ୍ପକ + ଆଳୁ)--ରେଣ୍ଟଫଳଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Champakāḷu Bread fruit tree.

ଚମ୍ପଟ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚମ୍ପ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା)—୧ । କୌଣସି
Champaṭ ସ୍ଥାନରୁ ଗୋପନରେ ପଳାୟନ—1. Escaping
ଚମ୍ପତ୍, ଚମ୍ପଟ୍ from a place unnoticed.
चम्पत् ୨ । ହଠାତ୍ ପଳାୟନ—2. Sudden flight.
୩ । ହଠାତ୍ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ—
3. Sudden disappearance.

ଚମ୍ପଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ହଠାତ୍ ଗୋପନରେ
Champaṭ karibā ପଳାଇବା—To flee away from a
ଚମ୍ପଟଦେଓୟା place unnoticed.
चम्पटहोना
ଚମ୍ପଟଦେବା
ଚମ୍ପଟମାରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚମ୍ପତ୍—ଦେ. ବ—ଚମ୍ପଟ୍ (ଦେଖ)—
Champat Champaṭ (See)

ଚମ୍ପତି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚମ୍ପୂପତି)—୧ । ଛୋଟ ରାଜା ବା ଜମିଦାର ବା
Champati ସେନାପତିଙ୍କର ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧି—1. A title
given to a small landlord or commander
of a small company of a soldiers.
୨ । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନଙ୍କର ବଶିଷ୍ଟ ଶୂଦ୍ର ଓ
କ୍ଷତ୍ରିୟଭୁକ୍ତ ପ୍ରଜାକୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ—2. An
honorary title given to prominent Śūdra
and Khaṇḍāyet royats by the chiefs
of Orissa States.
୩ । ଖଣ୍ଡାୟତ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
3. A family title of Khaṇḍāyats and
Kshyatriyas.

ଚମ୍ପତିରାୟ—ଦେ. ବ—ଚମ୍ପତି (ଦେଖ)—
Champatirāya Champati (See)
[ଦ୍ର—ଚମ୍ପତିରାୟ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ସମୟରେ କେହି କେହି ଚମ୍ପତିରା ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ।]

ଚମ୍ପତିସିଂହ—ଦେ. ବ—କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
Champatisiṁha A family title of Kshytriyas.
[ଦ୍ର—ଇଗିରିଆ ରାଜବଂଶର ଉପାଧି କ୍ଷତ୍ରିୟ ସାରବର ଚମ୍ପତିସିଂହ ମହାପାତ୍ର ।]

ଚମ୍ପା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚମ୍ପ + ଅଧି. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଚମ୍ପ ନାମକ
Champā ରାଜାଙ୍କ ସ୍ଥାପିତ ଅଙ୍ଗରାଜ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ରାଜଧାନୀ (ଅଧୁନାତନ ଭାଗଲପୁର ନିକଟସ୍ଥ)—1. Name of the old capital of the king of Anga (near the present town of Bhagalpur).
୨ । ନଦୀବିଶେଷ—2. Name of a river.
୩ । ଅଙ୍ଗରାଜ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ପତ୍ନୀ—
3. Queen of Karna, king of Anga.

ଦେ. ବ (ସଂ. ଚମ୍ପକ)—୧ । ଚମ୍ପାଫୁଲ ଓ ବୃକ୍ଷ—
1. The Champak flower and tree; Michelia champka.
[ଦ୍ର—ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେମବର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପ, ଉତ୍ତମଗନ୍ଧ । ଶୀତକାଳରେ ଫୁଲ ଧରେ । ଗୋଟିଏ ଫୁଲରୁ ଅନେକ ଫଳ ହୁଏ । ଅସଂଖ୍ୟ ଫଳ ପ୍ରସବ କରିବା ହେତୁ ଗଛ ପାର୍ଶ୍ୱଜାଖା ହୁଏ ନାହିଁ । ଏ ଫୁଲ ସାଧାରଣତଃ ହଳଦିଆ, କିନ୍ତୁ ଧଳା, ଫକା ହଳଦିଆ, ନାଲିମିଶା ହଳଦିଆ, ଓ ଗାଢ଼ ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗର ଫୁଲ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଧଳାଚମ୍ପା (ଶ୍ୱେତଚମ୍ପା)ର ଗନ୍ଧ କୋମଳତର; ଚମ୍ପାଗଛ ଉଚ୍ଚରେ ୨୦ ହାତ ବଢ଼େ । ମୂଳରେ ପାଣି ନ ଦେଲେ ଗଛ ଶୀଘ୍ର ମରିଯାଏ । ଏ ଫୁଲରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଫୁଲର ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି । ଯଥା—କାଠଚମ୍ପା, ଗୋବରଚମ୍ପା, ଜହୁରୀ ଚମ୍ପା, ଦୋଳଚମ୍ପା, ଭୂଇଁଚମ୍ପା, ସୁଲ୍ତାନଚମ୍ପା, ଚନ୍ଦନଚମ୍ପା ଇତ୍ୟାଦି; କିନ୍ତୁ ଏ ଫୁଲମାନ ଚମ୍ପକ ଜାତୀୟ ନୁହେଁ ।
ଚମ୍ପାଫୁଲର ତୀବ୍ର ଗନ୍ଧ ଯୋଗୁଁ ସମ୍ଭବତଃ ଏ ଫୁଲରେ ଭ୍ରମର ବସନ୍ତି ନାହିଁ । ଉଦ୍ୟାନରୋପିତ ଚମ୍ପାଗଛ ଅପେକ୍ଷା ଜଙ୍ଗଲରେ ଉଠିବା ଚମ୍ପାଗଛ ବହୁତ ମୋଟ ଓ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଚମ୍ପା ଚେରର ମଞ୍ଜି କାଠ ହଳଦିଆ ଓ ଖୁବ ମଜଭୁତ ହୁଏ ଏବଂ ଏଥିରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ମେଜ, ଆଦି ସୁନ୍ଦର ଉପକରଣମାନ ତିଆରି ହୁଏ । ନେପାଳ ଉତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳ, ବଙ୍ଗ, ଆସାମ ଓ ଦକ୍ଷିଣଉତ୍ତରର ଜଙ୍ଗଲରେ ଏ ଗଛ ଅଧିକ ଦେଖାଯାଏ ।]
୨ । ଭଲ କାନର ଏକପ୍ରକାର ସୁନା ଅଳଙ୍କାର—
2. Name of a golden ornament of the ear.
୩ । ଘରୁବାଣ; ଯେଉଁ ବାଣରୁ ଚମ୍ପାଫୁଲ ଭଳି ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ଝଡ଼େ—3. A fire work which sheds particles of fire (like champā flower) when lighted.

ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ନାମ— Name given to femals.

ପ୍ରାଦେ. (ପୁଷ୍ପ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଧାନ୍ୟ—A species of paddy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ସ୍ୱାରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥୁ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଟୁ' ଦେଖିବେ

ଚମ୍ପାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋବରଗଡ଼େଇ—A kind of bird.

ଚମ୍ପାଇନଲ—ଦେ. ବ—ଚମ୍ପେଇନେଉଲ (ଦେଖ)
Champāinali Champeineuli (See).

ଚମ୍ପାଈ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଚମ୍ପାବତୀ)—୧ । ଗ୍ରାମଦେବୀବିଶେଷ—
Champāī 1. Name of a village Goddess.
୨ । ଚମ୍ପାର ଡାକନାମ—
2. Name for calling Champā.

ଚମ୍ପାକଢ଼—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚମ୍ପକ + କଳି)—୧ । ଚମ୍ପାଫୁଲର କଳିକା—
Champākardha 1. The bud of champak flower.
ଚାଁପାକଳୀ ୨ । ଚମ୍ପାକଢ଼ ପରି ଗଢ଼ା ହୋଇଥିବା
चंपाकली ଦାନାମାନ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ଗଳାର ହାର—
(ଚମ୍ପାକଢ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. A necklace having pieces like champak buds string together.

ଚମ୍ପାକଦଳୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚମ୍ପକକଦଳୀ, କନକକଦଳୀ)—
Champākadalī ଏକଜାତୀୟ ସୁଗନ୍ଧ ଗୋଲ କଦଳୀ (ପାଚିଲେ
ଚାଁପାକଳା ଖିଆଯାଏ)—A kind of sweet scented
चंपाकेला banana or plantain eaten when ripe.

ଚମ୍ପାକଳି—ଦେ. ବ—ଚମ୍ପାକଢ଼ି (ଦେଖ)
Champākali Champākardhi (See).
ଚାଁପାକଳି

ଚମ୍ପାଗୋରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଚମ୍ପକ ଓ ଗୌରୀ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର
Champāgorī ଶରୀରର ବର୍ଣ୍ଣ ଚମ୍ପା ଫୁଲ ପରି ଦଲଦଆ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ;
ଯେ ଗେଡା ଗୋରୀ ନୁହେଁ—(a woman) With a
bright yellow fair complexion; yellow
complexioned (woman)

ଚମ୍ପାଝଲକା—ଦେ. ବ—ସୁନାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Champājhalakā A short of gold ornament for
the hair.
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ମୁଣ୍ଡ ବାଳର ସୁନାର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଖୋସିଲେ ଏହା କାନ ସାମନାରେ ଗାଲ ଉପରେ ଝୁଲୁଥାଏ ।]

ଚମ୍ପାଧିପ—ସଂ. ବ (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ଚମ୍ପା + ଅଧିପ)—ଚମ୍ପା ନଗରର ରାଜା
Champādhipa କର୍ଣ୍ଣ—King Karna.

ଚମ୍ପାବତୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅଙ୍ଗରାଜ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—
Champābatī 1. Name of the capital of the king
of Anga.
୨ । କାହାଣୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାଜକନ୍ୟାବିଶେଷ—
2. Name of a princess in the folktales.
୩ । ଗ୍ରାମଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ନାମ—
3. Name of a village Goddess.
୪ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—
4. A name given to females.

[ଦ୍ର—ଚମ୍ପାବତୀ ନାମକ ସ୍ତ୍ରୀକୁ କେହି କେହି ଚମ୍ପା, ଚମ୍ପୀ ଚମ୍ପେଇ ଓ ଚମ୍ପାଇ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଡାକନ୍ତି ।]

ଚମ୍ପାରଣ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଆଧୁନିକ ବିହାର ପ୍ରଦେଶର ଚମ୍ପାରନର
Champāranya ପ୍ରାଚୀନ ନାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
The ancient name of Champaran, a district in Bihar

[ଦ୍ର—ଚମ୍ପାରନ ବିହାରର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା; ଏହାର ସଦରଥାନା ମୋତିହାରୀ; ଏହା ନେପାଳର ଦକ୍ଷିଣରେ ।]

ଚମ୍ପୂ—ସଂ. ବ.—(ଚମ୍ପ ଧାତୁ = ଗତି ଯାଇବା + କୁ). ଉ—ଗଦ୍ୟ ଓ
Champū ପଦ୍ୟମିଶ୍ରିତ କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ—An elaborate
composition interspersed in prose and
verse.
(ଯଥା—କବିସୂର୍ଯ୍ୟରଚିତ କଣ୍ଠୀରବନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦଚମ୍ପୂ ।)

ଚମ୍ପେଇନଲ—ଦେ. ବ.—ଚମ୍ପେଇନେଉଲ (ଦେଖ)
Champeinali Champeineuli (See)

ଚମ୍ପେଇନେଉଲ—ଦେ. ବ.—ଚମ୍ପେଇନେଉଲ (ଦେଖ)
Champeineula Champeineuli (See)

ଚମ୍ପେଇନେଉଲି—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ନାମ ଅଞ୍ଜନ, ଅଞ୍ଜନକା)—ଲମ୍ବପିଠି
Champeineuli ଶ୍ରେଣୀର ଏକପ୍ରକାର ଚତୁଷ୍ପଦବର୍ଗିଣ୍ଟି
ସରୀସୃପ (ଏହାର ଲାଞ୍ଜ ଲମ୍ବା ଓ ଦେହ ଚକ୍ରଣ ପାଣ୍ଡୁର
ଆଂଜନୀ ଓ ଥଳା ଲମ୍ବ ଗାରବର୍ଗିଣ୍ଟି)—A kind of lizard
ଛିପକଲି living in the precinct of the house with a
smooth skin and red tail.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଶରୀର ମସୃଣ ଓ କାଢ଼ିଯୁକ୍ତ, ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ା ନାଲିଆ । ଆଘାତଦ୍ୱାରା ଏହାର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼କୁ ଦେହରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କଲେ ଲମ୍ବପିଠି ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଭଳି ଏହା ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଖଣ୍ଡି ଅନେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଠକ୍ ଠକ୍ ହୋଇ ଡେଇଁ ଥାଏ ଓ ଲାଙ୍ଗୁଳଘ୍ନ ଜୀବଟି ଗୁଲ ପଳାଏ । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଏ ବଡ଼ ବଷାକୁ ଜୀବ । ଯାହାକୁ କାମୁଡ଼ିବ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ନିଶ୍ଚୟ ହେବ ଏହା ଜାଣି ଭଗବାନ ତା ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ 'କାଲ' ଏହି ଶବ୍ଦ ଲେଖି ଦେଇ ଅଛନ୍ତି, ଏଣୁ ଏ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଗଲ୍ଲ ବେଳେ ପଛକୁ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଆଡ଼କୁ ଗୁହାଁ ଦେଇ 'କାଲ କାମୁଡ଼ିବ ବୋଲି କାମୁଡ଼େ ନାହିଁ ଓ ପ୍ରଭଦନ 'କାଲ' 'କାଲ' କର ଆଦୌ ମନୁଷ୍ୟକୁ କାମୁଡ଼େ ନାହିଁ ।

ଏଥିପାଇଁ "ଚମ୍ପେଇ ନେଉଲ 'କାଲ' କରିବା" ପ୍ରବଚନର ଅର୍ଥ ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଇଁ ପ୍ରଭଦନ 'କାଲ' କରିବି 'କାଲ' କରିବି ବୋଲି କହେ ଓ ଆଦୌ ସେ କରି ପାରେ ନାହିଁ ।]

ଚମ୍ପେଇ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂ. ଚମ୍ପାବତୀ) —ଚମ୍ପାଈ (ଦେଖ)
Champeī Champāī (See)

ଚମ୍ପେକ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବି.—(ସଂ. ଚମ୍ପକର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Champeka ଚମ୍ପାଫୁଲ—Champak flower.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍	ଜ୍ଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଉଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ଚମ୍ପେଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂ. ଚମ୍ପାବତୀ)—ଚମ୍ପାଈ (ଦେଖ)
Champeṇī — Champāī (See)

ଚମ୍ପୈତଆମ୍ବୁଲ—ତ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ବନ୍ୟଜାତ ଏକ ପ୍ରକାର ଆମ୍ବରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯାଇଥିବା ଆମ୍ବୁଲ—A kind of mango-pickle prepared from wild-mango fruit.
Champaitiāmbula

ଚମ୍ପୌତ ତ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚମ୍ପୈତ ଆମ୍ବୁଲ (ଦେଖ)
Champauta — Champaiti āmbula (See)

ଚମ୍ବଲ୍ - ଦେ. ବ. (ଚର୍ମଣ୍ୱତୀ)—ଚର୍ମଣ୍ୱତୀ (ଦେଖ)
Chambal — Charmaṇbatī (See)

ଚମ୍ବା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପଞ୍ଜାବର ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Chambā — Name of a native state in Punjab.

[ଦ୍ର—ଏହି ରାଜ୍ୟ ପଞ୍ଜାବର ଉତ୍ତରରେ; କାଶ୍ମୀର ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବରେ, ଜଲନ୍ଧର ବିଭାଗର ପଶ୍ଚିମରେ ଓ ହିମାଳୟର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ରାଜ୍ୟର ପୂର୍ବସୀମାରୁ ସିନ୍ଧୁର ଉପନଦୀ ରେନାବ ନଦୀ ବାହାର ପ୍ରଥମେ ଚନ୍ଦ୍ର ନଦୀ ନାମ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି, ସିନ୍ଧୁର ଉପନଦୀ ରାବୀ ନଦୀ ଏହି ରାଜ୍ୟରୁ ବାହାର ଅଛି । ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଚମ୍ବା ରାବୀ ନଦୀକୂଳରେ ।]

ଚମ୍ବୁ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ତେ. ଚେମ୍ବୁ)—ଗ୍ଲେଟ୍‌ମୁହାଁ ଛାଲ —
Chambu — A small-mouthed water-pitcher.

ଚମ୍ବୁ

ଚମ୍ବେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚୁମ୍ବ ଧାତୁ)—ଏକ ପଦାର୍ଥକୁ ଅନ୍ୟ
Chambeibā — କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନକଟରେ ସ୍ପର୍ଶାଇବା—
ଚୁଂବାନା — To cause a thing touch another.

(ଯଥା—ଏ ଶେଣୀକୁ ଖଣ୍ଡ ଦେହରେ ଚମ୍ବେଇଲେ ଦେଖାଯିବ ଏହା ଖଣ୍ଡରେ ଖାପ ଖାଇବ କି ନାହିଁ ।)

ଚମ୍ବେଲି—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ; ନଘଣ୍ଟୁ)—ଗୁମେଲି (ଦେଖ)
Chambeli — Chāmelī (See)

ଚମ୍ଭା— ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଚମତ୍କାର)—୧ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ —
Chambhā — 1. Bright.
ଚାଂଗଲା ୨ । ଚକଚକିଆ—2. Glittering.

୩ । ସତେଜ—3. Energetic; brisk; vigorous

୪ । ଚତୁର —4. Clever.

ଚୟ—ସଂ. ବ. (ଚ ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା; ତୋଳିବା + କର୍ମ. ଅ)—
Chaya — ୧ । ସମୂହ; ରାଶି; ପୁଞ୍ଜ—
1. Collection; assemblage.

୨ । ସ୍ତୂପ – 2. Mound; heap; mass.

୩ । ସକଳ; ସମୂହ; ବହୁ—3. Many, multitude.

[ଦ୍ର—ସକଳ ଓ ସମୂହାର୍ଥରେ ଏହା ବିଶେଷ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଗ୍ରାମଚୟ = ଗ୍ରାମସମୂହ ।]

୪ । ପ୍ରାକାର; ପାଚେର—4. High wall.

୫ । (+ ଉତ୍ର. ଅ)—ତୋଳିବା; ସାଉଁଳିବା—
5. Picking up.

୬ । ସଂଗ୍ରହ; ସଞ୍ଚୟ; ଆହରଣ—
6. Act of gathering or compiling.

୭ । ହୋମାଗ୍ନି ଆହରଣ କରି ସଂସ୍କାରପୂର୍ବକ ସ୍ଥାପନ—
7. Ignition of the sacrificial fire.

ଚୟନ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. ଚୈନ୍ ଓ ଇଂ. ଚେନ୍)—
Chayan — ଚଇନ୍ (ଦେଖ)—Chain (See)

ଚଏନ
ଚୈନ — ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଚଏନ୍)—୧ । ମନର ସ୍ଥିରତା—
1. Mutual tranquility.

୨ । ସ୍ଥିରତା; ବିଶ୍ରାମ—2. Rest; repose.

୩ । ଫୁରସେତ—3. Liesure.

ଚୟନ୍‌ଘଡ଼—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ଚେନ୍ + ସଂ. ଘଣ୍ଟୀ)—ଶିଙ୍ଗଳସଂଯୁକ୍ତ
Chayanghaṛdi — କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଡ଼ି; କୁର୍ତ୍ତା ପକେଟରେ ସମ୍ଭାଳିବା ଭଳି ଚେଷ୍ଟ ଓ ପତଳା ଘଣ୍ଟା—
Pocket-watch (attached to a chain).

ଚୟନ୍‌ଫିଟ୍—ବୈଦେ. ବିଣ—ଚଇନ୍‌ଫିଟ୍ (ଦେଖ)
Chayanfiṭ — Chainphiṭ (See)

ଚୟନ—ସଂ. ବି. (ଚ ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Chayana — ୧ । ସଂଗ୍ରହ—1. Gathering; collecting.

୨ । ସଂକଳନ—2. Compiling; compilation

୩ । ଫୁଲତୋଳା—3 Picking up; of plucking of flowers.

୪ । ନିର୍ବାଚନ—4. Selection.

୫ । ଇଷ୍ଟକାଦ୍ୱାରା ନିର୍ମାଣ; ଗ୍ରଥନ—
5. Setting of bricks.

ଚୟନିକା—ସଂ. ବ. (ଚୟନ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chayanikā — କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂଗ୍ରହ—A small collection.

ଚୟନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି —ତୋଳ ସଂଗ୍ରହ କରିବା —
Chayana karibā — To gather; to cull; to pick up; to compile; to collect.

ଚୟନୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ଚ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ) —
Chayanīya — ତୋଳା ବା ସଂଗୃହୀତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Fit to be compiled, gathered, heaped, picked up or plucked.

ଚର୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗମନ କରିବା—
Char (root) — 1. To go or walk.

୨ । ଅଭ୍ୟାସ କରିବା—2. To practise.

୩ । ବାରମ୍ବାର କରିବା—3. To frequent.

୪ । ବୋଧ କରିବା—4. To feel.

ଚର୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚର୍‌ଚର୍ (ଦେଖ)
Char — Charchar (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବସଯୁକ୍ତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ଦଟୁ' ନ ପାଇଲେ 'ଦଣ୍ଡୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବହୁ' ଦେଖିବେ

ଚ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହି. ଚରକା) ଚଡ଼ୁ— Cauterisation; marking with a red hot iron.

ଚର୍‌କାଠି—ଚ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଡ଼ୁକାଠି (ଦେଖ) Charkāṭhi Chardukāṭhi (See)

ଚର୍‌କବା—ଦେ. ବ—ଚର୍‌ବ୍ବା (ଦେଖ) Charkibā Chirikibā (See)

ଚର୍‌କଦେବା, ଚର୍‌କପକାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚର୍‌ଚର୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)— Charchar ୧ । ଲୁଗା ବା କାଗଜ ଚରିବାର ବା ଛିଣ୍ଡରେ କାଟିବାର ଶବ୍ଦ—1. Sound of tearing or cutting through a sheet of cloth or paper.

୨ । ସରୁ ମୁହଁ ବାଟେ ଜଳସ୍ରୋତ (ପ୍ରସାର) ବାହାର ଚଲକୁ ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—2. Sound of water coming through a narrow hole.

ଚର୍‌ଚର୍, ସନ୍‌ସନ୍, ଛରଛର **ଚରଚର** ୩ । କାଗଜ ଉପରେ ପକ୍ଷୀ କଲମଦ୍ୱାରା ତରଳ ଲେଖିବାର ଶବ୍ଦ—3. Sound of scribbling on a paper with a soft pen point.

ପକ୍ଷୀ ଉତ୍ତମ ନିବ ସ୍ୱା·····ଚର୍‌ଚର୍ କରି ଦସ୍ତଖତ କରନ୍ତି । ଗ୍ରାମ୍ୟକଥା. ୧୯୧୯ ।

୪ । ନଈବଢ଼ି ପାଣି କୂଳସ୍ଥ ସମତଳ ବାଲି ଉପରେ ମାଡ଼ି ଯିବାର ଶବ୍ଦ—4. Sound of flood-water spreading into a level piece of sand on the shore.

କ୍ରି ବ୍ୟ—ଚର୍‌ଚର୍ ଶବ୍ଦ କରି ଲେଖିବା— (writting) Producing a 'churchur' sound.

ଚର୍‌ଚ୍ଚ—ଦେ. ବ—୧ । ନଈବଢ଼ି ସମୟରେ କୂଳସ୍ଥ ସମତଳ ବାଲି Charchara ଉପରକୁ ତରଳ ତରଳ ମାଡ଼ିଯିବା ଫେଣଯୁକ୍ତ ପାଣି— 1. The foaming flood-water creeping up to a level sanday ground on the shore of the river.

୨ । ନଈବଢ଼ି ସମୟରେ କୂଳରେ ଲାଗିଥିବା ଫେଣ— 2. Foam of blood-water creeping to the shore

ଚ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ. (ଫ. ଚର୍ଚ୍ଚ ଧାତୁ)— ଅଦ୍ଧରକୁ ପରମାଣରେ ବୋଳାଯାଇଥିବା (ତୈଳାଦ)— (oil etc.) Excessively annointed over the body.

ଚର୍‌ଚ୍ଚରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି— ଚର୍‌ଚର୍ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା- Charcharāibā To do some work producing a ଚରଚରାନ୍ 'churchur' sound. **चरचराना**

ଚର୍‌ଡ଼ାଂ—ଚ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଡ଼ୁକାଠି (ଦେଖ) Charrdām Chardukāṭhi (See)

ଚର୍‌ପା—ଦେ. ବ—ଖଜୁର ଗଛର ଫାଡ଼ିଡ଼ା ବା ଚଲ ଡାଲର ମୂଳ- ଭାଗ—The lower broad part of the branch of a date leaf which adheres to the trunk.

ଚର୍‌ବା—ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ଚରନା; ଫ. ଚର୍ Charbā ଧାତୁ)—୧ । ଚରିବା—1 To graze.

୨ । କ୍ଷତିବା; କାମୁଡ଼ିବା—2 To bite.

ଚର୍‌ର୍— —ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚର୍‌ଚର୍ (ଦେଖ) Charr Charchar (See)

ଚର୍‌ଲା—ଚ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବୃକ୍ଷବଲ୍କଳ— Charlā Bark of trees.

ଚର— ଫ. ବ. (ଚର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Chara ୧ । ରାଜଦୂତ—1. Ambassador; royal-messenger.

୨ । ଗୁପ୍ତଦୂତ—2. Spy; secret emissary.

୩ । ନଦୀଗର୍ଭରେ ନଈବଢ଼ି ଦ୍ୱାରା ଆଣତ ଓ ଜମସଞ୍ଚିତ ଭୂଭାଗ; ଚଡ଼ା; ଘଣ୍ଟୁ; ବାଲିଚର—

3. Alluvial land; chur land.

୪ । ଗୋଚରଣ ଭୂମି—4. Pasture.

୫ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ମେଷ, କର୍କଟ, ତୁଳ ଓ ମକର ରାଶି—

5. (astronomy) The four signs raun (aries ; crab (cancer); balance (libra); shark(capricorn) in the zodiac.

୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ସ୍ୱାତୀ, ପୁନର୍ବସୁ ଓ ଶ୍ରବଣା ନକ୍ଷତ୍ର—

6. (astronomy) Three constellations or lunar mansions-viz; swati (15th) puner basu (7th); srabana (23rd).

୭ । କପର୍ଦ୍ଦକ; କଉଡ଼ି—7. Cowrie; sea-shell.

୮ । ଜୀବ; ପ୍ରାଣୀ—8. Animal; living being.

୯ । ଅକ୍ଷକ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ—9. Game of chess.

୧୦ । ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ—10. The planet mars.

୧୧ । ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. A bird.

୧୨ । ପଶାଦ୍ୱାରା ଖେଳାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଜୁଆ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)-

12. A kind of gambling in the dice.

ଚରତା, ଚରନ୍ତ } ବ ବିଣ—୧ । ଗତିବିଶିଷ୍ଟ; ଜଙ ମ—

1. Moveable, moving.

(ଯଥା—ଚର ନକ୍ଷତ୍ର ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଭ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

୬ । ଅସ୍ଥିର—2. Unsteady; restless.

୩ । ଜୀବ ବା ପ୍ରାଣଯୁକ୍ତ—3. Living; animate.

୪ । ଯେ ବିଚରଣ କରେ; ଗମନକାରୀ—4. Moving about in; one who moves or goes about.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ଗ୍ରନ୍ଥିଚର ଜଳଚର, ଗୁପ୍ତଚର, ବନଚର ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଚରଉ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୁରଣ)—୧ । ପଶୁଚାରଣ—
Charau 1. Tending of cattle.
ଚରାଉ ୨ । ଚରଉ ଖଜଣା (ଦେଖ)
चरवाह 2. Charau khajaṇā (See)

ଚରଉ ଖଜଣା—ଦେ, ବି– ଚରଣି; ଜମିରେ ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତି ଗୃହପାଳିତ Charau khajaṇā ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଚରାଇବାପାଇଁ ଦିଆଯିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଖଜଣା—Grazing rent.

ଚରକ- ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Charaka ୧ । ଚରକ ସଂହିତା ଆୟୁର୍ବେଦ ଗ୍ରନ୍ଥ; ଚରକ ମୁନି ସଂକଳିତ ଆୟୁର୍ବେଦୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥ—1. A treatise on Hindu medicine by sage Charaka.

୨ । ଚରକ ସଂହିତା ସଂକଳୟିତା ଆଗ୍ନର୍ଯ୍ୟ ବା ଋଷିବିଶେଷ—
2. Name a sage who compiled the treatise or Hindu medicine.

[ଦ୍ର—ଚରକ ସଂହିତା ଦ୍ୱାପର ଯୁଗରେ ରଚିତ ହୋଇଥିବାର କଥିତ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଚରକ ଋଷି ବ୍ରହ୍ମା, ଧନ୍ୱନ୍ତରି, ଇନ୍ଦ୍ର, ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରଦ୍ୱୟ, ଭରଦ୍ୱାଜ, ଆତ୍ରେୟ ଓ ଅଗ୍ନିବେଶ୍ୟ ଆଦିଙ୍କ ନିକଟରେ ବୈଦ୍ୟକ ଶାସ୍ତ୍ରମାନ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ଇଉରୋପୀୟମାନେ ଚରକ ସଂହିତାର ଅନୁବାଦ ଦେଖି ବିସ୍ମିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଚରକ ମାଦକ ଓ ମଦ୍ୟର ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରିଅଛନ୍ତି । ଏହା ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ପ୍ରଯୋଜନୀୟ । ପରନ୍ତୁ ଯାଗ, ଯଜ୍ଞ, ଧ୍ୟାନଧାରଣା ଆଦି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି—ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର. ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନ ।

ଚରକ ସଂହିତାରେ ଯଥାକ୍ରମେ ସୂତ୍ର, ଶାରୀରସ୍ଥାନ, ନିଦାନସ୍ଥାନ, ଚିକିତ୍ସା, ନିଦାନ, ବିମାନ, ଚିକିତ୍ସ ଓ ସିଦ୍ଧି ଏହି ଆଠଗୋଟି ବିଷୟ ବା ସ୍ଥାନ ଅଛି—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର. ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନ ।]

୩ । ତିତିର; ଘରଚଟିଆ ଚଢ଼େଇ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Sparrot.

୪ । ଚର; ଦୂତ—4. Messenger.

୫ । ଭିକ୍ଷୁକ—5. Beggar.

୬ । ଶ୍ୱେତଯାପଡ଼ା ବା ଘରପୋଡ଼ିଆ ଗୁଳ୍ମ—
6. A herbarious plant; Oldenlandia Biflora.

୭ । ଭେଦୁଆ; ଗୁପ୍ତଚର—7. A spy.

୮ । ବାଟୋଇ; ପଥିକ—8. A traveller.

ଚରକା—ଦେ. ବି. (ସଂ· ଚକ୍ର; ଫା. ଚର୍ଖ୍)—
Charakā ୧ । ସୂତା କାଟିବାର ଚକ୍ରଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର; ଅରଟ—
ଚରଖା; ଚରକା 1. Spining wheel.
चखा; चरखा ୨ । ଚକ୍ରାକାର ଅଗ୍ନିକ୍ରୀଡ଼ା ଦ୍ରବ୍ୟ; ଚକ୍କୀବାଣ; ଚଡ଼ଚ୍‌ବାଜି—2. A revolving or whirling firework.

୩ । ଚଡ଼କ ଯନ୍ତ୍ର; ପଣାସକ୍ରାନ୍ତିରେ ପାଟଆମାନେ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଓଦ୍ଧଳ ଘୂରନ୍ତି—
3. The contrivance on which religious dancers perform the swinging of the body as a vow on the Paṇāsaṁkrānti day.

୪ । ତାକୁଡ଼ି—4. Distaff.

୫ । ନଟେଇ—5. Reel.

୬ । ଡଙ୍ଗା ବା ବୋଟ ବା ଜାହାଜର ଦଉଡ଼ି ଗୁଡ଼ାଇବାର ଶୁଣ୍ଢି—6. A capstan.

୭ । କୁଆରୁ ପାଣି ଉଠାଇବା ଯନ୍ତ୍ର ଓ କପିକଳ ଆଦରେ ଲଗିବା ଶଗଡ଼—7. Pulley.

ବୈଦେ. ବି. (ଭୁଲ. ଫା. ଚର୍ଖ୍)—୧ । ବତ୍ତା—
1. Lamp wick.

୨ । ପ୍ରଦୀପ— 2. Lamp; light.

ଚରକି—ଦେ. ବି.—୧ । ଚରକା (ଦେଖ)
Charaki 1. Charakā (See)
ଚରଖୀ ୨ । ନଟେଇ—2. Distaff.
चरखी ୩ । ଚକ୍ର ପରି ଘୂରିବା ଅଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ର—
3. Any machine or contrivance which has a revolving wheel attacted to it.

ଚରକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚରକିବା (ଦେଖ)
Charakibā Chirikibā (See)

ଚରଖା—ଦେ. ବି—୧ । ଚରକା (ଦେଖ)
Charakhā 1. Charakā (See)

୨ । କପାଖାଇ—2. A machine for separating seed from cotton pods.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଚରଖା) ବି— ଆଖୁଖାଇ—A sugarcane mill.

ଚରଖା କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚରଖା ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ସୂତା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା–
Charakhā kāṭibā To spin thread.
ଚରଖା ଚାଲାନ
चरखा काटना

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୁଇ ୧ ଦ୍ୱୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ତତ୍ପରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅଭିଧେୟ ୧ ବା ୨ ଦ୍ୱୈତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସେ ଶବ୍ଦରେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତତ୍ପରିତ ବର୍ଣ୍ଣର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ତତ୍ପରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଚରଖି—ଦେ. ବ—ରଟକ (ଦେଖ)—
Charakhi Charaki (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କପାଖାଇ—
A mill for pressing cotton pods.

ଚରଖିଦେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) କି—ଘାସ୍ ଉଡ଼ିଲାବେଳେ ଘୁର
Charakhidebā ଘୁର୍ ଉଡ଼ିବା—To make a whirling motion while flying (said of trained pigeons).

ଚରଚା—ଗ୍ରାମ୍ୟ ବ. (ସଂ. ଚର୍ଯ୍ୟା)—ସମାଗତ ଅଭ୍ୟାଗତ ବା ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କୁ
Charachā ସମ୍ମାନ ବା ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ବକ ଭୋଜନାଦି ଦେବା;
मेहमनदारी ଅଭ୍ୟାଗତ ବା ଅଭ୍ୟାଗତଙ୍କ; ଆତିଥେୟତା—
Serving or attending upon guests or comers with due respect; hospitality.

ଜଣ ଜଣଙ୍କ ଚରଚା କଲେ ଭୁଡ ସାର
ଦବ୍ୟ ଅଟକମାନଙ୍କେ ପୂରଣ ହତର । ବଶ୍ୱନାଥ. ବଦଭୁଜସମାସୁଣ ।

ଚରଚାଇତ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ରାଜଦ୍ୱାରକୁ ଆଗତ ଅଭ୍ୟାଗତମାନଙ୍କ
Charachāita ଖବର ବୁଝିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ରାଜପୁରୁଷ-ବିଶେଷ—A servant whose duty is to look after the proper serving of the guests of Rajas.

ଚରଚା କରିବା—ଦେ. (ଗ୍ରାମ୍ୟ) କି—ଅଭ୍ୟାଗତମାନଙ୍କୁ ଭୋଜନାଦିଦ୍ୱାରା
Charachā karibā ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ବକ ସେବା କରିବା—
मेहमनदारी करना To serve and attend upon guests.

କେବଳ ଟ୍ରାହ୍ମଣେ ଚରଚା କରିବାକୁ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଚରଚା ବେହେରା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚରଚାଇତ (ଦେଖ)
Charachā beherā Charachāita (See)

ଚରଚା ନ ଦେଇ ଚରଚା ବେହେରା ଫରଚା ହୋଇ ଗଲା । ଯଦୁନାଥ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।

ଚରଚିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚରଚାଇତ (ଦେଖ)
Charachiā Charachāita (See)

ଚରଚିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କି. (ସଂ. ଚର୍ଯ୍ୟା)—ଚରଚା କରିବା (ଦେଖ)
Charachibā Charachā karibā (See)

ଚରଚେଇତ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚରଚାଇତ (ଦେଖ)
Characheita Charachāita (See)

ଚରଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶର୍ଗଳ ?)—ଏକଜାତୀୟ କୂଳେଚର ପକ୍ଷୀ;
Charardā ଜଳାଭୂମିରେ ଚରି ଗେଣ୍ଡାଆଦି ଖାଆନ୍ତି; ବଡ଼ିଆକାଙ୍କ
ଶରାଡ଼ ବା ଗେଣ୍ଡାଳୟା ଜାତୀୟ; ଏମାନେ ବିଷଧର ସାପଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଖାଇଯାଆନ୍ତି—Adjutant bird; gigantic Indian stork; Flamingo a kind of wading bird living upon snails etc found on marshy ground and devouring poisonous snakes; Cisonia Agrala.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ପେଟରୁ ଜାରମ୍ଭୁର୍ ନାମକ ସର୍ବରୋଗହର ପଦାର୍ଥ ମିଳେ । ଜାରମ୍ଭୁର୍ ଭଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଚରଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଚରଡ଼ (ଦେଖ)
Charardā Charardā (See)

ଚରଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର ଓ ଜୟପୁର) ବି—ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ବସ୍ତର ଓ
Charardi ବିଶାଖାପାଟଣାର ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳର ପାହାଡ଼ର ଜଙ୍ଗଲୀ ଜାତିବିଶେଷ—A wild caste of people living in hills of Bastar in C. P. and jaypur in Vizagapattam.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ 'ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ବାନରମାନଙ୍କର ବଂଶଧର' ବୋଲି ଅପଣାର ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି ।]

ଚରଣ—ସଂ. ବି. (ଚର ଧାତୁ + କରଣ. ଅନ)—୧ । ପଦ; ଗୋଡ଼—
Charana 1. Leg; the foot.

୨ । ଶ୍ଲୋକର ଚତୁର୍ଥାଂଶ ପଂକ୍ତି—
2. A quarter or foot of a stanza.

୩ । କବିତା ପଦକର ଅଂଶ ବା ପାଦ—
3. A part of a foot of a stanza.

ଯଥାର୍ଥ ଗୁଣିଗଣ ଅନୁସରଣେ
କବିତା କର ଥାଉ ପଦେ ଚରଣେ । ଦୁଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

୪ । ଗୋତ୍ର—4. Family; clan.

୫ । ମୂଳ—5. Root.

୬ । (+ଗତି. ଅନ) ଭ୍ରମଣ—
6. Wandering; walking.

୭ । ଚଳନ; ଗତି—7. Motion.

୮ । ଭକ୍ଷଣ—8. Eating; consuming.

୯ । ଆହାରାନ୍ୱେଷଣ; ଚରିବା—
9. Grazing; roaming in quest of food.

୧୦ । ଆଚରଣ—10. Conduct; behaviour.

୧୧ । ସ୍ୱଭାବ; ଶୀଳ—11. Nature.

୧୨ । ଚରିତ୍ର—12. Character.

୧୩ । ବେଦର କଠ; କୌଥୁମ; ବହ୍ୱୃଚଶାଖା; ଉପନିଷଦ୍—
13. Branch of the Vedas; the Upanishads.

୧୪ । (ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଚ୍ଚର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବଚନ)
ଚରଣକମଳ; ସବୋଧିତ ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଦେବତା ସ୍ୱୟଂ—14. (a use of the word prompted by devotion to one's elder or superior)

ଏ କଥା କହୁ ମୁନ ମଉ, ସ ହର ଚରଣେ ସେମନ୍ତେ ।
ନସ୍ତଳେ ମନ କର ଶିବ, ସେମନ୍ତେ ଉଡ଼ଇ ଶଙ୍କର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବସ୍ତୁର ନିମ୍ନ ଭାଗ—
15. The foot or lower part of a thing.

୧୬ । ବ୍ରତାଦି ପାଳନ; ସଂସାଧନ—16. Performance; observance; practising. (M. W.)

(ଯଥା—ଚତୁଶ୍ଚରଣ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

ଦେ. ଚ. ପୁଂ—ପୁରୁଷବାଚକ ଗୋପାଳ, ଶ୍ୟାମ, କୃଷ୍ଣ, ରାମ, ଜିଷ୍ଣୁ, ଦର, ଧ୍ରୁବ, ଉକାରା ଓ ସ୍ତ୍ରୀବାଚକ ରାଧା, ଶ୍ୟାମା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, କାଳଜୀ, କାଳୀ, ଘାଙ୍ଗଡା ଆଦ ସ୍ତ୍ରୀବାଚକ ଓ ଅଉସ୍ୱ, ଧର୍ମ, ସତ୍ୟ ଓ ମିଥ୍ୟା ଆଦ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପରେ ଲଗି ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ ହଆଯିବା ଶବ୍ଦ—A word added to some other words constituting names of males.

ଚରଣକମଳ—ଷ. ତ. (ରୂପକ କର୍ମଧାରସ୍ୱ; ଚରଣ + କମଳ; ଉତ୍କ୍ରିସୂଚକ ବାକ୍ୟରେ ଦେବତା ବା ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ପାଦପଦ୍ମ, ପୂଜ୍ୟାର୍ହ ପାଦଦ୍ୱସ୍ୱ; ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଗୋଡ଼ଯୋଡ଼ଳ—

ଚରଣପଦ୍ମ, ଚରଣସରୋଜ } ଅନ୍ୟରୂପ

1. (literaly) Foot which is graceful like the lotus or lily; lotus-feet (of a revered person).

୨ । ଯେଉଁ ଗୁରୁ ସ୍ତ୍ରୀମାସ୍ୱ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଦେବତାଙ୍କର ଚରଣକମଳ ବୋଲ କୁହାଯାଉଥାଏ ସେ ସ୍ୱସ୍ୱଂ—

2. The person himself who is styled to have the Charaṇakamala.

[ଦ୍ର—ଏ ପଡ଼ ପିତୃଦେବଙ୍କ ଚରଣ କମଳରେ ପଦ୍ମତ୍ୱବ, ଅର୍ଥାତ୍ ପିତୃଦେବଙ୍କ ନକଟରେ ପଦ୍ମତ୍ୱବ । ଆପଣଙ୍କ ଚରଣକମଳ ମୋର ଆଶ୍ରସ୍ୱ ସ୍ଥଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣ ସ୍ୱସ୍ୱଂ ମୋର ଆଶ୍ରସ୍ୱ । ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ କମଳରେ ଅଧୀନକୁ ସ୍ଥାନ ଦେବେ । ଆପଣଙ୍କ ନକଟରେ ମୋତେ ରଖିବେ । କମଳାର୍ଥବାଚକ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ ଚରଣାର୍ଥ ବାଚକ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ପାଦପଦ୍ମ, ପଦସରୋଜ ।]

ଚରଣକମଲେଷୁ—ଷ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ବଭକ୍ତି ବହୁବଚନ; ଗୁରୁଜନଙ୍କ ନକଟକୁ ଲେଖାଯିବା ପତ୍ରର ଶିରୋନାମାରେ ବ୍ୟବହୃତ, ଯଥା—ପିତୃଦେବଙ୍କ ଚରଣକମଲେଷୁ)—

ଶ୍ରୀଚରଣକମଲେଷୁ (ଦେଖ)

Śricharaṇakamaleshu (See)

ଚରଣକୃପା—ଷ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ; ଚରଣ + କୃପା; ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—ଚରଣର ଦସ୍ୱା; (ଅର୍ଥାତ୍ (ଚରଣଦସ୍ୱା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସେ ଚରଣ ଯାହାଙ୍କର ତାଙ୍କର) ଦସ୍ୱା ବା ଅନୁଗ୍ରହ; ସ୍ୱବୋଧତ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଦସ୍ୱା—

The kindness or favour of the elderly person addressed)

(ଯଥା—ଆପଣଙ୍କ ଚରଣକୃପାରୁ ମୁଁ ସୁଖରେ ଅଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣଙ୍କ କୃପାରୁ ମୁଁ ସୁଖରେ ଅଛି ।)

[ଦ୍ର— ଚରଣାନୁଗ୍ରହ ଓ ଚରଣାନୁକମ୍ପା ଇତ୍ୟାଦ କେତେକ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଅନ୍ତି ।]

ଚରଣଗତ—ଷ. ବଣ. ପୁଂ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ୍ କର୍ମ୍ମ ୨ମା ତତ୍ପ୍)—

Charaṇagata ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା—

(ଚରଣଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fallen at one's feet (Wilson).

ଚରଣଗୁପ୍ତ—ଷ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚରଣ ଦୋଇଅଛନ୍ତି ଗୁପ୍ତ ଯାହାଁରେ)—

Charaṇa gupta ଛନ୍ଦକାବ୍ୟ ବା ଛନ୍ଦ ରଚନାବଶେଷ—

A kind of artistic poetical composition.

[ଦ୍ର—ଏପର ରଚନା ଭଞ୍ଜୀସ୍ୱ ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟରେ ବହୁଳ ଦୋଇଥିଲା । ଦତ୍ତାକ୍ଷର, ଚୁଡାକ୍ଷର ଓ ଦତ୍ତଚୁଡାକ୍ଷର ଆଦ ନାମରେ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ବହୁ ରଚନା ଉତ୍କାଳୀନ କବିମାନେ କର ନିଜର ଶବ୍ଦପାଣ୍ତିତ୍ୟ ଦେଖାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରଚନାମାନଙ୍କୁ ଦୁବୋଧ କର ପାରିଥିଲେ ।]

ଚରଣଗ୍ରନ୍ଥି—ଷ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ୍; ଚରଣ = ପାଦ + ଗ୍ରନ୍ଥି = ଗଣ୍ଠି)—

Charaṇagranthi ୧ । ଗୋଡ଼ର ଗୋଛ ବା ଗୋଇଠି—

1. Posterior heel of foot.

୨ । ବଲାଗଣ୍ଠି - 2. Ankle.

ଚରଣଚିହ୍ନ—ଷ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ୍; ଚରଣ+ଚିହ୍ନ)—୧ । ଭୂମିଆଦରେ ମୃତ୍ତିକା ଦୋଇ ରହି ଯିବା ଚଲଯାର ଦାଗ—

Charaṇa chihna

1. Foot-print.

୨ । ପଥର, ମାଟି, କାଦୁଅ ଆଦରେ ଅଙ୍କିତ ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ ପଦଚିହ୍ନ (ଯାହାକୁ ଭକ୍ତମାନେ ପୂଜା କରନ୍ତି)—2. Foot prints taken on stone, clay, line etc of Bishnu or great-men worshipped and devotees.

ଚରଣଘଷା—ଦେ. ବ.—(ଷ. ଚରଣ + ଘର୍ଷଣ)—ଗୋଡ଼ଘଷା ପଥର—

Charaṇaghashā ଯେଉଁ କଳା ପଥରରେ ଲୋକେ ନିଜ ଗୋଡ଼ର ଚଲପାଲୁ ଘଷି ମଲତମ ସଫା କରନ୍ତି—

A slap of sand-stone on which people rub the soles of their feet to clear away the overgrown skin.

ଚରଣଚୁଟିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—(ମଦାର୍ଥ —(ଷ. ଚରଣ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଚୁଟ = ଶିଖା)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ୱ ପଡ଼ିଲେ

(ଚରଣଚୁଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଚରଣ ଧର ଖୋସାମତ କରେ ଓ ସମସ୍ୱ ପଡ଼ିଲେ ପୁଣି ଚୁଟ ଧର ମାରେ—Time-serving; a person who acts slavishly and impudently as occasion requires; a man of no principles.

ଚରଣଚୁତିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—ଚରଣଚୁଟିଆ (ଦେଖ)

Charaṇachutiā Charaṇachuṭiā (See)

(ଚରଣଚୁଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚରଣଟିକା—ଷ. ବି. (ଅଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର; ମ. ଯ. ଲୋ; ଚରଣ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଟୀକା)—ପଦଟୀକା; ଲକ୍ଷିତ ବିଷସ୍ୱ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପଠ ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଉଛ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ପୃଷ୍ଠାର ତଳଭାଗରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ଥିବା ଟିପ୍ପଣୀ—Foot-note.

ଚରଣତଳ—ସ. ବି.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚରଣ + ତଳ; ଉକ୍ତି ବା ବିନସ୍ତ-
Charaṇatala ପ୍ରଣୋଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗୁଳି ବଚନ)—ଗୁରୁଜନାଦି ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—ଗୋଡ଼ପାଖ; ପାଦକକଟ, ଜକଟ—

1. (at) The feet (of the person addressed to or referred)

(ଯଥା—ଏ ଯଜ୍ଞ ପିତୃଦେବଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ପଦ୍ମଜ୍ଞବ ଅର୍ଥାତ୍ ପିତୃଦେବଙ୍କ ଜକଟରେ ପଦ୍ମଜ୍ଞବ ।)

(ଯଥା—ମତେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ସ୍ଥାନ ଦେବେ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣଙ୍କ ଜକଟରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେବେ ।)

ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ତଳେ ଦୋଷୀ ଅଟେ=ମୁଁ ଆପଣଙ୍କଠାରେ ଦୋଷୀ ଅଟେ ।

୨ । ପାଦତଳ ଭୂମି; ଯାହା ଉପରେ ପାଦ ସ୍ଥାପନ କରିଯାଏ—

2. The earth which (the addressee's) foot is treading; a thing on which the addressee is putting his foot.

(ଯଥା—ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣ ତଳକୁ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଏତେ ହେଯ ଯେ ଆପଣଙ୍କ ପାଦ ମଧ୍ୟ ମୋ ଉପରେ ରହିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣଙ୍କ ପାଦତଳ ଭୂମି ଅପେକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ହେଯ ।)

୩ । (ପ୍ରବୋଧ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ) ହୃଦୟ—

3. The mind (of the person addressed to)

(ଯଥା—ଏ ଦାସୀକୁ ସବୁଦା ଚରଣତଳେ ସ୍ଥାନ ଦେବେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ଦାସୀକୁ ସବୁଦା ମନରେ ବା ହୃଦୟରେ ରଖିଥିବେ ପାସୋରିବେ ନାହିଁ ।)

୪ । (ପ୍ରବୋଧ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ) ଆଶ୍ରୟ—

4. Patronage; protection.

(ଯଥା— ଦେବତାଙ୍କ ଚରଣତଳ ମତେ ରକ୍ଷାକରିବ ।)

୫ । ତଳପା—5. Sole of the feet.

ଫ ଝଟପଟିବ ର ନକୁଞ୍ଚ ସଞ୍ଚାର ଶବ୍ଦ ମୋ ଚରଣତଳ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋରତଣ୍ଡ, ଫ ଗୀତ ।

ଚରଣତଳିଆ—ବେ. ବିଣ (ସ, ଚରଣତଳ + ଓଡ଼ଆପ୍ରତ୍ୟୟ ଇଆ)—
Charaṇataliā ୧ । ପାଦତଳେ ରହିବାର ଉପଯୁକ୍ତ; ଅତି ନ୍ୟୂନ; ପାଆତଳସ୍ଥ—1. Very humble; one who is fit to stay at the foot (of the person referred to.)

୨ । ଚରଣାଶ୍ରିତ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଅଶ୍ରିତ—

2. Living on the patronage or favour of a nother person.

ଚରଣତଳେପଡ଼ିବା—ବେ. କ୍ରି—ଗୋଡ଼ତଳେପଡ଼ିବା—
Charaṇataleparḍibā ୧ । ଅନୁଗ୍ରହ, ଦୟା, କ୍ଷମା, ଆଶୀର୍ବାଦ ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୋଡ଼ତଳେ **ଚରନଲେନା** ପ୍ରଣିପାତ କରିବା—1. To fall at the foot of another; to lie prostrate at the foot of a person (to gain blessing, favour, kindness or forgiveness).

୨ । ଗୋଡ଼ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ପ୍ରଣାମକରିବା—

2. To make obeisance by touching one's head to the feet of an elderly person.

ଚରଣଦାସ—ସ. ବି. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଚରଣ + ଦାସ)—
Charaṇadāsa ୧ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଚରଣସେବା କରିବା ଭୃତ୍ୟ—

1. Servant tending the legs of a master.

(ଚରଣଦାସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଗତ ଭୃତ୍ୟ; କିଙ୍କର—2. Most obedient and humble servant.

୩ । ଆଜ୍ଞାକାରୀ ଶିଷ୍ୟ—3. An obedient deciple.

ଦେ. ବି—୧ । (ନାମ; 'ରାଧାରମଣଚରଣଦାସ'ର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଡାକନାମ; ଏହି ନାମରେ ସେ କବିତାରେ ସ୍ୱପରିଚିତ ଥିଲେ)—ରାଧାରମଣଚରଣଦାସ (ଦେଖ)
Rādhāramaṇacharaṇadāsa (See).

୨ । ଦକ୍ଷୀରେ ବାସକରୁଥିବା ଏକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମଗୁରୁଙ୍କ (ଜନ୍ମ ସମ୍ବତ୍ ୧୭୨୦ ଦେଢାନ୍ତ ସମ୍ବତ୍ ୧୮୨୨; ଏ ସ୍ୱରୋଦୟ ଆଦି ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ, ଏ ଗୋଷ୍ଠୀର ନୂତନ ବୈଷ୍ଣବସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Name of a deceased Hindu Saint of Delhi.

ଚରଣଦାସୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଷଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଚରଣ + ଦାସୀ)—
Charaṇadāsi ୧ । ଚରଣଦାସର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

1 The feminine of Charaṇadāsa.

୨ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପଦସେବାକାରିଣୀ ଶୁଶ୍ରୂଷିଣୀ—

2. A maidservant who massages the legs of the master.

୩ । ଆପଣାର ସ୍ତ୍ରୀ—3 One's wife.

୪ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଗତା ଶୁଶ୍ରୂଷିଣୀ—

4. Most humble and obedient maid servant.

ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଚରଣଦାସଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ-ବିଶେଷ—Name of a sect following the tenants of saint Charaṇadāsa.

ଚରଣଦେଶ—ବେ. ବି (ରୂପକ କର୍ମ। ମ. ଷ.ତ୍ପୁ; ଚରଣାଧିକୃତ ଦେଶ)—
Charaṇadeśa ଚରଣତଳ; ପାଦଦେଶ; ଗୋଡ଼ତଳ; ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଚରଣ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିଥାଏ—
Ground near one's foot.

ପଲରେ ମୋ ପାଦାଙ୍କ ଚରଣଦେଶରେ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହ ଛବତ. ୪୪୨ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଂ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ଛ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

ଚରଣଧୂଳ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚରଣ + ଧୂଳ)—୧ । ପ୍ରଭୁ ବା Charaṇadhūḷi ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଚରଣରେ ଲାଗିଥିବା ଧୂଳ—1. The dust of the feet of a master or Gurujana.

[ଦ୍ର—ଶିଷ୍ୟମାନେ ଏହାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପବିତ୍ର ମନେ କରି ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାନ୍ତି ।]

୨ । (ଅତି ଭକ୍ତିପ୍ରଣୋଦିତ ବ୍ୟବହାର) ଗୁରୁଜନ ବା ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପାଦ—2. The feet of a revered person.

(ଯଥା—ଆମ ଘରେ ଆପଣଙ୍କ ଚରଣଧୂଳ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।)

ଚରଣନ୍ୟାସ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ+ନ୍ୟାସ)—୧ । ଗୁଲିବା Charaṇanyāsa ପାଇଁ ଗୋଡ଼ ଭୂମିରେ ପକାଇବା; ପଦନ୍ୟାସ—Footstep (M. W.)

୨ । ପାଦଚିହ୍ନ; ଚରଣଚିହ୍ନ—2. Footmark (M. W.)

ଚରଣପଦ୍ମ—ସଂ. ବ (ରୂପକ କର୍ମ୍ମଧାରୟ; ଚରଣ + ପଦ୍ମ)—Charaṇapadma ଚରଣକମଳ (ଦେଖ)—Charaṇakamaḷa (See)

ଚରଣପଦ୍ମ ତତ୍ତ୍ୱ ଦସ୍ୟାସାଗର ସତେ ବ ଏ ଦାସୀକ ବଲ ଅନ୍ତର—
ମଧୁସୂଦନ. ସୀତାବନବାସ ।

ଚରଣପର୍ବ୍ବଣ—ସଂ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ+ପର୍ବ୍ବନ୍)—୧ । ଗୋଇଠି; Charaṇaparbaṇa ଏଡ଼ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. The back part of the heel.

୨ । ଗୁଲୁ; ଗୋଛ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The part of the ankle where the muscles of the leg combine.

ଚରଣପାଦୁକା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ+ପାଦୁକା)—୧ । କଠର; Charaṇapādukā ଖଡ଼ମ —1. Wooden sandals.

୨ । ଜୋତା—2. Shoes.

୩ । ଚରଣଚିହ୍ନ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର। (ଦେଖ)—3. Charaṇachihna (See)

ଚରଣପୀଠ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଚରଣାର୍ଥକୃତ ପୀଠ)—Charaṇapīṭha ୧ । ଚରଣପାଦୁକା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—1. Charaṇapādukā (See)

୨ । ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ବସିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ ପୀଢ଼ା ବା ଟୁଲ୍ ଉପରେ ଆରମ୍ଭ ପାଇଁ ଗୋଡ଼ ରଖନ୍ତି —2. Footstool.

୩ । ପାଉଁଦାନ; ଗାଡ଼ି ଆଦିରେ ଚଢ଼ିବାବେଳେ ଯେଉଁ ଚଟକା ଧାତୁଖଣ୍ଡ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଦଅାଯାଏ—3. Foot-board.

ଚରଣପ୍ରସାର - ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ+ପ୍ରସାର) ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇବା—Charaṇaprasāra Stretching the leg (M.W.)

ଚରଣଫାଟୁଆ—ବି. ବିଣ—ଗୋଡ଼ଫାଟ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ; ଯାହାର ଗୋଡ଼ର Charaṇaphāṭuā ତଳଯା ଶୀତ ଋତୁରେ ରୋଗ ହେତୁ ଫାଟି ଯିବାରୁ ସେ ଗୁଡ଼ଲ ଘାରେ ନାହିଁ—One whose heels become cracked in winter (a disease).

ବି. ବି.—ଗୋଡ଼ଫାଟ ରୋଗ—A disease by which the heels becom cracked.

ଚରଣଯୋଧୀ—ସଂ. ବ (ଚରଣ + ଯୁଧ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—Charaṇajodhī କୁକୁଡ଼ା—A cock (M. W.)

ଚରଣରେଣୁ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ + ରେଣୁ)—Charaṇareṇu ଚରଣଧୂଳ (ଦେଖ)—Charaṇadhūḷi (See)

ଚରଣଶରଣ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚରଣ + ଶରଣ) ଚରଣାଶ୍ରିତ (ଦେଖ)—Charaṇaśaraṇa Charaṇāśrita (See).

(ଚରଣଶରଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଚରଣ-ଶରଣ ସେବକ ନାସ୍ତିବା। ଜଥାତ ଉତ୍ତର ନୋହି—
ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଚରଣସରୋଜ—ସଂ. ବ (ରୂପକ କର୍ମ୍ମଧା; ଚରଣ+ସରୋଜ)—Charaṇasaroja ଚରଣକମଳ (ଦେଖ)—Charaṇakamaḷa (See)

ଚରଣସେବକ—ସଂ. ବ. ସୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ + ସେବକ)—Charaṇasebaka ଚରଣସେବକା } ସ୍ତ୍ରୀ ଚରଣସେବିକା } ଚରଣଦାସ (ଦେଖ)—Charaṇadāsa (See)

ଚରଣସେବକୀ – ବି. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଚରଣସେବକା)–ଚରଣଦାସୀ(ଦେଖ)—Charaṇasebakī Charaṇadāsī (See)

ଚରଣସେବା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ+ସେବା)—୧ । ଗୋଡ଼ ଘଷିବା; ପଦସମ୍ବାହନ—Charaṇasebā 1. Caressing of the feet of another.

୨ । ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପ୍ରତି ଶିଷ୍ୟାଦିଙ୍କର ଆନୁଗତ୍ୟ—2. Obedience; whole hearted devotion; one's elder or superior.

୩ । ପ୍ରଭୁ ବା ଗୁରୁଜନଙ୍କର ସେବା—3. A master's service; serving at the feet of the master; devoted service to one's master.

ଚରଣା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଯୋନିରୋଗବିଶେଷ—Charaṇā A disease of the female organ.

[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀର ମୈଥୁନ କାଳରେ ଅତ୍ୟଶୀଘ୍ର ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ରଜସ୍ରାବ ହୁଏ । (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)]

ଚରଣାଙ୍କିତ—ସଂ ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ+ଅଙ୍କିତ)—୧ । ପାଦର Charaṇāṅkita ଛାପ—1. The print of ones foot; foot-print.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୂର୍ବ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପର ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧି ହେବା ଉଚିତ୍ । 'ଅତଏବ' ଏ ବା 'ଅତ୍ୟନ୍ତ' କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ 'ଅତ' ବା 'ଅତ୍ୟ' ବା 'ଅତ୍ୟନ୍ତ' ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗଡ଼' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

୬ । (୭ମୀ ତତ୍) ପାଦରେ ଚହ୍ନିତ—2. (lines and figures seen) Marked on the soles of the leg.

ଚରଣାଦ୍ରି—ସଂ. ବ (ନାମ) (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଚରଣାଙ୍କିତ ଅଦ୍ରି)—
Charaṇādri ଚୁନାର; କାଶୀ ଓ ମିର୍ଜାପୁର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସ୍ଥାନ—Chunar, a town between Benares and Mirjapur.

[ଦ୍ର—ଏଠାର ଗୋଟିଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପାହାଡ଼ରେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ଚରଣଚହ୍ନାଙ୍କିତ ଖଣ୍ଡିଏ ପଥର ଅଛି । ଏ ପଥରକୁ ମୁସଲମାନମାନେ ନେଇ ଗୋଟିଏ ମସ୍‌ଜିଦ୍‌ରେ ରଖି କହନ୍ତି ଯେ, ଏ କଦମ୍ ରସୁଲ୍ (ପ୍ରଭୁନ୍ନବଙ୍କ ପଦଚହ୍ନ) ଅଟେ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଚରଣାନୁଗ—ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ+ଅନୁ+ଗମ୍+
Charaṇānuga କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଚରଣାନୁଗତ (ଦେଖ)
(ଚରଣାନୁଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) Charaṇānugata (See)

ଚରଣାନୁଗତ—ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ+ଅନୁ+ଗମ୍+
Charaṇānugata କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଅନ୍ୟର ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ-
(ଚରଣାନୁଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) କାର୍ଯ୍ୟ ବା ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗାମୀ—
1. Following another's foot steps
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଶୀଭୂତ ଓ ଆଜ୍ଞାପାଳକ—2. Most humble and obedient subservient.
୩ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଚରଣ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ—3. Tending the feet of or serving the master.
୪ । ଶରଣାଗତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. One who is under the shelter of another.

ଚରଣାବରଣ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ+ଆବରଣ)—ମୋଜା—
Charaṇābaraṇa Stocking; socks.

ଚରଣାଭରଣ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ+ଆଭରଣ)—
Charaṇābharaṇa ଗୋଡ଼ର ଅଳଙ୍କାର—Ornament for the leg.

ଚରଣାମ୍ବୁଜ—ସଂ. ବ—(ରୂପକ କର୍ମଧାରସ୍ଥ; ଚରଣ+ଅମ୍ବୁଜ)—
Charaṇāmbuja ଚରଣକମଳ (ଦେଖ)
Charaṇakamala (See)

ଚରଣାମୃତ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ କର୍ମ୍ମ. ସ. ତ. ଲୋ; ଚରଣ+
Charaṇāmṛuta ଅମୃତ)—ଦେବତା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା ଗୁରୁଜନଙ୍କର ପାଦପ୍ରକ୍ଷାଳନ ଜଳ; ସେଉଁ ଜଳକୁ ଭକ୍ତ ପାନ କରେ; ପାଦୋଦକ; ପାଦୁକ; ଗୋଡ଼ଧୁଆ ପାଣି—
Water with which the feet of a Diety, Brahmana or spiritual preceptor have been washed and which is taken with avidity by a devotee or disciple.

[ଦ୍ର—ଚରଣାମୃତ 'ପିଇବା'କୁ ଭକ୍ତରେ ଚରଣାମୃତ 'ପାଇବା' ବା 'ସେବା କରିବା' ବୋଲିସାଏ]

ଚରଣାୟୁଧ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଯାହାର ଚରଣ ଆୟୁଧସ୍ୱରୂପ; ଯାହାର
Charaṇāyudha ଚରଣ ଅସ୍ତ୍ର ନଖଯୁକ୍ତ; ଯେ ଚରଣଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ କୁକ୍କୁଟ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରେ)—
୧ । କୁକ୍କୁଟ; କୁହୁଡ଼ା 1. Cock

ଚରଣାୟୁଧବନ୍ଦ ରଣ୍ଟଲ ରେ, ଜର କରୁଣା ବୋଲ ଯେତେ ଗଣ୍ଟୁ ଉଚ୍ଚଲ-
ତୋ ମାନଙ୍କୁଁ ଓ ନ ଫିଟଲ ରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଶିକାରୀ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଓ ଶ୍ୱାପଜନ୍ତୁ—
2. Birds and beasts of pray.

ସଂ. ବ୍ରୀ—ଯାହାର ଗୋଡ଼ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ—
Having the feet as weapon (animal) fighting with the feet.

ଚରଣାରବିନ୍ଦ—ସଂ. ବ—(ରୂପକ କର୍ମଧାରସ୍ଥ, ଚରଣ+ଅରବିନ୍ଦ)—
Charaṇārabinda ଚରଣକମଳ (ଦେଖ)
Charaṇakamala (See)

ଚରଣାଶ୍ରିତ—ସଂ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ+ଆଶ୍ରିତ, ଅଚ୍ଚରକ୍ରି-
Charaṇāśrita ପ୍ରୟୋଗ ବ୍ୟବହାର)—ଗୁରୁଜନ, ଦେବତା,
(ଚରଣାଶ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରଭୁ, ଧନୀ ବା ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ଆଶ୍ରୟରେ ଚଳୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଚରଣାନୁଗତ—(a person) Who is dependent on the favour or bounty of another great or rich man or diety.

ଚରଣାସ୍କନ୍ଦନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଚରଣ+ଆସ୍କାନନ)—
Charaṇāskandana ଗୋଡ଼ରେ ମଳିବା; ପାଦଦଳନ—
Treading down with the feet.

ଚରଣି—ସଂ.ବ. (ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନି —
Charaṇi ମନୁଷ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Man.

ଚରାନୀ ଦେ. ବି—(ସଂ. ଚର ଧାତୁ)—୧ । ଘାସ; ଗୋରୁ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ
ଚରବାଇ ଖାଦ୍ୟ—1. Food for beasts.
୨ । (ସଂ. ଚରଣ) ଗୋଚରଣ; ଗୋରୁ ଚରାଇବା—
2. Tending cattle; pasturing.
୩ । (ସଂ. ଚରଣ) ଗୋରୁ ମହଁଷାଦମାନଙ୍କର ଘାସ ଚରିବା—
3. The beasts feeding on pasture; grazing.
୪ । (ସଂ. ଚରୁ) ଗୋଚରଣ ଭୂମି—4. Pasturage.
୫ । (ସଂ. ଚରୁ) ଜମିଦାର ବା ରାଜାଙ୍କ ଭୂମିରେ ଗୋ-ମହଁଷାଦିଙ୍କ ଘାସ ଚରିବା ନିମନ୍ତେ ଗୋରୁର ସ୍ୱାମୀ ରାଜାଙ୍କୁ ଯେଉଁ କର ଦିଏ—5. Pasture tax; grazing tax; tax paid to the Raja or zamindar for ones cattle grazing on the Zamindar's land or pasture.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଳ୍ଳ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉଦ୍ଭଉଦ୍ଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଷ୍ଟ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

୬ । ଗୋରୁ ମଇଁଷି ଗ୍ରଜା ବା ଜମିଦାରଙ୍କ ଜମି ବା ଜଙ୍ଗଲ ବା ପଠାରେ ଚରିବାରୁ ଗଉଡ଼ମାନେ ଗ୍ରଜାଙ୍କୁ କର ବଦଳରେ ଯେଉଁ ଘିଅ ଦଅନ୍ତି—6. Ghee paid by cowherds to the Raja or Zamindar in lieu of grazing tax.

ଦେ. ବଣ.—ଗୋରୁ ଗାଈ ଚରାଇବାପାଇ ଭୂସ୍ୱାମିଙ୍କୁ ଦେୟ (ଦ୍ରବ୍ୟ; ଗ୍ରଜସ୍ୱ) —Payable for grazing.

(ଯଥା—ଚରଣି ଘିଅ, ଚରଣି ଖଜଣା, ଚରଣି ଟ୍ଟକସ ।)

ଚରଣି ଘିଅ—ଦେ. ବ.—ଗ୍ରଜାଙ୍କ ଭୂମିରେ ଚଳା କରରେ ଗୋରୁ ଚରାଇବା ଯୋଗୁଁ ଗଉଡ଼ମାନେ ଗ୍ରଜାଙ୍କୁ ମାଗଣା ଦେବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଘିଅ—Ghee paid to a land-lord by cowherds in lieu of grazing tax.

Charaṇi ghia

ଚରଣିଭୂଇଁ ଦେ. ବ. (ସ ଚରଣ + ଭୂମି)—୧ । ଗୋଚର ଜମି; ଚରାଭୂଇଁ—1. Pasture land.

Charaṇi bhuūiñ

ଚରଣୋଦକ—ସ. ବି.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଚରଣ + ଉଦକ — ଚରଣାମୃତ (ଦେଖ)

Charaṇodaka Charaṇāmṛuta (See)

ଚରଣୋପଧାନ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରଣ + ଉପଧାନ)—ଯେଉଁ ମାଣ୍ଡି ବା ଆସନ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ରଖା ଯାଏ—Foot rest (M. W.)

Charaṇopadhāna

ଚରତା—ସ. ବ—ସାଦଜୀରା ଶାକଜରୁବିଶେଷ—Name of a perennial potherb; Ionidium suffruticosum; Viola Suffruticosa (Kirtikar).

Charatī
ମୁନବୋରା
ରତନପୁରୁଷ

ଦେ. ସୂର୍ଯ୍ୟକେଉ, ମାଲକୋବାଘା, ପୁରୁଷରତ୍ନ, ସାନ୍ଥାଳୀ. ଭାଣ୍ଡି, ସୋଲ, ସାରସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ

[ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍ତରଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ବଙ୍ଗ ଓ ସିଂହଳରେ ଜାତ ହୁଏ । ଏହାର ଶାଖାଗୁଡ଼ିକ ଝଙ୍କା ମେଳଯାଏ ଓ ଫୁଲ ନାଲିଆ ରଙ୍ଗର । ଏହି ଗଛର ପତ୍ର, ଡାଙ୍ଗ ଓ ତେର ବାତଜ୍ୱର, ଗୋଦର, ମେଦ ଆଦର ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଚରବଣ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ଚର୍ବଣ)—ଚର୍ବଣ; ଚୋବାଇବା—Chewing

Charabaṇa

(ଚରବଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚରବସ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସ. ଚର=ଯନ୍ତୁ + ବସ ଧାତୁ; ଯେଉଁ ଜମିରେ ପନ୍ତୁ ବସି ଯାଇଥାଏ)—ନଈବଢ଼ି ଦ୍ୱାରା ନଦୀଗର୍ଭରେ ପନ୍ତୁ ପଡ଼ ଯେଉଁ କୃଷି ଉପଯୋଗୀ ଜମି ଜାତ ହୋଇଥାଏ; ପନ୍ତୁଜମି—Silted land on the bed of a river fit for cultivation.

Charabasta
ଚରବସ୍ତ
चरबस्त

ଚରବି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଚର୍ବି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Charabi (etc) Charbi etc (See)

ଚରବ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ଚରୁ + ଯ)—ହୋମରେ ଚରୁରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Fit to be employed as an accompaniment to the ghee offered to fire.

Charabya

ଚରମ—ସ. ବ. (ଚର୍ ଧାତୁ + ଜଣ୍ଟ୍. ଅମ)—୧ । ଶେଷଭାଗ—1. Last or finishing stage.

Charama

୨ । ପଶ୍ଚିମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The west.

୩ । ଶେଷ—3. Finish; end.

୪ । ପଛଆଡ଼—4. Back side.

ଚରେତ ନ ଲହୁଚ ଚଲମଣ୍ଡଳ, ସାର ଗାବୁଲି ମୁଖ-ପଉମରେ—
ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଳଗ୍ର ।

୫ । ପିଠି; ପୃଷ୍ଠ—5. Back.

ଚରମସ୍ତଳ ମୋ ଘର. ଘଗ ନାହିଁ ତୁମେ ଭର
ଚମକ ଚ ନାହିଁ ମେର ଛନ୍ଦ ରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. କଗୋସ୍ତରଣ; ଚ-ଗୀତା

ସ୍ର. ବଣ—୧ । ଅନ୍ତିମ; ଶେଷ—

1. Last; final; ultimate; extreme

୬ । ସବୁ ଶେଷରେ ବାହାରେ ଥିବା—

2. Outermost (M. W.)

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ରତମ—3 Lowest; least (M W.)

୪ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ—4. Western (M. W.)

୫ । ସର୍ବୋଚ୍ଚ; ସାହାଠାରୁ ଆଉ ବଡ଼ ନାହିଁ; ବୃହତ୍ତମ —

5 Highest; largest.

(ଯଥା— ଚରମ ସୀମା ।)

୬ । ପଛଆଡ଼ର—6. Of the back side; posterior.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ଚର୍ମ)—ଚର୍ମ—Skin.

ଚରମ ଆଦର୍ଶ—ଦେ. ବ. (ସ. ଚରମ+ଆଦର୍ଶ; ସ. ରେ ସଜ୍ଞାଦ୍ୱାରା ଚରମାଦର୍ଶ ପଦ ଦ୍ୱୈବ; ଓଡ଼ିଆରେ ୨ଟି ଶବ୍ଦ ପୃଥକ ରଖାଯାଇଅଛି)—ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ସର୍ବୋଚ୍ଚସ୍ଥ ବା ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ—The beau-ideal; the ultimate model or aim of life; the highest aim of human existence.

Charama ādarśa

ଚରମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଆଡ଼କୁ ଆପଣାର ପିଠିକୁ ବୁଲାଇବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଆଡ଼କୁ ଆପଣାର ମୁହଁକୁ ବୁଲାଇବା—To turn back; to turn one's face away from a person.

Charama karibā

ଉରମରମ୍ୟବେଦା ଚରମ କଲୁ ସତ୍ୟା କାଣିଲି ମୋ ଚରମ ଫାଟଲ ରେ—
ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚରମକାଳ—ସ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ଚରମ + କାଳ)—

Charamakāla

୧ । ଅନ୍ତିମ ବା ଶେଷ ଅବସ୍ଥା—

1. Last stage; final stage,

୨ । ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା—2 Old age.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମ ନା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ଟା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଭେଦ ଖୋଳରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନିଜର, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବସବତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଭେଦ ଖୋଳବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳରେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୩ । ମୃତ୍ୟୁର ଅବସ୍ଥା; ମଲ୍ଲବେଳ—3. Dying state; one's last moments; the hour of death.

ଚରମକୋଟି—ସଂ. ବ—ପରାକାଷ୍ଠା; ଶେଷସୀମା—
Charamakoṭi The highest pitch; the last point.

ଚରମକ୍ରିୟା—ସଂ. ବ—(କର୍ମଧା; ଚରମ+କ୍ରିୟା)—ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର
Charamakriyā ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା—Funeral ceremony (M.W)

ଚରମଗିରି—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଚରମ+ଗିରି)—ଅସ୍ତାଚଳ ପର୍ବତ—
Charamagiri The mythological mountain in the west beyond which the sun is said to set.

ଚରମଦଶା—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧାରୟ; ଚରମ+ଦଶା)—
Charamadaśā ୧ । ଚରମକାଳ (ଦେଖ)—
1. Charama kāla (See)
୨ । (ମନୁଷ୍ୟର ଦଶ ଦଶା ମଧ୍ୟରୁ ଶେଷ ଦଶା) ମୃତ୍ୟୁ—
2. Death.

ଚରମଦେଶ—ଦେ. ବ.—୧ । ପଛଆଡ଼—1. Back side.
Charamadeśa ୨ । ପୃଷ୍ଠ; ପିଠି—2. Back.

ଚରମପତ୍ର—ସଂ ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) (କର୍ମଧାରୟ; ଚରମ+ପତ୍ର)—
Charamapatra ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଭଲକୁ ସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପାଦନ କରିଯିବା ଦଲିଲ—A will; last will; testament
ଚରମପତ୍ରିକା, ଚରମଲିପି, ଚରମଲେଖ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚରମପନ୍ଥା—ସଂ. ବ (ଚରମ+ପଥ; ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ରାଜା ବା
Charamapanthā ଶାସକଙ୍କୁ ବହିଷ୍କୃତ କରି ସ୍ୱାସ୍ୱତ୍ତ୍ୱଶାସନ ଲାଭ କରିବାରୂପ ରାଜନୀତିକ ଉପାୟ—The way of the extremists in politics; extremist in politics.

ଚରମପନ୍ଥୀ—ସଂ. ବି (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ; ଚରମପନ୍ଥା+ଇନ୍, ୧ମା.୧ବ.)-
Charamapanthī ରାଜନୀତିରେ ଯେଉଁମାନେ ଚରମପନ୍ଥା ଅବ-
(ଚରମପନ୍ଥୀ—ବିଶେଷ୍ୟତ) ଲମ୍ବନ କରନ୍ତି; ଅର୍ଥାତ୍ ମାରପିଟ ଆଦି କ୍ରିୟା-ଦ୍ୱାରା ସରକାରଙ୍କୁ ଧ୍ୱଂସ କରି ବା ଭଡ଼ି ସ୍ୱାସ୍ୱତ୍ତ୍ୱଶାସନ ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ରାଷ୍ଟ୍ରତନ୍ତ୍ର ଲାଭ କରିବାର ଉଦ୍ଯୋଗ କରନ୍ତି—
Extremists in politics; persons who want to destroy the present form of Government.

ଚରମଫଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚରମ+ଫଳ)—ଶେଷ ଫଳ—
Charamaphala Last resutl; ultimate result.

ଚରମବୟଃ—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚରମ+ବୟସ୍)—
Charamabayaḥ ଅତି ବୃଦ୍ଧ; ଯେ ମରିବାକୁ ବସିଲାଣି—
Very old; being in the last stage of life (M. W).

ଚରମଭାଗ—ସଂ. ବ—ଶେଷ ଅଂଶ—
Charamabhāga Final or last position.

ଦେ. ବ—୧ । ପୃଷ୍ଠଆଡ଼; ପିଠିପଟ—1. Back side; the side towards ones back.
୨ । ପଛଆଡ଼—2. Hind part.
ଚରମଭାଗ ମୋ ଭଲ ଲଗି ନାହିଁ ତୁମେ ଭଲ ଚଳନ ଟ ନାହିଁ
ମୋର ଗତ ରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବୋସ୍ତରତ୍ନ ।

ଚରମଲିପି—ଦେ. ବି. (କର୍ମଧା ବା ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚରମ+ଲିପି)—
Charamalipi ଚରମପତ୍ର (ଦେଖ)
(ଚରମଲେଖ—ଅନ୍ୟରୂପ) Charamapatra (See)

ଚରମଲେଖା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚରମଲେଖ)—ଚରମପତ୍ର (ଦେଖ)
Charamalekhā Charamapatra (See).

ଚରମସ୍ଥଳ—ଦେ. ବି—ପୃଷ୍ଠଭାଗ—The back.
Charamasthala ଚରମସ୍ଥଳ ସବୁଠାରେ ଅଗମ୍ୟ ।
ଭକ୍ତ. କୋଟ୍ରବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ ।

ଚରମାଚଳ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା ବା ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚରମ+ଅଚଳ)—
Charamāchala ଅସ୍ତଗିରି, ଯେଉଁ ପୌରାଣିକ ପର୍ବତ ପଛରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ିଯାଆନ୍ତି— The mythological or fabulous mountain to which the sun enters while setting in the west.

ଚରମାଦ୍ରି—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କମ୍ବା ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚରମ+ଅଦ୍ରି)—
Charamādri ଚରମାଚଳ (ଦେଖ)
Charamāchala (See)

ଚରମାବସ୍ଥା—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଚରମ+ଅବସ୍ଥା)—
Charamābasthā ଚରମକାଳ (ଦେଖ)
Charamakāla (See)

ଚରଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶରଳ)—ଚରଡ଼ (ଦେଖ)
Charala Charaṛda (See).

ଚରଳା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶରଳ)—ଚରଡ଼ (ଦେଖ)
Charalā Charaṛda (See).

ଚରସ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚର୍ମ)—ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛ ବା ଫୁଲ ବା ଜଟାରୁ
Charas ବାହାରୁବା ଅଠା; ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—An intoxicant
ଚରସ slimygum collected from the flowers stems and buds of the Indian hemp plant (Gañjā).

[ଦ୍ର—ଚରସ୍ ଶବ୍ଦର ହିନ୍ଦୀ ବା ଉର୍ଦ୍ଦୁରେ ଏକ ଅର୍ଥ ଗୋରୁ ବା ମଇଁଷି ଚମଡ଼ାର ଥଳ । ପୂର୍ବେ ଚରସ୍ ମଧ୍ୟଆସିଆରୁ ଚମଡ଼ା ଥଳରେ ପଶି ଭାରତକୁ ଆସୁଥିଲା । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଏହାର ନାମ ଚରସ୍ ହୋଇଛି । ଏହା ଗଞ୍ଜେଇଗଛର ଫୁଲ ଓ ଡେମ୍ପ ଓ ମଞ୍ଜିରୁ ବାହାରେ । ଏହା ଦେଖିବାକୁ ସବୁଜ ଭଲ, ଈଷତ୍ ଦଲଦଆ ଓ ଅଠାଳିଆ । ଏହାକୁ ଲୋକେ ଗଞ୍ଜେଇ କଳି ବା ଧୂଆଁପତ୍ର ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇ ଧୂମ୍ରପାନ କରନ୍ତି । ଏହା ପିଇବାମାତ୍ରକେ ନଶା ଧରେ ଓ ଆଖି ଲାଲ ହୋଇଯାଏ । ଏହାର ନଶା ଗଞ୍ଜେଇ ନଶାଠାରୁ କିଞ୍ଚିତ୍ ଉତ୍ତମ; ଏହ ଅଠା ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ହିମାଳୟ, ନେପାଳ, କମାଉନ୍, କାଶ୍ମୀର, ଅଫଗାନସ୍ଥାନ,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଥର ଦୃଷ୍ଟାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୋଳନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହୁଁରୁ ବହୁତ ୨ ବା ୧ ଦୋଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

୨ । ବାୟୁ—2 Atmosphere or air.

ଦେ. ବ—ମନୁଷ୍ୟସମାଜ—The human society.

ଚରୁଚରଗୁରୁ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଚରୁଚର+ଗୁରୁ=କର୍ତ୍ତା)—
Charācharaguru ପରମେଶ୍ୱର; ବ୍ରହ୍ମଗୁରୁ—
The creator; the Lord of the creation.

ଚରୁଣି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚରଣି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Charāṇi (etc) Charaṇi etc (See)

ଚରୁବାତ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବାତ ବା ବାୟୁ ଶରୀରର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ
Charābāta ଚର ବୁଲୁଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟଥା ଦେଇ ପରକ୍ଷଣରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ମାରେ—
A wind which pangs or throbs or appears now in one part of the body now in another.

ଚରୁବୁଲ—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ଚଲାବୁଲା; ଗୁଲବୁଲ;
Charābulā ଚରିବା ଓ ବୁଲିବା ଆଦ ଜିୟା—Roaming and
ଚଲାଫିରା grazing etc.
चलना घुमना

ଚରୁଭୂଇଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚରଣ+ଭୂମି)—୧ । ଚରିବାର ଭୂମି;
Charābhūiñ ଯେଉଁଠାକୁ କୌଣସି ପଶୁ ବା ପଶୁଦଳ ବା ମାଛ
चरागह; चरोखर ଚରିବାକୁ ଆସନ୍ତି—1. A place to which
(ଚରୁଭୂମି—ଅନ୍ୟରୂପ) an animal or herd or fishes
frequent for grazing or browsing or feeding; pasture-land.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସବଦା ଯାତାୟତ କରିବାର ସ୍ଥାନ—2. (figurative) Resort; one's much frequented place.

ଚରୁମୂଲ—ଦେ. ବ—ଗୋରୁ ବା ମେଣ୍ଢା ଚରାଇବା ସକାଶେ ଜଗୁଆଳ
Charāmūla ନେବା ବର୍ତ୍ତନ ବା ମୂଲ—Wages paid to
ଚରାନେର ମଜୁରୀ the person who tends cattle and
चरावाहा sheep.

ଚରୁମେଘ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚରୁର ଏକ ଅର୍ଥ ମେଘ ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Charāmegha ଯେଉଁ ମେଘ ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ଚର ବୁଲୁଥାଏ; ଗତିବିଶିଷ୍ଟ ମେଘ; ଚରଣଶୀଳ ମେଘ—
Drifting cloud.

ଚରୁୟିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—ଚରାଇବା (ଦେଖ)
Charāybā Charāibā (See)

ଚରୁଲି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଗୁରକ)—ଗୋରୁ ମେଣ୍ଢା ଚରାଉଥିବା
Charāli ଜଗୁଆଳ—A herdsman; a person who looks
ରାଖାଳ after grazing beasts.
चरावाहा; चरौवा

ଚରୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କାଶଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Charuā 1. A kind of reed grass.

୨ । ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ ବଳିରୂପେ ଅର୍ପିତ ହୁଏ;
ମେରୁଆ—2. A man who is sacrificed as a victim in a cultivated land.

ଚରିତ—ସଂ. ବ. (ଚର ଧାତୁ=ଚରଣ କରିବା+କ୍ତ. ତ)—
Charita ୧ । ପୁରାଣାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଘଟଣା ବା ଘଟନା ବା ବୃତ୍ତାନ୍ତ—
1. Mythological event or topic; episode.
(ଯଥା—ମହାଭାରତର ପଞ୍ଚାଖ୍ୟାନଚରିତ ।)

୨ । ଐତିହାସିକ ଘଟନା—2. Historical episode.

୩ । ଚରିତ୍ର—3. Character.

୪ । ଆଚରଣ—4 Conduct; behaviour.

ସବୁ ଅନ୍ୟାସ୍ୱ ଚରିତ, ଶିଖାଇ ଗୁରୁ ମୁହଁ ଚ ।
ଚରିତ୍ରର୍ଯ୍ୟ. ଚରୋପଚରିତ୍ର ସ. ଚୌର ।

୫ । ଚିତ୍ରଣ—5. Delineation.

୬ । ଅନୁଷ୍ଠାନ; ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ—
6. An institution; a fixed institute.

୭ । ପ୍ରଥା; ପ୍ରାଚ୍ଚ—7. Usage; practice; custom; manners.

୮ । ଭ୍ରମଣ; ଚଳନ; ସଞ୍ଚାର; ଗତି—
8. Movement; walking; moving; motion.

୯ । କାର୍ଯ୍ୟ—9. Action; work; doings.

୧୦ । ବ୍ୟବହାର—10 Treatment.

୧୧ । ଚେଷ୍ଟା; ଉପାୟ—
11. Endeavour; steps taken.

୧୨ । ଜୀବନଚରିତ—12. Biography

୧୩ । କାର୍ଯ୍ୟବିଧି; କାର୍ଯ୍ୟଗତି—13. Proceedure.

୧୪ । ଢଙ୍ଗ; ଗୁଣଚଳନ—14. Ways; mode of life.

ମାର ଇଶିଛ ଚରଣାଣି, ତାର ଚରିତ ଅଜୁ ଜାଣି । ଚରିତ୍ରର୍ଯ୍ୟ. ସ୍ୱଙ୍ଗୀତ ।

ସଂ. ବିଣ. (ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଅନୁଷ୍ଠିତ—
1. Performed; initiated; conducted.

୨ । କୃତ—2. Done.

୩ । ସିଦ୍ଧ—3- Fulfilled; attained.

୪ । ସମ୍ପନ୍ନ—4. Finished.

୫ । ଫଳିତ—5. Resulting from.

୬ । ଭକ୍ଷିତ—6. Eaten.

୭ । ଆଶ୍ରିତ—7. Followed.

୮ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ—8. Practised.

୯ । ଚରଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରୀକୃତ—
9. Ascertained by a spy (M. W.)

ଦେ. ବ.—କଳାବିଦ୍ୟା—Art.

ଏଉତରୁତେ ପଣ୍ଡିତା, ଜଉଁଳେଲ ଜଲ୍ଲରା ।
ରୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଭ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଭୂର୍ଜସ୍ଥାନର ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛରୁ ବେଶି ବାଢାରେ ଓ ସେ ଦେଶ-ମାନଙ୍କରୁ ଗ୍ରବଚଲ୍ଲ ଅଣାଯାଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଲରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛରେ ଫୁଲ ଧରିବା ପୂବରୁ ଏହା ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଏ । ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛ ଉପରେ କୌଣସି ପଥର ପର ବା ପଡଲା ଚମଡ଼ା ଚଲାଇଲେ ପରରେ ବା ଚମଡ଼ାରେ ଏ ଅଠା ଲାଗିଥାଏ । ଏହା ଅଧିକ ବ୍ୟବହାର ଜଲେ ନସ୍ତିଷ୍କର ବିକୃତି ଘଟେ—ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚରସିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଚରସ. ଧୂମ୍ରପାନରେ ଅଭ୍ୟାସକ୍ତ—
Charasiā — Addicted to smoking Charas.

ଚରସୀ
(ଚରସି —ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚର୍ ଧାତୁ)—
Charā
ଚାରା
ଚରାଇ,ଚରବା

୧ । ପଶୁପକ୍ଷି ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ପଡ଼ିଆ ଆଦରେ ବୃଲି ଖାଦ୍ୟ ଆଦି ଖାଇବା—1. Grazing; browsing of cattle and birds.

ଚର ସାର୍ ପଶା ଆକାଶେ ଉଡ଼ । ମଧୁସୂଦନ. ସନ୍ଧ୍ୟା ।

୨ । ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଖାଇବା ପାସ ଆଦି—
2. Grass; fodder.

୩ । ମାଛମାନେ ବଢଣୀ ପକାଇବା ସ୍ଥାନକୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିବା ନମନ୍ତେ ଜଳାଶୟର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଶରେ ବୁଣାଯିବା ଖାଦ୍ୟ; ଚରେଇ—3. Food for fishes strewn on a particular spot of a tank or river to attract fishes (so that a person may successfully angle there).

୪ । ଚରିବାଭୂଇଁ; ଗୋଚାରଣ ସ୍ଥାନ; ଉଣାଦିବାଦୁଲ ଗୋଚାରଣୋପଯୋଗୀ ସ୍ଥାନ—4. Pasture.

୫ । (ସଂ. ଚର୍) ନଦୀର ଚର; ପଠା; ପଟ୍ଟ—
5. Sand bank; accretions; alluvial land.

ନୈଷଦ୍ୟ ଚଦ୍ଦରେ ଲଙ୍ଘି ରହିଲ ସେ ବାରିଧିର ନାହିଁ ଥାଉ ।
ରଘାନାଥ. ସଯାତ ।

୬ । ଗବାଦି ପଶୁଙ୍କର ଗିଳିତ ବସ୍ତୁର ଉଦ୍ଗିରଣ; ପାଗୁଳ—
6. Rumination.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚରୁଥିବା—1. Grazing; browsing.

୨ । ଗୋରୁ ଚରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit for pasture.

୩ । ଯେଉଁଠାରେ ଗୋରୁ ଚରନ୍ତି—
3. Used as a pasture
(ଯଥା— ଚର୍ ଭୂଇଁ ।)

୪ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମାଛ ଆଦ ଖାଦ୍ୟ ଖୋଜ ବୁଲନ୍ତି—
4. (land) Used by fish to find food.
(ଯଥା— ଚର୍‌ଭୂଇଁ ।)

୫ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ) ଯେ ଚର୍‌ଏ; ରଖୁଆଳ—
5. Tending cattle.
(ଯଥା—ଗାଈଚର୍ ଚୋରା ।)

ଚାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—୧ । ଖାଦ୍ୟ—1. Food.
୨ । ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ—
2. Maintenance; food and raiment.

ଚର୍‌ଇ—ଦେ. କ୍ରି—ଚରେଇ (ଦେଖ)
Charāi — Charei (See)

ଚର୍‌ଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରାଦିରେ ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତି ପଶୁ ନଷ୍ଟ କରିବା; ଖଦା କରିବା—To cause or allow cattle to damage a crop by grazing.
Charāi debā
ଚରିୟେଦେଓୟା
ଚରାଦେନା
(ଚରେଇ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍‌ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚର୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ—ଗୁର ଧାତୁ)—
Charāibā

୧ । ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତି ପଶୁଙ୍କୁ ଚରିବାବେଳେ ଜଗିବା—1. To watch or tend cattle while grazing.
ଚରାନ
ଚରାନା; ଚରାବାନା
(ଚରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗୁର ହରିଣରେ ଘେର, ଚରାଉଥାନ୍ତୁ ବାଛୁରି—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଚାରସତ୍ପ୍ତ. ଚ-ଗୀତ ।

୨ । ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଚରିବାର ସୁବିଧା କରିବା—
2 To allow the cattle to graze.

୩ । ଆଡଜାଡ କରାଇବା; ଚଲାଇବା—
3. To look after; to take care; to attend to.

ଗଉଡ଼ ଗୋରୁ ଚର୍‌ଏ. ଇଳା ମଣିଷ ଚର୍‌ନ୍ତି—ଭଗ ।

୪ । ଚରିବାର ଣିଜନ୍ତ—
4. The causative form of Charibā.

ଚାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ବଳ ବଢାଯିବା ବୋଦାକୁ ବଳ ବଢାଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଖୁଆଇବା—
To feed a victin (goat or sheep) with the offerring of a Goddess before it is killed.

[ଦ୍ର—ଚରାଇବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ନେବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଚରାଚର—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଚର+ଅଚର)—ସ୍ଥାବର ଓ ଜଙ୍ଗମ; ଚଲନ୍ତି ଓ ଅଚଲନ୍ତି (ବସ୍ତୁ)—Animate and inanimate; locomotive and stationary; moveable and immoveable (things).
Charāchara

ସଂ. ବି - ୧ । ଜଙ୍ଗମ ଜୀବ ଓ ସ୍ଥାବର ବସ୍ତୁସମନ୍ୱିତ ଜଗତ୍; ବିଶ୍ୱସଂସାର—1.The universe; the aggregate of all things animate and inanimate (moving and stationary) creation; the world.

ଚରାଚର ଗଢ଼ ଉତ୍ପନ୍ନ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଚାରସତ୍ପ୍ତ. ଚ-ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଯୋଉଠାରେ ଯେପରି ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ସେପରି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାନ୍ଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଚାନ୍ଦ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୨ । ବାୟୁ—2 Atmosphere or air.

ଦେ. ବ—ମନୁଷ୍ୟସମାଜ—The human society.

ଚରାଚରଗୁରୁ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଚରାଚର+ଗୁରୁ=କର୍ତ୍ତା)—

Charācharaguru ପରମେଶ୍ୱର; ବ୍ରହ୍ମଗୁରୁ—

The creator; the Lord of the creation.

ଚରାଣି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚରଣି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Charāṇi (etc) Charaṇi etc (See)

ଚରାବାତ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବାତ ବା ବାୟୁ ଶରୀରର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ

Charābāta ଚର ବୁଲୁଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟଥା ଦେଇ ପରକ୍ଷଣରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ମାରେ—

A wind which pangs or throbs or appears now in one part of the body now in another.

ଚରାବୁଲା—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ)—ଚଲାବୁଲା; ଗୁଲବୁଲ;

Charābulā ଚରିବା ଓ ବୁଲିବା ଆଦି କ୍ରିୟା—Roaming and grazing etc.

ଚଲନା ଘୁମନା

ଚରାଭୂଇଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚରଣ+ଭୂମି)—୧ । ଚରିବାର ଭୂମି;

Charābhūiṅ ଯେଉଁଠାକୁ କୌଣସି ପଶୁ ବା ପଶୁଦଳ ବା ମାଛ

ଚରାଗହ; ଚରୋଖର ଚରିବାକୁ ଆସନ୍ତି—1. A place to which

(ଚରାଭୂମି—ଅନ୍ୟରୂପ) an animal or herd or fishes frequent for grazing or browsing or feeding; pasture-land.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବଦା ଯାତାୟତ କରିବାର ସ୍ଥାନ—2. (figurative) Resort; one's much frequented place.

ଚରାମୂଲ—ଦେ. ବ—ଗୋରୁ ବା ମେଣ୍ଢା ଚରାଇବା ସକାଶେ ଜଗୁଆଳ

Charāmūla ନେବା ବର୍ତ୍ତନ ବା ମୂଲ—Wages paid to

ଚରାନେର ମଜୁରୀ the person who tends cattle and

ଚରାବାହା sheep.

ଚରାମେଘ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚରୁର ଏକ ଅର୍ଥ ମେଘ ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Charāmegha ଯେଉଁ ମେଘ ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ଚର ବୁଲୁଥାଏ; ଗତ୍ୱରଶୀଳ ମେଘ; ଚରଣଶୀଳ ମେଘ—

Drifting cloud.

ଚରାଯିବା—ସାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ —ଚରାଇବା (ଦେଖ)

Charāybā Charāibā (See)

ଚରାଳି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଗୁରକ)—ଗୋରୁ ମେଣ୍ଢା ଚରାଉଥିବା

Charāḷi ଜଗୁଆଳ—A herdsman; a person who looks

ରାଖାଳ after grazing beasts.

ଚରାବାହା; ଚରୌଆ

ଚରିଆ—ସାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କାଶଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—

Chariā 1. A kind of reed grass.

୨ । ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ ବଳିରୂପେ ଅର୍ପିତ ହୁଏ;

ମେରିଆ—2. A man who is sacrificed as a victim in a cultivated land.

ଚରିତ—ସଂ. ବ. (ଚର ଧାତୁ=ଚରଣ କରିବା+କ୍ତ. ତ)—

Charita ୧ । ପୁରାଣାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଘଟଣା ବା ଘଟଣା ବା ବୃତ୍ତାନ୍ତ—

1. Mythological event or topic; episode.

(ଯଥା—ମହାଭାରତର ପଞ୍ଚାଖ୍ୟାନଚରିତ ।)

୨ । ଐତିହାସିକ ଘଟଣା—2. Historical episode.

୩ । ଚରିତ୍ର—3. Character.

୪ । ଆଚରଣ—4. Conduct; behaviour.

ସବୁ ଅନ୍ୟାସ୍ ଚରିତ, ଶିଖାଏ ଗୁରୁ ବୁହେ ତ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ବିଶୋପଦେଶ, ସ. ୩୦ ।

୫ । ବିବରଣ—5. Delineation.

୬ । ଅନୁଷ୍ଠାନ; ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ—

6. An institution; a fixed institute.

୭ । ପ୍ରଥା; ସ୍ୱଭାବ—7. Usage; practice; custom; manners.

୮ । ଭ୍ରମଣ; ଚଳନ; ସଞ୍ଚାର; ଗତି—

8. Movement; walking; moving; motion.

୯ । କାର୍ଯ୍ୟ—9. Action; work; doings.

୧୦ । ବ୍ୟବହାର—10 Treatment.

୧୧ । ଚେଷ୍ଟା; ଉଦ୍ୟମ—

11. Endeavour; steps taken.

୧୨ । ଜୀବନଚରିତ—12. Biography

୧୩ । କାର୍ଯ୍ୟବିଧି; କାର୍ଯ୍ୟଗତି—13. Proceedure.

୧୪ । ଭଙ୍ଗି; ଗୂଢ଼ଚଳନ—14. Ways; mode of life.

ମାର ଉଚିତ ଶରଣାଣି, ତାର ଚରିତ ଅଟେ ନାଣି । ଜଗନ୍ନାଥ. ସୁଭାଷିତ ।

ସଂ. ବିଣ. (ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଅନୁଷ୍ଠିତ—

1. Performed; initiated; conducted.

୨ । କୃତ—2. Done.

୩ । ସିଦ୍ଧ—3- Fulfilled; attained.

୪ । ସମ୍ପନ୍ନ—4. Finished.

୫ । ଫଳିତ—5. Resulting from.

୬ । ଭକ୍ଷିତ—6. Eaten.

୭ । ଆଚ୍ଛିତ—7. Followed.

୮ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ—8. Practised.

୯ । ଚରଦ୍ୱାରା ସୁନିଶ୍ଚିତ—

9. Ascertained by a spy (M. W.)

ଦେ. ବ.—କଳାବିଦ୍ୟା—Art.

ସ୍ୱରତରଙ୍ଗରେ ପଶୁଁଦା, ବଜଗଁବେଳ ବଲ୍ଲଭା ।

ରୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଲୟ୍	ଜ୍ଞଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	୍

ଚରିତପୂର୍ବ—ଫ. ବ୍ୟ. (ପରନଘାତ; ପୂର୍ବ + ଚରିତ)—
Charitapūrba ପୂର୍ବେ କରିସାଇଥିବା—
Performed formerly (M. W.)

ଚରିତବ୍ୟ—ଫ. ବ୍ୟ. (ଚର ଧାତୁ + କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Charitabya ୧ । ଯାହା କରିସିବ—
1. To be performed or practised.
୨ । ଯାହା କରିସିବା ଉଚିତ—
2. Fit or proper to be performed.

ଚରିତବ୍ରତ—ଫ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚରିତ = ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇ ଅଛି ବ୍ରତ ଯାହା ଦ୍ୱାରା)—ଯେ ବ୍ରତ ଅନୁଷ୍ଠାନ
(ଚରିତବ୍ରତା - ସ୍ତ୍ରୀ) କରିଅଛି; କୃତବ୍ରତ—
One who has observed a religious vow.

ଚରିତାଖ୍ୟାନ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରିତ + ଆଖ୍ୟାନ)—
Charitākhyāna କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନଚରିତ ବର୍ଣ୍ଣନ—
Biography of a person; relating the life and doings of a man.

ଚରିତାଖ୍ୟାୟୁକ—ଫ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରିତ + ଆଖ୍ୟାୟୁକ)—
Charitākhyāyaka ଚରିତର ଆଖ୍ୟାୟୁକ; ଜୀବନବୃତ୍ତାନ୍ତ ଲେଖକ-
(ଚରିତାଖ୍ୟାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Biographer.

ଚରିତାବଳି—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରିତ + ଆବଳୀ = ସମୂହ)—
Charitābali ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଜୀବନଚରିତର ସଙ୍ଗ୍ରହ—
(ଚରିତାବଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) A collection of biographies and lives.

ଚରିତାର୍ଥ—ଫ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚରିତ = ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଅଛି ଅର୍ଥ = ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ଯାହାର ବା ଯାହା-
(ଚରିତାର୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦ୍ୱାରା)—୧ । କୃତକାର୍ଯ୍ୟ—1. Successful.
(ଚରିତାର୍ଥତା—ବ) ୨ । ସଫଳକାମ; ଯାହାର ଅଭୀଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧ
(ଚରିତାର୍ଥିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ହୋଇଅଛି; ସିଦ୍ଧକାମ—
2. One who has attained his wishes one who has his aim fulfilled or accomplished.
୩ । ଚରିତାର୍ଥିତ; ଆପ୍ୟାୟିତ—3. Obliged.
୪ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—4. Pleased; satisfied.

ଚରିତାର୍ଥ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ଚରିତାର୍ଥ ନ ମ ଧାତୁ)—
Charitārtha karibā ୧ । ଅନ୍ୟର ବାଞ୍ଛା ସିଦ୍ଧ କରି ତାକୁ
ଚରିତାର୍ଥକରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ବା ସୁଖୀ କରିବା—
चरितार्थकरना 1. To make one happy by fulfilling one's desire.
୨ । ଅନ୍ୟକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—
2. To satisfy a person.
୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନରେ ସହାୟ ହେବା—
3. To cause any one to attain his aim.

ଚରିତାର୍ଥୀ—ଫ. ବ୍ୟ. ଚରିତାର୍ଥ + ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Charitārthi ଚରିତାର୍ଥ ବା ସଫଳକାମ ହେବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ—
Desirous of success (M. W)

ଚରିତ୍ର—ଫ. ବ. (ଚର୍ ଧାତୁ + କରଣ. ଇତ୍ର)—
Charitra ୧ । ଆଚରଣ; ଗତିଚଳନ; ବ୍ୟବହାର—
1. Conduct; behaviour.
୨ । ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି—2. Nature; disposition.
୩ । ଆଚାର; ରୀତି—2. Practice; custom; usage.
୪ । ଚେଷ୍ଟା; ଉପାୟ—4. Endeavour.
୫ । ସତ୍ ବା ଅସତ୍ ଗୁଣ; ନୈତିକ ଆଚରଣ—
5 Character; morality,
୬ । ଇତିହାସ, ନାଟକ, ପୁରାଣ, କାବ୍ୟାଦିରେ ନାୟକ ଆଦିଙ୍କର ଚିତ୍ରିତ ସ୍ୱଭାବ—6. The character of a personage as depicted in a book or history gathered from the book.
୭ । ଇତିହାସ—7. History; memoir.
୮ । ଐତିହାସିକ ବା ପୌରାଣିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଜୀବନର ଘଟନା ବା ବିଷୟବର୍ଣ୍ଣନ, ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନ—
8 Historical or mythological anecdote or narrative.

ମଡାଳତ. ମଶ୍ରୁତ ଚରିତ୍ର ମୋତେ କହ । ପ୍ରାତୀ. ବୃହନ୍ନରୂପଶର୍ମାତ୍ମ ।

୯ । ସ୍ମୃତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆଇନ; ଧର୍ମ—
9 Law as based on custom or usage.
୧୦ । ବୌଦ୍ଧ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବା ଧର୍ମବିଶେଷ—
10 A Buddhistic religion or sect.
ଦେ. ବ.—ଚରିତ; ଜୀବନବୃତ୍ତାନ୍ତ—Biography.

ଗୁରୁ-ଗୁରୁ ବଖାଣ କରେ ଧାରେ ଧାରେ ସେ ।
ବଳରାମ. ତତ୍ତ୍ୱସାରାୟଣ ।

ଚରିତ୍ରଚିତ୍ରଣ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚରିତ୍ର + ଚିତ୍ରଣ)—୧ । କୌଣସି
Charitra chitrana ଐତିହାସିକ ବା ପୌରାଣିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର
ସ୍ୱଭାବ ଉପର ଥିଲା ଭଳି ତାହାର ବିଶଦ ବର୍ଣ୍ଣନା—
1. Depicting the character of a historical or a mythological personage.
୨ । ମନୁଷ୍ୟ ଚରିତ୍ରର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ—2. Depicting human nature; a study of human nature as depicted in a work of history; biography or fiction.

ଚରିତ୍ରଜୀବୀ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ.—(ଚରିତ୍ର + ଜୀବ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍;
Charitrajībi ୧ମା. ୧ବ.)—ଅତି ଚରିତ୍ରବାନ୍—
(ଚରିତ୍ରଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Of a very good character.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୪ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବ ୬ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୪ ବା ୬ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଗୋଳରେ ଯେତେ ଏ ଭାଷାଭୋଗରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନିର ବସଦ୍ଧ ୬ ବା ୪ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଗୋଳରେ ବଦଳାଇ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଗୋଳରେ; 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଳ' ଦେଖିବେ; 'ବଂଶ' ନ ପାଇଲେ 'ବଶ୍ଚ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଚରିତ୍ରବାନ୍ Charitrabān (ଚରିତ୍ର+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତୁ. ୧ମା. ୧ବ) ୧ । ସଚ୍ଚରିତ୍ର; ସୁଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ—1. Of good character; of an excellent moral character.

୨ । ଯେ ଦୋମ ବା କ୍ରତ କରି ସାରିଅଛି—

2. One who has already performed a sacrifice (M. W)

(ଚରିତ୍ରବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚରିତ୍ରହୀନ Charitrahīna (ଚରିତ୍ର+ହୀନ. ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ.; ଚରିତ୍ରଦ୍ୱାରା ହୀନ) ଅସଚ୍ଚରିତ୍ର; ନଷ୍ଟଚରିତ୍ର; କୁଚରିତ୍ର; ଅନୈତିକ; ସଦ୍ଗୁଣଶୂନ୍ୟ; ଯାହାର ସଦ୍ଗୁଣ ନାହିଁ—

Immoral; of bad character; devoid of moral stamina.

(ଚରିତ୍ରହୀନତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚରିତ୍ରା Charitrā—ସ୍ତ्री. ବ.—(ଭୁଲ. ବ. ଗଲତା=ଓଡ଼)—ଇନ୍ଦୁଲଗଛ—

Tamarind tree.

ଚରିବା Charibā—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ୍ତ्री.ଚର୍ ଧାତୁ)—୧ । ବିଚରଣ କରିବା; ଇତସ୍ତତଃ ବୁଲିବା—1. To wander; to rove; to run about.

ଚରନା ମୃଗେନ୍ଦ୍ର ଯେହ୍ନେ ଲଙ୍ଘି ଖୋଇ, ଦନ୍ତିନି ଚଳେ ମଦାବନ୍ତୀ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ସଞ୍ଚରି ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବା; ସଂଚରିତ ହେବା—2. To circulate; to be diffused, to suffuse.

ପ୍ରାଣିଙ୍କ ଦେହେ ଚରୁ ଦୁହୁ;

ଅନଳ ପ୍ରାସ୍ୱ ଗୋପ ହୋଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ପଶୁ ଆଦ ଚରି ଭୂମିରେ ବୁଲି ଘାସ ଇତ୍ୟାଦି ଖାଇବା—

3. To graze; to browse.

ଖଡ଼ ଭଏ ଯେବେ ଜଳ ଚଲି ମହୀତଳ ବିଦ୍ଧ ଗରବାସୀ,

ଚରିବାକୁ ବର୍ତ୍ତୁଳଚ୍ଛଦେଶା ପୃଷ୍ଠ ପାଟେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ମହାଭାରତ ।

୪ । ମାଛଆଦ ପାଣିତଳ ଭୂଇଁରେ ଖାଦ୍ୟାନ୍ୱେଷଣରେ ବୁଲିବା—

4. To feed (said of fishes); to move in quest of food

୫ । ଖାଇବା—5. To eat.

ଅନେକ ଦୁଃଖେ ଚପ ଚରି, ଜଳ ପବନ ପନ୍ଦ ଚରି । ଭାଗବତ ।

[ଦ୍ରୁ—ଚରିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ବୁଲିବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ।]

୬ । (ପୋକ, ଉଇ, ସମାନୁଆ) କୌଣସି ଗଛର ପତ୍ର ବା କାଠ ବା ଲୁଗା ବା ବହିକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ନଷ୍ଟ କରିବା—6. To damage a cloth or book or wood or leaves of a tree (said of worms, white ants and caber pillars.)

(ଯଥା—ପେଡ଼ାକଯାକ ପୋକ ଉଇ ଚରିଲେ ।)

୭ । (ମେଘ) ପର୍ବତ ଦେହକୁ ଆବରଣ କରିବା; ଘୋଟିବା—7. (cloud) To envelop the body of a mountain.

(ଯଥା—ମେଘ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଚରୁଛି ।)

[ଦ୍ରୁ—ଇଉରୋପୀୟ ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ, ମେଘ ପର୍ବତରେ ଚରିଲା ବେଳେ ପର୍ବତ ଉପରେ ମେଘରୁ ଯେଉଁ ଜଳ ବହେ ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱରରୂପେ ପର୍ବତରେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟ ଦେ. ନାମ. ମେଘଜାଲ ।]

ଚରିବୁଲିବା Charibulibā—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ୍ତ्री. ଚର୍ ଧାତୁ)—ଚରିବା (ଦେଖ)

Charibā (See).

ଚରିଯିବା Charijibā—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (କୌଣସି ରୋଗ ଔଷଧ ବା ବିଷର କ୍ରିୟା) ଦେହସାରା ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବା—1. (any disease or medicine or poison) To pervade or to be diffused through the whole system.

ଚରିଯାଓୟା ଚରେଯାନା

ଚରା ଗରଳ ଯେହ୍ନେ ଗାରୁଡ଼ ଚର୍ । ମଧୁସୂଦନ, ଭକ୍ତଭାଗବତ ।

୨ । (ଗୋରୁ ଆଦ) କୌଣସି ଖେତର ଫସଲକୁ ଖାଇ ବିଶେଷ ଭାବରେ ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣେ ନଷ୍ଟ କରିବା—

2 (cattle) To completely or excessively damage the crop of a field.

(ଯଥା—ମୋ ବାଇଗଣକିଆରକୁ ଗୋରୁ ଚର ଗଲେ ।)

୩ । (ଗୋରୁମାନେ) ଚରିବା ନିମନ୍ତେ ଘରୁ ବା ଯଘାରୁ ଫିଟି ବାହାରକୁ ବାହାରିବା—3 To go out for grazing.

(ଯଥା—ଆମ ଗାଈ ବଳଦ ସକାଳୁ ଚରିଯାଇଛନ୍ତି, ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିବେ ।)

[ଦ୍ରୁ—ଏ ବର୍ଷ ଏତେ ବେଶି ଆମ ଫସଲ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଆମ୍ଭଯାକ ଗୋରୁ ଚରିଗଲେ । ତା ପିଠିରେ ମାଡ଼ରେ ଗୋରୁ ଚରିଗଲେ । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ 'ଗୋରୁ ଚରିଯିବା' ପ୍ରୟୋଗ ଆମ୍ଭର ବା ମାଡ଼ର ଅତ୍ୟନ୍ତାଧିକ୍ୟ ଭାବ ବୁଝାଏ ।]

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୋରୁ ଘାସ ଚରିଯିବା ଭଳି ଅନ୍ନ ଧ୍ୱଂସ କରିବା—4. To feed extensively.

୫ । ଚରିବା ୨ । (ଦେଖ)—

5 Charibā 6. (See)

ଚରିଷ୍ଣୁ Charishṇu—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ (ଚର୍ ଧାତୁ+ଶୀଳାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଣୁ; ଭୁଲ. ସହିଷ୍ଣୁ, ବର୍ତ୍ତିଷ୍ଣୁ, ଜିଷ୍ଣୁ)—ଚଳନଶୀଳ; ଗତିଶୀଳ; ଜଙ୍ଗମ-

1. Moving about; moveable.

ଚରି (ନାମ)—କୀର୍ତ୍ତିମାନ୍ ନୃପାଙ୍କ ପୁତ୍ର—

Name of the son of the king Kirtiman.

ଚରି Charī—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ. ଯେ ବିଚରଣ କରେ)—ପ୍ରାଣୀ—An animal (M. W).

ଚରୁ Charu—ସ୍ତ୍ରୀ ବ (ଚର୍ ଧାତୁ+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. କର୍ମ. ଉ; ଯାହା ଦେବତାମାନେ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି)—୧ । ହୋମାଗ୍ନିରେ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଢାଳା ହେବାବେଳେ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

ଅଗ୍ନିରେ ଅର୍ପିତ ହେବା ପାସ୍ଥାନ୍ନ ବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ; ହୋମାଗ୍ନିରେ ଦଅସିବାପାଇଁ ଦୁଗ୍ଧ, କଳ ଓ ଗୁଡ଼ରେ ଏକତ୍ର ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଅନ୍ନ—1. Boiled sweetened rice or sweetmeat put into the 'Homa'-fire along with the ghee-offering.

୨ । ଚରୁସ୍ଥାଳୀ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Charusthāl̤ī (See).

୩ । ଯେଉଁଆ ଭାତ; ଯେଉଁ ଭାତରୁ ଯେଉଁ ଗଲା ହୋଇ ନାହିଁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Boiled rice from which water has not been poured off.

୪ । ପଶୁଚାରଣଭୂମି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

4. Pasture-land; pasturage.

୫ । ପଶୁଚାରଣ ପାଇଁ ପଶୁସ୍ୱାମୀ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦେବା ଖଜଣା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Grazing tax.

୬ । ଯଜ୍ଞ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Vedic sacrifice.

୭ । ବାଦଲ; ମେଘ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Cloud.

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଚଡ଼ୁ (ଦେଖ)

1. Char̤du (See)

୨ । ଚରିଆ (ଦେଖ)

2. Chariā (See).

ଚରୁକାଠି—ଗ୍ରା. ବ—ଚଡ଼ୁକାଠି (ଦେଖ)

Charukāṭhi — Char̤dukāṭhi (See).

ଚରୁସମିଧ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଚରୁ ଓ ସମିଧ) —ହୋମାଗ୍ନିରେ ଘୃତ ସହିତ ଅର୍ପିତ ହେବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଓ କାଠ—

Charusamidha — Sweetmeat and fuel given into a sacrificial fire along with the offerings of ghee.

ଚରୁସ୍ଥାଳୀ—ସଂ. ବ (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ପୁ; ଚରୁ + ସ୍ଥାଳୀ = ଯାକଯାଡ଼ ବା ହାଣ୍ଡି)—ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଚରୁଅନ୍ନ ରନ୍ଧାଯାଏ—

Charusthāl̤ī — The earthen pot in which 'charu' is cooked.

ଚରୁହା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲନାତ୍ମକ ହି. ଚରବାହା)—ଗୋରୁ ଚରବା ସମୟରେ ଜଗିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଗୋଚାରଣରେ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଯେ ଗାଈ ଜଗେ; ଗାଈଆଳ; ଚରୱାଲା—A person who looks after cattle while grazing; a cowherd.

ଚରୁହୋମ—ସଂ. ବ — ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହୋମାଗ୍ନିରେ ଦଅସିବା ମାଂସ; ମାଂସବଳି (ଶ୍ରାଦ୍ଧେନ୍ଦ୍ର)—

Charuhoma — Oblation of meat offering into the sacrificial fire (as laid down for certain occasions).

ଚରେଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଚରାଇବା କର୍ମ—

Charei — 1. Tending of cattle.

ଚାରା

चारा — ୨ । ଗୋରୁ ଆଦ ଚରିବାପାଇଁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଭୂମି—

2. Rich pasturage.

୩ । ବନଶୀ ପକାଇବା ଦ୍ୱାରୁ ଜଳାଶୟରେ ବଞ୍ଚାଯିବା ରୁଟିଖଣ୍ଡ ବା ମଇଦାର ଗ୍ଲୋଟ ଗୁଲା ବା ମାଛମାନଙ୍କ ଲୋଭନୀୟ ପଦାର୍ଥ, ଯାହା ପାଣିରେ ବଞ୍ଚାଯାଏ—3. Bits of food strewn in the water to attract fishes to a place where a person intends to angle.

[ଦ୍ର—ମାଛମାନେ ଏହାର ଗନ୍ଧରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଜମା ହୁଅନ୍ତି ଓ ପରେ ବନଶୀଅ ଥୋପ ଦେଇ ସେଠାରେ ବନ୍ଦି ପକାଏ । ସୋରିଷ ପିଡ଼ିଆ ଭଜା, ମେଥି ଭଜା, ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି, ପଶୁପତ୍ର, କାଚିମଞ୍ଜି, ଘୋଡ଼ାବଚ, ଲୋବାନକୁ ଚୂର ଅଣ୍ଡା ବା ମାଛ ସଙ୍ଗେ ଏକତ୍ର ବାଟି ଗୁଲା ବାଲ୍ଧ ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ।]

ଚରେଇଘର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପକ୍ଷୀବସା—

Chareighar̤ā — Bird's nest.

ଚରେନ୍‌ଗୁଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଚରଭୂମି—

Charengur̤dā — Grazing ground.

ଚର୍ଚ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —ଗିର୍ଜ୍ଜା; ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟମାନଙ୍କ ଉପାସନାଲୟ—

Charch — Church.

चर्च

चर्च

ଚର୍ଚ୍‌ବେଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —ଉପାସକମାନଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କରିବା ପାଇଁ ଗିର୍ଜ୍ଜାରେ ବାଜିବା ଘଣ୍ଟା—Church-bell.

Charchbel

चर्चबेल

चर्चबेल

ଚର୍ଚ୍ଚା—ସଂ. ବ (ଚର୍ଚ୍ଚ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—ବଖାର; ବିବେଚନା—

Charcha — Consideration; delebration (M. W.)

(ଚର୍ଚ୍ଚା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍ଚ୍ଚର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

Charchar etc — ଚର୍‌ଚର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—

Charchar etc. (See)

ଚର୍ଚ୍ଚରା— ଦେ. ବି— ଚର୍‌ଚର୍ (ଦେଖ)—

Charcharā — Charcharā (See)

ଚର୍ଚ୍ଚରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚର୍‌ଚର୍‌ଇବା (ଦେଖ)—

Charchrāibā — Charcharāibā (See)

ଚର୍ଚ୍ଚା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚର୍ଚ୍ଚ ଧାତୁ + ଭାବ ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Charchā — ୧ । ଆନ୍ଦୋଳନ—1 Agitation.

(ଚର୍ଚ୍ଚା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆଲୋଚନା—2. Discussion; dealing with a subject.

୩ । ବଖାର; ବିବେଚନା—

3. Consideration; deliberation.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଇ ୧ ଚଉଁତ୍ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚଉଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ, 'ଜଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଗତ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

୪ । ଅନୁଶୀଲନ—4. Study of a theme.

୫ । ପୁନଃ ପୁନଃ ଆବୃତ୍ତି—5. Recitation; repetition.

୬ । ଜପ; ଚିନ୍ତା; ଅନୁଧ୍ୟାନ—6. Constant pondering over a matter; reflecting upon.

୭ । ଲେପନ; ବୋଳବା—
7. Besmearing; anointing; laying on.

୮ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—8. Investigation; enquiry.

୯ । ଭ୍ରମଣ—9. Walking; travelling.

୧୦ । ପରୀକ୍ଷା—10. Testing; examination.

୧୧ । ଯତ୍ନ—11. Care; attention.

୧୨ । ବର୍ଣ୍ଣନ; ବଖାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. Description.

୧୩ । ବେଦପାଠ ସମୟରେ 'ଇତି' ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗପୂର୍ବକ କୌଣସି ଶବ୍ଦର ପୁନରୁଚ୍ଚାରଣ—13. Repetition of a word in reciting the Vedas, specially while adding 'iti' (M.W.)

୧୪ । କୌଣସି ବିଷୟରେ କଥୋପକଥନ—
14. Talking about; conversation (M. W.)

୧୫ । ପାଳ କରି ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ପଦ୍ୟର ଆବୃତ୍ତି—
15. Alternate recitation of a poem by two persons (Wilson).

୧୬ । ଉଦନ୍ତ; ଅନୁସନ୍ଧାନ—16. Inquiry (Wilson).

୧୭ । ଜନଶ୍ରୁତି; ଜନଶ୍ରୁତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
17. Rumour.

୧୮ । ଦୁର୍ଗା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—18. Goddess Durgā.

୧୯ । ଗାୟତ୍ରୀରୂପା ମହାଦେବୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
19. Gāyatrī personified.

ଦେ. ବ (ସଂ. ଚର୍ଯ୍ୟା)—ସମ୍ଭାବନା ସହିତ ଗୃହାଗତ ଅତିଥି ବା ବନ୍ଧୁଙ୍କର ସେବା ବା ସତ୍କାର; ଆତିଥେୟତା—Serving or treating of a guest; a treat; hospitality.

ବସିଷ୍ଠଣ ଋଷିସମାନଙ୍କୁ ସେନ ମନ ଋଷିଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ରହିଲେ—
ଜାଜକଣ୍ଡ. ପିଲଙ୍କସ୍ତମାସ୍ତ୍ରଣ ।

ଚର୍ଚ୍ଚାଇତ—ଦେ. ବ—ଚରଗ୍‌ଇତ (ଦେଖ)—
Charchāita — Charachāita (See)

ଚର୍ଚ୍ଚାକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆଲୋଚନା କରିବା—
Charchākaribā — 1. To discuss a matter.

ଚର୍ଚ୍ଚାକରା — ୨ । ଅନୁଶୀଲନ କରିବା—2. To study a subject or theme.

ଚର୍ଚ୍ଚାକରନା

୩ । ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ବକ ଅତିଥି ବା ଅଗନ୍ତୁକଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ-ପାନାଦି ଦ୍ୱାରା ସେବା କରିବା—3. To serve a guest.

ଚର୍ଚ୍ଚା ବେହେରା—ଦେ. ବ—ଚରଗ୍‌ଇତ (ଦେଖ)—
Charchā beherā — Charachāita (See)

ଚର୍ଚ୍ଚିଆ—ଦେ. ବ—ଚରଗ୍‌ଇତ (ଦେଖ)—
Charchiā — Charachāita (See

ଚର୍ଚ୍ଚିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚର୍ଚ୍ଚ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Charchikā — ୧ । ଅଙ୍ଗରେ ଚନ୍ଦନାଦି ଲେପନ—1. Smearing the body with scented pastes.
(ଚର୍ଚ୍ଚିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଚର୍ଚ୍ଚା; ଆଲୋଚନା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
2. Discussion.

୩ । ଦୁର୍ଗା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —3. Goddess Durga (M. W.)

୪ । ଏକପ୍ରକାର ସିମ୍ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. A kind of bean.

ଦେ. ବ.—୧ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ବାଙ୍କି ତହସିଲର ପ୍ରଧାନ ଗ୍ରାମ —
1. The big village of Banki in Cuttack District.

୨ । ବାଙ୍କିରେ ପୂଜିତା ଦୁର୍ଗାମୂର୍ତ୍ତି; ଷଠକେଇ—
2. Name of the goddess in Banki.

[ଦ୍ର—ଜଳୁଲରେ ପୂଜା ପାଉଥିବା ଅଷ୍ଟ ଚଣ୍ଡିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ, ଏହାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଓ ମହାନଦୀ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଏହି ଅତିଥି ଚର୍ଚ୍ଚା ସେବା ବାଙ୍କି ଜମିଦାର । ସ୍ୱାଇଁ. ଚତୁର୍ଭୁଜ ।

ଚର୍ଚ୍ଚିତ—ସଂ. ବଶ.(ଚର୍ଚ୍ଚ + କର୍ମ. ତ; ଚର୍ଚ୍ଚା + ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଇତ)—୧ । ପୂଜିତ; ସେବିତ—1. Served; worshipped.
(ଚର୍ଚ୍ଚିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଲିପ୍ତ—2. Besmered; anointed.

୩ । ଆଲୋଚିତ—3. Considered.

୪ । ଆଲୋଳିତ—4. Discussed; treated.

୫ । ଅନୁଧ୍ୟାତ; ଚିନ୍ତିତ—5. Pondered over.

ଚର୍ଚ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚରଗ୍ କରିବା (ଦେଖ)
Charchibā — Charachā karibā (See)

ବଟିନେ ଇରଦାଳର ସବଳେ ପ୍ରବେଶ ସାର
ଉପୋଦ୍ଘାତେ ସମସ୍ତ ଚର୍ଚ୍ଚିଲେ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଦାସ ।

ଚର୍ଚ୍ଚ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଚଟ୍‌ଚଟ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା—
Charchch (root) — To produce a crackling sound.

୨ । ଆଲୋଚନା କରିବା—2. To discuss; to deal with a subject; to study a subject.

୩ । କହିବା—3. To speak; to talk.

୪ । ସୁନ୍ଦର ହେବା—
4. To look beautiful or lovely.

୫ । ବୋଳିବା; ଲେପିବା—5. To smear over; to anoint.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଓଅ	ଡ
୨	ଈ	ଔ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଢ	ନ୍

୬ । ଗାଳଦେବା—
6. To abuse; to censure (M. W.)

୭ । ତର୍ଜ୍ଜନା କରିବା; ଧମକାଇବା; ଚଦ୍ଦବା—
7. To menace (M. W.)

୮ । ବେଦ ପାଠ ସମୟରେ 'ଇତି' ଶବ୍ଦ ଲଗାଇ କୌଣସି ଶବ୍ଦକୁ ପୁନର୍ବାର ବୋଲିବା—8. To repeat a word in reciting the Vedas spesially while adding 'iti' (M. W.)

ଚର୍ଚ୍ଚକ—ସଂ. ବ୍ରି. ପୁଂ. (ଚର୍ଚ୍ଚ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Charchchaka (ଚର୍ଚ୍ଚିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଚର୍ଚ୍ଚକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ଆଲୋଚନାକାରୀ—1. Discussing.
୨ । ଲେପନକାରୀ—2. Besmearing.
ସଂ. ବ—୧ । ବେଦ ପାଠ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦର ପୁନରାବୃତ୍ତି—1. Repetition of a word in reciting the Bedas (M. W)
୨ । ବେଦଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A person versed in the Bedas

ଚର୍ଚ୍ଚନ—ସଂ. ବ. (ଚର୍ଚ୍ଚ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) —
Charchchana (ଚର୍ଚ୍ଚିତ—ବଣ) (ଚର୍ଚ୍ଚନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ଆଲୋଚନ—1. Discussion.
୨ । ଲେପନ—2. Besmearing; anointing.

ଚର୍ଚ୍ଚର—ସଂ. ବ୍ରି. ପୁଂ. (ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଚର)—
Charchchara ଗମନଶୀଳ—Moving.

ଚର୍ଚ୍ଚର୍ } ସ୍ତ୍ରୀ.
ଚର୍ଚ୍ଚ୍ୟ }
(ଚର୍ଚ୍ଚର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍ଚ୍ଚରିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଚର୍ଚ୍ଚ ଧାତୁ = ଚରଚର ଶବ୍ଦ କରିବା + ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗେ. ଅର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Charchcharikā (ଚର୍ଚ୍ଚରିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ଅନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଚାସା—1. A kind of drum producing a crackling sound.
୨ । ବଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟସମନ୍ୱିତ ଧ୍ୱନି—
2. Musical symptony.
୩ । ଗାନବିଶେଷ; ପୁନଃ ପୁନଃ ଚ୍ଚାରିତ ଗାନ—
3. A kind of swiftly sung song; an alternately recited song.
୪ । ବସନ୍ତୋତ୍ସବ; ଶୁଚେର ଉତ୍ସବ; ଦୋର ଉତ୍ସବ—
4. Name of a religious ceremony performed in spring time.
[ଦ୍ର—ଦୋଳ ସମୟରେ ପିଚକାର ମାରିବା, ଅବର ପକାଇବା ଆଦି ହୁଏ ଓ ଦୋର ଗୀତ ବୋଲାଯାଏ ।]
୫ । ଦୋର ସମୟରେ ବୋଲା ଯିବା ଗୀତ —
5. A kind of song sung during the Holi festival.
୬ । କରତଳ ଧ୍ୱନି; ତାଳ ବଜାଇବାର ଶବ୍ଦ (ହୃ.ଶବ୍ଦସାଗର)-
6. Sound of clapping.
୭ । ନାଟକ ଅଭିନୟ ବେଳେ ଏକ ଅଭିନୟର ସମାପ୍ତି ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନାର୍ଥ ବୋଲାଯିବା ଗାନ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)–
7. A song sung during intervals of acting.
[ଦ୍ର—କାଳିଦାସଙ୍କ ବିକ୍ରମୋର୍ବଶୀ ନାଟକରେ ଅନେକ ଚର୍ଚ୍ଚରିକା ଅଛି ।]

ଚର୍ଚ୍ଚରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚର୍ଚ୍ଚ ଧାତୁ+ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗେ. ଅର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Charchchari (ଚର୍ଚ୍ଚରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ଚର୍ଚ୍ଚରିକା (ଦେଖ)
1. Charchcharikā (See).
ଏ ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୋଳ ଚର୍ତ୍ତସ୍ୱର—ଗ୍ରାଣନାଥ ପାଣ୍ଡା ।
୨ । ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Amusement
୩ । ନାଟରଙ୍ଗ; ନାଟତାମସା (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Songs and music.

ଚର୍ଚ୍ଚରୀକ—ସଂ. ବ—୧ । ମହାକାଳ ଭୈରବ; ଶିବଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ
Charcharīka (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. One of the attendants of Śiba
୨ । ଶାଗ; ଶାକ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2 Pot-herb.
୩ । କେଶବନ୍ୟାସ; ମୁଣ୍ଡ ବାଳ ସାଜିଁବା କର୍ମ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Act of dressing up of the hair.

ଚର୍ଚ୍ଚରୀବିହାର—ସଂ. ବ—ଦୋଲଯାତ୍ରା ସମୟର ଫଗୁଖେଳ—
Charchcharībihāra The sports in the red powder during the Dolajātrā festival.

ଚର୍ଚ୍ଚସ୍—ସଂ. ବ—କୁବେରଙ୍କ ନବ ନଧି ମଧ୍ୟରୁ ଏକ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
Charchchas One of the nine treasures possessed by God Kubera (M. W.).
(ଚରସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍ଦ୍ଦାଙ୍ଗ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଡ଼ୁକାଠି (ଦେଖ)
Chardāng Charḍukāṭhi (See).

ଚର୍ପ (ଧାତୁ) —ସଂ.—୧ । ବିସ୍ତୃତ ହେବା—
Charpa (root) 1. To extend.
୨ । ଚଟକାହେବା—2. To lie flat.

ଚପଟ—ସଂ. ବ (ଚର୍ପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଟ)—୧ । ଗୁପୁଡ଼ା; ଚପେଟ; ଚାବଡ଼ା; ଚଟକଣା; କରତଳ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ—
Charpaṭa ଓ. ଗୁପଡ଼ା, ଗୁପୁଡ଼ା 1. A slap (by the palm of the hand)- ଚାପଡ଼
चपत ୨ । କରତାଳ—2, Clapping.
୩ । ବିସ୍ତାର—3. Extention; extent; span.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ଉଭୟାକାରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

୪ । ପ୍ରସାରିତ କରତଳ—

4. The open palm of the hand (M. W.)

ସଂ. ବିଶ—୧ । ବହୁଳ; ଅଧିକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. Great, excessive.

୨ । ମୁଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିତ୍କା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା—

2. Lying flat to the head (M. W).

ଚର୍ପଟା—ସଂ. ବି. (ଚର୍ପଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଗୃହଡ଼ାଧ୍ୱନି—

Charpaṭā 1. Sound produced by slapping.

୨ । ତାଳ ଶବ୍ଦ—2. Clapping sound.

୩ । ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳଷଷ୍ଠୀ; ଷଠୀଓଷା; ଷଷ୍ଠୀଦେଗ ପୂଜା—

3. A ceremony observed on the 6th day of the bright fortnight of Bhādrab on which Shashṭhidebī is worshipped and children are patted with a bunch of small branches by elderly women.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପିଠିରେ ବୟୋଧିକା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଡାଳର ଗୋଛକୁ କୌତୁକରେ ଗୃହଡ଼ାନ୍ତି (ଅଘାତ କରନ୍ତି) ।]

ଚର୍ପଟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ପଟ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Charpaṭikā ୧ । କରତଳଦ୍ୱାରା ମଡ଼ା ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ପିଷ୍ଟକ; ବାଞ୍ଛାକର ପିଠା; ହାତବେଲ୍ଲା ରୁଟି; ପର୍ପଟୀ; ଘାପୁଡ଼ି—1. A thin piece of bread or cake (pressed thin by the palm).

୨ । ବିସ୍କୁଟ—2. Biscuit.

ଚପାଟୀ

ଚର୍ପଟୀ—ସଂ. ବି. (ଚର୍ପଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଚର୍ପଟା (ଦେଖ)

Charpaṭi 1. Charpaṭā (See)

୨ । ଚର୍ପଟିକା (ଦେଖ)

2, Charpaṭikā (See)

ଚର୍ବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚରିବା (ଦେଖ)

Charbā Charbā (See)

ବିଶ. (ପୁଂ)—୧ । କାମୁଡ଼ା (ପଶୁଆଦ)—

1. Biting; given to biting; currish.

(ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହିଂସ୍ର (ଜନ୍ତୁ)—

2. Ferocious (animal); malignant.

ଚର୍ବି—ବୈଦେ. ବି. (ଘା)—୧ । ମେଦ; ବସା—

Charbi 1. Animal fat.

ଚର୍ବୀ ୨ । ମୃତ ଜୀବର ବସା ଭରଲାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଦ୍ରବ୍ୟ—

चरबी 2. Lard; grease.

[ଦ୍ର—ଏହା ସଫେଦ ବା ଈଷତ୍ ହଳଦିଆ ତୈଳାକ୍ତ ଗାଢ଼ ଦ୍ରବ; ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଓ ଗଛ ଉଦ୍ଭିଦରେ ଓ କେତେକ ଫଳରେ ଥାଏ । ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଏହା ଶୁଶ୍ରରସ୍ତ ସପ୍ତଧାତୁରୁ ଏକ; ଏହା ପାଣିରେ ଗୋଳନ୍ତି ନାହିଁ; ଏଥିରେ ସଲ୍ଫର, ସାବୁନ ସଦୃଶ ବସ୍ତୁ ରହିଥାଏ । ଏହା ଇଞ୍ଜିନର ଗର୍ତ୍ତମାନଙ୍କରେ ଦିଆଯାଏ ଓ ତେଲ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଚର୍ବିଚକ୍ତି—ଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ର ଚକ ଓ ଅଖ ଘର୍ଷଣ ସ୍ଥାନରେ Charbichakti ସାମୟିକ ଦିଆଯିବା ଗୋଲାକାର ଚର୍ମଖଣ୍ଡ ଓ ଚର୍ବୀ—

Lard and circular piece of leather given on the wheel and axle of a cirrage-wheel to grease (prevent wearing due to friction of) the wheel.

ଚର୍ବିବତ୍ତି—ଦେ. ବ—ଚର୍ବିରେ ତିଆରି ବତ୍ତି; ମଦ୍ଦମବତ୍ତି—

Charbibati Candle made of animal fat; tallow candle.

ଚର୍ବି ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ମେଦବୃଦ୍ଧି ହେବା—

Charbi hebā 1. Increase of fat in the body.

୨ । ମୋଟା ହେବା—2. Fattening.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗର୍ବୀ ହେବା—3. (figurative) To become elated with pride.

ଚର୍ବ୍ବ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଖାଇବା—To munch; to chew.

Charbba (root)

(ଚର୍ବି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍ବ୍ବଣ—ସଂ. ବ (ଚର୍ବ୍ବ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଖାଇବା; ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା ପେଷଣ କ୍ରିୟା—1 Chewing; munching; mesticating.

Charbbaṇa

(ଚର୍ବ୍ବଣ-ଅନ୍ୟରୂପ)

(ଚର୍ବ୍ବିତ—ବିଶ) ୨ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ଖାଇବାଯାଇପାରେ—

2. A thing which can be chewd.

୩ । ଚବେଣା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—

3. Chabeṇā (See)

ଚର୍ବ୍ବଣା—ଦେ. ବିଶ—ଯେ ଖାଇ କର ଖାଏ—

Charbbaṇā Chewing; masticating.

(ଚର୍ବ୍ବଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସବଠୁ ଜନମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ଚର୍ବଣା ଚର୍ବଣା—ଉଗ ।

ଚର୍ବ୍ବଣୀୟ—ସଂ. ବିଶ. (ଚର୍ବ୍ବ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—

Charbbaṇīya ଖାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be chewed; masticable.

(ଚର୍ବ୍ବଣୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍ବ୍ବିତ—ସଂ. ବିଶ. (ଚର୍ବ୍ବ ଧାତୁ କର୍ମ + ତ)—

Charbbita ୧ । ସ୍ୱାଦିତ—1. Tasted.

(ଚର୍ବିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସାହାଜୁ ଖାଇବା ସାରି—

2. Chewed; masticated.

୩ । ଖାଇ କର ଖୁଥିବିବା—

3. Eaten after mastication

ସଂ. ବ—୧ । ପାନପିକ; ଛେପ; ଶ୍ଲେଷ—1. Spittle.

୨ । ଗୋରୁ ଆଦିଙ୍କ ପାଗୁଳ—2. Cud.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଈଶ	ଔଅ
୨	ଈ	ଊ	ୠ,ୡ	ଐ	ସ୍ୱେ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

୩ । ଚର୍ବ୍ବଣ—3. Chewing; mastication.

ଚର୍ବ୍ବିତଚର୍ବ୍ବଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚର୍ବ୍ବିତ + ଚର୍ବ୍ବଣ)—
Charbbitacharbbaṇa ୧ । ପାଗୁଳ—1. Chewing of the cud.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କଥିତ ବସ୍ତୁର ପୁନଃ କଥନ —
2. (figurative) Repetition of a thing already said.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୃତ କାର୍ଯ୍ୟର ପୁନଃକରଣ—3. (fig.) Redoing of a work once done.

ଚର୍ବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଚର୍ବ୍ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—ଗ୍ଭେବାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ; ଚର୍ବ୍ବଣୀୟ—Masticable.
Charbbya

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ କେହି କେହି ଭୁଲକ୍ରମେ 'ଚବ୍ୟ' ବୋଲି କହନ୍ତି ଓ ଲେଖନ୍ତି ।]

ଚର୍ବ୍ୟ ଚୂଷ୍ୟ ଲେହ୍ୟ ପେୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କିନ୍ତୁ ବିଶେଷ୍ୟରୂପେ ପ୍ରୟୋଗରେ ବ୍ୟବହାର)—
Charbbya chūshya lehya peya ସବୁପ୍ରକାରର ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ; ଯାହା ଗ୍ଭେବାଇ କରି, ଯାହା ଗ୍ଭେଷିକରି, ଯାହା ଚୁଷିକରି ଓ ଯାହା ପିଇକରି ଖିଆଯାଏ—Food of every kind; sundry eatables (consisting of articles taken by chewing, by sucking, by licking and by drinking).

[ଦ୍ର—କେହି କେହି ଲେଖକ ଚର୍ବ୍ୟ, ଚୂଷ୍ୟ, ଲେହ୍ୟ, ପେୟ ସ୍ଥଳରେ ଅଶୁଦ୍ଧରୂପେ ଚବ୍ୟ, ଗ୍ଭେଷ୍ୟ, ଲେହ୍ୟ, ପେୟ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଚର୍ମ—ସଂ. ବ. (ଚର୍ ଧାତୁ + କରଣ ମନ୍, ୧ମା ୧ବ. ଯାହାଦ୍ୱାରା ବୋଧ ବା ସ୍ପର୍ଶ କରାଯାଏ)—୧ । ଚମଡ଼ା; ତ୍ୱଚ୍; ଚର୍ମ—
Charma (ଚର୍ମ୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Skin.

୨ । ଜୀବ ଦେହର ସ୍ଥଳ—2. Hide.

୩ । ଗଛର ଛେଲି; ବକଳ—3. Bark.

୪ । ଢାଲ—4. Shield.

୫ । ବର୍ମ—5. Armour.

୬ । ମସଲ୍ଲାଦ୍ୱାରା କଷା ଦୋଇ ପାଲ୍ଟମ ଓ ସ୍ଥାୟୀ କରାଯାଇଥିବା ଚମଡ଼ା—6. Leather.

ଦେ. ବ—ଚରମ (ଦେଖ) Charama (See)

ଚର୍ମ କର୍ ଚର୍ମକାର୍ର କଟ ଚର୍ମ ଚଟାକର ଅଟ୍ଟାଳକରେ ।
ଶା. କୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

ଚର୍ମକ—ସଂ. ବ.—ଚର୍ମକାର (ଦେଖ) (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
Charmaka Charmakāra (See)

ଦେ. ତତ୍.—ଚମରେ ତିଆରି (ବାଜଣା)—
Made of leather or hide.

ଚର୍ମକନ୍ତ-ଜାତ ସେତେ, ସକଳ ବଜାଇବ ଗତେ ।
ରୁଦ୍ର. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ

ଚର୍ମକରୀ—ସଂ ବ.—୧ । ଏକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
Charmakarī 1. A kind of scent.
(ଚର୍ମକସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମାଂସଗ୍ରହଣୀ ଲତା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Name of a creeper.

ଚର୍ମକଷା—ସଂ, ବ—ଛେଳପାଗୁଳିଆ (ଦେଖ) (ତୁଳନୀୟ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Charmakashā Chhelipāguliā (See)

ଚର୍ମକଶା
ଚର୍ମକଷା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚର୍ମକାର—ସଂ. ବ. (ଚର୍ମ + କୃ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମୋଚୀ—
Charmakāra 1. Shoe-maker; tanner; cobbler.

ଚର୍ମକୃତ
ଚର୍ମକାରି } ଅନ୍ୟରୂପ
(ଚର୍ମକାସ୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ମାତ ଅନ୍ତ୍ୟଜ ହିନ୍ଦୁଜାତିବିଶେଷ; ଶିବର ସ୍ୱାମୀ ଔଶନସରେ ଚଣ୍ଡାଳୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭଜାତ—
2. A low untouchable caste amongst Hindus.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ 'ଚମାର' ଶବ୍ଦ ହୋଇଅଛି । କିନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶରେ 'ଚମାର'ମାନେ 'ଚମ' କାମ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଚମାରମାନେ ଭାଲଗଛ କାଟନ୍ତି, ଭାଲଯନ୍ତର ଜନଜ ବନ୍ଧନ୍ତି ଓ ଭାଲପତ୍ରର ଚାଟ ଉଆର କରନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ 'ମୋଚୀ' ଜାତି 'ଚମ' କାମ କରନ୍ତି ଓ ଏମାନେ ଚମାରଙ୍କଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ପୂର୍ବେ ଚମାରମାନେ ଚମଡ଼ା କାମ କରୁଥିଲେ । ପରେ ମୋଚ ଓ ଚମାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାତି ହେଲେ ।]

ଚର୍ମକୀଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚର୍ମ + କୀଳ)—୧ । ଜୁଡୁଡ଼—
Charmakīla 1. A wart or mole on the body.
(ଚର୍ମ୍ମକୀଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅର୍ଶରୋଗ—
2. Piles (a disease

୩ । ବାଘୀରୋଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Bubo.

ଚର୍ମଘଟିକା—ସଂ. ବ. (ଚର୍ମ + ଘଟ୍ ଧାତୁ = ବେଧ କରିବା + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଜୋକ—Leech.
Charmaghaṭikā
(ଚର୍ମ୍ମଘଟ୍ଟକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍ମଚକ୍ଷୁଃ—ସଂ. ବ—ଜୀବର ସାଧାରଣ ଚକ୍ଷୁ (ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁର ବିପରୀତ)—
Charmachakshuḥ The ordinary eye (as opposed to the eye of knowledge).

ଚର୍ମଚଟକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଚର୍ମ + ଚଟ୍ = ଆବରଣ କରିବା + ଅକ, ସାହାର ପକ୍ଷ ଚର୍ମଦ୍ୱାରା ଆବୃତ)—ବାଦୁଡ଼ି—
Charmachaṭaka Bat; flying fox.
(ଚର୍ମ୍ମଚଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗଛରେ ରହନ୍ତି ।]

ଚର୍ମଚଟିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ମ + ଚଟ୍ + ଇକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Charmachaṭikā ଚମଚଟକା; ଚମରଚଟିଆ; ଚେମ୍ପିଣି—The small house bat; Cynopterus Marginatus.
ଚର୍ମ୍ମଚଟ୍ଟିକା
ଚର୍ମଚଟ୍ଟୀ
ଚର୍ମଚଟକା } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଘରେ ଓ ଦେଉଳରେ ରହନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହା ୨ ଟେବୁଲ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ (କ) ୨ ଟେବୁଲ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନଳବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଟେବୁଲ ବର୍ଣ୍ଣବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଏହ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଖୋଜିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଖୋଜିବେ

ଚର୍ମଚତ୍ର—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚର୍ମ+ଚତ୍ର; ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଚର୍ମକୁ ଚତ୍ରବତ୍ରତ କରେ)—୧ । ଶ୍ୱେତ କୁଷ୍ଠରୋଗ—
ଚର୍ମଚତ୍ର, ଚର୍ମଚତ୍ରକ } ଅନ୍ୟରୂପ — 1. Lencoderma; the white disease.

୨ । (ଯାହାର ଚର୍ମ ଚତ୍ରବତ୍ରତ) ଚତ୍ରମୃଗ; ବାହୁଟିଆ—
2 Spotted deer

ଚର୍ମଜ—ସ. ବି. (ଚର୍ମ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Charmaja ୧ । ଲୋମ; ରୋମ—1. Fur.

୨ । ରକ୍ତ—2 Blood.

ଦେ. ବି—୧ । ମୃଦଙ୍ଗ; ଡମ୍ଫ ଆଦ ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ—
2 Hide-bound instruments; drums.

ଅବଦ ନାନା ବାଦ୍ୟ ଜାଣ,
ଚର୍ମଜ ଆଦ ସେତେ ପୂଣ— ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତିଗୀତା ।

୨ । ରୋମ; ଲୋମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Down of the blood.

୩ । ରକ୍ତ; ଲହୁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Blood

ସ. ବିଣ—୧ । ଚର୍ମରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
1. Born of the skin.
(ଯଥା—ଚର୍ମଜ ରୋଗ, ଚର୍ମଜ କାଠ ।)

୨ । ଚର୍ମନିର୍ମିତ—2 Made of leather or hide.

ଚର୍ମଣ୍ୱତୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ମନ୍+ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ)—୧ । ଉତ୍ତରତ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ବୁନ୍ଦେଲଖଣ୍ଡ ଅନ୍ତର୍ଗତ 'ଚମ୍ବଲ' ନଦୀ; ହନୁମାନଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ—
Charmaṇbatī (N. W provinces of India); a sacred river of the Hindus
(ଚର୍ମଣ୍ୱତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍ମଣ୍ୱତୀ ନଦୀରେ ଦେଢ ଚର୍ମ ଯୋଇ
ଯେ ଅଛ ଭାବୀ ପର ଭବ୍ୟକର୍ତ୍ତା ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ମଧ୍ୟଭାରତର ବର୍ଣ୍ଣନ ପଢିବାରୁ ବାହାର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ମୁଖ ହୋଇ ଯମୁନାରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଶିପ୍ରା ନଦୀ ଏହାର ଗୋଟିଏ ଶାଖା ।

ପୂର୍ବକାଳରେ ରନ୍ତିଦେବ ଅସଂଖ୍ୟ ପଶୁ ବଧ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନ କରାଇଥିଲେ । ଏହି ନଦୀର ପଶୁମାନଙ୍କ ରକ୍ତ ସ୍ରୋତରୁ ଏ ନଦୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବା କଥା ପୁରାଣରେ ଉକ୍ତ ଅଛି ।]

୨ । କଦଳୀ ଗଛ—2. Plantain tree.

ଚର୍ମତରଙ୍ଗ—ସ. ବ. (ଜରା ବା ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର)—
Charmataraṅga ୧ । ଶିଥିଳ ଚର୍ମ; ବଳପଡିଲା ଚର୍ମ—
(ଚର୍ମତରଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Hanging skin of an old or sick person.

୨ । ପଲତ ଚର୍ମର ବଳ—Folds or flaps of hanging skin of an old or sick person.

୩ । ସ୍ଥୂଳକାୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପେଟର ମେରୁ ଓଦ୍ଦୋଳିଥିବା ପୁଟୀ—
3. Folds of skin bulging out of the belly of a fat person

ଚର୍ମଦଣ୍ଡ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚର୍ମ+ଦଣ୍ଡ)—ଚମଡ଼ାର ଗୃରୁକ—
Charmadaṇḍa Whip made of strings and leather; leathern whip.
ଚର୍ମନାଳିକା, ଚର୍ମନାସିକା, ଚର୍ମଦଣ୍ଡ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚର୍ମଦଳ—ସ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଷ୍ଠବିଶେଷ—Impetigo; a kind of skin disease.
Charmadaḷa
(ଚର୍ମଦଳ – ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍ମଦୂଷିକା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚର୍ମ+ଦୂଷିକା)—
Charmadūshikā ଦଦ୍ରୁ ରୋଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ଚର୍ମଦୂଷିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Ringworm.

ଚର୍ମଦ୍ରୁମ—ସ. ବ—ଭୂର୍ଜ ପତ୍ରର ଗଛ (ଯାହାର ପାତଳା ଖୋଲ କାଗଜରୂପେ ଲେଖିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାରେ)—
Charmadruma A variety of the birch tree whose thin bark was used for paper; Betula Bhurja.
(ଚର୍ମଦ୍ରୁମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍ମନୟନ—ଦେ. ବ—ସ୍ଥୂଳ ଚକ୍ଷୁ—
Charmanayana The ordinary eye.

କେତେକାଳ ବସି କେତେ ଦିନ ଛଳୁ
ଦେଖିଲୁଁ ଚର୍ମ ନୟନେ । ପ୍ରାତଃ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଚର୍ମପତ୍ରା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ମ+ପତ୍ର+ଅର୍ଥାର୍ଥେ ଆ; ଚର୍ମପତ୍ର ପକ୍ଷ=ପକ୍ଷ ଯାହାର)—ବାଦୁଡ଼ି; ଚେମ୍ପିଣୀ—The bat.
Charmapatrā
ଚର୍ମପତ୍ରା, ଚର୍ମପତ୍ରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚର୍ମପାଦୁକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମ. ପ. ଲୋ; ଚର୍ମ+ପାଦୁକା)
Charmapādukā ଉପାନତ୍; ଜୋତା—
(ଚର୍ମପାଦୁକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Shoes (made of leather).

ଚର୍ମପୀଡ଼କା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ମ+ପୀଡ଼ ଧାତୁ+ଇକ+ଆ)—
Charmapīrḍikā ୧ । ଏକପ୍ରକାର ମସୂରିକା ବା ବସନ୍ତ ରୋଗ—
(ଚର୍ମପୀଡ଼କା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A kind of small pox.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ରୋଗୀର ଗଳା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ ଓ ଗୁଲାଏ ଓ ବ୍ୟାକୁଳତା ହୁଏ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଦେହରେ ଛର ଛର ହୋଇ ଫଳବା କୁଣ୍ଡିଆ—
2 Small pimples or eruptions on the body.

୩ । ମିଳମିଳା—3. Measles.

ଚର୍ମପୁଟ—ସ. ବ. (ଚର୍ମ+ପୁଟ)—ତେଲ ଘିଅ ଆଦ ରଖିବା ନମନ୍ତେ
Charmaputa ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚମଡ଼ାର କୁମ୍ଭା ବା କୋଡ—
ଚର୍ମପୁଟ, ଚର୍ମପୁଟକ } ଅନ୍ୟରୂପ Big leathern jars (for storing oil, ghee etc).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍ଗ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ଯ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଖ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଚର୍ମପୁଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ଷ. ଚର୍ମପୁଟିକା)—ଚମଡ଼ାର
Charmapurḍā Leather bag.

ସାଧା ଚର୍ମପୁଡ଼ା ସ୍ୱରୂପ ନଷ୍ଟ ହୋଇ
ଚାଟାରେ ସ୍ପଞ୍ଜ ପରି ହୋଇଥିବା ଦାତ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

ଚର୍ମପ୍ରଭେଦିକା—ଷ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଚର୍ମ+ପ୍ର+ଭିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ.
Charmaprabhedikā ଆ)—ମନୁଷ୍ୟର ଶସ୍ତ୍ର ଫୁଟାଇବାର
(ଚର୍ମପ୍ରଭେଦିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚିକତ୍ସାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—Lancet; a surgical instrument for piercing the skin.

ଚର୍ମପ୍ରସେବକ—ଷ. ତ. ପୁଂ. (ଚର୍ମ+ପ୍ର+ସିବ ଧାତୁ=ସେଇଁବା+
Charmaprasebaka କର୍ମ. ଅକ)—୧ । ନଆଁରୁ ବାୟୁଦ୍ୱାର
(ଚର୍ମପ୍ରସେବକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ କମାର-
(ଚର୍ମପ୍ରସେବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ; ମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ର, ଭାତ୍ତି, ଉସ୍ତା—
1. Leathern bellows.

୨ । ଉସ୍ତି; ଜଳ ଢେଲାଦି ବୋହିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ଚମଡ଼ାର ମୁଣି—2. Leathern bag or pouch for carrying water and oil; Vistee

ଚର୍ମବତୀ—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ମ+ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Charmabatī ଚର୍ମବ୍ରତୀ (ଦେଖ)
(ଚର୍ମବତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Charmaṇbatī (See)

ଚର୍ମବାସ—ସଂ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚର୍ମ+ବାସ)—
Charmabāsa ବ୍ୟାଘ୍ର ଓ ମୃଗଚର୍ମ ପିନ୍ଧିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Wearing skin (of tiger and deer).

ଶ୍ଲୋକ ଉହିଁରେ ଅଛ ସହସ୍ର ଦ୍ୱାଦଶ
କହିଅଛନ୍ତି ଚର୍ମବାସ ବେଦବ୍ୟାସ । । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

ଚର୍ମମସୂରିକା—ଷ. ବ.—ଚର୍ମପୀଡ଼ିକା (ଦେଖ)
Charma masūrikā Charmapīrḍikā (See)

ଚର୍ମାରୁ ଷ. ତ. (ଚର୍ମ+ରୁ ଧାତୁ=ରବ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୟପ୍)—
Charmāru ଚର୍ମକାର; ମୋଚ —
(ଚର୍ମାରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Cobbler; shoe-maker.

ଚର୍ମରୋଗ—ଷ. ବ. (ମ. ତ. ଲୋ; ଚର୍ମ+ରୋଗ)—ଚର୍ମକୁ ଆକ୍ରମଣ
Charmaroga କରିବା ରୋଗ; (କାନ୍ଥୁ; କୁଣ୍ଡିଆ; ଜାହୁ ପ୍ରଭୃତି—
(ଚର୍ମରୋଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) Skin disease.

ଚର୍ମହନ୍ତ୍ରୀ—ଷ. ବ.—(ଚର୍ମ+ହନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Charmahantrī ହାଲିମ (ଦେଖ)
(ଚର୍ମହନ୍ତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Hālima (See)

ଚର୍ମାଖ୍ୟ—ଷ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଚର୍ମ+ଆଖ୍ୟା)—କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଷ୍ଠରୋଗ (ଏଥିରେ)
Charmākhya ଦେହର ଚମଡ଼ା ଠାଣୁଆ ହୋଇଯାଏ)—
(ଚର୍ମାଖ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of skin disease; Scleroderma (accompanied by rigidity and hardness of the skin.)

ଚର୍ମାତ—ଷ. ବ.—ସ୍ପଞ୍ଚ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଅସ୍ତ୍ରଚିକତ୍ସାର୍ଥେ ବ୍ୟବହୃତ
Charmāta ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—An ancient surgical instrument

ଚର୍ମାନୁରଞ୍ଜକ—ଷ. ତତ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍; ଚର୍ମ+ଅନୁରଞ୍ଜକ)—ଯେ
Charmānurañjaka ଚମଡ଼ାକୁ ରଙ୍ଗାଏ ବା କଷେ—
(ଚର୍ମାନୁରଞ୍ଜକ—ଅନ୍ୟରୂପ) A tanner; a person who dyes leather.

ଚର୍ମାନୁରଞ୍ଜନ—ଷ. ବ. (ଚର୍ମ+ଅନୁରଞ୍ଜନ)—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍;)
Charmānurañjana ଚମଡ଼ା କଷିବା ବା ରଙ୍ଗେଇବା —
(ଚର୍ମାନୁରଞ୍ଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Tanning.

୨ । (ବହୁ.ସ୍ତ୍ରୀ.ହି) ହଳଦୁଲ—2. Yellow orpiment.

ଚର୍ମାର—ଷ. ବ. (ଚର୍ମ+ରୁ ଧାତୁ=ରବ କରିବା+ଅ)—ମୋଚ—
Charmāra Cobbler.
(ଚର୍ମାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍ମିକ—ଷ. ତତ. (ଚର୍ମ+ଇକ; ଯେ ଚର୍ମନିର୍ମିତ ଫଳକ ଧାରଣ କରି
Charmika ଯୁଦ୍ଧ କରେ)—ଢାଲ ଧରିଥିବା(ଯୋଦ୍ଧା); ଢାଲଧାରୀ--
(ଚର୍ମିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Fighting with or carrying a leathern shield.

ଷ. ବ.—୧ । ଢାଲ ଧରି ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଯୋଦ୍ଧା—
1. A warrier who fights with a shield in his hand.

୨ । (ଚର୍ମ+କ) ଭୂର୍ଜପତ୍ର (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
2. The leaf of Birch.

୩ । ପାର୍ଚ୍ମେଣ୍ଟ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—3 Parchment.

ଚର୍ମିକା—ଷ. ବ. (ଚର୍ମକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଭୂର୍ଜପତ୍ର—1. The
Charmikā paperlike bark of the birch tree.
(ଚର୍ମିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚମଡ଼ାଭଳି ନିର୍ମିତ କାଗଜ—
2. Parchment.

ଚର୍ମୀ—ଷ. ବତ. (ଚର୍ମ=ଢାଲ+ଅର୍ଥ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍)—
Charmī ଚର୍ମିକ (ଦେଖ)
(ଚର୍ମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Charmika (See)

ଷ. ବ.—ଚର୍ମକ ୧ (ଦେଖ)
Charmaka 1. (See)

ଚର୍ଯ୍ୟ—ଷ. ବତ. ତ୍ରି. (ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଆଚରଣ ଦେବାର
Charjya ଯୋଗ୍ୟ; ଆଚରଣୀୟ; କରଣୀୟ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—
(ଚର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Proper or fit to be practised; incumbent.

ଚର୍ଯ୍ୟା—ଷ. ବ. (ଚର ଧାତୁ+ଭାବ. ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଆଚରଣ—
Charjyā 1. Conduct; rules of conduct.
(ଯଥା—ଦ୍ୱନଚର୍ଯ୍ୟା; ଋତୁଚର୍ଯ୍ୟା ।)

୨ । ଗତି—2. Movement; motion.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । 'ଅଇଏବ' ନ ଦେ ୬ ଚଉଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଁତର ବଙ୍ଗଦେ ୬ ଦେ ୬ ଚଉଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୩ । ପାଳନ—3. Bringing up; practising; observance.

(ଯଥା—ବ୍ରତଚର୍ଯ୍ୟା ।)

୪ । ରକ୍ଷା—4. Protecting.

୫ । ସେବା—5. Serving; tending; looking after.

(ଯଥା—ଅଗ୍ନିଶୁଶ୍ରୂଷା ।)

୬ । ଆହାର; ଭୋଜନ—6. Eating.

୭ । ଚରିତ୍ର—7. Character.

୮ । ବିଧି ବା ଆଚାର ପାଳନ—

8. Observance of rules and customs.

୯ । ବ୍ରତ ବା ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ କରଣ—

9. Parctice of religious austerities.

୧୦ । ବୃତ୍ତି; ଜୀବିକା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

10 Profession.

ଚର୍ଷଣି —ସଂ ବି. (ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଷଣି)—୧ । (ପୁଂ) ମନୁଷ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Man.

୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) କୁଲଟା ସ୍ତ୍ରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. An adulteress.

ଚର୍ଷଣୀ—ସଂ. ବି—ମନୁଷ୍ୟଜାତି; ମାନବଜାତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Charshaṇī — The human kind.

ଚଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଗତି କରିବା -

Chal (root) — To move.

ଚଲ୍—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଚଳତ, ହିନ୍ଦିରୁ ଅନୁକୃତ)—୧ । ଗତ; ଗଲି ଯାଇଥିବା—1. Gone; departed.

ଚଲ ୨ । ପଳାୟିତ—2. Run away.

(ଯଥା—ସେ ଏହା କହି ଚଲ୍ ।)

ଦେ. ବି—ପଳାୟନ—Running away.

(ଯଥା—ସେ ଯାଂ କହି ଚଲ୍ ଦେଲା ।)

ଦେ. ଅ. (ଭୁଲ. (ହି) କ୍ରି. ଚଲ୍=ଗଲି ଯାଅ)—

୧ । ଗଲ୍; ଗଲିଯା—

1. (Interjection) Get off; be gone !

୨ । ଅଗ୍ରସର ହୁଅ—2. Proceed; go on.

ଚଲ୍‌କରିବା—ଦେ, କ୍ରି. (ଭୁଲ.ହି. ଚଲ୍‌ଦେନା)—ଚାଲୁ କରିବା, ଗଲିଯିବା-

Chalkaribā — To go away; to depart.

ଚଲ୍‌ଦେବା
ଚଲ୍‌ବଢେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚଲ୍‌ତି – ଦେ. ବିଣ ଓ ବି—ଚଳତି (ଦେଖ)

Chalti — Chalati (See)

ଚଲ୍‌ଧା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଝିଙ୍ଗୁଡ଼ି—

Chaldhā — A wicker work-tray.

ଚଲ୍‌ଫେର୍—ଗ୍ରାଦେ, (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ଚଲାବୁଲା; ଗୁଲବୁଲ—

Chalpher — Walking.

ଚଲ୍‌ବା—ଗ୍ର ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ଚଳ ଧାତୁ. ହି. ଚଲ୍‌ନା)—

Chalbā ୧ । ଚଳିବା; ଗତି କରିବା—1. To move.

୨ । ଭ୍ରମଣ କରିବା—2. To walk.

ଚଲ୍‌ଭାଇଛୁଟ୍ଟି—ଦେ. ଅ. (ହିନ୍ଦୀରୁ ଅନୁକୃତ ଭୁଲ. ହି. ଚଲଭାଇଛୁଟ୍ଟି, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁଲରେ ଯାଉ ! ଆମର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା, ଆମେ ଶୀଘ୍ର ଯାଇଲୁଁ)—

Chalbhāichhuṭṭi

୧ । କୃତକର୍ମା; ଅପଣାଠାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ହୁଏ—

1. Set free after one's work is finished.

୨ । ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ— 2. Freed from a liability.

(ଯଥା—ମୋ ଉପରେ ଯାହା ଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା, ଏଥରକ ମୁଁ 'ଚଲ୍‌ଭାଇଛୁଟ୍ଟି ।)

ଚଲ—ଫ ବିଣ. ପୁଂ. (ଚଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Chala (ଚଲା – ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚଳତା
ଚଳହ } ବି.

୧ । ଗମନଶୀଳ; ଗତିବିଶିଷ୍ଟ; ଜଙ্গମ—

1. Moving.

୨ । ଜୀବନ୍ତ; ପ୍ରାଣୀ—

2. Living; animate.

୩ । ଆଚରିତ—3. Observed; practised.

୪ । ଅସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ—

4. Unsteady; fickle; wavering.

୫ । କମ୍ପିତ—5. Trembling; tremulous.

୬ । ଦୋହଲୁଥିବା; ହଲୁଥିବା—

6. Moving to and fro; shaking

୭ । ପଳାୟିତ; ପଳାତକ—7 Fugitive.

୮ । ବ୍ୟବହୃତ—8. In use.

ଫ ବି—୧ । (+ଗୁଣ. ଅ) ଗୁଞ୍ଜଲ୍ୟ; ଅସ୍ଥିରତା—

1. Unsteadiness; fickleness.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ବାୟୁରୋଗ; ବାୟୁଜନିତ ରୋଗ—

2. Wind disease; disorder or disorganisation of the system due to wind

[ଦ୍ର—ରକା, ପେଟଫମ୍ପା ଓ ବାୟୁ ଅଡ଼ିବା ଇତ୍ୟାଦି ବାୟୁ ରୋଗ ।]

୩ । (ଅସ୍ଥିବିଜ୍ଞାନ) ଶରୀରର ଯେଉଁ ଅସ୍ଥିସନ୍ଧି ସ୍ଥିର ନୁହେଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଇତସ୍ତତଃ ହଲେ (ଯଥା — ଆଣ୍ଠୁର ଚକଡ଼ି)—3. Moveable bone joints of the body; a complete joint in the human body.

୪ । ପାରଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Mercury.

୫ । ଶିବ; ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Śiba.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଜ୍ଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଜ	ଙ୍ଗ

୬ । ବିଷ୍ଣୁ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Bishnu.

୭ । (+ ଭ୍ରୁବ. ଅ) କମ୍ପନ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Shaking; tremour; vibration.

୮ । ଦୋଷ; ତ୍ରୁଟି (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. Defect; flaw.

୯ । ଭୁଲ; ଭ୍ରାନ୍ତି (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Mistake.

୧୦ । ଛଳ; କପଟ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Deception.

୧୧ । ନୃତ୍ୟର ଚେଷ୍ଟାବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ଦାଢ ଠାରି କାହାକୁ ପାଖକୁ ଆସିବାକୁ ଇସାରା ଦିଆଯାଏ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)-
11. Beckoning with the hand during dancing.

୧୨ । ନୃତ୍ୟକାଳରେ ଶୋକ, ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଚିନ୍ତା ଓ ପରିଶ୍ରମସୂଚକ ଗଭୀର ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. Deep sighing indicating grief; anxiety and exertion during dancing.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ସୁପରିଚାଳିତ—1. Well conducted.
(ଯଥା—ତାହାଙ୍କର ଚଳପଣ ।)

୨ । ସଚଳ; ସାସାରିକ ସମୃଦ୍ଧଯୁକ୍ତ—2. Prosperous.

ଦେ. ବି—୧ । ରାଗ; କ୍ରୋଧ; ବିରକ୍ତି—
1. Anger; displeasure.

୨ । ଆଳସ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ବିରକ୍ତିବୋଧ—
2. Feeling of ennui.
(ଯଥା—ବସି ବସି ମୋତେ ଚଳ ମାଡ଼ିଲାଣି ।)

୩ । (ସଂ. ଚଲ୍ଲ) ଗୋଟିଏ ହାତର ପରିସ୍ଫୀତ କରିଲେ ବା ପୁଟ ମଧ୍ୟରେ ଯେତେ ପାଣି ସମାଇ ପାରେ; ପୋଷ—
3. Quantity of water which can be contained in the hollowed palm of one hand; handful.

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦେଲି ଉଡ଼ି ମୃତ୍ୟୁସଣ୍ଡୀବଳ
ପାଉଁଶରେ ଦିଅଦେଲ ଚଳେ ପାଣି ଘେନ—ଦେଇ ଚପଳବଂଶଜ ।

[ଦ୍ର—ଏକ ହାତର ସଂପୁଟୀକୃତ କରିଲେରେ ଯେତେ ବସ୍ତୁ ସମାଏ ତାକୁ ବା ତହିଁର ପରିମାଣକୁ ପୋଷ ବୋଲିଯାଏ । ଯଥା—ପୋଷେ ପାଣି, ପୋଷେ ଗୁଡ଼ାଳ । ତରଳ ଓ ଘନ ଜିନିଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ 'ପୋଷ' ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ 'ଚଳ' କେବଳ ତରଳ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ଯଥା—ଚଳେ ପାଣି । ପୋଷେ ପାଣି ଅପେକ୍ଷା ଚଳେ ପାଣି ପରିମାଣରେ ଅଳ୍ପ । ସଂପୁଟୀକୃତ କରିଲାଦ୍ୱୟରେ ସମାଇବା ବସ୍ତୁକୁ ବା ତହିଁର ପରିମାଣକୁ ଅଞ୍ଜଳି (ସଂ. ଅଞ୍ଜଳି) ବୋଲିଯାଏ । ଅଞ୍ଜଳିଏ ପାଣି ଅପେକ୍ଷା ପୋଷେ ପାଣି ଅଳ୍ପ ଓ ପୋଷେ ପାଣି ଅପେକ୍ଷା ଚଳେ ପାଣି ଅଳ୍ପ ।]

୪ । ସାସାରିକ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ୟତା; ସଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥା; ପ୍ରଚୁରର ବୈଷୟିକ ଅବସ୍ଥା—4. A householder's worldly prosperity or plenty; the state of being well-to-do.

ଚଲଉ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଚଲନ)—୧ । ଯାନଆଦିର ଗତିର ବେଗ—
Chalau 1. Velocity of a conveyance.
(ଯଥା—ଏ ରେଲଗାଡ଼ିର ଚଲଉ ପଛାକେ ୫୦ ମାଇଲ ।)

ଚଳନ ୨ । ଗତିର ଭଙ୍ଗି ବା ପ୍ରକାର; ଗତି—
ଚାଲ 2. Mode or manner of motion.

୩ । ଗତି—3. Motion.
(ଯଥା—ଏ ହାଲୁକା ସବାସ୍ ଖଣ୍ଡକର ଚଲଉ ଭଲ ଅଟେ ।)

ଚଲଚ୍ଚର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଲ+କର୍ଣ୍ଣ)—ଯେ ସବୁବେଳେ କାନ
Chalakarṇṇa ଦୁଲାଉଥାଏ—Moving the ears.

ସଂ. ବି—୧ । ପୃଥିବୀଠାରୁ ଗ୍ରହର ସ୍ୱାଭାବିକ ଅନ୍ତର (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. The natural distance between the earth and planet.

୨ । ହାତୀ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର) —2. Elephant.

ଚଲକା—ଦେ. ବି—ହସ୍ତକୋଷ; ପାତ୍ରୀକୃତ ଗୋଟିଏ କରତଳ
Chalakā (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—Cuplike position of the palm of one hand.

ଚଲକାଚଳ—ଦେ. ଅ—ଏକଚଳ (ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ) ପରେ ଅନ୍ୟ ଏକ
Chalakāchala ଚଳ; ଅନେକ ପୋଷ; ପୋଷକୁପୋଷ (ଜଳୀୟ
(ଚଳକୁଚଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଦାର୍ଥ)—Many or successive handfuls (of liquid).
(ଯଥା—ଚଲକାଚଳ ପାଣି ତା ମୁଣ୍ଡକୁ ମାରିବାରୁ ତାର ସଜ୍ଞାଲାଭ ହେଲା ।)

ଚଳକେତୁ—ସଂ. ବହୁ (କର୍ମଧା; ଚଳ+କେତୁ) ଧୂମକେତୁବିଶେଷ—
Chalaketu Name of a comet.

[ଦ୍ର—ଏହା ପଶ୍ଚିମ ଆକାଶରେ ଉଦୟ ହୁଏ । ଏହାର ମୁଣ୍ଡ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଓ ପୁଚ୍ଛ ଉତ୍ତରକୁ ଥାଏ । ଏହା ଉଦୟ ହୋଇ କ୍ରମଶଃ ଉତ୍ତର ଆଡ଼କୁ ଗତି କରି ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ ବା ଅରଜଦ୍ ନକ୍ଷତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଗ୍ରସର ହୁଏ ଓ ହଠାତ୍ ଆକାଶ ମଧ୍ୟରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଏହାର ଉଦୟ ହେବାର ୧୦ମାସଠାରୁ ୧୮ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଦେଶରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷାଦି ବିପତ୍ପାତ ହୁଏ—
(ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଚଲଚଞ୍ଚୁ—ସଂ. ବହୁ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଲ + ଚଞ୍ଚୁ) —ରକୋରପକ୍ଷୀ—
Chalachañchu The red legged Himalayan Partridge (which always moves its beak).

ଚଳଚତ୍ତ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଳ + ଚତ୍ତ) —
Chalachitta ୧ । ଯାହାର ମତିର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ; ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟଯୁକ୍ତ;
(ଚଳଚତ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଚପଳଚତ୍ତ—1. Fickle-minded.
ଚଳଚତ୍ତିଆ } ବି. ୨ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚତ୍ତ— 2. Of unsteady
ଚଳଚତ୍ତୁଆ } mind; of movable temper.

୩ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ; ବ୍ୟାକୁଳ —
3. Anxious; agitated; perturbed.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଖରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଈ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଚଲଚ୍ଛକ୍ତି—ସଂ. ବ (ଚଲତ୍=ଚଲୁଥିବା + ଶକ୍ତି) —ଚଲବାର କ୍ଷମତା; ଗତିଶକ୍ତି; ଗୁଲି ବୁଲି ଯାଇବାର କ୍ଷମତା—
Chalachchhakti Power of motion; power of walking; walking strength.

(ଯଥା—ସେ ଗୁରୁମାସ ହେଲା ରୋଗ ଭୋଗି ବର୍ତ୍ତମାନ ଚଲଚ୍ଛକ୍ତି-ରହିତ ହୋଇଛି ।)

ଚଲଜାତି—ଦେ. ବ—ଘାଣ୍ଟିଛୁଆଁ ହିନ୍ଦୁଜାତି, ଯେଉଁ ଜାତିସ୍ପୃ ଲୋକଙ୍କ ହସ୍ତସ୍ପୃ ଜଳକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କ୍ଷତ୍ରିସ୍ପାଦ ଉଚ୍ଚଜାତିସ୍ପୃ ହିନ୍ଦୁମାନେ ପିଇ ପାରନ୍ତେ—
Chalajāti Touchable caste; a caste from whose hands Hindus of high caste can drink water.

ଚଲଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚଲନ)—୧ । ଚଳବାର ପ୍ରଥା—
Chalaṇa 1. Usage; custom.
ଚଳନ ୨ । ଆଚରଣ—2. Conduct.
ଚଲନ ୩ । ବ୍ୟବହାର—3. The state of being vogue or use.
୪ । ସାମାଜିକ ଆଦାନପ୍ରଦାନ ବା ସମ୍ପର୍କ—
4. Social connection; social intercourse.

[ଦ୍ର—ଗୁଲି ଶବ୍ଦ ପରେ ଏ ଶବ୍ଦ ସଦୃଶରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା— ଗୁଲିଚଲଣ ।]

ଚଲଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ସଂ. ଚଲନ)—ଚଲଣ (ଦେଖ)—
Chalaṇa Chalaṇa (See)

ଚଲଣା—ଦେ. ବ—୧। (ସଂ. ଚଲନ)—ଚଲଣ (ଦେଖ)—
Chalaṇā 1. Chalaṇa (See)
୨ । (ସଂ. ଦୋଲାଖ—ଦ୍ରବୈକସ୍ଥ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) ଏକ ପ୍ରକାର ନିକୃଷ୍ଟ ଲଘୁ ଜାତିସ୍ପୃ ଫଳ; ଉରୁଦ୍ଭଳବିଶେଷ—
2. A kind of inferior gourd.

ଚଲଣା ରୋଟକୁ ମୁଣ୍ଡ କାଟ ଶୀଘ୍ର—ଉଗ ।

ଚାଲତା ୩ । ଏକପ୍ରକାର ଖଟା ଫଳ; ଚଲତା—
ଚଲଣା 3. A kind of acid fruit (Howells.)
୪ । ଏକପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ର; ଏକପ୍ରକାର କାନ୍ଥ ବା ଲେଇଟ—(ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
4. A kind of under wear or strip of cloth worn under the dress round the private parts.

ଦୁଇ ଚଲଣାରେ ପିନ୍ଧ ଦୋଇରେ କାନ୍ଥରୁଣ—କୃଷ୍ଣହରି. ମହ ବରତ. ବଘଃ ।

ଚଲଣି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ସଂ. ଚଲନ)—୧ । ବ୍ୟବହାର—
Chalaṇi 1. Practice.
ଚଳନ ୨ । ଦେଶାଚାର—2. Usage of a country; custom.
ଚଲନ ୩ । ଦେଶରେ ମୁଦ୍ରାରୂପେ ବ୍ୟବହାର—3. Currency.
୪ । ଅଭ୍ୟାସ—4. Habit.
୫ । ଆଚରଣ; ବ୍ୟବହାର—5. Behaviour; conduct.
୬ । ଚଳବାର ପ୍ଦ୍ଧତି—6. Mode of life.

ଦେ. ବଣ—୧ । ପ୍ରଚଳିତ—1. In use; customary.
୨ । ମୁଦ୍ରାରୂପେ ପ୍ରଚଳିତ—2. Current (coin).

ଚଲଣି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଚଲଣି (ଦେଖ)—
Chalaṇi Chalaṇi (See)

ଚଲତ୍—ସଂ. ବଣ (ଚଲନ୍=ଚଳୁଥିବା, ଚଳ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍ (ଶତୃ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ଚଞ୍ଚଳ; ଚପଳ—
Chalat 1. Unsteady.
୨ । ଜଙ୍ଗମ; ଗମନଶୀଳ; ଚଳୁଥିବା; ଚଳନ୍ତ—
2. Moving; movable.
୩ । ଦେଶରେ ବ୍ୟବହୃତ; ପ୍ରଚଳିତ: ଚଳନ୍ତି—
3. Current; in use; in vogue.

(ଯଥା—ଅମୁକ ଶବ୍ଦକୁ ଭୁମଅଡ଼େ ଚଳତ୍ କଥାରେ ବ କାମରେ ଆଣନ୍ତି ?)

୪ । ଧାବମାନ—4. Running.
୫ । କମ୍ପମାନ—5. Trembling.
୬ । କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳିବା ଉପଯୋଗୀ (ଅବସ୍ଥା)—
6. (condition) Fit or proper for the doing of a work; passable; tolerable.
୭ । ସଚ୍ଛଳ; ଫସାର ଚଳତା ଭଳ ସକ୍ଷମ (ବୈଷୟିକ ଅବସ୍ଥା)—
7. Well-to-do worldly circumstance).

ଚଲତା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଚତ୍ରଳା, ଗୁତ୍ରଳା=ଉମ୍ବୁଳ)—ଅମ୍ଳକଷାସ୍ପୃବିଶିଷ୍ଟ ଫଳ; ଚଲ୍ତ (ଦେଖ)—
Chalatā A kind of sour fruit; Ou (See)
ଚାଲତା
(ଚଲତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଲତି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ ଚଲତ୍; ସ୍ତ୍ରୀ ଚଲତ୍ତା)—
Chalati ୧ । ପ୍ରଚଳିତ; ଚଳନ୍ତି—1. Current; in vogue.
ଚଳତି ୨ । ବ୍ୟବହୃତ—2. In use.
ଚଲତା, ଚଲତୀ ୩ । ଗତ୍ୟତ୍ମିକ—3. Moving.
(ଚଲ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ—୧ । ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଭୋଜି, ଶବବହନ ଓ ଖାଦ୍ୟଭୋଜନାଦି ସମ୍ପର୍କ—
] Social intercommunication (in the matter of dining, marriage, carrying dead-body etc).
୨ । ବ୍ୟବହାର; ପ୍ରଚଳନ—2 Use.

ଚଲଦଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଲତ୍ + ଅଙ୍ଗ)—
Chaladaṅga ଯାହାର ଅଙ୍ଗ ଚଞ୍ଚଳ ବା ଅସ୍ଥିର; ଏକ ପ୍ରକାର ମତ୍ସ (ହି. ଝୀଙ୍ଗା) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ତେଙ୍ଗ ମାଛ—
A kind of fresh-water-fish.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟଁ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

ଚଳଦଳ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଳ+ଦଳ; ଯାହାର ପତ୍ର ସର୍ବଦା ପବନରେ ଥରୁଥାଏ)— ଅଶ୍ୱତ୍ଥଗଛ; ଓସୁଗଛ— The Peepal tree; the holy fig; Ficus Religiosa.

ଚଳନ Cha|lana ସଂ. ବି. (ଚଲ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
ଚଲନ୍ ୧ । ଗତି; ଭ୍ରମଣ; ଗମନ—1. Walking; going; roaming; wandering.
ଚଳନ୍ ୨ । ଗତି—2. Motion; movement.
୩ । ଦୋହଲିବା—3. Waving.
୪ । ଦଳିବା; କମ୍ପନ—4. Trembling; shaking.
୫ । ଚଲିବାର ଢଙ୍ଗ—5. Gait.
୬ । ଢଙ୍ଗ; ଅଚ୍ଛର; ବ୍ୟବହାର—
6. Usage, custom; practice.
୭ । ଅଭ୍ୟାସ; ଚାଲି; ଧରଣ—
7. Habit; manner; mode; ways; style.
୮ । ଅନୁଷ୍ଠାନ—8. Institution.
୯ । (+କରଣ. ଅନ) ଚରଣ; ପାଦ; ଗୋଡ଼—
9. Leg; foot.
୧୦ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ହରିଣ—11. Deer.
୧୧ । (ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଗ୍ରହାଦିର ସଞ୍ଚାର; ଏକ ରାଶିରୁ ଅନ୍ୟ ରାଶିକୁ ଗମନ—11. (astronomy) The movement of a planet from one sign to another.

(ଯଥା— ଶନିଚଳନ ।)

୧୨ । ଦେଶରେ ବା ସମାଜରେ ବ୍ୟବହାର—
12. Currency; vogue.
୧୩ । ବ୍ୟବହାର—13. Use.
୧୪ । (ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଦିନ ଓ ରାତ୍ର ସମାନ ଥିବା ସମୟରେ ଜାନ୍ତ୍ରିପାତ ବା ବସନ୍ତବତ୍ତର ଗତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
14. (Astronomy) Equinoxial motion; the apparent motion of the sun during the vernal and autumnal Equinox.
୧୫ । ହାତି ବନ୍ଧାଯିବା ଦଉଡ଼ି—
15. The rope for tying an elephant (M.W)
୧୬ । (ସମାସରେ) କୌଣସି ମାର୍ଗରୁ ବ୍ୟତ; ବଚଳନ—
16. (in compound) Turning off from.

ବିଣ. ସଂ—୧ । ଗତିଶୀଳ—1. Moving.
୨ । କମ୍ପଯୁକ୍ତ—2. Trembling; shivering.

ଦେ. ବି—୧ । ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଥିବା ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କ—
1. Mutual social connection or intermixture or intercourse.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜରେ ଚଳିବା ଅବସ୍ଥା—
2. The state of a person being a member of the society.

ଚଳନକ—ସଂ. ବି (ଚଳ ଧାତୁ+ଅନ+କ)—ନର୍ତ୍ତକୀମାନେ ପିନ୍ଧିବା Cha|lanaka ଫତେଇ; କାଞ୍ଚଳା—A short petty coat worn by dancing girls (M. W.)

ଚଳନକଳନ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚଳନ+କଳନ)—ଜ୍ୟୋତିଷରେ Cha|lanakala|na ଯେଉଁ ଗଣନାଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀର ଗତିର ତାରତମ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଦିନ ରାତି ବଢ଼ିବା ଓ କମିବାର ହିସାବ କରିଯାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— Astronomical calculation by which the gradual lengthening and shortening of the day and night are calculated according to difference in the motion of the Earth.

ଚଳନକ୍ଷମ—ସଂ. ତତ୍ପୁ. ସଂ.—(ଚଳନ+କ୍ଷମ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଚାଲି Cha|lanakshama ବୁଲିବାକୁ ସମର୍ଥ— (ଚଳନକ୍ଷମା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Able to walk or move about.
୨ । ଚଳନସହ (ଦେଖ)
2. Cha|lanasahi (See)

ଚଳନକ୍ଷମତା—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚଳନ+କ୍ଷମତା)—ଚାଲିବାର ଶକ୍ତି ବା Cha|lanakshamatā ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଚଲଚ୍ଛକ୍ତି— Strength or ability to move about.

ଚଳନଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ.—ଗତିବିଶିଷ୍ଟ; ଗତିଶୀଳ— Cha|lanasī|la Having motion; moving.

ଚଳନସହ—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ଚଳନ ଓ ସହ ଧାତୁ)— Cha|lanasahi ୧ । କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳିବାର ଉପଯୁକ୍ତ; ଯାଜ୍ଞା (ଚଳନସଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦ୍ୱାରା କାମ ଚଳ ଯାଇପାରେ— ଚଳନସଇ 1. Passable; tolerable.
ଚଳନସାର ୨ । ସାଧାରଣରେ ପ୍ରଚଳିତ—
2. In current or ordinary use.

ଚଳନା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଚଳନ+ଆ)—୧ । ଚଳନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ— Cha|lanā 1. Feminine of cha|lana.
୨ । ଦୁଷ୍ଟା; ଅସଚ୍ଚରିତ୍ରା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. Wanton (woman) (M. W.)

ଚଳନାକାଛ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଚଳତ୍ ଓ. କଚ୍ଛ)—ଫେର ଲମ୍ବି ଥିବା Cha|lanākāchha କାଛ ବା କାଛୁଆ; ଯେଉଁ କାଛର ଆଗ ପାଖ ଫେର ଚଲନ୍ତି ଲମ୍ବି ଥିବାରୁ ଦୁଲୁଥାଏ—A tight loin-strip of cloth of which one end hangs down from the navel in front.

ଚଳନି—ଦେ. ବି.—ଚଲଣି (ଦେଖ) Cha|lani Cha|lani (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପଢ଼ନ୍ତୁ । ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ବ୍ରତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବଦଘର ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଚାଈ' ତୋଳିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିଥିବେ

ଚଲନିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଲନକ + ଆ)—ରେଶମୀ ଝାଲର—
Chalanikā — Silken fringes (M. W.).

ଚଲନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଲନ + ଈ)—୧ । ଚଲନକ (ଦେଖ)
Chalanī — 1. Chalanaka (See)
୨ । ଘାଗରା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—2. Gown.

ଚଲନୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ଚଲ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Chalanīya — ୧ । ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ; ଚଳିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
1. Fit to be used.
୨ । ପ୍ରଚଳିତ; ଚଳୁଥିବା—2. In use; in vogue.
୩ । ଟଳିବ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
3. Fit to be moved or shaken (M.W.); current.

ଚଲନ୍ତା—ଦେ. ବଣ—ଚଲନ୍ତି (ଦେଖ)
Chalantā — Chalanti (See)

ଚଲନ୍ତି—ଦେ ବଣ. (ସଂ. ଚଲତ୍)—୧ । ପ୍ରଚଳିତ; ଚଳୁଥିବା—
Chalanti — 1. In use; current; in vogue.
ଚଲତି; ଚଲନ୍ତ — ୨ । ଗତି କରୁଥିବା; ଗତିଶୀଳ; ଜଙ୍ଗମ—
ଚଲତା — 2. Having motion; moving; movable.
(ଅଚଳନ୍ତି; ଅଚଳନ୍ତା—ବିପକ୍ଷରେ) (ଯଥା—ଚଳନ୍ତି ଶଗଡ଼ରେ ଦାଢ଼ ପୂରାଇବା—ନ୍ୟାସ୍ୟ ।)
୩ । ଅଧୁନା ବ୍ୟବହୃତ; ଉପସ୍ଥିତ; ବର୍ତ୍ତମାନ ଘଟୁଥିବା; ଅଧୁନା ଲକ୍ଷିତ—3. Present; happening now.
୪ । ବ୍ୟବହାରରେ ଯାହାର ନେବା ଦେବା ହେଉଅଛି—
4. Now in circulation (e. g. coin)
(ଯଥା—ଚଳନ୍ତି ମୁଦ୍ରା ।)
୫ । ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି—5. Movable (property).
୬ । ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରାଦରେ କୌଣସି ଦୋଷ (ଯଥା—ଘଷରି ଦୋଇଥିବା, ଭେଲ, କୌଣସି ଅଂଶରେ ଦାଗ ବା କଟା ଚଟା ନ ଥିବା) ନ ଥିବାରୁ ଚାଲିବାରେ ବାଧା ନ ଥାଏ; ଚଳନସଇ—6. Circulable (coin) which is not defective.

ଦେ. ବ—ଚଲନ୍ତି ମାଳ (ଦେଖ)—
Chalantimāla (See)

ଚଲନ୍ତି କୋରଖ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚଲତ୍ + ଫା. କୁର୍ କ୍)—ଉତ୍ତିଦାରର ଦେସ୍ୟ ପରଶୋଧାର୍ଥ ଦେଣଦାରର ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି ଜବତ କରିବାଇଁ ଅଦାଲତଦ୍ୱାରା ଅଟକା ଦେବା—Confiscation or attachment of the movables of a judgment debtor.
Chalanti korakha
चलतिमालक्रोख्
चलतामालकी कुर्की

ଚଲନ୍ତି ତହବିଲ—ବି (ସଂ. ଚଲତ୍ + ଫା. ତହ୍‌ବୀଲ) ବାଦାରର ତହବିଲ; ଯେଉଁ ତହବିଲରୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟୟାଦି ଚଳେ—Current cash (as opposed to hoarded cash).
Chalanti tahabila
चलति तविल
चलता तहवील
(ଗଚ୍ଛିତ—ବିପକ୍ଷରେ ତହବିଲ)

ଚଲନ୍ତି ପ୍ରତିମା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚଲତ୍ ଓ ପ୍ରତିମା)—୧ । ଏଠାରୁ ସେଠାକୁ ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ସ୍ଥାପିତ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି—
Chalanti pratimā — 1. Removable images of irremovable idols (which are taken out to different places.)
चलति प्रतिमा
चलती मूर्त्ति

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଅଚଳ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେବା ଅସମ୍ଭବ (ଯଥା—ଶିବଲିଙ୍ଗ, ବଡ଼ ବଡ଼ ସାଷାଣବିଗ୍ରହ) ଦେବାଳୟମାନଙ୍କରେ ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ଅବୟବବିଶିଷ୍ଟ ଓ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ହେବା ଯୋଗ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ରଖାଯାଇ ପୂଜା କରାଯାଉଥାଆନ୍ତି । ଯାତ୍ରାଯାତ୍ରା ସମୟରେ ପ୍ରକୃତ ଦେବବିଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ବାହାରକୁ ନିଆ ନ ଯାଇ ଏହି ଚଳନ୍ତି ପ୍ରତିମାମାନଙ୍କୁ ବିମାନାଦିରେ ଉତ୍ସବସ୍ଥଳକୁ ନିଆଯାଏ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି—
2. (figurative) A representative of a person.
(ଯଥା—ମେନେଜର ବାବୁ ରାଜା ସାହେବଙ୍କର ଚଳନ୍ତି ପ୍ରତିମା ।)

ଚଲନ୍ତି ମାଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚଲତ୍ ଓ ଫା. ମାଲ୍)—
Chalanti māla — ଚଲନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି (ଦେଖ)—
Chalanti sampatti (See)

ଚଲନ୍ତି ମୁଦ୍ରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚଲତ୍ + ଓ. ମୁଦ୍ରା)—
Chalanti mudrā — ୧ । ପ୍ରଚଳିତ ମୁଦ୍ରା; ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରା ଧନାଦର ବିନିମୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—
चलति सिक्का — 1. Current coin.
୨ । ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରାର ରାଜଙ୍କାସ୍ପ ଖୁବ ଆଦ ଘଷରି ଦୋଇ ନ ଥାଏ ଓ ସହଜରେ ଦାଗ ଆଦ ନ ଥାଏ—
2. A coin in which the marks have not been worn out.

ଚଲନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚଲତ୍ + ସମ୍ପତ୍ତି)—ଅସ୍ଥାବର ଧନ; ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିଯାଇ ପାରେ—Movable property; the movables; personal property.
Chalanti sampatti
चलति सम्पत्ति
चलती चीज
(ଅଚଳନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି—ବିପକ୍ଷରେ)

ଚଲପକ୍ଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚଲତ୍ + ଓ. ପକ୍ଷ)—
Chalapaksha — ୧ । ସଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥା; ଉତ୍ତମ ସାଂସାରିକ ଅବସ୍ଥା—
चलत्पक्ष — 1. Well-to-do condition; worldly
खुसहाल prosperity; easy worldly circumstance.
୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟକି ନ ଯାଇ ଚଳିଯିବା ଅବସ୍ଥା—
2. State of being passable or tolerable.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଚଲପଟ୍ଟ—ଦେ. ବ—ଚଲପକ୍ଷ ଦେଖ) Chalapaṭa — Chalapakṣha (See)

ଚଲପତ୍ର—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଲ=ଚଞ୍ଚଲ+ପତ୍ର) — ଅଶ୍ୱତ୍ଥବୃକ୍ଷ; ଓସ୍ତଗଛ— Chalapatra — The Peepal tree; Ficus Religiosa.

ଚଲପ୍ରଚଳ—ଦେ. ବ (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଧରର) —୧ । ଗମନାଗମନ— Chalaprachala 1. Coming and going; frequenting. ଚଳପ୍ରଚଳ ୨ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ଭବ—2. Intercourse.

ତୋହର ବଡ ମନ୍ଦ ନାହିଁ,
ଚଳପ୍ରଚଳ ଅବା କାହିଁ—ଭୂପତି, ପ୍ରେମପୀଯୂଷ ।

୩ । ଗତ୍ୟବସ୍ଥ—3. Movements.

ଦେ. ବଣ—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ ମାତ୍ରାରୁ ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ରାରେ କମ ବେଶୀ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାତ୍ରାରୁ ସାମାନ୍ୟ ଅତିକ୍ରମ କରିଥିବା— 1. A little more or less than the given quantity.

୨ । ଯାତାୟାତ—2. Frequenting; coming and going.

(ଯଥା—କଟକରେ ମୁଁ ଯଇଁଗୁଳଣି ବର୍ଷ ହେଲା ଚଳପ୍ରଚଳ ହେଉଅଛି ।)

୩ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ଭବଯୁକ୍ତ—3. Having mutual intercourse or connection.

ଚଲବିଚଳ—ଦେ. ବ—ଚଲପ୍ରଚଳ (ଦେଖ) Chalabichala — Chalaprachala (See).

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୀରେ 'ଚଲବିଚଳ' ଶବ୍ଦର ବିଶେଷଣ ଅର୍ଥ ବେଠିକଣା, ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଓ ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ ଓ ବିଶେଷ୍ୟ ଅର୍ଥ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ।]

ଚଲମାଡ଼ିବା—ଦେ. ବି— ୧ । ବିରକ୍ତି ବୋଧ ହେବା— Chalamārdibā — 1. Feeling of displeasure dissatisfaction. ଦିକଦାରୀଲାଗା ଦିକ୍‌ମାଲୁମହୋନା ୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୁଃଖଜନ୍ତ ବା ଆଳସ୍ୟ ବା ବ୍ୟାପାରଘୃଣତା ଯୋଗୁଁ ବିରକ୍ତି ବୋଧ ହେବା; ଚିଡ଼ା ଲାଗିବା—2. A feeling of ennui or disgust.

ଚଲମୁକୁଟିଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଚଲ ଓ ମୁକୁଟ)—ମସ୍ତକଗୁଳନ ହେଉରୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମୁକୁଟ ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ ହେଉଥାଏ — With the crowns moving to and fro (due to the movement of the head).

ଗୁର ହରତରେ ଘେର, ଚତୁରଥାନ୍ତ ଚାକୁଘ ଚଳମୁକୁଟିଆ ସଭାମାନେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋପଚତ୍ର ।

ଚଲସି—ଦେ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କି (ସଂ. ଚଲ ଧାତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ ୧ ବଚନର ରୂପ)—(ତୁମେ) ଯାଅ; ଗୁଲ— Chalasi — (you) Go.

ତୁଜ୍ଜସିତମୁଖେ ଚଳସି ସ୍ୱଧା,
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହୃଦୟେ ମଦନବାଧା—ପ୍ରାତୀ. ଇସବାଦ୍ୟ ।

ଚଲା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚଲ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଚଲର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ— Chalā — Feminine of Chala.

୧ । ଚଞ୍ଚଳା (ସ୍ତ୍ରୀ)—1 Moving (female).

୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Roving.

ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—1. Lakshmi; Goddess of fortune

୨ । ବିଦ୍ୟୁତ୍—2. Lightning.

ଦେ. ବ—୧ । ବିଚଳିତ ହେବା—1. Moving.

୨ । ଝିଣ୍ଟିଣା; ଝିପା; ସଙ୍କିପ୍ତ ହିସାବ—
2. Short note; memo.

୩ । (ସଂ. ଚଲ୍ଲ) ଚଲ; ପୋଷ—3. Handful.

୪ । ପ୍ରେରିତ ଟଙ୍କା ବା ଜିନିଷର ଭାଲିକା; ଗୁଲ୍ଲଣ—
4. Invoice; memo of consigned or transmitted articles or cash.

ଚଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—୧ । ଗୁଲୁଣୀଦ୍ୱାରା ଚଲାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ— Chalā — 1. Act of sifting through a sieve.

ଚଲା ୨ । ଗୁଲିବା—2 Walking.

୩ । ଥଳ; ନଦୀର ପାଣି କମିଯିବା ଯୋଗୁଁ ଲୋକେ ନଈରେ ପଶି ନଈ ପାର ହେବା ଅବସ୍ଥା—
3. Fordable condition of a river.

୪ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ; ଯଥା—ଖଇରଚ୍ଚା, ବାରଚ୍ଚା, ଗୁଡ଼ଲଚ୍ଚା) ଗୁଲୁଣୀ—4. Sieve.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେଉଁ ପଥରେ କେବଳ ପାଦରେ ଗୁଲି ଯିବାକୁ ହୁଏ— 1. (road or path) Passable by foot.
(ଯଥା—ଚଲ୍ଲ ବାଟ ।)

(ଗଭୀର; ଗଣ୍ଡ—ବିପରୀତ) ୨ । ନଦୀର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ମନୁଷ୍ୟ ପଶି ଗୁଲିଯାଇ ପାରେ—
2. Fordable part of a river.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଜଳମିଶ୍ରିତ ଘୋଳଦହି; ଚଳ୍ଲା— Churned curd.

ଚଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚଲ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଗୁଳ ଧାତୁ; ଚଳିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ; Causative form of Chalbā)— ଚାଳାନ **ଚଲାନ; ଚଲାବାନା** ୧ । ଗୁଳତ କରିବା; ଗୁଳିବା; ଗତି କରାଇବା— 1. To set a going; to cause to move; to set in motion. (ଚଳେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚତୁରପାଶରେ ଦଉଡ଼ଚକି ବା, ଚଲାଇବାକୁ ହେୟାରୁ ମୋଦବା—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତାକଲ୍ଲୋଳିନୀ ।

୨ । ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା—2. To cause another to work; to have a work done by another.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ିକର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଶବ୍ଦ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'କୃଷ୍ଣ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବର୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

୩ । କାମ ଅଞ୍ଜାମ କରିବା; କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧା କରିବା; କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବା; ନବାଦ କରିବା—3. To accomplish a work any how; to carry on a work.

(ଯଥା—ଏ ବାଡ଼ିଘରକୁ ଟଙ୍କା ପଞ୍ଚଶଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚଲାଇନଅ) ।

୪ । ନେତାରୂପେ ପରିଚାଳନ କରିବା—

4. To guide; to conduct; to lead.

ଆଗିଲେ ସେହିଠାରୁ ସଜନ ଚଲାଇ—କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୫ । ବିରକ୍ତ କରିବା; ବିରକ୍ତ କରିବା —

5. To tease; to displease.

୬ । ରଗାଇବା; କ୍ରୁଦ୍ଧ କରିବା; ଚଢ଼ାଇବା—

6. To enrage; to irritate.

୭ । କୌଣସି ନୂତନ ପ୍ରଥା ବା ନିୟମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବା—

7. To introduce a new rule or system; to promulgate.

୮ । କୌଣସି ଜାତିଚ୍ୟୁତ ବା ନବାଗତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମାଜଭୁକ୍ତ କର ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାହାର ଯୋଗ ଦେବାର ସୁବିଧା କରିବା—8. To enable a person to have social intercourse in a particular society; to introduce a person into a society.

୯ । ଅପ୍ରଚଳିତ ବସ୍ତୁକୁ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ କରାଇବା—9. To utter (a coin); to make a thing current; to pass a counterfiet coin.

(ଯଥା—ଇଂରେଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଏବେ ଏ ଦେଶରେ ଟଙ୍କା ପରିପର୍ତ୍ତେ ନୋଟ ଚଲାଇଲେଣି ।)

୧୦ । ଯାନାଦି ଗୁଳିତ କରିବାପାଇଁ କଳ ବା ଘୋଡ଼ା ଆଦିଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି କରିବା— 10. To drive a conveyance (e. g. carriage, cart, motor or rail.

୧୧ । କୌଣସି ନୂଆ ବସ୍ତୁ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ଚଳିବାର ବା ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ପ୍ରଥା କରିବା— 11. To introduce the use of a new thing; to cause a thing to be used.

(ଯଥା— ପ୍ରଭୁଙ୍କସ୍ଥ ସାଧୀଗୋପାଳଙ୍କ ଭୋଗରେ କଦଳୀ, ଆଳୁ, ପଣସ ମଞ୍ଜି ଓ କାଙ୍କଡ଼ଭଜା ଚଲାଇଲେ କନ୍ଦୁ ଅନ୍ନ, ଭଅଣ ଚଲାଇ ପାରଲେ ନାହିଁ ।)

୧୨ । ପ୍ରଚାର କରିବା—

12. To circulate; to promulgate.

୧୩ । କୌଣସି ବିଷୟ ବା ବସ୍ତୁକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାପାଇଁ ସମାଜରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—13. To admit or accept a thing into social use.

[ଦ୍ର— ଆଜକାଲି ନବ୍ୟଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳରେ ବିଧବାବିବାହ ଚଲାଇଲେଣି ।]

୧୪ । ଆବରଣସ୍ୱରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିବା; ପିନ୍ଧିବା—

14. To put on.

କରସ୍ଥ ମୃଗ ପକ୍ଷରେ ସ୍ପୃହକୁ ଲୁଗ୍ଧଇ,
ବସୁଧାପତି ନେଇ ତା ମସ୍ତକେ ଚଲାଇ । ଭାଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୧୫ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯିବାର ଉପାୟ କରିବା—

15. To cause a thing to be sent from one place to another.

(ଯଥା—ବାଡ଼ିଘର ପାଇଁ ଗୃହକର୍ତ୍ତା ନମସ୍କାରପତ୍ର ଓ ଗୁଆ ଚଲାଇ ଦେଲେ ।)

୧୬ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ନିଜକୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ କରିବା—16. To habituate one'sself to the use of something.

(ଯଥା—ଆଗେ ମୋ ଦେହରେ ଅଫିମ ଚଳୁ ନ ଥିଲା; ବନ୍ଧୁ ଫୁସୁଲାଇ କରି ଦିନାକେତେ ଖାଇବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ମୋ ଦେହରେ ଏବେ ଅଫିମକୁ ଚଲାଇଲିଣି ।)

୧୭ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଭାବ ଆଦି ପୂରଣ କରିବା—

17. To administer to the wants of a person.

(ଯଥା— ଆପଣ ମୋତେ ୧୦ ବର୍ଷ ଦେଲା ଚଲାଇ ଆଣିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ଦର୍ମା କାଟି ଦେଲେ ମୁଁ କେଉଁ ଅଡ଼େ ଯିବ ।)

ଚଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଗୁଲିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—1. Causative form of chāliba.

Chalāiba
চালান
चलवाना

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପାଦଗୁରଣଦ୍ୱାରା ଗତି କରିବାର ଘଟଣା କରିବା— 2. To cause a person to walk.

(ଯଥା—ବାପା ଖଣ୍ଡେ ଗାଡ଼ି ଉଡ଼ା ନ କର ୫ ବର୍ଷର ପିଲାଟାକୁ ଡକ କୋଶ ବାଟ ଚଲାଇଲେ ।)

୩ । ଗୁଲୁଣୀଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମାଂଶ ବା ଗୋଧା ବାହାର କରିବା—3. To sift with a sieve.

୪ । ପ୍ରଚାରିତ କରିବା; ଜାହିର କରିବା—

4. To promulgate.

(ଯଥା—ମେନେଜର ବାରୁ ଚଉକିରେ ବସି ଭୁଲ୍ଲା ହୁକୁମ ଚଲାଉ ଅଛନ୍ତି ।)

୫ । ଅଙ୍ଗରେ ଅସ୍ତ୍ରାଦି ପ୍ରୟୋଗ କରିବା – 5. To apply a knife or other insrument to the body.

(ଯଥା—ଡାକ୍ତର ବ୍ରଣରେ ଛୁରୀ ଚଲାଇଲେ; ସେ ନିଜ ଚର୍ମରେ ଖୁର ଚଲାଇଦେଲା ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

୬ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଓ ଯନ୍ତ୍ରାଦଦ୍ୱାରା ଅଉପ୍ରେତ କର୍ମ କରିବା—
6. To wield a weapon or instrument.
(ଯଥା—ବନ୍ଧୁକ ଚଲାଇବା, ଖଣ୍ଡା ଚଲାଇବା. ଠେଙ୍ଗା ଚଲାଇବା) ।

୭ । ଚଳଣିବା; ସୁସମ୍ପନ୍ନ କରିବା—7 To manage.
(ଯଥା—ସ୍କୁଲ ଚଲାଇବା; ଜମିଦାରୀ ଚଲାଇବା ।)

ଚଲେଯାଓୟା **चलयाना** (ଚଲେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୮ । ପାଦଦ୍ୱାରା ଗମନ କରିବା; ଗୃଲସିବା—
8. To walk.
(ଯଥା—ବାବାଜୀ ରଜାଙ୍କଠାରୁ ବଦାଳ ପାଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଚଲାଇଲେ ।)

୯ । କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା—9. To go away from or leave a place.

୧୦ । ମୃତ ହେବା; ପରଲୋକ ଗମନ କରିବା—10 To die.
(ଯଥା—ଗୁରୁଦେବ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଦେଇ ଚଲାଇଲେ ।)

ଚଲ୍ଲକ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଗୃଲ୍ଲକ୍;) ଭୁଲ. ସଂ. ଗୃଲକ)—
Chalāk ୧ । ବୁଦ୍ଧିମାନ୍—
ଚାଲାକ, ଚାଲାଖ 1. Intelligent.
चलाक ୨ । ଚତୁର—2. Clever.

ଚଲ୍ଲକ ଲୋକ ବହୁତ.....ସେଥିର ପିଢିର ମୋତେ ଜଣା ।
ଫଗାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗଣ୍ଠ ।

(ଚଲ୍ଲାଖ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଧୂର୍ତ୍ତ; ଗୃଲ୍‌ବାଜ୍—
3. Sly; cunning; artful; shrewd; crafty.

ଚଲ୍ଲକ୍‌ଚତୁର—ଦେ. ବିଣ. (ସଦ୍ଭବର)—୧ । ଚତୁର—1. Clever.
Chalākchatura ୨ । ଧୂର୍ତ୍ତ ଓ ଚତୁର—
ଚାଲାଖଚତୁର 2 Sly and active.
(ଚଲ୍ଲାଖଚତୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଲ୍ଲକି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚଲ ଧାତୁ)—ପାଦରେ ଗୃଲବା; ପଦବ୍ରଜ;
Chalāki ପାଦଗମନ—Walking on foot.
(ଯଥା—ମୁଁ ପୁରୀଠାରୁ ଚଲ୍ଲକିରେ କଟକ ଅସିଲି ।)

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ରାସ୍ତାରେ ଗାଡ଼ି ଘୋଡ଼ାର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ—କେବଳ ଗୋଡ଼ରେ ଗୃଲବାକୁ ହୁଏ—(a road) Passable by foot only (i.e. not passable by any conveyance).

୨ । ଯେଉଁ ପଥରେ କାଦୁଅ ଆଦି ନ ଥିବାର ହେୟା ସମତଳ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଥିରେ ଗୃଲବାକୁ ସୁଖ ହୁଏ—
2. (a road) Which is comfortable to walk upon.

ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଗୃଲ୍ଲକା)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧି—
ଚାଲାକୀ; ଚଲାଖୀ 1. Sharp intelligence.
चालाकी ୨ । ଚତୁରତା—2. Cleverness
(ଚଲ୍ଲାକି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଫନ୍ଦ; ଧୂର୍ତ୍ତତା—
3. Trick; fraud; artifice.

ଚଲ୍ଲକଆ—ଦେ. ବିଣ—ଚଲ୍ଲକ (ଦେଖ)
Chalākiā Chalāka (See)
(ଚଲ୍ଲାକିଆ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଲ୍ଲକ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାର୍ଯ୍ୟରେ ବା ବାକ୍ୟରେ ଫନ୍ଦ ବା ଧୂର୍ତ୍ତାମି ପ୍ରକାଶ କରିବା—
Chalāki kārdhibā To show any trick.
चालाकीमारा
चालाकीखेलना

ଚଲ୍ଲକ ଖେଳିବା
ଚଲ୍ଲକ ଦେଖାଇବା
ଚଲ୍ଲକ ବଢ଼ାଇବା
ଚଲ୍ଲକ ବାହାର କରିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

ଚଲ୍ଲାଖ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ଚଲ୍ଲକ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chalākh (etc) Chalāk etc (See)

ଚଲ୍ଲାକି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)— ଚଲ୍ଲକ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chalākhi (etc) Chalāki etc (See)

ଚଲ୍ଲାକିଆ— ଦେ. ବିଣ—ଚଲ୍ଲକଆ (ଦେଖ)
Chalākhiā Chalākiā (See)

ଚଲାଚଲ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚଲ + ଚଲ; ଦ୍ୱିରାବୃତ୍ତି)—୧ । ଦ୍ରୁତ—
Chalāchala 1. Quick; speedy.

୨ । ଲୋଲ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ—
2. Very fickle; unstable wavering.

୩ । ସଦାବା ଗତ୍ୟବଶିଷ୍ଟ (ଫଣିରତଙ୍ଗ)—
3. Evermoving (M. W.)

୪ । ଇତସ୍ତତଃ ଗତ୍ୟଶୀଳ—4. Moving to and fro.

ଜ ଜଗେ ଚଲାଚଳ ଗୁରୁ ଜନ୍ତୁକାତୁଳ । ଜଗନ୍ନାଥଦାସ. ଜଗୋସ୍ତତଙ୍ଗ ।

୫ । ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ—5. Changeable (M. W.)

୬ । (ଚଲ + ଅଚଲ)—ପ୍ରଚଳିତ ଓ ଅପ୍ରଚଳିତ; ବ୍ୟବହୃତ ଓ ଅବ୍ୟବହୃତ—6. Current and obsolete; used and unused.

୭ । ଚଳନ୍ତ ଓ ଅଚଳନ୍ତ (ପଦାର୍ଥ)—7. Movable and immovable; locomotive and stationary (things).

୮ । (ଅସ୍ଥିବିଜ୍ଞାନ) ଆଂଶିକ ଚଳୁଥିବା ସୁଦ୍ଧି ଅଚଳ ହେବା (ଅସ୍ଥିସନ୍ଧି) (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—8. (osteology) Appearthrodial (bone-joints).

ସଂ. ବ—୧ । କାକ—1. Crow; raven.

୨ । ବାକ୍ୟ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—2. Word; speech.

୩ । (ଆଧୁନିକ ଅସ୍ଥିବିଜ୍ଞାନପରିଭାଷା) — ଯେଉଁ ସବୁ ଅସ୍ଥିସନ୍ଧି ଆଂଶିକ ଚଳେ ଓ ସୁଦ୍ଧି ଅଚଳ ହୁଏ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—(osteology) Amphiarthrodial joints; mixed joints.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେସବୁ ଏ ଭଣ୍ଡାରକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୪ । (ଅସ୍ଥିବିଜ୍ଞାନ) ଚଳାଚଳ ଅସ୍ଥିସନ୍ଧିର ଆଂଶିକ ଚଳନ ଓ ସ୍ଥିରତା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—4. (Osteology) Amphiarthrosis; symphysis.

ଦେ. ବି—୧ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସାମାଜିକ ଘନଷ୍ଠତା ବା ସ୍ପ୍ରବ;

ଚଲାଚଲା ଚଲାଚଳ—1. Social intercourse; mutual social connection.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳବା; କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହ; କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନ—

2. Administration; conduct of business; management.

୩ । ଗମନାଗମନ; ଚଲପ୍ରଚଳ—

3. Coming and going.

୪ । ସାଂସାରିକ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—4. Making both ends meet; state of a person being well-to-do.

୫ । ଚଲାଚଳ (ଦେଖ)

5. Chalāchali (See)

ଦେ. ବିଣ—ଚଲପ୍ରଚଳ (ଦେଖ)

Chalaprachala (See)

ଚଲାଚଲସୀବଙ୍ଗା—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ଅସ୍ଥିବିଜ୍ଞାନପରିଭାଷା)—

Chalāchalasibani ସିଆଁ ଦୋଇଥିବା ଚଳାଚଳ ଅସ୍ଥିସନ୍ଧି (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—(osteology) Sacrum Coccyx.

ଚଲାଚଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚଳନ)—

Chalāchali ୧ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପ୍ରବ—

ଚଲାଚଲି 1. Mutual connection; intercourse.

ଚଲାଚଲୀ ୨ । କାର୍ଯ୍ୟଗ୍ଭଳନ; ପରିଗ୍ଭଳନ; ଶାସନ—

2 Management; administration.

୩ । ସମ୍ପାଦନ—

3. Accomplishment; carrying on.

୪ । ସାମାଜିକ ସ୍ପ୍ରବ—4. Social intercourse.

୫ । ଯିବା ଅସିବା; ଗମନାଗମନ --

5. Frequenting; coming and going.

ଚଲ୍ଲଚଲ୍ଲି—ଦେ. ବ—୧ । ପାଦଦ୍ୱାରା ଗମନ; ପାଦରେ ଯିବା—

Chalāchali 1. Walking on foot.

୨ । ବୁଲାବୁଲି; ଏଣେ ତେଣେ ଯିବା; ଇତସ୍ତତଃ ଗତି—

2. Moving to and fro.

୩ । ଗୁଲୁଣୀରେ ଚୁଣିବା—

3. Sifting by a sieve.

ଚଲାଣ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଗ୍ଭଳକ)—ଯେ ରାଜାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାନ୍ତି; ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଗ୍ଭଳନକାରୀ—

Chalāṇa Conducting royal business.

ସ୍ୱକବଥ ଯେତେ କେହୁର
ଚଲାଣ ପସରା ବଲ ଯେନ ସଙ୍ଗର । ଗୀତା. ନଟତରତ ।

ଦେ. ବ—ଚଲ୍ଲଣ (ଦେଖ)

Chalāṇa (See)

ଚଲ୍ଲଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚଳ ଧାତୁରୁ ଗ୍ଭଳନ)—

Chalāṇa ୧ । ଧଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ପ୍ରେରଣ; ରପ୍ତାନ—

ଚାଲାନ୍ 1. Exporting commodities.

ଚଲାନ, ଚାଲାନ ୨ । ଧନାଦିର ପ୍ରେରଣ—2. Remittance of

(ଚଲ୍ଲନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) money or things; transmittance.

୩ । ପୁଲିସଦ୍ୱାରା ଧୃତ ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ବିଚାରାର୍ଥ ପ୍ରେରଣ କରିବା--3. Sending up of an accused arrested by the police in custody for trial to a magistrate.

୪ । ପ୍ରେରିତ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ପଠାଯିବା ଚାଲ୍ଲଣା—

4 Memo or invoice of articles sent.

୫ । ରାଜକୋଷରେ ଟଙ୍କା ଦାଖଲ କରିବାର ତୁମୁକ ପ୍ରେରଣ ପତ୍ର ବା ଚିଠା—5. A memo of remittances sent to the treasury.

[ଦ୍ର—ପ୍ରେରକ ଟଙ୍କା ସଙ୍ଗେ ଚଲ୍ଲଣାକୁ ପଠାଏ ଏବଂ ଟଙ୍କା ପାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ୱୀକାରପୂର୍ବକ ଏଥିରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି ପ୍ରେରକଙ୍କ ନିକଟକୁ ଏହାକୁ ଫେରାଇ ଦିଏ । ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅବୈଧ ଜିନିଷ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ଗ୍ଭଳଣା (ପଡ଼ା) ଯାଏ, ମାଲ ନେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ଚାହା ଶୁଦ୍ଧ ଚିଠି (Pass-port) ର କାମ କରେ । ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଲ୍ଲାଣି—Chalāṇ.]

ଚଲ୍ଲଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅପରାଧୀକୁ ଜିରଫଦାର କରି ବିଚାରାର୍ଥ

Chalāṇa karibā ପ୍ରେରଣ କରିବା—1. To send up an

ଚାଲାନକରା accused for trial; to chalāṇ.

ଚଲାନଦେନା ୨ । ଧନାଦି ପ୍ରେରଣ କରିବା—2. To send

(ଚଲ୍ଲଣଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) articles; to remit money.

୩ । ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ରପ୍ତାନି କରିବା—3. To export commodities; to send commodities abroad.

୪ । କୁଲିମାନଙ୍କୁ ଦୂର ଦେଶକୁ ପଠାଇବା—

To send up batches of coolies or hired labourers abroad.

ଚଲ୍ଲଣଦାର୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ଭଳନ + ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦାର୍)—

Chalāṇadār ଚଲ୍ଲଣି ମାଲ ବା ଆସାମୀ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଯାଏ-

ଚାଲାନଦାର The person who accompanies a remittance export or sent up person.

ଚଲାନଦାର

ଚଲ୍ଲଣି—ଦେ· ବ— ଟଙ୍କା ବା ଜିନିଷ ପଠାଇବା—

Chalāṇi Remittance of articles or money.

ଚାଲାନି ଦେ. ବଣ—୧ । ପଠାଯାଉଥିବା (ଦ୍ରବ୍ୟ)—

ଚଲାନୀ 1. Remitted (articles).

୨ । ରପ୍ତାନିର ଉପଯୋଗୀ—

2. Fit for being exported.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	଍	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

୩ । ବସ୍ତ୍ୱର୍ଥ ପ୍ରେରିତ (ଅପର୍ଯ୍ୟା)—
3. (accused) Sent up for trial.

ଚଲାତଙ୍କ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଚଲ + ଅତଙ୍କ)—
Chalātaṅka ୧ । ବାତରୋଗ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
1. Rheumatism (M.W)
୨ । ଅପ୍ ବାତ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A disease resulting in fits of violent trembling.

ଚଲାନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଚଲାଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chalān (etc) Chalāṇa etc. (See)

ଚଲାପାଙ୍ଗ—ସଂ· ବ. (କର୍ମଧା; ଚଲ + ଅପାଙ୍ଗ)—
Chalāpāṅga ୧ । ଚଞ୍ଚଳଚକ୍ଷୁକୋଣ—
1. Restless eyes.
୨ । ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ ଚକ୍ଷୁର କୌଣିକ ଦୃଷ୍ଟି—
2. Wandering side-glance.
(ଚଲାପାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—
ଚଞ୍ଚଳ ଅପାଙ୍ଗଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—With wandering side-glances; casting quick furtive glances.
ଗୁରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶାଇଲୁ ଅର୍ସିରେ ଚଲାପାଙ୍ଗି ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, କଳୋତ୍ତରଙ୍ଗ, ନ ଗୀତ ।

ଚଲାଫେର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚଲ୍ଲାବୁଲ୍ଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chalāpherā etc Chalābulā etc (See).
(ଚଲ୍ଲାଫେର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଲାବଇ—ଦେ. ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ. କ୍ରି (ସଂ. ଚଳ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ = ଗ୍ଲଳ ଧାତୁ ଚଲାଇବା କ୍ରିୟାର ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ ଏକ ପୁରୁଷ ଏକ ବଚନ)—ଚଲାଏ—Guides; conducts.
ଏ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରକାଶ କରଇ,
ବୁଦ୍ଧି ଯହିଁକ ଚଲାବଇ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

[ଦ୍ର—ଭୁଲନାକର—କରନ୍ତି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଯୋଗ କରବନ୍ତି; ଗାଏ ସ୍ଥାନରେ ଗାବଇ; ଗାଆନ୍ତି ସ୍ଥାନରେ ଗାବନ୍ତି; ଶୁଣାନ୍ତି ସ୍ଥାନରେ ଶୁଣାବନ୍ତି; ଦେଖାନ୍ତି ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାବନ୍ତି । ଭୁଲନାକର—ହୁନ୍ତୀ ଚଲ୍ନା (ଚଳବା) ର ଣିଜନ୍ତରୂପ ଚଲ୍ବାନା; କର୍ନା (କରବା) ର ଣିଜନ୍ତରୂପ କର୍ବାନା ।]

ଚଲ୍ଲାବୁଲ୍ଲ—ଦେ. ବ (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର; ସଂ. ଚଳନ + ଭ୍ରମଣ)—
Chalābulā ୧ । ଇତସ୍ତତଃ ଗମନ—
ଚଲାଫିରା; ଚଲାବୁଲା; ଚଲାବୋଲା 1. Moving to and fro.
चलतफिरता, डोलडाल ୨ । ଇତସ୍ତତଃ ଭ୍ରମଣ—
2. Walking about.
୩ । ଯାତାୟାତ କରବା—3. Frequenting.
୪ । ପାଦଚାରଣ—4. Walking.
ଦେ. ବଣ—ଇତସ୍ତତଃ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିବା—
Moving about.

ଚଲାମଣି—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଦେଶରେ କୌଣସି ଧାତୁ ବା ମୁଦ୍ରାର ଆଦାନପ୍ରଦାନ ଓ କାରବାରରେ ପ୍ରଚଳନ; ଚଲଣି—Currency.
ତାଁଦେଶ ଜମେ ରୂପା ଚଲାମଣି ବନ୍ଦ କରବାପାଇଁ ନାନା ଉପାୟ କରୁଛ ।
ଦୈନିକ ଆଶା ୧୪।୨।୩୯ ।

ଚଲାୟିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଚଳ୍ ଧାତୁ)—
Chalāyibā ଚଳବା; ଗତି କରବା—To go.
ଦବ୍ୟଦେଶ ସଙ୍ଗ ଜଣା ଯାଉ ସେଉଁ ପରକଳ
ସେବାମୂଳ ସଙ୍ଗେ ସେନ ସଙ୍ଗେ ଚଳା ସ୍ୱ—ପ୍ରାତୀ. ରତ୍ନମଣ୍ଡନ୍ତ ।

ଚଲଚ୍ଚଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—ହଠାତ୍ ଗଡିଯିବା; ଗଡାଳୁ ହେବା—
Chaliuṭhibā To be easily irritated.
ଗଣ୍ଡଃ ବୋଇଲ ଉଲ୍ଲାକ ଚଲଚ୍ଚଠି
ତାହାକୁ କ ଜନ୍ତୁ ମୋତେ କହ ପଟି—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଚଲଚ୍ଚଲିଯିବା—ଗ୍ରା. ବ—୧ । (କାର୍ଯ୍ୟ) ସମାଧା ହେବା—
Chalichālijibā 1. (work) To be accomplished;
ଚଲେଚଲେଯାଓୟା accomplishment (of a work).

ଚଲିତ—ସଂ. ବଣ (ଚଳ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Chalita ୧ । ପ୍ରସ୍ଥିତ; ଗତ—
1. Gone; departed; preceded.
୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Fickle.
୩ । କମ୍ପିତ—3. Trembling.
୪ । ନିଯୁକ୍ତ—4. Employed.
ସଂ. ବ (+ ଭାବ. ତ) ଚଳନ; ଗତି—
Motion; movement.
ଦେ ବଣ—ଯାହା ଚଳୁଅଛି; ବ୍ୟବହୃତ; ପ୍ରଚଳିତ (କଥା)—
Current; in vogue; in use.

ଚଲିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚଳ ଧାତୁ)—
Chalibā ୧ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯିବା; ଗମନ କରବା—
ଚଲା 1. To go; to pass on from one place to
चलना another.
(ଚଲାଇବା, ଗ୍ଲଳବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ)
ସଙ୍କ ସମ୍ପଦ ପହଲରେ
ତା ସଙ୍ଗେ ତଳେ ଦେବାନ୍ତରେ—ରୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୨ । ଅଗ୍ରସର ହେବା—2. To advance.
(ଯଥା—ସେନା ନଗର ଅଭିମୁଖରେ ଚଲିଲେ ।)
୩ । ପଦବ୍ରଜରେ ଗମନ କରବା; ଗ୍ଲଳବା—3. To walk.
(ଯଥା—ସେ ବୃଦ୍ଧ ହେବାରୁ ଆଉ ଚଲି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।)
୪ । ନିର୍ବାହିତ ହେବା—4. To be accomplished.
(ଯଥା—ଏଉଁକରେ ତାଙ୍କ କାମ ଚଳିବ ନାହିଁ ।)
୫ । ଦୋଳିବା; ଦୋହଲିବା; ଇତସ୍ତତଃ ଗ୍ଲଳିତ ହେବା—
5. To move to and fro.
(ଯଥା—ପବନ ବନ୍ଦ ହେବାରୁ ଗଛର ପତରଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଚଳୁ ନାହିଁ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୁଠା ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗୁଠା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ ।

୬ । ପ୍ରଚଳିତ ହେବା; ସାଧାରଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା; ବ୍ୟବହାରରେ ଲାଗିବା—6. To be in vogue; to pass current; to be current.

(ଯଥା—ଏ ଝଙ୍କା ବଜାରରେ ଚଳିବ ।)

୭ । ସମାଜରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପଂକ୍ତିରେ ଭୋଜନାଦି କରିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଇବା ବା ଯୋଗ୍ୟ ହେବା—7 To be admitted to social intercourse or communion.

(ଯଥା—ସେ ଏବେ ଆମ ଗ୍ରାମ ସମାଜରେ ଚଳଲେଣି ।)

୮ । ଗତି କରିବା; ଗତିଯୁକ୍ତ ହେବା—

8. To move; to have motion.

ବେଖିଲେ ନଳ ପେଃ ଗତର ନ ଚଳଇ,
ପଥର ପର ଥଙ୍କ ହୋଇ ରହିଯ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଅଦି ।

୯ । ସଙ୍ଗତ ହେବା—9. To be fitting; to fit in.

(ଯଥା—ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପାଖରେ ଧୃଷ୍ଟତା ଚଳିବ ନାହିଁ ।)

୧୦ । ବହିବା; ପ୍ରବାହିତ ହେବା— 10. To flow.

(ଯଥା—ଖାଦ୍ୟ ରକ୍ତରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଶରୀରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶକୁ ଚଳେ; ବାୟୁ ଚଳିବା ।)

୧୧ । କ୍ରମାଗତ ଘଟିବା ବା ହେବା—11. To happen or take place continually; to continue.

ବନଦେବୀଙ୍କର ଅଚିନ୍ତ୍ୟାରଘଳା ଚଳୁଥାଉ ଅଦରଡେ—ଭୀଖାନାଥ. ସଯାତି ।

୧୨ । ଇହଲୋକରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବା; ମହାଯାତ୍ରା କରିବା; ମରିବା—12. To die.

ମନେ ଚଳବେ କାଳଦଳେ, ଯଶ ରହିବ ମହୀତଳେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧୩। ଘଟିକାଯନ୍ତ୍ରାଦି ଠିକ ମତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ହେବା—13. To be in a working order; to work; to go on; to get on.

(ଯଥା—ଏ ଘଣ୍ଟାଟି ଦଶ ବର୍ଷ ହେଲା ଚଳୁଛି ।)

୧୪ । ସଂସାରରେ ସୁଖରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା—

14. To be well off; to get on the world.

(ଯଥା—ସେ ଏବେ (ସୁଖରେ) ଚଳୁଛନ୍ତି ।)

୧୫ । ଶରୀରରେ ସହ୍ୟ ହେବା; ଦେହରେ ସିବା—

15. To agree with one's system.

(ଯଥା—ତାଙ୍କ ଦେହରେ ପିଅ ଚଳେ ନାହିଁ ।)

୧୬ । ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ବା ବିରକ୍ତ ହେବା; ଚଟିବା; ରାଗିବା—

16. To be angry or displeased.

ତରଣେ ପୁଣି ତର ପକାଇଦେଲୁ ତତ ତୁ ସୁନ୍ଦର ବୃନ୍ଦାବନୀଶ୍ୱର ରେ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୭ । ସୁଚାରୁରୂପେ ନିର୍ବାହିତ ହେବା—

17. To go on well; to be conducted.

(ଯଥା—କେବଳ ଶ୍ରୁତଦତ୍ତ ବେତନରେ ସ୍କୁଲଟି ଚଳେ ।)

୧୮ । (କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ) ସମାଜରେ ଗୃହୀତ ହେବା ବା ପ୍ରକାଶ୍ୟଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା—

18. (anything) To be recognised by or be in a vogue in a society.

(ଯଥା—ଆଜିକାଲି ବାହ୍ମଣଜାତିରେ କଣ ରଖିବା ଚଳୁଥିଲା ପରି ?)

୧୯ । ପ୍ରଚାରିତ ହେବା—

19 To be circulated or published.

(ଯଥା—ଆଜ୍ଞାପତ୍ରିକା ଘଂ ଗାଁ ଚଳୁଥିଲା ।)

୨୦ । ଅଭିପ୍ରେତ କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବା—

20. To be engaged in its proper function.

(ଯଥା—ଦାଢ ଚଳିବା; ଘାଣ୍ଟ ଚଳିବା; ଠେଙ୍ଗା ଚଳିବା ।)

୨୧ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ପ୍ରେରିତ ହେବା—21. To be sent to another place; to be transmitted.

(ଯଥା—ନାମଜୀ ଚଳିବା, ଗୁଆ ଚଳିବା, ବେଭାର ଚଳିବା ।)

୨୨ । କୌଣସି ଗ୍ରହ ଏକ ରାଶିର ସୀମା ଛାଡି ଅନ୍ୟ ରାଶିର ସୀମାରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବା—22 (a planet) To pass from one zodiacal sign to another.

(ଯଥା—ଶନି ଜ୍ୟୋତିଶ୍ଚକ୍ରରୁ ମୀନରାଶିକୁ ଚଳିଲା ।)

୨୩ । ଆରମ୍ଭ ହେବା (ପ୍ରସ୍ତାବ ଚଳିବା)—

23 To be begun.

୨୪ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା; କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବା—

24. To be carried out.

(ଯଥା—ହୁକୁମ ଚଳିବା; ଆଇନ ଚଳିବା ।)

୨୫ । ପରଷାଯିବା; ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଖାଇବା ପାତ୍ରରେ ପରଷା ଯିବା—25. (food) To be served on plate.

(ଯଥା—ସଙ୍ଗୀତ ସଭାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖିର ଚଳୁଛୁ ।)

୨୬ । ଫଳପ୍ରଦ ହେବା—26 To be effective

(ଯଥା—ମୋଠାରେ ତୋର ଗୁଲଖି ଚଳବ ନାହିଁ ।)

୨୭ । ବାସ କରିବା; ବଞ୍ଚି ରହିବା—27. To live.

(ଯଥା—ଦୁଇଆରେ ଚଳିବାକୁ ହେଲେ କେତେ ଦୁଃଖ ସହିବାକୁ ହୁଏ ।)

ଚଳି ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତି ହେତୁରୁ ବିଷମ ମାନସିକ କଷ୍ଟ ବୋଧ କରିବା—To be mortified

ଝେଡ ଛଅ ନଗ ଏ ଶୀଉମୂଲଜଡ ହୋଇ ମରୁ ଚଲ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚଳିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବିଣ (ଚଲ୍ ଧାତୁ + ଶୀଲାର୍ଥରେ. ଇଷ୍ଣୁ)—୧ । ଗମନଶୀଳ; ଗତିବିଶିଷ୍ଟ—1. Moving.

୨ । ଗମନୋଦ୍ୟତ; ଗମନୋନ୍ମୁଖ—2. About to go.

ଚଳି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବିରକ୍ତି ହୋଇ ଗାଳଦେବା ବା ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିବା—

1. To give vent to one's displeasure

ଯେଉଁ ମୋତେ ସୁରୁକନେ ତତ ହେଇଥିଟେ ପତ୍ର ଜାତ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ଜ୍ଞ

ଦେ. ବ—ସ୍ୱଚ୍ଛଧାଳନକରିବାରେ ଚଳପ୍ରଚଳ ଦେବା; ସୁବିଧା—Convenience; being convenient for one's movements.

(ଯଥା—ଏଠାରେ ବିଶେଷ ଗୋଳମାଳ ଲାଗିବାରୁ ଏତିକି ଚଳ ଦେବା କଥା ବଣୁ ନାହିଁ ।)

ଚଲୁ—ସଂ. ବି. (ଚଲ ଧାତୁ + ଉ) —୧ । ଗଣ୍ଡୁଷ—

Cha|lu 1. The hollow of an open palm.

ଚଲୁ; ଚଲୁକ ୨ । ଗଣ୍ଡୁଷରେ ଧରିବା ଜଳ—2. Water contained in the hollow of an open palm.

୩ । (ପାଣି ଆଦିର) ଏକ ଚଳ—

3. A handful (of water etc).

୪ । ଭୋଜନାଦ୍ୟରେ ଓ ଭୋଜନାନ୍ତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଙ୍କର କରିବା ଆଚମନ—4 The sipping of a little water done by Brāhmaṇas just before and after meals.

ଦେ. ବ—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଭୋଜନ ପୂର୍ବରୁ ଓ ପରେ କରିବା ଆଚମନର ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ର— 1. The formulae recited by Brāhmaṇs just before and after meals.

[ଦ୍ର—ଯଜୁର୍ବେଦୀୟ ଚଲୁବିଧି, ଯଥା—'ଓଁ ବ୍ରହ୍ମଣେ ନମଃ', କହି ତଳେ ଗଣ୍ଡୁଷେ ଜଳ ଛାଣ୍ଟିବା; 'ଓଁ ଧର୍ମଗୁପ୍ତାୟ ନମଃ' 'ଓଁ ଚତୁଗୁପ୍ତାୟ ନମଃ' କହି ଜଳ ଛାଣ୍ଟା ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଦୁଇ ଜାଗାରେ କିଛି କିଛି ଅନ୍ନ ରଖିବା, 'ଓଁ ଧର୍ମଗୁପ୍ତାୟ ସ୍ୱାହା', 'ଓଁ ଚତୁଗୁପ୍ତାୟ ସ୍ୱାହା' କହି ରଖାଯାଇଥିବା ଅନ୍ନ ଉପରେ ଜଳ ଛାଣ୍ଟିବା; 'ଓଁ ଅମୃତୋପସ୍ତରଣମସି ସ୍ୱାହା' (ଅମୃତର ଆସନ ହେଉ) କହି ଗଣ୍ଡୁଷେ ଜଳ ପାନ କରି ପରେ ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ ବାୟୁକୁ (ପ୍ରାଣ, ଅପାନ, ବ୍ୟାନ, ଉଦାନ ଓ ସମାନ) ପାଞ୍ଚଗୁଣା ଅନ୍ନ (ପଞ୍ଚଗ୍ରାସି) ଦେବା; ତହିଁପରେ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଭୋଜନ କରି ଶେଷରେ 'ଓଁ ଅମୃତାପିଧାନମସି ସ୍ୱାହା' (=ଅମୃତର ଅପିଧାନ ବା ଘୋଡ଼ଣୀ ହେଉ) କହି ଗଣ୍ଡୁଷେ ଜଳ ପାନ କରି ଭୋଜନ ଶେଷ କରିବା, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ ଯାହା ଭୋଜନ କଲି ତହିଁର ତଳେ ଓ ଉପରେ ଅମୃତ ରହୁଥିଲା ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭୋଜନ—

2. (fig Eating.

ଚଲୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ରାଗାନ୍ୱିତ—

Cha|luā 1. Angry.

(ଚଲୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କୋପନସ୍ୱଭାବ; ଚିଡ଼ିଲା—

2 Of irritable disposition; passionate.

ଚଲୁଆ ସ୍ୱଭାବର ଲୋକ ସେବେ
ତତ୍ତ୍ୱଣ କରି ବୋଲି ଦେଲ ଏବେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ବବଜା ।

ଚଲୁକ—ସଂ. ବି. (ଚଲ୍ ଧାତୁ + ପରିମାଣ ଅର୍ଥରେ. ଉକ) —

Cha|luka ୧ । ହେଲ୍ଲା ହାତ ପାପୁଲି; ଗଣ୍ଡୁଷ—

1. Space in the hollow of the open palm;

୨ । ଚୁମୁକ; ଗଣ୍ଡୁଷ ପରିମିତ ଜଳ—

2. That much water which can be contained in the hollow of the open palm; a handful of water.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପାତ୍ର—3. A tiny water-pot.

ଚଲୁକରିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଏକା ଥରକେ ଭୋଜନ କରି ଦେବା; ଖାଇଦେବା —

Cha|lukaridebā 1. (figurative) To eat at one gulp.

ଚଲୁକରେଦେଓୟା

ଚୁଲ୍ଲୁକରଦେନା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା—

2. (figurative) To misappropriate.

ଚଲୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଣ୍ଡୁଷ ପରିମିତ ଜଳ ପାନ କରିବା—

Cha|lu karibā 1. To sip a handful of water.

ଚଲୁକରା ଏ ନାମ ଅଛି ଇହଲେ, ସାତ ସମୁଦ୍ର ଚଲୁ ହଲେ ।

ଚୁଲ୍ଲୁକରନା ସତ୍ୟବାଦୀ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ତରଙ୍ଗିଣୀ ।

୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣର ଖାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଓ ପରେ ଚଲୁକର୍ମ ପାଳନ କରିବା—2. To perform the rites of chalu before and after meals.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭୋଜନ କରିବା —

3. (fig) To eat.

୪ । ଭୋଜନରେ ବସିବା—4. To sit at meal.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା—

5. (figurative) To appropriate.

ଚଲୁ ଧରିବା—ଦେ କ୍ରି—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଭୋଜନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଚଲୁ କରିବାକୁ ଗଣ୍ଡୁଷ ପରିମିତ ଜଳ ହାତରେ ଧରିବା—1. (Brāhmaṇas) To hold a handful of water in order to sip it before taking meal.

Cha|lu dharibā

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭୋଜନ ଆରମ୍ଭ କରିବା—

2. (fig.) To begin eating

ଚଲୁ ଲଗିବା—ଦେ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ପଂକ୍ତିଭୋଜନ ସଭାରେ ଭୋଜନ ପୂର୍ବରୁ ଆଚମନ ବା ଚଲୁର ବିଧି ପାଳନ କରିବା; ଆଚମନବିଧି ପାଳନ—The act of performing the rites of 'Cha|lu' as observed by Brahmans in a caste-dinner before taking meals.

Cha|lu lāgibā

ଚଲେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଳ = ଚଞ୍ଚଳ; ବରଳତ + ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)—୧ । ଅଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ—

Cha|lendriya

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ନିୟମାନୁସାରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

(ଚଲେନ୍ଦ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଚଲେନ୍ଦ୍ରିୟ—ବ) 1. Lustful; one who has not his passions under control.

୨ । ସାମାନ୍ୟ କାରଣରୁ ଯାହାର ଚିତ୍ତଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ଘଟେ— 2. One who loses his balance of mind at a little provocation.

୩ । ସାମାନ୍ୟ କାରଣରୁ ଯେ ରଗିଯାଏ—3. Irritable.

୪ । ଅସ୍ଥିରଚିତ୍ତ—4. Fickle-minded.

ଚଲୋର୍ମି—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଚଲ=ଚଞ୍ଚଲ+ଊର୍ମି)—ନର୍ତ୍ତନଶୀଳ ତରଙ୍ଗ— Chalormi Dancing wave; billow.

ଚଲ୍ହା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଘୋଳଦହ— Chalhā Churned cud.

ଚଲ୍ହା ପୋକ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଗଉଡୁଣୀ ପୋକ (ଦେଖ) Chalhā poka Gaurḍuṇi poka (See)

ଚଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. ଭୋଜନ କରିବା— Chash (root) To eat.

ଚଷକ—ସଂ. ବି. (ଚଷ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅକ) ୧ । ମଦ୍ୟପାନପାତ୍ର— Chashaka 1. Wine glass; goblet; wine cup.

ଖୁସିରୁ ଚଷକ ଝଟକା ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ ପଯା ଉଚ୍ଚେ— ରାଧାନାଥ. ପାବଦ୍ଧ—

୨ । (+କର୍ମ. ଅକ)—ସୁରା; ମଦ୍ୟ—2. Wine.

୩ । ମଧୁ—3. Honey.

ଚଷଡ଼—ଦେ. ବି. (ଗାଳି; ସଂ. କୃଷକ)—ମୂର୍ଖ ଓ ଅର୍ବାଚିନ ବା ଅଖାଡ଼ୁଆ ବ୍ୟକ୍ତି; ଚଷାଭୂଷା ଲୋକ—A boor; a churl Chashard

ଚଷା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୃଷ୍ ଧାତୁ=କର୍ଷଣ କରିବା)—୧ । କର୍ଷଣ କାର୍ଯ୍ୟ; ଚଷିବା; କର୍ଷଣ—1. Ploughing Chashā

ଚାଷା **କିସାନ୍; ଚାଷା** ୨ । କୃଷକ; ଯେ କୃଷ କରେ— 2. Cultivator; peasant.

୩ । ଓଡ଼ିଶାର କୃଷକଜାତି (ଶୂଦ୍ର)— 3. The peasant class of Orissa.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ନାନା ଶ୍ରେଣୀର ଚଷା ଅଛନ୍ତି । ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଚଷା, ଓଡ଼ିପଥାନ, ଶୁଦ୍ଧଚଷା, ବେଣାଙ୍କିଆ, କଲୁଭୁଆ ଏବଂ ଗୁଆଙ୍କିଆ ପ୍ରଧାନ ।

୧୯୦୧ ମସୀହା ସେନ୍ସସ୍ ରିପୋର୍ଟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଚଷା ସଂଖ୍ୟା ୮୩ ଲକ୍ଷ ଥିଲା; ମାତ୍ର ୧୯୨୧ ମସୀହାର ରିପୋର୍ଟରେ ୭୩ ଲକ୍ଷ ହୋଇଅଛି ।]

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଇତର ଜନ—4. (fig) One of the common people.

୫ । ଅସଭ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—5. An uncivilized person

ଦେ. ବିଣ—କୃଷ୍ଟ; ଯାହା ଚଷାଯାଇଅଛି—Ploughed.

ଚଷାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚଷିବାର ପ୍ରେରଣା ରୂପ— Chashāibā 1. Causative form of chashibā.

ଚାଷାନ ୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା କୃଷ କରାଇବା—To have ploughing done by another. **ଜୁତବାନା**

ଦ୍ରୁତ ଲଙ୍ଗଳ ଯାଅ ଅଣି ।
ଚଷାଅ ଅଗେ ଯଜ୍ଞରମ୍ଭେ—ବଳଭଦ୍ରମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଚଷାଚଷି—ଦେ. ବ—(ସଂ. କୃଷ ଧାତୁ)—୧ । କୃଷିକର୍ମ— Chashāchashi 1. Ploughing operations. agriculture. ଚାଷାଚାଷି **ଜୋତାଜୋତି**

୨ । ଭୂମିକର୍ଷଣ—2. Ploughing of a field.

ଚଷାଚପେଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଚଷାଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ) Chashāchāpeṇḍiā Chashāṇḍiā (See)

ଚଷାଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଚଷାଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ) Chashāṭiā Chashāṇḍiā (See)

ଚଷାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚଷାପରି ଜ୍ଞାନକ୍ରୋଧ— Chashāṇḍiā 1. Foolish; stupid.

ଚାଷାଡ଼ିଆ ୨ । ଅଖାଡ଼ୁଆ—2. Rash. **ଉଜ୍ଜୁ**

୩ । ଉଦ୍ଦଣ୍ଡାମୁନ—3. Churlish; boorish.

୪ । ଗଫସଲ୍ଲଆ; ଓଛୁ—Rustic.

ଚଷାପକ୍ଷୀ—ଦେ. ବି (ସଂ. ନାମ କୃଷପକ୍ଷୀ)—ଭରଦ୍ୱାଜ; ଭରଦ୍ଦାଆପକ୍ଷୀ; ଭଦଭଦଳଆ ପକ୍ଷୀ; ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତିଗୃଦ୍ଧକ; ଚଷାପୁଅ— Chashāpakshī ଚାଷପାଖୀ;ନୀଳକଣ୍ଠ The lark; the jay; the Indian roller; **ଭରତପକ୍ଷୀ** Coracias Indica.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶାଙ୍ଖାଶ୍ରସ୍ଥି ବର୍ଗର ଦେଢ଼ ଗୁଣ୍ଡ ଲମ୍ବା ପକ୍ଷୀ । ସଂ. ନାମ କୃଷ ପକ୍ଷୀ, ଭରଦ୍ୱାଜ । ଏହାର ପକ୍ଷ ନୀଳ ବର୍ଣ୍ଣ, କଣ୍ଠ ନୀଳରଙ୍ଗ, ଅଙ୍ଗ ଲୁଆ ଅଙ୍ଗ ପରି କନ୍ୟୁ ଚେପଟା । ଏହା ଶସ୍ୟ ଓ ପୋକ ଦୁଇକ ଖାଏ । ବ. ରେ ଏହାକୁ ନୀଳକଣ୍ଠ କହନ୍ତି । କନ୍ୟୁ ସଂ. ନୀଳକଣ୍ଠର ଅର୍ଥ ନୀଳ ମୟୂର, ଭାସ୍କର ଓ ଖଞ୍ଜନ—ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର । ଏହା ଭୂମିରେ ଘାସ ମଧ୍ୟରେ ବସା ବାନ୍ଧେ, ଖବ୍ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଡ଼ି ପାରେ, ଏହାର ସ୍ୱର ମଧୁର । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚଷାପୁଅ—ଦେ. ବ.—୧ । ଚଷାପକ୍ଷୀ (ଦେଖ) Chashāpua 1. Chashā pakshī (See)

ବହୁଲେ ଜାତ୍ୟାରେ କୃଷ୍ଣ କୌଣକ
ଚଷାପୁଅ ନୀଳ ଭଷା-ଚୌର୍ଯ୍ୟକି ବି । ଦ୍ୱାନାଥ ଭଲ୍ଲଭେଶ୍ୱର ।

୨ । ଚଷାଘରର ସନ୍ତାନ; କୃଷକପୁତ୍ର—2. A man belonging to a chashā family.

ଚଷାଭାଗ—ଦେ. ବ—ଜମିଦାରଠାରୁ ପ୍ରଜା ଭାଗରେ ନେଇ କୃଷ କରିବା ଜମିର ଉତ୍ପନ୍ନରୁ ପ୍ରଜାଭାଗ ବା ଜମିଦାରଙ୍କ ଚାଷୀର ଭାଗ Chashābhāga ଗ୍ରାଘ୍ୟ ଅଧକ ଗଲ୍ଲା ପରେ ପ୍ରଜାର ଯାହାଗ୍ରହିକ ସ୍ୱରୂପ ଗ୍ରାଘ୍ୟ ଅପର ଅର୍ଦ୍ଧ—Half of the produce of a field cultivated by a farmer on produce-rent which is retained by himself after making over the landlords moity to the landlord.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଂ ସ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍ତ	ଇଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଚଷାଭୁଷା—ଦେ. ବ୍ଦ—୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟ; ଅଶିକ୍ଷିତ—1. Rustic.
Chashābhūshā ୨ । ଅଖାଉଡ଼ିଆ—2. Churlish; boorish.
ଚାଷାଭୁଷୋ ୩ । ଅସଭ୍ୟ; ଅଭଦ୍ର—3. Rude; uncivilized.
ଗଁବାର

ଚଷାଳ—ସଂ. ବ. (ଚଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଆଳ; ସଜ୍ଜାର୍ଥେ)—
Chashāla ୧ । ଯଜ୍ଞୀୟ ପଶୁବନ୍ଧନାର୍ଥ କାଷ୍ଠ; ଯୂପକଟକ—
1. The peg to tie the beast to be sacrificed.
୨ । ଯୂପୋପରସ୍ଥ ଲୌହ ବା କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ବଳୟ—
2. Wooden or iron ring at the top of the peg for tying a sacrificial beast.
୩ । ମଧୁଚକ୍ର—3. Hive.

ଚଷିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କୃଷ୍ ଧାତୁ)—ଭୂମିକର୍ଷଣ କରିବା—
Chashibā To plough.
ଚାଷା ବୃଷାଳ ମଗଶାଳରୁଡେ ଅନେ ଚଷୁଁ ଅବଜ୍ଞା—ଉଷ୍ଟ, ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
ଜୋତନା, ଚାସନା

ଚଷୁ—ଦେ ବ (ସଂ. ଭୁଷ)—ଚଷୁ; ଧାନର ଗୋଧା—
Chashu Husks of paddy; chaff.
ତୁସ୍
ବୂବଲା, ଚୋକର, ଭୂସା

ଚଷୁକୁଟା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଭୁଷ+କୁଟ୍ଟନ)—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଚଷୁ
Chashukuṭā କୁଟ୍ଟିବା ପରି ନିଷ୍ଫଳ ବା ବୃଥା ପରିଶ୍ରମ; ପଣ୍ଡଶ୍ରମ; ନିଷ୍ଫଳ ପରିଶ୍ରମ—1. Fruitless labour.
୨ । ନିଷ୍ଫଳ ଆଲୋଚନା—
2. Fruitless discussion.
୩ । ବଡ଼ାଇମ୍ବ ଲଘୁକ୍ରିୟା—
3. Much ado about nothing.

ଚଷୁ କୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. —(ଧାନ ପରବର୍ତ୍ତରେ ଚଷୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଧାନର
Chashu kuṭibā ଗୋଧାକୁ କୁଟିବା ,ସେଥିର ନିଷ୍ଫଳୋଦ୍ଧନ)—
୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବୃଥା ପରିଶ୍ରମ କରିବା—
1. To perform a fruitless task
ବନ୍ଧୁ ବ୍ୟଘ୍ର ଏକ ବନ୍ଧୁଶୀର୍ଣ୍ଣ ପଶୁ,
ଗୋଷି ସିନା ଖାଇ କୁଟୁଥଇ ଚଷୁ—ସ୍ୱଧାନାଥ. ଦରବାର ।

୨ । ଅପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ବା ଆନୋଳନ କରିବା—2. To discuss unnecessary matters.
୩ । ନିଷ୍ଫଳ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଆଲୋଚନାରେ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବା—
3. To waste time in a wild goose chase.

ଚସମ୍‌ଖୋର—ବୈଦେ. ବ୍ଦ. (ଫା. ଚଶ୍ମ=ଚଷୁ+ଖୋର=ଖାଦକ)—
Chasamkhor ଯାହାର ଚଷୁଲଜ୍ଜା ନାହିଁ; ବେମୋହବଜିଆ—
ଚଶଲଖୋର Regardless of the feelings of others;
ଚଶମଖୋର one who has no respect for the feelings of others.

ଚସମଇ—ଗ୍ରାଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ) —ଖୀସ୍; ପାସ୍ପସ; ଚସମଇ; ଚସମେଁ—
Chasamai Gruel; frumenty.
ଚସମେଇ
ଚସ୍ମଇ
ଚସ୍ମେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚସମା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚଶ୍ମ=ଅକ୍ଷିରୁ)—ଉପନେତ୍ର;
Chasamā ଚକ୍ଷୁ—Spectacles; eyeglasses.
ଚଶମା ନ.ପିକା-ଶୋଭନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚସମା—ସ୍ୱଧାନାଥ. ଦରବାର ।
ଚଶମା
(ଚସ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚହଁକ—ଦେ. ବ—ଚମକ (ଦେଖ)
Chahañka Chamaka (See)

ଚହଁକା—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ଦ—ଚମକା (ଦେଖ)
Chahañkā Chamakā (See)

ଚହଁକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଚହଁକିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Chahañkāibā ଚମକାଇବା (ଦେଖ)
Chamakāibā (See)

ଚହଁକିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚମକିବା (ଦେଖ)
Chahañkibā Chamakibā (See)
(ଚହଁକାଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ)

ଚହଁଫଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ୍ଦ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଚପଳ)—
Chahañphalā ଚଗଲ୍ଲା; ଚଳଚଉ; ଚପଳପ୍ରକୃତିକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(ଚହଁଫଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Fickle minded.

ଚହକ—ଦେ. ବ—୧ । ଚମକ (ଦେଖ)
Chahaka 1. Chamaka (See)

ଚହକଚକଣ—ଦେ. ବ୍ଦ. (ସଂ. ଚମତ୍କାର+ଚକ୍କଣ)—
Chahakachikaṇa ୧ । ଶୃକଚକ୍ୟଯୁକ୍ତ; ଶୃଙ୍ଗକଚକଣ—
ଚମକଦାର; ଚଟକିୟା 1. Splendid; gorgeous.
ଚମକଦାର; ଚଟକୀଲା ୨ । ବେଶଭୂଷାରେ ସୁସଜ୍ଜିତ—
2. Dressed gorgeously.
୩ । ବିଳାସପ୍ରିୟ—3. Luxurious; fond of luxury.

ଚହକମହକ—ଦେ. ବ. (ସହଚର)—ଶୃକଚକ୍ୟ—
Chahakamahaka Splendour; lustre; glare.
ଚମକ ଦମକ
ଚମକ ଦମକ

ଚହକା—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ଦ—ଚମକା (ଦେଖ)
Chahakā Chamakā (See)

ଚହକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚହକିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chahakāibā 1. Causative form of Chahakibā.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋଡେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ୱିତ ୧ ଚଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏ ୬ ଚଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ସଥରେ ପ୍ରରେତ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଉଏକ ୧ ମା ୬ ଚଦ୍ଧିତ ବୌଶସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଳରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ସେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବସଦ୍ଧ ୬ ବା ୧ ଚଦ୍ଧିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଯେ ଖୋଳକାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଚାଦ' ନ ମିଳରେ 'ଗାହ' ଖୋଳବ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗିଆ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼୍ଡ଼ା' ଦେଖିବେ ।

(ଚଦ୍ଦକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ଚମକାଇବା (ଦେଖ)
2. Chamakāibā (See)

ଗ୍ରନ୍ଥଚରୁଷ ମତେ ଚଦ୍ଦାଇ ପଗ୍ରରୁ ଦ୍ୱ—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚଦ୍ରୋଦ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ।

ଚଦ୍ଦକିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚମକିବା (ଦେଖ)
Chahakibā Chamakibā (See)

ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରିକା ପିଇବା ଥଶେ
ଚକୋର ପଦ ଅନସର ପାଶେ
ଚନ୍ଦ୍ରଥାଇ ଅସାଧାରଣ ଫଳ
ଚଦ୍ଦକିବାକେ ଦ୍ରଶ୍ତି ମୁଚ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ, କବତାକଲ୍ଲୋଚନା ।

ଚଦ୍ଦଚଦ୍ଦ – ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Chahachaha ୧ । ଲୋକଗହଳ ବା ଗୋଳମାଳର ଅବ୍ୟକ୍ତ
ଗହଗହ; ଚହଚହ ଶବ୍ଦ; ଗହଗହ—1. Indistinct noise arising from a crowd of people.
୨ । ଚମକ; ଗୃକଚକ୍ୟ—2. Splendour.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଟଦ୍ଦଟଦ୍ଦ—
3. Very; too much.
(ଯଥା—ନାଲଚଦ୍ଦଚଦ୍ଦ ।)

ଚଦ୍ଦଚଦ୍ଦ ମଦ୍ଦମଦ୍ଦ—ଗ୍ରାଦେ. ବ୍ରଣ. (କଟକ)—ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ—
Chahachaha mahamaha With much splendour; grand; in a grand style.
(ଯଥା—ମେ ଚଦ୍ଦଚଦ୍ଦ ମଦ୍ଦମଦ୍ଦ ବ୍ରତ୍ସବ କଲେ ।)

ଚଦ୍ଦଟ—ଦେ. ବି—୧ । ଗୃକଚକ୍ୟ—
Chahaṭa 1. Brightness.
ଚଟକ ୨ । ଶୋଭା; କାନ୍ତି—2. Beauty; sheen.
ଚଟକ ଜ.ଣିଶ ଡୋଳା ଓଷ୍ଠସଃର ଚଦ୍ଦଟ
ବଦୀ କରେ ଅଞ୍ଜନ ଅଠାରେ ବର୍ତ୍ତ ଦ୍ରଟ—କୃଷ୍ଣଦିବ୍ୟ. ମହାଭାରତ, ଆଦ ।
୩ । ଆଡ଼ମ୍ବର; ବ୍ୟାପିବା—
3. Splendour; gaudiness; grandeur.
ବାଙ୍ଗ ଫଦଃକୁ ଗଜ ଚଦ୍ଦଟକୁ ସ୍ଥାନ ନୋହି ସନ୍ତାସନ୍ତ ।
ରଘୁ. ବୈଦେହୀସବଳାସ ।
୪ । ପ୍ରକାଶ—4 Diffusion; exibition.
୫ । ପ୍ରଗୃରତ; ପ୍ରକଟନ—
5. Disclosure; publication.
ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । ପ୍ରକାଶିତ—1. Exibited.
୨ । ପ୍ରଗୃରତ; ପ୍ରଘଟ—2. Published.
ଜମେ ତା ଦେହ ଦ୍ରଟ । ପ୍ରଧାନାଥ. ଯଘ ଚ ।
୩ । ଚକଚକିଆ; ଝଲ୍‌ମଲ—3. Bright; dazzling.

ଚଦ୍ଦଟଚମ୍ପା—ଦେ. ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଫୁଟିଥିବା ଚମ୍ପା ଫୁଲ ପରି ସୁନ୍ଦର ଓ ଗୌର (ସ୍ତ୍ରୀ)—(female)
Chahaṭachampā Beautiful and fair coloured like a full-blown Champaka flower.

ଚଦ୍ଦଟଚିକନ—ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । ସବ୍ଦଗୁଣରେ ସୁନ୍ଦର—
Chahaṭachikaṇa 1. Full of all good qualities.
ଚଟକିୟା ୨ । ଶୋଭାମୟ—2. Splendid;
ଚଟକମଟକ gaudy; grand.
୩ । ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Foppish; gaudy.
ଚଦ୍ଦଟ ଚକଣ ସଜ୍ଜ ଭଡ଼ ସଦ୍ଦରେ । ବ୍ରବାସ. ଗୌରଦ୍ଦସ ।

ଦେ. ବ—୧ । କୃତ୍ରିମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ପ୍ରସାଧନଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—1. Beauty due to dressing and toilet artificial or made up grace.
୨ । ଆଡ଼ମ୍ବର—2. Gaudiness.

ଚଦ୍ଦଟନାଗର—ଦେ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ—ପୁବେଶ ସଜ୍ଜିତ ରସିକ ନାଗର; ଛଇଳ;
Chahaṭanāgara ବେଶଭୂଷାପ୍ରତି ରସିକ ପୁରୁଷ—
ଫୁଲବାବୁ A fop; a beau.
ଛୈଲା

ଚଦ୍ଦଟା—ଦେ. ବ—୧ । ବସ୍ତୃତ ସମତଳ ଭୂଖଣ୍ଡ—
Chahaṭā 1. A wide plot of level land.
ସେ ଚଦ୍ଦଟା ଉପରେ ଅଛ ସେହି ମନ୍ଦର
ଉହିଁରେ ଶବଦ ଶୁଭେ ଦାଦଶ ପ୍ରକାର । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୂଜଣ ।
୨ । ବିଷ ଆଦି ମନୁଷ୍ୟର ସମଗ୍ରରେ ବା ଶସ୍ତ୍ରସାଙ୍ଗ ବ୍ୟାପିଯିବା—
2. Diffusion through the system (as poison).
୩ । ସୁଗନ୍ଧ ବସ୍ତାର; ସୁଗନ୍ଧ ସହିଆଡ଼େ ବ୍ୟାପିଯିବା—
3. Diffusion of smell.
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚାରପାଖେ ଜଙ୍ଗଲ ଥିବା ବସ୍ତୃତ ଭୂଖଣ୍ଡ-
A wide plot of land having jungles on all sides.
ଦେ. ବ୍ରଣ—ଚପଲସ୍ୱଭାବ; ଚଞ୍ଚଳମତ—Fickle-minded.
ଥରେ ଚଦ୍ଦଟା, ଝଟା ଲଟା ଉଲେ ନ କର ଦ୍ରଟା ।
ସବୁମଣି. ଉଦ୍ଦସ୍ୟ ଚତନ ।

ଚଦ୍ଦଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଚଦ୍ଦଟବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Chahaṭāibā ୧ । ଆମୋଦରେ ଦଗଦଗଲ୍ଭ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
ଛାଓୟାନ 1. To fill the air with smell.
ଫୈଲାନା ସ୍ୱର ବୁଦ୍ଧି ଚଦ୍ଦଟାଇ ବାସ ମଦ୍ଦାଏ ତା ମାଧ୍ୱ ।
ନଦଦଗୋର. ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।
୨ । ପ୍ରକାଶିତ କରାଇବା—
2 To cause to come out.
୩ । ପ୍ରଗୃରତ କରିବା—
3. To publish; to reveal; to disclose
୪ । ଶୋଭତ କରାଇବା; ଶୋଭାଯୁକ୍ତ କରିବା—
4. To make beautiful; to cause to be charming.
କାହା ଚିତ ମୁଦ୍ଧ ଉଲେ ପଡ଼ିଯାଏ
ବଦନ ଦେଖାରେ ସେ ମଧୁ ଚଦ୍ଦଟାଏ । ଦୃଷ୍ଟିବିନ୍ଦୁ. ମହାଦ୍ଭରତ. ଆଦ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଟ୍ଟ

ଚହଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଶୋଭାମୟୀ; କାନ୍ତିବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ—
Chahaṭiā Charming; beautiful.
ଚଟକୀଲା
ଚଟକୀଲା

ଚହଟିବା—ଦେ. କି—୧ । (ସୁଗନ୍ଧ) ପ୍ରକାଶିତ ହେବା; ମହକିବା—
Chahaṭibā 1. To diffuse; to fill the air
ଛାଓୟା (as a smell).
ଲିନା

ଅନୁଷଣେ ଗେ ପଦୁ ବାସନା ଚହଟ୍ଟ ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

୨ । (ବିଷ) ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରରେ ବ୍ୟାପିବା—2. To diffuse through the system (as a poison).

୩ । (ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଆଦି) ଉଜ୍ଜ୍ୱଳରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—
3. To flash.

ମେ ବରୁ ଉପୁନ ଚହଟ୍ଟ ବଦ୍ୟୁତ,
ନରର ନସ୍ତନରୁ ଦେଇଥାନ୍ତି ଭୂଜ । କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ ବନ ।

୪ । (ଦିଗଦିଗନ୍ତ) ସୁବାସରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—4. To be filled with (e. g. the air with a smell.)

୫ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବା; ପ୍ରକଟିତ ହେବା—5. To be opened to view; to be disclosed or revealed,

ବକ ଗାଗରେ ଜଳବାଟେ ବଂଶାର ଭୂତ୍ୟହିଁ ଚହଟେ ।
ଭଞ୍ଜ. ବୈତେଲ୍ଲୁଶତଲାସ ।

୬ । (ମାଛ ଆଦି) ଉପରକୁ ଉଠିବା; ଜଳୁଚ ଉଠିବା—
6. To rise up to the surface; (e. g. as a fish in water).

ମାଛର ଦେହ ଗୋଟି ପ୍ରବଳେ ବଢ଼ିଲ.
ଚହଟ୍ଟ ଖେଳବାକୁ ଜଳ ନ ମଉଲ୍ଲ । କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଚହଟି ହେବା—ଦେ. କି.—ଦଣ୍ଡାଇର ମାତ୍ର ପର ଉପରକୁ ଉଠି ଫର
Chahaṭi hebā ଫର ହେବା; ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—To flutter or become prominent.

ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳେ ଜନ୍ମି ବଷ୍ଣୁଦଉର ପୁଏ ।
ଚହଟ୍ଟ ହେଉଛନ୍ତି ସଙ୍ଘ ମାନ ପ୍ରାପ୍ତି । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୂଜଣ ।

ଚହରାଇବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହି. ଚହରନା=ଆନନ୍ଦିତ
Chaharāibā ହେବା) କି.—ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇବା—To hold out temptation; to allure.

ଚହଲ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚଳ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଆନ୍ଦୋଳନ—
Chahala 1 Agitation; disturbance.
ହୈଚୈ ୨ । ଗୋଳମାଳ; ବହୁଲୋକଙ୍କ ମୁଖରବ; ହୁଲର; ଘୋଘା—
ଚହଲ 2. Noise; ado; hue and cry; out cry bustle.

ଚୋରରେ ଉଠିଲ ମହାଶୋକର ଚହଲ । ପଞ୍ଚ ନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୨ । ବହୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ଏକତ୍ର ଯିବା ଆସିବା ହେଉରୁ ଉଡ଼; ଚହଲ— 2. Pressure of a crowd.

୩ । ପ୍ରଘଟ; ପ୍ରକାଶ—
3. Disclosing; publication; revealing.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଗହଳ ଶବ୍ଦ ପରେ ସହଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଗହଳ ଚହଳ ।]

ଚହଲ—ଦେ. ବି.—୧ । (ସଂ. ଚଳ ଧାତୁ) ସ୍ପନ୍ଦନ; କମ୍ପନ—
Chahala 1. Throbbing; vibration.
ଚଲକନ ୨ । (ସଂ. ଚଳିଲ=ପଙ୍କ)—କାଦୁଅ; ପଙ୍କ—
ଚହଲ Clay; mire.
ଚହଲା ଦେ. ବିଣ.—କର୍ଦ୍ଦମମୟ; ପଙ୍କିଳ— Clayey; miry

ଚହଲା—ଦେ. ବିଣ.— ଚହଲଆ (ଦେଶ)
Chahalā Chahaliā (See)

କୁଦେ ନାଉ ସେବେ କାଠରେ ଅର୍ଦ୍ଧ ଥଲ;
ପର ରହ୍ ଥାଉନ୍ତୁ ନୋହୁଣ ଚହଲା । କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ଚହଲା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚିକ୍କଳ; ପଙ୍କ)—୧ । ମଳ; ମଇଳା—
Chahalā 1. Dirt.
ଚହଲ, ଚହଲା ୨ । ପଙ୍କ—
ଚହଲା; ଚଲକନ 2. Mire; soft mud.
ଦେ. ବିଣ.—ପଙ୍କିଆ; କର୍ଦ୍ଦମମୟ—Clayey; miry
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହି. ଚହଲା କୁଅରୁ ପାଣି କାଢିବା ପାଇଁ କୁଅ ଉପରେ ଲଗାଯିବା ଶଗଡ଼) ବି—
୧ । ବଡ଼କୂଅ, ବାଉଳି—1. A wide well.
୨ । ଜଳକୁଣ୍ଡ—2. Reservoir of water.
୩ । ନଈବାଲି ବା ଖାଲ ଭୂମିରେ ପାଣି ପାଇଁ ଖୋଳା-ସାଇଥିବା ଚଉରା ବା ଓସାରିଆ ଗାତ; ଚୁଆ—
3. A small pool or hole dug in the ground to get water.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବସୁର) ବି—ବସୁସ ଛଉ (ଦେଶ)
Bayasa chhau (See)

ଚହଲାଇବା—ଦେ. କି—'ଚହଲିବା'ର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chahalāibā Causative form of Chahalibā.
ଚଲକାନ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିବା; ହଲାଇବା—
ଚଲକାନା To agitate; to shake.

ଚହଲି—ଦେ. ବି—ଚହଲ; ଗୋଳମାଳ—
Chahali Tumult; noise.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଗହଳ ଶବ୍ଦ ପରେ ସହଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ :—ଗହଳ ଚହଳ ।]

ଚହଲିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଚଳ)—୧ । ଅସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ—
Chahaliā 1. Moving here and there; restless.
୨ । ଚପଳ—2. Fickle; unsteady.
୩ । ସେ ବଳ୍ଗା କରେ—3. Noisy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଚଢ଼ଲିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚଲ୍ ଧାତୁ)—୧ । (ପାଣିର ଚଳନ ଯୋଗୁଁ ଚରଳ ପଦାର୍ଥ) ଦୋହଲିବା ବା ଦୋହଲିଲା ହେବା—

Chahalibā

ଚଳକା
ଚଲ୍‌କାନା

1. To be agitated; to vibrate (said of a liquid being agitated).

(ଚଢ଼ଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚଳିବା; ଗତିଯୁକ୍ତ ହେବା—

2. To be in motion; to move.

ଚଢ଼ଥିଲା ପରି ଝେଙ୍କି ଚଲୁଛି
ତେଣୁ ବର୍ଣ୍ଣପାଣି ନ ଚଢ଼ଇ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚଉତା ।

୩ । ଅସ୍ଥିର ହେବା— 3. To be restless.

୪ । କମ୍ପିବା—4. To shake.

ସେ ପୃଥିବୀ ଝଟକଣ ହୋଇ ଚଢ଼ଇଲା
ଚଢ଼ଇଲେ ପୃଥିବୀକ ପିତା ଗରୁଡ଼ଲା । ପଂଚାୟତ. ନୃସିଂହପ୍ରସ୍ତାବ ।

ଚହାଁଚହିଁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଓ. ଗୃହିଁବା କ୍ରିୟା)—ଗୃହାଁଗୃହିଁ (ଦେଖ)

Chahāñchahiñ

Chāhāñchāhiñ (See)

(ଚହାଁଚହିଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚହ୍ଲା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଚଲ୍ଲାଦହି; ଘୋଳାଦହି—

Chahlā

Churned curd.

ଯେ ବାସି ଛେନା ଚହ୍ଲାପାଣି,
ତହିଁ ଘାଲଇ ସେତେ ଅଣି । ଭୂପତି, ପ୍ରେମତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।

ଚହ୍ଲାପୋକ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଜ୍‌ରୁଣୀପୋକ (ଦେଖ)

Chahlāpoka

Gaurduṇipoka (See)

ଚା—ବୈଦେ. ବ. (ଚୀନ୍ ଭାଷା ଗୃ; ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଫା. ଗ୍ସ୍ପ)—

Chā

ଚା
ଚା; ଚାୟ

୧ । ଏକଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ ଏବଂ ତାହାର ଶୁଷ୍କ ପତ୍ରବିଶେଷ; ଗୃହା ଗଛ ଓ ପତ୍ର—1. Tea; tea-plant and its leaves

ତେ. ଭେସ୍ପାଲ୍

[ଦ୍ର—ଏ ଗୁଳ୍ମ ପ୍ରଥମେ ଚୀନ ଦେଶରୁ ଭାରତକୁ ଆସିଥିଲା । ଆସାମ ଜଙ୍ଗଲରେ 'ଗୃ' ଗୁଳ୍ମ ଦେଖାଯିବାରୁ ପରୀକ୍ଷାତ୍ମକରୂପ ଆସାମରେ ଏହାର କୃଷି କରାଗଲା ଓ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଆସାମରେ ଓ ଲଙ୍କାରେ ଏହାର ବିସ୍ତର କୃଷି ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ଭାରତରୁ ଓ ଲଙ୍କାରୁ ବିଦେଶକୁ ପଠାଯିବା ଗୋଟିଏ ଲାଭଜନକ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ହୋଇଅଛି । 'ଗୃ' ଉଚ୍ଚ ଜାତିରେ ୨ ହାତଠାରୁ ୪ ହାତ ବଢ଼େ । ଏହାର ପତ୍ର ୧୦।୧୨ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ଓ ୩।୪ ଆଙ୍ଗୁଳ ଚଉଡ଼ା ଓ ପତ୍ରର ଦୁଇ ପୁଣ୍ଡ ମୁନିଆ; ଏଥିର ଫୁଲ ୩।୪ ପାଖୁଡ଼ିଆ ଓ ଧଳା । ଫୁଲ ଝଡ଼ିଗଲା ପରେ ଗଛରେ ଫଳ ଧରେ । ଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଏକଠାରୁ ୩ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଏହାର ପତ୍ରକୁ କଞ୍ଚା ସମୟରେ ତୋଳି ତାକୁ ଶୁଖାଇ ଝୁଙ୍କଡ଼ି କରି ରଖାଯାଏ । ଶୁଖୁଲା ପତ୍ରର ବର୍ତ୍ତି ଫକା କଲା । ଫୁଟନ୍ତା ପାଣିରେ ଏହି ଶୁଖିଲା ପତ୍ରକୁ ପକାଇ ଚୁଲିରୁ ଓହ୍ଲାଇଆଣି ସେ ପାଣିରୁ ବଢୁରଥିବା 'ଗୃ' ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଛନ୍ଦି ଫିଙ୍ଗିଦିଆଯାଏ । ସେ ପାଣି ଈଷତ୍ ନାଲି ଓ କଷା ଲାଗେ । ଏହାକୁ ପାଣିରେ ଦୁଧ ଓ ଚିନି ମିଶାଇ ତାହା ଗରମ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ପିଆଯାଏ । କେହି କେହି ଦୁଧ ଓ ଚିନି ନ ଦେଇ ଖାଲି ଗୃ ସିଝା ପାଣି ପିଅନ୍ତି ଓ କେହି କେହି ଲୁଣ ମିଶାଇ ଖାଆନ୍ତି । ସଭ୍ୟସମାଜରେ ଓ ସଭ୍ୟସମାଜ ସଂସ୍ରବରେ ଆସିଥିବା ବନ୍ୟ ଓ ଅସଭ୍ୟ ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ 'ଗୃ' ପିଇବା ଗୋଟିଏ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଚୀନ ଦେଶରେ ଲୋକେ ଅତି ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଔଷଧରୂପେ ଗୃ ପତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ପରି ଗୃ ପତ୍ର ବହୁତ ଗରମ ପାଣିକୁ ପିଇବାର ପ୍ରଥା ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୭ମ ବା ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଚଳିଲା । ଏ ପାଣି ପିଇଲେ ଦେହରୁ ଆଳସ୍ୟ ଦୂର ହୋଇ ନିଦ୍ରା ଜନ୍ମେ ଓ ଅନିଦ୍ରା ଏବଂ ପରିଶ୍ରମଜନିତ କ୍ଲାନ୍ତି ଦୂର ହୁଏ । ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କୋମ୍ପାନି ଭାରତକୁ ପ୍ରଥମେ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ଆସିଲାବେଳେ ଚୀନ ଦେଶରୁ 'ଗୃ' କିଣି ବିଲାତକୁ ପଠାଉଥିଲେ । ପରେ ଆସାମରେ 'ଗୃ' ଗଛ ବଣରେ ଛଡ଼ାଥିବାର ଦେଖାଯିବାରୁ ଭାରତରେ ଏହାର ଗୃଷ ହେଲା । 'ଗୃ' ଗଛ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଓ ଚହିଁର ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରକାରର । ଶୁଖୁଲା ପତ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟ ନାନାପ୍ରକାରର—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଫୁଟନ୍ତା ପାଣିରେ ଶୁଖିଲା 'ଗୃ'ର ପତ୍ର ପକାଇ ଉକ୍ତ ଜଳକୁ ଛାଣି ସେ ଆରକ୍ତ ଜଳ ସଙ୍ଗେ ଦୁଧ ଓ ଚିନି ମିଶାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ପାନୀୟ—2 Tea (drink); concoction of dry tea leaves mixed with milk and sugar and used as a drink.

ଗୃଅଲତା—ଦେ. ବ—ମେଜେଣ୍ଟରା; ମାଜେଣ୍ଟା; ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଆଲକାତରାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଈଷତ୍ ନାଲଦାନାଦାର ରଙ୍ଗବିଶେଷ—Magenta; a red pigment.

Chāalatā

[ଦ୍ର—ଏହି ମେଜେଣ୍ଟରଦାନାମାନ 'ଗୃ' ପତ୍ର ପରି କଲା ଦଶେ ଓ ପାଣିରେ ପକାଇଲେ ପାଣି ଅଲତା ପରି ନାଲିଆ ହୁଏ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଏଥିର ନାମ ଗୃ-ଅଲତା ହୋଇଅଛି ।]

ଗୃଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ ଚୀନ ଭାଷା ଗୃ)—

Chāā (etc)

ଗୃ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)

Chā (etc) (See).

ଗୃଆଁରା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଘାସ—

Chāāñrā

A kind of grass.

ଚାଙ୍ଗା
ଚାଙ୍ଗଲା

ଦେ. ବ୍ରଣ (ସଂ. ଚଙ = ସ୍ଥୂଳ, ଦକ୍ଷ, ମାରୋଗ)—

୧ । ଗୁଳ୍ମଲ; ସତେଜ (ବୃକ୍ଷାଦି)— 1. Vigorous (trees).

୨ । ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ—2. Strong and well developed.

ଗୁଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଗୋଲମରିଚ (ଦେଖ)—

Chāi

1. Golamaricha (See) (Haines).

୨ । ଚଇକାଠ (ଦେଖ)—

Chaikaṭha (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଗୈଁ—ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସଂ. ଚପଳ)—ଚଞ୍ଚଳମନ୍ତ; ଚପଳ—
Chāiñ 1. Unsteady; fickle.
ଚାଞ୍ଚାଁ ୨ । ଧୂର୍ତ୍ତିଯୁକ୍ତ; ଗୁଲ୍ଲକ—2. Brisk.
ଚାଁଇଁ ୩ । ଠକ; ପ୍ରତାରକ—3. Cheating; fraudulent.
(ଗୈଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ଧୂର୍ତ୍ତ—4. Sly.
୫ । ଚତୁର 5. Clever.
୬ । ଦକ୍ଷ; କର୍ମଠ—6. Active; skilful.
୭ । (ସଂ. ତପ୍ତ) ତାତିଲା; ଜ୍ୱରଯୁକ୍ତ—7. Hot; heated.

ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଆଖି ଆଗରୁ ଜନସ ଗେରକରେ ନଏ—1. A sly thief who steals things before one's eyes.
୨ । ଧଯାବାଜ୍ ବା ଠକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A cheat.
୩ । ଠକାମି—3. Cheating.

ଗୈଁଆ—ଦେ. ବିଣ—ଗୈଁ (ଦେଖ)—
Chāiñā Chāiñ (See)

ଗୈଁକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତାତିବା; ଜ୍ୱରଯୁକ୍ତ ହେବା—
Chāiñkaribā 1. To become heated.
୨ । ଗୈଁ ଶବ୍ଦ କରିବା—2. To produce the sound of a drop of water falling on a very hot metal.

ଗୈଁକାଠ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତ୍ୱର; ଚତ୍ୱ୍ୟ)—ଚଇକାଠ (ଦେଖ)
Chāiñkāṭha Chaikāṭha (See)

ଗୈଁକନା—ଦେ. ଅ—ଗୈଁଗୈଁ (ଦେଖ)
Chāiñkinā Chāiñchāiñ (See)

ଗୈଁକର
ଗୈଁକର
ଗୈଁଦସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଗୈଁଖରା—ଦେ. ବ—ମଧ୍ୟାହ୍ନ ପୂର୍ବେ ବା ପରେ ହେବା ପ୍ରବଳ ଖରା; ଗୈଁ
Chāiñkharā ଗୈଁଆ ରୌଦ୍ର—Very hot rays of the sun.

ଗୈଁଖସିବା—ଦେ. ବ—ଭୟରେ ଶୁଖିଆ ପଶିବା; ହୃଦସ୍ପନ୍ଦନ ବଢାଇ ହେବା—Becoming terrified.
Chāiñkhasibā
ଚମକେଯାଓୟା (ଯଥା—ସେଠାରେ ବାଘକାଣ୍ଡ ହେଇଥିବା ଖବର
ଚୌକନା ଶୁଣି ଡାର ବା ଡାଓଁ ଗୈଁଖସିଲା ।)
ଗୈଁଖସିପଡ଼ିବା
ଗୈଁଖସିଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଗୈଁଗୈଁ—ଦେ. ଅ—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ-ସ୍ପର୍ଶ-ଅନୁଭୂତି ସହିତ—
Chāiñchāiñ 1. A sharp biting sensation.
୨ । ଚଆଁ ବା ଜଆଁଣ୍ଟା ଦେହରେ ମାଡ଼ ଦେଲେ ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତି ହୁଏ ସେହିପରି—2. A burning sensation in the body (when touched with a searing rod).
୩ । ଦେହରେ ଛୁଞ୍ଚି ଫୋଡ଼ ଦେଇ ଗଲେ ଯେଉଁ କଷ୍ଟ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ—3 The pang of a pin pricking the body.
୪ । ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର—
4. Repeatedly; in quick succession.
୫ । ଘନ ଘନ ଦେହ ଘୋଳ ବଳ ଦେବାର ଅନୁଭୂତ ସହିତ—5. With a feeling of repeated momentary pangs in the system (as by pin-prick or pricking with a fire brand.)
୬ । ତାତିଲା ଲୁହା ଉପରେ ବା ତାତିଲା ହାଣ୍ଡିରେ ଟୋପା ଟୋପା ପାଣି ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ; ଚେଁଚେଁ ଶବ୍ଦ—6. Sound produced by drops of water falling on a red-hot metal or earthen pot.

ଗୈଁପଖାଳ—ଦେ. ବ—ଗୁଡ଼ ଗରମ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ସେଥିରେ ପାଣି ଢଳାଯାଇଥିବା ପଖାଳ; ଯେଉଁ ପଖାଳ ବାସୀ ପଖାଳ—ବସଖିଆ) ଗୁଡରୁ ଜ୍ୱରଘ୍ନ ଗୁଣ ନଥାଏ—
Chāiñpakhāḷa
1. Boiled rice mixed with water while still hot and served while still hot.
୨ । ସଦ୍ୟ ପଖାଳ—2. Freshly watered boiled rice.

ଗୈଁମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧଣ୍ଡାମାରିବା—
Chāiñmāribā 1 To practise cheating.
୨ । ଆଖି ଆଗରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଗେରି କରି ନେବା—
2. To steal a thing before one's eyes; to pilfer.

ଗୈଁ ମୁଗ—ଦେ. ବ—ଝାଞ୍ଜିମୁଗ; ଖରିଦନେ ଘାଟିବା ଏକଜାତୀୟ ଜଳକୃଷ୍ଟ
Chāiñ muga ମୁଗ—A leguminous seed harvested in summer.
[ଦ୍ର—ଏହା ମାଘ ମାସରେ ବୁଣା ହୋଇ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁରେ ଅମଳ ହୁଏ । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ସବୁଜ ।]

ଗୈଇକଚକା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୁକଚକ୍ୟ)—
Chāikichikā ୧ । ବେଶଭୂଷାର ଆଡ଼ମ୍ବର—
1. Foppishness; gaudiness in dress.
୨ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା—2. Glitter; dazzle
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗୁକଚକ୍ୟ ବା ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ—
1. Foppish; gaudy.
୨ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—2. Bright; glittering; dazzling.

ଗୈଇନାପାମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଗୈଇନା=ଚୀନ୍‌ଦେଶ+ପାମ୍=ଚାଲଗଛ)—ବିଦେଶାଗତ ଚାଳ ଓ ଖଜୁରୀଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—China palm; Phoenix Rotundipotea.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପଣ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୋଗିଁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ୍' ଖୋଜିବେ, 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗୁଡ଼୍ଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଦ୍ରୁତ ତାତ୍ତିଲ୍ୟ ଧାତୁଖଣ୍ଡ
Chāuñ ଦେହରେ ମାଡ଼ିବାର ଅନୁଭୂତି—1. Sensation felt when the body is touched with a piece of hot metal.

୨ । ହଠାତ୍—2. Suddenly.

୩ । ହଠାତ୍ ଭୟ ପାଇ ଚମକିବା—
3. Being startled suddenly.

୪ । ହଠାତ୍ ଭୟ; ଶ୍ରନ୍ଧାଁ—
4. Sudden fear or fright.

ଗୁଡ଼୍ଁକିନା—ଦେ. ଅ—ଗୁଇଁଗୁଇଁ (ଦେଖ)
Chāuñkinā Chāiñchāiñ (See)

ଗୁଡ଼୍ଁକର
ଗୁଡ଼୍ଁକ୍ଷର
ଗୁଡ଼୍ଁଦସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଗୁଡ଼୍ଁଗୁଡ଼୍ଁ—ଦେ. ଅ—୧ । ଗୁଇଁଗୁଇଁ (ଦେଖ)
Chāuñchāuñ 1. Chāiñchāiñ (See)

୨ । ଗୁଡ଼୍ଁଗୁଡ଼୍ଁଆ (ଦେଖ)
2. Chāuñchāuñā (See).

ଗୁଡ଼୍ଁଗୁଡ଼୍ଁଆଁ—ଦେ. ଅ—୧ । ନିଶ୍ଚଳିଆ ହେବାଯୋଗୁଁ ଭୟ ବା ଭୟ—
Chāuñchāuñāñ 1. Fear on being lonely.

୨ । ନିର୍ଜ୍ଜନତା ଯୋଗୁଁ ଭୟପ୍ରଦ (ସ୍ଥାନ)—
2. (a place) Fearful on account of being lonely.

୩ । ନିଶ୍ଚଳିଆ; ନିର୍ଜ୍ଜନ—3. Lonely; lonesome.

୪ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବା ହେତୁ ଚମକି—
4. Startled or frightened on account of sudden appearance of a thing.

ଗୁଡ଼୍ଁରୀ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଉଁରୀ (ଦେଖ)—
Chāuñrī Chauñrī (See)

ଗୁଡ଼୍ଁରୀମୁଠି—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଚଉଁରୀଭୁଣ୍ଡି (ଦେଖ)—
Chāuñrīmuṭhi Chauñrībhuṇḍi (See)

ଗୁଡ଼୍ଁରୀମୁଣ୍ଡି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଉଁରୀଭୁଣ୍ଡି (ଦେଖ)—
Chāuñrīmuṇḍi Chauñrībhuṇḍi (See)

ଗୁଡ଼ୁରପିସାନ୍—ଗ୍ରାଦେ (ବସୁର) ବ—ଗୁଡ଼ାଳଗୁନା—
Chāurpisān The powder of rice.

ଗୁଡ଼ର—ଗ୍ରା. ବ (ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୁଡ଼ାଳ (ଦେଖ)—
Chāura Chāuḷa (See)

[ଦ୍ର—ବାଡ଼ର, କଣ୍ଡର, ଘାଣ ଆଦ ମାତଜାଇର ଲୋକେ 'ଗୁଡ଼ାଳ' ସ୍ଥଳରେ 'ଗୁଡ଼ର' ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି; ଏହିପର 'ନେଡ଼ର', 'ଶେଉର' ଇତ୍ୟାଦ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ।]

ଗୁଡ଼ାଲ୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର, ମେଦନୀପୁର; ଭୁଲ. ହି. ଗୁଦ୍ଧାଲ୍; ବ. ଗୁଲ୍)—
Chāul ବ—ଗୁଡ଼ାଳ; ତଣ୍ଡୁଳ—Rice.

ଗୁଡ଼ାଲ୍‌ଚୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରୁ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୁଡ଼ାଲ୍‌ତୀ (ଦେଖ)—
Chāulchī Chāultī (See

ଗୁଡ଼ାଲ୍‌ତୀ—ଗ୍ରାଦେ (ପୁରୁ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଧାନ କଣି ଆଣି ଗୁଡ଼ାଳ କୁଟି ବେପାର କରେ—The woman whose
Chāultī profession is to purchase paddy, husk it and sell the rice so produced on profit.

ଗୁଡ଼ାଲ୍‌ପୋକ୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁଡ଼ାଳିଆ ପୋକ (ଦେଖ)—
Chāulpok Chāuliā poka (See)

ଗୁଡ଼ାଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତଣ୍ଡୁଳ; ତୁଷମାଦ୍ୱାରା ସରଷ୍ଟ ହେବାରୁ ବ ?)
Chāuḷa ୧ । ତଣ୍ଡୁଳ—1. Rice; Oryza Sativa.
ଚାଉଳ, ଚାଲ
ପ୍ରାଚୀନ ଚାଳୁ
चांवल, चावल [ଦ୍ର— ଧାନର ପ୍ରକାରଭେଦରେ ଗୁଡ଼ାଳ ବରନ୍ନ ଜାତୀୟ ହୁଏ । ଧାନରୁ ଗୁଡ଼ାଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପ୍ରଣାଳୀଭେଦରେ ଏହା ପ୍ରଧାନତଃ ଅରୁଆ ଓ ଉସୁନା ଏହିପର ଦୁଇପ୍ରକାର ।]

୨ । ଭୁଷ ବା ଖୋଷା କଢ଼ା ହୋଇଥିବା କେତେକ ଶସ୍ୟ-ବୀଜ—2. Husked seed of certain corns (ଯଥା—ବାଉଁଶ ଗୁଡ଼ାଳ, ଶୁଆଁ ଗୁଡ଼ାଳ, କୋଦୁଅ ଗୁଡ଼ାଳ ।)

୩ । ଏକ ରତ୍ତିର ଅଷ୍ଟମାଂଶ (ଓଜନ)—
3. A standard of weight; $\frac{1}{8}$ of a grain.

ଗୁଡ଼ାଳ ଧରିବା—ଦେ. କି—ଗୁଡ଼ାଳ ମହାଜନ କୃଷକ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ବେପା-
Chāuḷa dharibā ରୀଙ୍କଠାରୁ ବାଣିଜ୍ୟାର୍ଥ ବହୁପରିମାଣରେ
ଚାଲଧରା ଗୁଡ଼ାଳ କ୍ରୟ କରିବା—To purchase rice from producers or petty traders in large quantities for commerce.

ଗୁଡ଼ାଳଧୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ବା ବାଉଁଶିଆରେ ଗୁଡ଼ାଳ
Chāuḷadhuā ରଖି ଧୋଇ କରାଯାଏ—1. A basket used
ଛନୀ for washing rice.

୨ । ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—2. A kind of bush; Glycosmis Arborea; Uveria.

[ଦ୍ର—ଏହା ନଈମୁହାଣର ପଙ୍କମାଟିରେ ଉତ୍ପନ୍ନରୂପେ ବଢ଼େ; ଉଚ୍ଚତାରେ ୫।୬ ଫୁଟ ହୁଏ । ଲୋକେ ଏହାର କୋଳ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଗୁଡ଼ାଳଧୁଆପାଣି—ଦେ. ବ—ତଣ୍ଡୁଳୋଦକ; ଯେଉଁ ଜଳରେ ଚାଉଳ
Chāuḷadhuāpāṇi ପକରା ହୋଇ ଧୁଆ ହେବାରୁ ତାହାର
ଚାଲ୍‌ଧୋୟାନ ଜଳ, ଅଂଶ ବଦ୍ୟମାନ ଥାଏ- Water left
ଚେଲୁନି; ଚୋଁୟାନି after washing rice in it.

ଗୁଡ଼ାଳ ପକାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଅନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ସକାଶେ
Chāuḷa pakāibā ଚୁଲ୍ଲିରେ ବସିଥିବା ପାଣି ହାଣ୍ଡିରେ ଧୂଆ
ଚାଲଫେଲା ଚାଉଳକୁ ଛଡ଼ାଦେବା—1. To put washed
चावलडालना rice into the water of a pot boiling over fire in order to prepare boiled rice for meal.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ୍ଵ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କନ୍ୟା କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିବାରସ୍ଥ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବ ବୋଲି ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା—2. (figurative) (a bride) To have been ordained by Prajapati to be the bride of (so and so male).

(ଯଥା— ଅମୁକ (କନ୍ୟା) ଅମୁକ (ବର) ଙ୍କ ଘରେ ତ ଚାଉଳ ପକାଇଥିଲା, ସେଠେଇଁ ବଡ଼ ନ ହୋଇ ଆଉ କାହାକୁ ବଡ଼ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତୁ ।)

ଚାଉଳ ବାଛିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅନ୍ନ ପାକାର୍ଥ ଚାଉଳରୁ ଧାନ, ଗୋଡ଼ ଆଦି କାଢ଼ି ପରିଷ୍କାର କରିବା—To pick out foreign matters or particles from a quantity of rice before boiling it for food.

Chāula bāchhibā
ଚାଲବାଛା
चावलछांटना

ଚାଉଳଭଜା—ଦେ ବି.—(ସଂ. ତଣ୍ଡୁଳ + ଭର୍ଜନ)—୧ । ଭଜା ହୋଇଥିବା ଚାଉଳ; ଉତ୍ତପ୍ତ ତଣ୍ଡୁଳ; ମୁଢ଼ି—1. Fried rice.

Chāulabhajā
ଚାଲଭାଜା
चावल भुनना

୨ । ହାଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ବାଲି ତପ୍ତଇ ସେହି ବାଲିସ୍ତର ଉପରେ ଚାଉଳକୁ ଖଡ଼କାମୁଠାରେ ଖରଡ଼ ଖରଡ଼ ଅଗ୍ନି-ତପରେ ଭାଜିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—2. The operation of frying rice on sand in a pot over fire.

ଚାଉଳଭାଜଲି ଝାଈଁ—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—ଚାଉଳଭଜା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଚାଉଳ ଓ ବାଲି ଖଡ଼କାମୁଠାରେ ଖରଡ଼ିବା ବେଳେ ଖଡ଼କାମୁଠାର ମୂଳ, ଚାଉଳ, ବାଲି ଓ ହାଣ୍ଡିର ପରସ୍ପର ଘର୍ଷଣରୁ ଜାତ ଝାଈଁ ଝାଈଁ ଶବ୍ଦ ।

Chāula bhājili jhāiñ

ଚାଉଳ ମୁଗୁରା—ଦେ. ବି.—(ଏହାର ପଞ୍ଜି ଚାଉଳ ପରି ଥିବାରୁ) ବନ୍ୟ ତରୁବିଶେଷ—A tree growing in the forest; Tarak Togenus Kurzii.

Chāula mugurā
ଚାଲମୁଗୁରା

[ଦ୍ର— ଶ୍ରୀହଟ୍ଟ, ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ଜଙ୍ଗଲମାନଙ୍କରେ ଏ ଗଛ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ପତ୍ର ପତ୍ରଣ ଓ ଫଳ ଗୋଲ । ଏହାର ମଞ୍ଜିରୁ ଚର୍ମରୋଗନାଶକ ଏକପ୍ରକାର ତୈଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

ଚାଉଳି—ଦେ. ବିଣ—ଚାଉଳରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ (ମଦ)—(wine) Made from rice.

Chāuli

ଚାଉଳିଆ—ଦେ. ବି—୧ । ପିଜୁଳି—1 Guava.

Chāuliā

ପିଆରା ଅମୃତ; अमृत

୨ । (ସଂ. ଚଳଚପ = ରୋପ୍ୟ ପରି ମାଛ) ଚଲ୍‌କାରେ ମିଳିବା ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—2. A kind of fish (in Chilka).

୩ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଜାମୁକୋଳ (ନନ୍ଦେ)—3. Large black-berries.

୪ । ଚାଉଳବ୍ୟବସାୟୀ ମହାଜନ—4. A rice merchant.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚାଉଳବ୍ୟବସାୟୀ—1 Trading in rice.

(ଯଥା—ଚାଉଳିଆ ମହାଜନ ।)

୨ । ଚାଉଳ ପରି ଟାଣୁଆ (ବସ୍ତୁ)—2. Hard as grains of rice.

୩ । ପାଟରେ ଚାଉଳ ଖୋବାଉଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେବା ଭଳି—3. Uttered as if the speaker is chewing a mouthful of rice.

୪ । ଚାଉଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Relating to rice.

ଚାଉଳିଆ କେଲା—ଦେ.ବି—ଏକଜାତିସୂଚକ କେଲା—A wandering tribe.

Chāuliā kelā

[ଦ୍ର—ଏ କେଲାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅଳଙ୍କାର ମାଜିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ବେଣାରେରର ମୁଠା ଓ ଡାଲପତ୍ର ଝୁମ୍ବକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି ।]

ଚାଉଳିଆଗଞ୍ଜ—ଦେ. ବି—୧ । ଚାଉଳ ବେପାରର ଆଡ୍ଡା—1. A mart of rice trade.

Chāuliāgañja

(ଚାଉଳିଆଗଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ନାମ) କଟକ ରେଲଷ୍ଟେସନ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବଡ଼ିଆ ଗ୍ରାମବିଶେଷ—2. A large village near the Cuttack station B. N. Ry.

[ଦ୍ର—ଏହି ଗ୍ରାମରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବହୁତ ଘାଟୁଆ ବାସ କରନ୍ତି । ଏହି ମହାଜାରେ ମରହଟ୍ଟା ଅମଳର ସୈନିକ ଘୋଡ଼ା ଅସ୍ତବଲ ଅଦ୍ୟାପି ଅଛି; ଏହି ଘୋଡ଼ା ଅସ୍ତବଲ ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାର ଅଧସ୍ତନ ପୁଲିସଙ୍କ ବସାଘର ଓ ଥାନାରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ପୂର୍ବେ ଏ ଗ୍ରାମସ୍ଥଲଟି ପଡ଼ିଆରେ ଘୋଡ଼ଦଉଡ଼ ହେଉଥିଲା, ହେଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଠାରେ କଟକ ଷ୍ଟେସନ ଓ ରେଭନ୍ୟୁ କଚେରି ଭବନ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି ।]

ଚାଉଳିଆ ଗୁଣା—ଦେ. ବି (ବର୍ତ୍ତିଅଶବ୍ଦ)—ଦୁଇ ଧାଡ଼ି ରୁଆ ବସା ହୋଇଥିବା, ମଝିରେ ପଥର ପରି ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଗୋଲ ଗୁଣା; ଯାଉଁଳି ଗୁଣା—A kind of nose ring.

Chāuliā guṇā

ଚାଉଳିଆ ପୋକ—ଦେ.ବି—ପୁରୁଣା ଚାଉଳରେ ହେବା ଧଳା ଲମ୍ବା କୀଟବିଶେଷ—A kind of white insects infesting rice kept for some time; Calandra.

Chāuliā poka
ଚେଲେପୋକା

ଚାଉଳି କୋକଲି—ଦେ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର କୋକଲି ମାଛ; (କୋକଲି ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—A kind of fish (see notes under 'Kokali');

Chāuli kokali

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ. ଅଘଡ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଦୀର୍ଘ ୧ ହ୍ରସ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ହ୍ରସ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ ୧ ବା ୨ ହ୍ରସ୍ୱ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୌଶଳରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଚାଉଳେଇ ଚାଉଳେଇ କଥା କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—
Chāuleiଚାଉଳେଇ chāuleiଚାଉଳେଇ kathāକଥା kahibāକହିବା; ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କଥା କହିବା (ପାଟିରେ ଚାଉଳ ଗୋବାଉ ଗୋବାଉ କଥା କହିଲେ କଥା ଯେପରି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ, ସେହି ପରି କହିବା—To speak indistinctly and confusedly(as if speaking while chewing rice).

ଚାଁବର—ତ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର; ଭୁଲ. ହି. ଚଁବର୍) —
Chāṁbara ଚଅଁର (ଦେଖ)
Chaaṁra (See)

ଚାକ୍—ତ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସଂ. ଚକ୍ର; ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ. ଚାକ୍) —୧ । ମଧୁଚକ୍ର; ମହୁଫେଣା; ମଧୁମକ୍ଷିକାର ଚକ୍ରାକାର ବସା—1 Bee hive.
୨ । (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଶଗଡ଼ର ଚକ୍ର—
2. The wheel of a cart.

ଚାକଚକ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଚକ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତ ହେବା; ଦ୍ୱିତ୍ୱ; ଚକଚକ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—ବର୍ଣ୍ଣର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା; ଦୀପ୍ତି; ଚକ୍‌ଚକ୍—Brightness; glitter; brilliance.

ଚାକଚକ୍ୟବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—ଚକଚକିଆ; ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ—
Chākachakyabanta Bright; dazzling.
ଚାକଚକ୍ୟବନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଗାଲେ
ଚୁମ୍ବନ ଯେବେ ମୁଁ ଦାନ ଅନଲେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତା ।

ଚାକଚିକ୍ୟ—ସଂ. ବ—୧ । ଚାକଚକ୍ୟ (ଦେଖ)
Chākachikya 1. Chākachakya (See)
୨ । ମାୟା—2. Illusion.

ଚା କପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଚୀନ ଭାଷା. ଚା ଓ ଇଂ. କପ୍)—
Chā kap ଚା ପାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟବହୃତ ଚିନା ମାଟିର ଛୋଟ ବା ପିଆଲା—Tea cup.
ଚା କପ୍
चा कप्

ଚାକର—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଚାକର)—ଦାସ; ଭୃତ୍ୟ; ସେବକ—
Chākara Servant; attendant.
ଚାକର ଚାକର ମୁଁ ତୁମ୍ଭର—ପ୍ରବାଦ ।
चाकर [ଦ୍ର—ଚାକରର ମୌଳିକ ଅର୍ଥ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବାକାରୀ (ଚାକରଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦରମାଖିଆ ଭୃତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା କୌଣସି ବେତନଭୋଗୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଖଟା ଯାଉଅଛି । ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରିଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଚପରାସୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଦରମାଖିଆ ନୀଚ ସେବକ ଭୃତ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚାକର କୁହାଯାଉଅଛି ।]
ଚାକରାଣୀ / ଚାକରଆଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ.

ଚା-କର—ଦେ.ବ. (ଚୀନ୍.ଚା + ସଂ ପ୍ରତ୍ୟୟସୂ.କର)—ଚା ବଗିଚାର ମାଲିକ·
Chā-kara A tea planter.
ଚାକର

ଚାକରନୌକର—ବୈଦେ. (ଫା)—ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସଦୃଶର;)
Chākaranaukara ଫା. ଚାକର + ନୌକର)—
चाकरनौकर ଚାକରବାକର (ଦେଖ)
(ଚାକରନଫର—ଅନ୍ୟରୂପ) Chākarabākara (See)

ଚାକରବାକର—ଦେ. ବ. (ଧନ୍ୟନୁକାସ୍ତ ନରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟସୂ ସଦୃଶର)—
Chākarabākara ଭୃତ୍ୟାଦି; ଅନୁଚରବର୍ଗ—
ଚାକରବାକର Servants; attendants; followers.
चाकरनौकर ବୃଦ୍ଧା ଚାକରବାକର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଡାକ କର × ପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର ହୋଇ ସରକାରରୁ ବାହାଲ୍ ହୋଇ ଅର୍ବାଚୀନ—ଫକୀରମୋହନ—ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଚାକରାଣୀ—ଦେ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଫା. ଚାକର୍ + ଓଡ଼ିଆ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଆଣୀ = ଦାସୀ)—
Chākarāṇi Maid servant.
ଚାକରାନୀ
चाकरानी

ଚାକରାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—ଭୃତ୍ୟବର୍ଗ—
Chākarān A body of attendants.
ଚାକରନ ବିଶ.—ଚାକରମାନଙ୍କୁ ଦରମା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରଦତ୍ତ;
चाकरान् (ଜାଗିର) —(grants of land) Given to servants in lieu of pay.

ଚାକରାନ୍‌ଜାଗିର—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଚାକରାନ୍ + ଜାଗୀର)—
Chākarāṇjāgiri ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦରମା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଭୂମି; ଚାକରଙ୍କ ଖଞ୍ଜାବାଡ଼ି—
ଚାକରାନଜାୟଗୀର Service grants.
चाकरानयागीर

ଚାକରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚାକର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chākari (etc) Chākiri (etc) (See).
ଚାହିଲେ ଛଡ଼ା ଗୁଡୁପ ଛ ଚାକରି—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଚା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗରମ ଜଳରେ ଚାହା ସିଦ୍ଧ କରି ପାନୀୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ
Chā karibā କରିବା—To make or prepare tea.

ଚାକୁଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚାକୁଲେଇବା (ଦେଖ)
Chākuleibā Chākuleibā (See).

ଚାକି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚାଖି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chāki etc) Chākhi (etc) (See).
ଚାରି ପାଇଲେ ଏ ବି ଚାକି—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚାକିରି—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଚାକର୍)—୧ । ଭୃତ୍ୟର କର୍ମ—
Chākiri 1. Post of a servant.
ଚାକୁରୀ, ଚାକରୀ ୨ । ଦାସତ୍ୱ; ଭୃତ୍ୟପଣିଆ—
चाकरी 2. Service under a master.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବେତନ ପାଇଁ କରାଯିବା କର୍ମ—
3 Any service for pay salaried job.

ଚାକିରିଆ—ଦେ. ବ. ସୂଂ (ଫା. ଚାକର୍)—ଭୃତ୍ୟ; ଦାସ; ଚାକର—
Chākiriā Servant.
ଚାକରେ
चाकर
(ଚାକରିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଞ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	଍	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଈ	ଢ଼

ଚାକର ଉଠାଇବା—ଦେ. କ୍ରି । ୧ । ଚାକର ତୁଲାଇବା (ଦେଖ)
Chākiriuṭhāibā 1. Chākiri tulāibā (See).
ଚାକୁରିଉଠାଇବା
୨ । ଚାକରରୁ ବରଖାସ୍ତ କରାଇବା—
2. To cause to dismiss a servant.

ଚାକର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରଭୁର ସେବା କରିବା—
Chākiri karibā 1 To serve or attend on a master
ଚାକୁରିକରା ୨ । ଦାସତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରିବା—
चामरीकरना 2. To take or accept service under a person.

ଚାକର ଛଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୃତ୍ୟକୁ ବରଖାସ୍ତ ବା ଅନ୍ତର କରିବା—
Chākiri chhardāibā To dismiss a servant.
ଚାକୁରି ଛାଡ଼ାନ
चाकरीछुड़ान

ଚାକର ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାସତ୍ୱରୁ ନିଜେ ଅନ୍ତର ହେବା—
Chākiri chhārdibā To give up or resign a service.
ଚାକୁରିଛାଡ଼ା
चाकरीछोड़ना

ଚାକର ଜୁଟିବା—ଦେ. ବି—କର୍ମପ୍ରାପ୍ତି; ଚାକର ମିଳିବା—Employment; engagement in service; getting a job.
Chākiri juṭibā
ଚାକୁରୀଜୁଟା
चाकरीजुटना

ଚାକର ତୁଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାସରୂପେ ଆପଣା ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବା—To discharge one's responsibility as a servant; to discharge the routine duties of an office.
Chākiri tulāibā
ଚାକରୀ ବାଜାନ
चाकरी बजाना

ଚାକର ଦେଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆପଣା ପାଇଁ କମ୍ବା ଅନ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତ ଚାକର ବା କର୍ମର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—1. To be on the lookout for a suitable job or post or service for one's self or another.
Chākiri dekhibā
ଚାକୁରିଦେଖା
चाकरी देखना
୨ । ଖଣ୍ଡେ ଉପଯୁକ୍ତ ଚାକର ଠିକଣା କରିବା—
2. To find out a suitable job or post.
୩ । ଚାକରର ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରିବା—
3 To have or gain experience of actual service under another.

ଚାକର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚାକରରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—
Chākiri debā 1. To engage a man as servant.
ଚାକୁରିଦେଓୟା ୨ । କୌଣସି ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ବା ମୁକରର କରିବା—2. To appoint a person in a post.
चाकरी देना

ଚାକର ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତାହାର ଚାକରରୁ ଛଡ଼ାଇ ଅପେ ତାକୁ ଚାକରରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବା—
Chākiri nebā To take from one his post and get one's self appointed in his place.
ଚାକୁରି ନେଓଆ
चकरी लेना

ଚାକର ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଚାକରରେ ମୁକରର ହେବା—
Chākiri pāibā To get a service; to be appointed in a post.
ଚାକୁରି ପାଓୟା
चाकरी पाना

ଚାକର ବଜାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚାକର ତୁଲାଇବା (ଦେଖ)
Chākiri bajāibā Chākiri tulāibā (See)

ଚାକର ବାକର—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ନିରର୍ଥକ ଯୁ ସହଚର)—
Chākiri bākiri ଚାକର ଆଦି; ଚାକର ବା ସେହିପରି ଅନ୍ୟ
ଚାକରୀ ବାକରୀ କିଛି ଅବଲମ୍ବନ—Services etc; service or some such occupation.
चाकरी नौकरी

ଚାକର ରହିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ଚାକର ସ୍ଥାୟୀ ହେବା—
Chākiri rahibā 1. The state of a post being permanent.
(ଯଥା—ଭଲ କର କାମ ନ କଲେ ମୋର ଚାକର ରହିବ ନାହିଁ ।)
୨ । କିଛିକାଳ ପାଇଁ ଚାକର ସ୍ଥିର ହେବା—
2. The continuance of a service.

ଦେ. କ୍ରି—(କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) ବେତନ ସକାଶେ ଅନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; ଚାକର କରିବା—To serve; to work for remuneration.
(ଯଥା—ମୁଁ ଆଜିକି ଚାରି ମାସ ହେଲା କଟକରେ ଚାକର ରହିଛି ।)

ଚାକୁ—ବୈଦେ. ବ. (ତୁର୍କୀ. ଚାକୁ)—
Chāku ୧ । ଛୋଟ ଛୁରୀ; କଲମଚରାସ; ଚକ୍କୁ; କଲମକଟା ଛୁରୀ—
ଚାକୁ 1. Small knife; pen knife.
चाकु;चक्कु ଗୁରୁରେ କରଜ ତରୁଣୀ ପରି
ତର ସଜଡ଼ାଇ ଆଗାବି କରୁ—କବସ୍ଥର୍ଯ, କବତା ।

୨ । ଯେଉଁ ଛୁରୀର ଦାଢ଼ି ବେଣ୍ଟ ଉଭରର ଘରୁରେ ବୁଜ ଢୋଇଯାଏ—2. Clasp knife.

ଚାକୁଚାକୁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) — ପାଣିଆ ଜନିଷକୁ ବଡ଼ଡ଼ ଜିଭର
Chākuchāku ଆଦ ଜରରେ ଚୁଟୁଲେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ—
ଚାକ୍‌ଚାକ୍, ଚୁକ୍‌ଚୁକ୍ Sound of cats and dogs eating any watery substance by licking.
चपड़चपड़

ଚାକୁ ଛୁରୀ—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ଦୁଇ ଭାଷାର ସହଚର ପା. ଚକ୍କୁ ଓ ସଂ. Chāku chhurī ଛୁରୀ)—ଚାକୁ (ଦେଖ)
Chāku (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅଯର ଦ୍ୱାରାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱରତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ଏ ବ ୨ ଚତୁର୍ଥ ହୌଗତିବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନା ଯେବେ ଏ ଭାଷାଯୋଗରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥର ବ୍ୟତତ ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା,— 'ଗାଈ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇ' ଯୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମଳରେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପଡ଼ରେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଗଣା ନ ପାଉରେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଉରେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଚାକୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚକ୍ରମର୍ଦ)—୧ । କାଞ୍ଚନାଦ ବର୍ଗର ବନ୍ୟ କ୍ଷୁପ ବିଶେଷ; ଯାଦୁଙ୍ଗାଇ ଗଛ—1. Cassia Tora.

(ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଦଦ୍ରୁଘ୍ନ, ଚକ୍ରା, ଦଦ୍ରୁମର୍ଦ୍ଦନ, ଜଗନ୍ନାଥ, ଜଘନ୍ନାଥ, ଏଡ଼ଗଜ, ଏଲଗଜ, ଚକ୍ରମର୍ଦ୍ଦ, ମେଷଲୋଚନ, ପଦ୍ମାଟ, ଘୁଣ୍ଟାଟ । ଚାକୁଲ୍ୟା, ଚାକୁନ୍ଦେ **ପବାଁର, ଫାବାର, ଚକବଡ଼** ଫା. ସଙ୍ଗୀସ୍‌ବୋଯ୍ୟା ମ. ଉରବଟା ଓ. ଉଚ୍ଚିରପ; ତା. ଟାମ୍ବ ଗ. ବୃବାଧ୍ୟୟୋ

[ଦ୍ର—ଏହା ନଈ ବା ଝରଣା କୂଳରେ ବା ପାହାଡ଼ରେ ଜନ୍ମେ । ଏ ଗଛ ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ମହାଦ୍ରୁମ ଆକାର ଧାରଣ କରେ । ଏହାର ପତ୍ର ଚାକୁଣ୍ଡା ଗଛର ପତ୍ର ପରି । ଏହାର ଫୁଲ ନାଲ ଏବଂ କେଶରଯୁକ୍ତ । କାଠ ଧଳା ମାତ୍ର ମଞ୍ଜ କଳା । ଏ କାଠ କଟା ବେଳେ ମଧ୍ୟ ଜଳେ ।]

ଦେ. ବଣ.—ଦାର୍ଗ, ସୁତ, ଧନ ଆଦି ସାଂସାରିକ ବିଷୟରେ ଏକାନ୍ତ ଆସକ୍ତ—Tied down or addicted to worldly affairs.

ଦାସ ଉଜସ୍ ଏନ୍ତରେ ଯେ ଦୁଅନ୍ତ ମୋହ,
ଚାକୁଣ୍ଡା ବେଇ ଭାଡାନ୍ ସମାରରେ ବହୁ । ପୀତାମ୍ବର ନୃସିଂହପ୍ରସାଦ ।

ଚାକୁଣ୍ଡି—ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ. ଚକ୍ରାଳକ)—କାଚୁଡ଼ି; ମଳ ବା ବାନ୍ତି ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିବା ବୃହତ୍ ଚୁମ୍ବି—Long and large ($\frac{1}{2}$ କେଁଚୁଳ foot) intestinal worms; large and round tape worms coming out with the faecus and vomiting.

ଚାକୁନ୍ଦା—ଦେ. ବ.—ଚାକୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Chākundā Chākundā (See)

ଚା-କୁଲି—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ମୂଲଆମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ପାଇଁ ଏସ୍ତ୍ରୀମେଣ୍ଟ ସମ୍ପାଦନ କରି ଚାହା କ୍ଷେତରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସକାଶେ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି—Tea garden coolies.

ଚାକୁଲିଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ଚକ୍ରକୁଲ୍ୟା)—କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ; ଶିମ୍ବାଦ ବର୍ଗର ବନ୍ୟ ଦ୍ରୁବାକାର କ୍ଷୁପବିଶେଷ—Uraria Lagopoides; Hemionites Cordifolia

(ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଚକ୍ରପର୍ଣ୍ଣୀ, ଚକ୍ରକୁଲ୍ୟା, ଅର୍ଦ୍ଧବନ୍ଧିକା; ପୃଥକ୍‌ପର୍ଣ୍ଣୀ, ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ, ଚତୁଷ୍ପର୍ଣ୍ଣୀ, ଜୋଷ୍ଟ୍ରବଲା, ହିଙ୍ଗୁପୁଚ୍ଛି, କଲଶୀ; ଧାବମାଗୁଦା । ଚାକୁଲ୍ୟା, ଚାକୁଳେ **ପିଠବନ; ପେଠବାନ; ପୀଠୌନୀ**

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଗୋରୁ ଓ ଛେମଣ; ଫୁଲ ଆରକ୍ତ ଓ ବହୁ ପରମାଣରେ ଫୁଟେ; କୁଇଁରେ ୬୫ ଗନ୍ଧ ସ. ସେବନୀ; ଘାଁଠବଣ ଦଦ୍ରୁଦଦ୍ର ଲାଗିଥାଏ । ଗଛ ଚେ. କୋଲାବୁପନ୍ନା ଲଟାଇଲାବେଳେ ପ୍ରତି ଗଣ୍ଠିରୁ ଚେର ବାହାରେ । ଏହା ତ୍ରିଦୋଷନାଶକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ଜୀବନୀୟ, ମଧୁରରସ ଓ ସାରକ । ଏହା ଦାହ, ଜ୍ୱର, ଶ୍ୱାସ, ରକ୍ତାତିସାର, ତୃଷ୍ଣା ଓ ବମନ ନିବାରକ ।]

ଚାକୁଲିଆ—ଗ୍ରା. ଦେ.—(ମେଦନୀପୁର) ବ.—ଚାକୁଲିଆ (ଦେଖ)
Chākuliā Chākuliā (See)

ଚାକୁଲ୍ୟା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ.—ଚାକୁଲିଆ (ଦେଖ)
Chākulyā Chākuliā (See)

ଚାକେରି (ଇତ୍ୟାଦି) – ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚାକରୀ)—
Chākeri (etc, ଚାକର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chākiri (etc) (See)

ଚାକୁଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଚକ୍ ଚକ୍ ଧ୍ୱନି ହେବାରୁ)—
Chākuleibā ୧ । କୌଣସି ଖାଦ୍ୟକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଟିରେ ଚିବିଚିବି ଖାଓୟା ଗୋଟାଇ ଜଉ ପାହାଯ୍ୟରେ ଏକଲ ସେକଲ **ଚପରଚପର ଖାନା** କରିବା—1. To slowly munch a food in the mouth.

୨ । ପାଗୁଲେଇବା—2. To ruminate.

ଚାକ୍ରିକ—ସଂ. ବ. (ଚକ୍ର=ସମୂହ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—
Chākrika ୧ । ଚକ୍ରାକାର ଦଳବଦ୍ଧ ସୁଦ୍ଧପାଠକ—
1. A circular gathering of choristers or hymn-singers.

୨ । ତେଲ—2. Oilman.

୩ । ଗାଡ଼ିଆନ୍—3. Cartman; coachman.

ଚାକ୍ଷୁଷ—ସଂ. ବଣ. (ଚକ୍ଷୁସ୍+ସମ୍ବନ୍ଧ ଅର୍ଥରେ. ଅ)—
Chākshusha ୧ । ଚକ୍ଷୁର୍ଗୋଚର; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ—
1. Directly perceived by the eyes; ocular.

୨ । ଦୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ଲବ୍ଧ (ଜ୍ଞାନ)—
2. (knowledge) Acquired by sight.

ସ. ବ—୧ । ଚକ୍ଷୁର୍ଜନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ—
1. Direct perception by the eye.

୨ । ୬ଷ୍ଠ ମନୁ; ମନୁଙ୍କର ୬ଷ୍ଠ ବଂଶଧର—
2. Name of the 6th Manu or progenitor of mankind.

ଷଷ୍ଠରେ ଚକ୍ଷୁଷଙ୍କ ସୁତ, ଚାକ୍ଷୁଷ ନାମେ ସେ ବହତ ।
ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ ।

ଚାକ୍ଷୁଷ ପ୍ରମାଣ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଚାକ୍ଷୁଷ+ପ୍ରମାଣ)—
Chākshusha pramāṇa ୧ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ—
1. Direct evidence; evidence of a person who himself saw an occurrence.

୨ । ଯେଉଁ ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖାଯାଏ—
2. Ocular demonstration.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଓଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଚା-ଖଡ଼ି—ଦେ. ବ· (ଇଂ. ଚକ୍ + କଠିନ) —ଚକ୍ (ଦେଖ)
Chā-khaṛdi Chak (See)

ଚାଖଣା—ଦେ. କ. (ଫ. ଚଖଣ)—୧ । ସ୍ୱାଦଗ୍ରହଣ; ଚାଖିବା—
Chākhaṇā 1. Tasting; trying the taste of a food.
ଚାକନ; ଚାଖନ
चखना ୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ସ୍ୱାଦ ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
2. Examining the taste of a thing.
୩ । ଆଗ୍ରହ ପ୍ରବୃଦ୍ଧି ମୁଖରୋଚକ ଦ୍ରବ୍ୟ—
3. Pickles; things which palliate one's sense of taste.
୪ । ଗୃହ; ମଦ୍ୟପାନ କାଳରେ ଖିଆଯିବା ବା ଚଟାଯିବା ମୁଖରୋଚକ ଖାଦ୍ୟ—4. Something licked or eaten after swallowing some strong intoxicating liquor.

ଚାଖଣିଆ—ଦେ. ବ—ଚାଖୁଣିଆ (ଦେଖ)
Chākhaṇiā Chākhuṇiā (See)

ଚାଖଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ବଢ଼ଇ; ବସ୍ତ୍ରାଦି ବୁଢଇର କାଣିଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିମାଣ; ଚାଁକର; ଚାଁଖର; ବିଘତ୍ ୧୪ ଆଙ୍ଗୁଳ—A span; a measure
बिलाद; बित्ता of length by the span of the extended palm from the tip of the little finger to that of the thumb; a length of about 9 inches.

ଦିସନ୍ତ ବ୍ୱନ ସେ ମଣିରେ ଅଲ୍ପ
ଅଡ଼ିଲେ ସେ ସନ୍ତ ଗ୍ରଂଥର ଚଲ୍ପ । ଭାଗବତ—ଚଲ୍ପା ।

ଚାଖଣ୍ଡିକିଆ—ଦେ. ବଣ – ଏକ ଚାଖଣ୍ଡ ପରିମିତ—
Chākhaṇḍikiā Measuring one span only.
ଚାଖଣ୍ଡକିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚାଖି—ଦେ. ବ· (ଚକ୍ ଧାତୁ = କହିବା)—
Chākhi ୧ । ଗର୍ବ; ବାଲଙ୍ଗି ବା ଚାଖାନି—
ଫୁଟାନୀ 1. Boasting; bragging.
शेखी ଅର୍ଜୁନ କାଣ୍ଡେ ମଜି ଦେବ ସେତେ ଗର୍ବି
ଚଉଦେବ ଭେତେ କହିବା ଚାଖିଣ୍ଡେ । ବୃନ୍ଦାବନ ଦାସ, ମହାଭାରତ କର୍ଣ୍ଣ ।
୨ । ଅସ୍ୱଶଂସା—2. Self adulation.
ପର୍ବୁଘନ ବୋଇଲେ ଚାଖି କଥା ଛଡ଼
ମୋହ ଧନୁରେ ଗୁଣ ଦେଇ ଏବେ ଚଡ଼ । ବୃନ୍ଦାବନ ଦାସ, ମହାଭାରତ ବନ ।
୩ । ଦାମ୍ଭିକତା; କଥାର ଚାରିଫି; ଗୁଇର—
3. Vanity; ostentation.
୪ । ନମୁନା—4. Sample (Howells).
.ଦେ. ବଣ—୧ । ଆସ୍ୱଶ୍ଲାଘୀ—1. Self adulating.
୨ । ଯେ ବାଲଙ୍ଗି ଦେଖାଏ—
2. Boastful; bragging.
୩ । ଗର୍ବୀ—3. Vain.

ଚାଖିଖୁଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ପୁରୀର ଜନୈକ ବଳଶାଳୀ ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ବ୍ରାହ୍ମଣସେବକ
Chākhikhuṇṭiā ବ୍ରାହ୍ମଣସେବକ—Name of a Brahman Panda of Puri who was of very strong constitution and indipendent spirit.

[ଦ୍ର—ଏ ନେପାଳୀମାନଙ୍କ ପଣ୍ଡା ଥିଲେ । ୧୮୫୭ ସାଲରେ ଭାରତର ସିପାହୀବିଦ୍ରୋହବେଳେ ଏ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳର ହିନ୍ଦୁ ନେପାଳୀ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ଉତ୍ତେଜିତ କରିଥିଲେ । ଏ ଶେଷକୁ ଧରାପଡ଼ି ଦଣ୍ଡ ପାଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଶାରୀରିକ ବଳ ଅସାଧାରଣ ଥିଲା ।]

ଚାଖିବା—ଦେ. କି (ଫ. ଚଖଣ)—୧ । ସ୍ୱାଦ ଗ୍ରହଣ କରିବା; ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା—1. To taste a thing.
ଚାକା, ଚାଖା ଚମତ୍କାରୀ ସେ ସେହ୍ନ ମାଂସରୁ ଖଣ୍ଡେ
चखना ଗୃଦ୍ଧିଦେଲେ ନଳଙ୍କୁ ଜାଣିବା ଉପାୟେ ।
(ଚଖାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ବୃନ୍ଦାବନ ଦାସ, ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । ସ୍ୱାଦ ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
2. To try the taste of a thing.
ସ୍ୱାଦୁ ଫଳ ଯେତେ ପାର
ଗୃଦ୍ଧି ଗୋବଦଙ୍କୁ ଦଉଛ—ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଉପଲବ୍ଧି କରିବା—
3. (fig) To enjoy with any organ of sense.

ଗୁମାଇର ଗୁରୁଶିଷ୍ୟମତା ସେ କେହିଁ ଅମସ୍ତ ଗୃଦ୍ଧି ନାହିଁ ଜନେ ମୋ ନସ୍ପନ ।
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ କବୋଷ୍ଟଭଞ୍ଜ ।

ଚାଖୁ ବୈଦେ. ବ (ଫା.)—ଚାକୁ (ଦେଖ)
Chākhu Chāku (See).

ଚାଖୁଆ ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ଗାଳି)—ଚଖା (ଦେଖ)
Chākhuā Chakhā (See).

ଚାଖୁଣିଆ – ଦେ. ବ (ଫ. ଚଖଣ)—ରାଜଭୋଜ୍ୟ ଖାଦ୍ୟକୁ ଆସ୍ୱାଦନ କରି ପରୀକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ଭୃତ୍ୟ—
Chākhuṇiā A servant whose duty is to taste
ଚାକୁନିୟା, ଚାକୁନୀ (ଚାଖୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) the food prepared for the king before it is taken by the king.

[ଦ୍ର—ରାଜାମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟରେ ବିଷପ୍ରୟୋଗର ଆଶଙ୍କା ଥିବାରୁ ପ୍ରଥମେ ଜଣେ ଲୋକଦ୍ୱାରା ଖାଦ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରିବାର ବିଧି ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏ ବିଧି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଚଳୁଅଛି ।]

ଦେ. ବଣ—ଚାଖୁଣିଆ; ଯେ ଚାଖେ—One who tries or examines the taste of a food.

ଚାଗଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚାଙ୍ଗଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chāgaṛdā etc Chāṅgaṛdā etc (See).

ଚାଙ୍କିବା—ଭାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କି—ଅଳ୍ପ ଘୁଞ୍ଚାଇଦେବା; ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ କରିବା—To dislodge.
Chāṅkibā

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ । ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ମାତ୍ରା । ଅଧିକ ସ୍ଥଳେ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାଭେଦରେ ମିଳିବ, ସେହି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ଉହାଁର ବିସ୍ତୃତ । ବା । ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୈତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୈତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼େ' ଦେଖିବେ

ଗୃଙ୍ଗ୍ରି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହି. ଗୃଂଗେଲା) ବି—
Chāṅgri ଗୃଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Chāṅgurḍi (See).

ଗୃଙ୍ଗଡ଼ା – ଦେ. ବି—୧ । ଡାଲା; ଗୃଙ ଡ଼ି—
Chāṅgarḍā 1. A tray of wicker-work
ଚାଁଗଡ଼ା; ଚାଁଙ୍ଗାରୀ of wood; a shallow; wicker
ଚାଙ୍ଗେରି basket.

କୁମ୍ଭ ଗୃଙ୍ଗଡ଼ା ପଦ୍ମକନ୍ଦେ ଧର
ଠାବେ ଠାବେ ଠୁଳ ସ୍ତାଙ୍ଗେ ମାଗସ୍ୱ—ବ୍ରଧାନାଥ. ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।

୨ । କୌଣସି ବଡ଼ ଗଛକୁ ମୂଳରୁ କାଟିଦେଲା ପରେ ଗଛ ମୂଳ ଖୋଳ ସେଉଁ ଗଡ଼ଖଣ୍ଡି ବାହାର କରିଯାଏ—
2. The part of the trunk of a tree which is just abone the root.

ଗୃଙ୍ଗଡ଼ା ଘର—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଘରେ ବସ୍ତ୍ର ଅଳଙ୍କାରାଦି ରଖା ହୋଇ
Chāṅgrḍā ghara ଥାଏ; ଗଦ୍ଦାଘର—War drobe; a room for storing dress and ornaments etc.

ଗୃଙ୍ଗଡ଼ା ଘର ଜୁରେ ପରମାସେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତା ।

ଗୃଙ୍ଗଡ଼ା ଚେର—ଦେ. ବି—କୌଣସି ଗଛର ଗୃଙ୍ଗଡ଼ାରୁ ବାହାର ମାଟି
Chāṅgarḍā chera ଉପରକୁ ଦଶୁଥିବା ଚେର—
The root of a tree which is seen above the ground.

ଗୃଙ୍ଗଡ଼ା ଝୁମ୍ବ—ଦେ. ବି— ଗଛର ଗୃଙ୍ଗଡ଼ାର ମଝିରେ ଠିଆ ଗାତ କରି
Chāṅgarḍā tumba ତହିଁରେ ବାରୁଦ ଫୁଙ୍କ ସେଉଁ ଝୁମ୍ବ ବାଣ କରିଯାଏ—A fire work made by putting gun-powder in a hole made in the Chāṅgarḍā of a tree.

ଗୃଙ୍ଗଡ଼ା ମେକାପ—ଦେ.ବି—ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବକବିଶେଷ-
Chāṅgarḍā mekāpa A class of Sebaka of Lord Jagannath.

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀ ଜୀଉଙ୍କର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ବେଶ ନମନ୍ତେ ପ୍ରଯୋଜନୀୟ ସାଜସଜ୍ଜା (ବସ୍ତ୍ର, ଅଳଙ୍କାରାଦି) ଏମାନଙ୍କ ଜମା ଥାଏ । ଏମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଶ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଯୋଜନୀୟ ସଜମାନ ଗୃଙ୍ଗଡ଼ା ବା ଡାଲାରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ବେଶକାରୀ ସେବକଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ବେଶ ପିନ୍ଧିବା ସମୟରେ ଫେରାଇ ଆଣି ନିଜ ଉତ୍ତାବଧାନରେ ରଖନ୍ତି ।]

ଗୃଙ୍ଗଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଗୃଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Chāṅgarḍi Chāṅgurḍi (See)

ଗୃଙ୍ଗଲା—ଦେ. ବିଣ—ଚେଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Chāṅgalā Cheṅgā (See)

ଗୃଙ୍ଗା – ଦେ. ବିଣ—ଚେଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Chāṅgā Cheṅgā (See)

ଗୃଙ୍ଗାରି—ବୈଦେ. ବି—ଚଙ୍ଗାରି (ଦେଖ)
Chāṅgāri Chaṅgāri (See)

ଗୃଙ୍ଗୁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—୧ । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଜୁଆଙ୍ଗ ଆଦି
Chāṅgu ଅଧିବାସୀଙ୍କର ଗୃଙ୍ଗୁ ବାଦ୍ୟ ସହ ନାଚ—
1. A dance prevalent among the wild tribes of the Oriya agency tracts.

୨ । ଗୃଙ୍ଗୁବାଦ୍ୟ (ଦେଖ)
2. Chāṅgubādya (See)

ଗୃଙ୍ଗୁଡ଼ା—ବୈଦେ. ବି—୧ । ଗୃଙ୍ଗଡ଼ା (ଦେଖ)
Chāṅgurḍā 1. Chāṅgarḍā (See)

୨ । ପୁଷ୍ପାଧାର—2 A flower-tray.

ଗୃଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବି—୧ । ଛୋଟ ଡାଲା; ଗୃଙ୍ଗଡ଼ି—
Chāṅgurḍi 1. A small tray.
ଚାଙ୍ଗଡ଼ୀ ବାଳକ ବାଳକା ଧରଣ ଗୃଙ୍ଗୁଡ଼ି
ଚାଙ୍ଗେରି ଫୁଲ ତୋଳୁଛନ୍ତି ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି । ରଥିଦଳନ. ପ୍ରତୁଚ ।

୨ । ବାକ୍ସ ବା ସେଉଁର ମୁହଁ ବା ଛାଙ୍କୁଣୀ—
2. The cover for a box.

ଗୃଙ୍ଗୁନାଟ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଗୃଙ୍ଗୁ ବାଦ୍ୟସହ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର
Chāṅgunāṭa ନୃତ୍ୟବିଶେଷ—A dancing accompanied with the music of Chāṅgu.

ଉତପାକ ବସି ଶବ୍ଦରେ ଜୁଆଙ୍ଗେ ଜରୁଥିବେ ଗୃଙ୍ଗୁନାଟ ।
ବ୍ରଧାନାଥ. ପାଟଘର ।

ଗୃଙ୍ଗୁନଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଆନବ୍ଧ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
Chāṅgunirḍā A kind of drum.

ଗୃଙ୍ଗୁବାଦ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—୧ । ଆନବ୍ଧ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
Chāṅgubādya 1. A kind of drum.

[ଦ୍ର—ଏହା କାଠର ଗୋଟିଏ ଦୁଇ ମୁହଁ ମେଲ୍ଲ ଡାଲ୍ଲ । ଏହାର ବ୍ୟାସ ୧ ବା ୧୪ ହାତ । ଏହାର ଗୋଟିଏ ମୁହଁରେ ଚମଡ଼ା ଛାଣି ହୋଇଥାଏ । ଏଥିରେ ଡୋର ବାନ୍ଧ କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ଡେଇରି ହାତରେ ଧରିବାକୁ ହୁଏ । ଡେଇରି ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ ସରୁ କାଠି ଓ ଡାହାଣ ହାତରେ ଅଢ଼ ଖଣ୍ଡେ ମୋଟା କାଠି ଧରି ଏହାକୁ ବାଡ଼ିଆଯାଏ । ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ଡେଙ୍କ ବାଦ୍ୟ ଭଳି । ଏହାକୁ ବଡ଼ ଗୃଙ୍ଗୁ ବୋଲିଯାଏ ।

ଗଡ଼ଜାତରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଏବଂ ଜସପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଉଦ୍ର ଲୋକେ ଏ ବାଦ୍ୟ ବଜାନ୍ତି ।]

୨ । ମାଦେଲ ଗୃଙ୍ଗୁ ବା ସାନ ଗୃଙ୍ଗୁ—2. A kind of drum smaller than Chāṅgu.

[ଦ୍ର—ଏହା ଡାଙ୍ଗୁ ଭଳି, କିନ୍ତୁ ଏହାର ଗୋଟିଏ ମୁହଁ କାଠ ଓ ଅନ୍ୟ ମୁହଁରେ ବଡ଼ ଡାଙ୍ଗୁ ଭଳି ଚମଡ଼ା ଛାଣି ହୋଇଥାଏ । ଏହାର ବ୍ୟାସ ୧ ହାତ ବା ଉହାଁରୁ କମ୍ । ବଜେଇବା ଲୋକ ଉଭୟ ହାତରେ ୨ ଖଣ୍ଡି ଲେଖାଏଁ ସରୁ କାଠି ଧରି ଏହାକୁ ବଜାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ସ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ

ଗୃଚକ—ଗ୍ରା. ବ (ସ୍ର. ଗୃଚକ)—ଗୃଚକ (ଦେଖ)—
Chāchaka Chātaka (See)

ଗୃଚକା—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ୍ର. ଚର୍ଚ୍ଚିକା)—୧ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ବାଙ୍କି ବା
Chāchakā ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଗ୍ରାମର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ—1. The Deity worshipped at Banki in Cuttack district.

୨ । ଗ୍ରାମଦେବତାବିଶେଷ —
2. Name of a village Goddess.

ଗୃଚକାଈ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୃଚକା (ଦେଖ)—
Chāchakāī Chāchakā (See)
(ଚାଉକେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗୃ-ଚଢ଼େଇ—ଦେ. ବ—କାଦୁଅଖମ୍ପୀ (ଦେଖ)—
Chā-chardhei Kāduakhumpī (See)

ଗୃଚପୁଟ—ସ୍ର. ବ - ସଙ୍ଗୀତରେ ତାଲର ୬୦ ପ୍ରକାର ମୁଖ୍ୟ ଭେଦ ମଧ୍ୟରୁ
Chāchaputa ଏକ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—One of the 60 musical measures in Hindu music.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଏକ ଲଘୁ, ଏକ ଗୁରୁ, ଏକ ପ୍ଲୁତ ସ୍ୱର ଥାଏ ।]

ଦେ. ବ (ସ୍ର. ଚଞ୍ଚୁପୁଟ; ପକ୍ଷୀର ଥଣ୍ଟ ସଦୃଶ ଏକତ୍ର ସଂଯୁକ୍ତ ଦୋହାରୁ; କମ୍ବା ସ୍ର. ତାଳପୁଟ=ତାଲଭେଦ)—
ଦୁଇଖଣ୍ଡ କାଠରେ ବଜାଯିବା ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; କରତାଳକା ବାଦ୍ୟ—A kind of musical instrument; the castanets consisting of 2 concave and flat pieces of wood sounded by clapping together.

ଚାଚର—ଦେ. ବିଣ—କୁଞ୍ଚିତ ବା କୁଟିଳ (କେଶ)—
Chāchara Curled; curling (hair).
ଚାଁଚର

ଗୃ ଗୃମଗୃ—ବୈଦେ. ବ. (ଚୀନ୍ ଭାଷା ଗୃ ଓ ଫା. ଚମ୍‌ଚହ୍)—ଗୃହା
Chā chāmachā ପାନ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଛୋଟି—
ଚା ଚାମଚ Tea-spoon.

ଗୃଚକା—ଦେ. ବ—ଉଷାପାତ୍ର—
Chāchikā Beggar's bowl.

[ଯଥା—ସୀତା ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀରରୁ ଫଳମୂଳ ଆଣି ଗୃବଣର ଗୃଚକାରେ ଦେଲେ ।]

ଗୃଚେର—ଦେ. ବ—ଗୃଚର (ଦେଖ)
Chāchera Chāchara (See)

ଗୃଚେରୀ ମୁଦ୍ରା—ଦେ. ବ—ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ (ମୁଦ୍ରା ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—
Chācheri mudrā A kind of ritualistic pose of the hands (See notes under Mudrā).

ଗୃଚେରୀ ମୁଦ୍ରା ସେ ସବୁର ମୂଳ
ତନ୍ତ୍ରଟି ସେଟି ଅଟେ ଶୀତଳ—ପ୍ରା.ତା. ପରମେଶ୍ୱରା ।

ଗୃଚେର୍ଯ୍ୟ—ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଚର୍ଚ୍ଚରୀ)—
Chācherī ୧ । ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ପୂର୍ବ ଦିନ ଅବିର ପିଚକାରୀ ଆଦି
ଚାଁଚର ମାର କରତାଳ ଧ୍ୱନି କରି ଯେଉଁ ଦୋର ଉତ୍ସବ
चाचर କରାଯାଏ; ବସନ୍ତୋତ୍ସବବିଶେଷ—1. A festival accompanied with syringing and singing on the eve of Dolapūrṇṇamī.

ଗୃଚେର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତର ସଙ୍ଗି ଗୋବନଙ୍କ ଦୋଳ—ପ୍ରାତୀ. ରତ୍ନସ୍ୟନ୍ତ୍ରଙ୍କ ।

୨ । ଗ୍ରାମଦେବତାବିଶେଷ —
2. Name of a village Goddess.

ଗୃଚ୍ଛେଣି—ଦେ. ବ—ଗୃହାକୁ ଛଣିବା ସକାଶେ ବ୍ୟବହୃତ ରନ୍ଧ୍ରଯୁକ୍ତ
Chāchchheṇi ପାତ୍ରବିଶେଷ—Tea-sieve for sifting
ଚାଚ୍ଛନୀ tea from the boiled leaves.
चाच्छनी

ଗୃଚ୍ଛଣି—ଦେ, ବ—ଗୃଚ୍ଛେଣି (ଦେଖ)
Chāchchhaṇi Chāchcheṇi (See)

ଗୃଞ୍ଚ—ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଚଞ୍ଚା) ନଡ଼ିଆ ବରଡ଼ା, ତାଳପତ୍ର ବା ବାଉଁଶ-
Chāñcha ପାତ୍ରଆରେ ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ଆସ୍ତରଣବିଶେଷ;
ଚାଁଚ ଚଟେଇ—A mat made of cocoanut
चटाई leaves or palm leaves or thin strips of bamboo woven together.

ଗୃଞ୍ଚଖାଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—
Chāñchakhāi ପିଲ୍ଲଙ୍କର ରକ୍ତ ଶୋଷି ନେବା ଡାହାଣୀ—
A witch believsd to suck blood out of children.

ଗୃଞ୍ଚଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ଗୃଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Chāñchardā Chāñcha (See)

ଗୃଞ୍ଚଡ଼ା ପଥର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଗଞ୍ଜାମ)—ବ.—ସମତଳ ଉପରେ
Chāñchardā pathara ବୃତ୍ତ ପଥରଖଣ୍ଡ—A big level or plain slab of stone.

ଗୃଞ୍ଚର—ଦେ. ବିଣ.—ଗୃଚର (ଦେଖ)
Chāñchara Chāchara (See)

ଗୃଞ୍ଚରା—ଗ୍ରା. ବ.—ଗୃଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Chāñcharā Chāñcha (See)

ଗୃଞ୍ଚଲ୍ୟ—ସ୍ର. ବ.—(ଚଞ୍ଚଳ + ଭାବ. ଯ)—୧ । ଚଞ୍ଚଳତା—
Chāñchalya 1. Speed; quickness.
୨ । ଅସ୍ଥିରତା—2 Restlessness; fickleness; inconstancy.
୩ । ବ୍ୟଗ୍ରତା; ଉତ୍କଣ୍ଠା—3. Anxiety.

ଗୃଞ୍ଚି—ଦେ. ବ.—(ସ୍ର. ଗୁଚ=ନଡ଼ିଆ କଉା)—୧ । ନଡ଼ିଆ ବାହୁଙ୍ଗାର
Chāñchi ମୂଳରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ବେଢ଼ିଥିବା ଜାଲ
ଚାଁଚାଡ଼ି ଆକୃତିର ବଲ୍କଲ; ଚଟୁ—1. A netlike bark
जालि entwining the trunk of a cocoanut tree at the place whence branches come out.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ । ଏଉ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବଦ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ '୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଡିକ୍ସନାରୀରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଚାଁଦ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୋହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୨ । ପାଚିଲ ଆମ୍ବର ନୂତନ ଚାକୁଆର ଦୃଢ଼ ଆବରଣ—
2. The hard rind formed on the stone of a fully developed mango fruit.

ଙ । ଗୃଞ୍ଚି (ଦେଖ)
3. Chāñchhi (See).

ଗୃଞ୍ଚିବା—ଦେ. କି—ଗୃଞ୍ଚିବା (ଦେଖ)
Chāñchibā — Chāñchhibā (See)

ଗୃଞ୍ଚୁ—ଦେ. ବ—ଗୃଞ୍ଚି (ଦେଖ)
Chāñchu — Chāñchi (See)

ଗୃଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଉଞ୍ଛ ଧାତୁ; ସଂ. ଗ୍ଲେଚ=ବଲ୍ଗଲ)—
Chāñchhi
ଚାଚୁଁନି
ଛିଲକା
୧ । ଫଳ ବା କାଠରୁ ଉଞ୍ଛା ଦୋଇଥିବା ଗ୍ଲେପା ବା ବଲ୍ଗଲ—Thin scrapings (of bark or rind).
୨ । ଗୃଞ୍ଚି (ଦେଖ)—2. Chāñchi (See)

ଗୃଞ୍ଚିବା—ଦେ. କି. (ସଂ ଉଞ୍ଛ ଧାତୁ)—୧ । କାଠ ବା ଫଳର ଗ୍ଲେପା
Chāñchhibā
ଚାଁଛା, ଚାଁଚା
ଛୀଲନା; ଖୁରଚନା
ଛୁଡ଼ାଇବା; ଛାଞ୍ଚିବା; ଛେଲ୍‌ଲିବା—
1. To scrape off the bark or rind from a wood, branch or fruit.
(ଚଞ୍ଚାଇବା—ଶୈଳନ୍ତ)
୨ । ଭୂମି ଉପରୁ ଘାସ ସହିତ ମାଟିର ପତଳା ସ୍ତର ଛଡ଼ାଇବା—
2. To scrape off grass from the ground
ବାମ ଦକ୍ଷିଣେ ଜଡ଼ା ଗଡ଼, ଗୃଞ୍ଚିଲ ବାଃ ପ୍ରାସ୍ତ ଝଲ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
ଙ । ଉପରୁ ପତଳା ପସ୍ତ ଛଡ଼ାଇବା—3. To pare; to clip; to prune; to trim.

ଗୃଟ୍—ଦେ. ବ (ଜଉରେ ଗୃଟ ଖାଇବା ହେତୁ; ସଂ. ଚଷଣ)—
Chāṭ
ଚାଟ
ଚାଟ
୧ । ମଦ୍ୟାଦ ସାଦକ ସେବନ ପରେ ଖାଇବା ମୁଖସ୍ୱେରକ ଖାଦ୍ୟ—1. A relishing food eaten after drinking in order to palliate the sharpness left in the mouth after drinking spirits or wine.
ଅଜ ମାଲ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଟେ ଗୃଟ ପଇଁଚୁଛ—ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।
୨ । ଲାଳସା; ଝୁଙ୍କ—2. Hankering.

ଗୃଟ୍ ଧରିବା—ଦେ. ବ—୧ । (ଖରାପ) ଅଭ୍ୟାସ ହେବା—
Chāṭ dharibā
ଚାଟ ଧରା
ଚାଟ ଲଗନା
1. Formation of a habit (bad sense).
୨ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି ଝୁଙ୍କ ଲାଗିବା ବା ଲାଳସା ଜନ୍ମିବା—
2. Growth of a hankering after something once tasted.

ଗୃଟ୍ନା—ଦେ. ବ.—ଗୃଟ୍ (ଦେଖ)
Chāṭnī — Chāṭ (See)

ଗୃଟ୍ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—ଗୃଟ୍ ଧରିବା (ଦେଖ)
Chāṭ lāgibā — Chāṭ dharibā (See)

ଗୃଟ—ସଂ.ବି. (ଚଟ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ; ଭୁଲ ଇଂ.ଚୀଟ୍)—
Chāṭa
୧ । ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକ—1. A perfidious person.
୨ । ଚୋର—2. Thief.
ଙ । ଠକ—3. A cheat.

ଛାତ୍ର
ଚଟ୍ଟା
ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛତ୍ର; ନବ୍ୟ ସଂ. ଚଟ୍ଟ; ସଂ. ଚେଟକ=ସେବକ, ଦାସ)—
୧ । ପାଠଶାଳାରେ ପଢ଼ୁଥିବା ଛତ୍ର; ଶିଷ୍ୟ—
1. Student reading in a school.
କାହିଁ ବା ଗୁରୁ ଗୃହାଳରେ
ପଢ଼ନ୍ତୁ ପୋଥି ଧୀରେ ଧୀରେ—ମଧୁସୂଦନ. ଛତ୍ରମାଳା ।
୨ । ବତ୍ସ; କୁମାର; ପୁଅ—2. Son.
ସେ ଦେଟେ ଯାଇଣ ଦେଲେ ପଦ୍ମଙ୍କ ଗୃହ—କୃଷ୍ଣଦିବ୍. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
ଙ । (ସଂ. ଚଟ୍ଟ; ପାଲି. ଗୃହ=ପାତ୍ର) ବଡ଼ ଡାଲା; ଛାଟ—
3. A large shallow tray.
୪ । (ସଂ. ଚଷଣ) ଗୃଟ୍ (୧) (ଦେଖ)
4. Chāṭ (1) (See)

ଦେ. ବି—୧ । ବିଦ୍ୱାନ୍—1. Learned
(ଗୃହପୂଥ ଗୃହ, ଚଟପଥ ଛାତ୍ର—ଉଗ)
୨ । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ—2. Bent on studying.

ଗୃଟକେର—ସଂ. ବ (ସଂ. ଚଟକା=ମାଇ ଘରଚଟୁଆ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏର; Chāṭakera ଚଟକାର ସନ୍ତାନ)—ଛୁଆ ଘରଚଟୁଆ ଚଢ଼େଇ—
The young ones of the sparrow.

ଗୃଟକୈର—ସଂ. ବ (ଚଟକା+ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଐର)--ଗୃଟକେର (ଦେଖ)--
Chāṭakaira — Chāṭakera (See)

ଗୃଟଗାଁ—ଦେ. ବ (ନାମ) (ସଂ. ଗୃଟଗ୍ରାମ)—ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ (ଦେଖ)—
Chāṭgāṅ — Chaṭṭagrāma (See)
ଚାଟିଗାଁ

ଚାଟଶାଳ—ଦେ. ବ—ଚାଟଶାଳା (ଦେଖ)—
Chāṭaśāla — Chāṭaśālā (See)

ଗୃଟଶାଳା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଛତ୍ରଶାଳା; ନବ୍ୟ ସଂ. ଚଟ୍ଟଶାଳା)—ଚାଦ୍ଦାଲ; ପାଠଶାଳା; ଦେଶୀୟ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ—
ଚଟଶାଲା
Village-school; a primary school where the vernacular is taught.

ଗୃଟଶାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ପାଠଶାଳାରେ ଶିକ୍ଷା ବାଆସିବା (ପାଠ)—
Chāṭaśāliā
1. Learnt in the village-school.
୨ । ପାଠଶାଳାରେ ପଢ଼ୁଥିବା (ଛତ୍ର)—
2. Studying in the village-school.
ଙ । ପାଠଶାଳାରେ ବ୍ୟବହୃତ (ଦଣ୍ଡ)—
3. (punishment) In vogue in village-schools.
୪ । ଚାଦ୍ଦାଲି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
4. Relating to a village-school.

ଗୃଟଶାଳୀ—ଦେ. ବ—ଚାଟଶାଳା (ଦେଖ)—
Chāṭaśālī — Chāṭaśālā (See)
ମାଡ଼ ମାଡ଼ରେ ଗୃଟଶାଳୀ—ଉପେନ୍ଦ୍ର. ସୋନପଥାମୃତ ।

ଚାଟି—ଦେ. ବ—୧ । ବଡ଼ ଝୋଲେଇ; ବେତା—
Chāṭi
1. A big basket.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଞ୍ଜ	ଇୟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଞ୍ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଢ଼

ପେଟୁକମାନଙ୍କ ପେ ହେଡାଗୁଣ୍ଟ ପଡ଼,
ବଡ଼ାଘରେ ସମସ୍ତେ ଚକୁଣ୍ଟୁ କର୍ । କୁଣ୍ଡଳି. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ ।

୨ । ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନ ହେବାର ସ୍ଥାନ—2. A place where sea-salt is manufactured.

ଗୁଲ୍ଲା ଦାଉନ ଦେଇ ଗୁଣ୍ଟର୍ ଗୁଇଯାଏ—ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବ (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଚାଁଟୀ)—
୧ । ଜନା—1. Big ants.
୨ । ପିଙ୍ଗୁଡ଼ା—2. Small ants

ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ. ଗୁଣ୍ଟା, ଗୁଣ୍ଟାଇ)—ଖଜୁରପତ୍ର—Mat made of date-palm leaves woven together.

ଚାଟିଗ୍ରାମ—ଫ. ବ (ନାମ)—ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ (ଦେଖ)—
Chāṭigrāma — Name of a place (M W.); Chaṭṭagrāma (See)

ଚାଟିଚୁଟି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ପୋଛୁପାଛୁ; ନଃଶେଷ କରି (ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥକୁ ଖାଇବା)—(to eat a food given to one) ଚେଁଚେପୁଁଛେ; ଚେଟେପୁଟେ To the dregs; without leaving any particle of food in the plate; by licking the plate.
ଚାଟପୋଂଛକର

ଚାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଗୁଣ୍ଟବାବେଳେ ଶୁଣାଯିବା ଚଟଚଟ ଶବ୍ଦରୁ; ଫ. ଚଷଣ; ଲେହନ)—୧ । ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରା ଲେହନ କରିବା—1. To lick.

ଚାଟନା ଅଙ୍କୁରୁ ଭୂତର, ନିଜକ ସେ ଦଖତ
(ଚଟାଇବା—ଜିଜନ୍ତ ରୂପ) ପଦାତୁମକରଦ ଗୁଣ୍ଟର ରେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତକଲ୍ପଲତା ।

୨ । ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରା ସ୍ୱାଦ ଗ୍ରହଣ କରିବା;—
2. To taste with the tongue.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବ୍ୟଗ୍ରତା ସହିତ ଖାଇବା—
3. (figurative) To eat with gusto.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଧ୍ୱଂସ କରିବା—
4. (figurative) To destroy; to ruin.
(ଯଥା – ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ନଆଁ ରାଜପ୍ରାସାଦକୁ ଗୁଣ୍ଟ ଦେଇଗଲା ।)
[ଦ୍ର—ଗୁଣ୍ଟିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଖାଇବା, ଦେବା, ପକାଇବା, ଯିବା କ୍ରିୟାମାନଙ୍କର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଚାଟୁ—ଫ. ବ (ଚଟ୍ ଧାତୁ=(କୋଧକୃ) ଭେଦ କରିବା+କରଣ. ଉ)—
Chāṭu
୧ । ସ୍ତୁତିବାକ୍ୟ; ପ୍ରିୟବଚନ—1. Encomium; eulogy; praise.
୨ । ତୋଷାମୋଦ; ମିଥ୍ୟା ପ୍ରିୟବାକ୍ୟ; ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଶଂସା—2. Flattery.
୩ । ଦୀନସ୍ୱରବଚନ—3. Supplicating words; humble prayer.
୪ । ଘାକଲାଘାକଲ କରିବା; କଅଁଳେଇ ସଅଁଳେଇ କରି ଭୁଆସିବା କଥା—4. Coaxing; blandishment; cajolery.

ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବ—୧ । ଚଟୁ (ଦେଖ)
1. Chaṭu (See).
୨ । କରଚୁଲି (ଦେଖ)
2. Karachuli (See).

ଚାଟୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଫ. ଚାଟୁକାର)—୧ । ଚାଟୁକାର; ଯେ ତୋଷାମଦ କରେ—1. Flattering.
Chaṭuā
(ଚାଟୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଚାଟୁପ୍ରିୟ; ଯେ ଚାଟୁକଥା ଶୁଣିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ—
2. Loving to be flattered; liking flattery.

ଦେ. ବ—ଚାଟି (ଦେଖ)
Chāṭi (See).

ଚାଟୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ଚାଟୁ)—୧ । ତୋଷାମଦ କରିବା—
Chāṭuāibā
1. To flatter.
୨ । ଘାକଲାଘାକଲ କରିବା; ମନଘେନା କଥା କହିବା—
2 To coax; to cajole.
କାର୍ତ୍ତିକେ କୋଳରେ ବସାଇ
କଡ଼ଉ ବାକ୍ୟ ଚାଟୁଆଇ—ରୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୩ । ଦୀନସ୍ୱରୋକ୍ତି କଥା କହିବା—
3. To speak with humility;
ଦବ୍ୟ ପ୍ରେଜନ ବସ୍ତ୍ରେ ଦେଇ,
ବାକ୍ୟ କହିବ ଚାଟୁଆଇ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଚାଟୁକଟୁ—ଦେ. ବ (ବପରୀତାର୍ଥକ ସହଚର)—
Chāṭu kaṭu
ତାଟୁବାକ୍ୟ ଓ କଟୁବାକ୍ୟ—Flattery and pungent speech

ଚାଟୁକାର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ଚାଟୁ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Chāṭukāra
୧ । ଯେ ମନ ରଞ୍ଜାଇ କଥା କହେ—1. Humouring; complaisant.
(ଚାଟୁକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ତୋଷାମଦ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି); ଚାଟୁକାରୀ—2. Flattering; sycophant.
ଫ. ବ—ତୋଷାମଦିଆ ବ୍ୟକ୍ତି—Flatterer; a sycophant.

ଚାଟୁପଟୁ—ଫ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍; ଚାଟୁ+ପଟୁ)—
Chāṭupaṭu
ତୋଷାମଦିଆ; ଯେ ଖୁବ୍ ତୋଷାମଦ କରି ପାରେ—Flattering; expert in flattering.
ଚତୁର ଅଳୀକ ଯଶ ରଟନେ କେ ରତ, ଚାଟୁପଟୁ × ×
ବଳରାମ. ମହାଭାରତ ।

ଫ. ବ—ଭାଣ୍ଡ; ବଦୂଷକ—A jester or fool in a king's; court or in a drama.

ଚାଟୁପ୍ରିୟ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାଟୁ+ପ୍ରିୟ) —
Chāṭupriya
ଯେ ତୋଷାମଦିଆ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ—
(ଚାଟୁପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fond of flattery; fond of being flattered.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ତବ୍ଧ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଚାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଏଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଚାଟୁବଚନ—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଚାଟୁ + ବଚନ)—
Chāṭu bachana ୧ । ଖୋସାମଦିଆ କଥା; ଚାଟୁପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ—
1. Flattering words.
୨ । ଅଯଥାରୁ ପ୍ରଶଂସା—
2. Undue praise; adulation.
୩ । ପ୍ରାର୍ଥନା—3. Entreaty.

ଚାଟୁବଟୁ—ସଂ. ବ୍ରଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚାଟୁ + ବଟୁ)—
Chāṭubaṭu ଚାଟୁପଟୁ (ଦେଖ)
Chāṭupaṭu (See)
ସଂ. ବ—ବଦୂଷକ—Jester

ଚାଟୁବଟୁର ପୂଜାଣ ବୋଲ ଜାଣ । ଉଦ୍ଧ. କୋଟ୍ରବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସ୍ତବସ୍ତ ।

ଚାଟୁବାକ୍ୟ— ସଂ. ବି. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଚାଟୁ + ବାକ୍ୟ)—
Chāṭu bākya ଚାଟୁବଚନ (ଦେଖ)
Chāṭubachana (See)

ଚାଟୁବାଦ—ସଂ. ବି.—(ଚାଟୁ+ବଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Chāṭu bāda ଚାଟୁବଚନ (ଦେଖ)
Chāṭu bachana (See)

ଚାଟୁବାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ଘୁଂ—(ଚାଟୁ+ବଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)
Chāṭu bādī ଚାଟୁକାର (ଦେଖ)
(ଚାଟୁବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Chāṭukāra (See)

ଚାଟୁଭାଷୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଚାଟୁ + ଭାଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)
Chāṭubhāshī ଚାଟୁକାର (ଦେଖ)
(ଚାଟୁଭାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Chāṭukāra (See)

ଚାଟୁର୍ଯ୍ୟା— ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ)—ଚାଟୁର୍ଜ୍ୟା; ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ; ବଙ୍ଗାଳ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—Chatterjee, a title of Bengale Brāhmaṇas.
ଚାଟୁର୍ଜ୍ୟା

ଚାଟୂକ୍ତି—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ କର୍ମଧା; ଚାଟୁ + ଉକ୍ତି)—
Chāṭūkti ଚାଟୁବଚନ (ଦେଖ)
Chāṭubachana (See)

ଚାଟୋଳ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଚଟୁଳ=ଅସ୍ଥିର)—
Chāṭoḷa ୧ । ରୋଗାଦ ଯୋଗୁଁ ବ୍ୟାକୁଳତା ଅନୁଭବ କରୁଥିବା—
ବେଚୈନ 1. (a person) Feeling restless on account of disease.
୨ । ଉଦ୍‌ବଳ ବକଳ (ଦେଖ)
2. Dahaḷa bikaḷa (See)
(ଦୃ—ଯେଉଁ ରୋଗୀ ଚାମୋଳ ହୁଏ, ସେ ଥସ୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ, ଥଣ୍ଡା ସ୍ଥାନ ଓ ପବନ ଲୋଡ଼େ, ଦେହରୁ ଲୁଗାପଟା କାଢ଼ି ପକାଏ ଓ ହାତଗୋଡ଼ ବାଡ଼େଇ ହୁଏ ।)

ଚାଦ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବିଣ—ଟାଙ୍ଗରମୁଣ୍ଡିଆ—
Chādrā Bald-headed.

ଚାଣକ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଚଣକ=ମୁନିବିଶେଷ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଯ)—
Chāṇakya ୧ । ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କର ଗୁରୁ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁଗୁପ୍ତ —
1. The name of a minister of Raja Chandragupta noted for his political acumen.
[ଦୃ—ଏ ଜାତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ମଗଧ ବା ପାଟଳିପୁତ୍ରର ନନ୍ଦବଂଶର ରାଜା ମହାନନ୍ଦଙ୍କଠାରୁ ଏ ଅପମାନ ପାଇ ଉହାଁର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ମହାନନ୍ଦଙ୍କ ଦାସୀପୁତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କୁ ସହାୟତା ଦେଇ ଏ ନନ୍ଦବଂଶର ଉଚ୍ଛେଦ ସାଧନ କଲେ, ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କୁ ମଗଧ ସିଂହାସନରେ ବସାଇଲେ । ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ତକ୍ଷଶିଳା (ଆଧୁନିକ ରାୱଲପିଣ୍ଡିର ନିକଟ) ରେ ଥିଲା । ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ରଚିତ 'ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର' ରାଜନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଟେ । ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଶ୍ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବାଛି ବାଛି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଂକଳୟିତାମାନେ 'ବୃଦ୍ଧଚାଣକ୍ୟ', 'ଲଘୁଚାଣକ୍ୟ' 'ବୋଧଚାଣକ୍ୟ' 'ଚାଣକ୍ୟସାରସମୁଚ୍ଚୟ' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ସଙ୍କଳନ କରିଅଛନ୍ତି । ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ରଚିତ 'ବିଷ୍ଣୁଗୁପ୍ତସିଦ୍ଧାନ୍ତ' ରେ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଷୟର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଅଛି । ସେ 'ବୈଦ୍ୟଜୀବନ' ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ଆୟୁର୍ବେଦିକ ଚିକିତ୍ସାଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ; ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ, ଭାଗବତ ଓ କଥାସରିତ୍‌ସାଗର ଆଦି ସମସ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହାଙ୍କର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ବତ୍ସ୍ୟାୟନ, ମଲ୍ଲନାଗ, କୌଟିଲ୍ୟ, ଦ୍ରାମିଲସ୍ୱାମୀ, ବିଷ୍ଣୁଗୁପ୍ତ ଓ ଅଙ୍ଗୁଳ ଥିବାର ଅଭିଧାନକାର ହେମଚନ୍ଦ୍ର ଲେଖିଅଛନ୍ତି— ହି. ଚନ୍ଦ୍ରସାଗର ।]
୨ । ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ରଚିତ ନୀତିଗ୍ରନ୍ଥ—2. A work of political and moral aphorisms compiled by Chāṇakya.

ଚାଣକ୍ୟନୀତି—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚାଣକ୍ୟ+ନୀତି)—ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ସକଳିତ ଅର୍ଥନୀତି ଓ ରାଜନୀତି —Principles of Ethics and Politics compiled or enunciated by Chāṇakya.
Chāṇakya nīti

ଚାଣିକ୍ୟ—ଗ୍ରା ବ (ସଂ. ଚାଣକ୍ୟ)—ଚାଣକ୍ୟ (ଦେଖ)
Chāṇikya Chāṇakya (See).

ଚାଣୂର—ସଂ. ବ (ନାମ) (ଚଣ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଊର)—
Chāṇūra ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—Name of a demon.
[ଦୃ—ଏ କଂସସଭାରେ ମଲ୍ଲ ବା ମାଲରୂପେ ଥାଇ ବଡ଼ ସମ୍ମାନ ପାଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହାକୁ ନବଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ।]

ଚାଣୂରମର୍ଦ୍ଦନ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀତତ୍; ଚାଣୂର+ମର୍ଦ୍ଦନ)— ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Chāṇura mardana Srikṛushṇa.
(ଚାଣୂରନିସୂଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚାନ୍ତ—ଦେ. ବ (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ)—ସୁନାରୂପାରେ ନର୍ମିତ ଗୋଲାପଫୁଲ ପ୍ରଭୃତି ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବାପାଇଁ ଉହିଁ ତଳେ ଝୁଲୁଥିବା ବେପ୍ତା ବେପ୍ତା ଝୁଆ— Flat pendants hanging from the fringe of gold and silver flowerlike ornaments.
Chāṇta

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ତ

ଗୃଣ୍ଟି -- ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହ. ଗୁଁଠୀ) —
Chānṭi ୧ । ତିକ୍ତ୍ରଦ୍ରବ—1. Anthelmintic (ଯଥା—ଚାଣ୍ଟି ଚାବିବା = ତିକ୍ତ୍ରଦ୍ରବ କାମୁଡିବା)

୨ । ଚାଣ୍ଟିଶାଗ୍; ଆମ୍ଳିଚପତ୍ର—2. A kind of wild kitchen-herb which tastes sour.

ଗୃଣ୍ଟିଶାଗ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ଚାଙ୍ଗେରୀ)—
Chāṇṭiśāg ଆମ୍ଳିଚପତ୍ର (ଦେଖ)
Āmlitipatra (See)

ଗୃଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ସ. ଚଣ୍ଡତା ବା ଚାଣ୍ଡ୍ୟ)—ଚାତୁରୀ—
Chāṇḍa Acuteness.

ଘମଙ୍କ କାଣ୍ଡ ଗୃଣ୍ଡ ଘୁବଣ ନ ହେଲା—କୃଷ୍ଣହିଂଡ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେ. କି. ବଣ—ଚାଣ୍ଡେ (ଦେଖ)
Chāṇḍe (See)

ଗୃଣ୍ଡରସ—ଦେ. ବ. (ସ. ଚଣ୍ଡ + ରସ)—ଭୁମ୍ବାଣ ଆଦରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଦ୍ୱଠାଉ ନଆଁ ଧରାଯାଇଁ ବାଣ ମୁହଁରେ ଯେଉଁ ବାରୁଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ରଞ୍ଜକ—
Chāṇḍarasa Gunpowder which is put inside the wick at the mouth of a firework to ignite it very quickly.

ଗୃଣ୍ଡାଳ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଚଣ୍ଡାଳ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ. ଅ)—
Chāṇḍāla ୧ । ନଷାଦ; ଚଣ୍ଡାଳ; ଢାଡ଼—
(ଚାଣ୍ଡାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A man belonging to a very low caste amongst the Hindus.

୨ । ମାରଡମ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟଜାତି—2. A pariah.

ଚାଁଡ଼ାଳ ଦେ. ବ—୧ । ମାତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅସ୍ପୃଶ୍ୟଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
चाण्डाल 1. A low mean fellow; a pariah; an outcaste
(ଚାଣ୍ଡାଳୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । କ୍ରୂରକର୍ମା ବ୍ୟକ୍ତି—2. A cruel person.

ମୋହର କଳଙ୍କ ଘଉ କହାପୁର ଗୃଣ୍ଡାଳ ମାରଗଲ—
ବଶ୍ୱନାଥ. ବଉଦ୍ଧମାୟଣ ।

ଗୃଣ୍ଡେ—ଦେ. କି. ବଣ. (ସ. ଚଣ୍ଡ)—
Chāṇḍe ୧ । ଝଟପଟକେ; ଅତିଶୀଘ୍ର—
ତୁରିତେ 1. Quickly; very soon; instantaneously; in a moment.
फौरन
(ଚାଣ୍ଡେକେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଦ୍ଦବ୍ୟାଘଉଣି ଗୃଣ୍ଡେ ସାଥାନ୍ତେ ଲୁସି—
ମଧୁସୂଦନ. ଭଜମାଳା ।

୨ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରୂପରେ—2. Directly.

× : × ଗୃଣ୍ଡେ ଦେଇଅଛ ବାଆମଣିକ
ଚପ୍ତଡ଼ ଦେଇ ସେ ଛବ ଏଣିକ—ଜଦସ୍ପର୍ଯ୍ୟ. ଜଦତା ।

ଗୃଣ୍ଡେ ଗୃଣ୍ଡେ—ଦେ. କି. ବଣ—ଅତି ଶୀଘ୍ର; ଝଟପଟକେ—
Chāṇḍe chāṇḍe Instantaneously; in a moment.

ବଶ୍ୱାମିତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀରମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସାଜ ଦେହ ଗୃଣ୍ଡେ ଗୃଣ୍ଡେ—
ନଜକଗୋର. ନଈରଣୀ ।

ଗୃଡକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଚଡ୍ ଧାତୁ = ମାଗିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ଯେ ଚଡ଼କାର କରି ମେଘକୁ ଜଳ ମାଗେ)—
ଚାତକା ଚାତକୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ୧ । ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ କୃଷ୍ଣବର୍ତ୍ତୁ ପକ୍ଷୀବିଶେଷ—
1. Pied-crested cuckoo; Coccyster, genus Coculus.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅଣ୍ଡା ଖୁବ୍ ଶ୍ୱେତ । ପୁଚ୍ଛ କୋଡ଼ି ପରି ଏବଂ ଗୋଡ଼ ଶ୍ୱେତଆ; ଡେଣାର ଶେଷ ପର ଦୁଇଟି ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କ ଚୁମ୍ବୁଟା ପରି ଦୁଇ ପାଖକୁ ବାହାରିଥାଏ । ପକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ କଳା, ବାଇଗଣୀ ଓ ଧୂସର । ଶ୍ମଶ୍ରୁ ଓ ଘେଟ ରକ୍ତାର ଶୁକ୍ଳ—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।

ଚାତକ କୋକଳ ପରି ପରଭୃତ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ଚଢ଼େଇ ଏହାର ଡମ୍ବକୁ ଫୁଟାଏ—ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ।

କନ୍ଧୁ ବର୍ଷାଦନେ ମେଘ ଜଠାଇଲାବେଳେ ଯେଉଁ ଶ୍ୱେତ ଚଢ଼େଇମାନେ ପାର୍ଥ ଚେଁ ଚେଁ ଶବ୍ଦ କରି ଆକାଶରେ ଅତିଶୀଘ୍ର ଚକ୍ରାକାର ଗତିରେ ଉଡ଼ି ବୁଲନ୍ତି ଓ ଯେ ଉଡ଼ିଲାବେଳେ ଗୁଆକାତି ଆକାର ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ସେମାନେ କୋକଳଜାତୀୟ ନୁହନ୍ତି । ସେମାନେ ଘରଚଟଆଙ୍କ ପରି ଘରର ଚାଳ ଓ କାନ୍ଥ ସନ୍ଧିରେ, କୋଠାର କଡ଼ସନ୍ଧିରେ କୋମଳ ପର ଓ କାଠିକୁଠାରେ ବସା ନର୍ମାଣ କରି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମାସରେ ଡମ୍ବ ଦଅନ୍ତି ଓ ଆପଣା ଡମ୍ବକୁ ଆପେ ଫୁଟାଇ ଛୁଆଙ୍କୁ ପାଳନ୍ତି । ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ୮।୧୦ ଆଙ୍ଗୁଳ ବଢ଼ନ୍ତି । ଜେବ୍‌ଷ୍ଟାର୍ ଇଂରାଜ ଅରଧାନରେ ସ୍ୱିଫ୍ଟ (Swift) ପକ୍ଷୀର ବସିବାର ଓ ଉଡ଼ିବାର ଯେଉଁ ଚତ୍ର ଦଆଯାଇଅଛି, ଏ ପକ୍ଷୀର ରୂପ ସେହିପରି । ଏ ପକ୍ଷୀ କୋଠା ଗୃହ ଉଚ୍ଚେ ବସା କରିବାର ଓ ଖୁବ୍ ଦ୍ରୁତବେଗରେ ଉଡ଼ିବାର ଏ ଚେଁ ଚେଁ ଶବ୍ଦ କରିବାର ଯାହା ଲେଖା ଅଛି, ତାହା ଏ ପକ୍ଷୀ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ୟ ଅଟେ । ପ୍ରବାଦ ଅଛି, ଚାତକ ବୃଷ୍ଟିଜଳ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଜଳ କେବେହେଁ ପାନ କରେ ନାହିଁ । ଏ ବୃଷ୍ଟିଜଳ ଆଶାରେ ମେଘକୁ ଉକଳକଣ୍ଠରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ, ଅଥଚ କେବେ ହେଲେ ଭୂପୃଷ୍ଠର ଜଳ ପିଏ ନାହିଁ ।

ପୁରାଣ ମତରେ ବୃତ୍ରଶତ୍ରା ଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କୁ ଇନ୍ଦ୍ର ଅଭିଶାପ ଦେବାରୁ ସେ ଚାତକ ପକ୍ଷୀର ରୂପ ଧାରଣ କଲା । ତେଣୁ ସେ 'କଷ୍ଟ ଫେଡ଼' 'କଷ୍ଟ ଫେଡ଼' ବୋଲି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥାଏ । କବି ଲେଖିଅଛନ୍ତି :—

ବୃତ୍ରଶତ୍ରା ଗନ୍ଧର୍ବ ଯେ କଷ୍ଟରେ ସେବର
କଷ୍ଟ ଫେଡ଼ କଷ୍ଟ ଫେଡ଼ ଇନ୍ଦ୍ରକୁ ଡାକର—ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । ଘରଚଟଆଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀବିଶେଷ—
2. The common Indian Swift; Cypselus Affinis.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ମେକେ: ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଟଙ୍କିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅଉଦେ ୧ ବା ୬ ଟଙ୍କିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜାରେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଟ୍ଟିର ବିପରୀତ ୬ ବା ୧ ଟଙ୍କିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜାକୁ ଦେବା । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଚ୍ଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଚ୍ଚ' ଦେଖିବେ

ଚାତକାନନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. (ଚାତକ + ଆନନ୍ଦନ = ଆନନ୍ଦଦାୟକ)—
Chātakānandana ୧ । ବର୍ଷାକାଳ—1. Rainy season.
୨ । ମେଘ—2. Cloud.

ଚାତନ—ସଂ. ବି. (ତତ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ = ଚାତ୍ତ ଧାତୁ = ପୀଡ଼ା ଦେବା + ଭାବ. ଅନ)—ପୀଡ଼ନ; କ୍ଳେଶ ଦେବା—
Chātana Troubling; oppressing; teasing.

ଚାତର—ଦେ. ବି. (ସଂ· ଚତୁର)—୧ । ଚତୁରତା; କୌଶଳ—
Chātara 1. Deceit; fraud.
ସେଖି ୨ । ଚତୁରି; କଥାର ବଡ଼ାଇ; ବାଲଙ୍କି—
2. Boasting; bragging.
ଚତର ମାତର କାହାର ଚତର ଏଥିକ କର ଏ ଆଗେ ।
ଅରୁମନ୍ୟ. ବଦରୁ ଚକ୍ରାମଣି ।
୩ । ଅହଙ୍କାର; ଗର୍ବ—3. Pride; arrogance.
ଚତ୍ୱର ଘର କେତେ ମାତର,
ଦକାଟ ଚତ୍ରଙ୍ଗେ ଗୋ ଏକ କର୍ଣ୍ଣ ଉଥି ଗତର । ପ୍ରାତୀ. ଉତ୍ସଯନ୍ତ୍ରଙ୍ଗ ।
ଦେ. ବିଣ.—ଗର୍ବୀ; ଗର୍ବାନ୍ୱିତ—Elated with pride.
ବତବେଳେ ନ ଚୁଅ କାତର,
ସମ୍ପଦବେଳେ ନ ଚୁଅ ଗତର । ପ୍ରବଚନ ।

ଚାତର୍ୟ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—ଚତୁର (ଦେଖ)
Chātarā Chātara (See)

ଚାତରିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଆତ୍ମଗର୍ବୀ—
Chātariā 1. Vainglorious.
୨ । ଯେ ମୁହଁବାଲଙ୍କି କରେ—
2. Bragging; boastful.

ଚାତୁର—ସଂ. ବି.—(ଚତୁର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ଗୋଲ ଚକିଆ; ମାଣ୍ଡି—
Chātura 1. Circular leaning cushion.
୨ । ଚାରିଜଣ ବସିବା ଭଲ ଗାଡ଼ି—
2. A four-seated carriage.
୩ । (ଚତୁର+ଭାବାର୍ଥେ. ଅ)—ଚତୁରତା—
3. Cunning; fraud.

(ଚତୁର—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚତୁର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—
୧ । ପ୍ରିୟଭାଷୀ—1 Flattering; sweet-speaking.
୨ । ଚକ୍ଷୁଗୋଚର—2 Within the ken of one's eyes.

ଚାତୁରକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଚତୁର=ରଥ+ଚଳାଇବା ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—
Chāturika ସାରଥି—Coachman; driver of a car

ଚାତୁରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତୁର+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ; ଚତୁରତା—
Chaturī 1. Cleverness; dexterity.
ଦେ. ବି.—ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ଶଠତା; ଛଳ—
1. Fraud; deceit; craft.
୨ । ଚାତର (ଦେଖ)
2. Chātara (See)

ଚାତୁର୍ଜାତକ—ସଂ. ବି. (ଚତୁର୍ଜାତକ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ଔଷଧାର୍ଥ ଜାଳଚଜ୍ଜ, ଚୋଇପତ୍ର, ଅଲାଇଚ ଓ ନାଗେଶ୍ୱର ଏହି ଚାରି-ଜିନିଷର ମିଶ୍ରଣ—A mixture of cinnamon, cassia-leaves, cardamum and the filaments of the flowers of Mesua Fera for medicinal purposes.
(ଚାତୁର୍ଜାତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚାତୁର୍ଥିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଚତୁର୍ଥ + ଇକ)—ଚତୁର୍ଥ ଦିନରେ ଦେଖାଯିବା—
Chāturthika Appearing at an interval of 4 days.
(ଚାତୁର୍ଥକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂ. ବି.—୪ ଦିନ ଛାଡ଼ି ହେବା ଘାଲ ଜ୍ୱର—
Quartan; quotidian fever.

ଚାତୁର୍ଦ୍ଦଶ—ସଂ. ବିଣ. (ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ + ଭାବାର୍ଥେ. ଅ)—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ତିଥିରେ ଜାତ ବା ଘଟିତ—Happening on the 14th day of the lunar fortnight.
ସଂ. ବି. ରାକ୍ଷସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Demon.

ଚାତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ.—(ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ)—ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to the 4 chief castes amongst the Hindus.
ସଂ. ବି.—(+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ) ୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ ଓ ଶୂଦ୍ର-ଏହି ଚାର ଜାତି—1. The 4 principal caste-divisions amongst the Hindus, viz Brāhmaṇa, Kshatriya, Baiśya and Śūdra.
୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ୪ ଜାତିଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠେୟ କର୍ମ ବା ଧର୍ମ—
2. The duties and religious observances enjoined for the 4 castes of the Hindus.
(ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣର ଯଜନ, ଯାଜନ, ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଧ୍ୟାପନ, ଦାନ ଓ ପ୍ରତିଗ୍ରହ; କ୍ଷତ୍ରିୟର ବାହୁବଳରେ ପ୍ରଜାପାଳନ; ବୈଶ୍ୟର କୃଷି, ଗୋରକ୍ଷା ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ଏବଂ ଶୂଦ୍ରର ଦ୍ୱିଜାତିସେବା-କର୍ମ ।)

ଚାତୁର୍ଭଦ୍ର—ସଂ. ବି. (ଚତୁର୍ଭଦ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ଚତୁର୍ଭଦ୍ର (ଦେଖ)
Chāturbhadra Chaturbhadra (See)
(ଚାତୁର୍ଭଦ୍ରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚାତୁର୍ଭୌତିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଚତୁର୍ଭୂତ + ଜାତାର୍ଥରେ ଇକ)—
Chāturbhautika ମୃତ୍ତିକା, ଜଳ, ଅଗ୍ନି ଓ ବାୟୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ (ଶବ୍ଦାଦ୍ଭବ)—(matter) Evolved from the 4 elements viz. water, earth, fire and air.
[ଦ୍ର—ନ୍ୟାସ୍ପଦର୍ଶନରେ ଆକାଶ-ଉପାଦାନ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ ନାହିଁ ।]

ଚାତୁର୍ମହାରାଜିକ—ସଂ. ବି—୧ । ବିଷ୍ଣୁ; ଭଗବାନ୍ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chāturmahārājika 1. Bishṇu.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଯ୍ୟେ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

୨ । ବୁଦ୍ଧଦେବ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The Buddha.

ଚାତୁର୍ମାସ —ଫ. ବ୍ରତ. (ଚତୁର୍ମାସ+ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—୪ ମାସରେ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ
Chāturmāsa (ବ୍ରତ)—(rites) To be performed during 4 months.

ଚାତୁର୍ମାସିକ—ଫ. ବଣ. (ଚତୁର୍ମାସ+ଇକ)— ଚତୁର୍ମାସ (ଦେଖ)
Chāturmāsika Chāturmāsa (See)

ଫ. ବ—ଚତୁରମାସବ୍ୟାପୀ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—Observance of the vow of continence for a period of 4 months.

ଚାତୁର୍ମାସ୍ୟ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ଚତୁର୍ମାସ+ଯ)—୧ । ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ
Chāturmāsya ବା ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଠାରୁ କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳଦ୍ୱାଦଶୀ ବା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୪ ମାସ କାଳ ପାଳନ କରିଯିବା ବ୍ରତବିଶେଷ—
1. A vow observed during the 4 rainy months (viz. Śrābaṇa, Bhādraba, Āswina and Kārttika)

[ଦ୍ର—ବରାହପୁରାଣ ଓ ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣରେ ଏ ବ୍ରତର ବିଧି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ବିଷ୍ଣୁପୂଜନ ବ୍ରତ ଅଟେ ଓ ଏହା ଗୃହସ୍ଥମାନେ ପାଳନ କଲେ ମଧୁରସ୍ୱର, ଯୋଗସିଦ୍ଧି ଓ ସନ୍ତାନବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ଏଥିରେ ଗୁଡ଼, ମଦ୍ୟ, ଧାତୁପାତ୍ରରେ ପକ୍ୱ ଅନ୍ନ ଖାଇବା ନିଷିଦ୍ଧ ଓ 'ଓଁ ନମୋନାରାୟଣାୟ' ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବା ବିଧେୟ । ଏ ବ୍ରତ ଯଜମାନେ ସ୍ତ୍ରୀ କରିବାର ବିଧି ଅଛି । ବ୍ରତପାଳନକାଳରେ ଯଜମାନଙ୍କର ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଏ ଗୁରୁ ମାସ ବାସ କରିବା ବିଧେୟ । ବୌଦ୍ଧଗଣ (ଯତି) ମାନେ ଏ ନିୟମ ପାଳନ କରନ୍ତି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଫାଲ୍ଗୁନ, ଚୈତ୍ର ବା ବୈଶାଖ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଯାଇ ୪ ମାସ କାଳ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା ଯଜ୍ଞବିଶେଷ ଏହି ଯଜ୍ଞର ୪ଟି ପର୍ବ—ବୈଶ୍ୱଦେବ, ବରୁଣପ୍ରାସ, ଶାକମେଧ ଓ ସୁନାଶୀରୀୟ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A vedic sacrifice perfomed in the course of 4 months.

ଫ. ବଣ—ଗୁରୁ ମାସରେ ସମ୍ପାଦନୀୟ—
Performable in 4 months.

ସବୁ ନଦୀ ନିଶିବା ସ୍ଥାନେ ବୋଇ ଗଲେ
ତହିଁ ଉହ୍ନ ଚାତୁର୍ମାସ୍ୟ ଯାଗ କଲେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଚାତୁର୍ମାସ୍ୟା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତୁର୍ମାସ+ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chāturmāsyā ଚାତୁର୍ମାସ୍ୟ (ଦେଖ)
Chāturmāsya (See)

ଦେ. ବ. (ଫ. ଚାତୁର୍ମାସ)—୧ । ବର୍ଷା ଋତୁର ଚାରି ମାସ—
1. The 4 rainy months of Śrābaṇa, Bhādraba, Āswina and Kārttika.

୨ । ବର୍ଷାଋତୁ—2. The rainy season.

ବର୍ଷେ ଚାତୁର୍ମାସ୍ୟ ଗୀତ ଶୁଣଅନ୍ତୁ
ମନେ ପଡ଼େ ଚାହା ଏବେ । ନବକଶୋର—କର୍ହଇଶା ।

ଚାତୁର୍ହୋତ୍ର —ଫ. ବ. (ଚତୁର+ହୋତୃ+ଅ)—ଚାରିଜଣ ହୋତାଙ୍କ-
Chāturhotra ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦ୍ୟ ଯଜ୍ଞ—A vedic sacrifice (ଚାତୁର୍ହୋତ୍ରିୟ—ବଣ) performed by 4 priests together.

ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ —ଫ. ବ. (ଚତୁର+ତ୍ୱାର୍ଥରେ ଯ)—୧ । ଚତୁରତା—
Chāturjya 1. Cleverness; cunning.

୨ । ନିପୁଣତା, ନୈପୁଣ୍ୟ—2. Skill; dexterity.

ଦେ. ବ—ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ଶଠତା —Fraud; deceit; craft.

ଚାଦର —ବୈଦେ ବି. (ଫା. ଚାଦର୍=ଶବଦେହ ଆଚ୍ଛାଦକ ବସ୍ତ୍ର)—
Chādara ୧ । ଦୋସଡ଼ା; ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର—1. A sheet of cloth used as a scarf.
चद्दर; चादरा ୨ । ବିଛଣାର ଆସ୍ତରଣ; ବିଛଣା ଉପରେ ପଡ଼ିବା ବସ୍ତ୍ର—2. Bed-sheet.

୩ । ଖୁବ୍ ଲମ୍ବା ଓ ଚଉଡ଼ା ଲୁଗା—
3. A piece of cloth long and wide.

୪ । ଧାତୁଆଦର ପତଳା ଓ ଦୀର୍ଘ ଏବଂ ପ୍ରଶସ୍ତ ଖଣ୍ଡ—
4. A thin long and broad sheet of a metal

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୀରେ ପୁରୁଷଙ୍କ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱାଙ୍ଗ ଆବରକ ବସ୍ତ୍ରକୁ ଚାଦର୍ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଓଢ଼ଣୀକୁ ଚାଦର ବୋଲାଯାଏ ।]

ଚାଦରଧର—ଦେ. ବ—ରାଜା ବା ବରକନ୍ୟା ଦୁଆର ମୁହଁ ବାଟେ
Chādaradhara ଗଲଯିବା ବେଳେ ଯେଉଁ ଚାକର ସେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ଚାଦର ଟେକି ଧରେ—The servant or a person who holds a cloth as canopy over the head of a king or a resently married couple while passing through a door-way.

ଚାଦରଧରଙ୍କ ଏଡା ଚ କର, ଚତୁରତ୍ୱ କେବେ ନ ଦେଲ ପର—
ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ଭକ୍ତତା ।

ଚାଦର ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ରାଜା ବା ବରକନ୍ୟା କୌଣସି ଦୁଆର-
Chādara dharibā ମୁହଁ ବାଟେ ଗଲ୍ଲବେଳେ (ଅଗପଛ ଚାଦରଧରା ହୋଇ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି)
चादर पकड़ना ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ଚାଦର ଟେକି ଧରିବା—To hold a sheet as a canopy over the head of a king or a newly married couple while passing through a door-way.

ଚାଦର ବଜୁଲ —ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବଜୁଳ ମାରିବା ସମୟରେ ମେଘ-
Chādara bijuli ବ୍ୟାପୀ ଆଲୋକ ଦେଖାଯାଏ—
ଚାଦର ବିଜଳି Sheet lightning.
चद्दर बिजलि

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସିଁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମଳିବ; ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରୀତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଁତ' ଖୋଜିବେ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୃ ଦାନ୍—ଦେ. ବ. (ଚୀନ. ଗୃ + ଫା. ଦାନ୍ = ଫ୍ର. ଆଧାନ)—

Chā-dān
ଚା-ଦାନ
(ଗୃ-ଦାନ୍ଗ-ଅନ୍ୟରୂପ)

ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ଛଣା ଦୋଇଥିବା ଗରମ ଗୃଦ୍ଧାପାଣି ରଖାଯାଇଥାଏ ଏବଂ ଯହିଁରୁ ଉକ୍ତ ଜଳକୁ ଗୃ-ପିଆଲାରେ ଢାଳ ଉହିଁରେ ଆବଶ୍ୟକ ପରମାଣରେ ଦୁଧ ଓ ଚନି ମିଶାଇ ପାମାସ୍ୱ ଗୃଦ୍ଧା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ; ତାଦ୍ଧାପୋତ—Tea pot.

ଗୃନ୍ସ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ ।ସୁବିଧା—

Chān-s

1. Opportunity.

୬ । କପାଳବାଳ କାମ ବା ଅବସ୍ଥା—2 Chance.

ଗୃନ୍ସରି— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗୃନ୍ସେସ୍ସ)—

Chān-sari
ଚାନସେରୀ
ଚୈଁସରୀ

ସ୍ୱତ୍ୱାସ୍ୱତ୍ୱ ବଗ୍‌ଗର୍ଥ ବଲ୍ଲଭରେ ଥିବା ସବୋଚ୍ଚ ଅଦାଲତ—Court of Chancery.

ଗୃନ୍ସୀ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଦେଶୀ ଡାକ୍ତର ଅସ୍ତ୍ରଚକ୍ସା ନ କର କେବଳ ତୈଳ ଓ ଲେପ ଆଦରେ ବ୍ରଣ ଓ ନାଲୀ ଘାଆ ଇତ୍ୟାଦି ଆରୋଗ୍ୟ କରନ୍ତି—A class of Indian medical practitioners who cure surgecal-cases without operation by the application of oils and ointments.

ଗୃନ୍ସେଲର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଚଣ୍ଡବଦ୍ୟାଳୟର ଶାସନ ଓ ଗ୍ଲନ ପାଇଁ ପ୍ରାପ୍ତ ସବୋଚ୍ଚ କର୍ମଚାସ୍ତି—Chanceller of an university.

Chān-selar
ଚାନସେଲର
ଚୈଁସଲର; ଚୈଁସେଲର

ଗୃନକା—ଦେ. ବ ଓ ବର୍ଣ—ଛନକା (ଦେଖ)

Chānakā (ଚାନ୍ଦକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Chhanakā (See)

ଗୃନ୍ସୀ—ଦେ. ବ—ଚାନ୍ସୀ (ଦେଖ)

Chānd-sī

Chān-sī (See)

ଗୃନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର)—

Chānda
ଚାନ୍ଦ
ଚାଂଦ

୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.

ବଳଚବଦନାରବିନ୍ଦ; ନବଇ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଚାନ୍ଦ ।
କବୟାଥ. ଭୁଗବତ ।

୬ । ବବାହର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀସ୍ଥା ଦିନ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ଦ୍ୱାସ୍ କରସିବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦାପନା ବଧି; ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦାପନା—2. The ceremony of worshipping the moon on the third day of the bright lunar fortnight succeeding the marriage.

୩ । କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦଆଯିବା ନୈବେଦ୍ୟ (ଛେନା ଗୁଡ଼ ଚକ୍ତା ବା ଖଇ ପାଚଲ୍ଲା କଦଳୀ ଚକ୍ତା)—3. The sweet offerings offered to the Moon-god in the evening of Kumārapūrṇṇimā.

୪ । କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ନୈବେଦ୍ୟ ପରସ୍ପର ପାଖରେ ଦଆଦେଇ ଦୋଇ ଦୁଇ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ବା ବାଳକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାପିତ ବନ୍ଧୁତା ଓ ପରସ୍ପରକୁ ଡାକିବା ସମ୍ବୋଧନ—4. Name by which two females or children friends address each other after feeding each other with the offerings of Kumāra Pūrṇṇimā evening; the mutual friendship springing up from such mutual feeding.

୫ । ଗାଈ, ବଳଦ ଓ ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ମୁହଁ ସମ୍ମୁଖରେ କପାଳତଳକୁ ଥିବା ଶୁକ୍ଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୋଲ ବା ଲମ୍ବ ରେମ୍ପରେଖା—5. White mark or star on the forehead of a coloured beast (e. g. horse, cattle).

୬ । ଦ୍ୱିତୀସ୍ଥା ଚନ୍ଦ୍ର, ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ବା ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଆକୃତିର ଧାତୁନର୍ମିତ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—6. Crescent-shaped or moon-shaped orhament.

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ପ୍ରୀତିଦାସ୍ଥକ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ—7. (figurative) A pleasing person or thing.

ଦେ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ-ଲେଙ୍କର ଚାନ୍ଦ
ଚୁମ୍ବୁ ଦେଲି ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତୁ ନନ୍ଦ—କୃଷ୍ଣକିଁ. ମହାଭାରତ. ବଣ୍ଟ ।

୮ । ବନ୍ଧୁକ ମାରିବାକୁ ଶିଖା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଲକ୍ଷ୍ୟ ରୂପେ ଦୂରରେ ସ୍ଥାପିତ କୌଣସି ଚକ୍ର—8. Target.

୯ । ଧଳା ଓ ଗୋଲ ଦାଗମାନ—9. Round white spots.

ଗୃନଉଦିଆ—ଦେ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ରଉଦିଆ (ଦେଖ)

Chānda-udiā

Chandra-udiā (See).

ଗୃନକଳା ଦେ. ବ (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର + କାଳ)—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ରଙ୍ଗବିଶେଷ—

Chāndakalā

A black pigment or dye used by females to put on the middle of the forehead as a tip.

[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ କପାଳରେ ଚାନ୍ଦକଳାର ଟୋପି ଦିଅନ୍ତି ।]

ଗୃନକା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର; ଚନ୍ଦ୍ରକ)—ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଖିଲାଣ—

Chandakā
ଚାନ୍ଦକା

A semicircular arch.

ଗୃନନା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଚାନ୍ଦନା)—ରଇତ ଘରବାଡ଼ି ରୂପେ ଭୋଗ କରୁଥିବା ଭୂମି ବା ଖୋତ; ଘରବାରି; ରଏତ ଘରଉତ୍ତ ଜମି—Homestead holding of a tenant.

Chāndanā
ଚାଂଦନା

ଗୃନନାଦାର୍—ଦେ. ବ - ଚନନା ପ୍ରଜା (ଦେଖ)

Chāndanādār

Chāndanā prajā (See).

ଚାନ୍ଦନା ପ୍ରଜା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ରଇତ ଅପଣା ଖୋଦରେ ଘର କରିଥାଏ—A royat who has residence on his own holding.

Chāndanā prajā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଐ	ଓଅ	ଃ
୨	ଅ	ଉ	ଋ	ଲୃ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

ଚାନ୍ଦମା—ଦେ. ଵଣ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଚନ୍ଦ୍ରଣୀ; Chāndanī ଚାନ୍ଦନିୟା; ଚାନ୍ଦନୀ ଚାନ୍ଦନୀ ଚାନ୍ଦନୀ ସବୁଦନେ ନାହିଁ ଚାନ୍ଦମା ସୁତ ? ସକୁଦନେ ନାହିଁ ଶୀତପାନ୍ଥାନ୍ତ—ଚଗ ? ଦେ. ଵ—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ—1. Moon light. ବ ମ୍ୟରେ ଖେଳେ ମନ୍ଦାସର ଚାନ୍ଦମା ବଧୂକଦମାର ଚାରୁ-ବଧୂଙ୍କ-ଅଧରେ—ବ୍ୟାନାଥ. ମନ୍ଦ ଯାତ୍ରା । ୨ । ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା (ଦେଖ) 2. Chandraśālā (See). ଚନ୍ଦ୍ର ଚାବଲ୍ଲନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚାଳେ ଚ.ନ୍ଦମା ସୋମାନ ଉଠିବାବେଳେ—ଵଦସ୍ପର୍ଶ. ଵଦତା ୩ । ପଥର, ଇଟା, ଚୂନ ଆଦରେ ନିର୍ମିତ ଖୋଲା ପକ୍କା ମଞ୍ଚ—3. A pucca platform with no roof. [ଦ୍ର—ମଣ୍ଡପର ଛତ ଥାଏ, ମାଣ ସାଧାରଣତଃ ଚାନ୍ଦମାର ଛତ ନ ଥାଏ ।]

ଚାନ୍ଦବଦନ—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ୟ ଣ—ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ (ଦେଖ) Chāndabadana Chandrabadana (See).

ଚାନ୍ଦବଦନା } ସ୍ତ୍ରୀ—
ଚାନ୍ଦବଦମା }
ଚାନ୍ଦମୁଖ
ଚାଁଦ୍‌କାମୁଖଡ଼ା

ଚାନ୍ଦବନ୍ଦା—ଦେ. କ୍ର—ଚାନ୍ଦବନ୍ଦାପନା (ଦେଖ) Chānda bandā Chānda bandāpanā (See).

ଚାନ୍ଦ ବନ୍ଦାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (କୁମାର କୁମାରୀମାନେ) କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା Chānda bandāibā ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ନବୋଦିତ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବନ୍ଦାପନା (ଚାନ୍ଦ ବନେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା—(boys and girls) To worship the moon in the evening of Kumārapūrṇṇimā. ୨ । ବିବାହର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀୟାର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନବଦମ୍ପା ବନ୍ଦାପନା କରିବା 2. (a newly married couple) To worship the moon on the third day of the bright fortnight following the marriage

ଚାନ୍ଦ ବନ୍ଦାପନା—ଦେ. ବି (ସ୍ତ୍ରୀ. ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦନ)—
Chānda bandāpanā ୧ । ବିବାହର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀୟା ଦିନ (ଚାନ୍ଦବନ୍ଦାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନବଦମ୍ପା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ବିଧି; ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦାପନା--The ceremoney of the newly married couple worshipping the moon on the evening of the third day of the bright fortnight which succeeds the marriage. ୨ । କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବାଳକବାଳକାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୂଜା—2. Worship of the moon on the evening of the Kumārapūrṇṇamī by boys and girls.

ଚାନ୍ଦ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଦୁଇ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ବାଳକ ବା ବାଳିକା) Chānda basibā କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ନବୋଦିତ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟସ୍ୱରୂପ ଦିଆଯାଇଥିବା 'ଚାନ୍ଦ' ଖିଆଖେଇ ଦୋଇ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ 'ଚାନ୍ଦ' ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରିବା—(two women or boys or girls) To set up the god-relationship of Chānda between them on the evening of the Kumārapūrṇṇamī.

ଚାନ୍ଦ ବାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପୂଜା Chānda bārdhibā କରିବାଯାଇଁ ଛେନାଗୁଡ଼ି ବା ଖଇଚକଟା ଭୁଲସୀଚତ୍ତର ମୂଳେ ଥୋଇବା—To put some sweets as offering to the moon-god on the Kumārapūrṇṇimā evening near the Holy Basil plant.

ଚାନ୍ଦବାଲି—ଦେ. ବ (ନାମ) —ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଗ୍ରାମବିଶେଷ— Chāndabāli Name of a village in the district of Balasore.

[ଦ୍ର—ଏହା କଟକ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ସୀମାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଓ ବୈତରଣୀ ନଦୀର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ ଧାମରା ମୁହାଁଣଠାରୁ କିଞ୍ଚିତ୍ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ଆଜକାଲି ଓଡ଼ିଶାର ଏକମାତ୍ର ବାଣିଜ୍ୟପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର । ଏହି ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଷ୍ଟେଃଷ୍ଟେଃ ଜାହାଜ କଲିକତାରୁ ଆସେ ଏବ ଏଠାରୁ କେନାଲ ବାଟେ କଟକରୁ ଷ୍ଟିମର ଯାତାୟତ କରେ । ରେଳ ହେବା ପୂର୍ବରୁ କଟକରୁ କଲିକତା ଯିବା ଯାତ୍ରି-ମାନେ କଟକରୁ ଗୃନ୍ଦବାଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଷ୍ଟିମରରେ ଯାଇ ସେଠାରେ କଲିକତାରୁ ସମୁଦ୍ର ବାଟେ ଜାହାଜରେ ଯାଉଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟମାନ ଏହିବାଟେ ଯାଉଅଛି ।]

ଚାନ୍ଦ ବୁଢ଼ା ହୋଇଯିବା—ଦେ. ବ—କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଚାନ୍ଦ Chānda burdhā hoijibā ବନ୍ଦାଇବାର ସମସ୍ତ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—The proper time for worshipping the moon on the Kumārapūrṇṇimā evening being over.

ଚାନ୍ଦମଣି --ଦେ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ରମଣି (ଦେଖ)—
Chāndamaṇi Chandramaṇi (See)

ଚାନ୍ଦମାରି—ଦେ. ବ (ସ. ଚନ୍ଦ୍ର + ମୃ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ = ମାର୍ ଧାତୁ)-ବନ୍ଧୁକ Chāndamāri ଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭେଦ ଶିକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚାଁଦମାରୀ ଦୂରରେ ରଖାଯାଇଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଚତ୍ତ-ବିଶେଷ—Target .

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ମୂଳେ ୧ ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁଥିବାରୁ । ଅତଏବ ୧ ଟା ୨ ଦୁଇଟି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାର ବସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଦୁଇଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଖୋଜିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୁଃଖ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଖ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍କତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ' ଦେଖିବେ

ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ)—ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ (ଦେଖ)
Chāndamukha Chandrabadana (See)
ଚାଁଦମୁଖ
ଚାଁଦସାମୁଖଡ଼ା
(ଚାନ୍ଦମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚନ୍ଦ୍ରମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ)—ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ; ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା—
Chāndamuhiñ (a lady) Having the face as beautiful and charming as the moon.

ଦରଷ୍ଟ୍ରଃ ସ୍ତନେ ଦେଇ ପର୍ବତମ୍ ପୁଚ୍ଛଇଛୁ ଚାନ୍ଦମୁହାଁ—ବ୍ରଧାନାଥ. ଯଯାତି ।

ଚନ୍ଦ ରାୟଗୁରୁ—ଦେ. ବ (ନାମ) ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଜନୈକ ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ—A great Sanskrit Pandit of Puri district.
Chānda rāyaguru

[ଦ୍ର—ପୁରୀଜିଲ୍ଲା ସରନରସିଂହପୁର ଶାସନରେ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ଏ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ 'ଉଷାପରିଣୟ' ନାଟକ ରଚନା କରିଥିଲେ ଏବ 'ନୈଷଧ'କାବ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଟୀକା ଲେଖି ଥିଲେ । ପୁରୀର ଭଦାମାନ୍ୟନ ଗଜପତି ରାଜା ସରଭଶୋରଦେବଙ୍କ ରାଜସଭାରେ ଏହାଙ୍କର ଅଖଣ୍ଡ ପ୍ରଭାପତ୍ତି ଥିଲା ।

କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ ଜନେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ରାସ୍ପୁରୁ ସେଦନ ଅମାବାସ୍ୟା ଅଟେ ବୋଲି ଭ୍ରମରେ କହି ପଠାଇଲେ ଏବ ଭକ୍ତସାଧନ ବଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ରାତ୍ରିରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଆଣି ନଜଘରର ଧାନଉତ୍ପୁଆଁ ହାଣ୍ଡିଉଳେ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଦେବାରୁ ସେ ରାତ୍ରିରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଉ ଆକାଶରେ ଉଇଁଲେ ନାହିଁ; ଫଳତଃ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରାତ୍ରି ଅମାବାସ୍ୟା ରାତ୍ରିପରି ଅନ୍ଧକାରମୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ତାଙ୍କର ଏହି ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତିମତ୍ତାରେ ରାଜା ଓ ରାଜପାରଷଦମାନେ ଏକାନ୍ତ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରେର ବାହାନପତ୍ତି ଓ ରାସ୍ପୁରୁ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିବାର କେହି କେହି କହନ୍ତି ।]

ଚନ୍ଦସୁର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରଶୂର)—ଚନ୍ଦ୍ରଶୂର (ଦେଖ)—
Chāndasurā Chandraśūra (See)
ଚାଁଦସୁର
ଚାଁସୁର

ଚନ୍ଦ ସୁରଜ—ଦେ. ବ (ସଂ ଚନ୍ଦ୍ର+ସୂର୍ଯ୍ୟ)—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ କାପାଲର କେଶ ଉପରେ ଗୁନ୍ଥି ପିନ୍ଧିବା ସୁନା ବା ରୁପାର ଦ୍ୱିତୀୟାଚନ୍ଦ୍ରପର ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡାକାର ଫଳକ ଓ ତହିଁ ଉପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟପର ବୃତ୍ତାକାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Chānda suraja An ornament consisting of 2 preces of gold or silver in the shape of a crescent below the sun and worn on the hair over the brow.
ଚାଁଦସୁରଜୀ
ଚାଁଦସୁରଜ
(ଚନ୍ଦସୁରୁଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚନ୍ଦସୁରୁଜ ଚୁଟୁକି—ଦେ. ବ—ପାଆପଦ୍ମ (ଦେଖ)—
Chāndasuruja chuṭuki Pā-ā padma (See)

ଚନ୍ଦା—ବୈଦେ. ବ (ପା. ଚନ୍ଦେ=ଅଳ୍ପ, କେତେକ; କେତେ ଜଣଙ୍କ ନକଟରୁ ଏହା ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଆଦାୟ କରାଯିବାରୁ)—
Chāndā ୧ । ଦେବା; ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଠାରୁ କୌଣସି ବଶିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ସଂଗୃହୀତ ଅର୍ଥ—1. Subscription.
ଚାଁଦା
ଚଁଦା
୨ । ସବାଦପତ୍ର ପାଇଁ ଗ୍ରାହକ ଦେବା ମୂଲ୍ୟ—
2. Subscription for a newspaper.

ଚାଁଦା ୩ । ଭୂମିମାପ ବେଳେ ବଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନର ନଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଭୂମିରେ
ଚାନ୍ଦା ପୋତାଯିବା କାଳାଆଦ ଚିହ୍ନ—3. A distinctive peg put on the ground during a survey.

ଚାନ୍ଦା ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବହୁବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଠାରୁ ଚନ୍ଦା ଅସୁଲ କରିବା—To raise subscription from many persons.
Chāndā uṭhā(e)ibā
ଚାଁଦାଉଠାନ
ଚଁଦାଉଠାନା

ଚାନ୍ଦା ଉଠିବା—ଦେ. ବ—ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରୁ ଚନ୍ଦା ଆଦାୟ କରାଯିବା—Raising of subscription.
Chāndā uṭhibā
ଚାଁଦାଉଠା
ଚଁଦାଉଠନା

ଚନ୍ଦା ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାଜର ଦେଯ ଚନ୍ଦାର ପରିମାଣ ଅଙ୍କୀ କାର କର ଦସ୍ତଖତ୍ କରିବା—To subscribe or sign promising payment of subscription for a certain purpose.
Chāndā swākshara karibā
ଚାଁଦାସାଖର କରା

ଚନ୍ଦି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର)—୧ । ବଶୁଦ୍ଧ ରୌପ୍ୟ—
Chāndi 1 Pure silver.
ଚାଁଦୀ
ଚାଁଦୀ
୨ । (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରକ, ଚନ୍ଦ୍ରଗୋଳକା) ମତ୍ସ୍ୟ ବଶେଷ—
2 Ambassia Ranga; a kind of fish.

ଚାଁଦଉଡ଼ା, ଚାଁନ୍ଦାମାଚ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦେଖିବାକୁ
ଚାଁଦା ଚଳା; ପିଠିରେ କଖାଳଆ ଡୋରା ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କୁ 'ଚଙ୍କାଗୁନ୍ଦ' ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏ ମାଛର ବ୍ୟାସ ୧ ଠାରୁ ୨ ଇଞ୍ଚ ।]

୩ । ଗୋଡ଼ର ତଳପା—3. The sole or heel of the foot.
[ଯଥା—ବହୁତ ବାଟ ଚଲିବାରୁ ତା ଚନ୍ଦି ଫୁଟିଗଲା ।]

ଚାନ୍ଦେ. (ପୁରୁଣା) ବ.—ଘୋଡ଼ା ଓ ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରରେ ପଶ୍ଚିବା ନାଲ ବା ଲୁହାପାଉଁଆ—Horse-shoe; shoes for the hoofs of bullocks.

ଚନ୍ଦିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଯେଉଁ ରଙ୍ଗିନ୍ ଘୋଡ଼ା ଓ ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ କପାଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ଧଳା ରେମରେଖା ଥାଏ—
Chāndiā (a coloured beast) Having a white mark or star on the forehead.

ଦେ. ବ.—କପାଳରେ ଚନ୍ଦିଥିବା ପଶୁ—A beast having a white mark or star on the forehead.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ପ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଊ

ଚାନ୍ଦନା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—ଚାନ୍ଦନା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chāndinā (etc). Chāndanā etc. (See)

ଚାନ୍ଦି ଫୁଟିବା—ଦେ. ବ—ଅନେକ ବାଟ ଚାଲିବାରୁ ବା କଙ୍କରମୟ ରାସ୍ତାରେ ପଦଗତି କରିବା ହେତୁ ଗୋଡ଼ର ତଳପା ଫୁଟି ଯିବା ବା କ୍ଷତଯୁକ୍ତ ହେବା—The state of having foot-sores.
Chāndi phuṭibā

ଚାନ୍ଦିବୁଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଚାଁଦା=ବ୍ରହ୍ମତାଳୁ) ବିଶ—୧। ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Chāndiburḍā

1. (a person) Destitute of all his belongings; ruined.

୨। ଆକ୍ରାନ୍ତ—2. Overpowered.

ଚାନ୍ଦୀ—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚାନ୍ଦଆ (ଦେଖ)
Chāndī Chāndiā (See)

କାଳୀ କମ୍ବଳ ଧଳୀ ରଙ୍ଗୀ
ଚାନ୍ଦୀ ଚାମର ଚଉ ଅଙ୍ଗୀ। ରୂଦ୍ର. ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ।

ଚାନ୍ଦଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର; ଚନ୍ଦ୍ରାତପ)—ଚନ୍ଦୁଆ
ଚାଁଦୋୟା
ଚନ୍ଦ୍ରବା
ଚନ୍ଦୁଆ ଅବବା ମନ୍ଦ. ଉଲ୍ଲେ
ଚାଲର ଘେନ୍ତେ ଝେବେ ଲୁଚୁଛନ୍ତେ। ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜବତା।
Chāndaā An awning.

ଚାନ୍ଦୁୟା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଚାନ୍ଦୁଆ (ଦେଖ)
Chāndiyā Chāndiā (See)

ଚାନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବିଶ. ପୁ. (ଚନ୍ଦ୍ର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ.)—୧। ଚନ୍ଦ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Chāndra (ଚାନ୍ଦ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

1. Pertaining to the moon; lunar.

୨। ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗତିଦ୍ୱାରା ନିୟମିତ—2 Regulated by the motion of the moon.

୩। ଚାନ୍ଦ୍ର ବ୍ୟାକରଣ ଅଧ୍ୟୟନକାରୀ—3. Studying the Sanscrit grammar named Chāndra.

ସଂ. ବ.—୧। ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ (ଦେଖ)
Chandraloka (See)

୨। ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣି—2. Moonstone.

୩। ତ୍ରିଂଶତ୍ ତିଥି ପରିତ ମାସ; ଚାନ୍ଦ୍ର ମାସ—
3. Lunar month.

୪। ଚାନ୍ଦ୍ରାୟଣ (ବ୍ରତ) (ଦେଖ)
4. Chāndrāyaṇa (See)

୫। ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣବିଶେଷ—
5. Name of a Sanscrit grammar.

ଚାନ୍ଦ୍ରମଳ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଚନ୍ଦ୍ର+ମଳ=ମଳମାସ)—
Chāndramala ଅଧିକା ଚାନ୍ଦ୍ରମାସ; ମଳମାସ—
An additional lunar month added to the lunar calculation of months at intervals of 3 years to make the lunar year approximate the solar year.

[ଦ୍ର—ଚନ୍ଦ୍ର ବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ୩୫୪ ଦିନ ଓ ସୌରବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ୩୬୫ ଦିନ। ଏହି ଉଭୟପ୍ରକାର ବର୍ଷରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତି ୩ ବର୍ଷରେ ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷମତେ ଚନ୍ଦ୍ରମାନ ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ଅଧିକ ମାସ ଗଣନା କରାଯାଏ ଏବଂ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଚନ୍ଦ୍ରମାନ ବର୍ଷ ଓ ସୌରମାନ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଋତୁଗତ ମିଳନ ପ୍ରାୟ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ। ଏହି ଅଧିକ ମାସର ନାମ ମଳମାସ ବା ଚନ୍ଦ୍ରମଳ। ମଳମାସରେ ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରମତେ ଶୁଭକର୍ମାଦି ନିଷିଦ୍ଧ।]

ଚାନ୍ଦ୍ରମାସ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଚନ୍ଦ୍ରମସ୍+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—
Chāndramāsa ୧। ଚନ୍ଦ୍ରମା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to the moon; lunar.
(ଚାନ୍ଦ୍ରମାସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨। ମୃଗଶିରାନକ୍ଷତ୍ର—The fifth asterism of the Hindu Astronomy.

ଚାନ୍ଦ୍ରମାନ ବତ୍ସର—ସଂ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗତି ଦ୍ୱାରା ନିୟମିତ ଦ୍ୱାଦଶ ମାସ-
Chāndramāna batsara ତ୍ରିଶତ୍ଥ ବର୍ଷ ବା ୩୫୪. ୧୯୨ ଦିନ—
Lunar year of 354. 192 days.

ଚାନ୍ଦ୍ରମାନ ମାସ—ସଂ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗତି ଦ୍ୱାରା ନିୟମିତ ମାସ (ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ
Chāndramāna māsa ୧୫ ଦିନ ଓ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ୧୫ଦିନ; ୨୯. ୫୧୭ ସାବନ ଦିନ)—Lunar month; 29.516 days.

ଚାନ୍ଦ୍ରାୟଣ—ସଂ. ବ (ଚନ୍ଦ୍ର=ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ+ଅୟ ଧାତୁ=ଯାଇବା+
Chāndrāyaṇa କରଣ. ଅନ; ଯେଉଁ ବ୍ରତ କଲେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ପୋର ମନୁଷ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକକୁ ଯାଏ)—ଚନ୍ଦ୍ର ଗତି ଦ୍ୱାରା ନିୟମିତ ବ୍ରତବିଶେଷ—A religious vow and penance consisting of regulating one's daily diet by gradual diminution for the first 15 days of the lunar month and gradual increment for the next lunar fortnight and observing continence and self-control.

[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ରତରେ ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ଅମାବାସ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଦିନ ଆପଣାର ସାଧାରଣ ଭୋଜନର ପରିମାଣରୁ ପନ୍ଦର ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ ଲେଖାଏ କମାଇବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟହ ସେହିପରି ଭାଗେ ଲେଖାଏ ଭୋଜନର ମାତ୍ରା ବଢ଼ାଇ ଶେଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ହୁଏ। ଏହିପରି ଭ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ବ୍ରତ ଓ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ବିଧାନ ଶାସ୍ତ୍ରସମ୍ମତ।]

ଚାନ୍ଦ୍ରାୟଣ ବାର—ଦେ. ବ—ସୋମବାର—
Chāndrāyaṇa bāra Monday.

ଚନ୍ଦ୍ରାୟଣ ବାରରେ ଗୋ ଭରୁଙ୍କ ପ୍ରଧାନ
କରଉନ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ରମାନୀ ବୁଧେ ପୃଥ୍ୱୀ ଜାଣ। ପ୍ରାତା. ଶିବସ୍ତବେଦସ୍ତ୍।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ । ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଏବଂ ୧ ବ. ୨ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଦର ବ୍ୟବହାର ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା,— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହି' ଖୋଜନ୍ତୁ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଚାନ୍ଦ୍ରାସୃଣିକ—ସ. ବ୍ରତ. ପୁଂ (ଚାନ୍ଦ୍ରାସୃଣ + କରିବା ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—
Chāndrāyaṇika ଚାନ୍ଦ୍ରାସୃଣ ବ୍ରତର ଅନୁଷ୍ଠାତା—
Observing the vow or penance of
(ଚାନ୍ଦ୍ରାସୃଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Chāndrāyaṇa.

ଚାନ୍ଦ୍ରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚନ୍ଦ୍ର + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Chāndrī ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର ପତ୍ନୀ—
1. The wife of the Moon-god.
୨ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—2. Moon-light.
୩ । ଶ୍ୱେତ କଣ୍ଟକାରୀ—3. Solanium Nigrum.
ସ. ବ୍ରତ. ସ୍ତ୍ରୀ—'ଚନ୍ଦ୍ର'ର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Chāndra.

ଚାନ୍ସ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଚାନ୍ସ୍ (ଦେଖ)
Chāns Chān-s (See)

ଚାନ୍ସୀ—ଦେ. ବ—ଚାନ୍ସୀ (ଦେଖ)
Chānsī Chān-sī (See)

ଚାନ୍ସେରୀ—ବୈଦେ.ବ. (ଇଂ. ଚାନ୍‌ସେରୀ)—ବଲ୍ଲଭର ଦେବାଜ ମକଦ୍ଦମା
Chānserī ବଗୈର ପାଇଁ ନଯୁକ୍ତ ସବୋଚ୍ଚ ଅଦାଲତ—
ଚାନସେରୀ Court of Chancery in England.
ଚୈଂସରି

ଚାନ୍ସେଲର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଚାନ୍‌ସେଲ୍ଲାର୍)—୧ । ବିଲ୍ଲଭର ଚାନ୍ସେରୀ ଅଦାଲତର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ବଗୈକ—
ଚାନସେଲାର 1. The President of the Court of
ଚୈଂସଲର Chancery.
୨ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଧାନ ଅଧିକାରୀ—
2. Chancellor of a University
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ସହକାରୀଙ୍କୁ ଭାଇସ୍ ଚାନ୍ସେଲର୍ ବୋଲାଯାଏ ।]
ଚାନ୍ସେଲର୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଶାସନ ଓ ଚାଲନଫଙ୍କାନ୍ତ ସଭାସମିତିରେ ସଭାପତି ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଭାରତର ପ୍ରାୟ ସବୁ ପ୍ରାଦେଶିକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଚାନ୍ସେଲର୍ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ଲାଟ ଅଟନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ କାର୍ଯ୍ୟ ଭାଇସ୍‌ଚାନ୍ସେଲର୍ ଚଳାନ୍ତି । ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉପାଧି ଓ ସନନ୍ଦ ବିତରଣ କରିବା ସଭାରେ ଚାନ୍ସେଲର୍ ସଭାପତି ହୁଅନ୍ତି । ପାଶ୍ କରିବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସନନ୍ଦରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପକ୍ଷରୁ ଚାନ୍ସେଲର୍ ଦସ୍ତଖତ କରନ୍ତି ।]

ଚାପ—ସ. ବି. (ଚପ୍ ଧାତୁ = ନକ୍ଷେପ କରିବା, ପେଷଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ.)—୧ । କୋଦଣ୍ଡ; ଧନୁ—
Chāpa 1. Bow.
୨ । ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡ; ବୃତ୍ତର କୌଣସି ଅଂଶ—
2. Arc of a circle.
ଦେ. ବ—୧ । ଓଜନ; ଭାର—1. Weight; burden
ଚାପା ୨ । ପୀଡ଼ନ; ଦାବିବା—2. Pressure.
चाप ୩ । ଗୁପସର; କଣ୍ଠର ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ; ଚକ୍—
3. A collar (ornament) for the neck
୪ । ଗୃହ ବା ଦେବତାମାନଙ୍କର ଯାତ୍ରା ଉପଲକ୍ଷେ ସଜ୍ଜିତ ନୌକା—4. A pleasure-boat fitted up for special occasions.
ଜଗଡ଼ ଦନ୍ତ ପଲଙ୍କ ଭେଡ଼ ପ୍ରଭୁ ନରେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ଗମନ ।
ନବନମୋହନ. ଚଉନଯାତ୍ରା ସର୍ଗାଡ ।
୫ । ଗାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ପାର କରାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ବଡ଼ ନୌକାର ଉପରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କାଠ ପଟାମାନ ଆଚ୍ଛାଦିତ ହୋଇଥାଏ—5. A big boat overspread with wooden planks and used in ferrying over carts and carriages.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଦୁଇଟି ନୌକା ଏକତ୍ର ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ତା ଉପରେ ପଟା ପଡ଼ି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ପ୍ରଶସ୍ତ କରାଯାଇଥିବା ନୌକା—Two boats joined and planked together so as to make the deck more spacious.

ଚାପ ଖେଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନୌକାବିହାର କରିବା—
Chāpa khelibā To sport in a pleasure-boat.

ଚାପଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚାପଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chāpaṛda (etc Chāpaṛdā etc (See).
ଚଉଦଚନ୍ଦ୍ର ଦାର୍ଘିଜ ଉପରେ,
ଚାପଡ଼ ପରମାସର ଚୋପରେ—ଚଉସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚଉଡା ।

ଚାପଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସ. ଚପେଟ; ଚପଟ)—ଚାପୁଡ଼ା; ମୁକ୍ତ କରତଳଦ୍ୱାରା ଆଘାତ; ଚାପୋଡ଼; ଜାବଡ଼ା—Slap.
ଚଡ଼; ଚାପଟ
चपेत; चपेटा; चपेट; चटेकन

ଚାପଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମୁକ୍ତ କରତଳଦ୍ୱାରା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଆଘାତ କରିବା; ଥାପଡ଼େଇବା—1. To pat; to tap.
ଚାପଡ଼ାନ ୨ । ଚାପଡ଼ା ମାରିବା (ଦେଖ)
थपथपाना; थपकना 2. Chāpaṛdā māribā (See)
(ଚାପଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କରତଳ ଦ୍ୱାରା ଗୁପି ଗୋବରକୁ ଚକ୍ରାକାର କରି ଭୂମିରେ ବା କାନ୍ଥରେ ଘସି ଯାଇବା—
3. To lay flat circular cakes of cowdung on the ground or wall.

ଚାପଡ଼ା ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ଚପେଟାଘାତ ସହିବା—
Chāpaṛdā khāibā To be slapped by another.

ଚାପଡ଼ାଖିଆ—ଦେ. ବ୍ରତ. ପୁଂ—ଯେ ବହୁବାର ଅନ୍ୟଠାରୁ ଚାପଡ଼ାମାଡ଼ ଖାଏ—One who is used to get slapped.

ଚାପଡ଼ା ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୋରରେ ଚାପଡ଼ା ମାରିବା (ଦେଖ)
Chāpaṛdā chhāṛdibā To slap with force.

ଚାପଡ଼ାଘକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚପେଟାଘାତ କରିବା—
Chāpaṛdā pakā(e ibā To give a slap.
(ଚାପଡ଼ା ବକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ଟ୍ଟ

ଚାପଡ଼ା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚପେଟାଘାତ କରିବା; ଚାପଡ଼ ଦେବା;
Chāpaṛḍā māribā ଥାପଡ଼ ମାରିବା—
ଚାପଡ଼ାନ To slap; to administer slaps.
थपकाना; थपना

ଚାପଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବ—ପିଚକାରୀର ଦଣ୍ଡ ପରି ସାହାଯ୍ୟରେ ଜଳାଦି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗତ
Chāpadaṇḍa ଓ ଅଧୋଗତ ହୁଏ—Piston.

ଚାପଦାର୍—ଦେ. ବ—ଜାହାଜ ଉପରେ ସାଧାରଣମାନେ ରହିବା ଘର—
Chāpadār A cabin in a ship.
ଚାପଦାର
चापदार; झोपड़ी

ଚାପର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚାପଡ଼ା (ଦେଖ)
Chāpar Chāpaṛḍā (See)

ଚାପର କୁଟିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚାପଡ଼ା ମାରିବା—
Chāpar kuṭibā To slap; to give slaps.

ଚାପରାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚପ୍‌ରାସ୍) —ଉତ୍ତମର ପରିଚୟସୂଚକ
Chāparās ଧାତୁପଟ୍ଟ —A servant's or a peon's badge.

ଚାପରାସୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚପ୍‌ରାସୀ) —
Chāparāsī ୧ । କୌଣସି ଦାରୋଗଙ୍କ ଆଜ୍ଞାକାରୀ ଉତ୍ତମ—
1. An orderly.
୨ । ପିଅଦା —2 A peon.

ଚାପଲ—ସଂ. ବ. (ଚପଲ+ଭାବ. ଅ)—ଚାପଲ୍ୟ (ଦେଖ)
Chāpala Chāpalya (See)

ଚାପଲ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଚପଲ+ଭାବ. ଯ)—
Chāpalya ୧ । ଚପଳତା; ଅସ୍ଥିରତା—
1. Fickleness; unsteadiness.
୨ । ଧୃଷ୍ଟତା—
2. Insolence; impertinence.
୩ । ଗଗଲ୍‌ଭରା—3. Bragging; boasting.
୪ । ଅବିମୃଷ୍ୟକାରିତା—
4. Shortsightedness; rashness.

ଚାପସରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚଲମାଳିକା)—
Chāpasari ୧ । ବେକରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
ଚୀକ 1. A collar (ornament) worn round the neck.
୨ । ସୂତା ଲଗିଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଅଣ୍ଟାସୂତା—
2. A kind of waist-chain consisting of more than one string and kept attached by rings.
ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦନ ଚୋଲାଇ ମୋତଃର
ଚାପସରି ଜାତି ହସ ଅତରେ—ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ. ଜଗତ୍ମୋହନ ।

ଚାପସୋରି—ପ୍ରା. ବି—ଚାପସରି (ଦେଖ)
Chāpasori Chāpasari (See)

ଚାପା—ଦେ. ବି—ଉପରୁ ଦବାଯିବା ଭାର—
Chāpā 1. Downward pressure.
ଚାପା
चाप
ଚାପା ୨ । ଘୋଡ଼ନ—2. Pressure.
चापा ୩ । ଅଭ୍ୟାସକୁ ଭୋଜନ—3. Overeating.

ଚାପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. ('ଚପିବା' ଓ 'ଚପିବା'ର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Chāpāibā ଚପାଇବା (୨ ଓ ୭) (ଦେଖ)
ଚାପାନ Chapāibā (2 and 7) (See)
चापाना

ଚାପା କାଗଜ—ଦେ. ବି—ଚପାକାଗଜ (ଦେଖ)
Chāpā kāgaja Chapākāgaja (See)

ଚା-ପିଆଲା—ବୈଦେ. ବି. (ଚୀନଭାଷା ଚା ଓ ଫା. ପିଆଲା)—ଯେଉଁ
Chā-piālā ଚୀନା ବା କଲେଇ ଦୋଇଥିବା ବାସନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ଚାପିୟାଲା ଚା ପାନ କରିବାର—Tea-cup.
चापियाला

ଚାପି ଚାପି କଥା କହିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ସତର୍କତା ସହିତ
Chāpi chāpi kathā kahibā କଥା କହିବା—To speak
ଚେପେଚେପେ କଥାବଲା (some thing) very
चपचपकर बात बोलना carefully.

ଚାପିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଭାର ଦେଇ ତଳକୁ ଦାବିବା—
Chāpibā 1. To press downwards by weight.
ଚାପା ଉପରୁ ଉପର ଚାପି ଅଧୋଭାଗରେ,
चपेकना, चापना, दबाना ଇଂ. ବୈଦେଶ୍ଚଦେଲାସ ।
୨ । ଚପିବା—2. To squeeze.
୩ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ) ଘଷିବା ବା ଚପିବା—
3. To massage.
ପାଦ ଚାପନ୍ତୁ ମିତ୍ର ମୃଦୁ । ରୁଚର. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୪ । ଜଡ଼ିବା—4 To press tightly.

ଚାପୁଆଣି—ଦେ. ବ.—୧ । ଘରର ଚାଳ କାମୁଡ଼ା ବଖା ଦୋଇ ବେଭାର୍
ଦେବା ପରେ ବତାଗୁଡ଼ିକୁ ଚାପି ରଖିବା ପାଇଁ
ଭୂଇଆରୁ ପାରିଆ ଆଡ଼କୁ ଯେଉଁ ବତା ଖୁବ୍ କସ୍ କରି
ବାନ୍ଧି ଦିଆ ଯାଏ—1. A split bamboo which
is laid over the bamboo-frame of a
thatch to keep the bamboos tight.
୨ । ଚାଳର ପାଣିପାଟିଆକୁ ରୁଅ ସଙ୍ଗେ ଉଡ଼ ରଖିବା ପାଇଁ
କଞ୍ଚା ମାରିବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ୟବହୃତ ବତାର ବନ୍ଧନୀ—
2. A tie-band of split bamboo in a thatch.
୩ । ଜାଲ୍‌ଝୀ ବାଡ଼ରୁ ଜାଲ ଫିଟାଇବାକୁ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରର ଚାପା
ଦିଆ ଯାଏ—3. An instrument for press-
ing the net while untying it.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିରେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଖ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଲା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତ' ଦେଖିବେ

୪ । ଦୁଇ ବା ଉତ୍ତୋଽଧିକ ସେତ୍‌ସୁତ୍ର ଅଙ୍ଗାସୂତା ବା ଗୋପର ସତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଏକାଠେଇଁ ଧର ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମୁଦ୍ଦା—4 A ring set in a waist-chain, having two or more strings, to hold them together.

ଚାପୁଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଵ.—ଚାପଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chāpurḍā (etc.) Chāparḍā etc. (See)

ଚାପୁଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚାପଡ଼ାଇବା; ସ୍ନେହରେ ଧୀରେ ଧୀରେ କରତଳଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—(ଚାପୁଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
Chāpurḍāibā To pat; to tap.

ଚା-ପୋଚି— ଦେ. ଵ.—ଚା-ଦାନ୍—
Chā-pochi Tea-pot. (Howells)

ଚାପୋଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଵ.—ଚାପଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chāporḍa (etc.) Chāparḍā etc. (See)

ଚାପୋଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଵ.—ଚାପଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chāporḍā (etc.) Chāparḍā etc. (See)

ବଡ଼ ବଡ଼ ଚାପୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରହାର,
ପ୍ରାଣ କରିଲେ କେହି ବାହାକୁ ନ ଉହ । କୁଶଙ୍କି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଚାବ୍‌ରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଗଞ୍ଜାମ, ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ.— (ଭୁଲ. ଚାବ୍‌ରା ଚାବିବା=କାମୁଡ଼ିବା)—କାମୁଡ଼ା—
Chābrā Currish; biting snappish.

ଚାବ୍‌ରି ଚାଁଟି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—କାମୁଡ଼ା ପିମ୍ପୁଡ଼ି—
Chābri chañṭi Biting ant.

ଚା ବଗିଚା— ଦେ. ଵ.—ଚାହାର ଭୂତି କରାଯିବା କ୍ଷେତ୍ର—
Chā bagichā Tea-garden; tea-plantation.

ଚାବରା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ; ଗଡ଼ଜାତ)—ବିଣ.—(ସଂ. ଚବ୍ ଧାତୁ; ଯେ ଚାବେ ବା କାମୁଡ଼େ)—କାମୁଡ଼ା—
Chābarā Currish; snappish.

ଚାବି— ଦେଦେ. ଵ. (ପର୍ତ୍ତୁ. ଚାବେ)—୧ । ଭୂତ୍ତ; କୋଲଘର କାଠି; ଯେଉଁ ଧାତୁମୟ କାଳକ ସାହାଯ୍ୟରେ କୋଲଘ ଫିଟା ଯାଏ ଚାବି ଓ ବନ୍ଦ କରାଯାଏ—
Chābi Key of a padlock.
ଚାବୀ

୨ । କୌଣସି କଳର ଚାଳନ ଓ ସ୍ଥଗିତକରଣର ଯନ୍ତ୍ର—
2. Key to move or stop a machine;

୩ । ଘଣ୍ଟାରେ ଦମ୍ ଦେବା କାଠି—3. The key of clock or watch.

ଚାବି ଆନ୍‌ବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଚାବିବା (ଦେଖ)
Chābi ānbā Chābibā (See)

ଚାବି କାଠି—ଦେ. ବି.—ଚାବି. ୧ (ଦେଖ)
Chābi kāṭhi Chābi. 1 (See)

ଚାବିଦାର—ଦେ. ବିଣ.— ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର (ଯଥା. ଘଡ଼ି) ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ ଚାବିଦ୍ୱାରା ଚାଲିତ ହୁଏ— Key-winding (watch.)
Chābidār
ଚାବୀଦାର

ଚାବି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.— ୧ । ଚାବି ପକାଇବା (ଦେଖ)
Chābi debā 1. Chābi pakāibā (See)

୨ । ଘଣ୍ଟା ଉତ୍ତରର ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍ ଖୋଲି ଯାଇଥିଲେ ଚାବି ଚାବିଦ୍ୱାରା ଘୁଡ଼ାଇବା; ଘଣ୍ଟାରେ ଦମ୍ ଦେବା—
2 To wind up the spring of a clock or watch by a key.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କାମୁଡ଼ିବା— To bite.

ଚାବି ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୋଲଘକୁ ବନ୍ଦ କରିବା —
Chābi pakā(e)ibā 1 To close a lock.

୨ । ଘର କବାଟରେ ତାଲା ଦେବା —
2. To lock up a door.
ତାଲାଦେନା

ଚାବି ଫିଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୋଲଘକୁ ମେଲା କରିବା—
Chābi phiṭā(e)ibā 1 To open a lock.

୨ । ଘର କବାଟରୁ କୋଲଘ ଫିଟାଇବା—
2. To unlock the door of a room.
ଚାବିଖୁଲନା

ଚାବିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ଚବ୍‌ଣ, ଭୁଲ. ହି. ଚବ୍‌ନା)—କାମୁଡ଼ିବା— To bite.
Chābibā

ଚାବୁକ— ବୈଦେ. ବି. (ଫା ଚାବୁକ୍)—୧ । ଅଶ୍ୱଚାଳନ ଦଣ୍ଡ; କୋରଡ଼ା—
Chābuka 1. A horse-whip; scourge.
ଚାବୁକ ଚାବୁକ ବାଜିଲା ପରି ମୁଁ ଉରେ
ଚାବୁକ ଚହଁଟ ପଡ଼ଉ ପହିଲୁଁ ଥରେ । ଜଵସ୍ପ୍ର. ଜବଦା ।

୨ । ଚାବୁକ ମାଡ଼; ଚାବୁକଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର—
2. Whipping; a cut by the whip.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଗଛ —Tree.

ଚାବୁକ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କଶାଘାତ ସହିବା; କୋରଡ଼ାଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର ଖାଇବା – To be whipped.
Chābuka khāibā

ଚାବୁକ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚାବୁକ ମାରିବା (ଦେଖ)
Chābuka debā Chābuka māribā (See)
ଚାବୁକଦେଓଆ
ଚାବୁକଦେନା

ଚାବୁକ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି —କଶାଘାତ କରିବା—
Chābuka māribā To whip.
ଚାବୁକମାରା
ଚାବୁକମାରନା

ଚାବୁକ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚାବୁକ ମାରିବା (ଦେଖ)
Chābuka lagā(e)ibā Chābukamāribā (See)

ଚାବୁକସବାର—ଦୈଦେ. ବି. (ଫା. ଚାବୁକ୍‌ସବାର୍) —
Chābukasabāra ଯେଉଁ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଘୋଡ଼ାକୁ ଗତି କରେ— Horse-trainer; jockey.
ଚାବୁକସୋୟାର
ଚାବୁକସବାର ଚଢ଼ିଲେ ଢେଲେ ଚାବୁକସବାର । ଜବସ୍ପ୍ର. ଜବଦା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଽ	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍ସ	ଜ୍ଞଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତି ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ଧୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଚାବୁକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି· (ଫା. ଚାବୁକ୍)—ଚାବୁକଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର କରିବା—
Chābukāibā To whip.
ଚାବୁକା, ଚାବକା
चाबुकमारना
(ଚାବୁଦେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚାବୁଚାବୁ— ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଅଳ୍ପ ପାଣିରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତୁ ବାଡ଼େଇବା ଶବ୍ଦ; ଚବଚବ ଶବ୍ଦ—
Chābuchābu Sound produced by striking the fingers or small articles on shallow water.

ଚାମ— ଜାଦେ. (ବସୁର) ବ—ଚେମଣୀ—
Chāma House-bat.

ଚାମଚ —ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚମ୍‌ଚଦ୍)—ଚମଚ (ଦେଖ)
Chāmacha Chāmachā (See)

ଚାମଚା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚମ୍‌ଚଦ୍; ଭୁଲ. ସଂ. ଚମସ)—
Chāmachā ଧାତୁନିର୍ମିତ ଡଙ୍କି ବା ସାନ ଅଣକ—
ଚାମଚ A spoon.
चमचा [ଦ୍ର—କଣ୍ଢାଚମଚ, ଗୁଡ଼ାଚମଚ ଓ ଖାନାଚମଚ ଆଦ ବହୁତ ପ୍ରକାରର ଚମଚ ଦେଖାଯାଏ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଥାଳରୁ ଖାଦ୍ୟ-ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଦାଢ଼ଦ୍ୱାରା ଜଠାଇ ପାଟିକୁ ନେଉଁ, ମାନ୍ତ ସାହେବମାନେ ପାଣିଆଁ ଓ କାଦୁଆ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଏବ ମାଛଆଦକୁ ଚମଚ ସାହାଯ୍ୟରେ ପାଟିକୁ ନଅନ୍ତ ।]

ଚାମଚି— ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଚମଚ (ଦେଖ)
Chāmachi Chāmachā (See)
ଚାମଚି
चमची

ଚାମଚିକା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଚର୍ମଚଟିକା)—
Chāmachikā ଚର୍ମଚଟୀ; ଚମ୍ପିଲିଆ; ଚେମଣୀ; ଚର୍ମଘଡ଼ା—
House-bat; Cynopterous Margina.
[ଦ୍ର—ଏହା ଆକାରରେ ୩।୪ ଆଙ୍ଗୁଳ; ଏହାର କାନ ବଡ଼ ବଡ଼ । ବୃକ୍ଷର ଫଳ ଓ ପଣା ଏହାର ଖାଦ୍ୟ । ଜାଣ୍ଡମନ୍ଦର ଓ ଘୁଗୁଡ଼ଳ ଗୁମ୍ଫରେ ଏ ବାସ କରେ ।]

ଚାମଠା—ଜାଦେ. (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥ) ବ—ଶଗଡ଼ର ଯୁଆଳ ଓ ଦଣ୍ଡା ଅଗକୁ ଯୋଡ଼ି ରଖିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ରଜ୍ଜୁ—
Chāmaṭhā The rope with which the yoke is tied to the fore ends of the shafts of a cart.

ଚାମଡ଼ା —ଦେ. ବ—୧ । ଚମଡ଼ା (ଦେଖ)
Chāmarḍā 1. Chamarḍa (See)
(ଚାମଡ଼େଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚାମୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
2. Chāmuṇḍā (See)

ଚାମଡ଼ା ବସନ୍ତ—ଦେ ବ. (ସଂ.ଚାମୁଣ୍ଡା ଓ ବସନ୍ତ; ଏଥିର ସଂ. ନାମ ଚର୍ମ-ମସୂରିକା)—ଏକପ୍ରକାର ମାରାତ୍ମକ ବସନ୍ତ ରୋଗ—
Chāmarḍā basanta A sort of fatal smallpox which is marked by discoloration of the body and very tiny eruptions; confluent pox.
[ଦ୍ର—ଏହା ମାରାତ୍ମକ । ଏଥିରେ ଅନ୍ୟଜାତୀୟ ବସନ୍ତ ପରି ଚର୍ମ ଉପରେ ବଡ଼ଗୋଟିକ ବାହାରେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ମିଲମିଲା ବା ଚିମିରିପରି ଦେହଯାକ ଫଲଯାଏ; ଛନଦିନ ପରେ ଦାଗଗୁଡ଼ିକ ମଇଳ ଯାଏ ଓ ଦେହର ଚର୍ମ ବବର୍ତ୍ତି ହୋଇଯାଏ; ଚାରିପାଞ୍ଚ ଦିନରେ ରୋଗୀର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ । ଏ ବସନ୍ତ ଶରୀରର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଜାତ ହୁଏ; କଣ୍ଠ ଫୁଲି ଦରଜ ହୋଇଯାଏ ଏବ ରୋଗୀ ପାଣି ସୁଦ୍ଧା ପିଇପାରେ ନାହିଁ ।]

ଚାମଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚାମୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Chāmaṇḍā Chāmuṇḍā (See)
(ଚାମଣ୍ଡେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେବୀମାନଙ୍କୁ କରିଥିବା ଭଣ୍ଡୀ ଯେ ଚାମଣ୍ଡା ।
ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା ।

ଚାମର—ସଂ. ବ. (ଚମର=ମୃଗ ବିଶେଷ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Chāmara ୧ । କେଶଗୁଚ୍ଛନର୍ମିତ ବ୍ୟଜନ; ଚଅଁର; ବାଳବ୍ୟଜନ—
1- Chowrie; a fan consisting of a bunch of tail-hair; a fly-flap or fan made from the bushy tail of the yak.
[ଦ୍ର— ଏହା ଦେବତା ଓ ରାଜାମହାରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ଚାଲତ ହୋଇ ବ୍ୟଜନ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
୨ । କେଶଗୁଚ୍ଛ—2- A bunch of hair.

ଚାମରଚିକୁର—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାମର+ଚିକୁର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)-
Chāmara chikurā ଘନକେଶୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଚାମର ପରି ଘନ ଓ ଲମ୍ବ—
Thick or dense haired (woman).
ଚାମରଚିକୁର ମତେ ଚଢ଼ବାର ପରାରରୁ ଜଣ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଟୋପଚଣ୍ଡୀ ।

ଚାମର ଢାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚାମର+ଦୁଲ ଧାତୁ)—
Chāmara ḍhāl̤ibā ଚଅଁର ଢଳାଇବା; ଚଅଁର ଚାଲବା—
चँवर डोलना To fan with a chowrie.

ଚାମର ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚାମର ଢାଳିବା (ଦେଖ)
Chāmara pakā(e)ibā Chāmara ḍhāl̤ibā (See)

ଚାମର ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାମର+ପୁଷ୍ପ; ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷର ପୁଷ୍ପ-ଗୁଚ୍ଛମାନ ଚାମର ପରି)—ନଡ଼ିଆ, ଗୁଆ, ଅମ୍ବ, କେତକୀ, କାଶ ଆଦ ବୃକ୍ଷମାନ—
Chāmara pushpa Trees bearing bunches of flowers resembling a chowrie e. g. cocoanut, betelnut, mango,

ଚାମରା—ଦେ. ବ— ଚାମର (ଦେଖ)
Chāmarā Chāmara (See)

ଚାମରୀ—ସଂ. ବ. (ଚାମର+ଅଛ ଯାହାର ଏହ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Chāmarī ୧ । ଘୋଡ଼ା—1. The horse.
୨ । ଚମର ମୃଗ—2. Bushy-tailed deer.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ଥିବା ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ମ। ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ସଆନ୍ତମେ ଚହ୍ନିତ ବପଘତ ୨ ମ। ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଏ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ଚମରୀ ଗୋ—3. The yak.

୪ । (ଚମର+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) ଗୁମର; ଚଅଁର—

4. A fan made of a bunch of tail-hair.

ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ—୧ । ଗୁମରବଣିଷ୍ଟ; ଚଅଁର ଥିବା (ପଶୁ)—

(ଗୁମରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Bushy-haired (beast).

୨ । ଚଅଁର ଧରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. (a person) Holding a chowrie or tail-fan.

ଚାମୀକର—ଫ. ବି. (ଚମୀକର=ଖଣି+ଭବାର୍ଥେ. ଅ)—ସୁନା—

Chāmīkara Gold.

ଫ. ବ୍ରୀ—ହିରଣ୍ମୟ—Golden; made of gold.

ଚାମୀକରଗୌର—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ରୂପଗିତ କର୍ମଧାରୟ; ଗୁମୀକର ପର ଗୌର)—ସାଦାର ଦେଦର ବର୍ଣ୍ଣ (ଗୁମୀକର ଗୌରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Chāmīkara gaura ସୁନାପର—Fair-skinned; (yellowish) gold-complexioned.

ଚାମୁଣ୍ଡା— ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଣ୍ଡ+ମୁଣ୍ଡ; ଜଯାଡନ=ଚାମୁଣ୍ଡ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—

Chāmuṇḍā ଚଣ୍ଡମୁଣ୍ଡବନାଶକାରିଣୀ ଦୁର୍ଗା—

An incarnation of Goddess Durgā.

[ଦ୍ର—ଚଣ୍ଡ ଓ ମୁଣ୍ଡ ନାମକ ଦୁଇଟି ଅସୁରଙ୍କୁ ବନାଶ କରି ଥିବାରୁ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି—ଚଣ୍ଡୀ. ୭ମ ଅ. ।]

ଚାମେଲୀ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚମ୍ପକବେଲ୍ଲ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର; ଫ. ଚମ୍ପକବେଲ୍ଲ, ଚମ୍ପେଲ୍ଲ—ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର; ବୈଦ୍ୟକ ନର୍ଘଣ୍ଟରେ ଚମ୍ପେଲ୍ଲ ଶବ୍ଦର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି; ପ୍ରକୃତ ଫ. ନାମ ଜାତି)—ଜାଇ ଫୁଲ—

Chāmelī ଚାମେଲୀ **चंबेली, चमेली** ଫ. ନାମ—ଜାତି, ଚମ୍ପକେଲ, ଚମ୍ପକବେଲ୍ଲ, ଚମ୍ପେଲ୍ଲ

Catalian or Spanish Jasmine; Jasminum Grandiflorium.

[ଦ୍ର— ଏହା ମଲ୍ଲିକାଦି ବର୍ଗର ପୁଷ୍ପଫୁପ; ପୁଷ୍ପଭେଦରେ ଏହା ୨ ପ୍ରକାର, ଯଥା—ଧଳା ଓ ଦଲଦଆ । ଏ ଫୁଲର ମଦକ ଅତି ମୃଦୁ ଓ ମଧୁର । ଗ୍ରିଡେଲକୁ ଏ ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ଦ୍ୱାରା ସୁଗନ୍ଧିତ କରି ସୁବାସିତ ତୈଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ଏ ଗଛର ପତ୍ର ପକ୍ଷାକାର । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଓ ବର୍ଷା ଋତୁରେ ଏଥିର ଫୁଲ ଫୁଟେ; ପଥୁରିଆ ମାଟିରେ ଏ ଗଛ ଭଲ ହୁଏ; ଏ ଗଛ ଜଙ୍ଗଲରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ମନକୁ ଯୋଡେ ।]

ଚାମ୍ପ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଗୁମର)—ନଡ଼ିଆ ଓ ଗୁଆ ଗଛର ଚଅଁରର ରନ୍ଧ୍ର-

Chāmpa ସଦୃଶ ବସ୍ତୁ । ଯହିଁରେ ଫଳ ଓଦ୍ରୋଳ ଥାଏ) —

The stem from which the cocoanut and areca-nut fruits hang down from the bunch.

ଲମ୍ବାଣ ଗଛ ଉପରୁ ଚାଲ ମାରିଲେ

ବୃକ୍ଷରେ ବୃଦ୍ଧି ହବ ? ଚାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡି ଫେଲ । ବ୍ର. ସୁ. (ନଦେ)

ଚାମ୍ପିବା— ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) କି— (ନଡ଼ିଆଗଛ) ନୂଆ ଚଅଁର କାଢ଼ିବା-

Chāmpibā (a cocoanut tree) To bring forth a new bunch of flowers.

ଚାମ୍ପେୟ—ଫ. ବି. (ଚମ୍ପା=ଦେଶବିଶେଷ+ଭବାର୍ଥେ. ଏୟ) —

Chāmpeya ୧ । ଚମ୍ପାଫୁଲ—

1. The Champaka flower.

୨ । ନାଗେଶ୍ୱର ଫୁଲ—

2. The Nāgeśwara flower.

୩ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—3. Gold.

୪ । କିଞ୍ଜଲ୍କ; କେଶର—

4 Pollen or slender filaments of flowers.

ଚାୟାଁ—ଦେ. ବି—ତବୋଳର ଡାହାଣ ମୁଣ୍ଡରେ ଆବଦ୍ଧ ଚମଡ଼ା ଏବଂ ତହିଁରୁ ଡାଡ ଦେବା ଧ୍ୱନି—The right-hand-side of a two-sided drum and the sound produced by striking it.

[ଦ୍ର—ତବୋଳର ବାମପାଖ ଚମଡ଼ା ଓ ତନ୍ନିର୍ଗତ ଧ୍ୱନିକୁ ଧେୟା କରନ୍ତି ।]

ଚାର ଡବଲ୍—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଚଉର ଓ ଇଂ. ଡବ୍ଲ୍)—ଚାରଗୁଣ; ଚାରଡବଲ୍—Four times as much.

ଚାରସମା—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଚହାର୍ ସମାହ୍=ଚତୁର୍ଥ ଦବସ)—

Chārsamā ବୁଧବାର—Wednesday.

ଚାରଶମ୍ବା [ଦ୍ର—ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନେ ଶନିବାରଠାରୁ ସପ୍ତାହ

चाहारसम्बाह ଗଣନ୍ତି । ଶୁକ୍ରବାର ସପ୍ତାହର ଶେଷ ପବଦବସ

(ଚାରସମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଟେ ।]

ଚାର—ଫ. ବି. (ଚର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—

Chāra ୧ । ଗତି; ସଞ୍ଚାର—1. Motion; course

୨ । ବନ୍ଧନ—2. Binding.

୩ । (+ଅଧ୍ୟ; ଅ) କାରାଗାର—3. Prison.

୪ । (+କର୍ମ ଅ) ଶୃଙ୍ଖଳ—

4. Chain; fetters; bond.

୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) କୃତ୍ରିମ ବିଷ—

5. Prepared poison; artificial poison.

୬ । ସମ୍ବାଦବାହକ—6. Messenger.

ଚାରପଠର ଗୁର ଦେବେ ଏ କଥାର୍ଥ—ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୭ । (ଚର+ସ୍ୱାର୍ଥେ ଅ) ଗୁପ୍ତଚର—

7. A spy; a secret emissary.

୮ । ଗୁରକୋଳି (ଦେଖ) —

8. Chārakoḷi (See)

ଚାରଷ ଜେଉଁ ଚାଲ ଗଜୁରି, ଉଚିତ ଗୁର ଖରର ପ୍ରଚାର—

ପ୍ରାଚୀ ପ୍ରଭାସ. ଶଶିସେନା ।

ଦେ. ବ (ଫ. ଚର ଧାତୁ)—୧ । ଉଚ୍ଚ କୋଠାଆଦରେ କାମ କରିବା ଗୃହନିର୍ମାତାମାନଙ୍କ ସୁବିଧା ନମନ୍ତେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ମଞ୍ଚା ବା ଭାଡ଼; ଭାର—

1. Scaffolding raised for masons and labourers working in high buildings.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଭ୍ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	କ୍ଷ	ନ୍ଦ୍ର

୬ । ଦେଉଳ ବା କୋଠାର ଶୁଚ ଓ ରଥଆଦ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନକୁ କାଠ ପଥର ଇତ୍ୟାଦି ଉଠାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଦାଳଆ ସିଢ଼ି—2. Temporary inclined plane for lifting building materials to the roof of a high building during its construction.

୩ । ଉଚ୍ଚଭୂମି ଉପରଦେଇ ଦୂରସ୍ଥ ଜମିକୁ ଜଳ ସିଞ୍ଚା ସକାଶେ କରାଯାଇଥିବା ପାଣିନାଳ ବା ବାଟ—3. Water-channel constructed on a high ground to convey water for irrigation to distant fields.

୪ । ଜୋଡ଼ ବା ନାଳ ପାର ହେବାପାଇଁ ଏକ ପାଖରୁ ଅନ୍ୟ ପାଖକୁ ପଡ଼ିଥିବା କାଠ ବା ବାଉଁଶ ଏବଂ ତା ଉପରେ ଗଲାବେଳେ ହାତଧରି ଦେବାପାଇଁ ଆଡ଼ବାଗରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବାଡ଼ା—4. A temporary contrivance consisting of long bamboos or planks laid across a deep channel and a side-railing.

୫ । ମାଛଙ୍କ ପାଇଁ ଜଳରେ ପକାସିବା ଖାଦ୍ୟ; ଗୁଗ୍—5. Bait strewn in water to attract fishes (for angling).

ତାଦେ. (ଭଡ଼ିଗ୍ଭଖା; ଭୁଲ ହି. ଗ୍ୟର=ଗ୍ୟର) ବି—ଗ୍ୟର; '୪'—The number 4.

ଚାରକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ତର ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଗ୍ୟର ଧାତୁ=ତର୍ଜିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ଯେ ତର୍ଜଏ)—୧ ଗୋରୁଚରୁଆଳ; ଗୋପାଳକ—1. A keeper or tender of cattle; a cowherd or shepherd.

(ଯଥା—ଗୋଗ୍ୟରକ; ପଶୁଗ୍ୟରକ ।)

୨ । (ଚାର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) ପିୟାଳଗଛ (ଦେଖ)—2 Piyāla tree (See)

୩ । ବନ୍ଧ—3. Embankment; dam.

୪ । ଗତି—4. Motion

୫ । କାରାଗାର—5. Jail; prison.

ଚାର କୋଲି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଚାର ଓ କୋଲ) ପିୟାଳ—(ଦେଖ)—Chāra koli Piyāla (See)

ଚାରଚକ୍ଷୁଃ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଚାର=ଗୁପ୍ତଚର+ଚକ୍ଷୁଃ)—ରାଜା—Chārachakshuh A king (whose spies are his eyes, i, e, who sees every thing through his spies.)

ଚାରଜ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ଭା. ବି—(ଇଂ ଚାର୍ଜ୍)—Chāraj (etc) ଚାର୍ଜ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Chārj etc (See)

ଚାରଣ—ସଂ. ବି (ତର୍ ଧାତୁ. ଣିଚ୍=ଚାର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—Chāraṇa ୧ । ଭାଟ; ସ୍ତୁତିପାଠକ—1. A herald; a bard.

୨ । ନଟ—2. A dancer; actor.

୩ । ଦେବଯୋନିବିଶେଷ; ଦେବଗାୟକ—3. A class of aereal beings or divine singers.

ଗଲେ ଗ୍ୟରଣେ ଚହଁ ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖିଥିଲେ,
ଚରନ୍ତ ଅଗ୍ର ଗ୍ରାମ ବୋଲି ପ୍ରଶଂସିଲେ । କୃତ୍ତିବାସ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୪ । ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରପାଠକ—4. A reader or reciter (of religious works).

୫ । ଗୁଜୁଘୁଡ଼ମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—4. A class of Rajputs who used to incite warriors to action in the battle-field by reciting stories of illustrious warriors.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ବୀରମାନଙ୍କ କାହାଣୀ ଗାଇ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରୁଥିଲେ ।]

୫ । (+ଗ୍ଭବ. ଅନ) ଗୋରୁ ଆଦିଙ୍କୁ ଚର୍ଇବା—5. Tending cattle.

୬ । ଗୋଚର ଭୂମି—6. Pasture; grazing ground.

୭ । କାରାଗାର (ପ୍ରକୃଦ୍ଧବାଦ)—7. Prison.

ଚାରଣା ଭା. ବି—ଗ୍ୟର ଅଣା—Chāraṇā Four annas.

ଚାରଣା

चारआना

ଚାରଣି—ଦେ. ବି—ସଂଜ୍ଞକ; ଗ୍ୟର ଅଣା ମୂଲ୍ୟର ମୁଦ୍ରା; ସୂଚକ—Chāraṇi Four anna-piece.

ଚାରାନି

चउअन्नी

ଚାରଣିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯହିଁର ପ୍ରତ୍ୟେକର ମୂଲ୍ୟ ଗ୍ୟର ଅଣା—Chāraṇiā Worth four annas each.

ଚାରାନିଆ

चौअन्नी

ଚାରଦୃଷ୍ଟି—ସଂ, ବି—(ରୂପକ କର୍ମଧା; ଗ୍ୟର+ଦୃଷ୍ଟି)—ଗ୍ୟର ବା ଦୂତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦେଶବିଦେଶର ସମ୍ବାଦ ଜାଣିବା—Chāradṛushti Getting information of the kingdom and of the outside world through messengers and spies.

[ଦ୍ର—ରାଜାମାନେ ଚାର ପଠାଇ ଦେଶ ବିଦେଶର ସମ୍ବାଦ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି; ଏ ବିଧାନ ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଚଳି ଆସୁଅଛି ।]

ଚାରପାଇ—ଦେ. ବି—ଚାରପାହୁଆ (ଦେଖ)—Chārapāi Chāripāhiā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଳ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଧି'ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଦ୍ଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଚାରମାଚାଣ୍ଡୁ—ଗ୍ରା.ଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ବାଳଖେଳ ବା ଗୁଲିଖେଳରେ ଖାତରେ ପକାଇ ଖେଳିବା ବାଳର ଚତୁର୍ଥ ଆଘାତ—The 4th stroke in a game of marble.
Chāramāchāṇḍu

ଚାରମାର—ଗ୍ରା. ବି— ଚାର (୧ ଓ ୨) (ଦେଖ)
Chāramāra Chāra (1 and 2) (See).
(ଚରମାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚାରା—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଚାରଦା=ଔଷଧ, ଉପାୟ, ସଦାୟ)—
Chārā ୧ । ଶକ୍ତି; କ୍ଷମତା—1. Power.
ଚାରା ଏଥିରେ ତାର ଗୁଣ ନାହିଁ—ପ୍ରଧାନାଥ, ବବେଳା ।
चारा ୨ । ଉପାୟ—2. Means; expedient; alternative; help; resource; resort.
ଅଉଟଣ ହୋଇ ରହିବାପାଇଁ କାହିଁ ବା ଗୁଣ—ପ୍ରଧାନାଥ. ଚତୁରଗା ।
୩ । ପ୍ରତିବିଧାନ—3. Remedy; redress.
୪ । ସାହାଯ୍ୟ—4. Help.
[ଦ୍ର—ଏହି ଫାର୍ସୀ ଶବ୍ଦରୁ 'ଚଗ୍‌ଗ', 'ନାଗ୍‌ର' ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଅଛି ।]

ଦେ. ବ (ସ. ଚର୍ ଧାତୁ) —୧ । ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରୀ; ଖାଦ୍ୟସମ୍ଭାର—1. Provisions; victuals.
୨ । ବନ୍ଧସିର ଥୋପ—2. Bait for fishes.
୩ । ଚରେଇ; ବନ୍ଧସି ପଡ଼ିବା ସ୍ଥାନକୁ ମାଛଙ୍କୁ ଲୋଭଜନ୍ୟ ଗନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଲୋଭିତ କରି ଅଣାଇବା ନମନ୍ତେ ପାଣିରେ ପକାଯିବା ମଇଦା ବା ସଉଜର ଗୁଲା—3. Small balls prepared of various powders strewn on water to attract fishes to a place where an angler wishes to angle.
[ଦ୍ର—ଭଜା ମେଥି, ମଥାଘସା ଆଦ ଚୂର୍ଣ୍ଣି କରି ସାନ ସାନ ଗୋଟାଳ ବାନ୍ଧି ବା ଅଟାର ଗୋଟିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାଣିରେ ପକାଇଲେ ମାଛମାନେ ଲୋଭରେ ପଡ଼ି ଭାବା ପଡୁଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଆସନ୍ତି ।]

ଚାରା ୪ । ମଞ୍ଜିରୁ ବାହାରିବା ଖୁବ ଗଜା; ଚଲ—4. Seedlings
ଅଙ୍କୁର ତୋଳଲ ଅଟୁ ଗୁଣ ବଡ଼ ହୋଇଲ ଖର—ଉକାଗ, ଗୀତଲହସ ।
ଚାରାଗଛ ୫ । ଖୁବ ଗଛ—5. Plant; young tree.
पाधा

ଚାରୁ ଗଛ—ଦେ. ବି—୧ । ଖୁବ ଗଛ—
Chārā gachha 1. A young tree.
ଚାରାଗଛ ୨ । ଯେଉଁ ଗଛ ବେଶି ଡେଙ୍ଗା ହୁଏ ନାହିଁ—
पौधा 2. Plant.

ଚାରୁମାଛ—ଦେ. ବି—ଶିଶୁ ମତ୍ସ୍ୟ; ମାଛ ଜାଆଁଳ—
Chārā māchha Fry of fishes.

ଚାର୍—ଦେ. ବି. (ସ. ଚତୁର୍)—
Chāri ଚତୁଃ ସଂଖ୍ୟା—The number 4.
ଚାର, ଚାରି ଦେ. ବିଣ—୪ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering 4
चार, चारों

ଚାରଆଖି—ଦେ. ବ. (ସ. ଚତୁରକ୍ଷ)—୧ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ପରସ୍ପର ସାକ୍ଷାତ୍‌କାର ବା ଭେଟାଭେଟି—
Chāriākhi
ଚାରଚୋଖ 1. A face-to-face meeting; meeting of
आँखेचार two persons (i. e. 4 eyes).

ଅଗତ ଦୋଇ ଗୁରଆଖି, ଦେଖିବୁ ଜ ଜରଇଁ ସତୀ—
ରୂପଚ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

୨ । ବ୍ରହ୍ମା —2. God Brahmā.
୩ । ଆଗପଛ ଦୃଷ୍ଟି; ଦୂରଦୃଷ୍ଟି; ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାବଧାନତା—
3. Insight (looking in front and behind); utmost carefulness.

ଦେ. ବିଣ—ଗୁରଆଖିଆ (ଦେଖ)
Chāriākhiā (See)

ଚାରଆଖିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗୁରୁ ଗୋଟି ଆଖି ବିଶିଷ୍ଟ—
Chāriākhiā 1. Four-eyed; having 4 eyes.
ଚାରଚୋଖ୍ ୨ । ଦୂରଦର୍ଶୀ—2. Very careful and con-
आँखेचार siderate; having a deep insight into things.
୩ । ପରସ୍ପରକୁ ଭେଟିଥିବା (ଦୁଇ ଜଣ) —3. (two persons) Having met face to face.

ଦେ. ବ—୧ । ଗୁରଆଖିଆ ମାଛ (ଦେଖ)
1. Chāriākhiā māchha (See)
୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2. God Brahmā.
୩ । ପିଲାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
3. A kind of game amongst boys.
[ଦ୍ର—ଏ ଖେଳରେ ଗୋଟିଏ ପିଲା ଏକସ୍ଥାନରେ ବସେ, ତା ଅଳ୍ପାନ୍ତରେ ଗୁରଆଡ଼େ ଅନ୍ୟ ପିଲାମାନେ ଘେରି ତା ଚକ୍ଷୁ ଝାଙ୍କନ୍ତି ଓ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଥୋପି ଦେଇ ତାକୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରନ୍ତି ।]

ଗୁରଆଖିଆ ମାଛ—ଦେ. ବ—ମତ୍ସ୍ୟ ବଶେଷ; ମନ୍ଥୁଗଡ଼ଜାତୀୟ ମାଛ—
Chāriākhiā māchha A kind of fish having
ଚୋଖପନୀମାଛ୍, ଚକ୍ଷୁଦାନୀ ମାଛ୍ 2 projecting eyes (mistaken for 2 additional eyes) Aspidoparia marar.
[ଦ୍ର—ଏହା ୧୪ ବା ୨ ଇଞ୍ଚି ଲମ୍ବା; ମୁଣ୍ଡର ମଝି ଆଖିପର ଜଳ ଜଳ ଦଶୁଥାଏ ।]

ଗୁରଆଖି ମିଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଚତୁରସ ଦେବା; (ଦୁଇ ଜଣ)
Chāriākhi milā(e)ibā ପରସ୍ପରକୁ ମୁହାଁମୁହିଁ ଭେଟିବା—
ଚାରଚୋଖ ମେଳାନ (2 persons) To meet face to face.
चुचार होना, आँखेचार होना

ଗୁରଆଖି ମିଶା(ଶେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଗୁରଆଖି ମିଳାଇବା (ଦେଖ)
Chāriākhi miśā(e)ibā Chāriākhi milāibā (See)
ଚାରଚୋଖମେଶାନ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଷ,ଷ	ଛ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାଗ୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଞ	ନ୍

ଚାରଅଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ; ସବୁଦଗ—
ଚାରଧାର, ଚାରଦିଗ 1. Every side; all sides; all quarters.
चारओर; चार तरफ ଚାରଅଡ଼ରେ ରୁନ୍ଧ ଆହାର ବା ପାଇଁ ।
ଆଶରୁ ପଶୀମାନେ ଅଛ ଦୋଷ ବହୁ—କୃଷ୍ଣଦି ଚ.ମହାଭାରତ.ସଭା ।

୨ । ସବୁ ବଷୟ—2. All matters; everything.

ଚାରି ଉତ୍ତର ଶହେ—ଦେ.ବ. (ସଂ. ଚତୁରଧିକଶତ)—ଏକଶତ ଚାରି—
Chāri uttara śahe One hundred four.

ଚାରିକଣ୍ଟା—ଦେ. ବଣ—ଓଜନରେ ଠିକ୍ (କମ୍ ବା ବେଶୀ ନୁହେଁ)—
Chārikaṇṭā Accurately weighed (not more
ଚାରକାଁଟା nor less) in the scale.
(ଯଥା—ଏ ସବୁ ଜନସ ଚାରିକଣ୍ଟା ଓଜନ କରିଦଅ ।)

ଚାରିକାତ—ଦେ. ବ (ଚାରିଗୋଟା କାଉପର ଶବ୍ଦରୁ ଲମ୍ବି ଥିବାରୁ)—
Chārikāta ୨ ହାତ ଓ ୨ ଗୋଡ଼; ହାତଗୋଡ଼—
The extended arms and legs.
(ଯଥା—ସେ ଚାରିକାତ ଲମ୍ବେଇ ଶୋଇଛି ।)
ଦେ. ବଣ—ଦୁଇ ହାତ ଦୁଇ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇଥିବା ବା ବସ୍ତାର କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) With the arms and legs extended on the ground.

ଚାରିକାନ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୁଣିଥିବା (ବଷୟ)—
Chārikāna 1. Heard by 4 ears (i.e. only by
ଚାରକାନ 2 persons).
୨ । ପ୍ରଘଟ ହୋଇଥିବା (ଗୁପ୍ତ କଥା)—
2. Divulged (secret).
(ଯଥା—କଥାଟା ଚାରିକାନ ହୋଇଥିଲା ।)

ଚାରିକୋଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁଷ୍କୋଣ)—(ଘେଡ଼ ବା ଗୁମ୍ବର) ୪ ଗୋଟ
Chārikoṇa କୋଣ—The four corners (of a house
ଚାରକୋନା or field.)
चारकोन

ଚାରିକୋଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଚତୁଷ୍କୋଣ) ଚାରିକୋଣ ବଶିଷ୍ଟ—
Chārikoṇiāṁ Quadrangular; square.
ଚାରକୋଣା
चौकोना

ଚାରିଖାନା—ଦେ. ବ—ଦେଢ଼ସାକ ଛକ ପଡ଼ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ବସ୍ତ୍ର;
Chārikhānā ଚେକ୍‌ଲୁଗା—Checkered cloth; check.
ଚାରଖାନା
चारखाना

ଚାରିଖାନି—ଜେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁସ୍+ଖଣ୍ଡ)—୧ । ଚତୁର୍ବିଧ ସୃଷ୍ଟି ଜୀବ
Chārikhāni (ଯଥା—ଜରାୟୁଜ, ଅଣ୍ଡଜ, ସ୍ୱେଦଜ ଓ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ)—
ଚାରଖାନି 1. The created beings consisting of 4
चौखानि classes e. g. born of womb (man, beast), born of eggs (reptiles and birds), born of sweat (insects and maggots) and born of the earth (trees etc.)
ଏହାରୁ ଲାଖ କୋଇ ବହୁ, ରୁଉରେ ଚାରିଖାନ ସହୁ ।
ଚାଚା. ଜଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୨ । (ସଂ. ଚତୁଷ୍କୋଣ) ଚାରିଦଗ; ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ, ପୂବ ଓ ପଶ୍ଚିମ —2. The four quarters of the globe.
ସେତବା ଅର୍ଥେ ଦନସନ୍ଦ,
କଲ୍ପି ରଖିଲ ଚାରିମାନ । ପ୍ରାଚା. ଜଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୩ । (ସଂ. ଚତୁସ୍+ସ୍ଥାନ) ଭାରତର ୪ ଦଗରେ ଥିବା ଚାରି ଗୋଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥ—3. The 4 sacred places of the Hindus in the 4 quarters of India.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବରେ ପୁରୀ, ପଶ୍ଚିମରେ ଦ୍ୱାରକା, ଉତ୍ତରରେ ବଦ୍ରୀନାଥ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣରେ ରାମେଶ୍ୱର ଭାରତର ପ୍ରଧାନ ଚାରି ତୀର୍ଥ ।]
୪ । ଚାରିଭାଷା (ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ପାରସୀ ଓ ନାଗରୀ)—
5. Four languages.
(ଯଥା—ସେ ଚାରିଖାନ ପଢ଼ିଛି ।)
ଦେ. ଗଣ—ଚତୁର୍ବିଧ—Of 4 kinds; consisting of 4 elements.

ଚାରି ଖୁଣି ମାଫ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍+ଫା. ଖୂନ୍ = ଦଉଆ + ଫା. ମୁଆଫ୍=କ୍ଷମା, ଦୋଷ ମାନବା)—
ଚାରଖୂନ ମାଫ ୧ । ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ରାଜତ୍ୱରେ ସମ୍ରାଟଙ୍କର
चारखून मुआफ ବଶେଷ ଅନୁଗୃହୀତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ରୂପେ ଦଆ ଯାଉଥିବା ବଶିଷ୍ଟ ଅଧିକାର (ଏପର କି, ସେ ୪ଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନରହତ୍ୟା କଲେ ମଧ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦଆଯାଉ ନ ଥିଲା)—1. A privilage granted to a favourite of the Mahomedan emperors in ancient India (viz. he would not be punished for committing murder to the maximum of four.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ସମ୍ଭାପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହପାତ୍ରକୁ ଦେବା ବଶିଷ୍ଟ ଅଧିକାର—2. Any special privilage granted to the favourite of a powerful person.

ଚାରିଖୁଣ୍ଟ—ଦେ. ବ—୧ । ପୃଥିବୀର ୪ ଦଗ (ଉତ୍ତର, ପଶ୍ଚିମ, ଦକ୍ଷିଣ
Chārikhuṇṭa ଓ ପୂବ)—1. The four quarters of
ଚାରଖୁଁଟ the globe.
चौखुंट

ଚାରିଗଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର କଉଡ଼ି ଖେଳ; ଶୁକେଇ
Chārigaṇḍā ଖେଳ—A kind of in-door game
ଚାରଗଣ୍ଡା played with 16 cowries.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ: ଅଘଟ ପୂର୍ବାରେ ଏଠାରେ ୧ ଟି ହ୍ରସ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଟି ହ୍ରସ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ଦରକାର । ଅତଏବ ୧ ଟା ୨ ହ୍ରସ୍ୱ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯେଉଁଠି ସେଠି ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ସେଠି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦୀର୍ଘର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

[ଦ୍ର – ଏ ଖେଳରେ ୧୬ଟି କଉଡ଼ି ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ।]

ଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ଷୋଳ ସଂଖ୍ୟା—Sixteen.

ଚାରିଗୁଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତୁର୍ଗୁଣ) – ଚତୁର୍ଗୁଣ; ଗୁରୁଡ଼ବଲ୍ —
Chāriguṇa Four times.
ଚାରଗୁଣ ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚତୁର୍ଗୁଣିତ—1. Fourfold;
ଚାରଗୁନ; ଚୌଗୁଣ multiplied by four.
୨ । ଅତ୍ୟଧିକ—2. Excessive.
ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—୧ । ଚତୁର୍ଗୁଣରେ—1. Four times.
୨ । ଅତ୍ୟଧିକ ପରିମାଣରେ —2. Excessively.

ଚାରିଗୁଣା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଚତୁର୍ଗୁଣ)—ଚତୁର୍ଗୁଣ—
Chāriguṇā Four times as much of;
ଚାରଗୁଣା fourfold.
ଚୌଗୁଣା

ଚାରିଗୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚତୁଷ୍ପଦ—
Chāri gorḍiā 1. Having four legs.
ଚାରପାୟା ୨ । ଦୁଇ ହାତ ଓ ଦୁଇ ଅଣ୍ଟୁ ଭୂମିରେ
ଚୌଗୋଡ଼ିୟା,ଚୌପାୟା ଲଗାଇ ଗଡୁଣ୍ଡିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. (a persos) Crawling with the 2 hands and 2 knees.
ଦେ. ବ—୧ । ଚତୁଷ୍ପଦ ଜନ୍ତୁ—1. Quadruped.
୨ । ପୂର୍ବେ ଗୃହଶାଳରେ ଶ୍ରମମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ହାତ ଓ ଦୁଇ ଆଣ୍ଠୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ କେତେ ସମୟ ଅବସ୍ଥାନ କରିବାକୁ ଦିଆ ଯାଉଥିବା ଦଣ୍ଡ—2 A punishment formerly given in village-schools consisting of an offender remaining in a crawling posture for a long time.
୩ । ଘୋଡ଼ା, ଗୋରୁ ଆଦି ଗୁର ଝାପୁ ଉଠାଇ ଦଉଡ଼ିବା—
3. (beasts) Running on all fours.

ଚାରିଘଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ— ଦୁଇ ଓଳି କାମ ନ କରି ମୂଲିଆମାନଙ୍କର
Chāri ghaṇṭiā ବେଳ ୯ଟା ବା ୧୦ଟା ଠାରୁ ୪ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାମ କରିବା (ପ୍ରଥା)—(the system) Of working for wages from 10 A. M. till 4 P. M instead of working morning and evening.

ଚାରିଜଣ ଚାରିହେଁ— ଦେ. ସର୍ବ— ଚାରିଜଣଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ—
Chāriṅki chāriheñ All the four persons.
ଚାରକେଚାର (ଯଥା— ସାଆନ୍ତ ସାଆନ୍ତାଣୀ, ଗୁରୁର ଗୁରୁଣୀ, ଗୁରୁଙ୍କି
ଚାରକୋଚ୍ଚାର ଗୁରୁହେଁ ଘରକରଣା ବିଷୟରେ ଗୁରୁଚଉକସ ।)

ଚାରିଚଉକ— ଦେ. ବିଣ, (ସଂ. ଚତୁଃ + ଚତୁଷ୍କ)—ସମଚତୁଷ୍କୋଣ —
Chārichauka Square.
ଚାରକାନେ ଦେ. ବ—ପଶା ଓ କଉଡ଼ିରେ ପକାଯିବା ୪ ସଂଖ୍ୟକ ଦାନ—A turn of the dice or cowries resulting in the turning up of the number 4.

ଚାରିଚଉକସ – ଦେ. ବିଣ—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସଜ୍ଜିତ—
Chārichaukasa 1 Fully equipped or dressed.
ଚୌକସ ୨ । ଖୁବ୍ ସାବଧାନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ଚୌକସ 2- Very cautious (person).
୩ । ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼ ରୂପେ ଉଡ଼ା ହୋଇ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—
3 Very tightly tied or bound.
୪ । ଖୁବ୍ ବଳିଷ୍ଠ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
4. Very strong (person).
୫ । ଦକ୍ଷର; ପାରଙ୍ଗମ;—5 Able; capable.
୬ । ବହୁ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ—
6. Versed in many arts.
୭ । ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ମେଳ ଖାଉଥିବା (ବସ୍ତୁଦ୍ୱୟ)— 7. (two things) Completely tallying or coinciding with each other.
୮ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ—
8. Fully ready or prepared.

ଚାରିଚଉକା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କଉଡ଼ି ଖେଳ—A kind of
Chārichaukā game played with 4 cowries.
[ଦ୍ର—୪ଟି କଉଡ଼ିରେ ଏ ଖେଳ ଖେଳାଯାଏ ।]

ଚାରିଚଉରସ— ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଚତୁର୍ ଓ ଚତୁରସ୍ର)—
Chārichaurasa ୧ । ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରର ଗୁରିଆଡ଼ ସମଉଚ୍ଚ;
ଚାରଚଉରସ ସମତଳ—1. (a plot) Which is level on
ଚୌରସ all sides.
୨ । ବର୍ଗ (କ୍ଷେତ୍ର)—2. Square.

ଚାରିଚକ୍ଷୁ (ଇତ୍ୟାଦି)— ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ —ଗୁରିଆଖି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chārichakshu (etc) Chāriākhi etc (See)

ଗୁରୁଚକ୍ଷୁ ମିଳାଇଲୁ ଅସି—ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋବନ୍ଧୁ ।

ଚାରିଚବକା— ଦେ. ବ—ଗୁରିଚଉକା (ଦେଖ)
Chārichabakā Chārichāukā (See)

ଚାରିଚେମା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବହୁବଚନ) ବ—ଗୁରିକଡ଼ା କଉଡ଼ିରେ ଖେଳାଯିବା
Chārichemā ଏକ ପ୍ରକାର ଖେଳ—An indoor game played by the players alternately throwing 4 cowries on the ground

ଚାରି ଜଣ – ଦେ. ବ—୧ । ଚାର ସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Four men.
Chāri jaṇa ୨ । ଏକତ୍ର ଉପବିଷ୍ଟ କେତେ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଚାରଜନ 2. Some men sitting together.
ଚାରଆଦମୀ ୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ଅଳ୍ପ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A few men.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅନାର୍ତ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଚଁ	ଇଅ	ଈ	୍

ଚାରଜଣିଆଁ —ବେ. ବ୍ରଣ—୧ । ଚାରଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପାଦ୍ୟ—
Chārijaṇiāṅ 1. Capable of being done by 4 men.
ଚାରଜନ।
ଚାରଆଦ୍‌ମୀଯୋକା (ଯଥା—ଚାରଜଣିଆଁ କାମ ।)
୨ । ଚାରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବ୍ୟବହାରାର୍ଥ ଅଭିପ୍ରେତ—
2 Intended for the use of 4 persons.
(ଯଥା—ଚାରଜଣିଆଁ ରୁଖେଇ)
୩ । ଚାର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ବାହ୍ୟ (ଯାନାଦି)—
3. (a conveyance) Drawn or carried by 4 persons.

ଚାରଜମା—ପ୍ରାବେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ୍ରଣ—ଖୁବ୍ ମଜ୍‌ବୁତ୍—
Chāri jamā Very strong.
ଚାରିଜାମା—ବୈଦେ. ବ.(ଫା. ଚାର୍‌ଜାମା) —ଘୋଡ଼ାର ପିଠିରେ ପଡ଼ିବା ଚାରଜାମା ତୂଳାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ରନିର୍ମିତ କୋମଳ ଚଉଷ୍କୋଣ ଆସ୍ତରଣବିଶେଷ—Quilted saddle; padded saddle.
ଚାରଜାମା
[ଦ୍ର—ରମଡ଼ାନର୍ମିତ ଆଧୁନିକ ଜୀନ୍‌ର ବ୍ୟବହାର ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ପିଠିରେ ଚାରିଜାମା ପକାଯାଇ ସବାର ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ୁଥିଲେ; ଏହା ସମଚଉଷ୍କୋଣ ଓ କୋମଳ ଏବଂ ଏଥି ଉପରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଜରି ଓ ସୁତାର କୁଞ୍ଚକାମ କରାଯାଉଥିଲା ।]
ବେ. ବ୍ରଣ.—ଚାରି ଚଉକସ (ଦେଖ)
Chāri chaukasa (See)

ଚାରିତା—ବେ. ବ. (ଅନାଦରାର୍ଥ)—୧ । ସଙ୍ଖ୍ୟାରେ ଚାର—
Chāritā 1. Four in number.
ଚାରଟେ ୨ । ଅପରାହ୍ଣ ଓ ପ୍ରୋର ୪ ଘଣ୍ଟା ବେଳ—
ଚାରଟା 2. Four o'clock (A. M. or P. M.)
(ଚାରିଟ; ଚାରେଟ—ଆଦରାର୍ଥକ)
ବେ. ବ୍ରଣ—୧ । ଚାର ସଙ୍ଖ୍ୟକ—1. Numbering four
୨ । ଅଳ୍ପସଙ୍ଖ୍ୟକ; ସାମାନ୍ୟ—2. A little; a few.
[ଯଥା—ବେଳ ହୋଇଯିବାରୁ ସେ ଚାରିଟା ଗୁଡ଼ ଖାଇଦେଇ ପଳାଇଗଲା ।]

ଚାରଚୁଲା—ବେ. ବ୍ରଣ—୧ । ଚତୁର୍ବର୍ଗଯୁକ୍ତ; ପୂର୍ଣ୍ଣସୁଖୀ—
Chāritulā 1. Happy in every respect.
୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଭୋଜନ)—2. Full (meal).
ଚାରିତ୍ର—ସଂ. ବ (ଚରତ୍+ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଅ)—୧ । ଚରିତ୍ର; ସ୍ୱଭାବ—
Chāritra 1. Character; nature.
୨ । କୁଳଚଳାଗତ ଆଚାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Family-custom
୩ । ଗତିଚଳନ; ରଙ୍ଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Movements; mode of life
୪ । ଜୈନମାନଙ୍କ ସନ୍ନ୍ୟାସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Relinquishment of the world by the Jainas.
ଚାରିତ୍ରବିନୟ—ସଂ. ବ—୧ । ଚରିତ୍ରଦ୍ୱାରା ବିନାଭାବ ପ୍ରଦର୍ଶନ; ନମ୍ରତା
Chāritrabinaya (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Humility; humbleness of character.
। ଶିଷ୍ଟାଚାର; ସୌଜନ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Civility; etiquette.
ଚାରିତ୍ରା —ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ —ତିନ୍ତୁଳଗଛ—
Chāritrā Tamarind tree.
ଚାରିତ୍ର୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଚରିତ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଯ)—ଚରିତ୍ର (ଦେଖ)
Chāritrya Charitra (See)
ଚାରି ଦଉଡ଼ି କଟା—ବେ. ବ୍ରଣ—ଯାହାର ସଂସାରରେ କୌଣସି ମାୟା-
Chāri daurḍi kaṭā ବନ୍ଧନ ନାହିଁ; ଯାହାର ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନ ସମସ୍ତେ ମରିଅଛନ୍ତି ବା ଯେ ସଂସାର ପ୍ରତି ବୈରାଗୀ ହୋଇଅଛି—One who has no worldly ties to tie him down to the world; freed from worldly ties.
ଚାରିଦାମା—ବୈଦେ. ଗ୍ରା. ବ. (ଫା. ଚାରିଜାମା)—
Chāridamā ଚାରିଜାମା (ଦେଖ)—Chārijāmā (See)
ସାଙ୍କଳେ ସବୁ ସମ୍ଭାର, ଜିନ ଜିହ୍ନ ଲଲମେଖ ଦଉଡ଼
ଚାରିଦମା କରିଥାଲ—ତୁଳସୀ, ସମରତରଙ୍ଗ ।
ଚାରିଦଶ—ବେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ)—ଦଶରୁ ଚାର ଅଧିକ ସଙ୍ଖ୍ୟା—
Chāridaśa The number 14.
ବେ. ବ୍ରଣ—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସଙ୍ଖ୍ୟକ—14 in number.
ଚାରି ମନ୍ୱନ୍ତରର ସୀମା ଏ ଚାରିଦଶ
ଲୋକମାନଙ୍କୁ ତ ହୋଇଅଛି ଅଦୃଶ୍ୟ—କୃଷ୍ଣକିଶୋର. ମହାଭାରତ. ବନ ।
ଚାରି ପଇସା—ବେ. ବ—୧ । ଚାରିଗୋଟି ପଇସା ବା ତାମ୍ରମୁଦ୍ରା—
Chāri paisā 1. Four pice.
ଚାରପଇସା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କିଛି ଧନ; କିଛି ଅର୍ଥ—
ଚାରପଇସା 2. Some money.
(ଯଥା—ତା ହାତରେ ଚାରିପଇସା ହେଲାଣି, ସେ କଥା କାହାକୁ ଜଣାବ ?)
ଚାରି ପହର—ବେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ. (ସଂ. ଚତୁଃ+ପ୍ରହର)—ଦିନତମାମ୍;
Chāri pahara ସାଗ୍ରହନ—Throughout the whole day; the whole day long
ଚାରପହର
ଉତ୍ତର ବାର ଜଃସରର ଚାରିପହର ନସ୍ତନସୁତୁଁ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, କବୋତ୍କଟଭଞ୍ଜ. ଉ-ଗୀତ ।
ଚାରି ପା—ବେ. ବ—ଏକସେର ପରିମାଣ—
Chāri pā One seer (weight)
(ଚାରି ପାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବେ. ବ୍ରଣ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଷୋଳଅଣା;
ପୂରା—Full; complete.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନ୍ୟୁଜେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ । ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ୟ ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ଦେଖିବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ତୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଦୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼ୁ' ଦେଖି ଚ

ଗୃର ପାଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଃ ଓ ପାଦ)—
Chāri pāi ଗୃର ପାହ୍ଲା (ଦେଖ)
(ଗୃରପାହ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) Chāri pāhiā (See)

ଚାର୍ ପାଇଆ—ଦେ. ବ—ଗୃରପାହ୍ଲା (ଦେଖ)
Chāri pāiā Chāripāhiā (See)

ଚାର୍ ପାଠ—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ନାଗର୍ୀ ଓ ଫାରସୀ ଏହି
Chāri pātha ଗୃର ଭାଷା ଶିକ୍ଷା—Learning of the 4
ଚାରପାଠ languages (formerly prevalent in
चारबिद्या Orissa, e. g. Oria, Bengali, Persian and Debanagari).

ରଜାପୁଅ ଗୃର ଘରେ ଗୃରପାଠ ହାସଲ କଲ—କାହାଣୀ ।

[ଦ୍ର—ଇଂରାଜ ପାଠ ଆମ ଦେଶରେ ଚଳିବା ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ଫାରସୀ ଓ ନାଗର୍ୀ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା । ଏହାକୁ ଗୃରଖାନ ବା ଗୃରପାଠ କହୁଥିଲେ । ଯେ ଗୃରପାଠ ଜାଣୁଥିଲେ ସେ ମହାପଣ୍ଡିତରୂପେ ଗଣ୍ୟ ହେଉଥିଲେ ।]

ଚାର୍ ପାହାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମର୍ଥ—Able to
Chāri pāhārdiā do anything and every thing.

ଚାର୍ ପାହ୍ଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଃ ଓ ପାଦ)—
Chāri pāhiā ୧ । କାଷ୍ଠନର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଟ ବା ଖଟ୍ଟିଆ—
ଚାରପାୟା, ଚାରପଏ 1. Charpoy; a movable bedstead.
चारपाया; चारपाइ ୨ । ଚଉକ—2. Chair.
(ଗୃରପାଢ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ସ୍ଲେଟ ଟେବୁଲ ବା ମେଜ; ଟୁଲ୍—
3. Small table; stool.

ଚାର୍ ଫଲା—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଚତୁଃ+ଫଳ, ଫଳକ)—ଯେଉଁ
Chāri phalā ଖିଲକାଢ଼ ବା କ୍ଷୁରରେ ୪ଟି ଫଳା ବା ଫଳକ ଥାଏ—
ଚାରଫଳା (a clasp knife) Having four blades;
चौफला four-bladed.
(ଗୃରଫଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗୃରଫୁଲିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ.—ଧଡ଼ିରେ ଗୃର ଧାଡ଼ ଫୁଲ ଥିବା (ବସ୍ତ୍ର)—
Chāri phuliā (cloth) Having hems with floral designs in 4 lines.

ମାଟିଅବଳୀ ଗୃରଫୁଲିଆ ଧୋତି ପିନ୍ଧା ।
ପଞ୍ଚାୟତ୍ମୋଦନ. ଭୁମାଣଥଠଗୁଣ୍ଡ ।

ଗୃରଫୁଲ ଆଗ—ଦେ. ବ.—୧ । ପୂରା ଏକ ବଶା ଓଜନ—1. Full
Chāriphuli āga one Bisā in weight.

[ଦ୍ର—ବଶାକାଠିରେ ପ୍ରତି * ପଲ ଓଜନ ଚଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଫୁଲ ବା ଛକ(*) ଯୁକ୍ତ ଦାଗ ଥାଏ । ଚାରଫୁଲରେ ସୂତୁଲ ବସିଲେ ବଶାର ପଲୁଡ଼ାରେ ଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ୨୦ ପଲ ଓଜନର ବୋଲ ଜଣାଯାଏ ଏବଂ ଚାରଫୁଲ ଆଗରେ ସୂତୁଲ ବସିଲେ ୨* ପଲ ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ୧ ବଶା ହୁଏ ।]

କ୍ରି. ବଣ.—ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିମାଣରେ; ପୂରା ମାତ୍ରାରେ—
In full measure.
(ଯଥା—ସେ ତା ପାଉଣା ନେବାକୁ ଚାରଫୁଲ ଆଗ ଧରି ବସିଛି ।)

ଗୃରଜଣଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Chāribhāiṅka kāndhare jibā ମୃତ ହେବା—
1. (figurative) To die.
୨ । ମଲ୍ଲ ଘରେ ଆପଣା ଶବ ୪ ଜଣ ଜ୍ଞାତି ବା ମଡ଼ାସାଙ୍ଗିଆ ଜାତିଙ୍କ କାନ୍ଧରେ କୋକେଇରେ ଶ୍ମଶାନକୁ ନଆଯିବା—
2. To be carried on the shoulders of one's four kinsmen to the cremation-ground after one's death.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବକୁ କୋକେଇରେ ଥୋଇ କୋକେଇର ଆଗ ଧାଡ଼ର ଦୁଇ ବାଉଁଶକୁ ଦୁଇ ଜଣ ଓ ପଛପାଖର ଦୁଇ ବାଉଁଶକୁ ଦୁଇ ଜଣ, ଏପରି ୪ ଜଣ କାନ୍ଧେଇ କରି ଶ୍ମଶାନକୁ ନଅନ୍ତି । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜ୍ଞାତି, କୁଟୁମ୍ବ ଓ ଯେଉଁମାନେ ମଡ଼ାସାଙ୍ଗିଆ ଜାତି ହୋଇ ଥାନ୍ତି ସେମାନେ ଏକା ଶବ ବହନ କରନ୍ତି ।]

ଗୃର ଭିତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ଅ (ଭୁଲ. ବଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ)—
Chāri bhit ଚୌଦିଗରେ; ଚାରିଆଡ଼େ—All around;
on all sides; in every direction.

ଗୃରିମା—ସଂ. ବ. (ଚାରୁ+ଭାବାର୍ଥରେ ଇମନ୍; ଭୁଲ. ଲଘିମା, ଗରିମା)—
Chārimā ୧ । ଚାରୁତା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—1. Beauty
୨ । ଲାଲିତ୍ୟ—2. Charm; sweetness.

ଗୃରିମାଥ—ଦେ. ପଦ୍ୟ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର+ମସ୍ତକ)—ଚତୁର୍ମୁଖ;
Chāri mātha ବ୍ରହ୍ମା—Brahmā.

ବେଦେବାଣ ବଗିର ଗୃରିମାଥ,
ବେଖିଥିଲ ମୋର କର୍ମେ ଏ ଦୁଃଖ ପଥ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଭ.

ଗୃରିମୁଖ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁର୍ମୁଖ)—ବ୍ରହ୍ମା—
Chārimukha God Brahmā.

ଗୃର ହରିତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଃ ଓ ହରିତ)—ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ—
Chāri harita Four sides; all sides.

ଗୃର ହାତରେ ସେର, ଚଉଦଥାନ୍ତ ବାରୁଘ ଭଲ ମନୁଷ୍ୟ ସଭା-ମାନେ ।
ଚଉଦପୂର୍ବ. ବଶୋବନ୍ତ. ଚ ଗୀତ ।

ଗୃରୀ—ସଂ. ବଣ. ଦ୍ରୀ. (ଚର୍ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଚତୁରଙ୍ଗ-
Chārī କାଳ୍ପ Wandering; walking.
(ଚାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ବନଚାରୀ, ବ୍ୟୋମଚାରୀ ।]

ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ପଦାତି ସୈନ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1 Infantryman; foot soldier.
୨ । ସମୃଦ୍ଧ ଭାବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The pervading element in a sentiment in literature.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଂ । (ସ୍ତ୍ରୀ; ଗୃର+ଣ) ନୃତ୍ୟର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. A particular part of dancing.

[ଶୃଙ୍ଗାର ଆଦ୍ୟ ରସର ଉଦ୍ଦୀପନକାରୀ ମଧୁର ଗତିରୁ ଗୃଙ୍ଗ ବୋଲଯାଏ; କାହାକାହା ମତରେ ଏକ ବା ଦୁଇ ଗୋଡ଼ରେ ନାଚବାର ନାମ ଗୃଙ୍ଗ ଅଟେ । ଗୃଙ୍ଗ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—୧ । ଭୂଗୃଙ୍ଗ; ୨ । ଆକାଶଗୃଙ୍ଗ; ଭୂଗୃଙ୍ଗ ୧୬ ଓ ମତାନ୍ତରରେ ୨୬ ପ୍ରକାର । ଆକାଶଗୃଙ୍ଗ ୧୬ ପ୍ରକାର । ହେ ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚାରୁ—ସଂ. ବିଣ. (ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Chāru ୧ । ମନୋହର; ସୁନ୍ଦର—1. Agreeable; beautiful;
(ଗୃହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) pleasing; lovely; handsome; elegant.

୨ । ସୁସ୍ୱାଦ; ସୁମିଷ୍ଟ—
2. Sweet.

୩ । ସମ୍ୟକ୍—3. Peculiar; particular.

୪ । ଅସାଧାରଣ—4. Extraordinary.

ସଂ. ବି—୧ । ବୃହସ୍ପତି—1. Bṛuhaspati; the preceptor of the Gods.

୨ । ରୁକ୍ମିଣୀଜନସ୍ୱ—
2 The son of Śrīkṛushṇa by Rukminī.

[ଦ୍ର—ଦ୍ୱାରବଂଶ ଓ ମହାଭାରତରେ ଗୃରୁ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ଗୃରୁଗର୍ଭ, ଗୃରୁଗୁପ୍ତ, ଚାରୁଦେଷ୍ଣ, ଚାରୁବାହୁ, ଚାରୁଭଦ୍ର, ଚାରୁଯଶ, ଚାରୁବନ୍ଦ, ଚାରୁବେଶ, ଚାରୁଶ୍ରବା ନାମରେ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ପୁତ୍ରମାନେ ଓ ଚାରୁମତ୍ତା ନାମରେ କନ୍ୟା ଜନ୍ମିଥିଲେ—
ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । କୁଙ୍କୁମ—3. Saffron. (Apte)

ଦେ. ବି—୧ । ଚାରୁପାଣି (ଦେଖ)
1. Charupāṇi (See)

୨ । (ପୁଂ) ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. A name given to males.

ଗୃରୁକାନ୍ତି—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଚାରୁ+କାନ୍ତି)—ଲାବଣ୍ୟ—
Chārukānti Beauty; grace.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସୁନ୍ଦର; ଲାବଣ୍ୟମୟ—
Graceful; beautiful.

ମୁଁ ତେ ସଙ୍ଗରୁ ଧରୁ ପରୁଁ କ ବର୍ଣ୍ଣରୁ ଗୃରୁ-
କାନ୍ତି ଗଲ ମୋ ହୋଡ଼ରୁ ଭରୁ । ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଗୃରୁକେଶରୀ—ସଂ. ବି—ନାଗରମୁଥା (ଦେଖ)
Chārukeśarī 1. Nāgaramuthā (See)

୨ । ସେବତୀଫୁଲ (ଦେଖ)
2. Śebatī flower (See)

ଗୃରୁତା—ସଂ. ବି. (ଚାରୁ+ଭାବାର୍ଥରେ ତା)—୧ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—
Chārutā 1. Beauty; elegance,
(ଚାରୁତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ— 2. Sweetness.

ଗୃରୁଦର୍ଶନ—ସଂ, ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାରୁ+ଦର୍ଶନ)—
Chārudarśana ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର—
(ଚାରୁଦର୍ଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Good-looking; graceful; lovely,

ଗୃରୁଧାମା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚାରୁ+ଧାମନ୍=ସ୍ଥାନ; ଆଧାର)—
Chārudhāmā ଶଚୀ; ଇନ୍ଦ୍ରପତ୍ନୀ—Wife of God Indra.

ଗୃରୁଧାରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ୧ । (ଚାରୁ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଶଚୀ; ଇନ୍ଦ୍ରପତ୍ନୀ—
Chārudhārā
1. Wife of God Indra.

୨ । (କର୍ମଧା; ଚାରୁ+ଧାରା) ସୁମନୋହର ପ୍ରବାହ—
2. Charming current.

ସଂ. ବିଣ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—ମନୋହର ପ୍ରବାହଯୁକ୍ତ (ନଦୀ)—
(river) Having a charming current.

ବଉଳକୁ ଅଲଜନ ବରି ଜାଉଙ୍କ ଶୋରନ
ହରେ ସୁରଚର ତାପ ଗୃରୁଧାରୁ ସେ । ରାଜ. ବୈଦେଖୀଶବଳାସ ।

ଚାରୁନୟନ—ସଂ ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାରୁ+ନୟନ)—
Chārunayana ଯାହାର ଆଖି ସୁନ ର; ଚାରୁନେତ୍ର—
ଚାରୁନୟନା } ସ୍ତ୍ରୀ Having beautiful eyes.
ଚାରୁନୟନୀ }
ସଂ. ବ—ମୃଗ—Deer.

ଚାରୁନେତ୍ର—ସଂ. ବ ଓ ବହୁ—୧ । ଚାରୁନୟନ (ଦେଖ)
Chārunetra 1. Chārunayana (See)

ଚାରୁନେତ୍ରା } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—
ଚାରୁନେତ୍ରୀ } 2. Name of a heavenly nymph.

ଚାରୁପର୍ଣ୍ଣୀ- ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାରୁ+ପର୍ଣ୍ଣ+ଈ; ଏହାର
Chāruparṇṇī ପତ୍ରମାନ ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର)—
ପସାରୁଣୀ ଲତା (ଦେଖ)
Pasāruṇī creeper (See)

ଚାରୁପାଣି—ତାମିଲ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଗ୍ରେଭକ,
Chārupāṇi ସୁପକ୍ୱ, ଅମ୍ଳ ଓ ତିକ୍ତ ରସଯୁକ୍ତ ପାଗସୁ ବିଶେଷ (ଏହାକୁ ଭାତ ସଙ୍ଗେ ଗୋଳାଇ ଖାଆନ୍ତି)—A tasteful acid drink prepared for being taken with boiled rice in Madras presidency.

ଚାରୁଫଳା—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାରୁ+ଫଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chārupha ḷā ଦ୍ରାକ୍ଷାଲତା; ଅଙ୍ଗୁର ଗଛ—Vine.

ଗୃରୁବର୍ଦ୍ଧନା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ(ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାରୁ+ବର୍ଦ୍ଧନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chārubardhanā ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ—Woman.

ଗୃରୁବ୍ରତା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାରୁ+ବ୍ରତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chārubratā ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପବାସ ବ୍ରତ ଆଚରଣ କରିବା
(ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Observing fast for a whole month.

ଚାରୁରାବା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୃରୁ+ରବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଚାରୁଧାମା (ଦେଖ)
Chārurābā Chārudhāmā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ଦୃଢ଼ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବନ୍ଦିତ ୨ ବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବସ୍' ନ ମିଳିଲେ 'ବଶ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତ' ଦେଖିବେ

ଚାରୁଶିଲା—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଚାରୁ+ଶିଲା)—୧ । ସୁଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ—1. A beautiful piece of stone.
Chārusilā

୨ । ମଣି; ରତ୍ନ—2. Gem.

ଚାରୁଶୀଳ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାରୁ+ଶୀଳ=ସ୍ୱଭାବ)—୧ । ସତ୍‌ସ୍ୱଭାବବଶିଷ୍ଟ—1. Of lovely disposition; good-natured.
Chārusīla
(ଚାରୁଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ସଚ୍ଚରିତ୍ର; ସୁଶୀଳ—2. Of good conduct; of good morals.

୩ । ନମ୍ରସ୍ୱଭାବ; ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ—3. Amiable; modest; good-mannered, of gentle manners.

ଚାରୁଶୀଳତା—ସ. ବି (ଚାରୁଶୀଳ+ଭାବ. ତା)—ସୁଶୀଳତା—Modesty; elegance of manners; good manners.
Chārusīltā

ଚାରୁହାସୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଚାରୁ+ହସ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ସାଦାର ମୃଗ ସବଦା ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତ; ସେ ମୃଦୁମଧୁର ହସ ହସେ; ହର୍ଷମୁଖ—Having a smiling face or countenance; smiling modestly; with enchanting or enrapturing smiles on the face.
Chāruhāsī
(ଚାରୁହାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚାରୋଟା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି ଓ ବିଣ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଚରିତା (ଦେଖ)—Chāritā (See)
Chārotā
(ଚାରୁଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଚୃରୁଟ; ଚାରୋଟ—ଆଦାରାର୍ଥକ)

ଚାର୍ଚ୍ଚକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଚର୍ଚ୍ଚ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ବେଦପାଠ୍ୟସ୍ଥଳରେ ନିପୁଣ—Proficient in the recital of the Vedas.
Chārchchaka
(ଚାର୍ଚ୍ଚିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚାର୍ଚ୍ଚିକ୍ୟ—ସ. ବ (ଚର୍ଚ୍ଚିକା=ଚନ୍ଦନାଦି ଦ୍ରାବ୍ୟ ବିଲେପନ+ଭାବ. ଯ)—୧ । ଚର୍ଚ୍ଚିକା; ଅଙ୍ଗରେ ଚନ୍ଦନାଦି ଲେପନ—1. Besmearing the body with scented pastes or ointments.
Chārchchikya

୨ । ଲେପ—2. Liniment; plaster.

ଚାର୍ଜ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—୧ । ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ବଦ୍ଧରପଟ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଅଭିଯୋଗ—1. Charge framed against an accused.
Chārj
ଚାର୍ଜ

ଚାରଜ

୨ । କୌଣସି ଅଫିସ୍ ବା କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ; କାର୍ଯ୍ୟଭାର—2. Charge of an office.

୩ । ଜିମ୍ମାଦାରୀ; କୌଣସି ବସ୍ତୁର ସଂରକ୍ଷଣର ଭାର—3. Custody.

ଚାର୍ଜ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ବଦ୍ଧରପଟ) ମୁଦେଇର ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଆସାମୀ ବିପକ୍ଷରେ ଅପରାଧର ପ୍ରମାଣ ଗ୍ରହଣ କରି ଅପରାଧୀ ନାମରେ ଅଭିଯୋଗ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବା—(a Court) To frame a charge against an accused.
Chārj karibā
ଚାର୍ଜକରା
ଚାରଜକରନା

ଚାର୍ଜ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନୂତନ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀକୁ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କର୍ମଚାରୀ ଆପଣା ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କର୍ମର ଭାର ଅର୍ପଣ କରିବା—To make over charge.
Chārj debā
ଚାର୍ଜଦେଓୟା
ଚାରଜଦେନା

ଚାର୍ଜ୍ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୂରତନ ଭାରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କଠାରୁ ନବନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଫିସ୍‌ର ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବା—To take over charge from the former incumbent.
Chārj nebā
ଚାର୍ଜଲଓୟା
ଚାରଜଲନା

ଚାର୍ଜ ଫରଦ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଚାର୍ଜ୍ ଓ ଫା. ଫରଦ୍=କାଗଜଖଣ୍ଡ)—୧ । ଆସାମୀ ବିପକ୍ଷରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଅଭିଯୋଗ ଲିପିବଦ୍ଧ ଦୋଇଥିବା କାଗଜ—1. Charge-sheet.
Chārj pharada
ଚାର୍ଜଫର୍ଦ
ଚାରଜଫାରଦ୍

୨ । ନବନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ପୁରାତନ କର୍ମଚାରୀଙ୍କଠାରୁ ଚାର୍ଜ୍ ବୁଝିନେବା ସମୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତାଲିକା—2. List of items taken charge of.

ଚାର୍ଜ୍ ବୁଝା(ଝେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚାର୍ଜ୍ ଦେବା (ଦେଖ)—Chārj debā (See).
Chārj bujhā(e)ibā
ଚାର୍ଜବୁଝାନ
ଚାରଜବୁଝାନା

ଚାର୍ଜାମା—ବୈଦେ. ବ—ଚାରଜାମା (ଦେଖ)—Chārijāmā (See).
Chārjāmā

ଚାରୁଙ୍ଗ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାରୁ+ଅଙ୍ଗ; ସନ୍ଧରେ ଉ+ଅ=ବ)—ଯାହାର ଅଙ୍ଗ ବା ଶରୀର ସୁନ୍ଦର ଓ କୋମଳ - Having a soft, graceful and well-proportioned body and limbs.
Chārbaṅga
(ଚାରୁଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚାର୍ବାକ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚାରୁ+ବାକ୍; ଯାହାଙ୍କର ବାକ୍ୟ ଅପାତ-ମଧୁର)—୧ । ନାସ୍ତିକତା ବା ଅନୀଶ୍ୱରବାଦ-ପ୍ରଚାରକ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଣେତା ଋଷିବିଶେଷ—1. Name of a sage; the propounder of the materialistic or atheistic system of Hindu Philosophy; name of a sophistical philosopher of ancient India.
Chārbāka

[ଦ୍ର—ଚୃଙ୍ଗାକ କେବେ ଜନ୍ମିଥିଲେ ଓ ସେ କେଉଁ କାଳର ଲୋକ ତହିଁର କିଛି ଦୃଢ଼ ପ୍ରମାଣ ମିଳି ନାହିଁ । ସେ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ମତ ବିଷୟକ ଗୃଣକାଣ୍ଡ, ନୈଷଧର ସପ୍ତଦଶ ସର୍ଗ, ପଦ୍ମପୁରାଣ, ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ ଓ ଲିଙ୍ଗପୁରାଣରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଚୃଙ୍ଗାକ ଈଶ୍ୱର, ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଓ ପରଲୋକ ସ୍ୱୀକାର କରୁ ନ ଥିଲେ, ସେ କେବଳ ଆତ୍ମାକୁ ମାନୁ ଥିଲେ । ଅନୁଭବ ଉପରେ ନିର୍ଭରକରିବା ଏବ ଅନୁମାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର ନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତ ସବଦର୍ଶନସଂଗ୍ରହ, ସବଦର୍ଶନ-

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଓଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଶିରୋମଣି ଓ ବୃହସ୍ପତିସୂତ୍ରରେ ଅଛି । ଗ୍ରନ୍ଥାସ୍ପଦରେ ଚାବାକ ଋଷି ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ବଦକୁ ନ ଯାଇ ଘରକୁ ଲେଉଟି ଯିବାକୁ ସେହିଁ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ଚାର୍ବାକଙ୍କ ମତ ସଙ୍ଗେ ଚାହା ମିଳୁଅଛି । ଚାର୍ବାକଙ୍କ ମତରେ ସୁଖହିଁ ଜୀବନର ଏକ ମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଟେ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପଦ ସାଧାରଣଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ 'ଯାବତ୍ ଜୀବେତ୍ ସୁଖଂ ଜୀବେତ୍, ଋଣଂ କୃତ୍ୱା ଘୃତଂ ପିବେତ୍'—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—2. Name of a demon who was engaged by Durjodhana to assassinate Judhishṭhira.

[ଦ୍ର—ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ସକାଶେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଏହି ରାକ୍ଷସକୁ ନିଯୁକ୍ତ କରି ଥିଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ହସ୍ତିନାପୁରରେ ପ୍ରବେଶ କାଳରେ ଏ ବ୍ରାହ୍ମଣରୂପ ଧରି ତାହାଙ୍କୁ ଗାଳି ଦେଲା । ପରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏହାକୁ ଚଣ୍ଡି ପାରି ହତ୍ୟା କଲେ ।]

ଚାର୍ବାକ ଦର୍ଶନ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ଚାର୍ବାକ ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ନାସ୍ତିକତା-ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—The system of atheistic or materialistic Philosophy propounded by sage Chārbāka.

Chārbāka darśana

ଚାର୍ବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ଘୁଂ—କାମୁଡ଼ା—Currish.

Chārbā

ଚାର୍ବୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚାରୁ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ସୁନ୍ଦରୀ—Beautiful; of charming appearance; handsome (female).

Chārbī

ଚାରୁ—ଘୁଂ

ସଂ. ବି—୧ । ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1 A handsome damsel.

୨ । କୁବେରଙ୍କ ପତ୍ନୀ—2. The wife of the Hindu God of wealth.

୩ । ଶୋଭା; ଦୀପ୍ତି; ଆଭା—3. Beauty; charm; lustre.

୪ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—4. Moon-light.

୫ । ବୁଦ୍ଧି—5. Intelligence.

୬ । ଦାରୁ ହଳଦୀ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. A kind of wild turmeric.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାମୁଡ଼ା—Currish; snappish.

ଚାର୍ମ—ସଂ. ବିଣ. (ଚର୍ମ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—

Chārma

୧ । ଚର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to the skin.

୨ । ଚର୍ମ ନିର୍ମିତ—2. Made of skin; leathern.

ସଂ. ବି—ଚର୍ମାବୃତ ଯାନ—A conveyance covered over with leather.

ଚାର୍ମଣ—ସଂ· ବିଣ. (ଚର୍ମନ୍ + ଅ)—

Chārmaṇa

(ଚାର୍ମଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚର୍ମାନବ୍ଧ; ଚର୍ମଡାଙ୍କଣୀ—Covered with skin.

ସଂ. ବି—ଚର୍ମସମୂହ—A multitude or number of hides.

ଚାର୍ମିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଚର୍ମ+ଳର୍ଚ୍ଚ୍ ଓ ବ୍ୟବସାୟ ଅର୍ଥେ. କ)—

Chārmika

୧ । ଚର୍ମନିର୍ମିତ—1. Leathern; made of skin.

୨ । ଚର୍ମ ବ୍ୟବସାୟୀ—2 Dealing in hide or leather.

ଚାର୍ମିଣ—ସଂ. ବି. (ଚର୍ମିନ୍+ସମୂହାର୍ଥରେ. ଅ)—

Chārmiṇa

ଢାଲ-ସଜ୍ଜିତ ବହୁଲୋକ—A number of warriors armed with leathern shields.

ଚାଲ୍—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚଲ୍ ଓ ଚର ଧାତୁ; ସଂ. ଗୁର)—

Chāl

ଚାଳ

ଚାଲ୍ଲ

୧ । ଦେଶାଚାର; ପ୍ରାଚ୍ଚ; ପ୍ରଥା—1. Custom; usage.

୨ । ଅଭ୍ୟାସ—2. Habit.

୩ । ପ୍ରଣାଳୀ; କାର୍ଯ୍ୟର ଧାରା—3. Method; manner; course of action.

୪ । ବ୍ୟବହାର; ଆଚରଣ—4. Conduct; treatment; behaviour.

୫ । ସ୍ୱଭାବ; ଚରିତ୍ର—5. Character.

୬ । କୌଶଳ—6. Skill; dexterity.

୭ । ଫନ୍ଦ; ଫିକର—7. Tactics; tactful movement.

୮ । ଚଳନ; ଗତି; ଗୁଲ—8. Movement; motion; course.

୯ । ଧରଣ; ଛପ; ଢଙ୍ଗ—9. Mode; manner.

୧୦ । ପଶା ଓ ସତରଞ୍ଜ ଆଦ ଖେଳରେ ଗୋଟୀର ଏକ ଘରୁ ଅନ୍ୟ ଘରକୁ ଚାଲନ—10. A move of the play-balls in a game of chess or dice.

୧୧ । ସଂସାରରେ ଚଳବା ପ୍ରାଚ୍ଚ ବା ପ୍ରଣାଳୀ—11. Mode of living.

୧୨ । ପ୍ରଚଳନ—12. Currency; use.

(ଯଥା—ଏ ଦେଶରେ ପାଉଣ୍ଡ୍, ଶିଲିଙ୍ଗ୍ ଆଦର ଚାଲ୍ ନାହିଁ)

୧୩ । ଛପଟ; କପଟ 13. Fraud; trick.

୧୪ । ଚାଲ୍ଲାକି—14 Cleverness; trickery.

ଚାଲ୍ ଚଲଣ—ଦେ. ବି—ଚାଲ୍‌ଚଲଣି (ଦେଖ)

Chāl chalaṇa

Chālchalaṇi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଯର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ। ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ। ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ। 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାପତ୍ରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଚାଲ୍ ଚଲଣି—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଚଲ ଧାତୁ)—୧ । ଆଚରଣ—
Chāl chalaṇi 1. Conduct; deportment.
ଚାଲଚଳନ ୨ । ବ୍ୟବହାର—2. Behaviour.
चालचलन ୩ । ସ୍ୱଭାବ; ଚରିତ୍ର—3. Character.
ଚାଲ୍‌ଚଲନ୍ ଚାଲ୍‌ଚଲନ୍ ଚାଲ୍‌ଚଲନ ଚାଲ୍‌ଚଲଣି } ଅନ୍ୟରୂପ
୪ । ପ୍ରଥାଗତ—
4. Custom; usage
୫ । ପରସ୍ପର ମିଶାମିଶି; ଯାତାୟାତ—
5. Intercourse; communion.
୬ । ସମ୍ପର୍କ—6. Connection.
୭ । ସମାଜରେ ଚଳବା—7. Social intercourse.

ଚାଲ୍ ଚାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଫନ୍ଦ ବା କୌଶଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ
Chāl chālibā କରିବା—1. To move tactfully.
ଚାଲ୍‌ଚଳା (ଯଥା—ସେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଚାଲ୍ ଚାଲିଛି ।)
चालचलना ୨ । ଇଶ୍ପିତ ଧରଣରେ ଚଳବା—
2. To go on with a particular mode of life.

ଚାଲ୍‌ନି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଚାଲନୀ; ଉଲ. ହି. ଚଲ୍‌ନୀ; ଛଲ୍‌ନୀ)—ଚାଲୁଣୀ—Sieve.
Chālni

ଚାଲ୍‌ବାଜ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ହି. ଚାଲ୍+ଫା. ବାଜ୍)—
Chālbāj ୧ । କୌଶଳୀ; ଫନ୍ଦବାଜ୍—
ଚାଲବାଜ 1. Crafty; artful; plotting; machinating;
चालबाज tactician.
(ଚାଲବାଜୀ—ବି) ୨ । ପ୍ରବଞ୍ଚକ—2. Fraudulent.

ଚାଲ—ସଂ. ବ (ଚଲ୍ ଧାତୁ=ଇସ୍ତାରକରିବା, ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Chāla ୧ । ଘରର ଢଲମନ୍ଦ ଛପର; ଗୃହପଟଳ—
ଚାଳ 1. The sloping thatch of a house.
पाखा; छपर ଏସେ ନଳ ସ୍ଥାନରେ ଟଉକର ଉଦ୍ଧ୍ୱର୍ରେ
ମଇର ଗଲ ନଉନରେ ସେ—ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେଗ୍ଧୀଶବଲାସ ।

୨ । କଚାଘରର ତୃଣାଚ୍ଛାଦନ—
2. Reed-covering of a thatched house.
୩ । ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଚୂଡ଼ ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The blue jay.
୪ । (+ଭାବ. ଅ) ଚଳନଶୀଳତା—
4. The state of being movable.

ଚାଲ ଆଟୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଯେଉଁ ଆଟୁ ଚାଲପର ଦୁଇଆଡ଼କୁ
Chāla-āṭu ପାଣ୍ଡାଳଆ ହୋଇଥାଏ; ଦକ୍ଷିଣୀ ଆଟୁ—A double-thatched house of which the mud-thatch is sloping towards both sides.

ଚାଲକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଚଲ୍ ଧାତୁ ଣିଚ=ଚାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Chālaka ୧ । ଗାଡ଼ି ଚଲାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—
(ଚାଳକା – ସ୍ତ୍ରୀ) 1. The driver of a vehicle.
୨ । ପରଚାଳକ; ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—
2. Superintendent; guide.
୩ । କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଚଲାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—
3. Conductor of a machine.
୪ । ନେତା—4. Leader.
୫ । ମତ୍ତ ଦ୍ୱସ୍ତୀ—5. A mad or infuriated elephant.
୬ । ଯେଉଁ ଦାଣ୍ଡ ଅଙ୍କୁଶକୁ ମାନେ ନାହିଁ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. An elephant which does not mind the goad.
୭ । ନୃତ୍ୟରେ ଭାବପ୍ରକାଶ ବା ଗୃରୁଭାବପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ନର୍ତ୍ତକର ହସ୍ତଚାଳନ କ୍ରିୟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); ଯାରଜା—
7. A significant movement of the hands of a dancer to gracefully express the sentiment of the song.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଚାଳନକାରୀ; ସେ ଚଲାଏ—Conducting; driving; guiding; causing to move.

ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ରାଦିର ପ୍ରୟୋଗ—
1. Employing charm or black art against a person.
(ଯଥା—ସେ ଅମୁକକୁ ଚାଳକ କରୁଛି ।)
୨ । ଉତ୍ତାଳନ; ଉତ୍ତେଜନ—
2. Irritating; exciting; inciting.

ଚାଳକ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉତ୍ତାଳନ କରିବା
Chālaka karibā ବା ବଶ କରିବା ସକାଶେ ତାହା ପ୍ରତି ମନ୍ତ୍ର-ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—1. To employ charms against a person to bring him under control or to madden him.
୨ । କଥାରେ ଚଲାଇବା; ଚଢ଼ାଇବା—
2. To tease or provoke by words.
କୃଷ୍ଣ ବହୁଳେ ଦୁସ୍ତି ପାଳନ୍ତ, କଥା କହୁତ କରୁ ଚାଳନ୍ତ —
ପୀଳକୃଷ୍ଣ. ରସଚନ୍ଦ୍ରୋଳ ।

ଚାଳକ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚାଳକ କରିବା ୧ (ଦେଖ)—
Chālaka lagā(e)ibā Chālaka karibā 1 (See)

ଚାଳକୁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚାଳଟାଟି (ଦେଖ)—
Chālakuṛḍi Chālitāṭi (See)

ଚାଳକୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବ (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ପୁରୀଜିଲ୍ଲା ଓ ଗଞ୍ଜାମର ପୂର୍ବ-
Chālakuṇḍa ଭାଗସ୍ଥ ସାମୁଦ୍ରକ ହ୍ରଦ; ଚିଲ୍‌କାହ୍ରଦ (ହି. ଶବ୍ଦ-ସାଗର)—The Chilka lake lying in the districts of Puri and Ganjam.

ଚାଳଧୁଆ—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦିନୀପୁର) ବ—କଣ୍ଟାଳଆ ଗ୍ଲେଟ ବୃଦାବଶେଷ—
Chāladhuā Erythrena Suberosa; a thorny shrub.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

ଚଲନ—ସଂ. ବି (ଚଲ୍ ଧାତୁ ଣିଚ=ଚଳ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Chālana ୧ । ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବା; ଚଲାଇବା କର୍ମ—
1. Causing motion; moving a thing.
୨ । (ଅବଯୁକ ଆଦ) ଇତସ୍ତତଃ ଘୂରାଇବା—2. Brisk exercise; moving to and fro; brandishing.
୩ । ପରିଚଳନ—3. Management.
୪ । ଖେଳାଇବା; ସଞ୍ଚାଳନ—
4. Movement; ventilation.
୫ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବା; ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—
5. Application.
୬ । ଢିଲା କରିବା—6. Loosening.
୭ । ହଲାଇବା—7. Shaking; wagging.
୮ । ଚାଲୁଣି—8. A sieve; a strainer.
୯ । (+କରଣ ଅନ) ଚାଲୁଣିରେ ଚଲାଇ କରି ଛଣିବା—
9. Sifting or straining through a sieve.
୧୦ । ଗତି; ଗମନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
10. Movement; motion.

ଚଲନା—ସଂ. ବି (ଚଲ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଚଳଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ+ଆ)—
Chālanā ୧ । ଆନ୍ଦୋଳନ—1. Agitation.
୨ । ଅନୁଶୀଳନ—2. Exercise.
୩ । ଚର୍ଚ୍ଚା—3. Practice; discussion.
୪ । ଗତି—4. Movement; moving
୫ । ଗତି କରାଇବା—5. Causing anything to move.
୬ । ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା; ନିୟମନ; ପରିଚଳନ—
6. Guidance; regulation.
୭ । ସୂଚନା; ପ୍ରସ୍ତାବ—7 Hint; proposal.

ଚଲନୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚଳଧାତୁ+କରଣ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—ଚାଲୁଣି—
Chālanī Sieve; a strainer.

ଚଲନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ଚଲ୍ ଧାତୁ. ଣିଚ=ଚଳଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Chālanīya ୧ । ଚଳତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—1. Capable of being moved.
୨ । ଚାଲୁଣିରେ ଚଲା ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit to be sifted or strained.
୩ । ଢିଲା ହୋଇ ଯିବା ଯୋଗ୍ୟ; ସାହା ଢିଲା କରିବା ଉଚିତ—
3. Fit to be loosened.

ଚଲ ବୁଲ—ଦେ. ବି—୧ । ଚଲାବୁଲା; ଯିବା ଆସିବା; ଗମନାଗମନ—
Chāla bula 1. Coming and going.
ଚଲାଫିରା ୨ । ଭ୍ରମଣ—2. Walking; walk.
चलताफिरता, डोलडाल

ଚଲା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଚଳ)—ଘରର ଚଳ ବା ଛପର—
Chālā Thatch of a house.

ଚଲ୍ଲ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ଓ. ପ୍ରାମ୍ୟ. (ଇତର) ବି (ସଂ. ଚେଟକ; ପ୍ରା. Chālā ଚେଡ଼ା)—ଚେଲ୍ଲ; ଶିଷ୍ୟ—Disciple.
ଦେ. ବି (ସଂ. ଚଳନ)—ଚାଲି (ଦେଖ)
Chāli (See)

ଚଲ୍ଲକ (ଇତ୍ୟାଦି)--ବୈଦେ.ବିଣ (ସଂ.ଚାଲ୍ଲକ୍)—ଚଲ୍ଲକ ଇତ୍ୟାଦି(ଦେଖ)
Chālāka (etc) Chalāka etc (See)
(ଚାଲ୍ଲଖ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଲ୍ଲକି (ଇତ୍ୟାଦି)--ବୈଦେ.ବି (ସଂ.ଚାଲ୍ଲକି)--ଚଲ୍ଲକି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chālāki etc) Chalāki etc. (See)
·ଚାଲ୍ଲଖି – ଅନ୍ୟରୂପ) ସେଠାରୁ ଗୁଲ୍ଲ କର ବୈକେସ୍ପୀ ନଜେ ବହୁଲେ—
ଜାଦକଣ୍ଠ ଦାଣ· ପଲ୍ଲଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶାସ୍ପର୍ଶ ।

ଚଲ୍ଲକିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଚଲ୍ଲକିଆ (ଦେଖ)
Chālākiā Chalākiā (See)
(ଚାଲ୍ଲଖିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ।

ଚଲ୍ଲଖି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି (ସଂ.)—ଚଲ୍ଲକ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chālākhi (etc) Chalāki etc (See)

ଚାଲ୍ଲଣ—(ଇତ୍ୟାଦି) ଦେ. ବି—ଚଲ୍ଲଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chālāṇa (etc) Chalāṇa etc (See)

ଚଲ୍ଲଣି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଚଲ୍ଲଣି (ଦେଖ)
Chālāṇi Chālāṇi (See)

ଚଲି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଚଳ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଚଳ—
Chāli 1. A small thatch.
ଏକଚାଳା ୨ । ଏକପାଖକୁ ଢାଲୁ ଢାଳ ଥିବା ଘର; ଏକଚାଳିଆ ଘର -
एकचाला A house having one sloping thatch only; a thatched lean-to.

ଚାଲି—ଦେ. ବି. (ସଂ.ଚଲ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଗମନ; ଭ୍ରମଣ; ପାଦଚାରଣ—
Chāli 1. Walking.
ଚଳନ ହେଲେ ଯେ ମଦରସ୍ତନା ଡୋ ସ୍ତନର ଚୁଲରେ କରିବ ବୃଷ୍ଟିଦାନ ।
चाल କବସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଗମନ କରିବାର ଶୈଳି—2. Gait; mode of walking; deportment.
୩ । ଗତିର ବେଗ—3. Velocity.
୪ । ଆଚରଣ—4 Conduct.
ତତ୍ତତର ଗୁଲ ଉତ୍ପନ୍ନ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଈଶୋପନିଷତ୍ ୬ ଗୀତ ।

ଚାଲିଆ— ଦେ. ବି.—ଚୁଲି (ଦେଖ)
Chāliā Chāli (See)

ଦେ. ବିଣ.—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ)—ଚୁଲି ବା ଛପରଯୁକ୍ତ—(used in compound) Thatched; having such or such a thatch.
(ଯଥା—ଏକଚୁଲିଆ, ଦୋଚାଲିଆ, ନାଦାଚାଲିଆ ।)

ଚାଲିତ—ସଂ. ବିଣ.—(ଚଲ୍ ଧାତୁ, ଣିଚ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସଚାଳିତ-
Chālita 1. Caused to move; made to move.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ରେବେ ଅପର ବୃଷ୍ଟାରେ ମୃତେ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରରେବଂରକ୍ଷା କରଣ୍ଡାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭଷାବୋଷର୍ତ୍ତାନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବସଯୁତ ୨ ବା ୧ ଚହିତ ବର୍ଣ୍ଣ/ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଖୋଜବାକୁ ଦେବ । ସଥା – 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଦୃଶ' ନ ମିଳଲେ 'ଦୃଶ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦଦ୍ଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ନ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନ୍ୟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୨ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ—2. Moved away; transferred.

୩ । ଆନ୍ଦୋଳିତ—3 Agitated, stirred.

୪ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ—4. Proposed.

୫ । ଅନୁଶୀଳିତ—5. Exercised.

ଗୁଲ ଚାଟି—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଦୁଇ ପାଖରେ ବାଉଁଶବତ୍ତା-Chāli tāṭi ଦ୍ୱାରା ବୁଣା ଯାଇ ଛଆର କରା ଯାଇଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ସ୍ଥାନାନ୍ତରଯୋଗ୍ୟ ଗୃହ ବା ଛପର—
A movable frame of thatch which is bound by split bamboos on both sides.

[ଦ୍ର—ଏହି ଗୃହିର ମହି ବାଉଁଶକୁ ଟେକି ଦେଲେ ଦୁଇ ପାଖକୁ ଚାଲର ଦୁଇଟି ପଙ୍କର୍ ଓଦୋଳି ପଡ଼େ । ଲୋକେ ଏ ପ୍ରକାର ଚାଲକୁ ସଦ୍ଭଜରେ ଉଠାଇ ନେଇ ଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ ଉଚ୍ଚ ଘର କରି ଘରଉପରେ କୁଡ଼ିଆ ମାର ଜଙ୍ଗଲ ଉଉରେ ଶ୍ୱେତ ଜଗନ୍ତୁ ଓ ଫସଲ ଉଠିଯାଇ ଜଗିବା କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲେ ଚାଲଘାଟିକୁ ପୁଣି ଉଠାଇ ଆଣନ୍ତି ।]

ଗୁଲିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚଲ୍ ଧାତୁ. ଣିଚ=ଚାଳ ଧାତୁ; 'ଚଲିବା'ର Chāliba ଣିଜନ୍ତରୂପ)—୧ । ଚାଳନ କରିବା; ଗତି କରାଇବା--ଚାଳାନ 1, To move; to set in motion.

ଚଲାନା ଦେ ଜଳଧର, ବହୁଣୀ ପାଠ ମଞ୍ଚାର ଗୃହ ।
(ଚଲାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୨ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା; ଟେହିବା; ମଡାଇବା—
2. To excite; to incite; to instigate.

ଅଳୀକ ଆଳାପି ତାଙ୍କ ଦେଖିଥିଲ ପ୍ରତିଦରରେ ଦେଇଥିବେ—
ବଦଦୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିବା—3. To stir up; to agitate.

୪ । ରଗାଇବା; ଚଢ଼ାଇବା—
4. To make angry; to irritate.

ଏତେ ଅଖାତ ଆଚରୁଲେ । ଜର୍ଜ୍ଜଣ ମନକି ଗୃଲେ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୫ । (ଉଦ୍ୟାଦ କାର୍ଯ୍ୟ) ସକ୍ଷମ ହେବା ବିଷୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା— 5. To help some one in accomplishing a work.

୬ । (ମୁଣ୍ଡ, ହାତ, ସଷ୍ଟି) ହଲାଇବା—6. To shake from one side to another; to brandish.

୭ । ଅଭାବ ବା ଗତିର ପୂରଣ କରିବା; ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିବା ବେଳେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—7. To help a person in need.

୮ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିବା; ଘୁଞ୍ଚାଇବା—
8. To remove; to shuffle.

ଉତ୍ତର ଦୁଇଟି ବଦନ । ଚଉଦେ ଗୃଲିଲ ଅନ୍ତର—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୯ । (ପଶାଖେଳ ଆଦରେ ସାରିକୁ) ଦାନ ପକାଇ ଦାନ ଅନୁସାରେ ଏକ ଘରୁ ଅନ୍ୟ ଘରକୁ ନେବା —
9. To move the chessmen on a chess-board or dice-board from one room to another according to the throw.

୧୦ । (ଗାଡ଼ି, ଘୋଡ଼ା ଓ ସନ୍ତ୍ରାଦି) ଗୃଳିତ କରିବା—
10. To conduct or drive (a conveyance or animal).

୧୧ । (କୌଣସି ସମ୍ବାଦ) ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇବା—11. To circulate (some news).

ଗୃଲଇ ଯେବେ ମୁଁ ଶୁର ସନ୍ଦେଶ—ବଦଦୂର୍ଯ୍ୟ. ବଦବ ।

୧୨ । ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉନ୍ମତ୍ତ କରିବା —
12. To madden or excite a person by the use of charms.

୧୩ । (ସାପକୁ) ଖେଳାଇବା; ସାପର ଦେହରେ ହାତ ମାର ଓ ପଦ୍ମଡୋଲା ବୋଲି ତାକୁ ଗତ୍ତବଗିଞ୍ଚା କରିବା —
13. To cause a snake to move by exciting it

ଚଇକାର ନୋହ କଲା ନାଗକୁ ଗୃଲିଲୁ ବେ—
ବଦଦୂର୍ଯ୍ୟ. ବଶୋଦାବତ୍ସଙ୍କ ଗୀତ ।

ଗୁଲିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚଲ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଗତି କରିବା—
Chāliba 1. To move.

ଚଲା ଗୃଲଲେ ମହେନ୍ଦ୍ରମୂଳେ ଅନଳ ସହତେ—ଗୁଥାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଚଲନା ୨ । ଭ୍ରମଣ କରିବା; ପାଦଗୃରଣ କରିବା—
[ଚଲା(ଲେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ] 2 To walk.

୩ । ପୂର୍ବପରି ଗତି କରିବା—
3. To continue; to go on as before.

୪ । ଘଟିବା—4. To happen.

୫ । (କାର୍ଯ୍ୟ) ଚଳିବା; ପରିଗୃଳିତ ହେବା —
5. To be conducted or moved.

୬ । ବ୍ୟବହାରରେ ଲାଗିଥିବା —
6. To be used or utilised.

୭ । ଗମନାଗମନ କରିବା —7. To come and go.

୮ । ଲମ୍ବାଭାବରେ ପାଉଁଚ ହେବା—
8. To be laid along.

(ଯଥା—କାନ୍ଥ ଉପରେ ଉପରେ ଶେଣୀ ଗୃଲିଛି ।)

[ଦ୍ର—ଗୃଲିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆସିବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଗୁଲ ବେଲି—ଦେ. ବ—ଗୃଲ୍‌ଚଲଣି (ଦେଖ)
Chāli beli Chāl chalani (See)

ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ଗୃଲବେଇଟ ଯେଉଳୁ
ଦେଉ ଏହା ଦେଉରେ ଅଟ୍ଟ ଓ ଦେଉେବ—ଭୃଷ୍ଟଦିଗ୍ଦ. ମହାଭାରତ. ବଦଟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ '	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଗନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଗୃଲ ଯିବା—ଦେ. କି—୧ । ପାଦରେ ଗଡ଼ କର କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା—
Chāli jibā 1. To go by walking on foot; to walk.
ଚଲାଯାନା ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା; ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବା—To leave; to depart; to to go away.
୩ । (ଶୁଭବାଦନ) ମରିଯିବା—3. (Euphemism) To die; to pass away.
୪ । ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କରିବା; ବୈରାଗ୍ୟ ବା ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା—4. To retire from worldly concerns; to renounce the world.
୫ । (କାର୍ଯ୍ୟ) ଚଳିବା; ସମ୍ପାଦିତ ହେବା—5. (a work) To go on; to be accomplished.
୬ । ଲୋପ ପାଇବା; ଲୁପ୍ତ ହେବା—6. To disappear; to vanish.

ସେ ପ୍ରଭୁତା ଗଲଗଲେ ଜଉର କୌଣ୍ଟଳ
ବଳେ ଯିବ ସ୍ୱାଧୀନତା × × × ଘଘାନାଥ. ସତ୍ୟବାଦୀ ।

୭ । (ଏତେ କାଳ ଯାଇଁ) ସ୍ଥାସ୍ଥୀ ହେବା—
7. To last for (some time).
[ଯଥା—ଏ ଲୁଗା ୫ଣ୍ଡି ୫ ବର୍ଷ ଗୃଲଯିବ ।]
୮ । (ସମୟ) ଅତିବାହିତ ହେବା; ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—
8. (time) To pass away.
[ଯଥା—ଏ ସୁଖର ଦିନ ଶୀଘ୍ର ଗୃଲଯିବ]

ଗୃଲିଲା ଗୃଲିଲା ହୋଇ ଯିବା—ଦେ. କି—ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୃଲୁ ଗୃଲୁ
Chālilā chālilā hoi jibā କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା—
To go to a place by slow walking.

ଗୃଲିଶ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍; ପ୍ରା. ଚତ୍ତାଲିସ)—୪୦ ସଂଖ୍ୟା—
Chālisa The number 40.
ଚାଲିସ ଦେ. ବିଣ.—୧ । ୪୦ ସଂଖ୍ୟକ—
ଚାଲୀସ 1. Numbering forty.
୨ । ଗୃଲିଶ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—2 Fortieth.

ଗୃଲିଶା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଚତ୍ୱାରିଂଶ; ପ୍ରା. ଚତ୍ତାଲିସା)—
Chālisā ୪୦ ସଂଖ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to 40.
ଚଲ୍ଲିଶା; ଚାଳିସା ଦେ. ବି—୧ । ପ୍ରାୟ ୪୦ ବର୍ଷ ବୟସ ପରେ
ଚାଲୀସା ମନୁଷ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର କ୍ଷୀଣତା—1. Dimness of eyesight which overtakes a man generally after the age of 40.
୨ । ଗୃଲିଶ ନମ୍ବରିଆ କଳ ସୂତା—
2. Twist of 40 counts.
୩ । ୪୦ ବସ୍ତୁର ପୁଞ୍ଜ ବା ସମାହାର—
3. A group or aggregate of 40 things.

ଗୃଲିଶାଦୁଇଶ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍+ଦ୍ୱିଶତ)—ଦୁଇ ଶତ
Chālisā duisa ଗୃଲିଶ ସଂଖ୍ୟା—240.
ତତ୍ସମ ରୂପ। ଗୃଲିଶାଦୁଇଶ ପଣ ପଢ଼ର କାହାଣ—ପଣିକଥା ।
ବିଣ—ଦୁଇଶତ ଗୃଲିଶ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering 240.

ଗୃଲିଶାଶହେ—ଦେ. ବି—୧୪୦ ସଂଖ୍ୟା—
Chālisā sahe The number 140.
ଦେ. ବିଣ—୧୪୦ ସଂଖ୍ୟକ—140 in number.
ତତ୍ସମ ରୂପ। ଗୃଲିଶାଶହେ ପଣ ଥଟ କାହାଣ ବାର ପଣ—ପଣିକଥା ।

ଗୃଲିଶି—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଗୃଲିଶ (ଦେଖ)
Chālisi Chālisa (See)

ଗୃଲିଶି ଘରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଗଉଡ଼;
Chālisi gharia ଗୋପପୁରିଆ ଗଉଡ଼—
A sect of cowherds
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଘାଲ୍‌କି, ସବାର ଆଦ ବୃତ୍ତି ନାହିଁ; କେବଳ ଗୋରୁ ଜଗନ୍ତି ।]

ଗୃଲୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚଳନ)—ଯାନାଦିର ଗତି; ଗୃଲ—
Chālu Motion of a conveyance.
(ଯଥା—ଏ ଘାଲ୍‌କିର ଭଲ ଗୃଲୁ ଅଛି ।)

ଗୃଲୁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗୃଲ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ -
Chāluā 1. Relating to the thatch.
୨ । ଯେଉଁ ମୂଷାମାନେ ଗୃଲରେ ବସା କରି ରହନ୍ତି—
2. (mice) Living in the thatches.

ଗୃଲୁକ୍ୟ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପରାକ୍ରମୀ
Chālukya ରାଜବଂଶ—Name of a historic line of powerful kings of the Deccan.
[ଦ୍ର—ବିହ୍ଲଣଙ୍କ ବିକ୍ରମାଙ୍କଦେବଚରିତରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଚୁଲ୍ଲୁକ (ଚଲୁ)ରୁ ଏ ବଂଶର ଆଦିପୁରୁଷ ଜନ୍ମିଥିବାରୁ ଏ ବଂଶର ଏହି ନାମ । ଚଳୁ ତାମ୍ରପତ୍ର ଶାସନମାନଙ୍କରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଏମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ । ବିଷ୍ଣୁବର୍ଦ୍ଧନ, ୧ମ ପୁଲକେଶୀ, କୀର୍ତ୍ତିବର୍ମା, ମଙ୍ଗଲୀଶ, ସତ୍ୟାଶ୍ରୟ ବା ୨ୟ ପୁଲକେଶୀ, ଚନ୍ଦ୍ରାଦିତ୍ୟ, ଆଦିତ୍ୟବର୍ମା, ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ, ବିନୟାଦିତ୍ୟ, ବିଜୟାଦିତ୍ୟ, ବିଜୟଭଟ୍ଟାରକ, ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟମଲ୍ଲ, ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟନମଲ୍ଲ, ଭୈଳ ଆଦି ଏହି ବଂଶୀୟ ରାଜା ଥିଲେ । ବିଷ୍ଣୁବର୍ଦ୍ଧନ, ଗଙ୍ଗ ଓ କାଦମ୍ବବଂଶକୁ ପରାସ୍ତ କରି ଦକ୍ଷିଣରେ ରାଜତ୍ୱ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ୨ୟ ପୁଲକେଶୀ ମାଲବା, ଗୁଜରାଟ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, କୋଙ୍କଣ ଓ କାଞ୍ଚି ଆଦି ଜୟ କରି ଆପଣା ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଚୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ୨ୟ ପୁଲକେଶୀଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ରାଜବଂଶରେ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ଓ ଭୈଳ ନାମଧାରୀ ଏକାଧିକ ରାଜା ଥିଲେ । ଏ ବଂଶ ଶକାବ୍ଦ ୪୧୧ ଠାରୁ ୧୧୧୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ମହୀଶୂରର ବିସ୍ତୃତ ବଂଶର ରାଜାମାନେ ଏ ବଂଶର ରାଜାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପଠ ସ୍ୱାକ୍ଷରରେ ସୂଚଉ ୧ ଚଢ଼ିତାଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁରି ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଈଶ' ନମିଳିଲେ 'ଇଶ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗ୍ଲୁଣିଆଁ—ଦେ. ବ. (ଗ୍ଲୁଣୀ ପରି ବହୁ ଛିଦ୍ରବଶିଷ୍ଟ ଥିବାରୁ)—
Chāluniāñ ୧ । ବହୁ ମୁଖବଶିଷ୍ଟ ବ୍ରଣ; ପଠାବ୍ରଣ—
ବୋଲତାରବାସା 1. Carbuncle or boil bursting out into
तलवासना many holes like a sieve.
୨ । ଗୋଡ଼ ତଳପାରେ ହେବା ବହୁଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ରୋଗବିଶେଷ—
2. A disease causing numerous pores in the sole or heel.

ଗ୍ଲୁଣିଆଁ କର ମାଟି ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚୌକେଇରେ
Chāluniāñ kari māṭi pakā(e)ibā ବୋହିବା ମାଟିକୁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଗଦା ନ କରି ଗହଆଡ଼େ ଚଉରେଇ ବା ଖେଳେଇ କରି ଜଳ ଦେବା—To scatter a basketful of earth in a large area (instead of pouring it down to a heap.)

ଗ୍ଲୁଣି ଜଳା – ଦେ. ବ —ନଖ ଦର୍ପଣ (ଦେଖ)
Chāluṇi jalā Nakha darpaṇa (See)

ଗ୍ଲୁଣି ପାଣି—ଦେ. ବ.—ପ୍ରଥମ ରଜସ୍ୱଳା ବାଳିକାର ପ୍ରଥମ ରଜୋ-
Chāluṇi pāṇi ଦର୍ଶନ ହେବା ମାଣକେ ଛାତୁ ନେଇ ବାଡ଼ଆଡ଼େ ନଡ଼ିଆ ବା ଅନ୍ୟ ଗଛ ମୂଳେ ବସାଇ ତା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ଲୁଣୀ ଧରି ତହିଁରେ ସାତ ଜଣ ଅଦ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଦଳଦପାଣି ଛାଳିବା ରୂପ ସ୍ତ୍ରୀଆଗ୍ଚର—
A rite consisting of seven housewives holding a sieve over the head of a girl and giving her a shower bath by pouring water on the sieve just after her first menses.

ଗ୍ଲୁଣୀ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗୁଲଗା)—ଚଣ୍ଡୁଲାଦର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଂଶ ଖସିବା
Chāluṇī ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ବହୁଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ପାତ୍ରବିଶେଷ—
ଚାଲୁନୀ A sieve; a strainer.
चलनी, छलनी ଗ୍ଲୁଣୀ ଜଳାର ପ୍ରାପ୍ତ ଅସରର ଗର୍ତ୍ତ,
ସ୍ୱଲ୍ପେ ପକାଇ ମେ ଅଲଗେ ରହେ ସଙ୍ଗ ।
ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନଷଷ୍ଟକ ।

ଗ୍ଲ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଚଲ୍ ଧାତୁ. ଶୀତ + କର୍ମ. ଯ)—ଶ୍ଲେଷ୍ମସମ୍ବ (ଦେଖ)
Chēlya Chāḷaṇīya (See)

ଗୃଣାଳି—ଗ୍ରା. (ଉଡ଼ର) ବ —(ସଂ. ଶ୍ଳଥଶାଳା; ନବ୍ୟ ସଂ. ଚତୁଷ୍ଟଶାଳା)—
Chāsāḷi ଗୃହାଳ; ପାଠଶାଳା; ଗୃଷ୍ଟଶାଳ—Village-school.
ଗୃଶାଳର ଗଲ୍ପ କରଇ ବଡ଼ିର ସାଉ ବସିଛନ୍ତି ଗୃହଁ ।
ବିବାସ. ସାଧଗ୍ରଥ ବାଦ୍ୟ ।

ଗୃଷ—ସଂ. ବ. (ଚଷ୍ ଧାତୁ=ଉଷଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-
Chāsha ଗୃଉକ; ତୁଷାମୁଖ ପକ୍ଷୀ; ଉଦଉଦଳଆ ପକ୍ଷୀ—
1. Fairy blue bird (a kind of swallow).
୨ । ଇକ୍ଷୁ; ଆଖୁ—2. Sugarcane.

ଦେ. ବ. (ସଂ. କୃଷ୍ ଧାତୁ)—୧ । କୃଷି କର୍ମ—
ଚାଷ 1 Agriculture; agricultural operations;
चास farming husbandry.
୨ । ଭୂମି କର୍ଷଣ—
2. Ploughing; cultivating; tillage.
୩ । କୃଷି ଭୂତ୍ତ; ଜଇବାଡ଼; ଖେତ—
3. Plough-land; holding; tenure.

ଗୃଷ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୃଷ୍ ଧାତୁ)—୧ । କୃଷି କରିବା—
Chāsha karibā 1. To perform agricultural
ଚାଷକରା operations.
चासना ୨ । ହଳ ବୁଲାଇବା—2. To plough a field.

ଗୃଷବାସ—ଦେ. ବ. (ନିରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—୧ । ହଳବାଡ଼;
Chāsha bāsa ହଳ ଓ ଘର ବାଡ଼ି—
ଚାଷବାସ 1. Plough-land and homestead.
खेतीबारी ୨ । କୃଷିକର୍ମମାନ —2. Agricultural operations.
୩ । କୃଷିବୃତ୍ତି—3. Agriculture as a profession.

ଗୃଷମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୃଷିର ଶେଷ ବା ଫସଲ ଅଦାୟ
Chāsha muṇḍa ହେବା ସମୟ—Harvest-season.
ମଝିରେ ଅଉ ବାହାରୁ ଲଗା ନ ଉଗି ଗୃଷ ମୁଣ୍ଡରେ କୃଷିମାନଙ୍କଠାରୁ ସଉଦା କଲେ । ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଗୃଷୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଷକ)—କୃଷିକାରୀ; କୃଷକ; ଚାଷୀ—
ଚାଷୀ Cultivator; peasant; farmer.
किसान
(ଗ୍ଲୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବଣ.—ଜମ୍ନି ଗୃଷ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(a person) Cultivating a plot of land.

ଗୃସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଅ. ଚାସ୍)—ଚାସ୍ (ଦେଖ)
Chās Tās (See)

ଗୃସ—ସଂ. ବ.—ଗୃଷ (ଦେଖ)
Chāsa Chāsha (See)

ଗୃହା (ଇତ୍ୟାଦି)—୧ । ବୈଦେ. ବ. (ଚୀନ୍‌ଗ୍ରୀଷା. ଗୃ)—
Chāhā (etc) ଗୃ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
1. Chā etc (See)
୨ । ଗୃହିତା (ଦେଖ)
2. Chāhitā (See)

ଗୃହାଁ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୃଧ୍ୟ୍ ଧାତୁ)—ଦେଖିବା; ଅନାଇବା; ଗୃହାଣି—
Chāhāñ Look; glance.
ଦେ. ଅ. (ବ୍ୟତ୍ୟସ୍ତରୂପକ)—(ତୁ) ଦେଖ୍—
Look; (you) see.
ଦେ. କ୍ରି. (ଦେଖିବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା)—(ତୁ) ଦେଖ୍—
ଗୃହାଁରେ ନବୁଝୁଥିବୁ (you) See.
ଜୀବନର ବନ୍ଧୁ ସୁଧାଗୋବିନ୍ଦ ସଜବୁ । ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗୃହାଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି. ('ଗୃହାଁବାର' ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Chāhāñibā ଚହାଁଇବା; ଚୁହାଁଇବା; ଦେଖାଇବା—
1. To show.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ଚ

୨ । ଗୃହିଁବା; ଦେଖିବା—2. To look at; to see.

ଅତଦଦଃ ଗୃହାଁଦ ମେ ପଙ୍କଜ ଦ୍ୱୋଦ୍ଭଜ । ପାରୀ. ଉଦ୍ୟୋଗପର୍ବ ।

ଗୃହାଁଚହିଁ—ଦେ. ବ—ଗୃହାଁଗୃହିଁ (ଦେଖ)
Chāhāñ chahiñ Chāhāñ chāhiñ (See)

ଗୃହାଁଗୃହାଁ—ଦେ. କି. ବଣ—ଗୃହିଁଗୃହିଁକା; ଦୃଷ୍ଟିନକ୍ଷେପ କର କର—
Chāhāñ chāhāñ Looking on or glancing for some time.

ଦେ. ବ—ବାରଂବାର ଇତସ୍ତତଃ ଦୃଷ୍ଟିନକ୍ଷେପ—
Repeated glancing

ଦେ. ବଣ —ବାରଂବାର ଇତସ୍ତତଃ ଦୃଷ୍ଟିନକ୍ଷେପ କରୁଥିବା—
Repeatedly glancing about

ଗୃହାଁଚାହାଁ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ସାବଧାନତା ସହିତ ଇତସ୍ତତଃ
Chāhāñchāhāñ karibā ବାରମ୍ବାର ଦୃଷ୍ଟି ବୁଲାଇବା—
1. To cast repeated glances on all sides with caution.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବଲମ୍ବ କରିବା—
2. To loiter waiting for some one.

ଚାହାଁଚାହାଁ ହେବା—ଦେ. କି—ଗୃହାଁଗୃହାଁ କରିବା (ଦେଖ)
Chāhāñchāhāñ hebā Chāhāñchāhāñ karibā (See)

ଚାହାଁଚାହିଁ—ଦେ. ବ— ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିନକ୍ଷେପ—
Chāhāñchāhiñ Looking at each other; mutual glance.
ଚାହାଚାହି

ଚାହାଁଚୁହିଁ—ଦେ. ବ—ଗୃହାଁଗୃହିଁ (ଦେଖ)
Chāhāñchuhiñ Chāhāñchāhiñ (See)

ଚାହାଡ଼ା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାଣୀଙ୍କ ଦାସୀ ବିଶେଷ—
Chāhārḍā A class of maid servants of the ranees.

ଚାହାଁଣି—ଦେ. ବ—ଗୃହାଣି (ଦେଖ)
Chāhāñṇi Chāhāṇi (See)

ଚାହାଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚାସ୍ ଧାତୁ=ଚାକ୍ଷୁଷ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିବା)—
Chāhāṇi ୧ । ଦୃଷ୍ଟି—1. Look.
ଚାହନି; ଚାଉନି ଏହା ଶୁଣିଣ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ନରମଣି
ଚିତବନ;ଚିତବନୀ ଦୃଷ୍ଟଗଲ ଅଖିରେ କରଣ ଗୃହାଣି ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୨ । ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ—2. Glance.

୩ । ଦେଖିବା—3. Seeing.

୪ । ଅପାଙ୍ଗ ଦୃଷ୍ଟି—4. Sidelong glance.
ଚୁମ୍ବ ଦେଇ ଗଣି ଗଣ ଯଉଦ୍ଧ ଗୃହାଣି ଦାଣି
ଭକ୍ତେ ପ୍ରେମେ ପିକବାଣୀ ବାଣୀ । ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ଚାହାଣି ଛଟକ—ଦେ. ବ—ଚାହିଁବାର ଭଙ୍ଗି; ଅପାଙ୍ଗଦୃଷ୍ଟି—
Chāhāṇi chhaṭaka Sidelong glance.

ଚାହାଣି ମଣ୍ଡପ—ଦେ. ବ—ରଥଯାତ୍ରାରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲଙ୍ଗଳଜ ମହାପ୍ରଭୁ
Chāhāṇi maṇḍapa ଫେରିବା ସମୟରେ ଦେଉଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ବାଟରେ ଆସୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଉଳର ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଯେଉଁ ମଣ୍ଡପରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପ୍ରତିମାକୁ ନେଇ ବଙ୍କେ କରାଯାଏ ଓ ଯେଉଁଠାରୁ ଠାକୁରାଣୀ ବାହୁଡ଼ାବଙ୍କେ କରୁଥିବା ଦଅଁକୁ ଚାହିଁବେ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ—A platform where the Goddess of a Deity is taken to have a look at the Deity in the car in his return-journey to the temple

ଚାହାଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚାହାଣି (ଦେଖ)
Chāhāṇi Chāhāṇi (See)

ଚାହାରସମ୍ବା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଚାହାର୍ସମ୍ବାହ୍)—
Chāhār sambā ଚାରସମା (ଦେଖ)
(ଚାହାର ସମ୍ବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Chārsamā (See)

ଚାହାରମ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଚାହାର୍ରମ୍)—୧ । ଚତୁର୍ଥ—
Chāhāram 1. Fourth.
ଚୌଥା ୨ । ଚତୁର୍ଥ ବା ନିକୃଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣୀର—
ଚାହାରମ 2. Of the 4th or inferior class.

ଚାହାରମ୍ ଜମି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚାହାରମ୍+ଜମୀନ୍)—
Chāhāram jami ମୁସଲମାନ୍ ରାଜାଙ୍କ ଅମଳରେ ଜମିର ଶ୍ରେଣୀ-ବିଭାଗ ବିଶେଷ; ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀର ନିକୃଷ୍ଟ ଜମି—
A classification of lands made during the Mahomedan rule in India; land of the 4th or inferior class.

ଗୃହାରମ୍ ଫାତିଆ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) ବ—ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କର
Chāhāram phātiā ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଚତୁର୍ଥ ଦିବସରେ ହେବା
ଚାହାରମ ଫାତିଆ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା ଉତ୍ସବ—
ଚାହାରମ ଫାତିଆ The religious rites performed on the 4th day after the death of a Mahomedan.

ଗୃହାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଃଶାଳା)—ଗୃହଶାଳୀ (ଦେଖ)
Chāhāli Chāṭaśāli (See)

ଗୃହାଳିଆ—ଦେ. ବଣ—ଚାହଶାଳିଆ (ଦେଖ)
Chāhāliā Chāṭaśāliā (See)

ଗୃହାଳ କରିବା—ଦେ. କି—ଗୁଡ଼ିଏ ଛୁଆ ଛତ୍ରକୁ କରି ଗୋଟିଏ ପାଠଶାଳା ଖୋଲିବା—To open an elementary school by gathering some pupils.
Chāhāli karibā

ଗୃହାଳରେ ବସିବା—ଦେ. କି—(ବାଳକ ବା ବାଳିକା) ପାଠଶାଳାରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପାଠ ଆରମ୍ଭ କରିବା—
Chāhālire basibā (a boy or girl) To be admitted into a village-school to begin education.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନୋଟ୍: ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୨ଟଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ତାଲିକାରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବଜିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଦେବେ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଗୃଦ୍ଧାଲ୍ଲମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ସଫର ମାସର ବିଂଶ ଦନ—The 20th day of the Mahomedan month of Safar.
Chāhāllam
ଚାହାଲ୍ଲମ୍

ଚାହି— ଦେ. ବଣ—୧ । ଆବଶ୍ୟକ; ଦର୍କାର—
Chāhi 1. Necessary; required.
ଚାଇ ସ୍ତ୍ରୀହଠ ବୋଇଲେ ଥଟେ ନଉସାର୍ଟ
ଦରକାର ଉପାସ୍ ଅଛ କର ପାରବାର ଗୃହ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମଦାଭରତ. ବନ ।
୨ । ଉଚିତ—2. Proper.
(ଯଥା—ଶିଲ୍ପମାନେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ମାନବା ଗୃହ ।)

ଚାହି ଦେ. ଅ—ଅପେକ୍ଷା; ଠାରୁ—Than.
ଛେ (ଯଥା—ତା ଚାହି ମୋର ଫସାରରେ ଆଉ କେହି ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନାହିଁ ।)

ଚାହିଁ— ଦେ. ବଣ—ଚାଇଁ (ଦେଖ) Chāiñ (See)
Chāhiñ
ଦେ. ଅ—ଅନୁରୂପେ; ଅନୁଯାୟୀ—
According to; suiting.
ଉହିଁକ ଗୃହିଁ ଦଣ୍ଡ ଦଏନ୍ତି ଅସ୍ମ ନୃପ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମଦାଭରତ. ବନ ।

ଚାହିଁ ଅନ୍ଧ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଚକ୍ଷୁ ବଦ୍ୟମାନ ଥାଇ ସ୍ତ୍ରୀ ସେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଦୌ ଦେଖାସାଏ ନାହିଁ—
Chāhiñ andha
(ଚାହିଁଅନ୍ଧୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Purblind; (a person) who has his eyes intact to all appearances but who has completely lost his eyesight

ଚାହିଁଆ—ଦେ. ବଣ—ଚାଇଁ (ଦେଖ) Chāiñ (See)
Chāhiñā

ଚାହିଁ ଜଲକା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ସେଉଁ ଲୋକର ଆଖି ବଦ୍ୟମାନ ଥାଏ ଅଥଚ ସେ ଶବ୍ଦ ଦେଖି ପାରେ ନାହିଁ—
Chāhiñ jalakā
ଚାହିଁ ଜଲକା—ସ୍ତ୍ରୀ A person suffering from Retinitis.
ଚୁଁଧା
ଗୃହିଁଜଲକା ବଏପା ନାଗ୍ଲ, ସଖି ଗୋ ! ମନ୍ଦଏ । ଦଇଜବାସଙ୍କ ପଦ୍ଦ ।
ଦେ. ବ— ରୋଗ ବଶେଷ; ଆଖିର ପୁଅ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ପତଳା ଅବରଣ ମାଡ଼ ସିବା ଦ୍ୱେତୁ ଆଖି ଥାଇଁ ଥାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖି ନ ପାରବା ରୋଗ—A disease of the eye; Retinitis.

ଚାହିଁ ଜଲକା ବନା(ନେ)ଇବା—ଦେ. କି—(କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ । ଆଖି ଆଗରେ ଠକାଇବା—
Chāhiñ jalakā banā(e)ibā To cheat a person before his own eyes

ଚାହିଁ ବସିବା—ଦେ. କି—୧ । ବହୁକ୍ଷଣ ଅପେକ୍ଷା କରିବା—
Chāhiñ basibā 1. To wait long.
ଚେୟେବସା ୨ । ଉତ୍କଣ୍ଠା ଓ ଆଶା ସହକାରେ କୌଣସି ବଷୟକୁ
ତକାକର ବୈଠନା ଅପେକ୍ଷା କରିବା; ଠାଢ଼ ରହିବା—
2. To eagerly expect or long for a thing; to wish for.
୨ । ଚେଇଁ କର ବସିବା—
2. To sit up.

ଚାହିଁବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଚାକ୍ଷୁ ଧାତୁ=ଚାକ୍ଷୁଷ ଜ୍ଞାନ ଲଭବା)—
Chāhiñibā ୧ । ଅନାଇବା; ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବା—
ଚାହା 1. To look at; to glance at.
ଦିଖନା, ତକାନା, ଚାହିଁ ଦେଲେ ଅଉ ଚାହିଁ ନ ବଶଇ ଅଖି ଆଉଁ ଆଉଁ ପଅ ।
ଚିତବନା ବଦ୍ୟସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଦେଖିବା—2. To see.
୩ । ଆଖି ମେଲ୍ଲା କରିବା—
3. To open the eyes.
୪ । ଅପେକ୍ଷା କରିବା; ଠାଢ଼ ରହିବା—
4. To wait in expectation
ଉହିଁକୁ ଶୀଘ୍ରେ ତଳ ପାଇ, ରହିଲ ମୃତ୍ୟୁ ବାଟ ଚାହିଁ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୫ । ଚେଇଁବା—5. To keep awake.
[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ପକାଇବା, ରହିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଗୃହିଁ ଯୋଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବାର ଉପଯୋଗୀ ହେବା—Te be fit for being looked at; to deserve a look.
Chāhiñ jogā(e)ibā

ଗୃହିଁ ରହିବା—ଦେ. କି—ଗୃହିଁ ବସିବା (ଦେଖ)
Chāhiñ rahibā Chāhiñbasibā (See).

ଗୃହିଁ ଲେ—ଦେ. ଅ—(ଅମକକୁ ଅମୁକ ସଙ୍ଗେ) ତୁଳନାକଲେ ଦେଖାଯିବ ସେ—It will be found on comparison that.
Chāhiñle
(ଯଥା—ଆଠଗଡ଼କୁ ଗୃହିଁଲେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ବଡ଼ ।)

ଗୃହିକି—ଦେ. ବଣ—ଗୃହିକଚିକଣ (ଦେଖ)
Chāhiki Chāhikichikaṇa (See).

ଚାହିକିଚିକଣ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଗୃକଚକ୍ୟ)—ଚକଚକ କରୁଥିବା; ବାଦ୍ୟାଡ଼ମ୍ବରଯୁକ୍ତ—Glittering; grandiose.
Chāhiki chikaṇa

ଗୃହିକିଚିକା—ଦେ. ବ—ଗୃକଚକ୍ୟ—
Chāhikichikā Glitter; grandeur.
ଦେ. ବଣ—ଗୃହିକଚିକଣ (ଦେଖ)—
Chāhikichikaṇa (See).

ଗୃହିତା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଉତ୍ସାହ; ପ୍ରା. ଉତ୍ଥାହ)—୧ । ଯତ୍ନ; ଆଦର—
Chāhitā 1. Care.
ଚାହିଦା ୨ । ସ୍ନେହ; ମେହ୍ନା—
ଚାହତା, ଚାହା, ଛାତୁ 2. Affection; fondness.
୩ । (କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର) ଆବଶ୍ୟକତା—
3. Necessity; demand for a thing.
୪ । ଅଭିଳାଷ; ଇଚ୍ଛା—4. Desire.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଯ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଟ୍ଟ

ଗୃହବା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗୃହତା (ଦେଖ)
Chāhidā Chāhitā (See).

ଗୃହିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଇଚ୍ଛା; ଚମ୍ପା ଉତ୍ପାଦ)—୧ । ଇଚ୍ଛାକରିବା—
Chāhibā 1. To wish; to desire.
ଚାଓୟା, ଚାହା ଜଳାଞ୍ଜଳେ ଯହ୍ନ ଜଣକେ ବହୁତ ଗୃହାନ୍ତୁ ନାହିଁ
चाहना ଜଳ ହଂସଗୁଳା ପଡୁଁ ଗୋଡ଼କାଡ଼ି ପିବାକୁ ଜାହିଁ—ଗୁଥାନାଥ.ଉଷା।

୨ । ମାଗିବା—2. To ask for.

୩ । ଲୋଡ଼ିବା; ଦରକାର କରିବା—3 To want.

୪ । ସ୍ନେହ କରିବା—4. To like; to be attached to.

୫ । ଆଦର କରିବା; ଯତ୍ନ କରିବା—
5. To take much care of.

ଗୃହୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଜାଶପୁର) ବଣ—ଉଚିତ—
Chāhu Proper.
ଦେ. ବ.—ଗୃହିତା (ଦେଖ)—
Chāhitā (See).
(ଯଥା—ସେ କୁକୁରକୁ ଘର ଚାହୁଁରେ ରଖିଛି ।)

ଗୃହୁଁଚାହୁଁ—ଦେ. ଅ—୧ । ହଠାତ୍; ଉତ୍ସଗାତ୍—
Chāhuñchāhuñ 1. All on a sudden.
ଦେଖତେଦେଖତେ ଦେହ ବୁଦ୍ଧଜନ ହେଜେ ଗୃହୁଁ ଗୃହୁଁ—ଦାଶରଥି. ବ୍ରଜବଦାଇ ।

୨ । କେତେକ ସମୟ ଅନ୍ତେ—2. After a time.

ଚାହୁକମ—ଦେ. ବ—ଯୁଦ୍ଧବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
Chāhu kama A kind of battle-drum.

ଚ (ଧାତୁ)—ସଂ—ସଂଗ୍ରହ କରିବା—
Chi (root) To collect; to gather; to pick up.

ଚଆଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚତ୍ ଧାତୁ=ଜାଗରଣ)—
Chiāiñbā ୧ । ଚେଇଁବା; ସଚେତ ହେବା—
ଚିୟା, ଚିୟାନ 1 To be awake; to watch up.
जागना ବୃଷଦଂଶ ବୋଇଲ ନ ପାରେ ଚଅଁର
ଶୋଇବ ଏହ ବରୁ ବଅ ଦେ ଗୋସାଇଁ—କୃଷ୍ଣଦଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । (ଚେଇଁବାର ଶିଜନ୍ତରୂପ) ଚେତା କରାଇବା; ନିଦରୁ ଉଠାଇବା To awaken from sleep.

୩ । ନିର୍ଜୀବ ବା ମୃତ ଜୀବକୁ ପୁନରୁତ୍ଥାପିତ କରିବା; ଜିଆଇଁବା—3. To enliven; to revive; to bring to life.

୪ । ଶସ୍ତ୍ରାଦି ଆସ୍ଫାଳନ କରିବା; କମ୍ପାଇବା—
4 To brandish
ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ଦୋଇଣ ଖଣ୍ଡାରୁ ଚଅଁର—କୃଷ୍ଣଦଂ. ମଦ୍ଭାରତ. ସଭା ।

ଚଆଇବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ବଥାଇବା—
Chiāibā To ache

ଚଆଁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚତ୍ ଧାତୁ=ଜାଗରଣ; ଚେତନ)
Chiāñ ୧ । ଉତ୍ତପ୍ତଲୌହଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ବା ପଶୁର ଦେହରେ ବଥାସିବା ଶେକ ଦାଗ; ଚଡ଼ା—1. Mark made on the body with hot iron; searing mark; brand.
चरका, दाग

୨ । ଉପ୍ତ ଲୌହରେ ଦାଗ ଦେଲେ ଯେପରି କଷ୍ଟ ହୁଏ ସେହିପରି ତୀବ୍ର ବେଦନା—2. Acute pang like that due to searing or branding.

୩ । ଦେହରେ ନଆଁଖୁଆ ମାଡ଼ିଲେ ଯେଉଁ ତୀବ୍ର ଅନୁଭୂତି ହୁଏ—3. Acute pain due to a fire-brand being suddenly applied to the body.

୪ । ଚେଇଁବା; ଚେତା—
4 Wakefulness from sleep.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଚେଇଁ ଥିବା; ଶୋଇ ନ ଥିବା—
ସଜାଗ 1. Wakeful; not asleep.
जागता (ଯଥା—ଚଆଁ ପଡ଼ିଲା)

୨ । ଚେତନାଯୁକ୍ତ; ସଚେତନ—2. Conscious.
ମନକୁ ନଷ୍ଟକେ ଇଚ୍ଛବ ଚଅଁ ଚୈତନ୍ୟ ଜଗାଇବ—ଭାଗ. ଜଡ଼ଭରତୋପାଖ୍ୟାନ ।

ଚଟୀ ୩ । ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ—3. Very small; tiny.
चिआंसा

ଚଆଁଇଁ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚେଇଁ ଉଠିବା; ନିଦରୁ ଉଠିବା—
Chiāñiñ uṭhibā 1. To wake up from sleep;
ଜେଗେଉଠା to awake.
जगउठना ଦେଉ ଚାହିଁଲ ନଦରୁଣୀ, ଚଅଁଇଁ ଉଠି ଶ୍ରୀରଣୀ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ

୨ । ସଚେତ ହେବା—2. To gain consciousness.

୩ । ସଚେତନ ହେବା—3. To become enlivened.

ଚଆଁ ଚଇତନ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚେତନା)—ଜୀବାତ୍ମା—
Chiāñ chaitana The living soul.

ଚଆଁଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲୁହା ଉତ୍ତାଇ ଦେହ ଦାଗିବା ବା ଛ୍ୟାଙ୍କିବା—
Chiāñ debā To brand with a hot iron.
ଶେଁକଦେଓୟା, ଶେଁକା
चरकादेना
ଚଆଁ ମାଡ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଚଆଁ ଲଗା(ଗେ.ଇବା) }

ଚଆଁପହଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ଉଚ୍ଛଗାରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅଥଚ ନିଦ ହୋଇ ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥା—
Chiāñ paharḍa 1. Lying awake in bed; wakeful sleep.

୨ । ରଜାଙ୍କ ନିଦ୍ରାଘ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ବିଶ୍ରାମ—2. Taking rest in bed without sleep (a term applied to Rajas).

ଚଆର—ଦେ. ବିଣ—ତୀକ୍ଷ୍ଣ—
Chiāra Sharp.
ରୁଦ୍ର ଇନ୍ଦ୍ର ପର ବଜ୍ରମ ବର୍ଣ୍ଣ କଲେ
ଚଅର ବାଣେ ପଟୋଳିରେ ଛଇ ଦେଲେ—କୃଷ୍ଣଦଂ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ

ଚିୟାଡ଼; ଚିଆରୀ ଦେ. ବି—ଶର; ବାଣ—Arrow.

ବୈଦେ. ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି. (ଇଂ. ଚେଆର୍)—
ଚଉକି—Chair.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖକେ ଅଦର ପ୍ରଣାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅଥରେ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଟକେ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳନ୍ତେ, ସେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜିତ ୨ ବା ୧ ଦ୍ୱୈତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଚଆଳ—ଦେ. ବିଣ—ଚଆର (ଦେଖ)
Chiāla Chiāra (See)

ଚଇଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Chi-iñ ୧ । ଚଢ଼େଇ ଛୁଆଙ୍କର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ; ଚେମେଣି ଚଢ଼େଇଙ୍କ ଶବ୍ଦ—1. Indistinct sound of unfledged young birds or house-bats; chirping sound.
ଚୀଁ (ଚିଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ରୁଗ୍ନ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ତ୍ରୀଣ କଣ୍ଠ ସ୍ୱର—
2. The feeble sound of a weak and sick man.

ଚଇଁକା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚମତ୍କୃତ; ଗା. ଚମକ୍; ଚିଁଙ୍କୁ)—
Chi-iñkā ହଠାତ୍ ଚମକ ଉଠିବା—Startling up
ଚମକ
ଚୀଁକ

ଚଇଁକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚମତ୍କୃତ)—ହଠାତ୍ ଚମକି ଉଠିବା—
Chiiñkibā To be startled; to shy.
ଚମକେଉଠି।
ଚୀଁକନା

ଚଇଁଚଇଁ—ଦେ. ଅ—ଚିଇଁ (ଦେଖ)
Chi-iñ chi-iñ Chi-iñ (See)
ଚିଁଚିଁ
ଚୀଁଚୀଁ
(ଚିଁଚିଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଇଁଚଇଁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚିଇଁ ଚିଇଁ ଶବ୍ଦକାରୀ—
Chi-iñ chi-iñā 1. Making a chirping sound.
(ଚଇଁଚଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି ସ୍ତ୍ରୀଣ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. (figurative) Slender; of delicate health.

ଚଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚ୍ୟୁ ଧାତୁ=ସ୍ରବଣ)—ଭୂମିରେ ବେବଯିବା—
Chi-iñbā To be absorbed or soaked in the ground.
ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି.—ଶୋଷିବା; ଚୁଟୁମ୍ବିବା—To suck.

ଚଉଡ଼ ଦଲ—ଦେ ବି.—ଏକଜାଖିଆ ଦଲ—
Chiurdi dala Villisnaria (a kind of aquatic weed).

ଚଉତାଣି—ଦେ. କ. (ସଂ. ଚତ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଚନ୍ତନ—
Chiutāṇi 1 Resolving in one's mind; thinking.
ଚେତନି
ଚେତ ୨ । ସ୍ମରଣ—2. Recollection.
୩ । ଜାଗରଣ—3. Waking up.

ଚଉତିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚତ୍ ଧାତୁ)—ସ୍ମରଣ କରିବା—
Chiutibā To recollect.
ଚେତା
ଚେତନା

ଚଉର—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଶାକବିଶେଷ—
Chiura A species of pot-herb.

ଚଏଲ୍ କାଣ୍ଡ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଶରବିଶେଷ—
Chiel kāṇḍ A kind of arrow.

ଚକ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ବ୍ୟାଘାତ କରିବା—To mar; to obstruct.
Chik (root)

ଚକ୍ ଚକ୍—ଦେ.ବି (ସଂ. ଶୁକ୍ଲଚକ୍ଷୁ; ସଂ.ଚକାସ୍‌ଧାତୁ=ପୀଡ଼ି ପାଇବା)—
Chik chik ୧ । ଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ଲଭା; ଜକଜକ—
ଚକଚକ,ଚିକଚିକ 1. Sparkling; glitter; gloss; lustre.
ଜଗମଗ ୨ । ଶୁକ୍ଲଚକ୍ଷୁ—2. Splendour; glimmer.
(ଚକ ଚକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଜକ ଜକ—1. Glittering.
୨ । ଚକଚକିଆ; ଚିକ୍କଣିଆ—2. Glimmering; glossy.

ଚକ ଚକ୍ ଗୃହ୍ମକଶକା—ଗ୍ରା. ବି—୧ । ଶୁକ୍ଲଚକ୍ଷୁ—1. Glitter.
Chik chik chāhikichikā ୨ । ଆଡ଼ମ୍ବର—2. Grandeur.
ଦେ ବିଣ—୧ । ଚକଚକିଆ—1. Glittering;
୨ । ଆଡ଼ମ୍ବରମୟ—2. Grandiose.

ଚକ୍ନା—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସଂ. ଚକ୍ରଣ)—ଲହୁଣୀ; ମାଖନ—
Chiknā Butter.

ଚକ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଚଳମୀଳିକା; କମ୍ବା ସଂ. ଶୁକ୍ଲଚକ୍ଷୁ; ଏହା ଖୁବ୍ ଚିକ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଯିବାରୁ)—ଗୁପସର ପରି କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ—
ଚିକ A collar (ornament) for the neck.
ଚିକ
ବୈଦେ. ବି (ଭୁର୍କୀ-ଚକ୍)—ବରଣ୍ଡାରେ ଟଙ୍ଗା ଯିବା ବାଉଁଶକାଠି-ଚିକ ଜନ୍ତିଛ ପରଦା—A screen-mat made of thin
ଚିକ, ଚିଲମନ narrow strips of bamboo.
୩ । ଭୁଚ୍ଛ ବା ଦ୍ୱେଷ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A mean detestable person.

ଚକଟ—ଦେ. ବିଣ—ଚକଟା (ଦେଖ)
Chikaṭa Chikaṭā (See)

ଚକଟା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଚକ୍ଷଲ=ପଙ୍କ ବା ଚକ୍ରଣ=ମସୃଣ)—
Chikaṭā ୧ । ଅଠାଳିଆ (ମାଟି)—1. Sticky; gummy; glutinous (soil
ଚିକ୍‌ଟା, ଚିକିଟା, ଚିକଟିୟା
ଚିକଟ, ଚିକନାହଟ ୨ । ତେଲାକ୍ତ; ତେଲକାନ୍ଦି ଯୋଗୁଁ ମଇଳା—
2. Soiled with oil; oily and dirty.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୃପଣ; ବ୍ୟସ୍ତଭୁଣ୍ଡ—3. (figurative) Miserly; close-fisted.
ଦେ. ଯ—ଚକଟାମାଟି (ଦେଖ)—1. Chikaṭā māṭi (See)
୨ । ତେଲ ଯୋଗୁଁ ଲୁଗା ବା ବାଳରେ ଲାଗିବା ଅଠାଳିଆ ମଇଳା—Gummy dirt on cloth or hair due to oil

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖଁ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଜଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଚକଟା ଦୋରସା ମାଟି—ଦେ. ବି—ବାଲି ଓ କାଦୁଅ ମିଶା ମାଟି;ଯେଉଁ ମାଟିରେ ବାଲିର ଦୁଇଗୁଣ କାଦୁଅ ଥାଏ—Loamy soil; soil consisting of one part of sand to 2 parts of clay.
Chikaṭā dorasā māṭi

ଚକଟା ମଟାଳ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଟାଣୁଆ ମାଟି ବରଷା ହେଲେ ଖୁବ୍ ଅଠାଳଆ ହୋଇଯାଏ—Sticky hard soil.
Chikaṭā maṭāla

ଚକଟା ମାଟି—ଦେ ବ—ଅଠାଳଆ ମାଟି; ଯେଉଁ ମାଟିରେ ବାଲିର ୯ ଗୁଣ କାଦୁଅ ଥାଏ—Sticky soil; clayey soil.
Chikaṭā māṭi
ଏଁଟେଲ୍‌ମାଟି
चिकनीमिट्टी

ଚକଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚକ୍କଣ; ତୁଲ. ତେ. ଚକ୍କଣି=ସୁନ୍ଦର)—
Chikaṇa

୧ । ତେଲ—1. Oil.

ବାଳକ ବଦରୁ ସେ କରନ୍ତୁ ଉପମ୍ୟା,
ଚକଣ ନ ସେଜନ୍ତୁ ଫଟାନ୍ତୁ ଅମାବାସ୍ୟା । ପାଠାନ୍ତର. ନୃସିଂହପ୍ରସାଦ ।

୨ । ତୈଲବତ୍ ସ୍ନିଗ୍ଧ ପଦାର୍ଥ—2. Any oily substance.

ଦେ. ବଣ—୧ । ମସୃଣ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—1. Bright and polished; smooth.
ଚିକଣ, ଚିକ୍ୟା
चिकना

୨ । ଖସଡ଼ା—2. Slippery.

୩ । ସୁନ୍ଦର—3. Beautiful; fine; nice.

୪ । ତେଲ ଲଗାଇଲାପରି ଜକ୍‌ଜକ—4. Glossy.

୫ । ସ୍ନିଗ୍ଧ ବା ତୈଲାକ୍ତ—5. Oily.

ଚକଣ ଚ ବଶୁଛ ମୋ ଦେହ—ଜଜସ୍ପର୍ଯ. ଜଗୋପ୍ୟଜଲ୍ପ. ୧ ଗୀତ ।

୬ । ଉତ୍ତମରୂପେ ବଟା ହୋଇଥିବା—
6. Reduced to a fine paste.

ଚକଣ କୁହା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧୁର କଥା କହେ ମାତ୍ର ଅଯୋଗ୍ୟ ବା ଆତ୍ମଘାସୀ ଅଟେ—1. Oily-tongued.
Chikaṇa kuhā
ଚିକନା

୨ । ଖୋସାମଉଆ; ଗୁମୁଡ଼ୀ—2. Flattering.

ଚକଣ କୋପ୍ପା
ଚକଣ କପ୍ପା
ଚକଣ କୁପ୍ପା
} ସ୍ତ୍ରୀ

ଚକଣ ଚାକଣ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଚକ୍କଣ + ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାସ୍ତ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ)—୧ । ସୁନ୍ଦର ଓ ମସୃଣ—1. Fine and smooth.
Chikaṇa chākaṇa
ଚିକଣଚାକଣ
चिकनाचुपड़ा

୨ । ସୁନ୍ଦରରୂପେ ସଜ୍ଜିତ (ବ କ୍ରି); ଫିଟ୍‌ଫାଟ୍; ଛଇଲା—2. Foppishly dressed.

ଚକଣପଟୁ—ଦେ. ବଣ—(ବ୍ୟଙ୍ଗ) ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ, ବଳାସୀ ଓ ଆଳସ୍ୟପରାୟଣ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(ironical) Stout and strong but idle and foppish.
Chikaṇapaṭu
चिकनाचुपड़ा

ଚକଣ ହାତ—ଦେ. ବ—ତେଲ ଘିଅ ଆଦି ଚକ୍କଣ ପଦାର୍ଥ ଲାଗିଥିବା ହାତ;
Chikaṇa hāta ତୈଳାକ୍ତ ହସ୍ତ—Hand besmeared with oil or ghee.

ଚକଣା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଚକଣ (ଦେଖ)—
Chikaṇā Chikaṇa (See)

ଚିକନାଇ ବ (ସଂ. ଚକ୍କଣତା)—ଚିକ୍କଣ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—Smoothness; oiliness.
चिकनाइ

ଚକଣା(ଣେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚକ୍କଣରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମଧାତୁ)—
Chikaṇā(e)ibā

୧ । ତୈଳାକ୍ତ କରିବା—1. To besmear with oil.
ଚିକଣାନ
चिकनाना

୨ । ମସୃଣ କରିବା; ପାଲିସ୍ କରିବା—2. To make smooth; to polish; to burnish.

୩ । ସୁନ୍ଦର କରିବା—
ଚକଣେଇବା
ଚକଣାଇବା
ଚକଣେଇବା
} ଅନ୍ୟରୂପ 3. To beautify.

୪ । ହଳଦୀ ଇତ୍ୟାଦି ଚକ୍କଣ କରି ବାଟିବା—4. To reduce turmeric etc. into a fine paste.

୫ । ଖୋସାମତ୍ କରିବା; ଗୁମୁଡ଼ି କରିବା—5. To flatter.

୬ । ଶ୍ରୋତାର ମନୋରଞ୍ଜନ ପୂର୍ଣ୍ଣକ କଥା କହିବା—
6. To use pleasing and oily words.

ଚକଣା ଚକଣି—ଦେ. ବଣ—ସୁନ୍ଦର ଓ ମସୃଣ—
Chikaṇā chikaṇi Fine and smooth.

ଦେ. ବ.—ହଳଦି ଆଦି ବାଟି ଚକ୍କଣ କରିବା କର୍ମ—The act of reducing turmeric etc. into a fine paste.

ଚକଣା ମାଟି—ଦେ. ବ.—କୁମ୍ଭାର ହାଣ୍ଡି ଆଦି ଗଢ଼ିବା ନମନ୍ତେ ଚକ୍କଣ କରି ଚକଟିଥିବା ମାଟି—
Chikaṇā māṭi Prepared potter's soil.
ଚିକନାମାଟି
चिकनिमट्टि

ଚକଣା ହାତ—ଦେ. ବ.—ଚକଣ ହାତ; ତୈଳାକ୍ତ ହସ୍ତ—Hand besmeared with ghee or oil.
Chikaṇā hāta

ଚକଣିଆ—ଦେ. ବଣ.—ଚକ୍କଣ (ଦେଖ)
Chikaṇiā Chikkaṇa (See)

ଚକନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—କୁଶ୍ମବାସ୍ ଲୁଗାରେ ଫୁଲ ଲତା ଆଦି ବୁଣା ହୋଇଥିବା କାମ—1. Embroidery work.
ଚିକନ
चिकन

୨ । କୁଶ୍ମ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜଗି ଓ ସୂତାରେ ଫୁଲ ଓ ଲତା ଆଦି ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଖୁବ୍ ସରୁ ଲୁଗା—A kind of fine cloth of embroidery work

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଚକ୍କଣ—Smooth.

ଚକା—ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମର ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ) ବ—
Chikā

୧ । ଆଶା—1. Hope.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବାଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବାଙ୍କୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

୬ । ପ୍ରଲୋଭନ—2. Temptation; allurement.

୩ । କୌଣସି ମଧୁର ରସସ୍ୱର ଆସ୍ୱାଦନଜନିତ ଲାଳସା—3. Hankering after a sweet thing due to having taken it once.

ଚକା ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—କ୍ରି.ବି. (ଗଞ୍ଜାମ) କି--ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇବା--Chikā dekhā(e)ibā To tempt; to allure.

ଚକାରୀ—ବି. ର—ସିତାରର ଦଣ୍ଡରେ ଫଲଗ୍ନ ପ୍ରଧାନ ୩ଟି ତାର ଛଡ଼ା ଅତିରିକ୍ତ ୩।୪ ଟି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ତାର—The 3 or 4 minor strings of a guitar. Chikārī ଚିକାରୀ **चिकारी**

ଚକି—ବି. ର (ସଂ. ଚକ୍କଣ)—ତେନ୍ତୁତେନ୍ତି ଦୋଇ କଟା ଦୋଇ ଦୁଧରେ ସିଝାଯାଇ ଶୁଖା ଯାଇଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଗୁଆ—A kind of areca nut which is cut into slides and boiled in milk. Chiki ଚିକି **चिकनीसुपारी**

[ଦ୍ର—ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଏ ଗୁଆ ତେନ୍ତୁତେନ୍ତି ଦୋଇ କଟା ଓ ହିଙ୍ଗୁ ଦୋଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶକୁ ପଠାଯାଏ ।]

ଚକିଟା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ରୂ—ଚକଟା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Chikitā etc Chikaṭā etc (See ଚକ୍କଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚକିତ୍ସକ—ସଂ. ବି. [କିତ୍ ଧାତୁ=ରୋଗନାଶ କରିବା+ସ୍ୱାର୍ଥେ ସନ୍(ଦ୍ୱିତ୍ୱ) =ଚକିତ୍ସ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ]—ବୈଦ୍ୟ; ଡାକ୍ତର—Physician; doctor. Chikitsaka

ଚକିତ୍ସନ—ସଂ. ନ. [କିତ୍ ଧାତୁ ସ୍ୱାର୍ଥେ ସନ୍ (ଦ୍ୱିତ୍ୱ)=ଚକିତ୍ସ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ]—କୌଣସି ରୋଗରୁ ଆରୋଗ୍ୟକରଣ—Curing or treatment of a disease. Chikitsana

ଚକିତ୍ସା—ସଂ. ବି. (ଚକିତ୍ସ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ+ଆ)—

୧ । ରୋଗର ପ୍ରତିକାରାର୍ଥ ବୈଦ୍ୟଙ୍କ କ୍ରିୟାସମୂହ—1. Medical treatment of a disease. Chikitsā

୨ । ରୋଗର ଆରୋଗ୍ୟ ପାଇଁ ଚକିତ୍ସକଙ୍କ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କର୍ମମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥା—2. Therapeutics (M. W.).

[ଦ୍ର— ଆୟୁର୍ବେଦର ୬ଟି ବିଭାଗ—୧ । ନଦାନ, ୨ । ଚକିତ୍ସା; ନଦାନରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣମାନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଚକିତ୍ସାରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ରୋଗ ପାଇଁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଔଷଧାଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଚକିତ୍ସା ତ୍ରିବିଧ;—୧ । ଦୈବ, ୨ । ମାନୁଷୀ ଓ ୩ । ଆସୁରୀ; ଦେବଦୂଜନ, ଗ୍ରହଯଜ୍ଞ ଅଦି ଦ୍ୱାରା ରୋଗୋପଶମନଚେଷ୍ଟା ଦୈବୀ; ଔଷଧ ଓ ପଥ୍ୟାଦି ଦ୍ୱାରା ରୋଗୋପଶମନଚେଷ୍ଟା ମାନୁଷୀ ଓ ଅସତ୍ପ୍ରଯୋଗ (ଅପରେସନ୍) ଦ୍ୱାରା ରୋଗୋପଶମନଚେଷ୍ଟା ଆସୁରୀ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଚକିତ୍ସାଳୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚକିତ୍ସା+ଆଳୟ); ଡାକ୍ତରଖାନା-ହାସପାତାଳ—Hospital. Chikitsālaya

ଚକିତ୍ସିତ—ସଂ. ବିଣ. ଘୁଂ (କିତ୍ ଧାତୁ+ସ୍ୱାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ମ. ତ)—

୧ । ଯାହାର ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା କରାଯାଇଅଛି—1. Treated for a disease; under medical treatment. Chikitsita

୨ । ଯେ ରୋଗରୁ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରିଅଛି—2. Cured (Wilson).

ଚକିତ୍ସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଚକିତ୍ସ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ପ୍ରତିକାର ପାଇବା ଯୋଗ୍ୟ—1. Deserving treatment. Chikitsya

(ଚକିତ୍ସନୀୟ-ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚିକିତ୍ସିତ ହେବାର ଉପଯୋଗୀ—2. Fit to be medically treated.

୩ । ଯେଉଁ ଚିକିତ୍ସାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଶମିତ ହୁଏ—3. Curable.

୪ । ପ୍ରତିବିଧେୟ; ସଂଶୋଧ୍ୟ—4. Remediable.

ଚକିଲ--ସଂ. ବି (ଚକ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟାପ୍ତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇଲ)—

୧ । ପଙ୍କ—1. Mud; mire. Chikila

(ଚଖଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କାଦୁଅ—2. Clay.

ଚକୀର୍ଷା—ସଂ. ବ. (କୃ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍=ଚକୀର୍ଷ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ+ଆ)—କରିବାର ଇଚ୍ଛା—A wish to do (a work). Chikīrshā

ଚକୀର୍ଷିତ—ସଂ. ବିଣ (କୃ. ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍=ଚକୀର୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—ଅଭିଲଷିତ; ବାଞ୍ଛିତ; ଅଭିପ୍ରେତ—Intended to be done; designed, wished for; longed for. Chikīrshita

ସଂ. ବି—(+ଭାବ. ତ) କରିବାର ଇଚ್ಛା—A wish to do,

ଚକୀର୍ଷୁ—ସଂ. ବିଣ (ଚକୀର୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଉ) କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—Wishing to act; desirous of doing. Chikīrshu

ଚକୁର—ସଂ. ବ (ଚ ଧାତୁ=ବର୍ତ୍ତିବା+ଉରଚ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—

୧ । କେଶ—1. Hair. Chikura

(ଚିକୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପର୍ବତ—2 Mountain.

୩ । ସରୀସୃପ—3. Reptile. ୪ । ସର୍ପ—4. Serpent.

୫ । ପକ୍ଷିବିଶେଷ—5. A kind of bird

୬ । ଚୁରୁନ୍ଦୁର—6. Musk-rat (M. W).

ସଂ ବିଣ—୧ । ତ୍ୱରିତ—1. Hasty.

୨ । ବିମୃଶ୍ୟକାରୀ—2. Rash; inconsiderate.

୩ । ଅପରାଧୀ—3. Sinning; offending.

ଚକୁରପକ୍ଷ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଚକୁର+ପକ୍ଷ)—କେଶସମୂହ; କେଶଗୁଚ୍ଛ; ମୁଣ୍ଡର ଗୋଛ ଏବ କାଲ—A tuft of hair (on the head). Chikurapaksha

ଚକୁରକଳାପ
ଚକୁରପାଶ
ଚକୁରନିକର
ଚକୁରଭାର
ଚକୁରରଚନା
ଚକୁରବନ୍ଧ

ଅନ୍ୟରୂପ—(M. W).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଲସ୍ୟ	ଓଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଣ୍ଣ	ଇଅ	ଁ	ଂ

ଚକ୍କ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ଚକ୍=ଅନୁକରଣଶବ୍ଦ + କୈ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦକରିବା + କ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଚେପଟାନାକା—Flat-nosed (M.W.)
(ଚକ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ବି—୧ । ଛୁଛୁନ୍ଦର; ଚୁରୁନ୍ଦା—1. Mole; musk rat; Sorex Coerulens.

୨ । ଗୁଆ—2. Betel nut (M. W.)

୩ । ନାକ ଚେପଟା ହେବା ଅବସ୍ଥା—
3. Flat-nosedness (M. W.)

ଚକ୍କଣ—ସଂ. ବିଣ (ଚକ୍ ଧାତୁ=ବୋଧକରିବା + କର୍ମ. କନ)—
Chikkaṇa ୧ । ସ୍ନିଗ୍ଧ; ଚକ୍କଣ—1. Smooth; glossy.

୨ । ତେଲିଆ; ତୈଳାକ୍ତ—2. Unctuous; oily.

୩ । ଖସଡ଼ା—3. Slippery.

ସଂ ବି—୧ । ଗୁଆଗଛ ଓ ଫଳ—1. Betel-nut and its tree.

୨ । ନାଲନାଲୁଆ ବସ୍ତୁ; ଅଠା—
2. Any smooth liquid; gum (M. W.)

ଚକ୍କଣୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚକ୍କଣ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଯେଉଁ ଗାଈର ଗାତ୍ରଚର୍ମ ମସୃଣ ଏବଂ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—1. A cow with a smooth and shining skin.
Chikkaṇā (ଚକ୍କଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗାଈ— 2. An excellent cow (M W.)

୩ । ଗୁଆ—3. Betel nut (M. W.)

ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଚକ୍କଣ (ଦେଖ)—
Chikaṇa (See)

ଚକ୍କଣୀ—ସଂ. ବି.—ଗୁବାକ; ଗୁଆ (ଗଛ ଓ ଫଳ)—
Chikkaṇī The betel nut (tree and fruit).

ଚକ୍କସ—ସଂ. ବି—୧ । ସବତୁଣ୍ଡି—
Chikkasa 1. Barley-meal.

୨ । ବବାହାଦ ଉତ୍ସବରେ ଦେହରେ ବୋଳାଯିବା ବଟା ହଳଦୀ ଓ ତେଲ ମିଶା ସବତୁଣ୍ଡି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Barley-meal mixed with turmeric-paste and oil, anointed on the body on festive occasions.

ଚକ୍କା—ସଂ. ବି (ଚକ୍କ+ଆ)—ଗୁଆଗଛ ଓ ତାହାର ଫଳ—
Chikkā The betelnut (tree and fruit).

ଚକ୍କୁର—ସଂ. ବି. (ଚକ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟାଘାତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କୁର)—
Chikkura ଘଡ଼ଘଡ଼—Thunderbolt.

ଚଖଲ୍ଲ—ସଂ. ବି. (ଚକ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟାଘାତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଲ୍ଲ; ଉପାଦାନ)—
Chikhulla ୧ । କାଦୁଅ—1. Clay; mud.

୨ । ପଙ୍କ—2 Mire.

ଚଙ୍ଗଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ସିଂଦ୍ରଭୂମ) ବି—
Chingṛḍā ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)
(ଚିଙ୍ଗ୍ଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) Chingurḍi (See)
ଚଙ୍ଗ୍ଡ଼ା ଝୁରର ଝୋଲ୍—ଚଗ।

ଚଙ୍ଗ୍ରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Chingrā Chingurḍi (See)

ଚଙ୍ଗ୍ରି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Chingri Chingurḍi (See)

ଚଙ୍ଗତ—ସଂ. ବି. (ଚିଙ୍ଗ=ସୁନର + ଅତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିମାଛ—
Chingata (ଚିଙ୍ଗଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) Shrimp; prawn.

ଚଙ୍ଗତୀ—ସଂ. ବି. (ଚିଙ୍ଗତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ ଈ)—ଛୋଟ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ—Small shrimp.
Chingatī

ଚଙ୍ଗିଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଦ୍ରଭୂମ) ବି—ଏକଜାତୀୟ ଧାନ—
Chingirḍi A species of paddy.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Chingurḍi (See)

ଚଙ୍ଗିରି ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Chingiri Chingurḍi (See)

ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚିଙ୍ଗତ; ଚିଙ୍ଗଡ଼)—ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—
Chingurḍi A kind of fish; shrimp; prawn.
ଚିଙ୍ଗଡ଼ି [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଦେହରେ ହାଡ଼ ବା ରକ୍ତ ମାଂସ ନାହିଁ; ମୁହଁରେ ବଡ଼ବଡ଼ ଦାନ୍ତ ଥାଏ। ବିସ୍ତୃ-(ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାଳଆ, ଗଣ୍ଡିଆ, କାଦୁଆ ଓ ସୁଇଁ ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ଦେଦରେ ବଡ଼ ଓ ସାନ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ନାନାଜାତୀୟ।]

ଚଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ ଦଳ—ଦେ. ବି—ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛର ଜାଣ ପରି ଲମ୍ବଲମ୍ବ କେଶଯୁକ୍ତ ପାଣିରେ ଜନ୍ମିବା ଅପୁଷ୍ପକ ଚିଙ୍ଗଡ଼ିଦଳ ଜଳଜ ଉଦ୍ଭିଦବିଶେଷ—A kind of hairy moss growing in water; Hydrilla Verticillata; Chara.
Chingurḍiā daḷa (ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ିଆଦଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଏହା ସାମାନ୍ୟ ସୂଅ ଥିବା ପାଣିରେ ଜନ୍ମେ ଏବଂ ପାଣିତଳର ମାଟିକୁ ଛୁଇଁ ନ ଥାଏ। ଏହାର ପତ୍ର ନାହିଁ, ଡାଙ୍ଗ-ଗୁଡ଼ିକ ସରୁ ଓ ଦରଦୁର୍ତ୍ତି।]

ଚଙ୍ଗୁଡ଼ିଚପା—ପ୍ରାଦେ. (ଆଠମଲ୍ଲିକ) ବି ବିଶ୍ଚ (ଦେଖ)
Chingurḍi chipā Bichhā (See)

ଚଙ୍ଗୁଡ଼ିଗୋପା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛର ଗୋପା ବା ଖୋଳ ପରି ବଣୁଥିବା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଲଙ୍କାରବିଶେଷ—An ornament for the finger resembling the broad ring-like shell of the shrimp.
Chingurḍi chopā

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତଃ ୧ ଦ୍ୱୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଦ୍ୱୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ (ଗ) ୨ ଦ୍ୱୈତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେ ଖୋଲରେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନିଜର, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦୁଇଟି ବନାନ ୨ ବା ୧ ଦ୍ୱୈତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେ ଖୋଲବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଚଚଙ୍ଗା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେଦିନୀପୁର) ବି (ଭୂଲ. ତ. ଚିଚିଙ୍ଗା; ସଂ. Chichiṅgā ଚଚଣ୍ଡ)—ଛଚିଙ୍ଗା—Snake-gourd.

ଚଚଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—ଛଚିଙ୍ଗା ନାମକ ସର୍ପାକୃତି ଖାଦ୍ୟ ଲଉଘଫଳ—
Chichiṇḍa The snake gourd; Tricosanthes
ଚିଚିଙ୍ଗା Anguina.
ଚଚିଂଡା; ଚଚିଂଡା
(ଚିଚିଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଚ୍ଛକ୍ତି—ସଂ. ବି. (ରୂପକ; ଚିତ୍+ଶକ୍ତି; ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ତ୍+ଶ=ଚ୍ଛ)—୧ । ଚୈତନ୍ୟ; ଚେତନା—1. Sense;
Chichchhakti consciousness.
୨ । ଉତ୍ତମଜ୍ଞାନ; ବିବେଚନା—
2. Intellect; intelligence.

ଚଜ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚୀଜ୍)—
Chija ୧ । ବସ୍ତୁ; ପଦାର୍ଥ; ଦ୍ରବ୍ୟ—1. Thing; article.
ଚୀଜ ୨ । ଚଳନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି—
ଚୀଜ 2 Goods; movable property.
ବେ ନାନା କୌତୁକ ରଜ ଦେଇ ଲୋକ ଯେଣି ମାନସ ଭୋଗିଲେ ।
ଚନ୍ଦ୍ରକାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।
୩ । ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ପଦାର୍ଥ—3. Valuable thing
୪ । ସମ୍ପତ୍ତି—4. Property
୫ । ବାଞ୍ଛନୀୟ ପଦାର୍ଥ—5 Desirable thing.
୬ । ସୂଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ—
6. Daintly article of food.
୭ । ଗହଣା - 7. Ornament.

ଚଜପତ୍ର—ଦେ. ବ—ଚଜବସ୍ତ (ଦେଖ)
Chijapatra Chijabasta (See)

ଚଜବସ୍ତ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଚୀଜ୍ ଓ ସଂ. ବସ୍ତୁ; ସଦ୍ଭବର)—
Chijabasta ୧ । ନାନାବିଧ ପଦାର୍ଥ—1. Many things.
ଚୀଜବସ୍ତ ମା ପୂଏ ଘୋଡ଼ାଇଥାଇ ସ୍ୱାଇ ଥଅ, ଘାଙ୍କ ଦଅ, ଘରୁ ଚଜବସ୍ତ
ଚୀଜବସ୍ତ ବାଖରେ ଲଭିଥିବେ । ପଲ୍ଲୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସଲ୍ଲ ।
୨ । ଭ୍ରମଣକାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗରେ ଥିବା ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟସମୂହ-
2. Luggage; equipage.
୩ । ଅସବାବ୍ ପତ୍ର—3 Furnitures.

ଚଞ୍ଚା—ସଂ. ବ. (ଚମ୍=ଭୋଜନ କାଳୀନ ଶବ୍ଦ+ତର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ; ଅତ୍ୟମ୍ଳ ହେତୁରୁ ସାଦା ମୁଖ ମଧ୍ୟରେ 'ଚଂ' ଶବ୍ଦ ଜାତ କରେ—ଗୁରୁତ୍ୱବାଦ)—
Chiñchā ତନ୍ତୁଳ (ଫଳ ଓ ଗଛ)—
Tamarind (tree and fruit).
ଲଙ୍କା ତନ୍ତାରସେ ପଗ୍ଲଇଛ ତନ୍ତୁଘଳ । ଭଞ୍ଜ. ଲବଣ୍ୟକଥା ।

ଚଞ୍ଚାମ୍ଳ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ଘାସାମ୍ଳକ ବ୍ୟବହାର)—
Chiñchāmla ୧ । ତନ୍ତୁଳରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଘାସାମ୍ଳକ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
1. Tartaric acid.
୨ । ଶତପାଳଙ୍ଗ ଶାଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A kind of sour pot-herb.

ଚଞ୍ଚୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୁଞ୍ଜା; କାଇଞ୍ଚ—
Chiñchī The seed of a papilionaceous creeper (red or white with a black cap-like spot at its head) used as a weight by goldsmiths.

ଚଞ୍ଚୋତକ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶାକଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Chiñchoṭaka A herbaceous plant.
ଚେଁଚକୋ, ଚିଞ୍ଚୋଡ଼ [ଦ୍ର—ଏହା ଗୁରୁ, ଅଗ୍ନିଉତ୍ତେଜକ ଓ ଶୀତଳ ।
ଚେଁଚ (ଶବ୍ଦ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ) ଏହା ବର୍ଷା ଦିନେ ବାହାରେ ।
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ— } ଏଥିର ଫୁଲ ଓ ଛୁଇଁ ଦଲଦିଅ ;
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଦନ (M.W) } ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]
ଚଞ୍ଚାତକ } ଅନ୍ୟରୂପ.
ଚଞ୍ଚୋଡ଼ }

ଚଟ୍(ଧାତୁ)—ସଂ—ଦୂରକୁ ପ୍ରେରଣ କରିବା—
Chiṭ (root) To send out (M. W).

ଚଟ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୀର=କନ୍ଥା, ଚର୍ମ କଳା; ହି. ଚଟ୍)—
Chiṭ କାଗଜର ଟୁକୁରା; ଚର୍କୁଟ୍—
ଚିଟ A bit of paper.
ଚିଟ

ଚଟ୍‌ଚଟ୍—ଦେ. ବିଶ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ବା ଅନୁଭୂତ୍ୟନୁକରଣ)—
Chiṭchiṭ ଅଠାଳିଆ—Viscous; clammy; sticky.
ଚଟଚଟେ
ଚିପଚିପା
(ଚଟ୍‌ଚଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଟ=ତୈଲକାଣ୍ଡି)—
Chiṭa ୧ । ଅଠା—1. Gum.
ଚିଟା ୨ । ବିରକ୍ତି—2. Vexation.
ଚୀଟ ଦେ. ବିଶ—୧ । ଅଠାଳିଆ—
1. Gummy; sticky; clammy.
୨ । ବିରକ୍ତିକର— 2. Vexatious.
୩ । କର୍ଲଙ୍କି ଭାବରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଜିଦ କରି ସାଙ୍ଗରେ ଲାଗିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. Pertinacious.

ଚଟଉ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚଟାଉ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chiṭau (etc) Chiṭāu etc. (See)

ଚଟ କପୂର—ଦେ. ବ—ଚଟା କପୂର (ଦେଖ)
Chiṭa kapūra Chiṭā kapūra (See)

ଚଟର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତ୍ରକ)—ଚତାବାଘ—
Chiṭarā Panther; leopard.

ଚଟଳ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଦିଦ୍‌ଭୂମ) ବିଶ. (ଭୂଲ. ଇଂ. ଚୀଟ୍)—
Chiṭaḷa ଠକ; ପ୍ରତାରକ—Cheating; fraudulent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଛ	ଇଅ	ଏଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ଛ	ଇଅ	ଓଅ	ଔ

ଚଟା—ଦେ. ତଦ୍ଭ. (ସଂ. କଟ୍ଟ=ତେଲକାର୍ଦ୍ଦି)—
Chiṭā ଚିଟା

୧ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହରକ୍ତ—
2. Vexed; displeased.

ଚଦ୍ଦଣ ନଦ୍ଦର ବୋଇ ନ ଜାଣେ
ତଥା ଢେଙ୍ଗ ମୋରେ କାହିଁ ବି ଶୂନ୍ୟେ । ଜଗନ୍ନାଥ. କବତା ।

୨ । କାର୍ଯ୍ୟ ନ କର ବହୁକାଳ ବସିରହିବାଯୋଗୁଁ ହରକ୍ତ--
2. Ennui; disgusted for sitting idle for a long time.

୩ । ଅଠାଳଆ—3. Clammy; glutinous

୪ । ଅତି କୃପଣ—4. Close-fisted; higgling and haggling

୫ । ବିରକ୍ତିକର—5. Vexatious.

୬ । ଧୀଟ—6. Pertinacious.

୭ । ତେଲାକ୍ତ ଓ ମଳଆ—7. Dirty and besmeared with oil; soiled with oil.

ଦେ. ବି—୧ । ମୋଟାମୋଟି ଲେଖା ଦୋଇଥିବା ହିସାବ; ଚିଠା—1. A rough account.

୨ । ଦାଉଚିଠା ବହି—
2. Memorandum; note-book.

୩ । ତେଲ ଯୋଗୁଁ କେଶ ଓ ବସ୍ତ୍ରାଦରେ ଜମିଥିବା ମଳ ବା ଅଠା—3. Clamminess or dirt due to deposit of oil (said of a dirty cloth or a tuft of hair).

୪ । କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କର ବହୁକାଳ କଟାଇବା ଯୋଗୁ ଅନୁଭୂତ ବିରକ୍ତି—4. Ennui; annoyance or disgust due to spending a long time doing nothing.

ଚଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧୀଟତାଗରେ ଅନ୍ୟକୁ ବିରକ୍ତ କରିବା—
Chiṭā(e)ibā To tire or vex a persen by pertinacity or obstinate demands.
ଚଟାନ
ଚୋଢ଼ାନା

ଚଟାଉ—ଦେ. ବି· (ସଂ. ଚଟ୍ ଧାତୁ=ଦୂରକୁ ପଠାଇବା;)—୧ । ପତ୍ର; ଚିଠି – 1. Letter.
Chiṭāu
ଚିଠି, ଚିଠି
ଚିଟ୍ଠି

ବଧାନ ବଘର କରୁଣାନଧାନ ସ୍ୱଦେଶେ ଚଟାଇ ଦେଲେ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୨ । ପ୍ରେମପତ୍ର—2. Love-letter.

ଗଲଇ ସେକେ ମଁ ଶୁଇ ସଦେଶ,
ଚଟାଇରେ ଲେଖି ଇହ ବଦେଶ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତା ।

୩ । ବନ୍ଧୁ ବା ଜ୍ଞାତିର ମୃତ୍ୟୁସଂବାଦଜ୍ଞାପକ ପତ୍ର—
3. Letter conveying the news of the death of a relation.

ଚଟାଉ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦୂରସ୍ଥ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ
Chiṭāu karibā ନିକଟକୁ ମୃତ୍ୟୁସଂବାଦ ପଠାଇବା—1. To senp the news of the death of a person to his absent relations.

୨ । (ଗ୍ରାମର ଭଣ୍ଡାର) ଗ୍ରାମର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁଖବର ବା ମୃତ୍ୟୁଜ୍ଞାପକ ପତ୍ର ଦୂରସ୍ଥ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଦେବା—
2. (the village-barber) To convey the message of the death of a person to his absent friends and relatives.

ଚଟା କପୂର—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ନିକୃଷ୍ଟ ଓ କୃତ୍ରିମ କର୍ପୂର—
Chiṭā kapūra A kind of artificial inferior camphor.

ଚଟା ଗୁଡ଼—ଦେ. ବ.—୧ । କାଳଆ ଅଠାଳଆ ଗୁଡ଼; କୋଇରା ଗୁଡ଼—
Chiṭā gurda 1. Treacle.
ଚିଟେଗୁଡ଼ ଏ ସ୍ଥାନର ମିଠା କଥା ଚଟାଗୁଡ଼ ଭଳ,
ଚିତିଯାଗୁଡ଼ ପାଚନ ସାଲମା କମ୍ବା ଶଙ୍କର କଦଳୀ । ପଳାଟମୋହନ. ଉତ୍କଳରତ୍ନମ

୨ । ପାଣିଆ ଗୁଡ଼—2. Liquid molasses.

ଚଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚଟ୍ ଧାତୁ=ପଠାଇବା; ସଂ. ଚଟିକା=କାଗଜର
Chiṭi ଛୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ)—୧ । ପତ୍ର—
ଚିଟି, ଚିଠି 1. Letter; a written message; a note.
ଚିଟ୍, ଚିଟ୍ଠୀ, ଚିଟ୍ଟୀ (ଚଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଆଦେଶପତ୍ର—2. A slip or chit bearing a message or orders.

୩ । ଭଗବାନଙ୍କ ବଗ୍ଦ—
3 God's dispensation.
(ଯଥା—ଏ ସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗ କରିବାକୁ ତ ତାଙ୍କ ଚଟି ଅଛି ।)

୪ । ଖାତକ ନିକଟକୁ ମହାଜନର ବା ପ୍ରଜା ନିକଟକୁ ଜମିଦାରର ଟଙ୍କାତଲବ ପତ୍ର—4. A business-letter of demand sent by a creditor to a debtor, or by a Zamindar to a tenant.

୫ । (ସଂ. ଚଟ ସର୍ପ)—ତତ୍ତ ସାପ—5. A kind of snake.

ଚଟି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.— ୧ । (ମହାଜନ) ଖାତକ ନିକଟକୁ ପତ୍ରଦେବା--
Chiṭi karibā 1. (a creditor) To send a letter of demand to a debtor.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟକୁ ଲିଖିତ ଅଦେଶ ପଠାଇବା—
2. To send a written order.

ଚଟି ଚପଟ—ଦେ. ବ. (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତ୍ୱସ୍ୱ ସଦ୍ଭବର)—୧ । ଚଠପତ୍ର;
Chiṭi chapaṭa ପତ୍ରାଦି; ଆଦେଶଲିପି ଆଦ—1. Letters
ଚିଠିଚାପାଟି generally; notes and letters.
ଚିଟ୍ଠୋଚପାଟୀ
(ଚଟ୍ଟଉପଟ। ଚଟ୍ଟଉପଟୀ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଡାକଦ୍ୱାରା ଯିବା ଆସିବା ପତ୍ରାଦି—
2. Postal articles (e g. letters, packets and covers.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପଦର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଉଦ' ୧ ବା ୨ 'ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ' କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ 'ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ' ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଗଁା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଚିଟିଚପଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଦେଶଲିପି ଓ ବ୍ୟବସାସମ୍ପର୍କୀୟ ପତ୍ର ବା ସମ୍ବାଦ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଜକଟକୁ ନେବା ଓ ଆଣିବା—To carry letters and written messages of a master or a trader to his subordinates, debtors or constituents.

Chiṭi chapaṭa karibā

ଚିଟି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଜକଟକୁ ପତ୍ର ଲେଖି ପଠାଇବା; ଡାକରେ ବା ଲୋକଦ୍ୱାରା ପତ୍ର ପ୍ରେରଣ କରିବା 1. To write letters; to send a letter to the addressee through post or through a messenger.

Chiṭi debā

चिट्ठि देना चिठ्ठी देओस्रा करिबा

୨ । ପତ୍ରକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ହାତରେ ଅର୍ପଣ କରିବା— 2. To hand over a letter to the addressee.

ଚିଟି ପତ୍ର—ଦେ. ବ.—ଚିଟି ଚପଟ (ଦେଖ)

Chiṭi patra Chiṭi chapaṭa (See)

चिट्ठीपत्र चिठ्ठिपत्र

ଚିଟି ପେଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଚଠି ବାକ୍ସ; ଯେଉଁ ବାକ୍ସରେ ଡାକଚଠି ପକାଯାଏ—Letter-box; postal letter-box.

Chiṭi perḍi

ଚିଟି ବାକ୍ସ—ଦେ. ବ.—୧ । ଯେଉଁ ବାକ୍ସରେ ଡାକରେ ପଠାଯିବା ଚଠି ପକାଇ ଦିଆଯାଏ— 1. Letter-box; post-box.

Chiṭi bāksa

चिट्ठिका बाकस चिठ्ठिर बाक्स

୨ । ଗୃହର ବାହାରେ ଥିବା ଯେଉଁ ବାକ୍ସରେ ଡାକବାଲ୍ଲା (ଚଠି ବାକ୍ସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗୃହସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଜନ୍ମନ୍ତେ ଆଣିଥିବା ଚଠି ଗଲାଇ ପକାଏ—2. Letter-box kept outisde one's house.

ଚିଟି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚିଟି ପଠାଇବା; ପତ୍ର ଲେଖିବା—

Chiṭi māribā To write letters; to send letters.

[ଦ୍ର—ଚିଟି ଦେବା ବା ଚିଟି ପଠାଇବାଠାରୁ ଚିଟି ମାରିବା ଦ୍ୱାରା କଥାରେ ବେଶି ଜୋର୍ (emphasis) ବୁଝାଯାଏ ।]

ଚିଟୁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅଠାଳିଆ—1. Clammy; viscid.

Chiṭuā ୨ । ଧୀଟୁଆ—2. Pertinacious; causing vexation by pertinacity.

ଚିଟୁକୁଣି—ଦେ. ବ—୧ । ଚଟକଣି (ଦେଖ)

Chiṭukuṇi 1 Chaṭakaṇi (See)

୨ । ଘୁର୍ଯ୍ୟକ୍ତାବରେ ମୁଷ୍ଟିପ୍ରହାର (ନଦେ)— 2. A horizontal stroke with the fist.

ଚିଠ—ଦେଂ. ବ—ଚିଠା (ଦେଖ)

Chiṭha Chiṭhā (See)

ଚିଠା—ଦେ. ବ. (ହି. ଚିଟ୍ଠା)—୧ । କୌଣସି ଦଲିଲର ମୌଳିକ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ବା ଖସଡ଼ା—1. A rough draft of a document.

Chiṭhā चिठ्ठा

चिट्ठा ଦୁଇ ପଟ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ସିଠାମ କରା ଜବତ ଚଠା ଓ ସାଫି । ଫଗାରମୋଡ଼ନ ହୁମାଣଥଠମ୍ଣ ।

୨ । ବଣିକର ଦୈନନ୍ଦିନ ଆୟବ୍ୟୟର ମୋଟାମୋଟି ଖାତା— 2. Rough daily ledger or account-book of a trader.

୩ । ଜମିର ଉର୍ଦ୍ଦିଆ—3. A field-book.

୪ । ଜମିଦାରଙ୍କାନ୍ତୁ ଜମିଜମା ଲେଖାଥିବା ଫାଗଜ ବା ଖାଲକା; ଖସଡ଼ା—4. An account or tally of plots of land in an estate; a schedule or rough history (record of rights) of the lands of a village.

୫ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବା ଟଙ୍କା ଦେଣନେଣର ସ୍ମାରକଲିପି; ଦାଦନ ଚଠା—5. Memorandum or note of money paid or received or commodities advanced or taken.

ଚିଠା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବିଷୟକୁ ପ୍ରଥମେ ମୋଟା-ମୋଟି ଲେଖିବା—To make a rough draft; to draft out.

Chiṭhā karibā चिठ्ठाकरना

ଚିଠା ଖାତା—ଦେ. ବ—୧ । ବ୍ୟବସାୟୀର ଦୈନନ୍ଦିନ ଆୟବ୍ୟୟର ହିସାବ-ପୁସ୍ତକ—1. Daily account-book or ledger of a trader.

Chiṭhā khātā चिठ्ठाखाता

चिट्ठावही ୨ । ଦୈନନ୍ଦିନ ଦେଣଦେଣ ବା କାରବାରର ସ୍ମାରକପୁସ୍ତକ— 2. A note-book of daily transactions.

(ଚିଠାବହି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚିଠା ସିହା—ଦେ. ବ—ଚିଠା ଖାତା (ଦେଖ)

Chiṭhā sihā Chiṭhā khātā (See)

ଚିଠି ଇତ୍ୟାଦି—ଦେ. ବ—ଚିଟି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Chiṭhi etc) Chiṭi etc (See)

ଚିଡ଼୍‌ଚିଡ଼୍—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ, କ୍ରମ। ଦ୍ର. ଚଡ଼୍ ଧାତୁ = କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା—ପ୍ରୋଗେଷ୍ଟନ୍ତୁ)—ବିରକ୍ତି—Vexation; annoyance; irritation.

Chirḍchirḍ चिड़चिड़ **चिड़्चिड़** चिड़चिड़

ଚିଡ଼୍‌ଚିଡ଼ା (ଚଡ଼ଚଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚିଡ଼୍‌ଚିଡ଼ିଆ ଚିଡ଼୍‌ଚିଡ଼ୋଇ } ସ୍ତ୍ରୀ

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ବିରକ୍ତ— 1. Vexed; bothered.

୨ । ଯେ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ବିରକ୍ତ ହୁଏ— 2. Surly; growling; sulky; peevish; irritable; irascible fretful.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜୁଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ		ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

ଚଡ଼୍‌ଚଡ଼୍ ହେବା—ଦେ. କି—ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ବିରକ୍ତ ହେବା; ଗାଉଁ-
Chirdchird hebā ଗାଉଁ ହେବା—To grumble or
ଚିଡ଼ଚିଡ଼ହଓୟା growl; to be in sulks.
ଚିଡ଼ଚିଡ଼ାନା; ଚଟକନା

ଚଡ଼୍‌ଚଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଚଡ଼୍‌ଚଡ଼୍ (ଦେଖ)
Chirdchirdā Chirdchird (See).
(ଚଡ଼୍‌ଚଡ଼ଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ—ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଗୁଳ୍ମାକାର ଘାସବିଶେଷ--
ଚିଡ଼ଚିଡ଼ା Digitaria Pedicillaris (a kind of
grass).

ଚଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚିଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chirda (etc) Chirdā etc (See).

ଚଡ଼ଳ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଉତ୍ତ୍ରସ୍ତ୍ରାବ; ଚିଡ଼୍‌ଚିଡ଼୍; ସାମାନ୍ୟ
Chirdala କଥାରେ ଯେ ଚିଡ଼େ—Irascible; peevish;
ଚିଡ଼ଚିଡ଼େ; ଚିଚ୍ଚିଡା irritable; fretful.
ଚିଡ଼ଚିଡ଼ା
(ଚିଡ଼ଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚଡ଼ ଧାତୁ=ବରକ୍ତ ହେବା, ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର;
Chirdā ଭୁଲ. ସଂ. ଚୀର୍ଣ୍ଣ=ବପାଳି)—ବରକ୍ତି—
ଚଟା; ଚିଡନ Vexation.
ଚିଡ଼; ଚିଢ଼ ଦେ. ବଣ—କ୍ରୋଧୀ; ରଗୀ; ଚିଡ଼୍‌ଚିଡ଼୍; ଉତ୍ତ୍ରସ୍ତ୍ରାବ—
ଚିଚ୍ଚିଡା Of an irascible temper; peevish; irritable.
ଚିଡ଼ଚିଡ଼ା

ଚଡ଼ା ଡେ)ଇବା—ଦେ. କି (ଚିଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ) ୧। ବରକ୍ତ-
Chirdāibā କରାଇବା—1. To irritate; to annoy; to
ଚଟାନ, ଚିଡ଼ାନ exasperate; to provoke.
ଚିଡ଼ାନା; ଚିଢ଼ାନା ୨। କଥା ବା କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
ମନରେ ରାଗ ଜନ୍ମାଇବା; ଚଲାଇବା—2 To excite a
person to anger (by words or conduct).

ଚଡ଼ାଚଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧। ଅତ୍ୟନ୍ତ ବରକ୍ତି—
Chirdāchirdi 1. Exasperation.
ଚଟାଚଟି, ଚିଡାଚିଡି ୨। ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ବିରକ୍ତି କରିବା—
ଚିଢ଼ାଚିଢ଼ି 2. Mutual provocation or
exasperation.

ଚଡ଼ା ମାଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଚଳ ଲାଗିବା; ବିରକ୍ତି ବୋଧହେବା—
Chirdā mārdibā The state of feeling irritated
(ଚିଡ଼ା ଲାଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) or exasperated.

ଚଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ବଡ଼ ଝୋଲେଇ—
Chirdi A big basket.

ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—୧। ଚଙ୍ଗୁଡ଼ମାଛ—
1. Shrimp; prawn.
୨। ଶ୍ଲେଟ ଭାଲା; ଗଙ୍ଗୁଡ଼ି—2. Small tray.

ଚଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଚଟକ=ଘରଚଟିଆ ପକ୍ଷୀ)—
Chirdiā ୧। ପକ୍ଷୀ; ଚଢ଼େଇ—1. Bird.
ଚିଡିୟା ୨। ଚଢ଼ଚନ (ଦେଖ)
ଚିଡ଼ିୟା, ଚିଡ଼ୀ 2. Chirditana (See).

ଚଡ଼ିଆ ଖାନା—ଦେ. ବି (ହି. ଚଡ଼ିୟା=ପକ୍ଷୀ+ସଂ. ଗୃହସ୍ଥ ଖାନା=
Chirdiā khānā ୧। ପକ୍ଷିଶାଳା; ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ପାଳ ରଖିବା ସ୍ଥାନ--
ଚିଡିୟାଖାନା 1. An aviary; a bird-house.
ଚିଡ଼ିୟାଖାନା ୨। ଯେଉଁଠାରେ ନାନାଜାତୀୟ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ପାଳ
କରି ରଖାଯାଏ—2. The Zoo; a
zoological house; a place where
various animals are kept

ଚଡ଼ିଆମାର୍—ଦେ. ବି—ଚଢ଼େଇମାରୁ; ବ୍ୟାଧ; ଯେ ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ମାରି
Chirdiāmār ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ—
ଚିଡିମାର One who kills birds for a living;
ଚିଡ଼ୀମାର fowler.
(ଚଡ଼ିଆମାରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଡ଼ିଚଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଚିଡ଼୍‌ଚିଡ଼୍ (ଦେଖ)—
Chirdichirdā Chirdchird (See)

ଚଡ଼ିଚଡ଼ି—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଚିଡ଼୍‌ଚିଡ଼୍ (ଦେଖ)—
Chirdichirdi Chirdchird (See)
(ଚିଡ଼ିଚିଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଚିଡ଼ିଚିଡ଼େଇ, ଚିଡ଼ିଚିଡ଼ୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଡ଼ିତନ୍—ବୈଦେ. ବ (ହି; ଏହା ଜୁଡ଼ୁଥିବା ପକ୍ଷୀର ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ)
Chirditan ୧। ତାସ୍ ଖେଳରେ ତ୍ରିଗୋଲକ ଓ ପୁଚ୍ଛବିଶିଷ୍ଟ କଲା-
ଚିଡ଼ିତନ ରଙ୍ଗ; ଚିଢ଼ିଆରଙ୍ଗ—1. The club in playing
ଚିଡ଼ିତନ cards
[ଦ୍ର—ତାସ୍ ଖେଳ ଭଲେ ନୋହିଁ ଦେଖ ।]
୨। ନାକଫୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧିବା ସୁନାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଚିଢ଼ିଆ
ଆକାରର ନାକଫୁଲ—2. A gold ornament
for the nose.

ଚଡ଼ିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଚଡ଼ ଧାତୁ)—୧। କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା; ରାଗ କରିବା—
Chirdibā 1. To be angry; to
ଚଟା, ଚିଡ଼ା become irritated.
ଚିଡନା, ଚିଢ଼ନା ୨। ବିରକ୍ତିହେବା—2. To be displeased.
[ଚଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ] ୩। ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିବା—
3. To give vent to anger
or displeasure.

ଚଡ଼ିଭିଡ଼ ହେବା—ଦେ. କି—ଚଡ଼୍‌ଚଡ଼୍ ହେବା—
Chirdibhirdi hebā To be teased or irritated.
(ଚଡ଼ମିଡ଼ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଡ଼େଇ—ଦେ. ବି—ମାଛ ଧୋଇବା ଓ ରାନ୍ଧିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବାଉଁଶ-
Chirdei ପାଉଁଚରେ ବୁଣା ଛୋଟ ବାଉଁଶିଆ--A small.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପଚ ପୂର୍ବାରେ ଦୁଇଟି ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ଉଚିତ୍ । ଅତଏବ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯୁକ୍ତବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେସବୁ ଏ ଭାଷାରେ ନ ମିଳିବ, ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଯାଇ ଯୁକ୍ତବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଲେଖିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଲେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଲେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଲେଖିବେ; 'ଅଲମ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲମ୍ବତ୍' ଲେଖିବେ ।

basket made of thin strips of bamboo to put in and wash the fish for cooking.

ଚଡ଼ୋଲ୍—ଦେ. ବଣ.— ଚଉଲ (ଦେଖ)
Chir̤dola Chir̤dala (See)

ଚଣି— ଦେ. ବଣ.— କ୍ଷୁଦ୍ର; ଛୋଟ—
Chiṇi Small.

ଶ୍ରାଦ୍ଧପିଣ୍ଡ ସମ୍ଭର ଚଣିପିଣ୍ଡମାନ । ବ. ସ୍ମୃ, (ନନ୍ଦେ) ।

ତୁ. ବ.—ଚିନି (ଦେଖ)
Chini (See)

ସାରି ଚିନି ଟଙ୍ଗବାଣ ପଇଡ଼ ନିଶାଇ । ଭାରତୀ. ଉଦ୍ୟୋଗପର୍ବ ।

ଦେ. ଅ.— ଚଣି ଚଣି (ଦେଖ)
Chiṇi chiṇi (See)

ଚଣି ଚମ୍ପା—ଦେ. ବ.— ଚନ୍ଦ ଚମ୍ପା (ଦେଖ)
Chiṇi champā Chini champā (See)

ଚଣିଚଣି—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଗୁଇଁଗୁଇଁ ମାରଦେବା; ଛୁଞ୍ଚ ମାଇଲା ପର ହେବା; ଦେହର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଚିଡ଼ଚିଡ ଚିଡ଼ିବିଡ. ଚିଡିକ୍ ଛୁଞ୍ଚ ମାରିବା ପର ଭଳି ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିବା—1. Acute twitching or twinging sensation resembling that of pricking the body with needle-points; pin-prick sensation.

Chiṇichiṇi
ଖଟକ

୨ । କଂସାଆଦି ଧାତୁନର୍ମିତ ବାଦ୍ୟାଦିର ଶବ୍ଦ—
2. Tinkling sound of slightly broken metal drums, bells etc.

ଚଣିଚଣି ଚଣିକଣି ଶବ୍ଦ ସେସ୍ଥ ନାଦ,
ତାଳ ଜଂସାଳ ମୃଦଙ୍ଗ ବଇଂଶୀ ଶବ୍ଦ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

୩ । ନଡ଼ିଆ ଭିତରେ ଥିବା ପାଣି ଶୁଖି ଶୁଖି ଅଳ୍ପ ପାଣି ଥିବା-ବେଳେ ନଡ଼ିଆକୁ ବଜାଇଲେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ; ଝୁଡ଼ୁରେ ପରିଣତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ନଡ଼ିଆର ଶବ୍ଦ—3. The sound when a cocoanut fruit is shaken about at a stage when the water inside it is almost dried up.

ଚଣିସିନ୍ଦୂର—ଦେ. ବ— ଚନସିନ୍ଦୂର (ଦେଖ)
Chiṇisindūra Chinisindūra (See)

ଚତ୍ (ଧାତୁ)—ସ – ୧ । ବୋଧ କରିବା—
Chit (root) 1. To feel.

୨ । ଜାଣିବା—2. To know.

ଚତ୍— ସଂ. ବ (ଚତ୍ ଧାତୁ + ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ) —୧ । ଜ୍ଞାନ; ଚତ୍ତତ୍ତ୍ୱ—
Chit 1. Intellect.

୨ । ଚୈତନ୍ୟ—2. Spirit.

୩ । ଚେତନା—3. Consciousness.

୪ । ଆତ୍ମା—4. Soul.

୫ । (+ କର୍ମ. କୃତ୍) ଅଗ୍ନି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Fire.

ସଂ. ଅ (ପ୍ରତ୍ୟୟାନ୍ତରଶେଷ) ଆସାକଲ୍ୟ,ଯଥା— କଂଚତ୍, କଦାଚତ୍—
A sanskrit suffix indicating any.

ଚିତ୍ ଦେ. ଵ (ସଂ. ଚତ୍ = ଦୁଇସ୍ଥ; ଦୁଇସ୍ଥ ଉପରଆଡ଼କୁ ରହିବାରୁ;
ଚିତ ତୁମ୍ବା ସଂ. ଚତ = ଗଦାକରି ଯାଇଥିବା)—୧ । (ମୁଦ୍ରାଦିର) ଉପରପାଖ; ମୁହଁପାଖ—1. Upper side; front side (e. g of a coin).

[ଦ୍ର—ମୁଦ୍ରାର ଯେଉଁ ପାଖରେ ଗଜାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଥାଏ ତାକୁ 'ଚତ୍' ଓ ପଛଆଡ଼କୁ ପଟ୍ ବା ପାଟ୍ ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । ଉତ୍ତାନ ଶୟନ; ମୁହଁ ଉପରକୁ କରି ଶୋଇବା—
2. Lying flat on the back.

୩ । ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧରେ ବପକ୍ଷଦ୍ୱାରା ପରାଜିତ ହୋଇ ଉତ୍ତାନଶାୟୀ ହେବା—3. The condition of being laid flat on the ground by the adversary in contest.

୪ । କଉଡ଼ି ଖେଳରେ କଉଡ଼ିର ମେଣ୍ଢା ପାଖ ଉପରକୁ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—4. The state of a cowrie falling flat when thrown on the ground.

ଦେ. ବଣ— ଉତ୍ତାନଶାୟୀ; ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ ହୋଇ ଶାୟିତ—
Supine; lying flat on the back.

ଉନେ ଓପରଓଳ ଅଶୁନ୍ଜ ସାହେବ ଖାଲା ଶାଇ ଚେ ହୋଇ ଶୋଇଥିଲେ—
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଚତ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧରେ ନେଇଯା ବଳେଇଥାକୁ ଭୂମିରେ ଉପରମୁହାଁ କରି ପକାଇ ତା ଛାତି ଉପରେ ମାଡ଼ ବସିବା—To throw the adversary on his back in an athletic contest.
ଚିତ୍ କରିବା

ଚତ୍କାତ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅବଶ ହେବାରୁ ଗୋଡ଼ହାତ ଲମ୍ବାଇ ଚତ୍ ହୋଇ ଭୂମିରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିବା—To lie flat on the ground stretching out one's hands and legs
ଚିତ୍କାତହଓ୍ୱା

ଚତ୍ପଟ୍— ଦେ. ବ (ବପଯୁଗ୍ମାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)—ମୁହଁପାଖ ଓ ପିଠିପାଖ; କୌଣସି ଦୋମୁହାଁ ପଦାର୍ଥର ଉପରମୁହଁ ଓ ତଳମୁହଁ (ଯଥା—ମୁଦ୍ରା, କଉଡ଼ି)—
Chitpaṭ
ଚିତଉପୁଟ, ଚିତପାତ୍, ଚିତପଟ, ଚିତଆଁଧା
Head and tail; cross and pile, front and back (e. g. of a coin).

ଦେ. ବଣ— ଚିତ୍ପଟାଙ୍ଗ୍ (ଦେଖ)—
Chitpaṭāṇg (See)

ଚତ୍ପଟାଙ୍ଗ୍—ଦେ. ବଣ.— ଉପରକୁ ମୁହଁ କରି ପଡ଼ିଥିବା—
Chit paṭāṇg Fallen with the face upwards.

ଚିତପଟାଂ ଦେ. ବ.— ଉପରକୁ ମୁହଁ କରି ପଡ଼ିବା—
A fall with the face upwards.

(ଚଉପଟାଙ୍ଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଃ	ଇସ୍	ଓଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଚିତ୍ପବନ—ଦେ. ବ.—ମରହଟ୍ଟା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଶାଖାବିଶେଷ—
Chit pabana A sub class amongst the Marahattā Brahmans.
चित्तपवन
चितपवन [ଦ୍ର—ଘୁନାର ଅଧିକାଂଶ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏହ ଶାଖାରୁକ୍ତ ।]

ଚିତ୍ପାଟ୍—ଦେ. ବ.—ଚିତ୍ପଟ୍ (ଦେଖ)
Chitpāṭ Chitpaṭ (See)

ଦେ. ବଣ.—ଚିତ୍ପଟାଙ୍ (ଦେଖ)
Chit paṭāṅg (See)

ଚିତ୍ପାତ୍—ଦେ. ବ—ଚିତ୍ପଟ୍ (ଦେଖ)
Chit pāt Chitpaṭ (See)

ଦେ. ବିଣ.—ଚିତ୍ପଟାଙ୍ (ଦେଖ)
Chit paṭāṅg (See)

ପଦ୍ମ ପୁରନ ଦ୍ୱରେ କଶ୍ୟପ ଚିତ୍ପାଟେ । ଚନ୍ଦ୍ରାମର୍ଣ. ବଙ୍ଗାବତ୍ୟ ।

ଚିତ—ସଂ. ବଣ—(ଚି ଧାତୁ=ସଞ୍ଚୟ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Chita ୧ । ଗୋଟାଏଗୋଟା ହୋଇ ଗଦା କରି ଯାଇଥିବା—
1. Heaped up.

୨ । ସଂଗୃହୀତ—2. Gathered; collected; compiled.

୩ । ସଞ୍ଚିତ—3. Stored.

୪ । ରଚିତ—4. Composed.

୫ । ସମ୍ପାଦିତ—5 Performed; edited.

୬ । ଗୁମ୍ଫିତ—6. Strung together.

୭ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—7. Covered up.

୮ । ବ୍ୟାପ୍ତ —8. Diffused; spread.

୯ । (ଫଳ ଫୁଲ ଆଦ ଗଛରୁ) ତୋଳା ଯାଇଥିବା—
9 Picked.

ସଂ. ବି.—(ଚି ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—୧ । ଚୟନ; ସଂଗ୍ରହକରଣ—1. Collection; gathering.

୨ । ସଂକଳନ—2. Compilation.

୩ । ଫଳଫୁଲ ଆଦ ତୋଳିବା କର୍ମ—3. Picking (fruits and flowers.)

୦ । ଗଦା କରିବା—4. Heaping up; amassing.

ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଚିତ୍ତ)—ଚିତ୍ତ (ଦେଖ)
Chitta (See)

ସ୍ମୃତିତେ ଶୁଣ ନୃପସ୍ତୁଣ । ରୂପତ. ପ୍ରେମପ୍ରାମୃତ ।

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଅ—ହେଉ; ଆପଣଙ୍କ ଇଚ୍ଛା; ଆପଣଙ୍କ ମରଜି—
As you wish; so be it; yes.

[ଦ୍ର—ଗୁରୁଜନ ବା ହାକିମ କୌଣସି ଆଦେଶ ଦେଲେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେପରି "ଅବଧାନ୍, ହଉ, ଆଜ୍ଞା" ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ମତିସୂଚକ ବାକ୍ୟ ଜଣାଯାଏ ଗଞ୍ଜାମୀ ଓଡ଼ିଆମାନେ ସେହିପରି "ଚିତ, ଚିତ୍" କହନ୍ତି ।]

ଚିତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତ୍ରକ; ଏଥିର ଦେବସାକ ଫୋଡ଼ାଫୋଡ଼ା ଦାଗ ହୋଇଥିବାରୁ)—ବାଷ୍ପସିଦ୍ଧ ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ—
Chitau चितई; आशुका; आस्के A sort of perforated steam-boiled pancake swollen on one side.

ଚଉଦ ଗଣ୍ଡା ଲୋକର ବଡ ଗଣ୍ଡାରେ ଅଳ୍ପ ହେଲେ ପଚାଶନ ।
ଚନ୍ଦ୍ରାମର୍ଣ. ବଙ୍ଗାବତ୍ୟ

[ଦ୍ର—ଗଭୁଲକୁ ବାଟ ପିଠଉ କରି ସେହି ପିଠଉକୁ କଆଁଉପରେ ତେଲଉଣିରେ ଚାଳି ତା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ସରୁ ଘୋଡ଼ାଇ ଦଆଯାଏ ଏବଂ ସରୁଉପରେ ଘାଣିଚିଆଯାଏ । ଏ ପିଠା ବାଷ୍ପଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ହୁଏ । ଏଥିରେ ଦେବସାକ ଛିଦ୍ର ହୋଇଥାଏ ଓ ଉପରେ ଫାଖ ଫୁଲିଥାଏ ।]

ଚିତଉ ଅମାବାସ୍ୟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତ୍ରକ ଓ ଅମାବାସ୍ୟ)—
Chitau-amābāsyā ଶ୍ରାବଣମାସର ଅମାବାସ୍ୟା—
The Amābāsyā or newmoon of the month of Śrābaṇa in which chitau cakes are offered to the Deities.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଚଢାଉଣି ହୁଏ ଓ ଚଉଉ ପିଠା ଭୋଗ ହୁଏ; ଏ ଦେଶର ହିନ୍ଦୁ ଗୃହସ୍ଥମାନେ ସଧ ଚଉଉ ପିଠା କରି ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦେଇ ଏ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରନ୍ତି ।]

ଚଉଉ ଖିଆ—ଦେ. ବି—ଗର୍ଭବତୀକୁ ସପ୍ତମ ମାସରେ ଦଆଯିବା ସାଧ, ସାଧ, ସାଦ ଘରୁ ପଠାଯିବା ଚଉଉ ପିଠାର ସାମଗ୍ରୀ ଓ ମିଷ୍ଟାନ୍ନାଦି—
Chitau khiā गर्भवतीका साधखिआ पाइँ पितालयरु ओ बन्धुमानङ्क साध, साद घरु पठायिबा चउउ पिठार सामग्री ओ मिष्ठान्नादि—
साध Sweetmeats and victnals sent on the occasion of the 7th month of pregnancy of a relative.

ଚଉଉ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ;
Chitau chiṅgurḍi ଚିନେଇ ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି—A very minute shrimp.
ଶୁଁଡିଚିଙ୍ଗଡୀ

[ଦ୍ର—କନକା ଓ କୁଜଙ୍ଗର ସମୁଦ୍ରକୂଳସ୍ଥ ନଦୀ ଓ ଜଳରେ ଏମାନେ ମିଳନ୍ତି । ଲୋକେ ଏମାନଙ୍କୁ ଘାଣିରୁ ଛଣାଆଣି ଏକତ୍ରକର ଅଥାରରେ ବସାଇ ପିଠା ପରି ସିଝାଇ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଚଉଉମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଘୁରୁଣ୍ଟକୁ ଦଆଯିବା ଗାଳି) ସେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସବୁବେଳେ ମୁହଁ ଫୁଲାଇ ବେରସମୁହାଁ ହୋଇଥାଏ—(ଚଉଉମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) (term of abuse applicable to males)
A person always assuming a scowling face.

ଚଉକୁ ଆଣିବା—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ମନରେ ବିବେଚନା କରିବା—
Chitaku āṇibā To take into consideration.

ଚଉଗୋର—ଦେ. ବି—ଚଉଗୋର (ଦେଖ)
Chita chorā Chitta chorā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ୨ବ ୨ ଦ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୋଳିଡ଼ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ଯେବେ ଏ ଭୂଖାଦୋଖରେ ନ ମଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବଦଳେ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦିବେ, 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ଦେଖିବେ; 'କୃଷ୍ଣ' ନ ପାଇଲେ 'କଷ୍ଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ଵଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଚଉର—ସ୍ତ୍ରୀ (ଇଉର) ବି ଓ ବିଣ—ଚତ୍ର (ଦେଖ)
Chitara Chitra (See).

ଚଉରା—ସ୍ତ୍ରୀ (ଇଉର) ବିଣ (ସଂ. ଚତ୍ରିତ)—୧ । ଚତ୍ରିତ—
Chitarā 1. Painted.
୨ । ନାନାବର୍ଣ୍ଣରଞ୍ଜିତ—2. Multi-coloured.

ଚଉରା(ରେ)ଇବା—ସ୍ତ୍ରୀ (ଇଉର) କ୍ରି—ଚତ୍ରଣ କରିବା—
Chitarā(e)ibā To paint.

ଚଉରା ମାଉର—ସ୍ତ୍ରୀ ଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) ବ—ଅନନ୍ତମୂଳ (ଦେଖ)
Chitarā mātarā Anantamūla (See)

ଚଉଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତ୍ରଫଳ)—ଫଳଜାତୀୟ ବୃହଦାକାର ମତ୍ସ୍ୟ-ବିଶେଷ—A large sweet-water-fish; Notopteris Chitala.
Chitala
ଚିତଳ
Chitala

ଚିତଲା [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କୁମ୍ଭିମୁହଁ ପରି ଗୋଲଆ; ଦେହ ରେଘଡ଼ା; ଏମାନେ ଫଳଠାରୁ ବଡ଼; ପାର୍ଶ୍ୱରେ ୩ ହାତ ଓ ଉଚ୍ଚତାରେ ୧୩ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି; ଦେହରେ କାଣ୍ଡ ଅଛି । ଏମାନେ ଗଭୀର ଜଳାଶୟ ମଧ୍ୟରେ ଵବର କରି ଉହିଁରେ ରହନ୍ତି ଓ ଡିମ୍ବ ଦିଅନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଡିମ୍ବ ଗୁଡ ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାନାବିଶିଷ୍ଟ । ବଡ଼-ବଡ଼ ଚଉଳ ମାଛ ପଟେ ଲେଖାଏଁ କବାଟ ପରି ଲମ୍ବା ଓ ଚଉଡ଼ା ଥିବାର ଦେଖାଯାଇ ଅଛି ।

ଚତା—ସଂ. ବ. (ଚ ଧାତୁ=ସଞ୍ଚୟ କରିବା+କର୍ମ ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chitā ୧ । ଚୁହ୍ଲି (ମେଦମ୍ନା)—1. Oven.
୨ । ଶବଦାହ-ଚୁହ୍ଲୀ; ଚୁଲି; ରଚି—2. Funeral pyre.
୩ । ଶବଦାହାର୍ଥ ରଚିତ କାଷ୍ଠସ୍ତୂପି—3. A pile of wood for cremation.
୪ । ମଶାଣି; ଶ୍ମଶାନ—4. Cremation-ground

ଫୋଁଟା;ଛିଟା ଛାପ
ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତ୍ର)—୧ । କପାଳ ଓ ଶରୀରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଙ୍ଗରେ ଅଙ୍କିତ ଚନ୍ଦନ ବା ଚନ୍ଦନର ନାନାପ୍ରକାର ଚିହ୍ନ—1. Signs made with sandal and other pastes on the forehead and other parts of the bodys.

କାହା ଲଲାଟରେ ଦେବ ଚତା । ଉତ୍କଳରତ୍ନ. ମଥୁରମଙ୍ଗଳ ।

୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ କପାଳରେ ଘେନାସିନ୍ଦୂର ଟିକଲି ବା ଟୋପି—2. Tips (circular points) put by females on the forehead.

ମାଇଁ ଉତ୍ତରେତା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚତା । ସାଳବେଗ. ଜଗମୋହନ ।

୩ । ବଟା ଚନ୍ଦନ—3. Sandal-paste.

ଉତ୍କ ଉତ୍କି
୪ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଛୁଞ୍ଚ ଓ କାଳି ଦ୍ୱାରା ଦେହର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାୟୀ ଚିହ୍ନ ଲେଖନ୍ତି—
4. Various designs permanently engraved on the body of females with needle and black paint.

୫ । ମନୁଷ୍ୟର କପାଳ ବା ଭ୍ରୂମଧ୍ୟସ୍ଥଳ (ସେଉଁଠାରେ ଚନ୍ଦନ ଟୋପା ମରୁଆଏ)—5 The middle of the forehead; the space between the two eyebrows.
(ଯଥା—ତା ଠେଙ୍ଗାଟ ଚତାଏ ଉଚ୍ଚ ।)

୬ । ସୂମିଷ୍ଟ ଚନ୍ଦନାଦର ଲେପ—
6. Finely pasted sandal or other ointment.
(ଯଥା—ଦ୍ରଲଘାରୁ ଚତା ପର ବାଟିବୁ ।)

୭ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ଘରର କାନ୍ଥ ଓ କବାଟରେ ପିଠୁଳି ଓ ଚୂନ ଦ୍ୱାରା ଲେଖାଯିବା ଚତ୍ର—
7 Drawings and paintings made on walls and doors with rice-paste or lime.

୮ । ଚତାପାରୁ (ଗଛ) (ଦେଖ)
8. Chitāpāru (tree) (See)

୯ । ଏକଜାତୀୟ ଶ୍ଲେଷ୍ଟ ବାଘ; ଚତ୍ରବ୍ୟାଘ୍ର; ଚତାବାଘ—
9. A spotted tiger; leopard.

୧୦ । ଦ୍ରବ୍ୟ 'ଇ' କାର; 'ଇ' ମାତ୍ରା—
10. The sign of the vowel 'i' in Ordiā (viz. 'ି') put on the top of a consonant.
(ଯଥା—'କ' ରେ ଚତା ଦେଲେ 'କି' ।)

[ଦ୍ର—ଦେଶୀୟ ଅବଧାନମାନେ ଶୁଭଶାଳୀରେ ପିଲାଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବା ବେଳେ 'ଇ' କାରକୁ ଚତା ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

ଚତା ଅମାବାସ୍ୟା—ଦେ. ବ—ଚଉର ଅମାବାସ୍ୟା (ଦେଖ)
Chitā amābāsyā Chitau amābāsyā (See)

ଚତାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚତୋଇବା (ଦେଖ)
Chitāibā 1. Chitoibā (See)
୨ । ଚତେଇବା (ଦେଖ)
2 Chiteibā (See)

ଚତାଉ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଚଉର (ଦେଖ)
Chitāu Chitau (See)

ଚତା କରିବା—ଦେ.କ୍ରି—ସ୍ନାନ ପରେ କପାଳାଦିରେ ଚନ୍ଦନ ଓ ଚଲକାଦି ଲଗାଇବା—To put sandal-paste or other mark on the fore head and body after bathing.
Chitā karibā

ଚତା କାଟିବା
ଚତାଘିନ୍ଦିବା
ଚତାଘେନାବା
ଚତାଦେବା
ଚତାଲଗାଇବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

ଚତା କାଟିବା—ଦେ କ୍ରି—୧ । କପାଳରେ ଲମ୍ବ ବା ଠିଆ ଭାଗରେ ଚଲକ ବା ଚନ୍ଦନର ଚତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିବା—
Chitā kāṭibā 1. To draw lines on the
ଫୋଁଟାକାଟା forehead with sandal paste
ତିଳକକାଟନା etc.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ୪
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଵ	ନ୍

ଜଟାଯୁଗର ଦ୍ୱିଜ ନ ଚଢ଼ିଣ ବେଦ
ଚତା କାଳ ଗୁରବେ ଦହିଣ ସ୍ତନମାଦ—କୃଷ୍ଣହରି ଦାସ, ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତି ।

୨ । ଠକିବା; ଧଣ୍ଡା ମାରିବା—

2. To cheat; to hoodwink.

(ଯଥା—ସେ ମୋତେ ଜଳଖର ଦାମ୍ ନ ଦେଇ ଦବ ଦବ ବୋଲି କହି ଚତା କାଣ୍ଟ ଗୁଲି ଗଲା ।)

ଚତା କୁଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—'ଚତାକୁଟିବା'ର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Chitā kuṭā(e)ibā Causative form of 'Chitā kuṭibā'.

ଚତା କୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରେ କୁଞ୍ଚ ଓ କଳା ଦ୍ୱାରା ନାନାଛନ୍ଦ ସ୍ଥାସ୍ଥୀ ଚିହ୍ନ ଅଙ୍କନ କରିବା—

Chitā kuṭibā To tattoo the body of a person.

ଉତ୍କିରୋଦ୍ନା [ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ଓ ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ କେତେକ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ଜ୍ୱରପ୍ରେ ଶସ୍ତ୍ରର ଉଉନ୍ନ ଅଙ୍ଗରେ ନାନା ଚିହ୍ନ (ବୃକ୍ଷ, ଲତା, ଦେବତା, ଅଳଙ୍କାର, ଜୀବ, ପକ୍ଷ ଇତ୍ୟାଦି) ସ୍ଥାସ୍ଥିଭାବରେ ଅଙ୍କିତ କରନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ କେଲୁଣୀମାନେ ଚତା କୁଟନ୍ତି; ପ୍ରଥମେ ପାଣିଥଁ କଳା ବା କାଳୀରେ ଗୋଟିଏ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କି ଦେଇ ସେହି ଅଙ୍କିତ ରେଖାମାନଙ୍କରେ କୁଞ୍ଚମୁନ ଫୁଟାଇ ଫୁଟାଇ ଘାଆ କରନ୍ତି । ଉକ୍ତ ଘାଆ ଶୁଖି ଗେଲା ଛଡ଼ଗଲେ ସେ ଚିହ୍ନଟି ଆଜୀବନ ଶସ୍ତ୍ରରେ ରହିଯାଏ । ଅସଭ୍ୟ ଜାତିମାନେ ଚିତା କୁଟାଇ ଶସ୍ତ୍ରକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଦାକାର କରି ପକାନ୍ତି । ଏବେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଦେଖାଦେଖି ଏ ଦେଶରେ କେହି କେହି ସଉକରେ ନଜଳଜର ପ୍ରେମିକପ୍ରେମିକାଙ୍କ ନାମକୁ ଦେହରେ ଚତା ଆକାରରେ କୁଟାଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।]

ଚତା ଗଛ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—

Chitā gachha ଚିତାପାରୁ (ଗଛ) (ଦେଖ)

Chitāpāru (tree) (See)

ଚତାଗ୍ନି—ସଂ. ବ. (ଚିତା + ଅଗ୍ନି)—

Chitāgni ଶବଦାହାର୍ଥ ଅଗ୍ନି; ଜୁଇ—

(ଚିତାନଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) Funeral fire.

ଚତା ଚଇତନ—ଦେ. ବି—ହିନ୍ଦୁର ଚିତା କରିବା ଆଦ ନତ୍ୟକ୍ରିୟା—

Chitā chaitana The daily devotional acts of a Hindu

ଚତା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଘରର କବାଟ, କାନ୍ଥ ଓ ଚଲରେ ଚୂନ ଓ ଗୈରିମାଟି ପିଠଉ ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିବା—

Chitā debā 1. To draw figures on the wall, door and floor with rice-paste or lime.

୨ । ଧଣ୍ଡା ମାରିବା; ଠକିବା—

2. To hoodwink; to cheat.

ଗୋଟାଏ ଲୁଚାଛପାରେ ସିନ୍ଦୁରକା ପିଠାରେ ପହାରି
ଅଟା କରି ଚତା ଦେବ—ଫକୀରମୋହନ, ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଚତା ପାଟି—ଦେ. ବ—ଚନ୍ଦନାଦରେ କପାଳର ଦୁଇ ପାଖରେ କାଢ଼ିବା

Chitā pāṭi ପତ୍ରାକାର ଚିତ୍ର—Leaf-like painting of sandal-paste on both sides of the forehead.

ଚତାପାରୁ—ଦେ. ବ—ଚିତାପାରୁ (ଦେଖ)

Chitāpāri Chitāpāru (See)

ଚତାପାରୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚିତ୍ରକ)—ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—

Chitāpāru A kind of bush; Plumbago Zeylanica.

ସଂ. ନାମ—ଚିତ୍ରକ, ପୀଠ, ଅନଳ, ବହ୍ନି, ବହ୍ନିକର, ଶିଖାବାନ୍, ପାବକ, ଶୁଷ୍ମା, ଦାରୁଣ, ଶଂକର, ଶିଖୀ, ହୁତଭୁକ୍, ବ୍ୟାଳ, ଉଷଣ, ପାଠୀ

ଚିତା

ଚିତା

ଚେ. ଚିତ୍ରମୂଳମ୍ବ

ଫା. ରେଖବରଂଦା, ଆଂଶିଉରଜ

ମ. ଚିତ୍ରକୁ

ଗୁ. ଚତୋ

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଜାମୁପତ୍ର ପର୍ ଓ ପତ୍ରରେ କୋଣ ନାହିଁ; ଫଳ ପଞ୍ଚଦଳବିଶିଷ୍ଟ । ଏହାର ମୂଳ ବକାକୃ, ଏହି ମୂଳକୁ ବାଟି ଦେହରେ ଲଗାଇ ଦେଲେ ଘାଆ ଦୋଇଯାଏ । ଏହାର ଛାଲ ଓ ମୂଳ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏହା କଣ୍ଡୁବିପାକ, ଅଗ୍ନିକାରକ, ପାଚକ, ଲଘୁ, ରୁକ୍ଷ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ମଳମୂତ୍ରାବହକ । ଏହା ଗ୍ରହଣୀ, କୁଷ୍ଠ, ଶୋଥ, ଅର୍ଶ, କୃମି, କାସ, ବାତଶ୍ଳେଷ୍ମା ଓ ପିତ୍ତ ପ୍ରଶମକ, କ୍ଷୁଧାବର୍ଦ୍ଧକ, ଜର୍ମରୋଗ-ନାଶକ ଓ ତ୍ରିଦୋଷନାଶକ । ଏ ଗଛର ଫୁଲର ଭେଦରେ ତିନିପ୍ରକାର—

୧ । ଧଳାଚିତା ବା ଶ୍ୱେତଚିତ୍ରକ—1. Zeylanica.

୨ । ନାଲିଚିତା ବା ରକ୍ତଚିତ୍ରକ—

2. Plumbago Rosea or the Lead-wort.

୩ । କଳାଚିତା ବା କୃଷ୍ଣଚିତ୍ରକ—3. Plumbago.

ଧଳାଚିତା ଓ ନାଲିଚିତାଗଛ ବେଶି ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଫୁଲ ସୁଗନ୍ଧ ଓ ଦେଖିବାକୁ ଯୂଇ ଫୁଲ ଆକାରର । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ ନାଲିଚିତାମୂଳ ସେବନ କଲେ ଶସ୍ତ୍ର ସ୍ଥୂଳ ହୁଏ ଓ କଳାଚିତାମୂଳ ସେବନ କଲେ ବାଳ କଳା ହୋଇ ଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚତା ପେଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର + ପୀଠ)—

Chitā perḍi ୧ । ଚନ୍ଦନପେଡ଼ି; ଛଲକପେଡ଼; ଯେଉଁ ପଥରଖଣ୍ଡ ଚନ୍ଦନପୀଢ଼ି ଉପରେ ଚନ୍ଦନ ବା ଛଲକ ଘୋରା ଯାଏ—

4. A slab of stone on which sandal wood is reduced to paste by rubbing.

ଚତାପେଡ଼ ନଦଇ ଛତର ବଣାଇ—କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ, ବସ୍ତ୍ର ।

୨ । ପୂଜାପେଡ଼; ଯେଉଁ ବାକ୍ସ ବା ପେଡ଼ିରେ ଚିତା ଘେନିବା ସରଞ୍ଜାମ (ଚନ୍ଦନକାଠ, ଚନ୍ଦନପେଡ଼, ଦର୍ପଣ ଇତ୍ୟାଦି) ରଖାଯାଏ—2. A box in which the requisites for painting Tilaka or sandal-paste are kept.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋଜକ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚତ୍ତିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଯୋଜକ ରଖା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତ୍ତିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରତ ୨ ବା ୧ ଚତ୍ତିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଂଶ' ନ ପାଇଲେ 'ବଶ୍ଶ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଚତାବାଘ—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ ଚିତ୍ରବ୍ୟାଘ୍ର)—ଏକପ୍ରକାର ଶ୍ଲେଷ୍ମବାଘ—
Chitābāgha Leopard; spotted tiger; Cynaelurus Jaleatus.
ଚିତାବାଘ

ଚୀତା [ଦ୍ର—ଏହାର ଦେହର ଶ୍ଲେମ ଦ୍ରଲଦ୍ରଆ ଓ ଦେହସାକ ଝିପିଝିପି କଳା ଦାଗମାନ ଥାଏ । ଏ ଜାତିରେ ୧୩ ଦାତ ଓ ଲାଞ୍ଜ ସହିତ ଲମ୍ବରେ ୩ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ ।]

ଚତା ଭସ୍ମ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚିତା+ଭସ୍ମ)—ମଶାଣିଘାଡ଼ିଁଶ; ଚିତାଗ୍ନିର ଘାଡ଼ିଁଶ—
Chitā bhasma The ashes of a funeral pyre.

ଚତା ରନ୍ଦା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚିତ୍ର+ରଦନ)—କାଠକୁ ଘାଲସ୍ କରିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଶ୍ଲେଷ୍ଟରନ୍ଦା—
Chitā randā A carpenter's small plane which leaves minute furrows on the wood.
ଚିନ୍ନା ଛୋଟାରନ୍ଦା

[ଦ୍ର—ଏ ରନ୍ଦାର ଫଳକରେ ପାନଆ ଧର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦାନ୍ତ ଥାଏ ।]

ଚତାରୋହଣ—ଦେ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍; ଚିତା+ଆରୋହଣ)—ମୃତସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଶବ ସଙ୍ଗେ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବା ସକାଶେ ସତ୍ତମାନଙ୍କର ମୃତ ସ୍ୱାମୀର ଜଳନ୍ତା ଚିତାଗ୍ନି ଉପରେ ଚଢ଼ିବା; ସହମରଣ ପ୍ରଥା—
Chitārohaṇa The obesolete custom of women ascending the funeral pyre of their late husbands and thus being burnt to ashes with their husbands' corpse.

ଚତାଲୁଗି ଅମାବାସ୍ୟା—ଦେ. ବ.—ଚିତଉ ଅମାବାସ୍ୟା (ଦେଖ)
Chitālāgi amābāsyā Chitau amābāsyā (See)

ଚତାଲୁଗି ହେବା—ଦେ. କି—ଦେହରେ ଚନ୍ଦନ ବୋଳ ଦେବା—
Chitālāgi hebā To paint the body with marks of sandal-paste.

ଚତା ଶାଗ—ଦେ. ବ.—ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Chitā śāga A species of medicinal herb.

ଚତାସାଧନ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍; ଚିତା+ସାଧନ)—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ବା ଅଷ୍ଟମୀ ରାତ୍ରି ଦେଢ଼ପ୍ରହର ଅତୀତ ହେବା ପରେ ଶ୍ମଶାନରେ ଚିତାଭସ୍ମ ଉପରେ ବସି ଇଷ୍ଟମନ୍ତ୍ର ଜପପୂର୍ବକ ତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧନାବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chitā sādhana A tantric rite consisting of counting one's particular formula in the cremation-ground at dead of night on certain days of the lunar fortnight.

ଚତ—ସଂ. ବ. (ଚି ଧାତୁ+କର୍ମ. କ୍ତ)—୧ । ଚିତାଗ୍ନି—
Chiti 1. Funeral pyre,
୨ । ସମୂହ; ରାଶି—2. A heap; collection.
୩ । ରାଶୀକୃତ ଇଷ୍ଟକ, ଦାରୁ, କାଷ୍ଠାଦିର ପରିମାଣଦ୍ୱାରା ସଂଖ୍ୟାଗଣନ—3. Finding out the solid contents of a stock of brick, fuel, hay etc. of uniform dimensions.
୪ । ଇଷ୍ଟକାଦିର ପୁଞ୍ଜ—4. A heap of bricks etc.
୫ । (+ଜ୍ଞାନ. ଜ୍ଞ) ନିର୍ବିଷୟ ଜ୍ଞାନ—
5. Knowledge about immaterial things.
୬ । ଚୟନ; ରାଶୀକରଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Heaping up; gathering.
୭ । ଅଗ୍ନିର ସଂସ୍କାର ବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
7. Consecration of the sacrificial fire.
୮ । ଇଟା ଗାନ୍ଥିନି; କାନ୍ଥ ଆଦିରେ ଇଟା ବସାଇବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8 Brick masonry.
୯ । ଚୈତନ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Consciousness.
୧୦ । ଯଜ୍ଞବେଦୀ ପାଇଁ ଇଷ୍ଟକର ସଂସ୍କାରବିଶେଷ(ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)-
10. Consecration of the bricks for building a sacrificial platform.
୧୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଙ୍ଗ)—ଦୁର୍ଗା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. Goddess Durgā.

ଦେ. ବ.— (ସଂ. ଚିତ୍ର)—ଅଧିକ ସମୟ ଓଦା ରହିବାରୁ ଲୁଗାରେ ଚିତା ପଡ଼ିଯିବା କଳା ଓ ଧଳା ଦାଗମାନ—1. Black and white **ଚିତି** spots appearing on a cloth on its being kept wet for a long time; mildew; mould.
(ଯଥା—ଧଳାଚିତ୍ତି; କଳାଚିତ୍ତି ।)
୨ । ଚିତ୍ତସାପ (ଦେଖ)
2. Chiti sāpa (See)

ଦେ. ବଣ.—ଚିତ୍ (ଦେଖ)
Chit (See)

କେତେବେଳେ ଘୁଣି ପଡ଼ନ୍ତୁ ହୋଇ ତତ୍ତ ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଚତକା—ସଂ. ବ.—୧ । ଅଣ୍ଟାସୂତା; କରଧନୁ; ମେଖଳା (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)
Chitikā 1. Belt; waist-chain.
୨ । ଚିତ୍ତି (ଦେଖ)
2. Chiti (See)

ଚତପଟା—ଦେ. ବଣ.—ଚିତ୍ପଟାଙ୍ (ଦେଖ)
Chitipaṭā Chitpaṭāṅg (See)

ଚତପଟାଙ୍—ଦେ. ବଣ.—ଚିତ୍ପଟାଙ୍ (ଦେଖ)
Chitipaṭāṅg Chitpaṭāṅg (See)

ଏଣିକ ଓଡ଼ିଶାର ଚିତପଟାଙ୍ ହୋଇ ବାକୀପଟା ଗେଲବ—ବୁନ୍ଧରହାରଗ୍ରନ୍ଥ ।

ଚତପାଟ୍—ଦେ. ବଣ—ଚିତ୍ପଟାଙ୍ (ଦେଖ)
Chitipāṭ Chitpaṭāṅg (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍ଗ	ଉସ୍ମ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଚଉପାଟ୍ଟି—ଦେ. ବ—ଜୁଟ୍ ସୁନ୍ଦର ଦଶିବା ପାଇଁ ଜୁଟ୍‌ତଳେ ଲଗାଯିବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବଶିଷ୍ଟ କାଠପଟା—A plank worked with various designs and put on the lower face of a cross-beam in a thatched house

Chitipāṭi

ଚଉ ବ୍ୟବହାର—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ଚଉଜ୍ଜାପକ ବ୍ୟବହାର)—

Chiti byabahāra

୧ । କାନ୍ଥରେ କେତେ ଇଟା ବା ପଥର ଲାଗିବ ଏହା ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ ଗଣନା ବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. The mathematical calculation for finding out the number of bucks or stones for a wall or house.

[ଦ୍ର— ଲୀଲାବତୀର ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ କାନ୍ଥର ଘନଫଳକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଟା ବା ପଥରର ଘନଫଳ ସଙ୍ଗେ ହରଣ କଲେ ଇଟା ବା ପଥରର ସଂଖ୍ୟା ଧର୍ ପଡ଼େ ।]

୨ । ଇଷ୍ଟକଗଦି ବା ତୃଣସୂପର ଘନଫଳ ବାହାର କରିବାର ନିୟମ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—2. The rule for finding out the cubical contents of a heap of bricks or hay mass.

୩ । ଗୋଟିଏ ସ୍ତୂପର ଘନଫଳ ନିରୂପଣ—3. Calculation of the cubic measure of a pile (M. W.).

ଚଉମାର୍—ଦେ. ବଣ—ଚଉପଟାଙ୍ଗ୍ (ଦେଖ)

Chitimāt Chitpaṭāṅg (See)

ଚଉ ମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଦରମରା ବା ବଉଳ ଯାଇଥିବା ମାଛମାନେ ପେଟପାଖ ଉପରକୁ ଦେଖାଇ ଜଳରେ ଭାସିବା; (ମାଛ) ଚିତେଇବା—

Chiti māribā

1. (fishes exhausted or dying) To float or swim on water with bellies turned upside or by displaying the flat sides.

ମଇସାଧରା;ଚିତାପଡା **ଚିତ୍ତାପଡ଼ନା**

୨ । ଗାମୁଛ ବା ଲୁଗା ଅଉରକୁ ସମସ୍ତ ଓଦା ରହିବାରୁ ତହିଁରେ ଧଳାକଳା ଛଟ ଉଳ ଦାଗ ହୋଇଯିବା—2. (cloth) To be soiled with black or white spots (due to being kept wet for a long time).

୩ । ମଲ୍ଲମାନେ ଶୂନ୍ୟକୁ ଲମ୍ଫ ଦେଇ ଚିତ୍ ମାର ଚିତ୍ ହେବା; ମାକଡ଼ଚିଡ଼ ମାରିବା—3. (athlets) To come down with the back to the ground after making a dexterous jump into the air

ଚଉର—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ. (ଫ. ଚିତ୍ର)—ଛବି—Picture.

Chitira

ଗ୍ରା. ବଣ—ଚିତ୍ରିତ; ଚିତ୍ରିତ—Painted.

ଚଉରା—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବଣ. (ଫ. ଚିତ୍ରିତ)—୧ । ଚିତ୍ରିତ—

Chitirā

1. Painted.

୨ । ନାନା ବର୍ଣ୍ଣରେ ଚିତ୍ରିତ—

2. Multicoloured; mottled.

ଦେ. ବ—ଚିତ୍ରାନନ୍ଦର ଡାକନାମ—

Name for calling Chitrānanda.

ଚଉରାଇବା—ଗ୍ରା. (ଇତର) କ୍ରି (ଫ. ଚିତ୍ରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)—ଚିତ୍ରିତ କରିବା—To paint.

Chitirāiba

ଚିତରାନ

ଚିତରାନା

ଚଉ ସାପ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚିତ୍ରସର୍ପ; ଚିତ୍ରାଙ୍ଗ)—ବୋଡ଼ାଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ସାପ—A kind of hoodless snake with circular marks on the body.

Chiti sāpa

ଚିତୀ

ଚିତ୍ତୀ; ଚିତଲ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ହାତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଅନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଦେହ ଖଇରଙ୍ଗର; ଦେହରେ ସାଧା ଦାଗମାନ ଥାଏ । ଏମାନେ ଘରର ଚାଳରେ ଓ କାନ୍ଥ ଉପରେ ଥାଆନ୍ତି; ଏମାନଙ୍କର ଫଣା ନାହିଁ ।]

ଚଉ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଦେଦେ. (ଟେଚି) ବ—କଉଡ଼ିଖେଳରେ କଡ଼େ କଉଡ଼ିର ପେଟ ଉପରକୁ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—

Chitu

The state of a cowrie (shell) falling with its ventral side upwards in a game with cowries.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଣ—ରଦ୍ଦ (କାଗଜ ଆଦ) —

Waste (paper etc).

(ଯଥା—ଚିତୁ କାଗଜ ।)

ଚଉଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଚିତ୍ତ)—ଚିତୋଇବା (ଦେଖ)

Chituāibā

Chitoibā (See)

(ଚିତ୍ତୁଆଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଉଆଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚିନ୍ତନ)—ଚିନ୍ତନ; ସ୍ମରଣ—

Chituāṇa

Remenbrance; recollection.

ଦନ ଚନଚର ପୀରତ ପ୍ରତ
ଚତୁଆଣର ଏ ବରଷା ଦୁଗ । ଭଞ୍ଜ. ଲାବଣ୍ୟବତୀ ।

ଚଉକୁଟ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଚିତ୍ରକୂଟ)—ଚିତ୍ରକୂଟ (ଦେଖ)

Chitukūṭa

Chitrakūṭa (See)

(ଚିତ୍ରକୋଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚଉଲୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କଉଡ଼ିଖେଳରେ ସବୁ କଉଡ଼ିଯାକ ପେଟ ଉପରକୁ ହୋଇ ପଡ଼ିବା—

Chitulu

The state of all the cowries being thrown on the ground with the ventral side upwards in a game with cowries.

ଚଉଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚିତୋଇବା (ଦେଖ)

Chiteibā

1. Chitoibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ।ଏଉ । ଚଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ । ଚଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଟେବେ । ବା । ଚଦ୍ଧିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାରେ ଯେବେହିଁ ଏ ତତ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବସ୍ତତ । ବା । ଚଦ୍ଧିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାକୁ ଦେଚ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଏ' ଯୋଜନେ; 'ଜୁଆ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ'ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତେ' ନ'ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ତୁ ଦେଖିବେ

୨ । ଚିତ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ବା ଶୋଇବା—

2. To lie with the face upwards.

ଚତୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚିତ୍ତ; ସଂ. ଚିତ୍ ଧାତୁ=ଚେଇଁବା)—

Chitoibā

चितानā, चेतानā (ଚିତ୍ତୋଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ବିଷୟ ସ୍ମରଣ କରାଇବା; ମନେ କରାଇବା—

1. To remind a person of some matter.

୨ । ମନେ ପକାଇବା; ସ୍ମରଣ କରିବା; ଦ୍ୱେଚିବା—

2. To remember; to recollect.

ଏହା ତେଣିଣ ଦଶରଥଙ୍କ କୁମର
ଦୁଃଖ ତତୋଇଣ ହୃଦୟେ ମୁନବର । କୃଷ୍ଣଙ୍କ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । (ତେଚିବାର ଶିଜନ୍ତ ରୂପ) ସତେତ କରିବା; ଜାଗ୍ରତ କରିବା; ନିଦରୁ ଉଠାଇବା; ତେଚାଇବା—

3 To cause to rise from sleep; to rouse from sleep; to awaken.

ବେଦେ ଶୁଆଇ ସବା ନଡ଼ା ତତୋଇ । ରଙ୍କ. ବୈଦେଖ୍ରଶ୍ରବଳାସ ।

୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାବଧାନ ବା ସତର୍କ କରିବା—

4. To caution or warn a person.

ଚତୋଉ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା ବ—ଚିତଉ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Chitou (etc) Chitau etc. (See)

ଚତୋର—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ସଂ. ଚିତ୍ରକୂଟ; ପ୍ରା. ଚିତ୍ତଉଡ଼, ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—ରାଜପୁତାନାର ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଗର-ବିଶେଷ—Name of a historically famous town in Rajputana; Chitor.

चित्तौर

[ଦ୍ର—ଏହା ମେବାରର ଉଦୟପୁର ମହାରାଣାଙ୍କ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ମୁସଲମାନ୍ ରାଜା ଆଲ୍ଲାଉଦ୍ଦିନ୍ ଚିତୋରର ମହିଷୀ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ରୂପର ଖ୍ୟାତି ଶୁଣି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପାଇବା ଆଶାରେ ଚିତୋର ଦୁର୍ଗକୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଯବନ ହାତରେ ପଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ରାଣୀ ବନ୍ଧୁଗଣ ସହିତ ସମସ୍ତ ରମଣୀଙ୍କସହ ଅଗ୍ନିରେ ଝାସ ଦେଲେ। ଏହା ଖ୍ରୀ: ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମେବାରର ରାଣାମାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଆକବର ଏ ଦୁର୍ଗକୁ ଅଧିକାର କରିବାରୁ ମହାରାଣା ଉଦୟପୁର ନାମକ ନୂଆ ରାଜଧାନୀ ବସାଇଲେ । ଚତୋର ଦୁର୍ଗ ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ଗଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଦେବମନ୍ଦିର, କୀର୍ତ୍ତିସ୍ତମ୍ଭ, ପ୍ରାସାଦ, ଦ୍ୱାରଭବନର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଅଛି ।]

ଚତ୍କାର—ସଂ. ବ. (ଚିତ୍=ଧ୍ୱନି ବିଶେଷ+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—

Chitkāra

चीत्कार—ଅନ୍ୟରୂପ

୧ । ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱର; କଡ଼ା ଘାଟ୍ଟ—

1. Shout; loud sound.

୨ । ଚିତାଡ଼ ଜାତିବା ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱର; ହଲ୍ଲା –

2. Scream; hue and cry.

ଚତ୍ତ—ସଂ. ବ. (ଚିତ୍ ଧାତୁ=ବୋଧ କରିବା+କରଣ. ତ; ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନଲାଭ ହୁଏ)—

Chitta

୧ । ମନଃ—1. Mind; mental faculty.

୨ । ହୃଦୟ; ଅନ୍ତଃକରଣ—2. Heart.

୩ । ସ୍ମରଣଶକ୍ତି—3. Memory

୪ । ଇଚ୍ଛା; ସରଜ—4. Wish; liking; will.

[ଦ୍ର—ବେଦାନ୍ତସାର ଅନୁସାରେ ଅନ୍ତଃକରଣର ୪ଟି ବୃତ୍ତି—ମନ, ବୁଦ୍ଧି, ଚତ୍ତ ଓ ଅହଙ୍କାର । ସଙ୍କଳ୍ପବିକଳ୍ପାତ୍ମକ ବୃତ୍ତିର ନାମ ମନଃ, ନିଶ୍ଚୟାତ୍ମକ ବୃତ୍ତିର ନାମ ବୁଦ୍ଧି, ଉପରୋକ୍ତ ଦୁଇ ବୃତ୍ତିର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅନୁସନ୍ଧାନାତ୍ମକ ବୃତ୍ତିକୁ ଚିତ୍ତ ଓ ଅଭିମାନାତ୍ମକ ବୃତ୍ତିକୁ ଅହଙ୍କାର କୋଲ୍ଲଯାଏ । ପଞ୍ଚଦଶୀରେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କ ନିୟନ୍ତା ମନଃକୁ ଅନ୍ତଃକରଣ କୋଲ୍ଲ ସାଇଅଛି । କୌଦ୍ଧମାନେ ଚିତ୍ତକୁହିଁ ଆତ୍ମା କୋଲ୍ଲ ମାନଅଛନ୍ତି । କୌଦ୍ଧମତାନୁସାରେ ଚତ୍ତର ଭେଦ :— କାମାବଚର, ରୂପାବଚର, ଅରୂପାବଚର ଓ ଲୋକୋତ୍ତର । ଶୂନ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ମତରେ ମନହିଁ ଆତ୍ମା ଅଟେ । ପଞ୍ଚସ୍କନ୍ଧ ଚିତ୍ତକୁ ସ୍ୱପ୍ରକାଶ କୋଲ୍ଲ ସ୍ୱୀକାର ନ କରି ଏହାକୁ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଜଡ଼ପଦାର୍ଥ କୋଲ୍ଲ କହି ଆତ୍ମାକୁ ଚିତ୍ତର ପ୍ରକାଶକ କୋଲ୍ଲ କହିଅଛନ୍ତି । ଯୋଗସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ୫ ପ୍ରକାର :—ପ୍ରମାଣ, ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ବିକଳ୍ପ, ନିଦ୍ରା ଓ ସ୍ମୃତି । ହିନ୍ଦୁଦର୍ଶନ ଅନୁସାରେ ମନଃ ବା ଚିତ୍ତର ସ୍ଥାନ ହୃଦୟ ବା ହୃତ୍‌ପଦ୍ମ ଅଟେ, କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ଅନୁସାରେ ଅନ୍ତଃକରଣର ସମସ୍ତ ବ୍ୟାପାରର ସ୍ଥାନ ମସ୍ତିଷ୍କର ଧୂସର ତଳେ ଥିବା ମସ୍ତିଷ୍କ ଅଟେ । ଏହାହିଁ ସବୁ ଜ୍ଞାନତନ୍ତୁମାନଙ୍କର କେନ୍ଦ୍ର । ମସ୍ତିଷ୍କର ଉପର ତଳେ ଥିବା ସୂକ୍ଷ୍ମ ତଳଚଳଆ କ୍ଷୁଦ୍‌କ୍ଷୁଦ୍ର ଗନ୍ଥି ବା କୋଷ-ସମୂହହିଁ ଅନ୍ତଃକରଣ । ଭୂତବାଦୀ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କ ମତରେ ଚତ୍ତ, ମନ ଓ ଆତ୍ମା ପୃଥକ୍ ନୁହନ୍ତି । ଏହା କେବଳ ମସ୍ତିଷ୍କଗଠନର ବ୍ୟାପାରବିଶେଷ । ଏହା କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ନୀଚ ଜୀବମାନଙ୍କଠାରେ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ଥାଏ ଓ ଉଚ୍ଚତର ଜୀବମାନଙ୍କଠାରେ ବେଶି ଥାଏ । ଏହି ବ୍ୟାପାର ସଙ୍ଗେ ସ୍ନାୟବୀୟ (ପ୍ରୋଟୋପ୍ଲାଜ୍ମ) ର କେତେକ ବିକାର ସଙ୍ଗେ କିଛି ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ଏହି ସ୍ନାୟବୀୟରୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ ମସ୍ତିଷ୍କର ସୃଷ୍ଟି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେ. ବି—ଧୈର୍ଯ୍ୟ—Patience.

ଜଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡିତ ଶୋକେ ପୂର, ପ୍ରାଣକୁ ନ ପାରନ୍ତି ଧର—ଜଗନ୍ନାଥ. ବିରଚିତ ।

ଦେ. ଅ—ଚିତ୍ତ (ଦେଖ)

Chita (See)

ପ୍ରାକୃତ (ଗଙ୍ଗାମ)—ଅ— ଚତ (ଦେଖ)

Chita (See).

ଚିତ୍ତକୁ ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମନରେ ଧରିବା; କୌଣସି କଥା ପାଇଁ ଦୁଃଖିତ ହେବା—1. To grieve for.

चितेधरा ମନେଧରା ଏଜ୍ଞେତିରକୁ ସରସତତ୍ତକୁ ଥଟେ ନାହିଁ ନଗାନା—ବିଦ୍ୟୁର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

दिलकोलेना

୨ । ବିଚାର କରିବା; ବିବେଚନା କରିବା—

2. To take into consideration.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଗ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଘ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଚତ୍ତକୁ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (କୌଣସି ବିଷୟ) ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବା ଅବଶ୍ୟଂଭାବୀ ବୋଧହେବା—

Chittaku pāibā

1. To seem to be likely.

ଦିଲକୁଆନା; ଦିଲକୁପାନା ମୋ କଥା ହେବା ପର ତାଙ୍କୁ ଦିଲକୁପାନାହିଁ ଚିତ୍ତ । କୁଶଙ୍କଧ୍ୱ. ମହାଭରତ ବନ ।

୨ । ଘଟିବ ବୋଲି ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିବା; ଜଣାପିବା—

2. To appear.

ମନ୍ଦ ବାର୍ତ୍ତା ମୋର ହେଲେ ଉପଗତ
କୃଷ୍ଣ ଦୂରେ ଦୃଶ୍ୟେ ବଳବ ପାଏ ଚତ୍ତ—କୃଷ୍ଣଙ୍କଧ୍ୱ, ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୩ । ଚତ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାୟୀଭାବ ଜନ୍ମାଇବା—

3. To make a deep impression on one's mind.

(ଯଥା—ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଉପଦେଶ ମୋ ଚତ୍ତକୁ ଭଲ ପାଇଛି ।)

୪ । ମନୋମତ ହେବା—

4. To meet with one's approval.

[ଦ୍ର— ଏ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡିକ ପିଲାର ଚତ୍ତକୁ ପାଉ ନାହିଁ ।]

ଚତ୍ତ ଗର୍ଭ—ସଂ. ବିଶ—ମନୋହର; ସୁନ୍ଦର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Chitta garbha

Lovely; beautiful, graceful.

(ଚିତ୍ତଗର୍ଭା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚତ୍ତ ଗର୍ଭା—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଚିତ୍ତଗର୍ଭର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Chitta garbhā

1. Feminine of Chittagarbha.

୨ । (ବୈଦିକ) ଗର୍ଭଧାରଣ କରିଥିବାର ଦେଖାଯାଉଥିବା(ସ୍ତ୍ରୀ)—

2. (vedic) Visibly pregnant (women).

ଚିତ୍ତଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍ପୁ; ଚତ୍ତ+ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ)—

Chitta chāñchalya

୧ । ମାନସିକ ଉଦ୍‌ବେଗ—

1. Anxiety; mental disturbance.

୨ । ମତ୍ତଭ୍ରମ; ଉନ୍ମାଦ; ପାଗଳାମି—2. Derangement of mind; loss of mental faculty; madness.

୩ । ମନୋଭାବର ଅସ୍ଥିରତା; ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚତ୍ତତା—

3. Fickleness of mind.

୪ । କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା—4. Bewilderment.

୫ । ସ୍ମୃତିଶକ୍ତିର ଲୋପ—5. Loss of memory.

୬ । ଏକ ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ସମୟରେ ବିଷୟାନ୍ତରର ପ୍ରତି ମନରଗତି—6. Absence of mind; inattention.

ଚତ୍ତଚାଳନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିତ୍ତ+ଚାଳନ)—ମାନସିକ ବୃତ୍ତିର ପରିଚାଳନା—

Chitta chālana

Exercise of the mental faculties.

ଚତ୍ତଚୋର—ସଂ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଚତ୍ତଚୋରୀ)—ଚିତ୍ତଚୌର (ଦେଖ)

Chittachora

Chittachaura (See)

ଚିତଚୋର

(ଚତ୍ତଚୋର—ଅନ୍ୟରୂପ

ଚତ୍ତଚୌର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିତ୍ତ+ଚୌର)—ପ୍ରଣୟୀ—

Chittachaura

A lover (literally—a stealer of one's heart) (M. W.)

ଚତ୍ତଜ—ସଂ. ବ (ଚିତ୍ତ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଚିତ୍ତଜନ୍ମା (ଦେଖ)

Chittaja

Chittajanmā (See)

ନ ଦେଉ ଚିତ୍ତ ଯେ ଦେଉ ଚିତ୍ତଜେ କାହିଁକ—ଉଦ୍ଭ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ଚତ୍ତଜନ୍ମା—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଚିତ୍ତ+ଜନ୍ମନ୍; ୬ମା. ୧ବ)—ମନସିଜ; କନ୍ଦର୍ପ; କାମ—

Chittajanmā

Cupid; the God of love.

ଚତ୍ତଜାତ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଚତ୍ତ+ଜାତ)—ଚତ୍ତଜନ୍ମା; କନ୍ଦର୍ପ—

Chittajāta

Cupid.

ଏଥି ଅନନ୍ତରେ ସ୍ୱୟଂ ଚତ୍ତଜାତେ ଶିବ ।
ପ୍ରାଚୀ, ରସ୍ନବାହ୍ୟ ।

ଚତ୍ତଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଶ. (ଚିତ୍ତ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଅନ୍ୟର ମନୋଗତ ଭାବକୁ ବୁଝି ପାରେ; ଭାବଜ୍ଞ; ଅନ୍ୟପ୍ରାୟ ବିତ୍—

Chittajña

One who understands another's mind or sentiment.

ଚିତ୍ତଦୋଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିତ୍ତ+ଦୋଷ)—ମନରେ ବିଷୟାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନଗ୍ରହଣରୂପ ଦୋଷ—

Chittadosha

The mental defect of want of mental knowledge.

ଚିତ୍ତଦ୍ରାବକ—ସଂ. ବିଶ. (ଚିତ୍ତ+ଦ୍ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯେ ମନକୁ ତରଳାଇ ଦିଏ—

Chittadrābaka

That which melts the heart with pity.

ଚିତ୍ତପ୍ରମାଥୀ—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତ୍ତ+ପ୍ର+ମଥ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୬ମା. ୧ବ.)—(ଚିତ୍ତପ୍ରମାଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Chittapramāthī

୧ । ଯେ ମନକୁ ଗୋଳାଇଦିଏ—

1. Confusing ones mind.

୨ । ଅନ୍ୟର ମନରେ ପ୍ରଣୟ ବା ଅନୁରାଗ ଉଦ୍ରେକକାରୀ—

2. Exciting any one's passion or lore.

ଚତ୍ତପ୍ରସନ୍ନତା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିତ୍ତ+ପ୍ରସନ୍ନତା)—(ଚତ୍ତପ୍ରସାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Chittaprasannatā

୧ । ମାନସିକ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା, ମନର ତୁଷ୍ଟି—

1. Satisfaction; contentment.

୨ । ମନର ଶାନ୍ତି—

2. Tranquility of mind.

ଚତ୍ତପ୍ରସାଦ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚତ୍ତ+ପ୍ରସାଦ)—

Chittaprasāda

ଚିତ୍ତପ୍ରସନ୍ନତା (ଦେଖ)

Chittaprasannatā (See)

ଚତ୍ତପ୍ରସାଦନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିତ୍ତ+ପ୍ରସାଦନ)—

Chittaprasādana

୧ । ଅନ୍ୟର ମନକୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା କର୍ମ—

1. Gladness of anothers mind.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ଦୁଇ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୋଲାଣ୍ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନରେ ସେପରି ଏ ଭାଷାବୋଦ୍ଧରେ ନ ମଜବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବ୍ୟବହାର ୬ ବ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳରେ 'ଗଈ' ଖୋଦନାକୁ, 'କଅଁ' ନ ମିଳରେ 'କଅଁ' ଦେଖିବେ; 'କଥୁଁ' ନ ପାଇଲେ 'କଥୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ମୈତ୍ରୀ, କରୁଣା, ହର୍ଷ, ଉପେକ୍ଷା ଆଦର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାରଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତର ସଂସ୍କାରବିଶେଷ—Reformation of the mental faculties by practising friendship, kindness, gladness, regard etc.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସୂଖୀ ପ୍ରତି ମିତ୍ରତ୍ୱାବ ରଖିବା, ଦୁଃଖୀ ପ୍ରତି କରୁଣା କରିବା, ପୁଣ୍ୟବାନ୍ ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନ ହେବା, ପାପୀକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିବା ଏହିପରି ସାଧନାଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତରୁ ସ୍ୱଳସ ଓ ଭାମସତ୍ତ୍ୱବମାନ ଦୂରେଇଯାଇ କେବଳ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଧର୍ମର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ହୁଏ— ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚିତ୍ତବିକାର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଚିତ୍ତ + ବିକାର)—
Chittabikāra ଚିତ୍ତଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ (ଦେଖ)
Chittachāñchalya (See)

ଚିତ୍ତବିକ୍ଷେପ
ଚିତ୍ତବିପ୍ଲବ
ଚିତ୍ତବିଭ୍ରମ
ଚିତ୍ତବୈକଳ୍ୟ
ଚିତ୍ତବୈକ୍ଲବ୍ୟ
ଚିତ୍ତଭଂଶ
ଚିତ୍ତମୋହ
ଚିତ୍ତଭ୍ରମ
} ଅନ୍ୟରୂପ

ଚିତ୍ତବିଶ୍ଳେଷ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଚିତ୍ତ + ବିଶ୍ଳେଷ)— ବନ୍ଧୁତାର ଛେଦନ;
Chittabiślesha ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଜନ୍ମିବା—Breach of friendship (M. W.)

ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି (ଚିତ୍ତ + ବୃତ୍ତ)- ମନୋବୃତ୍ତି; (ମନର ଧର୍ମ); ଚଳା-
Chittabṛutti ଶକ୍ତି—Mental faculties; emotion; feeling.

[ଦ୍ର— ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରରେ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ୫ ପ୍ରକାରର :—ପ୍ରମାଣ, ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ, ବିକଳ୍ପ, ନିଦ୍ରା ଓ ସ୍ମୃତି । ଏ ପ୍ରତି ପ୍ରକାରରେ କ୍ଲିଷ୍ଟ ଓ ଅକ୍ଲିଷ୍ଟ ଏପରି ଦୁଇ ଭେଦ ଅଛି । ଅବିଦ୍ୟା ଆଦି କ୍ଲେଶହେତୁକ ବୃତ୍ତି କ୍ଲିଷ୍ଟ ଓ ଏହା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବୃତ୍ତି ଅକ୍ଲିଷ୍ଟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ମତାନ୍ତରରେ କରୁଣା, ମୃଦତା, ମୈତ୍ରୀ ଓ ଉପେକ୍ଷା ଏହି ୪ ଟି ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଅଟେ—ପ୍ରକୃତିବାଦ ।]

ଚିତ୍ତଭୂ—ସଂ. ଉ. (ଚିତ୍ତ + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Chittabhū ଚିତ୍ତଜନ୍ମା (ଦେଖ)
Chittajanmā (See)

ଚିତ୍ତଭେଦ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଚିତ୍ତ + ଭେଦ)—
Chittabheda ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମନର ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଅମେଳ—Contrariety of purpose or will

ଚିତ୍ତଯୋନି—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ତ + ଯୋନି)—
Chittajoni ଚିତ୍ତଜନ୍ମା; କନ୍ଦର୍ପ; ମଦନ—Cupid; God of Love.

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ—ସଂ. ଉ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଚିତ୍ତ + ରଞ୍ଜନ)—
Chittarañjana ଅନ୍ୟର ମନକୁ ତୃପ୍ତ କରିବା— Satisfying or giving satisfaction to another; pleasing a person; enchantment.

ଦେ. ଉ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
Name given to males.

ସଂ. ବିଶ—ଯେ ମନକୁ ହରଣ କରେ ବା ମନରେ ପ୍ରୀତି (ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉତ୍ପାଦନ କରେ; ମନୋମୋଦନ— enrapturing; enchanting; charming.

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ—ଦେ. ଉ. (ନାମ)—ବଙ୍ଗର ଅସହଯୋଗ
Chittarañjana dāsa ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା— The late C. R. Das of Bengal.

[ଦ୍ର—ଏ ମହାପୁରୁଷ ୧୮୭୦ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ୧୯୨୫ ମସିହା ଜୁନ ମାସ ୧୬ ତାରିଖରେ ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଏ ବାରିଷ୍ଟର କରୁଥିଲେ, ତହୁଁ ପରେ ବ୍ୟବସାୟ ତ୍ୟାଗ କରି ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଶର ସେବାପାଇଁ ଦାନ କଲେ ।]

ଚିତ୍ତରସ—ଦେ. ବି— ହୃଦୟର ପ୍ରଗାଢ଼ ଅନୁରାଗ—
Chittarasa Deep love of the heart.

ଏ ଶବ୍ଦରେ ନ ରସଇ, ଚିତ୍ତରସ ବରଷଇ
ମୂରଖ ହୋଇ ବସଇ, ଲକ୍ଷ୍ମୀଚରଣଇ । ଉଚ୍ଚ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ ।

ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଚିତ୍ତ + ଶୁଦ୍ଧି)—
Chittaśuddhi ମନର ନିର୍ମଳତା; ମନର ପବିତ୍ରତା— Purity of mind.

ଚିତ୍ତସଙ୍ଖ୍ୟ—ସଂ. ବଶ. ପୁଂ. (ଚିତ୍ତ + ସମ + ଖ୍ୟା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Chittasaṁkhya ଯେ ଅନ୍ୟର ମନୋଭାବ ଜାଣି ପାରେ— Knowing the thoughts of others (M. W.).
(ଚିତ୍ତସଙ୍ଖ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚିତ୍ତସମୁନ୍ନତି—ସଂ.ବ.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ;ଚିତ୍ତ + ସମୁନ୍ନତି)—ଗର୍ବ; ଅହଙ୍କାର—
Chittasamunnati Pride; haughtiness (M. W.)

ଚିତ୍ତସ୍ଥିରତା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚିତ୍ତ+ସ୍ଥିରତା)—
Chittasthiratā ଉଦ୍ବେଜଶୂନ୍ୟତା—Mental serenity or settledness.
(ଚିତ୍ତସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚିତ୍ତହାରକ—ସଂ. ବଶ. ପୁଂ. (ଚିତ୍ତ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Chittahāraka ଚିତ୍ତହାରୀ; ଯାହା ମନକୁ ମୋହିତ— Fascinating; enchanting; charming.
(ଚିତ୍ତହାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚିତ୍ତହାରୀ—ସଂ. ବଶ. ପୁଂ. (ଚିତ୍ତ+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)
Chittahārī ଚିତ୍ତହାରକ (ଦେଖ)
(ଚିତ୍ତହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Chittahāraka (See)
(ଚିତ୍ତହୃତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ । ୡ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଜ୍ଞଅ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ପ୍ଲୁ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ—ସଂ. ବଣ. ପୁ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଚିତ୍ତକୁ ଆକର୍ଷଣ କରେ ଯେ; ଚିତ୍ତ+ଆକର୍ଷକ)—ହୃଦସ୍ପୃ- (ଚିତ୍ତାକର୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ମୋହକର—Enchanting; charming; fascinating; attractive.

ଚିତ୍ତାକର୍ଷଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିତ୍ତ+ଆକର୍ଷଣ)—ହୃଦସ୍ପୃକୁ ମୁଗ୍ଧ କରିବା—
Chittākarshaṇa Fascination; enchantment.

ଚିତ୍ତାପହରଣ—ସଂ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିତ୍ତ+ଅପହରଣ)—
Chittāpaharaṇa ଚିତ୍ତାକର୍ଷଣ (ଦେଖ) Chittākarshaṇa (See)

ଚିତ୍ତାପହାରକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ (ଦେଖ)
Chittāpahāraka Chittākarshaka (See)
(ଚିତ୍ତାପହାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ, ଚିତ୍ତାପହାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚିତ୍ତାଭୋଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିତ୍ତ+ଆଭୋଗ)—
Chittābhoga ୧ । ମନସ୍କାମନା—1. Desire; wish.
୨ । ମନୋବୃତ୍ତି—2. Mental faculty.

ଚିତ୍ତାସଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିତ୍ତ+ଆସଙ୍ଗ=ଆସକ୍ତି)—
Chittāsaṅga ୧ । ପ୍ରଣୟ—1. Love.
୨ । ସ୍ନେହ—2 Affection.
୩ । ଅନୁରାଗ—3. Attachment.

ଚିତ୍ତେ ଆସିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.—ମନକୁ ଅସିବା; ବୋଧ ହେବା; ଜଣାଯିବା—To seem; to appear.
ତତ ଦେଶି ତତ୍ତେ ଆସଇ, ସାତର-ଲହଡ଼ି ପରେ,
ଦଉଡ଼ିଲେ ବେନ. ନ ପାବେ ପଣି ମୂଳି ପତ୍ତରେ—ଘଣାନାଥ, ଲଷା ।

ଚିତ୍ତେ ଘେନିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମଜିବା—
Chitte ghenibā To agree to.
ତୁମ୍ଭ କହିବାର କହିଲ ମୁହିଁ କେତେ
ଦମ୍ଭସ୍ତମ୍ଭୀ ତାହାକୁ ନ ଘେନଇ ଚିତ୍ତେ—କୃଷ୍ଣବିଂଦ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଚିତ୍ତୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚିତ୍ତ)—୧ । ସ୍ମରଣ କରିବା—
Chittoibā 1. To remember.
ଚିତାନ ନଟବନ୍ତରାଡ ଏବେ ଚିତ୍ତେଉଁ ପଦ୍ମପ୍ରେ ମନକୁ ଥପେ ।
चितानā କୃଷ୍ଣବିଂଦ. ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । ମନେକରାଇଦେବା; ଅନ୍ୟର ମନରେ ସ୍ମରଣର ଉଦ୍ରେକ କରିବା; ଚେତାଇବା—2. To remind
୩ । ସାବଧାନ କରିବା—3. To caution,

ଚିତ୍ତୋତ୍କର୍ଷ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଚିତ୍ତ+ଉତ୍କର୍ଷ)—ମନର ଉନ୍ନତି—
Chittotkarsha Mental excellence.

ଚିତ୍ତୋଦ୍ବେଗ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଚିତ୍ତ+ଉଦ୍ବେଗ)—
Chittodbega ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତି ବା ଚିନ୍ତା—
Anxiety; distress of mind.

ଚିତ୍ତୋନ୍ନତି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିତ୍ତ+ଉନ୍ନତି)—
Chittonnati ୧ । ହୃଦସ୍ପୃର ଉନ୍ନତ ଅବସ୍ଥା—1. Mental improvement.
୨ । ଉଦ୍ଧତ—2. Pride.
୩ । ଆତ୍ମଗର୍ବ—3. Self esteem.

ଚିତ୍ର (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଚିତ୍ର କରିବା—
Chitra (root) To paint.

ଚିତ୍ର—ସଂ. ବ (ଚିତ୍+ଷ୍ଟ୍ରନ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରାଣକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Chitra ୧ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—1. Wonder; miracle.
ଶୁଣ ଭାବନ ଚିତ୍ର କଥା
ରାମ ଗୋବନ୍ଧନଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥା—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । ଚିହ୍ନ; ଦାଗ—2. Spot; mark.
तसवीर ୩ । (ଚିତ୍ର ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ) ଆଲେଖ୍ୟ; ଛବି—3. Picture; drawing.
ଚିତ୍ରପିତୁଲୀର ସଦୃଶ.
ନୟନ କଲେ ଅନମିଷ—ରୁଦ୍ର. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୪ । ଅର୍ଥବୋଧକ ଲିପି—4. Illustration.
୫ । ଚିତ୍ରଫଳକ; ମାନଚିତ୍ର—
5. Map; painter's tablet.
୬ । ଆକାଶ—6. The sky.
୭ । ଉଲଳ; ଚନ୍ଦନାଦଦ୍ୱାରା ଅଙ୍ଗରେ ଅଙ୍କିତ ଚିହ୍ନ—
7. A circlet or mark painted on the body or forehead with sandal paste etc.
୮ । (+କରଣ. ଅ)—ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ—
8 Variegated colour.
୯ । (+ଭାବ. ଅ)—ରଞ୍ଜନ; ରଙ୍ଗଦେବା—
9. Painting.
୧୦ । (ଚ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଯମ –
10 Jama; the God of death.
୧୧ । ଗବ ବା ଏରଣ୍ଡଗଛ—
11. The Castor oil plant.
୧୨ । ଅଶୋକଗଛ—
12. The Jonesia Asoka tree.
୧୩ । ଚଉପାରୁଗଛ; ଧଳା ଚଉ ଗୁଳ୍ମ—
13. The Leadwart plant.
୧୪ । ଲିପି; ଲିଖନ—14. Writing.
୧୫ । (ଚ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଙ) କାବ୍ୟ ବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଅନୁଲୋମି ଓ ବହୁଲିପି ଆଦ ଯୁକ୍ତ କାବ୍ୟ –15. An acrostic; a composition in verse in which the first or last letters of the lines form a motto or word.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

୧୬ । ବର୍ଣ୍ଣନ ଆଦିଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟକୁ ଶ୍ରୋତା ବା ଦର୍ଶକର ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. Delineation; vesual representation of a described matter.

୧୭ । କାବ୍ୟର ଅଳଙ୍କାର; କାବ୍ୟର ୩ ଅଙ୍ଗରେ ଏକ, ଯହିଁରେ ବ୍ୟଙ୍ଗର ପ୍ରଧାନତା ରହେ ନାହିଁ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—17. Rhetorical figure

୧୮ । ରଥ, ପଦ୍ମ, ଚକ୍ର, ଖଡ୍ଗ ଆଦିର ଆକାରରେ ଅକ୍ଷର ସନ୍ନିବେଶିତ କରିବା ରୂପ କାବ୍ୟରଚନାବିଶେଷ—18. Picturial composition in which the letters can be arranged into certain shapes.

୧୯ । ଚତ୍ରଗୁପ୍ତ (ଦେଖ)—19. Chitragupta (See)

ଚତ୍ର —୧ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ; ଚମତ୍କାର—1. Wonderful; astonishing.

ଚତ୍ର ମଣିଲ ମୁଁ ଉଭେ, ଗୃହଁ ଗା ଅଦରକ୍ତରେ, ଗୃହଁରକ୍ତ ମଣାଇଲୁ ଅସି—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋତ୍ତରକ୍ତ ଚ. ଗୀତ ।

୨ । ଚତ୍ରିତ—2. Painted.

୩ । ବହୁ ବର୍ଣ୍ଣରେ ରଞ୍ଜିତ—3. Multicoloured; veriegated.

୪ । ଗୁପିଗୁପିଆ—4 Speckled; motted; dapple.

୫ । ଅସାଧାରଣ—5. Extraordinary; distinguished

୬ । ନାନାପ୍ରକାରର—6 Of various kinds.

ଚତ୍ରଂ ଦେବାନାଂ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠକିବା —
Chitram debānām debā To cheat.

(ଯଥା—ସେ ମୋତେ ଚତ୍ରଂ ଦେବାନାଂ ଦେଇ ଚାଲିଗଲା ।)

[ଦ୍ର—ଚିତ୍ରଂ ଦେବାନାଂ ଚରିତଂ ଦେବାନାଂ ଗୋଷ୍ଠିଏ ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ରର ଆଦ୍ୟ ଅଂଶ; ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଦୈନିକ ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନା କାଳବେଳେ ଗାୟତ୍ରୀ ଜପିବା ପୂର୍ବରୁ ଏ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି । ଏହାପରେ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରର ଅଂଶକୁ ଲୋକେ ନାନା ଅର୍ଥରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଉପଲକ୍ଷରେ ଲଗାନ୍ତି, ଯଥା ଗୋଟାକେତେ 'ଚିତ୍ରଂ ବଦନ୍ତି' ଦେବା; 'ଅଡର ଚିତର' କରିବା ।]

ଚତ୍ରକ ପୁ. ବ (ଚିତ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଛବି; ଆଲେଖ୍ୟ—1. Picture.

୨ । ଉଲଢ଼—2. Painted mark on the body or forehead.

ବତ୍ର ଚତ୍ରକ ଲେଉଟେ ପଦ୍ମ ଲେଖିଥିଲେ ଉତ୍ତ ଗାଲେ—
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୩ । (ଚିତ୍ର+ଚି ଧାତୁ. ଅ) ଚଉବାଘ—3. Leopard.

୪ । ଧଳାଚିତା ଗୁଳ୍ମ; ଚିତାଘାରୁ—4. The leadwort.

୫ । ଚିରେଇତା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—5. Chireitā (See)

୬ । ଗବଗଛ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Castor seed plant.

୭ । ମୁଚୁକୁନ୍ଦଗଛ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ) 7. Muchukunda tree (See)

୮ । ଚିତ୍ରକାର—8. A painter.

୯ । ବୀର; ଘାର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Hero

(ଚିତ୍ରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ (ଚିତ୍ର+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) ଯେ ଚିତ୍ର କରେ; ଚିତ୍ରକାର; ଅଙ୍କନକାର—Painting.

ଚତ୍ରକଣ୍ଠ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହୁ; ଚିତ୍ର+କଣ୍ଠ)—୧ । ଘାଘୁ— Chitrakaṇṭha 1. Pegeon-

୨ । କପୋତ – 2. Turtle-dove.

ଚତ୍ରକମ୍ବଳ—ସଂ. ବ.—ନାନା ବର୍ଣ୍ଣଚିତ୍ରିତ ଗାଲିଚା; ଖରଡ଼ା— Chitrakambaḷa A variegated carpet.

ଚତ୍ରକର—ସଂ. ବଣ—(ଚିତ୍ର+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଯେ ରଙ୍ଗ Chitrakara ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ରଙ୍ଗାଏ—1. Painter; artist.

୨ । ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ—2. A low mixed caste amongst the Hindus who are painters.

[ଦ୍ର—ଶୂଦ୍ରାଣୀ ଗର୍ଭରେ ବଶ୍ୟକର୍ମୀଙ୍କ ଔରସରେ ଏହି ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିବାର ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣରେ ଅଛି]

୩ । ଉନଶ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ) —3. Tinisa tree (See)

ଚତ୍ରକର୍ମ —ସଂ. ବ—୧ । ରଙ୍ଗାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ—1. Painting. Chitrakarma ୨ । ଅଳଙ୍କରଣ—2. Adornment; ornament; decorating.

୩ । ଚତ୍ର ଅଙ୍କନ—3. Drawing; pictures.

ଚତ୍ରକର୍ମା —ସଂ ବ (ଚତ୍ର+କର୍ମନ୍; ୧ମା ୧ବ)—୧ । ଚତ୍ରକର— Chitrakarmā 1. Painter.

୨ । ଉନଶ ବୃକ୍ଷ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) ଦେଖ—2. Tinisa tree (See).

୩ । ବଚତ୍ର କର୍ମ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—3. A performer of wonderful works.

ଚତ୍ରକଳା—ବି.ସ୍ତ୍ରୀ—ଚତ୍ର ଆଙ୍କିବା ବଦ୍ୟା— The art of painting. Chitrakaḷā

[ଦ୍ର—ଚତ୍ରକଳା ଚୀନ, ମିଶର ଓ ଗ୍ରୀସ ଆଦି ଦେଶରେ ବହୁ ପୁରାତନ କାଳରେ ଥିଲା । ମିଶରର ଚତ୍ରକଳାକୁ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଶିକ୍ଷାକର ଚତ୍ରବଦ୍ୟାର ବହୁତ ଉନ୍ନତ କରିଥିଲେ । ଇଲ୍ଲୋରର ବୃହତ୍ ମିଜ୍‌ଜମ୍‌ରେ ୩୦୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବର ମିଶ୍ରଦେଶର ଚତ୍ର ଅଛି । ପମ୍ପାସ୍ତୂପରେ ଚତ୍ର, ଚତ୍ରକର ଓ ଚତ୍ରଶାଳାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଅଜନ୍ତା ଗୁମ୍ଫାରେ ଯେଉଁ ଚିତ୍ରମାନ ଅଛି ତାହା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଉଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ପଣ୍ଡିତମାନେ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏ ଗୁମ୍ଫାର ଚିତ୍ରମାନ ଖ୍ରୀ. ପୂର୍ବ ୬୦୦ ଠାରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୮୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ । ପଞ୍ଜାବର ସିନ୍ଧୁପ୍ରଦେଶର ହରପ୍ପା ଓ ମହେଞ୍ଜଦାରୁ ଆଦ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଭୂଗର୍ଭରୁ ଯେଉଁ ଚିତ୍ରମାନ ମିଳିଅଛି ତାହା ଆଜକୁ ୪।୫ ହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିବାର ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ।]

ଚତ୍ରକାଠି—ଦେ. ବ—ତୁଲିକା; ଚତ୍ରଶଲାକା; ଯେଉଁ କାଠିକୁ ରଙ୍ଗରେ ବୁଡ଼ାଇ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରନ୍ତି—Painter's brush or pen.
Chitrakāthi

ଚତ୍ରକାବ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଶବ୍ଦାଲଙ୍କାର ପୂର୍ଣ୍ଣକାବ୍ୟବିଶେଷ; ପଦ୍ମବନ୍ଧାଦ ସଂଜ୍ଞକ କାବ୍ୟ—A composition in which the letters can be arranged in particular shapes.
Chitrakābya

ଚତ୍ରକାୟ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର+କାୟ)—ଯାହାର ଦେହ ଚିତ୍ରିତ—With spotted body.
Chitrakāya
(ଚିତ୍ରକାୟା-ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—ଚିତାବାଘ—Spotted leopard.

ଚତ୍ରକାର—ସଂ. ବ—ଚିତ୍ରକର (ଦେଖ)
Chitrakāra Chitrakara (See)

ଚତ୍ରକାରି—ସଂ. ବ (ଚିତ୍ରକାର+ଈ)—୧ । ଚତ୍ରକଳା—
Chitrakāri 1. The art of painting.
୨ । ଚିତ୍ର ଆଙ୍କର କରିବା ବ୍ୟବସାୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The profession of a painter.

ଚତ୍ରକୂଟ—ସଂ. ବ (ନାମ) ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର=ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ+କୂଟ=ଶୃଙ୍ଗ)—୧ । ରାମଗିରି ପର୍ବତ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନବାସ ସମୟରେ ଏହି ପର୍ବତରେ କିଛି ଦିନ ବାସକରି ରହିଥିଲେ । ବୁନ୍ଦେଲଖଣ୍ଡ ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କାମ୍ପତା ପାହାଡ଼; ଏହା ବାନ୍ଦା ନଗରଠାରୁ ୨୫ କୋଶ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ ।—A mountain in Bundelkhanda now called Comptch, about 15 miles from the town of Bāndā.
୨ । ଚତ୍ତୋର (ଦେଖ)—2. Chitora (See)
(ଶିଳାଲେଖରେ ଚତ୍ତୋରର ଏହି ନାମ ମିଳେ ।
୩ । ହିମାଳୟର ଶୃଙ୍ଗବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Name of a peak of the Himālayas.
ଦେ. ବ—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ; କପଟ—Wonderful; hypocricy.

ବରଞ୍ଚ ଚତ୍ରକୂଟରେ ବହୁରେ ଚିତ୍ର କୂଟରେ କଃକରୁ ଦେଇ କଃଜ ବରେ ସେ ।
ଉଚ୍ଚ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଚତ୍ରକୃତ୍—ସଂ. ବ. (ଚିତ୍ର+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଚତ୍ରକର (ଦେଖ)—Chitrakara (See)
Chitrakṛut

ଚତ୍ରକେତୁ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—୧ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଦୁଇ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ପୁତ୍ର—1. The name of a son of Lakshmaṇa.
Chitraketu

ଅଙ୍ଗଦ ଚତ୍ରକେତୁ ଦୁଇ
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାର୍ଯ୍ୟ କାତ ହୋଇ—ଚନ୍ଦ୍ରାଣ. ଉତ୍ତରଚ ।

୨ । ଗରୁଡ଼ର ଏକ ପୁତ୍ର—
2. Name of a son of Garurda.
୩ । ଶୂରସେନ ଦେଶର ଏକ ରାଜା (ଭାଗବତ)
3. Name of a king of Śūrasena country

ଚତ୍ରଗୁପ୍ତ—ସଂ. (ନାମ) (ଚିତ୍ର=ଲେଖନ+ଗୁପ୍ତ=ଯେ ରକ୍ଷା କରେ)—
Chitragupta ୧ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଯମଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
1. One of the 14 Jāmas of the Hindus; said to be the notary public or recorder of the acts of every human being.
୨ । ଯମଙ୍କ ପାଞ୍ଜିଆ—
2. Record keeper of the Hindus God of death.

[ଦ୍ର—ଯମଙ୍କ ପାଞ୍ଜି ଏହାଙ୍କ ଜମାରେ ଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ପାପପୁଣ୍ୟର ଭାଲିକା ଏ ଲେଖି ରଖୁଥାଆନ୍ତି ଓ ମନୁଷ୍ୟ ମଲା ପରେ ଯେତେବେଳେ ଯମଦୂତମାନେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ନେଇ ଯମଙ୍କ ପାଖରେ ଦଣ୍ଡ ବା ପୁରସ୍କାରର ଶେଷ ବଖୁର ଜମନ୍ତେ ହାଜର କରନ୍ତି ସେତେବେଳେ ଚତ୍ରଗୁପ୍ତ ପାଞ୍ଜି ଫିଟାଇ ମନୁଷ୍ୟର ପାପ ପୁଣ୍ୟର ଭାଲିକା ଯମରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାନ୍ତି । ଭବିଷ୍ୟତ୍ପୁରାଣ ଓ ଗରୁଡ଼ପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ, ବ୍ରାହ୍ମଣରେ କାୟସ୍ଥ ଦୁଆଡ ଧର୍ ଏକ ବଚତ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ପୁରୁଷ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ହେଲେ । ଭଟ୍ଟ, ନାଗର, ସେନକ, ଗୌଡ଼, ଶ୍ରୀବାସ୍ତବ, ମାଥୁର, ଅହଷ୍ଠାନ, ଶୈକସେନ ଓ ଅମ୍ବଷ୍ଠ ନାମରେ ଏହାଙ୍କ ୯ ପୁତ୍ର ହେଲେ । ଚତ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କ ଆଦ୍ୟପୁରୁଷ ଅଟନ୍ତି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚତ୍ରଣ—ସଂ. ବ. (ଚିତ୍ର ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଚିତ୍ର ଲିଖନ—
Chitraṇa 1. Painting.
୨ । ଛବି ଆଙ୍କିବା—2. Drawing a picture.

ଚତ୍ରତଣ୍ଡୁଳ—ସଂ. ବ—ବାଇବଡ଼ଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Chitratanḍula Bāibirdaṅga (See)

ଚତ୍ରତ୍ୱକ୍—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର+ତ୍ୱଚ୍)—ଭୂର୍ଜପତ୍ର ବୃକ୍ଷ—
Chitratwak The birch tree.

ଚତ୍ରଦଣ୍ଡକ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ଚିତ୍ର+ଦଣ୍ଡ+କ)—କୂରଣ; ଓଲୁଅ—
Chitradaṇḍaka Wild-arum.

ଚତ୍ରନେତ୍ରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସାରୁକା ପକ୍ଷୀ—The myna bird;
Chitranetrā Turdus salika.

ଚତ୍ରପକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର+ପକ୍ଷ)—ଉତ୍ତିରପକ୍ଷୀ—
Chitrapaksha Patridge.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୨ରୁ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମଝା ଏବ ୨ ଚଉଦି ଅକ୍ଷର ଓ ମାଝା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ପରିବର୍ତ୍ତେ ୨ ବା ୧ ଚଉଦି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'ଜଣ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜ୍ଜଣ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଚତ୍ରପଟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚିତ୍ର+ପଟ)—
Chitrapaṭa ୧ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ଉପରେ ଛବି ଅଙ୍କା ଯାଏ; ଆଲେଖ୍ୟ ପଟ—1. Canvas; painting tablet.
୨ । ଛବି ଅଙ୍କା ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁ ବା କାଗଜଖଣ୍ଡ; ଛନ୍ଦ—2. Piece of paper or cloth on which a painting is executed.

ଚତ୍ରପାଟୀ—ଦେ. ବି—ଘରର ଦୈର୍ଘ୍ୟରୁ ଗର୍ତ୍ତ କଢ଼ଗଲେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଯେଉଁ ଅଂଶ ରହେ—The difference between the whole length and the inside measurement of a house.
[ଦୁ—ଘରର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୧୭—୨ ଗର୍ତ୍ତ = ୧୦ ଚିତ୍ରପାଟୀ ଲମ୍ବ— ଜଗବନ୍ଧୁ: ପ୍ରାଚୀନ ଜୁଲୁଲ ।]

ଚତ୍ରପାଦା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର+ପାଦ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chitrapādā ସାରିକା ପକ୍ଷିଣୀ—The myna bird.

ଚତ୍ରପାଲୁ—ତ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—କାଠକୁ ଚିତ୍ରଣ କରିବା ଅସ୍ତ୍ର; ଚିତ୍ରାରନ୍ଦା—Carpenter's small plane

ଚତ୍ରପିଚ୍ଛକ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର+ପିଚ୍ଛ+କ)—ମୟୂର—
Chitrapichchhaka Peacock.

ଚତ୍ରପିତୁଲା—ଦେ. ବି—ଚିତ୍ରପିତୁଳ (ଦେଖ)
Chitrapitulā Chitrapituli (See)

ଚତ୍ରପିତୁଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତ୍ର+ପୁତ୍ତଳକା)—ପୁତ୍ତେଇ—
Chitrapituli Idol.
ଅନେକ ବଦ୍ୟା ସେ ସଙ୍ଗରେ
ଚିତ୍ରପିତୁଳ ନାଏ ଭରେ । ସାରୀ. ଜଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଚତ୍ରପୁଙ୍ଖ—ସଂ. ବ. (ଚତ୍ର+ପୁଂଙ୍ଖ=ବାଣର ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ)—
Chitrapuṅkha ଶର, ବାଣ—Arrow.

ଚତ୍ରପୁଂସ—ଦେ. ବ—ଅଦ୍ଭୁତ ପୁରୁଷ—
Chitrapuṁsa A strange man.
ଚତ୍ରପୁଂସ ବୋଲି ଘର ଭରି ଦେ ଘଷା । ଉଷ. କୋଣ୍ଡୁଭାଣ୍ଡସ୍ତବ ।

ଚତ୍ରପୁରୁଷ—ଦେ. ବ· (କର୍ମଧାରୟ; ଚତ୍ର=ଚତ୍ରିତ+ପୁରୁଷ)—
Chitrapurusha ପଟଲିଖିତ ପୁରୁଷର ଛବି—The likeliness of a man painted on a canvas.
ଚତ୍ର ଚତ୍ରପୁରୁଷଙ୍କୁ ସେ ଭକା ଗହିଁ
ସ୍ତମ୍ଭା ସୁସମାନରେ ଘଟଲ ଏହା । ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଚତ୍ରପୃଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତ୍ର+ପୃଷ୍ଠ)—
Chitrapṛushṭha କଳବଙ୍କ ପକ୍ଷୀ; ଘର ଚଟିଆ—Sparrow.

ଚତ୍ରପେଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତ୍ର ଓ ପେଟ୍ଟକା)—
Chitraperḍi ଉପର ଚତ୍ରିତ ହୋଇଥିବା ପେଡ଼ି—A painted box.

ଚତ୍ରଫଳ—ସଂ. ବ—୧ । ଚତ୍ରଫଳକ ୨ (ଦେଖ)
Chitraphaḷa 1. Chitraphaḷaka 2 (See)
୨ । ତରଭୁଜ—2. Melon
ଦେ. ବ—ଗହମ କାକୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Gahama kākuṛḍi (See)

ଚତ୍ରଫଳକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚତ୍ର+ଫଳକ)—
Chitraphaḷaka ୧ । ଚିତ୍ରପଟ—1. Canvas; a tablet for painting.
୨ । ତଉଲ ମାଛ—2. A species of flat; large sweet water fish.

ଚତ୍ରଫଳା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତତ୍ର+ଫଳ+ଆ)—
Chitraphaḷā ୧ । କାକୁଡ଼ି—1. Cucumber.
୨ । ବାଇଗଣ—2. Egg plant.
୩ । କଣ୍ଟକାରୀ (ଦେଖ)
3. Kaṇṭakārī (See)
୪ । ଲଙ୍ଗିଳା ଲତା—4. A kind of kreeper.
୫ । ଫଳା ମାଛ—5. A kind of fish.

ଚତ୍ରବଦଳ—ସଂ. ବ—ପାଠୀନ ମତ୍ସ୍ୟ; ବାଳଆ ମାଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chitrabadaḷa The boal fish.

ଚତ୍ରବର୍ହ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତତ୍ର+ବର୍ହ)—
Chitrabarha ୧ । ମୟୂର—1. Pea-cock.
୨ । (ନାମ) ଗରୁଡ଼ର ଏକ ପୁତ୍ର—
2 Name of a son of Garuṛḍa.

ଚତ୍ରବଲ୍ଲିକ—ସଂ. ବ—ବାଳଆ ମାଛ—
Chitraballika The boal fish; the sheat fish.

ଚତ୍ରବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ. (ଚତ୍ର+ବଲ୍ଲୀ)—
Chitraballī ୧ । ବତ୍ତର ଲତା—
1. A wonderful creeper.
୨ । ମନ୍ଦେନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ ଲତା—
2. Name of a creeper.

ଚତ୍ରବାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ପିଲାମାନଙ୍କ ଖେଳବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଚତ୍ର କରାଯାଇ ଥିବା ସଷ୍ଟି—A painted stick used by children.
କଳ ବଳ୍ଦ ଭଦ୍ରଗଡ଼, ପକାଇବ ଚତ୍ରବାଡ଼ି, ପଲାଇବୁ ଭଇକ ଛଡ଼ା ।
ଚିଣ୍ଟୁ ଗୀତ ।

ଚତ୍ରବାହନ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ତତ୍ରଭାନୁ ୬ (ଦେଖ)
Chitrabāhana Chitrabhānu 6 (See)

ଚତ୍ରବିଚତ୍ର—ସଂ. ବଶ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚତ୍ର+ବିଚତ୍ର)—
Chitrabichitra ୧ । ବହୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଚତ୍ରରେ ଚତ୍ରିତ—1. Multicoloured.
୨ । ଖଞ୍ଚିଖଞ୍ଚିକିଆ—2. Mottled; variegated.
୩ । ନାନାବର୍ଣ୍ଣର—3. Of various colours.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

ଚିତ୍ରବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବ—ଚିତ୍ରକଳା; ଚିତ୍ରଅଙ୍କନ ବିଦ୍ୟା—
Chitrabidyā The art of painting.

ଚିତ୍ରବୃତ୍ତି—ସଂ ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର+ବୃତ୍ତ=ବ୍ୟାପାର) ଅଦ୍ଭୁତ ବ୍ୟାପାରଶାଳୀ—
Chitrabṛutti Of wonderful action.

ଚିତ୍ରଭାନୁ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର=ବିଚିତ୍ର+ଭାନୁ=କାରଣ)—
Chitrabhānu ୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.
୩ । ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଦ୍ୱୟ—3. The twin sons of Aswini; the Heavenly physicians.
୪ । ଚିତାଘାରୁ ଗଛ—4. The Leadwort shrub.
୫ । ଭୈରବ; ଶିବ—5 The god Siba.
୬ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନପତ୍ନୀ ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦାଙ୍କ ପିତା; ମଣିପୁରର ରାଜା; ବଭ୍ରୁବାହନଙ୍କ ମାତାମହ—6. The father of Arjuna's wife Chitrāṅgadā.
୭ । ଅର୍କଗୁଳ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. The swallow wort plant.

ଚିତ୍ର ମଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ କରିବା—
Chitra maṇibā To be ashtonished.
ପୁଣି ଶ୍ରୀ ଠାକୁରଣୀ ଚିତ୍ର ମଣିଲେ ଜାଣି ନ ଥିଲ ପର ଦୁଃଖୀଜନ ରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ—ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚିତ୍ରମଦ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ନାଟକ ଓ ଉପନ୍ୟାସରେ କୌଶସି ସ୍ତ୍ରୀର ଅପଖାର
Chitramada ଅନୁପସ୍ଥିତ ପତ୍ନି ବା ପ୍ରେମିକର ଚିତ୍ର ଦେଖି ହୃଦୟୋଲ୍ଲାସ ପ୍ରକାଶ କରିବା (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
The manifestation of pathatic feeling by a woman on seeing the picture of her absent husband or lover.

ଚିତ୍ରମତ୍ସ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଚିତ୍ରଫଳକ ୨ (ଦେଖ)
Chitramatsya Chitraphalaka 2 (See)

ଚିତ୍ରମାଛି—ଦେ. ବ—କସ୍ତୁରୀ ପ୍ରଭୃତିଦ୍ୱାରା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିବା ମାଛର ଚିତ୍ର—
Chitramāchhi A representation of a flea painted on the cheek of women.
କଏ ହୋଇ ଚିତ୍ରମାଛରେ ବାଳା ତ୍ରଣଗଣ ତ ଦଶୁଛ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋପ୍ତଚନ୍ଦ୍ର ୪. ଗୀତ ।

ଚିତ୍ରମୃଗ—ସଂ. ବ—କଳା ବାନ୍ଦୁଟିଆ—
Chitramṛuga Spotted deer.

ଚିତ୍ରମେଖଳ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର+ମେଖଳ)—
Chitramekhaḷa ଚିତ୍ରପିଚ୍ଛକ (ଦେଖ)
Chitrapichchhaka (See)

ଚିତ୍ରଯୋଗ—ସଂ. ବ- ୬୪ କଳା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ; ବୁଢ଼ାକୁ ଯୁବକ ବା ଯୁବକକୁ ବୃଦ୍ଧ ଓ ନପୁଂସକ କରିଦେବା ବିଦ୍ୟା—
(ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)
The art of turning an old man into a young man and viceversa.

ଚିତ୍ରଯୋଧୀ—ସଂ. ବି. (ଚିତ୍ର+ଯୁଧ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—୧ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—
Chitrajodhī 1. A name of Arjuna.
୨ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)
2. Arjuna tree (See)
ସ. ବିଶ—ଯେ ଅଦ୍ଭୁତରୂପେ ଯୁଦ୍ଧ କରେ—
Fighting wonderfully.

ଚିତ୍ରରଥ—ସଂ. ବି. (ନାମ) (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର+ରଥ)—୧ । କଶ୍ୟପଙ୍କ ଔରସରେ ଦକ୍ଷକନ୍ୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ଗନ୍ଧର୍ବ-ବିଶେଷ—1. Name of a Gandharba.
[ଦ୍ର—ଏ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ରଥବାହକ ଓ କୁବେରଙ୍କ ସଖା ଅଟନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ଅନ୍ୟ ନାମ ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ, ଅଙ୍ଗାରପର୍ଣ୍ଣ ଦଗ୍ଧରଥ, କୁବେର ସଖା ।]
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.
୩ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାତି; ଗଦଙ୍କ ପୁତ୍ର—
3. Name of a grandson of Śrīkṛushṇa.
୪ । ଅଙ୍ଗଦେଶର ଜଣେ ରାଜା (ମହାଭାରତ)—
4. Name of a king of Aṅga.
୫ । ଯଦୁବଂଶୀୟ ଜଣେ ରାଜା (ଭାଗବତ ଓ ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ)—
5. A king of the Jādu dynasty.

ଚିତ୍ରରେଖା—ଦେ. ବି—୧ । ଅଳତା—1. Lac-dye.
Chitrarekhā ୨ । ସ୍ୱର୍ଗବେଶ୍ୟାବିଶେଷ—
2. Name of a heavenly nymph.
ବନକ ପାଦେ ଦେଇ ଦେଖା
ବନର ଧର୍ ଚିତ୍ରରେଖା । ରନ୍ତ—ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୩ । ବାଣାସୁରର କନ୍ୟା ଉଷାର ଏକ ସହଚରୀ—
3. Name of a female companion of Ushā, the daughter of demon Bāṇa.

ଚିତ୍ରଳ—ସଂ. ବଣ. (ଚିତ୍ର+ଳ)—ବହୁ ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ—
Chitraḷa Variegated.

ଚିତ୍ରଲତା—ସଂ. ବ.—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା—The Indian madder (Rubia Chitralatā Munjisṭhā).

ଚିତ୍ରଲେଖା—ସଂ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ବାଣରାଜଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ କୁମ୍ଭାଣ୍ଡର କନ୍ୟା; ଉଷାର ସଖୀ—
Chitralekhā 1. A companion of Ushā, the daughter of king Bāṇa.
୨ । ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—
2. Name of a heavenly nymph.
୩ । ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ (୧୮ ଅକ୍ଷର ୬।୩।୫।୬ ବର୍ଣ୍ଣ ଲଘୁ)—3. A metre with 18 letters having its 2nd. 3rd, 5th and 6th letters short.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଥିବା ଶବ୍ଦ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଥିବା ଶବ୍ଦ ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରଖା ହୋଇନାହିଁ । ଅଭିଧାନରେ ୧ । ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭଳି ଖୋଜିବାରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବସଉଛ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଚ୍ଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୪ । ଚତ୍ର ଅଙ୍କିବାର ତୁଳିକା—4. Painter's brush.

ଦେ. ବ.—୧ । ଚତ୍ର ଅଙ୍କନ—1. Drawing of pictures.

୨ । ସାଗ୍ର—2. The myna bird

୩ । ମୟୂର—3. Pea-cock.

ବଲେ୍‌ଆଇଁ ଚତ୍ରଲେଖା ବଲେ୍‌ ଥାଇଁ ଚତ୍ରଲେଖାଦୃଶ୍ୟ ।
ଭଟ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଚତ୍ରଲେଖନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—ରଙ୍ଗ କରିବାର ତୂଳି—
Chitralekhanī Painter's brush.

ଚତ୍ରଲୋଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—ଚତ୍ରନେତ୍ରା (ଦେଖ)
Chitralochanā Chitranetrā (See)

ଚତ୍ରଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ—ପୁ. ବ—ଚତାବାଘ—
Chitraśārddūla Leopard; panther.

ଚତ୍ରଶାଳା—ଦେ. ବ.—୧ । ଚତ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗୃହ, ଯେଉଁ ଘରେ ନାନା
Chitraśālā ସ୍ଥାନରୁ ସଂଗୃହୀତ ଚତ୍ରମାନ ରଖାଯାଇଥାଏ—
1. Picture-gallery; art-gallery.

୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଚୁର ସାହିତ୍ୟ, ଇତିବୃତ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବସ୍ତୁ ଓ ଶିଳ୍ପସାଧିତ ବସ୍ତୁସବୁ ପ୍ରଦର୍ଶନାର୍ଥ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଥାଏ—2. Art-museum.

୩ । ଯେଉଁଠାରେ ଚତ୍ରକର ଛବି ଆଙ୍କେ—
3. Painter's studio.

ଚତ୍ରଶାଳିକା—ଦେ. ବ.—ଚତ୍ରଶାଳା—
Chitraśālikā Chitraśālā (See)

ଚତ୍ରଶିଖଣ୍ଡିଜ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଚତ୍ରଶିଖଣ୍ଡି =ସପ୍ତର୍ଷି ମଧ୍ୟରେ ଏକଜଣ; ଅଙ୍ଗିରଃ
Chitraśikhaṇḍija +ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଦେବଗୁରୁ
ବୃହସ୍ପତି—Bṛuhaspati, the preceptor of the Gods.

ଚତ୍ରଶିଖଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଚତ୍ର+ଶିଖଣ୍ଡ+ଇନ୍ ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Chitraśikhaṇḍī ୧ । ମରୀଚ ପ୍ରଭୃତି ସପ୍ତ ଋଷି—1. The collective name of 7 sages—Marīchi and six others.

୨ । ସପ୍ତର୍ଷି ନକ୍ଷତ୍ରମଣ୍ଡଳ—
2. The constellation of Ursa major.

[ଦ୍ର—ମରୀଚି, ଅଙ୍ଗିରା, ଅତ୍ରି, ପୁଲସ୍ତ୍ୟ, ପୁଲହ, କ୍ରତୁ ଓ ବଶିଷ୍ଠ ଏହିମାନଙ୍କ ନାମରେ ଚିହ୍ନିତ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜକୁ ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳ କୁହାଯାଏ; ଏହି ଋଷିମାନେ ଚିତ୍ରଶିଖଣ୍ଡୀ ନାମରେ ପରିଚିତ । ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଚତ୍ରସର୍ପ—ପୁ. ବି.—ଚିତ୍ର ସାପ—
Chitrasarpa A species of spotted snake.

ଚତ୍ରସେନ—ପୁ. ବି. (ନାମ)—୧ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
Chitrasena 1. Name of a son of Dhṛutarāshṭra.

୨ । ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ; ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ବିଶ୍ୱାବସୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତଶିକ୍ଷକ—2. Name of a Gandharba, the music precepter of Arjuna.

୩ । ପାଣ୍ଡବପକ୍ଷୀୟ ବୀରବିଶେଷ—
3. Name of a warrior who fought for the Pāṇḍabas.

୪ । ପୁରୁବଂଶୀୟ ରାଜାବିଶେଷ—4. Name of a king of the Puru dynasty.

୫ । ଶମ୍ବରାସୁରର ଏକ ପୁତ୍ର (ହରିବଂଶ)—
5. Name of a son of demon Śambara

ଚତ୍ରହସ୍ତ—ପୁ. ବ—୧ । ସମରକୌଶଳରେ ହସ୍ତକ୍ରିୟାବିଶେଷ—
Chitrahasta 1. A slight of hand in fighting.

୨ । ପ୍ରସାରିତ କରତଳ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
2. The extended palm.

ବି. ବିଶ. ଯୁଦ୍ଧ—ଯୁଦ୍ଧରେ ଶିଘ୍ରହସ୍ତ—Deft handed in war.

ଚତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚିତ୍ର+ଆ)—୧ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ନକ୍ଷତ୍ର; ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ;
Chitrā (ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—1. The 14th of the 27 lunar mansions.

[ଦ୍ର—ଏହା ଜକଟରେ ଚଢ଼ି ଥିବା ସମୟରେ ସ୍ୱଜନ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି ।]

ଚତ୍ରା ସଙ୍ଗେ ଏବେ ମିଳିଲେ ଚତୁର.—ରଘୁନାଥ. ଚତ୍ରଚ୍ଚି ।

୨ । ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—
2. Name of a heavenly nymph.

୩ । ଚିତ୍ରସାପ—3. The spotted snake.

୪ । ୧୫ ଅକ୍ଷରର ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
4. Name of a Sanskrit metre of 15 syllables.

୫ । ନଦୀବିଶେଷ—5. Name of a river.

୬ । ରାଧିକାଙ୍କ ସଖୀବିଶେଷ—6 Name of one of the companions of Rādhikā.

୭ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା—7. The Indian madder.

୮ । ମାୟା—8. Delusion.

୯ । ମୂଷିକପର୍ଣ୍ଣୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
9. Mūshikaparṇṇī (See).

୧୦ । କାକୁଡ଼ି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. Cucumber.

୧୧ । ଗଣ୍ଡୁବ୍ଦା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. A kind of knotted grass.

୧୨ । ଦନ୍ତୀବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
12. Dantī (tree) (See).

୧୩ । ବାଇବଡ଼ିଙ୍ଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
13. Bāibirdaṅga (See).

୧୪ । ଆଖୁକର୍ଣ୍ଣୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
14. Ākhukarṇṇī (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଅ	ଷ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ୃ

୧୫ । ଜୁଆଣି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
15. Jūāṇi (See).

୧୬ । ରୈରବ ଗ୍ରାମର ସ୍ତ୍ରୀ ମୂର୍ଚ୍ଛନା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
16. Name of a secondary musical note.

୧୭ । ଚିତ୍ରିତଦେହା ଗାଈ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
17. A mottled cow.

୧୮ । ପ୍ରାଚୀନ ତନ୍ତ୍ରୀବାଦ୍ୟବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
18. A stringed musical instrument of ancient India.

ଦେ. ବ (ଫ ଚିତ୍ରିତ)—ଚିତ୍ରିତ—Painted.

ଚିତ୍ରାଇବା—ଦେ. ବ (ଫ. ଚିତ୍ର)—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିବା—1. To draw pictures on a thing.
Chitrāibā ଚିତ୍ରକରା
ରଙ୍ଗନା ୨ । ଚିତ୍ରିତ କରିବା; ରଙ୍ଗାଇବା—2. To paint.

ଚିତ୍ରାଗୁଣ୍ଡୁରି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଗୁଣ୍ଡୁରି ପୋକ—
Chitrā gunḍuri A kind of spotted sand borer.
[ଦ୍ର—ଗୁଣ୍ଡୁରି ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଚିତ୍ରାଙ୍ଗ—ଫ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର+ଅଙ୍ଗ)—
Chitrāṅga ୧ । ଯାହା ଦେହ ଚିତ୍ରିତ—1. Multicoloured; having a dappled body.
ବ—୧ । ଚିତ୍ର ସାପ—1. A kind of spotted snake.
୨ । ଚିତ୍ରମୃଗ—2. Spotted deer.
୩ । ରକ୍ତଚିତା ଗୁଳ୍ମ—The red Leadwort.
୪ । ହିଙ୍ଗୁଳ—4 Vermillion.
୫ । ଚିତଳମାଛ (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
5. A large flat sweet-water-fish; Notopheris Chitala
୬ । ହରିତାଳ—6 Yellow orpiment.

ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦ—ଫ. ବ. ପୁଂ (ନାମ)—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିତ୍ର=ଅଦ୍ଭୁତ+ଅଙ୍ଗଦ =ବାହୁଭୂଷଣ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ଶାନ୍ତନୁ ରାଜାଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ର—1. A son of king Śāntanu.
Chitrāṅgada
[ଦ୍ର—ଏ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମିଥିଲେ ଓ ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାଇ ।]
(ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ—
2. Name of a Gandharba.
୩ । କଳିଙ୍ଗ ବା ଦଶାର୍ଣ୍ଣ ଦେଶର ଜନୈକ ନରପତି (ମହାଭାରତ)—3. Name of a king of ancient Kaliṅga.

ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଅର୍ଜୁନପତ୍ନୀ—
Chitrāṅgadā 1. The wife of Arjuna.
ପୁଣି ସେ ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦା କନ୍ୟାଠାରୁ ଗଲେ,
ବଭ୍ରୁବାହନଙ୍କ ଜନ୍ମିବୁ ଜାଣିଲେ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

[ଦ୍ର—ଅର୍ଜୁନ ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଷ ବନବାସକାଳରେ ମଣିପୁରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ମଣିପୁର ରାଜା ଚିତ୍ରବାହନଙ୍କର କନ୍ୟା ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦାକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ; ଏଥିରୁ ଚିତ୍ରବାହନଙ୍କର ଏହି ସର୍ତ୍ତ ଥିଲା ଯେ ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦାଙ୍କର ପୁତ୍ର ହେଲେ, ସେ ମଣିପୁରର ରାଜା ହେବେ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଅର୍ଜୁନ ସମ୍ମତ ହୋଇଥିଲେ । ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଔରସରେ ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦାଙ୍କର ବଭ୍ରୁବାହନ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଅଶ୍ୱମେଧଯଜ୍ଞ ସମୟରେ ଯଜ୍ଞାଶ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ସହିତ ବଭ୍ରୁବାହନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଅର୍ଜୁନ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।]

୨ । କଳିଙ୍ଗରାଜକନ୍ୟା; କୁରୁରାଜ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ପତ୍ନୀ—(କୃଷ୍ଣଦି. ଇତିହାସ)—
2. Name of a wife of Durjyodhana.
୩ । ରାବଣର ଏକ ପତ୍ନୀ—
3. Name of a wife of Rābaṇa.

ଚିତ୍ରାଙ୍ଗି ଦେବା—ଦେ.କି—୧ । ଚତୁରା କାଟିବା; ଧପ୍ପା ମାରିବା; ପ୍ରତାରଣା କରିବା—1. To cheat.
(ଚିତ୍ରାଙ୍ଗି କାଟିବା। ଚିତ୍ରାଙ୍ଗି ବତାଇବା। } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଲୁଚକର ପଳାଇବା—
2. To fly away stealthily.

ଚିତ୍ରାଫଳ—ଫ. ବ—ଗନ୍ଧମକାକୁଡ଼ି (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
Chitrāphala Gahamakākurḍi (See)

ଚିତ୍ରାବସୁ—ଫ. ବ—ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କରେ ମଣ୍ଡିତ ରାତ୍ରି (ହିନ୍ଦୁ ଶବ୍ଦସାଗର)
Chitrābasu A clear night with stars shining in the sky.

ଚିତ୍ରାର୍ପିତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଚିତ୍ର+ଅର୍ପିତ)—୧ । ଚିତ୍ରପଟରେ ଅଙ୍କିତ—1. Painted in a picture.
(ଚିତ୍ରାର୍ପିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଚିତ୍ରପଟରେ ଅଙ୍କିତ ଛବି ବା ଚିତ୍ର ପରି ନିଶ୍ଚଳ—2. Still or quiet as a painting.

ଗୃହଁ ଗୃହଁ ତୋ ସରଣୀ, କଲୁଇକୁ ରେ ଉରୁଣ, ଚିତ୍ରାର୍ପିତ ପରି ଥିବ ଦେଖି—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କତୋଷତତ୍ତ୍ୱ ତ ଗୀତ ।

ଚିତ୍ରାଶ୍ୱ—ଫ. ବି—ସତ୍ୟବାନ; ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ—
Chitrāśwa Satyabān, the husband of Sābitrī.
ସତ୍ୟବାନ ତାହାରେ ଅଶ୍ୱ ଓ ଲେଖନ୍ତୁ,
ଏହୁ ସକାଶରୁ ଚିତ୍ରାଶ୍ୱ ସେ ବୋଲନ୍ତୁ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ବନପର୍ବ ।

ଚିତ୍ରିକ—ଫ. ବ. (ଚିତ୍ର+ମାସାର୍ଥେ. ଇକ) ଚିତ୍ରାନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ମାସ; ଚୈତ୍ର ମାସ—The month of Chaitra.
Chitrika

ଚିତ୍ରିଣୀ—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କାମଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଗୃହଜାତ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜାତି (ଯଦୃ ଶ୍ରେଣୀ)—One of the 4 classes of females as classified in the Hindu Śāstras.
Chitriṇī

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖାରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

[ଦ୍ର—ହନୁମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ୪ ଶ୍ରେଣୀ (ପଦ୍ମିନୀ, ଚତ୍ରିଣୀ, ଶଙ୍ଖିନୀ, ହସ୍ତିନୀ) ମଧ୍ୟରୁ ଚତ୍ରିଣୀ ୨ୟ ଶ୍ରେଣୀର । ଏହାର ଆକାର ନାତ୍ୟୁଚ୍ଚ ନାତିକ୍ଷୁଦ୍ର, ନାକ ଉତ୍ପଳଫୁଲ ପରି, ନେତ୍ର ପଦ୍ମଦଳ ପରି, ମୁଖ ଉତ୍ପଳଚର୍ଚ୍ଚିତ । ଏ ବ୍ୟକ୍ତି କଳା ଓ ଶୃଙ୍ଗାରଚେଷ୍ଟାରେ ନିପୁଣା; ଏ ଜାତିସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ମୃଗଜାତିସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ସ୍ୱାମୀ ହେବା ଉପଯୁକ୍ତ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚତ୍ରିତ—ଫ. କ୍ରି· (ଚତ୍ର ଧାତୁ=ଚତ୍ରିତ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—
Chitrita ୧ । ରଞ୍ଜିତ; ଚତ୍ରାପିତ—1. Painted.
୨ । ଅଙ୍କିତ—2. Drawn; delineated.
୩ । ବିଚତ୍ର—3 Variegated; chequered.
୪ । ନାନା ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
4. Of various colours.
୫ । ଚିତ୍ରଯୁକ୍ତ; ଛିଟିଛିପିକିଆ—
5. Spotted; mottled.

ଚତ୍ରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚତ୍ରିତ କରିବା—
Chitribā 1. To paint.
ଚିତ୍ରିତକରା ତତ୍ରତ ଚରଣ ଅଳତାବୋଳେ—
चितना ଜବପୂର୍ଯ୍ୟ. ଜବବା ।
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବିଚିତ୍ର ରୂପରେ କରିବା; ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା—
2. (figurative) To paint; to describe vividly.
ତତ୍ରଜ୍ଞ ମହା-ଆନନ୍ଦ-ଚିତ୍ରଜଳ—ମଧୁସୂଦନ. କୃଷ୍ଣମଙ୍ଗଳ ।

ଚତ୍ରେଶ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ; ଚତ୍ରା + ଈଶ; ଚତ୍ରାନକ୍ଷତ୍ରର ସ୍ୱାମୀ)—
Chitreśa ଚନ୍ଦ୍ର—The moon

ଚତ୍ରେଶ୍ୱର—ସ. ବ—ପ୍ରଭାସ ତୀର୍ଥରେ ଚତ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶିବଲିଙ୍ଗ—
Chitreśwara Name of a Śibaliṅga said to have been established by Chitragupta.

ଚତ୍ରୋକ୍ତି—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଚତ୍ର + ଉକ୍ତି)—୧ । ଆକାଶବାଣୀ—
Chitrokti 1. A voice from the sky.
୨ । ଅଦ୍ଭୁତ ବାକ୍ୟ—2. Wonderful words.
୩ । ଅଳଙ୍କାରଯୁକ୍ତ ଭାଷାରେ କଥନ—
3. Speech full of rhetorical excellence.

ଚତ୍ରୋତ୍ତର—ସ. ବ—କାବ୍ୟାଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଯହିଁରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଉତ୍ତର ଏକ ସଙ୍ଗେ ଏକ ରଚନାରେ ଥାଏ—
Chitrottara An artistic composition which is the question and the answer at the same time.
(ଯଥା— କା କାଳୀ, କା ମଧୁର, କା ଶୀତଳବାହିନୀ ଗଙ୍ଗା, କେ ଦାରଯୋଷରେତା, କଂ ବଳବନ୍ତଂ ନ ବାଧତେ ଶୀତଃ । ଏଥିରେ ୫ଟି ବାକ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନରୂପେ ଓ ସେହି ୫ଟି ବାକ୍ୟ ଉକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ରୂପେ ରଚିତ ।)

ଚତ୍ରୋତ୍ପଲ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତ୍ର + ଉତ୍ପଲ)—ନାନା ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ
Chitrotpala କଇଁଫୁଲ—Waterlily of variegated colour.

ଚତ୍ରୋତ୍ପଳା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ମହାନଦୀର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ—
Chitrotpalā 1. The ancient name of the Mahānadī river.
[ଦ୍ର—ଚତ୍ରୋତ୍ପଳାକୁ ସୁକାନ୍ତୁଚନ୍ଦ୍ରା ବୋଲିଯାଏ ।]
୨ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଆଇତପୁରଠାରୁ ବାହାରିଥିବା ମହାନଦୀର ଶାଖାନଦୀବିଶେଷ—2. A branch of the Mahānadī rising at Āitipur in Cuttack District.
ଶାଳୀପୁର ସହିଁ ଚିତ୍ରୋତ୍ପଳା ତୀର, ପୂତ ଅନୁଷେକ ଶ୍ରୀଭଗବତୀର—
ଉପାନାଥ. ନଦକେଶ୍ୱର ।
୩ । ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣ, ବାମନପୁରାଣ ଓ ମାର୍କଣ୍ଡେୟପୁରାଣ ମତରେ ଅକ୍ଷପାଦ ପର୍ବତରୁ ବାହାରିଥିବା ନଦୀବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦ-ସାଗର)—3. Name of a mythological river of India.

ଚତ୍ରୋପଳା—ସ. ବି. (ଚତ୍ର=ବିଚତ୍ର + ଉପଳ=ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ଅର୍ଥ ଯହିଁରେ)— ମହାଭାରତୋକ୍ତ ନଦୀବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦ-ସାଗର)—Name of a river of ancient India.
Chitropalā

ଚଥଲ—ଦେ. ବି. (ସ. ଚଞ୍ଚମୃଗ)—ଖୁରାଣି; କୁରୁଙ୍ଗ; ଏକପ୍ରକାର ମୃଗ—A species of deer.
Chithala

ଚଦାକାଶ—ସ. ବ. (ଚତ୍ + ଆକାଶ; ଆକାଶ ପରି ନିର୍ଲିପ୍ତ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଧାରଭୂତ)—ପରବ୍ରହ୍ମ—
Chidākāśa The Universal Soul.

ଚଦାତ୍ମା—ସ. ବ. (ଚତ୍ + ଆତ୍ମା)—୧ । ଚେତନା—1. The intellect; the thinking soul.
Chidātmā
୨ । ଜ୍ଞାନମୟ ଆତ୍ମା—2. The soul of man.
୩ । ଚୈତନ୍ୟ; ଜୀବାତ୍ମା—
3. The divine essence in man.
୪ । ଜ୍ଞାନର ପ୍ରକାଶ—
4. The semblance of intellect.
୫ । ଜ୍ଞାନସ୍ୱରୂପ ପରମାତ୍ମା—5 The Divine Soul which is the embodiment of intelligence.

ଚଦାନନ୍ଦ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚତ୍ + ଆନନ୍ଦ; ଚତ୍=ଜ୍ଞାନ ଓ ଆନନ୍ଦ ଅଛି ଯାହାର)—୧ । ଚୈତନ୍ୟମୟ ଓ ଜ୍ଞାନମୟ ବ୍ରହ୍ମ; ପରମାତ୍ମା—
Chidānanda 1. The Universal Soul.
୨ । ପରମଜ୍ଞାନୀ ସଦାନନ୍ଦ ଶିବ—2. God Śiba.

ଚଦାଭାସ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚତ୍ + ଅଭାସ)—୧ । ଜ୍ଞାନର ଆଭାସ; ଜ୍ଞାନର ପ୍ରକାଶ—
Chidābhāsa 1. The manifestation of intelligence.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଜ୍ଞଅ	ଭ୍ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଭ	ନ୍

୨ । ଜ୍ଞାନ—2. Knowledge.

୩ । ଜୀବାତ୍ମା—3. The Living Soul.

ଚିତ୍ରୂପ—ସଂ. ବ. (ଚିତ୍+ରୂପ)—୧ । ଚୈତନ୍ୟସ୍ୱରୂପ ବା ଜ୍ଞାନମୟ
Chidrūpa ଆତ୍ମା—1. Pure intelligence.
ବଣ.—୧ । ଚୈତନ୍ୟମୟ—Intelligent; intellectual.
୨ । ପ୍ରିୟ—2. Dear; beloved.
୩ । ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍—3. Manifest.
୪ । ଜ୍ଞାନମୟ—4. Full of wisdom.

ଚିନ୍‌ଚିନ୍—ଦେ. ବ.—(ଧ୍ୱନ ଓ ଅନୁଭୂତ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଛୁଞ୍ଚି ମାଇଲା
Chinchin ପରି ସାମାନ୍ୟ ତୀବ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଅନୁଭୂତି—
ଚିନଚିନ 1. A twinging sensation resembling that
ଚୁନଚୁନାହଟ produced by slight pin-pricks.
୨ । ଝିମ୍‌ଝିମ୍ (ଦେଖ)
2. Jhimjhim (See)

ଚିନ—ଦେ. ବ.—୧ । ଚିହ୍ନ; ଦାଗ—
China 1. Mark.
ଚିନ ୨ । ଚୀନ ଦେଶ—
ଚିହ୍ନ 2. China (country).
ଚୀନ ବଣ.—ଚୀନ୍ ଦେଶୀୟ—
ଚିନିୟା Of or pertaining to China.

ଚିନ୍‌ବାସନ—ଦେ. ବ.—ଚନା ବାସନ (ଦେଖ)
Chin bāsana Chinā bāsana (See)

ଚିନ୍‌ମାଟି—ଦେ. ବ.—ଚନା ମାଟି (ଦେଖ)
Chinmāṭi Chinā māṭi (See)

ଚିନରା—ଦେ. ବଣ.—ଚିହ୍ନର୍ (ଦେଖ)
Chinarā Chihnarā (See)

ଚିନା—ଦେ. ବ.—୧ । (ସଂ. ଚୀନକ)—ଏକଜାତୀୟ ଗୋଲାକୃତିବିଶିଷ୍ଟ
Chinā କ୍ଷୁଦ୍ର ଶସ୍ୟ—1. A kind of small grain; millet.
ଚୀନେଧାନ ୨ । ଗୁର କାଇଁଚ ପରିମାଣ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓଜନ; ସୁନା, ରୂପା ଓଜନ
ଚେନା କରିବାର ପରିମାଣବିଶେଷ—2. A small weight
ଦା. ଚେନ୍ନା equal to 4 kāiñchas; one grain.
ଓଡ. ଚିନ୍ନ ଜୋଖ କେତେ ଚନା କେତେକ ଧାନ । ପ୍ରାଚୀ. ପରଚେଗାଦା ।
ଚା. ସିନ୍ନା ୩ । (ସଂ. ଚିହ୍ନ ଧାତୁ)—ଚିହ୍ନା; ପରିଚିତ—
3. Acquaintance.
୪ । (ସଂ. ଚୀନ)—ଚୀନଦେଶବାସୀ ମନୁଷ୍ୟ—
4. A Chinaman
ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଚିହ୍ନିତ)—ଚିହ୍ନା; ପରିଚିତ—
Acquainted; well known.
ଚିନା ବିଣ—୧ । ଚିନଦେଶୀୟ—
ଚିନିୟା 1. Pertaining to China.
(ଯଥା—ଚିନା ଘାସ, ଚିନା କପୁର, ଚିନା ମାଟି, ଚିନା ବାସନ ଇତ୍ୟାଦି ।)

୨ । ପ୍ରଥମରେ ଚୀନ ଦେଶରୁ ଅଣାଯାଇ—
2. Originally imported from China.
୩ । ଚୀନଦେଶୋତ୍ପନ୍ନ—3. Produced in China.
୪ । ଚୀନ ଦେଶବାସୀ—
4. Belonging to or residing in China; Chinese.

ଚିନାଇବା—ଗ୍ରା କ୍ରି—ଚିହ୍ନାଇବା (ଦେଖ)
Chināibā Chihnāibā (See)

ଚିନାଏ—ଦେ. ବ—ଏକ ଚନା ପରିମାଣ—One grain only.
Chināe ବଣ—୧ । ଏକଚନା ପରିମିତ—
1. A grain of.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଟିକେ ମାତ୍ର—2. (Figurative) A
little of; a grain or particle of; a bit of.
ଚିନାଏ ଚି ସେତ ନାହିଁ ମୋର । ଭବସ୍ପର୍ଶ. କଣ୍ଡୋସ୍ତଚନ୍ଦ୍ର ତ. ଗୀତ ।
[ଦ୍ର—ଭୁଲନା କର; ଏହିପରି ଲକ୍ଷଣାର୍ଥଯୁକ୍ତ ରଚିବ, ଧାନେ ।]

ଚିନାକପୂର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୀନକକର୍ପୂର)—କର୍ପୂର ଗଛର କାଠରୁ
Chinākapūra ଜାଆଁରେ ସିଝାଇ ଯେଉଁ କପୂର ବାହାର କରିଯାଏ
ଚିନାକପୂର (କପୂର ଦେଖ)—Camphor extracted
ଚୀନିୟାକପୂର from the wood of a tree; Cinnamonum
Camphora.

ଚିନାଘାସ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଗ୍ରଇନା ଗ୍ରାସ)—
Chinaghāsa ଏକପ୍ରକାର ସୁଦୃଶ୍ୟ ବୈଦେଶାଗତ ତୃଣବିଶେଷ—
ଚିନାଘାସ China grass.
ଚିନିୟାଘାସ

ଚିନାଘୋଡ଼ା—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଚୀନକ+ଘୋଟକ)—
Chināghoṛḍā ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ାର ୪ ଗୋଡ଼ ଧଳା ଓ ଦେହସାକ
ଚିନିୟାଘୋଡ଼ା ଲାଲ ଓ ଧଳା ରଙ୍ଗମିଶା ଲୋମ ଥାଏ—
ଚିନିୟାଘୋଡ଼ା A horse with white legs and body
covered with white and red hairs.

ଚିନାପାଟଣା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ମଦ୍ରାଜ ସହର ଓ ମାଦ୍ରାଜ ଉପକୂଳ-
Chināpāṭaṇā The city and the coast of Madras.

ଚିନାବ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା)—ଚନାବ (ଦେଖ)
Chināb Chanāb (See)

ଚିନା ବାଦାମ୍—ଦେ. ବ—ଭୂଇଁତଣା; ଚେରତଣା; ମୁଗଫଳୀ—
Chinā bādām Groundnut; pea-nut; earth-nut.
ଚିନାବାଦାମ [ଦ୍ର—ଏହା ଶିମ୍ବାଦବର୍ଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲତାଗୁଳ୍ମ । ଏଥିର
ଚିନିୟାବଦାମ ଚେରରେ ପଡଲା ଚ୍ୟାବଶିଷ୍ଟ ଛୁଇଁ ଧରେ ଓ ଏ
ଛୁଇଁ ଉପରେ ମଝିର ପରି ଶସ୍ୟ ଥାଏ ଓ ଏହାକୁ ଖାଆନ୍ତି । ଏ
ମଞ୍ଜିରୁ ତେଲ ବାହାରେ । ଏହା ପ୍ରଥମେ ଆମେରିକାର ବ୍ରାଜିଲ
ଦେଶରୁ ଆସିଥିଲା । ବିଦେଶରୁ ଆସିଥିବା ବୋଲି ଏହାର ନାମ
ଚନାବାଦାମ୍ ହୋଇଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବିନା ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ସମାନ ଅନୁପ୍ରାସ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ କା ୨ ଚତୁର୍ଥ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ କା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଇରେ ସେବେ ଏ ପଦ୍ୟକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବସ୍ତୁତ ୨ କା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ କା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବହୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

ଚନା ବାସନ—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ଧଳାମାଟିରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା
Chinā bāsana ବାସନ—China ware; crockery.
ଚିନାବାସନ
ଚିନୋମିଟ୍ଟିକାବାସନ

ଚନା ମାଟି—ଦେ. ବି. (ଫ. ଚୀନକ + ମୃତ୍ତିକା)—ବାସନ ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ଧଳା ମାଟି—
Chinā māṭi Keolin; a kind of white clay.
ଚିନାମାଟି
ଚିନୀମିଟ୍ଟୀ

ଚନାମାଲ—ଦେ. ବି—ମେଣ୍ଢା ଓ ଛେଳିର କୋଷ—
Chināmāla The testicle of a sheep or goat.

ଚନାମାଲି—ଦେ. ବି—୧ । କଣ୍ଠର ମାଳ ବିଶେଷ—
Chināmāli 1. A kind of necklace.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଧାନ—
2. A kind of fine paddy.
୩ । ଚନାମାଳ (ଦେଖ)
3. Chināmāla (See)
ସରୁ ବୁଥା ଦେଲ୍ ଦଶଦ୍ୱର ଗଲ୍ପ ନ ପାଇଲ ଚନାମାଳ । (କ. ମ. ଗଦ୍ୟେ)

ଚନାର—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହି. ଚିନ୍ହାର୍)—
Chinār ଚିହ୍ନା; ପରିଚିତ—Acquainted; familiar.

ଚନି—ଦେ. ବି (ଭୁଲ. ଫା, ଶୀର୍ଣ୍ଣା=ମିଷ୍ଟାନ୍ନ)—
Chini ୧ । ପରିଷ୍କୃତ ଗୁଣ୍ଡା ଆକାରର ଗୁଡ଼—
ଚିନି 1. Refined powdered sugar.
ଚୀନୀ ପଇଡ଼ ପାଣି ଜଳା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ତଳ—ପାଣିଆରି, ନୁଣିହଳଣ ।
୨ । ଚିନାମାଟି—2. Keolin.
ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; କ୍ଷୁଦ୍ର—Small..

ଚନି ଅଙ୍ଗୁଲି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳି (ହାତର ଓ ଗୋଡ଼ର)
Chini aṅguli The little finger.

ଚନି ଆଳୁ—ଦେ. ବି—ଶଙ୍ଖଆଳୁ; ଏକପ୍ରକାର ମିଠା ଆଳୁ; ଗୟା ଆଳୁ—
Chini āḷu Pachyrhizus Angulātus.
[ଦ୍ରୁ—ଶଙ୍ଖସାରୁ ୨ ତଳେ କୋଷ୍ଠ ଦେଖ ।]

ଚନିକପୁର—ଦେ. ବି—ଚିନାକପୂର (ଦେଖ)
Chinikapura Chinākapūra (See).

ଚନିଚମ୍ପା—ଦେ. ବି (ଚୀନ ଦେଶରୁ ପ୍ରଥମେ ଆମଦାନି ହୋଇଥିବାରୁ)—
Chinichampā ୧ । ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍ତମଗନ୍ଧ ଚମ୍ପକଜାତୀୟ ଫୁଲ—କାଁଠାଳିଚାଁପା Artabotrys Odoratissimus (a kind of
କଟହଲିୟାଚଂପା Magnolia flowering in a creeper).
[ଦ୍ରୁ—ଏହା ଲତାରୁ ହୁଏ । ଫୁଲର ଗନ୍ଧରେ ଦଗନ୍ଧଦଗ ମଦ୍ଦୁଥାଏ । ଏହାର ପତ୍ର ସୁନ୍ଦର, ଫୁଲ ଅତିଶୟ । ପାତିଲ୍ଲ ପଣସ ବା କଦଳୀ ପରି ଏଥିର ଗନ୍ଧ । ଏହାର ଫଳଗୋଟି ମୋଟ ପାଙ୍ଗୁଡ଼ା ଥାଏ; ଅଣଫୁଲ ପରି । ଫୁଲର ନାଡ଼ ମୂଳ ଅଙ୍କୁଶୀ ପରି ବଙ୍କା । ଏକ ଫୁଲରୁ ଅନେକ ଫଳ ହୁଏ ।]

ଚନିଚମ୍ପା—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ଚମ୍ପା କଦଳୀଠାରୁ ସାନ ଓ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ
ଚିନୀଚମ୍ପା କଦଳୀ—2. A kind of excellent banana.

ଚନିଦାଦେ (ଅଠମଣ୍ଡିକ) ବି—କାନର ଗହଣାବିଶେଷ—
A kind of ornament for the ear.

ଚନିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ଫ. ଚିଭ୍ ଧାତୁ) —ଚିହ୍ନିବା (ଦେଖ)
Chinibā Chihnibā (See).

ଚନିବାସନ—ଦେ. ବି—ଚିନାବାସନ (ଦେଖ)
Chinibāsana Chinābāsana (See).

ଚନିମାଟି—ଦେ. ବି—ଚିନାମାଟି (ଦେଖ)
Chinimāṭi Chiaāmāṭi (See).

ଚନିର୍—ଦେ. ବିଣ (ଫ. ଚିଭ୍ ଧାତୁ)—ଚିହ୍ନର୍ (ଦେଖ)
Chinirā Chihnarā (See).
ଜାଣିଲ ପତ୍ର ମୁଁ ସେହ ଚିନର୍ତ୍ତ,
ଚିହ୍ନନ୍ତୁ କେ ଜାତ ଜେଜ୍ଜଁ ଶ୍ରୀସ୍ତ—ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ (୧୨୯୯)

ଚନିସିନ୍ଦୂର—ଦେ. ବି (ଚୀନ ଦେଶରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆସୁଥିବାରୁ)—
Chinisindura ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳବର୍ଣ୍ଣ ସିନ୍ଦୂର—
ଚିନାସିନ୍ଦୂର A kind of bright red vermillion.
ଚିନିଆସିଂଦୂର [ଦ୍ରୁ—ଘାରଦ ଓ ଗନ୍ଧକଘଟିତ ସିନ୍ଦୂରର ରଙ୍ଗ ଖୁବ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ଏହାକୁ ଚିନସିନ୍ଦୂର କହନ୍ତି । ସୀସକଘଟିତ ସିନ୍ଦୂର ଫକ୍କା; ଏହାକୁ ମାଟିଆ ବା ଫକ୍କା ସିନ୍ଦୂର କହନ୍ତି । ଫସ୍ଫୁଟ ତୁନ୍ଥରେ ଉଚ୍ଚିଣ୍ଡିତ ସିନ୍ଦୂର ସୀସକଘଟିତ ବା ନାଗସମ୍ଭବ ।]

ଚନ୍ତ (ଧାତୁ)—ସ—ଚିନ୍ତା କରିବା—
Chinta (root) To think.

ଚନ୍ତକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଚିନ୍ତ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Chintaka ୧ । ଯେ ଚିନ୍ତା ବା ଧ୍ୟାନ କରୁଥାଏ—
1. Caring for.
୨ । ଚିନ୍ତାକରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Thoughtful; thinking of.

ଚନ୍ତନ—ସ. ବି (ଚିନ୍ତ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) —୧ । ଚିନ୍ତା (ଦେଖ)
Chintana 1. Chintā (See).
(ଚିନ୍ତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବାରମ୍ବାର ସ୍ମରଣ —
3. Repeated remembrance.

ଚନ୍ତନୀୟ—ସବିଣ. (ଚିନ୍ତ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Chintanīya ଚିନ୍ତାକରିବାଯୋଗ୍ୟ—Thinkable; deserv-
(ଚିନ୍ତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ing thought or consideration.

ଚନ୍ତା ସ. ବି (ଚନ୍ତ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ଆ)—୧ । ଧ୍ୟାନ; ଉପାସନା—
Chintā 1. Reflection; meditation.
୨ । ଭାବନା—2. Thought; thinking.
୩ । ଉଦ୍‌ବେଗ—3. Anxiety; care.
୪ । ସ୍ମରଣ—4 Recollection.
୫ । ଶଙ୍କା ବା ଭୟ—5. Fear.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଥ	ଔ	ନ

୬ । ମନରେ ଆନ୍ଦୋଳନ—
6. Revolving in the mind.
୭ । ବଗ୍ଧର; ବବେଚନା—7. Consideration.

ଚିନ୍ତାକାମୋଦୀ—ଦେ. ବ—ରାଗଵଶେଷ—
Chintākāmodī Name of a tune of music.
[ଦ୍ର—ରାଗ ଢଲେ ନୋଟ ଦେଖ]

ଚିନ୍ତାକୁଳ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିନ୍ତା+ଆକୁଳ)—
Chintākula ୧ । ଚିନ୍ତାଯୁକ୍ତ—1. Thoughtful.
(ଚିନ୍ତାକୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ,, ୨ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ—2. Distracted; disturbed in mind; agitated; anxious.

ଚିନ୍ତାକୁଳିତ—ସ. ବି. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚିନ୍ତା+ଆକୁଳିତ)—
Chintākulita ଚିନ୍ତାକୁଳ (ଦେଖ)
(ଚିନ୍ତାକୁଳିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Chintākula See)

ଚିନ୍ତା ଖାଇବା—ଦେ. କି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟଧିକ ଭାବନା ଚିନ୍ତା କରି ଶରୀର ଓ ମନକୁ କ୍ଷୀଣ ଓ ଦୁର୍ବଳ କରି ପକାଇବା—(figurative) Too much serious thought (to rendering a person lean and lank both in the mind and the body).
(ଯଥା—ମୋତେ ଧନରତ୍ନ ବଢ଼ିଲା ହେଁଅକୁ ବିଭା କରାଇବା ଚିନ୍ତା ଖାଇଲାଣି ।)

ଚିନ୍ତାଦେଶାକ୍ଷ—ଦେ. ବି—ରାଗବିଶେଷ—
Chintādeśāksha Name of a tune of music
[ଦ୍ର—ରାଗ ଢଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ – ଚିନ୍ତାକୁଳ (ଦେଖ)
Chintānwita Chintākula (See)
(ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତା – ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚିନ୍ତାପତି—ଦେ. ବି—ଭେଙ୍କାଳାଲଆଦ ଗଡ଼ଜାତରେ ଠାକୁର ଚିନ୍ତାପତ୍ରୀଙ୍କ ମାଳ ସେବକ—The Māli Sebaks of village-deities in the Orissa Garjats.

ଚିନ୍ତାପାଣ୍ଡୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି (ଭୁଲ. ତେ. ଚଞ୍ଚାପାଣ୍ଡୁ)—ତେନ୍ତୁଳ—
Chintāpāṇḍu Tamarind.

ଚିନ୍ତାବେଶ୍ମ—ସ. ବି—ଯେଉଁ ଘରେ ବସି ଗୁରୁଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟମାନ ଚିନ୍ତା ବା ପରାମର୍ଶ କରାଯାଏ; ମନ୍ତ୍ରଣାଗୃହ—
Chintābeśma Council-room

ଚିନ୍ତାଭର—ଦେ. ବିଣ—ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ; ଚିନ୍ତିତ; ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ—
Chintābhara Anxious
ଲହୁବା ଆଗେ ବୁଦ୍ଧି ନ ଆସେ ଚିନ୍ତାରେ ମତ ଅଟ । ଅର୍ଜୁନ. ବଦଗୁରୁଚିନ୍ତାମଣି ।

ଚିନ୍ତାମଣି—ସ ବଂ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଚିନ୍ତାପ୍ରଦ ମଣି) —୧ । ଚାହାପ୍ରଦ ରତ୍ନବିଶେଷ —1. A fabulous gem said to give the wearer his wished for results.
୨ । ପରଶୁପଥର; ସ୍ପର୍ଶମଣି—
2 The philosopher's stone.
ଚିନ୍ତାମଣି ଆଉ ଆଉ ଜେ ଯେତେ ରୂପାରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୩ । ବ୍ରହ୍ମା—3. Brahmā.
୪ । ବୁଦ୍ଧବିଶେଷ —4. One of the incarnations of Buddha
ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males and females.

ଚିନ୍ତାମଣି ଦୀକ୍ଷିତ—ଦେ. ବ (ନାମ)—୧୮ଶ ଶତାବ୍ଦୀର 'ସାରଣୀନାମକ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତା—An astrologer; the author of Sāraṇi, a treatise on astrology.

ଚିନ୍ତାମଣି ରଘୁନାଥ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ—ସ ବ. (ନାମ)—ମାଦ୍ରାଜ ବେଧଶାଳାର ସହକାରୀ—Chintāmaṇi raghunātha āchārjya
A co-worker of the observatory in Madras.
[ଦ୍ର—ଏ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାବିକପଞ୍ଜିକା ଅନୁସାରେ ୧୭୯୧ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦୃଗ୍‌ଗଣିତ ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ନାମରେ ଖଣ୍ଡେ ପଞ୍ଜିକା ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।]

ଚିନ୍ତାର୍ଥୀ—ସ. ବଣ ପୁଂ. (ଚିନ୍ତା+ଅର୍ଥ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଚିନ୍ତିତ (ଦେଖ)
Chitārthī Chintita (See)
(ଚିନ୍ତାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚିନ୍ତିତ—ସ. ବଣ. (ଚିନ୍ତ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସ୍ମୃତ—
Chintita 1. Remembered.
୨ । ଆଲୋଚିତ—2. Considered.
୩ । ଧ୍ୟାତ; ଯାହା ଚିନ୍ତା କରାଯାଇଅଛି—
3. Thought of.
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଯେ ଚିନ୍ତା କରେ; ଚିନ୍ତାକାରକ—
4. Thinking.
୫ । ଚିନ୍ତାଯୁକ୍ତ; ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ —5. Anxious.
ସ. ବ. (+ଭାବ. ତ)—ଚିନ୍ତା—Thought.

ଚିନ୍ତିତପୂର୍ବ—ସ. ବଣ—ଯାହା ପୂର୍ବରୁ ଚିନ୍ତା କରାଯାଇଅଛି—
Chintitapūrba Premeditated.
(ଅଚିନ୍ତିତପୂର୍ବ –ବପଦ୍ଧତ)

ଚିନ୍ତିତବ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ଚିନ୍ତ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Chintitabya ଚିନ୍ତନୀୟ (ଦେଖ)—Chintanīya (See)

ଚିନ୍ତିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ଚିନ୍ତ ଧାତୁ)—୧ । ଚିନ୍ତା କରିବା—
Chintibā 1. To think.
ଚିନ୍ତା ୨ । ସ୍ମରଣ କରିବା—
चंतना 2. To recollect; to remember.

ଚିନ୍ତ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ଚିନ୍ତ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଚିନ୍ତନୀୟ (ଦେଖ)
Chintya Chintanīya (See

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ୧୫ଟି ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଟି ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ଦେଖା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ । ୬ ଚଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯେଉଁଠାରେ ଏବଂ ଯେଉଁକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ପରିଚ୍ଛଦର ପରିସର ୬ ବା ୧୫ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଦେଇ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ପଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପଚ୍' ଦେଖିବେ

ଚିନ୍ତ୍ୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. (ଚିନ୍ତ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଶାନ)—ଅନୁଧ୍ୟାସ୍ୟମାନ;
Chintyamāna ଯାହା ଚିନ୍ତା କରି ହେଉଅଛୁ - Which is being thought of.

ଚିନ୍ନ—ସଂ. ବି. (ଚି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—ଚିନା ଶସ୍ୟ—
Chinna Millet (M. W.).

ଚିନ୍ମୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଚିତ୍ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ମୟଟ୍)—
Chinmaya ୧ । ଜ୍ଞାନମୟ; ଚୈତନ୍ୟମୟ--
(ଚିନ୍ମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Full of animation or conscieousness.
୨ । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ—2. Spiritual.
ବି—୧ । ପରମେଶ୍ୱର—1. God.
୨ । ପରମାତ୍ମା—2. The Supreme Soul.

ଚିନ୍ହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚିହ୍ନିବା (ଦେଖ)
Chinhibā Chihnibā (See)
ଚିନ୍ହଲେ ମରୁତ ପ୍ରମାଣ
ଆନନ୍ଦେ ଅଧୂର ଗମନ—ରୂପଚ. ଦ୍ରୌପଦ୍ୟାମୃତ ।

ଚିପ—ଦେ. ବି—୧ । କୁରାଢ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଅସ୍ତ୍ରର ଫଳକ ବେଣ୍ଟରେ ଦୃଢ଼-ବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବାପାଇଁ ବେଣ୍ଟ ଓ କୁରାଢ଼ିର ଆଖି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଫାଙ୍କରେ ବସାଯିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ; ଚିପୁଆ;
ପଚ୍ଚଡ଼ ପଡଲା ଖିଲ୍; ପଚରା—1. A wedge or chip of wood driven alongside the handle into the hole of an axe to tighten its hold with the blade.
୨ । ଢୁଙ୍ଗଳା ମୃଦ୍ଧ ଖସି ନ ପଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଉହାଁ ଆଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ମୃଦ୍ଧା; ଆଗୁଆ—
2. A small ring worn after a slack ring to keep it in position on the finger.

ଚିପା—ଦେ. ବି—୧ । ଉଭୟ ଦିଗରୁ ଚାପ ଦେବା—
Chipā 1. Pressing a thing on both sides.
ଚିପା, ଟେପା ୨ । ଚିପ (ଦେଖ)
ଚିପକ, ଦାବ 2. Chipa (See)
୩ । (ଲଙ୍ଗଳର) ପିଚିକାଳା (ଦେଖ)
3. Pichikīlā (See)
ଚିପା ବିଣ—୧ । କୃପଣ—
କଂଜୁସ 1. Close fisted; miserly; niggardly.
୨ । ଚାପଦ୍ୱାରା ସଙ୍କୁଚିତ —
2. Pressed; squeezed.
ଚାଦେ. (ଗଢ଼ଜାତ) ବି—ଖୁବ୍ ଛୋଟ କଂସା ବା ବେଲ୍ଲ—
Small bell-metal pot.

ଚିପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚିପିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chipāibā The causative form of Chipibā.
ଚେପାନ, ଚିପାନ
ଚିପକାନା, ଦବାନା
(ଚିପେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚିପାଚିପି—ଦେ. ବି—୧ । ବହୁବାର ଚିପିବା କର୍ମ—
Chipāchipi 1. Acts of squeezing.
ଟେପାଟେପି ୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଚିପିବା—
ଚିପକାଚିପକି 1. Pressing each other.

ଚିପିଗୁପି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା—
Chipichāpi hebā To be contracted or tightened.

ଚିପିଟ—ସଂ. ବି. (ଚି + ପିଟ୍ ଧାତୁ = ଚେପଟା କରିବା + କର୍ମ. ଅ; ନପାଛନ)—୧ । ଚୂଡ଼ା—
1. Parched flattened rice.
୨ । ଆଖି ପତା ଉପରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଚାପିଲେ ଦୃଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ଏକାଧିକ ବୋଲି ଦେଖାଯିବା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2 Aberration of the eyesight due to pressing a finger on the eyelid.
ବି. ବିଣ—୧ । ଚେପା—1. Flattened.
୨ । ଚେପାନାକ--2. Flat-nosed.
୩ । ବିସ୍ତୃତ—3 Extended.

ଚିପିଟକ—ସଂ. ବି. (ଚିପିଟ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଚିପିଟ ୧ (ଦେଖ)
Chipiṭaka Chipiṭa. (See)
(ଚପିଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚିପିଟ ନାସିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିପୀଟ + ନାସିକା)—
Chipiṭa nāsika ଚେପଟାନାକ—Flat-nosed.
(ଚିପିଟ ନାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—୧ । ବୃଦ୍ଧଜ୍ଞାନ୍ତାରେ ଅନୁସାରେ କୈଳାସର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦେଶବିଶେଷ; ତାତାର ବା ମଙ୍ଗୋଲିଆ ଅଞ୍ଚଳ (ଏଠାର ଲୋକଙ୍କ ନାକ ଚେପଟା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. Tartary; Mongolia.
୨ । ତାତାର ବା ମଙ୍ଗୋଲିୟ ବ୍ୟକ୍ତି (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A Tartar or Mongolian.

ଚିପିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚପ)—
Chipibā ୧ । ଦୃଢ଼ଆଡ଼ୁ ଚାପ ଦେବା—1. To compress;
ଟିପା, ଚିପା to press on all sides.
ଚିପଟାନା, ଚାଁପନା ୨ । ସଙ୍କୋଚନ କରିବା—
2. To tighten, to contract by pressure.
୩ । ମୁଠାଇ ଧରିବା—3. To squeeze.
୪ । ହାତ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ଚାପିବା; ମଳିବା—
4. To press with the hand or fingers.
୫ । ଗୋଡ଼ ହାତ ଆଦିକୁ ହାତ ଦ୍ୱାରା ଚପିବା—
5. To perform massage.
ଚାଦେ. (ଚିନ୍ଦରୂପ) କ୍ରି. (ଜୋତା, ଖଡ୍ଗ, କୁର୍ତ୍ତା)—ଦେହକୁ କସି ହେବା—
(shoes or ornament or dress) To sit tight over the body.
(ଯଥା—ଏ ଜୋତା ମତେ ଚିପୁଛି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଚପୁଆ—ଦେ ବ. (ସଂ. ଗୃପ)—୧ । ଶଗଡ଼ର ଚକକୁ ଦୃଢ଼ କରିବା ନମନ୍ତେ ଚକର ପରିଧିରେ ମଗୁଯିବା ପତଳା ଛଲକା-
Chipuā ଚିପ 1. A chip or peg driven into the rim
କସନୀ, ଚୁଟକୀ of a wheel to make it tight.

୨ । କୁରଢ଼ିର ବେଣ୍ଟକୁ ଦୃଢ଼ କରି ରଖିବା ନମନ୍ତେ ବଅଯିବା କାଠର ଖିଲ—2. A chip of wood driven into the eye of an axe to make the handle fit tightly into it

୩ । ଢୁଗୁଲା ମୁଦ ଉପରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ଅଗୁଆ—
3. Tight ring worn after a slack ring.

ଚପୁଆଣି—ଦେ ବ. (ସଂ. ଗୃପ)—ପେଡ଼ି ଧାତୁମୟ ବନ୍ଧନ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଢୁଗୁଲା ବସ୍ତୁକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରାଯାଏ—
Chipuāṇi ଚିପ A clamp; a fastener; clasp.
ଚୁଟକୀ

ଚପୁଟ—ସଂ. ବ—ଚିପିଟ (ଦେଖ)
Chipuṭa Chipiṭa (See)

ଚପୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ସଂପୀଡ଼ନ କରି ଭିତରୁ
Chipuṛdā ରସ ବା ଜଳ ବାହାର କରିବା—
ନିଚୋଡ଼ା; ନିଙଡ଼ା Wringing out water or juice of a
ନିଚୋଡ଼ନ thing by pressure; extracting juice or water by pressing.

ବିଣ—ଚପୁଡ଼ା ଦୋଇଥିବା—From which water has been pressed out; squeezed.

ଚପୁଡ଼ାଇବା—ଦେ. କି—ଚପୁଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chipuṛdāibā The causative form of Chipuṛdibā.
ନିଙଡ଼ାନ
ନିଚୋଡ଼ାନା
(ଚପୁଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚପୁଡ଼ା ଚପୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଚପୁଡ଼ିବା—
Chipuṛdā chipuṛdi Fully wringing out.

ଚପୁଡ଼ିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଗୃପ)—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ହାତରେ ଚପି
Chipuṛdibā ଭିତରୁ ରସ ବା ଜଳ ବାହାର କରିବା—
ନିଚୋଡ଼ା; ନିଙଡ଼ାନ 1. To wring out water or juice
ନିଚୋଡ଼ନା; ଚହେଟନା by pressing; to squeeze out or press out juice.

ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଚପୁଡ଼ି ସ୍ୱଧାଂଶୁ । ବଦନମୂର୍ଦ୍ଧ. ଈଶାସ୍ୱତଭଂ. ତ. ଗୀତ ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବିଷୟକୁ ସମ୍ୟକ୍ ଆଲୋଚନା କରିବା—
2. (figurative) To consider a matter very minutely.

ଯାନକୁଞ୍ଜ ଦ ସ ଉସକଝୋଳ ଚପୁଡ଼ିଲରୁ ଅନେକ ରସ ବାହାର ଥିଲ ।
ଭୁୟାନାଥ. ବବେଲା ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଃଶେଷିତ କରିବା—
3. (figurative) To exhaust.

ଚପୁଡ଼ ଦେଲ (ମ ଭବ ଏବେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତା ।

ଦେ. ବ—ଚପୁଡ଼ିବା କର୍ମ—
The act of wringing out or pressing out.

ଚପୁଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମ-ଶ୍ରେଷ୍ଠକା)—୧ । ଚଟ୍ଟଜୋତା; ଚମର
Chipuli ଗୋଟିଏ ପଟ୍ଟରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଗଳାଇବା ପାଇଁ ଲଗିଥିବା
ଚୁଟକୀ ଚମ ଦଉଡ଼ିଯୁକ୍ତ ଯୋତା; ଉପର ଅଂଶ ନ ଥିବା ଚଟ୍ଟ
ଚୁଟକୀ ଜୋତା—1. Slippers; sandals.

୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଗୋଡ଼ର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଯେଉଁ ମୁଦଆଯୁକ୍ତ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧନ୍ତି; ଚୁଟୁକୀ—
2. An ornamental ring worn by females on the toes.

୩ । ବଉରି ବାଳ; ବେଣ୍ଡି—3. Bobbed hair; hair cut into overhanging ringlets.

ଚପ୍ଟା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ ଚପିଟ)—ଚେପଟା—
Chipṭā Flattened.
ଚିପଟା
ଚପଟା

ଚପ୍ପ—ସଂ. ବ—କଣନଖା ରୋଗ (ଏଥିରେ ନଖର ତଳ ମାଂସ ସଡ଼ିଯାଏ
Chippa ଓ ନଖ ତଳ ଦରଜ ହୁଏ ଓ ବନ୍ଧେ)—(ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)
A disease of the nails; whitlow.

ଚପ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ତୁଳ. ହି. ଚିପଡ଼ୀ; ଚିପସ୍ନା)—
Chiprā ଆଖିର ଲେହ୍ୟ—The rheum of the eyes.

ଚଫ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଚୀଫ୍)—ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ବା ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ
Chiph କରଦାୟୀ ଦେଶୀୟ ରାଜା—
ଚୀଫ୍ A chief; a feudatory chief.
ଚାଫ ବୈଦେ. ବଣ—ପ୍ରଧାନ (ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଇଂରେଜ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ବସି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ପ୍ରଧାନ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ; ଯଥା—ଚିଫ୍ଇଞ୍ଜିନିୟର୍, ଚିଫ୍ଏଜେଣ୍ଟ, ଚିଫ୍କମିସନର, ଚିଫ୍କୋର୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି)—Chief (prefixed to other words denoting officer or office).

ଚଫ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ପ୍ରାଦେଶିକ ପ୍ରଧାନ ଇଞ୍ଜିନିୟର୍—
Chiph iñjiniyar The Chief Engineer of a province.

ଚଫ୍ ଏଜେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଇନ୍‌ସିଓରନ୍ସ୍ କୋମ୍ପାନି
Chiph ejeṇt ଅଦର ପ୍ରଧାନ କ୍ଷମତା ପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀ—
The Chief agent of a Company.

ଚଫ୍ କମିସନର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ, ଚୀଫ୍କମିଶ୍ନର୍)—ନନ୍-
Chiph kamisanar ରେଗୁଲେଶନ୍ ପ୍ରଦେଶରେ ଉଚ୍ଚତମ ଶାସନ-କର୍ତ୍ତା—Chief Commissioner.

[ଦ୍ର—ନନ୍‌ରେଗୁଲେସନ ପ୍ରଦେଶରେ ଜଜ୍ମାନଙ୍କ ଶାସନ-କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ଡେପୁଟୀ କମିସନର୍ ବୋଲାଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ରୁ ୨ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୨ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରୀ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳେ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଦାନ୍ତେ ଯାହାର ବନ୍ଧେଇ ୨ ରୁ ୧ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ସେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂନ' ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍କୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଟୁ' ଦେଖିବେ ।

ଚଫ୍ କୋର୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଚୀଫ୍ + କୋର୍ଟ୍)—ହାଇକୋର୍ଟ
Chiph koṭ ଅପେକ୍ଷା ନମ୍ନଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ପ୍ରାଦେଶିକ ପ୍ରଧାନ ବିଚାରାଳୟ—Chief Court of a Province; (of a lower status than the High Court).

[ଦ୍ର—ଏହାପର କୋର୍ଟ୍ ପଞ୍ଜାବ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ଅଛି ।]

ଚଫ୍ ଜଷ୍ଟିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ହାଇକୋର୍ଟ୍ ଓ ଚଫ୍‌କୋର୍ଟ୍‌ର ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତ୍ତି—The Chief Justice of a High Court or of a Chief Court.

ଚବ୍ (ଧାତୁ)—ସ୍ର—ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା—
Chib (root) To cover.

ଚବି—ସ୍ର. ବ. (ଚବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ଚିବୁକ (ଦେଖ)
Chibi Chibuka (See)

ଚବିଡ଼—ସ୍ର. ବ— ଚପିଟ (ଦେଖ)
Chibiṭa Chipiṭa (See)

ଚବୁ—ସ୍ର. ବ. (ଚବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ଚିବୁକ (ଦେଖ)
Chibu Chibuka (See

ଚବୁକ—ସ୍ର. ବ. (ଚିବୁ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଓଠ; ଥୋଡ଼—
Chibuka The chin

ଚମ୍ଟା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଉଲ. ହି. ଚିମଟା) —ଚିମ୍ଟା—
Chimṭā Pincers.

ଚମ୍ଡ଼ଲଇ—ଦେ. ବ—ଚେମଡ଼ଲଇ (ଦେଖ)
Chim-rdilai Chemardilai (See)

ଚମ୍ନି—ଦେ. ବ— ଚିମ୍ନି (ଦେଖ)
Chimṇi Chimiṇi (See)

ଚମ୍ନୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଚିମ୍ନୀ)—
Chimni ୧ । କେରସିନ୍ ଲାମ୍ପରୁ ଦୁଆଁ କାଢ଼ିବାର ନମନ୍ତେ ଆଲୁଅ
ଚିମନୀ ଚତୁରପାଖେ ବେଢ଼ା ଯିବା କାଚର ନଳ—
ଚମନୀ The chimney or glass tube of a kerosine-lamp.

୨ । ଘରୁ ଓ କାରଖାନା ଉପରୁ ଦୁଆଁ ଆକାଶକୁ ବାହାର ଯିବା ପାଇଁ ଗୁଡ଼ ଉପରେ ନର୍ମିତ ଲମ୍ବା ବା ଇଟାରୁ ନଳ ବଡ଼ ନଳ—2. Chimney of house or factory.

ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ —କରସିନ୍ ଜଳିବା ଚିବି—
An open lamp for burning kerosine oil.

ଚମ୍ଟାବାଉଲି—ଦେ. ବି. (ବଣିଆଶବ୍ଦ)—ଉପରକାନରେ ପିନ୍ଧାଯିବା
Chimṭābāuli ସୁନାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—A kind of earring worn on the upper part of the ear.

ଚମଣ—ଦେ. ବି. (ସ୍ର. ଚର୍ମଚଟକ)—ଚମଚଟା (ଦେଖ)
Chimaṇa Chamachaṭā See)

ଚା ଟିକା ଦେଲେ ବଥନ୍ତୁ ଲଇନ
ଦେଶୀ ବ. ଚଉମେଃ ସଗ୍ରସ୍ତ ଚମଣ—ବ୍ୟାକରଣ. ମ୍ଲେଚ୍ଛ.

ଚମିଣି—ଦେ. ବି. (ସ୍ର. ଚର୍ମଚଟକ)—
Chimiṇi ଚମଚଟା (ଦେଖ)
ଚାମଚିକା Chamachaṭā (See)
ଚମଗାଦଡ଼
(ଚିମିଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚମିଣିଆଁ—ଦେ. ବି—ଚମଚଟା (ଦେଖ)
Chimiṇiāṅ Chamachaṭā (See)

ଦେ. ବିଣ—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଯେ ଚେମିଣି ଚଢ଼େଇ ପରି ଚେଁ ଚେଁ ଶବ୍ଦ କରୁଥାଏ—
1. (figurative) Making a chirping or squeaking noise like the house-bat.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚେମିଣିଙ୍କ ପରି ଶୀର୍ଣ୍ଣ—
2. (figurative) Very weak or lean.

ଚମୁଟା—ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଚପିଟ = ଚେପଟା) —
Chimuṭā ୧ । ଦୁଇ ଟିପ ଦ୍ୱାରା ଚପି ଆଘାତ କରିବା—
ଚିମଟି 2. Pinching.
ଚୁଟକୀ; ଚିହୁଁଟୀ ୨ । ବଣିଆ, ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ଓ କମାରମାନଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ର
ଚିମଟା ବିଶେଷ (ସ୍ର. ନାମ ସୂରୁଣି; ଫଦଂଶ)—
ଚିମଟା; ଚିମୋଟୀ 2. A pair of tongs; forceps; nippers pincers.
ଚିମଟ [ଦ୍ର—ଏଥିର ଦୁଇଟି ଲମ୍ବା ଓ ପତଳା ବାନ୍ଧୁ ଥାଏ;
ଚୁଟକା; ଚୁଙ୍ଗଲ ନଆଁ ବା ଛୋଟ ବସ୍ତୁ ଅବା ଯାହା ଦ୍ୱାରେ ଧରି ହେବ ନାହିଁ ଏପରି ବସ୍ତୁସବୁକୁ ଚମୁଟାର ଦୁଇ ବାନ୍ଧୁ ଦ୍ୱାରା ଚପି ଧରି ଉଠାଇବାକୁ ହୁଏ ।]

୩ । ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ଓ ବଗି ଆଙ୍ଗୁଠି ଟିପରେ ଧରିସିବା ପରମାଣ—3. As much as can be taken in a pinch; a pinch.

୪ । ଯେଉଁ ପରିମିତ ବସ୍ତୁ ସଙ୍କୁଚିତ କରିଥିଲାର ୪ ବା ୫ ଆଙ୍ଗୁଠିର ଟିପ ଦ୍ୱାରା ଧରି ଯାଇ ପାରେ—
4. A quantity of thing which can be taken up by holding it with 4 or 5 fingers.

ଦେ. ବିଣ—ଦୁଇ ଟିପରେ ସମାଇବା ପରିମିତ—
A pinch of.
(ଯଥା—ଚମୁଟାଏ ଲୁଣ, ଚମୁଟାଏ ନାସ ।)

ଚମୁଟା ଚମୁଟି—ଦେ. ବ—୧ । ଏକାଧିକ ଥର ଚମୁଟିବା କର୍ମ—
Chimuṭā chimuṭi 1. Various acts of pinching.
ଚିମଟା ଚିମଟି ୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଚମୁଟିବା—
ଚୁଟକା ଚୁଟକି 2 Pinching each other.

ଚମୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବୁଢ଼ା ଓ ବଗି ଆଙ୍ଗୁଠିର ଟିପ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ-
Chimuṭibā ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଙ୍ଗର କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଦୃଢ଼
ଚିମଟା, ଚିମଟିକାଟା ଭାବରେ ଚପିବା—1. To pinch.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଜ୍ଞ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ୃ

ଚୁଟକିଲଗାନା, ଚିହ୍ନୁଟନା ୨ । ଦୃଢ଼ କର ଚିପି ଧରିବା— 2. To gripe hard; to clutch.
(ଚିମୁଠାଇବା, ଚିମୁଟେଇବା – ଣିଜନ୍ତରୂପ)

ଚମୁଣି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଚର୍ମଚଟକ)—ଚମଚଟା (ଦେଖ) Chimuṇi Chamachaṭā (See)
(ଚିମୁଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚମଡ଼ି ଚଟାପଡ଼ିଥିବା ମଡ଼ୁଆ ନାମେ ପତ୍ରୀ । ପାଟାପତ୍ର. ମୃତିହସ୍ତଗତ ।

ଚମୁଣିଆଁ—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ୟ—ଚମିଣିଆଁ (ଦେଖ) Chimuṇiāñ Chimiṇiāñ (See)

ଚମୁଲା—ଗ୍ରା. (ଇଡର)—ମୁଚୁଲା (ଦେଖ) Chimulā Muchulā (See)
(ଚିମୁର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୟ—ଗ୍ରାଦେ. (ସଂ ଦ୍ୱିତ୍ୱଭୂମ) ବ୍ୟ—କ୍ଷୁଦ୍ର; ହୀନ— Chiya Insignificant.

ଚୟାର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବୈଦେ. ବ. (ଫ୍ର. ଚେଆର୍)—ଚେୟାର୍; ଚଉକା—Chair. Chiyār

ଚର୍‌କବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚିରକିବା (ଦେଖ) Chir-kibā Chirikibā (See)
(ଚିରକ ଘକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚିର୍‌କୁଟ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୀରକା, ଚିଠିକା=କାଗଜର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ)— Chir-kuṭ
ଚିରକୁଟ ୧ । କାଗଜର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ— 1. A torne bit of paper.
ଚିରକୁଟ ୨ । ଛିନ୍ନ କାଗଜ—2 A slip of paper.
(ଚିରୁକୁଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଛିଣ୍ଡା ଲୁଗା; ନେଙ୍କୁଡ଼ି— 3. Rag; torne cloth.
ମଇଳା ଚରକୁଟ ଲୁଗା. ଦେହରେ ଅଧିଆଙ୍ଗୁଳ ବହଳ ମଇଳ । ପଞ୍ଚରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୪ । ଭୂସ୍ୱଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ଖସଡ଼ା ଓ ଆଟେଷ୍ଟେସନ୍ ପରେ ଓ ଭୂସ୍ୱତ୍ୱଲିପିର ଅନ୍ତିମ କାଗଜ ବା ପଟ୍ଟା ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ମିଳିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଜାର ଜମିର ବିବରଣ ଥିବାଥିବା କାଗଜ ଯାହା ପ୍ରଜାକୁ ମିଳେ; ପାରଗ୍—4. A slip of paper given to a tenant before a copy of the final Record of Rights is granted during a Revenue Settlement.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଚଉକନା—Rag.

ବ୍ୟ.—ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ; ଟୁକା ଟୁକା ହୋଇ ଛିନ୍ନ— Torne to shreds; shreded.

ଚର୍‌କୁଣୀ—ଦେ. ବ.—ଚରୁଗୁଣୀ (ଦେଖ) Chir-kuṇī Chiriguṇī (See)
(ଚରୁଗୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚର୍‌ଗୁଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଚରଗୁଡ଼ିଆ (ଦେଖ) Chir-gurdiā Chirigurdiā (See)

ଚର୍‌ଗେନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚରଗୁଣୀ (ଦେଖ) Chirgen Chiriguṇī (See)

ଚର୍‌ଚର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଚରଚର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Chir-chirā (etc) Chirichirā etc. (See).

ଚର୍‌ଣୀ—ଦେ. ବ.—ଚରୁଣୀ (ଦେଖ) Chir-ṇī Chiruṇī (See)
ଚରୁଣୀ, ଚର୍‌ଣୀ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚର୍‌ଫାଡ଼୍—ଦେ. ବି—(ସଂ ଚୀର୍ଣ୍ଣ+ଫୋଟନ)—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ Chir-phārd ଚରିବା ଓ ଫାଡ଼ିବା କର୍ମ— ଚିରଫାଡ଼ 1. Act of tearing.
ଚରଫାଡ଼ ୨ । ଚିକିତ୍ସାର୍ଥ ଅସ୍ତ୍ରଚାଳନ; ଅପରେସନ୍— 2. Surgical operation.

ଚର୍‌ମୁଦ୍‌ରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ବିବାହ ପୂର୍ବେ ବରପକ୍ଷର Chir-mudri ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କନ୍ୟାପାଇଁ ଅଳଙ୍କାର ଓ ଅଳଙ୍କୃତ ବସ୍ତ୍ର ଓ ଆଭରଣାଦିର କନ୍ୟାଘରକୁ ପ୍ରେରଣ ପ୍ରଥା— The custom of the bridegroom's party sending the bridal cloth and ornaments after consecration to the bride's house before marriage.

[ଦ୍ର—ବିବାହ ବନ ବିବାହ ବା ଦାଇଗଣ୍ଡି ପଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ବର-ପକ୍ଷର ଲୋକେ କନ୍ୟାଘରକୁ ଯାଆନ୍ତି । ସେଠାରେ ବରର ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଅଳଙ୍କାର ପାଞ୍ଚ ଓ କନ୍ୟାର ବାହୁଲବାଡ଼ ଓ ଅଳଙ୍କାରମାନ ପୁରୋହିତଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ କରାଇ କନ୍ୟାର ଲୁଗା ଓ ଅଳଙ୍କାର କନ୍ୟାପାଇଁ ପଠାନ୍ତି ଓ ବରର ଲୁଗା ବର ପିନ୍ଧିବାପାଇଁ ଆପଣା ସଙ୍ଗେ ଘେନି ଆସନ୍ତି । ଏହି ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ଲୁଗାକୁ ବିବାହ ବେଦୀରେ ବର ଓ କନ୍ୟା ପିନ୍ଧନ୍ତି ।]

ଚର—ସଂ. ବିଣ.—(ଚର ଧାତୁ+ଅବଚ୍ଛେଦାର୍ଥେ କର୍ତ୍ତୃ. ର)—୧ । ବହୁ- Chira କାଳବ୍ୟାପୀ; ସୁଦୀର୍ଘକାଳବ୍ୟାପୀ— 1. Long (in point of time)
୨ । ଅନନ୍ତକାଳ ସ୍ଥାୟୀ—Eternal.
୩ । ବହୁଦିନ ସ୍ଥାୟୀ—3. Permanent.
୪ । ଅପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ—4. Constant; immutable; unchangeable.

ବି—୧ । ଅନନ୍ତକାଳ—1. Eternity.
୨ । ସୁଦୀର୍ଘକାଳ—2. Time immemorial.
୩ । ବହୁକାଳ—3. Long time.

କ୍ରି. ବିଣ.—୧ । ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—1. For a long time.
୨ । ବହୁକାଳରୁ—2. Since a long time.
୩ । ଅନନ୍ତକାଳ ପାଇଁ—3. For eternity.
୪ । ବାରମ୍ବାର—4. Continuously; repeatedly; constantly.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ରେଫେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳ ୧ ଟେଢ଼ିଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଟେଢ଼ିଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଦ ରଖା କରେଥାଏ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଟେଢ଼ିଚ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭଳି କୋଡ଼ରେ ନମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବପଫଚ ୨ ବା ୧ ଟେଢ଼ିଚ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳ ଲ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଖୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଚୁଚିଁ ଢ଼ିପନୀ ସ୍ତନାଗ୍ର ବା ଚୂଚୁକ—The top or nipple of the udder of a cow or sheep; teat of a beast.

ବରଜ ଅଖଣ୍ଡଳ ଧେନୁକୁ ସଗଡଲଡମନୁ ବର ବେଲ ଦୁହିଁଲ ଗୋ ।
କବଗୁର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଏକାଥରକେ ଗାଈର ଚର ବା ଗୋଟିଏ ଚୂଚୁକରୁ ଯେତେ ଦୁଧ ଦୁର୍ହା ହୁଏ—2. That much miik as can be drawn from one teat of a cow's udder.

ଦୁର୍ଚାଳ ଦଇ ପଙ୍କୁ ଗୋପାଳ ବୁଡ଼ନ୍ତ
ପ୍ରଥମରୁ ଚରେ ଚରେ ଭୂମିରେ ପକାନ୍ତ । ସାରଲା. ମହାଭାରତ ଆଦ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଗଡ଼ଜାତ)—ନଦୀକୂଳରେ ବନ୍ଧା ଦେବା ପଥରର ବନ୍ଧ—Stone-embankment built on the bank of a river.

ଚରଆୟୁ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଚିରାୟୁଃ)—ଚିରାୟୁଃ; ଦୀର୍ଘଜୀବୀ—
Chira-āyu Of a long life; living for long time.

ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ଋଷ ବହୁତ ଧର୍ମ କଲେ
ଚରଆୟୁ ହୋଇଣ ଜଗତେ ରହିଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଚରଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁରା) ବି. (ସଂ. ଚଟକ; ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. Chirai ଚରଇ)—ଚଡ଼େଇ– Bird.

ଚରଂଜୀବ—ସଂ. (ବାକ୍ୟ)—(ଗୁରୁଜନଙ୍କର ବାଳକ ପ୍ରତି ଆଶୀର୍ବାଦ ବଚନ)—ତୁ ବହୁକାଳ ବଞ୍ଚରହ ବା ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ହୋ--
Chiram-jība (A phrase of blessing) Live long.

ସଂ. ବିଣ ଓ ବି—ଚରଜୀବକ (ଦେଖ)
Chirajīvaka (See)

ଚରଂଜୀବତା—ସଂ. ବି– ଚରଜୀବତା (ଦେଖ)
Chiramjīvitā Chirajīvitā (See)

ଚରଂଜୀବୀ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି—ଚରଜୀବକ (ଦେଖ)
Chiramjīvi Chirajīvaka (See)

ଚରକର୍ମା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚର+କର୍ମନ୍; ୭ମା. ୧ବ.)—
Chirakarmā ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ; ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବହୁକାଳରେ କରେ—Procrastinating; dilatory; sluggish; tardy.

ଚରକଷ୍ଟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚର+କଷ୍ଟ+ଇନ୍; ୭ମା. ୧ବ.)—
Chirakashtī ଆଜୀବନ ଦୁଃଖଭୋଗୀ; ଚରଦୁଃଖୀ---
(ଚରକଷ୍ଟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Miserable throughout life.

ଚରକାଙ୍କିତ—ସଂ. ବିଣ. (ସୁପ୍‌ସୁପ୍ ସମାସ; ଚିର+କାଙ୍କିତ)—
Chirakāṅkshita ବହୁକାଳର ବାଞ୍ଛିତ; ବହୁଦିନରୁ ଅଭିଳଷିତ--
Long wished for.

ଚରକାରି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚର+କୃ+ଇନ୍ ୭ମା. ୧ବ.)—
Chirakāri ଚିରକର୍ମୀ (ଦେଖ)

(ଚିରକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Chirakarmā (See)

(ଚିରକାରୁଡା—ବି) ସଂ. ବି—ଗୌତମମୁନଙ୍କର ପୁତ୍ର—
The son of the sage Goutama.

ଚରକାଳ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ —୧ । ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
Chirakāla 1. For a long time.

୨ । ବହୁକାଳ ଦେଲ୍ଲ —2, Since a lang time.

୩ । ଅନନ୍ତକାଳ— ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—3. For ever.

ସଂ. ବି—୧ । ବହୁକାଳ—1. Time immemorial.

୨ । ଅନନ୍ତକାଳ—2. Eternity.

ଦେ. ବ—କୋନାଲ ଓ ନଦୀବନ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ସରକାର ଯେଉଁ ଭୂମିମାନ ଭୂସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଖରଦ କର ନେଇଅଛନ୍ତି ଓ ଯହିଁରେ ସରକାରଙ୍କର ଚିରସ୍ଥାୟିତ୍ୱ କଦାପି ଲୋପ ହେବ ନାହିଁ—Lands acquired by the Government(Public works Department) for the canal and river embankments, in which the Government has a permanent right and in which no lessee can acquire any right of occupancy;, be his possession however long.

ଚରକାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଚିରକାଳିକ)—ଚିରକାଳସ୍ଥାୟୀ—
Chirakāliā Permanent.
ଚିରକାଲିୟା; ଚିରକେଳେ
ଚିରକାଲକା

ଚରକାଳିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଚିରକାଳ+ଇକ)—
Chirakālika ଚିରକାଳସ୍ଥାୟୀ; ଚିରନ୍ତନ—
(ଚିରକାଲୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Existing from time immemorial; immemorial-

ଚରକୁଟି—ଦେ. ବି—ଚରକୁଟି (ଦେଖ)
Chirakuṭi Chirkuṭ (See)

ଚରକୁଟି ବଢ଼େକ କଷ୍ଟରେ ଅଛ ପିନ୍ଧ । ସାରଲା. ମହାଭାରତ ଅଦ୍ୟ ।

ଚରକୁମାର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ଆଜୀବନ ଅବିବାହିତ—
Chirakumāra 1. Living unmarried through life; lifelong celebate.
(ଚରକୌମାର୍ଯ୍ୟ—ବି)

୨ । ଯେ ଆଜୀବନ ଅବିବାହିତ ରହିବାର ବ୍ରତ କରିଅଛି—2. A person who has taken the vow of celebacy.

ସଂ. ବ—ଯାବଜ୍ଜୀବନ ବିବାହକରିବାରୂପ ବ୍ରତବିଶେଷ—
A vow of lifelong celebacy.

ଚରକ୍ରିୟା— ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିର+କ୍ରିୟା)— ଚିରକର୍ମା (ଦେଖ)
Chirakriya Chirakarmā (See).
(ଚିରକ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଚିରକ୍ରିୟୁଡା—ବି)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ପ୍ପ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଚରକୀତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ସୁପ୍‌ସୁପ୍ ସମାସ; ଚର + କ୍ରୀତ)—
Chirakrīta
୧ । ବହୁକାଳ ଦେଇ ଯାହା କିଣା ଯାଇଅଛି—
1. Purchased since a long time.
(ଚିରକ୍ରୀତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଯାବଜ୍ଜୀବନ ନିମନ୍ତେ କିଣା ଯାଇଥିବା—
2. Acquired for life.
୩ । ଯାବଜ୍ଜୀବନ ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର ଦ୍ୱାରା ପରିଶୋଧ ଦେଇ ନ ପାରିବା ଉପକାର ଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ—
3. Benifitted beyond the hope of being ever able to repay the benifit.

ଚରଗୁଣୀ—ଦେ. ବ—ଚିରଗୁଣୀ (ଦେଖ)
Chiraguṇī
Chiriguṇī (See).

ଚରଚରା—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଶିଖ କୌଣସି ପାଠକୁ ବହୁକାଳ ଲଗି ଆୟତ୍ତ କରେ ଓ ଥରେ ଅଭ୍ୟାସ କଲେ ଭାବା ଚିରକାଳ ଭୁଲେ ନାହିଁ—A student who takes long to study a matter and does not forget it soon.

[ଦ୍ର—ଶିଷ୍ୟ ବା ଶିଖୁ ୪ ପ୍ରକାର—୧ । ଚିରଚିତ୍—ଯେ ପାଠକୁ ହଲମ୍‌ରେ ଆୟତ୍ତ କରେ ଓ ହଲମ୍‌ରେ ପାଶୋରେ । ୨ । ଚିରବେଗା—ଯେ ପାଠକୁ ହଲମ୍‌ରେ ଆୟତ୍ତ କରେ କନ୍ତୁ ତତ୍କ୍ଷଣ ପାଶୋର ପକାଏ । ୩—ବେଗବେଗା—ଯେ ପାଠକୁ ତତ୍କ୍ଷଣ ଆୟତ୍ତ କରେ ଓ ତତ୍କ୍ଷଣ ପାଶୋର ପକାଏ । ୪—ବେଗଚିତ୍—ଯେ ପାଠକୁ ତତ୍କ୍ଷଣ ଆୟତ୍ତ କରେ କନ୍ତୁ ହଲମ୍‌ରେ ପାଶୋରେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ୦ର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀର ଶିଖ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଓ ପ୍ରଶଂସାର୍ହ ।]

ଦେ. ବି (ସଂ. ଚିରାୟ)—ଚିରଚିର (ଦେଖ)
Chirichirā (See).

ଚରଚରାଇବା—ଯଦ. କ୍ରି (ସଂ. ଚିରାୟ)—ଚିରଚିରାଇବା (ଦେଖ)
Chirachirāibā
Chirichirāibā (See)
(ଚିରଚିରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚରଜୀବକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଚିର + ଜୀବ୍ ଧାତୁ = ବଞ୍ଚିରହିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଦୀର୍ଘାୟୁଃ; ଦୀର୍ଘଜୀବୀ; ଯେ ଅନେକ ଦିନ ବଞ୍ଚେ—1. Long-lived.
(ଚିରଜୀବକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଅମର—2. Undying; immortal.
ବି—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu.
୨ । କାକ—2. The crow.
୩ । ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ଋଷି—3 Sage Mārkaṇḍeya (said to be still alive).
୪ । ଶାଳ୍ମଳୀ ଗଛ; ଶିମିଳଗଛ—4. The silk-cotton tree; Bambax Heptaphyllia.
ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା—5. Aśwatthāmā, the son of Droṇāchārjya.
୬ । ବଳିରାଜା—6. Bali, the king who was pressed down into the nether regions by Bishṇu in his incarnation of Bāmana.
୭ । ବ୍ୟାସଦେବ—7. Byāsa, the author of the Mahābhārata.
୮ । ପରଶୁରାମ—8. Paraśurām.
୯ । ହନୁମାନ୍—9. Hanumān, the devoted follower of Rāmchandra.
୧୦ । ବିଭୀଷଣ—10. Bibhīshaṇa, the brother of Rābaṇa.
୧୧ । କୃପ—11. Kṛupa, the preceptor of the Pandu and Kuru princes in archery.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ମତରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା, ବଳି, ବ୍ୟାସ, ହନୁମାନ୍, ବିଭୀଷଣ, କୃପ ଓ ପରଶୁରାମ ଏ ୮ ଜଣ ଅମର ଓ ପ୍ରତ୍ୟହ ସକାଳେ ଏମାନଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କରିବା ଶ୍ଲୋକ ପାର୍ଦ୍ଧାୟୁ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

୧୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଜୀବକ ନାମକ ବୃକ୍ଷ—
12. Name of a very rare medicinal plant.

ଚରଜୀବନ—ସ. ବ.—ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବିତ କାଳ—
Chirajībana
The lifetime of a person.
କ୍ରି. ବିଣ.—ଆଜୀବନ; ଜୀଇଁବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
Till death; for life.

ଚରଜୀବିତା—ସ. ବ. (ଚିରଜୀବନ୍ + ତ୍ୱ. ଟା)—
Chirajībitā
୧ । ବହୁକାଳ ବଞ୍ଚିବା—1. Longevity.
୨ । ଅମରତ୍ୱ—2. Immortality.

ଚରଜୀବୀ—ସ. ବିଣ ଓ ବ.ପୁଂ.—(ଚର + ଜୀବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—
Chirajībī
ଚରଜୀବକ (ଦେଖ)
(ଚରଜୀବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Chirajībaka (See)
(ଚରଜୀବିନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚରଞ୍ଜି—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଚର + ଞ୍ଜ)—୧ । ପିଆଳ ବୃକ୍ଷ—
Chirañji
1. Buchanonia Latifolia (a wild timber-tree.
ପିୟାର, ଚିରୋଞ୍ଜି
୨ । ପିଆଳଫଳ; ଏକପ୍ରକାର ବାଦାମ—
2. Seed of the Chironjia Sapida.

[ଦ୍ର—ଏହି ମଞ୍ଜିର ଶସ ବାଦାମ ପରି ସୁସ୍ୱାଦୁ ଓ ଏଥିରୁ ଏକପ୍ରକାର ତେଲ ବାହାରେ । ପଶ୍ଚିମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ତେଲ (ଅମ ଦେଶରେ ରାଶିତେଲ, ସୋରଷତେଲ ପରି) ଭକ୍ଷଣାଦି ସୁସ୍ୱାଦୁ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ଏ ମଞ୍ଜିର ଶସ ପିଠା ଓ ମିଠାଇରେ ପଡ଼େ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସରଳ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବନ୍ଦରେ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ରୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'ରୁଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଚରଝୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଚର+ଅଣ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ Chiraṭī +ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ନଯାଇବା)—୧ । ଯେଉଁ କନ୍ୟା ପିତୃ

ଚରଙ୍ଖୀ
ଚିରଙ୍ଖୀ
ଚିରଣ୍ଟିକା
ଚିରଝୀ
ଚିରଣ୍ଟୀ
ଚିରଝୀ

} ଅନ୍ୟରୂପ

ଗୃହରେ ଆଜୀବନ ବାସ କରେ (ବିବାହିତା ହୋଇ ଅବିବାହିତା ଅବସ୍ଥାରେ); ଅଟ ଗେଲ୍ଲାଣିଅ; ପିତୃଗୃହବାସିନୀ କନ୍ୟା; ବିବାହିତା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ପିତୃଗୃହବାସିନୀ କନ୍ୟା—A daughter who (instead of living in her husband's house) lives in her father's house through life; a woman (married or unmarried) who on account of fondness or affection of the parnets passes her whole life in her father's house.

୨ । ଯୁବତୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A young woman.

ଚରତିକ୍ତ—ସଂ. ବି.—ଚିରେଇତା; ତିକ୍ତଦ୍ରବ୍ୟ; ଭୂନମ୍ବ; କଟୁତିକ୍ତ— Chiratikta A bitter medicinal plant used as vermifuge; Gentiana Chersyta.

ଚରତୁଷାର—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ବରଫ ଆଦୌ ତରଳେ ନାହିଁ— Chiratushāra Perpetual snow.

ଚରତୁଷାରବଳୟ—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ପୃଥିବୀ ବା Chiratushārabalaya ଦେଶର ଯେଉଁ ଭାଗ ସବୁ ଦିନେ ବର-

ଚିରତୁଷାର ରେଖା
ଚିରତୁଷାର ସୀମା

} ଅନ୍ୟରୂପ

ଫରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ହୋଇ ରହି ଥାଏ (ଅର୍ଥାତ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବରଫ ଖସିରେ ସୁଦ୍ଧା ତରଳେ ନାହିଁ) ତାହାର ସଜ୍ଜନସ୍ଥ ସୀମା— Snowline; the line of perpetual snow.

ଚରତୁଷାରବାହୁ—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ)—ଯେଉଁ ବୃହଦାକାର Chiratushārabāhu ବରଫ ଖଣ୍ଡ ତରଳେ ନାହିଁ—

(ଚିରତୁଷାରସ୍ତୂପ—ଅନ୍ୟରୂପ) A glacier.

ଚରତୃଷିତ—ସଂ. ବିଣ (ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ)—ଦୀର୍ଘକାଳ ହେଲା ପାଣି ପିଇ Chiratṛushita ନ ଥିବାରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୃଷାତୁର (ବ୍ୟକ୍ତି)—

(ଚିରତୃଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (person) Very thirsty, not having drunk for a long time.

ତଦ୍ରୁ ତପ୍ତ ସ୍ଥଳ ଝର
ତରତୃଷିତର ମୁଖେ ଦେଇ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, କଣ୍ଡୋଦ୍ଭବ ୭ ଗୀତ ।

ଚିରତ୍ନ—ସଂ. ବିଣ (ଚିର+ଘଟିବା ଅର୍ଥରେ. ତ୍ନ)—ଚିରନ୍ତନ (ଦେଖ) Chiratna Chirantana (See).

ଚରଦାସ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଚରନ୍ତନଗତ; ଯାବଜ୍ଜୀବନ କୌଣସି Chiradāsa ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଅନୁଗତ—1. Ever devoted;

(ଚରଦାସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) devoted for life to a master.

(ଚରଦାସତ୍ୱ—ବି) ୨ । ଆଜୀବନ ପ୍ରଭୁଙ୍କଠାରେ ଭୃତ୍ୟରୂପେ ଆବଦ୍ଧ—2. Tied to a master as a slave for life.

ବି—୧ । ଆଜୀବନ ଦାସ—1. A slave for life.

୨ । ଆଜୀବନ ଭକ୍ତ—2. A life-long devotee.

ଚରଦିନ—ସଂ. ବି—ଚରକାଳ (ଦେଖ)

Chiradina Chirakāla (See)

ଚରଦିନଆଁ—ଦେ. ବିଣ—ଚରକାଳିଆ (ଦେଖ)

Chiradiniāñ Chirakāliā (See)

ଚରନିଦ୍ରା—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଚର+ନିଦ୍ରା)—ଯେଉଁ ନିଦ କେବେହେଁ Chiranidrā ଭାଙ୍ଗେ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ମୃତ୍ୟୁ—

(ଚରନିଦ୍ରିତ—ବିଣ) Everlasting sleep; death.

ଚରନିବାସ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଚର+ନିବାସ)—

Chiranibāsa ୧ । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଏକସ୍ଥାନରେ ବାସ କରିବା—

ଚରନିବାସୀ
ଚରନିବଷ୍ଟୁ

} ବିଣ.

1. Residence at one place for generations.

୨ । ଆଜୀବନ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବାସ—

2. Permanent or lifelong residence at a place.

ଚିରନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ (ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ)—ଚରକାଳ ସକାଶେ ସ୍ଥିରୀକୃତ; Chiranirddishṭa ଯହିଁରେ କେବେହେଁ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିବ ନାହିଁ; ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ—Ever constant, immutable.

ଚିରନିର୍ବାସନ—ସଂ. ବି. (ଚର+ନିର୍+ବସ୍, ଧାତୁ ଣିଚ୍=ବାସି ଧାତୁ Chiranirbāsana +ଭାବ. ଅନ `—ଅପରାଧୀକୁ ପ୍ରଦତ୍ତ

(ଚିରନିର୍ବାସିତ—ବିଣ. ପୁଂ) ଯାବଜ୍ଜୀବନ ଦେଶାନ୍ତରରେ ବାସ

(ଚିରନିର୍ବାସିତା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) କରିବା ରୂପ ଦଣ୍ଡ—

Transportation for life; lifelong exile.

ଚିରନିହାର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଚିରତୁଷାର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Chiranihāra (etc) Chiratushāra etc (See)

ଚିରନ୍ତନ—ସଂ. ବିଣ. (ଚିର୍+ଭବାର୍ଥେ. ତନ)—୧ । ଚିରକାଳୀନ; Chirantana ଯାହା ଅତିପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଚଳି ଆସିଅଛି—

(ଚିରନ୍ତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Existing from time immemorial.

୨ । ଅତି ପୁରାତନ 2. Very old; ancient.

ଚିରପରିଚିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ; ଚିର+ପରିଚିତ)—

Chiraparichita ୧ । ଦୀର୍ଘକାଳ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ

(ଚିରପରିଚିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପରିଚୟ ବା ଜଣାଶୁଣା ଅଛି—

(ଚିରପରିଚୟ—ବି) 1. Long acquainted or familiar; known for a pretty long time.

୨ । ବହୁକାଳ ହେଲା ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ କରିଯାଇଅଛି;

ଚିରଅଭ୍ୟସ୍ତ—2. Long practised.

ଚିରପାକୀ—ସଂ. ବି. (ଚିର+ପଚ ଧାତୁ=ପକ୍ୱ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; Chirapākī ଏ ଫଳ ପାଚିବାକୁ ଅନେକ ସମୟ ଲାଗେ ବୋଲି)

କଇଥ ଗଛ ଓ ଫଳ—Wood-apple (tree and fruit) Feronia Elephantum.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ତଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	୬

ଚିରପାଳିତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—ଚିରପୋଷିତ (ଦେଖ)
Chirapālita Chiraposhita (See)
(ଚିରପାଳିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚିରପୁଷ୍ପ—ଫ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିର+ପୁଷ୍ପ; ଏଥିର ଫୁଲ ସବୁ ଋତୁରେ ଫୁଟେ)—ବକୁଳ ଗଛ—Bakula tree Mimusops Elengi.

ଚିରପୋଷିତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ; ଚିର+ପୋଷିତ)—
Chiraposhita ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୀର୍ଘକାଳ ଦେଇ ପାଳନ
(ଚିରପୋଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରିଯାଇଅଛି—1. Long maintained.
୨ । ବହୁକାଳ ଦେଇ ଯେଉଁ ଆଶା ବା ଇଚ୍ଛା ମନରେ
ପୋଷଣ କରିଯାଇଅଛି 2 Long cherished hope or desire.

ଚିରପ୍ରଚଳିତ—ଫ. ବିଣ (ସୁପ୍‌ସୁପ୍ ସମାସ; ଚିର+ପ୍ରଚଳିତ)—
Chiraprachalita ଆବହମାନକାଳରୁ ଚଳିଥିବା—
Immemorial; obtaining for a long time past.

ଚିରପ୍ରବାସ—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; ଚିର+ପ୍ରବାସ)—
Chiraprabāsa ୧ । ବହୁକାଳ ବିଦେଶରେ ବାସ—
1. Long sojourn; staying abroad for a very long time.

ଚିରପ୍ରବାସୀ } ବିଣ ୨ । ଆଜୀବନ ବିଦେଶରେ ବାସ—
ଚିରପ୍ରୋଷିତ } 2. Lifelong sojourn.

ଚିରପ୍ରବାସୀ—ଫ. ବିଣ ପୁଂ (ଚିରପ୍ରବାସ+ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Chiraprabāsī ୧ । ବହୁକାଳ ଦେଇ ଯେ ବିଦେଶରେ ରହିଅଛି—
1. A person who has been staying abroad for a very long time.
(ଚିରପ୍ରବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଆଜୀବନ ବିଦେଶରେ କଟାଇଅଛି—
2. A sojourner for life.

ଚିରପ୍ରବାହ—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; ଚିର+ପ୍ରବାହ)—ଅନନ୍ତ ବା ଅବିରତ
Chiraprabāha ସ୍ରୋତୋଧାରା—Eternal or continuous
ଚିରପ୍ରବାହିତ } ବିଣ current; perennial spring.
ଚିରପ୍ରବାହୀ }

ଚିରପ୍ରବାହିତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ; ଚିର+ପ୍ରବାହିତ)—
Chiraprabāhita ୧ । ଯାହା ଅବହମାନକାଳରୁ ବହି ଆସୁ-
ଅଛି—1. Ever flowing; ever running.
(ଚିରପ୍ରବାହିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବାର ମାସ ସହିଁରେ ସୁଅ ଥାଏ; ଯେଉଁ
ନଈର ସୁଅ ଖରାଦିନେ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଖିଯାଏ ନାହିଁ—
2. Having a current flowing throughout the year; perennial.

ଚିରପ୍ରବାହୀ—ବିଣ. ପୁଂ } ଅନାରୁଧ— ୩ । ଯେଉଁ ନଦୀ ଅବିର
ଚିରପ୍ରବାହିଣୀ—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ } ସ୍ରୋତ ବା ପ୍ରବାହ
ଅଦ୍ୟାବଧି ବନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ—3. Never drying; never ceasing to flow.

ଚିରପ୍ରାପ୍ତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ; ଚିର+ପ୍ରାପ୍ତ)—
Chiraprāpta ୧ । ଯାହା ବହୁଦିନପୂର୍ବେ ମିଳିଥିଲା—
1. Acquired long long ago.
(ଚିରପ୍ରାପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହା ଆଜନ୍ମ ତପସ୍ୟା ବା ସାଧନାରେ
ମିଳିଅଛି—2. Acquired after lifelong labour or penance.
୩ । ଯାହା ବହୁ ବିଳମ୍ବରେ ମିଳିଅଛି—
3. Got after a long delay.
୪ । ଯାହା ଯାବଜ୍ଜୀବନ ଭୋଗକରିବା ସକାଶେ ମିଳିଛି—
4 Acquired for lifelong enjoyment.

ଚିରପ୍ରାର୍ଥିତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ; ଚିର+ପ୍ରାର୍ଥିତ)—
Chiraprārthita ୧ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁକୁ ପାଇବା ପାଇଁ ବହୁକାଳ
(ଚିରପ୍ରାର୍ଥିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେଇ ଅତିଲାଷ କରି ଯାଇଅଛି;
ଚିରବାଞ୍ଛିତ—1. Ever prayed for.
୨ । ଯାହା ପାଇବାପାଇଁ ଆଜୀବନ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଯାଇଅଛି—
2. That for whom prayers are offered since a long time.
୩ । ଯାହାକୁ ବହୁକାଳ ଅନୁସରଣ ବା ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଯାଇଅଛି—
3 One who has been approached or solicited for a long time.

ଚିରପ୍ରୋଷିତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ସୁପ୍‌ସୁପ୍ ସମାସ; ଚିର+ପ୍ରୋଷିତ=
Chiraproshita ପ୍ରବାସୀ)—ଚିରପ୍ରବାସୀ ଦେଖ)
(ଚିରପ୍ରୋଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Chiraprabāsī (See).

ଚିରବଚ୍ଚ—ଦେ. ବ (ଓ. ଚିର=ସ୍ତନାଗ୍ର+ହ. ବଚ୍=ଶିଶୁ)—
Chirabachcha ସ୍ତନକ୍ଷୀର ଶିଶୁ; ଦୁଧଖିଆ ପିଲା—
A suckling; sucking baby.

ଚିରବଚ୍ଚୁ ସେ ଦେବାକାଳେ ଶବ୍ଦ ଦେଲଣି ଯାହା ସେ ବଚ୍ଚେଲ ମୁହଁ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ।

ଚିରବନ୍ଧୁ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କର୍ମଧା; ଚିର+ବନ୍ଧୁ)—
Chirabandhu ୧ । ଅନେକ ଦିନର ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ—
(ଚିରବନ୍ଧୁତା—ବ) 1. Very old friend.
୨ । ସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଧୁ; ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁର ମିତ୍ରତା ନଷ୍ଟ ହେବାର
ନୁହେଁ—2. Constant friend.

ଚିରବାଞ୍ଛିତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ; ଚିର+ବାଞ୍ଛିତ)—
Chirabāñchhita ୧ । ଯାହାକୁ ପାଇବା ସକାଶେ ବହୁକାଳରୁ
(ଚିରବାଞ୍ଛିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଳବତ୍ତା ଇଚ୍ଛା ରହିଅଛି—1. Ever longed for; desired for since a long time.
୨ । ଚିରପ୍ରାର୍ଥିତ —2. Ever prayed for.

ଚିରବାହୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚିର+ ବହ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—
Chirabāhī ଚିରପ୍ରବାହିତ (ଦେଖ)
(ଚିରବାହିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Chiraprabāhita (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିଲେ ସେହି ଏ ପ୍ରକାରକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଟିର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳନ୍ତୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ତୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଚିରଛିନ୍ନ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚିର + ଛିନ୍ନ)—
Chirabichchhinna (ଚିରଛିନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଯାହାଠାରୁ ବନ୍ଧୁଜନ ଦୂରେଇ ଅନୁରତ ହେବାକୁ ଦୋଇଅଛୁ— 1. Long separated.
୨ । ଚିରକାଳ ପାଇଁ ଅନୁରତ— 2. Separated for ever; separated never to meet.

ଚିରଚ୍ଛେଦ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଚିର + ଛେଦ) —
Chirabichchheda ୧ । ବନ୍ଧୁ ବା ଦମ୍ପତ୍ତିଙ୍କର ସାର୍ଦ୍ଧକାଳ ପାଖ ଛଡ଼ାଛଡ଼ି—Long separation from each other (of friends or husband and wife).
୨ । ଯାବଜ୍ଜୀବନ ପାଖ ଛଡ଼ାଛଡ଼ି ହେବା— 2. Separation for ever.
୩ । ମୃତ୍ୟୁ—3. Death.

ଚିରବିଦାୟ—ସଂ. ବ—୧ । ଚିରଦିନ ସକାଶେ ପ୍ରସ୍ଥାନ—
Chirabidāya 1. Separation not to meet again; eternal adiew.
୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

ଚିରବିରହ—ସଂ. ବି. (ଚିର + ବିରହ)—ଚିରବିଚ୍ଛେଦ (ଦେଖ)
Chirabiraha Chirabichchheda (See)

ଚିରବିରହୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚିରବିରହ + ଇନ୍ ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Chirabirahī (ଚିରବିରହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ବହୁକାଳ ପାଖ ଛଡ଼ାଛଡ଼ି ହୋଇ ରହିଥିବା (ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀ)—
1. Long separated (couple).
୨ । ଆଜୀବନ ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗରୁ ବଞ୍ଚିତ— 2. Deprived of the association of one's wife or husband for life.

ଚିରବିରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ; ଚିର + ବିରୁଦ୍ଧ)—
Chirabiruddha (ଚିରବୈରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଚିରବିରୁଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଯେ ଆଜୀବନ ପ୍ରତିକୂଳ ବା ବିପକ୍ଷ; ଯାହା ସଙ୍ଗେ ଆଜୀବନ ଶତ୍ରୁତା ଲଗିଅଛୁ; ବହୁକାଳ ଦେଲା ଶତ୍ରୁ—
ଚିରବିରୁଦ୍ଧା, ଚିରବୈରୀ } ବି 1. Inimical for a long time; having lifelong enmity with each other.
୨ । ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟଦ୍ୱୟ (ଯଥା—କ୍ଷୀର କ୍ଷାର ଏକତ୍ର ସେବନ କଲେ ଅନିଷ୍ଟ ଘଟେ)—2. (two things) Which do not agree with each other.

ଚିରବିଲ୍ୱ—ସଂ. ବ—୧ । କରଞ୍ଜବୃକ୍ଷ—
Chirabilwa 1. Pongamia Glabra (M. W).
୨ । ସୁରୁବୁଲି (ଦେଖ) 2. Surubuli (See)

ଚିରବିସ୍ମୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିର + ବିସ୍ମୟ)—
Chirabismaya (ଚିରବିସ୍ମୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ଚିରଦିନ ବିସ୍ମୟ ଉତ୍ପାଦନ କରେ—Ever wonderful; ever enrapturing.

ଚିରବିସ୍ମୃତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ; ଚିର + ବିସ୍ମୃତ)—
Chirabismṛuta (ଚିରବିସ୍ମୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଚିରବିସ୍ମୃତ—ବି) ୧ । ଯେ ବହୁଦିନ ହେଲା କୌଣସି କଥା ଭୁଲି ଯାଇଅଛୁ—1. Long forgetting; long oblivious.
୨ । ଯାହାକୁ ବହୁଦିନ ହେଲା ଭୁଲାଯାଇଅଛୁ— 2. Long forgotton.

ଚିରବୀର୍ଯ୍ୟ—ସଂ ବି—ନାଲ ଗବଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chirabīrjya The redvariety of the castor-seed-plant.

ଚିରବେଗା—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଶୁଭ୍ର କୌଣସି ପାଠକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାକୁ (ବେଗଚିର୍—ବିପକ୍ଷରେ) ବହୁସମୟ ନେଇ ହଜୁ ଶୀଘ୍ର ପାସୋର ପକାଏ— Acquiring a lesson very slowly but forgetting it very fast; long to acquire but quick to forget (said of memory or students).
[ଦ୍ର—ଚିରଚିର୍ ଢଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଚିରବୈର—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଚିର + ବୈର)—
Chirabaira (ଚିରବୈରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବହୁକାଳ ବ୍ୟାପୀ ଶତ୍ରୁତା—
Long standing enmity; life long antipathy.
ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)— ଚିରବିରୁଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Chirabiruddha (See).

ଚିରବୈରାଗୀ—ସଂ. ବିଣ. (ସଂ. ଚିର + ବୈରାଗୀ)—
Chirabairāgī (ଚିରବୈରାଗ୍ୟ—ବ) ୧ । ଯେ ବାଲକାଳରୁ ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କରିଅଛୁ— 1. One who has renounced the world for life; since boyhood.
୨ । ଯେ ବଞ୍ଚିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କରେ— 2. Renouncing the world for life.

ଚିରବୈରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କର୍ମଧା; ଚିର + ବୈରୀ)—
Chirabairī (ଚିରବୈରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଆଜୀବନ ବା ବହୁକାଳ ହେଲା ପ୍ରତିକୂଳ— 1. Enmical for life or for a long time.
୨ । ଜନ୍ମତଃ ବା ପ୍ରକୃତିତଃ ପରସ୍ପର ଶତ୍ରୁ—
(ଯଥା—ଘୋଡ଼ା, ମଇଁଷି, ବାଘ, ଛେଳି ।)
2. Enmical to each other by nature.

ଚିରମଳିନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କର୍ମଧା; ଚିର + ମଳିନ)—
Chiramalina (ଚିରମଳିନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ମଳିନତା କଦାପି ଦୂର ହେବ ନାହିଁ—
ଚିରମଳିନତା, ଚିରମାଳିନ୍ୟ } ବି. 1. Ever dirty; ever soiled; that which can never be purified or chastened.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ୟ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଶ	ଂଯ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଲାଗିବା କଳଙ୍କ ଦୂରପନେୟ—
1. Having a stain which will never be effaced.

ଚିରମେଚ୍ଛା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଚର+ମିହ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରସ୍ରାବ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ଯେ ବହୁବାର ଓ ଅନେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସ୍ରାବ କରେ)—ଗଧ—The ass.

ଚିରମ୍ଭ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଚ=ଚଳାର ଧ୍ୱନି+ରମ୍ଭ୍ ଧାତୁ=ଆରମ୍ଭ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଚିଲ୍—
Chirambha
(ଚିରମ୍ଭଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) The common Indian kite.

ଚିରଯଶଃ—ସ. ବ.—(କର୍ମ୍ମଧାରୟ, ଚିର+ଯଶଃ)—ଯେଉଁ ଯଶ ଚିରକାଳ ରହିଥିବ; ଅନନ୍ତକାଳିନ—
Chirajaśaḥ Everlasting or undying fame.
ଚିରଯଶାଃ, ଚିରଯଶସ୍ୱୀ } ବିଶ

ଚିରଯୁବା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଶ.—(ଚିର+ଯୁବନ୍)—୧ । ଯାହାର ଯୌବନ କେବେ ହେଲେ ମଉଳେ ନାହିଁ (ଯଥା—ଦେବତା)—
Chirajubā 1. Of never fading youth.
ଚିରଯୁବକ—ପୁଂ, ଚିରଯୁବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଯାହାର ଯୌବନ ବହୁକାଳ ଚିରଯୌବନ—ବ ରହେ—2. Of lasting youth; one who maintains his or her youth for an extraordinarily long time.
୩ । ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଯେ ଯୁବକ ପରି ସତେଜ ଥାଏ—
3. Sprightly and energetic even in old age.
୪ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଯୌବନଜନିତ ଅଙ୍ଗସୌଷ୍ଠବ ବୃଦ୍ଧକାଳରେ ମଧ୍ୟ ରହେ—Maintaining youthful plumpress and grace even in advanced age.

ଚିରରହସ୍ୟ—ସ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା;ଚିର+ରହସ୍ୟ)—ଯେଉଁ ରହସ୍ୟ କେବେହେଁ ସମାଧାନ ହୋଇ ଯାଇବ ନାହିଁ—
Chirarahasya Insoluble problem or riddle.

ଚିରରାତ୍ର—ସ. କି. ବିଶ. (ଚିର+ରାତ୍ରି+ଅ)—ଚିରକାଳ—
Chirarātra For ever

ଚିରରୁଗ୍ଣ ସ. ବିଶ. ପୁଂ—(ସ୍ୱପ୍ ସ୍ୱପ୍ ସମାସ; ଚିର+ରୁଗ)—
Chirarugṇa ୧ । ଯେ ବହୁକାଳ ହେଲା ରୋଗ ଭୋଗ କରୁଅଛି—
(ଚିରରୁଗ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Suffering from a chronic disease;
ଚିରରୋଗୀ—ପୁଂ. ଚିରରୋଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. } ଅନ୍ୟରୂପ Valetudinarian; invalid.
୨ । ଆଜନ୍ମ ରୋଗୀ—2. Delicately constituted or sickly from birth.

ଚିରରୋଗ—ସ. ବ.—ବହୁଦିନ ବ୍ୟାପି ଅସୁସ୍ଥତା—
Chiraroga Chronic disease.

ଚିରରୋଗଣା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ. ଚିର+ରୁଗ୍ଣ)—ଚିରରୋଗୀ—
Chiraroganā Suffering from a chronic disease; constantly ailing.
(ଚିରରୋଗଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଚିରରୋଗା; ଚିରରୋଗିଣା—ପୁଂ, ଚିରରୋଗେଣ, ଚିରରୋଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ

चिरकताँस

ଚିରଲୁବ୍ଧ—ସ. ବିଣ. ତ୍ରି.—ଚିରବାଞ୍ଛିତ (ଦେଖ)
Chiralubdha Chirabāñchhita (See)
(ଚିରଲୁବ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚିରଶୟନ—ସ. ବ. (ଚିର+ଶୟନ)—ମୃତ୍ୟୁ—
Chiraśayana Death.
ଚିରଶୟିତ; ଚିରସ୍ୱପ୍ତ—ପୁଂ, ଚିରଶୟିତା; ଚିରସ୍ୱପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ } ବିଶ
ଚଲାଚଳ ପାନେ ଚାରୁଣ ମୁଣାନେ ଚୋଲେ କଲେ ଆହା ଚିରଶୟନ । ଜଦଜଶୋର. କୃଷ୍ଣକୁମାର୍ତ୍ତ ।

ଚିରଶାନ୍ତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ୍ୱପ୍ ସ୍ୱପ୍ ସମାସ; ଚିର+ଶାନ୍ତ)—
Chiraśānta ୧ । ଯେ ଆଜୀବନ ସଂଯତ—1. Observing
(ଚିରଶାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) lifelong self control
୨ । ଆଜୀବନ ଧୀର—2. Calm and quiet by nature.
୩ । ଦୀର୍ଘକାଳ ହେଲା ନରୁପଦ୍ରବ ଓ ସ୍ଥିର—
3. Pacified for a long time.
୪ । ଯେଉଁଠାରେ କେବେ ହେଲେ ଅଶାନ୍ତି ଘଟି ନାହିଁ—
4. Ever peaceful and quiet (place).

ଚିରଶାନ୍ତି—ସ. ବି. ପୁଂ (କର୍ମ୍ମଧାରୟ; ଚିର+ଶାନ୍ତି)—୧ । ଦୀର୍ଘକାଳ ବ୍ୟାପି ଶାନ୍ତି; ଅନବଚ୍ଛିନ୍ନ ଶାନ୍ତି—1. Everlasting peace or contentment.
Chiraśānti
୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

ଚିରଶ୍ୟାମଳ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସ୍ୱପ୍ ସ୍ୱପ୍ ସମାସ; ଚିର+ଶ୍ୟାମଳ)—
Chiraśyāmala ଯାହା ବଞ୍ଚିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ବୃକ୍ଷ ବା ପତ୍ର) ସବୁଦିନେ ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ; ଯେଉଁ ଗଛ ପତ୍ରଝଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ—Ever green (tree).
(ଚିରଶ୍ୟାମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଯଥା—ନଡିଆ, ତାଳ, ଖଜୁରୀ, ପୋଲାଙ୍ଗ ଆଦି ଗଛ ।)

ଚିରସଙ୍ଗୀ—ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ନିତ୍ୟସଙ୍ଗୀ; ଆଜନ୍ମସଙ୍ଗୀ ବା ଅନନ୍ତର—
Chirasaṅgī 1. Friends constantly attached to
(ଚିରସଙ୍ଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) each other; companion for life.
୨ । ବହୁକାଳ ହେଲା ଯେଉଁ ସଙ୍ଗୀର ସଙ୍ଗଲାଭ ହୋଇଅଛି—
2 Long established friends; very old friend
୩ । ଯାହାକୁ ଜୀବନରେ କେବେ ହେଲେ ଛାଡ଼ି ହେବ ନାହିଁ—
3. Unavoidable companion.
(ଯଥା—ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସରସ୍ୱତୀଲକ୍ଷ୍ମୀମାନଙ୍କର ଚିରସଙ୍ଗୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୋଲିଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂ' ଦେଖିବେ; 'ଭଁୟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଚରସଦ୍ଭାସ୍ୱ—ଫ. ବି. ପୁଂ. (ଚିର+ସଦ୍ଭାସ୍ୱ)—
Chirasahāya (ଚିରସଦ୍ଭାସ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ବହୁକାଳର ଆଶ୍ରୟଦାତା ବା ଉପକାସ୍ତ
1. An old benefactor.
୨ । ଯେ ସବ୍ଦା ଆପଦ ବା ଅତ୍ୟବେଳେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ--
2. A person who invariably renders help when required
ମ । ସବ୍ଦା ସହକାସ୍ତ—3. A constant assistant

ଚରସୁଖ—ସ ବ. (କର୍ମଧାରସ୍ୱ; ଚିର+ସୁଖ)—
Chirasukha
ଚିରସୁଖୀ—ପୁଂ ଚିରସୁଖିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ
୧ । ଚିରସ୍ଥାସ୍ତୀ ଆନନ୍ଦ—
1. Constant or lasting happiness.
୨ । ଯାବଜ୍ଜୀବନ ଭୋଗ କରିବା ଆନନ୍ଦ—
2. Lifelong bliss.
ମ । ଅନନ୍ତକାଳ ପାଇଁ ସୁଖ—
3. Eternal happiness; beatitude.

ଚରସୁନ୍ଦର—ସ. ବଣ. (ସୁସ୍ ସ୍ପସ୍ ସମାସ; ଚର+ସୁନ୍ଦର; ଯେ ଉତ୍କୃର ଚକ୍ଷୁରେ ସବ୍ଦା ସୁନ୍ଦର)—
Chirasundara
ସାହା ସବୁଦିନେ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଏ—Ever beautiful.
ସ. ବ—ପରମେଶ୍ୱର—A name of God.

ଚରସୂତା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର+ସୂତା=ପ୍ରସୂତା)—
Chirasūtā
୧ । (ଗାଈ ବା ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେ ଅନେକ ଦିନ ପୂର୍ବେ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିଥିଲା; କାକବନ୍ଧ୍ୟା; କାକବାଞ୍ଝୀ—
1. (woman or cow) Which lore a child long ago.
୨ । ଯେଉଁ ଗାଈ ଅନେକ ଥର ପ୍ରସବ କରେ—
2 (cow)Bearing calves in quick succession.
ମ । ଯେଉଁ ଗାଈ ଅନେକ ଦିନ ପରେ ପ୍ରସବ କରେ—
3. Bearing calves at long intervals.

ଚରସେବିତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଚର+ସେବିତ) —
Chirasebita (ଚରସେବିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ଯାହାଙ୍କୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବହୁକାଳ ହେଲା ସେବା କରି ଆସୁଥାଏ—
1. Long served; long enjoyed; long attended.
୨ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ବହୁ ଦିନ ହେଲା ଅନୁଷ୍ଠିତ ବା ଆଚରିତ ହେଇଅଛି—2. Being done for a long time.
ମ । ଲୋକେ ଯାହା ବହୁକାଳ ହେଲା ମାନି ଚଳି ଆସୁ ଅଛନ୍ତି--
3. Long followed or obeyed.

ଚରସ୍ଥାସ୍ତୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଚର+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍) —
Chirasthāyī (ଚରସ୍ଥାସ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଚରସ୍ଥାସ୍ତୀ—ଉପସ୍ତତ)
୧ । ଅବିନାଶୀ—1. Indestructible; permanent; ever lasting.
୨ । ଦୀର୍ଘକାଳସ୍ଥାସ୍ତୀ—
2. Long standing; durable; lasting.
ମ । ଇସ୍ତମସ୍ତ୍ତ—3. Perpetual.

ଚରସ୍ଥାସ୍ତୀ ପଟ୍ଟା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପଟ୍ଟାଦ୍ୱାରା ଭୂମି ଚିରକାଳ ସକାଶେ ଉଇଜକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜମାରେ ଗୃହ କରିବାକୁ ଦିଆଯାଏ; ଇସ୍ତମସ୍ତ୍ତ ପଟ୍ଟା—
Chirasthāyī paṭṭā
चिरस्थायी पट्टा
Permanent lease granted by a Zamindar; a lease in perpetuity.

ଚରସ୍ଥାସ୍ତୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—ଦେ. ବ—୧ । ଚିରଦିନ ସକାଶେ ଭୂମିର ସରକାସ୍ତ ରାଜସ୍ୱ ନିରୂପଣ—
Chirasthāyī bandobasta
चिरस्थायी बन्दोबस्त
1. Permanent revenue Settlement in which the revenue payable to Government is fixed in perpetuity.
[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗ, ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶା ଦେଶରେ ଲର୍ଡ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍ ୧୭୯୩ ସାଲରେ ପ୍ରଥମେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଉପରେ ୧୦ ବର୍ଷ ସକାଶେ କସାଇଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜମା ପରେ ଚିରକାଳ ସକାଶେ ସ୍ଥାସ୍ତୀ ରହିବ ବୋଲି ଆଦେଶ କଲେ । ଏ ଜମା ଆଉ ବଢଳିବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁଗୁଡ଼ିଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜସ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଚିରକାଳ ସକାଶେ ସ୍ଥିରୀକୃତ ହୋଇଥିଲା । ଇଂରାଜୀରେ ଏହାକୁ The Permanent Settlement of Bengal, Bihar & Orissa ବୋଲି କହନ୍ତି ।]
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ନାହିଁ—
2. A permanent arrangement.

ଚରସ୍ମରଣୀସ୍ୱ—ସ. ବଣ (ଚିର+ସ୍ମରଣୀସ୍ୱ;—୧ । ଯାହା ଚିରକାଳ ସକାଶେ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ରହିବ—
Chirasmaraṇiya
Ever memorable.
ଚିରସ୍ମରଣୀସ୍ୱା ଚିରସ୍ମରଣୀ ବ
୨ । ଅବଦ୍ଦମାନକାଳରୁ ଲୋକେ ଯାହାକୁ ମନେ ରଖିଅଛନ୍ତି—
2 Ever-remembered.

ଚରସ୍ରୋତ—ଦେ. ବ (ଚିର+ସ୍ରୋତସ୍)—ଚିରପ୍ରବାହି (ଦେଖ)
Chirasrota
Chiraprabāha (See).
ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସ. ଚିରସ୍ରୋତା)—ଚିରପ୍ରବାହିତ (ଦେଖ)
Chiraprabāhita (See).

ଚରସ୍ରୋତାଃ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚିର+ସ୍ରୋତସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Chirasrotāḥ
ଚିରପ୍ରବାହିତ (ଦେଖ)—
Chiraprabāhīta (See)

ଚିରା—ଦେ. ବ (ସ.ଚୀର=କନ୍ଥା;ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ, କନା); ସ ଚୀର୍ଣ୍ଣ)—
Chirā
୧ । ଫାଡ଼ିବା; ଚିରିବା—1. Tearing; tear.
ଚିରା, ଚେରା ୨ । ଗାତ୍ର ଚିରିବା—2. Scratching, lacerating.
चिराव, चिर, चीरा ମ । କନା—3. Rags.
୪ । ଦୁଇଫାଳ କରିବା—4. Splitting up into two
୫ । ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କାଟିବା ବା ଖତବିକ୍ଷତ କରିବା—
5. To cut through or wound by an instrument.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ୍ତ

୬ । ଫସଲ—6. Rent.

କୁଦା ୭ । (ସ. ଚର ଧାତୁ=ଗତି) ଲମ୍ଫ, ଡ଼ିଆଁ—

ଫଲାଙ୍ଗ, ଚୌକଡ଼ି 7. A high jump; a running jump; leap.

ଚରନ୍ତସ୍ୱ ଶୃଙ୍ଗ ଦେଶ୍, ବାଦ୍ୟନାଦ ଶୁଣ୍ ଶୁଣ୍—ଜଦ୍ଭୁଯ. ବ. ଚ ।

ଚିରା—୧ । (ସ. ଚର୍=କଳା; ନେକ୍ଡ଼ା) ଜୀର୍ଣ୍ଣ; ଛିଣ୍ଡା ଯାଇଥିବା କନା—1. Torne to pieces; tattered (cloth).

ଚୋରା ଚତ୍ତକନାରେ ମଣିବର ଥିଲେ ନ ଭୁଟେ ମୂଲ୍ୟ ଚାର ।

ରୂପର. ହେମଚ୍ଛାମୃତ ।

୨ । (ସ. ବୃଧାତୁ) ନଖଦ୍ୱାରା ଅଞ୍ଚଡ଼ାଅଞ୍ଚଡ଼ା; ଖାମୁଡ଼ା ଦୋଇଥିବା—2. Scratched (with finger nails); lacerated.

୩ । ଫାଳ ଫାଳ କରିଯାଇଥିବା—(ଯଥା—ଚିରିକାଠ)—3. Split up into two.

୪ । ଅଞ୍ଚଡ଼ାଅଞ୍ଚଡ଼ା—4 Scarred at many places

ସହସ୍ରେ କାଣ୍ଡ ବଢ଼ ସାଧ୍ୟକ ନଡ଼ାସଉ, କଲେ ଅଗ୍ରଭାମାଙ୍କ ଦେହଟିକ ଚିରା—କୁଷ୍ଣସ ଦ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଚାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପଟ୍ଟ; ଏକାଧିକ ଅଂଶୀଦାର ଗୋଟିଏ କିଆରକୁ ବାଣ୍ଟିନେଲେ ପ୍ରତ୍ତ ଖଗରେ ପଡ଼ିବା ଲମ୍ବ ଓ ସରୁ ଅଂଶମାନ—A land partitioned amongst many co-sharers.

ଚିରାଇ— ଦେ. ବ—ଚରେଇ (ଦେଖ)—
Chirāi Chirei (See)

ଚିରାଇତା—ଦେ. ବ—ଚରେଇତା (ଦେଖ)—
Chirāitā Chireitā (See)

ଚିରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଚିରିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ) ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଫଡ଼ାଇବା—
Chirāibā To cause a thing to be split up or torne up by another.
ଚେରାନ
ଚିରବାନା, ଚିରାନା
(ଚିରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚିରାଇସ—ଦେ. ବଣ (ସ. ଚିରାୟୁଃ)—ଚିରାୟୁଃ (ଦେଖ)—
Chirāisa Chirāyuḥ (See)

ଚିରାକ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଚିରାଗ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) —
Chirāk (etc) Chirāg etc (See)

ଚିରା କନା—ଦେ. ବ (ସ. ଜୀର୍ଣ୍ଣ+କର୍ଣ୍ଣ=ବସ୍ତ୍ରର କୋଣ) ଛିଣ୍ଡା ବସ୍ତ୍ରାଂଶ—Rag; tattered piece of cloth.
ଚିରା କାପଡ଼, ଛେଁଡ଼ା କାନି ଏଇବେଳେ ଚତ୍ତକନା ହଜଗଲେ ମାଠା । ଚଗ ।
ଚିରଡ଼ା

ଚିରାକୁଟୀ—ଦେ. ବ—ଚିରକୁଟ୍ (ଦେଖ)
Chirākuṭī Chirkuṭ (See)

ବାଡ଼ୁରେ ବାଡ଼ୁଡ଼ ଭାଙ୍ଗ କଣ୍ଟେ ଚତ୍ତକୁଟୀ—ମାରଳା, ନଡ଼ାଇଚଉ. ସଭ ।

ଚିରାଖ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଚିରାଗ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Chirākh (etc) Chirāg etc (See)

ଚିରାଗ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚିରାଗ୍; ଚିରାଗ୍)—୧ । ପ୍ରଦୀପ—
Chirāg 1. Lamp.
ଚିରାଗ; ଚେରାଗ ୨ । ଆଲୁଅ—2. Light.

ଚିରାଗ ୩ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମୁସଲମାନଙ୍କ ମସଜିଦ ଓ ପୀରଙ୍କ ଆସ୍ତାନ ଆଦିରେ ଜଳାଯିବା ବତ୍ତି—3 Wick lighted in mosques and shrined in the evening by Mahomedans.

ଚିରାଗ୍‌ଦାନ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚିରାଗ୍‌ଦାନ୍)—ପ୍ରଦୀପସ୍ତମ୍ଭ; ଦୀପରୁଖା—Lamp stand.
ଚେରାଗଦାନ
ଚିରାଗଦାନ

ଚିରାଗତ—ସ. ବଣ. (ଚିର+ଆଗତ)—୧ । ବହୁକାଳ ହେଲା ପ୍ରଚଳିତ ବା ଅନୁଷ୍ଠିତ—1. Long prevalent.
୨ । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ବା ଅବଦ୍ୟମାନକାଳରୁ ଚଳି ଆସୁଥିବା—2. Continuing from time immemorial; transmitted from generation to generation.

ଚିରାଚରିତ—ସ. ବ. (ସଜ୍ଞ; ଚିର+ଆଚରିତ)—ଚିରାଗତ (ଦେଖ)
Chirācharita Chirāgata (See)

ଚିରାଚିରି ଦେ. ବ—ଅନେକ ବସ୍ତ୍ର ବା କାଗଜକୁ ଚିରିବା କର୍ମ—
Chirāchiri Various acts of tearing or rending.
ଛେଁଡ଼ାହେଁଡ଼ି ବଣ—ଛିଣ୍ଡା (କାଗଜ କନା ଆଦି)—
ଚିରାଚିରି Tattered; torne.

ଚିରାଚିରି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନେକ କାଗଜ ବା ବସ୍ତ୍ରଆଦି ଚିରିବା
Chirāchiri karibā ବା ଟୁକ ଟୁକ କରିବା—
To tear cloths or papers to pieces.

ଚିରାତିକ୍ତ—ସ. ବ—ଚିରେଇତା (ଦେଖ)
Chirātikta Chireitā (See)

ଚିରା ଦରିବା—ଦେ. ବ—ଚିରା କନା (ଦେଖ)
Chirā darabā Chirā kanā (See)

ଚତ୍ତ ଚରିବାରେ ନ ଭୁଟେ ଅଣ୍ଟୁ—ଚଗ ।

ଚିରାନୁଷ୍ଠିତ—ସ. ବଣ—ବହୁକାଳ ହେଲା ଚଳି ଆସୁଥିବା—
Chirānushṭhita Continuing since time immemorial; long practised.

ଚିରାନ୍ଧ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଚିର+ଅନ୍ଧ)—୧ । ଜନ୍ମାନ୍ଧ—
Chirāndha 1. Blind from birth.
(ଚିରାନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେ କେବେହେଁ ସତ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଦେଖେ ନାହିଁ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—2. A person who does never see the truth.

ଚିରାଭ୍ୟସ୍ତ—ସ. ବଣ—୧ । ଚିରାନୁଷ୍ଠିତ (ଦେଖ)
Chirābhyasta 1. Chirānushṭhita (See)
। ବହୁଦିନ ହେଲା ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି କଥା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଅଇଁବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବ୍ୟତ୍ୟୟ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; ଆଗଁ୍ଯନ ପାଇଲେ 'ଆଗ୍ଯନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ'ଁ ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଅଭ୍ୟାସ କରିସାଇଅଛୁ—2. Habituated to a certain thing for a very long time.

ଚରିମର୍—ଦେ. ବିଣ—ଜୀର୍ଣ୍ଣ—
Chirāmara — Torne; worn out
କୁଦାମାରା — ବ—ଉଆଁ ଉଇଁ—
ଫଲାଂଗମାରନା — Leaping; frisking; jumping.

ଚରିମର ଶୃଙ୍ଗ ଦେଖି
ବାଦ୍ୟନାଦ ଶୁଣି ଶୁଣି—ଜଗନ୍ନାଥ. ଲକ୍ଷ୍ମୀଚରିତ୍ର. ଚ-ଗୀତ ।

ଚରିମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଚର ଧାତୁ)—
Chirāmāribā — ୧ । ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଲମ୍ଫ ଦେବା; ଉଇଁବା; ଉଆଁ ମାରିବା—1. To spring or jump up; to make a high jump.
କୁଦାମାରା
ଫଲାଂଗମାରନା

ନାଚଲେ ରଣଦାସ୍ତେ ଚରିମାର କରି—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

୨ । ଉଆଁ ମାରି ଦଉଡ଼ି ପଳାଇବା—
2. To run away with bounds.

ଚରିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ତୃ ଧାତୁ=ଚୀର୍ଣ୍ଣ)—
Chirājibā — ଚରିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ରୂପ—
(ଚରି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) — Passive voice of the verb to tear.
ଚେରାନ ହଓୟା
ଚିରନା

ଚରିୟୁ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଚରିୟୁଃ)—ଚରିୟୁଃ (ଦେଖ)
Chirāyu — Chirāyuḥ (See)
ଚିରାଇ — ଚରିସୂ ରଙ୍ଗିଲ ଜରଜରରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଲକ୍ଷ୍ମୀଚରିତ୍ର. କ ଗୀତ ।
ଚିରାୟୁ

ଚରିୟୁଃ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚର+ଆୟୁସ୍)—
Chirāyuḥ — ଦୀର୍ଘଜୀବୀ; ଦୀର୍ଘାୟୁଃ—
Long lived; living to a good old age.
ସଂ. ବ—ଦେବତା—God; Deity.

ଚରିୟୁଷ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଚରିୟୁସ୍)—ଦୀର୍ଘଜୀବୀ—
Chirāyusha — Long lived.
ବାଘରେ ପାବନ ଦେହ ଚରିୟୁଷ ହୁଏ । ଭରତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଚରିଲ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚୀର=ବସ୍ତ୍ର; କନା)—ପତାକା—
Chirāla — Flag; banner.
ନିଶାନ — ଶୈଲ୍ୟବଧ ଦେଶି ପାଣ୍ଡବ ରଥ ଭୁଲ
ଫରିରା — ଲେଙ୍କୁ ବୋଇଲେ ରେ ଉଡ଼ାଅ ଚରିଲ ।
କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ଶଲ୍ୟ

ଚରିଶ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଚର+ଆଶ୍ରିତ)—
Chiraśrita — ୧ । ବହୁକାଳରୁ ଅନୁଗତ—
1. Following or depending upon a person for a long time; an old dependant
୨ । ଚରସ୍ଥାୟିତ—
2. Maintained for a long time.

ଚରୁକା—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କୌଣସି ଜଳୀୟ ବସ୍ତୁକୁ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ ଜୋରରେ ଗୁଡ଼ି ଦେବା—
Chirikā — To emit forcibly any liquid substance in small quantities.
ଚିରିକା
ଚିରକନା

(ଯଥା—ପକ୍ଷୀମାନେ ପାଣିଆ ମଲ ଚରୁକା ପକାନ୍ତି ।)

ଚରୁକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚରୁକବା (ଦେଖ)
Chirikāibā — Chirikibā (See)
(ଚରୁକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚରୁକାଏ—ଦେ. ବ—ଅତ୍ୟଳ୍ପ ପରିମାଣ—
Chirikāe — A little in quantity.

ଚରୁକା ଚରୁକ—ଦେ. ବ—ଚରୁକା (ଦେଖ)
Chirikā chiriki — Chirikā (See)

ଚରୁକବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ଉତ୍ସର୍ଗ; କମ୍ବା ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଇଷତ୍ ପରିମାଣରେ ମଲ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରରୁ ବାହାର ପଡ଼ିବା ସମ୍ପୃକ୍ତରେ ଶୁଣାଯିବା 'ଚରୁ' ଧ୍ୱନି)—
Chirikibā — ୧ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରାରେ ଜଳୀୟ ମଲ ବିସର୍ଜ୍ଜନ କରିବା-
1 To pass a scanty quantity of loose stool at a time.
ଚିରିକା
ଚିରକନା

[ଦ୍ର—ଝୁଆ ଓ ବଗ ଆଦ ପକ୍ଷୀ ଚରୁକନ୍ତି ।]

୨ । କୌଣସି ଜଳୀୟ ବସ୍ତୁକୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ରନ୍ଧ୍ର ବାଟେ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ଜୋରରେ ଗୁଡ଼ି ଦେବା—
2. To emit a liquid through a small hole forcibly and in small quantities.

[ଦ୍ର—ନାଲରକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ରୋଗୀ ଏହିପରି ଚରୁକେ ।]

୩ । ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ରାରେ ପଡ଼ିବା—
3. To drizzle; to dribble.

(ଯଥା—ଆଜି ସକାଳୁ ମେଘ ଚରୁଛୁ ।)

୪ । ଦନ୍ତୁର ବା ଜଡ଼ ଅସମାନ ଥିବା କଲମରେ ଲେଖିବା ସମୟରେ ଲେଖୁଥିବା କାଗଜରେ କାଳିକୁ ଇତସ୍ତତଃ ଛଞ୍ଚାଡ଼ିବା—4. To sprinkle ink on a piece of paper while writing slovenly with a blunt or irregularly pointed pen.

(ଯଥା—ବାଳକ ଖାତାଟିଯାକ ଚରୁକା ପକାଇଛୁ ।)

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା ଓ ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଚରିଗୁଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଲଇ ଦେବା ଭଲ ଜଙ୍ଗଲ ଲତା-
Chirigurdiā — ବିଶେଷ—A kind of wild fibrous creeper.

ଚରିଗୁଣୀ - ଦେ. ବ. (ଫ. ଚୀରକୁଣ୍ଡୀ-ନଳେ; ଫ. ନାମ ପେଶାଭପ୍ପିକା; ସଂ. ଅଚର+ଅର୍ଗ)—ଅନ୍ଧାର ଓ ମେଘୁଆ ଗୁଣ୍ଡରେ
Chiriguṇi — (ଚରୁଗୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜର୍ଜ୍ଜର ସ୍ଥାନ ଓ ଶ୍ମଶାନାଦିରେ ଯେଉଁ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଜଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଯ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଆଲେୟା; ଆଲାୟା ଅସ୍ଥିର (କ୍ଷଣେ ଲଉ କ୍ଷଣେ ଜଳ ଉଠିବା)
ଚଲାବା; ଅଜଯାବଚ୍ଚାଲ ଅଲ୍ଲୋକ ଦେଖାଯାଏ—
Ignis-fatuus; will-o'-the-wisp

[ଦ୍ର—ବର୍ଷାଦିନେ ଭୂଗର୍ଭରୁ ଏକପ୍ରକାର ବାଷ୍ପ ଉଠେ, ଏହା ବେଳେ ବେଳେ ଜଳ ଉଠେ ଓ ବେଳେ ବେଳେ ଲିଭଯାଏ ଓ ଗନ୍ଧ କରେ, ଲୋକେ ଏହାକୁ ମୃତ ନବପ୍ରସୂତର ପ୍ରେତ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ, ଜ୍ୱଲାମୁଖୀ କାମକ ଏକ ବଲୁଆ ପାଟ ମେଲା କଲେ ତା ପାଟରୁ ଏ ଆଲୁଅ ବାହାରେ । କିନ୍ତୁ ବଙ୍ଗାଳ ମଉରେ ଏହା ସଡ଼ା ସବାଦରୁ ଜାତ ଭୂପୃଷ୍ଠରୁ ଉତ୍ଥିତ ଏକପ୍ରକାର ବାଷ୍ପ ଓ ଏହା ବାସୁଦ୍ୱାର ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ ହୁଏ ଏବଂ ବାସୁରେ ଥିବା ଅଜ୍ଞାନ ବାଷ୍ପଦ୍ୱାର ଏହା ଜଳ ଉଠେ । ଶ୍ମଶାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିନଅଁ ନ ହଉଣୁ ଯେଉଁ ପ୍ରସୂତ ମରଯାଏ, ସେ ପ୍ରେତ ହୋଇ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି ଜଳାଉଥାଏ ଓ ସେହି ନଆଁ ହିଁ ଚରଗୁଣୀ ଆଲୁଅ ।]

ଚରଚର୍—ଦେ. ବି. (ସ. ଚିତ୍କାର)—ଦ୍ରୁତାତ୍ ଉତ୍ପନ୍ନଜନିତ ବିକଟ ଚିତ୍କାର--
Chirichirā A cry of horror; a loud cry of a
ଚିଚକାର person when beset with sudden fright;
ଚିଂଘାର; ଚୀତ scream; shrick.

ଚରଚର୍ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଚିତ୍କାର)—ଦ୍ରୁତାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ଉତ୍ପନ୍ନରେ
Chirichirāibā ବିକଟ ଚିତ୍କାର କରିବା—To raising a
ଚେଁଚାନ; ଚିଚକାରକରା loud cry of horror at a sudden
ଚିଂଘାରନା; ଚିଂଘାଡ଼ନା danger; to scream; to shrick.

ଚରଟି—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚିରଟି (ଦେଖ)
Chiriṭi Chiraṭi (See)

ଚରଣି—ଦେ. ବି. (ସ. ଚୀର୍ଣ୍ଣ=ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ଚିରୁଣି (ଦେଖ)
Chiriṇi 1. Chiruṇi (See)
ଚିରନୀ ୨ । ବଣିଅଙ୍କର ଏକ ଶସ୍ତ୍ର ଯହିଁରେ ସେମାନେ ଧାତୁମୟ
ଚିରନା ଭାର ବା ଘାଉଆକୁ କାଟନ୍ତି—
2. Goldsmith's cutting instrument.
୩ । ଥାଳଆଦିରେ ଗାର ଖୋଳିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଥଟାଣିଙ୍କ
ଯନ୍ତ୍ର—3. A brazier's tool for cutting
lines on utensils
୪ । କୁମ୍ଭାର ଯେଉଁଥିରେ କଞ୍ଚା ମାଟିଘାଡ଼ କାଟନ୍ତି—
4. Potter's knife

ଚରଣ୍ଟୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚିରଣ୍ଟୀ (ଦେଖ)
Chiriṇṭi Chiraṭi (See)
(ଚିରଣ୍ଟିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚରଣୀ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ମେଦନୀପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ବି. ଚିରଣୀ)—
Chirinī ଚରୁଣୀ (ଦେଖ)
Chiruṇī (See)

ଚରବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଚୃ ଧାତୁରୁ ଚୀର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ଫାଡ଼ିବା—
Chiribā 1. To split up; to rend.
ଚିରା; ଚେରା ନୁବିଂଦ୍ରରୂପ ଅସମ୍ପନ୍ନ । ଚଲୁ ଦୁର୍ଜସ୍ୱ ଦାନବ ।
ଚିଥନା; ଚିରନା; ଚିଥାଡ଼ନା ରୂପଭ. ଦ୍ରୋଣଚାମୃତ ।
ଚିରିବା ୨ । (ବସ୍ତ୍ର; କାଗଜ) ଛିଣ୍ଡେଇବା—
ଚିରେଇବା } ଶିଜନ୍ତରୂପ 2. To tear up.
ଚିରିବା }
ଚିରିଦେବା } କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ ୩ । କୁରଢ଼ିଆଦ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାର କାଠକୁ ଲମ୍ବ
ଲମ୍ବ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି କାଟିବା—
3. To cut wood into long pieces with axe;
to split up wood.
୪ । କରତରେ ଫାଳ ଫାଳ କରିବା—
4. To cleave or saw into pieces.
୫ । ଗାଧୁଡ଼ିବା—5 To scratch.
୬ । କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରିବା—6. To lacerate.
୭ । କେଶକୁ କେରି କେରି କରି ବିଭକ୍ତ କରିବା—
7. To part (the hair).
ଚୁଲିରେ କରଜ ଚରୁଣୀ ପରି,
ରେ ସକାଡ଼ଇ ଆଖାସି କରି । ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୮ । ଦ୍ୱିଫାଳ କରିବା—8. To split into two.
୯ । (ଅଉମାନରେ କମ୍ବା କଙ୍କଣି ହୋଇଁଠିଆ ହେବା ବା
ବସିବାବେଳେ) ହାତ ବା ଗୋଡ଼ ନଖରେ ଭୂମିରେ
ଗାର କାଟିବା—9. To scratch lines on the
ground with the finger nails.
ଅଶ୍ରୁ ପ୍ରସରିବାର ମଣ୍ଡଳ ଚରିବାର । ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ. ସଙ୍ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ, ନଖରେ ଭୂମି ଚରିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଖସନ୍ତି । ଏହି ଧାତୁର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଲାଗେ—ଚରିଦେବା, ଚରି ପକାଇବା ଓ କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ଚରି ହେବା, ଚରିଯିବା ରୂପ ହୁଏ ।]

ଚରିଜିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଲୁଗା ଆଦ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାରୁ ବା କଞ୍ଚା ଲଗିବାରୁ
Chirijibā ଛିଣ୍ଡିଯିବା; ଫାଡ଼ି ହୋଇଯିବା—
ଛିଣ୍ଡି ଯାଓୟା To become torne to pieces.
ଚିରନା, ଚିରଜାନା

ଚରିହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଫାଡ଼ି ହେବା; ଚରିଯିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ହେବା--
Chiriheba To be capable of being torne to pieces

ଚରୁଗୁଣୀ—ଦେ. ବି.—ଚରଗୁଣୀ (ଦେଖ)
Chiruguṇī Chiriguṇī (See)

ଚରୁଡ଼ା—ଦେ. ବି.—(ସ. ଚତୁର ବା ଚତୁର୍ଥାଂଶ)—ଆମ୍ବ ଆଦ ଫଳର
Chirurḍā ଏକ ଫାଳ ବା ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ବା ଚତ୍ତା; କୋଆ---
ଚୋକଳା A strip out of a ripe fruit (mango or lemon
କୋୟା etc.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅର୍ଥାତ ୧ ଟା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମିତି ଏ ଭାଷାନ୍ତରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବସୁଛ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା — 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳି ଲ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଚରୁଣୀ—ଦେ. ବ.—(ଯାହାଦ୍ୱାରା ବାଳ ଚରାଯାଏ; ସଂ. ଚୃ ଧାତୁରୁ ଜାତ) Chiruṇī ପାନଆଁ; କଙ୍କଉକା—

ଚିରଣୀ, ଚିରୁଣୀ — A hair comb.

କଂଘା ଗୁରୁରେ ଜରଜ ଚରୁଣୀ ପରି,
ଚର ପକାଡ଼ର ଅଖାସି ଦଇ । ଦଣ୍ଡିସୂ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚରୁଣୀ—ଦେ. ବ.—ଚରୁଣୀ (ଦେଖ) Chiruṇī — Chiruṇī (See)

ଚରୁଲା—ଦେ. ବ.—ଚରୁଡ଼ା (ଦେଖ) Chirulā — Chirurdā (See)

ଚରୁଲି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଗୃହ ଲାଗିଥିବା କଞ୍ଚା ଆମ୍ବକୁ ଆଣି Chiruli ଶୁଖର ଚିରୁଡ଼ା କରି କାଠ ମସଲା ଆଦ ଦେଇ କରାଯିବା ଆଚାର ।

ଚରେ—ଦେ. କ୍ରି ବ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଚିର)—ଚିର (ଦେଖ) Chire — Chira (See)

ବାସୁକା ବନା ଧନ୍ୟ ଜଗ ଧାରଣ ଅଟ ସୋଦରେ ବ ଚରେ ତେ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଚରେଇ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଚୀର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ଚିରିବା କର୍ମ— Chirei — 1. Act of tearing or splitting up.

ଚେରାଇ ୨ । କାଠ ଆଦ ଚରିବା ମଜୁରୀ— **ଚିରାଇ** — 2. Wages for splitting up wood etc.

ଚରେଇତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚିରତିକ୍ତ)—ହିମାଳୟଜାତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାକ- Chireitā ବିଶେଷ; ଭୂନମ୍ବ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ତିକ୍ତ କୃମିନାଶକ ଔଷଧ- ଚିରାତା, ଚିରେତା ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—A medicinal bitter **ଚିରାୟତା, ଚିରେତା, ମହତିକ୍ତା** plant used as a febri- ସଂ. ଭୂନମ୍ବ, ଅନାର୍ଯ୍ୟତିକ୍ତ fuge and vermifuge; swertia କରୀତକ, ଚିରତିକ୍ତ, ନିମ୍ବତିକ୍ତ chirata; Gentiana chirayta ତିକ୍ତକ, ସୁତିକ୍ତକ, ତିମ୍ବିଷ୍ଟକା, Agathotis chirayata; Andro ଗ୍ରନ୍ଥସେନକ, କରୀତ, graphis paniculata କୈରାତତିକ୍ତ, କାଣ୍ଡତିକ୍ତ, (Kirtikar). ତିକ୍ତତିକ୍ତକ, ଜ୍ୱରାନ୍ତକ, ସନ୍ନିପାତହା, ନଦାର
ତେ. ନେଲ ବେମୁ
ଓ. ଭୁଇଁନମ୍ବ

[ଦ୍ର—ଏହାର ସିକ୍ତ ଜଳ ଜ୍ୱରଘ୍ନ ଓ କୃମିନାଶକ । ଏହା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚକିତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ନିମ୍ନ ପ୍ରକାର ।ଯଥା—(a) Wallichiana. (b) Pyramidals. (c) Pulchella. (Haines)]

ଚରେତା—ଦେ. ବ—ଚରେଇତା (ଦେଖ) Chiretā — Chireitā (See).

ଚରୋଞ୍ଜି—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର ଓ ଛତିଶଗଡ଼) ବ—ପିୟାଳ (ଦେଖ) Chironji — Piyāla (See).

ଚରୋପକୃତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଚରକୀର୍ତ୍ତିତ ୩ (ଦେଖ) Chiropakṛuta — 1. Chirakrīta 3 (See).

(ଚରୋପକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଏପରି ଉପକାରପ୍ରାପ୍ତ ଯେ ଯେଉଁ ଉପକାରକୁ ଉପକୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ଯାବଜ୍ଜୀବନ ଭୋଗ କରିବ— 2. Benefited in such a way as to enjoy the benefit for ever.

ଚରୋମାରେ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ରାଞ୍ଚାମରେ ଚେରମାରୁ)— Chiromāre ଅନନ୍ତମୂଳ; ଚେମଡ଼ିଲଇ ବା ଗୁଆପାନ ଲତାର ମୂଳ—The root of 'Chemardilai creeper.

ଚର୍ଭଟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚର୍ଭଟୀ (ଦେଖ) Chirbhaṭā — Chirbhaṭī (See).

ଚର୍ଭଟୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କାକୁଡ଼ି— Chirbhaṭī — 1. Cucumber.

୨ । ଫୁଟି କାକୁଡ଼ି—2. Melon.

ଚଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ପିନ୍ଧିବା— Chil (root) — To wear.

ଚଲ୍‌ରା—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଟଙ୍କା ଭଙ୍ଗାଇ ଉତ୍ପନ୍ନବର୍ତ୍ତିରେ ନେବା Chilrā କ୍ଷୁଦ୍ର ମୁଦ୍ରା; ଖୁଚୁରା ପଇସା ଆଦ; ଖରଚା; ରେଜକି— Small change for a larger coin.

ବଣ—୧ । ରେଜା; ଖୁଚୁରା—
1. Consisting of coins of small value.

୨ । ହିସାବବେଳେ ଟଙ୍କାରୁ ବଳିପଡ଼ିବା (ଅଥ)—
2. (small coins) In excess of a whole rupee found after counting.

ନ । ସାମାନ୍ୟ —3. Insignificant; of small value.

ସଂ. ବ—ଚଲଚିମ (ଦେଖ)
Chilichima (See).

ଚଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚଞ୍ଚ)—(ପ୍ରସହବର୍ଗର ଜାତି ନଖରଯୁକ୍ତ ଦିବାଚର Chila ପକ୍ଷୀ)—୧ । ଶଙ୍ଖଚଲ—1. The Brahmini kite; ଚିଲ Haliastus Indicus.
ଚିଲ

୨ । ମାଛୁଆ ଚଲ—2. Common kite; Milvus govinda.

[ଦ୍ର—ଦୁଇପ୍ରକାରର ଚଲ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଯଥା—ମାଛୁଆ ଓ ଶଙ୍ଖଚଲ । ମାଛୁଆ ଚଲର ରଙ୍ଗ ଖଦରବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶଙ୍ଖଚିଲର ଦେହ କାଳି ଏବଂ ମୁଣ୍ଡ, ଗଳା ଓ ପେଟ ଧଳା । ଏମାନେ ହାଉକରୁ ବେଶି ଲମ୍ବା ହୁଅନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ଦୀର୍ଘ; ଚଞ୍ଚୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବକ୍ର; ଏମାନେ ମାଛ ଇତ୍ୟାଦି ଖାଦ୍ୟସାର ନେଇ ଖାଆନ୍ତି ଓ ମାଛୁଆଁ ଗଡ଼ିଆ ଘୋଷଣା ଗୋଳ ଘେରିଲେ ଏମାନେ ବହୁତ ଜଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି । ଆଉ କାଉଏ ଖଇର ରଙ୍ଗର ଚିଲଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ ଦେଢ଼ହାତ ଲମ୍ବର ପକ୍ଷୀ ଚିଲ ପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଏମାନେ ସହରମାନଙ୍କରେ ଉଡ଼ି ମ୍ଲେଚ୍ଛଙ୍କ ହାତରୁ ମାଛ, ଜଳଖିଆ ଆଦ ଛୁଆଁ ନେଇଯାନ୍ତି, ଚିଲମାନେ ବହୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଦୀର୍ଘକାଲବ୍ୟାପୀ ଚୀତ୍କାର କରନ୍ତୁ ଓ ଏହା ଶୁଣିଲେ ମନୁଷ୍ୟ କାନ୍ଦଲା ପରି ଶୁଣାଯାଏ । ମାଈ ଚିଲ ଅଣ୍ଡା ଚିଲ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ । ସଂ. ନାମ—କୁରଙ୍ଗ; ଏ ଛୁଚ ଗଛରେ ବସା କରେ ।]

ଚଲଅଖି ଇତ୍ୟାଦି—ଚିଲ୍ଲାଅଖି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) —
Chila-ākhi etc — Chilā-ākhi etc (See)

ଚଲବଲ୍ୱ—ସଂ. ବ—ସୋଳ (ଦେଖ)—
Chilabilwa — Solha (See)

ଚଲମ୍ଚ—ବୈଦେ. ବ (ଭୁର୍କୀ)—୧ । ପିତଳଆଦି ଧାତୁ ନର୍ମିତ ଦ୍ୱାତ୍ୟଧୁଆ କୁଣ୍ଡ—1. A metal washing basin or tub.

ଚିଲମଚି

ଚିଲମଚୀ, ଚିଲମଗର୍ଦ୍ଦା ୨ । (ଫା. ଚଲ୍‌ମ୍‌ଗର୍ଦା) ହୁକାର ସେଉଁ ନଳ ଉପରେ ଚଲମ ବସାଯାଏ—2. The main tube of a hubble-bubble on which the fire-bowl is set.

ଚଲମ—ଦେ. ବ (ଫା. ଚଲ୍‌ମ୍) ଗଞ୍ଜେଇ, ଗୁଡ଼ାଖୁ ଆଦର ଧୂମପାନର ଉପକରଣବିଶେଷ—The bowl or firepot of a hookah for smoking tobacco or gunja.

ଚିଲମ୍, ଛିଲମ୍

ଚିଲମ୍

[ଦ୍ର— ଏଥିରେ ଗଞ୍ଜେଇ ବା ଗୁଡ଼ାଖୁ ଉପରେ ନଆଁ ଟଣା ଏବଂ ତଳେ ଥିବା କଣା ବାଟେ ଧୂଆଁ ଟାଣି ନେବାକୁ ହୁଏ; ଏଥିକୁ ହୁକା ଉପରେ ରଖି ଗୁଡ଼ାଖୁଧୂଆଁ ଖିଆଯାଏ ଓ ଦ୍ୱାଉରେ ଧରା ଗଞ୍ଜେଇଧୂଆଁ ଖିଆଯାଏ । ଗଞ୍ଜାଇ, ଗୁଡ଼ାଖୁ ଓ ମଦଦ୍ ପିଇବାର ଚଲମମାନଙ୍କ ଆକାର ପୃଥକ୍ ।]

ଚଲମପୋସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଚଲମ ଉପରେ ବସାଯିବା ଛିଦ୍ର-ଯୁକ୍ତ ଧାତୁର ଢାଙ୍କୁଣି—A perforated metal covering for the fire-bowl.

ଚିଲମପୋସ

ଚିଲମପୋସ୍

ଚଲମବର୍‌ଦାର—ବୈଦେ. ବ (ଫା) ରଜା ଓ ନବାବଆଦଙ୍କ ଘରେ ଚିଲମ୍‌ରେ ଗୁଡ଼ାଖୁଆଦ ସଜାଇବା ଓ ତାଙ୍କ ଗଦ୍ଦାରେ ଚିଲମ ଧରି ଯିବା ଭୃତ୍ୟ—A servant of Rajas and Nababs who is in charge of the chilam and makes it ready for smoking.

ଚିଲମବରଦାର

ଚିଲମବର୍‌ଦାର

ଚଲମବାଜ୍—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା)—ଚିଲମି (ଦେଖ)—
Chilamabāj — Chilami (See)

ଚଲ୍ଲମା—ଦେ. ବଣ—ଚଲମି (ଦେଖ)
Chilamā — Chilami (See)

ଚଲମି—ଦେ. ବଣ—ଚଲମଦ୍ୱାରା ଗଞ୍ଜାଧୂମ ପାନ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—Addicted to smoking Ganja.

ଛିଲିମୀ

ଚିଲ୍ଲମଚଟ

ଚଲମୀଲିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର+ମୀଲ ଧାତୁ=ଚଞ୍ଚଳ କରିବା +ଇକ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଖଦ୍ୟୋତ—
Chilamilikā

ଚଲମିଲିକା
ଚଲମୀଲିକା } ଅନ୍ୟରୂପ

1. Firefly.

୨ । ବଦ୍ୟୁତ୍—2. Lightning.

୩ । କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ; ଚିକ୍; ଝିଲମିଲି ମାଳ—
3. A collar (ornament) of the neck.

ଚଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—୧ । ଚଲ୍ ଆଦ ହିଂସ୍ର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ନଖଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଝାମ୍ପିବା—1, A swooping by a bird of prey.

ଛୋଁ

ଚପଟ୍ଟା, ଝପଟ୍ଟା ୨ । କୁଦା; ଖେପା—2. Jump; leap.

ଦୁଇ ଚଉରେ ପର ଉପରକୁ ଯାଇ ମାଥାକୁ ଥଇ କେଶାକୁ ଖବର ଦେଇ ।
ପଳାରମୋଦନ. ଗଲ୍ପଷ୍ଟଲ୍ଲ ।

ଚଣ—୧ । ଧଳା; ମାଟିଆ—1. Light-coloured.

୨ । ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣ—2. Grey

ଚଲ୍ଲାଅଖି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚିଲ୍ଲ+ଅକ୍ଷି)—
Chilāākhi

ମାଟିଆ ବା ପାଣ୍ଡୁର ଡୋଲାଯୁକ୍ତ ଆଖି—
ବିରାଳ୍ ଆଖି, କଟାଚୋଖ — Eye with grey pupils.

ଚଲ୍ଲାଅଖିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଚିଲ୍ଲ=କୃଷ୍ଣଚକ୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତି)—
Chilā-ākhiā

ଚିଲର ଆଖି ପରି ଯାହାର ଆଖିର କଳା ଡୋଲା କଟାଚୋଖ,
ବିରାଳଚୋଖ
(ଚିଲ୍ଲା ଆଖେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ମାଟିଆ ବା ପାଣ୍ଡୁର ବା ଈଷତ୍ ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣ—Grey-eyed; having pupils of the eye grey or greenish.

ଚଲ୍ଲାଅଖିଆ ବଉଦାମା, ଗୋଡ଼େଇ ଗୋଡ଼େଇ ଘଉଡା ଖା—ଉଗ ।

ଚଲ୍ଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଚିଲ ପରି ତୀବ୍ର ତେଁ ତେଁ ଶବ୍ଦ)—
Chilāibā

ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଡାକିବା; ରଡ଼ି ଦେବା; କର୍ଣ୍ଣକଟୁ ରଡ଼ି ଚେଁଚାନ
ଦେବା; ଚିତ୍କାର କରିବା—To utter a loud
ଚିଲ୍ଲାନା cry; to halloo; to make a shrill sound; to scream.

ପଡଶୋଉଚ ଠାବରେ ବାଦ ବୁ ଚଲଇ । ବେତାଳ ପଞ୍ଚବିଂଶତି ନଦେ ।

ଚଲ୍ଲ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ହିଂସ୍ର ପକ୍ଷୀ) ଝାମ୍ପ ମାରିବା—
Chilāmāribā

1. To swoop down or pounce upon a thing (said of a bird of prey).

ଚଲ ମଝ୍ୟେ ଚଲ୍ଲ ମାରେନ୍ତୁ ଗାଙ୍ଗୋଇ । ବ୍ୟବାଦାଅ. ଚଲ୍ଲକା ।

ଛୋମାରା
ଝପଟ୍ଟାମାରନା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜବରଦସ୍ତ ଆକ୍ରମଣ କରି ନେଇଯିବା—
2. To take away by a sudden attack.

ମନେ ନ ହୁଏ ବରେ ବାଳ ପରିବୁଜ ଉଗରୁ ମାରିବ ଚିଲ୍ଲ ।
ବ୍ୟଥ ନ ଥ. ପାଦଙ୍ଗ ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଠକି ନେଇଯିବା—
3. To take away by deceitful means.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୧ଠାରୁ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୬ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଥଚ ୧ ବା ୬ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯେଉଁଠାରେ ଯେବେ ଏ ଉଦାହରଣରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତର ବିପରୀତ ୬ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୪ । କୂଦବା; ନାଚିବା—

4. Jump up; leap up; dance.

ମୋ ଶାରଥି, ମୋ ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ କହୁ ନାଚେ ଚିତ୍ତ ମାରେ, ଉକା ପାଡ଼େ, ହସେ । ପଜାରମୋହନ· ଛମାଣ, ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଚଲି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚିଲ୍ଲି; ଚିଲ୍ଲିକା)—

Chili
ଚିଲ୍ଲୀ

୧ । ଚିଲ୍ଲି (ଦେଖ)

1. Chilli (See)

୨ । ଝାଙ୍କିବଥୁଆ; ଝଙ୍କବଥୁଆ—ଦ୍ରବ୍ୟକୃଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।)

2. A kind of pot-herb.

୩ । ଭୂଲତା—3. Eyebrow.

ଉଗି କମାଣ ସେ ଭରେ କଖାଇଲେ ନଉଢର୍ବୁ ଭୂ ଏକା ଭୋ ଚିତ୍ର— ବଶ୍ୱନାଥ. ଚତିନ ଘମାୟଣ ।

୪ । (ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ମିକ୍‌ସିକୋ ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା । ଏହା ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଗୃହୀତ) —ଲଙ୍କାମରିଚ—

4. Red pepper; cayenne pepper.

ଚଲିକା—ଦେ. ବ—୧ । ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବସ୍ଥ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଓ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ସ୍ଥିତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲବଣାକୃ ହ୍ରଦ—

Chilikā

A salt-lake in the southeast corner of Orissa; the Chilka lake.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଚଲିକାହ୍ରଦ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୪ର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଗ୍ରୀକ୍ ଐତିହାସିକ ଟଲେମୀ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ୩ ଗୋଟି ବନ୍ଦର ମଧ୍ୟରେ ଚଲିକା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି । ଚଲିକାର ଆଧୁନିକ ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣରେ ୮୪ ଓ ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମରେ ୨୦ ମାଇଲ । ପୂର୍ବେ ଏହାର ଆକୃତି ଆହୁରି ବଡ଼ ଓ ଏହା ସୁଗଭୀର ଥିଲା । କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ନଦୀ ପଙ୍କ ଓ ସମୁଦ୍ର ବାଲିଦ୍ୱାରା ଏହା ପୋତି ହୋଇ ଯାଉଅଛି । ଏହା ମଧ୍ୟରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବଡ଼ ଓ ସାନ ଦ୍ୱୀପ ଅଛି । ପାରିକୁଦ, ମାଲୁଦ, ବଜ୍ରକୋଟ, ଗୁରୁବାଇ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ । ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପୋତି ହୋଇ ଉପଦ୍ୱୀପ ହୋଇଗଲାଣି । ଏହା ବଙ୍ଗୋପସାଗର ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ ସରୁ ମୁହାଣ ଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ । କିନ୍ତୁ ଏମେ ଜମେ ସେ ମୁହାଣ ପୋତିହୋଇ ଯାଉଅଛି । ଚଲିକାର ପାଣି ଲୁଣି । ଏଥିରୁ ଅନେକ ବଡ଼ ମାଛ, କଙ୍କଡ଼ା ଓ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ଜଳଚର ଜନ୍ତୁ ମରନ୍ତି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଚଲିକା ଗର୍ଭରୁ ସିଧା ଆମଦାଣି ହୋଇ ସେ ସିଧାରୁ କଲିକତା ଯାଏ । ଶୀତଦିନେ ଅନେକ ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ ଚଲିକାକୁ ଆସନ୍ତି ଓ ଦଳଦଳ ହୋଇ ପର୍ଦ୍ଦାରନ୍ତି । ଏ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଲୋକେ ଯାଇ ଶିକାର କରନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଚଲିକାକୂଳରେ ଲୁଣ ମଗ୍‌ଯାଉଥିଲା । ଇଂରାଜଙ୍କ ଅମଳରେ ତାହା ବନ୍ଦ ହୋଇଅଛି ।]

୨ । କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ କୃତ ଚଲିକାହ୍ରଦର ଦୃଶ୍ୟବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ପଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ—2. Name of a poem by Radhanath, describing the sceneries of the Chilkā lake.

ଚଲିଚମ—ଫ. ବ—ମିଠା ପାଣିରେ ରହିବା ଏକପ୍ରକାର ଖୁବ୍ ଛୋଟ ମାଛ; ଖଙ୍କାରଖାଇ ମାଛ—A kind of small fresh-water-fish; the Chela fish.

Chilichima
(ଅନ୍ୟ ଫ. ନାମ ଚଲ, ଚଲ୍ଲମିନକା, ଚଲ୍ଲମୀନକ
ଚେଲା
ଚେଲହବା; ଚିଲହୁଲ; ଚିଲିୟା;

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇ ଜାତିର; ବଡ଼ ମାଛ (ବ. ଘୋଡ଼ା ଚେଲ୍ଲା; Chelaghora) ଲମ୍ବରେ ୧୦।୧୨ ଅଙ୍ଗୁଳ ବଢ଼େ; ସାନ ମାଛ (ବ. ଫଲଚେଲ୍ଲା; Chelaphula) ୬।୭ ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ହୁଏ । ଏହାର ଦେହ ଲମ୍ବା ଓ ଚେପ୍‌ଟା, କାନ୍ଥ ଶ୍ଲେଷ୍ମ । ମୁହଁର ଠୋମଣି ଉପର-ଆଡ଼କୁ ଉଠିଥାଏ; ଉଦରର ଧାର ଦନ୍ତୁର—ଯୋଗେଶ୍ୱର୍ ।]

ଚଲିମ—ଦେ. ବ—ଚଲମ (ଦେଖ)

Chilima
Chilama (See).

ଚଲିମିଲି ପୋକ—ଦେ. ବ (ଫ. ଚଲ୍ଲମୀଲକା)—ଜୁଲୁଜୁଲିଆପୋକ—

Chilimili poka
Firefly.

ଚଲିମିଲି ମାଳି—ଦେ. ବ (ଫ. ଚିଲ୍ଲମୀଲକା)—ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଠାରଣ; ଝିଲିମିଲି ମାଳ; ଚିକ—A kind of collor (ornament) for the neck.

Chilimili mālī

ଚଲ୍ଲୀ—ଦେ. ବ—ଚିଲିକା (ଦେଖ)

Chilkā
Chilikā (See).

ଚଲ୍ଲି (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ବିଳାସ କରିବା—

Chilla (root)

1. To play; to sport.

୨ । ଝୁଗୁଲା ହେବା; ଶ୍ଲଥ ହେବା—

2. To become loose (M. W.).

୩ । ଭାବଭାବ ଦେଖାଇବା—3. To exhibit amorous glance or movements (M. W.).

ଚଲ୍ଲି—ଫ. ବ (ଚିଲ୍ଲି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଚିଲପକ୍ଷୀ—

Chilla

1. The Indian Kite.

୨ । ଲେଦେରାମୃଣ୍ଡି ଆଖି—

2. A bleared or sore eye (M. W.).

ବିଶି—କ୍ଲିନ୍ନାକ୍ଷି; ଯାହାର ଆଖି ଲେଦେରାପୂର୍ଣ୍ଣ—

Having eyes full of dirt and execrecessence; with exuding eyes; blear-eyed.

ଚଲ୍ଲିକ—ଫ. ବ. (ଚଲ୍ଲି+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଚଲପକ୍ଷୀ—

Chillaka

1. Kite.

୨ । ଝିଙ୍ଟିକା; ଝିଙ୍କାରପୋକ—2. A cricket (insect).

୩ । ଚତ୍ରକ (ଦେଖ)

3. Chitraka (See) (M. W).

ଚଲ୍ଲାଭ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚଲ୍ଲି+ଆଭା; ଯେ ଚଲ୍ଲି ପରି ଆଖି ମାରେ)—ଠାଉକା ଚୋର—

Chillābha

A petty thief; a pickpocket (M. W.).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଷ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଗନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ	ନ୍

ଚଛି—ସଂ. ବ—୧ । ଚିଲ୍ଲ ପକ୍ଷୀ—
Chilli 1. The Bengal kite (M. W).

ଚଛିକା—ସଂ. ବ. (ଚଛି+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଝିଙ୍କିକା; ଝିଙ୍କାରପୋକ—
Chillikā 1. An insect emitting a very shrill sound in the night; a cricket (insect).

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଝିଙ୍କିକା ପର ଦେଖାଯାନ୍ତୁ ।]

୨ । ଭ୍ରୂଲତା; ଭୂଲତା—2 Eyebrow.

୩ । ଦୁଇଭ୍ରୁର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The middle of both the eyebrows.

୪ । ଶାକବିଶେଷ; କ୍ଷୁଦ୍ରପତ୍ର ବଥୁଆଶାଗ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. A kind of pot-herb.

ଦେ. ବ—ଚିଲିକା (ଦେଖ)
Chilikā (See)

ଚଛିକାଲତା—ସଂ. ବ—ଭ୍ରୂଲତା—
Chllikālata Eyebrow (M. W.).

ଚଛି—ସଂ. ବ. (ଚିଛ୍ନ ଧାତୁ+ଅ+ଈ)—୧ । ଭ୍ରୂଲତା—
Chillī 1. Eye brow.

ଜରୁଥିଣ୍ଟ ପର୍ ଝେକ ଚିଲ୍ଲୀ
ଡେର୍ କର୍ଣ୍ଣଘଃଶ ନ ଚଢ଼ଇ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଝିଲ୍ଲୀ; ଝିଙ୍କାରୁ—2. Cricket (ensect).

ଦେ. ବ—ଚିଲି (ଦେଖ)
Chili (See)

ଚିଲ୍ଲୀକା—ସଂ. ବ—ଚିଛିକା ୧ (ଦେଖ)
Chillīkā Chillikā 1 (See)

ଚହିଁକା—ଦେ. ବ—ଦ୍ରୁତାଇ ଚମକ ଉଠିବା; ଚଁଇକା—
Chihiñkā Wincing; being startled with a sudden fright,
ଚମକାନି
चौंक, चिलक; चमक

ଚହିଁକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚମତ୍କାର; ତତ୍କୃତ)—ଦ୍ରୁତାଇ ଭୟ ଦେଖାଇ
Chihiñkāibā ଚମକାଇବା; ଭୟଚକିତ କରିବା—
ଚମକାନ To frighten and cause a person to wince;
चिलकाना to startle; to alarm.
(ଚହିଁକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚିହ୍ନିବ ଲୁଚନ ସବେ, ଗ୍ରନ୍ଥରଚିତୁ ମୋତେ
ଚିହ୍ନିବ ପଣ୍ଡିତ ପଣ୍ଡିତଲୁ ଚଢ଼ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋତ୍ସବଖଣ୍ଡ ୩ ଗୀତ ।

ଚହିଁକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚମତ୍କୃତ; ତତ୍କୃତ)—
Chihiñkibā ଦ୍ରୁତାଇ ଭୟରେ ଚମକିବା—
ଚମକା; ଚମକପଡ଼ା To wince; to take fright; to be
चिलकना; चौंकना; चहुँकना alarmed; to be startled.

ଗ୍ରନ୍ଥର ବାଳରୁ ପର ମୁଁ ତରେ
ଚିହ୍ନିବ ପଡ଼ିଲ ପହିଲୁ ଥରେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ—ସଙ୍ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଉଠିବା, ପଡ଼ିବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଚହିଡ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଚହିଁଦ୍ରୁମ) କ୍ରି—ଚିତ୍କାର କରିବା; ଚିତ୍କାରେ ଡାକିବା—
Chihirdibā To halloo.

ଚହୁର—ସଂ. ବ—ଚିକୁର; ମୁଣ୍ଡର କେଶ—
Chihura The hair of the head (M. W.).

ଚହ୍ନ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା—
Chihna (root) 1. To mark; to observe.

୨ । ଦାଗ ଦେବା—2. To put a mark; to stamp.

୩ । ପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ଠଉରାଇବା—
3. To recognise a thing or person.

ଚହ୍ନ—ସଂ. ବ. (ଚହ୍ନ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଗ୍ରନ୍ଥ; ଦାଗ—
Chihna 1. Mark; stamp; spot.

୨ । କଳଙ୍କ—2. Stain.

୩ । (+ କରଣ. ଅ) ଲକ୍ଷଣ—3. Sign; vestige;
symptom; characteristic.

୪ । ନିଦର୍ଶନ; ସଙ୍କେତ—5. Signal; token; symbol;
indication; insignia.

୫ । ଧ୍ୱଜା; ପତାକା—5. Flag; banner.

୬ । ସଜ୍ଞ ଦାସ୍ୟ ବା ପଦ ଜ୍ଞାପକ ବସ୍ତୁ; ପଦକ; ତଘର୍ସ୍—
6. Badge.

୭ । କ୍ଷତଚହ୍ନ—7 Cicatrice; scar.

୮ । ସ୍ମାରକ ବସ୍ତୁ—8. Memento; souvenir.

୯ । ଜ୍ୟୋତିଷିକ ରାଶି—9. A zodiacal sign (M.W.)

ଚହ୍ନକ—ସଂ. ବ.—୧ । ଏକ ରତ୍ତି ବା ୪ କାଇଁଚ ଓଜନ—
Chihnaka 1 A small weight; 4 grains.

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଚହ୍ନ ବା ଦାଗ—2. A small mark (M.W.)

ଚହ୍ନକାରି—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଚହ୍ନ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ସା. ୧ବ.)—
Chihnakārī ଯେ ଚହ୍ନ ଦିଏ—A marker; a mark-man.
(ଚହ୍ନକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ୍ୟଣ. ପୁଂ.—୧ । ଚହ୍ନ ଦେଇଥିବା—
1. Marking; stamping.

୨ । କ୍ଷତ କରିଥିବା—2. Wounding (M.W.)

୩ । ଭୟଙ୍କର—3. Frightful (M. W.

ଚହ୍ନଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚହ୍ନ)—ଯେଉଁ ବଶିଷ୍ଟ ଚହ୍ନରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି
Chihnaṭa ବା ବସ୍ତୁ ଚିହ୍ନି ହୁଏ—1 Identifying mark.
ଚିହ୍ନୁତ; ଚେନତ ଚିହ୍ନଟ କର୍ ଜହ୍ନବା ତୁହ୍ନର ଶବ୍ଦର.
चिह्नानो, चिह्नट ପ୍ରାକୃ. ତୁହ୍ନନରୂପଣ ଗୀତା ।

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ସେହ ଅଟେ ବୋଲି
ଚିହ୍ନାଇବା—2 Identification.

୩ । ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିଚୟ ଜଣାଇଦିଏ—
3. Identifier.

ବ୍ୟଣ.—(ସଂ. ଚିହ୍ନିତ) – ୧ । ଅନ୍ୟର ପରିଚୟଜ୍ଞାପକ—
1. Identifying.

୨ । ସୁପରିଚିତ—2. Well known.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ କି ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଁ ବା ଂ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥଂ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍କୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଣ । ସ୍ମାରକ—3. Memorial; aiding the memory.

ଚିହ୍ନଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ଦଲିଲ ସମ୍ପାଦନ କରି
Chihnaṭa karibā ରେଜଷ୍ଟ୍ରର କରିବାକୁ କଚେରକୁ ଯିବା ଚିହ୍ନିତକରା ବ୍ୟକ୍ତି କମ୍ବା ଦାବିମଙ୍କ 'ନକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି
ଚିହ୍ନବାନା ଚିହ୍ନାନା ପ୍ରକୃତ ବ୍ୟକ୍ତି କି ନାଁ ଏହା ଦାବିମକୁ ଚିହ୍ନାଇ
ଚିହ୍ନଟ ଦେବା
ଚିହ୍ନଟ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେବା—1. To identify an executant of a document or a party (to be the true person he represents to be) before a public servant (e. g. Registrar, Judge.)

[ଦ୍ର—ଦଲିଲ ରେଜଷ୍ଟ୍ରି କରିବା ଦାବିମ ଯେବେ ସ୍ୱୟଂ ଦଲିଲ ସମ୍ପାଦନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଥାଆନ୍ତି ତେବେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦାବିମଙ୍କ ଆଗରେ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ, ଅନ୍ୟଥା କେହି ଜଣେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ ନ ଦେଲେ ଦାବିମ ଦଲିଲ ରେଜଷ୍ଟ୍ରି କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଦାବିମଙ୍କ ଆଗରେ ଚିହ୍ନଟ-ସାକ୍ଷୀରୂପେ ଦଲିଲପୃଷ୍ଠରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରେ ।]

୨ । କୌଣସି ଜମି ବା ବସ୍ତୁକୁ ଗ୍ରାଜକାସ୍ଥ କର୍ମଗୃଷ୍ଠାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦେବା—2. To identify a thing or land to a public servant.

[ଦ୍ର—ଗ୍ରାଜକାସ୍ଥ କର୍ମଗୃଷ୍ଠା କୌଣସି ଜମିକୁ କୋରଖ କରିବାକୁ ବା ଉଚ୍ଚା ହୋଇଥିବା ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଡିକ୍ରୀଦାରକୁ ଦଖଲ ଦେବାକୁ ବା ସମନ ଆଦି ଜାରି କରିବାକୁ ସରଜମିନକୁ ଗଲେ ଡିକ୍ରୀଦାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଜଣେ ଲୋକ ଉକ୍ତ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରକୃତ ଥିବା ବିଷୟ ଉକ୍ତ କର୍ମଗୃଷ୍ଠାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇଦିଏ ।]

ଚିହ୍ନଟଦାର—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Chihnaṭadār ଗ୍ରାଜକର୍ମଗୃଷ୍ଠାଙ୍କ ଆଗରେ ଚିହ୍ନଟ କରେ—
ଚିହ୍ନତଦାର An identifier of a person or thing
ଚିହ୍ନଟଦାର before a public servant.

ଚିହ୍ନଟ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ପକ୍ଷ ବା ବସ୍ତୁ ବା ଜମିକୁ ଗ୍ରାଜ-
Chihnaṭa paṛdibā କର୍ମଗୃଷ୍ଠାଙ୍କ ଆଗରେ ଚିହ୍ନାଇ ଦେଇ ଉଚ୍ଚ-
ଚେହ୍ନତପଡ଼ା ସମ୍ପାନ୍ତ ଦଲିଲରେ ଚିହ୍ନଟ-ସାକ୍ଷୀରୂପେ ଦସ୍ତଖତ କରିବା—To sign in a public document as the identifier of a certain person or property before a public servant (e.g a registering officer; a searching or attaching officer).

ଚିହ୍ନଟ ସାକ୍ଷୀ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ସାକ୍ଷୀ କୌଣସି ଦଲିଲର ସମ୍ପାଦନକାରୀ
Chihnaṭa sākshī ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ସଦଦମାର ପକ୍ଷକୁ ବା
ଚେହ୍ନତ ସାକ୍ଷୀ ବସ୍ତୁକୁ ବା ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନଜେ ଚହେ ବୋଲି
ଚିହ୍ନାନୀ ସାକ୍ଷୀ ଚିହ୍ନଟ-ସାକ୍ଷୀରୂପେ ଅପରାର ନାମ ଦସ୍ତଖତ କରେ—An identifying witness of a document.

ଚିହ୍ନତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଚିହ୍ନଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chihnata (etc) Chihnaṭa etc (See)

ଚିହ୍ନଧାରୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ; ଯେ ଚିହ୍ନ ଧାରଣ କରେ—
Chihnadhārī 1. Bearing marks.
(ଚିହ୍ନଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପତାକାଧାରୀ—
(ଚିହ୍ନଧର---ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Bearing a standard.
ଣ । ଗ୍ରାଜକାସ୍ଥ ଛତ୍ରଗୃମର୍ଯ୍ୟାଦା ଯେ ବହନ କରେ—
3. Bearing the insignia of office (M. W.).

ଚିହ୍ନନ—ସଂ. ବି. (ଚିହ୍ନ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ; ଯାହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି
Chihnana ବସ୍ତୁ ଚିହ୍ନାଯାଏ)—ଲକ୍ଷଣ—
Characteristic (M. W.).

ଚିହ୍ନବର୍ଣ୍ଣ—ଦେ. ବି. (ଏକାଧିକବାଚକ ସଦ୍ଦରର)—ଅସ୍ତିତ୍ୱ; ପତ୍ତା; ଚିହ୍ନମାତ୍ର;
Chihnabarṇṇa କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଅସ୍ତିତ୍ୱର କୌଣସି ନିଦର୍ଶନ—
ଚିହ୍ନବର୍ଣ୍ଣ Trace or sign of any thing; slightest
ଚିହ୍ନବରନ indication of the existence of a thing.

ଚିତ୍ତଦର୍ଶ ଯେ ଜନ୍ତୁ ନ ଦେଖିଲୁ— ପ୍ରାଚୀ, ନଳଚରିତ ।

ଚିହ୍ନୟିତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଚିହ୍ନ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ଯାହାଁରେ ଚିହ୍ନ
Chihnayitabya ଦିଆଯିବ—To be marked (M.W).

ଚିହ୍ନରା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଚିହ୍ନ)—
Chihnarā ୧ । ଯେ ଭଲ ମନ୍ଦ ଚିହ୍ନି ପାରେ—
ଚେନା 1. One who can distinguish a good thing
ଚିହ୍ନାର from bad.
(ଚିହ୍ନିର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶ୍ରାବ୍ୟା ବାଦୁଳୀ ପ୍ରେମରସାବୁଳୀ ସେକ ଚିତ୍ତର ଗ୍ରାହକମାନେ—ଅର୍ଜୁନଜୁ· ବତଚ୍ଚରିତ୍ରାନ୍ତର୍ଗତ ।

୨ । ଯେ ଭଲ ମନ୍ଦ ପରୀକ୍ଷା କରି ବାହୁ ପାରେ; ସୁପରୀକ୍ଷକ—
2. One who can taste and find out what is good and what is bad.
ଣ । ଯେ ସୁନା ରୂପା ଆଦର ଉତ୍କୃଷ୍ଟତା ବାଛି ପାରେ—
3. One who can taste gold, silver etc.

ପ୍ରେମବତୀଙ୍କର ଚିତ୍ତର ଚାତର ଭାର ବିନା ପ୍ରେମିକଜନ— ରାଧାନାଥ· ଉତ୍କଳୀ ।

ଦେ. ବି—ବଣିଆମାନଙ୍କ ଉପାଧ୍ୟବଶେଷ; ଚିନରା—
A family-title among gold-smiths.

ଚିହ୍ନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚିହ୍ନ)—୧ । ପରିଚୟ; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ
Chihnā ଦୂରରୁ ଜାଣିଥିବା; ଜଣାଶୁଣା—1. Acquintance.
ଚେନା ୨ । ଏକ ଚିନା ବା ଗୁର କାଇଁଚ ପରମାଣ ଓଜନ—
ପହଚାନ 2. A small weight; about 4 grains.
ବଣ—୧ । ସୁପରିଚିତ; ଜଣାଶୁଣା—1. Well known;
ଚେନା; ଚିନା well acquainted.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଘ	ଚ୍ଚ

ଚିହ୍ନାର ୨ । ଯେ ଚହ୍ନିପାରେ—2. One who can distinguish good from bad.

ଚତୁରିଚ୍ଚା ଲେକରୁ ବୋଲଃ ଚତୁରଚ୍ଚାଜ୍ଞ—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରଣ ।

୩ । ଚହ୍ନିତ—3. Marked.

ଚିହ୍ନାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଚିହ୍ନ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ; ଚିହ୍ନିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ ପରିଚିତ କରାଇବା—1. To introduce a person to another.

चिह्नाना; पहचानवाना

ଜହ୍ନ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଜନରେ ପ୍ରଜଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇ—କୃସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

୨ । କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଚିହ୍ନଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନିତ କରାଇବା—2. To mark; to indicate by a particular mark.

୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ ଦେଖାଇ-ଦେବା—3. To point out.

୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ବା ସମ୍ପତ୍ତି ଲୋଡ଼ା ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି, ବସ୍ତୁ ବା ସମ୍ପତ୍ତି ଅଟେ ବୋଲି ରାଜକାପୃ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଦେଖାଇଦେବା—4. To identify a person, thing or property to a public servant.

(ଚହ୍ନେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚହ୍ନାକ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚିହ୍ନକ)—ଏକଚିନା ପରିମିତ— Weight of one 'chinā'.

ଦେ. ବିଶ—ଚହ୍ନି ପାରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—One who can recognise or distinguish a thing.

ଚହ୍ନାଚହ୍ନି—ଦେ. ବ—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପରିଚୟ— Mutual recognition.

ଚେନାଚିନି

ସେ ଯୁଦ୍ଧେ ପିତା ପୁତ୍ରେ ନୋହି ଚିହ୍ନାଚିହ୍ନି,
ଦୁଇାହୁଣ ହୋଇ ସେ ପଡ଼ିଲେ ଅବନୀ ।

କୃସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ବିଶ—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ପରିଚିତ ହେବା—Mutually recognising.

ସାଜୁଉମ୍ବରେ ଚହ୍ନାଚହ୍ନି ନୋହି ପୁରୁଷ ବନସ୍ପ କହୁ—ଭଜ. ରସପଞ୍ଚକ ।

ଚହ୍ନା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅପେ ଆପଣାର ପରିଚୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା—To give out one's identity; to make one's self known; to announce one's self.

चिह्नादेना

ଚହ୍ନା ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପରିଚୟ ଆଦି ଜିଜ୍ଞାସା କରିବା ବା ସ୍ଥିର କରିବା—To ascertain or enquire about a person's where-abouts or identity.

चिह्नालेना

ଚହ୍ନା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜଣା ପଡ଼ିବା; ଚହ୍ନିତ ହେବା; ପ୍ରକାଶ ପାଇବା—1. To be detected or marked.

चिह्नापड़ना **मालुम पड़ना**

ଗରୁ ବାହାଣିରୁ ଚହ୍ନା ପଡ଼ିଥାଇ—ବଳରାମଦାସ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜର ଗୁପ୍ତ ସହାନୁଭୂତି ବା ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଥିବା ବିଷୟ ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—2. To be publicly known as an accessary to or sympathiser with any matter.

୩ । ଜ୍ଞାତରୂପେ ଜ୍ଞାତ ହେବା—

3 To be well known.

୪ । ଲକ୍ଷଣାଦ୍ୱାରା ସ୍ୱନିଶ୍ଚିତରୂପେ ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେବା—

4. To be ascertained by symptoms.

ଚହ୍ନା ପରିଚୟ—ଦେ ବ. (ଓ. ଚହ୍ନା+ସଂ. ପରିଚୟ; ଏକାର୍ଥକ Chihnā parichaya ସହଚର)—ସୁପରିଚୟ; ଘନିଷ୍ଠ ପରିଚୟ; ଚେନାପରିଚୟ ଜଣାଶୁଣା; ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଜ୍ଞାତରୂପେ ଜାଣିବା—

जानपहचान Intimacy; close acquaintance.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମୁଁ ଅନେକବାର ଦେଖିଥିଲେ ବା ତାଙ୍କ ଛବି ଦେଖିଥିଲେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଚହ୍ନା ଅଛି ବୋଲି କୁହାଯିବ; କିନ୍ତୁ ଯେବେ ସେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଜାଣନ୍ତି ତେବେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ପରିଚୟ ବୋଲି ବୋଲାଯିବ ।]

ଚହ୍ନାର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. Chihnār ଚହ୍ନାର)—ସୁପରିଚିତ—Well known.

ଚହ୍ନାର ବାମନ୍‌କେ କାର୍ଯ୍ୟ ପଏଡା—ଉଗ ।

ଚହ୍ନାଲି—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ଚହ୍ନ ଧାତୁ) —ଯେ ଚହ୍ନି ପାରେ; ଚହ୍ନାର— One who can test or distinguish good from bad; expert in testing things.

चिह्नेवाला

ଚହ୍ନିତ—ସଂ. ବିଶ. (ଚହ୍ନ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସୁପରିଚିତ— 1. Well acquainted.

୨ । ଚହ୍ନଯୁକ୍ତ—2. Having marks.

୩ । ସଙ୍କେତଦ୍ୱାରା ପରିଚିତ—

3. Indicated; symbolised.

୪ । ଅଙ୍କିତ—4 Drawn; delineated.

୫ । ବିଶିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷଣ ଯୋଗୁଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଧାନ—

5. Conspicious by piculiar signs.

୬ । ଦାଗ ଦିଆଯାଇଥିବା—6. Branded; marked.

୭ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—7. Famous; noted.

୮ । (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଆପଣା ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଚଳାଇବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯେ ଚୁକ୍ତି କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି—

8. Covenanted (high Government-official).

୯ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଯାହାକୁ ଲୋକେ ଜାଣିଥାଆନ୍ତି—

9. Well known.

୧୦ । ଯାହା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁଠାରୁ ବାର ହୁଏ—

10. Distinguished (M. W.).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୬ ଚଉତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚଉତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଟଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତି କୋଣସ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିରେ ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ତପଘଉ ୨ ବା ୧ ଦୋଉ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୧୧ । ଲକ୍ଷଣଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରୀକୃତ—11. Diagnosed; ascertained by means of symptoms.

ଚହ୍ନିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭଲ ମନ୍ଦ ବାଛିଦେବା—
Chihnidebā 1. To distinguish the good from bad.
ଚେନେଦେଓୟା **ଚିହ୍ନଦେନା** ୨ । ପରୀକ୍ଷା କରିବା; ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜାଣି ନେବା—2. To recognise.

ଚହ୍ନିନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସୂପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ବାଞ୍ଛିତ ପଦାର୍ଥକୁ
Chihninebā ଅନେକ ମଧ୍ୟରୁ ବାଛି ନେବା—To select
ଚେନେଲଓୟା **ଚିହ୍ନଲେନା** what is wanted from amongst many.

ଚହ୍ନିପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚହ୍ନିଦେବା (ଦେଖ)
Chihnipakāibā Chihnidebā (See)

ଚହ୍ନିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚହ୍ନ ଧାତୁ)—୧ । ପୂର୍ବପରିଚିତ ବା ଜ୍ଞାତ
Chihnibā ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ବସ୍ତୁକୁ ଜାଣିବା; ଠାଉରାଇବା; ପରୀକ୍ଷା
ଚେନା କରିବା—1. To recognise.
ଚିହ୍ନାନା; ପହଚାନନା ପ୍ରଥମ ପାଣ୍ଡବେ ଗ୍ରହଁ ସେ ଦବ୍ୟ ସୂରୁଷ
(ଚହ୍ନାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ବୋଇଲେ "ହେ ଵର" ଚହ୍ନି ପାରନ୍ତି ମୋତେ ।
ଚହ୍ନାଦେବା } କର୍ମବାଚ୍ୟ ଭଧାନାଥ. ମହାଭାରତ ।
ଚହ୍ନାଯିବା } ୨ । ପରୀକ୍ଷା କରି ଭଲମନ୍ଦ ବସ୍ତୁ ଜାଣିବା—
2. To distinguish the good from bad; to discriminate; to ascertain after testing.

ମୂଲ୍ୟ ଚହ୍ନି ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ କେବଳ ଜାଣନ୍ତୁ ସାରେ । ଭଧାନାଥ. ଉଷା ।

୩ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣିବା—
3. To know well or intimately.
(ଯଥା—ଅକ୍ଷର ଚହ୍ନିବା ।)
୪ । ଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ରୋଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କର—
4. To diagnose a disease by symptoms.
୫ । ନଜରେ ଦେଖିବା—
5. To mark; to observe; to percieve.

ଚହ୍ନିକି ଦେଖନ ହତେ, ଗ୍ରନ୍ଥତକୁଣ୍ଡ ମତେ
ଚଢ଼ାଇ ପଠାରୁ କହ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋତ୍ତଳେ. ଚ. ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଚହ୍ନିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ନେବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଚହ୍ନାକୃତ—ସଂ. ବଣ. (ଚହ୍ନ+ଅଭୂତଭାବେର୍ଥ୍ୟ+କୃତ)—
Chihnākṛuta ଚହ୍ନରେ ମାର୍କା ବା ଚହ୍ନ ମରାଯାଇଅଛି—
(ଚିହ୍ନୀକରଣ—ବ) Marked; branded.

ଚୀକ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ସହ୍ୟ କରିବା—
Chīk (root) To endure.

ଚୀଚୀକୁଚୀ—ସଂ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚଢ଼େଇମାନଙ୍କ ଚେଁ ଚଁ ଆଁ
Chīchīkūchī ଧ୍ୱନି—Warbling of birds (M. W.).

ଚୀଠିକା—ସଂ. ବ. (ଚିତ୍ର ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା+କର୍ମ. ଇକ+ଆ)—
Chīthikā କାଗଜର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ—
A small slip of paper (M. W).

ଚୀଣ—ସଂ. ବ—ଚୀନ (ଦେଶ)
Chīṇa China (See) (M. W.).
(ଚୀଣକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୀତ୍‌କାର—ସଂ. ବ. (ଚୀତ୍=ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନିବାଚକ ଶବ୍ଦ+କୃ ଧାତୁ+
Chītkāra ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ଚିତ୍କାର; ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱର; ଦୀକ୍ଷା—
(ଚିତ୍କାର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Loud cry; shout; exclamation.
୨ । ଘୋଡ଼ଘାଆ; ଗୋଲମାଳ—
2. Noise; hubbub; uproar (M. W.).

ଚୀତ୍‌କୃତ—ସଂ. ବ. (ଚୀତ୍+କୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—
Chītkṛuta ଚିତ୍କାର (ଦେଖ)
Chītkāra (See)

ଚୀତ୍‌କୃତି—ସଂ. ବ. (ଚୀତ୍+କୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ଗଡ଼ଗଡ଼ ଶବ୍ଦ—
Chītkṛuti Rattling (M. W).

ଚୀନ - ସଂ. ବ. (ଚି. ଧାତୁ=ଚୟନ କରିବା+କର୍ମ. ନ)—
Chīna ୧ । ଚମରୀ ମୃଗ—1. A deer with bushy tail.
୨ । ଚୀନ ଦେଶ 2. The country of China.

[ଦ୍ର—ଏ ଦେଶ ଆସିଆ ମହାଦେଶର ପୂର୍ବରେ । ଏଥିର ଉତ୍ତରରେ ରୁଷିଆ, ପଶ୍ଚିମରେ ମଧ୍ୟ-ଆସିଆ, ଦକ୍ଷିଣରେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ଶ୍ୟାମ ଓ ଚୀନ ସାଗର ଓ ପୂର୍ବରେ ଚୀନ ସାଗର । ଏ ଦେଶରେ ୧୮ଟି ପ୍ରଦେଶ, ଏଥିର ରାଜଧାନୀ ପିକିଙ୍ଗ୍ ; ଚୀନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପୂର୍ବେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ହୋଇଅଛି; ଅଧିବାସୀମାନେ ବୌଦ୍ଧ-ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ; ଚୀନାମାନେ ଆପଣା ଦେଶକୁ 'ଚଗକ୍ୟଃ' ନାମରେ ଡାକନ୍ତି । ଚୀନ ଦେଶ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନକାଲର ସଭ୍ୟ ଥିଲା । ଭାରତ ସଙ୍ଗେ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଚୀନର ଘନିଷ ରହିଅଛି ଓ ଏ ଦେଶର ଅନେକ ପରିବ୍ରାଜକ ଭାରତ ପରିଭ୍ରମଣ କରି ଆମ ଦେଶର ଅନେକ ଇତିହାସାଦି ବିଷୟ ଲେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ମହାଭାରତ, ମନୁସ୍ମୃତି ଆଦରେ ଚୀନ ଦେଶର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଚୀନ ଦେଶରେ ବୁଣା ଅତି ବାରୀକ୍ ରେସମ ଲୁଗାର ନାମରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ରେସମୀ ଲୁଗାର ନାମ ' ଚୀନାଂଶୁକ' ହୋଇଅଛି । ଇଉରୋପ, ମାଞ୍ଚୁରିଆ, ମଙ୍ଗୋଲିଆ, ତୁର୍କିସ୍ତାନ ଏହି ଦେଶର ଅଧୀନ ରାଜ୍ୟ । ତ୍ରିହ୍ମପୁତ୍ର ଓ ବାରୁଦକୁ ଇଉରୋପ ଚୀନଦେଶରୁ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୦୦୦ ବର୍ଷଠାରୁ ଚୀନଦେଶର ଧାତ୍ରବାହୁକ ଇତିହାସ ମିଳେ । ଭାରତବର୍ଷରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୧୭ ଅବ୍ଦରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଯାଇ ଚୀନରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଲା । ଚୀନ ଦେଶରେ କେତେକ ସ୍ତୂପ ଅଶୋକ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବାର କଥିତ । ଏ ଦେଶର ପଶ୍ଚିମ ଓ ଉତ୍ତର ସୀମାରେ ୧୫୦୦ ମାଇଲ ଲମ୍ବର ଗୋଟିଏ ପକ୍କା ପାଚୀର ଅଛି । ଏ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ପ୍ଲୁ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଈ	ନ୍

ପ୍ରାଚୀର ଫସାରର ୭ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ଏକ । ଚୀନା ପୁରୁଷମାନେ ମୁଣ୍ଡରୁ ଗୋଡ଼ଏ ଲମ୍ବ ବେଣୀ ଲମ୍ବାଇଥିଲେ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ପିଲ୍ଲଦନୁ ଲୁହାଜୋତାରେ ପଶି ରହୁଥିଲା । ଚୀନାମାନଙ୍କ ଲେଖା ଆମ ପରି ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ନ ହୋଇ ଖୁମ୍ ପରି ଉପରୁ ତଳକୁ ଲେଖାଯାଏ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ବୋଲି ଘୁରଉକୁ ଚୀନାମାନେ ତୀର୍ଥରୂପେ ଗଣନା କରନ୍ତି ।]

୩ । ଚନା; କ୍ଷୁଦ୍ର ଧାନ୍ୟବିଶେଷ—3 A kind of globular small grain; millet; Panicum Miliaceum.

୪ । ଚୀନ ଦେଶବାସୀ ଲୋକ—4. A Chinese.

୫ । ଚୀନଦେଶୀୟ ପତଳା ରେଶମ ଲୁଗା—5. A thin silk stuff made in China.

ଗର୍ମାକରସାରଦେହା ଦେହରେ,
ଚୀନ ବାସ ପର ବନ ଯେ ଦିରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । ସୂତ୍ର; ସୂତା – 6. Thread (M. W.)

୭ । ସୀସକ; ସୀସା ଧାତୁ—7. Lead. (M. W.)

୮ । ପତାକା—8. Flag; banner.

୯ । ଆଖିର କୋଣ ଉପରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପଟ୍ଟି (ଶୁଶ୍ରୁତ)—9. A bandage for the corners of the eyes (M. W.)

ବିଣ. —ଚୀନ୍ ଦେଶୀୟ—Of or pertaining to China.

ଚୀନକ—ସଂ. ବି. (ଚୀନ+କ)—୧ । ଚୀନ ଦେଶବାସୀ ଲୋକ—
Chinaka 1. A Chinese.

୨ । ଚୀନା ଶସ୍ୟ—2. A small grain; Panicum Miliaceum.

୩ । ଚୀନକପୂର—3. Camphor.

୪ । ସଉପ (ମସଲା)—4. Fennel (M. W.).

ଚୀନକର୍ପୂର—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଚୀନ+କର୍ପୂର)—
Chīnakarpūra ଏକପ୍ରକାରର କପୂର (କପୂର ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)— A kind of camphor.

ଚୀନଜ—ସଂ. ବି. (ଚୀନ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କଡ଼ି. ଅ)—ଇସ୍ପାତ୍
Chīnaja Steel.

ଚୀନାଂଶୁକ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଚୀନ+ଅଂଶୁକ)—ଚୀନଦେଶାଗତ
Chīnāṁśuka ସରୁ ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର—A thin silk stuff orginally imported from China.

ଚୀନାକ—ସଂ. ବି.—୧ । ଚନା କାକୁଡ଼ି; ଏକପ୍ରକାର ଧଳା କାକୁଡ଼ି
Chīnāka 1. White cucumber.

୨ । ସଉପ; ଶତପୁଷ୍ପ—2. Fennel (M. W.)

ଚୀବର—ସଂ. ବି.—(ଚି ଧାତୁ=ସଞ୍ଚୟ କରିବା+କର୍ମ. ବ)—
Chībara ୧ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ (ବିଶେଷତଃ ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ) ମାନଙ୍କ ପରିଧେୟ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ର; ଚୀର; କନ୍ଥା—1. A mendicant's rags or garment.

୨ । କନା—2. A torn piece of cloth.

[ଦ୍ର—ସାହେବମାନେ ବେକରେ ଯେଉଁ କନା ଖଣ୍ଡକୁ (Necktie=ଗଳା ବନ୍ଧ ରୂପେ) ବାନ୍ଧନ୍ତି ତାକୁ "ଶେଷବର୍ତ୍ତୀ ଘୁରତା"ରେ ଅଳଯୂରନ୍ତି 'ଚୀବର' ନାମ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଯଥା—କୌଷେୟ ଚୀବର ଉର୍ନ୍ନିକା ପ୍ରଥିତ]

୩ । ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର—3. Beggar's bowl.

୪ । ଲୁହାର ଗୁଣ୍ଡ—4. Iron filings (M. W.)

ଚୀବରୀ – ସ. ବି. ପୁଂ (ଚୀବର+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Chībarī ବୌଦ୍ଧ ବା ଜୈନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—A Buddhist or Jaina monk.

ବିଣ—ଚୀବରଧାରୀ—Wearing rags.

ଚୀଭଟ—ସ. ବି - ଗଛ। କଲଗ୍ (ହରେଲୁଣ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Chībhaṭa A kind of Memordica.

ଚୀର—ସ. ବି—୧ । କନ୍ଥା; ଚର୍ତ୍ତକନା; ଛିନ୍ନ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—
Chīra 1 Rag; tatter.

(ତୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୌପୀନ—

2. A strip or long and narrowpiece of bark or cloth for wearing along the privities (M. W.)

୩ । ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର; ଚୀବର—
3. The dress of a Buddhist monk.

୪ । ଗୁରୁସରଥା ମୋତି ଦ୍ୱାର—
4. A necklace of 4 pearl-strings (M. W.)

୫ । ଚୂଡ଼ା—5. A crest (M. W.)

୬ । ବେଢ ଆଦବାଘାତ ପ୍ରହାର—
6. A stripe; stroke (M. W.)

୭ । ରେଖା—7. Line. (M. W.)

୮ । ଗଛର ଛାଲ—8. Bark of a tree.

୯ । କଦର୍ଯ୍ୟ ରେଖା ଓ ଲେଖାବିଶେଷ; ଗାବରାଗାବର—
9. Slovenly writing.

ଦେ. ବି – ମାଲବନ୍ଧ; ପିନ୍ଧା ଲୁଗାର ଖୋସଣୀ—The knot of the wearing cloth by which it is fastened to the waist.

ସେତେ ଦୂର ଚୀର କରେ ପରର ବ ଇଶି
ବୁଝି ସବୁଠାରୁ ବାଲ ବନ୍ଧ ନକ ସଶି ତୋ । ଭଞ୍ଜ. ଲକ୍ଷଣବତ୍ତା ।

ଚୀରକ—ସ. ବି—୧ । ଖଣ୍ଡିଏ ଛୋଟ କାଗଜରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିପ୍ରତି ଆଦେଶର ପ୍ରଚାର—1. Public announcement
(ଚୀରିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) on a slip of paper (M. W.)

୨ । କାଗଜର ଛିକଖଣ୍ଡ; ଚରକୁଟ—
2. A small slip of paper.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚଢ଼ୁଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ୁଁତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତରେର ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ୁଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ୁଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖି ୫ ।

ଚୀରଧାଗ୍ୱ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ୟ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଚୀର + ଧୃ. ଧାଗୁ + ଇନ୍)—
Chiradhāri — ଯେ ଛିଣ୍ଡା କନ୍ଥା ପିନ୍ଧେ; କୌପୀନଧାଗ୍ୱ— Wearing rags.

ଚୀରଭବନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀ; ଦେଢ଼ଣାଣୁ—
Chirabbabanti — The elder sister of one's wife (M. W.)

ଚୀଗ୍ୱ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଚୀର + ଅ)—୧ । କନା—
Chira — 1. A piece of cloth (M. W.)
୨ । ଚର୍ କନା; ଲେଙ୍କୁଡ଼ି—2. Rag (M. W.).

ଚୀଗ୍ୱ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ୍ୟ—ଚର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chirā (etc) — Chirā etc (See).

ଚୀଗ୍ୱଣି—ଦେ. ବ୍ୟ—ଛିଣ୍ଡା—Torne.
Chirāṇi — ଚୀଗ୍ୱଣି ବସ୍ତ୍ର ପଥେ ଦେଖି
ତାର ଗ୍ରହଣେ ଦ୍ୱେଷ ସ୍ତ୍ରୀ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଦ୍ରୌବତ ।

ଚୀର୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ— ଆଖିକୁ ଘୋଡ଼ାଇବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଓଢ଼ଣା—
Chiri — A veil for the eyes (M.W.)

ଚୀର୍ଣ୍ଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ୟ (ଚର୍ ଧାଗୁ=ବଭାଗ କରିବା + କର୍ମ. ନ)—
Chirṇṇa — ୧ । ବଦୀର୍ଣ୍ଣ—1. Pierced; split up.
୨ । ଖଣ୍ଡିତ; ବଭକ୍ତ—2. Divided; cut into
୩ । କୃତ; ସମ୍ପାଦିତ—3. Done; accomplished.
୪ । ଅନୁଶୀଳିତ—4. Studied; persued.
୫ । ସଞ୍ଚିତ—5. Stored; collected.
୬ । ଚର୍ ଦୋଇଥିବା—6. Torne.
୭ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ—7. Practised.
୮ । ଆଚରିତ (ବ୍ରତ)—8. Observed (vow).

ଚୀର୍ଣ୍ଣପର୍ଣ୍ଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚୀର୍ଣ୍ଣ + ପର୍ଣ୍ଣ; ଯେଉଁ ଗଛର ପତ୍ର ଖଣ୍ଡିତ)—
Chirṇṇaparṇṇa — ୧ । ନିମ୍ବ ଗଛ—1 The Neem tree; Margosa; Melia Azadirachta.
୨ ଖଜୁର ଗଛ—2. The date-palm; Phoenix Sylvestris.

ଚୀଲି—ଦେ. ବ—ଚିଲକାର ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
Chilī — A class of fish found in the Chilka lake

ଚୀଲ୍ଲକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ମାଛ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chillaka — Shrimp.

ଚୁ—ଦେ. ବ—ଚୁଚୁକାର (ଦେଖ)
Chu — Chuchukāra (See)

ଚୁଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ଚ୍ୟୁ ଧାଗୁ = ସ୍ରବତ ହେବା)—
Chuā — ୧ । ଉତ୍ତଗନ୍ଧ ତୈଳବିଶେଷ—
ଚୁୟା — 1. A kind of fragrant oil extracted by
ଚୋଆ — destructive distillation of resin and some other fragrant articles; a strong oil-like perfume.

[ଦ୍ର— ଧୂଣା ସଙ୍ଗେ ବେଣାମୂଳ, ଚନ୍ଦନକାଠଗୁଣ୍ଡି, ମୁଥା, କସ୍ତୂରି ମିଶାଇ ଭାଜୁ ମୁଡ଼ି ନଡୁଜ ଦୋଇ ବନ୍ଦ ଥିବା ହାଣ୍ଡିରେ ପୁରାଇ ନାଆଁରେ ବସାଇବାକୁ ହୁଏ । ହାଣ୍ଡିର ଉପର ଧାଡ଼ ପଲ୍ଲଵରେ ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର ଥାଏ । ସେହି ଛିଦ୍ରବାଟେ ବାହାରିବା ଧୂଆଁକୁ ବକଯନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଥଣ୍ଡା କଲେ ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ରସ ନଗିଡ଼େ ତାହାହିଁ ସୁବାସିତ ତୈଲବତ୍ ଚୁଆ ଅଟେ । ପୂର୍ବକାଲରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଓ ଏବେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନାମାନେ ଚନ୍ଦନ ଓ ଦ୍ରଲଘା ସଙ୍ଗେ ଚୁଆ ମିଶାଇ ଦେହରେ ଲଗାଉଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକେ ଏହାକୁ ଗୁଣ୍ଡିରେ ମିଶାନ୍ତି । କଣ୍ଟକରେ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରତିମାଙ୍କରେ ହାଣ୍ଡି ସାହାଯ୍ୟରେ ଚୁଆ ଉଆର ହୁଏ ।

ଆଇନ୍-ଇ-ଆକବରୀରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ, ଏକପ୍ରକାର ଗଛର ଚେରକୁ କାଷ୍ଠ ଅଣି ମାଟି ଉଡରେ କିଛି ଦନ ଯୋଡ଼ି ରଖିବା ପରେ ଚେରର ଯେଉଁ ଅଂଶ ସଡ଼ି ଯିବାରେ ଭାହା ସଡ଼ିଯାଏ । ଯେଉଁ ଅଂଶ ବାକ ରହେ ଭାକୁ ୧ ସପ୍ତାହ ପାଣିରେ ଡୁବାଇ ରଖାଯାଏ । ପରେ ସେହି ଜଳକୁ ଗୋଟିଏ ସରୁ ମୁହାଁ ବୋତଲରେ ପୁରାଇ ବୋତଲର ମୁହଁ ଆଡୁ କରି ମୁଦ ଦଆଯାଏ ଓ ଉକ୍ତ ବୋତଲକୁ ଓଲଟାଇ କରି ତଳେ ଛିଦ୍ର ଥିବା ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବୋତଲ ଉପରେ ବସାଇବାକୁ ହୁଏ ଓ ସବୁ ତଳେ ଗୋଟିଏ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ର ରଖି ଏହି ପାତ୍ରର ଗୁର ପାଖେ ଘଷିନଆଁ ଦ୍ୱାରା ସାମାନ୍ୟ ଭାପ ପ୍ରଯୋଗ କରାଯାଏ । ଏପରି କଲାରୁ ଭାପ ଲାଗି ଯାଇ ଚୁଆଇ ଦୋଇ ତଳବୋତଲରେ ଜମା ହୁଏ ତାହାହିଁ 'ଚୁଆ' । ଏହି ଚୁଆକୁ ପୁଣି ଗୋଲ୍ଲପଥାଣିରେ ଧୂଆଯାଏ । ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ଭବ ପାଞ୍ଚକଡ ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ]

୨ । (ସ. କୂପ) ଝରା ଜଳ ଜମାକୁ ଖୋଳାଯାଇଥିବା ପାତକୁୟା, କୁୟା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଡ଼ାଗ ବା ଗର୍ତ୍ତ—2. Small hole or
ଗଢ଼ା pit made for collecting underground water which filteres into it.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— କୂଅ; କୂପ—Well.

ଚୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଚ୍ୟୁ ଧାଗୁ)—
Chuāibā — ଚୁଆଁଇବା (ଦେଖ)
Chuāñibā (See)

ଚୁଆଁ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଚୁଁଚୁଁ (ଦେଖ)
Chuāñ — 1. Chuñchuñ (See)
୨ । ଚୁଆ ୨ (ଦେଖ)
2. Chuā 2 (See)
ଚଢ଼ିମାଣେ ସ୍ତନପାଟେ ଅତି
ଚୁଆଁ ଚଢ଼ାଣେ ଗଳପନ୍ତି ବସି । ଚ. ଚ., ଗୃଷ୍ଟିକୁଲ୍ୟା ।

ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ— କୁଅ—Well.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ସୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଂ	ଓଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଚୁଆଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଚ୍ୟୁ ଧାତୁ=ଝରଉ ହେବାର ଣିଜନ୍ତ)—
Chuāñibā ୧ । ବକଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁରୁ ଅର୍କ
ଚୁୟାନ, ଚୁଁୟାନ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଗାଢ଼ ବାଦାର କରି ସେହି ବାଷ୍ପକୁ
चुआना ଶୀତଳପାତ୍ରସଂସର୍ଗରେ ଥଣ୍ଡା କରି ଅର୍କ
ବାହାର କରିବା—1. To distil; to cause
to ooze.

୨ । ଚୁଇଁବା (ଦେଖ)
2. Chuiñbā (See)

୩ । (ଫ. ଚଦ୍ ଧାତୁ) ନିଦ ଭଙ୍ଗାଇବା—
3. To awaken a person from sleep; to rouse.

ଚୁଆଁଚୁଇଁ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚୁଁଚୁଁ (ଦେଖ)
Chuāñchuiñ Chuñchuñ (See)

ଚୁଆଁଚୁହିଁ
ଚୁହାଁଚୁହିଁ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ପରସ୍ପରକୁ ଗୁହିଁବା—
Looking at each other.

ମାଗୋବନ୍ଦର ଏସନ ବଚନ ଶୁଣି
ଦୁହଁ ଚୁଆଁଚୁହିଁ ହେଲେ ବବେଜ ନୁମଣି । ସାରଳା. ମଦାଲସଚ. ଆଦ

ଚୁଆଡ଼—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଚୁଦାଡ଼ (ଦେଖ)
Chuārḍa Chuhārḍa (See)

ଚୁଇଁ—ଦେ. ବିଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଫ. ଶୀଶୁ)—
Chuiñ ଅତି ଛୋଟ—Very small; tiny.
କଚି (ଯଥା—ଚୁଇଁ କଉଡ଼, ଚୁଇଁ ମାଙ୍କଡ଼, ଚୁଇଁ ମୂଷା ।)
टेनी

ଚୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁଇବା (ଦେଖ)
Chuiñbā Chuibā (See)

ଚୁଇ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଚ୍ୟୁ ଧାତୁ)—ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ
Chui pardibā ପଡ଼ିବା—To flow down; to fall in
drops; to ooze.

ଚୁଇ ପଡ଼ୁଥାଏ ଅଧରୁ ରଙ୍ଗ । ଅରୁମନ୍ୟ. ବଦନ୍ତତନ୍ତ୍ରାନନି ।

ଚୁଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଚ୍ୟୁ ଧାତୁ=ଝରଉ ହେବା—
Chuibā ଝରିବା; ଝରିବା—To ooze; to fall down
ଚୁଁୟା in drops; to be distilled.
चुना
(ଚୁଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁଇଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଗୁପ୍‌ଲୁସୀ; ଫ. ଗୃଟୁ)—
Chuili ଖୋସାମଉ; ଗୃଟୁବାକ୍ୟ—Flattery.

ଚୁଉଁ ଚୁଉଁ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚୁଁଚୁଁ (ଦେଖ)
Chu-uñ chu-uñ Chuñ chuñ (See)

ଚୁଉଁ ଚୁଉଁ କରି ଡାକନ୍ତି ମୋତେ
ହାତଠାର ଶିଖି ଠାରନ୍ତି ଯେତେ । ଖୋରେ ବାସ୍ୱା ଚୋ ।

ଚୁଁ—ଦେ. ବ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଚୁଁଚୁଁ (ଦେଖ)
Chuñ 1. Chuñchuñ (See)
ଚୁଁ ୨ । ଚୁମ୍ବନଜନିତ ଶବ୍ଦ—
चों, चुं 2. Sound of loud kissing.

୩ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ଶବ୍ଦ—
3. Very slight sound.

ଚୁଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜିଭ ଓ ଦନ୍ତମୂଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ପାଟି ଦ୍ୱାରା
Chuñ karibā ଚୁଁ ଚୁଁ ଶବ୍ଦ କରିବା—To make a
ଚୁଁକରା squeaking sound with the tongue and
teeth.

ଚୁଁକାର—ସଂ. ବ—ଚୁଁ ଚୁଁ ଶବ୍ଦ—The sound of making
Chuñkāra slight squeaking sound with the
mouth.

ଗୃହଦ୍ୱାରରେ ଦେଖି ସଖୀ ସକଳ
ଚୁଁକାରେ ଡାକି କରି ଅଧର ଲୋଳ—ଭକ୍ତ. ରତ୍ନଦଳ ।

ଚୁଁକୃତି—ସଂ.ବ (ଚୁଁ+କୃତି)—ଚୁମ୍ବନ ଦେଲାବେଳେ କଣ୍ଠରୁ ଚୁଁ ଚୁଁ
Chuñkṛuti ଶବ୍ଦ—The sound produced by
kissing.

ସଖି ଦୂରରୁ ତବ ଅଧର ଜଗୋର କରି ବଦନାନ୍ତର
ବନ୍ଧୁ ଚୁମ୍ବନ ଚିହ୍ନସ୍ପନ୍ଦ ମେଳା । —କବିସୂର୍ଯ୍ୟ କଗୋତ୍ସ ତରଙ୍ଗ ୨. ଗୀତ ।

ଚୁଁଚାଁ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)--ସବଳ ବ୍ୟକ୍ତିର କୃତ କର୍ମରେ ଦୁର୍ବଳ-
Chuñchāñ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିରୋଧ ବା ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟିସୂଚକ ଶବ୍ଦ—
चूँचाँ Any sound indicating protest of a weak
चीँ चपड़ person against the doings of a
strong person.

ଚୁଁ ଚୁଁ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ବୋହୂଙ୍କୁ ଆଶୁଣୀମାନେ
Chuñchuñ ଗୁରୁଜନ ମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ
ଚୁଁ; କଥା କହୁ ନ ଜାଣ ଦାନ୍ତ ଓ ଜିଭ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରଣ
चुँ चुँ; चीँ चीँ କରିବା ଚୁଁ ଚୁଁ ମଧୁର ଶବ୍ଦ—(ଏ ଶବ୍ଦ ଜିଭ ଓ
छुंछुं ଉପର ଦାନ୍ତମୂଳଦ୍ୱାରା ଦୁଇ ଓଠର ସନ୍ଧି ଦେଇ
ପବନକୁ ଉଦରକୁ ଟାଣିନେବାର ଶବ୍ଦ ବୋଲ୍ଯାଦ୍ୱାରା
ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ; ଚୁଁ ଚୁଁ କରିବା ପ୍ରଥା ବଙ୍ଗଦେଶରେ
ନାହିଁ)—1. A squeaking sound made
by newly come daughters-in-law with
the tongue and teeth, to draw the
attention of the elderly females.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ବଧୂ, ଶାଶୁ ଓ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପାଟକର କଥା କହିବା ନିଷିଦ୍ଧ ଅଟେ । ଏଣୁ ଜିଭଦାନ୍ତରେ ଚୁଁ ଚୁଁ ଧ୍ୱନଦ୍ୱାରା ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣପୂର୍ବକ ହାତର 'ଠାର' ଦ୍ୱାରା ବଧୂମାନେ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଜର ମନୋଗତ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଅତି କୋମଳ ଓ ମଧୁର ଚୁଁ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ହାତର ଠାରଦ୍ୱାରା ବଧୂମାନଙ୍କର ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଆଗେ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା କ୍ରମଶଃ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରୁ ଲୁପ୍ତ ହେଉଅଛି ଓ ଏଦ୍ୱାରା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ 'କଳା' ଲୁପ୍ତ ହେଉଅଛି ।

୨ । ଚୁଚୁନ୍ଦୁରର ଶବ୍ଦ—2. Squeaking of a
mole.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତଃ ୧ ଟିଣ୍ଟିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଟିଣ୍ଟିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଫଳେ ୧ ବା ୨ ଟିଣ୍ଟିତ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣଂବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳି ଲ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

ଚୁଁଚୁଁଆଁ—ଦେ. ବ.—୧ । ଚଡୁମା (ଦେଖ)
Chuñchuñāñ 1. Chuchumā (See)
୨ । ଚୁଁ ଚୁଁ ଶବ୍ଦ—2. Squeaking sound.

ଚୁଁଟ୍‌ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—ଚୁଗୁଲଥ—
Chuñṭ-rā Tell-tale; backbiting.

ଚୁଁଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଚୁଟ୍ଟି—
Chuñṭi A tuft.

ଚୁଁଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ଫ. ଚଟକ)—ଘରଚଟିଆ ଚଡେଇ
Chuñṭiā — Sparrow.

ଚୁଁ ମାରିବା—ଦେ. କି.—ଚୁଁ କରିବା (ଦେଖ)
Chuñ māribā Chuñ karibā (See)

ଚୁକ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—ତୃପ୍ତ ହେବା—
Chuk (root) To be satisfied

ଚୁକ୍—ଦେ. ବ.—(ଭୁଲ୍ ଚୁକ୍ ଶବ୍ଦରେ ଭୁଲ୍ ଶବ୍ଦର ସଦ୍ଭରରୂପେ,
Chuk ଚୁକ୍=ଭୁଲ୍; ଫ. ଚୁଏତ)—୧ । ଭ୍ରାନ୍ତି; ଭ୍ରମ—
ଚୁକ 1. Mistake; error; blunder; oversight.
ଚୁକ ୨ । ବସ୍ତୁତ—2. Forgetting.
ମ । ଅଭାବ—3. Defect; omission.

ଚୁକ୍‌ଚୁକ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚୁକୁ ଚୁକୁ (ଦେଖ)
Chukchuk Chuku chuku (See)

ଚୁକ୍‌ଚୁକିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଅଗବୋଲ୍ଲା; ନିରର୍ଥକ କଥା, ବା
Chukchukiā ଯଚାରା ନ ହେଉଣୁ କଥା କହିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(a person) Who speaks unasked.

ଚୁକ—ଗ୍ରା ବଣ. ପୁଂ (ଅଶ୍ଳୀଲ)—ଚୁକା (ଦେଖ)
Chuka Chukā (See)
(ଚୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚୁକଣା—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ (ଅଶ୍ଳୀଲ)—ଚୁକା (ଦେଖ)
Chukaṇā Chukā (See)
(ଚୁକଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚୁକଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଚୁକୁଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chukaṇī (etc) Chukuṇī etc. (See)

ଚୁକା—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—(ଫ. ଚୁକ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତ ହେବା)—
Chukā ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାମବୃତ୍ତକୁ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା,
(ଚୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଖଦ୍ୱାରା ଶାନ୍ତ କରଏ—One who
pacifies another's lust by repeatedly
sucking his male organ; sodomite;
bugger.

ଗ୍ରା. ବ. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—ମୁଖରତ—
Sodomy by means of the mouth; buggery.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—ତଟ୍‌କା—Fresh.

ବ.—ନଷ୍ପତ୍ତି—Decision.

ଚୁକାଇବା—ଦେ. କି.—(ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦୀରୁ ଅନୁଭୂତ)—୧ । ନଷ୍ପତ୍ତି
Chukāibā କରିବା; ଶେଷ ହିସାବ ନିକାଶ କରିବା—
ଚୁକାନ 1. To settle accounts finally.
ଚୁକାନା ୨ । ଋଣ ଆଦି ଦେୟକୁ ଶୋଧ ପରିଶୋଧ କରିବା—
(ଚୁକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To liquidate a loan.
ଗ୍ରା. କି. (ଅଶ୍ଳୀଲ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖଦ୍ୱାରା ଆପଣାର
କାମବୃତ୍ତ ଚରିତାର୍ଥ କରାଇବା—To pacify lust
through another's mouth; to have one's
male organ sucked by another.

ଚୁକାଣ୍ଡିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ. (ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ଗାଳି)—
Chukāṇḍiā ୧ । ବେହୁଆ; ଭଣ୍ଡ—1. Shameless.
୨ । ଚୁକା (ଦେଖ)
2. Chukā (See)

ଚୁକା ମାରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) କ୍ରି—ଗାଣ୍ଡି ମାରିବା (ଦେଖ)
Chukā māribā Gāṇḍi māribā (See)

ଚୁକିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି (ଫ. ଚୁକ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତ ହେବା-
Chukibā ଭୁଲ. ଇଂ. ସକ୍ଟ୍=ଶୋଷିବା; ଚୁଚୁମ୍ବିବା)—
୧ । ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରିବା—1. To suck milk.
୨ । ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ିବା (ନଜେ)—
2 To commit a mistake.

ଗ୍ରା. କି. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାମପ୍ରବୃତ୍ତ ଚରିତାର୍ଥ
କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାହାର ଉପସ୍ଥକୁ ଚୁଚୁମ୍ବିବା
To pacify a male person's lust by
sucking his male organ.

ଚୁକୀ—ଗ୍ରା. ବଣ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳି)—ଚୁକୁଣୀ (ଦେଖ)
Chukī Chukuṇī (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) ବଣ—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସାଧାରଣ ପ୍ରଚଳିତ
ଗାଳିବଚେଷ A term of abuse used
generally to women.

ଚୁକୀପୁଅ—ଗ୍ରା. ବ ପୁଂ. (ଗାଳି)—ଚୁକୁଣୀପୁଅ (ଦେଖ)
Chukīpua Chukuṇīpua (See)
(ଚୁକୀପୋ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁକୁଚୁକିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚୁକ୍‌ଚୁକିଆ (ଦେଖ)
Chukuchukiā Chukchukiā (See)

ଚୁକୁଚୁକୁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଗୁକୁଗୁକୁ ଶବ୍ଦ; ଦୁଗ୍ଧାଦି ଜଉଦ୍ୱାରା
Chukuchuku ପିଇବାର ଶବ୍ଦ; ବାଳକର ମାଆଦୁଧ ଚୁଚୁମ୍ବି
ଚୁକ୍‌ଚୁକ୍; ଚୁକଚୁକାନି ଖାଇବାର ଶବ୍ଦ—The sound produced by
ଚପଡ଼ ଚପଡ଼ licking milk or of a child sucking
milk; the sound of lapping gently.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଔ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

ଚୁକୁଣା —ଗ୍ରା. ଉଣ. ପୁଂ. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—ଚୁକା (ଦେଖ)
Chukuṇā Chukā (See)
(ଚୁକୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚୁକୁଣିଆଁ —ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—ଚୁକା (ଦେଖ)
Chukuṇiāñ Chukā (See)
(ଚୁକେଇ; ଚୁକୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚୁକୁଣୀ —ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଗାଳ)— ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ
Chukuṇī ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଖଦ୍ୱାରା ପୁରୁଷର କାମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଶାନ୍ତ କରେ--
A woman who satisfies a man's lust through her mouth.

ଚୁକୁଣୀପୁଅ—ଗ୍ରା. ବି. ପୁଂ. (ଗାଳ —ଅସ୍ୱାଭାବିକ କ୍ରିୟାନୁରକ୍ତା ମାତାର
Chukuṇīpua ପୁତ୍ର A term of abuse; (reflecting
(ଚୁକୁଣୀପୋ—ଅନ୍ୟରୂପ) on the mother's unnatural propensities or sodomy).

ଚୁକୁତି —ଗ୍ରା. ବ— ଚୁକ୍ତି (ଦେଖ)
Chukuti Chukti (See)

ଚୁକୁରାଇବା —ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ଅଶ୍ଳୀଲ) —ଦୁଇଟି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ପରସ୍ପରକୁ ଆଲଙ୍ଗନ
Chukurāibā କରି ପରସ୍ପର ଯୋନି-ମଣ୍ଡି ଘର୍ଷଣପୂର୍ବକ ଉତ୍ତେଜିତ କରି
ଚପଟୀଲଢ଼ାଇକରା ଇନ୍ଦ୍ରିୟତୃପ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବା—
ଚପଟିଲଢ଼ାନା; ଚପଟି ଖେଲନା (two women) To hug each other and satiate lust
(ଚୁକୁରାଚୁକୁର ଦେବା; ଚୁକୁରେଇ।—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁକୁରୀ —ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ୟସ୍ତ୍ରୀକୁ ପୁନଃପୁନଃ
Chukurī ଆଲଙ୍ଗନ ଓ ଚୁମ୍ବନାଦିଦ୍ୱାରା ନିଜର ଇନ୍ଦ୍ରିୟତୃପ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ
ଚପଟବାଜ; ଚପଟାଈ କରେ—A woman addicted to embracing and hugging another woman to satiate lust.

ଚୁକେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଚୁକୁଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chukeī (etc) Chukuṇī etc (See)

ଚୁକ୍କାର —ଦେ. ବ—ସିଂହନାଦ—
Chukkāra Roaring sound.

ଚୁକ୍ତି —ଦେ. ବ. (ସଂ ଚ୍ୟୁତ୍+କ୍ତି; ଗ୍ରା. ଚୁକ୍ ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chuṣti ୧ । ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି—1. Final decision.
ଚୁକତି; ଚୁକ୍ତି ୨ । ବିବାଦର ମୀମାଂସା ବା ସମାଧାନ—
ଚୁକତା; ଚୁକତୀ; ଚୁକ୍ତି 2. Settlement of a dispute.
୩ । ହିସାବର ବା ଦେୟଗ୍ରହୀତାର ବିବାଦ ପରିଶୋଧ; ଋଣାଦିର ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି—3. Final settlement of accounts or payment; liquidation of a loan.
୪ । ଅଙ୍ଗୀକାର; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ନିବାର—
4. Agreement; promise.
୫ । ଉଭୟପକ୍ଷଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତ ନିବାର—5. Contract.
୬ । ଶେଷ; ଅନ୍ତ— 6. End; finish.

ଚୁକ୍ତି ଆଇନ୍—ଯେଉଁ ଆଇନରେ ଚୁକ୍ତି ବା ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କରାଯିବା
Chukti āin ନିବାର ବିଷୟମାନ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି —
ଚୁକ୍ତିଆଇନ The Law of Contract.
ଚୁକତିଆଇନ

ଚୁକ୍ତିପତ୍ର —ଦେ. ବ—ଅଙ୍ଗୀକାର ପତ୍ର—
Chuktipatra Deed of agreement; deed of contract.

ଚୁକ୍ତିଭଙ୍ଗ – ଦେ. ବ—ଅଙ୍ଗୀକାରର ଲଙ୍ଘନ—
Chuktibhaṅga Breach of contract or agreement.

ଚୁକ୍ର— ସଂ. ବ (ଚୁକ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତ୍ୟର୍ଥକ+କରଣ.ର)—ଚୁକ୍ରକ (ଦେଖ)
Chukra Chukraka (See)

ଚୁକ୍ରକ— ସଂ. ବ (ଚୁକ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଖଟାପାଲଙ୍ଗ ଶାଗ;
Chukraka ଅମ୍ଳବେତସ ଶାଗ—1. A kind of sour sorrel (pot-herb).
୨ । ଏକପ୍ରକାର କାଞ୍ଜି—2. A kind of sour gruel.

ଚୁଗୁର୍ଦା— ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଛତୁ—
Chugurdā A kind of mushroom.

ଚୁଗଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଚୁଗୁଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Chugala (etc) Chuguli etc (See)

ଚୁଗୁଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଚୁଗୁଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Chugula (etc) Chuguli etc (See)

ଚୁଗୁଲି —ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଚୁଗଲ୍)— ଖତ; ପଶ୍ଚାତରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
Chuguli ନିନ୍ଦା —Slander; calumny; backbiting
ଚୁକ୍‌ଲି; ଚୁଗ ଲି tale-bearing.
ଚୁଗଲି; ଚାଡ଼ି ଯେଣୁ ଚୁଗୁଲ ନାନାମତେ କଲେ,
ଅପେ ତେମନ୍ତ ବାରୁ ବାହାରିଲେ । ଚୁଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

ଚୁଗୁଲିଆ—ଦେ. ବଣ— ଖତୁଆ; ଯେ ପରୋକ୍ଷରେ ଅନ୍ୟର ନିନ୍ଦାକରେ—
Chuguliā Slanderer.
ଚୁଗଲେ
ଚୁଗଲ; ଚୁଗଲଖୋର

ଚୁଗୁଲି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି— ପରୋକ୍ଷରେ ପରର ବଦନାମ କରିବା—
Chuguli karibā To backbite; to calumniate or
ଚୁକଲିଖାଓୟା slander a person behind his back.
ଚୁଗଲିକହନା, ଚାଡ଼ିଖାନା
(ଚୁଗୁଲଖାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁଗୁଲିଖୋର୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଚୁଗଲ୍+ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଖୋର୍) —
Chugulikhor ୧ । ଖତୁଆ; ଯେ ଖତ କହେ—
1. A backbiter; slanderer.
ଚୁଗଲଖୋର ୨ । ଯେ ଖତ କଥା ଶୁଣେ—2. One who gives ear to slanders behind another's back.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସବୁ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଇଁବ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଏ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, ଲୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଲୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଏଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଇଁ' ଦେଖିବେ; ଅଗାଁ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗ୍— ଦେ. ବିଣ— ଅସ୍ଥିର—
Chuṅgchuṅg Restive; restless.
ଚଂବଂ

ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି —ଅସ୍ଥିର ହେବା—
Chuṅgchuṅg hebā To be restive or restless
ଚଂବଂକରା

ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ— ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗିଆ (ଦେଖ)
Chuṅgchuṅgā Chuṅgchuṅgiā (See).
(ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗା ବୟସ— ଦେ. ବି—ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୌବନ—
Chuṅgchuṅgā bayasa The full bloom of youth.

ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗିଆ— ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଚଙ୍ଗ=ଦକ୍ଷ)—୧ । ଅସ୍ଥିର; ଚପଳ;
Chuṅgchuṅgiā ଉତ୍ତରୁତ୍ତିଆ—1. Restless; unsettled;
(ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) fickle.
(ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗିଆ ମାଗୁରନଗଣିଆ ହୁଅରେ ନ ଥାଏ ବାଳ
ଚେଙ୍ଗଡ଼ା ଏ ଉତ୍ତମକି ପଟେ ନ ଯିବ ସାଇଁଥିବ ଯେତେବାଳ
ଚାଁଗଲା ଉତ୍ତ—
୨ । ଅଧୀର—2. Impatient.
୩ । ଯୁବା ଓ ସୁନ୍ଦର—3. Youthful and handsome.
୩ । ବଲାସଲ୍ଲୈଲ—3. Frolicsome; buxom.
୪ । ସୁସ୍ଥ ଓ ସବଳ—4. Healthy and spirited.
। ନବଯୌବନଯୁକ୍ତ (ବୟସ)—
5. Youthful (age).
୭ । ନବଯୁବକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—7. A person who is in the full bloom of youth.

ଚୁଙ୍ଗ— ଦେ. ବ. (ହି. ଗେଙ୍ଗା)—ଚୁଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Chuṅga Chuṅgā (See)

ଚୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୁଙ୍ଗୀ=ନଳ)—୧ । ନଳ; ନଳୀ—
Chuṅgā 1; A long tube.
ଚୌଙ୍ଗା ୨ । ବାଉଁଶ ନଳ—2. A bamboo tube.
ଚାଁଙ୍ଗା ୩ । ବୋତଲରେ ତେଲାଦି ପୂରାଇବା ପାଇଁ କ୍ରମଶଃ ସରୁ
(ଚୁଙ୍ଗୀ—କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥକ) ହୋଇ ଯାଇଥିବା ନଳୀ; କାଦାଳୀ—
3. Cone-shaped funnel for pouring liquids into a bottle

ଦେ. ବିଣ—ଚୁଙ୍ଗ୍‌ଚୁଙ୍ଗିଆ (ଦେଖ)
Chuṅgchuṅgiā (See)

ଚୁଙ୍ଗା ବୟସ— ଦେ. ବି— ନବଯୌବନ—
Chuṅgā bayasa Full bloom of youth.

ଚୁଙ୍ଗି— ଦେ. ବି—ଚୁଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Chuṅgi Chuṅgā (See)

ଚୁଙ୍ଗି— ଗ୍ରାଦେ. (କାନ୍ଥି) ବି—ଡବି; ଡବରା —A funnel-shaped kerosene lamp without chimney.

ଦେ. ବି—୧ । ଅଣ୍ଟାଏ ମଝିରି ଦାନରେ ବାରୁଦ ଭର୍ତ୍ତି କରି ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ଚଡ଼କା ବାଡ଼ି ବାନ୍ଧି ପରେ ମରୁଆଁବା ବାଣ—1. A kind of small rocket.
୨ । ନଳୀ; ସାନ ନଳ—2. Small tube.
୩ । ସାନ ଚଲମ—3. A small fire-bowl used for smoking gurdākhu, ganja etc.

ଚୁଙ୍ଗୀ ୪ । (ସଂ. ଚତୁରଙ୍ଗୁଲ; ପା. ଚଂଗାଲ; ଯେଉଁକି ବସ୍ତୁ ତ୍ରିକୋଣ
ଚୁଙ୍ଗି ଆଙ୍ଗୁଠିର ରୂପ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଠାଇ ନିଆ ଯାଇପାରେ; ପୂର୍ବେ ଦ୍ୱାରକୁ ପଶ୍ୟ ବନ୍ଦି କରିବାକୁ ଆଣୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପସାରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଜମିଦାର ଚୁଙ୍ଗିଏ ଲେଖାଏଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦ୍ୱାରତୋଲା ସ୍ୱରୂପ ନେଉଥିବାରୁ)—ସହର ଉଉଲକୁ ସହରର ବାହାରୁ ପଦାର୍ଥଦ୍ରବ୍ୟ ଉଳକିବାକୁ ଅଣିବା ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଗ୍ରାଜା ବା ମିଉନସିପାଲଟି ଯେଉଁ ଶୁଳ୍କ ନିଅନ୍ତି—
4. A tax on commodities brought into a town for sale; octroi.

ଚୁଙ୍ଗିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି— କୋଡ଼, ଲୁଚ୍ଚି ଓ ବାଡ଼ ଆଦର
Chuṅgibā ବେଶର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ଗୋଲ ଓ ସମତୁଲ କରି କାଟିବା—To cut the both ends nicely and evenly of any stick or handle intended for a spade, axe, stick etc.

ଚୁଙ୍ଗି ଭଡ଼କା—ଦେ. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ)—ଗୁଡ଼ାଖୁ ଖାଇବାର ହୁକା;
Chuṅgi bhardakā (ଯହିଁରେ ଚୁଙ୍ଗି=ନଳୀ, ଓ ଭଡ଼କା=ଭଡ଼-ଭଡ଼ ଶବ୍ଦ ଜାତ ହେଉଥିବା ନଡ଼ିଆ ଜୁମ୍ପା ଥାଏ)—
A hooka; a hubble-bubble.

ଚୁଙ୍ଗୁର୍ଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Chuṅgurḍi Chiṅgurḍi (See)

ଚୁଙ୍ଗୁର୍ଡ଼ିଆ ଦଳ—ଦେ. ବି—ଚଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ ଦଳ (ଦେଖ)
Chuṅgurḍiā dala Chiṅgurḍiā dala (See)

ଚୁଙ୍ଗୁର୍ଡ଼ି ବାଛୁରୀ କୁଟୁମ୍ବ— ଦେ. ବି—ଯେଉଁ କୁଟୁମ୍ବରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ
Chuṅgurḍi bāchhurī kuṭumba ଛୋଟ ପିଲା ଥାଆନ୍ତି—
A family consisting of a bevy of children.
(ଯଥା—ମୋ ଶ୍ୱଶୁରଘରକୁ ଗଲେ ମୋ ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ବାଛୁରୀ କୁଟୁମ୍ବ ଝୁଣ୍ଟୁଣ୍ଟି ନରଯିବେ ।)

ଚୁଚୁକାର— ଦେ. ବ—ଚୁଚୁକାର ଦେଖ)
Chuchkāra Chuchukāra (See)

ଚୁଚି— ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୁଚୁକ)—୧ । ଦୁଧଭୁଣ୍ଡି; ସ୍ତ୍ରୀସ୍ତନାଗ୍ର—
Chuchi 1. Nipple; teat.
ଚୁଁଚି ୨ । ଯୁବତୀସ୍ତନ—2. The developed
ଢିପନୀ; ଢେପନୀ breasts of a youthful woman

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ବ୍ୟସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ମ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍ମ	ଓଁ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଟ୍

ଚୁଚୁ— ଦେ. ଵ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଚୁଚୁକାର (ଦେଖ)

Chuchu — 1. Chuchukāra (See)

ଚୁମକୁଡ଼ି; ଚୁକଚୁକ — ୨ । ବରଡ଼ିକୁ ନକଟିକୁ ଡାକିବାର ଶବ୍ଦ—

ଚୁଚୁ; ଚୁଚୁକାରି — 2. The sound for calling cats.

ଦେ. ଅ—୧ । (କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହେଲେ ବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ମଲେ ବା ବିପନ୍ନ ହେଲେ ଉତ୍କଟ ଦୁଃଖରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ) ଆସ୍—

1. (word uttered expressing regret) Alas !

୨ । (ବରଡ଼ି କୁକୁର ଆଦିକୁ ପାଖକୁ ଡାକିବା ବେଳେ ବା ପାଳିତ ଜୀବଙ୍କୁ ଗେଲ କଲା ବେଳେ ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ) ଆସ୍ !—2. Come ! (a word uttered while caressing or calling a pet animal.

ଚୁଚୁକ— ସଂ. ଵ. (ଚୁଚୁ=ଶିଶୁ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରିବାର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ +କୈ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Chuchuka

୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତନାଗ୍ର; ଦୁଧଚୁଙ୍ଚି—

1. Nipple of female breast.

୨ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଦେଶଵିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Name of a country of South India.

୩ । ଚୁଚୁକ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

3 An inhabitant of the Chuchuka country.

ଚୁଚୁ କରିବା – ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପାଳିତ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଆଦିଙ୍କୁ ଗେଲ କରିବା ବା ପାଖକୁ ଡାକିବାପାଇଁ ଜିଭ ଓ ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା ଚୁମ୍‌କୁଡ଼ି ଦେଓୟା; ଚୁକ୍ ଚୁକ୍ କରା

Chuchu karibā

ପୁଚ୍‌କରନା, ଚୁଚକାରନା, ଚୁମକାରନା — 1. To make a chirping or coaxing sound with the tongue and lips.

୨ । ଅନୁତାପ ବା ଆକ୍ଷେପ ପ୍ରକାଶାର୍ଥ ଜିଭ ଓ ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା ଏକାଧିକ ଥର ଚୁ ଚୁ ଶବ୍ଦ କରିବା—2. To make a chirping sound in expression of regret or grief

ଚୁଚୁକାର— ଦେ. ଵ—(ସଂ ଚୁଚୁକୃତ)-ଜିଭ ଓ ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା ପବନକୁ ଈଷତ୍ ପାଟି ଉଡରକୁ ଟାଣିନେବାଦ୍ୱାରା ଜାତ ଚୁମକୁଡ଼ି, ଚୁଚୁକାର ଚୁ ଚୁ ଶବ୍ଦ—Chirping or coaxing or sucking sound with the tongue and the teeth.

Chuchukāra

ପୁଚପୁଚ୍, ଚୁଚକାରି

ବଡ଼ ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ଏ ଗୁଣ ଦେଖିଲେ
ଚୁଚୁକାର କରି ସାଇସ ଯୋଗାଇଲେ—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ବନ ।

ଚୁଚୁକାଳ } ଚୁଚୁକାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ — [ଦ୍ର—କୁକୁର ବରଡ଼ି ଆଦି ପଶୁଙ୍କୁ କଅଁଳିଇ କରି ପାଖକୁ ଡାକିବାବେଳେ ବା ଗେଲ କରିବା ବେଳେ ଓ ଅନୁତାପ ବା ଆକ୍ଷେପ ପ୍ରକାଶ ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଏହି ଶବ୍ଦ କରେ । ପୋଷା ଜୀବ (ଯଥା—ଘୋଡ଼ା, ପକ୍ଷୀ) ଆଦିଙ୍କୁ ଆଦର ବା ଗେଲ କଲାବେଳେ ମଧ୍ୟ ଏ ଶବ୍ଦ କରାଯାଏ । ଏ ଶବ୍ଦ ଉପରପାଟିର ଦାନ୍ତମୂଳ ଓ ଜିଭ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ଏ ଧ୍ୱନି କଲାବେଳେ ଓଠ ଖୋଲା ଥାଏ ଓ ଜିଭ ଏବଂ ଦାନ୍ତର ବ୍ୟବଧାନ ବାଟେ ପବନ ପାଟି ଉଡରକୁ ଈଷତ୍ ଟଣାଯାଏ । ଏ ଧ୍ୱନି ଓ ବର୍ଧମାନେ କରିବା ଚୁଁ ଚୁଁ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଏହି କି ବର୍ଧମାନଙ୍କ ଧ୍ୱନି କୋମଳତର ଓ ଦୀର୍ଘକାଲସ୍ଥାୟୀ ।]

ଚୁଚୁକାରିବା— ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଚୁଚୁ+କୃ ଧାତୁ)—

Chuchukāribā

ଚୁଚକାରନା; ଚୁମକାରନା — ୧ । ଜିଭ ଓ ଦନ୍ତମୂଳଦ୍ୱାରା ଚୁଚୁ ଶବ୍ଦ କରି ଚୁମରା; ଚୁମକୁଡ଼ିଦେଓୟା ବରଡ଼, ଘୋଡ଼ା, ଶୁଆ ଆଦିଙ୍କୁ ଗେଲ କରିବା—1. To fondle (ଚୁଚୁକାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) or coax a cat, horse or parrot by uttering a chirping sound of chu chu.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଫୁସୁଲାଇବା; କଅଁଳେଇ ସଅଁଳେଇବା; ବଢ଼ଲେଇବା—2. To coax; to cajole.

ଚୁଚୁକୃତି—ସଂ. ଵ.(ଚୁଚୁ=ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—

Chuchukṛuti

୧ । ଚୁଚୁକାର ଶବ୍ଦ—1. Chirping sound.

୨ । ଚୁମ୍ବନଶବ୍ଦ—2. Kissing sound.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀ କୁଚାଗ୍ର—3. Nipple or teat of female breast.

ଚୁଚୁନ୍ଦରୀ—ଗ୍ରା. ଵ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଛୁଛୁନ୍ଦରୀ)—ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା (ଦେଖ)

Chuchundarī — Chuchundrā (See)

ଛୁଚା — ଚୁଚୁନ୍ଦରୀକୁ ମାଇଲେ ହାତ ଜାରି ଏ—ଓଗ ।

ଛୁଛୁନ୍ଦର

(ଚୁଚୁନ୍ଦରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ଚୁଚୁନ୍ଦୁରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁଚୁନ୍ଦରି—ଗ୍ରା. ଵ —ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରି (ଦେଖ)

Chuchundari — Chuchundri (See)

(ଚୁଚୁନ୍ଦୁରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ଛୁଛୁନ୍ଦରୀ; ଚୁଞ୍ଚୁ)—ଗନ୍ଧମୂଷିକ—

Chuchundrā — A mole; the musk-rat; musk-shrew; Sorex Ceoruleses; Crocedura Caerulea.

ସଂ. ଗନ୍ଧନକୁଳ, ଗୁଜୁଖୁଣ୍ଡି, ଗନ୍ଧମୂଷିକ

(ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଛୁଚା;ଛୁଁଚୋ — ନାଗୋଟ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାକୁ ଧରିବା ନମ୍ବର—ଓଗ ।

ଛୁଛୁନ୍ଦର — [ଦ୍ର—ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାର ଦେହର ଗଢ଼ଣ ମୂଷା ପରି, କନ୍ତୁ ଗୋଡ଼ ଖୁବ୍ ଛୋଟ ଏବଂ ଥୋମଣି ଲମ୍ବ ଓ ମୁନିଆଁ । ଏହାର ଦେହର ରଙ୍ଗ ମୂଷାର ଦେହର ରଙ୍ଗ ଅପେକ୍ଷା ଫିକା । ଏହା ଦେହ ସବୁଦା ଗନ୍ଧାଉଥାଏ । ଏମାନେ ମାଟିରେ ଗାତ ଖୋଳି ରହନ୍ତି ଓ ଗୃହର ଏବଂ ଉଦ୍ୟାନ ବୃକ୍ଷର ଶତ୍ରୁ ନାନାପ୍ରକାର କୀଟ, ଉଚ୍ଚା, ଜିଆ, ପିମ୍ପୁଡ଼ି, ସମ୍ଭାଳୁଆ ପୋକ ଆଦିକୁ ଖାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଚଁ ଚଁ ବା ଚେଁ ଚେଁ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ସ୍ୱତାଦୋଷରୁ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯାହାକୁ ଖୋଜୁଛନ୍ତି ତାହାର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'ଜଏ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଏ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଏମାନଙ୍କ ଦେହର ଦୁର୍ଗନ୍ଧରେ ଏମାନେ ବଚରଣ କରିବା ସ୍ଥାନରେ ସାପ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ମଧ୍ୟ କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଯେବେ କଦାଚିତ୍ ନାଗସାପ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ଧରେ ତେବେ ସାପ ଅଳ୍ପ ବକ୍ରତ ହୁଏ, କାରଣ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାକୁ ଖାଇଲେ ସାପ ମରିଯିବ ଓ ତାକୁ ଖୁଡ଼ିଦେଲେ ସାପ ଅଳ୍ପ ଦୋଇଯିବ । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକ ଉତ୍ସୁ ସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ିଲେ 'ନାଗସାପ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାକୁ ଧରିବା ନ୍ୟାୟ' ଉକ୍ତି ଶୁଣାଯାଏ । ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା ଛୁଚିରେ ଓ କାଟୁଆ । ଏମାନେ ନରମ ଭୂଇଁରେ ଗାତ କରି ରହନ୍ତି ଓ କେବେ କେବେ ଘର ଓ ଅଗଣା କୋଣରେ ଜମା ହୋଇଥିବା ଅଳଆ, ଖଧର୍, ଇଟା, ଚର୍‌କନା, ଚର୍‌କାଗଜ ମଧ୍ୟରେ ବସା କରି ରହନ୍ତି । ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା କୌଣସି ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟରେ ମୂତ୍ର ମାରିଲେ ବା କେତେକ ଅଂଶ ଖାଇଲେ ଉକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାର ଦେହର ତୀବ୍ର ଗନ୍ଧ ରହିଯାଏ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଦାଢ଼ୁଆ ଖଣ୍ଡାରେ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାର ମୂତ୍ର ବାଜିଲେ ସେ ଖଣ୍ଡା ଆଉ କାଟୁକରେ ନାହିଁ । ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା ଖୁଡ ହେଲେ ଚେଁଚେଁ ଶବ୍ଦ କରେ । ଏହାର ଆଖି ଖୁବ୍ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଓ ସମ୍ଭବତଃ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ କମ୍, କାରଣ ପାଖରେ ମନୁଷ୍ୟ ଚଲପ୍ରଚଳ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏ ସିବା ଥସିବା କରୁଥାଏ; କିନ୍ତୁ ଝୁରୁଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଚେଁଚେଁ ଶବ୍ଦ କରି ପଳାଏ । ଗଣ୍ଡିଶୀ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାର ଦଂଶନ ମାରାତ୍ମକ ।]

ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ଜାତିଯ ବାଣ; [ରମଜାନ୍‌ରେ ବାରୁଦ ଭର୍ତ୍ତି କରି ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ; କଅଁ ଲଗାଇ ଖୁଡ଼ି ଦେଲେ ଏହା ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା ପରି ଭୂଇଁରେ ଏଣେ ତେଣେ ପଳାଇ ବୁଲେ]—

Chuchundri
ଛୁଁଚା,ଛୁଚୋ ଛୁଚୁନ୍ଦର

1. A kind of small ground-rocket or fire-work made by enclosing some gunpowder in a cartridge.

୨ । ଲିଙ୍ଗର ରୋଗବିଶେଷ—

2. A disease of the penis; Phimosis.

[ଦ୍ର—ଏହି ରୋଗଦ୍ୱାରା ଲିଙ୍ଗର ଅଗ୍ରଭାଗ ବା ସୁପାରକୁ ଆବରଣ କରିଥିବା ଚମଡ଼ାର ମୁହଁ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବାରୁ ଚମଡ଼ା ଭଲେ ଲିଙ୍ଗର ସୁପାର ଭଲ ଗଣ୍ଠର ଗୁରୁ ପାଟିଖେ ଗଲା ଜମ୍ପି ଘାଆ ହୋଇଯାଏ; ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ 'ସୁନ୍ନତ୍' ନାମକ ସଂସ୍କାରଦ୍ୱାର ବାଲ୍ୟ-କାଳରେ ଲିଙ୍ଗର ଅଗ୍ର ଭାଗକୁ ଯୋଡ଼ାଇଥିବା ଚମଡ଼ା (foreskin) କଟା ହୋଇ ସିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଲିଙ୍ଗାଗ୍ର ବା ସୁପାର ଖୋଲା ଥାଏ ଏବ ସେମାନଙ୍କୁ ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ର ରୋଗ ଧରେ ନାହିଁ ।]

ଚଚୁମା—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ଜନ୍ୟ। ସଂ. ଚୁମ୍ ଧାତୁ)—

Chuchumā
ଚୁଷା
ଚଚୋଡ଼ନା, ଚୁଷୀ

୧ । ଜିଭ ଓ ଓଠଦ୍ୱାରା ଶୋଷିବା କର୍ମ—

1. Sucking by the tongue and lips.

୨ । ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଚୁଚୁମିବା ନମନ୍ତେ ଏକ ପ୍ରକାର କ୍ରୀଡ଼ନକ—2. A play-thing in the shape of nipple which the infants suck.

୩ । ଚୁକା (ଦେଖ)

3. Chukā (See)

ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେ ଚୁଚୁମେ—1. Sucking.

୨ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଚୁକା (ଦେଖ)

2. Chukā (See)

ଚୁଚୁମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚୁମ୍ ଧାତୁ ଜନ୍ୟା ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଚୁଚୁମିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—

Chuchumāibā
ଚୁଷାନ

ଅନ୍ୟକୁ (ଯଥା—ଶିଶୁକୁ) କୌଣସି ବସ୍ତୁ **ଚଚୋଡ଼ାନା,ଚୁଷାଁ ଘାନା** (ଯଥା—ସ୍ତନାଗ୍ର) ଚୁଚୁମିବାକୁ ଦେବା—

2. To suckle (e.g. a child); to cause another to suck

(ଚୁଚୁମେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁଚୁମା ଚୁଚୁମି—ଦେ. ବ. (ବହୁବାର ସୂଚକ ଦୁଇଥର ପ୍ରଯୋଗ)—

Chuchumā chuchumi
ବହୁବାର ଚୁଚୁମିବା କର୍ମ—Repeated sucking.

ଚୁଚୁମିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚୁମ୍ ଧାତୁର ସଡନ୍ତ ଚୁଚୁମ୍ ଧାତୁ=ଅଭ୍ୟଶସ୍ତ ବା ବାରମ୍ବାର ଚୁମ୍ବନ କରିବା)—

Chuchumibā
ଚୁଷା
ଚଚୋଡ଼ନା, ଚୋଖନା, ଚୁସନା
(ଚୁଚୁମାଇବା—ଣିଜନ୍ତ)

ଜିଭ ଓ ଓଠଦ୍ୱାରା ବାରମ୍ବାର ଶୋଷିବା—To suck (e.g. mother's milk).

(ଚୁଚୁମା ଯିବା, ଚୁଚୁମା ଦେବା—କର୍ମବାଚ୍ୟ)

[ଦ୍ର—ଚୁମ୍ବନ କରିବା ବସ୍ତୁ ଓଠର ବାହାରେ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଚୁଚୁମା ଯିବା ବସ୍ତୁକୁ ପାଟିରେ ପୂରାଇ ଦାନ୍ତ ଓ ଜିଭ ସାହାଯ୍ୟରେ ଭିତରୁ ରସ ଶୋଷଣ କରାଯାଏ । ଚୁଚୁମିବା ଓ ଶୋଷିବା ବା ଚୁଷିବା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଏହି କ ଶୋଷିବାବେଳେ କୌଣସି କଠିନ ବସ୍ତୁର ଆଗପାଖ ଅଂଶକୁ ପାଟିରେ ପୂରାଇ ଭିତରୁ ରସ ଶୋଷଣ କରାଯାଏ, ଯଥା—ଶିଶୁ ମାଇସ୍ତନକୁ ଶୋଷେ; କିନ୍ତୁ ଚୁଚୁମିବା ବେଳେ ଚୁଚୁମା ଯିବା ବସ୍ତୁର ଅଧିକ ଅଂଶ ପାଟିଭିତରକୁ ପୁରାଇବାକୁ ହୁଏ । ଯଥା—ଆମ୍ବଟାକୁଆ ଚୁଚୁମିବା ।]

ଚୁଚ୍ଛା—ତ୍ରା. ବଣ ଓ କ୍ରି ବଣ ଓ ଭିତର ବଣ—ଭୁଚ୍ଛା (ଦେଖ)

Chuchhā
Tuchchhā (See)

ଚୁଞ୍ଚି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୁଚୁକ)—ଚୁଚ୍ଚି (ଦେଖ)

Chuñchi
Chuchi (See)

ଚୁଞ୍ଚୁ—ସଂ. ବ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗିଲେ, ଯଥା—ବଦ୍ୟାଚଞ୍ଚୁ, ଅକ୍ଷରଚଞ୍ଚୁ, ନ୍ୟାସ୍ତଚଞ୍ଚୁ) —୧ । (ଅମୁକ କର୍ମଘାଇ) ବଖ୍ୟାତ—1. Famous for a certain thing.

Chuñchu

୨ । (ଅମୁକ ବିଷୟରେ) ପାରଙ୍ଗମ—2. Expert.

ସଂ. ବ—୧ । ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. Mole; shrew.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ, ୡ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	କ	ନ୍

୨ । ବୈଦେହୁକ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବାଡ୍ଡ଼ିଣ ପିତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Name of a mixed caste.

ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ନଡ଼ିଆ ତେଲ ରନ୍ଧା ଦେବା ପରେ ତଳ ପଡ଼ିବା କୋରୁଅ—The dregs left in the pan after cocoanut-juice is boiled and turned into oil.

ଚୁଞ୍ଚୁରି—ସ. ବ.—ଇନ୍ଦୁଳ ମଞ୍ଜିରେ ଖେଳାଯିବା ଜୁଆ ଖେଳ

Chuñchurī (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A kind of game at hazards played with tamarind-seeds.

ଚୁଟ୍‌କା - ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ଗୋଡ଼ର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଳଙ୍କାର; ଚୁଟୁଲ; ଚୁଟ୍‌କ—

Chuṭkā ଚୁଟ୍‌କା—ଅନ୍ୟରୂପ)

1. An ornament worn on the big toe

୨ । ଗୋଡ଼ର ବଗି ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ରୂପା ବା ପିତ୍ତଳର ମୁଦଆ; ଟୁଣ୍ଟିଆ—2. A ring worn on the second finger of the leg.

ଚୁଟ୍‌କି—ଦେ. ବ.—୧ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଯେଉଁ ଘୁଙ୍ଗୁର ଲଗିଥିବା ଏକପ୍ରକାର ମୁଦ ପିନ୍ଧନ୍ତି; ଚୁଟୁଲ—

Chuṭki ଚୁଟକି

1. A kind of tinkling ring worn on the toe by females.

ଚୁଟ୍‌କି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମୁଷ୍ଟି ବନ୍ଧ କରି ଆଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠି ଦ୍ୱାରା ଠୋନା କରିଯିବା ଆଘାତ; ଠଣା —2. Stroke with the knob of a fisted finger.

ଚୁଟକୀ ୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ

3. Small particle.

୪ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶ—4 A pinch.

୫ । ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିର ଶିଯକୁ ମଧ୍ୟମା ଆଙ୍ଗୁଠିର ଶିଯ ଉପରେ ଚୁଟକୀ, ତୁଡ଼ୀ ରଖି ଜୋରରେ ଖସାଇ ନେଲେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ—

5. Snapping of the finger-tips; fillip.

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) (ଭୁଲ. ବ. ଚୁଟ୍‌କା) – ଚୁରୁକା; ମସ୍ତକର ଶିଖା—Pigtail.

ଦେ. ବଣ.—ଚୁଟ୍‌କିଆ (ଦେଖ)

Chuṭkiā (See)

ଚୁଟ୍‌କିଆ—ଦେ. ବଣ.—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର—

Chuṭkiā

1. Small.

ଚୁଟକୀ ୨ । ଖର୍ବାକାର—2 Diminutive.

ଚୁଟକୁଟ ୩ । ସାମାନ୍ୟ; ଅଳ୍ପ; ବାଜେ (ଯଥା—ଚୁଟ୍‌କିଆ ଖର୍ଚ୍ଚ)—

(ଚୁଟୁକିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

3. Sundry or miscellaneous (expenses.)

୪ । ଅନାୟାସଗେୟ ସୁର)—4. Light (musical air).

ଚୁଟ୍ କଣ—ଦେ. ହି. ବଣ. (ଫ. ଝଟ୍‌ଝଉ)—୧ । ଚଞ୍ଚଳ; ଅଳ୍ପଶୀଘ୍ର—

Chuṭ kini

Very soon.

ଚଟକରେ ୨ । ହଠାତ୍—2. Suddenly.

ଝଟସେ, ଝଟପଟ (ଯଥା—ସେ ଚୁଟ୍‌କଣ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା ।)

(ଚୁଟ୍‌କଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁଟ୍‌କୁରିଆ—ଦେ. ବଣ.—ଚୁଟ୍‌କିଆ (ଦେଖ)

Chuṭkuriā

Chuṭkiā (See)

(ଚୁଟ୍‌କୁରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁଟ୍‌ଚୁଟ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଜଳମିଶ୍ରିତ କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତୁକୁ ନଆଁରେ ଭାଜିଲେ ତାହା ସେଥିର ଅନୁରୂପ ଚୁଟଚୁଟ ଶବ୍ଦ କରେ—

Chuṭchut

1. Crackling sound of a small thing (containing water) while roasted over fire.

୨ । ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତ—2. Every moment.

୩ । ଅତିଶୀଘ୍ର—3. In quick succession; at very short intervals; momentarily; repeatedly.

(ଯଥା—ସେ ଚୁଟ୍‌ଚୁଟ୍ ଝାଡ଼ାଫେରି ଦଉଡ଼ୁଛି ।)

ଚୁଟ୍‌ଚୁଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ବାଇଗଣ ଆଦି) ଫଲର ଚଟ୍‌ଚଟା ଭରଡା—

Chuṭchuṭi

Sauce prepared with burnt brinjals and other fruits.

ଚୁଟି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚୁଡ଼ା) —୧ । ମସ୍ତକରେ ରଖାଯିବା ଲମ୍ବ କେଶ ବା ଶିଖା; ଚୁଡ଼ା—

Chuti

1. Tuft of long hair left on the head; pigtail.

ଝୁଁଟି ଚୁଟକ

ଚୋଟି, ଚୁଟିଆ, ଚୁଟୈଯା ନଗ କେଶ ରଖି କେଶର ଚୁଟ୍ । ସାଡା ପରଭେଗୋଡା

୨ । କେଶଗୁଚ୍ଛ—2. A tuft of hair.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚୁଟିଆମୂଷା; ସାଜମୂଷା; ଭୁଙ୍ଗେଇମୂଷା-

A small rat.

ଚୁଟିଆ—ଦେ. ବଣ—ଯାହା ମୁଣ୍ଡରେ ଶିଖା ଥାଏ—

Chuṭiā

Having a tuft of hair on the head.

ଝୁଁଟିଓୟାଲା ବ—୧ । ଚୁଟିର ଟାଣିକା—1. Pulling a person by the tuft of his hair.

ଚୁଟିୟାବାଲା; ଚୁଁଡ଼ିତ

ଚୋଟିବାଲା ୨ । ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ମୂଷା—

2. A kind of small rat.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେ ଘରେ ମୂଷା ଥଲେ, ଚୁଚୁନ୍ଦୁର ଥଲେ, ଚୁଟିଆ ଥଲେ ।

ପଳାରମୋଦନ• ଉମାଣ ଥାଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଚୁଟିଆ ମୂଷା—ଦେ. ବ—ଭୁଙ୍ଗେଇ ମୂଷା; ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ମୂଷା—

Chuṭiā mūshā

A kind of small mouse; the common house-mouse; Mus Musculus

ନେଂଟିଇଦୁର

ଚୁହିୟା ସୋଖାକ ଚୁଟିଆ ମୂଷାର ଥଡ଼ାର । ସଥାନାଥ. ଉରବାର ।

ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର) ବ—ଗୁଣ୍ଡୁଚମୂଷା—Squirrel.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୧ଠାରୁ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯେଉଁଠାରେ ଯେପରି ଏ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳିବ, ସେପରି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ପବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ପବତ୍' ଦେଖିବେ

ଚୁଟି ଓହ୍ଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡକୁ ଓହ୍ଲାଇ
Chuṭi ohalāibā ଅର୍ଥାତ୍ ତା ବେକକୁ ଲୁଆଇଁ ପିଠିରେ ବଧା
ଚୁଟିଓହ୍ଲେଇବା ମାରିବା ପାଇଁ ବାଆଁ ହାତରେ ତା ଚୁଟିକୁ
ଚୁଟିଓହ୍ଲାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ତଳ ଆଡ଼କୁ ହିଞ୍ଚିବା—
ଚୁଟିଓହ୍ଲେଇବା } To pull down a person's head by catching hold of his tuft (to give blows on the back).

ଚୁଟିକଟା—ଦେ. ବଣ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—ଲଣ୍ଡା; ଲୁନଶିଖ; ଯାହାର ବାଳ
Chuṭikaṭā କଚୁର ହୋଇଥାଏ—(ironical) Having the
ନେଡ଼ା; ନେଡ଼େ hairs cropped off.

ବଣ—ମୁସଲ୍‌ମାନ୍— A Mohamedan.

ପରତେ ନ ଯିବ ଚୋଟ୍ଟିକଥାକୁ
ପରତେ ନ ଯିବ ଚୁଟ୍ଟିକଥାକୁ—ଭଗ ।

ଚୁଟି ଝିଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦଣ୍ଡଦେବା ନିମନ୍ତେ ତାହୁ
Chuṭi jhiṅkibā କେଶ ଧରି ଘୋଷାରିବା; କେଶାକର୍ଷଣ କରିବା—
ଚୋଟିୟାନା To catch or drag a man by holding the tuft of his hair.

ସ୍ତ୍ରୀଗ ବ୍ୟାଜେ ବାଳ ଥରେ ଥରେ ଚୁଟ
ଝିଙ୍କି ଦେଲେ, ଏହା ଚର୍ପଯାଏ ଦୁଃଖ । ବ୍ରଜନାଥ. ଚଉବାର ।

[ଦ୍ର—ଆଗେ ଆମ ଦେଶରେ ଅଧିକାଂଶ ପୁରୁଷ ଗୋଣ୍ଡଏ ଲେଖାଏଁ ବାଳ (ଚୁଟି) ମୁଣ୍ଡରେ ରଖିଥିଲେ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଗୋଟାଏ ହାତରେ ଚୁଟିଧରି ଚୁଟିଆ ଲୋକକୁ ଅକ୍ତିଆରରେ ରଖି ଆର-ହାତରେ ତାକୁ ମାରିବାର ବଶେଷ ସୁବିଧା ହେଉଥିଲା । ଏବକୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ ସଭ୍ୟ ହୋଇ ଲଣ୍ଡା ହେବାରୁ ଲୋକଙ୍କ ଚୁଟି ଧରିବାର ଆଉ ସୁବିଧା କାହିଁ । ନଡାଆ ମରଡୁଣ୍ଡୀ ଓ ଅସଭ୍ୟମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଚୁଟିରକ୍ଷା ଗ୍ରନ୍ଥ ନାଦାନ୍ତି ।]

ଚୁଟିପିଠି—ଦେ. ବି. (ସହଚର ଶବ୍ଦ)—ଚୁଟି ଓ ପିଠି (ମନୁଷ୍ୟକୁ ମାରିବାର
Chuṭipiṭhi ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନ, ଯଥା—୧ ଚୁଟି ଧରିବା, ୨ ପିଠିରେ
ବଧା ଦେବା)—The tuft of hair on the head and the back.

(ଯଥା—ମୋ ଚୁଟି ପିଠି ରହିବ ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ମତେ ଜୋର ମାଡ଼ ଦେବ, ମୋ ମୁଣ୍ଡର କେଶ ଛିଙ୍କା ଦେବ ଓ ପୃଷ୍ଠଦେଶରେ ମାଡ଼ ଦେବ ।)

ଚୁଟି ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୁଣ୍ଡରେ କେଶଗୁଚ୍ଛ ଗ୍ରଢ଼ିବା—
Chuṭi rakhibā To allow a tuft of hair to grow
ଝୁଁଟିରାଖା on the head.
ଚୋଟୀରଖନା

ଚୁଟି ହାତରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ— ୧। କୌଣସି ଲମ୍ବା କେଶ ଥିବା
Chuṭi hātare paṛdibā ବ୍ୟକ୍ତିର ଶିଖା ଅନ୍ୟ ଲୋକର
ହାତରେ ଧୃତ ହେବା—1. The tuft of a person's long hair being caught by another person.

ଭଣ୍ଡାର ହାତରେ ପଡ଼ିଛ ଚୁଟି
ଫେଙ୍କି ନଉଛ ଫେଣ୍ଡିଚ ଉଠି । ଭଗ ।

[ଦ୍ର—ଚୁଟିଆ ଲୋକଙ୍କୁ ଖିଆର କଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ଚୁଟିକୁ ଭଣ୍ଡାର ବାମ ହାତରେ ମୁଠାଇ ଧର ତାହାଣ ହାତରେ ଖୁଆର ଜରେ ।]

ଚୋଟୀ ହାତମେ ହୋନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟର କାବୁରେ ଆସିବା—
2. (figurative) Being under the complete sway of another.

(ଯଥା—ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ମୋର କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟୋଦ୍ଧାର ହେବାର ଆଶା ଥିବାରୁ ମୋ ଚୁଟି ତାଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼ିଛି, ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯଦ୍ୟା କରିବାକୁ କହିବେ ମୁଁ ତାହା ଟାଳି ପାରିବି ନାହିଁ ।)

ଚୁଡ଼୍‌ଚୁଡ଼୍— ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ ଆଦି ଜଳୀୟାଂଶ ଯୁକ୍ତ
Churḍchurḍ ପଦାର୍ଥକୁ ନଆଁ ରେ ପକାଇଲେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ—
(ଚୁଡ଼ୁଚୁଡ଼ୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Crackling sound of a watery
ଚୁରଚୁର thing being roasted in a naked fire.
ଚଡ଼ଚଡ଼

ଚୁଡ଼ମୁଡ଼୍— ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଭଙ୍କା ଚୁଡ଼ାଭଜା ବା ମୁଢ଼ି
Churḍmurḍ ଖେଦାଇବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ—
(ଚୁଡ଼ୁମୁଡ଼ୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Crackling sound produced
ଚୁଡ଼ମୁଡ଼ while chewing small and crisp things.
ଚୁରମୁର

ଚୁଡ଼ଙ୍ଗ ଗଡ଼— ଦେ. ବ (ଖେରଗଙ୍ଗ)—କଟକ ସଦରର ୫ ମାଇଲ ଉତ୍ତର
Churḍaṅga garḍa ବାରଙ୍ଗ ନକଟରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ଗଡ଼—Name of an ancient fort to the north of Cuttack town.

ଚୁଡ଼ଙ୍ଗ ଦହ—ଦେ. ବ—କଟକର ଉତ୍ତରରେ ୬ କୋଶ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ
Churḍaṅga daha ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ ନକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଟବଶେଷ—Name of a fen or marsh to the north of Cuttack town.

[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ କଟକ ସଦରକୁ ବହୁପରମାଣରେ ପଦ୍ମ ଫୁଲ, ଧଦ୍ମ ପତ୍ର, କଇ, ମାଗୁର ଓ ରଡା ମାଛ ଓ ଶିଂଘଡ଼ା ବଳି ହେବାକୁ ଗରବ ଲୋକେ ଆଣନ୍ତି ।]

ଚୁଡ଼ଙ୍ଗ ଦେବ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଖେରଗଙ୍ଗଦେବ (ଦେଖ)
Churḍaṅga deba Choragaṅgadeba (See).

ଚୁଡ଼ଙ୍ଗ ବନ୍ଧ—ଦେ. ବ— ଚୁଡ଼ଙ୍ଗଗଡ଼ଠାରୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜା
Churḍaṅga bandha ଖେରଗଙ୍ଗଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୃତ ଉଚ୍ଚ ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ପଥ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାର ଉତ୍ଚାବଶେଷ ମାତ୍ର ଅଛି)—Name of an embankment (now in ruins) laid by king Choraganga Deba from Churḍaṅga fort to Bhubaneswara.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ଓ୍ୟ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଚ୍ଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚର୍ପିଟ; ଚର୍ପୀଟକ; ପ୍ରା. ଚବ୍ଡ଼ା)—ବହୁତ୍ ଧାନକୁ ସାମାନ୍ୟରେ ଭାଜି, କୁଟି ଚହଁରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପଉଳା ଚିଡ଼େ ଖାଦ୍ୟ—Flattened and parched rice.

ଚିଉଡ଼ା; ଚିଡ୍ଡୁଆ

[ଦ୍ର— ଧାନକୁ ଚଉରାଇ ସେହି ବଉଗ ଧାନକୁ ଝିକଏ ଭିଜାଇଁ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଚୈକିରେ କୁଟିଲେ ଧାନମଧ୍ୟସ୍ଥ ବଉର୍ ଗୁଡ଼ଲ ତେପଣ ଦେଇଯାଏ; ଉଦ୍ଖରେ ଭିଜା କୁଟା ଧାନକୁ ପାକ୍ଡ଼ିଦେଲେ ସେଥିରୁ ଧାନ ଗେପା (ଚପ୍ଟ) ବାହାଣ୍ଡେଇଯାଇ ତେପଣ ଗୁଡ଼ଲ ରହେ; ଏହାକୁ ଚ୍ଡ଼ା କହନ୍ତି । ଏହାକୁ ପାଣିରେ ବଉର୍ଇଲେ ଏହା ନରମ ହୋଇଯାଏ ଓ ଏହାକୁ ନ ସିଝାଇ ବା ନ ଭାଜି ଖିଆଯାଏ । ସରୁ ଧାନରୁ ସରୁ ଚ୍ଡ଼ା ହୁଏ, ବଗଡ଼ା ବା ମୋଟ ଧାନରୁ ବଗଡ଼ା ବା ମୋଟ ଚ୍ଡ଼ା ହୁଏ । ଚ୍ଡ଼ା କୁଟିବା କେଉଟ୍ଣୀମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ବ୍ୟବସାୟ । ଯେଉଁମାନେ ଉପବାସ ଓ ବ୍ରତାଦି କରନ୍ତି ସେମାନେ କେଉଟ୍ଣୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉଷୁଆଁ ଧାନର ଚ୍ଡ଼ା (ଉଷୁନା ଚ୍ଡ଼ା) ନ ଖାଇ ଉଷୁଆ ନ ହୋଇ କେବଳ ବଉର୍ ଧାନରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚ୍ଡ଼ା (ଅରୁଆ ଚ୍ଡ଼ା) ଖାଆନ୍ତି । କଞ୍ଚା ଉଷୁନା ଓ ଅରୁଆ ଚ୍ଡ଼ାର କଛ ପ୍ରଭେଦ ଆଖିକୁ ଦେଖା ନ ଯିବାରୁ ଚ୍ଡ଼ା ଉଷୁନା କି ଅରୁଆ ଏ ତଥ୍ୟ ପାଇଁ କେଉଟ୍ଣୀଙ୍କ ମୁହଁକଥା ଉପରେ ନର୍ଭର କରିଯାଏ । ଚ୍ଡ଼ାକୁ ଗୁଡ଼ ଓ ଦହି ସଙ୍ଗେ ଚକଟି କମ୍ବା ଚ୍ଡ଼ା-ଘଣ୍ଟା କରି, କମ୍ବା ଚ୍ଡ଼ାଭଜା କରି କମ୍ବା ଖିର କରି ଖିଆଯାଏ ।]

ପ୍ରାଦେ (ମେଦିନୀପୁର) ବ (ସଂ. ଚୂଡ଼ା) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧିବା ଚୂଡା ଚରୁଣୀ—Silver comblike ornament for the chignon.

ଚ୍ଡ଼ାକୁଟି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବୁଦାଳିଆ ଘାସ (ଏହା ଧାନ ବଲରେ ଜନ୍ମେ)—A kind of bushy weed growing in paddy-fields.

[ଦ୍ର—ଏହାର ତେର ବଡ଼େ ଶତ୍ରୁ ଯେ ଦାଆର ମନରେ ଏହାକୁ ନ ଉଖାରିଲେ ଏ ଉପୁଡ଼େ ନାହିଁ ।]

ଚ୍ଡ଼ା କୁଟିବା—ଦେ. କି—ଧାନକୁ ଓଦା କରି ଓଦା ଅବସ୍ଥାରେ ଉଖାଁଇଁ, କୁଟି ଚହଁରୁ ଚ୍ଡ଼ା ବାହାର କରିବା—To flatten paddy into 'churdā' by pounding or beating.

ଚ୍ଡ଼ା ଗୁଡ଼ଲ—ଦେ. ବ (ସଡ଼ରର ଶବ୍ଦ)—ଜଳଖିଆ ପାଇଁ ଚ୍ଡ଼ା ଓ ଗୁଡ଼ ଖେଷାଇ ପାଇଁ ଗୁଡ଼ଲ (ଯାହାକୁ ଲୋକେ ବଦେଶ ଗଲାବେଳେ ସଙ୍ଗରେ ବାନ୍ଧି ନଅନ୍ତି) ଚ୍ଡ଼ା ଚିଡ଼େଚାଳ ଓ ଗୁଡ଼ଲ—Parched rice and rice carried by a person going abroad.

ମୁଁ ଘରୁ ଚ୍ଡ଼ା ଗୁଡ଼ଲ ବାନ୍ଧି ଥଣିଥିଲି—ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଚ୍ଡ଼ାଦହି— ଦେ. ବ (ଓ. ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସମାସ, ଚ୍ଡ଼ା + ଦହି)—୧ । ଖାଦ୍ୟାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଚ୍ଡ଼ାମିଶ୍ରିତ ଦହି—1. Parched rice and curd (and molasses) mixed together. ୨ । ସାମାଜିକ ବା ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ଉପଲକ୍ଷରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଜନ ଫଳାହାର; ଫଳାର (ଚ୍ଡ଼ା ଓ ଦହି ଯହିଁର ପ୍ରଧାନ ଉପାଦାନ)—2. Feeding the Brahmans on occasions of social and religious ceremonies (the chief ingredients of which are churdā and dahi).

ଚ୍ଡ଼ାଦହିଆ—ଦେ. ବଣ (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଅନ୍ୟର ଚ୍ଡ଼ାଦହି ଫଳାରେ ଖାଇବାକୁ ଯାଆନ୍ତି—1. (Brahmans) attending a feast for feeding Brahmans with churdā and dahi.

୨ । ଚ୍ଡ଼ାଦହି ପ୍ରିୟ—2. Fond of taking 'churdā and dahi at a feast.

ଚ୍ଡ଼ାଭଜା—ଦେ. ବ—ଚ୍ଡ଼ାକୁ ଭାଜି ଭଜାର କରିବା ଖାଦ୍ୟ; ମୁଢ଼ି ଚ୍ଡ଼ାଭଜା (ଏହା ଲଘୁ ଖାଦ୍ୟ)—Fried parched rice (this is light food.) ଚିଡ଼େଭାଜା

[ଦ୍ର— ଦରକୁଟା ଚ୍ଡ଼ା ଓଦା ଥାଉଁଥାଉଁ କେଉଟ୍ଣୀମାନେ ତାକୁ ଭାଜିଲେ ତାହା ମୁଢ଼ି ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଚ୍ଡ଼ା ଶୁଖିଯିବା ପରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ତାକୁ ଘରେ ଭାଜିଲେ ତାହା ଚ୍ଡ଼ାଭଜା ହୁଏ । ମୁଢ଼ି ଚ୍ଡ଼ାଭଜା ଅପେକ୍ଷା ଫୁଲୁରା ଓ ଫମ୍ପା ଏବଂ ଏହା ଚ୍ଡ଼ା-ଅପେକ୍ଷା ଲଘୁତର ଖାଦ୍ୟ ।]

ଚ୍ଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚୂଡ଼ା=ବାହୁଭୂଷଣ—ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର)—୧ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ଚଟକା ଓ ଚୁଡ଼ୀ ଚୁଡ଼ୀ ପଉଳା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—1. Choorie; a kind of flat and broad bracelet used by females.

ରଙ୍ଗ ଦେଇ ରଙ୍ଗଚୁଡ଼ି, ଦେଇ ଗୋ ରଙ୍ଗ ଚାରଶାଢ଼ୀ—ଭୂପତି. ପ୍ରେମତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।

[ଦ୍ର— ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନରେ ଯାହାକୁ ଚ୍ଡ଼ି ବୋଲି ବୋଲାଯାଏ ତାହା ଓଡ଼ିଶାର 'କାଚ' ଅଟେ ଏବଂ ତାହା ସୁନା ବା ରୁପାର ସରୁ ଓ ପଉଳା ବଲସ୍ପ ଅଟେ । ପ୍ରତି ହାତରେ ଏକାଧିକ ଯଟ୍ଟ ଉଲ୍ଲ ଚ୍ଡ଼ି ପିନ୍ଧାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆମେ ଯାହାକୁ ଚ୍ଡ଼ି କହୁଁ ତାହା ପ୍ରତି ହାତରେ ଯଟ୍ଟେ ଲେଖାଏଁ ପିନ୍ଧାଯାଏ ଓ ତାହା କଚ୍ଚ ଠାରୁ କହୁଣୀ ଆଡ଼କୁ ୩।୪।୫।୬।୭।୮।୯।୧୦।୧୧।୧୨। ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ଥାଏ ।]

୨ । କମ୍ପିଜର ହସ୍ତସ୍ଥାନୀୟ ଘଣ୍ଟ; କଫ୍—2. Cuff of the sleeve of a shirt; the fold at the end of a sleeve.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ହାତରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ପଉଳା ପଉଳା କାଚ ବା ଧାତୁର ଛଡ଼ା—3. Small bangles worn by females on the hand.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରଖୋଜରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗନା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୪ । (ଦେଶି ଗୁଆ ବ୍ୟବସାୟରେ ଗୁଆ ସୁମାର୍ କରିଥିବା ସଂଖ୍ୟା ବିଶେଷ) ୯ ପଣ ବା ୭୨୦ ଗୋଟା (ଗୁଆ)—
4. A unit of 720 areca-nuts

୫ । ଗ୍ରାମୋଫୋନ୍ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଶୁଣାଯିବା ରେକର୍ଡ୍—
5. Gramophone record.

[ଦ୍ର— ପୂର୍ବେ ଫନୋଗ୍ରାଫ୍ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଚୁଡ଼ି ଆକାରର ରେକର୍ଡ଼ ଲଗାଯାଇ ବଜା ଯାଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗ୍ରାମୋଫୋନ୍ ରେକର୍ଡ୍ ଆବିଷ୍କାର ହେବା ପରେ ଗ୍ରାମୋଫନ୍ ରେକର୍ଡ଼ ଚୁଡ଼ି ଆକାରର ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଫନୋଗ୍ରାଫ୍ ରେକର୍ଡ଼ର ଚୁଡ଼ି ବ୍ୟବହାର ଅନୁସାରେ ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ କେହି କେହି ଚୁଡ଼ି କହନ୍ତି ।]

ଚୁଡ଼ିଆ— ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଚୁଡ଼ା) ମୁଣ୍ଡରେ ଚୁଲଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ ପକ୍ଷୀ; ଗୋବର୍ ଚଢ଼େଇ; ଚୁଲିଆ—
Churdiā
1. A kind of tufted bird which loves fighting with another of its kind.

୨ । (ସଂ. ଗୋଡ଼) ଏକପ୍ରକାର ଓଢ଼ଣୀ—
2. A kind of veil or wrapper.

୩ । (ସଂ. ଗୋଡ଼କ) ଏକପ୍ରକାର ଚୁଡ଼ିଘର ଚଉଡ଼ି ଥଡ଼ ଥିବା (ଲମ୍ବ ଓ ଓସାର) ଲୁଗାଜୋଡ଼—3. A pair of cloths, (very broad and long.

ଚୁଡ଼ିଆ ଫେଟା— ଦେ. ବି.—(ଏହା ରଣପୁର ଓ ଢେଙ୍କାନାଳର ମାଣିଆ-ବନ୍ଦ ଅଦ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବୁଣାଯାଏ) ଖୁବ ଲମ୍ବ ଓ ଚଉଡ଼ା ଥଡ଼ିଦାର୍ ଲୁଗା—Long and broad bordered wearing cloth.
Churdiā phetā

ଚୁଡ଼ିତିଆ— ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. ପୁଂ.—(ଏମାନେ ଚୁଡ଼ା କୁଟିଥିବାରୁ) କେଉଁଟ ବା ଲଆରି ଜାତି-(ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—(ଚୁଡ଼େଇତିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) A caste of Hindus who prepare parched rice.
Churditiā

ଚୁଡ଼ିଦାର୍ କମିଜ— ଦେ. ବି.— ଯେଉଁ କମିଜର ହାତରେ କଫ୍ ଥାଏ—
Churdidār kamija
ଚୁଡ଼ିଦାର Cuffed shirt; shirt with sleeves having cuffs.
ଚୂଡ଼ିଦାର

ଚୁଡ଼ିପାଡ଼୍— ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ଲୁଗାର ଥଡ଼ ଚୁଡ଼ିଘର ଚବିତ ହୋଇ ଥାଏ—(cloth) Having its borders pictured like the churdi.
Churdipārd
ଚୁଡ଼ିପାର୍ (ଚୁଡ଼ିପାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁଡ଼ି ଶୀତଲେଇବା— ଦେ. କ୍ରି. (ଶୁଭବାତନ)—ହାତରୁ ଚୁଡ଼ି ଓହ୍ଲାଇବା ବା କାଢ଼ିଦେବା—(euphemism) To put off the chooree from the hand.
Churdi Sītaleibā
ଚୁଡ଼ିଶୀତଳାନ
ଚୂଡ଼ିୟା ବଢ଼ାନା [ଦ୍ର—ଖଡ଼୍ ଓ ଚୁଡ଼ି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ସଧବା ଥିବାର ଚିହ୍ନ ଥିବାରୁ, ଏହାକୁ କାଢ଼ିବା କଥା ନ କହି ଶୀତଳେଇବା ଶବ୍ଦ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ କହନ୍ତି ।]

ଚୁଡ଼ୁଚୁଡ଼ା— ଦେ. ବି.— କୌଣସି ଜଳୀୟାଂଶ ଥିବା ପଦାର୍ଥ ଖରା ବା ଜ୍ୱାଳରେ ପଡ଼ି ଧଡ଼ଧଡ଼୍ ହୋଇ ଶୁଖି ଯିବା—
Churduchurdā
ଚିଡ଼ଚିଡ଼ା Drying up in the sun or fire (said of a thing containing water

ଚୁଡ଼ୁଚୁଡ଼ା କେନ୍ଦୁ— ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ସାନ କେନ୍ଦୁ—A small variety of Kendu tree.
Churduchurdā kendu

ଚୁଡ଼େଇତିଆଣୀ— ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—ବି.—(ଚୁଡ଼ା କୁଟିବା ଓ ବିକିବାରୁ) ଚୁଡ଼ିତିଆ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ; କେଉଁଟୁଣୀ—A woman of the Churditiā caste.
Churdeitiāṇī

ଚୁଣ୍ଟା— ଦେ. ବି.—ବୋତଲ ମୁହଁ ବା ଅନ୍ୟ ଛିଦ୍ର ମୁଦିବାପାଇଁ ଦିଆଯିବା ଗୋଂଜ (ଘାଲ ବା ଚିରକନାର) ବଣ୍ଡା—A rolled bundle (of straw or rags) used as a gag or cork to stop the mouth of a jar or a hole.
Chuṇṭā

ଚୁଣ୍ଟା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବଣ୍ଡାରେ ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରି ଦେବା—
Chuṇṭā debā
ଗୋଂଜଦେଓୟା To gag.
ଚୁଣ୍ଟା ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁଣ୍ଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବି.— ଚୁଟି (ଦେଖ)
Chuṇṭi
Chuṭi (See)

ଚୁଣ୍ଟିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର ଓ ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ଖାଇବା; ଖାଦ୍ୟକୁ ଗିଳିଯାଇବା—To eat voraciously.
Chuṇṭibā

ପଡ଼ିଥିବା ଅଣ୍ଡାଭଉ ଥଉ ଚୁଣ୍ଟି,
ପେଟକୁ ଭୋଖ ହଲେ ତାହା ଦେଇ ଚଣ୍ଟି । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବଉଣ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି.—ଗୋଞ୍ଜିଦେବା; ପୂରାଇ ଦେବା—
To put in; to thrust in.

ଚୁତଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବି.—(ଚୁଲ. ହି. ଚୁଚଡ଼ି; ସଂ. ଚୁଚ୍=ଭଗ; ଚୁଚ=ଗୁଦଦ୍ୱାର)—୧ । ଗାଣ୍ଡି; ପିଣ୍ଡା—
Chutal
1. Buttocks.

୨ । ଗୁଦ୍ୟଦ୍ୱାର—2. Anus.

ଚୁତିଆ—ଦେ. ବି.—୧ । କମାରଙ୍କ ସଣ୍ଡାସି—
Chutiā
1. Pincers; forceps.

୨ । ଖୁଣ୍ଟ ହାତୁଡ଼ି—2. A small hammer.

ଚୋଚ୍ଚା ଦେ. ବିଣ. (ଗାଳି); (ହି. ଚୁଚ୍ଚିୟା=ମୂର୍ଖ; ସଂ. ଚୁଚ=ଗୁଦଦ୍ୱାର)—୧ । ପାଜି—1. Rascal.

୨ । ଭୁଲାଙ୍ଗାର—2. Unworthy or evil (person).

୩ । ଧୀଷ୍ଟ—3. Pertinacious; stubborn.

୪ । ମୂର୍ଖ—4. Illiterate.

ଚୁଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ - ୧ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—
Chud (rood)
1. To impel; to incita; to urge.

୨ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା; ମତାଇବା—
2. To inspire; to excite.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଥ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

୩ । ଅନୁରୋଧ ବା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—
3. To request; to solicit; to pray.

୪ । ଆଦେଶ କରିବା—4. To enjoin; to direct.

୫ । ଅଳ କରିବା; ସିଦ କରିବା—
5. To importune; to press with a request.

୬ । ପଜାଇବା; ଦାଢ଼ୁଆ କରିବା—
6. To whet; to sharpen (M. W.)

୭ । ଅଡ଼ାଇବା—7. To goad; to drive (M. W.)

୮ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା—8. To invite (M. W.)

୯ । ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—9 To seek after.

ଚୁନ୍‌ଚୁନ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୂନାଇବା (ଦେଖ)
Chunchun karibā — Chūnāibā (See)

ଚୁନ୍‌ଚୁନିଆ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଚୂନାଚୂନା (ଦେଖ)
Chunchuniā — Chūnā chūnā (See)

ଚୁନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଚୂନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chuna (etc) — Chūna etc. (See)

ଚୁନଟ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚସ୍ତନ)—୧ । ବସ୍ତ୍ରାଦର କୁଞ୍ଚା; କୁଞ୍ଚ—
Chunaṭ — 1. Curling of cloth into artistic folds; making wrinkles in a cloth.
ଚୁନ୍ନଟ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଚୁନାଟ୍ }

୨ । କୁରୁଡା ଇତ୍ୟାଦିରେ ଯେଉଁ କୁଞ୍ଚା କନାରେ ସିଲ୍ଲଇ କାମ କରାଯାଏ—
2. Frills; ruffle.

ଚୁନପତର—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ+ପତ୍ର)—ଚୂନପତ୍ର (ଦେଖ)
Chunapatara — Chūnapatra (See)

ଚୁନା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଚୂନା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chunā (etc) — Chūnā ete. (See)

ଚୁନି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣି)—ମାଣିକ; ପଦ୍ମରାଗ ମଣି—
Chuni — Ruby.

ଚୁନୀ ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଚୂନି (ଦେଖ)
ଚୁନ୍ନୀ — Chūni (See)

ଚୁନି ଚୁନି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଚୂନାଚୂନା (ଦେଖ)
Chuni chuni — Chūnāchūnā (See)

ଚୁନିଦା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଚସ୍ତନ; ହି. ଚୁନ୍‌ନା=କାଢ଼ିବା; ଭୁଲ. ସଂ. ଚଂଦାନ୍ତ=ବସ୍ତ୍ର `—
Chunidā
ବାଛା ୧ । ବହୁ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ବଛା ହୋଇଥିବା—
ଚୁନିନ୍ଦା 1. Chosen; selected.
(ଚୁନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Excellent.
୩ । ପ୍ରଧାନ; ମୁଖ୍ୟ—3. Chief; principal.

ଚୁନକୋଳି—ଗ୍ରା. ବ—ଚୂନକୋଳ (ଦେଖ)
Chunakoli — Chūnakoli (See)

[ଦ୍ର—ଚୂନ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ୱଳ୍ପ ଥିବାରୁ ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଉଚ୍ଚାରଣ ବେଳେ ଚୂନ ସ୍ଥାନରେ 'ଚୁନ୍' ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ୱଭାବତଃ ହୋଇଯାଏ । ଭୁଲ. ଚୁନଖାଇ, ଚୁନଦାନ, ଚୁନୁପତର ।]

ଚୁନଖାଇ—ଗ୍ରା. ବ—ଚୂନଦାନ (ଦେଖ)
Chunukhāi — Chūnadāni (See)

ଚୁନଚୁନିଆଁ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଚୂନାଚୂନା (ଦେଖ)
Chunuchuniāñ — Chūnāchūnā (See)

ଚୁନୁଦାନ—ଗ୍ରା. ବ—ଚୂନଦାନ (ଦେଖ)
Chunudāni — Chūnadāni (See)

ଚୁନୁପତର—ଗ୍ରା. ବ—ଚୂନପତ୍ର (ଦେଖ)
Chunupatara — Chūnapatra (See)

ଚୁନୁରା—ଗ୍ରା. ବ—ଚୂନରା (ଦେଖ)
Chunurā — Chūnarā (See)

ଚୁନ୍ଦ (ଧାତୁ)—ସଂ—ବିଜ୍ଞାପନ ଦେବା—
Chunda (root) — To advertise.

ଚୁନ୍ଦି—ଗ୍ରାଦେ. (ଲରଆ) ବ—କେଶ; ବାଳ—
Chundi — Hair.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଏହା ଅର୍ଥରେ ଚୁନ୍ନୀ)—ଚୁଟି; ଶିଖା—Chignon; pigtail; a tuft of long hair left on the middle of the head.

ଚୁନ୍ଦିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—କାଠରେ କିଛି ପଦାର୍ଥ ଗଢ଼ିବା—
Chundibā — To do some wood-work.

ଚୁନ୍ଦୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚୁନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା, ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା, ମଢାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ନ ଆଗମ)—ଦୂତୀ; କୁଟୁଣୀ—A procuress.

ଚୁପ୍—ଦେ. ଅ. (ଅନାଦରାର୍ଥ)—(ସଂ. ଚୁପ ଧାତୁ=ମୌନ ହେବା-ହି. ଶବ୍ଦସାଗର; ହି. ଚୁପ=ମାରିବା; ଗୋପନ; ଗାଳରେ ଚୁପ ବ୍ୟବହୃତ)—ଘାଣ୍ଟ ବନକରା; ଭୁଙ୍ଗା ଦୋ—
ଚୁପ Shut up your mouth ! hush !

[ଦ୍ର—ଏହା ନମ୍ରତର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ତାଚ୍ଛିଲ୍ୟାର୍ଥେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ବ—ମୌନ—Silence,

ବଣ—ମାରିବ—Silent.

ଚୁପ୍‌କରି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ମାରିବରେ—1. Silently.
Chup kari ୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଅଜଣିତ ଭାବରେ; ଗୁପ୍ତରେ—
ଚୁପକରେ 2 Without the knowledge of
ଚୁପକରକେ; ଚୁପକେସେ another; secretly.

ଚୁପ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଅକର୍ମକ) ମୌନାବଲମ୍ବନ କରିବା; ମାରିବ ହେବା—1. To keep silent
Chup karibā ୨ । କଥା ବନ୍ଦ କରିବା—2. To stop talking.
ଚୁପକରା ୩ । ନିଶ୍ଚଳ ହେବା—3. To keep quiet
ଚୁପକରନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଖରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ତେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମଳଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୪ । (ସକର୍ମକ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଥା କୁହାଇ ନ ଦେବା—
4. Not to let a person speak; to silence a person; to stop the mouth of a person.

ଚୁପ୍‌ଗୁପ୍— ଦେ. ବ— ମୌନ—Silence.
Chupchāp ବିଣ—୧ । ମାରବ; ନିଃଶବ୍ଦ—1. Silent.
ଚୁପଚାପ, ଚୁପିଚାପି ୨ । ନିଶ୍ଚଳ—2. Quiet; motionless.
चुपचाप ୩ । ଗୋପନୀୟ; ଗୁପ୍ତ—3. Secret.
୪ । ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ବୋଲ୍ଲ ଯାଉଥିବା; ଫୁସଫୁସ—
5. Whispered; uttered in a suppressed tone.
୫ । ଘୋଓଘାଆଶବ୍ଦନ୍ୟ— 5. Noiseless.
କ୍ରି· ବିଣ—୧ । ମାରବରେ—1. Silently; quietly.
୨ । ଗୋପନରେ—2. Secretly; stealthily.
୩ । ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ (କଥା କହିବା); ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ହୋଇ—
3. In whispers; softly.
୪ । ଅନୁଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ—
4. In low tones; in low voice
୫ । ଘୋଓଘାଆ ନ କରି—
5. Without making a noise.

ଚୁପ୍‌ଚୁପ୍— ଦେ. ଅ— ଚୁପ୍ (ଦେଖ)
Chupchup Chup (See)
ଚୁପଚୂପ ବିଣ ଓ କ୍ରି· ବିଣ—ଚୁପ୍‌ଗୁପ୍ (ଦେଖ)
चुपचुप Chupchāp (See)

ଚୁପ୍ତେ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—
Chupte ଚୁପ୍‌ଗୁପ୍ (ଦେଖ)
ଚୁପତେ Chupchāp (See)

ଚୁପ୍‌ବେ— ଗ୍ରା. ଅ. (ଅନାଦର୍ଥକ ଓ ଦ୍ୱୈାର୍ଥକ)— ଚୁପ୍ (ଦେଖ)
Chup-be Chup (See)

ଚୁପ୍ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁପ୍ କରିବା ୧. ୨. ୩ (ଦେଖ)
Chup māribā Chup karibā 1. 2. 3 (See)
ଚପମାରା
चुपमारना
(ଚୁପ୍‌ରହିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁପ୍‌ରହ— ଦେ. ଅ. (ଅନାଦର ଓ ଦ୍ୱୈାର୍ଥକ)—ଚୁପ୍ (ଦେଖ)
Chupraha Chup (See)
ଚପକର
चुपरहो

ଚୁପ୍‌ସଇତାନ୍—ଦେ. ବିଣ—(ହି. ଚୁପ୍ + ସା. ସୈତାନ୍)—
Chupsaitān ୧ । ଯେ ବାହାରେ ନମ୍ର ଦେଖାଯାଏ କିନ୍ତୁ ଭିତରେ
ଚୁପ୍‌ସୟତାନ୍ ଭିତରେ ଦୁଷ୍ଟାମି ବା ପାଜିପଣିଆ କରେ—
चुप्‌सैतान, चुप्‌छिनाल 1. Seemingly or outwardly
(ଚୁପ୍‌ସଏତାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) quiet but really wicked.

(ଚୁପସଇତାନ—ବ) ୨ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରୀ; ଯେ ଗୋପନରେ ପରର ଅନିଷ୍ଟ କାମନା ପୂର୍ବକ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମତାଏ —
2. Intriguing; scheming.

ଚୁପସି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଚୁନ ହୋଇ—
Chupsi Silently.
ଦେ. ବିଣ.—ଚୁପ୍‌ସଇତାନ୍ (ଦେଖ) —Chupsaitān (See)
ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚୁପୁସି—Chupusī (See)

ଚୁପ୍ ସେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ହିନ୍ଦରୁ ଅନୁକୃତ)—ଚୁପ୍‌ଗୁପ୍ (ଦେଖ)
Chupse Chupchāp (See)
चुप् से

ଚୁପ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଚୁପ୍ କରିବା (ଦେଖ)
Chup hebā Chup karibā (See)

ଚୁପା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର; ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଗେପା—
Chupā Peel.

ଚୁପୁଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)— ଚିପୁଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chupurḍā (etc). Chipurḍā etc. (See)

ଚୁପୁଡ଼ିବା— ଦେ କ୍ରି.—ଚିପୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Chupurḍibā Chipurḍibā (See)

ଚୁପୁଲି—ଦେ. ବ.—ଚିପୁଲି (ଦେଖ)
Chupuli Chipuli (See)

ଚୁପୁସୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ବାହାରେ ସୁଶୀଳା ଦେଖାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ଭିତରେ ଗୋପନରେ ପରଛ ଚୁଗୁଲି କରୁଥାଏ—A slandering woman (though seemingly innocent); seemingly innocent gossiping woman.

ଚୁବ୍‌ଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ବାଉଁଶ ଝୋକାଇ; ପାଚୁଆ—
Chub-ṛdi Bamboo-basket.
ଝୁଡ଼ି
टोकरी
(ଚୁବୁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁବ୍‌ଲା ହତ୍‌ଲା— ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ପଞ୍ଚାତକଟା ହୋଇଥିବା (ଖାଦ୍ୟ, ଜଳାଦି)—(food) Which has been spoiled by much handling.

ଚୁବ୍‌ଲିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.— ଚାଳ ତିନ୍ତିସ ପ୍ରଭୃତି ଜଳ-ପାତ୍ରରେ ହାତକୁ ବୁଡ଼ାଇ ଦେଇ ପାଣିକୁ ମାଡ଼ି କରଦେବା—To spoil the water of a pot by dipping the hand into it.

ଚୁବନ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. ଚୁମ୍ବନ)—ଚୁମ୍ବନ—
Chubanya Kiss.

ଚୁବାଇବା – ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—ଗେବାଇବା—
Chubāibā To chew.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ତ	ଜଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ୱ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଚବୁକ—ସଂ. ଵ—ଚିବୁକ (ଦେଖ)
Chubnka Chibuka (See)

ଚବ୍ର—ସଂ. ଵ. (ଚମ୍ ଧାତୁ=ଚୁମ୍ବନ କରିବା+କର୍ମ. ର)—
Chubra ୧। ମୁଖ; ମୁହଁ—1. The face.
୨। ପାତ୍ର—2. Mouth

ଚୁମ୍—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ଚମ୍ ଧାତୁ; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—
Chum ଚୁମା; ଚୁମ୍ବନ—Kiss.
ଚୁମ୍, ଚମୋ, ଚୁମା
ଚୁମା, ଚୁମ୍ମା

ଚୁମ୍କି—ଦେ. ବି. (ସଂ ଚମତ୍କାର; ଯାହା ଚକ୍‌ଚକ୍ କରେ)—
Chumki ଧାତୁର କ୍ଷୁଦ୍‌କ୍ଷୁଦ୍ ପତଳା ଖଣ୍ଡ; ରେଘଟା ଓ ଚକ୍-
ଚୁମକୀ ଚକିଆ କ୍ଷୁଦ୍ ଧାତୁଖଣ୍ଡ—Minute metal-
चमकी foils; spangles (set on cloth etc.).
[ଦ୍ର—ଏହା ଲୁଗା ଆଦରେ ଓ ପ୍ରତିମାର ମେଢ଼ରେ ଜଡ଼ାଯାଏ ।]

ଚୁମ୍କି ବସା—ଦେ. ବିଣ— ଯହିଁରେ ଧାତୁର କ୍ଷୁଦ୍‌କ୍ଷୁଦ୍ ପତଳା ଖଣ୍ଡ
Chumki basā ଲଗାଯାଇ ଯାଏ—Spangled; overlaid
ଚୁମକୀଦାର with minute metal-foils.
चमकीदार
ଚୁମ୍କାଲଗା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଚୁମ୍କାଦାର୍ }

ଚୁମ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କି—ଚୁମ୍ବନ ଦେବା—
Chum khāibā To imprint a kiss; to kiss.
ଚୁମ୍‌ଖାଓୟା
चुम्मादेना
(ଚୁମ୍ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁମ—ଗ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁମ) ଵ. (ସଂ. ଚୁମ୍; ଚୁମ୍ବନ)—
Chuma ଚୁମ୍ବନ—Kiss.

ଚୁମା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଵ. (ଭୁଲ. ହି. ଚୁମ୍ନା)—ଚୁମ୍ବନ—
Chumā Kiss.

ଚୁମାଇବା—ଦେ. କି—ଚୁମିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chumāibā Causative form of Chumibā.
(ଚୁମେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁମା ଖାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. କି. (ସମ୍ବଲପୁର)—ଚୁମ୍ ଖାଇବା (ଦେଖ)
Chumā khāibā Chum khāibā (See)
ଚୁମାଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଚୁମାନେବା }

ଚୁମାଚୁମି ହେବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଚୁମ୍ବନ)—ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ
Chumāchumi hebā ଚୁମ୍ବନ କରିବା; ଚୁମା ଦଆଦେଇ
ଚୁମାଚୁମି ହଓୟା ହେବା—To kiss each other.
चुम्माचुम्मी होना

ଚୁମିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଚମ୍ ଧାତୁ)—ଚୁମ୍ବିବା; ଚୁମ୍ବନ କରିବା—
Chumibā To kiss.
ଚୁମା
चुमना

ଚୁମୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚମ୍ବୁକା)—ପାଣି ପିଇବାର ଛୋଟ ସାମସେଇ—
Chumu A small water-pot to sip wate form

ଚୁମୁଟା—ଦେ. ବି—ଚିମୁଟା (ଦେଖ)
Chumuṭā Chimuṭā (See)

ଚୁମୁଟିବା—ଦେ. କି—ଚିମୁଟିବା (ଦେଖ)
Chumuṭibā Chimuṭibā (See)

ଚୁମୁଡ଼କାର—ସଂ. ଵ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚୁମ୍ବନଜନିତ ଚୁଁ ଶବ୍ଦ—
Chumutkāra Sound of kissing.
ଚୁମୁଡ଼କାର ରବ ନ କରେ ଥରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚୁମୁଲା—ଦେ. ଵ—ମୁଚୁଲା (ଦେଖ)
Chumulā Muchulā (See)

ଚୁମ୍ବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧। ଓଠ ଦ୍ୱାରା ଗଣ୍ଡାଦି ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—
Chumb (root, 1 To kiss; to touch with the lips.
୨। ଈଷତ୍ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—
2. To touch slightly or softly.
୩। ଆଘାତ କରିବା—3. To hurt. (M. W.)
୪। ଆକର୍ଷଣ କରିବା—4. To attract.

ଚୁମ୍ବ—ସଂ. ବି. (ଚମ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍, ଅ)—ଚୁମ୍ବନ (ଦେଖ)
Chumba Chumbana (See)

ଚୁମ୍ବକ—ସଂ. ଵ. (ଚମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ଯାହା ଲୌହକୁ ଚୁମ୍ବନ
Chumbaka ବା ଆକର୍ଷଣ କରେ)—
୧। ଅୟସ୍କାନ୍ତ ମଣି; ଲୌହକୁ ଚକତକୁ ଟାଣିବା ପଥର—
1 Load-stone.
ମନ ମୋହ ହୋଇଥିବ, ଯୋ ତୁମ୍ଭ ଚୁମ୍ବକ ତରେ ଛୁଟି ଜାଡ଼ି ନେଲ—
ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।
୨। ଚୁମ୍ବକ ଲୌହ (ଦେଖ)—
2. Chumbaka lauha (See)
୩। ବହୁ ବସ୍ତୁର ବିଷୟର ସାରସଙ୍ଗ୍ରହ; ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣ—
3. Epitome; summary; abstract.
୪। ନିକିତିର ଉପରିଭାଗ—
4. The upper part of a balance. (M. W.)
୫। ଗ୍ରନ୍ଥାନ୍ତରରୁ ସମଶ୍ରେଣୀର ବା ସମଭାବଗର୍ଭକ ଉଦ୍ଧୃତ ଅଂଶ—5. A parallel passage. (M. W.)

ବିଣ—୧। ଚୁମ୍ବନକାରୀ—1. Kissing.
୨। ଲମ୍ପଟ—2. Lecherous.
୩। ଧୂର୍ତ୍ତ—3. Cunning.
୪। ଗ୍ରନ୍ଥାଦିର ସାର ସଙ୍ଗ୍ରାହକ—4. Compiling.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅଥର ପୂର୍ବାରେ ମୂଳତଃ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମଝା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଛି । ଅର୍ଥାତ ୧ ମାତ୍ରା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଶୋନାଯାଏ ଏ ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କ ନିକଟରେ ସେହି ଶବ୍ଦ ସେହିପରି ଶୁଣାଯିବ ନାହିଁ, ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଅଥାତ୍ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଚାରଣ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଶବ୍ଦ ଶୋନିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ କିଲେ 'ଗାଈ' ଶୋନିବେ; 'ଭୂତ' ନ କହି 'ଭୁତ' ବୋଲିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ବୋଲିବେ; 'ଅଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଟ୍ଟା' ବୋଲିବେ; 'ଅଲତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତୁ' ବୋଲିବେ

୫ । ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥର ସାର ସଙ୍କଳିତ ହୋଇଥାଏ—
5. Abridged; summarised.

୬ । ଯେ ବସ୍ତୁତ ପଣ୍ଡିତ କିନ୍ତୁ ଗଭୀର ଜ୍ଞାନଗର୍ଭର କରନାହିଁ—
6. Superficial (M. W.)

୭ । ଠକ; ଧୂର୍ତ୍ତ—7. Knavish; roguish. (M. W.)

ଚୁମ୍ବକ ଲୌହ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଲୁହାରେ ଚୁମ୍ବକ ପଥରର ଗୁଣ Chumbaka lauha (ଅନ୍ୟ ଲୁହାକୁ ଟାଣିବାର ଗୁଣ) ନଥିଲା କରି ଯାଇଥାଏ—Magnetic iron.

[ଦ୍ର—ନାନାସ୍ଥାନରେ ଭୂଗର୍ଭରୁ ଚୁମ୍ବକ ଲୌହ ଓ ଚୁମ୍ବକ-ପଥର ମିଳେ । ଏହା ଲୌହକୁ ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷଣ କରେ । ଏହି ଆକର୍ଷଣ-ଶକ୍ତି ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଶକ୍ତି ଅଟେ । ସାଧାରଣ ଲୁହାକୁ ଚୁମ୍ବକପଥର ବା ଚୁମ୍ବକଲୁହାରେ ଘଷିଲେ ତାହା ଚୁମ୍ବକର ଗୁଣଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଚୁମ୍ବକ ଲୌହର ଦୁଇ ପ୍ରାନ୍ତ ଲୁହାକୁ ଆକର୍ଷଣ କରେ । ଏ ଦୁଇ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଆକର୍ଷଣପ୍ରାନ୍ତ କହନ୍ତି । ଚୁମ୍ବକ ଲୌହର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଉକ୍ତ ଶକ୍ତି ନ ଥାଏ, ଏହାକୁ ଶୂନ୍ୟପ୍ରାନ୍ତ କହନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଚୁମ୍ବକ ଶଳାକାକୁ ତାହାର କେନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଉପରେ ରଖିଲେ ବା ଝୁଲାଇଲେ ବା ପାଣିରେ ଭସାଇଲେ ତାହାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତ ଉତ୍ତରଦଗକୁ ଓ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତ ଦକ୍ଷିଣ ଦଗକୁ ବୁଲିଯାଏ । ଚୁମ୍ବକ-ଶଳାକାର ଏହି ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ଏହାଦ୍ୱାରା ଦଗ୍ନିର୍ଣ୍ଣୟଯନ୍ତ୍ର (କମ୍ପାସ୍) ନର୍ମିତ ହୁଏ । କମ୍ପାସ୍ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଚୁମ୍ବକ-ଶଳାକାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତ ଉତ୍ତରକୁ ଓ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତ ଦକ୍ଷିଣକୁ ବୁଲି ଯାଉଥିବାରୁ ନାବିକମାନେ ଅକୂଳ ସମୁଦ୍ରରେ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ମରୁଭୂମି ଓ ଅରଣ୍ୟରେ ଦଗ ବାର ପାରନ୍ତି । ଏକ ଚୁମ୍ବକ ଶଳାକାର ଉତ୍ତରପ୍ରାନ୍ତ ଅନ୍ୟ ଚୁମ୍ବକଶଳାକାର ଦକ୍ଷିଣପ୍ରାନ୍ତକୁ ଆକର୍ଷଣ କରେ । ଇସ୍ପାତର ଛଡ଼ରେ ବଦ୍ୟୁତ୍‌ପ୍ରବାହ ପ୍ରବେଶ କରାଇଲେ ତାହା ଚୁମ୍ବକରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଚୁମ୍ବକଗୁଣଯୁକ୍ତ ଇସ୍ପାତର ମଧ୍ୟ ବଦ୍ୟୁତ୍‌ପ୍ରବାହ ଉତ୍ତାଦନ କରାଯାଏ ।]

ଚୁମ୍ବକଶଳାକା—ଫ. ବ (ଅନୁକ ପ୍ରଯୋଗ)—୧ । ଲୌହ ଆକର୍ଷକ Chumbakaśalākā ଚୁମ୍ବକ କଣ୍ଟା—1. Magnetic needle.

ଚୁମ୍ବକସୂଚକା } ଚୁମ୍ବକସୂଚୀ } —ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଚୁମ୍ବକ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ଲୁହାଛଡ଼—
2. Magnetic rod.

ଚୁମ୍ବ ଘେନିବା—ଦେ. କି—ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଚୁମ୍ବ ଦେବାକୁ ଗାଲ ଦେଖାଇବା—To show one's lip to be kissed by another person.

କୋଟିଏ ସବଦେ ଅଳଙ୍କର ହେଲେ କୋଟିଏ ନ ଦେନ୍ତୁ ଚୁମ୍ବ—ଜଗନ୍ନାଥ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚୁମ୍ବନ—ଫ. କ (ଚୁମ୍ବ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସ୍ନେହ ଓ ଆଦରରେ ଅନ୍ୟର ମୁଖଅବ ସ୍ଥାନରେ ଓଷ୍ଠସ୍ପର୍ଶନ—
Chumbana
1. Kissing; a kiss.

କେତେ ରୂପେ ଚୁମ୍ବନ, କେତେ ସ୍ଥାନେ ପ୍ରଦାନ । ସାରଳା. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

[ଦ୍ର—ଚୁମ୍ବନ ଦେବାର ନାନା ସ୍ଥାନରେ, ପ୍ରଧାନତଃ—ଲଲାଟ, ଅଳକ, କପୋଳ, ନସ୍ତନ, ବକ୍ଷ, ସ୍ତନ, ଓଷ୍ଠ ଓ ମୁଖରେ ଦଆଯାଏ । ସ୍ଥାନଭେଦରେ ଚୂଡ଼କ, ଜୁଚ୍ଛୁନକ, ପ୍ରବାଳମଣି, ଖଣ୍ଡାଭୁଜ, କୋଲଚବିଂଚ ଇତ୍ୟାଦି ଚୁମ୍ବନର ଅନେକ ନାମକରଣ ହୁଏ ।]

୨ । ସ୍ପର୍ଶ; ବାଜିବା—2. Touch.

କୋଉଙ୍କରେ ଦନ୍ତନ୍ତ ମାରଇ ପଥରେ,
ଚୁମ୍ବନ ମେ ଦେଇ ଯାଇଁ ତାହାର ମୁଣ୍ଡରେ । ବଶୁମାଥ. ବଚନଗ୍ରମାୟଣ ।

ଚୁମ୍ବନଦାନ—ଫ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚୁମ୍ବନ+ଦାନ)—ଅନ୍ୟର ମୁଖ Chumbanadāna ଆଦର ଚୁମ୍ବନ—Giving a kiss.

ଚୁମ୍ବନ୍ୟ—ପ୍ରା. ବ (ଫ. ଚୁମ୍ବନ)—ଚୁମ୍ବନ—
Chumbanya Kiss.

ଚୁମ୍ବା—ଦେ. ବ—ଚୁମ୍ବନ—
Chumbā Kiss.
ଚୁମ
ଚୁମା

ଚୁମ୍ବାଇବା—ଦେ. କି—ଚୁମ୍ବିବାର ନିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chumbāibā The causative form of Chumbibā.
(ଚୁମେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁମ୍ବାଇ ଚୁମ୍ବି ମୋ ଅଧର ବଦନେ ପାଟି ନେତ୍ରକଜ୍ଜ ମୋସି—ଜଗନ୍ନାଥ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚୁମ୍ବା ଖାଇବା—ଦେ. କି—ଚୁମ୍ ଖାଇବା (ଦେଶ)—
Chumbā khāibā Chum khāibā (See)
(ଚୁମ୍ବାଦେବା, ଚୁମ୍ବାନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୁମ୍ବିତ—ଫ. ବଣ (ଚୁମ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଚୁମ୍ବନ; Chumbita ଯାହାକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଚୁମ୍ବନ ଦଏ—1. Kissed.

୨ । କୋମଳଭାବରେ ସ୍ପୃଷ୍ଟ
2. Tenderly touched; lightly touched.

୩ । ପରସ୍ପର ସମ୍ମିଳିତ—3. Joined to each other

ଚୁମ୍ବିବା—ଦେ. କି (ଫ. ଚୁମ୍ ଧାତୁ)—୧ । ସ୍ନେହରେ କୌଣସି Chumbibā ବ୍ୟକ୍ତିର ଗଣ୍ଡଦେଶ, ଚିବୁକ ବା ମସ୍ତକରେ ଓଠ ଚମା ଲଗାଇବା; ଚୁମ୍ବନ କରିବା—1. To kiss.
ଚୁମନା ଚୁମ୍ବିଲେ ଉରଜ ଶତ୍ରୁ ଶିର,
ଥରଇଁ ଥରେ ରତ୍ନଭୂଷାର । ମଧୁସୂଦନ. ଜଗନ୍ନାଥଜ ।

୨ । କୋମଳଭାବରେ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—
2. To touch tenderly or lightly

କୋମଳର ମୋହନ, କୁଞ୍ଚିତକେଶର କି ସ୍ପନ
ଅସି ଚୁମ୍ବିଦେଲ ମୋ ଶ୍ରବରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋଜଜ୍ଞ, କ. ୩୩ ।

୩ । ସମ୍ମିଳିତ ହେବା—3. To be joined together; to be attached.

୪ । ଭେଟିବା; ଦାରୁଡ଼ିବା—4. To meet.

ଗୋଳନଥ ମୋ ଗାତ, ନ ଚୁମ୍ବୁ ଶ୍ୟାମ ଜେନ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଉତ୍ତ.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ୍ର

୫ । କଥା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଅର୍ଥ ଗୋଡ଼ାଇବା—
5. To follow behind (e. g. a meaning following a sentence).

(ଯଥା— ମୋ କଥାରୁ ଅର୍ଥ ଚୁମୁଡ଼ୁଛ ତ ?)

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନୁଭୂତ ହେବା; ବୋଧ ହେବା—
6. To affect; to be felt.

ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଚୁନ୍ଦି ନାହିଁ ତ ଭଳ—କବଗୁର୍ଯ୍ୟ. କଶୋପ୍ତଚଖ୍ଯ. ଶ. ଗୀତ ।

୭ । (ସ. ଆଚମନ) ଆଚମନ କରିବା - 7. To sip.

୮ । ପାନ କରିବା; ପିଇବା—8. To drink.

୯ । ଉପଭୋଗ କରିବା; ସୁଖ ବା ଆନନ୍ଦରେ ସେବା କରିବା—
9. To enjoy with delight.

ଚୁମ୍ବ ରବନଦନାର ମାତ, କଦ୍ଦ କାବସ୍ୱ ଭୂଷାର ସର—
କବଗୁର୍ଯ୍ୟ. କଶୋପ୍ତଚଖ୍ଯ. ଚ. ଗୀତ ।

୧୦ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା; ଘୋଷ୍ଟିବା —10 To overtake.

ଘୋଷ୍ଟକ ଚୁମ୍ବିଲ ଦୁଃ—କବଗୁର୍ଯ୍ୟ. କଶୋପ୍ତଚଖ୍ଯ. ଚ. ଗୀତ ।

ଚୁମ୍ବୀ Chumbī —ସ୍ତ्री. ଭଣ. ପୁଂ (ଚୁମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ କ୍ୟବହୃତ ଯଥା—ଗଗନଚୁମ୍ବୀ; ଚୁମ୍ବନା—ସ୍ତ्री; ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବୀ)—୧ । (ଅନୁକୂଳ) ଚୁମ୍ବନ କରୁଥିବା—
1. Kissing.

(ଯଥା—ବଦନଚୁମ୍ବୀ ।)

୨ । (ଅନୁକୂଳ) ସ୍ପର୍ଶ କରୁଥିବା—2. Touching.

(ଯଥା—ଗଗନଚୁମ୍ବୀ ।)

୩ । (ଅନୁକମ୍ପ ର) ଆକ୍ରାନ୍ତ—3. Affected with. (M. W.)

୪ । (ଅନୁରୂ) ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4 Relating to. (M.W.)

୫ । (ଅନୁରୂ କାର୍ଯ୍ୟରେ) ବ୍ୟାପୃତ—
5. Busy with (M W.)

ଚୁର Chur —ଦେ. ଭଣ (ସ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଶାରେ ବହ୍ୱଳ; ମାଦକ-ସେବନର ଫଳରେ ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ—Much intoxicated; inebriated.

ଚୁରକି Chur-ki —ଦେ. ବ (ସ. ଚୂଡ଼ା)—ମସ୍ତକର ମଧ୍ୟଭାଗସ୍ଥ ଲମ୍ବା ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର କେଶ-ଗୁଚ୍ଛ—Long and small tuft of hair left on the middle of the head.

ମଝିରେ ଚଉତ୍ରକ ଟେଙ୍ଗରର ଚୁରକ, କେଉରେ ମୋଟ-ମୋଟା ଭୁଲସୀକଣ୍ଠି ପଞ୍ଚେଇ ବନ୍ଧୁ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଚୁରକୀ ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବ—ଛୋଟଗେଇ—A small basket.

ଚୁରଚୁର Churchur —ଦେ. ଅ (ସ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ସଂହଜରେ କୌଣସି ଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ ବସ୍ତୁକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା —1. Reducing of a fragile thing into powder; pulverisation.

ଚୁରୁଚୁରୁ ଟୁକୁରା ଟୁକୁରା **ଚୂରଚୂର; ଚୁରକୁଟ** ବଣ—୧ । ଚୂନାଚୂନା; ଗୁଣ୍ଡାଗୁଣ୍ଡା—
1. Reduced into powder; pulverised.

(ଯଥା—ସେ ଇଟାକାନ୍ଥ ଲୁଣି ମାଡ଼ ଚୁରଚୁର ହୋଇ ଝଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି ।)

୨ । ଟୁକୁଟୁକ—2. Shredded.

ଚୁରଚୁର ବ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ୧ । କୋମଳତର ଘୁର ଘୁର ଶବ୍ଦ; ଅଳ୍ପ-ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ପରିସ୍ରା କରିବାର ଶବ୍ଦ —1. Soft pissing sound made by urine when being discharged in small quantities.

[ଦ୍ର— ଘରଘର ଠାରୁ ଘୁରଘୁର ଶବ୍ଦ ଅନୁଚ୍ଛ ।]

୨ । ଘୁଡ଼ୁଘୁଡ଼ୁ (ଦେଖ)—
2. Ghurd ghurd (See)

ଚଡ଼ଚଡ଼ କ । କୌଣସି ସରୁ ଶ୍ଲେଷ ପଦାର୍ଥ ଭାଙ୍ଗିଯିବାର ଶବ୍ଦ; **ଚୁରମୁର** ମୁଡ଼ମୁଡ଼ —3. The sound of the breaking of a small brittle thing.

ଚୁର (ଧାତୁ) Chur (root) —ସ୍ର—୧ । ଗୋରକରିବା; ଅନ୍ୟର ଧନ ଅପହରଣ କରିବା—1. To steal; to commit theft.

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅଦୃଶ୍ୟ କରାଇବା—
2. To cause to disappear (M. W.).

୩ । ବହିବା; ନେବା—3. To bear; to take (Apte).

୪ । ଅଧିକାର କରିବା—4. To possess, to assume (M. W.)

ଚୁରନୀ Chur-nī —ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ ଓ ବ. ସ୍ତ्री—ଗୋରଣୀ— A female thief.

ଚୁରମା Chur-mā —ଓ. ବ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ତୁଳ. ହି. ଚୁରମୁର=ମସକା)—ଗଜା; ସଦ୍ୟଜରେ ଚୂନା ହୋଇଯିବା ଏକପ୍ରକାର ପିଠା— A kind of easily fragile cake.

ଚରମା [ଦ୍ର— ଅଟାକୁ ପ୍ରଥମେ ଘିଅରେ ଭାଜ ଉତ୍ତପରେ ପାଣିରେ ତରଳ ଗୁଲା କରି ପୁଣି ଘିଅରେ ଭାଜ ଏହାକୁ ଛଆର କରାଯାଏ । ଅଟାରେ ଲୁଣ ମିଶାଇଥିଲେ ଏହା ଲୁଣିଆ ଲାଗେ, କମ୍ବା ଲୁଣ ନ ମିଶାଇ ଘିଅରେ ଖଣ୍ଡିବା ପରେ ଏହାକୁ ଚନାରସରେ ବଡୁଘାଇଲେ ଏହା ମିଠା ହୁଏ ।]

ଚୁରମାର Churmār —ବୈଦେ. ବଣ (ହି)—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ମର୍ଦ୍ଦିତ; ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଚୂନାହୋଇଯିବା —1. Reduced into powder; pulverised.

ଚକନାଚୁର ୨ । ଭାଙ୍ଗି ଭୁଷ୍ଟ ଖିନାଖିନା ହୋଇଥିବା—
2. Demolished; smashed to atoms.

ଚୁର—ସ୍ର. ବଣ. ପୁଂ (ଚୁର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗୋରକରୁଥିବା— Stealing. (Apte)

ଚୂର ଦେ. ବ (ସ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ) ଚୂନା —Powder.

ଚୁର (ଯଥା—ଝଇରଚୁର) ।

ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ ('ଓ' ସ୍ଥାନରେ 'ଉ' ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୋର—Thief.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପଢ଼ନ୍ତୁ । ଚଢ଼ଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚଢ଼ଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ବା ୬ ଚଢ଼ଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବଙ୍ଗଳ ୬ ବା ୫ ଚଢ଼ଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗ୍ୟା ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଚୁରଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଘା) —ଚୁରୁଟ୍ (ଦେଖ)
Churaṭ Churuṭ (See).

ଚୁରଣ—ସଂ. ବ (ଚୁର ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଚୋର—
Churana Theft. (Apte).

ଚୁରନ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଉଲ. ହି. ଉଚ୍ଚାରଣ-ଚୂରନ୍)—
Churan ଚୂର୍ଣ୍ଣ—Powder.

ଚୁରା—ସଂ. ବ (ଚୁର ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—ଚୋରି—
Churā Theft.

ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଚୁର୍ (ଦେଖ)
Chūrā (See).

ଚୁରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚୁ. ଧାତୁ)—ଚୁରାଇବା (ଦେଖ)
Churāibā Chūrāibā (See).

(ଚୋରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି (ସଂ. ଚୁର ଧାତୁ)—ଚୋରାଇବା (ଦେଖ;
Chorāibā (See).

ଚୁରାଲି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚୁଗୁଲି—
Churāli Back-biting.

ଚୁରି—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ ('ଓ' ସ୍ଥାନରେ 'ଉ' ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଚୋର
Churi Theft.

ଚୁରିଆ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବେତ। ଘାସରେ ନର୍ମିତ ମାଛ ଧରବା
Churiā ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—A contrivance made of 'Benā' grass for catching fish.

ଚୁରୁକି—ଦେ. ବ—ଚୁରୁକ (ଦେଖ)
Churuki Chur-ki (See).

ଚୁରୁଚୁରୁ—ଦେ. ଅ; କ୍ରି ବଣ ଓ ବ—ଚୁରଚୁର୍ (ଦେଖ)
Churuchuru Chur-chur (See).

ଚୁରୁଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ତା. ଚୁରୁଟୁ; ଇଂ. ଚେରୁଟ୍; ଘା. ଚେରୁଟ୍ଟୀ)—
Churuṭ ୧ । ଧୂଆଁ ପତ୍ରର ସ୍ଲେଟ ପିକା; ସିଗାରେଟ୍—
ଚୁରୁଟ 1. Cigarette.
ଚୁରଟ ୨ । ପିକା—2. Cigar; cheroot.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରଜୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଚୁରୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଚରୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Chururḍā Chirurḍā (See).

ଚୁରୁମା—ବୈଦେ. ବ. (ହି. ଚୁରମା)—ଚୁରମା (ଦେଖ)
Churumā Chur-mā (See)

ଚୁରୁମାର୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ହି)—ଚୁରମାର୍ (ଦେଖ)
Churumār Chur-mār (See)

ଚୁରେଇ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଉଲ. ହି. ଚରୈୟା)—
Churei ଚଢ଼େଇ; ପକ୍ଷୀ—Bird.

ଚୁଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପାନ କରିବା—1. To drink; to sip.
Chul (root) ୨ । ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା; ଉପରକୁ ଉଠାଇବା—
2. To raise (M. W.).
୩ । ବୁଡ଼ିବା—3 To dive into (M. W.).

ଚୁଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । (ଉଲ. ବ. ଚୂଲ୍=କେଶ; ସଂ. ଚୂଡ଼ା)—କେଶ—1. Hair.
Chul ୨ । (ସଂ. ଚୂଡ଼ା) ଚୂଳ—2. Hump.

ଚୁଲକ—ସଂ. ବ—ଚୁଲୁକ (ଦେଖ)
Chulakā Chuluka (See) (M. W.).

ଚୁଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୁଲ୍ଲୀ)—୧ । ଚୁଲ୍ଲୀ (ଦେଖ)
Chulā 1. Chullī (See)
ଚୁଲା ୨ । ଇଟାଭାଟି ବା ଚୂନଭାଟି ବା ଲୁଦ୍ଦାଆଭାଟି ବା କୁମ୍ଭାଙ୍କ ଭାଟିରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ନର୍ମିତ
चुल्हा ପ୍ରକୋଷ୍ଠ—2. Furnace in a brick-kiln or lime-kiln or potter's kiln.

ଚୁଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୁଲ୍ଲୀ)—୧ । ରନ୍ଧନ ନମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଭୂଣ୍ଡ ବା ଗର୍ତ୍ତରେ ନଆଁ ଜଳାଯାଏ; ଅଗ୍ନ୍ୟାଧାନ—
ଚୁଲା; ଚୂଲୀ; ଚୂଲୋ 1 Oven; hearth; fire-place.
चूल्हा ଚୁଲରେ ବସିଥଲ ଖୀର
ଗହଁଲେ ପ୍ରଭୁ ଜନ୍ନାଥର । ଜଗନ୍ନାଥ ସ୍ୱଗତତ ।

୨ । କମାରଆଦଙ୍କ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ—2 Furnace.
୩ । ଜଠାଚୁଲି—3. A portable stove; movable oven.

[ଦ୍ର—ଚୁଲିର ଯେଉଁ ବାଟେ ଜାଳକାଠ ଭରଣ କରିଯାଏ ତାକୁ 'ମୁହଁ' ଓ ଯେଉଁ ବାଟେ ନଆଁର ଧାସ ବାହାରେ ଓ ଯାଡ଼ାଉପରେ ହାଣ୍ଡି ବସେ ତାକୁ 'ପଙ୍ଗା' କହନ୍ତି । ଚୁଲି ଉପରେ ୩ଟି ଗୋଟ ଥାଏ, ସେହି ଗୋଟମାନଙ୍କ ଉପରେ ହାଣ୍ଡି ବସେ; ତାକୁ ଚୁଲିହୁଙ୍କା କହନ୍ତି ।]

୪ । ଗାଳିବିଶେଷ —4. A term of abuse.

[ଦ୍ର—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହେଲେ ବା ଶପଥ ହେଲେ ଲୋକେ ଜିଭକୁ ଦାତରେ କାଟି କହନ୍ତି:—ଅମ୍ବୁଲ କଥାଟା ଚୁଲି ଦେଲା; ତା ପଡ଼ାପଡ଼ି ଚୁଲିଟା ହେବ ।]

ଚୁଲିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ରୁଷେଯା; ପାଚକ—1. Cook.
Chulīā ୨ । ଗୃହଘରର ମଝିଶେଣୀ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ରୁଅମାନ ଯେଉଁ ବାଉଁଶରେ ଉଡ଼ା ହୋଇ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ—
2. A bamboo to which the rafters are fastened over the central wall-plate of a thatched house.
ଘରେ ଶେଣୀ ଭଲି ନଡ ମାରିଛ ଚୁଲିଆ । ପ୍ର.ବା. ଚୁଲ୍ଲିରୁପଶୀତା ।

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ସମୁଦ୍ର ପାଣିକୁ ନଆଁରେ ଗରମ କରି ଉହିଁରୁ ଲୁଣ ଛଆର କରିବା ପାଇଁ ନଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସରଦାର—The chief of the employees engaged in the preparation of salt by heating the sea-water.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍ୟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

ଚୁଲା ଜଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁଲାରେ ଥିବା ନବାଗୋନ୍ଧ ନଆଁକୁ Chulī ukhāribā କାଠିଦ୍ୱାରା ଇତସ୍ତତଃ କରି ସଜେଇ କରିବା—To stir up the smouldering fire in an oven by a rod.

ଚୁଲା ଉଠାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ବାସ ଉଚ୍ଛିନ୍ନ ଅନ୍ୟତ୍ର ଗୁଲିଯିବା—(figurative) To leave one place of abode and go to another place to live.

ଚୁଲାକା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାନ୍ଥରୁ—A niche in the wall.

ଚୁଲାକି ଯାଉ—ଦେ. ଅ—(ଅମୁକ ବିଷୟ) ଆଲୋଚନା କରିବାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ—Not to speak of (such or such a matter).

ଚୁଲୋୟେ ଯାକ

ଚୁଲ୍ହେମେ ଜାୟ (ଯଥା—ବାବୁ ଗୁକର କର ଧନ ଅର୍ଜିବାକୁ ବଦେଶକୁ ଯାଇଥିଲେ, ଧନ ଅର୍ଜିବା କଥା ଚୁଲ୍ଲକ ଯାଉ, ବାବୁ ସେଠାରେ ରୋଗରେ ପଡ଼ିଲେ ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ବଞ୍ଚିବା କଥା ବେଠିକଣା ।)

ଚୁଲାକି ଯିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି (ବଚନ୍ତିସୂଚକ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ)—

Chulīki jibā ୧ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁରୋଧ) ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହେବା—1. Not to be taken any notice of

ଚୁଲ୍ହିମେଜାନା (ଯଥା—ମୋ କଥା ଚୁଲାକି ଗଲା ।)

୨ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପଦେଶ ବା ବାକ୍ୟ) କାହାଦ୍ୱାରା ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଶୁଣା ନ ଯିବା—

2. Not to be attended to by any person

୩ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ମରିବା—3. To die.

୪ । ପୋଡ଼ି ହୋଇ ମରିବା—

4. To be burnt to death.

୫ । ପୋଡ଼ି ଜଳ ଯିବା; ଭସ୍ମୀଭୂତ ହେବା—

5. To be burnt to ashes.

୬ । ନଷ୍ଟଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବା—

7. To be utterly spoiled; to go to dogs.

ଚୁଲାଖପରା—ଦେ. ବ—ଚୁଲା ଉତ୍ସାରବେଳେ ଭିତରେ ଲାଗିଥିବା ହାଣ୍ଡି ବାସନ ବ୍ୟବହାର ପରେ ଫୋପଡ଼ି ଯିବାରୁ ଉନୁନେପ ଖପରା ସେଥିରୁ ବାହାରିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖପରା—

Chulīkhaparā The potsherds which are brought out of an old fireplace when it is renewed and replaced by a new earthen pot.

[ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଚୁଲାଚଉକା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—ରନ୍ଧିବା ପୂର୍ବରୁ ଚୁଲା ଓ ତାହାର ଗୁରୁପାଖ ଗୋବରପାଣିରେ ପରିଷ୍କାର

ଉନୁନେ ଚଉକା ଦୋଇ ଲିପା ହୋଇଥିବା ସୀମା—The fire-

ଚୁଲ୍ହାଚୌକା place and its vicinity swept clean (with cowdung and water) before cooking.

ଚୁଲାଚଉକା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ରନ୍ଧିବା ପୂର୍ବରୁ ଚୁଲାର ଗୁରୁପାଖ ଗୋବରପାଣିରେ ଲିପି ପରିଷ୍କାର କରିବା—

Chulīchaukā debā To sweep the fireplace and its vicinity clean with cowdung-water before cooking.

ଉନୁନେ ଚଉକାଦେଓୟା

ଚୁଲ୍ହାଚୌକା କରନା

ଚୁଲା ଗୁଲ ନାହିଁ ଅଘରବାସ—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ରହିବା ଖାଇଁ ଗୃହ ଓ ରନ୍ଧନ ଚୁଲିଚାଳ ନାହିଁ ଜଙ୍ଗଲେ ବାସ କରିବା ଯାଇଁ ଚୁଲା ନାହିଁ—

Chulī chāla nāhiñ agharabāsa A homeless person who has neither home nor hearth).

ଚୁଲା ଗୁଲରେ ବାସ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିରାଶ୍ରୟ ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସେନକେନ ପ୍ରକାରେ ଆଶ୍ରୟ ପାଇବା—To get shelter anyhow somewhere.

Chulī chālare bāsa pāibā

ଚୁଲା ଜଳିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଚୁଲା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଜ୍ୱାଳ ଆଦି ଜଳିବା—1. The burning of the fuel in the oven.

Chulī jalibā

ଚୁଲାଜଳା

ଚୁଲ୍ହାଜଳନା ୨ । ରୁଷେଇବାସ ହେବା—2. Cooking.

(ଯଥା—ବଦେଶରୁ ପୁଅର ରୋଗ କଥା ଶୁଣି ଆସିବା ଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଚୁଲା ଜଳ ନାହିଁ ।)

ଚୁଲା ଜାଳିବା—ଦେ କ୍ରି—୧ । ଚୁଲାର ନଆଁକୁ ସଜେଇ କରିବା—

Chulī jālibā 1. To stir up the fire in the oven.

ଚୁଲାଜାଳା ୨ । ଚୁଲା ଜଳିବା ପାଇଁ ଭିତରେ କାଠ ଆଦି ଖଞ୍ଜିବା—

ଚୁଲ୍ହାଜାଳନା 2. To arrange fuel in an oven for burning; to fuel an oven.

୩ । ଚୁଲା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କାଠ ଆଦି ଜଳିବା ପାଇଁ ମୁହଁଦ୍ୱାରା ବା ନଳଦ୍ୱାରା ଫୁଙ୍କିବା—3. To blow the fire of the oven by the mouth or a blow-tube.

ଚୁଲାଝିଙ୍କା—ଦେ. ବ (ସ ଚୁଲ୍ଲୀ + ଶିଙ୍ଗା)-ଚୁଲାର ଉପରେ ହାଣ୍ଡି ବସିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାପିତ ଉଚ୍ଚଗୋଟ ଖଣ୍ଡି ବା ମାଟିପିଣ୍ଡ—

Chulījhinkā Projections over an oven on which pots are put.

ଚୁଲୀରିଙ୍କ

[ଦ୍ର—ଚୁଲା ଉପରେ ହାଣ୍ଡି ବସାଇଲେ ଏହି ଝିଙ୍କାମାନ ଥିବାରୁ ହିଙ୍କା ଯୋଗୁଁ ଚୁଲାର ଫନ ଓ ହାଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଫାଙ୍କ ରହେ ସେ ଫାଙ୍କ ବାଟେ ନଆଁର ଧାସ ଓ ଧୂଆଁ ବାହାର ଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ :ଏହାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୨୫୦୨ ଟ ଦ୍ଭୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଦ୍ଭୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରତେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଦ୍ଭୈତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଯେ ଶବ୍ଦରେ ଯେବେ ଏ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶବ୍ଦରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଏକ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବସ୍ତ୍ରର ୨ ବା ୧ ଦ୍ଭୈତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଈ ନମିଳେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଢ଼' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଢ଼' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବଟ' ଦେଖିବେ

୨ । ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—

2. A wild tree; Hugonia Mystax (Haines).

ଚୁଲିଝୁଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ—ବୁଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଠି ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ପଦାଙ୍ଗୁଳରେ ପିନ୍ଧା

Chulijhuntiā ସିନ୍ଧା ମୁଦ୍ରିକା (ଏଥିର ଉପରେ ଚୁଲ ଥାଏ)—

A kind of ring worn on the minor fingers of the feet.

ଦୁଃଖେ ନଦୁର ପାଦେ, ଚୁରୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରପଦେ ।

ଭକ୍ତ. କୋଷ୍ଟୁବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଭଙ୍ଗ ।

ଚୁଲି ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଚୁଲି ତିଆରି କରିବା—

Chulī pakāibā To construct a new oven.

ଚୁଲାପାତା

ଚୁଲିପକେଇବା
ଚୁଲିପାଡ଼ିବା
ଚୁଲିପାରିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

ଚୁଲିପଖା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୁଲ୍ଲୀ+ପକ୍ଷ)—

Chulīpakhā (ଚୁଲିପଙ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୧ । ଚୁଲି ଉପରେ ହାଣ୍ଡି ବସିବା ସମୟରେ ଚୁଲିର ହିଙ୍କା ଓ ହାଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟବଧାନ ଥାଏ—

1. The space between the cooking pot and the clods of earth put on the rim of an oven.

୨ । ଚୁଲିର ଉପର ପାଖର ମେଲ୍ଲ ଅଂଶ—

2. The upper opening of an oven.

ଚୁଲିପଶା—ତ୍ରି. ବିଣ. ସୁଂ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—

Chulīpasā (ଚୁଲିପଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ପୋଡ଼ି ହୋଇ ମରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

1. Fit to be burnt to death.

୨ । ପୋଡ଼ାମୁହାଁ (ଦେଖ)

2. Pordāmuhāñ (See)

ତୋରେ ଚୁଲିପଶାକୁ ! ବୁଢ଼ା ସାଅନ୍ତମାନେ ଘରକୁ ଫେରି ହୋଇ ରହି ଅଛନ୍ତି ।

ବିକାଶ, ରତ୍ନମାଳା ।

ଚୁଲି ପାଉଁଶ—ଦେ. ବ—୧ । ଚୁଲିରେ ଜଳିବା କାଠର ପାଉଁଶ—

Chulī pāuñsa 1. The ashes left in the oven after a fire.

୨ । (ଘରକ୍ରି ବା ଘୃଣାବ୍ୟଞ୍ଜକ) ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ—2. Any spoilt thing or matter.

ଚୁଲିପୂଜା—ତ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଭାଦ୍ରବ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ ଦିନ ଉପରଓଳ ଚୁଲିକୁ କରାଯିବା ପୂଜା—

Chulipūjā The ceremony of worshipping the family-hearth on the eleventh day of the light fortnight of the month of Bhādraba.

[ଦ୍ର—ସେଓଳ ଚୁଲିରେ ଅନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ରନ୍ଧା ହୁଏ ନାହିଁ ।]

ଚୁଲି ଫୁଙ୍କା—ଦେ. ବ—ଚୁଲିରେ ନଆଁ ଜାଳିବା ପାଇଁ ମୁହଁ ବା ନଳ ଦ୍ୱାରା ଚୁଲିରେ ଥିବା କାଠ ଆଦିକୁ ଫୁଙ୍କିବା—

Chulī phunkā ଉନୁନେପଂ Blowing of the fuel in an oven to light them.

ଚୁଲି ଫୁଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚୁଲି ଜଳାଇବା ସକାଶେ ମୁହଁରେ

Chulī phunkibā ଫୁଙ୍କିବା—To blow the fuel in

ଉନୁନେଫୁଁ ଦେଓୟା an oven with the mouth.

ଚୁଲ୍ହାଫୁକନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଳ୍ପାଦ ପାକ କରିବା—

2. To cook food.

କେତେବେଳେ ଜୋଡ଼ା ସାଉପରେ ଘର
କେତେବେଳେ ଚୁଲି ଫୁଙ୍କି ଫୁଙ୍କି ମର—ଉଗ ।

ଚୁଲିଫଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ଚୁଲିର ଉପର ଆଡ଼ର ଧାର—

Chulīphanda The upper edge of an oven.

ଚୁଲି ବସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁଲି ପକାଇବା (ଦେଖ)

Chulī basāibā (ଚୁଲି ବସେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Chulī pakāibā (See)

ଚୁଲିମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—୧ । ଚୁଲିର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—

Chulīmunda 1. The vicinity of an oven.

(ଯଥା—ବୋହୁଟି ସବୁବେଳେ ଚୁଲିମୁଣ୍ଡରେ ପଶିଛୁ ।)

୨ । ଦୁଇଟି ଚୁଲିର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—

2. The space between two ovens.

ବାପ ରେ ବାପ ! ଚୁଲା ମଝି ଠେଇଁ କୋଡ଼ାଏ ସାପ—ଉଗ ।

[ଦ୍ର—ଏ ସ୍ଥାନ ଉଷୁମଥିବାରୁ ବରଡ଼ମାନେ ଶୀତଦିନରେ ଲଉଲା ଚୁଲିର ଚୁଲିମୁଣ୍ଡରେ ଶୁଅନ୍ତି ।]

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ତଃପୁର—

3. Female compartments; zenana.

(ଯଥା – ଗମ୍ଭୀରସାଆନ୍ତେ ସବୁବେଳେ ଚୁଲିମୁଣ୍ଡରେ ରହନ୍ତେ ।

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପାକଶାଳା —4. Kitchen.

ଅଥଜନମ ଦୁଃଖ ଚୁଲିମୁଣ୍ଡରୁ । ଉଗ ।

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ—

5. Company of females in the cook room.

୬ । ପାକକର୍ମ—6. The act of cooking.

ଏଥ ହୋଇ ସେବେ ଚୁଲିମୁଣ୍ଡରୁ ଯୋଉଁ ନ ହେଲ, ତା ଜନମଯା ଏଥି ।

ଉଗ ।

୭ । (ଗାଳ ଓ ଘରକ୍ରିରେ ବ୍ୟବହୃତ)—କୌଣସି ନଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ—6. A term used in abuse or vexation) Any spoilt thing or matter

ଚୁଲିମୁଣ୍ଡକୁ ଆଶ୍ରା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କେବଳ ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଇବା ଲଗି କୌଣସିଠାରେ ପଡ଼ି ରହିବା—1 To remain at a place only for getting a meal.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବନ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୪	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଚୁଲ୍ଲମୁହଁ—ଦେ. ବ—ଚୁଲ୍ଲିରେ ନଆଁ ଓ ଜାଳ ଦେବା ଓ ଫୁଙ୍କିବା ନମନ୍ତେ ଚୁଲ୍ଲିର ସାମନା ପାଖରେ ଯେଉଁ ରନ୍ଧ୍ର ଦୋଇ
Chulīmuhaṁ ଚୁଲାରମୁଖ; ଉନାନେରମୁଖ ଥାଏ—A lateral opening in an
चुल्हाकामुहँ oven through which fuel is pushed into it.

ଚୁଲ୍ଲିମୁହାଁ—ଗ୍ରା. ବଣ ପୁଂ (ଗାଳବଶେଷ)—ପୋଡ଼ାମୁହାଁ; ଯାହା ମୁହଁରେ
Chulīmuhāṁ ନଆଁ ଲାଗି ଯାଇଛି—
(ଚୁଲ୍ଲିମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) (A term of abuse) With a burnt
ଚୁଲୋମୁଖ; ଚୁଲାମୁଖା or charred face

ବ—ଚୁଲ୍ଲିରେ ଜାଳଣି କାଠ ପୂରାଇବା
Adding of fuel to an oven.

ଚୁଲ୍ଲି ମୁହାଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁଲ୍ଲିମୁହଁ ବାଟେ ଜାଳଅଦ୍ଧ ପୂରାଇ ନଆଁକୁ
Chulī muhāṁibā ସତେଜ କରିବା—To add fuel to the
ଚୁଲ୍ଲିମୁହାଁ ବା
ଚୁଲ୍ଲିମୋହାଁଇବା
ଚୁଲ୍ଲିମୋହାଁ ବା } ଅନ୍ୟରୂପ
fire in the oven to enliven it.

ଚୁଲ୍ଲିରେ ପଶିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି (ବରକ୍ତିସୂଚକ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Chulīre paśibā ଚୁଲ୍ଲିକି ଯିବା (ଦେଖ)
Chulīki jibā (See)
(ଯଥା—ଭୁ ଗଣ୍ଡୀ ! ଚୁଲ୍ଲିରେ ପଶ୍ ।)

ଚୁଲ୍ଲି ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁଲ୍ଲିରେ ପ୍ରଥମେ ନଆଁ ଜାଳିବା—
Chulī lagāibā To make a fire in the oven; to
ଉନୁନଧରାନ ignite fire in the oven.
(ଚୁଲ୍ଲିଲଗେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଚୁଲ୍ଲି ଲଗାଇବାର ଅର୍ଥ
ଚୁଲ୍ଲିରେ ଥିବା ଜାଳରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା ।]

ଚୁଲ୍ଲି ଲଭାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁଲ୍ଲିର ନଆଁକୁ ନବାପିତ କରିବା—
Chulī libhāibā To extinguish the fire in an oven.
ଉନୁନନିଭାନ [ଦ୍ର—ଚୁଲ୍ଲି ଲଭାଇବାର ଅର୍ଥ ଚୁଲ୍ଲିରେ ଜଳୁଥିବା
ଚୁଲ୍ଲି ଲଭେଇବା
ଚୁଲ୍ଲି ନଭା(ଭେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ନଆଁକୁ ଲଭାଇବା ।]

ଚୁଲ୍ଲିହଗୁରା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜରରେ ପଦାକୁ ଝାଡ଼ା
Chulīhagurā ଫେର ନ ଯାଇ ଲଉଲ୍ଲା ଚୁଲ୍ଲିରେ (ବିଶେଷତଃ
(ଚୁଲ୍ଲିହଗୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗାଈରେ) ଝାଡ଼ା ଫେରେ—A person
who eases in the oven for fear of going out to answer the call of nature, specially during the night.

କାହାର ବାଃଚଲ ଘଣ୍ଟେଲେ ପୋଡ଼ପିଠା
ଆର ଚୁଲ୍ଲିରେ ହଗିଲେ ପୋଡ଼ପିଠା । ଚଗ ।

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ସମାଜରେ ଏପରି କଡ଼ା ପ୍ରଥା ଥିଲା ଯେ ନବାଗତବଧୂ ନଜଣାନଗାଁକୁ ନ ଦେଲେ ଘରୁ ପଦାକୁ ବାହାରିବ ନାହିଁ, ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ନବବଧୂମାନଙ୍କ ଲଜ୍ଜାଭଜନ ଓ ଦୁଃଖଭୋଗ କହିଲେ ସରୁ ନ ଥିଲା । ଫଳତଃ ସେମାନଙ୍କୁ କାଲେ ଦିନବେଳେ ପୋଖରୀ ଭଲିବ ଦେବ ବୋଲି ସେମାନେ ପେଟପୂରା କରି ମୁଠିଏ ଖାଇ ନ ଥିଲେ; ତଥାପି କେତେବେଳେ ଦୁର୍ଜ୍ଜୟ ବେଗକୁ ଦିନରେ ପ୍ରସ୍ରାବ ବା ଝାଡ଼ା ମାଡ଼ିଲେ ବନ୍ଧୁ ସମସ୍ତ ମଲମୂତ୍ରର ବେଗ ରୋଧ କରୁ ଥିଲେ ଓ ବଡ଼ାକୁ ଅସମ୍ଭାଳ ଢେଲ୍ଲା ବେଳକୁ ପଦାକୁ ଯାଇ ନ ପାରି ଚୁଲ୍ଲିରେ ଆରଜାଉକା କରି ପକାଉଥିଲେ ।]

ଚୁଲୁକ—ପୁ. ବ. (ଚୁଲ୍ ଧାତୁ=ବୁଡ଼ିବା, ଯାନ କରିବା+ଅଧିକରଣ ଉକ)—
Chuluka ୧ । କର୍ଦ୍ଦମ ବା କାଦୁଅ—1. Mud; clay.

୨ । ଗଣ୍ଡୁଷ; ଖୋଲା ହାତର ପାପୁଲିରେ ଏକା ଥରକେ ସମ୍ଭାଇବା ଜଳ—2. One sip of water; that much water as can be contained in the flat palm of the hand.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳପାତ୍ର; ସାମସେଇ—
3. A small water-pot.

୪ । ମାଷମଞ୍ଜନୋପଯୁକ୍ତ ପାପୁଲିରେ ସମ୍ଭାଇବା ଜଳ—
4. A quantity of water contained in the flat palm of the hand in which a grain of Brīhi can be immersed.

୫ । ଗୋତ୍ରପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଋଷିବିଶେଷ—5 Name of a sage who was the founder of a clan.

ଚୁଲୁକିତ—ବି. ବଣ. (ଚୁଲୁକ+ରୁ ପିଅ ପିବା ଅର୍ଥରେ. ଇତ)—
Chulukita ୧ । ଗଣ୍ଡୂଷଦ୍ୱାରା ପୀତ ବା ପିଅ ଯାଇ ଥିବା—
1. Sipped from the palm of the hand.

୨ । କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ—2 Muddy; clayey.

ଚୁଲ୍ଲ (ଧାତୁ)—ଅ.—ବିଳାସ କରିବା; କେଳି କରିବା—
Chulla (root) To play; to disport.

ଚୁଲ୍ଲ ବି. ବଣ.—(ଚୁଲ୍ଲ୍ ଧାତୁ+ଅ)—ଚଞ୍ଚଳ ଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ—
Chulla Blear-eyed; having moistened eyes.
ବ.—ଚଞ୍ଚଳ ଚକ୍ଷୁ—Blear-eyed.

ଚୁଲ୍ଲକୀ—ପୁ. ବ. [ଚୁଲ୍ଲ ଧାତୁ=(ଜଳରେ) ବିଳାସ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ]—୧ । ଶିଶୁମାର ନାମକ ଜଳଜନ୍ତୁ—
Chullakī 1. A purpoise.

୨ । ନଦୀର ଅପର ପାର—
2. The opposite shore of a river.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପାତ୍ରବିଶେଷ; ରେକାବ—
3. A small plate or vessel; saucer.

ଚୁଲ୍ଲି—ପୁ. ବ.—(ଚୁଲ୍ଲ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନଆଁ
Chullā ଜଳିବା ସ୍ଥାନ—1. Oven; furnace.

୨ । ଚଡା; ଜୁଇ - Funeral pyre; cremation-fire-place.

ଚୁଲ୍ଲି—ପୁ ବ. (ଚୁଲ୍ଲ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ଚୁଲ୍ଲା (ଦେଖ)
Chulli Chullā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟରେ ଦୁଇଟି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ନାନା ଏବ ୬ ଦନ୍ତ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୋଗଦି ଚଳ ଶବ୍ଦ ମାନ୍ଦ୍ରାସ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେସବୁ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଁହୁଁର ବସ୍ତୁତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦେଇ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଁହ' ଖୋଜିବେ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଁଥ' ଦେଖିବେ; 'କଥୁଁନ' ପାଇଲେ 'କଛୁ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଟେ' ଦେଖିବେ ।

ଚୁଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବି. (ଚୁଲ୍ଲ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଚୁଲ୍ଲା (ଦେଖ)
Chullī Chullā (See)

ଚୁଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. ଚୂଷ୍ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
Chush (root) Chūsh (root) (See)

ଚୁଷ୍—ଦେ. ବି.—ଚୁଚୁ ୨ ଦେଖ)
Chush Chuchu 2 (See)

ଚୁଷିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଚୂଷ ଧାତୁ)—ଶୋଷିବା—
Chushibā To suck.
ଚୁଷା
ଚୁଷନା

ଚୁସ୍ତ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା.)—୧ । ଟାଣୁଆ; ଶକ୍ତ—
Chust 1. Hard; smart.
ଚୋସ୍ତ ୨ । ଦୃଢ଼; ଅଣିଥିଲ; ଯାହା ଝୁଗୁଲା ନ ହୋଇ ଖୁବ୍ କସି
ଚୁସ୍ତ ହୋଇ ଥାଏ—2. Tight.
୩ । ଚୌରସ—3. Level.
(ଚୀଲା—ବିପକ୍ଷରେ) ୪ । କର୍ମଠ; ଚଲାଖ—4. Active.
* । ଦେହରେ କସି ହୋଇ ବସିବା (ପୋଷାକ)—
5. Fit; tightly fitting the body.
୬ । ଯାହା ଶିଥିଲ ବା ଝୁଗୁଲା ନୁହେଁ—
6. Not loose or slack.

ଚୁହା—ଦେ. ବି.—ଚୁଆ (ଦେଖ)
Chuhā Chuā (See)

ଚୁହାଁ—ଦେ. କ୍ରି.—ଗୃହଁବା; ଅବଲୋକନ—Looking; look.
ଚାଓୟା ଚନ୍ଦ୍ର ଚୁହାଁ ସ୍ୱଗ ଚଡ଼ ? ଚ ବା ମୁଖ ଦେଖା ଚଡ଼ ?
ଚିତବନ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର, ସ୍ତୁତୀତ ।

ଚୁହାଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୃହଁବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Chuhāñibā The causative form of
ଚାଓୟାନ Chāhiñbā.
ଚୁହାଇଲ ଉହଁ ଉଲଇ ଜା ଦେବନ—କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଚୁହାଁଚୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଦେଖାଦେଖି; ଚହାଁଚହାଁ—
Chuhāñchuhiñ 1. Looking at each other.
ତାକାତାକି
ପାଶ୍ୱବମାନେ ଚାହା ଦେଖି ଲୋଭ ହୋଇ
ହୋଇଲେ ପରସ୍ପରେ ମୁଁ ଚୁହାଁଚୁହାଁ—କୃଷ୍ଣଦ ଚ ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୨ । ଅନ୍ୟକୁ ଦେଖିବା କର୍ମ—
2. Act of seeing any person.
ଚୁହାଁଚୁହାଁ ନାହିଁ ଅନରେ କେଜ
ଚକାଦେ ଚଯନ ସେସବେ ମୁଁ ଜଇ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଚୁହାଡ଼—ଦେ. ବି—(ହି. ଚୁହଡ଼ା = ଗୃଣ୍ଡାଳ, ସ୍ୱପଚ; ହି. ଗ୍ୱାଅଡ଼ = ପାହାଡ଼ିଆ ଭକାଇତ ଜାତିବିଶେଷ)—
ଚୁୟାଡ଼, ଚୋୟାଡ଼ ୧ । ଚୁଅଡ଼; ଚ୍ୱେହାଡ଼; ଅସଭ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲି ଜାତି—
ଚୁହଡ଼ା A wild tribe.
୨ । ଦାଢ଼ି; ମେଥ୍ୱେନ୍ତର—
2. A man of the sweeper caste.
ବିଣ—୧ । ଅସଭ୍ୟ; ଜଙ୍ଗଲି—1. Uncivilised.
୨ । ବର୍ବର; ନିଷ୍ଠୁର—2. Cruel.
୩ । ଅଭଦ୍ର—3. Rude.
୪ । ଖରାପ—4. Low; mean.

ଚୁହାଣ—ଦେ. ବି—୧ । ଗ୍ୱେହାଣ; ରୌହାନବିଶ; କ୍ଷତ୍ରିୟ ବା ରାଜପୁତଙ୍କ
Chuhāṇa ଶାଖାବିଶେଷ (ଗ୍ୱେହାଣ ଭଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—
ଚୁହାନ 1. A branch of Kshyatriyas or
ଚୌହାନ, ଚୋହାନ Rajputs
ଏତେ ସକଳସ୍ତ ଗ୍ୱେହଙ୍କ ନଗଲ ଚବେଲ ଚୁହାଣ ପଠାଣ
ଗଡ଼ବ ଚୋଲ ପରି ଛାଡ଼ି ସିବେ ଯେ ଜଇ ଉଚ୍ଚଦେ ଚେହ୍ନ ପ୍ରଣ ।
ଦୁଇଜାନ. ସଦ୍ଭଉଙ୍ଗ ।
୨ । ଗୃହଦାହକ—2. An incendiary.
୩ । ମାତଜାଇତ ଗୃହଦାହକ ରାଜସେବକବିଶେଷ—
(ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)
ଚୁହ୍ୟ ଘର ଖୁଡ଼ାଏ ଅଇଲ ସହ୍ୟ ଲେଡ଼
ଚୁହାଣକୁ ଡୋଇଲ ରେ ଘର ଅଥ ଡୋଣ—ଚାଣକ୍ୟ. ନୀତିଚନ୍ଦ୍ରିକା ।
3. A class of king's servants of low caste whose duty it was to set fire to houses under the king's order.

ଚୁହାନ୍—ଦେ. ବି—ଚୁହାଣ ୧ (ଦେଖ)—
Chuhān Chuhāṇa 1 (See)

ଚୁହାର୍—ଦେ. ବି—ଚୁଆର୍ (ଦେଖ)—
Chuhārā Chuārā (See)

ଚୁହ୍ୱା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ଭୁଲ. ହି. ଚୁହ୍ନା; ସଂ ଚୂଷ ଧାତୁ)
Chuhibā ଶୋଷିବା—To suck.

ଚୁଚୁକ—ସଂ. ବି—ଚୁଚୁକ (ଦେଖ)—
Chūchuka Chuchuka (See)

ଚୂଡ଼୍ (ଧାତୁ)—ସଂ— ମୁଣ୍ଡନ କରିବା—
Chūṛd (root) To shave.

ଚୂଡ଼—ସଂ. ବି (ଚୂଡ଼ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଚୁଲ; ବୃଷଭାଦି ପଶୁଙ୍କ
Chūṛda ପିଠିରେ ଚାହାଣ୍ଟିଥିବା ମାଂସ ପିଣ୍ଡ—1. A hump or protuberance on the back of certain animals e g. bulls
୨ । ଚୂଡ଼ୀ—2. A tuft of long hair on the head.
୩ । ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ ନାମକ ଦୈତ୍ୟ—3. Name of a demon.
୪ । ଟୁାପୁ, ଘର ଓ ପାହାଡ଼ ଆଦର ଶିଖା—
4. Top; summit.
* । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୂଅ (ହି. ଶବସାଗର)—5. Small well.

ଚୂଡ଼ୁକ—ସଂ. ବି (ଚୂଡ଼ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅକ)—ଚୂଡ଼ (ଦେଖ)—
Chūṛdaka Chūṛda (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପ୍ତ	ଓଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଂ୍ୟ	ଉଅ	ଙ	ନ

ଚୂଡ଼ନ୍ତ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦ୍ର. ଚୂଡ଼ାନ୍ତ)—ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Chūrḍanta (etc) Chūrḍānta etc (See)
ଚୁଡ଼ନ୍ତ

ଚୂଡ଼ା—ସ. ବ (ଚୂଡ଼ ଧାତୁ=ମୁଣ୍ଡନ କରିବା+କର୍ମ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chūrḍā ହିନ୍ଦୁ ବାଳକର ମସ୍ତକମୁଣ୍ଡନରୂପ ସଂସ୍କାର—
1. The ceremony of shaving performed on a Hindu boy.

୨ । କେଶ—2. Hair.

୩ । ଜୁଡ଼ା; ଜଟ; ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ପକାସିତା ଗଣ୍ଠି—
3. A mass of hair artistically dressed into a knot ever the head; chignon.

ଚଲ୍ ଅଛ ବ କେଡ଼ା, ନୂଆ ଜଆଇ ନମିତ ଚୂଡ଼ା—ବଦସୂର୍ଦ୍ଦ.-ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । କେଶର ଶିଖା; ଚୁଟି—
4. Tuft of hair left on the crown of the head after the 1st shaving ceremony; a single lock of hair.

୫ । ମସୂରଦି ପକ୍ଷିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଉଁ ଉନ୍ନତ ପକ୍ଷଗୁଚ୍ଛ ଥାଏ—
5. Tuft of feathers standing on the head of certain birds (e. g. peacock).

୬ । ପର୍ବତର ଶିଖର; ପର୍ବତ ଶୃଙ୍ଗ—
6. Mountain-peak; crest; pinnacle.

୭ । ଅଗ୍ରଭାଗ—Top; summit; crown.

୮ । ମୁକୁଟ; ମସ୍ତକଭୂଷଣ—
8. A conical head-dress; crown.

୯ । ମୁକୁଟ ବା ପଗଡ଼ି ଉପରେ ଲମ୍ବଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଶିଖା—9. Diadem; an ornament put upright on the crown or turban.

୧୦ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଚୁଡ଼; କଙ୍କଣ ଭୂଷଣ—
10. A flat bracelet.

୧୧ । ଭୂଷଣ; ଅଳଙ୍କାର—
10. Ornament; jewellery.

୧୨ । ମସ୍ତକ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—12. Head

୧୩ । ପ୍ରଧାନ ନାୟକ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. Chief; leader.

୧୪ । କୂଅ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—14. Well.

୧୫ । କାଇଁଥ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
15. A black-topped red seed.

୧୬ । ବାହୁଭୂଷଣବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
16. A kind of ornament for the arms; armlet.

୧୭ । ଚୂଡ଼ାକରଣ (ଦେଖ) (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
17. Chūrḍākaraṇa (See)

୧୮ । (ଚୃଦ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) ପ୍ରେରଣ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—18. Sending

ବଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ—Chief; principal.

ଚୂଡ଼ାକରଣ—ସଂ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଦ୍ୱିଜାତି ବାଳକର ପ୍ରଥମ କ୍ଷୌର ବା କେଶମୁଣ୍ଡନ ରୂପ ସଂସ୍କାର; ବାଳଯଜ୍ଞ—
Chūrḍākaraṇa (ଚୂଡ଼ାକର୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ) The ceremony of first shaving done on a boy of the twice-born castes amongst the Hindus; the ceremony of tonsure practised amongst the 3 higher caste-boys amongst the Hindus.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବାଳକର ମୁଣ୍ଡଯାକ ଲଣ୍ଡା କରାଯାଇ ମଝିରେ ଚୂଡ଼ା ବା ଶିଖା ଛଡ଼ି ଦଆ ଯାଇଥିଲା ।]

ଚୂଡ଼ାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଚୂଡ଼ା; ଚୂଡ଼ା=ଶିଖା+ଅନ୍ତ=ଶେଷ)—
Chūrḍānta ୧ । ଶେଷ ମୀମାଂସା—1. Final decision or determination; conclusion.

୨ । ଯୁକ୍ତିଜନିତ ଅନୁମାନ—
2. Deduction; inference.

୩ । ଚରମ ବା ଶେଷ ସୀମା—
3. Extremity; limit.

୪ । ପରାକାଷ୍ଠା—4. Acme.

୫ । କାର୍ଯ୍ୟସମାପ୍ତି—5. Completion of work.

୬ । ଚୂଡ଼ାର ଅଗ୍ର—6. The top of a chignon or knot of hair.

ଦେ. ବ—ଶେଷ; ଅନ୍ତ—Finish; end.

ଦେ. ବଣ—ଅନ୍ତିମ; ଚରମ—
Final; conclusive.

ଚୂଡ଼ାନ୍ତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଶେଷ ବା ସାଙ୍ଗ କରିବା-
Chūrḍānta karibā To bring a thing to completion; to give the finishing touch to a thing.
ଚୁଡ଼ନ୍ତକରା

ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଡ଼ିଗ୍ରି—ଦେ (କଚରିଆ ଭାଷା) ବ—ବନ୍ଧକ ଓ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମକଦ୍ଦମାରେ ଦାବିମ ପ୍ରଥମ ଡିକ୍ରି ବା ଫଇସଲା ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବା ପରେ ପିଆଦଗତେ କ୍ଷମା ଅମିନ କଛଫର୍ଦ୍ଦ
Chūrḍāntadigri (ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଫଇସଲା—ଅନ୍ୟରୂପ ଉଆର କରି ରପୋଟ ଦେବା ପରେ ଅଦାଲତ ଶେଷରେ ଯେଉଁ ଡିକ୍ରି ଲିପିବଦ୍ଧ କରନ୍ତି—
Final decree passed in a mortgage-suit or partition-suit at its final stage, i. e. some time after a preliminary decreee ts passed.

ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ନଷ୍ପତ୍ତି—ଦେ. ବ—ଶେଷ ନଷ୍ପତ୍ତି—
Chūrḍānta nishpatti Final decision.
(ଚୂଡ଼ନ୍ତନଷ୍ପତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ପର । ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରଖା ହଇନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ମା । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ଯେଉଁ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଆନ୍ତମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଯେ ଖୋଜାଯାଉ ଦେଇ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଓ 'ଜୁଆ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ହୁକୁମ—ଦେ. (କଚନ୍ତଆଜ୍ଞା) ବ—
Chūr̤ānta hukuma ୧ । ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି (ଦେଖ)
1. Chūr̤ānta nishpatti (See)
୨ । ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପରେ ଦ୍ୱାରମ ଯେଉଁ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତି—
2. Final order.

ଚୂଡ଼ାବାନ୍—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ଚୂଡ଼ା+ଅନ୍ତ ଅର୍ଥରେ ବତୁ; ୧ମା.୧ବ)—
Chūr̤ābān ଯାହାର ଚୂଡ଼ା ଅଛି—
(ଚୂଡ଼ାବନ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ) Having a tuft or chignon.

ଚୂଡ଼ାମଣି—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚୂଡ଼ା+ମଣି)—୧ । ମୁକୁଟର
Chūr̤āmaṇi ପ୍ରଧାନ ମଣି—1. Crest-jewel; a jewel worn on the diadem or crest; the gem worn in the crown.
୨ । ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Chief or principal person.
୩ । କାକମାଚି (ଦେଖ)
3. Kākamāchi (See)

ଦେ. ବ—୧ । ବଙ୍ଗଦେଶର ବିଦ୍ୱାନ୍ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଉପାଧି—1. A title given to Bengal Pandits for eminent scholarship.
୨ । ଉତ୍କଳର କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ଜମିଦାରଙ୍କ ଉପାଧି—
2. The title of some prominent zamindars of Orissa.
୩ । (ନାମ) ଚୂଡ଼ାମନ୍ (ଦେଖ)
3. Chūr̤āman (See)

ବିଣ—୧ । ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ—1. Chief; principal; eminent
ଏହା କର ସାର ଯାନୁକଚୂଡ଼ାମଣି
ଅରଜୁନ କହିଲେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବାଣୀ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭରତ କର୍ଣ୍ଣ ।
୨ । ସର୍ବୋଚ୍ଚ—2. highest.
ଶିରେକ ଚୂଡ଼ାମଣି ଯୁନେ
ବସିବ ନଳକ ଆସନେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଚୂଡ଼ାମନ୍—ଦେ. ବି.—ଓଡିଶା ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରାଚୀନ ବନ୍ଦର
Chūr̤āman ବିଶେଷ—(ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ)—Name of an ancient port in the Orissa sea-coast in the district of Balasore.

ଚୂଡ଼ାମ୍ଳ—ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ; ଚୂଡ଼ା+ଅମ୍ଳ)—ଇନ୍ଦ୍ରଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chūr̤āmla Tamarind.

ଚୂଡ଼ାଲ—ଫ. ବି. (ଚୂଡ଼ା+ଅଛ ଅର୍ଥରେ ଲ)—ମସ୍ତକ—
Chūr̤āla The head.
ବିଣ.—ଚୂଡ଼ାବିଶିଷ୍ଟ; ଶିଖାଯୁକ୍ତ—
Having a tuft or chignon.

ଚୂଡ଼ାଳା—ଫ, ବି. (ଚୂଡ଼ାଳ+ଆ)—୧ । ଧଳା କାଇଁଚ—1. White
Chūr̤ālā variety of Kāiñcha.
୨ । ନାଗର ମୁଥା (ଦେଖ)
2. Nāgaramuthā (See).
୩ । ନବିଁଷା ତୃଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. A kind of grass.

ଚୂଡ଼ି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. (ଫ. ଚୂଡ଼ା)—ଚୂଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chūr̤i (etc) Churḍi etc (See)

ଚୂତ—ଫ. ବି.—୧ । (ଚୂତ୍ ଧାତୁ=ଶୋଷିବା, ଚୂତ୍+କ୍ତ ପ୍ର; ଯେଉଁ ଫଳକୁ ଚୂତ୍+ଣି କର ଶିଆଯାଏ)—ଆମ୍ବ (ବୃକ୍ଷ
Chūta ଓ ଫଳ)—1. Mango (tree and fruit); Magnifera Indica.
୨ । (ଚ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ=ଝରିତ ହେବା+ଅଧାଦାନେ. ଅ. ନଯାଇନ)—ଭଗ; ପ୍ରସବଦ୍ୱାର; ଯୋନି—
2. Vagina.
୩ । ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର—3 Anus.
୪ । ଗୃହଦ୍ୱାର—4, Door of a house (M.W).

ଚୂତକ—ଫ. ବି. (ଚୂତ + ସ୍ୱାର୍ଥେକ) —ଚୂତ (ଦେଖ)
Chūtaka Chūta (See)

ଚୂତମୁକୁଲ—ଫ. ବି (ଷଷ୍ଠୀତତ୍ପୁ; ଚୂତ+ମୁକୁଲ)—ଆମ୍ବ ବଉଳ—
Chūtamukula Mango-flowers; mongo-buds.

ଚୂତଲତା—ଫ. ବି (ଚୂତ+ଲତା)—୧ । (୬ଷ୍ଠୀତତ୍ପୁ) —ଲମ୍ବାଣିଆଁ
Chūtalatā ଆମ୍ବଗଛ—1. A kind of mango tree with spreading or overhanging branches
୨ । (ମ. ଯ ଲୋ.)—ଆମ୍ବ ଗଛରେ ମାଡ଼ିଥିବା ଲତା—
2. A creeper creeping over a mango tree.

ଚୂନ—ଦେ. ବି (ଫ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ପଥର, ଶିପ ପ୍ରଭୃତିକୁ ପୋଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା
Chūna ତାତ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—Slaked lime.
ଚୂନ, ଚୁନ [ଦ୍ର—ଚୂନ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ୧. ପଥର ଚୂନ
ଚୂନ, ଚୂନା ବା Stone-lime ଓ ୨. ଶିପଚୂନ ବା Shell-lime:
ଚୂନିଆ ପଥର ବା ଗେଙ୍ଗଟିକୁ ପୋଡ଼ (୧) ପଥରଚୂନ, ଓ ଶାମୁକା ବା ସିପକୁ ପୋଡ଼ (୨) ସିପଚୂନ ବା କଲଚୂନ କରାଯାଏ । ପୋଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ଚୂନରେ ପାଣି ପକାଇଲେ ତାହା ପାଣିକୁ ଶୋଷିନେଇ ଓ ପାଣି ଗରମ ହୋଇ ଫୁଟେ । ଏହାକୁ ଫୁରୁସା ଚୂନ (Slaked lime) କୁହାଯାଏ । ଶିପଚୂନକୁ ଫୁରୁସାଇ କଲଚୂନ କରାଯାଏ । ଏହା ଘାନରେ ଶିଆପାଏ ଓ କୋଠାଘରେ ଇଟା ପ୍ରଭୃତି ଗାନ୍ଥିନ କରିବାରେ ଲାଗେ । ପଥରଚୂନରେ ସାଧାରଣତଃ ଇଟାର ଓ ପଥରର ଗାନ୍ଥିନ ଦୃଢ ଓ କଲଚୂନରେ କାନ୍ଥଆଦ ଧଳିଆ ଯାଏ । ଶଙ୍ଖ ଓ ମୋତିକୁ ପୋଡ଼ ମଧ୍ୟ ଚୂନ କରାଯାଏ । ଚୂନ ଔଷଧରେ ଲାଗେ ଓ ଛେତରେ ସାର ଦଆଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଟ୍

ଚୂନକଲା ଦେ. ବ— କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦାସ୍ୟାସ୍ପଦ କରିବା ବା ଦଣ୍ଡ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ତା ଦାର ଏକ ଗାଲରେ ବୋଲାସିବା ଚୂନକାଳୀ ଚୂନ ଓ ଅନ୍ୟ ଗାଲରେ ବୋଲାସିବା କଳା— (ଚୂନକାଳ— ଅନ୍ୟରୂପ) Lime and lamp-black used for painting the two cheeks of a person (as punishment or in jest).

[ଦ୍ର— ପୂର୍ବେ ଅପରାଧୀ ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ ଚୂନକଲା ବୋଳ ଦାଣ୍ଡରେ ବୁଲାଉଥିଲେ ଓ ସେ ଲୋକ ଏଡଦ୍ୱାରା ଅତି ଲଜ୍ଜିତ, ଅପମାନିତ ଓ ଉପହସିତ ହେଉଥିଲା ।]

ଚୂନକଲା ଦେବା (ମୁହଁରେ)— ଦେ. କ୍ରି— ୧ । ଲଜ୍ଜିତ କରିବା ପାଇଁ ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକଗାଲରେ ଚୂନ ଓ (ଗାଲେ) ଚୂନକାଳୀ ଦେଓୟା ଏକ ଗାଲରେ କାଳି ବୋଳିବା— **ଚୂନାଲଗାନା** 1. To besmear lime on one side and black on the other side of the face of an offendor to put him to dersion and shame.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅତି ଲଜ୍ଜିତ କରିବା— 2. (figurative) To put a person to shame.

ଚୂନକାମ— ସଂ. ବ. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ + କର୍ମ)— ଚୂନରେ କରାଯିବା ପଲସ୍ତର ଓ ଗାନ୍ଥିନ— Plaster-work and masonry ଚୁଣକାମ of lime. **ଚୁନାଇ**

ଚୂନକୋଳ— ଦେ. ବ— ଏକପ୍ରକାର ସୁଖାଦ୍ୟ କୋଳ— Chūnakoli A kind of edible plum.

[ଦ୍ର— ଏହାର ଗଛ କଣ୍ଟାଳିଆ, କୋଳର ବର୍ଣ୍ଣ ଧଳା ଓ ସ୍ୱାଦ ମିଷ୍ଟ ।] (ଚୂନକୋଳ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୂନଖାଇ— ଦେ. ବ— ଚୂନଦାନ (ଦେଖ) Chūnakhāi Chūnadāni (See)

ଚୂନଗୋଡ— ଦେ. ବ— ଘୋଡ଼ା ଚୂନକୁ ଚୁଟି ଗୁଲୁଣୀରେ ଚଲାଇ ନେବା ପରେ ଯେଉଁ କଠିନ ପଥୁରଖଣ୍ଡମାନ ରହିଯାଏ— ଚୁନଗୁଡ଼ୀ The concrete left after sifting **ଚୂନାକାକଡ଼ୁଡ** pounded lime. (ଚୂନଗୋଡ଼— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୂନଚଉଁରୀ— ଦେ. ବ— ଚୂର୍ଣ୍ଣଚଉଁରୀ (ଦେଖ) Chūnachauñrī Chūrṇṇachauñrī (See)

ଚୂନଦାନ— ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ + ଆଧାନ)— ପାନରେ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଅଘ୍ରେଡ ଚୂନ ଯେଉଁ ଧାତୁପାତ୍ର ବା ଚୁନଟୀ; ଚୁନାତୀ ଉପରେ ରଖାଯାଏ— A pot containing **ଚୁନୌଟୀ, ଚୂନାଦାନୀ** lime used for applying on betel leaves.

ଚୂନପତ୍ର— ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ + ପତ୍ର; ଏହା ଚୂନ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଯାଇ ଖିଆ ଦେବାରୁ)— ପାନ ସଙ୍ଗେ କମ୍ଭା ଜାଲ ଖଇନୀ ପାତ୍ରରେ ପକାଇବା ନିମନ୍ତେ ଚୂନ ସଙ୍ଗେ ଏକତ୍ର **ଭାଂଗ, ଖୈନୀ** ଦଳା ହୋଇଥିବା ତମାଖୁ ପତ୍ର— Bits of tobacco-leaves pressed with a little lime and used with betel or taken alone.

ଚୂନପୋଡ଼ା— ଦେ. ବ— ଶିପ ବା ଗେଙ୍ଗୁଟିକୁ ଚୂନରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଭାଟିରେ ପୋଡ଼ିବା— Slaking or ଚୁନପୁଡ଼ାନ burning of limestone or shells. **ଚୂନାଫୁକନା** [ଦ୍ର— ଗେଙ୍ଗୁଟି ଓ ଶାମୁକା ଆଦି ପୋଡ଼ାଯାଇ ଚୂନରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଅତଏବ ଏହା ଚୂନପୋଡ଼ା ନ ହୋଇ ପ୍ରକୃତରେ ଗେଙ୍ଗୁଟିପୋଡ଼ା ବା ଶାମୁକାପୋଡ଼ା ଅଟେ ।]

ଚୂନଫେରା— ଦେ. ବ— ୧ ଘନ ଫୁଟ ଲମ୍ବା, ଚଉଡ଼ା ଓ ଗଭୀର ଚୂନ Chūnapherā ମାପିବାର ପାତ୍ର— A measure one cubic foot) for lime.

ଚୂନ ଫେରାଇବା— ଦେ. କ୍ରି— ଚୂନସଫେଦି କରିବା (ଦେଖ) Chūna pherāibā Chūnasaphedi karibā (See) (ଚୂନଫେରେଇବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୂନଭାଟି— ଦେ. ବ— ଯେଉଁ ଚୁଲ୍ଲିରେ ଗେଙ୍ଗୁଟି ବା ଶିପ ପୋଡ଼ାଯାଇ Chūnabhāti ଚୂନ ତିଆର ହୁଏ— Lime-kiln. ଚୂନେର ଭାଟୀ **ଚୂନକିଭଟ୍ଟୀ**

ଚୂନରା— ଦେ. ବ.— (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣକାର)— ୧ । ଯେଉଁ ଜାତି ଶିପ ଓ Chūnarā ଗେଙ୍ଗୁଟି ପୋଡ଼ି ଚୂନ ତିଆର କରନ୍ତି— 1. A caste (ଚୂନୁରା— ଅନ୍ୟରୂପ) of men who prepare slaked lime; ଚୂନାରୀ a lime-burner. **ଚୂଣାରୀ** ୨ । ଯେ ଚୂନ ପୋଡ଼ି ବିକ୍ରି କରେ— 2. One who sells slaked lime.

ଚୂନସଫେଦ କରିବା— ଦେ. କ୍ରି— ଚୂନଗୋଳିଆ ପାଣିରେ ଘର Chūnasaphedi karibā ଧଉଳାଇବା— To whitewash ଚୂନ ସଫେଦି କରା; ଚୂନଫିରା a house with lime-water. **ଚୂନାଫେରାନା**

ଚୂନସୁରୁକି— ଦେ. ବ.— ପକ୍କା ଗାନ୍ଥିନା କରିବା ପାଇଁ ଚୂନ ସଙ୍ଗେ Chūnasurki ଇଟାଗୁଣ୍ଡା ମିଶା ପାଇ ତିଆର କରିଯିବା ମସଲ୍ଲା— ଚୂନସୁର୍କୀ Mortar made of brick-dust and lime. **ଚୂନାସୁରଖୀ**

(ଚୂନ ସୁରୁକି, ଚୂନସୁରୁକି— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୂନହଳଦି— ଦେ. ବ.— ଏକତ୍ର ମିଶ୍ରିତ କଲଚୂନ ଓ ବଟା ହଳଦି— Chūna haladī Mixture of quicklime and ଚୂନହଳଦି turmeric.

[ଦ୍ର— ଏହି ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ମିଶାଇଲେ ମିଶ୍ରିତ ପଦାର୍ଥର ରଙ୍ଗ ଲାଲ ହୁଏ ।]

(ଚୂନହଳଘା, ଚୂନୁହଳଘା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୂନା— ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ)— ୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଚୂର୍ଣ୍ଣ— Chūnā 1. Powder. ଚନା, ଚୂର (ଯଥା— ଗୁଡ଼ାଳ ଚୂନା, ଗହମ ଚୂନା)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଖାପାଖି ଲେଖକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୧୭୭ ୧ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଟଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପଯୁତ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗନା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତୁ' ଦେଖିବେ

ବୁକନୀ, ଚୂନ, ଚୂନୀ, ଚୂର ୨ । ଧାତୁ ବା କାଠ ଆଦର ଗୁଣ୍ଡ; କରତ ଗୁଣ୍ଡ—2. Saw-dust; filings.

ବିଣ.—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣୀକୃତ—1. Powdered; pulverised.

ମୋଡ଼ାରେ ଚୂନା ଦୋଇ ସାଇ ପାରେ ମେରୁ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—2. Very small; minute.
(ଯଥା—ଚୂନା ମାଛ ।)

ଚୂନାଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡରେ କାଟିବା—1. To cut into very small pieces.
(ଯଥା—ପରିବାକୁ ଚୂନାଇଁ କର କାଟିଲେ ଶୀଘ୍ର ସିଝି ଯାଏ)

୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ଚୂରିବା—
2. To pound; to reduce into powder.

ଚୂନା କରିବା—ଦେ. କି.—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ ପରିଣତ କରିବା—1. To reduce into powder; to pulverise.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ଷୟ ବା ବିନାଶ କରିବା—
2. (figurative) to destroy.

ଅନାଦରରହିଲେ, ଅନାଉଣି ନରତ, ଚୂନାକରୁ ପୂରତ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ: ବୈଶୋରତରଙ୍ଗ ଗୀତ ।

ଚୂନାକୁ ଚାହିଁ ପିଠା କରିବା—ଦେ. କି.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉପାଦାନକୁ ଗ୍ରହଁ ବନ୍ଦ କରିବା—(figurative) To cut your coat according to your cloth.

ଚୂନା କୁଟିବା—ଦେ. କି.—ଗୁଜିଲ ଇତ୍ୟାଦିକୁ କୁଟି ଚୂନା କରିବା—To pound or press rice etc into powder.
[ଦ୍ର—ଗୁକୁଡରେ ଚୂନା କୁଟା ଯାଏ ନାହିଁ, ଗୁଜିଲ ଆଦି କୁଟାଯାଇ ଚୂନାରେ ପରିଣତ ହୁଏ ।]

ଚୂନା ଚୂନା—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ—
Chūnā chūnā 1. Powdered.

ଚୂନା ଚୂନା ୨ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ବିଭକ୍ତ—
ଚକନାଚୂର 2. Reduced into minute pieces

ବି.—୧ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ (ବହୁବସ୍ତୁ)—
1. Many minute bits.

୨ । ବହୁ ପରିମିତ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—
2. A large quantity of powder.

ଚୂନାଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ହି. ଚୂନଟ୍)—ଚୂନଟ୍ (ଦେଖ)
Chūnāṭ Chūnaṭ (See)

ଚୂନା ଧାନ—ଦେ. ବି—ଦଳାରୁ ଝଡ଼ା ହୋଇ ଏକତ୍ର ଜମା କରାଯାଇ
Chūnā dhāna ଥିବା ଧାନ – Paddy separated from the sheaves and gathered into a heap.

ଚୂନା ମାଛ – ଦେ. ବି—ଅତି ଛୋଟ ଛୋଟ ମାଛ—
Chūnā māchha Small fishes.

ଚୁନାପୁଂଠି, ଚୁନୋପୁଂଟି [ଦ୍ର—ଦଣ୍ଡକଲ୍ପ, କେରଣ୍ଡୀ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଚୂନା ମାଛ କୁହାଯାଏ ।]

ଚୂନା ହେବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା; ନଷ୍ଟ ହେବା—
Chūnā hebā 1. To be destroyed.

ଚୂନାହଓୟା ୨ । ଭାଙ୍ଗି ଯାଇ ଛୋଟ ଛୋଟ ହେବା—
ଚକନାଚୂର ହୋନା 2. To be broken into small pieces.

୩ । ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ ପରିଣତ ହେବା—
3. To be reduced into powder.

ଚୂନି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣିକା)—
Chūni ୧ । ଚୂନା ହୋଇ ଗୁଣ୍ଡୁଣିରେ ଚଲା ହେବା
ଖୁଦ ପରେ ବାଛ ରହିଯିବା ଗହମ ଗୋଧାର
ବୁକ୍‌ନୀ, ଚୂନ; ଚୂନୀ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ; ଗୋଟକଡ଼; ଶସ୍ୟରୁ ବାହାର ହିବା ଗୋଧାର କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ; କାଣ୍ଡିଆ କୁଣ୍ଡା—
1. Small particles of the chaff or bran of wheat or other grains after they are pounded and the husks sifted and separated.

୨ । କରତ ଗୁଣ୍ଡ—2. Saw dust.

ଚୁନି ୩ । ଇନ୍ଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ବହୁମୂଲ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତର ବିଶେଷ; ପଦ୍ମରାଗ ମଣି;
ଚୁନୀ କ୍ଷୁଦ୍ର ମାଣିକ—3. A ruby.

ବିଣ—୧ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—1. Very small; minute.

୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣୀକୃତ—2. Powdered; pulverised.

ଚୂନିଆଁ ପଥର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ + ପ୍ରସ୍ତର)—
Chūniāṅ pathara ଯେଉଁ ପଥରରେ ଚୂନର ଭାଗ ଥାଏ; ଖଡ଼ିଆ
ଚୂନିୟାପାଥର ପଥର; ଯେଉଁ ପଥରକୁ ପୋଡ଼ିଲେ ଚୂନ ବାହାରେ—Limestone; chalkstone.

ଚୂନିଗଜ—ଦେ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଜ ବା ଏରଣ୍ଡ—
Chūnigaja A kind of small castor-oil-seed.

ଚୂନୁରା—ଦେ. ବି—ଚୂନରା (ଦେଖ)
Chūnurā Chūnarā (See)

ଚୂନି ଚୂନି—ଦେ. ବିଣ ଓ ବି—ଚୂନା ଚୂନା (ଦେଖ)
Chūni chūni Chūnā chūnā (See)
[ଦ୍ର—ଚୂନାଚୂନା ଅପେକ୍ଷା ଚୂନଚୂନ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ।]

ଚୂର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଚୂର୍ଣ୍ଣ—
Chūra Powder.
ଚୁର
ଚୂର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

ଚୂର୍ଣ୍ଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣି କରିବା—
Chūrā 1 Reducing into powder.
ପେଷା ୨ । ଚୂରିବା; ପେଷଣ—
ଚୂରା 2. Pounding.
୩ । ଚୂନା—3. Powder
ବିଶ—ଚୂର୍ଣ୍ଣ କର୍ ଯାଇଥିବା—Pounded; reduced to powder; pulverized.

ଚୂର୍ଣ୍ଣଲି—ଦେ. ବି. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଚୂରେ
Chūrāḷi ବା ପେଣ୍ଟେ—A person who grinds or pounds some thing; a grinder.
(ଯଥା—ଗନ୍ଧମ ଚୂର୍ଣ୍ଣଲି !)

ଚୂରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣି ଧାତୁ)—
Chūribā ୧ । ଚୂନା କରିବା; ଗୁଣ୍ଡା କରିବା; ଚୂର୍ଣ୍ଣି କରିବା—
ପିଷା,ପେଷା 1. To reduce into powder.
ଚୂକ୍‌ନା, ଚୂରନା ମାଂସ ହାଡ଼ ସହିତେ କଚଟି ଚୂରିଲେ ।
(ଚୂର୍ଣ୍ଣିବା, ଚୂରେଇବା—ଣିଜନ୍ତ) କୁଶଳଂ ହ. ମହାଭାରତ. ୨୫
୨ । ଶିଳ ବା ଚକରେ ପେଶିବା—2. To pound.
୩ । ବିଦାରଣ କରିବା; ଚିରିବା—3 To tear up.

ବନ୍ଦରଟିରେ ଚୂରେ, ନଘୁଣ ଅଗ୍ର ଚରେ ଶଙ୍କା ନଜନି ଟେଲେ ଯେ ।
ଭାଗ୍ର. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଚୂର୍ଣ୍ଣି (ଧାତୁ)—ସଂ—ଗୁଣ୍ଡା କରିବା—
Chūrṇṇa (root) To reduce to powder.

ଚୂର୍ଣ୍ଣି—ସଂ. ବି. (ଚୂର୍ଣ୍ଣି ଧାତୁ=ଗୁଣ୍ଡା କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—
Chūrṇṇa ୧ । ଚୂନା; ଗୁଣ୍ଡା—1. Powder.
୨ । ପଥର ଓ ଶିପ ପୋଡ଼ି ବାହାର କରିବା ଚୂନ—
2. Slaked lime; burnt lime.
୩ । ସୁଗନ୍ଧ ଧୂଳି—
3. Fragrant powder; toilet powder.
୪ । ଅବୀର—4. A red powder used in the spring-festival for sprinkling in sport.
୫ । ଅଣ୍ଟା; ମଇଦା; ଛତୁଆ—
5. Barley-meal; corn-flour.
୬ । ଧୂଳି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Dust.
୭ । କପର୍ଦ୍ଦକ; କଉଡ଼ି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Small sea-shell.
୮ । ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ—8. Artistic pose of the limbs.
ବିଶ—୧ । ଗୁଣ୍ଡା ହୋଇଥିବା—1. Powdered.
୨ । ନଷ୍ଟ—
2. Destroyed.
୩ । ପିଷ୍ଟ—2. Pounded.
୪ । କୁଞ୍ଚିତ—4. Curled.

ଚୂର୍ଣ୍ଣିକ—ସଂ. ବି. (ଚୂର୍ଣ୍ଣି+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଚୂନା; ଗୁଣ୍ଡା—
Chūrṇṇaka 1. Powder.
୨ । ଗଦ୍ୟଦ୍ୱାରା ପଦ୍ୟକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
2. A composition expounding by a sentence in prose, the purport of a preceding verse.
[ଦ୍ର— ଚୂର୍ଣ୍ଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପଦ୍ୟ ଥାଏ ଓ ତହିଁ ତଳେ ତାହାର ପଦ୍ୟର ଗଦ୍ୟରେ ବିଶଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଥାଏ ।]
୩ । ବିଶଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ପୁସ୍ତକ; ମାନେ କହି—
3. An elabarate commentary, a key.
୪ । (ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅକ) ଅଣ୍ଟା; ଛତୁଆ—
4. Barley-meal; corn-flour.
୫ । ଔଷଧଚୂର୍ଣ୍ଣି—5. A medicinal powder.
୬ । କଠୋରବର୍ଣ୍ଣି ଓ ସାର୍ଦ୍ଧସମାସ ବିରହିତ ଏବଂ ବୈଦର୍ଭୀ ରୀତିରେ ଲିଖିତ ରଚନା—
6. A very simple style of composition.
୭ । ଆଭାସ; ଅଭିପ୍ରାୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
7. Indication of one's intention.
୮ । ଏକପ୍ରକାର ଶାଳଧାନ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. A kind of winter-paddy.
୯ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. A kind of tree.

ଚୂର୍ଣ୍ଣି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚୂର୍ଣ୍ଣି ଧାତୁ) —୧ । ଗୁଣ୍ଡା କରିବା—
Chūrṇṇa karibā 1. To pulverise.
୨ । ପେଣ୍ଟି ଚୂନା କରିବା—
2. To pound or grind into powder.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ବିନାଶ କରିବା —
3 (figurative) To destroy; to crush.
(ଯଥା—ସେ ଶତ୍ରୁର ଗର୍ବକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣି କଲେ ।)

ଚୂର୍ଣ୍ଣିକାର—ସଂ. ବି—୧ । ଯେ ଚୂନ ପୋଡ଼େ; ଚୂନାର—
Chūrṇṇakāra 1. A lime burner.
୨ । ଚୂନ ବ୍ୟବସାୟୀ —2. A dealer in lime
୩ । ଯେ ଅଣ୍ଟା ପେଷେ—3. Corn-grinder.
୪ । ନାପିତାଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶୂଦ୍ରକନ୍ୟାଙ୍କଠାରୁ ପୁରୁଷ ଔରସରେ ଉତ୍ପନ୍ନ କର୍ଣ୍ଣିସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ (ପରାଶର ସଂହିତା)—
4. A mixed caste amongst the Hindus.

ଚୂର୍ଣ୍ଣିକୁନ୍ତଳ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧାରୟ; ଚୂର୍ଣ୍ଣି+କୁନ୍ତଳ)—ଯେଉଁ କେଶ
Chūrṇṇakuntaḷa କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚିଆ ହୋଇ କପାଳ ଓ ଗାଲ ଉପରକୁ ଝୁଲିପଡ଼ି ଥାଏ; ଅଳକ; ଝୁଲ୍‌ବାଳ—Locks or rings of curling short hairs overhanging the brow and cheeks.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳ ୧ ଟିପ୍ପଣି ଅଂଶ ଓ ନମ୍ବର ଏବଂ ୨ ଟିପ୍ପଣି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁଛି । ଏଠାରେ ୧ ଟା ୨ ଟିପ୍ପଣୀରେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ତାର ଯଥାକ୍ରମେ ଉହ୍ୟର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଟିପ୍ପଣି ବର୍ଣ୍ଣିକା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଟୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଟା' ଦେଖିବେ; 'ଝଲତେ' ନ ପାଇଲେ 'ଝଲ୍‌ତେ' ଦେଖିବେ

ଚୂର୍ଣ୍ଣଖଣ୍ଡ—ସ. ବ—ଗେଙ୍ଗୁଟି; ସେଉଁ ଗୋଡ଼ରୁ ଘୋଡ଼ ଚୂନ କରିଯାଏ—
Chūrṇṇakhaṇḍa Line-stone: lime-ghooting.

ଚୂର୍ଣ୍ଣତା—ସ. ବ. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ+ତ୍ୱାର୍ଥେ. ତା)—ଚୂନା ହେବାର ଅବସ୍ଥା—
Chūrṇṇatā The state of being reduced into powder.

ଚୂର୍ଣ୍ଣନ—ସ. ବ. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Chūrṇṇana ଗୁଣ୍ଡା କରିବା; ଚୂନା କରିବା—
Reducing into powder; pounding; pulverising.

ଚୂର୍ଣ୍ଣଚଉଁରି—ଦେ. ବ—ଗୁର ଆଡ଼େ ଚୂନକାମ କରିଯାଇଥିବା ପିଣ୍ଡା ବା
Chūrṇṇa-chauñrī ସ୍ତୂପ ବା ଘର—A house or mound or platform having limework masonry on all sides.

ବଡ଼ ବଡ଼ଲୋକ ବେଢ଼ି ବି ଗୋଟ ଚୂର୍ଣ୍ଣଚଉଁରି ।
ଭକ୍ତ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

ଚୂର୍ଣ୍ଣନୀୟ—ସ. ବଣ. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Chūrṇṇaniya ଚୂନା କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Fit to be reduced to powder; capable of being pulverised

ଚୂର୍ଣ୍ଣପତର—ଦେ. ବ—ଚୂନପତ୍ର (ଦେଖ)
Chūrṇṇapatara Chūnapatra (See)

ଚୂର୍ଣ୍ଣପତର ଦୂର୍ଣ୍ଣ କର
ମାରଦେ ନାକ ପୂର୍ଣ୍ଣ କର । (ନଷ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉକ୍ତ)

ଚୂର୍ଣ୍ଣପଦ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚୂର୍ଣ୍ଣ=ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ସହିତ+ପଦ=
Chūrṇṇapada ପଦକ୍ଷେପ ଯହିଁରେ)—
ଏକ ପ୍ରକାର ବିଶେଷ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀସହିତ ନୃତ୍ୟ—
A kind of dexterous dance accompanied with brisk undulations or artistic poses of the limbs.

ଚୂର୍ଣ୍ଣହାର—ସ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲୀ ଗଛ—
Chūrṇṇahāra A kind of wild tree.

ଚୁରନହାର [ତ୍ର—ଏଥିର ପତ୍ର ଖୁବ୍ ଲମ୍ବା, ତିକଣା ଓ ମୋଟା; ଏଥିର ଫୁଲ ମୃଦୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଓ ଶ୍ୱେତ; ଏଥିର ମୂଳ, ଶୁଖି ଓ ପତ୍ର ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା କଷା, ଗରମ, ତ୍ରିଦୋଷନାଶକ, ରକ୍ତଦୋଷନାଶକ ଓ କୃମିନାଶକ; ବିଷମ ଜ୍ୱରର ଏହା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଔଷଧ ବୋଲି ବିଖ୍ୟାତ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଚୂର୍ଣ୍ଣା—ସ. ବ. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ+ଅ)—
Chūrṇṇā ଆର୍ଯ୍ୟା ଛନ୍ଦର ପ୍ରକାର ବିଶେଷ (ଏଥିରେ ୧୮ଟି ଗୁରୁ ଓ ୨୨ଟି ଲଘୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ--ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A kind of Sanscrit metre.

ଚୂର୍ଣ୍ଣି—ସ. ବ. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ+ଇ)—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
Chūrṇṇi 1. Chūrṇṇī (See)
୨ । କପର୍ଦ୍ଦକ; କଉଡ଼ି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Small sea-shell.

ଚୂର୍ଣ୍ଣିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚୂର୍ଣ୍ଣିକ+ଆ)—ଚୂନା; ଛତୁଆ—
Chūrṇṇikā Barley-meal; corn-flour.

ଚୂର୍ଣ୍ଣିକୃତ—ସ. ବ. (ନାମ)—ମହାଭାଷ୍ୟକାର ପତଞ୍ଜଳ ମୁନି—
Chūrṇṇikṛuta A name of the great commentator Patañjala.

ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ—ସ. ବଣ. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Chūrṇṇita ୧ । ଗୁଣ୍ଡା କରି ଯାଇଥିବା—1. Powdered.
୨ । ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ; ବିଧ୍ୱସ୍ତ—2 Annihilated; destroyed.
୩ । ଝିକ୍‌ଟିକ କରି ଯାଇଥିବା—
3 Chopped into small bits.

ଚୂର୍ଣ୍ଣୀ—ସ. ବ. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଇ; ଇ ସ୍ଥାନରେ ଈ ଆଦେଶ)
Chūrṇṇī ୧ । ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ପାଣିନି ବ୍ୟାକରଣର ପାତଞ୍ଜଳ ଭାଷ୍ୟ—
1 The learned commentary of Patañjali on the Sanskrit Grammar of Pāṇini.
୨ । ଭାରତରେ ପୂର୍ବେ ପ୍ରଚଳିତ ଶବ୍ଦେ କଉଡ଼ି ମୂଲ୍ୟର ମୁଦ୍ରା-ବିଶେଷ —2. An ancient Indian coin equal in price to 100 cowries.
୩ । ବଙ୍ଗଦେଶର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଦୀବିଶେଷ—
3. Name of a river in Bengal.
୪ । କାର୍ଷାପଣ; ମୁଦ୍ରା ରୂପେ ପୂର୍ବେ ଚଳୁଥିବା ଏକ କାହାଣ କଉଡ଼ି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. 180 bits of small sea-shells formerly used as a standard of currency in India.
୫ । ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ନଦୀର ନାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5 Name of a river in ancient India.

ଚୂର୍ଣ୍ଣୀକୃତ—ସ. ବଣ. [ଚୂର୍ଣ୍ଣ+ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ୱି (ଇ)+କୃତ]—
Chūrṇṇīkṛuta ଯାହା ପୂର୍ବେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନ ଥିଲା, ଏବେ ବର୍ତ୍ତମାନ (ଚୂର୍ଣ୍ଣୀକରଣ—ବ) ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିଯାଇଅଛି—Lately reduced into powder.

ଚୂର୍ଣ୍ଣୀଭୂତ—ସ. ବଣ. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ+ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ୱି+ଭୂତ)—
Chūrṇṇībhūta ୧ । ଯାହା ପୂର୍ବେ ଚୂନା ହୋଇ ନ ଥିଲା, (ଚୂର୍ଣ୍ଣୀଭବ—ବ) ବର୍ତ୍ତମାନ ଚୂନା ହୋଇଅଛି; ଗୁଣ୍ଡା ହୋଇଥିବା—
1. Turned into powder; pulverised.
୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ; ବିନଷ୍ଟ—
2. Completely destroyed or ruined.

ଚୂଲ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଉନ୍ନତ ହେବା—
Chūl (root) To rise up; to stand high.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଚୂଳ—ସଂ. ବି. (ଚୂଲ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Chūḷa ୧ । ଶିରୋରୁହ; କେଶ; ବାଳ—
1. Hair of the head

ନାନା ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟଯୁକ୍ତେ, ଲୁବ୍ଧେ ଭୃଙ୍ଗମାନେ ଚୂଳେ ।
ଭୂପତି, ପ୍ରେମତରଙ୍ଗିଣୀ ।

୨ । ଚୁଟି; ଶିଖା; ମୁଣ୍ଡରେ ଛଡ଼ାଯିବା ଲମ୍ବା କେଶଗୁଚ୍ଛ—
2. A long tuft of hair left on the head.

ଦେ. ବ—୧ । ମସ୍ତକର ନଲାକାର ଭୂଷଣବିଶେଷ; ଲମ୍ବା ମୁକୁଟ—1. A conical head-dress worn on the skull.

୨ । ଗଣ୍ଠି ଦଆ ଦୋଇ କପାଳ ଉପରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହେବା କେଶଗୁଚ୍ଛ; ଜଟ—2. A knot of hair tied and placed in upright position over the skull or brow.

୩ । ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଦଣ୍ଡାସ୍ଥମାନ ପୁଷ୍ପସଜ୍ଜା—
3. A nosegay put on the brow in an upright position

(ଯଥା—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମାଲଚୂଳ ।)

ଝୁଁଟି ଠାଠା ୪ । ଓଠ; ଷଣ୍ଢାଦଙ୍କ କାନ୍ଧ ଉପରେ ବାହାର ଥିବା ମାଂସପିଣ୍ଡ; କକୁଦ—4. Hump on the shoulders of certain animals (e.g. bull, camel).

୫ । ଚୂଲି ଉପରେ ହାଣ୍ଡିକୁ ମୁଣ୍ଡ ଇବା ନିମନ୍ତେ ବାହାରଥିବା ମାଟି ପିଣ୍ଡୁଳା; ଚୂଲିଝିଙ୍କା—
5. The balls or clods of clay or earth (usually three) protruding from the rim of an oven to sustain the cooking pot.

୬ । କେତେକ ପକ୍ଷୀଙ୍କ (ଯଥା ମୟୂର, ଚୂଳିଆ ଚଢ଼େଇ, ଅଣ୍ଡେଇ କୁକୁଡ଼ାର) ମୁଣ୍ଡ ଉପରୁ ବାହାର ଥିବା ପକ୍ଷଗୁଚ୍ଛ
6 A tuft of feathers protruding from the head of certain birds (e.g. peacock); cocks-comb.

୭ । (ସଂ ଚୂଡ଼) – ପର୍ବତ ଶିଖର—
7. Crest of a mountain.

ଭର୍ଗୋ-ପୁଳିନଂ ହିଂସତ୍ତଳ ଝଡ଼ ଗଲେ ଶୈଗିର ଚୂଳେ ।
ସ୍ୱାଇାଇ, ପାଞ୍ଚଟା ।

୮ । ଅଗ୍ରଭାଗ—8. Top.

ଅଜ ଘନ୍ତେ ପୂର୍ବ ପେଡକ ଘନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା ଚୂଳେ ବସି ।
ସ୍ୱାଇାଇ—ପାଞ୍ଚଟା ।

୯ । କଣା ବା ଘର କରିଯାଇଥିବା କାଠର ଛିଦ୍ରରେ ପୂରିଯିବା କାଠର ଅଂଶ—9. Tennon.

୧୦ । ଚୂଳି (ଦେଖ)
10. Chūḷi (See)

୧୧ । ଗୁଣ୍ଠିଆ ଆଦ ଅଳଙ୍କାର ଉପରେ ବସାଯାଇ ଥିବ ଗୋବ—11. Knobs put on some ornaments.

ଚୂଳକ—ସଂ. ବି.(ଚୂଳ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଚୂଳ (ଦେଖ)
Chūḷaka 1. Chūḷa (See)

ଚୂନ ୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ପାର୍ବତ୍ୟ ସିଜୁ—
2. A kind of mountain-cactus

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ହିମାଳୟର ଦକ୍ଷିଣଭାଗ ଓ ପଞ୍ଜାବର କେତେକ ଜାଗାରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏଥିର କ୍ଷୀରରେ ଗନ୍ଧାପର୍ତ୍ତ୍ୟ ଅଂଶ ଅଧିକ ଥାଏ । ଏ କ୍ଷୀର ଅଗ୍ନିର ଅନୁଷ୍ଣକାରକ । ଉହାକା କ୍ଷୀର ସୁଗନ୍ଧ । ବାସ କ୍ଷୀର ଦେହରେ ଲାଗିଲେ ଦେହରୁ ଖୁଲି ଉଠିଯାଏ —
ହି.ଶବ୍ଦସାଗର]

ଚୂଳମୁକୁଟିଆ—ଦେ.ବିଣ.(ସଂ ଚୂଳ+ମୁକୁଟ)—ମୟୂର ଚୂଳର ମୁକୁଟଧାରୀ;
Chūḷamukṭiā ଯେ ମୟୂର ଚୂଳର ମୁକୁଟ ପିନ୍ଧେ— Wearing a crown of peacock-feathers.

ଚତ୍ତର ଥାଉ ବାରୁଣ୍ଡ଼ ଚୂଳମୁକୁଟିଆ ସଙ୍ଗୀମାନେ
ବଳଭଦ୍ର, ଲଡୁଗୋପ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର, ଚ. ଗାତ

ଚୂଳା—ସଂ. ବି. (ଚୂଳ+ଆ)—୧ । ଚୂଡ଼ା (ଦେଖ)
Chūḷā 1. Chūṛdā (See)

୨ । ପ୍ରାସାଦ ଉପରସ୍ଥ ଗୃହ; ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା—2. A pleasure-dome or turret at the top of a building.

ଚୂଳି—ଦେ.ବ. ୧ । (ସଂ. ଚୂଳ)—କଠର ଆଗ ପାଖରେ ଛିଦ୍ର ହୋଇ
Chūḷi ଉହିଁରେ ଠିଆ ବାଗରେ ମରିଥିବା ଛଡ଼ାଗ୍ର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ (ଏହାକୁ ବଉଳ କୁଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଠି ଓ ବର୍ଣ୍ଣଆଙ୍ଗୁଠିର ସନ୍ଧିରେ ରଖି ଲୋକେ କଠର
ଅଙ୍କୋଠା ମାଡ଼ନ୍ତି—A button-topped peg driven into the upper front of wooden sandals (which is thrust into the interstics of the toe and second finger of the leg, while walking.

୨ । ପାହାଡ଼ର ଗୋଲଆ ଶିଖର—
2. Conical peak of a hill.

ଚୂଳିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଯାହାର ଚୂଳ ଥାଏ; ଚୂଳଧାରୀ—
Chūḷiā 1. Having a tuft; tufted.

ହେ କୃଷ୍ଣ କଦମ୍ବମୂଳଥ ମସ୍ତକେ କାଚୁଳିଆ । ଭୂପତି, ପ୍ରେମତରଙ୍ଗିଣୀ ।

୨ । ଯେଉଁ ଅଳଙ୍କାର ଆଦ ଉପରେ ଚୂଳ ବା ଗୋବ ଥାଏ—
2 Knobbed; having a knob.

୩ । ଗୋଲାଆ —3. Conical.

ବ.—୧ । ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ—1. Name of a lofty mountain in the Bamra state of Orissa.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ସଂଯୁକ୍ତ ୍ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ରେଖା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ୍' ବା ୍ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେସବୁ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବସ୍ତତଃ ୍ ବା ୍ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ୍' ଖୋଜନ୍ତୁ, ବୁଝ ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝ୍' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍କ୍ୟା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ୍ୟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଚୂଲ୍ଲ ପାରଥିର ଚଳା—
ଚୂଲିଆ ଅତଳ ଭଇଁ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ସେସନେ,
ଚତ୍ରାନ୍ତେ ଶୈବାର ଲେରେ ତ୍ରାହୀଗରୁମେ। ସଧାନାଥ, ମତ୍ସାସାତ୍ରା ।

ଶାବୁଲବୁଲ ୨ । ଚୂଲଥିବା ଗୋବର୍ ଚଢ଼େଇ—
सावूलबुल 2. The Paradise-fly-catcher (bird).

ଚୂଲିଆ ଦ୍ରଦ୍ରଦ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—
Chūliā had had କାଠକଟା (ପକ୍ଷୀ) (ଦେଖ)
Kāṭhakaṭā (bird). (See)

ଚୂଳିକ—ସଂ. ବି.—(ଚୂଳ ଧାତୁ=ଜ୍ୱଳିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ; ଯାହା
Chūlika ଘିଅରେ ଛଣା ହୋଇ ଜ୍ୱଳିତ ବା ଫୁଲୁକା ହୁଏ)—
୧ । ଘିଅପିଠା; କାକତ୍—1. A kind of sweeet puffed up cake fried in ghee.
୨ । ଲୁଚୀ; ପତଳା ପୁରୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A kind of thin bloated cake fried in ghee.
୩ । ଅଥର୍ବ ବେଦର ଏକ ଉପନିଷଦର ନାମ; ଚୂଳିକୋପନିଷଦ—2. Title of an Upanishada in the Atharba Beda.

ଚୂଳିକା—ସଂ. ବି.(ଚୂଳିକ+ଆ)—୧ । ଚୂଳିକ (ଦେଖ)
Chūlikā 1. Chūlaka (See)
୨ । ନାଟକର ଅଙ୍କବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ନେପଥ୍ୟରୁ କୌଣସି ଘଟଣାର ସୂଚନା ଦିଆଯାଏ; ନାଟ୍ୟାଙ୍କବିଶେଷ—
2. A part of a drama in which indication of some event is given from behind the scene.

[ଦ୍ର—ଫୁଲ୍ଲରା ନାଟକର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଯୁଦ୍ଧ, ମୃତ୍ୟୁ ଓ ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଅଦାନପ୍ରଦାନ କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ; ଏଥିପାଇଁ ଏ ବିଷୟମାନଙ୍କର ସୂଚନା ନେପଥ୍ୟରୁ କରାଯାଏ । ସାରଚରିତ ନାମକ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକରେ ରାମ ଓ ପରଶୁରାମଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜଳପ୍ରବେଶ ବିଷୟରେ ଏବମ୍ଭୂତ ସୂଚନା ଅଛି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ହସ୍ତୀର କର୍ଣ୍ଣମୂଳ; ହାତୀର କାନମୁଣ୍ଡା—
3. The root of an elephant's ear.
୪ । ଚୂଡ଼ା (ଦେଖ)
4. Chūrdā (See).

ଚୂଲିଝୁଣ୍ଟିଆ—ଦେ.ବି— ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ର ବଡ଼ି ଅଙ୍ଗୁଠି ଓ ସହିଁ-
Chūli-jhuṇṭiā ଅଙ୍ଗୁଟିରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଘୁଙ୍ଗୁରଲଗା ଏକପ୍ରକାର
ଚୁଟକୀ ମୁଦି, ଯହିଁ ଉପରେ ଚୂଳ ବା ଗୋବ ଲଟିଥାଏ—
चुटकी A kind of tinkling ring with a knob worn by females on the 2nd and 3rd fingers of the leg.

ଚୂଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ— ଜଉବାର୍ ଶୋଷିବା; ଚୁଚୁମ୍ବିବା—
Chūsh (root) Te suck.

ଚୂଷଣ—ସଂ. ବି (ଚୂଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଜଉ ଓ ଓଠବାର୍
Chūshaṇa ଶୋଷିବା; ଚୋଷିବା; ଚୁଚୁମ୍ବିବା—Sucking.
(ଚୂଷିତ, ଚୂଷଣୀୟ, ଚୂଷ୍ୟ—ବିଶେଷଣ)

ଚୂଷଣୀୟ—ସଂ. ତ୍ରିଣ (ଚୂଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ଯାହା ଶୋଷା ହୋଇ
Chūshaṇīya ପାରେ; ଯାହା ଚୁଚୁମା ଯାଇ ପାରେ—
(ଚୂଷ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Capable of being sucked.

ଚୂଷା—ସଂ. ବି (ଚୂଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chūshā ୧ । ଶୋଷିବା; ଶୋଷିବା; ଚୂଷଣ—1. Sucking.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ହାତୀର ଅଣ୍ଡାଗୁରଘାଏ ବନ୍ଧାଯିବା ଯେଝୀ ବା ରଜ୍ଜୁ—
2. A strap or rope passed round the waist of an elephant.

ଚୂଷି—ଦେ. ବି(ସଂ. ଚୂଷ ଧାତୁ)—ଚୁଚୁମା; ପିଲାଏ ଚୁଚୁମିବା ଖେଳନା—
Chūshi A plaything given to infants to suck
ଚୁଷୀ (representing mother's nipple).

ଚୂଷିତ—ସଂ. ବିଣ (ଚୂଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଶୋଷା ହୋଇଥିବା;
Chūshita ଚୁଚୁମା ଯାଇଥିବା—Sucked.

ଚୂଷିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚୂଷ୍ ଧାତୁ)—ମୁହଁରେ ଶୋଷିବା; ଚୁଚୁମ୍ବିବା;
Chushibā ଜଉ ସାଦ୍ୟାସ୍ୟରେ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ରସ ଶୋଷିନେବା-
ଚୁଷା, ଚୋଷା To suck.
चचोड़ना, चूसना

ଚୂଷ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଚୂଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଶୋଷିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Chushya Fit to be sucked.
(ତୁଲ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେଆର୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ଚେଆର୍)—ବେଡ଼ାସନ; ଚଉକ—
Cheār Chair.
ଚେୟାର
चेअर

ଚେଆରମାନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ ଚେଆରମାନ୍; ଏଥିର ମୌଳିକ ଅର୍ଥ
Cheārmān ଯେ ଚଉକରେ ବସେ)--ସଭାପତି; କୌଣସି ସଭା ବା
ଚେୟାରମାନ ସମାଜର ଅଧିଷ ବା ନେତା—Chairman;
चेअरमेन president.
(ଚେଆର୍ମେନ୍; ଚେର୍ମେନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେଇ—ଦେ. ଅ—ଚେଇ ଚେଇ (ଦେଖ)—
Chei Chei chei (See)
ହଇ
चई

ଚେଇ ଚେଇ !—ଦେ. ଅ—ହାତୀକୁ ଆଗକୁ ଗତିଲ କରିବାପାଇଁ ବା ପାଛ-
Chei! chei! ଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇବା ପାଇଁ ବା ଫେରାଇବା ପାଇଁ
ହଇହଇ ମାହୁନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଆଦେଶ—A word
चइचइ used in goading an elephant to advance or to turn round or to turn back.

[ଦ୍ର—ହାତୀକୁ ଠିଆ କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ —ଧାଡ଼ି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଜୁଏ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

ଚେଇଁ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଝାଉଁଳ ଯାଇଥିବା ଗଛ ଆଦ ପାଣି ପାଇଲେ ; ପୁନର୍ବାର ସତେଜ ହେବା—1. To revive (said of withering plants when watered).

୨ । (ବିଶ୍ରାମ ନେଇଥିବା ବା ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜଲା ଯାଇଥିବା ଡାହାଣୀ, ଭୂତ, ପ୍ରେତ ଆଦ ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ରର ପ୍ରଭାବରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପରେ) ପୁଣି ନିଜର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଦେଖାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କରିବା—2. (said of ghosts which had been made powerless by magic) To revive after torpor.

୩ । ନିଦରୁ ଉଠିବା—3. To rise up from sleep.

ଚେଇଁ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାଗର ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ ନ ଶୋଇ ବସି-ରହିବା—To keep a watch or vigil; to sit up; to keep watch.

ଚେଇଁବା—ଦେ କ୍ରି (ସଂ. ଚେତନ; ଚତ ଧାତୁ)—୧ । ନିଦରୁ ଉଠିବା—1. To wake up from sleep; to rise up from sleep.

୨ । ଜାଗ୍ରତ ରହିବା—2. To keep awake; (ଠିଆ ହେବା; ବସାଇଁବା—ନିଜନ୍ତରୂପ) to sit up.

ତୁହ୍ନ ତ ମୋର ପାଶେ ବସିବୁ ଠିଆଁ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ଆଳସ୍ୟ ଝଡ଼ି ସତେଜ ହେବା—3. To be enlivened; to wake up from torpor; to shake up drowsiness.

୪ । ସଜୀବ ହେବା; ପୁନରୁତ୍ଥାନ ହେବା—4. To show signs of vitality; to revive.

୫ । (ଚେଇଁବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ) ଠିଆଁ ହେବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଦରୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବା—5 To awaken a person for sleep.

ଚେଇଁ ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଦର ବାହାନା କରି ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି-ରହିବା—To feign sleep; to lie awake while seeming to be sleeping.

ଚେଉ—ଦେ. ବି— ଚ୍ୟାଉ ପଟ୍ଟନାୟକ (ଦେଖ)—Cheu Chyāu paṭṭanāyaka (See)

ଚେଉ ପଟ୍ଟନାଏକ—ଦେ. ବି—ଚ୍ୟାଉ ପଟ୍ଟନାୟକ (ଦେଖ)—Cheu paṭanaeka Chyāu paṭṭanāyaka (See)

ଚେଓରା—ଦେ. ବି—ସତ୍ୟଆମ୍ବା (ଫଳ)—Cheora Cocum Butter-fruit.

ଚେଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଚକୁଳପିଠା ବା ଭଜା ଭୁଜିବାର ଶବ୍ଦ—1. Sound produced when a pastry-cake is fried.

ଚିଁ ଚେଁ ସାତି ଚକୁଳକୁ ଚଉତ ଚେଁ,
ଶାଶୁ ବୋଇଲେ ନୋଉଁ ସବଂଙ୍କେ । ଉଗ ।

[ଦ୍ର—ଚକୁଳ ପିଠା କରିବା ପାଇଁ ମୁଲା ଉପରେ ବସିଥିବା ଉତ୍ପ୍ରୁପ କରେଇ ବା ତେଲଚଣିରେ ଟୋପୁ ଛଲା ହେଲାବେଳେ ଓ ଚକୁଳ ଲେଉଟା ହେବାବେଳେ ଓ ତେଲ, ଘିଅ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଉଜାଉଜ ହେବାବେଳେ ଓ କାକରାଆଦ ପିଠା ଦିଅରେ ଛଣା ହେଲାବେଳେ "ଚେଁ" ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ ।]

୨ । ଦେହରେ ଚାଙ୍ଗିଲା ଲୁହା ମାଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—2. Sound produced while marking the body with red-hot iron.

୩ । ଚେମ୍ପିଣୀ ଆଦ ଚଢ଼େଇ ଓ ଚ୍ଛୁଚୁନ୍ଦା ଆଦଙ୍କର ଧ୍ୱନି—3. Chirping or squeaking sound of house-bats and moles.

ଚେଁଏଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଚେଁ (ଦେଖ)—Cheñ-eñ Cheñ (See)

ଚେଁଖ—ଦେ. ବି—୧ । ଚାଙ୍ଗିଲା ଲୁହାଦ୍ୱାରା ଦେହରେ ଚିହ୍ନ ଦେବା—ଛେଁକା; ଦାଗା Cheñkha 1. Branding or singeing the body with red-hot iron.

ଦାଗ ୨ । ଚିହ୍ନ; ଦାଗ—2. Brand or mark of singeing.

୩ । ଦୁଃଖ; ଯାତନା; ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—3 Torture; harassment.

୪ । ପ୍ରତାରଣା—4 Deception; cheating.

୫ । ଦୁଃଖର ଅନୁଭୂତିରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଲଭିବା ଶିକ୍ଷା—5. Lesson acquired by bitter experience.

ଚେଁଖ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦେହରେ ଗରମ ଲୁହାର ଦାଗ ବସା-ଇବା; ଚିହ୍ନଦେବା—Cheñkha deba 1. To brand the body with red-hot iron.

ଦାଗନା ୨ । ଯାତନା ଦେବା—2. To torture.

୩ । ପ୍ରତାରଣା କରିବା—3. To deceive.

ଚେଁଖ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆପଣା ଦେହରେ ଚିହ୍ନ ବସିବା—ଦାଗାପାଓୟା Cheñkha pāiba 1. To be branded with red-hot iron.

ଦାଗପାନା ୨ । ଯାତନା ପାଇବା—2. To suffer pains.

(ଚେଁଖେ ପାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେଁଖ ବସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. —ଚେଁଖ ଦେବା ୧ (ଦେଖ)—Cheñkha basāiba Chsñkha deba 1 (See)

(ଚେଁଖ ବସେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେଁଖା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି.—ଚେଁଖ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Cheñkhā (etc) Cheñkha etc (See)

ବଣ.—ପ୍ରତାରକ—Deceitful

ଚେଁଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପ୍ରତାରଣାରେ ପକାଇବା; ଠକାଇବା—Cheñkhāiba 1. To deceive.

(ଚେଁଖେଇବା - ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଘୋଟକ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ସରଳ ୧ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଲ୍ଲିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ ଗୋଳରେ ଘୋଟବେ ଏ ପ୍ରକାରଭାବରେ ନ ମଳିବ ଘୋଟବ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବସଥାନ ୨ ବା ୧ ଚଲ୍ଲିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଗୋଳରୁ ଚୋଟ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇ' ଘୋଳବେ; 'ଭୁଆ' ନ ମଳରେ 'କୁଆ' ଘେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବର୍ଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବର୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କରିବା—2. To harass; to oppress.

୩ । ଚେତାଇଦେବା—3. To remind.

ଚେଁଖାଏ ଦେବା—ଦେ. କି.—ଚେଁଖେ ଦେବା (ଦେଖ)—
Cheñkhāe debā To teach a lesson.

ଚେଁଖିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ଅକର୍ମକ)—ପ୍ରତାରିତ ହେବା—
Cheñkhibā 1. To be deceived.

ଠକା ୨ । (ସକର୍ମକ) ଛଆଁ ଦେବା—2. To sear; to cauterise.

୩ । ଦୁଃଖମୟ ଅନୁଭବ ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବା—
3. To learn a lesson by bitter experience.

ଚେଁଖେ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟ ଦେବା—
Cheñkhe debā 1. To give much pain; to harass.

ଛେଁକାଦେଓୟା ୨ । ସବତ୍ କରିବା; ପ୍ରତିହିଂସା ନେବା—
चोटदेना, दागदेना 2. To take revenge.

୩ । ଠକାଇବା—3. To cheat.

ଚେଁଗୁଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଫ. ଚୀଚୀକୁରୀ)—ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର
Cheñchāñ ଚେଁଗୁଁ ଶବ—
କିଚିରୀ ମିଚିରୀ, ଚିଁଚିଁ Chirping of birds; twittering;
चह चह, चिंचिं, चेंचें warbling of birds.

ଚେଁଚେଁ—ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଅତିରୁଗ୍ନ ଓ ଦୁର୍ବଳ
Cheñcheñ ବ୍ୟକ୍ତିର ଖଳଖଳ କଥା—
ଚେଁଚେଁ 1. Faint faltering nasal voice of a weak
चेंचें and sickly person.

୨ । ଉତ୍ତପ୍ତ କଝାଦାଦରେ ଜଳାଦ ଶୀତଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ଢାଳିବା ଶବ—2. The sound produced when some cold liquid is poured into a hot pan.

୩ । ଚେଁ (ଦେଖ)
Cheñ (See)

ଚେଁଚେଁୟା—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଅତି ଦୁର୍ବଳ ଓ କ୍ଷୀଣ—
Cheñcheñyāñ 1. Very weak and debilitated.

ଚିଁଚିଁୟା ୨ । ଅତି ଦୁର୍ବଳ ଓ କ୍ଷୀଣ ଗଳାରେ ସ୍ୱର କରୁଥିବା—
चेंचर Having a very weak and faltering voice (due to weakness and chronic illness).

୩ । ଚେଁ ଚେଁ ଶବ କରୁଥିବା—3. Making a chirping or squeaking sound.

ଚେଁ ଚେଁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ପକ୍ଷୀ) କେଁ କେଁ ଶବ କରିବା—
Cheñ cheñ hebā 1. To chirp; to twitter.

ଚେଁଚାନ, କିଚକିଚକରା ୨ । (ତରଳ ଆଦ ପିଠା ପାଇଁ ପିଠଉ କରେଇର
चिचियाना, चहचहाना ତଳା ଦେବା ସମୟରେ) ଚେଁ ଧ୍ୱନି କରିବା—
2. To produce a squeaking sound (said of a liquid or paste while poured into a pan on a fire).

୩ । (ଚଡ଼ୁଚୁଡ଼ା ଆଦ) ଚେଁ ଚେଁ ଶବ କରିବା—
3. To squeak.

୪ । (ଅତି କ୍ଷୀଣ ବା ରୁଗ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତି) କ୍ଷୀଣ ବା ଖନା ସ୍ୱରରେ କଥା କହିବା—4. To speak in faint or faltering nasal tone (said of a very weak or invalid person.)

ଚେକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ହିସାବପତ୍ର ବା ଟିକଟ ଆଦର
Chek ମିଳାଇଲା—1. Checking of accounts or tickets.

ଚେକ ୨ । ଖଜଣାଖାନାରୁ ବା ବାଙ୍କରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦିଆ
चेक ଯିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ବଣ୍ଡଦ ଚିଠି ବା ଚେକ୍‌ଟା ଦିଆଯାଏ—
2. A cheque for payment of money to the holder by a treasury or bank.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ସାହାଙ୍କର କୌଣସି ବାଙ୍କ୍ ବା ଟ୍ରେଜରୀରେ ଟଙ୍କା ଜମା ଥାଏ, ଉକ୍ତ ବାଙ୍କ୍ ବା ଟ୍ରେଜରୀ ବହୁସଖ୍ୟକ ସାଧା ଚେକ-ସମ୍ବଳିତ ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖାଏଁ ଚେକ୍‌ବହି ତାଙ୍କୁ ଦେଇଥାନ୍ତି । ସେ ବହିରେ ଚେକ୍ ଓ ମୁଣ୍ଡା ଥାଏ । ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କାହାରକୁ ଟଙ୍କା ଦେବାର ଦରକାର ହେଲେ ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ଚେକ୍‌ରେ ଟଙ୍କାନେବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଓ ଟଙ୍କାର ପରିମାଣ ଲେଖି, ଦସ୍ତଖତ କରି ମୁଣ୍ଡାରେ ଥିବା ନିଦର୍ଶନ ଟିପି ରଖି ଚେକ୍ ଖଣ୍ଡି ଚେକ୍-ବହିରୁ କାଟି ତାଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି ଓ ମୁଣ୍ଡାଚେକ୍ ଖଣ୍ଡି ଆପଣା ପାଖରେ ରଖନ୍ତି ।]

୩ । ଚତୁଷ୍କୋଣିଆ ସୂତା ଅଳିଆ ବା ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ଲୁଗା—
3. A chequered cloth; check.

୪ । ଚେକ୍ ପାଉଁଟି (ଦେଖ)
4. Chek pāuti (See)

ଚେକ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ହିସାବପତ୍ର ମିଳାଇଲା କରିବା—
Chek karibā 1. To check accounts.

ଚେକକରା ୨ । ରେଳ ବା ଉଡ଼ା ଜାହାଜ ବା ଟ୍ରାମ୍ ଗାଡ଼ିର ଯାତ୍ରୀ-
चेककरना ମାନଙ୍କଠାରୁ ଟିକଟକୁ ଦେଖି ମିଳାଇଲା କରିବା—
2. To check the tickets of the passengers of a railway, steamer, tram, or taxi.

ଚେକ୍ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମିତ ଧନ
Chek kāṭibā ଦେବା ପାଇଁ କୌଣସି ବାଙ୍କ୍ ବା ଖଜଣାଖାନାର
ଚେକକାଟା ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମରେ ଚେକ୍ (ଚେକ୍‌ଟା ବା
चेककाटना ବଣ୍ଡଦପତ୍ର) ଲେଖି, ସେ ଚେକ୍ ଖଣ୍ଡି ଚେକ୍-ବହିରୁ ଚିର ଟଙ୍କା ନେବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦେବା ବା ବାଙ୍କ୍‌କୁ ପଠାଇ ଦେବା—To issue a cheque in favour of a payee.

ଚେକ୍‌ଦାଖିଲ—ବୈଦେ. ବ—ଚେକ୍ ପାଉଁଟି (ଦେଖ)
Chek-dākhilā Chek pāuti (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଞ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଋ

ଚେକ୍ ପଉତି -- ବୈଦେ. ବ—ପ୍ରଜା ଖଜଣା ଦାଖଲ କଲେ ଜମିଦାର ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଛପା ରସିଦ ଦଅନ୍ତି—

Chek pāuti — Printed rent-receipt granted by the Zamindar to a rent-paying tenant.

ଚେକ ଦାଖିଲା

ଚେକ୍ ଦାଖିଲା

ଚେକ୍ ବହି – ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଚେକ୍ + ଫା. ବହି)—

Chek bahi — ଯେଉଁ ବହିରେ ଗୁଡ଼ିଏ ସାଧା ବରାଦ-ପତ୍ର ଥାଏ—

ଚେକ ବହି — Cheque-book; a book containing blank cheques

ଚେକ ବହି

[ଦ୍ର—ଧନସ୍ୱାମୀ ଉକ୍ତ ବହିରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ଚେକ୍ ପୂରଣ ଓ ଦସ୍ତଖତ କରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନାମରେ ବରାଦ ଲେଖି ତାଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ଚେକ ଦେଲେ ସେ ତାହାରୁ କମ୍ପା ଖଜଣାଖାନାରୁ ଉକ୍ତ ଚେକ୍‌ରୁ ଉଙ୍ଗାଇ ଟଙ୍କା ଆଣି ପାରେ ।]

ଚେକ୍ ବୁକ୍ – ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଚେକ ବହି (ଦେଖ)

Chek buk — Chek bahi (See)

ଚେକ୍ ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ– ମୁଣ୍ଡାଚେକ୍; ମୁଣ୍ଡିଚେକ୍; ପ୍ରଜାକୁ ବା ଟଙ୍କା ଦାଖଲ କରିବା ବେଳକୁ ଦିଆଯିବା ଛପା ରସିଦର ମୂଳପାଳ (ଯାହା ଟଙ୍କା ଗ୍ରହଣ କରିବ ବ୍ୟକ୍ତି ନଜ ପାଖରେ ରଖେ)—

Chek mundā — ମୁଣ୍ଡି ଚେକ — (ଚେକ୍ ମୁଣ୍ଡି— ଅନ୍ୟରୂପ) Counterfoil of cheque-receipts kept with the person who grants the receipts on receipt of money.

ମୁଣ୍ଡା ଚେକ

ଚେକ୍ ରସିଦ୍— ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଚେକ୍ ରସିଟ୍)—

Chek rasid — ୧ । ଚେକ୍ ପାଉତି (ଦେଖ)

ଚେକରସିଦ — 1. Chek pāuti (See).

ଚେକ୍ ରସିଦ — ୨ । ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାର ଧନପ୍ରାପ୍ତିର ଛପା ଦୋଇଥିବା ସ୍ୱୀକାରପତ୍ର—Cheque-receipt.

ଚେକ୍ ମାଷୁମୀ ଭିଡ଼ ବସିବା— ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) କ୍ରି—ଚେକା ପକାଇବା; ଚେକାମାଲ ପକାଇ ବସିବା—

Chek māshumī bhirḍi basibā — To squat cross-legged.

ଚେକର୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ ରେଲ ଆଦର ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଟିକଟ୍‌ମାନ ଚେକ୍ କରନ୍ତି—Ticket-checker.

Chekar

ଚେକା— ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଚକ୍ଦ)—ଚକା; ଗୋଲ; ଚକ୍ରାକାର—

Chekā — Circular.

ବ—୧ । ପଦ୍ମାସନ; ଚକା—1. Squatting on the ground with the buttocks and hips on the ground and entwining the legs together as to form a ring; squatting cross-legged.

ଘାସର ଚାବଡ଼ୀ **ଚାପ; ଢେଲା** — ୨ । କୋଡ଼ ବା କାଉଆ ଦ୍ୱାରା ଉଠାଯିବା ଚକ୍ରାକୃତି ମୃତ୍ତିକା ଓ ଘାସଖଣ୍ଡ—2. Clod of grassy earth; sod; turf cut by a spade.

୩ । ଗୋଲାକାର ଖଣ୍ଡ—3. A circular piece.

୪ । ଗୋଲାକାର ସୀମାବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭୂମି—

4. A circular plot or area.

୫ । ସାପ, ଚେଲୁଣ୍ଡିପୋକ ଆଦିଙ୍କର କୁଣ୍ଡଳୀକୃତ ଅବସ୍ଥାନ—

5. The spiral position or coil of the body assumed by serpents while at rest.

ଚେକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚେକଆଇବା (ଦେଖ)

Chekāibā — Chekiāibā (See)

ଚେକା ଉଠାଇବା – ଦେ. କ୍ରି—ଚେକା କାଟିବା (ଦେଖ)

Chekā uṭhāibā — Chekā kāṭibā (See)

ଚେକା ଉଠେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେକା କାଟିବା—ଦେ.କ୍ରି—ବନ୍ଧ ବା ସଡ଼କର ନୂଆମାଟି ଉପରେ ବଗୁଇବା ପାଇଁ ଭୁଶାବୃତ ମାଟିର ଛେଚ୍ଚାମାନଙ୍କୁ ଘାସର ଚାବଡ଼ୀ କାଟି କୋଡ଼ରେ ଦାଣିବା—

Chekā kāṭibā — To cut turf or sods.

ଚାପକାଟିବା

ଚେକା କୋଶଲା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ କୋଶଲାଶାଗର ଗଛ ଭେଙ୍ଗା ଦୋଇ ନ ବଢ଼ି ଭୂମିରେ ଚକ୍ରାକାର ସ୍ଥାନ (ଭେଙ୍ଗା କୋଶଲା—ବିପଶ୍ଚଉ) ଅଧିକାର କରି ମାଡ଼େ—

Chekā kośalā — The creeping variety of Kośalā pot-herb.

ଚେକା ଚେକା—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଚକ୍ରାକାର,—୧ । ଗୋଲ ବସ୍ତୁଖଣ୍ଡ ବତ୍ତିଖ୍ଚ—1. Round slices of.

Chekā chekā

ଗୋଲ ଗୋଲ — ୨ । ଚକା ଚକା; ଗୋଲ ଗୋଲ (ବହୁତ ବସ୍ତୁ)—

ଗୋଲ ଗୋଲ — 2. Circular (said of many things).

ଚେକାଚେକା ମାଉଲି—ଗ୍ରା.ବ.(ଶିଶୁବଚନ)—ଚକାଚକା ଉଡ଼ିରି(ଦେଖ)

Chekā chekā māuli — Chakā chakā bhauṅri (See)

ଚେକାଛାଉଣି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚକ୍ର + ଛଦନ)—କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଘାସଯୁକ୍ତ ଚକ୍ରାକାର ମାଟିଖଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଆବୃତ କରିବା—Covering a place with sods or turfs; turfing

Chekā-chhāuṇi — ଚାବଡ଼ାହାଳନୀ

ଚେଲାଜମାନା

(ଚେକାଛଆଣି, ଚେକାଛୁଆଣି, ଚେକାଛୁଆଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେକା ପକାଇବା – ଦେ. କ୍ରି—ଚକା ପକାଇବା (ଦେଖ)

Chekā pakāibā — Chakā pakāibā (See)

(ଚେକା ପକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେକା ପାଡ଼ିବା—ଦେ କ୍ରି—ଚକା ପକାଇବା (ଦେଖ)

Chakā pāṛdibā — Chakā pakāibā (See)

(ଚେକା ପାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେକାବନ୍ଦି—ଦେ. ବ—ଚେକା ଛଉଣି (ଦେଖ)

Chekā-bandi — Chekā chhāuṇi (See)

ଚେକା ଭିଡ଼ ବସିବା —ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) କ୍ରି—

Chekā bhirḍi basibā — ଚେକା ପକାଇବା (ଦେଖ)

Chakā pakāibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଦ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଦ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଥଚ ଏ ୬। ୨ ଦ୍ୱିତ ଦୋଷଦ୍ୱର୍ଦ୍ଧ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭିଲେ ଯେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ସେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦ୍ୱିତ୍ୱର ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଦ୍ୱିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖନ୍ତୁ

ଚେକାମାଉଲି—ଦେ. ବ—୧ । ଚକାଚକା ଭଉଁରି (ଦେଖ)
Chekā-māuli Chakāchakā bhauñri (See)
୨ । ପଦ୍ମାସନ—2. Cross-legged squatting.
(ଚେକାମାଲି, ଚେକାମଉଲି, ଚେକାମଲି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେକା ମାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚକା ପକାଇବା (ଦେଖ)
Chekā mārdibā Chakā pakāibā (See)

ଚେକାସନରେ ବସିବା—ସ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) କ୍ରି—
Chikāsanare basibā ଚକା ପକାଇବା (ଦେଖ)
Chakā pakāibā (See).

ଚେକା ହାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚେକା କାଟିବା (ଦେଖ)
Chekā hāṇibā Chekā kaṭibā (See).

ଚେକି—ଦେ. ବ (ସ. ଚକ୍ର)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଲାକାର ଖଣ୍ଡ; ଚକ୍ରିକ—
Cheki 1. Small circular pieces.
ଚକତି ୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରୌପ୍ୟାଦିର ମୁଦ୍ରା—
ଚକତ୍ତି 2. Gold and silver coin.

ଚେକିଆ—ଦେ. ବ—ଚେକିଆ ସୁନା (ଦେଖ)
Chekiā Chekiā sunā (See).

ଚେକିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଚକ୍ର)—୧ । ଚେକା ବା ଗୋଲ କର କାଟିବା; ମଣ୍ଡଳାକାର କର କାଟିବା—
Chekiāibā 1. To cut into circle or circular slices; to make a circular cut.
୨ । ଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ମୂଳରୁ ଯୋଡ଼ାକର କାଟିଦେବା—
2. To cut off a tree from the base.
(ଚେକାଇବା, ଚେକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେକିଆ ସୁନା—ଦେ. ବ (ସ. ଚକ୍ରାକାର+ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ)—ସୁନା ମଡ଼ୁଡ଼; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-
Chekiā sunā ମୁଦ୍ରା—Gold coin.

ଚେକି କନ୍ଦା—ସ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ସ. ଚକ୍ର+କନ୍ଦ)—(ବୈଦ୍ୟକ)
Cheki kandā ଏକପ୍ରକାର ଗଛ—
A kind of medicinal plant.
[ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳର କନ୍ଦା ଗୁଆଦହ ସହଡ ବାନ୍ତ ଅଡ଼ସାର, ଆମରକ୍ତାଡ଼ସାର, ଗ୍ରହଣୀ ଓ ପ୍ରଦର ରୋଗରେ ସେବନ କରାଯାଏ ।]

ଚେକି ଚେକି—ଦେ. ବଣ—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ରଖଣ୍ଡଯୁକ୍ତ—
Cheki cheki 1. Full of circular bits.
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଗୋଲାକାର ବସ୍ତୁ (ବସ୍ତୁ)—
2. Myriads of small and circular (things).
ଚେକି ଚେକି ମରଙ୍ଗା,
ଫୁଲ ଫୁଟେ ରଙ୍ଗା ରଙ୍ଗା—ଶ୍ରୀଗୀତ ।
୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଲାକାର (ଖଣ୍ଡ ମାନ)—
3. Small and round (slices).

ଚେକିଆନ—ସ୍ର. ବଣ (ଚତ୍ ଧାତୁ ଯଙ୍ ଲୁଗନ୍ତ +କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ ଆନ୍ଲିଟ୍ଟାର୍ଥେ. ଅନ) —ସର୍ବଜ୍ଞ—
Chekitāna Omniscient.
ସ. ବ—୧,। ମହାଦେବ—1. The God Śiba.
୨ । ପ୍ରାଗୈତିହାସିକ ଭାରତର ଜନୈକ ନୃପତି—2. Name of a king of ancient India mentioned in the Mahābhārata.
[ଦ୍ର—ଏ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ପାଣ୍ଡବପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହତ ହୋଇଥିଲେ ।]

ଚେଙ୍କ—ଦେ. ବ—ଚେଙ୍ଗ ୨ (ହରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
Cheṅka Cheṅga 2 (See)

ଚେଙ୍କା—ସ୍ରାଦେ (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ) ବଣ—ଖଟା—
Cheṅkā Of acid taste.
ସ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବଣ (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
ଯାହାକୁ ଅଗ୍ନିତପ୍ତଶଳାକାରେ ଚେଙ୍କିବା ବା ଛ୍ୟାଙ୍କିବା ଉଚିତ—
(a term of abuse) (a person) Deserving to be seared.
ସ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବ—ଚିଆଁ (ଦେଖ)
Chiañ (See).

ଚେଙ୍କିବା—ସ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) କ୍ରି—କୌଣସି ଜୀବର ଦେହକୁ ତାତ୍ତପ୍ତ ଲୁହାରେ ଛେକିବା ବା ଦାଗିବା—To sear or mark the body of an animal with hot iron.

ଚେଙ୍କ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଚେଁକ (ଇତ୍ୟାଦି))ଦେଖ)
Chenkha (etc) Cheñkha etc (See).

ଚେଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—୧ । ଗଞ୍ଜପା ସାରସାଇଁ ହରିତାଳ ଓ ନୀଳ ବାନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯିବା ରଙ୍ଗ— 1. A paint for the Ganjapā cards (prepared with yellow orpiment and indigo mixed together.
୨ । (ସଂ. ଚଳଦଙ୍ଗ; ଏହା ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଯାଇ ପାରେ) ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଗଡ଼ଣା ମାଛି; କାଦୁଅିଆ ଓ ପଙ୍କରେ ରହିବା ଏକପ୍ରକାର ଶ୍ଲେଷ୍ମ ମାଛି—2. A kind of small fish (with scales) living in muddy tanks; Ophicephalus Gachua.
ଚେଙ୍ଗ, ଚାଙ୍ଗ, ଚେଂ ଚେଙ୍ଗ, ଚେନଗା
[ଦ୍ର—ସାଜପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଚେଙ୍ଗ ମାଛ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।
ଶିର ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ଗଡ଼ଣା ମାଛକୁ ଚେଙ୍ଗ କୁହାଯାଏ । ଏମାନେ ଦେଖିବାକୁ ସାନ ଶେଉଳ ମାଛ ପରି, କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ଦେହ ଗୁଣ୍ଡ ପିଚ୍ଛିଳ । ଚେଙ୍ଗ ଉତ୍ତମପୂତର । ଚେଙ୍ଗ ପାଣି, ପଙ୍କ ଓ ପାଟିକୂଳରେ ଥିବା ଗାତମାନଙ୍କରେ ରହେ । ଏହାର ମୁଣ୍ଡ ଚେପ୍ଟା; ଖଣ୍ଡ ସାପ ପରି ଏହାର ଦେହ ଲମ୍ବା ଓ ଗୋଲ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ତ୍ର,ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଜି ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଂ । ଚେଙ୍ଗ ହାବେଲ (ଦେଖ)

3. Cheṅga hābel (See)

ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବ—ଲମ୍ବ ବୃଦ୍ଧପୃଷ୍ଠ କାଗଜର ଗୁଡ଼ି । (ଏହାର ଶେଷରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଲମ୍ବା ନେଡ ପର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ି ଲଗିଥାଏ, ଓ ସେଥିଯୋଗୁଁ ଉଡ଼ିଲା ବେଳେ ସେହି ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ି ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ ହୋଇ ଶବ୍ଦ କରେ)—A kind of paper-kite having streamers hanging down from it and making a humming sound while ying.

ଚେଙ୍ଗ ଗୃଣି ବେଙ୍ଗ ଗୃଣି—ଦେ. ବ. (ପ୍ରବଚନ ବା ଉକ୍ତାଂଶ)—

Cheṅga rāśi beṅga rāśi ୧ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେବେ (ଚେଙ୍ଗ ଗୃଣିକ ବେଙ୍ଗ ଗୃଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) ହେଲେ ମନ ନ ମିଳିବା ଅବସ୍ଥା—1. A phrase used with reference to two persons who are inimical to each other or who do never agree.

୨ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଖୁବ ମନ ମିଳିବା ଅବସ୍ଥା—

2. A state of close intimacy or agreement between two persons.

ଯଥା—ସେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଚେଙ୍ଗ ଗୃଣି ବେଙ୍ଗ ଗୃଣି ।)

[ଦ୍ର— ଚେଙ୍ଗମାନେ ଅଳ୍ପ ପାଣିରେ ଥାଆନ୍ତି ଓ ପାଣିକୂଳରୁ ଥଳକୁ କିଛି ଦୂର ଡେଇଁ ଆସନ୍ତି । ବେଙ୍ଗମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ପାଣିରେ ଥାଆନ୍ତି ଓ ପାଣିକୂଳରୁ ଥଳକୁ କିଛି ଦୂର ଡେଇଁ ଆସନ୍ତି । ପାଣି କୂଳକୁ କେହି ଯିବା ମାତ୍ରେ କୂଳରେ ଥଳରେ ଥିବା ଚେଙ୍ଗ ଓ ବେଙ୍ଗମାନେ ପାଣି ଭିତରକୁ ଫକ୍ ଫାକ୍ ଡେଇଁ ପଡ଼ନ୍ତି । ଏହି କାରଣରୁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶତ୍ରୁତା ବା ମିତ୍ରତା ଥିବାର କଳ୍ପନା କରି ଏ ପ୍ରବଚନ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଇ ।]

ଚେଙ୍ଗ ହାବଲି—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବାଣ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହାବଲି (ଏଥିରେ Cheṅga hābiḷi ବାଣ ଲଗାଇଲାକ୍ଷଣି ଚେଙ୍ଗ ମାଛକୁ ଧରିବା ଛୋଟହାତଇ ବେଳେ ହାତରୁ ଖସିଗଲାପରି ଏହା ଆକାଶକୁ **ରକେଟ୍‌ହବାଇ** ଉଠି ଯଲାଏ)—

1. A kind of small rocket used as fire-works.

ଚେଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—୧ । ହାତର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ଓ ତର୍ଜନୀ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା Cheṅgā ଅନ୍ୟର ଜଙ୍ଘକୁ ଚିମୁଟିବା; ଘୁଷିଆ—

1. A pinch on the thigh of a person with the thumb and index fingers; a pinch with the thumb and index finger.

୨ । ଚେଙ୍ଗ ୨ (ଦେଖ)

2. Cheṅga 2 (See)

ଂ । ଚେଙ୍ଗ ହାବଲ (ଦେଖ)

3. Cheṅga hābiḷi (See)

ଚଙ. (ସଂ. ତଙ୍ଗ=ଦମ୍ଭ, କର୍ମଠ, ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ)—

୧ । ସତେଜ; ଚାଳୁ—

1. Animated; lively; fresh; enlivened.

ଚାଙ୍ଗା ୨ । ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ; ସୁସ୍ଥ—2. Hale and hearty.

ଚଙ୍ଗ, ଚାଙ୍ଗଲା ଂ । ଆଳସ୍ୟ ବା ନଦ୍ରାମୁକ୍ତ—

3. Having shaken off stupor or slumber; freshened after sleep or rest.

ଚେଙ୍ଗି—ଦେ. ବ—ଚେଙ୍ଗା ୧ (ଦେଖ)

Cheṅgi Cheṅgā 1 (See)

ଚେଙ୍ଗେଇ ଗୁଡ଼ଲ—ଦେ. ବ—୧ । ଗାଇଜଗା ପିଲ୍ଲମାନେ ବଲରୁ Cheṅgei chāuḷa ନୂଆ ଧାନ ଆଣି ସଢ଼େଇରେ ରଖି ପାଞ୍ଚଣ ଅଗରେ କୁଟି ଖାଇବା ପାଇଁ ସେ ଧାନରୁ ଯେଉଁ ଗୁଡ଼ଲ କାଢ଼ନ୍ତି—1. Rice got from new paddy gathered by cowherd boys from the field in small quantities and husked in a cocoanut shell with the help of the cowherd's staff.

୨ । ବାଳକମାନେ ପାଚିଲା କଞ୍ଚେଇ କୋଳକୁ ଆଣି ଗୋଟିଏ ସଢ଼େଇରେ ଭହିଁରେ ଲୁଣ ଓ ଲଙ୍କା ମରଚ ମିଶାଇ ଖୋଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ—2. Ripe Kaṇṭei berries plucked by children from the bushes and mixed with salt and red pepper and crushed in a cocoanut shell.

ଚେଞ୍ଚୁଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ—ଚମ୍ପେଇ ନେଉଳ (ଦେଖ)

Cheñchuḷi Champei neuḷi (See)

ଚେଞ୍ଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଲାଭ କରିବା ଲାଗି ଜଳବାୟୁ Cheñj ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ କିଛିଦିନ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଗମନ— Temporary change of climate; change of ones' place of residence for improvement of health.

ଚେଁଜ
ଚେଁଜ

ଚେଟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଚିଟ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—

Cheṭa ୧ । ଭୃତ୍ୟ; ଦାସ—

(ଚେଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A slave; an orderly; a servant.

୨ । ଉପନାୟକ (ଯେଉଁ ନାୟକ ମିଷ୍ଟବାକ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ରୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ତୁଷ୍ଟ କରେ)—2. A gallant who pacifies his enraged sweetheart with endearing words.

ଂ । ଭଣ୍ଡ; ବଦ୍‌ଷକ—3. A fool; jester.

୪ । ନାୟକ ଓ ନାୟିକାଙ୍କ ମିଳନ ଘଟାଇବା ପୁରୁଷ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. A go-between.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଟେଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉଭୟକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

୫ । ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A kind of fish.

୬ । ପତ୍ତ; ସ୍ୱାମୀ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Husband.

୭ । ଉପପତ୍ତ; ଜାର (ଯୋଗେଶ୍ୱନ୍)—
7, Paramour.

ଚେଟକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଚଟ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା +କର୍ମ. ଅକ)—୧ । ଚେଟ (ଦେଖ)
Chetaka (ଚେଟକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Cheta (See)

୨ । ଦୂତ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) —2. A messenger.

୩ । ଆଡମ୍ବର; ଜାକଜମକ୍ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Show; parade.

ଚେଟକୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଚେଟକ+ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ; ବାଜୀଗର; ଯାଦୁକର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chetakī (ଚେଟକୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Magician.

ଚେଟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚେଟକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —ଚେଟୀ (ଦେଖ)
Chetikā Cheṭī (See)

ଚେଟୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚେଟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଦାସୀ—
Cheṭī 1. A slave-girl; a maid-servant.

ଚେଟୀ ଦେଲେ ଦେଲେ ଏ ସ୍ୱରୁପେ
ଚରଣନ ଜନ୍ମ ପୁଣ୍ୟ ପୁଣ୍ୟରେ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍ତାକରଣ୍ଡ; ବ. ଗୀତ ।

୨ । ଉପନାୟିକା; ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ —2. A concubine.

ଚେଟୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ଅଣକ; ଉଙ୍କା —
Cheṭu A wooden spoon or ladle.

ଚେଡ଼—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଚଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—ଦାସ; ଭୃତ୍ୟ—
Cherḍa (ଚେଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Servant.

ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍ଗ) ବ—ଫଣସକଠା; ଅପୁଷ୍ଟ ଫଣସଫଳ; ଫଣସ-ଫଳର କଷି—Small and young jack-fruit.

ଚେଡ଼କ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଚଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅକ)—ଚେଡ଼ (ଦେଖ)
Cherḍaka (ଚେଡ଼କା—ସ୍ତ୍ରୀ) Cherḍa (See)

ଚେଡ଼ୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚେଡ଼+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଚେଟୀ (ଦେଖ)
Cherḍī Cheṭī (See)

ଉଠଁ ଦୈବତାର ଅବଇଣ ଫେଡ଼
ମୋକୁ ଚେଡିଲେ ନଡ଼ାଗଡ ଚେଡ଼ୀ—ବ୍ରଜନାଥ. ନଦଦେଶୁଣ୍ଡ ।

ଚେଡ଼ୀପୁଅ—ଗ୍ରା. ବି. ପୁଂ. (ଗାଳବଶେଷ)—୧ । ଦାସୀପୁତ୍ର—
Cherḍīpua 1. (a term of abuse) Son of a (ଚେଡ଼ୀପୋ—ଅନ୍ୟରୂପ) concubine or maid servant.

ଗିନ୍ଦର ପରୁଆ ଗୋଟ ଜାଉ ଚେଡ଼ୀପୋ ମେଲ
ଜାଉ ଚେଡ଼ୀପୋ ମେଲ ବର ଚେଲକ ଚୋଲଙ୍କ – ଶିଶୁଗୀତ ।

୨ । ମାତଲ୍ଲୁଲ ପ୍ରସୂତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A lowborn person.

୩ । ମାତଲ୍ଲୋକ —3 A mean person

ଚେଣି (ଇତ୍ୟାଦ)—ଗ୍ରା. ବ—ଚନା ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Cheṇi (etc) Chini etc (See)

ଚେଣ୍ଟା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ଏକ କଥାକୁ ବାରମ୍ବାର କହି ଉତ୍ତକ୍ତ କରେ—
Cheṇṭā 1. Teasing; pertinacious.
(ଚେଣ୍ଟେଣ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କଳହୁଡ଼ା—2. Quarrelsome.

୩ । ଅତି କୃପଣ —3. Very miserly; niggardly.

୪ । ଯେ ଦରଦାମରେ ଖକ୍‌ଖାଇ କରେ—
4. Higgling and haggling.

ଚେଣ୍ଟାଳ୍—ଦେ ବି. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳବଶେଷ; ସଂ. ଚ୍ଛିନ୍ନା; ଭୁଲ. ପ୍ରା. ଚ୍ଛିନ୍ନାଳିଆ)—ନଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ); ଚ୍ଛିନ୍ନାଳ—
Cheṇṭāl ଛେନାଳ Adulteress; lewd (woman).
ଛିନାଳ

(ଚେଣ୍ଟାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେଣ୍ଟେଇବା ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚଣ୍ଡ, ଚମ୍ଭା ଚଟ୍ ଧାତୁ=ଭେଦନ)—
Cheṇṭeibā ଖିଜାନା ୧ । ଖକ୍‌ଖାଇ ହେବା; ଗୋଟିଏ କଥାକୁ ବହୁବାର ଚଟାନ କହି ବରକୁ କରିବା—1. To tease a person by repeatedly saying the same thing; to importune.

୨ । କୃପଣତା ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ଦରଦାମରେ ଖକ୍‌ଖାକି କରିବା—
2. To higgle and haggle.

ଚେଣ୍ଟେଇ— ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସାମାନ୍ୟ ବାଳିକା—
Cheṇṭeī An ordinary girl.

ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚେଣ୍ଟାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine Cheṇṭā.

ଚେଣ୍ଟ୍ରି ହାତ—ଗ୍ରାଦେ. (କାନ୍ଥି; ମେଦନୀପୁର; ଯାଜପୁର)ବ—ବାଁଆଁହାତ—
Cheṇṭri hāta Left hand

ଚେଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) (ସଂ. ଚଣ୍ଡ)—ଅଣ୍ଡିଆ ମଇଁଷି—
Cheṇḍā A male buffalo.

ବିଣ.—ଯୁବା ବୟସ୍କ—Youthful.

ଚେଣ୍ଡିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ. (ସଂ. ଚଣ୍ଡ)--ନବଯୁବା—
Cheṇḍiā Youthful (person); of blooming youth.

ଚେତ୍— ସଂ. ଅ.—(ଚତ୍ ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—୧ । ଯଦି--
Chet 1. If.

୨ । କଦାଚତ୍—2. If ever.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ଓଡ଼ିଆରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସଂ. ନୋଚେତ୍, ନଚେତ୍ ଶବ୍ଦମାନ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚେତନ)—୧ । ବିବେଚନା—
1. Thought; reasoning.

୨ । ସଜ୍ଞା; ଜ୍ଞାନ—2. Consciousness.

ଚେତ—ଦେ ବି. (ସଂ. ଚେତସ୍)—୧ । ଦୈତ; ଜ୍ଞାନ—
Cheta 1. Consciousness.
ଚେତ ୨ । ଜାଗରଣ—
ଚୈତ 2. Awakening.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ସ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଖ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଵ । ଇଚ୍ଛା; ମନ—3. Mind; wish.

ତେଉ ମୋ ଯେବେ ନ ବଲେ ଅଲବୁ । ଜଦନ୍ପୂର୍ବ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ସାବଧାନତା; ହୁସିଆର୍—

4. Carefulness; caution.

୫ । ସ୍ମରଣ; ଖିଆଲ୍—5. Remembrance; memory.

ଚେତଃ—ସଂ. ବ. (ଚିତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୁ. ଅସ୍; ଚେତସ୍ ଶବ୍ଦ)—

Chetaḥ ୧ । ମନ; ଅନ୍ତଃକରଣ; ଚିତ୍ତ—1. Mind; heart.

୨ । ଜ୍ଞାନ—2. Knowledge.

ଵ । ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି—3. Reasoning faculty.

୪ । ଚୈତନ୍ୟ—4. Consciousness.

୫ । ଆତ୍ମା – 5 Soul

ଚେତକ—ସଂ. ବଣ. (ଚିତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୁ. ଅକ)—୧ । ଯେ ସ୍ମରଣ

Chetaka କରାଏ—One who reminds; reminding.

୨ । ଯେ ଚେତନା ଜନ୍ମାଏ—2. One who restores consciousness.

ଵ । ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟାକର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ଜନ୍ମାଏ—

3. That which arouses one's conscience.

ଚେତକୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚେତକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ

Chetakī ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ହରଡ଼ା—A kind of sweet-scented myrobalan.

[ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି ଯେ ଏ ହରଡ଼ାକୁ ହାଉରେ ଧଇଲେ ବା ଉକ୍ତ ଗଛର ତଳକୁ ଗଲେ ଲୋକର ଝାଡ଼ା ହୋଇ ଯାଏ; ଏ ପ୍ରକାର ହରଡ଼ା ଉପରେ ପଞ୍ଚ ରେଖା ଥାଏ । ଏ ହରଡ଼ା ଆଜକାଲି ମିଳେ ନାହିଁ । (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)]

୨ । ଜାଇଫୁଲ; ଜାତିପୁଷ୍ପ—2 Jasminum Grandifloria.

ଵ । ଶାର୍ଙ୍ଗଦେବ ସ୍ତ୍ରୀ ରାଗିଣୀ ବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. A kind of secondary tune.

୪ । ହରଡ଼ା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Myrobalan.

ଚେତନ—ସଂ. ବ. (ଚିତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୁ. ଅନ)—୧ । ଆତ୍ମା—

Chetana 1. Soul.

୨ । ଜୀବ; ପ୍ରାଣୀ—2. Animal.

ଵ । ଚିତ୍ତ—3. Heart; mind.

୪ । (+ଭାବ. ଅନ) ଚେତନା; ଜ୍ଞାନ—

4. Consciousness; perception.

ଜଣକେ ହୋଇ ହତଜ୍ଞାନ,
ଜଣକେ ଲଭଇ ଚେତନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ବଣ.—୧ । ଚେତନାଶାଳୀ; ସଜୀବ—

ଚେତନତା } ବ.
ଚେତନତ୍ୱ } 1. Animate; sentient; intelligent.

୨ । ଜାଗ୍ରତ; ହୁସିଆର୍; ସାବଧାନ—

2. Wakeful; on one's guard.

ଦେ. ବ—ଜୀବନ—Life

ବ୍ୟାଧ ଜୀବର ଜୀବନ ହରଣେ କେହି ଚେତନ ରହନ୍ତି ଏହି ବଚନ ହେଉ ସେ ।

ଉଷ୍ଟ. ବିଦେଶ୍ଭାଶବଭାଷ ।

ଚେତନକୀ—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚେତନ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ+ଈ)—

Chetanakī ଚେତକୀ ୧ (ଦେଖ)

Chetakī 1 (See).

ଚେତନ ପଦାର୍ଥ—ସଂ. ବ—ଜୀବ; ଯାହାର ଜୀବନର ଅନୁଭୂତି ଅଛି—

Chetana padārtha A sentient or living being.

ଚେତନା—ସଂ. ବ. (ଚେତନ+ଆ)—୧ । ସଜ୍ଞା; ଜ୍ଞାନ; ଅନୁଭୂତି;

Chetanā ଚୈତନ୍ୟ—1 Sensation; consciousness.

୨ । ବୁଦ୍ଧି—2. Inward perception.

ଵ । ଜୀବନ—3. Animation.

୪ । ମନ—4. Mind.

୫ । ଜାଗରଣ; ଜଦ୍ଦାଉଟ—5 Awakening.

୬ । ସ୍ମୃତି—6. Remembrance.

ଚେତନାହୀନ—ସଂ. ବଣ. (ଅସ୍ୱା ଭବ୍ ; ଚେତନା+ହୀନ)—

Chetanā-hīna ୧ । ନର୍ଜୀବ—1. Inanimate.

୨ ! ସଜ୍ଞାହୀନ—2. Unconscious; insensible.

ଚେତନୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ଚିତ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—ଜାଣିବା ଯୋଗ୍ୟ-

Chetanīya Knowable.

ଚେତ ପଶିବା—ଦେ. ବ—୧ । ସାବଧାନ ହେବା; ହୁସିଆର ହେବା—

Cheta paśibā 1 Becoming careful.

चेतहओवा ୨ । ଚେତା ପଶିବା (ଦେଖ)—

चैतनयहोना 2 Chetā paśibā (See)

ଚେତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଚି ଧାତୁ+କର୍ମ ତବ୍ୟ)—ଚୟନ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—

Chetabya Fit to be plucked or gathered.

ଚେତସ୍—ସଂ. ବ—ଚେତଃ (ଦେଖ)

Chetas Chetaḥ (See)

ଚେତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚେତଃ)—୧ । ଚେତନା; ଚୈତନ୍ୟ; ହୋସ୍;

Chetā ଜ୍ଞାନ—1. Consciousness

ଚୈତନ୍ୟ ଚେତା ଅଛ ପର କଛ, ସ୍ମରଣ ତ ହେଉଅଛ ।

चेत ବଦନ୍ପୂର୍ବ. ବଶୋତ୍ତରଖଣ୍ଡ. ଗୀତ ।

୨ । ଜାଗରଣ—2. Awakening; watchfulness.

ଵ । ସ୍ମରଣ—3. Remembrance.

ସଜାଗ ବଣ – ୧ । ଜାଗ୍ରତ; ଗତନିଦ୍ର—

होसिआर 1. Awakened from sleep; watchful.

୨ । ମୋହରୁ ବିମୁକ୍ତ—2. Free from illusion.

ଵ । ହୋସ୍ ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. Conscious (person).

ଚେତାଇବା—ଦେ. କି. (ଚିତ୍ ଧାତୁର ଣିଚ=ଚେତ୍ଚ ଧାତୁ; ଚେତ୍ଚବାର

Chetaibā ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—୧ । ଅନ୍ୟକୁ ସ୍ମରଣ କରାଇବା—

चिताना 1. To remind a person.

ଲଜ୍ଜା ଦେଇଛ ବାଡ଼ାରୁ, ଚେତାଇବାର ଅସ୍ତ୍ର ବିନା ମୋ ବାଡ଼ାରୁ ।

ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୋଲାଯାଇଥିବା ଶବ୍ଦ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହିବ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ; ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନଥିବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଳ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

(ଚେତେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସତର୍କ କରିବା—
2. To caution a person.

୩ । ନିଦ୍ରାରୁ ଉଠାଇବା—
3. To awaken a person from sleep.

୪ । ଜ୍ଞାନ ଉଦସ୍ଥ କରିବା; ଜନାକେତେ ମନେ ରହିଲା ଭଳ ଶିକ୍ଷା ଦେବା—4. To teach a lesson which will last in the mind for some time to come.

ଦୁଷ୍ଟକୁ ଦଣ୍ଡ ବାଳାବର
ଚେତାଇ ଦେଇ ଈଶ୍ୱରୁ । ଉପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୫ । ପୁନରୁତ୍ଥାପିତ କରିବା—
5. To bring one to senses.

୬ । ଆଳସ୍ୟ ଛଡ଼ାଇବା; ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା—
6. To excite; to stimulate.

୭ । ଦେଖିବା; ସ୍ମରଣ କରିବା—
7. To remember; to recollect.

ଚେତଲେ କୃଷ୍ଣକୁ ଚେତାଇ
ଭାକଲେ ବେଦାନ୍ତ ମିଶାଇ । ଉପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଚେତାଣୁଣି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ସଂ. ଚତ୍ ଧାତୁ)—ଚେତାନ (ଦେଖ)
Chetāuṇi — Chetāni (See)
चेतावनी

ଚେତା କରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଚେତନ ଲୋକର ଚେତନା ଆଣିବା—
Chetā karāibā — To restore a person to consciousness.
जागान
होस दिलाना
(ଚେତା ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେତା ଚୈତନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ସଦ୍ଭବର)—ଚେତନା—
Chetā chaitana — Consciousness.
ଚେତାଚୈତନ୍ୟ
होसहवास

ଚେତାନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଚତ୍ ଧାତୁ)—୧ । ସତର୍କ କରିବା—
Chetāni — 1. Making one watchful.
चिताम्नि ୨ । ନିଦରୁ ଉଠାଇବା—2. A wakening.
चितानी ୩ । ଉତ୍ତେଜନା—3. Exciting; stimulating.
୪ । ସ୍ମରଣ କରାଇବା—4. Reminding.

ଚେତା ପଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ହଠାତ୍ କୌଣସି ବିଷୟରେ ସତର୍କତା
Chetā paśibā ବା ଜ୍ଞାନର ଉଦସ୍ଥ ହେବା—1. Becoming
ज्ञानआसा suddenly conscious or cautious.
होसआना ୨ । ସଂଜ୍ଞା ଲାଭ କରିବା—2 Being restored
(ଚେତା ବହିବା, ଚେତା ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) to consciousness.

ଚେତା ବୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି (ରୋଗାଦି ହେତୁରୁ) ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନର ଲୋପ
Chetā burḍibā ହେବା—Loss of consciousness.
ज्ञानलोप हओया
होस डुबना

ଚେତା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଚେତନ୍ୟ ହେବା; ଚେତନ ଅବସ୍ଥାକୁ
Chetā hebā ଆସିବା—To come to one's senses.

ଦେ. କ୍ର—ଚେତା ପଶିବା (ଦେଖ)
Chetā pasibā (See)

ଚେତାଳ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଚେତନ)—୧ । ଜାଗ୍ରତ—
Chetāla — 1. Watchful; wakeful.
होसिआर ୨ । ଯେ ଆଗ ପଛ ବଗୁଣି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—
होशिआर 2. Circumspect.

୩ । ହୁସିଆର; ସତର୍କ; ସାବଧାନ—
3 Cautious; careful.

୪ । ବ୍ୟୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସାବଧାନ—4 Provident.

ପୋଡାଶାଳ, ଉତ୍ତଳାନ, ରୁଅ ଦେନ୍ତାଇ, ଚଣ୍ଡି ବେଭାନ,
ଘରଣୀ ଚେତାଳ, ଭେବେ ସେ ଘର ଯାଏ ଅପାରବାଳ । ଉଚ୍ଚ ।

ଚେତିତ—ସଂ. ବିଶ (ଚତ୍ ଧାତୁ ଣିତ=ଚେତି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Chetita ୧ । ଜ୍ଞାପିତ—1. Informed.
୨ । ଜାଗ୍ରତ—2. Awakened.

ଚେତିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚତ୍ ଧାତୁ)—୧ । ନିଦରୁ ଉଠିବା—
Chetibā 1. To wake up from sleep.
चिआ ଚେତ ଚରୁଣ ଗୁହିଁଲ ଜଳି ନାଗେ ପାଶେ ନାହିଁ ଜବ୍ୟ ଉରୁଣ ।
चोता ଭଞ୍ଜ. ଲବଣାଦ୍ଭୁତ ।

୨ । ଦେଖିବା; ସ୍ମରଣ କରିବା—2. To recollect.

ଚେତ ପାଇଲେ ନିଜ ଜ୍ଞାନ, ଜାଣିଲେ କୃଷ୍ଣ ଉଗବାନ । ଉପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୩ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦିଦ୍ୱାରା ଜାଣିବା—
3. To perceive; to be conscious.

୪ । ସତର୍କ ହେବା—4. To be cautious.

ଚେତଣ ନାସ ଘର କରେ—ଭଗ ।

୫ । ଜାଣିବା—5. To know; to realise.

ମୋତେ ଦୁଃଖାକର କରୁଛେରୁ ମୁଁ ନଗର ଜଳ ଝୁମ୍ପି ଚେତ ଲଙ୍କେ ଜଇକର ।
ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି

୬ । ମନେ ରଖିବା—
6. To remember.

ଦ୍ୱରକର ଦ୍ୱାପରକୁ ଚେତ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କାକରତ୍ନ ୦ ଗୀତ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚେଇଁବା; ଜାଗ୍ରତ ହେବା—
To watch up; to keep awake.
[ଚେତା(ତେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ଚେତୁଆ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଜାଗରୁକ—
Chetuā 1. Watchful.
୨ । ସତର୍କ—2. Cautious.
(ଚେତୁଆଳ - ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଯେ ଅନୁଭବଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନ ଲାଭ
କରେ—3. Profiting by experience.

ଚେତୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚତୋଇବା)—
Chetoibā ୧ । ଚେତାଇବା (ଦେଖ)
चियान 1. Chetāibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଓଅ	ଯ୍ଯ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଉଅ	ଵ	ନ୍ତ

ଚେତାନା ୨ । ସ୍ମରଣ କରିବା; ଦେଖିବା—2. To recollect

ତେଣେ ଯାହା ତୋତେ ଦିଅ ସଜ
ତେତୋର ମାହିଁ ସେ ଉହରୁ ଅଜ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଦଳୀ ।

ଚେଦି—ସଂ. ବ (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ରାଜ୍ୟବିଶେଷ; ଶିଶୁପାଳର ରାଜ୍ୟ; ବର୍ତ୍ତମାନ (ଆଧୁନିକ ବୁନ୍ଦେଲଖଣ୍ଡ)—
Chedi Name of a kingdom of ancient India (modern Bundelkhand).

ଚେଦିପତି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚେଦି+ପତି)—ଶିଶୁପାଳ—
Chedipati King Śiśupāla.

ଚେଦିରାଜ } —ଅନ୍ୟରୂପ
ଚେଦୀଶ୍ୱର }

ଚେଦୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ—ଚେଦି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Chedī (etc) Chedi etc (See)

ଅପର ଅନିଶ୍ଚିତେ ଚେଦୀ ମହାସାଟେ—ଉଧାନାଥ. ମହାଭାରତ ।

ଚେନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ ଚେନ୍) – ୧ । ଜଞ୍ଜିର; ଶିକୁଳ—
Chen 1. Chain.
ଚେନ ୨ । ଘୁରୁର୍‌ରେ ପକେଟ୍-ଘଡ଼ି ଝୁଲାଇବା ଶିକୁଳ—
ଚେନ; ଚେଇନ୍ 2. Watch-chain.

ନବ୍ୟ ଘଉ ଚେନ୍ ପାରୀନ ବୁଗ୍ଗଇ—ଉଧାନାଥ. ବରବାର ।

୩ । ଭୂମି ମାପିବା ଶିକୁଳି; ଜରିବ୍—
3. Gunter's chain; a chain to measure land,

[ଦ୍ର—୧ ଚେନ୍=୧୦୦ ଲଙ୍କ୍=୬୬ ଫୁଟ୍ । ପାର୍ଶ୍ୱରେ ୧୦ ଚେନ୍ ଓ ପ୍ରସ୍ଥରେ ୧୦ ଚେନ୍ ହେଲେ ଜମିର ବର୍ଗଫଳ ଏକ ଏକର ବା ୬୪ ବସ୍ତାରେ ୧ ମାଣ ହୁଏ । ପାର୍ଶ୍ୱ ୧ ଚେନ୍ ପ୍ରସ୍ଥ ୧ ଚେନ୍=୧୦ ଡେସିମଲ୍ ବା ୬୫ ଗୁଣ୍ଠ । ପ୍ରସ୍ଥ ଚେନ୍‌ରେ ୧୦୦ଟି କାଠି (ଲଙ୍କ୍) ମୁଦିଆ ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପର ସହିତ ଯୁକ୍ତ ଦେଖାଯାଏ ।]

ଚେନ୍‌ମାପ—ଦେ. ବ—ଚେନ୍ ସର୍ଭେ (ଦେଖ)—
Chen-māpa Chen-sarbhe (See)

ଚେନ୍‌ମେନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଚେନ୍‌ମାନ୍)—୧ । ଜମି ମାପ ବେଳେ ଜଞ୍ଜିରକୁ ଭୂମିରେ ଟାଣିବା ମୂଲଆ—1. Chain-man; a cooly who drags the chain through a field.
ଚେନମେନ୍
ଚେଇନମେନ୍

୨ । ଓଡ଼ିଶାରେ କାନୁନ୍‌ଗୋମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନଯୁକ୍ତ ସରକାରୀ ପିଅନ୍—2. The peon accompanying a Kanungo in Orissa.

ଚେନ୍ ଲାଇନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଚେନ୍ ଲାଇନ୍)—୧ । ମାପ କରିବା ପାଇଁ ଭୂମିରେ ଯେଉଁ ବାଟେ ଚେନ୍ ଓଟରାଯାଏ—
Chen lāin 1. Chain-line; a line on the field during chain-measurement.
ଚେନ୍‌ଲାଇନ
ଚେନଲାଇନ

୨ । ମାପ କରିବାବେଳେ ଯେଉଁ ବାଟେ ଚେନ୍ ଓଟରାଯାଇଥାଏ, ନକ୍ସାରେ ତହିଁର ଚିହ୍ନଟ—2. A chain-line shown on the map.

ଚେନ୍ ସର୍ଭେ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଲମ୍ବା ଶିକୁଳି ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱାରା ଜମି ମାପିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା—
Chen-sarbhe Chain-survey.
ଚେଇନସର୍ଭେ
ଚେନସର୍ଭେ

ଚେନା—ଦେ. ବ—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଲମ୍ବ ଖଣ୍ଡ (ଯଥା ଜମିର)—
Chenā 1. A small narrow strip.
ଚିରା ୨ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ—2. A very small piece.

ଦେ. ବଣ—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—Very small.

ଚେନାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ ଚୀର୍ଣ୍ଣ) ୧ । କାଠରୁ ଛାଲ ବାହାର କରିବା—1. To take out the rind or bark from wood.
ଚେଲାନ
ଚୋରନା ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ କରିବା; ଟୁକୁଟୁକ କରି ଚରିବା—
2. To tear into pieces; to split into thin strips or splinters.
(ଚେନେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେନାଏଁ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର (ଖଣ୍ଡ)—
Chenāeñ A very small strip of.
(ଯଥା—ଚେନାଏଁ ଜାଗା, ଚେନାଏଁ ଜମି ।)

ଚେନାଚେନା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚେନାଇବା (ଦେଖ)—
Chenāchenā karibā Chenāibā (See)

ଚେନାପଟମ୍—ଦେ. ବ (ନାମ)—ମାନ୍ଦ୍ରାଜ—
Chenāpaṭam Madras.

ଚେନି (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବ—ଚିନି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Cheni (etc) Chini etc (See)

ଚେନ୍ଦ୍ରି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଚୀର)—୧ । କନା—
Chendri 1. A bit of cloth.
୨ । କନ୍ଥା—2. Rag; a bit of torne cloth.

ଘରେ ନାହିଁ ଚେନ୍ଦ୍ର ମୁଣ୍ଡ କୁଟୁହେ ବେନ୍ଦ୍ର—ଭ୍ୟଙ୍ଗ ପ୍ରବଚନ ।

ଚେପଟା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଚପିଟ)—ଚେପ୍ଟା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chepaṭā (etc) Chep-ṭā etc (See)

ଚେପା—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଚେପ୍ଟା (ଦେଖ)
Chepā 1. Chep-ṭā (See)
ଚେପଟା ୨ । ଯେଉଁ ପାତ୍ରାଦର ଉପର ପାଖ ଉତରକୁ ପଶିଯାଇ ଥାଏ—
ଚିପଟା 2. Pressed inside (e. g. a pot).

ପ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ.—ବାହୁଙ୍ଗିର ଘେରରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପତଳା କାଠ ବା ବାଉଁଶ—A thin strip of wood or bamboo put in the inside of a bāhuṅgi.

ପ୍ରା. ବ.—ଘେଗ୍—Owl.

ଚେପ୍ଟା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଚପିଟ)—୧ । (ଚଉଡ଼ା ପରି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ) ପତଳା; ଉକଟା—1. Flattened; thin.
ଚାପଟା, ଚେପଟା ୨ । ଚେପା; ସାଦା ଉତରଆଡ଼କୁ ଦବିଯାଏ—
ଚିପଟା 2. Compressed; flat.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖାରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରୁତବେଗ ରକ୍ଷା କରୁଥିବାରୁ । ଅନେକ ୧ କିମ୍ବା ୨ ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଖୋଜୋଡ଼ରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ତେ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦୁଇର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣଟିକୁ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଶୂନ୍ୟ ଭାବେ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳି ଲ 'ଭୂଖ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ, 'ଅଂଶ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଶ୍ଶ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଚେପ୍ଟା ଢୋଲ— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଅଶ୍ୱିନପର୍ବ ସମୟରେ Chep-ṭā ḍhola ସମ୍ବଲେଶ୍ୱରୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ବଜାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଢୋଲ—A kind of drum beat before Goddess Samaleswarī of Sambalpur during the Durgā-pujā festival.

[ଦ୍ର—ଏ ଢୋଲ ଗୋଲାକାର । ମାତ୍ର ଏହାର ଗଠନ ଚେପ୍ଟା । ଏହାର ସ୍ୱର ଢୋଲର ସ୍ୱରଠାରୁ ଉଚ୍ଚତର । ଏହାକୁ ପୂଜା କରି ଓ ଓଦ୍ଦଳ ଚନ୍ଦନରେ ବିଭୂଷିତ କରି ପାସୀମାନେ ବଜାଇଥାନ୍ତି । ବଜାଉଥିବା ବେଳେ ଓ ବାଦ୍ୟନାଦରେ ଥରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟାଣ ଓ ଛୁଣ୍ଡାଣ କରିଯାଇ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭରଣୀ ହୁଏ । ଏହିପରି ଷୋଳଟି ଭରଣୀ ବାଦ୍ୟର ଦେଲେ କାଳସୀ (ବଳ) ଠାରେ ଠାକୁରାଣୀ ଜାଗ୍ରତ ହୁଅନ୍ତି ।]

ଚେପ୍ଟାନାକା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ସଂ. ଚପିଟନାସିକ)—ଯାହାର ନାକ Chep-ṭā-nākā ଚେପ୍ଟା ବା ବସି ଯାଇଥାଏ— ଚେପଟାନାକୋ Flat-nosed.
ଚିପଟୀ ନାକ
(ଚେପ୍ଟାନାକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚେପ୍ଟାମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.— ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁହଁ ଚପ୍ଟା— Chepṭā-muhāñ Flat-faced.
ଚେପଟା ମୁଖ
(ଚେପ୍ଟାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚେପ୍ଟି— ଦେ. ବ. (ଅଶ୍ଳୀଲ) (ସଂ. ଚପିଟ = ଚେପଟା)— ଭଗ; ଯୋନି— Chepṭi Female organ.
ଚିପଟୀ

ଚେପ୍ଟି ଲଡ଼େଇବା— ଦେ. (ଅଶ୍ଳୀଲ କ୍ରି.—କାମାତୁର ଦୁଇ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ Chep-ti lardheibā ପୁରୁଷସଂସର୍ଗ ଅଭାବରେ ପରସ୍ପରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ **ଚିପଟିଲିଖନା** ଚୁମ୍ବନ ପରସ୍ପର ଯୋନିଲିଙ୍ଗ ଘଷାଘଷି **ଚିପଟୀ ଲଢ଼ାନା** ଦେବା—(two woman) To embrace each other and rub each other's organ in the absence of any other means of satiating lust.
(ଚେପ୍ଟି ଲଡ଼େଇ—ବ)

ଚେବଡ଼ା— ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.— ଚିଡ଼ା; ଯେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅଭିଶପ୍ତ କରୁ Chebharḍā କରେ—Teasing; vexatious.
(ଚେବଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚେବଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅନ୍ୟକୁ ବିରକ୍ତ କରିବା— Chebharḍāibā To tease; to vex.
(ଚେବ୍‌ଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେବର— ଦେ. ବିଣ.—ଦାବି ଥିବାରୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବାରମ୍ବାର ମାଗେ— Chebharā One who pressingly asks for his dues.
(ଚେବର୍ଣ୍ଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚେମଟା— ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ଶ୍ୟାମ)— ୧ । ଅତି କ୍ଷୀଣ ବା ପତଳା— Chemaṭā 1. Very lean.
୨ । ଶୀର୍ଣ୍ଣ—2 Emaciated (Howells).

ଚେମଠା— ଦେ. ବିଣ.—ଚେମଡ଼ା (ଦେଖ)
Chemaṭhā Chemarḍā (See)

ଚେମଡ଼— ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଚର୍ମ; ଚର୍ମ ପରି ଅବଙ୍ଗଭଣ)—
Chemarḍa ୧ । ଘାଉସବ୍ଦ; ଜଡାଳଆ; ଚର୍ମ ପରି ଟାଆଁସା—
ଚିମଡ଼, ଚିମଡ଼ା Tenacious; inflexible; tough.
ଚିମଡ଼ା ୨ । ଯାହା ସହଜରେ ଛିଣ୍ଡେ ନାହିଁ—
2. Not fragile; in frangible.
୩ । ପାହ୍ଲା ଲଇଁ ଯାଏ, ଭାଙ୍ଗେ ନାହିଁ—3. Pliant.
୪ । ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ—4. Pertinacious.
୫ । ଏକଗୁଆଁ—5. Obstinate.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଅକ୍ଲାନ୍ତ—Untired.

ଚେମଡ଼ଚଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚର୍ମଚଟକ)—
Chemarḍachaṭi ଚମଚଟା (ଦେଖ)
ଚେମଡ଼ଚଟ୍ଟଆ, ଚେମଡ଼ଚଟ୍ଟୁ, ଚେମଡ଼ଚଟ୍ଟୁଆ, ଚେମଡ଼ଚେଟ୍ଟୁ, ଚେମଡ଼ଚେଟ୍ଟୁଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
Chamachaṭā (See)
ଦେ. ବିଣ—ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅତି ଜିଦ ବା ଅଳ କରେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Importunate.

ଚେମଡ଼ା ଲଇ—ଦେ. ବ— ଶାରିବା (ଦେଖ)
Chemarḍā lai Sāribā (See)
ଚେମଡ଼ଲଇ, ଚେମ୍ଭିଡ଼ଲଇ, ଚେମ୍ଭେଡ଼ଲଇ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଚେମନାବାବୁ— ଦେ. ବ. (ନାମ) — ନାଗପୁର ମରହଟ୍ଟା ରାଜା ମାଧୋଜୀ ଭୋସଲାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ—The younger brother of Mādhojī Bhoñsalā, the Marhatta ruler of Nagpur.

[ଦ୍ର—ମାଧୋଜୀ ଏହାଙ୍କୁ ଚେଙ୍କାନାଳ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରିବା ଓ ବଙ୍ଗପ୍ରଦେଶ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ପଠାଇଥିଲେ । ଚେଙ୍କାନାଳର ରାଜା ହିମ୍ମୋତନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏହାଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ହେବା ପରେ ସନ୍ଧି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା (ଖ୍ରୀ. ଅ, ୧୭୯୮) । ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନା ସମରତରଙ୍ଗରେ ଚେଙ୍କାନାଳ ରାଜାଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି ।]

ଚେମଣି— ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚର୍ମଚଟକ) —ଚେମଣି ଚଢ଼େଇ—
Chemaṇi The house-bat.
ଚାମଚିଟିକ
ଚମଗାଦ୍ଡ଼
(ଚେମଣିଆ, ଚେମ୍ଭିଣି, ଚେମେଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୍	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଲୁତ	ଜ୍ଞଅ	ଯ୍ଭ
ଁ	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଚେମଣି ଲଇ—ଦେ. ବ—ଶାରିବା (ଦେଖ)
Chemaṇi lai Śāribā (See)
(ଚେମିଣି ଲଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେମର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—୧ । ଚେମଡ଼—
Chemar 1. Tenacious.
୨ । ଅକ୍ଲାନ୍ତ—2. Untired.

ଚେମରଚଟି—ଦେ. ଇ. (ସ. ଚର୍ମଚଟକ)—
Chemara-chaṭi ଚମଚଟା (ଦେଖ)
ଚେମରଚଟ୍ଟଆ } ଅନ୍ୟରୂପ ବିଣ—ଚେମଡ଼ାଚଟ୍ଟ (ଦେଖ)
ଚେମରଚଟ୍ଟୁଆ } Chamarḍachaṭi (See)

ଚେମା ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର କଉଡ଼ି ଖେଳ—A kind of game
Chemā at hazards with five Kaurdis.
[ଦ୍ର—ଏ ଖେଳକୁ ଅଠପଟଣ ଖେଳ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏଥିରେ ଦୁଇ ବା ଚାରିଜଣ ଖେଳାଳି ପାଞ୍ଚକଣ କଉଡ଼ି ମୁଠାଇ ର ଭୂମିରେ ପକାଇ ଛାଦ୍ୱାର ଅନୁସାରେ ଦାନ ଗୁଣି ଖେଳନ୍ତି ।]

ଚେମଡ଼ି ଲଇ—ଦେ. ବି—ଶାରିବା (ଦେଖ)
Chamarḍi lai Śāribā (See)

ଚେମିଣି—ଦେ. ବି (ସ ଚର୍ମଚଟୀ)—
Chemiṇi ଚମଚଟା (ଦେଖ)
(ଚେମେଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) Chamachaṭā (See)

ଚେମ୍ବର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ବିଣ—ଚେମଡ଼ (ଦେଖ)
Chembar Chemarḍa (See)

ଚେମ୍ବର ବୈଦେ. (ଇଂ) ବି—୧ । କୋଠରି—
ଚୈଁବର 1. Chamber; room.
(ଯଥା—କେଉଁଚେମ୍ବର = ରାଜାଙ୍କ ଶୟନମନ୍ଦିର ।)
୨ । ଦ୍ୱାରୁମାନଙ୍କ ଅଫିସ୍‌ଗୃହଲଗ୍ନ ଖାସ୍ କାମରା—
2. The chamber of an official.
୩ । ବାରିଷ୍ଟର ଓ ଓକିଲମାନଙ୍କର ଖାସ୍ ବୈଠକଖାନା ବା ଅଫିସ୍—3. The sitting room or office of a barrister or pleader.
[ଦ୍ର—କେତେକ ସଭା ବା ସମିତିକୁ ମଧ୍ୟ ଚେମ୍ବର ନାମ ଦିଆଯାଏ । ଯଥା—ଚେମ୍ବର ଅଫ୍ କମର୍ସ, ଅପର ଚେମ୍ବର, ଚେମ୍ବର ଅଫ୍ ପ୍ରିନ୍ସେସ୍ ।]

ଚେମ୍ବର ଅଫ୍ କମର୍ସ୍ - ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗ୍ରାଦେଶିକ ବଣିକ ସଙ୍ଘ—
Chember of kamars The Chamber of Commerce.
ଚେମ୍ବର ଅଫ୍ କମର୍ସ
ଚୈଁବର ଅଫ୍ କାମର୍ଷ

ଚେମ୍ବର ଅଫ୍ ପ୍ରିନ୍ସେସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗ୍ରାଉତ୍ତର ଭାରତସ୍ଥିତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟଉତ୍ତରେ ଗଠିତ ଦେଶୀୟ ରାଜନ୍ୟବର୍ଗଙ୍କ ସଭା; ରାଜେନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ—
The Chamber of Princes.

ଚେମ୍ବର୍ଲେନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ରାଜାଙ୍କ ଶୟନମନ୍ଦିରରେ ରାଜା ଶୋଇଲା ବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଜଗିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପ୍ରହରୀ—
Chemberlen Chamberlain.

ଚେମ୍ବର୍ସ ଡିକ୍ସନାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଇଂରାଜ ପଣ୍ଡିତ ଚାମ୍ବର୍ସ ନାମକ ସାହେବଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ଇଂରାଜ ଭାଷାକୋଷ-
Chembers diksinārī A dictionary of the English language compiled by Mr. Chambers.

ଚେମ୍ବଲ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ସ. ଚର୍ମଣ୍ୱତୀ)—
Chembal ଚମ୍ବଲ୍ (ନଦୀ) (ଦେଖ)
Chambal (river) (See)

ଚେୟ—ସ. ବିଶ. (ଚ ଧାତୁ = ସଞ୍ଚୟ କରିବା + କର୍ମ. ଯ)—
Cheya ଚୟନଯୋଗ୍ୟ—
(ଚେତବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Fit to be plucked.

ଚେୟାଡ଼—ଦେ. ଇ. (ସ. ଶର)—୧ । ଶର—
Cheyārḍa 1. Arrow.
ଚିଆର ୨ । ଅସ୍ତ୍ର—2. Weapon.
ତୀର ୩ । ଅସ୍ତ୍ର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ବାଉଁଶଘାଉଆ—
3. Sharp bamboo-splinter used as a weapon of offence.

ଚେର୍‌ପି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦମାଘୁର) ବ—ଚର୍ବି (ଦେଖ)—
Cher-pi Charbi (See)

ଚେର—ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ଚର ଧାତୁ = ଗତି କରିବା; ଯାହା ଭୂମି ମଧ୍ୟକୁ ଗତି କରେ; କମ୍ବା ସ. ରୂଢ଼ି)—କୃକ୍ଷମୂଳରୁ
ଶିକଡ଼; ଜଡ଼ ଭୂମିଉତ୍ତରକୁ ଭେଦ କରିଥିବା ଲମ୍ବ ସୂକ୍ଷ୍ମ ରନ୍ଧ୍ରବହୁ ଅଂଶ—
ଜଡ଼ 1. Root of a tree.
ମାଆ ଚେର ତଳେ ସେହ ଯେତଟ,
ଅଗ୍ରକ ରଗଡ଼େ ଝିଅକି ସେତଟ । ବ୍ରଧାନାଥ. ବରବାର ।

ଚୁଁଚୀ;ବାଁଟ ୨ । (ସ. ଚୀର) ପଶୁସ୍ତନର ଅଗ୍ରଭାଗ; ଚର—
ଥନ; ଚୁଁଚୀ 2. The nipple or teat of the udder of a beast; the dug of a beast.
ଖୋଳ ଚେର ଗାଈ ବତ୍ସ ଛପନ । ପ୍ରାଚୀ. ପରତେ ଗୀତା ।

ଆଁଶ ୩ । ପାଚିଲା ଆମ୍ବ, ଡାଳ ଆଦ ଫଳମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା
ରିସା ସୂକ୍ଷ୍ମ ତନ୍ତୁ—3. Tough fibres found in some ripe mangoes and palm fruits.
୪ । (ନାମ) ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ରାଜ୍ୟବିଶେଷ (ଏହାର ଉତ୍ତରରେ କଣ୍ଟାଟ, ଦକ୍ଷିଣରେ ସମୁଦ୍ର ଓ ପଶ୍ଚିମରେ କେରଳ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା)—4. Name of an ancient kingdom in South India.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଂଶଧର; ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି—
5. (figurative) Descendent; offspring

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ସଂଯୁକ୍ତ ୧. ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟରେଖ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଟବ' ୧ ବା ୨ 'ଚତୁର୍ଥ କୌଣସିବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଘ' ନ ମିଳିରେ 'ଗାଘ' ଖୋଜିବେ, କୁଥ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

(ଯଥା—ସାଆନ୍ତର ବଂଶର ଦେହ ଦେଲେ ଚେର ରହିଲା ନାହିଁ ।)

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସମ୍ପର୍କ—

6. (figurative) Connection; relation.

ଚେର ଉପାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଓ ଚେର + ସ. ଉତ୍ପାଟନ)—

Chera upārdibā

জড় উপড়া

জড় উখাড়না

୧ । କୌଣସି ଗଛକୁ ଭୂମିରୁ ଝାଡି ତହିଁର ମୂଳକୁ ଭୂମିମଧ୍ୟରୁ ହିଁକି ଆଣିବା; ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବା—

2. To root out a tree; to uproot.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ; ମୂଳ ଉପାଡ଼ିଲେ ଗଛ ମରିଯିବାରୁ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବସ୍ତୁର ଉଚ୍ଛେଦ ସାଧନ କରିବା—

2. (figurative) To cause ruin or eradicate a person or thing.

ଚେର କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—

Chera kāṭibā

শিকড় কাটা

জড় কাটনা

୧ । କୌଣସି ବୃକ୍ଷର ମୂଳକୁ କାଟିବା—

1. To cut the root of a tree.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ; ଚେର କାଟିଲେ ଗଛ ମରି ଯିବାରୁ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନିଷ୍ଟ ବା ଉଚ୍ଛେଦ ସାଧନ କରିବା—

2. (figurative) To injure or ruin a person.

(ଯଥା—ସେ ମୋର ଉପରେ ଉପରେ ପାଣି ଢାଳୁଛି, ଦେଲେ, ଉଉରେ ଉଉରେ ଚେର କାଟୁଛ ।)

ଚେରଚଣା—ଦେ. ବ—ଭୂଇଁଚଣା; ମୁଗଫଳ; ଚନାବାଦାମ—

Cherachaṇā

চীনেবাদাম

চীনাবাদাম; মুঁগফলী

Groundnut.

ଚେରଚେଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ପୋଟଳ (ଦେଖ)

Cherachenḍā

Poṭala (See)

ଚେର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—

Chera debā

শিকড়গাড়া

জড়পকড়না

(ଚେର ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୧ । (ଦୃଢ଼ମୂଳ ହୋଇଥିବା ଗଛ) ଭୂମିର ଗଭୀର ପ୍ରଦେଶକୁ ଚେର ବିସ୍ତାର କରିବା—

1. (a tree) To strike root; to send forth the roots deep into the soil; to take root.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବା—

2. (figurative) To become firmly established at a place; to permanently reside at a place.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ନିଜର ଅଧିକାର ବା ସମ୍ପତ୍ତି ବା ସମ୍ପର୍କ ବା ଅଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବା;

3. (figurative) To extend one's authority, influence, property or connection in a place.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଜର ବଂଶବୃଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ବହୁସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି-ସମ୍ବଳିତ ପରିବାରର କର୍ତ୍ତା ହେବା—

4. (figurative) To have a large number of children added to one's family.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ)—ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିବା—

5. (figurative) (in the case of a woman) To give birth to a child.

୬ । (ଭୂମିରେ ପୋତା ହୋଇଥିବା କମ୍ବା କଲମ କରଯାଇଥିବା କୌଣସି ଗଛର ଡାଳ) ମୂଳଦେଶରୁ ଚେର କାଢ଼ିବା—6. To send forth roots (said of a branch planted on the ground or grafted).

ଚେରପାରୁ—ଦେ. ବ. (ସମାନ୍ୟ ବହୁବାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)—

Cherapāru

ପାଚିଲା ଆମ୍ବ, ନଡ଼ିଆକଢା, ପାଚିଲା ତାଳ ଓ ତେନ୍ତୁଳରେ ଥିବା ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଂଶୁ (ଚେର) ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶୁ—

Large and small fibres of ripe mango, palm, tamarind fruit and cocoanut-coir.

(ଯଥା – ସେ ଦାରୁଦ୍ରାଗୁଡ଼ାକ ଆମ୍ବ ଖାଇଛନ୍ତି ଯେ, ଆମ୍ବର ଚେରପାରୁ ସୁଦ୍ଧା ବାକି ନାହାନ୍ତି ।)

ଚେର ମାଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—(ଗଛ କ୍ରମଶଃ ବଢ଼ିବା ଯୋଗୁଁ) ଭୂମି ମଧ୍ୟକୁ

Chera mārdibā

ଚେରର କ୍ରମଶ ବିସ୍ତାର—The spreading out or striking of the roots underground of a growing tree.

ଚେରମାରୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ

Cheramāru

ଚେମ୍ପିଡ଼ି ଲଇ (ଦେଖ)

Chemirdi lai (See)

ଚେରମୂଳ—ଦେ. ବ (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)—ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ମୂଳ-ମୂଳକା; ଜଡ଼ିବୁଟି; ନୁଣିଗୁଣି; ଚୋଟକା ଔଷଧ—

Cheramūla

জড়ীবুটী

Various medicinal roots and drugs.

(ଚେରମୂଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେରଲ—ଦେ. ବ—ଚରଡ଼ (ଦେଖ)

Cherala

Charaṛda (See).

ଚେରଷ୍ଟା—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ଚେଷ୍ଟା)—

Cherashṭā

(ଚେରେଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୧ । ଆଚରଣ—

1, Conduct.

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ସୈନ୍ୟର ଚେରଷ୍ଟା ବହୁଳେ ।

କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିତ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ବ୍ୟବହାର; କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ—2. Behaviour.

ଅନେକ କାଳର ସେ ଅଟଇ ବୁଢ଼ୀ ଗୋଃ।

ତାହାଠାରେ ହେଲ ମୋର ଏତେକ ଚେରଷ୍ଟା—ସାରଳା, ମହାଭାରତ. ଆଦି.

୩ । କର୍ମ; କାର୍ଯ୍ୟ—3. Act.

୪ । ଚୈତନ୍ୟ; ଜ୍ଞାନ—4. Conciousness.

୫ । ଜୀବନୀଶକ୍ତି—5. Vital power.

୬ । ଢଙ୍ଗ; ଭଙ୍ଗି—6. Manner.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଐ	ଔ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ୍	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ୈ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

ଚେରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଗଛ ଭୂଗର୍ଭରେ ନିଜର ଚେରକୁ) ବସ୍ତାର କରିବା—1. To take root; to strike root.

ଚାଙ୍ଗାହଓୟା
जीना, चँङ्गाहोना

୨ । ସବଳ ଓ ସତେଜ ହେବା—2. To become healthy and strong.

(ଚେରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚେହେରା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସତେଜ ଦେଖାଯିବା—3 (figurative) To appear more and more strong and blooming; to become enlivened.

ଚେରାଗ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ମେଦନୀପୁର) ବୈଦେ. Cherāg (etc) ଦ୍ର. (ଫା. ଚରାଗ୍; ଉଲ. ତ. ଚେରାଗ୍)—

(ଚେରାଟ୍, ଚରାଖ୍, ଚରାଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚରାଖ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Chirākh etc (See

ଚେରାପୁଞ୍ଜି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଆସାମ ପ୍ରଦେଶର ଖାସିଆ ପାହାଡ଼ର Cherāpunji ପାଦଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ନଗର ଓ ପର୍ବତବିଶେଷ—Cherrapunji in the Khāsiā hills of Assam.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ପୃଥିବୀର ସକଳ ସ୍ଥାନ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ବର୍ଷା ହୁଏ । ଏପ୍ରଲ, ଏକଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଏଠାରେ ୪୧ ଇଞ୍ଚି ବା ଦୁଇ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଣି ଜମା ହେବା ଭଳି ବର୍ଷା ହେବାର ଦେଖା ଯାଇଅଛି । ଏହା ସିଲ୍‌ହଟ୍ ଜିଲ୍ଲା ଓ ନଗରର ଉତ୍ତର ଓ ସିଲଙ୍ଗର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

ଚେରିଙ୍ଗି—ଦେ. ଦ—୧ । ପିତ୍ତ—Cheringi 1. Bile.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) – ବାଲଙ୍ଗି—2. Bragging; boasting.

(ଯଥା—ତୋ ଚେରିଙ୍ଗି ମାଡ଼ିଲଣି ।)

ଚେରିପୁଅ—ପ୍ରା. ବ—ଚେରିଦୋ (ଦେଖ) Cheripua Cherdipo (See)

(ଚେରିଘୋ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେରୁଆ—ଦେ ବିଣ—ଚେରଦୃଶ (ପାଚିଲା ଅମ୍ବ)—Cherua Filbrous (ripe mango).

ରେସାଦାର

ଚେରୁଡ଼ା—ପ୍ରା. ବ—ଚରୁଡ଼ା (ଦେଖ) Cherurdā Chirurdā (See)

(ଚେରୁଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେଲ୍—ଦେ. ବ. (ହି. ଚଲ୍)—ଚଲ୍ (ଦେଖ) Chel Chal (See)

ମନ୍ତ୍ରନ ମନ୍ତ୍ରାଇବା ଖାଲ ଏଡକ ବହୁତଲ, ଚୁଂ—ଚେ. ଲ୍—ଚାବା ଚଲ୍ରଡ଼ା ! ଚେଲ୍—ଫକାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଚେଲ ସ. ବ. (ଚଲ୍ ଧାତୁ=ଫିଙ୍ଗିବା+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ବସ୍ତ୍ର—Chela 1. Cloth; garment.

୨ । ପୋଷାକ—2. Apparel; dress.

୩ । ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର—3. Silk cloth.

ସ. ବିଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅଧମ; ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀ—Inferior; mean.

ଚେଲା—ବୈଦେ. ବ. (ସ. ଚେଟକ; ପ୍ରା. ଚେଡ଼ଅ; ସ. ଚେଲ=ଦାସ; ସ. ଚେଲୁକ=ବୌଦ୍ଧଭିକ୍ଷୁଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ)—

ଚେଲା ୧ । ଶିଷ୍ୟ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପାଖା ଦେଇଥାଆନ୍ତି; **ଚେଲା** ଦୀକ୍ଷିତ ଶିଷ୍ୟ—1. Disciple; a person initiated (ଚେଲ୍ଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) into the mysteries of a sect by an ascetic.

୨ । ମଢ଼ନ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କର ନିର୍ବାଚିତ ଶିଷ୍ୟ—2. The selected heir-apparent of a Mahanta or Sannyāsi.

ଚୁମ୍ବ ଚେଲ ଅଂଶ ଯଥେ ପ୍ରବେଶ—ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

[ଦ୍ର—ସାନ୍ଧାଙ୍କଠାରୁ ଚେଲ୍ଲା ପାଖା ନେଇ ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁ ବୋଲ୍ଲ ଯାଏ ।]

ଚେଲା ଚେଲି—ଦେ. ବ. (ସନ୍ଧିଜ) —୧ । ଚେଲା ଇତ୍ୟାଦି—Chelācheli 1. Disciples and others.

ଚେଲାଚେଲି ୨ । କୌଣସି ଗୁରୁଙ୍କର ଶିଷ୍ୟବୃନ୍ଦ—

ଚେଲାଚାଟେ 2. The body of one's disciples.

ଚେଲାନ—ସ. ବ—ଉରଜୁଜ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Chelāna Melon.

(ଚେଲାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେଲି—ସ. ବ—ଭୁଚ୍ଚ ବା ନୀଚ ବ୍ୟକ୍ତି—Cheli A mean person.

ଚେଲିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚେଲ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ଆ)—Chelikā ୧ । ପରିଚ୍ଛଦ; ପୋଷାକ—1. Garment; clothes.

୨ । ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର; ସାଟଣୀଙ୍କର—2. Silken cloth for females.

ଚେଲୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଚେଲ+ଈ)—ଚେଲିକା (ଦେଖ) Chelī Chelikā (See).

ଚେଲ୍ଲି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଚେଟୀ)—ଶିଷ୍ୟା; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଆଦିଙ୍କଠାରୁ Chelī ଦୀକ୍ଷାଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ—A female disciple.

ଚେଲୀ
चेलिन; चेली

ଚେଲୁକ—ସ. ବ. ପୁଂ—ବୌଦ୍ଧ ଭିକ୍ଷୁ—Chelūka A Buddist itinerant ascetic.

ଚେଶିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) (ମଝର ଗାଡ଼ିର ଅଂଶ; ଇଂ. ଚ୍ୱିସ୍)—Chesis ମଝର ଗାଡ଼ିର ଫର୍ମା ବୁଲିବାର ଚକ—

ଚେସିସ Chasis; a traversing base or frame along

चैसिस which the body of a car moves.

ଚେଷ୍ଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଚେଷ୍ଟା କରିବା—Chesht (root) To try; to endeavour; to exert.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସଂଚ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମା-। ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲୋକଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ଜ ମଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ରେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଦେଖିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼୍‌'ଦେଖିବେ ।

ଚେଷ୍ଟକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚେଷ୍ଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Cheshṭaka ଯେ ଚେଷ୍ଟା କରେ—
(ଚେଷ୍ଟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Endeavouring; exerting.
ସଂ. ବି—ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—A pose in copulation.
[ଦ୍ର— ଘାଦମେକଂ ଦୃଦ ନଂସ୍ୟ ଇଉରେର୍ଦ୍ଦେବ ଚେଷ୍ଟୟେତ୍ । କାନ୍ତଃ କ୍ରୋଡ଼େ ସ୍ଥିତାଂ କାନ୍ତାଂ ବକ୍ଷୋଽସ୍ୟଂ ଚେଷ୍ଟକୋ ମତଃ ॥]

ଚେଷ୍ଟମାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଚେଷ୍ଟ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ୍)—
Cheshṭamāna ୧ । ଯେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛି; ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ—
(ଚେଷ୍ଟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Endeavouring; exerting.
୨ । ଚଳଚ୍; ଗତିଶୀଳ—2. Moving.

ଚେଷ୍ଟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚେଷ୍ଟ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Cheshṭā ୧ । ପ୍ରୟାସ; ଉଦ୍‌ଯୋଗ; ଯତ୍ନ—
1. Endeavour; exertion; effort.
୨ । କାୟିକ ବ୍ୟାପାର; ଅଙ୍ଗାଦିର ଗତି—
2. Motion of limbs; bodily movement.
୩ । ପରିଶ୍ରମ—3. Labour.
୪ । ଅଭୀଷ୍ଟସାଧକ ଅନୁଷ୍ଠାନାଦିକ କ୍ରିୟା—
4. Any motion, movement or activity for bringing about the desired result or for evading an injury.
୫ । ସାହସ—5. Courage.
୬ । କର୍ମ୍ମ; କାର୍ଯ୍ୟ 6. Act.
ତୁମ୍ଭେ ତେଲେ ମାନା ଚେଷ୍ଟା କର୍ବ ତରେ । ଭୁଷୁଣ୍ଡିଂଦ୍. ମହାଭରତ. ଅଦି ।
୭ । ମନର ଭାବ ବା ଶରୀର ପ୍ରକାଶନକାରୀ ଦୈହିକ ଗତି—
7. Bodily movement which indicates the mover's mental condition.
୮ । ପ୍ରେମଯାଚ୍ଞା ପରି ପ୍ରେମ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ନାୟକ-ନାୟିକାଙ୍କ ପ୍ରଯତ୍ନ—2. A lover's outward indication of love.
୯ । ଇଚ୍ଛା; କାମନା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Wish; desire
ଦେ. ବି—୧ । ଚୈତନ୍ୟ; ଜ୍ଞାନ—1. Consciousness
୨ । ଗତି; ଭଙ୍ଗି—3. Manner; mode

ଚେଷ୍ଟାସାଧ୍ୟ—ସଂ. ତତ୍ପୁ. (୬ୟା. ତତ୍; ଚେଷ୍ଟା + ସାଧ୍ୟ)—
Cheshṭā sādhya ଯାହା ଚେଷ୍ଟା ଦ୍ୱାରା ସାଧିତ କରାଯାଇ ପାରେ-
Accomplishable with efforts.

ଚେଷ୍ଟିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଚେଷ୍ଟ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Cheshṭita ୧ । ସଚେଷ୍ଟ—1 Exerting; active; endeavouring.
୨ । (+କର୍ମ୍ମ. ତ) ଯେଉଁ ବିଷୟ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇ ଅଛି-
2. Persued; sought after; laboured for.

ସଂ. ବି. (ଚେଷ୍ଟ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ତ)—
୧ । ଉଦ୍‌ଯମ—1. Exertion.
୨ । କର୍ମ୍ମ—2. Action
୩ । ଗତି—3. Motion.

ଚେହେଁକା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚମତ୍କୃତ; ପ୍ରା. ଚମ୍ମିକ; ତବଁକ)—
Cheheñkā ୧ । ଚମକ; ଉତ୍ପତ୍ତିରେ ଚମତ୍କାରା—
ଚମକ 1 Wincing; startling.
ଚୌଁକ ୨ । ତେଙ୍ଗା (ଦେଖ)
2. Cheṅgā (See)
ଦେ. ବିଣ—ତେଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Cheṅgā (See)

ଚେହେଁକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚମକାଇବା—
Cheheñkāibā To startle.
ଚମକାନ
ଚୌଁକାନା
(ତେହେଁକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚେହେଁକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚମତ୍କୃତ)—ଉତ୍ପତ୍ତିରେ ଚମତ୍କାରା; ଶ୍ରବଣାଁ
Cheheñkibā ତ୍ୱେରା—To wince; to take a sudden
ଚମକେ ଉଠା fright; to start.
ଚୌଁକନା

ଚେହେରା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ତେହ୍‌ରହ୍)—୧ । ମୁଖମଣ୍ଡଳର ଭାବ;
Cheherā ମୁଖଭାବ—1. Appearance; countenance;
ଚେହାରା facial expression.
ଐହରା ସେ ନ ମାନେ ବୁଲି ଯେସନ ତେହେରା । ରାଧାନାଥ. ଦରବାର ।
୨ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—2. Fairness; beauty.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖମଣ୍ଡଳର ପ୍ରତିକୃତି ବା ରୂପ—
3. Likeness of the face; a picture of one's face.
୪ । ମୁଖମଣ୍ଡଳ—4. The whole face.

ଚେହେରାବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ.—ସୁନ୍ଦର ମୁଖଯୁକ୍ତ—
Cheherābanta Having a beautiful face; of a
ଚେହେରାବନ୍ତ graceful countenance.
ଐହରାମ୍‌ନ୍

ଚେହେଲମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ତେହଲୁମ୍=ତତ୍ତ୍ୱାରଂଶତ୍ତମ)—
Chehelam ୧ । ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ସଫର୍ ମାସର ୨୦ ତାରିଖରେ
ଚେହେଲମ ପଡ଼ିବା ପର୍ବ—The anniversary of the funeral
ଐହଲୁମ (40th day of the death) of Hassan amongst the Mahomedans.
[ଦ୍ର—ସଫର୍ ମାସର ବିଂଶ ଦିବସରେ ଏହା ପଡ଼େ । ମହରମର ଶୁଭଣ ଦିନରେ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କର ଏ ପର୍ବ ହୁଏ । ମହରମ ଦିନ ହୋସେନ୍ ଓ ହସନ୍‌ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ମୁସଲମାନ୍-

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ୠ

ମାନେ ମୃତ୍ୟୁର ୪୦ ଦିନରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରନ୍ତି ଅଟେବ ମହରମ ପର୍ବର ୪୦ ଦିନ ପରେ ହୋସେନ୍ ଓ ହସନଙ୍କ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧଦିବସ ପାଳନ ହୁଏ ।]

୨ । କୌଣସି ମୁସଲମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ୪୦ ଦିନ—

2. The 40th day of a Mahomedan's death.

ଚେହେଲମ୍ ଫାଉଥ— ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ Chehelam phātiā ପରେ ଚାଳିଶ ଦିନରେ ହେବା ଦେବାରାଧନ ଚେହେଲମ ଫାତିୟା ଆଦି—The worship and rites per- **ଚେହେଲୁମ ଫାତିୟା** formed by the Mahomedans on the 40th day of a person's death.

ଚୈ— ଦେ. ବ.— ଚଇ (ଦେଖ)

Chai Chai (See)

[ଦ୍ର—ଦେଶଜ ଓ ବୈଦେଶିକ ଓ ସଂସ୍କୃତ ପଦମାନ. ଯହୁଁର ଆଦ୍ୟ ଅକ୍ଷର 'ଚୈ' ଅଟେ ତାହା, ତ୍ରାସ୍ୟ, ଅଶିକ୍ଷିତ ଓ ଘରୋଇ ଭାଷାରେ 'ଚଇ' ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଚୈ ଆଦ୍ୟରେ ଥିବା କୌଣସି ଶବ୍ଦ 'ଚୈ' ଭଳେ ନ ପାଇଲେ 'ଚଇ' ଭଳେ ଦେଖିବାକୁ ହେବ ।]

ଚୈ ଚୈ— ଦେ. ଅ.— ହାତୀଙ୍କୁ ଆଗକୁ ଚଲାଇବା ପାଇଁ ମାହୁନ୍ତର Chai chai ଡାକ—Sound uttered by the driver of an elephant to make the elephant proceed.

ଚୈତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.— ଚଇତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Chaita (etc) Chaita etc. (See)

ଚୈତ

ଚୈତ

ଚୈତନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.— ଚଇତନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Chaitana (etc) Chaitana etc (See)

ଚୈତନ୍ୟ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଚେତନ + ଭାବ ବା ସ୍ୱାର୍ଥ. ଯ)—୧ । ଜ୍ଞାନ; Chaitanya ଅନୁଭୂତି; ବୋଧ—1. Sensation; knowledge; perception; intelligence.

୨ । ଚେତନା—2. Animation; consciousness.

୩ । ଜାଗରଣ—3. Awakening.

୪ । ପ୍ରକୃତି—4. Nature

୫ । ଜୀବନ; ପ୍ରାଣ—5. Life

୬ । ପରମାତ୍ମା; ବ୍ରହ୍ମ—6. Brahma; the Universal Soul.

୭ । ପରମେଶ୍ୱର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. God.

୮ । ଜୀବାତ୍ମା—8. The individual soul.

[ଦ୍ର—ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନରେ ଜ୍ଞାନ ଓ ଚୈତନ୍ୟ ଏକ ଥିବାର ବୋଲିଯାଇ ଅଛି । ଏହା ଆତ୍ମାର ଧର୍ମ ଅଟେ । କିନ୍ତୁ ସାଂଖ୍ୟଦର୍ଶନ ମତରେ ଜ୍ଞାନ ଓ ଚୈତନ୍ୟ ପୃଥକ୍; ଚୈତନ୍ୟକୁ ଆତ୍ମାର ଧର୍ମ ଓ ଜ୍ଞାନକୁ ବୁଦ୍ଧିର ଧର୍ମ ବୋଲିଯାଇଥିଛି—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେ. ବ—୧ । ବଙ୍ଗର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରଗୁରୁକ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ—Name of the Bengalee religious reformer Chaitanya.

[ଦ—ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ୧୪୮୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ (୧୪୦୮ ଶକାବ୍ଦ) ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଗୁରୁରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ସମୟରେ ବଙ୍ଗଦେଶର ନବଦ୍ୱୀପ ବା ନବଦ୍ୱୀପ ନଗରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ପିତାଙ୍କ ନାମ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ଓ ମାତାଙ୍କ ନାମ ଶଚୀଦେବୀ । ବାଲ୍ୟେଶ୍ୱର ଜନ୍ମାରେ ତାହାଙ୍କ ବଂଶର ଆଦ୍ୟ ବାସସ୍ଥାନ ଥିଲା । ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱଦେଶ ଶ୍ରୀହଟ୍ଟ ସେ ସଲୁଟ୍ଟମ୍ ନବଦ୍ୱୀପରେ ବାସ କରିଥିଲେ ।

ଚୈତନ୍ୟ ବୈଷ୍ଣବ-ଧର୍ମ-ପ୍ରଗୁରୁକ । ସେ ୧୫୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଉତ୍କଳକୁ ଆସିଥିଲେ । ରାଜା ବୈଷ୍ଣବ ଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଦେବ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ପ୍ରେମଲହରୀ ଖେଳାଇ ଦେଇଥିଲେ । ପୁରୀର ରାଧାକାନ୍ତ ମଠ ତାହାଙ୍କ ସାଧନାର ପ୍ରଧାନ ପୀଠ ଥିଲା । ପୁରୀର 'ଟୋଟା ଗୋପୀନାଥ'ଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ସେ ତନୁତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ।

ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଗୌରାଙ୍ଗ, ନିମାଇ, ଗୋରା, ଗୋରାଚାନ୍ଦ, ଚୈତନ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର । ଏହାଙ୍କୁ ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅବତାର ବୋଲି ମାନନ୍ତି । ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଏହାଙ୍କର ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ଏ ପ୍ରଥମେ ବିବାହ କରି ତାଙ୍କର ପରୀକ୍ଷାର୍ଥେ ସଫଳ ହୋଇ ଗୃହତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଦୀକ୍ଷା ନେଲେ । ଏ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମର ଅହୈତୁକ ପ୍ରେମ, ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ କରିବା ପ୍ରେମ ଓ ବିଶ୍ୱଜନୀନ ମୈତ୍ରୀ-ଭାବର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ହେଲେ ସମସ୍ତେ ଏକ ଜାତି ଓ ଏକ ଭାଇ ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ସେ ପ୍ରଚାର କଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସର୍ବଦା ଧ୍ୟାନ ଓ ନାମସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ହିଁ ମୋକ୍ଷର ପ୍ରଧାନ ପନ୍ଥା ବୋଲି ଏ ପ୍ରଚାର କଲେ । ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଚାରିତ ଧର୍ମ ବଙ୍ଗ, ବିହାର, ପଞ୍ଜାବ, ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶ ଓ ଉତ୍କଳରେ ଖୁବ୍ ବିସ୍ତୃତି ଲାଭ କରିଥିଲା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ହେଉଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏ ୪୮ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପୁରୀଠାରେ ଲୋକଚକ୍ଷୁର ଅଗୋଚରରେ ଦେହାନ୍ତର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ବଙ୍ଗୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।]

୨ । ପୁରୁଷ ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—

2 A name given to males

ଚୈତନ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରାମୃତ—ଦେ. ବ— ବୈଷ୍ଣବ ଗ୍ରନ୍ଥ ବିଶେଷ (ପ୍ରଭାର ପ୍ରଣେତା Chaitanya chandrāmṛuta ପ୍ରବୋଧାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ)—

A book on Baishnavism by Prabodhananda Saraswati.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖକ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୧୦ରୁ ୧୫ଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ସତ ୬୦ଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇରେ ରହା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଉଚ୍ଚ ୧୯ । ୬୦ଟି ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଟିଲେ ସେହେ ଏ ଅକ୍ଷରେ ଶବ୍ଦ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ଦ୍ୱିତୀୟ ୬୦ । ୧୦ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳେ 'ଗାଈ' ଗୋଟେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ—ଦେ. ବ—ଉତ୍କୃଷ୍ଟଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃଷ୍ଣଦାସ କବିରାଜଙ୍କ Chaitanya charitāmṛuta ବିରଚିତ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଜୀବନୀ ଓ ଉପଦେଶ ବିଷୟକ ବଙ୍ଗଳା ଗ୍ରନ୍ଥ— Name of a Bengale book by Kṛushṇa Das dealing with the life and teachings of Chaitanya

ଚୈତନ୍ୟମୟ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଚନ୍ମୟ— Chaitanyamaya 1. Essential; consisting of the (ଚୈତନ୍ୟମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) soul.

୨ । ଚେତନାଯୁକ୍ତ—2. Animate; endowed with consciousness.

ଚୈତନ୍ୟୋଦୟ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚୈତନ୍ୟ+ଉଦୟ)— Chaitanyodaya ୧ । ଚେତନାର ଉଦୟ— 1. Awakening of consciousness.

୨ । ଜ୍ଞାନୋଦୟ; ଜ୍ଞାନର ଆବିର୍ଭାବ— 2. The dawning of knowledge.

ଚୈତା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବିଣ— ଚଇତା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Chaitā (etc) Chaitā etc (See).

ଚୈତାଳି—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଚଇତା (ଦେଖ) Chaitāli Chaitā (See).

ଚୈତି (ଇତ୍ୟାଦି)— ଚଇତି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Chaiti (etc) Chiti etc (See).

ଚୈତିଆଳି—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଚଇତା (ଦେଖ) Chaitiāli Chaitā (See).

ଚୈତ୍ତ—ଫ. ବିଣ (ଚତ୍ତ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ଚତ୍ତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Chaitta Pertaining to the heart; mental

ଫ. ବ—ବୌଦ୍ଧ ମତରେ ବିଜ୍ଞାନସ୍କନ୍ଧର ଅତିରିକ୍ତ ଅନ୍ୟ ସ୍କନ୍ଧମାନ—The attributes of a living being except Bijnāna-skandha according to the Buddhists.

[ଦ୍ର—ବୌଦ୍ଧମାନେ ଦେହୀର * ଗୋଟି ସ୍କନ୍ଧ ବା ଗୁଣ ଥିବାର ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି, ଯଥା—ରୂପ, ବେଦନା, ବିଜ୍ଞାନ, ସଜ୍ଞା ଓ ସଂସ୍କାର । ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ବିଜ୍ଞାନ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ୪ ଗୋଟି ଚତ୍ତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଥିବାରୁ ଏ ୪ଟି ସ୍କନ୍ଧକୁ ଚୈତ୍ତ ବୋଲାଯାଏ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଚୈତ୍ତିକ—ଫ. ବିଣ (ଚତ୍ତ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—ଚୈତ୍ତ (ଦେଖ) Chaittika Chaitta (See).

ଚୈତ୍ୟ—ଫ. ବ (ଚି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ; ଚତ୍ୟ=ଅଗ୍ନି+ସମ୍ବନ୍ଧେ. ଅ— Chaitya ୧ । ସଜ୍ଞଶାଳା; ପୂଜାସ୍ଥାନ—

1. A place or house of worship or sacrifice.

୨ । ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ଦେବାଳୟ; ବୌଦ୍ଧ ମନ୍ଦିର—

2. A Buddhistic temple.

୩ । ଗୃହ; ଘର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. House.

୪ । ସ୍ମୃତିସ୍ତମ୍ଭ—4. Monument.

୫ । ଶ୍ମଶାନତରୁ (ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ପୂଜ୍ୟ)—

5. A tree near a cremation ground which is considered sacred by the Buddhists.

୬ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ—6 The Religious Fig tree; the Peepal tree.

ଜ୍ଞାନବୃକ୍ଷ ଗୁରୁ ଦେବତା ଚୈତ୍ୟ ବୃକ୍ଷ—ବୃକ୍ଷସଂହିତା. ମହାଭରତ ସହ ।

୭ । ଯେଉଁ ଗଛକୁ ଲୋକେ ଦେବତା ଜ୍ଞାନରେ ପୂଜାକରନ୍ତି—

7. Any tree held sacred and worshipped by people.

୮ । ଗ୍ରାମର ସୀମାରେ ଥିବା ବୃକ୍ଷସମୂହ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

8. A cluster of trees on the boundary of a village.

୯ । ବେଲ ଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

9. The Bel (Marmalos) tree.

୧୦ । ବୁଦ୍ଧ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

10. A name of Buddha.

୧୧ । ବୌଦ୍ଧ ଭିକ୍ଷୁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

11. A Buddhist mendicant.

୧୨ । ବିହାର; ବୌଦ୍ଧ ମଠ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

12. A Buddhistic abbey or Math.

୧୩ । ଚିତା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର); ଚିତାଗ୍ନି—

13. Cremation-fire.

ଫ. ବିଣ—ଚିତାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Pertaining to the funeral pyre.

ଚୈତ୍ୟବନ୍ଦନ—ଫ. ବ—୧ । ଜିନ ବା ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)— Chaityabandana 1. An image of the Jina or Buddha.

୨ । ଜୈନ ବା ବୌଦ୍ଧମନ୍ଦିର—

2. A Jaina or Buddhistic temple.

୩ । ଚୈତ୍ୟ ବା ଦେବାଳୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଧନର ରକ୍ଷା—

3. Management and custody of the funds of a religious endowment

ଚୈତ୍ୟକ—ଫ. ବ (ଚୈତ୍ୟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—୧ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ— Chaityaka 1. The Peepal tree.

୨ । ବିହାର ପ୍ରଦେଶର ରାଜଗୃହ ନିକଟରେ ଥିବା ପର୍ବତ—

2. Name of a mountain in Bihar.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ପଥରରେ ଥିବା ଚରଣଚିହ୍ନକୁ ଦେଖିବାକୁ ଜୈନମାନେ ଯାଆନ୍ତି ।]

ଚୈତ୍ୟତରୁ—ଫ. ବ—୧ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥଗଛ— Chaitya taru 1. The Peepal tree.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଽସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ସ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅଦସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଈ	ଋ

୬ । ଗ୍ରାମର କୌଣସି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ—
2. Any celebrated tree of a village.

ଚୈତ୍ୟଦ୍ରୁମ—ଷ. ବ—୧ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥବୃକ୍ଷ—
Chaitya-druma 1. The Peepal tree.

୬ । ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The Asoka tree.

ଚୈତ୍ୟମୁଖ—ଷ. ବ—କମଣ୍ଡଳୁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chaityamukha An ascetic's water-pot.

ଚୈତ୍ୟଯଜ୍ଞ—ଷ. ବ—ଆଶ୍ୱଲାୟନ ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଯଜ୍ଞବିଶେଷ—
Chaitya-jajna A kind of Vedic sacrifice.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ଦ୍ୱଜଗଲେ ଦ୍ରବ୍ୟସ୍ୱାମୀ ଏ ଯଜ୍ଞ କରିବା ପାଇଁ ସଂକଳ୍ପ କରୁଥିଲେ ଓ ନଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟ ମିଳିଲେ ଏ ଯଜ୍ଞର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରୁଥିଲେ । (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଚୈତ୍ୟବିହାର—ଷ. ବ—ବୌଦ୍ଧ ବା ଜୈନ ମଠ—
Chaitya-bihāra A Math of the Buddists or Jainas.

ଚୈତ୍ୟସ୍ଥାନ—ଷ. ବ—୧ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନ—
Chaitya-sthāna 1. A place containing an image of Buddha.

୬ । କୌଣସି ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନ; ତୀର୍ଥ—2. Any sacred place; a centre of pilgrimage.

ଚୈତ୍ର—ଷ. ବ (ଚୈତ୍ରୀ=ଚତ୍ରା ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଅ; ଯେଉଁ ମାସରେ ଚତ୍ରାନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ହୁଏ—
Chaitra ୧ । ଫାଲ୍ଗୁନର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ବୈଶାଖର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଶୁକ୍ଲମାସ; ବସନ୍ତର ଦ୍ୱିତୀୟ ମାସ—1. The lunar month succeeding Phālguna (i. e April or May).

[ଦ୍ର—ପ୍ରବଦ୍ ବର୍ଷ ଗଣନାରେ ଏହା ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ମାସ ।]

୨ । ପୌରାଣିକ ଉତ୍ତରର କ୍ଷତ୍ରବଂଶବିଶେଷ—
2. Name of a mythological royal family of India.

୩ । ପୌରାଣିକ ୭ଟି ବର୍ଷପର୍ବତ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. One of the 7 mythological Barsha-mountains.

୪ । ବୌଦ୍ଧ ଭିକ୍ଷୁକ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. A Buddist mendicant.

୫ । ଯଜ୍ଞଭୂମି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. A place where vedic sacrifice is performed.

୬ । ଦେବାଳୟ; ମନ୍ଦିର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. A temple.

୭ । ଚୈତ୍ୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—
7. Chaitya (See)

୮ । ବୁଧଙ୍କ ଔରସରେ ଚତ୍ରା (ନକ୍ଷତ୍ର) ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ପୌରାଣିକ ସପ୍ତଦ୍ୱୀପର ଅଧୀଶ୍ୱର କ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ ଓ ଚୈତ୍ର ନାମକ କ୍ଷତ୍ରବଂଶର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—8. Name of a king of the seven mythological islands, said to have been born of the 14th lunar mansion as mother and the planet Mercury as father.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ବଂଶ ଚୈତ୍ର ବଂଶ ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ ଥିଲା ଏବଂ ଏହି ବଂଶରେ ଚଣ୍ଡୀସୁରଶୋକ୍ତ ସୁରଥ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜନ୍ମିଥିଲେ ।]

ଚୈତ୍ରମଖ—ଷ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ଚୈତ୍ରମାସରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ମଖ)—
Chaitra-makha ଚୈତ୍ରମାସରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ମଦନୋତ୍ସବ; (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) ଫୁଲଦୋଳ ଉତ୍ସବ—A festival in honour of the Hindu God of Love during the month of Chaitra.

ଚୈତ୍ରରଥ—ଷ. ବ. (ଚତ୍ରରଥ=ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ+ଋଷ୍ୟର୍ଥେ. ଅ)—
Chaitra-ratha ୧ । (ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟାନର ଚତ୍ରରଥ ଗନ୍ଧର୍ବ ଜଗୁଆଳ) କୁବେରଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନ—1. The pleasure-garden of the Hindu God of Riches.

୬ । ମୁନିବିଶେଷ—2. Name of a sage.

୩ । ଚତ୍ରରଥ ଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କ ବିଷୟର ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଗ୍ରନ୍ଥ—
3. Name of a book dealing whith the Gandharba Chitraratha.

ଚୈତ୍ରସଖା—ଷ ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଚୈତ୍ର+ସଖା, ଚୈତ୍ରମାସ ବସନ୍ତ-କାଳ ଓ କାମଦେବଙ୍କ ପ୍ରିୟମାସ ଥିବାରୁ—
Chaitra-sakhā The Hindu God of Love; Cupid.

ଚୈତ୍ରାବଲୀ—ଷ. ବ. (ଚୈତ୍ର+ଆବଳୀ, ଅନ୍ୟ ଷ. ନାମ. ମଧୁସ୍ରବା, ସ୍ମରସନ୍ଦୀ; କାମମନ୍ଦା; ବାସନ୍ତୀ; କର୍ଦ୍ଦମୀ; ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—୧ । ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମା—1. The full-moon of the month of Chaitra.

୬ । ମଦନ ତ୍ରୟୋଦଶୀ; ଚୈତ୍ରମାସର ଶୁକ୍ଲତ୍ରୟୋଦଶୀ—
2. The 13th day of the bright fortnight of the month of Chaitra.

ଚୈତ୍ରିକ—ଷ. ବ. (ଚୈତ୍ର+ଇକ)—ଚୈତ୍ରମାସ—
Chaitrika The month of Chaitra.
(ଚୈତ୍ରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୈତ୍ରୀ - ଷ. (ଚତ୍ରା+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଯେଉଁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଚତ୍ରାନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ ରହନ୍ତି) —
Chaitrī ୧ । ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମା—The full-moon of the month of Chaitra.

୬ । (ଚୈତ୍ରୀ+ତଦ୍ୟମାନାର୍ଥେ. ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.) ଚୈତ୍ର ମାସ, (ଗୁରୁତ୍ତବାଦ)—
2. The month of Chaitra.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତୁ' ଦେଖିବେ ।

ଚୈଦ୍ୟାକ—ସଂ. ବି.(ଚେଦି+ଇକ)—୧ । ଚେଦିଦେଶର ରାଜା; ଶିଶୁପାଳ-
Chaidika 1. A name of Śisupāla.
(ଚୈଦ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚେଦିଦେଶୀୟ ଲୋକ—
2. A resident of the Chedi country.
ସଂ. ବିଣ— ଚେଦିଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to the Chedi country.

ଚୈନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ —ଚଇନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chain (etc) Chain etc (See)
ଚେଇନ
चैन
ଚେନ ବୈଦେ. ଗ୍ରା. ବି. (ଇଂ. ଚେନ୍)—ଶିଙ୍ଗୁଳ—
चैन Chain.

ଚୈନ—ସଂ. ବିଣ (ଚୀନ+ଅ)—୧ । ଚୀନଦେଶୀୟ—
Chaina 1. Chinese.
୨ । ଚୀନଦେଶ ଜାତ—2 Produced in China.

ଚୈନେୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଚୀନ+ଉବାର୍ଥେ. ଏୟ) —ଚୈନ (ଦେଖ)
Chaineya Chaina (See)

ଚୈଲ—ସଂ. ବିଣ (ଚେଲ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)— ୧ । ବସ୍ତ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Chaila 1. Relating to cloth
ସଂ. ନି. (ଚେଲ+ସ୍ୱାର୍ଥେ ଅ)—୧ । ବସ୍ତ୍ର —1. Cloth
୨ । ପୋଷାକ—2. Dress.

ଚୈଲକ—ସଂ. ବି—ଶୂଦ୍ରପିତା ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟମାତାରୁ ଗର୍ଭଜାତ ପ୍ରାଚୀନ ବର୍ଣ୍ଣ-
Chailaka ସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Name of mixed caste originating from a Śūdra father and Kshatriya mother.

ଚୈଲଧାବ—ସଂ. ବି. (ଚେଲ+ଧାବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଲୁଗା
Chaila-dhāba ଧୁଏ)—ଧୋବା— Washerman.

ଚୌକତ—ଗ୍ରାଦେ, (ସାଜପୁର) ବି—ଚଉକଡ (ଦେଖ)
Choukati Chaukati (See)

[ଦ୍ର—ସଂ. ଚତୁଃ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ 'ଚଉ' ବା 'ଚୌ' ଅଦ୍ୟରେ ଥିବା ଶବ୍ଦମାନ ସାଜପୁରରେ 'ଚୌକ' ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ଯଥା—ଚଉକାଠ ସ୍ଥାନରେ ଚୌକାଠ, ଚଉପାଡ଼ି ସ୍ଥାନରେ ଚୌପାଡ଼ି; ପଣ୍ଡିତ ଓ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ମଧ୍ୟ ସଚ୍ଚେଇ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଏହା ଶୁଣାଯାଏ ।]

ଚୌକ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ସଂ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ)—ତୀକ୍ଷ୍ଣ—
Chok Sharp.

ଚୌକ—ସଂ. ବି— ଔଷଧାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Choka A medicinal plant; Cleome Felina.
भडभाँड़, सतपानासी

ଚୌକଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଶକଳ; ଶଳ୍କ; ଭୃକ୍; ସଂ. ଚୌଲକ=ବଲ୍ଲଳ) —
Chokarda ଗହମର ଚୌପା; ଭୂସି—Husk of wheat; bran.
ଭୁସୀ; ଚୋକଳ ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବିଣ—କୋରଟ (ଦେଖ)
चोकर Kochaṭa (See)
(ଯଥା—ଲୁହା ର ଚୌକଡ଼, କମାର ର ଚୌକଡ଼, ଭଗ ।)

ଚୌକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. (ଚକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—ଦକ୍ଷ; ନିପୁଣ—
Choksha 1. Expert; skilful.
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—2. Sharp.
୩ । ନିର୍ମଳ—3. Clean; pure.
୪ । ମନୋହର—4 Beautiful.
୫ । କ୍ଷୁଦ୍ର (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Small.
୬ । ପବିତ୍ର (ହେ. ସଦ୍ଧସାଗର)—6. Sacred.
। ହୁସିଆର (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Cautious.
୮ । ପ୍ରଶଂସିତ—8. Praised.
ସଂ. ବି—ପବିତ୍ର ବନପ୍ରଦେଶ—,
A solitary and hallowed sylvan spot.

ଚୌଖ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ସଂ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ)—ତୀକ୍ଷ୍ଣ—
Chokh Sharp.

ଚୌଖ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ଭୁଲ ଗ୍ରା. ଚୌଖ)—୧ । ରାଗ; କ୍ରୋଧ—
Chokha 1. Anger.
ଚୌଖରେ ଲଲଭା ଘଷେ, ଚନ୍ଦ୍ର ନାରୁଁ ରୁମ୍ଭେ କେସେ ।
ଅରୁଣନୁ. ବଚଗୁରୁତ୍ରାମଣି ।
୨ । ମନୋଜ୍ଞତା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ପରିପାଟୀ—
2. Beauty; charm; elegance.
चोख ୩ । ସଂଯୋଗ—3. Conjunction; connection.
୪ । ଫୁର୍ତ୍ତି—4. Activity; briskness.
୫ । ତେଜ—5. Energy.
୬ । ବେଗ—6. Velocity.

ଚୋଖା ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଚୌକ୍ଷ)—୧ । ସଂଯୁକ୍ତ—
चोखा 1. Attached.
(ଚୌଖ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମନୋଜ୍ଞ; ସୁନ୍ଦର—
2. Beautiful; charming; fine.
ସୁନ୍ଦର ଗୋଟେନ୍ତୁ ଯୋଗେ ଘରରେ
ଚନ୍ଦନ ଚରୁଚ ଗୋଃକି ନଜର ହଗେ ମନୋହର ଘରରେ ।
ଉତ୍କ. ଲକ୍ଷଣଚଦ୍ରା ।
୩ । (ସ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ) ତୀବ୍ର; ତୀକ୍ଷ୍ଣ—3. Sharp; piercing
ଅଧିକ ହୋଇବ ଗ୍ରେଟ ଚନ୍ତା ଅଟ୍ଟର । ପ୍ରାତୀ. ଉତ୍କଳସଂସ୍କୃତି ।
୪ । ଖଣ୍ଟୁବା; ଅମିଶ୍ରିତ—4. Pure; unmixed.
୫ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—5. Excellent.
ଏତ ଇନ୍ଦିକ ଘରରେ ଗ୍ରେଟ ଗୋ ସବନ । ପ୍ରାତୀ. ଉତ୍କଳସଂସ୍କୃତି ।
୬ । ବେଗଗାମୀ—6. Swift.
୭ । ତେଜୀ; ଫୁର୍ତ୍ତିବାଜ୍-7. Active; energetic; brisk.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଛ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	କ୍ଷ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଚୋଖ କରିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଫ. ଜାମ୍ବି)—
Chokha karibā ଛୁରୀ ବା କତୁରୀ ଆଦିକୁ ଦାଢ଼ୁଆ କରିବା; ପଜେଇବା—To sharpen.

ଚୋଖା—ଦେ. ବ୍ୟ. (ଫ. ଚୋଖ)—ଚୋଖ (ଦେଖ)
Chokhā Chokha (See)

ସେଇଁ ବୁଦ୍ଧି ଚୋଖା ହେବ ସେହି ନର୍ତ୍ତିକି ଥାଏଁବା—ବୁକାଇ. ଗୀତଲହରୀ ।

ଚୋଖାର—ଦେ. ବ୍ୟ. (ଫ. ଚୋଖ)—ଚୋଖା (ଦେଖ)
Chokhāra Chokhā (See)

ଦେ. ବି. (ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ; ମାନେ ଅର୍ଥ ଅଶ୍ୱଷ୍ଟ)—ବେଗଗାମୀ ଶୂର (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ.—
A swift messenger.

ଚୋଖି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୁକ୍ର)—୧ । ଖଟାପାଲଙ୍ଗ; ଏକପ୍ରକାର ଶାଗ—
Chokhi 1. A kind of spinach (pot-herb).

୨ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗବଶେଷ—
2. A metre of Oria songs.

[ଦ୍ର—ରାଗ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

୩ । ଉତ୍କର୍ଷ; ଉତ୍ତମତା—3. Excellence.

ଚୋଖାଇ ୪ । ବାଲଙ୍ଗି—4 Bragging; boasting.

(ଚୋଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୋଖ)—ଚୋଖ (ଦେଖ)
Chokha (See)

ଚୋଖୀ ମାଲ୍—ଦେ. ବ—ଅତି ଉତ୍ତମ ବା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ—
Chokhkhī māl Very good or excellent thing.

ଚୋଗା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚୋଗା; ତୁଲ ଲା. ଟୋଗା=ଆଖୁ ତଳ ବା
Chogā ଗୋଡ଼ଉଣ୍ଡା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବି ଥିବା ଢିଲା ଓ ସାମନା ପାଖ
ଚୋଗା ଖୋଲିଥିବା ଜାମା (ଏହା ଚପ୍‌କନ୍ ଉପରେ ପିନ୍ଧାଯାଏ)—
ଚୋଗା Toga; a loose outer garment worn over a Chapkan.

ଚୋଙ୍କି ମାଲ—ଗ୍ରା. ବି—ଚୋଖୀ ମାଲ (ଦେଖ)
Choṅkhi māla Chokhkhī māla (See)

ଚୋଙ୍ଗା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଭୁଣ୍ଡୀ=ଶରମୁଖା)—ଚୁଙ୍ଗା; ବଡ଼ନଳ—
Choṅgā A big tube.
ଚୌଂଗା
ଚୈଁଗା
(ଚୁଙ୍ଗୀ=କ୍ଷୁଦ୍ରନଳ)

ଚୋଚ—ସଂ. ବି—୧ । ଦାଲଚିନି (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Chocha 1. Cinnamon-bark.

୨ । ବଲ୍ଲଳ—2. Bark (M. W.).

୩ । ଚର୍ମ; ଖୋଲ—3. Skin (M. W.).

୪ । ନଡ଼ିଆ ଫଳ—4. Cocoanut fruit (M. W.).

୫ । ତାଳ ଫଳ—5. The fruit of the fan-palm (M. W.).

୬ । କାଠିଆ କଦଳୀ—6. Banana (M. W.).

୭ । ଫଳର ଅଖାଦ୍ୟ ଅଂଶ—
7. The uneatable part of a fruit (M. W.).

ଚୋଚମା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଚୁଚୁମା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chochamā (etc) Chuchumā etc (See)

ଚୋଚମା ଚୋଚମି—ଦେ. ବି. (ବହୁବାର ଅର୍ଥରେ ଦ୍ୱିରୁ)—
Chochamā chochami ବହୁବାର ଚୁଚୁମ୍ବିବା—
Repeated sucking.

ଚୋଚମିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁଚୁମ୍ବିବା (ଦେଖ)
Chochamibā Chuchumibā (See)
(ଚୋଚମାଇବା; ଚୋଚମେଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ)
ଚୋଚମ୍ବିବା
ଚୋଚମିବା

ଚୋଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୁଟ୍ ଧାତୁ=କାଟିବା)—
Choṭa ୧ । ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଆଘାତ; ମାଡ଼; ପ୍ରହାର—
ଚୋଟ 1. Stroke; blow or cut with a weapon.
ଚୋଟ ଇସ୍ କୋଇଲେ ବି ଚୋଟ ନ ଦାଖେ ? ଉଲ ।

୨ । ଶସ୍ତ୍ରାଘାତଜନିତ କ୍ଷତ; ଜଖମ; ଘାଆ—
2. Wound or sore due to a blow with a weapon.

୩ । ଆଘାତଜନିତ ଶାରୀରିକ ବ୍ୟଥା—
3. Physical pain due to a blow.

୪ । ଜୋର୍; ବଳ; ଶକ୍ତି—
4. Force; power; vigour.

ମୋଟର ଲରୁର ଚୋଟରେ ସଡ଼କର ଅଂଶ। ଶୋତଗାମ୍ବ ତୋଇପଡ଼ିଲଣି ।
ଜହ୍ନଇସେବକ ୪।୩।୨୯ ।

୫ । ତୀବ୍ରତା; ପ୍ରଖରତା—5. Keenness.

୬ । ବନ୍ଧୁକରେ ଥରେ ଗୁଳି ବାରୁଦ ଖଞ୍ଜା ହେବା—
6. Charging of a gun with powder; charge.
(ଯଥା – ଦୋଦୋସ୍ତାନଲୀ ବନ୍ଧୁକରେ ଏକାଥରକେ ଦୁଇଚୋଟ ପଡ଼େ ।)

୭ । ବନ୍ଧୁକର ଥରେ ଫଏର୍ ହେବା—
7. Discharge of a gun; firing of a gun.
(ଯଥା—ଉଭୁଲ୍‌ଉରୁରେ ଲାଗେଲ୍ଲାଗେ ୭ ଚୋଟ ଫଏର୍ ହୁଏ ।)

୮ । ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଥରେ ଆଘାତ—
8. One blow with a weapon.

ବାମା ବାନିଙ୍କା ସହଁ ହେଲେ ସେତ,
ତେତ ବରନ୍ତୁ କାମ କୃପାଣ ଚୋଟ । ପାଣ୍ଡୁ. ଜଗମୋହନ ।

୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନରେ ଜନ୍ମିବା ଆଘାତ ବା ଦୁଃଖ; ମନୋବେଦନା—9. Grief; mental affliction.

୧୦ । (ଆକ୍ରମଣର) ବାର ; ଥର—
10. Time (of an attack).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପଣ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୁଇ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୋଜିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାବୋଉରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ବପ୍ରତ୍ୟୟ ୬ ବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦେଇ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଏ' ଖୋଜିବେ, 'କଅ' ନମିଳିଲେ 'କଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଦଂଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଚ୍ଛା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଟେ' ଦେଖିବେ ।

୧୧ । ସର୍ପାଦିଙ୍କର ଦଂଶନ—11. Biting of a snake.

୧୨ । ଶସ୍ତ୍ରାଘାତ ବା ସର୍ପଦଂଶନର ଚିହ୍ନ—
12. The mark of a blow or snake-bite.
(ଯଥା—ତା ହାତରେ ୩ ଯାଗାରେ ଚୋଟ ବସିଛି ।)

୧୩ । ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱ ବା ଜବାବଦେପ୍ପ—
13. Grave responsibility.

[ଦ୍ର—ଚୋଟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ମାରିବା, ପକାଇବା, ଲଗାଇବା, ଉଠିବା, ଖାଇବା, ସହିବା, ସମ୍ଭାଳିବା, ଦାଣ୍ଡିବା, ବଜାଇବା ଆଦି ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ କ୍ରିୟାରୂପେ ଓ କାଟିବା, ବସିବା, ବାଜିବା, ଲାଗିବା, ପଡ଼ିବା, ପଦିବା, ଖସିଯିବା ଆଦି ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବିଶେଷ୍ୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୧୪ । ଦୃଷ୍ଟା; ଚୋଡ଼—14. Volley; paroxysm; fit (e. g. of rage).

୧୫ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯିଦ; ଜଗର—15 Zid; being bent on doing a thing; fixed determination to do a thing.

୧୬ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କଟା ଆଘାତ; ଦାଣ—
16. Cutting by a sharp instrument; cut.

ଚୋଟ କାଟିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅସ୍ତ୍ରର ଆଘାତ ସଫଳ ହେବା—
Chota kāṭibā 1. (a blow from a weapon) Becoming effective.
ଚୋଟଲାଗା
ଚୋଟଲଗନା ୨ । ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରାଦିର ଆଘାତଦ୍ୱାରା ବ୍ୟଥା ଜନ୍ମିବା—
2. Suffering or pain resulting from a blow.

ଚୋଟ ଚପଟ—ଦେ. ବି (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭରର)—ଆଘାତମାନ—
Chota chapaṭa Strokes.
ଚୋଟପାଟ
ଚୋଟଚପଟ

ଚୋଟ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ବନ୍ଧୁକରେ ବାରୁଦ ଭରିବା—
Chotapakā(ke)ibā 1. To charge a gun.
ଚୋଟମାରା ଅଗ ଲୋକେ ପୂର୍ବି ଗ୍ରେଟ ଦକାଇ,
ଚୋଟମାରନା ବେଗେ ଦାକର ଦୋଇଆନ୍ତୁ ଯାଇ । ଦୁଇନାଥ. ସମରଭରଙ୍ଗ ।
୨ । (ସର୍ପ) ଦଂଶନ କରିବା—2. (snake) To bite

ଚୋଟ ବାଜିବା—ଦେ. ବି—ଚୋଟ କାଟିବା (ଦେଖ)—
Chota bājibā Chota kaṭibā (See)

ଚୋଟ ମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—
Chota māribā 1. To strike a blow
ଚୋଟମାରା ୨ । (ସର୍ପ) ଦଂଶନ କରିବା—
ଚୋଟମାରନା 2. (snake) To bite.

ଚୋଟେ—ଦେ. ବି—୧ । ଗୋଟଏମାତ୍ର ଚୋଟ ବା ଆଘାତ—
Chote 1. Only one blow.
ଏକଚୋଟ ୨ । ଥରେମାତ୍ର—2. Once only.

ଚୋଟେଇବା—ଦେ. କି—ତୀକ୍ଷ୍ଣ କର୍ତ୍ତନାସ୍ତ୍ର (ଯଥା—ଖଣ୍ଡା, କଟୁଲା) ଦ୍ୱାରା ଚୋଟେଚୋଟେ କରି ଦାଣିବା—
Choṭeibā To cut by strokes; to give successive cuts with a sharp weapon; to chop.
ଚୋଟିବାନା

ଚୋଟ୍ଟା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଶ—ଚୋଠା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Choṭṭhā (etc) Choṭhā etc (See .
(ଚୋଟ୍ଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚୋଠଉଁ ଚୋଠା—ଦେ. ବିଶ—(ଚୋଠା ଠାରୁ ବଳ ଚୋଠା) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚୋଠା—Very wicked.
Choṭhauñ choṭhā
ଚୋଟଠମ ଚୋଟ୍ଠା
(ଚୋଠମ୍ ଚୋଠା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୋଠମ୍ ଚୋଠା—ଦେ. ବିଶ—ଚୋଠଉଁ ଚୋଠା (ଦେଖ)
Choṭham choṭhā Choṭhauñ choṭhā (See)

ଚୋଠା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଚୌର; ହୃଦରେ ଚୋରର ଅର୍ଥ ଚୋର ଓ ଚୋଟ୍ଟୀକା, ଚୋଟ୍ଟିବାଚ୍ଚ ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଗାଳିରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—୧ । ଚୋର—
Choṭhā (ଚୋଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଚୋଠାଗିର, ଚୋଠାପଣ, ଚୋଠାଇ, ଚୋଠାମି } 1. Thief.
୨ । ଖେତେଡ଼ା—2. Wicked.
୩ । ପାଜୀ; ନୀଚପ୍ରକୃତିକ—
3. Mean-minded.
ଚୋଟ୍ଠା ୪ । କୃପଣ—4. Miserly.
ଚୋଟ୍ଠା ୫ । ବମାକଆ; ଯେଉଁ ଉଚିତ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ମାନେ ନାହିଁ—
5. Insubordinate (servant).

ଚୋଡ଼ - ସଂ. ବ (ଚୁଲ୍ ଧାତୁ=ଉନ୍ନତ ହେବା +ଅ)—
Chorda ୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବିଶେଷ; ଚୋଳ—
1. Name of an ancient kingdom in South India.
୨ । ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର—2. A sheet for the upper part of the body.
୩ । କାଞ୍ଚଳି—3. Bodice.

ଚୋଡ଼କ—ସଂ. ବ (ଚୋଡ଼ +କ)—ଏକପ୍ରକାର ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A kind of cloth for wearing.
Chordaka

ଚୋଡ଼ା—ସଂ. ବ (ଚୁଲ ଧାତୁ=ଉନ୍ନତ ହେବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—
Chordā ବଡ଼ ଗୋରଖମୁଣ୍ଡୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
A variety of Gorakhamuṇḍi (See)

ଚୋଡ଼ୀ—ସଂ. ବ (ଚୁଲ ଧାତୁ=ଉନ୍ନତହେବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଈ)—
Chordī ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପିନ୍ଧିବା ଶାଢ଼ୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A cloth with coloured boder worn by women.

ଚୋତକ—ସଂ. ବ—୧ । ଡାଲଚନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chotaka 1 Cinnamon-bark.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଊ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍କ	ଙ୍ଘ	ଙଅ	ଘ
୨	ଈ	ଉ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

୨ । ବଲ୍କଲ—2. Bark of a tree.

ଚୋଦ୍—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ, ଯଥା—ବାହାନ୍‌ଚୋଦ୍, ମାଦର୍‌ଚୋଦ୍) ଯେ (ଅମୁକ ସ୍ତ୍ରୀକୁ) ମୈଥୁନ କରେ—
Chod
ଚୋଦ (in compounds) Cohabiting with (such
चोद् a woman.)

ଚୋଦ—ସଂ. ବ—୧ । ଚାବୁକ; କୋରଡ଼ା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Choda 1. Whip.
୨ । ଅଗରେ ମୁନିଆ ଲୁହାକଣ୍ଟା ଲାଗିଥିବା ଲମ୍ବ ଯଷ୍ଟି (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—2 A long stick with an iron point at the top; goad.

ଚୋଦକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଚୁଦ୍ ଧାତୁ, ଣିଚ=ଚୋଦ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.
Chodaka ଅକ)—୧ । ଯେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଏ—
1. Inducing; one who induces.
୨ । ଯେ ପଠାଏ—2. Sending; one who sends.
୩ । ନିୟୋଜକ—3. Employing; one who employs.
୪ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରେ—4, Inciting another person to do a work; goading to action.

ଚୋଦଣା—ଦେ. ବ—ମୈଥୁନ—
Chodanā Copulation

ଚୋଦନ—ସଂ. ବ. (ଚୁଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଚୋଦ ଧାତୁ+ଅନ)—
Chodana ୧ । ବିଧିବାକ୍ୟ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଉପଦେଶ ବାକ୍ୟ—1 Precept
୨ । ପ୍ରେରଣ—2. Sending.
୩ । ନିୟୋଜନ—3. Employing.
୪ । ସଂଯୋଗ ଆଦି ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ପ୍ରୟତ୍ନ—
4. Exertion for bringing about a union.
୫ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ—5. Inducing; impelling.
ସଂ. ବଣ—ଚୋଦକ (ଦେଖ)—Chodaka (See)
ଚୁଦନ ଗ୍ରା. ବ. (ଅଶ୍ଳୀଳ)—ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ରତିପ୍ରସଙ୍ଗ; ରମଣ—
चुदाई Cohabitation; copulation.

ଚୋଦନା—ସଂ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ (ଚୋଦନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chodanā ୧ । ଶୋଧନ; ଭର୍ତ୍ସନ—
1. Reproof (M. W.).
୨ । ଚୋଦନ (ଦେଖ)—2 Chodana (See)
ଗ୍ରା. ବ. (ଅଶ୍ଳୀଳ)—ମୈଥୁନ— Copulation.

ଚୋଦନୀ—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଅଶ୍ଳୀଳ ଗାଳି)—ଚୋଦେଇ (ଦେଖ)
Chodanī Chodei (See)
ସଂ. ବ—ଚୋଦନୀ ନାମକ ଗୁଳ୍ମ—Name of a plant.

ଚୋଦୟିତା—ସଂ. ବଣ. ପୁ (ଚୁଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଚୋଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Chodayitā ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—ଚୋଦକ (ଦେଖ)
(ଚୋଦୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Chodaka (See)

ଚୋଦା—ଗ୍ରା. ବ (ଅଶ୍ଳୀଳ) (ସଂ. ଚୁଦ ଧାତୁ ଣିଚ. ଚୋଦ ଧାତୁ=
Chodā ସଂଯୋଗ ପାଇଁ ଯତ୍ନ କରିବା, ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା)—ମୈଥୁନ;
ଚୁଦା; ଚୋଦା ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗମ—Cohabitation; copulation.
चुदा
चुदवैया ବଣ. ପୁଂ (ଅଶ୍ଳୀଳ)—୧ । ସ୍ତ୍ରୀପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅତିରକ୍ତ
(ଚୋଦେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ରୂପେ ରତ—1. Addicted to excessive copulation.
୨ । କାମାତୁର—2. Lecherous (male).
୩ । (ଗାଳି) ଲମ୍ପଟ; ପରସ୍ତ୍ରୀରତ—
3. Adulterous (male).
୪ । (ସମାସରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯେ ଅମୁକ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ରମଣ କରେ—
4. Cohabiting with such or such a female

ଚୋଦାଇବା—ଗ୍ରା· କ୍ରି. (ଅଶ୍ଳୀଳ)—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଆପଣାକୁ ପୁରୁଷଦ୍ୱାରା
Chodāibā ରମିତ କରାଇବା—1. (a female) To allow
ଚୁଦାନ; ଚୋଦାନ one's self to be cohabited by a male.
चुदवाना, चुदाना ୨ । (କୌଣସି ପୁରୁଷ) ଆପଣାର ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କୀୟା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଜାରପୁରୁଷ ସହବାସ କରିବାକୁ ଦେବା—2. (a male) To allow his wife or another woman to have copulation with a paramour.
(ଚୋଦେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୋଦାଇ ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ଅଶ୍ଳୀଳ)—ଚୋଦାଇବା ୧ (ଦେଖ)
Chodāi hebā Chodāibā 1 (See)
(ଚୋଦେଇ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୋଦିତ—ସଂ. ବ. (ଚୁଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଆଦିଷ୍ଟ—
Chodita 1. Enjoined; directed; ordered (M.W).
୨ । ଉତ୍ତେଜିତ—2. Incited; impelled.
୩ । ଯେଉଁ ପଶୁଆଦିକୁ ଅଡ଼ାଇ ଦିଆ ଯାଉଥାଏ—
3. (beast) Driven or goaded to action (M. W).
୪ । ଯାହାକୁ ଅବଗତ କରାଯାଏ—
4. Informed (M. W.).
୫ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—5 Fixed; appointed (M. W).

ଚୋଦିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚୁଦ ଧାତୁ ଣିଚ. ଚୋଦ ଧାତୁ=ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା)—
Chodibā ଉତ୍ତେଜନା ଜାତ କରିବା—To excite.
ଚୁଦ୍‌ନା; ଚୋଦ୍‌ନା ଗ୍ରା ବ. (ଅଶ୍ଳୀଳ) (ସଂ. ଚୁଦ ଧାତୁ)—ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମ
चुदना; चोदना କରିବା—To cohabit.

ଚୋଦେଇ—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଅଶ୍ଳୀଳ ଗାଳି)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୁରୁଷ-
Chodei ସଙ୍ଗମାସକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ); କାମାତୁରା—
ଚୁଦାସୀ; ଚୋଦାସୀ 1. (female) Addicted to carnal pleasures;
चुदासी, चोदासी lecherous (female); lustful.
୨ । କୁଳଟା; ଦୁଶ୍ଚରିତ୍ରା—2. Adulterous woman.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ।ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ। 'ଅଉଷଦ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଔଷଧି ବର୍ଦ୍ଧ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଚିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଦ୍ଧ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦ୍ଧେଁ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖା ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଚୋପ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ—ଚୁପ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chop (etc) Chup etc (See)

ଥରେ ଚୋପ୍ ଚୋପ୍ ସେଗଡ଼ାଏ ଚନ୍ଦନ ବାହାଁକ ଜଗତ୍—
ଭୀମାଭଟଣ. ଗୌରୁକ ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଚପ୍ ଧାତୁ=ଖଣ୍ଡିବା; ଭୁଲ. ହି. ଚୋପ୍=କଞ୍ଚା ଆମ୍ବଫଳର ଲସି)—

୧ । ଗଛର ଅଠା ବା ଖିର୍—
1. Gum or juice from trees.

୨ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛର ଅଠା —
2. The gummy juice of Religious Fig tree.

୩ । କଞ୍ଚା ଆମ୍ବ ଫଳର ଡେଙ୍କ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ ଫଳର ମୁଣ୍ଡିରୁ ଯେଉଁ ଲସି ବାହାରେ—
3. Acrid juice coming out of a young mango when separated from the stalk.

ଚୋପ୍ କାଣ୍ଡିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅଠାକାଠ; ଅଠାକାଣ୍ଡିଆ—
Chop kāṇḍiā Pointed reed covered with bird-lime.

ଚୋପ୍‌ଚାପ୍—ପ୍ରା. ବ ଓ ବ୍ରଣ—ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ (ଦେଖ)
Chopchāp Chupchāp (See)

ଚୋପ୍‌ଦାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚୋବ୍‌ଦାର୍) —
Chopdār ରାଜା ଓ ବଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରିବା ସମୟରେ ଡାଙ୍ଗ ଆଗେ ଆଗେ ଆସା, ସୋଠା
ଚୋପଦାର ବହନ କର ଅଗ୍ରସର ହେବା ଉତ୍ତୟ; ରାଜଦଣ୍ଡ
ଚୋବଦାର ବାହକ; ଅଗ୍ରଗାମୀ ସିପାହୀ; ଆସାବରଦାର୍—
Chobedār; persons carrying maces before kings on ceremonial occasions.

ଚୋପ— ଦେ. ବ—୧ । ରାଗ; କ୍ରୋଧ—
Chopa 1. Anger.

୨ । ଶର; ବାଣ—1. Arrow.

୩ । ଦାନପତ୍ର—3. Deed of gift.

୪ । ଅଧିକାରପତ୍ର —
4. A deed or letter of authority.

ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚୋବ୍)—୧ । ତମ୍ବୁକୁ ସିଧା କର ଠିଆ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଖୁଣ୍ଟି—
ଚୋବ 1. Tent-pole.

୨ । ଢୋଲ, ନାଗର, ତାସା ଆଦି ବାଡ଼େଇବାରେ ବ୍ୟବହୃତ କାଠି—2. Drum-stick.

ଫାଙ୍ଟ ଯାଉ ନାଉଟ ଯା ଚୋଡ଼ ଯାଉ ଚୋପ । ଉକାସ. ଦଣ୍ଡି ବଜସ୍ୱ ।

୩ । ସୂନା ବା ରୂପା ଜୁଅଡି ଢୋଇଥିବା ଦଣ୍ଡ (ଯାହା ଚୋପ୍‌ଦାରମାନେ ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ଗଦ୍ଦାରେ ବହନ୍ତି)—
3. Gilt or silver-covered big sticks carried by bearers in the retinue of great personages.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବରଗଛର ଅଠା—
The gummy juice of Banyan tree.

ଚୋପକ—ଦେ. ବ—ବାଣ; କାଣ୍ଡ—
Chopaka Arrow.

କାଳ ଚୋପକ ନଳ କାଣ୍ଡ
ଅବର ଧର ଝେଲା ପାଦ । ପ୍ରାତୀ. ନଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଚୋପ କାଠି—ଦେ. ବ. (ଫା. ଚୋବ୍ + ସଂ. କାଷ୍ଠ)—
Chopa kāṭhi ଯେଉଁ କାଠି ଦ୍ୱାରା ଢୋଲ ଓ ନାଗରା ଆଦି ବାଜଥାଏ—Drum-stick.

[ଦ୍ର— ଘାଣ ଓ ଦାଢ଼ିମାନଙ୍କର ଚୋପକାଠି ସନ୍ଧିକ ଅଟେ ।]

ଚୋପ ଖଣ୍ଡୁଆତି— ଦେ. ବ. (ପ୍ରାତୀ)—ଅଧିକାରପତ୍ର—
Chopa khaṇḍuāti Deed or letter of authority.

ମହାପାତ୍ରେ ଶାଢ଼ୀ ଥାଉ ପୂରୁଷୋତ୍ତମ ଦେଉ ଭେକଙ୍କୁ ଚୋପ ଖଣ୍ଡୁଅତ ଦେଲେ।
ଜଗଦ୍ଧନ୍ଧୁ. ପ୍ରାତୀନ ଉତ୍କଳ ।

ଚୋପଦାର୍—ଦେ. ବ—ଚୋପ୍‌ଦାର୍ (ଦେଖ)
Chopadār Chopdār (See)

ଲଳତ ଚୋପଦାରେ ଡାକନ୍ତି କହୁ ନୋହେ ଏ ଯେଉଁ ସମ୍ବର୍
ଜ ଅବା ଝଡ଼ ପଡ଼ଲ ସୁରନଗରୀ ଚିର୍ । ତୁକନାଥ. ସମ୍ବର ଉତ୍କଳ ।

ଚୋପ ପତ୍ର—ଦେ. ବ—ସନନ୍ଦ—
Chopa patra A deed or letter of gift.

ଚୋପରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅଳଅ; ଝାଡ଼ୁଆ—
Choparā Refuse; sweepings.

ଚୋପରା ଖାତ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଯେଉଁ ଖାଉରେ ଅଳଅ ବା ଝାଡ଼ୁଆ ପକାଯାଏ—Refuse-pit.

ଚୋପା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚପ ଧାତୁଜାତ ଚୋପନ=ଗୋପନ; ଯାହା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବସ୍ତୁକୁ ଗୋପନ କରେ)—୧ । ବୃକ୍ଷର ଛେଲି
ଚୋପରା; ଛିବଡ଼ା ବା ବଲ୍ଲଲ—1. Bark of trees.
ଛାଲ, ଛିଲକା ୨ । ଫଳର ଉପରସ୍ଥ ଆବରଣ—
2. The rind of a fruit.

୩ । ଶସ୍ୟାଦିର ତୁଷ—3. The husks of grain.

୪ । ଶ୍ଲୀଲ; ବାହାରର ଚମଡ଼ା—4 Outer skin.

୫ । ଘାଆର ବକଳା—
5. The slough of a wound or sore.

ଦେ. ବ୍ରଣ— ସାରଘ୍ନିକ; ବଲ୍ଲଲମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ—
Hollowed; emptied of the inner substance.

ଚୋପାଚୋପି—ଦେ. ବ—କଠା ଦୋଇଥିବା ନାନାଫଳର ଚୋପା—
Chopāchopi The rinds of various fruits scraped off from the fruits.

ଚୋପାଛଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. (ଅବଜ୍ଞା ସୂଚକ)—ଯେ ସବୁଠାରୁ ନଠେଇ କର ଦୋଷଗୁଣ ବାଛେ—(a term of contempt) Over-careful in dealing with a thing.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ

ଚୋପା ଛଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉପରୁ ଖୋଲ ଛଡ଼ାଇବା; ଖୋଲ ଉଡ଼ାଇବା-- Chopā-chhardāibā To take off the rind or outer (ଚୋପା ଛଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) skin.

ଚୋପାମୁହାଁ—ଦେ. ବଶ. ପୁଂ—ଯାହା ମୁହଁ ଫଳର ଚୋପା ପରି ଉତରକୁ ଫଣିଯାଇ ଥାଏ; ଟାକୁଆଗାଲ— (ଚୋପାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) One whose cheeks are hollowed like the rind of a fruit.

ଚୋବ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—ଚୋପ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Chob (etc) Chop etc (See)

ଚୋବ୍‌ଚିନି—ଦେ. ବ. (ଫା. ଚୋବ୍=କାଠ+ଚୀନ=ଚୀନ୍ ଦେଶରୁ ଆମଦାନି)—ମୋଦକରେ ବ୍ୟବହୃତ ବିଦେଶୀୟ ଫ. ନାମ—ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ, ଚୋପଚିନି—A kind of ଓ. ଚୋପଚିନ, ଚୋବଚିନ pungent root used as a ଚୋବଚିନି tonic; Smilax China (tree) **ଚୋବଚିନି** and its root; China-root.

ଫା. ଚୋବଚିନ [ଦ୍ର—ଏହା ଚୀନ ଓ ଜାପାନରେ ଜନ୍ମିବା ଏକ ଲତାର ଚେର; ଏହା ସ୍ୱେଦ ଉତ୍ପାଦକ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଅର୍ଶନାଶକ, ରକ୍ତଶୋଧକ ଓ ମଳମୂତ୍ର ଶୋଧକ । ଏହା ବବନ୍ଧ, ଉଦରଧ୍ମାନ, ଶୂଳ, ବାତ, ଅପସ୍ମାର, ଉନ୍ମାଦ ଓ ଗାତ୍ରବେଦନା-ନାଚାରେ; ଫିରଙ୍ଗ (ଗର୍ମି) ରୋଗରେ ଓ ଦୁର୍ବଳତାରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏ ଲତାର ପତ୍ର ଅଣ୍ଡଗନ୍ଧା ଗଛର ପତ୍ରପରି ।]

ଚୋବଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚର୍ବଣ)—ଚବଣା, ଚୋବାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଗୁଡ଼ାଳ ମୁଳାଦ ନାନା ଶସ୍ୟର ମିଶ୍ରିତ ଭଜା-- **ଚବେନା** Fried grains eaten by chewing.

ଚୋବା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚର୍ବଣ)—୧ । ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା ପେଷଣ— Chobā 1. Chewing.

ଚିବାନ ୨ । ଭୋଜନବେଳେ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମରୂପେ **ଚବେନା** ରଗଡ଼ିବା—2. Mastication.

୩ । ଚୋବଣା (ଦେଖ) 3. Chobaṇā (See)

ଚୋବାଇ ଚୋବାଇ କଥା କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଟିରେ ଗୁଡ଼ାଳ Chobāi chobāi kathā kahibā ଚୋବାଉ ଚୋବାଉ କଥା ଚିବିୟେ ଚିବିୟେ କଥା ବଳା କହିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେପରି **ଚବା ଚବାକର ବାତେଁ କରନା** ଅସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ କଥା କହେ ସେହିପରି କଥା କହିବା; ବାରଗୁଡ଼ାଳା କର କଥା କହିବା— To speak indistinctly (as if the speakers were uttering words while engaged in chewing something).

ଚୋବାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଚର୍ବଣ)—୧ । ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା ଖାଦ୍ୟାଦି Chobāibā ପେଷିବା—1. To chew.

(ଚୋବେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚେନ୍ତେ ଚାମ୍ବଳ ବଢ଼ିଆ ଗେବାଇଲେ । ଚିବାନ କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଚବାନା, ଚିବଲାନା ୨ । ଦୁଇ ପାଟିର ଦାନ୍ତକୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ରଗଡ଼ିବା=2. To grind the teeth together. (ଯଥା—ସେ ଦାନ୍ତ ଚୋବାଉଛି) ।

ଚାବେ (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ଦଂଶନ କରିବା; କାମୁଡ଼ିବା— To bite.

ଅପତ୍ଥ ବନା ସେ ପିରାଙ୍କୁ ରୁମ୍ଭର ଗେବାଇଲ ଦୁଃଖ ଉତକ ନାଟକର—କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ଚୋବା ଚୋବି—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଚୋବାଇବା-- Chobā chobi To masticate.

ଚିବାଚିବି ଦେ. ବଶ—ପରସ୍ପର କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି— **ଚବାଚବି** Biting each other.

କେତେ ଚୋଟାଏ ଗେବାରେ ଚୁଣ୍ଡାଚୁଣ୍ଡି ଚୋରଣ ଚଣବାରେ ପଡ଼ିଲେ ଦରନ୍ତି—କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଚୋବାଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚର୍ବଣ)—ଚୋବା (ଦେଖ) Chobāṇa Chobā (See).

ଚିବାନ

ଚବାନା

ଚୋବେ—ଦେ ବ (ସଂ. ଚତୁର୍ବେଦୀ)—୧ । ଚତୁର୍ବେଦୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ— Chobe 1. Family-title of a class of Brāhmaṇas ଚୌବେ reading the four Bedas.

[ଦ୍ର—ଭୁଲନାକର—ଦୁବେ=ଦ୍ୱିବେଦୀ] ।

ଚୋର—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ହାତରେ ପିନ୍ଧାଯିବା Chor ରୂପା ଖଡ଼ୁ—Silver bangle worne on the wrist of females.

ଚୋର—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଚୁର୍ ଧାତୁ=ଚୋରକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Chora ୧ । ଚୋର—1. A thief; a robber. (ଚୋରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅପଣାର ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ ଲାଭ ଆଶାରେ ଦ୍ରବ୍ୟସ୍ୱାମୀର ବିନା ଅନୁମତିରେ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରେ ସେ ଚୋର । ବହୁ ଲୋକ ମିଳି ବାଧା ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଘାତ ବା ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ଚୋରକଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଡକାଇତ ବୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

୨ । ଯେ ଅନ୍ୟର ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଚୋରକରି ଅପଣା ନାମରେ ପ୍ରକାଶ କରେ; ଗ୍ରନ୍ଥଚୋର—2. A plagiarist (M. W.)

୩ । ଚିତ୍ତଚୋର; ଯେ ମନକୁ ମୋହିତ ବା ବଶୀଭୂତ କରେ-- 3. A person who captivates a person's heart (Apte).

୪ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ଗନ୍ଧିଅଣା— 4. A kind of scented drug.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ରୁ ୩ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଏବଂ ୨ ରୁ ୪ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ସମ୍ପୃକ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଯେଉଁଠାରେ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣଟି ସମ୍ପୃକ୍ତ ହୋଇଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ସମ୍ପୃକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଦୁଇପ୍ରକାରରୁ ନ ମିଳେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରଟି ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ରହିଥାଇପାରେ ବୋଲି ୩ ବା ୪ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣଟି ସମ୍ପୃକ୍ତ ହେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୁଃଖ' ନ ମିଳ ଲ 'ଦୁଖ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତେ' ଦେଖିବେ

* । କୃଷ୍ଣଗାଣ୍ଠୀଲତା—ō. A kind of creeper (M. W.)

୬ । ଅନ୍ୟାୟ୍ୟଲାଭକାରୀ ବା ପ୍ରତାରକ ବ୍ୟବସାୟୀ—6 Any dishonest dealer (M.W)

ଚୋରଫିକବେଦନା ଦେ. ବ—୧ । ରକ୍ତା; ଦେହରେ ଅଝଟିଯିବା ବାୟୁ—Wind appearing now and then at different places inside the body and giving pain.

ଚୋର ୨ । ପିଲାଙ୍କ ବୁଢ଼ିଆଣୀ ବା ଲୁଚୁକାଳ ଖେଳରେ ଯେଉଁ ଟିଲା ଚୋର ଦାଉରେ ଧରାପଡ଼େ—2. A boy who is caught by the seeker in the children's game of hide and seek.

ଦେ. ବଣ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ୧ । ଚୋରକରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପରି ଲଜ୍ଜିତ—1. Ashamed like a thief.

(ଯଥା— ମୋର ଅମୁକ ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା କଥା ଦାଈଜଣଙ୍କ ଆଗରେ ପଡ଼ିଯିବାରୁ ମୁଁ ଚୋର ହୋଇଗଲି ।)

୨ । ଲଜ୍ଜାଶୀଳ; ଲାଜକୁଲା—2. Bashful; coy.

୩ । ଲଜ୍ଜାରେ ନିଶ୍ଚୁପ୍‌ମାରି—3. Ashamed.

୪ । ପଛାଉଥିବା—4. Shrinking to do a work.

ଦେ. ବ—ଚୋଲଗଙ୍ଗ (ଦେଖ)—Cholaganga (See

ଇଚ୍ଛାରେ ଚତୁର ଗୋର ସେନାପତି,
ହେଲେ ହଜ ନୋହେ ତାଙ୍କ ମରଚଉ । ସ୍ୱଧାନାଥ. ନଦଉଶ୍ୱର ।

ଚୋରକ—ସଂ. ବ (ଚୋର+କ)—୧ । ଗୁଗୁଚଆ ଜଡ଼, ଯାହାର ଶୃଙ୍ଗ-ଯୁକ୍ତ ଶସ୍ୟ ଲୁଗାରେ ଲାଗିଯାଏ—A species of grass having spiked ears which stick to the cloth; Andropogen Aciculatus; Spear-grass.

ଚୋରକାଂଟିଆ ଅଂଧାଡୁଲୀ

୨ । ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧ ବିଶେଷ; ଗନ୍ଧିଅନା; ଚୋର—2. A kind medicinal perfume.

ଚୋରକଣ୍ଟକ—ସ. ବ—ଚୋରକ ୧ (ଦେଖ)—Chorakaṇṭaka Choraka 1 (See)

ଚୋରକଳା—ଦେ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ସଂ. ଚୋର+କଳା)—ଚୋରର ଲକ୍ଷଣ; ଚୋରଠାରେ ଦେଖାଯିବା କେତେକ ଲକ୍ଷଣ, ଯାହା ଦେଖିଲେ କୌଣସି ଲୋକକୁ ଚୋର ବୋଲି ଠଉରାଇ ହୁଏ)—Chora-kalā Indications or marks found in the face of a thief.

[ଦ୍ର—ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଚୋରଙ୍କ ଆଖିରେ ଏକପ୍ରକାର ଦାଗ ଥାଏ ଓ ସେହି ଦାଗକୁ ଦେଖି ଅନୁଭବୀ ଲୋକେ ଚୋରକୁ ଚିହ୍ନି ପାରନ୍ତି ।।]

ଚୋରଖେଳ—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର କ୍ରୀଡ଼ା (ଏଥିରେ ଜଣେ ଚୋର ହୁଏ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଲୁଚନ୍ତି; ଚୋର ସାହାକୁ ଖୋଜି ଧରି ପକାଏ, ସେ ପୁଣି ଚୋର ହୁଏ)— The game of hide and seek.

ଚୋରଖେଳ; ଆଂଖମିଚୌଲୀ

ଚୋରଗଙ୍ଗଦେବ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଗଙ୍ଗବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା—The first king of the Ganga dynasty of anient Orissa.

[ଦ୍ର—ଏ ରାଜବଂଶୀୟ ରାଜା । ଏହାଙ୍କ ମାତାଙ୍କ ନାମ 'ଗଙ୍ଗା' ଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଏ ବଂଶଟି 'ଗଙ୍ଗବଂଶ' ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏହାଙ୍କ ପିତା ଦକ୍ଷିଣ ରାଜ୍ୟରେ ଥିଲା । ବାସୁଦେବ ଭଟ୍ଟ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ ଦକ୍ଷିଣ ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଯେ ଗୋରଗଙ୍ଗ କେତେକ ବାଳକଙ୍କ ସହିତ ଖେଳୁଛନ୍ତି ଓ ଖେଳରେ ରାଜା ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଖେଳ-ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ ହେବାକୁ ରଥେ ଉତ୍କଳ ରାଜା-ଚିହ୍ନ ଜକଟକୁ ଗୋଟିଏ ପିଲାକୁ ପଠାଇଲେ । ଖେଳ-ରାଜା ଉତ୍ତର କଲେ, "ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟ ନାହିଁ, ସେ ଖର୍ଚ୍ଚ ନେଇ ରହନ୍ତୁ; ପରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବ ।" ପନ୍ଦର ଦିନ ପରେ ରଥଙ୍କର ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣ ତାଙ୍କୁ ଭୁବନେଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଜଣାଇଲା । ରାଜା ବ୍ରାହ୍ମଣ କଥାରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଲେ । ସେ କେଶରୀବଂଶର ଶେଷ ରାଜା ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ ବା ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର କେଶରୀଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ରାଜା ହେଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଚତୁରଙ୍ଗ ଦେବ । ଏହାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ପୁରୀରେ ଗୋଟିଏ ସାହି ଅଛି । ଏ ଜଗନ୍ନାଥମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜୀବିତ ଥାଇ ୭୦ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ ।

ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ସାଦଲାସାଙ୍କି ଲେଖା ଏହାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏ ଅସାଧାରଣ ସ୍ୱର ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଜଦ୍ୟାନୁରାଗ ଅତୀବ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଏହାଙ୍କ ଉତ୍ସାହରେ ସଚ୍ଚାନନ୍ଦ 'ସୂର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ' ରଚନା କରିଥିଲେ । କୃପସିନ୍ଧୁ ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ।]

ଚୋରଚୋଟ୍ଟା—ଦେ. ବଣ. (ସଦ୍ଭାବ)—ଚୋର ଓ ଯାଜ୍ଞା—Chora-choṭṭhā Thievish and wicked.

(ଯଥା—ମୁଁ ଚୋରଚୋଟ୍ଟା ନୁହେଁ ।)

ଚୋରଛୁଇଁବା—ଦେ. ବ—୧ । ମନରେ ଅନିଷ୍ଟ ବା ଅମଙ୍ଗଳ ଆଶଙ୍କା ହୋଇ ଦେବା—Misgiving or presentiment.

Chorachuiñbā

(ଯଥା—ଆଜି ଦେହ ବେମାର ହେବା ଶୁଣି ମୋ ମନ ଚୋର ଛୁଇଁଲା ।)

୨ । ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଜନ୍ମିବା—2. A feeling of doubt or suspicion.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଚୋରଝସ୍କର—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭରର; ସ. ଚୌର + ତସ୍କର)—ଚୋର ଡକୈତ
Choraṭaskara ଡକୈତ—Thieves and dacoits.

ଆଉ ଝଙ୍କା ଓଇସା ଦେଶିଲେ ଗେର ଝସ୍କର ଦୁଆରକୁ ଆସିବେ ।
ପଲ୍ଲୀଗୀତ. ଗଳ୍ପସପ୍ତ ।

ଚୋରଡ଼ଗଡ଼ଆଫାଝ—ଦେ. ବ—ଶୁଖ ବା ମେଳଆରେ ଚୂନ ମାଟେଣି ଦୋଇଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଖଗ୍ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ସରୁ ଫଟା ଦାଗ ଦେଖାଯାଏ—
Chorarḍagarḍiāphāṭa Small cracks appearing on a plastered roof or floor.

ଚୋରଡ଼ା—ଗ୍ରା. ବ—ଚିରୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Chorarḍā Chirurḍā (See)

ଚୋରଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତି କରିବା ସ୍ତ୍ରୀ—
Choraṇī A female thief.

ଚୋରଣୀଗାଈ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ଗାଈକୁ ଦୁହାଁଲାବେଳେ ସେ ଦୁଧକୁ ଲୁଚାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅପଣା ଚରକୁ ଶୁଖାଇଦଏ,
Choraṇigāī ଜନ୍ତୁ ବାଛୁରୀ ମୁହଁ ଲଗାଇଲେ ଛାଡ଼ା ଚରରୁ ଦୁଧ ବାହାରେ-
ଆରଥନ A cow which feigns that her udder is empty when a man milks her, but sucks her calf afterwards.

ଚୋରପଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଚୌର୍ଯ୍ୟ—
Chorapaṇa 1. Stealing; theft.
୨ । ଗୋପନ କରିଯିବା ଅପରାଧ—
2. Offences done stealthily.

ଚୋର ଲଗି ବେର ପଡ଼ିବା ଦ୍ୱେଷ ଚୋରପଣ ଆଚରଣ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋହ୍ନ ଚନ୍ଦ୍ର, ଡ଼ ଗୀତ ।

ଚୋରପୁଷ୍ପୀ—ସ୍ତ୍ର. ବ—୧ । ଚୋରକ ୧ (ଦେଖ)
Chorapushpī Choraka 1 (See).
ଚୋରପୁଷ୍ପ, ଚୋରପୁଷ୍ପିକା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଶଙ୍ଖପୁଷ୍ପୀ (ଦେଖ)
2 Saṅkhapushpī (See).

ଚୋରବନ୍ଧବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦେବା—
Chorabanibā 1. To be at the end of one's wits.
(ଯଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କ ଯୁକ୍ତି ଶୁଣି ଚୋର ବନ୍ଧଗଲ)
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ଯାଇଁ କୁଣ୍ଠିତ ବା ଭୀତ ହେବା—2. To hesitate to appear.

ଚୋରମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଜ୍ଜାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି—
Choramuhāṅ Very sensitive and shy (person).
(ଚୋରମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଚୋର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୋର ବନିବା (ଦେଖ)
Chora hebā Chora banibā (See).

ଗେର ହେଲ ତାହା ଜମ୍ମରୁ ଏବେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗନ୍ନା ।

ଚୋର—ସ୍ତ. ବ—୧ । ଅସୁରବିଶେଷ (ଦୁର୍ଗା ଏହାକୁ ବଧ କରିଥିଲେ)—
Chorā A demon (killed by Goddess Durgā).
୨ । ଚୋରକ ୧ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Choraka 1 (See).

ଦେ. ବ—ଚୋରକରିବା—Stealing

ଦେ. ବଣ—୧ । ଅପହାରକ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା—ଚଉଚୋର, ଗାଈଚୋର୍)—
1. One who steals; stealing; lifting.
୨ । ଅପହୃତ (ଯଥା—ଚୋର୍ ମାଲ—Stolen.

ଚୋରାଇ, ଚୋରା
୩ । ଲୁଚାଯିବ; ଗୁପ୍ତ (ଯଥା—ଗେର୍‌ପ୍ତୀଭ) —
3. Hidden; secret; stealthy; clendestine.

ଗେର ସ୍ତଗେ ଉଚ ଚୋର ଜଣାଇଲେ
ଜନ ଅଚ ଭୃଷ୍ଟ ମନେ । ପ୍ରଥାନାଥ—ଯଗାଚ ।

୪ । ସରକାରଙ୍କ ଅବଜ୍ଞାରେ ଚୁଙ୍ଗୀଘର ନାମକୁ ଲଙ୍ଘନପୂର୍ବକ ନଆଣା କରିଯାଉଥିବା (ଅବକାରୀ ଦ୍ରବ୍ୟ, ଯଥା—ଗେର୍ ଅଫିମ, ଗେର୍ ମଦ) —
4. Smuggld (excise articles).

୫ । ଉପରସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ବିନା ଅନୁମତିରେ କରିଯାଉଥିବା (କାର୍ଯ୍ୟ)—ଚ. (action) Done without the knowledge or permission of the higher officers.

ଚୋରାଇମାଲ—ଦେ. ବ—ଚୋରାମାଲ (ଦେଖ)
Chorāimāla Chorāmāla (See)

ଚୋରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ୍ତ୍ର. ଚୁର୍ ଧାତୁ)—୧ । ଚୋର କରିବା—
Chorāibā 1. To steal.
ଚୋରାନ; ଚୁରିକରା ଆଶିଲ୍ଲ ଭା ଚୋରର ଦେଖାର ଚରୁପ୍ତ ।
ଚୁଚୁରାନା; ଚୁରଚୋନା; ଚୋରାନା କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
(ଚୋରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ଅନୁକରଣ କରିବା—
2. To imitate.

ଉଚ୍ଚ ତଳ ମନମଥ ବଳଯୀ ମଙ୍ଗଳ ରଥ
ଗତସ୍ତୀତ ଚୋରେଇଛ ଗଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚୋରାଗସ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସ. ଚୋର + ଫା. ଗଶ୍ତ୍)—
Chorāgasta ଚୋରାଗସ୍ତ
ଗୋପନ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ପାଇଁ ପୁଲା ପୁଲ-କର୍ମଚାରୀମାନେ ଗୋପନରେ କରିବା ପୁଲ୍ୟ ଭ୍ରମଣ—
ଚୋରଗନ୍ଦ୍ର Tour.

ଚୋରାଗାତ—ଦେ. ବ—ଅଦୃଶ୍ୟ ଗର୍ତ୍ତ—
Chorāgāta ଚୋରାଗର୍ତ୍ତ
A pit-fall; a hidden pit.

ଚୋରାଚାହାଣି—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ନଜରରେ ନ ପଡ଼ିବା ଭଳ ଭା ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି କରିବା—
Chorāchāhāṇi ଜମ୍ବା ଯାବାରୁ ମୁହଁର ଭାବ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ ହେବା ଭଳ ଭା ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି କରିବା—
1. Covert glances.
୨ । ଆଡ଼ଚାହାଣି—2. Sidelong glances.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଟ୍‌ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସବଠୁ ୧ ଚଉଡ଼ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବା ୨ ଚଉଡ଼ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ରଖା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଡ଼ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜରେ ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାର ବସ୍ତାବ ୨ ବା ୧ ଚଉଡ଼ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜରେ ଦେଇଛୁ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ସୋଜରେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିଥିବେ ।

ଗ୍ଲେଗ୍ଲେଇ—ଦେ. ବ—ଏକାଧିକ ଥର ଚୋର କରିବା କର୍ମ—
Chorāchori Acts of stealing.
ଚୁରାଚୁରି
ଚୋରଚୋରୀ

ଗ୍ଲେଗ୍ଲନୋଟ୍—ଦେ. ବ. (ଓ. ଚୋଗ୍+ଇଂ. ନୋଟ୍)—
Chorānoṭ ୧ । ଜାଲ୍‌ନୋଟ୍—1. Counterfeit note.
ଚୋରାଇନୋଟ ୨ । ଚୋରାଯାଇଥିବା କରେନ୍ସୀ ନୋଟ—
2. Stolen currency note.

ଗ୍ଲେଗ୍ଲପଥ—ଦେ. ବ—ଗୁପ୍ତପଥ—
Chorāpatha Secret way; a hidden path.
ଚୋରାପଥ
ଚୋରରାସ୍ତା

ଗ୍ଲେଗ୍ଲପାହାଡ଼—ଦେ. ବ—ଜଳତଳରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥିବା
Chorāpāhārḍa ପାହାଡ଼—Mountain sunken under
ଡୁବାପାହାଡ଼ the water.
ଚୋରପାହାଡ଼

ଗ୍ଲେଗ୍ଲପ୍ରୀତି—ଦେ. ବି—ଗୁପ୍ତପ୍ରଣୟ—Secret and clandestine
Chorāpriti love making.

ଗ୍ଲେଗ୍ଲବସନ୍ତ—ଦେ. ବି—ବସନ୍ତଋତୁ ଆରମ୍ଭ ନ ହେଉଣୁ ଯେଉଁ
Chorābasanta ଶୀତକର ମଳୟ (ଦକ୍ଷିଣା) ପବନ ବହେ—
(ଚୋରବସନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) The delicious south wind which begins to blow some time before the advent of the spring proper.

ଉଦାହରଣ—ବଜାଣ ଗ୍ଲେଗ୍ଲ ବସନ୍ତର ବନେ ଯଥା ଫୁଲ ଚୁଟି ।
ରଘୁନାଥ—ଯଯାତି ।

ଗ୍ଲେଗ୍ଲବାଟ—ଦେ. ବି—ଚୋରପଥ (ଦେଖ)
Chorābāṭa Chorāpatha (See)
(ଚୋରବାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗ୍ଲେଗ୍ଲବାଲି—ଦେ. ବ.—ଜଳ ତଳରେ ଅଦୃଶ୍ୟ କୋମଳ ବାଲୁକା,
Chorābāli ସହିରେ ଗୋଡ଼ ଗଲ ପଡ଼େ ଓ ଜାଦାଜ ଆଦ ଲାଗି
ଚୋରାବାଲି ଯାଏ; ଯେଉଁ ବାଲି ଦେଖିବାକୁ ସାଧାରଣ ବାଲି ପରି
ଚୋରବାଲୁ ଦେଖାଯାଏ କିନ୍ତୁ ଗୋଡ଼ ଦେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ତହିଁରେ ଡୁବି ମରେ—Quick sand; a bank of sunken sand; sunken sand bank.

ଗ୍ଲେଗ୍ଲମଦ—ଦେ. ବ.—ସରକାରଙ୍କୁ ଝକସ ନ ଦେଇ ଚୋରାଇ ଲୁଚାଇ
Chorā mada ଛଡ଼ା କରିଯାଉଥିବା ମଦ—
Smuggled wine.

ଗ୍ଲେଗ୍ଲମାଲ—ଦେ. ବ.—୧ । ଚୋରି ହୋଇଥିବା ପଦାର୍ଥ—
Chorāmāla 1. Stolen property.
ଚୋରାମାଲ ୨ । ଅବକାରୀ ଦ୍ରବ୍ୟର ନିୟମ ଲଂଘନ କରିବା; ମାସୁଲ
ଚୋରିକା ମାଲ ନ ଦେଇ ଦେଶ ମଧ୍ୟକୁ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ଅଣା ଯିବା ପଣ୍ୟ—2. Smuggled particles; contraband.

ଗ୍ଲେଗ୍ଲରତି—ଦେ. ବ.—ପର ସ୍ତ୍ରୀ ହରଣ; ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାମୀ ବା ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କ
Chorārati ଅଜ୍ଞାତରେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ରମଣ କରିବା—
Illicit cohabitation; secret adultery,

ଗ୍ଲେରି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚୁର ଧାତୁ)—୧ । ଅପହରଣ—
Chori 1. Theft.
ଚୁରି [ଦ୍ର—ଦ୍ରବ୍ୟ-ସ୍ୱାମୀର ବିନା ଅନୁମତିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକ ଆଶାରେ ତାଙ୍କ ଧନ ହରଣକୁ ଚୋରି ବୋଲି ଯାଏ ।]
ଚୌରି ୨ । ଚୌର୍ଯ୍ୟ ବୃତ୍ତି; ଚୋରର ଭାବ—
2. Habit or act of stealing,
୩ । ଗୁପ୍ତକର୍ମ—3. Secret act.

ଅଷ୍ଟଦୁର୍ଗ ହର ହସ୍ତ ବୋଲେ ଗ୍ଲେର ଧନ ପଡ଼ ଗଲ ପହ୍ନ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ଚୋରାଧନ; ଚୋର ମାଲ—4. Stolen article.

କବେକ ଏହି ଗ୍ଲେର ପ୍ରମାଣ, ତନେ ପଶେ ସେନ ଜଣା ଯାଉଣ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଦାସ ।

ବି. ବଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ବ୍ୟବହୃତ, ଯଥା—ଚୋର କବାଟ; ଚୋର ମାଲ ଇତ୍ୟାଦି)—୧ । ଅପହୃତ—
1. Stolen.
୨ । ଗୁପ୍ତ—2. Secret; hidden.

ଗ୍ଲେରିକବାଟ—ଦେ. ବ.—୧ । ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର—
Chorikabāṭa 1. A secret door.
ଚୁରୀଦୋର ୨ । ସବୁବେଳେ ବଡ଼ ଦରୱଜା ନ ଫିଟାଇ ଯିବା ଆସିବା
ଚୋରଦରଜା ସକାଶେ ବଡ଼ ଦରୱଜାର ମଝିରେ ଲଗିଥିବା ଛୋଟ (ଚୋର ଦୁଆର—ଅନ୍ୟରୂପ) କବାଟ—2. A small door fixed in an opening made in a larger door so that it may be used in ordiary manner without taking the trouble to open the bigger door.

ଗ୍ଲେରିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଚୋର+ଇକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ)—ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତି—
Chorikā Act of stealing; theft.

ଗ୍ଲେରିଖୋପ—ଦେ. ବ.—ଚୋର ବା ସାଧାରଣ ଲୋକ ଜାକୁ ଫିଟାଇଲେ
Chorikhopa ବେଳେ ଦେଖି ନ ପାରିଲା ଭଳି ବାକ୍ସ ବା
ଚୁନିକୁଠରୀ ଆଲମାର ଆଦ ଉପରେ ଥିବା ଖୋପ—Secret
ଚୋରଖାନା drawyers or space in box or shelf done to evade the eye of a rifler.

ଗ୍ଲେରିଚପାଟି—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭାବ)—ଚୌର କର୍ମ ଆଦି—
Chorichapāti Theft and other vices.
ଚୁରିଚାପାତୀ ଦୋହାଯୋଗେ ଗ୍ରାମରେ ଗ୍ଲେରିଚପାଟି ବଢ଼ି ଚାଲିଛି ।
ଚୋରୀଚପାଟୀ ପଲ୍ଲୀମୋହନ. ୬୯୩୫ ।
(ଗ୍ଲେରିଚମାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଚୋରଗୁର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଚୋର ସଙ୍ଗେ କରର୍ଥକ ସମ ଧ୍ୱନ ଗୁର ଶବ୍ଦ ଯୋଗ)—ନାନା ଉପାୟରେ ବା ଅନେକଥର ଚୋର କରିବା—
Chorichāri karibā
चोराचोरीकरन
(ଗୁରଗୁର କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
To steal in many ways.
(ଯଥା—ମୋର ସମ୍ପତ୍ତିଯାକ ତାକର ଓ କର୍ମଚାଗ୍ମାନେ ତେରତାର କରି ନେଇ ଗଲେ ।)

ଚୋରଛିନ୍ଦାଳୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ପରପୁରୁଷ ସଙ୍ଗମ—
Chorichhindāli
चोरीछिनाली
Theft and adultery.
ଚୁରିଛିନାଲି [ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ ଏ ଦୁଇ କର୍ମ ଲଜ୍ଜାଜନକ ।]

ଚୋରିତ—ସଂ. ବଣ (ଚୁର ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ) ଅପହୃତ—
Chorita
Stolen.

ଚୋରଧନ—ଦେ. ବ—ଚୋରମାଲ୍ (ଦେଖ)
Choridhana
Chorāmāl (See)

ଚୋରନାରୀ—ଦେ. ବ. (ସତ୍ତରର) —ଚୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ବା ପରସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗ—Theft and adultery
Chornāri
ଚୁରୀନାରୀ
चोरीयारी

ଚୋରିପତ୍ର—ପୁ.ଦେ. ବ (ପାନବରଜୀ ଭାଷା)—ପାନବରଜ ଚାଷିର କାଣ୍ଡଗରମାନଙ୍କ ମଝିରେ ବଥା ଯାଇଥିବା ପତ୍ରର ଉତ୍ତମସ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ମଝିସ୍ତରର ପତ୍ର—The middle most group of leaves in a reed-wall.
Choripatra

ଚୋର ପାଲଧୁଆ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବଣୁଆ ଗଛ—
Chori pāladhuā
A kind of wild tree.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ଆଠ ଦଶ ହାତ । ଫୁଲ ପାଲଧୁଆ ଫୁଲ ପରି ଚୋଫା ନାଲି ଓ ଗୋଣ୍ଡା ଗୋଣ୍ଡା ।]

ଚୋରବସନ୍ତ—ଦେ. ବ—ଚୋରବସନ୍ତ (ଦେଖ)
Choribasanta
Chorābasanta (See)

ଚୋରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—ଚୋରାଇବା (ଦେଖ)
Choribā
Chorāibā (See)
ଚୁରନ ଗେର ନାହିଁ, ଅଲେହେଁ ବସ୍ତାଅ—କବସପୂର୍ଣ୍ଣ. କଚୋଘଚଣ୍ଡ. ଚ-ଗୀଚ ।
चोरना

ଚୋରିବାଟ—ଦେ. ବ—ଚୋରପଥ (ଦେଖ)
Choribāta
Chorāpatha (See)

ଚୋରିବାଲି—ଦେ. ବ—ଚୋରବାଲି (ଦେଖ)
Choribāli
Chorābāli (See)

ଚୋରିମାଲ୍—ଦେ. ବ—ଚୋରମାଲ୍ (ଦେଖ)
Chorimāl
Chorāmāl (See)

ଚୋରିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଚୋରାଇବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)—
Chorijibā
ଅପହୃତ ହେବା—To be stolen.
ଚୁରୀଯାଓୟା
चोरीहोना
(ଚୋରହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚୋରିରତ—ଦେ. ବ—ଚୋରାରତ (ଦେଖ)
Chorirati
Chorārati (See)

ଚୋରୀ—ସଂ. ବ. (ଚୁର ଧାତୁ; ଭାବ. ଅ+ଈ)—ଚୌର୍ଯ୍ୟ; ଅପହରଣ—
Chorī
Theft; stealing (M. W.)

ଚୋରୁଣୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚୋରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ; ଚୋରଣୀ—
Chorunī
The feminine of chora.

ଚୋଳ—ସଂ. ବ—୧ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Chola
A ancient kingdom in southern India.
କଣେ ଉଣେ ଚୋଳମୁର୍ଗେ ଉରକପେନାଙ୍ଗା
ଉହୁ ନ ପାରବ ପଦ୍ମ ଉଚ ରଣ ପେନ—ଉଷ୍ଣ. କୋଣ୍ଡବୁହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ ।

[ଦ୍ର—ଆଧୁନିକ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର କୋୟମ୍ବତୁର, ତ୍ରିଚନାପଲ୍ଲି, ତାଞ୍ଜୋର, ମଇଶୂରର ଦକ୍ଷିଣାଂଶ ଅର୍ବୋକ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରାଚୀନ ଚୋଳ ରାଜ୍ୟର ବିସ୍ତାର ଥିଲା । ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତରେ ଚୋଳ ରାଜ୍ୟର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଚୌର, ଚୋଳ ଓ ପାଣ୍ଡ୍ୟ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା ।]

୨ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2 Indian madder plant.
୩ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପିନ୍ଧିବା କାଞ୍ଚଳା—
3. Bodice; females tight jacket.
୪ । ଛଲ; ବଲ୍କଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Bark of tree.
୫ । କବଚ; ସାଞ୍ଜୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Coat of mail.
୬ । ଚୋଳ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. An inhabitant of Chola country.

ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଚଲ୍ଲକ)—ଚଲ (ଦେଖ)
Chala (See)

ଚୋଳକ—ସଂ. ବ. (ଚୋଳ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Cholaka
୧ । ସାଞ୍ଜୁ; କବଚ—1. Armour.
୨ । ଯେଉଁ କବଚରେ ଛାତି ଆବୃତ ରହେ—
2. Breast-plate.
୩ । ବଲ୍କଳ; ଛଲ—3. Bark.

ଚୋଳକୀ—ସଂ. ବ. ଚୋଳକ + ଅଜ୍ଞ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Cholakī
୧ । ବାଉଁଶ କରଡ଼ି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. Offshoots of bamboo.
୨ । ନାରଙ୍ଗ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A kind of orange tree.
୩ । ହାତ ଗଣ୍ଠି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Wrist.
୪ । କଙ୍କଡ଼ (ଦେଖ)
4. Karira (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆ ଯାଇଛି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୬ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇରେ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଉଏବ ୧ ବା ୬ ଯୁକ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯେତେବେଳେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତତ୍ପରେ ୬ ବା ୧ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଗ୍ଲଗଙ୍ଗ ଦେବ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରଗଙ୍ଗ ଦେବ (ଦେଖ)
Cholaganga deba Choraganga deba (See)

ଗ୍ଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ଲ)—ସାଧୁ ଓ ଫକୀରମାନେ ପିନ୍ଧିବା ଏକ
Chōlā ପ୍ରକାର ଚିଲ୍ଲା ଓ ଲମ୍ବ ଝୁରୁଆ—
ଚୋଲା A kind of loose and long flowing coat
ଚୋଲା worn by mendicants.

ଗ୍ଲିକା—ସଂ. ବ. (ଚୋଲ + କ + ଆ)—ଚୋଲ (ଦେଖ)
Cholikā Chola (See)

ଗ୍ଲି—ସଂ. ବ. (ଚୋଲ + ଇ)—
Choli ୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଏକ ପ୍ରକାର କାଞ୍ଚୁଲି (ଏହାର
(ଚୋଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) ପେଟ ପାଖେ ଥିବା କୋଣ ଦୁହିଁକୁ ଟାଣି
ଗଣ୍ଠି ପକାଇବାକୁ ହୁଏ)—1. Bodice.
୨ । ଚୋଲ୍ଲ (ଦେଖ)
2 Cholā (See)
୩ । ପାନ ଆଦ ରଖିବାର ଡାଲି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. A wicker work tray for keeping betel-leaves etc.

ଗ୍ଲି ମାର୍ଗ—ସଂ. ବ— ୧ । ତାନ୍ତ୍ରିକମାନଙ୍କର ବାମ ମାର୍ଗବିଶେଷ—
Choli mārga 1. A kind of tantrik ritual.
୨ । ଘଟକାଞ୍ଚୁକୀ (ଦେଖ)
2 Ghaṭakāñchukī (See)

ଗ୍ଲୁଟ୍ରି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଯାତ୍ରୀଶାଳା; ଯେଉଁଠାରେ ପଥିକ-
Choltri ମାନେ ବନା ଭଡ଼ାରେ କିଛି ଦିନ ରହି ପାରନ୍ତି—
Choultry; caravansari.

[ଦ୍—ଗଞ୍ଜାମ ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଧନକମାନେ ଅନେକ ନଗରରେ ବହୁ ଧନ ବ୍ୟୟ କରି ଗ୍ଲୁଟ୍ରିମାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ଯାତ୍ରୁ ଓ ଅଗନ୍ତୁକ ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବନା ଭଡ଼ାରେ ଅଶ୍ରୟ ନଅନ୍ତି ।]

ଗ୍ଷକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଚୁଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Choshaka ଯେ ଶୋଷି ନଏ—
(ଚୋଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sucking; one who sucks.

ଗ୍ଷଣ—ସଂ. ବ. (ଚୁଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଶୋଷିବା—
Choshaṇa Sucking.

ଗ୍ଷା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଚୁଷ ଧାତୁ)—
Choshā ୧ । ଯେ ନଃଶେଷ କରି ଶୋଷି ନଏ—
1. One who sucks out every thing.
୨ । ଅତି ଲୋଭୀ; ଶୋଷା—2. Very covetuous.

ଗ୍ଷି—ଦେ. ବ—ଚୁଷୀ; ପିଲାମାନଙ୍କ ଶୋଷିବା କ୍ରୀଡ଼ନକ—
Choshi A play-thing intended for infants
ଚୁଷୀ sucking it (taking it for the mother's nipple.

ଗ୍ଷିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଚୁଷ୍ ଧାତୁ) ଶୋଷିବା; ଚୁଷିବା—
Choshibā To suck.
ଚୁଷାନ, ଚୋଷାନ
ଚୁସନା

ଗ୍ଷ୍ୟ—ସଂ. ବଣ—ଯାହା ଶୋଷାଯାଇ ପାରେ—
Choshya Which can be sucked by the mouth.

ଗ୍ଷ୍କ—ସଂ. ବ—ଉତ୍ତମ ଜାତି ଘୋଡ଼ା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Choska 1. A horse of excellent breed.
୨ । ସିନ୍ଧୁବାରଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—
2. Sindhubāra (See)

ଗ୍ଷ୍ତ୍—ବୈଦେ. ବଣ (ପା.)—ଚୁସ୍ତ୍ (ଦେଖ)
Chost Chust (See)

ଚୋହଲା—ଦେ. ବଣ (ହି. ଚୁହଡ଼ା=ଚାଣ୍ଡାଳ; ଅପଭ; ଚୋଆଡ଼;
Chohalā ଯାହାଠାରେ ଅସଭ୍ୟ ଭଳାଇବ ଜାତିବିଶେଷ)—
ଚୋୟାଡ଼ ୧ । ଉଦ୍ଧତ—1. Impertinent; arrogant;
ଚୁହଡ଼ା haughty.
(ଚୋଦୋଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅସଭ୍ୟ—2. Uncivilised; rude.
୩ । ଉନ୍ମତ୍ତ—3 Maddened; intoxicated crazy.

ଚୋହାଡ଼—ଦେ. ବ (ହି. ଚୁହଡ଼=ବ୍ୟାଧ)—ଚୁଆଡ଼; ଅସଭ୍ୟ ଜାତି-
Chohaṛda ବିଶେଷ; ଦୁଷ୍ଟ; କର୍କଶ; ଦାଢ଼ି; ଅତି ନୀଚ ଜାତି-
ଚୋୟାଡ଼ ବିଶେଷ (ଯଥା—ଦାଜୀରବାଗ ଆଦର ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଜାତି—
ଚୋଆଡ଼ A low untouchable wild tribe.

[ଦ୍—ଦାଜୀରବାଗ ଆଦର ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଜାତି ଅମ ଦେଶର ଦାଢ଼ି ଜାତି ପରି । ଏମାନେ ମଦ୍ୟାସ୍ତ୍ରବୋଲୁ ଏକଲବ୍ୟର ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାସ୍ପଦ ଏବ ଦଶପରଶ୍ରୁରଜନ୍ମେ ଧାନୁଙ୍କା । ଏହି ଜାତିର ପ୍ରଧାନ ଶାଖା ମଧ୍ୟରେ ଅବଶ୍ୟ ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳି କାଟିବାର ବିଧି ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି କାଟନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଶର ନକ୍ଷେପ କାଳରେ ଜାହାଣ୍ଡାଡାଡ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ତାର ଆଙ୍ଗୁଠି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଦେ. ବଣ—୧ । ଅସଭ୍ୟ; ବର୍ବର—1. Wild; uncivilised.
୨ । ଉଦ୍ଧତ; ଅଭଦ୍—2. Rude; arrogant.
୩ । ମୂର୍ଖ—3. Illiterate.
୪ । ଜିଦ୍ଖୋର୍—4. Obstinate.

ଚୋହାଣ—ଦେ. ବ—ରାଜପୁତନାର ରାଜପୁତ ଜାତିର ଚାରି ଶାଖା ମଧ୍ୟରୁ
Chohāṇa ଚତୁର୍ଥ ଶାଖା—One of the four classes
ଚୌହାନ, ଚହାନ of Rājputs of Rājputānā
ଚୌହାନ ପ୍ରତିହାର, ପ୍ରମାରବ, ସୋଲଙ୍କି, ଗ୍ରେହାନ,
ନାମଧାରୀକୃତ, ଗତ ଛନ୍ଦ ମହାସାରେ । ଦ୍ୟାନାଥ. ମହାସାଗ୍ର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଓଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲ୍	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଘ	ଟ୍

[ଦ୍ର—ଏହା ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡର ଅଗ୍ନିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଗୁଜୁଟ ଜାତିର ଚାରିଗୋଟି ଶାରବଂଶ ମଧ୍ୟରୁ ଚତୁର୍ଥ ଶାଖା । ଏହି ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଶାରଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚୌହାନ୍ ବା ଚାହ୍ୱମାନ୍ଙ୍କର ଚାରିଟି ଥିବାର କଥିତ ଅଛି; କେହି କେହି କହନ୍ତି ସାଣ୍ଡିଲ୍ୟ ଏ ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା; ଏହି କୁଳରେ ଶାରବର ଆନନ୍ଦଙ୍କଠାରୁ ମହାଗୁରୁ ପୃଥ୍ୱୀଗୁରୁଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୩୯ ଜଣ ଗୁରୁତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ୧୦୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏ ବଂଶର ଗୁରୁମାନେ ମାଳବ ଓ ଗୁଜୁଟାନାରେ ଗୁରୁତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁରର କେତେକ ଗୁରୁବଂଶ ଚୌହାନ ବଂଶୀୟ ଅଟନ୍ତି ।]

ଚୌହାନ—ଦେ. ବ—ଚୌହାଣ (ଚୌଦଶ)
Chohāna Chohāṇa (See)

ଚୌ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଚତୁଃ; ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Chau ଚଉ (ଦେଖ)
Chau (See

[ଦ୍ର—ଆଦ୍ୟରେ 'ଚଉ' ଥିବା ଯେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଦେଶଜ ଶବ୍ଦ 'ଚଉ' ଚଳେ ଦଆଯାଇଅଛି, ତହିଁର 'ଚଉ' ସ୍ଥଳରେ 'ଚୌ' ଶବ୍ଦ କଥାରେ ଓ ଲେଖାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ଚଉକଠ, ଚଉକ, ଚଉକଦାର, ଚଉରସ୍, ଚଉକସ୍, ଚଉଣ୍ଡିଆ, ଚଉଡ଼, ଚଉଡ଼ା, ଚଉଦ୍ଦବା, ଚଉଥ, ଚଉଦ ଇତ୍ୟାଦ ଯଥାକ୍ରମେ ଚୌକଠ, ଚୌକ, ଚୌକଦାର, ଚୌରସ୍, ଚୌକସ୍, ଚୌଖୁଣ୍ଟିଆ, ଚୌଠ, ଚୌଡ଼ା, ଚୌଦ୍ଦକା, ଚୌଥ, ଚୌଦ ଇତ୍ୟାଦ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଅତଏବ 'ଚୌ' ଆଦ୍ୟରେ ଥିବା ଦେଶଜ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ 'ଚଉ' ଦେଖ ।]

ଚୌଡ଼—ସଂ. ବ. (ଚୂଡ଼ା + ଭାବ. ଅ)—
Chaurḍa ଦ୍ୱିଜାତିଙ୍କର ଚୂଡ଼ାକରଣ ସଂସ୍କାର—
The ceremony of tonsure performed on a Hindu boy of the three higher castes.

ସଂ. ବଣ. (+ ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ଚୂଡ଼ାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to Chūrḍā.

ଚୌଡ଼କର୍ମ—ସଂ. ବ—ଚୌଡ଼ (ଦେଖ)
Chaurḍakarma Chaurḍa (See)

ଚୌତିଶା—ଦେ. ବ—ଚଉତିଶା (ଦେଖ)
Chautiśā Chautiśā (See)

ଚୌତିଶା ଚଉପଦୀ ଗୀତ·
ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚଉତ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଚୌପଦୀ—ଦେ. ବ—ଚଉପଦୀ (ଦେଖ)
Chaupadī Chaupadī (See)

ଚୌତିଶା ଚୌପଦୀ କଲ ବଗୁର । ପ୍ରାତୀ. ଗରଡେଗୀତା ।

ଚୌପଣି—ଦେ. ବ—ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦଙ୍କ ଶାନ୍ତ ନେମାଳମଠର ମାଲିକଙ୍କୁ ଜୟପୁରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଉଡ଼ ପରିବାରର ଦେଉଥିବା ବାର୍ଷିକ ସାମୁର ବା ଭେଟ—Presents given by each family of cowherds to the authority of the Nemāḷamaṭha, the seat of Achyutānanda.

ଚୌପର—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ. (ସଂ. ଚତୁଃ+ପ୍ରହର)—
Chaupar ଚାରିପହର—Four quarters of the day on night.

ଚୌପାଶ—ଦେ. ବି—ଚାରିପାଖ; ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ—
Chaupāśa Four directions; four sides.

ମଝର ଚିତ୍ର ପର ସେ ପୁର ଚୌପାଶେ । କୃଷ୍ଣଦିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଚୌବର୍ଗ (ଇତ୍ୟାଦ)—ଦେ. ବି—ଚଉବର୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chaubarga (etc) Chaubarga etc (See)

ଚୌବର୍ଗ ଭୁହୁ ଦ୍ରାବ୍ୟେ ଦଶେ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଚୌମ୍ବକ—ସଂ. ବିଣ· (ଚୁମ୍ବକ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ଚୁମ୍ବକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Chaumbaka Magnetic.
(ଯଥା—ଚୌମ୍ବକାକର୍ଷଣ ।)

ଚୌର—ସଂ. ବି. (ଚୋର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ଚୋର (ଦେଖ)
Chaura Chora (See)

ଚୌରି—ସଂ. ବି. (ଚୋର+ଇ)—ଚୌର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Chauri Chaurīya (See)

ଦେ· ବି—ଚଉରି (ଦେଖ)
Chauri (See)

ଚୌର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି (ଚୋର + ଭାବ. ଯ)—୧ । ଚୋର—
Chaurīya 1. Theft.
୨ । ଚୌରବୃତ୍ତି—2. The act or profession of stealing.

ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି—ଚୋର—Thief.

ବଡ଼ ଉତ୍ସେ ଚୌର୍ଯ୍ୟ ଗଣ୍ଡ ଯାଏ ଲୁଚ ସେ । ଭକ୍ତ. ଚୈତେସ୍ପରବନାସ ।

ଚୌର୍ଯ୍ୟାପରାଧ—ସଂ. ବି—ଚୋରରୂପ ଗୁରୁତାସ୍ପ ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୋଷ—
Chaurīyāparādha The offence of theft.

[ଦ୍ର —ଗୁରୁତାସ୍ପ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ୩୭ ଦଫାରେ ଚୌର୍ଯ୍ୟାପରାଧର ସଜ୍ଜା ଓ ୩୭୯ ଦଫା ଅଦିରେ ତହିଁର ଦଣ୍ଡବିଧାନ ଅଛି ।]

ଚୌଲ (ଇତ୍ୟାଦ)—ସଂ. ବ. ଓ ବଣ·—ଚୌଡ଼ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Chaula (etc) Chaurḍa etc. (See)

ସଂ. ବ. (ଚୋଲ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ଚୋଲ (ଦେଖ)
Chola (See)

ଚୌଷଠି—ଦେ ବ. ଓ ବଣ—ଚଉଷଠି (ଦେଖ)
Chaushaṭhī Chaushaṭhi (See)

ଏ ମହାପୁରୁଷ ସେ ଗୁଣ,
ଚୌଷଠି ପ୍ରକାରେ ସେ ଜାଣ । ପ୍ରାତି. ଦୁର୍ଲଭନତତ୍ତ୍ୱୋତସ୍ ।

ଚୌହାଣ—ଦେ. ବ.—ଚୌହାଣ (ଦେଖ)
Chauhāṇa Chohāṇa (See)
(ଚୌହାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଟ୍ଟିଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଟ୍ଟିଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲୁ । ଫଳରେ ୧ ମ୍ଭି ୨ ଟ୍ଟିଠ ଅକ୍ଷରଟିଏ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ନ ମଳେ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ପରର ଚରଣର ୨ ବା ୧ ଟ୍ଟିଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜାଯାଇ ପାରେ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଘାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦଧି' ନ ମିଳ ଲ 'ଦୂଧ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଚଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖନ୍ତୁ, 'ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବଡ' ଦେଖନ୍ତୁ

ଚ୍ୟବନ—ପୁ. ବ. (ଚ୍ୟୁ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ମୁନିବିଶେଷ;
Chyabana ଘୃଚ୍ୟୋମାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ଭୃଗୁଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର—
1. A sage; son of Bhṛugu

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ମାତା ଗର୍ଭବତୀ ଥିବା ସମୟରେ ଏକ ରାକ୍ଷସ ତାଙ୍କୁ ଅପହରଣ କରି ନେବାରୁ ଏ ସ୍ୱସ୍ପଂ ଗର୍ଭରୁ ଖସି ପଡ଼ି ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସକୁ ନିଜ ତେଜରେ ଭସ୍ମୀଭୂତ କରିଥିଲେ । ଏ ସ୍ୱସ୍ପଂ ଗର୍ଭରୁ ଖସି ପଡ଼ିଥିବାରୁ (ଚ୍ୟୁ ଧାତୁ) ଏହାଙ୍କର ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି । ଏ ଏକ ସରୋବର ନିକଟରେ ବହୁକାଳ ତପସ୍ୟା କରୁ କରୁ ଏହାଙ୍କ ଦେହ ଉପରେ ଉଇମାନେ ଦୁଇ ନାସିକା ନର୍ମାଣ କଲେ, କେବଳ ଆଖି ଦୁଇଟି ଜକ୍ତୁ ଦୁଇ ମଧ୍ୟରୁ ଦେଖାଯାଉ ଥାଏ । ରାଜା ଶର୍ଯ୍ୟାତି ତାଙ୍କ ସେନାସମୂହବ୍ୟାହାରରେ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଆସିଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ କନ୍ୟା ସୁକନ୍ୟା ସେଠାରେ ବୁଲୁ ବୁଲୁ ଦୁଇ ଜକ୍ତୁ ଜ୍ୱଳୁ ଜ୍ୱଳୁ ଦିଶୁଥିବା ଦୁଇଟି ଆଖିକୁ କୌତୂହଳବଶତଃ କଣ୍ଟାରେ ଫୋଡ଼ିଦେବାରୁ ଚ୍ୟବନଙ୍କ ଆଖି ଫୁଟିଗଲା । ଏଥିରେ ଋଷି କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟ ଓ ଅନୁଚରଙ୍କର ମଳମୂତ୍ର ରୋଧ କରି ଦେଲେ । ରାଜା ଋଷି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ମୁନି ଶାନ୍ତ ହେଲେ ଓ ସୁକନ୍ୟାଙ୍କୁ ମୁନିଙ୍କୁ ବରାନ୍ଦ ଦେଲେ । ସୁକନ୍ୟା ସଦ୍ୟ ବୃଦ୍ଧ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତଳା ଭକ୍ତି କରି ତାଙ୍କ ସେବାରେ ଲାଗିଲେ । ଦନେ ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରଦ୍ୱୟ ଋଷି ସୁକନ୍ୟାଙ୍କୁ ନାନାବିଧ ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ ବୃଦ୍ଧ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରି ସେ ଦୁହିଙ୍କୁ ବରାନ୍ଦ କରିବାକୁ ସୁକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଫୁସୁଲାଇଲେ କିନ୍ତୁ ସୁକନ୍ୟା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସମ୍ମତ ନ ହେବାରୁ ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଦ୍ୱୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଏକ ଔଷଧ (ଚ୍ୟବନପ୍ରାଶ) ପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ବକ ବୃଦ୍ଧ ଚ୍ୟବନଙ୍କୁ ଯୁବକ କରି ଦେଲେ । ଏହି ଉପକାରର ବଦଳରେ ରାଜା ଶର୍ଯ୍ୟାତିଙ୍କ ଯଜ୍ଞରେ ପ୍ରଥମେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନ ଦେଇ ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ସୋମରସ ଦେଲେ । ଏଥିରେ ଇନ୍ଦ୍ର କୁପିତ ହୋଇ ଋଷିଙ୍କୁ ବଜ୍ର ମାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଋଷିଙ୍କର ସେଥିରେ କିଛି ନ ହେବାରୁ ଶେଷରେ ଇନ୍ଦ୍ର ଚ୍ୟବନଙ୍କ ଶରଣ ପଶିଲେ ।]

୨ । (+ ଭାବ. ଅନ) ଝରିବା; କ୍ଷରଣ; (ଜଳାଦି ପଦାର୍ଥ) ତଳକୁ ବହିଯିବା—2. Percolation; oozing; flowing down (of liquids).

୩ । ଛତ୍ର—3. Umbrella.

ଚ୍ୟବନପ୍ରାଶ—ପୁ. ବ. (ଚ୍ୟବନ + ପ୍ରାଶ = ସେବ୍ୟ)—ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ
Chyabana prāśa କାଶରୋଗର ମହୌଷଧ ଅବଲେହବିଶେଷ—
A medicine paste (for being taken) prepared with certain ingredients as an antidote against cough, catarrh and other complaints of the lungs.

[ଦ୍ର— କାଶରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ଚ୍ୟବନ ମୁନି ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର-ଦତ୍ତ ଯେଉଁ ଏହି ପ୍ରାଶ ବା ଔଷଧ ସେବନ କରି କାଶରୋଗରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯୁବା ହୋଇଥିବାର କଥିତ ଅଛି । ଚରକଦତ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଲେଖା ଅଛି । ଏଥିରେ ଅଧିକ ଭାଗ ଅଁଳା କୋଳର ଶସ ବାହାଯାଏ ।]

ଚ୍ୟାଉ—ଦେ. ବ—ଚ୍ୟାଉ ପତ୍ତନାୟକ (ଦେଖ)
Chyāu Chyāu paṭṭanāyaka (See)

ଚ୍ୟାଉ ପତ୍ତନାୟକ—ଦେ. ବ—ଗଜପ୍ରଦତ୍ତ କରଣମାନଙ୍କର ଉପାଧି
Chyāu paṭṭanāyka ବିଶେଷ—A little of honour given to Karaṇas of Orissa by Rājās.

ଚ୍ୟାହି—ଦେ. ବ. (ଫା. ଇଚ୍ଛାର ବର୍ତ୍ତୁବିପର୍ଯ୍ୟୟ)—
Chyāhi ୧ । ଯତ୍ନ; ଦ୍ୱେଷାଦସ୍ତ; ତାହୁତା—1. Care.
ଚାହୁ ୨ । ଆଦର; ଗେଲବସର—2. Fondling.
ଚାହ ୩ । ସତେଜପଣ; ତାଙ୍ଗଲ୍ଲପଣ—
3. Activity
(ଯଥା— ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କର ପାଳଲ୍ଲ ପୁଅଟର ଭାର ଚ୍ୟାହ ।)
ଦେ. ବ— ସତେଜ; ଖୁଚ୍ଚିବାଜ୍—Activity.
(ଯଥା— ଆମ ଜଗବନ୍ଧୁ ପିଲ୍ଲଟି ଭାର ଚ୍ୟାହ୍ ହୋଇଛି ।)

ଚ୍ୟୁ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ପଡ଼ିଯିବା—
Chyu (root) 1. To fall, to drop.
୨ । କ୍ଷରିତ ହେବା; ଝରିବା—
2. To percolate; to ooze.
୩ । ତରଳ ପଦାର୍ଥ ବୋହିଯିବା—
3. To flow down (liquid).
୪ । ଖସି ପଡ଼ିବା—4. To fall down.
୫ । ହସିବା—To laugh.

ଚ୍ୟୁତ—ଫ. ବଶ. (ଚ୍ୟୁ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Chyuta ୧ । ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ—1. Excommunicated, displaced.
୨ । ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରୁ ପଡ଼ିତ—2. Fallen down.
ସେ ଦଶରଥସ୍ତୁ ମାତାଙ୍କ ମୋଷ ପାଇଁ
ଦର୍ଭରୁ ଚ୍ୟୁତ ହେଲେ ଅତ ମୋଧ ବହି । କୃତ୍ତିବାସ, ମହାଭାରତ. ଆଦି ।
୩ । କ୍ଷରିତ; ବନ୍ଦୁ ବନ୍ଦୁ ହୋଇ ପଡ଼ିତ; ଝରିଥିବା—
3. Oozed; percolated.
୪ । ନଷ୍ଟ; ବଞ୍ଚିତ—4. Spoiled; shorn.
(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ । ଯଥା—ରାଜ୍ୟଚ୍ୟୁତ, କର୍ମଚ୍ୟୁତ ।)
୫ । ବହିଷ୍କୃତ; ବତାଡ଼ିତ—
5. Degraded; driven out.
୬ । ଚଞ୍ଚଳ; ଚପଳ—6. Unsteady.
୭ । ସ୍ୱସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ—
7. Displaced from ones proper place.
୮ । (ସମାସରେ) ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ—
8. Backward shrinking from.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଛ	ଲପ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଃ
	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଂ୍ୟ	ଲଅ	ଵ	ଁ

୪ । ବଳଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ବାଷ୍ପ ଜଳରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଚଳିଡ଼ିଯିବା—9. Destilled.

ଚ୍ୟୁତସଂସ୍କାରତା—ସଂ. ଵ—ବ୍ୟାକରଣଚ୍ୟୁତ ପଦଚ୍ଚନ୍ୟାସଜନିତ ରଚନାର Chyutasamskāratā ପ୍ରଧାନ ଦୋଷ (ସାହିତ୍ୟଦର୍ପଣ)—

A defect in composition consisting of using ungrammatical phrases and words.

ଚ୍ୟୁତାକ୍ଷର—ସଂ. ଵ—କବିତା ରଚନାର ଏକପ୍ରକାର ପରିପାଟୀ— Chyutākshara A sort of poetic skill in verses.

(ଦତ୍ତାକ୍ଷର—ଉପପ୍ଲବ) [ଦ—ଏଥିର 'ପାଦ' ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପଦରୁ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର କାଢ଼ିଦେଲେ ଅର୍ଥାଗମ ହୁଏ । ଯଥା—

କଣ୍ଠୀ ଲଣି କଂସରେରଦଳା-ଧାଠ-ଚଟିଲା ପର୍ ଵଗେ ।

ଉତ୍ତ. ଦେ.ଶଂଚୁଡ଼ାଶ୍ରୁଦରୀ ।

ଏଠାରେ କଂସରେରଦଳା—ପାଠଚଟିଲା=କୁବେର କନ୍ୟାର ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ । ଏଥିରୁ କଂ ଅକ୍ଷରଟି କାଢ଼ିଦେଲେ ନରେଶନନ୍ଦନା-ପାଠ-ପଟିଲା=ସ୍ୱଜନକନ୍ୟାଙ୍କ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ।

ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ୧୬—୫ ରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଅନ୍ୟ ଉଦାହରଣ ଅଛି ।]

ଚ୍ୟୁତାଧିକାର—ସଂ ବହୁ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଚ୍ୟୁତ + ଅଧିକାର)--ଅଧିକାର- Chyutādhikāra ଭ୍ରଷ୍ଟ; ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ—Shorn of (ଚ୍ୟୁତାଧିକାର—ସ୍ତ୍ରୀ) one's power or authority; expelled from one's position.

ଚ୍ୟୁତି—ସଂ. ଵ (ଚ୍ୟୁ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—୧ । ଭ୍ରଂଶ; ନାଶ; ଦ୍ୱାନ— Chyuti 1. Loss of destruction; ruin.

(ଯଥା—ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତି ।)

୨ । ଅଧୋଗତି; ପତନ—2. Down fall.

୩ । ଅବନତି—3. Degradation.

୪ । ଖଳନ; କ୍ଷରଣ—4. Percolation; oozing.

୫ । ସ୍ଖଳନ—5 Slipping.

୬ । ଗତି; ଗମନ—6. Movement.

୭ । ମୁକ୍ତି—7. Release.

୮ । ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବା—8. Dropping down; falling down.

୯ । ଅଭାବ, ତ୍ରୁଟି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —

9 Defect; blemish.

୧୦ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟକର୍ମରେ ଅବହେଳା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନରେ ଅବହେଳା—10. Neglect of duty; negligence.

୧୧ । ଗୁଦଦ୍ୱାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. Anus.

୧୨ । ଭଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—12. Female organ.

୧୩ । ଗତି (ହି ଶବ୍ଦସାଗର)--13. Motion; movement.

୧୪ । ସ୍ୱସ୍ଥାନରୁ ଦଳିଯିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

14. Displacement; removal from one's proper position.

ଚ୍ୟୁତ—ସଂ ବ--ଆମ୍ (ଗଛ ଓ ଫଳ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Chyūta Mango (tree and fruit)

ଚ୍ୟୋତ—ସଂ. ଵ (ଚ୍ୟୁତ୍+ଭାବ. ଅ)—ଚ୍ୟୁତି (ଦେଖ) Chyota Chyuti (See)

ଚ୍ୟୋତନ—ସଂ. ଵ (ଚ୍ୟୁତ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ଚ୍ୟୁତି (ଦେଖ) Chyotana Chyuti (See)

ଚ୍ରେଷ୍ଟା—ଗ୍ରା. ଵ (ସଂ. ଚେଷ୍ଟା)—ଚେଷ୍ଟା (ଦେଖ) Chreshṭā Cheshṭā (See)

ଛ—ସଂ.—ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣର ସପ୍ତମ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଚ ବର୍ଗର ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ (ଏହାର Chha ଉଚ୍ଚାରଣସ୍ଥାନ ତାଲୁ)—The seventh consonant of Sanskrit and its daughter languages including Ordiā, corresponding to the pronunciation of 'chh' (as pirate of ch).

[ଦ୍ର—ଏହାର କରଣୀ ଆକାର ∞; ଛ=∞ ।]

ସଂ. ଵ (ଛିଦ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—

୧ । ଛେଦ; ଛେଦନ—1. Cutting.

୨ । ଖଣ୍ଡ—2. A piece.

୩ । ଭାଗ—3. A part.

୪ । (ଛଦ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଗୃହ—4. House.

୫ । ମାହାତ୍ମ୍ୟ—5. Glory

୬ । ଆଚ୍ଛାଦନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Covering.

ସଂ. ଵଣ (ଛିଦ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

୧ । ତରଳ—1. Liquid

୨ । ନର୍ମ୍ମଳ—2. Clear.

୩ । ଛେଦକ—3. Cutting,

୪ । କମ୍ପିତ—4. Trembling.

ଛ, ଛୟ ଦେ. ଵ (ସଂ. ଷଷ୍; ପ୍ରା. ଛ, ପାଞ୍ଚରୁ ଏକ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା)—

ଛ୍ଟ, ଛହ ୧ । ଛଅ ସଂଖ୍ୟା—1 The number six.

ଦେ. ଵଣ—୧ । ଛଅସଂଖ୍ୟକ 1. Numbering six.

୨ । ଷଷ୍ଠସ୍ଥାନୀୟ; ଛଅର ପୂରଣ—2. Sixth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ବ୍ୟାରେ ସରଳ ୧. ବହୁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ବହୁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଭଏବ' ୧ ବା ୨ ବହୁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବସରେ ୨ ବା ୧ ବହୁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଛଅ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଛ (ଦେଖ)
Chha-a — Chha (See).

[ଦ୍ର—ସଂଖ୍ୟାବାଚକ 'ଛ' ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦମାନ 'ଛଅ' ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଛଅଁଚା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୌଚ)—ମଳଯୁକ୍ତ ଅଙ୍ଗର ଶୌଚକ୍ରିୟା—
Chhañchā — Act of washing or cleansing the anus.
ଛାଁଚା; ଛୁଁଚା — anus.
ଆବଦ୍ସ୍ତ, ଶୌଚା — ବଣ—ଶୌଚ ହୋଇଥିବା—Cleansed.

ଛଅଁଚାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଛଅଁଚିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—ଶିଶୁ ବା
Chha-añchāibā — ଅସମର୍ଥ ଲୋକର ମଳଯୁକ୍ତ ଗୁହ୍ୟଦେଶକୁ
ଛାଁଚାନ — ଶୌଚକରିବା—The act of washing the
ଶୌଚାନା — anus of a child or sick man after
(ଛଅଚେଇବା---ଅନ୍ୟରୂପ) — passing stools.

ଛଅଁଚାଛଅଁଚି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶୌଚ)—ମଳତ୍ୟାଗ ପରେ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର,
Chha-añchāchhaañchi — ହସ୍ତ, ପଦ, ମୁଖ ଆଦର ଶୌଚକର୍ମ--
ଛାଁଚାନ ଖେଁଚାନ — The cleansing operations (of the
ଶୌଁଚାଶୌଁଚି — anus, face, hands, feet etc) after passing stools

ଛଅଁଚିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶୁଚ୍ ଧାତୁ)—ମଳତ୍ୟାଗ ପରେ ନଜର
Chha-añchibā — ମଳଦ୍ୱାର ଧୋଇବା; ପାଣିଘିନ୍ବା —
ଛାଁଚା — To wash ones anus after passing stools.
ଆବଦ୍ସ୍ତଲେନା, ଶୌଁଚନା

ଛଅଁଚି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶୌଚ)—ମଳତ୍ୟାଗ ପରେ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରକୁ
Chha-añchi hebā — ସ୍ୱୟଂ ପରଷ୍କାର କରିବା—
ଛାଁଚା — To wash or cleanse one's own anus after
ଶୌଁଚନା — passiug stools.

ଛଅକ—ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ ପଣିକଥା ବା କଡ଼ାଗଣ୍ଡା ବା ପାହ୍ୱପଣିକାଥାରେ
Chhaaka — ୬ ସଂଖ୍ୟାର ହ୍ରାସବୃଦ୍ଧି ଥାଏ—
(a multiplication table) Relating to or giving the various calculations of the number 6.

(ଯଥା—ଛଅକ ପଣିକଥା, ଛଅକ ଖଦା ।)

[ଦ୍ର—ଏହିପର ଏକକ ପଣିକଥା; ଦୁଇକ, ତିନକ ଆଦ ପଣକଥା ବା ଖଦା ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ସେହି ସେହି ସଂଖ୍ୟା-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଖଦାମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଏ । ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରଥ ସଂଖ୍ୟା ପାଇଁ ୧୦ଟି ଖଦା ଥାଏ; ଛଅକ ପଣିକଥାରେ ୬ × ୧. ର ଗଣନାଠାରୁ ୬ × ୧୦ ର ଗଣନା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଶଗୋଟି ଖଦା ଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ପିଲ୍ଲମାନେ ପଚଶତିକ ଏଣିକଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋଟି ରଖିଥାଆନ୍ତି ।]

ଛଅକାନ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଷଟ୍‌କର୍ଣ)—(କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ;
Chha-akāna hebā — ଦୁଇଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିରୁ ଅଧିକ ତିନ ବ୍ୟକ୍ତିର
ଛୟକାନହଓୟା — କାନରେ ପଡ଼ିବା—(a secret) To be
ତିନିକାନହଓୟା — divulged to three i. e. more than two persons.

ଛଅକେ—ଦେ. ଅ—ଛଅ ଗୁଣିତକ ୧; ୬ × ୧—
Chha-ake — Six into one; 6 × 1.
ଛୟକେ — ଛଅକେ ଛଅପଣ—ପଦିଏ ।

ଛଅକୋଡ଼ି—ଦେ. ବ.—୧୨୦ ସଂଖ୍ୟା; ୬ × ୨୦—
Chhaakordi — The number 120; 6×20.
ଛୟକୁଡ଼ି ଦେ. ବଣ.—୧୨୦ ସଂଖ୍ୟକ— Numbering 120.

[ଦ୍ର—ଅଶିକ୍ଷିତମାନେ ଗଣତି କଲାବେଳେ କୋଡ଼ି, ପୁଞ୍ଜା, ଜୋଡ଼ା, ଡଜନ ଆଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତୁ ଗଣି ତହିଁରୁ ବେଶୀ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଉକ୍ତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ଗୁଣିତକଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ବାଣିଜ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହାପର ହୁଏ ।]

ଛଅଚିତ—ଦେ. ବ.—କଉଡ଼ିଖେଳରେ ଛଅଟଙ୍କାକ କଉଡ଼ି ଚତ୍
Chhaa-chiti — ଦୋଇ ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—The state of six
ଛକ୍କା — kaurdis falling with the ventral side up-
(ଛଅଚତ – ଅନ୍ୟରୂପ) — wards in a game of kaurdi.

ଛଅଟା—ଦେ. ବଣ·—(ଅନାଦରାର୍ଥ)—ଛଅ ସଂଖ୍ୟକ—
Chhaaṭā — Numbering six.
ଛୟଟା ଦେ. ବ.—୧ । ସଂଖ୍ୟାରେ ଛଅ—
ଛଅଟୀ — 1. Six in number.
(ଛଅଟ—ଆଦରାର୍ଥକ) — ୬ । ୭ ଘଣ୍ଟା ସମୟ—2. Six o'clock.

ଛଅଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ ଓ ବଣ.—(ଛଅ ଗଣ୍ଡାର ସଙ୍କିପ୍ତ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଛଅ
Chhaaṇḍā — ଗଣ୍ଡା; ଚବିଶ ଗୋଟା—Six quartets;
ଛୟଗଣ୍ଡା — twentyfour.

ଉଲ ବାରକଡ଼ା ଛଅଣ୍ଡା ବକଡ଼ା ହେଡେ । ଶ୍ରୀ. ଚାଣିକ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ ।

[ଦ୍ର—ଗଣ୍ଡା ସ୍ଥାନରେ ଲୋକେ ଅଣ୍ଡା ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଯଥା— ଗୁରଣ୍ଡା, ସାତଣ୍ଡା, ଆଠଣ୍ଡା, ନଅଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦ; ଲୋକେ ଯଥାକ୍ରମେ ଦିଅଣ୍ଡା, ତିନଣ୍ଡା, ଗୁରଣ୍ଡା, ପାଞ୍ଚଣ୍ଡା, ଛଅଣ୍ଡା, ସାତଣ୍ଡା, ଆଠଣ୍ଡା, ନଅଣ୍ଡା, ଦଶଣ୍ଡା କହନ୍ତି । କନ୍ତୁ ଦୁଇଅଣ୍ଡା, ତିନଅଣ୍ଡା, ଗୁରଅଣ୍ଡା, ପାଞ୍ଚଅଣ୍ଡା, ଛଅଅଣ୍ଡା, ସାତଅଣ୍ଡା, ଆଠଅଣ୍ଡା, ନଅଅଣ୍ଡା, ଦଶଅଣ୍ଡା କହନ୍ତି, ନାହିଁ ।]

ଛଅପୋଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଷଟ୍‌ପଦୀ; ପ୍ରା. ଛପ୍ପଇ)--ଛଅ ଚରଣଯୁକ୍ତ ପଦ୍ୟ-
Chhaapoi — ବିଶେଷ—A poetical composition with
ଛପ୍ପୟ — 6 lines in each stanza.
(ଛ ପୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଅବାଆର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.— ଛଅଚତ (ଦେଖ)
Chhaa bāāra — Chhaachita (See)

ଛଅର—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇତର) ବି. (ସଂ. କ୍ଷୌର; ମାତ ଭାଷା)—କେଶମୁଣ୍ଡନ—
Chhaara — Shaving of the hair.
ଛୌରୀକାମାନ [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ବେ ସମସ୍ତେ ଓ ଆଜକାଲି ନବ୍ୟ
ହଜାମତ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରଭାବରେ ଅଳ୍ପାନ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଖପୁର ମଝିରେ ବେଶି ହେଉ କମି ହେଉ ଅଳ୍ପ ଶିଖା ବା ଚୁଟି ଛଡ଼ି ମୁଣ୍ଡର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅଂଶ, ମୁଛ ଓ ଦାଢ଼ି ଖିଅର ହୁଅନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ତ୍ର	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଆଦ୍ୟାକ୍ଷର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ୍ତ	ସ୍ପ	ଙ୍କ୍ଷ	ଦ୍ଧ	ଶ୍ଚ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

ଛଅରବାଆର—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇତର) (ଛଅର ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାସ୍ତ୍ର ନରର୍ଥକ Chha-arabā-āra ୨ୟ ସଦ୍ଦଭର)—ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶୁଦ୍ଧିନିମ୍ନା ଘାଟ ଜଳଶ୍ରରେ ଡାଙ୍କର ସ୍ୱଜନ ଓ କୁଟୁମ୍ବୀମାନଙ୍କ ନଖ କାଟିବା ଓ ଖୌର ଦେବା—Shaving of the head and pairing of the nails undergone by the relations and kinsmen of a deceased person on the occasion of purification after the funerals.

ଛଅଷଠି—ଦେ. ବି.—(ସଂ ଷଟ୍‌ଷଷ୍ଟି; ପ୍ରା. ଛଟ୍ଠି)—୬୬; ଷାଠିରୁ ଛଅ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—The number 66.
Chha-ashaṭhi
ଛୟଷଠୀ, ଛଷଠୀ ଦେ. ବିଶ.—୬୬ ସଂଖ୍ୟକ—
ଛସାଠ Numbering 66.
ଛଷଠି
ଛଷଟ୍ଠି } —ଅନ୍ୟରୂପ

ଛଅସ୍ତରଶହେ—ଦେ. ବି.—୧୭୬; ଏକ ଶହ ଛଅସ୍ତର—176; one hundred and seventy six.
Chha-astarāśahe
(ଛଅସ୍ତରଶହେ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦ୍ର—ଏହିପର ଛଅସ୍ତରଦୁଇଶ = ଦୁଇ ଶହ ଛଅସ୍ତର ।)

ଛଅସ୍ତର—ଦେ. ବ ଓ ବଶ. (ସଂ ଷଟ୍‌ସପ୍ତତି; ପ୍ରା. ଛସତ୍ତତି; ପାଲି— Chha-astari ଛନ୍ତତ୍ତି; ଛସତ୍ତତି) —୭୬; ସତୁର ଅପେକ୍ଷା ୬ ଅଧିକ—76; Seventysix.
ଛିହତ୍ତର
ଛଅସ୍ତୁର
ଛଅସ୍ତୋର
ଛସ୍ତୁର
ଛସ୍ତୋର } ଅନ୍ୟରୂପ

ଛଅଁଚ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ହମ୍ଲପୁର) ବଶ—ଛୁଆଚ (ଦେଖ) Chha-āñchi Chhuāchi (See)

ଛଆଙ୍ଗୁଠିଆ—ଦେ. ବଶ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଷଟ୍ + ଅଙ୍ଗୁଲ)—
Chha-āṅguṭhiā ସାଧାରଣ ହାତ ଜମ୍ବା ଗୋଡ଼ରେ ବା ହାତଗୋଡ଼ ଛଅଁଗୁଳେ ଜୋଡ଼ାଟିରେ ପାଞ୍ଚଟି ଲେଖାଏଁ ପରବର୍ତ୍ତୀରେ ଛଅଟି
ଛାଁଗୁର; ଛାଁଗା; ଛଁଗୁ ଲେଖାଏଁ ଅଙ୍ଗୁଠି ଥାଏ—
(ଛଆଙ୍ଗୁଳିଆ. ପୁଂ—ଅନ୍ୟରୂପ) Hexadactylous.
(ଛଆଙ୍ଗୁଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)

ଛଆଳ—ଦେ. ବଶ. (ସ. ଷଷ୍ଠ)—୧ । ଷଷ୍ଠ—1. Sixth.
Chha-āḷa ପାଞ୍ଚୋଣା ପଡ଼ ଅବାଠାରେ ମୋର ଦନ
ହଅଇ ନ ସରଇ ଦେଡ଼େ ମୋ ଜର୍ମ ସ୍ଥାନସ୍ଥନ
ଛଠା ଛଅଳ ପଡ଼ ଯେ ଜାତକ ଦୋଇ ଜର
ବ ଦାରନ୍ତ ଥର କରବ କ ଗୁହାର ।
ବୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭରତ. ବସ୍ତ ।

୨ । (ଆପଣା ରାଜ୍ୟରୁ ପାଞ୍ଚଟି ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟବଧାନ ଥିବା)—ବହୁଦୂରସ୍ଥ (ରାଜ୍ୟ)—
2. Very distant kingdom).

ଛଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛବି)—୧ । ଚଙ୍ଗଭାଙ୍ଗ; ଗୁଲ୍ଲରଲଣ; ବ୍ୟବହାର; Chhai ଆଚରଣ—1. Conduct; gait; manners.
ଛଟକି; ଛଟା ୨ । ଛଟକ—2. Sportiveness.
ଛବ; ଛବା ୩ । ବଳାସ; ଭଙ୍ଗୀ —
3. Gesture; deportment.
୪ । ରସିକତା—4. Gallantry.
୫ । ଥଟ୍ଟା—5. Jest; frolic
୬ । ବାଲଙ୍ଗି; ଗୃଢର; ଗର୍ବ—
6. Bragging; arrogance; foppery.
୭ । ଚତୁରତା —7. Cleverness; cunning.
୮ । ଲୋକ ଦେଖିବାପାଇଁ କରୁଯିବା ଆଡ଼ମ୍ବର —
8 Ado; ostentation; gaudiness.
୯ । ବୃଥାଗର୍ବ—9. Vainglory.
୧୦ । ରେଦ୍ଦେଗ୍—10 Appearance.
୧୧ । ମନୋହର ଶ୍ରୀ ବା ଭଙ୍ଗ—
11. Graceful or charming manner
୧୨ । (ଭୁଲ. ଆ. ସଙ୍ଗଃ=ସୁନ୍ଦର; ସଂ. ଶୋଭା)—ଶୋଭା; ରୂପଶ୍ରୀ; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—12 Grace; beauty.

ଛଇ ୧୩ । (ସ. ଛଦ)—ନୌକା ବା ଗାଡ଼ିର ଛାତ—
ଛପର 13 Thatched covering or roof of a boat or cart.
୧୪ । (ସ. ସଙ୍କଳିତ)—ସୁସଙ୍କଳିତ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଘନସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ସ୍ତୂପ—14. Well arranged heap; well-set stack.
(ଯଥା—ଇଟା ବା ଛଣଭକ ଛଇମାରି ରଖିଦଅ ।)
୧୫ । ବାକ୍ୟରେ ରସିକତା; ରସବାକ୍ୟ—
15. Wit and humour; witty speech.
ଦେ. ବିଣ. (ସ. ବିସ୍ତୃତ)—ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ପରବ୍ୟାପ୍ତ; ବିସ୍ତୃତ—Spread on all sides; diffused.

ଛଇଆ—ଦେ. ବିଣ—ବିଳାସଭଙ୍ଗୀଯୁକ୍ତ; ଛଟକଯୁକ୍ତ —
Chhaiā Foppish; coquettish; frolicsome;
ଛିଲା trickish; sportive.

ଛଇ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛଟକ ବା ଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
Chhai karibā 1. To show frolicsomeness; to show off one's fine things.
ଛଟାଦେଖାନ
ଛଇ କାଢ଼ିବା
ଛଇ ଦେଖା (ଖେ)ଇବା
ଛଇ ଦେଖା (ଖେ)ଇ ଦେ (ଦି)ବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛଇ ବାହାର କରିବା
୨ । ରସିକତା କରିବା—
2. To flirt; to practice gallantry

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଠାରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ରୁ ୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ରୁ ୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ଯେବେ ଏ ସ୍ଲେଟ୍‌ରେ ନ ମଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବଦଳରେ ୬ ବା ୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଙ୍କ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଦିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'କଳ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଛଇଗୁଡ଼୍—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଛୈଛାଡ଼୍ (ଦେଖ)
Chhaichhārd Chhaichhārd (See)
ଛଇଛାଡ଼ିଆ
ଛଇଗୁଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛଇଛାଳିଆ

ଛଇଡ ମଇଡ—ପ୍ରା.ଦେ. (ପୁଲ୍ଲି) ବିଣ (ସଂ. ହର୍ଷ + ଉନ୍ମତ୍ତ)—
Chhaiti maiti ୧ । ହର୍ଷୋନ୍ମତ୍ତ; ଆନନ୍ଦିତ—1. Delighted.
(ଯଥା—ଭାଇ ଘରକୁ ଆଜ ଜ୍ୱାଇଁ ଆସିଛନ୍ତି ବୋଲି ଆଜ ସେ ଭାର ଛଇଡ ମଇଡ ହଉଛନ୍ତି ।)
୨ । (ସଂ. ହସ୍ତ + ମୁକ୍ତ) ମୁକ୍ତହସ୍ତ—
2. Open-handed; liberal.

ଛଇ ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । (ସଂ. ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ) ଗଦା ଗଦା କର ସୁସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ
Chhai debā କରିବା; ଗାଦ ମାରିବା—1. To arrange in
ଗାଁଦିମାରା rows or heaps (e. g. straw; bricks).
(ଛଇମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ସଂ. ଛଦ୍) ଗୃହଆଡ଼େ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଇବା; ଛାଇବା—2. To cover the whole surface.

ଛଇବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ)—ଗୃହଆଡ଼େ ବସ୍ତୁର ହେବା ବା
Chhaibā ବସ୍ତାର କରିବା—To be diffused over the
ଛାଓଣୀ whole surface; to spread in all directions
ଫୈଲାନା (e. g water).
ଛାଇ ଯିବା
ଛାଇ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ବର୍ଷାପାଣି ଅମ୍ବ ଗାଁ ଗୃହପାଖ
ଛାଇ ହୋଇଯିବା ଛଇ ହୋଇଛି ।)

ଛଇଲ୍—ଦେ. ବିଣ (ସଂ ସ୍ଖଳାବତ; ଉଚ୍ଛଳତ; ଜୁ. ପା. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Chhail ସମ୍ଭାବ୍) —୧ । ଗୃହଆଡ଼େ ଜଳ ପୂରିଥିବା ବା ମାଡ଼ି-
ଛୟଲାପ ଥିବା; ଜଳପ୍ଳାବିତ—1. Flooded.
ଫୌଲାହୁଆ (ଯଥା—ଦେଶସାକ ପାଣିରେ ଛଇଲ୍ ହୋଇଗଲା ।)
ଛଇଲାହି
ଛଇଲ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ—2. Extending
ଛଇଲାହି towards all directions; diffused;
spread on or all sides.
(ଯଥା—ଦେଶସାକ ନଈବଢ଼ି ପାଣି ଛଇଲ୍ ହୋଇଛି ।)
ଦେ. ବି—୧ । ନଈବଢ଼ି—Flood; inundation
୨ । ବର୍ଷା ବା ନଈବଢ଼ି ଯୋଗୁ ସବୁଆଡ଼େ ମାଡ଼ିଯିବା ଅବସ୍ଥା—
2. The state of water spreading on all sides.
୩ । ଗୃହଆଡ଼େ ବ୍ୟାପିଯିବା—3. Diffusion.

ଛଇଲ୍ ଯିବା—ଦେ. କି—(ଜଳ) ଗୃହଆଡ଼େ ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବା—
Chhil jibā To be diffused; to spread over on all
ଛୟଲାପହଓୟା sides.
ଫୈଲାହୋନା
ଛଇଲ୍ ହେବା
ଛଇଲ୍ ହୋଇଯିବା
ଛଇଲିଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛଇଲେଇବା

ଛଇଲ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଛବ, ପ୍ରା. ଛବଲ, ଛଇଲ୍ଲ)—
Chhaila ୧ । ଯେ ଛଟକ ଦେଖାଏ; ବଳାସଉଙ୍ଗୀଯୁକ୍ତ;ରଙ୍ଗିଆ—
ଛଇଲା
ଛଇଲୀ } ସ୍ତ୍ରୀ 1. Frolicsome.
୨ । ରସିକ—2. Gallant.
ଚଟକଦାର ୩ । ଚତୁର—3. Clever.
ଛବୀଲା, ଛବିଲା, ଛବିଲ ୪ । ମନୋହର, ସୁନ୍ଦର—
(ଛଇଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) 4. Charming; beautiful; graceful; having a charming appearance.
୫ । ଯେ ଛଇ ବା ଆଡ଼ମ୍ବର ଦେଖାଏ—
5. Ostentatious.
୬ । ବାକ୍‌ଚତୁର; ବାକ୍ୟରେ ରସିକତାକାରୀ—
6 Witty; humorous.
୭ । ବେଶଭୂଷାରେ ପରିପାଟୀରୂପେ ସଜ୍ଜିତ—
7. Foppish; fine.
ଦେ. ବ—୧ ନାଗର ଲୋକ; ରସିକ—
1. A beau; a dandy; a gallant.
ଏ ବଦଳେ ଛଇଲ ହୋଇଲ ଛବଛେ । ଭଜ, ଲବଣାବଗ ।
୨ । ଚକ୍‌ଚକିଆ ପୋଷାକ ଓ ବେଶପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A person fond of showy dress and toilette.

ଛଇଲା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଛବ)—୧ । ବଳାସଉଙ୍ଗୀଯୁକ୍ତ;
Chhailā ଯେ ଛଟକ ଦେଖାଏ—1. Foppish; frolicsome.
ଛଇଲ୍ଲ
ଛଇଲ୍ଲ } ସ୍ତ୍ରୀ— ୨ । ରସିକ; ନାଗର—2. Gallant; coquettish.
ଛଇଲା ! ମୋରେ ଛଇଲ୍ଲ ଗଡ଼—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ରତ୍ନାକରଭଞ୍ଜ ଛ ଗଡ ।
୩ । (ସଂ. ଛଳ) ଚତୁର—3. Clever.
୪ । ସୁନ୍ଦର—4. Charming; handsome; attractive.
୫ । ସୁନ୍ଦର ସାଜସଜ୍ଜାପ୍ରିୟ—
5. Fond of finery; foppish.
ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରସିକା; ନାଗରୀ—A flirt; a coquette.
ଠାରୁଦ ମାହିଁ ଦୋଲ ଠାରୁ ବଦଗ ପାଇଣ ମଦକ ପରାଏ ରଙ୍ଗେ ଛଇଲୀ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଚମ୍ପା ଗୀତ ।

ଛଇଲଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଛଇଲା (ଦେଖ)
Chhailiā Chhailā (See)
ଛଇଲୀ
ଛଇଲେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ ସେହି ଦିନଠୁ ହୋଇଅଛ ତ ରେତି ଅ
ଏଣୁ ତା ଦୂରିକୁ କରଇ ଛରଇଆ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଛଇଲି ଛାଉଳି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଛଳ)—୧ । ଛଳଚାତୁର୍ଯ୍ୟ କୌଶଳ—
Chhaili chhāuli 1. Stratagem.
୨ । ଛଇ (ଦେଖ)
Chhai (See)
ଏ ବଡ଼ ଛଇଲି ଛଇରେ ଜାତ ମେହନ୍ତ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକର ଭଞ୍ଜ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୪	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଛଉ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶ୍ୱିତ୍ର)—୧ । ଦେହର ରୋଗବଶେଷ; ଦେହର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଯେଉଁ ଧଳା ଧଳା (ଓ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ କଳା ଛୁଳି ଓ ନାଲ୍) ଦାଗ ଚର୍ମ ଉପରେ ମାଡ଼ିଯାଏ; ଶ୍ୱିତ୍ରରୋଗ; ଧବଳ

ଶ୍ୱୀପ ବା ଶ୍ୱେତକୁଷ୍ଠ ରୋଗ—1. A disease in which the skin becomes discoloured in patches of white or black; leucosis; albinism;

[ଦ୍ର—ଛଉ ବିବିଧପ୍ରକାର ଯଥା—୧ । ଲୁପ୍ତ ରୋଗର ପୂର୍ବଲକ୍ଷଣ—ଦେହରେ କଳା, ନାଲ ଓ ଧଳା ମଦାମଦା ଦାଗ । ୨ । ଧବଳ କୁଷ୍ଠ—ଦେହଚର୍ମାମ୍ ନାଲ୍ମିଶା ଧଳା ଦାଗ; ୩ । ବସୂସଛଉ ଯୁବକଯୁବତୀଙ୍କର ଚର୍ମରେ ସ୍ଥାନେସ୍ଥାନେ ମାଡ଼ିଯିବା ମଦାମଦା ଦାଗ ।]

୨ । କଳା ବା ନାଲବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ପଶୁ ଆଦଙ୍କ ଶରୀରରେ ସ୍ଥାନେସ୍ଥାନେ ଧଳା ରୋମର ମଦା।—2. Patches of white hair on the body of animals of red or black colour.

୩ । ଛଉନାଚ; ଗଡ଼ଜାତର ଜଙ୍ଗଲ ଜାତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଏକପ୍ରକାର ନାଚ --(ଏଥିରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ମାନେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ବାଦ୍ୟର ତାଳ ସହ ନାଚନ୍ତି--

3. A kind of dance prevalent among the wild tribes of the Orissa Agency tracts.

୪ । (ସଂ. ଶଲ୍ଲ) ଛେଲ—4. Bark.

୫ । (ସଂ. ଛଦ) ଗର୍ବ—

5. Arrogance; pride; vainglory.

୬ । ଚତୁରତା—6. Skill; dexterity.

୭ । ଶିକାର ଧାଏଁବାପାଇଁ ଜରି ରହିବା—

7 Lying in wait; crouching; being prepared to pounce upon a prey.

ଛୋ ପଞ୍ଜା ୮ । ଶିକାର ବା ଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ଧାଏଁବା; ଛପଣ୍ଡା--

8. Pouncing on a prey.

ଛଉଁରି– ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ)—ଛଉରି (ଦେଖ)

Chhauñri Chhauri (See)

ଅନନ୍ତ ମହାମାଙ୍କର ବବ୍ୟ ଥରରଣୀ,
ତାଙ୍କ ନାମ ଅଟେ ବନ୍ଦ ଛଉଁରି ଦୌପ୍ତକ ।

ପ୍ର ଚୀ. ଚନ୍ଦ୍ରନରୂପଣଗୀତା ।

ଛଉଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଛଦ)—୧ । ଛପ୍ପୁଛିକଆ—

Chhauā ଛାପ୍ପାପ, ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗ ରଙ୍ଗବିରଙ୍ଗ

1. Having patches of different colours on the body (said of cows, cats, dogs, horses etc); mottled.

୨ । ଛଉ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—2. Albinous; having light patches on the body.

ଛଉକା—ଦେ ବଣ. ପୁଂ.—୧ । ଶିକାରୀ; ଚତୁର; ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଛପି **Chhauka** କର ଖାଇବା ବଷୟରେ ପାରଙ୍ଗମ (ଯଥା—ବର୍ଗଡ଼, ଶିକାରୀ କୁକୁର)—1. Clever; cunning; dexterous (ଛଉକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (said of cats, dogs etc which are clever in catching things kept away from their reach).

୨ । ଯେ ସୁଯୋଗ ଦେଖି ଶିକାରକୁ ଧାଏଁବାପାଇଁ ଜରି ରହେ—2. Crouching; lying in wait to pounce on a prey.

୩ । ଛଉଆ (ଦେଖ)—3. Chhauā (See)

ଛଉଚ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଶୌଚ)—

Chhaucha ଶୌଚ

୧ । ଦେହରୁ ମଳ ଆଦର ମାର୍ଜ୍ଜନା—

1. Cleaning impurities off the body.

୨ । ମୃତାବ୍ଦରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର କୁଟୁମ୍ବାଦଙ୍କର କ୍ଷୌର, ସ୍ନାନ ଆଦ ଦ୍ୱାରା ଶୁଦ୍ଧ ହେବା—2. Purification of the kinsmen and relatives after the funerals.

୩ । ଝାଡ଼ା ଫେରିବା ପରେ ଗୁଅଣ୍ଟିବା—

3. Washing of the private parts after passing stools.

ଗ୍ରା. ବଣ—ମାର୍ଜ୍ଜିତ; ଶୁଦ୍ଧ—Cleansed.

ଛଉଚ କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଶୌଚ)—ଗୁଅଁଚିବା; ମଳ ଆଦ **Chhaucha karibā ଶୌଚକରା** ତ୍ୟାଗ କରିବା ପରେ ଶରୀରରୁ ମଳାଦ ପରିଷ୍କାର କରିବା—To cleanse the (ଛଉଚ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) private parts of impurities after answering calls of nature.

ଛଉନାଚ – ଦେ. ବ—ଛଉ ୩ (ଦେଖ)

Chhau-nāṭa Chhau 3 (See)

ଛଉ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିକାରକୁ ଧାଏଁବା—

Chhau māribā To pounce on a prey.

ଛୋଁମାରା ଫଜା ମାରନା

ଛଉର—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଶୌର)—ଗୁଅର (ଦେଖ)

Chhaura Chha-ara (See)

ଛଉରି – ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ)—

Chhauri

୧ । ସାଞ୍ଜୁ; କବଚ; ବର୍ମ—

1 Armour; coat of mail

୨ । ଆଚ୍ଛାଦନ; ଆସ୍ତରଣ - 2. A coverlet.

୩ । ବଲେପନ—3. Anointing; smearing.

ଛଉରିବା—ଦେ. କ୍ରି. ୧ । (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ)—

Chhauribā ଘୋଡ଼ାଇବା; ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା—

1. To cover.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅକ୍ଷର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବ୍ୟତୀତ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗିଆ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍ଗତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ ।

୨ । (ସଂ. କ୍ଷର ଧାତୁ) ଲେପିବା—2. To anoint;
ଚୁପରନା to smear; (e.g. a paste over the body).
୩ । (ସଂ. କ୍ଷୌର) ଖୁଅର କରିବା; କ୍ଷୌର କରିବା—
3. To shave the hair.

ଲଜ ନ ଥାଏ ଯେଉଁ ମୂର୍ଖକୁ
ଭଣ୍ଡାର ନ ଥାଏ ଛଉରବାକୁ—ଓଡ ।

ଛଏର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛସ୍ୟା; ଛଇ—
Chha-erā Shadow

ଛଏଲ୍—ଦେ. ବ—ଛଇଲ୍ (ଦେଖ)
Chha-el Chhail (See)
(ଛଏଲାଝି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଁଚ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଘର ଲିପିବା—
Chhañch Smearing the floor by cow-dung and water.

ଛଁଚା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଓଳଆ ବାନ୍ଧିବାପାଇଁ ଭଲରେ ପକାଯିବା ପ୍ରଥମ ସ୍ତର ଦଉଡ଼ି—
Chhañchā The first layer of ropes packet a laid on the ground for making of paddy.

ଛକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚତୁଷ୍ପଥ; ଚତୁଷ୍କ)—
Chhaka ୧ । ଚତୁଷ୍ପଥ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୁରାଆଡୁ ଗୁର ଗୋଟି ଚୌମାଥା ଗ୍ରସ୍ତା ମିଳିଥାଏ—1. A meeting of two
ଚୌରାହା cross-ways; cross-road; a place where four roads meet or two roads cross.

ଛକେ ଛକେ ଜଗି ଅଛନ୍ତୁ ତରେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କଳରତ୍ନ ୫ ଗୀତ ।

୨ । ଦୁଇ ରେଖା ପରସ୍ପରକୁ କାଟିଥିବା ଅବସ୍ଥା—
ଛକ 2, A cross.
୩ । ଯୁକ୍ତ ବା ଗୁଣନ ଚିହ୍ନ—3. A cross mark; the arithmetical sign of addition or multiplication.
୪ । ମଝିରେ ପରସ୍ପର କର୍ତ୍ତନକାରୀ ରେଖାଦ୍ୱୟ କଟା ଦୋଇ-ଥିବା ପଶାପାଲର ଘର—4. Chequered figure in a dice or chess board.
ଛେଁକା ୫ । ତତାଁଦ୍ୱାରା ଦାଗ—5. Marks made on the body with hot iron; brand.
୬ । ଗୁରୁକ ବା ବେତ ପ୍ରହାରରେ ଦେହରେ ବସିଥିବା ଦାଗ; ନୋଳା—6. Marks left on the body after being caned or whipped.
୭ । ସୁବିଧାଜନକ ସ୍ଥାନ—
7. A convenient place.

ଛକ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଯୁକ୍ତ ବା ଗୁଣନଚିହ୍ନ ଅଙ୍କନ କରିବା—
Chhaka kāṭibā To draw cross-marks.
ଛକ ଦେବା
ଛକ ପକେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଛକଝୁକ—ଦେ. ବ—୧ । ସୂଯ୍ୟ; ସୁବିଧା; ଖଞ୍ଜ—
Chhaka-chhāka Suitable occasion; opportunity.
ଘାତଁ, ଘୋତ ଘାତ (ଯଥା—ସେ ଛକ ଛାକ ଜାଣି କାମ କରେ ।)
ମାଁକା ୨ । ଆବଶ୍ୟକବେଳେ ସତର୍କତା—Watchfulness on suitable occasions.

ଛକଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଶକଟ ପ୍ରା. ସଗଡ଼, ଛଗଡ଼)—
Chhakarda ୧ । ଭଡ଼ାଗାଡ଼ି—
ଛାକଡ଼ା 1. Hackery; hackney
ଛକଡ଼ା carriage.
(ଛକଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶଗଡ଼; ଶକଟ; ଗୋରୁଗାଡ଼ି—
2. A cart drown by oxen.

ଛକଡ଼ ନକଡ଼—ଦେ. ବ (ଛଅ କଡ଼ା ଓ ନଅ କଡ଼ା କଉଡ଼ି ଅଦ୍ଧ ଅଳ୍ପ
Chhakarda nakarda ଥିବାରୁ ଦ୍ୱେଷ)—୧ । ଭୁଚ୍ଛତାଚ୍ଛିଲ୍ୟ—
ଛକଡ଼ାନକଡ଼ା 1. Derision; contempt.
୨ । ଅପମାନ—2. Neglect; disregard.
(ଛକଡ଼ା ନକଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ମନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର—
3 Ill treatment

ଛକଡ଼ି—ଦେ. ବ (ଭୁଲ. ବ. ଛନ୍‌କଡ଼ୀ) —୧ । ଜୁଆଲରେ
Chhakardi ଅପରିଣତ ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ)—
ଛକଡ଼ି (ଅପରିଣତ ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—
1. A name given to boys whose elder brothers or sisters have died (meaning, not worth a penay).
(ଛକଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦ୍ର—ଏହାର ଅର୍ଥ :—ଏ
(ଛକଡ଼ିଆ—ଅନାଦରାର୍ଥକରୂପ) ବାଳକକୁ ଛଅ କଡ଼ା ମାଣ ମୂଲ୍ୟରେ କିଣାଯାଇଥିଲା । ଯେଉଁ ପିଲାର ଅଗପିଛା ମରି ଯାଇଥାନ୍ତି, ମାଆ-ମାନେ ଯମକୁ ଭଣ୍ଡାଇବାପାଇଁ ତାହାକୁ ଛଳ, ଛଅ, ନଅ କଡ଼ା କଉଡ଼ିରେ ଖେଳେଇଲେକଙ୍କ ବନ୍ଧକଦେବାର ବାହାନା କରନ୍ତୁ ।]
ଛକଡ଼ୀ ୨ । ପଶାକାଟରେ ପଡ଼ିବା '୬' ସଂଖ୍ୟକ ଦାନ—
ଛକଡ଼ୀ, ଛକା A throw of the dice resulting in the coming up of six points

ଛକପକ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଶଙ୍କିତ)—୧ । ଶଙ୍କିତ—
Chhaka-paka 1. Apprehensive.
ଛଟପଟ ୨ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅଶୁଭ ଘଟିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଶଙ୍କିତ—
ଛଟପଟ 2. Having a presage or presentiinent.
୩ । ଅସ୍ଥିର (ମନ)—3. Restless (mind)
୪ । ଲାଳାୟିତ—4. Hankering.
(ଯଥା—ସେ ପିଲା ହାତରେ ଓକାରୁଟିଏ ଦେଖି ଏ ପିଲାଟି ଛକପକ ହଉଛି !)

ଛକ ପାଗଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଛକଖାଖେଳର ଦାନବିଶେଷ; ଛଅ ଏକ—
Chhaka pāgarda One of the throws of dice in a game of dice.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଈସ୍	ଊଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ଯନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଛକଲଆ [Chhakaliā] **ଛକଲିଆ** [Chhakaliā] **ଛକଲିଯା** [Chhakaliā]
ବି. ବ—ଏକଜାଙ୍ଘଯୁ କାମା (ଯହିଁରେ ଛଅଟି କଲ୍ ଥାଏ)—A kind of coat having six trangular pieces sewn together.
ବି. ବ୍ୟ—୧ । ଯହିଁରେ ଛଅଗୋଟି କଲ୍ ଥାଏ—1. Having six trangular bits of cloth.
୨ । ନକଲଆ—2. Witty.

ଛକା— [Chhakā] **ଛକ୍କା** [Chhakkā] (ଛକ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବି. ବ—୧ । ଜଗିବା; ଲୁଚିବା—1. Watching; hiding.
୨ । ଅବସରକ୍ରମେ ଶିକାରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ଛକ ରହିବା—2 Lying watchfully; lying in ambush; ambush.
୩ । (ସଂ. ଷଟ୍; ପ୍ରା. ଛକ୍କୋ) ଗଞ୍ଜିଫା ବା ତାସ ଖେଳରେ ଛଅ ଟିପଯୁକ୍ତ ସାର—3. The playing card having six tips on it.
୪ । ତାସ ଖେଳରେ ଅପର ପକ୍ଷକୁ ପିଠି ଏ ମାତ୍ର ତାସ ନେବାର ସୁଯୋଗ ନ ଦେଇ ଏକ ପକ୍ଷ ସବୁ ପିଠିର ତାସଯାକ ଜିତିବା—4. The state of one party wining all the cards in a game of cards.
୫ । କଉଡ଼ିଖେଳରେ ଛଅଟିଯାକ କଉଡ଼ି ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିବା ଦାନ—5. Six Kaurdis falling on the ground with the vental side down and dorsal side up in a Kaurdi game.
୬ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଘରଭିତରେ ଗାର କାଟି ଖେଳିବା କଉଡ଼ି ଖେଳ—6. An indoor game of females with shells.
୭ । ଯୁକ୍ତଚିହ୍ନ ଅଙ୍କିତ କରିବା କର୍ମ—7. Making or drawing of cross marks.
୮ । ଯେଉଁ ଗଞ୍ଜିଫା ବା ତାସରେ ୬ଟି ବିନ୍ଦୁ ଥାଏ—8. A card containing 6 points.
୯ । ଛଅ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନେକ ପ୍ରକାର ପରିବାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତିଅଣ; ଘାଣ୍ଟତିଅଣ—9. Hodgepodge.
୧୦ । ଛକା ତିଅଣ; ଘାଣି ହଳଦୀ ଦେଇ ଚୂନରୁ ପରିବା ଦିଅରେ ଛକା ଦୋଇ ତିଆରି କରିସିବା ତିଅଣ—10. A curry prepared from fried vegetables

ଛକାଇବା—ବି. କ୍ରି—୧ । ଛକିବା (ଦେଖ)
[Chhakāibā] 1. Chhakibā (See)
(ଛକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଛକିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇବା 2. The causative form of Chhakibā.
୩ । (ସଂ. ଶଙ୍କା) (ମନ) ଶଙ୍କାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଅସ୍ଥିର ହେବା; ଛକପକ ହେବା—3. To be apprehensive; to become restless through apprehensive.

ଛକାଖେଳ—ବି. ବ. (ସଂ. ଷଟ୍; ପ୍ରା. ଛକ୍କୋ)—ଏକପ୍ରକାର କଉଡ଼ି [Chhakākhela] ଖେଳ—A kind of Kaurdi game.
ଦଶପଚିଶି [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଛଅ କଣି କଉଡ଼ିରେ ଗୁରୁଜଣ ବା
ଛକ୍କା ଅଭାବପକ୍ଷେ ଦୁଇଜଣ ଖେଳାଳି ଖେଳନ୍ତି । ପଶାପାଲି ପରି ଘର କଟାଯାଏ, ଏଥିରେ କଉଡ଼ି ପଡ଼ିବା ଅନୁସାରେ ଦାନ ଗଣିବାକୁ ହୁଏ ।]

ଛକାଛକ— [Chhakāchhaka] ବି. ବ୍ୟ. (ସଂ. ସତର୍କ)—୧ । ଆକ୍ରମଣ ବା ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଜଗାଜଗି—ତାକ୍‌ବୁଝୋଥାକା 1. Watching each other for doing any harm or for attaching.
ଛକାଛକି } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ସତର୍କ; ସାବଧାନ—
ଛକାଯକା } 2. On the alert; watchful.
୩ । (ସଂ. ଶଙ୍କାଯୁକ୍ତ) କୌଣସି ଦୁର୍ଘଟନା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ—3. Prepared or ready for any emergency.
ବି.ବ—ସତର୍କତା—Alertness; watchfulness; being in readiness for any emergency.

ଛକାଛକି—ବି. ବ୍ୟ. ବ—ଛକାଛକ (ଦେଖ)
Chhakāchhaki Chhakāchhaka (See)
ବ—ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଛକ ଆଙ୍କିବା କର୍ମ—
Act of drawing many crosses.

ଛକାଠି—ବି. ବ. (ଦେହର ପ୍ରତି ପାଶ୍ୱର୍ରେ ଏଥିର ସଂଖ୍ୟା ଛଅ
[Chhakāṭhi] ଥିବାରୁ)—ପଞ୍ଜରା ହାଡ଼—The ribs.
ପାଁଜରା ଦେହଁ ଦେହର ଉର୍ଦ୍ଧ ଯାଏ ପୃଷ୍ଠ
ପସଲି ଦ୍ରଙ୍ଗି ପକ୍ଷୀର କାହାର ଛକାଠି—ଚୁଜବାଅ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

ଛକା ଦେବା—ବି. କ୍ରି—ତାସଖେଳରେ ସବୁ ପିଠିର ତାସଯାକ (ଏକ
[Chhakā debā] ପକ୍ଷ) ନେବା ଓ ଅପର ପକ୍ଷକୁ ପିଠି ଏ ମାତ୍ର
ଛକାକରା ତାସ ନେବାର ସୁଯୋଗ ନ ଦେବା—
ଛକା କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ To win all the cards in a
ଛକା ଧରିବା } game of cards without allo-
ଛକା ବସାଇବା } wing of the opposite party to win the cards of any turn.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ଆଦୌ ତାସ ଜିଣି ନ ପାରେ ତା ବରୁଦ୍ଧରେ ଜିତିବା ପକ୍ଷ ଗୋଟିଏ ଛଟିଯୁକ୍ତ ତାସ ସ୍ଥାପନ କରେ ।]

ଛକାପଞ୍ଜା— [Chhakāpañjhā] ବି. ବ —୧ । ଗୂଢ଼ତର୍କ—
1. Cleverness.
ଛକାପାଞ୍ଜା ୨ । ତାକତରକ; ସତର୍କତା—
ଛକ୍କାପଞ୍ଜା 2. Alterness.
ଛକାପଞ୍ଜା } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ପେଁତପାତ; ଦାଉଁପେତ—
ଛକ୍କାପଞ୍ଜା } 3. Tortuous devices; write; tricks.
୪ । ଗଞ୍ଜିଫା ଖେଳର ୬ ବା ୫ ଟିପ ଥିବା ସାର—
4. Cards having six or five tips on Gañjapā cards.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସଂଯୁକ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଏଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଏଁ' ଦେଖିବେ; 'ଥର୍ଗୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଥର୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ଼' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

* । ଏକ ପ୍ରକାର କଉଡ଼ିଖେଳ; କସିଘାଞ୍ଚି ଖେଳ—
5. A kind of indoor games in Kaurdis.

୬ । ମନୋହର ପଦବିନ୍ୟାସ ସହିତ ଏକ ପ୍ରକାର ନୃତ୍ୟ—
6. A sort of dancing with dexterous steps.

ଦେ. ବିଣ—ଚେବ୍ ସତର୍କ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Dexterous; cautious.

ଛକ—ଦେ. ବି. (ଚତୁଷ୍କ; ଚତୁଷ୍ପଥ)—୧ । ଚତୁଷ୍ପଥ—
Chhaki 1. Meeting of cross road.

୨ । ଦୁଇ ରେଖା ପରସ୍ପରକୁ କାଟିବାର ଚିହ୍ନ; ଯୁକ୍ତ ଚିହ୍ନ—
2. Cross-mark.

୩ । ପ୍ରହାର ଚିହ୍ନ—3. Marks of beating.

୪ । ଆକ୍ରମଣ କରିବାପାଇଁ ଶିକାରକୁ ଜଗିବା—
4. Ambush; lying in wait for prey.

ଛକଛକ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅତି ସତର୍କତା ସହିତ—
Chhakichhāki 1. Very cautiously.

୨ । ଲୁକ୍କାୟିତ ଭାବରେ—2. Stealthily.

୩ । କୌଶଳକ୍ରମେ—3. Cunningly.

[ଦ୍ର—ଛକିବା କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ କ୍ରିୟା ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଛକଛାକିବା ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ଛକଛାକିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ବ୍ୟବହାର ନ ଥାଇ ଅସମାପିକା ରୂପରେ କ୍ରି. ବିଣ ଅର୍ଥରେ 'ଛକଛାକି' ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ତୁଳନା କର ଘୋଡ଼ୁଘାଣ୍ଟି=ନାଃଶେଷ କର ଦେଖିଦାଖି=ଉତ୍ତମରୂପେ ନିରୀକ୍ଷଣପୂର୍ବକ ।]

ଛକିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛକରେ ଜଗିବା—
Chhakibā 1. To lie in wait or watch at cross roads.

ଛପଟିମେରେବସା, ଓତପାତା, ତାକକରା ୨ । ଜଗିବା—2. To watch.

ଦାଁବମେରହନା ୩ । ଯୁକ୍ତ ବା ଗଣିତ ଚିହ୍ନର ଦାଗ ଅଙ୍କିତ କରିବା; ଛକ କାଟିବା—3. To mark with a cross; to draw a cross.

୪ । କୌଣସି ଲେଖା ଉପରେ ଛକ ଦେଇ କାଟି ଦେବା—
4. To cross out or score though some written matter.

* । ଶତ୍ରୁକୁ ବା ଶିକାରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଲୁଚି କରି ଜଗି ରହିବା—5. To wait stealthily to attack an enemy or a prey; to lie in ambush

ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରସ୍ପେ ମୃତ୍ୟୁ ଛଳ
ଛକ ଅଙ୍ଗ କ ନାରେ ଦୁର୍ମତି । ଭଥାନାଥ, ନନ୍ଦଦେଗ୍ଧ ।

୬ । ତାତିଲା ଲୁହାରେ ଦେହରେ ଏକାଧିକ ଦାଗ କରିବା—
6. To mark the body with red-hot iron.

୭ । ଦେହରେ ପ୍ରହାରଦ୍ୱାରା ଦାଗ କରିବା—
7. To leave marks on the body of caning or beating.

୮ । କଉଡ଼ି ବା ପଶାଖେଳରେ କଉଡ଼ି ବା ପଶାକାଠିରେ ଅଭିପ୍ରେତ ସାର ପଡ଼ିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଉଡ଼ି ବା ପଶାକାଠିକୁ ହାତରେ କୌଶଳପୂର୍ବକ ଖଞ୍ଜି କରି ଧରିବା—
8. To hold the Kaurdis or dice inside the fist so as to bring out the desired throw.

[ଦ୍ର—ଛକ କରି କଉଡ଼ି ବା ପଶାକାଠିକୁ ଧରି ସାର ପକାଇବା ଅନ୍ୟାର୍ଥ ବୋଲି ଉଦ୍ଦେଶିତ ।]

ଛକୋଣି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଷଟ୍+କୋଣ)—ଛଅକୋଣବିଶିଷ୍ଟ (ଷେତ୍ର)—Hexagonal (figure).
Chhakoṇi

ଛୟକୋନା ଦେ. ବିଣ.—ଛଅକୋଣିଆବିଶିଷ୍ଟ ଷେତ୍ର—
ଛକୋନିୟା Hexagon.

(ଛକୋଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛକ୍କା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି.—ଛକ୍କା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chhakkā etc. Chhakā etc (See)

ଛକ୍କା ବସିବା—ଦେ. ବି.—ତାସ୍ ଖେଳରେ ପିଠିରେ ତାସ ସୁବା ଜଣି ନ ଥିବା ପକ୍ଷ ବରୁବରେ ଖେଳୁ 'ଛକ୍କା' ତାସ୍ ହକାବସା ରଖାଯିବା—The putting of a card against the party who does not win even one set of cards during a game of cards.
Chhakkā basibā

(ଯଥା—ଆଜ ତାର ଉପରେ ଉକ ଥର ଛକ୍କା ବସିଲା ।)

ଛଖଣ୍ଡ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଷଟ୍+ଖଣ୍ଡ)—୧ । ଛଅଖଣ୍ଡ କାଠରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ—
Chhakhaṇḍa 1. Made with six pieces of sticks.

ଛୟଖାନା ୨ । ଛଅ ସଂଖ୍ୟକ—2. Consisting of 6 pieces; six pieces of.

ଛଟୋ, ଛଟ

ଖାଟିୟା ଦେ. ବି.—କୋକେଇ; ଶୁଣାନକୁ ଶବବହନାର୍ଥ ମଞ୍ଚା

ଅରଥୀ, ଟିଖଟୀ (ଛଖଣ୍ଡି ପରି)—1. A ladder-like stretcher (prepared by thing four sticks crosswise on two longer sticks) for carrying the dead body to the cremation ground; bier.

୨ । ଛଅ ସଂଖ୍ୟକ ଖଣ୍ଡ—2. Six pieces or bits.

ଛଖଣ୍ଡି—ଦେ. ବିଣ. ଓ ବି.—ଛଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Chhakhaṇḍi Chhakhaṇḍa (See)

ଛୟଖାନି ଛୁଇଁବେ ନାହିଁ ଗୋଟେ ବୋଇବେ ନଡ଼ା,
ଛଟୁକରା ଛତ୍ରିଶି କାଠ ହେବ ତୋ ପାଇଁ ଲେଡ଼ା । ମନବୋଧ. ଉଉଚ୍ଚା ।

ଛଗ (ଧାତୁ)—ସଂ. ଛେଦନ କରିବା—
Chhaga (root) To cut.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ତ୍ର	ଜ୍ଞ
୨	ଐ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ଦ୍ୟ	ତ୍ରଥ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଛଗ—ସଂ. ବ. (ଛଗ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ; କମ୍ବା ଗ୍ଲେ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ମ. କ; କ ସ୍ଥାନରେ ଗ ଆଦେଶ; ଯାହାକୁ (ଛଗୀ— ସ୍ତ୍ରୀ) ବଳି ବା ଖାଦ୍ୟାର୍ଥ ଛେଦନ କରାଯାଏ)—ଖସଲ; ଛେଳ—Goat.

ଛଗଣ—ସଂ. ବ.—(ଚତୁର୍ଥୀ ଉଚ୍ଚ; ଛ=ଖଣ୍ଡ+ଗଣ=ସମୂହ)—ଘଣ୍ଟି—Chhagaṇa Dried cake of cowdung (used as fuel).

ଛଗଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗ୍ଲେ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ମ. କଳ; Chhagaḷa ନିପାତନ)—୧ । ଖସଗ; ଛେଳ—1. He goat.

ଛଗଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅତ୍ରିମୁନି—2. Sage Atri.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ର—

2. A sort of blue cloth.

ଛଗଳକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଛଗଳ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଛଗଳ (ଦେଖ) Chhagaḷaka Chhagaḷa (See)

ଛଙ୍କା—ଦେ. ବ· (ସଂ. ଗୁଳନ)—୧ । ଖୁଙ୍କିବା; ଖୁଣ୍ଡିବା—Chhaṅkā 1. Straining; sifting (through a sieve.)

ଛାଁକା ୨ । ଘିଅରେ ପୁର ଆଦ ଖୁଣ୍ଡିବା—2. Frying in a

ତଳନା large quantity of ghee.

ତଳାହୁଆ ଦେ. ବଣ.—୧ । ଛଣା ହୋଇଥିବା—1. Sifted.

୨ । ନର୍ମଳ—2. Cleansed.

୩ । ବଶୁଦ୍ଧ—3. Purified.

୪ । ଘିଅରେ ବା ତେଲରେ ଛଣା ହୋଇଥିବା—

4. Fried in ghee or oil.

୫ । ବସ୍ତ୍ର ହୋଇଥିବା—5. Selected.

ଛଙ୍କାଇବା—ଦେ. କି.—ଖୁଙ୍କିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—Causative form Chhaṅkāibā of chhāṅkibā.

ଛାଁକାନ

ଛନବାନା

(ଛଙ୍କେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଙ୍କା ଛଙ୍କା—ଦେ. ବଣ.—୧ । ବସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ର ବଛି ଶ୍ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୁଣ Chhaṅkā chhaṅkā ଯୋଗୁଁ ବସ୍ତ୍ର ହୋଇଥିବା—1. The

ବାଛା ବାଛା selected and fittest few.

ଛୁନିନ୍ଦା ୨ । ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Excellent.

ଛଙ୍କାଛଙ୍କି—ଦେ. ବ.—୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଛଣା ଦେବା—Chhaṅkāchhaṅki 1. Careful sifting.

ଛାଁକାଛାଁକି ୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ ତଦାରଖ—

ଛାନାଛାମି, ତଲାତଲି 2. A thorough enquiry.

ଛଙ୍କା ତରକାରୀ—ଦେ. ବ,—ପ୍ରଥମେ ପିଆଜ ଘିଅ ବା ତେଲରେ ନାନା Chhaṅkā tarakāri ଜାତୀୟ ପତ୍ରକା ଛଙ୍କା ଦେବା ପରେ ଛାକାତରକାରୀ, ହକା ଉହାଁରେ ମସଲାପାଣି ମିଶାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା

ତଳାହୁଆ ତରକାରୀ ପତ୍ରକା ତରକାରୀ—Curry made of

(ଛଙ୍କା ତଅଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) various kinds chopped vegetables first fried in suffcient oil or ghee and then cooked with spices.

[ଦ୍ର—ଘିଅପକ୍ୱ ଛଙ୍କା ତରକାରି ନଶଙ୍କୁଡ଼ି ବୋଲି ଧରାଯାଏ ।]

ଛଙ୍କା ମଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ ଦ୍ୱିତୀୟା) ବ.—ନାନମାନ (ଦେଖ) Chhaṅkā maṇḍā Nānamāna (See)

ଛଙ୍କା ମାଳ—ଦେ. ବ—୧ । ଘିଅରେ ଛଣା ହୋଇଥିବା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ Chhaṅkā māla ପଦାର୍ଥ—1. Fresh eatables fried in

ଛାକାମାଳ ghee.

ଚୁନିନ୍ଦାମାଳ ୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ—2. Excellent thing.

ଛଚ୍ଚୁ—ପ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ସତ୍—ଭୁ. ହି. ସଚ୍ଚା)—Chhachā ୧ । ସତ୍ସ୍ୱଭାବଯୁକ୍ତ—

ଭାଲ ମାନୁଷ 1. Honest.

ସଚ୍ଚା ୨ । ସତ୍ତା—2. Chaste.

(ଛଚ୍ଚେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ସତ୍ୟବାଦୀ—3. Truthful.

୪ । ବିଶ୍ୱାସୀ—4. Faithful; trustworthy.

୫ । ଉତ୍ତମ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—5. Excellent.

୬ । ନର୍ଦ୍ଦୋଷ—6. Innocent.

ଛଚ୍ଚୁପଣ—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. ସତ୍)—୧ । ସତ୍ସ୍ୱଭାବ—Chhachāpaṇa 1. Honesty.

(ଛଚ୍ଚୁପଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସତ୍ତାତ୍ୱ—2. Chastity.

ଭାଲମାନୁଷୀ ୩ । ସତ୍ୟବାଦିତା—

ସଚ୍ଚାଇ; ସଚ୍ଚାପନ 3. Truthfulness.

୪ । ବିଶ୍ୱାସୀପଣିଆଁ—

4. Fidelity; trustworthiness; faithfulness.

୫ । ନର୍ଦ୍ଦୋଷତା—5. Innocence.

ଛଚିତ—ଦେ. ବ—ଛଅ ଚଉ (ଦେଖ) Chhachita Chhaa chita (See)

(ଛଚଉ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଚିନା—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ)—ଛତିଆନା ଗଛ; ଉଗଣ୍ଡ Chhachinā ବର୍ଗର ସ୍ତ୍ରୀପ୍ର ବୃହତ୍ ତରୁବିଶେଷ—

ସଂ. ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ; 1. A wild tree; Alstonia

ସପ୍ତଚ୍ଛଦ; ସପ୍ତପତ୍ର; ବିଶାଲତ୍ୱକ୍; Schoearis; Schetes.

ଶାରଦ; ଶାରଦୀ; ବିଷମଚ୍ଛଦ, [ଦ୍ର—ଏହାର ଗଣ୍ଠିକ ଗଣ୍ଠି

ମଦଗନ୍ଧ; ଗୂଢ଼ପୁଷ୍ପ ୭।୮ ବା ୯ ଶାଖା ବାହାରିଥାଏ

ଛାତିମ; ଛାତିନ୍ ବୋଲି ଏହି ନାମ । ଏ ଗଛର ପତ୍ର

ଛାତିଆନ; ସାତୀନା; ଛତିବନ ଶିମ୍ବିଳ ଗଛର ପତ୍ର ପରି । ଫୁଲ ବିଷମ୍

୨. ସାତବଣା ଦ୍ୱଲଦଥା । ଶରତ୍କାଳରେ ଏ

ଦେ. ଝିଡ଼ାକୁଳା; ଆରଠାଳୁ ଗଛରେ ଫୁଲ ଧରେ; ଫୁଲରେ ଦୁସ୍ତି-

ମଦର ଗନ୍ଧ ଥାଏ । ଏହା କଷାତ୍ମ ଉତ୍ତାରସ, ଜ୍ୱରଘ୍ନ, ସ୍ନିଗ୍ଧ,

ଖାରକ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ବିଦୋଷନାଶକ ଏବଂ ବ୍ରଣ, ରକ୍ତ, କୃମି,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

ଶ୍ୱାସ ଓ ଗୁଲୁଗ୍‌ରେଗରେ ଉପକାରୀ, ରସାସ୍ୱନ, ବଲକାରକ । ଏହାର ଶୁଖିଲା ଅର୍କ କ୍ୱିନାଇନ୍ ଭଳି ଜ୍ୱରନାଶକ, ଛତ୍ତିଆନା ଗରୁର କ୍ଷୀର ଲେପନ କଲେ ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ରଣ ଶୀଘ୍ର ପୁରେ ।]

୨ । (ସଂ. ଷଟ୍ ଓ ଚଣକ) ୬ ଚନା ପରିମିତ ଓଜନ—

2. Weight of 6 chinās or less than a grain.

ଚିଚିଙ୍ଗେ ଦେ । ଛଚନା—3. Chhachindā (See)

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ଝଙ୍କା ଗଛ—

A kind of tree.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଛୁଇଁ ଲମ୍ବ, ସରୁ ଓ ଏକଦାଢ ବା ଉହିଁରୁ ଅଧିକ ଲମ୍ବ ।]

ଛଚନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚଚଣ୍ଡ, ଚଞ୍ଚଡ଼)—

Chhachindā ଏକପ୍ରକାର ସର୍ପାକୃତି ଖାଦ୍ୟ ଲଉଜଫଳ—

ଚିଚିଙ୍ଗା; ଚିଚିଙ୍ଗେ Snake-gourd; Trichosanthes

ଚିଁଚିଁଡ଼ା; ଚଚିଁନ୍ଧା Anguina.

(ଛଚ୍ଚନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଚଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚଚଣ୍ଡ)—କୁଷ୍ମାଣ୍ଡାଦି ବର୍ଗର ଜଦ୍ୟାନଜାତ ଏକପ୍ରକାର ଲଉଜାତ ସର୍ପାକୃତି

Chhachindī ଖାଦ୍ୟଫଳ—Snake gourd;

ସଂ. ନାମ; ଚଚଣ୍ଡ, ଶ୍ୱେତଗ୍ରନ୍ଥି Jricosonthes Anguina.

ସ୍ୱର୍ପାର୍ଦ୍ଦ; ଗୃଦ୍ଧକୁଲକ

ଚିଚିଙ୍ଗା: ଚିଚିଙ୍ଗେ; ହୋପା [ଦ୍ର—ଏହା ବାଉପିତ୍ତନାଶକ,

ଚଁଚିଁଡ଼ା; ଚିଚେଣ୍ଡ଼ା, ଚଚିଁଧା ବଲକାରକ ପଥ୍ୟ ଓ ରୁଚିପ୍ରଦ;

ମ. ଝରକାଁକଡ଼ୀ ଏହା ଶୋଷ ରୋଗୀ ପକ୍ଷେ ହିତକର ।

ଗୁ. ଫଡ଼ୋଲ୍ଲଂ ଏହା ପତ୍ତୋଳ ଅପେକ୍ଷା ଅଳ୍ପ

ତେ. ପୋଟଲ୍ଲକାୟୀ ଗୁଣଯୁକ୍ତ ।]

ଆ. ଝିଙ୍କା

(ଛଚ୍ଚନା; ଛଚନା; ଛଚଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଚନ୍ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ସଂ· ଶଚୀନ୍ଦ୍ର; ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା)—

Chhachindra ୧ । ବଦ୍ୟା ପଢ଼ିବା ବିଷୟରେ ମନୋଯୋଗୀ ବା

(ଛଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାଦାଦୁର—1. Attentive to one's studies; diligent in one's studies.

ଛାତ୍ର ତୋର ବାତ୍ ଉସ୍ ନ କର

ଛଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ବଦ୍ୟା ପଢିବାର । ଦୀନବାସ. ଯଶୋଦାଙ୍କ ଉକ୍ତି ଗୀତ ।

୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Excellent.

ଛଚନ୍ଦ୍ର କଥା ଏ ଶ୍ରୀ ଭଗବତ

ଶୁନେ ଦୀନବାସ ଚାଇଲେ ଗୀତ । ଦୀନବାସ. ଯଶୋଦାଙ୍କ ଉକ୍ତି ଗୀତ ।

ଛଚେଇ—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସତ୍)—୧ । ସତୀ—

Chhacheī 1. Chaste.

ସତୀପନା ୨ । ବିଶ୍ୱାସୀ—2. Faithful.

ସଚ୍ଚୀ ୩ । ସତ୍ୟବାଦୀ—3. Truthful.

(ଛଚ୍ଚେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ସତ୍‌ସ୍ୱଭାବଯୁକ୍ତ—4. Honest.

ଛଚା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ସତ୍)—ଛଚ୍ଚା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Chhachchā (etc) Chhachā etc (See).

ଛଚ୍ଛନ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ସ୍ୱଚ୍ଛନ—

Chhachchhanda Convenient.

ସଚ୍ଛନ୍ଦ ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ—ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ—

ସଚ୍ଚନ୍ଦ Without trouble.

(ଛଚ୍ଛନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଚ୍ଛିକା—ସଂ. ବି—ଘୋଳଦହ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Chhachchhikā Churned butter-milk; whey.

ଛଚ୍ଛୁନ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଛୁଆଣ ପକ୍ଷୀ—

Chhachchhān Hawk.

ଛଞ୍ଚା—ଦେ, ବି—୧ । (ସଂ. ଶୌଚ)—ମଳ ଶୌଚକରିବା; ଛଅଁଣିବା—

Chhañchā 1. Washing of the anus after easing.

ଛେଁଚା ୨ । (ସଂ. ସଞ୍ଚ)—ଗ୍ଲଞ୍ଚ (ଦେଖ)

ଶୌଁଚା 2. Chhāñcha (See).

ଛଁାଚ ୩ । (ସଂ. ସଞ୍ଚୟ)—ସଞ୍ଚୟ—

ସାଁଚା 3. Hoarding; saving for future.

ସଞ୍ଚୟ ୪ । କୃପଣତା—4. Niggardliness.

ସଂଚ

ଦାଗ ୫ । (ସଂ. ସଞ୍ଚ=ଲେଖିବାର କାଳ) ଦେହରେ ଅଳଙ୍କାରାଦିର

ଛାପା ଗୃଢ଼ଚିହ୍ନିତ ଦାଗ—5. Mark left on the body by pressure of ornaments.

ଭାଲମାନୁଷୀ ଗ୍ରା— ୧ । (ସଂ. ସତ୍) ସତ୍ୟବତ୍ତା—

ସଜ୍ଜାଈ 1. Truthfulness.

୨ । ସତ୍‌ପଣ—2 Honesty.

୩ । ସତ୍ତୀପଣ—3. Chastity

ସିଧା ୪ । ଆଗନ୍ତୁକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଦଆଯିବା ରନ୍ଧା ହୋଇ ନ ଥିବା

ଡ଼ାଲି ଖାଦ୍ୟୋପକରଣ; ସିଧା; ସଜ୍ଜା—

4. Victuals presented to a guest for cooking his food.

ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି— ଓଳଆ ବା ପୁଡ଼ୁଳା ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି—

A string or rope for tying a rolled bundle of strand for storing grains.

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. ସଞ୍ଚୟୀ)—୧ । କୃପଣ—

(ଛଞ୍ଚୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Niggardly; close fisted.

୨ । ଯେ ସବୁ ପଦାର୍ଥକୁ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ପାଇଁ ସଞ୍ଚୟକର ରଖେ—

2. One who stores things for future use.

୩ । ସଞ୍ଚିତ; ଗଚ୍ଛିତ—3. Stored; hoarded.

ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସତ୍ତା)—ସତ୍ତା—Chaste.

ଛଞ୍ଚାଇବା—ଦେ. କ୍ରି— ଛଅଁଣିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Chhañchāibā Causative form of chhañchibā.

ଛେଁଚାନ

ଶୌଁଚନା

ସଂଚାନ ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଛଅଁଣିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—

ସଂଚାନା Causative form of chhañchibā.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଖ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

ଛଞ୍ଚାଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସଞ୍ଚାନ; ଶଶାଦନ; ଶ୍ୟେନ)—
Chhañchāṇa ବାଜପକ୍ଷୀ; ସଞ୍ଚାଣ— Hawk; falcon
ଛଞ୍ଚାଣ, ବାଜପାଖୀ [ଦ୍ର—ସଞ୍ଚାଣ ପ୍ରସଦ୍ଧଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀବିଶେଷ ।
शिकरा,सचान ଏହାର ଦେହର ରଙ୍ଗ ମାଟିଆ, ଲମ୍ବରେ ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ ଫୁଟ୍; ଏ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷୀକୁ ଶିକାର କରେ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଶିକାର କରିବାପାଇଁ ଲୋକେ ଛଞ୍ଚାଣ ପୋଷନ୍ତି ।]

ଛଞ୍ଚି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ)—ଗୃହର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ପ୍ରାନ୍ତ; ଛାତ; ଓଳ---
Chhañchi The eaves of a thatch; the lower end
ଛାଁଚ, ଛାଁଚା, ତାକାର ଛଙ୍କା of a thatch.
बलति
ସ. ବଳଭଣୀ

ଛଞ୍ଚିତଳ—ଦେ. ବ—ଓଳତଳ; ଛଞ୍ଚିର ବହିସ୍ଥ ଭୂମି—
Chhañchitaḷa The ground just below the eaves
ଛାଁଚତଳା of a thatch.

ଛଞ୍ଚିବା— ଗ୍ରା. କ୍ରି (ସଂ. ସଞ୍ଚୟ)—
Chhañchibā ୧ । ସଞ୍ଚୟ କରିବା; ଧନାଦି ଜମାଇବା—
ସଂଚିତକରା, ଜମାନ 1. To hoard or store for
जमाना future.

ସ୍ତ୍ରୀମା ଥାଇ ଜୀବନସାଦ ଛତ୍ର ଛତ୍ର ବେଳରେ ଗୋଖାଏ ସୁନାମାଳ
ଲଗାଇଥଲ । ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । (ସଂ. ଶୌଚ)—ଛଅଁଚିବା (ଦେଖ)
2. Chhaañchibā (See)

ଛଟ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. ଷଷ୍ଠ, ପ୍ରା. ଛଟ୍ଠ)— କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀ ତିଥିରେ
Chhaṭ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା ବିହାରୀମାନଙ୍କ ପର୍ବ—A festivity
ଛଟ୍ observed by the Biharis on the 6th day
ଛଠ୍ of the bright fortnight of the month of Kārttika.

ଛଟ୍‌କନା—ଦେ. ଅ—ଛଟାଡ଼ନା (ଦେଖ)
Chhaṭkinā Chhaṭāṭkinā (See)

ଛଟ୍‌କଳ
ଛଟ୍‌କର
ଛଟ୍‌ଦଇ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଛଟ୍‌କିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ, ହି. ଛଟ୍‌କନା)—
Chhaṭkibā ୧ । ଖସିପଡିବା—1. To slip out; to slip
ଛଟକାଇବା
ଛଟକେଇବା } ଣିଜନ୍ତରୂପ away.
(ଯଥା—ଶିଲ୍ (ଶଗଡ଼ଚକ)ରୁ ଚାର୍ (ଦ୍ୱାଲ୍) ଛଟ୍‌କିଗଲା ।)

୨ । ଛଟ୍‌ପଟ୍ କରିବା—2. To be restless.

ଛଟ୍‌କୁଚ୍ଛେ (ମୋର)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) —
Chhaṭkuchhe ୧ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ ଓ ଅନାଦରବ୍ୟଞ୍ଜକ; ଯଥା—
ମୋର ତ ଛଟ୍‌କୁଚ୍ଛେ) ମୋର ଏଥିପାଇଁ ଯାଏ କେତେ
ଆସେ କେଡେ—1. I do not care for or
worry about it.

୨ । (ମୁଁ) ବ୍ୟସ୍ତରେ ପଡ଼ୁଛୁ, ବ୍ୟସ୍ତ ହଉଛି—
2. (I) Feel restless or bothered.

ଛଟ୍‌ନା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଛଟ୍‌କା (ଦେଖ)
Chhaṭnā Chhiṭnā (See)

ଛଟକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଟା)—୧ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ —
Chhaṭaka 1. Beauty; grace.
ଛଟକ; ଚଟକ ୨ । ଶୋଭା—2. Splendour.
छटक, चोचला ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲେ ଘାଇଁ ଅଯୋଧ୍ୟା ଜଣକେ
ଚଞ୍ଚଳ ଭୁବନ ପ୍ରାପ୍ତ ଜଣଇ ଛଟକେ—ବଳ୍ଦାଜ. ବଦମ୍ବସମାସୂଣ ।
୩ । ଢଙ୍ଗ—3. Manner.
୪ । ଭଙ୍ଗୀ—4. Winsome deportments; arts.
୫ । ମନୋହର ନେତ୍ରଭଙ୍ଗୀ—5 Charming glance.
୬ । ଆଖି ପିଞ୍ଚୁଡ଼ିବା; ନେତ୍ରଭଙ୍ଗୀ; ପଲକ—
6. Glance; tinkling of the eye.
୭ । ଛଳ; କୃତ୍ରିମ—7. Trick
ଛଟକେ ଭୂପ୍ରକଟକ ଫଡ଼ାଇ—ବ୍ରଧାନାଥ. ଯଯାତି ।
୮ । ରସିକତା—8. Gallantry.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଶୋଭାଯୁକ୍ତ—
1. Beautiful; charming.
ଦେଖିବା ବଜାର ଜଣକ, ଦେଖନ୍ତେ ବଶଇ ଛଟକ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଭଙ୍ଗୀବିଶିଷ୍ଟ—
2. With winsome deportments.
ଛଟକେ ଛଟକନାସ୍ତ, ଅଛନ୍ତ ନାନା ଗୃତ୍ସ—
ପ୍ରତାପ—ଶର୍ବେଶ୍ୱର ।

ଛଟକଗୁଡ଼ାଣି—ଦେ. ବ—୧ । ନେତ୍ରଭଙ୍ଗୀ; ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀ; କାଙ୍କଗୁଡ଼ାଣି—
Chhaṭakachāhāṇi 1. Sidelong glance
ଚଟୁଳଚାଉନୀ ୨ । ବଳାସ ନେତ୍ରଭଙ୍ଗୀ—
चोचला 2. Amorous glance.

ଛଟକମାତ୍ରକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ—
Chhaṭakamātrake 1. In a very short time.
ପଲକମାତ୍ରେ ୨ । ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ—2. At a moment.
୩ । ଏକା ଥିଡ଼ାକେ—
3. At one glance; in a twinkling of the eye.

ଛଟକରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଛଟକମାତ୍ରକେ (ଦେଖ)
Chhaṭakare Chhaṭakamātrake (See)

ଛଟକୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଛଟା) —ଛଟକ ଦେଖାଇଥିବା; ଚଞ୍ଚଳ
Chhaṭakinī (ସ୍ତ୍ରୀ)—Coquette; a lady with grace-
ଛେନାଳ ful glance.
चोचलहाइ ଅଟକର ଜାଣିଥିଲ ଛଟକୀ ସକଳ ବୋଇବ ତୁମି—
ବ୍ରଧାନାଥ. ଉତ୍କଳୀ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଦ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଦ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତେବ ୧ ବା ୨ ଦ୍ୱିତ ଯୌଗରେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହ୍ୟ ବପରଯତ ୨ ବା ୧ ଦ୍ୱିତ ବର୍ଣ୍ଣବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୁଅ' ନ ମିଳ ଲ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଛଟକବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଅଙ୍ଗ, ମୁଣ୍ଡ) ବନ୍ଧବା; ଛୁଟବା—
Chhaṭakibā 1. To ache.
ବ୍ୟଥାକରା (ଯଥା—ମୋ ଆଖି ଛଟ୍‌କୁଛି ।)
ଟୀସନା ୨ । ଛଟକ ଯିବା (ଦେଖ)
2. Chhaṭakijibā (See)

ଛଟକଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—(କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ କୌଣସି ଅଂଶ) ଦ୍ରୁତାଦ୍
Chhaṭakijibā ଦ୍ରୁତଗତିରେ ବାହାରଯିବା, ଛୁଡ଼ିକି ଯିବା—
ଛିଟକେ ଯାଓୟା To shoot forth.
ଛଟକଜାନା, ଛିଟକଜାନା

ଛଟଛଟ—ଦେ. ବଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶାରୀରିକ କଷ୍ଟ ବା ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଅଙ୍ଗ-
Chhaṭachhaṭa ବକ୍ଷେପ କରିବା; କଲବଲ—Restless or
ଛଟପଟ struggling through extreme agony.
ତଡ଼ପ ଡାହଟ ଛଟଛଟ ହେଲ ରୁମେ ରାଜଗୁରୁ ସାଲଙ୍କାର ହସ୍ତପାଦ, ସଟିଇସ୍ତ ଶିରଃ—ପ୍ରାଣନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।

ଛଟଛଟକା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଉତ୍ସବ ସମୟରେ କାନ୍ଥରେ
Chhaṭachhaṭakā ଦିଆଯିବା ଚୂନ ବା ପିଠାର ଘଟକା ଚିହ୍ନ--
Marks of lime or rice ground with water put on the wall by means of a brush or festive occasions.

ଛଟପଟ—ଦେ. ବ—ଅସ୍ଥିରତା—
Chhaṭapaṭa Restlessness; agitation.
ଛଟପଟ; ଛଟଫଟ ୧ । ଅସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ—
ଛଟପଟୀ 1. Restless; perturbed.
୨ । ବେଦନା ଯୋଗୁଁ ଅସ୍ଥିର—
ତଡ଼ପ, ଛଟପଟ 2. Restless through pain.
କଲବଲ ଛଟପଟ ଦୋଇ ଯାଉଛୁ ଜପଟ । ଜଗପୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ଟଚରଣ୍ଟ. ଜ ଗୀତ ।
୩ । ଉନ୍ନିଦ୍ର—3. Speechless.
୪ । ଇତସ୍ତତଃ ଶରୀର ଗୁଳନ—
4. Moving the body from
୫ । କଲବଲ—5. Restless through pain.
୬ । ଜଞ୍ଜାଳ—6. Troubles.
ଏଇ ଘେଃ, ଏଇ ଘେଃ ଯତି ଛଟପଟ—ଭଗ ।

ଛଟପଟିଆ—ଦେ. ବ—୧ । କଲବଲ; କାଲୁବାଲୁ—
Chhaṭapaṭiā 1. Anxiety; trouble; restlessness.
ଛଟପଟ ୨ । ଅସ୍ଥିରତା; ଅବକାଶଶୂନ୍ୟତା—
ଛଟପଟ 2. Want of leisure.
ଶୋଇଲେ ଦେହ ଛଟପଟକୁ ଉଜଇ । କୃଷ୍ଣଦେ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
ଦେ. ବଣ—୧ । କଲବଲ—1. Anxious in trouble,
ଛଟପଟେ ୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Restless; moving
ତଡ଼ପ; ଛଟପଟୀ about.
୩ । ଅବକାଶଶୂନ୍ୟ—3. Having no leisure.

ଛଟପଟେଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଛଟପଟରୁ ନାମ ଧାତୁ)—ଛଟପଟ ହେବା-
Chhaṭapaṭeibā To be restless; to be troubled.
ଛଟପଟାନ
ତଡ଼ପନା, ଛଟପଟାନା

ଛଟରପଟର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ—ଛଟପଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chhaṭarapaṭara (etc) Chhaṭapaṭa etc. (See)

ଛଟା—ପୁ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଛୁଟା ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତି ହଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଚ
Chhaṭā +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
୧ । ପ୍ରଭା; ପ୍ରାପ୍ତି; ଆଲୋକ—
1. Glow; rediance; light; brightness.
୨ । ଉଙ୍ଗୀ; ଶୋଭା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; କାନ୍ତି—
2. Grace; beauty.
ଛଟା ବାହା କଟାରର । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋପ୍ଟଚରଣ୍ଟ. ଛ ଗୀତ ।
୩ । ସମୂହ—3. Collection.
୪ । ଆଲୋକରେଖା—4. Ray of light.
୫ । ପରମ୍ପରା—5. Succession.
୬ । ଭଙ୍ଗି; ରୂପ—6. Mode from.
ଏହି ସମୟରେ ସେ ଦ୍ରୁତଦଳ ବେଶ ।
ଯଦିଲେ ମୃତ୍ୟୁଦେବଙ୍କର ଧର ଛଟା । କୃଷ୍ଣଦେ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଦେ. ବ—୧ । ଅଡ଼ୁଆ କାର୍ଯ୍ୟ; ଗୋଲମାଲ—
ଝଂଝାଟ 1 Complicated business.
୨ । ଧନ୍ଦା—2. Work requiring much labour.
ଛଳ ୩ । ଛଳ; ବାହାନା—3. Feigning.
୪ । ଚତୁର୍ଯ୍ୟ; ଚତୁରତା—4. Trick-cunning.
୫ । କରଗୀ ବା କୁଞ୍ଚିଳ ଲିପି—5. Slant and con-
ଛାଟାଲେଖା fused script or character.
ଛାଟା, ଛିଟା, ଝାଡ଼ା ୬ । ଛଟବା—6. Sprinkling; strewing.
ଛାପା ୭ । ଧାନ ପ୍ରଭୃତି ଶସ୍ୟ କାଦୁଆ ଜମିରେ ବୁଣିବା—
ବୁନା 7. Act of sowing corn-seeds on a clayey field.
୮ । କାଳ କଟୁରବା—
8. Cropping hair with scissors.
ଛାଁଟା ୯ । ଗଛର ଅଗକୁ କଟୁରବା—9. Pruning.
ଛାଁଟନା ୧୦ । ଛଟଦେବା ବା ଜୋରରେ ଧକ୍କାଦେଇ ଧକାଇଦେବା--
ଝାପଟା 10. Act of throwing down with a push.
ଛିଟକନା ୧୧ । ଛଅଗୋଟା—11. Six in number.
ଛଟା ଦେ. ବଣ—୧ । ଛଟା ହୋଇଥିବା; କାନ୍ଥରେ ଦିଆଯାଇ
ଛଟୀ ଥିବା (ମାଟି)—1. Sprinkled; piled up.
ଛିଟେ (ଯଥା—ଛଟାମାଟିର କାନ୍ଥ=ଦ. ଛଟେମାଟିର ଦେଓୟାଲ ।)
ଛାଁଟା ୨ । କୁଟିଳଭାବରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା (ଅକ୍ଷର)—
2. Intricate; crooked; scrawled.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଅ	ଓଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

ମ । ଛଅ ସଂଖ୍ୟକ—3. Numbering six.

ଛଟାଅକ୍ଷର—ଦେ. ବ—କରଣୀଅକ୍ଷର (ଦେଖ)
Chhaṭāakshara Karaṇiakshara (See)
[ଦ୍ର—ଏ ଜାତୀୟ ଅକ୍ଷରର ଅକାର ପରିଶିଷ୍ଟରେ ଦିଆଯାଇଅଛି ।]

ଛଟାଇ—ଦେ. ବ—ଛଟା (ଦେଖ)
Chhaṭāi Chhaṭā (See)
(ଛଟେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ୍ୟୁ—ଛଟା ହୋଇଥିବା; କଟାଯାଇଛାଁଟା ଥିବା—Cropped with-scissors.
छाँटाहुआ (ଯଥା—ସେ ଅଳ୍ପକାଳ ଧରଣର ଛଟାଇ ବାଳ ରଖିଛି ।)

ଛଟାଇଙ୍କି—ଗ୍ରା. ବ—ଛଟାଙ୍କି (ଦେଖ)
Chhaṭāiṅki Chhaṭāṅki (See)
(ଛଟେଇଙ୍କି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛୁଟବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chhaṭāibā 1. The causative form of Chhāṭibā
ଛିଟାନ (See)
छुटकाना ୨ । ଛଟ ବା ସରୁ ଯଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର କରିବା—
(ଛଟେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2 To beat with a cane.
ମ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଜୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଛଟ ମରାଇବା—
3. To cause a person to be caned.

ଛଟାଗଲ—ଦେ. ବ—ଛଟା ଗାଳିବା; ବେଲ୍ଲ କରିବା—
Chhaṭāgalā Feigning.
ଦେ. ବ୍ୟ—ଯେ ବେଲ୍ଲକରେ ବା ବାହାନା ଦେଖାଏ; ଯେ ଛଟା ଗାଳେ—(person) Feigning.

ଛଟାଗାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛଳନା କରିବା; ରୋଗ ବା ଅସୁସ୍ଥତାର ବାହାନା କରିବା—To feign.
Chhaṭāgālibā
ଛଟାଦେଖାନ
बहाना करना

ଛଟାଙ୍କ—ଗ୍ରା. ବ—ଛଟାଙ୍କି (ଦେଖ)
Chhaṭāṅk Chhaṭāṅki See)

ଛଟାଙ୍କି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଷଷ୍ଟାଳି=ଘୁଡାଦର ଏକଛଟାଙ୍କି ପରିମାଣ; କମ୍ବା ଷଟ୍ ଟଙ୍କି=୬ ଟଙ୍କା)—୧ । ଘନ ଓ ତରଳ ପଦାର୍ଥର ପ୍ରାୟ ଛଅଟଙ୍କା ଓଜନ; ଏକ ସେରର ଏକ ଷୋଡ଼ଶାଂଶ ପରିମାଣ ଓଜନ—
Chhaṭāṅki
ଛଟାଁକ
1 A chittak; weight and measure of solid and liquid; $\frac{1}{16}$th of a seer (roughly weight of six rupees).

[ଦ୍ର—୪ ଛଟାଙ୍କି=୧ ପାଅ; ୦ ପାଅ=୧ ସେର; କଟକୀ ଏକ ସେର=୧୦୫ ଟଙ୍କା; କାଲେକ୍ଟରୀ ୧ ସେର=୮୦ ଟଙ୍କା । କଟକୀ ୧ ଛଟାଙ୍କିର ଓଜନ=୫ ୬୨ ଗ୍ରାମ୍; କାଲେକ୍ଟରୀ ୧ ଛଟାଙ୍କିର ଓଜନ=୫ ୫ ୯୫]

୨ । ଏକ ଛଟାଙ୍କି ପରିମିତ ବସ୍ତୁକର୍ମ—
2. A weight of one chhittak.
ମ । ଛଟାଙ୍କି ମାପର ପାତ୍ର—
3. A chhittack measure.

ଛଟାଛଟି—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. କ୍ରିୟା) ବାଡ଼ରେ ବା କାନ୍ଥରେ ମାଟି ଛଟାଇବା ବା ଲେସିବା କର୍ମ—
Chhaṭāchhaṭi
ଛାଁଟାଛାଁଟି
1. Sprinkling or splashing with mud.
छोपछाप ୨ । ଭାଙ୍ଗିଯାଇଥିବା କାନ୍ଥରେ ମାଟି ଛଟିବା କର୍ମ—
2. Reparing of a mud wall.
ମ । (ସଂ. ଛେଦନ) ଗଛର ଅଗମାନଙ୍କୁ ଛଟିବା କର୍ମ—
3. Pruning.

ଛଟାଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଛୁଟିବା କର୍ମ—
Chhaṭāṇa 1. Act of sprinkling or splashing.
ଛାଁଟାନ ୨ । ଛଟା (ଦେଖ)
छोपना 2. Chhaṭā (See)

ଛଟାତ୍‌କିନା—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ. (ସଂ. ହଠାତ୍; ଛଟ୍‌ଛ)—ହଠାତ୍—
Chhaṭātkinā All on a sudden.
ହଠାତ୍
झट
ଛଟାତ୍‌କଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛଟାତ୍‌କର }

ଛଟାଫଳ—ସ. ବ. (ଛଟା=ସରଲରେଖା+ଫଳ)—
Chhaṭāphala ୧ । ଗୁବାକ; ଗୁଆ—
1. Betel-nut; areca-nut.
୨ । ତାଳଗଛ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Palm tree.

ଛଟାବାଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ବାଡ଼ଉଆଡ଼ କାନ୍ଥ—
Chhaṭābārda Wall made of a hedge of split bamboos or twigs filled up with mud; scuttle wall.

ଛଟାଭା—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଛଟା=ରେଖା+ଆଭା=କରଣ)—
Chhaṭābhā ୧ । ବିଦ୍ୟୁତ୍; ବିଜୁଳି—1. Lightning.
୨ । ଚେହେରାର କାନ୍ତି ବା ଶୋଭା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)
2. The grace or lustre of ones appearance.

ଛଟାଳି—ଦେ. ବିଶ.—ଯେ କାନ୍ଥରେ ମାଟି ଛଟେ—One who
Chhaṭāli piles or puts mud on a wall.

ଛଟାଲେଖା—ଦେ. ବ—କରଣୀ ଲେଖା, ଯେଉଁ ଲେଖାରେ ଅକ୍ଷରର
Chhaṭālekhā ଲାଞ୍ଜ ଓ ଶିରୋଦେଶ ବଙ୍କା ହୋଇ ଲେଖା ହୋଇଛାଁଟାଲେଖା ଥାଏ—Crooked writing.
छाँटालेखा

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସଚ୍ଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖ୍ୟା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଛଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—ଟିପ (ଜମି)—
Chhaṭiā High (ground.)

ଛଟେଇଙ୍କି—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ.—ଛଟାଙ୍କି (ଦେଖ)
Chhaṭeiṅki Chhaṭāṅki (See)
(ଛଟେଙ୍କି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଟେଇ ହେବା—ଦେ. କି.—୧ । ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ କରିବା—
Chhaṭei hebā 1. To make gestures.
୨ । ଉସ୍ତାରଦ୍ୱାରା ମୁଣ୍ଡର ବାଳ କଢୁରାଇବା—
2. To have ones hair cropped.
୩ । ଛଳ ଗାଳିବା—3. To feign.

ଛଡ଼୍‌ଦିଆଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚହାରଦୀବାସ୍ତ=ଗୃହ ଅଙ୍ଗେ ନିର୍ମିତ କାନ୍ଥ)—ଗ୍ରାଚୀର; ପାଚର; କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଗୃହ ଛଡ଼ିଦିଆଳ ପାଖେ ନିର୍ମିତ ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ କାନ୍ଥ—
Chhardḍiāl
ଚହାରଦୀବାରୀ Compound wall.
ଛଡ଼ଦ୍ଦାଜ୍
ଛଡ଼ଦ୍ଦବାଲ୍
ଛଡ଼ଦ୍ଦବାଲ୍ଲ
ଛଡ଼ଦେବାଲ୍
ଛଡ଼୍‌ଦେବାଲ୍ଲ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଛଡ଼—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସ. ଷଟ୍)—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ; ଯଥା—ଛଡ଼ରସ; ଛଡ଼କାନ)—୬ ସଂଖ୍ୟକ—
Chharḍa Six in number.
ଛଡ଼ ନଁଉଡୁ ବେହରେ । ଯଶୋମନ୍ତ. ଦ୍ରୌପଦୀକୁ ବୃହନ୍ନଳା ।

ଛାଡ଼ ଦେ. ବ. (ସ. ସରଲ; ଜର୍ମା. ଶର)—୧ । ଧାତୁ ବା କାଷ୍ଠ
ଛଡ଼ ଆଦର ଛଡ଼ି; ଯଷ୍ଟି—1. Stick; staff.
୨ । ସରଳ ଯଷ୍ଟିବତ୍ ବସ୍ତୁ—
2. Long and straight shoots.
୩ । ବେଦେଲ୍ଲ ବଜାଇବାର କାଠି—
3. The bow of a violin.
ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ.—ଚମଡ଼ା—Hide.

ଛଡ଼କାନ—ଦେ. ବ. (ସ. ଷଟ୍ କର୍ଣ୍ଣ ଛଅଟି କାନ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛୟକାନ ମନୁଷ୍ୟ)—୧ । ଦୁଇ ଜଣ ଜାଣି ଥିବା କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହେବା ଅବସ୍ଥା—
1. The state of a secret (known or confined heretofore to two persons reaching the ears of a third person.
୨ । ଗୁପ୍ତ ବିଷୟର ପ୍ରକାଶ—
2. The devulgence of a secret.
ଛଡ଼କାନ ମନ୍ତ୍ର ଭେଦ । ଭଗ ।

ଦେ. ବଣ.—ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟରେ ପ୍ରକାଶିତ ବା ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାତ (ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ)—
Devulged (secret).

ଛଡ଼କାନ ହେବା—ଦେ. ବି.—ଛଅକାନ ହେବା (ଦେଖ)
Chhardakāna hebā Chha-a kāna hebā (See)

ଛଡ଼ବିନ୍ଦୁ—ଗ୍ରା. ବି.—ଷଡ଼ବିନ୍ଦୁ (ଦେଖ)
Chhardabindu Shardabindu (See)
ଛଡ଼ବିନ୍ଦୁ ବସିଅଛ ଲଙ୍ଗଚଙ୍ଗ ବେଶରେ । ପାତା. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଗୀତା ।

ଛଡ଼ରସ—ଗ୍ରା. ବି. (ସ. ଷଟ୍ + ରସ)=ଷଡ଼ରସ; କଟୁ, ତିକ୍ତ, ଲବଣ, କଷାୟ, ଅମ୍ଳ ଓ ମିଷ୍ଟ—ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରା ବାର ହେବା ଏହି ଛଅ ପ୍ରକାର ରସ ବା ଆସ୍ୱାଦ—1 The six tastes, viz pungent, bitter, saline, astringent; acid and sweet.
୨ । ସବୁ ପ୍ରକାର ମାନସିକ ରୁତ ବା ଭାବ (ଯଥା—ଶୃଙ୍ଗାର ହାସ୍ୟ; କରୁଣ; ରୌଦ୍ର; ଅଦ୍ଭୁତ ଓ ଭୟାନକ)—
1. All the mental sentiments.
୩ । ନାନା ପ୍ରକାରର ବିକାର ବା ଦୁଷ୍ପ୍ରବୃତ୍ତି (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
3. All and sundry human passions.
ବିଣ.—କଟୁ, ତିକ୍ତ, କଷାୟାଦି ଛଅଟି ଆସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ—
Consisting of the six kinds of taste.

ଛଡ଼ରସବ୍ୟଞ୍ଜନ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଷଡ଼୍‌ରସ + ବ୍ୟଞ୍ଜନ)—
Chharḍarasa-byañjana ଷଡ଼ରସବ୍ୟଞ୍ଜନ (ଦେଖ)
Shardarasa-byañjana (See).

ଛଡ଼ରିପୁ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଷଡ଼୍‌ରିପୁ)—ଷଡ଼୍‌ରିପୁ (ଦେଖ)
Chharḍaripu Shardripu (See)

ଛଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଜୁପସର୍ଯ୍ୟା=ଗର୍ଭଧାରଣୋପଯୁକ୍ତା କନ୍ୟା ଅପ୍ରସୂତା ଗାଭୀ)—ଅପ୍ରସୂତା ଗୌ; ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କା
Chharḍā ବକନା ଗାଈ; ଯେଉଁ ଗାଈ ଜନ୍ମ କରି ନ ଥାଏ—
ବତ୍ସର 1. A young cow which has not yet borne any calf; heifer.
ନେତ୍ର ବଡ଼ ସୁଲକ୍ଷଣୀ, ଦାଲିକୁ ପ୍ରଥମେ ପଡୁରେ ଛଡ଼ାଝିଅ ଘଟିଛେ—
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଛାଡ଼ା ୨ । (ସ. ସ୍ରେ ବା କ୍ଷର୍ ଧାତୁ) ଛର୍; ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ବା ବିଚ୍ଛୁରିତ ଜଳ—2. Sprinkled water.
ପଡ଼ିଅଛୁ ଦବ୍ୟ ତଜଜଗାଁଛଡ଼ା
ଅଜଳକ ସ୍ରୋକ ଉହ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତୁ ଛଡ଼ା—କୃଷ୍ଣଙ୍କିଡ଼, ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।
୩ । ଇତସ୍ତତଃ ଜଳାଦି ଛିଞ୍ଚିବା—3. Sprinkling.
ବାୟୁ ମାର୍ଜନ ଛଡ଼ା ଦେଇ
ସୁବାସ ଜଳେ ମୃଗ ଧୋଇ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଚତୁଜବତ ।
୪ । କଦଳୀ, ପଣସ, ଆମ୍ବ ପ୍ରଭୃତିରୁ ଖୋସା ଛଡ଼ାଇବା—
4. Taking off the rind from fruits.

ଛଡ଼ା ୫ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଯାଦର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ, ମଣ୍ଡ—
ଛଡ଼ା 5. An anklet for the leg.
[ଦ୍ର—ଏ ଅଳଙ୍କାର ଗୋଡ଼ ଗଣ୍ଠିଘାଖରେ ପିନ୍ଧାଯାଏ, ଏହା ଗୋଲ ଗୋଲ ଓ ସରୁ । ରୁଘାର ପଡଲା ଛଡ଼କୁ ମୋଡ଼ ମୋଡ଼

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଠ	ଡ	ଢ଼,ହ୍	ଣ	ତ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ	ଜ୍ଞ	ଛ
୨	ଛ୍	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଟ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଆଦଖାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଏହା କରଯାଏ । ଏହା ଗୋଡ଼ରେ ଏକାଧିକ ଫଗ୍ଗାରେ ପିନ୍ଧା ଯାଏ ଓ ବଲାଗଣ୍ଠି ଭଳେ ଝୁଲୁଥା ହୋଇ ଥାଏ । ଗୁଲଲ୍ଲବେଳେ ଏକାଧିକ ଛଡ଼ା ପରସ୍ପରକୁ ଆଘାତ କରିବାରୁ ଝଣଝଣ ଧ୍ୱନି ହୁଏ । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଓଡ଼ିଶାରେ ବଙ୍ଗୀୟାନୁକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏହା ପିନ୍ଧିବାର ଦେଖା ଯାଏ ।]

ଛାଡ଼ା ୬ । ଅନ୍ତର; ଦୂରତ୍ୱ—6. Distance; interval.

(ଯଥା—କଟକଠାରୁ ପଚିଶ କୋଶ ଛଡ଼ାରେ ପୁରୀ !)

୭ । ଛାଡ଼ିବା; ତ୍ୟାଗ କରିବା—7. Act of leaving.

ଛଡ଼ା ୮ । ଦ୍ୱାର ଆଦର ଗୋଟିଏ ସର୍ତ୍ତ—

ଛଡ଼ା 8. One string of a necklace.

ଛାଡ଼ା ବି. ବଣ—୧ । ଦୂରସ୍ଥ—1. Distant.

୨ । ଅନ୍ତରରେ ବା କିଛି ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ—

2. Situated apart.

ଇଟାରେ ଗଇ ନ ପଡ଼ି ବୋଇ, ଛଡ଼ା ହୋଇ ମୁଁ ସେ ଛଡ଼ା ଦେଇ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ବ୍ୟବଧାନ—3. With interval between; separated from each other.

୪ । (ଫ୍ର. ଜଉସ୍ପୁଞ୍ଜ) ବ୍ୟବହାର ହେବା ପରେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ (ଫୁଲ ଆଦି)—4. Discarded after use; cast off.

ଛାଡ଼ା ବି. ଅ—୧ । ବିନା; ବ୍ୟତୀତ—

ଛାଡ଼, ଛାଡ଼କର 1. Without, except; besides.

(ଯଥା—ତାଙ୍କ ଛଡ଼ା ମୋର ଅନ୍ୟ କେହି ଗତି ନାହିଁ ।)

୨ । ଅନ୍ତରରେ; ଦୂରରେ—2. Apart from.

ଛଡ଼ାଇ ଆଣିବା—ବି. କ୍ରି—ଛଡ଼ାଇ ନେବା (ଦେଖ)

Chhardāi āṇibā — Chhardāi nebā (See)

ଛଡ଼ାଇ ଦେବା—ବି. କ୍ରି—୧ । ରୋଗମୁକ୍ତ କରିବା—

Chhardāi debā

1. To cure.

ଛାଡ଼ିଏଦେଓୟା **ଛୁଡ଼ାଦେନା** (ଯଥା—ବୈଦ୍ୟ ଏକାବେଳକେ ମୋ ଜ୍ୱର ଛଡ଼ାଇ ଦେଲା ।)

୨ । ତ୍ୟାଗ କରାଇବା—2. To cause to give up.

(ଯଥା—ଏକା ମାଡ଼କେ ତୋ ମନ ଅଭ୍ୟାସ ଛଡ଼ାଇ ଦେବ ।)

୩ । ଫଳରୁ ତ୍ୱଗ୍ ବା ଗଛରୁ ବକଳ ଛଡ଼ାଇବା—

3. To remove the rind or bark.

(ଯଥା—ପାକଲା ପଣସଟି ଛଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଭୋଗ ଲାଗିବ ।)

୪ । ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ବିଭକ୍ତ ବା ପୃଥକ୍ କରାଇ ଦେବା—

4, To separate.

(ଯଥା—ସେ ଦୁହେଁ ମାଡ଼ ମରାମରି **ହେଉଥିଲେ**, ମୁଁ ଛଡ଼ାଇ ଦେଲି ।)

୫ । ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବା; ବିକ୍ରୟ କରିବା—

5. To transfer or sell a thing.

(ଯଥା—ଧାନଭକ ଶୀଘ୍ର ଛଡ଼ାଇ ନ ଦେଲେ ଗମସ୍ ହୋଇ ଯିବ ।)

୬ । ଭୃତ୍ୟକୁ ଚାକିରୀରୁ ବରଖାସ୍ତ କରିବା—

6. To dismiss a servant.

(ଯଥା—ଦାକିମ ମତେ ଚାକିରି ଛଡ଼ାଇ ଦେଲେ ।)

୭ । ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା; ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିବା—

7. To set free; to release

(ଯଥା—ହରି କାହ୍ନ ବଲଲୁ ପାଣିଭକ ଛଡ଼ାଇ ବଅ ।)

୮ । ମନରୁ ଦୂର କରିବା—8. To forget.

ଅବରୁଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ସେ କଥାକୁ ପାଉ
କୋଧ, ହିଂସ ସେସବୁ ତେଜେ ସେ ଛଡ଼ାଇ—କୃତ୍ତିବାସ, ମହାଭାରତ, ବନ

୯ । ପାଣି ପକାଇ ନୈବେଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା—

9. To consecrate or sprinkle water on an offering.

(ଯଥା—ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଯୋଦ୍ଧା ମୁଣ୍ଡକୁ ପାଣି ଛଡାଇ ଦେଇଥାଏ ।)

୧୦ । ଦେହରେ ବୋଳା ହୋଇଥିବା ଚନ୍ଦନ, ହଳଦୀ, ରଙ୍ଗ ଆଦି ପୋଛିବା, ସାଫ୍ କରିବା—

10. To clear off sandal paste, turmeric paste or paint from the body.

୧୧ । (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ, ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତଭାବରେ ବୁଣି ଦେବା ବା ବଣ୍ଟି ଦେବା—

11. To scatter broad cast

ଛଡ଼ାଇ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବଳପୂର୍ବକ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଅନ୍ତର କରିବା ବା ନେଇଯିବା; କାଢି ନେବା—

Chhardāi nebā

ଛାଡ଼ିଏ ନଓୟା

ଛୁଡ଼ାଲେନା, ଛିନଲେନା

1. To snatch away; to take away.

ମୟୂରପଙ୍ଖ ପରି ବହୁ ଘୋଡା ଥିଲେ
ତାହା ମଧ୍ୟ ପାର୍ଥ ଛଡ଼ାଇ ଦେଇ ଗଲେ । କୃତ୍ତିବାସ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । ବନ୍ଧକରୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ମୁକୁଲାଇବା—

2. To free a thing from encombrance or pledge.

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବନ୍ଧକ ବା ଚାକିରୀରୁ ମୁକ୍ତ କରାଇ ସଙ୍ଗରେ ଆଣିବା—3. To bring back a person after causing him to give up service or to be liberated.

ଛଡ଼ାଇବା—ବି. କ୍ରି (ସକର୍ମକ; ଛଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ; ସଂ. ଛୋରଣ; ଛର୍ଦ୍ଦ)—୧ । ତ୍ୟାଗ କରିବା ବାଧ୍ୟ କରିବା; ତ୍ୟାଗ କରାଇବା—1 To cause to give up.

Chhardāibā

ଛାଡ଼ାନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୍ଚଚ ଏ ଚଢ଼ୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୬ ୈଢ଼ୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ୬ ଚଢ଼ୈତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାରୁ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁ ବ ପ୍ରଭୃତ ୬ ବା ଏ ଚଢ଼ୈତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୃଥ' ଦେଖିବେ; 'କଥି'ନ ପାଇଲେ 'କଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଟେ' ଦେଖିବେ !

ଛୁଡ଼ାନା, ଛୁଡ଼ୱାନା, ଛୋଡ଼ାନା, ଛିନନା, ଛିଁଡ଼ାନା (ଯଥା—ମୁଁ ତାହାର ଅପିମ ଅଭ୍ୟାସ ଛଡ଼ାଇ ଦେଲି ।)

୨ । ଜଳଟରୁ ଅନ୍ୟର ବା ଦୂର କରିବା; ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବା--
2. To remove; to cause removal.

(ଛଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ବଳପୂର୍ବକ କାଢ଼ି ନେବା; ବଳପୂର୍ବକ ହରଣ କରିବା 3. To snatch away; to take away by force.

(ଯଥା—କ ନ କଲୁ ମୋତେ, କନା ଖଣ୍ଡିକ ଛଡ଼ାଇ ନେଲୁ ମାଘ ମାସର ଶୀତେ ।)

୪ । ଫଳରୁ ଖୋସା ବାହାର କରି ନେବା ବା ପୃଥକ୍ କରିବା-
4. To peel off the skin or rind from a fruit.

୫ । ମୁକ୍ତ କରିବା—
5. To set free; to liberated.

(ଯଥା--ବଲରୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇଦଅ ।)

୬ । ପୃଥକ୍ କରିବା—6. To separate.

(ଯଥା—ଦଇବ ପ୍ରେମିକଠାରୁ ପ୍ରେମିକାଙ୍କୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଲା ।)

୭ । ('ପାଣି' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ) ମଣ୍ଡଳାକାରରେ (ପାଣି) ଛିଞ୍ଚିବା ବାଢରେ ଚଳେ ପାଣି ଧର ଦେବତାଙ୍କୁ ମାନସିକ କରିଥିବା, ବା ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିବା ବା ନୈବେଦ୍ୟ ଦଆଯିବା ପଦାର୍ଥର ଗୃର ପାଖରେ ଉକ୍ତ ପାଣିକୁ ମଣ୍ଡଳାକାରରେ ଛିଞ୍ଚି ଦେବାକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇବା କହନ୍ତି—
7. To sprinkle water in a circle round any thing dedicated or offered to a Deity.

(ଯଥା—ଦୂଳକ ନୈବେଦ୍ୟକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ ଦେଲା ।)

୮ । ଦସ୍ତାନ୍ତର ବା ବଳସୂ କରିବା—
8. To shell away; to part with.

(ଯଥା—ଏ ବରଷ ଧାନଗୁଡ଼ି କମି ହୋଇଯିବାରୁ ମୁଁ କୋଠିରେ ଥିବା ଧାନତକ ଛଡ଼ାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ ।)

୯ । ବନ୍ଧକରୁ ମୁକୁଳାଇବା—
9 To free a thing from encumbrance.

(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ମୋର ହାତରେ ଟଙ୍କା ହେଲେ ବନ୍ଧା ପଡ଼ିଥିବା ଅଳଙ୍କାରତକ ଛଡ଼ାଇବି ।)

୧୦ । ବଳିଯିବା; ଜିତିଯିବା—10. To surpass.

ଡୋଲା ଜଳ ବୁଡ଼ାଇବ, ଶିରୀମୁଖ ତେବା ଖୋଉକୁ ଛଡ଼ାଇବ ।
ଉଷ. କୋଷ୍ଟବ୍ରାଶ୍ୱଦଗ୍ଧ ।

୧୧ । ଚମଡ଼ା ଉତାରିବା—11. To skin; to flay.

ମଇଁସ କାଟିଲେ ତ ଛଲ ଛଡ଼ାଇ । ବୃଦ୍ଧସଂହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୧୨ । ଦେହର ମଳ ବା ଦେହରେ ବୋଳା ଯାଇଥିବା ଲେପ ବା କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଉପରୁ ପୃଷ୍ଠ ବା ରଙ୍ଗର ସ୍ତର ବା ମଇଳାକୁ ଉଠାଇ ଦେବା ବା କାଢ଼ିବା—
12. To scrape off or clear away a layer of ointment or paint or dirt from the body of some thing.

୧୩ । ନାଶ କରିବା—13. To destroy.

ତେତେ ଅସି ଦୋର ଛଡ଼ାଇ ଏ ଦୁଃଟ୍ଟେ । ବୃଦ୍ଧସଂହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୧୪ । ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଆଦି ଦୂର ହେବାର ଉପାୟ କରିବା—
14. To remove (doubt) from one's mind.

କହୁ ତା ଛଡ଼ାଅ ମୋ ହୃଦରୁ ସନ୍ଦେହକୁ । ବୃଦ୍ଧସଂହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୧୫ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବନ୍ଧନରୁ ବା ବିପଦରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା—
15. To liberate or extricate a person from confinement or danger.

(ଯଥା—ମୁଁ ଶବ୍ଦେ ଟଙ୍କା ଖରଚ କରି ତାକୁ ଜେଲ ଦଣ୍ଡରୁ ଛଡ଼ାଇଲି ।)

୧୬ । ଜଳାଶୟ ଆଦିରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମାଛଜାଆଁଳ ଆଦି ଛଡ଼ିବାର ଉପାୟ କରିବା—17. To cause fish-fries to be set free in a pond.

(ଯଥା—ମୁଁ ଏ ବରଷ ପାଞ୍ଚ ହାଣ୍ଡି ଗୁଡ଼ୁଡ଼ ଜାଆଁଳ ଆଣି ଆମ ଦାଣ୍ଡ ପୋଖରୀରେ ଛଡ଼ାଇଛି ।)

୧୭ । ଡଙ୍ଗା ବା ଜାହାଜ ଆଦିକୁ କୂଳରୁ ପାଣି ଉତ୍ତରକୁ ଚଲାଇବା—17. To move a boat from the shore.

(ଯଥା—ନାବୁରମାନେ ହରବୋଲ ଧକାଇ ବଡ଼ିଲ୍ଲ ନଈରେ ଡଙ୍ଗାକୁ ଛଡ଼ାଇଲେ ।)

୧୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ସମ୍ପର୍କ ଆଦି) ତୁଟାଇବା; ଜଳ ଉପରୁ (ଦାୟିତ୍ୱ ଆଦି) ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିବା—
18. (figurative) Cut or any connection or responsibility from one's self.

(ଯଥା—ସେ ପୁଅ ଉପରେ ସବୁ ଭାର ଦେଇ ଆପଣା ହାତରୁ ସବୁ ଛୁଉ ଛଡ଼ାଇ ବସିଛି ।)

୧୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆରୋପିତ କଳଙ୍କ ବା ବଦନାମ ବା ନିନ୍ଦା ପ୍ରଭୃତିଯନ ବା ଅପନୋଦନ କରିବା—
19. (figurative) To free or exonerate one's self from any stain or blame.

(ଯଥା—ତାଙ୍କ ନାମରେ ଯେଉଁ କଳଙ୍କ ରଟିଲ୍ଲାଣି ତାହା ଛଡ଼ାଇବାକୁ ଯାଏ ବରଷ ଲେଗେ ।)

[ଦ୍ର—ଛଡ଼ାଇବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ନେବା, ଦେଇବା କ୍ରିୟାମାନଙ୍କର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଛଡ଼ାଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଛଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ)—Chhardāi hebā ୧ । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍ ହେବା—
1. To be separated from others.

ଛଡ଼ାଇ ମୋଠ ସେ ଚହ୍ନ ରହିଛ ନଦ୍ୱୀରେ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଚନ୍ଦ୍ରନରୂପଣଗୀତା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ର୍,ଲ୍	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	କ୍ଷ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୨ । ଲେପନ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ନିଜର ଶରୀରରୁ ଛଡ଼ାଇବା—2. To clear off paste etc smeared on ones own body.

୩ । ଗୋଟା ଆଦ ଫଳ ଆଦରୁ ପୃଥକ୍‌କୃତ ହେବା—3. To be capable of being pulled off. (ଯଥା— କଅଁା କଦଳୀ ଛଡ଼ାଇ ହେଉ ନାହିଁ । ଦେହରେ ହଳଦୀ ଶୁଖି ନ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଛଡ଼ାଇ ହେଉ ନାହିଁ ।)

ଛଡ଼ାଙ୍ଗିଆ—ଗାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି. (ଏହା ଛଅ ଖଣ୍ଡ ଡାଙ୍ଗ ବା ଯଷ୍ଟିରେ ତିଆରି)—କୋକେଇ— Chhardāngiā A ladder-like stretcher for carrying a dead body to the cremation ground.

ଛଡ଼ା ଛଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ.—(ବହୁବଚନ)—ପରସ୍ପରଠାରୁ ଦୂରସ୍ଥଡ଼ିଆ ହୋଇ ଅବସ୍ଥିତ—Chhardā chhardā Separated apart from each other.

ଫାଙ୍କ ଫାଁକ (ଯଥା—ତା ଦାନ୍ତଗୁଡ଼ାକ ଛଡ଼ା ଛଡ଼ା ।)

ଛଡ଼ାଛଡ଼ି—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ, ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍; ବିଚ୍ଛିନ୍ନ—Chhardāchhardi 1. Separated

ଛାଡ଼ାଛାଡ଼ି ପୂରୁରବା ଏନେ କଶ୍ୟପଙ୍କୁ ପଚ୍ଛିଲେ.

ଛୀନାଛୀନି ଅନ୍ୟୋନ୍ୟେ ହିଂକେ ଖଡ଼ି ଛଡାଛଡ଼ି ଦେଲେ,
ସବୁ ବସ୍ତ୍ର କାଢ଼ାର ଅଗ୍ରସ୍ ଜ୍ରହ୍ମଣ,
କରୁଣ ସୁରଷିତ ଦୁଅନ୍ତ ବଲାଣ । ବୃଷ୍ଣିଦୂ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୨ । (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଗୃହୀତ) ବହୁ ପରିମାଣରେ ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଭାବରେ ବଣ୍ଟନ (କୌଣସି ବସ୍ତୁ)—2. Indiscriminately distributed or strewn. (ଯଥା—ଆଜ ବ୍ରୋଜରେ ରସଗୋଲ୍ଲାର ଛଡ଼ାଛଡ଼ି ଲାଗିଲା ।)

୩ । ପରସ୍ପରଠାରୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଉଥିବା (ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତି)—3. (two persons) Mutually snatching away a thing.

୪ । ଟଣାଟଣି; ହୁଙ୍କାହୁଙ୍କି—4. Dragging each other; scuffling.

୫ । ପରସ୍ପରଠାରୁ ଅଲଗା କରାଯିବା (କଳ କରୁଥିବା ବମ୍ବା ମାଡ଼ ମରାମର ହେଉଥିବା ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି—5. (two person) Separated from each other while engaged in a quarrel or scuffle.

୬ । ଗୋଟା ଛଡ଼ା ହୋଇ ନୈବେଦ୍ୟ ବା ଖାଦ୍ୟ ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ—(ଫଳ ଆଦି)—6. (fruits) Ready for use after removal of the rind.

ଛଡ଼ାଣ—ଦେ. ବି.—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଜବରଦସ୍ତି ହୁଙ୍କି ଛଡ଼ାଇ ନେବା—1. Forcible snatching away of a thing.

୨ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ହେବା; ପୃଥକ୍ ହେବା; ବିଚ୍ଛେଦ—2. Separation.

କେତେଦିନ ନ ଅଟ ମୋ ତା ଛଡ଼ାଛଡ଼ । ରାମ. ସ୍ୱପ୍ନରେଖା ।

୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଭାବରେ ବଣ୍ଟନ ବା ଛଞ୍ଚା ହେବା; ହରଲୁଟ୍—3. Indiscriminate distribution or strewing of any thing in large quantities.

୪ । ପରସ୍ପରଠାରୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଛଡ଼ାଇ ନେବା ପାଇଁ ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଚେଷ୍ଟା—4. The state of two persons trying to snatch away a thing from each other.

୫ । ଟଣାଟଣି; ହୁଙ୍କାହୁଙ୍କି (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—5. Bragging each other; scuffling.

୬ । କଳ କରୁଥିବା ବା ମାଡ଼ ମରାମର ହେଉଥିବା ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ କରିବା—6. Separating two persons from a scuffling.

ସାଇବାଲ ମଧ୍ୟେ ଛଡ଼ାଛଡ଼ି କଲେ ।
ବ୍ରଜଲାବ୍ରମାଳ. ଜଅଦ୍ଭୁଶୀ ।

୭ । ଫଳ ଫଳାଦିରୁ ଗୋଟା ଛଡ଼ାଇ ନୈବେଦ୍ୟ ବା ଖାଦ୍ୟ ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—7 Peeling off a fruit.

ଛଡ଼ାଛଡ଼ି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଟାଣି ହୁଙ୍କି ବଳପୂର୍ବକ ଛାଡ଼ାଛାଡ଼ି କରା ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା—Chhardāchhardi karibā 1. To try to snatch away a thing from a person.

ଛିନାଛିନି କରନା

୨ । କଳ କରୁଥିବା ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ କରିବା—2. To separate two persons scuffling or quarrelling with each other.

ଛଡ଼ାଛଡ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପରସ୍ପରରେ କୌଣସି ଜିନିଷକୁ Chhardā chhardi hebā କାଢ଼ି ନେବା—1. To mutu-

ଛୀନାଛୀନି ହୋନା ally snatch away a thing from each other.

୨ । ପରସ୍ପରଠାରୁ ପୃଥକ୍ ହେବା—2. To be separated from each other.

୩ । (ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ) ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଭାବରେ ବଣ୍ଟା ଯାଉଥିବା—3. (a food) To be indiscriminatly distributed.

ଛଡ଼ାଣ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଶ୍ଳେଷଣ; ଛେଦନ)—୧ । ଛାଡ଼ିବା, ତ୍ୟାଗ କରିବା—Chhardāna 1. Forsaking; the act of giving up.

ଛାଡ଼ା

ଛୁଟ ୨ । ଅନ୍ତର; ବ୍ୟବଧାନ—2. Interval.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ନାସ୍ୟ ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ନାସ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ନାସ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ନାସ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବୁଝି' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝି' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍କୃତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ଉଚ୍ଛେଦ—3. Separation.

୪ । ଅବକାଶ; ଫୁରସେତ୍—4. Leisure; respect.

୫ । ମୁକ୍ତି—5. Relief; release.

ଛଡ଼ାପହଁରା—ଦେ. ବ—ଛଡ଼ାପହଁରା (ଦେଖ)
Chhardāpahañrā Chharāpahañrā (See)

ଛଡ଼ାଝାଟି

ଛଡ଼ାଫୁଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛର୍ଦ୍ଦି + ପୁଷ୍ପ) – ଦେବତା ବା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର
Chhardāphula ବ୍ୟବହାର ପରେ ଯେଉଁ ଫୁଲ ଶରୀରରୁ କଢ଼ାଯାଇଥାଏ; ଉଲ୍ଲଗି ଫୁଲ—Flower taken off the body after use or enjoyment; discarded; cast off.

ସଙ୍କ ସମ୍ଭବ ବେନ ବୁଲ, ଉଡ଼ଲୁଁ ଯେଉଁ ଛଡ଼ା ଫୁଲ ।
ବୁଦ୍ଧ. ଦ୍ରୋପଗ୍ରାମୁଡ ।

[ଦ୍ର—ଏହିପର ଅର୍ଥରେ ଛଡ଼ା ବେଲପତ୍ରି, ଛଡ଼ା ମାଳ ଇତ୍ୟାଦ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

ଛଡ଼ାଛାଣ୍ଡି—ସ୍ତ୍ରୀ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଛଡ଼ାହାଁଣ୍ଡି)—
Chhardāhāṇḍi ଗୁଦ୍ଧଦନ ସକାଳେ ଅଗଣାରେ ଛଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ମାଟିଗୋବରମିଶା ପାଣି ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଥାଏ—The pot in which cowdung dessolved in water is kept for sprinkling over the courtyard.

ଛଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ ଶର; ସରଳ)— ୧ । ସରୁ ଲମ୍ବ ଯଷ୍ଟି—
Chhardi 1. Long and slender stick; rod.
ଛଡ଼ୀ ୨ । ହାତରେ ଧରି ହେବା ସରୁ ବାଡ଼—
ଛଡ଼ୀ 2. Walking stick.
୩ । ବେହେଲ୍ଲ ବଜାଇବା କାଠି—
3. The bow of a violin
୪ । ଶୋଭାଯାତ୍ରାବେଳେ ମନ୍ଦନ୍ତ ଓ ରାଜାମାନଙ୍କ ଗଦାଣରେ ନଆଯିବା ଚନ୍ଦିତ ଓ ଖଚିତ ଠେଙ୍ଗା; ଆଶାବାଡ଼—
4. A thick ornamented stick borne as an insignia with kings and big people in processions.
୫ । ଝରକାଆଦରେ ଲାଗିବା ଧାତୁର ଯଷ୍ଟି—
5. Metal rod or railing.
୬ । ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ପୀରଙ୍କ ଅସ୍ଥାନରେ ଚଢ଼ାଇବା ପତାକା; ଝଣ୍ଡା—6. A flag presented by Mahomedans to be flown over the shrine of a saint.
୭ । (ଦରଜାଙ୍କ ଭାଷା) ଜାମାଆଦରେ ଠିଆ ବାଗରେ ସିଲାଇ କରାଯାଇଥିବା ଲମ୍ବ ଓ ସରୁ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—
7. (tailors' phraseology) A long and strip of cloth sewn to a coat in an erect position.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସରୁଆ ବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡ ହୁରୁଡ଼ାଆଦରେ ଆଡ଼ବାଗରେ ଦିଆଯାଏ ତାକୁ ପଟ୍ଟ ବୋଲାଯାଏ ।]

୭ । ଆଡ଼ମ୍ବର (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
7. Ado; splendour; display.

ଛଡ଼ଦାର— ଦେ. ବ. (ଓଡ଼ିଆ. ଛଡ଼ + ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦାର; ତୁଲ. ଫ. Chharḍidār ଧାତୁ)—୧ । ଗୁଳା ଓ ମନ୍ଦନ୍ତ ଆଦିଙ୍କ ଗଦାଣରେ ଛଡ଼ିଦାର୍ ଶୋଭାଯାତ୍ରାଦିରେ ଯିବା ବେକ୍ତବାହକ ସିପାହ୍ନୀ ବା
ଛଡ଼ୀଦାର ଘାଇକ, ବେତ୍ରଧାରୀ ଘାଇକ, ଆସାବରଦାର—
1. A peon carrying a thick stick (insignia) with a Rājā or a big person in a processin.

ଛଡ଼ଦାରେ ଯେ ସ୍ତୁନା ରୂପା ଛଡ଼ ବହୁ
ଛଡ଼ା ହୋଇ ଅଟନ୍ତ ଧାଡ଼ ଧାଡ ହୋଇ । କୃଷ୍ଣବିଂଦ. ମହାଭାରତ ଅରା

୨ । ଦ୍ୱାରପାଳ; ଦରୁଆନ—
2. Door keeper; porter.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେ ଆଡ଼ମ୍ବର କରେ; ଆଡ଼ମ୍ବରପ୍ରିୟ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—1. Fond of display.

୨ । ଯହିଁରେ ଧାତୁଛଡ଼ି ଥାଏ—
2. Furnished with metal rods.
(ଯଥା—ଛଡ଼ିଦାର ଝରକା ।)

ଛଡ଼ିନ୍ଦା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଶଡ଼କା (ଦେଖ)
Chhardindā 1. Sardakā (See)
ଛୟାଲ; ଛିୟାଲ ୨ । ଛିଟ୍ଟଛଡ଼ିଆ; ଦୁଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ; ଡେଙ୍ଗା ଓ ବଳିଷ୍ଠ—
2. Stout and strong; tall.

[ଦ୍ର—ତୁଲ, ହି. ଛଡ଼ଦା = ଏକାକୀ, ଏକଲା, ଆ. ଜଡ଼ଦହ]
(ଯଥା—ସେ ଘାଞ୍ଚିଦାଢ଼ିଆ ଛଡ଼ିନ୍ଦା ମରଦ ।)

ଛଡ଼ିବରଦାର—ଦେ; ବ. (ଓଡ଼ିଆ. ଛଡ଼ି + ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ ବରଦାର)—
Chhardibardār ଛଡ଼ିଦାର ୧ (ଦେଖ)
ଛଡ଼ୀବରଦାର Chhardidār 1 (See)

ଛଣ—ସ୍ତ୍ରୀ.ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛନ୍ (ଦେଖ)
Chhaṇ Chhan (See)

ଛଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଡ଼; ଖେଟ —୧ । ଧାନଗଛର ଶୁଷ୍କ କାଣ୍ଡ; ନଡ଼ା--
Chhaṇa 1. Straw (of paddy plants).
ଖଡ଼ [ଦ୍ର—ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ଉଲମାଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଧାନଗଛକୁ ବାଡ଼େଇ
ଖର ଚହଁରୁ ଧାନ କାଢ଼ିନେବା ପରେ ଗଛର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଉଦ୍ଦେ ଚାଷୀକୁ 'ଛଣ' କହନ୍ତି । ଏହା ନଡ଼ାଠାରୁ ଲମ୍ବ । ଧାନଗଛର ଅଗ କାଟି ଦୋଇ କେଣ୍ଡାମାନଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ କଲା ପରେ ଯେଉଁ ଅଂଶ ରହେ ଚାଷୀକୁ 'ନଡ଼ା' କହନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ନଡ଼ା ଓ ଛଣ ଏକ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ବେଙ୍ଗଲା ପଡ଼ ଅଳଆ ଉଳଆ ହୋଇଯିବା ଛଣକୁ ଘାଲ ବା ହୁଡ଼ା କୁହାଯାଏ ।]

୨ । ବେଣା —2. Thatching reed.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ରଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଶନ ୩ । (ସ୍ୱ. ଶଣ)—ଛଣପଟ୍ଟ; ଏକପ୍ରକାର ଝୋଟ—

ସନ 3. Flax (a fibrous plant).

ଛଣଖାଇ—ଦେ. ବ—ଘରଗୁଳର ଶେଷ ବା ନମ୍ରରେ ଛପରବନ୍ଧ ଦୋଇ-
Chhaṇa-khāi ଥିବା ଛଣକୁ ଅଟକାଇ ରଖିବା ନମନ୍ତେ ବଢା ଯାଇଥିବା ଲମ୍ବ ପଟା—A long plate attached to the lower end of the thatched frame-work of a house to keep the straw in position.

ଛଣଗୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ଘରଗୁଳରୁ ଓଲଟା ଦୋଇଥିବା ଛଣର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୁଦ୍
Chhaṇa-guṇḍa ଖଣ୍ଡ—Small pieces of straw which
(ଛଣଗୁଣ୍ଡି—ଅନ୍ୟରୂପ) drop from the main body of straw while being handled.

ଛଣପଟ—ଦେ. ବ. (ସ. ଶଣ ଓ ପଟ୍ଟ; ପାଟ ବା ରେଶମ ସଦୃଶ ଶଣ)—
Chhaṇapaṭa ଉଜ୍ଜ୍ୱଳମୟ ସ୍ୱଳ୍ପଜୀବୀୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—Flax; the
ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ଶଣ, ଶଣ- Sunhemp; Crotolaria Juncea;
ପୁଷ୍ପୀ, ଘଣ୍ଟା, ବସନ, ଭୁକ୍ସାର, hemp; Cannabis (Haines).
ବୃନ୍ଦାରୁପୁଷ୍ପୀ, ଘଣ୍ଟାରବ [ଦ୍ର—ଏହା ଶିମ୍ବାବର୍ଗର କ୍ରୁଷ୍ଟି-
ଶଣ, ଶନ, ଝନଝିନିଆ, ଝନଝନ ଜାତ ଗୁଳ, ଏଥିର ଫୁଲ ଦ୍ୱଲଦଆ ଓ
ସନ, ଝୁନାଝୁନିଆ, ଆକାରରେ ଘଣ୍ଟି ପରି । ଶୁଖି ଗଲେ
ବନଶଣଇ, ଘାଗହି ଭିତର ମଜ୍ଜିଗୁଡ଼ିକ ଝଣଝଣ
ଫା. ଲାଜନାଂ ବାଜେ । ଏଥିର ଛନ୍ଦ ଝୋଟ ଅପେକ୍ଷା
ତା. ସେନାଗ୍ଗାନାର, ଚିଲଗିଚା ଟାଣ ଓ ଚିକ୍କଣ । ଏଥିରେ ଜାଲ
ତେ. ସେନାପାନଲୁ, ବୁଣାଯାଏ ଓ ଥଳ ହୁଏ । ପୂର୍ବକାଲରେ
ଶଣାମଡୁବେଷ୍ଟ ଛଣପଟ ସୂତରେ ଖଡ଼ିସୂଙ୍କର ପଇତା ବଳା
ଯାଉଥିଲା । ଏହାର ଛନ୍ଦ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଦୃଢ଼ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ
ଏହା କଟୁ, ଉଷ୍ଣ, ବମନକାରକ ଓ ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫ ନାଶକ,
ମଳନିଃସାରକ; ଏହାର ଫୁଲ ମଳରୋଧକ ଓ ରକ୍ତପିତ୍ତନାଶକ ।
ଏହାର ପତ୍ରବୃନ୍ତ ରକ୍ତଶୋଧକ ।]

ଛଣା—ଦେ. ବ—୧ । ଛଣିବା—1. Passing through a sieve;
Chhaṇā sifting; straining.

ହାଁକା ୨ । ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର ବା କନାଦ୍ୱାରା ଗୁଡ଼ା ଆଦି ଛଣା ଯାଏ—

ଛନ୍ନା 2. Straining pot or cloth.

(ଯଥା—ଗୁଆଛଣା, ଗୁଙ୍ଗଛଣା ।)

୩ । ଜାଲର ଫେପ—3. Throw of a net.

(ଯଥା—ସେ ଏକା ଛଣାକେ ଗୁରଟା ବଡ଼ ମାଛ ଧରିଛି ।)

ଦେ. ଭଣ—୧ । ଛଣା ଦୋଇଥିବା; ଗୁଲୁଣୀ ବା ଜାଲ ବା ଲୁଗାର
ସୂକ୍ଷ୍ମ ଛିଦ୍ରବାଟେ ଚଳାଯାଇ ଖଦଡ଼ା ବା ବଡ଼ ଅଂଶମାନ
ବାଦ୍ୱାର କଢ଼ାଯାଇଥିବା—1. Strained; passed
through a sieve; sifted; filtered.

୨ । ନିର୍ମଳ; ପରିଷ୍କୃତ—2 Cleansed (liquid).

ଛଣା ପୁଅ। ପର ଉପରେ—ଭବଭୂତିର୍ଯ୍ୟ, କରୋପଭଗ୍ନ. ୫ ଗୀତ ।

୩ । ଯେଉଁ ଘନ ପଦାର୍ଥ (ଯଥା—ଗୁଡ଼) ପାଣି (ଯଥା—ପେଜ)
ମଧ୍ୟରୁ ଛଣା ଦୋଇଥାଏ—3. (any solid e g.
rice) Got after straining the liquid (e.
g. rice-gruel) in which it was
immersed or mixed.

ଛଣାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛଣିବାର ନିମନ୍ତ୍ର ରୂପ—
Chhaṇāibā Causative form of Chhāṇibā.

ହାଁକାନ୍ତ
ଛନାନା
(ଛଣେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଣା ଦେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—ଖିଅ ଦେବା (ଦେଖ)
Chhaṇā debā Khia debā (See)

ଛଣା ପିତଳ—ଦେ. ବ— ବଶୁଦ୍ଧ ଓ ଘାସ୍ତିମୟ ପିତ୍ତଳ ଧାତୁ—Pure
Chhaṇā pitaḷa and shining brass (metal).

ଛଣା ସୁଧା—ଦେ. ବ—ଖାଣ୍ଟି ଅମୃତ; ବଶୁଦ୍ଧ ଅମୃତ—
Chhaṇā sudhā Pure nectar; filtered nectar.

ହାଁକା ସୁଧା ଛଣା ସୁଧା ସରପଣାରୁ ମଧୁର ଲଗୁଥିଲ ଶ୍ୟାମମୁଁହ—ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଛଣି—ଦେ. ବଙ. (ସ୍ୱ. ଶଣ)—ଛଣପଟରେ ନର୍ମିତ—
Chhaṇi Hempen.

ଦେ. ବ—୧ । ଯହିଁରେ ଗୁଡ଼ା ଛଣାଯାଏ—
1. A straining pot; strainer.

୨ । ଛଣପଟର ଦଉଡ଼ି ବା ସୁତୁଲି—
2. Hempen rope or twist.

୩ । ଛଣପଟ ସୁତୁଲିରେ ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ଟଙ୍କା ରଖିବାର
ଥଳି ବା ଡୋଡ଼ା ବା ଝୁଲି—3. A net purse or
bag made of San-hemp.

୪ । ଛଣପଟ—4. San-hemp.

ବଙ୍ଗଳ ଛଣିଠାରୁ ପାଠ ଲୁଣାଯାଏ
ଯାଡ଼ା ମିଳଇ ଭାଡ଼ା ପିନ୍ଧଇ ମୁଁ ଘସେ । ଲୁଖଁଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଛଣିଦା—ଗ୍ରାଦେ. ଭଣ. (କଟକ)—ନିର୍ଭୟୀ ଓ ଆଡ଼ମ୍ବରଯୁକ୍ତ—
Chhaṇidā Fearless and pompous.
(ଛଣିନ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ସେ ଭାର ଛଣିଦା ଦୋଇ ଏଠାକୁ
ଆସିଥିଲା ସେ ଭାକୁ କେହି ପଗ୍ଧରଲେ ନାହିଁ ।)

ଛଣି ନେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) କ୍ରି—ଛଡ଼ାଇ ନେବା—
Chhaṇi nebā To snatch away.

ଛଣିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ)—ଛଡ଼ାଇ ନେବା—
Chhaṇibā To snatch away.

ଛନ୍ତା—ଦେ. ବ. (ସ୍ୱ. ଛେଦନ)—(କୁର୍ତ୍ତାକନା ଓ କେଶ ଆଦର)
Chhaṇṭā ଛେଦନ—Cutting; clipping.

ହାଁଟା
ଛାଁଟ, ଛାଁଟାଇ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଶୋଭଳେ ସେତେବେଳେ ଏ ପତାକୋଷ୍ଠରେ ଜ ନିଅନ୍ତୁ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସ୍ଥାନେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସସ୍ତୁ । ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭଳେ ସେତେବେଳେ ଏ ପତାକୋଷ୍ଠରେ ଜ ନିଅନ୍ତୁ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସ୍ଥାନେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସସ୍ତୁ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ଲେଖିଲେ 'ଗାଈ' ଲେଖନ୍ତୁ; 'କୁଆଁ' ନ ଲେଖିଲେ 'କୁଆ' ଲେଖିବେ; 'ବଏଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବହୁଁ' ଲେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୁଳି' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗୁ' ଲେଖିବେ, 'ଅଲବଡ଼ା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼ା'ଲେଖିବେ।

ଛଣ୍ଢାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛଣ୍ଢିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chhaṇṭāibā Causative form of Chhāṇṭibā.
ଛାଁଟାନ
ଝାଁଟାନା
(ଛଣ୍ଢେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଣ୍ଢାଛଣ୍ଢି—ଦେ. ବ—୧ । ମୁଣ୍ଡର ବାଳକୁ କଟୁରିବା କର୍ମ—
Chhaṇṭā-chhaṇṭi 1. Act of cropping the hair.
ଛାଁଟାଛାଁଟି ୨ । ଗଛର ଅଗ ଡାଳକୁ କାଟିବା କର୍ମ—
ଝାଁଟାଝାଁଟି 2. Pruning.

ଛଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ· ପୁଂ. (ଭୁଲ. ବ. ଛୁଁଡ଼ା=ଟୋକା)—
Chhaṇḍā ୧ । ଟୋକା—1. Chap.
(ଛଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦାସ; ଗୁଳର—2 Servant.

ଛଣ୍ଡୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୁଲ. ବ. ଛୁଁଡ଼ୀ)—
Chhaṇḍī ବଡ଼ କନ୍ୟା; ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା ବାଳିକା—
A grown up girl or bride.

ଛତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୀ) ବ—ବିହାର ପ୍ରଦେଶର ପର୍ବବିଶେଷ; ଛଟ୍ (ଦେଖ)
Chhat A festival in Behar; Chhaṭ (See)

ଛତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଦ୍, ସଂ. ଛତ୍ର; ପ୍ରା. ଛତ୍ତ)—
Chhata ଚୋଠା ଗୃହର ଆବରଣ—
ଛାଦ Roof of a building.
ଛତ ପ୍ରା. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ—କ୍ଷତ—Wound.

ଥଣ୍ଟେଶ ତ୍ରସ୍ତନ କରି, ନବଦନ୍ତ ଛତ ସାର
ରତ ଜସ୍ୱ କର ଶାନ୍ତ ପ୍ରବୋଧ ବାଣୀ । ପ୍ରାତୀ. ରସବାରିଧି ।

ଛତଉରୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶତାବରୀ)—ଶତାବରୀ (ଦେଖ)
Chhataurī Satābarī (See)

ଛତର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସତ्र)—
Chhatara ୧ । ଅନ୍ନସତ୍ର; ଯେଉଁଠାରେ ରନ୍ଧା ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟହ ଖାଦ୍ୟ କଙ্গାଳମାନଙ୍କୁ ବଣ୍ଟାଯାଏ; ସଦାବ୍ରତ—
ଛତ୍ତର 1. A place where boiled rice is freely distributed to beggars (without distinction); a public kitchen.
୨ । ଜଳସତ୍ର—2. A place where water is distributed free to thirsty travellers.
ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଛତ୍ର)—ଛତା—Umbrella.
ଛ ଅକ୍ଷର ହୋଇଛି ଛତର ଯେ ଦତ । ପ୍ରାତୀ. ତ୍ରସ୍ତନରୂପଣ ଗୀତା ।

ଛତରଖାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଛତ୍ର+ଖାଦକ) (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କୁ ଗାଳ)—୧ । ନୀଚ ଲୋକ ସଙ୍ଗମକାରିଣୀ ବେଶ୍ୟା;
Chhatara-khāī ଖାନକୀ—1. A low class prostitute; a whore.
(ଛତରଖିଆ—ପୁଂ)
ଖାନଗୀ ୨ । ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A fallen woman; a profligate woman.
୩ । ମାଗିଖାଇ—
3. A wandering beggar-woman.

ଛତରଖିଆ—ଦେ. ବଶ. ପୁଂ. (ସଂ. ସତ्र+ଖାଦକ)—
Chhatara-khiā ୧ । ଯେ ଅନ୍ନସତ୍ରରେ ରନ୍ଧା ଖାଦ୍ୟ ଖାଏ—
(ଛତରଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Taking food cooked in a public kitchen.
ଛନ୍ନଛାଡ଼ା
୨ । ଯାହାର ଜାତିବାରଣ ନାହିଁ—
2. Observing no caste-distinction.
୩ । ବାରବୁଲା—3. Wandering; vagabond.

ଦେ. ବ—୧ । ଓଡ଼ିଶାରେ ନଅଙ୍କ (୧୮୬୬ ସାଲ) ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ସରକାର ଖୋଲିଥିବା ଅନ୍ନସତ୍ରରେ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ଯେଉଁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ସମାଜଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ—
1. Those who lost their caste by eating rice in the public kitchens opened by the Government during the great famine of 1866 A. D. in Orissa.

[ଦ୍ର—ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଏହି ନରନାରୀମାନଙ୍କୁ ଏମାନଙ୍କ ସମାଜ ଗ୍ରହଣ ନ କରିବାରୁ ଅଗତ୍ୟା ଜାତିବର୍ଗର ନ କରି ଛତରଖିଆ ସଙ୍ଗେ ଛତରଖାଇମାନେ ଗାନ୍ଧର୍ବ ବିବାହ କଲେ ଓ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ 'ବାରଜାତିଆ' ସମାଜର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହଦ୍ୱାରା ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଚଳୁଅଛି । ଅନେକ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ମାତସମାଜରେ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କଲେ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଛତରଖିଆଙ୍କୁ ପାଦ୍ରୀମାନେ ନୂଆ ଗ୍ରାମମାନ ବସାଇ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ କରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ; କ୍ରମଶଃ ଛତରଖିଆମାନେ ହିନ୍ଦୁସମାଜରେ ଆପଣାକୁ ଗଢ଼ିପିଟି, ଛଡ଼ୀ ଆଦରୂପେ ପରଚୟ ଦେଉଅଛନ୍ତି ।]

୨ । ନଅଙ୍କରେ ଛତରରେ ଅନ୍ନ ଖାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ବଂଶଧର—2. The discendants of the persons who were excluded from the Hindu society for having taken cooked rice in public Government kitchens during the great famine of Orissa (1866).
୩ । ବାରବୁଲା; ଯାହାର ଜାତିପତି କିଛି ନାହିଁ ଓ ଯେ ଯେଉଁଠାରେ ଇଚ୍ଛା ସେଠାରେ ଖାଏ—
3. A homeless vagrant observing no caste-distinction, taking food everywhere and belonging to no caste or society.
୪ । ମାଗିଖିଆ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A wandering beggar.

ଛତରଙ୍ଗି—ଗ୍ରା. ତ—ସତରଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Chhataraṅgi Sataraṅji (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଲ୍ପ	ତ୍ର	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଦ୍ଦ୍ୟ	ଭ୍ରଥ	ଦ୍ଧ	ଦ୍ମ

ଛତରଗ୍ଗଡ଼ଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷିପ୍ର; ସଂ. ଛତ୍ରବର୍ଦ୍ଦିନ୍)—
Chhatara-chhāuḷa

୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିନାଶ—1 Annihilation; ruin.

୨ । ଛତରଙ୍ଗ—2. Being scattered on all sides.

ଛତିଛନ୍ନ ଦେ. ବଣ—୧ । ଇତସ୍ତତଃ କ୍ଷିପ୍ର; ଛତ୍ରଭନ୍ନ—
ଛିତରବିତର 1. Scattered on all sides.

ଛତରଗ୍ଗଡ଼ଲ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛତରଗ୍ଗଡ଼ଳ }

୨ । ବିଧ୍ୱସ୍ତ; ଶ୍ମଶାନ—2. Ruined; laid waste.

୩ । ଚୂର୍ଣ୍ଣବଚୂର୍ଣ୍ଣ—3. Reduced to powder; reduced to small pieces.

୪ । ଯାହା ବହୁ ଉଚ୍ଚରୁ ପଡ଼ି ଛତ୍ରଭନ୍ନ ହୋଇ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ବହୁ ହୋଇଯାଏ—4. Strewn in fragments or many pieces, having fallen from a great height.

(ଯଥା—କଣାରୁଣ୍ଟା ଗୁଲଡ଼ିପରୁ ଖସି ପଡ଼ି ଅଗଣାରେ ଛତରଗ୍ଗଡ଼ଲ ହୋଇଗଲା)

ଛତର ଦେବା—ଦେ. କି—ଦୁର୍ଭିକ୍ଷବେଳେ ଭାତ ରନ୍ଧାଇ ଗରିବଙ୍କୁ
Chhatara debā ଖାଇବାକୁ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ନସତ୍ର ସ୍ଥାପନ
ଛତ୍ରବସାନ କରିବା—To open a public kitchen for distribution of boiled rice gratis to famine-stricken people.

ଛତର ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କି.—ଛତର ଦେବା (ଦେଖ)
Chhatara basā(se)ibā Chhatara debā (See)

ଛତରରେ ପଶିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଉଦରଜ୍ୱାଳାରେ ଜାତି ବା
Chhatarare paśibā ସମାଜବନ୍ଧନ ନ ମାନି ଅନ୍ନସତ୍ରରେ ଭାତ ଖାଇବା—1. To eat cooked rice in a public kitchen by disregarding social restrictions.

୨ । ଅନ୍ନସତ୍ରରେ ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଭାତ ଖାଇବା ହେତୁରୁ ଜାତି ହରାଇବା—2. To lose one's caste or to be excluded from the pale of one's society by taking rice from a public kitchen.

୩ । (ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ଗାଳିବଚନ) ଜାତି ହରାଇବା; ଅଜାତିଆଙ୍କ ଘରେ ପକ୍ୱାନ୍ନ ଖାଇବା—3. (a term of abuse to males) To lose one's caste; to take food cooked by people of low caste.

୪ । (ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଗାଳିବଚନ)—କୁଳରୁ ବାହାର ଯାଇ ନୀଚ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କରିବା; ବଡ଼ବାଣ୍ଡକୁ ଯିବା—4. (a term of abuse to females) To go out of one's family and take to prostitution.

ଛତରା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—୧ । (ସଂ. ସତ୍ର)—ଛତରଖିଆ; ଯେ ଏଣେ
Chhatarā ତେଣେ ବୁଲୁଥାଏ; ବାରବୁଲା—
ଛେଁଚଡ଼ା 1. Vagrant.

ବହେତୁ, ଛିଚ୍ଛୋରା ୨ । (ସଂ. ଛଦ୍ମର=ଧୂର୍ତ୍ତ) ଧୂର୍ତ୍ତ; ଉଣ୍ଡା—
(ଛତରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Cheat.

ଶ୍ଳତରାଙ୍ଗି } —ବ.
ଛତରାମି }

୩ । ଦୁଷ୍ଟ; ବଗୁଲଆ; ଖେଚଡ଼ା; ଛେଚଡ଼ା—3. Wicked; wanton; dessolute.

୪ । (ଗାଳିବଚନେଷ) ଯାହାର ଘର ବା ଜାତି ବହୁ ନାହିଁ—4. (a term of abuse) Belonging to no society; homeless.

୫ । (ସଂ. ବିସ୍ତୃତ; ସଂ. କ୍ଷିପ୍ର. ପ୍ରା. ଛତ୍ତ) ଗୋଟେ ଆଡ଼େ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଥିବା; ଚତରା—4. Spreading; extending on all sides.

(ଯଥା—ଛତରା ବର ।)

ଛତରାଇବା—ଦେ. କି.—ଛତରେଇବା (ଦେଖ)
Chhatarāibā Chhatareibā (See)

ଛତରାଙ୍ଗି—ଦେ. ବ.—୧ । ଛତରାପଣିଆଁ—
Chhatarāṅgi 1. The state of a vagrant.
ଛେଁଚଡ଼ାମୀ ୨ । ଉଣ୍ଡାମି—2. Wantonness.
ଛିଚ୍ଛୋରପନ ୩ । ଖେଚଡ଼ାଙ୍ଗି—3. Wickedness.
(ଛତରାମି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛତରିଆ—ଦେ. ବ.—ଉଦଉଦଳିଆ ପରି ଏକ ପ୍ରକାର ମଧୁସ୍ୱର-ବିଶିଷ୍ଟ
Chhatariā ପକ୍ଷୀ—The thrush; Turdus
ଛତରିଆ, ଛାତାରେ Mustelinus.

ଛତରେଇବା—ଦେ. କି.—୧ । (ସଂ. 'ଛତ୍ର'ର ନାମଧାତୁ 'ଛତ୍ରାୟତେ)
Chhatareibā ସଂ. ଛତ୍ରାକାର)—୧ । (ଅକର୍ମକ) ଛତ୍ରାକାରରେ
ଛତରାନା, ଛାଁତଲାନ ବିସ୍ତୃତ ହେବା—1. (intransitive) To
ଛିତରାନା spread out like an umbrella.

(ଯଥା—ଏ ବରଗଛଟା ଖୁବ ଛତରେଇଛି ।)

୨ । (ସଂ. କ୍ଷିପ୍ତକରଣ; ପ୍ରା. ଛତ୍ତରଣ) (ସକର୍ମକ)—ଖେଳାଇ ଦେବା; ବିସ୍ତୃତ କରିବା—
2. (transitive) To spread out.

(ଯଥା—ଏ ଓଦା ଧାନଗଦାକୁ ଛତରେଇ ଦେଲେ ଚଞ୍ଚଳ ଶୁଖି ଯିବ ।)

୩ । (ଅକର୍ମକ) ବୃତ୍ତାକାର ଅଧିକ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବା ବା ବ୍ୟାପିବା—3. (intransitive) To occupy or spread over a wide and circular place.

(ଯଥା—ନଈବଢ଼ି ଘରେ ବର୍ଷ ପାଣି ଜଲଝଟ୍ଟ କରେର ପାଖେ ଛତରେଇଛି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ଅଭିଧାନରେ ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ତିନିଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଟିଯାଁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତଳିଟିର ତୋଟିଏ ୨ ବା ୧ଟିଯାଁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ନିବା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଛତା— ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛତ୍ର; ପ୍ରା. ଛତ୍ତ)—

Chhatā ଛାତା, ଛାତୀ **छाता, छत्ता**

୧ । ଚାଲପଡ଼ରେ ବା କନାରେ ନର୍ମିତ ଓ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଚଳ ଆଡ଼କୁ ଗୋଟିଏ ଦଣ୍ଡ ବା ବେଣ୍ଟ ଥିବା ଗୋଲାକାର ଶସ୍ତ୍ରାବରଣ ବସ୍ତୁ; ଆଉପଡ଼—

1. Umbrella.

୨ । ଛତାକାର ଆବରଣ—2. Parachutte.

୩ । ପର୍‌ବ୍ରାଜକ ସାଧୁମାନେ ନିଜ ନିଜର ଅସ୍ଥାନ ଉପରେ ଯୋଡ଼ିବା କନାର ବଡ଼ ଛତା—

3. A big cloth-umbrella installed on a central rod over the seat of a wandering ancharite.

୪ । ଘୁଷୁରିଆ ଓ ମଇଁଷିଆଳମାନେ ଘୁଷୁରି ଓ ମଇଁଷିଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରହିବାବେଳେ ଆଶ୍ରୟ ନେବା ନମନ୍ତେ ଯୋଡ଼ିବା ତାଳପତ୍ରର ଛତା—4. An umbrella with a palm-leaf covering installed on a central rod to give shelter to buffalo-herds or swineherds while accompanying their herds

୫ । ଦେବତା, ସମ୍ରାଟ ବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅଧିକାରଜ୍ଞାପକ ଛତ; ରାଜଛତ୍ର— 5. An insignia of royalty, represented by an umbrella held over the head of a Raja or a Deity.

ଦେ. ବିଣ—ଛତା ପରି ବିସ୍ତୃତ; ଝାଙ୍କୁଳା; ମୂଳ ସରୁ ଓ ଅଗ ମେଲ ଯାଇଥିବା (ଗଛ)— Spreading like an umbrella (said of trees).

ଛତାଉରି— ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶତାବରୀ)—ଶତାବରୀ (ଦେଖ)

Chhatāuri Śatābarī (See)

ଛତୋଉ ଛତୌଉ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଛତାକାଠି— ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛତ୍ର + କାଷ୍ଠ)—

Chhatā-kāthi ଛତା ଛାଣି ମେଲାଇ ରଖିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଲୌହଶଳାକା—The iron rods used to sustain the framework of an umbrella.

छातीकातीलिया (ଛତାକାଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛତା ଖୋଲିବା— ଦେ. କ୍ରି—ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବା ଛତାକୁ ବ୍ୟବହାରାର୍ଥ ମେଲା କରିବା—To open up or spread out an umbrella for use; to unfurl a folded umbrella.

Chhatā kholibā ଛାତାଖୋଲା **छातीखोलना**

ଛତା ଝାଣିବା ଛତା ମେଲେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

(ଛତା ବୁଜିବା— ବିପରୀତ)

ଛତା ଜୋତା— ଦେ. ବ. (ସମ୍ଭରର ଶବ୍ଦ)—ମନୁଷ୍ୟ ଘରୁ ବାହାରକୁ ଯିବାବେଳେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ:— (ମୁଣ୍ଡ ଓ ଗୋଡ଼କୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ) ଛତ୍ର ଓ ପାଦୁକା—Umbrella and shoes (necessary for a man going outside).

Chhatā jotā ଛାତାଜୁତା **छातीजुता**

[ଦ୍ର—ଏ ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ଘରର ବାହାରେ ରଖି ଦେଇ ଘର ମଧ୍ୟକୁ ଯିବାର ରୀତି ଉଦ୍ଭାନ୍ତମୋଦତ ।]

ଛତା ଟେକା(କେ)ଇବା— ଦେ. କ୍ରି—ଛତ୍ର ଟେକାଇବା (ଦେଖ)

Chhatā ṭekā(e)ibā Chhati ṭekāibā (See)

ଛତା ଟେକିବା— ଦେ. କ୍ରି—ଆପଣାର ବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଛତାକୁ ମେଲା କରି ଧରିବା— To hold an umbrella over one's head or over the head of another.

Chhatā ṭekiba ଛାତାଧରା **छातातानना**

ଛତା ଝାଣିବା ଛତା ଧରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଛତା ଢାଙ୍କିବା— ଦେ. କ୍ରି—(ମେଘ) (ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଘେରିକରି ଛତା ଢାଙ୍କିଲା ପରି) ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଘୋଷିବା— (the cloud) To spread above on all sides; to overspread (like an umbrella).

Chhatā dhāṅkibā ଛାତାଟାଙ୍କା **छातादकना**

(ଯଥା—ଆଜି ସକାଳୁ ମେଘ ଛତା ଢାଙ୍କିଛି ।)

ଛତାନି— ଦେ. ବ. (ସଂ. ସତ୍ର)—ଛତାନି ପୁରୁଷ (ଦେଖ)

Chhatāni Chhatāni purusha (See)

ଛତାନି ପତାନି— ଦେ. ବ. (ନିରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶବ୍ଦର)—

Chhatāni patāni ଛତାନି ପୁରୁଷ (ଦେଖ) Chhatāni purusha (See)

(ଯଥା—ସେ ମୋର ଛତାନି ପତାନି ଲଗେଇ ଶୋଧିଲା ।)

ଛତାନି ପୁରୁଷ— ଦେ. ବ. (ସଂ. ସତ୍ର + ପୁରୁଷ)— କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବଂଶର ଏକାଦିକ୍ରମେ ୭ ପୁରୁଷ ବା ବଂଶଧର—

Chhatāni purush ସାତପୁରୁଷ **सातपुरुष** Seven generations in the family of a person.

(ଯଥା—ସେ ମୋତେ ଛତାନି ପୁରୁଷ ଲଗେଇ ଶୋଧିଲା; ବ. ସେ ଆମପ୍ରତି ସାତ ପୁରୁଷ ଭୁଲେ ଗାଳାଗାଳି ଦେଲେ ।)

ଛତା ପକାଇବା— ଦେ. କ୍ରି— (ସନ୍ଥ ସାଧୁ, ମଇଁଷିଆ ଓ ଘୁଷୁରିଆମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କିଛି ସମୟ ଅବସ୍ଥାନ କରିବେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଆପଣାର ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ରକୁ ଝଡ଼ବର୍ଷାରୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ) ଛତାର ବେଣ୍ଟକୁ ଭୂମିରେ ଗାତ ଖୋଳି ପୋତିବା— To install an umbrella by planting the central rod on the ground for passing some time under it (said of wandering anchorites,

Chhatā pakāibā ଛାତାଗାଡ଼ା **छातागाड़ना**

ଛତା ପକେଇବା ଛତା ପୋତିବା ଛତା ମାରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିତ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖଏ	ଯ	ସ	ଚଂ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

buffalo-herds or swine herds) who pass days and night in the open).

ଛତା ବର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛତ୍ରାକାର+ବଟ)—
Chhatā bara ଯେଉଁ ବରଗଛର ଶାଖା ଛତା ପରି ବହୁଦୂର ଛାତରା ବଟଗାଛ ବ୍ୟାପିଥାଏ—A spreading banyan tree.

ଛତନାବର

ଛତା ବୁଜିବା—ଦେ. କି.—ଖୋଲା ହୋଇଥିବା ଛତାକୁ ବନ୍ଦ କରିବା—
Chhatā bujibā To shut up or close an umbrella when no longer in use.

ଛତାବନ୍ଦ କରନା

ଛତା ମାରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛତା ମୁଦିବା }
(ଛତା ଖୋଲିବା—ବିପରୀତ)

ଛତାବେଣ୍ଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛତ୍ର+ବୃନ୍ତ)—ଛତାକୁ ଟେକି କରି ଧରିବା
Chhatābenṭa ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦଣ୍ଡ—The central ଛାତାର ବେଁଟ୍ rod which supports an umbrella; the handle of an umbrella.

ଛାତାକା ଡଂଡା

ଛତା ମାରିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଛତା ପକାଇବା (ଦେଖ)
Chhatā māribā 1. Chhatā pakāibā (See)
୨ । ଛତା ବୁଜିବା (ଦେଖ)
2. Chhatā bujibā (See)

ଛତା ମେଲାଇବା—ଦେ. କି.—୧ । ଛତା ପରି ଅଗ ଝାଙ୍କୁଲା ଦେବା; ଛତ୍ରାକାର ଦେବା; ଛତରେଇବା—
Chhatā melāibā 1. To spread out like an umbrella.
(ଯଥା—ବରଗଛର। ଖୁବ୍ ଛତା ମେଲାଇ ବଢ଼ିଛି ।)

ଛତାମେଲିବା } —ଅନ୍ୟରୂପ
ଛତା ମେଲେଇବା }

୨ । ଛତା ଖୋଲିବା (ଦେଖ)
2. Chhatā kholibā (See)

ଛତା ମେଲିବା—ଦେ. କି.—ଛତା ମେଲାଇବା (ଦେଖ)
Chhatā melibā Chhatā melāibā (See)
(ଯଥା—ବରଗଛର। ଛତା ମେଲି ବଢ଼ିଛି ।)

ଛତାଲିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଛତ୍ରାକାର) —ଛତା ପରି ବହୁତ; ଝାଙ୍କୁଲା—
Chhatāliā Spreading.
ଛାତରା

ଛିତରା ହୁଆ, ଛତନାର

ଛତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛତ୍ରି)—ଆଉପଡ଼—
Chhati 1. Umbrella.
ଛାତି ୨ । ମନ୍ଦନ୍ତ, ଦେବତା, ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଧରାଯିବା
ଛାତି ବଡ଼ ଛତ୍ର—2. A big umbrella held over the head of deities, kings and mahantas.
୩ । (ସଂ. ଛଦ ଧାତୁ) ମରଦ୍ଦାନ୍ଙ୍କି ପାଲ୍‌କି ବା ରଥର ଆଚ୍ଛାଦନ—
3. The pood or cover of a palki or car.
୪ । ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଅଗ୍ରଭାଗ; (ଲୁହା କଣ୍ଟାର ମୁଣ୍ଡି ପରି ଛତାକାର ଅଗ୍ରଭାଗ ବା ମୁଣ୍ଡି—4. The spreading top (e. g. of a nail.)
୫ । ଲିଙ୍ଗର ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଅଗ୍ରଭାଗ ବା ସୁପାରି—
5 The round top of the penis; nut.

ଛତୁ ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଛତ୍ରାକ; ତୁଳ. ହି. ଛତଗ୍ଗା)—ଛତୁ—Mushroom.

[ଦ୍ର—ଛତୁର ପ୍ରକାର ଭେଦ ପ୍ରାଦେ. ନାମ ଯଥା—ଘୁଣ୍ଟୁବା ରୁଗୁଡ଼ା, ଘୁଆଳ, ଭୁଦୋମଭୁଳା, ବହୁଡ଼ୋଳନ, ବଣୁଆ, ବାଲି ।]

ଛତି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—ଛତା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chhati (etc) Chhatā etc (See)

ଛତିଅନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣି ପ୍ରା. ଛତ୍ତିବର୍ଣ୍ଣି)—ଛତନା (ଦେଖ)
Chhatianā Chhachinā (See)
(ଛତିଆନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛତିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛତ୍ରାକ)—୧ । ବହୁକାଳ ଅବଦ୍ଧ ରହିଥିବା
Chhatiā ପଦାର୍ଥ (ଶସ୍ୟାଦି) ଉପରେ ମାରିଯିବା ଧଳା ଫିମ୍ପି; ଛାତା କଳଙ୍କି—1. Mould; smut; mildew; rust.

ଫଫୁନ୍ଦୀ, ମଇଳ ୨ । ଜ୍ୱରାଦିଳ; କ୍ଲେଦ—2. The dirt or foul matter appearing on the tongue (of a sick, famishing or a sleeping person).
୩ । ଦନ୍ତମଳ—3. Foul coating on the teeth; tartar of the teeth.
୪ । ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ଗହଣରେ ଛତ୍ର ଧରି ଯିବା ଲୋକ—
4 A carrier of umbrella in the retinue of a king or idol.

ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଦର୍ପଣ କଣ୍ଟାରେ କପିଳାସ ରେଡ଼ି ଷ୍ଟେଟ୍‌ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ—A village in the estate of Darpaṇ (in Orissa).

[ଦ୍ର—ଏହିଠାରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ପୁରାତନ ବଟବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ନରସିଂହ ଉପାସକ ସାଧୁମାନଙ୍କର ସମାଧି ଓ ଚତୁଜାଲଯୁକ୍ତ ଅଛି । ଏହା ଜଗନ୍ନାଥ ସଡ଼କ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

ଦେ. ବଣ.—୧ । କ୍ଲିନ୍ନ; ମଳଯୁକ୍ତ —
1. Sordid; furred (e.g. tongue).
୨ । କଳଙ୍କି ଲଗିଥିବା—2. Soiled; rusted.
୩ । ଗମ୍ଭୁଅ; ଗମରା; ଫିମ୍ପି ମାରି ଯାଇଥିବା —
3. Mildewed.

ଛତିଆ ଛଡ଼ାଇବା—ଗ୍ରା. କି.—୧ । ଜିଭର ମଇଳ ପରିଷ୍କାର କରିବା—
Chhatiā chhardāibā 1. To scrape off the sordes of the tongue.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳରେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଚ୍ଚରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ତୋଳିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ତେଣିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ତେଣିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ତେଣିବେ; 'ଅଲତେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତୁ ତେଣିବେ.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନ ଖାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସୁଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ଦେବା (ଅର୍ଥାତ୍ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ତାହାର ଜିଭର ମଇଳା ପରିଷ୍କୃତ କରାଇବା)—2. (figurative) To give dainty things to a poor or famished person to eat (thus enabling him to have his tongue cleansed of its fur by the process of eating.)

(ଛତିଆ ଛଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛତିଆ ଗୁଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. ବି.—୧ । ମଇଳ ବା ଘିମ୍ପି ପରିଷ୍କୃତ ହେବା—

Chhatiā chhārḍibā 1. Cleansing of the sordes or rust from a thing.

ଛାତା ଛାଡ଼ା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସୁଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାଦ୍ୱାରା ମନର ଜିଭର ଅରୁଚି ଛୁଡ଼ିଯିବା—2. (figurative) The disappearance of the sords of the tongue or the disappearance of the loathing for food; by the eating of dainty things.

ଛତିଆ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ବହୁକାଳ ଆବଦ୍ଧ ବା ଅବ୍ୟବହୃତ ପଦାର୍ଥ) ଘିମ୍ପିଯୁକ୍ତ ବସିବା; ମଇଳଯୁକ୍ତ ହେବା—

Chhatiā dharibā To bocome rusted, mildewed or sordid.

ଛାତା ଧରା

(ଛତିଆ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛତିଆନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ) —ଛତନା (ଦେଖ)

Chhatiānā Chhachinā (See)

ଛତିକଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଲୁହାକଣ୍ଟାର ମୁଣ୍ଡି ଛତାକୃତି ହୋଇଥାଏ—

Chhati-kaṇṭā Bolt; a nail having a flat head.

ଛତି କାହାଲି—ଦେ. ବି. (ସମ୍ବଦର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ଛତ୍ର)—ରାଜାଙ୍କ ଗହଣରେ ଥିବା ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍କ୍ଷାପକ ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁ ଛତା ଓ ତୁରୀ—

Chhati kāhāli Umbrella and trumpet (two things accompanying a king and taken as insignia of royalty).

ଛତି ଟେକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିଜ ଉପରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଛତି

Chhati ṭekāibā ଧରିବାର ଉପାୟ କରିବା—1. To have an umbrella held over one's own head by another

(ଛତି ଟେକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେବା—

2. (figurative) To be reckoned as the best.

ପ୍ରେମକେ ଆଜ୍ ଜିତ୍ ଛତ୍ରପତି
ପ୍ରେମିକାକୁଳେ ମୁଁ ଟେକାଇବ ଛତି । ରଘୁନାଥ. ମହମ୍ମେଘ୍ର ।

ଛତି ଟେକିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ରାଜା, ଦେବତା ବା ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଛତ୍ର ହେବାରୂପ ଛତି ଧରିବା—

Chhati ṭekibā 1. To hold up an umbrella over the head of a Raja, Deity or rich man.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଜକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ପରିଚିତ କରାଇବା—

2. (figurative) To make oneself known as the best

ଯେବେ ମୋ ହେବ ହୋଇ. ଜଲାଟମାଣ୍ଡରେ
ନ ଟେକେ ତ ସ୍ୱେତ ଛତ୍ର ରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଛତିଦାର କଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—ଯାହାର ଛତି ଅଛି; ଯେଉଁ କଣ୍ଟାର ମୁଣ୍ଡ ଉପର ଛତାକାର—

Chhatidār kaṇṭā A nail having a spreading top.

ଛତିବିତି—ଦେ, ବିଣ. (ପ୍ରାଚୀନ)—୧ । ଛନ୍ନଭିନ୍ନ; ବିନଷ୍ଟ—

Chhatibiti 1. Shattered; ruined.

ଛତିଛନ୍ନ ଏହିକି ଦେଖିବ ମୋର ଜଗତ
ଛତରବିତର ଶତକେ ଦଶଯାଗ ହେବ ଛତଛତ । କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର. ନଦାଭୁରତ ଶାନ୍ତ ।

୨ । ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଖେଳାଇ ଦୋଇଥିବା—

2. Scattered all round; routed.

ଛତରି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଛତ୍ର)—ବେଣ୍ଟ ନ ଥିବା ଅଳ୍ପ ଛୋଟ ଛତା; ଛାତ୍ରି—A small umbrella without a holder.

(ଛତରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛତିଶ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶତ୍, ପ୍ରା. ଛତ୍ତୀସା)—ତିରିଶରୁ ଅଧିକ ଛଅ ସଂଖ୍ୟା; ୩୬—The number 36.

ଛତ୍ରିଶ ଦେ. ବିଣ—୧ । ୩୬ ସଂଖ୍ୟକ—
ଛତ୍ତୀଶ 1. Numbering thirty six

୨ । ୩୬ର ପୂରଣ—2. Thirtysixth.

ଛତ୍ତରଶ
ଛତ୍ତରଶି
ଛତ୍ତିଶି
}—ଅନ୍ୟରୂପ

ଛତିଶଗଡ଼—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ଗଡ଼ଜାତସମୂହ ଓ

Chhatiśa-garḍa ସେଗୁଡ଼ିକର ବିଭାଗ—Name of the agency tracts and of a division in the Central Province.

(ଛତିଶିଗଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଛତିଶଗଡ଼ ୩୬ ଟି ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ସମଷ୍ଟି ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ଓ କେତେକ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଗଡ଼ଜାତର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଅଛୁ; ତନ୍ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବର ନାମଟି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଗବର୍ଣ୍ଣରଙ୍କ ଅଧୀନ ଜଣେ ପୋଲିଟିକଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ଶାସିତ ୨୦ ଟି ଗଡ଼ଜାତ ଓ ରାୟପୁର, ବିଲାସପୁର ଓ ଦୁର୍ଗ ନାମକ ୩ଟି ବ୍ରିଟିଶ୍-ଶାସିତ ଜିଲ୍ଲାସମ୍ବଳିତ ଜଣେ କମିସନରଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ ବିଭାଗକୁ ବୁଝାଉଅଛି । ଛତିଶିଗଡ଼ ଅଞ୍ଚଳର ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କ ନାମ :—ବସ୍ତର, ଚଙ୍ଗାକର, କୁଇଖଦାନ, ଯାଶପୁର, କଙ୍କର, କଣ୍ଟାରଦା, ଖଇରାଗଡ଼, କୋରିଆ, ରାୟଗଡ଼, ନନ୍ଦଗାଁ, ଶକ୍ତି, ସାରଙ୍ଗଗଡ଼, ସରଗୁଜା, ଉଦୟପୁର, କୋଣ୍ଡଗା, ରାୟପୁର, ଇକଦରିଆ, ଫୁଲଝର, ଖଡ଼ିଆଲ, ମକରାଇ । ବଲାଘାଣ୍ଡି ପୂର୍ବେ ଛତିଶିଗଡ଼ ଇଲାକାରେ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଅଛୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଛତିଶଗଡ଼ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୁଡ଼ିଏ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ତ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ଷ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଗଡ଼ଜାତ (ଯଥା,—ସାଗପୁର, ବସ୍ତର, ସରଗୁଜା, ଖଡ଼ିଆଲ, ସୁଲଝର, ରାୟଗଡ)ରେ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ବାସ କରନ୍ତି ଓ ପ୍ରକୃତରେ ଏମାନ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳ ଅଟେ ଓ ରାୟପୁର ଏବଂ ବିଲାସପୁର ଜିଲ୍ଲାର କେତେକ ଅଂଶ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅଟେ ।]

ଛତିଶଗଢ଼—ଦେ. ବ—ଛତିଶଗଢ଼ରେ କଥିତ ହିନ୍ଦି ଭାଷାର ଏକ ଭାଷା
Chhatiśa-gaṛdi ବା ପ୍ରାଦେଶିକ କଥିତ ରୂପ—A dialect of
ଛତ୍ତିଶଗଢ଼ୀ Hindi current in Chhatiśagaṛda
ଛତ୍ତୀଶଗଢ଼ୀ area of the Central Province.

ଦେ. ବ୍ରି—୧ । ଛତିଶଗଢ଼ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

1. Pertaining to Chhtiśagaṛda.

୨ । ଛତିଶଗଢ଼ରେ ଉତ୍ପନ୍ନ—

2. Produced in Chhatiśagaṛda.

୩ । ଛତିଶଗଢ଼ରେ କଥିତ—

3. Spoken in the Chhatiśagaṛda area.

ଛତିଶଗଢ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଛତିଶଗଢ଼ରେ ବାସ କରୁଥିବା—
Chhatiśagaṛdiā (person) Belonging to
(ଛତିଶଗଢ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) Chhatiśagaṛda.

ଛତିଶ ପାଟକ—ଦେ. ବ—ହିନ୍ଦୁ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଛତିଶଟି
Chhatiśa pāṭaka ଢାଣ୍ଡିଆ ଜାତି—The thirty six sub-
ନବଶାଖ sectins amongst the Śūdras

ଅନ୍ୟେ ଛତିଶପାଟଇ ଅନ୍ୟେ ବହୁ ନାମ—ପ୍ରାଚୀ, ପ୍ରବୁଦ୍ଧରୂପଚଣ୍ଡିକା ।

[ଦ୍ର—ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଶାଖା ବା ବୃତ୍ତି-ଅବଲମ୍ବନକାରୀ ବର୍ଗମାନଙ୍କୁ ପାଟକ ବୋଲାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଟକର ସାମାଜିକ ଫଦ ଅଛି । ଉକ୍ତ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଏହି ଫଦ ଭନଙ୍ଗି କରନ୍ତି ଓ ସାମାଜିକ ନିୟମ ଲଙ୍ଘନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି । ଆଧୁନିକ କାଳରେ ସମାଜରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଉପଜାତିର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ୩୬ ପାଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କରିବା ଦୁରୂହ । ଯଥା—ତୀବା, ଗଉଡ଼, ଭଣ୍ଡାରି, ଗଡ଼ିଆ, ଢୋଲ ! ପାଟକ ଭଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

(ଛତିଶ ପାଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛତିଶା—ଦେ. ବିଣ. (ଭୁଲ. ସଂ. ଛତ୍ତ୍ୱର=ଧୂର୍ତ୍ତ)—
Chhatiśā ୧ । ଜାରଜ; ଅଜ୍ଞାତପିତୃକ; ବହୁପିତୃକ—
ଖବୀସ 1. Illegitimate; bastard; of unkown parent-
ଛକ୍କୀସା age; one whose father can not be
fixed upon; born of a whore.

୨ । ଦୁଷ୍ଟ; ଖେଚେଡ଼ା; ଖରସା—

2. Wicked; wanton.

୩ । ଚତୁର; ଧୂର୍ତ୍ତ; ଛଳପୂର୍ଣ୍ଣ—

3. Cunning; artful.

୪ । ଛତିଶ ସଙ୍ଖ୍ୟା ବା ପରିମାଣଦ୍ୱାରା ପରିମିତ—

4. Measured by a standard of 36.

ଛତିଶା ନଯୋଗ—ଦେ. ବ—ପୁରୀର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ
Chhatiśā nijoga ଦେବତାମାନଙ୍କର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଶୂଦ୍ର ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ
ସେବକ—All classes of servants
of the Deity Jagannātha at Puri.

[ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ ଏ ସେବକମାନେ ପ୍ରଥମେ ଛତିଶ ଶ୍ରେଣୀରେ ବରାଦ୍ଦ ହେଲେ, ତେଣୁ ଏହି ନାମ; ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ପୁରୀ ବଡ଼ଦେଉଳରେ ୫୭ ଶ୍ରେଣୀର ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଜାତିସ୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ସେବକ ଓ କର୍ମଚାରୀ ଅଛନ୍ତି । (ବ୍ରଜବନ୍ଧୋର ଘୋଷଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ପୁରୀର ଇତିହାସରୁ (The History of Puri) ଫଟୁଯାଇ) ଯଥା — ୧. ସ୍ୱୟଂ ପୁରୀ ମହାରାଜା-ରଥ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେବତାଙ୍କ ପହଣ୍ଡିବଜେ କଲ୍ଲବେଳେ ଛେରାପହଁରା ସେବା; ୨. ମୁଦିରଥ—ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି, ରାଜାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ ଚଲାଇବା; ୩. ପୂଜାପଣ୍ଡା—ନୈବେଦ୍ୟ ଦେବା; ୪. ଭିତରଛତ୍—ଦେଉଳ ଦୁଆର ଫିଟାଇବା, ଭୋଗ ସମୟରେ ଜଗିବା, ବେଶ କରିବା; ୫. ଭଲଛ—ପରଶୁଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି; ୬. ପଶୁ-ପାଳକ—ବେଶ କରିବା; ୭. ଦରିଦା—ସିଂହାସନରୁ ଦେବତାଙ୍କୁ ନେଇ ରଥରେ ବଜେ କରାଇବା ଓ ବାହୁଡ଼ାଇ ଆଣିବା ଏବଂ ଅଣସର ସମୟରେ ସେବା କରିବା; ୮. ପାଲଆ ମହାପାତ୍ର — ଅଣସର ସମୟରେ ସେବା; ୯. ମୁଦୁଲି—ଜୟବିଜୟ ଦ୍ୱାରର ଜଗୁଆଳ ଓ ଭଣ୍ଡାର ଜଗୁଆଳ; ୧୦. ମହାଜନ—ପାର୍ଶ୍ୱଦେବତାଙ୍କୁ ନରେନ୍ଦ୍ରରୁ ନେବା-ଆଣିବା କରିବା; ୧୧. ମୁଖସିଂଦ୍ୱାରଦଣ୍ଡୁ—ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଙ୍କର ମୁଖ ଚଡ଼ କରିବା; ୧୨. ଭଣ୍ଡାର ମେକାପ—ଦେବତାଙ୍କ ପୋଷାକ, ଅଳଙ୍କାର ଓ ଭଣ୍ଡାରର ଜଗିଆ; ୧୩. ଶୃଙ୍ଗାଡ଼ା ମେକାପ—ଦେବତାଙ୍କ ପୋଷାକ ଓ ଅଳଙ୍କାରମାନ ପିନ୍ଧାଯିବା ପାଇଁ ଡାଲ୍ଲାରେ ସଜାଇବା; ୧୪. ଖୁଣ୍ଟିଆ—ପଶୁପାଳକମାନଙ୍କୁ ଡାକିବା, ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଖବର ବୁଝିବା; ୧୫. ଅଖଣ୍ଡଜ ମେକାପ—ପ୍ରଦୀପ ଜଳାଇବା; ୧୬. ଗରୁବଡ଼ୁ—ପୂଜାପଣ୍ଡାଙ୍କ ହାତରେ ପାଣିଗରୁ ରଖିବା; ୧୭. ପତ୍ରୀବଡ଼ୁ—ପୂଜାପଣ୍ଡାଙ୍କ ହାତରେ ଫୁଲ ତୁଳସୀ ରଖିବା; ୧୮ ପନ୍ତିବଡ଼ୁ—ପୂଜାର ନୈବେଦ୍ୟ ପୂଜାପଣ୍ଡାଙ୍କ ହାତରେ ଦେଖିବା; ୧୯. ସୁଆରବଡ଼ୁ—ପୂଜାସ୍ଥାନ ଝାଡ଼ିବା ଓ ଦେବ-ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଭୋଗ ଥୋଇବା; ୨୦. ଦଣ୍ଡପନାୟକ —ଭୋଗ ପରେ ଦେବତାଙ୍କୁ ଧନ ଓ ମସଲା ଯୋଗାଇବା; ୨୧ ଶୁଦସୁଆର—ଭୋଗ ମାଗି ହେଲେ ତାହା ଅଟାଇ ନେବା; ୨୨. ଜଗିଆ—ଭୋଗ ସମୟରେ ପହରୀ ଦେବା; ୨୩. ମୁଖପଖାଳ ପଡ଼ିଆର—ଦେବତାଙ୍କ ଦାନ୍ତକାଠି ଓ ମୁଦିଧୂଆ ପାଣି ଯୋଗାଇବା; ୨୪. ଅସ୍ତାନ ପଡ଼ିଆର—ଘଣ୍ଟ ସମୟରେ ଡାକ ଦେବା; ୨୫. ପଟ୍ଟଶେଜ ମେକାପ—ଦେବତାଙ୍କ ଶଯ୍ୟାରଚନା କରିବା; ୨୬. ପୁରାଣ ପଣ୍ଡା —ପୁରାଣ ପାଠ କରିବା; ୨୭. ଉମ୍ବରୁ ସେବକ — ଜୟବିଜୟ ଦ୍ୱାର ଫାଟକରେ ମେଘଡମ୍ବରୁ ବା ହୁଲ ଯୋଗାଇବା;

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପଟ ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଉତିଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତିତୋଳି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତରରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଥ ଯଥାକ୍ରମେ ଦୁଇଟି ବା ୧ ଚଉତି ଦୂରରେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇ' ଖୋଜବେ, 'କଥ' ନ ମିଳରେ 'କଥ' ଦେଖିବେ; 'କଥି'ନ ପାଇଲେ 'କନ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଟେ' ଦେଖିବେ ।

୬୮. ସୁଆର—ପାକାଦ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; ୬୯. ଛତ୍ତରୁଢ଼ା ସୁଆର—ସମ୍ପର୍ଥାଠାରୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଜଳଖ ନେଇ ସୁଆରକୁ ଦେବା;

ମହାସୁଆର—ଭୋଗ ଗ୍ରହଣର ପ୍ରଧାନ ପାଚକ; ୩୧. ଗ୍ରେଷ ପାଇକ—ଗ୍ରେଷ ଘରେ ଆଲୁଅ ଦେବା ଓ ଭୋଗ ସଙ୍ଗେ ଜସ୍ୱ-ଜଯ୍ୟ ଦ୍ୱାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିବା, ୩୨. ଶିକାଧୂଆ ସୁଆର—ଗ୍ରେଷ-ଘରୁ ଭୋଗ ଦେବାପାଇଁ ପଦାର୍ଥମାନ ମନ୍ଦର ମଧ୍ୟକୁ ଯେଉଁ ଶିକାରେ ବୁହା ହୁଏ, ତାକୁ ଧୋଇବା; ୩୩. ବାହାର ଦେଉଳ ସୁଆର—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କ ଭୋଗ କରିବା; ୩୪. ପଡ଼ିଆସ୍ତ, ଗୋଛୁକାର ଓ ଦୁଆର ନାୟକ—ଦେଉଳର ଶ୍ରୀ ଦୁଆର ଜଗିବା ଓ ଅମଣିଆଁ ଆସିଲ୍ଲବେଳେ ଦକ୍ଷିଣ ଦୁଆରେ ବାଜେ ଲୋକଙ୍କୁ 'ଆଡ଼ ଦୋ' ବୋଲି ଆଦେଶ ଦେବା; ୩୫. ପ୍ରସାଦବଡ଼ୁ—ଶୁଖୁଲା ଅମଣିଆଁ ବଅଁଙ୍କ ଆଗରେ ରଖିବା; ୩୬. ଛତାଧର୍—ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଧଳା ଓ କଳା ଛତ୍ର ବୁହାଇବା; ୩୭. ଚଉରସିଆ—ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଚାମର ଧରିବା; ୩୮. ଫାରକ—ଭଣ୍ଡାର ଜଗିଆ; ୪୯. ବକାନବଡ଼ୁ—ଯାତ୍ରାଦିରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ବକାନ କାଢ଼େଇବା; ୪୦. ଖୁମ୍ବ ବହୁଡ଼ିଆ—ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ମଶାଲ ଧରିବା; ୪୧. ପାଣିଆଁ—ଗ୍ରେଷେଇ ପାଇଁ ଜଳ ଯୋଗାଇବା; ୪୨. ପାଣି ଆପଝ—ପାଣି ବୁହାଇବା ଓ ବାସନ ମାଜିବା; ୪୩. ଲୁଗା-ଝୁଆ—ଦେବତାଙ୍କ ଲୁଗା ଧୋଇବା ଓ ଶୁଖାଇବା; ୪୪. ଘଷୁଆର—ଚନ୍ଦନ ଘୋଷିବା; ୪୫. ଚୂନର୍—ଗରୁଡ଼ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସେବା କରିବା, ଏକାଦଶୀ ଦିନ ଦେଉଳର ଶିଖରକୁ ମହାସାପ ଚଢ଼ାଇବା ଓ ପତାକା ରକ୍ଷା କରିବା; ୪୬. ଧୋ ପଖାଳଆ—ଗ୍ରେଷ ଧୋଇ ସଫା କରିବା; ୪୭. ଅଙ୍ଗାରୁଆ—ଗ୍ରେଷଘରୁ ପାଉଁଷ କାଢ଼ିବା; ୪୮. ସମର୍ଥା—ଗ୍ରେଷ ପାଇଁ ଡାଲ ରଗଡ଼ିବା; ୪୯. ରୁବାଢ଼ୁଆ—ଗ୍ରେଷ ଅଗଣା ଓଳାଇବା; ୫୦. ପଖାଳାବଡ଼ୁ—ପୂଜା ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଜକଝରେ ପୂଜାବାସନ ରଖିବା; ୫୧. ପଧାଗା—ପରିଚ୍ଛଙ୍କ ଦ୍ୱାରକୁ ସୂନାବେଡ ଦେବା ଓ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଭୋଜନ ଦେବା; ୫୨. ଲେଙ୍କା—ପିଆଦା; ୫୩. ଦଲବେଦେର୍—ପ୍ରଦ୍ୱାସ୍ତଙ୍କ ସରଦାର; ୫୪. ପାଇକ—ପ୍ରଦ୍ୱାସ୍ତ; ୫୫. ଦ୍ୱାର୍—ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକ; ୫୬. ସାଣାକାର—ସାଣାବାଦକ; ୭. କାହାଳଆ; ୫୮. ମହୁରଆ ବା ଭୁସ୍ୱାବାଦକ; ୫୯. ଘଣ୍ଟୁଆ; ୬୦. ଭୁଲାବଡ଼ା ବା ଦାଣ୍ଡି ଯୋଗଣିଆ, ଭଣ୍ଡାରକୁ ଓ ଗ୍ରେଷକୁ ଦାଣ୍ଡି ଦେବା ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାଧୂପ ଅମୁଣିଆ ବୁହାବେଳେ ସାପ ଦେଖାଇବା; ୬୧. ଝମଝଆ ବା ବଜନ୍ତ୍ରୀ—ବାଜାଦାର୍; ୬୨. ନାଗର୍ଚ୍ଚ; ୬୩. ନଦ୍ୱବଢବାଲ୍ଲ ନାଗର୍ଚ୍ଚ; ୬୪. ଗୃଜଲବସ୍ତ୍ର; ୬୫. ଖଡ଼କା ସୁଆଁସିଅଁ—ଜଗ-ମୋହନ ଓଳାଇବା; ୬୬. ନଲାହୁରୁଡ଼ା—ନଲାର ପାଣି ସଫା କରିବା; ୬୭. ଶଙ୍ଖୁଆ; ୬୮ ମାଦଲି—ଦେବଦାସୀଙ୍କ ନାଚବେଳେ ମାଦଲ ବଜାଇବା; ୬୯. ଦାସ୍ତ, ମାହାସ୍ତ, ଚଳସେବକ—ନଉକା; ୭୦. ଘଡଘୋଜୁଣୀ—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ବେଳେ ଗୀତ ବୋଲିବା; ୭୧. ଦର୍ପଣିଆଁ—ଦୂଜାବେଳେ ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ଦର୍ପଣ ଦେଖାଇବା; ୭୨. ବନ୍ଧାଣି—ବଣିଆଁ; ୭୩. ବଢ଼େଇ; ୭୪. କୁମାର ବଶେଇ—ଦାଣ୍ଡି ଯୋଗାଇବା; ୭୫. ପଥୁରିଆ—ମିସ୍ତି; ୭୬. କରତା; ୭୭. ରୂପକାର—ମୂର୍ତ୍ତିଗଢ଼ିବା; ୭୮. ରଙ୍ଗକର—ରଙ୍ଗଦେବା; ୭୯. ସୁଆଁସିଆ—ଗ୍ରେଷକୁଆଣି ଓ ମୂଲଆକାମ କରିବା; ୮୦. ଗୃପଦଲେଇ—ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଗୃପ ଚଲାଇବା; ୮୧. ଦରଜା ବା ସିଯୁଟ—ସିଲ୍ଲଇକାମ; ୮୨. ପାଣ୍ଡ—ମାଲାଗୁନ୍ଥିବା; ୮୩. ଉଅଁର୍—କଂସାବାସନ ଉତ୍ସାର କରିବା; ୮୪. ମାହୁନ୍ତ—ହସ୍ତିଗୃଲକ; ୮୫. ଗୃଣବଜୁଆ—ଦନ୍ତଡ଼ି ବଳବା; ୮୬. ବୋଢ଼ଆ—କୁମ୍ଭାରଘରୁ ଚୁଡ଼ୁଆ ଆଣିବା; ୮୭ ଉଜ୍ଜ ବହୁଡ଼ିଆ—ଉଜ୍ଜମସାଲ ଧରିବା; ୮୮. ଭୂଲାଉଣା; ୮୯. ଦୋଶାଖା—ଦୁଇ ଶାଖାଯୁକ୍ତ ମଶାଲ ଧରିବା; ୯୦. ଖଣ୍ଡଘର ନାପୂକ—ସମସ୍ତଙ୍କାପକ ଘଣ୍ଟା ବଜାଇବା; ୯୧. ଉଣ୍ଡାରନାୟକ—ଉଣ୍ଡାରର ହିସାବ ଲେଖିବା; ୯୨. ଚଉଜ୍—ମୋଦରର; ୯୩. ଦେଉଳ କରଣ—ମାଦଲାପାଙ୍ଗି ଓ ହିସାବ ଲେଖିବା; ୯୪. ଗୃଙ୍ଗଡ଼ା କରଣ—ଉଣ୍ଡାରର ଲଗିବସ୍ତ୍ର ଓ ଅଲଙ୍କାରର ହିସାବ ଲେଖିବା; ୯୫. ମହାସେଠୀ ବା ମଡ଼ିଆଳ —ଲୁଗାକାଚିବା; ୯୬. ପାଳଆ ମାହାର—ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରୁ ମଇଳା ସଫା କରିବା; ୯୭. ଛତ୍ତିଶାନଯୋଗନାୟକ—ଛତ୍ତିଶା ନଯୋଗମାନଙ୍କର ଅଧସ୍ତ ।

ଏଥିରେ ପରିଚ୍ଛ, ପରକରଣ, ପଣ୍ଡୀ, ଗର୍ଭବଡ଼ୁ ଆଦ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନାମ ନାହିଁ । ବୋଧ ହୁଏ, ଦେଉଳ କରଣ ଓ ପରକରଣ ଏକ, ପରୁଁ ବଡ଼ ଓ ପଣ୍ଡୀ ଏକ । ପରିଚ୍ଛ—ମନ୍ଦର ପରିଗ୍ଜଳନ, ସେବା, ସାଧାରଣ ଜନଶିବାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗ୍ରାଜକର୍ମଗୃଡ଼ା । ବୋଧ ହୁଏ ଏହି ୯୭ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରୁ ବଶିଷ୍ଟ ୩୭ ଟି ଶ୍ରେଣୀ ଗୋଟି 'ଛତ୍ତିଶାନଯୋଗ' ଶବ୍ଦ ଚଳଅଛୁ ।

କନ୍ଧୁ ମାଦଲା ପାଙ୍ଗିରେ ନମ୍ନଲିଖିତ ସେବକ ଓ ସେବାମାନଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛୁ—

୧. ପାଣିଛଡ଼ା ପଣ୍ଡା ସେବକ ସେବା, ୨. ପଣ୍ଡୁଗାଲକ ସେବା; ୩. ଛମୁଖଣ୍ଡିଆ ସେବା; ୪. ଶ୍ରୀମୁଖଙ୍କିଦାସ୍ତମାନ ସେବା; ୫. ଗୃଙ୍ଗଡ଼ା ସେକାପ ସେବା; ୬. ଉଉରଭଣ୍ଡାର ସେକାପ ସେବା; ୭. ଅଖଣ୍ଡ ସେକାପ ସେବା; ୮. ଶଯ୍ୟା ସେକାପ ସେବା; ୯. ସୁଆର ବଡ ସେବା; ୧୦. ପଣ୍ଡୀବଡ଼ୁ ସେବା; ୧୧. ଉଉର ଗର୍ଭବଡ଼ୁ ସେବା; ୧୨. ବାହାର ଗର୍ଭବଡ଼ୁ ସେବା, ୧୩. ଦଣ୍ଡପ ନାୟକ ସେବା; ୧୪. ଘନ ଯୋଗଣିଆ ସେବା; ୧୫. ମୁଦୁସୁଆର ସେବା; ୧୬. ବ୍ରାହ୍ମଣ କରଝଆ ମୁଦୁଲ ସେବା; ୧୭. ସନ୍ଧ୍ୟାଧୂପ ଜସ୍ୱମଙ୍ଗଳାଲଉ ସେବା; ୧୮. ପ୍ରସାଦବଡ଼ୁ ସେବା; ୧୯. ଫୁଲବଡ଼ୁ ସେବା; ୨୦. ବମାନବଡ଼ୁ ସେବା, ୨୧. ଦରପଣିଆଁ ସେବା; ୨୨. ସୁରୁଣ ପଣ୍ଡା ସେବା; ୨୩. ଧୂଜାଧର୍ତ୍ତ ସେବକ ସେବା; ୨୪. ସୂନା ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ କଲାପାଝ ରେଷସେବକ ସେବା; ୨୫. ଉପଗୃର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	କ	ଢ଼

ଗ୍ନମରସେବକ ସେବା; ୬୬. ଉହାଲଟ ସେବକ ସେବା; ୬୭. ଖଦ ଉତ୍ପନ୍ନ ସେବକ ସେବା; ୬୮. ସୁନା ବେତ ସେବକ ସେବା; ୬୯. ପାହାନ୍ତୁ କବାଟ ଫେଡ଼ା ସେବକ ସେବା; ୭୦ ଦଅଣାମାଳ ଗୋଛଇତ ସେବକ ସେବା; ୭୧. ସୁନା, ରୂପା ଭସ୍ମା, କଂସା ଯୋଗାଡ଼ ମହାସେବତ ସେବା; ୭୨. ପଣ୍ଡି ଆପଟ ସେବକ ସେବା; ୭୩. ଉହୁକମ ଉତ୍ତାଣି ସେବକ ସେବା; ୭୪. ସୁନା, ରୂପା, ମାଠ, କମଉତ୍ତଣି ସେବକ ସେବା; ୭୫. ସୋଳ ଉଡ଼ା ଉତ୍ତାଣି ସେବକ ସେବା; ୭୬. ଚୁନରା ମହାରଣା ସେବକ ସେବା. ୭୭. ସିଯୁଟ୍ଟ ମହାରଣା ସେବକ ସେବା; ୭୮. ଘଣ୍ଟା ନାଜଣା ସେବକ ସେବା; ୭୯. ସାରକାହାଲଆ ସେବକ ସେବା; ୮୦. ପାହାନ୍ତୁ ଅବକାଶ ନଦ୍ରା ଆଳସ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିବା ସେବକ ସେବା ବା ପାଣିସଙ୍ଖ ଆ ସେବକ ସେବା; ୮୧. ଧୂପଶଙ୍ଖ ମନ୍ଥରଆ ସେବକ ସେବା; ୮୨. ସୋଡ଼ କାହାଳଆ ସେବକ ସେବା; ୮୩. ମାଦେଳ ମୃଦଙ୍ଗ ସେବକ ସେବା, ୮୪. ଜୟଙ୍ଗିଆ ସେବକ ସେବା; ୮୫. ଜାଇଁକାର ସେବକ ସେବା; ୮୬. ଚଉଷଠି ସଙ୍ଖୁଦା; ୮୭. ମୀନନାସ୍ଥକ ସେବକ ସେବା; ୮୮ ଗୀତ ଗାଣ ସେବକ ସେବା; ୮୯. ଯନ୍ତ୍ରକାର ସେବକ ସେବା; ୯୦. ଉବାଦ ସେବକ ସେବା; ୯୧. ବଡ଼ାଇ ମହାରଣା ସେବକ ସେବା; ୯୨. କରଉ ମହାରଣା ସେବକ ସେବା; ୯୩. ସୁନା ଉଡୁଡ଼ ସେବକ ସେବା; ୯୪. ଭାମ୍ରା ମହାରଣା ସେବକ ସେବା; ୯୫. କଂସାର ମହାରଣା ସେବକ ସେବା; ୯୬. ଅଷ୍ଟଲୌହ ମହାରଣା ସେବକ ସେବା; ୯୭. ପାହର ଉତ୍ତାଣି ସେବକ ସେବା; ୯୮. ସୁଗନ୍ଧ ଘଣ୍ଟୁଆର ସେବକ ସେବା; ୯୯. ଗ୍ରେଷ ଛତ୍ତିଶା ନଯୋଗ ସେବା; ୬୦. ପିଠା ସୁଆର ସେବକ ସେବା; ୬୧. ବଗଡ଼ା ପିଠା ସେବକ ସେବା; ୬୨. ମହାସୁଆର ସେବକ ସେବା; ୬୩. ଗିରସୁଆର ସେବକ ସେବା; ୬୪. ଉତ୍ତଣ ସୁଆର ସେବକ ସେବା; ୬୫. ପଣାସୁଆର ସେବକ ସେବା; ୬୬; ପାତେଲ ସୁଆର ସେବକ ସେବା; ୬୭. ଡୋଲାବଡ଼ୁ ସେବକ ସେବା; ୬୮ ପନ୍ତ୍ର ବଉସେବକ ୬୯. ଉଉର ବଡ଼ା ସେବକ; ୭୦. ଭୋଗ ମୁଣ୍ଡୋହ୍ନ ଘରେ ମୁରୁଜ ଦେବା ସେବକ ସେବା; ୭୧. ଘିଅ ପରସା ସେବକ ସେବା; ୭୨. ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମରଥା ସେବକ ସେବା; ୭୩. ଶୂଦ୍ର ସମର୍ଥା ସେବକ ସେବା; ୭୪. ଗ୍ରେଷସରଘର ମେକାପ ସେବା; ୭୫. କୁଆଡ଼ୁଡ଼ା ସେବକ; ୭୬. ଭୁଲାବତ୍ତ ସେବା;୭୭. ଗ୍ରେଷଦ୍ୱାର ଜଗିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପାଇକ ସେବା; ୭୮. ଗ୍ରେଷ ସରଘର ଜଗିଆ ଶୂଦ୍ର ସେବକ ସେବା; ୭୯. ଗ୍ରେଷ ଧୋପଖାଳଆ ସେବକ ସେବା; ୮୦. ଗ୍ରେଷ ଅଙ୍ଗାରଆ ସେବକ; ୮୧. ଗ୍ରେଷ ଭଣ୍ଡାର ମେକାପ ସେବା; ୮୨. ପାହାଡ଼ା ଘର ମେକାପ ସେବା; ୮୩. ଦୁଆର ନାସ୍ଥକ ସେବା; ୮୪. ଛତା ସେବକ ସେବା; ୮୫. ସୁଆଁସିଆ ସେବକ; ୮୬. ସୁଆଁସ ସରଘର ମେକାପ ସେବା; ୮୭. ବେଷ୍ଟ ବନ୍ଧାଗୁଡ଼ତ ସେବା; ୮୮. ଆସ୍ଥା ମହାଜନ ସେବକ ସେବା; ୮୯. ଭଣ୍ଡାରଦ୍ୱାର ଜଗିଆ ସେବକ; ୯୦. ଦ୍ୱିଦ୍ୱାର ପ୍ରତିହାରି ନଯୋଗ ସେବା; ୯୧. ପରବସାହା ପ୍ରତିହାସ୍ତ ସେବକ ସେବା; ୯୨. ଆସ୍ଥାନ ପ୍ରତିହାସ୍ତ ସେବକ ସେବା; ୯୩. ବୃନ୍ଦାବନ ନାସ୍ଥକ ସେବା; ୯୪. ମଣ୍ଡଣି ଖଣ୍ଡିଆ ସେବକ ସେବା, ୯୫. ଗୃପଦଲାଇ ସେବକ ସେବା; ୯୬. ଆରତ୍ତିଆ ସେବକ ସେବା; ୯୭. ଦ୍ୱାର ସେବକ ସେବା; ୯୮ ପଦ୍ମକଦଲୀ ଚୋଟାସେବକ ସେବା; ୯୯. ଚୋଟାମାନର ମାଳ ଗୁଡ଼ିସେବକ ସେବା; ୧୦୦. ଖଣ୍ଡବୈଦ୍ୟ ସେବକ ସେବା; ୧୦୧. ଶସ୍ତ୍ର ବୈଦ୍ୟ ସେବକ ସେବା; ୧୦୨. ଦୁଃ ଘର ସେବକ ସେବା; ୧୦୩. ଦୁଧ ଘର ଜଗିଆ ପାଇକ ସେବା; ୧୦୪. ଉଆଣ ନଯୋଗ ବଶୋଇ ସେବା; ୧୦୫. ଗଡ଼ଡ଼ ନଯୋଗ ବଶୋଇ ସେବା; ୧୦୬. କୁମ୍ଭାର ନଯୋଗ ବଶୋଇ ସେବା; ୧୦୭· ଅମୃତ ମଣୋହ୍ନ ଖଣ୍ଟବା ବଶୋଇ ସେବକ ସେବା; ୧୦୮. ଗୁଆଣ୍ଟିଆ ବଶୋଇ ସେବକ ସେବା; ୧୦୯. ପାଣ ଦାଙ୍ଗ ମାନ୍ଥନ୍ତୁ ସେବକ ସେବା; ୧୧୦. ଧାନ ଘର ସେବକ ସେବା; ୧୧୧. କୋଟାଇତ ସେବକ ସେବା; ୧୧୨. ଭୁତ୍ତିଆ ମୁଦୁଲ୍ଲ ସେବକ ସେବା; ୧୧୩. ଧାନ ଘର ଜଗିଆ ସେବା; ୧୧୪. ଦେଉଳ ଆସ୍ଥତନ ଉତ୍ତର ବାହାର ବେଦ୍ୱେର୍ ସେବକ ସେବା; ୧୧୫. ଗୁହାର୍ଆ ପ୍ରଧାନ ସେବକ ସେବା; ୧୧୬. ଚଉର୍ଆ ଲେଙ୍କା ସେବା; ୧୧୭. ଘାର୍ଥ ମାଣ୍ଟିଆ ସେବକ; ୧୧୮. ଷେଣ ଜଗିଆ ମାଣ୍ଟି ସେବା; ୧୧୯. ବାଦ୍ୟକାର ସେବା; ୧୨୦. ଭୋଗ ପଣ୍ଡା ପଣ ସେବା ।

ଦ୍ର—ମଦଲା ପାଞ୍ଜିରେ ଯେଉଁ ଭାଷାରେ ଏହି ସେବା ଓ ସେବକମାନଙ୍କର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଏଠାରେ ସେହି ଭାଷାରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଗଲା ।]

ଛତ୍ତିଶା ପବନ - ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ପବନ ସବୁଆଡ଼ୁ ବହୁ ଥାଏ; Chhatiśā pabana ଚଉଦ୍ଦିଗରୁ ବହୁଥିବା ବାୟୁ—A wind which blows from all quarters (in the month of Chaitra.)

ଛତ୍ତିଶି (ଇତ୍ୟାଦି) – ଦେ. ବ. —ଛତ୍ତିଶ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Chhatisi (etc) Chhatiśa etc. See)

ଛତୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛତ୍ର; ଛତ୍ରାକ; ଛତ୍ରିକା;)—୧ । ଶିଳୀନ୍ଧ୍ର; କାଠରୁ, Chhatu ଭୂମିରୁ ବା ଭୁଙ୍କାରୁ ବାହାରିବା ଛତାକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ହାତି, ଛାତୁ ଅପୁଷ୍ପକ ଉଦ୍ଭିଦ—1. Toadstool; mushroom; **फोड़क, खुमी, कुतरी** fungus; Agaricus.

[ଦ୍ର—ଏହା ପଗ୍ଧ କାଠରୁ, ସଢ଼ା ଛଣରୁ, ଜୁଇ ଗାତରୁ ଭୁଙ୍କାରୁ ଓ ଗୋବରରୁ ବର୍ଷାଦିନେ ବାହାରେ । ଛତୁ ଅନେକ ରଙ୍ଗର ଓ ଆକାରର ହୁଏ । କେତେକ ଖାଦ୍ୟ, କେତେକ ଅଖାଦ୍ୟ ଓ କେତେକ ବିଷାକ୍ତ । ଛତୁ ବହୁତ ପ୍ରକାର ଯଥା—ବାଲି ଛତୁ, ପାଳ ଛତୁ, କାଠ ଛତୁ, ଚୂନ ଛତୁ, ଗୋବର ଛତୁ, ମଣ୍ଡା ଛତୁ, ଖୁଦ ଛତୁ ବା ଭୁଙ୍କା ଛତୁ, ରୁଗୁଡ଼ା ଛତୁ । ଛତୁର ଗୋଟିଏ ଡେମ୍ଫ ଓ ଗୋଟିଏ ଛତାକାର ଉଣ୍ଡି ଥାଏ । ଏହାର ଡେଣ୍ଡ, ଫଳ,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁଠାରେ ଭେଦ ରହିଛି ତାହା ଯଥାସ୍ଥାନରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ଅନୁସ୍ୱାର ଓ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଏହି ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାରୂପେ ଶବ୍ଦ ଶେଷରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିସର୍ଗ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜାସୁଜି ଦେଇ ସୋଜାସୁଜି ଦେଖିବାକୁ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଥା—'ଗାଇଁ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଗୋଟିଏ; 'କୁଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଆଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀକାର' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗିକାର' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍କାର' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳଙ ୍କାର' ଦେଖିବେ ।

ଫୁଲ ବା ପତ୍ର ନ ଥାଏ । ପଚାଶା କରି ଦେଖା ଯାଇଅଛି ଯେ ଯେଉଁଠାରେ ଝୁଙ୍କାଭିତରେ ବା ଭୂଇଁତଳେ ଜଇ ବସା ଥାଏ, ସେଠାରେ ଜଇଗଛରୁ ଛତୁ ଉପରକୁ ଜନ୍ମେ ।]

୨ । ଛତୁଆ (ଦେଖ)—2. Chhatuā (See)

୩ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଚୂନା—3. Powder.

ଦେ. ରୂପ—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣିକୃତଚୂର୍ଣ୍ଣ—1. Reduced to powder

୨ । ଝଟକୁକି କରି ଖଣ୍ଡରେ ଭାଙ୍ଗିଚି—2. Reduced or broken into many small bits.

ଛତୁଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଶକ୍ତୁ)—୧ । ଚୂଡ଼ା, ଯବ, ଗହମ ଆଦି ଭଜା ଦୋଇ କରି ସାଇଥିବା ଚୂର୍ଣ୍ଣ—1. Corn-powder: flour of fried corn.

Chhatuā
ଛାତୁ

ତଣ୍ଡୁଳାଦି, ଦିବ୍ୟାଦି ଫଳ ଯେ ସତ ନ୍ତ
ଛତୁଆ ଖାଇ ଯୋଗୀ ରହନ୍ତି ମାଣ—କୃଷ୍ଣଜିତ, ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତି ।

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓ ବଜାରରେ ଖାଦ୍ୟ-ସାମଗ୍ରୀରୂପେ ଏହାର ଖୁବ ଆଦର । ଏହାକୁ ଘିଅରେ ଚକଟି ଓ ମିଠା ମିଶାଇ ଖିଆ ଯାଏ । ବୈଶାଖ ମାସର ପଣାସଙ୍କ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ଲୋକେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଛତୁଆ, ବିହନା, ଛତୁଆ ଓ ପଣା ଦାନ କରନ୍ତି । କଞ୍ଚା ଶସ୍ୟର ଚୂନାକୁ ଅଟା ବା ଚୂନା କହନ୍ତି, ଭଜା ଶସ୍ୟର ଛତୁ ବା ଛତୁଆ କହନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଯବର ଛତୁ ଅର୍ଶପାଚକ, ବଲକାରକ, ଲଘୁ, କଫପିତ୍ତନାଶକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ଶସ୍ୟର ଜୀପଚୟକାରକ, ଭେଦକ, ତୃପ୍ତିକାରକ, ଶୀତ୍ର, ବ୍ରଣ ଓ କେଡ଼ରୋଗ ନାଶକ ।]

୨ । ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ସତ୍ୟବାସରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦିଆଯିବା ଦୋଭଜା ଖଇର ଚୂର୍ଣ୍ଣ (ଲୁହାର ଗୋଲ ଗ୍ଲାସ୍ରେ ପୂରାଇ ଏହାକୁ ଗୋଲାକାର ଭଳି କରାଯାଏ)—

2. Powdered fried paddy offered to the Deity at Sakhigopal in the Puri district.

ଛତୁଆରି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଶତାବରୀ)—ଶତାବରୀ (ଦେଖ)

Chhatuāri
ଛତୌର
ଛତୌରି
} ଅନ୍ୟରୂପ

Satābarī (See)

ଛତୁଆ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. (ଭୁଲ. ବି. ଛତୁସଂକ୍ରାନ୍ତି; ଏଦିନ ଛତୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦିଆଯିବାରୁ)—ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତି (ଦେଖ)

Chhatuā saṁkrānti

Paṇā-saṁkrānti (See)

ଛତୁ ଉଠାଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସର୍ବନାଶ କରିବା—

Chhatu uṭhāi debā — To ruin totally.
ଛାତୁତୁଲେଦେଓୟା

ଛତୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣିକୃତଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ଧ୍ୱଂସ କରିବା—

Chhatu karibā — 1. To reduce into powder; to annihilate.
ଛାତୁକରା

ଛତୁବନାଇବା
ଛତୁବନେଇବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । କଡ଼ୁ ଝିକିଝିକି ଖଣ୍ଡରେ ଭାଙ୍ଗିବା—2. To turn into hundreds of tiny bits.

ଛତୁ ନକାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛତୁ କରିବା (ଦେଖ)

Chhatu nikālibā — Chhatu karibā (See)

ଛତୁ ଫଟାଇବା
ଛତୁ ଫଟେଇବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଏହି ବାକ୍ୟ ଧମକାଣିରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ମୁଁ ତୋର ଛତୁ ନକାଲିବି =ମୁଁ ତୋତେ ଏପରି ପ୍ରହାର ଦେବି ଯେ ତୁ ଛତୁ ପରି ଝିକି ଝିକି ହୋଇ ଯିବୁ ।]

ଛତୁ ନକଲିବା—ଦେ. ବି—ଚୂର୍ଣ୍ଣିକୃତଚୂର୍ଣ୍ଣିତ ହେବା; ବିନଷ୍ଟ ବା ଧ୍ୱସ୍ତ ହେବା; ଛତରଖତରଲ ହେବା—

Chhatu nikilibā — To be annihilated; to be completely ruined; to be spoiled.
ଛାତୁହୋଇଯାଓୟା
ଛତୁ ଫାଟିଯିବା
ଛତୁ ବନିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

(ଯଥା—କୋଠା ଉପରୁ ଖସି ପଡ଼ିଲେ ତୋର ଛତୁ ନକଲି ଯିବ ।)

ଛତୁ ପରି ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ବର୍ଷା ଦିନେ ଝୁଙ୍କାରୁ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଛତୁ ବାହାରିବା ପରି (କୌଣସି ପଦାର୍ଥ) ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ରୂପେ ଜାତ ହେବା—

Chhatu pari uṭhibā — (a thing) To copiously spring up (like mushrooms in the rains.)
ଛାତୁରମତଉଠା
(ଛତୁ ପରି ମାଡିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛତୁ ଫୁଟିବା—ଦେ. ବି—ଛତୁ ଭୂମିରୁ ବାହାରକୁ ଗଜା ମାରିବା—

Chhatu phuṭibā — The shooting or coming out of the mushroom from the ground.
ଛାତୁଫୁଟା

ଛତୁ ମାଡିବା—ଦେ. ବି—ବର୍ଷା ଦିନେ ଝୁଙ୍କାରୁ ବା ଭୂମିରୁ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଛତୁ ଜାତ ହେବା—

Chhatu māṭibā — Mushrooms springing up copiously from the ground or ant hills.

ଛ ଯେ ଛତୁ ! ପାଣି ବରଷିଲେ କେତେ ତୁ ମାରୁ—ଚଉ ।

ଛତୁ ରସ—ଦେ. ବି—ଶସ୍ୟ ଚୂନାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—

Chhatu rasa — A sweetmeat prepared from the flour of grains.

ଛତୁ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—

Chhatu saṁkrānti — ଛତୁଆ ସଂକ୍ରାନ୍ତି (ଦେଖ)
Chhatuā saṁkrānti (See)

ଛତୋରି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଶତାବରୀ)—ଶତାବରୀ (ଦେଖ)

Chhatori — Satābarī (See)
(ଛତୌରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛତ୍ତର—ସଂ, ବି. (ଛଦ ଧାତୁ + ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ବର)—

Chhatwara — ୧ । କୁଞ୍ଜ; ଲତାକୁଞ୍ଜ—
1. A grove; a bower.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ନ	ଡ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଐସ୍ୱ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ୟୃ	ଅକାଗ୍ଲନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୨ । ଆଶ୍ରମ—2. Hermitage.

୩ । ଗୃହ—3. House (M. W.).

ଛତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଛଦ ଧାତୁ, ଣିଚ୍=ଛଦ ଧାତୁ+କରଣ. ତ୍ର)—
Chhatra (ଛତ୍ତ୍—ଅଳ୍ପାର୍ଥ) ୧ । ଛତା; ଛତ୍ତି; ଅଡପଡ଼—
1. Umbrella.

୨ । ରାଜଚିହ୍ନ—2. One of the insignia of royalty; an umbrella held over the head of a king.

୩ । ଛତୁ; ଛତୁାକ—3. Mushroom; fungus.

୪ । ଏକ ପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ ଛତୁ; ଅଙ୍ଗଚିତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. A kind of poisonous mushroom.

* । (+ତ୍ରାବ. ଣ) ଆବରଣ; ଆଚ୍ଛାଦନ—
5. Covering.

ଦେ. ବି—୧ । (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ) ରାଜା ବା ଠାକୁରଙ୍କ ଉପରେ ଅଳଙ୍କାର ରୂପେ ଖଞ୍ଜା ଯିବା ସୁନା ବା ରୂପାର ଛତ୍ର—
1. Gold or silver umbrella set over a king or Deity as a decoration

୨ । (ସଂ. ସତ्र) ଅନ୍ନସତ୍ର—2. A public kitchen where cooked rice is distributed free to the needy during a famine.

୩ । ଜଳସତ୍ର—3. A place where water is distributed free to thirsty wayfarers during summer.

୪ । ମେଳା—4. A fair.

(ଯଥା—ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାର ଛତ୍ର ।)

* । ପଂକ୍ତି; ଅକ୍ଷରପଙ୍କ୍ତି—
5. Line; a line of letters.

୬ । ଖଇରାତ—6. Charitable distribution.

ଛାତ୍ର—(ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ତୁଳ. ତେଲୁଗୁ. ଛତ୍ରମୁ)—
ଧର୍ମଶାଳା—Choultry.

[ଦ୍ର—ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁ ଧର୍ମଶାଳାମାନ ଅଛୁ ସେ ଗୁଡ଼ିକୁ ଚୌଲ୍ଟ୍ରି ବା ଛତ୍ରମ୍ କହନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ଛତ୍ରରେ ଆଗନ୍ତୁକ ବ୍ୟକ୍ତି ୧ ବା ୨ ଦିନ ରହିବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ଥାଏ ।]

ଦେ. ବି. (ସଂ. ସତ୍ର) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ବା ଗଛରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରବେଶାଧିକାର ବା ଭୋଗାଧିକାର ଅଛୁ—
A place or tree to which the public have free access.

ଛତ୍ରକ—ସଂ. ବି. (ଛତ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଛତା—
Chhatraka 1. Umbrella.

୨ । ମାଛରଙ୍କା ପକ୍ଷୀ—
2. The kingfisher; Alcedo Ispida.

[ଦ୍ର—ଏହାର ମୁଣ୍ଡରେ ଛତା ପରି ପକ୍ଷଗୁଚ୍ଛ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ।]

୩ । ଛତୁ—3. Mushroom; toadstool.

୪ । ଛତା ଆକାରର ମହୁଫେଣା—
4. A parasol-shaped beehive.

* । ଛତାପରି ଗୁମ୍ବଜଯୁକ୍ତ ଶିବମନ୍ଦିରବିଶେଷ—
6. A parasol-shaped temple in honour of the Deity Śiba (M. W.)

ଛତ୍ରଜଦେହୀ—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ଜୀବବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା) —ଏକ ପ୍ରକାର
Chhatraka-dehī ଛତାକୃତି ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବ—Medusa; a (ଛତ୍ରାକାଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) jellyfish; Discophora.

ଛତ୍ରଖାଇ—ଦେ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଛତରଖାଇ (ଦେଖ)
Chhatrakhāī Chhatarakhāī (See)
(ଛତ୍ରଖିଆ—ପୁଂ.)

ଛତ୍ରଖିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଛତରଖିଆ (ଦେଖ)
Chhatrakhiā Chhatarakhiā (See)

ଛତ୍ରଚକ୍ର—ଫ୍ର. ବି.—ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷର
Chhatra chakra ରେଖାବିଶେଷ—A kind of astrological figure drawn to calculate a person's future.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୩ ଫର୍ଦ୍ଦରେ ନଅଟି ଲେଖାଏଁ ସର୍ବସୁଦ୍ଧ ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ଲେଖା ଯାଇ ଶୁଭାଶୁଭ ଗଣନା କରାଯାଏ ।]

ଛତ୍ରଚ୍ଛାଉଣି—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ.—ଛତ୍ର ଭଙ୍ଗ; ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଚୂର୍ଣ୍ଣ—
Chhatra-chhāuṇi Shattered to pieces; routed.
(ଛତ୍ରଚ୍ଛାଉଣି, ଛତ୍ରଚ୍ଛାଉଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛତ୍ରଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବି.—୧ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ କର୍ମା. ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ-ପ୍ରକୃଷ୍ଟବାଦ)
Chhatradaṇḍa ରାଜଚିହ୍ନସୂଚକ ଛତା ଓ ଚେଙ୍ଗା; ରାଜତ୍ୱ ଓ ରାଜଦଣ୍ଡ; ଦଣ୍ଡଛତ୍ର—1. The umbrella and the sceptre; the two insignia or emblems of royalty.

୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ଛତାର ବେଣ୍ଟ—2. The handle or supporting rod of an umbrella.

ଛତ୍ରଧର—ସଂ. ବିଣ.—(ଛତ୍ର+√ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଯେ ଛତା ଧରି ଥାଏ—
ଛତ୍ରଧାର, ଛତ୍ରଧାସ୍ତ (ଅନ୍ୟରୂପ)
1. Holding an umbrella,

୨ । ଯେ ରାଜାଙ୍କ ମସ୍ତକ ଉପରେ ଛତା ଧରେ—2. Holding an umbrella over the head of a king.

ସଂ. ବି.—୧ । ରାଜା; ସମ୍ରାଟ—
1. An emperor; a sovereign.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ ବିନ୍ଦୁ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ରଖା ଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିସର୍ଗ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ପବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । ରାଜାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଛତା ଟେକିବା ଭୃତ୍ୟ—
2. A retainer whose duty is to hold the umbrella over the head of a king.

ଛତ୍ର ଧରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଛତା ଧରାଇବା—
Chhatra dharāibā ଛାତା ଧରାନ
1. To have an umbrella held over one's head by another.

୨ । ନିଜକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି ରୂପେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ କରାଇବା—
2. To cause one's self to be highly reckoned.

ଯାହା ଯେମାନେ ଯେଉ ଭରସାରେ ମୁଁ ଛତ୍ର ଧରାଇବି ।
ଉତ୍କଳ: ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

୩ । ରାଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହେବା—3. To be installed in throne.

ବନ୍ତ ଧରାଇବ ଛତ୍ର କେଉ ଦନ ଜାଣ । ପ୍ରାତୀ. ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତ ।

(ଛତ୍ର ଧରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛତ୍ରପତି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଛତ୍ର + ପତି)—୧ । ରାଜା; ସମ୍ରାଟ—
Chhatrapati An emperor; a sovereign.

ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ ଦାନବ ଶେଖର
ବୃଶପର୍ବା ଛତ୍ରପତି । ନଦକଶୋର. ଶର୍ମ୍ମିଷ୍ଠା ।

ଦେ. ବ—ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ରାଜା ଶିବାଜୀଙ୍କ ଉପାଧି—
A title assumed by Sibaji the Marhatta king.

ଛତ୍ରପତ୍ର—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସେ ଛତ୍ର ପର ପତ୍ରବତ୍‌ଶ୍ଚ)—
Chhatra-patra ୧ । ସ୍ଥଳପଦ୍ମ—1. Hibiscus Mutabilis.

୨ । ଭୂର୍ଜପତ୍ର ଗଛ—2. A variety of Birch tree (having leaves like umbrella); Betula Bhoorja.

୩ । ମାଣସାରୁ (ଦେଖ)
3. Māṇa-sāru (See)

ଛତ୍ରବତୀ—ସ. ବ. (ନାମ)—ମହାରାଷ୍ଟ୍ରବତ୍ତ, ଦ୍ୱାରବଂଶ ଓ ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣାଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପାଞ୍ଚାଳର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ୟ (ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଅହିଚ୍ଛତ୍ର ବା ଅହିକ୍ଷେତ୍ର—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର))—Name of an ancient kingdom mentioned in the Hindu mythologies.

ଛତ୍ରବନ୍ଧୁ—ସ. ବ—ମାତୃବର୍ଣୀୟ କ୍ଷତ୍ରିୟ; କ୍ଷତ୍ରିୟାଧମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chhatra-bandhu A Kshatriya of low grade.

ଛତ୍ର ବୃକ୍ଷ—ସ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଛତ୍ରାକୃତି ବୃକ୍ଷ)—
Chhatra bṛuksha ମୁଚୁକୁନ ଗଛ (ଦେଖ)
Muchukunda tree (See)

ଛତ୍ରବିଛତ୍ର—ଦେ. ବିଣ—ଗୁରଅଡ଼େ ଭାଙ୍ଗି ପଳାଇବା; ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ—
Chhatra-bichhatra Routed; disorganised.
ଛିନ୍ନଛତ୍ର
ଛିତ୍ରବିତର

ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଛତ୍ରର ଭଙ୍ଗ; ଛତ୍ର = ରାଜଚିହ୍ନ)—
Chhatra-bhaṅga ୧ । ରାଜାଙ୍କର ରାଜ୍ୟନାଶ—
1. Loss of one's kingdom.

୨ । ରାଜାଙ୍କ ସିଂହାସନଚ୍ୟୁତି—2. Deposition of a king.

୩ । ଅରାଜକତା—3. Anarchy.

୪ । ଗୋଲମାଲ—4. Disorder.

୫ । ରଣଭଙ୍ଗ; ଯୁଦ୍ଧରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ପରସ୍ପର ଦୋଇ ଯୁଦ୍ଧଭୂମି ଓ ଆପଣାର ଦଳ ଛାଡ଼ି ପଳାଇବା—
5. A rout.

୬ । ବୈଧବ୍ୟ—6. Widowhood.

୭ । ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ—7. Individuality.

ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସୈନ୍ୟମାନେ ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପର ଦୋଇ)
Chhatra-bhaṅga debā ଯୁଦ୍ଧଭୂମି ଛାଡ଼ି ଏଣେତେଣେ ପଳାଇବା—
ଛତ୍ରଭଙ୍ଗଦେଓୟା To be put to rout; to flee from the battle-field (said of a defeated army).

ଛତ୍ରମହାରାଜ—ସ. ବ. (ନାମ)—ଆକାଶରେ କଳ୍ପିତ ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର
Chhatra-mahārāja ଗୃହ ଦକ୍‌ପାଳ—The four protectors of the quarters of the earth according to the Buddhists.
(ଯଥା—୧. ପୂର୍ବଦଗର ଅଧିପତି ଧୀରାଢ଼ସ୍ତ—ଧୀରାଢ଼ରାଜ; ୨. ପଶ୍ଚିମଦଗର ଅଧିପତି ଖଡ୍ଗହସ୍ତ—ଖଡ୍ଗରାଜ; ୩. ଉତ୍ତରଦଗର ଅଧିପତି ଧ୍ୱଜହସ୍ତ—ଧ୍ୱଜରାଜ; ୪. ଦକ୍ଷିଣଦଗର ଅଧିପତି ଚୈତ୍ୟହସ୍ତ ଚୈତ୍ୟରାଜ; ବୌଦ୍ଧମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ଏମାନଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ରଖାଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।)

ଛତ୍ରସାହି—ଦେ. ବ—ଛତ୍ରାକୃତି ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ ବା ପାଗ—
Chhatra-sāhi A wide bushy turban set like an umbrella over the head.
(ଛତ୍ରସାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଛତ୍ରସାହି କରଣ ପାଗ ବାନ୍ଧଛନ୍ତି । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାରାଉତ ଅଟ ।

ଛତ୍ରା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଛତ୍ର+ଆ)—୧ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠାଗଛ; ମଞ୍ଜୁଆଡ ଗଛ—
Chhatrā 1. The Indian madder-plant; Rubia Manjistha.

୨ । ଝାଙ୍କୁଳା ଗଛ—2. A spreading or bushy tree.

୩ । ଘନମନ୍ଥର ଗୁଳ୍ମ—3. Anethum Panmorium; the aniseed plant.

୪ । ସଉଫ ଗଛ—4. Anethum Sowa plant.

୫ । ତିଣା (ଦେଖ) (ଦ୍ୱାରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
5. Tiṇā (See)

୬ । ଧନିଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Coriander.

୭ । ଛତୁ; ଛତାକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7 Mushroom.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍ଟ	ଜଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଛତ୍ରାକ—ସଂ. ବି. (ଛତ୍ର + ଅକ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା, ଭୁଲ୍ଲା ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଶିଲୀନ୍ଧ୍ର; ଛତୁ—
Chhatrāka 1. Mushroom.
୨ । ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ; ଜଳବରୁର ଗୁଳ୍ମ--
2. A plant akin to Acacia Acracia (M. W.).

ଛତ୍ରାକାର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଛତ୍ର + ଆକାର)—
Chhatrākāra ଛତାପରି ଆକୃତି—Spreading (like an umbrella); umbrella-shaped; umbellate.

ଛତ୍ରାକୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଛତ୍ରାକ + ଈ)—୧ । ବୃକ୍ଷ—
Chhatrākī 1. A parasitic plant growing on trees; Vanda Roxburghii; the Ichneumon plant (M. W.).
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକପ୍ରକାର ଜର୍ମ୍ମଲୀ ଗୁଳ୍ମ । ଆସାମ ଓ ଖାସିଆ-ପାହାଡ଼ରେ ପ୍ରାୟ ଆମ୍ବଗଛରେ ଏହା ଜନ୍ମେ । ଏଥିର ଫୁଲ ବଡ଼ିଚ, ସୁଗନ୍ଧ ଓ ବହୁଦିନସ୍ଥାୟୀ । ଏହାର ଫଳ ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।]
୨ । ସର୍ପାକ୍ଷୀ (ଦେଖ)
2. Sarpākshī (See)

ଛତ୍ରାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି—ଗୋଦନ୍ତୀ ହରିତାଳ—
Chhatrāṅga A kind of yellow orpiment.

ଛତ୍ରାଧାନ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଧନିଆ; ଧାନ୍ୟାକ—
Chhatrā-dhānya The coriander seed.

ଛତ୍ରି—ତା. ବି. (ସଂ. ଛତ୍ର)—୧ । ଦେବତା ଓ ରାଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଧରିବା ବଡ଼ ଛତା—
Chhatri ଛତ୍ରୀ ଛତରି 1. A big umbrella held over kings and Deities.
୨ । ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜା—2. A sovereign; emperor.
୩ । ସ୍ୱର ପୁରୁଷ--3. A warrior.
ଏତ ଛତ୍ରିଙ୍କ ଉପରେ ରେଖ । ପ୍ରାତି. ଉତ୍ତଷ୍ୟସ୍ତଙ୍ଗ ।
୪ । (ସଂ. କ୍ଷତ୍ରିୟ)—କ୍ଷତ୍ରିୟ—4. A Kshatriya or man of the warrior class amongst the Hindus.
ପୂର୍ବ ପରଶୁରାମ ରୂପେ
ଛତ୍ରି ନାଶିଲୁ ମହୀକୋପେ । ରୂପଚ, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
ଛତ୍ରି ଉତ୍ତମ ଶୈବ୍ୟେମନି । କରଲକ୍ଷେତନ. ଉତ୍ତରଖ ।
୫ । ରାଜପୁତ ଜାତି—5. The Rajput caste.

ଛତ୍ରିଂଶ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ସଂ. ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶ)—
Chhatriṁśa ଛତିଶ (ଦେଖ)
Chhatiśa (See)

ଛତ୍ରିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଛତ୍ରିନ୍ + ସ୍ୱାର୍ଥେକ. କ)—ଛତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Chhatrika Chhatrī (See)

ଛତ୍ରିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଛତ୍ର + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chhatrikā ୧ । ଶିଲୀନ୍ଧ୍ର; ଛତୁ—1. Mushroom.
୨ । ଖୁବ ଛତା—2. Small parasol.
୩ । ଛତା—3. Parasol; umbrella.
୪ । ମିଶ୍ରି—4. Candied sugar. (M. W).

ଛତ୍ରିଶ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶ)—ଛତିଶ (ଦେଖ)
Chhatriśa Chhatiśa (See)

ଛତ୍ରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଛତ୍ର + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Chhatrī ୧ । ଯାହା ମସ୍ତକରେ ଛତା ଧରି ଦୋଇଥାଏ—(ଛତ୍ରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) Having an umbrella held over the head.
୨ । ଛତ୍ରଧାରୀ—2. Bearing an umbrella.
ସଂ. ବି—୧ । ରାଜା—1. A king (M. W).
୨ । ନାପିତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A barber (M.W).

ଛଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ —ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା—To cover
Chhad (root)

ଛଦ—ସଂ. ବି (ଛଦ୍ ଧାତୁ, ଣିଚ = ଣିଦ ଧାତୁ + କରଣ. ଅ)—
Chhada ୧ । ଗଛାଳୁବୃକ୍ଷ—1. Diospyros Tomentosa (tree).
୨ । ବୃକ୍ଷର ପତ୍ର—2. Leaf of a tree.
୩ । ପକ୍ଷ; ଡେଣା—3. Wing.
୪ । ଆବରଣ; ଢାଙ୍କୁଣୀ—4. A cover; lid.
୫ । ଆଚ୍ଛାଦନ-ବସ୍ତ୍ର; ଚାଦର—5. A sheet,
୬ । ଘାସର ପତ୍ର—6. A blade of grass.
୭ । ଗଛର ଛାଲ; ଛେଲ—7. Bark of a tree.
୮ । (+ଭାବ. ଅ) ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା—
Act of covering.

ଛଦନ—ସଂ. ବି—(ଛଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—୧ । ଆଚ୍ଛାଦନ—
Chhadana Covering.
୨ । (+କରଣ ଅନ)—ପତ୍ର—Leaf.
ଛଦନ ପୂର୍ବରେ ସଦନ କରି ଅଛୁ ସତ । ଉତ୍ତ. ରାମଚନ୍ଦ୍ରାଶ୍ୱମେଧ ।
୩ । ତେଜପତ୍ର—3. The Cassia Cinnamon (fragrant leaves).
୪ । ପକ୍ଷ—Wing.

ଛଦର୍ମ୍ମ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ସଂ. ଛଦ୍ମ)—ଛଳ; ଛଦ୍ମ; ଛଳ—Deceit; trick.
Chhadarma

ଛଦା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । କୋଠାଗଛର ଛାତ୍ରରେ କାନ୍ଥର ଅଗ୍ରରେ ସଦାବୁ ହୋଇ ବସା ଯିବା ଉଚ୍ଚା କାନ୍ଥି—
Chhadā 1. A parapet at the extremes of a roof at the top of the walls of building.
୨ । ତାଳୀଶ ପତ୍ର (ଦେଖ)
2. Tālīsa patra (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଜୋଡ଼ିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଉଛ ୬ ବା 'ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା:— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଦୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଛଦାମ—ଦେ. ବ—ଏକ ପଇସାର ଚତୁର୍ଥାଂଶରୁ ଏକାଂଶ—
Chhadāma One fourth of a pice.
ଛଦାମ
छदाम
ତେ. ଦାମୁଡୁ

ଛଦ୍ଦି—ସ. ବ (ଛଦ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଇ)—୧ । ଘରର ଛତ; ଗୁଲ;—
Chhadi The roof of a house; thatch.
(ଛଦ୍ଦଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଛଦ ଅପବାଦ ଅସଂଜ୍ୟ ଦର୍ଶକ ବୃନ୍ଦେ ଶୋଭତ ।
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାନାଥ. ଭଷା ।
୨ । (+ଭାବ. ଇ) ଆଚ୍ଛାଦନ—Covering.

ଛ-ଦୁଇ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଆଠ—Eight.
Chha-dui ଛଅରୁ ଦୁଇଗଣ ଯେଣେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଲୋଳବଙ୍ଗୁ. ଛ ଗୀତ ।

ଛଦ୍ମ—ସ. ବ (ଛଦ୍ ଧାତୁ+କରଣେ ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Chhadma ୧ । ଛଳ—1. Trick.
୨ । କପଟ—2. Pretence.
୩ । ବ୍ୟାଜ—3. Hypocricy; disguise; sham.
୪ । ଗୋପନ—4. Concealment.

ଛଦ୍ମତପସ୍ୱୀ—ସ. ବ. ପୁଂ—କପଟାଚାରୀ ବୈରାଗୀ—
Chhadma-tapaswī A hypocritical ascetic.
(ଛଦ୍ମତାପସ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଛଦ୍ମତପସ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଛଦ୍ମବେଶ—ସ. ବ—୧ । କପଟ ବେଶ; ପରକୁ ପ୍ରତାରଣା କରିବାପାଇଁ
Chhadma-beśa ଧାରଣ କରାଯିବା ଅନ୍ୟ ବେଶ—
A mask; a disguise.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୨ । ନଜେ ପ୍ରକୃତରେ ଯେପରି ତାହା ଗୋପନ କରି ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ପରିଚିତ ହେବା ନିମିତ୍ତ ଯେଉଁ ଆଚରଣ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ କରାଯାଏ—2. (figurative) Hypocricy; hypocritical conduct or act.

ଛଦ୍ମବେଶୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଛଦ୍ମବେଶ+ଅଛ ସାହାର ଏହି ଅର୍ଥରେ
Chhadma-beśī ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରତାରଣା
(ଛଦ୍ମବେଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କରିବା ପାଇଁ କପଟବେଶ ଧାରଣ କରିଥାଏ;
କାପଟିକ—Masked; incognito; appearing in disguise.

ଛଦ୍ମମ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସ. ଛଦ୍ମ)—ଛଳ; ଛଳି; ବ୍ୟାଜ; କପଟ; ବାହାନା.-
Chhadrama Disguise; trick; hypocricy; feigning.
ଛନ୍ଦ ମାୟାମନୁଷ୍ୟରୂପେ ହରି, ଛଦ୍ମେ ମୃଦୁବାଧ କରି—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଛନ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ଶଣ)—ପ୍ରୋଟ—
Chhan Jute; flax.
ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ପ୍ରତ୍ୟୟ—ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ ବହୁବଚନ 'ଛନ୍ତି' ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ (ଯଥା—କରୁଛନ୍, ଖାଉଛନ୍,

ଛନ୍=ସ. ସନ୍ତି)—An inflection suffixed to verbs in the present tense plural.

ଛନ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ସ.ଛନ୍ନ=ଗୁପ୍ତ)—୧ । ଭୟ; ତ୍ରାସ—
Chhana 1. Fear; fright.
୨ । ଭୟାଣ—2. Frightening.

ଛନକ—ଦେ. ବ. (ସ. ଚମତ୍କାର)—୧ । ଭୟ—
Chhanaka 1. Fear.
ଚମକ ଅବଶେ ଅଖି ମୁଁ ଦିଲୁ ଛନକେ—ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାନାଥ. ନଉକେଶ୍ୱର ।
चौंक, झनक ୨ । ହଠାତ୍ ଜାତ ଭୟ; ଭୟଙ୍କର—
2. Sudden fright; terror.

ଛନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୟାଇବା; କପଟଭୟ ଦେଖାଇବା—
Chhana karibā To frighten in jest.
ଦମ୍ଭ ଦେଖିବାରୁ ନିଜା କଲୁ ଛନ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଲୋଳବଙ୍ଗୁ. ଚ ଗୀତ ।

ଛନକା—ଦେ. ବ—ଛନକ (ଦେଖ)
Chhanakā Chhanaka (See)
ଚମକ ଛନକାରେ ଭସ୍ମ ହେଲେ ଛଦ୍ମନ
चौंक, छनक ସବୁ ପ୍ରାଣୀ କ ଜଳେ, କ ସ୍ଥଳେ ବହାସ୍ପର୍ଶେ—
ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।
ଛନକା ପଶିଲ ଛତରେ, ଜାତ କୁଳ ଉପେକ୍ଷି—
କଳାକଳେବର ଚତୁରଣା. ଚ-ଗୀତ ।

(ଛନକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସ. ଚମତ୍କୃତ)—
୧ । ହଠାତ୍ ଭୟଗ୍ରସ୍ତ—1. Frightened; terrified.
୨ । ଚେହେଲିବା—2. Shying.

ଛନକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଛନକିବା ଜିଯାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—ହଠାତ୍
Chhanakāibā କପଟରେ ଭୟ ଦେଖାଇବା—
ଚମକାନ To frighten in jest.
चमकाना
(ଛନକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛନକିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭୟିବା—
Chhanakibā 1. To fear.
ଚମକା ୨ । ଚମକିବା—
झनकना 3. To be startled; to shy.

ଛନକୀ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅତି ଅସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ (ଗାଈ);
Chhanakī ଦୁରୁନ୍ତା—Very restless, (cow).

ଛନଛତ୍ର—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ)—
Chhana-chhatra ୧ । ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ; ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ; ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ଦେଇ
ଛନ୍ନଛତ୍ର ପଳାୟିତ—1. Routed;completely
छितरबितर disorganised.
(ଛନଛନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ସନ୍ନ; ବିନଷ୍ଟ; ବିଧ୍ୱସ୍ତ—
2. Ruined.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଊ
୬	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଜ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଋ

ଛନଛନ—ଦେ. ଵିଣ. (ଫ. ଚମ୍ଭ୍ଭ) —୧ । ତ୍ରାତ—
Chhana-chhana 1. Frightened.
ଅସ୍ଥିର; ଚଂଵଳ ୬ । ଭୟରେ ଅସ୍ଥିର—
ବେଚୈନ 2. Restless through fear, agitated.
ଶତ୍ରୁ ଜାଣ୍ଡରେ ପୀଡ଼ା ପାଇ ପାଶୁ ସୈନ୍ୟ
ପଳାଇବାକୁ ମନ କଲ ଛନଛନ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।
୩ । ଚଞ୍ଚଳ; ଅସ୍ଥିର—3. Restless.
ଛନଛନ ମନ ବାଡ଼ଇ କତନ ନରେଶି ଗଢ଼େ ଦଶଦଶ—
ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଵଖାଇଚାଷ ।
୪ । ଏଣେ ତେଣେ ଅସ୍ଥିରଭାବରେ ଗୃହିଁବା—
4. Glancing restlessly; casting momentary glances.
ଛନଛନ ଦୋଇ ଦୁଆର ଏଣିଟେଣି—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଛନଛନ ଲାଗିବା—ଦେ. ଵ—ଵଜନ ସ୍ଥାନରେ ଅନାଦିଶ୍ଚ ଭୟ ମନରେ
Chhanachhana lāgibā ଉଦ୍ରେକ ହେବା—An undefined fear arising in the mind in solitude or wilderness.

ଛନ୍ତି—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) (କ୍ରିୟାବଚ୍ଚିର ଚଳ୍ଭ ହେବା କ୍ରିୟାର ଚ୍ଭାସ୍ୟ
Chhanti ପୁରୁଷ ମାନ୍ୟାର୍ଥ ଏକବଚନ ଓ ବହୁବଚନ, ବର୍ତ୍ତମାନ
ଛେନ କାଳ, ସେ ଓ ସେମାନେ କର୍ତ୍ତାସହ୍ଭ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—
ତଁହି ଅଛନ୍ତି—Are.
ଦୋଳରେ ଛନ୍ତି ଗଣନାଥେ—ଭୂପତି. ଚ୍ରେମଞ୍ଚାମୃତ ।
[ଦ୍ର—ଏହା ପଦ୍ୟରେ ଓ କଥିତ ଭାଷାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆକାରରେ 'ଅଛନ୍ତି' ସ୍ଥଳରେ ବ୍ୟଵହୃତ ହୁଏ । ଅନ୍ୟତ୍ର କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗରେ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଏହ୍ଭ ଅର୍ଥ ଦିଏ । ଯଥା—କରୁଛନ୍ତି=କରୁଅଛନ୍ତି ।]

ଛନ୍ଦ୍ (ଧାତୁ) —ସଂ—୧ । ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା—1. To cover.
Chhand (root) ୨ । ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—2. To shine.
୩ । ଗୋପନ କରିବା—
3. To conceal; to hide.
୪ । ବେଷ୍ଟନ କରିବା—
4. To envelop; to surround.
୫ । ରକ୍ଷା କରିବା—5. To profect.

ଛନ୍ଦ—ସଂ. ଵ. (ଛନ୍ଦ୍ ଧାତୁ + ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ଅଭିପ୍ରାୟ—
Chhanda 1. Intention; pleasure.
୨ । ଵଶତା—2. Control; subjection; mastery.
୩ । ଅଭିଳାଷ—3. Wish; will; inclination.
୪ । ପ୍ରବୃତ୍ତି—4. Inclination
୫ । ଵିଷ—5. Poison.
୬ । ବନ୍ଧନ—6. Binding; bond.
୭ । କପଟ; ଛଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Fraud; deceit; trick.
କାହିଁ ପାଇଁ କଲ ମୋଠାରେ ଛନ୍ଦ । ପାଣ୍ଡବଗୃହ. ଉସକାହୋଇ ।
୮ । ଆକାର; ଵେଷ୍ଟା, ରଙ୍ଗଭଙ୍ଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Deportment; mode of conduct.
୯ । ଅଭିପ୍ରାୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Intention.
୧୦ । ଏକାନ୍ତ; ନିର୍ଜ୍ଜନତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10. Solitude.
୧୧ । ଆବରଣ; ଢାଙ୍କୁଣୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11 Lid; cover.
ଫ. ଵିଣ—ଗୋପନୀୟ—Secret.

ଛନ୍ଦ
ଛଂଦ୍ ଦେ. ଵି.—୧ । (ଫ. ଛନ୍ଦଃ) ସ୍ତ୍ରୀଗୀତ; ସ୍ତ୍ତନ—
1. Metre; musical air.
୨ । ଛନ୍ଦଃ; ଵେଦର ସ୍ତ୍ରୀଗୀତ—
2. The air of a vedic hymn.

ଛାଁଦନଦଡ଼ି ୩ । ଗୋରୁଦୁହାଁ ସମୟରେ ବାଛୁରୀକୁ ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି--
3. A string to tie the calf during milching the cow.
୪ । (ଫ. ସନ୍ଦେହ) ସନ୍ଦେହ ସ୍ଥଳ—4. Dilemma.
୫ । (ଫ. ସଙ୍କ) ସଙ୍କ; ସନ୍ନିପାତ—
5. Collapse (during fever).

ଛନ୍ଦଃ—ଫ. ଵ—ଛନ୍ଦସ୍ (ଦେଖ)
Chhandah Chhandas (See)

ଛନ୍ଦଃ ପତନ—ଫ. ଵ—ଛନ୍ଦୋଭଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Chhandah patana Chhandobhaṅga (See)

ଛନ୍ଦକ—ଫ. ଵ. (ଛନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା + କଞ୍ଚି. ଅକ)—
Chhandaka ୧ । ରକ୍ଷକ—1. Protector
୨ । ବାସୁଦେବ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
2. A name of Śrīkṛushṇa.
୩ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ସାରଥି—
3. Name of the charioteer of Buddha.
ସ ଵିଣ—ଛଳୀ; କପଟୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Deceitful.

ଛନ୍ଦଣା—ଦେ. ଵ—ବନ୍ଧନ (ଦେଖ)
Chhandaṇā Bandhana (See)

ଛନ୍ଦଣି—ଦେ. ଵ—୧ । ଗାଈ ବାଛୁରୀଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି—
Chhandaṇi 1. A string to tie the legs of cows
ଛାଁଦନି and calves to a peg or to each
ତୌନ other.
(ସ୍ତନ ଦଉଡ଼ି, ସ୍ତନ ଦଉଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ)
କେଉଁ ଧେନୁ ଚରଣେ ଛନ୍ଦସ୍ତ ଛନ୍ଦଣି । ପାଣ୍ଡବଗୃ. ଉସକାହୋଇ ।
୨ । ବନ୍ଧନ; ବନ୍ଧାଦେବା—2. Being tied.
କଚାଣୀ ବାଛୁରୁ ହେମ ସୂତ୍ରେ ଛନ୍ଦଣି
କଣ୍ଠୀ ଠାରେ ପୀତାମ୍ବର ସୁମଣି ତ୍ରେଣୀ । ବଣ୍ଟନାଥ. ବତିଶ ପ୍ରସାଦଣ ।

ଛନ୍ଦଣି ଦଉଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଵ—ସୂତାରେ ବଳା ଯାଇଥିବା ନୂଆ
Chhandaṇi daurdi ଦଉଡ଼ି (ଏଥିରେ ଆର୍ଦ୍ଦା ଅମାବସ୍ୟା ଦିନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ଚଢ଼ିତ ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିର ବସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣଟିର ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବୃଥ' ନ ମିଳ ଲ 'ବୃଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଘରର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ପିଲାଙ୍କୁ ବାନ୍ଧ ଭାଙ୍କ ପିଠିରେ ବଜ୍ରମୂଲି ଓ ଅପାମାର୍ଗ ଡାଳ ବାଡ଼େଇ କହନ୍ତି 'ବଜ୍ର ହୋ')—

A new rope made of thread

ଛନ୍ଦଣିମନ୍ଦଣି—ଦେ. ବ—ଗଇଶାଗଇଣି; ଅନେକଗୁଡ଼ଏ ସୂତାରେ Chhandaṇi mandaṇi ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିଯିବା;ଅଡ଼ୁଆ ହେବା; ଗୁଡ଼ାଗୁଡ଼ି

ଛନ୍ଦବନ୍ଦ Intricacy; beingknotted; confu-

ଛଁାଦୋ, ଛଁଦା sion; chaos.

ଦେ. ବଣ—୧ । ବିଶେଷ ଅଡ଼ୁଆ ହୋଇଥିବା—

1. Intricately knotted together; knotty; chaotic; tangled.

୨ । ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଛନା ହୋଇଥିବା—

2. Intertwined with each other; crossed.

କୋଇଲ ଲେ ଛନ୍ଦଣି ମନ୍ଦଣି ଉଜ ଦଣ୍ଡ । କେଶବ କୋଇଲ ଛ ଗୀତ ।

ଛନ୍ଦନ—ଦେ. ତଣ. (ସଂ. ଛନ୍ଦ=ବନ୍ଧନ)—ଛନ୍ଦ ହୋଇଥିବା—

Chhandana Confused; entwined.

ଛାଁଦନ ଲମ୍ବିଛ ସ୍ତନ ମାଳ ଛନ୍ଦନ ଅଛ ତମାଳ

ଛନ୍ଦନା ତଳେ ବାଡ ଛଡ଼ାଏ ଶୋଉନ ଢେ ।

ଅର୍ଜୁନ. ବଦଗୁ ଚନ୍ଦ୍ରାବଳି ।

ଛନ୍ଦମନ୍ଦ—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଛନ୍ଦ)—୧ । ଛଳ; କପଟ—

Chhanda-manda 1. Deceit; hypocricy.

ଛନ୍ଦକପଟ ୨ । ଚତୁରୀ—2. Cunning.

ଛନ୍ଦବନ୍ଦ, ଛଳଛନ୍ଦ

ଛନ୍ଦବନ୍ଦ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛନ୍ଦବନ୍ଧ }

ଛନ୍ଦପାତନ—ସଂ. ବ—କପଟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; ସାଧୁବେଶଧାରୀ ଠକ (ହି. Chhanda-pātana ଶବ୍ଦସାଗର)—A masked mendicant; a cheat in the mask of a saint.

ଛନ୍ଦସ୍—ସଂ. ବି. (ଛନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଆଘ୍ରି ପାଇବା + ଭାବ. ଅସ୍)—

Chhandas ୧ । ପଦ୍ୟଗନ୍ଧ—1. Prosody; poetic composition; rhyme.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ରଚନାରେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାର ଗଣନା ଅନୁସାରେ ବରମ୍ବ ଆଦିର ନିୟମ ଅଛ ତାକୁ ଛନ୍ଦଃ ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ୨ ପ୍ରକାର; ଯଥା—ବାର୍ଣ୍ଣିକ ଓ ମାତ୍ରିକ । ଯହିଁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଦରେ ଅକ୍ଷର ସଂଖ୍ୟାର ଓ ଲଘୁଗୁରୁକ୍ରମର ନିୟମ ଥାଏ ତାକୁ ବାର୍ଣ୍ଣିକ ବା ବର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ, ଓ ଯହିଁରେ ଅକ୍ଷରଗଣନାର ତଥା ଲଘୁଗୁରୁକ୍ରମର ବରୁର ନ ହୋଇ କେବଳ ମାତ୍ରାର ସଂଖ୍ୟା ରକ୍ଷା କରଯାଏ ତାକୁ ମାତ୍ରିକ ଛନ୍ଦଃ ବୋଲାଯାଏ । ପାଦର ବରୁରରେ ବୃତ୍ତ ବା ଛନ୍ଦଃର ଂଭେଦ, ଯଥା—ସମବୃତ୍ତ, ଅର୍ଦ୍ଧସମବୃତ୍ତ ଓ ବିଷମବୃତ୍ତ । ଯେଉଁ ରଚନାରେ ୪ ପାଦ ସମାନ ତାକୁ ସମବୃତ୍ତ, ଯହିଁରେ ୧ମ ପାଦ ଂତୃ ପାଦ ସଙ୍ଗେ ଓ ୨ୟ ପାଦ ୪ର୍ଥ ପାଦ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ତାକୁ ଅର୍ଦ୍ଧସମବୃତ୍ତ ଓ ଯହିଁରେ ପାଦମାନ ଅସମାନ ତାକୁ ବିଷମବୃତ୍ତ ବୋଲାଯାଏ । ଅଧିକାଂଶ ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦଃ ବାର୍ଣ୍ଣିକ ଓ ଭାଷାର ଛନ୍ଦମାନ ମାତ୍ରିକ ଅଟେ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

୨ । ପଦ୍ୟ ବା ଗଦ୍ୟ ରଚନାର ଶୈଳୀ—

2. Style of prose or poetry.

୩ । ପଦ୍ୟର ରାଗ ବା ରାଗିଣୀ—

3. Poetical air or measure; metre; cadence.

୪ । ଇଚ୍ଛା; ଅଭିଳାଷ—4. Wish; desire.

୫ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର; ମନମୁଖୀ ବ୍ୟବହାର—

5 Voluntary action; arbitrary conduct.

୬ । ବେଦର ମନ୍ତ୍ରର ରାଗ—

6. Metre of vedic texts.

[ଦ୍ର—ଅକ୍ଷରର ସଂଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ରଚିତ ବେଦମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଛନ୍ଦଃ ଅଛ । ଛନ୍ଦଃ ମୁଖ୍ୟତଃ ୭ଟି ଯଥା—ଗାୟତ୍ରୀ, ଉଷ୍ଣିକ୍, ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍, ବୃହତୀ, ପଂକ୍ତି, ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ ଓ ଜଗତୀ । ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଅର୍ଚ୍ଚୀ, ଦୈବୀ, ଆସୁରୀ, ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା, ଯାଜୁଷୀ, ସାମ୍ନୀ, ଆର୍ଚ୍ଚୀ ଓ ବୃତ୍ତୀ ଏହାପରି ଆଠଗୋଟି ବେଦଅଛ ଓ ଏମାନଙ୍କ ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଅନେକ ସଙ୍କର ଛନ୍ଦଃମାନଙ୍କର କଳ୍ପନା କରଯାଇଅଛ । ଏଦ୍ଭା ଛଡ଼ା ଯଜୁର୍ବେଦର ମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଅତ୍ୟଜଗତୀ, ଶକ୍ୱରୀ, ଅତିଶକ୍ୱରୀ, ଅଷ୍ଟି, ଅତ୍ୟଷ୍ଟି, ଧୃତି, ଅତିଧୃତି, କୃତି, ପ୍ରକୃତି, ଆକୃତି, ବିକୃତି, ସଂସ୍କୃତି, ଅଭିକୃତି ଓ ଉତ୍କୃତି ନାମରେ ଗୃଡ଼ଏ ଛନ୍ଦଃ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛ । ବୈଦିକ ଛନ୍ଦଃମାନଙ୍କରେ ମାତ୍ରା ବା ଲଘୁଗୁରୁର ବରୁର ନାହିଁ; କେବଳ ଅକ୍ଷରସଂଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ଛନ୍ଦଃମାନଙ୍କୁ ନିରୂପ କରଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୭ । ବେଦ—7. The Bedas.

୮ । ଛନ୍ଦଃମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷଣାଦି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବା ବେଦାଙ୍ଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. That part of the Bedas which treat of metres.

ଛନ୍ଦା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛନ୍ଦ=ବନ୍ଧନ)—୧ । ବନ୍ଧନ—

Chhandā 1. Tie; bond.

୨ । ବାନ୍ଧିବା—2. Tying; binding.

୩ । ଚତୁଷ୍ପଥ; ଛକ—3. A cross-road; a meeting place of cross-roads.

୪ । ଦୁଇ ନଦୀର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ—

4. A place where two streams meet.

୫ । (ଏଠାରେ ସ୍ଥଳପଥ ନଦୀକୁ ପାର ହୋଇଥିବାରୁ) ନଦୀଘାଟ—

5. River ferry-ghat.

୬ । ଗ୍ରନ୍ଥି; ଗଣ୍ଠି—6. Knot.

ଛାନ୍ଦା ୭ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ବିବାହାଦି କୌଣସି ସାମାଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯେଉଁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନିମନ୍ତ୍ରଣକାରୀଙ୍କ ଘରେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନେ ସେଠାରୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବାକୁ ଘରକୁ ଆଣିବା ଜଳଖିଆ ସମଗ୍ରୀ—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ତ୍ର	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

7. Sweets and tiffen carried home by those of the invited Brāhmaṇas who do not take their meals at the house of the inviter.

ଦେ. ବଣ —୧ । ଯାହା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଛନ୍ଦେ ବା ବାନ୍ଧେ—
1. Binding.

୩ । ରଚିତ (କବିତା)—3. Composed (poem).

୪ । ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—4. Tied up.

୫ । ପରସ୍ପରକୁ ଛକ ପର କାଟିଥିବା—
5. Crossing each other.

ଛନାଇବା—ଦେ. କି—ଛନ୍ଦିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chhandāibā Causative form of Chhandibā.
ଛାଁଦାନା
ଛାଁଦ୍‌ବାନା
(ଛନ୍ଦେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛନା ଚରଣ—ଦେ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଯେ ଦୁଇ ଗୋଡ଼କୁ ଛନ୍ଦ ଚିହ୍ନରେ ଠାଣିରେ ଟେଆ ହୁଅନ୍ତି)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ
Chhandā charaṇa ବିଶେଷଣ—An epithet of Śrīkṛushṇa.

ଛନାଛନ୍ଦି—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ବନ୍ଧନ—
Chhandā-chhandi 1. Mutual tie or bond.
ଛାନ୍ଦାଛାନ୍ଦି ଉଭୟ ଉଭୟର ପ୍ରେମେ ବନ୍ଧାବନ୍ଧି
ଛାଁଦାଛାଁଦି ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦି ଦେଖାଦେଖି । ବୃଥାମିଥ. ଯଯାତିକେଶବ ।

୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ—2. Mutual connection.

୩ । ବହୁପଦ୍ୟରଚନା—
3. Composing of many poems.

୪ । ଗୁଡ଼େଇ ଜୁଡ଼େଇ ବାନ୍ଧିବା—
4. Binding together.

୫ । କୁଣ୍ଢି ଆଲୁଣ୍ଢି—5. Mutual embrace.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ବନ୍ଧାବନ୍ଧି—
1. Mutually tied up or bound; tied to each other.

ବାଳକ ପ୍ରାମ୍ବେ ହୋଇ କାନ୍ଦ
ଏକ ଅଉକେ ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୨ । ଦାମ୍ପତ୍ୟ ବନ୍ଧନରେ ଆବଦ୍ଧ—
2. Tied together by the tie of marriage.

ଛନ୍ଦାନୁଗମନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଛନ୍ଦ=ଇଚ୍ଛା+ଅନୁଗମନ)—
Chhandānugamana ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଚଳିବା—
Acting according to one's own inclination.

ଛନ୍ଦାନୁଗାମୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଛନ୍ଦ=ଇଚ୍ଛା; ପ୍ରବୃତ୍ତ+ଅନୁଗାମୀ)—
Chhandānugāmī ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ; ମନମୁଖୀ—
(ଛନ୍ଦାନୁଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Following one's free will.

ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତିନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; (ଛନ୍ଦ+ଅନୁବର୍ତ୍ତିନ)—୧ । ପରର
Chhandānubarttana ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଚଳିବା--1. Acting
ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତୀ—ପୁଂ
ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ } according to another's will.
୨ । ପରର ଅନୁସରଣ; ପର ମନକୁ ଜଗି
ଚଳିବା—2. Slavishly following or obeying the dictates of another person.

ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେ ପରର ମନ ଜଗି ଚଳେ—
Chhandānubarttī Following another's wish or
(ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) dictates.

ଛନ୍ଦାନୁସାରୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ - ଛନ୍ଦାନୁଗାମୀ (ଦେଖ)
Chhandānusārī Chhandānugāmī (See).
ଛନ୍ଦାନୁସାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଛନ୍ଦାବନ୍ଧା —ଦେ. ବ.—୧ । ବନ୍ଧାଛନା; ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଧକ ଦେବା—
Chhandābandhā Pledge or mortagage or pawn
ବାଁଧା ଛାଁଦା of property.
ଛାଁଦାବାଁଧା ୨ । ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିମନ୍ତ୍ରଣକାରୀଙ୍କ ଘରେ ଭୋଜନ
(ବନ୍ଧା ଛନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନ କରି ନିଜ ଘରକୁ ଭୋଜ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଆଣିବାକୁ
ଜାଉଁକରେ ବାନ୍ଧିବା—3. Tying of sweets etc in one's cloth for bringing them home instead of eating them at the house of the inviter.

ଦେ. ବଣ.—ବନ୍ଧକ ଦିଆଯାଇଥିବା —
Piedged; mortgaged; pawned.

ଛନ୍ଦିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଛନ୍ଦ=ବନ୍ଧନ)—୧ । ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥକୁ ସଂଯୁକ୍ତ
Chhandibā କରିବା—1. To join together two things.
ଛାଁଦା ଜଇଁ ଦରବ ମୋତେ ଛନ୍ଦ ଗଲ,
ଛାଁଦନା କାହୁଁ ଅଣ୍ଟେ ରେ କାହୁଁ ବନ୍ଧା କଲ । ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଘଟାଇବା—2. To bring two
(ଛନ୍ଦାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) persons or things together.

ସ୍ୱତ ଵ ଏ ଶୋଭ ସମ୍ପଦମାନ ହାସ୍ୟ !
ଛନ୍ଦତେ ଛନ୍ଦଉପଦେ ଆସ୍ୟ ନଦବର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବନ୍ଧମାନଭଙ୍ଗ ।

୩ । ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା—3. To tie into a knot.

୪ । ଗୁଡ଼ାଇ କରି ବାନ୍ଧିବା—4. To twine round.

ଉତ୍ତରଶେଷେ ଦୃଢ଼ ଛନ୍ଦଲେ ଡୋ କଟି ଯାହା ପାଇ ଫେଣା ଫେରରେ ।
ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକରଭଞ୍ଜ. ର ଗୀତ ।

୫ । ବାନ୍ଧିବା—5. To tie; to bind.

ଗାଈକ ଭେବେ ଛନ୍ଦ ଦୁଇନ୍ତ ଗଈଡ଼େ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ, ଆଦ ।

୬ । ପଦ୍ୟାଦି ରଚନା କରିବା—
6 To compose (poems).

ଚାରବର ବାଷଠି ପଦରେ ଛନ୍ଦ ଛନ୍ଦେ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୭ । (ଦୁଧ ଦୋହଁବା ସମୟରେ ଗାଈଙ୍କର) ଗୋଡ଼କୁ ଛନ୍ଦ-
ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧିବା—7. To tie the legs a cow with one another during milking.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଟେଢ଼ିଟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅଟ୍ୟେବ ୧ ବା ୨ ଟେଢ଼ିଟ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁରି ବସିଯାଉ ୨ ବା ୧ ଟେଢ଼ିଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ.

ଛନ୍ଦି ହେବା—ଦେ. କି.—୧ । ଗୁଡ଼େଇ ହୁଡ଼େଇ ହେବା; ଛନ୍ଦୀ ମନ୍ଦୀ Chhandi hebā ହେବା—1. To be intricately bound up; to be intertwined.

ସେ ଜାଲେ ପୂର୍ଣ ଜଳେ ହେବେ ଛନ୍ଦି.
ସେ ଜଟିଳ କର୍ମବାଶ୍ରେ ହୋଇ ବଳଉ । ପ୍ରଧାନାଥ. ନଦୀ ସାଖା ।

୨ । (ସ. ସନ୍ଦେହ) ସନ୍ଦେହାକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—
2. To be in doubt or dilemma.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ । ବବାହିତ ହେବା; ବରକନ୍ୟା ପରସ୍ପରଙ୍କ ଲୁଗା ଓ ଦାଢ଼ ଗଣ୍ଠାଗଣ୍ଠି ହେବା—
3. To be tied in the bond of marriage.

୪ । ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା—4. To be connected.

ଛନ୍ଦ ହେଲେ ଲକ୍ଷମାନ ବସନ୍ତ ଥାଉତ ।
ଉଷ୍ଟ. କୋଣ୍ଟ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଦଣ୍ଡ ।

୫ । (ଦୁବ୍ବଳତା ଯୋଗୁଁ, ଦୁଇ ଗୋଡ଼) ଘୃଲବାବେଳେ ପରସ୍ପର ବାଜିବା—5. (the legs) To strike each other (owing to weakness), while walking.

ଛନ୍ଦ ହେଲ ଚରଣ ଚଲନ୍ତେ ଗମନ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଅତ ।

ଛନ୍ଦେ—ଦେ. ଅ.— ଅଭିପ୍ରାୟ ଅନୁସାରେ—
Chhande According to the intention or purport of.

ଦିସନ୍ତ ଲୋକ ଅଧ ଉତ୍ତେ
ସଙ୍କିତ ବେଦବାକ୍ୟ ଛନ୍ଦେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଛନ୍ଦୋଗ—ସ. ବି. (ଛନ୍ଦଃ + ଗେ ଧାତୁ = ଗାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Chhandoga ୧ । ସାମବେଦଗାନକର୍ତ୍ତା—1. A reciter or chanter of the hymns of the Sāma Beda.

୨ । ସାମବେଦଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A person versed in the Sāma Beda.

ଛନ୍ଦୋଗ ପରିଶିଷ୍ଟ—ସ. ବି.—କାତ୍ୟାୟନ କୃତ ସାମବେଦର ଗୋଭିଲ-
Chhandoga parisishta ପୂରକ ପରିଶିଷ୍ଟ—The title of the appendix to the Gobhila aphorisms of the Sāma Beda.

ଛନ୍ଦୋବଦ୍ଧ—ସ. ବିଣ. (ଶସ୍ତ୍ରୀ ତତ୍, ଛନ୍ଦଃ + ବଦ୍ଧ)—ପଦ୍ୟ ବା ଶ୍ଲୋକରେ
Chhando-baddha ରଚିତ—Composed in rhymes or metre.

ଛନ୍ଦୋଭଙ୍ଗ—ସ. ବି.—(ଶସ୍ତ୍ରୀ ତତ୍, ଛନ୍ଦଃ + ଭଙ୍ଗ)—ଯତିଭଙ୍ଗ ଦୋଷ;
Chhando-bhaṅga ମାତ୍ରା ବା ଅକ୍ଷରର ନ୍ୟୂନତା ବା ଆଧିକ୍ୟ ଦୋଷରୁ ଗୀତର ଅଶୁଦ୍ଧି—Breach of cadence or measure in poetry.

ଛନ୍ନ—ସ. ବିଣ (ଛଦ୍ ଧାତୁ ଣିତ୍ = ଗୁପ୍ତ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଗୁପ୍ତ—
Chhanna 1. Concealed; secret.

ନଳ ସେର ଛନ୍ନ କଲ, ନଷ୍ଟଲରୂପ ପ୍ରକାଶିଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—2. Covered.

୩ । ଲୁପ୍ତ—3. Disappeared.

ସ. ବି—୧ । ଲୁଚିବାର ସ୍ଥାନ—1. Cover; hiding place.

୨ । ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ—2. Solitary place; solitude; retreat.

୩ । ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Secret place.

ଦେ. ବିଣ (ସ ଉଚ୍ଛନ୍ନ)—ଉଚ୍ଛନ୍ନ; ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ—
Anxious; eager; very uneasy.

ଛନ୍ନ କରତ ତା ଛନ—ଉଷ୍ଟ. କୋଣ୍ଟ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଦଣ୍ଡ ।

ଦେ. ବି—କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା—Bewilderment.

ବେଢ଼ିଲେ ଅତ ଅନାସ୍ତ. ଛନ୍ନେ ନ ଦଶେ ଦବ୍ୟ ରଥ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଛନ୍ନଛନ୍ନ—ଦେ. ବିଣ—ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ—
Chhanna-chhanna Anxious.

ଗାଇଣ୍ଡ ଘନଘନ ନାଦେ କଲ ଛନ୍ନଛନ୍ନ, ପ୍ରଣି ଉଠେ ଜଳ ମନ ମନ—
ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସ୍ପ୍ରାକଥ ।

ଛନ୍ନଛିଦ୍ର—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ଶୋଭାଘ୍ନ; ଅସୁନ୍ଦର—
Chhanna-chhidra Not beautiful; uncouth.

ଅପେ ଶୋଭ ଧାଡ଼ି ଥାଇ ଅପେ ଛନ୍ନଛିଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀ. ଚୁମ୍ବନରୂପଶତକ ।

ଛନ୍ନମତି—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀ. ଛନ୍ନ + ମତି)—୧ । ମତିଛନ୍ନ; ଲୁପ୍ତ-
Chhannamati ବୁଦ୍ଧି; ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି ଅବସନ୍ନ ହୋଇଅଛି; କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼— 1. Dumbfounded; bewildered.

ଛନକାବେ ଶସ୍ତ୍ର ଦୋଇ ହେଲେ ଛନ୍ନମତି,
ସବଦ୍ରାଣୀ ବ ଜଦେ, ବ ସ୍ମରେ ବଦାସ୍ତେ । ପ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯଜ୍ଞ ।

୨ । ଜଡ଼; ମୂର୍ଖ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Stupid; dunce.

ଛପ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ଆଘାତ କରିବା—
Chhap (root) To hurt (M. W.)

ଛପଛପକା—ଦେ. ବିଣ—ଶ୍ରପଶ୍ରପିକଆ; ଚିତ୍ରିତ; ଛଜ୍‌କା—
Chhapa-chhapakā ଛାପଛାପ; ଛାବକା ରଙ୍ଗବିରଙ୍ଗ
Variegated with spots of different colours; speckled; motley.
(ଛପଛପକିଆ; ଛପଛପିକା; ଛପଛପିକଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛପଛପ ହେବା—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) କି—ଘଟଘଟ ହେବା (ଦେଖ)
Chhapa-chhapa hebā Ghaṭa-ghaṭa hebā (See)

ଛପଟିଆ ମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଝାମ୍ପ ମାରିବା—
Chhapaṭiā maribā 1. To pounce upon.
ଛୋମାରା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଠକିବା; ପ୍ରତାରଣା କରିବା—
ପଂଜାମାରନା 2 (figurative) To cheat; to deceive.

ଛପନ—ଦେ. ବି (ସ. ଷଟ୍‌ପଞ୍ଚାଶତ୍—ପ୍ରା. ଛପ୍ପଣ)—ପଞ୍ଚାଶ ଅପେକ୍ଷା ଛଅ
Chhapana ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—Fifty-six.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ା	ୁ	ୂ,ୃ	ୄ	େ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଭ୍ମ	ତ୍ଅ	ଦ୍ଧ
୨	ି	ୀ	ୁ	ୂ	ୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଆଦ୍ୟକ୍ଷର ବା ଉଚ୍ଚାରଣଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଛପାନ୍ନ; ଛପ୍ପନ୍ନ ବିଣ—ପଞ୍ଚାଶ ଅପେକ୍ଷା ଛଅ ଅଧିକ—Numbering fifty-six.

ଛପନ କୋଟୀ ଜୀବ—ଦେ. ବ—୧ । ୫୬୦୦୦୦୦୦୦ ସଂଖ୍ୟକ ଜନ୍ତୁ—Chhapana koṭi jiba 1. 560 millions of animals.

୨ । ପୃଥିବୀର ଜୀବଜନ୍ତୁ ଜନ୍ତୁ—2. All the animals in the creation.

ଛପନ ଭୋଗ—ଦେ. ବ—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନକଟରେ ଭୋଗ ଦେବା ନାନା-Chhapana bhoga ପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ; ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପିଠା ଭୋଗ—(ଛପନା ଭୋଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) Many kinds of sweetmeats and cakes offered to Lord Jagannātha at Puri.

ଛପନାକୋଟୀ ଜୀବ—ଦେ. ବ—ଛପନକୋଟୀ ଜୀବ (ଦେଖ)—Chhapanā-koṭi jiba Chhapanakoṭi jiba (See)

ଛପନାଶହେ—ଦେ ବ ଓ ବିଣ—୧୪୬; ଏକଶତ ଛପନ—Chapanāsahe The number 156.

(ଦ୍ର—ଛପନାଦୁଇଶ=୨୫୬)

ଛପର—ଦେ. ବ (ସଂ ଛଦ ଧାତୁ; ସଂ. ଗୃପ)—୧ । ଘରର ଚାଳ—Chhapara 1. The thatch of a house; the roof ଛପ୍ପର of a thatched house.

୨ । ତୃଣର ଆଚ୍ଛାଦନ—2. A covering of grass.

୩ । ଛପର ଦୋଇଥିବା ଘର—3. Thatched house.

୪ । ଗଗଡ଼ ଉପରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ଚାଟି—4. Thatch of a cart.

ଦେ. ବିଣ—ଛପର ଦୋଇଥିବା—Thatched.

(ଯଥା—ଛପରଘର; ଛପର ଗାଡ଼)

ଛପର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘର ଛୁଆଣି କରିବା—Chhapara karibā To thatch a house.

ଛପ୍ପର ଛାଓୟା (ଛପର ଛଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଛପ୍ପର ଛାନା

ଛପର ଫାଡ଼କରି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଯେଉଁ ଘର ଘରମଧ୍ୟରେ Chhapara phārḍi-kari debā ବସିଥିବା ଲୋକକୁ କେହି ଛପ୍ପର ଫୁଡ଼େ ଦେଓୟା ଚାଳକଣା କରି ଚାଳବାଟେ ଗଳାଇ କୌଣସି ଛପ୍ପରଫାଡ଼କର ଦେନା ବସ୍ତୁ ପକାଏବା ଚାଳଦଏ,ସେହିପରି ଅନାୟାସରେ ବା ପରିଶ୍ରମ କରି ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ବାଞ୍ଛିତ ବସ୍ତୁ ଦେବା—To give a person profusely what he wants without his having to strive for it

(ଯଥା—ମହାପ୍ରଭୁ ଯାହାକୁ ଦଅନ୍ତି ତାକୁ ଛପର ଫାଡ଼କରି ଦିଅନ୍ତି—ହିନ୍ଦୁ ପ୍ରବଚନର ଅନୁବାଦ ପ୍ରବଚନ)—

ଛପରବନ୍ଧି—ଦେ. ବ – ୧ । ଗୃହର ଛତକୁ ତୃଣାଦି ଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦନ—Chhapara-bandi 1. Thatching of a house

ଛପ୍ପରବନ୍ଦି ୨ । ଘରଛୁଆଣି କରିବା ମୂଲ୍ୟ—ଛପ୍ପରବନ୍ଦ 2. Thatcher; a person who thatches a (ଛପରବନ୍ଦ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) house.

ବିଣ—ଛୁଆଣି କରାଯାଇଥିବା (ଗୃହ)—Thatched (house).

ଛପର ବେଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବନା ମଜୁରରେ ଅର୍ଥାତ୍ Chhapara bethi ବେଠିରେ ଗଜାଙ୍କ ଘର ଅଦର ପ୍ରତି ବର୍ଷ ବେଠିଆ ପ୍ରଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଛୁଆଣି—Impressed labour consisting of the tenants thatching the houses of a Rājā annually.

[ଦ୍ର—ଗଡ଼ଜାତର ପ୍ରଜାମାନେ ସାଧାରଣତଃ ମୋଗଲବନ୍ଦର ପ୍ରଜାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ରଇତ ଆଦ ଜମିପାଇଁ ଅଳ୍ପ ଖଜଣା ଦଅନ୍ତି ଓ ଖଜଣା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଗଜାଙ୍କର ନାନାଦ ବେଠି କରନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ବନା ପାରିଶ୍ରମିକରେ, ଓ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ବନା ଖୋରାକରେ ମଧ୍ୟ, ଗଜାଙ୍କର ନାନା କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଉହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଗଜାଙ୍କର ବା ଗଜକର୍ମଗୃହାଙ୍କର ଘରମାନ ବାର୍ଷିକ ଛୁଆଣି କରିବା ଏକତମ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଜାର ଜମିର ପରିମାଣ, ଜାତି ଓ ବ୍ୟବସାୟ ଅନୁସାରେ ବେଠିର ପରିମାଣ ଓ ପ୍ରକାର ନିରୂପିତ ହୁଏ । ଗଜାଙ୍କ ନିଜଗୃହ ଜମି ହଲକରିବା (ହଳ ବେଠି), ଗଜାଙ୍କ ବଗିଚା ବାଡ଼ ବୁଜିବା (ଖତ୍ ବେଠି), ଶିକାରବେଳେ ବଣରେ ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଝୁରୁଡ଼ାଇ ଆଣିବା (ଆଡ଼ି ବେଠି), ସଡ଼କମାନ ତିଆରି କରିବା (ସଡ଼କ ବା ଗସ୍ତା ବେଠି); ଏହିପରି ନାନାପ୍ରକାରର ବେଠି ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଚଳିତ । କେତେକ ସହୃଦୟ ଗଜା ଏ ପ୍ରଥା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଛନ୍ତି]

ଛପରା—ଦେ. ବ—୧ । ଘରର ଚାଳ—Chhaparā 1. Thatch of a house.

ଛପ୍ପର ୨ । ଶଗଡ଼ ଉପରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ଚାଟି—ଛପ୍ପରା 2. Thatch of a cart.

ଦେ. ବିଣ—ପେଜୁଆ (ଭାତ)—(boiled rice) Having gruel still sticking to it.

(ଯଥା—ଆଜ ଭାତ ଛପର୍ଲା ଲାଗୁଛ ।)

ଛପା—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ—ଚା. ଗୃପା) –

ଚଟାଇ,ଚେଟାଇ ୧ । ନଡ଼ିଆପତ୍ର ବା ବାଉଁଶ ଚାଲିଆର ଲମ୍ବା ଆସନ—ସାଥରୀ, ଚଟାଇ 1. A long mat made of bamboo—scantlings or cocoanut-leaves.

ଛିପା, ଚାପା ୨ । (ସଂ. ଛିପ ଧାତୁ, ସଂ. ଛପଣ=ଲାଜ) ଲୁଚିବା, ଛିପନା ଗୋପନ—2. Concealment; hiding.

ଛାପା ୩ । (ସଂ. ଚପନ=ଛେଚିବା) ଛାପିବା; ମୁଦ୍ରଣ—ଛପାଇ 3. Printing.

ଛାପ ୪ । ମୋହର; ମୁଦ୍ରା—ଛାପ 4. Seal.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖାରେ ଅପଇ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେସବ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ; ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ବନାନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥ୍' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତେ' ଦେଖିବେ ।

୫ । ମୁଦ୍ରାକାର ମୁଦ୍ରିତ ଧାତୁଖଣ୍ଡ—5. A piece of metal stamped with letters like a coin.

୬ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ମୁଦ୍ରିତ ଚିହ୍ନ—6. A mark sealed on a thing.

୭ । ମୁଦ୍ରିତ ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ କାଗଜ; ଟିକଟ—7 A bit of paper stamped with a distinctive mark; ticket; stamp.

୮ । ମୁଦ୍ରିତ ଛବି—8. Printed picture.

୯ । ଫଟୋ; ଷ୍ଟ୍ୟାଚୁ, ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତୋଳିତ ଛବି—9. Photo.

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ମୁଦ୍ରିତ—1 Printed.

ଛାପାନ (ଯଥା—ଛପା ବହି, ଛପା କାଗଜ ।)

ଛାପା ୨ । ଗୁପ୍ତ; ଲୁକ୍କାୟିତ—2. Concealed; hidden.

ଚାପା (ଯଥା—ଜନାକାଣ୍ଡ, ମଣିଷମାରୁ ବହୁକାଳ ଯାଏ ଛପା ରହେ
ଛିପା ନାହିଁ ।)

ଯେତେବ ଯାହା କର ଯେତେ ଘୋଡ଼ାଅ,
ନ ଉଦ୍ଦେ ବହୁ ଛପା ବଧା ଠାଇଁ । ଉତ୍କାସ୍ତରଣ. ଚଉଲଦ୍ଦ୍ୟ ।

୩ । ଅଜ୍ଞାତ—3. Unknown

ମୋତେ କହୁ ନାହିଁ ଛପା ସାର ଉହ୍ଲଲରେ—ଉତ୍କାସ୍ତ ଭରଣ. କଃକବଜନ୍ ।

୪ । ସାଧାରଣରେ ଅପ୍ରକାଶିତ—4. Unpublished.

ଛପାଇ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଗୃପ)—୧ । ମୁଦ୍ରଣ—
Chhapāi 1. Printing.
ଛାପାଇ ୨ । ମୁଦ୍ରଣର ପ୍ରକାର—2. Mode of printing.
ଛପାଇ (ଯଥା—ଏ ପୁସ୍ତକଟିର ଛପାଇ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଅଛି ।]
(ଛପେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ମୁଦ୍ରଣବ୍ୟୟ—3. Printing-charges.

ଛପା(ପେ)ଇ ଖର୍ଚ୍ଚ—ଦେ. ବି—ମୁଦ୍ରାଙ୍କନର ବ୍ୟୟ—
Chhapā(e)i kharchcha Printing-charges.
ଛାପାଇଖରଚ (ଛପାଇ ଖରଚ—(ଅନ୍ୟରୂପ)
ଛାପାଖରଚ

ଛପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । (ସଂ. ଉପନ) ମୋହୋର ମାରିବା;
Chhapāibā ଛାପିବା—1. To stamp; to set a seal
ଛାପା upon some thing.
ଛପାନା ୨ । (ଛପିବାର ପ୍ରେରଣା ରୂପ) ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା (ପୁସ୍ତକାଦି) ଛପିବା—2. To get (a book or paper) printed.
ଛାପାନ
ଛପାନା ୩ । ଉପାଇ ଦେବା; କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଟିକଟ କା କାଗଜ ମାରିଦେବା— 3. To stick a paper or ticket on a thing.
ଛାପାନ ୪ । (ଛପିବାର ପ୍ରକର୍ମକ ରୂପ) ଲୁଚାଇବା—
ଛପାନା 4. To conceal a thing.

ଏଣୁ ତୁମେ ତାହାକୁ ଛପାଇଛ ତେଲ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭରତ. ଅଶ୍ୱ ।

୫ । ଘୋଡ଼ାଇଦେବା—5 To cover up.

(ଛପେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତେଜରେ ସେହି ତତ୍ତ୍ୱ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଛପାଇ—
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଛପା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛପିବା; ପୁସ୍ତକାଦି ମୁଦ୍ରଣ କରିବା—
Chhapā karibā To print.
ଛାପା
ଛାପନା

ଛପା କାଗଜ—ଦେ. ବି—୧ । ଉପା କାଗଜ; ବ୍ଲଟିଙ୍ଗ୍; ଲେଖା କାଗଜରୁ କାଳି ଶୋଷିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ
Chhapā kāgaja କାଗଜ—1. Blotting paper.
ଛାପା କାଗଜ
ଶୋଖତା
ଛାପା କାଗଜ ୨ । ମୁଦ୍ରିତ କାଗଜ—2. Printed paper.
ଛାପା କାଗଜ ୩ । ସମ୍ବାଦପତ୍ର—3. Newspaper; gazette.

ଛପାଖାନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଉପନ+ଫା. ଖାନା)—ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର; ପ୍ରେସ୍;
Chhapā-khānā ଛପାଖାନା—Printing press.
ଛାପାଖାନା
ଛାପାଖାନା

ଛପାଚୋରା—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭବର) —୧ । ଗୁପ୍ତକର୍ମ—
Chhapā-chorā 1. Secret act.
ଲୁକାଚୁରା ୨ । ଗୋପନ—2. Concealment
ଚୁରାଛିପା ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗୁପ୍ତ—1. Secret.
(ଛପାଲୁଚା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଲୁକ୍କାୟିତ—2. Concealed; hidden.

ଛପାଛପି—ଦେ. ବି—୧ । ମୁଦ୍ରଣ—
Chhapā-chhapi 1. Printing.
ଛାପାଛାପି ୨ । ଲୁଚାଇବା—2. Concealment; hiding.
ଛପାଛପି ଦେ. ବିଣ—ମୁଦ୍ରିତ —1. Printed.
୨ । ଲୁକ୍କାୟିତ—2. Concealed.
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ— ଗୁପ୍ତଭାବରେ; ଲୁଚାଇକରି; ଗୁପ୍‌ଚୁପ୍; ଚୁପ୍‌ଚାପ୍—Secretly.

ଛପାମୁଦି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଉପନ+ମୁଦ୍ରିକା)—୧ । ନାମାଙ୍କିତ
Chhapāmudi ମୁଦ୍ରିକା; ଯେଉଁ ମୁଦି ଉପରେ ମାଲିକର ନାମ
ସୀଲ ଆଙ୍ଗଟୀ ଲେଖା ଦୋଇଥାଏ—
ଛପହା; ଛାପ 1. Sealed ring; signet ring.
୨ । ଯେଉଁ ମୁଦିରେ ପଥର ବସା ନ ଯାଇ ଧାତୁଖଣ୍ଡ ବା ମୁଦ୍ରା ଥାଏ—2. A finger-ring having a metal plate or coin set on its top.

ଛପା ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଲୁଚ କରି ଅବସ୍ଥାନ କରିବା; ଗୁପ୍ତ
Chhapā rahibā ଦୋଇ ରହିବା: ଲୋକମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତ ଦୋଇ
ଛାପା ଥାକା ରହିବା—To lie hid; to remain
ଛିପା ରହନା unknown; to lurk.

ଘ.ପ ଛପା ଛଦ୍ମେ ନାହିଁ—ପଞ୍ଚରତ୍ନମୋଦନ, ଛନାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଣ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

ଛପାରେ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ମୁଦ୍ରିତ ହେବାଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—1. To be published by bing printed; to get into print.

Chhapāre uthibā
ଛାପାୟ ଉଠା
ଛାପମେ ଉଠାନା

୨ । ଆପଣାର ନାମ ବା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଆଦିରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇ ବିଖ୍ୟାତ ହେବା—

2. To become famous by one's name being printed in newspaper.

(ଯଥା—ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ହେବାଦ୍ୱାରା ମୋ ନାଆଁଟା ଛପାରେ ଉଠିଗଲା ।)

୩ । ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ମୁଦ୍ରିତ ହେବା—

3. To be photographed.

ଛପାଲି—ଦେ. ବ—ମୁଦ୍ରାକର; ଛପାଖାନାରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପୁସ୍ତକାଦିର ମୁଦ୍ରଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—Printer.

Chhapāli
ପବେୟା

ଛପା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଛପିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ) ଛପାହେବା; ମୁଦ୍ରିତ ହେବା—1. (passive voice of Chhāpibā) To be printed.

Chhapā hebā
ଛାପାହଓୟା
ଛପନା; ଛାପା ଯାନା

ଛାପା ହଓୟା ୨ । (ଛପିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ) ଲୁପ୍ତ ହେବା; ଗୋପିତ ହେବା—2. (passive voice of Chhapibā) To be concealed.

ଛିପା ହୋନା

ଛପାଛପି—ଦେ. କ୍ରି; ବିଣ. (ଛପିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ, କ୍ରି. ବିଣ. ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଲୁକାଚୋରି ଭାବରେ; ଲୁଚଲୁଚକା; ଲୁଚକର; ଗୁପ୍‌ଚୁପ୍; ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ—Stealthily; without the knowledge of others.

Chhapāchhapi
ଲୁକିୟେ ଲୁକିୟେ
ଛିପକର; ଛିପାଛିପି
(ଛପିଛପିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ଯଥା—ମୁଁ ଛପିଛପି ତାଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ଆସିଲି ।)

ଛପିବା— ଦେ. କ୍ରି (ଅକର୍ମକ) (ସଂ. କ୍ଷିପ ଧାତୁ

Chhapibā
ଛିପା; ଲୁକା
ଛିପନା

୧ । ଲୁଚକର ରହିବା—1. To lie concealed.

୨ । ଲୁଚିବା—2. To hide; to lurk; to conceal one's self.

(ଛପାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ୩ । ସାଧାରଣ ବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ ଆସିବା; ଦେଖା ନ ପଡ଼ିବା—

3. Not to come to the view of the public; not to be apparent.

ଛପିବର ଅଛ ବ ସେ—ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଟୋଉଚନ୍ଦ୍ର, ଛ-ଗୀତ ।

୪ । (ଆଲୋକ) ଲିଭିଯିବା; ନିର୍ବାପିତ—

4. (light) To be extinguished.

୫ । (ଶବ୍ଦ) ଉଚ୍ଚତର ଶବ୍ଦରେ ଲୀନ ହେବା; ବୁଡ଼ିଯିବା—5. (a sound) To sink in a louder sound.

ଅର୍ଜୁନ ଶଙ୍ଖ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟାପି ଚରାଚର
ଛପିଗଲେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶଙ୍ଖ ଶବ୍ଦରେ—କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୬ । ଲୋପ ପାଇବା; ଲୁପ୍ତ ହେବା—6. To disappear; to become extinct; to be effaced.

୭ । ଆବୃତ ହେବା; ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇଯିବା—

7. To be overshadowed or covered.

(ଯଥା—ବାଦଲରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଛପିଛନ୍ତି ।)

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଲାଗେ ।]

ଛପୋଇ—ଦେ. ବ—ଛଅପୋଇ (ଦେଖ)

Chha-poi Chhaapoi (See)

ଛଫୁଲିଆ—ଦେ. ବିଣ— ଧଡ଼ରେ ଛଅଖାଡ଼ ଫୁଲ ବୁଣା ହୋଇଥିବା (ସାଢ଼ୀ ବା ଲୁଗା)—(a cloth) Having six lines of floral work wrought on its border.

Chha-phuliā

ମୁଣ୍ଡରେ ମହିସିଅଁ ଛଫୁଲିଆ ଉତୁମ୍ବୀ ବନ୍ଧା ।
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

(ଛଅଫୁଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛବି—ସଂ. ବ. (ସ୍ପେ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କରଣ. ଇ; ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ଧକାରକୁ ଛେଦନ କରିଯାଏ)—

Chhabi

୧ । ଆଲୋକରଶ୍ମି—

1. A ray of light (M. W)

୨ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ଶୋଭା—

2. Beauty; grace (M. W.)

୩ । ଦୀପ୍ତି—3. Splendour (M. W.)

୪ । ଚମଡ଼ା; ଦେହର ଚର୍ମ—

4. Skin; cuticle (M. W.)

୫ । ଚର୍ମର ବର୍ଣ୍ଣ—

5 Colour of the skin (M. W.)

୬ । ରଙ୍ଗ; ବର୍ଣ୍ଣ—6 Colour (M. W.)

ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଶବ୍ଦାତ୍; ଭୁଲ. ଆ. ଉସ୍‌ବାର୍)—

୧ । ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି—1. Figure; image.

୨ । ଅଙ୍କିତ ଚିତ୍ର—

2. Picture; drawn figure.

୩ । ପ୍ରତିକୃତି; ଫଟୋ; ପ୍ରତିରୂପ—

3. Likeness; photo.

୪ । ବେଦେହ୍ନ; ରୂପ—4. Mien; appearance.

ଛବଡ ଅବଳ ବଶେ । ବଜସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଟୋଉଚନ୍ଦ୍ର, ଛ ଗୀତ ।

୫ । ପ୍ରତିବିମ୍ବ—5 Reflection.

ଦେ. ବ—ଛଇ (ଦେଖ)

Chhai (See)

[ଦ୍ର—ଛବ ଶବ୍ଦର ଅଧୁନିକ ଅର୍ଥ (ଚିତ୍ର)=ଆରଶି, ଶବ୍ଦାତ୍ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପଡୁଥ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଦେଶ ଉଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଆଙ୍ଗମେ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦଇ' ନ ପାଇଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୁଳି' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୁଳି' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଛବି ଆଙ୍କିବା—ଦେ. କି (ଆ. ଶବ୍ଦ୍ + ଅଙ୍କନ)—
Chhabi āṅkibā ଚଢ଼ୁ ଅଙ୍କିତ କରିବା ବା ଲେଖିବା—
ଛବି ଆଁକା, To draw a picture; to sketch a
ଛବି ଆଁକନା picture.
(ଛବି କାଢ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛବି ଉଠାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିରୂପ ଉଠାଇବା-
Chhabi uṭhāibā 1. To take a photo; to
ଛବିତୋଳା photograph.
ଛବିଉତାରନା ୨ । କୌଣସି ଚଢ଼ୁ ଦେଖି ତହିଁ ଅଦର୍ଶରେ
ଛବି ଉଠାରିବା; } ଅନ୍ୟରୂପ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ କରିବା—
ଛବି ଉଠେଇବା } 2. To draw or sketch a
picture from a model.

ଛବି ଉଠିବା—ଦେ. ବ—୧ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ପ୍ରତିଚ୍ଛବି
Chhabi uṭhibā. ଅଙ୍କିତ ହେବା—
ଛବି ଉଠା 1. Photographing; the production
ଛବି ଉତରନା of a picture by photography.
ଛବି ଉଠା } ୨ । ଚିତ୍ରାଙ୍କନ—2. Drawing;
ଛବି ଉଠୁରା } ଅନ୍ୟରୂପ sketching of a picture.
ଛବି ଉଠୁରବା }

ଛବିଲ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଛବି)—୧ । ଚିତ୍ରିତ—
Chhabila 1. Dyed; painted.
(ଛବିଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୀପ୍ତିମୟ—2. Bright; radiant.
ଚଟକଦାର ୩ । ମନୋହର—
ଛବୀଲା 3. Charming; enchanting; handsome.
୪ । ସୁନ୍ଦର—4. Beautiful; graceful; gay.
୫ । ଶୋଭାମୟ; ନାନା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ—
5. Picturesque.
'ଛବିଲ ଛତ୍ରରେ ତୋ ଛବି ଅତୁଳ । ରଘୁନାଥ. ଚଇତା ।
୬ । ଛଇଳ (ଦେଖ)
6. Chhaila (See)
୭ । ଛଇଲା (ଦେଖ)
7. Chhailā (See)

ଛବିଲା—ଦେ. ବଣ. (ଫ. ଛବି)—
Chhabilā ୧ । ଚିତ୍ରିତ—1. Spotted.
ଛାବକା ୨ । ଛଉରା—2 Multicoloured.
ଛବୀଲା (ଯଥା—ଛବିଲା ଘୋଡ଼ା ।)

ଛବିଶ— ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫ. ଛବ୍‌ବିଂଶତି; ପ୍ରା. ଛବ୍ବୀଶା)—
Chhabisa ୨୬ ସଂଖ୍ୟା; କୋଡ଼ିଏ ଅପେକ୍ଷା ଛଅ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା--
ଛବ୍ବିଶ୍, ଛାବ୍ବିସ The number 26; twentysix.
ଛବିସ ବଣ—ଷଡ୍‌ବିଂଶ ସଂଖ୍ୟକ—
(ଛବିଶି—ଅନ୍ୟରୂପ) Numbering twentysix.

ଛବିଶାଶତ୍ତେ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫ. ଷଡ୍‌ବିଂଶତ୍ୟୁତ୍ତରଶତ)—
Chhabisā-śahe ୧୨୬; ଏକ ଶତ ଛବିଶ—
One hundred and twentysix.
[ଦ୍ର—ଛବିଶା ଦୁଇଶ = ଦୁଇଶ ଛବିଶ ।]

ଛବିଶି—ଦେ. ବ—ଛବିଶ (ଦେଖ)
Chhabisi Chhabisa (See)

ଛମ୍ (ଧାତୁ) —ସ—ଭକ୍ଷଣ କରିବା —
Chham (root) To eat.

ଛମଣ୍ଡ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଛମ୍ ଧାତୁ + ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥ. ଅଣ୍ଡ)—
Chhamaṇḍa ଅନାଥ; ପିତୃମାତୃହୀନ; ଛେଉଣ୍ଡ—
(ଛମଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Orphan (infant); one who has
lost either or both of the parents.

ଛମାଖ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଛକା; କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ଛଅ କଉଡ଼ି-
Chhamākha ଯାକ କଉଡ଼ି ମୁହଁ ମାଡ଼ିପଡ଼ିବା—
The six kauries falling with the ventral
side down in a game of kauries (sea-shells).

ଛମାସିଆ—ଦେ. ବଙ—୧ । ଯାହାର ବୟସ ଛଅ ମାସ; ଷଣ୍ମାସ ବୟସ୍କ—
Chha-māsiā 1. Six months old; aged six months.
ଛମାସିୟା ୨ । ଛଅ ମାସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଷାଣ୍ମାସିକ—
ଛମାସୀ 2. Pertaining to six months.
୩ । ଛଅ ମାସ ଅନ୍ତରରେ ଘଟିବା—
3. Sixmonthly; half yearly.

ଛୟ୍— ବୈଦେ. ବଣ. ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭବତଃ) (ହିନ୍ଦରୁ ଅନୁକୃତ)—
Chha-y ୬; ଛଅ—6; Six.

ଛୟାଲଟ୍—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଛଇଲ୍ (ଦେଖ)
Chhayalāṭ Chhail (See)

ଛୟାଅଶି— ଦେ. ବ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ, ସଂ. ଷଡ଼ଶୀତି; ପା. ଛସୀତି; Chhayā-aśi ପ୍ରା. ଛସୀ)—ଅଶି ଅପେକ୍ଷା ଯାତ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—
ଛୟାସୀ Eightysix.
ଛିୟସି ବଙ—ଅଶି ଅପେକ୍ଷା ଯାତ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ—
(ଛୟାଶି—ଅନ୍ୟରୂପ) Numbering 86.

ଛୟାନବେ—ଦେ. ବ.—(ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସଂ. ସପ୍ତନବତି, ପ୍ରା. ଛଣ୍ଣବଇ)--
Chhayā-nabe ନବେ ବା ନଉ ଅପେକ୍ଷା ଛଅ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—
ଛିୟାନବ୍ବଇ, ଛାନବେ Ninetysix.
ଛିୟାନବେ ଦେ. ବଣ.—ନବେ ଅପେକ୍ଷା ଛଅ ଅଧିକ—
Numbering ninetysix.
(ଛୟଶେଇ; ଛୟାଶୋଇ; ଛୟାଲବେ; ଛିୟାଲବେ; ଛୟାନବେ;
(ଛୟାଲୋଇ, ଛିୟାଲୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୟାଳିଶ—ଦେ. ବ.—(ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସଂ. ଷଟ୍‌ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍; ପ୍ରା. Chhayāḷisa ଛଚତ୍ତାଳିସ)--ଚାଳିଶ ଅପେକ୍ଷା ଛଅ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—
ଛଚାଲ୍ଲିଶ Fortysix.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିମନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ଂ

ଛିୟାଳିସ ଦେ. ବଣ.—ଗୁଣଣ ଅପେକ୍ଷା ଛଅ ଅଧିକ—
(ଛିୟାଳଣ୍ଡି—ଅନ୍ୟରୂପ) Numbering fortysix.

ଛୟାଳିଶାଶତେ—ଦେ. ବି.—ଏକଶତ ଛୟାଳିଶ—
Chhayālisā-śahe One hundred and fortysix.
(ତୁ—ଛୟାଳିଶାଦୁଇଶ=ଦୁଇ ଶତ ଛୟାଳିଶ ।)

ଛୟାଶୀ—ଦେ. ବି. ଓ ବଣ—ଛୟାଅଶି (ଦେଖ)
Chhayāśī Chhayā-aśi (See)

ଛରଗ୍—ଦେ. ବି.—(ଫ. ଛର୍ ଧାତୁ=ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହେବା)—
Chhar-rā ବନ୍ଧୁକରେ ଚଢ଼ି କରିଯିବା ଗୋଡ଼ ପର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଛର୍ରା, ଛିଟା, ଛିଟେ ଗୁଳ—Small shot; pellet.
ଛଟରା, ଛରା
ଛରଗ୍;
ଛର୍

ଛର (ଇତ୍ୟାଦି)— ଗ୍ରା. (ଇତର) ବି.—(ଫ. କ୍ଷୌର)—
Chhara (etc.) ଛଅର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Cha-ara etc. (See)

ଛରା—ଦେ ବି. (ଫ. ଛର ଧାତୁ; କମ୍ବା ଫ. କ୍ଷିପ୍ତ. ଗ୍ରା. ଛତ୍ତ)—
Chharā ୧ । ଘୃଷ୍ଟ ଚନ୍ଦନାଦର ଛଟା—
ଛର୍ରା, ଛିଟା, ଛଡ଼ା 1. Particles of sprinkled sandal-
ଛୀଟା paste.
୨ । ଛଟାଛଟି। ଜଳ ସିଞ୍ଚିବା; ଛେଚ୍; ଛଡ଼ା—
2. Sprinkling of water.
(ଯଥା—ସକାଳୁ ମାଇପେ ଦୁଆରମୁଦିଁରେ ଓ ଅଗଣାରେ ଗୋବର-ପାଣିର ଛରା ଦଅନ୍ତୁ ।)
ଦଶେଷରେ ପୂତ କରୁ କରେ ନିତ ମୋ ମାର୍ଗକୁ ସୁଧା ଛରରେ ।
ବଦସ୍ପର୍ଶ. ସଙ୍ଗୀତ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫ.କ୍ଷୁର)—୧ । ଖଟଖୁର୍—
1. Posts of a bedstead.
୨ । (ଫ. କ୍ଷୁର)—କ୍ଷୁର—2. Razor.

ଛରା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସକାଳୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଅଗଣା ଓଳାଇ)
Chharā debā ଗୋବରପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା—To sprinkle water
ଛଡ଼ାଦେଓୟା mixed with cowdung (on the courtyard).
ଛିଡ଼କନା

ଛରାପଥାର୍—ଦେ. ବି.—ଛେରା ପର୍ଥର୍ (ଦେଖ)
Chharā paañrā Chherā pahañrā (See)
(ଛରାପଅର୍, ଛରାପର୍ଥର୍; ଛରାପତ୍ଥର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ଫ ଛର୍ ଧାତୁ)—ନିଃସୃତ ହେବା, ଝରିବା—
Chharibā To flow down; to ooze.
ଝରା
ଛରନା ମୋ ଚହ୍ନ ଛରିବ ଦମ୍ଭ । ଫ୍ରତୀ ପରୀକ୍ଷାବନ୍ତ, ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରଗୀତ ।

ଛର୍ଦ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—ବମନ କରିବା—
Chhardd (root) To vomit.
(ଛର୍ଦ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛର୍ଦ୍ଦନ—ଫ. ବି. (ଛର୍ଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ବମନ; ବାନ୍ତି;
Chharddana ଉଲ୍ଟାର—1. Vomiting.
(ଛର୍ଦ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବମନୋପକ୍ରମ—2. Nausea.
୩ । ନିମ୍ବ ବୃକ୍ଷ (ଗୁଜୁଚବାଦ)—3. The Neem tree.
୪ । ମଦନ ବୃକ୍ଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର) (ଦେଖ)
4. Madana tree (See)

ଛର୍ଦ୍ଦି—ଫ. ବି. (ଛର୍ଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—୧ । ଛର୍ଦ୍ଦନ (ଦେଖ)
Chharddi 1. Chharddana (See).
(ଛର୍ଦ୍ଦି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବାରମ୍ବାର ବମନ ଦେବା ରୋଗବିଶେଷ—
2. A disease resulting in constant vomiting.
[ତୁ—ଏଥିରେ ରୋଗୀ ମୁହଁରୁ ସବୁଦା ଲାଳ ବୁହେ ଓ ଅଇ ଉଠାଇ ବମନ ହୁଏ । ରାଗ, ଲୁଣିଆ ଓ ତେଲିଆ ପଦାର୍ଥ ଅଧିକ ଖାଇଲେ ଏ ରୋଗ ଜନ୍ମେ । ଅତ୍ୟଧିକ ଶ୍ରମ, ଉଦ୍ବେଗ ଓ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣରୁ ମଧ୍ୟ ଏ ରୋଗ ଜନ୍ମେ । ଏ ରୋଗରେ ଜ୍ୱର, କାସ, ଶ୍ୱାସ ଆଦି ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

ଛର୍ଦ୍ଦିଘ୍ନ—ଫ. ବଣ.—(ଛର୍ଦ୍ଦି+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେଉଁ ଔଷଧ
Chharddighna ବମନ ବନ୍ଦ କରେ—
(medicine) Preventive of vomiting.
ଫ. ବି.—୧ । ନିମ୍ବ (ଦେଖ)
1. Nimba (See)
୨ । ମହାନିମ୍ବ (ଦେଖ)—2 Mahānimba (See).

ଛର୍ଦ୍ଦୀ—ଫ. ବି. (ଛର୍ଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଇସ୍. ୧ମା.୧ବ.)—ଛର୍ଦ୍ଦନ (ଦେଖ)
Chharddi Chharddana (See)

ଛଲ୍‌କିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—(ତୁଳ. ହି. ଛଲ୍‌କ୍‌ନା)—
Chhalkibā ୧ । ଛଡ଼କିବା—1. To be splutterd.
୨ । ଉଛୁଳିବା—2. To overflow.
୩ । ତଡ଼ଲିବା—3. To move to and fro.
୪ । ଗୋଡ଼ ଆଦି ଭୂଇଁରେ ଖସଡ଼ି ଯିବା—
4. To slip (said of the legs).

ଛଳ—ଫ. ବି. (ଛଲ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Chhala ୧ । କପଟତା—1. Hypocrisy; dissimulation.
୨ । ବଞ୍ଚନା; ଠକାମି; ପ୍ରତାରଣା—2. Deceit; fraud; stratagem; deception; wile.
୩ । ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ—3. Trick; cunning
୪ । କୌଶଳ—4. Skill; cleverness; artifice.
୫ । ଆପତ୍ତି—5. Objection.
୬ । ଅଭିସନ୍ଧି—6. Hidden intention.
୭ । ମନୋଭିଳାଷ; ଅଭିପ୍ରାୟ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—
7. Intention; aim.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୮ । ମନକୁ ବାଧିଲା ଭଳି କଥା କହିବା; ବାକ୍ୟଦୂଷଣ-ବିଶେଷ; ଛୁଗୁଲାଇବା—8. Satire; sarcastic remarks.

୯ । ଉପଲକ୍ଷ; ପ୍ରସଙ୍ଗ; ସମ୍ପର୍କ—
9. Argument; connection; course.

ମନ୍ ଅଗ୍ରଜ ବଶ ଏହି
ପ୍ରସ୍ତାବ ଛଳେ କହିଲଇଁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧୦ । ପ୍ରଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥାନ୍ତର କଳ୍ପନା; ବିପରୀତାର୍ଥବୋଧ--
10. Giving the opposite meaning to a word by playing upon the words used by the speaker.

୧୧ । ବ୍ୟଙ୍ଗ ଭାବ; ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି—11. Satire.

୧୨ । ଶ୍ଳେଷବଚନ—12. Mockery; equivoke; pun.

୧୩ । ସ୍ଖଳନ—13. Slipping.

୧୪ । ବାହାନା; ବ୍ୟାଜ—14. Pretence; pretext.

ଏବଳ ଫେନ ଛଳେ ଜାଉଁଳା ଦିସେ । ଦ୍ୱାଦାଥ ।

୧୫ । ମାନ; ଅଭିମାନ—15. Silent displeasure; sullenness; taking offence.

୧୬ । ଅପମାନ—16. Insult.

ପିତାର ସଙ୍ଗଶାଳେ ଯାଇଁ
ସ୍ୱାମୀଟ ଛଳେ ବୋଉ ବହୁ
ଦେବଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ସଙ୍ଗଶାଳେ
ଜୀବନ ଛଡ଼େ ଯୋଗ ବଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧୭ । ପ୍ରତିହିଂସା—17. Vengeance.

ଭା' ଛଳେ ଭ୍ରମିବର ଗଣ
ଉଦ୍ଧର ଛଳେ ମୋର ରଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧୮ । ପରଦୁଃଖରେ ବେଦନାନୁଭବ—
18. Sympathy; commiseration.

ଚଉଁ ଦୋଲଥ ମେଦକବଣ୍ଡତ
କନ୍ତ ବେଦନ ନାହିଁ ମଜେ ଛତ । ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୧୯ । (ନ୍ୟାସ୍ତଶାସ୍ତ୍ର) ବକ୍ତାର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅର୍ଥକୁ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ବକ୍ତାର କଥିତ ବାକ୍ୟର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ କଳ୍ପନ.ପୂର୍ବକ ବକ୍ତାର କଥନର ଖଣ୍ଡନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
19. (Logic) A refutation of the intended meaning of a speaker by playing upon the very words used by him.

[ଦ୍ର—ଏହା ତିନିପ୍ରକାର—ବାକ୍‌ଛଳ, ସାମନ୍ୟଛଳ ଓ ଉପଗ୍ରହଛଳ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଛଳଛଳ—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱ. ଉତ୍ଥଳନ)—୧ । ଲୋତକଜଳରେ ଭାସିବା; ଆଖିରୁ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଲୁହ ବୋହିବା—
ଛଳଛଳ 1. Profuse discharge of tear.

ଛଳାଛଳ; ଡବଡବ ଦେ. ବିଣ—ଲୋତକ ଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
(eyes) Brimming with tears; brimful.

ଦେଖି ମୋ ନୟନ ଜଳ ନଳ ନେନ ଛଳଛଳ ।
ମଧୁସୂଦନ. ସତ୍ୟବାଦୀ ।

ଛଳ ଧରିବା – ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଥାର ଦୋଷ ଧରିବା—
Chhala dharibā 1. To find fault (with).
ଛଳ ଧରା ୨ । ଛଳ ବହିବା (ଦେଖ)
ଛଳ କରନା 2. Chhala bahibā (See)
(ଛଳ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଏ ଅନ୍ଧିସ୍ୱ ସଭ୍ୟେ ଛଳକୁ ନ ଧର । ଦ୍ୱାଦାଥ. ଦରବାର ।

ଛଳଧର୍ମ—ସଂ. ବି. (ସ. ଷ. ଲୋ; ଛଳପୂର୍ଣ୍ଣଧର୍ମ)—କପଟ ଧର୍ମ; ଧର୍ମଧ୍ୱଜତା--
Chhala-dharma False piety.

ଶାସ୍ତ୍ରର ତତ୍ତ୍ୱ ନ ବଝିଲ, ଯେ ଶାସ୍ତ୍ରବାକ୍ୟ ରେବ କରି
ବାଟ୍ୟେ ଧର୍ମର ଧ୍ୱକ ଧରି । ଛଳଧର୍ମ ଯେ ତାକୁ ବୋଲି ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଛଳନ—ସଂ. ବି. (ଛଳ ନାମ ଧାତୁ=ଛଳନା କରିବା+ଭାବ. ଅନ —
Chhalana ଛଳନା (ଦେଖ)
Chhalanā (See)

ଛଳନା—ସଂ. ବି. (ଛଳ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Chhalanā ୧ । ପ୍ରତାରଣା; ଶଠତା—1. Deceit; fraud.
୨ । ବାହାନା—2. Pretext.

ଛଳ ପଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛଳବାକ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରେ ଦୁଃଖ-
Chhala pasibā ଜନ୍ମ ହେବା —The taking effect of a sarcastic remark; taking to heart a sarcastic remark.
(ଯଥା—ମୋ କଥା ଶୁଣି ତା ହୃଦୟରେ ଛଳ ପଶିଗଲା ।)

ଛଳ ପୂରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛଳ ବହିବା (ଦେଖ)
Chhala pūrāibā Chhala bahibā (See)
(ଯଥା—ସେ ମୋ କଥାରେ ଛଳ ପୂରାଇ ବସିଛି ।)
(ଛଳ ପୂରେଇବା--ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଳ ବଚନ—ଦେ. ବି—ଛଦ୍ମପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ
Chhala bachana ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି—Sarcastic remarks;
(ଛଳବାଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) innendo.

ଛଳ ବଚନକୁ ସତ ମନିବରେ—ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଛଳ ବଳ କୌଶଳ—ଦେ. ବି—କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ୟପ୍ରତି
Chhala bala kauśala ପ୍ରଯୁକ୍ତ ସକଳ ପ୍ରକାର ଉପାୟ; ଛଳବଳ କୌଶଳ କପଟତା, ଶାସ୍ତ୍ରଜ ବଳ ଓ ଫନ୍ଦ—
ଛଳବଳ All available or conceivable means to be employed to gain one's object, viz. deceit, force and artifice.

ଛଳେ ବଳେ କୌଶଳେ, ଶତ୍ରୁକୁ ସାଧିବ ହେଲେ—
ପଞ୍ଚାରମୋହନ. ଉତ୍ସାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଳ	ଊ	ୠ,ୡ	ଃ		ଡ଼ସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଂ	ଘ
୨	ୠ	ଋ	ଌ	ଲୃ	ପ୍ଲୃ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଈ	ଙ

ଛଳ କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିକୁ ଅପଣା ଦେହରୁ ନେବା;
Chhala bahibā ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିଦ୍ୱାରା ମର୍ମାହତ ହେବା—To take
ଛଳ ବହା offence; to be offended by or to
छल लेना take to heart a sarcastic remark.

ଛଳବାହୁଣୀଶ—ସଂ. ବିଣ. (ଛଳର ବାହୁଣୀ=ଛଳବାହୁଣୀ; ଛଳବାହୁଣୀର
Chhala-bāhiniśa ଈଶ) –ଛଳସାଗର; କପଟରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—
Full of wiles; adept at wiles.

ଛଳବାହୁଣୀଶ ଦେ ଛଡ଼ ଏ ସାହସ ଦେ—କବି ଚନ୍ଦ୍ର, ଚ. ଗୀତ ।

ଛଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଥଟ୍ଟା କରିବା; ଉପହାସ କରିବା—
Chhalāibā 1. To deride; to sneer.
ଛଳାନ ଏବେ ବହୁତ ପବନ ବନସ୍ପତି ଭୂମିର ବୋଲ ଛଳାଇବ—
छलाना ଭକ୍ତ, ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।
(ଛଳେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମନକୁ ବାଧିଲା ଭଳି କଥା କହିବା—
2. To make sarcastic remarks.
୩ । ଶ୍ଳେଷରେ କହିବା—3. To satirise.
୪ । ପ୍ରତାରିତ କରିବା—4. To cheat.

ଛଳାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—
Chhalāibā ୧ । (ଗଛରୁ) ଛେଲି ଛଡ଼ାଇବା—
(ଛଳେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To take out or scrape off the bark.
। ଚାଞ୍ଛିବା; ଛେଲିବା—2. To scrape off.

ଛଳି (ନାମଧାତୁ)—ସଂ. (ଶ୍ଳେ ଧାତୁ+ଣିଚ୍)—ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା—
Chhali root) To cover.

ଛଳିତ—ସଂ. ବି. (ଛଳ ନାମଧାତୁ+କ୍ତ ପ୍ର. ଚ)—ଛଳନା (ଦେଖ)
Chhalita Chhalanā (See)
ସଂ. ବିଣ (ଛଳ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଚ)—ପ୍ରତାରିତ—Cheated.

ଛଳିତକ—ସଂ. ବି—ନାଟକର ଏକ ଭେଦ—
Chhalitaka A class of drama.

ଛଳିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଛଳ)—
Chhalibā ୧ । ପ୍ରତାରଣା କରିବା; ଭଣ୍ଡାଇବା; ଠକିବା—
ଛଳା 1. To deceive; to cheat.
छलना ଏତ୍ତ ବାମନ ରୂପ ଧର, ଛଳଲୁ ବଳୀ ଦଣ୍ଡଧାର—
ଭୂପତି, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୨ । ଶ୍ଳେଷରେ କହିବା— 2. To speak sarcastically.
ଉଲ କଲେ ବୋଲ ଛଳେ ଯୁବତୀ—ଭକ୍ତ, ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।
୩ । ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିବା—3. To cover; to envelop.
ଛଳ ମନ ଭୂମ୍ନ ଗୁଣେ, ଛ ଦୁଇ ଦୁର୍ଗେ ଉଣେ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, କଲୋପଚଣ୍ଡୀ, ଛ ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—କବିସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ପ୍ରକାଶକ ପଣ୍ଡିତ ଲୁଲମଣି ଦାଶ ଭାଷାକୋଷର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ସମ୍ମାର୍ଜନ କରିବା ସମୟରେ 'ଛଳ' ଶବ୍ଦଟି 'ଛଦ୍ମ' ସ୍ଥାନରେ ମୁଦ୍ରାକର ପ୍ରମାଦରୁ ଛାପା ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ମୋତେ ଜଣାଇଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ଛଳିବାର ଏହି ଶେଷ ଅର୍ଥ 'ଛଦ୍ମିବାର' ଅର୍ଥ ଅଟେ ।]

୪ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବା—4. To rival.
ଉହାଁକ ଜଏ ଛଳ ଆଉଜା ପାଖେ
ଦେଖାଇ ନୃତ୍ୟ କରି କରେ ଦମ୍ଭ ଘୋଷ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ମହାପ୍ରସାଦ, ବନ ।

ଛଳୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଛଳ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । କପଟୀ—
Chhalī 1. Hypocritical.
(ଛଳନା - ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରତାରକ—2. Deceitful.

ଛଳୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଛଳୀ)—
Chhaluā ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ, ଯେ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ଛଳ ବହେ—
छलिया 1. Prone to take offence at little things.
(ଛଳେଇ - ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କପଟୀ—Hypocritical.
୩ । ପ୍ରତାରକ—3. Deceitful.

ଛଳେ—କ୍ରି. ବିଣ—ପ୍ରତିହିଂସା ନେବା ପାଇଁ—
Chhale In order to take revenge.
ଏଠାରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଇ ମିତ
ତାଙ୍କ ଛଳେ କଲ ତାଇକ କାଶେ ଦୂତ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ମହାପ୍ରସାଦ, ବନ ।

ଛଳେଇ କରି– ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଇଙ୍ଗିତରୂପେ ପ୍ରକାଶ ନ କରି; (କୌଣସି
Chhalei kari ବିଷୟକୁ) କେବଳ ଇଙ ଇତ୍ୟାଦ୍ୱାରା (କହିବା)—
(to mention) Indirectly; by insinuation or innuendos.

ଛଲ୍ଲି—ସଂ. ବି. (ଛଦ=ଅବରଣ+ଲ୍ଲା ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Chhalli ଇ; ଯାହା ବୃକ୍ଷର ଶତ୍ରୁକୁ ଆଚ୍ଛାଦନ କରେ)—
୧ । ଛାଲ; ଛେଲି; ବଲ୍ଲଳ—
1. Bark of a tree.
୨ । ଲତା—2. A creeper.
୩ । ସନ୍ତାନ—3. Offspring.
୪ । ବନ୍ୟ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ (ଜାଜେନ୍ଦ୍ର)—.
4. Name of a wild flower.
୫ । (ଛଳ+ଇ) ଶଠ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A cheat.

ଛଲ୍ଲୀ – ସଂ. ବି. (ଛଦ+ଲ୍ଲା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଈ)—ଛଲ୍ଲି (ଦେଖ)
Chhallī Chhalli (See)

ଛଷଠାଶତ୍ୱେ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ, ସଂ. ଷଟ୍‌ଷଷ୍ଟ୍ୟୁତ୍ତର-
Chhashaṭhā-śahe ଶତ)—ଏକ ଶହ ଛଅଷଠି—166;
ଛଅଶଠାଶତ୍ୱେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଷଠି—ବିଣ—ଛଅଷଠି (ଦେଖ)
Chhashaṭhi Chhaashaṭhi (See)
(ଛଷଠ୍ଠି – ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛସ୍ତ୍ରଗଣ୍ଡେ—ଦେ. ବି—ଛଅସ୍ତ୍ରଗଣ୍ଡେ (ଦେଖ)
Chhastarāśahe Chhaastarāśahe (See)
(ଛସ୍ତ୍ରଗଣ୍ଡେ; ଛସ୍ତ୍ରୋଗଣ୍ଡେ; ଛଅସ୍ତ୍ରଗଣ୍ଡେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ମୂଳରେ ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଥିବ ୨ ରୁ ଅଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । 'ଅଭିବ' ୧ ବ, ୨ ରୁ ଅଧିକ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲୋକଙ୍କ ସେବେ ଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଳ୍ପ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷର ଏବଂ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୁଳି ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ ।

ଛସ୍ତର—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଛଅସ୍ତର (ଦେଖ)
Chhastari Chhaastari (See)
(ଛସ୍ତର; ଛସ୍ତୋର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁ—ସ୍ତ୍ରୀ ବ—ଶାବକ, ପ୍ରାଣୀର କୁଅ—
Chhā Young one's of animals (M. W.).

ଛୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦନୀପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଛୁା, ଛୁଁା, ଛୁଁାଅଲ୍) - ଛୁା (ଦେଖ)— Chhā (See)
Chhāā

ଛୁଆଣ—ପ୍ରା. ବ—ଛୁଆଣି (ଦେଖ)
Chhā-āṇa Chhāāṇi (See)

ଛୁଆଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଦ ଧାତୁ ; ସଂ. ଛଦନ)—
Chhā-āṇi ୧ । ଆଚ୍ଛାଦନ—1. Covering.
ଛାଓୟା, ଛାଓନି ୨ । ଘରର ଛପରବନ୍ଧ—
छान, छावनि 2. Thatching of a house.
୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ଅନ୍ୟ ଧାତୁର ପତଳା ସ୍ତରର ଲେପନ--3. Overlaying of a layer of metal on some article.
୪ । (ସଂ. ଗଳନ; ସାରଣ) ଛଣିବା; ଛଣିବା—
4. Distilling; sifting.
(ଯଥା—କପଡ଼ାଛୁଆଣି ।)

ଛୁଆଣିଆଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ ଛଦ ଧାତୁ)—ଯେଉଁମାନେ ଘର ଛପର କରନ୍ତି; ଛୁଇଁ—Thatcher.
छानेवाला, छप्परबन्द

ଛୁଆଣି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛଇବା (ଦେଖ)
Chhā-āṇi karibā Chhāibā (See)

ଛୁଆଳି—ଦେ. ବ—ଛୁଆଣିଆଁ (ଦେଖ)
Chhā-āḷi Chhā-āṇiāṁ (See)

ଛୁଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛୁାୟା)—
Chhāi ୧ । ଅନାଚ୍ଛାୟ; ଖରର ଅଭାବ—
ଛାଓୟା, ଛାଇ 1. Shade; want of sun's rays.
छाँ, चाँह, छाँही ୨ । ଛୁାୟା; ଆଲୋକ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ଦଗରେ ପଡ଼ିବା କୌଣସି ବସ୍ତୁର ପ୍ରତିରୂପ—
2. Shadow.
ଦମୟନ୍ତୀ ଦେଖିଲେ ନଳଙ୍କର ରୂପ
ଶବ୍ଦରୁ ଯର ହୋଇଛ ଅନୁରୂପ । କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦ. ନଦା ଚରତ, ଚନ ।
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଶ୍ରୟ; ବାନ୍ଧୁଛାୟା; ଶରଣ—
3. Shelter.
(ଯଥା—ତା ଛଇରେ ମୋ ଦନ ଯାଉ ।)
୪ । ପ୍ରତିବମ୍ବ, ଜଳ ବା ଦର୍ପଣରେ ଦେଖାଯିବା କୌଣସି ବସ୍ତୁର ପ୍ରତିରୂପ—4. Reflection of a thing on water or mirror.
୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପଡ଼ି ନ ଥିବା ସ୍ଥାନ—
5. A place where the sun's rays do not fall.
୬ । ଛୁଆଣି; ଛତ୍ତାଣି—
6. Thatching; overlaying.

ଛୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଛଦ ଧାତୁ)—ଛଇବା (ଦେଖ)
Chhāiṁbā Chhāibā (See)

ଛୁଇକ ଛଅ ଘା ମାରିବା—ଦେ କ୍ରି—୧ । ଅବାସ୍ତବ କଥାରେ ବୃଥା ଉତ୍ତେଜିତ ହେବା—
Chhāiki chhaa-ghā māribā
1. To be excited for nothing.
୨ । ପ୍ରକୃତ କାରଣ ବା ଉତ୍ତେଜନା ନ ଥାଇ କଳି କରିବା---
2 To quarrel without sufficient provocation.
[ଦ୍ର—ଛଇକ ଗୋଇଠା ମାରିବା, ଛଇକ ନାଚ ମାରିବା, ସଧ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଛୁଇ ଗଡ଼ିବା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଛଇ ନେଉଟିବା (ଦେଖ)
Chhāi gaṛdibā Chhāi neuṭ̣ibā (See)

ଛୁଇ ଘୋଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. ବ—୧ । ମେଘାବୃତ ଅବସ୍ଥା—
Chhāi ghoṛdā(ṛde)ibā 1. Cloudy state.
୨ । ମେଘାବୃତ ଋତୁ—2. Cloudy weather.
(ଯଥା--- ଆଜ ସକାଳୁ ୧୨ଟାବେଳଯାକେ ଛଇ ଘୋଡ଼େଇଛୁ ।)

ଛୁଇ ଛୁଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଛୁାୟାବାହୁଲ୍ୟ; ବହୁଛୁାୟାର ଭାବ—
Chhāi chhāi 1. A number of shadows.
(ଛଇଛଇଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବହୁ ସମୟ ଛୁାୟାଯୁକ୍ତ ହେବା ଅବସ୍ଥା--
2. The state of being shadowy for a long time.
(ଯଥା—ମେଘ ଛଇ ଛଇ କରୁଛୁ ।)
ବେ. ବଣ—୧ । ଛୁାୟାବହୁଳ—1. Full of shadows.
୨ । ଛୁାୟାମୟ—2. Shadowy.

ଛୁଇଛୁଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଇତରଛତ୍ର ହେବା—
Chhāi-chhāi hebā 1. To be scattered about.
୨ । (ଭୁଲ. ବ. ଛଇ=ଭସ୍ମ)—
ଛରଖାର ହେବା; ଭସ୍ମରେ ପରିଣତ ହେବା—
2. To be reduced to ashes; to be ruined.
୩ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଘୂରିବା; ଚକ୍ରାକାରରେ ଦୃଷ୍ଟିତ ହେବା—
3. To reel; to whirl.

ଛୁଇଢଳଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଯେ ସବୁବେଳ ଛାଇ ତଳେ ଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାଠାରେ ଖର ଲାଗେ ନାହିଁ—
ଛାଓରା 1. Living in the shade.
(ଯଥା—ଛାଇଢଳଆ ବେଉଷା, ଛାଇଢଳଆ ବଡ଼ଲୋକ ।)
୨ । ଛାୟାଯୁକ୍ତ; ଛାୟାମୟ—2. Shady; shadowy.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଛାଇଦେବା —ଦେ. କ୍ରି (ସକର୍ମକ) (ସଂ.ଛଦ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା)—
Chhāidebā ୧ । ବିସ୍ତାର କରିବା—
ଛାଓୟା 1. To diffuse; to spread.
ଛିତରାନା ଦୁଃଖିର ନୁଏ ଦନ୍ତୁନା ଭଲ୍ୟ ଦେଇ
ତନ୍ଦ୍ର ପର୍ ଜାଡ଼ିବ ଲବେ ବଥ ଘର । କୃଷ୍ଣଚି. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।
୨ । ଘୋଡ଼ାଡ଼େ ଘେରିବା ବା ବେଢ଼ିବା—
2. To envelop; to encompass.

ଛାଇ ନ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
Chhāi na pardibā ସାମାନ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ମଧ୍ୟ ନ ରହିବା—
ଛାଁହ ନ ଗାରନା The absence of the slightest connection between two persons.

ଛାଇ ନ ମାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) —(କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର) ସଙ୍ଗେ
Chhāi na mārdibā ଲେଶ ମାତ୍ର ସମ୍ପର୍କ ନ ରଖିବା; କୌଣସି
ଛାଇ ନ ମାଡ଼ାନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହସ୍ପର୍ଶ ତ ଦୂରର କଥା,
ଛାଁହ ବଚାନା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହଛାୟାକୁ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ପର୍ଶ ନ କରିବା—(figurative) Not having even a little connection (with a person).
ତପଷ ବା ଅହଭକାର ଯେ ଡାକ୍ତର
ନ ମାଡ଼ିବ ତାଙ୍କ ଉପରେ ନରବର । କୃଷ୍ଣଚି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଛାଇନିଦ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଛାୟା+ନିଦ୍ରା)—ସତେଉ ନିଦ୍ରା; ସାମାନ୍ୟ
Chhāi-nida ନିଦ୍ରା; ତନ୍ଦ୍ରା; ନିଦ୍ରାର ପ୍ରଥମ ଆକର୍ଷଣରେ ତେଉନା-
ସଜାଗ ଘୁମ ତେଉନ ଅବସ୍ଥା— Slight sleep; nap.
ଝପକୀ ତାଙ୍କୁ ଝିଅ ଛାଇନିଦ ଲଗିଲେ ଦେଓନ୍ତୁ, ଥରାଣରେ ଏକ ଉତ୍କଣ୍ଠା ମୂଳି ।
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଛାଇନିଦ୍ରା—ଦେ. ବି—ଛାଇନିଦ (ଦେଖ)
Chhāi-nidrā Chhāi-nida (See)
ଘୋର ବରଷାରେ ସେ ଛାଇନିଦାରେ
ମୋ ପ୍ରାଣ-ଜନମା ଯେବେ
ଚିଠି ଥାଇଁ ଦିଣ ଗୀତ ଗାଇଥିଲେ
ମନେ ପଡ଼େ ତାହା ଏବେ । ନବକିଶୋର. ନିର୍ଝରିଣୀ ।

ଛାଇନେଉଟା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଛାୟା + ନିବର୍ତ୍ତନ; ଯେଉଁ ସମୟରେ
Chhāi-neutā କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଛାୟା ପୂର୍ବାହ୍ଣରୁ ଅପରାହ୍ଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶ୍ଚିମଦଗରେ
ବାଦ୍ ଦୁପହର ନ ପଡ଼ି ପୂର୍ବଦଗକୁ ଲେଉଟେ)—ଯେଉଁ ସମୟରେ
ଛାଇନେଉଟିବା
ଛାଇଲେଉଟା
ଛାଇଲେଉଟିବା
} ଅନ୍ୟରୂପ ଅପରାହ୍ଣ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ; ଦ୍ୱିପହରର ପରବର୍ତ୍ତୀ (ସମୟ) —
(time) Past midday; P.M.
(ଯଥା—ଛାଇନେଉଟା ବେଳ ହେଲାଣି, ତଥାପି ସେ ଖାଇବାକୁ ଆସିଲେ ନାହିଁ ।)
ଦେ, ବି—ଦ୍ୱିପ୍ରହର ଟପିଯିବା ଅବସ୍ଥା ବା ସମୟ—
The state of the passing by of the noon: the time when the sun has passed the meridian; P. M.

ଛାଇ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛାୟାର ପତନ; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା
Chhāi pardibā ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ପଦାର୍ଥର
(ଛାଇ ବାଜିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଛାୟା ପଡ଼ିଥିବା ହେବା—
1. The shadow of a person or thing touching or falling on another person or thing.
ଘରେ ଘର ନ ପଡ଼ୁ ବୋଲ ଛଡା ହୋଇ ମୁଁ ଛଡା ହେଲ ।
ଜଗତ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଛାୟାଯୁକ୍ତ ହେବା—2. Being shady.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସମ୍ପର୍କଶୀଳ ହେବା; ଅନ୍ୟର ସଙ୍ଗେ ସାମାନ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ରହିବା—3. The state of there being any connection between two persons.
(ଯଥା—ମୋ ଛାଇ ପଡ଼ିଲେ ତା ଲାହୁ ଡେଇଁଛ ।)
[ଦ୍ର—ବାକ୍ୟାଭ୍ୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଉଚ୍ଚଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଛୁଇଁବାର ଦୂରେ ଥାଉ, ଯେବେ ଶେଷୋକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଉପଜଳଉ ଛାୟା ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରେ, ତାହାହେଲେ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଯିବାର ବିବେଚନ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଓ ସଭ୍ୟତା ପ୍ରଭାବରୁ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ଏ କୁସଂସ୍କାର କ୍ରମଶଃ ଶିଥିଳ ହେଉଅଛି ।]

ଛାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା)—
Chhāibā ୧ । ଛୁଆଣି କରିବା; ଛପରବନ୍ଦ କରିବା—
ଛାଓୟା 1 To thatch.
ଛାନା ୨ । ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା—2. To cover.
ଘରଚ୍ଚେଇ ଶରେ ପାଞ୍ଚଟି ଅପଘର । କୃଷ୍ଣଚି. ମହାଭାରତ ବନ ।
୩ । ବିସ୍ତୃତ କରିବା —3. To spread.
ସୁବୃଢ଼େ କୁଶ ବାଶ ଘର
ସେ ନଦୀତୀରେ ସୁଖେ ରହି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୪ । ଘେରିବା—4. To surround.
୫ । ବ୍ୟାପିବା—5. To be diffused; to pervade.

ଛାଇବାଇ ଲେଦେଗ୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଛାଇ=ଦେହର ଛାୟା, ବାଇ=ବାଅ,
Chhāibāi lendera ପବନ, ବାୟୁ; ଲେଦେଗ୍=ଆବର୍ଜନା)—
(ଛାଇବାଇ ଲେଦେଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହକୁ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠି ବା କୁଟା ଲଗିଥିବା ଅବସ୍ଥା—
(ଯଥା—ସେ ପିଲାଟା ଏକୁଟିଆବାଡ଼ାଟାଏ, ତାଠେଇଁ କାହାର ଛାଇବାଇ ଲେଦେଗ୍ ଲଗିବ ନାହିଁ ।)
୨ । ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଅଡ଼ୁଆ ବା ସମ୍ପର୍କ—2. Any connection whatsoever (distant or near).

ଛାଇ ବାଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛାଇ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Chhāi bājibā Chhāi pardibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠାରେ ୧ ଟି ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୂଅ' ନ ମିଳିଲ 'ଦୂଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଁ' ଦେଖିବେ; 'ଚଲଚ୍ଚିତ୍ର' ନ ପାଇଲେ 'ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର' ଦେଖିବେ

ଛଇ ମଣ୍ଡୁଳବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛାଇନେଉଟା (ଦେଖ)
Chhāi maṭuḷibā Chhāi-neuṭā (See)
(ଛାଇ ମଡୁଳବା; ଛଇ ମୁଡୁଳବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଇଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅକର୍ମକ) (ମୂ. ଛଦ ଧାତୁ)—
Chhāi-jibā ବ୍ୟାପିବା; ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହେବା—
ଛେୟେ ଯାଓୟା To spread round; to be diffused.
छाजाना

ଛଇରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—କେତେ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିବା—
Chhāirahibā To cover for long time.
ଛେୟେଥାକା ଛଇରହିଛି ଘିବ ଅପସରି ପୁଣି ବଜାଣିବ ନବ ବ୍ରତରେ ।
छा रहना ବିକାଶ. ଚୌରଲହରି ।

ଛଇଲେଉଟା— ଦେ. ବି. ଓ ବଣ—ଛାଇନେଉଟା (ଦେଖ)
Chhāi-leuṭā Chhāi-neuṭā (See)
(ଛାଇଲେଉଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଇହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛାଇଯିବା (ଦେଖ)
Chhāi-hebā 1. Chhāi-jibā (See)
୨ । ଆଚ୍ଛାଦିତ ହେବା—2. To be covered.
କଲେବର ରେଣୁରେ ଦୋଇଛୁ ଛଇ । ସାନକୃଷ୍ଣ. ରତ୍ନକୋଳ ।

ଛଉଣି—ଦେ. ବି. (ମୂ. ଛଦ ଧାତୁ; ମୂ. ଛାଦନା=ଛାଉଣି, ଆବରଣ)—
Chhāuṇi ୧ । ଶିବିର; ଚମୂ; ଭେଗ୍—
ଛାଉନୀ; ଛାଓନୀ 1. Camp; tent.
छावनी ୨ । ସାମୟିକ ବା ଅସ୍ଥାୟୀ ସେନାନିବାସ—
ଛାଆଣି } ଅନ୍ୟରୂପ 2. Military camp,
କୁଆଣି } ଉଠ ଏହିଣି ଉଠାଇ ଛଉଣୀ ଘିବ ରତ୍ନପୁର ଗଡ଼ ।
ସ୍ୱଧାନାଥ. ମାଙ୍କଡ ।
୩ । ଆଚ୍ଛାଦନ —3. Covering.
(ଯଥା—ରୂପା ଉପରେ ସୁନା ଛାଉଣି ଦୋଇଛୁ ।)
୪ । ଘରଛପରବନ୍ଧ; ଛାଆଣି; କୁଆଣି—4. Thatching.
୫ । ଧାତୁର ପତଳା ପାଉଅ ବା ସ୍ତର ଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦନ—
5. Covering with a thin layer of metal; overlaying with a thin coating of metal.
(ଯଥା— ଏ ପଲଙ୍କ ବହୁମୂଲ୍ୟ ରୂପା ଛଉଣି ଦେଇଛୁ ।)
୬ । ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ (ଯଥା— ତୋଳ, ମୃଦଙ୍ଗ)ର ମୁହଁ ଚମଡ଼ା ଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦନ—6. Binding of leather or hide on the mouth of a drum.
ବି. ଣ.—୧ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—1. Covered.
ଏହି ଛତ୍ରର ଗରଘାଣ, ଛଉଣି ନବ ଯେମନ ହେଲେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୨ । ଛପରବନ୍ଧ ଦୋଇଥିବା—2. Thatched.
୩ । ଉପରେ ପତଳା ଦୋଇ ମଡ଼ାଯାଇଥିବା—
3. Overlaid with a thin layer.
୪ । ଚମଡ଼ା ଆଦ୍ୟଦ୍ୱାର ଆନଦ୍ଧ (ତୋଳ, ମୃଦଙ୍ଗାଦି)—
4. (drum) Having the opening covered with hide or leather.

ଛଉଣିଆଁ—ଦେ. ବ.— ଯେ ଘର ଛପରବନ୍ଧ କରେ—
Chhāuṇiāñ One who thatches; thatcher.
(ଛଉଣିଆଁ; ଛୁଆଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଉଳି—ଦେ. ବ. (ମୂ. ଛଳ)— ୧ । କପଟ ବ୍ୟବହାର—
Chhāuli 1. Hypocricy.
छाल ଛଇଳା ! ମୋରେ ଛଉଇ ଛଡ଼ ।
ଜଗତ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ: ରତ୍ନାକରଚନ୍ଦ୍ର. ଛ ଗୀତ ।
୨ । ପରିହାସ—2 Jest; joking.
୩ । ଛଇ; ରସିକତା—3. Witticism; gallantry.

ଛଉଳେଇ ବଗୁଳେଇ ହେବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ନରସିଂହପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ)
Chhāulei bigulei hebā କ୍ରି.—ଖଡେଇ ହେବା—
To make faces.

ଛଉଁ—ଦେ. ଅ. (ମୂ. ସ୍ୱୟଂ ବା ସ୍ୱେଚ୍ଛାତ୍ମା)—୧ । ନଜେ—
Chhāeñ 1. One's self.
ଆପନି, ଆପନାଆପନି ୨ । ସ୍ୱତଃ; ମନକୁ; ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ରମେ—
ଖୁଦ୍, आपसेआप 2. Of one's own accord; voluntarily.
ପ୍ରଜାବ ଅନ୍ୟୋଽନ୍ୟ ହୋଇ,
ଆପଣା ଛଉଁ ନାଶ ଯାଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୩ । ଅନ୍ୟ କାହାର ସାହାଯ୍ୟ ବିନା—
3. Without any other's help.
(ଛଉଁ ଛଉଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । କାର୍ଯ୍ୟତଃ; ଫଳତଃ—
4. Spontaneously; automatically.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ମୂ. ଛପ୍ପା)—ଛପ୍ପା; ଛଇ—
Shade; shadow.

ଛଉଁଡ଼—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ଛଡ଼ (ଦେଖ)
Chhāeñrd 1. Chhārda (See)
୨ । ଅନାବୃଷ୍ଟି; ମେଘ ଛଡ଼ିଯିବା ଅବସ୍ଥା—
2. Want of rain, drought.

ଛଉଁଣି—ଗ୍ରା. ବ.— ୧ । (ମୂ. ଛଦନ)—ଛଉଣି (ଦେଖ)
Chhāeñṇi 1. Chhāuṇi (See)
କାହା ଯେତେ ଜନ୍ମ କରେ ଛଉଣି । ଗ୍ରାମ୍ୟ. ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

ଛଗ—ମୂ. ବ. ପୁଂ—(ଛର୍ ଧାତୁ; ଛେଦନ କରିବା + କର୍ମ. ଅ; ସାଦାରୁ
Chhāga ଖାଦ୍ୟ ବା ଫଳ ପାଇଁ ଛେଦନ କରାଯାଏ)— ୧ । ଅଜ;
(ଛଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଛେଳ—1. Goat; Capra.
ମୂ. ବଣ. (ଛେଳଙ୍କର ଅଗମ୍ୟାଗମ୍ୟବଗ୍ଧରଘ୍ଟନ ପ୍ରବୃତ୍ତିରୁ)
ଅଗମ୍ୟାଗମନକାରୀ—Incestuous.

ଛଗଗୋତ୍ରିକ—ମୂ. ବଣ. (ଛଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଗମ୍ୟାଗମନ ପରିଦୃଷ୍ଟ
Chhāga-gotrika ହେଉଥିବାରୁ)—ଅଗମ୍ୟାଗମନବଗ୍ଧରଘ୍ଟନ;
(ଛଗପ୍ରକୃତିକ – ଅନ୍ୟରୂପ) ଛେଳଗୋଡ଼ିଆ—
Incenstuous; goatish.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ	ଓ୩	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଏ୍ସ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୪	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଛାଗଣ—ସ. ତ. (ଛଗଣ=ଘସି+ସମ୍ବେ. ଅ)—ଘସିନଅାଁ—
Chhāgaṇa Fire of cowdung cakes; burning cakes of cowdung.
(ଛାଗନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛାଗପାଳକ—ସ. ବଣ.—୧। ଛେଳ ରଖୁଆଳ; ଛେଳ ଜଗୁଆଳ—
Chhāga-pālaka 1. Goat-herd.
(ଛାଗରକ୍ଷକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଛେଳ ପୋଷିବା ସାହାର ଜୀବିକା—
2. One who brings up goats for a living.

ଛାଗବାହନ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ଛାଗ+ବାହନ; ଅଗ୍ନିଙ୍କର ବାହନ ଛାଗ ଥିବାରୁ)—ଅଗ୍ନି; ଅଗ୍ନିଦେବ—
Chhāga-bāhana The God of Fire.

ଛାଗମୁଖ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଛାଗମୁହଁ ପରି ମୁହଁ ଯାହାର—
Chhāga mukha Having a face like the goat.
ସ. ବ.—୧। କାର୍ତ୍ତିକେୟ—1. God Kārttikeya.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଷଷ୍ଠ ମୁଖ ଛେଳିର ମୁଖ ପରି।]
୨। ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତି—2. Daksha Prajāpati, the father-in-law of Mahādeba.
୩। କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ — 3 The goat-faced attendant of Kārttikeya.
୪। (ଶ୍ରୀ ଉତ୍, କର୍ମା ସ. ପ: ଲୋ. ଛାଗବତ୍ ମୁଖ)—କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କର ଛାଗବତ୍ ଷଷ୍ଠ ମୁଖ—
4. The 6th goatlike face of Kārttikeya.

ଛାଗରଥ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଛାଗ+ରଥ)—ଛାଗବାହନ; ଅଗ୍ନି ଦେବ—The God of fire.
Chhāgaratha

ଛାଗଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ. ବ. ପୁଂ (ଛାଗ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଲ)—
Chhāgala (etc) ୧। ଛାଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
(ଛାଗଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Chhāga etc (See)
୨। କୁଆମଇଡା (ଦ୍ରବେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
2. Kuāmaitā (See)
୩। ଛେଳି ଚମଡ଼ାରେ ନର୍ମିତ ଜିନିଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Any thing made of goatskin.

ଛାଗଲକ—ସ. ବ. ପୁଂ—୧। ଛାଗଲ (ଦେଖ)
Chhāgalaka 1. Chhāgala (See)
(ଛାଗଲକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ଭେକଟାମାଛ—
2. A kind of saltwater fish allied to the sheep headed fish.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସମୁଦ୍ରରେ ରହନ୍ତି। ବଢ଼ି ସମୟରେ ନଦୀ-ମୁହାଣବାଟେ ମଧୁର ପାଣିକୁ ଛୁଟି ଆସନ୍ତି।]

ଛାଗଲାଗୁଡ଼ୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ—ଛାଗଗୋତ୍ରିକ (ଦେଖ)
Chhāgalāchārī Chhāgagotrika (See)
(ଛାଗାଗୁଡ଼ୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛାଗଲାଦ୍ୟ ଘୃତ—ସ. ବ—ମେଧାବୃଦ୍ଧିକର; ବାତୁଳତା ରୋଗନାଶକ; Chhāgalādi ghṛuta ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ (ଜଣୁଂସକ (ଛାଗଲାଦ୍ୟଘୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଛେଳି ବା ଅଣ୍ଡିରା ପଶୁରେ ଖାସୀର ମାଂସ ଏ ଦୁଇର ପ୍ରଧାନ ଉପକରଣ)—A medicinal ghee prepared under Ayurbedic precepts the chief ingredient of which in the flesh of a hermaphrodite or neutor goat.

ଛାଗଲାନ୍ତିକା—ସ. ବ. (ଛାଗଲ+ଅନ୍ତ+ଇକ+ଆ)—ବୃକ୍ଷଦାରୁକ ଗଛ—A kind of medicinal tree.
Chhāgalāntrikā

ଛାଗଲାସ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବ. (ଛାଗଲ+ଅସ୍ତ୍ର+ଇନ୍; ୬ମା. ୧ବ.)—ଢେଣ୍ଟା; ଗଧିଆ—A wolf; a hyena.
Chhāgalāstrī

ଛାଙ୍କ—ଦେ. ବ—୧। ପୁରୁର ଘିଅ ବା ତେଲରେ ସନ୍ତୁଳା; ସିଜୁଳବା; ଭାଜିବା; ପୁଆଇବା. କଅଁ ଉପରେ ବସିଥିବା ପୁରୁର ଛାଁକ ଘିଅ ବା ତେଲରେ ପିଠା ଆଦ ଛାଣିବା—1. Frying any thing in sufficient ghee or oil.
୨। ପୁରୁର ଘିଅରେ ବା ତେଲରେ ଭଜା ଢୋଇଥିବା ଉତ୍ତମ ତରକାରୀ—2. A first class curry prepared by frying the vegetable with ghee or oil.
Chhāṅka तଳନା; ଛାନନା

ଛାଙ୍କାପିଠା—ପ୍ରାଦେ. (ହିଂଦ୍ରବୁମ)ବ—ଘିଅପିଠା—
Chhāṅkāpiṭhā Pastry cake fried in ghee.

ଛାଙ୍କିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଗୃଲ ଧାତୁ)—
Chhāṅkibā ୧। ପତ୍ରବା ଆଦକୁ ପୁରୁର ଘିଅରେ ଭାଜିବା—
ଛଁକା 1. To fry vegetables in boiling ghee.
तलना छानना ୨। ବସ୍ତ୍ରାଦିର ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତତ୍ୱାରା ତରଳ ପଦାର୍ଥକୁ ଛଙ୍କାଇବା ଛଙ୍କେଇବା } ଶୈଳନ୍ତ ଛାଣିବା—2. To strain a liquid through a porous substance; to filter.
୩। ଗୃଲୁଣୀରେ ଚଲାଇବା—3. To sift or refine through a sieve.
ଉଙ୍କି ସୂକ୍ଷ୍ମ ବସ୍ତ୍ରରକୁ ନ୍ୟସ୍ତ ଛଙ୍କୁଣୀରେ—ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବଙ୍ଗମାହତ୍ୟ।

ଛାଙ୍କୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଗୃଲମା)—ଗୃଲୁଣୀ—
Chhāṅkuṇī A strainer; a sieve.
ଛାକନୀ
चलनी, छलनी ଉଙ୍କି ସୂକ୍ଷ୍ମ ବସ୍ତ୍ରରକୁ ନ୍ୟସ୍ତ ଛଙ୍କୁଣୀରେ—ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ବଙ୍ଗମାହତ୍ୟ।

ଛାଚ—ତ୍ରା. ବଣ—ଛଚ୍ (ଦେଖ)
Chhāchā Chhachā (See)

ଛାଚି—ଦେ. ବ. (ସ. ଶ୍ୱେତ ଶର୍କରା; ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୱେତ ଥିବାରୁ)—
Chhāchi ୧। ସାଚ; ନବାତ; କନ—
ଛାଁଚି 1. White sugar.
साच्चा, शक्कअ, खाँड़ ୨। (ସ. ଛଦ ଧାତୁ) ଘର ଗୃହର ଓଳ;

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ଦୃଢତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲୋକଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବସଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଦୈତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଜତେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତେ' ଦେଖିବେ·

ଛାଁଚ, ଛାଏଁଚ ଗୃହର ଢଳଧାର—2. The eaves of a thatch.
ବଲ୍ତୀ

ଗ୍ରା. ବ—ଛାତ୍ତ—Breast.

ଛାଁଚି, ହା, ସାଚୀ ଦେ. ବଣ. (ଫ୍ର. ଗେଡ)—ଧଳା; ଗେଡ—White.

ଛାଚକୋରା—ଦେ. ବ—କୋରା ନଡ଼ିଆ ଓ ନବାଡରେ ଛଞ୍ଚାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ; Chhāchikorā ସାଚ କୋରା—A sweatmeat prepared from minced cocoanut and white sugar.

ଛାଚଖଇ—ଦେ. ବ—ଚନା ପାଗରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦୋଇଥିବା ଭଜୁଡ଼ା— Chhāchikhai Fried paddy seasoned with white sugar syrup.

ଛାଚତଳ—ଦେ. ବ—ଓଳ ଢଳ; ଗୃହର ପ୍ରାନ୍ତ ଭାଗର ନମ୍ନସ୍ଥ ଭୂମି— Chhāchitala The ground below the eaves of a thatch.
ଛାଁଚତଳା
ବଲ୍ତୀ

ଛାଚ ଧଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ—ଶୁଭ୍ର ପାଟ ଧଡ଼ିବଶିଷ୍ଟ ଲୁଗା— Chhāchi dhardiā (cloth) Having a white silken border.

ଛାଚଧଡ଼ୀ—ଦେ. ବ—ଧଳା ଲୁଗାରେ ଥିବା ଧଳା ରେସମ ଧଡ଼— Chhāchidhardī White silken border of a white cloth.

ଛାଚପାନ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ପାନ; ସାଚପାନ— Chhāchipāna 1. A kind of sweet scented betel
ଛାଁଚିପାନ leaf.
ସାଁଚୀପାନ ୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପାନ, ସେଉଁ ପୁରୁଣା ପାନ ପାଚ କରି ଖେଡାର ଦୋଇ ଥାଏ—2. Matured betel-leaf which nas become bleached.

ଛାଚୁଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛାଞ୍ଚୁଣୀ; ଝାଡ଼ୁ— Chhāchuṇi Broom-stick.

ଛାଞ୍ଚ—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. ସଞ୍ଚ, ଏକତ୍ରୀକରଣ କମ୍ବା ସ. ଚ୍ୟ=ଆଦର୍ଶ; Chhāñcha ଫ୍ର. ନାମ. ସ. ଜାନ ଯୋଗେଷ୍ଟଜ୍)—
ଛାଁଇଚ,ଛାଁଚ ୨ । ପ୍ରଚଳିତ ଆଦ ଢଞ୍ଚାର କରିବା ନମନ୍ତେ ଅଙ୍ଗଠା
ସାଁଚା ଧାତୁକୁ ଢାଳିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆକାରର ପାତ୍ର—
1. A casting mould; mould; cast.
ବଲ୍ଲାଳ ସାର ଦୋଳ ଅବାମାର ଢାଳଅଛ ଦ୍ରେମ ଛଞ୍ଚେ ।
ସଧାନାଥ. ପଦାଙ୍କ ।

୨ । କାଠ, ମାଟି ଓ ସଦୃଶ ଆଦରେ ନର୍ମିତ ଆଦର୍ଶ—
2. Type; model.

୩ । (ଫ୍ର. ସଞ୍ଚ) ଅଲେଖା ତାଳ ପତ୍ର ଯୋଥି; ଯୋଥି ଲେଖା ଦେବା ପାଇଁ କଣା ଦୋଇ ସଙ୍କଳିତ ଦୋଇଥିବା ତାଳପତ୍ରଗୁଚ୍ଛ-
3. Blank palm-leaves strung together and intended to be written upon unwritten palm-leaves made into one size and attached together (in which books are to be written).

୪ । ତଳେ ନାନାବିଧ ଚିତ୍ରଚଣିଷ୍ଟ ଛିଦ୍ର ଥିବା ମୁରୁଜର ଛାପା ବସାଇବାର ପାତ୍ର (ଏହା ତାଳ ପତ୍ରରେ ବା ମାଟିରେ ନର୍ମିତ ହୁଏ)—4. A frame with its buttom perforated to represent various figures, through which white powders fall on the ground and describe various figures, when the frame is stamped or drawn on the ground.

୫ । ଇଟା ଢଞ୍ଚାର କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବାକ୍ସ ବା ଫର୍ମା-
5. Brick-mould.

ଗ୍ରାଦେ. (ଫ୍ରିଜିୟନ) ବ—ଗୃହର ଓଳ—
The eaves of a thatch

ଗ୍ରା. ବ—ଟାପରା, ଥଟ୍ଟା—Jesting.

ଛାଞ୍ଚି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. ଛଦ ଧାତୁ)—
Chhāñchi (etc) ୧ । ଛାଚି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
1. Chhāchi etc (See)

୨ । ଛାଞ୍ଚ ୩ (ଦେଖ)
2. Chhāñcha 3 (See)

ବଣ—ଛାଚି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chhāchi etc (See)

ଛାଞ୍ଚିକଖାରୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ମିଜିୟମ) ବ. (ଭୁଲ ବ. ଛାଚୀକୁମ୍ଭଡ଼ା; ହି. Chhāñchi kakhāru ସାଁଚୀକୁମ୍ଭଡ଼ା)—ପାଣିକଖାରୁ (ଦେଖ)
Pāṇikakhāru (See)

ଛାଞ୍ଚିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ଫ୍ର. ଉଷଣ)—ଗୃଞ୍ଚିବା; ଚାଞ୍ଚିବା— Chhāñchibā To scrape off.

ଛାଞ୍ଚୁଆ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁମାନେ ଛାଞ୍ଚ ବା ଫର୍ମାରେ କାଦୁଅ ପକାଇ Chhāñchuā ଇଟା ଢଞ୍ଚାର କରନ୍ତି—Brick-layers.
ଛାଁଚୁୟା
ସାଚିୟା

ଛାଞ୍ଚୁଣି—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. ସମ୍ମାର୍ଜନୀ)—କୋମଳ ସମ୍ମାର୍ଜନୀ ବା ଝାଡ଼ୁ— Chhāñchuṇi A soft mop or broom.
ଝାଁଟି; ଖେଙ୍ଗ୍‌ରା ସେ ରୂପେ ଛାଞ୍ଚୁଣି ଦହର ବୁଲ ଯେତେ ।
ସୋଁହନୀ କୃଷ୍ଣସଂହ· ମହାଭାରତ ସଭା ।

ଛାଟ—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. ଛିଟ୍ଟ; ଗ୍ରା. ଛଉ; ଫ୍ର. ଛଟା) —
Chhāṭa ୧ । ପବନ ଯୋଗୁଁ ବର୍ଷା ଜଳ ଭିର୍ଯ୍ୟକ୍‌ଭାବରେ ପଡ଼ିବା;
ଛାଟ; ଛାଇଟ ବାୟୁତାଡ଼ିତ ବୃଷ୍ଟିଧାର — 1. Slanting rain
ଛିଟା (due to wind).
ଛାଟ ଘରବାଡ଼ ପାଣିଘଟରେ ଭର୍ତ୍ତି ପଡ଼ିଅଛି ।
ଛାଡ଼; ଛିଟକୁନୀ ବଧାନାଥ, ବଦେଶ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଏ	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ସ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଐ	ଔ	ଋ	ଲୃ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟଂ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୨ । ଛୋଟ ସରୁ ସଷ୍ଟି—

2. Slender stick; switch rod.

ମୋ ଦୁଶ୍ମେ ବିନା ଥଲେ ମାନ୍ଦ
ତେବେ ତ ମୋତେ ଛଟ ପିନ୍ଧ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଉତ୍ତରଭ ।

୩ । ଚାବୁକ—3. Whip.

୪ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଅବଧାନମାନେ ଯେଉଁ ସରୁଯଷ୍ଟିରେ ତାଡ଼ନ କରନ୍ତି—4. A staff used by teachers for caning pupils.

ଛଟରେ ମାନ୍ ରସ୍ ନ ଦଉ
ଛନ୍ଦଉ, ଦୋଇ ବଦ୍ୟା ପଡ଼ିହାର—ବଳରାମଦାସ ।

୫ । ଚାବୁକ ବା ଛାଟଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର—

5. Whipping; a stroke with the whip.

ଯେ ଉଥେ ଘୋଡ଼ ଙ୍କ ଦେହରେ ଘାଇଁ ଛଟ
ବାଜନ୍ତେ ଧାଇଁଲେ ଗେ ଦୋଳ ସୁଛବାଟ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ ।

୬ । ପଶୁତାଡ଼ନ ଯଷ୍ଟି—

6. A staff for driving cattle.

ଛାଁଟା ୭ । (ସଂ. ଛେଦନ) ଛାଣ୍; ଛଟା; ଉଚ୍ଚଁ; ପ୍ରକାର—

ଛାଁଟା 7. Mode.

୮ । ବାଉଗ୍ରେଗ ପ୍ରଭାବରୁ ଛାଟ ଦେଇ ମନଷ୍ୟ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଯିବା; ଆହାର ଛାଟ—8. A sudden fall on the ground on account of a fit.

ଛଟ କୁଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛଟଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର କରିବା—

Chhāṭa chhuṭāibā 1. To thrash with a cane.

(ଛଟ ଛଟେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବାଧାଦେବା; ବନ୍ଦ କରିବା—2. To put a stop to.

ଯେ ଦୁମ୍ଭ ଦରଶନ ଚଢ଼ସଟ
ତା ସ୍ୱର୍ଗ ମୁଣ୍ଡେ କୁଟାଇଲ ଛଟ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—କବିତା ।

ଛଟଣା—ଦେ. ବ—୧ । ଦ୍ରୁତ ଟାଣି ନେବାର ଆଘାତ—

Chhāṭaṇā 1. Jerk.

ଛିଟକାନ ୨ । ଛଟଣି (ଦେଖ)

ଛିଟକନା 2. Chhāṭaṇi (See)

୩ । ଗୋରୁଙ୍କର ଚଟିଆ ଫୁଲା ରୋଗ—

3. Black quarter (of cattle).

ଛଟଣି—ଦେ. ବ.—୧ । ଛଟ (ଦେଖ)

Chhāṭaṇi 1. Chhāṭa (See)

ଛାଟି, ସାଟି ୨ । 'କ' ଓ 'ଋ' ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କ ମାତ୍ରାଜ୍ଞାପକ ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା ଅଂଶ 'ି' 'ୀ' ଏହ ଚହ୍ନ—

ଛାଟଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. The whiplike portion of the 'କ' and 'ଋ'.

୩ । ଛାଟ * (ଦେଖ)

3. Chhāṭa 3 (See)

ଅଗ୍ନି ସାରଥ ବଲେ ଘଣି ପ୍ରହାର । ବ୍ରହ୍ମାନାଥ ।

ଛଟଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସରୁ ଯଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର କରିବା—

Chhāṭa debā To whip with a slender twig or cane.

ଛାଟିମାରା

(ଛଟ ପକାଇବା; ଛଟ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଟ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସରୁ ଯଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର କରିବା—

Chhāṭa māribā 1. To whip with a slender twig or cane.

୨ । ପବନ ପ୍ରଭାବରୁ ବର୍ଷାଜଳ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକ୍ରାନ୍ତରେ ଘର ବା ପିଣ୍ଡା ମଧ୍ୟକୁ ବରଷିବା—2. To rain slantingly or obliquely (due to wind).

ଦେ. ବ.—ଆହାର ଛଟ ମାରିବା; ଅପସ୍ମାର ରୋଗ ଆକ୍ରମଣ କରିବା—Being attacked with a fit of epipepsy.

ଛଟି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ବଡ଼ ଦଉଡ଼ି—

Chhāṭi 1. Big or thick rope.

୨ । କୂଅରୁ ପାଣି କାଢ଼ିବା ଦଉଡ଼ି—2. A rope used in drawing water from wells.

ଛଟିଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ଗ୍ରେଇଆ; ଘାଇକ (ଏମାନେ ପକ୍ଷୀ ଦେବା ଘାଇଁ ହାତରେ ବେତ ଧରି ଥିବାରୁ) 1. A watchman (who holds a stick.

ଦେ ବୋଇଲେ ବାମ ବା ଛଟିଆ ଦୋଇଛ ।
ମୋହିଲେ ଘୋମାଳୀ ମର୍କଟ ଛଟ ଥଉ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ ।

୨ । ଗ୍ରାମ ଚଉକିଦାରୁ—2. Village-watchman.

ଟାଁ ଛଟିଆ ସଜ୍ଜିଆ ଜେନା ପାଖକୁ ଏଉଲ ଦେବାକୁ ଯାଇଁଲ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୩ । ବେଉଧାସ୍ତା ଶାନ୍ତିରକ୍ଷକ—3. A peon who maintains peace in a crowd by holding a stick.

୪ । ଅତି ଛୋଟ ଯଷ୍ଟି (ଛଟ ଠାରୁ ସାନ)—

4. A very small whip.

ଦେ. ବଣ.—ଯେ ଛଟ ଧରି ଥାଏ—

One who holds a whip.

ଛଟିପିଟି—ଦେ. ବଣ.— ଛନ୍ନଛନ୍ନ; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ; ଛନ୍ନଭନ୍ନ—

Chhāṭipiṭi Scattered; confused; pellmell.

ଦୁଃସମାନେ ତା ଦେଶି ରୁମେ ଡେରା ଦିଅ,
ପଳାଇଲେ ଗୁର ଥଡ଼ରେ ଛଟିପିଟି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେ..କ୍ରି. ବଣ.—ଇତସ୍ତତଃ—

Pell-mell; in a confused manner.

ଛଟିପିଟି ପଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଭୟରେ ଛନ୍ନଛନ୍ନ ହୋଇ Chhāṭipiṭi palāibā ବାହାର ଯିବା—1. To run away (ଛଟ ପିଟି ହୋଇ ପଳାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) pell-mell in fright.

ଅଗ୍ରମ ଛଡ଼ ଛଟ ପିଟି ପଳାଇଲେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରୀ ବର୍ଣ୍ଣ କୁ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦିଆଯାଇଛି ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରୀ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମିଳାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ୍' ଖୋଜିବେ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥ୍' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲତେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତେ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଅତି ଶୀଘ୍ର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
2. To leave a place in hot haste.

ଛଟିପିଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କଷ୍ଟର ଆଧିକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଭୂମିରେ
Chhāṭipiṭi hebā ହାତ ଗୋଡ଼ ଇତସ୍ତତଃ କଚଡ଼ିବା—
1. To struggle violently on the ground with the arms and legs.

୨ । ଛନ୍ନଭିନ୍ନ ହେବା; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
2. To be routed; to become confused.
(ଯଥା—ସେମାନେ ଛଟିପିଟି ହୋଇ ପଳାଇଲେ ।)

ଛଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. କ୍ଷିପ୍ତ, ତୁ. ଛତ୍ତ)—୧ । ଅଙ୍ଗାଦି ବିକ୍ଷେପ
Chhāṭibā କରିବା—1. To throw about one's limbs.

ଛିଟକା ୨ । ଛୁଆଡ଼ ଦେବା; ନିକ୍ଷେପ କରିବା—
ଛିଡ଼କନା 2. To throw with a jerk.
(ଛଟାଇବା—ଣିଜନ୍ତ)

୩ । କାଦୁଆ ଭୂମିରେ ଶସ୍ୟ-ବୀଜ (ବିହନ) ଆଦି ବଳପୂର୍ବକ ବୁଣିବା—3. To jerk out seeds into a muddy field.

୪ । ବଳପୂର୍ବକ ହିଂକିବା—
4. To snatch away with a jerk.

ଖଣ୍ଡେ ହାଣ୍ଡି ନେଇ ମାଦଉଜ ଭଜ୍ୟ
ଖଣ୍ଡେ ଛଟିଦେଲ ଦୂର । ବ୍ରହ୍ମାତ. ଗୀତଲହରୀ ।

୫ । ବନଶୀ ବା ଦଉଡ଼ି ଆଦି ଦ୍ୱାରା ମାଛ ଆଦିଙ୍କୁ ଉପରକୁ ହିଂକି ଆଣିବା—5. To bring up with a jerk.

ଜଗୋପାଳର ମନ ମୀନକୁ ଏ ବଡଶ-ନିଷ ବଡ଼ୀଶ ଘଟି ଛଟିଲ ରେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । (କାନ୍ଥରେ ମାଟି) ଲେସିବା; ଜୋର୍ଯ୍ୟକ୍ ଭାବରେ କୌଣସି
କ୍ଷେପନା ବସ୍ତୁକୁ (ଯଥା—କାଦୁଅ ବା ଗୋବର) ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର (ଯଥା—କାନ୍ଥର) ଦେହକୁ ଫୋପାଡ଼ିବା—
6. To throw mud etc obliquely.

ଛାଁଟି ୭ । (ସଂ. ଛେଦନ; ଖଣ୍ଡନ) (ଗଛର ଡାଲକୁ) ଅଗ ଆଡ଼
ଛାଁଟନା ସମାନ କର କାଟିବା—
7. To prune (the branches of a tree).

୮ । ମୁଣ୍ଡର ବାଳ କଟୁରିବା; କ୍ଷୁରିବା—
8. To crop (the hair).

ଛଟି ହୋଇ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୋର୍ ସହିତ ବୁଲାଇ ଦୋଇ କଚଡ଼
Chhāṭi hoi pardibā ଦୋଇ ପଡ଼ିବା—To be thrown
ଛିଟକେପଡ଼େଯାଓୟା down or hurled to the
ଛିଟକକରଗିରନା ground with a jerk.

ଛଟେ—ଦେ. ବ—୧ । ଖଣ୍ଡେ ଛଟ ବା ବେତ—
Chhāṭe 1. A piece of whip.
(ଛଟେକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଛଟରେ ଏକ ଥର ମାଡ ପ୍ରହାର—
2. A cut with a whip.

ଗଃ ଓଡାଙ ଧରବାର ବେଳେ
ଓଝାଏ ଛଟେ ପିଠି ଦେଲେ ତଳେ । ଗଳାଡ଼ଗା. ସ୍ୱ ।

ଛଟେଇ—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାର ତଣ୍ଟା (ଶୂଦ୍ର) ମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧି-
Chhāṭei ବିଶେଷ—A family-title amongst Oriya
(ଛାଟେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) cultivator.

ଛଟେଣି—ଦେ. ବ—୧ । ହାତ ମୋଜା; ଦସ୍ତାନା; ହସ୍ତାବରଣ—
Chhāṭeṇi 1. Gloves.

ଛଟେଣିକ ବେନ କରରେ ବାନ୍ଧଲେ—କୃଷ୍ଣଜିହ୍ୱ, ମୋଟରଉ ।

୨ । ଛୋଟ ଛଟ ବା ଚାବୁକ—
2. Whip or small stick.

୩ । ଦୂରକୁ ଟେକା ବା ବାଡ଼ୁଳି ଫୋପାଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଦଉଡ଼ି; ଛୁଟକଣି—3. Slings; a string with which pellets are hurled to a long distance.

୪ । ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଓ ଲମ୍ବା କଳା ସାପ; ପାଣିଛଟା—
4. A species of slender and long serpent.

[ଦ୍ର—ଏଜାତୀୟ ସାପମାନେ ଜଯପୁରର ନବରଙ୍ଗପୁର ନିକଟ ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ନଦୀ ଓ କଳାହାଣ୍ଡିର ଓଲକଣା କୂଳରେ ଗାତ କରି ରହନ୍ତି । ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ୩୦।୪୦ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି ଓ ଆଙ୍ଗୁଠିପରି ସରୁ ହୁଅନ୍ତି । ୧୦।୧୨ ହାତ ଦୂରରୁ ଗୋରୁ ଓ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ି ଛାଟି, ହିଂକିଆଣି ସେମାନଙ୍କ ନାକଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ଶିଘ୍ର ପୁରାଇ ପଶି ମସ୍ତିଷ୍କରୁ ଦହ ଖାଇଯାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମୃଣ୍ଡ କାଳିକଉଡ଼ି ପରି । ଏମାନେ ଜୀବଙ୍କୁ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ମାରନ୍ତି ।]

ଛଡ଼—ଦେ. ବି. (ସୃ ଧାତୁ, ଶିର୍=ସାର ଧାତୁରୁ ସାରଣ=ଦୂରୀକରଣ,
Chhārda ସଂ. ସୋରଣ=ପରିତ୍ୟାଗ, ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
ଛାଡ଼, ଛଡ଼ା, ଛାଡ଼ନ ୧ । ବିଚ୍ଛେଦ—1. Separation.
ଛାଡ଼ନା ୨ । ବର୍ଜନ; ତ୍ୟାଗ—
2. Giving up; relinquishment.

୩ । ଦୂରୀକରଣ—3. Abandonment.

୪ । ଖଲାସ; ମୁକ୍ତି—4. Release.

୫ । ଦେୟ ଆଦି ଦେବା ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତି; ରଫାଦଫା, ମାଫ୍—
5. Remission.

୬ । ଆଦେଶପତ୍ର—6. Letter of authority;license.

୭ । ଜ୍ୱର ଆଦି ଦେହରୁ ଛାଡ଼ିଯିବା—
7. Remisson of a fever.

୮ । ମୁକ୍ତି ଦେବାର ପତ୍ର; ଖାତ୍ରଣା ଆଦି ଦାୟିତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କୀୟ ମୁକ୍ତି ପତ୍ର; ଫରଦ୍ଦ—8. Letter of remission or release; deed of full satisfaction.

୯ । ଛାଡ଼ ଚିଠି—9. A pass for the free passage of an article.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଡଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଢଅ	ଙ୍ଗ	ଃ

୧୦ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ରାଜ୍ୟର ସୀମା ଛାଡ଼ିବା ବା ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ବାରଣ କରିବା ନମନ୍ତେ ଦିଆଯିବା ଅନୁମତିପତ୍ର—10. Pass port.

୧୧ । ଭଟା; ପଡ଼ିଆ ଜୁଆର—11. Ebb-tide

୧୨ । ବରତ; ବନ୍ଦ—12. Cessation; stoppage.

୧୩ । ବିଶ୍ରାମ; ଫୁରୁସେତ୍—13. Rest; respite.

୧୪ । ଅଫଲଚ୍ଛା; ବ୍ୟବଧାନ—

14. Interval; space between two things.

୧୫ । କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ—15 Cessation of work.

୧୬ । ତାଲିକା ଭିତରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନ ହେବା—

16. Omission from a list.

(ଯଥା—ତାଙ୍କ ନାମ ତାଲିକାରୁ ଛାଡ଼ ହେଲା ।)

ଛୁଡ଼ଖାଇ—ଦେ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ପର ଦିବସ—The day after the full-moon of Kārttika.

Chhārdakhāi

[ଦ୍ର—ଦ୍ୱିତୀୟାଦିନମାନେ କାର୍ତ୍ତିକମାସସାରା ବ୍ରତ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଛାଡ଼ିଥାଆନ୍ତି, ତାହା 'ଛାଡ଼ଖାଇ' ଦିନ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଛୁଡ଼ଖାଇ ବାଡ଼—ଦେ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ଶେଷରେ ହେବା ଦୁଇଜା; ଅସମୟରେ ହେବା ଦୁଇଜା—Cholera breaking out untimely.

Chhārdakhāi bārdi

ଛୁଡ଼ଚିଠି—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ରାଜକୀୟ ଆଦେଶପତ୍ର ଦେଖାଇଲେ ପ୍ରହରୀମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାର ବାହାରକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବା କୌଣସି ନିଷିଦ୍ଧ ପଦାର୍ଥକୁ (ଯଥା—ଲୁଣ, ଅବକାରୀ ଜନିତ ଇତ୍ୟାଦି) ଯିବାକୁ ବାଧା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ—

ଛାଡ଼ଚିଠ୍ଠି

1 A pass; pass-port.

Chhārdachiṭhi

ପ୍ରହରୀମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାର ବାହାରକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବା କୌଣସି ନିଷିଦ୍ଧ ପଦାର୍ଥକୁ (ଯଥା—ଲୁଣ, ଅବକାରୀ ଜନିତ ଇତ୍ୟାଦି) ଯିବାକୁ ବାଧା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ—

୨ । ରାଜାଙ୍କ ଅରକ ଜଙ୍ଗଲରୁ କାଠ ଆଦି ଅବାଧରେ ଆଣିବା ପାଇଁ ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଆଦେଶପତ୍ର—2. A pass or license given to a person to bring wood from reserved forests; a permit.

ଛୁଡ଼ ଜଙ୍ଗଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଶଡ଼ଜାତ) ବ—ଯେଉଁ ସରକାର ବା ରାଜକୀୟ ଜଙ୍ଗଲରୁ କାଠ ଆଦି ଆଣିବାକୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ (ଅରକ ଜଙ୍ଗଲ—ବପତ୍ତ) ଅନୁମତି ଆଣିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ—

Chhārda jaṅgala

The Government or state forest from which the subjects are free to bring wood.

ଛୁଡ଼ତକ—ବୈଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ାର ଏକାବେଳକେ ଗୋଡ଼ରେ ଦଉଡ଼ିବା—Running of a horse on all fours; gallop.

Chhārdataka

ଛୁଡ଼ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି.—ବାଦ୍ ଯିବା—To be remitted.

Chhārda pardibā

ଛୁଡ଼ପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସ. ବସର୍ଜନ + ପତ୍ର)—

Chhārdapatra

୧ । ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ବିବାହ ବନ୍ଧନକୁ ଛେଦନ କରିବାର ସ୍ୱୀକୃତିସୂଚକ ପତ୍ର—

ତଲାକନାମା; ଛାଡ଼ଚିଠ୍ଠି (ଛାଡ଼ପତ୍ରର—ଅନ୍ୟରୂପ)

1. A husband's deed of divorce given to a discarded wife.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ବାଟରେ ପ୍ରହରୀ ଅଟକାଇ ନ ରଖି ଛାଡ଼ି ଦେବାର ରାଜକୀୟ ଆଦେଶପତ୍ର—

2. A pass; pass-port.

୩ । କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ଦାବୀ ଓ ସ୍ୱତ୍ୱ ପରିତ୍ୟାଗସୂଚକ ଦଲିଲ—3. Deed of relinquishment or release.

୪ । ସମସ୍ତ ଦେୟ ପରିଶୋଧ ହୋଇଥିବାର ନିଦର୍ଶନପତ୍ର ବା ରସିଦ—4. A receipt of full satisfaction; a receipt in full.

ଛୁଡ଼ବଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—୧ । ଖଜଣା ଆଦର ମାଫ୍—1. Remission.

Chhārdabarda

୨ । ବସର୍ଜ୍ଜନ—2. Relinquishment (Howells).

ଛୁଡ଼ବାଡ଼—ଦେ. କ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ, ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱସମାସ ନିରର୍ଥକ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ପଦ)—୧ । ଛଡ଼ାଛଡ଼ି; ପରସ୍ପରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ (ଛାଡ଼ମାଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଚ୍ଛେଦ—1. Mutual separation.

Chhārdabārda

ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ନମିତେ ଛଡ଼ବାଡ଼ ଥାଏ ନାହିଁ ।

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କଗ୍ରହିତ୍ୟ—

2. Cessation of mutual connection or intercourse.

(ଯଥା—ତାର ଆମର ଆଜକୁ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ହେଲା ଶିଆପିଆ, ନମିତ୍ତିୟପଣ, ଡାକଗ୍ରହକଗ୍ରରେ ଛାଡ଼ବାଡ଼ ହୋଇ ଗଲାଣି ।)

ଦେ. ବଣ—ପରସ୍ପରଠାରୁ ପୃଥକ ବା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ—Separated from each other.

ଛୁଡ଼ିଯିବା—ଦେ. କି—(ଅକର୍ମକ) ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେବା—To be given up.

Chhārdajibā

(ଛାଡ଼ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଏବେ ସେ ଦୁଃଖ ଯାଇ ଗଲେଣି ବିନୁ ବାପାଙ୍କ ଅମଳର ଭଙ୍ଗାଭାଙ୍ଗ ଛାଡ଼ି ଯାଇ ନାହିଁ ।)

ଛୁଡ଼—ଦେ. ଅ. (ଛାଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ଅବ୍ୟୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ଛଡ଼ା; ବ୍ୟତୀତ—Except.

Chhārdi

ଛେଡ଼େ

ଛୋଡ଼କର

ଛୁଡ଼ ଅସିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଭୁଲ କ୍ରମେ ପକାଇ ଦେଇ ଚାଲି ଆସିବା—1. To come away by leaving a person or thing some where by oversight.

Chhārdi āsibā

ଛେଡ଼େଆସା

ଛୋଡ଼ଆନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେତେ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ସରତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ୟ ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରରେତ ରକ୍ଷା.କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୃଷ୍ଟାକାଶରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପସ୍ତ୍ରତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ନାକୁ ଦେବେ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଜବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବନ୍ଧୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନି' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଆସୁଥିବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ସହଚର ରୂପେ ଆସିବା—2. To accompany a person coming to some place.

(ଯଥା—ଗାଇ ଭଉଣୀଙ୍କୁ ଶଶୁରଘରକୁ ଛାଡ଼ି ଆସିଥିଲା ।)

୩ । ବାଟରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ବା ବସ୍ତୁକୁ ଅତିକ୍ରମ କର ଗଲି ଆସିବା—3. To come by leaving some place on the road.

(ଯଥା—ଆମେ ୩ କୋଶ ହେଲା ଭୁବନେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଛାଡ଼ି ଆସିଲେଣି ।)

ଛାଡ଼କର୍—ଦେ. ଅ—୧ । ଅନର୍ଗଳ ଭାବରେ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପରିମାଣରେ—

Chhārḍikari 1. Abandontly.

ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭଲ ଗୁର ଭଲ ହେଉ ସେସ ଝରେ ଝରେ ଲଗେଇଛ କନ୍ତୁ ବର୍ଷା ଛାଡ଼ କର ହେଉ ନାହିଁ । ଗଡ଼ଜାତବାସିନୀ ୨୨।୩।୨୯ ।

୨ । କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ ନ ହୋଇ ଭରଳ ଭାବରେ (ଝାଡ଼ା ହେବା)—

2. (passing of stools) Copiously.

(ଯଥା—କୋଷ୍ଠ କାଠିନ୍ୟ ମୋର ଗୋଷ୍ଠିର ପ୍ରଧାନ ରୋଗ, ଜୁଲ୍ଲାପ ନ ଖାଇଲେ ମୋର ଛାଡ଼ି କର ଯୋଗୁଣ୍ଡା ହୁଏ ନାହିଁ ।)

୩ । ଛାଡ଼ି (ଦେଖ)

3. Chhārḍi (See)

ଛାଡ଼ଛାଡ଼—ଦେ. କି. ବିଶ—୧ । ମଝିରେ ବହୁ କିଛୁ ସମୟ ବ୍ୟବଧାନ ଥାଇ—1. With intermission; at short intervals.

Chhārḍichhārḍi
ଛେଡ଼େ ଛେଡ଼େ
ଛାଡ଼ଛାଡ଼କର

(ଯଥା—ଆଜ ଦିନଯାକ ଛାଡ଼ି ଛାଡ଼ି ବର୍ଷା ହେଉଛି ।)

୨ । ଛାଡ଼କର ୨ (ଦେଖ)

2. Chhārḍikari 2 (See)

(ଯଥା—ଆଜ ଦିନକଯାକ ଛାଡ଼ ଛାଡ଼ ବର୍ଷା ହେଉଛି ।)

ଛାଡ଼ଛାଡ଼ ଯିବା—ଦେ. କି—୧ । କ୍ରମଶଃ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା—

Chhārḍichhārḍi jibā 1. To begin to disapper.
ଛେଡ଼େ ଛେଡ଼େ ଯାଓୟା

(ଯଥା—ଗ୍ରହଣ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଛାଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଯାଉଛି ।)

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ ରଙ୍ଗ ବା ଆଚ୍ଛାଦନ ବା ଛାଇ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଉଠିଯିବା—

2. To scale of; to fade gradually.

ଛାଡ଼ଛୁଡ଼ ଦେବା—ଦେ. କି. (ଛଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ

Chhārḍichhurḍi debā ଧନ୍ୟକୁକାଶ୍ୱ ନରର୍ଥକ ଛଡ଼ବା ଛେଡ଼େଛୁଡ଼େ ଦେଓୟା କ୍ରିୟାର ଯୋଜନା)—୧ । ଅବ୍ୟାହତି ଦେବ—

ଛାଡ଼ଛାଡ଼ଦେନା 1. To remit; to grant a receipt.

୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ତ୍ୟାଗ କରିବା—

2. To give up or abandon completely.

ଛାଡ଼ଣ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—ଛଡ଼ା; ବ୍ୟତୀତ—

Chhārḍina Except; without.
ଛେଡ଼େ
ଛାଡ଼କର

ଯୁଦ୍ଧ ଛାଡ଼ଣ ଯାହା ମାଗିବ ତୁନ୍ଦନ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ତନ ।

ଛାଡ଼ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । ଛଡ଼ିବା ୧. ୨ (ଦେଖ)

Chhārḍidebā 1. Chhārḍibā 1. 2 (See)
ଛେଡ଼େ ଦେଓୟା
ଛାଡ଼ ଦେନା

ନ ବଶି ଛାଡ଼ ଦେଇ ଭାର ନଜ ପତ୍ତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନେଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟରେ ବା କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ରଖିଦେଇ ଗଲିଆସିବା—

2. To leave a person at some place or with some person.

୩ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଗମନୋଦ୍ୟତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାଟ ବଲାଇ ଦେବା—3. To see a person off.

(ଯଥା—କୁଟ ନେଇ ବଲ୍ଲଭକୁ ଯାଉଥିବା ମାଇଖ୍ରେଟଙ୍କ ଆମ୍ଭେମାନେ ଖ୍ରେସନରେ ଛଡ଼ି ଦେବାକୁ ଆସିଥିଲୁଁ ।)

୪ । ଗୋରୁ ଛେଳିଆଦିଙ୍କୁ ରକ୍ଷକରୂପେ ଚରାଇବା—

4. To let cattle etc graze.

(ଯଥା—ଗୋରୁ ରଖୁଆଳ ଗୋରୁଙ୍କୁ ଛଡ଼ିଦେଇ ଗଛ ତଳେ ବସିଛି ।)

ଛାଡ଼ପଳାଇବା—ଦେ. କି—ଛଡ଼ିଯିବା ୧. ୨ (ଦେଖ)

Chhārḍipalaibā Chhārḍijibā 1. 2 (See)
ଦୁଇ ପରିମାଣ ଦେଖିଣ ବୁଦ୍ଧିମାନେ
ଅଳ୍ପ ଛଡ଼ ପଳାନ୍ତୁ ସୁବୁଦ୍ଧି ରମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ଛାଡ଼ବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଭୁଦ ଧାତୁ; ଭୁଲ—ପାଲି. ଛଡ଼େଇ; ସଂ. Chhārḍibā ସାରଣ; ସଂ. ସର୍ଜନ; ସଂ. ଛୋରଣ=ପରିତ୍ୟାଗ)—
ଛାଡ଼ା
ଛାଡ଼ନା

୧ । (ସକର୍ମକ) ତ୍ୟାଗ କରିବା; ବର୍ଜନ କରିବା—1. To abandon; to give up.

(ଛଡ଼ାଇବା—ଣିଜନ୍ତ)

(ଯଥା—ଭଜନଦନ କଷ୍ଟ ପାଇଁ ସେ କାଲି ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିଲା ।)

୨ । (ସକର୍ମକ) (ଅନ୍ୟକ ସଙ୍ଗେ) ସମ୍ପର୍କ ତ୍ୟାଗ କରିବା; ସମ୍ବନ୍ଧ ଉଠାଇବା—2. To cut off connection with; to cease to have to do with; to leave.

(ଯଥା— ମୁଁ ସଂସାର ଛାଡ଼ିଲିଣି ।)

୩ । (ସକର୍ମକ) (ଅନ୍ୟକରୁ) ସଙ୍ଗରୁ ବଚ୍ଛିନ୍ନ ହେବା; ସଙ୍ଗଚ୍ୟୁତ ହେବା—3. To be separated from.

(ଯଥା—ମୁଁ ଶ୍ୱଶୁରଘର ହେଲା ବାପ ମାଆଙ୍କୁ ଘରେ ଛାଡ଼ି ବଦେଶ ଅଛି ।)

୪ । (ସକର୍ମକ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବରତ ହେବା—

4. To cease to do a thing; to discontinue.

(ଯଥା—ମୁଁ ଭୁମ ଭାଇ ଶୁଣି ଗ୍ରାଉଣ୍ଡିଥ ଛାଡ଼ି ଉଠି ଆସିଲି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଓ	ଔ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ଁ

* । (ସକର୍ମକ) ପାଖରୁ ଅନ୍ତର ହେବା—
5. To go away from.

(ଯଥା—ଛନମାସ ହେଲ୍ଲ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ମୋ ପ୍ରାଣ ଉକଳ ହେଉଅଛୁ ।)

୬ । (ଅକର୍ମକ) ପଲଟଃ (ଅନୁକଠାରୁ) ଉତ୍ତ ବୋଲ ଜଣା ପଡ଼ିବା—6. To be found to differ from.

(ଯଥା—ଏ ସୁନା ମୁନ୍ଦରୁ ସେ ସୁନାମୁନ୍ଦି ଗୁଣରେ ଛାଡ଼ୁଛୁ ।)

୭ । (ସକର୍ମକ) (କୌଣସି ଅଭ୍ୟାସ) ତ୍ୟାଗ କରିବା; ନିବୃତ୍ତ ହେବା—7. To give up (a habit).

୮ । (ସକର୍ମକ) (ଜୀବନର ବା ଅନ୍ୟ ଆଶା) ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା—8. To give up (every hope of life or of any other matter).

(ଯଥା—ସବୁ ବଇଦ୍ୟଙ୍କ ସେ ମଲ୍ଲକୁ ଛାଡ଼ି ବସିଲେଣି ।)

୯ । (ସକର୍ମକ) ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରଖିବା, ଜରିବା; କୌଣସି ଆଡ଼କୁ ଯିବାକୁ ଦେବା—9. To let (some thing) to proceed in a certain direction.

ଦଉଡ ଦଉଡ଼ ଗଣ୍ଡ ଗାଈ
ଯେଣିକ ଛଡ଼ଇ ଯେଣିକ ଯାଇ । ଭଗ ।

୧୦ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ଶିଶୁ ବା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ରଖିଦେଇ ସେ ସ୍ଥାନ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା; ରଖିଯିବା—
10. To leave a place after leaving ones relatives or things.

(ଯଥା—ସେ ଛନଗୋଟ ଶିଶୁସନ୍ତାନ ଛାଡ଼ି ଇହଜଗତ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ।)

୧୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯିବା—
11. To go away from a place.

(ଯଥା—ମାରୁଡ଼ି ସାତ୍ତେବ ୬ ମାସ ପାଇଁ କଟକ ଛାଡ଼ିଲେ ।)

୧୨ । (ଦେହରୁ ଜ୍ୱରଆଦି ରୋଗ) ଓହ୍ଲାଇବା—
12. To leave (said of a disease).

(ଯଥା—ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଭାଠଉଁ ଜ୍ୱର ଛାଡ଼ିଗଲା)

୧୩ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ କରିବା; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବା—
13. To start or depart from a place.

(ଯଥା—ଜାହାଜ ଘଣ୍ଟାଏ ପୂର୍ବରେ ବନ୍ଦର ଛାଡ଼ିଲା)

୧୪ । ନ ରୋକିବା; ସଯମନ; ଶିଥିଳ କରିବା—
14. To slacken control; not to restrain.

(ଯଥା—ଘୋଡ଼ସବାର ଘୋଡ଼ାକୁ ଛାଡ଼ଦେବାରୁ ଘୋଡ଼ା ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଦଉଡ଼ୁଛୁ)

୧୫ । ଯୋଡ଼ ଖୋଲଯିବା; ଫିଟ୍ଟଯିବା; ସ୍ପଦ୍ଧ ଶିଥିଳ ହେବା—
15. To give way.

(ଯଥା—ଘୁରୁଣା ଭଙ୍ଗାର ଚଲପଟା ଗୁଡ଼ିକ ଛାଡ଼ି ଗଲାଣି)

୧୬ । କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ନ ଖାଇବା—16. To give up taking any food; to discontinue taking (food).

(ଯଥା—ପିଲା ୭ ମାସ ହେଲା ମାଆ ଦୁଧ ଛାଡ଼ଲାଣି; ମଲ୍ଲ ଦୁଇ ମାସ ହେଲା ଆହାର ଛାଡ଼ିଲାଣି ।)

୧୭ । ଯିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେବା—
17 To let go; to permit to go out.

(ଯଥା—ପଣ୍ଡିତେ ମୋତେ ଖାଇବାପାଇଁ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ।)

୧୮ । (ସକର୍ମକ) ପ୍ରତିଜ୍ଞାପୂର୍ବକ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁ ବର୍ଜ୍ଜନ କରିବା ବା ନ ଖାଇବା—18. To abstain from taking a particular food by observing a religious vow.

୧୯ । (ସକର୍ମକ) ବନ୍ଧନରୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେବା; ମୁକୁଳାଇ ଦେବା; ମୁକ୍ତି ଦେବା—19 To release from restraint.

ଅରଜୁନ ବୋଇଲେ ସ୍ୱଷ୍ଟର ବୋଲେ,
ଛଡ଼ଇଅ ଏବେ ଏହାଙ୍କୁ ଉମ୍ଭେ ଉଲେ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨୦ । (ସକର୍ମକ) କ୍ଷମା ଦେବା; ମାର୍ଜ୍ଜନା କରିବା—
20. To pardon; to excuse.

(ଯଥା—ଏହୁ ଥରକ ତୋର ପ୍ରଥମ ଦୋଷ ମୁଁ ଛଡ଼ ଦେଲ୍ଲ; ଏଣିକ ଆଉ ଛଡ଼ିବ ନାହିଁ ।)

୨୧ । (ସକର୍ମକ) (ପଥ) ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିବା; ମେଲ୍ଲ କରିବା;—
21. To open.

(ଯଥା—ମତେ ବାଟ ଛଡ଼ଦଅ, ମୁଁ ଯିବ ।)

୨୨ । (ସକର୍ମକ) ରଆଡ଼ ଦେବା; ଛଡ଼ ଦେବା—
22. To remit.

(ଯଥା—ମହାଜନ ଖାତକକୁ ଅଧେ ସୁଧ ଛଡ଼ ଦେଲେ ।)

୨୩ । (ସକର୍ମକ) ହାତରେ ବା କୋଡ଼ରେ ନ ଧରିବା—
23. Not to take in one's arms.

(ଯଥା—ଶିଶୁକୁ ଛଡ଼ଦଅ, ସେ ଆପଣା ମନକୁ ଗଲୁ ।)

୨୪ । (ସକର୍ମକ) ଅସାମୀକୁ ମକଦମାରୁ ଖଲ୍ଲାସ ଦେବା, ଅବ୍ୟାହତି ଦେବା—2. To acquit (an accused).

(ଯଥା—ହାକିମ ମୁଦାଲ୍ଲାକୁ ଛଡ଼ିବାର ହୁସ୍ପ ଦେଲେ ।)

୨୫ । (ସକର୍ମକ) ବସ୍ତ୍ର ଦେବା; ଖୋଲାଇବା—
25. To let loose; to strew.

(ଯଥା—ଚଉଲମାଛ କୋରଡ଼ରେ ହଦନ ଛଡ଼ିଛୁ ।)

୨୬ । (ସକର୍ମକ) ଭ୍ରମକ୍ରମେ ବାଦ୍ ଦେବା ବା ତାଲିକାଭୁକ୍ତ ନ କରିବା—26. To omit from a list by oversight.

(ଯଥା—ନମସ୍କାର-ତାଲିକାରୁ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ମୁଁ ଛଡ଼ି ଯାଇଥିଲ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉଭୟାବସ୍ଥାରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଥଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

୨୬ । (ସକର୍ମକ) ଗୋରୁ ଆଦ ନ ଜଗିବା—
27. Not to tend or watch cattle.
(ଯଥା—ଖଡ଼ୁଡ଼ ଗାଈଗୁଡ଼ାକ ଛଡ଼ିଦେଇ ମୋ ବଗିଚା ରଘୁଇ ଦେଲା ।)

୨୮ । (ସକର୍ମକ) (ଉପଦେଶ ଆଦ) ଗ୍ରହଣ ନ କରିବା; ବଗ୍ଭରରେ ନ ଆଣିବା—28. Not to take into account; to leave out of consideration.
ଦୁଙ୍କରୁ ତ ହୁଉକଥାନ୍ତୁ ଦେଲ ଛଡ଼ ' କୃଷ୍ଣସିଂହ. ନହାରାଉତ. ବନ ।

୨୯ । (ସକର୍ମକ) ମନେ ନ ପକାଇବା; ଭୁଲିଯିବା—
29. To forget.
(ଯଥା—ପୁତ୍ରଶୋକ ଛଡ଼ି ନ ଦେଲେ ଗର୍ବ ଅଳ୍ପଦନେ ମରଯିବ ।)

୩୦ । (ସକର୍ମକ) ଉଲକୁ ଲମ୍ବାଇ ଦେବା—
3. To unfurl; to let down.
ବାଳ ଛଡ଼ଦଥ ରୁଇଁରେ ଚଡୁ, ଲଷେ ଚମ୍ପାଫୁଲ ଝଡ଼ୁ—ଉଗ ।

୩୧ । (ଅକର୍ମକ) ଗଛ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା, ଜନ୍ମନ ହେବା—
31. To cease to beat.
ପ୍ରବ୍ଧ ଦେହରୁ ଜଳଜନାଦ୍ଦକା ସଦ୍ଦଗା ଉଦ୍ଭବ ଛନ୍ଦ ଭ୍ରଧାନାଥ· ପାଦଗ ।

୩୨ । (ସକର୍ମକ) ତରଳ ପଦାର୍ଥ ବୋହିଯିବାର ଉପାସ୍ଥ କରିବା; ତରଳ ବସ୍ତୁକୁ ଗଡ଼ିବଶିଷ୍ଟ କରାଇବା—
32. To let a liquid flow.
(ଯଥା—ଖଲ୍ଲସୀ ଲକ୍ ଗୁଡ଼ ଖୋଇ ପାଣି ଛଡ଼ିଲା ।)

୩୩ । (ସକର୍ମକ) ଘୋଡ଼ଦଉଡ଼ରେ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଦଉଡ଼ାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା; ଦଉଡ଼ାଇବା—
33. To start a horse in a race.
(ଯଥା—ଅଜ ଘୋଡ଼ଦଉଡ଼ରେ ତିନ ଜଣ ଘୋଡ଼ା ଛଡ଼ି ଥିଲେ, କନ୍ତୁ ଅଧବାଟରେ ଜଣେ ଦଣ୍ଡ ରହିଗଲା ।)

୩୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ସେଠାରେ ଛାଡ଼ି ରଖି ସେଠାରୁ ଏକାକୀ ଫେରି ଆସିବା; ସ୍ଥାନାନ୍ତରରେ ରଖି ଗୃହ ଆସିବା—34. To take a person to some place and come back alone after leaving him there.
(ଯଥା— ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କୁ ବନରେ ଛଡ଼ି ଆସିଲେ ।)

୩୫ । (ଅଙ୍ଗର ଗ୍ରନ୍ଥି ଆଦ) ଶିଥିଳ ହେବା—
35. To become slack.
(ଯଥା—ଅଫିମ ଖାଇବା ବେଳ ଗଡ଼ିଯିବାରୁ ତା ହାତ ଗୋଡ଼ ଛଡ଼ି ଯାଉଛି ।)

୩୬ । ଲଉଟିବା; ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା—
36 To fade; to disapaper.
(ଯଥା—ଏ ଲୁଗାରୁ ଏ ପକ୍କା ରଙ୍ଗ ଛଡ଼ିବ ନାହିଁ ।)

୩୭ । ନକ୍ଷେପ କରିବା—
37. To throw some thing down.
(ଯଥା—ସେ ଦୁଷ୍ଟ ବାଘୁଲ ମୋ ଉପରକୁ ଭୁଲୁକୁଆ ପାଣି ଛଡ଼ି ଦେଲା ।)

୩୮ । ବଢ଼ାଦ ଧାରଣପୂର୍ବକ ନଖବାଳ ଦାଢ଼ି ଆଦି ନ କାଟି ରଖିବା; ବଢ଼ାଇବା—38. To let the hair and nails etc grow (on account of the observance of some vow.)

୩୯ । କୌଣସି ବିଷୟର ଆଲୋଚନାରୁ ଶାନ୍ତ ହେବା—
39. To cease from discussing a matter.
(ଯଥା—ଧର୍ମକଥା ଛଡ଼, ଘରକଥା ପକାଅ ।)

୪୦ । (ସକର୍ମକ) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୂରତ୍ୱର ବ୍ୟବଧାନ ରଖିବା—
40. To leave out some space.
ଗୃଖସ୍ତେ ଛଡ଼ ଭାଗଁ ବ ରଖ୍ଯ,
ତେବେ ସେ ଦେଖିବ କଉଳ ପେଣ୍ଡା ।। କୃତିବଦନ ।

୪୧ । (ସକର୍ମକ) କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ (ଯଥା ପୋଖରୀରେ) କୌଣସି ଜୀବକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରରୁ ଆଣି ରଖିବା—
41. To let fry of fishes in a pond to breed.
(ଯଥା—ମୁଁ ଏବର୍ଷ ଆମ ପୋଖରୀରେ ଦଜାରେ ଜାଁଆଁଳା ଛଡ଼ିଛୁ ।)

୪୨ । (ସକର୍ମକ) (ସଂ. ଛର୍ଦ୍ଦନ) ଉଦ୍ଗାରିବା (ଭୁଲ. ହି. ଖ୍ରେଡ଼ନା =ବାନ୍ତି କରିବା)—42. To vomit.
ସର୍ପ ଦୋଡାଇ ନ ପାରନ୍ତ
ଦୃଷ୍ଟ କରେ ଛଡ଼ନ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୪୩ । (ସକର୍ମକ) ନିଜ ମନରୁ ସନ୍ଦେହ ଆଦ ଦୂର କରିବା—
43. To remove (doubt) from one's mind.
(ଯଥା—ମନରୁ ଯୁଦ୍ଧକଯୋଗ ଦୁଃଖ ଛାଡ଼ ।)

୪୪ । (ସକର୍ମକ) ଅମୁକ ସ୍ଥାନରେ ବା ଅମୁକଙ୍କ ନିକଟରେ ବା ଅମୁକଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ରଖିବା—
44. To leave with; to leave in the custody of.
(ଯଥା—ପିଲାଟି ଇଂରେଜ ପଢ଼ିବ ବୋଲ ତାକୁ ମୁଁ ମାସେ ଦେଲା ଦେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରେ ଛଡ଼ିଛୁ ।)

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆସିବା, ଦେବା, ଯିବା, ପଲାଇବା କ୍ରିୟାମାନଙ୍କ ସମାପିକା ରୂପ ଲାଗେ ।]

୪୫ । (ସକର୍ମକ) (ବାଣ ଆଦ) ନିଜ ଦେହରୁ ସ୍ପୁଲିଙ୍ଗ ଆଦ ବହ୍ନାଡ଼ିବା—45. To let off sparks from ones' body.
(ଯଥା—ବାବଳଝା ଆକାଶକୁ ଉଠିଯାଇ ନାଗ ନକ୍ଷତ୍ର ଛଡ଼ୁଛୁ ।)

୪୬ । (ସକର୍ମକ) ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ଅତିବାହିତ କରିବା—
46. To let a fixed time expire
(ଯଥା—ଆଜକୁ ତିନ ମାସ ଛଡ଼ି ଭୁମେ ମୋତେ ଦେଖା କଲେ ମୁଁ ତୁମକୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଃ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

୪୭ । (ସକର୍ମକ) ଅମୁକଠାରୁ ଉନ୍ନ ହେବା; ଅମୁକ ସଙ୍ଗେ ମେଳ ନ ହେବା—47. To differ from.

(ଯଥା—ମୋ ଘଣ୍ଟା ରେଳ ଷ୍ଟେସନ ଘଣ୍ଟାକୁ ୫ ମିନିଟ ଛଡ଼ୁଛୁ ।)

୪୮ । (ସକର୍ମକ) ବସ୍ତ୍ରାଦିର ପରିଧାନ କରିବା ପାଇଁ ପିନ୍ଧିଥିବା ବସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା; ପାଲଟିବା; ବଦଳିବା—48. To change one's cloth.

୪୯ । (ସକର୍ମକ) ଅପଣା ନିକଟରେ ଥିବା କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ବିକ୍ରି ହେବା—49. To sell away something in hand; to part with.

(ଯଥା—ଏ ଅଞ୍ଚଳ ସମସ୍ତଙ୍କର ଧାନଭଙ୍କ ନ ଛଡ଼ିଲେ ପଛେ ପସ୍ତାଇବାକୁ ପଡିବ ।)

୫୦ । (ସକର୍ମକ) ଗଣନା ନ କରିବା—50. Not to count; to leave out from calculation.

୫୧ । (ଅକର୍ମକ) ସ୍ଖଳିତ ହେବା; ଚ୍ୟୁତ ହେବା—51. To drop down; to fall down.

(ଯଥା—ତା ଦେହରୁ ବଳିପାମଳଙ୍କୁଟି ଉଲ ହୋଇ ଛଡ଼ି ନାହିଁ; ଗଛରୁ ବକଳା ଛଡ଼ି ଲାଣି ।)

ଛଡ଼ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସକର୍ମକ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ତ୍ୟାଗ କର ଗଲିଯିବା, ଅର୍ଥାତ୍ ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ସଙ୍ଗରେ ନ ନେବା—1. To leave a thing.

Chhārdi jibā ଛେଡ଼େଯାଓୟା ଛାଡ଼ଯାନା

୨ । (ସକର୍ମକ) ସଙ୍ଗ ତ୍ୟାଗ କର ଅନ୍ୟତ୍ର ଗଲିଯିବା—2. To go elsewhere leaving the company of some one.

ନେଃପଥ୍ୟେ ପଡ଼ିଗଲେ କ ସେ ଛଡ଼—କବସୂର୍ଯ. କଶୋଷଚଖୁ. ଡ ଗୀତ ।

୩ । (ଅକର୍ମକ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର ଦେହରେ ବୋଲା ହୋଇଥିବା ବା ଫଲଗ୍ନ ଥିବା କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଚ୍ୟୁତ ହେବା; ଖସି ପଡ଼ିବା—3. To come off (said of a thing attached to the body of another.

(ଯଥା—ଘୁଡ଼ୁଣା କବାଟରୁ ରଙ୍ଗ ଛଡ଼ିଗଲା; ମୋ କପାଳରୁ ଚନ୍ଦନ ଛଡ଼ିଗଲିଣି; ସାପଦେହରୁ କାଞ୍ଚି ଛଡ଼ିଗଲା; ଗଛରୁ ବକଳା ଛାଡ଼ିଗଲା ।)

୪ । (ଅକର୍ମକ) (ଅଭ୍ୟାସାଦି) ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେବା—4. (habits) To be given up.

(ଯଥା—କଟକର ଡାକ୍ତର ରଜନୀ ବାବୁଙ୍କର ଚରସ୍ତାରେ ଢେରେ ଲୋକଙ୍କ ଅଫିମ ଅଭ୍ୟାସ ଛାଡ଼ିଗଲାଣି ।)

୫ । (ଅକର୍ମକ) ଲୁପ୍ତ ହେବା; ଲୋପ ପାଇବା—5. To cease; to be made to disappear.

(ଯଥା—ମୋ ସଙ୍ଗେ ଲଗାଉଛୁ, ତୋ ଗରବ ଛାଡ଼ିଯିବ ।)

[ଦ୍ର—ଛାଡ଼ିଦାର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ସଂ. ତ୍ୟାଗ=ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା—to leave; to give up. ସେଥିରୁ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ସମ୍ପର୍କ ତ୍ୟାଗ କରିବା । ଭାଷାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଯୋଗଗୁଡ଼ିକ ଏହି ମୂଳ ଭାବକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ନାନା ବିଶିଷ୍ଟ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଛଡ଼ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—(କୌଣସି ଅଭ୍ୟାସ) ସାଧ୍ୟମତେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେବା—To be capable of being given up.

Chhārdi hebā ଛେଡ଼େହଓୟା

(ଯଥା—୬୦ ବର୍ଷ ଅଭ୍ୟାସ ପରେ ଅଫିମ ଛାଡ଼ ହେଲା ନାହିଁ ।)

ଛଣି—ସ୍ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଛଣା ହେବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ର—Filter.

Chhāṇi ଛାଣି

ଛଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ଳଳନ; ସଂ. ଶାଳନ. ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—୧ । ଛାଙ୍କିବା; ବସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ତରଳ ପଦାର୍ଥ ବା ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁ ହାଁକା ଛାଙ୍କିବା—1. To strain a liquid or powder to filter.

Chhāṇibā ଛାଣିବା

ଛଣାଇବା } ପ୍ରେରଣା
ଛଣେଇବା }

ମିଶିଗଲାଣି କ୍ଷୀରବସ୍ତ୍ରରେ ଘେରେ କ୍ଷାର ଛଣି କେ ପାରୁ ବାର ପାରବ ମୋ—କବସୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ତରଳ ପଦାର୍ଥରେ ମିଶିଥିବା କଠିନ ପଦାର୍ଥକୁ ବସ୍ତ୍ର ବା ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ ମିଶିଥିବା ଗୋଡ଼ଗୋଡ଼ିଆ ଅଂଶକୁ ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାରା ଛାଙ୍କିବା—2. To sift the solid part from a liquid or the hard particles from a powder.

୩ । ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମାଛ ଆଦିକୁ ଲୁଗା ବା ଜାଲଦ୍ୱାରା ଛାଙ୍କି କର ଆଣିବା—3. To bring out fishes etc from water by netting.

(ଯଥା—ପୋଖରୀରୁ ଜାଲରେ ବା ଝିଅରେ ମାଛ ଛାଣିବା ।)

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଃଶେଷ କରିବା—

4. (figurative) To exhaust.

ସାର ରତିଛ ଶର ଶାଣ, ଭାର ଭ ଭରଭ ଥରୁ ଜାଣ,
ସାରରୁ ଘେନିଯିବ ଛଣ—କବସୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସାରାଂଶ ବାଛି ନେବା—5. (figurative) To draw out the essential thing from a mass; to extract the essence.

ରସକଳଧରେ ଅବଗାହି ଧୀରେ ଉଡୁଁ ଭ ସାର ନ ଛଣୁଁ—
କବସୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଧନ ଅବା ବସ୍ତୁ ପରିମାଣରେ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—6. (figurative) To earn or get copiously.

(ଯଥା—ଓକିଲଟି କର ଅମୁକ ବାବୁ ଖୁବ୍ ଟଙ୍କା ଛାଣୁଛନ୍ତି ।)

[ଦ୍ର—ଏହ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ନେବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରତ୍ୟାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୁଅଁ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଣ୍ଡା ନ ପାଇଲେ 'ଆଣ୍ଡା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଛାଣ୍ଟ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛେଦନ; ଗୁଲ. ଲ୍ୟଂ. କର୍ଚ୍=ଛଙ୍ଗ)—
Chhāṇṭ ୧ । ଛଙ୍ଗ; ଛାଇ; ଛଙ୍ଗ—1. Fashion.
ଛାଁଟ ଚଳଣ ଚଳଣ ଛାଣ୍ଟ୍ ଛଡ଼ ସତ୍ତରେ—ବ୍ୟବହାର, ଗାଉଲଦ୍ୱସ୍ତ ।
ଛାଁଟ ୨ । (କୁର୍ତ୍ତା ଜମାରେ ଲୁଗା) ଛେଦନ କରିବା—
2. Cutting (a stuff in a fashion for a dress).
୩ । ପୋଷାକର ଛଙ୍ଗ—3. The cut of a dress.
୪ । କାଳ କଟୁରିବା ଛଙ୍ଗ—
4. Fashion of cropping the hair.

ଛାଣ୍ଟକାଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛେଦନ ଓ କର୍ତ୍ତନ)—ପୋଷାକ ଆଦର
Chhāṇṭakāṭa ଛଙ୍ଗ—Fashion and cut of a dress.
ଛାଁଟକାଟ
ଛାଁଟକାଟ

ଛାଣ୍ଟି—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବଡ଼ ଏବଂ ଲମ୍ବା ଦଉଡ଼ି—
Chhāṇṭi Thick and long rope.

ଛାଣ୍ଟିଛୁଣ୍ଟି—ଦେ. କ୍ରି ବିଶ. —(ଛାଣ୍ଟିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ
Chhāṇṭichhuṇṭi ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ନିରର୍ଥକ ଛୁଣ୍ଟିବା କ୍ରିୟାର
ଛେଁଟେଛୁଁଟେ ଅସମାପିକାରୂପ କ୍ରି. ବିଶରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—
ଛାଁଟଛୁଁଟକର ୧ । ବାରଂବାର କଟାକଟି କରି—
1. After repeated cuttings or prunings.
(ଯଥା—ଆମ ମାଳ ଗଛଟିକୁ ଛାଣ୍ଟିଛୁଣ୍ଟି ଗୋଲ କରିଛୁ ।)
୨ । ନାନାପ୍ରକାରେ ବ୍ୟୟ ସଂକୋଚ ପୂର୍ବକ—
2. After repeated retrenchments.
(ଯଥା—ମୁଁ ବାପାଘର ଖର୍ଚ୍ଚରୁ ଛାଣ୍ଟିଛୁଣ୍ଟି ଟ ୬୫୯ ରଖିଲି)
୩ । ନାନାଦିଗରୁ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କରି ଗ୍ରହଣ କରି—
3. By taking bits from many sources.

ଛାଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଛେଦନ; ସଂ. ଖଣ୍ଡନ)—
Chhāṇṭibā ୧ । କଇଁଚିରେ କାଟିବା; କଟୁରିବା—
ଛାଁଟିବା 1. To clip with scissors.
ଛାଁଟିନା ୨ । ଅଗ କାଟିବା—2. To clip the tops.
୩ । ପଦାର୍ଥବାମାଠାରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥର କେତେକ ଅଂଶ ଲୁଗୁଇ କରି ରଖି ନେବା—3. To take away a part of some thing stealthily without the owner's knowledge.
୪ । ବ୍ୟୟସଂକୋଚ କରିବା—
4. To retrench the expenditure.
୫ । କାଣ୍ଡିବା; ଗହଲ ଡାଲି ଆଦି କୃଷି କର ଭୁଷ ବାହାର କରିବା—5. To husk.
୬ । ସାଉଡ଼ିବା—6. To winnow.
୭ । ଦରକାରି ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରୁ ନକମ୍ମା ବସ୍ତୁରୁ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବସ୍ତୁକୁ ବାଛିବା—7. To separate the necessary portions from a large quantity of any thing.

ଛାତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଦ)—ଗୃହ; ଘରଉପରସ୍ଥ ଆଚ୍ଛାଦନ; କୋଠା-
Chhāta ଉପରର ଆଚ୍ଛାଦନ—Roof; thatch.
ଛାଦ; ଛାତ [ଦ୍ର—ନଡ଼ାଆଦିଦ୍ୱାରା ଛୁଆଣି ଦୋଇଥିବା ଘରର ଚୂନ
ଛତ ଗୋଡ଼ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ କୋଠାର ଆଚ୍ଛାଦନକୁ ଛାତ ବୋଲାଯାଏ । ଆଜକାଲି କଡ଼, ବରଗା, ଟାଇଲ ଓ ଗୋଡ଼ଆଦି ନ ଦେଇ ଏକପ୍ରକାର ଶିଲଣକାମରେ ସିମେଣ୍ଟର ଛାତ ପଡ଼ୁଅଛି ।]
(ଛତା ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଛୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+ କର୍ମ. ତ)—୧ ଛିନ୍ନ—1. Cut off.
୨ । ଦୁର୍ବଳ—2. Weak.
୩ । କ୍ଷୀଣ—3. Emaciated; lean.

ଛାତପିଟା—ଦେ. ବ—କୋଠାର ଛାତକୁ ଗୋଡ଼ ଚୂନ ଦେଇ କୋବାରେ
Chhātapiṭā ବାଡ଼େଇ ଟାଣ କରିବା—Solidifying of the
ଛାତପିଟା roof with concrete and lime.
ଛତପିଟନା [ଦ୍ର—କୋଠାର କାନ୍ଥ ଉପରେ ପ୍ରଥମେ କଡ଼ ପଡ଼େ,
(ଛାଉଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) କଡ଼ ଉପରେ ବରଗା ପଡ଼େ; ବରଗାରେ ଟାଇଲ ବସିଯାଏ; ଟାଇଲ ଉପରେ ଚୂନମିଶା ଗୋଡ଼ ୩ ଠାରୁ ୬ ଇଞ୍ଚି ମୋଟରେ ବଛାଯାଏ; ଏହି ଗୋଡ଼ର ଆସ୍ତରଣକୁ ଖୁବ୍ ଟାଣୁଆ ଓ ଜଳଦ୍ୱାରା ଅଭେଦ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଗୋଡ଼କୁ କୋବାଦ୍ୱାରା ଏକାଧିକ ଦିନ ପିଟାଯାଏ ।]

ଛାତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଦ ଧାତୁ) (ଛାଦିନ, ଛାସା=ଆଚ୍ଛାଦନକାରୀ
Chhāti ଏହା ହୃଦସ୍ଥକୁ ଆଚ୍ଛାଦନ କରେ)—୧ । କଣ୍ଠଦେଶ ଓ ପେଟ ଛାତି; ବୁକ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶରୀରର ସାମନା ପାଖ; ବକ୍ଷଦେଶ; ବକ୍ଷସ୍ଥଳ—
ଛାତୀ 1. Breast; chest.
ତନକଡ ନାହିଁ ମୋ ଛତ । ବଦମୂର୍ଖ. ବଶୋଦାତନ୍ତ୍ର ତ. ଗୀତ ।
୨ । ବୁକୁ; ହୃଦସ୍ଥ—2. Bosom; heart.
୩ । ମନଃ; ଅନ୍ତଃକରଣ—3. Mind.
୪ । ସାହସ—4. Courage.
୫ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ସ୍ତନ—5. Woman's breast.
ଝଲାଥ କୁଣ୍ଡଚରୁମ୍ବୁଲାବୃତ ଛତରେ । ବଦମୂର୍ଖ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୬ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—6. Patience; forbearance.
୭ । କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁତା—7. Endurance.
୮ । ଏକ ପୁରୁଷ ପରିମିତ ଉଚ୍ଚତା ବା ଗଭୀରତା—
8. Depth up to a man's breast; height upto a man's breast.

ଛାତି ଉପରେ ଠିଆ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. —୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଛାତିକୁ
Chhāti upare ṭhiā hebā କୁଦ ଡାକୁ ମାର ପକାଇବା—
ବୁକେ ବାଁଶ ଦେଓୟା 1. To kill a person by standing on
ଛାତିପର ଖଡ଼ା ହେନା, ଛାତିପର ଚଢ଼ନ his breast.
(ଛାତିରେ ଚଢ଼ିବା) (ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି
ଛାତିରେ ଠିଆ ହେବା) ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଲବଲ କରିବା ବା ଦୁଃଖ ଦେବା—2. (fig) To harass a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଅ	ଘ
୬	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଔ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଛାତିଉପରେ ପାଣିହାଣ୍ଡି ବସିବା—ଛାତିରେ ପଥର ଲଦା ଦେବା (ଦେଖ)
Chhāti upare pāṇihāṇḍi basibā Chhātire pathara ladā hebā (See)
ବୁକେ ଭାତେର ହାଣ୍ଡି ନାମା

ଛାତିଉପରେ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଅନ୍ୟାୟ ଭାବେ ଅଧିକାର ପରିଚାଳନ କରିବା-
Chhāti upare basibā ବେଜାସ୍ପ୍ଟ ଅଧିକାର ପରିଚାଳନ କରିବା-
ଛାତିପର ବଇଠନା 1. To exercise too much power over another person.
(ଛାତିରେ ବସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନିକଟରେ ଥାଇ ତାକୁ ଦୁଃଖ ଦେବା-
2. To harass a person by being near him.

ଛାତିଏ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଛାତି ଯେତିକି ଉଚ୍ଚ ସେତିକି ଉଚ୍ଚତାଦ୍ୱାରା ପରିମିତ—1 Measured by the height of one's breast.
୨ । ଏକ ଛାତି ଗଭୀର—2. Breast-deep.
(ଯଥା—ଛାତିଏ ପାଣି ।)
୩ । ଏକଛାତି ଉଚ୍ଚ—3. Breast high.
(ଯଥା—ଛାତିଏ କାନ୍ଥ ।)
ଦେ. ବି.—୧ । ଛାତିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଡ଼ିଯିବା ଭଳ ଗଭୀରତା—
1. Depth upto one's breast.
୨ । ଛାତିପରିମିତ ଉଚ୍ଚତା—
2. Height equal to one's breast.

ଛାତିକି ଛାତି ଦେଇ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—(ଆଲିଙ୍ଗନ କଲାବେଳେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ଛାତି ପରସ୍ପର ଘଲବୁ ଛାତିକ ଛାତି ଯୋଡ଼ ଛାତିକ ଛାତି ଲଗା(ଗେ,ଇ ଅନ୍ୟରୂପ ଦେବାରୁ)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାୟତା ବା ସହଯୋଗ ପୂର୍ବକ (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା)—(to do something) With the fullest co-operation.
Chhātiki chhāti dei

ଛାତିକି ପଥର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସହିବା; ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବା; ଦୁଃଖ ଆଦି ସହ୍ୟକରିବାପାଇଁ ଛାତି ପାଥର କରା ହୃଦସ୍ପନ୍ଦନକୁ ଦୃଢ଼ କରିବା—To be ready to bear patiently; to screw up one's courage or patience to suffer.
ଛାତି ପଥରକୋ କରନା
ଦେଖି ଗୁହଁ ଯଉକ ମୁଁ କଲ ପଥର ।
ବିକା.ଗୀତଲହରୀ ।
୨ । ନିଷ୍ଠୁର କର୍ମ କରିବାପାଇଁ ବା ଦେଖିବାପାଇଁ ହୃଦସ୍ପନ୍ଦନକୁ କଠୋର ବା ନିଷ୍ଠୁର କରିବା; ନିଷ୍ଠୁରତା ଅଭ୍ୟାସ କରିବା—2. To make one's heart cruel (to do or see some cruel act); to be inured to do or see cruel acts unmoved.

ଛାତିକି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛାତିରେ ମାର ଦେବା (ଦେଖ)
Chhātiki māribā Chhātire māri hebā (See)
ଦେ. ବି—ଛାତିରେ ବେଦନା ଦେବା—
Feeling pangs in the breast.

ଛାତିକୁ କୁଣ୍ଢ ନ ପାଇବା—ଦେ. ବି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ମନ ମୋଟ ହେବା; ଗର୍ବିତ ହେବା—
Chhātiku kuṇḍha na pāibā
(fig) Arrogance; pride.
(ଛାତିକୁ ଲଙ୍ଗଳ ଦଉଡ଼ା(ଢ଼ି) ନ ପାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଯଥା—ତା ଛାତିକୁ ଏବେ କୁଣ୍ଢ ପାଉ ନାହିଁ ।)

ଛାତି କୁଣ୍ଢେ ମୋଟ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଆନନ୍ଦ ବା ସାହସ ବା ଗର୍ବରେ ଛାତି ଫୁଲି ବୁକ ଦଶ ହାତ ହେବା ଉଠିବା; ଗର୍ବ ବା ଆନନ୍ଦରେ ଗର୍ବିତ ହେବା—
Chhāti kuṇḍhemoṭahebā
ଛାତୀଉମଡ଼ାନା
ଛାତି ବେଙ୍କାଏ ମୋଟ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛାତି ମୋଟ ହେବା }
The swelling of the heart with joy, pride or courage.

ଛାତି ଖାଇବା—ଦେ.କ୍ରି—ଉଚ୍ଚରେ (ଏକ ଅନ୍ୟର) ଛାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେବା-
Chhāti khāibā To approach one's breast in tallness.

ଛାତି ଠୁକିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛାତିରେ କରତଳ ଆଘାତପୂର୍ବକ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା—
Chhāti ṭhuṅkibā
ଛାତିଠୋକନା; ଛାତିଥୁକନା
1. To publicly make a declaration by repeatedly striking the breast with the palm.
୨ । ନିଜର ଛାତିରେ କରତଳ ସ୍ଥାପନପୂର୍ବକ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଭୟ ବା ଦମ୍ଭ ବା ଦେମ୍ଭଭ୍ ଦେବା—
2. To give assurance of safety or protection or encouragement to a person.
୩ । ଛାତିରେ ମାର ଦେବା (ଦେଖ)
3. Chhātire māri hebā (See)
୪ । କୌଣସି କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା ବା ଦେମ୍ଭଭ୍ ବାନ୍ଧିବା—
4. To take a resolve to do a difficult task; to make up one's mind to do some thing.

ଛାତି ଜଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଈର୍ଷା କ୍ରୋଧ ବା ଶୋକରେ ସନ୍ତପ୍ତ ହେବାର କାରଣ ହେବା—1. To cause a person to be afflicted by envy, anger or grief.
Chhāti jaḷā(ḷe)ibā
ଛାତୀଜଳାନା
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚଢ଼ାଇବା—
2. To tease a person.

ଛାତି ଜଳିବା—ଦେ. ବି—୧ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗୁଁ ହୃଦସ୍ପନ୍ଦନ ମଧ୍ୟରେ ଦାହତ୍ୱ ଅନୁଭବ—1. A burning sensation in the heart on account of indigestion.
Chhāti jaḷibā
ଛାତୀଜଳନା
[ଦ୍ର—ଏହା ବସ୍ତୁତଃ ହୃଦସ୍ପନ୍ଦନର ଜ୍ୱାଳା ନୁହେଁ ଅମ୍ଳନାଳୀର ଜ୍ୱାଳା ଅଟେ ।]
(ଛାତି ଘୋଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଦ୍ୱୈତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରୁ ସାହାଯ୍ୟ ନେବାକୁ, ସେତେବେଳେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଭୟଙ୍କର ବନାନ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣଟି ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଚଲଚ୍ଚିତ୍ର' ନ ପାଇଲେ 'ଚଲଚ୍ଚିତ୍ର' ଦେଖିବେ

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଈର୍ଷା ବା କ୍ରୋଧରେ ସନ୍ତପ୍ତ ହେବା —
2. (figurative) Being greatly affected by anger or envy.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶୋକଦ୍ୱାରା ବ୍ୟଥିତ ହେବା—
3. (figurative) To be greatly affected by grief.

ଛାତି ଥଣ୍ଡା ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ଉଦ୍ବେଗ ବା ଉତ୍ସର ଆଶଙ୍କା ଦୂର ହେବାରୁ ମନରେ ଶାନ୍ତି ହେବା—
Chhāti thaṇḍā hebā
ବୁକୁ ଜୁଡ଼େ ଯାଓୟା
छाति ठंडी होना, छातिजुड़ना
1. Peace of mind due to the removal of any anxiety or apprehension.

(ଛାତି ଥସ୍ତ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମନର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା ବା ପ୍ରସନ୍ନତା—
2. Being elated or delighted or pleased.

ଛାତିଥର—ଦେ. ବ—୧ । ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ସ୍ପନ୍ଦନ—
Chhātitharā
1. Heart throbbings.

(ଛାତି ଥରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ସ ବା ରୋଗାଦି ହେଉରୁ ଛାତିରେ ଅନୁଭୂତ ହେବା କମ୍ପନ; ହୃତ୍‌କମ୍ପ—
2. Trembling or palpitation of the heart (due to excessive fear or some disease).

ଛାତିଦକ—ଦେ. ବ—୧ । ହୃଦୟରେ ଜନ୍ମିବା ଉତ୍ସ—
Chhātidaka
1. Mental fear.

(ଛାତିଦକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉଦ୍ବେଗ—2. Anxiety.

ଛାତି ଦକଦକ ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ପନ୍ଦନ-
Chhāti dakadaka hebā
ବୁକ ଗୁରଗୁର କରା, ବୁକ ଟିପଟିପ କରା
छाति धकधक करना
1. Ordinary throbbing of the heart; heart-throbbing.

ଛାତି ଦୁକ୍‌ଦୁକ୍ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛାତି ଦୁକୁଦୁକୁ ହେବା }

୨ । ଉତ୍ସରେ ବା ସନ୍ଦେହରେ ମନ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ କରିବା; ହୃତ୍‌କମ୍ପ-1. Anxiety resulting from fear, suspence or apprehension.

ଛାତି ଦମଦମ ହେବା—ଦେ. ବ—ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ଉତ୍ସ ବା ଚିନ୍ତା ବା ଖୁବ୍ ଦଉଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ଛାତିର ଦୁକ୍‌ଦୁକି ବା ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ନାଚିବା—
Chhāti damadama hebā
ବୁକ ଧଡ଼ପଡ଼ କରା; ବୁକେ ଢେକିରପାଡ଼ପଡା
छाति धडकना
Violent throbbing or palpitation of the heart (due to sudden fear or anxiety or brisk runing.

(ଛାତିଦମକ, ଛାତିଦମକା, ଛାତି ଦାଉଁଦାଉଁ, ଛାତି ଦୁରୁଦୁରୁ, ଛାତି ଦୁରୁଦୁରୁ, ଛାତି ଦୁଲଦୁଲ, ଛାତି ଦୁଲୁକିବା, ଛାତି ଦୁଲୁଦୁଲୁ, ଛାତି ଧଡ଼କ, ଛାତି ଧଡ଼କା, ଛାତି ଧଡ଼କିବା, ଛାତି ଧଡ଼ଧଡ଼, ଛାତି ଧଡ଼ଫଡ଼, ଛାତି ଧଡ଼ଫଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଛାତି ଦକଦକ ହେବା ଅପେକ୍ଷା ଛାତି ଦମଦମ ହେବା ସ୍ପନ୍ଦନ ।]

ଛାତିଦମ୍ଭ—ଦେ. ବହୁ— ୧ । ସାହସୀ—1. Brave.
Chhātidambha
୨ । ନିର୍ଭୀକ—2. Fearless.
ବୁକବାଁଧା
୩ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—3. Patience.
୪ । ସହନଶୀଳ—4. Forbearing.

ବ—୧ । ସାହସ —1. Courage.
୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ —2. Patience; forbearance.
୩ । ନିର୍ଭୀକତା—3. Fearlessness.
୪ । କଷ୍ଟସହନଶୀଳତା—4. Endurance.

ଛାତିଦରଜ—ଦେ. ବ. (ଓ. ଛାତି + ଫା. ଦର୍ଦ୍) —
Chhātidaraja
୧ । ନମୋନିଆଁ; କାଶ; ଯକ୍ଷ୍ମା ଆଦି ଯୋଗୁଁ ବୁକେର ବ୍ୟଥା
छातोकी दर्द
ବକ୍ଷସ୍ଥଳର ଭିତରେ ଅନୁଭୂତ ବେଦନା—
1. Pain inside the breast due to pneumonia cough, pthisis.

୨ । ଆଘାତ ଆଦି ଯୋଗୁଁ ବକ୍ଷସ୍ଥଳର ବାହାରେ ଜଣାଯିବା ଦରଜ ବା ବ୍ୟଥା—2. Pain on the breast due to some hurt to that part.

ଛାତିଧରା—ଦେ. ବ.—ଶରଦି ବା ରୋଗଯୋଗୁଁ ଛାତିରେ ଦରଜ ବା
Chhāti dharā
ବେଦନା ଅନୁଭବ—
छातिका दर्द
Pain in the chest.

ଛାତି ଧରିବା—ଦେ. ବ.—ଛାତିଧରା (ଦେଖ)
Chhāti dharibā
Chhātidharā (See)

ଛାତିଧରା ଦେ. କ୍ରି —୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବା—
1. To maintain one's patience.
(ଯଥା—ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ମଲେ ବି ଛାତି ଧର ରହି ଯାରେ ।)

୨ । କୌଣସି ବିପଦ ବା ଦୁଃଖକୁ ସମ୍ଭାଳି ବଞ୍ଚି ରହିବା—
2. To live on by bearing the brunt of a danger or grief.

ଛାତିପଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.— ୧ । ପ୍ରହାର ବା ଗୁଳି ଆଦି ବାଜିବାପାଇଁ
Chhāti patāibā
ନିଜର ବକ୍ଷସ୍ଥଳକୁ ଦେଖାଇଦେବା—
ଛାତିପାତା
छाति पसारना
1. To lay one's breast bare for a stroke or bullet

(ଛାତିପଡେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବିପଦ ସମ୍ଭାଳିବା ପାଇଁ ନିଜେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା—
2. (figurative) To keep one's self ready to meet the brunt of a danger.

ସାହସ କୁଳାନ ଦେ. ବ.—(କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ) ସାହସୀ ହେବା--
हियाव बाँधना, ढढस बाँधना
Having courage or daring enough to do something.

(ଯଥା—ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ଶ୍ମଶାନ ବାଟେ ଯିବାକୁ ମୋ ଛାତି ପଡୁ ନାହିଁ ।)

୨ । ସାହସ କରିବା—
1. To have courage; to dare.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଛାତି ପଥର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି —ଛାତିକି ପଥର କରିବା (ଦେଖ) Chhāti pathara karibā Chhātiki pathara karibā (See)

ଛାତି ପଥର କରିଣ ସହୁ ସହୁ, ଆଗୋ ପ୍ରିୟସହୁ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଛାତି ପଥର ପରି ହେବା—ଦେ. ବ—ବହୁତ କ୍ଲେଶ ବା କଷ୍ଟ ସହୁ ସହୁ Chhāti pathara pari hebā ସହନଶୀଳ ହେବା—Being inured to great suffering.

ଏହା ଦେଖି ପଥର ପରି ହେଲ ଛାତି
ଫାଟି ନ ଯିବ ଜନେ ଜହ୍ନ ମହାନ୍ତି । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ର ।

ଛାତିଫଟା—ଦେ. ଇଣ—୧ । ହୃଦସ୍ପନ୍ଦକାରକ; ମର୍ମଭେଦୀ (ଦୁଃଖ)— Chhātiphaṭā 1. Heart-rending.

ଛାତିଫାଟା ୨ । ଦୁର୍ବହ (ବୋଝ)— 2. Unbearable (load or burden).

ଛାତି ଫାଟିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହେବା— Chhāti phāṭijibā 1. To lose one's patience.

ଛାତିଫାଟା ୨ । ଦୁଃଖ ବା କଲ୍ପନା ଫାଟି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବା— **ଛାତିଫଟନା; ଛାତିଦ୍ରକନା** 2. To die by the bursting of one's heart.

୩ । ହୃଦସ୍ପନ୍ଦ ବନ୍ଦ ହେବା— 3 Bursting of one's heart.

୪ । ଅତି ତୃଷ୍ଣାରେ ହୃଦସ୍ଥରେ ବେଦନା ଅନୁଭବ ହେବା— 4. A painful feeling inside the breast due to a keen thrist.

ଛାତି ଫୁଲାଇ ଚାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗର୍ବରେ ଚାଲିବା—To strut or Chhāti phulāi chālibā pace with pride.
ବୁକଫୁଲିୟେ ଚଲା (ଯଥା—ଏବେ ସେ ସମ୍ପତ୍ତିଶାଳୀ ହେବାରୁ ଛାତି **ଛାତିଫୁଲାକର ଚଲନା** ଫୁଲାଇ ଚାଲୁଛି ।)

ଛାତି ଫୁଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆନନ୍ଦ ବା ଗର୍ବରେ ସ୍ଫୀତ ହେବା— Chhāti phulāibā To swell with delight or pride.
ବୁକଫୁଲାନା ସଦ୍ଗରେ ବସିଥାନ୍ତୁ ଛାତି ଫୁଲାଇ । **ଛାତିଫୁଲାନା; ଛାତିନିକାଲନା** କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ସଭା ।
ବୁକଫୁଲା ଦେ. ବ—ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ଛାତି ଫୁଲିଯିବା— **ଛାତିଫୁଲନା; ଛାତିନିକଲନା** Swelling up of the breast through disease.

ଛାତିରୁ ଅତଡ଼ା ଖସିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଭୟ ବା ଭୟଙ୍କର Chhātiru atarḍā khasibā ବିଷୟ ହଠାତ୍ ଅବଗତ ହୋଇ ଛାତିରୁ ଜଅଁ ଖସିବା ଛାତିରେ ଦାଉ ପଶିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ମନରେ ବିଶେଷ ଉଦ୍ବେଗ ଜାତ ହେବା; ଛାତି ଧଡ଼ଭଡ଼ା— Palpetation of the heart due to sudden fear or danger.

ଛାତିରୁ ବୋଝ ଖସିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍ବେଗ ବା Chhātiru bojha khasibā ଦାୟିତ୍ୱ ବା ଆଶଙ୍କାରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା—
ଛାତୀସେ ପତ୍ଥର ଟଲନା To be freed from a great
ଛାତିରୁ ପଥର ଖସିବା ଛାତିରୁ ଘାଣି ଦାଣ୍ଡି ଓହ୍ଲାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ anxiety or apprehention or responsibility.

ଛାତିରେ ଦକା ପଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ହୃଦସ୍ଥରେ ଭୟ ବା ଆଶଙ୍କା Chhātire daka paśibā ଜାତ ହେବା—The mind being (ଛାତିରେ ଦକାପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) over come with fear or apprehension.

ଛାତିରେ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶିଶୁକୁ ଛାତି ଉପରେ ଧରିବା— Chhātire pakāibā 1. To carry or hold an
ବୁକେ ଲଓୟା infant on one's breast.
ଛାତୀପର ଡାଲନା; ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶିଶୁକୁ ଅତି ସ୍ନେହ ବା
ଛାତୀତଲେ ରଖନା; ଆଦରରେ ପାଳନ କରିବା—
ଛାତିୟାନା 2. (figurative) To bring up a child
(ଛାତିରେ ପକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) with love and affection.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅତି ପ୍ରିୟ କରିବା—
3. To treat a person as one's dear and beloved.
୪ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର କରି ସବୁବେଳେ ପାଖରେ ଥିବା ଓ ପାଖରୁ ଅନ୍ତର ନ କରିବା—4. Not to let a person leave ones company (on account of excessive fondness).

ଛାତିରେ ପଥର ପକା(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଃଖ Chhātire pathara pakā(ke)ibā ସହିବା; ଦୁଃଖ ବରଦାସ୍ତ
ବୁକେ ପାଥର ଚାପା କରିବା—1. (figurative)
ଛାତିପର ପତ୍ଥରଲାଦନା To endure pain patiently.
(ଛାତିରେ ପଥର ଲଦିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ ହେବାର କାରଣ ହେବା—
2. (figurative) To cause great anxiety to a person.

ଛାତିରେ ପଥର ଲଦା ହେବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବିଶେଷ ଚିନ୍ତା ବା Chhātire pathara ladāheba ଉଦ୍ବେଗ ବା ଦାୟିତ୍ୱ ଅସି
ବୁକେ ପାଥର ଚାପା ହୋଇଥିବା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଘୋଷଣା—The devolving
ଛାତୀମେ ପତ୍ଥର ରହନା of a great responsibility or
ଛାତିରେ ବୋଝ ଲଦା ହେବା apprehension or anxiety.
(ଛାତିରେ ଘାଣିଦାଣ୍ଡି (ପାଦାଡ଼) ଲଦା ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛାତିରେ ପଥର ଲଦି ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସବୁଦା ଭୟ ଓ ଆଶଙ୍କା- Chhātire pathara ladi basibā ଯୁକ୍ତ ଅତି ଦମ୍ଭ ଧରି
ବସିବା—To wait patiently with a great anxity or calamity impending over you.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲୋକଙ୍କ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବଟ' ଦେଖିବେ

ଛାତରେ ପଥର ଲଦବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅସହ୍ୟ ଦୁଃଖ ବା ବିପଦ ଯୋଗୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ ହେବା-- ବୁକେ ପାଥର ଚାପା To be very anxious in expectation **छातिपर पत्थर लदना** of an empending calamity.

୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିଶେଷ ଅପଦ୍ଗ କରିବା— 2. To endanger a person.

ଂ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିଶେଷ ଚିନ୍ତାନ୍ୱିତ କରିବା— 3. To cause great anxiety to a person.

ଛାତରେ ପାଣିହାଣ୍ଡି ବସିବା—ଦେ. ବି —ଛାତରେ ପଥର ଲଦିବା Chhātire pāṇihāṇḍi basibā (ଦେଖ)

Chhātire pathara ladibā (See)

ଛାତରେ ବାଉଁଶ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦଣ୍ଡ Chhātire bāuñsa pakāibā ଦେବା ବା ମାର ପକାଇବା ବୁକେ ବାଁଶ ଚାପା ଯାଇଁ ବା ଛାତ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବାଉଁଶ ପକାଇ **छातीपर बाँस देना** ଅନେକ ଲୋକ ଉକ୍ତ ବାଉଁଶର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ମାଡ଼ି ବସିବା—To press a bamboo at the ends after pressing it on a person's breast (to turture or kill him)

ଛାତରେ ବାଳ ଉଠିବା— ଦେ. କ୍ରି.—ଛାତି ଉପରେ ସ୍ତ୍ରୀମ ଉଠିବା— Chhātire bāḷa uṭhibā 1. To have hair on one's ବୁକେ ଚୁଲ ଉଠା breast. **छातीपर बाल उटना** [ଦ୍ର—ବାଲ୍ୟକାଳ ଅତିକ୍ରମ କରି ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ପଦାର୍ପଣ କଲେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଛାତିରେ ବାଳ ଉଠେ ।]

୨ । ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବା— 2. To attain one's youth.

ଂ । ନିଜର ସାଂସାରିକ କର୍ମ ବୁଝିବାପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ହେବା--- 3. To become fit for looking after one's own affairs.

୪ । ବିଶ୍ୱାସୀପଣ ପ୍ରକାଶ କରିବା—4. To show signs of one's trustworthiness.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଯୁବାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ପରେ ବା ଛାତିରେ ବାଳ ଉଠେ ନାହିଁ ସେ ଅତି ବିଶ୍ୱାସୀ ବୋଲି ଲୌକିକ ଧାରଣା ଓ ଉପହାସ ଅଛି ।]

ଛାତରେ ମୁଣ୍ଡରେ ହେବା—ଦେ. ବି.—(ସ୍ତ୍ରୀ ଭାଷା)—କନ୍ୟା ରଜସ୍ୱଳା Chhātire muṇḍare hebā ହେବାରୁ ତାର ସ୍ତନଦ୍ୱୟ ସ୍ଫୀତ ଛାତିଉଭରନା ଓ ପୃଥୁଳ ହେବା—Swelling of the breast of a grown up girl.

ଛାତରେ ମାର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଗଭୀର ଶୋକାବେଗରେ ବକ୍ଷସ୍ଥଳରେ Chhātire māri hebā କରତାଡ଼ନା କରିବା—To strike ବୁକ ଚାପଡ଼ନା one's palms on the breast in aparoxysm **छाती पीटना, छाती कूटना** of grief; to wring one's ଛାତରେ ପିଟି ହେବା ଛାତରେ ବାଡ଼େଇ ହେବା } breast in the agoney of grief ଅନ୍ୟରୂପ

ଛାତଲଗାଇବା— ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା— Chhāti lagāibā 1. To embrace. ବୁକଲାଗନା ୨ । ଛାତିଦ୍ୱାରା ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ବା ଠେଲିବା— **छातीसे लगाना** 2 To push by the breast.

ଛାତି ଲଗେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଂ । ପରସ୍ପର ଛାତି ଛାତିକି ଛାତି ଲଗା(ଗେ)ଇବା } ଲଗାଇ ପରସ୍ପରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା— 3. To mutually help one another by putting the chest into a work.

ଂ । ଅତି ସ୍ନେହ ଯୋଗୁଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସବୁବେଳେ ଆପଣା ପାଖରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ହେବାକୁ ନ ଦେବା— 3. Not to let a person part your company (as a result of excessive fondness); always to keep a person on one's side.

ଛାତରେ ହାତ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶପଥ କରିବାବେଳେ ବକ୍ଷ- Chhātire hāta debā ସ୍ଥଳରେ କରତଳ ଲଗାଇବା— ବୁକେ ହାତ ଦେଓୟା 1. To touch one's breast with **छातीपर हात रखना** the palm while taking oath. (ଛାତରେ ହାତ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ସ୍ତନକୁ କର- ଦ୍ୱାରା ଧାରଣ କରିବା— 2. To handle the breast of a woman.

ଛାତି ସମ୍ଭାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛାତି ଧରିବା ୨ (ଦେଖ) Chhāti sambhāḷibā Chhāti dharibā 2 (See)

ଛାତ୍ର - ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଛତ୍ର=ଆବରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁରୁଙ୍କ ଦୋଷାବରଣ Chhātra +ଶୀଳାର୍ଥେ. ଅ; ଯେ ଗୁରୁଙ୍କ ଦୋଷାବରଣ କରେ)—

ଛାତ୍ର } ସ୍ତ୍ରୀ ଛାତ୍ରୀ } ୧ । ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ; ଶିଷ୍ୟ; ପଢ଼ୁଆ— 1. Disciple; pupil; scholar; student.

୨ । ମଧୁବିଶେଷ—2. A kind of hony.

ଂ । ମଦ୍ୟବିଶେଷ—3. A kind of wine.

ଛାତ୍ରଗଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (ଛତ୍ର+ନଦାର୍ଥେ. ଗଣ୍ଡ)—ମର୍ଗ; ନଚୂଡ଼ିଆ ଓ Chhātraganḍa ଅମନୋଯୋଗୀ ପଢ଼ୁଆ ପିଲା--A pupil who is indifferent to his studies.

ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଛତ୍ର+ବୃତ୍ତ) —ଛତ୍ରର ଜୀବିକା— Chhātrabṛutti Studentship; students life.

ଦେ. ବି.—(ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) ପଠନେଚ୍ଛୁ ପରିଶ୍ରମୀ ଓ ସୁଚତୁର ଛାତ୍ରକୁ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରିବାନିମନ୍ତେ ଦିଆଯିବା ନିୟମିତ ଧନ ସାହାଯ୍ୟ; ବୃତ୍ତି—Scholarship; stipend; regular allowance given to a student for continuing his studies.

ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି ପରୀକ୍ଷା—ଦେ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ବୃତ୍ତିପରୀକ୍ଷା; Chhātra bṛutti parīkshā ଯେଉଁ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ସର୍ବୋଚ୍ଚସ୍ଥ ଛାତ୍ରକୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନେ ମାସିକ ଧନ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ବା ବୃତ୍ତି ଦିଅନ୍ତି; ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା— Scholarship examination; final examination of a school or class.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ସ	ଜ୍ଞ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅକାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଛାତ୍ରାବାସ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଛାତ୍ର+ଆବାସ)—ଯେଉଁଠାରେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଏକତ୍ର ବାସ କରନ୍ତି; ବୋର୍ଡିଙ୍ଗ୍; ହଷ୍ଟେଲ୍—Hostel; a students boarding house.
Chhātrābāsa

ଛାଦ—ସଂ. ବି. (ଛଦ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅ)—
Chhāda ୧ । ବସ୍ତ୍ରାଦିବରଣ; ଆଚ୍ଛାଦନ—1. Covering.
୨ । ଘରର ଛାତ—2. Roof or thatch of a house.
୩ । ବୃକ୍ଷର ପତ୍ର—3. Leaf of a tree.
୪ । ଛାଲ; ବକଳା—4. Bark.
୫ । ଚମଡ଼ା—5. Skin; hide.

ଛାଦକ—ସଂ. ବଣ. (ଛଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଛାଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Chhādaka ଆଚ୍ଛାଦନକାରୀ—
Covering; one who covers a thing.
ସଂ. ବ—ଘର ଛାଅଣିଆ; ଯେ ଘର ଛପର କରେ—
A thatcher.

ଛାଦନ—ସଂ. ବ. (ଛଦ ଧାତୁ+ଲ୍ୟୁ. ଅନ)—
Chhādana ୧ । ଆଚ୍ଛାଦନ; ଆବରଣ—
1. Covering enveloping.
୨ । ଘୋଡ଼ାଇବା—2. Concealing.
୩ । ଘର ଛଅଣି କରିବା—
3. Thatching of the roof of a house.
୪ । (+କରଣ. ଅନ) ଛତ—4. Roof or thatch.
୫ । ପତ୍ର—5. Leaf.
୬ । ଛଲ—6. Bark.
୭ । ଚମଡ଼ା—7. Skin.
୮ । ଦେହାବରଣ ବସ୍ତ୍ର—
8. Dress; cloth; raiment; clothing.
୯ । ଓଢ଼ଣା—9. A veil.
୧୦ । ଘୋଡ଼ଣୀ; ଘଟାଚ୍ଛପ—13. A cover.

ଛାଦିତ—ସଂ. ବଣ. (ଛାଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Chhādita ୧ । ଆଚ୍ଛାଦିତ; ଆବୃତ—1. Covered.
୨ । ଲୁଚି ଯାଇଥିବା—2. Concealed.
୩ । ଓଢ଼ଣାରେ ଆବୃତ—3. Veiled.

ଛାନି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଛାଦ୍ ଧାତୁ)—ଚକ୍ଷୁର ତୋଳା ଉପରେ ମାଡ଼ି ଯିବା ପତଳା ଚମଡ଼ା; ପତ୍ରଳ; ଆଖି ତୋଳାର ମାଛ-କାଣ୍ଢଆ ରୋଗ; ମୋତିଆବନ୍ଦୁ—1. Cataract in the eye; a pearl in the eye.
Chhāni
ମୋତିଯାବିନ୍ଦ

ଛାନିଆଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଦ୍ମ)—
Chhāniāñ ୧ । ଛଳନା; ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ଉତ୍ସ; ଶଙ୍କା—
ଚମକ 1. Sudden fear; fright; terror;
ଛନକ alarm.
୨ । ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ଉତ୍ସପୋଗୁଁ ହୃଦସ୍ପନ୍ଦରେ ହେବା ଆବେଗ; ଚମକ—
2. Shying produced by fright.
ଦେ. ବଣ—୧ । ଭୀତ; ତ୍ରସ୍ତ—1. Frightened; ଚମକେ alarmed; terror striken; struck dumb with terror.
୨ । ଭରୁଆ; ଭୀରୁ; ଉତ୍ସୀଳୁ—2. Timid.

ଛାନିଆଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ହଠାତ୍ ଉତ୍ସ ଜାତ କରିବା—
Chhāniāñ karibā To frightened; to terrify.
ଚମକାନ
ଛନକାନା
(ଛନିଆଁ ଲଗାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛାନିଆଁ ପଶିବା—ଦେ ବ—(ମନରେ) ହଠାତ୍ ଉତ୍ସୃଜନିତ ଗୃଞ୍ଜଲ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା; ଚମକ—
Chhāniāñ pasibā Sudden fright.

ଛାନିଆଁ ପୂରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛାନିଆଁ କରିବା (ଦେଖ)
Chhāniāñ pūrāibā 1. Chhāniāñ karibā (See)
୨ । ଭୟେ ଉତ୍ସୃଜ୍ୟ ହେବା—
2. To be alarmed.

ଛାନ୍ଦ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଛନ୍ଦଃ)—୧ । ପଦ୍ୟର ଗତିଶୀ—
Chhānda 1. Metre of a poem.
ଛନ୍ଦ; ଛଁଦ୍ ୨ । ଗୀତର ରାଗ—2. Musical air.
ଛଁଦ୍ ୩ । ଏକ ଗତିଶୀରେ ବନ୍ଧାଯାଇଥିବା ପଦ୍ୟ ବା ଗୀତ—
3. Poem composed in a particular metre.

ଛାନ୍ଦବନ୍ଧି—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଛନ୍ଦୋବନ୍ଧ)—ଗତିଶୀରେ ରଚିତ—
Chhāndabandi Composed metrically;
(ଛନ୍ଦବନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) metrically.

ଛାନ୍ଦମାଳା—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାର ଉକ୍ତ କବି ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ରଚିତ ଲୋକପ୍ରିୟ ଶିଶୁପାଠ୍ୟ ପଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ—
Chhāndamāl̤ā Title of a book of small poems for young pupils by poet Madhusūdana.

ଛାନ୍ଦସ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଛନ୍ଦସ୍=ବେଦ+ଅଧ୍ୟୟନାର୍ଥେ. ଅ)—
Chhāndasa ୧ । ବେଦାଧ୍ୟାୟୀ ଛାତ୍ର—1. A student learning the Bedas.
୨ । ବେଦାଧ୍ୟାପକ—2. A teacher of the Bedas.
୩ । ବେଦବ୍ୟାଖ୍ୟାନଯୁକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ—
3. A commentary on the Bedas.
ସଂ. ବଣ—୧ । ବୈଦିକ; ବେଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to the Bedas; Vedic.
ଛନ୍ଦସ ବଧିର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗୁରୁ—ଉଧାନାଥ. ଉରବାର ।
୨ । ମୂର୍ଖ (ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Illiterate.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭୁଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଥିବ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନଥି ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୩ । ବେଦଜ୍ଞ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Versed in the Vedas.

୪ । ଛନ୍ଦଃ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Relating to metre; metrical.

୫ । ବେଦୋକ୍ତ; ବେଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ—
5. Described the Bedas.

ଛାନ୍ଦସ ଜ୍ୟୋତିଃ—ସଂ. ବ (ଛନ୍ଦସ=ବେଦୋକ୍ତ+ଜ୍ୟୋତି=ତେଜଃ)
Chhāndasa Jyotih ସୂର୍ଯ୍ୟ— The sun.

ରହିବ ଭାବତ ଉବେ ଭୁମ୍ଭ ସଗ
ଦାପିବେ ଯାଚେ ଏ ଜ୍ୟୋତ ଛନ୍ଦସ । ସ୍ୱଧାନାଥ.

[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଯୋଗ କୌଣସି ଅଭିଧାନରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ସମ୍ଭବତଃ କବିବର ସ୍ୱଧାନାଥ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ବେଦରେ ଆଦ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ 'ଛନ୍ଦସଜ୍ୟୋତି' ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିଅଛନ୍ତି ।]

ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଛନ୍ଦସ୍=ବେଦସମ୍ବନ୍ଧୀୟ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Chhāndogya ବେଦ ମଧ୍ୟରେ ଗାନଯୋଗ୍ୟ ଅଂଶ; ସାମବେଦର ଅଂଶବିଶେଷ—A part of the Sāma Beda which can be sung.

ଛାପ୍—ଦେ. ବ (ମୁସଲମାନ ବ୍ୟବହୃତ)—ବନ୍ଧାଦ୍ୱ ଉପଲକ୍ଷରେ କନ୍ୟା ପକ୍ଷରୁ ବରକୁ ଉପହାର ଦଆଯିବା ରୁମାଲର ଗୁର କୋଣରେ ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ି ବନ୍ଧାଯାଇଥିବା ସୁନା ବା ରୂପାର ଗୁରୁଗୋଟି ମୁଦ୍ରିଆ—Four rings tied to the four corners of a handkerchief present to the bride-groom by the brides party on the occasion of a marriage before the marriage ceremony is formally solemnised amongst the Mahomedans.

ଛାପ୍‌କିବା—ସ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ହାତରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଚପିକର ଧରିବା—To press a thing with ones palm.

ଛାପ୍‌ବା—ସ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. ସ୍ଥାପି ଧାତୁ)—ବୋଳିବା; ମଡ଼ାଇବା; ଲେପିବା—To smear over; to daub.

(ଯଥା—କଣ୍ଟା ଘାରେ ବେଶର ଛପ୍‌ବା—ସମ୍ବଲପୁରୀ ଭଗ=କଣ୍ଟା ଘାରେ ବେଶର ମଡ଼ାଇବା)

ଛାପ—ଦେ ବ (ସଂ. ତପ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତି କରିବା—ଯୋଗେଶଙ୍କର; ସଂ. ଛପ୍ ଧାତୁ=ସ୍ପର୍ଶକରିବା—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—୧ । ମୁଦ୍ରା; ଚିହ୍ନ—
ଛାପା 1. Print; mark; impression.
ଛାପ

ଛପଚଳକ ମାଳା ଗୋଟେ
ଚକର୍ଣ୍ଣ ବାମ କୋଧ ଲେଉେ—ରୂପଚ ପ୍ରେମଘାମୃତ ।

୨ । ଦ୍ୱାଦଶନାମାକଲମୁଦ୍ରିତ ଧାତୁଫଳକ; ସହିଁରେ ଚନ୍ଦନ ବୋଳ ଦେହରେ ବସାଇଦେଲେ ଦ୍ୱାଦଶନାମ ଈଶ୍ୱରରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ; ଛାପା; ଛପା; ଦ୍ୱାଦଶନାମମୁଦ୍ରା—
2. An engraved block with words containing the name of God which is impressed on the body.

ଅଙ୍ଗେ ବହନ୍ତୁ ଅନେକ ଛପ,
ଦେହ ନ ଜାଣେ ଉତ୍ତର ପାପ । ସାଳବେଗ, ଉତ୍କଳଖୋଳ ।

୩ । ମୁଦ୍ରଣ—3 Stamping; printing.

୪ । ଛପା ମାରିବା ମୋହର—
4. Seal; stamp; a dye.

୫ । (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ) ମୁସଲ୍‌ମାନଙ୍କର ଏକ ପ୍ରକାର ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ମୁଦି A kind of ring

୬ । (ସଂ. ଷ୍ଠୀବନ) ଥୁପ; ଥୁକ—6. Spittle.

୭ । ଅକ୍ଷର ଲେଖା ହୋଇଥିବା ଧାତୁଫଳକ—7 An engraved block for printing on paper; calico.

ଛାପଚକଣ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଛବି ଓ ଚକ୍ରଣ)—୧ । ନାନା ବର୍ଣ୍ଣରେ ଚିତ୍ରିତ; ଚକ୍ରବତ୍ତ; ସବଳ ଓ ପରସ୍ପର ସଂଗଚ୍ଛଂଗେ ସଜ୍ଜିତ; ଛାପଛାପିକା; ଛଉକା—
ରଂଗବିରଂଗ 1. Variegated; mottled.
ଛାପଚକଣା
ଛାପଚକଣିଆ
ଛାପଚକଣିଆଁ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ମନୋହର; ଛବଳ—
2. Beautifully; coloured.

୩ । ଛଇଲା—3. Dandy; fophish.

୪ । ଧୋବଧାଉଳଆ; ଉଦ୍ଦ ପରିଚ୍ଛଦଧାରୀ—
4. Wearing gentleman's dress.

ଛାପଛାପକା—ଦେ. ବଣ.—ବହୁବର୍ଣ୍ଣଚିତ୍ରିତ; ନାନା ବର୍ଣ୍ଣରେ ରଞ୍ଜିତ; ଛାପଛାପିକା—
ଛିପଛିପେ Mottled; variegated; spotted.
ରଂ ବିରଂଗ
ଛପଛପିକା
ଛପଛାପିକଆ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଛାପ୍‌ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଛାପା ମାରିବା (ଦେଖ)
Chhāpa debā Chhāpā māribā (See)
(ଛାପା ମାରିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛପ ଦେଇ ଲଘୁ ନ କର ଦେଲେ,
ଛତ ଝେଟାଇ ଦେ ଉରୁଣୀକୁଳେ ।
ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଉତ୍କାଳରତ୍ନ ।

ଛାପମୁଦ – ଦେ. ବ.— ଛାପା ମୁଦ (ଦେଖ)
Chhāpa mudi Chhāpā mudi (See)

ଛାପର୍—ସ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ମଇଁଷିଗାଧୁଆ ଛୋଟ ଜଳାଶୟ ବା ଚୁବ—A water reservoir for buffaloes to bathe.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ର	ଇଅ	ଈ	ଊ

ଛାପର୍—ଦେ. ଛଣ.—ଛୋପର୍ (ଦେଖ)
Chhāparā Chhoparā (See)

ଛାପଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଛାପର୍ (ଦେଖ)
Chhāpal Chhāpar (See)

ଛାପା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଛବ); ଫ. ଚପନ; ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—୧ । ମାର୍କା; ମୁଦ୍ରାଙ୍କନ; ମୁଦ୍ରିତ ଚିହ୍ନ—
Chhāpā
ଛାପ 1. Painted mark or spot.
ଛପା ୨ । ମୁଦ୍ରାବନ୍ୟାସ; ମୁଦ୍ରଣ— 2. Printing; stamping.
୩ । ମୁଦ୍ରା; ମୋଦ୍ଦର—3. Seal; stamp; dye.
୪ । ମୁଦ୍ରା; ଚିହ୍ନ—4. Print-mark; impression.
୫ । ନାମାଙ୍କିତ ମୁଦ୍ରା ବା ଫଲକ—5. Engraved block for printing on body, paper or cloth.
୬ । କଳ ମୋଦ୍ଦର—6. A coin.
୭ । ଦ୍ୱରନାମାଙ୍କିତ ଛଲକ—7 Figures made with sandal paste on the body representing the name of God.
ସବାଙ୍ଗରେ ଛପା ଲଗାଇ ଦ୍ୱରନାମ ଶୁଣାଇବା
ସବାଙ୍ଗେ ଗ୍ରାମକୁ ବାହାଇନ୍ତୁ । ଫଙ୍ଗରମୋଦ୍ଦନ—ଭୁମାଣଅଠମୁଣ୍ଡ ।

ଦେ. ବଣ—୧ । ମୁଦ୍ରିତ—1. Printed.
୨ । ଚିହ୍ନିତ—2. Stamped; impressed.
୩ । ମୋଦ୍ଦରଦିଆ; ମୁଦ୍ରାଙ୍କିତ—3. Sealed.

ଛାପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଛପିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—ମୁଦ୍ରିତ କରାଇବା—
Chhāpāibā To get printed or published.
ଛାପାନ
ଛାପାନ
(ଛପେଇବା)

ଛାପା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୁଦ୍ରିତ କରିବା—
Chhāpā karibā To print.

ଛାପାକଳ—ଦେ. ବ—ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର—
Chhāpākala Printing machine.
ଛାପାକଳ
ଛାପେକା କଲ

ଛାପା କାଗଜ—ଦେ. ବ—୧ । ମୁଦ୍ରିତ କାଗଜ—
Chhāpā kāgaja 1. Printed paper.
ଛାପା କାଗଜ ୨ । କାଳଶୋଷିବା କାଗଜ—2. Blotting paper.
ଛାପାହୁଆ କାଗଜ

ଛାପା ଖରଚ—ଦେ. ବ—ମୁଦ୍ରଣ ବ୍ୟୟ—
Chhāpā kharacha Printing charges.
ଛାପାଇ ଖରଚ
ଛପାଇକା ଖରଚ

ଛାପାଖାନା—ଦେ. ବ—ପ୍ରେସ୍; ମୁଦ୍ରାଲୟ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପୁସ୍ତକାଦି ମୁଦ୍ରିତ ହୁଏ—
Chhāpākhānā
ଛାପାଖାନା Printing house; press.
ଛାପାଖାନା

ଛାପା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମୋଦ୍ଦରଦ୍ୱାରା ମୁଦ୍ରିତ କରିବା; ଛାପିବା—
Chhāpā māribā 1. To set a stamp or dye on.
ଛାପା ମାରା ୨ । ଦାଗ ଦେବା—2. To mark.
ଛାପା ମାରନା ୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୋଷାରୋପ କରିବା; କଳଙ୍କଯୁକ୍ତ (ଛାପାଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା—3. (figurative) To stain one's character.

ଛାପାମୁଦି—ଦେ. ବ—ଛପାମୁଦି (ଦେଖ)
Chhāpāmudi Chhapāmudi (See)

ଛାପି—ଦେ. ବ—ଦେହରୁ ଝାଳ ଆଦ ପୋଛିବା ଛୋଟ ଗାମୁଛ—
Chhāpi A small napkin to cleanse.

ଛାପିଛାପିକଆ—ଦେ. ବ—ଛାପଛାପକା (ଦେଖ)
Chhāpichhāpikiā Chhāpachhāpakā (See)
(ଛାପିଛାପିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଝିଟି ସଙ୍ଗେ ଟଙ୍ଗ ଛପିଛପିକିଆ
ପ୍ରତୋତର ମହାଭାସ୍ୟ । ଘଖାନାଥ—ଯସାଚ ।

ଛାପିଛାପି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜନା ବା ଛାପା କାଗଜରେ ବାରମ୍ବାର ଛାପିବା—
Chhāpichhāpi debā To blot repeatedly with blotting or rag

ଛାପି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୁସ୍ତକାଦିକୁ ମୁଦ୍ରିତ କରିବା—
Chhāpi debā To print a book.
ଛାପେ ଦେଓୟା
ଛାପ ଦେନା

ଛାପି ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୁସ୍ତକାଦିକୁ କୌଣସି ମୁଦ୍ରାଲୟ ବା ପ୍ରେସରେ
Chhāpi nebā ଛପାଇବା—To get a book printed at some press.
ଛେପେ ଲଓୟା
ଛାପ ଲେନା

ଛାପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଚପନ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chhāpibā ୧ । ମୁଦ୍ରାଙ୍କନ କରିବା—1. To print.
ଛାପା; ଛାପାନ ୨ । ମୋଦ୍ଦର ମାରିବା; ମୁଦ୍ରଣ କରିବା—
ଛାପନା 2. To cast a dye; to stamp; to impress.
୩ । ସଦ୍ୟ ଲେଖା କାଗଜରୁ କାଳକୁ ଶୋଷିବା ନିମନ୍ତେ ଛାପା କାଗଜ ମାରିବା—3. To blot or to apply bloting paper on a newly written paper.
୪ । ଇଡ଼ି ଯାଇଥିବା ପାଣି, କାଳି, ତେଲ ଆଦିକୁ କନାଦ୍ୱାରା ଶୋଷାଇବା—4. To apply a rag to spilt liquid for soaking.

[ଟ୍ର—ତେଲ ତେଲ ପେଡ଼ିଲବେଳେ ଘଣାରୁ ଏହିପରି ତେଲ ଗଡ଼ିଆଣି ଛପା କନାକୁ ତେଲଘଡ଼ିରେ ଚପୁଡ଼ି ତେଲ ସଞ୍ଚୟ କରେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ବିନ୍ଦୁର ବ୍ୟବହାର ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଗଁା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୫ । ଛପିବା; ଲୁଚିବା—
5. To be hidden; to hide one s self.

୬ । ମାର୍କା ଦେବା; ଚଞ୍ଚ ଦେବା—
6. To impress; to imprint.

୭ । ଗାଧୋଇବା ପରେ ଦେହରୁ ଗାମୁଛାଦ୍ୱାରା ପାଣି ପୋଛିବା ।
7. To scour the wet body with a napkin after bath.

ସ୍ନାନକୁ ପାଣି ଅଣି ଅଙ୍ଗଚାଳିଲେ
ତଦଅନ୍ତେ ଦେହ ବସନେ ଛପି ଦେଲେ—କୃଷ୍ଣଜି୍ନ. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

୮ । ଖୁଦ୍ଦ ଇତ୍ୟାଦି ଛୋଇଁବା ବା ମଣ୍ଡପ କରିବା—
8. To thatch.

ପଟା କୁଡ଼ିଆକୁ ଛପୁଛନ୍ତୁ ଉଜା ବାଡ଼—ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା ।

ଛାବଳ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
Chhābala A kind of game or sports.

ଛାମୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସମ୍ମୁଖ)—୧ । ସମ୍ମୁଖ—
Chhāmu 1. Front side.

ହଜୂର ୨ । ନୈକଟ୍ୟ—2. Nearness; proximity.

ହଜୁର ୩ । (ଜଘନ୍ୟ ପୁରୁଷ) ରାଜା ବା ସମ୍ମାନାର୍ହ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସମୀପ, ସାନ୍ନିଧ୍ୟ; ହଜୁର—
3. Royal presence or majesty.
(ଯଥା—ମୁଁ ଆଜ ରଜାଙ୍କ ଛାମୁକୁ ଯାଇଥିଲି ।)

୪ । ଦେବତାଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ବା ସାମ୍ନାସ୍ଥ—
4. The vicinity of a deity.
(ଯଥା—କୋଠ ଭୋଗ ଦେବତାଙ୍କ ଛାମୁରେ ବଢ଼ା ହୁଏ ।)

ଦେ. ବିଣ—୧ । ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା—
1. Situate in front.
(ଯଥା—ଛାମୁଦାନ୍ତ ।)

୨ । ଯେଉଁ ସେବକ ରାଜା ବା ଦେବତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସେବା କରେ—୨. (a servant) Who renders service in the presence of a king or deity.
(ଯଥା—ଛାମୁ ଖୁଣ୍ଟିଆ; ଛାମୁ ମସାଲଚୀ ।)

ଦେ. ଅ—୧ । ଶ୍ରୀ ମହାରାଜ !; ଭୋଦେବ !; ମଣିମା !; ଶ୍ରୀହଜୁର—
1. An address to Royl Highness meaning Your Highness; Your Majesty !.

[ଦ୍ର—ରାଜାଙ୍କୁ ଆପଣ ବୋଲି ନ କହି ଛାମୁ ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି । ଯଥା—ଛାମୁ ! କଣ ଆଜ୍ଞା କରୁଅଛନ୍ତି ?]

୨ । (ଶିଷ୍ୟ ଗୁରୁଙ୍କୁ କମ୍ବା ପ୍ରଜା ରାଜାଙ୍କୁ ଉତ୍ତର କରିବାରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ଅବ୍ୟୟ) ଆଜ୍ଞା; ଅବଧାନ; ହଁ—
2. (interjection used in response to a king or preceptor) Yes ! Your Highness.

ଛାମୁଆଁ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ—
Chhāmuāñ 1. Frontal.

୨ । ସମ୍ମୁଖ ବା ସନ୍ନିଧିରେ ଥିବା; ଛାମୁରେ ସବଦା ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା; ସବଦା ଛାମୁଙ୍କ ଗଦ୍ଦଣରେ ଥିବା—2. Living or always present near His Majesty.

ଦେ. ବ—୧ । ରାଜାଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱଚର ଭୃତ୍ୟ; ଛାମୁଙ୍କ ଖାସ୍ ସେବାକାରୀ ଚାକର—
1. Personal servant of a Rājā.

ଅସଜ୍ଜ ପୁଜବଳ ଜଳ୍ପି ନାନାମତେ
ପ୍ରବାଶ ଛମୁଆ ପଶେ । ରଘାନାଥ. ମହାଘାଣ୍ଡି ।

୨ । ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ରହିବା ମୋସାହେବ—
2. A hanger-on on a king.

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ରାଜାଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗଜଗା ଦାସୀ; ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତରାହୁଡା ରକ୍ଷିତା ଦାସୀ; ଯେ ସବଦା ରାଜାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ସେବା କରେ—1. Personal maid servant or concubine of a Rājā.

ଛମୁଆଁ ଦାନ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସମ୍ମୁଖ + ଦନ୍ତ)—
Chhāmuāñ dānta ଛମୁଦାନ୍ତ (ଦେଖ)
Chhāmudānta (See)

ଛମୁକରଣ—ଦେ. ବ—ରାଜା ବା ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ସବଦା ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ସୂତ୍ରେ ହିସାବପତ୍ର ରକ୍ଷିବା କର୍ମଚାରୀ; ହଜୁର ବଖୋଇ—
Chhāmukarana 1. A personal accounts clerk.

୨ । ରାଜା ବା ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ଯେ କାଗଜ ପେସ୍ କରନ୍ତି; ପେସ୍କାର—2. A peskar; a clerk who puts up paper befor a Rājā or rich-man.

ଛମୁକରଣି—ଦେ. ବ—ଛମୁକରଣପଣିଆଁ; ଛମୁକରଣର କାମ—
Chhāmukaraṇi The duty of a Chhāmukaraṇa.

ଛମୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଅତି ମାନ୍ୟାର୍ଥେ ରାଜା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ) ନମସ୍କାର କରିବା—To bow down (to great man or king).

ଛମୁଖୁଣ୍ଟିଆ ସେବକ—ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବକ-ବିଶେଷ ।
Chhāmukhuṇṭiā sebaka

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପ୍ରଭ୍ୟହ ଫୁଲ, କରପଦ୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ଆଣି ସରଘରେ ସାଇତି ରଖନ୍ତି; ଅବକାଶବେଳକୁ ଫିଟାଇମାନଙ୍କୁ ହକାର ଆଣନ୍ତି ଏବଂ ଅଣସରଦ୍ୱାର ଜଗନ୍ତି । ଜଗବନ୍ଧୁ—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଛମୁଗହଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସମ୍ମୁଖ + ଗଣ)—ରାଜାଙ୍କ ସମଉବ୍ୟାହାର—
Chhāmugahaṇa Company of or attendance on a king.
(ଛାମୁଙ୍କ ଗଦ୍ଦଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଯଥା—ଛମୁ ଗଦ୍ଦଣରେ ୧୦୦ ଲୋକ ଆସୁଅଛନ୍ତି ।)

ଛମୁଚଝାଉ—ଦେ. ବ—୧ । ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶପତ୍ର; ଯେଉଁ ଆଦେଶପତ୍ର ସ୍ୱୟଂ ରାଜାଙ୍କ ଶ୍ରୀହସ୍ତାଙ୍କିତ ହୋଇ ପଠାସାଏ—
Chhāmuchiṭāu 1. A letter emanating from the kings royal presence.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । ସନନ୍ଦ—2. Charter.

ଛାମୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛତ୍ରାମଣ୍ଡପ)—

Chhāmurdiā ଛାଁଦଳା

୧ । ବିବାହାଦ ଉତ୍ସବ ନମନ୍ତେ କରିଯାଇଥିବା ଡାଳପତ୍ରାଦ ରଚିତ ଛତ୍ରାକାରୁ ଅସ୍ଥାୟୀ ମଣ୍ଡପ - मंडप; बारहदरी

ଛାମୁଣ୍ଡା ଛାମୁଣ୍ଡି ଛାମୁଣ୍ଡିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ

1. A temporary awning or shade made of branches and twigs put on a frame-work of bamboos; built on ceremonial occasions.

[ଦ୍ର—ଏହା ତଳେ ବରାହ ବେଦୀ ହୁଏ ଏବଂ ଜାତିଭାଇମାନେ ବସି ଭୋଜନ କରନ୍ତି ।]

ଦତ୍ତକ ବାଲ ବେତ ନୂଅ. ମାଧଗାରୁଜ ଉମ୍ବୁଡ଼ିଆ—

ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । ଜାତିଚ୍ୟୁତ ବା ପ୍ରାସୃଷ୍ଟିରୀ ହାଣ୍ଡୁଆ ଜାତିର ବ୍ୟକ୍ତି ଜାତିଭାଇଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଛାମ୍ବାମଣ୍ଡପ ତଳେ ଖୁଆଏ—

2. A temporary shed raised by a person for feeding his caste-men on occasion of expiation.

ଛାମୁଣ୍ଡିଆ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଛାମ୍ବାମଣ୍ଡପ ନର୍ମାଣ କରାଇବା—

Chhāmuṇḍiā karibā (ଛାମୁଣ୍ଡିଆ ବାନ୍ଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

1. To raise a temporary shed for ceremonial occasions.

୨ । ହାଣ୍ଡୁଆସମାଜର ପତିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାତିରେ ପୁନର୍ଗ୍ରହଣ ହେବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରାସୃଷ୍ଟି କର ଜାତିଭାଇଙ୍କୁ ଖୁଆଇବା---

2. To perform expiation and feed the cast-men in order to be admitted into the folds of one's society; (said of a person of the Hāṭuā society excomunicated from society).

[ଦ୍ର—ହାଣ୍ଡୁଆ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ କେହି ଜାତିଚ୍ୟୁତ ହେଲେ ସେ ଜାତିରେ ପୁନର୍ବାର ଗୃହୀତ ହେବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରାସୃଷ୍ଟି କର ଜାତିଭାଇଙ୍କୁ ଖୁଆଇବା ନମନ୍ତେ ଛାମୁଣ୍ଡିଆ କରେ ।]

ଛାମୁଦାନ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସମ୍ମୁଖ+ଦନ୍ତ)—ପାଟିର ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ଦାନ୍ତ; ଆଗଦାନ୍ତ—

Chhāmudānta ସାମନାଦାଁତ

Front tooth; incisor (teeth).

ତାଙ୍କର ଛମୁଦାନ୍ତ ଦୁଇଗୋଟ ବାହାରି ହୋଇ × × ×

ପଙ୍ଗଇଟଙ୍କ ପର ଟେକ ରହିଥିବାରୁ ସେ ଟିଉଦଶନା—

ପଙ୍କାରମୋହନ, ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଛାମୁଦାନ୍ତୁରା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଛାମୁଦାନ୍ତମାନ ବଡ଼ ବଡ଼ ହୋଇ ଆଗକୁ ଫୁଟି ବଣୁଥାଏ—(a person) (ଛାମୁଦାନ୍ତୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Chhāmudānturā Having the front teeth projecting beyond the lips.

ଛାମୁଦିହୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ରଜା ବା ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ଧରିଥିବା ମଶାଲ—Torch held before a Raja or Diety.

Chhāmudihurdi (ଛାମୁମଶାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛାମୁଦିହୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ରଜା ବା ଦେବତାଙ୍କ ଆଗେ ଆଗେ ମଶାଲ ଧରେ—One who bears the torch before a Rājā or Deity.

Chhāmudihurdiā (ଛାମୁମଶାଲ୍‌ଚୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛାମୁଦୁଆର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସମ୍ମୁଖ+ଦ୍ୱାର)—ସଦର ଦରୱାଜା—

Chhāmuduāra Sadar door; front door.

ଛାମୁର—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—ଆଗରେ—

Chhāmura In front.

ଅପରେ ଯେତେ ଉପଚାର, ଶ୍ରାପିତ ବସ୍ତୁର ଉମ୍ବର—

ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଛାମୁରୁ—ଦେ. ଅ—୧ । ଶ୍ରୀହଜୁରରୁ—

Chhāmuru 1. From his royal highness.

୨ । ଆପଣଙ୍କଠାରୁ—2. From you.

୩ । ଆପଣଙ୍କ ନକଟରୁ—3. From your side.

(ଯଥା—ଛାମୁରୁ ବଦାୟ ଦେଉଅଛୁ ।)

ଧର୍ମଙ୍କ ଉମ୍ବରୁ ପାର୍ଥ ସେନଣ ସେଲ୍ଲନି—ବଳାକାଥ. ଭତଭାବତ ।

ଛାମୁରେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଶ୍ରୀ ହଜୁରରେ; ହଜୁରଙ୍କ ନକଟରେ—

Chhāmure 1 At or near his Royal Highness; to His Royal Highness.

୨ । ଦେବତା ଆଦଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ; ନକଟରେ (ରଖାଯିବା ଭୋଗ ଆଦ)—2. In front or near the Diety.

(ଯଥା—ସକାଳ ଧୂପରେ ଏ ଭୋଗଉକ ଶ୍ରୀମୁରେ ବସାଇ ଦେବ ।)

୩ । ଆପଣଙ୍କ ନକଟରେ—

3. To or at your Royal Highness.

(ଯଥା—ଶ୍ରୀମୁରେ ମୋର ନବେଦନ ଏହି କ ।)

୪ । ସମ୍ମୁଖରେ—4. In front

ସ୍ୱରୂପେ ସନମାନ କର

ଉମ୍ବରେ ଭକ୍ତ ଦଖାଏ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୫ । ନକଟରେ—5. Before; near.

ଅବଶ୍ୟ ତା ଉମ୍ବରେ ମୁଁ ନବେଦନ କରିଛି । ଜବମୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତଜଙ୍ଗ ।

ଛାମୁରେ ହେବା—ଦେ. କି—ନକଟରେ ବା ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା-

Chhāmure hebā To reach the presence of·

ଆକାଶରେ ନ ଦେଖିଲେ, ଶରେ ପାଉଁଚ ହୋଇଲେ

ଲେଉଟି ଉଚୁଁ ଅଇଲେ, ଉମ୍ବରେ ହେଲେ ।

ବଳାକାଥ. ଜତତ୍ତ୍ୱମାୟୁଣ ।

ଛାମୁଲାଗି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ—ରଜାଙ୍କ ନଜର ବ୍ୟବହୃତ ବା ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ—Intended for the use of or used by a Raja.

Chhāmulāgi

ଛାମୁହେବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କି—ନମସ୍କାର କରିବା; ପ୍ରଣାମ କରିବା--

Chhāmu hebā To bow down.

ଛାୟା—ସ. ବ. (ଛୈ ଧାତୁ=ଛେଦନ ଅର୍ଥାତ୍ ଖରାକୁ ଛେଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଘ+ଆ; ଲୁଲ. ଫା. ସାୟା; ଗ୍ରୀକ୍—ସ୍କା)—

Chhāyā

ସାଧାରଣ ଲେଖକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳ ଲ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

୧ । ଛାୟା; ଅନାଲୋକ; ସୂର୍ଯ୍ୟର ଅଭାବ—
1. Shade; absence of sun's rays.

୨ । ଅନ୍ଧକାର—2. Darkness.

୩ । ପ୍ରତିବିମ୍ବ; ପାଣି ଓ ଦର୍ପଣର ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ବସ୍ତୁର ବପରୀତ ଦିଗରେ ଲକ୍ଷିତ ପ୍ରତିରୂପ—
3. Reflected image; reflection.

ଦର୍ପଣ ସେନ ସେଲ୍ଲେ ଦୃସ୍ୟ
ଗୃହଁଲେ ଛୟା ଦୋଏ ଜାତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ ବା ଆଲୋକ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ପଡ଼ିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ବପରୀତ ଦିଗରେ ସେଉଁ ଅନ୍ଧକାର ମସୃ ବମ୍ବ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ—
4. Shadow.

୫ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ପ୍ରତିରୂପ—5. Image of a thing.

୬ । ରୂପ; ସାଦୃଶ୍ୟ—7. Likeness; image.

୭ । କାନ୍ତି; ପ୍ରଭା; ଛଟା—
7. Brightness; lustre; gloss.

୮ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—8. Beauty.

୯ । ଅବସ୍ତୁ; ଅଶରୀରୀ ରୂପ—
9. Spectre; apparition.

୧୦ । ଆଶ୍ରୟ—10. Refuge; shelter.

୧୧ । ପାଳନ; ଶରଣ; ରକ୍ଷା—
11. Patronage; supporting; protection.

୧୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କ ଦୁଇ ପତ୍ନୀ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—
12. One of the two wives of the Hindu Sun-God.

[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଅନ୍ୟ ପତ୍ନୀର ନାମ ସଜ୍ଞା; ସଜ୍ଞା ବଶ୍ୱକର୍ମାଙ୍କ କନ୍ୟା । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଔରସରେ ଏହାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ବୈବସ୍ୱତ ମନୁ, ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦେବ, ଯମ ଓ ଯମୁନା ଜନ୍ମିଥିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କ ତେଜୋରଶ୍ମିକୁ ସଜ୍ଞା ସମ୍ଭାଳ ନ ପାର ନିଜ ଦେହରୁ ନିଜର ପ୍ରତିରୂପ ଭଳ ଗୋଟିଏ ଜନ୍ୟା ଜାତ କଲେ । ସେ କନ୍ୟାର ନାମ ଛୟା । ସଜ୍ଞା ସେହି କନ୍ୟାକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପାଖେ ଛଡ଼ାଗଲେ ଏବ ଏ କଥା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରେ ପ୍ରକାଶ ନ କରବାକୁ ଛୟାଙ୍କୁ କହିଗଲେ ଓ ସ୍ୱୟଂ ଅଶ୍ୱିନୀ (ଘୋଡ଼ୀ) ରୂପଧାରଣ କର ବନରେ ତପସ୍ୟା କଲେ । ସଜ୍ଞା ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ପାଳବା ପାଇଁ ଛୟାଙ୍କ ନିକଟରେ ଛଡ଼ାଗଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଛୟାଙ୍କୁ ସଜ୍ଞା ବୋଲ ଜାଣି ପୂର୍ବପର ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବବାହ କଲେ ଓ ଛୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଶନୈଶ୍ଚର, ସାବର୍ଣ୍ଣିମନୁ ନାମରେ ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଓ ତପତ୍ତା ନାମରେ କନ୍ୟା ଜନ୍ମିଲେ । ଛୟା ଅପଣା ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସଜ୍ଞାଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଗୃହତା କଲେ । ଏଥିରେ ଯମ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଗୋଇଠା ମାରିବାରୁ ସେ ଯମଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ ଯେ ତୋ ଗୋଡ଼ ଛିଡ଼ପଡ଼ୁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଛୟାଙ୍କୁ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ଭେଦ ଭାବର କାରଣ ପଚାରିବାରୁ ଛୟା ପ୍ରଥମେ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମାଧିଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଞାଙ୍କ ରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଥିବା ଜାଣିପାର ବଶ୍ୱକର୍ମାଙ୍କୁ ଯାଇ ପଚାରିବାରୁ ବଶ୍ୱକର୍ମା କହିଲେ ଯେ ସଜ୍ଞା ତୁମ ତେଜ ସମ୍ଭାଳ ନ ପାର ଅଶ୍ୱିନୀରୂପ ଧାରଣ କର ତପସ୍ୟା କରୁଅଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏହା ଅବଗତ ହୋଇ ନିଜର ତେଜରୁ କେତେକ ଅଂଶ କମାଇ ଦେଇ ସହ୍ୟମୟି ରୂପ ଧାରଣ କର ଘୋଟକାରୂପଧାରିଣୀ ସଜ୍ଞାଙ୍କ ନିକଟ ପହଞ୍ଚି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଔରସରେ ସଜ୍ଞାଙ୍କଠାରୁ ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଦ୍ୱୟ ଜନ୍ମ ହେଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୧୩ । ମହାମାୟା; ଦୁର୍ଗା; କାତ୍ୟାୟନୀ—
13. Goddess Durgā.

୧୪ । ମାୟା—14. Illusion; delusion.

୧୫ । ଉତ୍କୋଚ; ଲଞ୍ଚ—15. Bribe.

୧୬ । ବଷାଦ—16. Mental despondency or sorrow.

୧୭ । ପଂକ୍ତି; ଶ୍ରେଣୀ (ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ)—
17 Class; row.

୧୮ । ଅନୁକରଣ; ନକଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
18 Imitation copy.

୧୯ । ୧୭ ଗୁରୁ ଓ ୨୩ ଲଘୁବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ଆର୍ଯ୍ୟାଛନ୍ଦର ଭେଦ-ବିଶେଷ—19. Name of a sanscirt metre.

୨୦ । ସ୍ତ୍ରୀଗୀତବିଶେଷ—2. Name of a musical air.

[ଦ୍ର—ସଙ୍ଗୀତସାର ମତରେ ଏହା ଦୀପକ ଓ ଶୁଦ୍ଧନଟ ସ୍ୱରଦ୍ୱୟର ଯୋଗରେ ଉତ୍ପନ୍ନ, ଏଥିର ପଞ୍ଚମ ବାଦୀ, ଋଷଭ ସମ୍ବାଦୀ ଓ ଅବରୋହଣରେ ଔଡ଼ବ ମଧ୍ୟମ ଲଗେ । ସଙ୍ଗୀତ ଦାମୋଦର ମତରେ ଏହା ଓଡ଼ବ ଓ ଏଥିର ସାରଗାମା—ନଧମଗସା ଅଟେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨୧ । ଭୂତ ପ୍ରେତାଦିଙ୍କ ପ୍ରଭାବ—21. The influence of a spirit on person.

(ଯଥା— ନଆବୋହୂ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ପାଣି ଆଣିବାକୁ ଗଲ୍ଲବେଳେ ଏହା ଉପରେ କାହା ଛୟା ପଡ଼ିଯିବାରୁ ଏ ଏପର ବଳୁଛ ।)

ଦେ. ବ—ତଳେ ବସିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ କାନ୍ଥର ବା ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ନ ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ରଚତ ଅସ୍ଥାୟୀ ଛୟାମଣ୍ଡପ; ଛୟାଣିଆ—A temporary shade or cover raised to protect the sitters from sun and dew.

(ଯଥା—ଅଗଣାରେ ଛୟା ନ କରଦେଲେ ଲୋକେ ଖରାବେଳେ ଏଠାରେ ବସି ପାରିବେ ନାହିଁ ।)

ଛୟାଉପଛାୟା—ସ. ବ—୧ । (ବଜ୍ଞାନପରିଭାଷା) ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର Chhāyāupachchhāyā ଆଲୋକ କୌଣସି ବଡ଼ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ପଡ଼ିଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା ଗାଢ଼ ଅନ୍ଧକାରଯୁକ୍ତ ଛାୟା ଓ ଲଘୁ ଅନ୍ଧକାରଯୁକ୍ତ ଛାୟା—
1. Umbra and penumbra.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଳ	ଶ,ଷ		ଇସ୍ମ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଇଥ	ଜ୍ଞ	ଃ

୨ । (କଚରିଆ ଭାଷା) କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଛାଇ ଓ ତାହାର ପ୍ରତିଫଳନ—2. Shadow and reflection of a thing.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ସଙ୍ଖ୍ୟରି କବାଲ୍ଲ କରି ଦେବାବେଳେ ବଜେଡା ସଙ୍ଖ୍ୟାଦନ କରୁଥିବା କବାଲ୍ଲରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶବ୍ଦେର୍ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖାଯାଏ "ଆମ୍ଭେ ଏ ବୃତ୍ତ ଓ ଏଥିରେ ଥିବା ଘୋଡା ନୋଡା ନଖନଖାଡ ଛାପ୍ପା ଉପଛାପ୍ପା ଆଦ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସତ୍ତ୍ୱ ଉପସତ୍ତ୍ୱକୁ ମୁସ୍ତଙ୍କ ହସ୍ତେ ବଳପ୍ତ କଲୁଁ ।]

ଛପ୍ପାକୀଡ଼ା—ଫ. ବ. (ଅଧୁନକପ୍ରଯୋଗ)—୧ । କୁହୁକ—
Chhāyākrīrdā 1. Magical show.

୨ । ବସ୍ତ୍ର ଉପରେ ଛାପ୍ପା ପକାଇ ଦେଖାଇବା ନାନାପ୍ରକାର ଅଦ୍ଭୁତ ଚତ୍ର; ବାୟୋସ୍କୋପ୍—2. Magic lantern; cinamatograph; Bioscope.

ଛପ୍ପାଗଣିତ—ଫ. ବ—ଗୋଟିଏ ଶଙ୍କୁ ଯୋଉ ଉହାଁର ଛାପ୍ପାଦ୍ୱାରା ବସ୍ତୁର-
Chhāyāganita ମଣ୍ଡଳର ଅବସ୍ଥିତି ନର୍ଦ୍ଧାରଣପୂର୍ବକ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଗତ୍ୟାଦ ନର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯିବା ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର—A branch of mathematics in which the monuments of the planets is ascertained by the shade cast on a dial.

ଛପ୍ପାଗ୍ରହ—ଫ. ବ. (ଛାପ୍ପା = ପ୍ରତିଫଳନ + ଗ୍ରହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ
Chhāyāgraha ବସ୍ତୁର ପ୍ରତିଫଳନ ଗ୍ରହଣ କରେ)—ଦର୍ପଣ; ଆଇନା—Mirror.

ଛପ୍ପାଗ୍ରାହ୍ୱଣୀ—ଫ. ବ. (ନାମ)—ହନୁମାନ ସୀତାଙ୍କୁ ଠାବ କରିବାକୁ
Chhāyāgrāhinī ଯିବାବେଳେ ସମୁଦ୍ରକୁ ଡେଇଁ ଯିବାବେଳେ ସମୁଦ୍ର ଜଳରେ ପଡ଼ିବା ହନୁମାନ୍‌ର ଛାପ୍ପାକୁ ଧରି ହନୁମାନ୍‌କୁ ଭଲକୁ ହେଁକି ଆଣିଥିବା ରାକ୍ଷସୀ—
Name of a demoness who by her supernatural powers was able to drag down Hanuman from the sky by catching his reflection on the sea when he was leaping over it on his mission to search Sitā.

ଛପ୍ପାଙ୍କ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଛପ୍ପା = ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରତିଫଳନ (ଦ୍ୱାରା) ଅଙ୍କ
Chhāyāṅka = ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ)—ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

ଛପ୍ପାଚତ୍ର—ଫ. ବ. (ଅଧୁନକ ପ୍ରଯୋଗ) (ସାମନାରେ ଥିବା ମନୁଷ୍ୟଆଦର
Chhāyāchitra ଛପ୍ପା, କଲର କାଚଫଳକ 'ଉପରେ ପଡ଼ି ଚତ୍ର ରହୁଥିବାରୁ) ଅଳ୍ପେକଜଣକ ଛବ ତୋଳିବା; ଫଟୋ ଗ୍ରାଫି—Photography.

ଛପ୍ପାଚ୍ଛନ୍ନ—ଫ. ବଣ. (ଛପ୍ପା ଉତ୍ତ; ଛପ୍ପା + ଆଚ୍ଛନ୍ନ)—୧ । ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ-
Chhāyāchchhanna 1. Dark.

୨ । ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ; ବିଷାଦମଗ୍ନ—
2. Despondent; sorrowful.

ଛପ୍ପାତନୟ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଛପ୍ପା + ତନୟ)—ଶନ୍ନ ଗ୍ରହ—
Chhāyātanaya The planet saturn.
(ଛପ୍ପାସୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛପ୍ପାତରୁ—ଫ. ବ.—(ଛପ୍ପା (ପ୍ରଧାନ) ତରୁ; ମ: ତ. ଲ୍ଲେ. କର୍ମଧା)—
Chhāyātaru ୧ । ଯେଉଁ ଗଛର ଛପ୍ପା ବନ୍ଧୁଦୂରବ୍ୟାପୀ—
1. A shady tree.

୨ । ବଟଗଛ—
2. The banyan tree (Ficus Indica.)

୩ । ନଟମେରୁ ବୃକ୍ଷ; ସ୍ୱରପତ୍ରାଗ—
3. Elæocarpus Ganitrus (tree).

୪ । ଛତିଆନା ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
4. Chhatiānā (See)

ଛପ୍ପାଦାନ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଛପ୍ପା + ଦାନ)—୧ । ଉଦ୍ଦାରଙ୍କ ଶାନ୍ତ୍ର
Chhāyādāna ଘାଇଁ ଗୋଟିଏ ଘାଡ଼ରେ ଘିଅ ବା ତେଲ ପୂର୍ତ୍ତି କରି ତହିଁରେ ଦାତାର ପ୍ରତିରୂପ ପ୍ରତିଫଳିତ କରାଇବା ପରେ ଦକ୍ଷିଣା ସହିତ ଉକ୍ତ ଘୃତ ବା ତୈଳପୂର୍ତ୍ତି ଘାଡ଼ର ଦାନ—1. A gift consisting of giving away a pot filled in with ghee or oil to a Brāhmaṇa after having the doner's image reflected on it.

୨ । (ବୃକ୍ଷାଦି) ନଜର ଛପ୍ପାକୁ ପଥିକାଦିଙ୍କ ଉପକାରାର୍ଥ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପକାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଖରା ଆଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବା—2. (a tree) Affording its shade to protect a warfarer from the rags of the sun.

(ଯଥା—ମାର୍ଗରେ ଥିବା ପତ୍ରବହୁଳ ବୃକ୍ଷ ଛପ୍ପା ଦାନପୂର୍ବକ ପଥିକ ମାନଙ୍କୁ ଉପକୃତ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।]

ଛପ୍ପାଦେହ—ଫ. ବ.—ଭୂତାଦର ଛାପ୍ପାମୟ ଅବସ୍ତୁ ଶରୀର—
Chhāyādeha Unsubstantial body or shadow of ghosts.

ଏବେ ସ୍ୱୟଂ ସେହ୍ନ ସ୍ୱତ୍ୱ କରାଉଛ ଏ ଛପ୍ପା-ଦେହେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ।
ଗୁଖାନାଥ, ପାଦଙ୍ଗ ।

ଛପ୍ପାନଟ—ଫ. ବ.—ସଙ୍ଗୀତର ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Chhāyānaṭa Name of a musical air.
(ଛାପ୍ପାନଟ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହା କେଦାରନଟ୍ଟ, କଲ୍ୟାଣ ନଟ୍ଟ ଆଦ ୫ଟି ରାଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ । ଏହା ଛାପ୍ପା ଓ ନଟ୍ଟ ରାଗର ଯୋଗରେ ଉତ୍ପନ୍ନ; ଏଥିର ଅବରୋହଣରେ ଗାନ୍ଧ ମଧ୍ୟମ ଲାଗେ । ଏଥିରେ ବାଦୀ ସ୍ୱର ସା ଓ ସମ୍ବାଦୀ ସ୍ୱର ଗା । ସଙ୍ଗୀତସାର ମତରେ ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ରାଗ ଓ ଏଥିର ଗ୍ରହ, ନ୍ୟାସ ଓ ଅଂଶ ଆଦ ଧୈବତ ଅଟେ । ଏହା ଗାନ୍ଧାର ୧ ଦଣ୍ଡ ଠାରୁ ୫ ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଗେୟ । ଏଥିର ସ୍ୱର-

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସଚ୍ଚଉ ୧ ଚଢ଼ଉ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଗ ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ଉ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଉକ୍ତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ଉ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଆନ୍ତମେ ଚଢ଼ିବ ବସ୍ତୁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ଉ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଏ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଲିପି -- ଧାସ ସାରେ ଗାମା ପାଧାସା ନଧା ପାମା ମା ମା ରେ ଧା ଧା ପାମା ସାମା ମା ମା ମାରେ ଧାପା ସାମା ମାରେ ସାରେ ସା ସା ସା" (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଛାୟାପଟ – ସଂ. ବ. (ବଜ୍ଞାନପରଭାଷା)—ଆଖିର କଳା ଜାଲା ପଛରେ ଥିବା ଯେଉଁ ପଟ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟ ବସ୍ତୁର ଚତ୍ର ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ—Retina.

Chhāyāpaṭa

ଛାୟାପଥ—ସଂ. ବ. (ସ. ଷ. ତ୍ପୁ. କର୍ମଧାରୟ ସମାସ; ଛାୟାଯୁକ୍ତ ପଥ = ଛାୟା = ଦୀପ୍ତି + ପଥ)—୧ । ଶୋଭାଯୁକ୍ତ ପଥ; ଗ୍ରହରେ ଦେଖାଯିବା ନକ୍ଷତ୍ରଯୁଞ୍ଜପୂର୍ଣ୍ଣ ପଥ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ନଭୋମଣ୍ଡଳସ୍ଥ ଉତ୍ତରୀନ ଅଂଶବିଶେଷ; ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗା—

Chhāyāpatha

The milkyway; a bright belt seen accross the sky in clear nights.

୨ । ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଚକ୍ର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅର୍ଦ୍ଧମଣ୍ଡଳାକାର ପ୍ରଦେଶବିଶେଷ—

2. A semicircular region in the zodical sphere.

୩ । ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଚକ୍ର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ମଣ୍ଡଳାକାର ନକ୍ଷତ୍ରଶ୍ରେଣୀ—

3. A galary of stars in the zodiacal circle.

୪ । ଆକାଶ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. The sky.

ଛାୟାପଦ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଛାୟା + ପଦ; ଛାୟା ଯାହାର ପଦ ସ୍ୱରୂପ ଅଟେ)—ଖର୍ ପଡୁଥିବା ସ୍ଥାନରେ ୧୨ ଆଙ୍ଗୁଳ ଉଚ୍ଚ ଏକ ଶଙ୍କୁ ପୋତି ତହିଁର ଛାୟାଦ୍ୱାରା ଦିନର ସମୟ ନିରୂପଣ କରିଯିବା ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—A sundial used in ancient India consisting of a pin as pan high.

Chhayāpada

ଛାୟାପାଦ—ସଂ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଛାୟାଦ୍ୱାରା ଦିବସର ସମୟ ନିରୂପଣ—

Chhāyāpāda Measurement of time by sun's shadow; measuring the time of the day by the sun-dial.

ଛାୟା ପୁରୁଷ—ସଂ. ବ—୧ । ନିଜ ଛାୟାର ଅନୁରୂପ ପ୍ରତିବିମ୍ବାତ୍ମକ

Chhāyā purusha

ପୁରୁଷ—1. An image consisting of the shadow of one's self reflected on the sky.

[ଦ୍ର—ଛାୟା ପୁରୁଷ ଦର୍ଶନ କରିବା ହଠଯୋଗର ଗୋଟିଏ ସାଧନ ଅଟେ । ସାଧକ କୌଣସି ଜନଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ପିଠି କରି ଠିଆ ହୋଇ ବସ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରରେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିବା ନିଜର ଛାୟାକୁ ସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏକ ଧ୍ୟାନରେ କେତେକ ସମୟ ଯାଏଁ ରହିବା ପରେ ନିଜର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଶୂନ୍ୟ (ଆକାଶ) ଆଡ଼କୁ ଏକ-ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁଲେ ଆକାଶରେ ନିଜର ଛାୟାର ପ୍ରତିରୂପ ଗୋଟିଏ ଛାୟାର ଅବୟବ ଦେଖାଯିବ—ଏହା କେତେକାଳ ସାଧନ ପରେ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ । ଏହି ଛାୟାରୂପର ଅବୟବକୁ ଛାୟାପୁରୁଷ କୁହାଯାଏ । ଛାୟାପୁରୁଷ ଦେଖିପାରିବା ଲୋକର ୬ମାସ ମଧ୍ୟରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବ ନାହିଁ । ଏ ସାଧକ ଆଗାମୀ ୬ ମାସର ଘଟଣା ଆଗରୁ ଜାଣିପାରେ । ଯେବେ ଛାୟାପୁରୁଷର ମୁଣ୍ଡ ନ ଦେଖାଯାଏ ତେବେ ଜାଣିବ ଯେ ୭ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରଷ୍ଟାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବ; ଯେବେ ଗୋଡ଼ ଦେଖା ନ ଯିବ ତେବେ ଭାର୍ଯ୍ୟାର ମୃତ୍ୟୁ ଓ ହାତ ଦେଖା ନ ଗଲେ ଭାଇର ମୃତ୍ୟୁ ଜାନିବାକୁ ହେବ । ଏହାପରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଙ୍ଗର ଅଦର୍ଶନରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଫଳ ଜ୍ଞାତରେ କଥିତ ଅଛି । ଯେବେ ଛାୟାପୁରୁଷର ବର୍ଣ୍ଣ ଭାସ୍ମାର ପ୍ରତିଭାତ ହୁଏ ତେବେ ଶୀଘ୍ର ଧନପ୍ରାପ୍ତି ହେବାର ସୂଚନା ହୁଏ— ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଅଶରୀରମୂର୍ତ୍ତି—1. A sceptre.

ଛାୟାବାଜି—ଦେ. ବ. (ଆଦୁନିକ)—୧ । କୁହୁକ; ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ—

Chhāyābāji 1. Magic.

ଛାୟାବାଜୀ ଗୁପ୍ତ ଗୁପ୍ତ ହେଲା ଛାୟାବାଜ ବତ

ଗୁପ୍ତର କଳକ୍ଷ ପ୍ରତି ପରଶିତ । ସ୍ୱାଧୀନାଥ, ନଦକେଶ୍ୱର ।

୨ । ବାୟୋସ୍କୋପ୍—2. Bioscope.

ଛାୟା ବିପ୍ରତିପତ୍ତି—ସଂ. ବ—ଆୟୁର୍ବେଦର ପ୍ରକରଣବିଶେଷ—

Chhāyā bipratipatti The title of a section of the Hindu Medical Science.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ରୋଗୀର କାନ୍ତି, ଆଭା ଓ ଚେଷ୍ଟାଆଦିର ପରିବର୍ତ୍ତନରୁ ରୋଗୀର ମୃତ୍ୟୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବା ରୋଗୀ ବଞ୍ଚିବି ଏ ବିଷୟମାନ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଅଛି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଛାୟାବେଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଛାୟାପ୍ରଦ ବେଦୀ)—ଛମୁଣ୍ଡିଆ; ଛାୟା ମଣ୍ଡପ—An awning made of branches put on a frame-work to protect a place from the rages of the sun.

Chhāyābedī

ଦେଖିଲେ ଛାୟାବେଦୀ ମଝି,
ବରହିଁ ଅଛ କନ୍ୟା ସଜେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଛାୟାମଣ୍ଡପ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ. କର୍ମଧା; ଛାୟାପ୍ରଦ ମଣ୍ଡପ)—ଛମୁଣ୍ଡିଆ—A temporary awning or shade raised over a place.

Chhāyāmaṇḍapa

ଛାୟାମାନ—ସଂ. ବ (ଛାୟା + ମା ଧାତୁ = ମାପିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ; ପ୍ରଚ୍ଛାୟାମାନ ଦ୍ୱାରାକୁ ମପା ଯାଏ)— ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

Chhāyāmāna

ଛାୟାମିତ୍ର—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଛାୟା + ମିତ୍ର)—ଛତା; ଆତପତ୍ର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Unibrella.

Chhāyāmitra

ଛାୟାମୃଗ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଛାୟାକଳ୍ପିତ ମୃଗ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଠାରେ ଦେଖାଯିବା ମୃଗ ତୁଲ୍ୟ ଛାୟା—1. The shady portion in the surface of the moon looking like a deer.

Chhāyāmṛuga

୨ । ଅଶରୀର ମୃଗ; ମାୟାମୃଗ—

2. The ghost or sceptre of a deer.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଉ	ରୁ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

[ଦ୍ର—ମାୟାବୀ ଛଦ୍ମମୃଗ ରୂପ ଧରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଭୁଲାଇ ନେଇଯିବା ଅବସରରେ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ହରଣ କଲା ।]

ଛାୟାମୃଗଧର—ସଂ. ବ (ଛାୟାମୃଗ+ଧୃ ଧାତୁ=ଧରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Chhāyāmṛugadhara
ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

ଛାୟାଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ—ଖରର ଛାଇଦ୍ୱାରା ସମୟ ନିରୂପଣ କରିଯିବା
Chhāyāyantra
ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ସୂର୍ଯ୍ୟଘଣ୍ଟା—The sundial of ancient India.

[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଏ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଶଙ୍କୁ, ଧନ, ଚକ୍ର ଆଦି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଉପକରଣ ଏଥିରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ଉପଦେଶ ଦିଆ ଯାଇଅଛି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଛାୟାରମଣ—ସଂ. ବ (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଛାୟା+ରମଣ=ସ୍ୱାମୀ)--ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ—
Chhāyāramaṇa
The sun-god.

ଛାୟାରୂପ—ସଂ. ବ—ଛାୟାପୁରୁଷ (ଦେଖ)—
Chhāyārūpa
Chhāyāpurusha (See)

ଚଉଣ ବଉଣ ଠାରେ ଛାୟା ରୂପ ଧାସ୍ୱି—ପ୍ରାରୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

ଛାୟାସାଇଁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଛାୟା+ସ୍ୱାମୀ) ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Chhāyāsāiñ
The sun.

ଅହିରେ ହେବାକୁ ଘେନ ଛାୟାସାଇଁ—କୃଷ୍ଣସଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଛାୟେଁ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ସ୍ୱୟଂ)—୧ । ସ୍ୱୟଂ; ନିଜେ; ଆପେ—
Chhāyeñ
1. One's self.
ସ୍ୱୟଂ; ଆପଣାଆପନି ୨ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ରମେ; ବିନା କାହାର ପ୍ରେରଣାରେ;
ସ୍ୱତଃ ଆପେ ଆପେ—2. Of one's own accord; voluntarily

ଛାୟେଁ ଛାୟେଁ—ଦେ. ଅ (ସ୍ୱୟଂ)—ଛାୟେଁ (ଦେଖ)—
Chhāyeñ chhāyeñ
Chhāyeñ (See)
(ଯଥା—ତାକୁ କେହି ଡାକିବା ଦରକାର ନାହିଁ, ସେ ଛାୟେଁ ଛାୟେଁ ଏଠାକୁ ଆସିବ ।)

ଛାୟେଣି— ଦେ. ବ (ସଂ. ଛାୟା; ତୁମ୍ବା ସ୍ୱୟଂ)—ଆତ୍ମା—
Chhāyeṇi
The soul.

କାୟା ଯେତେ କର୍ମ କରେ ଛୟେଣି ଜାଣଇ—ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

ଛାର—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଅସାର; ଷାର; ଭୁଲ. ପାଲି ଛାର)—୧ । ଅଧମ; ହୀନ; ନୀଚ—1. Vile; mean; ignoble.
ଛାର ମୋ ଭଳ ପାମର ମୂଢ଼ ନଚ—ପ୍ରାଚୀରଭୂଷ୍ୟନଙ୍କସ ।
ନାର୍ଚାଜ, ପୋଚ ୨ । ଘୃଣ୍ୟ; ଦ୍ୱେଷ୍ୟ—2. Abominable; dispicable; contemptible.
୩ । ମନ୍ଦ—3. Bad; low.
୪ । ଜ୍ଞାନହୀନ—4. Ignorant.
୫ । ମୂଲ୍ୟହୀନ—5. Of no value.
୬ । ତୁଚ୍ଛ; ନଗଣ୍ୟ; ଅଗଣନୀୟ—
6. Insignificant; inconsiderable.
ଅଛ ଏ। କେଉଁ କଥା ଛରକୁ ଘଳବ—କୃଷ୍ଣସଂ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୭ । ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ—7. Petty.
୮ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ—8. Very little.
୯ । ଅଯୋଗ୍ୟ—9. Worthless.

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୁର ପୂର୍ବରେ ମୁଁ, ସେ, ତୁ, କେଉଁ, କ ଆଦ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଏବଂ ବକଲ୍ପେ ମୋଶ୍ରୁର, ତାଶ୍ରୁର, ତୋଶ୍ରୁର, କାହା ଛାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯୋଗ ହୁଏ; ଏଥିର ଅର୍ଥ ଛାର ମୁଁ, ଛାର ସେ, ଛାର ତୁ, ଛାର କଏ । ଯଥା—ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ଲଙ୍ଘିବାକୁ ମୁଁ ଛାର (ମୋ ଛାର) ସକ୍ଷମ ନୁହେଁ ।]

ଛାର୍ଛିକର୍—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ—ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ; ହୀନ; ନଗଣ୍ୟ—
Chhār chhikarā
Insignificant.

ଛାର୍ରି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ତ୍ୟାଗ=ପରିତ୍ୟାଗ)—
Chhār-ri
୧ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ପରିତ୍ୟାଗ; ବିବାହବନ୍ଧନର ଚ୍ଛେଦନ
ଲୋକ—1. Divorce.
୨ । ଅନଭ୍ୟାସ—2. Want of practice.
ବିଣ—୧ । ଅଭ୍ୟାସ ନ କରିବା ଯୋଗୁଁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ (କର୍ମ)—
1. (a thing) Of which the habit has been given up.
୨ । ଅନଭ୍ୟସ୍ତ—2. Unpracticed; not habituated; not used to.
୩ । ଅନଭ୍ୟାସ ଯୋଗୁଁ ବିସ୍ମୃତ କର୍ମ—
3. (any act) Forgotten for want of exercise.

ଛାର୍ରିକାଗଜ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛାଡ଼ପତ୍ର; ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ
Chhārrikāgaja
ବିବାହବନ୍ଧନ ଚ୍ଛେଦନ ପରିଗୃହୀତ ଦଲିଲ; ତଲାକ୍‌ନାମା—A deed of divorce.

ଛାରଖାର—ଦେ. ବ (ଫ. ଷାରରୁ ଛାର ଓ ଷାରରୁ ଖାର)—
Chhārakhāra
୧ । ସର୍ବନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—
ଛାରଖାର
Ruin; rack and ruin; devastation.
ବିଣ—୧ । ଉତ୍ଛନ୍ନ; ଉତ୍ସନ୍ନ; ଉତ୍ଛିନ୍ନ; ବିନଷ୍ଟ, ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ; ନାରଖାର—1. Ruined; laid waste; devastated.
୨ । ଇତସ୍ତତ; ବିକ୍ଷିପ୍ତ—2. Scattered about.
୩ । ଭସ୍ମୀଭୂତ; ଭସ୍ମସାତ୍—
3. Reduced to ashes.

ଛାରପୋକ—ଦେ. ବ (ଫ. ଉଦ୍‌ଦଂଶ; ଫ. ଷାର ଓ ଙାଃରୁ)—ଓଡ଼ଣ;
Chhārapoka
ଗନ୍ଧଙାଃ; ମତ୍କୁଣ; ଶଯ୍ୟାଙାଃ—
ଛାରପୋକା
Bed-bug; vermin.
ଖଟମଲ, ଉଡ଼ିଶ
(ପାବନା—ଛାଇପୋକା)
(ସମ୍ବଲପୁର—ଓଡ଼ୁଶୋ; ଓଡ଼ଶ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପେକ୍ଷା ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦୁଇଟି ଏକାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏକ ପରି ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ ୧ ମ । ପରି ଦୁଇଟି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିତ ହେବେ ଏ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବନ୍ଧନୀର ବନ୍ଧନୀ ପରପରେ ପରି ବା ୧ ଦୁଇଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଦିବେ; 'ବୁଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ

ଛାଲ୍‌କଟ୍‌କଟ୍‌—ଦେ. ଅ—ଡୁଡୁଖେଳରେ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ବାଳକ ଅନ୍ୟ Chhālkitkit ପକ୍ଷର ସୀମା ମଧ୍ୟକୁ ଯାଇ ଅପର ପକ୍ଷର କୌଣସି (ଛାଲ କଟ୍ଟକଟ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାଳକ ଦେହକୁ ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଏକାନଶ୍ୱାସରେ ବାରଂବାର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଶବ୍ଦ—The exclamation uttered by an aggressive boy in one breath while attacking the other side.

ଛାଲ୍‌କଟ୍ଟ—ଦେ. ବ—ଡୁଡୁଖେଳରେ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ବାଳକ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷର Chhālkiti ସୀମା ମଧ୍ୟକୁ ଯାଇ 'ଛାଲ୍‌କଟ୍ଟକଟ୍ଟ' ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁ କରୁ ଅପର ପକ୍ଷର କୌଣସି ବାଳକକୁ ମାରିବା ଗୋଇଠା—A kick given by the aggressor-boy to a boy of the opposite party while going to the latter's limits.

ଛାଲ୍‌ଟି—ଦେ. ବ. (ପୂର୍ବେ ଏହା ଛିଣପଟର ଛାଲରୁ ତିଆର) —

Chhālṭi ୧ । ଛିଣପଟର ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂତାରେ ବୁଣା ଏକପ୍ରକାର ସରୁ

ଛାଲଟି ଲୁଗା—1. Linen.

ଛାଲଟୀ ୨ । ଖଜୁର ଛାଲ; ଖଜୁର ଗଛର ମୂଳରେ ଥିବା ଟାଣୁଆ କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ ପତ୍ତର—2. The hard pointed leaves of datepalm found just over its roots.

ଛାଲ୍‌—ଦେ. ବ. (ଫା. ଛଲ୍ଲୀ)—

Chhāla ୧ । ଚର୍ମ; ଚମଡ଼ା—1. Skin; hide.

ଛାଲ ଦେଲ୍ ଶାଲେ ଢେଲ ଗଲ ଭାଇଁ ଡାଇଁ ବାଇଲ । ଶିଶୁବଚନ ।

ଛାଲଖାଲ ୨ । ଚର୍ମ ଉପରର ପତଳା ଆଚ୍ଛାଦନ; ମଲଚର୍ମ—

2. Fpidermis.

୩ । ଗୋଲଯା; ଫଳର ଖୋଯା—

3. Rind or peel of a fruit.

୪ । ଗଛର ବଲ୍କଳ; ବକଳା—

4. Bark of a tree.

୫ । ମୃଗ ଚର୍ମ—

5. Deer skin; hide of a deer.

୬ । ବ୍ୟାଘ୍ର ଚର୍ମ—6. Hide of a tiger.

୭ । ଯେ କୌଣସି ପଶୁ ବା ଜୀବର ଚର୍ମ—

7. The hide of any beast or animal.

୮ । ଛାଲ ୨ (ଦେଖ)

8. Chhāli 2 (See)

ଛାଲ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରୁ ଖୋଯା ବା ବକଳ Chhāla uṭhibā ଛାଡ଼ିଯିବା—Peeling off of the skin. (ଛାଲ ଛାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛାଲ ଉତାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଜୀବର ଦେହରୁ ଚର୍ମକୁ କାଢ଼ିବା— Chhāla utāribā 1. To flay an animal; to skin.

ଛାଲତୋଳା ୨ । ଗଛରୁ ବକଳ ଛଡ଼ାଇବା—

ଛାଲଉଧେଡ଼ତା 2. To bark a tree; to peel of the bark off a tree.

୩ । ଖୋଯା ଛଡ଼ାଇବା—

3. To scrape or peel.

୪ । ବହୁତ ପ୍ରକାର କରିବା—

4. To thrash a person very severely.

ଛାଲକଣ୍ଟା—ଦେ. ବ.—ଛାଲି ୨ (ଦେଖ)

Chhāla kaṇṭā Chhāli 2 (See)

ଛାଲକରାଣ୍ଡି—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ.—ଛେଲାକେରାଣ୍ଡି (ଦେଖ)

Chhāla karāṇḍi Chhelākerāṇḍi (See)

ଛାଲି—ଦେ. ବ. (ଫା. ଛଲ୍ଲୀ)—୧ । ଛେଲି; ବଲ୍କଳ—

Chhāli 1. Bark of a tree.

ଛାଲଟ ୨ । ଖଜୁର ଗଛର ମୂଳ ପାଖେ ଥିବା ଡାଳର ମୂଳରେ ଥିବା

କ୍ଷାଲା ପତ୍ତର ଟାଣୁଆ କଣ୍ଟା—2. Pointed hard thorns or spikes of date-leaves.

[ଦ୍ର—ଏ ଲମ୍ବ ଓ ମୁନିଆ କଣ୍ଟାକୁ ଲୋକେ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିବା ଧାନ କିଆର ଓ ପୋଖରୀରେ ଓ ବାଟରେ ଲୋକଙ୍କ ଯିବା ଆସିବା ଓ ସେ ବାଟେ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ସେହ ସ୍ୱାମୀ ପୋତ ଦିଅନ୍ତି ।]

ଛାଲିଆ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଛଲ୍ଲୀରୁ)—ପତ୍ର ସହିତ ଖଜୁରି ଡାଳ ଗୁଡ଼ାଏ Chhāliā ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା ଯାଇ କରି ଯାଇଥିବା ପିଣ୍ଡି ବା ଛାଣ୍ଟୁଣି— A broom made of date-palm branches tied together.

ଛାଲିବା—ଦେ. କି.—ଛାଲ ଉତାରିବା (ଦେଖ)

Chhālibā Chhāla utāribā (See)

(ଛାଲେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛାଲେରା—ଦେ. ବ—ସଲରା (କୋଳି; କଣ୍ଟା) (ଦେଖ)

Chhālerā Salarā (plum and spike) (See)

ଛି—ଫା. ଅ. (ଫା. ଖ୍‌କ୍)—ଘୃଣା; ନିନ୍ଦା; ବାରଣ ଏବଂ ଲଜ୍ଜାସୂଚକ

Chhi ଅବ୍ୟୟ; ଖ୍‌କ୍—Foe ! tut, tut ! shame.

ଛି ଛି ଲେ ଛଡ଼, ନେବ ବରଣିଲେ କେତେ ଭୂ ମାଂ—ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବଚନ ।

ଛୀଛୀ

(ଛିଃ; ଛିଃ ଛିଃ; ଛୁଆଁ; ଛୁଇଁ; ଛି ଛି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁଆଁ—ଦେ. ଅ—ଛି (ଦେଖ)

Chhiā Chhi (See)

ଛୁଆଁ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଛୁଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଗଣ୍ଠିବା; ଦାନ୍ତି କରି

Chhiāṇ (ନଡ଼ିଆରୁ) ଖୋଯା ଛଡ଼ାଇବା; ଖୋଯା ଛେଲିବା—

ଚାଁଛା 1. Scraping or shoving off the rind (of

ଛୋଲନା a cocoanut) by cutting with a sharp instrument.

ଛାଓୟା ୨ । (ଫା. ଛାଦନ) ଘର ଛପର; ଘର ଛପର କରିବା;

ଛାଉଣୀ; ଛାନ ଛୁଆଣି—2. Thatching of a house; to thatch a house.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଦେ. ବଣ—୧ । ଚଞ୍ଚା ଦୋଇଥିବା; ଛେଙ୍ଗା ଦୋଇଥିବା—
1. With the rind scraped off with a sharp instrument.
୨ । ଯେ ଛପର କରେ; ଘର ଛପରକାମ୍—2. Thatching.

ଛଆଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ) ଫଳ ଆଦ (ଯଥା—
Chhiāñibā ନଡ଼ିଆ)ର ଗେପା କଠୁରଦ୍ୱାରା ଛେଲିବା; ଛେଇଁବା -·
ଛାଓୟା 1 To scrape off the rind of a fruit by a
ଛଜନା; ଛାନା sharp instrument

ଛଆଇବା
ଛଏଁଇବା
ଛେଇଁବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ) (ଘର) ଛପର କରିବା—2. To thatch (a (house)

୩ । ଚଉକର ଉଲାରେ ବେତ ବୁଣିବା—
3. To bottom a chair
୪ । ଢୋଲ ଆଦରେ ଚମଡ଼ା ଛୁଆଣି କରିବା—
4. To tie or bind the ends of a drum with leather

ଛଥାଣି—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଛାଦନ)—୧ । ଛପରବନ୍ଧ—
Chhiāṇi 1. Thatching.
ଛାଓୟା ୨ । ଛାଆଣି (ଦେଖ)
ଛାନା 2. Chhā-āṇi (See)
ବଣ—୧ । ଆବୃତ—1 Covered.

ଶାଳବାଲ୍ମନୀର ଗଃ, ସୁନା ଛଆଣ ହାଗଦାନ୍ତ ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼—
ଶାଳବଣ୍ଡ ଦାସ. ପିଲଙ୍କ ଉମାଦ୍ୱଣ ।

୨ । ଛପରବନ୍ଧ ଦୋଇଥିବା—2. Thatched.

ଛଆ ଲୋ—ଦେ. ଅ—(ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଘୃଣାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଅବ୍ୟୟ)ଛି—
Chhiā lo (Interjection indicating sh ame, used by females). Fie !

ଛଇ ଛା—ଦେ. ବ—ଛି ଛା ଦେଖ)
Chhi-i chhā Chhi chhā (See)
(ଛଇଛାଆ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଁଟିବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଣପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ସିଚ୍ ଧାତୁ)—
Chhiñṭibā ଛିଞ୍ଚିବା (ଦେଖ)—Chhiñchibā (See)

ଛିକରା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଛାରୁଛକର୍ (ଦେଖ)
Chhikarā Chhār-chhikarā (See)

ଛି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘୃଣାରେ ତ୍ୟାଗ କରିବା; ଉପେକ୍ଷା କରିବା—
Chhi karibā To give up with disgust.
ଛିଁକରା (ଯଥା—ବାପା ଗାଳ ଦେବା ଦନଠାରୁ ମୁଁ ପାନକୁ ଛି
ଛି କରନା କରିଛି ।)

ଛିକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଶଙ୍କା)—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ (ନଜର
Chhikāibā ମନ) ଦ୍ୱିଧା କରିବା; ମନ ଛକପକ ହେବା; କୁଣ୍ଠାକୁଣ୍ଠି
ହିଚକିଚାନା ହେବା— To hesitate.
(ଛକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୋ ମନଟା ଛକଇ ଥାଏ
ଜଝ ସିବାକୁ ମନ ବଳୁ ନ ଥିଲା । ଫକୀରମୋହନ, ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଛିକାର—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଶୀତ୍କାର) ମୁଖରେ (ଜିହ୍ୱା ଓ ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା
Chhi-kāra ଜୁଚାଉତ) ଅବ୍ୟକ୍ତ ଇସ୍‌ଇସ୍ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ; ଇସ୍-
ଇସ୍ ଶବ୍ଦ—1 Hissing sound.
୨ । (ସଂ. ଧିକ୍କାର)—ଧିକ୍କାର ବଚନ —
2. Contemptuous words.
ଦେ. ବଣ—ଉଚ୍ଚ; ଦେଖାଇବା; ଧିକ୍କାରଯୁକ୍ତ —
Scornful; contemning; contemptuous.
(ଯଥା—ମୁଁ ତୋର ଏତେ ଛକାର ବଚନ ସହ୍ୟ ପାରିବ ନାହିଁ)

ଛିକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛିଙ୍କିବା (ଦେଖ)
Chhikibā Chhiṅkibā (See)
ଛବନ୍ତେ ସେ ଗର୍ତ୍ତ ପଡ଼ିଲ ତଳେ ଯାଇ । କୃଷ୍ଣଚଃ. ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।

ଛିକୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛୁଚୁ)—ଛିଙ୍କ (ଦେଖ)
Chhikka Chhiṅka (See)

ଛିକୁ—ସଂ. ବ—୧ । (ଛିକ=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ + କୈଧାତୁ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ
Chhikkā ଆ)—ଛିଙ୍କ; ହୁଡ—1. Sneeze.
୨ । ସିକ୍ୟ; ସିକା (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A hanging rope-basket.

ଛିକୁଣୀ—ସ.ବି.(ଛିକ + କୈ ଧାତୁ + ଅନ + ଈ)—ସୋମବଲ୍ଲ୍ୟାଦି ବର୍ଗର
Chhikkaṇī ବର୍ଷାୟୁଃ ଶାକବଶେଷ; ଭଲରେ ଜନ୍ମିବା ଏକପ୍ରକାର
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ— ଲଟାଜଆ ଗୁଳ୍ମ; ବଲନାସ—A kind of
ଛିକୁଣୀ; ଛବକ; creeping plant; Artemisa Sternuta-
ଛିକୁକା; ଛବକୁଚ; toria; Centepeda Orbicularis.
ଘାଣ୍ଟା; ଘାଣଦୁଃଖଦା; [ଦ୍ର—ଏହା ଶୀତଦେଶେ ବଲ ଓ ପଡ଼ିଆରେ
ଜରନାଶା, ଜୁଗ୍ରା, ମାଡ଼େ । ସେଉଁଠାରେ କଛ ଦନ ଘାଣି ଜମା
ଜୁଗ୍ରଗନ୍ଧା ହୋଇ ଶୁଖି ଯାଇଥାଏ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଏହା
ଓ. ଛିଙ୍କଣି, ଛିଙ୍କୁଣି, ଉଠେ । ପତ୍ର ଦଲୁର ଓ ଅଗ ଚଉଡ଼ା ।
ବଲନାସ ଏହାର ଫୁଲ ଦଲଦଆ ଓ ଉଣ୍ଡି ପର ଓ
ହାଁଚୁଟି; ହେଁଚେତା; ଆକାରରେ ତଣା ପର; ଏ ଫୁଲକୁ ଦଳ କର
ମେଚେତା; ନାକ୍‌ଛିକନି ଶୁଙ୍ଘିଲେ ଉର ଛିଙ୍କ ହୁଏ ।
ନାକଚ୍ଛିକନି; ଏହା କଟୁରସ, ରୁଚକର, ଘାଣ୍ଟ୍ର, ଜ୍ୱଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ,
ଉତ୍କାଶ, ଛିକନି ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ପିତ୍ତଜନକ ଏବଂ ବାତରକ୍ତ,
କୁଷ୍ଠ, କୃମି, ବାସୁ ଓ କଫନାଶକ । ଏହା ଅଘ୍ରାବରେ ବୈଦ୍ୟମାନେ
ଔଷଧରେ ମରତ ବା ସବଣ ଫଳ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଛିକୁଣୀ—ସଂ. ବ—ଛକୁଣୀ (ଦେଖ)
Chhikkaṇī Chhikkaṇī (See)

ଛିକୁର—ସଂ. ବ. (ଛିକ୍=ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;
Chhikkara ଏହା ଛିକ୍ ଛିକ୍ ଧ୍ୱନି କରୁ ଥିବାରୁ)—ଏକପ୍ରକାର
ମୃଗ—A species of deer.
[ଦ୍ର—ଏହା ହରଣ ଅପେକ୍ଷା ଦ୍ରୁତଗାମୀ, ବୃହତ୍‌ଫହ୍ରା ମତରେ
ମନୁଷ୍ୟ କୌଣସି ଶୁଭକର୍ମାର୍ଥ ଅନୁକୂଳ କରିବା ବେଳେ ଏ ମୃଗର
ଡାହାଣ ପାଖେ ଗଲେ ଶୁଭ ହୁଏ—ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅସତ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଜଷାବୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଫାଇଲ୍‌ମେଣ୍ଟ୍‌ରେ ଦେଖିବ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ରୂପ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ରୂପ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଛକ୍କା—ସଂ. ବି—୧ । (ଛକ=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+କୈ ଧାତୁ+ଘ୍ରାବ Chhikkā ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ —ଛିଙ୍କ; ଛୁଚ—1. Sneeze.

୨ । ସିକ୍ୟ; ସିକା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. A hanging rope-basket.

ଛକ୍କିକା—ସଂ. ବି. (ଛକ୍କା+ଇକ+ଆ)—ଛକ୍‌କଣୀ (ଦେଶ) Chhikkikā Chhikkaṇī (See)

ଛଗୁଲା—ଦେ. ବି—୧ । ଶ୍ଳେଷ ବା ବ୍ୟଙ୍ଗଯୁକ୍ତ ତିରସ୍କାର— Chhigulā 1. Ironical rebuke; gibe; jeer.

୨ । ଦୃଣାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଦୁର୍ନାମ—

2. Contemptuous imputation; innuendo

ଦେ. ବି—୧ । ଶ୍ଳେଷ ବା ବ୍ୟଙ୍ଗଯୁକ୍ତ (ବଚନ)—

1. Ironical (words).

୨ । ଦୃଣାବ୍ୟଞ୍ଜକ—2. Indicating contempt.

ଛଗୁଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉପହାସ ବା ବ୍ୟଙ୍ଗ କର ତିରସ୍କାର କରିବା—1. To administer ironical rebuke; to jeer.

ଛିଞ୍ଚିମାନା (ଛଗୁଲେଇବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଛୁଣ୍ଣ କର କହିବା—

2. To address in contemptuous language.

ଛିଙ୍କ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଛକ୍କା)—ଛୁଚ; ନାସିକାରୁ ବଳାଏ ଜୋର ସହିତ ବାହାରିବା ଶବ୍ଦ—Sneeze.

ହାଁଚି ଛିଙ୍କରୁ ଜାତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଛୁଟ ନାମ

ଛିଁକ ବହୁ ହୋଇଲେ ପ୍ରଜାପତ ନଯେତ୍ତମ ।

କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ ମହାତ୍ମରତ ଶାନ୍ତି ।

ଛିଙ୍କଇ ପଡ଼ିଲା—ଦେ. ଅ —ଛିଙ୍କିବା ଲୋକର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ — Chhiṅka-i pardilā A sentence used on sneezing, indicating :—Let weal happen to the sneezer.

ହେଁଚିଛି ଅ ଶତଂଜୀବ

ଛିଙ୍କ ପଡ଼ିଲା, ଛଙ୍କେଇ ପଡ଼ିଲା } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ନାକ ମଧ୍ୟର ସ୍ନାୟୁ କୌଣସି କାରଣର ଉତ୍ତେଜିତ ହେଲେ, ଶରଦି ହେଲେ ବା ନାସ ଶୁଙ୍ଘିଲେ ନାକ ଓ ପାଟିବାଟେ ଗୁଡ଼ିଏ ପବନ ଉଭୟକୁ ଠେଲି ହୋଇଯାଇ ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱର ଓ ବେଗ ସହିତ ଭାବା ନାକ ଓ ପାଟିବାଟେ ବାହାରେ; ଏହାକୁ ଛିଙ୍କ କହନ୍ତି । ଛିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବେଳେବେଳେ ଶ୍ଳେଷ ଓ ଶ୍ଳେଷ୍ମା ମଧ୍ୟ ବାହାର ପଡ଼େ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲାବେଳେ ଛିଙ୍କିବା ଅଶୁଭସୂଚକ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଓ ସେତେବେଳେ 'ଶତଂଜୀବ' 'ଚିରଂଜୀବ' ବୋଲି କହି ସେ ଅଶୁଭ ନିବାରଣ କରନ୍ତି । ଏ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍, ରୋମାନ୍ ଓ ଇହୁଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି; ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି ଛିଙ୍କିଲେ ପାଟିରେ ଥିବା ଲୋକେ କହନ୍ତି "ଈଶ୍ୱର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ"— ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଛିଙ୍କଣୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଛିକ୍କଣୀ)—ବେଲନାସ; ଛିକ୍‌ଣୀ (ଦେଶ) Chhiṅkaṇi Chhikkaṇī (See)

ଛିଙ୍କିଣି, ଛିଙ୍କୁଣି } ଅନ୍ୟରୂପ

ଛିଙ୍କ ଦେଖାଇବା—ଦେ. ବ —ଛିଙ୍କିବାର ଉପକ୍ରମ ହେବା— Chhiṅka dekhāibā Having a tendency to sneeze.

ହାଁଚି ଆସା

ଛିଁକ ଆନା

(ଛିଙ୍କମାଡ଼ିବା; ଛିଙ୍କ ଦେଖେଇବା; ଛିଙ୍କ ଆସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଙ୍କ ପଡ଼ିବା —ଦେ. ବ.—ଛିଙ୍କିବା— Chhiṅka pardibā Sneezing.

ଛିଙ୍କା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଛକ୍କା)—ଛିଙ୍କ (ଦେଖ) Chhiṅkā 1. Chhiṅka (See)

ଛିଁକନା ୨ । ଛିଙ୍କିବା କର୍ମ—2. Act of sneezing.

ଛିଙ୍କାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଛିଙ୍କିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ Chhiṅkāibā ନାସ ଶୁଙ୍ଘାଇ ବା ତା ନାକରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ କାଠି ଆଦି **ଛିଁକାନା** ଭରତ କରିବା ଦ୍ୱାରା ସେ ଛିଙ୍କିବାର ଉପାୟ କରିବା— (ଛିଙ୍କେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (causative of Chhiṅkibā) To cause a person to sneeze.

ଛିଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଛକ୍କା)—ନାସିକା ମଧ୍ୟରୁ ବେଗ ଓ ଶବ୍ଦ ସହିତ Chhiṅkibā ବଳାଏ ପବନ ବାହାର କରିବା—To sneeze.

ହାଁଚି ମରା [ଦ୍ର— କରଣ୍ଡ ଛିଙ୍କିଲେ ଗୃହସ୍ୱାମୀ ଅମଙ୍ଗଳ ସୂଚନା କରେ;

ଛିଁକନା ମନୁଷ୍ୟ ଛିଙ୍କିବା ମଧ୍ୟ ଅମଙ୍ଗଳକର; ଏଥିପାଇଁ କେହି ଛିଙ୍କିଲେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ବସ୍ତୋତ୍ତ୍ୱ ମନୁଷ୍ୟ ଉକ୍ତ ଅମଙ୍ଗଳ ଦୂର ହେବା ଆଶାରେ କହି ଥାଆନ୍ତି 'ଚିରଂଜୀବୀ ହୋ' ।]

ଛିଙ୍ଗିଲିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—୧ । ଗତିବା; ଗତ୍ତିକରିବା— Chhiṅgilibā 1 To move; to walk.

। ଇତସ୍ତତଃ ଗତ୍ତି କରିବା—2. To move about.

(ଯଥା—ଏତେ ଉଡ଼ରେ ଛିଙ୍ଗିଲିବା ମସ୍‌କଲ୍ ।)

୩ । ବିସ୍ତୃତ ହେବା; ଖେଳ ଯିବା; ବ୍ୟାପିବା—3. To spread about; to be diffused throughout.

(ଛିଙ୍ଗିଲ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା ପାଣି କାହିଁ ଛିଙ୍ଗିଲଗଲାଣି)

ଛିଚକୁଟା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.— ଗାଳମନ୍ଦ; ଫଜତ୍— Chhichu-kuṭā Rebukes; abuses.

(ଯଥା —ତାକୁ ମୋ ଘର ଝଙ୍କା ମାଗି ଯିବାରୁ ସେ ମୋତେ ଅନେକ ଛିଚକୁଟା କର କହିଲା ।)

ଛିଚକୁନା —ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ପରର ଦୋଷ ଦେଖାଇ ସ୍ୱୀ Chhichukundā ହେବା—Feeling pleased or satisfied by pointing out another's fault.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଂ	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଃ	ଔ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅଦଘ୍ଧାର ବା ଉନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଲ୍ଯ	ଵ	ନ

ଛି ଗ୍ଘ ଦେ. ଵ.—(ସ. ଧିକ୍କାର;)—୧ । ଧିକ୍କାର; ଘୃଣାବଚନ—
Chhi chhā 1. Condemnation; crying shame; hurling defiance.
(ଛିଇଗ୍ଘଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଦେ. ବଣ.—୧ । ଧିକ୍କାରଯୁକ୍ତ (ବାକ୍ୟ)—
1. Condemnatory.
୨ । ଘୃଣ୍ୟ—2. Contemptible; abominable.

ଛି ଗ୍ଘକର—ଦେ. ଵ. ଓ ବଣ.—ଛି ଗ୍ଘ (ଦେଖ)
Chhi chhākara Chhichhā (See)
(ଛି ଗ୍ଘକର; ଛିଇଗ୍ଘକର; ଛିଛ୍ଘକର; ଛି ଛୁକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛି ଛି—ଦେ. ଅ.—ଛି (ଦେଖ)
Chhi chhi Chhi (See)
(ଛି ଛିଃ; ଛି ଇଛିଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଛି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଧିକ୍କାର କରିବା—1. To decry; to cry down; to condemn; to cry shame; to hurl defiance at.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ତୁଳନାରେ ବଳ ପଡ଼ିବା—
2 (figurative) To exceed in comparision

ଲଇଚାର ସ୍ତ୍ରି ଲଇଚ ଅଧର ଉପମାରୁ ବରେ ଛ ଛ । ସ୍ୱାଜାତ. ପାଦଙ୍ଗ ।

ଛିଛିରିବା—ପ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଛୁଡ଼ିବା; ଦୂରକୁ ନକ୍ଷିପ୍ତ ହେବା;
Chhichhiribā ଛୁଟିକବା—To shoot out to a distance.

ଛିଜ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ସୂଚୀ)—ଛୁଞ୍ଚ—
Chhij Needle.

ଛିଜ୍‌ପତର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଛୁଞ୍ଚପତର; ଖୁବ୍ ସରୁ ଚକୁଳ
Chhij-patara ପିଠା—A kind of thin pastry cake.
(ଛୁଜ୍ ପତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଞ୍ଚ—ଦେ. ବ. (ସ. ସେଚନ)—ଜଳ ଆଦି ଅଳ୍ପଅଳ୍ପ ଛୁଟିବା; ଜଳ-
Chhiñcha ସେଚନ—Sprinkling of water.
ଛିଡ଼କାବ

ଛିଞ୍ଚକନା—ଦେ. ବ. (ସ. ସେଚକ; ଏଉଦ୍ଦ୍ୱାରା ଗୃହାଦିରେ ଜଳ ସେଚନ
Chhiñchakanā କରା ଯାଏ)-ଘର ଲିପିବାର କନା; ଛୁଞ୍ଚକନା—
A rag to wash or besmear the floor and walls of a house with cowdung and water.

ଛିଞ୍ଚଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସ. ସିଚ ଧାତୁ)—୧ । (ବର୍ଷାଜଳ) ଛୁଟିବା; ଛୁଟ;
Chhiñchardā ବର୍ଷାଛନ୍ଦର ଉର୍ଯ୍ୟକ ପତନ—
ଛିଟା 1. Raining in a slanting manner.
ଛିଂଟା ୨ । ଛୁଆଡ଼ିବା—
2. Sprinkling or splashing with water.
୩ । ମୃତ ଛେଳମେଣ୍ଢାଙ୍କ ପେଟର ଅନ୍ତାଦି (ଯାହା ଘୋଷା କୁକୁରଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ)—3. The entrails of a sheep or goat killed (which is used to feed domestic dogs).

ବଣ.—୧ । ସିକ୍ତ—1. Sprinkled; splashed
୨ । ଇତସ୍ତତଃ ନିକ୍ଷିପ୍ତ—2. Scattered; strewn.

ଛିଞ୍ଚ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ମାଟିଘରର ଭଲତର ମାଟିଗୋବରପାଣି ଅଳ୍ପ
Chhiñcha-debā ଅଳ୍ପ ଛୁଆଁ କନାରେ ଲିପିବା—To besmear
ଚୁପଡ଼ନା the earthen floor of a house with cow dung and water with a rag.

ଛିଞ୍ଚ ପତର—ଦେ. ବି.—ଛିଞ୍ଚ ପତ୍ର (ଦେଖ)
Chhiñcha-patara Chhiñchi-patra (See)
(ଛିଞ୍ଚପତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଞ୍ଚା—ଦେ. ବ (ସ. ସେଚନ)—୧ । ଜଳସେଚନ—
Chhiñchā 1. Sprinkling with water
ଛିଟା ୨ । କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତୁକୁ ପତଳା କରି ବଛାଇବା—
ଛିଂଟଲା 2. To lay small articles in thin layers one over the other
୩ । (ଘାନଦରଜାଙ୍କ ଭାଷା) ଘାନଦରଜାର ଚାଟର ଛଳେ ଓ ଉପରେ ଦଆ ଯାଇଥିବା କାଣ୍ଡଗର—
3 Reeds put over reed-screens.
ଦେ. ବଣ —୧ । ସିକ୍ତ —1. Sprinkled
୨ । ବୁଣା ନ ଦୋଇଥିବା (ବନାତ); ଲୋମଗୁଣ୍ଡି ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଛିଞ୍ଚାଦୋଇ ଗାଢ଼ ଦବାଯିବାଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ (ବନାତ)—
2. (broad-cloth) Not woven but prepared by pressing thin layers of wool together into a compact mass.

ଛିଞ୍ଚା ଆଉଁସା—ଦେ.ବ (ସ. ସେଚନ+ଅମର୍ଷଣ; ସଦ୍ଭବ)—ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ବା
Chhiñchā āuñsā ମୃଗ୍ଭାରହତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ରେଡା କରାଇବା
(ଛିଞ୍ଚା ପଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସକାଶେ କରାଯିବା ଜଳସେଚନ ଓ ଅଙ୍ଗ-ମର୍ଦ୍ଦନ—Sprinkling of water on and rubbing of the limbs of a senseless person to restore him to senses.

ଛିଞ୍ଚାଇବା—ଦେ.କ୍ରି(ସ. ସିଚ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ)—(ଛିଞ୍ଚିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Chhiñchāibā (Causative of Chhiñchibā)
ଛିଟାନ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଜଳ ସେଚନ କରାଇବା—
ଛିଂଟାନା To cause water etc to be sprinkled.
(ଛିଞ୍ଚେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଞ୍ଚାଛିଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—ବହୁବାର ଘାଣି ଛିଞ୍ଚିବା କାମ—
Chhiñchā-chhiñchi Repeated sprinklings.

ଛିଞ୍ଚାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସ. ଘର୍ଷଣ)—ଇତସ୍ତତଃ ଘର୍ଷଣ
Chhiñchārdibā କରିବା; ଜୋରରେ ଦଲାଇବା; ବଳପୂର୍ବକ
ଛିଟାନ ଛୁଟିବା (ଯଥା—ହାତଗୋଡ଼)—
ଛିତରାନା 1. To throw or move on all sides (e. g. one's arms and legs).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେବେ ଏ ଉତ୍ତାରୋପରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍ଗତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ ।

୨ । (ଫ. କ୍ଷିପ୍ତ କରଣ. ପ୍ରା. ଛିତ୍ତରଣ)
ଫିଙ୍ଗିବା; ଇତସ୍ତତଃ ବକ୍ଷିପ୍ତ କରିବା ।—
2. To scatter about..

କୋଚରୁ ସୀତାଙ୍କୁ ଛଞ୍ଚାଡ଼ ପକାଇଲ
ଚଳ ଧରି ଘନଙ୍କ ଉପରେ ଧାଇଁଲ । କୃଷ୍ଣଦିନ, ମହାଭରତ. ବନ ।

ଛଞ୍ଚା ପାଣି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବର୍ଷାର ଛଟ ବା ଛଞ୍ଚିଡ଼ା ପାଣି -
Chhiñchā pāṇi Water falling from a slanting shower.

ଛଞ୍ଚାବଞ୍ଚା—ଦେ. ବ—ମୂର୍ଚ୍ଛି ବା ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସଚେତ କରିବା
Chhiñchā-biñchā ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତା ଉପରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା ଓ ତାକୁ ବଅଣାରେ ବୁଞ୍ଚିବା—
Sprinkling water on and fanning a dying or senseless person.

ଛଞ୍ଚା ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଛିଞ୍ଚିବା—
Chhiñchā māribā To sprinkle (water etc).

ଛଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—ଗୃହର ଶେଷରେ ଗୃହକୁ ବଳାଇ କରି କୁଆଡ଼ି କରିଥିବା ଛଣର ଅଗ୍ରଭାଗ—
Chhiñchi The tops of straw protruding from the ends of a thatch.

ଛଞ୍ଚିପତ୍ର—ଦେ. ବ—କରେଇରେ ପିଠାକୁ କେତ୍ୟ ଦୁବ ଘାସ ଦ୍ୱାରା ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ଛିଞ୍ଚି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପତଳା ଚକୁଳି; ଛିଞ୍ଚିପତ୍ରର—A kind of very fine pan-cake done over the frying pan by sprinkling layers of rice and paste other (ଛିଞ୍ଚିପତ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ) on a pan set over the fire.

ଛଞ୍ଚିବତା— ଦେ. ବ—ଛିଞ୍ଚିଆବତା (ଦେଖ)
Chhiñchi-batā Chhuñchiā-batā (See)

ଛଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ସିଚ୍ ଧାତୁ ; ସେଚନ)—
Chhiñchibā ୧ । ଜଳାଦି ସେଚନ କରିବା—
ଛିଟାନ 1. To sprinkle water etc.
ଛିଂଟାନା, ଛିଡ଼କନା ୨ । ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ବର୍ଷା ଦେବା—
2. To rain in driblets.
୩ । କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତୁକୁ ଅଳ୍ପଅଳ୍ପ କରି ସ୍ତରଉସ୍ତର ବିଛାଇବା—3. To put thin layers of small articles one over another.

ଛଞ୍ଚୁକା - ଦେ. ବ—୧ । ଛିଞ୍ଚାଡ଼ିବା; ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳନ—
Chhiṭ-kā 1. Waving; moving to and fro.
ଛିଟକାନ ୨ । ଛିଟା; ଛିଞ୍ଚା—2. Sprinkling about;
ଛିଟକନା scattering of small particles
୩ । ଛିଡ଼କା; ଛିଞ୍ଚିଡ଼ା; ଛଟ—
3. Slanting rainfall; splashing.
୪ । ବଥା; ବନ୍ଧା—4. Aching.
୫ । ଆଖିର ଛଟକ—
5. Sidelong glance or look.

ଛିଁଚକା, ଛିଁଚକୀ ଦେ. ବଣ—କ୍ଷୁଦ୍ର—Small; petty.
ଅଦ୍‌ନା (ଯଥା—ଛୁଟ୍‌କା ଗୋର ।)

ଛଟକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଗ୍ଲଳନ)—
Chhiṭ-kāibā ୧ । ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥକୁ କ୍ଷୁଦ୍ରକ୍ଷୁଦ୍ର କଣାରେ ଛଟକା ବା
ଛିଟକାନ, ଛିଡନ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୟକ ଭାବରେ ବର୍ଷିବା; ଛଡ଼କାଇବା—
ଛିଟକାନା 1. To sprinkle slantingly.
(ଛଟକାଇବା;ଛିଟ୍‌କେଇବା, ଛିଟକେଇବା —ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ସିଟ୍‌କାଇବା (ଦେଖ)
2. Siṭ-kāibā (See)

ଛଟକାଣିଆଁ—ଦେ. ବ—ଖୁଟୁରା; ବଳ ପଡ଼ିଥିବା ସାମାନ୍ୟ ଅଂଶ—
Chhiṭ-kāṇiāñ Odds and ends; small remainders.
ଛିଟଛାଟ
ଫୁଟକର
(ଛୁଟକାଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଟ୍‌କିଣି— ଦେ. ବ—ଛୁଟକିଣି (ଦେଖ)
Chhiṭ-kiṇi Chhiṭikiṇi (See)

ଛଟକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. କ୍ଷିପ୍ତକରଣ; ପ୍ରା. ଛିତ୍ତକରଣ)—
Chhiṭ-kibā ୧ । (ଅଗ୍ନି କଣା ବା ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ) କ୍ଷୁଦ୍ର କଣାରେ
ଛିଟକା ବକ୍ଷିପ୍ତ ହେବା (ଯଥା—ନଆଁ ଛୁଡ଼ିକବା)—
ଛଟକନା 1. To splash up; to be sprinkled in
(ଛୁଟକିବା – ଅନ୍ୟରୂପ) small drops; to shoot off in sparks (said of fire).
(ଯଥା—ଚଳନ୍ତା ଗାଡ଼ିର ଚକରୁ କାଦୁଅଧାଡି ଛୁଟ୍‌ଛୁ ।)
୨ । ମୁଣ୍ଡ ଆଦି ଚଡ଼ିବା; ବଥାଇବା—2 To ache.

ଛଟ୍‌ଛାଟ—ଦେ. ବ—ଛୁଟ୍‌କାଣିଆ (ଦେଖ)
Chhiṭ-chhāṭ Chhiṭ-kāṇiā (See)

ଛଟ୍‌ଛିଟ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. ଚିତ୍ରିତ) — ଚିତ୍ରିତ; ଶବଳ; କବ୍‌ରା—
Chhiṭ-chhiṭ Spotted; variegated; multicoloured
ରଙ୍ଗବିରଙ୍ଗ marked with small spots; motley.
(ଛିଟଛିଟିଆ; ଛିଟ୍‌ଛିଟିକା; ଛିଟ୍‌ଛିଟକିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଟ୍‌ନା - ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍କଳାଦ, ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଛିଟ୍‌ନା)—
Chhiṭnā ବାଉଁଶର ସରୁ କାଠିରେ ଉଆର ବୋଇଥିବା ଛୋଟ ଝୋକେଇ—A small basket woven with slender bamboo-sticks.

ଛଟ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚିତ୍ର)—
Chhiṭa ୧ । ନାନାବର୍ଣ୍ଣର ଛିଟା ବା ଚିତ୍ରଯୁକ୍ତ ବସ୍ତ୍ର; ଚିତ୍ରିତ ବସ୍ତ୍ର—
ଛିଟ Spotted cloth; chintz.
ଛୋଂଟ ଦେ. ବଣ—ଚିତ୍ରିତ; ଶବଳିତ—
Multicoloured; spotted.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

ଛିଟ୍‌ଛିଟା—ଦେ. ବ୍ୟ—ଛିଟ୍‌ଛିଟ୍ (ଦେଖ)
Chhiṭa-chhiṭā — Chhiṭ-chhiṭ (See)
(ଛିଟପକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଟ।—ଦେ. ବ. (ଫ. ଛିପ୍ତ; ଗ୍ରା. ଛିତ୍ତ୍)—
Chhiṭā ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବିନ୍ଦୁ; କଣା; ଶୀକର—
ଛିଟା, ଛିଟେ 1. Small drops; sparks.
छींटा
ଛଃ। ଉଠି ପଡ଼ିଥିଲ ବ ଅଗି ତା ହୁମ୍ବୁଲେ ଧରଣୀରେ ।
ବ୍ରଜନାଥ, ସଯାତ ।

୨ । ଶ୍ଲେଷ ଦାଗ—2. Stain; spot.
୩ । ପରିମାଣବିଶେଷ – 3. A specific measure.
୪ । ଶ୍ଲେଷ ଗୁଳ; ବଟିକା; ଗୁଲା—
4. Small ball; bullet; pill; globule.
୫ । ମଦତ୍; ଗୁଲ୍ –
5. Opium bullets for smoking.
୬ । (ପାନବରଜାଙ୍କ ଭାଷା) ନୂଆ ବରଜରେ ପ୍ରଥମରେ ପୋତା ଯିବା (ଟୋପା ଦେବା) ଲମ୍ବା ପାନ ଲତା—
6. A long betel-creeper planted in a betel-plantation.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଦୋଷ—1. Fault.
୨ । ନିନ୍ଦା—2. Blame.
ବ୍ୟ—ମଳଯୁକ୍ତ; ମଳିନ—Dirty.
(ଯଥା—ସେଡେ ଛିଟା କନା ଅଛି ସବୁ ସଫା କର ଆଣ ।)

ଛିଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଛିପ୍ତ; ଗ୍ରା. ଛିତ୍ତ୍)—
Chhiṭāibā ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ପ୍ରକ୍ଷେପ କରିବା; ଶ୍ଲିଷ୍ଟ କରି ଛିଞ୍ଚିବା; କ୍ଷୁଦ୍ର
ଛିଟାନ କ୍ଷୁଦ୍ର ବିନ୍ଦୁ ଛଟକା; ଛୋଟୀ ଦେବା--To sprinkle
छींटान with the fingers; to spatter.
(ଛିଟାଦେବା; ଛିଟା ପକାଇବା; ଛିଟେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଟାଣ—ଦେ. ବ—ପ୍ରୋକ୍ଷଣ; ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ନିକ୍ଷେପ—
Chhiṭāṇa Sprinkling; splashing.
ଛିଟାନ
छिंटा

ଛିଟା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛିଟାଇବା (ଦେଖ)
Chhiṭā debā — Chhiṭāibā (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି ୧ । ଦୋଷ ଦେବା—
1. To lay blame on; to find fault with.
୨ । ନିନ୍ଦା କରିବା—2. To speak ill of

ଛିଟା ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାଗଯୁକ୍ତ ହେବା; ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଚିହ୍ନିତ ହେବା--
Chhiṭā lāgibā To be spotted or stained with
ଛିଟା ପଡ଼ା drops.
छींटा गीरना
(ଛିଟାପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଟିକା—ଦେ. ବ—ଛିଟ୍‌କା (ଦେଖ)
Chhiṭikā — Chhiṭ-kā (See)

ଛିଟିକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛିଟ୍‌କାଇବା (ଦେଖ)
Chhiṭikāibā — Chhiṭ-kāibā (See)
(ଛିଟକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଟିକା କନା—ଦେ. ବ—ନୂଆ ହାଣ୍ଡି ଗଢ଼ିବା ବେଳେ କୁମ୍ଭାରମାନେ
Chhiṭikā kanā ଯେଉଁ ଓଦା କନା ଦ୍ୱାରା କଞ୍ଚା ହାଣ୍ଡିରେ ପାଣି
ଛିଞ୍ଚନ୍ତି—A piece of wet rag with which
potters sprinkle water on wet earthen
pots while preparing them.

ଛିଟିକା ଚୋର—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଚୋର ଛୋଟଛୋଟ ଜିନିଷ ଚୋରି
Chhiṭikā chora କରେ—A petty thief; a pilferer.
ଛିଚକା ଚୋର
अदना चोर

ଛିଟିକାଣିଆଁ—ଦେ. ବ—ଛିଟ୍‌କାଣିଆ (ଦେଖ)
Chhiṭikāṇiāṁ — Chhiṭ-kāṇiā (See)

ଛିଟିକା ପିଲା—ଦେ. ବ—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁ—
Chhiṭikā pilā An infant; a very young child; a
baby; a tiny child; a suckling.

ଛିଟିକି—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଟୋକେଇ; ପାତ୍ରିଆ—
Chhiṭiki A basket.

ଛିଟିକିଣି—ଦେ. ବ—୧ । ମୂଷାଯନ୍ତ୍ର; ମୂଷା ମାରିବା ବା ଧରିବା କଳ—
Chhiṭikiṇi 1. A mouse-trap; a trap-like con-
ଛିଟକିନି trivance for catching rats.
सिटकनी; छटकना
ଛୁଟ୍‌କୁଣି, ଛିଟ୍‌କୁଣି } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଚିକ୍କିଆ ଲାଟିଥାଏ; ଚିକ୍କିଆ ଉପରେ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଝୁଲା ହୋଇଥାଏ; ମୂଷା ସେ ଜଳରେ ପଶି ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଛୁଇଁ ଦେବା ମାତ୍ରେ ଚିକ୍କିଆଟି ଖସି ଯିବାରୁ କଳମୁହଁର କବାଟ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ ଓ ମୂଷା ଭିତ୍ତା କଳମଧ୍ୟରେ ରୁନ୍ଧି ହୋଇ ରହେ ।]

୨ । ଦୁର୍ଗପ୍ରାଚୀରମଧ୍ୟସ୍ଥ ଉତ୍ସର୍ପକ୍ ଗଢ଼—
2. A fort constructed in a leaning position in the wall of a castle.
ଛିଟକଣୀମାନ ପାଚଟା ଦେଢ଼ିଣ ଶୋଭ
ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗ ଦେଖିଲେ ସେ ସ୍ୱରଡେଡ ସ୍ୱେଚ୍ଛ ।
ବଶ୍ୱନାଥ ବରହସ୍ୱମ ସ୍ୱର୍ଗ ।

୩ । କାନ୍ଥରେ ଡେରଛା ହୋଇ ପୋତା ହୋଇଥିବା ବଣା—
3. A long-necked pot put in a slanting position in the wall to serve as a niche.

୪ । ଭୁମ୍ବ ବାଣର ମୁହଁ ବା ପେଦ୍ଧ ଉପରେ ଆଗରୁ ରଖା ଯାଇଥିବା ବଲା କଡା—4. A copra-rope put inside a firework and used as a fuse to ignite it.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଚ୍ଚଇ ଦ୍ୱୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଦ୍ୱୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୬ ଦ୍ୱୈତ ହୌତ୍ୱେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦଲେ ସେବେ ଏ ଭୁଲ୍:ଦୋଷରେ ନ ମଜିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପଘତ ୬ ବା ୧ ଚହିତ ବର୍ଣ୍ଣଟି ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଖୋଦବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଦୂତ' ନ ମିଳ ଲ 'ଦୂତ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ଦଵୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜ' ଦେଖିବେ; 'ଉଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

[ଦ୍ର— ବାଣରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା ସମୟରେ ଏହା ଛିଣ୍ଟକିବାରେ ଗୁଣ୍ଡରସ ଦେଇ ସେହି ଗୁଣ୍ଡରସରେ ନଆଁ ଧରାଇ ଦେଲେ, ସେ ନଆଁ ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ବାଣ ଦେହରେ ଲାଗିଯାଏ ।]

ଛିଣ୍ଟକା ଫୋପାଡ଼ିବା ଦଉଡ଼ି; ଛନ—5. A sling.

୬ । ଛିଣ୍ଟକିବାଦ୍ୱାରା ଦୂରକୁ ଫୋପଡ଼ା ଯିବା ଢେଲା—

6. Clods thrown to a distance by means of a sling.

୭ । ଚିଙ୍କିଆ; କବାଟ ବା ଝରକାକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବଥାଯାଇ ଥିବା ହୁଳକ ବା ଘୋଡ଼ା ବା ହୁକ—

7. A cleat; a trigger-like contrivance or hook used to fasten the shutters of doors and windows.

ପ୍ରାଦେ. (ଫିଦ୍‌ଭୂମ) ବ—ଛୋଟ ହୁଡୁକା—

A small bolt used in a door.

ଛିଟିକି ପଡ଼ିବା Chhiṭiki paṛdibā ଛିଡ଼ାପଡ଼ା **ଛିଡ଼କନା**—ଦେ. କି—ଛିଡ଼ିବା; ଦୂରଉଉରେ ଦୂରକୁ ନକ୍ଷିପ୍ତ ହେବା—To be spluttered about; to be thrown to a distance with force.

ନାଚୁଁ ବ ମୀନ ଛୁଟକ ଢେଉଁ ଅସି ପଡ଼ଉଛ ନଦୀ ଜଳରେ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଇତ୍ତପ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଛିଟିକିବା—ଦେ. କି—ଛିଟ୍‌କିବା (ଦେଖ) Chhiṭikibā Chhiṭ-kibā (See)

ଛିଟିର୍ ପିଟିର୍—ଦେ. ବଣ—ଅତି ଛୋଟ ଓ ସାମାନ୍ୟ (ବସ୍ତୁ)— Chhiṭiri piṭiri ଛୋଟଖାଟ **ଫୁଟକର** Small and insignificant (many).

ଛିଡ଼୍‌କା— ଦେ. ବ. (ଫ. ଛିଡ଼୍ + କ୍ର ଧାତୁ; ପ୍ରା. ଛିତ୍ତ)—୧ । ଛିଟା— Chhiṛd-kā ଛିଟା 1. Spurting; splashing.

୬ । ଛିଟା ପୋଇଥିବା ବନ୍ଦୁ— **ଛାଁଟା** 2. Splashed spots.

(ଛିଡ଼କା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଡ଼୍‌କାଇବା— ଦେ. କି. (ଫ. ଛିଡ଼କରଣ; ପ୍ରା. ଚତ୍ତରଣ)— Chhiṛd-kāibā ଛିଟା ପକାଇବା; ବନ୍ଦୁ ବନ୍ଦୁ ଛୁଟିବା— ଛିଟାନ To spurt or splash; to sprinkle **ଛିଟକନା; ଛିଡ଼କାନା** obliquely in drops.

(ଛିଡ଼୍‌କେଇବା; ଛିଡ଼କାଇବା; ଛିଡ଼କେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଡ଼୍‌କିବା— ଦେ. କି—୧ । ବହୁଦୂରକୁ ବେଗ ସହିତ ଚମକିବା— Chhiṛd-kibā 1. To shoot forth to a distance.

ଛିଟକା ୬ । ଉର୍ଯ୍ୟତ୍‌ଭାବରେ ବନ୍ଦୁ ବନ୍ଦୁ ହୋଇ ଛିଟି ପଡ଼ିବା— **ଛିଟକନା; ଛିଡ଼କନା** 2. To be splashed or spluttered.

(ଛଡ଼କିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର— ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ (ଛିଡ଼କାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ପଡ଼ିବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଛିଡ଼୍‌ପୁଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ଫ. ଛିଦ୍) — Chhiṛdpuṛda ନାନା ଛିଦ୍ର କଥା ବା ଗୁପ୍ତ ଦୋଷ— Numerous petty defects.

ଛିଡ଼ା—ଦେ. (ଶୂନ୍ୟଭାଷା) ବ. (ଫ. ଖଡ଼କ = ସ୍ତମ୍ଭ)— Chhiṛdā ୧ । ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବା— **ଖାଡ଼ା** 1. Standing upright; being erect.

ଠାଢ଼; ଖଡ଼ା ୬ । ସିଧାଭାବରେ ଠିଆ ହେବା—

2. Rising up perpendicularly.

୩ । ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଅବସ୍ଥା—3. Standing position.

ଛଡ଼ାରେ ଆଚମନ କଲୁ ବାହୁଁକ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

ଛେଁଡ଼ା ୪ । (ଫ. ଛେଦନ) ଛିଣ୍ଡିବା; ଛିନ୍ନ ହେବା; ଛିଡ଼ିବା— **ଟୁଟନା** 4. Tearing; being torne.

ଦେ. (ଶୂନ୍ୟଭାଷା) ବଣ—୧ । ଦଣ୍ଡାୟମାନ; ଠିଆ—

1. Standing upright; erect.

ରହିଲେ ଛଡ଼ା ହୋଇ ନମସ୍କାର କରି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

୬ । ଲମ୍ବଭାବରେ ଉଲୁ ଉଠିଥିବା—

2. Rising up perpendicularly.

ଛେଁଡ଼ା ୩ । (ଫ. ଛିନ୍ନ)—ଛିଣ୍ଡା; ଛିନ୍ନ—3. Torne into pieces. **ଟୁଟା**

ଉପସ୍ଥା ନ ଥିଲେ କୁମାରୁ ଛଡ଼ା ବାସ
ଘଡ଼ ନ ଯାଇ ପୂର୍ବେ ଜାଣ ନରଇଣ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।

୪ । ଭଗ୍ନ—4. Broken.

ଅଗ୍ନିଆ ପକାଇ ଛଡ଼ା ଧନୁଗୁଣ
ପୂରି କରରେ ଧର ମହତ ବୋଡ଼ଣ୍ଡ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଛିଣ୍ଡାକନା—1. Rag.

୬ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ମାରିବା କୌପୁନ—2. A long narrow strip of rag tugged down the privities.

ଛଡ଼ାଇବା—ଦେ. କି.—(ଛିଦ୍ ଧାତୁ. ଣିଚ୍ ଛେଦ ଧାତୁ)— Chhiṛdāibā ୧ । ଛିଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ— **ଛିଁଡ଼ାନ** 1. Causative of Chhiṛdibā. **ଛିନ୍ନା** ୬ । ଛିନ୍ନ କରିବା; ଛିଣ୍ଡାଇବା—2. To cut asunder; to split up.

ଛଡ଼େଇବା, ଛଣ୍ଡାଇବା, ଛଣ୍ଡେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

୩ । ପୃଥକ୍ କରିବା—3. To part asunder.

୪ । ଚିରିବା—4. To tear.

୫ । (ବିବାଦ) ଛୁଟାଇବା; ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବା; ମୀମାଂସା କରିବା; ସମାଧାନ କରିବା—5. To settle; to solve. (a dispute).

୬ । ଖଟା ଦେଇ ଦୁଧକୁ ପାଣି ପଟାଇବା—

6. To curdle (milk).

୭ । ଭାଙ୍ଗିଦେବା—7. To break off.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୮ । (ଫିଟ୍‌କର ବା ନର୍ମଲାଫଳ ପକ୍ଷେଇ)—
ଗୋଳଆ ପାଣିରୁ ସଇଲ୍ଲ ଅଂଶ ତଳକୁ ବସାଇବା—
8. To sublimate; to refine dirty water.

୯ । ଗଣିତ ସମସ୍ୟାକୁ ସମାଧାନ କରିବା—9. To work out or solve a mathematical problem.

୧୦ । କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା —10 To break off or reject a proposal.

୧୧ । ବୃକ୍ଷରୁ ପତ୍ର, ଡାଳ, ଫଳ, ଫୁଲ ପୃଥକ କରିବା—
11. To pluck (fruits, flowers, leaves or branches from a tree).

୧୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀରକୁ ରୁକ୍ଷ ଭୂମି ବା ଘୋଷାର ଷଭବିଷଭ କରିବା; ଛଣ୍ଡାଇବା—13. To abrade; to cause abrasion of the skin by dragging a person on the ground or by scratching.

ଛଡ଼ା କରିବା—ଦେ. କି. (ଶୂଦ୍ର ଭାଷା)—୧ । ଦଣ୍ଡାସ୍ୱମାନ ହେବାର ବା Chhirdā karibā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଠିଆ ହୋଇ ରହିବାର **खड़ा करना** ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା—1. To cause to a person stand up.

(ଯଥା—ଗୁରୁ ଦୁଷ୍ଟ ଛତ୍ରକୁ ୩ ଘଣ୍ଟା କାଳ ଖର୍ଗରେ ଛଡ଼ା କଲେ ।)

୨ । (ଗୃହାଦ) ନର୍ମାଣ କରି ସଜ୍ଜୀଭୂତ କରିବା—
2. To build up; to fabricate; to erect.

(ଯଥା—ମାସକ ମଧ୍ୟରେ ରାଜମାନେ ଗୋଟିଏ ଦେଉଳ ଛଡ଼ା କଲେ ।)

୩ । (ବିବାଦ, ମକଦମା) ଘଟାଇବା; ସୃଷ୍ଟି କରିବା—
3. To cause to happen, to bring about; to create (a dispute).

(ଯଥା—ସେ ଭାଇ ଭାଇ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ମକଦମା ଛଡ଼ା କରି ଦେଲେ ।

୪ । ଉଠିବା; ଉଦ୍ଧର୍ବକୁ କରିବା—
4. To cause to stand erect; to prick up.

(ଯଥା—ଘଣ୍ଟାର ଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଘୋଡ଼ା ତା କାନକୁ ଛଡ଼ା କରିଛି ।)

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଲାଗେ ।]

ଛଡ଼ାଛଡ଼ା—ଦେ. ବଣ.—୧ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା—
Chhirdā-chhirdā 1. Standing here and standing **ଖାଡ଼ାଖାଡ଼ା** there; protruding perpendicularly at several places.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ—
2. Unwilling to work.

ଦେ. କି. ବଣ.—ଠିଆ ହୋଇ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ—
While standing.

(ଯଥା—ସେ ଛଡ଼ାଛଡ଼ା ପାଣି ପିଇ ଦେଲା ।)

ଛଡ଼ାଛଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଛଣ୍ଡାଛଣ୍ଡି; ବାରମ୍ବାର ଛଡ଼ିବା କର୍ମ—
Chhirdā-chhirdi Acts of breaking.

ଛଡ଼ା ହେବା—ଦେ. (ଶୂଦ୍ର ଭାଷା) କ୍ରି.—୧ । ଦଣ୍ଡାସ୍ୱମାନ ହେବା; Chhirdā hebā ଠିଆ ହେବା—
खड़ा होना 2 To stand up.

ଠାଢ଼ ହୋନା, ଖଡ଼ା ହୋନା ଛଡ଼ା ହୋଇ ଚଲେ ଗୁଡ଼ାବଟ,
ଛାଡ଼ା କଲେ ଚ ରଉନ ଜୋଖ—ଗୋଲକ, ଉଦ୍‌ରେଖା ।

୨ । ଲମ୍ବଭାବରେ ଭଲୁ ଉଠିବା—2. To rise up perpendicularly from the ground.

୩ । ଅବସ୍ଥାନ କରିବା—4. To stay; to abide.

ଅଧର୍ମ ତା ଠାରୁ ପଦାଏ ପାଇ ଗୁଡ଼ା;
ଧର୍ମ ଭାଡ଼ା ଦେହରେ ହୋଇଥାଏ ଛଡ଼ା ।କୃଷ୍ଣଦି ଡ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ଘଟିବା—4. To happen.

(ଯଥା—ଭାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବିବାଦ ଛଡ଼ା ହେଲାଣି ।)

୫ । ନର୍ମିତ ହେବା—To be built up.

(ଯଥା —ଏ ବନ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିଆରେ ଗୋଟିଏ ଦେଉଳ ଛଡ଼ା ହେଲା ।)

୬ । (ଲଙ୍ଗ) ଟଙ୍ଗାଇବା; ଉଦ୍ଧର୍ବକୁ ହେବା—
6, To stand erect.

(ଯଥା—ଏ ପିଲାଟିକୁ ଦୂଉ ମାଡ଼ିଲାଣି ବୋଲି ତା ଗୁଡ଼ାଏ ଛଡ଼ା ହୋଇଛି ।)

ଛଡ଼ାକତ—ଦେ. ବଣ. (ଅସାଧୁଭାଦୋଷଦୁଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ)—ଦୂରକୁ ନକ୍ଷିପ୍ତ—
Chhirdikita Thrown to a distance; shooting out.

ବସ୍ତି ଲୋଭକ ଥାଉ ପାଉ, ଛଡ଼ାକତ କଳକଣା ବ୍ୟାଜେ ।
ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ, ବହମାବଉ ।

ଛଡ଼ାକିବା—ଦେ. କି.— ଛଡ଼ାକିବା (ଦେଖ)
Chhirdikibā Chhird-kibā (See)
(ଛଡ଼ାକ ପଡ଼ିବା; ଛଡ଼ାକ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛଡ଼ାଛଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ ଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ ଓ ବଣ—ଭିଣ୍ଡାଳି—
Chhirdi-chharddi Adulteress.

ଛଡ଼ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି (ହ. ଛିଦ୍ ଧାତୁ; ଛିନ୍ନ)—୧ । ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ
Chhirdiparddibā ହୋଇ ଉପରୁ ତଳକୁ ଖସିବା—
1. To drop down.

ଗଙ୍ଗଶିରର ପୁଲକଚ୍ଛ
ଗୋବଦ୍ଧ ଭୁତମାଳ ଯୋଡ଼
ସେଠାରେ ଛଡ଼ ପଡ଼ିଥିବ
ସଲଲ୍ଲଚ୍ଛେତନା ପାଇବ । ରୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚ.ମୃତ ।

୨ । ସୂକ୍ଷ୍ମତର ହେବା—
2. To become more slender.

(ଯଥା—ଶରତ୍‌କାଳରେ ନଈଧାର ଛିଡ଼ ପଡ଼ିଲାଣି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଦେବ; ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗର୍ବ ବା ଅହଂକାରର ଆଡ଼ମ୍ବର ଦେଖାଇ ହେବା—3. (figurative) To exhibit too much pride.

(ଛିଣ୍ଡିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ଯଥା—ଗୁଅ ବଡ଼ ଗୁଳିର ପାଇବାରୁ ମାଆ ଗର୍ବରେ ଛତି ପଡ଼ୁଛୁ ।)

ଛଡ଼ବା— ଦେ. ଜି (ଫ୍ର. ଛିଦ୍ ଧାରୁ)—୧ । ଛିନ୍ନ ହେବା—

Chhirdiba

ଛେଁଡ଼ା

ଟୁଟନା

1. To be cut off; to be cut asunder; to be split.

(ଛିଣ୍ଡିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଡ଼ାଇବା
ଛିଡ଼େଇବା } ଣିଜନ୍ତ

କର ଛଦସ୍ ଶୈବ ଛଡ଼,
ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟଭଳେ ମାଡ଼ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଚର୍ ଯିବା—2. To be torne.

ପଥ ଫଳାଣ୍ଡି କଣ୍ଟାବନ, ପଶନ୍ତେ ଛଡ଼ଇ ବସନ । ଭୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୩ । ବଚ୍ଛିନ୍ନ ବା ପୃଥକ୍ ହେବା; ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବା; ଉଥଳ-ଚ୍ୟତ ହେବା—3 To be separated from the proper place.

ଛଡ଼ ମୋତମାଳ ଯଶେ କ ଚଞ୍ଚଳ କ ସେ କଳପତ୍ର ପର । କବସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । (ବିବାଦ, ମକଦ୍ଦମା, ହିସାବ) ମୀମାଂସା ହେବା; ନଷ୍ପତ୍ତି ହେବା; ଉତ୍ସୁଯିବା—4. To be settled.

(ଯଥା—ବର୍ଷେହେଲ୍ଲ ଚଳୁଥିବା ମକଦ୍ଦମାଟି ଆଜ ଛିଡ଼ିଗଲ୍ଲ ।)

୫ । ଉଇକୁ ଖସି ପଡ଼ିବା— 5. To drop down.

(ଯଥା—ଆଜ ଦିପହର ଗରମରେ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ନଆଁ ଛିଡ଼ୁଛି ।)

୬ । ଦୁଧ ଫାଟି ଯାଇ ଜଳୀପୃ ଅଂଶ ଓ ଛେନା ପୃଥକ୍ ହେବା—6. To curdle (said of milk separated into water and cheese.

(ଯଥା—ଖଟା ପଡ଼ିବାରୁ ଦୁଧ ଛିଡ଼ିଗଲା ।)

୭ । କମି ଯିବା—7. To become less; to abate; to decrease; to subside.

ସେମାନେ ଦିଅବାଦରୁ ଦେଖିଁ ଅସୁଅଛନ୍ତି,
ଏହୁ ଚଟ ବଢ଼ିବାକୁ ନ ଛଡ଼ାବାକୁ ନାହିଁ । ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୮ । ଭୁଟିଯିବା; ଭାଙ୍ଗି ଯିବା—8. To be broken off.

(ଯଥା—ଭାଙ୍କର ଅମର ସମ୍ପର୍କ ଛିଡ଼ିଲା ।)

୯ । ଗୋଳିଆ ପାଣିରୁ ମଇଳା ଅଂଶ ତଳକୁ ବସିଯିବା—9. To be sublimated; (water) to become refined by the dirt being collected at the bottom.

(ଯଥା—ନର୍ମଲା ଘୋର ପାଣି ରେ ପକାଇବାରୁ ପାଣି ଛିଡ଼ିଗଲା ।)

୧୦ । ଲୁପ୍ତ ହେବା—10. To disappear.

ଉଷିତ ଅଙ୍କାରେ ଚମ୍ବର,
ନିଗୁଣ ଛଡ଼ଇ ମୋହର । ପ୍ରାଚୀ. ଚତୁରଚୂଳେଶୀଳା ।

୧୧ । (ଗଣିତ) କୌଣସି ସଂଖ୍ୟାକୁ କୌଣସି ସଂଖ୍ୟାରେ ଭାଗକଲେ ଭାଗଶେଷ କିଛି ନ ରହିବା—11. (mathematics) (any number) Not to leave any remainder after division.

(ଯଥା—୧୬କୁ ୩ରେ ଭାଗଲେ ଛିଡ଼ିଯାଏ ।)

୧୨ । ନଖଦ୍ୱାରା ଘର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ଚମଡ଼ା ପଥରଆଦି ଉପରେ ଘୋଷାର ଦ୍ୱାରା ଶସ୍ତ୍ରର ଖତବିକ୍ଷତ ହେବା; ରକ୍ତାକ୍ତ ହେବା—12. To bleed by scratching or abrasion; to be abraded.

(ଯଥା—ପଥରରେ ଘୋଷାର ଦେଇ ମୋ ହାତଗୋଡ଼ ଛଡ଼ି ଯାଇଛି ।)

୧୩ । ସୂକ୍ଷ୍ମତର ହେବା—13. To become more slender; to become leaner.

୧୪ । (ନଈରୁ ପାଣି) କମିଯିବା—

14. To become less; to diminish.

(ଯଥା—ନଈର ଧାର ଶୀତଦିନେ ଛିଡ଼ି ଗଲା ।)

୧୫ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ମରିଯିବା; ବିଧ୍ୱସ୍ତ ହେବା—

15. (used in abuse) To die.

୧୬ । ଶେଷ ହେବା; ସରିବା—

16. To end; to terminate.

(ଯଥା—କେତେଦୂର ଯାଇ ଏ ସ୍ତୁତାଟି ଛିଡ଼ିଛି ।)

୧୭ । ବିନଷ୍ଟ ହେବା—17. To be destroyed.

ଏ ଘରେ ଭକ୍ତି ଯୋଗ ବଢ଼େ
ଜନ୍ମ ବନ୍ଧନ ବେଗେ ଛଡ଼େ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧୮ । କ୍ଷୟିତ ହେବା; ଘୋର ହେବା—

18. To wear away by constant use.

(ଯଥା—ସବୁବେଳେ ଚନ୍ଦନ ଘୋର୍ ହେବାରୁ ଚନ୍ଦନପେଡ଼ି ଛଡ଼ିଲାଣି ।)

୧୯ । ଘମାଘୋଟ ହୋଇ ଲାଗିବା—

19. To be carried on with vigour.

(ଯଥା—ଭାର ମୋର ଆଜ ସକାଳେ ଝାଙ୍କେ କଳ ଛଡ଼ଲ୍ଲ ।)

୨୦ । ମୀମାଂସିତ ହେବା—20. To be decided.

(ଯଥା—ଘାଣ୍ଟ ଦିନ ହେଲ୍ଲ ଏ ନଷାପ ଛିଡ଼ିବାକୁ ନାହିଁ ।)

୨୧ । ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେବା—21. To be settled.

(ଯଥା—୩ ଘଣ୍ଟା ଧକମାକ ହେବା ପରେ ଏ ଜନାପର ଭାଉ ଛିଡ଼ିଲା ।)

୨୨ । ବବାପା ହେବା—

22. To be at loggerheads with.

(ଯଥା—ରଜାଙ୍କି ସାଙ୍ଗେ ଛିଡ଼ ପ୍ରଜା ଦଣ୍ଡେ ଈଶ୍ୱର ପାରବ ନାହିଁ ।)

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ ପଡବା, ଯିବା କ୍ରିୟା ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଲପ୍ତ	ଯୁଅ	ଓ
୨	ୠ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଦ୍ଧ	ଢ଼

ଛଣ୍ଡଣ—ଦେ. ଵ—ଛିଣ୍ଡାଣ ୨ (ଦେଖ)
Chhiṇḍaṇa Chhiṇḍāṇa 2 (See)

ଛଣ୍ଡା—ଦେ ବ. (ସଂ. ଛିଦ ଧାତୁ)—
Chhiṇḍā ୧ । ଛଡ଼ବା—1. Tearing.
ଛେନା, ଛିନା ୨ । ଛିଣ୍ଡାଇବା—2. Plucking.
ଟୁଟ ୩ । ନଖାଦଜନତ ଷତଚହ୍ନ—
3. Scratching marks.
୪ । ନଈବଢ଼ି ଖଡ଼ ଗଲେ ନଦୀଶଯ୍ୟାରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ-ମାନଙ୍କର ପାଣି ଜମି ରହି ଯାଏ—
4. Pools of water left in the river bed after the subsidence of flood.
୫ । ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀର ଅଗଭୀର ଅଂଶ—
5. Shallow portion of a flowing river.
ବଣ—୧ । ଛିନ୍ନ; ବର୍ତ୍ତାର୍ଣ୍ଣ; ଫଟା—1 Torne.
ଛେଁଡ଼ା, ଛିନା (ଯଥା—ଛଣ୍ଡା ଲୁଗା; ଛଣ୍ଡା କନା ।)
ଚିଥଡ଼ିଆ ୨ । କ୍ଷୀଣ; ଶୀର୍ଣ୍ଣ—2. Thin; slender.
୩ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ, ଯଥା—ମରମଛଣ୍ଡା କଥା)
ବର୍ତ୍ତାର୍ଣ୍ଣକାରୀ; ଭେଦକ—3. Piercing.

ଛଣ୍ଡାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଛଦ ଧାତୁ ଣିଚ)—
Chhiṇḍāiba ୧ । ଛଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
ଛେଁଡ଼ାନ, ଛିନାନ 1. Chhiṛḍāiba (See)
ଛିନବାନା, ଛିନାନା ୨ । (ଉତ୍ତର) ସ୍ଥିର କରିବା; ମୀମାଂସା କରିବା-(ଛଣ୍ଡେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. To decide.
ଏହୁ ରୂପେ ସଂକ ବଗ୍ଗର ଛଣ୍ଡାଇଲେ
ସମୁଦ୍ରେ ପର ଯେ କରୁଣ ରହିଲେ । କୃଷ୍ଣଦି. ମଡାଗ୍ୱରତ. ବନ ।
୩ । ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା; ଶେଷ କରିବା—
3. To finish; to accomplish.
(ଯଥା—ମୁଁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟଟା ଆଜ ଛଣ୍ଡାଇ ଦେଲି ।)
୪ । ଜବରଦସ୍ତି ଛଡ଼ାଇ ନେବା; ଜବରଦସ୍ତି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବେଦଖଲ କରିବା—
4. To snatch away; to forcibly dispossess.
ଚଣା ବଦଳେ କେତେ ଜଣଇଙ୍କର ଛଣ୍ଡାଇ ନେଲେ ମୂଲବ ।
ଜଗନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।
୫ । (ଗଣିତ) ବଡ଼ ସଂଖ୍ୟାକୁ ସାନ ସଂଖ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ହରଣ କଲ କୌଣସି ଭାଗଶେଷ ନ ରଖିବା—
5. (mathematics) To leave no remainder after dividing a big number with a smaller one.

ଛଣ୍ଡା କନା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଛିନ୍ନ + କନ୍ଥା)—ଛିନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର; କନ୍ଥା—
Chhiṇḍā kanā Rag; torn piece of cloth.
ଛେଁଡ଼ା କାନୀ
ଚିଥଡ଼ା

ଛଣ୍ଡାଗଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରହେଳିକା; ବ୍ୟାସକୂଟ—
Chhiṇḍā-gaṇḍa 1. Riddle; enigma.
ହଜୀ ୨ । ମର୍ମଭେଦୀ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି—
2. Satirical remarks; lampoon.
୩ । ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ଳେଷାର୍ଥକ ପ୍ରହେଳିକା (ଯେଉଁ ପ୍ରହେଳିକାକୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଅଶ୍ଳୀଳ ପର ବୋଧ ହୁଏ କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ଅଶ୍ଳୀଳ ନୁହେଁ ବୋଲି ପରେ ଜଣାଯାଏ)—
3. Double entendre; a class of riddles which sound obscene at first sight but which have no obscene purport.
[ଦ୍ର—ଉଦାହରଣ ଯଥା—
"ପାର ମଣ୍ଡୀ ଫିଟା କଣ୍ଡ
ଯେଉଁ ପୁରୁଷର ଯେତକ ଇଚ୍ଛା ।"
ଏହାର ଅର୍ଥ—ଅସନ ପକାଅ ଓ ଘୋଥିର ଡୋର ଫିଟାଇ ମନଇଚ୍ଛା ମୁତାବକ ଘୋଥିକୁ ପଡ଼ ।]

ଛଣ୍ଡାଛଣ୍ଡି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଡ଼ାଗ୍ରନ୍ଥ ଡ଼ି—
Chhiṇḍā-chhiṇḍi Mutual scratching.
ଛିନାଛିନି ସ୍ୱତ କରେ ଦୋଇଣ ଜନ୍ତୁଡାକାମୁଡ଼
ଛିନାଛିନି ବଡମାନଙ୍କରେ ଯେ ଦୋଇ ଛଣ୍ଡାଛଣ୍ଡି ।
କୃଷ୍ଣଦି. ମଡାଗ୍ୱରତ. ବଗ୍ଗଟ ।

ଛଣ୍ଡାଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛେଦନ)—
Chhiṇḍāṇa ୧ । ଛେଦକରଣ; ଛେଦନ—
1. Cutting; splitting.
୨ । ମୃଦଙ୍ଗ, ଘୁମୁର ବା ପଖଉଜକୁ ତାଳ ଧରି ବଜାଇବା ବେଳେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟକୁ ଛଣ୍ଡାଇବାର ସଂଶେଷରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ ବା ପଦ ବା ବାକ୍ୟ—2. The last syllable of a musical formula for playing on a drum.
୩ । (ଗଣିତ) ବଡ଼ ସଂଖ୍ୟକୁ ଛୋଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏପରି ହରଣ କରିବା ଯେଉଁଥିରେ କିଛି ଭାଗଶେଷ ନ ରହିବ—
3 (mathematics) Division of a large number by a smaller one so as to leave no remainder.
ଦେ. ବିଣ. (ଗଣିତ)—ସମବିଭାଜକ (ସଂଖ୍ୟା)—
(mathematics) Equally divisible (number).
(ଯଥା—ଛଣ୍ଡାଣ ଅଙ୍କ ।)

ଛଣ୍ଡାଳ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଛଦ୍ମ; ଭୁଲ; ପ୍ରା. ଛଦ୍ମାଳପ୍ପା = ବେଶ୍ୟା)—ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ପୁଂଶ୍ଚଳୀ; ଭ୍ରଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ; ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ—
Chhiṇḍāla ଛିନାଳ, ଛିନାର, ଛେନାଳ
ଛିନାଳ; ଛିନାର Adulteress; harlot; coquette.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉ । ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ତାଁର ସଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ବେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଏ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଦେ. ବିଣ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—ପରପୁରୁଷଗାମିନୀ; ନଷ୍ଟା—
Dissolute (woman); coquettish.

ଛିଣ୍ଡାଳି—ଦେ. ବି—୧ । ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି—
Chhiṇḍāḷi 1. Prostitution; harlotry.
ଛିନାଳି ୨ । ସ୍ତ୍ରୀର ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରତା; ପରପୁରୁଷଗମନ—
ଛିନାଲା 2. Adultery of a woman.
(ଛିଣ୍ଡାଳପଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ପରପୁରୁଷ ପ୍ରତି ଭାବଭାବ ପ୍ରକାଶ—
3. Coquetry.

ଛିଣ୍ଡାଳୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ— ଛିଣ୍ଡାଳ (ଦେଖ)
Chhiṇḍāḷī Chhiṇḍāḷa (See)

ଛିଣ୍ଡାଳୀଛଟକ—ଦେ. ବି— ଛିଣ୍ଡାଳୀର ଚଙ୍ଗ, ବ୍ୟବହାର ବା ଭଙ୍ଗୀ—
Chhiṇḍāḷī-chhaṭaka The ways of a coquette (e.g.
ଛିନାଳିଛଟକ shamelessness, solicitations, refusal
ଛିନାଲା after encouragement given.
(ଛିଣ୍ଡାଳୀଛଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଣ୍ଡାଳୀପଣ—ଦେ. ବି—ଛିଣ୍ଡାଳ (ଦେଖ)
Chhiṇḍāḷī-paṇa Chhiṇḍāḷi (See)
ଛିନାଳପନା
ଛିନାଲପନ
(ଛିଣ୍ଡାଳୀପଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଛିଦ ଧାତୁ) —ଛିଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Chhiṇḍibā Chhirḍibā (See)

ଛିତ୍—ଦେ. ଅ—ଛି—
Chhit (Intercjection) Fie !.

ଛିତ୍‌କଥା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. ସୂତକ)—ଛୁଆଁଛୁଆଁ;
Chhit-kiā ସୂତକାଶୌଚ—Impurity caused by a
birth in the family or amongst one's
agnates

ଛିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—ଛିନ୍ନ;
Chhita ଛିନ୍ନ—Cut; broken.

ଛିତି—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କ୍ଷିତି; ଷ ସ୍ଥାନରେ ଛ ପ୍ରଯୋଗ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ
Chhiti ଓ ଛନ୍ଦରେ ବହୁଳ)—କ୍ଷିତି; ପୃଥ୍ବୀ—The earth
ଛିତି ଜସ୍ ଛିତ ବଡ଼ ବଡ଼ାର ଅଗାର
ଆହା ପିଠିରେ ଧଇଲୁ ତନ୍ଧର – ଗାଳି. ରସବାରଥ ।

ଛିତିବିତି—କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ଛିନ୍ନ ଓ ଉନ୍ନ, କମ୍ପା କ୍ଷିପ୍ତ ଓ ବ୍ୟାପ୍ତ)—
Chhiti-biti ୧ । ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ—1. Confused
୨ । ଛନଛଡ଼; ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ—
2. Scattered here and there; routed.
୩ । କାଳୁବାଳୁ—3. Bothered.
ବ—୧ । ଏଣେତେଣେ ବୁଣାଯିବା—
1. Being scattered or strewn.
୨ । ନିକ୍ଷେପ—2. Throwing.
୩ । କାଳୁବାଳୁ କରିବା—3. Botheration.

ଛିତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ=ଛିନ୍ନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—ଛିନ୍ନ—
Chhitta Cut; broken.

ଛିତ୍ତି—ସଂ. ବି—୧ । (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ୍ତି)—ଛେଦନ—
Chhitti 1. Cutting.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ୍ତ)—କରଞ୍ଜ ବୃକ୍ଷ—
2. Pongamia Glabra (tree)

ଛିତ୍ୱର—ସଂ. ବିଣ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ବର; ସଙ୍କାର୍ଥେ)—୧ । ଧୂର୍ତ୍ତ—
Chhitwara 1. Cunning; roguish.
(ଛିତ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶତ୍ରୁଭାପନ୍ନ—2. Inimical.
୩ । ଛେଦନକାରୀ—3. Cutting.
ସଂ. ବି—ଶତ୍ରୁ—Enemy; adversary.

ଛିଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଛେଦନ କରିବା—
Chhid (root) To cut.
୨ । ଭେଦ କରିବା—2. To pierce.
୩ । ଚିରିବା—3. To tear; to split.
୪ । ଭାଙ୍ଗିବା—4. To break.

ଛିଦ୍‌କେଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କଲାବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ଈଷତ୍ ନାଲ
Chhid-kel କପୋତବିଶେଷ-The black spotted reddish
dove; the Indian spotted dove; Streptolia
Chinesis Suratensis.

ଛିଦକ—ସଂ. ବି. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ସଙ୍କାର୍ଥେ)—ବଜ୍ର—
Chhidaka Thunder.

ଛିଦର—ଗ୍ରା. ବି—ଛିଦ୍ର (ଦେଖ)
Chhidara Chhidra (See)

ଛିଦ—ସଂ. ବି. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+ସଙ୍କାର୍ଥେ. ଇ)—୧ । କୁରଢ଼ି—
Chhidi 1. Axe; hatchet.
୨ । ବଜ୍ର—2. Thunder.
ସଂ. ବିଣ—ଛେଦନକାରୀ—Cutting.

ଛିଦିର—ସଂ. ବି. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇର)—୧ । ଅଗ୍ନି—
Chhidira 1. Fire.
୨ । ରଜ୍ଜୁ—2. Rope.
୩ । ଖଡ୍ଗ—3. Sword.
୪ । କୁଠାର—4 Axe; hatchet.

ଛିଦୁର – ସଂ. ବିଣ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଉର)—
Chhidura ୧ । ଛିନ୍ନ—1. Torne; cut down; cut
(ଛିଦୁନ୍ନ—ସ୍ତ୍ରୀ) off.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଉର) ଛେଦକ— 2. Tearing.
୩ । ପ୍ରତାରକ—3. Cheating; deceiving.
୪ । ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ—4 Inimical.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ର୍‌,ର୍	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନୃ

ଛିଦ୍ୱର—ସଂ. ବି ଓ ବଣ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ + ବର୍ତ୍ତୁ. ସଙ୍କାର୍ଥେ ବର)—
Chhidwara ଛୁହୁର (ଦେଖ)
Chhitwara (See)

ଛିଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଭେଦ କରିବା—
Chhidr (root) To pierce.

ଛିଦ୍ର—ସଂ ବି. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ର)—
Chhidra ୧ । କଣା; ଗାତ—
1. Hole; aperture; gap; opening.
୨ । ଗହ୍ୱର; ଖବର—2. Pit; den; cave.
୩ । ଛୁଞ୍ଚର କଣା—
3. The eye of a needle.
୪ । ଦୋଷ—4. Fault; weak point.
ଏ ଛିଦ୍ର ଭାଦ୍ୱାର ନାଣି ଶତ୍ରୁମାନେ । ଦୃଶ୍ୟଦ୍ୱି· ମହାଭାରତ, ସଭା ।
୫ । ତ୍ରୁଟି—5. Defect; flaw.
ଛିଦ୍ର ଦେଇ ପଶିଲେ ଯେ ସାତ ଜୋଡ଼ି ପାପ । ପ୍ରାଚୀ, ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।
୬ । ଅପକର୍ଷ; ନ୍ୟୂନତା—
6. Inferiority; shortcoming.
୭ । ଅବକାଶ; ଅବସର—
7. Leisure; opportunity; fit occasion.
୮ । ବିପକ୍ଷର ତ୍ରୁଟି ବା ଅସାବଧାନତା ଯୋଗୁଁ ଘଟିବା ସୁଯୋଗ-
8. Opportunity arising from the slackness or negligence of one's opponent.
ଅର୍ଜୁନଙ୍କେ ଛିଦ୍ର ପାଇଲେ ଦ୍ରୋଣ ଗୁରୁ
ନେବେ ବାଣ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ନୋହି ଧୀରୁ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି, ମହାଭାରତ, ଦ୍ରୋଣ ।
୯ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନର ଅଷ୍ଟମ ସ୍ଥାନ—
9. (astrology) The eighth place from one's natal sign.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ଛିଦ୍ର ବା କ୍ଷୁଦ୍ର)—
୧ । ପରନିନ୍ଦା—1. Slander.
୨ । ଗୃହଛିଦ୍ର—2. Family-secrets.
୩ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷ—3. Minute fault or blemish; petty defect.
୪ । ଗୁପ୍ତ ଦୋଷ—4. Secret fault.
୫ । ପରଭଙ୍ଗା କଥା—
5. Petty matters which cause rapture or dissension among friends or relatives.

ଗୁ. ବଣ—୧ । ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ—1. Having holes.
ଏ ଛିଦ୍ର ଜଳଦଃ ପ୍ରାସ୍
ନବ ପଉନ ଏହି ବାସ୍ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୨ । (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର) କ୍ଷୁଦ୍ର; ଛୋଟ—
2. Small; petty.

ଛିଦ୍ର ଉଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରର ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା-
Chhidra undibā To be on the look-out for another's flaws.
(ଛିଦ୍ର ଖୋଜିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଛିଦ୍ର ଉଣ୍ଡଣ ସେ ବେଭାରେ
ଘନେ ମିଳଇ ଥିବାରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଛିଦ୍ର କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରର ଗୁପ୍ତ ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
Chhidra kahibā To publish another's secrets or private blemishes.

ଛିଦ୍ର ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ତ୍ରୁଟି ବା ଦୋଷ
Chhidra pāibā ଦେଖିବାର ସୁବିଧା ପାଇବା—
To get an opportunity of finding out a person's draw-back or defect.
(ଯଥା—ସେ ଛଡ଼ା ଛିଦ୍ର ପାଇଲେଣ କଳକ ଅଛା ଉଡ଼ିବ.
ଖାଲ୍ଟାରେ କମ୍ପିଛି କଳ ଲଗେଇବ ?)

ଛିଦ୍ରଭେଦ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଛିଦ୍ର + ଭେଦ)—
Chhidra-bheda ଦୋଷର ବୈଲକ୍ଷଣ୍ୟ—
Defect due to some fault.
ଛିଦ୍ରରେତ ଯେମନ୍ତବାକ୍ ମୋଦ୍ଗ । ଜଗତ୍ପର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍ତାଳରତ୍ନ୍ଦ୍ର ।

ଛିଦ୍ର ଲୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛିଦ୍ର ଉଣ୍ଡିବା (ଦେଖ)
Chhidra lordibā Chhidra undibā (See)
ବଶ୍ୟୀକରାଇବ ଏନ୍ତୁ, ଛିଦ୍ର ଲୋଡ଼ିବାର
ନଉଁ ଚିତ ଏହାଙ୍କର କଲଜ୍ଞକପଣେ । ଦ୍ୱାଦାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଛିଦ୍ରାନ୍ୱେଷଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଛିଦ୍ର + ଅନ୍ୱେଷଣ)—
Chhidrānweshana ପରର ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା-
Fault-finding; being on the look-out for another's fault or defects; picking up holes in another's pocket.

ଛିଦ୍ରାନ୍ୱେଷୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଛିଦ୍ର + ଅନୁ + ଇଷ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଣି
Chhidrānweshī ଅନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପରଦୋଷଦର୍ଶୀ—
(ଛିଦ୍ରାନ୍ୱେଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Fault-finding.

ଛିଦ୍ରାଫଳ—ସଂ. ବି—ମାଜୁଫଳ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
Chhidrā-phala Mājuphala (See)

ଛିଦ୍ରିତ—ସଂ. ବି. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ = ଭେଦ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—
Chhidrita ୧ । କଣା କରି ସାଇଥିବା—
1. Perforated; pierced.
୨ । ଦୂଷିତ—
2 Corrupted; contaminated.

ଛିଦ୍ରୋଦର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଛିଦ୍ର + ଉଦର)—
Chhidrodara ରକ୍ତୋଦର ନାମକ ରୋଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
The bloody flux.

ଛୁନ୍‌କାନିଆଁ—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବଣ. (ସଂ. ଛିନ୍ନଉନ୍ନ)—
Chhin-kāniāñ ଅସୁବ୍ୟସ୍ତ—At bay; cornered
(ଯଥା—ଅଭିମନ୍ୟୁକୁ ସପ୍ତରଥୀ ଘେର୍ ସାଇ ଛୁନ୍‌କାନିଆ କରି
ପକାଇଲେ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଟୋକିଲେ ଯେବେ ଏ ତଥାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଂ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଛିନ୍ନଛତର୍—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଛିନ୍ନ ଓ ଛତ)—୧ । ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ—
Chhin-chhatar 1. Scattered about; disorganised.
ଛିନଭିନ ୨ । ଛତଭଙ୍ଗ ଦେଇଥିବା; ଇତସ୍ତତଃ ପଳାୟିତ—
ଚଳବିଚଳ; ଛିରଛତର 2. Routed; confused; fleeing away in confusion.
(ଛିନ୍ନଛନ୍ନ; ଛିନ୍ନଛିନ୍ନ; ଛିନଛତର; ଛିନଛନ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିନ୍ନଛୋଟ୍—ବି. ବିଣ. (ସଂ. ଖୀଣ ବା ଶୀର୍ଣ୍ଣ+କ୍ଷୁଦ୍)—
Chhin-chhoṭ ୧ । (ଆକାରରେ ବା ପରମାଣରେ) କ୍ଷୁଦ୍—
ଛୋଟଖାଟ 1. Very small; miunte.
ଛୋଟା, ଅଦନା ୨ । ନଅଣ୍ଟିଆ; ନ୍ୟୂନ—
ଛିନ୍ନଛୋଟିଆ
ଛିନଛୋଟ
ଛିନଛୋଟିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ ଉହାଁ ଅର ବରଷବରୁ ପାଇଁ ଦେଇ ଛିନ୍ନଛୋଟ୍ ପଙ୍କରମୋଦନ. ଗଲ୍ପଟିଏ ।
2. Insufficient; deficient.
୩ । ଖୋନ—3. Defective
୪ । ଭୁଚ୍ଛ; ନଗଣ୍ୟ—4 Trivial; petty; trifling.
ବ—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ରତା—1. Smallness; pettiness.
୨ । ନଅଣ୍ଟା; ନ୍ୟୂନତା—2. Deficiency.
୩ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ପରମାଣ—
3 Insufficient quantity; driblet.

ଛିନ୍ନବିଛିନ୍ନ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ. (ସଂ. ଛିନ୍ନବିଚ୍ଛିନ୍ନ)—
Chhin-bichhin ଛିନ୍ନବିଚ୍ଛିନ୍ନ (ଦେଖ)
Chhinna-bichchhinna (See)

ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ)—୧ । ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ (ଦେଖ)
Chhin-bhin 1. Chhinna-bhinna (See)
ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ୨ । ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ; ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ—
ଛାନବିନ; ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ 2. Scattered about; routed
(ଛିନଭିନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଛିନ୍ନବିଚ୍ଛିନ୍ନ—
3. Completely disorganised.
୪ । ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅନୁସନ୍ଧାନ ବା ଅନ୍ୱେଷଣ କରାଯାଇ ଥିବା—
4. Thoroughly investigated.
୫ । ଭଲ ଭଲ କରି ବୁଝାଇ ଦିଆଯିବା—
5. Thoroughly explained.

ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରି ବୁଝା(ଝେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ)—କୌଣସି ବାକ୍ୟ ବା ପଦକୁ ବତ୍ତଦତ୍ତାବରେ ବଶ୍ଳେଷଣ କରି ଅର୍ଥ ଓ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ୟକୁ ବୁଝାଇ-ଦେବା; ଭଲ ଭଲ କରି ବୁଝାଇବା—To annotate a passage; to explain a passage very exhaustively and clearly(by expounding its derivation, meaning and purport)

ଛିନା ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ—ନିର୍ଜନ—
Chhina Solitary.

ଛିନାଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଛିଦ୍ ଧାତୁଜ ଛିନ୍ନ)—
Chhināibā ଛିଣ୍ଡାଇବା; ଛିନ୍ନ କରିବା—
ଛିନା To tear away; to tear off; to break.
ଛିନାନା ବନ୍ଦୁବଂଶୀର ଗୀତ ଛିନାଇବା ସ୍ୱଗୀତ ପଦ୍ଧତି ।
(ଛଡେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଛିନାଳ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ, ମେଦନୀପୁର) ବି ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଛିନ୍ନା, ଭୁଲ. ବ. ଛିନାଲ୍) — ଛିଣ୍ଡାଳ (ଦେଖ)
Chhināla Chhiṇḍāla (See)

ଛିନାଳି—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର; ବାଲେଶ୍ୱର) ବି ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.(ସଂ. ଛିନ୍ନା; ଭୁଲ. ବ. ଛିନାଲ)—ଛିଣ୍ଡାଳ (ଦେଖ)
Chhināl Chhiṇḍāla (See)

ଛିନାଳି—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର; ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—୧ । ଛିଣ୍ଡାଳପଣିଆଁ—
Chhināli 1. Coquettishness; jilting; coquetry.
ଛିନାଳୀ ୨ । ବେଧ; ସ୍ତ୍ରୀର ବ୍ୟଭିଚାର —
ଛିନାଳା 2. Adultery (in the case of a woman.
(ଛିନାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଛିଣ୍ଡାଳ (ଦେଖ)
3. Chhiṇḍāla (See)

ଛିନି ଆନ୍‌ବା—ପ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ଛିନ୍ ଲେନା)—
Chhini ānbā ୧ । ଉପରୁ ଯିଙ୍ଗାଯିବା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଶୂନ୍ୟେ-(ଛିନଳେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶୂନ୍ୟେ ଧରିନେବା—
1 To catch up a thing in the air.
୨ । ଜଣେ ଗାଉଥିବା ସଙ୍ଗୀତକୁ ଶୁଣିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଅବିକଳ ଗାଇବା—2. To sing a song at once after hearing it once sung.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବାକ୍‌ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ବା ବଚନଭଙ୍ଗୀକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅନୁକରଣ କରିବା— 3. To successfully. imitate a person's mode of talking.

ଛିନ୍ଦ୍ ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—ଖଜୁର (କୋଳ ଓ ଗଛ)—
Chhind Date-palm (plum and tree .

ଛିନ୍ଦାଳି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଗାଢ଼ ଲାଲରଙ୍ଗ; ଖୁନ୍‌ରଙ୍ଗ—
Chhindāli 1. Deep red colour.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଛିଣ୍ଡାଳ (ଦେଖ)
2. (a term of abuse) Chhiṇḍāla (See)

ଛିନ୍ଦିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଛିଦ୍ ଧାତୁ)—ଛିଣ୍ଡାଇବା—
Chhindibā To cut off.
ଛିନା ସୁଶର୍ମାଙ୍କୁ ଅର୍ଜୁନ ଅଠକାଣ୍ଡ ବଜ୍ର
ଛିନନା ଶତ୍ରୁଙ୍କସ୍ ରକାର ଚିର ଦେଲେ ଛନ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ

ଛିନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । କର୍ତ୍ତିତ—
Chhinna 1. Cut asunder; broken.
(ଛିନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ—2. Pierced through; rent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଲ୍ଲ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଛନ୍ନ । ବିଚ୍ଛିନ୍ନ; ବିଘଟନ, ପୃଥକ୍‌କୃତ —

3. Cut off; separated; severed.

୪ । ଚର୍ଯ୍ୟ; ଛିଣ୍ଡା; ଯାହା ଛିଣ୍ଡି ଯାଇଅଛୁ — 4. Torn.

୫ । ଉତ୍ପାଟିତ 5. Uprooted.

ଛନ୍ନଗୋମୂତ୍ର ଛନ୍ଦ—ଦେ. ବି— କାବ୍ୟାଲଙ୍କାରବିଶେଷ —

Chhinna-go-mūtra chhanda A kind of artistic poetic composition.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୋମୂତ୍ରଛନ୍ଦର ନ୍ୟୁନ୍ନ ଅନୁସାରେ ରଚନା କରି ଯାଇ ଥାଏ, କନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ଖୁଡ଼ ଅନ୍ୟ ଅକ୍ଷରର ମେଳ ରଖା ଯାଇ ଥାଏ । ଗୋମୂତ୍ରଛନ୍ଦରେ ୬ ଧାଡ଼ିରେ ଅକ୍ଷରରେ ଗୋମୂତ୍ର ନ୍ୟୁନ୍ନ ରକ୍ଷା କରି ଯାଏ, କନ୍ତୁ ଛନ୍ନଗୋମୂତ୍ରଛନ୍ଦରେ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ିକୁ ଧରି ଗୋମୂତ୍ରଛନ୍ଦର ନ୍ୟୁନ୍ନ ପାଳିତ ହୋଇ ଥାଏ ଯଥା—

ରବ ଭୋଖତ ନଈକ ରହି ଗଉକ ସ୍ତବନ (ଖ)
ଯଥ ଟେକୀ ପନେ ତଥା ନବ ପ୍ରେମେ (ଗ)
ଅତରେ ବାଜ ରତନ; (ଗ)
ଛବ ଷେତ ବନ୍ଦକ ତହି ଗଉକ ଦେବ (ଚ)
ବୁଥା ସ୍ତୀ ମନେ ବ୍ୟଥା ଦବ ଜାମେ (ଘ)
ବଦରେ ଥଇ ସଜନ ।" (ଗ)
ଗୋଲକ. ଇଜ୍ଜୁଗୋ।]

ଛନ୍ନଚ୍ଛତ୍ର—ଦେ. ବଣ.—ଛିନ୍ନଛତର (ଦେଖ)

Chhinna-chhatra Chhin-chhatar (See)

ମାଳବରେ ଛନ୍ନଛତ୍ର ହେବେ, ଚେଗ ହୋଇ ସେ ସେ ପଳାଇବେ ।
ଅଭ୍ରମନ୍ଥ. ବଦଦ୍ଭବ୍ରାନଣି ।

ଛନ୍ନଦ୍ୱୈଧ— ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଛନ୍ନ ହୋଇ ଅଛୁ ଦ୍ୱୈଧ=ସଂଶୟ ଯାହାର —ବହୁବ୍ରୀ ହି)— ଛନ୍ନସଂଶୟ; ନଷ୍ଟସଂଶୟ— Whose doubts have been cleared up; freed from doubt.

ଛନ୍ନନାସ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଛନ୍ନ+ନାସା; ବହୁବ୍ରୀ ହି)— ଯାହାର ନାକ ଛିଣ୍ଡି ପଡ଼ ଅଛୁ; ବଗଭନାସିକ; ଭଗ୍ନଶଣ୍ଡିଆ; ଗତ ନାସିକ; ଛିଣ୍ଡାନାକା—Having one's nose split off or cut; split-nosed.

ଛନ୍ନନାସା, ଛିନ୍ନନାସୀ } ସ୍ତ୍ରୀ

ଛନ୍ନପତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଛନ୍ନ+ପତ୍ର+ଈ; ଯାହାର ପତ୍ର ଛିଣ୍ଡା)- Chhinna-patrī ଘାଟୀ; ଅକାନବିନ୍ଧା ଲତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— A creeper; Stephania Hernandifolia.

ଛନ୍ନପଦ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଛନ୍ନ+ପଦ —ଯାହାର ଗୋଡ଼ କଟି Chhinna-pada ଯାଇଛୁ—Maimed in the legs; deprived of the legs.

ଛନ୍ନପଦା, ଛିନ୍ନପଦା } ସ୍ତ୍ରୀ.

ଛନ୍ନପୁଷ୍ପ - ସଂ. ବ – ତିଳକ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

Chhinna-pushpa Tilaka tree (See)

ଛନ୍ନବଚ୍ଛିନ୍ନ—ସଂ. ବଣ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଛନ୍ନଭିନ୍ନ (ଦେଖ)

Chhinna-bichchhinna Chhinna-bhinna (See)

ଛନ୍ନବେଶିକା—ସଂ. ବ.—ଘାଟୀ; ଅକାନବିନ୍ଧା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

Chhinna-beśikā Akānabindhi creeper (See)

ଛନ୍ନବ୍ରଣ—ସଂ. ବ.—୧ । କଟାଘାଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Chhinna-braṇa 1. Cut-wound.

୨ । ଶସ୍ତ୍ରଘାତ ଉପରେ ହେବା ବ୍ରଣ—

2. A boil on a cut-wound.

ଛନ୍ନଭିନ୍ନ – ସଂ. ବଣ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ); (ଛନ୍ନ ଓ ଭିନ୍ନ) —୧ । ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ; Chhinna-bhinna ଛତଉନ; ଛନଛତ— 1. Promiscuously scattered about; routed; dispersed.

ନ ପାଇ ସ୍ଥାନ କାହିଁ ଛନ୍ନଭିନ୍ନ ହେଲେ ।
କୃତ୍ତିବାସ. ମହାରାବଣ. ୨୦ ।

୨ । ଉତ୍ସନ୍ନ; ବିନଷ୍ଟ—୪. Ruined; completely broken into parts.

୩ । ଟୁକୁଟୁକା ବା ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ହୋଇଥିବା—

3. Torne to pieces.

୪ । ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ—4. Confused.

୫ । ଯାହା ଭଲ ରୂପେ ବଶ୍ଳେଷିତ ହୋଇଅଛୁ—

5. Well analysed.

ଛନ୍ନମସ୍ତକ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା, ଛିନ୍ନ+ମସ୍ତକ)— କଟା ହୋଇ ଗଣ୍ଡିରୁ Chhinna-mastaka ବଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଥିବା ମୁଣ୍ଡ—

A head separated from the body.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ ହି)— ଜର୍ମ୍ମଣ୍ଡ; ମସ୍ତକଘ୍ନ— Decapitated.

(ଛନ୍ନମସ୍ତକା— ସ୍ତ୍ରୀ)

ଛନ୍ନମସ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀ ହି, ଛନ୍ନ + ମସ୍ତ=ମସ୍ତକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)— Chhinna-mastā ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ମୁଣ୍ଡ କଟା ହୋଇ ଅଛୁ; ମସ୍ତକଘ୍ନା- Decapitated; having her head cut off.

ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦଶ ମହାବିଦ୍ୟା ଅନ୍ତର୍ଗତ ୬ଷ୍ଠ ମହା-ବିଦ୍ୟା; ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ରୁଦ୍ରଚଣ୍ଡିକା ବା ମସ୍ତକଘ୍ନା ମୂର୍ତ୍ତି ।

[ଦ୍ର—ଭକ୍ତ ଅନୁସାରେ ଏହାଙ୍କ ରୂପ—ଆପଣା ବାଭରେ ଆପଣା ମୁଣ୍ଡ କାଟି ତାହାକୁ ବାମ ହସ୍ତରେ ଧରିଛନ୍ତି; କଟା ହୋଇଥିବା ବେକରୁ ଉଠୁଥିବା ରକ୍ତର ଝର ସେହ କଟା ମୁଣ୍ଡର ପାଟିରେ ପଡ଼ୁଅଛୁ ଓ ସେ କଟା ମୁଣ୍ଡଟି ରକ୍ତ ରକ୍ତପାକ ପାନ କରୁଅଛୁ । (ଦଶ ମହାବିଦ୍ୟା ଦେଖ)—

An incarnation (out of 10) of Goddess Durgā in her most wrathful or ferocious form, represented by a headless trunk held with the left hand, the blood issuing out of the neck of the trunk falling into the mouth of the decapitated head held in the hand of the Deity.

ଛନ୍ନରୁହ - ସଂ. ବି.— ୧ । ତିଳକ ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

Chhinna-ruha 1. Tilaka tree (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ଦୃଶ୍ୟ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ଓ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କେଣସି ବର୍ଣ୍ଣ କା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେଉ ଗୋଟାଲେ ଯେତେ ଏ ଭାଷାଭାଷୀରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ତେବେ ସେହି ୧ ଓ ୨ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଏସଘଟ ୨ ବା ୧ ଟି ବର୍ଣ୍ଣ କା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଢ଼' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଢ଼' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲତା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ତା' ଦେଖିବେ

୨ । ପୁନ୍ନାଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

2. Punnāga tree (See)

ଛିନ୍ନରୁହା—ସ. ବି.—ଗୁଲଞ୍ଚ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

Chhinna-ruhā Gulañcha creeper (See)

ଛିନ୍ନଶ୍ୱାସ—ସ. ବି— (ଏଥିରେ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ଶ୍ୱାସନଳି ବନ୍ଦ ହେବା

Chhinna-śwāsa ପର ଜଣା ଯାଉଥିବାରୁ)—ଶ୍ୱାସରୋଗ-ବିଶେଷ; ଯଈଁ ରୋଗ—Asthma.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ରୋଗୀର ସେଝ ଫୁଲେ, ଝାଳ ବହେ, ଶ୍ୱାସରୁଦ୍ଧ ହୁଏ, ଶବ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣ ବଦଳ ଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଛିନ୍ନହସ୍ତ—ସ. ପୁଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ଛିନ୍ନ+ହସ୍ତ)—

Chhinna-hasta Maimed in the hands; deprived of

ଛିନ୍ନହସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) the arms.

ସ. ବି. (କର୍ମଧା)—ଦେହରୁ କଟା ଯାଇଥିବା ହାତ—

Hand chopped off from the body

ଛିନ୍ନା— ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଛିନ୍ନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଛିନ୍ନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Chhinnā Feminine of Chhinna.

ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ବେଶ୍ୟା—1. Harlot; prostitute.

୨ । ନଷ୍ଟା ବା ଭ୍ରଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ; ଛିନ୍ନାଳ—

2. Strumpet; coquette; adulteress.

୩ । ଗୁଡ଼ୁଚୀ; ଗୁଳୁଚ ଲତା; ଗୁଳୁଚ (ଦେଖ)

3. A medicinal creeper; Guluchi (See)

ଛିନ୍ନାଇବା—ଦେ. କି (ସ. ଛିଦ ଧାତୁ)—ଛିଣ୍ଡାଇବା; କାଟିଦେବା—

Chhinnāibā To cut off.

ଛିନାନ ସେହି କମର ଗମର ଛନାଇବ, ଉଁସ ଉଡସେ—

ଛନାନା ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଛିନ୍ନାଳୀ—ଦେ. ବ (ସ. ଛିନ୍ନା+ଅଳୀ)— ସ୍ୱାମିମାଙ୍କ ସେବାରୁ ଅନୁଚିତ

Chhinnalī ଦେବା ସର୍ତ୍ତୀ—A maidservant who has been removed from the service of her mistress.

କହିବ ଛନାଳୀ ନାଳୀକାର୍ତ୍ତୀ ନବବାଳୀ,
କାଳଶ ମୁଁ ବଥ ସେବା ପାଇ ପଡ ଦୋ । ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଛିପ୍ଲି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଚପ୍ପଲ୍)— ଚପ୍ପଲ ଜୋତା;

Chhip li ପିତାଲଗା ଚଟିଜୋତା—Slippers; leathern sandals.

ଛିପ—ପ୍ରାଦେ (ମେଦିନୀପୁର) ବ (ସ. ଷ୍ଠୀବ)— ଖଂକାର; ଥୁପ—

Chhipa Spittle with phlegm.

ଛିରିକା—ପ୍ରା. ବ (ସ. ସାଦୃଶ୍ୟ)—୧ । ସାଦୃଶ୍ୟ—

Chhirikā 1. Similarity in appearance.

(ଯଥା—ଏ ପିଲାଟିଠେଇଁ ମାଆର ଛିରିକା ଅଟି ।)

(ଛିର୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜୋରପୂର୍ବକ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ କୌଣସି ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ ସ୍ପେଟ ଛିଦ୍ରଦ୍ୱାରା ନିକ୍ଷେପ କରିବା; ଚିରକା—2. Emission of a small quantity of any liquid with force through a small hole

(ଯଥା— ବୃକ୍ଷ ଡାଳରେ ବସିଥିବା ପକ୍ଷୀର ହିରିକା ଗଛ ତଳେ ଶୋଇଥିବା ପଥିକ ମୁଦ୍ଦଁ ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା ।)

୩ । ଛିଡ଼କା; ଛିଡ଼୍କା (ଦେଖ)—

3. Spurting; splashing; Chhird-kā (See)

ଛିରିକାଇବା—ଦେ. କି—୧ । କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଅନ୍ୟକୁ ଉତ୍ତ ଦେଖା-

Chhirikāibā ଇବା—1. To frighten another person in rage.

ଛିରକେଇବା, ଛିର୍କାଇବା, ଛିର୍କେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଛିଡ଼୍କାଇବା—2. To cause a a thing to splash or spurt.

ଛିରିକିବା—ଦେ. କି—୧ । ଛିଡ଼କିବା (ଦେଖ)

Chhirikibā 1. To shoot out in sparks; to be spouted out; Chhirdikibā (See)

ଛିରକା ୨ । ବଳପୂର୍ବକ କ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ଦୂରରେ ପଡ଼ିବା—

ଛିରକାଇବା, ଛିରକେଇବା } ଣିଜନ୍ତ (ଛିର୍କିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

2. To drop at a distance by being thrown with force.

୩ । ଚିରକିବା (ଦେଖ)

3. Chirikibā (See)

ଛିଲ୍କା—ଦେ. ବ. (ସ. ଛଲ୍କି; ଛଲ୍କିକା)—

Chhil-kā ୧ । ପତଳା ଖୋସା—3. Thin rind.

ଛିଲକା, ଛିଲ୍କା ୨ । ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଅଂଶ—

ଛିଲକା 2. Scrapings.

୩ । ଛେଲି; ବଲ୍କଲ—3. Bark of a tree.

୪ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ପତଳା ଅଂଶ—

4. Small thin fragment.

୫ । ଛେଲି; ବେତ କାଉଁଶର ପତଳା ଖୋସା; ପତଳା ବଡା-

5. Scantlings of bamboo or cane

(ଛଲ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଲ୍ପା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ଛଲ୍କି)—ଛେଲ୍କା କାଠ—

Chhil-pā Scrapings of wood.

(ଛିଲ୍ପା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛିଲା—ଦେ ବ. (ସ. ଛଲ୍କି)—ଧନୁର୍ଗୁଣ; ମୌର୍ବୀ—

Chhilā Bowstring.

ଛିଲା

ଚିଲ୍ଲା

ଛିଲିକା—ଦେ. ବ—ଛିଲ୍କା (ଦେଖ)

Chhilikā Chhil-kā (See)

ଛୁ ଦେ. ବ. (ହି) (ସ. କ୍ଷିପ୍ର; ପ୍ରା. ଛୁଟ)—ପଳାୟନ; ଚମ୍ପଟ—

Chhu Fleeing away; running away; flight.

ଚମ୍ପଟ

ଛୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍	ଜୁଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଆଦ୍ୟକ୍ଷର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଂ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଛୁଅ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଳ; ପ୍ରା) —
Chhua ୧ । ଛଳନା; ବାହାନା; ଛଳ—
ଛୁତା, ଛୁତ 1 Pretext; excuse; feint; dodge.
ଛଳ ଦେବ ବୋଇ ଉଚା, ଦୁଃ ମାଗନ୍ତି ଦୁଇଗା,
ଛୁଅ ମିନା ଉଚ, ନ୍ତ, ଶଙ୍ଖାମନ: । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଦେମୋଦରୀୟ ।
୨ । କୌଶଳ; ଗୁପ୍ତକଥା—2. Secret; art.
କର୍ଣ୍ଣ ତ ଯୁଦ୍ଧ ଛୁଅ ଉରକ ଜାଣନ୍ତ
ପଳାଇବେ ଦୋଲେ ବଢ଼ିବେ ଶର ଅଛ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ଦମାଇଚତ. କର୍ଣ୍ଣ ।
୩ । ଉପାୟ—
3. Expedient; means; device.
ଲୋଭରେ ଦିସାଇ ଅରମ୍ଭି ଛୁଅ । ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରଘୁକହୋଇ ।

ଛୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ.ଶାବକ, ଶାବ; ପ୍ରା.ଛଅୋ; ସଂ. ଛ-ଯୋଗେଷ୍ଟନ୍ତ୍ର)—
Chhuā ୧ । ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ପିଲ୍ଲ—
ଛା, ଛାଓୟାଲ 1. The young of an animal.
ଛୱନା, ଛାବା, ଛୌନା ୨ । ମନବଶିଶୁ—2. Infant; child.
ବଶ—୧ । ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—1. Very young.
୨ । ସାନ; କ୍ଷୁଦ୍ର – 2. Small; tiny.

ଛୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଛଦ ଧାତୁ)— ଛୁଆଁଇବା ୧ (ଦେଖ)
Chhuāibā Chhuñāibā 1 (See)
ମନସିଜ ବେନ କୁଶୀ ରଥଇ
ପନ୍ତାନରେ ସଉନେ ଛୁଆଇ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. କୋଃଚନ୍ଦ୍ରାଣୁଦଜ୍ଞ ।

ଛୁଆଁ—ଦେ. ବଶ. (ସଂ. ସ୍ପୃଶ ଧାତୁରୁ ସ୍ପୃଶ୍ୟ; ବପଭ୍ରଷ୍ଟ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ)—
Chhuāñ ୧ । ପାକାସ୍ପୃଶ୍ୟା; ଆର୍ତ୍ତବଯୁକ୍ତା; ଋତୁମତ୍ତା ହୋଇଥିବା
ଛୋୟାଁଚ (ସ୍ତ୍ରୀ)—1. Menstruated (woman)
ଛୁତିହା in her menses
(ଅଛୁଆଁ—ବପଭ୍ରଷ୍ଟ) ୨ । ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିବା—
2. Touching; coming in contact with.
୩ । ସ୍ପୃଷ୍ଟ—3. Touched (by so and so).
ଶୁଅଦଶୁଛୁଆଁ ଦେଉ ଖୀରରେ
ସୁଅଦ କ ଥାଏ ଅଛ ? କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୪ । ଦୂଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପଦାର୍ଥକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଅଶୁଚି ବା ଦୂଷିତ—4. Made unclean or contaminated by the touch of an untouchable thing or person.
୫ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ; ଅଶୁଚି—5. Untouchable; unclean.
(ସ. ଛଦ୍ ଧାତୁ)—୬ । ଛପରବନ୍ଧ ହୋଇଥିବା—
6. Thatched.
ଦେ. ବ—୧ । ଋତୁମତ୍ତା ହେବା; ପାକାସ୍ପର୍ଶୀ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
1. Menstruation; appearance of menses in a female.
୨ । ଛପରବନ୍ଧ; ଛୁଆଁଇବା; ଛୁଆଣି—
2. Thatching of a house.
୩ । ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—3. Touching.

ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ—ଦେ. ବଶ. (ସଂ. ସ୍ପୃଶ୍ୟ + ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ବପଭ୍ରଷ୍ଟାର୍ଥ ସଦ୍ଭବର)—
Chhuāñ-achhuāñ ସ୍ପୃଶ୍ୟ ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ; ଯାହାକୁ ଛୁଇଁଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଛୁଆଁ ହେବ ଓ ଯାହାକୁ ଛୁଇଁଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଛୁଆଁ ହେବ ନାହିଁ—
Touchable and untouchable (person or thing)

ଛୁଆଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସଂ. ଛଦ ଧାତୁ)—ଛୁଆଣି କରିବା;
Chhuāñibā ଛାଇବା; ଛପରବନ୍ଧ କରିବା—To thach; to lay a cover over.
ଛାଓୟାନ ୨ । (ସଂ. ସ୍ପୃଶ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ) ସ୍ପର୍ଶ କରାଇବା
ଛାନା (ଛୁଇଁବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ;—2. To cause another
ଛୁୟାଁନ person to touch some thing.
ଛୁଲାନା ମର୍ମ ପରଶ ରସ ଥାନ୍ତ
କେ ଦେବ ଛୁଆଁଇବ ଅଛ । ରୂପଚ—ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।
୩ । (ସଂ. ଛଦ ଧାତୁ)—ଘର ଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା; କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଘୋଡ଼ାଇବା—3. To put a layer upon; to overspread
ଜଂଶୁକ ବସ୍ତ୍ରନ ପାଃ କରବାଳ ଉଙ୍ଗଦୋଷରେ ଛୁଆଇଁ ।

ଛୁଆଁଚ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧରୂପ) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଶ୍ଲେଷ୍ମାଁଚ=ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ
Chhuāñcha ସ୍ପର୍ଶଦୋଷ)—ଅଶୁଚତା—Uncleanliness.
ବଶ—ଛୁଆଁ (ସ୍ତ୍ରୀ)—Menstruated (woman).

ଛୁଆଁଚ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବଶ. (ସଂ. ଅଶୁଚି)—
Chhuāñchi ୧ । ଦୂଷିତ; ଅଶୁଚି—
1. Contaminated; impure; unclean.
୨ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ—2. Untouchable.
ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ସମ୍ବଲପୁର) ବଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଛୁଆଁଚୀ (ଦେଖ)
Chhuāñchī (See.
ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଅବସ୍ଥା—
1. Untouchable condition.
୨ । ଅଶୁଚତା—2. Untouchableness.
୩ । ସ୍ତ୍ରୀର ରଜସ୍ୱଳା ହେବା ଅବସ୍ଥା—
3. Menstruation of a woman.

ଛୁଆଁଚୀ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର) ବଶ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଅଶୁଚି;
Chhuāñchī ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ; ଭୁଲ. ବ. ଶ୍ଲେଷ୍ମାଚୀ)—୧ । ଅଶୁଚି—
(ଛୁଆଁଚୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Impure; untouchable; unclean.
୨ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟା; ଋତୁମତ୍ତା—2. Menstruated.
ଦେ. ବ – ଋତୁମତ୍ତା ହେବା —
Menstruation; appearance of menses.

ଛୁଆଁଛୁଇଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ପର୍ଶନ) —୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଗାତ୍ରସ୍ପର୍ଶ କରିବା—
Chhuāñchhuiñ 1. Mutual contact or touch,
ଛୋୟାଁଛୁୟିଁ ୨ । ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—2 Touching; contact.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଦୃଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରୀୟରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଠାକ୍ଷରୋଚ୍ଚାରିତ ବନ୍ଦରେ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ' ଖୋଜିବେ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଛୁଆଁଛୁଇଁ
ଛୁଆଁଛୁଇଁ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ସ୍ପୃଶ୍ୟାସ୍ପୃଶ୍ୟ ବସ୍ତୁର ପ୍ରଭେଦ—
3. Distinction between the touchable and untouchable.

ଦେ. ବିଣ—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସ୍ପୃଷ୍ଟ—Mutually connected; touching one another.

ଛୁଆଁଛୁଟ୍—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ + ସ୍ପର୍ଶନ)—
Chhuāñ-chut
ছুআঁছুত
ছুআছুত

୧ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର ସ୍ପର୍ଶନ—
1. Touching an untouchable person or thing.

୨ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟସ୍ପର୍ଶନଜନ୍ୟତ ଅଶୁଚତା—2 Impurity resulting from touching an untouchable.

୩ । ସ୍ପୃଶ୍ୟାସ୍ପୃଶ୍ୟ ଉତ୍କର ବା ପ୍ରଭେଦ—
3. Distinction between the touchable and untouchable.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟସ୍ପର୍ଶନଜନ୍ୟତ—
1. Resulting from touching an untouchable.

୨ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଓ ସ୍ପୃଶ୍ୟ 2. Untouchable and touchable (person or thing.)

ଛୁଆଁରା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଛୁଚ୍+ଦାରକ; ଆ. ଓ ଫା. ନାମ—ଖର୍ମା)—
Chhuāñrā
ଆରବଦେଶୀୟ ଶୁଷ୍କଲ ଖଜୁର କୋଳ; ଖର୍ମା; ଶୁଷ୍କ ଛୁଆରା, ଛୋୟାରା ଖର୍ଜୁର; ପିଣ୍ଡିଖଜୁର—Dried Arabian
ছুআরা, ছুহারা dates; (Phoenix Dactylifera).
(ଛୁଆର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁଆଁରୋଗ—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ରୋଗ କେବଳ ସ୍ପର୍ଶଦ୍ୱାରା ସଂକ୍ରାମିତ
Chhuāñ roga ହୁଏ—Contagious disease.
ছোয়াঁচে রোগ [ଦ୍ର—ରୋଗୀକୁ ଛୁଇଁଲେ ବା ରୋଗୀର ବ୍ୟବ-
ছুতহী রোগ ହୃତ ବସ୍ତ୍ରାଦି ଛୁଇଁଲେ ସୁସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯେଉଁ ରୋଗ ଆକ୍ରମଣ କରେ ତାକୁ ଛୁଆଁ ରୋଗ କୋଇଥାଏ; ଯଥା—କୁଷ୍ଠ । ରୋଗୀକୁ ନ ଛୁଇଁଲେ ମଧ୍ୟ ଜଳ ଓ ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଗୃହତ ହୋଇ ଯେଉଁ ରୋଗ ସୁସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆକ୍ରମଣ କରେ ତାକୁ ଓଆଁ ରୋଗ (infectious disease) କୋଇଥାଏ ।]

ଛୁଆଁହେବା—ଦେ: କି.—(ସଂ. ଅସ୍ପୃଶ୍ୟା)—(ସ୍ତ୍ରୀ) ଋତୁମତୀ ହେବା;
Chhuāñ hebā ରଜସ୍ୱଳା ହେବା—
ছোয়াঁচ হওয়া; নোঁওরা হওয়া To be menstruated; to be
ছুনেকা হোনা ছুনেসে হোনা in her menses.

ଛୁଆଁଳି—ଦେ. ବିଣ.—ଯେଉଁ ମୁଣ୍ଡିଆ ଘର ଛପରବନ୍ଦ କରେ—
Chhuāñli One who thatches a house
ছআনীওয়ালা
ছানেবালা
(ଛୁଆଳି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁଆଣ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ଓ ବି. (ସଂ. ଅଶୁଚି)—
Chhuāchi
ছুআঁচ (ଦେଖ)
(ছুআঁচি—ଅନ୍ୟରୂପ) Chhuāñchi (See)

ଛୁଆଣି—ଦେ. ବି.—ଶୁଆଣି (ଦେଖ)
Chhuāṇi Chhā-āṇi (See)

ଛୁଆଣିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଛୁଆଁଳି (ଦେଖ)
Chhuāṇiā Chhuāñli (See)

ଛୁଆଣି କରିବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଘର ଛପରବନ୍ଦ
Chhuāṇi karibā କରିବା—
ছাওয়া 1. To thatch a house.
ছানা ୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ସ୍ତର ପକାଇବା—2. To overlay a thing with a thin layer of some other thing.
(ଯଥା—ଦାଢ଼ାଦାନ୍ତରେ ସୁନା ଛୁଆଣି କରିବା; ଚମ୍ପାଖଡ଼ୁରେ ସୁନା ଛୁଆଣି କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ।)

୩ । ଢୋଲ ଆଦିର ମୁହଁରେ ଚମଡ଼ା ମଡ଼ାଇବା—
3. To lay hide or leather over a drum.

୫ । ଚଉକି ଆଦିର ଫାଙ୍କ ଜାଗାରେ ବେତ ଆଦି ବୁଣିବା—
5. To bottom (a chair.)

ଛୁଆତି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଛୁଆଁ; ଅପବିତ୍ର; ଅଶୁଚି—
Chhuāti Menstruated; unclean; impure

ଛୁଆଧରା ବାୟା—ଦେ. (ଶିଶୁଭୀତା) ବି—ଯେ ଛୁଆକୁ ଧରି ନିଏ—
Chhuādharā bāyā (used to scare infants) One who takes away the infants

ଛୁଆର୍—ବୈଦେ. ବି—ଛୁଆଁର୍ (ଦେଖ)
Chhuārā Chhuāñrā (See)

ଛୁଆଲସିଂହ—ଦେ. ବି.—ଉତ୍କଳର ରାଜପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ—
Chhuāla-simha A title conferred by the Chiefs of Orissa

ଛୁଆଳି—ଦେ. ବିଣ.—ଛୁଆଁଳି (ଦେଖ)
Chhuāli Chhuāñli (See)

ଛୁଆଲି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସଂ. ଶିଶୁ; ବାଳକ; ସ୍ତ୍ରୀ)—ଶିଶୁ; ପିଲା—
Chhuāli Infant; child.

ଛୁଆଲିଦୁଖାନ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର)—ପ୍ରସବ ବେଦନା; ଶୂଳ—
Chhuāli-dukhān Labour-pain; labour of child birth; travail.

ଛୁଆଳୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ—ପ୍ରସୂତ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା
Chhuāḷī ପିଲା ଜନ୍ମ କରିଛି; ପୋଗଣ୍ଡା; ପିଲେଇଣ୍ଡା—
(a woman) Recentlay delevered of a chlid.

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଂ	ଓ	ଔ,ଵ	ଃ	ଽ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଗ୍ଗ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଙ	ଶ	ଇ୍	ଜ୍ଞ	ଭ
୬	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଲୃ	ଅକାର୍ଗ୍ଗନ୍ତବର୍ଗ୍ଗ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଗ୍ଗ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଛୁଇ —ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହ. କୁସ୍ମା; ଫ. Chhui ଶ୍ୱେତ)—ଚୂନପରି ଏକପ୍ରକାର ଧଳା ମାଟି, କୁହୁ; (କୁଇମାଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଖାର ମାଟି—White earth

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ଏହି ମାଟିରେ ଗୃହଆଦି ଲପନ୍ତି; ଘର ଚୂନ ଲପିଲା ପରି ଦଶେ; କୁଇ ଦୁଇପ୍ରକାର, ୧ ! ଛଣ୍ଟ ମାଟିଆ; ୨ । ଖୁବ୍ ଧଳା; ଇଏ। ପଥରଆଦି ଗାନ୍ଥିନ କରିବାରେ ଚୂନ ସେପରି ଅଠାଭଳି ଧରେ ଏ ମାଟି ସେପରି ଧରେ ନାହିଁ ।]

(ବସ୍ତୁବ) ବ—ଦୁଧଖଡ଼ି, ଚକ୍‌ଖଡ଼ି —Chalk.

ଛୁଇଁ—ଦେ. ବ (ସ ଶିମ୍ —ଶଜନାଆଦି ବୃକ୍ଷର ସରୁ ଲମ୍ବା ଫଳ; Chhuiñ ଲମ୍ବା ଓ ସରୁ ଶିଜକୋଷ—Long slender stalk- ଡାଠା, ଖାଡା like fruit of certain plants; a legume; **ଫଳୀ; ଛୀମୀ; ଟୁଂଡୀ; କ୍ରିମ୍‌ରି** pod.

ଛୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସ. କୁସ୍ ଧାତୁ; ଭୁଳ=ପାଲି. ଫୁସ୍) ସ୍ପର୍ଶ Chhuiñibā କରିବା—1. To touch; to come in ଛୋଁୟା, ଛୁଆ contact with.

ଛୁନା ଦବାହ୍ ନବାଦ୍‌ହେ କେ ବରଣ କୁଇଁ ଛତ୍ତର ଉଲେ ଗଦ୍ଦବ—
ଉଦ୍ଦେଦ୍ରଭଞ୍ଜ, ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୨ । (ସ. ଛଦ ଧାତୁ) ଛପର କରିବା—

2. To thatch.

ଛୁଇମାଟି—ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର, ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସ. ଶ୍ୱେତ ମୃତ୍ତିକା) Chhui-māṭi ଛୁଇ (ଦେଖ)—Chhui (See)

ଛୁକ୍‌ଲା—ଗ୍ରା. ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ଛଲ୍ଲୀ)—ଶ୍ଚଲ; ତ୍ୱକ୍— Chhuk-lā Bark of tree.

ଛୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗୋପନରେ ପଳାଇବା—

Chhu karibā To flee away; to give the slip; to ଚମ୍ପଟ ମାରା slip away unnoticed

ଛୁ ହୋନା, ଛୁ ବନନା

(ଛୁ ଦେବା; ଛୁ ବଢାଇବା; ଛୁ ବଢେଇବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁଙ୍କ—ଦେ. ବ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ଶବ୍ଦ)— ୧ । ଈଷତ ଆଦ ବଘାରିବା; Chhuṅka ବଘର୍—1. Frying or seasoning the ଛୌଁକ, ଫୋଡ଼ନ already boiled curry with a little oil **ଛୌକ** or ghee and spices.

୨ । ଈଷତ ଆଦ ଘିଅ ଓ ମସଲ୍ଲାଦ୍ୱାର୍ ବଘାରିବାର ବାସନା—

2. The smell issuing during the operation of frying boiled curry with oil or ghee.

ଛୁଙ୍କ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଛୁଙ୍କିବା (ଦେଖ)

Chhuṅka debā Chhuṅkibā (See)

ଛୁଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ଶବ୍ଦ) — ଅଳ୍ପ ଘିଅ ବା ତେଲରେ Chhuṅkibā ଲଙ୍କାମରଚ ଓ ସୋରିଷ ଆଦ ଦାଣ୍ଡିଫୁଟାଇ ଫୁଟାଇ ଛୌଁକା ଉହାଁରେ ସିଦ୍ଧ ଈଷତ ବା ପରିବାକୁ ବଘାରିବା—To **ଛୌଁକନା** season the already boiled curry with a little oil or ghee and spices singed in oil.

ଛୁଚ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସ. ଶୁଚି)—ଶୁଚି—

Chhuchi Pure; cleanly.

ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଶୌଚ)—ଶୌଚ—Cleanliness.

ଛୁଚବାଇ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଶୁଚି ବାୟୁ)—ଅତିଶୁଚିରୂପେ ସବଦା ଶୁଚି Chhuchi-bāi ରହିବାର ଖିଆଲ ବା ଅଭ୍ୟାସ; ଅତ୍ୟଧିକ ଶୁଚିତା- ଛୁଚିବାଇ ରକ୍ଷା—Excessive sentimentality in keeping away from untouchable things.

ତ୍ରା. ବଣ.—ଛୁଚବାଇଆର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Feminine of Chhuchibāiā.

ଛୁଚବାଇଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ (ସ. ଶୁଚି+ବାତୁଲ)—ସବଦା ଶୁଚି Chhuchi-bāiā ରହିବା ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ନ ଛୁଇଁବା ଛୁଚିବେୟେ ଯାଦ୍ୱାର ଅଭ୍ୟାସ—Excessively sentimental in (ଛୁଚବାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) keeping away from untouchable or (ଛୁଚବାପ୍ପା—ଅନ୍ୟରୂପ) unclean things and persons.

ଛୁଚୁନ୍ଦର୍—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଛୁଛୁନ୍ଦୀ (ଦେଖ)

Chhuchundarā Chhuchhundarī (See)

(ଛୁଚୁନ୍ଦୁର୍, ଛୁଚୁନ୍ଦ୍ର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ (ସ. ତୁଚ୍ଛ; ଗ୍ରା. ଛୁଚ୍ଚ, ଭୁଲ. ଏହା Chhuchhā ଅର୍ଥରେ ହ. ଛୁଁଗ୍)—୧ । ଭୁଡା; ଖାଲି; ରିକ୍ତ— 1. Empty.

ଖାଲି ୨ । କେବଳ—2. Sole; single.

ଖାଲୀ ୩ । ଏକାଙ୍ଗୀ—3. Alone; solitary

କ୍ରି. ବଣ.—କେବଳ—Only.

ଛୁ ଗ୍ଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋପନରେ ପଳାୟନ କରିବା—

Chhu chhā karibā To flee or slip away.

[ଛୁ ଗ୍ଗ ଦେବା, ଛୁ ଗ୍ଗ ବଢା (ଢେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଛୁଗ୍ଗକେ—ଗ୍ରା. ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି ବଣ—ବୃଥା; ଅକାରଣରେ, Chhuchhāke ଭୁଡାଖାତରେ—In vain

(ଛୁ ଗ୍ଗ ଲଗି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁଛୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ଛୁଛୁନ୍ଦୀ; ଭୁଲ. ହ. ଛୁଁଗ୍)— Chhuchhu ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ର—Mole.

ଛୁଛୁନ୍ଦର୍—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଛୁଛୁନ୍ଦୀ (ଦେଖ)

Chhuchhundarā Chhuchhundarī (See)

ଛୁଁଚା

ଛୁଁଚୋ

(ଛୁଛୁନ୍ଦର୍; ଛୁଛୁନ୍ଦୁର୍; ଛୁଛୁନ୍ଦୂର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁଛୁନ୍ଦୀ—ସ. ବ. (ଛୁଛୁ=ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ+ଦ ଧାତୁ=ବିଦାରଣ କରିବା Chhuchhundarī +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ର; ଗନ୍ଧମୂଷିକ—1. Musk-shrew; mole; musk- rat; Crocudura Caerula;

ଦେ. ବଣ—୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—1 Shameless.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଟେଣ୍ଟିଡ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଥବ ୬ ଟେଣ୍ଟିଡ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିଥାଏ । ଅଥବା ୧ ବା ୬ ଟେଣ୍ଟିଡ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବେ ଯେବେ ଏ ଭେଦାଭେଦରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯେଉଁ ବନାନ ୬ ବା ୧ ରହିତ ଦର୍ଶାଇବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ସେହି ଖୋଳିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ବଥ' ନ ମିଳ ଲ 'ବଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ

୬ । ସ୍ଲେଚ୍ଛ (ସ୍ଲେଚ୍ଛ); ନୀଚପ୍ରକୃତିକ (ସ୍ଲେଚ୍ଛ)—
2. Low; mean (person).

୩ । ସ୍ଲେଚ୍ଛୁ; ସେଚ୍ଛ୍—3. Ravenous; always hankering after food from others' tables.

ଛୁଞ୍ଚି—ଦେ. ବ ୧ । (ଯାନବରଜା ଭାଷା)—ଯାନବରଜର ମୁଠାର ଚଣ୍ଡି ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଶେଣ୍ଡାର ଉପରେ ପକାଯିବା ଲମ୍ବା ବାଉଁଶ—1. A big bamboo put on the wall-plate of a betel-plantation.

ଛୁତା; ଛେଁଚ ୬ । (ସ ସେଚନ) ସକାଳୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ଘର ଓ ଅଗଣା ଲିପିବା କର୍ମ—2. The act of washing of the mud-floor of the house and the courtyard every morning by females of the house.

ଛୁଞ୍ଚକନା—ଦେ. ବ.—ସେଉଁ କନାରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଘରଦ୍ୱାର ଓ ଅଗଣା ପ୍ରଭୃତିକୁ ସକାଳେ ଲିପନ୍ତି—The piece of rag used by females for besmearing the mud-floor and courtyard.

ଛୁଞ୍ଚ ଦେବା—ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ସେଚନ) ସକାଳୁ ଗୋବରପାଣିରେ ଅଗଣା ଆଦି ଲିପିବା—1. To wash the courtyard and floor of the house with cowdung-water every morning.

ଛୁତା ଦେଓୟା

୬ । (ସ. ସୂଚନା) ଇଲୁଗୁଣା ଦେବା; ପଚାରିବା କୌଣସି ଗୋଟିଏ କଥାକୁ ଦରକାର ବେଳେ ପୁନଃପୁନଃ କହିବା—
2. To allude to a past thing repeatedly.

ଛାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—୧ । ଖୁଞ୍ଚା ମାରିବା; ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଖଲରୁ ଛଣ ଉଲୁଟି ଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନରେ ନୂଆ ଗୁଞ୍ଜିକା—
1. To put straw at places in the thatch where it has come out.

ଛୁଞ୍ଚପତ୍ର—ଦେ. ବ—୧ । ଛୁଞ୍ଚପତ୍ର (ଦେଖ)
Chhuñcha-patra 1. Chhiñchi-patra (See)

୬ । ଭାଉଆଳ ପାଖେ ଲୁଣଆଦି ବାଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ନାନା କୌଶଳରେ କଟା ଯାଇଥିବା ଗୋଲ କଦଳୀଧଡ଼ଖଣ୍ଡ—
2. A circular piece of plantain leaf cut into various artistic designs for serving salt near a plate of rice.

(ଛୁଞ୍ଚପତ୍ରର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁଞ୍ଚପାଣି—ଦେ. ବ—ପ୍ରତ୍ୟହ ସକାଳେ ଘର ଓ ଅଗଣାଆଦି ଲିପିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଗୋବରପାଣି—Water mixed with cowdung used in washing the courtyard and mud-floor every morning.

ଛୁତାଜଳ; ଛେଁଚଜଳ

ଛୁଞ୍ଚପାଣିଦ୍ୱାରା ଧୋଇବାକୁ ବେଳ ନାହିଁ ।
ପଲ୍ଲୀପ୍ରବାଦ. ଚୁଟାଂଶଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଛୁଞ୍ଚହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ.(ସ ସେଚନ+ହାଣ୍ଡିକା)—ନଡ଼ ସକାଳେ ଘରଦ୍ୱାର ଲିପିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ମାଟିଗୋବର-ମିଶା ପାଣି ଥାଏ—An earthen pot containing water mixed with cowdung for smearing the mud-floor and courtyard every morning.

ଛୁଞ୍ଚି—ଦେ. ବ. (ସ. ସୂଚି)—ଲୁଗା ସିଇଁବାର ସରୁ ମୁନିଆଁ କଣ୍ଟା—Needle.

ଛୁଁଚ ସୁଈ

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅଗପାଖ ମୁନିଆଁ ଓ ମୂଳପାଖରେ ସୂତା ଗଳାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଛିଦ୍ର ଥାଏ ।]

ଛୁଞ୍ଚିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ସୂଚି)—ଛୁଞ୍ଚିପରି ମୁନିଆଁ—
Chhuñchiā Sharp-pointed; needle-pointed.

ଦେ. ବ—୧ । ଅନେକଟିର ବା ଏକାଧିକ ନଲା ଥିବା ପୋଲର ଦୁକାରମାନଙ୍କର ମଝିରେ ଥିବା ଅଗଚୋଙ୍ଗିଆ ସ୍ତମ୍ଭର ମୁନିଆଁ ସ୍ଥାନ—1. The pointed ends of a pier or masonry-pillar of an anicut or bridge having more than one span.

୬ । ଛୁଞ୍ଚିଆ ବତା (ଦେଖ)
2 Chhuñchiā batā (See)

ଛୁଞ୍ଚିଆ ବତା—ଦେ. ବ—ଖଲରୁ ଛଣ ଉଡ଼ି ନ ଯିବା ପାଇଁ ଖଲ ଉପରେ ବନ୍ଧାଯିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ବତା—
Chhuñchiā batā Small scantlings of split bamboo attached to the thatch to keep the straw in position.

ଛୁଞ୍ଚିଆ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛପର ଉପରେ ଛୁଞ୍ଚିଆବତା ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଫଲ୍ଟ କରିବା—To tie small pieces of split bamboo over a thatch.

ଛୁଞ୍ଚିଆ ଦେବା, ଛୁଞ୍ଚିଆ ଉଡ଼ିବା, ଛୁଞ୍ଚିଆ ମାରିବା ଅନ୍ୟରୂପ

ଛୁଞ୍ଚିକନା—ଦେ. ବ.(ସ. ସେଚନ+କଣ୍ଡି)—ପ୍ରତ୍ୟହ ଘର ଓ ଅଗଣା ଲିପିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଛଣା କନା; ମାଟିଗୋବର-ମିଶା କନା—A rag used in smearing the mud-floor of a house and courtyard with mud and cowdung mixed with water.

ଘର ଘରଣୀର ଯନ୍ତ୍ର ଛୁଞ୍ଚକନା ରନ୍ଧାବଢ଼ାରୁ ଉତ୍ତାସୀ ।
ଉତ୍କାସ. ଚଂଉଲତ୍ତତ୍ତ୍ୱ ।

ଛୁଞ୍ଚିଗଲା—ଦେ. ବ.—(ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) —ଫମ୍ପା ଛୁଞ୍ଚି ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରବ ଔଷଧ ଚଳାଇ ରୋଗୀର ଶରୀରକୁ ଯୋଡ଼ି ଦିଆ ସୂଚ ବିଂଧା ଔଷଧକୁ ଶିରାଦ୍ୱାରା ରୋଗୀର ରକ୍ତରେ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା ସୁଈ ବିଂଧନା କ୍ରିୟା Injection; hypodermic injection.

(ଛୁଞ୍ଚି ଫୋଡ଼ା;ଛୁଞ୍ଚିମରା— ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍ତ

ଛୁଞ୍ଚପତ୍ର —ଦେ. ବ—୧ । ଛୁଞ୍ଚପତ୍ର (ଦେଖ)
Chhuñchi-patra 1. Chhiñchi-patra (See)
(ଛୁଞ୍ଚପତ୍ରର—ଅନ୍ୟରୂପ) । ଛୁଞ୍ଚପତ୍ର (ଦେଖ)
2. Chhuñcha-patra (See)

ଛୁଞ୍ଚବାଇ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଛୁଚବାଇ (ଦେଖ)
Chhuñchi-bāi Chhuchi-bāi (See)

ଛୁଞ୍ଚବାଇଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଛୁଚବାଇଆ (ଦେଖ)
Chhuñchibā-iā Chhuchi-bāiā (See)
(ଛୁଞ୍ଚବାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଛୁଞ୍ଚବାପ୍ପା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁଞ୍ଚମାଛ ପରଖ—ଦେ. ବ—ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ପରୀକ୍ଷା; ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ପର୍‌ଦର୍ଶନ—
Chhuñchi-māchhi parakha Very close scrutiny;
(ଛୁଞ୍ଚମାଛ ପରୀକ୍ଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) minute examination.

ଛୁଞ୍ଚି ମାରିବା—ଦେ. ବ—ଦେହରେ ସୂଚବେଧ ପରି ବେଦନା ଅନୁଭୂତି—
Chhuñchi māribā Pinpricks; sensation resembling that due to piercing the body with an needle.
ଛୁଇ ମାରନା ଛୁଁଚ ମାରା
(ଯଥା—ମୋ କଙ୍କାଳକୁ ପଞ୍ଚାଏ ହେଲେ ଛୁଞ୍ଚି ମାରି-ଦଉଛି ।)

ଛୁଞ୍ଚିମୁନିଆଁ (ପକ୍ଷୀ)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚୂଞ୍ଚୁକ; ଉନ୍ନବାସୂ; ସୌଚିକ)—
Chhuñchi-muniāñ (bird) ଶାଖାଶ୍ରସ୍ପୀ କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
ଟୁନଟୁନୀ The Indian Tailor-bird; Orthomus Sutorius.

[ଦ୍ର—ଏ ପକ୍ଷୀ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବା; ଏହାର ଡାକ 'ଟୁଇ୍ଇ, ଟୁଇ୍ଇ'; ଏହାର ଚଞ୍ଚୁ ଓ ମସ୍ତକ ସମାନ ପାର୍ଶ୍ୱ; ଚଞ୍ଚୁ ସରୁ ଓ ପାର୍ଶ୍ୱ—ଏମାନେ ଅଣ୍ଡରେ ଏକାଧିକ ପତ୍ରର ଦାଢ଼କୁ ସିଲେଇ କରି ବସା ନମ୍ରାଣ କରନ୍ତି ।]

ଛୁଞ୍ଚିମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. ସୂଚି + ମୁଖ)—(ପୁରୁଷକୁ ବଆସିବା
Chhuñchi-muhāñ ଗାଳି) (a term of abuse applied
(ଛୁଞ୍ଚିମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) to males)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁହଁ ବା ଓଠ ଗୋଳଆ ହୋଇ ବାହାର ଥାଏ—(a person) Having the lips protruding to a point.

[ଦ୍ର—ଏପରି ଲୋକ ଲୁପ୍‌ସଇଡାନ୍ ଓ କୋଧୀ ହୁଅନ୍ତି ।]

ଛୁଟ୍‌କୁରିଆ—ଦେ. ବଣ—ସାମାନ୍ୟ; କ୍ଷୁଦ୍ର—
Chhut-kuriā Petty; small.
ଛୋଟଖାଟ × × × ଅଉ ଶିବରପୁର ବଜାରର ଛୁଟ୍‌କୁରିଆ
ଫୁଟକର କଡ଼ିଆ ସମସ୍ତ ଦୋକାନ ନମସ୍ପର୍ଦ୍ଦି ହୋଇଗଲେ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଛୁଟ୍‌ଛୁଟ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ; ଅନୁକ୍ଷଣ—
Chhut-chhut 1. Every moment; at very short intervals.
(ଯଥା— ସେ ଛୁଟ୍‌ଛୁଟ୍ ଘୋଷସ୍ତ ଦଉଛୁ ।)

୨ । ଛଟପଟ (ଦେଖ)
2. Chhaṭa-paṭa (See)
(ଯଥା—ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇଁ ପିଲା ଗୁଡ଼ାକ ଛୁଟ୍‌ଛୁଟ୍ ହୋଇ ଗଲେ ।) (ଛୁଟ୍‌ପୁଟ୍, ଛୁଟୁଛୁଟୁ, ଚୁଟୁପୁଟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—'ଛଟଛଟ' ଅପେକ୍ଷା 'ଛୁଟ୍‌ଛୁଟ୍' କ୍ଷୁଦ୍ରଭାବ୍ୟଞ୍ଜକ, ଛୁଟ୍‌ଛୁଟ୍ ଅପେକ୍ଷା ଛୁଟୁରୁଛୁଟୁ ରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ରଭାବ୍ୟଞ୍ଜକ ।]

ଛୁଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବନ୍ଧନ କାଟିବା—
Chhuṭ (root) 1. To cut a bond.
୨ । କାଟି କରି ଅଲଗା କରିବା—2. To cut off.

ଛୁଟଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛୁଟ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କାଟିବା, ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Chhuṭaṇa ୧ । ବନ୍ଧନ; ବରଚ—
ଛୁଟ 1. Cessation; remission.
ଛୁଟ, ଛୁଟନା ୨ । ମୁକ୍ତି—2. Liberation.
୩ । ଅବସର; ବଶ୍ରାମ; ଫୁରୁସେତ୍—
3. Rest; leisure.
(ଯଥା—ସଭେ କାମରେ ଦଣ୍ଡେ ଛୁଟଣ ନାହିଁ ।)

ଛୁଟା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ପୁଂ (ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ଥାନରେ ଛୁ
Chhuṭā ଉଚ୍ଚାରଣ)—ସ୍ତ୍ରୀଟା—Lame.

ଛୁଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଛୁଟ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କାଟିବା)—
Chhuṭāibā (ଛୁଟିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
ଛୁଟାନ (causative of Chhuṭibā).
ଛୁଟାନା, ଛୁଟୱାନା ୧ । ମୁକ୍ତ କରିବା; ମୁକୁଳାଇବା—
(ଛୁଟେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To liberate; to set free.
୨ । ଝୁଗୁଲାଇବା; ଝୁଗାଳିବା—
2. To loosen; to slacken.
୩ । (ଶସ୍ତ୍ରାଦି ଅନ୍ୟର ଦେହରେ) ପ୍ରହାର କରିବା; ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରହାର କରିବା ପାଇଁ ଅସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଚଳାଇବା—
To strike with (a weapon).
ଅସ୍ତ୍ରରୁ ଶସ୍ତ୍ରା କାଢ଼ି ଦେହକୁ ଚୁଟାଇଲେ । କୃଷ୍ଣଦି୍ର. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।
୪ । ଦଉଡ଼ାଇବା—
5. To cause to run; to send one running.
(ଯଥା—ଶିକାରୀ ମୃଗ ପଛରେ କୁକୁରକୁ ଛୁଟାଇଛୁ ।)
୬ । ସ୍ରୋତ ବୁହାଇବା; ତରଳାଦି ବସ୍ତୁକୁ ବହାଇବା—
6. To cause (a liquid) to flow; to discharge (a liquid).

ଛୁଟାଛୁଟି—ଦେ. ବ—୧ । ଇତସ୍ତତଃ ଦଉଡ଼ାଦଉଡ଼ି; ଦଉଡ଼ାଧାପଡ଼—
Chhuṭā-chhuṭi 1. Running to and fro.
ଛୁଟାଛୁଟି ୨ । ତ୍ୱରା; ଲଣ୍ଡରଣ୍ଡ—2. Hot-haste; bustle,
ଛୁଟାଛୁଟି, ହଡ଼ବଡି hurry-scurry.
୩ । ଏକର ପଶ୍ଚାତ୍ ଅନ୍ୟର ଧାବନ—
3. Chasing one another.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଉକ୍ତ ହୋଇନାହିଁ । 'ଅଉଷଧ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସହିତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; ଅଦ୍ୟୋ ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଛୁଟି— ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛୁଟ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କାଟିବା; କାଟି କର ଅଲଗା କରିବା—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Chhuṭi

ଛୁଟୀ ୧ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ପୂରାପୂରି ବା ଅବକାଶ ମିଳିବା ସମୟ—

छुटकरा, छुट्टी 2. Holiday; vacation.

(ଯଥା—ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଛୁଟି, ବଡ଼ଦିନ ଛୁଟି, ପୂଜା ଛୁଟି ।)

୨ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ସାମୟିକ ବିଦାୟ—

2. Temporary leave from duty.

୩ । ଅବସର—3. Leisure.

୪ । ଖଲ୍ଲସ; ମୁକ୍ତି—4. Release; discharge.

୫ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିବୃତ୍ତି—

5. Cessation of work; stoppage of work.

୬ । ସ୍କୁଲ, କଚେରି, କାରଖାନା ଆଦିର ସାମୟିକ କାର୍ଯ୍ୟବନ୍ଦ—

6. Temporary closing or dismissal of a school, court or workshop.

(ଯଥା—ଏଣ୍ଟ୍ରାନ୍ସ ବାଜଲେ ଇସ୍କୁଲର ଛୁଟି ହୁଏ ।)

୭ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଠାରୁ ମିଳିବା ଅନୁମତି—7. Permission given by an authority.

୮ । କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତି—8 Release or discharge from a responsibility.

ଦେ. ବଣ—୧ । ମୁକ୍ତ; ମୁକ୍ତିପ୍ରାପ୍ତ; ଖଲ୍ଲସ ହୋଇଥିବା—

1. Released; liberated.

(ଯଥା—ଏ ଘଣ୍ଟା ନୌକରୀ ବଜାଇ ଦେଲେ ତେଣିକି ତୁ ଛୁଟି ।)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛୁଇ (ଦେଖ)

Chhui (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର; ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ଥାନରେ ଛୁ ଉଚ୍ଚାରଣ)

ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲ୍ଲେଙ୍ଗୀ—Laine (woman)

ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖଞ୍ଜ ସ୍ତ୍ରୀ—A lame woman.

ଛୁଟିଦରମା— ଦେ. ବ—କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ପାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବସର-

Chhuṭi-daramā କାଳର ବେତନ—The salary of a

ଛୁଟିରମାଇନା person for the period of his leave.

छुट्टीका तनख्वाह

ଛୁଟିଦିନ—ଦେ. ବ—ଅବସରବାସର; ଯେଉଁଦିନ ସ୍କୁଲ, କଚେରି ବା

Chhuṭi-dina କାରଖାନା ଆଦିର କାମ କୌଣସି ବିଶେଷ ଉପ-

ଛୁଟିର ଦିନ ଲକ୍ଷରେ ବନ୍ଦ ଥାଏ—Holiday; vacation

छुट्टीका रोज -time; recess.

ଛୁଟି ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ସାମୟିକ ବା

Chhuṭi debā ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳପାଇଁ ଅବସର ଦେବା—

ଛୁଟି ଦେଓୟା 1. To grant leave

छुट्टी देना ୨ । (ବନ୍ଧନରୁ, ସ୍କୁଲରୁ, ମକଦ୍ଦମରୁ, ଦାୟିତ୍ୱରୁ)

(ଛୁଟି କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖଲ୍ଲସ ଦେବା; ମୁକ୍ତି ଦେବା—2. To release; to discharge; to acquit.

୩ । ସ୍କୁଲ ବା କଚେରି ଆଦିର କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥଗିତ କରିବା ବା ଭାଙ୍ଗିବା—3. To dismiss a court or school.

ଛୁଟି ପାଇବା—ଦେ. କି—୧ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—

Chhuṭi pāibā 1. To get leave.

ଛୁଟି ପାଓୟା ୨ । ଖଲ୍ଲସ ହେବା—2. To be released,

छुट्टी पाना acquitted or discharged.

ଛୁଟିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଛୁଟ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ ଆଦି କାଟିବା ହ.

Chhuṭibā ଶବ୍ଦସାଗର; ସଂ. କ୍ଷିପ୍ର ପ୍ରା. ଛୁଟ—ସୋଗେଶ ଚନ୍ଦ୍ର,—

ଛୁଟା; ଛୋଟା ୧ । ଜୋରରେ ଗତି ହେବା; ଦଉଡ଼ିବା—

छूटना 1. To run; to move with force.

[ଛୁଟା(ଟେ)ଇବା—ଟିଜନ୍ତ] ୨ । ପଳାଇଯିବା—

2 To flee away; to escape.

୩ । (ତରଳୀଭୂତପଦାର୍ଥ) କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ବାହାର ବେଗରେ ବହିବା—3 To flow out; to gush forth (said of a liquid).

(ଯଥା—ଉଙ୍କା କାତ ବାଜିଯିବାରୁ ତା ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଛୁଟୁଛି ।)

୪ । (ସମୟ) ଅତିବାହିତ ହେବା—

4. (the time) To run.

୫ । ବିନଷ୍ଟ ହେବା—

5. To be ruined or destroyed.

ଛୁଟିଲେ ଦଶ ତୋଡେ ବୋଲବେ ମଡ଼ା
ଛୁଟନ୍ତି କାଠି ତୋର ହୋଇବ ସେଡ଼ା । ମନବୋଧ ଚଉତଶା ।

୬ । ଲୋପ ପାଇବା; ଅଲୁପ୍ତ ହେବା—

6. To be lost; to disappear.

ଛୁଟ ଯାଉ ବଚେଇନା, ଛଟପଟ ହେବ ସିନା—ବଳଦେବ, ଭଗୋତ୍କଳ୍ପ, ୬ ଗଁତ

୭ । ଗିଣ୍ଠିଯିବା; (ଗଣ୍ଠି ଆଦି) ଢିଲାପଡିବା—

7. (a knot) To get loose; to become slack.

୮ । (ଗୁଳି, ତୀର, ଜ୍ୱଳା) ଖୁବ୍‌ଜୋରରେ ଗତିକରିବା—

8. (bullet, arrow, shooting star) To shoot forth.

୯ । ମୁକ୍ତଦ୍ୱାର ହେବା; ବାଧା ବା ବନ୍ଧନରହିତ ହେବାରୁ ଭିତରସ୍ଥ ପଦାର୍ଥ ବେଗ ସହିତ ବାହାରିବା—

9. To become loose or open.

(ଯଥା—ଅଜ୍ଞ କ ଭଜନଦନ ଦେଲ ସେ ଶିଶୁର ଗାଣ୍ଠି ଛୁଟିଛି; କାଲି ରାତିରୁ ସେ ବଥଟା ଛୁଟିଛି ।)

ଛୁଟିମାଟି—ଗ୍ରାଦେ. ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛୁଇ (ଦେଖ)

Chhuṭi-māṭi Chhui (See)

ଛୁଟି ମିଳିବା—ଦେ. ବ—୧ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ସାମୟିକ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତି—

Chhuṭi milibā 1. Getting of leave.

ଛୁଟି ମିଲା (ଯଥା—ପୁଅବଉପାଇଁ ମୋତେ ୪ଦିନ ମାତ୍ର ଛୁଟି

छुट्टी मिलना ମିଳିଛି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଓ	ର,ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଃ

୨ । ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ—3. Being released or discharged from a responsibility.

୩ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବରଚ ଦେବା ପାଇଁ ଅଦେଶପ୍ରାପ୍ତି—
3. Getting of permission to stop work.

୪ । ଫୁରସେତ୍ ବା ଅବକାଶ ପ୍ରାପ୍ତି—
4. Getting of leisure.

୫ । ବନ୍ଧନ ବା କାରାବାସରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ—
5. Release from confinement; being set free; liberation.

(ଛୁଟ ମିଳ ଯିବା- ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁଟିଯିବା—ଦେ. କି.—ଛୁଟବା (ଦେଖ)
Chhuṭi-jibā — Chhuṭibā (See)
ଛୁଟେ ଯାଓୟା
ଛୁଟ ଜାନା

ଛୁଟି ହେବା—ଦେ. କି.—୧ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ଲାଭ କରିବା—1. (a person) To get leave.
Chhuṭi hebā
ଛୁଟି ହୋଓୟା
ଛୁଟି ହୋନା

୨ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) ବନ୍ଧନ ବା ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା—
2. To be set free or released from confinement.

୩ । (କୌଣସି ସ୍କୁଲ, କଚେରି, କାରଖାନାର କର୍ମ) ସ୍ଥଗିତ ହେବା—3. (a school, office or workshop) To be closed or stopped.

୪ । (ଗୃହର, ଅବଲମ୍ବନ) ରହିତ ହେବା—
4. (any post or service or support) To cease; to stop.

(ଯଥା—୩ ମାସ ହେଲା ମୋର ସର୍ଦ୍ଦାରୀ ଛୁଟି ଯିବାରୁ ମୁଁ ବେକାର ହୋଇ ବସିଛି ।)

ଛୁଟୁକା—ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍; ଖୁଚୁରା; ଟିକ; ଟିକଟିକି, ଲଘୁ; ଅଳ୍ପ ସ୍ଥେଟ—
Chhuṭukā
ଛୁଟଲା, ଛୋଟିଖାଟି
ଅଦନା, ଛୋଟା

୨ । ଅନର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ—2 Uncertain.

(ଛୁଟୁକିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)—୩ । ତୁଚ୍ଛ—3. Insignificant.

ଛୁଟୁକୁରିଆ—ଦେ. ବଣ.—ଛୁଟ୍‌କୁରିଆ (ଦେଖ)
Chhuṭukuriā — Chhuṭ-kuriā (See)

ଛୁଟୁଛୁଟୁ—ଦେ. କି. ବଣ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ)—ଛୁଟ୍‌ଛୁଟ୍ (ଦେଖ)
Chhuṭu-chhuṭu — Chhuṭ-chhuṭ (See)
(ଛୁଟୁରୁଛୁଟୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଛଟଛଟ ଅପେକ୍ଷା ଛୁଟୁଛୁଟୁ କ୍ଷୁଦ୍ରଭାବ୍ୟଞ୍ଜକ; ଯଥା;—ଘୋଡ଼ାଟା ଛଟଛଟ ହୋଇ ମରଗଲ୍ଲା, ଶିଶୁ ଗୁଡ଼ିକ ଛୁଟୁଛୁଟୁ ହୋଇ ମରଗଲେ ।]

ଛୁଟୁପୁଟୁ—ଦେ. କି. ବଣ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଛଟପଟ (ଦେଖ)
Chhuṭu-puṭu — Chhaṭapaṭa (See)
(ଛୁଟୁରୁପୁଟୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଛଟପଟ ଅପେକ୍ଷା ଛୁଟୁପୁଟୁ କ୍ଷୁଦ୍ରଭାବ୍ୟଞ୍ଜକ, ଛୁଟୁପୁଟୁ ଅପେକ୍ଷା ଛୁଟୁରୁପୁଟୁରୁ ଅଧିକ କ୍ଷୁଦ୍ରଭାବ୍ୟଞ୍ଜକ]

ଛୁଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ, ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର) କି.(ସଂ. ଛୁଟ୍ ଧାତୁ)—ଖେଦିବା (ଦେଖ)
Chhurḍibā — Chhoṛḍibā (See)

କେଉଁ ପାଇଁକର ବାହାର ଅଛ ଅଜ୍ଞ,
କର ପଡ଼ିଛ ମର୍ କୁଳ ଦେଇ ଦାଜ୍ଞ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଛୁତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ୟନ୍ଦତ=ସ୍ରବୁଥିବା)—ସ୍ରାବ—,
Chhuta — Urine.

ଜେମା ସାରୁପତ୍ରଧାରେ ପାଣି (ଛୁତ) ଥରେ ଖାଇଲେ ନ କହୁ ବୈଦ୍ୟଙ୍କୁ ଆଉ ଥାଇଁ । ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଛୁତକ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ରୁତକ)—୧ । ଛୁତକିଆ (ଦେଖ)
Chhutaka — 1. Chhutikiā (See)
ଛୁଚକ ୨ । ଛୁତ (ଦେଖ)
(ସ୍ରୁତକ—ବିପଦ୍ଗ୍ରସ୍ତ) 2. Chhuta (See)

ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ପୃଷ୍ଟ)—ଅଶୁଚିବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସ୍ପୃଷ୍ଟ ହେବାରୁ ଅଶୁଦ୍ଧ—Contaminated by the touch of an unclean person.

ଶୁଦ୍ଧ ଅନ୍ନ ନ ଉଣି କୁତକ ଅନ୍ନମାନ,
ଉପାସନା ନଉବେଦ୍ୟ ନ କରିବ ଗ୍ରହ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ଛୁତ ଦେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) କି.—ଗାଈ ବା ବଳଦ ବିକି କରିବା ବେଳେ, ବିକ୍ରେତା କ୍ରେତାକୁ ଟିକିଏ ମାଟି-ଗୋବର ଓ କେଶ୍ୱ ଦୁବ ଘାସ ଦେବା—To hand over a bit of earth mixed with cowdung and a bunch of grass to the purchaser at the time of delivery of the head of cattle sold.

ଛୁତ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି.—୧ । ସ୍ରାବ ସଙ୍ଗେ ସୂତା ପରି ଶୁଭଘଟିତ
Chhuta parḍibā ଲାଳ ପଡ଼ିବା; ସ୍ରମେହ ରୋଗ—
1. Gonorrhoea in which threadlike lmucus (pus) passes with the urine.

୨ । ଛୁତପୋଡ଼ା (ଦେଖ)
2. Chhuta-poṛḍā (See)

ଛୁତପୋଡ଼ା—ଦେ. ବି.—ସ୍ରାବପୋଡ଼ା; ସ୍ରାବଦ୍ୱାରରେ ଯନ୍ତ୍ରଣା-
Chhuta-poṛḍā ବୋଧ—A burning sensation in the
ପେହାବ ଜାଳା urinary organs
ପାସାବ ଜଲନା
(ଛୁତ ଘୋଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁତା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସୂତ୍ର)—ଛଳ; ବାହାନା—
Chhutā — Pretence; excuse.
ଛୁତା
ଛଳ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେତେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଂଶୀ' ନ ପାଇଲେ 'ବଂଶୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଛୁତାର—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ. (ସଂ. ସୂତ୍ରଧର; ଉତ୍ତ. ବ. ଛୁତାର) Chhutāra ବଢ଼େଇ—Carpenter.

ଛୁତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ପୃଶ ଧାତୁ)—୧ । ସ୍ପର୍ଶଜନିତ ଅପବିତ୍ରତା; ସ୍ପର୍ଶ- Chhuti ଅଜ୍ଞାନକତା—1. Contamination or impurity ଛୁତ, ଛୁତୁକ caused by touch.

ଛୁତ (ଯଥା—ସେ ଛୁଆଁ ଛୁତ ନେଇ ଘରେ ପଶିଛନ୍ତି ।)

୨ । କଳଙ୍କ; ଅପବାଦ—2. Stain; scandal.

୩ । ଅଳଆ; ଆବର୍ଜ୍ଜନା—3. Refuse matter.

୪ । ଦାୟିତ୍ୱ—4. Responsibility.

୫ । ସମ୍ପର୍କ—5. Connection.

(ଯଥା—ସେ ନଜମ୍ ଶ୍ରୀର ସବୁ ଛୁତ ଛଡ଼େଇ ଦେଇ ବସିଛନ୍ତୁ)

୬ । ଛୁଇଁବା ଯୋଗୁଁ ରୋଗୀର ଦେହରୁ ଦେହାନ୍ତରକୁ ରୋଗବୀଜର ସଂକ୍ରମଣ—6. Communication of the virus of a disease by contagion; contagion.

ଛୁତଆ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବସ୍ତର) ବ. (ଉତ୍ତ ହି. ଛୁଉଆ=ଅଶୁଚ ବ୍ୟକ୍ତିର Chhutiā ସ୍ପର୍ଶଜନିତ ଅଶୁଦ୍ଧ ପାତ୍ର; ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ)—ଛୁଆଁ; ସ୍ପର୍ଶଜନିତ ଅଶୁଦ୍ଧି—Impurity due to touch; contamination by touch.

ବଣ—୧ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଛୁଇଁ ପକାଇବା ବା ଖାଇବା ଯୋଗୁଁ ଅଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା (ପାତ୍ର)—1. (utensil) Contaminated by the touch of or by being used by an untouchable person.

୨ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ—2. Untouchable.

ଛୁତଆର—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ. (ଉତ୍ତ ହି. ଛୁଉଆର=ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ- Chhutiār ସୂଚକ ପାତ୍ର)—ଛୁଆ (ଦେଖ) Chhutiā (See)

ଛୁତକା—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ସୂତକ)—ଛୁତକଆ (ଦେଖ) Chhutikā 1. Chhutikiā (See)

୨ । (ସଂ. ସୂତକା)—ସୂତକା (ଦେଖ) 2. Sūtikā (See)

ଛୁତକା ଜର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ସୂତକାଜ୍ୱର)—ପ୍ରସବ ପରେ ପ୍ରସୂତଙ୍କୁ Chhutikā jara ଆକ୍ରମଣ କରିବା ମାରାତ୍ମକ ଜ୍ୱର— ସୂତିକା ଜର Puerperal fever; a very dangerous **ଜଚ୍ଚା ଜର** kind of fever attacking women just after confinement.

ଛୁତକା ଝାଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସୂତକ + ସରଣ)—ସୂତକା ଉଦ୍ଦୀ; Chhutikā jhārdā ପ୍ରସବର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ବା ପୂର୍ବେ ସତିକା ବାଯୀ ପ୍ରସୂତାକୁ ଧରିବା ଦୁରାରୋଗ୍ୟ ଉଦ୍ଦୀ ରୋଗ— **ଜଚ୍ଚା ଝାଡ଼ା** Dysentery attacking women before or after confinement

ଛୁତକଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସୂତକ)—୧ । ସନ୍ତାନଜନ୍ମଯୋଗୁଁ ଜ୍ଞାତି- Chhutikiā ମାନଙ୍କୁ ଲାଗିବା ଅଶୌଚ; ସୂତକାଶୌଚ; ଜନନାଶୌଚ—1. Uncleanness observed by the kinsmen on the birth of a child.

[ଦ୍ର—ଶିଶୁଜନ୍ମର ୧୦ ଦିନ ପରେ ସୂତକଜନିତ ଅଶୌଚ ଦୂର ହୁଏ ।]

୨ । ପରିବାରରେ ସନ୍ତାନଜନ୍ମ—

2. Birth of a child in the family.

ଛୁତ ଛଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ପର୍କ ବା ଦାୟିତ୍ୱ ଘୁଞ୍ଚାଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରୁ Chhuti chhārdāibā ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ଅଲଗା ହେବା— (ଛୁତ ଛଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To cut off all connection; to disown responsibility.

ଛୁତରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍ତର) ବ—ଛୁତକଆ (ଦେଖ) Chhutirikā Chhutikiā (See) (ଛୁତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁତୁକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ: ସୂତକ)—୧ । ଜନ୍ମ— Chhutuka 1. Birth of a child.

ନାହିଁ ଭାଙ୍କର ଛୁତୁକ ମୃତ୍ୟୁକ । ସାରୀ. ପରତେଗୀତା ।

୨ । ଜନନାଶୌଚ; ଛୁତକଆ (ଦେଖ) 2. Chhutikiā (See)

ଦେ. ବଣ—ଶିଶୁଜନ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Pertaining to childbirth.

ଛୁ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛୁ କରିବା (ଦେଖ) Chhu debā Chhu karibā (See) [ଛୁ ବଡା(ଡେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଛୁନା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କ୍ଷୁଣ୍ଣ)—ଦୁଃଖିତ; ଚିନ୍ତିତ— Chhunā Anxious; sorry; distracted.

ଛୁନୁଛୁନାଁ—ଦେ. ବ—ସୁଣୁସୁଣାଁ (ଦେଖ) Chhunu-chhuniāñ Suṇu-suṇiāñ (See)

ଛୁନ୍ଦାର—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ସମ୍ମୁଖ + ଦ୍ୱାର)— Chhundār ଛମୁ ଦୁଆର (ଦେଖ) Chhāmu-duāra (See)

ଛୁପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ସ୍ପର୍ଶ କରିବା— Chhup (root) To touch.

ଛୁପ—ସଂ. ବ. (ଛୁପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ସ୍ପର୍ଶ—1. Touch. Chhupa ୨ । ଯୁଦ୍ଧ—2. Fight.

୩ । ତତ୍ପରତା—3. Haste.

ଛୁପ ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. କ୍ଷୁପ)—ଝୁଦା—1. Bush.

ଛୁପ ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଛ—2. Plant.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବି - ଛେପ—Spittle

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	କ୍ଷ୍ମ	ଔଅ	ଃ
୨	ଣ	ଊ	ଋ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଛୁ ବତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛୁ କରିବା (ଦେଖ)
Chhu batā(e)ibā Chhu karibā (See)

ଛୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଛୁଆଁ (ଦେଖ)
Chhuyā Chhuāñ (See)

ଛୁର୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଛେଦନ କରିବା; କାଟିବା—
Chhur (root) 1. To cut.

୨ । ଚର୍ଚ୍ଚିତ କରିବା; ରଙ୍ଗାଇବା—
2. To paint; to besmear.

ଛୁର୍କି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁର)—ମାଡଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ-ମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ଦାଗ ଥିବା ପିତ୍ତଳର ବାଉଁଶଡ଼ି—A kind of brass bracelet worn by low-class females.

[ଦ୍ର—ବାଉଁରି ମଣିବନ୍ଧ ପାଖରେ ପ୍ରଥମେ ମାଠି, ତା ଉପରକୁ ଛୁରିକି, ତା ଉପରକୁ ଚନ୍‌କନା ପିନ୍ଧା ଯାଏ ।]

ଛୁର୍ଛୁର୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—(ଦ୍ରବ୍ୟନୁକରଣ)—ଚୁରୁଚୁରୁ; ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ (ସରିବା)—In small quantities (said of liquids flowing down.)
Chhur-chhur

ଛୁରା—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଛୁର ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କରଣ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—୧ । ବଡ଼ ଛୁରି—
Chhurā ଛୋରା 1. A large knife.

ଛୁଆ ୨ । (+ସଙ୍କାର୍ଥେ. ଆ)—ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଚୂନା—2. Powder.

ଦେ. ବ.—୧ । ମୁନିଆଁ ଛୁରି; ଖୋସ୍—1. Dagger.

୨ । (ଏହା ଛୁରି ପରି ଦେଖାଯିବାରୁ) ମଞ୍ଜିନଡ଼ିଆରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏକ ଗୃଖଣ୍ଡ ଲମ୍ବରେ ବାହାର ଥିବା ଗଜା—
2. Cocoanut seedlings of which the sprouts are not more than 6 inches in length.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁର; ତୁଳ. ଏହ ଅର୍ଥରେ ହି. ଛୁରା)—ଖୁର—Razor.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଛୁର=ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଚୂରା; ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା—
Powdered; pulverised (Howells).

ଛୁରା ମହୁରା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ଗ୍ରାଣଦ୍ୱାରକ ୬୫ ବସ୍ତୁ)—ଛୋରା ବା ମୁନିଆଁ ଅସ୍ତ୍ର ଏବଂ ବିଷ—
Chhurā mahurā 1. Two means used for taking life, viz. dagger and poison.

ଛୁରି—ସଂ. ବ. (ଛୁର ଧାତୁ+କରଣ. ଇ)—୧ । କାଟିବାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅସ୍ତ୍ର; ଅସିପୁତ୍ରୀ—1. Knife.
Chhuri

୨ । (+କର୍ମ.ଇ) ବନ୍ଧ୍ୟା ଗୋରୁ—2. A barren cow.

ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଦାଢୁଆ ଛୁରି ପରି ସନ୍ତାପଦାୟକ—
A thing as painful as a sharp knife.

ଛୁଆ କାହା କଣ୍ଠାଭର. ଛୁରି ହେଲ କ ବଣ୍ଡର ।
କବସ୍ତୁର୍ଯ୍ୟ, ଜଗୋପବନ୍ଧୁ ଚ ଗୀତ ।

ଛୁରଥନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ମରପୁନାଗ)—ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Chhurianā A tree bearing fragrant, white and long-stemmed flowers; Ochrocarpus Longifolius.
ସୁଲତାନି ଚାଁପା
ସୁଲତାନା ଚଂପା

ଛୁରଥନା ଜତସ୍ୟ ନାଗେଶ୍ୱର
ତଥା ବକୁଳ କେଉଳା ମଦାର । ଜଗ୍ଧମାଥ. ବତତ୍ତ୍ୱଘମସ୍ପର୍ଶ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ପୁଲାଙ୍ଗ ପରି ବଡ଼ ଡେମ୍ବ୍ରୁ ଥିବା ସୁଗନ୍ଧ ଧଳା ଫୁଲ ଧାରଣ କରେ; ଏ ଗଛର ଯଡ଼ ମୋଟା ଓ ଶାଖାର ପ୍ରତ୍ତ ଗଣ୍ଠିରେ ଫଟା ଯଡ଼ ଥାଏ; ଏହାର ଫୁଲ ଡେରରେ ଫୁଟେ ଏବଂ ପ୍ରଥମେ ଦୁଇଖଣ୍ଡରେ ବଉଲୁ ହୋଇଥାଏ । ଏ ଗଛ ସତ୍ୟବାସା ଗୋସାଁନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦର ନକଟସ୍ଥ ବକୁଳବନରେ ପ୍ରଚୁର ପରମାଣରେ ଅଛି । ସାଧାରଣତଃ ଏ ଗଛ ଉତ୍ତରର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳ, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶ, ଓଡ଼ିଶା ଓ ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ମଞ୍ଜକାଠ ରଙ୍ଗାର ଓ ଖୁବ ଟାଣୁଆ ।]

ଛୁରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖରୁଡ଼ାଜାତିଙ୍କ ପରି ପିତ୍ତଳର କାମ କରିବା ଜାତିବିଶେଷ—
Chhuriā A caste of brass-makers; braziers.

ଛୁରିକ—ଦେ. ବ—ଛୁରିଆନା (ଦେଖ)
Chhurika Chhurianā (See)

ଛୁରିକା—ସଂ. ବ. (ଛୁର ଧାତୁ+କରଣ. ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଛୁରି (ଦେଖ)
Chhurikā Chhuri (See)

ଛୁରିକାନିଆଁ—ଦେ. ବିଣ—ଛୁରିର ଫଳକ ପରି ଲମ୍ବା ଓ ପତଳା—
Chhuri-kāniāñ Long and thin like the blade of a knife.

ଛୁରି ଚଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛୁରିରେ କାଟିବା—
Chhuri chalā(le)ibā 1. To cut with a knife.
ଛୁରି ଦେଓୟା
ଛୁରି ମାରନା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନିଷ୍ଟ କରିବା—
2. Figurative to injure.

(ଛୁରି ଦେବା; ଛୁରି ମାରିବା; ଛୁରି ଚଳାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଛୁର ଧାତୁ=ରଞ୍ଜିତ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Chhurita ୧ । ଲିପ୍ତ—1. Anointed; besmeared.

୨ । ଖଚିତ; ଜଡ଼ିତ—2. Inlaid.

୩ । ବ୍ୟାପ୍ତ—3. Pervaded; filled; occupied; spread over.

୪ । ଶୋଭିତ; ଝଟକିତ—4. Adorned; shining.

୫ । ଅଳଂକୃତ—5. Decorated.

୬ । ରଞ୍ଜିତ—6. Painted; coloured.

୭ । ଖୋଦାଇ କରି ସାଇଥିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Engraven.

ସଂ. ବ—୧ । ଲାସ୍ୟ ନାମକ ନୃତ୍ୟର ଏକ ଭେଦ—
1. A kind of amorous ball-dance.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୃଶ୍ୟତଃ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯାଇ । ଅଥଚ ଏ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣର ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ତାହାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବସ୍ତ୍ରପାତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟଁ'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ଼' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

[ଦ୍ର—ଏ ନୃତ୍ୟ କଲ୍ପବେଳେ ନାସୃକନାଥିକା ପରସ୍ପର ପ୍ରେମ-ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ପରସ୍ପରକୁ ଚୁମ୍ବନ କରୁଥାଆନ୍ତି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ବଜ୍ରଜଳର ଚମକ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Flash of lightening.

ଛୁରିତକ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ସ୍ୱରଘୁଲାଗ) ଛୁରିଅନା ଶାନ୍ତ; Chhuritaka ଛୁରିଅନା (ଦେଖ)—Chhurianā (See)

ଛୁରଉକ ଉରୁଣୀ ପୃଷ୍ଠାଙ୍କର ସବାଙ୍ଗେ—ଉଷ୍ଟ. ବୋଃଟ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ ।

୨ । (ସଂ. ଛୁରଉ=ବକାଶିତ) ଜୋର ହାସ୍ୟ—

2. Loud laughter.

ଅପୂର୍ବ ଛୁରଉରହିଁ ଜନ୍ମ ହୋଇଲେ—ଉଷ୍ଟ. ବୋଃଟ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ ।

ଛୁରି ଦେବା—ଦେ. କି—ଚୁରି ଚଲାଇବା (ଦେଖ) Chhuri debā Chhuri chalāibā (See)

(ଛୁରି ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୁରୀ—ସଂ. ବ. (ଛୁରି ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କରଣ. ଈ)—

Chhurī ଛୁରି (ଦେଖ)—Chhuri (See)

ଛୁରୀକ—ସଂ ବ—ଚୁରିଅନା (ଫୁଲ) (ଦେଖ) Chhurīka (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—Chhurianā (flower) (See)

ଛୁଲିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି (ସଂ. ଛଲ୍ଲୀ=ବକଳ)—

Chhulibā ୧ । ଶ୍ଲଲ ଛଡ଼ାଇବା—

1. To take out the bark.

୨ । ଘୃଷ୍ଟିବା—2. To scrape off.

ଛୁଲୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ (ସଂ. ଛଲ୍ଲୀ; ଭୁ. ଏହ ଅର୍ଥରେ ବ. ଚୁଲୀ)—ଛଉ (ଦେଖ) Chhulī Chhau (See)

ଛୁହି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛୁଇ (ଦେଖ) Chhuhi Chhui (See)

(ଛୁହିମାଟି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୂଟ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ବନ୍ଧନ କାଟି ଦେବା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Chhūṭa (root) 1 To cut a bond.

୨ । କାଟି କରି ଅଲଗା କରିବା—

2. To cut asunder; to cut out.

ଛେ—ଦେ. ଅ—(ଅସୂୟାର୍ଥକ ଅବ୍ୟୟ) ଛି !—

Chhe (interjection) Fie !.

ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ିଆ) ବ—ଛଅ; ୬—The number 6.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ପ୍ରତ୍ୟୟ—ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ ଏକ ପୁରୁଷ ଏକ ବଚନର କ୍ରିୟାରେ ଲଗେ – An affix or inflection to verbs in the present tense 3rd person singular.

(ଯଥା—ଯାଉଛେ=ଯାଉଛ, ଅଛେ=ଅଛ ।)

ଛେଇବା—ଦେ. କି—୧ । (ସଂ. ଛିଦ୍ ଧାତୁ) ଛେଦନ କରିବା; Chheibā ଢାଣିବା—1. To cut.

ଛେୟାନ; ଛୁଲା; ଛୋଲା ୨ । ନଡ଼ିଆଆଦି ଫଳର ଉପରସ୍ଥ ଶୋଯାକୁ

ଛେନା କାଟିପିଟି ଛେଇବା—2. To scrape or chop off the rind of a fruit (e. g. cocoanut) with a bill-hook.

(ଛେଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ମୁଣ୍ଡ କାଟିବା—3. To behead.

ଛାଓୟା ୪ । (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ) ଛୁଆଣି କରିବା—

ଛବାନା 4. To thatch.

ଛେଉଣ୍ଡ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଛେମଣ୍ଡ) —

Chheuṇḍa ୧ । କୁଟୁମ୍ବଜ୍ଞାନ ଏକାକୀ ପୁରୁଷ—1. A single

ଛେଁଓଡ଼ person who has no kinsman (M.W).

ଛମଣ୍ଡ; ଯତୀମ ୨ । ପିତୃଜ୍ଞାନ ବା ମାତୃଜ୍ଞାନ ବା ଉଭୟଜ୍ଞାନ (ବାଳକ)--

2. Orphaned.

(ଛେଉଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶୁଣାଅଛ, ୨ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ଛେଉଣ୍ଡ ହୋଇ

(ଛେଉଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବୃଦ୍ଧଅଛ – ଫକାରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦେ. ବ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ପିତୃମାତୃଜ୍ଞାନ ବାଳକ ବା ବାଳକା—

Orphan.

ଛେଉଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଛେମଣ୍ଡ)—ପିତୃମାତୃଜ୍ଞାନା (ବାଳିକା)—

Chheuṇḍī Orphaned (girl).

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପିତୃମାତୃଜ୍ଞାନା ବାଳିକା—An orphan girl.

ଛେଃ—ଦେ. ଅ—ଛେ (ଦେଖ)

Chheḥ Chhe (See)

ଛେଁଚ୍‌କି—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ସନ୍ତୁଳା; ଘାଣ୍ଟିରେ ସିଝାଯାଇ

Chheñch-ki ଅଳ୍ପ ଘିଅ ବା ତେଲରେ ବଘର୍ଘ ଢୋଇଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନ--

ଛେଁଚକୀ Vegetable fried with a little ghee or oil after being boiled. (a curry).

ଛେଁଚ୍‌ଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ତରକାରୀ ଘାଣ୍ଟି କରି ଦେବା ପରବାର

Chheñch-rdā ଶୋଯା ଓ ଅନ୍ୟ ଏବଂ ମାଛର ଅନ୍ୟ ଓ ଗାଲସି

ଛେଁଚଡ଼ା ଆଦିକୁ ବେଶି ତେଲରେ ସନ୍ତୁଳ ଯେଉଁ ତରକାରୀ କରାଯାଏ—1. A curry made from the leavings of kitchen—vegetables and refuse of fish, fried in a large quantity of oil.

ଛିଙ୍କଡ଼ା ୨ । (ସଂ. ଭୁଜ;—ଛେଳଆଦିଙ୍କ ଅନ୍ୟ ଓ ପୁଚ୍ଛ ଆଦ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଖାଦ୍ୟାର୍ଥ ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଅଂଶ— 2 Entrails and refuse-parts of the meat of an animal.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଗୁଡ଼ଳ ସଙ୍ଗେ ସିଝାଇ ଘୋଷା କୁକୁରଆଦିଙ୍କ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ ।]

ଦେ. ବଣ—ଛେଚଡ଼ା (ଦେଖ)

Chhecharḍā (See)

ଛେଁଚଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବଣ—ଛେଚଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Chheñcharḍa (etc) Chhecharḍa etc (See)

(ଛେଁଗେଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଔ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଗନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଵ	ନ୍

ଛେକ—ସ. ବଣ. (ସ୍ଥେ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ; ଜଯାଡନ)—ପଣ୍ଡିତ; ବଦଗ୍ଧ; ଚତୁର—
Chheka Clever; shrewd; learned.

ସ. ବ. (+କର୍ମ. ଏକ)—୧ । ପାଳତ ପଶୁପକ୍ଷୀ—
1. Domesticated birds and beasts.

୨ । ଅନୁପ୍ରାସବଶେଷ—2. A kind of alliteration.

୩ । ମହୁମାଛ—3. Bee.

ଗ୍ରା. ବ—୧ । ଛକ; ଦାଗ; ଯୁକ୍ତିଚିହ୍ନ—1. Cross-mark.

ଦେ. ବ—୨ । ଥର—2. Time of occurence.

ଗ୍ରାଦେ. (ଘୁଣ୍ଡା.—ଖାଦ୍ୟାଦ ରନ୍ଧନର ଏକଥର ବା ଏକପାଗ—
The aggregate of food cooked at one stretch or for one meal.

ଛେକ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—ଥରେ ଖାଦ୍ୟରନ୍ଧନ କ୍ରିୟାର ସମାପ୍ତି—
Chheka uṭhibā Completion of cooking for one meal.
(ଛେକ ଉଭୁରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛେକକୁ ଛେକ—ଦେ. ଅ—ଥରକୁଥର; ବାରଂବାର; ବହୁବାର—
Chhekaku chheka From time to time; several times; over and over; again and again.
(ଛେକଛେକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛେକାନୁପ୍ରାସ—ସ. ବ. (ଛେକ+ଅନୁପ୍ରାସ)—
Chhekānuprāsa ଅନୁପ୍ରାସ ବା ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାରବଶେଷ—
A kind of rhetorical figure.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନୁପ୍ରାସରେ ଏକଚରଣରେ କେତେକ ବ୍ୟବଧାନ ପରେ ଦୁଇ ବା ତଦଧିକ ବର୍ଣ୍ଣର ବାରମ୍ବାର ଆବୃତ୍ତି ହୋଇଥାଏ; ଉଦାହରଣ, ଯଥା—(କ) ନବ ପ୍ରମଦା ମଦାଳସୀ ଘୋଷାକୁ. ଜଳକେଳରେ ମନାଇବ । ମୁଖ ଅଧକ ଧକ ଏ ସରସିଜ ଦେଖାଇ ଡାକୁ ଚଢାଇବ । ତନ୍ତମା । ରହସ୍ୟେ ମନ ଘେନାଇବ । ଲୀଲା-ଅନ୍ତର ସଲ୍ଲଳେ ଜରଜର ହେବା ଶୋତ୍ତାକୁ ଅନାଇବ ।
ଜ୍ଞଯେନ୍ଦ୍ରରଞ୍ଜ—ପ୍ରେମସୁଧାଳଧି ।]

ଛେକାପହ୍ନୁ—ସ. ବ. (ଛେକ+ଅପହ୍ନୁ)—କାବ୍ୟାଳଙ୍କାରବଶେଷ—
Chhekāpahnu Name of rhetorical figure.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ଅନୁମାନକୁ ଅସଥାର୍ଥ ଉକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡନ କରାଯାଏ । ଯଥା—ନାସିକାର ଓଠରେ ଷତଚିହ୍ନ ଦେଖି ଜଣେ ସଖୀ ଅନୁମାନ କରି କହିଲେ ଯେ ନାୟକ ଆସିଥିଲେ ପର୍ । ତନ୍ତୁ ଆଉ ଜଣେ ସଖୀ ଉତ୍ତର କଲେ ଶିଶିର ପବନ ବହୁବାରୁ ଶୀତ ଯୋଗୁଁ ଓଠ ଫାଟିଛି ।]

ଛେକିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଉଡ଼ି ବା ପଶାଖେଳାଳୀର ହାତମୁଠାରେ ଥିବା କଉଡ଼ି ବା ପଶାକାଠିକୁ ଭଲେ ଝଡ଼ିଦେଲେ ଫଳଲିଭ ଦାନ ପଡ଼ିବ ଏହା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଠାମଧ୍ୟରେ ପଶାକାଠି ବା କଉଡ଼ିଗୁଡ଼ାକୁ ସଙ୍କୋଚ କରିବା—1. To manipulate the cawries (conch-shells) and dice while holding them inside the fist, "in such a way that they will bring out the desired turn when thrown (considered as unfair in the game of cawries or dice).

[ଦ୍ର—ଏ ସ୍ଥଳେ ପଶା ବା କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ଅସଦୁପାୟ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହୁଏ ।]

୨ । ଛକାଳିବା—2. To obstruct a person from the front.

୩ । ଛଦ୍ମବା; ଶତ୍ରୁକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଗୋପନଭାବରେ ଜଟି ରହିବା—3. To be on the look-out for; the Enemy; to lie in ambush.
(ଯଥା—ଦେଖ, ସେ ତଡେ ଛେକିଛନ୍ତି, କାହିଁ ଦେଖିଲେ ମତ୍ତ ଏକ ଝୁଟାଣ ଦେବ ।)

୪ । ସୁବିଧା ଉଣ୍ଡିବା; ଓର ଉଣ୍ଡିବା—4. To seek an opportunity for accomplishing one's object.
(ଯଥା—ଯେତେ ଛେକିଲେ ହେଲେ କଅଣ ମୋତେ ଧରି ପାରିବୁ ?)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ବିପକ୍ଷପକ୍ଷର ସାକ୍ଷୀକୁ କୂଟପ୍ରଶ୍ନ କରିବା; ଜେରା କରିବା—To cross-examine a witness.

ଛେକେ—ଦେ. ଅ—ଥରେ — Once.

Chheke ଦେ. ବିଣ—ସାରେ; ଏକସାର—One set of.

ଗ୍ରାଦେ. (ସାଲୁପୁର) ବିଣ—ଦଳେ; ଏକଦଳ—
One company or batch of.
(ଯଥା—ଛେକେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆସିଥିଲେ ।)

ଛେକୋକ୍ତି—ସ. ବ. (ଛେକ+ଉକ୍ତି)—ବକ୍ରୋକ୍ତି; ଛଳବଚନ—
Chhekokti A pun; sinuous speaking.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅର୍ଥାନ୍ତରଗର୍ଭିତ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ପ୍ରକାଶିତ ଅର୍ଥ ଛଡ଼ା ବାକ୍ୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥ ମଧ୍ୟ ସୂଚିତ ହୁଏ ।]

ଛେଙ୍ଗା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ସାନ ଗାତ—
Chheṅgā A small hole.

ଛେଚ୍‌କି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦମାଳପୁର) ବ.—ଛେଁଚ୍‌କି (ଦେଖ)
Chhech-ki Cheñch-ki (See)

ଛେଚ୍‌ଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ଛେଁଚ୍‌ଡ଼ା (ଦେଖ)
Chhech-ṛdā Cheñch-ṛdā (See)

ବଣ.—ଛେଚଡ଼ (ଦେଖ)
Chhecharda (See)

ଛେଚଡ଼—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଚତ୍ୱର=କୁତରତ୍ତ; ଚୃତ୍ତି; ସ. ଚୁତ୍ତ)—୧ । ନଷ୍ଟଚରତ୍ତ; ଲମ୍ପଟ—
ଛେଁଚଡ଼ 1. Lascivious; lecherous.
ଛିନ୍ଦେରା ୨ । ଖେତେଡ଼ା; ଦୁଷ୍ଟ; ଖଳ—2. Wicked.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ଦ୍ୱାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନ୍ତେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଥୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

(ଛେଚଡ଼ୀ, ଛେଚେଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ବଗୁଲ୍ଲଆ—

(ଛେଗ୍ଲେଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. Profligate; wanton.

୪ । ପ୍ରତାରକ; ବଞ୍ଚକ—4. Cheating; fraudulent.

୫ । ଯେ ପରର ଦେଯ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳରେ ବାରଂବାର ଚଲବରେ ପୁଦା ଦଏ ନାହିଁ—5. A person who is very loth to pay other's dues even after repeated demands,

୬ । ନୀଚପ୍ରକୃତିକ—6. Low; mean.

୭ । ବେହାୟା; ନିର୍ଲଜ୍ଜ—7. Shameless.

ଛେଚଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଛେଚଡ଼ (ଦେଖ)

Chhecharḍā 1. Chhecharḍa (See)

ଛେଚେଡ଼ା, ଛେଗ୍ଲେଡ଼ା —ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ମାଡ଼ ଖାଇଖାଇ ଗଯାଁ; ଛେଗ୍ ବା କୁଟ୍ଟା ଖାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—

2. Impervious or insensible or habituated to sound beatings or thrashings

୩ । ବାରଂବାର ଛେଗ୍ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଯାହାର ଅଗ୍ରାଗ ଛନ୍ନଭନ୍ନ ହୋଇ ଯାଇ ଥାଏ (ଯଥା; ଦାନ୍ତୁକାଠି, ଯଷ୍ଟି)—

3. With the head smashed into fibres as a result of constant pounding.

ଛେଚଡ଼ାଙ୍ଗି—ଦେ. ବି.—୧ । ଖଳତା—

Chhecharḍāṁgi 1. Wickedness.

ଛେଁଚଡ଼ାମ ୨ । ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରତା—

ଛିନ୍ତୋରପନ

ଛେଚଡ଼ାପଣ, ଛେଚଡ଼ାପଣିଆଁ, ଛେଚେଡ଼ାଙ୍ଗି, ଛେଚେଡ଼ାମି —ଅନ୍ୟରୂପ

2. Dissoluteness of character.

୩ । ବଗୁଲ୍ଲଆପଣ—

3. Profligacy; wantonness.

୪ । ପ୍ରତାରଣା—

4. Fraud; deceit.

୫ । ନୀଚ ବୃତ୍ତି; ନୀଚତା—5. Meanness; lowness.

୬ । ଦନ୍ତୁର (ଶସ୍ତ୍ରାଦି)—5. Blunted (weapon).

ଛେଚଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) —ଛେଚଡ଼ (ଦେଖ)

Chhecharḍiā Chhecharḍa (See)

ଛେଚଡ଼ୀ, ଛେଚଡ଼େଇ —ସ୍ତ୍ରୀ

(ଛେଗ୍ଲେଡ଼ିଆ, ଛେଚେଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛେଚଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଉର) ବିଣ—ଛେଚଡ଼ା (ଦେଖ)

Chhecharā Chhecharḍā (See)

ଛେଚୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଛୁଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଛେଚିବା; ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଆଘାତ ପୂର୍ବକ ପେଷଣ ବା କୁଟ୍ଟନ—

Chhechā ଛେଁଚା 1. Crushing; bruising; pounding; **କୁଚଲନା, ମସଲନା** smashing.

୨ । (ଯଥା—ଆମ୍ବଛେଚୁ) ପେଷା ହୋଇଥିବା ପଦାର୍ଥ—

2. A pounded thing.

୩ । ମାଡ଼; ବିଶେଷ ପ୍ରହାର—3. A sound beating.

ଦେ. ବିଣ.—୧ । (ଯଥା, ଛେଚୁ କଢା) କୁଟ୍ଟା ଯାଇଥିବା; ପିଷ୍ଟ ଯାଇଥିବା—1. Pounded; bruised.

୨ । (ଯଥା; ଛେଚୁ ବରଷା) ପ୍ରଚୁର; ଘୁମ୍‌କୁଣ୍ଟି—

2. Incessant or heavy (shower).

ଛେଚୁଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଛେଚିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—

Chhechāibā Causative of Chhechibā.

ଛେଁଚାନ

କୁଚଲାନା

(ଛେଚେଇବା, ଛେଚୁ ଦଆଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛେଚୁଉଟା—ଦେ. ବି.—(ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭାବର)—ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଛେଚିବା

Chhechā-kuṭā କର୍ମ—Act repeated beating or bruising.

ଛେଚୁଛେଚି—ଦେ. ବି.—୧ । ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଛେଚିବା ବା ପ୍ରହାର

Chhechā-chhechi କରିବା—1. Mutual beating; beating or pounding each other.

ଛେଁଚାଛେଁଚି

କୁଚଲାକୁଚଲି ଜଣକ ଜଣ ଦୁହେଁ ଛେଚୁଛେଚ ହଲେ ।

କୃଷ୍ଣଜିତ୍ ମହାପ୍ରଭୁ. ଗଳ୍ପ ।

୨ । ବହୁ ପଦାର୍ଥକୁ ଶିଳ ଆଦରେ ଛେଚିବା କର୍ମ—

2. Act of pounding many things.

ଦେ. ବିଣ. — ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାରତ—

Beat mutually.

ଛେଚୁ ଦାଗ—ଦେ. ବି.— ଛେଚିବା ବା ଆଘାତଜନିତ ଚିହ୍ନ —

Chhechā dāga A bruise.

ଛେଁଚାଦାଗ

ଚୋଟ

ଛେଚୁ ବରଷା—ଦେ. ବି—ଛେଚିବା ପରି ମୁଷଳଧାରରେ ବର୍ଷା; ଘୁମ୍‌କାଣ୍ଡି—

Chhechā barashā An outpour of rain; raining cats and dogs.

ଛେଚି କୁଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶରୀରର ଅଙ୍ଗମାନ ବିଶେଷ ବଥାଇବା—Aching in the limbs.

Chhechi kuṭi hebā

(ଯଥା—ଆଜି ସକାଳଠାରୁ ମୋ ଗୋଡ଼ହାତ ଛେଚି କୁଟି ହଉଛି, ବୋଧହୁଏ ଶୀତକୁ ଜ୍ୱର ହେବ ।)

ଦେ. କ୍ରି—ବିଶେଷ ଆସ୍ପୃହ ସହକାରେ ପରିଶ୍ରମ କରିବା—

To strive with one's utmost efforts; to make much physical exertion.

(ଯଥା—ମୁଁ ତା ପାଇଁ ଏତେ ଛେଚି କୁଟି ହଉଛି, କନ୍ତୁ ତାର ଟିକେ ମୋ ପ୍ରତି ଦୟା ନାହିଁ ।)

ଛେଚି କୋଡ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଃଖରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଗ୍ରବ୍ୟସ୍ତ ଓ ଛଟପଟ ହେବା—

Chhechi kordi hebā

To be restless with pangs or grief.

ତୁମେ ଯେ ବସି ଛେଚି କୋଡ଼ି ହୋଇ ଶୋକ
କରୁଥିବେ ଜାଣି ନାହିଁ ଏ ବାଳକ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାପ୍ରଭୁ. ଶାନ୍ତ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୃ	ପ୍ଲୁ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ଧୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ୍ୟ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଛେଚିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୃତ୍ଷ ଧାତୁ; ତୁମା ଛଦ୍ ଧାତୁ)—
Chhechibā ୧ । କୁଟ୍ଟବା; ମାଡ଼କରି ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଆଘାତ କରିବା;
ଛେଁଚା ଦଳିବା—1. To bruise; to smash.
କୁଚଲନା; ମସଲନା

ରୂମେ ପଃଗାଃଃ ଛେଚଲେ ପିଠି ଧାଡ଼—
କୃଷ୍ଣଦି୍ର. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ବିଶେଷ ପ୍ରହାର କରିବା—
2. To repeatedly deal a sound beating.
୩ । ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ବୃଷ୍ଟି କରିବା—
3. To rain cats and dogs.
୪ । ଭୂମିରେ ବାଡ଼େଇବା—
4. To strike on the ground.

କୁକୁଙ୍କର ସ୍ତିମିତ ହାଇର ଚାହିଁ
ଛେଚି କର କାଇବେ ଧୂଳିକ ସାଉଁଟି—କୃଷ୍ଣଦି୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୫ । ଚୂନା କରିବା; ଟୁକୁଟୁକା କରିବା—
5 To powder; to reduce to small bits.

ରଥ କରିବା ଶସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର, ଛେଚିବା ଅଙ୍କୁରର ମୂଳ—
କଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

[ଦ୍ର—ଏହି କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଛେଚି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୁ ପଡ଼ି ଯାଇ ଭଲେ ଶସ୍ତ୍ରର
Chhechi hebā କଚି ହୋଇଯିବା—
1. To be bruised or smashed by a fall.

ଛେଚ ହୋଇବାକୁ ଜାତ ହୁଏ ବୃକ୍ଷ
ଛେଲ ମାରିଦେବ ରହିଥାଉ ସିନ୍ଧି—ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗନ୍ନାଥଲୋଚନ ।

୨ । ଛେଚି କୁଟି ହେବା (ଦେଖ)
2. Chhechi kuti hebā (See)

ଛେଚେଡ଼ା—ଦେ. ବିଶ - ୧ । ଛେଚଡ଼ା (ଦେଖ)
Chhecherdā 1. Chhecharda (See)
ଛେଚେଡ଼ିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଛେଚଡ଼ା (ଦେଖ)
ଛେଚେଡ଼ା } 2. Chhecharda (See)

ଛେଛରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ—ଚିରା; ଫଟା—
Chhechhari Torn; rent.

ଛେଛରି ଛଡା, ହାତେ ନେଲେ ପଇସା ଦେଡା—ଚଗ ।

(ଅର୍ଥ—ଚିରା ଛଡା ହାତକୁ ନେଲେ ଭାଡା ବିକିଲେ ପଇସା ମିଳୁଥା ।)

ଛେ ଛେ—ଦେ. ଅ—ଛି (ଦେଖ)
Chhe chhe Chhi (See)

ଛେଡ଼ା ଘାସ—ଗ୍ରାଦେ. (ସଡ଼ଳାଡ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଘାସ—
Chherdā ghāsa A kind of grass.

[ଦ୍ର—ଏହା ଉଚ୍ଚରେ ଘାସ ୧ ହାତ ହୁଏ, ଏହାର କାଣ୍ଡ ବାଉଁଶ କଣି ପରି ମୋଟ, ଏହା ପାଣିରେ ଓ ପାଣିକୂଳେ ଜନ୍ମେ । ଭୁଲ. ହି. ଛେଡ଼ାର ଅର୍ଥ ଦଉଡ଼ି, ବୋଧହୁଏ ଏ ଘାସରୁ ଦଉଡ଼ି ବଳା ହେଉଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ।]

ଛେଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଜାଶପୁର) ବ—ଛେଳି—
Chherdi Goat.

ଛେଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ)—
Chhenā ୧ । ବାରସୀଦ୍ୱାରା ପଟ୍ଟା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗଢ଼ିବା—
1. Scraping a log of wood with the adze.
୨ । ଖଣ୍ଡ ପରି ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—2. An iron pick.

ଛେଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପଥର ବା ଲୁହା କାଟିବା
Chhenni ଉପଯୋଗୀ ଛୋଟ ଜହ୍ନଣ; ଛାଙ୍କୀ—1. A small
ଛେନୀ stout iron instrument for cutting
ଛେନୀ stone or iron; a drill.

୨ । ଷ୍ଟାମ୍ପ୍, କୋର୍ଟଫିସ୍ ବା ଟିକଟ ଆଦରେ ଛିଦ୍ର କରିବା ଅସ୍ତ୍ର—
2. An instrument to perforate stamps or courtfees; a punching instrument.

ଛେଣି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଷ୍ଟାମ୍ପ୍ ଆଦିକୁ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଛିଦ୍ର କରିବା;
Chhenni karibā ପଞ୍ଚ୍ କରିବା—1. To perforate stamps
ଛେନି କରା or courtfees.
ଛେନୀ करना ୨ । ଛେଣିରେ କାଟିବା—
2. To cut with a punch or drill.

ଛେଣିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଦ୍ଭୂମ) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ଛିନ୍ନା=ଜବରଦସ୍ତି
Chhenibā ଛଡ଼ାଇ ନେବା)—ହାତ ପଡାଇ ଉପରୁ ପଡ଼ିବା
ଜିନିଷକୁ ଧରି ପକାଇବା—To catch hold of a
thing (e. g. a ball) by holding out the
(ଛେଣି ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) palm to catch it.
(ଯଥା—ଦୂରରୁ ଫିଙ୍ଗା ସିବା ବଲ୍‌କୁ ଛେଣିବା ।)

ଛେତ୍—ଦେ. ଅ—ଛେ (ଦେଖ)
Chhet Chhe (See)

ଛେତ୍‌ଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ସୀଦ୍‌ଖାନା—କ୍ଷାନେନ୍)—
Chhet-khānā ପାଇଖାନା; ସଦ୍ଦର ଆଦରେ ମଳତ୍ୟାଗ କରିବା
ସେଂଖାନା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—Latrine; privy.
सौहतखाना; पाखाना

ଛେତ୍ ପାକ୍ ଡୁ ଡୁ ଡୁ ଡୁ—ଦେ. ଅ—ବାଳକମାନଙ୍କ 'ଡୁ ଡୁ' ଖେଳରେ
Chhet pak ḍu ḍu ḍu ḍu ଏକଦଳର ଗୋଟିଏ ବାଳକ
(ଛେତ୍‌ପାକ୍ ଡୁ ଡୁ ଡୁ ଡୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) କ୍ରୀଡ଼ାଭୂମିମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗାରକୁ
ଭେଦି ଯାଇ ଏକନିଶ୍ୱାସରେ ଅନ୍ୟ ଦଳର
ପିଲାଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସମୟରେ ଏତ-
ନିଶ୍ୱାସରେ ବୁଲୁଛୁ ଓ ପୁନର୍ବାର ନିଶ୍ୱାସ ନେଇ ଏହା
ଅପରପକ୍ଷ ପଚାରିବା ଜନ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ବାଳକ
ମୁଖରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱର—
The acclamation of the boy who crosses the middle line of the play-field and

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପଠ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଢଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ବୋଲିବେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଷଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାହା ଯଥାକ୍ରମେ ଉପରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଷରେ ସେତେ ଶୋଷିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗ.ତ' ଶୋଷିବେ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କ୍ଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

tries to touch any boy of the opposite sie in one breath in the 'Ḍu Ḍu' game.

ଛେତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ୍ରଣ. (ସଂ. ଶ୍ୱେତ)—ଶ୍ୱେତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Chheta (etc) Śweta etc (See)

ଛେତରା ଛାତରା
ଛିତରାହୁଆ
(ଛେତେରା; ଛେତ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ)
—ଗ୍ରା. ବ୍ରଣ. (ସଂ. ଛତ୍ରାକ)—ଛତ୍ରଯୁକ୍ତ; ଝାଞ୍ଜି ପରି—
Chhetarā Bushy; with head like mushroom; spreading.

ଛେତା
(ଛେତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
—ଗ୍ରା. ବ୍ରଣ—ଶେତା (ଦେଖ)
Chhetā Śetā (See)

ଛେତ୍ତା—ସଂ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ=ଷ୍ଟେତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—ଛେଦକ; ଯେ ଛେଦନ କରେ—
Chhettā Cutting.

ଛେତ୍ରୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷତ୍ରିୟ)—ରାଜପୁତ ଜାତି=
Chhetrī The Rajput caste.

ଛେଦ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅବସାନ—
Chhed The end.

ଛେଦ୍କା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ରଣ—ଚଟକା; ଅଗଭୀର—
Chhed-kā Flat; shallow.

ଛେଦ୍ଲି ପିଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମାଆବାପଙ୍କର କୋଡ଼ପୋଷ୍ଟ ପିଲା—The last or youngest offspring of the parents.
Chhedli pilā

ଛେଦ—ସଂ. ବି (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଛେଦନ; କାଟିବା—
Chheda 1. Cutting.

୨ । ଘାଟ—2. Fissure.
୩ । ଖଣ୍ଡନ; ରହିତ—3. Remission.
୪ । କଟାଚଟା—4. A cut.
୫ । ପରିଚ୍ଛେଦ; ଅଧ୍ୟାୟ—5. Chapter.
୬ । ବନ୍ଦ କରିବା; ରହିତ—
6. Stoppage; discontinuance; cessation.
୭ । ରଚନାରେ ଏକାଧିକ ବାକ୍ୟ ବା ପଦ ମଧ୍ୟରେ ବିରତି—
7. A pause or a stop in a sentence; a period in a composition.
୮ । ଛିଦ୍ର; କଣା—8. A hole; perforation.
୯ । ଦୋଷ; ଦୂଷଣ; ଅଏବ୍ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Defect.
୧୦ । ନାଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
10 Ruin; destruction.
୧୧ । (+କର୍ମ. ଅ) କର୍ତ୍ତିତ ଅଂଶ; ଖଣ୍ଡ—
11. Piece; slice.
୧୨ । ଭାଗ—12. A part; section.
୧୩ । ପଥର କାଟିବା—13. Cutting of stone.
୧୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଗଣିତରେ ଭାଜକ—
15. Divider in arithmetic
୧୫ । ଯେ ଛେଦନ କରେ; ଛେଦନକାରକ—16. Cutter.
୧୬ । ବାକ୍ୟ ଚିହ୍ନ; ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ—16 Fullstop.

ଦେ. ବ.—ଦେବତାଙ୍କ ନକଟରେ ପଶୁବଳି ଦେବା—
1. Decapitating a victim; animal sacrifice before Deity
୨ । ଦେବତାଙ୍କ ନକଟରେ ବଳି ଦିଆ ଯିବା ପଶୁ—
2. An animal victim; a victim or animal sacrificed before a Deity.

ଛେଦକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Chhedaka ୧ । ଯେ ଛେଦନ କରେ; ଛେଦନକାରକ—
(ଛେଦକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who cuts; cutter.
୨ । (ଜ୍ୟାମିତି) ଯେଉଁ ରେଖା ଅନ୍ୟ ରେଖା ବା କ୍ଷେତ୍ରକୁ କାଟେ—2. (geometry) A line cutting another line or a figure,
୩ । (ଗଣିତ) ଭାଜକ—(mathematics) Divider.
ବ୍ରଣ—୧ । ବିନାଶକାରୀ—1. Destroying; destructive.
୨ । କର୍ତ୍ତନକାରୀ—2. Cutting.

ଛେଦ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଛେଦିବା (ଦେଖ)
Chheda karibā Chhedibā (See)

ଛେଦକାର—ଦେ. ବ.—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି (ଧୋବା ଆଦି) ଖଡ଼୍ଗ ବା କାଟୁରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆଗରେ ବୋଦା ଦ୍ୱାରେ—
Chheda-kāra 1. A person who beheads a victim at an animal-sacrifice.
୨ । ପଥର କାଟିବା କାରିଗର—2. Stone-cutter.

ଛେଦନ—ସଂ. ବ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । କର୍ତ୍ତନ—
Chhedana 1. Cutting.
୨ । ଖଣ୍ଡ—2. Piece.
୩ । କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ର—3. Cutting instrument.
୪ । ବିଭକ୍ତ କରଣ—4. Division.
୫ । ନାଶ; ଉଚ୍ଛେଦ—5. Cessation; destruction.
୬ । ଯେଉଁ ଔଷଧ କଫ ଆଦିକୁ ଗଳାରୁ ବାହାର କରିଦଏ—
6. An expectorant medicine.

ଛେଦନୀୟ—ସଂ. ବ୍ରଣ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ଛେଦ୍ୟ (ଦେଖ)
Chhedanīya Chhedya (See)

ଛେଦ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ପଶୁବଳି
Chheda pakā(ke)ibā ଦେବା—To kill a victim before a Deity.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଠ	ଜ	ଢ଼,ଢ଼	ଣ	ତ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ		ଇ୍	ଙ୍ଗ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଏ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ଦ୍ୱନ୍ତଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ୈ	ଇଃ	ଞ	ଙ

ଛେଦ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଦେବତାଙ୍କ ନକଟରେ କୌଣସି ପଶୁ)
Chheda pa<u>rd</u>ibā ବଳିରୂପେ ହତ୍ୟା ଯିବା; ବୋଦା ପଡ଼ିବା—
(a victim) To be sacrificed before a Deity,

ଛେଦଭେଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛେଦ ଓ ଭେଦ; ହିନ୍ଦୀ ଛଳ ଓ ଭେଦ)
Chheda-bheda ୧ । କପଟ ବା ଛଳ ବ୍ୟବହାର—
1. Knavery; deciet.
୨ । କୂଟନୀତି—2. Diplomacy.
୩ । ପରଛିଦ୍ର; ଗୁପ୍ତଦୋଷ—3. Secret blemishes.
୪ । ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ—4. Secret.
୫ । ସମସ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱ—5. All the secrets.
କତ ଛେ ସ୍ୱତ ଛେଦଭେଦ
ପଣ୍ଡିତ୍ ଯେମନ ସଖାଦ । ପ୍ରାତା. ଜଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଛେଦଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଛିଦର)-ଏକପ୍ରକାର ସୂତା; ଗଣ୍ଠି ଆସୂତା;
Chhedarā ଦସାଁସୂତା—1. Knotty thread; coarse twist.
୨ । (ସଂ. ଛଡ଼) ଇତସ୍ତତଃ ଦେବା; ଛଡ଼ଛଡ଼ଲ ଦେବା—
2. Being scattered here and there.
୩ । (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର) କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ—3. Small bits.
ଦେ. ବିଣ—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ ମିଶ୍ରିତ—
1. Mixed with small bits; coarse.
(ଯଥା—ଛେଦଡ଼ା ଗୁଡ଼ ।)
୨ । ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ; ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ—3 Knotty (thread).

(ଛେଦଡ଼ୁ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ଘରବାର ମଧ୍ୟରେ କଳହ ଜାତ କରଏ—1. One who foments family-quarrels.
୨ । ହିଂସୁ—2. Revengeful; spiteful.
୩ । ଅତି କୃପଣ—3. Penurious.
୪ । ଯେ କ୍ଷୁଦ୍ରକ୍ଷୁଦ୍ର କଥାରେ ଛଳ କରେ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଭିମାନୀ—4. Prone to take offence at small matters; unduly sentive.
୫ । ଅତି କୃପଣ—5 Very miserly.

ଛେଦଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଛଡ଼)—ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହେବା—
Chhedaribā To be scattered here and there; to be diffused.
ଛାତରା
ଛିତରାନା

ଛେଡା—ଦେ. ବ—୧ । ଧଡ଼ ନ ଥିବା ପିନ୍ଧାଲୁଗା—1. A wearing
Chhedā cloth without coloured borders.
[ଦ୍ର—ଏ ଲୁଗାକୁ ପିନ୍ଧିପାରନ୍ତି, ବୃଦ୍ଧ ଓ ବିଧବାମାନେ ପିନ୍ଧନ୍ତି ।]
୨ । ଗୁଡ଼ରେ ରହିଯିବା ସାନସାନ ଆଖୁଗୋଟା—
2. Small bits of sugarcane left in the molasses.
୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ—3 Clots; small bits.
୪ । ଏକପ୍ରକାର ବସାଦହ (ଏହା ଉତ୍ତମରୂପେ ବସି ନ ଥାଏ ଓ ଏଥିରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡିଆ ଅଂଶମାନ ରହିଥାଏ)—
4. A kind of clotted curd (not well curdled).
୫ । ଦାଣିବା; କାଟିବା; ଦାଣ; କାଟ—5 Cutting.
ଘାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ମାଟିଆ- An earthen pitcher.
ଦେ. ବିଣ—କର୍ତ୍ତିତ; କଟା ହୋଇଥିବା—Cut into pieces.
ବରଣ ପାଶେ ଥଣ୍ଡ ଛେଦା ଶତ ଗ୍ରହିଲ
ଏ ଭଶେ ପୁର୍ ଘୋଟି । ଉତ୍ତେ୍ରଜ—ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଛେଦାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଛିଦ ଧାତୁ ଣିଚ ଛେଦ ଧାତୁ—
Chhhedāibā ଛେଦବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
ଛୋଦାନ Causative of Chhedibā.
ଛେଦାଳା ସତ୍ତ୍ୱ ଗୁଡ଼ ଘୋଡ଼ା ଶଳୁନ ଛେଦାଇ
ଚଳଲେ ଛ ସତ୍ତ୍ୱ ଦେନ ଜରସାଇଁ । କୁଶଙ୍କଧ୍ୱ. ମହାଜରଭ. ଶଲ୍ୟ ।
(ଛେଦାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛେଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ଛେଦ ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—
Chhedita ୧ । ଯାହା ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଛେଦନ କରାଯାଇ ଅଛି—
1. Cut.
୨ । ଏକାଧିକ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ—
2. Divided into parts.
୩ । କାଟି କରି ବା ଛଣାଇ ପୃଥକ୍ କରାଯାଇଥିବା—
3. Severed; separated.

ଛେଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଛିଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଛେଦନ କରିବା;
Chhedibā କର୍ତ୍ତନ କରିବା; ଦାଣିବା; କାଟିବା—
ଛେଦା 1. To cut through.
ଛେଦ୍‌ନା ୨ । କାଟି କରି ଅଲଗା କରିବା—2. To cut off.
୩ । କୁଲାରେ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଭାବରେ ଶସ୍ୟରୁ ଖୁଦ ବା କଣିଗୁଡ଼ିକ ଅଲଗା କରିବା—3. To separate small particles from bigger grains by winnowing.
୪ । ଗଛର ଡାଳକୁ ସମାନସମାନ କରି କାଟିବା—
4. To prune
୫ । ଦୂର କରିବା; ନାଶ କରିବା—
5. To remove; to do away with,
ମାସ୍ୱାରେ ଦୋଇଣ ପ୍ରଭେଦ
ଜ୍ଞାନ ବବେକ ଭାବୁ। ଛେଦ । ଜଗଲାଥ. ଭାଗବତ ।

ଛେଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ) —
Chhedya ୧ । ଯାହା ଛେଦନ କରାଯାଇ ପାରେ—
1. Capable of being cut.
୨ । ଯାହା ଖଣ୍ଡିତ କରାଯାଇ ପାରେ—2. Separable.

ଛେଦ୍‌ରିବା - ଦେ କ୍ରି—ଛେଦଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Chhedribā Chhedaribā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣବିନ୍ୟାସ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣବିନ୍ୟାସ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ସେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବଥ' ନ ମିଳି ଲ 'ବୃଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍କତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ

ଛେନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସନ୍ତାନିକା=ଦୁଧସର, ସଂ. ଛନ୍ନ; ସଂ. ନାମ Chhenā ଅମ୍ଳିଷ୍ଣା)—୧ । ଦଧି ଓ ଦୁଗ୍ଧରୁ ଅମ୍ଳିସଯୋଗରେ ବା ଛାନା; ଛେନା ଅମ୍ଳରସଯୋଗେ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ପିଣ୍ଡ ବାନ୍ଧାରେ; ଅମ୍ଳିଷ୍ଣା; **छेना** ପନୀର—1. Posset; cheese; curd

[ଦୃ— ଦୁଧ ଛଣ୍ଡିଗଲେ ଛେନା ହୁଏ, ଦହି ନଆଁରେ ବସିଲେ ଛେନା ହୁଏ; ୧ମ କୁ ଦୁଧଛେନା ଓ ୨ୟକୁ ଦହିଛେନା କହନ୍ତି ।]

୨ । (ବରକ୍ତିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—କିଛି ନାହିଁ—

2. (a term used in displeasure) Nothing.

(ଯଥା—ମୁଁ ପୁଅ ପିଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଶବ୍ଦ ଖରତ କଲ, ସେ ଛେନାଝା ପଡ଼ିଲା ।)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଛେନା)—୧ । ଘସି—1. Dry cowdung-cakes (used as fuel).

୨ । ପାଉଁଶ—2 Ashes.

ଛେନାଗୁଡ଼—ଦେ. ବି. (ଛେନା+ଗୁଡ଼)—୧ । ମିଶ୍ଚାନ୍ନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ Chhenā-gurda ଛେନା ଓ ଗୁଡ଼—1. Cheese and sugar mixed together.

୨ । (କାନଫୋଡ଼ା ଦେବା ବେଳେ ପିଲାର ହାଉରେ ଛେନା ଗୁଡ଼ ଦେଇ ପିଲାଙ୍କକହନ୍ତି "ଛେନାଗୁଡ଼ ଖା", ପିଲା ଛେନା ଗୁଡ଼ ଖାଇବାରେ ଲାଗିଥିଲା ବେଳେ ଉସ୍ତାର ଛା କାନକୁ ଛୁଞ୍ଚିରେ ଟୁକ୍ କରି ଫୋଡ଼ି ଦଏ; ଏଥିପାଇଁ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ପିଲାଙ୍କୁ ଉଣ୍ଡାଇଲା ପରି ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର ଲୋଭନୀୟ ବସ୍ତୁ—

2. Any trifling bait.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର ବସ୍ତୁ—

3. (figurative) Any trifle.

[ଦୃ— ଏହା ସଦା 'ଛେନା' ପରେ 'କିଛି ନାହିଁ' ଅର୍ଥରେ ବରକ୍ତିର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଛେନା ଛଣ୍ଡାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଗରମ ଦୁଧରେ ଖଟା ବା ଫିଟ୍‌କରି ମିଶାଇ କ୍ଷୀର ଦହିକୁ ନଆଁରେ ବସାଇ ହୁଧ ବା ଦହି କାଟି ସେଥିରୁ ଛେନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—To prepare cheese or curd or milk.

छेना बनाना

ଛେନା ଛଣ୍ଡେଇବା
ଛେନା ବସା (ସେ) ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦୃ—ଦୁଧକୁ ଛଣ୍ଡାଇ ଛେନା କଗ୍‌ଯାଏ; ଲୋକେ ଦୁଧକୁ ଛଣ୍ଡାଇ ଛେନାରେ ପରିଣତ କରନ୍ତି, ଅଥଚ ଛେନା ଛଣ୍ଡାଇବା କହନ୍ତି ।]

ଛେନାପଣା—ଦେ. ବ.—ଛେନା ଓ ନବାଉଯୁକ୍ତ ପାଣିପୃ—A drink Chhenā-paṇā made by dissolving sugar or molasses in water and putting bits of cheese in it.

ଛେନାପଣା ପିନା ପାଇରେ ପାକ ହୋଏ,
ତଡପଣା ପାଇଲେ ନକ ଭେକ ଜାଏଁ ।

କୃଷ୍ଣଙ୍କ, ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ଛେନାପାଣି—ଦେ. ବ.—ଛେନା ଛଣ୍ଡି ଯିବା ପରେ ଦୁଧ ବା ଦହିରେ Chhenā-pāṇi ରହିଯିବା ଜଳୀୟ ଅଂଶ—

छेनाकापानी; छाछ Whey.

ଛେନାବଡ଼ା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଛନ୍ନ + ବଟକ)—ଗୁଡ଼ରେ ପକ୍ୱ ଛେନାର Chhenābaṛḍā ପିଠା; ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—

ଛେନାବଡ଼ା **Cheese-cake.**

ଛେନାମଣ୍ଡା
ଛେନାମାଣ୍ଡୁଅ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଘଷି; ଶୁଷ୍କ ଗୋମୟ—

Dried cowdung-cakes.

ଛେନାରୁ ଗୋପା ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା— ଦେ. କ୍ରି. (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—ବୃଥା ବା ଜଟିଳ Chhenāru chopā chhaṛḍā(e)ibā କଥାରେ ମାତ୍ତିବା—

1. (ironical) To be engaged in a wild-goose chase.

୨ । ଅଦ୍ଭରକୁ ରୂପେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କର ଆଲୋଚନା ବା ତର୍କ କରିବା—2. To use hair-splitting arguments.

ଛେପ୍‌ଲା ନାକା – ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଚେପ୍ଟାନାକା— Chhep lānākā Flat-nosed; having a flat-nose. (ଛେପ୍‌ଲାନାକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଛେପ୍‌ଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଘୋର ହୋଇ ଯାଇଥିବା Chhep-li (କଠୋଡ଼ି ବା ଚୋଟା)—Worne out (sandals or slippers).

ଛେପ—ଦେ. ବ. (ସଂ· ଷ୍ଠୀବ)— ଥୁକ; ଜିଷ୍ଠୀବନ; ପାଟିରୁ ବାହାରିବା Chhepa ଲାଳମୟ ବସ୍ତୁ--Saliva; spittle.

ଛେପ, ଥୁ

थूक

ଛେପ ଖଙ୍କାର—ଦେ ବ.—(ଅନୁକର ଶବ୍ଦ) (ଛେପ+ଖଙ୍କାର)— Chhepa khaṅkāra (ଛେପ) ମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଜିଷ୍ଠୀବନ ଓ ଥୁଥୁ କଫ (ଖଙ୍କାର) ଗଳାରୁ ଜାତ ଶ୍ଲେଷ୍ମା—

थुक् बलगम Spittle and phlegm.

ଛେପ ଢୋକିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ମୁଖଜାତ ଛେପକୁ ଗଳାଧଃକରଣ Chhepa ḍhokibā କରିବା—1. To swallow the

थूकार चाटना spittle.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) କହିଥିବା ସତ୍ୟ ପାଳନ ନ କରିବା—

2. (figurative) Not to carry out one's promise.

(ଯଥା—ସେ ନାମବଡ଼ା ରଜାଙ୍କଠାରେ ଦୋଇ ସ୍ୱର୍ଗ ପକାଇଲା ଛେପ ଢୋକିଲା)

ଛେପ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ମୁହଁରୁ ଥୁକ ବାହାରକୁ ଫିଙ୍ଗିବା— Chhepa pakā(e)ibā To spit.

छेप फेंना [ଦୃ— କେହି ଅଶୁଶ୍ୟ ଜାତ ବା ଶୂଦ୍ର ଛୁଇଁଜାତିସୂଚକ ବ୍ୟକ୍ତିର

थूकना ଉପରେ ଛେପ ପକାଇଲେ ଯାହା ଉପରେ ଛେପ ପଡ଼େ ସେ ଅଜାଡଥା ବା ଅଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
	୧	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

ଛେପିବା —ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—କ୍ରି.—ଛେପ ପକାଇବା—
Chhepibā To spit.

ଛେବଳ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଚପଳ)—୧ । ଚପଳ ସ୍ୱଭାବ—
Chhebaḷa 1. Fickle-minded.
ଛାବଲା; ଛେବଲା ୨ । ବାଳସ୍ୱଭାବ—
ଚୁଲବୁଲା 2. Childish; puerile.
୩ । ଚଗଲା (ଦେଖ)
3. Chagalā (See)

ଛେମ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କ୍ଷମ)—୧ । ଅଧିକାର; କ୍ଷମତା—
Chhema 1. Power; authority.
୨ । ଯୋଗ୍ୟତା —2. Ability.

ଛେମଣ୍ଡ—ସଂ. ବିଣ.— ପିତୃମାତୃହୀନ; ଅନାଥ—
Chhemaṇḍa Orphaned.

ଛେର୍‌ଛେର୍ ମଗା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି —ପୌଷପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଗଣ୍ଡ, ପାଣ, ଭୂମି। ଆଦ୍ଦ ମାତ ଜାତିସ୍ଥ ଲୋକ ବଡ଼ ଘରମାନଙ୍କୁ ନଜର ପବ ଖରତପାଇଁ ଧାନ ମାଗିଯିବା-
Chher-chherā magā The act of approaching the rich people for doles of paddy on the Paush full-moon day by the low caste people.

ଛେର୍‌ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଛରର୍ (ଦେଖ)
Chher-rā Chhararā (See)

ଛେରଅଣ୍ଟା—ଦେ. ବି.—ଗୋରୁଙ୍କର ରୋଗବିଶେଷ—
Chhera-aṇṭā Impaction of rumex of cattle.

ଛେରକୁରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଛେରୁଆ (ଦେଖ)
Chherakurā Chheruā (See)
(ଛେରକୁଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଛେରା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କ୍ଷର୍ ଧାତୁ; କ୍ଷମ୍ଭା ସଂ. ସ୍ରୁଜ୍ ଧାତୁ)—
Chherā ୧ । ତରଳ ମଳ—
ଛେରାନି 1. Loose stools; watery evacuation.
ଛିଟ୍‌କା ୨ । ଭୂମିରେ ସେଉଁ ସୁଗନ୍ଧ ଜଳ ଛିଞ୍ଚାଯାଏ—
ଛଡ଼ା 2. Scented water sprinkled on the
ଛିଡ଼କନା; ଛିଂଟା ground.

ଗୋଣା ଲମ୍ବାଇ ପୂତ ମଣ୍ଡେ
ତଜନ ଛେରା ଘଳଦାଣ୍ଡେ। ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ।

ଛର୍‌ରା ୩ । ଛରର୍ (ଦେଖ)
ଛଟରା 3. Chhararā (See)
୪ । ତରଳ ପୁରୀଷ ତ୍ୟାଗ—
4 Passing of loose stools.
୫ । (ଗୋରୁ ଓ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର) ତରଳ ପୁରୀଷତ୍ୟାଗ କରିବା ରୋଗ—5. Diarrhoea; looseness of bowels.

ପାଗ ବଢ଼ରେ ଛେରା ରୋଗ। ଚଗ।

୬ । ଗୋରୁଙ୍କର ଛେରା ରୋଗ; ଠାକୁରାଣୀ ରୋଗ; ଗୋବସନ୍ତ--
6. Rinderpest.

ଛେରା ଦେ. ବିଣ—୧ । ତରଳ ପୁରୀଷ ତ୍ୟାଗକାରୀ—
1. One who habitually passes loose stools.
୨ । ଛେରୁଆ (ଦେଖ)
2. Chheruā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଭୂମିରେ ଛଞ୍ଚାଯିବା ଗୋବରପାଣି—
Cowdung and water sprinkled on the ground

ଛେରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛେରବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Chherāibā 1. Causative of Chheribā.
ଛେରାନା ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଭୀତ କରାଇବା—
ଛେରାନା 2. To frighten a person.
(ଛେରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପସଙ୍ଗେ ଦେବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଛେରାଛେରି—ଦେ. ବି—ବହୁ ପରିମାଣରେ ଛେରବା—
Chherāchheri Profuse passing of watery stools.

ଛେରା ଦେବା--ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି--ଭୂମିରେ ଗୋବର ପାଣି ଛଞ୍ଚିବା--
Chherā debā To sprinkle water mixed with cowdung on the ground.

ଛେରା ପହଁରା—ଦେ. ବି. (ଅନୁଚର ଶବ୍ଦ) (ସଂ.କ୍ଷର ଧାତୁ ଓ ପରିମାର୍ଜନ)-
Chherā pahaṁrā ପଥ ବା ଭୂମିରେ ଜଳ ସେଚନକରି ଓଳାଇବା-
ଛଡ଼ାଝାଁଟା Sprinkling water on and sweep-
ଛିଂଟନା ଝାଡ଼ନା ing the ground.

ଛେରାପଥଁର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ଗୁଣ୍ଡିଚା
ଛେରାପସ୍ପର୍ } ସମସ୍ପରେ ରଥକୁ ପହଣ୍ଡିବଜେ କରିବା
ଛେରାପହର୍ } ସମସ୍ପରେ ପୁରୀରୁଜା ଶ୍ରୀଜୀଉଙ୍କ ଆଗେଆଗେ
ସୁଗନ୍ଧ ଜଳ ଛଞ୍ଚୁଛଞ୍ଚୁ ଓ ସୁନା ଖଡ଼ିକାରେ ଓଳାଇ ଓଳାଇ ଅର୍ଥାତ୍ 'ଛେରା ପହଁର' କରି କରି ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ଏଥିଯୋଗୁଁ କାଞ୍ଚିର ରାଜା ପୁରୀର ମହାରାଜ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କୁ ଚଣ୍ଡାଳ ବୋଲି କହି ତାଙ୍କୁ ନିଜ କନ୍ୟା ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏଥିଲାଗି ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅପମାନ ହେବାରୁ ନିଜେ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ବଳଭଦ୍ର ମନୁଷ୍ୟରୂପ ଧରି କଳା ଘୋଡ଼ା, ଧଳାଘୋଡ଼ାରେ ବସି ରାଜା ଓ ରାଜାଙ୍କ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯାଇଥିଲେ ଓ ପୁରୀ ଗଲା। କାଞ୍ଚୀ ନଗରକୁ ଜୟ କରି କାଞ୍ଚୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଥାଣି ଶେଷରେ ବିବାହ କରିଥିଲେ ।]

ଛେରା ହଗା—ଦେ. ବି— ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗୁଁ ପତଳା ଜଳୀୟ ଝାଡ଼ା--
Chherā hagā Liquid stools; diarrhoea.
ଛେରାହାଗା
ଛେରାଝାଡ଼ା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ ସତତ ୧. ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜାସୁଜି ସେବେ ଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚାରଣ ଅନୁସାରେ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, ଭୂତ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖି ନ ପାଇଲେ 'ଆଖି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଛେରି—ତ୍ରା. (ଇତର) ବ. (ସଂ. ଛେଳକା)—ଛେଳି; ଛାଗଳ—
Chheri Goat.
ଛେଳୀ [ଦ୍ର—ବାଜର କଣ୍ଠ୍ୟଆଦି ଇତରଜନ-
ଛେରୀ ବ୍ୟବହୃତ; 'ଳ' ସ୍ଥାନରେ 'ର' ଉଚ୍ଚାରଣ ଯୋଗୁଁ, ଛେଳ = ଛେର ।]

ଛେରିବା—ଦେ. କି—୧ । (ସଂ. କ୍ଷର୍ ଧାତୁ) ତରଳ ମଳ ତ୍ୟାଗ କରିବା--
Chheribā 1. To pass watery stools.
ଖେଡ଼ାନ, ଛେରା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ରୋଗ ବା ଭୟ ହେତୁ ତରଳ ପୁଖୁଷ
ଛେରନା ତ୍ୟାଗ କରିବା—2. To pass stools through disease or fear.
[ଦ୍ର—ଏହି କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଛେରୁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଛେରୁଆ (ଦେଖ)
Chheru Chheruā (See)

ଛେରୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୀତ—
Chheruā 1. Coward.
ଛେରେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛେରେଇ }
୨ । ଯେ ଭୟରେ ଛେର ପକାଏ—
2. One who passes loose stools through fear.
୩ । ଛେର ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—
3. Suffering from loose stools.

ଛେଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛେଳି; ଅଜ—
Chhel Goat.

ଛେଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶଲ୍ୟ)—
Chhela ୧ । ଶର; ବାଣ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
1. Arrow; a weapon of offence.
ମାର-ବଳ ଛେଳ ତା ମଧ୍ୟେ ଯୋଡାଇଲ
ଥୋଇଲେ ବାଲ୍ୟ ରଜା ମାରବ ହବଲ । କୃଷ୍ଣଜିହ୍ନ, ମଦାତରଉ. ବନ ।

୨ । ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ— 2. Spear.
ଛେଳ ଯୋଉ ଫଗ ଉପରେ ହନ୍ତ ଦେଇ । କୃଷ୍ଣଜିହ୍ନ. ମଦାଉତଉ. ଅତ ।
୩ । (ସଂ. ଛିଦ୍ର) ବାଉଁଶ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କର ପତଳା ଛୋଟ
ଛିଲକା ପାଉଥା—3. Thin small slices or strips of
ଛିଲକା bamboo.

ଛେଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶଲ୍ୟ)—୧ । ଛେଳ (ଦେଖ)
Chhelā 1. Chhela (See)
ଛିଲକା, ଛୋଳ ୨ । (ସଂ. ଛିଦ୍ର) କାଠ ବା ବାଉଁଶର ଉପରୁ
କତରନ, ଛିଲକା ପତଳା କଣ କଟୁର ବା ବାରସୀରେ ଚାଛି ନେଲେ ସେଉଁ ପତଳା ପାଉଥା ବାଦାରେ—
2. Scraped thin slice of bamboo or wood.
୩ । ଚାଛିବା—3. Scraping.

୪ । ଗୁଡ଼ର ପରିମାଣବିଶେଷ; ୧୦ ବିଶା—
4. A measure of molasses; 10 bisās.
୫ । କପାର ପରିମାଣବିଶେଷ; ୪୦ ବିଶା—
5. A measure of cotton; 40 bisās.
୬ । ଧାନର ପରିମାଣ ବିଶେଷ; ୪୦ ଗୌଣି—
6. A measure of paddy; 40 gaunis.

ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବ—୧ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ନଡ଼ିଆଗଣତିରେ ପରିମାଣବିଶେଷ; ୯ ପଣ ବା ୭୨୦ କଡ଼ା ନଡ଼ିଆ—
1. (Puri district) An aggregate of 720 cocoanuts.
୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ବାଲେଶ୍ୱର ଛଅସେରିଆ ଗଣ୍ଡୀରେ ୪୦ ଗଣ୍ଡୀ (ଧାନ)=୨୪୦ ବାଲେଶ୍ୱର ସେର = ବାଲେଶ୍ୱର ୬ ମଣ=କଟକର ୪୯ ମଣ—
2. Six maunds of paddy.
୩ । ଥୋଡ଼ବଳଦଙ୍କ ଉପରେ ଉପରେ ବୁହାଯିବା ପଲ୍ଲାଣ—
3. Pack-saddle
୪ । ଭଲରୁ କଟା ଦୋଇ ଖଳାକୁ ଅଣାଯିବା କଲେଇର ଗୋଣ୍ଡା, ଯାହା ବଳଦଙ୍କ ପିଠିରେ ବୁହାଯାଏ—
4. A pack of paddy sheaves carried on the back of bullocks from the fields.

ଛେଳାଇବା--ଦେ. କି—୧ । ଛେଳିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Chhelāibā 1. Causative form of Chhelibā.
(ଛେଳେଇବା -- ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଛେଳିବା (ଦେଖ)
2. Chhelibā (See)

ଛେଳା କେରାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସନ୍ଦାସଫର)—
Chhelā kerāṇḍi ବଡ଼ ବଡ଼ କେରାଣ୍ଡି ମାଛ—A kind of
ଫୁଟନୀ, ପୁଁଠି, ସରନାପୁଠି sweet-water fish; Barlens
ସୋରି Phutunes or Barlens Sarana.
(ଛେଳାଉରାଣ୍ଡି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛେଳାଛେଳି— ଦେ. ବ—ଛେଳିବା ବା ଚାଛିବା କର୍ମ—
Chhelāchheli Act of scraping or mowing.
ଚାଁଛାଚାଁଛି

ଛେଳି ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛାଗଳ; ପ୍ରାକୃତ ଛଳି; ସଂ. ଛେଳକା=ଛାଗୀ;
Chheli ଯୋଗେଶ୍ୱର) —୧ । ଛାଗ—1. Goat.
ଛାଗଳ [ଦ୍ର—ପୁଂଲିଙ୍ଗରେ ଅଣ୍ଡିର ଛେଳ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ
ବକରା; ବକରୀ ମାଇ ଛେଳ ବୋଲାଯାଏ ।]
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭୀତ ଲୋକ—
2 (figurative) A coward.
(ଯଥା—ସେ ଏ କାମ କରିବାକୁ ଛେଳି=ସେ ଏ କାମ କରିବାକୁ ଡରୁଛି ।)
[ଦ୍ର— ଛେଳିମାନେ ପାଣିରେ ପଶିବାକୁ ଡରନ୍ତି; ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରବାଦ ଅଛି "ପାଣିକ ଛେଳି" ପର ଦେବା ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ର,ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଛେଲି—ଦେ. ବ. (ସ. ଛଲି; ଛଲ୍)—୧ । ବୃକ୍ଷାଦର ବଳଲ—
Chheli 1 Bark of trees.

ଛାଳ ଛାଳାଟ ଛିଲକା; ଛାଲ
୨ । କାଠର ଉପରୁ ତଚ୍ଛା ଦୋଇଥିବା ପତଳା ଅଂଶ—
2. A slice scraped from a piece of wood.

ଛାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ତୁଳ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଛେଳା)—
ଛେଳ—Goat.

ଛେଳଗୋତ୍ରିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଛେଳଙ୍କ ଓ ଗୋତ୍ର)—
Chhe**l**igotriā ଛେଳମାନଙ୍କ ପରି ଗମ୍ୟାଗମ୍ୟ ବିଚାରହୀନ—
Cohabiting with persons of prohibited degree of relationship; incestuous.

ଛେଳପାଗୁଳିଆ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଔଷଧ ଗୁଳ—
Chhe**l**ipāguliā A kind of medicinal plant.

ଛେଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଛଲି = ତ୍ୱକ୍; ଛଲ)—୧ । ଗୁଞ୍ଚିବା—
Chhelibā 1. To scrape off.

ଛୁଲା; ଛୋଳା ଛିଲନା; ଚୋଲନା
୨ । ଉପରର ପତଳା ସ୍ତର ବା ବଲ୍ଲଳ କୌଣସି ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଉଠାଇବା—2. To scrape off the bark or outer layer.

ଛେଳି ମାହାରିଆ—ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଛେଳ ଜଗୁଆଳ; ଛେଳ
Chhe**l**i māhāriā ଉଖୁଆଳ—Goat-herd.

ଛେଲୁଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ଛଲି)—୧ । ପାତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ମାଟି
Chhelu**ā** ହାଣ୍ଡିର ବଡ଼ ଭଙ୍ଗାଖଣ୍ଡ; ଖାଣ୍ଡି—1. A large
ଖାପରୀ; ଖୋଲାମ ଠିକରା broken bit of earthern ware used as a pot.
୨ । ବଡ଼ ଖପର୍—2. Big potsherd.

[ଦ୍ର—ହାଣ୍ଡିକୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ଅଂଶ ପାତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ପାରେ ତାକୁ ଛେଲୁଆ କହନ୍ତି, ଟିକଟିକ ଅଂଶକୁ ଖପର୍ କହନ୍ତି ।]

ଛେଲୁଆ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଣ୍ଡେ ଛେଲୁଆ ବା ଖପର୍‌କୁ ଭୂମିରେ ଏପର ପାଣି ଉଡଉକୁ ପକାଯାଏ
ଛିନିମିନି ଖେଳା; ଖୋଲାମକୁଚିମାରା ଛିଚ୍ଚଲିଖେଳନା ଯେ, ତାହା ପାଣି ଉପରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଡେଇଁ ଡେଇଁ କା ଖଣ୍ଡଦୂର ଗଲିଯାଏ—
To play at ducks and drakes with a potsherd.

ଛେ—ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ଛଦ) ଛଉ; ନୌକା ପ୍ରଭୃତିର ଉପରର
Chh**ai** ଆବରଣ; ନାଦା, ଗାଡ଼ିଆଦର ଉପରର ଚାଟ—
ଛେ 1. The thatch or covering for a boat or cart.
୨ । (ସ. ଛର୍) ଗୁରାଡ଼େ ଖେଳେଇ ଦୋଇଯିବା—
2. Diffusion.
୩ । (ସ. ଛବ) ଛଉ; ଛଟକ; ଚଳାସ-ଉଙ୍ଗା—
3. Spotiveness; foppishness.
୪ । ଥଟ୍ଟା—4. Jest; frolic.
୫ । ଛଳନା; ଖେପର୍—5. Pretence; trick.
୬ । ବାଲଙ୍କି; ଗୁଢର; ଗର୍ବ—6. Arrogance.
୭ । ରସିକତା—7 Gallantry; coquetry.
୮ । (ଇଟାଆଦର) ସୁସଜ୍ଜିତ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଗଦା—
8. Well-set stack (e. g. of brick).

[ଦ୍ର—'ଇଇ' ଅବ୍ୟୟରେ ଥିବା ଦେଶଜ ଶବ୍ଦମାନ 'ଟ୍ଟେ' ଅବ୍ୟୟଯୁକ୍ତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ଓ ଲେଖାଯାଏ ।]

ଛୈଚ୍ଛାଡ଼୍—ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବୃକ୍ଷାଦ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ, ସୁନ୍ଦର,
Chh**ai**chhārd ସବେଳ ଓ ତେଜୀ ହୋଇ ବଢ଼େ—
ଛୈଚ୍ଛଣ୍ଟ୍
ଛୈଚ୍ଛଣ୍ଟିଆ
ଛୈଚ୍ଛଡ଼ିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛୈଚ୍ଛଲ
ଛୈଚ୍ଛଳିଆ
1. Vigorously grown up; robust; vigorous.
୨ । ବଳିଷ୍ଠ ଓ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ—
2. Muscular and strong.

ଛୈଲ୍—ଦେ. ବଣ—ଛଇଲ୍ (ଦେଶ)
Chh**ai**l Chhail (See)
(ଛୈଲାଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୈଳ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଛଇଲ (ଦେଶ)
Chh**ai**la Chhaila (See)

ଛୈଳା ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଛଇଲା (ଦେଶ)
Chh**ai**lā Chhailā (See)

ଛୈଳୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଛଇଲା (ଦେଶ)
Chh**ai**lī Chhailā (See)

ଛୋଇଁ—ଦେ. ବ. (ସ. ଶିମ୍ବୀ)—ଶିମ୍ବ, ମୃଗ, ବରଡ଼, ସଜନା, ବରଗଡ଼
Chhoiñ ଆଦ ବୃକ୍ଷର ଲମ୍ବ ଖୋଷାଯୁକ୍ତ ଫଳ, ଛୁଇଁ—
ଓଁଟା ଛୋମି Long slender stalk like beans of certain trees and plants; a pot or legume.
(ଛୁଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛୋଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସ. ସ୍ପୃଶ୍ ଧାତୁ ; ସ. ଛୁପ ଧାତୁ)—
Chhoiñbā ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—1. To touch.

ଛୋଁୟଁା; ଛୁଁୟଁା ଛୁନା
୨ । (ସ ଛଦ ଧାତୁ)—ଛପଣ କରିବା; ଘର ଛପର କରିବା—2. To thatch.

ଛୁଇଁବା
ଛୁଆଁଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଛୁଇଁବା
୩ । ଛୁଇଁବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
3. Causative form of Chhuiñbā.

ଛୋଁକ—ଦେ. ବ—ଛୁଙ୍କ (ଦେଶ)
Chhoñka Chhuṅka See)

ଛୋଁଦାର—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ସମ୍ମୁଖ + ଦ୍ୱାର)—
Chhoñdāra ଛମୁଦୁଆର (ଦେଶ)
Chhāmuduāra (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବସଉଛ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ତେବେ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଛୋକଗ୍—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ହିନ୍ଦୀ ଓ ବ. ରୁ ଅନୁକୃତ) (ଫ. ଚୋକ = Chhokarā ଶିଶୁ)—୧ । ବାଳକ; ଝୋକା—
(ଛୋକଗ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Boy; lad.
୨ । ଅପରିଣତବୟସ୍କ ଯୁବା—2. A youth.
୩ । ଗୃହର ଝୋକା—3. Servant boy.

ଛୋକାର—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ଫ. ଶକାର = ନାଟକରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମାତ Chhokāra ଜାତିସୂଚକ ଶବ୍ଦ)—୧ । ବେଶ୍ୟାପୁତ୍ର; ଭଡ଼ୁଆ ଜାତି—
(ଛୋକାରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A caste consisting of persons
ଭାଡ଼ born of whores.
भड़ुआ, भँड़ुवा
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠୀ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାତି ଅଛି । ଏମାନେ ଗୃହସ୍ଥମାନଙ୍କ ଘର ବବାହାଦି କରନ୍ତି, ଏମାନେ ନଚ୍ଚିକାରୁଣୀ ବେଶ୍ୟାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାଦ୍ୟ ଆଦି ବଜାନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥଳେ ଏମାନେ ଭେଲଙ୍କି ବାଜା ବଜାନ୍ତି ।]
୨ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ ବ୍ୟକ୍ତି; ଘୃଣ୍ୟ ଲୋକ—
2. A shameless person.
୩ । ପରପୁରୁଷ ନିକଟରେ ପର ସ୍ତ୍ରୀ ଜଟାଇବା ଲୋକ—
3. A pander; procurer; pimp a go-between.
୪ । ଅଶ୍ଳୀଳଭାଷିତ୍ୱ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. A person who is fond of using obscene language

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ପରପୁରୁଷମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପରସ୍ତ୍ରୀ ବା ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଅସତ୍ ସଂସର୍ଗ ନିମନ୍ତେ ଜୁଟାଏ—
1. Pandering; procurer.
୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରତନ୍ତ୍ର—
2. Lascivious; lewd; licentious; sensual.
୩ । ଘୃଣ୍ୟ; ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ବେହୁଦା —
3. Shameless; indecent.
୪ । ଅତି ନୀଚ (ଲୋକ)—4. Low; vile, mean.
୫ । ଅଶ୍ଳୀଳ—5. Obscene.
(ଯଥା—ଛୋକାର କଥା ।)
୬ । ଅଶ୍ଳୀଳଭାଷିତ୍ୱ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
6. Fond of obscene language.
୭ । ଅସଚ୍ଚରିତ୍ର—7. Immoral; debanched.
୮ । ଲମ୍ପଟ—8. Addicted to adultery.
[ଦ୍ର—ଦନାଇ ଦାସଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ (ଛଗ) ଅଛି; ଯଥା—"ଛୋକାରୁଣୀ ମାଇପଙ୍କ ଓଷା ସଙ୍ଗୀ ଗୋ ମନ ଏ" ଅର୍ଥାତ୍ ଅସଚ୍ଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ନାହିଁ; ଏସବୁ ସ୍ଥଳରେ ଉପବାସ ବ୍ରତାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବା ତା ପକ୍ଷରେ କେବଳ ଲୋକଦେଖାଣିଆ ଭଣ୍ଡାମି ମାତ୍ର ।]

ଛୋକାରକଥା—ଦେ. ବ.—ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା—
Chhokāra kathā Obscene language.

ଛୋକାରିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଛୋକାର (ଦେଖ)
Chhokāriā Chhokāra (See)
(ଛୋକାରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଛୋଟ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଖୁର୍ଦ୍)—୧ । ବାଙ୍ଗର; ଆକାରରେ ହ୍ରସ୍ୱ; ସାନ;
Chhoṭa ଖର୍ବ—1. Small; dwarfish.
(ବଡ଼—ବିପରୀତ) ୨ । କନିଷ୍ଠ (ଯଥା ଛୋଟ ଭାଇ)—
ଛୋଟ 2. Younger.
छोटा ୩ । ବୟସରେ ସାନ; ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—3. Young.
୪ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—
4 Younger; junior.
୫ । ଅଧମ; ଘୃଣ୍ୟପ୍ରକୃତି; ନୀଚ—5. Low; mean.
୬ । ନୀଚଜାତୀୟ—6. Of low caste.

ଛୋଟ ଅଦାଲତ—ଦେ. ବ.— କାଇକୋଟ ଅଳ୍ପ ଦାବୀ ଥିବା ସଦ୍ଦଜ ଛୋଟ ଆଦାଲତ ଦ୍ୱାରେ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ମକଦ୍ଦମାମାନ ସରସରି ଅର୍ଥାତ୍ ଛୋଟ ଆଦାଲତ ଫ୍ରେସରେ ବିଚାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ **छोटा अदालत काजकोट** ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଚାରାଳୟ—Court of small causes in India.

ଛୋଟ ଏଲାଇଚ—ଦେ. ବ. (ଫ. ନାମ ଖୁର୍ଦ୍ଦେଲା)—ଗୁଜରାଟୀ (ଦେଖ)
Chhoṭa alāicha Gujarāṭī (See)
ଛୋଟ ଏଲାଚୀ
छोटि इलायची

ଛୋଟ ଓଶା—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଧାନ—
Chhoṭa oṡā A kind of paddy.

ଛୋଟକଇଁ—ଦେ. ବ.—ସାନ ସାନ ଧଳା କଇଁଫୁଲ—
Chhoṭa kaiñ Small white Indian water-lily;
ଛୋଟ ସୁନ୍ଦି Nymphla Lotus.

ଛୋଟ କଥା—ଦେ ବ.—୧ । ତୁଚ୍ଛ କଥା—
Chhoṭa kathā 1. Insignificant words.
୨ । ଅତି ନଗଣ୍ୟ ବା ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟ—
2. A very small matter.

ଛୋଟଘର—ଦେ. ବ.—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଗୃହ —
Chhoṭa ghara 1. A small or snug house.
୨ । ନିକୃଷ୍ଟ ବଂଶ; ନୀଚକୁଳ—
2. Low caste; low family.

ଛୋଟଚମ୍ପା—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଧାନ—
Chhoṭa champā A species of fine paddy.

ଛୋଟ ଠାକୁର—ଦେ.ବ—୧ । ପୁରୀରେ ବିରାଜିତ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ—
Chhoṭa ṭhākura 1. The Deity Jagannath at Puri.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍ଟ	ଜ୍ଞଅ	ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଃ

୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅବତାରରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
2. A name of Śrikṛushṇa.

[ଦ୍ର—ବଳରଦ୍ର ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବୟସ ତୁଳନାରେ ବଳରଦ୍ର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ପୁଣ୍ଡରେ ସାଧାରଣ ଲୋକେ 'ବଡ଼ ଠାକୁର' ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଛୋଟ ଠାକୁର ବା ସାନ ଠାକୁର ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।]

ଛୋଟଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.— ୧ । ଛୁଟଣ; ବିଶ୍ରାମ; ଅବସର—
Chhoṭaṇa 1. Remission, pause.
ଛୁଟ ୨ । ବିରତି; ବିରତ—
ଛୁଟନା 2. Cessation.

ଛୋଟଦିନ—ଦେ. ବ—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣାୟନ ଗତି ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଦିନମାନର ପରିମାଣ ଅଳ୍ପ ହୁଏ; ଶୀତ-
Chhoṭadina କାଳର ଦିବସ—1. The smallest day in
(ବଡ଼ଦିନ—ବିପରୀତ) the year in December 22nd or 23rd.

[ଦ୍ର—ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୨୨ ବା ୨୩ ତାରିଖ ଦିନଟି ବର୍ଷକ୍ରାନ୍ତରେ ସାନ ଓ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ହୁଏ ।]

୨ । ଅପ୍ରେଲ ମାସର ଗୁଡ୍‌ଫ୍ରାଇଡେ ଓ ଇଷ୍ଟରଡେ ଯାହା ଦ୍ୱ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍‌ମାନଙ୍କର ପର୍ବଦିନ—2. Good Friday and Easter day.

[ଦ୍ର— ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍‌କୁ ବଡ଼ଦିନ ଓ ଗୁଡ୍-ଫ୍ରାଇଡ଼େକୁ ଛୋଟଦିନ କହିଥାନ୍ତି ।]

ଛୋଟନଜର—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର+ଫା. ନଜର)—ସ୍ୱାନଦୃଷ୍ଟି; ଉଦାରଭାସ୍ୱାନ ଦୃଷ୍ଟି; କୃପଣତାମିଶ୍ରିତ ଦୃଷ୍ଟି—
Chhoṭa najara Illiberal views.
ଛୋଟନଜର
ଛୋଟାନଜର ଦେ. ବିଶ—୧ । ସ୍ୱାନଚେତା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ଛୋଟ ନଜରିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Mean minded.
ଛୋଟା ନଜର୍ } ୨ । କୃପଣ—2. Miserly.

ଛୋଟ ବଡ଼—ଦେ. ବିଶ (ବିପରୀତାର୍ଥ ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)—୧ । ସାନ ଓ ବଡ଼—
Chhoṭa barḍa 1. Big and small.
ଛୋଟ ଲଡ଼ ୨ । ଉଚ୍ଚ ଓ ନୀଚ—2. High and low.
ଛୋଟା ବଡ଼ା ୩ । କିମ୍ବା ବଡ଼ କିମ୍ବା ସାନ—
3. Whether big or small.

ଦେ. ବ (ବହୁବଚନ)—ସମସ୍ତେ; ସବୁ ବ୍ୟକ୍ତି—Every one big or small; every one high or low; all (persons).

(ଯଥା—ଛୋଟ ବଡ଼ଙ୍କ ମୁହଁରୁ ମୁଁ ଏହା ଶୁଣିଲି ।)

ଛୋଟ ଭାଇ—ଦେ. ବ—କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା—
Chhoṭa bhāi Younger brother.
ଛୋଟ ଭାଇ
ଛୋଟା ଭାଇ

ଛୋଟ ମଣ୍ଡାପାଲ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଧାନ—
Chhoṭa mahīpāla A kind of fine paddy.

ଛୋଟ ମୁଖ—ଦେ. ବ—ଛୋଟ ଲୋକ ବା ନୀଚ ଲୋକର ମୁହଁ—
Chhoṭa mukha The mouth of a low or
ଛୋଟ ମୁଖ insignificant person.
ଛୋଟା ମୁହଁ (ଯଥା—'ଛୋଟ ମୁହଁରେ ବଡ଼ କଥା,
(ଛୋଟ ମୁହଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶୁଣିଲା ଲୋକର ମନ ବ୍ୟଥା'—ଉଗ ।)

ଛୋଟ ମୋଟ—ଦେ. ବିଶ—(ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ)—୧ । ଛୋଟ ବଡ଼ (ଦେଖ)
Chhoṭa moṭa 1. Chhoṭa barḍa.
ଛୋଟ ମୋଟ ଦେ. ବିଶ—୨ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—
ଛୋଟା ମୋଟା 2. Tiny; very small.
୩ । ଚଳଣସଇ; ଚଳନ୍ତି—3. Tolerable.

(ଯଥା—ସେ ଛୋଟ ମୋଟରେ ଜଣେ ରାଜା ।)

ଛୋଟ ଲଙ୍କାକାଳ—ଗ୍ରାମଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବଲ୍ଲାଡ ବାଇଗଣା—
Chhoṭa laṅkākāla A kind of Bāigabā (See)

ଛୋଟଲାଟ—ଦେ. ବ (ହି. ଛୋଟା ଓ ଇଂ. ଲର୍ଡ)—ଇଂରେଜ ଅଧିକୃତ ଭାରତର ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନକର୍ତ୍ତା—
Chhoṭalāṭa Provincial Governor;
ଛୋଟଲାଟ Governor of a Province.
(ବଡ଼ଲାଟ—ବିପରୀତ)

ଛୋଟଲୋକ—ଦେ. ବ—୧ । ନୀଚମନସ୍କ ଲୋକ—
Chhoṭaloka 1. Low or mean person.
ଛୋଟଲୋକ ୨ । ଇତର ଲୋକ—
ଛୋଟାଆଦ୍‌ମୀ 2. One low class person.
୩ । କୃପଣ—3. Miser.

ଛୋଟହାଜରୀ—ଦେ. ବ—ଭାରତରେ ରହିବା ସାହେବ ଓ ସାହେବଙ୍କ
Chhoṭahājirī ସଦୃଶ ଅନୁକରଣକାରୀ ଭାରତସ୍ଥମାନଙ୍କର ପ୍ରାତଃ-
ଛୋଟାହାଜରୀ ଭୋଜନ—Break-fast.
ଛୋଟୀହାଜିରୀ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ରୁଟି, ଚୋଷ୍ଟ୍ ବା ବିସ୍କୁଟ ଓ ଚିନି ଆଦି ଖିଆଯାଏ ।]

ଛୋଟା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ— ୧ । ଲେଙ୍ଗଡ଼ା; ଖଞ୍ଜ; ଯାହାର ଗୋଡ଼ ଦୋହଲୁଥିବା
Chhoṭā (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Lame; cripple legged.
ନେଙ୍ଗଡ଼ା ଦେ. ବ—ଲେଙ୍ଗଡ଼ା ଲୋକ—A lame man.
ଲଙ୍ଗଡ଼ା ଛୋଟା ଧାନ ରୁଟ୍ ପାଟାରେ—ଉଗ ।
(ଛୋଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଛୋଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅକର୍ମକ)—
Chhoṭāibā ୧ । ଲେଙ୍ଗଡ଼ା ହୋଇ ଚଲିବା—
ନେଙ୍ଗଚାନ 1. To limp (with a defetcive leg).
ଲଙ୍ଗଡ଼ାନା ୨ । (ସକର୍ମକ) କ୍ଷୁଦ୍ର କରିଦେବା; ଛୋଟ କରି ଦେବା—2. To shorten; to lessen.
୩ । (ସକର୍ମକ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଲେଙ୍ଗଡ଼ା କରିବା—
3. To maim an animal.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଛୋଟା କରିବା —ଦେ. କ୍ରି— କୌଣସି ଜୀବକୁ ଲେଙ୍ଗଡ଼ା କରିବା—
Chhoṭā karibā — To maim an animal.

ଛୋଟିଆ —ଦେ. ବ—୧ । ଛୋଟ; ସାନ; କ୍ଷୁଦ୍ର—
Chhoṭiā — 1. Small; petty,

ଛୋଟା ବହୁତ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକ, ଛୋଟଆ ସରଳା ତରବ୍ଟ—ତତ୍ତ
ଛୋଟା ତଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଲୁଗା—ଫକୀରମୋହନ. ଟକ୍ସ୍ଟ୍ଟ ।

୨ । ଅଳ୍ପକାଳସ୍ଥାୟୀ—
2. Brief or short (in duration).

ଛୋଟିଆ ମୋଟିଆ— ଦେ. ବଣ—ଛୋଟ ମୋଟ (ଦେଖ)
Chhoṭiā moṭiā — Chhoṭa moṭa (See)

ଛୋଟିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଛୁଟ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା + କଞ୍ଚି. ଅକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ହାତର ଅଙ୍ଗୁଳଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ଧ୍ୱନି; ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ଫୁଟକା—A snapping sound made by the fingers.
Chhoṭikā

ଛୋଟୀ— ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଛୁ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା + ଉଟ୍ ଜଳଚର ଜନ୍ତୁ ଭକ୍ଷଣ କରୁଥିବା ଜାତି) —ଧୀବର; କେଉଟ—
Chhoṭī — Fisherman.

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ— ଲେଙ୍ଗଡ଼ୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—Lame (woman).

(ଛୋଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲେଙ୍ଗଡ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
A lame woman.

ଛୋଟେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛେଉଣ୍ଡାଇବା (ଦେଖ)
Chhoṭeibā — Chhoṭāibā (See)

ଛୋଡ଼୍ କଶି—ଦେ. ବଣ—ସୁନ୍ନତ କରାଯାଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି); ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର (ଜନ୍ମତଃ ଜନ୍ମ। ଅସ୍ତ୍ରପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା) ଲିଙ୍ଗର (ଛୋଡ଼୍‌କଶିଆ— ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଗ୍ରଭାଗ ଚର୍ମ ଆଚ୍ଛାଦନ କରି ନ ଥାଏ—
Chhord kaśi — (a person) Having no foreskin on the male organ (either since one's birth or by undergoing the ceremony of removal by operation).

[ଦ୍ର— ହିନ୍ଦୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବେଦବିହିତ ସଂସ୍କାର (ଯଥା— କାନଫୋଡ଼ା, ବଦ୍ୟାରମ୍ଭ, ଚୂଡ଼ାକର୍ମ, ବ୍ରତ, ବିବାହ) ପରି ସୁନ୍ନତ୍ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ସଂସ୍କାର ଓ ଏହା ବାଲ୍ୟକାଳରେ କରାଯାଇଥାଏ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଜଣେ ଏପରି ସୁଦକ୍ଷ ସୁନ୍ନତ-କାରୀ ଅଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ଅଧୁନିକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନ ଜାଣି ଓ ବାଲକର ସଙ୍କ୍ଷାଲୋପ ନ କରି ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟକ ମଧ୍ୟରେ ବାଳକ ବା ଯୁବକର ଲିଙ୍ଗର ଅଗ୍ରାଚ୍ଛାଦକ ଚର୍ମକୁ ଚୁରିଦ୍ୱାରା ଗୋଲ କରି କାଟି ଦିଅନ୍ତି ଓ ଏକ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ସେ କ୍ଷତକୁ ଭରାଇ ଶୁଖିଯାଏ । ଏହା ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ କର୍ମ । ଏ ପ୍ରଥା ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚୁରୁଚୁରେଗ ଅଦୌ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।]

ଛୋଡ଼ଙ୍ଗ— ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଅଶ୍ଳୀଳଭାବ୍ୟଞ୍ଜକ) (ସୂଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା କୃତ)—
Chhordaṅga — ବହୁମାନ ଅନଷ୍ଟ ବା ଉପକାର ବା ଦାନ ବା ଇଷ୍ଟ-
Any little of either injury or benefit, gift or prosperity (to be rendered by the person referred to by the addressee)

(ଯଥା—ତୁ ଭାଲୁ ବରଷେ ଦେଲ୍ଲ ଅନୁସରଣ କରିଛୁ, ସେ ତୋତେ ଛୋଡ଼ଙ୍ଗ ଦେବ ।)

ଛୋଡ଼ା ଦେ. ବ. (ଅଶ୍ଳୀଳ) (ଭୁଲ=ସଂ. ଚୂଡ଼ା) —୧ । ଦାଢ଼ି ଘୋଡ଼ା
Chhordā — ବଳ ଅଣ୍ଡିର ଜୀବର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ; ବସ୍ତି ଓ ଅଣ୍ଡାଦ ପୁଂଜାତର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—
1. Male organ specially big ones.

୨ । ଯେଉଁ ଲିଙ୍ଗର ଗୁଆ ଉପର ଚମଡ଼ା ନ ଥାଏ—
2. A penis having no foreskin.

ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଲିଙ୍ଗର ଉପର ଚମଡ଼ାକୁ ଭିତର ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ନଆଯାଇ ଗୁଆକୁ ବାହାର କରାଯାଇଥାଏ—
(a penis) Having the foreskin drawn in

(ଛୋଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ଭାଣ୍ଡ; ଯେ ସବୁବେଳେ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ ହସୁଥାଏ; ଲେଉଡ଼ା—
Shameless; addicted to laughing loudly by grinning and loud laughter.

ଛୋଡ଼ାକଶିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଛୋଡ଼କଶି (ଦେଖ)
Chhordākaśiā — Chhordkaśi (See)

ଛୋଡ଼ାଦାନ୍ତିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଅଶ୍ଳୀଳ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦାନ୍ତ ଉପର ଓଷ୍ଠଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦିତ ନ ଥାଇ ସର୍ବଦା (ଛୋଡ଼ାଦାନ୍ତୁଣି—ସ୍ତ୍ରୀ) ବାହାରକୁ ଦେଖାଯାଉଥାଏ—
Chhordādāntiā — (a person) Having a prominent row of teeth.

ଛୋଡ଼ିବା—କ୍ରି. (ଅଶ୍ଳୀଳ ଓ ଇତର)—୧ । କୌଣସି ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ଉପରସ୍ଥ ଆବରଣକୁ ଖୋଲି ଦେବା; ଛେରିବା; ନଉଟିବା; ଲେଫେଡ଼ିବା—
Chhordibā — 1. To lay bare; to exhibit.

(ଯଥା—ଦାନ୍ତ ଛୋଡ଼ିବା=ଅତି ନିର୍ଲଜ୍ଜରୂପେ ଦାନ୍ତକୁ ଦେଖାଇ ହସିବା ।)

୨ । (ଲିଙ୍ଗ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅଶ୍ଳୀଳାର୍ଥକ ବ୍ୟବହାର) ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟର ଗୁଆର ଆଚ୍ଛାଦକ ଚର୍ମକୁ ଲିଙ୍ଗର ମୂଳଆଡ଼କୁ ଟାଣି ନେବା—2. To draw in the foreskin of the penis.

୩ । (ଯୋନି ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅଶ୍ଳୀଳାର୍ଥକ ବ୍ୟବହାର) ଯୋନିର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଚର୍ମକୁ ଅଡ଼େଇ ଦେଇ ଯୋନିମୁଖକୁ ମେଲା କରିବା—3. To open the mouth of the vulva by separating the skin on both sides.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଜ୍ଞଃ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୪ । (ଗାଳ ଓ ଅବଜ୍ଞାର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମାନ୍ୟ ବା ବିଶେଷ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନଷ୍ଟ କର ପାରିବା—4. To succeed in inflicting any injury on the person (who uses the expression contemptuously in respect of another person with whom the former is in terms of enmity).

[ଦ୍ର—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଚାହିଲାବେଳେ ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି ଚାହୁଁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚାହିଁ ଏପରି କର କହିଥାଏ; ଯଥା—ତୁ ମୋର ଛେପଡ଼ା ପକାଇବୁ ପରା ? ଅର୍ଥାତ୍ ତୁ ମୋର କଛମାଡ଼ ଅନଷ୍ଟ କର ପାରିବୁ ନାହିଁ ।]

ଛେପଡ଼ା Chhoparda — ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଛେପରା (ଦେଖ) Chhoparā (See)

ଛେପରା Chhoparā — ଦେ. ବ—୧ । ବେଲ; କୌତୁକ — 1. Tricks; practical joke.

୨ । ବାହାନା କରିବା; ଛଳ — 2. Trickery; feigning; pretence.

୩ । ଅଟ୍ଟା; ପରିହାସ— 3. Jesting; jokes; buffonry.

ଛେପଡ଼ୁ / ଛେପରେଇ — ସ୍ତ୍ରୀ ଦେ. ବଣ. ପୁଂ— ୧ । ଯେ ବେଳ କାଟେ— 1. Given to cutting jokes or making jests.

୨ । ଯେ ବାହାନା କରେ—2. Pretending; feigning sickness on inability.

ଛେପରା କାଢ଼ିବା —ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବେଳ କରିବା— Chhoparā kārdhibā 1. To exhibit tricks to cut practical jokes.

ଛେପରା ଦେଖାଇବା / ଛେପରା ବାହାର କରିବା / ଛେପରା ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଛଳ ବା ବାହାନା କରିବା—2. To feign.

ଛେବ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଷୋଭ) —ମୂର୍ଚ୍ଛା— Chhoba Swoon; fainting; fit.

ଛେବ ଯିବା —ଦେ. (ହି. ଛେଭ) କ୍ରି —ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯିବା; ଚେତା ହଜି- Chhoba jibā ଯିବା; ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେବା—To swoon; to faint.

ଛୋରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁରକାରୁ)—୧ । ବଡ଼ ଛୁରୀ— Chhorā 1. A large knife; a dagger; a stilleto.

ଛୋରା / ଛୁରା ୨ । ଅଗ୍ର ସୂନ ଥିବା ବିନ୍ଧିବାର ଯନ୍ତ୍ର—2, A pointed instrument for dealing thrusting wound.

୩ । ଗୋରୁଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ— 3. Authrax.

ଛୋଲଦାରୀ—ବୈଦେ. (ଇଂ. ସୋଲଜର=ସୈନିକ; ସୈନିକମାନେ Chholdāri ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବାରୁ)—ଚାକର ରମା ଛୋଲଦାରୀ / ଛୋଲଦାରୀ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗୀ ବାଡ଼ ନଥିବା ଛୁଦ୍ର ତ୍ରିକୋଣ ତମ୍ବୁ ବା ଗୁଡ଼ୀ—A small tent sufficient to shelter one person.

ଛୋଲଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ମାତୁଲଙ୍ଗ)—ଛୋଲଙ୍ଗ; ମାତୁଲଙ୍ଗ; ବାତାପି Chholanga ଲେମ୍ବୁ; ଗୋପାବଦ୍ଦଳଆ ବଡ଼ଲେମ୍ବୁ—A kind of ଛୋଲଙ୍ଗ lemon with a tough and thick rind.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଗୋପାଭଳେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାନା ଦାନା ନାଲିଆ ଖୋସା ଥାଏ, ଯାହାଲେ ସୁସ୍ୱାଦୁ ହୁଏ ।]

ଛୋଲା—ଦେ. ବ—୧ । ରୂଢ଼—1. Gram (a grain; given to Chholā horses); vetch; oats.

ଛୋଲା ୨ । ଚଣା—2. The chickpea; Cicer Arietirum.

ଛୋଲା ବଣ—ଗୁଲ ବା ଗୋପା କଡ଼ାଯାଇଥିବା—From which ଛୋଲାଛୁଆ the rind has been removed or scraped; pared.

ଛ୍ୟା—ଦେ. ଅ. (ଦ୍ୱେଷ୍ୟ, ଅସୂୟା ଦ୍ୟୋତକ)—୧ । ଧିକ୍ !; ଛିଛି !— Chhyā 1. (interjection) Fie !.

ଛ୍ୟା ୨ । ଛି (ଦେଖ)

ଛି 2. Chhi (See)

(ଛ୍ୟା ଛ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଛ୍ୟୁତ—ସଂ. ବଣ – ଅସ୍ପର୍ଶ୍ୟଲୋକ ଛୁଇଁବାଦ୍ୱାରା ଅପବର୍ତ୍ତୀକୃତ— Chhyūta Contaminated by the touch of an untouchable person.

ଛ୍ୟୁତି—ସଂ. ବ—ଅସ୍ପର୍ଶ ଲୋକେ ଛୁଇଁ ଦେବାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଅପବିତ୍ରତା— Chhyūti Contamination by the touch of an untouchable person.

ଜ—ବର୍ଗ୍ୟ ଜ; ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ମାଳାର ଅଷ୍ଟମ ଓ ଚ ବର୍ଗର ତୃତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ । Ja ଏହା ସ୍ପୃଷ୍ଟପ୍ରାଣ ଓ ଘୋଷବର୍ଣ୍ଣ । ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣସ୍ଥାନ ତାଲୁ ଏଥିପାଇଁ ଏହା ତାଲବ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓ କଥିତ ଭାଷାରେ ଅନୁସ୍ୱୀ ଯ ଓ ବର୍ଗ୍ୟ ଜ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଏ ନାହିଁ—The eighth consonant of the sanscrit and the oria alphabet corresponding to the sound of soft 'G' in 'Germ'.

ଜ. ବ. (ଜ ଧାତୁ=ଜନ୍ମ କରିବା + ବର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—

୧ । ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ; ଶିବ—1. God Siba.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୃତତ ୧ ଟ୍ରେଡିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଫଳତଃ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଟ୍ରେଡାଟ୍ରେଡିରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣଟି ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ବେ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ବଇ' ନ ମିଳି ଲ 'ବୈ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଳ୍ପ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବେଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବେଡ଼' ଦେଖିବେ

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

୩ । ପିତା ଓ ମାତା—3. Parents.

୪ । ଉତ୍ପତ୍ତି—4. Birth; origin.

୫ । ତେଜଃ—5. Energy.

୬ । ବିଷ—6. Poison.

୭ । ଭୋଗ—7 Fnjoyment.

୮ । ବେଗ—8. Force; velocity.

୯ । ଭୋଜନ—9 Eating; meal.

୧୦ । ପିଶାଚ—10. A malignant spirit.

୧୧ । ଛନ୍ଦଃଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୩ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ଗଣବିଶେଷ—
11. An unit of 3 letters in prosody.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଆଦ୍ୟ ଓ ଅନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଲଘୁ ଓ ମଧ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁ; ଯଥା— ରମେଶ, ମଦ୍ଦେଶ, ସ୍ମରେଶ ।]

ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୟ (ଜନ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା+କର୍ତ୍ତା. ଅ; ଏହା ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଯଥା—କର୍ମଜ, ଜଳଜ; ଅଣ୍ଡଜ)—ଅମୁକରୁ ଜାତ—(used in composition) Born from; produced in.

ଯ ଜୀ ଦେ. ବି. (ସଂ. ଯବ; ପ୍ରା. ଜଅ)—୧ । ଯବଧାନ୍ୟ—
1. Barley.

୨ । ଏକ ଇଞ୍ଚର ଚତୁର୍ଥାଂଶ—2. A lineal measure; quarter of an inch.

୩ । (ସାଙ୍କେତିକ) ଜମିଦାର ବା ଜନୋବ—
3. An abbreviation for Jamidar or Janob.

ପ୍ରା. କ୍ରି. (ଯିବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା—ସାଅ)—(ତୁମ୍ଭେ) ଯାଅ—
(you) Go.

ଜଅ—ଦେ ବି. (ସଂ. ଯବ)—ଯବଧାନ—
Ja-a Barley.
ଯ
ଜୀ

ଜଇ—ଦେ. ବ—ଜଯକୃଷ୍ଣର ଡାକନାମ—
Jai A name for calling Jaikṛushṇa.

ଜଇଁ—ପ୍ରା. ବି. (ଇଉର ବ୍ୟବହୃତ) (ସଂ. ଜାମାତା)—ଜଇଁ; ଜାମାତା—
Jaiñ Son-in-law.
ଜାମାଇ
ଜମାଇ

ଜଇକୁଷ୍ଟଁ—ପ୍ରା. ବି. (ନାମ)—ଜଯକୃଷ୍ଣର ଡାକନାମ—
Jaikushṭañ A name for calling Jayakṛushṇa.
(ଜଇକୃଷ୍ଣଁ; ଜଇକୃଷ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଇଜ ବାବା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି. ପୁଂ—ଜେଜେ ବାପା; ପିତାମହ—
Jaija bābā Paternal grand father.
(ଜଇଜ ସ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜଇତ୍ର—ଦେ. ବି. (ପଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଜୈତ୍ର (ଦେଖ)
Jaitra Jaitra (See)

ଜଇତ୍ର ନାମ ରଥେ ଦସି
ସ୍ୱପ୍ନରେ ଶୋହେ ରୂପଗ୍ରଣି । ଜଗନ୍ନାଥ—ଘଗବତ ।

ଜଇନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜୈନ)—ଜୈନ (ଦେଖ)
Jaina Jaina (See)

ଜଇନ୍ତ୍ରା—ଦେ.ବି. (ନାମ)—ଯାଜପୁର ସବ୍‌ଡ଼ିଭିଜନରେ ଥିବା ଏକ ଗ୍ରାମ—
Jaintrā Name of a village in Jajpur subdivision of the Cuttack district.

[ଦ୍ର—ଏ ଗ୍ରାମର ପାଣମାନେ ବିଶେଷ ଗୋଟ୍ ଓ ଉଜାଇଡ କରିବାରୁ ଜଇନ୍ତ୍ରାବାଲା କହିଲେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଉଜାଇଡ ବୋଲି ବୁଝାଯାଏ ।]

ଜଇପୁର—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଜୟପୁର (ଦେଖ)
Jaipura Jayapura (See)

ଜଇବାତୃକ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜୈବାତୃକ)—ଚନ୍ଦ୍ର—
Jaibātṛuka The moon.

ଚତ୍ ଚନ୍ଦ୍ରା ନକର ଜଇବାତୃକର
ଆଶାସ୍ପୀ ସେମନ୍ତ ଜୀବନ୍ତୀକ । ଅଗ୍ନିମନ୍ଦ୍ୟ. ବଦଗୁଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

ଜଇଲ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଜେଲ୍‌ର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଜେଲ୍‌ଖାନା; କାରାଗାର—
Jaila Jail; prison.

ଜଇସଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଆରଣ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚତୁର୍ବିଶେଷ—A wild tree Litsala Sebifera (Haines).
Jaisaṇḍā

ଜଉ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜତୁ)—୧ । ଲାଖ; ଲାକ୍ଷା—
Jau 1. Shell lac; sealing lac.
ସଂ. ଅଲକ୍ତକ; ଯାବକ ଜୌ; ଜଉ ଲାହ; ଚପରା ଇ. ଲ୍ୟୁ

୨ । ଶିମ୍ବ ଲତା ଉପରେ ମାଡ଼ିବା ଏକପ୍ରକାର କଳାପୋକ—2 A kind of black insect attacking the bean creeper.

ଜଉଆ—ଦେ. ବି—ଧାନଗଛର ଡେଙ୍ଗରେ ଜଉଭଳି ସ୍ତର ବସିଯିବା ରୋଗ-ବିଶେଷ—A disease affecting the stems of Paddy plants.
(ଜଉଆମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ.

ଜଉକଣ୍ଠି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜତୁ+କଣ୍ଠଭୂଷଣ)—୧ । କଣ୍ଠରେ ମାଳା-ରୂପେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଜଉରେ ଗଢ଼ା ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଠି—
Jaukaṇṭhi 1. Coloured lac-beads used as a string of necklace.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଡ଼ଳା ପଟ୍ଟ ଲାଲ ଦେଖାଯାଏ ଓ ଭଲ୍ ଦାମ ହେବାରୁ ଇତର ଲୋକେ ଏହା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

୨ । ଜଉକଣ୍ଠିର ମାଳା—
2. A string of shell-lac beads.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଥ	ଘ
	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ [୨]	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଜଉଗଡ଼—ଦେ. ବ—ଗଞ୍ଜାମ ଜଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ଦୁର୍ଗ—
Jaugarḍa Name of an ancient fort in Ganjam district.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଡ଼ ଗଞ୍ଜାମ ଜଲା ପୁରୁଷୋତ୍ତମଠାରୁ ୫ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଅଶୋକଙ୍କର ଶିଲାଲିପି ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି ।

"କେବଳ ଜଉରେ ଏ ଗଡ଼ର ପାଚନ୍ତି ଉଆର ହୋଇଥିବାରୁ ନାମ ଜଉଗଡ଼ ହୋଇଥିଲା । ଏହା କଳଙ୍ଗର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା—କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଇତିହାସ ।]

ଜଉଘର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜତୁଗୃହ)—ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ପୋଡ଼ି ପକାଇବାକୁ କଲ୍ପନା କରି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିବା ଜତୁଗୃହ·
Jaughara A house made of inflammable materials smeared with lac by setting which on fire Durjyodhana intended to kill the Pāṇḍabas.

ଜଉଘରା—ଦେ. ବ—ଜଉପୋକ ବା ଭ୍ରମର କରିଥିବା ବସା—
Jaugharā A nest of a kind of wasp, the materials of which resemble shell-lac.

ଜଉ ଚିଙ୍କ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଚିଙ୍କ—
Jau ṭhika A kind of lice.

ଜଉତିଷ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତିଷ)—
Jautisha ୧ । ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର—
ଜୋତିଷ 1. Astrology.

୨ । ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁଶୀଳନ କରିବା ଜାତି-ବିଶେଷ—2. A cast whose profession is astrology.

ଦେ. ବଣ—ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା—Astrologer.

ଜଉତିଷ ନାୟକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତିଷ ଓ ନାୟକରୁ)—
Jautisha nāyaka ଖଡ଼ିବଶ ନାୟକ ଜାତି, ଏମାନେ ଜ୍ୟୋତିଷ
(ଜଉତିଷ ନାଦାକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗଣନାଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି—A sect of astrologers by caste.

ଜଉତୁକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯୌତୁକ)—ଯୌତୁକ (ଦେଖ)
Jautuka Jautuka (See)

ଜଉପୋକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜତୁ)—
Jaupoka ୧ । ଲାକ୍ଷାକୀଟ—1. Shell lac insects; Tachardia Lacca.
ଜଉପୋକା
ଲାଖକା କୀଡ଼ା [ଦ୍ର—ଏହି ପତଙ୍ଗ ପଲାଶ, ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, କୁସୁମ, ଶାଳ, ବଦରୀ ପ୍ରଭୃତି ଗଛର ଡାଳରେ ରହି ସେଥିର ରସ ଖାଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ପେଟରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ କୀଟ ବାହାରନ୍ତି ଓ ଏହି ଗଛର ଡାଳରେ ସେ ପୋକମାନେ ଗୁଣ୍ଡ ହୋଇଯାନ୍ତି ଓ ପୋକ ମରି ଗଲାରୁ ସେହି ଡାଳମାନ ଆଣି ଭାଙ୍ଗି ସିଝାଇଲେ ଭିତରୁ ଲାଖ ବା ଜଉ ବାହାରେ ।]

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଭ୍ରମର, ସେମାନେ ଜଉ ଘର ପଦାର୍ଥରେ ବସା ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି—2. A kind of insect building there nests with materials looking like lac.

ଜଉବିଦମାଳ—ଦେ. ବ—ଜଉନିର୍ମିତ ଗୋଲକମାନଙ୍କରେ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ
Jaubidamāla ଥିବା ହାର—A string of coloured lac-beads.

ଜଉମୁଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜତୁ ଓ ମୁଦ୍ରା)—ପତ୍ରାଦି ବନ୍ଦ କରି ତାହା ଉପରେ ଲାଖ ଦଅଯାଇ ତହିଁ ଉପରେ ବସାଯିବା
Jaumuda ଲାଖେର ମୋହର ମୋଦ୍ଦର—Sealing letters etc with lac; wax seal.
ଲାଖକାମୁହର
(ଜଉମୋଦ୍ଦର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଉଶାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜତୁଶାଳା)—
Jauśāla ୧ । ଜଉଘର (ଦେଖ)
1. Jaughara (See)

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେଉଁ ଘରେ ବିଶେଷ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ
2. (figurative) A house in which much heat is felt.

(ଯଥା—ସେ ଘରଟା ଜଉଶାଳ ହୋଇଛି ।)

୩ । ଚକ୍ଷୁ ଉପରେ ଜଉର ପତଳା ସ୍ତର ବୋଳ ବୋଳ ତହିଁ ଉପରେ ଉଷ୍ମ ତାତ୍ତିର ଭାସ ଦେଖାଇ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜଉ ସରୁଆଡ଼େ ବ୍ୟାପିଲା ପରେ ଜଉକୁ ପୋଛି ଚତୁର ଶୂନ୍ୟ ବାହାର କରିବା—3. Annointing a painting with a layer of lac and bringing out its sheen by applying in direct heat to it by holding a hot laddle near it.

ଜଏ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଜୟ)—ଜୟ (ଦେଖ)
Jae Jaya (See)

ଜଏଣ୍ଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଜଇଣ୍ଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍)—ଇଂରାଜ
Jaeṇṭ mājishṭret ଶାସିତ ଜଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ସହକାରୀ
ଜଏଣ୍ଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ—
ଜାଇଂଟ ମେଜେଷ୍ଟର Joint Magistrate.

[ଦ୍ର—ଇଂରାଜ ଜଇଣ୍ଟ (ସହକୃତ) ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ଲାଗିଥିବା ଅନେକ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ, ଯଥା—ଜଏଣ୍ଟ୍ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର୍, ଜଏଣ୍ଟ୍ ଫାମିଲି, ଜଏଣ୍ଟ୍ ଷ୍ଟକ୍ କମ୍ପାନୀ ।]

ଜଏଣ୍ଟ୍‌ଷ୍ଟକ୍‌କମ୍ପାନୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟବସାୟ ସଙ୍ଘେ ବହୁ
Jaeṇṭ stak kampānī ଲୋକଙ୍କ ମେମ୍ବରମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଧନ ଜଏଣ୍ଟ ଷ୍ଟାକ୍ କମ୍ପାନୀ (ସେଆର୍)ମୂଳ ଧନରେ ଗଠିତ ଓ ସହାଁର ସେୟାର୍
ଜାଇଂଟ ଷ୍ଟାକ କମ୍ପାନୀ (ଅଂଶ)ମାନ ସମସ୍ତ ଅଂଶୀଦାରମାନଙ୍କ ସମ୍ମତି ବିନା ହସ୍ତାନ୍ତରିତ କରିହୋଇ ପାରେ—A species of

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତର ୧ ଚତ୍ତିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚତ୍ତିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଟେବ ୧ ବା ୨ ଚତ୍ତିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦାଇ ସେବେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବସବେ ୨ ବା ୧ ଚତ୍ତିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦେବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଦିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍କୁଶ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କୁଶ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

partnership causing generally of a large member of members having a capital divided or agreed to be divided into shares, the shares owned by any member being usually transferable without the consent of therest; Joint stock company.

ଜଏନ୍ କରିବା—ବୈଦେ. କ୍ରି.—(ଇଂ. Join)—୧ । ନଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେବା—
Jaen karibā
ଜଏନକରା
जाइन करना
1. To join in a post.

୨ । ଦୁଇ ବସ୍ତୁକୁ ଫଲଗ୍ନ ବା ଫଯୁକ୍ତ କରିବା—
2. To join two things

ଜଏନିଙ୍ଗ୍ ରିପୋର୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)--କୌଣସି କର୍ମଗ୍ରହ୍ୟ ନଜ କର୍ମରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଉପରସ୍ଥ ଦାକ୍ତମଙ୍କୁ ଯୋଗଦେବା ଜଏନିଂ ରିପୋର୍ଟ ବିଷୟରେ କରିବା ରିପୋର୍ଟ୍—
Jaening ripoṭ
ଜଏନିଙ୍ଗ ରିପୋର୍ଟ
जाइनिङ्ग रिपोर्ट
Joining report.

ଜଏଲ୍—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ଇଂ. ଜେଲ୍)—ଜେଲ୍‌ଖାନା—
Jael
Jail.

ଜଏସନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା· ଜୋଶନ)—(ମୁସଲମାନ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ) ବାଜୁବନ୍ଧ—
Jaesan
ଜୋସନ
जोषन
Armlet.

ଜଂକ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫ. ଜଲୌକା)—ଜୋକ—
Jaṁka
Leech.

ଜଂଖ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଯକ୍ଷ)—ଯଖ (ଦେଖ)
Jaṁkha
Jakha (See)

ଜଂଜରୁଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଇକ୍ଷୁଜାତୀୟ ପାର୍ଶ୍ୱ ପତ୍ର ଓ ଉଚ୍ଚ କାଣ୍ଡ ଫଲବାନ୍ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—A kind of reed like fruit bearing plant.
Jaṁjarlā

ଜକ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଜଲୌକା)—ଜୋକ—
Jak
Leech.

ଜକ୍‌ରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—୧ । ଟାକ ରହିବା—
Jakribā
1. To wait eagerly.

୨ । ଜଗର କରିବା—2. To insist.

୩ । ଲାଗି ପଡ଼ି ଋଣ ବା ଆପଣା ପ୍ରାପ୍ୟ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଅସୁଲ କରିବା—3. To realise one's dues from debtors with persevearance.

ଜକ୍‌ଜକ୍—ଦେ. ବିଣ. ଓ କ୍ରି. ବିଣ (ସ. ଚକ ଚକ)—୧ । ଚକଚକିଆ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—
Jakjak
ଜକ୍‌ଜକ, ଜିକ୍‌ଜିକ
झकाझक्, झल्‌झल्
1. Dazzling; bright; shining brilliant; glittering.

ଚଉର କୋଚରେ ସେ ଦେଉଛନ୍ତ ଜକ ଜକ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜ. ସଦାରଉତ. ଥିବ ।

ଚକ୍କଣ; ତୈଳାକ୍ତ—2. Oily; smooth; glossy.

ଜକ—ଦେ. ବି—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ବା ଭୂମିରେ ଆର୍ଦ୍ରତ୍ୱ; ସନ୍ତୁସନ୍ତୁଆ ଅବସ୍ଥା—
Jaka
ଜିକ୍
सील
1. Presence of water in a thing or in the soil; moisture; humidity.

ଶୂନ୍ୟ ଜଳ ବରଷୁନ୍ତୁ ନାହିଁ ଜକ ଓଦ । ପ୍ରାତୀ. ତୃତୀୟରୂପଣଗୀତା ।

୨ । (ଫ. ଶୁକରକ୍ୟ) ଘାସି; ତେଜ; ଆଭା—
2. Brilliance; gloss.

ସୂର୍ଯ୍ୟ ପତ୍ର ଏ ଯୋଗରୁ ଉଡ଼ୁଛନ୍ତ ଜକ । ପ୍ରାତୀ. ତୃତୀୟରୂପଣଗୀତା ।

ଜକ ୩ । (ସ. ଜକ) ଗାତରେ ଏଣେ ତେଣେ ଜକ ଜକ ହୋଇ ବୁଲ ଚୁଲ କରୁଥିବା ସଜୀବ ଯୋତା ଧନ—
जक
3. A luminious moving body said to be evolved from long hoarded or hidden gold or treasure and roving at the site at dead of night.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣ ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ ସେ, ସୁନା ଆଦ ଧନ ବହୁକାଲ ଯୋତା ହୋଇ ରହିଲେ ତାହା ଜୀବ ପାଲଟିଯାଇ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲେ ଓ ତାକୁ ଓର ଦେଖି କେହି ତା ଉପରେ ହଲଦୀ ପାଣି ଢାଳିବାଦ୍ୱାରା ତାକୁ ମାର ଯକାଇଲେ ସେ ଜୀବନ୍ତ ପୁଣି ସୁନା ପାଲଟି ଯାଏ ଏବ ଏ ସମସ୍ତ ସମସ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଅଟ୍ଟି ଥିବା ଚୂଲରେ ପଶିଯାଇ ସୁନା ପାଲଟିଯାଏ । ଏହି ପର ସୁନା ସଉଦା କର ସେ ଲୋକ ତାକୁ ନଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନରେ ଲଗାଏ ତାହାର କୁଳ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇଯାଏ ।]

୪ । ଗୁପ୍ତ ସୁନା—4. Hidden gold or treasure.

ଦେ. ବି—୧ । କୃପଣ—1. Miserly; close fisted.

ଜକ ୨ । କୁବେରଙ୍କ ପର ଧନୀ—
जक
1. Immensely rich like Kubera the God of Wealth.

ଜକଜକିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—
Jakajakiā
ଜିକଜିକେ, ଜକଜକେ
झकाझक, जगमग, जगजगा
1. Shining; brillient.

୨ । ଚକ୍କଣ; ତୈଳାକ୍ତ—2. Oily.

୩ । ଜକଲିଆ (ଦେଖ)
2 Jakaliā (See)

ଜକଡ଼ିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି. (ସ. ଯୁକ୍ତ କରଣ; ଶୃଙ୍ଖଳ)—
Jakaṛdibā
ଜକଡ଼ନା
୧ । ରଜ୍ଜା ହୋଇଥିବା ପଦାର୍ଥ ସାନ୍ ହେବା; କଠିନ ହେବା—1. To be tight.

୨ । ଜାବୁଡ଼ କରି ଧରିବା—
2. To hold tightly.

ଜକ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବାହାରେ ବୁଲୁଥିବା 'ଜଖ' ଉପରେ ହଲଦୀ ପାଣି ଆଦ ଅଳାଡ଼ି ଦେଇ ତାକୁ ପୁଣି ସୁନାରେ ପରିଣତ କରିବା—
Jaka māribā
ଜକମାରନା
जकमारना
1. To turn a living or moving rib of gold into actual gold by pouring turmeric water over it.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଜ	ନ୍

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୁପ୍ତ ବା ପୋତା ଧନ ପାଇଯିବା—
2. (figurative) To get a buried hoard of wealth.

ବଡେଇ ଗାଇର ଗଇବ ଡେଗ
ବାଡ଼ ଦୋଡ଼ରେ ମାଇଛ ଜଗ—ଡଗ ।

ଜକର୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଝର—
Jakarā — A spring.

ଜକଲ ମାତିବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) —ଆର୍ଦ୍ର କରିବା; ଓଦା ଦେବା-
Jakalā mātibā — Becoming wet.

ରୁମିରୁ ପାଚି ବହୁ ମାଇଲ ଜକଲ । କୁଶଙ୍କିଡ଼. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଜକଲିଆ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ—ସନ୍ତାସନ୍ତିଆ (ଭୂମି)—
Jakaliā — Damp (land); moist.
(ଜକଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜକା— ଦେ. ବ—ଜାକିବା; କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ
Jakā — ଘୋଡ଼ାଇ କରି ରଖିବା—Putting of a thing concealed inside another thing.

(ଯଥା—ବନ୍ଧୁ ସମସ୍ତ ଯାଏ କଲରେ ପାନ ଜକା ଦେଲେ ଦାନ୍ତ ପକ୍ଷରେ ଅନଷ୍ଟକର ।)

ବଣ—୧ । ଯେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଜାକ କରି ରଖେ—
1. (a person) Who put a thing concealed within another thing.

୨ । (ଫ. ଯକ୍ଷ) କୃପଣ—
2. Miserly; close-fisted.

୩ । ଯେ ଧନ ଆଦି ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖେ—3, Hoarding.

୪ । ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ଲୁକ୍କାୟିତ—4. Concealed.
(ଯଥା—କୋଡ଼ଜକା ପିଲ୍ଲଟାଙ୍କୁ କାହିଁକି ଧରି ଆଣିଲୁ ଉଲ୍ଲା ?)

୫ । ଗୋପନରେ ସଞ୍ଚିତ (ଧନ)—
5. Secretly hoarded (wealth).

ଜକାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଜାକିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Jakāibā — 1. Causative form of Jākibā.
(ଜକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଭୂମି) ଜଳାର୍ଦ୍ର ଦେବା; ସନ୍ତାଇବା—
2. To become wet or sloppy.

ଜକାଜକି—ଦେ. ବ—୧ । ଅଳ୍ପସ୍ଥାନରେ ବହୁଲୋକ ବା ଦ୍ରବ୍ୟ
Jakājaki — ଉଡ଼ାଉଡ଼ି ହୋଇ ରହିବା—1. Getting too close owing to inadequate space; being huddled up.

୨ । ପରସ୍ପର ଗାଢ଼ାଲଙ୍ଗନ—2. Mutual embrace; hugging; pressing each other to the bosom.

କସ୍ତୂରୀ ଧରାଧର ପସ୍ପୋଧର
ଜକାଜକି କରୁଚୁକ ଧୂରନ୍ଧର । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତାକହ୍ଲୋ ଳ ।

ବଣ—୧ । ଠେଲାଠେଲି; ପେଲାପେଲି—1. Pressing upon one another; pushing each other into a small place, contracted into a small place.

୨ । ଖୁବ୍ ଉଡ଼ା ବା ଗଦ୍ଦଳ ହୋଇଥିବା—2 Crowded.

୩ । ଘନ—3. Dense.

ଜକାତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ବାର୍ଷିକ ଆୟରୁ
Jakāt ଦରାରକେ ୨୫୧ ଟଙ୍କା ହିସାବରେ ଈଶ୍ୱରୋପାସନା ଓ
ଜକାଂ ଦାନ ପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଧନ—1. An amount of
ଜକାତ Rs 25/- per Rs 1000/- set apart out of a Mahomedan's annual income for the worship of God and for charity.

୨ । ଖଇରାତ୍; ଦାନ—2. Charity.

ଜକି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜକ୍କି)—ଘୋଡ଼ା ଦଣ କରିବା ସବାର;
Jaki ଗ୍ରୁକ୍‌ସବାର୍—Jockey.
ଜକୀ
ଜକୀ

ଜକୁଟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—୧ । ମଳୟ ପର୍ବତ—
Jakuṭa — 1. The Malaya mountains.

୨ । କୁକୁର—2. Dog.

୩ । ବାଇଗଣ ଫୁଲ—3. The flower of brinjal plant.

ଜକ୍କି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍ ପକ୍ଷୀ—
Jakkī — A kind of small Bulbul bird.
ଜକ୍କୀ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ସାଧାରଣ ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍ ଅପେକ୍ଷା ଆକାରରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଶୀତଦିନେ ଏମାନେ ଉତ୍ତରଭାରତର ସମତଳ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମଦିନେ ହିମାଳୟ ଆଡ଼କୁ ଗୁଲିଯାଆନ୍ତି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜକ୍ଷ (ଧାତୁ)—ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଭକ୍ଷଣ କରିବା—
Jaksha (root) — 1. To eat; to devour.

୨ । ହସିବା (ଯୋଗେଷ୍ଟନ୍ତୁ)—2. To laugh.

ଜକ୍ଷଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଜକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—ଭୋଜନ—
Jakshaṇa — Act of eating.

ଜକ୍ଷ୍ମ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଜକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ମ)—ଯକ୍ଷ୍ମା; କ୍ଷୟକାଶ ରୋଗ—
Jakshma — Consumption; phthisis.

ଜକ୍ଷ୍ମା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଜକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Jakshmā — ଜକ୍ଷ୍ମ (ଦେଖ)
Jakshma (See)

ଜଖ—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଯକ୍ଷ)—ଜକ ୩, ୪ (ଦେଖ)
Jakha — Jaka 3, 4 (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ ୧ ନା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଜଖମ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜଖ୍‌ମ୍)—୧ । ଘେ୍ଚ; ଆଘାତ—
Jakhama 1. Hurt.
ଜଖମ ୨ । କ୍ଷତ—2. Wound.
ଜଖମ ୩ । ଘାଆ—3. Ulcer; Trauma.
୪ । ଶରୀରର ବେଦନା—4. Aching in the body.
୫ । ଆଘାତଜନିତ ଶରୀରର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗର ଦୋଷ—
5. Defect of a limb due to hurt.
୬ । ଆଘାତଚିହ୍ନ; ଦାଗ—
6. Mark of wound or hurt; scar.
୭ । ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଥିବା ଦୋଷ—7. A defect in a thing
ବଣ—୧ । ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ—1. Hurt; injured.

ଆଉ ଗୋଟାଏ ଜାହାଜ ଉପରେ ପଡ଼ଗଲେ ଦୁଇ ଜାହାଜ ଜଖମ ହୋଇଯାଏ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । ଆହତ; କ୍ଷତ—2. Wounded.
୩ । ଭଗ୍ନ—3. Broken.
୪ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ—4. Defective.

ଜଖମା— ଦେ. ବ. (ଫ. ଜଖ୍ମା)—୧ । ଯକ୍ଷ୍ମା (ଦେଖ)
Jakhamā 1. Jākshmā (See)
୨ । ଜଖମ ୫ (ଦେଖ)
2. Jakhama 5 (See)
ବୈଦେ. ବଣ—ଜଖମି (ଦେଖ)
Jakhami (See)

ଜଖମି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜଖ୍ମୀ) (କର୍ତ୍ତେରଅର୍ଥରେ)—
Jakhami ୧ । ଆହତ; ଘାଇଲା—1. Wounded; hurt.
୨ । ଭଗ୍ନ; ଭଙ୍ଗା (ପଦାର୍ଥ)—2. Broken (article).
ବ—ଆହତ ବ୍ୟକ୍ତି—Wounded person.

ଜଖା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—୧ । ଆଡ଼ବାଯା—
Jakhā 1. Cracked; half-deranged
୨ । (ଫ. କ୍ଷସ) କୃପଣ; ଜକା—
2. Miserly; close-fisted.

ଜଗ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫ. ଜଗତ୍; ଭୁଲ ହି. ଜଗ୍)—
Jag ୧ । ଜଗତ୍; ପୃଥିବୀ—1. The world.
ଜଗ ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୨ । ଜଳପାତ୍ର; ଜଳପାତ୍ର—
ଜଗ 2. Water jug.

ଜଗ୍‌ଜଗା—ଦେ. ବ. (ସ. ଗୃକଡକ୍ୟ)—ପାତଳଆଦର ଅତି ସରୁ ଓ
Jagjagā ସାନ ପାତଅ; ପତ୍ର—Spangle; bits of very thin
ଜକ୍‌ଜକା metal.
ଜଗଜଗା [ଦ୍ର—ଏଥିର ଲମ୍ବ ଓ ଗୋଲ ଟୁକୁରାମାନ କାଟି ତାଳଅ
ଓ ଦେବା ମେଢ଼ ଉପରେ ମଡ଼ାଯାଏ ।]

ଜଗ—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ) ବି. (ସ. ଜଗତ୍; ପ୍ରା. ଜଗ୍ଗ; ଜଗ)—
Jaga ୧ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ; ସଂସାର; ବଶ୍ୱ—
ଜଗ 1. The world; the universe.
ଜଗ ହିଁ ଜଗ ମୋହୁଣା ଯେ ଅଟନ୍ତି ସବୁ ବାଲୀ ।
ସାରା. ରତ୍ନସିଂହାସ୍ତ ।
୨ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଜଗବନ୍ଧୁଆଦି ନାମର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଡାକନାମ—
2. The name by which people named Jagabandhu, Jagannātha etc are called.
[ଏହା ପଧ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ଯଥା—ଜଗବନ୍ଧୁ, ଜଗମୋହନ ଜଗପତ୍ତ;]

ଜଗଚ୍ଚକ୍ଷୁଃ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଗତ୍+ଚକ୍ଷୁଃ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Jagachchakshuh 1. The sun.
୨ । ଈଶ୍ୱର—2. God.

ଜଗଜ୍ଜନ—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ. (ସ. ଜଗଜ୍ଜନ)—ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଲୋକ—
Jagajjana The inhabitants of the world.
ଜଗଜ୍ଜନ
ଜଗଜ୍ଜନ

ଜଗଜ୍ଜଣା—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ) ବଣ. (ସ. ଜଗଜ୍ଜେତା)—ଯେ ଜଗତ୍‌କୁ ଜୟ
Jagajiṇā କରି ପାରେ—One who can vanquish the whole world; victorious over the world.
ବ.—ଜଗତ୍‌କୁ ଜୟ କରିବା—Vanquishing the whole world; victory over the whole world.

ଜଗଜ୍ଜିତା—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ) ବଣ (ସ. ଜଗଜ୍ଜେତା)—
Jagajitā ଜଗଜ୍ଜଣା (ଦେଖ)
Jagajiṇā (See)

ସାଥନ୍ତୁଙ୍କ ଝିଅ ଜଗଜିତା,
ତୁଲେଇ ଅଣ୍ଟ ଢୀପ ମଲଢ଼ଡ଼, ଦେଖେଇ ଅଣ୍ଟ ବାହାଡୁଆ—ଓଗ ।

ବ.—ଯେଉଁ ଲୋକ ଜଗତ୍‌କୁ ଜିଣି ପାରେ—The man who can vanquish the whole creation.

ଜଗଜ୍ଜୀବନ—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ. (ସ. ଜଗଜ୍ଜୀବନ)—(ପୃଥିବୀର ପ୍ରାଣ
Jagajjībana ସ୍ୱରୂପ) ଈଶ୍ୱର—(The life or pervading spirit of the universe.)

ଜଗଜ୍ଜେଠି—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ)—(ସ. ଜଗଜ୍ଜ୍ୟେଷ୍ଠ)—୧ । ଜଗତର ସର୍ବ
Jagajeṭhi ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—1. The chief being in the world.
୨ । ବୀର—2 Hero.

ଜଗଜ୍ଜନ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଗତ୍+ଜନ)—ଜଗତର ଲୋକେ—
Jagajjana The inhabitants of the whole world.

ଜଗଜ୍ଜନନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜଗତ୍+ଜନନୀ—ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ;)—ଜଗଦମ୍ବା;
Jagajjananī ପୃଥିବୀର ମାତାରୂପା ଦୁର୍ଗା; କାଳୀ—Goddess Kālī, the Mother of the Universe.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଽସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଇ	ଉ	ରୁ	ଲୃ	ସ୍ୱେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଜଗଜ୍ଜୟୀ Jagajjayī —ଫ. ବିଣ. ସୁଂ (ଜଗତ୍+ଜୟୀ—ତ୍ରିଭୁବନ ଜୟକାରୀ; ବିଣ- ବଜୟୀ)—Conquering the whole world.

ଜଗଜ୍ଜିତା Jagajjitā —ଦେ. ବିଣ. ଓ ବ—ଜଗଜ୍ଜତା (ଦେଖ) Jagajitā (See)

ଜଗଜ୍ଜୀବନ Jagajjībana —ଫ. ବ (ଜଗତ୍+ଜୀବନ) (ଷଷ୍ଠୀତତ୍; ଜଗତ୍+ଜୀବନ) ଜଗଜ୍ଜୀବନ (ଦେଖ) Jagajjībana (See)

ଜଗଜ୍ଜେଠି Jagajjeṭhi —ଦେ. ବିଣ—ଜଗଜ୍ଜେଠି (ଦେଖ) Jagajeṭhi (See)

ଜଗଜ୍ଜେତା Jagajjetā —ଫ. ବି. ସୁଂ—(ଜଗତ୍+ଜେତା)—ଜଗଜ୍ଜତା (ଦେଖ) Jagajitā (See)

ଜଗଜ୍ଜ୍ୟେଷ୍ଠ Jagajjyeshṭha —ଫ. ବିଣ (ଜଗତ୍+ଜ୍ୟେଷ୍ଠ)——ଜଗଜ୍ଜେଠି (ଦେଖ) Jagajeṭhi (See)

ଜଗଝମ୍ପ Jagajhampa —ଦେ. ବି. (ଫ. ଜଗଝମ୍ପ=ବାଦ୍ୟ ବିଶେଷ. ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—ଜଗଝମ୍ପ ମାଝର ଏକମୁହାଁ ଅନବ ବାଦ୍ୟ; ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ଢୋଲ; **ଜଗଝମ୍ପ** ପ୍ରାଚୀନ ରଣବାଦ୍ୟ—A large kettle-drum.

ଜଗଝମ୍ପା, ଜଗଝାମ୍ପ —ଅନ୍ୟରୂପ ଜଗଝମ୍ପ, ଝରଝପ୍ପ, ବାମନା ବୁଦ୍ଧରୁ । ପ୍ରଧାନାଥ ମହାସାତ୍ରା ।

ଜଗଡ଼ଝାମ୍ପ Jagarḍajhāmpa —ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି.—ଜଗଝମ୍ପ (ଦେଖ) Jagajhampa (See)

ଜଗଡ଼ମ୍ବୁର Jagarḍambur —ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି (ଫ. ଯଜ୍ଞୋଦୁମ୍ବର)—ଉଡ଼ମ୍ବର A species of fig tree. (ଜଗଡ଼େମ୍ବୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଗଡ଼ା Jagarḍā —ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫ. ଜଞ୍ଜାଲ)—ମଇଳା; ଆବର୍ଜ୍ଜନା— Sweepings; rubbish; refuse.

ପ୍ରକୃତ ଦୋଇଥଇନ୍ତୁ ଅସ୍ଥାନ ଜଗଡ଼ା—ପ୍ରାତୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣ ଗୀତା ।

ଜଗଡ଼ା କଚରା Jagarḍā kacharā —ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଜଗଡ଼ା (ଦେଖ) Jagarḍā (See)

ଜଗଣ Ja-gaṇa —ଫ. ବି.—ପିଙ୍ଗଳ (ସଙ୍ଗୀତ) ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଂ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ଗଣବିଶେଷ—Name of an aggregate of 3 letters in Hindu musical composition.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଆଦ ଓ ଅନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଲଘୁ ଓ ମଧ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଗୁରୁ ଯଥା, ମହେଶ, ଦନେଶ, ରମେଶ, ଗଣେଶ ।]

ଜଗଣା Jagaṇā —ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଜ ଧାତୁରୁ)—ଜୟଶାଳୀ; ଜୟୀ— Victorious.

ଜଗତ୍ Jagat —ଫ. ବି. (ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ନଯାଉନ; ଯେ ନଯତ ଗଈ କରୁଛି—୧ । ବିଶ୍ୱ; ସଂସାର; ପୃଥିବୀ— 1. The world.

୨ । ବିଶ୍ୱ; ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ—2. The universe.

୩ । ସୃଷ୍ଟି—3. The creation.

୪ । ବାୟୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର.— 4. The air.

୫ । ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. God Śiba.

୬ । ଗୋପୀଚନ୍ଦନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 6. A species of sandal.

ପ୍ରାଦେ. (ଭୁଜଙ୍ଗ) ବି.—ଜାଲିଅ ବା କେଉଟଙ୍କର ବଂଶୋପାଧି- ବିଶେଷ—A title of family fishermen.

ଫ. ବିଣ.—୧ । ଜଙ୍ଗମ; ଗତିଶୀଳ—1. Moving.

୨ । ଅସ୍ଥାୟୀ - 2, Temporary.

ଜଗତ୍କର୍ତ୍ତା Jagatkarttā —ଫ. ବି.—(ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ ବା ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଗତ୍+କର୍ତ୍ତା)—ଜଗତର ପ୍ରଭୁ— Creator or Lord of the Universe

ଜଗତ୍ପତି Jagatpati —ଫ. ବି.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ବା ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ) ଜଗତ+ପତି; ଭୁଲ. ହି. ଜଗପତି)—ପରମେଶ୍ୱର—God.

ଜଗତ୍ପାତା Jagatpātā —ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ବା ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଜଗତ୍+ପାତା) —ପରମେଶ୍ୱର—God.

ଜଗତ୍ପିତା Jagatpitā —ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଗତ୍+ପିତା)—ପରମେଶ୍ୱର— God.

ଜଗତ୍ପ୍ରାଣ Jagatprāṇa —ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଜଗତ୍+ପ୍ରାଣ)—୧ । ପବନ—1. The air.

୨ । ପରମେଶ୍ୱର—2. God

ଜଗତ୍ସାକ୍ଷୀ Jagatsākshī —ଫ. ବିଣ (ଜଗତ୍+ସାକ୍ଷୀ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଗତରେ ଯାହା ହେଉଛି ତାହା ଯେ ଦେଖୁଛନ୍ତି)—ସର୍ବଦ୍ରଷ୍ଟା— Omniscient.

ଫ. ବ—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.

୨ । ପରମେଶ୍ୱର—2. God (Apte).

ଜଗତ୍ସଂସାର Jagatsaṁsāra —ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଏକାର୍ଥବୋଧକ ଫସ୍ତୁତ ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ ଜଗତ୍ ଓ ସଂସାର)— ଜଗତ୍ସଂସାର ୧ । ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀ; ସୃଷ୍ଟି;ଜଗତ୍— **ଦୁନିୟା** 1, The universe; the creation.

୨ । ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଲୋକ— 2. All the world; people of the whole world.

ଜଗତ୍ସେତୁ Jagatsetu —ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଉପପଦସମାସ, ଜଗତ୍+ସେତୁ)— ପରମେଶ୍ୱର—The Supreme Being (Apte).

ଜଗତ୍ସ୍ରଷ୍ଟା Jagatsraṣhṭā —ଫ. ବ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ ବା ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଗତ୍+ସ୍ରଷ୍ଟା)—ପୃଥିବୀର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା— Creator of the universe.

ଜଗତ Jagata —ଦେ. ବ. (ଫ. ଜଗତ୍) —୧ । ଜଗତ୍ (ଦେଖ) 1. Jagat (See).

ଜଗତ ୨ । ଜଗଦ୍ବାସୀଲୋକ—2. People of the whole world; all the world.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏତ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୁଫ୍‌ର ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣର ବିସର୍ଗଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜାଯାଇ ଦେଇଛି । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବହୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଭ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ସେ ଦୂକଉ
ଚୁଅର ଏହ ବଥା ଜାଣନ୍ତୁ ଜଗତ—କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଜଗତପାର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜଗତ୍+ପାର)—
Jagatapāra ୧ । ସଂସାର ବହିର୍ଭୂତ—
1. Outside the world.
ଜଗତପାର ସେ ତରିତ
ତୁମ୍ଭେ ତା ବର୍ଣ୍ଣନେ ସମର୍ଥ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।
୨ । ଅସାଧାରଣ—2. Uncommon; extra ordinary.

ଜଗତବେଢ଼—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ବଣୁଆମାନଙ୍କୁ ଖେଦା-
Jagataberḍha ଘରେ ଧରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼
ଜଗତ୍ତବେଢ଼ } ଅନ୍ୟରୂପ ସୀମାନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜଙ୍ଗଲର ଗୁରୁଆଡ଼େ
ଜଗଣୀବେଢ଼ } ଜଗୁଆଳଙ୍କୁ ବେଢ଼ାଇ ଜଗୁଆଳମାନେ
କ୍ରମଶଃ ଖେଦାଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାର ପ୍ରଥା—
The practice af surrounding a big area of jungle with beaters and gradually tightening the circuit so as to bring the elephants into the Khedda (enclosure).

ଜଗମୋହନ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—'ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଚରିତ' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥର
Jagamohana ଗ୍ରନ୍ଥକାର—Name of the author of an Oria book Prahalāda Charita.
ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜଗନ୍ମୋହନ)—ଜଗନ୍ମୋହନ (ଦେଖ)
Jaganmohana (See)

ଜଗତସେଠ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜଗତ୍+ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
Jagatasetha ୧ । ଖୁବ ବଡ଼ ଧନୀ ମହାଜନ; ଧନାସେଠ—
1. A very big merchant.
୨ । ମୁର୍ଶିଦାବାଦବାସୀ ବିଖ୍ୟାତ ଧନୀ ମହାଜନବଂଶର ସୁଜ-
ଦତ୍ତ ବଂଶୋପାଧି—2. Family-title of a family of big Indian merchants of Murshidābād.
[ଦ୍ର—ଏହ ବଂଶର ଜଗତସେଠ ମହତାପ୍ ଯୁଦ୍ଧ ଲର୍ଡ କ୍ଲାଇବ୍‌କୁ ବହୁଧନ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ଭାରତରେ ଇଂରାଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ହେବା ବିଷୟରେ ଇଂରାଜଙ୍କୁ ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।]

ଜଗତି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜଗତୀ)—୧ । ଜଗତୀ (ଦେଖ)
Jagati 1. Jagatī (See)
୨ । ପୋଖରୀ ମଝିରେ ଥିବା କ୍ରୀଡ଼ାମନ୍ଦିର (କୋଠାଘର,
ଅଟ୍ଟାଳିକା)—2. A playhouse built in the middle of a pond.
ନାଚ ଦେଖି ନାବକେ ଜଗତି ଉଠ । ଘାଣକୃଷ୍ଣ. ଜଗମୋହନ ।
୩ । ଉଚ୍ଚପୀଠ—3. A raised platform.
୪ । ପାଟରାଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—4. A family-title of the Pāṭarā (cloth-dealer) caste.

ଜଗତି ମେଢ଼—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ଗୋରୁଙ୍କୁ
Jagati merḍha ଜଳପଦରେ ରଖିବା ପାଇଁ ବଡ଼
ଖୁଣ୍ଟମାନ ବେଢ଼ା ଦେଇ ଥିବା ସ୍ଥାନ, ଯହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ମେଲାଘର ମଧ୍ୟ ଥାଏ—A place enclosed by big posts and having a shed in the middle to keep cattle safe in the night inside a jungly area.

ଜଗତ୍ତି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜଗତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Jagatī ୧ । ସଂସାର; ପୃଥିବୀ; ଭୁବନ—
1. The earth; the world,
ବଉଷଣାରେ ! ବନା ତୋ ଦୁଃଖ ସେ ଉଚ ଅଛ ଜଗତ୍ତରେ
ଜଦସ୍ପର୍ଯ. ଜଗୋତ୍ତରଣ. ଚ. ଚାଉ !
୨ । ଜଗତର ଲୋକେ; ସଂସାରର ଲୋକେ; ମାନବଗଣ—
2. The whole world; mankind; the people (Apte)
୩ । ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷର ବୈଦିକ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
3. A vedic metre of 12 letters.
ଅଷ୍ଟାବକ୍ର ବୋଇଲେ ବର୍ଷ ବାରମ୍ବାର
ଜଗତ୍ତୀ ଛନ୍ଦେ ଅଛ ଅକ୍ଷର ଦ୍ୱାଦଶ । କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ ବନ ।
ସଂ. ବ—୪ । ଗୋ; ଗାଈ—4. A cow (Apte).
୫ । ଘରଉଳ ଜମି—
5. The site of a house (Apte).
୬ । ଜମ୍ବୁବୃକ୍ଷରୋପିତ କ୍ଷେତ୍ର—
6. A field planted with Jambu (Apte).
ଦେ. ବ—୧ । ବେଦୀ—1. Elevated platform.
ଜଗତ୍ତୀ ଉପରେ ଜଗତ ମୋହଜା
ବସି ଦେଉଥିଲ ବେଶ । ବ୍ରଜନାଥ. ଯଯାତି .
୨ । ଜଳ —2. Water.
ବର୍ଷା ବୃଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ । ବ୍ୟାପିଲେ ଜଗତ୍ତୀରେ ଝଟକା ।
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୩ । ବଡ଼ ଅଟ୍ଟାଳିକା—3. Palatial building.
ଦୀରଦ-ରଦ-ଗବାକ୍ଷ-ଶୋଭିତ
ଗୁମ୍ଫିତ-ଜଗତ୍ତୀ ସୌଧେ ମନୋହର ଅତି । ବ୍ରଜନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଜଗତ୍ତଳ—ସଂ. ବ. (ଶ୍ରୁତି ଉଚ୍ଚ; ଜଗତ୍ତୀ + ତଳ)—
Jagatī-tala ୧ । ଭୂତଳ; ଭୂପୃଷ୍ଠ—
1. The surface of the earth.
୨ । ଭୂମି—2. Earth (Apte).
୩ । ପୃଥିବୀ—3. The world (Apte).

ଜଗଣୀ ବେଢ଼—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—୧ । ଜଗତ ବେଢ଼ (ଦେଖ)
Jagatrī berḍha 1. Jagata berḍha (See)
୨ । ଖେଦାରେ ହାତୀମାନେ ପଶି ସିବାପରେ ଖେଦାର ଗୁରୁ-
ଘାଡ଼େ ଜଗୁଆଳମାନେ ଘେରିସିବା—
2. The encompassing of the beaters round the Khedda (enclosure) after the elephants are driven into it.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଜଗଦ—ସଂ. ବ—୧ । ପରିଚାରକ—1. An attendant (Apte).
Jagada ୨ । ଅଭିଭାବକ; ସ୍ୱାମୀ—
2 Guardian (Apte).
୩ । ପାଳକ; ରକ୍ଷକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Protector.

ଜଗଦନ୍ତକ—ସଂ. ତ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଜଗତ୍ + ଅନ୍ତକ) —ମୃତ୍ୟୁ—
Jagadantaka Death.

ଜଗଦମ୍ବା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜଗତ୍ + ଅମ୍ବା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Jagadambā ଜଗତ୍ଜନନୀ; ଦୁର୍ଗା; କାଳୀ—
(ଜଗଦମ୍ବିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Goddess Durgā, the mother of the universe.

ଜଗଦଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଗଦ୍ଦଳନ) —୧ । ଅତ୍ୟଧିକ ଭାରୀ ପଥର
Jagadala (ଯାହା ଜଳର ଭାରରେ ଜଗତକୁ ଦଳନ କରିପାରେ)-
ଜଗଦଳ 1. A heavy stone.
(ଜଗଦଳ; ଜଗଦଳା - ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଏ ପଥରକୁ ଲୋକଙ୍କ ଗଳାରେ ମଡ଼ାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।]
୨ । ବାହୁର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ —
2 A massive ornament for the arm.

ଜଗଦାଧାର—ସଂ. ବ. (ଜଗତ୍ + ଆଧାର = ଆଶ୍ରୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Jagadādhāra ୧ । ପରମେଶ୍ୱର—1. God.
୨ । କାଳ—2. Time (personified).
୩ । ବାୟୁ—3 Air.

ଜଗଦାନନ୍ଦ—ସଂ. ବ. (ଜଗତ୍ + ଆନନ୍ଦ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ରୂପକ)—
Jagadānanda ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ —A name of God.
ଦେ. ବ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଜଗଦାନନ୍ଦକ ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜଗତ୍ + ଆନନ୍ଦ + କ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Jagadānandaka ଯେ ଜଗତର ସମସ୍ତଙ୍କୀବଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦିତ କରେ--
(ଜଗଦାନନ୍ଦକର—ଅନ୍ୟରୂପ) Giving joy to the universe.

ଜଗଦାୟୁଃ—ସଂ. ବ. (ଜଗତ୍ + ଆୟୁଃ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବାୟୁ; ପବନ--
Jagadāyuḥ Air.

ଜଗଦାଶ୍ରୟ—ସଂ. ବ. (ଜଗତ୍ + ଆଶ୍ରୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) — ପରମେଶ୍ୱର--
Jagadāśraya God.

ଜଗଦୀଶ—ସଂ. ବ. (ଜଗତ୍ + ଈଶ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Jagadīśa ୧ । ଭଗବାନ; ପରମେଶ୍ୱର---1. God,
ଜଗଦୀଶ ୨ । ବିଷ୍ଣୁ — 2. Bishṇu.
ଜଗଦ୍ଦୀଶ ଦେ. ବ — ୧ । ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବ —
1. The idol Jagannatha of Puri.
୨ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ---2. A name given to males.

ଜଗଦୀଶ୍ୱର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଜଗତ୍ + ଈଶ୍ୱର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)--ଭଗବାନ୍---
Jagadīśwara God.

ଜଗଦୀଶ୍ୱରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଗତ୍ + ଈଶ୍ୱରୀ)—
Jagadīśwarī ୧ । ଭଗବତୀ; ଦୁର୍ଗା—1. Goddess Durgā.
୨ । ପୃଥିବୀର ଦେବତା—
2. The Goddess who is the mistress of the universe.

ଜଗଦେବ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଗଦେବ)—କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ରାଜାମାନଙ୍କର
Jagadeba ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ —A family title of Rājās and Kshatriyas.

ଜଗଦ୍ଗୁରୁ—ସଂ. ବ.—(ଜଗତ୍ + ଗୁରୁ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Jagadguru ୧ । ପରମେଶ୍ୱର—1. God.
୨ । ମହାଦେବ; ଶିବ—2. Śiba.
୩ । ପରମାତ୍ମା—3. The universal soul.
୪ । ନାରଦ ଋଷି —4. Sage Nārada.
୫ । ସମସ୍ତଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତି—
5. A person who is universally respected and adored.
୬ । ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଭାରତର ୪ ଗୋଟି କେନ୍ଦ୍ରରେ ଥିବା ଚାରିଗୋଟି ମଠର ମହନ୍ତମାନଙ୍କର ଉପାଧି—
6. The title of the mohantas of the four maṭhas in 4 places of India started by Śaṅkarāchārjya.

ଜଗଦ୍ଗୌରୀ—ସଂ. ବ—(ଜଗତ୍ + ଗୌରୀ)—୧ । ଦୁର୍ଗା—
Jagadgaurī 1. Goddess Durgā.
୨ । ନାଗମାନଙ୍କ ଭଗିନୀ ଓ ଜରତ୍କାରୁ ଋଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ମନସା ଦେବୀଙ୍କର ନାମାନ୍ତର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
2. A name of the Deity Manaśi.

ଜଗଦ୍ଦଳନ—ସଂ. ବି (ଜଗତ୍ + ଦଳନ; ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ)—ଯେ
Jagaddalana ଜଗତକୁ ଦଳନ ବା ଶାସନ କରେ—
The ruler or oppressor of the universe.

ଜଗଦ୍ଦୀପ—ସଂ. ବ. (ଜଗତ୍+ଦୀପ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ପରମେଶ୍ୱର—
Jagaddīpa (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1 God.
୨ । ଶିବ—2. God Śiba.

ଜଗଦ୍ଦେବ—ଦେ. ବ. (ଜଗତ୍ + ଦେବ)—ଜଗଦେବ (ଦେଖ)
Jagaddeba Jagadeba (See)
ନରେଶ ମଣ୍ଡନ ଶ୍ରୀହର ତନ୍ଦନ ଜଗଦ୍ଦେବ ସୁନ ଯେନ !
ଭଦ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ, ଉତ୍ତୋସ୍ତ୍ରୟ୍ ।

ଜଗଦ୍ଧାତା—ସଂ. ବ ପୁଂ.(ଜଗତ୍ + ଧାତୃ ୧ମା. ୧ବ. ଉପପଦ ସମାସ)—
Jagaddhātā ୧ । ଶିବ - 1. God Śiba.
୨ । ବ୍ରହ୍ମା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. God Brahmā.
୩ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. God Bishṇu.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଂ' ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୋଳିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭାକୁ ଯେବେ ଏ ବ୍ୟାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବ୍ୟବହାର ୬ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖା ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଖା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଜଗତ୍+ଧାତ୍ରୀ, ତତ୍ପୁରୁଷ ସମାସ)—
Jagaddhātrī ୧ । ଦୁର୍ଗା; ଗୌରୀ; ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଅବତାରବିଶେଷ—
1. Goddess Durgā.
୨ । ସରସ୍ୱତୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
2. The Goddess of Learning.

ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀ ପୂଜା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ନବମୀ ଦିନ କରାଯିବା
Jagaddhātrī pūjā ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ପୂଜା—Worship of the Goddess Durgā on the 9th day of the bright fortnight of the month Kārtika.

ଜଗଦ୍ବନ୍ଧୁ—ପୁ. ବ. (ଜଗତ୍+ବନ୍ଧୁ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ
Jagadbandhu ମହାପ୍ରଭୁ—1. The Deity Jagannātha at Purī.
୨ । ପରମେଶ୍ୱର; ନାରାୟଣ—2 God.
୩ । ଲୋକଙ୍କର ନାମ—
3. A name given to persons (males).

ଜଗଦ୍ବାସୀ—ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ଜଗତ୍+ବାସୀ; ତତ୍ପୁରୁଷ ତତ୍ପୁରୁଷ)—
Jagadbāsi ପୃଥିବୀରେ ବାସ କରୁଥିବା—
(ଜଗଦ୍ବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Inhabiting the earth.
ଦେ. ବ.—ପୃଥିବୀରେ ବାସ କରୁଥିବା ଲୋକ—
The people of the world; mankind.

ଜଗଦ୍ବିଖ୍ୟାତ—ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ଜଗତ୍+ବିଖ୍ୟାତ; ୭ମୀ ତତ୍)—ବିଶ୍ୱ
Jagadbikhyāta ବିଶ୍ୱତ; ଯାହାର ଯଶ ଜଗତ ଯାକ ବିସ୍ତୃତ
(ଜଗଦ୍ବିଖ୍ୟାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୋଇଅଛନ୍ତି—World-famed.

ଜଗଦ୍ବ୍ୟାପକ—ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ଜଗତ୍+ବ୍ୟାପକ; ତତ୍ପୁରୁଷ ତତ୍ପୁରୁଷ)
Jagadbyāpaka ଯାହା ପୃଥିବୀଯାକ ଘୋଟି ଅଛି—
(ଜଗଦ୍ବ୍ୟାପିକା – ସ୍ତ୍ରୀ) World-pervading.

ଜଗଦ୍ବ୍ୟାପୀ—ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ଜଗତ୍+ବ୍ୟାପୀ; ତତ୍ପୁରୁଷତତ୍)—
Jagadbyāpī ଜଗଦ୍ବ୍ୟାପକ (ଦେଖ)
(ଜଗଦ୍ବ୍ୟାପିନୀ— ସ୍ତ୍ରୀ) Jagadbyāpaka (See)

ଜଗଦଯୋନି—ପୁ. ବ. ପୁଂ (ଜଗତ୍+ଯୋନି; ତତ୍ପୁରୁଷ, ୬ଷ୍ଠୀତତ୍)-
Jagadjoni ୧ । ଈଶ୍ୱର—1. God
୨ । ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ—2. The Hindu trinity.
ସ୍ତ୍ରୀ.— ପୃଥିବୀ—The earth.

ଜଗଧାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀ)—ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Jagadhātrī Jagaddhātrī (See)

ଜଗନାଥ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଜଗନ୍ନାଥ)—ଜଗନ୍ନାଥ (ଦେଖ)
Jaganātha Jagannātha (See)

ଜଗନାହା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଗନ୍ନାଥ)—ଜଗନ୍ନାଥ (ଦେଖ)
Jaganāhā Jagannāhā (See)

ଜଗନ୍ନାଥ—ପୁ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଗତ୍+ନାଥ)—
Jagannātha ୧ । ନାରାୟଣ; ଭଗବାନ; ପରମେଶ୍ୱର; ବିଷ୍ଣୁ—
1. God Bishṇu.
୨ । ପୁରୀର ଏକତମ କ୍ଷେତ୍ର ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମରେ ବିଶ୍ୱଜଡ ବିଷ୍ଣୁ ସ୍ୱରୂପ—Name of world famed Hindu Deity of Purī; Jagannātha

[ଦ୍ର—ଏହା ଭାରତରେ ଚାରିଗୋଟି ପ୍ରଶସ୍ୟଧାମ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ। (ଯଥା—ଦକ୍ଷିଣରେ ରାମନାଥ, ପୂର୍ବରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ପଶ୍ଚିମରେ ଦ୍ୱାରକାନାଥ ଓ ଉତ୍ତରରେ ବଦ୍ରୀନାଥ !) ଜଗନ୍ନାଥ ଓଡ଼ିଶାର ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳସ୍ଥ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ପୁରୀ ବା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସହରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପୁରାଣ ମତରେ ଜଗନ୍ନାଥ ବିଷ୍ଣୁ ବା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ରୂପ । ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣରେ ବର୍ତ୍ତିତ ଅଛି ସେ ବିଶ୍ୱାବସୁ ନାମକ ଜଣେ ଶବର ନୀଳାଚଳର ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁଥିଲା । ମାଳବର ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ଦେବାରୁ ସେ ତାଙ୍କର ବ୍ରାହ୍ମଣମନ୍ତ୍ରୀ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କୁ ପଠାଇ ଶବରର ସ୍ଥିତି ଠିକଣା କଲେ ଓ ଶବର ତାଙ୍କୁ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ନ ଦେଖାଇବାରୁ ବିଦ୍ୟାପତି ଶବରର ଅବିବାହିତା ଯୁବତୀ କନ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଣୟ କରି ଦାରୁବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଦେଖି ସେଠାରୁ ଯାଇ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କୁ ଘେନି ଆସିଲେ । ତଥାପି ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କୁ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ଦେଖା ଦେଲେ ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାପତି ଯାଇ ଶବର କନ୍ୟାକୁ ବିଭା ହେଲେ । ପରେ ବହୁ ପ୍ରଯତ୍ନରେ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶରେ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ରରେ ଭାସି ଆସୁଥିବାର ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଆଣି ସେଥିରୁ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ାଇ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମନ୍ଦିର ତୋଳାଇଲେ ଏବଂ ସେ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଡାକିବାକୁ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ । ସେ ଫେରୁ ଫେରୁ ବହୁଦିନ ଗତ ହେବାରୁ ଜିଦ୍ଦି ବାଲିରେ ଦେଉଳଟି ଘୋଡ଼ି ହୋଇଗଲା ଓ ଗାଲମାଧବ ରାଜାଙ୍କ ଘୋଡ଼ାଶାଗୁରେ ଦେଉଳର ନୀଳଚକ୍ର ଅସ୍ତ୍ରାଘାତ ବାଜିବାରୁ ସେ ତାକୁ ଖୋଲାଇ ଦେଉଳ ବନ୍ଦାର କଲେ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଘେନି ଫେରିଲାବେଳକୁ ଗାଲମାଧବ ସେ ଦେଉଳକୁ ଉଆରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଦାବି କଲେ । ପରେ ବ୍ରହ୍ମା ପ୍ରମାଣ ନେଇ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କ ସାକ୍ଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କଲେ । ବିଶ୍ୱାବସୁ ଶବରର ବଂଶଧରମାନେ 'ଦଇତା' ଓ ବିଦ୍ୟାପତି ବଂଶଧରମାନେ 'ପଣ୍ଡା' ନାମରେ ଅବଶ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବକରୂପେ ଗଣ୍ୟ ।

ମତାନ୍ତରରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ 'ବୌଦ୍ଧାବତାର' ବୋଲିସାଏ ଓ ତାଙ୍କର ଗଠନ ପୁରାଣୋକ୍ତ କୌଣସି ଦେବଦେବୀଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ଧ୍ୟାନର ଅନୁରୂପ ନ ହେବାରୁ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍‌ମାନେ ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ସେ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ରୂପ ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ତ୍ରିପିଟକ ବୌଦ୍ଧ, ଧର୍ମ ଓ ସଙ୍ଘର ଚିତ୍ର । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ବୌଦ୍ଧ ଅବତାରରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରି ଉଚ୍ଚଳୀସ୍ଥ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବୌଦ୍ଧ ଓ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମ ମତରେ ସମନ୍ୱୟ କରି ହିନ୍ଦୁଧର୍ମକୁ ସାର୍ବଜନୀନ ଧର୍ମରେ ପରିଣତ କରିଅଛନ୍ତି ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଭୋଗମହାପ୍ରସାଦ ସେବନରେ ଜାତିଭେଦ ରହି ନାହିଁ । ଫଳତଃ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୩ ଶତାବ୍ଦୀଠାରୁ ୨୦୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ମହାଯାନ ଦୀକ୍ଷା ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମଭୁକ୍ତ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଯାଇଥିଲା । ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉ୍	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଜମ୍ବୁକାଠ ଜନ୍ଦିର ଓ ଏ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରତ୍ୟ ୧୨ ବର୍ଷରେ ଥରେ ବଦଳାଯାନ୍ତି । ଉକ୍ତ ଦାରୁମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ସେଉଁ ବ୍ରହ୍ମପଦାର୍ଥ ସପ୍ତସ୍ତମ୍ଭ ପାଟକନାରେ ଗୁଡ଼ିଆ ହୋଇ ରହିଥିବାର ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି ତାହା ବୃଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଦନ୍ତ ବୋଲି କେତେ ପଣ୍ଡିତ ମନେ କରନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଏଥିଯୋଗୁଁ ପୁରୀର ନାମ ଦନ୍ତପୁର ଥିଲା । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଯାତ୍ରାର ଅନୁକରଣ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି । ପୁରୀରୁ ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ଦନ୍ତ ସିଂହଳକୁ ପଠାଯାଇଥିବା କଥା ମଧ୍ୟ କେହି କେହି କହନ୍ତି । ପରେ ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦେଉଳକୁ ଭାଙ୍ଗି ନୂଆ ଦେଉଳ କଲେ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜାମାନେ ତାହା ସଂସ୍କାର କଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ପ୍ରଥମ ରଚୟିତା—ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ, ସଂସ୍କୃ ରଚୟିତା—ରାଜା ଯଜାତିକେଶରୀ ଓ ଶେଷ ରଚୟିତା—ରାଜା ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବ ।]

ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—

1. A name given to person (males).

୨ । (ନାମ) ରାଜା ଜୟସିଂହଙ୍କର ସଭାପଣ୍ଡିତ ଓ ଜ୍ୟୋତିଷୀ—

2. Name of a court Pandit of Rajā Jayasimha and an astronomer

[ଦ୍ର—ଏ ୧୭ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଲୋକ । ଏ ଜଣେ ତୈଲଙ୍ଗୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ରାଜା ଜୟସିଂହଙ୍କର ଆଦେଶକ୍ରମେ ଏ ଆରବୀ ହିବାନ୍ତୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥର ସଂସ୍କୃତ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ନାମ ହିବାନ୍ତୁ ସମ୍ରାଟ । ଏ ମଧ୍ୟ ଇଉକ୍ଲିଡଙ୍କ ରେଖା ଗଣିତ (ଜ୍ୟାମିତି)ର ଆରବୀ ଅନୁବାଦକୁ ସଂସ୍କୃତରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ ।]

ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । ଏ 'ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ'ର

Jagannātha dāsa ରଚୟିତା ଓ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ—

1. Name of the author of 'Oṛdiā Bhāgabata and a great devotee of Bishṇu.

[ଦ୍ର—ପୁରୀଜିଲ୍ଲା କପିଳେଶ୍ୱରପୁର ଗ୍ରାମରେ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ଏବଂ ଏ ଜାତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ସମସାମୟିକ । ଚୈତନ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ (ପ୍ରାୟ ୧୫୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ) ପ୍ରଥମେ ପୁରୀକୁ ଆସିଥିଲେ ସେତେବେଳେ ଜଗନ୍ନାଥ ୧୯ ବର୍ଷର ଯୁବକ ମାତ୍ର । ଚୈତନ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆସିଲାବେଳେ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ମନ୍ଦିରବେଢ଼ାମଧ୍ୟସ୍ଥ କଲ୍ପବୃକ୍ଷମୂଳେ ୧୦ମସ୍କନ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତର ବ୍ରହ୍ମସୁତ ଅଂଶ ପାଠ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଚୈତନ୍ୟ ଏଥିରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ପ୍ରତିଦିନ କିଛିକ୍ଷଣ ସେଠାରେ ବସି ଭାଗବତ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପଦ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ମଠ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । 'ପାଷଣ୍ଡଦଳନ' 'ଭାଗବତ' 'ମାନଟିକା' ଓ 'ଜଗନ୍ନାଥକାହ୍ନକା' ଓଡ଼ିଆଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ— ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନଲକ୍ଷଣ ।]

୨ । (ନାମ) ପୁରୀ ପାପୁଡ଼ିଆ ମଠର ଭୂତପୂର୍ବ ମହନ୍ତ—

2. Late Mahanta of the Pāpuṛdiāmaṭha of Puri.

[ଦ୍ର—ଏ ପଞ୍ଜିକ୍ଷା ଅନ୍ତର୍ଗତ କୋରଙ୍ଗା (ଅନ୍ୟନାମ—ବଙ୍ଗେଶ୍ୱରପୁର) ଗ୍ରାମରେ ଜନୈକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସନ୍ତାନ ଥିଲେ । ଏ ଜମାଜ୍ଞତ ମାନଙ୍କର ଚେଷ୍ଟା ହୋଇ ଭାରତରେ ସର୍ବତ୍ର ସୁପରିଚିତ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଭାରତର ସବୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ । ଏ ୧୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ ।]

ଜଗନ୍ନାଥବଲ୍ଲଭ—ଦେ. ବ—୧ । ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ନକଟରେ

Jagannāthaballabha ଭୋଗ ଲଗୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—

1. A kind of sweetmeat offered to Lord Jagannātha at Puri.

୨ । (ନାମ) ପୁରୀର ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମଠ—

2. A religious institution (Maṭha) at Puri.

[ଦ୍ର—ଏ ମଠ ଫଲଗୁ ବଗିଚାକୁ ଚଳନଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବେଜେ ପ୍ରତିମା ମଦନମୋହନ ବେଜେ କରନ୍ତି । ଏହି ମଠର ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ଏଥିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସେବା ଆଦି କଟକର ଜଜ ସାହେବଙ୍କ ନିଯୁକ୍ତ ଦେବତ୍ର କମିଟି ତୁଲାସୁଥା କରନ୍ତି ।]

ଜଗନ୍ନାଥୀ—ଦେ. ବ. (ବମ୍ବେ ସେନ୍ସସ ରିପୋର୍ଟ ୧୮୯୧ରେ ଲିଖିତ)—

Jagannāthī ବମ୍ବେ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସିରେ ପ୍ରଚଳିତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ନାମ—A name of the Oriya (Oṛdiā) language spoken in the Bombay Presidency.

ଜଗନ୍ନାହା—ଦେ. ବ.(ଫା. ଜଗନ୍ନାଥ)—

Jagannāhā ଜଗନ୍ନାଥ; ନାରାୟଣ; ପରମେଶ୍ୱର; ବିଷ୍ଣୁ— God; Bishṇu.

ଜଗନ୍ନିବାସ—ସଂ. ବ. (ଜଗତ୍ + ନିବାସ)—ପରମେଶ୍ୱର—

Jagannibāsa God.

ଦେ. ବ—ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ—

The Deity Jagannātha of Puri.

ଜଗନ୍ନିବାସୀ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଗତ୍ + ନିବାସ + ଇନ୍)—

Jagannibāsi ଜଗତ୍ଜନ; ଜଗଜନ (ଦେଖ) Jagajana (See)

ଜଗନ୍ନୁ—ସଂ. ବ—୧ । ଅଗ୍ନି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Jagannu 1. Fire.

୨ । ଜନ୍ତୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Animal.

ଜଗନ୍ମୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଜଗତ୍ + ମୟ)—

Jaganmaya ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Bishṇu.

ଜଗନ୍ମୟୀ—ସଂ. ବି. (ଜଗନ୍ମୟ+ଙ୍ଗୀ. ଈ)—

Jaganmayī ୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. Goddess Lakshmī.

୨ । ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପିନୀ ଶକ୍ତି—2. The Divine essence pervading the universe.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଙ୍କର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୭ ରୁ ୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଙ୍କର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ; ନାହିଁ । ଅବଶିଷ୍ଟ ୧ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବରଷ୍ଟ ୭ ବା ୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୃଷ' ନ ମିଳି ଲ 'କୃଶ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଜଗନ୍ମାତା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବଶର ମାତ୍ର ସ୍ୱରୂପ—
Jaganmātā Occupying the portion of the mother of the universe.

ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦୁର୍ଗା—1. Goddess Durgā.
୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—2. Goddess Lakshmī.

ଜଗନ୍ମୋହନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜଗତ୍+ମୋହନ)—
Jaganmohana (ଜଗନ୍ମୋହନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Enchanting the universe.

ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଜଗଦ୍ବନ୍ଧୁ (ଦେଖ)
Jagadbandhu (See)

ଜଗନ୍ମୋହନଲାଲ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—'ଓଡ଼ିଶା ବଜୟ' ଓ
Jaganmohanalāl 'ଭ୍ରମଭଞ୍ଜନ' ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତା—
(ଭାରଣୀ—ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ)—
The author of the books 'Ordisā bijaya' and 'Bhramabhanjana' etc.

[ଦ୍ର—ଏ ବଦାନ୍ୟ ଲଲ କାୟସ୍ଥ ବଶଯର । ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଉପନିବେଶ କର ରହିଥିଲେ ।]

ଜଗପତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଗତ୍ପତି)—ଜଗତ୍‌ପତି (ଦେଖ)
Jagapati Jagatpati (See)

ଜଗବନ୍ଧୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଗଦ୍ବନ୍ଧୁ)—ଜଗଦ୍ବନ୍ଧୁ (ଦେଖ)
Jagabandhu Jagadbandhu (See)

ଜଗବନ୍ଧୁ ବଦ୍ୟାଧର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ଜନୈକ
Jagabandhu bidyādhara ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବନ୍ଧୁ ବା ମନ୍ତ୍ରୀ, ଉଥା ରେଢ଼ଙ୍ଗ ଜିଲ୍ଲାର ପୁରୁଣା ଜମିଦାର (ଜାଗିରଦାର)—

[ଦ୍ର—ସେହୁ ସମୟର ପୁରୀ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ସିରସ୍ତାଦାର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର (ଆଧୁନିକ ଲଲା ବାବୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟର ମାଲିକଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ) ଏହାଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ କଯଷ୍ଟରେ ରାଜସ୍ୱ ନଲାମରେ ଉଠାଇ ନଜେ ଧରବାରୁ ଜଗବନ୍ଧୁ ଏଥିରେ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ କମିଶନର୍‌ସାହେବଙ୍କ ନକଟ ଅପିଲ କଲେ । ଅପିଲରେ କମିଶନର ସାହେବ ଏ ନଲାମ ରଦ କରବାକୁ ଅଦାଲତର ଆଶ୍ରୟ ନେବା ପାଇଁ ଜଗବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେବାରୁ ନାଃସମ୍ବଲ ଜଗବନ୍ଧୁ ଦେବାନ୍ନ ମକଦମା ଦାଏର ନ କରି ଘୁମ୍ସର ଅଞ୍ଚଳରୁ ଗୁଡ଼ିଏ କନ୍ଧ ସଙ୍ଗଡ଼ କର ଖୋରଧା ବଦ୍ରୋହ୍ମୀ ଘାଇକମାନଙ୍କର ନେତା ହେଲେ ଓ ୧୮୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ବଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କର ପ୍ରଥମେ ଖୋରଧା, ଲେମ୍ବେଇ, ରେଢ଼ଙ୍ଗଆଦ ଦଖଲ କର ଲୁଟପାଟ କଲେ; କନ୍ତୁ ଶୀଘ୍ର ପଗ୍ସୁ ଦୋଇ ଇଂରାଜଙ୍କଠାରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କଲେ (ଘାଇକ ବଦ୍ରୋହ ଉଲେ ନୋଟ ଦେଖ) ।]

ଜଗମୋହନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଗନ୍ମୋହନ)—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Jagan ohana 1. Śrīkṛushṇa.

କାହୁଁ ଜୁ ଏମନ୍ତ ଶିଖିଲୁ
ଜଗମୋହନରୁ ମୋହିଲୁ । ରୂପଚ—ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । ଭଗବାନ—2. God.

୩ । ଦେବ ପ୍ରତିମା ଯେଉଁ ମନ୍ଦିରରେ ବଜେ କରନ୍ତି ତାହାର ସଲଗ୍ନ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ମନ୍ଦିର—
3. The smaller temple adjoining the main temple where the devotees congregate and dancing (during the worship of the Deity) takes place.

[ଦ୍ର—ଉକ୍ତ ଓ ଦର୍ଶକମାନେ ସେଠାରେ ସମବେତ ହୁଅନ୍ତି ଏବ ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରୀତ୍ୟୁତ୍ପାଦନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେଠାରେ ବେଳେ ବେଳେ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦ ହୁଏ ।]

୪ । ବ୍ୟକ୍ତିବଶେଷଙ୍କ ନାମ—
4. A name given to male persons.

ଜଗମୋହନିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଗନ୍ମୋହନ)—ଜଗମୋହନ (ଦେଖ)
Jagamohaniā Jagamohana (See)

ବଡ଼ ଦେଉଳରେ ଜଗମୋହନିଆ
ଟେକ ଦେଇଥିବ ତାହାରେ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜଣାଣ ପଦ ।

ଜଗର—ସଂ. ବ. (ଜାଗୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ. ନାଘାତନ)—
Jagara ୧ । କବଚ; ସାଞ୍ଜୁ—1. Coat of mail.
୨ । ପୁଷ୍ଟୀ ନାମକ ସୁରା; ମଦ୍ୟବଶେଷ—
2. A kind of wine; a sort of liquor.
୩ । ଗୋମୟ—3. Cowdung.
୪ । ମଦର କଲୁ—4. The dregs of wine.
୫ । ମଦନ ବୃକ୍ଷ—5. Madana (tree).

(ଜଗର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଚତୁରି; ଚଲାକ—
Cunning; clever.

ଜଗର୍ନାଥ—ଗ୍ରା. ବ. (ଜଗନ୍ନାଥ ଶବ୍ଦର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Jagarnātha ଜଗନ୍ନାଥ (ଦେଖ)
ଜଗରନାଥ Jagannātha (See)

[ଦ୍ର—ଜଗନ୍ନାଥ ଶବ୍ଦକୁ ଅଜ୍ଞ ଲୋକେ 'ଜଗର୍ନାଥ' ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି । ଏହି ଉଚ୍ଚାରଣ ପ୍ରଭାବରେ ଇଂରାଜରେ 'Juggernaut' (ଜଗ୍ଗର୍ନାଟ) ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଚଳିଅଛି ।]

ଜଗଲ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. (ଗଲ୍ ଧାତୁ ସତ୍‌ଲୁଗନ୍ତ ଜଗଲ ଧାତୁ=ପୁନଃ
Jagala ପୁନଃ ରହିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଜଗର (ଦେଖ)
(ଜଗଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) Jagara (See)

ଜଗଲ—ଗ୍ରା.ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ ଦଳ (ଦେଖ)
Jagala Chungurdiā dala (See)

ଜଗହୁତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଗତ୍+ହୂତ=ଜଗତର ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
Jagahuta ପୂଜିତ ?)—ଜଗନ୍ନାଥ—God.

ଜଗହୁଲା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ମଶାଲ—
Jagahulā A big torch

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଓ	ଋ,ଋ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍ଥ	ଉଅ	ଓ
୨	ଐ	ଔ	ଋ	ଲୃ	ଏ୍ଥ	ଅକାର୍ଲ୍ଲବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଜଗା—ଦେ. ବ.—୧ । ଜଗିବା (ଦେଖ)
Jagā 1. Jagibā (See)

୨ । ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ—2. The Deity Jagannātha.

ଶିବା ପଥର ଜଗା ନାଠ, ଅଜ ହବୁ ହଅ ଦାଣ ଜଁ—ଭଗ ।

୩ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଜଗବନ୍ଧୁ ନାମଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବଜ୍ଞାବୋଧକ ଡାକ ନାମ—3. A name for calling persons named Jagannātha etc

ଦେ. ବଣ.—(ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁଗେ) ଯେ ଜଗେ; ଜଗିଆ (ଦେଖ)
Jagiā (See)

(ଯଥା—ଗୋରୁଜଗା, ରାତ୍ରିଜଗା ଇତ୍ୟାଦି)

ଜଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଜଗିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Jagāibā Causative form of Jagibā.
(ଜଗେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଗାଇମାଧାଇ—ଦେ. ବ—ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ସମସାମୟିକ ନବଦ୍ୱୀପ ବାସୀ ମହାପାପୀ ଓ ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା, ସେଥି ଜଗାଇମାଧାଇ ମାନେ ପରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଦୟାରୁ ମହାପ୍ରେମିକ ଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ—Jagāi mādhāi Names of two brothers of Nabadwīpa who were very cruel and sinful but were changed into very loving and pious devotees.

ଜଗାଜଗ୍—ଦେ. ବ.—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ସାବଧାନତା ବା ହୁସିଆର—Utmost carefulness or caution; being on the guard; watchfulness.
ହକାହକ

ଦେ. ବଣ.—୧ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ବିଶେଷ ସତର୍କ ହୋଇ ଜଗିଥିବା ବା ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିବା; ଛକାଛକ୍—1. Using great care or caution; very watchful; being on one's guard.

୨ । ପରସ୍ପର ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସତର୍କ ରହିଥିବା—2. Being on one's guard against each other

ଜଗାଜଗି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଜଗାଜଗ୍ (ଦେଖ)
Jagājagi Jagājag (See)

ଜଗାବଳିଆ—ଦେ. ବ.—ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ବଳଭଦ୍ର—
Jagābaliā Lord Jagannātha and Balabhadra.

ଯାହାକୁ ରଖିବେ ଜଗାବଳିଆ,
ତାକୁ କ ଜରୁବେ ଦଣ୍ଡବଡ଼ିଆ—ଭଗ ।

ଜଗାରଖା—ଦେ. ବ. (ସହଜର)—୧ । ସତର୍କତା ସହିତ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ରକ୍ଷଣ ବା ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା—
Jagārakhā 1. Keeping watch over a thing.
ଦେଖାଶୁନା
ବଚାଵ ରଖବାରି

୨ । ସମ୍ପତ୍ତିର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ—
2. Preservation or management or supervision of a property.

ଜଗାଲ—ପ୍ରାଦେ. ବ. (କଃକ)—ଜଗୁଆଳ (ଦେଖ)
Jagāla Jaguāla (See)

ଜଗାଲି—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଜଗିଆ (ଦେଖ)
Jagāli 1. Jagiā (See)

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—୨ । ଦଣ୍ଡାସି; ଗ୍ରାମ ରକ୍ଷକଦାର—
2. Village watchman caste.

ଜଗିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ଧନ ଆଦିକୁ କେବଳ ଜଗି ରଖେ—
Jagiā 1. One who simply guards a property.

(ଜଗେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ.—ଜଗିବା—
ରାଖାଳ Watching.
ରଖବାଳୀ

ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କାହାର ଜଗିଆରେ ଅଛ ।
ଶାରଳା ଦାସ· ପିଣ୍ଡଙ୍କ· ବନାସ୍ୱୀ ।

୨ । ଜଗୁଆଳ; ପହରୀବାଲା—
2. Guards-man; watch-man.

ମହାରାଜ ଗଡ଼େ ନାମ ଜଗିଆ ଗମ୍ଭୀର । ପାରୀ. ବ୍ରହ୍ମଜଗତ ଗୀତା ।

ଜଗିବସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅତି ସାବଧାନତାପୂର୍ବକ ଜଗିବା—
Jagibasibā 1. To keep a vigilant watch.

୨ । ଅହରହଃ ଅପେକ୍ଷା ଜଳ ରହିବା—
2. To keep waiting day and night.

ଜଗିବା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜାଗୃ ଧାତୁ=ଜାଗରଣ କରିବା)—
Jagibā ୧ । ପହରା ଦେବା—
ରାଖା 1. To watch; to guard; to keep
ଜାଗନା. ରଖବାରୀକରନା watch over.

ସହିଁ ଜଗି ଜଣେ ଗୋରେ ଶାଇଚାରୋପେ ।
ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୨ । ଗୋ ମେଷାଦି ଚରିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା; ଚରାଇବା—2. To tend (cattle).

୩ । ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବା—3, To be in waiting; to keep waiting.

ଛ ମାସ ଜଗିଲି ପଦ୍ମାବାଣ,
ଦନେ ନ ପ ଲଲ ରେଖ—ଭଗ ।

୪ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ସାବଧାନତା ସହିତ ରକ୍ଷା କରିବା; ସମ୍ଭାଳିବା—4. To look to the safety or preservation of a thing with carefullness.

ମାନ ଜଉ ଲେଉର ବଦ୍ୟା ନ ଣ ସାଏ
ଏଣୁ। ସବଦା ଜଗିବ ହିଜସ୍ୱେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୫ । ସତର୍କ ହେବା; ସାବଧାନ ହେବା; ହୁସିଆର ହେବା—
5. To be on the alert; to be caution; to be careful.

୬ । ସାରା ଅନଦା ହୋଇ ବସିବା ବା ଚେଇଁବା; ଜାଗିବା—
6. To watch through the night; to keep up the whole night.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚଢ଼ିଲେ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିଲେ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିଲେ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିବ ନିୟମ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିଲେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବନ୍ଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଟତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଟତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଜଗିରଖି—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ. (ଜଗିବା ଓ ରଖିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପଦ୍ୱୟର ସଦ୍ଭାବରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—
Jagirakhi — ଖୁବ ସାବଧାନତା ଓ ସଂଯମ ଅବଲମ୍ବନ ପୂର୍ବକ—With utmost care or caution.
(ଯଥା—ଜଗି ରଖି ଚଳତ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ କଙ୍ଗାଳ ହୁଏ ନାହିଁ ।)

ଜଗି ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜଗି ବସିବା (ଦେଖ)
Jagi rahibā — Jagi basibā (See)

ଜଗୁ—ଦେ. ବ—ଜଗ (ଦେଖ)
Jagu — Jaga (See)

ଜଗୁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ ଜଗେ—
Jaguā — 1. (a person) Keeping on watch.
ରାଖାଳ — (ଯଥା—ଅଜ ଗାଈ ଜଗୁଆ ପିଲେ ଅସି ନାହାନ୍ତୁ କି ?)
ରଖବାଲା

୨ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଡାକିବା ନାମ—
2. A name by which Jagannath or Jagabandhu is called.

ଜଗୁଆଳ—ଦେ. ବ—ଜଗୁଆଳ (ଦେଖ)
Jaguāla — Jaguāli (See)

ଜଗୁଆଳି—ଦେ. ବ—୧ । ପଦ୍ଦଗ୍‌ବାଚ୍ଚ—
Jaguāli — 1. Guard; watchman.
ରାଖାଳ — ଗୋଡ଼ ମୁହ ଅଗୁଆଳ, କଥାଏ ବି କଥା କହିବଅନ୍ତୁ,
ରଖବାଲା — ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଜଗୁଆଳ—ଭଗ ।

୨ । ଗୋରୁ ରଖୁଆଳ—
2. Herdsman; a keeper of cattle etc.

ଜାତି. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗଞ୍ଜାମର ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—
A caste of Śūdras in the district of Ganjam.

ଜଗୁଜୀବନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଗଜ୍ଜୀବନ; ଜଗତର ପ୍ରାଣସ୍ୱରୂପ)—
Jagujībana — ପରମେଶ୍ୱର—God.

ଜଗୁଜୀବନ ଦାଶରଥି
ଜାନକୀ ଦେବୀ ପ୍ର ୧୦୭୭ । ଜନଲୋଚନ· ଚରିତଗୀତା ।

ଜଗୁସାଇଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଗତ୍+ସ୍ୱାମୀ)—ଜଗନ୍ନାଥ—
Jagusāiñ — The Deity Jagannātha.

ଚରୁଡ଼ ପଟ୍ଟରେ ଥାଇ, ଦେଖି ନଟରେ ଜଗୁସାଇଁ
ନାଶ କର ମନଭାପ, କରେ ପ୍ରଭାପ ଯେ । ପ୍ରଭାପ· ଶଶିଶେଖର ।

ଜଗେଇ ମାଧେଇ—ଦେ. ବ—ଜଗାଇ ମାଧାଇ (ଦେଖ)
Jagei mādhei — Jagāi mādhāi (See)

ଜଗ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ଅଦ୍ ଧାତୁ ଖାଇବା + କର୍ମ. ତ; ନଘାତନସିଦ୍ଧ)—
Jagdha — ଭକ୍ଷିତ; ଭୁକ୍ତ—Eaten; devoured.
ସଂ. ବ. (+ ଭାବ. ତ)—ଭକ୍ଷଣ—Eating.

ଜଗ୍ଧି—ସଂ. ବ. (ଅଦ୍ ଧାତୁ ଖାଇବା + ଭାବ. ତ; ନଘାତନସିଦ୍ଧ)—
Jagdhi — ୧ । ଭୋଜନ; ଭକ୍ଷଣ—1. Eating; meal.
୨ । କେତେ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏକତ୍ର ଖାଇବା; ସଦ୍ଭୋଜନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Dining together; feast.

ଜଗ୍ମି—ସଂ. ବ—ବାୟୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jagmi — Air.
ସଂ. ବିଣ—ଗତିଶୀଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Moving.

ଜଘନ—ସଂ. ବ. (ହନ୍ ଧାତୁ ସତ୍ ଲୁଗନ୍ତ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Jaghana — ୧ । ନିତମ୍ବ; ପଛଆ; ଆଣ୍ଠୁ ଉପରୁ କଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଡ଼ର ପଛ ଭାଗ—1. The hinder part; buttocks; hip and loins.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀକଟି; ପିଣ୍ଡ—
2. Pudenda; mous Veneris (M. W.).
୩ । ସେନାର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ—
3. Rear guard; the reserve of an army.
୪ । କଟିର ତଳ ଦେହର ସାମନା ଅଂଶ; ତଳପେଟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Abdomen.

ଜଘନକୂପ—ସଂ. ବ. (ଜଘନ + କୂପ)—ସୁନ୍ଦରସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କଟିଦେଶର ପଶ୍ଚାତ୍ ଭାଗରେ ଥିବା ଆବର୍ତ୍ତ ବା ଭଉଁରଦ୍ୱୟ—(ଜଘନକୂପକ—ଅନ୍ୟରୂପ) The small cavities seen in the back of the loins of comely women.

ଜଘନଚପଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଘନ + ଚପଳ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—
Jaghanachapalā — ୧ । ଅସତୀ; ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରା; କୁଲଟା—
1. An unchaste woman; adulteress.
୨ । ନର୍ତ୍ତକୀ—2. A dancing girl.
୩ । କାମୁକୀ ସ୍ତ୍ରୀ. (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Lustful woman.
୪ । ସଂସ୍କୃତ ଆର୍ଯ୍ୟାଛନ୍ଦର ୧୬ ଭେଦ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଭେଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4 One of the 16 varieties of the Sanscrit metre Ārjyā.
[ଦ୍ର—ଏ ଛନ୍ଦର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ ଆର୍ଯ୍ୟାଛନ୍ଦର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ ପରି ଓ ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧ ଚପଳା ଛନ୍ଦର ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧ ପରି ରଚିତ ।]

ଜଘନଫଳା—ସଂ. ବ. (ଜଘନରେ ବା ଗଛର କାଣ୍ଡରେ ଫଳ ଧରିବାରୁ)—
Jaghanaphalā — ୧ । ଡମ୍ବିର (ଦେଖ)
1. Ḍimiri (See)
୨ । କାକମାଚି (ଦେଖ)
2. Kākamāchi (See)

ଜଘନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଜଘନ = କଟି + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ)—
Jaghanya — ୧ । ନୀଚ; ଅଧମ—1. Low; mean.
୨ । ଘୃଣ୍ୟ; ଦ୍ୱେଷ୍ୟ—2. Hateful; despicable

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଜଘନ୍ୟଜ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଜଘନ୍ୟ + ଜନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jaghanyaja ୧ । ଶୂଦ୍ର —2. Śūdra.

୨ । ଅନ୍ତ୍ୟଜ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A person of low caste.

ବିଣ. ପୁଂ—କନିଷ୍ଠ—Younger in age; junior.

ଜଘନ୍ୟଭ—ସଂ. ବ—ଦ୍ୱିନା ଆର୍ଦ୍ରା, ଅଶ୍ଲେଷା, ସ୍ୱାତି, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଓ
Jaghanyabha ଶତଭିଷା ଏହି ଛଅ ନକ୍ଷତ୍ର (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
The 2nd, 6th, 9th, 15th, 18th and 24th asterisms

ଜଘ୍ନି—ସଂ. ବ. (ହନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Jaghni ୧ । ବଧକାରୀ; ଘାତକ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. An assassin.

୨ । (+ କରଣ. ଇ)— ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ବଧ କରାଯାଏ
(ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The instrument with which killing is done.

ଜଙ୍କ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜଙ୍ଗ୍)—
Jaṅk ୧ । କଲଙ୍କି; ଜଙ୍ଗ—1. Rust.

୨ । (ଇଂ) ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ଡ଼ା ଡଙ୍ଗା—
2. Junk; a kind of wide boat.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜୋକ—Leech

ଜଙ୍କ୍ସନ୍—ବୈ. ବ. (ଇଂ)—ରେଳର ଏକାଧିକ ଲାଇନ୍ ଯେଉଁ
Jaṅksan ଷ୍ଟେସନରେ ଯୋଗ ହୋଇଥାଏ—
ଜଙ୍କ୍ସନ Junction (Railway).
ଜଂସନ

୩ । ଅନୁଚିତ—3. Improper.

୪ । ଗର୍ହ୍ୟ; ନିନ୍ଦନୀୟ—4. Blameworthy.

୫ । ଚରମ; ଅନ୍ତିମ—5. Ultimate; last; final.

ବ—୧ । ଶୂଦ୍ର 1. The Śūdra caste.

୨ । ମେଢ୍ର; ପୁଂଲିଙ୍ଗ—2. Penis.

୩ । ମେଷ; ମେଣ୍ଢା—3. Ram; sheep.

୪ । ନୀଚ ଜାତି; ହୀନବର୍ଣ୍ଣ—4. Low caste.

୫ । ପିଠିର ଯେଉଁ ଅଂଶ ପିଣ୍ଡି ଉପରେ ଥାଏ—
5. The part of the back over the hips.

୬ । ରାଜାମାନଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
6. A class of kings' attendants.

[ଦ୍ର—ବୃଦ୍ଧତ୍ ସଂହିତା ଅନୁସାରେ ଏ ଅନୁଚର ଧଳା, ମୋଟା-ବୁଦ୍ଧିଆ, ଦୁସୁର୍, ଜୁଲ. କବନ୍ଧଶକ୍ତି ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଏହାର କର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର, ଶରୀରର ଗ୍ରନ୍ଥି ଦୃଢ଼, ଅଙ୍ଗୁଳି ମୋଟ । ଏହାର ଗଣ୍ଡ, ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ଖଣ୍ଡା ଆଦର ଚିହ୍ନ ଥାଏ—ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର]

୭ । ଜଘନ୍ୟଭ (ଦେଖ)
7. Jaghanyabha (See)

ଜଙ୍ଗ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ସଂ. ଯଜ୍ଞ)—କୃପଣ—
Jaṅkha Miserly; close fisted.

ଦେ. ବ—ଜଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Jakha (See)

ଜଙ୍ଗଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ସାରୁ—
Jaṅkhali A kind of taro.

ଜଙ୍ଗ୍—ବୈଦେ. ବ. (ନେପାଳୀ ଭାଷା; ସଂ. ଜଙ୍ଘ୍ + ଯୁଦ୍ଧ)—
Jaṅg ୧ । ଯୁଦ୍ଧ —1. Fight; war; battle.
ଜଙ୍ଗ ୨ । (ଫା. ଜଙ୍ଗ୍) କଲଙ୍କି—2. Rust.
ଜଙ୍ଗ୍
(ଜଂଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଙ୍ଗ୍ ବାହାଦୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ନେପାଳୀ) ବ—
Jaṅg bāhādura ନେପାଳର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପାଧି—
ଜଙ୍ଗ ବାହାଦୁର Title of the chief-minister of
ଜଙ୍ଗ୍ ବାହାଦୁର Nepāla.

ଜଙ୍ଗ୍ ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି —ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟରେ କଲଙ୍କି ଧରିବା—
Jaṅg lāgibā To rust.
ଜଙ୍ଗଲାଗା
(ଜଙ୍ଗ୍ ଧରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଙ୍ଗମ—ସଂ. ବିଣ. (ସ ଡ ଲୁଗନ୍ତ ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ପୁନଃପୁନଃ
Jaṅgama ବା ଅନବରତ ଗମନ କରେ)—
(ବିପରୀତ—ସ୍ଥାବର) ୧ । ଚଳନ୍ତା; ଗତି କରୁଥିବା—
ଜଙ୍ଗମ 1. Moving.
(ଜଂଗମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜଙ୍ଗମ ଦେବାର କାରଣ ଏହି ଯେ ଶତ୍ରୁର ସେ କ ପ୍ରକାର—ଜବାଲୋପନିଷତ୍. ଜ-ଗୀତ ।

୨ । ଯାହାକୁ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନେଇପାରାଯାଇ ପାରେ;
ଅସ୍ଥାବର—2. Movable.

୩ । ଅସ୍ଥାୟୀ; ଅତ୍ଥର—
3. Not permanent; non-abiding.

୪ । ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ—4. Changeable.

୫ । ବଦଳୁଥିବା—5. Changing

୬ । କିଛିକାଳସ୍ଥାୟୀ; ସାମୟିକ—6. Temporary.

ଦେ. ବ— ଦକ୍ଷିଣଭାରତର ଲିଙ୍ଗାୟତ୍ ନାମକ ଶୈବସମ୍ପ୍ରଦାୟର
ଗୁରୁ—Spiritual preceptor of the Liṅgāet sect of Śiba worshipper in south-India.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର— ଜଙ୍ଗମ ଓ ଗୃହସ୍ଥ । 'ଜଙ୍ଗମ'-ମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ ଜଟା ରଖନ୍ତି ଓ କୌପିନ ମାରନ୍ତି ଓ ଲିଙ୍ଗାୟତ୍-ମାନେ ଜଙ୍ଗମମାନଙ୍କୁ ବେଶି ମାନ୍ୟ କରନ୍ତି—ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶିବପୂଜକ ତେଲୁଗୁ ଜାତିବିଶେଷ—
A cast among the Telugus who worship Śiba.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଅକ୍ଷରି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ରଖା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ଟା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ତାଲିକାରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଅକ୍ଷରର ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ୨'ରୁ ୧ ଅକ୍ଷରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ନିମା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନିମା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବର୍ତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବର୍ତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଜଙ୍ଗମକୁଟୀ—ସଂ. ବ. (ଜଙ୍ଗମ=ଗମନଶୀଳ + କୁଟୀ=ଗୃହ)—ଛତା—
Jaṅgamakuṭī An umbrella.
(ଜଂଗମକୁଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଙ୍ଗମବିଷ—ସଂ. ବ—ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ଦନ୍ତାଦ୍ୟ ଆଘାତଦ୍ୱାରା ଜାତ ବିଷ—
Jaṅgamabisha Poison proceeding from animals.
(ସ୍ଥାବରବିଷ—ବିପରୀତ) [ଦ୍ର—ସୁଶ୍ରୁତରେ ୧୬ ପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗମ ବିଷର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି; ଦୃଷ୍ଟିଜନିତ, ନିଶ୍ୱାସଜନିତ, ଦନ୍ତଜନିତ, ନଖଜନିତ, ମୂତ୍ରଜନିତ, ପୁରୀଷଜନିତ, ଶୁକ୍ରଜନିତ, ଲାଳାଜନିତ, ଆର୍ତ୍ତବଜନିତ, ନାଭିଡ଼ଜନିତ, ମୁଖସଂଦେଶଜନିତ, ଅସୃଜ, ପିତ୍ତ, ବଶାବିତ, କୃକ ଓ ଶବ । ଉଗ୍ର ଉଗ୍ର ବିଷଧର ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଉଗ୍ର ଉଗ୍ର ଅଙ୍ଗର ସଂଯୋଗରେ ଆଦ୍ୟ ଜୀବ ଦେହକୁ ବିଷ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜଙ୍ଗମଭୂତ—ସଂ. ବ—ଜୈବ ପଦାର୍ଥ—Animal matter or animal substance.
Jaṅgamabhūta
(ଜଂଗମଭୂତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଙ୍ଗମୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଜଙ୍ଗମ (ଦେଖ)
Jaṅgamu Jaṅgama (See)
(ଜଂଗମୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଙ୍ଗଲ—ସଂ. ବ. (ଜଙ୍ଗମ + ଲା ଧାତୁ; ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jaṅgala ୧ । ବଣ; ଅରଣ୍ୟ; ବନ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
1. Forest; jungle.
୨ । ମରୁଦେଶ; ଜଳଶୂନ୍ୟ ଭୂମି—
2. Desert; waterless country (M. W
୩ । (ଯତ୍ ଲୁଗନ୍ତ ଗଳ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ମାଂସ—
3. Flesh.

[ଦ୍ର—ଏହି ସଂସ୍କୃତ ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦଟି ଇଂରେଜି ଭାଷାକୁ ନିଆ ଯାଇଅଛି ।]

ବଣ—୧ । ନିର୍ଜନ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—1. Solitary, lonely.
୨ । ଶୁଷ୍କ—2. Arid; dry (M. W).
୩ । ଅନୁର୍ବର; ମରୁମୟ; ଯେଉଁଠାରେ ବୃକ୍ଷଲତାଦି ଜନ୍ମେ ନାହିଁ—3. Sterile (M. W)

ଜଙ୍ଗଲ ଦେ. ବି—୧ । ନିବଡ଼ ଅରଣ୍ୟ -
Jaṅgala 1. Dense forest.
ଜଙ୍ଗଲ ୨ । ଅରମ୍ଭ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଲତା ଗୁଳ୍ମାଦି ବଢ଼ିଥାଏ—
ଜଙ୍ଗଲ 2. A place overgrown with wild plants and creepers.
(ଜଗଂଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଜଙ୍ଗଲ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥର 'ବନ' ବା 'ଅରଣ୍ୟ' ସାଙ୍ଗ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ 'ନିବଡ଼ବନ' ଅର୍ଥରେ ଓ 'ଅରମ୍ଭା ସ୍ଥାନ' ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଜଙ୍ଗଲବାଡ଼ି—ଦେ. ବ - ଜଙ୍ଗଲ ସଫା କରି ଚାଷ କରାଯିବା ନୂଆବାଦ ଜମି—Land recently reclaimed from the jungala.
Jaṅgalabāṛdi
ଜଙ୍ଗଲବାର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଜଙ୍ଗଲବୁଡ଼ }
ଜଙ୍ଗଲବୁର }

ଜଙ୍ଗଲୀଟ୍—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅରଣ୍ୟମୟ—
Jaṅgalāṭ 1 Overgrown with jungle.
ଜଙ୍ଗଲାଟି ୨ । କୃଷିର ଅନୁପଯୁକ୍ତ (ଭୂମି)—
ଜଙ୍ଗଲାତ 2. Not fit for cultivation; not arable (land).
(ଜଙ୍ଗଲ୍ଲାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଙ୍ଗଲି—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅସଭ୍ୟ—
Jaṅgali 1. Uncivilised; untamed.
ଜଙ୍ଗଲୀ ୨ । ବନ୍ୟ—2. Wild; sylvan.
ଜାଙ୍ଗଲ୍, ଜଙ୍ଗଲୀ ୩ । ଓଲୁ; ନିର୍ବୋଧ—
(ଜଙ୍ଗଲି—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. Stupid; foolish; dunce.
୪ । ଜଙ୍ଗଲରେ ଜାତ ବା ପ୍ରାପ୍ତ—4. Available or growing on the forest; jungly:

[ଦ୍ର—୧ । ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜିରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏ ବୃକ୍ଷ ପଶ୍ଚିମଘାଟର ପାଦାଡ଼, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ମାର୍ତ୍ତାବନ୍, ଟେନାସେରିମ୍ ଓ ସିଂହଳର ଅରଣ୍ୟରେ ଜନ୍ମେ । ଏ ଗଛରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଅଠା (ଗୋନ୍ଦ) ବାହାରେ । ଏ ଗଛ ଫାଗୁଣ ମାସରେ ଫୁଲ ଧରେ । ଫୁଲରୁ କଡ଼ା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରେ । ଏ ଗଛର ଫଳକୁ ସିଝାଇ ଏକ ପ୍ରକାର ତେଲ ବାହାର କରାଯାଏ । ଗରିବ ଲୋକେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ଏ ଫଳକୁ ରାନ୍ଧି କରି ଖାଆନ୍ତି । ପତ୍ର ଓ ଫଳ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏହାକୁ ପୁନ୍ ବା ପିନାରୁ କହନ୍ତି ।

୨ । ଅଉ ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ଗଛ ଜାଭାସ୍ଥ ବନ୍ୟ ଗଛକୁ ଜଙ୍ଗଲି ବାଦାମ କହନ୍ତି । ଏହା ଆଣ୍ଡାମାନ୍ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ଜନ୍ମେ—ଏ ଗଛରୁ ଅଠା (ଗୋନ୍ଦ) ଓ ଫଳରୁ ତେଲ ବାହାରେ । ଏହାର ପତ୍ର କଷାଳଆ ଓ ଚମଡ଼ା କଷିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏ ମଞ୍ଜିର ଶସ୍ୟ ବାଦାମ ମଞ୍ଜି ପରି ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି ଓ ପିଢ଼ାଥାକୁ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ଦିଆନ୍ତି । ଏଥିର ଛାଲ, ପତ୍ର, ବାଜ ଓ ତେଲ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏହାର ପତ୍ରକୁ ରେସମ ପୋକ ମଧ୍ୟ ଖାଆନ୍ତି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଜଙ୍ଗଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଜଙ୍ଗଲି (ଦେଖ)
Jaṅgaliā Jaṅgali (See)
(ଜଂଗଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଙ୍ଗଲି ବାଦାମ - ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Jaṅgali bādāma L. (1) Sterculia faetida.
ଜଙ୍ଗଲୀ ବାଦାମ (2) Canarium commune
ଜଙ୍ଗଲିବାଦାମ; ନଟବାଦାମ Eng. Java almond tree (Kirtikar).
ତେ. ଗୁର୍‌ଗୁବାଦାମ
ତା. ପିନାର, କୁବ୍‌ପୁକୁ [ଦ୍ର—ପଶ୍ଚିମ ଘାଟର, ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଓ ସିଂହଳରେ ଏ ବୃକ୍ଷ ଜନ୍ମେ । ଏ ଗଛ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ପତ୍ର ଝଡ଼ା ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ର ଓ ମଞ୍ଜି ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବଦ୍ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଜଙ୍ଗାଲ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଜାଙ୍ଗଲ; ଫା. ଜଂଗାର୍)—
Jaṅgāl ଜଙ୍ଗାଳ **ଜଙ୍ଗାର** (ଜଂଗାଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

୧ । ତବାଃ ଆଦ ରଙ୍ଗ କରିବା ନମନ୍ତେ ତେଲ ମିଶ୍ରିତ ରଙ୍ଗ; ତାମ୍ରଘଟିତ ଘାସବର୍ଣ୍ଣ ରଙ୍ଗ—
1. A paint mixed with oil; verdigris; a variety of blue vitriol used for painting.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଟିଏ ବିଷ, ଏଥିରେ ଚମ୍ପା, ଶଙ୍ଖଆ, ଗନ୍ଧକ ମିଶିଥାଏ । ଚମ୍ପାବର୍ଣ୍ଣକୁ ସିରକାରେ ୬୫ ଘଣ୍ଟା ରଖିଲେ ଏ ରଙ୍ଗ ହୁଏ ।]

୨ । ଭୁଦ୍ଧଃ—2. Blue vitriol.

ଜଙ୍ଗି– ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜଙ୍ଗ୍ =ଯୁଦ୍ଧ)—
Jaṅgi ଜଂଗି

୧ । ଯୁଦ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to war.

୨ । ସମରବଦ୍ଧୀୟ—2. Military.

ଜଙ୍ଗ (ଯଥା—ଜଙ୍ଗିଲ୍ଟ୍)
(ଜଂଗି—ଅନ୍ୟରୂପ)

୩ । ପରାକ୍ରମୀ; ମହାବଳ—
3. Very strong; indomitable.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ସୁଘାର୍ଦ୍ଦ; ବୃହତ୍—
Big; large.

(ଯଥା—ଜଙ୍ଗି ଶପୋର୍ଟ ।)

ଜଙ୍ଗିପଲ୍ଟଣ୍—ଦେ. ବ—ଭାରତୀୟ ଇଂରାଜସେନା—
Jaṅgipaltaṇ ଜଂଗୀ ପଲଟନ **ଜଂଗି ପଲଟନ** (ଜଙ୍ଘୀ ପଲ୍ଟଣ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
A battallian of English soldiers; Indian army consisting of Europeans.

ଜଙ୍ଗିଭୁଲୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗାଡ଼ଭୁଲ୍ଲୁ (ଦେଖ)
Jaṅgibhāḷu (ଜଙ୍ଘୀ ଭାଲୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Gārḍabhāḷu (See)

ଜଙ୍ଗିଲାଟ – ଦେ. ବ. (ଫା. ଜଙ୍ଗ୍ =ଯୁଦ୍ଧ)—
Jaṅgilāṭa ଜଂଗୀଲାଟ **ଜଂଗିଲାଟ** (ଜଙ୍ଘୀଲାଟ— ଅନ୍ୟରୂପ)
ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସେନାପତ୍ତି—
Honourable, the commander-in-chief of the Indian army.

ଜଙ୍ଗି ହରିଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସ. ଜାଙ୍ଗଲ ହରିଦ୍ରକା)—
Jaṅgi harirḍā ଜଂଗି ହରିଡ଼ା **ଜଂଗି ହଡ଼** (ଜଙ୍ଘୀ ହରିଡ଼ା— ଅନ୍ୟରୂପ)
ଜଙ୍ଘି ହରିଦ୍ରା (ଦେଖ)
Jaṅghi harirḍā (See)

ଜଙ୍ଗୁଲ—ସଂ. ବ. (ଜଙ୍ଗୁ, ଗମନଶୀଳ+ଲ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବିଷ—
Jaṅgula (ଜଂଗୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Poison.

ଜଙ୍ଘ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜଙ୍ଘା)—ଜଙ୍ଘା (ଦେଖ)
Jaṅgha ଜାଂଘ; ଜାଂଗ **ଜାଁଘ** (ଜଂଘ— ଅନ୍ୟରୂପ)
Jaṅghā (See)

ଜଙ୍ଘ ଧରିବା—ଦେ. ବ—ଜଙ୍ଘରେ ବେଦନା ହେବା—
Jaṅgha dharibā
Aching in the thigh.

ଜଙ୍ଘା—ସ. ବ. (ଜନ୍ ଧାତୁ+ଅ+ଆ; ନିପାତନ)—୧ । ଆଶ୍ର
Jaṅghā ଜଘନଠାରୁ ଅଣ୍ଟାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଡ଼ର ସମ୍ମୁଖ ଅଂଶ—
1. Thigh; the part about the loins (Apte).

ଗଲିଚା ରଙ୍ଗରେ ଜଙ୍ଘ ଭଲା ଫେଡ଼
ମୃଗଚୋର ରହେ ଲୁଚରେ ବ୍ୟାଜେ ବୁଲି କୃଷ୍ଣଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଗୋଡ଼ଗଣ୍ଠା; ବଳାଗଣ୍ଠି ଓ ଆଣ୍ଠୁର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ—
2. Shank; part of the leg from the ankle to the knee.

୩ । କଇଁରର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଗଲାଯାଇ କଇଁରକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The eyes of a pair of scissors.

ଜଂଘାର ଦେ. ବ—ଜଙ୍ଘରେ ଉଠିବା ଦୁଷ୍ଟବ୍ରଣ; ଜଙ୍ଘରୁ ରକ୍ତ ଗଡ଼ିବା ରୋଗ—A painful boil on the thigh.

ଜଙ୍ଘାକରିକ—ସ୍ର. ବ. (ଜଙ୍ଘା+କର=ଶୁଳ୍କ+ଗ୍ରହଣାର୍ଥେ ଇକ)—
Jaṅghākarika

୧ । ଧାବକ; ଯେ ଦ୍ରୁତବେଗରେ ଗମନ କରେ; ଧାଉଡ଼ିଆ ପାଇକ—1. A courier; a swift runner.

୨ । ମୃଗବଶେଷ—2. A stag.

ଜଙ୍ଘାତ୍ରାଣ—ସ. ବ. (ଜଂଘା+ତ୍ରି ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଜଙ୍ଘକୁ ରକ୍ଷା କରିବାର କବଚ—
Jaṅghātrāṇa
1. Cuish; an armour for the thighs.

୨ । ପେଣ୍ଟଲୁନ୍—2. Pantaloons; trousers.

୩ । ଜଙ୍ଘିଆ—3. Half-pant; shorts.

ଜଙ୍ଘାବଳ—ସ. ବ—ବେଗଗାମୀ ଦୂତ—
Jaṅghābaḷa
A fleet messanger.

ଲଙ୍ଘଣ ଦୁର୍ଗ ଲୋଡ଼େ ଜଙ୍ଘାବଳ । ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିଭାକଲ୍ଲୋଳଗ୍ର

ଜଙ୍ଘାବୃତ୍ତି—ସ. ବି—୧ । ଗୁଲି କରି ଯିବା ଆସିବାର ବ୍ୟବସାୟ—
Jaṅghābṛutti
1. Pedestrianism.

୨ । ଦୌଡ଼ କରି ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାକୁ ଯିବାର ଶୁଳ୍କର—
2. The office of a courier or runner.

ଜଙ୍ଘାଳ—ସ. ବିଣ. (ଜଙ୍ଘା+ଅଳ) —୧ । ଦ୍ରୁତଗାମୀ—
Jaṅghāḷa
1. Fleet of foot; quick marching.

୨ । ଧାବକ—2. Runping.

ବ—୧ । ହରିଣ— 1. Antilope; deer; stag.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଯେ କୋଉଠି ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତି, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯୋଉଠିରେ ଉହାଁର ବାରମ୍ବାର ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଧାଉଡ଼ିଆ ପାଇକ—
2. A runner; courier.

ଜଙ୍ଘାଲା—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଅର୍ଣ୍ଣବପୋତବିଶେଷ—A kind of ship used in ancient India.
Jaṅghāḷā

[ଦ୍ର—ଭୋଜରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ 'ଯୁକ୍ତିକଳ୍ପତରୁ' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି—ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତ ।]

ଜଙ୍ଘାଶୂଳ—ସଂ. ବି. (ଜଙ୍ଘା + ଶୂଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଜଙ୍ଘବଥା—Pain or aching in the thigh.
Jaṅghāśūḷa

ଜଙ୍ଘି—ଦେ. ବ—୧ । ପାଜାମା—1. Trousers; drawyers
Jaṅghi ୨ । ଜଙ୍ଘ—2. Thigh.
ଜାଂଗୀୟା ଜଙ୍ଘିର ସେହିଠାରେ ଅଛ କେବଳ
ଜାଂଘିୟା ଜଂଘିର ଭଗ୍ନାଂଶ ହୋଇଥିବାରୁ । ଦ୍ରୁତନାଥ. ସମଭିବ୍ୟାହାର ।

ବଣ—ଦ୍ରୁତଗାମୀ—Fleet of foot; quick marching.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ସ୍ଥୂଳାର୍ଦ୍ଧ; ବୃହତ୍—Big; large.

ଜଙ୍ଘି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେଦେ. ବଣ—ଜଙ୍ଗି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jaṅghi (etc) Jaṅgi etc (See)

ଜଙ୍ଘିଆ—ଦେ. ବ—ଜଙ୍ଘସାଏ ପିନ୍ଧାଯିବା ପାଇଜାମା—Half pant; shorts.
Jaṅghiā
ଜାଂଗୀୟା
ଜାଂଘିୟା

ଜଙ୍ଘିଲ—ସଂ. ବି. (ଜଙ୍ଘା + ଇଲ)—ଜଙ୍ଘାଳ (ଦେଖ)
Jaṅghila Jaṅghāḷa (See)

ଜଚ୍ଚୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଯାଚ୍ ଧାତୁ)—ଯାଚିବା କର୍ମ—The act of offering or promising to give some thing.
Jachā

ବଣ—ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥକୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେବାକୁ ଯାଚିଥାଏ—(any thing) Offered or promised to be given by one person to another.

ଜଚ୍ଚୁଇ—ଦେ. ବ—ଜାଚୁଇ (ଦେଖ)
Jachāi Jāchāi (See)
(ଜଚେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଚ୍ଚୁଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଯାଚିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Jachāibā 1. Causative form of Jāchibā.
(ଜଚେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବଜାରରେ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଭାଉ ଏକାଧିକ ସ୍ଥାନରେ ବୁଝିବା—2. To know the market rate of anything in different places.

ଜଚ୍ଚୁଜଚି—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅନେକବାର ଯାଚିବା କର୍ମ—
Jachājachi 1. Offering of an article several times.
୨ । ପରସ୍ପରକୁ ଯାଚିବା—2. Mutual offering.

ଜଚ୍ଛ—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଯଶଃ)—ଯଶ (ଦେଖ)
Jachha Jaśa (See)
(ଦଚ୍ଛ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଜ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—୧ । ବଡ଼ଅଦାଲତ—1. Judge.
Jaj ୨ । ଜଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି—
ଜଜ୍ 2. District judge; Sessions Judge.
ଜଜ ୩ । ହାଇକୋର୍ଟର ବିଚାରପତି—
3. High Court Judge.

[ଦ୍ର—ଜଜ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଅନେକ ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦମାନ ଭାଷାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ । ଯଥା—ସବ୍ ଜଜ୍, ସବଡ଼ିଭିଜନାଲ୍ ଜଜ୍, ଚିଫ୍‌ଜଜ୍ , ସେସନ୍ ଜଜ୍, ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଜଜ୍ ।]

ଜଜ୍ କମିଶନ୍—ବୈଦେ.ବ (ଇଂ) (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ଜଜ୍ ଓ କମିଶନର୍—
Jaj kamiśan Judge and Commissioner.
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ 'ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଜକର୍ମଚାରୀ' ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ।]

ଜଜ୍ କଲିକ୍ଟର୍—ବୈଦେ.ବ.(ଇଂ)(ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ଜଜ୍ ଓ କଲେକ୍ଟର୍—
Jaj kilaṭar Judge and collector.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ "ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଜକର୍ମଚାରୀ" ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ, ଯଥା—ଉ କଅଣ 'ଜଜ୍ କଲକ୍ଟର୍' ବ ?]

ଜଜ୍‌କୋର୍ଟ—ବୈଦେ.ବ. (ଇଂ. ଜଜ୍‌କୋର୍ଟ)—ଜଲ୍ଲା ବା ବଡ଼ଗର ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି—Court of District and Sessions Judge; Judge Court.
Jajcoṭ
ଜଜକୋଟ
ଜଜକୋର୍ଟ

ଜଜ୍ କୋଟିଆ—ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁମାନେ ଜଜ୍‌କୋର୍ଟରେ ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି—Practising in the court of District Judge; (e. g. pleaders; as distinguished from High Court Vakils).
Jaj koṭiā
ଜଜକୋର୍ଟର
ଜଜକୋର୍ଟକା

ଜଜ୍‌ଗିରି—ଦେ. ବ—ଜଜ୍ ବା ବଡ଼ଗର ବିଚାରପତିଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ, ପଦ ବା ଗୌରବ—Judgeship; the office or duty of a judge.
Jajgiri
ଜଜଗିରି
ଜଜଗିରି

ଜଜ୍‌ପଣ୍ଡିତ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜଜ୍ + ସଂ. ପଣ୍ଡିତ)—ଇଂରାଜମାନେ ପ୍ରଥମେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଅଧିକାର କରିବା ସମୟରେ ଇଂରାଜ ବିଚାରପତି ବା ଜଜ୍‌ମାନଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନର ମୀମାଂସା କାମରେ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପରାମର୍ଶ ଦେବା କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ ଫାସ୍ଟ୍ ଓ ସେକଣ୍ଡ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପଣ୍ଡିତ—Pandits formerly attached to the courts of Civil Judges to help the Judges with opinions and advice on questions of Hindu Law; Judge Pandit.
Jaj paṇḍita
ଜଜପଣ୍ଡିତ
ଜଜ୍‌ପଣ୍ଡିତ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ୠ	ଝ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ୍ଟ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଟ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	କ	ନ୍

ଜଜ୍‌ମେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ.ବ.(ଇଂ)—ବଗ୍ଦରଘଡ଼ିଙ୍କ ଶେଷ ବଗ୍ଦରଫଳ; ଗ୍ରଏ-
Jajment Judgement; final decission of a Judge.
ଜଜମେଣ୍ଟ
ଜଜମେଂଟ

ଜଜ୍‌ମୌଲ୍‌ବୀ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜଜ୍ + ଫା. ମୌଲ୍‌ବୀ)—
Jajmaulabī ଇଂରାଜମାନେ ପ୍ରଥମେ ଭାରତରେ ରାଜ୍ୟସ୍ଥାପନ
ଜଜମୌଲବୀ କରିବା ସମୟରେ ଜଜ୍‌ମାନଙ୍କୁ ମୁସଲ ମାନ ଶାସ୍ତ୍ର
ଜଜମଉଲବୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନର ମୀମାଂସା ନମନ୍ତେ ପରାମର୍ଶ
ଦେବା କାରଣ ନଯୁକ୍ତ ମୁସଲମାନଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ମୌଲ୍‌ବୀ—
Judge-moulvy; a person versed in Mahomedan law attached formerly to the courts of civil judges to help them with advice on questions of Mahomedan Law.

ଜଜବଜ—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ—
Jajabaja Abundance (Howells).
ଜଜବଜ ବିଣ—ପ୍ରଚୁର; ଯଥେଷ୍ଟ—
Enough; sufficient.

ଜଜମାନ— ଦେ. ବ— ଯଜମାନ (ଦେଖ)
Jajamāna Jajamāna (See)
ଯଜମାନ
ଜିଜମାନ

ଜଜାଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର· ଜଜିଙ୍ଗା)—ଏକଜାତୀୟ ବନ୍ୟ ଗଛ—
Jajāṅga A kind of small wild tree with
ଜିଅଲ fragible boughs.
ଜିଗିଲ [ଦ୍ର—ଏହା ଆମ୍ବାଦବର୍ଗର ବୃକ୍ଷ; ଅମ୍ବଡ଼ା ଗଛ ପରି ନାଲି ଦାର୍ଘଚରୁ । ଏଥିର ଡାଳ ମସକା, ଏହାର ପତ୍ରକୁ ବାଟି ବଥା ଉପରେ ଲେପ ଦେଲେ ଭାହା ଶୀଘ୍ର ପାଚି ଫାଟିଯାଏ । ପତ୍ର ଯଷ୍ଟାକାର, ପ୍ରତି ବର୍ଷ ପତ୍ରଝଡ଼ା ହୁଏ ଏହାକୁ 'ଦାନ୍ତକାଠି' କରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ପୁରାତନ ପ୍ରବଚନ ଅଛି । ଯଥା—

'ଜାମ୍ ଜଜାଙ୍ଗ କଥାଟିଣ୍ଟ ସ୍ୱାକୁ ନ କର ଦାନ୍ତକାଠି,
ସେତେ କରିବ ବଳେ ତେବେ ପକାଇବ ଜଳେ'—ପ୍ରବଚନ

ଏ ଗଛର ଗଣ୍ଡି ରୁ ସବୁଦା ଅଠା ବହୁଥାଏ । ଘାଟଲ୍ଲ ଜଜାଙ୍ଗ ଫଳରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ମାଲ ରସ ବାହାରେ ।]

ଜଜାଙ୍ଗି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ; ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜଜାଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Jajāṅgi Jajāṅga (See)

ଜଜାଲ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଫ୍ର. ଯୁଧ ଧାତୁରୁ; ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ; ଯୁଦ୍ଧଶୀଳ)—
Jajāla ୧ । କଳହପ୍ରିୟ—1. Quarrelsome.
(ଜଜାଲ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବଳୁଆ—2. Strong.
୩ । ମହାକାୟ—3. Gigantic.
୪ । ବୃହତ୍—4. Big.

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ଦୁଷ୍ଟା ଓ ମହାକାୟା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଏହି ବିଶେଷଣ ଦେଇଥାଆନ୍ତି ।]

ଦେ. ବ—୧ । ବନ୍ଦୁକବିଶେଷ—
1. A kind of matchlock gun.
ଭୋପ କମାଣ ନିଶଙ୍କଃ ଗୁଣ
କଜାଲ ଜମ୍ବୁର ନଳ ପ୍ରଚଣ୍ଡ । ଚକ୍ରଭାଃ. ମନ୍ମରଚରଙ୍ଗ ।

[ଦ୍ର— ଏହା ଭୋଜାଦାର ଓ ଏଥିର ନଳୀ ଲମ୍ବା, ଏହା ଗୁଳି ଓ ଏଥିର ଗୁଳ ବହୁ ଦୂରକୁ ଯାଏ ।]

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ତୋପ—
2. A kind of cannon.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୋଡ଼ ଓ ପଥର ଉପର ଜଗିଯାଇ ମଗ୍ ଯାଉଥିଲା ।]

ଜଜି-ବାବା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଜଇଜ-ବାବା (ଦେଖ)
Jaji-bābā Jaija-bābā (See)

ଜଝାଲ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ— ଜଜାଲ (ଦେଖ)
Jajhāla Jajāla (See)
(ଜଝାଲ୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜଞ୍ଜକା—ଦେ, ବ—ବନ୍ୟବୃଷବିଶେଷ—
Jañjakā Webera Corymbosa.

ଜଞ୍ଜପୂକ— ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜପ୍ ଧାତୁ—ସତ୍ ଲୁଗନ୍ତ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉକ)—
Jañjapūka ୧ । ଯେ ସବୁଦା ଜପ କରେ—
(ଜଞ୍ଜପୂକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1, Always engaged in counting beads.
୨ । ଗର୍ହିତ ଜପକାରୀ—2. Always counting beads for evil purposes.

ଜଞ୍ଜାଳ୍— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଳ ସ୍ଥାନରେ ଳ ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱଳନ୍ତ)—ଜଞ୍ଜାଳ (ଦେଖ)
Jañjāl Jañjāla (See)

ଜଞ୍ଜାଳ—ସଂ. ବ. (ଜନ୍ ଧାତୁ ; ସତ୍ ଲୁଗନ୍ତ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ=ଜଞ୍ଜ + ପରାର୍ଥେ. ଆଳ; ଯେ ବାରମ୍ବାର ବା ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଜନ୍ମ
Jañjāla ହୁଏ)—୧ । ଅଳିଆ; ଆବର୍ଜନା—1. Rubbish;
ଜଂଜାଳ sweepings; refuse matters.
ଜଂଜାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗୋଳମାଳ;ଉତ୍ପାତ; ଗଣ୍ଡଗୋଳ—
2 Disorder; confusion; complication.
୩ । ଝଞ୍ଝଟ—3. Trouble; botheration.
ତୋତେ ନ ଘଟେ ତା ଜଞ୍ଜାଳ । ରୂପଚ—ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୪ । କଳକଚ୍ଚା—4. Quarrels.
୫ । ସଙ୍କଟ; ବିପଦ; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—5. Misfortune.
୬ । ସଂସାରର ମାୟା; ବିଷୟମାୟା—
6. Worldly tie or complications.
ଦେହ ଜଞ୍ଜାଳ ସ୍ୱାମି ବଶେ
ପରାର୍ଥ ମାଗିବ ମୁଁ କେସେ । ରୂପଚ—ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ନ ଶବ୍ଦ ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ନାହିଁ । ଫଳରେ ୧ ନଂ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସୁଛ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବଥ' ନ ମିଳ ଲ 'ବଂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୭ । ଅଳ; ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଜଗର କରି ପ୍ରାର୍ଥନା—
7. Importunity; repeated pressing request.

୮ । ଜଜାଲ (ଦେଖ)
8. Jajāla (See)

ଜଞ୍ଜାଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଜଗର କରି ପ୍ରାର୍ଥନା Jañjāla karibā କରିବା; ଅଳ କରିବା; ଧ୍ୱକ୍ରିଲ କରିବା— 1. To importune.

୨ । ବରକୁ କରିବା—2. To bother; to worry.

ଜଞ୍ଜାଳ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜଞ୍ଜାଳ କରିବା (ଦେଖ) Jañjāla lagāibā Jañjāla karibā (See)
(ଜଞ୍ଜାଳ ଲଗେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଞ୍ଜାଳିଆ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ବିଶେଷ ଜଗର ଧରି ପ୍ରାର୍ଥନା Jañjāliā କରେ; ଧୀଷ୍ଟ—1. Importunate; troublesome; ଜଞ୍ଜାଳିଆ; ଜଞ୍ଜାଳେ unreasonably solicitous.
ଜଂଜାଲିଯା ପିଲ୍ଲଗୁଡ଼ାକ ସବୁବେଳେ ଜଞ୍ଜାଳିଆ ସେମାନଙ୍କ କଥା କଣ ଧରିବେ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ଝଞ୍ଜଟିଆ; ଗୋଲମାଲରେ ଜଡ଼ିତ—
2. Complicated; confused.

୩ । ସାଂସାରିକ ବିଷୟରେ ଜଡ଼ିତ—
3. Beset with worldly complications.

୪ । ଯେ ଜଞ୍ଜାଳ ଜନ୍ମାଏ—
4. Creating botherations.

୫ । କଳହୁଡ଼ା—5. Quarrelsome.

୬ । ଯେ ଗୋଲମାଲ ଲଗାଏ—
6. Creating complications.

ଜଞ୍ଜାଳିଆ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ—ଜଞ୍ଜାଳିଆ (ଦେଖ) Jañjāliā Jañjāliā (See)

ଜଞ୍ଜାଳୀ—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ବିଶେଷ ଅଳ କରେ— Jañjālī 1. Importunate (woman)
(ଜଞ୍ଜାଳେଇ—ଅନ୍ୟରୂପେ) ୨ । କଳହୁଡ଼ା—
2. Quarrelsome (woman).

୩ । ଯେ ବିଶେଷ ଗୋଲମାଲ କରେ—
3. Troublesome (woman).

ଜଞ୍ଜିର— ଦେ. ବି. (ଫା. ଜରନ୍‌ଜୀର୍; ଜଂଜୀର୍)—
Jañjira ୧ । ଶିକୁଳି; ଜଞ୍ଜିର; ଝଞ୍ଜିର—1. Chain.
ଜଞ୍ଜିର ୨ । କବାଟରେ ଲଗିବା ଶିକୁଳି—2. Door-chain.
ଜଂଜୀର ୩ । ଆଧୁନିକ ଜମି ମାପିବାର ଚେନ୍—
3. Surveying chain.

୪ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଜୁଡ଼ାର ତଳଉଣ୍ଡିରୁ ଝୁଲୁଥିବା ଶିକୁଳି; ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ – 4. Chain hanging from the hairpin of a woman's coiffure

୫ । (କଚେରିଆ; ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦଲିଲ ପ୍ରସ୍ତୁତିରେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କୌଣସି କାରବାରର ଉଲ୍ଲେଖ—
5. Mention or reference to a previous transaction in a subsequent document.

[ଦ୍ର—ଜଣେ ଖାତକ ୧୯୦୦ ସାଲରେ ମହାଜନଠାରୁ ଋଣସ୍ୱରୂପ ୫ ୧୦୦ଙ୍କା ନେଇଥିଲା । ତାହା ପରଶୋଧ ନ କରି ପୁଣି ୧୯୦୫ ସାଲରେ ଦ୍ୱାଣ୍ଡନୋଟ୍‌ଦ୍ୱାରା ୫ ୨୫ଙ୍କା ନେଲା । ଏଥର ସ୍ଥଳରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ୱାଣ୍ଡନୋଟ୍ ଲେଖା ଦେବାବେଳେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅପରଶୋଧିତ ଦେଣାର ଜଞ୍ଜିର ଦ୍ୱାଣ୍ଡନୋଟରେ ଲେଖା ଦେଲା ।]

ଜଞ୍ଜିରକାଠି—ଦେ. ବ—ଗୋଜକାଠି; ମୁଣ୍ଡ ଖୋସାରେ ଗୁଞ୍ଜା ଦେବା Jañjirakāthi ନମନ୍ତେ ଶିକୁଳି ଲାଗିଥିବା କାଠି—
A hairpin attached with jingling chains for being thrust into the chignon.

ଜଞ୍ଜିର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କବାଟରେ ଶିକୁଳି ଦେବା; ଶିକୁଳିଲଗାଇ Jañjira debā କବାଟ ବନ୍ଦ କରିବା—To enchain (a
ଜଂଜୀର ଲଗାନା door); to chain up; to secure a door to the door post by fastening the door chain.

ଜଞ୍ଜିରପୋଲ– ଦେ. ବ.—ଶିକୁଳିରେ ଝୁଲା ହୋଇ ଯେଉଁ ପୋଲ ବା Jañjirapola ଯେଉଁ ନଦୀ ଆଦି ପାର ହେବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଜଂଜୀରପୁଲ ହୋଇଥାଏ; ଝୁଲା ପୋଲ—Hanging bridge;
ଜଂଜୀରପୁଲ suspended bridge; chain-bridge.

ଜଞ୍ଜିରମାପ – ଦେ. ବ.—ଚେନ୍‌ଦ୍ୱାରା ଭୂମିମାପ—
Janjira māpa Chain survey.
ଜଞ୍ଜୀରମାପ
ଜଂଜୀରସେ ନାପ
(ଜଞ୍ଜିର ମାପ; ଜଞ୍ଜିର ମାପ - ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଞ୍ଜିର ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. – ଜଞ୍ଜିର ଦେବା (ଦେଖ) Jañjira lagāibā Jañjira debā (See)
(ଜଞ୍ଜିର ଲଗେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଞ୍ଜିରା—ଦେ. ବ. – ୧ । ଜଞ୍ଜିର (ଦେଖ) Jañjirā 1. Jañjira (See)
ଜଞ୍ଜିପା (ବଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦ) ୨ । ସୁନା ବା ରୂପା ତାରକୁ ଗୋଲାକାର
ଜଂଜୀରା କାଢ଼ି ଉପରେ ଥରକୁଥର ଗୁଡ଼ାଇ କାଢ଼ିକୁ ବାହାର କରି ଗିଲ ଉପରେ ଗିଲୁଥିବା ଗଡ଼ାଇ ଯେପରି ଗୁଡ଼ି ହୋଇଯାଏ ସେହିପରି ଗୁଡ଼େଇଲେ ଯେଉଁ ଜାଲ ଭଳି ହୁଏ, ତାହା—2. A kind of flagree work woven like a rope and then pressed flat.

୩ । ଶିକୁଳି ପରି ଛନା ହୋଇଥିବା ସିଲାଇ—
3. A kind of stitch resembling a chain.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞଅ	ଭ
୨	ଈ	ଔ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଜଞ୍ଜିର—(ଇତ୍ୟାଦି) ଦେ. ବ —ଜଞ୍ଜିର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Jañjiri (etc) Jañjira etc (See)

ଜଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ଏକତ୍ର ହେବା—To come together; to be
Jaṭ (root) gathered together.

ଜଟ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜଟା)—୧ । ସଦ୍ଦତ କେଶଗୁଚ୍ଛ—
Jaṭa 1. A tuft of hair tied together.
ଜଟ, ଜଁଟ ୨ । ଜଟା; ବାବାଜୀମାନଙ୍କର ସଦ୍ଦତ କେଶ—
ଜଟା 2. Matted locks of ascetics.
ଋଷି ଓ ହେଲେ ଜଣାଇବେ ଜଟ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତା ।
୩ । କୁକୁଡ଼ାର ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା କୋମଳ ଲୋମାବୃତ ପତଳା ମାଂସ—3. Cock's comb.
୪ । ବନ୍ୟସ୍ତ କେଶର ଗଣ୍ଠି; ଜୁଡ଼ା—4. Chignon or knot of hair made up on the head,
୫ । ସଦ୍ଦତ ପୁଷ୍ପ ବା କଡ଼—5 Matted tuft of flowers or blossoms.
(ଯଥା—ଗଞ୍ଜେଇଜଟ; ତୁଳସୀଜଟ)
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—୬ । ଧାନମେନ୍ଥା—
6. Ears of paddy woren into a braid.

ଜଟଜଟିଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ଏକପ୍ରକାର ତୃଣ; ଯାହାର ଜଟା ଘର
Jaṭajaṭiā ଦୋଇଥିବା ମଞ୍ଜିଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର କଲେ ଭାଡ଼ା
ସ. ନାମ— ଲାଗି ଯାଏ—1. A kind of grass
ଉଚ୍ଚଟା; with tufted twigs; Lyme grass.
ଉଲଟ ୨ । ବନ୍ୟ ତୃଣଘଟ (ଯବାଦ୍ୟୁବର୍ଗର ବନ୍ୟଗୁଳ୍ମ)—
ବନଓକଡ଼ା 2. Urena Lobata (wild plant); Triumfetta Rhomboidea.
ବନଓକରା
[ଦ୍—ଏହାର ପତ୍ରର ଧାର କଟା କଟା, ପତ୍ରରେ କୋଶ ଅଛି, ଡେମ୍ଫ ଲୋମଶ; ଫୁଲ ଗୁଣ୍ଟେ ଓ ନାଲି, ଫଳ ଶିମ୍ବଜାତି ଓ ଗୋଲ, ଏବଂ ଲୁଗାରେ ଲାଗି ଯାଏ ।]

ଜଟପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୁଣ୍ଡରେ କେଶଯାକ ଏକତ୍ର କର ଜୁଡ଼ା
Jaṭapakāibā ବାନ୍ଧିବା - To make up the hairs of the head into a chignon.
(ଜଟପକେଇବା, ଜଟପାଡ଼ିବା, ଜଟପାରିବା, ଜଟବାନ୍ଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜଟ୍ ଧାତୁ = ଏକତ୍ର ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ.
Jaṭā ଆ)—୧ । ବାବାଜୀଙ୍କର ସଦ୍ଦତ କେଶ—
1. The matted lock of hair of an ascetic or devotee.
୨ । ଅଯତ୍ନବର୍ଦ୍ଧିତ ଗୁଡ଼ାକାର କେଶଦାମ—2. Clotted hair (due to the hair being neglected.
୩ । ଅରଣ୍ୟ ମଇଁଷି, ଘୋଡ଼ା ଓ ସିଂହର ବେକ ଓ ମୁଣ୍ଡ ଉପରର ବାଳ—
3. The manes of a lion, horse or bison.
୪ । ଜଟ ପର ହୋଇଥିବା ଫଳ ଓ କଡ଼—
4. Matted or tufted flower.
(ଯଥା—ଗଞ୍ଜେଇଜଟା, ତୁଳସୀଜଟା ।)
୫ । ବରଗଛର ଅବଟରୋହ ବା ଓହଳ—
5. Aerial root of a banyan tree.
ବହୁ ବୋଲ୍ ଜଟା ଭୂମ୍ୟ ମୁଁ ବହୁତ ସତ—ଉତ୍କ. ବୈରେଗ୍ୟଶତକାସ ।
୬ । ଅଣ୍ଡିରୁ ଡାଳଗଛରୁ ବାହାରିବା ଜଟାର ଫୁଲ୍—
6. Long stalks of flowers coming out from male palm trees.
୭ । ଗୁଣ୍ଟରଜଟା ଫୁଲ—
7. A kind of red tufted flower; cock's comb; the catkin of celosia crestata.
୮ । ଶଠୀ; ଦୁଲଦାଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
8. Zingiber zedoaria.
୯ । ବେଦପାଠବିଶେଷ —
9. A kind of chanting of the Vedic hymns.
୧୦ । କପିକଚ୍ଛୁ; ବାଇଗଙ୍ଗ—10. Cowhage.
୧୧ । ଶତମୂଳୀ; ଛତଉଣ୍ଡ—
11. Asparagus Recemosus.

ଜଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉଣ୍ଡିବ; ଅସଲ୍ ବା ପ୍ରାର୍ଥିତ ବସ୍ତୁ ନ ଦେଇ
Jaṭāibā ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଦେଇ ଭୁଲାଇବା—
ଜଟେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଜଟାଜଟି କରିବା } 1. To deceive by giving some thing in lieu of the genine or wished for thing.
୨ । ପ୍ରତାରଣା କରିବା; ଠକାଇବା—
2. To cheat; to impose upon.
ସ୍ୱତ୍ୱଦମାନେ ଯୁଦ୍ଧରୁଷ୍ଟେ ନିଜ କହୁ
କେଉ ନାହାନ୍ତି ତ ଧନକୁ ସେ ଜଟଇ -- କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ୟୋଗ ।

ଜଟାଜଟି—ଦେ. ବ—ଉଣ୍ଡାଇବା କର୍ମ; ପ୍ରତାରଣା—
Jaṭājaṭi Cheating; deception.

ଜଟାଜାଲ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଟା+ଜାଲ=ସମୂହ)—
Jaṭājāla ଜଟାସମୂହ—The matted hair collectively.

ଜଟାଜୂଟ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଟା+ଜୂଟ=ସମୂହ)—ଜଟାସମୂହ—
Jaṭājūṭa The matted hair collectively
(ଜଟାଘଟଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଟାଜ୍ୱାଳ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଟା + ଜ୍ୱାଳା = ଅଗ୍ନିଶିଖା; ଯାହାର
Jaṭājwāla ଶିଖା ଜଟା ପର)—
୧ । ପ୍ରଦୀପ—1. Lamp.
୨ । ମଶାଲ—2. Torch.

ଜଟାଧର—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜଟା+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ
Jaṭādhara ମୁଣ୍ଡରେ ଜଟା ଧାରଣ କରିଥାଏ—
Having matted locks on the head.
ବ—୧ । ମହାଦେବ—1. Siba.
୨ । ବୁଦ୍ଧବିଶେଷ—2. One of the Budha.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ ଉକ୍ତା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ମାତ୍ରା ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉକ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପରେ ଦେଖିବେ ।

୩ । କୋଷକାରବିଶେଷ—
3. Name of a sanskrit lexicographer.
୪ । ଦେଶବିଶେଷ—2. Name of a country.

ଜଟାଧାରୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜଟା + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍) —
Jaṭādhārī ଯେ ମୁଣ୍ଡରେ ଜଟା ଧାରଣ କରିଥାଏ—
(ଜଟାଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Having matted hairs on the head.

ଜଟାବାଇଁସୀ—ଗ୍ରା. ବି. (ଫ. ଜଟାମାଂସୀ)—ଜଟାମାଂସୀ (ଦେଖ)
Jaṭābāiṁsī Jaṭāmāṁsī (See)

ଜଟାଭାର—ଫ. ବି. (ଜଟା + ଭାର = ସମୂହ) —ଜଟସମୂହ—
Jaṭābhāra The matted hair collectively.

ଜଟାମାଇଁସୀ—ଗ୍ରା. ବି. (ଫ. ଜଟାମାଂସୀ) —ଜଟାମାଂସୀ (ଦେଖ)
Jaṭāmāiṁsī Jaṭāmāṁsī (See)

ଜଟାମାଂସୀ—ଫ. ବି.—(ଏହା ଦୃଶ ସଦୃଶ କେଶ ପରି ଦେଖାଯାଇଥିବାରୁ)
Jaṭāmāṁsī —ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—The many-spiked Amaranth; spikenard; an aromatic root used in scenting oils; Nardstachys jatamansi; valeriana jatamansi.

ଫ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଜଟାମାଂସୀ ନଲଦ; ବଦ୍ଧିକା; ପେଶୀ; ମାଂସୀ; କୁଷ୍ଠଜଟା, ଜଟୀ; କରଞ୍ଜିକା; ଜଟିଲା; ଲୋମଶା; ଉପସ୍ପିକା; ମିଶ୍ରିକା; ଭୂତଜଟା; ଜବ୍ୟାସା; ପିଣ୍ଡିତା; ହ୍ରସ୍ୱା; ମାଂସିକା, ଜଟାଲା; ନଲଦା, ମେଷୀ; ଛାମସୀ; ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତିନୀ; ମାତ୍ତା; ଅମୃତଜଟା; ଜନକା; ଜଟାବତ୍ତା; ମୃଗଭକ୍ଷା; ଜଡ଼ାମାଂସୀ; ମିସି । ଜଟାମାଂସୀ **କନୁଚର, ଜଟାମଲଙ୍କ, ଜଟାମାସୀ**

[ଦ୍ର—ଏହା ହିମାଳୟର ଶୀତଳ ପ୍ରଦେଶର ଜଟାକାର ସୁଗନ୍ଧ ମୂଳ; ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ; ଅୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ତୈଳକୁ ଏଉଦ୍ଦ୍ୱାରା ସୁଗନ୍ଧିତ କରାଯାଏ—(ଯୋଗେଶ୍ୱର) । ଏହା ବନାଞ୍ଚଳ ହିମାଳୟର ୧୭୦୦ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚତାରେ ଜନ୍ମେ, ଏହାର ଡାଳ ଏକ ବା ଦେଢ଼ ହାତ ଲମ୍ବ କାଠି ପରି ଓ ଏଥିରେ ସାମନାସାମନି ଦେଢ଼ଠାରୁ ଦୁଇଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ଓ ଅଧଠାରୁ ଏକଆଙ୍ଗୁଳ ଚଉଡ଼ା ପତ୍ର ଥରେ । ଏ ଗଛ ଲାଲ ଜଳବହୁଳ ପଥୁରିଆ ଜମି ଉପଯୁକ୍ତ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଜଟାମାଂସୀ ବଲକାରକ ଉତ୍ତେଜକ, ବିଷଘ୍ନ । ଏହା ଉନ୍ମାଦ, କାଶ, ଶ୍ୱାସ, ଦାରକ । ଏହା କେଶବୃଦ୍ଧିକର । ଏହି ତେରରୁ ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ତୈଳ ହୁଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜଟାୟୁ—ଫ. ବି. (ଜଟା; କେଶରାଶି ଭଳିଭଳି ଅପରମିତ ଆୟୁ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଗରୁଡ଼ବଂଶୀୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୌରାଣିକ ଗୃଧ୍ର ପକ୍ଷୀ (ଏ ଅରୁଣଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦଶରଥ ରାଜାଙ୍କ ମିତ୍ର ଥିଲେ । ସୀତାଙ୍କୁ ରାବଣ ଚୋରାଇ ନେବା ସମୟରେ ଏ ରାବଣ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଓ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ସେହିଠାରେ ପଡ଼ି ରହିଥିଲେ ଏବଂ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୀତା ହରଣ ସମ୍ବାଦ ଦେବା ପରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ)—Name of a mythological bird who fought with Rābaṇa while he was stealing away Sītā and was mortally wounded. He breathed his last after communicating the news of abduction to Rāmachandra.
୨ । ଗୁଗ୍ଗୁଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Bdellium.

ଜଟାଳ—ଫ. ବିଣ. (ଜଟା + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଳ)—ଜଟାଯୁକ୍ତ; ଜଟାଧାରୀ—
Jaṭāḷā Having matted hair.

ବି—୧ । ଉଦ୍ଦାଳକ—1. An ascetic.
୨ । ବରଗଛ—2 Banyan tree.
୩ । ସିଂହ—3. Lion.
୪ । କରଇ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ଶବ୍ଦ—4. Zeodaria.
୫ । ଗୁଗ୍ଗୁଲ—5. Indian bdellium (used as incense).

ଜଟାଳା—ଫ. ବି—ଜଟାମାଂସୀ (ଦେଖ)
Jaṭāḷā Jaṭāmāṁsī (See)

ଜଟାସୁର—ଫ. ବି. (ଜଟା + ଅସୁର)—ଭୀମଙ୍କଦ୍ୱାରା ହତ ଅସୁରବିଶେଷ-
Jaṭāsura A demon killed by Bhima.

ଏହୁପେ ଭୀମ ଦେଇ ଜଟାସୁର ପ୍ରାଣ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଦୂପରେ ମୋହିତ ହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶ-ଧାରଣ କରି ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହିଥିଲା—ହନେ ଭୀମଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଏ ଦ୍ରୌପଦୀ, ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ନକୁଳ ଓ ସହଦେବଙ୍କୁ ହରଣ କରି ପଳାଉଥିଲା । ବାଟରେ ଭୀମ ଦେଖି ତାକୁ ହତ କଲେ ।]

ଜଟି—ଫ. ବି. (ଜଟ୍ ଧାତୁ + ଇ)—୧ । ଜଟା—
Jaṭi 1. Clotted hair; matted hair
(ଜଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥବୃକ୍ଷ—
2. The religious fig tree.
୩ । ସମୂହ—3. Mass; multitude.
୪ । ଜଟାମାଂସୀ (ଦେଖ)
4. Jaṭāmaṁsī (See)

ଋଗ୍ବେ. (ହିଂଜବୂମ) ବି—ଚୁଟି; ଶିଖା; ଚୁରୁକି—
Tuft of hair.

ଜଟିଆ—ବେ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଫ. ଜଟିଲ)—୧ । ଜଟାଧାରୀ—
Jaṭiā 1. Having matted locks; wearing matted hair.
ଜଟୀ, ଜଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଗୋଲମାଳିଆ; ଜଟିଳ—2. Knotty.

ଜଟିଆ, ଜଟେ ଜଟାବାଲା

୩ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଚିଲିକାହ୍ରଦସ୍ଥ ପର୍ବତବିଶେଷ—
3. A hill near the chilkā lake in Puri district.

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସରେ ଗୁରୁଜଟିଲ ଜଟିଆ ।
ଗରୁ ଜାରେ ଯାଏ ଦୋଇଥର ଠିଆ —ବ୍ରଜନାଥ. ଚଉରା ।

୪ । ମହାଦେବ—4. God Śiba.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ଋ,ୠ	ଝ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ସ୍	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଝ୍	ଌ	ଞ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ୠ

ଜଟିବା—ଦେ. ତି.—୧ । ଉଣ୍ଡିବା—
Jaṭibā 1 To deceive; to impose upon.
(ଜଟି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଠକିବା—2. To cheat.

ଗାଖାଉ ଦେଖିଲେ ଦହେଲେ ଲୋକଙ୍କେ; ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ଜଟି ଭୁଏ ବଡମେ
ବଦସର୍ଦ୍ଦିଏ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଜଟିଳ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଜଟା+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇଲ)—୧ । ଜଟାଧାରୀ-
Jaṭila 1 Having matted locks.
(ଜଟିଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଜଟାଯୁକ୍ତ—2. Matted; entangled.
୩ । ଦୁର୍ବୋଧ; ଗୋଳମାଳିଆ—3. Complex; complicated; hard to understand; intricate.

ବୋଇଲ ସ୍ତବଣ ଜାଣିଲ ଜଟିଳ ହୋଇଛ ପ୍ରକାଶେ ଉହୁଁ—ବୈଦେଖୀଶବଳାସ ।

୪ । ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ—4. Knotty.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ—1. An ascetic.
୨ । ମହାଦେବ—2 Śiba.
୩ । ସିଂହ—3 Lion.
୪ । ବଟବୃକ୍ଷ—4. Baniyan tree.
୫ । ଏକଜାତୀୟ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ; ପ୍ଲକ୍ଷ ବୃକ୍ଷ—
5. The woved-leafed; fig tree.
୬ । ଜଟାମାଂସୀ (ଦେଖ)
6. Jaṭāmaṁsī (See)

ଜଟିଳା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ରାଧିକାଙ୍କ ଶାଶୁ; ରାଧିକାଙ୍କ ନଣନ୍ଦ କୁଟିଳାଙ୍କ
aṭilā ମାଆ—1. Mother-in-law of Rādhikā; the mother of Kuṭilā who was the sister-in-law of Rādhikā.
୨ । ଜଟାମାଂସୀ 2. Nadostachys Jatamansi; valerian Jatamausi.
୩ । ବ୍ରହ୍ମଚାରିଣୀ—3. A famale recluse.
୪ । ପିପ୍ପଳୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Black peper.
୫ । ବଉ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Liquorice.
୬ । ଦମନକ; ଦଣଣା ଗୁଳ୍ମ—
6. A kind of sweet scented shrub.
୭ । ଗୌତମବଂଶୀୟା, ଋଷିକନ୍ୟାବିଶେଷ (ହ. ସବ୍ଦସାଗର)
7. Name of a girl born in the family of sage Gautama.

ଜଟି—ସଂ. ବି—ଜଟାମାଂସୀ (ଦେଖ)
Jaṭī 1. Jaṭāmāṁsī (See)
୨ । ଜଟିଳ (ଦେଖ)
2. Jaṭila (See)
୩ । ଜଟି (ଦେଖ)
3. Jaṭi (See)

ଜଟୁଳ—ସଂ. ବି. (ଜଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉଳ)—ଜନ୍ମରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ
Jaṭula ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦେଖାଯିବା (ପ୍ରାୟ ଶ୍ୱେତଯୁକ୍ତ) ଧଳା, କାଳ ବା କଳା ଚଉ; କଳାଜାଉମଡା—A freckle; mole in the body (generally hairy).

ଜଠ—ଦେ. ବି (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଜଠର)—୧ । ଉଦର—
Jaṭha 1. Belly.
୨ । ଜଠର; ଗର୍ଭ—2. Womb.

ବୋଇଲେ ଅସ୍ମାନେ ବଧିବା ତୁହି ଅଟୁଁ,
ବରୂପେ ଜହ୍ନ ପୂଜ ଜନ୍ମିବେ ଅମ୍ଭ ଜଠୁଁ—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରଣ ।

ଜଠର—ସଂ. ବି (ଜନ୍ ଧାତୁ, ଭକ୍ଷଣ କରିବା+କରଣ ଅର, ମ ସ୍ଥାନରେ
Jaṭhara ଠ ଆଦେଶ; କିମ୍ବା ଜଲ୍ ଧାତୁ, ଜନ୍ମକରିବା+ଅଧିକରଣ ଅର)—୧ । ପେଟ; ଉଦର—1. Belly.
୨ । ଜରାୟୁ; ଗର୍ଭ—2. Womb.
୩ । ଅନ୍ତଃସ୍ଥଲ—3. Interior.
୪ । ଗର୍ତ୍ତ—4. Cavity; den.
୫ । ଶରୀର; ଦେହ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Body.
୬ । ମରକତମଣିର ଦୋଷବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. A defect in emerald.
୭ । ସ୍ୱଶ୍ରୁଡୋଲୁ ଉଦର ଫୁଲିବା ରୋଗବିଶେଷ—
7 A disease consisting of a swollen belly.
୮ । ଭାଗବତୋକ୍ତ ପର୍ବତବିଶେଷ—
8. Name of a mythological mountain.
[ଦ୍ର—ଏହା ମେରୁର ପୂର୍ବରେ; ଏହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୧୫ ହଜାର ଯୋଜନ; ଚୌଡା ୨ ହଜାର ଯୋଜନ ଓ ଉଚ୍ଚତା ୨ ହଜାର ଯୋଜନ; ଏହା ନୀଳ ପର୍ବତଠାରୁ ନିଷଧ ଗିର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ—
ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୯ । ବୃହତ୍ସଂହିତା ଓ ମହାଭାରତୋକ୍ତ ଦେଶବିଶେଷ—
9. Name of a mythological country.
[ଦ୍ର—ଏହା କୁରୁର ଦେଶର ନିକଟରେ; ଏହା ଅଶ୍ୱେଷା, ମଘା ଓ ପୂର୍ବଫାଲ୍ଗୁନୀ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ—
ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୧୦ । ଉତ୍ସଙ୍ଗ; କୋଡ଼—10. Bosom (Apte).
ସଂ. ବିଶ (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—୧ । କଠିନ—1. Hard.
୨ । କର୍କଶ—2. Rough.
୩ । ବୃଦ୍ଧ—3. Old; decrepit.

ଜଠରଜ୍ୱାଳା—ସଂ. ବି (ଜଠର+ଜ୍ୱାଳା, ୬ଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍ପୁ) —
Jaṭharajwālā ବିଶେଷ କ୍ଷୁଧାର ଉଦ୍ରେକ, କ୍ଷୁଧାଜନିତ ଯନ୍ତ୍ରଣା; ପେଟ ପୋଡିବା—A burning pain in the stomach due to hunger.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚକ୍ଷିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚକ୍ଷିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ପ୍ର । ୨ ଚକ୍ଷିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦଲେ ସେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚକ୍ଷିତ ବପସ୍ଥାତ ୨'ବା ୧ ଚକ୍ଷିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଜଠରତା—ସଂ. ବ (ଜଠର=କର୍କଶ+ତ୍ୱ. ତା)—
Jaṭharatā ୧ । କର୍କଶତା; କାର୍କଶ୍ୟ—1. Roughness.
୨ । କାଠିନ୍ୟ; କଠିନତା—2. Hardness.

ଜଠରଯନ୍ତ୍ରଣା—ସଂ. ବ (ଜଠର+ଯନ୍ତ୍ରଣା, ୬ଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍) —
Jaṭharajantraṇā ୧ । ଭ୍ରୂଣ ଜନ୍ମମାଗର୍ଭରେ ଥିବା ସମୟରେ (ଜଠରଯାତନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ୍ୱୟଂ ଯେଉଁ କଷ୍ଟଭୋଗ କରୁଥିବାର କଳ୍ପନା କରାଯାଏ—1. The pain said to be endured by a child while confined in the womb.
୨ । ମାତାଙ୍କର ଗର୍ଭଧାରଣ କ୍ଳେଶ ଓ ପ୍ରସବ ବେଦନା—
2. The mother's pangs during pregnancy and child-birth
୩ । କ୍ଷୁଧା—3. Hunger.
୪ । ଜଠରଜ୍ୱାଳା (ଦେଖ)
4. Jaṭharajwālā (See).

ଜଠରାଗ୍ନି—ସଂ. ବ (ଜଠର+ଅଗ୍ନି, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Jaṭharāgni ୧ । ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପରିପାକ କରିବାର ଶକ୍ତି; ଭକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉଦରରେ ଜାତ ରସ—
1. The digestive fire of the belly; the gastric juice; the gastric heat.
୨ । କ୍ଷୁଧା—2. Hunger.

ଜଠରାନଳ—ସଂ. ବ. (ଜଠର+ଅନଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Jaṭharānala ଜଠରାଗ୍ନି (ଦେଖ)
Jaṭharāgni (See)

ଜଠରାମୟ—ସଂ. ବ. (ଜଠର+ଆମୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Jaṭharāmaya ୧ । ଜଳୋଦର ରୋଗ—1. Dropsy.
୨ । ଅତିସାର ରୋଗ (ହି· ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Dysentery.

ଜଠ୍ରା—ଗ୍ରା ବ. (ସଂ. ଜଠର)—ଜଠର (ଦେଖ)
Jaṭhra Jaṭhara (See)

ଜଠଳ—ସଂ. ବ. (ଜନ ଧାତୁ+ଅଥକରଣ ଅଚ; ର ସ୍ଥାନରେ ଳ)—
Jaṭhala ମନୁଷ୍ୟର ଉଦରାକୃତି ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ଜଳଯାତ୍ରାବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A kind of water vessel shaped like the humen belly used in the vedic age.

ଜଡ଼୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭବତଃ) ବ. (ଜୁଲ. ହି. ଜଡ୍)—
Jaṛd ୧ । ମୂଳ—1. Root.
୨ । ମୂଳକାରଣ—2. Root cause; origin.

ଜଡଜି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଗଞ୍ଜାମବାସୀମାନେ ଇ· gudge ଶବ୍ଦର ଲୁପ୍ତ ଡ (ḍ) ଅକ୍ଷରକୁ ପ୍ରକାଶ କରି ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥାନ୍ତି; ଭୁଲ=ବଜେଟ୍ budget ର ଗଞ୍ଜାମୀ ଉଚ୍ଚାରଣ ବଡ୍‌ଜେଟ୍)—ଜଜ୍; ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ବଗ୍ଗରଯଜ୍ଜ—Judge; District Judge.

ଜଡ଼—ସଂ. ବଣ. (ଜଳ୍ ଧାତୁ=ଜମା କରିବା ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଳ ସ୍ଥାନରେ ଡ)—
Jaṛda ୧ । ଶୀତଳ—1. Frigid; cold.
୨ । ଜମାଟ - 2. Frozen.
୩ । ବୁଦ୍ଧିହୀନ; ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି; ମୂର୍ଖ—
3. Stupid, idiotic.
୪ । ଅଚେତନ; ନିର୍ଜୀବ—
4. Lifeless; inanimate.
୫ । ନିଶ୍ଚଳ—5. Motionless.
୬ । ଅଳସୁଆ; ନିଷ୍ଚେଷ୍ଟ; ନିରୁଦ୍ୟମ—6. Inert, idle.
୭ । ଅଜ୍ଞ—7. Ignorant.
୮ । ଏକାଭୂତ; ଠୁଳ କରାଯାଇଥିବା—
8 Heaped together; collected.
୯ । ମୂକ—9. Dumb.
୧୦ । ନିଷ୍ପ୍ରଭିହୀନ—10 Inactive.
୧୧ । ଆଚ୍ଛନ୍ନ—11. Covered.
୧୨ । ମୋହଗ୍ରସ୍ତ—12. Fascinated; infatuated.
୧୩ । ଅନ୍ଧ—13. Blind.
୧୪ । ବଧିର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—14. Deaf.
୧୫ । ବେଦପାଠରେ ଅସମର୍ଥ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
15. Unable or incompetent to study the Bedas.
୧୬ । ସ୍ତବ୍ଧ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. Still.

ଦେ. ବଣ—ଅସଲ୍—Genuine; original.
ଅଙ୍କେ ମଜ୍ଜିଯା. ଜଡ଼ ପଡ଼ିଯା—ପ୍ରବଚନ ।

ସଂ. ବ—୧ । ଜଳ—1. Water.
୨ । ସୀମା—2. Boundary.
୩ । ସୀସା—3. Lead (metal).
୪ । ନିର୍ବୁଦ୍ଧି ବା ପାଗଳା ଲୋକ—4. An idiot.
୫ । ନିର୍ଜୀବ ପଦାର୍ଥ—5. Inanimate substance.

ଦେ. ବ—୧ । ଜାଡ଼; ଶୀତ—1. Cold.
ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ଜଡ଼ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗତ୍ର ସେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ।
ଉତ୍ତେଜ୍ରଭଞ୍ଜ—ବୋଇଡୁଦ୍ଧାଶ୍ୱମେଧ ।
୨ । ଶୀତଋତୁ—2. The winter season.
ବସନ୍ତେ ସେ ଜଡ଼ ଶକ୍ତି ଘାତ ମୁକ୍ତି ବଳାଶନ୍ତ ପ୍ରସ
ନବଳ ମଳୟ ଅସ୍ୟ । ଉତ୍ତେଜ୍ରଭଞ୍ଜ—ଚିତ୍ତୋତ୍ପଳଚଳାସ ।
୩ । ଅସଲ ବା ପ୍ରଧାନ ବସ୍ତୁ—
3. Chief or most valuable thing.
(ଯଥା—ଆଲୋ ମଜ୍ଜିଯା; ଜଡ଼ ଘଇଯା—ପ୍ରବଚନ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଳ	ଓ	ୠ	ଃ	ଏ	ଦଶନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଂ	ଉଥ	ଜ୍ଞ
	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଯ	ସ	ଁ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଜଡ଼ ; ଜର୍ ; ବୁନିଆଦ୍ ୪ । (ସଂ ଜଟା)—ତେର; ମୂଳ—
4. Root.

• । ଭିତି—5 Foundation.

୭ । ପ୍ରଧାନ କାରଣ; ମୌଳିକ କାରଣ—6. Root cause.

ଜଡ଼ଉ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜଟ ଧାତୁ)—ଜଡ଼ାଉତ (ଦେଖ)
Jardau Jardauta (See)

ଜଡ଼ାଉତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜଟ ଧାତୁ)—ରତ୍ନାଦଖଚିତ—
Jardauta Set or overlaid with precious
ଜଡ଼ାଏ; ଜଡ଼ୋୟା stones (said of ornaments and
ଜଡ଼ାଉ apparel).

ଦେ. ବି.—ମଣିରତ୍ନାଦି ଖଚିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାର; କୁନ୍ଦନ କାମ—
Gold ornament set with gems.

ଜଡ଼ାକ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ିଆ) ବିଣ.—ଯେତେ—
Jardak As much; as large.

ଜଡ଼ାକଦାଇଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ି ଭାଷା)—ଅବ୍ୟୟ; ଯେଉଁ କ୍ଷଣି—
Jardak dāiñ As soon as.

ଜଡ଼ାକର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଡ଼=ଶୀତଳ ଅଟେ କର=କିରଣ
Jardakara ଯାହାର)—ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

ବଦନରେ ଜଡ଼ାକର ପ୍ରଶଂସା । ଉତ୍ପଦ୍ୟତେ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଜଡ଼ାକ୍ରିୟା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଡ଼+କ୍ରିୟା)—ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ; କାର୍ଯ୍ୟ
Jardakriya କରିବାରେ ଅଳସୁଆ—Dilatory; idle.
(ଜଡ଼କ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜଡ଼ାଜଗତ୍—ସଂ. ବି. (ଜଡ଼+ଜଗତ୍)—ଗ୍ରାକୃତିକ ଜଗତ; ଚୈତନ୍ୟ
Jardajagat ଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାବର ଜଗତ—The Nature; the inanimate world; the material world.

ଜଡ଼ତା—ସଂ. ବି. (ଜଡ଼+ଭାବାର୍ଥେ. ତା)—୧ । ନୈଥିଲ୍ୟ—
Jardatā 1. Numbness; rigidness.
(ଜଡ଼ତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦେହ କାଲି ମାରିଯିବା—
2 Insensibility

୩ । ଶୈତ୍ୟ—3. Frigidity; coldness.

୪ । ମୂର୍ଖତା—4 Stupidity; idiocy.

• । ଅସ୍ପଷ୍ଟତା—5. Indistinctness.

୭ । ଆଳସ୍ୟ—7. Idleness.

୮ । ଅକର୍ମଣ୍ୟତା; ଅପଟୁତା—8. Decrepitude.

୯ । ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥର ଏକ ସ୍ଥାନରେ ରହିବାର ଗୁଣ; ଯେଉଁ ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥ ଅପଣାମନକୁ ଚଳ ଘାରେ ନାହିଁ ଜମା ରହି ଘାରେ ନାହିଁ—9. Inertia.

୧୦ । ଅଚେତନତା—10. Lifelessness.

୧୧ । ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ ମତରେ ସଞ୍ଚାରୀଭାବ ବିଶେଷ—
11. One of the conditions of a person affected with sentiments.

[ଦ୍ର—ଦୁଃଖ, ଉତ୍ସ, ମୋହ ଆଦ ଜନିତ ଶୂନ୍ୟଆରୁ ମନୁଷ୍ୟର ଯେଉଁ ଅଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା ହୁଏ ତାକୁ ଜଡ଼ତା ବୋଲାଯାଏ ।]

୧୨ । ସ୍ତବ୍ଧତା; ଅଚଳତା—12. Stillness; inertness.

୧୩ । (ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନ) ପରମାଣୁମାନଙ୍କର ଗୁଣବିଶେଷ; ସ୍ଥିତି ଓ ଗତିର ଇଚ୍ଛାର ଅଭାବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. (Baiseshika philosophy) An attribute of molecules; want of any will to move and stay.

ଜଡ଼ପଦାର୍ଥ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଜଡ଼+ପଦାର୍ଥ)—ଅଚେତନ ବା ନିର୍ଜୀବ
Jardapadārtha ବସ୍ତୁ—Inanimate thing.

ଜଡ଼ପିଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଜଡ଼+ପିଣ୍ଡ)—ସ୍ଥୂଳ ଜଡ଼ବସ୍ତୁ—
Jardapiṇḍa A solid and inactive object.

ଜଡ଼ପ୍ରକୃତି—ସଂ. ବି.—୧ । ଜଡ଼ ଜଗତ୍; ନିର୍ଜୀବ ଜଗତ୍—
Jardaprakṛuti Nature; the material world.

୨ । ଅଳସ ପ୍ରକୃତି—2. Idle nature.

ଜଡ଼ବର—ଦେ. ବି.—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Jardabara A kind of tree (Howells).

ଜଡ଼ବାଦ—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ଦର୍ଶନପରିଭାଷା)—ଗ୍ରାକୃତିକ ଦର୍ଶନ;
Jardabāda ଯେଉଁ ମତବାଦରେ ଆତ୍ମାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ ନାହିଁ; ଦେହାତ୍ମବାଦ—
(modern philosophy) Materialism.

ଜଡ଼ବାଦୀ—ସଂ. ବିଣ.—(ଜଡ଼+ବଦ୍ ଧାତୁ+ଅନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Jardabādī ଯେ ଜଡ଼ବାଦମତ ଘୋଷଣ କରେ—One who holds the theory of materialism.

ଦେ. ବି.—ଜଡ଼ବାଦମତ ଘୋଷଣ କରୁଥିବା ଲୋକ—
A person holding the theory of materialism.

ଜଡ଼ଭରତ—ଦେ. ବି.—ଅନଭଜ୍ଞ ବା ମୂର୍ଖ ଲୋକ—
Jardabharata 1. An idiot.
ଜଡ଼ଭରତ ୨ । ଜଡ଼ପ୍ରାୟ ନିର୍ବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଜଡ଼ଭରତ 2. A stupid and idle person.
(ଜଡ଼ଭରଥ—ଅନ୍ୟ ନାମ) ୩ । ନିର୍ବାକ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A dumb person.

୪ । ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ ବ୍ରହ୍ମବାଦୀ ଜନ୍ମିଥି ଜନୈକ ମହାପୁରୁଷ—
4. Name of a Brāhmaṇa mentioned in the Purāṇas.

[ଦ୍ର—ଏ ଅଙ୍ଗିରସଗୋତ୍ରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ସର୍ବଦା ଜଡ଼ବତ୍ ରହୁଥିଲେ । ଭାଗବତରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ, ରାଜା ଭରତ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ହରିଣ ପୋଷିଥିଲେ । ସେ ହରିଣ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଏପରି ମାୟା ଜନ୍ମିଥିଲା ଯେ, ରାଜାଙ୍କ ଦେହରୁ ପ୍ରାଣବାୟୁ ବାହାରୁଥିବେଳେ ସେ ଭଗବଚ୍ଚିନ୍ତା ନ କରି ସେହି

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋରିସ ନିୟମରେ ଏ ପ୍ରକାରୋଖରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଶ୍ରେଣୀ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଜଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୃଷ୍ଣ ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଥୋ ନ ପାଇଲେ 'ଥାଳି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଦ୍ୱାରଣର ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ମଗ୍ନ ଥିଲେ । ଅତଏବ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପରେ ସେ ଦ୍ୱାରଣଯୋନିରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଲାଭ କଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବଜନ୍ମର ପ୍ରଭାବରୁ ତାଙ୍କର ପୂର୍ବଜନ୍ମର ଜ୍ଞାନ ହେଲା ଓ ସେ ସେହି ପୂର୍ବ ଦ୍ୱାରଣ ଶରୀର ତ୍ୟାଗ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ପୂର୍ବଜନ୍ମର ଅନୁଭବରୁ ସେ ସଂସାରବାସନାରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବା ପାଇଁ ସର୍ବଦା ଜଡ଼ଭରତ ହୋଇ ଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ଜଡ଼ଭରତ ନାମରେ ଡାକିଲେ । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜଡ଼ଭରତଙ୍କ ଗାଦି—ଦେ. ବ.—କେଦାରେଶ୍ୱର ନକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥ—Name of a sacred place said to be the hermitage of Jardabharata.

[ଦ୍ର—ହିମାଳୟର ସାନୁଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ କେଦାରନାଥ ତୀର୍ଥର ନକଟବର୍ତ୍ତୀ ବ୍ରହ୍ମକୁଣ୍ଡ ନାମକ ପୁଷ୍କରଣୀର କୂଳରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ଭୂମିର ଜଡ଼ଭରତଙ୍କ ଗାଦି ନାମରେ ପରିଚିତ—

ଦୁର୍ଗାନାଥ ଘୋଷ—ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ।]

ଜଡ଼ ମାରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବିଷୟର ମୂଲୋତ୍ପାଟନ କରିବା; (ଜଡ଼ରୁମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଡ଼ସେଭାରନା

ଜଡ଼ରୁ—ଦେ. କି. ବିଣ—୧ । ଆରମ୍ଭରୁ—

Jardaru 1. From the beginning.

ଜଡ଼ସେ (ଯଥା—ଏ କଥା ତ ଜଡ଼ରୁ ବଚିଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଧାରିଲେ କଅଣ ହେବ ?)

୨ । ଆଦୌ; ଜମାରୁ—2. At all.

(ଯଥା—ମୁଁ ଏକଥା ଜଡ଼ରୁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।)

୩ । ମୂଳରୁ; ତେରରୁ—3. From the root.

(ଯଥା—ଏ ଗଛକୁ ଜଡ଼ରୁ ନ ମାଇଲେ ପୁଣି ହୁଏ ହେବ ।)

ଜଡ଼ସଡ଼—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଜଡ଼; ବଂ.ରୁ ଅନୁକୃତ)—

Jardasarda ୧ । ଲଜ୍ଜା ବା ଭୟରେ ମ୍ରିୟମାଣ; କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିମୂଢ଼—1. Dumbfoundered through fear or shame

ହକ୍କାବକ୍କା

(ଯଥା—ସେ ଲଜ୍ଜାରେ ଜଡ଼ସଡ଼ ହୋଇଗଲା ।)

୨ । ଲଜ୍ଜା ବା ଭୟରେ ସଙ୍କୁଚିତ—2. Shrink into a small compass as through fear (Ganguly. Students' Dictionary).

ଜଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ଏରଣ୍ଡ; ଭମ୍ବ)—ଏରଣ୍ଡ; ଗବ—

Jardā 1. Castor seed plant; Ricinus Communis.

ରେଡ଼ୀ ଜଡ଼ା ବୃକ୍ଷ ହୋଇସାଇ ଅଗର ତଦନ ।

ରେଂଡ଼ୀ ସ୍ୱାତୀ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣଶତ୍ରୁ ।

ଜଡ଼ା ୨ । (ସ. ଜଡ଼ତ) ଫଲଗ୍ନ ହେବା; ଆସକ୍ତ ହେବା; ଜଡ଼ିବା;

ଜଡ଼ନା ସଂଯୋଗ—2. Attachment; clinging to.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଜଡ଼ାତେଲ—Castor oil.

ବାଇଦଙ୍କ ପତ୍ରରେ ଜଡ଼ା ଲଗାଇ ଉତ୍ତାପ ଥଣ୍ଡାଇଲେ କ୍ରମେ ଶୂନ୍ୟ ହୁଏ ! ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣଶତ୍ରୁ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସଂ ଦ୍ୱିରୁତ୍ତମ) ବ—ପପଯା (ଦେଶ)

Papayā (See)

ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସ. ଜଡ଼ତ) ରତ୍ନାଦିରେ ଜଡ଼ିତ—

1. Set or inlaid with gems.

୨ । (ସ. ଜଡ଼) ମୂକ—2. Dumb.

ଜଡ଼ାଇବା—ଦେ. କି. (ସ. ଜନ୍ଧ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—

Jardāibā ୧ । ଜଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ; ଫଲଗ୍ନ କରାଇବା—

ଜଡ଼ାନା; ଜଡ଼ବାନା 1. Causative form of Jardibā; to cause to cling to.

(ଜଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚକ୍ଷୁକୁ ରଚନ ପଲଙ୍କ ଛଡ଼ାଇ ଜଡ଼ାଇ ସର୍ପ ଶସ୍ତ୍ରେ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୨ । ଖଚିତ କରିବା—

2. To set or inlay with gems.

୩ । ଉତ୍ତମରୂପେ ବେଷ୍ଟନ କରିବା; ଗୁଡ଼ାଇବା—

3. To wrap or wind round.

ପାଡ଼ା ଓଢ଼ଣୀ ଉଡ଼ାଇ ଅଙ୍ଗକୁ ଜଡ଼ାଇ ନ ଥିବ ଘରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବୈଦେହୀଉତ୍କଣ୍ଠାଭଞ୍ଜ ।

୪ । ଜାବୁଡ଼ି କରି ଧରିବା—4. To cling to.

୫ । କୌଣସି ଦୋଷରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜଡ଼ିତ ବା ଲିପ୍ତ କରିବା—5. To implicate.

ଜଡ଼ାଉ—ଦେ. ବିଣ—ଜଡ଼ାଉତ (ଦେଶ)

Jardāu Jardauta (See)

ଜଡ଼ାଜଡ଼ି—ଦେ. ବି—୧ । ପରସ୍ପର ସହିତ ସଂଯୋଗ—

Jardājardi 1 Attachment.

ଜଡ଼ାଜଡ଼ି ୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଆଲିଙ୍ଗନ—

ଘାଲମେଲ 2. Mutual embrace.

ବିଣ—୧ । ସଂଯୁକ୍ତ—1. Attached; clinging.

୨ । ପରସ୍ପର ଆଲିଙ୍ଗିତ—2. Inter locked.

ଜଡ଼ାତେଲ—ଦେ. ବ—ଏରଣ୍ଡତୈଳ; ଗବମଞ୍ଜିରୁ ବାହାର କରାଯିବା

Jardātela ତେଲ—Caster oil.

ରେଡ଼ୀତେଲ [ଦ୍ର—ଜଡ଼ା ଅର୍ଥାତ୍ ଗବମଞ୍ଜିରୁ ପେଡ଼ି କରି ବା

ରେଂଡ଼ୀତେଲ ପିଆଇ କରି ତେଲ ସହିତ, ପିଆଇ କରି ବାହାର କରାଯିବା ତେଲକୁ ରକ୍ତା ଜଡ଼ାତେଲ କହନ୍ତି ।]

ଜଡ଼ାତେଲ ମେଣ୍ଢାବାଳ—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ବା ଘନିଷ୍ଠ

Jardātela mendhābāla ସମ୍ପର୍କରେ ଆବଦ୍ଧ—Very closely or intimately associated.

[ଦ୍ର—ଘନିଷ୍ଠ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ଏହା କୁହାଯାଏ । ଯଥା—ସେ ଦୁହେଁ 'ଜଡ଼ାତେଲ ମେଣ୍ଢାବାଳ' ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଯେହେତୁ ମେଣ୍ଢାବାଳରେ ଜଡ଼ାତେଲ ମିଶାଇଲେ ତାହା ସହଜରେ ପରସ୍ପର ବିଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇତ୍	ଉଃ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ଂ

ଜଡ଼ାମୁରୁଖ — ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ — ଜଡ଼ାମୂର୍ଖ (ଦେଖ)
Jardāmurukha — Jardāmūrkha (See)

ଦୁହ ଯାହ ସୁତସ୍ୱା ଯେ ବରୁଥାନ୍ତ ମାତ
ଜଡ଼ାମୁରୁଖ ଢେଲେ ବୁଅର ପଣ୍ଡିତ ଯେ—ଗାଇବାରଙ୍କ ବନ୍ଦନା ଗୀତ ।

ଜଡ଼ାମୂର୍ଖ — ବେ. ବିଣ — ଘୋରମୂର୍ଖ; ଗଜମୂର୍ଖ; ବଦାମୂର୍ଖ; ବରଷର —
Jardāmūrkha — Totally illiterate.
ଗଜମୂଖି
ଅନପଢ଼

ଜଡ଼ି ବେ. ବ. (ସଂ. ଜଟି) — ୧ । ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ତେରମୂଳ —
Jardi — 1. Medicinal roots.
ଜଡ଼ୀ ୨ । ବଟବୃକ୍ଷ — 2. Banyan tree.

ଗ୍ରାବେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ — ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ —
The pipal tree; the holy fig tree.

ଜଡ଼ିତ — ବେ. ବିଣ. (ସଂ· ଜଟି ଧାତୁଜ.) — ୧ । ଖଚିତ —
Jardita — 1. Set; studded; inlaid or overlaid with gems.
ଜଡ଼ିତ ୨ । ବେଷ୍ଟିତ — 2. Covered; surrounded.
୩ । ଆସକ୍ତ; ଫଲଗ୍ନ; ସଯୁକ୍ତ —
3. Attached; clinging; intimately connected.
୪ । ମିଶ୍ରିତ — 4. Implicated; mixed

ବହୁଳେ କ ସରସ୍ୱତୀ କାଇଦୀ ଜଡ଼ିତ — ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୫ । ଲିପ୍ତ — 5. Besmeared.

ଜଡ଼ିପଡ଼ିବା — ବେ. କ୍ରି — ଫଲଗ୍ନ ହେବା —
Jardipardibā — To cling.

ମଥୁରେରେ ମାନ୍ଥ ଯେହ୍ନେ ଜଡ଼ି ପଡ଼ନ୍ତି—ଗ୍ରାବୀ. ରତ୍ନସ୍ୟମଣ୍ଡସ୍ୱ ।

ଜଡ଼ିବା — ବେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଜଟି ଧାତୁ = ଏକତ୍ର ହେବା) —
Jardibā — ୧ । ମିଶିବା; ଫଲଗ୍ନ ହେବା; ଲାଗିରହିବା —
ଜଡ଼ା ଜଡ଼ନା — 1. To be attached to; to mix with; to stick to.

ଗୁଣ୍ଡୁଚିରେ ଅଗାଧ ଜରତା ବହୁଦର୍ଶୀମାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗୁଳେ ଜଡ଼ିଲ ରେ —
ଜବସ୍ୱର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଜଡ଼ାଇବା ଜଡ଼େଇବା } ଶିଜନ୍ତ ୨ । ଜାବୁଡ଼ି କର ଧରିବା —
2. To cling to.

ସମସ୍ତେ ଦେଇ ଧର ଜଡ଼
ଗୁଡ଼ର ଯେସନେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି — ରୂପଚ. ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ରାମୃତ ।

୩ । ଲିପ୍ତ ହେବା; ଆସକ୍ତ ହେବା —
3. To be addicted to.

ଯେ ଦରଦ୍ଧବେ ଥାଏ ଜଡ଼
ତାଙ୍କ ଜୀବନ ଦୂରେ ଏଡ଼ — ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୪ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ମଣ୍ଡିତ କରିବା; ଖଚିତ କରିବା —
4. To inlay or set with gems etc.
୫ । ଆଲଙ୍ଗନ କରିବା — 5. To embrace.

ଉଲ୍ଲ ସଙ୍ଗୀ ଦେହେ ମୋହେ ଜଡ଼ୁଚ.ର । ଜବସ୍ୱର୍ଯ — ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । ଏକତ୍ରିତ ହେବା; ଗୋଟା ହେବା, ଫଡ଼ିଡ ହେବା —
6. To cohere; to stick together.

ବସ୍ତ୍ର ସ୍ୱେଦନ ଲୁଚି ପଡ଼
ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ ସେହେ ରେଣୁ ଜଡ଼ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଗ୍ରାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି — ଝାଙ୍ଗଣାଦ୍ୱାରା ସ୍ୱନା ବା ଧାତୁର ଏକ ଖଣ୍ଡ ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ଫୁଣ୍ଡି ଷ୍ଟ୍ଲ ହେବା; ଝାଳ ହେବା —
(one bit of metal) To be soldered to (another bit).

ଜଡ଼ିବୁଟି — ବେ. ବ. (ସଂ. ଜଟି + ବଟିକା) (ସଦ୍ଭବ) —
Jardibuṭi — ଭୁଟିକା ଔଷଧ; ମୂଳମୂଳକା; ଔଷଧାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ତେର ମୂଳାଦ — Medicinal herbs; drugs.
ଜଡ଼ିବୁଟୀ

ଜଡ଼ିମା — ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଜଡ଼ + ଭାବାର୍ଥେ ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ) —
Jardimā — ୧ । ଜଡ଼ତା (ଦେଖ)
1. Jardatā (See)

୨ । କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ବ୍ୟତୀତ ବାକ୍ୟର ଅନ୍ୟଥାଭାବ —
2. The change of a word without cause.

ଜଡ଼ିମଣି — ବେ. ବ — କେଲାମାନେ ଯେଉଁ ମଣିରେ ସର୍ପବିଷର
Jardimuni — ପ୍ରତିଷେଧକ ଗଦ ଓ ତେରମୂଳ ରଖିଥାଆନ୍ତି —
Wallet of snake-charmers containing medicinal drugs against snake bite.

ଜଡ଼ିମୂଳି — ବେ. ବ. (ସଂ. ଜଟି + ମୂଳ) — ଜଡ଼ିବୁଟି (ଦେଖ)
Jardimūli — Jardibuṭi (See)

ଜଡ଼ୀକୃତ — ସଂ. ବିଣ. (ଜଡ଼ + ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି (ଈ) + କୃତ;
Jardīkṛuta — ଯେଉଁ ଅଜଡ଼ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜଡ଼ କରାଯାଇ (ଜଡ଼ୀକରଣ — ବ) ଅଛି)— ୧ । ନିଷ୍ପନ୍ଦୀକୃତ; ନିଷ୍ଟେଷ୍ଟୀକୃତ —
1. Rendered unsensible; benumbed; stupefied.

୨ । ସାନ୍ଦ୍ରାକୃତ ଘନ କରାଯାଇଅଛି —
2. Condensed; solidified.
୩ । ଏକତ୍ରୀକୃତ; ସ୍ତୂପୀକୃତ — 3. Heaped up; gathered together into a compact mass.

ଜଡ଼ୀଭୂତ — ସଂ. ବିଣ. (ଜଡ଼ + ଅଭୂତଭାବେ ଚ୍ବି (ଈ) + ଭୂତ;
Jardībhūta — ଯେଉଁ ଅଜଡ଼ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ଜଡ଼ ହୋଇଅଛି) —
୧ । ନିଷ୍ପନ୍ଦୀଭୂତ; ସାନ୍ଦ୍ର ନିଷ୍ପନ୍ଦ ହୋଇଅଛି —
1. Become rigid; parlysed; benumbed; stunned; stupefied.

୨ । ଯେ ହତବୁଦ୍ଧି ହୋଇଅଛି; ହତକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ —
2. Bewildered; dumbfounded.
୩ । ନିଷ୍ଟେଷ୍ଟ — 3. Inert; become inactive.
୪ । ନିରୁତ୍ସାହ — 4. Discouraged; disheartened.
୫ । ଅଭିଭୂତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ — 5. Overpowered.
୬ । ମଗ୍ନ; ଜଡ଼ିତ — 6. Immersed; implicated.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ରେଫେ ଅପର ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଦ୍ୱିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ନ ଭା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଝା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଫଳରେ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣଟି ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଭୋକଲେ ରେଫେ ଏ ଝୋଟାଟିରେ ନ ମିଳେ, ସେ ସେହୁ ଚଢ଼େ ପାଇଁ ଯୋଉମନେ ଉହିଁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣଟି ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଖୋଚଟାକୁ ଦେବେ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଈ' ନ ମିଳି ଲ 'ବୈ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଉଦବ' ନ ପାଇଲେ 'ଉଦ୍‌ବ' ଦେଖିବେ

୭ । ବେଷ୍ଟିତ; ସମାଚ୍ଛନ୍ନ —
7. Encompassed; covered.

୮ । ଘମାଭୂତ; ଜମାଟ ହୋଇଥିବା—8. Frozen.

[ଦ୍ର—'ଜଡ଼ୀକୃତ' ଶବ୍ଦ କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ତେଣୁ ତାହାର ଅର୍ଥ ପୂର୍ବେ ଜଡ଼ ହୋଇ ନ ଥିବା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଡ଼ କରାଯାଇଥିବା କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ମାତ୍ର 'ଜଡ଼ୀଭୂତ' ଶବ୍ଦ କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ, ଏହାର ଅର୍ଥ ପୂର୍ବେ ଜଡ଼ ହୋଇ ନ ଥିବା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱୟଂ ଜଡ଼ ହୋଇଯିବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ଅଦ୍ଭୁତ ଉଦ୍‌ଭାବ ଅର୍ଥରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ଶେଷରେ 'କୃତ' ଓ 'ଭୂତ' ପ୍ରଯୋଗ ହୋଇଥାଏ, ସବୁଡ଼ ଏହି ଭଳ ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ।]

ଜଡ଼ୁର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଜଟୁଳ (ଦେଖ)
Jaṛdura Jaṭula (See)
(ଜଡ଼ୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଡ଼ୋପାସକ—ସ୍ତ୍ରୀ.ବ.ପୁଂ. (ଜଡ଼ + ଉପାସକ; ଉପପଦ ତତ୍ପରୁଷ)—
Jaṛdopāsaka ଜଡ଼ ପ୍ରକୃତିକୁ ଯେ ପୂଜା କରେ—
(ଜଡ଼ୋପାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Worshipper of Nature.

ଜଡ଼ୋପାସନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଜଡ଼+ଉପାସନା; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Jaṛdopāsanā ପ୍ରକୃତିପୂଜା—Nature worship.

ଜଡ଼ୌ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଜଡ଼ୌତ (ଦେଖ)
Jaṛdau Jaṛdauta (See)
(ଜଡ଼ୌତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଣ—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଜନ)—ବ୍ୟକ୍ତି; ମନୁଷ୍ୟ—
Jaṇa Person; individual.
ଜନା (ଯଥା– ସେ ଜଣକୁ ଉକିଲ ଦେଲେ ।)
आदमी

ଜଣକ -- ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଜନୈକ)—ଏକଜଣ ମାତ୍ର—
Jaṇaka Only one person.
ଜନେକ
आदमीठा

ଜଣକିଆ—ଦେ. ବଣ—ଜଣୈକିଆ (ଦେଖ)
Jaṇakiā Jaṇikiā (See)
(ଯଥା— ଜଣକିଆ ମଣ୍ଡାସ୍ତ୍ରୀ ।)

ଜଣକେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଜଣେ ଜଣେ; ପ୍ରତ୍ୟେକେ—
Jaṇake 1. Each.
ଫି ଜନାକେ ୨ । ଜଣପିଛା ଜଣପ୍ରତି—
फि आदमीको 2. To each; for each.

ଜଣକେ ବର ବଦଳେ ଯୋଡ଼ିଏ ଯୋଡ଼ିଏ ।
କୃଷ୍ଣଦିହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଜଣକେତେ—ଦେ. (ସର୍ବନାମ)—୧ । କେତେତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Jaṇakete 1. Some (persons).
ଜନକତେକ ଜଣ କେତେ ସତ୍ତରସ୍, ସମର୍ଥ, ସହାସ୍ ସଭ୍ୟ ବାନ ସଭା ।
कैसना आदम. ମଧୁସୂଦନ—ବସନ୍ତତାତା

୨ । ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A few persons.
(ଯଥା—ମୁଁ ବେଶୀ ଜଣେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ନାହିଁ; ଯାହା ଜରୁରୀ ତହିଁରେ ଜଣକେତେଜଣଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚଳି ଯାବେ ।)

ଜଣଜଣ—ଦେ. (ସର୍ବନାମ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Jaṇajaṇa 1. Every person; every individual. each.
ଏକଏକଜଣ (ଯଥା—ଜଣକୁ ୧୦ ଟଙ୍କା ଦଆଗଲେ ଜଣଜଣକୁ
फिआदमी କେତେ ଦଆଯିବ ?)

୨ । ଜଣକ ପରେ ଜଣେ—2. One after another
(ଯଥା— ପରୀକ୍ଷାର ଫଳ ଅନୁସାରେ ଜଣ ଜଣ ହୋଇ କ୍ଲାସ୍ ଉଠିଲେ ।)

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପୃଥକ୍‌ଭାବରେ—3 Individually.
(ଯଥା—ଜଣ ଜଣ ହୋଇ ଗାଁଆଡ଼ୁ ବନ୍ଧୁ ଲୋକେ ଆସି ଜମା ହୋଇଗଲେ ।)

୪ । ଥରକେ ଜଣେ—4. One at a time.
(ଯଥା—ଦେଖ, ଜଣ ଜଣ ହୋଇ ତା ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼ାଇ କର ଏକାବେଳକେ ଜଣକୁ ୫ ଜଣ ଆକ୍ରମଣ କଲେ କିପରି ଚଳିବ ?).

ଜଣଜଣକେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ—
Jaṇajaṇake 1. Each (himself or herself
ଏକଏକ (ଯଥା—ସେ ଜଣଜଣକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସୁନା, ତାଙ୍କୁ
फिआदमी କଣ ଇମିତି ସିମିତି ଉଗୁରୁଛ ତ ?

୨ । ଜଣ ଜଣ (ଦେଖ)
2. Jaṇajaṇa (See).

ଦେ. ଅ—୧ । ଜଣ ଜଣ କରି; ଥରକେ ଜଣେ ହୋଇ—
1. One person at a time.
(ଜଣଜଣ କରି—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ସେ ଜଣଜଣକେ ମନ୍ତ୍ର ଫୁଙ୍କ ଲଗାଇଲେ—ବୁଝେଇ ବୁଝେଇ ଥକିଗଲ—କେତେ କାହାକୁ ବୁଝାଇବ ?)

୨ । ଜଣପିଛା; ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ—
2 For each; to each.
(ଯଥା— ଜଣଜଣକେ ଅଧ ସେର ଲେଖାଏ ଗୁଡ଼ାଲ ଦେଇଛୁ; ଅଟିବ ନାହିଁ ?)

୩ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ—3 Mutually.
(ଯଥା —ଜଣଜଣକେ ପେଲାପେଲି ହୋଇ ଏବେ ସମସ୍ତେ ନଈରେ ପଡ଼ି ବୁଡ଼ିଲେଣି—ମୁଁ ବା କାହାକୁ ସମ୍ଭାଳିବ ?)

ଜଣପଣ— ଦେ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଜନ)—୧ । ଯୋଗ୍ୟତା—
Jaṇapaṇa 1. Ability.

୨ । ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ—2. Individuality.

ଜଣପିଛା—ଦେ. ଅ—ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅଂଶରେ—
Jaṇapichhā In the share of each person.
(ଯଥା—୭ ଜଣଙ୍କୁ ୫ ୭୦୯ ଦେଲେ ଜଣପିଛା କେତେ ପଡ଼ିଲା ?)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଡ୍ଢ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଜଣା —ଦେ. ବିଣ (ସଂସ୍କୃତ. ଜ୍ଞା ଧାତୁ = ପ୍ରାକୃତ ଜାଣ ଧାତୁ) —
Janā ୧ । ବିଦିତ; ଜ୍ଞାତ—1. Known.
ଜାନା ବାରୁ ବ.ଜଣା ଜଣା ସ୍ତ୍ରୀବେ ଉଣାଜଣାଗ୍ରଂତ ଦୋଇ ଅଜଣା ।
मालुम ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
୨ । ସୁବିଦିତ—2. Well known.
୩ । ପରିଚିତ—3. Acquainted with.
ଜାନାନ ଦେ. ବି—୧ । ଜ୍ଞାନ—1 Knowledge.
जान् ୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ବୋଧ—2 Perception.
୩ । ପରିଚୟ—3. Acquaintance.
୪ । ବିଜ୍ଞାପନ; ଏତଲା—4. Information.

ଜଣାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଜ୍ଞା ଧାତୁ ଣିଚ୍, ଜ୍ଞପି ଧାତୁ; ଜାଣିବାର
Janāibā ଣିଜନ୍ତରୂପ)—୧ । ଜ୍ଞାପନକରିବା—
ଜାନାନ 1. To notify; to inform.
आगा करना; जनाना ୨ । ଦେବତା ବା ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ନିକଟରେ
(ଜଣେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନିବେଦନ କରିବା—
2. To represent to a superior or Deity.
୩ । ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—3. To pray; to solicit.
[ଦ୍ର ଏକ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଜଣା କରିବା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ; ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ଜଣାଇବା (ଦେଖ)
Janā karibā Janāibā (See)
ପ୍ରଣମି ବଦନ୍ତେ ଜଣାକଲେ ଏ ଭିରହୁ—ରୁକ୍ମୀ. ବଙ୍ଗମ ସ୍ୱୟମାପ୍ତ. ଥଣ୍ଡ ।

ଜଣାଜଣି—ଦେ. ବିଣ—୧ । ସାଧାରଣରେ ଜ୍ଞାତ—
Janājani 1. Known commonly.
ଜାନାଜାନି ୨ । ପରସ୍ପର ଚିହ୍ନାଚିହ୍ନି—
2. Mutually recognising.
ଏହୁ ବାଳରେ ବାରୁ ପୁଅ ସଙ୍ଗ ମିଳ
ଜଣାଜଣା ନୋହୁ କଶାର ଜୋଡ଼େ ଗାଡ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚ. ମହାଭାରତ ସ୍ତ୍ରୀ ।
ଦେ. ବି—୧ । ପରସ୍ପର ଚିହ୍ନାଚିହ୍ନି ଦେବା—
1. Mutual recognition.
୨ । ରାଜାଆଦିଙ୍କୁ କୌଣସି ବିଷୟର ଜ୍ଞାପନ—
2. Information given to an authority.

ଜଣାଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜ୍ଞାପନ)—୧ । ଦେବତା ବା ରାଜାଆଦିଙ୍କ
Janāna ନିକଟରେ ସ୍ତୁତି—1. Prayer.
ଆର୍ଜି ବାର୍ତ୍ତା ଯା ଲେଖିଛୁ ଅଜ୍ଞାପଣ ନୋହେ
अरज, जनाब ଜଣାଣ ସେ ଦେଇଥିବ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
୨ । ପ୍ରାର୍ଥନା; ନିବେଦନ—2. Supplication.

ଜଣାଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେବତା ବା ରାଜା ଆଦିଙ୍କୁ କୌଣସି ବିଷୟ
Janāna karibā ଜଣାଇବା—To represent a matter
ଆର୍ଜି କରା to a king or Deity.
अरज करना ଜଣାଣ କର ମା ବରଂତରଣେ । ମଧୁସୂଦନ

ଜଣାନନ —ଦେ. ତ. (ପ୍ରାଚୀନ) (ସଂ. ଜ୍ଞାନାନନ)—୧ । ପରମାତ୍ମା—
Janānanda 1. The Divine Essence.
୨ । ଜୀବାତ୍ମା—2. The animal soul.
୩ । ଜ୍ଞାନଲାଭଦ୍ୱାରା ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରିବା ପୁରୁଷ—
3. A person who attains pleasure in securing knowledge.
ଠୁଳରୂପୀ ବସ୍ତୁ ବି ପାଇବ ଜଣାନନ୍ଦ । ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନପରିକ୍ରମା ।

ଜଣାବଇ—ଦେ. ଣି. (ପ୍ରାଚୀନ) [ଜଣାଇବା କ୍ରିୟାର
Janābai ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ ନ୍ୟୂ ପୁରୁଷ ଅସମାପ୍ୟାର୍ଥକ ଏକବଚନ
(ସେ) କର୍ତ୍ତୃସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ]—ବିକଳ୍ପରୂପ (ସେ) ଜଣାଏ;
(ସେ) ଜ୍ଞାପନ କରେ—
(he or she) Intimates
ସଖିକା ସଙ୍ଗୀ ଜଣାବଇ ତା ନଦେଶସ୍ୱେ । ପ୍ରାଚୀ. ରସବାରଥ ।

ଜଣାବନ୍ତି—ଦେ. କ୍ରି. (ପ୍ରାଚୀନ)—[ଜଣାଇବା କ୍ରିୟାର ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ
Janābanti ଉତ୍ତମପୁରୁଷ ବହୁବଚନ (ସେମାନେ) କର୍ତ୍ତୃ ସଙ୍ଗେ
ଅନ୍ୱିତ)]-(ବିକଳ୍ପରୂପ)--(ସେମାନେ) ଜଣାନ୍ତୁ; ଜ୍ଞାପନ
କରନ୍ତୁ—(they) Intimate.
କର ଯୋଡ଼ ଜଣାବନ୍ତି ଘନଶ୍ୟାମ ଦାସ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ଜଣାମଣା— ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜ୍ଞାପନ + ମନନ) —ଜଣାଣ (ଦେଖ)
Janā-manā Janāna (See)

ଜଣାଶୁଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜ୍ଞା ଧାତୁ ଓ ଶ୍ରୁ ଧାତୁ)—୧ । ଘନିଷ୍ଠତା—
Janāsunā 1. Intimacy.
ଜାନାଶୁନା ୨ । ଘନିଷ୍ଠ ପରିଚୟ—
जानपहचान 2. Intimate acquaintance.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ସୁପରିଚିତ—1. Well acquainted.
୨ । ସୁପରିଜ୍ଞାତ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ—2. Well known; famous.
ବୁଜଥ ହାଟରେ ପଡି ହେଲ ମୁଁ ଜଣା
ଜଣାଶୁଣା ବାଟଘାଟ ସବୁ ଅଜଣା । ବୈରାଗ୍ୟ. ଗୀତଲହରୀ ।

ଜଣିଆଁ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜନ) (ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ
Janiāñ ହୁଏ ଯଥା—ଦୁଇଜଣିଆଁ ମଣାଷ; ଦୁ ଜଣିଆଁ ଖଟ)—
ଜନେର ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗୀ ବା
आदमीको ଚାଙ୍କ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ—(in compound) Intended
or sufficient for so many persons.

ଜଣିକିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜନୈକ)—ଏକଜଣର ଯୋଗ୍ୟ; ଏକଜଣର
Janikiā ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ—Fit for one person; sufficient
for the needs of one person; single.
(ଯଥା—ଜଣିକିଆ ଖଟ; ଜଣିକିଆ ମଣାଷ ।)

ଜଣେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସଂ. ଜନୈକ) —୧ । ଜନୈକ; ଏକଜଣ ମାତ୍ର—
Jane 1. Only one person
जनेक ୨ । ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—
एक 2. Chief person; a person of importance.
(ଯଥା—ତୁ ଆପଣାକୁ ଜଣେ ବୋଲ ଭାବିଲୁଣି)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଟେପିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ମେଳିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝ' ମେଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ମେଳିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ମେଳିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ମେଳିବେ

ଜଣେଜଣ—ଦେ. ଅ.—ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ; ଜଣଜଣ କରି—
Jaṇe-jaṇa To each.
ଦିଜେ ଦେଲେ ବ୍ରତ୍ୟାନ ସେ ଅଳଙ୍କାର ଧନ
ସନ୍ତୋଷ କରଇ ଜଣେ ଜଣ । ଚଣ୍ଡୀନାଥ. ବରାନ୍ତପ୍ରାସ୍ପଣ ।

ଜଣେଜଣେ—ଦେ. ଅ—୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି; ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ; ଜଣା ଜଣା କରି—1. Individually.
Jaṇe-jaṇe
(ଯଥା—ଜଣେ ଜଣେ ଡୋଇ ପାଞ୍ଚ କଥା କହିଲେ ମୁଁ ଚହିଁକ ନାଗିବି ।)
୨ । ଜଣକ ପରେ ଜଣେ—
2. One after the other.
(ଯଥା—ଜଣେ ଜଣେ ଡୋଇ ଦାଢ ପଡାଅ, ନୋହିଲେ କାହାରିକୁ କୋରି ଦେବ ନାହିଁ ।)

ଜତ୍‌କତ୍‌— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ହି. ବଣ. (ସଂ. ଯତ୍ର ଓ କୁତ୍ର ;—
Jat-kat ଏଣେ ତେଣେ; ଯହିଁ ତହିଁ; ଯାହିଁ ତାହିଁ—
Here and there; anywhere.
(ଯଥା—ସେ ଜତ୍‌କତ୍‌ ବୁଲୁଛୁ କାହିଁ ଯେ ।)

ଜତ୍ତନି - ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖଳ (ଦେଖ)
Jat-ni Khaḷi (See)

ଜତୁ— ସଂ. ବ. (ଜନ୍‌ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ଉ; ନ ସ୍ଥାନରେ ତ ଆଦେଶ)—
Jatu ୧ । ଲାଖ; ଜଉ—1. Lac; shell-lac.
୨ । ଅଳକ୍ତ; ଅଲତା; ସାବକ—2. Red dye or pigment for painting the feet of females.

ଜତୁକ—ସଂ. ବ. (ଜତୁ + ସଙ୍କାର୍ଥେ. କ)—
Jatuka ୧ । ହେଙ୍ଗୁ—1. Asafoetida.
୨ । ଲାକ୍ଷା—2. Lac.
୩ । କୌଣସି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଶରୀରରେ ଜନ୍ମକାଳରୁ ଦେଖାଯିବା ଜାଇମନ୍ଦା; ଜଡୁଲ—
3. A mole on the body; nævus.

ଜତୁକା—ସଂ. ବ—ଗୃହଚଟକା; ଚମ୍ପିଣି ଚଢ଼େଇ—
Jatukā House-bat; the smaller bat.

ଜତୁନୀ— ସଂ. ବ— ଜତୁକା (ଦେଖ)
Jatunī Jatukā (See)

ଜତୁମଣି—ସଂ. ବ—ଦେହରେ ଦେଖାଯିବା କଳା ବା ନାଲି ଜାଇମନ୍ଦା—
Jatumaṇi A mole on the body; nævus.

ଜତୁରସ—ସଂ. ବ—ଅଲତା— Red dye for painting the feet
Jaturasa of females.

ଜତ୍ରୁ— ସଂ. ବ. (ଜନ୍‌ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ସଙ୍କାର୍ଥେ. ତ୍ରୁ)—
Jatru ଦଂସ୍ଥଳ ହାଡ଼; କଣ୍ଠାସ୍ଥି—
The clavicle; collar-bone,

ଜଥା— ବୈଦେ. ବ. (ତେଲୁଗୁ. ଜଥା)—୧ । ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗା—
Jathā 1. A single cloth for wearing.
୨ । ପିନ୍ଧା ଓ ଘାଚୁଡ଼ା ଏକତ୍ର ଲଗା ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ଲୁଗା; ଜୋଡ଼; ଏକତ୍ର ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ଲୁଗାଗୁଦରଜୋଡ଼-
2. A pair of wearing cloths (lower and upper) woven in one length.

ଜଦା—ଦେ. ବ—ଜଦିବା କାର୍ଯ୍ୟ; ତୁଳନା କରିବା—
Jadā The act of comparing two things with each other.

ଜଦାଇବା—ଦେ. କି—ଜଦିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ—
Jadāibā Causative of Jadibā.
(ଜଦେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଦାଜଦି—ଦେ. ବ—ପରସ୍ପର ତୁଳନା କରିବା କର୍ମ—
Jadājadi Mutual comparison.
ବଣ.—ପରସ୍ପର ତୁଳନା କରୁଥିବା—
Comparing with each other.

ଜଦିବା— ଦେ. କି—୧ । ତୁଳନା କରିବା—
Jadibā 1. To compare; to countercheck.
ତୁଳା ୨ । ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁକୁ କଷିବା—2 To compare
ତୁଳନା the dimeusions of two things.

ଜନ୍‌ (ଧାତୁ) - ସଂ—ଜନ୍ମିବା; ଜାତ ହେବା—
Jan (root) To be born or produced.
(ଜନ ଧାତୁ—ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)

ଜନ୍‌—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— ଚନ୍ଦ୍ର; ଜହ୍ନ
Jan The moon.

ଜନ୍‌ନା – ବୈଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜନାନା (ଦେଖ)
Jan–nā Janānā (See)

ଜନ୍‌ ବିମ୍ସ—ବୈଦେ. ବ (ନାମ) (ଇଂ)— ଏକାଧିକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ
Jan bims ସ୍ୱପଣ୍ଡିତ ଓ ହିନ୍ଦୀ, ପଞ୍ଜାବୀ, ସିନ୍ଧୀ, ଗୁଜରାଟୀ, ମରାଠୀ ଓ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାମାନଙ୍କ ତୁଳନାମୂଳକ ବ୍ୟାକରଣ ଓ ଭାରତୀୟ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱବିତ୍‌ର ବିଷୟକ ଗ୍ରନ୍ଥର ଲେଖକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଇଂରାଜ ମନୀଷୀ—Name of the late author of modern outlines of Indian philology and Comparative grammar of modern Indian languages (viz. Hindi, Panjabi, Sindhi, Gujarati, Marhattee, Bengalee and Oria).
[ଦ୍ର—ଏ କେତେ କାଳ କଟକର କଲେକ୍ଟର ଓ ଓଡ଼ିଶାର କମିସନର୍ କର୍ମ କରିଥିଲେ ।]

ଜନ୍ହ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା. ପ୍ରାକୃତ. ଜୋନାଇ)—
Jan–ha ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.
ଦେଶ କୁଳମଣି ଜାନନ, ଶରତ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀର ଜହ୍ନ । ଭୂମର. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଜନ—ସଂ. ବ. (ଜନ୍‌ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—
Jana ୧ । ମନୁଷ୍ୟ; ଲୋକ; ବ୍ୟକ୍ତି—1. Person; man.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ର,ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲ୍	ଯୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍

୨ । ଯେ ଦୈନିକ ମଜୁରୀ ନେଇ ଅନ୍ୟର କର୍ମ କରେ—
2. Day-labourer.

୩ । ଭୁବନ—
3. The world; the terrestrial globe.

୪ । ଜନଲୋକ—4. One of the terrestrial worlds according to Hindu mythologies.

[ଦ୍ର—ହନୁମାନ୍ଙ୍କୁ ସପ୍ତଭୁବନ ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ମହଃଲୋକର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ତପଃଲୋକର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଭୁବନ ଅଟେ । ଏଥିରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମାନସ ପୁତ୍ର ଓ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତା ଋଷିମାନେ ବାସ କରନ୍ତି—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର]

୫ । ଅସୁର (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—4. Demon.

୬ । ଉତ୍ତର ଲୋକ—6. One of the people.

ଗ୍ରା. ଉ. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା) ଜହ୍ନ; ଜନମାମୁ (ଦେଖ)
The moon; Janamāmu (See)

ଜନକ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ (ସଂ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୟୀ) – ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୟ—
Janak Moon-lit.

ଜନକ୍‌ରାଏତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.— ଜହ୍ନରାତି; ଜହ୍ନକା ରାତି—
Janak-rāet n-lit night

ଜନକ—ସଂ. କ. ପୁଂ. (ଜନ୍ ଧାତୁ ଓ ଜନ ଧାତୁ=ଜନ୍ମ କରିବା + Janaka କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ପିତା—1. Father.

(ଜନକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ନାମ) ବିଦେହ ବା ମିଥିଲାର ରାଜା; ସୀତାଙ୍କ ପାଳକ ପିତା—2. King Janaka, the foster-father of Sītā.

[ଦ୍ର—ଜମିରାଜାଙ୍କର ମୃତ ଶସ୍ତ୍ରରୁ ଦେବତ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଭୂଶରେ ମନ୍ଥନ କଲେ; ତହିଁରୁ ଜନକ ଜାତ ହେଲେ ।
ଭାଗବତ—୧୦ମ ସ୍କନ୍ଧ ।]

୩ । (ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ପିତାଭୁଲ୍ୟ ଥିବାରୁ)—ରାଜା—
3. King (the father of his subjects).

ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଯଥା—ଭୂଃଜନକ, ଆନନ୍ଦଜନକ)—୧ । ଜନ୍ମଦାତା—
1. Begetting; producing.

୨ । ଉତ୍ପାଦକ; ଯାହା ଘଟାଏ—2. Causing.

ଜନକଜନନୀ—ସଂ. ବ. (ଜନକ + ଜନନୀ; ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ପିତାମାତା—
Janaka-jananī Parents; father and mother.

ଜନକ ତନୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନକ + ତନୟା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Janaka-tanayā ବୈଦେହୀ; ସୀତା—Sītā, the foster-daughter of Janaka.

(ଜନକଜନ୍ୟା; ଜନକଜନ୍ମଜା; ଜନକସୁତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜନକତ୍ୱ—ସଂ ବ. (ଜନକ + ତ୍ୱାର୍ଥେ ତ୍ୱ)—
Janakatwa ୧ । ଉତ୍ପାଦକତା; କାରଣତା—
1. The state of being the producer or cause.

୨ । ପିତୃତ୍ୱ; ସନ୍ତାନର ପାତାଙ୍କ ସ୍ୱାମିତ୍ୱ—
2. Father-hood of a child.

୩ । ଉତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତି—3. Productiveness.

ଜନକ ଦେଇ—ଗ୍ରା. ଉ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଜନକ ଓ ଦେବୀ)—
Janaka deī ଜାନକୀ; ସୀତା Sītā.

ଜନକପୁର—ସଂ ବ—ମିଥିଲାର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ; ଜନକରାଜାଙ୍କ
Janaka-pura ରାଜଧାନୀ—The capital of king Janaka.

[ଦ୍ର—ଏହା ନେପାଳର ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ।]

ଦେ. ବ—ପୁରୀ ଗୁଣ୍ଡିଚା ମନ୍ଦିରର ଅନ୍ୟନାମ—
A name of the Gundichā-temple of Puri.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରା ଏହି ତିନ ମୂର୍ତ୍ତି ଜମିତ ହୋଇଥିଲେ ।
ଜଗବନ୍ଧୁ—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଜନକାରୀ—ସଂ. ବ. (ଜନ + କୃ ଧାତୁ=ବପ୍ତେ କରିବା + କର୍ମ Janakārī ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଅଳତା ବା ଅଳତାରଞ୍ଜିତ ତୁଳା—
Thin pads of cotton impregnated with lac or red dye.

ଜନକାତ୍ମଜା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନକ + ଆତ୍ମଜା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Janakātmajā ଜନକତନୟା (ଦେଖ)
Janaka-tanayā (See)

ଜନଗଣନା—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) —ରାଜ୍ୟର ଲୋକଗଣତି;
Jana-gaṇanā ସେନ୍ସସ୍—Census.

ଜନଙ୍ଗମ—ସଂ. ବ. (ଜନ = ଇତର ଲୋକ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Janaṅgama ଚଣ୍ଡାଳ—A man of the lowest caste amongst the Hindus.

ଜନଚକ୍ଷୁଃ—ସଂ. ବ. (ଜନ + ଚକ୍ଷୁଃ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଏ ସଂସାରର ଲୋକ
Jana-chakshuh ମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁସ୍ୱରୂପ ପ୍ରକାଶକ ଥିବାରୁ)—
ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

ଜନଚର୍ଚ୍ଚା—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ଜନମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ
Jana-charchhā ଚର୍ଚ୍ଚା)—୧ । ଜନପ୍ରବାଦ (ଦେଖ)
1. Jana-prabāda (See)

ଜନତା—ସଂ.ବ. (ଜନ + ସମୂହାର୍ଥେ ତା)—୧ । ବହୁଲୋକଙ୍କ ସମାଗମ;
Janatā ଭିଡ଼—Crowd; a multitude or gathering of people.

୨ । ମନୁଷ୍ୟତା—2. Manliness.

୩ । ଉତ୍ପାଦନ—3. Production.

୪ । ପୃଥିବୀର ମାନବସକଳ—4. Mankind.

ଜନତ୍ରା—ସଂ. ବ. (ଜନ + ତ୍ରୈ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୟପ୍;
Janatrā ଯାହା ଲୋକଙ୍କୁ ରୌଦ୍ରାଦିରୁ ରକ୍ଷା କରେ)—
ଛତା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Umbrella.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ବେଳେ ଅପର ପ୍ରାନ୍ତରେ ସ୍ଥିତ ଏଚ୍ଚିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାବୋଧରେ ନ ମିଳବ: ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବସାଯାଇ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖାଇବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଲେଖିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ୟୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଜନଦେବ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜନ + ଦେବ)—
Jana-deba ୧ । ରାଜା; ନରପତ୍ତି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. King.
୨ । (ନାମ) ମଦାତ୍ତାରତୋକ୍ତ ମିଥିଲାର ଜଣେ ଜଜ୍ଞାସ୍ଥ ରାଜା—
2. Name of a king of Mithilā.
[ଦ୍ର—ଏ ରାଜା ମହର୍ଷି ପଞ୍ଚଶିଖଙ୍କ ଉପଦେଶ ଗ୍ରହଣ କରି ମୋକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜନଧା—ସ. ବ. (ଜନ + ଧା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୟୁ୍)—
Janadhā ଅଗ୍ନି; ନଆଁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Fire.

ଜନନ—ସ. ବ. (ଜନ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଜନ ଧାତୁ = ଜନ୍ମାଇବା + ଲ୍ୟୁ. ଅନ)—୧ । ଉତ୍ପତ୍ତି; ଜନ୍ମ—
Janana (ବିପରୀତ—ମରଣ) 1. Birth; production.
ଭଗ୍ୟ ଏ ଜନ ଅଶି. ଜନନରନ୍ଧ୍ର ସଶି, ଜାଣରେ ।
ବଦପୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତବଶ୍ଚ୍ ର ଗୀତ ।
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ପିତା; ଜନକ - 2. Father.
୩ । ଦ୍ୱିଜାତିଙ୍କର ଜାତକର୍ମରୂପ ସଂସ୍କାର—
3. A rite observed by the twice-born castes amongst the Hindus at a child's birth.
୪ । ଉତ୍ପାଦକ—4. Producer.
୫ । (+ଅଧିକରଣ ଅନ) ଗୋତ୍ର; ବଂଶ—
5. Family; race; lineage.
୬ । ସର୍ବପିତା ପରମେଶ୍ୱର—6. God.
୭ । ଜନ୍ମ କରିବା—7. Giving birth.

ଜନନବିପର୍ଯ୍ୟୟ—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ; ଜୀବବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—
Janana-biparjyaya ୧ । ପୁରୁଷପରମ୍ପରା—
1. Successive generations.
୨ । ଉତ୍ପତ୍ତିକ୍ରମର ବୈପରୀତ୍ୟ—2. Inversion of the order of generation or production.

ଜନନା—ବୈଦେ. ବ—ଜନାନା (ଦେଖ)
Jananā Janānā (See)

ଜନନାଶୌଚ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ. ଜନନ + ଅଶୌଚ ଜନନ-
Jananāśaucha ଜନିତ ଅଶୌଚ)—ଛୁଆକଥା; ସୂତକାଶୌଚ—
(ବିପରୀତ—ମରଣାଶୌଚ) The uncleanness (for the first 10 days) observed by the kinsmen of a new-born infant.

ଜନନି—ସ. ବ. (ଜନ ଧାତୁ + ଉ ବ ଅନ) ୧ । ଉତ୍ପତ୍ତି; ଜନ୍ମ—
Janani 1. Birth.
୨ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ) ବଂଶ—2. Race; family.
୩ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—3. A kind of scent.

ଜନନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Janani ୧ । ଗର୍ଭଧାରିଣୀ; ମାତା—1. Mother.
୨ । ଦୟା—2. Mercy; kindness.
୩ । ଯୂଥିକା; ଯୂଇଫୁଲ—3. Jasmine.
୪ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା—4. Indian madder.
୫ । ଚେମେଣ୍ଡୀ—5. House-bat.
ସ ବହୁ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଉତ୍ପାଦକା—Producing.

ଜନନୀୟ—ସ. ବଣ—୧ । (ଜନ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅନୀୟ)—ଜନ୍ମ ହେବାର
Jananīya ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be born or produced.
୨ । (ଜନ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅନୀୟ) ଜନ୍ମ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2 Fit to be given birth to.

ଜନପଦ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜନ + ପଦ = ସ୍ଥାନ)—୧ । ଦେଶ;
Jana-pada ଗ୍ଲେକାଲୟ—1. An inhabited country; a district; a country; region.
୨ । ଗ୍ଲେକ; ଜାତି; କୌଣସି ଦେଶର ଅଧିବାସୀଗଣ—
2. Nation; people.
୩ । ଗ୍ଲେକସମାଜ—3. A community.

ଜନପାଦ—ସ. ବ. (ଜନପଦ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ଜନପଦ (ଦେଖ)
Jana pāda Janapada (See)

ଜନପ୍ରଜା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ଜନ + ପ୍ରଜା)—ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଜାବର୍ଗ—
Jana-prajā The subjects of a king.
ଆନନ୍ଦ ମନ ଜନପ୍ରଜା
ଧୁବ ସପତ ହୀପେ ପ୍ରଜା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଜନପ୍ରବାଦ—ସ. ବ· (ମ. ପ. ଲୋ; ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ
Jana prabāda ପ୍ରବାଦ)—୧ । ଗ୍ଲେକପ୍ରବାଦ; ଗୁଜବ;
(ଜନବାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜନଶ୍ରୁତି—1. Rumour; a popular report.
୨ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ—2. Tradition.
୩ । ଲୋକନିନ୍ଦା; ଲୋକାପବାଦ—
3. Public scandal.

ଜନପ୍ରବାହ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜନ + ପ୍ରବାହ)—୧ । ବହୁଲୋକ
Jana-prabāha ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିବା ଯୋଗୁଁ ଭିଡ଼—
1. A crowded rush of people.

ଜନପ୍ରାଣୀ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ଜନ + ପ୍ରାଣୀ)—ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ତୁ।
Jana-prāṇī ଅନ୍ୟ ଜୀବ—Any living being; man or animal.
ଜନପ୍ରାଣୀ ପାଖରେ ନାହିଁ । ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଜନପ୍ରିୟ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ ହୁ; ଜନ + ପ୍ରିୟ)—୧ । ଲୋକବତ୍ସଳ—
Jana-priya 1. Philanthropic; loving the people.
୨ । ଲୋକପ୍ରିୟ; ସାଧାରଣଙ୍କର ପ୍ରୀତିଭାଜନ—
(ଜନବନ୍ଧୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Popular; beloved by the people.
ସ. ବ.—୧ । ଧନ୍ୟାକ; ଧନିଆଁ—
1, Coriander seed (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍ତ

୨ । ଶିବ; ମହାଦେବ—

2. An epithet of God Śiba (Apte).

ଜନବତ୍ସ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଜାନୁଆରୀ)—ଜନୋତ୍ସ; ଜାନୁଏସ୍ସ ମାସ—The month of January.

Janabari

ଜାନୁୟାରୀ

ଜନବରୀ

ଜନବଲ୍ଲଭ—ସ. ବ୍ରୀ (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍; ବହୁବ୍ରୀହି; ଜନ + ବଲ୍ଲଭ)—ଜନପ୍ରିୟ (ଦେଖ)

Jana-ballabha Janapriya (See)

ବ.—ଶ୍ୱେତ ରୋହିତକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

The white variety of Rohitaka tree.

ଜନବହୁଲ—ସ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜନ + ବହୁଳ)—ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ; ବହୁଲୋକପୂର୍ଣ୍ଣ—Populous.

Jana-bahula

ଜନବାଦ—ସ. ବ. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍; ଜନ + ବାଦ)—ଜନପ୍ରବାଦ (ଦେଖ)

Jana bāda Jana-prabāda (See)

(ଜନେବାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜନବାସ—ସ. ବ. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍; ଜନ + ବାସ)—୧ । ଲୋକବସତ୍ତି—

Janabāsa 1. A place of human residence.

୨ । ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଆଶ୍ରସ୍ଥାନ—2. A place of public resort; a public rest-house.

୩ । ସଭା; ସମାଜ—3. An assembly; a meeting.

ଜନଭା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଣ୍ଡାମ) ବ.—ଦେଶର ଲୋକଗଣନା; ସେନ୍ସସ୍—

Janabhā Census.

ଜନଭୂୟିଷ୍ଠ - ସ. ବ୍ରୀ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଜନ + ଭୂୟିଷ୍ଠ = ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଯେଉଁଠାରେ)—ଜନବହୁଲ (ଦେଖ)

Jana-bhūyishṭha Jana-bahula (See)

ଜନମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ଓ ପଦ୍ୟ. ବ. (ସ. ଜନ୍ମ)—

Janama (etc) ଜନ୍ମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

ଜନମ Janma etc (See)

ଜନମ

ଜନମଅନ୍ଧ—ଗ୍ରା. ବ୍ରୀ.—ଜନ୍ମାନ୍ଧ (ଦେଖ)

Janama-andha Janmāndha (See)

(ଜନମରୁ ଅନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜନମକାଳ—ଦେ. ବ (ସ. ଜନ୍ମକାଳ)—ମନୁଷ୍ୟ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବା ସମୟ—

Janama-kāla Time of one's birth.

'ମୋ ନାଥଙ୍କ ବାପା ହେଇଥିଲେ ଜନମବାଳେ, ଅଳ୍ପଭୁଶାଳେ, କାଇଁଜଳନ, ଝୋପିଚଦନ, ମହାଭାପନ—ଭ୍ରମ୍ୟଗୀତ ।

ଜନମଥାନ—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ଜନ୍ମସ୍ଥାନ)—ଜନ୍ମଭୂମି (ଦେଖ)

Janama-thāna Janma-bhūmi (See).

ଜନମଦୁଧ—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ଜନ୍ମ + ଦୁଗ୍ଧ)—ନବଜାତ ଶିଶୁର ସ୍ତନରୁ ବାହାରିବା ଲସା—A milky secretion pinched out of the teats of a new-born baby.

[ଦ୍ର—ଜାତିଲୁଣ୍ଡିଲୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ନବଜାତ ଶିଶୁର ଦୁଧକୁ ଚପିବଅନ୍ତି ଓ ସେଥିରୁ ଟିକେ ଲସା ବାହାରପଡ଼େ । ଯେଉଁ ଶିଶୁର ଏପରି କରି ଯାଇ ନ ଥାଏ ତା ଦୁଧ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଫୁଲୁକା ଦେଖାଯାଏ ।]

ଜନମନୁଷ୍ୟ—ଦେ. ବ (ଏକାର୍ଥକ ସନ୍ଧରର ଶବ୍ଦ; ସ. ଜନ + ମନୁଷ୍ୟ)—

Jana-manushya ୧ । କୌଣସି ଲୋକ; ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା ଲୋକ—

ଜନମାନୁଷ 1. Even one person; a single individual.

(ଯଥା—ଏ ଜଙ୍ଗଲ ଅରଣ୍ୟରେ ଜନ ମନୁଷ୍ୟ ନାହାନ୍ତି ।)

୨ । ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟଜାତି; ସମସ୍ତ ଲୋକ—

2 Mankind; all people.

ଜନମମନୋହର—ସ. ବ୍ରୀ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଜନ + ମନୋହର)—

Jana-manohara ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ)—

Attractive to men.

ଜନମପାଣି—ଦେ. ବ (ସ. ଜନ୍ମ + ପାଣିସ୍ଥ)—ନବଜାତ ଶିଶୁର ପ୍ରଥମ

Janama-pāṇi ସ୍ନାନ—The first bath of an infant.

ଜନମବାଉଳା—ଦେ. ବ୍ରୀ (ସ. ଜନ୍ମ + ବାତୁଲ)—ଜନ୍ମରୁ ନିର୍ବୋଧ; ଯେଉଁ ଲୋକର ବଚାରଶକ୍ତି ନ ଥାଏ—

Janamabāulā A born idiot.

ଜନମବାଉଳା

ଜନମଭରି—ଦେ. ଅ—୧ ଆଜନ୍ମ—

Janama-bhari 1. Since birth.

ଜନମଭର ୨ । ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ —

ଜନମଭର 2. Throughout life.

୩ । ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେ ଦିନ ବଞ୍ଚିଥିବ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ —

3. For one's life.

ଜନମମର୍ଯ୍ୟାଦା—ସ. ବ (ସ. ଯ. ଲୋ; ଜନ + ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ଜନାତରତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା)—ଲୌକିକ ଆଚାର—

Jana-marjyādā Popular custom; established usage.

ଜନମଭୂଇଁ—ଦେ. ବ (ସ. ଜନ୍ମଭୂମି)—ଜନ୍ମଭୂମି (ଦେଖ)

Janama-bhuiñ Janma-bhūmi (See).

ଜନମଧରତୀ

ଜନମରକ—ସ. ବ (ଜନ + ମରକ)—ମହାମାରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Jana-maraka The plague.

ଜନମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଦ୍ୟ) (ସ. ଜନ୍ମ; ଜନମ୍ବିବାର ଣିଜନ୍ତ-ରୂପ)—ଜନ୍ମାଇବା (ଦେଖ)

Janamāibā Janmāibā (See).

ଜନମାନ

ଜନମାନା କରମ କରିବାରେ ଜନମାଇ ମୋର ମନେ ମୋର ବ୍ୟଥା ।

(ଜନମେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ

ଜନମାନବ—ଦେ. ବ (ସ. ଜନ + ମାନବ)—ଜନମନୁଷ୍ୟ (ଦେଖ)

Jana-mānaba Jana-manushya(See).

ଜନମାମୁ—ଦେ. ବ.—ଜନ୍ମମାମୁ (ଦେଖ)

Jana-māmu Jahna-māmu (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବାରୁ ୧. ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଟେବ୍.୧ ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବସଦତ ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଳା ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଜନମିବା—ଗ୍ରା. ଓ ପଦ୍ୟ (ସଂ. ଜନ୍) —୧ । ଜାତହେବା; ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିବା—1. To be born

ଜନ୍ମା ବଶୁଦେବଙ୍କ ଭାଇ ଗର୍ଭରୁ ଜନମିଲେ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହାଭାରତ ଆଦ ।

ଜନମନା ୨ । (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ଜନ୍ମ କରିବା—

2. To give birth to.

ଗାନ୍ଧାରୀ ତ ମାଂସପିଣ୍ଡ ଜନମିଲା । ଜନମିଲେ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

୩ । ଦେଖାଯିବା—3. To appear; to be seen.

୪ । ଘଟିବା—4. To happen.

୫ । ଆରମ୍ଭ ହେବା—5. To begin.

ଜନମେଜୟ—ସଂ. ବି. (ନାମ) (ଜନମ୍ + ଏଜ ଧାତୁ = କମ୍ପିତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ: ଯେ ଅସୁରକୁ ବିନାଶ କରିଥିଲେ)—

୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishnu.

୨ । ପରୀକ୍ଷିତ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—2. The son of Parīkhita, king of Hastinā.

[ଦ୍ର—ଏ ଅର୍ଜୁନପୁତ୍ର ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ନାତି ଥିଲେ । ଏ ବୈଶମ୍ପାୟନଙ୍କ ଠାରୁ ମହାଭାରତ ଶ୍ରବଣ କରିଥିଲେ । ପରୀକ୍ଷିତ ତକ୍ଷକ ନାଗର ଦଂଶନରେ ମର ଥିବାରୁ ସର୍ପମାନଙ୍କର ବିନାଶ ପାଇଁ ଏ ସର୍ପଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିଥିଲେ । ସେହି ସର୍ପଯଜ୍ଞରେ ସବୁଆଡ଼ୁ ସର୍ପମାନେ ଆସି ହୋମାଗ୍ନିରେ ପୋଡ଼ି ମଲେ, କିନ୍ତୁ ତକ୍ଷକ ଆସ୍ତିକ ଋଷିଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ ହେବାରୁ ଆସ୍ତିକ ଜନମେଜୟଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ସର୍ପଯଜ୍ଞ ବନ୍ଦ କରାଇ ଥିଲେ ଓ ତକ୍ଷକ ରକ୍ଷା ପାଇଲେ ।]

ବେ. ବି.—ଓଡ଼ିଶାର କେଶରୀ ବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା—

Janmejaya, a king of the Kesarī dynasty of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୬୨୦ରୁ ୬୬୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳରେ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । କୌଣସି କୌଣସି ଐତିହାସିକଙ୍କ ମତରେ ଏହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୬୪୨ରୁ ୬୭୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । କଟକ ନଜିକରେ ମହାନଦୀ ଓ ବିରୂପା ନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଏ ରାଜାଙ୍କର ନଗର ସ୍ଥାପନ କରି ସେହିଠାରେ ରାଜଧାନୀ କରିଥିଲେ । କୃପାସିନ୍ଧୁ ଇତିହାସ ।]

ଜନୟିତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ— (ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—

ଜନକ; ପିତା—Father.

(ଜନୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ—ଉତ୍ପାଦକ; ଉତ୍ପାଦନକାରୀ—

Producing.

ଜନରଞ୍ଜନ—ସଂ. ବିଣ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଜନ + ରଞ୍ଜନ)—

ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନକାରୀ—

Courting popularity; applauded by the people.

ତରଙ୍ଗିନ ସେ ଜନରଞ୍ଜନ ଇଥ ପୂନ ସୁନନ ସୂତ ଉତ୍ତ ମଲ୍ଲ ସେ ।

ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଭାସ ।

ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ—

Pleasing the populace.

ଜନରବ—ସଂ. ବି.—୧ । ଜନପ୍ରବାଦ (ଦେଖ)

Jana-raba Jana-prabāda (See)

୨ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କ କୋଳାହଳ; ହୋରଗୋଳ; ଘୋଟଘାଟ—2. Noise arising out of a crowd; hubbub.

ଜନରଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି.—ଜେନରଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Janaral (etc) Jenaral etc (See)

ଜେନେରଲ

ଜନରାଲ

ଜନଲୋକ—ସଂ. ବି.—ହିନ୍ଦୁପୁରାଣ ମତରେ ସପ୍ତଭୁବନ ମଧ୍ୟରୁ ପଞ୍ଚମ ଭୁବନ—One of the 7 worlds according to the Hindu mythologies.

(ଦ୍ର—ସପ୍ତଲୋକ ଯଥା; ଭୂଃ, ଭୁବଃ, ସ୍ୱଃ, ମହଃ, ଜନଃ, ତପଃ, ଓ ସତ୍ୟ୍)

ଜନଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ + ଶୂନ୍ୟ)—ନିର୍ଜ୍ଜନ—

Jana-śūnya Lonely; solitary

ଜନଶ୍ରୁତ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍; ଜନ + ଶ୍ରୁତ)—ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ବିଖ୍ୟାତ—Famous; famed; well-known.

ଜନଶ୍ରୁତି—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ + ଶ୍ରୁତି)—

Jana-śruti ଜନପ୍ରବାଦ (ଦେଖ)

Jana-prabāda (See)

ଜନସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି.—ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟର ଅଂଶବିଶେଷ—

Jana-sthāna Name of a part of the forest Daṇḍaka.

[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ଥାନରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ପ୍ରଥମେ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭେଟ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ।]

ଜନସଙ୍ଘ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ + ସଙ୍ଘ)—ଲୋକଗହଳ; ଭିଡ଼—

Jana-saṁgha Crowd of people.

ଜନସମ୍ବାଧ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ + ସମ୍ବାଧ)—

Jana-sambādha ଲୋକଙ୍କ ଭିଡ଼ ହୋଇଥିବା (ସ୍ଥାନ)—Densely crowded with people (Apte).

ଜନସମାଜ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ + ସମାଜ)—୧ । ଲୋକସମାଜ—

Jana-samāja 1. The human society.

୨ । ସମସ୍ତ ଲୋକ; ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟଜାତି—

2. All men; mankind.

୩ । ସର୍ବସାଧାରଣ—3. The public.

ଜନସାଧାରଣ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ + ସାଧାରଣ)—

Jana-sādhāraṇa ୧ । ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି—

1. Ordinary man.

୨ । ସର୍ବସାଧାରଣ; ଅବାଲବୃଦ୍ଧବନିତା ସମସ୍ତେ—

2. The public.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଜନସୁମାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜନ ଓ ଫା. ସୁମାର=ଗଣନା)—
Jana-sumāra ଲୋକସୁମାର; ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟର ଲୋକ-
ଜନସୁମାର ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣାର୍ଥ ଲୋକଗଣନା—Census.
(ଜନସୁମାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜନସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—୧ । ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ
Jana-sthāna ବିଶେଷ—1. A region in the middle of the Daṇḍaka forest.

ଦୂଷଣ ନିଶିଚ ଖର ଅଧ୍ୟୁଷିତ
ଜନସ୍ଥାନ ଯାର ଅଳ ସବୁ ହତ । ସଥାନାଥ. ଚଉବା ।

୨ । ଲୋକାଳୟ; ଜନପଦ—2. Inhabited country.
୩ । ଉପନିବେଶ—3. A settlement; colony.

ଜନସ୍ରୋତ—ଦେ. ବ. (ଏକ୍ସୀ ଚଉ; ଜନ+ସ୍ରୋତଃ)—
Jana-srota ଜନପ୍ରବାହ (ଦେଖ)
ଜନସ୍ରୋତ Jana-prabāha (See)
ଜନସ୍ରୋତ

ଜନସ୍ରୋତଃ—ସଂ. ବ. (ଏକ୍ସୀ ଚଉ; ଜନ+ସ୍ରୋତଃ)—
Jana-srotaḥ ଜନପ୍ରବାହ (ଦେଖ)
Jana-prabāha (See)

ଜନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜନା)—୧ । ସ୍ତ୍ରୀର ଇଚ୍ଛାବିରୋଧରେ ବଳ-
Janā ପୂର୍ବକ ପୁରୁଷର ରମଣ—1. Rape.
ଜନା ୨ । ପରସ୍ତ୍ରୀରମଣ—2. Adultery.

ସଂ. ବ—୧ । ଜନ୍ମ; ଜନ୍ମ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. Birth; production.
୨ । (ନାମ) ମାହିଷ୍ମତୀର ରାଜା ନୀଲଧ୍ୱଜଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—
2. Name of the queen of king Nīladhwaja.

[ଦ୍ର—ଅଶ୍ୱମେଧ ଯାଗ ପୂର୍ବରୁ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜନ୍ମୁକୁ ଯଜ୍ଞାଶ୍ୱକୁ ଏହାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ କୁମାର ପ୍ରଭାର ଧରରଖିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଭାର ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ଏ ପ୍ରଭାରଙ୍କୁ ବିଶେଷ ସଦ୍ଭାସୃତା ଓ ଅସ୍ତ୍ରାଦ୍ଦ ଦେଇଥିଲେ । ଶେଷରେ ପ୍ରଭାର ଯୁଦ୍ଧରେ ଦ୍ରଢ ଦେବାରୁ ଏ ସ୍ୱୟଂ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ଏହାଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିବ୍ରତ ହୋଇଥିଲେ !]

ଜନାକାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜନାକାର)—ପରସ୍ତ୍ରୀଗମନକାରୀ—
Janākār An adulterer.
ଜିନାକାର

ଜନାକାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜନାକାରି)—ବ୍ୟଭିଚାର; ପରସ୍ତ୍ରୀଗମନ;
Janākāri ପରସ୍ତ୍ରୀହରଣ; ଅବୈଧ ସ୍ତ୍ରୀସମ୍ଭୋଗ—
ଜିନାକାରି A dultery; illegitimate sexual conjunction; conjunction with another's wife.

ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. (ଏକ୍ସୀ ଚଉ; ଜନ+ଆକୀର୍ଣ୍ଣ)—ଜନବହୁଳ—
Janākirṇṇa Crowded; populous.

ଜନାଚାର—ସଂ. ବ. (ଏକ୍ସୀ ଚଉ; ଜନ+ଆଚାର)—
Janāchāra ଲୋକାଚାର; ସମାଜପ୍ରଚଳିତ ବ୍ୟବହାର—
Popular usage.

ଜନାଜା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କୋଫେଇ; ଯେଉଁ ଖଟ ବା ସିନ୍ଦୁକରେ
Janāja ମୃର୍ଦ୍ଦାରକୁ ପୋତିବା ବା ପୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ବୋହୁ ଜଅନ୍ତି;
ଜନାଜା ଜଫନ୍—A bedstead or coffin to carry the dead body for its ultimate disposal.

ଜନାଜାତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜନ+ଜାତ=ସମୂହ)—
Janājāta ୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବିଷୟକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରି
ଜନାଜାତ ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିବା—1. Specifying each person; dealing with different persons, subjects or items, seriatim or individually.

କ୍ରି ବିଣ—ପ୍ରତି ଜଣକୁ ଏକ ହିସାବରେ—
Individually; to each man a piece.

(ଜନାଜାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ—ଅଥରଜା; ପ୍ରତିଜଣ ବା ବିଷୟର ପୃଥକ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥିବା ହିସାବ—
Detailed or classified account dealing with each person.

ଜନାଜାତି—ଦେ. ବିଣ. କ୍ରି. ବିଣ ଓ ବ—ଜନାଜାତ (ଦେଖ)
Janājāti Janājāta (See)

ଜନାଜାତି ଭଉଁରିଆ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଭଉଁରିଆରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଘା
Janājāti bhauṁriā ଜମିର ମାପ ଲେଖାଥାଏ—
A field-book containing the measurement of each plot of land.

ଜନାଜାତ ହିସାବ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ହିସାବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର
Janājāti hisāba ବିବରଣ ଲେଖାଥାଏ—An account showing the detail of each person.
ଜନାଜାତ ହିସାବ
ଜନାଜାତ ହିସାବ

ଜନାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ—1. A female.
Janānā ୨ । ଅନ୍ତଃପୁର—2. Seraglio; the zenana; harem.
ଜେନାନା
ଜନାନା ୩ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅବରୋଧ ପ୍ରଥା—
3. The zenana-system.
୪ । ନାମର୍ଦ୍ଦା; ନପୁଂସକ; ହେଜଡ଼ା—4. An eunuch.
୫ । ମାଇଚଆ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭଙ୍ଗାଭାଙ୍ଗ ଓ ଚଲଣ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପରି—5. A male having the characteristics of or behaving like a woman.

ବିଣ.—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to women.

ଗୋଷ୍ଠୀଏ ବାଲକ ବଦ୍ୟାଲସ୍ ଓ ଜନାନା ଷ୍ଟୁଲ ବସିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଉ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱନ୍ ।

[ଦ—ଏହି ଶବ୍ଦ ଫାରସୀରୁ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୁଖାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପରତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦୃଶ' ନ ମିଳ ଲ 'ଦୃଶ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅବୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବେ ଦେଖିବେ

୨ । ଭରୁଥ -- 2. Cowardly.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀସୁଲଭ— 3. Feminine.

୪ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ—
4. Intended for women.

ଜନାନାମହଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜନାନା+ମହଲ୍)—୧। ଅନ୍ତଃପୁର--
Janānā-mahala 1. Harem.
ଜେନାନା ମହଲ ୨ । ଗୃହର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ
ଜନାନାମହଲ; ଜନାନଖାନା ରହଣ୍ଡରହ ହୁଅନ୍ତି—2. The part of the house used exclusively by the women of the family.

ଜନାନ୍ତ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଅଷ୍ଟୀ ଉଚ୍; ଜନ=ଜନପଦ+ଅନ୍ତ)—
Janānta ୧ । ଜନପଦ ବା ଲୋକବସତିରୁ ବହୁଦୂରସ୍ଥ ସ୍ଥାନ—
1 An out-of-the-way place; a country remote from the haunts of men.
୨ । ଦେଶ; ପ୍ରଦେଶ; ବିଭାଗ; ଜିଲ୍ଲା—
2. Country; province; division; district.
୩ । ଯମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The Hindu God of death.
୪ । ସୀମାନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରଦେଶ ବା ଅଞ୍ଚଳ
4. A tract of country with fixed boundaries.
୫ । ନିର୍ଜ୍ଜନ ପ୍ରଦେଶ; ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକେ ବାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ—5. An uninhabited tract.
୬ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କୈକଟ୍ୟ—
6. Personal proximity (Apte).
ସ୍ତ୍ର. ବିଣ.— ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ନାଶକର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Destructive of human beings; destroying men.

ଜନାନ୍ତିକ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଜନ+ଅନ୍ତିକ=ସମୀପ)—୧। ଅନ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ
Janāntika ଲୋକଙ୍କ ସାକ୍ଷାତରେ ଅଥଚ ଅନ୍ୟ ଶୁଣିପାରିବା ପରିମିତ ସ୍ୱରରେ ପରସ୍ପର କାନରେ କଥା କହିବା ବା ଅଭିପ୍ରାୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
1. A whispering aside; a speaking aside to another in the presence of others.
୨ । ଉପସ୍ଥିତ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଅବୋଧ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଙ୍କେତ ଦ୍ୱାରା ଭାବବିନିମୟ—
2. A secret communication in the presence of others by means of signs.

ଜନାନ୍ତିକେ—ସ୍ତ୍ର. କ୍ରି. ବିଣ—(ନାଟକାଦି ଭାଷା)—(ନାଟକ ଅଭିନୟ
Janāntike ସମୟରେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ) ଅନ୍ୟ ଅଭିନେତୃଗଣଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଅଥଚ ସେମାନେ ଯେପରି ଶୁଣି ନ ପାରିବେ ସେହିପରି (ବାକ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା)—
(a term used in dramas for the direction of the actors) Aside (on the stage).
[ଦ୍ର—ଅଭିନେତୃଗଣଙ୍କୁ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ 'ଜନାନ୍ତିକ' କରିବାପାଇଁ ନାଟକରେ ଜନାନ୍ତିକ ବାକ୍ୟମାନଙ୍କ ପୂର୍ବେ ବନ୍ଧନୀମଧ୍ୟରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଲେଖନ୍ତି ।]

ଜନାପବାଦ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ଜନ+ଅପବାଦ; ଜନମାନଙ୍କ
Janāpabāda ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅପବାଦ)—ଲୋକନିନ୍ଦା; କଳଙ୍କ; ଲୋକଲଜ୍ଜା—Ill repute; evil name; public scandal.

ଜନାବ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଜନ+ଅବ୍ ଧାତୁ ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Janāb ଲୋକପାଳକ—Protecting men.
ଜନାବ ବୈଦେ. ଅ. (ଆ) ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ମାନ୍ୟାର୍ଥକ
ଜନାବ ସମ୍ବୋଧନ; ଭୁଲ. ସ୍ତ୍ର. ଜନାବ୍=ଲୋକପାଳକ) – ଦ୍ୱଜୁର ! ଶ୍ରୀଦ୍ୱଜୁର !; ମାନନୀୟ ମହାଶୟ ! —(a term of address to a high personage) Your honour ! your worship !
ବିଣ.— ମହାଶୟ; ମାନନୀୟ—Respectable; honourable.
(ଯଥା—ଜନାବ୍ ମୌଲ୍ୱୀ ସାହେବ୍)

ଜନାବଅଲ୍ଲୀ—ବୈଦେ. ଅ, (ଆ)—ଜନାବ୍ (ଦେଖ)
Janāb-allī Janāb (See)
ଜନାବଆଲୀ
ଜନାବଆଲୀ

ଜନାର୍—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ର. ଯବନାଳ; ଯାବନାଳ)—ଜୁଆରି; ଭୁଟ୍ଟା; ବାଜରା
Janār ମକା—A species of Indian corn; Zea Meys; maize; Indian corn.
ଜନାର
ଜୁନ୍ହରି, ଜ୍ୱାର
[ଦ୍ର—ଏହା ଗଛ ଅଙ୍ଗୁଳିଏ ପରି । ଏହାର ଆଦିବାସ ଦକ୍ଷିଣ-ଆମେରିକା । ଏହି ଶସ୍ୟର ଛତୁଆ ବିହାରୀମାନେ ଖାଆନ୍ତି ।]

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ଆହାର; ଭୋଜନ —Eating; meal.

ଜନାର କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଆହାର କରିବା; ଖାଇବା--
Janār karibā To eat; to take one's meals.

ଜନାର୍ଦ୍ଦନ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଜନ=ଅସୁର+ଅର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ ଶିତ; ଅର୍ଦ୍ଦି ଧାତୁ
Janārddana ପୀଡ଼ନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ଅସୁର-ନାଶୂଦନ; ବିଷ୍ଣୁ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—1. Bishnu.
[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ରରେ 'ଭୋଜନେଷୁ ଜନାର୍ଦ୍ଦନଂ' ଅର୍ଥାତ୍ ଭୋଜନ କାଳରେ ଜନାର୍ଦ୍ଦନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବାର ଉପଦେଶ ଅଛି ।]
୨ । ଶାଲଗ୍ରାମ ଶିଳାବିଶେଷ—
2. Name of a class of Sālagrāma-pebble.
ବିଣ.—ଲୋକପୀଡ଼କ —Oppressive.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଭ
୨	ଈ	ଔ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.
[ଦ୍ର—ଜନାର୍ଦ୍ଦନର ଡାକନାମ ଦନେଇ ବା ଦନାଇ ।]

ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ଦାସ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ଜୁଲୁଲୀସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ କବି·
Janārddana dāsa Name of an Oria poet.
[ଦ୍ର—ଏ ସାଧାରଣତଃ ଦନେଇ ଦାସ ବୋଲି ପରିଚିତ । ଗୃହଶାଳୀ-ପାଠର 'ଗୋପୀଗୃହା' ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ; ଭାରତୀ. ଜୁଲୁଲ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ । ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଭଗମାନ ଦନେଇ ଦାସଙ୍କ ପରିଚୟ ନାମରେ ଜୁଲୁଲରେ ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଚଳିତ ।]

ଜନାଶନ—ସଂ. ବି. (ଜନ + ଅଶନ)—
Janāśana ୧ । (ବଭ୍ରୁଜୀବୀ) ମେଣ୍ଢା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. The ram.
୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଭୋଜନ କର୍ମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The act of eating by men; dining.
୩ । ନରମାଂସଭକ୍ଷକ—3. A cannibal.
ସଂ. ବିଣ—ମନୁଷ୍ୟଭୋଜୀ—
Eating human beings; cannibal.

ଜନାଶ୍ରୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ + ଆଶ୍ରୟ)—
Janāśraya ୧ । ନାରାୟଣ; ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishnu.
୨ । ମ୍ଲେଚ୍ଛାଳୟ—2. Human habitation.
୩ । ପଥିକମାନଙ୍କ ବିଶ୍ରାମଗୃହ; ଯାତ୍ରୁଶାଳା; ଧର୍ମଶାଳା;—
3. Caravanserai; a public rest-house.
୪ । ଅସ୍ଥାୟୀ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥାନ ବା ମଣ୍ଡପ; ଶ୍ମିୟାନା—
4. A temporary shed or awning; a pavillion erected for a special occasion.
୫ । ବାସ ସ୍ଥାନ—5. Residence; dwelling place.

ଜନି (ଧାତୁ)—ସଂ—ଜନ ଧାତୁର ବିଜନ୍ତ—
Jani (root)
୧ । ଜନ୍ମାଇବା; ଜାତ କରିବା—
1. To give birth to.
୨ । ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବା—2. To produce.
୩ । ସୃଷ୍ଟି କରିବା—3. To create.

ଜନି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଇ)—
Jani ୧ । ଉତ୍ପତ୍ତି; ଜନ୍ମ—1. Birth; creation.
(ଜନି, ଜନିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଋକ୍ ୪ କୃପାଂ ବେଦ, ସାର୍ଥ ତ୍ରିଅମ୍ବା ଜନି ।
ଜଦ୍ୟଯଦ୍ୟ. ଜଗୋସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, ର ଗୀତ ।
୨ । (+ ଅଧିକରଣ. ଇ) ନାସ୍ତି; ସ୍ତ୍ରୀ—
2. Woman; a female.
୩ । ମାତା—3. Mother.
୪ । ପୁତ୍ରବଧୂ; ସୁନ୍ନ ବା—5. Daughter-in-law.
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣପ୍ରଚଳିତ 'ସଜନୀ' ଶବ୍ଦ ସ୍ୱଜନର ଅପଭ୍ରଂଶ । 'ସ୍ୱଜନୀ' 'ସ୍ୱଜନର' ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଅସ୍ତ୍ରୀସ୍ଥା ।]

ଗା. ବ. (ସଂ. ଜେମ୍ନୀ)—ଜଳି ନାମକ ଲତାଫଳ—
A kind of kitchen-vegetable; Luffa Acutangula.

ଦେ. ବିଣ—ଜାତ—Born; produced.
ବଧୂ ପ୍ରତ୍ୟ ଅଥଚ ଉଜଗା ଦେଲେ ଜନ । ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଜନିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Janikā ୧ । ମାତା—1. Mother.
(ଜନକ—ପୁଂ) ୨ । ସୁନ୍ନ୍ଷା; ପୁତ୍ରବଧୂ -2. Daughter-in-law.
ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଉତ୍ପାଦିକା—Producing.

ଜନିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଜନ ଧାତୁ ଜାତ ଜନ ଧାତୁ = ଜନ୍ମାଇବା + କର୍ମ.ତ; ଜନିତା (ଜନିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସମସ୍ତପଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା —ଦୁଃଖଜନିତ)—
୧ । (ଅମୁକଠାରୁ) ଜାତ—1. Born of.
(ଯଥା—ବ୍ରହ୍ମାତ୍ମଜନିତ ସନ୍ତାନ ।)
୨ । (ଅମୁକରୁ) ଉତ୍ପନ୍ନ—2. Produced from.
(ଯଥା—ରୌଦ୍ରଜନିତ ଉତ୍ତାପ ।)
୩ । (ଅମୁକ) ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟ—3 Created by.
(ଯଥା—ଈଶ୍ୱରଜନିତ ଜୀବ ।)
୪ । (ଅମୁକ କାରଣରୁ) ଘଟିଥିବା—
4. Due to; happened on account of.
(ଯଥା—ଦ୍ୱାରଜନିତ ଅପମାନ ।)
୫ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଉତ୍ପାଦନକାର୍ଯ୍ୟ—
5 Giving birth to (Apte)

ଜନିତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Janitā ଜନକ; ପିତା—Father.
(ଜନିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନିତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଜନିତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ-
Feminine of Janita.
ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜନିତ)—ଜାତ—Born; produced.
ଦେବ ଉପକ୍ରମେ ହୋଇ ଜନିତା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଜନିତା କରିବା—ଦେ. କି—ପ୍ରକାଶ କରିବା; କହିବା—
Janitā karibā To give out; to speak out.
ବନ୍ଦୀଗଣ ଜନିତା କରେ ପୁଣ ପୁଣ ସେ । ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଜନିତୃ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ତୃ)—ପିତା—
Janitwa Father (Apte).
(ଜନିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜନିତ୍ରୀ—ସଂ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ ଧାତୁ ଜାତ ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ)·
Janitrī ୧ । ମାତା - 1. Mother.
୨ । ଜନି (ବେଦ)—2. Jani (See)

ଜନିମା—ସଂ. ବ. (ଜନ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Janimā ୧ । ଜନ୍ମ; ଉତ୍ପାଦନ—
1. Birth; production (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ ପ୍ରଦତ ଏକାଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବଦ୍ଧ ୬ ଏକାଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଏକାଧିକ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ବର୍ଣ୍ଣାକ୍ରମରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୬ ବା ୧ ଏକାଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

୨ । (କାନ୍ଥ. ଇମନ୍) ସନ୍ତାନ—2. Offspring (Apte).
୩ । ବଂଶଧର—3. Descendant (Apte).
୪ । ସୃଷ୍ଟ ଜୀବ—4. Creature; being (Apte).
୫ । ଲିଙ୍ଗ; ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷର ପ୍ରଭେଦଜ୍ଞାପକ ଚିହ୍ନ—
5. Gender; sex (Apte).
୬ । ଶ୍ରେଣୀ—6. Genus; kind (Apte).

ଜଗା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ୍ ଧାତୁ + ଇ)—ଜନ (ଦେଖ ।
Janī — Jani (See)

ଜଗାନ—ସ. ବିଣ. (ଜନ + ହିତାର୍ଥେ. ଇନ; ଯଥା—ବଶଜଗାନ = ଜଗତର ମଙ୍ଗଳକର)—୧ । ଲୋକହିତକର; ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ହିତକର—1. Tending to public benefit; beneficial to the people.
୨ । ପ୍ରଯୋଜନାନୁ ଯାୟୀ—
2. Sufficient for one's needs or necessity.
Janīna

ଜନୁ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ ଧାତୁ + ଉବ. ଉ)—
Janu ୧ । ଉତ୍ପତ୍ତି; ଜନ୍ମ—1. Birth; nativity.
(ଜନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସୃଷ୍ଟି; ସର୍ଜନ—
2. Creation; production (Apte).
୩ । ଜୀବନ; ସ୍ଥିତି—3. Life; existence (Apte).
୪ । ଜନ୍ମସ୍ଥାନ—4. Birth-place (Apte).
୫ । ସୃଷ୍ଟ ଜୀବ—5. Creature; being (Apte).
୬ । ଶ୍ରେଣୀ; ଜାତି—6. Genus; kind (Apte

ଜନୁଆରୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଜାନୁଆରୀ)—ଇଂରାଜୀ ପ୍ରଥମ ମାସ—
Januārī The month of January.
ଜାନୁୟାରୀ
ଜନବରୀ

ଜନେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—(ସ. ଜନୈକ)—ଏକଜଣ; ଜଣେ—
Jane An individual; a certain.
ଜନ ବେଦ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଦ୍ୱିଜ ଜନେ
ଜନ ଉପସ୍ଥା କଲେ ଯାଇଁ ହୁମାଲସ୍ ବନେ । କୃଷ୍ଣ ଦ. ମହାଭରତ ଶାନ୍ତି ;
ବି. (ବହୁବଚନ)—ଲୋକମାନେ; ଜନମାନେ—
Men; people; persons.

ଜନୋରୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଇ. ଜାନୁଆରୀ)—ଇଂରାଜ ପ୍ରଥମ ମାସ—
Janorī The month of January.
ଜାନୁୟାରୀ
ଜନବରି

ଜନ୍ତ—ଦେ. ବି. (ସ. ଯମ ଧାତୁ; ଯନ୍ତ୍ର) —୧ । ଖେତକୁ ଜଳ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ଭାଲ ବା ନଡ଼ିଆ ଗଛର ଉତର ପାଖ କୋର
Janta (ଯନ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏକପାଲଦ୍ୱାରା ଖାଲରୁ ଉପରକୁ ପାଣି ଉଠାଇବାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—1. A contrivance made of a hollowed trunk of palm or cocoanut and turning it up and down on a pivot for lifting water for irrigating fields.

[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ନଡ଼ିଆ ବା ଭାଲଗଛର ମୂଳଗଡ଼କୁ ଫାଳ କରି ତହିଁ ଉତରୁ ଅଳ୍ପଯାକ କାଢ଼ି ତହିଁର ମୂଳପାଖର ସେଲ୍ଲା ମୁଣ୍ଡକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପଥାଦ୍ୱାରା ମୁଦ ଦଆଯାଏ; ଏହା ଭାବରେ ଏ ଯନ୍ତ୍ର ଉତ୍ପାର ହୁଏ ।]

୨ । କାକରା ପିଠାଆଦ ଉଆର କରିବା ନମନ୍ତେ ସିଝ ଦୋଇଥିବା ଖଳ—2. Dough (boiled flour) for cakes.
୩ । କାକରା, ଆରଣା ଆଦ ପିଠା ଉଆର ଦେବା ପାଇଁ ଦଲା ଦୋଇଥିବା ଖଳ—3. Kneaded dough for cakes.
୪ । ଜନ୍ତା (ଦେଖ)
4. Jantā (See)

ଜନ୍ତର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସ. ଯନ୍ତ୍ର)—ଦେବପୂଜାର୍ଥ ଭୂମିରେ କଷାଯିବା ମଣ୍ଡଳ (ଏହା ଉପରେ ନୈବେଦ୍ୟାଦ (ଯନ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ) ରଖାଯାଏ)—Figures drawn on the ground for placing offerings before a Deity during worship.
Jantar

ଜନ୍ତର କାଟିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଦେବପୂଜା ଉପଲକ୍ଷରେ ମୃରୁଜଆଦଦ୍ୱାରା ଭୂମିରେ ମଣ୍ଡଳାକାର ଚେନ୍ହମାନ ଆଙ୍କିବା—To draw figures on the ground for placing offerings on them.
Jantar kāṭibā

ଜନ୍ତର (ଇତ୍ୟାଦ)—ଗ୍ରା. ବି. (ସ. ଯନ୍ତ୍ର)—ଯନ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Jantara (etc) Jantra etc (See)

ଜନ୍ତା—ଦେ. ବି. (ସ. ଯନ୍ତ୍ର; ଯମ ଧାତୁ=ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା, ଦମନ କରିବା; ଯନ୍ତ୍ର=ନିୟାମକ, ଗୁଳକ)—୧ । କମାରର ଭାତି; ଜାଁତା ନଆଁକୁ ପବନ ଯୋଗାଇବାର ମୃଗା—
Jantā
ଜାଁତା, ଜନ୍ତା 1. Smith's bellows.
(ଯନ୍ତ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସୁନାରୂପାର ସରୁ ତାର ଟାଣିବା ନମନ୍ତେ ବର୍ତ୍ତାଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଚଉଡ଼ା ଇସ୍ପାତଖଣ୍ଡ—
2. A plate of steel with holes to draw out fine wires of gold and silver.
୩ । ବାଘ ଓ ମୃଗାଦଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ କାଠର ଘେଡ଼ା ବ । ଯନ୍ତ୍ର—3. Trapan; a trap-house (furnished with a trap door) for catching tigers, mice etc.

ବାସନ୍ତ ନନ୍ତାରେ, ପିଢ଼ ପିଢ଼ ଶବ ବଲ ସମୁଦ୍ର ପନ୍ତାରେ ।
ଦୁରୁଖେଳ, ଶିଶୁଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ.ଋ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍

୪ । କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡକୁ ଡେରି ରଖି ଚାଦ୍ଦା କରଚ୍ଚିବା ନମନ୍ତେ ବଢ଼େଇ ବା କରଚ୍ଚମାନେ ଯେଉଁ ତିକୋଣାକାର କାଠର ଘର୍ଘ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି—

4. A triangular frame to support a log of of wood for sawing it.

୫ । ଜନ୍ତିବା;ପିଠାର ଖଳ ନମନ୍ତେ ନଈଁ ଉପରେ ଜଲମିଶ୍ରିତ ଶସ୍ୟଚୂନା ବସାଇ ତାଦ୍ଦାକୁ ଚଟୁ ଦ୍ୱାର୍ ଦଳବା—

5. Kneading of dough over the fire by stirring it with a ladle.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ମେଦନୀପୁର) ବ—

ପେଷଣ ଯନ୍ତ୍ର; ଚକ—Mill-stone.

ଜନ୍ତାଇବା—ଦେ. କି—ଜନ୍ତିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—

Jantāibā — The causative of Jantibā. (ଜନ୍ତେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜନ୍ତାଜନ୍ତ—ଦେ. ବ—ବହୁଲୋକଙ୍କ ଘନ ସମାବେଶ; ଉଡ଼—

Jantājanta — Dense crowd; huddling together.

ଜାଁତାଜାଁତି ଭୀଡ଼ ଦେ. ବଣ—ଘନ ଭାବରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ସନ୍ନିବଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା ବହୁ ବସ୍ତୁ ବା ମନୁଷ୍ୟ—

Huddled together; compressed together thronging; crowded.

(ଯଥା—ରଥଯାତ୍ରାରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଯାତ୍ରୀ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡରେ ଜନ୍ତାଜନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।)

ଜନ୍ତାଜନ୍ତି—ଦେ. ବ— ୧ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ଦେହ ପରସ୍ପର ଲଗାଲଗି; ଠେଲାଠେଲି – 1. Huddling together; mutual pressing; pushing each other in a narrow space.

ଜଲଜନ୍ତୁ ସାଧ ଦଇବ୍ୟ ଜନ୍ତାଜନ୍ତି
ଦେଢ଼ଶ ଥାଇଁଛନ୍ତି ସଙ୍ଗେ ପନ୍ତ୍ର ପନ୍ତ୍ର । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ଦଳାଦଳ ବା ଭିଡ଼—

2. A huddling crowd; a pressing crowd.

୩ । ବହୁବାର ଦଳବା କର୍ମ; ଚକଟାଚକଟି—

3. Thorough kneading.

ବଣ—ଲୋକ ଭିଡ଼ ଦ୍ୱାର୍ ପେଷି ହୋଇଥିବା; ପରସ୍ପର ନଉଡ଼ୁ-ଫୁଲୁଣ—Huddled together; pressing each other.

ଏହୁ କାଳେ ଡାଗ ପଡ଼ିବ ମେଘ ପନ୍ତ୍ର
ଅକାଶରେ ରହିବେ ହୋଇ ଜନ୍ତାଜନ୍ତ୍ର । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଜନ୍ତାଳ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମର ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଧନ ଓ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଭେଦା କରି ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ନକଟରେ ଅନ୍ନ-ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ରନ୍ଧା ସେଉଁ ଭୋଜ କରଯାଏ—

Jantāla — A feast or picnic of villagers, consisting of food cooked and offered to the village-Deity, done by raising subscription from the villagers in money and kind.

ଜନ୍ତିବା—ଦେ. କ—୧ । କାକର ଆଦ ପିଠାର ଖଳ ଉଆର କରିବା ପାଇଁ ଗୁଡ଼ଲଚୂନା ଆଦକୁ ପାଣିରେ ସିଦ୍ଧ କରି ନଆଁ ଉପରେ ସିଦ୍ଧ ଦେଉଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଚଟୁ ଦ୍ୱାର୍ ଉଲ୍ଲୁ ପିଣ୍ଡକୁ ଗୋଳିବା; ଘାଣ୍ଟିବା—

Jantibā **ଦଳା ଗୁଁଧନା, ସୌଁଦନା, ଜଂତାନା**

1. To knead flour and water over fire to make dough for cakes.

୨ । ଅଳ୍ପ ସ୍ଥାନରେ ଘନ ଭାବରେ ଲଗାଲଗି କରି ଗୋଟିକ ଉପରେ ଗୋଟିଏ କଟ. ବହୁ ବସ୍ତୁକୁ ରଖିବା—

2. To huddle many things together within a small space.

୩ । ପେଷିବା—3. To pound.

୪ । ଦଳବା—4. To compress.

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା ଓ ଯକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଜନ୍ତି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା; ବନଷ୍ପ ହେବା—

Janti hebā — 1. To be destroyed or powdered.

୨ । ଅଳ୍ପ ସ୍ଥାନରେ ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା; ଖୁଚୁଖାଚୁ ହେବା; ଗାଢ଼ ସନ୍ନିବଷ୍ଟ ହେବା—2. To be huddled up in a small space; to be crowded together; to contract into a small compass.

ବହୁତ ଜଲଜନ୍ତୁ ଜନ୍ତି ହୋଇଛନ୍ତି । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

୩ । ଦଳିତ ହେବା—3 To be compressed.

୪ । ଦହଗଞ୍ଜ ହେବା—

4. To be extremely troubled.

୫ । ଅତ୍ୟାଚ୍ଚାରିତ ହେବା—5. To be oppressed.

୬ । ଚକଟା ହେବା—6. To be kneaded.

ଜନ୍ତୁ—ସଂ. ବି. (ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ତୁ)—

Jantu **ଜନ୍ତୁ** — ୧ । ଜନ୍ମଶୀଳ ଜୀବ; ପ୍ରାଣୀ—1. Living being; animal; creature; (literally that which is born).

ଜାନବର

୨ । କୃମି—2. Worm; maggot.

ଦେ. ବ—୧ । ଜାନୋଆର; ପଶୁ—1. Beast; brute.

(ଯଥା—'ସେ ମନୁଷ୍ୟ ନୁହେଁ ଜନ୍ତୁଟିଏ' ଅର୍ଥାତ୍ ପଶୁ ପରି ଜବୋଧ ।)

୨ । (ଶୁଭବାଚନ) ଖରଜନ୍ତୁ; ଲମ୍ବ ଜନ୍ତୁ; ସର୍ପ—

2. (euphemism) Serpent.

୩ । ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ; ଶ୍ୱାପଦ ଜନ୍ତୁ—

3. Beast of prey; wild beast.

୪ । ମନୁଷ୍ୟ; ବ୍ୟକ୍ତି—

4. Person; individual; fellow.

(ଯଥା—'ଅମୁକ ଲୋକ କଅଣ ସାମାନ୍ୟ ଜନ୍ତୁଟିଏ ?')

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ଦରକାର । ଅତଏବ ୧ ଟା, ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦର ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତେ ୬ ଟା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗିଆ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି ବୃହତ୍‌ଦାକାର ପଦାର୍ଥ—
5. (figurative) A big thing.

[ଦ୍ର—ବୃହତ୍‌ଦାକାର ପଦାର୍ଥକୁ 'ଜନ୍ତୁ' ବୋଲି କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବୋଲାଯାଏ, ଯେପରି କି ଛୋଟ ଘର ମଧ୍ୟରେ ଅତି ବଡ଼ ସିନ୍ଦୂକଟାଏ ରଖିବାକୁ ଗଲେ ଲୋକେ କହନ୍ତି ଏ ଘର ଏଡ଼େ ଜନ୍ତୁକୁ କାହିଁ ସମ୍ଭାଳିବ ?]

୬ । ମଦ୍ରାଜ୍ୱରତୋଳୁ ସୋମକ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—
6 The son of king Somaka.

[ଦ୍ର—ଏ ପୁତ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ତରଣ୍ଡା ଆହୁତି ଦେଇ ହୋମ କରିବାରୁ ଶତ ପୁତ୍ର ଲାଭ କରିଥିଲେ— ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ସେ ପୃଥିରେ ନାମ ଜନ୍ତୁ ବୋଲି ତେଲେ—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଜନ୍ତୁକମ୍ବୁ—ସଂ. ବ—ଜୀବନ୍ତ ଶଙ୍ଖ—
Jantukambu — A living conch

ଜନ୍ତୁକା—ସଂ. ବ (ଜନ୍ତୁ+ଜାତାର୍ଥ. କ+ଆ)—ଲାଖ; ଲାକ୍ଷା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Shell lac
Jantukā

ଜନ୍ତୁ କଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିକାର ସମୟରେ ହାତୀ ଆଦି ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଖେଦା ମଧ୍ୟକୁ ଘଉଡ଼ାଇବା—
Jantu kilāibā (ଜନ୍ତୁ କଳେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To drive wild beasts (e. g. elephants) to an enclosure.

ଜନ୍ତୁଘ୍ନ—ସଂ. ବିଣ (ଜନ୍ତୁ + ହନ୍ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଜୀବନାଶକ—
Jantughna (ଜନ୍ତୁଘ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Destructive of life; fatal.

୨ । ଯାହା କୀଟାଦି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବ ନାଶ କରେ—
2. Insecticide; germicide; vermifuge.

ବ—୧ । ବଡ଼ଙ୍ଗ; ବାଇବଡ଼ଙ୍ଗ—1. Embellia.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ ଗୋଲମରିଚ ପରି ।]

୨ । ହେଙ୍ଗୁ—2. Asafœtida.

୩ । ଏକପ୍ରକାର ଲେମ୍ବୁ (ପ୍ରଭୁଦ୍ଧବାଦ)—
3. A kind of lemon.

ଜନ୍ତୁଜନ୍ତା—ଦେ. ବ (ଜନ୍ତୁ+ଜରଠକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଦ୍ଦରର)—
Jantujuntā ଜନ୍ତୁଜନ୍ତୁ (ଜନ୍ତୁଜନ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୧ । ନାନାବିଧ ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ—
1. Many wild beasts (generally).

୨ । ସରୀସୃପ; ସାପ, ବିଲୁ ଆଦି—
2. Reptiles.

ଜନ୍ତୁଣି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଖଳ (ଦେଖ)
Jantuṇi Khaḷi (See)

ଜନ୍ତୁନାଥ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜନ୍ତୁ+ନାଥ)—ଯମ—
Jantunātha Jama; the Hindu God of death.

ଜୀବର ଅନୁଦୃଷ୍ଟ ଯେଉ ଭୋଗ ଅର୍ଥ
ତହୁଁ ଯାହୁ ଯେଜନଙ୍କୁ ଜନ୍ତୁନାଥ—କୃଷ୍ଣସିନ୍ଧୁ. ମହାଭାରତ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ଜନ୍ତୁନାଶକ—ସଂ. ବିଣ (ତତ୍ପୁରୁଷ ତତ୍; ଜନ୍ତୁ+ନାଶକ)—
Jantunāśaka ଜନ୍ତୁଘ୍ନ (ଦେଖ)
Jantughna (See).

ସଂ. ବ—ହେଙ୍ଗୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Asafœtida.

ଜନ୍ତୁପତି—ସଂ. ବ—୧ । ଯମ—
Jantupati 1. The God of death.

୨ । ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତ; ଯମଙ୍କ ପାଣ୍ଡିଆ—
2. The record-keeper of the God of death.

ଏ କଥା ଥରେ ଜନ୍ତୁପତି
ପାଣ୍ଡିରେ ଲେଖିବେ ଉଡ଼ର—ଉତ୍କଳ. ପ୍ରେମଗଙ୍ଗାମୃତ ।

ଜନ୍ତୁଫଳ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ. ଜନ୍ତୁ+ଫଳ; ଯେଉଁ ଫଳ ମଧ୍ୟରେ କୀଟ
Jantuphala ଜନ୍ମନ୍ତି)—ଉଡ଼ୁମ୍ବର; ସଞ୍ଜଉମ୍ବରି; ଡୁମ୍ବର ଗଛ ଓ ଫଳ—The fig; Ficus Carica; the glomerous fig tree and its fruit.

ଜନ୍ତୁମାରୀ—ସଂ. ବ (ଜନ୍ତୁ+ମୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ମାର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ.
Jantumārī ଈ—କାଗେଜଲେମ୍ବୁ—Lime fruit.

ଜନ୍ତୁରାଜ—ସଂ. ବ (ଜନ୍ତୁ+ରାଜା; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଜନ୍ତୁରାଣ (ଦେଖ)
Janturāja Janturāṇa (See).

ଜନ୍ତୁରାଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଜନ୍ତୁରାଜ)—ଯମ—
Janturāṇa The God of death.

ଦଣ୍ଡେ ନମିତେ ଥିଲେ ପ୍ରାଣ
ନ ନେଇ ପାରେ ଜନ୍ତୁରାଣ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଜନ୍ତୁରାୟ—ଦେ ବ (ସଂ. ଜନ୍ତୁରାଜ)—ଯମ—
Janturāya The God of death

ସୋମକ ବୋଇଲେ ମୁଁ ଛଡ଼ ମୋ ଗୁରୁକୁ,
ନ ସିନ ଜନ୍ତୁରାୟେ ନାଶ ହେ ଗୁରୁ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଜନ୍ତୁସାଈଁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଜନ୍ତୁ+ସ୍ୱାମୀ)—ଯମ—
Jantusāiṁ The God of death.

ସେ ଧର୍ମରାଜ ଜନ୍ତୁସାଈଁ, ସେ ପଣ୍ଡିମନ ପୁରେ ଥାଇ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଜନ୍ଦା—ଦେ. ବ—ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଜାତୀୟ ବଡ଼ କଳା ପୋକ—
Jandā A kind of big black ant; the କାନଜିଆଁ, ଜିୟାଁପିପଡ଼ା black pismire or emmet.

ଚେଁଟା, ଚୁଁଟା, ଚୁଟଁାଟୀ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଠାରୁ ବଡ଼ ଓ ଅଣ୍ଡାଇଞ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଅନ୍ତି । ଏମାନେ ଗୁଡ଼ ଓ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପ୍ରଭୃତିରେ ଲାଗନ୍ତି । ସଣ୍ଢୁଆସି ପରି ଦୁଇଟି ବଡ଼ ଦାନ୍ତ ଏମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ବାହାର ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କ କାମୁଡ଼ା ପିମ୍ପୁଡ଼ି କାମୁଡ଼ା ଠାରୁ ବେଶି ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ । ଏମାନେ ଗଛର ବକଳ ଭଲେ ଓ ଭୂମିରେ ଗର୍ତ୍ତ କରି ରହନ୍ତି । ନାନା ଶ୍ରେଣୀର ଜନ୍ଦା ଅଛନ୍ତି ଯଥା—ଧଳଆ ଜନ୍ଦା, କାଠ ଜନ୍ଦା, ଗୁଡ଼ିଆ ଜନ୍ଦା, ଭେଙ୍ଗା ଜନ୍ଦା, ବୁଢ଼ା ଜନ୍ଦା ଓ ଓଗର ଜନ୍ଦା ଇତ୍ୟାଦି । ଉଇ ପିମ୍ପୁଡ଼ିଙ୍କ ପରି ବର୍ଷାଦିନରେ ଏମାନଙ୍କର ପକ୍ଷୀ ଜନ୍ମେ ଓ ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଉଡ଼ି ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଏକ ବାଟରେ ଧାଡ଼ି ଲଗିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଧଳଆ ଜନ୍ଦାଙ୍କ କାମୁଡ଼ାରେ ସବୁ ଜନ୍ଦାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୁଏ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଡ୍ରଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ର୍ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	

ଜନାଖାଇ—ଦେ. ବ (ସ. ପିଣ୍ଡାର, ପେଣ୍ଡାଳ) —ଏରଣ୍ଡାଦି ବର୍ଗର ଏକ-ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗଛ—A kind of wild tree; ପିଟିଲୀ, ପାଞ୍ଜୋଳୀ Trewia Nudiflora; Premnum ନୁରି, ନରଫଲ୍ Tomentosa (Haines).

[ଦ୍ର— ଏହା ଜଳ ନଜଣ୍ଟରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ବଲ୍ଲଳ ଭଲେ ଜନାମାନେ ବଶେଷ ପରମାଣରେ ରହନ୍ତି; ଏହାର ଫଳ ଖେଚ ଖେଚ ମାଦ୍ଦଲ୍ ଭଳ ଓ ଅଖାଦ୍ୟ । ବସନ୍ତ କାଳରେ ଏ ଗଛ ପତ୍ର-ଝଡ଼ା ଦଏ । ପତ୍ର ନ ଜଅନ୍ତୁଣ୍ଡ ଗଛ ଫୁଲ ଧରେ । ପତ୍ର ପାନପର୍ ଆକୃତିବଶିଷ୍ଟ; ଏ ଗଛର କାଠ ନରମ । ଅଣ୍ଡିରଗଛ ମାଇଗଛ ଠାରୁ ପୃଥକ । ଏହା ଫଳର ରସକୁ ବାଲିଜନାଖିଆ ଘାଆରେ ଲଗାଇଲେ ଶୀଘ୍ର ଶୁଖିଯାଏ ।]

ଜନାପିମ୍ପୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ଜନା ଓ ପିମ୍ପୁଡ଼ି— Jandā-pimpurdi Ants and big black ants.

ଜନାମାରି—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଜନାଖାଇ (ଦେଖ) Jandāmāri Jandākhāi (See)

ଜନ୍ନା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଜନ୍ମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Janna (etc) Jahna etc (See)

ଜନ୍ମ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଜନ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ମନ୍ = ଜନ୍ମନ୍. ୧ମା. ୧ବ)— Janma ୧ । ଉତ୍ପତ୍ତି; ଆବର୍ଭାବ —

1. Production; first appearance; origin.

୨ । ମାତୃଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି—2 Birth.

୩ । ଜୀବନ—3. Life.

୪ । (+ ଅଣ୍ଡଜରଜ ମନ୍) ସସାର; ଜୀବଲୋକ—

4. The created beings; the animal world.

ଜନ୍ମଅଷ୍ଟମୀ—ଗ୍ରା. ବ—ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ (ଦେଖ) Janma-ashṭami Janmāshṭami (See)

ଭାଦ୍ରବ ମାସରେ ଜନ୍ମଅଷ୍ଟମୀ ସେ ଦିନ । ପ୍ରାତୀ. ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଜନ୍ମଗୀତା ।

ଜନ୍ମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା; ପ୍ରସବ କରିବା— Janma karibā The produce; to bring forth; to ଜନ୍ମ ଦେଓୟା beget; to bear (a child).

पैदा करना

ଜନ୍ମକୋଷ୍ଠୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଜନ୍ମକୋଷ୍ଠୀ)—ଜନ୍ମକୋଷ୍ଠୀ (ଦେଖ) Janma-koshṭhā Janma-koshṭhī (See)

ଜନ୍ମକୋଷ୍ଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ୍ମନ୍ + କୋଷ୍ଠୀ)— Janma-koshṭhī ଜନ୍ମପତ୍ରିକା; ଜାତକ— Horoscope.

ଜନ୍ମଗତ— ସ୍ତ୍ରୀ. ତଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ୍ମ + ଗତ)—୧ । ଯାହା ଜନ୍ମ Janma-gata ସମୟରୁ କୌଣସି ଜୀବ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଥାଏ— 1. Inherited from birth.

୨ । ବଂଶାନୁଗତ—2. Hereditary.

ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଯେଉଁ ଅଧିକାର ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମିବା ମାତ୍ରେ Janma-gata adhikāra ଲାଭକରେ—Birth-right.

ଜନ୍ମଗ୍ରହ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ୍ମ + ଗ୍ରହ) — ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ (ଦେଖ) Janma-graha Janmagrahaṇa (See)

ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ୍ମ + ଗ୍ରହଣ)— Janma-grahaṇa ଅଭ୍ୟୁଦୟ; ଆବର୍ଭାବ; ଉତ୍ପତ୍ତି— Being born.

ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବା; ମାତୃଗର୍ଭରୁ ପୃଥିବୀକୁ Janma-grahaṇa karibā ଆସିବା—To be born.

ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରା

जनम लेना

ଜନ୍ମଜନ୍ମ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତର (ଦେଖ) Janma-janma Janmajanmāntara (See)

ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଜନ୍ମ + ଜନ୍ମାନ୍ତର)—୧ । କୌଣସି ଜୀବର Janmajanmāntara ଏକ ଜନ୍ମ ଓ ତାହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅନ୍ୟ ଜନ୍ମମାନ; ପ୍ରତିଜନ୍ମ—1. Successive births of the same individual.

୨ । ଅନନ୍ତକାଳ—2. Eternity.

ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତରୀଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ—(ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତର + ଈନ୍) —ପ୍ରତି ଜନ୍ମରେ Janma-janmāntarīṇa ଘଟୁ ଥିବା—Happening in successive births.

ଜନ୍ମତିଥି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ୍ମନ୍ + ତିଥି)—ଯେଉଁ ତିଥିରେ Janma-tithi କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ — The lunar day of one's birth; birth-day.

ଜନ୍ମତଃ—ଦେ. ଅ. (ଜନ୍ମ + ୫ମୀ ବିଭକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟୟ ତସ୍) — Janmataḥ ୧ । ଜନ୍ମସମୟରୁ; ଆଜନ୍ମ— 1. From one's birth; since one's birth.

(ଯଥା—ସେ ଜନ୍ମତଃ ଅନ୍ଧ ।)

୨ । ଜନ୍ମଦ୍ୱାରା; ଜାତିରେ—2. By birth; by caste.

(ଯଥା—ସେ ଜନ୍ମତଃ ଶୂଦ୍ର ।)

ଜନ୍ମଦ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ. (ଜନ୍ମନ୍ + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପିତା— Janmada Father.

(ଜନ୍ମଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ. ପୁଂ—ଉତ୍ପାଦନକାରୀ—Producing.

ଜନ୍ମଦାତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ—ଜନ୍ମଦ (ଦେଖ) Janma-dātā Janmada (See)

(ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜନ୍ମଦିନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ୍ମନ୍ + ଦିନ)—୧ । ଯେଉଁ ଦିବସରେ Janma-dina ଜୀବ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ—1. The solar day on which a man was born.

ଜନ୍ମ ଦେଇ ଜନ୍ମଦିନେ ମାତା ମେତେ ଛଡ଼ଇଲେ ଲୋଷାନ୍ତର ।
ଉପାକାଥ. ପାଞ୍ଚଗ ।

୨ । ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବିତକାଳ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପଡ଼ିବା ଜନ୍ମଦିନ; ସ୍ୱଜନ୍ମଦିନ; ବାର୍ଷିକ ଜନ୍ମଦିନ—

2. One's annual birth-day.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପଠ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଢ଼ିଲା ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ସଠାକ୍‌ମୋଟେହିଁ ନଥିବ ବୋଲି ନ ଭାବିଯାଇ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ୍ଠି' ଖୋଜିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଳ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଚ' ଦେଖିବେ ।

ଜନ୍ମଦୁଃଖୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜନ୍ମକାଳରୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି); ଆଜନ୍ମ ଦୁଃଖଭୋଗକାରିଣୀ—(ଜନ୍ମଦୁଃଖିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Janma-duḥkhī (a person) Doomed to life-long suffering; miserable since birth.

ଜନ୍ମ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜନ୍ମ କରିବା (ଦେଖ)
Janma debā Janma karibā (See)
ଜନ୍ମ ଦେଓୟା
पैदा करना

ଜନ୍ମନକ୍ଷତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଜନ୍ମନ୍+ନକ୍ଷତ୍ର)—ଯେଉଁ ନକ୍ଷତ୍ରରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ—
Janma-nakshatra The asterism or astrological constellation which was in the ascendant when an individual was born; one's natal star.

ଜନ୍ମନିୟନ୍ତ୍ରଣ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭବତୀ ନ ହେବାର ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ -
Janma-niyantraṇa Birth-control.

ଜନ୍ମପତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଜନ୍ମନ୍+ପତ୍ର)—୧ । ଜନ୍ମପତ୍ରିକା (ଦେଖ)
Janma-patra 1. Janma-patrikā (See)
୨ । ଜୀବନଚରିତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Biography.
୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଆଦରୁ ଅନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତୁତ ବିବରଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A detailed description of a thing from the beginning to the end.

ଜନ୍ମପତ୍ରିକା—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜନ୍ମନ୍+ପତ୍ରିକା)—
Janma-patrikā ଜାତକ; କୋଷ୍ଠୀ - Horoscope.
(ଜନ୍ମପତ୍ର; ଜନ୍ମପତ୍ରୀ - ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜନ୍ମପରିଗ୍ରହ—ସଂ. ବ.— (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜନ୍ମନ୍+ପରିଗ୍ରହ)—
Janma-parigraha ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ (ଦେଖ)
Janma-grahaṇa (See)

ଜନ୍ମପ୍ରତିଷ୍ଠା—ସଂ ବ.—(ଜନ୍ମନ୍+ପ୍ରତି+ସ୍ଥାଧାତୁ+ଅ+ଆ)—ମାଆ; ମାଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Mother.
୨ । ଜନ୍ମସ୍ଥାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Birth-place.
Janma-pratishṭhā

ଜନ୍ମଫଳ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜନ୍ମ+ଫଳ; ଏହାର ଫୁଲ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ବୋଲି)—ଉମ୍ବର ଗଛ ଓ ତାହାର ଫଳ; ଉଡ଼ୁମ୍ବର ଗଛ ଓ ତାହାର ଫଳ—
Janma-phala The fig tree and its fruit.

ଜନ୍ମବିଧବା—ସଂ. ବ.—ବାଲବିଧବା; ଅକ୍ଷତଯୋନି ବିଧବା (ହି. ଶବ୍ଦ ସାଗର)—A child-widow.
Janma- bidhabā

ଜନ୍ମବୃତ୍ତାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜନ୍ମନ୍+ବୃତ୍ତାନ୍ତ)—ଉତ୍ପତ୍ତିର ବିବରଣ-
Janma-bruttānta Particulars of one's origin or birth.

ଜନ୍ମଭ—ସଂ. ବ.—(ଜନ୍ମ+ଭା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଜନ୍ମ ସମୟର ଲଗ୍ନ—1. The lagna or ascendant zodiacal sign at the time of one's birth.
୨ । ଜନ୍ମ ରାଶି (ଦେଖ)
2. Janma-rāsi (See)
୩ । ଜନ୍ମନକ୍ଷତ୍ରର ସଜାତୀୟ ନକ୍ଷତ୍ର—3. An asterism of the same class as one's natal asterism.
Janmabha

ଜନ୍ମଭରି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଜନ୍ମକାଳ ମଧ୍ୟରେ—
Janma-bhari For life; through one's lifetime.
ଜନ୍ମଭର
जनमभर

ଜନ୍ମଭୂମି—ସଂ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜନ୍ମନ୍+ଭୂମି) ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁଠାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ଥାଏ—
Janma-bhūmi One's birth-place.
୨ । ସ୍ୱଦେଶ; ମାତୃଭୂମି; ଯେଉଁ ଦେଶରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ଥାଏ—One's native country; mother-land.

ଜନ୍ମମରଣ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହ୍ୟର୍ଥ ସଦ୍ଦରର ଶବ୍ଦ; ଜନ୍ମ+ମରଣ)—
Janma-maraṇa ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ (ଦେଖ)
Janma-mṛtyu (See)
ଜନ୍ମ ମରଣଦେରଖା, ସ୍ୱା ନ ଜାଣେ ସ୍ୱରୂପ । ଉଗ ।

ଜନ୍ମମାଟି—ଦେ. ବ.—ଜନ୍ମଭୂମି (ଦେଖ)
Janma-māṭi Janmabhūmi (See)
जनमधरती

ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହ୍ୟର୍ଥ ସଦ୍ଦରର ଶବ୍ଦ)—ଜନ୍ମ ଓ ମୃତ୍ୟୁ—
Janma-mṛtyu Birth and death.

ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁବହି—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ସରକାର ପୁସ୍ତକ ବା ରେଜଷ୍ଟ୍ରିରେ ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ବହି ଦେବା ଓ ମରିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିବରଣ ଲିପିବଦ୍ଧ
जनममृत्युका रेजिष्टरी ହୋଇ ରହେ—Birth and death
(ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁ ରେଜଷ୍ଟ୍ରର— ଅନ୍ୟରୂପ) register.
[ଦ୍ର—ଏ ବହିକୁ ଗ୍ରାମର ଚଉକିଦାର ପୂରଣ କରି ପ୍ରତି ସାପ୍ତାହିକ ଯାଲରେ ଥାନାର ଗୁରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ବିବରଣମାନ ଜଣାଏ ।]

ଜନ୍ମରାଶି—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ବ୍ୟକ୍ତିର ଜନ୍ମକାଳରେ ଯେଉଁ ରାଶିରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦୟ ହୋଇ ଥାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Janma-rāsi (Astrology) The sign of the zodiac in which the moon rises at the time of a person's birth.

ଜନ୍ମଲଗ୍ନ—ସଂ. ବ.—(ଜ୍ୟୋତିଷ)—ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ରାଶିର ଉଦୟ ହୋଇଥାଏ—
Janma-lagna (Astrology) The zodiacal sign which is in the ascendant at the moment when a person is born.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଓ	ଔ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଜନ୍ମ ଲଭିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜନମିବା (ଦେଖ)
Janma labhibā Janamibā (See)

ଜନ୍ମଲାଭ—ସଂ. ଷ· (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ୍ମ+ଲାଭ)—
Janma-lābha ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ (ଦେଖ)
Janma-grahaṇa (See)

ଜନ୍ମସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ—୧ । ଜନ୍ମଭୂମି (ଦେଖ)
Janma-sthāna 1. Janmabhūmi (See)
୨ । ମାତୃଗର୍ଭ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The mother's womb.
୩ । କୁଣ୍ଡଳୀର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମସମୟର ଗ୍ରହ-ଅବସ୍ଥାନ ଜରେ—3. The position occupied by a person's natal planet in the horoscope

ଜନ୍ମ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜନମିବା (ଦେଖ)
Janma hebā Janamibā (See)

ଜନ୍ମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜନ୍ମିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Janmāibā 1. The causative form of Janmibā.
ଜନ୍ମାନ ୨ । ଜାତ କରିବା—2. To produce.
ଜନ୍ମାନା ୩ । ଘଟାଇବା—3. To cause to happen.
(ଜନ୍ମେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ଉଦ୍ଦତ କରାଇବା—
4. To cause to rise.

ଜନ୍ମାଧିପ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍: ଜନ୍ମନ୍+ଅଧିପ)—
Janmādhipa ।ଶିବ; ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. God Śiba.
୨ । ଜନ୍ମ ରାଶିର ଅଧିଷ୍ଠାତୃଦେବ
2. The presiding Deity of one's natal sign.
୩ । ଜନ୍ମଲଗ୍ନର ସ୍ୱାମୀ—3 The presiding Deity of one's natal Lagna.

ଜନ୍ମାନ୍ତର—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧାରୟ; ଅନ୍ୟ+ଜନ୍ମ) —
Janmāntara ୧ । ଅନ୍ୟ ଜନ୍ମ; ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜନ୍ମ—
1. One's next birth or previous birth.
୨ । ପରଲୋକ—2. The next world; existence after one's death.

ଜନ୍ମାନ୍ତରବାଦ—ସଂ. ବ—ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଜୀବର ଏ ସଂସାରରେ ପୁନର୍ବାର
Janmāntara-bāda ଜନ୍ମ ହେବା ବିଷୟକ ବିଶ୍ୱାସ ବା ମତ—
The doctrine or theory of transmigration.

ଜନ୍ମାନ୍ତରୀଣ—ସଂ. ବଣ. (ଜନ୍ମାନ୍ତର+ଭବାର୍ଥେ. ଖ୍ୟନ)—
Janmāntarīṇa ୧ । ଅନ୍ୟ ଜନ୍ମରେ ଘଟିବା—
(ଜନ୍ମାନ୍ତରୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Happening in another birth.
୨ । ଜନ୍ମାନ୍ତର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପରଲୋକ ବା ପୂର୍ବଜନ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Pertaining to one's past or future birth.

ଜନ୍ମାନ୍ଧ—ସଂ. ବଣ. (୫ମୀ ତତ୍; ଜନ୍ମ+ଅନ୍ଧ)—
Janmāndha ଆଜନ୍ମ ଅନ୍ଧ; ଯେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଜନ୍ମି ଥାଏ—
(ଜନ୍ମାନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) One born-blind.

ଜନ୍ମାବଚ୍ଛିନ୍ନ—ସଂ. ବଣ. (୫ମୀ ତତ୍; ଜନ୍ମ+ଅବଚ୍ଛିନ୍ନ)—
Janmābachchhinna ଜନ୍ମ ହେବାଠାରୁ ବରାବର ଘଟୁଥିବା; ଜୀବନବ୍ୟାପୀ— Lifelong.
ସଂ. ବ— ଜୀବଦ୍ଦୀବନ ସମସ୍ତ; ଯେଉଁ ଲୋକ ଯେତେ ଦିନ ବଞ୍ଚି-ଥାଏ ସେହି କାଳ — One's life-time; the period of one's existence.

ଜନ୍ମାବଧି——ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ଜନ୍ମ+ଅବଧି)—
Janmābadhi ଜଣକର ଜନ୍ମ ହେବା ଦିନରୁ; ଆଜନ୍ମ—
Since birth; from a person's birth.

ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜନ୍ମ+ଅଷ୍ଟମୀ)—
Janmāshṭamī ଭାଦ୍ର କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମୀ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜନ୍ମତିଥି—
The birth-day of Śrīkṛushṇa; the 8th day of the dark fort night of the lunar month of Bhādra.
[ଦ୍ର—ଭାଦ୍ର କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମୀ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି ସମୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଜନ୍ମୋତ୍ସବ ହିନ୍ଦୁଜଗତରେ ପାଳିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜନ୍ମ ଶ୍ରାବଣ ମାସ କୃଷ୍ଣ ଅଷ୍ଟମୀରେ ହୋଇଥିବା ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ମୁଖ୍ୟ ଗଣ୍ଡ ମାସ ଓ ଗୌଣ ଗଣ୍ଡ ମାସ ଗଣନା ଏ ପ୍ରଭେଦର କାରଣ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜନ୍ମିତ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଜାତ)—
Janmita ଔରସ; ଯାହାକୁ ଜନ୍ମ କରାଯାଇ ଅଛି—Begotten; which has been given birth to.
ଜନ୍ମିତ (ଯଥା—ଜନ୍ମିତ ପୁତ୍ରଠାରୁ ପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର ପ୍ରୀତ ଅଟେ ।)

ଜନ୍ମିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବା—
Janmibā 1. To be born.
ଜନ୍ମା ଶାକ୍ୟସିଂହ ଶିଷ୍ୟାଗ୍ରଣୀ ନୃପ ଶ୍ରେଣୀର
ଜନ୍ମନା ଜନ୍ମିଲେ ଅଶୋକ ନାମେ ନୃପ ମହାତେଜା ।
(ଜନ୍ମାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ରଘୁନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।
୨ । ଜାତ ହେବା; ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—
2, To be produced; to come to being.
୩ । (ବୃକ୍ଷ ଆଦି) ଉଠିବା—3. (a planet) To grow.
୪ । ଉଦୟ ହେବା—4. To rise.
୫ । ଦେଖାଯିବା; ଆବିର୍ଭୂତ ହେବା—4. To appear.

ଜନ୍ମୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ(ଜନ୍ମ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Janmī ଜୀବ; ଜନ୍ତୁ; ପ୍ରାଣୀ—Animal.

ଜନ୍ମେଜୟ—ସଂ ବ—୧ । ଜନମେଜୟ (ଦେଖ)
Janmejaya 1. Janamejaya (See)
୨ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Bishṇu.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଯାଇ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ରୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ରୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୩ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାଗବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Name of a mythological serpent.

ଜନ୍ମୋତ୍ସବ—ସଂ. ବି. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଜନ୍ମ + ଉତ୍ସବ)—
Janmotsaba ୧ । କୌଣସି ସନ୍ତାନର ଜନ୍ମଦେବା ଉପଲକ୍ଷେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଉତ୍ସବ—1. Festivities observed on the occasion of the birth of a child.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜନ୍ମଦିନର ସ୍ମରଣାର୍ଥ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଉତ୍ସବ—
2. Festival observed to commemorate the birth-day of a person.
୩ । ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ ଉତ୍ସବ— 3. The festival observed on Śrīkṛushṇa's birth-day.

ଜନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ୧ । (ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—
Janya ଜାତମାନ; ଯେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରେ—1. Born.
(ଜନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ଜନ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ) ଯାହାକୁ ଜନ୍ମ କରାଯାଏ; ଉତ୍ପାଦିତ—2. Created; begotten.
୩ । (ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଯ) ଯେ ଜନ୍ମ କରେ; ଉତ୍ପାଦକ—
3. Begetter.
୪ । (ଜନ + ଯ) ଜନହିତକର—
4. Tending to the public good.
୫ । (ଜନ + ଯ) ଜନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ବ୍ୟକ୍ତିଗତ—
5. Human; personal; individual.
୬ । ଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— 6. Relating to a country.
୭ । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ— 7. Relating to the state.
୮ । ଜାତୀୟ—8. National.

ଜ—୧ । ଦ୍ୟୂତ; ଦାଣ୍ଡ—1. Market.
୨ । ନିନ୍ଦା; ପରିବାଦ—2. Censure; blame.
୩ । ବିବାଦ—3. Quarrel.
୪ । ଜନ୍ମକାଳୀନ କୁଲକ୍ଷଣ—
4. Bad omen observed at the time of one's birth.
୫ । ଯୁଦ୍ଧ—5. Fight.
୬ । ସ୍ନୀତି—6. Love.
୭ । ବରର ବୟସ୍ୟ ବା ସଙ୍ଗୀ; ମାର୍କୁଣ୍ଡୀ—
7. The friend or companion of a bride-groom.
୮ । ପିତା—8. Father.
୯ । (ଜନ୍ମ + ଯ) ନବୋଢ଼ାର ଜ୍ଞାତି ବା ଭୃତ୍ୟ (ପ୍ରଚ୍ଛତ୍ତବାଦ)-
1. Kinsman or servant of a newly married bride.
୧୦ । ଜନସାଧାରଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10. The general public.
୧୧ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ—11. Rumour; report.
୧୨ । ବର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—12. Bridegroom.
୧୩ । ବରଯାତ୍ରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—13. The marriage-party accompanying a bridegroom.
୧୪ । ଜାମାତା; ଜୁଆଁଇ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
14. Son-in-law.
୧୫ । ପୁତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—15. Son.
୧୬ । ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. God Śiba.
୧୭ । ଦେହ; ଶରୀର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
17. Body.

ଜନ୍ୟା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ୍ୟ + ଆ)—ଜନ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Janyā Feminine of Janya.
ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ୍ ଧାତୁ + ଯ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
୧ । ଆନନ୍ଦ—1. Gladness; joy.
୨ । ମାତା; ଜନନୀ— 2 Mother.
୩ । ବଧୂର ସହଚରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. A friend or companion of a daughter-in-law or bride.
୪ । ମାତୃସଖୀ – 4. The female attendant or friend of one's mother.
୫ । ସ୍ନୀତି; ସ୍ନେହ—5. Love; affection.
୬ । ବଧୂ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Daughter-in-law.

ଜନ୍ୟୁ—ସଂ. ବି. (ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଯୁ)—
Janyu ୧ । ଅଗ୍ନି—1 Fire.
୨ । ପ୍ରାଣୀ; ଜୀବ—2. Animal.
୩ । (+ ଭାବ. ଯୁ) ଜନ୍ମ; ଉତ୍ପତ୍ତି—
3. Birth; production.
୪ । (ଜନ ଧାତୁ ଓଟ ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଯୁ)—
ବିଧାତା; ବ୍ରହ୍ମା—4. Brahmā, the Creator.

ଜନ୍ହ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Janha 1. The moon.
ଜୋହ ୨ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—2. Moonlight.

ଜନ୍ହା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜାବନାଲ)—୧ । ମକା—
Janhā 1. Indian corn.
ଜନାର ୨ । ବାଜରା; ଭୁଟ୍ଟା—2. Maize.
ଜୋହାର

ଜପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ମାନସ ପାଠ କରିବା; ମନେ ମନେ ପଢ଼ିବା—
Jap (root) To read something in one's mind.

ଜପ—ସଂ. ବି. (ଜପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ମନେ ମନେ ପୁନଃପୁନଃ
Japa ପାଠ—1. Muttering.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଃ	ଇ	ଓ	ର୍,ର୍	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଐ	ଔ	ଓ
ଂ	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ୟେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଥ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୨ । ମନ୍ତ୍ରାଦର ବହୁପୁଙ୍କ ପୁନଃପୁନଃ ଉଚ୍ଚାରଣ ବା ଆବୃତ୍ତି—
2. Repetition of prayers or incantations.

୩ । ପୁନଃ ପୁନଃ ଆବୃତ୍ତିପୁଙ୍କ ବେଦାଧ୍ୟୟନ; ସ୍ୱାଧ୍ୟାୟ—
3. Recitation of the Bedas.

୪ । ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ କର କହିବା—4. Whispering.

୫ । ଜପମାଳା ସାହାଯ୍ୟରେ ଇଷ୍ଟମନ୍ତ୍ରକୁ ପୁନଃ ପୁନଃ ଆବୃତ୍ତି କରିବା—5 Telling of beads by reciting particular formulas silently.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣରେ ଜପ ୩ ପ୍ରକାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି—ମାନସ, ଉପାଂଶୁ ଓ ବାଚକ; କେହି କେହି ଜହ୍ନାଜପ ନାମରେ ୪ର୍ଥ ପ୍ରକାର ଜପ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି । ମନେମନେ ମନ୍ତ୍ରର ଅର୍ଥ ମନନ କରି ଧୀରେଧୀରେ ଇଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରକୁ ସ୍ମରଣ କରିବା ମାନସଜପ; ଓଠ ଓ ଜିଭ ହଲାଇ ସ୍ୱୀଶ୍ୱରରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଉପାଂଶୁଜପ; ଓଠ ନ ହଲ କେବଳ ଜିଭ ହଲଲେ ଜହ୍ନାଜପ ଓ ମନ୍ତ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣକୁ ବାଚିକ ଜପ କୋଲ୍ଲାଯାଏ । ଜପ କରିବା ସମୟରେ ମନ୍ତ୍ରର ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ରଖିବାକୁ ପଡ଼େ, ଏଥିପାଇଁ ମାଳାର ଆବଶ୍ୟକତା ହୁଏ—ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜପ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଜପ୍ ଧାତୁ)—୧ । ମନେ ମନେ ମନ୍ତ୍ରାଦି ପୁନଃ ପୁନଃ ଆବୃତ୍ତି କରିବା; ଜପିବା—
Japa karibā
ଜପା; ଜପକରା
जपना, जप करना
1. To repeatedly mutter esoteric formulas silently.

୨ । ଜପମାଳା ସାହାଯ୍ୟରେ ସଂଖ୍ୟା ଗଣନା କରି ମନ୍ତ୍ରାଦି ପୁନଃ ପୁନଃ ଜପିବା; ମାଳ ଗଡ଼ାଇବା—2. To tell the beads by muttering certain formulas

କେହି ଅବା ଜପମାଳା ଜପେ ଅବଲେଡ । ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୩ । କୌଣସି କଥାକୁ ମନେ ମନେ ସବୁଦା ସ୍ମରଣ କରିବା—
3. To constantly remember a thing.

୪ । ଘୋଷିଦେବା—4. To go on recapitulating or repeatedly uttering a thing.

ଜପଜୀ—ଦେ. ବ—ଶିଖମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Japajī
जपजी
A religious book of the Sikhs.
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ନିତ୍ୟପାଠ କରିବା ଶିଖମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଧର୍ମରୂପେ ବିବେଚିତ ।]

ଜପତି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୃହ)—ଜାପି ଧରିବା; ଜାବୁଡ଼ କରି ଧରିବା; ଖୁବ୍‌ଯୋରରେ ଜାକ ଧରିବା; ଗୃପି ଚେପେ ଧରା
Japaṭi dharibā
चिपटना
ଧରିବା—To hold tightly or with pressure; to press.

ଜପତିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୃହ)—ଜପତି ଧରିବା (ଦେଖ)
Japaṭibā
Jāpaṭi dharibā (See).

ଜପତ୍—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜପ୍ (ଦେଖ)
Japat
Japt (See)

ଜପତପ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜପ ଓ ତପଃ; ସମାହର)—ମନ୍ତ୍ରଜପ ଓ ତପସ୍ୟା—Telling of beads and practising of religious austerities.
Japa tapa
जपतप
जपतप

ଜପନ—ସଂ. ବ. (ଜପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଜପିବା—
Japana
Muttering of mantras with beads.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଜପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Mutterer of mantras.

ଜପମାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜପମାଳା)—୧ । ଜପମାଳା—
Japa-māḷa
ଜପାମାଳା
जपमाला
1. A string of beads for muttering esoteric formulas.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜପମାଳା ପରି ସବୁବେଳେ ସ୍ମରଣୀୟ ବିଷୟ ବା ପ୍ରିୟତମ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି—
ଜପମାଳ, ଜପାମାଳା, ଜପାମାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
2. (figurative) A dearly cherished matter, thing or person.

ଜପମାଳା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜପ+ମାଳା)—ଯେଉଁ ମାଳର ଗ୍ରନ୍ଥିକା ଗଣନା କରି ଇଷ୍ଟମନ୍ତ୍ରାଦି ଜପ କରାଯାଏ—
Japa-māḷā
A rosary for counting the number of repetitions while repeatedly muttering a sacred formula.

କେହି ଅବା ଜପମାଳା ଜପେ ଅବଲେଡ । ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଜପଯଜ୍ଞ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା ଜପ+ଯଜ୍ଞ)—୧ । ଜପରୂପ ଯଜ୍ଞ; ଜପ—1. Telling of beads considered equivalent to Vedic sacrifice.
Japa jajña

୨ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଜପ ଓ ଯଜ୍ଞ —2. Counting of beads and performance of Vedic sacrifices.

ଜପହୋମ—ସଂ. ବ. (ଜପ+ହୋମ, ରୂପକ କର୍ମଧା ଓ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—
Japa-homa
ଜପଯଜ୍ଞ (ଦେଖ)
Japa-jajña (See)

ଜପା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜପ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Japā
ମନ୍ଦାର ଗଛ ଓ ଫୁଲ; ଜବା—
The red Chinarose and its tree.

ଜପା ଦେ. ବି—୧ । ଜପ କରିବା—1. To muttering of
जपना
mantras by counting the beads.

୨ । ସବୁବେଳେ ଭାବିବା—
2. Constantly thinking over a mattter.

ଦେ. ବଣ.—୧ । ଜପ କରି ସାରିଥିବା (ମନ୍ତ୍ର)—
1. (holy formula) Counted on the beads.

୨ । ସାହା ସାହାଯ୍ୟରେ ଜପ କରି ସାରେ (ଯଥା; ଜପା ମାଳା)
2. (rosary) With the help of which a holy formula is recited.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ମୂଳରେ ଥିବା ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ଭବରେ ପ୍ରଚଳିତ ରହିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଟି ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେହି ଶବ୍ଦ ତାର ସଥାସମ୍ଭବ ଚଳିତ ରୂପରୁ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଆ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଆ' ଦେଖିବେ; 'ବହୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଜପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଜପିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Japāibā (The causative form of Japibā).
ଜପାନ ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଜପ କରାଇବା—
जपाना To cause another person to tell the beads.
(ଦେଇପେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବେଗେ ପୃଷ୍ଠକାଳ ହେବାକୁ ମୋ ଶିବ ଶିବମନ୍ତର ଜପାଇବ । ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତିଗୀତ୍ୟ.

ଜପାଜପି—ଦେ. ବ.— ନାନା ପ୍ରକାରର ମନ୍ତ୍ର ଜପ—
Japā japi Muttering of various incantations.
ଜପାଜପି
जपाजपी

ଜପାମାଳ—ଦେ. ବ.— ଜପମାଳା (ଦେଖ)
Japā-māḷa Japamāḷā (See)

ଜପାମାଳା—ଦେ. ବି— ଜପମାଳା (ଦେଖ)
Japā-māḷā Japamāḷā (See)
ଜପାମାଳା ରୁ ମୋ ସ୍ମରଣାସ୍ତ,
ସେତେବେଳେ ନଇଁରୁ ଅସ୍ତ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଜପାମାଳି—ଦେ ବ—ଜପମାଳା (ଦେଖ)
Japāmāḷi Japamāḷa (See)

ଜପିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଜପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—ଯାହା ଜପ କରାଯାଇ ଅଛି—
Japita That which has been muttered.

ଜପ୍ତ—ତ୍ରିବେଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଜବ୍‌ତ, ଜପ୍ତ)—୧ । ଅଟକ ଲଗାଯିବା; ଜୋକ କରାଯାଇଥିବା (କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି)—
Japt ଜବ୍ଦ I. Kept under attachment or seizure; restrained; attached
जप्त
୨ । ରାଜା ବା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ—
2. Taken possession of; seized by the king or Government.
୩ । ବାଜ୍ୟାପ୍ତ—3. Resumed.
୪ । ନିୟମକୁ ଆଣିତ—4. Regulated.
୫ । ଶାସିତ—5. Ruled; controlled; checked.
୬ । ଅପମାନିତ—6. Humbled; dishonoured; crestfallen.
୭ । ପରାଜିତ— 7. Vanquished.
୮ । ଦଣ୍ଡିତ—8. Punished; taught a lesson.
୯ । ଚାହଦ୍ କରାଯାଇଥିବା—9. Warned.
୧୦ । ଜୋରଖ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
10. Relating to attachment.
ବି. (ଆ. ଜପ୍ତ୍)—୧ । ଜୋକ୍—1. Attachment.
୨ । ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଅଟକାଇ ରଖିବା—
2. Taking a property under custody.
୩ । ରାଜା ବା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅପରାଧୀର ସମ୍ପତ୍ତି ଅଟକ—
3. Attachment of the property of an offending person by the king or by Government.

ଜପ୍ତମାଫି—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫା)—ଲାଖରାଜବାଜ୍ୟାପ୍ତି
Japta-māphi ଜମ୍ନି—Resumed revenue-free land.

ଜପ୍ତି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜବ୍‌ତ)—ଜପ୍ତ (ଦେଖ)
Japti Japt (See)
ଜବଦ
जप्ती

ଜପ୍ତି ଅଫିସର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜପ୍ତ+ଇଂ. ଅଫିସର୍)—
Japti aphisar ବାଜ୍ୟାପ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତିର ହିସାବ ରଖିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ
ଜବତୀ ଅଫିସର କର୍ମଚାରୀ—An officer deputed to
जप्ती अफिसर keep the account of attached properties.

ଜପ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଜପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ)—ଜପଯୋଗ୍ୟ; ଧ୍ୟେୟ—
Japya Fit to be recited or muttered with the help of a rosary.
ସଂ. ବି—ଜପ କରାଯାଇଥିବା ମନ୍ତ୍ର—
Muttered formula (Apte).

ଜବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ— ବେଗରେ ଚଳିବା—
Jab (root) To move swiftly.

ଜବ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ସଂ. ଯାବତ୍; ପ୍ରା. ଯାବ, ଜାବ; ଜୁନ. ସଂ. ଯଦା; ଯଦ୍ଧ; ଯଦ୍ୟପି)—୧ । ଯେତେବେଳେ; ଯେଉଁ ସମୟରେ—1. When.
୨ । ଯଦ୍ଧ—2. If.

[ଦ୍ର—ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦେ ଲାବଣ୍ୟବତୀରୁ 'ଜାନ ଜବାପେକ୍ଷୀ ପରଦର୍ପଘ୍ନେନ' ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଜବ୍ ଶବ୍ଦର ଓଡ଼ିଆରେ "ଯେତେବେ" ଅର୍ଥର ବ୍ୟବହାରକୁ ସମର୍ଥନ କରି ଅଛନ୍ତି ଓ ଲାବଣ୍ୟବତୀର ଲେଖକନାଥ ଦାସଙ୍କ କୃତ ଟୀକାରେ ଏହି ଅର୍ଥ ସମର୍ଥିତ ହୋଇଅଛି । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏହି ଶବ୍ଦର ହିନ୍ଦୀ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର 'ଜବ୍‌ଦ୍‌ଦକ୍' ଶବ୍ଦ ଛଡ଼ା ପ୍ରଚଳିତ ଥିବାର ଦୃଷ୍ଟି ଯାଉନାହିଁ । କେବଳ ସମ୍ବଲପୁରରେ ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରଭାବରୁ କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମୁହଁରେ ଶୁଣାଯାଏ]।
ଦେ. ବି—ଲୁଣରନ୍ଧା ଘାସ କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ର (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
An instrument for cutting the grass used as fuel in the manufacture of salt.

ଜବତକ୍—ଦେ. (ସଂ. ଯାବତ୍+ଫା. ତକ୍)—
Jab-tak ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
ଯତକ୍ଷଣ Till which time; till when.
जबतक
(ଜବ୍‌ତଲକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜବ୍‌ଦ ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଜାଣିଶୁଣି ଚୁପ୍ ରହିବା—
Jab-da māribā To keep silent about a matter
(ଜବ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) which one knows.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଠ	ଢ	ଣ,ଣ୍	ତ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଛ	ଝ	ରୁ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଉୟ୍	ଉଅ	ଋ	ନ୍

ଜବ—ସଂ. ବ. (ଜୁ ଧାତୁ=ବେଗେ ଗଲିବା+ଉବ. ଅ; କର୍ମ୍ମ. ଜବ୍ୟ Jaba ଧାତୁ+ଉବ. ଅ)—

ବେଗ—Velocity; speed.

ସଂ. ବଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବେଗବାନ୍—

Speedy; swift.

ଜବଖାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯବକ୍ଷାର)—ଯବକ୍ଷାର (ଦେଖ) Jaba-khāra Jabakshāra See)

ଜବତ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜବ୍ତ୍, ଜବ୍ତ୍=ଅଧିକାର କରଣ; କୋରଖ କରିବା)—

Jabat

ଜବଦ, ଜବ୍ଦ ୧ । ସ୍ୱାଧିକୃତ; ସ୍ୱାଧିକାରରେ ଆଣାଯାଇ; କରାୟତ୍ତ—

ଜପ୍ତ, ଜବ୍ତ 1. Brought under one's control or power.

୨ । ଅଧିକୃତ—2. Occupied

୩ । ବଦଜବ୍ତ; ପରାଜିତ—

3. Defeated; crushed; subdued.

୪ । ଜପ୍ତ୍ (ଦେଖ)

4. Japt (See)

ବ—୧ । ଆୟତ୍ତକୁ ବା ଅଧିକାରକୁ ଆଣିବା—

1. Taking possession of a thing.

୨ । ଜପ୍ତ୍ (ଦେଖ)

2. Japt (See)

ଜବତ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିକୁ କୋରଖ କରିବା—

Jabat karibā 1. To confiscate or attach a property.

ଜବ୍ତ କରନା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ସାଧ କରିବା—

2. To teach a person a lesson; to crush a person.

ଜବୁ ସେ ଭାଡ଼ା ଶାଉର ନ କର ଘରଣକୁ ଥରେ ଜବତ୍ କଲେ ।
ମାଳବଣ୍ଡ ଠାସ. ପିଲଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ।

ଜବତି—ଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜବ୍ତି; ଜବ୍ତା)—

Jabati ୧ । ଜବତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to attachment.

ଜବ୍ତୀ, ଜବ୍ତୀ (ଯଥା—ଜବତ୍ତ ପରାଜୟ ନା ।)—

୨ । ଜବତ କରାଯାଇଥିବା; ଅଧିକୃତ—

2. Taken possession of.

(ଯଥା—ଜବତ୍ତ ମାଲ ।)

ଜବନ—ସଂ.ବ. (ଜୁ ଧାତୁ+ଉବ.ଅନ; ବା. ଜବ୍ ଧାତୁ+ଉବ.ଅନ)—

Jabana ୧ । ବେଗ—1. Velocity; speed; swiftness.

ସୁମନ୍ତ ଯେଣ୍ଟ ଜହୁଲେ ମନ୍ତ୍ର ବଳରୁ
ଜବନରେ ଜେହୁଁ ଘୋଡା କେଉ ଦନ୍ତର । ଉଷ. ବୋଷ୍ଟ୍ରଭାଗବତ ।

୨ । ଗତି—2. Motion.

୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ବେଗଗାମୀ ଅଶ୍ୱ—

3. Fleet horse.

୪ । ମୃଗବିଶେଷ—4. A species of deer.

୫ । ଯବନ (ପ୍ରକୃତିବାଦ) (ଦେଖ)

5 Jabana (See)

ସଂ. ବିଣ—ବେଗଗାମୀ—Swift; fleet.

ଜବନିକା—ସଂ. ବ. (ଜୁ ଧାତୁ=ଯାଇବା+କରଣ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ+ସ୍ୱାର୍ଥେ.କ+ଆ)—୧ । ରଙ୍ଗାଳୟର ପରଦା;ଉତ୍ତରଚ୍ଛଦୀ;

Jabanikā (ଯବନିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) କନାତ ବାଡ଼ି—1. Screen; curtain; drop-scene.

୨ । ଯବନ-ସ୍ତ୍ରୀ; ପଠାଣୀ—2. A Pathan female; a Mahomedan woman.

ଜବନିକାପତନ—ସଂ. ବ—୧ । ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅଭିନୟ ଶେଷରେ

Jabanikā-patana ପରଦା ପଡ଼ିବା—1. The fall of the curtain or dropscene on the stage.

୨ । (ଅଭିନୟାଦିର) ସମାପ୍ତି—2. Conclusion or finish (as of a play).

ଜବନେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ବେଗରେ—

Jabane Swiftly.

ପବନେ ଚଳେକ ଜବନେ ଜବନେ ଉଦବର ଉଙ୍ଗମେଳା ।
ଉଷ. ବୋଷ୍ଟ୍ରଭାଗବତ ।

ଜବର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଜବ୍ର)—୧ । ବଳିଷ୍ଠ; ଦୃଢ଼—

Jabar 1. Strong.

ଜବର ୨ । କ୍ଷମତାଶାଳୀ—2. Powerful.

ଜବର ୩ । ପ୍ରକାଣ୍ଡ—3. Large; stupenduous.

୪ । ଅଧିକ—4. Excessive.

୫ । ଖୁବ୍; ଅତ୍ୟନ୍ତ—5. Much, very.

୬ । ଗୁରୁ; ଗୁରୁ—6. Heavy.

୭ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—7. Superior.

୮ । ଚକଚକିଆ; ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ତ୍ତି—

8. Splendid; grand.

ଜବର୍ ଗୁଜବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଗୁରୁ ଝାଣୁଆ ଜନରବ—

Jabar gujab Strong rumour.

(ଯଥା—ବଜାରରେ ଜବର୍ ଗୁଜବ୍ ଉଠିଛି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନିଆ କମିଶନରଙ୍କ ଚଦନ୍ତର ଫଳ ଅସ୍ପକଙ୍କ ଅନୁକୂଳକର ହୋଇଥିଛି ।)

ଜବର୍ଜଂଘ—ବୈଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଫା)—୧ । ଅସ୍ପନ୍ତର ଗୁଡ଼ାଏ ଲୁଗାଘଣ୍ଟା ଦେହରେ ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇ-

Jabar-jangha ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Slovenly dressed.

ଜବଡ଼ଜଙ୍ଘ ୨ । ବଳିଷ୍ଠ ପଦ ଓ ଜଙ୍ଘବିଶିଷ୍ଟ—

(ଜବରଜଙ୍ଘୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Strong-legged; having sinewy

(ଜବର୍ଜଙ୍ଘ—ଅନ୍ୟରୂପ) legs and thighs.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭଖାନ୍ରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଜବରଦସ୍ତ୍—ବୈଦେ. ବିଶ. (ଫା. ଜବ୍‌ରଦସ୍ତ୍)—
Jabar-dast ୧ । ବଳବାନ୍; ବଳୁଆ; କ୍ଷମତାଶାଳୀ—
জবরদস্ত 1. Powerful; strong.
जबरदस्त ୨ । ଅଟଳ; ଦୃଢ଼—2. Firm.
୩ । ଜୁଲୁମ୍‌ବାଜ୍—3. Oppressive.
୪ । ବଳପ୍ରୟୋଗକାରୀ—4. Using force.
୫ । ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ—5. Invincible.

ଜବରଦସ୍ତି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—୧ । ଜୁଲୁମ; ଧାଁଡ଼ନ; ଅତ୍ୟାଚାର—
Jabar-dasti 1. Oppression.
জবরদস্তী ୨ । ଜୋର୍ ବା ବଳପ୍ରୟୋଗ—2. Use of force.
जबरदस्ती ୩ । ବାଧ୍ୟ କରିବା—3. Compulsion.
୪ । ଅନ୍ୟାୟ—4. Injustice.

ଜବରଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଶ. (ଫା)—ଜବରଦସ୍ତ୍ (ଦେଖ)
Jabar-dār Jabar-dast (See)

ଜବରଦାରି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଜବରଦସ୍ତି (ଦେଖ)
Jabar-dāri Jabardasti (See)

ଜବର୍ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ—ଦେ. ବିଶ. (ଫା ଓ ସ)—ଜବରଦସ୍ତି (ଦେଖ)
Jabar durddānta Jabardast (See)

ଜବରଥଠା ସିହ୍ନା—ଦେ. ବି—(ଜମିଦାର୍ଙ୍କ ଓ ମହାଜନୀ ସିରସ୍ତାରେ)
Jabara-aṭhā siha ଯେଉଁ ହୁସାବ ବହି ବା ସିହ୍ନାରେ ଦୈନିକ ସମସ୍ତ ଆୟ ଲିଭି ଥାଏ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ହୁସାବର ଜବରଣ ଲେଖାଯାଇ ଥାଏ—A consolidated account-book of daily receipts in zamindari and mohājani business

ଜବରଜାଇ—ଦେ. ଅ—ଜବରଦାର୍ (ଦେଖ)
Jabara-jāi Jabaradāri (See)

ଜବରଦାର୍—ଦେ. ଅ—ସବାର ବେହେରାଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ଡାକ—
Jabaradāri A halloo of Palki-bearers.

ଜବରବୁକୁ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଖବ୍ ହେମତ୍ କଲ୍ଲବାଲ୍—
Jabara-buku 1. Daring.
୨ । ସାହସୀ—2. Courageous.

ଜବରୀନ୍—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ଫା. ଜବ୍‌ରନ୍)—ବଳପୂର୍ବକ—
Jabarān Forcibly; by using force.
জব্রান্ ବିଶ— ୧ । ଅତ୍ୟାଚାରୀ—1. Oppressive.
जब्रन ୨ । ଅବୈଧ ବଳପ୍ରୟୋଗକାରୀ—
2. Using unlawful force.

ଜବରୀନ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବଳପ୍ରୟୋଗ କରିବା —
Jabarān karibā 1. To use force.
୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା —
2. To force one to do a thing,
୩ । ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା —3. To oppress.

ଜବରୁନି (ଇତ୍ୟାଦି)— ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ଫା. ଜବ୍‌ରନ୍)—
Jabarāni (etc) ଜବରୀନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jabarān etc. (See)

ବ—ଜବରଦସ୍ତି (ଦେଖ)
Jabar-dasti (See)

ଜବରୁନି ଚୋରି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା ଓ ସ) (ଜବରଆ ଚୁରୀ)—
Jabarāni chori ୧ । ବଳପ୍ରୟୋଗପୂର୍ବକ କରାଯିବା ଚୋରି-
1. Robbery.
୨ । (ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା) ଡକାଏତୀ—
2. Dacoity.

ଜବସ—ସ. ବି. (କୃ ଧାତୁ=ଶୀଘ୍ର ଜନ୍ମିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅସ)
Jabasa ଘାସ; ତୃଣ—Grass.

ଜବା—ସ ବି. (ଜପ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Jabā ନାଲ ଓ ଧଳା ମନ୍ଦାର ଫୁଲ—
The (red and white) China rose; Hibicus Rosa Sinensis.

ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଜବିହ୍; ଆ. ଜବହ୍=ଗଳା କାଟିବା)—
জুবা ୧ । ଜନ୍ତୁର ଗଳା କାଟିବା ସମୟରେ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କର
जबह ପଢ଼ିବା ମନ୍ତ୍ର—1. The Quaoranic text (ଜବା—ଅନ୍ୟରୂପ) muttered while cutting the throat of animals by the Mahomedans.
୨ । କୌଣସି ଜନ୍ତୁର ଗଳା କାଟି ପ୍ରାଣ ନେବା—
2. Killing an animal by cutting the throat.

ଜବାଇ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜବହ୍; ଜସ୍ୱାହା)—
Jabāi ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୋରାନର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ-
জবাই ପୂର୍ବକ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁ କରୁ ପଶୁପକ୍ଷୀ
जबह ଆଦିଙ୍କର କଣ୍ଠଚ୍ଛେଦନ; କୋରାନ୍ ମତେ ପଶୁଚ୍ଛେଦନ; ଜଲ୍ଲାଲ୍; ଜଲ୍ଲୁର—Cutting the throat of animals by Mahomedans while uttering a certain Quoranic text.

ଜବାଇ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଜବହ୍)—
Jabāi karibā ୧ । ଗଳାର କରିବା—1. To cut the
জবাইকরা throat of an animal as an offer-
जबह करना ing to God (by Mahomedans).
୨ । ହତ୍ୟା କରିବା—2. To kill.

ଜବାଧିକ—ସ. ବି. (ଅସ୍ୱା ଭବ୍; ଜବ+ଅଧିକ)—
Jabādhika ବେଗବାନ୍ ଘୋଡ଼ା—A steed; a swift horse.

ସ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅଶ୍ୱସ୍ଥ; ବେଗବାନ୍—
Swift; fleet.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ସ	ହ	କ୍ଷ	ତ୍ର	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ର	ଳ୍ୟ	ଲ୍ଲ	ଵ	କ୍ଷ

ଜବାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ଜିହ୍ୱା; ଜିଭ—
Jabān 1. The tongue
ଜବାନ୍ ୨ । ଭାଷା; ବୋଲି—2. Language.
ଜବାନ ୩ । ବାକ୍ୟ; ଉକ୍ତି—3. Word; speech.
୪ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି—4. Promise.
୫ । ସାର ପୁରୁଷ—5. Hero.
୬ । ମନୁଷ୍ୟ; ପୁରୁଷ—6. Man, male.
ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା; ଭୁଲ. ସ. ଯୌବନ; ପ୍ରା. ଜୌବ୍ବାନ)—
୧ । ଯୁବକ—1. Young.
୨ । ବଳିଷ୍ଠ—2. Strong
୩ । ସାର—3. Heroic; valiant.

ଜବାନ୍ ଦରାଜ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—୧ । ଯେ ଧୃଷ୍ଟତାପୂର୍ଣ୍ଣକ
Jabān darāj ଅନୁଚିତ କଥା କହେ; ମୁହଁବାଇଁ କରିବା
ଜବାନ୍‌ଦରାଜ ଲୋକ—1. Bragging; boastful.
ଜବାନଦ୍‌ରାଜ ୨ । ଧୃଷ୍ଟ; ଅବ୍ରାହ୍ମଣ—2. Impudent.
(ଜବାନ୍‌ଦରାଜୀ—ବ)

ଜବାନ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫା. ଜବାନ୍)—
Jabān debā ନିଶ୍ଚିତ କଥା କହିବା; ସ୍ଥିର ଜବାବ ଦେବା;
ଜବାନ ଦେଓୟା ମୌଖିକ ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା—To give one's
ଜବାନ ଦେନା word; to make an oral promise.

ଜବାନ୍‌ବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜବାନ୍‌ବନ୍ଦୀ)—୧ । କୌଣସି
Jabān-bandi ଅଦାଲତ ବା ହାକିମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିପିବଦ୍ଧ ପକ୍ଷର ବା
ସାକ୍ଷୀର ଇଜହାର; ଲିପିବଦ୍ଧ ସାକ୍ଷ୍ୟ; ଲିପିବଦ୍ଧ ସାକ୍ଷୀର
ଉକ୍ତି—1. Deposition or oral evidence given before a court or officer and recorded by him; written deposition.
୨ । ସାକ୍ଷୀ ବା ପକ୍ଷର କଥିତ ପ୍ରମାଣ—
2. Oral evidence.

ଜବାନ୍‌ବନ୍ଦ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା—
Jabān-bandi karibā To give one's evidence; to
ଜବାନବନ୍ଦୀ କରା depose.
ଇଜହାର ଦେନା
(ଜବାନ୍‌ବନ୍ଦ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜବାନ୍‌ବନ୍ଦ ଗ୍ରହଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସାକ୍ଷୀ ବା ପକ୍ଷର ଇଜହାର
Jabān-bandi grahaṇa karibā ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବା—
ଜବାନବନ୍ଦୀ ଗ୍ରହଣକରା To take down the deposition of
ଜବାନବନ୍ଦୀ ଲେନା a witness.
(ଜବାନ୍‌ବନ୍ଦ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜବାନି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜବାନ୍)—୧ । ଉକ୍ତି; କଥା—
Jabāni 1. Word of mouth; speech.
ଜବାନ ୨ । କଥିତ ଭାଷା—2. Language.
ଜବାନ ୩ । ମୌଖିକ ସାକ୍ଷ୍ୟ 3. Oral evidence.
୪ । ମୌଖିକ ବର୍ଣ୍ଣନା—4. Oral description.
୫ । ଯୁବାକାଳ—5. Youth; time of youth.

ଜବାନି ବଣ. (ଫା. ଜବାନ୍)—୧ । ମୌଖିକ—1. Oral.
ଜବାନୀ ୨ । କଥିତ—2. Spoken; uttered.
କ୍ରି. ବଣ—୧ । ମୌଖିକରୂପେ—
1. Orally; in words of mouth.
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖରୁ ଶୁଣି—
2. From word of mouth.

ଜବାବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ବାକ୍ୟ—1. Word; speech.
Jabāb ୨ । ଉତ୍ତର—2. Reply; response; answer.
ଜବାବ ୩ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—3. Rejoinder.
ଜବାବ ୪ । ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରେ ଅବନମ୍ର-ସୂଚକ ଉତ୍ତର—
4. Insubordinate reply given to a master or superior.
୫ । ପତ୍ରର ଉତ୍ତର—5. Reply to a letter.
୬ । ମକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରତିବାଦୀ ବା ମୁଦାଲ୍ଲା ଦାଖଲ କରିବା ଉତ୍ତର ବା ବର୍ଣ୍ଣନାପତ୍ର—6. Written statement filed by a defendant or accused in a court.
[ଦ୍ର—ଦୂରେଇ ଅମ ଦେଶରେ ମୁସଲମାନ୍ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଯେଉଁ ମକଦ୍ଦମାମାନ ଜଣେରରେ ହୋଇଥିଲା ସେଥିରେ ବାଦୀ ଓ ପ୍ରତିବାଦୀଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଏକାଧିକ ଜବାବ୍ ଦାଖଲ ହୋଇଥିଲା। ପ୍ରତିବାଦର ପ୍ରଥମ ବର୍ଣ୍ଣନାପତ୍ର=ଜବାବ୍—Reply to the plaint; ଦ୍ୱିତୀୟ ଜବାବ୍=ରଦ୍‌ଜବାବ୍—Counter-reply, ତୃତୀୟ ଜବାବ୍=କଦ୍‌ଜବାବ—Rejoinder. ଶେଷ ଜବାବ୍=ହଦ୍‌ଜବାବ୍—Final rejoinder, last word of the defendent]
୭ । ଶେଷ ଉତ୍ତର—7. Final reply.
୮ । କୈଫିୟତ୍—
8. Explanation called for officially.
୯ । ଅଙ୍ଗୀକାର—9. Promise.
୧୦ । ଚାକରକୁ ଚାକରରୁ ଶେଷ ବଦାୟ ଦେବା—
10. Discharge or dismissal of a servant from service.
ପକ୍ଷବେଳେ ରେଃ ପାଇବାରୁ ଆଉ କାରବାରରୁ ଜବାବ୍ ଦେଲେ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ।
୧୧ । ଚାକରରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବା—
11. Resignation from service.
୧୨ । ମେଳ; ଏକବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ଜୋଡ଼ ଖାଇବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ—12. Counterfoil; counterpart; a thing made in order to tally with or fit into another thing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ଅଗର ଦୃଷ୍ଟାରେ ଦୃଢତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଟଏବ ୧ ବ. ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ 'ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ'

ଜବାବ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର କହିବା—
Jabāb karibā 1. To respond.
ଜବାବ କରା ୨ । ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା—2. To promise.
जवाब करना ୩ । ସମୟର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା—
3. To fix a time-limit.
୪ । ଚୁକ୍ତି କରିବା—4. To contract; to undertake to do a thing.

ଜବାବ୍‌ଦାର୍—ପ୍ରାଦେ. ଦେଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ—ଦାୟୀ—Responsible.
Jabāb-dār ବି—ଦାୟିତ୍ୱ—Responsibility.

ଜବାବ୍‌ଦେଇ—ବୈଦେ. ବି. (ପା. ଜବାବ୍ ଦେହ୍)—
Jabāb-dei ଜବାବ୍‌ଦେହ (ଦେଖ)
Jabāb-dehi (See)

ଜବାବ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—
Jabāb debā 1. To make or produce a sound.
ଜବାବ ଦେଓୟା ୨ । ଉତ୍ତର ଦେବା—
जवाब देना 2. To respond; to give a reply.
୩ । ଭୃତ୍ୟକୁ ବରଖାସ୍ତ କରିବା—
3. To dismiss a servant.
୪ । ପ୍ରଭୁ ବା ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ଅବନମ୍ରଭାବରେ ଉତ୍ତର ଦେବା; ଠେସିବା—4. To give insubordinate answers to a superior.
୫ । ଚାକିରୀରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବା—
5. To resign a post or service.
୬ । ମକଦ୍ଦମାରେ (ପ୍ରତିବାଦ ବା ମୁଦାଲ୍ଲା) ନିଜର ବକ୍ତବ୍ୟ ବା ଉତ୍ତର ଦାଖଲ କରିବା—6. To file a written statement in a case.

ଜବାବ୍‌ଦେହ—ବୈଦେ. ବି. (ପା. ଜବାବଦେହ୍ =ଉତ୍ତରଦାୟକ; ଜବାବ୍‌ଦେହୀ =ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱ)—୧ । ଦାୟିତ୍ୱ—
Jabāb-dehi 1. Responsibility; liability.
ଜବାବଦିହି
जवाबदेही ୨ । କୈଫିୟତ୍—2 Explanation.
ଜବାବଦିହ ବିଶ.—୧ । ଗୁରୁତର; ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ—
जवाबदेह 1. Full of responsibility; grave.
୨ । ଯାହା ଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ ଥାଏ—2. Responsible.
୩ । କୈଫିୟତ୍ ଦେବାର ଉପଯୁକ୍ତ—3. Requiring explanation; fit to be explained.

ଜବାବ୍‌ଭ୍ରଷ୍ଟ—ଦେ. ବିଶ. (ପା. ଜବାବ୍ ଓ ସଂ. ଭ୍ରଷ୍ଟ)—ଯେ ଅପଣାର
Jabāb-bhrashta ଜବାବ ବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା ନ କରେ—
(ଜବାବଭ୍ରଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) False to one's promise or words.

ଜବାବ୍ ସୁଆଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ପା. ଜବାବ୍ ଓ ସବ୍ଦାଲ୍)—୧ । ସବ୍ଦାଲ୍
Jabāb suāl ସବାବ; ଉତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର; ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର—
ଜବାବସବାଲ 1. Question and answer.
जवाब सवाल ୨ । ମକଦ୍ଦମାର ପ୍ରମାଣ ଗ୍ରହଣ ହେବା ପରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଓକିଲଙ୍କର କୋର୍ଟ ଆଗରେ ବାଦାନୁବାଦ; ବାଦନା—
2. Argument by pleaders after close of the evidence of both parties in a case.
୩ । ବାଦବିବାଦ—3. Argument and counter-argument.

ଜବାବ କାରଡ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଶବ୍ଦ ଏହି Jabābi kārard ଅର୍ଥରେ)—ଯେଉଁ ପୋଷ୍ଟକାର୍ଡ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ି ପାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଉତ୍ତର ଦେବା ପାଇଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କାର୍ଡ ଲାଗି ଥାଏ—Reply-card.

ଜବାବ ତାର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଶବ୍ଦ ଏହି Jabābi tār ଅର୍ଥରେ)—ଯେଉଁ ଟେଲିଗ୍ରାମ୍‌ରେ ଉତ୍ତର ପାଇଁ ପ୍ରେରକ ଖରଚ୍ ଦାଖଲ କରିଥାଏ—Reply-paid telegram.

ଜବାରୁ—ବୈଦେ. ବି. (ପା. ଆ. ଜବାରୁ=ନକଝବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଦେଶ)—
Jabār ସିତାର ଯନ୍ତ୍ରର ଲାଉର ଫେଣ୍ଟପାଖ ଉପରେ ଥିବା ପୀଢ଼ା ବା
ଜବାରୀ ତନ୍ତ୍ରୀ ଉପରେ ତାରକୁ କୌଶଳରେ ବସାଇବା—
Mode of regulating the contact of the string of a guitar with the central support.
[ଦ୍ର—ଏପରି ବସାଇବା ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ତାର ସେ ତନ୍ତ୍ରୀର ଦେହରେ ନାମ ମାତ୍ର ଲାଗିଥାଏ। ସିତାରରେ ଜବାରୁ ନ ଦେଲେ ସେ ତାରରୁ ମଧୁର ସ୍ୱର ଶୁଣା ଯାଏ ନାହିଁ ।]

ଜବାହାରି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜହର; ଜଓହର; ପା. ଗଓହର; ଭୁଲ.
Jabāhāri ସଂ. ଗହ୍ୱର)—ଜହରତ୍ (ଦେଖ)
Jaharāt (See)

ଜବାହିର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜହର; ଜଓହର; ପା. ଗଓହର; ଭୁଲ.
Jabāhir ସଂ. ଗହ୍ୱର)—ଜହରତ୍ (ଦେଖ)
Jaharāt (See)

ଜବି—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଜବ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ବେଗବାନ୍;
Jabi ଦ୍ରୁତଗାମୀ—Swift.
(ଜବିନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି.—୧ । ଘୋଡ଼ା—1. Horse.
୨ । ଓଟ—2. Camel.

ଜବେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—(ସଂ. ଜବ=ବେଗ)—ବେଗରେ; ଶୀଘ୍ର—
Jabe Quickly.
ଏଥି ଅନ୍ତେ ଦେବେ ପବନ ତହୁ ଜବେ । କୃଷ୍ଣଜଂ. ମହାପ୍ରତ. ବନ ।

ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଜବାଇ (ଦେଖ)
(ଜବ୍ବେ—ଅନ୍ୟରୂପ) Jabāi (See)

ଜବେଇ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜବହ୍; ଜବାହା) —ଜବାଇ (ଦେଖ)
Jabei Jabāi (See)

ଜବେ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଜବାଇ କରିବା (ଦେଖ)
Jabe karibā Jabāi karibā (See)
(ଜବ୍ବେ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ା	ୀ	ୁ,ୂ	ୃ	େ	ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍ତ	ଉଥ	ଉ
୨	ି	ୀ	ୂ	ୄ	ୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଜବ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. ଓ ବି. (ଫା)—ଜବତ୍ (ଦେଖ)
Jabt Jabat (See)

ଜବ୍ତି ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ଜବତ୍ତ (ଦେଖ)
Jabti Jabati (See)

ଜବ୍ଦ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବିଣ. ଓ ବି (ଫା)—ଜବତ୍ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Jabda (etc) Jabat etc (See)

ଜବ୍ଦ:ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପରାଜିତ ହେବା—
Jabda hebā 1. To be vanquished.
ଜବ୍ଦ ହଓୟା ୨ । ଦଣ୍ଡ ପାଇ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବା—
जबत होना 2. To be taught a lesson.
୩ । (ସମ୍ପତ୍ତି) କ୍ରୋକ ହେବା—
3. (property) To be attached.
୪ । ଶାସିତ ହେବା; ଆୟତ୍ତ ହେବା—4. To be restrained or checked; to be brought under control.
୫ । ଗିରଫ୍‌ଦାର କରାଯିବା—5. To be arrested.
୬ । ପୁଲିସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଟକ ରଖାଯିବା—
6. To be detained by the police.

ଜମ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଭକ୍ଷଣ କରିବା—
Jam (root) 1. To eat; to devour.
୨ । ମୈଥୁନ କରିବା—2. To cohabit.

ଜମ୍‌କିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—୧ । ଜିଇଁବା—
Jamkibā 1. To live.
୨ । ଜମିବା—2. To be gathered up; to conglomerate.
୩ । ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଧନୀ ବା ଜରବଶାଳୀ ହେବା—
3. To become richer or more affluent than before.

ଜମ୍ ଧରିବା—ଦେ.କ୍ରି. (ଇଂ.ଜାମ୍=ଦୁଇ ପଦାର୍ଥ ଜୋର ହୋଇ ଲାଗିଯିବା)-
Jam dharibā ଜଙ୍ଗ୍ ବା କଳଙ୍କି ଲାଗି ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ଦୃଢ଼ଭାବରେ
ଜାମ୍‌ଖାଓୟା ପରସ୍ପର ସହିତ ସଲଗ୍ନ ହୋଇଯିବା—
जाम खाना (two things) To be jammed together.
(ଜମ୍ ଖାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) on account of rust.

ଜମ୍‌ରୁଖ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ଜମରୁଦ୍)—
Jamrukh ପିଜୁଲ—Guava.

ଜମଉତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଜମାଉତ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Jamauta (etc) Jamāuta etc. (See)

ଜମକ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଯମକ)—
Jamaka ୧ । ପଦ୍ୟରେ ଆଦ୍ୟ ବା ପ୍ରାନ୍ତ ବା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କ
ଜମକ ମେଳ—1. Alliteration in poetry
जमक

୨ । (ଫା. ତମ୍ଭାର) ଜାକ୍‌ଜମକ୍; ଘନଘଟା; ଆଡ଼ମ୍ବର—
2. Pomp; show; parade;
୩ । ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ; ଚକଚକ୍ୟ—
3. Splendour; brightness; sheen.
୪ । ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି—4. Prosperity; affluence.
୫ । ଯାତ୍ରାଦରେ ବହୁ ଦର୍ଶକ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ସମବେତ ହେବା ବା ରୁଣ୍ଡ ହେବା; ଭିଡ଼—
5. Many people collecting to see a dance or show; crowd.
୬ । ଯାତ୍ରାଦର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ବହୁ ଲୋକ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବା ପାଇଁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ରୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି—
6. That stage of a show or dance when it is at its height and when people crowd in large numbers being attracted by it; height of a show or display.
୭ । ଦଳ; ଗୋଷ୍ଠୀ—7. Crowd; party.
୮ । ଏକତା—8. Unity.
୯ । ସମବେତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
9. State of being gathered together.

ବିଣ—୧ । ଗହଳିଆ—1. Crowded.
୨ । ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ—
2. Full of splendour or show.
୩ । ବହୁଲୋକଙ୍କୁ ଏକ ସ୍ଥାନକୁ ଆକର୍ଷଣ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ-
3. Fit for attracting a big crowd to see it.

ଜମକ ଉଠାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜମକ ଜମାଇବା (ଦେଖ)
Jamaka uṭhāibā Jamaka jamāibā (See)
(ଜମକ ଉଠେଇବା-ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜମକ ଉଠିବା—ଦେ. ବି—ଯାତ୍ରାଦରେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରି
Jamaka uṭhibā ରୁଣ୍ଡ କରାଇବାର ଅବସ୍ଥା—
ଜମକ ଉଠା Being at its height (said of a
जमक उठना show, performance or parade
when the biggest possible crowd is gathered to see it).
(ଯଥା—ଆଜି ରାତ୍ରରେ ରାମନବମୀ ଯାତ୍ରାରେ ବାଲୀସନ୍ତୀର ବାବାରଲେ ଭାରି ଜମକ ଉଠିବ ।)

ଜମକ ଜମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବସ୍ତୁ
Jamaka jamāibā ଦେଖାଇ ବହୁଲୋକଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରିବା—
ଜମକ ଜମାନ To attract a big crowd to a place by
जमक जमाना a pompous show display or
(ଜମକ ଜମେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) parade; to parade a showy thing

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପଣ ପୁସ୍ତାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୬ ଚେଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା କରନ୍ତ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚଉଦ କୌଣସି ବ କର୍ଣ୍ଣ ମାନାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେଇବ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ ସାର୍ଥ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପସ୍ତତ ୬ ବ ୧ ଚଉଦ ଟି ବା ମାନାସୂଚକ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଦୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଦୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଧନଥଂ ଜମକ ଜମେଇଲ
ଜାଉଁଳ ନାଳରେ ସାର୍ଥକ ଗୁଣା, ମାଣ୍ଡବ ପରକରସ୍ତ—ଉଟ ।

ଜମକ ଜମିବା—ଦେ. ବ—ଜମକ ଉଠିବା (ଦେଖ)
Jamaka jamibā Jamaka uṭhibā (See)

ଜମକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଡ଼ମ୍ବର ଦେଖାଇବା—
Jamakā e)ibā To make a show; to parade.

ଜମକ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଡ଼ମ୍ବର ବା କୋଳାହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
Jamaki uṭhibā To become full of grandeur and crowded.

ବପଦ ପଡ଼ିଲେ ଚାକର ଥଉ ଓକାଲଙ୍କ ଦୁଆର ପର ଠାରୁଣୀଙ୍କ ଅସ୍ଥାନ ଜମକ ଉଠେ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଜମଜ—ଫ. ବ—ଯମଜ (ଦେଖ)
Jamaja Jamaja (See)

ଜମଜମାଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (କଉଡ଼ି ଦାଉରେ ଧରି ପକାଇବା Jama-jamāṇi ସମୟରେ ଜମ୍ ଜମ୍ ଶବ୍ଦ ହେବାରୁ)—
୧ । ଏକ ପ୍ରକାର କଉଡ଼ିଖେଳ—
1. A kind of indoor game with small sea-shells.
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଦେଶୀ ଖେଳ—
2. A kind of outdoor country-game.

ଜମଝାଲ—ଦେ.ବ—ବିଶେଷ ପରିଶ୍ରମ ବା ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି ଜନିତ ଉତ୍ତାପ ଯୋଗୁଁ Jama-jhāla ସମସ୍ତ ଶରୀରରୁ ବହିବା ଝାଳ; ଆପାଦମସ୍ତକ ବୋହି ଯିବା ଝାଳ—Profuse sweating over the whole body due to excessive exertion or fear

ଜମଦଗ୍ନି—ଫ. ବ. (ନାମ)—(ଜମ ଧାତୁ + ଶତୃ = ଜମତ୍ = ଉତ୍ତପ୍ତକାରୀ + ଅଗ୍ନି; ଯେ ଅଗ୍ନି ପରି ତ୍ୟାଗୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଗ୍ନିଶର୍ମା ଥିଲେ)—ପରଶୁରାମଙ୍କ ପିତା; ଋଷିବିଶେଷ—
Jamadagni Name of a sage, father of Paraśurāma.
ଜମଦଗ୍ନି କୋଇଲେ ଅଗ୍ନି ପରି ମୁହଁ
ହେବାରୁ ଜମଦଗ୍ନି ନାମ ଅଛ ବହୁ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଭୃଗୁବଂଶିଙ୍କ ବଂଶଧର । ଏହାଙ୍କର ପିତାଙ୍କ ନାମ ଋଚିକ ଓ ମାତାଙ୍କ ନାମ ସତ୍ୟବତୀ । ଏହାଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ନାମ ରେଣୁକା । ରେଣୁକାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଏହାଙ୍କର ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ପୁତ୍ର ଜନ୍ମି-ଥିଲେ; ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରଶୁରାମ କନିଷ୍ଠ । ଜମଦଗ୍ନି ସମସ୍ତ ବେଦରେ ପାରଙ୍ଗମ ଥିଲେ । ଦିନେ ରେଣୁକା ସ୍ନାନକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଗନ୍ଧର୍ବଦମ୍ପତ୍ତିଙ୍କୁ ଦେଖିବାରୁ ତାଙ୍କ ମନ କାମାସକ୍ତ ହେଲା ଓ ସେଥିଯୋଗୁଁ ରେଣୁକାଙ୍କର ପ୍ରଭା ମଳିନ ଦଶିବାରୁ ଜମଦଗ୍ନି ତପୋବଳରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଏହି ପାପଚର୍ଯ୍ୟା ଜାଣି ପାରି ତାଙ୍କୁ ଦାଣ୍ଡି ପକାଇବାକୁ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଅନ୍ୟ ଗୁରୁଦ୍ରୋହୀ ପୁତ୍ର ଏହା କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହଜୁ ପରଶୁରାମ ପିତାଜ୍ଞା ପାଳନ କଲେ । ଏଥିରେ ଜମଦଗ୍ନି ପରଶୁରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ବର ମାଗିବାକୁ କହିବାରୁ ପରଶୁରାମ ସ୍ତ୍ରୀସହ ଜନନୀଙ୍କ ପୁନ-ରୁତ୍ଥାପନ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ଓ ତଦନୁସାରେ ରେଣୁକା ପୁନର୍ଜୀବିତା ହେଲେ । ଦୈବଦତ୍ତ ପ୍ରଜା କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟ ଏହାଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ ଏହାଙ୍କ କାମଧେନୁକୁ ହରଣ କରିବାରୁ ଜମଦଗ୍ନି କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ସହସ୍ର ହସ୍ତ ଛେଦନ କଲେ । କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପୁତ୍ର ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ଜମଦଗ୍ନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ ଜମଦଗ୍ନିଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କଲେ ।]

ଜମଦାଡ଼—ଦେ. ବ—ଯମଦାଡ଼ (ଦେଖ)
Jamadārḍha Jamadārḍha (See)

ଜମନ—ଫ. ବ. (ଜମ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଭକ୍ଷଣ—
Jamana 1. Eating
୨ । ମୈଥୁନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2 Coition; sexual intercourse.

ଜମରିଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଜମଝାଲ (ଦେଖ)
Jamarila Jamajhāla (See)

ଜମା—ବୈଦେ ବ. (ଆ. ଜମା = ସମ୍ବଦ୍ଧ; ଏକତ୍ରୀକୃତ)—
Jamā ୧ । ସମ୍ବନ୍ଧ; ସମଷ୍ଟି—1, Collection.
ଜମା ୨ । ଏକତ୍ରୀକୃତ ବସ୍ତୁ; ସ୍ତୂପ—
ଜମା 2. Heap; accumulation.
(ଜମ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ପୁଞ୍ଜି; ସ୍ତୂପୀକୃତ ବା ଗଚ୍ଛିତ ଧନ—
3. Hoard of riches.
୪ । ପାଣ୍ଠି; ମୂଳଧନ—4. Capital of a business.
୫ । ମୋଟ ପ୍ରାପ୍ତି; ଆୟ—5. Total income; gross raceipt.
ଜମା ଅନୁସାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ଲଗି ବାସ୍ତି
ହେବ, ଏହା କାହନ ମନେ ହଲ ନାହିଁ—ଗ୍ରାମ୍ୟକଥା. ଦରବାର ।
୬ । ଅନ୍ୟ ଲୋକ ହାତରେ ଧନାଦିର ନ୍ୟାସ ବା ଉପାଜ୍ଜନ—
6. Deposit of money.
୭ । ଜମିର ବାର୍ଷିକ ଖଜଣା ବା ରାଜସ୍ୱ—
7. Annual rent or revenue of a property.
୮ । ଆୟ; ପ୍ରାପ୍ତ ପଦାର୍ଥ ବା ଧନ—
8. Income; receipt.
୯ । ଜମିବା; ଏକତ୍ର ଠୁଳ ହେବା—
9. Being collecting together; being heaped up accumulating; gathering together.
୧୦ । ତରଳ ପଦାର୍ଥ ବସିଯିବା; ଘନୀଭବ—
10. Coagulating; freezing.

ଜମା—୧ । ସ୍ତୂପୀକୃତ; ପୁଞ୍ଜୀକୃତ—1. Heaped; collected; gathered together; accumulated.
୨ । ନ୍ୟସ୍ତ; ଗଚ୍ଛିତ—2. Deposited.
୩ । ସଞ୍ଚିତ—3. Hoarded.
୪ । ହିସାବର ଜମାପଟରେ ଲେଖାଥିବା—
4. Entered on the credit side of an account.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଡ଼ଢ଼ନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁୟ	ଇଅ	ଈ	ଙ

ଅ—ଆଦୌ; ଟକେ ଦେଲେ; ଅତି ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟ—
At all, at the least.

ଜଇଜଇ ପ୍ରେମା, ପ୍ରେମାରେ ନ୍ୟୂନ ଜମା, ଜଇସିଙ୍କି ସେତେ ଜଡ଼ ଥିବ
ଜଇସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଟୋଇଚନ୍ଦ୍ର. ନ-ଗୀତ ।

ସ୍ତ୍ରୀଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ମାନେ;(ଏହା ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବରେ ଓ ପରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—A suffix indicating the plural number.

(ଯଥା—ବାବୁଜମା, ଗାଈଜମା, ଜମାଗାଈ ଇତ୍ୟାଦି ।)

ଜମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଜମା=ସମ୍ବନ୍ଧ; ଆ. ଜମାନା; ଜମିବାର ପ୍ରଯୋଜକରୂପ)—

Jamāibā
ଜମାନା
ଜମାନା
(ଜମେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୧ । ଜମା କରିବା; ଏକତ୍ର କରିବା—1. To collect or heap together; to accumulate.

୨ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଠୁଳ କରିବା—
2. To cause to gather in a crowd; to bring together many people

୩ । ସଞ୍ଚୟ କରିବା—3. To hoard; to store up.
(ଯଥା—ଧନ ଜମାଇବା ।)

୪ । ତରଳ ପଦାର୍ଥକୁ ଘନ ବା ଗାଢ଼ କରିବା; ଜମାଟ କରିଇବା—4. To congeal; to cause a liquid to coagulate or freeze.

୫ । ଦୃଢ଼ସଲଗ୍ନ କରିବା; ଦୃଢ଼ରୂପେ ସ୍ଥାପନ କରିବା—
5. To settle firmly; to cause to be steadily or firmly rooted or established; to establish a thing firmly; to secure tightly; to attach firmly.
(ଯଥା—ଆସନ ଜମାଇ କର ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ବସିବା ।)

୬ । ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ କରିବା—6. To embrace.
ବାହୁଜାଲି ପାଇନ୍ତୁନେ ଅଳକ ଜମାରେ—ଜଇସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୭ । କାଠ ପଟା ଆଦିର ସଂଲଗ୍ନସ୍ଥଳରେ ଭଲ ଗୁଣି ଭାଲୁ ସମଭୁଲ କରିବା; ନୂଆ ଭୁଲା ଦୂର ଯାଇଥିବା ଶେସ ବା ଗଦି ଉପରେ ପଥର ଆଦି ରଖି ଭାଲୁ ବସାଇବା
7. To cause wooden plank etc to set firmly or uniformly by applying pressure at every point.

୮ । ଯାତ୍ରାନାଟ ଆଦିକୁ ବହୁଲୋକ ଆକୃଷ୍ଟ ହେବା ପ୍ରକାରେ ଲୋକଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ସ୍ୱଥଙ୍ଗ ଆଦି କାଢ଼ିବା; ଜୁମାଇବା—
8. To take proper means to attract a big crowd to a show or porformance, (by exhibiting popular performances).

ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହୁ. ଜମାନା)—ଦହି କସାଇବା; ଦୁଧରେ ମହି ପକାଇ ବସାଦହି କରିବା—
To make curd by mixing sour whey with milk; to curdle milk.

ଜମା ଉଥସିଲ୍ ବାକି—ବୈଦେ ବ. (ଫା)—ଜମିଦାରର କେଉଁ ପ୍ରଜା-
Jamā uāsil bāki ଠାରୁ କେତେ ଖଜଣା ପ୍ରାପ୍ୟ ଓ କାହାଠାରୁ
ଜମା ଓସ୍ୱାସିଲ ବାକି ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଖଜଣା ଅଦାସ୍ତ
ଜମା ବାସିଲ ବାକୀ ହୋଇଅଛି ଓ କାହାଠାରେ କେତେ ଖଜଣା ବାକି ଅଛି ଏହା ଯେଉଁ ଚାଲକା ବା କାଗଜରୁ ଦେଖାଯାଏ—A statement or paper showing the annual rent, realisation and outstanding balance due from each royat to the Zamindar.

ଜମାଉତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜମାଅତ୍=ମିଳନ ସଭା)—
Jamāut ୧ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମିଳନ—
ଜମୟେତ 1. Assembly; a gathering.
ଜମାତ ୨ । ତୀର୍ଥପର୍ଯ୍ୟଟକ ହିନ୍ଦୁ ବୈରାଗୀ ଦଳବିଶେଷ—
ଜମାତ୍, ଜମାଏତ୍, ଜମାଓତ୍, ଜମାସ୍ତ୍ ଅନ୍ୟରୂପ
2. A company of Hindu ascetics travelling through India to different centres of pilgrimage.
[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜମାଉତ୍ ଦଳରେ ୧୦ ଠାରୁ ୧୦୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାବାଜୀ ଥାଆନ୍ତି । ଜମାଉତମାନେ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ ସେମାନଙ୍କ ଆଗମନକୁ ଜମାଉତଙ୍କ ଚଢ଼ାଉ ବା ଆକ୍ରମଣ ବୋଲାଯାଏ । ପ୍ରତି ଦଳରେ ଜଣେ ଜଣେ ମହନ୍ତ ବା ଦଳପତି ଥାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗାଈ, ଘୋଡ଼ା, ଓଟ, ଡାଙ୍ଗ, ଠାକୁର, ଛତ୍ର, ଚାନ୍ଦାଲୀ ଆଦି ସବୁ ସାଜସଜ୍ଜା ଥାଏ । ଏମାନେ ଏକ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନକୁ ଯିବା କେଲେ ବାଟରେ ଯେଉଁଠାରେ ଡେରା କରନ୍ତି ସେଠାର ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ଉତ୍କିରେ ବା ଉପୁରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ (ଅନ୍ନ, ରୁଟି, ଡାଲି, ଘିଅ, ଦୁଧ, ଗଞ୍ଜେଇ ଆଦି) ଯୋଗାନ୍ତି ।]

ଜମାଉତ୍‌ବସ୍ତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜମାଅତ୍‌ବସ୍ତ୍)—
Jamāut-bast ୧ । ଅବୈଧ ଜନତା; ବେ-ଆଇନ ଜନତା—
ଅବୈଧ ଜମାୟେତ 1. Unlawful assembly.
ଜମାତ୍, ଜମାତବସ୍ତ [ଦ୍ର—ଆଇନ ଅନୁସାରେ ୫ ଜଣରୁ ବେଶି,
ଜମାଉତ୍‌ବସ୍ତ, ଜମାଏତ୍‌ବସ୍ତ୍, ଜମାସ୍ତ୍‌ବସ୍ତ୍, ଜମାଓତ୍‌ବସ୍ତ୍ ଅନ୍ୟରୂପ
ଲୋକ କୌଣସି ବେଆଇନ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଅପରାଧ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକତ୍ର ସମବେତ ହେଲେ ତାହାକୁ ଜମାଉତ୍‌ବସ୍ତ୍ ବୋଲାଯାଏ । ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ୧୪୧ ଦଫାରେ ଏହାର ସଜ୍ଞା ଓ ତହିଁର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ୧୫୩ ଦଫାରେ ଅଛି ।]

ବଶ—ଅବୈଧ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକତ୍ର ସମବେତ (ପାଞ୍ଚ ବା ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି)—(five or more persons) Assembled together for some unlawful purpose.

Digitized by srujanika@gmail.com

[ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧. ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ। 'ଅଉଷଧ' ୧ ବ ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲୋକଙ୍କ ମୁଖରେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଖ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।]

ଜମାଏ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବସ୍ତୁର) ସର୍ବନାମ—ସକଳ; ସମସ୍ତେ—
Jamāe — All.

ଜମା କରିବା—ଦେ. କି. (ଆ. ଜମା=ଏକତ୍ରୀକୃତ)—
Jamā karibā — ୧ । ଏକତ୍ର କରିବା; ଠୁଳ କରିବା—
जमा करना — 1. To collect together; to heap up.
ଏଇଁଠିରୁ ନବ ଉମାଳ ରମା, ଝିଙ୍କି ଥାଣି ଅଙ୍ଗେ ଜଲଣ ଜମା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଗୋପବନ୍ଧୁ. ୫ ଗୀତ ।

୨ । ସଞ୍ଚୟ କରିବା—1. To hoard up.

୩ । ଗଚ୍ଛିତ ରଖିବା—
3. To deposit or put in trust.

୪ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ଠୁଳ କରିବା—
4. To cause a multitude to assemble.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଦହି ମୋହିଁବା—
To churn curd.

ଜମା ଖର୍ଚ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜମା+ଖର୍ଚ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ସନ୍ଧିରୁ ଶବ୍ଦ)—
Jamā kharcha — ୧ । ଆୟ ଓ ବ୍ୟୟ—
जमाखरच — 1. Income and expense.
जमाखर्च — ୨ । ଆୟବ୍ୟୟର ହିସାବ—2 Statement or account of receipts and disbursements.

୩ । ହିସାବବହିର ଯେଉଁ ଦୁଇ (ବାମ ଓ ଡାହାଣ) ପାଖରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଆୟ ଓ ବ୍ୟୟର ବିବରଣମାନ ଲେଖାଯାଏ—
3. The debit and credit sides of an acccount-book.

୪ । ଦୈନିକ ଜମାର ଓ ଖରଚର ହିସାବ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ପୁସ୍ତକ; ରୋକଡ଼—4. Daily cash-book or ledger.

୫ । (ଗଣିତ) ବ୍ୟବକଳନ; ବିୟୋଗ—
5. (Arithmetic) Subtraction; arithmetical rules of subtraction.

(ଜମା ଖର୍ଚ, ଜମା ଖରଚ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜମାଘର—ଦେ. ବ. (ଆ. ଜମା+ଫ. ଗୃହ)—
Jamāghara — ହିସାବଖାତାର ବାମ ପାଖ; ଖାତାର ଯେଉଁ ପାଖରେ ଜମା ବା ଆୟର ବିବରଣ ଲେଖାଯାଏ—
जमाघर — The credit side of an account.

ଜମାଜମି—ଦେ. ବ—୧ । ଠୁଳ କରିବା କର୍ମ—
Jamājami — 1. Act of accumulating or hoarding.
जमाजमि — ୨ । (ସନ୍ଧିରୁ ଶବ୍ଦ) ଜମିର ଖଜଣା ଓ ଜମି—
जमाजमी — 4. Rent and land.

ଜମାତ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଜମାଅତ୍)—
Jamāt — ୧ । ସଦ୍ଦତ; ଏକତ୍ର ସନ୍ନିଳିତ—1. Collected; gathered together.
जमाट — ୨ । ସ୍ତୂପୀକୃତ—2. Heaped up.
जमाव, जमावट — ୩ । ଶୀତ ଯୋଗୁଁ ବସି ଯାଇଥିବା (ତରଳ ବସ୍ତୁ); ପିଣ୍ଡୀକୃତ—
3. Frozen; congealed; condensed.

୪ । ଗୃହ ଆଡ଼େ ବ୍ୟାପ୍ତ—
4. Spread on all sides; diffused.

୫ । ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ—5. Showy.

୬ । ଅବଚ୍ଛିନ୍ନ; ଅନାହତ—6. Continuous.

ବ—୧ । ଘଡ଼ି—1. Dense crowd.

୨ । ବ୍ରଣାଦି ଉପରେ ଔଷଧର ପ୍ରଲେପ; ପୁଲ୍‌ଟିସ୍—
2. Ointment or poultice applied over boils or affected parts.

୩ । ଘନୀଭବନ—3. Coagulation.

ଜମାଟ୍ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କି—(ଜଳାଦି ଦ୍ରବ ଦ୍ରବ୍ୟ) ବରଫ ରୂପେ
Jamāṭ bāndhibā — ଘନ ହୋଇ ବସିଯିବା—To coagulate.
जमाट बांधना — ଜମାଟ ବାନ୍ଧା

ଜମାତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଜମାଉତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jamāt (etc) — Jamāut etc. (See)

ଜମାଦାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା ଭୁଲ. ଅ ଜମା=ଲୋକସମୂହ+ଫା. Jamādāra ଦାର୍=ଅଧିକାରୀ)—୧ । ୩୦ ଜଣ ଭାରତୀୟ ସିପାହୀଙ୍କ ଜମାଦାର ଉପରସ୍ଥ ସିପାହୀ; ସୁବେଦାରଙ୍କ ନିମ୍ନସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ—
जमादार — 1. Captain of 30 Indian sepoys; a jemadar.

୨ । ହେଡ୍ କନଷ୍ଟବଲ୍—2. Head constable.

୩ । ପିଆଦାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସରଦାର—
3 The chief peon; head-peon.
କେତେ ଜମାଦାର ସେନାରେ ଡାଙ୍କର ଠାବେ ଠାବେ ବସା କଲେ । ବ୍ରଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

୪ । କୁଲିମାନଙ୍କ ସରଦାର—
4. Headman amongst a batch of coolies.

୫ । ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ମଧ୍ୟସ୍ୱାଧିକାରୀ ବା ମକଦମ—
5. The holder of a tenure of rented land.

[ଦ୍ର—ଏ ଫାରସୀ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜିରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ]

ଜମାଦାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) (ଏ ଫାରସୀ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀରେ ମଧ୍ୟ
Jamādāri — ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ଜମାଦାରର କାର୍ଯ୍ୟ—
जमादारी — 1. The duties of a Jamādāra.

୨ । ଜମାଦାରର ପଦବୀ—
2. The post of a Jamādāra.

ଜମାଧାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟ— ଦେ. ବଣ. (ଆ.ଜମା+ଫ. ଧାର୍ଯ୍ୟ+ଯୋଗ୍ୟ;
Jamādhārjya jogya — ସେଟ୍‌ଲମେଣ୍ଟ ପ୍ରଚଳିତ ଶବ୍ଦ)—ଯେଉଁ ଜମି
जमाधार्य्य योग्य — ପାଇଁ ପ୍ରଜା ଜମିଦାରଙ୍କୁ କିଛି ଖଜଣା ଦେଉ ନ
जमाधारज योगय — ଥାଏ ଅଥଚ ଯାହା ଖଜଣାର ଯୋଗ୍ୟ—(rayati land) Liable or fit to be assessed to rent, but not paying any rent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଽ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ନବନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍ଦ

ଜମାନ୍‌ଗୁର୍—ସ୍ତା.ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—(ଆ. ଜମା=ସଦ୍ଭତ+ସ.ଗୁଡ଼)
Jamān-gur ପାଣିଆଁ ଗୁଡ଼—Watery molasses.

ଜମାନତ୍—ବୈଦେ. ସ୍ତା.ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, କଟକୀୟ ଭାଷା) ବି. (ଫା. Jamanat ଜମାନତ୍)—ଜାମିନ୍ (ଦେଖ)
ଜମାନତ୍ Jāmin (See)
ଜମାନତ

ଜମାନତ୍‌ନାମା—ବୈଦେ. ସ୍ତା.ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବି. (ଫା Jamānat-nāmā ଜମାନତ୍‌ନାମେହ୍)—ଜାମିନ୍‌ନାମା (ଦେଖ)
Jāmin-nāmā (See)

ଜମାନବିସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଜମିଦାର ସିରସ୍ତାରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଜମିଜମାର ହୁସାବ ଲେଖିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ--
ଜମାନବିସ୍ A Zamindari clerk who keeps accounts
ଜମାନବିସ of the royats' holdings and rents.

ଜମାନାହିଁ—ଦେ. ଅ.—ଜମାରୁ ନାହିଁ (ଦେଖ)
Jamā-nāhiñ Jamāru nāhiñ (See)

ଜମାନା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—୧ । ସମୟ; କାଳ—
Jamāna 1 Time; period.
ଜମାନା ୨ । ଅମଳ; ଗ୍ରହ ବା ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କାଳ—
ଜମାନା 2. Regime; time of predominance.

ଜମାନାସ୍ତି—ଦେ. ଅ (ଫା. ଜମା ଓ ସ. ନାସ୍ତି; ଜମାଖରଚ ଲେଖାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟ)-ଯେଉଁଠାରେ 'ଜମା' ବା
ଜମାନାସ୍ତି ଆୟ ଘରେ କିଛି ନାହିଁ —There is nothing on
ଜମା ନଦାରଦ୍ the credit or income side of the accounts

ଜମାପୁଞ୍ଜି—ଦେ. ବି. (ଆ. ଜମା+ସ. ପୁଞ୍ଜ; ସଦ୍ଭରର)—
Jamāpuñji ୧ । ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି—1. Riches.
ଜମାପୁଞ୍ଜି ୨ । ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ସଞ୍ଚିତ ଧନ—
ଜମାଜଥା 2. All the savings or hoard of a person.

ଜମାବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—୧ । ପ୍ରଜାର ଜମିଜମାର ହୁସାବ—
Jamābandi 1. Rent-roll.
ଜମାବନ୍ଦି ୨ । ଜମି ଉପରେ ଖଜଣା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା—
ଜମାବ'ନ୍ଦୀ 2. The fixing or assessment of rent on a holding.

ଜମାବୃଦ୍ଧି—ଦେ. ବି. (ଆ. ଜମା+ସ. ବୃଦ୍ଧି)—ଚୌଗସି ଜମି ଜମନ୍ତେ
Jamā bṛuddhi ପ୍ରଜା ଦେଉଥିବା ଖଜଣାର ବୃଦ୍ଧି—
ଜମାବୃଦ୍ଧି Enhancement of rent.
ଜମାବୃଦ୍ଧି

ଜମାୟତ୍—(ଇତ୍ୟାଦି)—ଜମାଉତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Jamāyat etc. Jamāut etc. (See)

ଜମାରୁ—ଦେ. ଅ.—ଆଦୌ; ମୂଳରୁ; ମୁଣ୍ଡୁଁ; ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ--
Jamāru At all; at the least; from the beginning.
ଆଦତେ, ;ଆଦୌ
ବିଲକୁଲ

[ଦ୍ର— ଏହା 'ନାହିଁ' ଅର୍ଥକ କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାୟ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—'ମୁଁ ଜମାରୁ ଏ କଥା ଜାଣେ ନାହିଁ ।' 'ମୁଁ ଆଜ ଜମାରୁ ଖାଇ ନାହିଁ ।' 'ମୁଁ ଜମାରୁ କଟକ ଯାଇ ନାହିଁ' 'ମୋଠାରେ ଜମାରୁ ଅଧଲଟ୍ଟଏ ନାହିଁ ।']

ଜମାରୁ ନାହିଁ—ଦେ. ଅ.—ଆଦୌ ନାହିଁ; କେବେ ନୁହେଁ; କଦାପି
Jamāru nāhiñ ନୁହେଁ—Not at all; never.
ଆଦତେ ନାଇଁ
ବିଲକୁଲ ନେହି
(ଜମାରୁ ନୁହେଁ, ଜମାରୁ ନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜମାଶୂନ୍ୟ—ଦେ. ଅ. (ଫା. ଜମା ଓ ସ. ଶୂନ୍ୟ)—ଜମାନାସ୍ତି (ଦେଖ)
Jamāśūnya Jamā-nāsti (See)
ଜମାଶୂନ୍ୟ (ଜମାଶୂନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଜମାନଦାରଦ୍

ଜମା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଆ. ଜମା)—ଏକତ୍ର ହେବା—
Jamā hebā To be gathered; to be assembled.
ଜମା ହଓୟା କେତେ ମନ, ଋଣ, ଟ୍ରାନ୍ସଣ ବଳା ଅସି ଜମା ହେଲେ ।
ଜମା ହୋନା ଗାଲକଣ୍ଡ ଦାସ. ପିଣ୍ଡଙ୍କ ସମାସ୍ତଣ

ଜମି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଜମୀନ୍)—୧ । ଭୂମି; ଭୂଭାଗ—
Jami 1. Land; earth.
୨ । ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—2. Landed property.

[ଦ୍ର—ଜମିଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ ଜମି ସ୍ୱତ୍ୱ ଓ ଉତ୍କଳଭାଷେଦରେ ନାନା ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ । ମୋଗଲ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହା ସବୁ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗର ସୂଚକ; ତେଣୁ ଭୂମିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସାକଲ୍ୟସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଅରବୀୟ-ମୂଳକ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ ଜମିର ଏହି କେତେଗୋଟି ସାଧାରଣ ବିଭାଗ ପ୍ରାପୃଶଃ ଦେଖାଯାଏ—ଜିରାଏତ ବା ଆବାଦ ଜମି; ପତିତ ବା ଅନାବାଦ ଜମି । ଅତ୍ତଲ୍, ଦୋସ୍ୟମ୍, ସୋସ୍ୟମ୍, ଗୃହାରମ୍ । ଖମାର,-ନଜରଗୃଷ, ନଯସୋତ୍ । ଖଞ୍ଜାବାଡ଼ି, ଖଞ୍ଜାଜାଟି, ଗୃକଗ୍ରନ୍, ଜାଗିର, ସେବାଏତ ସାଗୀର, ଦେବୋତ୍ତର, ବ୍ରହ୍ମୋତ୍ତର, ପିରୋତ୍ତର, ଫକାର୍‌ନ୍, ମଦତ୍ତାଣ । ଖରଦା ଜମାବନ୍ଦ, ଲ୍ଲଖରଜ-ବାଦେଲ, ଲ୍ଲଖରଜ ବାସ୍ୟାପ୍ତି, କାମିଲ ବାସ୍ୟାପ୍ତି, ଟଙ୍କି, ଅଧାଜମା । ରଇତ, ଗୃନନା ବା ଘରବାଡ଼ି । ଭଉଘିର୍, ନସ୍ୟାବାଦ, ଭୁଠିବାଡ଼ି । ମାଦାଲ ବା ମାଲ୍ । ଗୋଚର, ସବ୍‌ସାଧାରଣ । ପାହୁ, ଥାନ । ମଧ୍ୟସ୍ଥ, ବିତ୍ତଦସ୍ତା । କଲାଜମି, ଦୋରସା, ମଝାଲ, ବାଲିଆ, ଖାର, ଛିପ, ଠେଙ୍ଗ, ଖାଲ, ପାଟ, ଜଳପାଟ, ଝିଲ । ଶାରଦ, ମାଣ୍ଡିକୋଲଥ, ଦୁରମଦ୍ଦଶୁଲ, ଦୋଫସଲ, ବଗାଏତ୍, ବଲୁତର, ପଟ୍ଟ ।]

୩ । କ୍ଷେତ; କ୍ଷେତ୍ର—3. Cultivated land; field; plot of land.
୪ । ପ୍ରଜା ବା ରଇତର ଅଧିକୃତ ଘୋଡ଼—
4. Tenant's holding.
୫ । ଧରା; ପୃଥିବୀ—5. The earth.
୬ । ସ୍ଥାନ—6. Place; a space of land.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଟେଉଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମଝା ଏବ ୨ ଟେଉଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଝା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଉଲ୍ଲେ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ ୧ ଟା ୨ ଟେଉଁ ମୌଳିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳରେ ଯେବେ ଏ ବ୍ୟାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଟେ ଟାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପକ୍ଷର ୨ ବା ୧ ଟେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଟେ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳ ଲ 'କୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଟ' ଖୋଜିବେ

୭ । ମାଟି; ମୃତ୍ତିକା—7. Soil.

ଜମିଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଜମିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପସଙ୍ଗେ ଆସିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ)—ଜମିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା; ଘମାଟତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା—
Jami-āsibā — To begin to congeal or freeze.
ଜମଆସା
ଜମଆନା

ଜମାଏତ୍ ଉଲେମା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ସଙ୍ଘ; ସମ୍ମିଳନୀ—
Jamiet-ulemā — Association.

ଜମିଜମା—ବୈଦେ. ବ. (ସହଜର ଶବ୍ଦ; ଆ. ଜମି + ଜମା)—
Jami-jamā — ୧ । ରୟତ ଅଧିକୃତ ଜମି ଓ ତହିଁପାଇଁ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦେୟ ଖଜଣା—1. Royat's holding and its rent
ଜମିଜମା
ଜମୀନ୍ ଜମା

୨ । ରୟତ ବୃତ୍ତି—2. Rent-paying or rayati land.

ଜମିଦାର—ଦେ. ବ. (ଫା. ଜମିନ୍‌ଦାର୍)—ଭୂସ୍ୱାମୀ; ଖେଡ଼ସ୍ୱାମୀ; ଭୂମିର ମାଲିକ; ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଖଜଣା ଆଦାୟ କର ଅପଣା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାରିଶ୍ରମିକ ବା ମାଲିକାନା କାଟ ନେଇ ବାକି ଜମିଦାର ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟକୁ ରାଜସ୍ୱ ବା ସଦରଜମା ସରକାରରେ ଦାଖଲ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
ଜମୀଦାର
ଦେ. ଦାମିନ୍ଦାରୁ
ଜମିଦାରୁଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
ଜମିଦାରଣୀ }
Zamindar; land-lord; proprietor of land recognised by the Government.

[ଦ୍—ବଙ୍ଗ, ବିହାର, ଓଡ଼ିଶାର ଜମିଦାରମାନେ ପୂର୍ବେ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଦେୟ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କର ରାଜକୋଷରେ ଦାଖଲ କରୁଥିଲେ ଓ ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କର ଭୃତ୍ୟ ମାତ୍ର ଥିଲେ । କ୍ରମଶଃ ଏ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ବଂଶାନୁଗତ ହେଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର କରିବା ପରେ ରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା ସମୟରେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ଜମିର ମାଲିକ ବା ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ବୋଲି ପ୍ରଥମେ ଘୋଷଣାକଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ 'ମାଲିକାନା' ହିସାବ କରି ରାଜସ୍ୱ-ଜମାରୁ ତାହା କାଟ ଦେଇ ବାକି ଯାହା ସରକାରଙ୍କୁ ଦେୟ ହେଲା ତାହା ସଦରଜମା ବା ମାଲଗୁଜାରି ନାମରେ ଉକ୍ତ ଜମିଦାରି ଉପରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କଲେ । ଇଂରେଜ ସରକାର ପରେ ବଙ୍ଗ ଓ ବିହାରରେ ଏହି ଜମାକୁ ଚିରସ୍ଥାୟୀ କଲେ, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାର ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ସଦରଜମା ପରବର୍ତ୍ତୀ 'ବନ୍ଦୋବସ୍ତ' ମାନଙ୍କରେ କ୍ରମେ ବଢ଼ି ଥିଲା ।] (ଜମିଦାର୍‌ନ୍—ବହୁବଚନ)

ଜମିଦାର ଦଆକ—ଦେ. ବିଣ—ଜମିଦାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟର ବା ସାଗିରି ରୂପେ ଦଆସାଇ ଥିବା—
Jamidāra diāka — (land) given by the Zamindar to rent-free holders or servants.
(ଜମିଦାର ଦଆକେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜମିଦାରପୁଅ—ଦେ. ବ—ଜମିଦାର ବଂଶ ଜାତ ବ୍ୟକ୍ତି—
Jamidāra-pua — A person born of a Zamindar family.

ଚକିଟେ ବଇଁ ଗୋଲ ମରଚ, ପୁଅରେ ମାପଇଁ ଦିଅ
ମତେ କହୁଥାଉ ମୂରଖ ହୋଇ, ତୁ ହୋଇ ଜମିଦାରପୁଅ ? ଭଗ ।

ଜମିଦାରବଚ୍ଚା—ବୈଦେ. ଜ—ଜମିଦାରପୁଅ (ଦେଖ)
Jamidāra-bachchā — Jamidāra-pua (See)

[ଦ୍—ସାଧାରଣତଃ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଲୋକେ କୋଧ, ଦମ୍ଭ, ଅଭିମାନ, ଆଭିଜାତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ଓ ଭର୍ତ୍ସନାର ଅର୍ଥ କଲ୍ପନାରେ ଜଦ୍‌ଜ୍ଞାତ ଶବ୍ଦ ଓ ବାକ୍ୟମାନ ପ୍ରାୟଶଃ ସେମାନଙ୍କ ମୂଳଠାରୁ ବାହାରି ପଡ଼େ, ଏଭଦ୍ୱାରା କଥିତ ବିଷୟ ଉପରେ emphasis (ଜୋର୍) ଦିଆଯାଏ ।]

ଜମିଦାରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜମିନ୍‌ଦାରୀ) —
Jamidārī — ୧ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଅଧିକୃତ ସମ୍ପତ୍ତି—
ଜମିଦାରୀ — 1. Zamindary; estate; landed property paying revenue o Government.

୨ । ଜମିଦାରଙ୍କ ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଅବସ୍ଥା—
2. The state of being a Zamindar.

ବି. ବ—ଜମିଦାରୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to a Zamindary.

ଜମିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜମିନ୍)—ପୃଥିବୀ—
Jamin — The earth.
ଜମିନ — ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜମି—
Land; landed property

ଜମିନ୍ ଅସ୍ମାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜମିନ୍ + ଆସ୍‌ମାନ୍)—
Jamin asmān — ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ସ୍ୱର୍ଗ; ପୃଥିବୀ ଓ ଆକାଶ—
ଜମିନ ଆସ୍ମାନ୍ — The earth and the sky; earth and heaven.
(ଜମିନ୍ ଆସ୍ମାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜମିନ୍ ଅସ୍ମାନ୍ ଫରକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ପ୍ରଭେଦ—
Jamin asmān pharak — A very great difference between two things.
ଜମିନ୍ ଆସ୍ମାନ୍ ପ୍ରଭେଦ
ଜମୀନ ଆସ୍ମାନ ଫର୍କ
(ଜମିନ୍ ଅସ୍ମାନ୍ ଉପାଡ଼୍; ଜମିନ ଅସ୍ମାନ ପ୍ରଭେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜମିନ୍ ଆସ୍ମାନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଜମିନ୍ ଅସ୍ମାନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jamin āsmān (etc) — Jamin asmān etc. (See)

ଜମିନି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ. (ଫା.—ଜମିନ୍ (ଦେଖ)
Jamini — Jamin (See)

ଜମିନ୍‌ଦାର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ସଂ. (ଭୁଲ. ହି. ଜମୀନ୍‌ଦାର୍)—
Jamindār — ଜମିଦାର (ଦେଖ)
(ଜମିନ୍‌ଦାରେନ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) — Jamidāra (See)

ଜମିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଜମଅ)—
Jamibā — ୧ । ଠୁଳ ହେବା; ଏକତ୍ର ହେବା—
ଜମା — 1. To be collected together.
ଜମନା

ଜଦାରେ ଜୁଜୁବ ବଦାମ ମସ୍ତିଷ୍କ ପର ଜମି ମୋର ଉତ୍ତରରେ ।
ଜଦସ ସଂ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ୍ଟ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଜ୍ଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଇଥ	ଵ	ନ୍

୨ । (ଧନ) ଗଚ୍ଛିତ ହେବା; ଜମା ହେବା—
2. (riches) To be hoarded up
୩ । ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା—3. To be increased.
୪ । (ଜଳୀୟ ବସ୍ତୁ) ଘନ ବସ୍ତୁରେ ପରିଣତ ହେବା; ଘନୀଭୂତ ହେବା—4. To solidify; to become thick; to congeal (said of liquids).
(ଯଥା—ପାଣି ଜମି ବରଫ ହୁଏ ।)
୫ । ସ୍ତର ବାନ୍ଧିବା ବା ସ୍ତର ଉପରେ ବସିଯିବା—
5. To be deposited in layers.
(ଯଥା—ନଈର ପଣ୍ଡୁ ଜମିଲା ।)
୬ । ସ୍ଥିର ବା ନିଶ୍ଚଳ ହେବା—6. To be still.
ରହନ୍ତୁ କ ଇକ ଲୋଏ ଜମି ଅଜ, ବୃକେ ଚଢ଼ି ଦେଟା ମାଟେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଗଙ୍ଗୀତ ।
୭ । ମଜ୍ଜିଯିବା; ଲଗ୍ନ ହୋଇ ଯିବା—
7. To be engrosed.
ମନ ଜମି ଯା, ବିଦ୍ୟୁଜ୍ଜେମା ପ୍ରାଣ ଥନେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜମାଟ ଧରିବା; ଘନୀଭୂତ ହେବା—
8. (figurative) To thicken.
ଅତ ଅଭ୍ର ଦ୍ରବେ ଜମେ ସମର । ନଦୀସ୍ତୁତ୍ର. ଉତ୍କଳଗମ୍ଭୀରତ ।
୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବୈଷୟିକ ଅବସ୍ଥା ଉତ୍ତରଶାଳୀ ହେବା—9. (figurative) To become affluent in circumstances.
(ଯଥା—ପୁଅ ବଡ଼ ଚାକିରି କରିବାରୁ ତାଙ୍କ ଘରଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୁବ୍ ଜମିଲାଣି ।)
[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆସିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୋଗ ହେଲେ ଏଥିର ଅର୍ଥ—ଜମିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା ।]

ଜମିବାଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ଆ. ଜମନ୍ + ଫ. ବାଟିକା)—
Jamibārdi ୧ । ଭୂସମ୍ପତ୍ତି
ଜମିବାଡ଼ି 1. Landed property (generally).
जमीनबाड़ि ୨ । ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—
ଜମିଭୂମି } ଅନ୍ୟରୂପ 3. Immoveable property of all descriptions.
ଜମିଜୋତ }

ଜମି ରହିବା— ଦେ. କି. (ଆ. ଜମନା = ଠୁଳ ହେବା)—
Jami rahibā ୧ । ଲାଗି ରହିବା; ଦୃଢ଼ ରୂପେ ଆସକ୍ତ ହେବା—
ଜମେଯାଓୟା 1. To be engrossed with; to be bent on; to dote upon.
जमरहना
(ଜମିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜମି ରହେ ମନ ତା ଉଙ୍କରେ ବାହୁଁ କ ମିଳଇ ପରିଣାଣ ଗୋ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଜମିଲ—ଦେ. ବ—ବଡ଼ ଓ ଝାଣୁଆଁ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Jamila Homonia Riparia.
[ଦ୍ର—ଏହା ନଦୀଗର୍ଭର କଙ୍କରମୟ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ ଜାତ ହୁଏ ।]

ଜମିଲା ଦହି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘୋଳ ଦହି—
Jamilā dahi Butter-milk; whey; churned curd.

ଜମୁରା—ବୈଦେ. ବ—ଜମ୍ବୁର (ଦେଖ).
Jamurā Jamburā (See)

ଜମେଟ୍ରୀ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜଓମେଟ୍ରୀ)—
Jametri ଜ୍ୟେତ୍ରଭତ୍ତ୍ୱ; ଜ୍ୟାମିତି—Geometry.
ଜମେଟ୍ରୀ
जमेट्री

ଜମ୍ପତି—ସ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସମାସ; ଜାୟା + ପତି; ନଘାତନସିବ୍)—
Jampati ଦମ୍ପତି; ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ; ପତ୍ନିପତ୍ନୀ—
(ଜାୟାପତି, ଦମ୍ପତି—ଅନ୍ୟରୂପ) A married couple; husband and wife.

ଜମ୍ବ—ସଂ. ବ. (ଜମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ବ)—
Jamba ପଙ୍କ; କାଦୁଅ—Mud; mire.

ଜମ୍ବାଳ—ସଂ. ବ. (ଜମ୍ ଧାତୁ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା + ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ କର୍ତ୍ତୃ ବାଳ; ଯେ ଲୋକଙ୍କ ଗଢ଼ଣୁ ବା ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଗୋଳ ପକାଏ)—
Jambāla ୧ । କାଦୁଅ; ପଙ୍କ—1. Clay; mud; mire.
ଜମ୍ବାଳ ଲଗିଲ ବୋଲ ବରଛଳ ବମ୍ବାଇର ମରଜତ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଶୈବାଳ—2. Moss.
୩ । କେତକୀ ବୃକ୍ଷ—
3. Screw-pine; Pandanus Odoratissimus.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜଞ୍ଜାଳ—
4. (figurative) Complications.

ଜମ୍ବାଳିନୀ—ସଂ. ବ. (ଜମ୍ବାଳ = ପଙ୍କ ବା ଶୈବାଳ + ଅତ୍ୱ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ + ଈ)—ନଦୀ—River.
Jambālini

ଜମ୍ବିର—ସଂ. ବ. (ଜମ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ ଇର)—
Jambira ଏକ ପ୍ରକାର ଲେମ୍ବୁ; ଟାବୁ—ଫ. ଦନ୍ତଦର୍ଷଣ, ମୁଖଶୋଧୀ Citron; a kind of lemon; ଗୌଡ଼ା ଲେମ୍ବୁ Citrus Medica.
जामिर
ତୈ. ନମ୍ମ

ଜମ୍ବିଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜମ୍ବିର)—ଜମ୍ବିର (ଦେଖ)
Jambila Jambira (See)
(ଜମ୍ବିଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜମ୍ବୀର—ସଂ. ବ. (ଜମ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଈର)—ଜମ୍ବିର (ଦେଖ)
Jambira Jambira (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂର୍ବତ ଏଚ୍ଛିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୬ ଚ୍ଛିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା:କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚ୍ଛିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ହ୍ରସ୍ୱର ବସଯୁକ୍ତ ୬ ବା ୧ ଚ୍ଛିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବ୍ୟୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ଵତ' ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଜମ୍ବୁ—ଫ. ବ. (ଜମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Jambu ୧ । ଜାମୁ ଗଛ ଓ ଫୋଳ—
(ଜମ୍ବୂ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Blackberry and its tree.

[ଦ୍ର—ଏହା ଛନ ପ୍ରକାର, ଯଥା—୧. ସ୍ୱଳଜମ୍ବୁ, ୨. କାକଜମ୍ବୁ ଓ ୩. ଭୂମିଜମ୍ବୁ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

୨ । ଗୋଲ୍ଲପଳାମୁ—1. Rose-apple.

୩ । (ପୁରାଣ ମତରେ) ମେରୁପର୍ବତକୁ ବେଷ୍ଟନ କରିଥିବା ପୃଥ୍ୱୀର ସପ୍ତଦ୍ୱୀପରୁ ଏକତମ; ଭାରତବର୍ଷ—
3. India (considered and described as one of the 7 mythological islands composing the earth.

୪ । ବରୁଣ—4. The sea-God.

୫ । ସ୍ୱର୍ଗସ୍ଥ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସୂ ପୌରାଣିକ ନଦୀବିଶେଷ—
5. Name of a mythological river producing gold.

୬ । ସୁମେରୁ ପର୍ବତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ନଦୀବିଶେଷ—
6. The name of a river of ancient India.

ଦେ. ବ—୧ । କାଶ୍ମୀର ରାଜ୍ୟର ଦେଶବିଶେଷ—
1. A part of the state of Kāśmīra in N. W. India.

୨ । (ଫ. ଜାମ୍ବ) ଭାଲୁ—2. The bear.

୩ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ମହାନଦୀ ଯେଉଁଠାରେ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିଅଛି—3. The delta of the Mahānadī river near the False-point harbour.

୪ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଜାମ୍ବବତୀର ଡାକ ନାମ—
4. Name for calling Jāmbabatī.

ଜମ୍ବୁକ—ଫ. ବ. (ଜମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉକ)—
Jambuka ୧ । ଶୃଗାଳ; ବଲୁଆ—1. Jackal.
(ଜମ୍ବୂକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧୂର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A cunning and deceitful person.

୩ । ନୀଚ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A mean or low person.

୪ । ବରୁଣ—4. The Deity of water.

୫ । (ଜମ୍ବୁ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) ଗୋଲ୍ଲପଳାମୁ ଗଛ ଓ ଫଳ—
5, The rose-berry and its tree.

୬ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
6. Name of an attendant of Kārttikeya.

ଜମ୍ବୁଖଣ୍ଡ—ଫ. ବ—ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ (ଦେଖ)
Jambu-khaṇḍa Jambu-dwīpa (See)

ଜମ୍ବୁଜମ୍ବାଳ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀତତ୍ପୁ; ଜମ୍ବୁ=ନଦୀବିଶେଷ + ଜମ୍ବାଳ=ପଙ୍କ)—ସୁନା—Gold.
Jambu-jambāla

ଜମ୍ବୁ-ଜମ୍ବାଳ-ପିତୁଳା ପରେ ପାଚ ଉତ୍ତ ଜାଲନ୍ତି ବାତ—
ଉଣ. ଦୋଷ୍ଟ୍ରଡ଼ାଗ୍ରସୁନ୍ଦର

[ଦ୍ର—ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜମ୍ବୁନଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ବୋଲି ତାହାକୁ ଜାମ୍ବୁନଦ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଜମ୍ବୁଜଳ—ଦେ. ବ—ଜାମୁ ଗଛରୁ ଖସି ପଡ଼ୁଥିବା ବର୍ଷାଜଳ—
Jambu-jala Rain-water dropping down from a black-berry tree

ସରୋବର ଉତ୍ତେ ଉମାଳ ଜଳ
ପାରୁଗେ ଜମ୍ବୁଜଳ ପଡ଼େ ଜଳ—ପ୍ରାଚୀ. ବିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷାରମ୍ଭ ।

ଜମ୍ବୁଦୀପା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଧାନ—
Jambu-dīpā A species of fine paddy.

ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ—ଫ. ବ—ହିନ୍ଦୁପୁରାଣମତରେ ପୃଥ୍ୱୀର ୭ ଦ୍ୱୀପରୁ ଏକତମ
Jambu-dwīpa ଦ୍ୱୀପ—India of the ancient Hindus considered and described as one of the seven islands of the earth.

[ଦ୍ର—କାହାର କାହାର ମତରେ ସମସ୍ତ ଆସିଆ ମହାଦେଶ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଆଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଜଭ୍ୟଜୈମିତ୍ତିକ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନର ଫଳସ୍ୱରେ 'ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ' ଶବ୍ଦ ଚଳୁଅଛି ଓ ପ୍ରଚଳିତ କଥାରେ 'ସଧ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପରେ ଏପରି ପିଲ୍ଲା ନାହିଁ' ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ଲେଖକମାନଙ୍କ ମତରେ ପୃଥ୍ୱୀ ଖଣ୍ଡକୋଣିଆ, ଉହିଁରେ ୭ ଗୋଟି ଦ୍ୱୀପ, ଉହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ । ମାଲପଦ୍ଦର ଦକ୍ଷିଣ ଓ ଜଷଧ ପଦ୍ଦର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ ସୁଦର୍ଶନ ନାମକ ଜମ୍ବୁ ବୃକ୍ଷରୁ ଏ ଦ୍ୱୀପର ନାମକରଣ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷ ଏହି ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ବା ଖଣ୍ଡ ଥିବାର କଥିତ ଅଛି । ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ ପରି ୭ ଗୋଟି ଦ୍ୱୀପ ମେରୁ ପର୍ବତର ଗୁର ପାଖରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

ଜମ୍ବୁନଦ—ଫ· ବ—ପୁରାଣମତେ ସ୍ୱର୍ଗର ୭ଗୋଟି ନଦୀ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
Jambu-nada One of the 7 heavenly rivers.

[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ସୁନା ଜାତ ହୋଇଥିବାରୁ ସୁନାକୁ ଜାମ୍ବୁନଦ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଦେ. ବ. (ଫ. ଜାମ୍ବୁନଦ)—ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା—Gold.

ଜମ୍ବୁନଦ ଗୋରୀ—ଦେ. ତତ୍ପୁ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. ଜାମ୍ବୁନଦ ଗୌରୀ)—ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପରି କାନ୍ତିବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman)
Jambunada gorī Having a golden complexion.

ଜମ୍ବୁକଣ୍ଠୀ ଜମ୍ବୁନଦଗୋରୀ—ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଜମ୍ବୁନଦସାର—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜମ୍ବୁନଦ + ସାର)—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା—
Jambunada-sāra Gold.

ଜଳମ ଦେବାର, ଜମ୍ବୁନଦସାର ଶିବ ଶୁଭ୍ରବ ସେ ବ ପ୍ରକାର—
ବଦନ୍ତୁର୍ଯ୍ୟ, ବଶୋପ୍ତବଖ୍ୟ. ଜ ଗୀତ ।

ଜମ୍ବୁ ନଦୀ—ଫ. ବ—ଜମ୍ବୁନଦ (ଦେଖ)
Jambu nadī Jambu-nada (See)

ଜମ୍ବୁବତୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. ଜାମ୍ବବତୀ)—
Jambu-batī ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବଆସିବା ନାମ—
A name given to females.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଌ,ୠ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ୍	ଉଅ	ଊ
୬	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଣ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଋ

ଜମ୍ବୁମାର୍ଗ—ସ. ବ—ପୁଷ୍କରସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Jambu-mārga Name of a sacred place in Pushkara.

ପୁଷ୍କରରେ ରହି ଯେ ଜମ୍ବୁମାର୍ଗ ତୀର୍ଥ
ସେବା କରେ ତାର ସୁଲଭ ହୋଇ ସାର୍ଥ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଜମ୍ବୁମୁହାଁ—ବେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସ. ଜମ୍ବୁ+ମୁଖ)—
Jambu-muhāṅī ଭାଲୁ ପରି ଯାହାର ମୁହଁ ବା ଓଠ ଟୋଙ୍କଆ—
(ଜମ୍ବୁମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) Having a pointed mouth (like a bear

ଜମ୍ବୁର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜମ୍ବୂରକ୍)—
Jamburā ୧ । ଘୋଡ଼ା ଓ ଓଟ ଉପରେ ବାହୁଡ ଗୁଣ୍ଡ ଭୋପ—
जमुरा 1. A kind of small cannon carried on a horse or camel.

କଣ୍ଡୁଳକୁ ଧାଏଁ ବଳା ଫଣି, ଏମନ୍ତ ପତ୍ନ ବେଳେ ବେଳେ ମଣି
ଅଦେଢ଼ ଘୋଡ଼ୁର ଜମୁର ନଳୀ, ଘୁରା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ମୃଗ ଜେବାରୁ ଝାଳ ।
ଅରିମର୍ଦ୍ଦ. ବଦଗୁଡ଼ାମଣି ।

୬ । ଜମ୍ବୂର୍ (ଦେଖ)
2 Jambhurā (See)

ଜମ୍ବୁଳ—ସ. ବ. (ଜମ୍ବୁ+ଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jambula ୧ । ଜମ୍ବିର ଲେମ୍ବୁ—1. Citron.
(ଜମ୍ବୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୬ । ବିବାହ କାଲରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ପରିହାସବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି—
2. Jest or jesting compliments addressed to the bride and bride-groom by their friends and female relatives (Apte).

ଜମ୍ବୂ—ସ. ବ—ଜମ୍ବୁ (ଦେଖ)
Jambū Jambu (See)

ଜମ୍ବୂକ—ସ. ବ. (ଜମ୍ବ୍ ଧାତୁ+ଊକ)—ଜମ୍ବୁକ (ଦେଖ)
Jambūka Jambuka (See)

ଜମ୍ଭ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ନଷ୍ଟ କରିବା—
Jambh (root) 1. To destroy.
୬ । ଖାଇବା—2. To eat.
୩ । ରମଣ କରିବା—3. To cohabit.
୪ । ମେଲ୍ଲ ହେବା—4. To expand.
୫ । ହାଇ ମାରିବା—5. To yawn.

ଜମ୍ଭ—ସ. ବ. (ଜମ୍ଭ ଧାତୁ=ନଷ୍ଟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jambha ୧ । ମହାପରାକ୍ରମୀ ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—
1. Name of a demon.
[ଦ୍ର—ଏ ମହିଷାସୁରର ପିତା । ଏହାକୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବଧ କରିଥିଲେ, ତେଣୁ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଜମ୍ଭାରି ବୋଲିଯାଏ ।]
୬ । ଜମ୍ବିର ଫଳ; ଲେମ୍ବୁ—2. Lemon; citron.
୩ । ତୂଣ 3. Quiver for arrows.
୪ । ଦାନ୍ତଯାନ୍ତ—4. The jaws.
୫ । (+କର୍ମ. ଅ) ଭକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ—5. Food; eatables.
୬ । ଅଂଶ; ଭାଗ—6. Part; portion.
୭ । ଦମ୍ଭ—7. Pride.
୮ । ଟୀକା; ବ୍ୟାଖ୍ୟା—
8. Interpretation; explanation.
୯ । (+ଭାବ. ଅ) ଭକ୍ଷଣ—9. Eating.
୧୦ । (+କରଣ. ଅ) ଦନ୍ତ—10. Tooth.
୧୧ । (+କରଣ. ଅ) ହନୁ; ଗଣ୍ଡ ଦେଶର ଉପର ଭାଗ—
11. The upper part of the cheeks.

ଜମ୍ଭକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜମ୍ଭ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Jambhaka ୧ । ଭୋକ୍ତା; ଖାଦକ—1. Eater; eating.
(ଜାମ୍ଭିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୬ । ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାରୀ
2. Explaining; interpreting.
୩ । ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୋଇଥିବା; ମେଲ୍ଲ ଯାଇଥିବା—
3. Expanded; opened up.
୪ । ରମଣକାରୀ—4. One who copulates or cohabits; cohabiting.
୫ । ଯେ ହାଇ ମାରେ—
5. One who yawns; yawning.
ଛ. (ଜମ୍ଭ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) ଜମ୍ବିର ଲେମ୍ବୁ—Citron.

ଜମ୍ଭକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜମ୍ଭ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Jambhakā ହାଇ; ଜମ୍ଭା—A yawn; gaping.

ଜମ୍ଭନ—ସ. ବ. (ଜମ୍ଭ ଧାତୁ=ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Jambhana ରମଣ—Coition; sexual intercourse; copulation.

ଜମ୍ଭଭେଦନ—ସ. ବ. (ଜମ୍ଭ+ଭିଦ୍ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଜମ୍ଭଭେଦୀ (ଦେଖ)
Jambha-bhedana Jambha-bhedī (See)

ଜମ୍ଭଭେଦୀ—ସ. ବ. (ଜମ୍ଭ+ଭିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଜମ୍ଭାସୁରକୁ ବଜ୍ରଦ୍ୱାରା ନାଶ କରିଥିବାରୁ)—
Jambha-bhedī ୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—1. God Indra.
୬ । ବଜ୍ର—2. Thunderbolt.

ଜମ୍ଭରିପୁ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜମ୍ଭ+ରିପୁ)—
Jambha-ripu ଜମ୍ଭଭେଦୀ(ଦେଖ)—Jambha-bhedī (See)

ଜମ୍ଭଳ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଜମ୍ଭ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଳ)—୧ । ଜମ୍ବୀର ଲେମ୍ବୁ—
Jambhaḷa 1. Citron.

ଜମ୍ଭଳା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜମ୍ଭଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Jambhaḷā ଗୋଦାବରୀତୀରବାସିନୀ ପୁରାଣୋକ୍ତା ରାକ୍ଷସୀବିଶେଷ—
Name of a demoness supposed to reside on the banks of the Godaveri river (in South India).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଥିରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୈଷଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜିତ ୨'ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷଗ୍ରନ୍ଥ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ସମୁଦ୍ରର ଉତ୍ତର ତୀରରେ ବାସ କରୁଥିବା ଜମ୍ଭଲା ନାମକ ଋଷୀଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ମନ୍ତ୍ର ବୋଲି ସ୍ମରଣ କଲେ ଗର୍ଭିଣୀ ପ୍ରସବବେଦନାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ସୁପ୍ରସବ କରେ । ଯଥା—

ଅସ୍ତି ଗୋଦାବସ୍ତୀରେ ଜମ୍ଭଲା ନାମ ଋଷୀ
ତସ୍ୟା ସ୍ମରଣମାତ୍ରେଣ ବଶଲ୍ୟା ଗର୍ଭିଣୀ ଭବେତ୍ ।]

ଜମ୍ଭୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜମ୍ଭ ଧାତୁ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଅ)—ଜମ୍ଭକା (ଦେଖ)
Jambhī Jambhakā (See)

ଜମ୍ଭାଏଲ୍ ଦାଁତ—ବ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.— କଲଦାନ୍ତ—
Jambhāel dāñt The grinders (teeth).

ଜମ୍ଭାରାତି—ସଂ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜମ୍ଭ + ଅରାତି)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—
Jambhārāti 1. God Indra.
୨ । ବଜ୍ର—2. Thunderbolt.
୩ । ଅଗ୍ନି—3. Fire.

ଜମ୍ଭାରାତି ମଣି—ସଂ. ବି.—ଇନ୍ଦ୍ରନୀଲମଣି—
Jambhārāti maṇi An excellent sort of sapphire.
ଜମ୍ଭାରିତନୟ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ର ଜଣବାର ପୂରେ ଦେଲ ମୋ ନଜର ।
ଭକ୍ତସୂର୍ଯ୍ୟ. ଭକ୍ତୋତ୍କର୍ଷ. ଜ. ଗୀତ ।

ଜମ୍ଭାରି—ସଂ. ବି.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜମ୍ଭ + ଅରି)—ଜମ୍ଭାରାତି (ଦେଖ)
Jambhāri Jambhārāti (See)

ଜମ୍ଭାସୁର—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ଜମ୍ଭ ୧ (ଦେଖ)
Jambhāsura Jambha (See)

ଜମ୍ଭିଲ—ବ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଜମ୍ବିର (ଦେଖ)
Jambhila Jambira (See)

ଜମ୍ଭୀ—ସଂ. ବି.—ଜମ୍ବିର (ଦେଖ)
Jambhī Jambira (See)

ଜମ୍ଭୀର—ସଂ. ବି.—ଜମ୍ବିର (ଦେଖ)
Jambhīra Jambira (See)

ଜମ୍ଭୁରା—ବୈଦେ. (ପା. ଜଂବୁର)—୧ । ଦୃଢ଼ ସଣ୍ଡାଅସୀ ବା ଚମ୍ପଟା—
Jambhurā 1. Strong pincers; pliers (instrument
ଜଂବୁରା for catching a thing tightly).
ଜଁତ୍ରା ୨ । ପ୍ରତିମା ଉପରେ ମଡ଼ାଯିବା ଏକପିଠି ଚମ୍କାଳଆ ଓ ଅନ୍ୟ ପିଠି ଧଳା ପିତଳର ପତଳା ପାତ୍ରଆ—
2. Very thin foils of brass (with one side copper-coloured and the other tinned, used to adorn painted images).
୩ । ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ଧୁକ—3. A kind of gun.

ଜୟ ସଂ. ବି.—(ଜି ଧାତୁ=ଜୟ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
Jaya ୧ । ଶତ୍ରୁ ଦମନ—1. Victory; conquest; triumph.
(ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ବିଜୟ) ୨ । ଦେଶ ବା ମନୁଷ୍ୟର ବଶୀକରଣ—
2. Bringing a person or country to subjection; subjugation.
୩ । କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା; ସଫଳତା—3. Success.
୪ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱଚର ବା ଦ୍ୱାରୀ—4. Name of an attendant or door-keeper of Bishṇu.

[ଦ୍ର—ଜୟ ବିଜୟ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱର ଦ୍ୱାରଦେଶକ, ସେଥିପାଇଁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରକୁ ଜୟବିଜୟ ଦ୍ୱାର କୁହାଯାଏ ।]

୫ । ଇନ୍ଦ୍ରପୁତ୍ର; ଜୟନ୍ତ—5. Jayanta, son of Indra.
୬ । ବିରାଟ ରାଜସଭାରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଛଦ୍ମନାମ—
6 The name assumed by Judhisṭhira while living incognito in the court of Birāṭa.
୭ । ପୁରାଣ ଇତିହାସାଦି ଶାସ୍ତ୍ର
7. Mythology and history.
୮ । ବିଷ୍ଣୁ—8. Bishṇu.

ଦେ. ଅ.—ଜୟ ଜୟ (ଦେଖ)
Jaya jaya (See)

ଜୟକାଣ୍ଡ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ନାମ ନଖରତ୍ରଣ)—ହାତର ଅଙ୍ଗୁଠରେ ହାଡ଼ରହିବା ଦୁଷ୍ଟବ୍ରଣବିଶେଷ; ନାରଗୁଣ୍ଡି—
Jayakāṇḍa
ଆଁଗୁଳହାଡ଼ା A very painful boil on the joint of one
ଛିଲ କା, ଛିଲୌରି, ଧିନ of the fingers of the hand; whitlow; Paronychia Felon

ଜୟଜୟ—ଦେ. ବି.—ଅମୁକଙ୍କର ଜୟ ହେଉ; ଇଚ୍ଛାକାର ଘୋଷଣା—
Jayajaya Rejoicing in the name of a person;
ଜୟ ଜୟ huzza; glorification in the name of a
ଜୟ ଜୟ certain person or Deity; exclamation of gratitude and adoration.

ଦେ. ଅ.—(ଆନନ୍ଦ ଓ ସ୍ୱାଗତସୂଚକ ଧ୍ୱନି)—ଅମୁକଙ୍କର ଜୟ ହେଉ—Hail! Victory to thee!

ଜୟଜୟକାର—ଦେ. ବି.—ଜୟ ଜୟ (ଦେଖ)
Jaya-jaya-kāra Jaya jaya (See)

ଜୟଜୟନ୍ତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଙ୍ଗୀତର ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Jaya-jayanti Name of a musical air.

ଜୟଦିଣ୍ଡିମ—ସଂ. ବି. (ସ. ଯ. ଲୋ. ଜୟ ଘୋଷଣାକାରୀ ଦିଣ୍ଡିମ; ଜୟ + Jaya-diṇḍima ଦିଣ୍ଡିମ)—ଯେଉଁ ବାଦ୍ୟ ବା ଢୋଲ ବଜାଇ ଜୟ-ଘୋଷଣା କରାଯାଏ; ବଡ଼କାଠ; ବିଜୟଘୋଷ—
A large drum beaten to announce victory.

ଜୟଢକ୍କା—ସଂ. ବି.—(ସ. ଯ. ଲୋ. ଜୟ + ଢକ୍କା)—ଜୟଦିଣ୍ଡିମ (ଦେଖ)
Jaya-ḍhakkā Jayadiṇḍima (See)
(ଜୟଢକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଛ	ଇ଼	ଏ଼	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ଛ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

ଜୟତ୍‌ସେନ—ସଂ. ବ.—ବିରାଟଭବନରେ ନକୁଳଙ୍କର ଛଦ୍ମ ନାମ—
Jayatsona The name assumed by Nakula in Birāṭa's court.

ଜୟତାଳ—ସଂ. ବ.—ସଙ୍ଗୀତର ତାଳର ୭୦ ମୁଖ୍ୟ ଭେଦରୁ ଏକ—
Jayatāla One of 60 modes or beats in Hindu music.

ଜୟତିଶ୍ରୀ—ସଂ. ବ.—ଗାୟକ ରାଗର ଗୌଣ୍ୟ। ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Jayati-śrī One of the secondary tunes in Hindu music.

ଜୟତୀ—ସଂ. ବ.—ଶ୍ରୀରାଗର ଏକ ରାଗିଣୀ—
Jayatī One of the secondary tunes in Hindu music.

[ଦ୍ର—ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ରାଗିଣୀ ଓ ଏଥିରେ ସବୁ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର ଲାଗେ—ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜୟଦୁନ୍ଦୁଭି—ସଂ. ବ. (ଜୟ+ଦୁନ୍ଦୁଭି) —ଜୟଢଣ୍ଢିମ (ଦେଖ)
Jaya-dundubhi Jaya-ḍiṇḍima (See)

ଜୟଦୁର୍ଗା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ; ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିଭେଦ—
Jaya-durgā Goddess Durgā.

ଜୟଦେବ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—'ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ' ନାମକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୀତିକାବ୍ୟ ରଚୟିତା—The famous poet of the Sanskrit lyrical ballad Gītagobinda.

[ଦ୍ର—ଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର କେନ୍ଦୁବିଲ୍ୱ ଗ୍ରାମବାସୀ କବି । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ନାମ ଭୋଜଦେବ, ମାତାଙ୍କ ନାମ ବାମାଦେବୀ । ଏ ବଙ୍ଗର ରାଜା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେନଙ୍କ ସଭାପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ମାନ୍ୟ କେହି କେହି କହନ୍ତି—"ଏ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର କବି ଓ ଉତ୍କଳରାଜାଙ୍କ ସଭାକବି ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ରଚିତ 'ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ'ର ଲଭ୍ୟପାଠ ପୁରୀ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ମାଦ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ମାଦ୍ଦ । ଜୟଦେବ ପୁରୀବାସୀ ଥିଲେ" (ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ)

ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଙ୍ଗୀୟମାନେ ଜୟଦେବଙ୍କୁ ସ୍ୱଦେଶୀୟ ଜଣାର କେନ୍ଦୁବିଲ୍ୱ ଗ୍ରାମବାସୀ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜୟଦେବ ଯେ ଉତ୍କଳର କେନ୍ଦୁଳୀ ଶାସନରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଉକ୍ତ-ମାଳା ଗ୍ରନ୍ଥର ନିମ୍ନୋଦ୍ଧୃତ ଶ୍ଲୋକରୁ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ ।

ଜଗନ୍ନାଥସ୍ୱାମ୍ନସ୍ତାନ୍ତେ ଦେଶେ ତୈବୋତ୍କଳାଭିଧେ
କେନ୍ଦୁବିଲ୍ୱ ସମଭ୍ୟାଶଃ ଗ୍ରାମୋ ତ୍ରାହ୍ମଣସଙ୍କୁଳଃ ।
ତତ୍ରୌତ୍କଳୋ ଦ୍ୱିଜୋ ଜାତୋ ଜୟଦେବ ଇତିଶ୍ରୁତଃ
ବଦ୍ୟାବ୍ୟାସରତଃ ଶାନ୍ତଃ ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୂଜକଃ । ଭକ୍ତମାଳା ଗ୍ରନ୍ଥ ।]

ଜୟଦ୍ୱଳ—ସଂ. ବ —ବିରାଟଭବନରେ ସହଦେବଙ୍କ ଛଦ୍ମ ନାମ—
jayadbala The assumed name of Sahadeba in the court of Birāṭa.

ଜୟଦ୍ରଥ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜି ଧାତୁ+ଶତୃ ଜୟତ୍; =ଜୟଶୀଳ+ରଥ)—ମହାଭାରତବର୍ଣ୍ଣିତ ସିନ୍ଧୁ ବା ସୌବୀରଦେଶର ରାଜା ଓ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ଭଉଣେଇ; ଦୁଃଶଳାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ—
Jayadratha A warrior of the Mahābhārata, brother-in-law of Durjyodhana who was killed in the Great War.

[ଦ୍ର—ପାଣ୍ଡବମାନେ ଅଜ୍ଞାତବନବାସ କରୁଥିବା ବେଳେ ଏ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଅଙ୍ଗୁଠି ଚୋରି ଅଙ୍ଗୁଠି ଚୁମ୍ବନ କରି ସାରି ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ହରଣ କରି ସେନା ପଳାଇଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନେ ଫେରି ଆସି ଏହାଙ୍କ ଅନୁଧାବନ କରି ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ ଓ ଏହାଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦେଇ ଛଡ଼ି ଦେଲେ । ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କୁ ବଧ କରିବା ବିଷୟରେ ଏ ବିଶେଷ ଉଦ୍ଯୋଗ କରିଥିବାରୁ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ହାତରେ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ ।]

ଜୟଧ୍ୱଜ—ସଂ.ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଜୟ+ଧ୍ୱଜ)—ଜୟପତାକା (ଦେଖ)
Jaya-dhwaja Jaya-patākā (See)

ଜୟ-ଧ୍ୱନି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୟ+ଧ୍ୱନି)—
Jaya-dhwani ୧ । ଜୟ ନଜୟ ଶବ୍ଦ; ଜୟଜୟକାର—
1. Exclamations of rejoicing.
୨ । ବିଜୟୋଲ୍ଲାସସୂଚକ ରବ—
2. Shout or cry of victory.
୩ । ଯୁଦ୍ଧରୁ ଯିବା ସମୟରେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହସୂଚକ ଜୟଶବ୍ଦ—3. War-cry.

ଜୟନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ନାମ) (ଜି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ୍ତ)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରପୁତ୍ର—
Jayanta 1. Son of Indra.
୨ । ବିରାଟଭବନରେ ଭୀମଙ୍କ ଛଦ୍ମ ନାମ—
2. The name assumed by Bhīma in the court of Birāṭa.
୩ । ଦଶରଥଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ—
3. A minister of Daśaratha.
୪ । ଚନ୍ଦ୍ର —4. The moon.
୫ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
5. Name of a musical air.
୬ । ଶିବ (ପ୍ରକୃତିବାଦ) —6. Śiba.

ଜୟନ୍ତିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୟନ୍ତୀ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ହଳଦୀ—
Jayantikā Turmeric.

ଜୟନ୍ତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କନ୍ୟା—
Jayantī 1. Daughter of Indra.
୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Goddess Durgā.
୩ । ଅଷ୍ଟନାୟିକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଚତୁର୍ଥ ନାୟିକା—
3. One of 8 classes of heroines mentioned in the Hindu Śāstras.
ସଂ. ଜୟା; କେଶରୁହା ବିଷମୋଦ୍ଭବପ୍ରଶମଙ୍କା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସଚରାଚର ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ତତ୍ପର ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ବା 'ତତ୍ପରେ' ଲେଖିଲେ ଚତୁର୍ଥ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭନୀୟ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ 'ତହିଁର' ବସଉଛ 'ବା' ଏ ତତ୍ପର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ୍ଡ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଜୈନ୍ତୀ ୪ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—4. Name of a tree; Abutilon
ଜହି Avicennal; Seda Abutilon; Indian Mallow;
ଡେ ପୋମନ୍ତୀ American Jute (Kirtikar).

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶ, ସିନ୍ଧୁ, କାଶ୍ମୀର, ବଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତିରେ ଜନ୍ମେ । ଏଥିର ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ଦଲଦଆ; ମଞ୍ଜି, ପତ୍ର ଓ ମୂଳ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଜୟନ୍ତୀଗଛର ପତ୍ରରୁ ରସ ବାହାର କର ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇଲେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପିତ୍ତ ଶାନ୍ତ ହୁଏ ଓ ମୁଣ୍ଡବ୍ୟଥା ଭଲ ହୁଏ ।]

୫ । (ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଶ୍ରାବଣ କୃଷ୍ଣ ଅଷ୍ଟମୀ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରର କଳାମାତ୍ର ଅଧଃ ବା ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ରୋହିଣୀ ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଯେଉଁ ଶୁଭଯୋଗ ହୁଏ—5. (astrology) An auspicious combination of stars happening in the dark fortnight of Śrābaṇa.

୬ । ପତାକା—6. A flag.

୭ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ଥରେ କରିବା ବ୍ରତ (ଉପବାସ)—7. The vow observed by the Hindus on 6 days in the year.

[ଦ୍ର—ଶିବରାତ୍ରି, ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ, ନୃସିଂହଜନ୍ମ, ବାମନଜନ୍ମ, ରାମନବମୀ ଓ ମହାଷ୍ଟମୀ ଏମାନଙ୍କୁ ଷଡ଼ଜୟନ୍ତୀ ବୋଲାସାଏ ।]

ଜୟନ୍ତୀ କ୍ଷେତ୍ର—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଆଧୁନିକ ମୁଖଲିଙ୍ଗର ପୁରାତନ
Jayanti-kshetra ନାମ—The ancient name of (mordern) Mukhaliṅga.

ଜୟନ୍ତୀତୀର୍ଥ—ସ. ବି.—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Jayanti-tirtha Name of a sacred place of the Hindus.

ଜୟନ୍ତୀପୁର—ସ. ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ଏକ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ନଗର-
Jayanti-pura A famous town of ancient Kaliṅga.

ଜୟପତକା—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଜୟପତାକା)—
Jaya-patakā ଜୟପତାକା (ଦେଖ)
Jaya-patākā (See)

ଜୟପତାକା—ସଂ. ବ, (ମ. ପ. ଲୋ; ଜୟ ସୂଚକ ପତାକା)—
Jaya-patākā ବିଜୟ ସୂଚକ ନିଶାଣ—Flag notifying or announcing victory.

ଜୟପତ୍ର—ସଂ. ବ— ୧ । ନିଜର ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ପରାଜିତ ବ୍ୟକ୍ତି
Jaya-patra ବିଜେତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ନିଦର୍ଶନପତ୍ର ଲେଖି
(ଜୟଲେଖ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦିଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. A document executed by the defeated party in favour of the victor admitting his defeat.

୨ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି) ମକଦ୍ଦମାର ରାୟ; ଫଇସଲା—
2. (Hindu law) A decree.

ଜୟପତ୍ରୀ—ସଂ. ବ—ଲାଇଚୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jaya-patrī Mace (spice).

ଜୟପାଳ—ସ. ବ—୧ । କନକା; ସୀଝୁ ଗଛ ଶ୍ରେଣୀର କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷ
Jayapāla (ଏହା ମଞ୍ଜିରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରେଚକ ତୈଳ ବାହାରେ)—
ସମ୍ଭୂତ ପର୍ଯ୍ୟାୟ—
ଜୟପାଳ, ଜୈପାଳ, ଜାରକ, ରେଚକ, ଭଣ୍ଡିତୈଳଫଳ, ଦନ୍ତୀବୀଜ, ମଲଦ୍ରାବୀ, ବୀଜରେଚନ, କୃମିବୀଜ, କୃମିଘ୍ନବୀଜ, ଘଣ୍ଟାବୀଜ, ଘଣ୍ଟିକାବୀଜ, ନକୁଲାକ୍ଷ୍ୟବୀଜ, ଶୋଧନୀବୀଜ, ରକ୍ତଦନ୍ତୀବୀଜ, ଦନ୍ତୀଫଳ
ଜୟପାଳ
ଜମାଲଗୋଟା

1. Name of a tree; Croton; Figlium (from which croton oil, a strong purgative is extracted).

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ସମୁଦ୍ରର ସମତଳଠାରୁ ୩୦୦୦ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ପର୍ବତ ଭୂମିରେ ଜନ୍ମେ । ଏଗଛ ଜନ୍ମିବାର ୨ୟ ବର୍ଷରେ ଫଳ ଧରେ । ଏଥିର ଫଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଲାଇଚ ଆକାରର, ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଥଲା ଶସ୍ୟ ଥାଏ । ଏହି ଫଳରେ ଚୌଲାଂଶ ବେଶି; ଏ ଫଳ (Croton seed) ଖାଇଲେ ଖୁବ ଝାଡ଼ା ହୁଏ । ଏହି ଫଳରୁ ନିଷ୍କାସିତ ତୈଳ (Croton oil) ଦେହରେ ଲଗାଇଲେ ଫୋଟକା ହୁଏ । ଏ ତୈଳ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ଏଥିର ପିଡ଼ାଆକୁ ଗୁଡ଼ା-ବଗିଚାର ମାଟିରେ ସାର ଦେଲେ ଗଛରେ ଉଇ ଓ ଅନ୍ୟ ପୋକ ଧରନ୍ତି ନାହିଁ । ଶୁସ୍ପା ପାଇଁ କାଫୀ (Coffee) ଗୁଳ୍ମ ନିକଟରେ ଲୋକେ ଏ ଗଛକୁ ଲଗାନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଏ ସ୍ୱାଦୁ କଟୁ-ରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଉଗ୍ର ବିରେଚନ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ବମନବେଗ-କାରକ ଏବଂ କୃମି, କଫ, ବାୟୁ ଓ ଉଦରରୋଗର ପ୍ରଶମନ-କାରକ ।]

୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2. Brahmā.

୩ । ବିଷ୍ଣୁ—3. Bishṇu.

୪ । ରାଜା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. King.

ଜୟପୁର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । ରାଜପୁତାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ରାଜ୍ୟବିଶେଷ-
Jaya-pura 1. A state in Rājputānā (N. W. India).

[ଦ୍ର—ଏହି ରାଜ୍ୟ ଅମ୍ବରରାଜ ଜୟସିଂହଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏହା ଶଙ୍ଗମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତର ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

୨ । ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣା ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜମିଦାରୀ-ରାଜ୍ୟବିଶେଷ (ସାଧାରଣତଃ ଏହାକୁ ଝାଡ଼ ଜୟପୁର ବୋଲାସାଏ)—
2. An estate in the Vizagapatam district of the Madras Presidency.

[ଦ୍ର—ଏହାର ରାଜଧାନୀ ଜୟପୁର । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଜୟପୁର ଗଡ଼ଠାରୁ ୨୦।୨୨ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ନନ୍ଦପୁର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇତ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଏହାର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଜୟପୁର ମହାରାଜଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠୀ ରାମ୍ବା 'ନନ୍ଦପୁର ଭୂପତି' ଓ ଅପରଟି 'ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବାଦସା' । ଜୟପୁରରେ ପୂର୍ବେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୬ଷ୍ଠ ଓ ୭ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଶବର ରାଜା ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁରର କୋଠପାଡ ନାମକ ସ୍ଥାନର ଭୂଗର୍ଭରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୪ର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ରୋମ ସମ୍ରାଟ Augustus Cæser (ଅଗଷ୍ଟସ କାଇଜର୍) ଓ ପୋପ୍ Maximus Pims ଙ୍କ ଅମଳର ରୌପ୍ୟ ମୁଦ୍ରା ମିଳିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ବଳାଯୁକ ଦେବ ନନ୍ଦପୁରର ଶେଷ ରାଜାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରି ୧୪୪୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନନ୍ଦପୁର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ; ତାହାଁ ପୂର୍ବେ ଶିଳାବଂଶର ବଜ୍ରରାଜ ନନ୍ଦପୁରର ରାଜା ଥିଲେ । ଶିଳାବଂଶୋଦ୍ଭବ ମଲ୍ଲ୍ୟବଂଶ ସଙ୍ଗେ କଳଙ୍ଗର ଗଙ୍ଗବଂଶର ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିଲା । ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ ଅନେକ ଜୈନ କୀର୍ତ୍ତି ଅଛି । ଜୟପୁରର ଅଧିବାସୀ ପ୍ରଧାନ ଜାତି 'ଘୋରଜା' (ସଂ. ପ୍ରଜା) ଓ 'ଖାଦବା' ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ । ଜୟପୁର ପ୍ରାଚୀନ କଳଙ୍ଗର ଗୋଷ୍ଠୀ ଅଂଶ ଥିଲା ।]

ଜୟବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଜୟବତ୍)—ଜୟଶୀଳ (ଦେଖ)
Jaya-banta Jayaśīla (See)

ଜୟବିଜୟ—ସଂ. ବ—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକଦ୍ୱୟ—
Jaya-bijaya Name of the two attendants or doorkeepers of Bishṇu.

ପ୍ରଭୁଦ୍ୱାର ଜୟ ବିଜୟ ଛଡ଼ ଦେଲେ ସରଣୀ ।—ଭ୍ରମାନାଥ. ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ।

[ଦ୍ର— ଜୟ ଓ ବିଜୟ ସନକାଦି ଋଷିମାନଙ୍କୁ ଦ୍ୱାରଦର୍ଶନରେ ବାଧା ଦେଇଥିଲେ, ଋଷିଙ୍କ ଶାପରେ ଏମାନେ ସତ୍ୟଯୁଗରେ ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ଓ ହିରଣ୍ୟ କଶିପୁ (ମତ୍ସ୍ୟାନ୍ତରରେ ମୁର ଓ ଦାରୁଣ), ତ୍ରେତାଯୁଗରେ ରାବଣ ଓ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଦ୍ୱାପରଯୁଗରେ ଶିଶୁପାଳ ଓ ଦନ୍ତବକ୍ର (ମତ୍ସ୍ୟାନ୍ତରରେ ଶିଶୁପାଳ ଓ ଶଲ୍ୟ) ରୂପେ ଜାତ ହୋଇ ନାରାୟଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଧନପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ]

ଜୟବିଜୟଦ୍ୱାର—ଦେ. ବ—ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିର ଓ ବିଶେଷତଃ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ
Jaya-bijaya-dwāra ମନ୍ଦିରର ଶ୍ରୀମୁହାଁ (ଏଠାରେ ଜୟ ଓ ବିଜୟ ଦ୍ୱାରୀ ଦୁହିଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଥିବାରୁ)—The name of the door to the inner temple of Bishṇu.

ଜୟମଙ୍ଗଳ—ସଂ. ବ—୧ । ରାଜାଙ୍କ ହାତୀ; ପାଟହାତୀ—
Jaya-maṅgala 1. The elephant ridden by a king.

୨ । ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜ୍ୱରନାଶକ ରସ ବା କଟିକା—
2. A well-known febrifuge-pill prescribed in the Hindu medical science.

୩ । ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତର ୬୦ ଟି ତାଲ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—
3. One of the 60 musical measures in Hindu music.

ଜୟମଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜୟମାଲା)—ଜୟମାଳା (ଦେଖ)
Jaya-māla Jayamāḷā (See)

ଜୟମାଳା—ସଂ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ. ଜୟ + ମାଳା)—
Jaya-māḷā ୧ । ବିଜୟୀ ଚତୁର ସ୍ୱରୂପ ବିଜୟୀଙ୍କର ପିନ୍ଧିବାମାଳା—
1. A garland worn by the victor after victory.

୨ । କନ୍ୟା ସ୍ୱୟଂବର ବେଳେ ବରର ବେକରେ ଯେଉଁ ମାଳା ପକାଇଦେଇ; ବରଣମାଳା—2. A garland which is put on the neck of the husband selected by the bridegroom at a gathering of suiters.

ଜୟଯଜ୍ଞ—ସଂ. ବ—ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jaya-jajña The vedic horse-sacrifice.

ଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ—ସଂ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ ବା ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୟ + ଲକ୍ଷ୍ମୀ)—
Jaya-lakshmī ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଜୟର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ—
The Goddess of victory and glory.

ଜୟଶଙ୍ଖ—ସଂ. ବ—(ମ. ପ. ଲୋ; ଜୟ ସୂଚକ ଶଙ୍ଖ)—ଯେଉଁ ଶଙ୍ଖ
Jaya-śaṅkha ବଜାଇ ଜେତାଙ୍କ ବିଜୟ ଘୋଷଣା କରାଯାଏ—
The conch blown to announce victory.

ଜୟଶିଙ୍ଗା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଜୟଶୃଙ୍ଗ)—ଜୟଶୃଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Jaya-śiṅgā Jaya-śṛuṅga (See)
(ଜୟଶୃଙ୍ଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୟଶ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବ—(ସଂ. ଜୟଶ୍ରୀ)—ଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ (ଦେଖ)
Jaya-śrī Jaya-lakshmī (See)

ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ ବିଷ୍ଣୁତ ଜାଣେ ହରି,
ତରକୁନ ଯୁଦ୍ଧରେ ପାରନ୍ତେ ଜୟଶ୍ରିଙ୍କ ।—କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

ଜୟଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ—(ଜୟ + ଶୀଳ)—ଜୟଯୁକ୍ତ; ଜୟୀ; ଯେ ସବୁଦା ଜୟ
Jayaśīla ଲାଭକରେ—Victorious.

ଜୟଶୃଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ଜୟ + ଶୃଙ୍ଗ)—ଯେଉଁ ଶିଂଘା
Jaya-śṛuṅga ବଜାଇ ଜେତାଙ୍କର ଜୟଲାଭ ବିଷୟ ଘୋଷଣା କରାଯାଏ—A trumpet or horn blown to announce the victory of a victor.

ଜୟଶ୍ରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରୂପକ କର୍ମଧା. ବା ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୟ + ଶ୍ରୀ)—
Jaya-śrī ୧ । ଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ (ଦେଖ)
1. Jaya-lakshmī (See)

୨ । ସଙ୍ଗୀତର ତାଲବିଶେଷ—
2. Name of musical measure.

୩ । ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳରେ ଗେୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଗର ରାଗବିଶେଷ—
3. Name of a musical air.

ଜୟସିଂହ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଧରାକୋଟ ରାଜ୍ୟର
Jaya-simha ଜନୈକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ ରାଜା—Name of a learned king of Dharākoṭa in Ganjam district.

[ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ଓ କବି ଥିଲେ । 'ମହାଭାରତ', 'ସେତୁମହାତ୍ମ୍ୟ' ଓ 'ଭଗବଦ୍ଗୀତା' ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଚୋରଭରେ ଯେବେ ଏ ଜାଃଚୋରଭରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ୍ୟ ଯଥାକ୍ରମେ ରହିବ ବସ୍ତୁତଃ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଚୋରଭରାଦ୍ୟ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଚୋରଭରେ; 'ବଈ' ନ ମିଳ ଲ 'ବଇ' ଚେଡ଼ିବେ; 'ବଧୂ' ନ ଥାଇଲେ 'ବଧୁ' ଚେଡ଼ିବେ; 'ଅଙ୍କୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଚେଡ଼ିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଚେଡ଼ିବେ

ବଙ୍ଗାବ୍ଦ କବି କୃଷ୍ଣସିଂହଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭାଇ ଥିଲେ—ଭାରତୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ।]

ଜୟସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ. ବି. (ସ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଜୟସୂଚକ ସ୍ତମ୍ଭ; ଜୟ+ସ୍ତମ୍ଭ)—
Jaya-stambha କୌଣସି ବଜୟଗୌରବର ସ୍ମାରକରୂପେ ନର୍ମାଣ କରାଯିବା ସ୍ତମ୍ଭ— Monumental pillar; a pillar set up to commemorate a victory.

ଜୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Jayā ୧ । ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା—1. Goddess Durgā.
୨ । ପାର୍ବତୀଙ୍କ ସଖୀ—
2. A companion of Pārbatī.
* । ହରଡ଼ା— 3. Myrobalan.
୪ । ଜୟନ୍ତୀ ୪ (ଦେଖ)
4. Jayantī 4 (See)
୫ । ସିଦ୍ଧି; ଭାଙ୍ଗ; ବଜୟା; ଗଞ୍ଜାଇ—
5. Indian hemp; ganja.
୬ । ଚତୁର୍ଥୀ, ଅଷ୍ଟମୀ ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ତିଥି—
6. The 3rd, 8th and 13th day of the lunar fortnight.
୭ । ପତାକା ବିଶେଷ— 7. A kind of flag.
୮ । ନୀଳ ଦୂବ—
8. A species of grass (blue in colour).
୯ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଏକ ସହଚରୀ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Name of a companion of Durgā.
୧୦ । ମାଘ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10 The 11th day of the light fortnight of the month of Māgha.
୧୧ । ତନ୍ତ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. A kind of stringed musical instrument used in ancient India.
୧୨ । ମନ୍ଦାର ଫୁଲ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. The China-rose.
୧୩ । ଶମୀବୃକ୍ଷ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. The Śamī tree.
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଜୟକୃଷ୍ଣର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକନାମ—
A name for calling Jayakṛushna.

ଜୟାପୀଡ଼—ସଂ. ତ. (ନାମ)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୮ମ ଶତାବ୍ଦୀର କାଶ୍ମୀରର ଏକ
Jayāpīṛda ରାଜା—Name of a king of Kashmere of the 8th century A. D.
[ଦ୍ର—ଏ ବର୍ତ୍ତି ଜୟ କରିବାକୁ ରାଜଧାନୀରୁ ବାହାର ଥିଲେ; ବାଟରେ ଦୈନ୍ୟମାନେ ଏହାକୁ ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଗଲେ । ଏ ଅରୁ ରାଜ୍ୟକୁ ନ ଫେରି ପ୍ରସ୍ଥାଗକୁ ଆସିଲେ ଓ ସେଠାରେ ଏଗାର ଦଳାର ଏକ ଯଜ୍ଞ ଏଗାର ଘୋଡ଼ା ଦାନ କଲେ । ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଜୟିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବଣ. (ଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇଷ୍ଣୁ)—ଜୟଶୀଳ—
Jayishṇu Always victorious.

ଜୟୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Jayī ଜୟଶୀଳ; ଯେ ଜୟଲାଭ କରିଅଛି; ବିଜୟୀ—
(ଜୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Victorious; triumphant.
ବ. ପୁଂ— ବିଜେତା—Conqueror; victor.

ଜୟ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Jajya ଯାହାକୁ ଜୟ କରାଯାଇ ପାରେ— Conquerable;
(ଜୟ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) which can be subjugated.

ଜର୍‌କସି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଜରିକାମ; ଜରି ବୁଣା ହୋଇଥିବା
Jar kasi କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—Lace-work.
ଜରକସୀ ବିଣ.—ସେଉଁ ଲୁଗା ଆଦି ଉପରେ ଜରିର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ କରା
ଜରକସ, ଜରକସୋ ଯାଇ ଥାଏ—(cloth) Wrought with lace.

ଜର୍‌କା ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଜଲକା; ଯାହାରଆଖି ଥାଏ ମାତ୍ର
Jar-kā ସେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଦେଖି ନ ପାରେ—
(ଜର୍‌କା—ସ୍ତ୍ରୀ) Blear-eyed; dim-sighted.

ଜର୍‌କିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଜଲକା ହେବା—
Jar-kibā To become dim-sighted.

ଜର୍‌ଡା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଜରଡ଼ା (ଦେଖ)
Jar-ḍā Jararḍā (See)

ଜର୍‌ଡିଗ୍ରୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜର୍+ଇଂ. ଡିଗ୍ରୀ)—(କଚରୁଆ ଶବ୍ଦ)—
Jar-ḍigrī ଦାନ୍ତ ଓ ଖର୍ଚ୍ଚା ସହିତ ଡିଗ୍ରୀ ହୋଇଥିବା ଟଙ୍କା—
ଜରଡ଼ିଗ୍ରୀ Decretal amount
ଜରଡ଼ିଗରୀ
(ଜର୍‌ଡିଗ୍ରୀ; ଜରଡିଗର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜର୍‌ଦା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—୧ । (ମୁସଲମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ) ସୁବାସିତ
Jar-dā ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗର—1. A kind of rice boiled with turmeric.
[ଦ୍ର— ପ୍ରଥମେ ଗୁଜୁଲରେ ହଳଦି ମିଶାଇ ଚାଉଳ ସିଝାଇ ସେଥିରେ ଘିଅ, ମିଠା ଓ ମସଲା ଗୋଳାଇ ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରା ଯାଏ ।)
୨ । ପାନ ସଙ୍ଗେ ଖାଇବା ପାଇଁ ସୁଗନ୍ଧିତ ତମାଖୁ ପତ୍ର;
ଜରଦା ସୁରତ୍ତା—2. A kind of sweet-scented tobacco-
ଜରଦା preparation chewed with betel.
୩ । ହଳଦିଆ ଘୋଡ଼ା—3. Yellow-skinned horse.
୪ । ଏକ ପ୍ରକାର ହଳଦିଆ ଛିଟ—
4. A kind of yellow chintz.

ଜର୍‌ଦାବି—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ମକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରତିବାଦୀ ଉପରେ ବାଦୀ
Jar-dābī ଦାବି କରିଥିବା ଧନର ପରିମାଣ—
ଜରଦାବୀ The amount of claim in a suit.
ଜରଦାବୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍	ଜ୍ଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ୍

ଜର୍‌ଦାଲୁ—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଜରଦାଲୁ (ଦେଖ)
Jar-dāḷu Jaradāḷu (See)

ଜର୍‌ଦୀ—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—୧ । ଦ୍ୱଲଦଆ ବର୍ଣ୍ଣ—
Jar-dī 1. Yellow colour.
ଜରଦୀ ୨ । ଅଣ୍ଡା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱଲଦଆ ଅଂଶ—
ଜରଦ୍ଦୀ 2. The yellow portion inside an egg.
ବଣ.—ଦ୍ୱଲଦଆ —Yellow.

ଜର୍‌ବାର୍—ବ୍ରା. ବୈଦେ. ବଣ. (ଅ. ଜେର୍‌ବାର୍)—କ୍ଷତ୍ତିଗ୍ରସ୍ତ—
Jar-bār Sustaining loss; put to loss.

ଜର୍‌ସମନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.) (କଚ୍ଚଅଜ୍ଞା —ବନ୍ଧୀଜ ସମ୍ପତ୍ତିର
Jar-saman ମୂଲ୍ୟ—Sale-price; the consideration or
ଜରସମନ value of a property sold.
ଜରସ୍ସମନ

ଜର—ସଂ. ବଣ. (ଜୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବୃଦ୍ଧ—1. Old.
Jara ୨ । ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ—2. Decrepit; infirm.
ବ—୧ । (+ଭାବ. ଅ)—ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
1. Wearing out; wasting.
୨ । ବିନାଶ—2. Destruction.

ଜର ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୱର) —ଜ୍ୱରରୋଗ— Fever.
ବୁଖାର [ଦ୍ର—ପ୍ରକାରଭେଦରେ ଜ୍ୱରମାନଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତି ନାମ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—ବାତଜ୍ୱର, କଫଜ୍ୱର, ଠେଙ୍ଗାଜ୍ୱର, କଳାଜ୍ୱର, ପାଳଜ୍ୱର, ମେ(ମା)ଲେରିଆଜ୍ୱର ବା ପିଲେହଜ୍ୱର, ଆର୍ଦ୍ରିକଜ୍ୱର, ଏକୁଆ ବା ଏକୋଇ ଜ୍ୱର, ସାନ୍ନିପାତିକ ଜ୍ୱର ବା ବିକାର; ଟାଇଫଏଡ୍ ବା ବାଇସିନ୍ଦ୍ରାଆଁ ଜ୍ୱର, ଶରଦଜ୍ୱର ବା କଫଜ୍ୱର, ଗରମଜ୍ୱର ବା ପିତ୍ତଜ୍ୱର, ଭୂମ୍ପାଜ୍ୱର; ବସନ୍ତ ବା ସବରମ ଜ୍ୱର, ଦ୍ୱ୍ୟାହ୍ନିକ, ତ୍ର୍ୟାହ୍ନିକ, ଋତୁଥିକଜ୍ୱର, ଜାଣ୍ଡିଜ୍ୱର ବା ପୂର୍ତ୍ତଜନଜ୍ୱର, ସନ୍ତତ ବା ଏକଜ୍ୱର, ଅଉଘାଡଜ୍ୱର, ଅନ୍ୟାସଜ୍ୱର, ବଲେର୍ପାଜ୍ୱର, ଓଆଁ ବା ଫଡ଼ାମକଜ୍ୱର, ଖଲ୍ଲୁଜ୍ୱର, ଭୂତଜ୍ୱର ଓ କାମଜ୍ୱର । ଜ୍ୱରର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷଣ ଦେହରେ ତାତ ବା ଉଷ୍ଣତା ଓ ଶୈତ୍ୟାନୁଭୂତି ।]

ଜରଆଶଆ—ବ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. ଜ୍ୱର ଓ ଅଂଶ)—ସାମାନ୍ୟରେ ଜ୍ୱରଜାନ୍ତ—
Jara-āśiā Slightly feverish.
ଜର ଜର
(ଜରଆଁଶିଆ; ଜରଆଶୁଆ; ଜରଆଁଶୁଆ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜର ଆସିବା—ଦେ.ବ.—(କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ) ଜ୍ୱର ଆକ୍ରମଣ କରିବା—
Jara āsibā Having an attack of fever.
ଜର ଆସା
ବୁଖାର ଆନା

ଜରଉ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗଞ୍ଜାମର ବଡ଼ଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ନଦୀ (ଏଥିରେ
Jarau ଗାଧୋଇଲେ ବିଦେଶୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଜର ହୁଏ)—
Name of river in Ganjam the water of which is reputed to be full of malarial germs.

ଜରଉହା—ଦେ.ବି—କଫ୍ଲଜର ଓ ପାଳଜରରେ ସମସ୍ତସମସ୍ତରେ ନାକଘୁଡ଼ା
Jara-uhā ଉପରେ ବାହାରୁଥିବା ଫୋଟକା—A blister-like eruption found inside the nostrils in the case of certain kinds of tertian fever and ague.

ଜର ଓହ୍ଲାଇବା—ଦେ. ବ—ଜର ଛଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Jara ohlāibā Jara chhārḍibā (See)
ଜର ନାବା
ବୁଖାର ଉତରନା

ଜର କରିବା—ଦେ.ବ.—୧ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) ଜ୍ୱରରେ ପୀଡ଼ିତ ହେବା—
Jara karibā Suffering from fever; being down
ଜର କରା with fever.
ବୁଖାର ହୋନା ୨ । ଜର ଆସିବା (ଦେଖ)- 2 Jara āsibā (See)

ଜର ଖଇ ଫୁଟିବା—ଦେ. ବ. (ଅଭୁକ୍ତ)—ରୋଗୀର ଶରୀରରେ ଜ୍ୱରର
Jara khai phuṭibā ତାପ ଅତ୍ୟଧିକ ହେବା—Having a high temperature during fever.
(ଜରରେ ଖଇଫୁଟିବା; ଦହରେ ଖଇଫୁଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜର ଛଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—୧ । ଜ୍ୱରର ପ୍ରକୋପ ବା ତାପ କମିଯିବା—
Jara chhārḍibā 1. The abatement of high
ଜର ଛାଡ଼ା temperature in a person
ବୁଖାର ଉତରନା suffering from fever
(ଜର ଛଡ଼ିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜର ଅଇଲ ଥାନରୁ। ବେଲକୁ
ଜର ଛଡ଼ିଲ ତାଉ ଫୁଣ୍ଡା ବେଲକୁ । ଚଗ ।

ଜରଜର—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. ଜର୍ଜର)—୧ । ଅତିଭୂତ: ଆକ୍ରାନ୍ତ;
Jara-jara ଜର୍ଜରିତ; ସନ୍ତପ୍ତ—1.Attacked; overwhelmed
ଜରଜର (with grief, anger, cold etc).
ଜରଜର ଜରଜର ଜବାରୁଣ ଶୀତେ । ସ୍ୱଧାକାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।
୨ । ଲିପ୍ତ; ସରସର (ତେଲଆଦି ଦେହରୁ ବୋହି ପଡ଼ୁଥିବା ପ୍ରକାରେ ବୋଳ ହୋଇ ଥିବା)—1. Suffused; anointed with too much oil etc; with too much oil or water over the body; smeared with.
ଅତ କୋମଳ ଦେହ ମୋର
ଦେଖ ଏ ଝାଡେ ଜରଜର । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୩ । ଜରାଗ୍ରସ୍ତ—3. Very old; decrepit.
ଏ ଅତ ବୃଦ୍ଧ ଜରଜର
ବାଡେ କଣ୍ଠରୁ ତା ଶବ୍ଦର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
ବି—ଜ୍ୱର ହେଲାପରି ବୋଧ ହେବା—Feverishness.

ଜରଜାତକ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜାରଜାତକ)—ଜରଜାତକା (ଦେଖ)
Jarajātaka Jarajātakā (See)

ଜରଜାତକା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜାରଜାତକ)—୧ । ଜାରଜ; ବେଧପିଲ୍ଲ;
Jara-jātakā ବେଜନ୍ମା; ବିବାହବନ୍ଧନରେ ଆବଦ୍ଧ ନ ଥିବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଚ୍ଚ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦେଖି ବ ଶବ୍ଦ ମାତ୍ରାସୂକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ଚନ୍ଦ୍ର ବା ମାତ୍ରାସୂକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଳ' ଦେଖିବେ; 'ବଧ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମେ; ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ—1. Illegitimate; bastard; born of illegal connection.

ଜରଠ—ଫ. ତିଣ. (ଜୃ ଧାତୁ=ଜୀର୍ଣ୍ଣହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଠ)—
Jaraṭha ୧ । କଠିନ—1. Hard.
(ଜରଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କର୍କଶ—2. Rough.
୩ । କଠୋର; ନିଷ୍ଠୁର—
3. Hard-hearted; cruel; harsh.
୪ । ବୃଦ୍ଧ—4. Old; decrepit
୫ । ସୁପରିପକ୍ୱ—5. Full grown; well-ripened.
୬ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ—6. Wasted; debilitated.
୭ । ପାଚିଲା—7. Ripe
୮ । ଫାଶୁବର୍ଣ୍ଣ; ପାଣ୍ଡୁ—8. Grey-coloured.
ବି—୧ । ଜରା; ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା—1. Old age.
୨ । ପାଣ୍ଡୁରାଜା—2. The king Pāṇḍu.

ଜରଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. ବି. (ସମ୍ବଲପୁର)—ଜରଡ଼ି ବା ଜଲ୍ଲାମାଛ—
Jaraṛḍā A kind of fresh-water-fish.

ଜରଣ—ଫ. ବିଣ (ଜୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ବୃଦ୍ଧ—
Jaraṇa 1. Old.
୨ । କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ—2. Decayed.
୩ । ଜୀର୍ଣ୍ଣଶକ୍ତିବର୍ଦ୍ଧକ—3. Promoting digestion.
ବି.—୧ । ପ୍ରଶଂସା—1. Praise.
୨ । ଜୀରା—2. Cumin seed.
୩ । ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ—3. Old age.
୪ । ହେଙ୍ଗୁ—4 Asafætida.
୫ । ସୌବର୍ଚ୍ଚଳ; ସରଳ ଲବଣ—5. A kind of salt.
୬ । କାସମର୍ଦ୍ଦ; କାସିନ୍ଦ ଗୁଳ୍ମ—6. Cassia Tora (tree).
୭ । ୧୦ ପ୍ରକାର ଗ୍ରହଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ (ଯହିଁରେ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳରୁ ମୋକ୍ଷ ହେବା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. An eclipse which begins to clear up from the western side of the orb.

ଜରଣଦ୍ରୁମ—ଫ. ବି.—୧ । ସାହାଡ଼ାଗଛ (ଦେଖ)
Jaraṇa-druma 1. Sāhārḍā tree (See)
୨ । ସାଗୁଅନ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Teak (tree).

ଜରଣା—ଫ. ବ. (ଜୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ+ଆ)—୧ । କଳାଜୀରା—
Jaraṇā 1. Black cumin seed.
୨ । ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା—2. Old age.
୩ । ସ୍ତୁତି; ପ୍ରଶଂସା—3. Praise; encomium.
୪ । ମୋକ୍ଷ; ମୁକ୍ତି—4. Final deliverance; redemption.

ଜରତ୍—ଫ. ବିଣ. ଦୃ [(ଜୃ ଧାତୁ+ଶତୃ (ଅତ୍)]—୧ । ଜରାଗ୍ରସ୍ତ; ଅତି
Jarat ବୃଦ୍ଧ; ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ (ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—(ଏ ଶବ୍ଦ କେବଳ ଫଳ୍ଗୁତ (ଜରତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରୟୋଗରେ ବଳେ ମାତ୍ର ଏହାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଜରତ୍ତା ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ ଚଳେ)—1. Very old; decrepit; worne out; decayed; disabled; infirm (said of male or female)
୨ । ପୁରୁଣା; ପୁରାତନ—2. Ancient; old.
୩ । ପକ୍ୱ—3. Ripe.

ଜରତ୍‌କାରୁ—ଫ. ବି. (ନାମ)—(ଜରତ୍=ଜରାଗ୍ରସ୍ତ; କାରୁ=
Jarat-kāru ଦାରୁଣ; ଯେ ଦାରୁଣ ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ଶରୀରକୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିଥିଲେ)—୧ । ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ଋଷିବିଶେଷ—
1. Name of a famous saint.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ବାସୁକିଙ୍କ ଭଗିନୀ ମନସା ଦେବୀ । ଏହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ଏ ଜୁବ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା ଅବସ୍ଥାରେ ପରତ୍ୟାଗ କର ଚାଲି ଗଲେ । ଆସ୍ତିକ ମୁନି ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ର । ଏହି ଆସ୍ତିକ ତକ୍ଷକ ନାଗରୁ ଜନମେଜୟଙ୍କ ସର୍ପଯଜ୍ଞରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।]

୨ । ଜରତ୍‌କାରୁ ଋଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ମନସା ଦେବୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
2. The wife of Sage Jaratkāru.

ଜରତ୍‌କାରୁପତ୍ନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମନସାଦେବୀ; ବାସୁକିଙ୍କ ଭଗିନୀ (ସିଜୁ
Jarat-kāru-patnī ବା ନାଗଫେଣିଆକୁ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ଲୋକେ ପୂଜା କରନ୍ତି) —The snake-Goddess Manasā (represented by a cactus plant planted in the precincts of a Hindu's house.)

ଜରତ—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ଜରତ୍)—ପକ୍ୱ; ପାଚିଲା—
Jarata Ripe.

ବରକୁସୁନ ଉକ୍ତ ଜରକର ଜରତ ବସ୍ତ୍ର ଅକୃତ ବହେ ଦେହେ ସେ ।
ଭଃ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଜରତା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଜରତା)—ଓଡ଼ିଆ ଉତ୍କଳଭ୍ରମ୍ଭ ବର୍ଣ୍ଣିତ
Jaratā ଗୋଟିଏ ବୃଦ୍ଧା ବେଶ୍ୟାର ନାମ—Name of an old prostitute found in Oria mythologies.

[ଦ୍ର—ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି କରୁଥିଲେହେଁ ଏ ବୃଦ୍ଧକାଳରେ ଏକାନ୍ତ ଉତ୍କଳି ଓ ଭଜନାଦଦ୍ୱାରା ମୋକ୍ଷଲାଭ କରିଥିଲା ।]

ଜରତ୍ତା—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜରତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଇ)—ବୁଢ଼ୀ; ଅତି ବୃଦ୍ଧା;
Jaratī ଜରାଗ୍ରସ୍ତା—Very old (woman).
ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବୁଢ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ବୁଢ଼ୀ ମାଇକିଣୀ (କ୍ୟଙ୍ଗ ବା କୁତ୍ସାର୍ଥକ)—
An old woman; a hag.

କୁଆ କରେ ମୁଁ ଧାରାକୁ, ବାହୁଁ ଉରଜ ଭାକ,
ତତ୍ପୂ ଉଖିର ଜରତରେ—ଜଦସ୍ପର୍ଶ. କଗୋପତନ୍ତ୍ର. ଜ. ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଆ	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଲ୍ଲ
୨	ଇ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଜରଦ୍‌ଗବ—ଫ. ବ. ପୁଂ (କର୍ମ୍ମଧାରସ୍ଥ; ଜରତ୍=ବୃଦ୍ଧ+ଗୋ)—Jarad-gaba (ଜରଦ୍‌ଗବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଜରଦ୍‌ବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୧ । ବୁଢ଼ା ବା ବୁଢ଼ା ଷଣ୍ଢ—1 An old bull.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି ବୁଢ଼ା ଓ ବକମା ମନୁଷ୍ୟ—2. (figurative) An old and decrepit man.

୩ । (ନାମ) (ବହୁଦର୍ଶୀ; ଜରତ୍=ଜୀର୍ଣ୍ଣ+ଗୋ=ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯାହାଦ୍ୱାରା) —ହିତୋପଦେଶବର୍ଣ୍ଣିତ ବୃଦ୍ଧ ଗୃଧ୍ର—3. Name of an old vulture whose story is told in the Hitopadeśa.

୪ । (ବୃହତ୍ ସହିତା) ବଣାଙ୍ଗା, ଅନୁରାଧା ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କ ପଥ—4. The moons path through the 16th, 17th and 18th asterisms.

ଜରଦା—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ଜରଦା)—ପୀତ; ହଳଦିଆ—Jaradā Yellow-coloured.

(ଜରଦା, ଜର୍ଦ୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ—୧ । ନାସ୍ତ୍ରାନ୍ କେଶର ମିଶିଥିବା ଦେଢୁ ପାଚବର୍ଣ୍ଣ ମିଠା ପଲାଉ ବା ଖେଚୁଡ଼ି—1. Rice and meat cooked together and seasoned with saffron.

୨ । (ଫା. ଜରଦା) ପାନ ସଙ୍ଗେ ଖିଆଯିବା ସୁଗନ୍ଧ ମସଲାଯୁକ୍ତ ତମାଖୁ ପତ୍ରର ଚୂର୍ଣ୍ଣ—2. Scented tobacco-powder chewed with betel

୩ । ହଳଦିଆ ମଠା—3. Yellow silk-cloth.

ଜରଦ୍‌ବିଷ—ଫ. ବ—ଜଳ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Jaradwisha Water.

ଜରଦାଲୁ—ବୈଦେ.ବ (ଆ. ଜରଦାଲୁ)—ଏକପ୍ରକାର କାବୁଲ ଖାଦ୍ୟ ଫଳ; ଖୁବାଗା; ଖୋବାଗା—A sort of Kabuli fruit; the apricot; Prunus Armeniaca.

ଖୋବାନୀ, ଜରଦାଲୁ

ଜରନାଶନ—ଦେ. ବ (ଫ. ଜ୍ୱର+ନାଶନ)—ଉଚ୍ଚ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—Jara-nāśana Eucalyptus; Acacia Auriculae Formis (Haines).

ଜରନାଶନ

ଇଉକେଲିପଟସ୍ [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଲେମ୍ବୁପତ୍ର ପରି ବାସେ । ଏହା ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ଓ ଗ୍ରୀନ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡରୁ ଆସି ଭାରତର ସେତ,କାଶ୍ମୀର ଓ ବଗିଚାରେ ଲଗା ହୋଇଅଛି । ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ଶ୍ୱେତ ଏବଂ ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ଥଲା ଓ ଝାଣୁଆଁ । ଏ ପତ୍ରରୁ ଯେଉଁ ତେଲ ବାହାରେ ତାହା ଜ୍ୱର ଓ ଫୁସ୍ଫାସିକ ରୋଗର ବିଷନାବାରକ । ଏ ଗଛରୁ ଝୁଣା ପରି ଏକ ପ୍ରକାର ନିର୍ଯ୍ୟାସ ବହେ ।]

ଜରପାପଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଘରପୋଡ଼ିଆ (ଦେଶ) Jara-pāñpaṛdā Gharapoṛdiā (See)

ଜରବାଉଲା—ଦେ. ବ (ଫ. ଜ୍ୱର+ବାଉଲ)—୧ । ପ୍ରବଳ ଜ୍ୱରଜନିତ ପ୍ରଳାପ ବା ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନ ଅବସ୍ଥା—1. Delirium appearing during high fever.

(ଜରବାଉଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଜ୍ୱରଜନିତ ବାତୁଳତା ବା ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତିର ହ୍ରାସ—2. Forgetfulness or loss of memory during a fit of high fever

(ଯଥା—ଜରବାଉଲାରେ ଭାଟିଆ କାମୁଡ଼ିବା ନ୍ୟାୟ ।)

ବଣ ପୁଂ—ଜ୍ୱର ହେତୁ ଯେ ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୁଏ—Delirious owing to an attack of high fever.

ଜରଶଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଜ୍ୱର ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଓଠ ଉପରେ ଫଳୁଥିବା ଜରଟୋଟୋ, ଜରଠଟା (ଜରଷଣ୍ଢା—ଅନ୍ୟରୂପ) Jaraśaṇḍā କ୍ଷୁଦ୍ରକ୍ଷୁଦ୍ର ବଣ—Small eruptions coming out around the mouth lips after an attack of fever; cold sore; miliarca; miliary eruptions.

ଜରଶଶା—ଗ୍ରାଦେ (ସେଦଗାମୁର) ବ—ଜରଶଣ୍ଡା (ଦେଶ) Jaraśaśā Jaraśaṇḍā (See)

ଜରା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—Jarā

୧ । ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ; ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା—1. Old age.

୨ । ଅତି ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା—2. Extreme old age; decrepitude.

୩ । ରାକ୍ଷସୀବିଶେଷ—3. The name of a demoness

[ଦ୍ର—ଜନ୍ମରୁ ଦୁଇଫାଳ ହୋଇଥିବା ଶିଶୁ ଜରାସନ୍ଧକୁ ଏ ଯୋଡ଼ିଥିଲା । ଜରା ରାକ୍ଷସୀଦ୍ୱାରା ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବାରୁ ଜରାସନ୍ଧର ନାମକରଣ ହେଲା । ଏ ମଗଧ ଦେଶର ଗୃଦ୍ଧଦେବ ଥିଲା—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୪ । ଷଷ୍ଠୀ ଦେବୀ; ଷଠୀ ଦୁଶେଇଁ—4. The Goddess presiding over the well-being of infants.

୫ । ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ କାଳର ଏକ କନ୍ୟାର ନାମ; ବଳସା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Name of a mythological daughter of Kāla.

୬ । କ୍ଷୀରକୋଳି ଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଶ) 6 Kshīrakoli tree (See)

ଫ. ବ. ପୁଂ (ନାମ)—ଜଗବଢୋକ୍ତ ବ୍ୟାଧ; ଜରାଶବର (ଦେଶ) Jarā śabara (See)

ଦେ. ବ. (ଫ. ଜୃ ଧାତୁ)—୧ । ଜରିବା; ଖାଦ୍ୟ ହେବା; ପରିପାକ ହେବା—1. Digestion of food.

୨ । ତୈଳାଦିରୁ ମିଶ୍ରିତ ଜଳାଂଶ ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତାପରେ ଦୂର ହେବା—2. Disappearance of the water from oil or ghee by heat.

୩ । ମିଶା ଯିବା ଲୁଣ ଆଦ କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ମିଶିଯିବା—3. Absorption of salt by a substance

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଚ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଟଏବ ୧ କ ୨ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଉଦ ବତ୍ତଘ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ 'ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ'

ଜରିଆ ଦେ. ବ—୧ । ଜଅଁ ଉପରେ ଫୁଟାସାଇ ପାଣି ମର ଥିବା (ତେଲାଦି)—1. (oil) From which water has been dried out by heating.

୨ । ଜାରତ—2. Purified.

(ଯଥା—ଜର୍ ଶୋର, ଜର୍ ଲୁଣ ।)

ଜରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଜୃ ଧାତୁ)—

Jarāibā ୧ । ଲୁଣକୁ ପରିବା କମ୍ବା ଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଭେଦାଇବା—

ଜରାନ 1. To cause salt to be absorbed into

ଜରାନା any fruit or substance.

(ଜରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ତାପପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ତେଲ ଓ ଘିଅ ଆଦରୁ ମିଶ୍ରିତ ଜଳକୁ ଲୋପ କରାଇବା—

2. To cause oil or ghee to give up the water adulterated in it by applying heat.

ଜରାଗ୍ରସ୍ତ—ସ. ବଣ. (ଜରା+ଗ୍ରସ୍ତ)—ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ-

Jarā-grasta ପ୍ରପୀଡ଼ିତ—Stricken by years; seized with old age or infirmity.

ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜୃ ଧାତୁ+କ୍ତ; ଜର୍+ଜୀର୍ଣ୍ଣ)—ଅତି

Jarā-jīrṇṇa ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ହେତୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ—

Debilitated through old age; decrepit.

ଜରାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଜହ୍ନ୍ୟା (ଦେଖ)

Jarāṛdi Jahlā (See)

ଜରାତୁର—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜୃ ଧାତୁ+ଆତୁର)—ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା

Jarātura ଯୋଗୁଁ ଅତି ଦୁର୍ବଳ—Decrepit; infirm

(ଜରାତୁର—ସ୍ତ୍ରୀ) on account of old age.

ଜରାଦ—ସ. ବ—ଝିଞ୍ଜିକା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Jarāda Grasshopper.

ଜରାବସ୍ଥା—ସ. ବ (ଜର୍+ଅବସ୍ଥା)—ଅତି ବୃଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥା—

Jarābasthā Extreme old age.

ଜରାଭୀରୁ—ସ. ବ(ଜରା ଉତ୍ତ; ଜର୍+ଭୀରୁ) —କାମ—

Jarā-bhīru Cupid.

ଦକ୍ଷନ ଜରାଭୀରୁ ଭୀରୁ ସମା ରମ୍ଭାଭରୁ ଉରୁ
ଧର ବକେ ବୃଦ୍ଧି କରୁ ଜରୁ—ରଙ୍ଗଂ ପ୍ରେମସ୍ପଧାନଦ୍ୟ ।

ସ. ବଣ—ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ହେତୁ ଭୀତ; ଯେ ବୁଢ଼ାହେବାକୁ ଡରେ—

Afraid of old age,

ଜରାୟୁ—ସ. ବ. (ଜର୍+ଇ ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଉ)—

Jarāyu ୧ । ଗର୍ଭାଶୟ – 1. Womb; uterus.

୨ । ଜଟାୟୁ ପକ୍ଷୀ—2. Name of a mythological vulture of great prowess.

୩ । ଭ୍ରୂଣ; ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁ—3. Embreyo.

୪ । ଅଗ୍ନିଜାର ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)

4. Agnijāra tree (See)

୫ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—5. Name of an attendant of Kārttikeya.

୬ । ଯୋନି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Female organ.

ଜରାୟୁଜ—ସ. ବଣ. (ଜରାୟୁ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Jarāyuja ଯେଉଁ ଜୀବମାନେ ମାତୃଗର୍ଭସ୍ଥ ଜରାୟୁ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି—Born from the womb; viviparous.

[ଦ୍ର—ଜନ୍ମ ପ୍ରଣାଳୀ ଭେଦରେ ପ୍ରାଣୀମାନେ ଜରାୟୁଜ, ସ୍ୱେଦଜ ଓ ଅଣ୍ଡଜ ବୋଲି ଯାଆନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ପଶୁ ଆଦି ଜରାୟୁଜ, କୀଟ ଆଦି ସ୍ୱେଦଜ ଓ ପକ୍ଷୀ ଆଦି ଅଣ୍ଡଜ, ମାତ୍ର ବାଦୁଡ଼ି ଜରାୟୁଜ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।]

ଜରାଳି—ଦେ. ବ—ଜହ୍ନ୍ୟା (ଦେଖ)

Jarāḷi Jahlā (See)

ଜରାସନ୍ଧ—ସ.ବ.(ନାମ)(ଜର୍ ନାମକ ରାକ୍ଷସୀ ଦ୍ୱାରା ସନ୍ଧ=ଯୋଜିତ; ଏ

Jarāsandha ଜନ୍ମ ହେଲା ବେଳେ ଦୁଇ ମାତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଦୁଇଫାଳ

ଜରାକୁମାର ଜରାପୁତ୍ର ଜରାସୁତ ଜରାସୂନୁ } ଅନ୍ୟରୂପ

ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ, ଜର ନାମକ ରାକ୍ଷସୀ ଏହାଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ି ଦେବାରୁ ଏ ବଳୁ ପୂର୍ତ୍ତିପୁତ୍ତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ)—ମଗଧ ଦେଶର ରାଜା; ଚନ୍ଦ୍ର ବଂଶୀୟ ରାଜା ବୃହଦ୍ରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର - A king of Magadha; the son of Bṛuhadratha, killed by Bhīma.

ଦନ୍ତ ବକ୍ତ ମହାମନ୍ଦ
କାଳଦମନ ଜରାସନ୍ଧ । ରୂପର. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

[ଦ୍ର—କଂସ ଏହାଙ୍କ ଜାମାତା ଥିଲେ । କୃଷ୍ଣ କଂସକୁ ବଧ କର ଅଛନ୍ତି, ଏହା ଶୁଣି ଏ ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ ସହ ୧୮ ଥର ମଥୁରା ଆକ୍ରମଣ କର ପରାସ୍ତ ହୋଇ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ । ଏ ବନ୍ଧୁ ସମସ୍ତ ରାଜାଙ୍କୁ ଧର ଆଣି ବନ୍ଦ କର ରଖିଥିଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରାଜସୂୟ ଯଜ୍ଞ କଲାବେଳେ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ମୁକୁଲାଇ ଦେବାକୁ ଏହାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ଏ ଅସ୍ୱୀକାର କଲେ । ଏଥିରେ ଭୀମ ତାହାଙ୍କୁ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରିବାରୁ ଏ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ଆପଣା ରାଜଧାନୀ ଗିରିବ୍ରଜସ୍ଥ ଅପଣାର ଅନ୍ତଃପୁର ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚି ରହିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସିଦ୍ଧଦ୍ୱାରରେ ଗୋଟିଏ ଗଧ ବନ୍ଧା ଥାଏ । କୌଣସି ଶତ୍ରୁ ଆସିଲେ ସେ ଗଧ ବୋବାଳି ଶବ୍ଦ ଜରାସନ୍ଧଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁର ଆଗମନ ଜଣାଇ ଦିଏ ଓ ଶତ୍ରୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ମାର ନ ପାର ଫେରି ଯାଆନ୍ତି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହା ଜାଣି ଅର୍ଜୁନ ଓ ଭୀମଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଛଦ୍ମବେଶରେ ଯାଇ ସେ ଗଧକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କର ତା ମୁହଁରେ ଗୋଟିଏ ଶଙ୍ଖ ପୂରାଇ ଦେଲେ (ଏଣୁ କଥିତ ଅଛି ଯେ କାମ ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ପ୍ରଭୁ ଗଧ ପାଦ ଧରିଥିଲେ) । ଭୀମଙ୍କ ଆଗମନ ସମୟରେ ଗଧ ରଡ଼ି କରିବାରୁ ତାହା ଗଧ ରଡ଼ି ପର ନ ଶୁଣ ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି ପର ଶୁଣିଲା ଓ ଜରାସନ୍ଧ ସତର୍କ ହୋଇ ନ ପାର ଅନ୍ତଃପୁରରୁ ବାହାର ଆସିଲେ ଓ ଭୀମ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧରେ ତାହାଙ୍କୁ ବଧ କଲେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଡ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଉ	ରୁ	ଲୁ	ସ୍ଫୋ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	୍

ଜରା ଶବର—ସଂ. ବ—ଭାଗବତୋକ୍ତ ବ୍ୟାଧର ନାମ—
Jarā śabara Name of a hunter mentioned in the Bhāgabata.

[ଦ୍ର—ଏହାର ବାଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଦରେ ବାଜିବାରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନର ଦେହ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅରଣ୍ୟରେ ଏକ ଅଶ୍ୱ ଉପରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଡ଼ର ପାଦକୁ ରଖି ନଦ୍ରା ଯାଇ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଝେକା ହୋଇଥିବା ପାଦାଗ୍ରକୁ ଜରା ମୃଗର କର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରମକର ଶର ମାରିଥିଲା ।]

ଜରି—ବୈଦେ ଵ. (ଅ. ଜର୍=ସ୍ତୁତି)—ସୁନଲା ଓ ରୁପଲା ସୂତା; ବସ୍ତ୍ରାଦିରେ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୁନା ଓ ରୂପାର ବା ପିତ୍ତଳର ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ତନ୍ତୁ—
Jari ଜରି
ଡ଼ୋରୀ; ଜରୀ; ଗୋଟା Gold and silver lace.

ଦେ. ବ—୧ । ଜର ଗଛ (ଦେଖ)
1. Jari gachha (See)

୨ । (ସଂ. ଦର୍ୀ)—ଗିରିଗହ୍ୱର; ଗୁମ୍ଫା—
2. Mountain-cave.

୩ । (ସଂ. ଜଲୀ)—ନଈବଢ଼ି ଶୁଖିଗଲେ ନଦୀ କୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଗଭୀର ସ୍ଥାନରେ ନଈପାଣି ରହିଯାଇ ଥାଏ—3. Deep channels or pools full of standing water left on the banks of a river after the subsidence of flood.

ଜରିଆ—ବୈଦେ. ଅ. (ଫା. ଜରିଏ)—ଦ୍ୱାରା; ବାଟେ—
Jariā Through; by; by way of.
ଜରିଆ ଜରିଆରେ
ଜରିଆ (ଯଥା—ଲଟ୍ଟସାହେବଙ୍କ ନକଟକୁ କୌଣସି ଆବେଦନ ପତ୍ର ପଠାଇବାକୁ ହେଲେ ତାହା ସ୍ଥାନୀୟ ଦଲକମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ପଠାଇବାକୁ ହୁଏ ।)

ଜରିଦାର ଦେ. ବଣ—ଜରଦାର; ଜରିଯୁକ୍ତ—Furnished with golden lace; interwoven with lace·
ଜାରିଦାର

ଜରିଆରେ—ବୈଦେ. ଅ - ଜରିଆ (ଦେଖ)
Jariāre Jariā (See)

ଜରିକସି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜରକସି; ଭୁଲ ଫା. ତାରକସି)—
Jarikasi ଲୁଗାଆଦିରେ ବୁଣାଯାଇ ଥିବା ଜରକାମ—
ଜରିକସି Gold and silver embroidery; gold and
ଜରକସି silver lace-work; stuff or cloth interwoven with golden and silver lace.

ଜର ଗଛ—ଦେ. ବ—ବରଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗଛ; ଏହା ପୁରୁଣା
Jari gachha ଭଙ୍ଗାକୋଠା ଓ ଦେହୁଲମାନଙ୍କ ପଥର ଓ ଇଟା
ସଂ. ପୁଷ୍ପ; ଫର୍କଶୀ ସନ୍ଧିମାନଙ୍କରେ ଉଠି ଚେରଦ୍ୱାରା କୋଠା ପ୍ରଭୃତିକୁ
ଗୃହଦର୍ଶନ; ଫଟାଇ ଦିଏ । ଏହାର ଚେର ବହୁଦୂରକୁ ବେଢ଼ିବାରୁ
ଗର୍ଦ୍ଦଭଣ୍ଡ ଏହା ସଢ଼ଜରେ କୋଠା ପ୍ରଭୃତିରୁ ନର୍ମୂଳ କରାଯାଇ
ପାକୁଡ଼ ପାରେ ନାହିଁ—A banyan-like wild tree
ପାକର found growing on the crevices of old dilapidated buildings and sending its roots deep down into the crevices and widening them and causing the structure to totter; Ficus Retusa.

[ଦ୍ର—ପକ୍ଷୀ ଓ ବୁଦାମାନେ ଏହାର ଫଳକୁ ଖାଇ କୋଠା ପ୍ରଭୃତି ଉପରେ ବସି ମଳତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି । ଉକ୍ତ ମଳରୁ ସାଜ ହୋଇଯାଇ ଗଛଟି ଉଠେ ।]

ଜରି ଗୁଲ୍ମ—ଦେ. ବ.—ସାନ ଜର ଗଛ (ଦେଖ)
Jari gulma Small jari gachha (See)
ଜରିଗୁଲ୍ମାକୃତି ଜାତି ସେୟି ବୃକ୍ଷ । ବ୍ୟାଃ ଭା. ଜଗତ ।

ଜରିତ—ସ୍ତୁ. ବଣ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ଜର୍ଜରିତ—
Jarita Overwhelmed.
ଏମନ୍ତ ସମୟେ ଖେଦରେ ତନୁ ଜରିତ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ । ପ୍ରାଚୀ. ରସବତ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ଜରିଦାର—ଦେ. ବଣ.—ଜରିଯୁକ୍ତ (ବସ୍ତ୍ରାଦି)—
Jari-dār (cloth etc) Having lace;
ଜରିଦାର embroidered with lace.
ଜରିଦାର

ଜରିଧଡ଼—ଦେ. ବ.—ଜରିରେ ନର୍ମିତ ବା ବୁଣା ଲୁଗାର ଧଡ଼—
Jari-dhardi Lace-border of cloth.
ଜରିପାଡ଼ ବଣ.—ଯାହାର ଧଡ଼ିରେ ଜରି ଲାଗିଥାଏ—
ଜରୀକୋନାରୀ Having lace-work in its border.

ଜରିପ୍(ଇତ୍ୟାଦି)—ଜରିବ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jarip (etc) Jarib etc (See)

ଜରିପଞ୍ଜର—ଦେ. ବ. ଫା. (ଜରି+ସଂ. ପଞ୍ଜର)—ସୁନଲା ବା ରୂପଲା କାମ
Jari-pañjara ହୋଇଥିବା ସ୍ୱଚ୍ଛ କାଚର ପ୍ରଦୀପ ବା ପିଦାଧାର—
ଜରିପଞ୍ଜରୀ } —ଅନ୍ୟରୂପ Lantern; crystal-glass-
ଜରିପଞ୍ଜୁରୀ } lamp; glazed lampstand with gilt work.

ଜରିପାଗ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ପାଗ ବା ପଗଡ଼ିରେ ଜରି କାମ ହୋଇ
Jari-pāga ଥାଏ—A turban wrought with
ଜରୀପାଗଡ଼ୀ lace.
ଲଂସକା ପଗୀୟା

ଜରିବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଅ. ଜରିବ୍=ଜମି ମାପିବା)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
Jarib ପରିମାଣବିଶିଷ୍ଟ ଦଣ୍ଡ ବା ଶିକୁଳିଦ୍ୱାରା ଜମିର ମାପ—
ଜରୀବ 1. Cadastral survey.
ଜରିବ ୨ । ଶିକୁଳିଦ୍ୱାରା ଜମି ମାପ—2 Chain-survey.

୩ । ଚେନ୍; ଜମି ମାପିବାର ଶିକୁଳି—
3. Measuring or surveying chain.

୪ । ୧୦୦ ଲିଙ୍କ୍ ବା ୬୬ ଫୁଟ ପରିମିତ ଭୂମି ମାପିବାର ଚେନ୍—Gunter's chain.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ମା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

* । ଏକ ଚେନ୍ ପରିମିତ ଦୈର୍ଘ୍ୟ—5. A length of one chain (66 feet or 100 links).

[ଦ୍ର—ଜରିବ ବା ଚେନରେ ୧୦୦ ଖଣ୍ଡି ଲୁହାକାଡ଼ି ଥାଏ ଓ ଉକ୍ତ କାଡ଼ିମାନ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ମୁଦିଆ ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଯୋଡ଼ା ଦୋଇଥାଏ । ଏ ଲୁହା କାଡ଼ିମାନଙ୍କୁ ଲିଙ୍କ୍ ବା କଡ଼ି ବୋଲିଯାଏ ।]

ଜରିବ୍ ଅମୀନ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଯେଉଁ ଅମୀନ ଭୂମି ମାପ କରେ— Surveyor.

Jarib amīna
ଜରିବ ଆମୀନ
जरिब अमीन

ଜରିବ୍ ଜମାବନ୍ଦି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଜରିବ୍ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ (ଦେଖ) Jarib bandobasta (See)

Jarib jamābandi
ଜରୀବ ଜମାବନ୍ଦି
जरीब जमाबन्दि

ଜରିବ୍ କସ୍—ବୈଦେ. ବି—(ଆ)—ଜମି ମାପ ବେଳେ ଯେଉଁ ଲୋକ ଶିକୁଳିକୁ ଝାଙ୍ଗେ; ଚେନ୍‌ମାନ୍— A chainman.

Jarib-kas
ଜରୀବକସ
जरीबकस

ଜରିବ୍ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଭୂମିକୁ ମାପ କରି ଭୂମି ଉପରେ ରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ବା ସ୍ଥିର କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା—Cadastral survey and settlement of rent.

Jarib bandobasta
ଜରୀବ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ
जरीब बन्दोबस्त

ଜରିବ୍ ଭଉରିଆ—ଦେ.ବ—ଚେନ୍ ଦ୍ୱାରା ମାପ କରାଯାଇଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରର ବିବରଣ (ଯଥା— ଦୀର୍ଘ, ପ୍ରସ୍ଥ, ଦିଗ, ଅବସ୍ଥିତି ଓ କ୍ଷେତ୍ରଫଳ) ଯେଉଁ କାଗଜରେ ଲେଖାଥାଏ; ମୟଦାଣ ଭଉରିଆ—Field-book of cadastral survey.

Jarib bhauṁriā
ଜରିବ ଭଉରିଆ
जरीब भौंरिया

ଜରିବ୍ କଡ଼ିମାପ—ଦେ. ବ—ଚେନ୍‌ର କଡ଼ି ଅନୁସାରେ ଜମିର ମାପ— Measurement of land according to the system of chain and links.

Jarib kaṛdimāpa
ଜରିବମାପ
जरीबनाप

[ଦ୍ର—ବାବୁ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ବସୁ କଡ଼ମାପରେ ଜମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ମାଗ ଓ ଗୁଣରେ ସ୍ଥିର କରିବାର ଏକ ନୂଆନ ସୂତ୍ର ପଦ୍ୟରେ ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି; ଯଥା —

ଜରିବକୁ କଡ଼ି ମାଗ ଆଠ ଗଣ୍ଡା, କଡ଼ି କଡ଼ି ଚଉ ଆଠ
ଜରିବେ ଜରିବେ ଅଢ଼ାଇ ଗୁଣକୁ, ମନେ ଦେଇ କର ଗୃହ,
ଶତେକ କଡ଼ିରେ ଜରିବ ହୁଅଇ, ପଚିଶ ଚଉରେ କଡ଼ା
ବସୁ ରାଧାକୃଷ୍ଣ, ସୂତ୍ରରେ ରଚିଲେ, ଗୁଣୀଙ୍କୁ ଏକାଳେ ଲେଢ଼ା ।]

ଜରିବସ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ—ସୂତାରେ ଓ ଧଡ଼ରେ ଜରି ଲଗାଇଥିବା ଲୁଗା— A cloth wrought with lace.

Jari-bastra
ଜରୀକାପଡ଼
जरीकपड़ा

ବାଦାମୁ ଲେମ୍ବକ କରଞ୍ଜେସ୍ ଜରିବସ୍ତ୍ର । ରଘୁନାଥ ।

ଜରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଜୃ ଧାତୁ)—୧ । (କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ମଧ୍ୟରେ ଜଳ ଲବଣ ଆଦ) ଉତ୍ତମରୂପେ ଭେଦ ଯିବା; ଜଡ଼ଭ ହେବା; ମିଳ ମିଶି ଯିବା—1. To be absorbed (said of water, oil salt etc).

Jaribā
ଜରା
जरना

୨ । ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତାପରେ (ଘିଅ ତେଲାଦି) ନର୍ଜଳ ହେବା—

2. (oil or ghee) To become freed from water by application of heat.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—

3. (figurative) To be worne out.

ଜର୍ଜି ଉର୍ଜି ଅସ୍ତ୍ର କରୁ ଘୋର ବ୍ୟାଘ୍ରୀ ପରି
ତା ଈଶ୍ୱର ନଗଲ୍ଲାଡେ ଯାଉ ଦେହ ଜରି—ମଧୁସୂଦନ. ବ୍ୟକ୍ତଗାଥା ।

୪ । (ଖାଦ୍ୟ) ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—

4. (food) To be digested.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(ଗୋମେଷାଦ) ଚରିବା— (cattle) To graze.

ଜରିବାନା (ଇତ୍ୟାଦ)—ବୈଦେ.ବ.—ଜରମାନା ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ) Jaribānā (etc) Jarimānā etc (See)
ଜରିବୁଟା—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଲୁଗାଆଦରେ ଜରିଦ୍ୱାରା ବୁଣା ଯାଇଥିବା ନକ୍ଷତ୍ରାକାର ବଳୁ ଓ ବତ୍ତୁଳ ଚିହ୍ନମାନ—Starlike points of lace woven on cloth; spangles.

Jari-buṭā
ଜରିବୁଟା
जरीबुटा

ଜରିବୁଟା ଭଙ୍ଗ କସିବା ପଡ଼ି
ବୁଣ୍ଟା ଦୁବେ ଯାଇଅଛୁ ଜଡ଼ା—ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।

ଜରିବୁଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜଡ଼ିବୁଟି (ଦେଖ)

Jari-buṭi
Jaṛdi-buṭi (See)

ଜରିମା—ସ. ବ. (ଜର୍+ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା— Old age.

Jarimā
जरिमा

ଜରିମାନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଦରମାନ୍; ଦରମିଆନ୍)—ଦ୍ୱଲଫ— Taking oath by touching some sacred thing.

Jarimān
ଜରିମାନ୍
जरिमान

ଜରିମାନ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସତ୍ୟ କହିବା ନିମନ୍ତେ ଦଲ୍ଫ ଛୁଆଁଇବା—To administer special oath to a person.

Jarimān debā
ଜରିମାନ ଦେବା
जरिमान देना

ଜରିମାନା—ବୈଦେ. (ଆ. ଜୁରମାନା)—ଗୁଣାଗାସ୍ତ; ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ; ଦଣ୍ଡ— Fine.

Jarimānā
ଜରିମାନା
जरिमाना; जुरमाना

ମଲଏ ମରନ୍ତୁ ଜରିମାନା ଦେଇ—ରଘୁନାଥ. ବରବାର ।

ଜରିମାନା କରିବା—ଦେ. ବି—ଅର୍ଥ ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରିବା; ଉଣ୍ଡିବା— Jarimānā karibā To mulct; to impose a fine; to pass a sentence of fine.

ଜରିମାନା କରନା
ରହୁଥାଅ ଶାକ, କରୁ ଜରିମାନା
ଏବେ ପୁଞ୍ଜିବା ଘଗି ମାଲତୀନା—ରଘୁନାଥ. ବରବାର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଜରମୁହଁ—ଦେ. ବି—ଜର ବୁଣା ଦୋରଥିବା ଲୁଗାର ମୁହଁ ବା ପ୍ରାନ୍ତ—
Jari-muhañ The end of a cloth having lace in it.
ଜରୀମୁହୁଁଡା

ଜରମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଲୁଗାର ମୁହଁ ବା ପ୍ରାନ୍ତରେ ଜର ବୁଣା ଦୋଇ ଥାଏ—(cloth) Having the ends embroidered with gold or silver thread.
Jari-muhāñ

ଜରମୁହୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଣ—ଜରମୁହଁ। (ଦେଖ)
Jari-muhuṇḍā Jarimuhāñ (See)

ଦେ. ବ—ଜରମୁହଁ (ଦେଖ)
Jarimuhañ (See)

ଜରୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜର୍+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Jarī ୧ । ଜରଯୁକ୍ତ—1. Old.
(ଜରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ—2. Decrepit.

ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜର୍=ସୁନା)—ସୁନା ରୂପାର ସରୁ ସୂତା—
Golden or silver lace; very fine threads of gold and silver.

ଜରୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଫ. ଜ୍ୱର)—୧ । ଜ୍ୱର ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—
Jaruā 1. Suffering from fever; fevered.
ଜରୁୟା ୨ । ଯେ ବହୁକାଳ ଜ୍ୱର ଭୋଗୁ ଥାଏ—
ଜରେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ. 2. Suffering from chronic fever.
ଜରେଇ }

ଜରୁଥ—ଫ. ବ—ମାଂସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jarutha Flesh.

ଫ. ବିଣ.ପୁଂ.—କଟୁଭାଷୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
(ଜରୁଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) Harsh-speaking.

ଜରୁର—ବୈଦେ. ଅ. (ଫା)—୧ । ଅତି ଚଞ୍ଚଳ; ଶୀଘ୍ର; ଅନତି ବିଳମ୍ବେ-
Jarur 1. Very soon; shortly; at once.
ଜରୁର ୨ । ନିଶ୍ଚୟ—2. Certainly; without fail.
ଜରୁର ବିଣ—ଜରୁରି (ଦେଖ)
Jaruri (See)

ଜରୁରତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ହେବା; ଅଣୁ ପ୍ରୟୋଜନ—Urgency; dire necessity.
ଜରୁରତ
ଜରୁରତ
(ଜରୁରତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜରୁରି—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—୧ । ଅନତିବିଳମ୍ବେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—
Jarury 1. Very urgent.
ଜରୁରୀ ୨ । ଯାହା ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ;
ଜରୁରୀ ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ—2. Absolutely necessary; indispensable; very important.
୩ । ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ—3. Unavoidable.

ବ—ଜରୁରତ୍ (ଦେଖ)
Jarurat (See)

ଜରୋର—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ ଜରୁର୍)—ଜରୁର (ଦେଖ)
Jaror Jarur (See)

ବଡ଼ ଗୁମାସ୍ତା ସଙ୍ଗେ ଜରୋର୍ ପଠାଇ ଦେଲେ ।
ବ୍ୟବହାର. ସାଂସାରିକ ଚିଠି ।

ବିଣ—ଜରୁର (ଦେଖ)
Jaruri (See)

ଜରୋରତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ —ଜରୁରତ୍ (ଦେଖ)
Jarorat Jaruri (See)

ଜରୋର—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ)—ଜରୁରୀ (ଦେଖ)
Jarori Jarurat (See)

ଜରୋଲ୍—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲୀ ଗଛ—
Jarol Jarrole tree (a wild tree).
ଜରୋଲ [ଦ୍ର—ଏହାର କାଠ ଖୁବ ମଜବୁତ୍ । ଏ କାଠରେ
ଜରୋଲ କଡ଼, ଖୁଣ୍ଟ, ଗାଡ଼ର ଚକ ଆଦି ହୁଏ । ଏ ଗଛ ସିଲ୍‌ହଟ୍, କଛଡ଼, ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ ଓ ଉତ୍ତର ମାଲଡିହରେ ହୁଏ ।]

ଜର୍ଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ନାମ) ପୁଂ. (ଇଂ)—ଇଂରାଜ ପୁରୁଷ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
Jarj ନାମବିଶେଷ—An English personal name.
(ଜର୍ଜ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜର୍ଜ୍ ଦ ଫିଫ୍‌ଥ୍—ବୈଦେ. ବ. (ନାମ) ଇଂ.—ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା
Jarj di phipth ଓ ଭାରତ ସମ୍ରାଟ; ପଞ୍ଚମଜର୍ଜ୍; ଜର୍ଜ ନାମଧାରୀ ଇଂଲଣ୍ଡର ୫ମ ରାଜା—George V; King of England and the Emperor of India.
[ଦ୍ର—ଇଂଲଣ୍ଡର ସିଂହାସନକୁ ଅଧିକାର କରିଥିବା ଜର୍ଜ୍ ନାମଧାରୀ ରାଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ପଞ୍ଚମ ଅଟନ୍ତି ।]

ଜର୍ଜର—ସଂ. ବିଣ. (ଜୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ନଥାଉନ, ଦ୍ୱିତ୍ୱ)—
Jarjara ୧ । ଅଭିଭୂତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ—
(ଜର୍ଜ୍ଜର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Attacked; overwhelmed.
୨ । ଜରଜର; ସର୍ବାଂଶରେ ବ୍ୟାପ୍ତ—
2. Suffused; spread over the whole.
୩ । ବଳୀର୍ତ୍ତ—3. Debilitated.
୪ । ବିନଷ୍ଟ; କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ; ଫଟା; ଖଣ୍ଡିତ—
4. Decayed; cracked; worne out; tattered; torne.
୫ । ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ—5. Shattered; powdered.
୬ । ଶିଥିଳ; ଶ୍ଳଥ—6. Relaxed; slackened.
୭ । ବୁଢ଼ା; ଜରାଗ୍ରସ୍ତ—7. Decrepit; very old.
୮ । ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପକ୍ୱ (ପତ୍ର)—8. Very ripe (leaf).

ଜର୍ଜର ଚମାଳ ତଳ ପର ଝଡ଼ ପଡ଼ ଗୋ ।
ଜବଦୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକର ଚମ୍ପୂ. ଜ. ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ହେଉଛି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ମୌଳିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ତୋଳିବେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଦ ବତ୍ତିଶ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ହେ ତୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ତୋଳିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଙ୍ଘତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଙ୍ଘତ' ଦେଖିବେ ।

ଜ.—୧ । ଶୈଳଜ; ଶିଲାଜତୁ —
1. Bitumen; benzoin.
୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଧ୍ୱଜ—2. A flag consecrated to Indra.
୩ । ଗୈରିକ; ଗେରୁ—3. Red ochre.

ଜର୍ଜରିକ—ସଂ. ବଣ. (ଜର୍ଜର + ଇକ) = ୧ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ; ଶୀର୍ଣ୍ଣ—
Jarjarika 1. Worne out; decayed.
(ଜର୍ଜ୍ଜରିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜରାଗ୍ରସ୍ତ—2. Struck or debilitated with old age.
୩ । ଘୁଣ୍‌ଛନ ଓ ବହୁ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ—3. Perforated with holes and worne out (through age).

ଜର୍ଜରିତ—ସଂ. ବଣ ଓ ବ. (ଜୃ ଧାତୁ + କର୍ମ ତ; ନଷ୍ଟାଚନ, ଦ୍ୱିତ୍ୱ)—
Jarjarita ଜର୍ଜର (ଦେଖ)—Jarjara (See)
(ଜର୍ଜ୍ଜରିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜର୍ଡା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜହ୍ଲା (ଦେଖ)
Jarḍā Jahlā (See)

ଜର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରମା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସଗାର)—1. Moon.
Jarṇṇa ୨ । ବୃକ୍ଷ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Tree.

ଜର୍ଣ୍ଣଲ୍—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଇଂ. ଜେନେରଲ୍)—ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ—
Jarṇṇal 1. A general or commander of an
ଜର୍ଣ୍ଣଲ army.
ଜନରଲ; ଜରନଲ ୨ । (ଇଂ. ଜର୍ନଲ୍) ସାମୟିକ ସ୍ୱବାଦପତ୍ର—
(ଜର୍ନଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Journal.

ଜର୍ଣ୍ଣଲ୍ କର୍ଣ୍ଣଲ୍—ବୈଦେ. (ସଦ୍ଭରର)—ବ. (ଇଂ. ଜେନେରଲ୍ ଓ କର୍ଣ୍ଣେନେଲ୍)—ଯଲ୍ଟଣଙ୍କ ଉପରସ୍ଥ ଅଧିକ୍ଷ—
Jarṇṇal karṇṇal The general and colonel of an
ଜର୍ନଲ କର୍ନଲ army.
ଜନରଲ କରନଲ
(ଜର୍ନଲ୍ କର୍ନଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜର୍ଣ୍ଣଲି ଅଡ଼ର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜେନେରଲ୍ + ଅର୍ଡର୍)—
Jarṇṇali ardar ଜର୍ଣ୍ଣଲି ହୁକୁମ (ଦେଖ)
ଜର୍ନଲି ଆଡ଼ର Jarṇṇali hukuma (See)
ଜରନଲି ଆର୍ଡର

ଜର୍ଣ୍ଣଲି ହୁକୁମ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜେନରଲ୍ ଓ ଫା. ହୁକୁ୍)—
Jarṇṇali hukuma ଯେଉଁ ହୁକୁମର ଅପିଲ ଶୁଣିବାକୁ ଉପରେ
ଜର୍ନଲି ହୁକୁମ କେହି ନ ଥାଏ; ନାଉକ୍ ହୁକୁମ; ଯେଉଁ
ଜନରଲି ହୁକ୍ମ ଆଦେଶକୁ ଅବଶ୍ୟ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ;
ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ ଆଦେଶ—An order under the martial law; an order which must be obeyed at any cost (like an order issued to the soldiers by the commander.

[ଦ୍ର—ଇଂରାଜମାନେ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଅଧିକାର କରିବା ସମୟରେ ରେଳ ଆଦର ସୁବିଧା ନ ଥିଲା, ତେଣୁ ଯଲ୍ଟଣମାନେ ଗୁଲି କରି ସ୍ଥଳପଥ ବାଟେ ଦେଶର ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଉଥିଲେ । ଯଲ୍ଟଣମାନେ ଜର୍ଣ୍ଣଲ କର୍ଣ୍ଣଲଙ୍କ ହୁକୁମରେ ଚଳିବ ହେଉଥିବାର ଦେଖି ସେହି କାଳରୁ ଏହି ଶବ୍ଦ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଅଛି । ଜର୍ଣ୍ଣଲ ଓ କର୍ଣ୍ଣଲ ସାହେବଙ୍କ ହୁକୁମ ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ ଓ ଅବଶ୍ୟ ପାଳନୀୟ ଓ ପ୍ରଚ୍ଛକାରର ଅସାଧ୍ୟ ଥିବାର ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅନୁଭବ ଦ୍ୱାରା ଦେଖୁଥିଲେ ।]

ଜର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବ—୧ । ହାତୀ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jartta 1 Elephant.
୨ । ଯୋନି (ହ୍ର ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The female organ of generation.

ଜର୍ଦା—ବୈଦେ. ବ—ଜରଦା (ଦେଖ)
Jardā Jaradā (See)

ଜର୍ଦାଲୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଏକପ୍ରକାର କାବୁଲି ମିଷ୍ଟ ଓ ଶୁଷ୍କଫଳ—
Jardālu A kind of sweet dry fruit brought from Kabul.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଉପର ଖୋସା ସୁନ୍ଦାବୁ ଓ ମିଷ୍ଟ । ଏହା ଉତ୍ତରର ଶାଗୁଆ ମଞ୍ତିକୁ ଉତ୍ତିଦେଲେ ଉହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ବାଦାମ ପରି ସୁସ୍ୱାଦ୍ୟ ଶସ ବାହାରେ ।]

ଜର୍କଶି କାମ—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ) (ଫା. ଜରକଶି + ସଂ. କର୍ମ)—
Jar-kaśi kāma ଜର ପରି ପତଳା ସୁନା ବା ରୂପାର ତାରକଶି-କାମ—Very thin filagree work of gold and silver.

ଜର୍ମ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ରୋଗ ସୃଜ; କୀଟାଣୁ—
Jar-m Germ.

ଜର୍ମନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବଣ—ଜର୍ମାନ୍ (ଦେଖ)
Jarman (etc) Jarmān (See)

ଜର୍ମାନ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ. ଜରମାନ୍)—
Jarmān ଜର୍ମାନ୍ ଦେଶୀୟ ବା ଜାତୀୟ—German.

ଜର୍ମାନୀ—ବୈଦେ. ବ. ନାମ (ଇଂ)—ଇଉରୋପର ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Jarmānī Germany.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଏ ରାଜ୍ୟ ଅସିଆ, ଆଫ୍ରିକା ଓ ଆମେରିକାରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲା ଓ ଏ ରାଜ୍ୟର ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ କାଇଜର୍ ବୋଲା ଯାଉଥିଲା । ବିଗତ ମହାସମର (୧୯୧୪—୧୯୧୮) ଜର୍ମାନୀ ଦ୍ୱାରା ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା ଓ ଶେଷରେ ଜର୍ମାନୀ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ସନ୍ଧି କଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ସାଧାରଣ ତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଣାଳୀରେ ଶାସିତ ।]

ଜଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା—
Jal (root) To cover.

ଜଲ୍‌କା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଜଲକା; ଯାହାର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଅସ୍ପଷ୍ଟ
Jal-kā ହୋଇଅଛି—Blear-eyed; dim-sighted.
(ଜଲ୍‌କା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ଜଲ୍‌କା କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଗୁଣି ବା ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା Jal-kā karibā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବଶ କରିବା—To bring a person under control by employing magical charms.

ଜଲ୍‌କିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଜର୍‌କିବା (ଦେଖ) Jal-kibā Jar-kibā (See)

ଜଲ୍‌ଜଲୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦେଖାଯିବା; Jal-jaluā ଜାଲଜାଲୁଆ—Dimly or indistinctly seen.

ଜଲ୍‌ବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. ଜ୍ୱଲ ଧାତୁ) – ୧ । ଜଳିବା— Jal-bā 1. To burn.

୨ । ଘୋଡ଼ାଜଳା କରିବା; (ଦ୍ରସ୍ତ ପଦାଦି) ଦାଦ୍‌ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କରିବା—2. To have a burning sensation.

ଜଲ୍‌ବି—ଦେ. ବ—ଜଲିବି (ଦେଖ)— Jal-bi Jilibi (See)

ଜଳ—ସଂ. ବ (ଜଲ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Jaḷa ୧ । ପାଣି; ବାରି; ଉଦକ—1. Water.

୨ । ତରଳ ପଦାର୍ଥ—2. Liquid.

[ଦ୍ର—ସାଧୁଭାଷା ବ୍ୟବହାରପ୍ରସ୍ତ ଲୋକେ ପାଣି ନ କହି ଜଳ, ଚାଳ ନ କହି ଜଳପାଣି କହନ୍ତି । ତୀର୍ଥଜଳକୁ ସାଧାରଣତଃ ପାଣି ବୋଲି ନ କହି ଲୋକେ "ଗଙ୍ଗାଜଳ" "ଗୋଦାବରୀ ଜଳ" ବୋଲି କହନ୍ତି । ତୀର୍ଥଜଳ ପରସ୍ପର ମୁହଁକୁ ଦିଆଦେଇ ହୋଇ ଦୁଇ ଜଣ 'ଜଳ' ବସନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ବନ୍ଧୁତା ବାନ୍ଧନ୍ତି, ଓ ପରସ୍ପର 'ଜଳ' ବୋଲି ଡକାଡାକି ହୁଅନ୍ତି ।]

୩ । ଉଶୀର; ବେଣାତେର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 3. The fragrant root of Beṇā grass.

୪ । ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା ନକ୍ଷତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 4. The 20th asterism.

୫ । (ଫଳଉଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମକୁଣ୍ଡଳୀର ଚତୁର୍ଥ ସ୍ଥାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. (astrology) The 4th compartment in a person's horoscope.

୬ । ସୁଗନ୍ଧ ବାଳା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) — 6. Name of a herb.

ସଂ. ବଣ—୧ । ଜଡ଼—1 Inext.

୨ । ଶୀତଳ—2. Cold.

ଜଳଉଦସ୍ତ—ଗ୍ରା. ବ—ଜଳୋଦସ୍ତ ରୋଗ— Jaḷa-udarī Dropsy.

ଜଳଉଦରୀ

ଜଳନ୍ଦର

(ଜଳଉଦ୍ର, ଜଳରୁଦ୍ରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଳକଣା—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ+କଣା)—ପାଣିର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳବିନ୍ଦୁ— Jaḷa-kaṇā Small or minute particles of water.

ଜଳକଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ+କଣ୍ଟକ)— Jaḷa-kaṇṭaka ୧ । ସିଙ୍ଘଡ଼ା—1. The water-chestnut.

୨ । କୁମ୍ଭୀର—2 Crocodile; alligator.

୩ । କୁମ୍ଭୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 3. An aquatic plant.

ଜଳକପି—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ+କପି)— Jaḷa-kapi ଶିଶୁମାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Porpoise.

ଜଳକର—ସଂ. ବ (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଜଳ+କର=ଶୁଳ୍କ; ସଂ. ଶବ୍ଦ ଜଳକୁ Jaḷa-kara ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—୧ । କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଳ ସଡ଼ାଇବା ଜଳକର ପାଇଁ ଜଳସ୍ୱାମୀକୁ କ୍ଷେତ୍ରସ୍ୱାମୀ ଯେଉଁ ଖଜଣା ଦିଏ— **ଜଲକର** 1 Rent paid by the owner of a field to the owner of water with which the field is irrigated; water-rate.

୨ । ଜମିଦାରଙ୍କ ନଦୀ, ପୋଖରୀ, ଜୋଡ଼ ଇତ୍ୟାଦିର ଜଳକୁ ପ୍ରଜାମାନେ କ୍ଷେତରେ ସଡ଼ାଇବାପାଇଁ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦେବା କର; ଜଳସେଚନ ଦ୍ୱାରା ଜମିଦାରଙ୍କର ହେବା ଆୟ— 2. Income derived from rivers, tanks etc. by the Zamindar.

୩ । ସରକାରୀ ନାଳରୁ ପାଣି ସାଢ଼ିବା ଜମିର ମାଲିକଙ୍କଠାରୁ ସରକାର ଆଦାୟକରିବା କର —3. Canal-revenue.

ସଂ. ବଣ (ଜଳ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯହିଁରୁ ଜଳ ବାହାରେ—Producing water.

ଜଳକରଙ୍କ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ+କରଙ୍କ)—୧ । ପଦ୍ମ— Jaḷa-karaṅka 1. Lotus.

୨ । ଶଙ୍ଖ—2. Conch.

୩ । ମେଘ—3. Cloud.

୪ । ନଡ଼ିଆ—4. Cocoanut.

ଜଳକଷ୍ଟ—ସଂ. ବ (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଜଳ+କଷ୍ଟ)—ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଜଳ ନ Jaḷa-kashṭa ମିଳିବାରୁ ଲୋକମାନେ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରନ୍ତି— Water-famine; scarcity of water.

ଜଳକା—ବେ. ବି.—(ସଂ. ଶ୍ଲ. ଧାତୁ)—୧ । ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି କମିଯିବା Jaḷakā ରୋଗ—1. Short-sightedness; dim-sighted-(ଜଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ness.

ଯେ ଝାପସା ଦେଖେ ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖି ପାରେ ନାହିଁ **ଚୁଂଧା** 1. Blear-eyed; blear-sighted; dim-sighted-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହାକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଏ ଅଭିଧାନରେ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଶବ୍ଦ ସହଜରେ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦିଆଯାଇଥିବା ବନାନ ୨ ବା ୩ ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଟ୍ଟେ' ଦେଖିବେ

ତମ୍ବାକୁ ଜଲକା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଉଲ୍‌କା ବେଗ ଅଟି ।
ସଦାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୨ । ଯେଉଁ ଦର୍ପଣରୁ ପ୍ରତିଫଳନ-ଶକ୍ତି କମି ଯାଇଥାଏ—
2 A looking glass which has lost its reflecting power.

ଜଲକା କରିବା—ଦେ. କି.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଖି ଆଗରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଠକାଇବା—(figurative) To cheat a person before his very eyes.
[ଜଲକା ବାନା(ନେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
ଚୁଂଧା ବନାନା

ଜଲକାକ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଲ + କାକ)—୧ । ପାଣିକୁଆ—
Jala-kāka 1. A web-footed black aquatic bird; Pelecanus Fusicolis.

୨ । ଦାତୁନ୍ଦ; ଉନ୍ଦୁକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Moorhen (bird).

ଜଲକୀଟ—ସଂ. ବି.—ଗ୍ରାହ; କୁମ୍ଭୀର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jala-kirāṭa Alligator.

ଜଲକୁନ୍ତଲ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଲ+କୁନ୍ତଲ)—ଶୈବାଳ; ଶିଉଳି—
Jala-kuntala Moss.

ଜଲକେଳି—ସଂ. ବି. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜଲ + କେଳି)—
Jala-keli ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା (ଦେଖ)
Jala-krīrdā (See)

ଜଲକେତୁ—ସଂ. ବି.—ପଶ୍ଚିମାକାଶରେ ଦେଖା ଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଧୂଚ୍ଛ-ଯୁକ୍ତ ତାରକା—A comet rising in the western sky.
Jala-ketu
[ଦ୍ର—ଏହାର ଶିଖା ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ ଥାଏ ଓ ମୂଳ ମୋଟା; ଏହା ଦେଖିବାକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ; ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଏହା ଉଦୟ ହେଲେ ଦେଶରେ ୯ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଭିକ୍ଷ ହୁଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜଲକେଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଜଲ + କେଶ)—
Jala-keśa ଜଲକୁନ୍ତଲ (ଦେଖ)
Jala-kuntala (See)

ଜଲକୋଷ—ସଂ. ବି.—(ସ. ପ. ତ୍ରୀ; ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ କୋଷ)—ଅଣ୍ଡକୋଷର
Jala-kosha ଜଳବୃଦ୍ଧି ରୋଗ; ଜୁରୁଣ୍ଡ—Hydrocele.

ଜଲକ୍ରିୟା—ସଂ.ବି.(ସ.ଷ.ତତ୍ପୁ; ଜଳସାଧ୍ୟ କ୍ରିୟା)—ପିତୃଗଣଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
Jala-kriyā ଜଳସାଧ୍ୟ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ; ଜଳଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ—
Oblation of water to the manes.
ତାହାଙ୍କ ଜଳକ୍ରିୟା କରିବାକୁ ନୃପ,
ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କି ସକଳ ନେଇ କରିଗଲେ ତପ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ଜଲକ୍ରୀଡ଼ା—ସଂ. ବି. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+କ୍ରୀଡ଼ା)—ଜଳରେ ସନ୍ତରଣ, ନୌକାଚାଳନ ଆଦି ନାନାପ୍ରକାର
Jalakrīrdā କୌତୁକ—Water-sports; sporting in water.

ଜଳ ଖାଇବା—ଦେ.କି.—୧ । ପାଣି ପିଇବା—
Jala khāibā 1. To drink water.
ଜଳ ଖାଓୟା [ଦ୍ର—ଜଳକୁ ଖାଆନ୍ତୁ ନାହିଁ, ପିଅନ୍ତୁ । କନ୍ତୁ ଏଉଳି ପ୍ରୟୋଗ କଟକ ଓ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । ସାମାନ୍ୟ ଲଘୁଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ପାଣି ପିଇବା—
2. To lunch.

ଜଲଖିଆ—ଦେ. ବି.—(ଶୋଷ କଲେ ସାମାନ୍ୟ ଟିକେ ଲଘୁ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ
Jala-khiā ତା ଉପରେ ଜଳପାନ କରିବାର ବିଧି ଥିବାରୁ)—
ଜଲଖାବାର ଶୁଷ୍କ ଲଘୁ ଖାଦ୍ୟ ବା ପିଷ୍ଟାନ୍ନ—Tiffen; lunch;
ଜଲଖାବା light refreshment.
ଉତ୍ତରଦ୍ରୁ ଦେଖିଲେ ଦକ୍ଷିଣ କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ ବାସ, ଦୂରରୁ, ଡାଙ୍ଗ, ଅଗରେ ରଖି ଗୋଟା ଗୋଟା କରି ଜଳଖିଆ କରୁଛ । ଗାଲଡଣ୍ଡ. ପିଲଙ୍କ ପ୍ରମସ୍ଦ ।

ଜଲଗଣ୍ଡୁଷ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଗଣ୍ଡୁଷ)—
Jala-gaṇḍusha ଗଣ୍ଡୁଷ ବା ଚୋଷପୂର୍ତ୍ତି ଜଳ—
A handful of water.

ଜଲଗର୍ଭ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଳ+ଗର୍ଭ)—ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ—
Jala-garbha Full of water; having water in it.
(ଜଲଗର୍ଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବି. (ନାମ)—ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ଶିଷ୍ୟ ଆନନ୍ଦଙ୍କର ପୂର୍ବଜନ୍ମର ନାମ—The name of the Buddha's chief disciple Ānanda in his previous existence.

ଜଲଘଟ—ସଂ. ବି. (ସ. ପ. ତ୍ରୀ; ଜଳ + ଘଟ)—
Jala-ghaṭa ୧ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଠିଆ—
(ଜଲକୁମ୍ଭ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A pitcher filled with water.

୨ । ଯେଉଁ ମାଠିଆରେ ପାଣି ଅଣାଯାଏ—
2. A water-pitcher.

ଜଲଘଟିକା—ସଂ. ବି. (ସ. ପ. ତ୍ରୀ; ଜଳ + ଘଟିକା)—
Jala-ghaṭikā ଜଳଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ସମୟସୂଚ୍ଚାପକ ଯନ୍ତ୍ର—
(ଜଲଘଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Water-clock.
[ଦ୍ର—ଏ ଦେଶରେ ପୂର୍ବେ ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର ଥିବା ପାତ୍ରକୁ ଜଳରେ ଭସାଇ ଦେଉଥିଲେ, ଛିଦ୍ରବାଟେ ପାଣି ପଶିପଶି କେତେକ କାଳ ପରେ ଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ବୁଡ଼ି ଯାଉଥିଲା । ଏହି ସମୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପାତ୍ରରେ ଚିହ୍ନ ଦେଇ ଏହି ଚିହ୍ନରୁ ଲୋକେ ସମୟ ଜାଣୁଥିଲେ । ନିୟତନ୍ ଯେଉଁ ଜଳଘଟିକା ପ୍ରଥମେ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ତହିଁର ଶଙ୍କୁଦଣ୍ଡ ଉପରସ୍ଥ ଜଳପାତ୍ରରୁ ପଡ଼ୁଥିବା ଜଳବିନ୍ଦୁର ଆଘାତରେ ଗୁଜିଉ ଦେଉଥିଲା ।]

ଜଲଘଡ଼ି—ଦେ ବି (ସ. ଜଲଘଟୀ)—ଜଲଘଟିକା (ଦେଖ)
Jala-ghaṛdi Jala-ghaṭikā (See)
ଜଳଘଡ଼ୀ
ଜଲଘଡ଼ୀ
(ଜଲଘଣ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ଜ୍ଞ

ଜଲଘାଟ—ଦେ. ବ. (ଜଳ + ଘଟ)—୧ । ଜଳାଶୟାଦର ଯେଉଁଠାକୁ
Jala-ghāṭa ଲୋକେ ଗାଧୋଇବାକୁ ବା ପାଣି ଅଣିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି—
ଜଳଘାଟ 1. The place frequented by people
पानीकाघाट who go to bathe in or fetch water from a river or tank.

ଜଲଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କାଣ୍ଡ ନ ଥିବା ସ୍ୱଗାଦ୍ୟ ବଡ଼ ମାଛ—
Jalaṅga A kind of big fish without scale.
[ଦ୍ର—ଏ ମାଛର ଆକାର ବାଳଆମାଛ ପରି ଓ ଏହା ମଧୁର ପାଣିରେ ରହେ; ଲମ୍ବରେ ଏହା ୧୪ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ ।]
ସଂ. ବ—ମହାକାଳ ଲତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Name of a creeper.

ଜଲଚର୍—ସ୍ତାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର)ବ—ଗଡ଼ଆ,ପୋଖରୀ,କୂଆଦ ଥିବା ଜମି—
Jalachar Lands consisting of wells, tanks and reserviors of water.

ଜଲଚର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଜଳ + ଚର ଧାତୁ +
Jala-chara କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀ ଜଳରେ ବିଚରଣ କରେ-
Aquatic (animal); living in water.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁମାନେ ସ୍ଥଳରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ସ୍ଥଳଚର; ଯେଉଁମାନେ ଜଳ ଓ ସ୍ଥଳ ଉଭୟରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଉଭୟଚର ।]
ବ—ଜଲଜନ୍ତୁ—Aquatic animals(birds and fishes).

ଜଲଚରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଜଳ+ଚର ଧାତୁ +
Jala-chārī କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—ଜଳଚର (ଦେଖ)
Jala-chara (See)

ଜଲଚିକିତ୍ସା—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) (ଔଷ୍ଠା ତତ୍; ଜଳ +
Jala-chikitsā ଚିକିତ୍ସା)—ଉତ୍ର ଉତ୍ର ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ରୋଗୀକୁ ଜଳର ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟବହାରଦ୍ୱାରା ଆରୋଗ କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—
Hydropathic treatment of diseases.
[ଦ୍ର— ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ ପଞ୍ଚମହାଭୂତ (ଅର୍ଥାତ୍, କ୍ଷିତି, ଅପ୍, ତେଜଃ, ମରୁତ୍, ବ୍ୟୋମ) ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହି ଚିକିତ୍ସା କରାଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ରୋଗୀ ପ୍ରତି ମାଟି, ପାଣି, ଖରା, ବାୟୁ ଓ ମେଲାରେ ବିଚରଣ କରିବା ଆଦି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଜଳର ବହୁଳ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉ ଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଜଳଚିକିତ୍ସା ନାମ ଦିଆଯାଇ ଅଛୁ ।]

ଜଲଛତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଳ ଛତ୍ର)—
Jala-chhatra ତୃଷାର୍ତ୍ତ ପଥିକମାନଙ୍କୁ ଜଳ ବା ଅନ୍ୟ ପାନୀୟ
ଜଳସତ୍ର ଯୋଗାଇବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାପିତ ଛତ୍ର; ଜଳସତ୍ର—
जलछत्र A temporary shed where water (with or without refreshments) is gratuitously given to thirsty passers by.

ଜଲଛବି—ଦେ. ବ—ଜଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଚତ୍ରକୁ ଖଣ୍ଡିଏ କାଗଜରୁ
Jala-chhabi ଅନ୍ୟ କାଗଜ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ନିଆଯାଏ—
ଜଳଛବି Transfer-pictures; pictures which can be
जलछवि transferred by applying water.
(ଜଳଛୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଲଜ—ସଂ. ବ. (ଜଳ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jalaja ୧ । ପଦ୍ମ—1, Lotus.
୨ । ଶଙ୍ଖ—2. Conch-shell.
୩ । ଶୈବାଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Moss,
୪ । ଅମୃତବେଉସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. A kind of pot-herb,
୫ । ମୋତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Pearl.
୬ । କୋଚିଲା ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6 Nux Vomica tree.
ସଂ. ବଣ—ଜଳରୁ ଜାତ—
Sprung from water; aqatic.

ଜଲଜନ୍ତୁ—ସଂ. ବ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍; ଜଳ + ଜନ୍ତୁ)—
Jala-jantu ୧ । ଜଳଚର ଜୀବ; ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରୁଥିବା
(ଜଳଜୀବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜନ୍ତୁ—1. Aquatic animal.
୨ । ମାଛ—2. Fish.

ଜଲଜପା—ଦେ. ବ. ୧ । (ସଂ. ଜଳ + ଜପ)—
Jalajapā ପାଣି ଉପରେ ରହି ମନ୍ତ୍ର ଜପିବା—
1. Recitation of a mystic formula while sitting in water.
୨ । (ସଂ. ଜଳଜ = ପଦ୍ମ + ପାଦ) ପଦ୍ମପାଦ—
2. Lotus-foot; gracefull foot compared to lotus.
କେତେ କେତେ ଜନ୍ମେ ଧନ ମୁଁ ଜଳଜପାରେ
ଲେଖିଛୁ ଅଳତା ତହ ତୋ ଜଳଜପାରେ । ବଦ୍ୟସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଜଲଜମି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଜମିରେ ବର୍ଷା ଦିନରେ ଜଳ ଜମି ରହିବାରୁ
Jala-jami ଭଲ ଧାନ ଫସଲ ହୁଏ—
Good paddy-growing land.
ସ୍ତାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଅତି ନିକୃଷ୍ଟ ଧାନ-ଜମି (ଏଥିରେ ଖୁବ ହାଲ୍କା ଧାନ ହୁଏ)—An inferior quality of paddy-growing land.
ସ୍ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜଳଚର୍ (ଦେଖ)
Jalachar (See)

ଜଲଜଲ—ସଂ. ବିଣ. (ସଂ. ଜଳ)—୧ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ; ପାଣିସରସର—
Jala-jala 1. Watery; overflowing with water; from which water is dropping.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସରଳ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୋଳନ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ' ଖୋଜନ୍ତୁ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । (ସଂ. ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟ) ଜ୍ୱଳରେ ଜଳ ବୋଲା ହେଲେ ଯେଉଁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚକ୍ଚକ୍ ଦେଖାଯିବା; ଚକଚକିଆ—

2. Glittering; sparkling; shinning; lustrous; glaring; glowing.

୭ । ନିର୍ନିମେଷ (ଦୃଷ୍ଟି)—3. Without closing the eyelids; staring (look).

୮ । ଜଳବହୁଳ (ଯଥା— ଆଖୁ)—4 Filled or brimming with water (e. g. sugarcane).

୯ । (ସଂ. ଜର୍ଜର) ତେଲିଆ; ମସୃଣ—

5. Oily; smooth.

୧୦ । ବହୁ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ (ଯଥା— ହାଣ୍ଡି)—

6. Having many pores; porous.

ଜଳଜଳ ଚାହିଁ ବିଣ—ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ; ନିର୍ନିମେଷ ନୟନରେ (ଗୁହଁ ରହିବା); ଉକ ଉକ ଦୋଇ—Staringly.

ଦୂର ଅଗିଦେଶରେ ଲଗାଇ ବଜ୍ଜ ଳ,
ଚାହିଁ ଚାହିଁ ସବୁର ମୁଟକୁ ଜଳଜଳ । ବୃନ୍ଦଂ. ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।

ଦେ. ବି (ସଂ. ଜଳବହୁଳ)—ମାଛ ଆଦ ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା (ଫଳଫଳ—ବଫଲ୍ଡ) ତରକାରୀର ଜଳୀୟ ଅଂଶ—The watery portion or soup of a curry.

ତୁ ଖାଉଥା ଫଳ ଫଳ, ମତେ ଦଉଥା ଜଳ ଜଳ—ଉଗ ।

ଜଳଜଳ ଗୁହଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୁହିଁ ରହିବା; ଉକ ଉକ ହୋଇ ଗୁହିଁ ରହିବା—To stare; to look on with a vacant stare.

Jalajala chāhiñbā

ତାକାନ ତାକନା

ଅତଥି ତା ଖାଇ ମୁଁ ହେବୁ ଜଳଜଳ,
ଗୁହିଁଲେ ବୁଲଇ ଜଉକ ଦୁଇ ହତ । ବୃନ୍ଦଂ. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱମେଧ ।

ଜଳଜଳ ଜର ଗୁହଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜଳଜଳ ଗୁହିଁବା (ଦେଖ)

Jalajala-kari chāhiñbā Jalajala chāhiñbā (See)

ଜଳଜଳୀ ମାଣିକା ! ଜଳଜଳ ଜର ଅନେଇଥାଏ
ନଇବଡ଼ ପାଣିକ—ଉଗ ।

ଜଳଜଳା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ବହୁ ଜଲା ବା ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ (ଯଥା ହାଣ୍ଡି)—

Jalajalā

1. Perforated; having many holes or pores.

ଜଳଜଳୀ, ଜଳଜଳେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । (ପୁଂ) ଅଲଜୁକ; ବେହଯା; ନିର୍ଲଜ୍ଜ—

2. Shameless; bare-faced.

୩ । ଯେ ଉକଉକ ହୋଇ ଗୁହିଁ ରହେ—

3. Staring vacantly.

ଜଳଜଳା ମାଣିକା—ଭା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳି)—୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜା ସ୍ତ୍ରୀ—

Jalajalā māṇiki

1. Shameless woman.

(ଜଳଜଳୀ ମାଣିକା— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଓଲମା ସ୍ତ୍ରୀ—

2. An idiotic woman.

ଜଳଜଳା ମାଣିକା ! ଜଳଜଳ ଜର ଅନେଇଥାଏ ନଇବଡ଼ ପାଣିକ—ଉଗ ।

ଜଳଜଳାମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗାଳ) ଅତି ନିର୍ଲଜ୍ଜ—

Jalajalā-muhāñ

ଜଳଜଳାମୁହାଁ, ଜଳଜଳୀମୁହାଁ } ସ୍ତ୍ରୀ

(a term of abuse) Very shameless.

ଜଳଜଳା ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ଯ. (ସଂ. ବର୍ଜିତ ଓ ହାଣ୍ଡିକା)—

Jalajalā hāṇḍi

୧ । ଅଶୌଚ ଘରେ ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିକୁ ପାକଶାଳାରୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଆ ଯାଇଥାଏ; ବାଇଜି ହାଣ୍ଡି; ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହାଣ୍ଡି—1. Earthen cooking pots thrown away from the cook-room (on the occasion of purificatory ceremonies); discarded cooking pots.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଓ ଅତି ଘୃଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—

2. (figurative) A shameless and mean person.

୩ । ବହୁ ଛିଦ୍ର ଯୁକ୍ତ ହାଣ୍ଡି—

3 A porous earthen pot.

ଜଳଜଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଜଳକା (ଦେଖ)

Jalajaliā

(ଜଳଜଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ଜଳଜଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

1. Jalakā (See)

୨ । ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଛିଦ୍ର ଥାଏ—

2. Having holes (said of an earthen pot).

୩ । ପାଣ୍ଡୁ, ଶୋଥ, ଜ୍ୱର ଆଦ ଯୋଗୁଁ ଫୁଲୁକା ହଣୁଥିବା (ଆଖି, ମୁହଁ, ଗାଲ)—3. (eyes, face, cheeks) Swollen through fever or dropsy.

ଜଳଜାଳ—ଦେ. ବି. (ଆଧୁନିକ ଜଡ଼ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—

Jala-jāna

ହାଇଡ୍ରୋଜେନ୍—Hydrogen

ଜଳଜନକ

ଜଳଦାନ

(ଜଳଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଳଟୁଙ୍ଗି—ଦେ. ବି—ଉଦ୍ୟାନମଧ୍ୟସ୍ଥ କ୍ରୀଡ଼ାଗୃହ—

Jala-ṭuṅgi

A pleasure-house built in the middle of a tank.

ଜଳଡିମ୍ବ—ସଂ. ବି. (ନଞ୍ଜୀ ଉଦ୍; ଜଳ + ଉମ୍ବ=ସ୍ତୁତ ପ୍ରାଣୀ)—

Jala ḍimba

୧ । ଶାମୁକା; ଶମ୍ବୁକ—1. Oyster.

୨ । ଗେଣ୍ଡା—2. Snail.

ଜଳଡୁଗି—ପ୍ରାଦେ. ବି. (କ୍ରିକ)—ଜଳଡୁବି (ଦେଖ)

Jala-ḍugi

Jala-ḍubi (See)

ଜଳଡୁବି—ଦେ. ବି—ମନୁଷ୍ୟର ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ଜଳରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ମରିବା—Death by a drowing; a watery death.

Jala-ḍubi

ଜଳଡୁବି

× × ଥର ଗେର, ସାପହାମୁଡ଼ା, ଜଳଡୁବି ସାମର୍ଥ ପଡ଼ିଲେ
ଘୋଡ଼ସରେ ଏତସବୁ ଙ୍କର୍ଟ ଏକାଃଏ । ପଙ୍କାରମୋହନ, ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ସ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ୍ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ତ୍ରିମାତ୍ରିକ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଜଳତରଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ତରଙ୍ଗ)—

Jal̤a-taraṅga ପାଣିର ଢେଉ—Wave of water.

ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ [୨ ଗୋଟି ଧାତୁ ବା କାଚ ବା ଚିନାବାସନ ଚିନାରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ପରିମାଣରେ ଜଳ ରଖି ଦୁଇ ଖଣ୍ଡି କାଠି ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଚିନାମାନଙ୍କ ଫନ୍ଦକୁ କୌଶଳ କ୍ରମେ ବଜାଇବା ଦ୍ୱାରା ସଙ୍ଗୀତର ସାରଗାମା ପାଧାନ (ସପ୍ତକ) ସ୍ୱର ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଏ]—

ଜଳତରଙ୍ଗ ଜଲତରङ्ग

A musical instrument consisting of a set of chinaware, glass or metal cups filled with water and tuned to produce the different notes of the musical scale by sriking the rims with two thin sticks; Zylophone.

ଜଳତରଙ୍ଗ ମୋତଙ୍ଗ ଧର । ଅମରନ୍ଦ୍ର. ବତଗ୍ଗତ୍ତାମଣି ।

[ଦ୍ର—କାଠର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଖଣ୍ଡମାନ କାଣ୍ଟ ଉପରୁ ସାରଗାମାପାଧାନ ସ୍ୱରଗ୍ରାମ ଅନୁସାରେ ଖଞ୍ଜି ଉାହାକୁ ୨ ଖଣ୍ଡ କାଠି ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା ଯନ୍ତ୍ରକୁ କାଷ୍ଠତରଙ୍ଗ (Zylophone) ବୋଲାଯାଏ, ଏହାପରି ଲୌହତରଙ୍ଗ ବାଜା ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ।]

୨ । ପାଣିର ଢେଉ ଆକାରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହାତର ଚୁଡ଼ି ବା ଗୋଡ଼ର ମଲ—2. Bangles or anklets apshed like undulating waves.

ଜଳତର୍ପଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ତର୍ପଣ)—

Jal̤a-tarpaṇa ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆଙ୍ଗୁଳ ଦ୍ୱାରା ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଜଳଦାନ—Libation of water offered to the manes of one's ancestors.

ଜଳତ୍ରାସ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ତ୍ରାସ)—

Jal̤a-trāsa ୧ । ପାଣି ଦେଖିଲେ ଭୟ ହେବା—1. Terror at the sight of water,

୨ । ଜଳାତଙ୍କ ରୋଗ—2. Hydrophobia.

[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ପାଣି ଦେଖିଲେ ଭୟରେ ।]

ଜଳଦ—ସଂ. ବ. (ଜଳ+ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ସ୍ୱସାରକୁ ଜଳ ଦିଏ)—୧ । ମେଘ—1. Cloud.

୨ । ମୁସ୍ତକ; ମୁଥା (ଏହାର ରସ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନୁପାନ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ବୋଲି)—2. A fragrant bulbuous root of grass (often used as a vehicle in Indian medicines).

୩ । କର୍ପୂର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Camphor.

ବ୍ୟୁ.—ଜଳଦାନକାଙ୍କ୍ଷା—Giving water.

ଜଳଦକାଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳଦ + କାଳ)—ବର୍ଷାଋତୁ

Jal̤ada-kāl̤a (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The rainy season.

ଜଳଦଗମ୍ଭୀର—ସଂ. ବ. (ଉପମିତ କର୍ମଧା; ଜଳଦ + ଗମ୍ଭୀର)—ମେଘ

Jal̤ada-gambhīra ଗର୍ଜ୍ଜନ ପରି ଗମ୍ଭୀର (ଯଥା; ସ୍ୱର, ଶବ୍ଦ)—Deep and grave (rumbling); like the rumbling of clouds (voice, sound.)

ଜଳଦାଗମ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳଦ + ଆଗମ—୧ । ଆକାଶରେ

Jal̤adāgama ମେଘୋଦୟ—1. The appearance of rain-clouds in the sky.

୨ । ବର୍ଷା ଋତୁ—1. The rains; the rainy season.

୩ । ବର୍ଷାଋତୁର ଆରମ୍ଭ—

3. The advent of the rainy season.

ଜଳଦାନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ଦାନ)—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ

Jal̤a-dāna ପିଇବାକୁ ଜଳ ଦେବା—1. Giving of water to another to drink.

୨ । ଜଳତର୍ପଣ—

2. Libation of water to one's deceased ancestors.

ପିତୃଦେବତାଙ୍କ ସେ ଜଳଦାନ ଦେଲେ । କୃତ୍ତିବି. ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ ।

୩ । ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ କୌଶସି ଦ୍ରବ୍ୟ ଦାନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହାତକୁ ଟିକିଏ ଜଳ ଦେବା—3. The ceremony of giving a little water to the hands of a Brāhmaṇa before handing over a gift.

ଜଲ୍ଦି—ବୈ.ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ଫା. ଜଲ୍‌ଦି)—ଅତି ଶୀଘ୍ର—

Jaldi Very quickly or swiftly; very soon.

ଶୀଗିର ଉଠୁ ଦୂଇ ଘଉ ଜଲଦ ଜଲଦ ଅଶ୍ରମକୁ ଫେର୍ ଆସିଲେ ।

ଜଲଦ୍ କାଳକଣ୍ଠ, ପିଲଙ୍କ ସ୍ୱମାବ୍ୟଣ ।

ଜଳଦୀକ୍ଷା—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର; ବାଇବଲ୍)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ଧର୍ମରେ

Jal̤a-dīkshā ଦୀକ୍ଷିତ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତିର ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିବା ରୂପ କର୍ମ; ଡୁବନ—Baptism.

ଜଳଦୀକ୍ଷା ଗୁରୁ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ; ବାଇବ୍ଲ୍)—ଜଳରେ

Jal̤adīkshā guru 'ଡୁବନ' ଦ୍ୱାରା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରାଇବା ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟ—Baptist; baptiser.

ଜଳଦୀକ୍ଷିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ; ବାଇବ୍ଲ୍)—ଡୁବନ କର୍ମଦ୍ୱାରା

Jal̤a-dīkshita ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ—Baptised.

ଜଳଦେବ—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ସ୍ତ୍ରୀ; ଜଳ+ଦେବ)—୧ । ବରୁଣ—

Jal̤a-deba 1. Baruṇa; the Deity presiding over water.

(ଜଳଦେବତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଜଳର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା—

2. A water-nymph; a naiad.

ଜଳଦୋଷ—ସଂ. ବ.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ଦୋଷ)—୧ । ଶରୀରସ୍ଥ ଜଳର

Jal̤a-dosha ଦୂଷିତ ଜଳର ବୃଦ୍ଧି; ଜଳୋଦର ରୋଗ—

1. Dropsy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ସ୍ୱରାରେ ସ୍ୱରଚ୍ଛ ହଳନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ହଳନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ହଳନ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅକ୍ଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଳିତର ବନାନ୍ତ ୨ ବା ୧ ହଳନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ତେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଅ' ଖୋଜିବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଇଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପଟ୍ଟ' ନ ପାଇଲେ,'ଅଲ୍ପଟ୍ଟ ଦେଖିବେ ।

୨ । ବିଶୁଦ୍ଧ ପାନୀୟ ଜଳର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେବା ସ୍ଥାନର ଦୋଷ—1. Defect of a locality consisting of want of pure drinking water.

୩ । ଅଣ୍ଡକୋଷରେ ଦୂଷିତ ଜଳରବୃଦ୍ଧି; କୁରୁଣ୍ଡ—3. Accummulation of water or serum in the testicles; hydrocele.

[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଡକୋଷରେ ଜଳବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ଏକଶିର୍ ଓ ଦୁଇଟି ଯାକ କୋଷରେ ହେଲେ କୁରୁଣ୍ଡ କୁହାଯାଏ ।]

ଜଳଦ୍ରୋଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଦ୍ରୋଣୀ)—ସେଚାଦି Jala-droṇī ସେଚନାର୍ଥ ପାଣି ଉଠାଇ ଫୋଥାଡ଼ିବାର ଯନ୍ତ୍ର; ଜଳ-ସେଚନୀ; ସେଣ୍ଡା; ସୋଡ଼ୁଅ—A contrivance or bucket for lifting and throwing water for irrigation purposes.

ଜଳଧର—ସ୍ତ. ବ୍ରୀ. (ଜଳ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଜଳଧାରଣକାରୀ Jaladhara Holding or containing water.

ସ୍ତ. ବ.—୧ । ମେଘ—1. Cloud.

୨ । ସମୁଦ୍ର—2. The ocean.

୩ । ମୁଥା—3. Bulbuous grass-root.

୪ । ତିନିଶ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)—4. Tiniśa (tree) (See)

ଦେ. ବ. ପୁଂ.—୧ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—1. A name given to males.

୨ । ପାଣି ବୁହାଳ—2, A water-carrier.

ଜଳଧର ବହେ ଦୁଇଥରକୁ ତରିବାର କଥା ମନେ ?
ସ୍ୱର୍ଗରୁ ପଡ଼ିଲେ ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ମାର୍ ବନବାସ ଚଳେ । ପ୍ରହେଳିକା ।

ଜଳଧାତ୍ର—ସ୍ତ. ବ.—ପଥର ବା ଧାତୁର ପାତ୍ରୀ ଯହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଶିବଲିଙ୍ଗ Jala-dhātri ସ୍ଥାପିତ କରାଯାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A plate or slab of stone or metal on which an image of Siba is placed for worship.

ଜଳଧାମା—ଦେ. ବ୍ରୀ.—(ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ଜଳଜାତ—Jala-dhāmā Growing in the water.

ବୃକ୍ଷର ନାମରେ ଉମା, ଦେଇ ଫୁଲ ଜଳଧାମା
ବାମା ନେତ୍ରଥିତ ଲତା ମୂଳ ଜାତ, ଠିକ ମଲ୍ଲିପତ୍ର ନାମା ।
ଭଙ୍ଗ: ବୈଦେହୀବିଳାସ ।

ଜଳଧାର—ସ୍ତ. ବ — (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଧାର)—୧ । ଜଳର ପ୍ରବାହ—Jala-dhārā 1. Current or stream of water.

୨ । ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଉଲକୁ ପଡ଼ୁଥିବା ପାଣିର ଧାର—2. Continuous dropping of water.

୩ । ବୃଷ୍ଟିଧାର; ଅସର୍—3. A shower of rain.

୪ । ଏକପ୍ରକାର ତପସ୍ୟା, ଯହିଁରେ ତପସ୍ୟା କରିବା ଲୋକ ଉପରେ ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନେ ଅବିରତ ପାଣିର ଧାର ଢାଳୁଥାଆନ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —4. A kind of penance in which water is constantly poured over the practiser.

ଜଳଧି—ସ୍ତ. ବି.—(ଜଳ+ଧା ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଇ)—୧ । ବାରିଧି; Jaladhi ସାଗର; ସମୁଦ୍ର—1. The sea; the ocean.

୨ । ଶତଲକ୍ଷ କୋଟି ସଂଖ୍ୟା—2. One hundred of trillion (number).

ଜଳଧିଜା—ସ୍ତ. ବ. (ଜଳଧି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—Jaladhijā ୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—1, The Goddess of wealth.

୨ । ନଦୀ—2. River.

ଜଳଧିଜ—ସ୍ତ. ବ୍ରୀ. (ଜଳଧି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Jaladhija ସମୁଦ୍ରୋଦ୍ଭବ—Born of the ocean

ବ—ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

[ଦ୍ର—କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ରମନ୍ଥନରୁ ଏ ବାହାରିଥିଲେ ।]

ଜଳଧିଜା—ସ୍ତ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜଳଧି+ଜନ୍ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—Jaladhijā ସମୁଦ୍ରାଲକ୍ଷ୍ମୀ (କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନରୁ ଏ ବାହାରିଥିବାରୁ ଜଳଧିଜନ୍ୟା / ଜଳଧିସୁତା } ଅନ୍ୟରୂପ ଓ ଜଳଦେବ ବରୁଣଙ୍କ ପାଳିତା କନ୍ୟା ଥିବାରୁ)—The Goddess of wealth.

ଜଳନକୁଳ—ସ୍ତ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ନକୁଳ)—ଓଧ—Jala-nakula Otter.

ଜଳନାଳ—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ. ଜଳନାଳୀ)—ଜଳନାଳୀ (ଦେଖ) Jala nāla Jalanālī (See)
ନାଳା
ନହର

ଜଳନାଳୀ—ସ୍ତ. ବ.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ନାଳୀ)—୧ । ପାଣିନାଳ; କୁଲ୍ୟା-Jala-nālī 1. Water-course; canal.

୨ । ନର୍ଦ୍ଦମା; ପାଣିମାଡ଼ାଗ୍—2. Water-channel; drain.

ଜଳନିଧି—ସ୍ତ. ବ. (ଜଳ+ନ+ଧା ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ ଇ)—Jala-nidhi ୧ । ଜଳଧି (ଦେଖ)
1. Jaladhi (See)

୨ । ଗୁରୁସଂଖ୍ୟା—2. The number four.

ଜଳନିର୍ଗମ—ସ୍ତ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ନିର୍ଗମ)—Jala-nirgama ୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଜଳ ବୋହିଯିବା—(ଜଳନିର୍ଗମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The flowing out of water from a place.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ପାଣିମାଡ଼ାଗ୍—2. Drain for water.

ଜଳନୀଳକା—ସ୍ତ. ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ନୀଳକା)—Jala-nīlikā ପାଣି ଉପରେ ପଡ଼ିବା ଶିଉଳି; ନେଳୀ—(ଜଳନୀଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Green moss formed on the surface of water.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଓ	ଋ,ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଈପ୍ସ	ତ୍ରଥ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଔ	ଊ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ୟ

ଜଳନ୍ତ— ଗ୍ରା. ବଙ୍ଗ. (ସଂ. ଜ୍ୱଲତ୍)—ଜ୍ୱଳନ୍ତ (ଦେଖ)
Ja*l*anta Jwa*l*anta (See)

ଜଳନ୍ତର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗଞ୍ଜାମର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ୟ—
Ja*l*antara Name of an ancient estate in Ganjam.

[ଦ୍ର—ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜା କଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଥିଲେ । କଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ କାଶୋସ୍ତ୍ରଚକ୍ଷୁର ଗୀତମାନ ରାଜା ବାଲୁକେଶଦେବଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ ।]

ଜଳନ୍ତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୱଲତ୍)—୧ । ଜଳୁଥିବା—
Ja*l*antā 1. Burning.

ଜଳନ୍ତ ଜଳନ୍ତା ଅର୍ଥରେ ଡେକରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ।

ଜଳାଉ,ଜଳତୀ କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ ଆଦି ।

୨ । ଯହିଁରେ ଜଳନ୍ତା ନଆଁ ଥାଏ—2 Having fire burning in it; containing blazing fire.
(ଯଥା—ଜଳନ୍ତା ଚୁଲି ।)

ଜଳନ୍ତା ନାଆଁରେ କୁଟା ପକା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରିୟା (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Ja*l*antā nāā̃re kuṭā pakā(je)ibā କ୍ରୋଧ, ବିପତ୍ତ ବା ବିରକ୍ତିବେଳେ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ବା ସେସବୁ ବଢ଼ାଇବା ଭଳ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା (ତୁଳନା କର—"କଟା ଘାଆରେ ଚୂନ ମାଡ଼ିବା")—
To add fuel to the fire.

ଜଳନ୍ଧର—ସଂ. ବି. (ଜଳଂ=ଜଳକୁ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Ja*l*andhara ୧ । ଅସୁରବିଶେଷ—1. Name of a Demon.

[ଦ୍ର—ଏ ଶିବଙ୍କ କୋପାଗ୍ନିରୁ ସମୁଦ୍ରରେ ଜନ୍ମିଥିଲା । ଏ ଜନ୍ମ ବୈରକ୍ଷଣି ଏପର କାହାଣୀ ଯେ ଉହାଁରେ ଦେବତାମାନେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ପଶୁରବାରୁ ଏ ମୋ ପୁଅ ବୋଲି ସମୁଦ୍ର କହି ଏହାକୁ ପାଳବାକୁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ବ୍ରହ୍ମା ଏହାକୁ କୋଳରେ ନେଲେ; ଏ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦାଢ଼ୀକୁ ଜୋରରେ ଟାଣିବାରୁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଆଖିରୁ ପାଣି ଗଡ଼ିଲା । ଏଥି ପାଇଁ ଏହାର ନାମ ଜଳନ୍ଧର ହେଲା । ଏ ବଡ଼ ହୋଇ ଅମରତ୍ୱକର୍ତ୍ତା ଅଧିକାର କରିବାରୁ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଶିବ ଏହା ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ସ୍ୱାମୀକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଏହାର ସ୍ତ୍ରୀ ବୃନ୍ଦା (କାଳନେମିର କନ୍ୟା) ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପୂଜା କଲା ଓ ଏଥିଯୋଗୁଁ ଶିବ ତାକୁ ପରସ୍ତ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କର ବୃନ୍ଦା ନକଟକୁ ଯିବାରୁ ବୃନ୍ଦା ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପୂଜା ବନ୍ଦ କଲା ଓ ଇତ୍ୟବସରରେ ଜଳନ୍ଧର ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲା । ବୃନ୍ଦା ଏହା ସଙ୍ଗେ ସହମରଣ ଲଇଲା ଓ ସରଜନ୍ମରେ ତୁଳସୀ ରୂପ ଧାରଣ କରି ସତତ ପୂଜା ପାଉଅଛି । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ପର୍ବତ—2. Mountain.

୩ । ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ଭାରତର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
3. Name of a holy place of pilgrimage in N. W. India.

୪ । ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ନଗରବିଶେଷ—
4. Jalandar; a town in the Panjab.

ଜଳପ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଜଳ୍ପ ଧାତୁ)—ଜଳପନ (ଦେଖ)
Ja*l*apa Jal*a*pana (See)

ମୋହର ଦୂର୍ଭ ଅଟେ ହେ ଅଳପ
କ ରୂପରେ ସୁରତ କରୁବ ଜଳପ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଜଳପଞ୍ଜରୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜାଲ+ପଞ୍ଜର)—ଝରକା; ଜଳାକବାଟ—
Ja*l*a-pā̃jarī Window; latticed window.

ଜଳପତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଜଳ+ପତି)—୧ । ବରୁଣ—
Ja*l*a-pati 1. Sea-god

୨ । ସମୁଦ୍ର—2. The ocean.

ଜଳପଥ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଜଳ+ପଥ)—
Ja*l*a-patha ୧ । ପାଣି ବୋହିଯିବା ବାଟ—
1. An outlet for water

୨ । (୭ମୀ ତତ୍ପୁ ;) ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ର ଆଦି; ଯେଉଁ ବାଟେ ନୌକା ଦ୍ୱାରା ଲୋକେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି—
2. Water used as passage.

ଜଳପନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଜଳ୍ପନ)—କଥନ; ଜଳ୍ପନ—
Ja*l*apana Speaking; talking.

ଜଳପା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଜଳ୍ପନ)—କଥା; ବଚନ—
Ja*l*apā Words

ଜଳନ୍ତର ପୁରନ୍ଦର ଗୃହୁ ଜଳପାରେ
ରବିକଲ ରବିକା ରସ କୁମୁଦଳ ପାରେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଜଳପାଇ—ଦେ. ବ—୧ । ବରପୋଲ ନାମକ ଗଛ ଓ ତହିଁର ଆମ୍ବୁଡ଼ି ପରି ଗୋଟେ ଅମ୍ଳ ଫଳ—1. The wild olive tree and its fruit; Elæocarpus Serratus.
ଜଳପାଇ

[ଦ୍ର—ଏହା ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ଜାତୀୟ ଗଛ । ହିମାଳୟରେ ଓ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଅରଣ୍ୟରେ ଜନ୍ମେ । ଏଥିର କଞ୍ଚା ଫଳ ଆମ୍ବର ଓ ତନ୍ତୁଳୀ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ପାଚିଲା ଫଳ ଖିଆଯାଏ ।]

୨ । ଇଆର ପାଣି ପଶୁଥିବା ସମୁଦ୍ରୋପକୂଳସ୍ଥ ନିମ୍ନଭୂମି—
2. Low water-logged land along the sea-coast.

[ଦ୍ର—ମେଦିନୀପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ ଏପର ଭୂମି ଦେଖାଯାଏ । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଏହା ଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ ।]

୩ । ଜଳାଭୂମି; ଜୋଡ଼ା ଭୂମି—3. Marshy land.

ଜଳପାତିଆ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ସ୍ୱରକାଣ୍ଡ ପକ୍ଷୀ—
Ja*l*a-pātiā A kind of singing bird.

ଜଳପାତ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଜଳ+ପାତ୍ର)—
Ja*l*a-pātra ୧ । ପାଣି ରଖିବା ପାତ୍ର—
1. Water-vessel.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ଜାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୈମିତ୍ତିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଟେଲେ ଯେବେ ଏ ଭୂତାକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକର ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

୨ । ଯେଉଁ ପାତ୍ରରୁ ପାଣି ପିଆଯାଏ—
2. Drinking vessel.

ଜଳପାନ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ପାନ)—ପାଣି ପିଇବା—
Ja*l*a-pāna Drinking of water.

ଦେ. ବ—୧ । ପାଣି ପିଇବା ପୂର୍ବରୁ ଖିଆଯିବା ଲଘୁ ଖାଦ୍ୟ;
ଜଳଖାବାର ଜଳଖିଆ—1. Light refreshment;
ଜଳପାନ luncheon; breakfast; tiffen.

୨ । ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—2. Sweetmeat.

କୌଣସି ଯୋଦ୍ଧାଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଳପାନ ମାଗି ବସିଲେ
ସାଥନ୍ତେ ଚଳଅଙ୍ଗୁଳିଅ ପାଞ୍ଚ ସାତ ପୁଣ୍ଡା ବୁଡ଼ା ଖଡ଼
ପନ୍ଦର ଘୋଡାଡ଼ ରଥନ୍ତ ପଙ୍କାରମୋହନ. ଉତ୍ତମାଶ୍ୱଠଗୁଣ୍ଡ ।

ଜଳପାନି—ପ୍ରାଦେ. ବ (ବାଲେଶ୍ୱର) (ଭୁଲ. ତ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ଜଳପାଣ୍ଡା)
Ja*l*a-pāni ଛାତ୍ରକୁ ମିଳୁଥିବା ମାସିକ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ; ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି—
Stipend; scholarship.

ଜଳପାହି—ଦେ. ବ—ଜଳପାଇ (ଦେଖ)
Ja*l*a-pāhi Ja*l*apāi (See)

ଜଳପିଚିକା—ଦେ. ବ—ସୁଗନ୍ଧ ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ଉତ୍ସବାଦିକୁ ଜନସ୍ଥିତ
Ja*l*a-pichikā ଲୋକଙ୍କ ଉପରକୁ ମାରିବା ପିଚକାରୀ—
ପାନୀକି ପିଚକାରୀ Syringe used for spraying scented water over guests.

ଜଳପିପ୍ପଳୀ—ସ. ବ—କଚରଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Ja*l*a-pippa*l*ī Kacharaṅgā (See)
(ଜଳପିଚ୍ଚୁଳକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଳପିବା—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସ. ଜଲ୍ପ)—୧ । ଗପିବା—
Ja*l*apibā 1. To talk.
ଜଳପା ୨ । ପ୍ରଲାପ କରିବା; ବୃଥାରେ ଗପିବା—
ଜଳପନା 2. To talk in vain; to rave.

ଜଳପୁଣ୍ଡ ବଳପୁଣ୍ଡ ଏବେ ଛରେ କର ଘାଡ଼ରେ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଜଳପିମ୍ପି—ଦେ. ବ—ଜଳଫିମ୍ପି (ଦେଖ)
Ja*l*a-pimpi Ja*l*a-phimpi (See)

ଜଳପ୍ରଣାଳୀ—ସ. ବ—ଜଳନାଳୀ (ଦେଖ)
Ja*l*a-praṇā*l*ī Ja*l*a-nā*l*ī (See)

ଜଳପ୍ରଦାନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ+ପ୍ରଦାନ)—
Ja*l*a-pradāna ଜଳଦାନ (ଦେଖ)
Ja*l*adāna (See)

ଜଳପ୍ରପା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ପ୍ରପା = ଶାଳା)—
Ja*l*a-prapā ଜଳଦାନସ୍ଥଳ; ଜଳଛତ୍ର—A place where water is freely distributed to the thirsty.

ଜଳପ୍ରପାତ—ସ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ପ୍ରପାତ)—
Ja*l*a-prapāta ୧ । ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନରୁ ଜଳର ପତନ—
1. Falling down of water from a high place.

୨ । ପର୍ବତ ଉପରୁ ଗଡ଼ି ଥିବା ଝରଣା—
2. Waterfall; a cascade.

ଜଳପ୍ରବାହ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ପ୍ରବାହ)—ଜଳର ସ୍ରୋତ—
Ja*l*a-prabāha Current of water.

ଜଳପ୍ରାୟ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଳ + ପ୍ରାୟ = ପ୍ରଚୁର)—
Ja*l*a-prāya ଜଳମୟସ୍ଥାନ; ଜଳାଭୂମି—
Marshy place; swamp.

ବ୍ୟ—ଜଳବହୁଳ; **ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ**—Water logged; overflowing with water.

ଜଳପ୍ରିୟ—ସ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଳ + ପ୍ରିୟ)—ଯେ ଜଳକୁ ସୁଖପାଏ—
Ja*l*a-priya Fond of water.

ବ—୧ । ଗୃହକ ପକ୍ଷୀ—1. A species of swallow.

୨ । ମତ୍ସ୍ୟ—2. Fish.

ଜଳପ୍ଲାବନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ+ପ୍ଲାବନ)—୧ । ବନ୍ୟା; ବଢ଼ି—
Ja*l*a-pla*b*ana 1. Inundation; flood.

୨ । ଜଳ ମାତ୍ର ଦେଶ ବୁଡ଼ିଯିବା—2. Deluge.

ଜଳପ୍ଲାବିତ—ସ. ବ୍ୟ. (ତୃତୀୟା ତତ୍, ଜଳ+ପ୍ଲାବିତ)—
Ja*l*a-pla*b*ita ଜଳରେ ମଗ୍ନ; ଜଳରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ (ଦେଶ)—
(a place) Inundated or overspread with flood; deluged.

ଜଳଫିମ୍ପି—ଦେ. ବ—ଦଳଫିମ୍ପି; ଡାହୁକଜାତୀୟ କୂଳେଇର ବର୍ଗର
Ja*l*a-phimpi ୧୫।୧୬ ଆଙ୍ଗୁଳ ଦୀର୍ଘ ଓ ଡେଙ୍ଗା ଗୋଡ଼ ଥିବା
ଜଳପିମ୍ପି; ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ଜଳକୁକ୍କଟ—
ମୁରଗାଘୋ A small bird living near water; The Jacana or Sora; Mitopidus Indicus (with long spreading toes); the Pheasant Jacana; Hydrophasianus Chirurgus; the Surgeon bird.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପୋଖରୀର ପାଣିକୂଳରେ ଥାଆନ୍ତି ଓ ଦଳ ଉପରେ ଡେଙ୍ଗା ଗୋଡ଼ରେ ଖୁବ୍ ଦଉଡ଼ି ପାରନ୍ତି । ଗୋଡ଼ର ତଉଗ ପାଦରେ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ୪ ଗୋଟି ନଖ । ଏମାନେ ଫିଁ ଫିଁ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି; ମୁଣ୍ଡ ଓ ପିଠି କଳା ଓ ଗୁଡ଼ ଓ ପେଟ ଧଳା; ଥଣ୍ଟ ଲମ୍ବ ଓ ଥଣ୍ଟର ଅଗ ବଙ୍କା; ଡେଣା ଗ୍ଲେଟି, ଲାଞ୍ଜ ଗ୍ଲେଟି ଓ ଖଇରା]

ଜଳବଜା—ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଜଳସ୍ପୃଷ୍ଟ —
Ja*l*a-baja 1. Touched with water.

ଜଳବଜା ପବନେ ଦେଲେ ଦେହ ଚୋଷି । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ ବନ ।

୨ । ଜଳସିକ୍ତ—2. Sprinkled with water.

ଜଳବରଣ୍ତ—ସ. ବ—ବାଡ଼ଫୁଟ୍ଟ; ପାଣିବସନ୍ତ—
Ja*l*a-baraṇṭa Chicken-pox.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଜଳବଲ୍ଲଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଜଳ + ବଲ୍ଲଳ)—
Ja̱la-balka̱la ଦଳ; ବୋରହାଣ୍ଡି—Aquatic weeds floating over the surface of water; Salvinia Cucullata.

ଜଳବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ବଲ୍ଲୀ)—
Ja̱la-balli ଶୃଙ୍ଗାଟକ ବା। ଶିଙ୍ଘଡ଼ା ଲତା—The Water-chestnut creeper.

ଜଳବସ୍ତି—ସଂ. ବ—ନାଭ ବୁଡ଼ିବା ଉଳ ପାଣିରେ ବସି ଗୋଡ଼ର ଦୁଇ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ଭୂମିରେ ଲଗାଇ ଶୂନ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ; ଦୁଇ ଗୁଲଫ ଉପରେ ଗୁହ୍ୟକୁ ଆକୁଞ୍ଚନ ପ୍ରସାରଣ କରିବା (ଏହାକୁ ଉତ୍କଟାସନ ମଧ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ)—
Ja̱la-basti An exercise consisting of sitting in water while expanding and contracting the anus.

ଜଳବାୟସ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ବାୟସ)—
Ja̱la-bāyasa ପାଣିକୁଆ ପକ୍ଷୀ—A black webfooted aquatic bird; the Cormorant.
କୌଡ଼ିଲା

ଜଳବାୟୁ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର; ଜଳ + ବାୟୁ)—
Ja̱la-bāyu କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଜଳ ଓ ବାୟୁର ବିଶେଷତ୍ୱ; (ଏହା ଉପରେ ଅଧିବାସୀଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନିର୍ଭର କରେ)—Climate; the special incidents of the water and air of a locality.
ଜଳବାୟୁ, ଜଳହାଓୟା
ଆବହାବୟା

ଜଳବାୟୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—
Ja̱labāyu paribarttana ଏକ ସ୍ଥାନର ଜଳବାୟୁ ଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହେଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ବାସପରିବର୍ତ୍ତନ—Change of climate; change of residence for the improvement of one's health.

ଜଳବାହ—ସଂ. ବଣ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଜଳ + ବହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପାଣି ବୁହାଳ; ଯେ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ପାଣି ନେଏ—
(ଜଳବାହକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Ja̱la-bāha Water-carrier.
ବ—ମେଘ—Cloud.

ଜଲ୍ବି—ଦେ. ବ—ଜଲିବି (ଦେଖ)
Jalebi Jilibi (See)

ଜଳବିନ୍ଦୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ବିନ୍ଦୁ)—
Ja̱la-bindu ୧। ପାଣିର ଟୋପା—1. Drop of water.
୨। ପାଣିର ଶୀକର—2. Fine drops of water; sprays of water.

ଜଳବିପୃଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଳ + ବିପ୍ରୁଷ୍ = ଜଳବିନ୍ଦୁ)—
Ja̱la-bipṛusha ଜଳବିନ୍ଦୁ—Drop of water.

ବମନକ ପାଲୋପୁଟେ ଜଳ
ବମୃଷ କ ପଡ଼ିବାରେ ଉଉଡଳ । ବୈଦ୍ୟଶବ୍ଦସାଗର ।

ଜଳବିମ୍ବ—ସଂ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ବିମ୍ବ)—ପାଣି ଫୋଟକା—
Ja̱la-bimba A bubble of water.

ଜଳବିଷୁବ—ସଂ. ତ—ତୁଳା ସଂକ୍ରାନ୍ତି—
Ja̱la-bishuba The crossing of the sun over the boundary line between the Virgo and the Libra

ଜଳବୁଦ୍ବୁଦ—ସଂ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ବୁଦ୍ବୁଦ)—
Ja̱la-budbuda ଜଳବିମ୍ବ (ଦେଖ)
Ja̱la-bimba (See)

ଜଳବୃଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ବୃଦ୍ଧି)—
Ja̱la-bṛuddhi ଜଳଦୋଷ ୧।୩ (ଦେଖ)
Ja̱la-dosha 1, 3 (See)

ଜଳବୃଶ୍ଚିକ—ସଂ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ବୃଶ୍ଚିକ)—
Ja̱la-bṛuschika ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ; ବଡ଼ମାଳଆ ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି—Prawn.

ଜଳବେଣୀ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ବେଣୀ)
Ja̱la-beṇi ଜଳର ଧାର; ଜଳସ୍ରୋତଃ—A current or continuous flow of water.

ଜଳବେତସ—ସଂ. ବ—ନଡ଼ିଆଳଙ୍ଗ ଗୁଳ୍ମ; ପାଣି ପାଳଙ୍ଗ; ପାଣି ବେଗୁନିଆ—A wild variety of Rumex Vesircarius (growing on river-banks).
ସଂ. ନଦୀକୂଳପ୍ରିୟ, ପରିବ୍ୟାଧ, ନଦୀଜଙ୍ଘକ
(ଜଳବାଗାର—ଅନ୍ୟନାମ)
Ja̱la-betasa

[ଦ୍ର—ଏହା ପାଳଙ୍ଗ ଜାତୀୟ ଶାକଗୁଳ୍ମ; ନଡ଼ି କୂଳରେ ଜନ୍ମେ। ଏହା ଗୁଇଁକାଠ ରୂପେ ପାଚନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ।]

ଜଳବ୍ୟଥ—ସଂ. ବ—କଉ ମାଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Ja̱la-byatha The Anabis fish.
(ଜଳବ୍ୟଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଳବ୍ୟାଳ—ସଂ. ବ—ପାଣିଧଣ୍ଡ ସାପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Ja̱la-byāla Water-serpent.

ଜଳବ୍ରହ୍ମୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ହାଡ଼ିମିଗୁ ଶାଗ (ଏହା ପାଣି କୂଳରେ ଜନ୍ମେ)—
Ja̱la-brahmi An aquatic plant used as kichen-vegetable and medicine.

ଜଳଭୃତ୍—ସଂ. ବ. (ଜଳ + ଭୃ ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Ja̱labhṛut ୧। ମେଘ—1. Cloud.
୨। କର୍ପୂରବିଶେଷ—2. A kind of camphor.
୩। ଜଳପାତ୍ର—4. A water-vessel.
ସଂ. ବଣ.—ଯେ ଜଳକୁ ଧାରଣ କରେ—Holding or containing water.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଦ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବ କର୍ତ୍ତା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ୧ ଓ ଜ୍ଞାନକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାହା ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବ ଅପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂନି' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଜଳମଗ୍ନ—ଫ. ବ୍ରଣ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ମଗ୍ନ)—୧ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଯାଇଥିବା—1. Immersed or sunk in water

୨ । ପାଣି ଉପରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥିବା—

2. Lying below the surface of water.

ଜଳମଧୂକ—ଫ. ବ.—ଜଳାଶୟ ନିକଟରେ ଜନ୍ମିବା ଏକପ୍ରକାର ମହୁଆ ଗଛ—A kind of Mahuā tree growing near water.

[ଦ୍ର—ଏ ବୃକ୍ଷ ଦକ୍ଷିଣାପଥର କୋଙ୍କଣ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ପତ୍ର ମହୁଆ ପତ୍ର ଠାରୁ ବଡ଼ ଓ ଫୁଲ ସାନ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଶୀତଳ, ବ୍ରଣନାଶକ, ବଲବୀର୍ଯ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ, ରସାସ୍ରନ ଓ ବମନ ନିବାରକ,—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଫ. ନାମ–ଦୀର୍ଘପତ୍ରକ, ଦ୍ରୁମପୁଷ୍ପକ, ସ୍ପାଦୁ, ଗୌଲିକା ମଧୂଳିକା, ଛୌଦ୍ରପ୍ରିୟ, ପତଙ୍ଗ, କାରେଷ୍ଟ, ଗୌଡ଼କାଷ୍ଠ, ମାଂଗଲ୍ୟ, ମଧୁପୁଷ୍ପ

ଜଳମହୁଆ

ଜଳମଣ୍ଡୁକ—ଫ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ମଣ୍ଡୁକ)—ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ଶାନ୍ତ ଓ ଶୀତଳତା ଲାଭ ନିମନ୍ତେ ନିର୍ମିତ ଦୋଇ ଥିବା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଜଳବେଷ୍ଟିତ ଗୃହ ବା ମଣ୍ଡପ—A summer-house surrounded by water.

ଜଳମୟ—ଫ. ବ୍ରଣ.—(ଜଳ+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ. ମୟ)—ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ; ଜଳପ୍ଲାବିତ—Overflowing with or full of water; watery.

ଜଳମଳ—ଫ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ମଳ)—ଫେଣ—Foam.

ଜଳମସି—ଫ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ମସି)—୧ । ମେଘ—1. Cloud.

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର କର୍ପୂର—2. A kind of camphor.

ଜଳମାତୃକା—ଫ. ବ. (ସ. ଯ. ଲୁପ୍ତ; ଜଳ+ମାତୃକା)—ଜଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ଦେବୀ—A class of female Deities supposed to live in water.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ନାମ ମତ୍ସ୍ୟୀ, କୂର୍ମ୍ମୀ, ବାରୁଣୀ, ଦର୍ଦୁରୀ, ମକରୀ, ଜଳୂକା ଓ ଉଲୂକା—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜଳମାନୁଷ—ଫ. ବ. (ସ. ଯ. ଲୁପ୍ତ; ଜଳ+ମାନୁଷ) – ଏକ କଳ୍ପିତ ଜଳଜନ୍ତୁ, ଯାହା ଦେହର ନାଉ ଠାରୁ ଉପର-ଭାଗ ମନୁଷ୍ୟ ପର ଓ ତଳ ଅଂଶ ମାଛ ପର (ଜଳମାନୁଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A nymph said to have the upper half of the body resembling human limbs and the lower half resembling a fish; water-nymph.

ଜଳମାର୍ଗ—ଫ. ବ—୧ । (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳମାର୍ଗ)—ଜଳ ବୋହିଯିବା ବାଟ; ପାଣିକାଢ଼ାଇଯିବାର ନଳା—1. Water-course; water-channel or drain.

୨ । (୭ମୀ ତତ୍ପୁ) ଜଳପଥ; ସମୁଦ୍ର ଓ ନଦୀଆଦିଦ୍ୱାରା ଯିବା ଆସିବା ପଥ—2. Passage by water; voyage.

ଜଳମାର୍ଜ୍ଜାର—ଫ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ମାର୍ଜ୍ଜାର)—ଓଧ — Otter.

ଜଳମୁକ୍—ଫ. ବ. (ଜଳ + ମୁଚ ଧାତୁ = ତ୍ୟାଗ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍, ଜଳମୁଚ୍ ଶବ୍ଦ ୩ମା. ୧ବ.)—ମେଘ—Cloud.

ଫ. ବ୍ରଣ—ଜଳମୋଚନକାରୀ—Emitting water.

ଜଳମୂର୍ତ୍ତି—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଳ+ମୂର୍ତ୍ତି; ମହାଦେବଙ୍କର ଆଠ ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଜଳମୟୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଥିବାରୁ)—ମହାଦେବ; ଶିବ—Śiba.

ଜଳମୂର୍ତ୍ତିକା—ଫ. ବ—କରକା; କୁଆପଥର—Hail-stone.

ଜଳଯନ୍ତ୍ର—ଫ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଯନ୍ତ୍ର)—

୧ । ପାଣି ଉଠାଇବା ଯନ୍ତ୍ର—1. A machine for lifting water.

୨ । ପାଣିଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ଯନ୍ତ୍ର—

2. Water-engine; water-mill.

୩ । ଜଳଘଡ଼ି; ଜଳଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଘଡ଼ି—

3. Water-clock; a clepsydra.

୪ । ଜଳ ଛାଣିବାର ଯନ୍ତ୍ର—4. A filter.

୫ । ପିଚକାରୀ—5. Syringe.

ବହୁତ ଦକ୍ଷିଣ ପବନ
ଉଡ଼ାଏ ଜଳଯନ୍ତ୍ରମାନ—ରୂପଚ. ପ୍ରେମସୁଧାମୃତ ।

୬ । ଜଳଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ପାଣିର ଫୁଆରା—6. Mechanically contrived jets or springs of water.

ଜଳଯନ୍ତ୍ର, **ଜଳଯନ୍ତ୍ର**—ଦେ. ବ—ଖଟ ବା ସିନ୍ଧୁକ ଇତ୍ୟାଦି ଉପରକୁ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଓ ଜନ୍ତୁ ଉଠି ନ ପାରିବେ ଏଥିପାଇଁ ଚାରି ଗୋଡ଼ ତଳେ ରଖା ଯାଇଥିବା ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ପଥରକୁଣ୍ଡୀ—Stone saucers full of water on which the posts of bedsteads and safes etc are put to prevent ants from infesting them.

ଜଳଯନ୍ତ୍ର ଗୃହ—ସ. ବ—୧ । ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା—1. A pleasure-house in the midst of water.

୨ । ଜଳର ଫୁଆରାଯୁକ୍ତ ଗୃହ—

2. A house with dancing jets of water in it for summer use.

୩ । ଚାରିପାଖେ ଜଳ ବେଢ଼ିଥିବା ଆରାମ ଗୃହ—

3. A house surrounded with water.

[ଦ୍ର—ଶୀତ୍ରଦନେ ଏ ଘରେ ରହିଲେ ଥଣ୍ଡା ଲାଗେ ।]

ଜଳଯନ୍ତ୍ରପୁର—ସ. ବ—ଜଳଯନ୍ତ୍ର ଗୃହ (ଦେଖ) Jala-jantra-pura (ଜଳଯନ୍ତ୍ରମନ୍ଦିର—ଅନ୍ୟରୂପ) Jala-jantra gṛuha (See) ଜଳଯନ୍ତ୍ରପୁରେ ସ୍ନାନ ଏକଘଣ୍ଟାରେ ବସି ଦୁଇଥର ଜନ—ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାମୃତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ତ୍ତି ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଜଳଯାତ୍ରା—ସଂ. ବ. (ଜଳ + ଯାତ୍ରା)—

Jala-jātrā ୧ । (୭ମୀ ତତ୍ପୁ;) ଜଳପଥରେ ଗମନ—1. A voyage.

୨ । (୪ର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ) ଜଳ ଆଣିବା ପାଇଁ ଯିବା—2. Going to fetch water.

୩ । ଅଉଶେକ ଆଦ ପାଇଁ ତୀର୍ଥରୁ ପବିତ୍ର ଜଳ ଆଣିବା ପାଇଁ ଗମନ—3. Starting for bringing water from certain sacred centres for the purpose of installation-bath.

୪ । ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଉତ୍ସବ—4. A festival observed amongst the Baishṇabas on the full-moon of Jyaistha.

[ଦ୍ର—ଏଦିନ ବିଷ୍ଣୁ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ଶୀତଳ ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରାଯାଏ ।]

୫ । ଦେବଉତ୍ଥାପନ (କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ) ଏକାଦଶୀର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଦିନ ରାଜପୁତାନାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଉତ୍ସବବିଶେଷ—5 A festival observed in Rājputānā on the 14th day of Kārtika (light half).

[ଦ୍ର—ଏଦିନ ଜୟପୁରର ରାଣା ସରଦାରମାନଙ୍କ ସହିତ ଖୁବ୍ ସମାରୋହରେ କୌଣସି ହ୍ରଦ ନଜଃକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ଜଳଦେବତାଙ୍କ ପୂଜା କରନ୍ତି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଜଳଯାତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. (ଜଳଯାତ୍ରା + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଜଳପଥରେ

Jala-jātrī ଗମନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A voyager.

ଜଳଯାନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ + ଯାନ) —ଜଳପଥରେ ଯିବା

Jala-jāna ଆସିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ନୌକା ଆଦ—Boat; vessel; a ship.

ଜଳଯୋଗ—ସଂ. ବ. (ଅଧୁନିକ ତତ୍ପୁରୁ) —ଜଳଖିଆ—

Jala-jōga Light refreshment; luncheon; tiffen.

ଜଳରଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଳ + ରଙ୍କ) —ବଗ—

Jala-rańka The Ardea Nivea, an aquatic bird

ଜଳରଙ୍କୁ—ସଂ. ବ. (ଜଳ + ରଙ୍କୁ) —ଦାଢ଼ିୱାଳ ବା ଡାହୁକ ପକ୍ଷୀ—

Jala-rańku An aquatic bird; Tringa Geonsis; the water-hen.

ଜଳରଣ୍ଡ—ସଂ. ବ—୧ । ପାଣିରେ ଝୁଁପା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)

Jala-raṇḍa 1. Eddy; whirlpool.

୨ । ଜଳକଣା—2. Particles of water.

୩ । ସାପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Serpent.

ଜଳରଥ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ + ରଥ) —ନୌକା—

Jala-ratha Boat.

ମରୁଜତ ଜଳରଥ ପତନ

ମଧ୍ୟ ସନ୍ତତ ରତ୍ନଳ ତଳନ—ଉତ୍ତ. ସ୍ତୋମଶ୍ୱାନଦ୍ୟ ।

ଜଳରସ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଳ ଅଟେ ରସ = ସାର ଯାହାଁରେ) —ଲବଣ—

Jala-rasa Salt.

ଜଳରୁଦ୍ର—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଜଲୋଦର) —ଉଦସ୍ଥ ରୋଗ—

Jala-rudri Dropsy.

ଜଳରୁଦ୍ଦର
ଜଳରୁଦୁର } ଅନ୍ୟରୂପ

ଜଳରୁହ—ସଂ. ବି. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଜଳ + ରୁହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଜଳଜ; ପଦ୍ମ—

Jala-ruha Lotus.

ବିଣ—ଜଳଜାତ—Produced from water; growing on water.

ଜଳରୋଦର—ଗ୍ରା. ବି—ଜଳରୁଦ୍ର (ଦେଖ)

Jala-rodari Jalarudri (See)

ଜଳରୋଦ୍ଦର
ଜଳରୋଦୁର } ଅନ୍ୟରୂପ

ଜଳଲତା—ସଂ. ବ. (ଉପମିତ କର୍ମଧାରୟ; ଜଳ + ଲତା)—

Jala-latā ଢେଉ—Wave; billow.

ଜଳଲାଗି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଳ + ଲସ୍ଜ୍ ଧାତୁ)—

Jala-lāgi ଦେବବିଗ୍ରହଙ୍କ ଉପରେ ପାଣି ଢାଳିବା—Pouring out of water on the image of a Deity.

ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ବିଗ୍ରହ ଉପରେ ପାଣି ଢଳା ଯାଉଥାଏ—(image) On which water in being poured out.

ଜଳଶାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଜଳ + ଶୀ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ. ଯେ ଜଳ

Jala-śāyi ଉପରେ ଶୁଏ)—ଜଳ ଉପରେ ଶୟନ କରିଥିବା—(ଜଳଶାୟିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Lying on water.

ବି—ପ୍ରଳୟଜଳ ଉପରେ ଶାୟିତ ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu floating on the surface of the Universal Deluge.

ଦେ. ବି—ଶିବଲିଙ୍ଗ ବା ଅନ୍ୟ ଦେବବିଗ୍ରହଙ୍କୁ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ରଖିବା—Keeping the image of a Deity immersed in water; dipping of an image in water.

ଦେ. ବିଣ—ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ରଖାଯାଇ ଥିବା (ଦେବବିଗ୍ରହ)—(an image) Kept immersed or dipped n water.

ଜଳଶୀକର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ + ଶୀକର)—

jala-śīkara ପାଣିର ସୂକ୍ଷ୍ମ କଣା—Particles or sprays of water.

ଜଳଶୁକ୍ତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ + ଶୁକ୍ତି)—ଶାମୁକା—

Jala-śukti Oyster.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଖାପଣ ଲେଖକ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଟ୍ଟଦେ ୧ ବ ୨ ଚଦ୍ଦିତ କୌଣସ ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବେ ଯେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବନ୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଦୈତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଲ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ'

ଜଳଶୂକ—ସଂ. ଷ—ଶୈବାଳ—
Jala-śuka Moss.

ଜଳଶୂକର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଶୂକର)—କୁମ୍ଭୀର—
Jala-śūkara Alligator.

ଜଳସତ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ସତ୍ର)—ପାଣିଛତ୍ର; ଯେଉଁଠାରେ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଜଳ ବିତରଣ କରାଯାଏ—A place for distributing water free to the thirsty.

ଜଳସର୍ପିଣୀ—ସଂ. ବ. (ଜଳ+ସୃପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍ଗି) —
Jala-sarpiṇi ଜୋକ—Leech.

ଜଲସା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜଲ୍‌ସା)—
Jalasā ୧ । ମହୋତ୍ସବ—1. A big festival; festivity.
ଜଲସା ୨ । ମଉଜ; ମତ୍ତତ୍ତ୍ୱ—2. A big feast.
୩ । ସମ୍ମିଳନୀ—3. A big gathering.
୪ । ମଜଲିସ୍—4. A show.

ଜଳସାଇ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ସଂ. ଜଳଶାୟୀ)—
Jala-sāi ଜଳଶାୟୀ (ଦେଖ)
Jalaśāyī (See)

ଜଳସାତ୍—ଦେ. ବଣ. (ଜଳ+ପରଣଚ ଅର୍ଥରେ ସାତ୍)—
Jala-sāt ୧ । ଜଳରେ ନିକ୍ଷିପ୍ତ—
1. Thrown into water.
୨ । ଜଳରେ ପରିଣତ—
2. Turned into water; liquified.

ଜଳସାତ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଜଳସାତ୍)—ଜଳସାତ୍ (ଦେଖ)
Jala-sāta Jalasāt (See)

ଶୋଭନା-ଦୁର୍ଜ୍ଜନା-ରୌପ୍ୟ ରସନା-ଜାତ୍ୟା—
ଜଳେ ଯଜ୍ଞାନଳ ଉର୍ଦ୍ଧ କରେ ଜଳସାତ । ରଘୁନାଥ. ମହାସାଗ୍ର ।

ଜଳସିଂହ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—
Jala-siṁha ଉତ୍ତମ ଜାତୀୟ ଜଳଜୀବବିଶେଷ—
(ଜଳସିଂହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Sea-lion.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଆକାରରେ ୧୫ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଦେହସାରା ଦଲଦଅ ପିଶା କଲା ଲୋମରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ବେକ ଉପରେ ସିଂହର କେଶର ପରି ଲମ୍ବ ବାଳ ଥାଏ; ଏମାନେ ଶାନ୍ତ-ପ୍ରକୃତିକ, କିନ୍ତୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର୍ଥ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ବଳ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଦଲବଦ୍ଧ ହୋଇ ଅମେରିକା ଓ ଆସିଆ ଉତ୍ତରସ୍ଥ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରରେ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜଳସିକ୍ତ—ସଂ. ବଣ. (ତତ୍ପୁ. ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ସିକ୍ତ)—
Jala-sikta ୧ । ପାଣି ଛିଞ୍ଚା ହୋଇଥିବା; ସାଦା ଉପରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚା ହୋଇଅଛି—1. Sprinkled with water.
୨ । ଆର୍ଦ୍ର—2. Moistened; wet.

ଜଳସେଇ—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବଣ. (ସଂ. ଜଳଶାୟୀ)—
Jala-sei ଜଳଶାୟୀ (ଦେଖ)
Jala-śāyī (See)

ଜଳସେକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ସେକ)—
Jala-seka ୧ । ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା—1. Sprinkling of water.
୨ । କନାକୁ ଗରମ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ତୁଣ୍ଡୁଡ଼ ତହିଁରୁ ବାଷ୍ପ ବାହାରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଉଦ୍ଦାସ ଶରୀରକୁ ସେକିବା—
2. Fomentation with hot water; wet fomentation.

ଜଳସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ସ୍ତମ୍ଭ)—
Jala-stambha ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇ ଉର୍ଦ୍ଧରେ ମେଘରୁ ପଡ଼ିତ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସ୍ତମ୍ଭାକାର ଜଳରାଶି (ଏହା ଗୋଟିଏ ବିରଳ ନୈସର୍ଗିକ ଘଟଣା)—
A water-spout; a moving column of water (a natural phenomenon).

ଜଳସ୍ପର୍ଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ସ୍ପର୍ଶ)—୧ । ପାଣିକୁ ସ୍ପର୍ଶକରିବା ବା ଛୁଇଁବା—1. Touching of water.
୨ । ପାଣି ପିଇବା—2. Drinking of water.
(ଯଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଖାଇବା କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ସେ ଗ୍ରାମରେ ଜଳସ୍ପର୍ଶ ବି କରିବ ନାହିଁ ।)

ଜଳସ୍ପର୍ଶ ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଜଳ+ସ୍ପୃଶ୍ୟ) ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ଶୂଦ୍ରଜାତିର ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଜଳ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଉଚ୍ଚଜାତି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି; ପାଚିଲୁଆଁ (ଉଚ୍ଚ ଶୂଦ୍ରଜାତି)—
(a Śūdra of high caste) The water touched by whom can be used by Brahmans and other high caste people.

ଜଳସ୍ରୋତଃ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ସ୍ରୋତସ୍)—
Jala-srotaḥ ଜଳପ୍ରବାହ (ଦେଖ)
Jala-prabāha (See)

ଜଳହସ୍ତୀ—ସଂ. ବ—ଦୁଇଟି ଦନ୍ତ ଓ ଶୁଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ ଜଳଜନ୍ତୁବିଶେଷ—
Jala hastī A sea elephant; the hippopotamus.
(ଜଳହସ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏମାନେ ସୀଲ୍‌ଜାତୀୟ ଓ ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ । ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ୧୫ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଉଚ୍ଚରେ ୭ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି; ଏମାନଙ୍କ ଚମଡ଼ା କଳା, ମୋଟ, ମସୃଣ ଓ ଲୋମଶୂନ୍ୟ; ମୁହଁ ଉପର ପାଖେ ୧୭ ଓ ତଳପାଖେ ୧୪ ଦାନ୍ତ ଥାଏ । ଏମାନେ ଦକ୍ଷିଣ ମହାସାଗର, ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ଓ ନୀଲନଦରେ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ୧୫୭୦ ମାଣ୍ଡଙ୍କ ଦଲରେ ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଡିରା ଜଳହସ୍ତୀ ଥାଏ । ଅଣ୍ଡିରା ଜଳହସ୍ତୀର ଉପର ୬୦ ହାତଶୁଣ୍ଡ ପର ଅଧଫୁଟେ ଆଗକୁ ବାହାର ଥାଏ । ଏମାନେ ସମୁଦ୍ରର ଉଦ୍ଭିଦ୍ଭଦ ଖାଆନ୍ତି । ଏହାର ମାଂସ କଳା ଓ ବହୁତ ତରଘମିଶା ଥିବାରୁ ଅଖାଦ୍ୟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଗ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଃ

ଏହାର ଚବିରେ ମହମବତୀ ଉଆର ହୁଏ । ଘାଣଲେ ଏ ଯୋଷ-ମାନବାର ଦେଖା ଅଛି—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜଳଦ୍ଵାସ —ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ଦ୍ଵାସ)—ଫେଣ—
Jala-hāsa Foam.

ଜଳା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜଳାଶୟୀ)—ଜଳମୟ—Watery; water-
Jalā logged; swampy; marshy (land).
ଜଳା (ଯଥା—ଜଳା ଭୂଇଁ)
ଦଲଦଲ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜାଲ)—୧ । ଛିଦ୍ର; ରନ୍ଧ୍ର—
1. Hole; loop-hole.

ଜଳାଜବାଟର ସେ ଜଳାରେ ଉଶୀର
ବୋଇଲେ ବହିବାକୁ ଶୀତଳ ସମୀର । କୃଷ୍ଣଙ୍କିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଜ୍ୱାଳା ୨ । (ସଂ. ଜ୍ୱାଳା) ଦେହ ଜଳାପୋଡ଼ା କରିବା —
ଜଳନ 2. Burning sensation; inflammation.

ଜଳା—ଦେ. ବ—ଜହ୍ନା (ଦେଖ)
Jalā Jahlā (See)

ଜଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଜ୍ୱଲ୍ ଧାତୁ)—
Jalā(e)ibā ୧ । ପ୍ରଜ୍ୱାଳିତ କରିବା; ନିଆଁ ଲଗାଇବା—
ଜ୍ୱାଳାନ; ଜାଳାନ 1. To light up; to set fire to; to
ଜାଳନା; ଜହାନା kindle up.
(ଯଥା—ପାଘ ଜଳାଇବା, ରୁଲ୍ ଜଳାଇବା ।)
୨ । ଅଗ୍ନିକୁ ଭେଜିବା—2. To blaze a fire.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜ୍ୱାଳା ଦେବା; ହଇରାଣ କରିବା—
3. (figurative) To torment; to vex; to cause pain.
୪ । ପୋଡ଼ି ଦେବା—4. To burn up; to cremate.
(ଯଥା—ଶବ ଜଳାଇବା ।)

ଜଳାକବାଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜାଲକବାଟକା)—ଝରକା; ଗବାକ୍ଷ —
Jalā-kabāṭa Window; latticed window.
ଝରକା; ଝରୋକା
ଜାଲୀ; ଝରୋଖା

ଜଳାକବାଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜାଲକବାଟିକା)—ଜଳାକବାଟ (ଦେଖ)
Jalā-kabāṭi Jalā-kabāṭa (See)

ତା ଦେଖି ବାଡ଼ୁଉଳି ମୁହଁ
ଜଳାକବାଟ ବାଟେ ଗୁହଁ । ଜଉଲାଥ. ପ୍ରଗବତ ।

ଜଳାକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜଳ+ଅଳ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+
Jalākā ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଜଳୌକା; ଜୋକ—Leech.

ଜଳାଖୁ— ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ଆଖୁ=ବରାହ)—
Jalākhu ଜଳମାର୍ଜ୍ଜାର; ଓଧ—Otter.

ଜଳାଗବାକ୍ଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜାଲ+ଗବାକ୍ଷ)—ଜଳାକବାଟ (ଦେଖ)
Jalā-gabāksha Jalā-kabāṭa (See)

କୁଳବଧୂମାନେ ଜଳାଗବାକ୍ଷରେ ଗୁହଁ । ଶିଶୁଶଙ୍କର ଉଷାଅରୁଲାଷ ।

ଜଳାଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ଆଂଳକ ବ୍ୟବହାର; ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା)—
Jalāṅka ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ବର୍ଷାପାଣି ଗଡ଼ି ଆସି କୌଣସି ନଦୀରେ ପଡ଼େ—Water-shed.

ଜଳାଞ୍ଜଳି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ; ଜଳ+ଅଞ୍ଜଳି)—
Jalāñjali ୧ । ପାଣିର ଆଞ୍ଜୁଳା; ଅଞ୍ଜଳିପରିମିତ ଜଳ—
1. A foldful of water; as much water as can be contained in the cupped palms of both the hands.
୨ । ଜଳତର୍ପଣ ସମୟରେ ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅର୍ପିତ ଜଳ—2. Libations of handfuls of water offered to the manes.
୩ । ଶବଦାହ ପରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରେତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦିଆଯିବା ପାଣିର ଆଞ୍ଜୁଳା—3. Handful of water offered to the departed soul of a person during his obsequal rites.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ଯେଉଁ ମୃତବ୍ୟକ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦିଆଯାଏ ତା ସଙ୍ଗେ ଜଳାଞ୍ଜଳିଦାତା ସଂବନ୍ଧ ତ୍ୟାଗ କରି ଥିବା ଦୃଷ୍ଟିରେ) କୌଣସି ବିଷୟ ସଙ ସମ୍ବନ୍ଧ ତ୍ୟାଗ—
4. Cutting off all connection with any thing.
(ଯଥା—ସେ ଟଙ୍କାକଉ। ପଢ଼ାପଢ଼ିକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଲାଣି ।)

ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପାଣିର ଆଞ୍ଜୁଳା ଦେଇ ତର୍ପଣ
Jalāñjali debā କରିବା—1. To cut off libations of
ଜଳାଂଜଳି ଦେଓୟା water to the manes by handfuls.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ସମ୍ବନ୍ଧ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା—
2. (figurative) To give up all connection with; to wash one's hands free of a
ଜଳାଂଜଳି ଦେନା matter; to abandon any work.
(ଯଥା:—ନନ୍-କୋ-ଅପରେସନରେ ମାଉବା ଧନରୁ ମୁଁ ପଢ଼ାରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଲିଣି ।)
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା—3. (figurative) To bid goodbye or farewell to.

ଜଳାତଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଳରେ ଆତଙ୍କ, ଯହିଁରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ
Jalātaṅka ରୋଗରେ ଜଳ ଦେଖିଲେ ଆତଙ୍କ ହୁଏ)—ରୋଗ-ବିଶେଷ—Hydrophobia.
[ଦ୍ର—ପାଗଲା ବଳଦ ବା କୁକୁର କାମୁଡ଼ିଲେ ମନଷ୍ୟର ଏ ରୋଗ ହୁଏ । ରୋଗୀ ପାଣି ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ଡରେ ।]

ଜଳାତନ – ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜ୍ୱାଳା; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ;–୧ । ଅତ୍ୟଧିକ
Jalātana ବିରକ୍ତ—1. Much worried; bothered.
ଜ୍ୱଳାତନ ୨ । ଅତ୍ୟଧିକ କଷ୍ଟଗ୍ରସ୍ତ—2. Distressed.
ତଙ୍କ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ହତଉ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଉସର ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜୁଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଳା ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ ।

ଜଳାତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଳାତ୍ୟୟ)—ଶରତ୍‌କାଳ—
Jalāti Autumn; end of the rains.

ବାଲା ଜଳାତିଲଟିଲା ବୃକାରଉଣ ଦୋମଲା ଜଳାତନମଁଲାତବସ୍ତଲା ।
ଜବମୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଜଳାତ୍ୟୟ—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀ; ଜଳ+ଅତ୍ୟୟ)—୧ । ଶରତ୍‌କାଳ—
Jalātyaya 1. Autumn.
୨ । ଜଳବାହସରଣ—
2. The flowing or coming out of water.

ଜଳାଧାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଅଧାର)—୧ । ଜଳପାତ୍ର—
Jalādhāra 1. A vessel or receptacle of water.
୨ । ଜଳାଶୟ; ପୋଖରୀ—
2. Tank; reservoir of water; pond.
୩ । ସମୁଦ୍ର—3. The sea.
ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଜଳସ୍ଥିତ—
Situated in water

ଜଳାଧିପ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଅଧିପ)—୧ । ବରୁଣ—
Jalādhipa 1. The water-god; Baruṇa.
(ଜଳାଧିପତି; ଜଳାଧୀଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସମୁଦ୍ର—
2. The ocean.

ଜଳାନ୍ନବ—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବିଣ.—(ସଂ. ଜଳ ଓ ଅର୍ଣ୍ଣବ)—
Jalānnaba ଜଳାର୍ଣ୍ଣବ (ଦେଖ)
Jalārṇṇaba (See)

ଜଳାପୋଡ଼ା—ଦେ. ବ.— (ସଂ ଜ୍ୱଳା ଓ ପ୍ରଦାହ)—ଶରୀରର ପ୍ରଦାହ—
Jalā-pordā Burning sensation in the body; inflammation; smarting pain.
ଜଳନ, ଦାହ

ଜଳାବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଆବର୍ତ୍ତ)—ଜଳର ଉଦ୍‌ଘୂର୍ଣ୍ଣ—
Jalābartta Whirlpool; eddy.

ଜଳାର୍ଣ୍ଣବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଅର୍ଣ୍ଣବ)—୧ । ସମୁଦ୍ର—
Jalārṇṇaba 1. The sea.
୨ । ବର୍ଷାକାଳ—2. The rainy season.
ଦେ. ବ.—(ବର୍ଷା ବା ବଢ଼ି ଯୋଗୁଁ ସମୁଦ୍ର ପରି) ସବୁ ଆଡ଼େ ପାଣି ପୋଖରିବା ଅବସ୍ଥା—2. Water pervading the whole country; the state of a country being flooded with water.
ବିଣ.—ପାଣିରେ ଛଇଲ୍ଲ; ଜଳମୟ—(a country) With water spreading through the length and breadth (of it).

ଜଳାର୍ଥୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଉପପଦ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଅର୍ଥିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)
Jalārthi ଜଳ ପାଇଁ ଆସାନ୍ୱିତ—
(ଜଳାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Waiting for water.

ଜଳାର୍ଦ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଆର୍ଦ୍ର)—ଜଳସିକ୍ତ; ଓଦା—
Jalārdra Wet; moistened.

ଜଳାଶୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜଳ+ଆଶୟ)—୧ । ହ୍ରଦ; ଭଡ଼ାଗ;
Jalāśaya ପୋଖରୀ—1. A reservoir of water; lake; pond.
୨ । ବରୁଣ ଦେବ—2. An epithet of Baruṇa.
୩ । ବିଷ୍ଣୁ—3 An epithet of Bishṇu.

ଜଳିଆ—ଦେ ବିଣ.—(ସଂ. ଜଳୀୟ)—୧ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ—
Jaliā 1. Full of water; watery.
୨ । ପାଣିଆଁ; ଜଳ ପରି ପତଳା—2. Fluid; liquid.
ବ. ପୁଂ—ଜଳଧରର ଅନାଦରାର୍ଥ ଡାକ ନାମ—A name by which a person named Jaladhara is vulgarly called.

ଜଳିଉଠିବା—ଦେ. କି.—୧ । (ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଅଗ୍ନିର) ଶିଖା ଉପରକୁ ଉଠିବା-
Jali-uṭhibā 1. The blazing of a fire.
ଜଳେଉଠା ଦେ. କି.—ଅଗ୍ନିମୟ ହେବା—
ଜଳାଉଠନା To break out into fire.
(ଯଥା—ସାମାନ୍ୟ ଉତ୍ତାପ ପାଇଲେ ଫସ୍‌ଫରସ୍ ଜଳ ଉଠେ ।)

ଜଳିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ)—୧ । ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେବା; ଅଗ୍ନି-
Jalibā ଯୁକ୍ତ ହେବା; ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେବା—
ଜଳା To be kindled; to burn.
ଜଳନା ଜଳନ୍ତ ପଦାର୍ଥର ଗାପେ
(ଲଇବା—ଉପସର୍ଗତ) ବଡବ ବନ ତ ବାଡାପେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୨ । ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ହେବା; ଦାଉଦାଉ ହେବା—
2. To glitter; to shine; to be dazzling.
ଦୋଧାନଲେ ଜଳେ ତନ୍ଧୁ ଘୃଣଣ ଅକାର । ମଧୁସୂଦନ. ବାଲ୍ମୀକିସୂଚନା
ପୂର୍ଯ୍ୟ ତଦ୍ଦ, ନଷ୍ଟନ ରଜନୀ ବବାରେ
ଜଳୁଛନ୍ତୁ ସ୍ୱଜନ କୁରୁକ ନାଶରେ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ଘୃଷ୍ଟ ।
ଜଳା ୩ । ଜ୍ୱାଳାପୋଡ଼ା କରିବା; (ଶରୀର) ପ୍ରଦାହ କରିବା—
ଜଳନା, ଦୀପନା 3. To feel burning sensation in the
ଜଳାଇବା } ଣିଜନ୍ତରୂପ body; to feel inflammation or
ଜଳେଇବା } burning pain.
କର୍ଣ୍ଣୋତ୍ପଳ ମାଗ ପୂଣିତ ଗୋଟାଇଛ
ଏଣୁ ଅବସ୍ୱବ ଯାକ ମୋର ଜଳୁଛି । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ ବନ ।
(ଜ୍ୱଳିବା—ଉପସର୍ଗତ) ୪ । ଶିଖାଯୁକ୍ତ ହେବା—
4. To blaze; to burn with a flame.
୫ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହେବା—5. To become furious.
ଏଣୁ ଅତ ଦୋଷରେ ଜରଲେ ସେ ସତ୍ୟ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ ବନ ।
୬ । ପୋଡ଼ିଯିବା; ଦଗ୍ଧ ହେବା—6. To be burnt.
୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଈର୍ଷାରେ ଦଗ୍ଧ ହେବା ବା କ୍ଲିଷ୍ଟ ହେବା—
7. (figurative) To be afflicted with envy.
[ଦ୍ର—ଜଳିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ ଉଠିବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଟ,ତ	ପ	ଯ	ଜ୍ଞ	ଥ	ଧ
	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଛ	ଠ	ଫ	କ୍ଷ	ଶ୍ର	ଦ୍ଧ	ନ

ଜଲିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଜଳବା (ଦେଖ)
Jalibā Jaḷibā (See)

ଜଲିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପୋଡ଼ିଯିବା; ଜଳକର ଭସ୍ମ ହୋଇଯିବା—
Jali-jibā 1. To be burnt to ashes.
ଜଳେଯାଓୟା ଜବତ ସବୁ ଘ୍ରେକଙ୍କର ଗଲ୍ଲ ଜଳ
जलजाना ଦେଶି ସଡ଼ଦେବ ବର୍ଷଲେ ମନେ ଘୁଲ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଘ୍ରଉ. ବନ ।
। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଃଖ ହେବା—
2. (figurative) To be afflicted.

ଜଲିଲ୍—ଦେ. ବଣ—ଜ୍ୱଳନ୍ତ; ଜଳୁଥିବା; ପୋଡ଼ି ଯାଇଥିବା—
Jalilā Burning; burnt.
ଜଳନ୍ତ ଯେଡ଼େ ଜାବଦାଏ। ଜଇଲ୍ଲ ପୁରୁଷେ ଏକଥା ନୋହେଉ ।
जलता हुआ ଉତ୍ତ. କୋଽଟ୍ଟୁଚ୍ଚାଣ୍ଡୁଦଘ ।

ଜଲୀ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଜଲ)—୧ । ପରଖା; ଗଡ଼ଖାଇ—
Jalī 1. Moat.
ଖାଇ ଛରଣବଘା ନଙ୍କା ବେଳା ସ୍ଥଳ ସୋଲ
खाई ସେନାର ଘ୍ରରପଃ ଯାଇ କଲେ ଜଲୀ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଘ୍ରଉ. ଉଦ୍ୟୋଗ ।
୨ । ଜଳଯାଃ; ଜଳାଭୂମି; ଜୋଡ଼—2. Fen; bog.
ଏ ଆବ ଉଦ୍ଦନ ପାଚଘେ ଗଢ଼ଲ ଥିଲ ସେ ସ୍ଥଳୀ
ସଦ୍ଗେଜାଲଂକୁଉ ଠାବେ ଠାବେ ଥିଲ ସକଳ ଜଳୀ । ଗୁଥାନାଥ ।

ଜଲୁଆ—ଦେ ବଣ. (ଫ. ଜଳୀଯ)—୧ । ପାଣିଚଅ; ପାଣିପର—
Jaluā 1. Watery.
୨ । ଜଳାର୍ଦ୍ର—2. Wet; moistened with water.
୩ । (ଫ. ଜ୍ୱାଳା) ସାହାଦ୍ୱାରା ପୋଡ଼ାଜଳା ହୁଏ —
3. Producing inflammation or burning pain.

ଜଲୁକ—ସଂ. ବ. (ଜସ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ତମୋଚନ କରିବା + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଉକ; ସ ସ୍ଥାନରେ ଲ)—ଜୋକ—Leech.

ଜଲୁଖୋଗା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ହିମାଳୟର ଗୋଟିଏ ଗିରି ଶଙ୍କଟ—
Jalukhogā Name of a pass of the Himalayas.
[ଦ୍ର—ସ୍ୱାମୀ ଜ୍ଞାନଜନ ନାମକ ବଙ୍ଗଳା ଗ୍ରନ୍ଥ ,,,ପୃଷ୍ଠା ।]

ଜଲୂକା—ସଂ. ବ. (ଜସ୍ ଧାତୁ + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ ଉକ)—
Jalūkā ଜୋକ—Leech.

ଜଲେଇ ପୋଡ଼େଇ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାଳ ପୋଡ଼ ମାରିବା (ଦେଖ)
Jalei porḍei māribā Jāli porḍi māribā (See)

ଜଲେଚର—ସ. ବ. (ଅଲୁକ୍ ସମାସ; ଜଳେ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jale-chara ଜଳଚର (ଦେଖ)
Jaḷa-chara (See)

ଜଲେନ୍ଧନ—ସ. ବ. (ଜଳ + ଇନ୍ଧନ; ବହୁବ୍ରୀହି) —ବଡ଼ବାନଳ—
Jalendhana Submarine fire.

ଜଳେଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ+ଈଶ) —୧ । ବରୁଣ—
Jaleśa 2. The sea-god.
୨ । ସମୁଦ୍ର—2. Ocean.

ଜଳେଶୟ—ସଂ. ବ. (ଅଲୁକ୍ ସମାସ; ଜଳେ + ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
Jale-śaya ୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu.
୨ । ମତ୍ସ୍ୟ—2. Fish.
୩ । ସମୁଦ୍ର—3. The ocean.
ସଂ. ବଣ—ଜଳସ୍ଥିତ—Situated in water.

ଜଳେଶ୍ୱର—ସଂ. ବ—ଜଳେଶ (ଦେଖ)
Jaleswara Jaleśa (See)
ଦେ. ଉ—ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ଥାନା ଓ ଗ୍ରାମ—
Name of a police station and village in Balasore district.

ଜଲୋଚ୍ଛ୍ୱାସ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜଳ + ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ)—୧ । ଜୁଆର—
Jalochchhwāsa 1. Flow-tide.
୨ । ଢେଉ—2. Wave.

ଜଲୋଦର—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଳ + ଉଦର)—ଜଲୋଦଗ୍ (ଦେଖ)
Jalodara Jalodarī (See)

ଜଲୋଦଗ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଲୋଦର)—ଉଦଗ୍ ରୋଗ; ଉଦରର ଜଳବୃଦ୍ଧି ରୋଗ—Dropsy.
ଜଲୋଦରୀ
जलन्दर, जिलन्दर

ଜଲୌକା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜଳ + ଔକସ୍ = ବାସସ୍ଥାନ)—ଜୋକ—
Jalaukā Leech.

ଜଲ୍ପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଗପିବା—
Jalp (root) To talk.

ଜଲ୍ପ—ସଂ. ବ. (ଜଲ୍ପ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଗପିବା; କଥନ—
Jalpa 1. Talking.
୨ । ପରମତ ଖଣ୍ଡନପୂର୍ବକ ସ୍ୱମତ ସ୍ଥାପନ—2. Assertion of one's view-point by meeting that of another person.
୨ । ଗପ; ଉକ୍ତି—2. Talk; speech.
କେବେହେଁ ଅସାଧୁ ନ କହିବ ଜଲ୍ପ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଘ୍ରଉ. ବନ ।
୩ । ବହୁଭାଷଣ; ବାଗ୍ଜଲତା; ଅନେକ ବକିବା ବା ଗପିବା—
3. Chattering; partling.
୪ । ବୃଥା ଭାଷଣ—4. Gossiping; idle talk.
୫ । ପ୍ରଗଲ୍ଭତା—5. Talkativeness; wrangling.
[ଦ୍ର—ଏହାର ପଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅକାର ଜଲଯ, ଜଲଯନ ଓ ଜଲଯନା ।]

ଜଲ୍ପକ—ସଂ. ବଣ.ପୁଂ.(ଜଲ୍ପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ବାଗ୍ଜଲ;ବହୁଭାଷୀ—
Jalpaka Chattering; prattling; garrulous.
(ଜଲ୍ପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜଲ୍ପନ—ସଂ. ବ. (ଜଲ୍ପ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) —ଜଲ୍ପ (ଦେଖ)
Jalpana Jalpa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭୁଖାକୋଷ୍ଟରେ[illegible] ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳ ଲ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଜଲ୍ପନା—ସଂ. ବି. (ଜଲ୍ପ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ. + ଆ)—ଜଲ୍ପ (ଦେଖ)
Jalpanā — Jalpa (See)

ଜଲ୍ପନା କଲ୍ପନା· ସଂ. ବି. (ସହଚର ଶବ୍ଦ)—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା
Jalpanā kalpanā — ନାନାସ୍ଥେ ମୁହଁରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଓ ମନରେ କଲ୍ପନା ବା ଚିନ୍ତା କରିବା—Talking and contemplation of a matter.

[ଦ୍ର—ଅଉଚ୍ଚ ଓ ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ କୌଣସି ବିଷୟ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ନ କଲେ 'ଉକ୍ତ ବିଷୟଟି କେବଳ ଜଲ୍ପନା କଲ୍ପନାରେ ଶେଷ ହେଲା' ବୋଲି ଯାଇ ଥାଏ ।

ଏ ଶବ୍ଦର ସାଧାରଣ ବ୍ୟବହାର କଲ୍ପନା-ଜଲ୍ପନା । କାରଣ, ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପ୍ରଥମେ ମନ ମଧ୍ୟରେ କଲ୍ପନା କରିଯାଏ ଓ ପରେ ତାହା ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଯାଇ ଥାଏ ଓ ସବଂ ଶେଷରେ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରି ଯାଇ ଥାଏ ।]

ଜଲ୍ପାକ—ସଂ. ବି. (ଜଲ୍ପ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ· ଆକ)—ଜଲ୍ପକ (ଦେଖ)
Jalpāka — Jalpaka (See)
(ଜଲ୍ପାକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜଲ୍ପିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଜଲ୍ପ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଗପ କରି ଯାଇ ଥିବା (ବିଷୟ)—1. Talked of (matter).
୨ । କଥିତ; ପ୍ରସ୍ତାବିତ—3. Spoken of; proposed.
ସଂ. ବି. (+ଭାବ. ତ)—ଜଲ୍ପ (ଦେଖ)
Jalpa (See)

ଜଲ୍ପିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.—(ସଂ. ଜଲ୍ପ ଧାତୁ)—ବୃଥା ଗଲ୍ପ କରିବା—
Jalpibā — To be engaged in idle talk.
ଜଲ୍ପା ଜଲ୍ପନା ଅସନ୍ତ ପୂଜକ ଦଳ ଜଲ୍ପି ନାନା ମତେ । ଉପାନାଥ, ମହାସାନ୍ତା ।

ଜଲ୍ଲା—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ଜ୍ୱଲ୍ ଧାତୁ)—ଜ୍ୱଲନ୍ତ—
Jallā — Bright.
ଜିଲ୍ଲା ଜଳା ଦରପଣ ବର୍ଷି ଦଶୁଛ ପ୍ରକାଶ—ପ୍ରାଚୀ. ବୃହନ୍ନରୂପଣଗୀତା ।
ଜିଲ୍ଲା ଜହ୍ଲା (ଦେଖ)
Jahlā (See)

ଜଲ୍ଲାଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଯେଉଁ ବ୍ରଜବ୍ରତ୍ୟ ବ୍ରଜାଦେଶରେ ମୃତ୍ୟୁ-ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ଅପରାଧୀର ମୁଣ୍ଡ କାଟେ—
Jallād — A public executioner.
ଜଲ୍ଲାଦ୍
(ଜହ୍ଲାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ).

ଜହ୍ଲା—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ସାନ ରୂପାପାଣିଆ ପରି ପତଳା ମାଛ;
Jahlā — ଶଙ୍କାରଖାଇ ମାଛ—A kind of small fresh-water-fish.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଖେଚ କାଚ ଅଛି, ଦେହ ରେପା, ପିଠି ନେଳିଆ । ଏମାନେ ପାଣି ଉପରେ ଝରଣା କରି କଡ଼ ଲେଉଟାଇବା ବେଳେ ରୂପା ପାଣିଆ ପରି ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ୮।୧୦ ଇଞ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି ।]

ଜଶମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜୌସନ୍ = ଯୋଖଗୁଜ୍ ପଥର; ବୋଧ ହୁଏ ପୂର୍ବେ ଅଳଙ୍କାରରେ ଯୋଖଗୁଜ ପଥର ବସୁଥିଲ୍)—
Jaśam — ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବାହୁରେ ପିନ୍ଧିବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ;
ଜଶୋମ ଅନନ୍ତକଡ଼ା—An ornament for the arm; armlet.

ଜସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବଧ କରିବା—
Jas (root) — 1. To kill.
୨ । ଆଘାତ କରିବା—2. To strike.
୩ । ଅପମାନ କରିବା—3. To insult.

ଜସୁରି—ସଂ. ବ. (ଜସ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉରି)—ବଜ୍ର; ଚଡ଼ଚଡ଼ା—
Jasuri — Thunderbolt.

ଜସ୍ତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯଷ୍ଟ୍)—
Jastā — ଦସ୍ତା; ରୂପା ପରି ଧଳା ଧାତୁବିଶେଷ—
ଜସ୍ତା — Zinc; pewter.
[ଦ୍ର—୫ ଭାଗ ରାଙ୍ଗା ଓ ଏକ ଭାଗ ସୀସା ମିଶ୍ରିତ କରି ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ତମ୍ବା ସଙ୍ଗେ ଦସ୍ତା ମିଶାଇଲେ କଂସା ଓ ପିତଳ ହୁଏ ।]

ଜହୁ—ପ୍ରାଦେ. ବିଣ. (ସମ୍ବଲପୁର) (ସଂ. ଯଥେଷ୍ଟ)—
Jaha — ପରୁର; ଯଥେଷ୍ଟ—Sufficient.

ଜହକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ହା ଧାତୁ = ତ୍ୟାଗ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Jahaka — ପରିତ୍ୟାଗକାରୀ—Forsaking; deserting.
ବିଣ—୧ । ସମସ୍ତ; କାଳ—1. Time.
୨ । ବାଳକ—2. A boy.
୩ । (+ କର୍ମ. ଅକ) ସାପକାଞ୍ଚ—
3. The slough of a snake.

ଜହନ—ପ୍ରା. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଜଘନ)—ଅଣ୍ଟା; କଟି—
Jahana — Waist.
ଜହନେ ଘଟନ କଲେ କାହ୍ନଦାମ ମାଳେ । ପ୍ରାଚୀ. ରସବାରିଧି ।

ଜହର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜହର୍; ଭୁଲ. ସଂ. ଗରଳ) —
Jahara — ୧ । ବିଷ; ଗରଳ—1. Poison.
ଜହର ୨ । ପ୍ରାଣନାଶକ ବିଷ—1. Fatal poison.
ଜହର ଦଂଶନ କରିବାରେ ଅବଶ୍ୟକ ଜହରେ ତୋ ସେନ ଅମୃତାଗ ହୋଇଛୁରେ। ବଳସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋସ୍ତରତ୍ନ. ୪ ଗୀତ ।
୩ । (ଫା. ଜହର୍) ବହୁ ମୂଲ୍ୟ ଉତ୍କଳଦ୍ଭବ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ; ରତ୍ନ; ମଣି—3. Gem; precious stone.

ଦେ. ବ—ବ୍ରଜଯୁଦ୍ଧାନାର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ନିଜନିଜର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଯେଉଁ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡରେ ପଶି ନିଜର ସତୀତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ—Self-immolation by Rajput women by throwing themselves into

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଜ୍ଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଓକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍

blazing fire to save themselves from outrage by Mahomedan conquerers.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ; ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ସଥେଷ୍ଟ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—Sufficient; enough.

ଜହର ଅନଳ—ଦେ. ବ—(ପ୍ରାଣନାଶାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇ ବସ୍ତୁ) ବିଷ ଓ ଅଗ୍ନି—Poison and fire (used for committing suicide).
Jahara anala

ଜହର ଖାଇଲ ପରି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳିତ ହେବା—To writhe in agony.
Jahara khāilā pari hebā

ଜହର ଚଢ଼ା(ଢ଼େ ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜହର ଦେବା (ଦେଖ)
Jhara chardhā(e)ibā Jahara debā (See)
ଜହର ଚଢ଼ାନ
जहर चढ़ाना

ଜହରଜାଲା—ଦେ. ବ. (ଫା. ଜହର + ସଂ.ଜ୍ୱାଳା)—ବିଷପାନ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁଭୂତ କଷ୍ଟ—The pangs felt by a poisoned person.
Jahara-jālā

ଜହରତ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜଓହର୍) —ମଣିମୁକ୍ତାଦି ନାନାଜାତୀୟ ବହୁମୂଲ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତର—Jewellery.
Jaharati
ଜହୁରାତ୍ ବଣ—ମଣିମୁକ୍ତାଦିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Pertaining to jewellery.
जहुआर; जवाहिर

ଜହର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିପ୍ରତି ଔଷଧ ବା ଖାଦ୍ୟାଦି ସହିତ ବିଷ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—To administer poison to another person (with food or medicine)
Jahara debā
ଜହର ଦେଓୟା
जहर देना

ଜହରପତି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ବିଷ ମଡ଼ା ହୋଇଥିବା କାଗଜ ବ କନାଖଣ୍ଡ—A poultice besmeared with poison.
Jahara-pati
ଜହରପଟୀ
जहरपट्टी

ଜହରବ୍ରତ—ଦେ. ବ—ରାଜପୁତ ରମଣୀମାନଙ୍କର ସତୀତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼ି ବା ବିଷପାନଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ତ୍ୟାଗକରିବାରୂପ ବ୍ରତ—The vow of Rājaput females for keeping their chastity unsullied from forcible attacks by throwing themselves into fire or taking poison.
Jahara-brata
ଜହରବ୍ରତ
जहरव्रत

ଜହରମହୁରା—ଦେ. ବ—ଜାରମହୁରା (ଦେଖ)
Jahara-mahurā Jāra-mahurā (See)

ଜହରାତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜହର; ଜଓହର୍; ଜଵାହିର୍ (ଫା) ଗଓହର; ଭୁଲ. ସ. ଗହ୍ୱର)—
ଜହୁରାତ୍ ୧ । ଖଣିଜ ବହୁମୂଲ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତର; ବହୁମୂଲ୍ୟ ମଣିମୁକ୍ତାଦି—1. Jewels; gems.
जवाहीर; जबाहीरात
୨ । ମଣିମୁକ୍ତାଖଚିତ ଅଳଙ୍କାର—2. Jewellery; ornaments set with gems.

ଜହର—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜଓହର୍)—
Jahari ୧ । ଜହର ପରି କଷ୍ଟ ବା ଅନୁଗ୍ର—
ଜହରୀ 1. Very irritating like poison.
जउहरी (ଯଥା—ଜହର ଲଙ୍କାମରିଚ ।)
(ଜହରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବିଷବ୍ୟବସାୟୀ—2. A dealer in poison.
୩ । ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିଷ ପ୍ରୟୋଗ କରେ—3. Administering poison to another person.
୪ । ବହୁମୂଲ୍ୟ ମଣିରତ୍ନାଦିର ବ୍ୟବସାୟୀ—4. Dealing in jewellery.
୫ । ଜବରଦସ୍ତିଆ; ଜବ୍ତ—5. Using force.
ବୈଦେ. ବ—ମଣିରତ୍ନ ବ୍ୟବସାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A jeweller.

ଜହରି ଚମ୍ପା—ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଚମ୍ପକାଦି ବର୍ଗର ଶ୍ୱେତ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ—Magnolia.
Jahari champā
ଜହରୀଚାଁପା [ଦ୍ର—ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ପଡ଼ ଗନ୍ଧଲରେ ଲୁଚ ଫୁଟିଥିବା
जहरीचंपा ଏ ଫୁଲର ଗନ୍ଧ ବହୁଦୂର ଚଳିତ । ଫୁଲ ଧଳା ଓ ପାଖୁଡ଼ା ମୋଟା ।]

ଜହରି ଲଙ୍କାମରିଚ—ଦେ. ବ—ଖୁବ ଗୁମ୍ଫା ଧାନୁଆଁ ଲଙ୍କାମରିଚ—A kind of very pungent and fiery tiny long pepper.
Jahari lankāmaricha

ଜହୁଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ଇଂ. ଜେଲ୍)—ପୁଲସ୍ ଦ୍ୱାରା ମାଜଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ଅଭିଯୁକ୍ତ ଆସାମୀର ଘୁଞ୍ଚଣା—Being sent up by the police (said of an accused) to the magistrate.
Jahal

ଜହାଁପନା—ବୈଦେ. ଅ. (ଆ. ଜହାଁପନା = ପୃଥିବୀପତି)—ରାଜା ଓ ବଡ଼ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ) ଶ୍ରୀମନ୍ ! ମହାମା ! ହଜୁର !—Oh Lord ! your honor !
Jahānpanā
ଜାହାଁପନା
जहाँपना

ଜହୁରତ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜହରତ)—ଜହରତ (ଦେଖ)
Jahurati Jaharati (See)

ଜହୁରା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଜହରାତ୍ (ଦେଖ)
Jahurā Jaharāt (See)

ଜହୁରାତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଜହରାତ୍ (ଦେଖ)
Jahurāt Jaharāt (See)

ଜହୁରାତି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଜହରତ (ଦେଖ)
Jahurāti Jaharati (See)

ଜହୁରି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଜଓହରୀ)—
Jahuri ୧ । ଯେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ମଣିରତ୍ନାଦିର ବ୍ୟବସାୟ କରେ—
ଜହୁରୀ 1. Jeweller; a dealer in precious stones.
जौहरी ୨ । ଯେ ମଣିମୁକ୍ତାଦିପରୀକ୍ଷା କରି ମୂଲ୍ୟ କରୁଥିବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳ ଶବ୍ଦଟିର ଅନ୍ତର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଡା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କରି ପାରେ—2. One who can test jewellery and gems and assign their proper value.

ଜହ୍ନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରମା; ଚନ୍ଦ୍ର—
Jahna 1. The moon.
ଚାନ୍ଦ ହେ ଜହ୍ନ ! ତତ୍ତେ ଭୂହ ମୋ ମିନତ ସେନ—ଭାଗ. ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ।
ଜୁନିୟା [ଦ୍ର— ଜହ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ଲକ୍ଷିତ 'କଳଙ୍କ'କୁ ହରିଣ ମାନେ ମୃଗ ବା ଶଶକ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ଏ ଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଏହି କଳଙ୍କ ଦେଖାଇ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ କହନ୍ତି ଯେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ-ବୁଢ଼ୀଏ ବହି ଅରଣ୍ଡରେ ସୂତା କାଟୁଛି ।]
୨ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା; ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ—2. Moonlight.
୩ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦିଆ ଯିବା ନାମ—
3. A name given to females.

ଜହ୍ନଆଲୁଅ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା + ଆଲୋକ)—ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—Moonlight.
Jahna-ālua
[ଦ୍ର— ଶୁଭ୍ର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାକୁ ଲୋକେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶୁଭ୍ର ବା ଧଳା ବା ଦଳଦଆ ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରନ୍ତି; ଯଥା—ରଣ ବା ରଣୀ ଫୁଲ ପରି, ଜହ୍ନିପୁଲ ଭଳି, ପିଠଉ ଭଳି ଜହ୍ନ ପଡ଼ୁଛି । କବିମାନେ ଚନ୍ଦ୍ର-କିରଣକୁ ଅସ୍ତିବତ୍, ଦଧିବତ୍ କଳ୍ପନା କରିଅଛନ୍ତି । ଶରତ୍‌କାଳରେ ଆକାଶ ନିର୍ମେଘ ଓ ନିର୍ମଳ ଥିବାରୁ ସେ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ବିଶେଷ ଶୁଭ୍ର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଜହ୍ନ ଉଇଁବା—ଦେ. ବି—ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ—
Jahna uiñbā The rising of the moon.
ଚାନ୍ଦ ଉଠା
चांद उठना, चांद निकलना
(ଜହ୍ନ ଛୁଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜହ୍ନ କାନ୍ତି ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚନ୍ଦ୍ର ଅସ୍ତାଚଳୋନ୍ମୁଖ ହୋଇ ମଳିନ
Jahna kānthi lāgibā ପଡ଼ିବା (କନ୍ଦୁ ପ୍ରକୃତରେ ଅସ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିବା)—The moon about to set

ଜହ୍ନପକ୍ଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଓ ପକ୍ଷ)—ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ; ଅମାବାସ୍ୟା
Jahna-paksha ପରଦନଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୫ ଦିନ—
ଚାନ୍ଦପକ୍ଷ The bright fortnight of the lunar
ଚାଁଦନୀପକ୍ଷ month.

ଜହ୍ନପଖ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଓ ପକ୍ଷ)—
Jahna-pakha ଜହ୍ନପକ୍ଷ (ଦେଖ)
Jahna-paksha (See)

ଜହ୍ନ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର ଆକାଶରେ ଦେଖାଯିବା—
Jahna pardibā 1. The appearance of the moon
ଚାଂଦ ପଡ଼ା in the sky.
ଚାଁଦନୀ ଖିଲନା ୨ । ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ ପୃଥିବୀରେ ପଡ଼ିବା—
2. The shinning of the moon on the face of the earth.

ଜହ୍ନ ବୁଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ରାସ୍ତ ହେବା—
Jahna burdibā The setting of the moon.
ଚାଁଦ ଡୁବା
चाँद डुबना

ଜହ୍ନ ବୁଡ଼ା ହୋଇ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୃଷ୍ଣ ବୁଡ଼ା ହୋଇ ଯିବା (ଦେଖ)
Jahna burdhā hoi jibā Chānda burdhā hoi jibā (See)

ଜହ୍ନମାମୁଁ—ଦେ. କ୍ରି (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ଭାଷା) ଚନ୍ଦ୍ର—
Jahna-māmu The moon (personified as the
ଚାଁଦମାମା maternal uncle of infants).
चंदामामा [ଦ୍ର— ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ମାତାମାନେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖାଇବା ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ 'ଜହ୍ନମାମୁଁ' ବୋଲି କହି ଥାଆନ୍ତି; ଅତଏବ ଜହ୍ନ ସବୁ ଶିଶୁଙ୍କର ମାମୁ ଅଟନ୍ତି । ଏହାର କାରଣ 'ଲକ୍ଷ୍ମୀ' ସମସ୍ତଙ୍କର 'ମାଆ' । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ସମୁଦ୍ରରୁ ଜାତ । ଚନ୍ଦ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଭାଇ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କର ମାମୁ । ଶିଶୁଗୀତମାନଙ୍କରେ 'ଜହ୍ନମାମୁଁ'କୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଅନେକ ପଦ୍ୟ ରଚିତ ହୋଇଅଛି । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପିଠା, ପୁରାଦ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବକ୍ରତା ଦେଖାଇବାକୁ ଗଲେ ଲୋକେ କହନ୍ତି 'ଅମୁକ ଲୋକ ସେ ଘରେ ଜହ୍ନମାମୁଁ ହୋଇଛି' ।]

ଜହ୍ନରାତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା + ରାତ୍ରି) କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ରାତ୍ରିରେ ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ ପଡ଼ି ଥାଏ—
Jahna-rāti Moon litnight.
ଚାନ୍ଦନୀରାତ
चाँन्दनीरात

ଜହ୍ନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯବନାଳ; ଯାବନାଳ)—
Jahnā ୧ । ଶସ୍ୟବିଶେଷ—1. A kind of corn.
ଜନାର ୨ । ଭୁଟ୍ଟା; ଜନାର; ବାଜିରା—2 Maize.
जोंहार ୩ । ଫୁଟିଫୁଟିକା ବା ଅମରଘୋଇ ଗୁଳ୍ମ—
(ଜୋନ୍ଧାର—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. A kind of wild plant.
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମକା— Indian corn.

ଜହ୍ନି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା)—
Jahni ଉତ୍ତରାସ୍ତ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ପ୍ରକାର ଲତା ଫଳ—
ସଂ. ଝିଙ୍ଗି, ଝିଙ୍ଗାକ, କୃତବୋଧନ—A cucurbitacious creeper
ଝିଙ୍ଗା, ତରୁଇ, ଧୁନ୍ଦୁଲ and its fruit used as a kitchen-
ଝିଙ୍ଗା, ଝିଙ୍ଗୁଲି, ତୁରଇ vegetable; Luffa Acutangula.
ତେ. ଶୀରକାୟା
[ଦ୍ର—ଏହା ବର୍ଷାଦନରେ ଫଳେ । ଏ ଫଳର ପିଠିରେ ୧୦ ଗୋଟି ଶିର୍ । ସବ୍ୟାଦେଳେ ଏହାର ଫୁଲ ଫୁଟେ, ଫୁଲ ଶୁଭ୍ର ଦଳଦଆ । ଫଳଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ଏକ ଗୃଖଣ୍ଡ ଲମ୍ବ ହୁଏ । ଏହାର ପଙ୍ଖି ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏକ ପ୍ରକାର ଜହ୍ନି ଗୋଟିଗୋଟିକିଆ ହୋଇ ଫଳ ଧରେ । ଏହାକୁ ବଡ଼ ଜହ୍ନି କହନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଜାତିସ୍ଥ ଜହ୍ନି ପେଣ୍ଡି ପେଣ୍ଡି ହୋଇ ଫଳ ଧରେ । ଏହାକୁ ପେଣ୍ଡି ଜହ୍ନି କହନ୍ତି । ଜହ୍ନିକୁ ଗଞ୍ଜାମରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ 'ଭୋରଡ଼ା' ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

ଜହ୍ନିଓଷା—ଦେ. ବ—ଅବବାହ୍ତା ବାଳକାମାନେ କରୁଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଉପବାସ—A vow observed by unmarried girls.
Jahni-oshā

[ଦ୍ର—ଏହା ଓଷା ଭାଦ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଠାରୁ ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା (କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା) ଯାଏ ପାଳବାକୁ ହୁଏ । ଏଥିରେ ବାଳକାମାନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳେ ଗୁଡ଼ଏ ଜହ୍ନି ଫୁଲ ତୋଳ ଅଣି ଉନ ଗୋଟ ମଣ୍ଡଳ କାଟ * ଗୋଟ ଜହ୍ନି ପଡ଼ରେ ଫୁଲଗୁଡ଼ାକ ରଖି ନଜନଜର ଭାଇ ବାପଙ୍କ ମଙ୍ଗଳକାମନାରେ ତାକୁ ଗୁଳ ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ନ୍ତି ।]

ଜହ୍ନିଖାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗାଳବଶେଷ—
Jahni-khāi
A term of abuse.

ଜାଦେ. (ପୁଂ) ବ—ଦେଶଯତ୍ରରେ ସାଇସାଙ୍ଗରେ ବାହାରବା ଏକ ଦେଶପ୍ରତିମା (ଏ ଦଶହରା ଦିନ ପାଣିରେ ପଡ଼ନ୍ତି)—Name of the image of a Goddess which is constructed and brought out in a procession in the town of Puri during the Durgā-Pūjā.

ଜହ୍ନିପୋକ—ପ୍ରାଦେ. (କଃକ) ବ. (ଏମାନଙ୍କ ଦେହରୁ ବାହାରବା ଜ୍ୟୋତିଃ ଜହ୍ନି ଫୁଲ ପର ସ୍ନିଗ୍ଧ ଓ ଶୁଭ୍ର ଥିବାରୁ ଭୁଲ. ବଂ. ଜୋନାକ ପୋକା)—
Jahni-poka
୧ । ଜୁଳୁଜୁଳୁଆ ପୋକ—1. Glow-worm.
୨ । ଜହ୍ନି ଗଛରେ ଲାଗି ନଷ୍ଟ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ପୋକ—
2. A kind of insect attacking the 'Jahni' creeper.

ଜହ୍ନିଫୁଲ—ଦେ. ବ—ଜହ୍ନି ଲତାର ଶୁଭ୍ର ହଳଦିବର୍ଣ୍ଣ ଫୁଲ—
Jahni-phula
The bright yellow flower of the 'Jahni' creeper.
ତୁରୁକା ଫୁଲ

[ଦ୍ର—ପିଲାମାନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳେ ଗୁଡ଼ଏ ଜହ୍ନିଫୁଲ ତୋଳ ସେ ଫୁଲଉକ ଧର ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାର ଦ୍ୱାର ବୁଲ 'ଜହ୍ନିଫୁଲ ତୋଓଠା ! ଚୁଟିଆ ମୂଷା କହ୍ନ ଯାଇଛ ଗୁଜିଲ ମୁଠିଏ ରଖିଥା' ଏହି ଗୀତ ବୋଲି ମୁଠିଏ ମୁଠିଏ ଗୁଜିଲ ସଗ୍ରହ କର ସେଗୁଡ଼ାକର ବନ୍ଧନସୂତ୍ରରେ ଭୁଜା ଝୁଲନ୍ତି ଓ 'ଜହ୍ନି ଜହ୍ନି ଆଞ୍ଜୁଳ, ନଉ ପଡ଼େ ଉନ ଆଞ୍ଜୁଳ' ଇତ୍ୟାଦି ଗୀତ ବୋଲି ଆଞ୍ଜୁଳାରେ ଫଗୁଆଡ଼ ଜହ୍ନି ଫୁଲକୁ ଗୁଳକୁ ପକାନ୍ତି ।

ଶୁଭ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରକରଣାକୁ ମଧ୍ୟ ଜହ୍ନି ଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରିଯାଏ । ଯଥା—ଜହ୍ନିଫୁଲ ପର ଜହ୍ନ ପଡ଼ିଛି ।]

ଜହ୍ନିଫୁଲ ଗୀତ—ଦେ. ବ—ଜହ୍ନିଫୁଲ ଓଷା କରିଥିବା ବାଳକାମାନଙ୍କର ଗୀତ—The songs sung by girls observing the jahni-oshā vow.
'Jahni-phula gīta

ସ୍ତ୍ରୋତ୍ରମାସର ଜହ୍ନିଫୁଲ ଗୀତ ଶୁଣୁ-ଭୁଲି-ଓଷା-ମେଳ ।
ନବକିଶୋର. ନର୍ଦ୍ଦରଣୀ ।

[ଦ୍ର—ବାଳମାନେ ନମ୍ନଲିଖିତ ଗୀତ ଗାଇ ଜହ୍ନିଫୁଲ ଗୁଳକୁ ପକାନ୍ତି, ଯଥା—ଜହ୍ନି ଜହ୍ନି ଆଞ୍ଜୁଳ, ନଉପଡ଼େ ଉନ ଆଞ୍ଜୁଳ,,

ଦୋଳରେ ଯାଏ, ଦୋଳରେ ଆସେ,
ତେକା ପିଢ଼ା ଖଣ୍ଡେ ମାଡ଼ ବସେ,
ମୋ ବୋହୂ ମୋ କୋଡ଼ରେ ବସେ,
ନାଭୁଣୀବୋହୂ ଭାତ ପରଶେ—ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଜହ୍ନିଫୁଲ ପର ଆୟୁଷ ପାଇବା—ଦେ. କି (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି) (ଅଳ୍ପ-ବଚନ)—ଅଳ୍ପାୟୁ ହେବା—To be short-lived.
Jahniphula-pari āyusha pāibā

ଜହ୍ନିଫୁଲ ପର ଆୟୁଷ ପା
ସନ୍ଧ୍ୟେ ପୁଣି ସକାଳେ ଯା—ଉଗ ।

[ଦ୍ର—ଜହ୍ନିଫୁଲ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବଡ଼ ତୋଫା ହୋଇ ଫୁଟେ ଓ ସକାଳୁ ମଉଳି ପଡ଼େ । ଏଥିପାଇଁ ଅଳ୍ପାୟୁରେ ଏହା ଉଗ ହୋଇ ଯାଏ ।]

ଜହ୍ନିମଞ୍ଜି ପର ଗୋରା—ଦେ. ବଶ. (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)—ଜହ୍ନିଫଳର ମଞ୍ଜିପର ପୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଚର୍ମବଶିଷ୍ଟ—(ironical) Having a very dark complexion of the body.
Jahni-mañji pari gorā

ଜହ୍ନୁ—ସଂ. ବ. (ହା ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ନୁ ; ସେ ଧର୍ମପାଇଁ ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ)—୧ । ସୁହୋତ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାଜର୍ଷି-ବଶେଷ—1. The name of a sage-king.
Jahnu

[ଦ୍ର—ତପସ୍ୟାବଳରେ ଭଗୀରଥ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ପୃଥିବୀକୁ ଆଣିବା ବେଳେ ଗଙ୍ଗାନଦୀ ଜହ୍ନୁ ରାଜାଙ୍କ ଯଜ୍ଞଭୂମିକୁ ପ୍ଳାବିତ କରିବାରୁ ଜହ୍ନୁ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ପିଇଦେଲେ । ପରେ ଭଗୀରଥ ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଏହାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାରୁ ଏ ଏହାଙ୍କ ଜାନୁ (ମଢାନ୍ତରରେ କାନ) ବାଟେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ବାହାର କଲେ; ଗଙ୍ଗା ବହିଯାଇ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିଲେ ଓ ସଗର ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ଜହ୍ନୁଙ୍କଠାରୁ ଗଙ୍ଗାନଦୀ ବାହାରିଥିବାରୁ ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ଗୋଟଏ ନାମ ଜାହ୍ନବୀ ।]

ଜହ୍ନୁଆଶ୍ରମ—ଦେ. ବ—ପ୍ରୟାଗ ତୀର୍ଥ; ଗଙ୍ଗାଯମୁନାର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ—Prayāga or Allahabad.
Jahnu-āśrama

ଜହ୍ନୁକନ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଷ୍ଟମୀ ଭଦ୍ର; ଜହ୍ନୁ+କନ୍ୟା)—ଗଙ୍ଗାନଦୀ—The Ganges.
Jahnu-kanyā
(ଜହ୍ନୁତନୟା, ଜହ୍ନୁସୁତା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ଯେ ଭଗୀରଥ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ଆଣୁଥିବା ସମୟରେ ଗଙ୍ଗା-ପ୍ରବାହରେ ତପୋବନ ପ୍ଳାବିତ ହେବାର ଦେଖି ରାଜର୍ଷି ଜହ୍ନୁ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ପିଇ ଦେଲେ । ପରେ ଭଗୀରଥ ଜହ୍ନୁ ଋଷିଙ୍କୁ ସ୍ତବରେ ତୁଷ୍ଟ କରିବାରୁ ମୁନି ଆପଣାର ଜାନୁଦେଶ ବିଦାରଣ କରି ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ବାହାର କର ଛାଡ଼ି ଦେଲେ । ସେହି କାରଣରୁ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ଜହ୍ନୁ ମୁନିଙ୍କ କନ୍ୟା (ଜାହ୍ନବୀ) ବୋଲି ବୋଲାଯାଏ ।]

ଜହ୍ନୁ ସପ୍ତମୀ—ସଂ. ବ—ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ସପ୍ତମୀ—The 7th day of the bright fortnight of the month of Baiśākha.
Jahnu saptamī

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏତିକି ଜାଣିରଖିବା ଦରକାର ଯେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହିତ ଅନ୍ୟ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମିଶିଥାଏ, ସେଠାରେ ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ହାଇଫେନ ରହିଛି । ଅତଏବ ଏ ବା ଏ ଏକାଧିକ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ଯେବେ ଏ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ । ଏ ବା ଏ ଏକାଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଲେଖିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝ୍' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧ୍ୱ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଜହ୍ନୁ ମୁନି ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ପାନ କରିଥିଲେ ।]

ଜହ୍ନା—ଦେ. ବ—ଜଗଳ ବା ଜଗଡ଼ ମାଛ; ଖଙ୍କାରଖାଇ ମାଛ; ରୂପା-
Jahlā ଘାଣ୍ଟିଆ ମାଛ—A kind of small fresh-water-fish.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଖୁବ୍ କାଣ୍ଟ ଥାଏ । ଦେହ ରେଣ୍ଟା, ପିଠି ନେଳିଆ । ଏମାନେ ପାଣିଉଡରେ ଖେଳ କରି ଲେଜ୍‌ହଲାଇବା ବେଳେ ରୂପା ପାଣ୍ଟିଆ ପର ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସୁକ୍ଷ୍ମ ଗୁଡ଼ିକୁ ଜଗଡ଼ି ଓ ବଡ଼ ଗୁଡ଼ିକୁ ଜହ୍ନା କୁହାଯାଏ ।]

ଜହ୍ନାଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜହ୍ନାଦ୍)—ଜହ୍ନାଦ (ଦେଖ)
Jahlāda Jallāda (See)

ଜା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ମାତା; ମାଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jā 1. Mother.

୨ । ସାନଜାଆ; ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସାନଭାଇର ସ୍ତ୍ରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
2. The wife of one's husband's younger brother.

ଜା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଯା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jā (etc) Jā etc (See)

ଜାଆ—ଦେ. ବି—ଯାଆ (ଦେଖ)
Jā-ā Jā-ā (See)

ଜାଆଲ—ଦେ. ବି—ଜାଲ (ଦେଖ)
Jā-ālā Jālā (See)
(ଜାଦ୍ୱାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାଆଁଳ(ଳା) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଯାଆଁଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jā-āñla(ā) etc Jā-āñla etc (See)

ଜାଆଁବାଲ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଯାମଳ)—ଯାଆଁବାଲ (ଦେଖ)
Jā-āñbāla Jā-āñbāla (See)

ଜାଇ—ଦେ. ବି. (ସଂ ଜାତି)—୧ । ଧଳା ବାସନାଯୁକ୍ତ ଏକପାଖୁଡ଼ିଆ
Jāi ଫୁଲବିଶେଷ; ଜାଇଫୁଲ—1. One-pettalled jasmine;
ଜାତି; ଚାମେଲି Jasminum Grandiflorum.
ଚାମ୍ବେଲି; ଚମ୍ବେଲି ଜାଇ ପିଙ୍କଦେଇ ଫୋଟ ଉତ୍ତର । ଭଦ୍ରପର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗତି ।

୨ । କଞ୍ଚାମୁଗ ରଗଡ଼ା ଦୋଇ ଖୋସା କଢ଼ା ଦୋଇଥିବା ଡାଲି—2. Split moong-pulse cleared of its chaff

[ଦ୍ର—ବିବାହ ଆଦ ମଙ୍ଗଳକାର୍ଯ୍ୟରେ ଆମନ୍ତ୍ରିତ ଶତଶତ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଗ ଭାଜି ଡାଲି ଭଲି ହୋଇ ନ କରି କଞ୍ଚାମୁଗ ଯାକ ରଗଡ଼ି ପକାଇ ସେଥିରେ ଦଲଦ ପାଣି ଓ ସାମାନ୍ୟରେ ଘିଅ ଗୋଲାଇ କାଣ୍ଡି ଦେଲେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ମୁଗଡାଲି ହୁଏ । ଏହାକୁ ଜାଇ କହନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ଧନ ଦେଖି ଜାଇ ରଗଡ଼ାଆରମ୍ଭ କରିଯାଏ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଜାଇବାଇରଗଡ଼ା ବା ଜାଇରଗଡ଼ା କହନ୍ତି ।]

ଆଚୀଁଲ ୩ । ଦେହରେ ଦେଖାଯିବା କଳା ଦାଗ; କଳାଜାଇ ମନ୍ଦା—
ତିଳ 3. A mole in the body.

୪ । ଜାଇକାଠି (ଦେଖ)
4. Jāi-kāṭhi (See)

ଜାଇଁଲ—ସ୍ଲା. (ଇତର) କ୍ରି.—ଜାଣିଲ କ୍ରିୟାର ଇତରବ୍ୟବହୃତ ରୂପ—
Jāiñla Slang form of the verb (you) have known.

ଜାଇକାଠି—ଦେ. ବ.—ଗଞ୍ଜାମରେ ମିଳୁଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ତୃଣ । [ଏହାର
Jāi-kāṭhi ପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ପାରଲାଖେମଣ୍ଡି ଅଞ୍ଚଳରେ ପଟ୍ଟ, ଝିଙ୍ଗା, ବାଁଶି ଆଦି ବୁଣା ଯାଏ]—A kind of reed with the strips of which various wicker-works are woven in Parlakhemidi in Madras.

ଜାଇଗି(ରି)ରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜାଗିର୍ (ଦେଖ)
Jāigi(r)ri Jāgiri (See)

ଜାଇଣ୍ଟ—ବୈଦେ ସ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବର୍ଣ—(କଟରିଆ; ଇଂ. ଜଏଣ୍ଟ୍)—
Jāiṇṭ ଜଏଣ୍ଟ୍—Joint.

ଜାଇଣ୍ଟ୍ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍—ବୈଦେ. ସ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଇଂ)—(କଟରିଆ
Jāiṇṭ mājishṭreṭ ଭାଷା; ଇଂ. ଜଏଣ୍ଟ୍ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍)—
ଜଏଣ୍ଟ୍ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ (ଦେଖ)
Jaeṇṭ mājishṭreṭ (See)

ଜାଇତ୍ରୀ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଜାତିପତ୍ରୀ)—ଜାତିଫଳ ବା ଜାଇଫଳର
Jaitrī ଖୋସା ଉପରେ ଜାଲପରି ମାଡ଼ିଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟ ସୁ. ନାମ; ମଲବାଣିମା ପତଳା ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ମସଲା—ଡେ. ଜାଜଫଡି; ଯାପତ୍ରୀ Myristica Fragrans; mace
ଜୈତ୍ରୀ (a kind of spice); Kino;
ଜବିତ୍ରୀ, ଜାବିତ୍ରୀ Muristica Malabarica (Kirtikar).

[ଦ୍ର—ମଲବ୍ରା ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଓ ଦକ୍ଷିଣଭାରତର ଶୀତଳ ସ୍ଥାନ-ମାନଙ୍କରେ ଏ ବୃକ୍ଷ ଜନ୍ମେ ।]

ଜାଇଦା'ତ୍(ଦ୍)ଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାଯିଦାଦ୍=ସମ୍ପତ୍ତି)—
Jāidā(t)d ଜାଏଦାଦ୍ (ଦେଖ)
Jāedād (See)

ଜାଇପତ୍ରୀ—ଦେ ବ. (ସଂ. ଜାତିପତ୍ରୀ)—ଜାଇତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Jāi-patrī Jāitrī (See)

ଜାଇଫଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ.ଜାତିଫଳ)—ମଲବ୍ରା ଦ୍ୱୀପ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର
Jāi-phala ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ମସଲା ଫଳବିଶେଷ—Nutmeg;
ସଂ. ସୁରଭିପୁ, ମାଲତିଫଳ Muristica Fragrans; Muristica
ଡେ. ଜାଜ Moschata.
ଜାୟଫଳ [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହାର ମାଦକ
ଜାୟଫଳ ଓ ଧାରକ ଗୁଣ ଅଛି । ଏହାକୁ ଘୋର ରକ୍ତ ଯାଗାରେ ଲଗାଇଲେ ସେଠାରେ କେଶ କଅଁଳେ । ଏହାକୁ ଘୋର ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ମିଶାଇ ଲୋକେ ବାସପାଣି ଭଲରେ କରନ୍ତି । ପାଳ ଓ ଭାଙ୍ଗରେ ଏହା ମସଲାରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଜାଇଫଳର ଏକ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଉଅ	ଵ	ନ୍

ଚରୁଡ଼ା ୬ ଲୁ (ଲମ୍ବୁଶୀ ସଙ୍ଗେ ବାଟି) ଏହାକୁ ଏକ ପାନ କର ବନ ମଧ୍ୟରେ ଏହିମାତ୍ରାରେ ୩ ପାନ ଖାଇଲେ ୩ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଭୟାନକ ରକ୍ତାମାଶୟ (କାଲରକ୍ତ ଛାଡ଼ା) ଭଲ ହୁଏ । ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏ ମାତ୍ରାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଦିଆଯାଏ ।]

ଜାଇଫୁଲ—ଦେ. ବ.—ଜାଇ (୧) (ଦେଖ)
Jāi-phula — Jāi (1) (See)

ଜାଇବଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ବରାଡ଼ାଦରେ ବ୍ୟୟ ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଜାଇ ଓ ବଡ଼ି—Split moong and balls of moong or brihi paste prepared for feeding guests in social festivals.

ଯାହା ଯେ ଯାହାର କରେ ଆସ୍ୱାଜନ,
ଶୁଖାଇଲେ ଜାଇବଡ଼ି ରାକାଦ. ସାଅଣ୍ଡଆ ବାହା ।

ଜାଇ ବାଇରଗଡ଼ା—ଦେ. ବ —ବ୍ରତବରବାଡ଼ାଦ ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟିଏ ଶୁଭଦିନ ଦେଖି ଉକ୍ତ ଉତ୍ସବ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ 'ଜାଇ' ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ମୁଗକୁ ଚକରେ ରଗଡ଼ିବା କର୍ମ—The first ceremonial grinding of moong (pulse) on an auspicious day to prepare dal for some familyfeast e. g. (marriage, investiture).

ଜାଇମନ୍ଦା—ଦେ. ବ.—କୌଣସି କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଦେହର ଜନ୍ମ-କାଳରୁ ଦେଖା ଯିବା ତିଳ ପରି; କଳାଜାଇ ମନ୍ଦା—ଅଁଚୀଳ ତିଳ
Jāi-mandā — A mole on the body (of some persons).

ଜାଇରଗଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ଜାଇବାଇରଗଡ଼ା (ଦେଖ)
Jāi-ragaṛdā — Jāi-bāi-ragaṛdā (See)

ଜାଉ—ଦେ. ବ.—(ଫ. ଯବାଗୁ)—୧ । ମାଣ୍ଡିଆ, ଯବ, ଖୁଦ ଓ ଗୁଜୁଲ ଆଦର ଚୂନାରେ ପାଣି ଦେଇ ସିଦ୍ଧ କର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଣି-ମାଁଡ଼ ପାଣିଆଁ ଓ ବଦ୍ଧଳିଆ ଖାଦ୍ୟ; ଖିରସା—1. Gruel; pap; ଲପସୀ, ମାଁଡ଼ gruel prepared from powderd rice and other grains boiled in water.

୨ । ଅନ୍ନ ମଣ୍ଡ—2. Paste prepared from boiled rice.

୩ । ଛଅଗୁଣ ଜଳରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ସିଦ୍ଧ କରିସିବା ଗୁଜୁଲ—3. Rice well boiled with 6 times its quantity of water.

ଜାଉ ଖାଇବ ଜ ମାନ୍ତ ହୁରୁଡ଼େଇବ—ଉଗ ।

[ଦ୍ର—ଏକ ସମସ୍ତରେ ଦୁଇଟି ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏ ଉକ୍ତି ବୋଲାଯାଏ ।]

ଜାଉଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଜାଉ ପରି ତରଳ ଓ କଅଁଳ; ଲକେଇ—
Jāuā — Gruel-like.

ଜାଉ ଜାଉ, ଜାଉ ଜାଉଆ } —ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଭାତ ଅଛି କଅଁଳ ହୋଇ ଗଲେ ଜାଉଆ ହୋଇ ଯାଏ]

ଜାଉଁଳି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଯାଉଁଳି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jāuñli (etc) — Jāuñli etc (See)

ଜାଉପାଣି—ଦେ. ବି.—ଅଢ଼ ପାଣିଆ ଜାଉ—
Jāu-pāṇi — Watery gruel.

ଜାଉଳି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଜାଉଁଳି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jāuli (etc) — Jāuñli etc (See)

ଜାଏତ୍—ସ୍ତାଦେ.—(ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ନଏତ୍=ନଙ୍ଗା; ସ୍ୱଏତ୍=ସ୍ୱଙ୍ଗ, ପାଏନ୍=ପାଣି) —ଜାତି—Caste.
Jāet

ଜାଏଦାଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାସ୍ୱଦ୍=ସମ୍ପତ୍ତି)—୧ । ଜମିବାଡ଼ି; ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—1. Immovable property.

ଜାଏଦାଦ ୨ । ଚଳସମ୍ପତ୍ତି; ସ୍ଥାବର ଓ ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି—
ଜାଏଦ୍ଦ 2. Property (movable and immovable).

ଜାଂଘିକ—ଫ. ବିଣ. (ଜଂଘା + କାବକା ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—ଜଂଘାଜାଗା; ଦ୍ରୁତଗାମୀ—Swift-going; fleet.
Jāṁghika

ବ.—୧ । ପତ୍ର ବା ସବାଦବାହକ—
1. A courier; messenger.

୨ । ଉଷ୍ଟ୍ର—2. A camel.

ଜାଁକ—ଦେ. ବ.—୧ । ଗର୍ବ୍ବ; ମୁହଁବାଲଙ୍କି—
Jāñk — 1. Vaunting; vain boast.

ଜାଁକ ୨ । ଗର୍ବ—2. Pride.
ଡ଼ାଂଗ ପିନ୍ଧ ନୂଆ ଚକଚକିଆ ପୋଷାକ,
ଥୋକାଏ ବନ୍ଧୁ ମନେ ବଡ଼ ଜାଁକ । ଗ୍ରାନାଥ. ଦରବାର ।

ଜାଁକଜମକ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଶୁକତକ୍ୟ)—୧ । ଶୁକତକ୍ୟ—
Jāñk-jamaka — 1. Glitter.

ଜାଁକଜମକ, ଜାଁକାଲ; ଜମକାଲ ୨ । ଆଡ଼ମ୍ବର; ସମାରୋହ—
ଚମକଦମକ, ଆବତାବ 2. Pomp; pride; splendour.

ବିଣ.—୧ । ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Showy; grand.

୨ । ଚକଚକିଆ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—Bright; glittering.

ଜାଁକଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଜାକଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jāñkaṛd (etc) — Jākaṛd etc (See)

ଜାକ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ସଙ୍କ)—୧ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ—
Jāka — 1. Narrow.

ତଂଗ ଗୋସ୍ତ—2. Tight.

୩ । ଭିଡ଼; ଘନସମାବିଷ୍ଟ—3. Crowded.

୪ । ସଙ୍କୁଚିତ—4. Contracted; straitened.

ବ.—ଭିଡ଼; ଗହଳ —Crowd.

ଜାକଜମକ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ.—ଜାଁକଜମକ (ଦେଖ)
Jāka-jamaka — Jāñk-jamaka (See)

ଜାକଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜାକେଟ୍)—ଜାକେଟ (ଦେଖ)
Jākaṭ — Jāketa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଟେଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗିୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ'

ବୈଦେ. ବ. (ହ୍ର)—ଜାକଡ଼୍ (ଦେଖ)
Jākard (See)

ଜାକଟ୍ ବହି—ଦେ. ବ.—ଜାକଡ଼୍ ବହି (ଦେଖ)
Jākaṭ bahi Jākard bahi (See)

ଜାକଡ଼୍—ବୈଦେ. ବ. (ହ୍ର.)—୧ । ଛେଡା ବଛେଡା ଠାରୁ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥ Jākard. ଗ୍ରହଣ କରିବା ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ବଛେଡା ନକଟରେ ଜାଁକଡ଼ ଜମା ରଖିବା ଓ ପସନ୍ଦ ନ ହେଲେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଫେରାଇ ଦେଇ ମୂଲ୍ୟ
जाँकड़ ଫେରି ପାଇବାର ଅଙ୍ଗିକାର ବା ଚକ୍ତି—1. An agreement to take a commodity on inspection from a shopkeeper on depositing its price, the price to be returned if the thing is not approved; a conditional sale; a purchase on trust.

୨ । ପରୀକ୍ଷାର୍ଥ ବା ଦେଖିବା ପାଇଁ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଲୁଗା, ଅଳଙ୍କାର) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ ସକାଶେ ନେବାର ପ୍ରଥା—
2. The system of taking things on inspection.

ଜାକଡ଼୍ ଖାତା—ଦେ. ବ.—ଜାକଡ଼୍ ବହି (ଦେଖ)
Jākard khātā Jākard bahi (See)

ଜାକଡ଼୍ ବହି—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥ ଦଆଯିବା Jākard bahi ପଦାର୍ଥର ତାଲିକା ଓ ବିବରଣ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୁଏ—
जाँकड़वही An account-book containing particulars of things sent to purchasers on inspection.
जाँकड़ वहि

ଜାକସାର—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ—
Jākasāra 1. Very narrow.
(ସଂକଳ—ବପଭ୍ରଂଶ) (ଯଥା—ଜାକସାର ଘର)
तंग ୨ । (ପୋଷାକ ଆଦି) ଯାହା ଦେହକୁ ଖବ୍ କସି ହୁଏ; କସା-
(ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ; ଗଲଗଲଆ—ବପଭ୍ରଂଶ) କସ୍—2. Tight.
(ଜାକସାରଆ—ଅକ୍ୟରୂପ)

ଜାକସିରି—ଦେ. ବ.—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଅତିସାର ରୋଗ—
Jākasiri Infantile dysentery.

ଜାକଜାକି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ
Jāki-jāki hebā ହେବା ବା କୁଣ୍ଠିତ ହେବା—To srink
छिटकना from doing a thing.

ଜାକଜୁକ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦେହକୁ ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା—
Jāki-juki hebā 1. To contract one's limbs.
सकोड़ना ୨ । ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେବା—
2. To be close-fisted; to shrink from spending money.

ଜାକଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜାକେଟ୍)—ଜାକେଟ୍ (ଦେଖ)
Jākaṭ Jāket (See)

ଜାକଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦୃଢ଼ଭାବରେ କୁଣ୍ଢାଇ ଧରିବା—
Jāki-dharibā To embrace closely; to hold tightly.
ତତଦ ଟଂଗୁରୁ ନସ୍ତେ ଧରିଲକ ଜାକ. ଥକଟେ ତୀ ମାଟା ଖୋଡ଼େ ସ୍ତନଦାନେ ଉତା
ଉଧାନାଥ, ମତ୍ତାଯାତ୍ରା ।

ଜାକିବା— —ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଯନ୍ତ୍ର; ଯନ୍ତ୍ରୀକୃତ)—
Jākibā ୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଲୁଗୁଇ କରି ରଖିବା—
(ଜକାଇବା —ଣିଜନ୍ତ) 1. To keep a thing concealed
जाँका (e. g. in the mouth, in the armpit or
जकड़ना waist-cloth).

୨ । କଲରେ ଗୁଆଆଦି ପୂରାଇବା —2. To keep a thing inside the mouth below the cheeks.

୩ । ଗ୍ଲେସ୍ତ୍ କରିବା — 3. To tighten.

୪ । ଧରି ରଖିବା; ଛାଡ଼ ନ ଦେବା; ଉଡ଼ି ଧରିବା—
4. To tenaciously hold a thing; not to give up a thing.

୫ । ଦୁଇଆଡ଼ୁ ଚାପିବା—
5. To press from both sides.

୬ । ପୁଞ୍ଜ କରିବା; ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା—6. To contract.

୭ । ଧନକୁ ସଞ୍ଚୟକର ରଖିବା—7. To store riches.

୮ । ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେବା— 8. To be close-fisted or miserly; to be niggardly.

୯ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ କାଖରେ ରଖି ବହିବା—
9. To carry a thing in the armpit.
ନଂ। ମାହାନ୍ତ, ଦଂ। ମାହାନ୍ତ, ମାହାନ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଉ ମାହାନ୍ତ,
ପାଞ୍ଚ ପଉର ଜାକ ମାହାନ୍ତ—ଉଗ ।

୧୦ । ଦୃଢ଼ରୂପେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା—
10. To embrac closely.

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ନେବା, ଅଣିବା, ଧରିବା, ରଖିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

୧୧ । ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା—11. To contract.

ଜାକ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୃଢ଼ରୂପେ ଧରି ରଖିବା; ଛାଡ଼ ନ
Jāki rakhibā ଦେବା—1. To hold on a thing very tightly.
ଦ୍ରକାର ଦ୍ରଜାର ଯାର ପ୍ରଶସ୍ତବଗ ବଜାର ଉଡୁଁ ଦେହ
ରଖିଥିବ ଜାକ—ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଲୋଭପରବଶ ହୋଇ ଧନ ପ୍ରଭୃତି ସଞ୍ଚିତ କରିବା—
2. To avariciously save money and other things.
ଲୁବ୍ଧଲେକ ଧନକୁ ଜାକ ରଖିଥାନ୍ତି
ଅନାସ୍ତରେ ଅଯାଚ ଭୋକରେ ବଅନ୍ତି—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଜାକ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । (କୁର୍ତ୍ତା ଆଦି) ଦେହକୁ କସାକସ୍
Jāki hebā ହେବା; କସ୍ ହେବା —1. To sit tight on
कस होना the body (said of a dress.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉପ୍ତ	ଉଅ	ଘ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଚୁସ୍ତ ହାନା ୨ । ବହୁ ଲୋକ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଠେସାଠେସି ହୋଇ ରହିବା—2. To press against one another painfully; to huddle; to be huddled together.

ଜାକୁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଜାକସାର (ଦେଖ)
Jākuā 1. Jākasāra (See)

ଜାକେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ
ଜାକୋଇ } ୨ । (ପୁଂ) ଯେ ଜାକେ—One who contracts; one who conceals a thing.

୩ । କୃପଣ—3. Miserly.

ଜାକେଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅଧା କୁର୍ତ୍ତା—
Jāket 1. Jacket; lady's waist-coat.
ଜାକେଟ ୨ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଅଧା କୁର୍ତ୍ତା—
ଜାକେଟ 2. Waist-coat of males.

ଜାଗତିଆର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜାଗରିତ)—
Jāgatiār ୧ । ସାବଧାନ ବା ସତର୍କ; ତେଜାଲ—
ଜାଗନ୍ତ 1. Cautious; careful; watchful.
ଚୌକସ ୨ । ଉନ୍ମିଦ୍; ଅନିଦ୍ରିତ—3. Wakeful.
(ଜାଗତ୍ତିଆର—ବ)

ଜାଗର—ସଂ. ବ. (ଜାଗୃ ଧାତୁ=ନିଦ ଉଙ୍କିବା; ତେଇଁବା; ନିଦରୁ
Jāgara ଉଠିବା+ଭାବ. ଅ)—
୧ । ତେଇଁବା; ଅନିଦ୍ରା; ଜାଗରଣ—1. Wakefulness.
ସବୁ ସିନୁଃ ରଜନୀ ଜାଗରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ନିଦରୁ ଉଠିବା; ନିଦାଭଙ୍ଗ—
2. Waking from sleep.
୩ । ସତର୍କତା—3. Watchfulness; vigilance.
୪ । ମନର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ମନୋବୃତ୍ତିମାନ ଜାଗ୍ରତ ଥାଏ—4. The state of mind in which one is vigilant.
୫ । ପାଗୁଳ—5. The cud.
୬ । କବଚ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Coat of mail.

ଜାଗନ୍ତ ଦେ. ବିଣ—ଉନ୍ମିଦ୍—
ଚୌକସ Vigilant; watchful.

ଜାଗରଣୀ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜାଗରଣ)—୧ । ଶିବଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଉତ୍ସବ ବା ଯାତ୍ରା; ଫାଲ୍ଗୁନ କୃଷ୍ଣ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ—
1. The festival of Śibarātrī.
୨ । ଯେଉଁ ପ୍ରଦୀପ ଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ଦିବାନିଶି ଜଳୁ ଥାଏ—2. Lamp kept burning day and night before a Deity.
ଦେଉଳ ଭିତରେ ସଦା ଜାଗର ଦେଇ ଯେ—ଉଷ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।
୩ । ଯେଉଁ ଦୀପ ଶିବଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଦିନ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରିରେ ଶିବମନ୍ଦିରର ଚୂଡ଼ାକୁ ଉଠାଯାଏ—3. The lamp or light which is lifted to the top of the temple of God Śiba on the Śibarātri night.

ଜାଗରକ—ସଂ. ବିଣ. (ଜାଗୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ନିଦ୍ରାରହିତ—
Jāgaraka Wakeful.

ଜାଗରଜାତ—ଗ୍ରା. ବ—ଜାଗରଯାତ୍ରା (ଦେଖ)
Jāgara-jāta Jāgarajātrā (See)
(ଜାଗର ଜାତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାଗରଯାତ୍ରା—ଦେ. ବ—ଶିବଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ବ୍ରତ; ଜାଗର ଅମାବାସ୍ୟା ଘଡ଼ିରେ
Jāgara-jātrā ଦୀପଜ୍ୱଳା ଉତ୍ସବ—The festival of lighting lamps on the night of Jāgara amābāsyā.
[ଦ୍ର—ଏ ରାତ୍ରିକୁ ଜାଗରଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରିରେ ଜଣେ ଲୋକ ମହାଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିରର ଚୂଡ଼ାକୁ 'ମହାଦୀପ' ନେଇ ଉଠି ସେଠାରେ ଉକ୍ତ ଦୀପକୁ ସ୍ଥାପନ କରେ ।]

ଜାଗର ଜାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିବରାତ୍ରିର ରାତ୍ରିରେ ମହାଦେବଙ୍କ ନକଟରେ ଦୀପ
Jāgara jāḷibā ଜାଳି ନିଜେ ଜାଗର ହୋଇ ଜଗି ବସିବା—
To keep a vigil throughout the night by setting up a lighted lamp before a Deity.
[ଦ୍ର—କେହି କେହି ଅଯୁଗ୍ମକ ପିତାମାତା ପୂର୍ବରୁ ମନାସି ଥାଆନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ପୁଅ ହେଲେ ସେମାନେ ପୁଅର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଶିବରାତ୍ରି ଦିନ ଜାଗର ଜାଳିବେ । ତଦନୁସାରେ ପୁଅଟିଏ ହୋଇ ବଢ଼ିଗଲେ ଉକ୍ତ ପୁଅକୁ ଶିବମନ୍ଦିରକୁ ନେଇ ସେଠାରେ ଶିବରାତ୍ରିର ରାତ୍ରିରେ ତା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଠେକା ବାନ୍ଧି ମାଝିପିଣ୍ଡୁଳା ଭଳି ତା ଉପରେ ଘିଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୀପ ରାତ୍ରିଯାକ ଜାଳନ୍ତି ।]

ଜାଗରଣ—ସଂ. ବ. (ଜାଗୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନିଦ୍ରା;
Jāgaraṇa ତେଇଁବା—1. Watchfulness; sleeplessness; vigil.
୨ । ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ—2. Awaking from sleep
୩ । ସତର୍କତା—3. Vigilance.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଭ୍ୟୁଦୟାକାଙ୍କ୍ଷା; ନିଜର ଉନ୍ନତିର ଚେଷ୍ଟା—
4. (figurative) Awakening; a desire or exertion for one's improvement.

ଜାଗରଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ରାତ୍ରିଯାକ ତେଇଁବା—To keep up
Jāgaraṇa karibā at night; to sit up late at night.

ଜାଗରତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ଜାଗ୍ରତ)—ସତର୍କ—
Jāgarata Cautious.
ଅହେ ସୁଧୀର ଶୁଧାରେ ହେଲେ ଅରି
ଜାଗିବାରେ ହୋଇଥିବ ଜାଗରତ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍, ମହାଭାରତ, ଅନୁଶାସନ ।

ଜାଗର ଦୀପ—ଦେ. ବ—ଦେବତାଙ୍କ ନକଟରେ ରାତ୍ରିଯାକ ଜଳାଯିବା ଦୀପ-
Jāgara dīpa A lamp kept lighted throughout the night before a Deity.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁକୌଣସି ବ ବର୍ଣ୍ଣ: ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେସବ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ; ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆର୍ ଯଥାକ୍ରମେ ରହିଁର ବପଯାଇ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'କଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଡା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଜାଗରଣ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଜାଗୃ ଧାତୁ+ଅନ)—
Jāgaraṇa ଜାଗରତ (ଦେଖ)
Jāgarita (See)

ଜାଗରିତ—ସଂ. ବଣ. (ଜାଗୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Jāgarita ୧ । ବନ୍ଦଦ୍; ଯେ ଶୋଇ ନାହିଁ—
1. Sleepless; wakeful.
୨ । ଉନ୍ନିଦ୍ର; ଯାହାର ନଦ୍ରା ଭଙ୍ଗ ହୋଇଅଛି—
2. Awakened from sleep.
୩ । ସାବଧାନ—3. Vigilant; watchful.
ସଂ. ବ. (+ଭାବ. ତ)—
୧ । ଜାଗରଣ—1. Sleeplessness.
୨ । ସାଂଖ୍ୟ ଓ ବେଦାନ୍ତ ମତରେ ମନର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ସବୁ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାର ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ଅନୁଭବ ହୁଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. (Sāṁkhya and Bedānta philosophy) The state of mind in which one is conscious of all matters through the senses.

ଜାଗରିତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଦରୁ ଉଠିବା—
Jāgarita hebā To awake; to rise from sleep.
ଜାଗରିତ ହଓୟା
जागरित होना

ଜାଗରିତା—ସଂ. ବଣ. (ଜାଗୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Jāgaritā ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନଦରୁ ଉଠାଏ—
One who awakens another from sleep.

ଜାଗରୁକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଜାଗୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉକ)—
Jāgaruka ୧ । ଜାଗରଣଶୀଳ—1. Wakeful.
(ଜାଗରୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସତର୍କ; ସାବଧାନ—
2. Watchful; vigilant.
୩ । ହୁସିଆର୍—3. Careful.
୪ । ବନ୍ଦଦ୍—4. Awake.
ସଂ. ବ—ଚୈତନ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Consciousness.

ଜାଗରୂକ—ସଂ. ବଣ. (ଜାଗୃ ଧାତୁ+ଊକ)—
Jāgarūka ୧ । ଜାଗରଣଶୀଳ—1. Wakeful.
୨ । ସତର୍କ; ସାବଧାନ—8. Watchful.
ଥରକେ ଯେବେ ଲୋହ ନ ହେଲ ଜାଗରୂକ (?)
କହିବା କେତେ ଦୂରା ଦୂରାରୁ ଗୋ । ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଜାଗର୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ସଂ. ଜାଗ୍ରତ୍)—ଜାଗ୍ରତ (ଦେଖ)
Jāgarta Jāgrata (See)
ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଓଡ଼ିଆ) ବଣ—୧ । ହୁସିଆର୍; ସାବଧାନ—
1. Vigilant; watchful.
୨ । କୌଣସି ଘଟଣାର ଅପେକ୍ଷାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥିବା—
2. Prepared; in order.
୩ । ସୁବନ୍ଦୋସ୍ତ—3. Shipshape; well arranged.

ଜାଗର୍ତ୍ତି—ସଂ. ବ. (ଜାଗୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ୍ତି)—
Jāgartti ୧ । ଜାଗରଣ—1. Awaking; wakefulness.
୨ । ଅଗ୍ରମାଦ—2. Freedom from defect or blunder.

ଜାଗର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବ. (ଜାଗୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଯ+ଆ)—
Jāgarjyā ୧ । ନଦ୍ରାରୁ ଉଠିବା; ନଦ୍ରାଭଙ୍ଗ—
1. Waking up from sleep.
୨ । ବନ୍ଦଦ୍ରତା—2. Wakefulness.
୩ । ସାବଧାନତା—3. Watchfulness; vigilance.

ଜାଗା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାଯ୍‌ଗାହ୍)—
Jāgā ୧ । ସ୍ଥାନ—1. Space; place.
ଜାୟଗା ୨ । ବସ୍ତୁ ରଖିବାର ପାତ୍ର—
जगह, जागा 2. Receptacle; vessel.
୩ । ଜାଗାଘର (ଦେଖ)
3. Jāgā-ghara (See)

ଜାଗାଘର—ଦେ. ବ—୧ । ଆଖଡ଼ା ଘର; ସଙ୍ଗୀତ ବା ମଲ୍ଲବିଦ୍ୟା ଅଭ୍ୟାସ
Jāgā-ghara କରିବାର ସ୍ଥାନ—1. Gymnasium; a place where rehearsales in music and athletic exercises take place.
୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳେ ବଇଠକ ଓ ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ କରନ୍ତି—
2. Village club-house; an evening club.
[ଦ୍ର—ଜାଗାଘରମାନଙ୍କରେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଜାଗାସାଙ୍ଗମାନେ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟାଦର ଚର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ତି, ଭାଙ୍ଗ ଓ ଚୂଡ଼ାପତ୍ର ଆଦ କରନ୍ତି ଓ ସମୟେ ସମୟେ ଘୋଳା ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି ।]

ଜାଗାଜାଗା—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଜାଗେଜାଗେ (ଦେଖ)
Jāgā-jāgā Jāge-jāge (See)

ଜାଗାପିଲା—ଦେ. ବ—ଆଖଡ଼ା ଘରେ ନାଚ, ଗୀତ, କୁସ୍ତି ଆଦ
Jāgā-pilā ଶିଖୁଥିବା ଦଳର ଯୁବକଗଣ—Young men belonging to a party practising music and athletic feats at the gymnasium.

ଜାଗା ବର୍ ଜାଗା—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ଫା. ଜାଯ୍‌ଗାହ୍ ବର୍ ଜାଯ୍‌ଗାହ୍)—
ଜାୟଗା ବର ଜାୟଗା ୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରେ—
जगह बर जगह 1. In every place.
୨ । ସବୁ ଠାରେ—2. At all places
୩ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ—
2. At different places.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ୍ଷ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ଯବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଯ	ସ	ଦ୍ୟ	ଇଥ	ଓ	ଜ୍ଞ

ଜାଗାସାଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଏକ ଜାଗାଘରେ ଯେଉଁମାନେ ଏକତ୍ର ଆମୋଦାଦ କରନ୍ତି—Members of a village-club.
(ଜାଗାସାଙ୍ଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାଗିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଜାଗୃ ଧାତୁ)—
(ଜଗେଇବା—ଜିଜନ୍ତ)
ଜାଗା
ଜାଗନା
୧ । ଚେଇଁବା; ନଦ୍ରାରହିତ ହେବା—1. To keep awake; to watch up.
୨ । ନଦରୁ ଉଠିବା—2. To rise from up sleep; to wake up.
ଜାଗି ବାହରୁ ହନେ ଜାଉର ସ୍ମରେ । ଉଷାହାଣ. ସେଦ୍ଦବୁ ।
୩ । ସତର୍କ ରହିବା—3. To be on the alert.
୪ । ନଜର ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା—4. To exert for self-improvement.
ସେ ଜାତ ଜାଗିଲେ ଜଗତେ ଉଦ୍ଦାଙ୍କୁ ଜାହିଁ କସ ବେରେ ମାନ ।
ଭୂକାସ. ଗୀତଲହର ।
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଳସ୍ୟ ବା ଜଡ଼ତା ବା ନରୁଦ୍ୟାହ ପରିତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ବା ଚଞ୍ଚଳ ହେବା—5. To throw off idleness and be active.
୬ । (ଅଗ୍ନି) ଜଳ ଉଠିବା—6. (fire) To burn; to blaze up.
୭ । (ସକର୍ମକ) ନଆଁ ଯେପରି ଲଉ ନ ଯାଏ ସେପରି କରି ନଆଁକୁ ଜଳାଇ ରଖିବା—7. To keep a fire burning.
୮ । ସତେଜ ହେବା—8. To brighten up.
୯ । ସମୃଦ୍ଧ ହେବା—9. To prosper.

ଜାଗିର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ଜାଗିର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jāgir etc Jāgiri etc (See)

ଜାଗିର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାଗୀର୍; ଜା=ଜମି; ଗୀର=ଗ୍ରହଣ)—
ଜାଗୀର
ଜାୟଗୀର
ଜାଗୀର
୧ । ଈଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଭୂସ୍ୱାମୀଙ୍କଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଥିବା ନଷ୍କର ଭୂମି ବା ଗ୍ରାମ; ପେନ୍ସନ୍ ବା ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—Land or village granted rent-free by the land-lord or king for services rendered; grant of land as pension or reward.
୨ । ବେତନ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଭୃତ୍ୟକୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଭୂମି—2. Service-tenure; land granted rent-free to a servant in lieu of service; Jaighir.
(ଯଥା—ବଡ଼େଇ ଜାଗିର୍, କମାର ଜାଗିର୍, ମାଳ ଜାଗିର୍, ମସାଲଚୀ ଜାଗିର୍, ସରବରକାଜ ଜାଗିର୍, ସେବକ ଜାଗିର୍ ଚଉକିଦାର ଜାଗିର ।)
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଳନ୍ତି ।]

ଜାଗିରଖିଆ—ଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜାଗୀର୍+ସଂ. ଖାଦ ଧାତୁ)—
Jāgiri-khiā ଯେଉଁ ଭୃତ୍ୟ ଜାଗିର୍ ଭୋଗ କରେ—Holding or enjoying service-tenure.

ଜାଗିରଦାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାଗୀରଦାର୍)—ଜାଗିର ଭୋଗ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Holder of Jaighir or service-tenure.
Jāgiri-dār
ଜାୟଗୀରଦାର
ଜାଗୀରଦାର
[ଦ୍ର—ଇଂରାଜମାନେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରଥମେ ଆସି ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିବା ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଦ୍ୱାର ସ୍ୱରୂପ ଚଲ୍ଲିକା ହ୍ରଦର ମୁହାଣ ବାଟେ ସେମାନଙ୍କ ଫଉଜ ଆସିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସହାୟତା କରିଥିବାରୁ ଫତେ ମହମ୍ମଦ୍ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଇଂରାଜ ସରକାର ପାଖୁଡ଼ି, ମାଲୁଦ, ଅଦ୍ଧାଙ୍ଗି, ବଜ୍ରକୋଟ ପ୍ରଗଣାମାନ ଜାଗିରସ୍ୱରୂପ ଚରକାଳ ପାଇ ନଷ୍କରରୂପେ ଦେଲେ । ଫତେ ମହମ୍ମଦ ଓ ତାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଜାଗିରଦାର୍ ବୋଲି ପରିଚିତ ।]

ଜାଗୁଡ଼—ସଂ. ବ. (ସତ୍ତ ଲୁଗନ୍ତ୍ୟଗୁନଡ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା, ପେଷଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jāgurda
୧ । କୁଙ୍କୁମ (ଦେଖ)—1. Kuṅkuma (See)
୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Name of an ancient country.

ଜାଗୁଲାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଜାଗ୍ରତ୍ ଗୌରୀ)—
(ଜାଗୁଲେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Jāgulāi
୧ । ଗ୍ରାମଦେବୀ ବା ଯୋଗିମାବିଶେଷ—1. Name of a village-Goddess.
୨ । ଶ୍ରାବଣମାସ କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚମୀ ରାତ୍ରିରେ ଗ୍ରାମର ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ପିଠାଭୋଗ ପାଇବା ଦେବୀବିଶେଷ—2. A village-Goddess worshipped by the offering of cakes at every door of the village on the night of the 5th day of the bright fortnight of Srābaṇa.
ଜାଗୁଲାଇ ! ମା ପାଗୁଲାଇ ! ସରୁଅଙ୍କର ମାଥ
ବରତରୁଳ ଖାଇବୁ ଯେବେ ମୋ ଦୁଆରକୁ ଥ ।
ଜାଗୁଲାଇ ପଞ୍ଚମୀ. ଚିଉଗୀତ ।

ଜାଗୁଲାଇ ପଞ୍ଚମୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜାଗ୍ରତ୍‌ଗୌରୀ ପଞ୍ଚମୀ) —
(ଜାଗୁଳେଇପଞ୍ଚମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Jāgulāi pañchamī ଜାଗ୍ରତ୍‌ଗୌରୀ ପଞ୍ଚମୀ; ଶ୍ରାବଣ ଶୁକ୍ଳ-ପଞ୍ଚମୀ—The 5th day of the bright fortnight of Śrābaṇa.
[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଗୃହରେ ଗ୍ରାମର ଭଣ୍ଡାର ଗୋଟିଏ ମାଟିର ଜାଗୁଲାଇ ମୂର୍ତ୍ତି ନର୍ମାଣ କରି ଗ୍ରାମର ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ନେଇ ବୁଲାଏ ଓ ଗୃହସ୍ଥମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରରେ ଉକ୍ତ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଚଉକ ପୂଜା ହୋଇବା ପରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରତିମାକୁ ନେଇ ପାଣିରେ ପକାଇ ଦିଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବାରୁ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ପରେ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପରେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ବିଷୟକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯୋଜନେ ଉହାର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ' ଖୋଜନ୍ତୁ, ବୁଥ ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଆର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଜାଗୁଲି—ଦେ. ବ—ବସାଦହ୍ନ ବସାଇବା ନମ୍ରିତ୍ତ ନମ୍ରିତ ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ Jāguli ସ୍ତ୍ରୀ ମାଟିପାତ୍ର; ପଚୁଲି—A small pan for coagulating milk into curd.

ଜାଗୁଲେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଜାଗୁଲାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Jāgulēi (etc) Jāgulāi etc (See)

ଜାଗୃ (ଧାତୁ)—ସ—ନଦ୍ରାରୁ ଉଠିବା— Jāgṛu (root) To wake up from sleep.

ଜାଗେ ଜାଗେ—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ; ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ—At different places.
ଜାୟଗାୟ ଜାୟଗାୟ
ଜଗହ ଗହ

ଜାଗ୍ରତ୍—ସଂ. ବିଣ. [ଜାଗୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍ (ଶତୃ)]—
Jāgrat ୧ । ଜାଗରଣଶୀଳ—1. Wakeful.
୨ । ନଦ୍ରାଘ୍ନନ—2. Sleepless.
ବ—ଜାଗରଣ ଅବସ୍ଥା—Wakefulness.

ଜାଗ୍ରତ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଜାଗୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jāgrata ୧ । ଜାଗରଣଶୀଳ—1. Wakeful; watchful.
(ନଦ୍ରାତ—ବିପରୀତ) ୨ । ସାବଧାନ; ସତର୍କ—
(ଜାଗ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Vigilant; careful.
୩ । ଜାଗରୁକ; ଯେ ଶୋଇଁ ନାହିଁ—
3. Awake; not asleep.
୪ । ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଜୀବ ସବୁ ବିଷୟ ଜାଣି ପାରେ—
4. Conscious; sentient.
ବ—ଶୋଇଁବା; ନଦ୍ରାଘ୍ନନତା—Sleeplessness.
ଜାଗ୍ରତ ଛଡ଼ା ଦୁଜଣ,-ବେନ ଯେ ଜଲେ ଶସ୍ତ୍ରନ
କଳ ବଦବେଗେ ଦୁଜା ନଦ ଦୁର୍ଜୟ—ପ୍ରାଚୀ. ନଲଚରିତ ।

ଜାଗ୍ରତି—ସଂ. ବ. (ଜାଗୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—ଜାଗରଣ—
Jāgrati Wakefulness.

ଜାଗ୍ରଦବସ୍ଥା—ସଂ ବ. (ଜାଗ୍ରତ୍ + ଅବସ୍ଥା)—ଶୋଇଁବା ଅବସ୍ଥା—
Jāgradabasthā The state of being watchful or wakeful.

ଜାଘନି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜଘନ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ.)—
Jāghanī ୧ । ଉରୁଦେଶ; ଜଘ—1. The front thigh; lap.
୨ । ଲାଙ୍ଗୁଡ଼; ପୁଚ୍ଛ—2. Tail.

ଜାଙ୍ଗଳ—ସଂ. ବ. (ଜଙ୍ଗଲ + ଅ)—୧ । ଦରଣୀଆଦ ବନ୍ୟପଶୁ—
Jāṅgala 1. Wild beasts.
୨ । ଜଳଘ୍ନନ ଦେଶ—2. Waterless country.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଦେଶରେ ବର୍ଷାର ପରିମାଣ ଅତି କମ୍, ଖରା ଓ ଗରମ ଅତି ବେଶି, ବନ୍ଧୁତ ଗଛ ଓ ଘାସ ଆଦ ନ ଥାଏ ଏବ କଣ୍ଟା ଗୁଳ୍ମ ଆଦ ଥାଏ ଓ ହରଣ ଆଦ ପଶୁ ଉଦ୍ଦନ୍ତ ଭାବୁ ଜାଙ୍ଗଳ ବୋଲ୍ଯାଏ—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୩ । ଲଡଙ୍ଗାଙ୍ଗଳିଆ ନାମକ ବୃଷବୃକ୍ଷ—
3. Gloriosa Superba; Methonica Superba (M. W.); Hyodrolea Zeylancia (Kirtikar).
ଘୋର ଘୋର ଜାଙ୍ଗଳ, ଚରଇ ଚୁଲେ ଚାଡ଼ା ପଇଲୁ ରେ—
ଜଗନ୍ନାଥ, ଜଗୋପ୍ତଚନ୍ଦ୍ର, ଘ-ଗୀତ ।
୪ । ଗାଉର ପକ୍ଷୀ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Partridge (bird).
୪ । ମାଂସ—5. Flesh; meat.
୬ । ଜାଙ୍ଗଳ ଦେଶରେ ମିଳୁଥିବା ଦରଣ ଆଦ ଜନ୍ତୁ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Animals found in waterless tracts.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ମାଂସ ମଧୁର, ରୁକ୍ଷ, ଲଘୁ, ପାଚକ, ରୁଚିକାରକ ଓ ଶୀତଳ । ଏହା ଶ୍ଲୀପଦ, ସ୍ତ୍ରମେହ, ଗଣ୍ଡମାଳା ଆଦ ରୋଗର ଖାଦ୍ୟ—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜାଙ୍ଗଳ—ବିଣ. ୧ । ବନ୍ୟ; ବନଚର—1. Wild.
୨ । ବନଜାତ—2. Growing wild.
୩ । ଅସଭ୍ୟ—3. Uncivilised.
୪ । ଅରଣ୍ୟମୟ—4. Full of forests.
୫ । ଜଙ୍ଗଲସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—5 Relating to forests.

ଜାଙ୍ଗଲ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦେହ—
Jāṅgala Body.
ଦେ. ବିଣ.—ଜାଙ୍ଗଲ; ବନ୍ୟ—Wild; jungly.
ଉଁସ୍ ବଘେର, ଦୋଇ ପୁବାଘର, ଗମିଲେ ଜାଙ୍ଗଲ ବାଘେ—
ନଦଦଗୋର, ଶମ ଶ୍ରୀ ।

ଜାଙ୍ଗଳି—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବ—ଜାଙ୍ଗଳିକ (ଦେଖ)
Jāṅgali Jāṅgalika (See)

ଜାଙ୍ଗଳିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଜଙ্গଲ + ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ. ଇକ)—ଜଙ୍ଗଲବାସୀ—
Jāṅgalika Inhabiting the forest; wild.
ବ—୧ । ସାପୁଆ; ଯେ ସାପ ଧରେ—
1. Snake-catcher; snake-charmer.
୨ । ବିଷବୈଦ୍ୟ—2. A doctor of snake-poisoning; a person who cures snake-bites.

ଜାଙ୍ଗଳୀ—ସଂ. ବ. (ଜାଙ୍ଗଳ + ଈ)—ବାଇଗଙ୍ଗ; କପିକଚ୍ଛୁ; (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—Cowhage.
Jāṅgalī

ଜାଙ୍ଗି—ଦେ. ବ—ଜଙ୍ଘି ଦରଡ଼ା (ଦେଖ)
Jāṅgi Jaṅghi harirḍā (See)

ଜାଙ୍ଗି ହରିଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଜଙ୍ଘି ଦରଡ଼ା (ଦେଖ)
Jāṅgi harirḍā Jaṅghi harirḍā (See)

ଜାଙ୍ଗୁଲ—ସଂ. ବ. (ଜଙ୍ଗୁଲ + ଅ)—୧ । ବିଷ—
Jāṅgula 1. Poison.
(ଜାଙ୍ଗୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉରଡ଼ା (ଦେଖ)
2. Tararḍā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ପ୍ଲୁ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

ଜାଙ୍ଗୁଲା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଜାଗ୍ରଦ୍‌ଗୌସ୍ତ)—
Jāṅgulā ଜାଗୁଲାଇ (ଦେଖ)
Jāgulāī (See)

ଜାଙ୍ଗୁଲିକ—ସଂ. ବ. (ଜାଙ୍ଗୁଲ+କ୍ଷାଦ୍ୟର୍ଥେ ଇକ)—
Jāṅgulika ୧ । ବିଷବୈଦ୍ୟ—
ଜାଙ୍ଗୁଲକ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. One who cures poisoning.
ଜାଙ୍ଗୁଲ } ୨ । ସାପୁଆ —2. Snake-charmer; snake-catcher.
୩ । ବିଷ ବ୍ୟବସାୟୀ—
3. A dealer in poison.

ଜାଙ୍ଗୁଲିକା—ଦେ. ବ—ଜାଗୁଲାଇ (ଦେଖ)
Jāṅgulikā Jāgulāī (See)

ଜାଙ୍ଗୁଲୀ—ସଂ. ବ—ସାପ ବିଷ ଝାଡ଼ିବା ବିଦ୍ୟା—
Jāṅgulī The art of curing snake-bite.

ଜାଙ୍ଘି ହରିଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଜଙ୍ଘି ହରଡ଼ା (ଦେଖ)
Jāṅghi harirḍā Jaṅghi harirḍā (See)

ଜାଚୁଇ —ବୈଦେ. ବ. (ସଂ. ଯାଚନ)—
Jāchāi ୧ । କୌଣସି ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଉହାଁର
ଜାଚାଇ ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟ ଓ ଯୋଗ୍ୟତା ସ୍ଥିର କରିବା—
ଜାଁଚ 1. Appraisment; examination; testing the purity and value of a thing.
୨ । ପରଖ; ପରୀକ୍ଷା—2. Test.

ଜାଜୁଲ୍ୟମାନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ)—
Jājul-mān ୧ । ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ (ଦେଖ)
1. Jājjwalyamāna (See)
୨ । ଅଗ୍ନିଶର୍ମା; କ୍ରୋଧରେ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ—
2. Burning with rage.

ଜାଜୁଲ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ)—
Jājulya ୧ । ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ (ଦେଖ)
1. Jājjwalyamāna (See)
ଜାଜୁଲ୍ୟ ତେଜ ତାହାଙ୍କର
ତେଣୁ ବୋଇଲ ଜ୍ୟୋତିପୁର । ପ୍ରାଚୀ. ନଗୁଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଜାଜୁଲ୍ୟତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଅପପ୍ରୟୋଗ)—ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା—
Jājulyatā Brightness.
ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର ପାରବ ଦେଖ ଜାଜୁଲ୍ୟତାସବ । ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମରୂପଶର୍ମାତା ।

ଜାଜୁଲ୍ୟମାନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ସଂ. ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ)—
Jājulyamāna ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ (ଦେଖ)
Jājjwalyamāna (See)

ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. (ସତନ୍ତ୍ର ଜ୍ୱଳ=ଜାଜ୍ୱଲ ଧାତୁ=ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଦ୍ୱିତ୍ୱି
Jājwatyamāna ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
୧ । ଦେଦୀପ୍ୟମାନ; ବିଶେଷ ଭାବରେ ଦ୍ୱିତ୍ୱି ପାଇଥିବା; ଅତି
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—1 Dazzling; shining.
୨ । ଅତି ଜ୍ୱଳନ୍ତ—
2. Blazing; refulgent; splendid.

ଜାଞ୍ଚ୍—ବୈଦେ. ବ. (ସଂ. ଯାଚନ; ସେଟ୍‌ଲ୍‌ମେଣ୍ଟ୍‌ରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Jāñch ୧ । ଭୂମିମାପ କାର୍ଯ୍ୟ ଠିକ୍ ରୂପେ ହୋଇ ଅଛି କି ନାଁ
ଜାଁଚ ଏହା ପରୀକ୍ଷା କରିବା; ପ୍ରତାଳ—
ଜାଁଚ 1. Check whether a land or plot has been properly measured.
୨ । ଭଲ ଭଲ କରି ଦୋଷଗୁଣ ବିଚାରପୂର୍ବକ କରିବା—
2. Minute examination of the defects and bright points of a matter.

ଜାଞ୍ଜିବାର୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଇଂରାଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧୀନ ଜଣେ ଆରବ
Jāñjibār ରାଜାଙ୍କ ଶାସିତ ପୂର୍ବଆଫ୍ରିକାର ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
ଜାଂଜିବାର An Arab State in East Africa under
ଜଂଜୀବର the protection and suzerainity of
(ଜାଞ୍ଜିବର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Great Britain

[ଦ୍ର—ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜାଙ୍କୁ ସୁଲ୍‌ତାନ୍ ବୋଲ୍ଲଯାଏ । ଏହାର ଉପକୂଳକୁ କେନଆ ବୋଲ୍ଲଯାଏ । କେନଆରେ ଇଂରେଜମାନେ ଉପନିବେଶ କରି ଅଛନ୍ତି । ଏହି ରାଜ୍ୟରେ ଓ କେନଆରେ ବହୁ ବର୍ଷରୁ ଓ ବହୁ ପୁରୁଷରୁ ବହୁ ସହସ୍ର ଭାରତବାସୀ ବାସ କରି ଅଛନ୍ତି ।]

ଜାଠ—ଦେ. ବିଣ—କୃପଣ—
Jāṭha Miserly; close-fisted.
ଜାଠ୍ଠ ବ—୧ । କାନ୍ଧ—1. Shoulder.
ଜାଟ ୨ । ପଞ୍ଜାବ, ରାଜପୁତାନା ଓ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶ ସ୍ଥାନର କ୍ଷତ୍ରିୟଜାତିବିଶେଷ—The Jaths, a caste of Kshatriyas of the Punjāb, Rājputāna and Sindh.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଯଦୁବଂଶୀୟ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବୋଲି ଆପଣାକୁ ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି । ଏମାନେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟବାହିନୀରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଅଛନ୍ତି । ଫଯୁଲ୍ ପ୍ରଦେଶରେ ଓ ଉତ୍ତରଭାରତରେ ଏହି ଜାତି କୃଷକ ବା କୃଷାଣ୍ ନାମରେ ଅଭିହିତ ।]

୩ । ଦଳ —3. Batch.

୪ । ବ୍ରିଟିଶର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ନାମକ ରାଜନୈତିକ ଦଳ—
4. The Conservative party in English politics.

ଜାଠର—ସଂ. ବିଣ. (ଜଠର+ଅ)—ଜଠର ବା ଗର୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Jāṭhara Pertaining to the belly.
(ଜାଠର୍ଯ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—ଜଠରାଗ୍ନି; କ୍ଷୁଧା—Digestive fire or energy; hunger.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଦୃଶ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ମା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣର ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେସବୁ ଏ ଭଳି କୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ, ସେସବୁ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣର ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ରୂପ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୁଇ' ନ ମିଳି ଲ 'ଦୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବେଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟୁ' ଦେଖିବେ

ଜାଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜାଡ୍ୟ)—
Jārḍā ୧ । ଶୀତ; ଶୈତ୍ୟ; ଥଣ୍ଡା —1. Cold.
ଶୀତ ମୋର ଜାଡ ମାଡ଼ି ପଡିଲା କହୁଁ କହୁଁ ମସ୍ତରେ ।
ଜାଡ଼ା ମଧୁସୂଦନ. ଚନ୍ଦ୍ରମାଳା ।
୨ । ଶୀତକାଳ —2. Winter.
୩ । ଦେହକୁ ଶୀତ କରିବା—3. Feeling of cold.
ବିଣ—୧ । ଜଡ଼ (ଦେଖ)
1. Jarḍa (See)
୨ । ମୂକ—2. Dumb.
ଜାଡ଼ କାଳ ପ୍ରାପ୍ତେ ହୋଇ ବସିଅଛ । ପ୍ରାତୀ. ଉଦ୍ଦଣ୍ଡମଞ୍ଜରୀ ।

ଜାଡ଼ କରିବା—ଦେ. ବି—ଶୀତ କରିବା—
Jārḍa karibā Feeling of cold.
ଶୀତ ଲାଗା
ଜାଡ଼ା ଲଗନା

ଜାଡ଼ଦିନ—ବେ. ବି—ଶୀତ ଋତୁ—
Jārḍa-dina Winter.
ଶୀତକାଳ
ଜାଡ଼ାକାଦିନ

ଜାଡ଼ଲୁଗା—ଦେ. ବି—ଶୀତ ଲୁଗା; ଶୀତବସ୍ତ୍ର—
Jārḍa-lugā Winter-cloth.
ଗରମକାପଡ଼
ଜାଡ଼ାକା କପଡ଼ା

ଜାଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଜଡ଼) —ଜଡ଼; ମୂକ—
Jārḍā Dumb.
(ଜାଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି—ଜଡ଼ା; ଗଛ—
Castor-oil-seed.

ଜାଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜାଡ୍ୟ)—ଶୀତ; ଥଣ୍ଡା—
Jārḍi Cold.

ଜାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. -- (ସଂ. ଜଡ଼; ଜାଡ୍ୟ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଥଣ୍ଡା ହେତୁ
Jārḍibā (ପାଟି) ଶବ୍ଦ ମାରିଯିବା—1. (the mouth) To lose
ଠାଉଁହଉଁଆ the power of articulate speech owing to extreme cold.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀତ ହେତୁ ଶରୀର ଅବଶ ହୋଇ ଯିବା; ଢୋଲ ମାରିବା—2. (the body) To become benumbed with extreme cold.
୩ । ଜମି ଯିବା; ଜମାଟ ବାନ୍ଧିବା—
3. To become frozen.
୪ । ଜଡ଼ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
5 To become inert or dull.
୫ । ଅତ୍ୟଧିକ ଶୀତଳ ହେବା—
5. To become very cold.
ବୃନ୍ଦ ପଡ଼ଇ ଗୋ ଜାଡ଼ିଲ ବସୁବରା । ପ୍ରାତୀ. ଉଦ୍ଦଣ୍ଡମଞ୍ଜରୀ ।

ଜାଡ଼ୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଜଡ଼)—୧ । ମୂକା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Jārḍi 1. Dumb (female).
କହିଲ ବୋଲୁଛ ଜନମରୁ ଜାଡ଼ୀ, ତହିଁ ସେ ତେପଣାନାଲା ।
ଉତ୍କଳା. ସାଅଗୁଆ ବାହା ।
ବି.—(ସଂ. ଜାଡ୍ୟ) ଜଡ଼ତା—Numbness
ବାହୁଲ ଜାଡ଼ୀ ଶୂନ କଣ୍ଠେ ରହିଲ ନାହିଁ କହିବାର ଥରନ୍ତିଲ ସେ ।
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଜାଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଜଡ଼)—ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣଶକ୍ତି ରହିତ;
Jārḍuā ଜଡ଼; ମୂକ—Dumb; incapable of making
ଜାଡ଼ୁଆ articulate speech.
ଜାଡ଼ୋଆ —ସ୍ତ୍ରୀ

ଜାଡ଼ୁଆ ଗୋସାଇଁ—ଦେ. ବି.—(ବ୍ୟକ୍ତିରୂପେ କଳ୍ପିତ) ଶୀତ—
Jārḍuā gosāiñ Cold (personified).
(ଜାଡ଼ୁଆ ଗୋସେଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏବେଇ ଶବ୍ଦ । ଉହିଁ ଜାଡ଼ୁଆ ଗୋସାଇଁ ପରସନ୍ନ । ଭୃଗ ।

ଜାଡ଼ୁଆଲି—ଦେ. ବି.—ଶୀତବସ୍ତ୍ର—
Jārḍuāli Winter-clothes.
ବିଣ.—ଶୀତକାଳୀନ—Pertaining to winter; wintry

ଜାଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଜାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Jārḍeibā Jārḍibā (See)

ଜାଡ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଜଡ଼ + ଭାବ. ଯ)—୧ । ଜଡ଼ତା; ନିର୍ଜୀବତ୍ୱ—
Jāḍya 1. Inertness; dullness.
୨ । ଜଡ଼ବୁଦ୍ଧି; ମୂର୍ଖତା—2. Stupidity.
୩ । ଥଣ୍ଡା; ଶୀତ—3. Cold.
୪ । ଶୀତବୋଧ —4. Feeling of cold.
୫ । ଶୈଥିଲ୍ୟ; ଆଳସ୍ୟ—5. Idleness; laxity.
୬ । ସ୍ତମ୍ଭୀଭବ – 6. Stupefaction.

ଜାଡ୍ୟାପହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଜାଡ୍ୟ + ଅପ + ହନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Jāḍyāpaha ଯେ ବା ଯାହା ଜଡ଼ତା ନାଶ କରେ—That
(ଜାଡ୍ୟାପହା—ସ୍ତ୍ରୀ) which or he who cures a man's dullness.

ଜାଣ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଜାଲ)—ଚିଲ୍କା ବା ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳସ୍ଥ ଜଳରେ
Jāṇa ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ନିରୂପିତ ସ୍ଥାନ—Fishery-grounds in the Chilka lake or the sea-shore.

ଜାଣକାର—ଦେ.ବି. —(ସଂ. ଜ୍ଞାନ)—୧ । ବିଜ୍ଞ—
Jāṇakāra 1 Wise.
ଜାନକାର ୨ । ଚତୁର—2. Clever.
୩ । ବହୁଦର୍ଶୀ—3. Experienced.

ଜାଣତ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବିଣ. (ସଂ ଜାନତ୍)—୧ । ଜ୍ଞାନର ବିଷୟୀଭୂତ—
Jāṇata 1. Within one's knowledge or cognizance.
ଜାନତ ୨ । ଯେ ଜାଣି ଥାଏ ବା ଅନୁଭବ କରି ଥାଏ; ଯେ ଜାଣିଛି;
ଜାନ ବିଜ୍ଞ—2. Experienced; knowing;
(ଜାଣନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) cognizant.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଓ	ର୍,ର୍	ୠ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ର୍	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଜ୍ୟ	ଇଅ	ଊ	ଃ

ଜ୍ଞ.—ଜ୍ଞାନ—Knowledge.

ଜାଣତ ପକ୍ଷେ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ—ଜାଣତରେ (ଦେଖ)
Jāṇata pakshe Jāṇatare (See)
(ଯଥା—ମୁଁ ଜାଣତ ପକ୍ଷେ ଦୋଷୀ ନୁହେଁ ।)

ଜାଣତରେ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ଜ୍ଞାନତଃ)—ଜ୍ଞାତସାରରେ; ଜାଣୁଜାଣୁ;
Jāṇatare ଜ୍ଞାନତଃ—Knowingly; consciously; to
ଜାନତପକ୍ଷେ, ଜାନତେ ଜାନତେ one's knowledge.
ଜାନତେ ଜାନତେ, ଜାନମେ (ଯଥା—ମୁଁ ଦେଉ ଘାଇଲ୍ଲ ବନ ଠାରୁ
ମୋ ଜାଣତରେ କଛୁ ଅପରାଧ କର ନାହିଁ ।)

ଜାଣନ୍ତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଜାଣତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jāṇanta (etc) Jāṇata etc (See)

ଜାଣନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ.—୧ । (ସଂ. ଜ୍ଞାତ) ଜ୍ଞାତ—
Jāṇantā 1. Known.
୨ । (ସଂ. ଜ୍ଞାତା) ଯେ ଜାଣେ—
1. One who knows; knowing.

ଜାଣନ୍ତା ପ୍ରମାଣେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଜାଣତରେ (ଦେଖ)
Jāṇantā pramāṇe Jāṇatare (See)

ଜାଣନ୍ତା ପ୍ରମାଣେ, ଜଗତେ କାହାର,
ଦୋଷ ଦେବେ ମୁହଁ କର ନାହିଁତ । ଦଣ୍ଡକୋର. କୃଷ୍ଣକୁମାର ।

ଜାଣବାଛାଣ—ଦେ. ବ.—ଜାଣମାନଙ୍କରେ ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ଜାଲ
Jāṇa-bāhāṇa ପକାଇବା—Casting nets in the fishery-
grounds.

ଜାଣି—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ.—୧ । ଭଲ୍ୟ; ପରି—
Jāṇi 1. Like.
ଜେନେ ଜନତ ଦୋମଳ ବାହୁଲତାର ତା ଠାଣି,
ଜାନୋ ଶିରୀଷ ମାଳାରେ ଦୋକନତ ଝୁଣ୍ଟାଜାଣି । ଶିଶୁଶଙ୍କର ଉଷାଅରୁଲାଷ ।

୨ । ଫଳତଃ; ଫଳରେ—2. As a matter of fact.
ଏହି ଶ୍ଲୋକଟି ଜାଣିତା ଦୁଃଖ ଦଉଛ । କୁନ୍ତଳାକୁମାର. ନଅରୁଣୀ ।

ଜାଣିଘେନିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି.—ଜାଣିବା—
Jāṇi-gheniba To know.

ଜାଣିଚତୁର—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଜାଣିଶିଆ (ଦେଖ)
Jāṇi-chatura Jāṇi-siāṇā (See)
(ଜାଣିଚତୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଜାଣିଚତୁରୀ; ଜାଣିଚତୁରେଣ୍ଟ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଜ୍ଞା ଧାତୁ)—୧ । ଚହ୍ନିବା—
Jāṇiba 1. To recognise; to be acquainted with.
ଜାନା ଏକା ଦୋଇ ବାଟକୁ ନ ଜାଣି ସେ ବନେ ।
ଜାନନା କୃଷ୍ଣକିଡ଼. ମହାଭାରତ ବନ ।
ଜଣାଇବା, ଜଣେଇବା } ଣିଜନ୍ତ ୨ । ଜ୍ଞାତ ଦେବା; ଅବଗତ ଦେବା—
1. To know.

୩ । ସଂସାର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅଭିଜ୍ଞ ଦେବା—3. To have worldly wisdom or experience.

୪ । ଅନୁଭବ କରିବା—
4. To experience; to perceive.

୫ । ବୁଝିବା; ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା—5. To understand.
ଶୋଣିତ ନଗଲ୍ଲ ଜାଣ ହରକ ସ୍ୱରୂପେ । ଉତ୍କ. କୋଣ୍ଢୁଆଶ୍ୱବଦ୍ଧ ।

୬ । ବାରିବା; ଏକାଧିକ ବସ୍ତୁର ପ୍ରଭେଦ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା—
6 To distinguish.
ଭଲ ବରସ ନ ଜାଣିଲ ।
ତା ରୂପ ଧ୍ୟାନେ ବନଗଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

[ଦ୍ର—ଶୁଣିବା ଶବ୍ଦ ଏହାର ସବିଶେଷ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଜାଣିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ନେବା, ପକାଇବା, ଯିବା, ଆସିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେସବୁ ବିଷୟ ଜାଣିଥାଏ; ଅଭିଜ୍ଞ—
1. Knowing; experienced.
(ଯଥା—ସେ ଜଣେ ଜାଣିବା ଶୁଣିବା ଲୋକ ହୋଇ ଅଧର୍ମ କଲେ ।)

ଜାନ୍‌ବାର ୨ । ଚତୁର—2. Clever.
ଜାନକାର ୩ । ବୁଦ୍ଧିମାନ୍—3. Intelligent.
୪ । ବିଜ୍ଞ; ଜ୍ଞାନୀ—4. Wise.
ଜାଣିମା ମନ୍ତ୍ରୀ ଯେତେବ ନୃପ ପାଶେ ଥାଏ
ସତତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ସେ ପ୍ରାପତ କରଏ ।

ଜାଣିବାପଣ—ଦେ. ବ—ବୁଝିବା ଶକ୍ତି; ଅଭିଜ୍ଞତା; ଜ୍ଞାନାପଣ; ବିଜ୍ଞତା—
Jāṇibā-paṇa Wisdom; prudence.
ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଜାଣିବାପଣ ଯେତେ
ଜଣାପଡ଼ୁଗଲ୍ଲ ପଦ୍ମ ମଣ୍ଡୁ ନ ହୁଁ ତତ୍ତେ । କୃଷ୍ଣକିଡ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଜାଣିବାବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ପଦ୍ୟ)—ବିଜ୍ଞ; ଅଭିଜ୍ଞ—
Jāṇibā-banta Wise; experienced.
ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଧନ ଅଣିବାକୁ ମନ
ନ କରିବ ଜାଣିବାବନ୍ତ ହେଲେ ଜନ । କୃଷ୍ଣକିଡ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଜାଣିବାର—ଦେ. ବିଣ—ଜାଣିବା (ଦେଖ)
Jāṇibāra Jāṇibā (See)
ଜାନ୍‌ବାର (ଯଥା—ଭୁ ଜାଣିବାର ପିଲ୍ଲା ହୋଇ ଏପର ଅବୁଝା
ଜାନତା ହେଉଛୁ ।)

ଜାଣିବାର ଶୁଣିବାର—ଦେ. ବିଣ—ଜାଣିବା (ଦେଖ)
Jāṇibāra ṣuṇibāra Jāṇibā (See)

ଜାଣିବା ଶୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝି ଜାଣିବା—
Jāṇibā ṣuṇibā 1. To know very well.
ଜାନାଶୁନା ୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ ପରିଚତ ହେବା—2 To be
ଜାନନା ଶୁନନା intimately or well acquainted with.

ଜାଣିବା ଶୁଣିବା ଲୋକ—ଦେ. ବ—୧ । ବିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—
Jāṇibā ṣuṇibā loka 1. A wise man.
ଜାନବାର ଶୁନବାର ଲୋକ ୨ । ବିଦ୍ୱାନ୍—2. Learned man.
୩ । ଅନୁଭବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A man of experience.
ଜାଣିବା ଶୁଣିବା ଲୋକମାନେ କହିଲେ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ନିୟମାନୁସାରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବର୍ଜିତ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବର୍ଜିତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବଡ଼' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଜାଣିମା—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ) କ୍ରି ଓ ବ୍ୟ—ଜାଣିବା (ଦେଖ)
Jāṇimā Jāṇibā (See)

ଯାଗ ବଦ୍ୟା ଜାଣିମା ଦ୍ୱିଜମାନଙ୍କରେ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ଜାଣିମାର—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ—ଜାଣିବା (ଦେଖ)
Jāṇimāra Jāṇibā (See)

ସୁଖଶ୍ରୁତି ଯଜ୍ଞ ଅଟନ୍ତି ଜାଣିମାର । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଜାଣିସିଆଣା—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—ଅତି ଚତୁର; ଧୂର୍ତ୍ତ—
Jāṇi-siāṇā Very cunning; shrewd.
ସେୟାନପାଗଳ
(ଜାଣିସିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାଣିଶୁଣି—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—ଜ୍ଞାତ୍ସାରୂପେ ଅବଗତ ହୋଇ; ବୁଝିସୁଝି—
Jāṇi-śuṇi Knowing full well; with eyes wide
ଜେନେଶୁନେ open; intimately.

ଜାନଶୁନକର ଧିକ ଧିକ ! ଅଟା ଜାଣିଶୁଣି ନରେ;
ଶାଶୁଦକ ଛଡ଼ ଅସରୁ ନଗ୍ରରେ । ଉଖାନାଥ. ଦରବାର ।

ଜାଣୁଜାଣୁ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—ଜାଣିଶୁଣି (ଦେଖ)
Jāṇu-jāṇu Jāṇi-śuṇi (See)
(ଯଥା—ଜାଣୁ ଜାଣୁ ନଆଁରେ ଦାଉ ଦେଲ ।)

ଜାଣୁମଣି—ଦେ. ବ—ବିବେକତା—Conscientiousness.
Jāṇu-maṇi ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁଂ—୧ । ଚତୁର—1. Clever.

ଜାନମନି ଭଲ ଜାଣୁମଣି ସ୍ତ୍ରୀବତା ରତନ ପତ୍ନୀରୂପ ଦେଇ ମୋହର ।
ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୨ । ବିବେକୀ; ବିଜ୍ଞଶ୍ରେଷ୍ଠ—2. Very wise.

ଜାତ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ଜନ୍. ଧାତୁ=ଜନ୍ମ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Jāta ୧ । ଭୂମିଷ୍ଠ, ଉତ୍ପନ୍ନ; ଯାହା ଜନ୍ମିଅଛି—
1. Born; produced; grown.
୨ । ଗୃହୀତ—2. Begotten.
୩ । ପ୍ରକଟ; ବ୍ୟକ୍ତ; ପ୍ରକାଶିତ—
3. Published; manifest.
୪ । ପ୍ରଶସ୍ତ—4. Broad.
୫ । କାରଣଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟରୂପେ ଘଟିଥିବା—
5. Caused as a result; resulting from.
୭ । ଘଟିଥିବା—7. Occasioned; happened.
୮ । ନ୍ୟସ୍ତ; ରକ୍ଷିତ—8. Included; diposited.
୯ । ନବଜାତ; ଶିଶୁ—9. Newly born.
ବ. (+ଜାତି. ତ)—୧ । ଶ୍ରେଣୀ; ଜାତି—
1. Kind; variety; class; species; caste.
୨ । ସମୂହ—2 Collection; multitide.
କାମ ସମ୍ପତ୍ତିଜାତ ଥାଉନା ତହିଁ ଅର୍ଥେ ରଖିଲେ ପ୍ରଭୁ ।
ଜୀବକୃଷ୍ଣ. ରତ୍ନକଟୋଳ ।
୩ । ବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରକଟନ—
3. Publication; manifestation.
୪ । ଜନ୍ମ; ଉତ୍ପତ୍ତି—4. Production; growth; birth.

ଦେ. ବ (ସଂ. ଯାତ୍ରା)—ଯାତ୍ର (ଦେଖ)—
Jāta (See)

ଜାତକ—ସଂ. ବ (ଜାତ=ଜନ୍ମ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଜନ୍ମକୋଷ୍ଠୀ;
Jātaka ଜନ୍ମପତ୍ରିକା—1. Horoscope.
୨ । ଜାତ ଶିଶୁର ଶୁଭାଶୁଭନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ—2. A book dealing with astrological calculations of a child's nativity.
୩ । ବୁଦ୍ଧାବତାର ପୂର୍ବେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ୫୫୦ ଥର ପୃଥିବୀରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବାର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସମ୍ବଳିତ ଗ୍ରନ୍ଥ-ବିଶେଷ; ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
3. The title of a book of the Buddhists describing the 550 previous births of the Buddha.
୪ । ଜାତକର୍ମ; (ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର) ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ହେବା ସମୟରେ ପିତାଙ୍କର ଅନୁଷ୍ଠେୟ ସଂସ୍କାର କର୍ମ—4. Purificatory rites and ceremonials performed by the Hindu father on the birth of a child.
୫ । ନବଜାତ ସନ୍ତାନ—5. A new-born child.
୬ । ଦ୍ୱିଜ—6. A man of the twice-born caste in the last stage of his existence.
ବିଶେ—ଉତ୍ପନ୍ନ—Produced; born.
ଦେ. ବ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ଜାତକାସ୍ତ—One who gives birth.

ଅପେ ଜନନି ଜାତକ ଅପଣେ ମରଣ—ପ୍ରାଚୀ. ବୃହନ୍ନରୂପଣଗୀତା ।

ଜାତକ କର୍ମ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଜାତ କର୍ମ)—ଜାତ କର୍ମ (ଦେଖ)
Jātaka karma Jāta karma (See)

ଶୁଭଲ ଶଙ୍ଖନାଦ ହେଲା,
ଶୁଭେ ଜାତକ କର୍ମ କଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ବାଲଖଣ୍ଡ ।

ଜାତକ ଦେଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ଗଣନା
Jātaka dekhibā କର ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର ଶୁଭାଶୁଭ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବାର୍ଥେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜନ୍ମ-କୋଷ୍ଠୀ ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
To examine a person's horoscope.

ଜାତକପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ)—ଜାତକ ଆଦି—
Jātaka-patra Horoscope etc.
ଠିକୁଜିପତ୍ର ତୁ ମ୍ଭ ବହେଁ କର କଳଥା, ଜାତକ ପତ୍ରରେ ଅଛ—ଉଚ ।
(ଜାତକପତ୍ରର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାତକ ବୁଝିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାତକ ଦେଖିବା (ଦେଖ)
Jātaka bujhibā Jātaka dekhibā (See)
ଠିକୁଜି ବୁଝା
जन्मकुण्डली बुझना

ଜାତକ ମିଳିବା—ଦେ. ବ—ଜାତକ ମେଳ ହେବା (ଦେଖ)
Jātaka milibā Jātaka mela hebā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ୍ଣ୍	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୃ	ଏୈ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଜାତକ ମେଳ ହେବା—ଦେ. ବ—ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବରକନ୍ୟାଙ୍କର ଜାତକରେ ଥିବା ଗ୍ରହଲଗ୍ନାଦି ପରସ୍ପରଙ୍କ ମିଳନ ପ୍ରତି ଅନୁକୂଳ ଥିବା ଦେଖାଯିବା—The tallying of the horoscopes of the bride and bridegroom elect which is favourable to their union.
Jātaka melā hebā ଠିକୁଜିମିଳା
ଜନ୍ମପତ୍ରୀ ମିଳନା
(ଜାତକ ଅମେଳ ହେବା—ବିପରୀତ)

ଜାତକରେ ନାହିଁ—ଦେ. (ବାକ୍ୟ)—(ଅମୁକ ବିଷୟ) (ଅମୁକର) ପ୍ରକୃତିବିରୁଦ୍ଧ ଅଟେ—(such and such a thing) Is against the nature (of a person).
Jātakare nāhiñ କୋଷ୍ଠୀତେନାଇଁ
(ଯଥା—ଖୋସାମତ କରିବା ମୋ ଜାତକରେ ନାହିଁ ।)

ଜାତକର୍ମ—ଫ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜାତ=ଜନ୍ମ+କର୍ମ)—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଦଶକର୍ମ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କାର; ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ହେବା ସମୟରେ ହିନ୍ଦୁ ପିତାଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ସଂସ୍କାର-ବିଶେଷ—Purificatory rite performed by the Hindu father at the birth of a child.
Jāta-karma

ଜାତକ ସୁଝିବା—ଦେ. ବ—ଜାତକ ମେଳ ହେବା (ଦେଖ)
Jātaka sujhibā Jātaka melā hebā (See)
(ଜାତକ ନ ସୁଝିବା—ବିପରୀତ)
(ଜାତକ ସୁଝେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାତକସ୍ଥାନୀ—ଦେ. ବଣ—ନିଜର ଜନ୍ମସ୍ଥାନନିବାସୀ—One who does not leave his birth-place.
Jātaka-sthānī
ଜାତବସ୍ଥାନୀ ଯେନ ଥାଏ ଉରସା—ଉଙ୍କ. କୋଣ୍ଡଭ୍ରାତ୍ରଶ୍ରୁତ୍ୱ ।

ଜାତକୋପ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ+କୋପ)—ଜାତକ୍ରୋଧ (ଦେଖ)
Jāta-kopa
ଜାତକୋପା—ସ୍ତ୍ରୀ) Jāta-krodha (See)

ଜାତକ୍ରିୟା—ଫ. ବ. (ଜାତ+କ୍ରିୟା) —ଜାତକର୍ମ (ଦେଖ)
Jāta-kriyā Jāta-karma (See)

ଜାତକ୍ରୋଧ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ଜାତ+କ୍ରୋଧ)—ମନ୍ଦା-ବିଷ୍ଟ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୁଷ୍ଟ; ରୋଷାନ୍ଧ—Blinded whith anger; angry.
Jāta-krodha
(ଜାତକ୍ରୋଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାତକ୍ଲମ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ+କ୍ଲମ)—ଯାହାର କ୍ଲାନ୍ତି ଜନ୍ମିଅଛି; ପରିଶ୍ରାନ୍ତ; ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲାନ୍ତ—Fatigued; tired.
Jāta-klama
(ଜାତକ୍ଲମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାତଚକ୍ଷୁ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ+ଚକ୍ଷୁ)—ଯାହାର ଆଖି ଫିଟିଅଛି; (ଯଥା—ବଚ୍ଚଡ଼ାଛୁଆ; କୁକୁରଛୁଆ)—(a puppy or kitten) Having its eye-lids opened.
Jāta-chakshu

ଜାତଜନ୍ତୁ—ଫ ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ+ଦନ୍ତ)—(ଶିଶୁ) ଯାହାର ଦାନ୍ତ ଉଠିଅଛି—(an infant) Whose teeth have come out; teething.
Jāta-danta

ଜାତପକ୍ଷ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ+ପକ୍ଷ)—(ପକ୍ଷିଶାବକ) ଯାହାର ପକ୍ଷ ଗଜୁରିଅଛି—(a young bird) Whose wings have grown up; fledged.
Jāta-paksha (ଅଜାତପକ୍ଷ—ବିପରୀତ)

ଜାତପୁତ୍ର—ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ+ପୁତ୍ର)—ଯାହାର ପୁତ୍ର ଜନ୍ମିଅଛି; ପୁତ୍ରବାନ୍—One who has a son born unto him.
Jāta-putra (ଜାତପୁତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାତବେଦ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଜାତବେଦାଃ)—
Jāta-beda ୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire; the fire-god.
ବହ୍ନୋଜେ ଯା ଜଳ ଶ୍ରୁତ ଜାତବେଦଜଳଜାତ
କୃଷ୍ଣା ମଣି ଝାଡ଼େ ଅଞ୍ଚଳରେ । ଉଙ୍କ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
୨ । ଜଠରାଗ୍ନି—
2. The digestive fire inside the body.
ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkṛushṇa.
ଜାତବେଦ ଜାତବେଦ ଗର୍ଭେ ସଂହର । ଅନ୍ତଯମ୍ଭୁ. ବଦଗ୍ରଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

ଜାତବେଦାଃ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ=ଉତ୍ପନ୍ନ+ବେଦ; ଜାତ-ବେଦସ୍ ଶବ୍ଦ; ୪ମା. ୧ବ)—ଜାତବେଦ (ଦେଖ)
Jāta-bedāḥ Jāta-beda (See)

ଜାତବ୍ୟବହାର—ଫ.ବଣ.ପୁଂ.(ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ=ପ୍ରାପ୍ତ+ବ୍ୟବହାର)-ଯାହାର ବ୍ୟବହାର (ହିନ୍ଦୁ ପ୍ରତି) ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ; ସାବାଳକ; ପ୍ରାପ୍ତ-ବୟସ୍କ—(Hindu law) One who has attained his majority.
Jāta-byabahāra (ଜାତବ୍ୟବହାର୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାତମାତ୍ର—ଫ. ବଣ. (ଜାତ+କ୍ରିୟାକାଳାର୍ଥେ. ମାତ୍ର)—ଯେ ଏହିକ୍ଷଣି ଜନ୍ମ ହୋଇଅଛି—Born just now.
Jāta-mātra
କ୍ରି ବଣ—ଜନ୍ମିବା ମାତ୍ରକେ; ଜନ୍ମ ଲଭିବାକ୍ଷଣି—Immediately on being born; just after birth.

ଜାତରୂପ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ=ଉତ୍ପନ୍ନ+ରୂପ=ଆକୃତି ଯାହାର)—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା—Gold.
Jāta-rūpa
ବରୂପାଷ ଅର ଜାତରୂପ ପର ବଲକି ଅସିଲ ପତ୍ର ।
ଉଙ୍କ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
ବଣ—୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ —1. Golden.
୨ । ସୁନ୍ଦର —2. Beautiful.
୩ । ମୂର୍ତ୍ତିଧାରଣ କରିଅଛି—
3. Embodied; corporeal.

ଜାତଶ୍ରମ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ+ଶ୍ରମ)—
Jāta-śrama ପରିଶ୍ରାନ୍ତ; ଜାତକ୍ଲମ—Fatigued.
(ଜାତଶ୍ରମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛତ ଏକାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଏକାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଏକାକ୍ଷର ଦୀର୍ଘଶ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ରକ୍ଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଏକାକ୍ଷର ୨ ବା ୧ ଏକାକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଲି' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଲି' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଜାତସ୍ପୃହ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ + ସ୍ପୃହା)—
Jāta-spṛuha ଯାହାର ସ୍ପୃହା ଜନ୍ମିଅଛି—Interested.
(ଜାତସ୍ପୃହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାତ ଙ୍କୁର—ଫ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ + ଅଙ୍କୁର)—
Jātāṅkura ଯାହାର ଗଜା ହୋଇଅଛି—Sprouted.

ଜାତାନ୍ଧ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତ + ଅନ୍ଧ)—
Jātāndha ଜନ୍ମାନ୍ଧ—Born blind.
(ଜାତାନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାତାପତ୍ୟା—ଫ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନ
Jātāpatyā ଜନ୍ମିଅଛି—(a woman) Who has given birth to a child.

ଜାତାଶୌଚ—ଫ. ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଜାତ = ଜନ୍ମ + ଅଶୌଚ)—
Jātāśaucha ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ହେଲେ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଲଗିବା ଅଶୌଚ;
(ମୃତାଶୌଚ—ବିପରୀତ) ଜୁତକାଶୌଚ—
Uncleanness affecting the kinsmen on the birth of a child (extending over a period of 10 days).

ଜାତି—ଫ. ବ. (ଜନ୍ ଧାତୁ = ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା + ଭାବ. ଇ)—
Jāti ୧ । ଗୁଣ; ଧର୍ମ; ଆକୃତି ଆଦର ସମାନତା ଯୋଗୁଁ କରାଯିବା ବିଭାଗ; କୋଟି; ପ୍ରକାରଭେଦ—
1. Species; genus.

[ଦ୍ର—ଏକ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜୀବ ବା ବସ୍ତୁର ସମଷ୍ଟି ବା ସମାଜକୁ ଜାତି ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । ଶାଖା; ସୃଷ୍ଟି ବିଭାଗ; ଶ୍ରେଣୀ—2. Class.

୩ । (ଅଧିକରଣ. ଇ) ଗୋତ୍ର; ବଂଶ—3. Family; clan).

୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ) (ଗୁଣକର୍ମ ବିଭାଗଜ) ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ-
4. One of the four original castes of the Hindus.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ଗୁଣକର୍ମବିଭାଗ ଅନୁସାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ ଓ ଶୂଦ୍ର ଏହି ଚାରିଜାତି ବା ବର୍ଣ୍ଣର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖାଅଛି । କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ଏ ଜାତିବିଭାଗ ଜନ୍ମଗତ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ଏହି ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ ସାମାଜିକ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ସମାଜର ସୃଷ୍ଟିପାତ ହେଲା । କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏକ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ, (ହିନ୍ଦୁ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ, ମୁସଲମାନ), ଏକ ଦେଶବାସୀ (ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗାଳୀ), ଏକ ସମାଜଭୁକ୍ତ (ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗଉଡ଼, କମାର, ତେଲି; ମୁସଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସିଦ୍ଦା, ସୁନ୍ନୀ; ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ, ରୋମାନ୍‌କାଥଲିକ୍)ମାନଙ୍କୁ ସେହି ସେହି ଜାତିର ଲୋକ ବୋଲି କହିଥାଉଁ । ଫଳତଃ ଏକ ଧର୍ମରେ, ଏକ ଗୁଣରେ, ଏକ ଦେଶରେ, ଏକ ବ୍ୟବସାୟରେ, ଏକ ବ୍ୟବହାରରେ, ଏକ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସରେ ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜୀବ ବା ବସ୍ତୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖା ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେମାନେ. ଏକ ଜାତିର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଁ ।]

୫ । କୁଳ; ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ କୁଳରେ ଜନ୍ମ ଲଭଥାଏ—
5. Class to which a person belongs by birth.
(ଯଥା—ସେ ଜାତିରେ ହିନ୍ଦୁଥିଲେ, ପରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ହେଲେ ।)

୬ । ଜୀବାଦିଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ; ବର୍ଗ—
6. Class or species of animals.
(ଯଥା—ଗୋଜାତି; ଅଶ୍ୱଜାତି ।)

୭ । ଜାତିଗତ ବା ସାମାଜିକ ଶାଖା; ପାଟକ—
7. Society; social sub-caste; caste-guild.
ବାର ଜାତ ତେର ଗୋତ୍ର, ବଦ୍ଧମ ହେଲେ ସବୁ ଚଳେ । ଉଗ ।

୮ । ଏକ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—8. Nation; nationality; persons who belong to one country.
(ଯଥା—ଓଡ଼ିଆ ଜାତି; ବଙ୍ଗାଳ ଜାତି ।)

୯ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସମଷ୍ଟି—9. Group of persons professing a particular religion.
(ଯଥା—ହିନ୍ଦୁ ଜାତି; ମୁସଲମାନ ଜାତି ।)

୧୦ । ନାରୀଧର୍ମ; ସତୀତ୍ୱ—10. Chastity.

୧୧ । ମାଳତୀଫୁଲ—11. Mālatī flower.

୧୨ । ଜାଇ ଫୁଲ—12. Jāi flower.

୧୩ । ଲୌକିକ ଛନ୍ଦର ଦୁଇ ବର୍ଗରୁ ଏକତର (ଯଥା—ଆର୍ଯ୍ୟା)—13. One of the 2 classes of popular Sanskrit metres.

୧୪ । ଏକଜାତିସ୍ଥ ଯାବତୀୟ ପଦାର୍ଥର ଅସାଧାରଣ ଧର୍ମ (ଯେଉଁ ଧର୍ମ ସେହି ଜାତିସ୍ଥ ପଦାର୍ଥରେ ଥାଏ. ଭିନ୍ନ ଜାତିରେ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣତ୍ୱ)—
(ଯଥା—ଯଠାଣ ଘରେ ଖାଇବାରୁ ମଧୁମିଶ୍ରଙ୍କ ଜାତି ଗଲା ।)

୧୫ । (+ଅଧିକରଣ ଇ)—ଚୁଲ୍ଲି—15. Oven.

୧୬ । ଆମଲକୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
16. Embellic myrobalan.

୧୭ । ଜାଇଫଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—17. Nutmeg.

୧୮ । ଜାଇତ୍ରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—18. Mace (spice).

ଜାତ ଦେ. ବ—ପ୍ରକାର—Kind; sort.

जात ଦେ. ବିଣ—ଜାତିଆ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—Excellent.
ଜାତ ବୁରୁବଦ ବାଆସୁନ ବୁନ ଅନାଇ ମଁ ଗଲୁଅଲ ସଦମଦ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବରଥ ଟୀକା ।

ଜାତି ଅଟକ ହେବା—ଦେ. କି—ଅନ୍ତିଯ୍ୟା ଆଦି କରିବାହେତୁ ସମାଜଚ୍ୟୁତ
Jāti aṭaka hebā ହେବା—To be excommunicated.
जातथेके याओया
जातसे बाहार हाना
(ଜାତିରୁ ଅଟକହେବା; ଜାତିରୁ ବାସନ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ତଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

ଜାଉଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. (ଫ. ଜାତିଯ୍ୟ)—୧ । ଜାତିସ୍ୱ—
Jātiā 1 Belonging to a class or nation
ଜାତେର ୨ । କୁଳୀନ; ଉଚ୍ଚବଂଶୀୟ—
जातका 2. Of noble birth; noble; of high family;
(ଅଜାଉଆ—ବିପରୀତ) well-born.
୩ । ଗୁଜାମାନଙ୍କ ବଂଶରେ କ୍ଷତ୍ରିୟକୁଳର ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ (ସନ୍ତାନ)—3. Born of a married wife of Kshatriya caste.
୪ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଉତ୍ତମଜାତିସ୍ୱ—4. Excellent.
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ୍ୟ.—ଯେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକକୁ ଛୁଇଁ ନ ଥିବାରୁ ପବିତ୍ର ଅଛି—One who has remained pure for not having touched an untouchable person.

ଜାଉଆ ଅନ୍ତର—ଦେ. ବ.—ସ୍ତ୍ରୀ ଆଦିଙ୍କର ରକ୍ଷିତା କ୍ଷତ୍ରିୟକନ୍ୟା-
Jātiā antara ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନ—A son born of a Kshatriya girl (with whom marriage has not been performed.)

ଜାତିଆଣ—ଦେ. ବ୍ୟ.—ଜାତି ବା ସମାଜ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଜାତିସ୍ୱ—
Jātiāṇa Pertaining to a particular society.
ଉତ୍ତମାନଙ୍କ ଜାତିଆଣ ଝଙ୍କାରେ ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ହୋଇଅଛୁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଜାତିଆଣ କାମ- ଦେ. ବ.—ଜାତିକାମ; ଜାତିର କାର୍ଯ୍ୟ; ଦ୍ୱାଦଶଆମାନଙ୍କର
Jātiāṇa kāma ସାମାଜିକ ବୈଠକ ବା ଭୋଜ—Social function; caste-feast or meeting.

ଜାତିଆଣ ଭତ—ଦେ. ବ.—ଜାତିଭାତ (ଦେଖ)
Jātiāṇa bhāta Jāti-bhāta (See)

ଜାତିଆଣ ସଭା—ଦେ. ବ.—ଏକ ଜାତି ବା ଯାଠକର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ
Jātiāṇa sabhā ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସମାଜଗତ ବିଷୟର ବିଚାର ନମନ୍ତେ ଜାତିର ନେତାମାନଙ୍କ ବଇଠକ—
A gathering of representative castemen for considering questions arising inside a particular caste-guild or society.

ଜାତିକର—ଦେ. ବ୍ୟ.—ଜାତିଆ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟଜାତିସ୍ୱ—
Jātikara Of excellent class.
ଜାତିକରଜା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ, ଜାତିକର ଦ୍ରବ୍ୟ ସୁରକ ସ୍ତନୀ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କଳାଗୀତ ।

ଜାତିକର୍ମ—ଦେ. ବ.—ଜାତିଗତ ବ୍ୟବସାସ୍ୱ; ଜାତି ବା ଯାଠକବିଶେଷର
Jāti-karma ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ମ—Acts proper for the people of a particular caste.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ବଂଶାନୁକ୍ରମେ ଜାତି ନମନ୍ତେ ବଂଶାନୁକ୍ରମେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିରୂପିତ ହୋଇଅଛୁ ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ପୌରହିତ୍ୟ କର୍ମ, ତଦ୍ଧାରା ଜୀବିକର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଜାତିକା—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ. (ଫ. ଜାତିଯ୍ୟ)—୧ । ଜାତିସ୍ୱ; ଶ୍ରେଣୀସ୍ୱ—
Jātikā 1. Belonging to a class or sort.
ରକମେର ୨ । ପ୍ରକାରର—
जातका, रकमका 2. Of a kind.
(ଯଥା—ଏକଜାତିକା ଲୋକ ।)

ଜାତିକାମ—ଦେ. ବ.—ଦ୍ୱାଦଶଆମାନଙ୍କର ଆପଣାଆପଣା ଯାଠକର
Jāti-kāma ସାମାଜିକ ବଇଠକ ବା ଭୋଜ—Caste-feast or meeting.

ଜାତିକଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ.—ଜାତିକା (ଦେଖ)
Jātikiā Jātikā (See)

ଜାତିକଜାତି—ଦେ. ବ୍ୟ.—୧ । ଉନ୍ନାନ ଜାତିର ବା ପ୍ରକାରର—
Jāti-ki-jāti Of different so
୨ । ନାନାଜାତିସ୍ୱ - 2 Of various castes.
ଦେ. ବ.—୧ । ଉନ୍ନାନ ଜାତିମାନେ—2. Various castes.
୨ । ଅନେକ ପ୍ରକାର—2. Various sorts.

ଜାତିକୁଳ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ଫ. ଜାତି+କୁଲ)—
Jāti-kula ୧ । ବଂଶ—1. Family.
ଜାତିକୁଳ ୨ । ବଂଶମର୍ଯ୍ୟାଦା—
जातिकुल 2. Glory of a family.

ଜାତିକୋଷ—ଫ. ବ—ଜାଇଫଳ—
Jāti-kosha Nutmeg.
(ଜାତିକୋଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାତିକୋଷୀ—ଫ. ବ—ଜାଇତ୍ରୀ—
Jāti-koshī Mace (spice).
(ଜାତିକୋଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାତି ଖୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଜାତି+ଖାଦ୍ ଧାତୁ)—
Jāti khoibā ୧ । ଜାତିଭାଇମାନଙ୍କୁ ପଂକ୍ତିଭୋଜନ ଦେବା—
(ଜାତି ଖୁଆଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To give a caste-dinner.
୨ । (ଫ. ଜାତି+ଷେପଣ; ଗ୍ରା. ଖେବଣ; ଭୁଲ. ହି. ଖୋନା=ହରାଇବା)—ଜାତି ହରାଇବା (ଦେଖ)
2. Jāti harāibā (See)

ଜାତିଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବ୍ୟ. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜାତି+ଚ୍ୟୁତ)—
Jāti-chyuta ଜାତି ହରାଇଥିବା; ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ସମାଜରୁ (ଜାତିଚ୍ୟୁତ—ବିଶେଷ୍ୟ) ପତିତ; ସମାଜରୁ ବହିଷ୍କୃତ; ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ—
Deprived of the privileges of one's caste or society; having fallen from or lost one's caste; excommunicated.

ଜାତିଚ୍ୟୁତି—ସଂ. ବ. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜାତି+ଚ୍ୟୁତି)—
Jāti-chyuti ଜାତିନାଶ; ଅକାର୍ଯ୍ୟ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ନିଜର ଜାତି ହରାଇବା; ଜାତିଭ୍ରଂଶ—Loss of one's caste; excommunication.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷର କୌଣସି ବ ବର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ କ୍ରମାନୁସାରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ଯଥାକ୍ରମେ ଅଛି ବ ଅପଘତ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; 'କଥ' ନ ପାଇଲେ 'କଥ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ପତ୍ୱ' ଦେଖିବେ ।

ଜାତିଜାତି—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଜାତିର ବା ପ୍ରକାରର—
Jāti-jāti 1. Of different sorts
ନାନାଜାତିର ୨ । ନାନାଜାତୀୟ 2. Of various sorts.
(ଜାତିଜଜାତି, ଜାତିଜାତିଆ; ଜାତିଜାତିକଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାତିଜ୍ଞାପକ— ସ୍ତ୍ର. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀପଦ ଉତ୍ତ; ଜାତି + ଜ୍ଞାପକ)—
Jāti-jñāpaka ଜାତିବାଚକ (ଦେଖ)
Jāti-bāchaka (See)

ଜାତିତତ୍ତ୍ୱ—ସ୍ତ୍ର. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ) (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜାତି + ତତ୍ତ୍ୱ)—
Jāti-tattwa ମାନବ ଜାତିର ମୂଳ ବର୍ଗ ଓ ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧ (ଜାତିତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଷୟକ ବିଜ୍ଞାନ; ମାନବବିଜ୍ଞାନ—Ethnology.

ଜାତି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାତି ହରାଇବା (ଦେଖ)
Jāti debā Jāti harāibā (See)

ଜାତିଧର୍ମ—ସ୍ତ୍ର. ବି. (ସ. ଯ ତତ୍ପୁ; ଜାତି + ଧର୍ମ) —
Jāti-dharma ୧ । ଜାତିଗତ ଧର୍ମ; ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଜାତିର ଆଚରଣୀୟ ବ୍ୟବସାୟ; ଜାତିଗତ ପେଷା—1. The duties of a member of a particularl caste or society.
୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ବଉନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଜୀବର କ୍ରିୟା ବା ଗୁଣ-·
2. The generic property or attribute of a particular class of beings.
୩ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଜାତି ଓ ଧର୍ମ—
3. One's caste and religion

ଜାତିଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଜାତି ବା ଧର୍ମ ବିଷୟରେ
Jāti-dharma nirbiśeshare ପ୍ରଭେଦ ବିଚାର ନ କରି—
ଜାତି ଧର୍ମ୍ମ ନିର୍ବିଶେଷେ Without distinction of caste or creed.
(ଯଥା—ମହାପୁରୁଷମାନେ ଜାତିଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷରେ ପରର ଉପକାର କରି ଥାଆନ୍ତି ।)

ଜାତିଧ୍ୱଂସ—ସ୍ତ୍ର. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜାତି + ଧ୍ୱଂସ)—
Jāti-dhwaṁsa ଜାତିଚ୍ୟୁତି (ଦେଖ)
Jāti-chyuti (See)

ଜାତିନାଶ—ସ୍ତ୍ର. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜାତି + ନାଶ)—
Jāti-nāśa ଜାତିଚ୍ୟୁତି (ଦେଖ)
Jāti-chyuti (See)

ଜାତି ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଲୋକର ସାମାଜିକ ବଶିଷ୍ଟତା ନଷ୍ଟ କରାଇବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅପବ୍ରତ କରାଇ
ଜାତ ନେଓୟା ବା ଅଖାଦ୍ୟ ଖୁଆଇ ଦ୍ୱାରାକୁ ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ କରାଇବା—
ଜାତ ଲେନା 1. To make a person unclean by making him do or eat prohibited things.
୨ । କୁଲସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ନାଶ କରିବା—
2. To commit adultery with a woman of family.
ପଈଥଇ ପାଃ ସାଡ଼ୀ, ନାଇ ନବ ବୋଲି ପଠାଣଝୋଲା ଦୂଆର ବସିଲ ମାଡ଼—ଉଗ ।

ଜାତିପତି—ତ୍ରା. ବି. (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଦୃଶର)—
Jāti-pati ୧ । ଜାତିକୁଳ (ଦେଖ)
ଜାତିପତି 1 Jāti-kula (See)
୨ । ଜାତି ଓ ସମାଜ—2 Caste and society.

ଜାତିପତି ହରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାତି ହରାଇବା (ଦେଖ)
Jāti-pati harā(e)ibā Jāti harāibā (See)

ଜାତିପତ୍ର—ସ୍ତ୍ର. ବି—ଜାଇତ୍ରୀ--Mace; the thin peel surrounding the nutmeg (a spice).
Jāti-patra
ଜାତିପତ୍ରୀ
ଜାତିପତ୍ତ୍ରି } ଅନ୍ୟରୂପ

ଜାତିପଦ୍ମିନୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପଦ୍ମିନୀଜାତୀୟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Jāti-padminī (woman) Belonging to the Padminī class.
ଏକେ ତୋର୍ଚ୍ଚୁଁ ଜାତ ଜାତପଦ୍ମିନୀ ସୁଦ୍ଧ ଦିନ୍ତୁ ଗତ ମୁଁ କରୁକେ ମାତ ମାତ ।
ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାଲହ୍ୟ ।

ଜାତିପନ୍ତି—ତ୍ରା. ବି. (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଦୃଶର)—ଜାତିପତି (ଦେଖ)
Jāti-panti Jāti-pati (See)

ଜାତିପାଟକ—ଦେ· ବ.—୧ । ହାଣ୍ଡିଆ ଜାତିର ସମସ୍ତ ଲୋକ —
Jāti-pāṭaka 1. All the members of a Hindu caste-guild.
୨ । ଶୂଦ୍ର ଜାତିର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଶାଖା (ସଂଖ୍ୟାରେ ୩୬ ଗୋଟି)
2. The 36 sub-sects or sub-castes or caste-guilds amongst the Śūdras.

ଜାତିପାତ—ସ୍ତ୍ର. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଜାତି + ପାତ)—ଅକାର୍ଯ୍ୟ ଆଦ୍ୟଦ୍ୱାରା
Jāti-pāta ନିଜର ଜାତି ହରାଇବା—Loss of one's caste.

ଜାତିପୁଅ—ଦେ. ବ.—ଜାତିଭାଇ (ଦେଖ)
Jati-pua Jāti-bhāi (See)

ଜାତିଫଳ— ସ୍ତ୍ର. ବ.—ଜାଇଫଳ—
Jāti-phala Nutmeg.
(ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ର. ନାମ – କୋଷକ, ସୁମନଫଳ, କୋଶ, ଜାଇଶସ୍ୟ, ଶାଲୁକ, ମାଲତୀଫଳ, ପଦ୍ମସାର, ମକ୍ଷସାର, ଜାତିସାର, ପୁଷ୍ପ ।)

ଜାତିବାଚକ—ସ୍ତ୍ର. ବିଣ. (ଜାତି + ବାଚକ) – ଯାହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି
Jāti-bāchaka ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପଦାର୍ଥର ଶ୍ରେଣୀ ବା ଜାତି ବୁଝାଯାଏ; ଗଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Indicating the species or class to which a certain person or thing belongs; generic; expressing a class.

ଜାତିବାସନ୍ଦ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଜାତିରୁ ଅଟକ ହେବା (ଦେଖ)
Jāti-bāsanda hebā To be excommunicated
(ଜାତିବାଇଜ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) from one's society.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଟ,ତ	ପ	ଯ୍ୟ	ଵ୍ୟ	ୱ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଯ	ଷ	ଂ	ଇ	ଵ	ନ୍

ଜାତିବହାଳ—ଦେ. ବ.—ଜାତିଚ୍ୟୁତ; ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବା—
Jāti-bitāla Excommunication from a society or caste.

ଦେ. ବଣ.—ଜାତିବହାଳିଆ (ଦେଖ)
Jāti-bitālia (See)

ଜାତିବହାଳିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଜାତିଚ୍ୟୁତ; ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ—
Jāti-bitāliā Excommunicated from a society. (ଜାତିବହାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାତିବୈର—ଫ. ବ. (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍; ଜାତି + ବୈର)—ସ୍ୱାଭାବିକ ଶତ୍ରୁତା
Jāti-bair (ଯଥା—ଅହିନକୁଳ ମଧ୍ୟରେ)—Natural hostility; racial animosity or antagonism.

ଜାତିବୋଧକ—ଫ. ବ. (ଉପପଦ ତତ୍; ଜାତି + ବୋଧକ)—
Jāti-bodhaka ଜାତିବାଚକ (ଦେଖ)
Jāti-bāchaka (See)

ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣ—ଫ. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥକ) (ତତ୍ପୁରୁଷ ତତ୍; ଜାତି = ଜନ୍ମ + ବ୍ରାହ୍ମଣ)—ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବ୍ରାହ୍ମଣୋଚିତ ଆଚାର ପାଳେ ନାହିଁ, କନ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳରେ ଜାତି ବୋଲି ବ୍ରାହ୍ମଣରୂପେ ପରିଚିତ ହୁଏ—A Brāhmaṇa by birth only but not observing the rules and duties of his caste; a Brahman in name only.
Jāti-brāhmaṇa

ଜାତିଭାଇ—ଦେ. ବ.—୧ । ଏକଜାତିସୂଚକ ଲୋକ; ସ୍ୱଜାତିଭୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—1. People belonging to the same caste or society.
ଜାତଭାଇ
ଜାତି ବିରାଦର
୨ । ଦାନ୍ତ୍ୟଆମାନଙ୍କର ଏକକୁଳ ବା ପାଟକର ବ୍ୟକ୍ତି—2. A member of the same social caste guild.
Jāti-bhāi

ଜାତିଭାତ—ଦେ. ବ.—ଏକଜାତି, ସମାଜ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଏକତ୍ର ଭୋଜନ ବା ଭୋଜ—Caste-feast.
Jāti-bhāta

କେହି ଜଣେ ଜାତିଭୁକ୍ତ ନେଇ ନ ପାରିଲେ ପହଁଚାଗାଇଁ କହୁ ମାନ୍ୟ ନେଇ ଭାତାରୁ ଉଠାଇ ନଅନ୍ତୁ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।

ଜାତିଭୁକ୍ତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ନବାଗତ ବା ପତିତ ବ୍ୟକ୍ତି) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଗୃହୀତ ହେବା—To be admitted into the folds of a particular society or caste-guild.
Jātibhukta hebā
ଜାତିଭୁକ୍ତହୋଇବା

ଜାତିଭୋଜ—ଦେ. ବ.—ଜାତିଭାତ (ଦେଖ)
Jāti-bhoji Jāti-bhāta (See)

ଜାତିଭ୍ରଂଶ—ଫ. ବ. (୬ମ୍ୱୀ ତତ୍, ଜାତି + ଭ୍ରଂଶ)—ଜାତିଚ୍ୟୁତି; ଜାତିନାଶ—Loss of one's social status
Jāti-bhraṁśa

ଜାତିଭ୍ରଂଶକର—ଫ. ବଣ.—ଯାହା ଲୋକକୁ ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ କରେ—Causing a person to lose his caste.
Jāti-bhraṁśa-kara

[ଦ—ମନୁସଂହିତା ଅନୁସାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣପୀଡ଼ନ, ମଦ୍ୟପାନ, ଅଗାଦ୍ୟଭୋଜନ, କପଟ ବ୍ୟବହାର, ପୁରୁଷମୈଥୁନ ଆଦି ପାପ ଜାତିଭ୍ରଂଶକର ପାପ ଅଟେ । ଅଜ୍ଞାନକୃତ ପାପ ପାଇଁ ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ଓ ଜ୍ଞାନକୃତ ପାପପାଇଁ ସାନ୍ତପନ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି ।]

ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ—ଫ. ବଣ. (୬ମ୍ୱୀ ତତ୍; ଜାତି + ଭ୍ରଷ୍ଟ)—
Jāti-bhrashṭa ଜାତିଚ୍ୟୁତ (ଦେଖ)
Jātichyuta (See)

ଜାତି ମରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଜାତି ମାରିବାର ଶିଜନ୍ତ) —
Jāti marā(e)ibā ଜାତି ହରାଇବା (ଦେଖ)
ଜାତଖୋୟାନ
ଜାତଖୋନା
Jāti harāibā (See)

ଜାତିମହତ୍ତ—ଫ. ବ. (ଜାତିର ମହତ୍ତ୍ୱ)—ଜାତିସ୍ଥ ଗୌରବ—
Jāti-mahatwa National honour.

ଦେ. ବ. (ସହଚର)—ଜାତି ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା—
Caste and respect.

ଜାତିମହନ୍ତ—ଦେ. ବ—ସାମାଜିକ ଉପଜାତି ବା ପାଟକର ନେତା—
Jāti-mahanta Headman of a caste-guild.

ଜାତି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାତି ନେବା (ଦେଖ)
Jāti māribā Jāti nebā (See)
ଜାତ ମାରା
ଜାତ ମାରନା

ଜାତି ଯିବା—ଦେ. ବ—ଅନିଚ୍ଛା ବା ଅଖାଦ୍ୟଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜାତି ଧ୍ୱଂସ ହେବା—Loss of one's caste.
Jāti jibā
ଜାତ ଯାଓୟା
ଜାତ ଜାନା

ଜାତିରୁ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାତିଚ୍ୟୁତ ହେବା—
Jātiru jibā To be excommunicated.
ଜାତଥେକେ ଯାଓୟା
ଜାତସେ ଜାନା

ଜାତିରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଂ—ଜାତି ହିସାବରେ; ଜାତି ଗଣନାରେ; ଜାତି
Jātire ବିଷୟରେ; ଜନ୍ମତଃ—By caste; by birth.
(ଯଥା—ସେ ଜାତିରେ ଭଙ୍ଗୀ ।)

ଜାତିରେ ଚଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାତିରେ ମିଶିବା; (ନବାଗତ ବା ପତିତ
Jātire chalibā ବ୍ୟକ୍ତି) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମାଜରେ ଗୃହୀତ ହେବା—
ଜାତେ ଚଳା To be admitted into the folds of a
ଜାତମେ ଚଲନା particular society or caste.
(ଜାତିରେ ମିଶିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାତିରେ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜାତିରେ ଚଳିବା (ଦେଖ)
Jātire jibā 1. Jātire chalibā (See)
୨ । ଜାତି ହେବା (ଦେଖ)
2. Jāti hebā (See)

ଜାତିଷ୍ଠ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଜାତି ଓ ଇଷ୍ଠ)—୧ । ଉଚ୍ଚଜାତିସ୍ଥ—
Jātishṭa 1. Of a high caste; respectable.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଉଛ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜତେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ।

୬ । ଏକଜାତି ବା ସମାଜଭୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Of the same caste or society.

ଦେ. ବ—ଜାତି ବା ସମାଜର ନେତା—Head of a caste; headman of a caste-guild.

ଜାତିଶସ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଜାଇଫଳ—
Jāti-śasya Nutmeg.

ଜାତିସଙ୍କର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଂସ୍ଥୀ ଭତ୍; ଜାତି + ସଙ୍କର)—ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର; ଉତ୍ତରୋତ୍ତରଜାତିର ପିତା ଓ ମାତାଙ୍କ ଔରସ ଜାତ—
Jāti-saṅkara A hybrid; admixture of bloods of different castes.

ଜାତିସର୍ଦ୍ଦାର—ଦେ. ବ (ସ. ଜାତି + ଫା. ସରୁଦାର୍) —ସାମାଜିକ ଉପଜାତିର ନେତା; ଜାତିମଣ୍ଡଳୀ—
Jāti-sarddāra Headman of a caste-guild.
(ଜାତିସରଦାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାତିସାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଜାଇଫଳ (ଦେଖ)
Jāti-sāra Jāi-phala (See)
(ଜାତିସୁଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାତି ସାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜାତିନେବା (ଦେଖ)
Jāti sāribā 1. Jātinebā (See)
୨ । ଜାତିହରାଇବା (ଦେଖ)
2. Jāti harāibā (See)

ଜାତିସ୍ୱଭାବ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଭତ୍; ଜାତି + ସ୍ୱଭାବ)—
Jatiswabhāba ୧ । ଜାତିଧର୍ମ; ଏକଜାତୀୟ ଜୀବମାନଙ୍କ ପ୍ରକୃତିର ବିଶିଷ୍ଟତା—1. Racial character; the characteristic of a species.
୨ । ଅକୃତ୍ରି ଓ ଗୁଣବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଅଲଙ୍କାରବିଶେଷ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A figure of speech in Rhetoric.

ଜାତିସ୍ମର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜାତି = ପୂର୍ବଜନ୍ମ + ସ୍ମୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jāti-smara ଯାହାର ପୂର୍ବଜନ୍ମ ସ୍ମରଣ ଥାଏ; ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ କେଉଁଠାରେ କେଉଁ ଜାତିରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲ ଏହା ଯେ ସ୍ମରଣ କରିଥାଏ—Remembering the particulars of one's previous birth.

ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ଏ ବଗ୍ଗର, କରୁସେ ହେଲ ଜାତିସ୍ମର ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Name of a place of pilgrimage.

ଜାତି ହରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଅପଣାର ଜାତି ନଷ୍ଟ କରିବା—1. To break the rules of one's caste; to lose one's caste by doing prohibited acts.
ଜାତ ଖାଓୟାନ
जात खोआना
(ଜାତି ହାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଜାତ୍ୟନ୍ତର ପ୍ରାପ୍ତ କରିବା; ଆପଣା ଜାତିରୁ ଯାଇ ଅନ୍ୟ ଜାତିରେ ବା ଧର୍ମରେ ପଶିବା—2. To give up one's original caste, society or religion and take to another.

ଜାତି ହାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାତି ହରାଇବା (ଦେଖ)
Jāti hāribā Jāti harāibā (See)

ଜାତିହୀନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ଂସ୍ଥୀ ଭତ୍; ଜାତି + ହୀନ)—
Jāti-hīna ୧ । ଜାତିଚ୍ୟୁତ; ସମାଜଭ୍ରଷ୍ଟ—
1. Excommunicated.
୨ । ନିମ୍ନ ଜାତିର—2. Of low caste.

ଜାତି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ବା ଦଣ୍ଡଭୋଗ ପରେ (ପତିତବ୍ୟକ୍ତି)
Jāti hebā ପୁନର୍ବାର ଆପଣା ସମାଜରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା—
ଜାତେ ଉଠା To be admitted to one's caste or society
जात होना after performing prescribed expiation or undergoing the prescribed punishment.

ଜାତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଜାତି + ଈ)—୧ । ଜାଇଫୁଲ—
Jātī 1 Jasminum Grandiflorum.
୨ । ଜାଇଫଳ ଗଛ—2. Nutmeg tree.
୩ । ମାଳତୀ ଫୁଲ—3. Mālatī flower.
୪ । ଅଁଳା—4. Embellic myrobalan.

ଜାତୀପତ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଜାଇପତ୍ର (ଦେଖ)
Jātī-patra Jāti-patra (See)
(ଜାତୀପତ୍ରୀ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାତୀଫଳ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଜାଇଫଳ—
Jātī-phala Nutmeg.
(ଜାତୀପୁଗ, ଜାତୀକୋଶ, ଜାତୀକୋଷ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାତୀୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ଜାତି + ଭବାର୍ଥେ ଈୟ)—୧ । ଜାତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ -
Jātīya 1, National.
୨ । ଶ୍ରେଣୀର; ପ୍ରକାରର—2. Of a certain kind; belonging to a particular class.
୩ । ବର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Tribal.
୪ । କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଜାତିର ସାଧାରଣ—
4. Common to or pertaining to a particular nation.

ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) —ଏକଜାତୀୟ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମଙ୍ଗଳକର ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ—
Jātīya anusṭhāna A natioanl institution; institution beneficial to all the members of a society.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଜାତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ (ଦେଖ)
Jātīya kārjya Jātīya anusthāna (See)

ଜାତୀୟ ପାଣ୍ଠି—ଦେ. ବ୍ୟ—ଜାତିବିଶେଷର ସାଧାରଣ ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟୟିତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ସେହି ଜାତିର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସମବେତ ଉଦ୍ୟମରେ ପୃଷ୍ଟପୋଷିତ ଧନରାଶି—
Jātīya pāṇṭhi A national fund; the coffers of a nation.

ଜାତୀୟ ଫଣ୍ଡ୍—ଦେ. ବ୍ୟ—ଜାତୀୟ ପାଣ୍ଠି (ଦେଖ)
Jātīya phaṇḍ Jātīya pāṇṭhi (See)

ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଆଧୁନିକ ଧାରାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପ୍ରାଥମ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ବିଦ୍ୟାଳୟ; ଜାତିବିଶେଷର ଆକାଙ୍କ୍ଷାପୂରଣ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଦ୍ୟାଳୟ—
Jatīya bidyālaya National school.

ଜାତୀୟ ବିଧାନ—ଫ. ବ୍ୟ—ଜାତୀୟ ବିଧି (ଦେଖ)
Jātīya bidhāna Jātīya bidhi (See)

ଜାତୀୟ ବିଧି—ଫ. ବ୍ୟ—୧ । ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ନିୟମ—
Jātīya bidhi 1 International Law.

୨ । ଜାତିବିଶେଷର ବର୍ଗିଷ୍ଣୁ ବିଧି—2. The rules for the guidance of all the members of a particular community or nation.

ଜାତୀୟ ସ୍ୱଭାବ—ସ. ବ୍ୟ—ଏକଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜୀବଙ୍କର ବର୍ଗିଷ୍ଣୁ ପ୍ରକୃତି—
Jātīya swabhāba National traits or characteristics; caste-ways.

ଜାତୀଲତା—ସ. ବ. (ଜାତୀ+ଲତା)—ଜାଇଫଳ ଗଛ—
Jatī-latā The nutmeg tree.

ଜାତୀଶ୍ୱର—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଜାତି+ଈଶ୍ୱର)—
Jātiśwara ୧ । ଜାତି-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A man of high caste.

୨ । ଜାତିର ପ୍ରଭୁ ବା ମୁଖବ୍ୟକ୍ତି—2. The headman of a particular caste.

୩ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—3. A Brāhmaṇa.

ଜାତୁ—ଅ. (ଜୈ ଧାତୁ=କ୍ଷୀଣ ହେବା+କୁ. ତୁ)—
Jātu ୧ । (ସମ୍ଭାବନାସୂଚକ) କଦାଚିତ୍—
1. Ever; at any time.

୨ । (ନିଷେଧାର୍ଥକ) ନାଁ—2. No.

୩ । (ନିନ୍ଦାସୂଚକ) ଛି—3. (interjection indicating blame) Fie!

ଜାତୁକର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ. ପୁଂ—ମୁନିବିଶେଷ—
Jatu-karṇṇa Name of a sage.
(ଜାତୂକର୍ଣ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ଗୋଟିଏ ଋଷିଙ୍କ ରଚନା କରିଥିଲେ । ହରିବଂଶ ଅନୁସାରେ ଅଷ୍ଟାବଂଶ ଦ୍ୱାପରଯୁଗରେ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଜାତୁକର୍ଣ୍ଣୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କବି ଭବଭୂତିଙ୍କ ମାତା—
Jātu-karṇṇī Name of the mother of the Sanskrit poet Bhababhūti.

୨ । କବି ଭବଭୂତିଙ୍କ ପିତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Name of the father of Bhababhūti.

ଜାତୁଜ—ସ. ବି. (ଜାତୁ=କଦାଚିତ୍+ଜନ୍ ଧାତୁ+ଅ)—
Jātuja ଗର୍ଭବତୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଇଚ୍ଛା; ଦୋହଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
The longing of a pregnant woman.

ଜାତୁଧାନ—ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାତୁ=କଦାଚିତ୍+ଧାନ=ସତ୍-
Jātu-dhāna ବିଧାନ, ଯେ କଦାଚିତ୍ ସତ୍‌ବିଧାନ ଅନୁସରଣ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ସତ୍‌ବିଧାନ ଅନୁସରଣ କରେ ନାହିଁ)—
ରାକ୍ଷସ; ଅସୁର—Demon; evil spirit; a goblin; Rākshasa.

ଜାତୁମାତୁ—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନପଦ୍ୟ) ବି—ଜାତିକୁଳ (ଦେଖ)
Jātu mātu Jāti-kula (See)
ଏସ ଜାତୁମାତୁ ଭାର ଏସ ଅବଅନ୍ତୁ । ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନଯୋଗୀତା ।

ଜାତୁଷ—ସ. ବ୍ୟ. (ଜତୁ+ବକାର ଅର୍ଥରେ. ଅ; 'ଷ' ଆଗମ)—
Jātusha ଜତୁନିର୍ମିତ—Made of lac.

ଜାତୂ—ସ. ବ—ବଜ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jātū Thunder.

ଜାତେଷ୍ଟି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜାତ+ଇଷ୍ଟି=ଯାଗ)—ଜାତ-
Jāteshṭi କର୍ମ ସଂସ୍କାର; ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ ହେଲେ ପିତାଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଯାଗାଦି କର୍ମ—Rites and ceremonies performed by the father on the birth of a son.

ଜାତୋକ୍ଷ—ସ. ବ—ବାଛୁର ଅବସ୍ଥାରୁ ଧରି ଯାଇଥିବା ବଳଦ (ହି.
Jātoksha ଶବ୍ଦସାଗର)—Bullock which was castrated while it was a calf.

ଜାତ୍ୟ—ସ. ବ୍ୟ. (ଜାତି+ଷ୍ୟଞ୍ ଅର୍ଥରେ. ଯ)—
Jātya ୧ । ସୁଜାତ; କୁଳୀନ—
1. Of noble birth; well-born.

୨ । ଆନନ୍ଦଜନକ—2. Pleasing.

୩ । ପ୍ରଧାନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—3. Chief; principal.

୪ । ସୁନ୍ଦର—4. Beautiful.

୫ । ସମକୋଣୀ (କ୍ଷେତ୍ର)—
5. Rectangular; right-angled (figure).
(ଯଥା—ଜାତ୍ୟଶ୍ରିଭୁଜ, ଜାତ୍ୟଚତୁର୍ଭୁଜ ।)

ଜାତ୍ୟଂଶ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜାତି+ଅଂଶ)—୧ । ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷରେ
Jātyaṁśa କୁଳ ବା ଜାତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅବସ୍ଥିତି—
1. Position according to a person's caste.
(ଯଥା—ସେ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଜାତ୍ୟଂଶରେ ସାନ ନୁହେଁ ମାତ୍ର ନିର୍ଧନ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । 'ଅଉଦବ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ନୋଟ୍‌ରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ନିଆଯିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବ୍ୟତ୍ୟୟ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଅ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଇଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖି ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଖି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । ବଂଶ; କୁଳ; ଗୋତ୍ର—2. Family.

୩ । ଉପଜାତି; ଜାତିମଧ୍ୟସ୍ଥ ବର୍ଗ—3. Sub-caste.

ଜାତ୍ୟ ଚତୁର୍ଭୁଜ - ସ. ବ—ଯେଉଁ ଚତୁର୍ଭୁଜର କୋଣମାନ ସମକୋଣ—
Jātya chaturbhuja — Rectangle; square.

ଜାତ୍ୟ ତ୍ରିଭୁଜ—ସ. ବ.—ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜ—
Jātya tribhuja — Right-angled triangle.

ଜାତ୍ୟନ୍ତର - ସ. ବ. (କର୍ମଧାରୟ; ଅନ୍ୟ+ଜାତି; 'ଅନ୍ୟ' ଶବ୍ଦ ସ୍ଥାନରେ 'ଅନ୍ତର' ଆଦେଶ ହୁଏ ।)—ଅନ୍ୟ ଜାତି—
Jātyantara — A different caste.

ଜାତ୍ୟନ୍ତରଗ୍ରହଣ—ସ. ବ. (ଅଧୁନାକ)—ନିଜର ଜାତି, ସମାଜ ବା ଧର୍ମ ତ୍ୟଜି ଅନ୍ୟ ଜାତି ବା ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Jātyantara-grahaṇa — Assuming a religion or caste other than one's own.

ଜାତ୍ୟନ୍ଧ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ମ୍ନୀ ତତ୍ପୁ; ଜାତି=ଜନ୍ମ+ଅନ୍ଧ)—
Jātyandha — ଜନ୍ମାନ୍ଧ; ଜନ୍ମ ସମୟରୁ ଅନ୍ଧ—
(ଜାତ୍ୟନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) — Born blind.

ଜାତ୍ୟଭିମାନ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜାତି+ଅଭିମାନ)—
Jātyabhimāna — ୧ । ଉଚ୍ଚ ଜାତିରେ ଜନ୍ମ ହେବା ହେତୁ ଅହଙ୍କାର; କୌଳୀନ୍ୟଗର୍ବ—1. Pride of high birth; pride of caste.

୨ । ନିଜର ଜାତି ପ୍ରତି ଟାନ—2. Attachment to one's own nation.

ଜାତ୍ୟାସନ—ସ. ବ.—ତାନ୍ତ୍ରିକମାନଙ୍କର ଆସନବିଶେଷ—
Jātyāsana — A posture practised in tantric exercise.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସାଧକ ହାତ ଓ ଗୋଡ଼କୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ ଗଡ଼ ହୁଏ । ଏ ଆସନରେ ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧଜୟର ବିଷୟମାନ ଜାଣି ପାରେ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜାଦା—ବୈଦେ. ବ. ପୁଂ (ଫା.—ପୁତ୍ର—
Jādā — Son.
(ଜାଦୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଜାଦା ଯଥା—ଦାରୁମଜାଦା, ଦାରୁମଜାଦୀ, ସାହାଜାଦା, ସାହାଜାଦୀ, **ଜାଦା** ନବାବ୍‌ଜାଦା, ସାହେବଜାଦା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଜାଦୁ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦଦ୍ରୁ)—ଦାଦୁ (ଦେଖ)
Jādu — Dādu (See)

ଦାଦ ବୈଦେ. ବ. (ଫା; ଭୁଲ. ପ୍ରାଚୀନ ସ. ଜାଦୁ, ଜାଦୁ ବଦ୍ୟା—
ଦାଦ ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର)—୧ । କୁହୁକ; ଭେଲ୍ଲି; ମାୟା, ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ;
ଜାହୁ ମୌଦ୍ଧିକ ବଦ୍ୟା—1. Magic; sorcery.
ଜାଦୁ ୨ । ବଶୀକରଣ ଅଦ୍ଭ ତାନ୍ତ୍ରିକ ବଦ୍ୟା—2. Mystic charm or enchantment.

ଜାଦୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—ଦାଦୁଆ (ଦେଖ)
Jāduā — Dāduā (See)
(ଜାଦେଇ, ଜାଦୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାଦୁକର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାଦୁଗର)—ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ; କୁହୁକୀ—
Jādukara — Magician; sorcerer; a diviner.
ଜାହୁକର ବା ଏହା ଜାଦୁଗର ଜାଦୁକିଆ । ଉଡ଼ାଣ୍ଡ· ରତ୍ନମାଳା ।
ଜାଦୁଗର

ଜାଦୁକରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାଦୁଗରୀ—ତୋଜବାଜୀ; କୁହୁକ—
Jādukari — Magic; sorcery.
ଜାହୁକରି
ଜାଦୁଗରି

ଜାଦୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୁହୁକ କରିବା—
Jādu karibā — 1. To employ charm.
ଜାହୁ କରା ୨ । ମନ୍ତ୍ରାଦି ପ୍ରଯୋଗ କରି ବଶ କରିବା—
ଜାଦୁ କରନା 2. To enchant.

ଜାଦୁଖାଇ—ଦେ. ବ.—ଦାଦୁଖାଇ (ଦେଖ)
Jādu-khāī — Dādu-khāī (See)

ଜାଦୁଗର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜାଦୁକର (ଦେଖ)
Jādugara — Jādukara (See)

ଜାଦୁଗରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜାଦୁକରି (ଦେଖ)
Jādugari — Jādukari (See)
(ଜାଦୁଗିରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାଦୁଘର—ଦେ. ବ. (ଫ. ଜାଦୁ+ସ. ଗୃହ; ଯେଉଁ ଘରର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ପଦାର୍ଥସମୂହ ଦର୍ଶକର ମନକୁ ମୁଗ୍ଧ କରେ)—
Jādu-ghara
ଜାହୁଘର ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ଶିଳ୍ପବିଜ୍ଞାନ ଜାତ ପଦାର୍ଥସମୂହ ସଂଗୃହୀତ
ଅଜାୟବଘର; ଜାଦୁଘର ହୋଇ ରଖା ଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନ; କୌତୁକାଗାର—Museum.

[ଦ୍ର—ଆଧୁନିକ ବଡ଼ବଡ଼ ନଗରମାନଙ୍କରେ ବିବିଧ ବସ୍ତୁବହୁଳ ଜାଦୁଘରମାନ ଅଛି । ଭାରତବର୍ଷରେ କଲିକତାର ଜାଦୁଘର ପ୍ରଧାନ ।]

ଜାଦୁବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବ. (ଫା. ଜାଦୁ+ସ. ବିଦ୍ୟା)—୧ । ତୋଜବାଜୀ—
Jādu-bidyā — 1. Magic; sorcery.
ଜାହୁବିଦ୍ୟା ୨ । ବଶୀକରଣ ବିଦ୍ୟା—
ଜାଦୁବିଦ୍ୟା 2. Charm; enchantment.

ଜାଦୁମଲମ—ଦେ. ବ—ଦାଦୁମଲମ (ଦେଖ)
Jādu-malama — Dādu-malama (See)

ଜାଦୁରା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଦାଦୁରା (ଦେଖ)
Jādurā — Dādurā (See)
(ଜାଦୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା; ଭୁଲ. ସ. ଜୀବନ) ୧ । ଜୀବନ—
Jān — 1. Life.
ଜାନ ୨ । ପ୍ରାଣବାୟୁ; ଦମ୍—2. Breath of life.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଊ

ଜାନ ୩ । ଆତ୍ମା--3. Soul.

୪ । କୌଣସି ରାଗର ପ୍ରଧାନ ସ୍ୱର—

4. The chief tune of a musical air.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦହି କରିବା ପାଇଁ ଦୁଧରେ ପକାଇବା ମହି—The small quantity of curd put into milk in order to turn it into curd.

ଜାନ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅତି ବିରକ୍ତ ବା ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରିବା—

Jān khāibā 1. To tease or bother much.

ଜାନ ଖାଓୟା ୨ । ବାରଂବାର ଯିଦ କରିବା—

जान खाना 2. To importune.

ଜାନ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜୀବନ ସମର୍ପଣ କରିବା—1. To dedicate or offer one's life to a work.

ଜାନ ଦେଓୟା

जान देना ୨ । ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବା—

2. To die; to give up one's life.

ଜାନ୍ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରାଣରେ ମାରିବା—

Jān nebā 1. To kill.

ଜାନ ଲଓୟା ୨ । ଜାନ୍ ଖାଇବା (ଦେଖ)

जान लेना 2. Jān khāibā (See)

ଜାନ୍‌ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. ଜ୍ଞା ଧାତୁ)—ଜାଣିବା—

Jān-bā To know.

ବଣ—୧ । ଜାଣିବାର; ବିଜ୍ଞ; ଜ୍ଞାନୀ—

Wise; intelligent.

ଜାନ୍‌ବାର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଜାନ୍‌ବା (ଦେଖ)

Jān-bār Jānbā (See)

ଜାନ୍ ବିତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫା. ଜାନ୍+ସଂ. ବ୍ୟତିୟୁ)—ଜୀବନ କଟାଇବା—To pass or spend one's life.

Jān bitā,te)ibā

ଜାନ ବିତାନ

जान बिताना

ଜାନ୍‌ଲା—ବୈଦେ. ବ. (ପାର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. ଜାନେଲ୍ଲା; ଫୁଲ. ସଂ. ଜାଲାନ୍ତର)—ଝରକା; ଗବାକ୍ଷ—Window.

Jānlā

ଜାନଲା

झरोका

ଜାନକୀ—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନକ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ସୀତା; ଜନକନନ୍ଦିନୀ—Sītā, the foster daughter of Janaka.

Jānakī

ଜାନକୀନାଥ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜାନକୀ + ନାଥ)—ରାମଚନ୍ଦ୍ର—A name of Rāmachandra.

Jānakī-nāthā

(ଜାନକୀଜୀବନ; ଜାନକୀରମଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାନତ୍—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଜ୍ଞାତ)—ଜ୍ଞାତ; ସୁପରିଚିତ—

Jānat Well-known.

ଜାନତ୍

ଜାନପଦ—ସଂ. ବଣ. (ଜନପଦ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥରେ ବା ଭବାର୍ଥରେ ଅ)—

Jānapada ୧ । ଜନପଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Rural.

୨ । ଜନପଦଜାତ; ଗ୍ରାମ୍ୟ—2. Rustic.

୩ । ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Pertaining to a city.

ସଂ. ବ. (+ ସ୍ୱାର୍ଥେ ଅ)—୧ । ଜନପଦ; ଗ୍ରାମ; ଦେଶ—

1. Country; inhabited tract of country.

୨ । ନାଗରିକ—2. Citizen.

୩ । ଦେଶୁଆଲୋକ; ମଫସଲବାସିନ୍ଦା—

3. Country-people; a rustic.

୪ । କର; ମାଲଗୁଜାରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

4. Revenue; rent.

୫ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି) ପ୍ରଜାବର୍ଗଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖାଯିବା ଦଲିଲର ଏକ ଶ୍ରେଣୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. (Hindu Law) A class of documents written in respect of the mutual dealings between the subjects.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର, ଯାହା ପକ୍ଷମାନେ ନିଜ ହାତରେ ଲେଖନ୍ତି ସେଥିରେ ସାକ୍ଷୀ ପଡିବା ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ, ଯାହା ନବିସିନ୍ଦା ଲେଖିଥାଏ ସେଥିରେ ସାକ୍ଷୀ ପଡ଼ନ୍ତି ।]

ଦେ. ବ—ଉତ୍କଳର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜାଙ୍କ ଅମଳରେ ଗ୍ରାମଶାସନ ପାଇଁ ଗଠିତ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚ ବା ସଭା—

Village-panchayet fomed during the rule of the independent kings of Orissa.

ଜାନପଦୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନପଦ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Jānapadī ୧ । ବୃତ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Occupation.

୨ । ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—

2. Name of a heavenly nymph.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଇନ୍ଦ୍ର ଶରଦ୍ୱାନ୍ ଋଷିଙ୍କ ତପସ୍ୟା ଭଙ୍ଗ କରିବାକୁ ପଠାଇଥିଲେ; ମହର୍ଷି ମୋହିତ ହୋଇ ଭାଙ୍କର ଶୁକ୍ରପାତ ହେଲା । ସେହି ଶୁକ୍ରରୁ କୃପ ଓ କୃପୀ ଜନ୍ମିଲେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଜାନବେ—ବୈଦେ. ଅ. (ଫା. ଜାନବ୍) (କରଣାର୍ଥ ତୃତୀୟା) (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) ତରଫରୁ (ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବା); ତରଫ ପକ୍ଷରୁ; ଅନ୍ୟର ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ୱରୂପ—On behalf of (a person); as a representative of.

Jānabe

जानीब, तरफ

[ଦ୍ର—ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ 'ଜା' କମ୍ବା 'ଜ୍ଞା' । କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟଲୋକ ପକ୍ଷରୁ ଦଲିଲାଦିରେ ଦସ୍ତଖତ କଲେ ସ୍ୱାକ୍ଷରକାରୀ ପ୍ରତିନିଧି ଅସଲବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ପୂର୍ବରେ ଏହି ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଏ; ଯଥା—ଲୋକନାଥ ମିଶ୍ର (ସ୍ୱାକ୍ଷରକାରୀ) 'ଜା' ହରହରମିଶ୍ର (ଅସଲବ୍ୟକ୍ତି) ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅଟଳେ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଷାଦୋଷରେଜନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ଅପ୍ରଚଳିତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଥି' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଟଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଚଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଟ' ଦେଖିବେ

ଜାନା—ସ୍ତା.ଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ. (ତୁଲ. ଓଡ଼ିଆ. ଜେନା)—
Jānā — ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ —
Family-title of a class of Sudras.

ଜାନାନା—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା.)—ଜନାନା (ଦେଖ)
Jānānā — Janānā (See)

ଜାନାଲା—ବୈଦେ. (ପର୍ତ୍ତୁ.)—ଜାନ୍‌ଲା (ଦେଖ)
Jānālā — Jān-lā (See)

ଜାନି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ 'ଜାୟା' ଶବ୍ଦ ସ୍ଥାନରେ 'ଜାନି' ଆଦେଶ ହୁଏ)—ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jāni — Wife.

(ଯଥା—ଯୁବଜାନି, ସୀତାଜାନି, ରାବଣାବରୋଧଜାନି ।)

[ଦ୍ର—ଏହା ସ୍ତ୍ରୀବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସ ହୁଏ ।]

ଜାନୁ—ସ୍ତ. ବ. (ଜନ ଧାତୁ = (ଗଢ଼ି) ଜନ୍ମାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Jānu — ଉରୁସନ୍ଧି; ଅଶ୍ୱ—The knee.

ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ଫା. ଜାନୁ = ଜଙ୍ଘ; ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
ଜଙ୍ଘ—Thigh.

ଅଣ୍ଡରୁ ଲଙ୍ଗଡ଼ ପାଏ
ଜାନୁ ଏ ବେନି ଭାଳ ହୁଏ । ସ୍ତ୍ରାତୀ. ଦୁର୍ଗଭ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।

ଜାନୁଅର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜାନୁଆର୍ (ଦେଖ)
Jānuar — Jānuār (See)

ଜାନୁଆର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାନ୍‌ବର୍ = ଜୀବଜ)—
Jānuār — ୧ । ଜୀବ; ଜନ୍ତୁ; ପ୍ରାଣୀ—1. Animal.
ଜାନୋୟାର — ୨ । ପଶୁ— 2. Beast; brute.
ଜାନବର — ୩ । ପଶୁବତ୍ ମୂର୍ଖ ଓ ବଗୁରଜ୍ଞାନ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A poor thing; a stupid person.

ଜଣା ଗାନେସେ ଅମ୍ନେ ଜାନୁଅର୍ ବୋ ଗାଇ ହେ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଜାନୁଆରି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.)—ଇଂରାଜି ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ମାସ—
Januāri — January.
ଜାନୁୟାରୀ
ଜନବରି
(ଜାନୁଏରି, ଜାନୁୟାରି, ଜନୋରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାନୁଗତି—ସ୍ତ. କ. (ଂଯୁ ଭତ୍; ଜାନୁ + ଗତି)—
Jānu-gati — ଆଣ୍ଠୁଇବା; ଆଣ୍ଠୁରେ ଭର ଦେଇ ଚଳିବା; ଦାମୁଡ଼େଇବା; ଘେଡ଼ମେଇବା—Crawling; moving by the knees.

ଜାନୁଘଣ୍ଟ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ସତ୍ୟଯୁଗର ସ୍ୱଳଚକ୍ରବର୍ତ୍ତିବିଶେଷ—
Jānu-ghanṭa — Name of an ancient king of the golden age of Hindu mythology.

[ଦ୍ର—ସତ୍ୟଯୁଗରେ ୬ ଜଣ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ, ଯଥା—ବଳି, ବେଣ, ମାନ୍ଧାତା, ଯୁରୁତ୍ୱବାଃ, ଜାନୁଘଣ୍ଟ ଓ ପରଶୁରାମ । ଉକ୍ତ ଜାନୁଘଣ୍ଟ ଜାନୁରେ ଘଣ୍ଟା ବାନ୍ଧିଥିଲେ । ମାଦଳାପାଞ୍ଜିରେ ଏହାଙ୍କର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସ୍ମୃତି ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ଜାନୁଘଣ୍ଟ ପରବର୍ତ୍ତୀରେ ଧୁନ୍ଦୁମାର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଓ ପରଶୁରାମଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀରେ କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନାମ ଲେଖାଅଛି ।]

ଜାନୁଜଂଘ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—ଗୋଡ଼ର ଆଣ୍ଠୁଠାରୁ ପିଣ୍ଡା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
Jānu-jaṁgha — ଅଂଶ—The part of the leg between the knee and the buttock.

ଜାନୁପାଣି—ସ୍ତ. ବ.—ଘୋଡ଼ମେଇ ଚଲିବା; ଆଣ୍ଠୋଇ ଚଲିବା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Crawling.
Jānu-pāṇi

ଜାନୁ-ଯଉବନ—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ. ଜାନୁ ଯୌବନ)—(ଯୁବତୀର) ଜାନୁ ଓ ଅନ୍ୟ ଅବୟବମାନଙ୍କରେ ଯୌବନ ଯୋଗୁଁ ବକଶ୍ଚିତ ଲକ୍ଷଣାଦି—Robust thigh and other indications of youth of a woman.
Jānu-jaubana

ରୁଣୁଝୁଣୁ ଦୋଇ ଗାଧୋଇ ପାଧୋଇ ନଈରୁ ଅସୁଛ ଘୋଷ
ଜାନୁ ଯଉବନ ସରୁ ଉଗୁଅଛ ସରୁ ଲୁଗା ପୁନ୍ଧି କରୁ—ଉପ ।

ଜାନେଲା—ବୈଦେ. ବ (ପର୍ତ୍ତୁ.)—ଜାନ୍‌ଲା (ଦେଖ)
Jānelā — Jān-lā (See)

ଜାପ—ସ୍ତ. ବ. (ଜପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Jāpa — ୧ । ଜପ; ମନ୍ତ୍ର ଜପିବା—1. Muttering of prayer or esoteric formulas with the help of a bead.

୨ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ମନ୍ତ୍ରଜପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A mutterer of mantras.

ଦେ. ବ. (ସ. ଗୃପ)—୧ । ବାହୁ, ହାତ ବା ଦାନ୍ତ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଧରିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲେ ହାତର ମୁଠା ବା ଦାନ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ନ ଫିଟିବା; ଶାକୁଳ; ଜାବ—1. The jamming of the hand or arms or fist round a thing held or clenched tightly, due to the holder becoming unconscious; tightened grip of the arms or fingers.
ଜାପଟା, ଜକଡ଼

୨ । ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ଦାନ୍ତର ଶାକୁଳ ପଡ଼ିଯିବା—
2. Lock-jaw.

ଜାପକ—ସ୍ତ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Jāpaka — ଯେ ଜପ କରେ—Counting on the beads; (ଜାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) given to incessant muttering of prayers.

ଜାପଟ—ସ୍ତ୍ରା.ଦେ. ବ. (କଃକ)—ଗଦା ଦୋଇଥିବା ଧାନ ଉପରେ ଦିଆ ଯିବା ମୃତ୍ତା ବା ମୃଦ—Seal or mark affixed to a heap of paddy-grains.
Jāpaṭa

Digitized by srujanika@gmail.com

୍	ଇ	ଈ	ଋ	ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଷ୍ଟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ନିବନ୍ଧୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ସ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ଃ

ଜାପଟି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଧରିବା—
Jāpaṭi dharibā — To grasp or embrace tightly; to hold fast.
ଚେପେ ଧରା
ଜକଡ଼ନା

ଜାପଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାବୁଡ଼ିବା; ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଧରିବା—
Jāpaṭibā — To hold tightly.
ଚାପା
ଜକଡ଼ନା

ଜାପନ—ସଂ. ବି. (ଜପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ=ଜାପି ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Jāpana — ୧ । ମନା କରିବା; ନାମଞ୍ଜୁର କରିବା—
1. Rejection; declining.
୨ । ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ—2. Disavowal.
୩ । ନିବର୍ତ୍ତନ—3. Turning back; cessation.
୪ । ନିଷ୍ପାଦନ—4. Finishing; accomplishment; completion.

ଜାପାନ୍ - ବୈଦେ. ବି. (ନାମ) (ଇଂ)—ଚୀନ ଓ ରୁଷିଆର ପୂର୍ବରେ
Jāpan — ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରରେ ଥିବା ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ସମ୍ବଳିତ ରାଜ୍ୟ—
ଜାପାନ — Japan.
ଜାପାନ [ଦ୍ର—ଏ ଦ୍ୱୀପର ଅଧିବାସୀମାନେ ଗତ ୨୦୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଆଧୁନିକ ଜଗତରେ ଗୋଟିଏ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ସଭ୍ୟ ଜାତି ବୋଲି ଗଣ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । କ୍ୟୁସ୍ୟୁ, ସିକୋକୁ, ହୋଣ୍ଡୋ ଓ ଯେଜୋ ଏହି ଚାରି ଗୋଟି ଦ୍ୱୀପ ଯଥାକ୍ରମେ ଦକ୍ଷିଣରୁ ଉତ୍ତରକୁ ବସ୍ତୁତ ହୋଇ ଜାପାନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛୁ । ଏହାର ରାଜଧାନୀ ଟୋକିଓ । ଜାପାନୀ ଭାଷାରେ ଏ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ନାମ ନିପନ୍ । ଏହାର ଅଧିବାସୀମାନେ ବୌଦ୍ଧ ।]

ଜାପାନ୍ ପାଲିଶ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଜାପାନ୍+ପଲିସ୍)—
Jāpān pāliś — ଏକ ପ୍ରକାର କଳା ରଙ୍ଗର ବାର୍ଣ୍ଣିସ୍—
ଜାପାନ ପାଲିସ — Japan varnish.
ଜାପାନ ପାଲିସ
(ଜାପାନ୍ ବାର୍ଣ୍ଣିସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାପାନୀ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଜପାନ ଦେଶୀୟ—
Jāpānī — 1. Produced in or belonging to Japan; Japanese.
ଜାପାନୀ
ଜାପାନୀ ୨ । ଜାପାନରେ ବାସ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Inhabiting Japan.
ଦେ. ବି—ଜାପାନର ଅଧିବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A Jap or Japanese.

ଜାପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୃଧ)—ଗୃପିବା; ଚପିବା—
Jāpibā — To press; to squeeze.
ଚାପା
ଚିପଟନା

ଜାଫ୍‌ରାନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଜାଫରାନ୍ (ଦେଖ)
Jāf-rān — Jāfarān (See)
(ଜାଫ୍‌ରାନ୍ କେଶର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାଫ୍‌ରାନି—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ)—ଜାଫ୍‌ରାନ୍‌ର ରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ; ନାଲିମିଶା ହଳଦିଆ—
Jāf-rānī — Saffron-coloured.

ଜାଫ୍‌ରି—ବୈଦେ. ବି. (ଊର୍ଦ୍ଦୁ ଜାଫ୍ରୀ)—
Jāph-ri — କାଠ, ବେତ ବା ବାଉଁଶ ପାଉଁରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଜାଫରୀ ଗୃହକୋଣିଆ ସଚ୍ଛିଦ୍ର ଜାଲ—Lattice-work of wood cane or bamboo.
ଝାଁଝରୀ, ଜାଲୀ

ଜାଫ୍‌ରି ବାଡ଼—ଦେ. ବି—ଜାଫ୍‌ରି ଜନ୍ତିବ ବାଡ଼—
Jāf-ri bārḍa — Latticed fencing.
ଜାଫରୀବେଡ଼ା
ଜାଫରୀ

ଜାଫରଲି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ ବି. (ଊର୍ଦ୍ଦୁ)—
Jāfar li (etc) — ଜାଫ୍‌ରି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jāfri etc. (See)

ଜାଫରାନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜାଫ୍‌ରାନ୍; ଭୁଲ. ଇଟାଲୀୟ ଜାଫ୍ରେରାନୋ)—କୁଙ୍କୁମ; ପାରସ୍ୟ ଓ କାଶ୍ମୀର ଦେଶୀୟ ଶାକବିଶେଷରେ ପୁଷ୍ପ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗର୍ତ୍ତକେଶର—
Jāfarān — ଜାଫ୍ରାନ — Saffron; Crocus Sativus.
କେଶର, ଜାଫ୍ରାନ

[ଦ୍ର—ଏହା କାଶ୍ମୀରଜାତ ବାର୍ଷିକ ଶାକ ଗୁଳ୍ମ । ଏହା ପ୍ରଥମେ ଦକ୍ଷିଣ-ଇଉରୋପରୁ ଆଗତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିର ପୁଷ୍ପକେଶର ଖାଦ୍ୟରେ ମସଲା ରୂପେ ଓ ଔଷଧରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଥିର ବର୍ଣ୍ଣ ନାଲିମିଶା ହଳଦିଆ ।]

ଜାଫରାନ୍ କେଶର—ଦେ. ବି—ଜାଫରାନ୍ (ଦେଖ)
Jāfarān kesara — Jāfrān (See)

ଜାଫ୍ରେଲି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଊର୍ଦ୍ଦୁ)—
Jāphreli (etc.) — ଜାଫ୍‌ରି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jāph-ri etc. (See)

ଜାବ—ଦେ. ବି.—ଜାପ (ଦେଖ)
Jāba — Jāpa (See)

ଜାବଟ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ବୃନ୍ଦାବନ ନିକଟସ୍ଥ ଗ୍ରାମବିଶେଷ—
Jābaṭa — Name of a village near Bṛundābana in the district of Muttra.

ଅବନ୍ତୀ, ଗୋକୁଳ ଜାବଟରେ,
ରହି ଜନ୍ୟାଷ୍ଟମୀ ଗୋକୁଳ ସପ୍ତମୀ ବୃତ୍ତ କଲ୍ପତରୁ ଭଲରେ ।
ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦରୀ ଚକ୍ରାନନ୍ଦୀ ।

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଶ୍ରୀକାଙ୍କର ପିତା ଗୁରୁ ବୃଷଭାନୁଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଥିଲା ।]

ଜାବଡ଼—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଜବର୍‌ଦ୍ଦ)—୧ । ଦୃଢ଼—
Jābarḍa — 1. Tight.
୨ । ଘନ—2. Dense.
ଦେ. ବି.—(ଫା. ଜବ) ଦ୍ରୁତବେଗ—
Swift motion or velocity.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଥିରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ୍' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅବଳା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଜାବଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. ଚପେଟ)—୧ । ଗୃପୁଁଡ଼ା—
Jābardā 1. Slap.
ଜାବଡ଼ା ୨ । ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଧରିବା—
ଚପଟ 2. Holding tightly.

ଜାବଡ଼ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖୁବ୍ ଗୃପି କରି ଧରିବା—
Jābardi dharibā To hold with a firm grip.
ଚେପେଧରା
ଜକଡ଼ନା

ଜାବତା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାବତା, ଜାପ୍ତା=ଆଇନ୍, ନିୟମ)—
Jābatā ୧ । ସ୍ୱଜବଧ୍ୟ; ଆଇନ୍; ନିୟମ—
ଜାବେତା 1. Law; rule.
ଆବତା ୨ । କାଇଦା; ଦୃଢ଼ ନିୟମ—
2. Strict rule.
୩ । ନିୟମାଧୀନତା—3. Discipline.
୪ । ଆୟତ୍ତ; ଅଧିକାର—
4. Control; mastery; restraint.

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଆଇନସଙ୍ଗତ; ଆଇନର ସ୍ୱୀକୃତ ଅନୁଯାୟୀ—
1. Legal; according to legal formalities.
୨ । ସ୍ୱାଭାବିକ—2. Regular.
ସ୍ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (କଚରଆ)—ତାଲିକା—
List; schedule.

ଜାବତା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । କାଇଦା କରିବା—
Jābatā karibā 1. To lay down hard and fast rules.
୨ । ଶାସନ କରିବା; ଗାଳି ଦେବା—
2. To censure; to pass strictures.

ଜାବତା ନକଲ—ବୈଦେ. ବ.—(ଆ,) (ଅଦାଲତଙ୍କ ନିୟମାନୁସାରେ
Jābatā nakala ପ୍ରସ୍ତୁତ ନକଲ)—ଅଦାଲତଙ୍କ ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ବା
ଜାବେତା ନକଲ ମୋଦ୍ଦରମର୍ ପ୍ରତିଲିପି; ସହିମୋଦ୍ଦର୍ ନକଲ—
ଜାବତା ନକଲ Certified copy of a document.

ଜାବଦା—ସ୍ତାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବିଣ—(ପାଣି) ଯାହା ପିଇଲେ ଖାଦ୍ୟ
Jābadā ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ; ଯାହା ଖାଦ୍ୟ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ
କରେ ନାହିଁ—(water) Which is not favourable to digestion.

ଜାବ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—କ୍ରୋଧ ବା ବାତାଦି ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ମୁଠାଇ
Jāba pardibā ଧରିଥିବା ବସ୍ତୁରୁ ଧରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଠା ନ ଫିଟିବା
ଅବସ୍ଥା—Lock-jaw.

ଜାବା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜାଭା (ଦେଖ)
Jābā Jāvā (See)

ଜାବାଲ—ସଂ. ବ. (ଅଜ+ଘାଲ; ନିପାତନ)—୧ । ଛେଳି ରକ୍ଷୁଆଲ—
Jābāla 1. A goat-herd.
୨ । ଜାବାଳି (ଦେଖ)
2, Jābāli (See)
୩ । (ଜବାଲା+ଅପତ୍ୟାର୍ଥ. ଅ)—ଋଷିବିଶେଷ—
3. Name of a sage.

[ଦ୍ର—ଏ ଜବାଲାନାମ୍ନୀ ଋଷିପତ୍ନୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟ ଉପନିଷଦରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ଏ ଋଷିମାନଙ୍କଠାରୁ ବେଦଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ଋଷିମାନେ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ ପଚାରିଲେ; ଏ ଜାଣି ନ ଥିବାରୁ ଯାଇ ମାତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ । ମାତା କହିଲେ ମୁଁ ଯୌବନରେ ବହୁପୁରୁଷ ସଙ୍ଗମ କରିଥିଲି; ତୁମ୍ଭେ କାହା ଔରସ ମୁଁ କହିପାରିବ ନାହିଁ । ଏ ଫେରିଯାଇ ଋଷିଙ୍କୁ ସେହି କଥା କହିଲେ । ଋଷି ଏହାଙ୍କ ସତ୍ୟବାଦିତାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଏହାଙ୍କ ଉପନୟନ କର୍ମ କଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟନାମ ସତ୍ୟକାମ—(ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଜାବାଲି—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନାମ)—୧ । ଋଷିବିଶେଷ—
Jābāli 1. Name of a sage.

[ଦ୍ର—ଜାବାଳି କଶ୍ୟପବଂଶୀୟ ଥିଲେ । ଏ ଦଶରଥଙ୍କ ଗୁରୁ ଓ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବନବାସ ସମୟରେ ଏ ଚିତ୍ରକୂଟକୁ ଯାଇ ବନରୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିବାକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ, କିନ୍ତୁ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମଦେଶରେ ଗୟାକ୍ଷ ନଗର ଆଜିସ ଦେଖାଯାଏ—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ସ୍ମୃତିକାର ଋଷିବିଶେଷ—2. Name of the author of a treatise on Hindu law.
୩ । ଶୁଦ୍ଧଗୋପଜୀବୀ; ଶୁଦ୍ଧବ୍ୟବସାୟୀ; ଜାବାଳ—
3 A person who rears goats for a living.

ଜାବିତା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାବ୍ତା)—
Jābitā (etc) ଜାବତା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jābatā etc. (See)

ଜାବିତା ମାଫିକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଠିକଣା ମୁତାବକ; ଉଚିତମତେ—
Jābitā māphike Duly; properly.

ଜାବୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଜାବଡ଼ା (ଦେଖ)
Jābudā Jābardā (See)

ଜାବୁଡ଼ା ଜାବୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଦୃଢ଼ଭାବରେ ପରସ୍ପର ଧରାଧରି ହେବା—
Jābudā jābudi Mutual tight embracing.
ଜାପଟା ଜାପଟି

ଜାବୁଡ଼ି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଜାବୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Jābudi dharibā Jābudibā (See)

ଜାବୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଧରିବା—To grasp or
Jābudibā embrace tightly; to hold fast.
ଜାପଟାନ
ଜକଡ଼ନା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଜାବେତା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଜାବତା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jābetā (etc) Jābatā etc. (See)
(ଜାବେଦା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାବୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଜାବଡ଼ା (ଦେଖ)
Jābordā Jābardā (See)

ଜାବୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାବୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Jābordiba Jāburdiba (See)

ଜାମ୍—ବୈଦେ. ବି. (କାଠିଆବାଡ଼)—ପଶ୍ଚିମଭାରତ ଓ କାଠିଆବାଡ଼ ଅଞ୍ଚଳର ରାଜାମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ; ନବନଗରର ରାଜାଙ୍କ ଉପାଧି; ଜାମ୍ ସାହେବ୍—1. The title of some Ruling chiefs in W. India.

ଜାମ ୨ । (ଇଂ) (କଳଙ୍କି ଖାଇ) ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁ ପରସ୍ପର ସହଜ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଲାଗିଯିବା—2. Jamming or tightly fitting to each other.

ଜାମ ୩ । ଗୁଡ଼ମିଶ୍ରିତ ଚଟଣୀ; ମୁରବ୍ବା—3. Jam.
(ଯଥା—ଆମ୍ବଅଦ ଫଳକୁ ଚକୁଡ଼ା ଚକୁଡ଼ା କରି ଚିନି ପାଗ କରି ଚିନିପାଗରେ ଏଦ୍ଭାକୁ ସିଝାଇ ଜାମ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

ଜାମ ୪ । (ରେଲରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଲୁହାଲଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—ସ୍ଲିପର ଉପରେ ଯେଉଁ ଲମ୍ବ ଲୁହା କଡ଼ ଆବଦ୍ଧ ଥାଏ ଓ ଯାହା ଉପରେ ରେଲଗାଡ଼ିର ଚକ ଚଳେ—
4. Iron railway-plates.

ଜାମ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ପରସ୍ପର ସହଜ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଲାଗିଯିବା—To become jammed together.
ଜାମ ଖାଓୟା
ଜାମ ଖାନା

ଜାମ୍ଚି—ଦେ. ବ—ଜାମୋଚ୍ (ଦେଖ)
Jām-chi Jāmoch [Haines] (See)

ଜାମ୍ଦାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜାମ୍ଦାନୀ (ଦେଖ)
Jām-dān Jām-dānī (See)

ଜାମ୍ଦାନୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାମଦ୍ଦାନା)—୧ । ବୁଣାହେବା ବେଳେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂକ୍ଷ୍ମ ରନ୍ଧ୍ର ଓ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଥିବା ସୂତା ଲଗା—
Jām-dānī 1. Figured net-cloth.
ଜାମଦାନୀ
ଜାମ୍ଦାନୀ ୨ । ଉପରେ ବୁଣା ହେବା ବେଳେ ଫୁଲ ପଡ଼ିଥିବା ଲୁଗା—2. A stuff of exquisite flower-work on netting; figured cloth.

ଜାମ୍ରୁଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଜାମ୍ବୋଲ୍ଯନା; ଭୁଲ. ଫ. ଜମ୍ବୁ)—ଜମୁକାଦ ବର୍ଗର ଉଦ୍ୟାନଜାତ ଫଳଉରୁବିଶେଷ—
Jām-rul Eugenia Alba.
ଜାମରୁଲ
ଜମରୁଦ
(ଜାମ୍ବୋଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ପ୍ରଥମେ ମାଲଦ୍ୱୀପରୁ ଭାରତକୁ ଆଣତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ବର୍ଷା ଋତୁରେ ଫଳ ଧରେ; ଫଳ ଧଳା ଓ ମସୃଣ । ଏହାକୁ ଖେବାଇଲେ ଏଥିରୁ ସୁସ୍ୱାଦୁ ରସ ବାହାରେ ।]

ଜାମ୍ସେଦ୍ଜୀ ଟାଟା—ଦେ. ବ. (ନାମ,—ବମ୍ବେ ଅଞ୍ଚଳର ଜଗଦ୍ବିଖ୍ୟାତ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପାର୍ସୀ ବଣିକ— Sir Jāmsedjee Tata; the late Parsi capitalist of Bombay.
Jāmsed-jī ṭaṭā
ଜାମସେଦଜୀ ଟାଟା
ମସେଟଜୀ ଟାଟା

[ଦ୍ର—ଏ ହିନ୍ଦୁଭୂମ ଅନ୍ତର୍ଗତ କାଲମାଟିନାମକ ନଗରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଲୌହକାରଖାନାର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା । ତାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଏହି ନଗରର ନାମ ଜାମସେଦ୍ପୁର ବା ଟାଟା-ନଗର ହୋଇଅଛି ।]

ଜାମ— ପ୍ରାଦେ.—୧ । (ଘୁମୁସର ଅଞ୍ଚଳ) ବ.—ଗିଜୁଲ ଗଛ ଓ ଫଳ—
Jāma 1. Guava.

୨ । (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ହିନ୍ଦୁଭୂମ ଭୁଲ. ବ. ଜାମ; ହି. ଜାମୁନ୍)—ବ.—ଜାମୁ (ଦେଖ)
2. Jāmu (See)

ଜାମଦଗ୍ନେୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଜମଦଗ୍ନି + ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଏୟ)—
Jāmadagneya (ଜମଦଗ୍ନିଙ୍କ ପୁତ୍ର) ପରଶୁରାମ-Paraśurāma, the son of Jamadagni.

ଜାମଦଗ୍ନ୍ୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଜମଦଗ୍ନି + ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଯ)—
Jāmadagnya ଜାମଦଗ୍ନେୟ (ଦେଖ)
Jāmadagneya (See)

ଜାମଲ—ସଂ. ବି—ତନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—A class of Tantra or esoteric treatise.
Jāmala
(ଯଥା—ରୁଦ୍ରଜାମଲ ।)

ଜାମା—ସଂ. ବ. (ଜନ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Jāmā ୧ । କନ୍ୟା; ଝିଅ—1. Daughter.

୨ । ପୁତ୍ରବଧୂ; ବୋହୂ—
2. A daughter in-law.

ଜାମା ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାମା=ବସ୍ତ୍ର; ଆଖୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବା ଲୁଗା ବା
ନାମା ଚପ୍‌କନ)— କୁର୍ତ୍ତା ବା ଅଙ୍ଗା—Coat; frock.

ଯେଉଁ ଦିନ ଜାମା ଦେହରେ ନ ଥିଲେ ପାଞ୍ଚରେ ନ ଡ଼ୁବ କହ ।
ଚଳାଙ୍କ ସାଆନ୍ତଥା ବାହା ।

ଜାମାତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଜାୟା=ସ୍ତ୍ରୀ+ମା ଧାତୁ=ଉଦ୍ବହନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ
Jāmātā ଉ; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଜୁଆଇଁ; କନ୍ୟାର ସ୍ୱାମୀ—
1. Son-in-law.

୨ । ସ୍ୱାମୀ—2. Husband.

୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ଫୁଲ—3. Sunflower. (Apte).

୪ । ପ୍ରଭୁ; ଖାତିନ—4. Lord; master (Apte).

୫ । (ଜନ=ସୂର୍ଯ + ଅ + ମା ଧାତୁ=ମାପିବା + କରଣେ. ଉ)
ସୂର୍ଯ୍ୟର ପରିଧି—5. The orb or circumference of the sun.

ଜାମାତୃକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଜାମାତ + କ)—ଜାମାତା (ଦେଖ)
Jāmātṛuka Jāmātā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭିନ୍ନାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ଉଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଉଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଁଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ ।

ଜାମାଜମା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର, ଫା. ଜାମା+ଅନର୍ଥକ ୨ୟ ସଦ୍ଭବର Jāmā-nimā ନମା)—କୁରୁତା ଓ ପାଇଜାମା; କୋଟ୍ ପାଣ୍ଟ୍— Coat and pant.

ପରିଧାନ ଜାମାଜମାଗୁଡ଼ିକ, ଗୁପତ ଅଙ୍ଗ ଦିଶିଲେ ଝଲକ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ବତତା ।

ଜାମାଜୋଡ଼—ଦେ. ବ.—(ଫା. ଜାମା ଓ ଫ୍. ଯୁଗ୍)—୧ । କୁର୍ତ୍ତା ଓ Jāmā-jorda ଜୋତା—1. Coat and shoes.
ଜାମାଜୋଡ଼ା ୨ । ମନୁଷ୍ୟ ପିନ୍ଧିବା କୁରୁତା (ଜାମା) ଓ ଲୁଗା ଗଦର
ଜାମାଜୋଡ଼ା (ଜୋଡ଼)—2. Coat and pair of cloths (ଜାମାଜୋଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) put on by a person.
୩ । ପୋଷାକ—3. Dress.
୪ । ପୋଷାକଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜା—4. Equipment.

ହୋମରାଚୋମରା ଦେ. ବଣ.—କୁର୍ତ୍ତା ଓ ଜୋତାଦ୍ୱାରା ସୁସଜ୍ଜିତ; ଲମ୍ବଶାଠପଟାରୁତ—Dressed from top to toe; dressed from head to foot.

ଜାମାରୁ—ବୈଦେ. ବ.(ଦେଶି.?)—ସାଧା କମ୍ବା ସରୁଧଡ଼ିଆ ପିନ୍ଧା ଲୁଗା— Jāmāru Wearing cloth with small or no border.

ଜାମାରୁ ଜୋଡ଼—ଦେ. ବ.—ସାଧା କମ୍ବା ସରୁଧଡ଼ିଆ ଲୁଗା ଓ ଗଦର— Jāmāru jorda A pair of cloths with small or no border.

ଜାମି—ଫ୍. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ମି)— Jāmi ୧ । ଭଉଣୀ; ଭଉଣୀ—1. Sister.
(ଜାମି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁହିତା; ଝିଅ; କନ୍ୟା— 2. Daughter.
୩ । ପୁତ୍ରବଧୂ; ବୋହୂ— 3. Daughter-in-law.
୪ । କୁଳବଧୂ; କୁଳକାମିନୀ—4. A respectable and virtuous lady; house-wife.
୫ । ପତିବ୍ରତା ସ୍ତ୍ରୀ—5. A chaste woman.
୬ । ଆପଣାର ଗୋଷୀସ୍ଥା ବା ସମ୍ବନ୍ଧଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ— 6. A woman related to one's self.
[ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ ଓଡ଼ିଶାର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳବାସୀମାନଙ୍କରେ କନ୍ୟା-ବାଚକ 'ଜେମା' ଶବ୍ଦ ଏହି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—ବ.— ପିଜୁଳ; ଗୁଇକଅା—Guava.

ଜାମିତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଜାମି=ସ୍ତ୍ରୀ+ମେ ଧାତୁ=ତ୍ରାଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ୍ର; Jāmitra ଏହି ଅର୍ଥରେ ଭୁଲ. ଗ୍ରୀକ୍. ଡାଇଅମେତ୍ରନ)—(ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନର ସପ୍ତମ ସ୍ଥାନ— (ଯାମିତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) (astrology) The 7th. house from one's natal sign.
[ଦ୍ର—ମତାନ୍ତରେ ଏହି ଶବ୍ଦ 'ଜାୟାମିତ୍ର' ଶବ୍ଦରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ, କାରଣ ଲଗ୍ନର ୭ମ ସ୍ଥାନ ସ୍ତ୍ରୀର ଭାଗ୍ୟସୂଚନା କରେ ।]

ଜାମିତ୍ରବେଧ—ସଂ. ବ.—(ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଯାପସ୍ତ୍ରଦ୍ୱର ୭ମ ସ୍ଥାନରେ Jāmitra-bedha ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି ରୂପ ଅଶୁଭ ଯୋଗ— (ଯାମିତ୍ରବେଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) (astrology) The conjuction of the planet moon with the 7th. house of an inauspicious planet.
[ଦ୍ର—ଏ ଯୋଗରେ ବବାହାଦି ଶୁଭକର୍ମ ନିଷିଦ୍ଧ; ଯେଉଁ ସମସ୍ତରେ ନକ୍ଷତ୍ରର ଗଣିତାରୁ ୭ମ ଗଣିରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଶନି ବା ମଙ୍ଗଳ ଥାଆନ୍ତି ସେହି ସମସ୍ତରେ ଜାମିତ୍ରବେଧ ହୁଏ । କେତେକ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମତରେ ଚନ୍ଦ୍ରର ୭ମ ସ୍ଥାନରେ ପାପ ଗ୍ରହ ଥିଲେ ଜାମିତ୍ରବେଧ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଯେବେ ଚନ୍ଦ୍ର ଅପଣା ମୂଳତ୍ରିକୋଣରେ ବା ସ୍ୱେଚ୍ଛରେ ବା ଶୁଭଗ୍ରହର ସ୍ୱେଚ୍ଛରେ ଥାଆନ୍ତି କମ୍ବା ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଅପଣା ସ୍ୱେଚ୍ଛରେ ବା ଶୁଭଗ୍ରହର ସ୍ୱେଚ୍ଛରେ ଥାଆନ୍ତି ତେବେ ଜାମିତ୍ରବେଧରେ ଦୋଷ ରହେ ନାହିଁ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଜାମିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ପର ପାଇଁ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବା Jāmin ବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରତିଭୂ—1. A surety; bail.
ଜାମିନ ୨ । ପ୍ରତିଭୂତ୍ୱ; ପର ଋଣ ଆଦ ନମନ୍ତେ ଦାୟିତ୍ୱ—
ଜାମିନ 2. Surety-ship.
୩ । ମୁଚୁଲ୍‌କା; ଅନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ଦାସ୍ଥୀ ହେବାର ଅଙ୍ଗୀକାର ପତ୍ର ବା ନଦର୍ଶନ ପତ୍ର—
3. Surety-bond.
୪ । ପର କର୍ମ ପାଇଁ ଦାସ୍ଥୀ ରହିବା ନମନ୍ତେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନଜର ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଆବଦ୍ଧ ରଖେ ବା ଯେଉଁ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କରେ—
4. Security in cash or property.
[ଦ୍ର—ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ତାରଖରେ ଅଦାଲତରେ ହାଜର ହେବ (ହାଜର ଜାମିନ୍); କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଭବିଷ୍ୟତରେ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ ନ କରିବ (ଫାଇଲ୍ ଜାମିନ୍) ଏଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଲୋକ (ଜାମିନ୍‌ଦାର) କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଗୋଟଏ ଅଙ୍ଗୀକାରପତ୍ର (ଜାମିନ୍‌ନାମା) ଲେଖି ଦଏ ଓ ଯେବେ ନର୍ଦ୍ଧାରିତ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମସ୍ତରେ କରା ନ ଯିବ ତେବେ ତହିଁର କ୍ଷତିପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ଜାମିନ୍‌ଦାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତଭାବରେ ଦାସ୍ଥୀ ହୁଏ (ଖାଉର ଜାମିନ୍) କମ୍ବା ନଜର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଆବଦ୍ଧ ରଖେ (ସମ୍ପତ୍ତି ଜାମିନ୍), କମ୍ବା ନଗଦ ଟଙ୍କା ଉପାଜ୍ଜନ୍ କରେ (ନଗଦ ଜାମିନ୍) ।]

୫ । ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ଅଟ୍ଟାଣୁଆ ବା ପୃଥକ୍ ବସ୍ତୁକୁ ଟାଣ କରିବା ପାଇଁ ତହିଁ ତଳେ ଜୋଡ଼ାସିବା କାଠ ବା ଧାତୁର ଖଣ୍ଡ—
5. A bit of wood or metal put under two separate or weak bits.
୬ । ଆଶ୍ରୟ; ଠିଅ— 6. Prop; support.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଭ୍ୟ	ଭ୍ରଅ	ଭ୍ର
୨	ଈଁ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଜାମିନ୍ ଜବତ୍ Jāmin jabat **ଜମିନଜବତ୍** **ଜମିନଜଫତ** —ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜାମିନ୍ ଓ ଫା. ଜବ୍ତ)—(ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଜାମିନ୍‌ଦାର୍ ନଜର ସଙ୍ଗଉକୁ ଆବଦ୍ଧ ରଖିଥାଏ ଉକ୍ତ) କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧିତ ନ ହେଲେ ଜାମିନ୍ ଦଆ ଯାଇଥିବା ଧନ ବା ସଙ୍ଗଉର କୋରଖ—Forfeiture of surety bond.

ଜାମିନ୍‌ଦାର୍ Jāmin-dār **ଜମିନଦାର** —ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜାମିନ୍ ଓ ଫା. ଦାର୍)—ପ୍ରତିଭୂ; ଯେ ଅନ୍ୟର ଋଣ ଆଦ ଦାସ୍ତିତ୍ୱ ସକାଶେ ନଜେ ଜାମିନଦାର ହୋଇଥାଏ—Surety.

ଜାମିନ୍‌ଦାରି Jāmin-dāri **ଜମିନଦାରୀ** —ବୈଦେ. ବ. (ଫା) —ପ୍ରତିଭୂତ୍ୱ— Suretyship.

ଜାମିନ୍ ଦେବା Jāmin debā **ଜାମିନ ଦେଓୟା** **ଜାମିନ ଦେନା** —ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଦାସ୍ତୀ ହୋଇ ଜାମିନ୍‌ନାମା (ଅଙ୍ଗୀକାରପତ୍ର) ଲେଖି ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇବା— 1. To furnish a security or surety.

୨ । ଜାମିନ୍ ହେବା (ଦେଖ)

2 Jāmin hebā (See)

ଜାମିନ୍ ନାମା Jāmin-nāmā **ଜାମିନନାମା** **ଜାମିନନାମା** —ବୈଦେ. ବ. (ଅ)—ମୁଚ୍ଲକା; ପ୍ରତିଭୂର ସଙ୍ଗାଦତ ଅଙ୍ଗୀକାରପତ୍ର—Surety bond.

ଜାମିନ୍ ନେବା Jāmin nebā **ଜାମୀନ ଲଓୟା** **ଜାମିନ ଲେନା** —ଦେ. କ୍ରି—ଉପସ୍ଥିତ ଅସାମୀର ଭବିଷ୍ୟତ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଦାସ୍ତିତ୍ୱ ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତ ଓ ଯଥେଷ୍ଟ ଜାମିନ୍ ଗ୍ରହଣ କରିବା—To accept surety or bail for a person or accused.

ଜାମିନ୍ ଭତା Jāmin bhatā **ଜାମିନଭତ୍ତା** **ଜାମିନଭତ୍ତା** —ଦେ. ବ—ଜାମିନ୍‌ଦାର୍ ପାଇଁ ଆପଣା ଉପରେ ଯେଉଁ ଦାସ୍ତିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ ସେଥିପାଇଁ ପରିତାରୁ ପାଇବା ପୁରସ୍କାର— Allowance to a surety.

(ଜାମିନ୍‌ଭତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାମିନ୍ ହେବା Jāmin hebā **ଜାମିନ ହଓୟା** **ଜାମିନ ହୋନା** —ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଦାସ୍ତୀ ରହିବାର ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା—To stand surety for another person.

ଗହରେ ଚଢିଛ ମରିବା ପାଇଁ
ଜାମିନ ହୋଇଛ ଦେବା ପାଇଁ—ଉଗ ।

ଜାମିନି (ଇତ୍ୟାଦି) Jāmini (etc) —ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ. (ଅ)—ଜାମିନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Jāmin etc. (See)

ଜାମିନି **ଜାମିନି** —ବୈଦେ. ବଙ୍ଗ—ଜାମିନ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Relating to security.

ଜାମୁ Jāmu **ଜାମ** **ଜାମୁନ** **ଜାମ;କାଳାଜାମ** **ଜାମନ;ଜାମ;ଜାମୁନ** **ଡେ. ନେରୁଡ** —ଦେ. ବ. (ସ. ଜମ୍ବୁ)—୧ । ଫଳତରୁବିଶେଷ— 1. Eugenia Jambolina; Blackberry.

ସ. ଜଂବା, ମୋଦମହୁଜା, ଜଂବୁଲ, ଜମ୍ବୁ, ଗ୍ରଜଫଲା, ମହାସ୍ନଂଧା, ଗ୍ରଜାର୍ଦ୍ଦା, ଗ୍ରଜଫଲା, ଗ୍ରଜଜମ୍ବୁ, ସୁରଭପତ୍ରା, ନୀଲଫଲା, ଶୁକତ୍ରିପ୍ତା, ଶ୍ୟାମଳା

[ଦ୍ର—ଏହା ଉଦ୍ୟାନଜାତ ନାତିଗାର୍ତ୍ତ ଜଂବୁଲ ଜମ୍ବୁ ଗ୍ରଜଫଲା, ଜରୁ । ଏହା ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ଜନ୍ମେ ଓ ପଉରହଡ଼ା ହେବ ନାହିଁ— ଏଥିର ଫଳ ପାଚିଲେ ଘୋର ବାଇଂଗଣୀ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ପାଚିଲା କୋଳର ଶସ ନାଲ । ପାଚିଲା ଫଳ ଖାଇବାକୁ ଖଟା, ମିଠା ଓ କଷାଳଆ ଲାଗେ ଓ ଜାର୍ଣ୍ଣକର । ଏ ଗଛର କାଠ ଖୁବ ଶକ୍ତ ଓ ପାଣିରେ ରହିଲେ ଶୀଘ୍ର ସଡ଼ିଯାଏ ନାହିଁ । ଜାମୁକାଠର ମଞ୍ଜି ଧାଣ୍ଡୁରା । ପାଚିଲା ଜାମୁକୋଳର ରସରୁ ଜାର୍ଣ୍ଣକାରକ ସିରକା ଭଆର ହୁଏ । ଗୋଆରେ ଏ ରସରୁ ମଦ ଭଆର ହୁଏ । କୋଳର ମଞ୍ଜି ବହୁମୂତ୍ର ରୋଗରେ ଉପକାରୀ । ବୌଦ୍ଧମାନେ ଯାମୁ ଗଛକୁ ପବିତ୍ର ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏ ଫଳ ପ୍ରଦାହୀ, ରୁକ୍ଷ ଓ ପିତ୍ତ ଏବଂ ଦାହ ଦୂର କରେ । ବଣ ଜାମୁ ଅପେକ୍ଷା ଉଦ୍ୟାନଜାତ ଜାମୁ କୋଳ ବେଶି ରୁଚିକର ଓ ବଡ଼ ।]

୨ । (ସ. ନାଦେୟୀ, କାକବଦ୍ଧୀ, ଉଦ୍ଦେଷ୍ଟା) ବଣଜାମୁ; କାକଜମ୍ବୁ—2. Ardisa Humilis.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଗଛ ଜାମୁଗଛ ପରି ଡେଙ୍ଗା କନ୍ତୁ ଫଳ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଛୋଟ ।]

ସ. ଦୃଷ୍ଟଫଳା, ଉଦ୍ଦେଷ୍ଟା, ୩ । ଛୁଇଁଜାମୁ—1. A small-fruited variety of Blackberry.

[ଦ୍ର—ଏହା ଜାମୁଜାତିସ୍ଥ ଗୁଳ୍ମ; କନ୍ତୁ ଫଳ ଅତି ଛୋଟ, କଞ୍ଚେଇକୋଳ ପରି ।]

୪ । ଗୋଲ୍ଲପଜାମୁ—4. Rose-apple; roseberry.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ ବଡ଼ ବଡ଼, ଗୋଲ ଓ ପାତଳବର୍ଣ୍ଣ । ପାଚିଲା ଫଳ ଈଷତ୍ ମିଠା ଲାଗେ ।]

ଜାମୁକି Jāmuki **ଜାମଗୀ** —ବୈଦେ. ବ—୧ । ବାଣୁଆମାନେ ବନ୍ଦୁକର ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ରନ୍ଧ୍ରରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଦଉଡ଼ିରେ ନିଆଁ ରଖିଥାଆନ୍ତି; ଶଲତା; ପଲତା—1. A cord lighted with fire to ignite a match-lock; match of a gun.

ବାରତ ଗଜ ଗୁଡା ଭର ଘର
ଲଣ୍ଡକ ଜାମୁକ ନିଆଁ ପଥର—ତ୍ରିଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

୨ । ଝାଆଁଗ୍ (ଦେଖ)

2. Jhā-āṅirā (See)

ଜାମୁକ ନଳ Jāmuki nali **ଜାମଗୀବନ୍ଦୁକ** —ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବନ୍ଦୁକର ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଛିଦ୍ରରେ ଶଲତା (ଅଗ୍ନିଶଲାକା) ଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନି ପ୍ରଯୋଗ କରାଯାଏ— Match-lock (gun)

(ଜାମୁକବନ୍ଦୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ଯେ ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେସବୁ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ; ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାହାଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଅନ୍ତିମ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ୍' ଖୋଜିବେ, 'ଜଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଥ୍' ଦେଖିବେ; 'ବଥ୍' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅଟ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଟ୍ଟା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଜାମୁଡାଳ—ଦେ. ବ—ଜାମୁଗଛର ନାଲ କଅଁଳ ପତ୍ର ଓ ଶିଖାଯୁକ୍ତ ସାନ ଡାଳ—A small branch of Jāmu tree with red tender shoots and leaves attached to it.

Jāmu-ḍāḷi

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ପିଲାମାନେ ଓ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ୟ ପୁରୁଷମାନେ ମସ୍ତର ପାଗ ଉପରେ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଜୁଡ଼ାରେ ଖୋସନ୍ତି ।]

ଜାମୁଡାଳ ନାଚ—ଦେ. ବ—ଆଦମ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ନୃତ୍ୟବିଶେଷ—A kind of dancing performed by aborigines.

Jāmu-ḍāḷi nāchа

ଶବରୀଙ୍କର ଜାମୁଡାଳ ନାଚ, ବେଳାର ଦାଉଡ଼ା ଖେଳ—
ଜଗବନ୍ଧୁର ନଟ୍ଟଣୀ ।

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ନାଚୁଣୀମାନେ ଜାମୁଡାଳ ହାତରେ ଧରି ବା ଜୁଡ଼ାରେ ଖୋସି ନାଚ କରନ୍ତି ।]

ଜାମୁରଧି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—Caseoria Graveolens.

Jāmur-dhi

ଚିଲ୍ଲା

ଜାମୁଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଅନୁଗୁଳ) ବ—କାଠମଡ଼୍ମଡ଼ି (ଦେଖ)

Jāmula Kāṭha-marḍmarḍi (See) (Haines)

ଜାମେୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଜାମି=ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଏଯ) —ଭଣଜା—Sister's son.

Jāmeya

(ଜାମେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାମେୱାର—ବୈଦେ. ବି. (ଫା) —ସବାଙ୍ଗରେ ଫୁଲକାମ ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଶାଲ—A shawl with flowers woven over it.

Jāmewār

ଜମେବାର

ଜାମୋଚ—ଦେ. ବ—ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—Rhabeda Lycioides.

Jāmoch

[ଦ୍ର—ଏହା ୬ ଫୁଟଠାରୁ ୨ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଏହାର ଡାଳ ଉପର ଚେମଡ଼ା; ଫୁଲ ନାଲିଆ ଓ କୋଳ ନାରଙ୍ଗିବର୍ଣ୍ଣ । ଏହାର ବଳଲାର ଭିତ୍ତରେ ଦଉଡ଼ ହୁଏ । ଏହା ନଦୀର କଙ୍କରମୟ ଗର୍ତ୍ତରେ ଜନ୍ମେ ।]

ଜାମ୍ବ—ସଂ. ବ—ଜାମୁ (ଦେଖ)

Jāmba Jāmu (See)

ଜାମ

ଜାମ୍ବ

ଜାମ୍ବବ—ସଂ. ବି. (ଜମ୍ବୁ + ଫଳାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ଜାମୁକୋଳ—1. Black-berry.

Jāmbaba

୨ । ଜାମ୍ବୁନଦ; ସୁନା—2. Gold.

୩ । ଋକ୍ଷରଜଙ୍କ ଭାଲୁମାନଙ୍କ ରାଜା; ଜାମ୍ବବାନ୍—3. Jāmbabān, the king of bears (mentioned in the Rāmāyaṇa).

୪ । ଜାମୁକୋଳରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ—4. Spirit distilled from backberries.

ଜାମ୍ବବତୀ—ସଂ. ବ—୧ । (ନାମ) (ଜାମ୍ବବତ୍ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ରାଣୀବିଶେଷ—1. Name of a queen of Śrīkṛushṇa.

Jāmba-batī

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସ୍ୟମନ୍ତକ ମଣି ପାଇଁ ଏହାଙ୍କ ପିତା ଜାମ୍ବବାନ୍‌ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ତାହାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିବାରୁ ଜାମ୍ବବାନ୍ ସ୍ୟମନ୍ତକ ମଣି ସହିତ ଆପଣା କନ୍ୟା ଜାମ୍ବବତୀଙ୍କୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କଲେ । ଜାମ୍ବବତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ 'ଶାମ୍ବ' ଜନ୍ମିଥିଲେ ।]

୨ । ନାଗଦମନୀ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Nāga-damanī (See)

ଜାମ୍ବବନ୍ତ—ଦେ. ବ—ଜାମ୍ବବାନ୍ (ଦେଖ)

Jāmba-banta Jāmbabān (See)

ଯୁବରାଜ ଅଙ୍ଗଦ ତୁଲେ ହନୁମନ୍ତ
ନଳ ନୀଳ ସୁଷେଣ ଜାମ୍ବବନ୍ତ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଜାମ୍ବବାନ୍—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଜମ୍ବା + ବତ୍; ଜାମ୍ବବତ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଜମ୍ବା ଜମ୍ବ = କାବୁଅ + ବତ୍; M. W.)—୧ । ଋକ୍ଷରଜ; ରାମାୟଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭଲ୍ଲୁକରାଜ—1. The king of bears (mentioned in the Rāmāyaṇa).

Jāmba-bān

[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ସ୍ୱର୍ଗୀବଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଏ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ବରଷଣ ଥିଲେ । ହନୁମାନ୍ ଗନ୍ଧମାଦନ ପର୍ବତରୁ ଲଙ୍କାକୁ ବୋହୁ ଆଣିବାରୁ ଏ ସେଥିରୁ ଅମରତ୍ୱକ୍ଷୟ ବାଣ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଇ ତାହାକୁ ଶକ୍ତିଭେଦରୁ ବଞ୍ଚାଇଥିଲେ ।]

୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶଶୁର; ଜାମ୍ବବତୀଙ୍କ ପିତା—2. Father-in-law of Śrīkṛushṇa.

[ଦ୍ର—ତ୍ରେତା ଯୁଗର ଋକ୍ଷରଜବଂଶୀୟ ଜାମ୍ବବାନ୍ ଓ ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶଶୁର ଜାମ୍ବବାନ୍ ଏକ ଥିବାର ପୁରାଣାଦିରେ ଅଛି । ଏ ସପ୍ତମ ଯୁଗରେ ବାମନାବତାର ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପଞ୍ଚମ କି ଷଷ୍ଠ ଥିବାର ମଧ୍ୟ ଲେଖାଅଛି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର],

ଜାମ୍ବବି—ସଂ. ବ—ବଜ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Thunder.

Jāmbabi

ଜାମ୍ବବୌଷ୍ଠ—ସଂ. ବ—ବ୍ରଣାଦିର ଚକ୍ରସାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରାଚୀନ ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—(ଜାମ୍ବୋଷ୍ଠ—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of small surgical instrument used to operate boils in ancient India.

Jāmbabaushṭha

ଜାମ୍ବୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁଲୁଅ; ପିଦୁଡ଼—Guava.

Jāmbu

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୬	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଯ୍	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ତ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଜାମ୍ବିଲ—ସଂ. ବ—ଆଣ୍ଠୁଗଣ୍ଠିର ଉଲ୍ଟା ଢାଙ୍କୁଣୀ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jāmbila The round bone capping the knee-joint.

ଜାମ୍ବୁନଦ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ଜମ୍ବୁନଦୀ=ସୁମେରୁ ପର୍ବତୋତ୍ପନ୍ନ ନଦୀବିଶେଷ +ଜାତାର୍ଥେ. ଅ)—ଜମ୍ବୁ ନଦୀରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Jāmbu-nada Got from the river Jambu.

ସଂ. ବ—୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା—1. Gold.

୬ । ଦୁଦୁର୍ ଗଛ ଓ ଫୁଲ—2. The thorn-apple plant and its flower.

ଜାମ୍ବୁବାନ୍—ସଂ. ବ. (ଜମ୍ବୁ+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Jāmbu-bān ଜାମ୍ବବାନ୍ (ଦେଖ)
(ଜାମ୍ବୂବାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Jāmbabān (See)

ଜାମ୍ବୁମାଲୀ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ହନୁମାନ୍ ଦ୍ୱାରଣର ଅଶୋକ ବନରୁ ଉତ୍ପାଡ଼ିବା ସମୟରେ ହନୁମାନ୍ ଦ୍ୱାରା ହତ ପ୍ରହସ୍ତ ନାମକ ଅସୁରର ପୁତ୍ର—Name of the son of demon Prahasta killed by Hanumān.
Jāmbu-mālī

ଜାମ୍ବେବ—ସ୍ତ୍ରୀ ବ—ଜାମ୍ବବାନ୍; ଋକ୍ଷରାଜ—
Jāmbeba Jambubān, the mythological king of bears.

ଜାୟ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାୟ୍=ସ୍ଥାନ; ଆ. ଜାଯିଜ୍=ଉଚିତ; ଜାଇଜ୍)—୧ । ହିସାବର ବିବରଣ; ହିସାବ—1. Account.
Jāy
ଜାୟ ୬ । ହିସାବର ବିବରଣ ବା ତାଲିକା; ଫର୍ଦ୍ଦ—
ଜାୟ 2. List

୩ । ହିସାବ କରିଥିବା କୌଣସି ବିଷୟରେ ସ୍ମାରକ ଚିହ୍ନ; ✓-
3. Tick mark.

୪ । ଲିଖିତ ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣ—4. Detailed account.

(ବିପର୍ଯ୍ୟୟ—ବେଜାୟ୍) ବଣ. (ଆ. ଜାୟିଜ୍=ଉଚିତ)—
ଜାୟ ୧ । ଉତ୍ତମ—1. Good.
ଜାୟଜ ୬ । ନ୍ୟାୟାନୁଗତ—2. Legal; lawful.
୩ । ଉଚିତ—3. Proper.

ଜାୟକ—ସଂ. ବ—ପୀତ ଚନ୍ଦନ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jāyaka Yellow Sandal-wood.

ଜାୟଗା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାୟଗାହ୍; ଜାୟ୍=ସ୍ଥାନ; ଗାହ୍=ସ୍ଥାନ; ସମ୍ଭବର ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)—
Jāyagā
ଜାୟଗା ୧ । ସ୍ଥାନ—1. Place.
ଜଗହ ୬ । ଜମ୍ପି; ଭୂମି—2. Land.

୩ । ପରିସର; ଫାଙ୍କ—3. Space; room.

୪ । ସୁଯୋଗ; ସୁବିଧା—4. Opportunity.

୫ । ପାତ୍ର; ଆଧାର—5. Reservoir; container.

୬ । ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ—6. Place of refuge.

୭ । ଖାଇ ବସିବା ଜାଗାରେ ପରିଷ୍କୃତ ସ୍ଥାନ—
7. A place made clean and ready for taking meal on it.

୮ । ଆବାସ ସ୍ଥଳ; ବସା—
8. Residence; lodgings.

ଜାୟଗିର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜାଗିର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jāyagir (etc) Jāgiri etc. (See)

ଜାୟଜାତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାୟୂଦାଦ୍)—
Jāyajāt ୧ । ସମ୍ପତ୍ତି—1. Property.
ଜାୟଦାଦ ୬ । ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—2. Landed property.
ଜାଯଦାଦ୍
ଜାୟୂଦାଦ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଜାୟୟିତ୍ରୀ—ଦେ ବ—ଜାୟିତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Jāyatrī Jāyitrī (See)

ଜାୟଦା—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ)—ଜଆଦା (ଦେଖ)
Jāyadā Jiādā (See)

ଜାୟଦାଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜାୟଜାତ୍ (ଦେଖ)
Jāyadād Jāyajāt (See)

ଜାୟନମାଜ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାୟ୍=ସ୍ଥାନ+ନମାଜ୍=ମୁସଲମାନଙ୍କ ସ୍ତବ)—ଯେଉଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆସନରେ ବସି ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ନମାଜ ପଢ଼ନ୍ତି—
Jāya-namāj Prayer-mat of Mahomedans.
ଜାୟନମାଜ

ଜାୟୁବେଜାୟୁ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଜାୟିଜ୍ ଓ ବେଜାୟିଜ୍; ବିପର୍ଯ୍ୟୟାର୍ଥ ସଦ୍ଭବର)—୧ । ନ୍ୟାୟ ଓ ଅନ୍ୟାୟ—
Jāya-bejāya 1. Right and wrong.
ଜାୟବେଜାୟ
ଜାୱେଜା ୬ । ଉତ୍ତମ ଓ ମଧ୍ୟମ—2. Good and bad.

୪ । ବକ୍ତବ୍ୟ ଏବ ଅବକ୍ତବ୍ୟ—
3. Speakable and unspeakable.

୫ । ଉଚିତ ଓ ଅନୁଚିତ—
4. Proper and improper.

ବ—ଉଚିତ ଓ ଅନୁଚିତ କର୍ମ—
Proper and improper acts.

ଜାୟମାନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—ଉତ୍ପଦ୍ୟମାନ; ଯାହା ଜାତ ହେଉଅଛୁ—In the act of being produced.
Jāyamāna
(ଜାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ; ଯାହା-ଠାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅପତ୍ୟରୂପେ ଜନ୍ମେ)—
Jāyā ୧ । ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା; ପତ୍ନୀ—1. Wife.

[ଦ୍ର—ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ 'ଜାୟା' ଶବ୍ଦ 'ଜାନ' ଆକାର ଧାରଣ କରେ; ଯଥା—ଯୁବଜାନ, ବାମାର୍ଦ୍ଧଜାନ ।]

[ଦ୍ର—ଆର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ ପତି ସ୍ୱୟଂ ଭାର୍ଯ୍ୟାଗର୍ଭରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପୁତ୍ରରୂପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରେ । ତେଣୁ ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ଜାୟା କୁହାଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେମାନେ ଏ ପ୍ରକାରଖୋଳରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଁ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଳିବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ'

୨ । ଜନ୍ମଲଗ୍ନର ୭ମ ସ୍ଥାନ—2. The 7th place from the Lagna of one's birth.

ଜାୟାଘ୍ନ—ଫ. ବ—ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ଜନ୍ମକୁଣ୍ଡଳୀର ଯୋଗବିଶେଷ—
Jāyāghna Name of an astrological conjuction in the horoscope of a person.

[ଦ୍ର—ଜାତକରେ ଲଗ୍ନରୁ ୭ମ ସ୍ଥାନରେ ମଙ୍ଗଳ ବା ରାହୁ ଥିଲେ ଏ ଯୋଗ ହୁଏ । ଯେଉଁ ପୁରୁଷର ଏପରି ଘଟେ ତାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ବହୁଦିନ ବଞ୍ଚେ ନାହିଁ ।]

ବିଣ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜାତକରେ ଉପରୋକ୍ତ ଯୋଗ ଥାଏ—
(a person) Who has got the above conjunction in his horoscope.

ଜାୟାଜୀବ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାୟା + ଆଜୀବ; ଯେଉଁ ଲୋକ ସ୍ତ୍ରୀଦ୍ୱାରା ଜୀବିକାନିର୍ବାହ କରେ)—୧ । ବେଶ୍ୟାପତି;
ଜାୟାନୁଜୀବୀ / ଜାୟାଜୀବୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ଭଡ଼ୁଆ—1. A man who hires out his wife; a cuckold.

୨ । ନଟ—2. An actor; a dancer.

କତୋ ସାହସ ଜାୟାଜୀବ ପ୍ରାପ୍ତେ
କବା ଏହାଠାରେ ଏତେ ନର୍ଦ୍ଦସ୍ୟେ । ଘାନରୁଷ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୩ । ବକପକ୍ଷୀ—3. The heron.

[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ବଗୁଲା ଉମ୍ବ, ପ୍ରସବ କଲ୍ଲାପରେ ବଗ ଉକ୍ତ ଉମ୍ବକୁ ଚୁପ୍ପାଏ; ବଗୁଲା ପଦାକୁ ଚରିବାକୁ ଯାଏ ଓ ବଗକୁ ଆଣି ଅଧାର ଯୋଗାଏ ।]

ଜାୟାତ୍ୱ—ଫ. ବ. (ଜାୟା + ଭାବ. ତ୍ୱ)—ଭାର୍ଯ୍ୟାତ୍ୱ—
Jāyātwa Wifehood.

ଜାୟାପତି—ଫ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଜାୟା + ପତି)—
Jāyā-pati ପତି ଓ ପତ୍ନୀ; ସ୍ୱାମୀସ୍ତ୍ରୀ; ଦମ୍ପତି—
Married couple; man and wife; husband and wife.

ବହିବା ପାଦପ ଜଡ଼ତ ସ୍ମରୁତ ଉଡ଼ାରନ୍ତ ଜାୟାପତ ପେ ।
ଭାଗ୍ର. ବୈଦେସ୍ପଶତକାସ ।

[ବ୍ର— ସମାସରେ ଜାୟା ଓ ପତି ଏହି ଦୁଇ ଶବ୍ଦ ନଯାଉନରେ 'ଦମ୍ପତି' ଓ 'ଜମ୍ପତି' ଏହି ଦୁଇ ଆକାର ମଧ୍ୟ ଧାରଣ କରେ ।]

ଜାୟିଗିରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜାଗିର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jāyigiri (etc) Jāgiri etc (See)
(ଜାୟିତିରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାୟିତରୀ—ଗ୍ରା. ବ—ଜାୟିତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Jāyitirī Jāyitrī (See)

ଜାୟିତ୍ରୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜାତିପତ୍ରୀ)—ସୁଗନ୍ଧ ମସଲ୍ଲାବିଶେଷ—
Jāyitrī Mace (a spice).
ଜାୟତ୍ରୀ [ଦ୍ର— ଜାୟିତ୍ରୀ ଜାଇଫଳର ଶସଭୂତରେ ଥିବା ଖୋଲ ।
ଜାତିତ୍ରୀ ଜାଇଫଳ ଗଛ ଉଚ୍ଚରେ ୩୦।୪୦ ହାତ ବଢ଼େ;
ଏହା ମଲକା, ଜାବା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ଆଦ୍ୟଦ୍ୱୀପରେ ଜନ୍ମେ ।
ଦକ୍ଷିଣଭାରତର ନୀଲଗିରି ପାହାଡ଼ର କେତେକ ଅଂଶରେ ଏ ଗଛର କୃଷି କରା ଯାଇଅଛି । ଚଟକା ମଞ୍ଜିରୁ ଏ ଗଛ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଏ । ଖରାଠାରୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମମାନଙ୍କୁ ଶୀତଦେଜରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼େ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମଦନେ ଏହାର ମୂଳରେ ପାଣି ଦେଇ ଗ୍ରୀଷ୍ମଗଛକୁ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ହୁଏ । ମଞ୍ଜିରୁ ପ୍ରଥମେ ଚଲା ଉତ୍ତାର ଗ୍ରୀଷ୍ମ ୧୪ ବା ୨ ହାତ ଉଚ୍ଚ ହେଲେ ଗ୍ରୀଷ୍ମକୁ ୧୫।୨୦ ହାତ ଛାଡ଼ାଛାଡ଼ା କର ପୋତିବାକୁ ହୁଏ । ସାନ ଗଛ ମୂଳରେ ପାଣି ରହିଲେ ବା ବାସଅଦ ଉଠିଲେ ଗଛ ମରିଯାଏ । ଅଣ୍ଡିର ଓ ମାଇ ଗଛ ପୃଥକ୍ । ୮।୧୦ଟି ମାଇଗଛ ପରେ ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଡିର ଗଛ ରୋଇବାକୁ ହୁଏ, ଯେପରିକି ଅଣ୍ଡିରଗଛରେ ପବନ ଲାଗି ମାଇଗଛରେ ବାଜିବ । ଅଣ୍ଡିରଗଛର ଫୁଲରୁ ପରାଗ ଉଡ଼ି ମାଇଗଛର ଫୁଲରେ ପଡ଼ିଲେ ଫଳ ଧରେ । ଗଛ ଲଗାଇବାର ୭ ବର୍ଷରେ ଫଳ ଫଳେ । ଲଗେଲ୍ଲଗେ ୧୫ ବର୍ଷ ଏ ଗଛ ଫଳେ ଓ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଫଳର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼େ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ ଗଛରେ ବର୍ଷକେ ୨ ହଜାର ଫଳ ଫଳେ । ପାଚିଲା ଫଳ ଗନ୍ଧରେ ଗଛରୁ ମନକୁ ଝଡ଼ିପଡ଼େ । ଫଳ ଉପରେ ନାଲିମିଶା ହଳଦିଆ ପତଳା ଛାଲିକା ଥାଏ । ତାକୁ ଫଳରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ଶୁଖାଇଲେ ତାହା ଜାୟିତ୍ରୀ ହୁଏ । ଏହି ପତଳା ଛାଲିକା କାଢ଼ି ନେଲା ପରେ ଫଳ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଟାଣୁଆ ଶ୍ୱେତା ବା ଖୋଲ ରହେ, ସେ ଖୋଲକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ଭିତରୁ ମଧୁର ଶସ୍ୟ ଜାଇଫଳ । ଏହାକୁ ଚୁନରେ ଶୁଖା ଯାଏ ଓ ଏହା ବଜାରରେ ଜାଇଫଳରୂପେ ବିକା ଯାଏ । ଜାଇଫଳରୁ ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ତେଲ ଓ ଅର୍କ ବାହାରେ । ଜାୟିତ୍ରୀ ଓ ଜାୟିଫଳ ମସଲ୍ଲାରୂପେ ଓ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ସଗ୍ରାହକ, କେଶବର୍ଦ୍ଧକ, ଶୀତଳ ଓ ରୁଚକ ।]

ଜାୟିଫଳ—ଦେ. ବ.—(ସ. ଜାତିଫଳ)—ଜାଇଫଳ (ଦେଖ)
Jayi-phala Jai-phala (See)
ଜାଏଫଳ
ଜାୟଫର, ଜାୟଫଳ

ଜାୟୀ—ଫ. ବତ୍ର. ପୁଂ (ଜି ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) ଜୟୀ; ଜୟଯୁକ୍ତ—
Jāyī Victorious.
(ଜାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଫ. ବ.—ସଙ୍ଗୀତର ପୋସ୍ତା—
The burden of a song.

ଜାୟୁ—ଫ ବ. (ଜ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—୧ । ବୈଦ୍ୟ—
Jāyu 1. Physician.

୨ । ଔଷଧ—2. Medicine.

ଫ. ବତ୍ର.—ଜେତା—Victorious.

ଜାର—ବୈଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଇଂ. ଜାର୍, ଲାଟିନ୍ କାଇଜାର୍)—ରୁଷିଆ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ରାଜତନ୍ତ୍ରାଧୀନ ଥିବା ସମୟରେ ତହିଁର ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଉପାଧି;
ଜାର The late Czar of the Russian empire.
ଜାର
(ଜାରନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଜାରକରେଇ ପାରକରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଭାଷା)—
Jār-karei pār-karei ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ବିପଦରେ ପକାଇ ପୁଣି ତାକୁ ବିପଦରୁ ପାର କରାଇ ନିଜର ବାହାଦୁର ଦେଖାଇ ହୁଏ; ଯେ ଡାହାଣୀ ହୋଇ ଲାଗେ ଓ ଗୁଣିଆ ହୋଇ ଝାଡ଼େ—(a woman) Who can cause some one to be accused and at the same time can save her out of the difficulty.

ଜାର—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଜୃ ଧାତୁ=ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ଦାମ୍ପତ୍ୟ
Jāra ପ୍ରଣୟକୁ ଲୁଚି ପରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରେ)—ପରପୁରୁଷ; ଉପପତି; ଗୁପ୍ତ ପତି; ବ୍ୟଭିଚାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—An illicit lover; a gallant; a secret lover of a married
(ଜାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) woman; a paramour; adulterer.

ଜାରକ—ସଂ. ବିଣ. (ଜୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯାହା ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରେ;
Jāraka ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ; ପରିପାଚକ; ହଜମୀ—Promoting digestion; digestive.

ସଂ. ବି.—ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ ଔଷଧ; ହଜମୀ ଗୁଳା—
Digestive preparation.

ଜାରକ କାଗଜୀ—ଦେ. ବି.—ଜୁଅଣୀ ମିଶାଇ ଲେମ୍ବୁର ରସଦ୍ୱାରା ଜାରଣ
Jāraka kāgajī କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ଥିବା ଲେମ୍ବୁ ବା କାଗଜର (ଜାରକ ଲେମ୍ବୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଚାର—Pickled lime and aniseed used as a digestive preparation.

ଜାରକର୍ମ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜାର+କର୍ମନ୍)—ବ୍ୟଭିଚାର; ପରସ୍ତ୍ରୀ-
Jāra-karma ଗମନ—Adultery.

ଜାରଜ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଜାର=ଉପପତି+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;
Jāraja ଯେ ପରପୁରୁଷ ଔରସରେ ଜନ୍ମେ)—ବେଜନ୍ମା; ବେଧଳ—
(ଜାରଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) Illegitimate son.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଜାରେଜ (ସନ୍ତାନ)—
Illegitimate; adulterine; bastard.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ଜାରଜଙ୍କୁ ୬ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ବିବାହିତ ପତିଙ୍କ ଜୀବନକାଳରେ ପରପୁରୁଷ ଔରସ ସନ୍ତାନକୁ କୁଣ୍ଡ ଓ ବିଧବା ଗର୍ଭରେ ପରପୁରୁଷ ଔରସ ସନ୍ତାନକୁ ଗୋଲକ କୁହାଯାଏ । ଜାରଜପୁତ୍ର କୌଣସି ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ବା ପିଣ୍ଡଦାନରେ ଅଧିକାରୀ ନୁହେଁ ।]

ଜାରଜଯୋଗ—ସଂ. ବି.—ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଜାତକରେ ଘଟିବା
Jāraja-jōga ପ୍ରତିସ୍ଥିତିଯୁକ୍ତ ଯୋଗବିଶେଷ—Name of a kind of astrological conjunction of planets in a person's horoscope.

[ଦ୍ର—ଜାତକରେ ଯଦି ଲଗ୍ନ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ଉପରେ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ୁ ନ ଥାଏ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ଚନ୍ଦ୍ର ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ଥାଏ ତଥା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ପାପଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଥାଏ, ତେବେ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜାରଜ ଯୋଗ ହେବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଦ୍ୱିତୟା, ସପ୍ତମୀ ଓ ଦ୍ୱାଦଶୀ ତିଥିରେ ଓ ରବିବାର, ଶନିବାର ବା ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ଯଦି କୃତ୍ତିକା, ମୃଗଶିରା, ପୁନର୍ବସୁ, ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଧନିଷ୍ଠା ବା ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ ନକ୍ଷତ୍ର ପଡ଼େ ତେବେ ଏହାକୁ ଜାରଜ ଯୋଗ ବୋଲି ଯାଏ ଏ ଯୋଗରେ ଜନ୍ମିବା ବାଳକ ମାତାଙ୍କ ବିବାହିତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଔରସ ନ ଥିବାର ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜାରଜାତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜାର+ଜାତ)—ଜାରଜ—
Jāra-jāta Bastard
(ଜାରଜାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଜାରଜ ସନ୍ତାନ; ବେଧଳ—A bastard.

ଜାରଜାତକ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ—ଜାରଜାତ (ଦେଖ)
Jāra-jātaka Jārajāta (See)
(ଜାରଜାତକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜାରଜାତକା—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—(ସଂ. ଜାରଜାତକ)—
Jāra-jātakā ଜାରଜ (ଦେଖ)
(ଜାରଜାତକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Jāraja (See)

ଜାରଣ—ସଂ. ବି. (ଜୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍; ଜାର ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Jāraṇa ୧ । କ୍ଷପୃକରଣ—1. Causing decay.

୨ । ଘନ ପଦାର୍ଥ ତରଳ ପଦାର୍ଥରେ ମିଳାଇ ଦିବା—
2. Being dissolved.

୩ । ପରପାକ କରଣ; ପାଣିରେ ମିଳାଇଦେବା—
3. Act of dissolving a thing in a liquid.

୪ । ଜୀର୍ଣ୍ଣକରଣ—4. Digesting.

୫ । ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ମାରଣ ବା ଶୋଧନ—
5. The process of oxidising metals for medicinal purposes.

୬ । ଔଷଧାର୍ଥ ପାରଦ ଧାତୁର ଏକାଦଶ ସଂସ୍କାର—
6. The eleventh process of refining quicksilver.

୭ । ଭସ୍ମକରଣ—7. Oxidation; reduction to ashes.

ସଂ. ବିଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ—Digestive.

ଜାରଣ ମାରଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜାରଣ+ସଂ. ମାରଣ; ଏକାର୍ଥକ
Jāraṇa māraṇa ସଦ୍ଭବର)—୧ । ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଶୋଧନ—
ଜାରଣ ମାରଣ 1. Process of oxidising or refining
जारण मारण metals for medicinal purposes.

[ଦ୍ର—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ରୌପ୍ୟ, ପାରଦ ଆଦି ଧାତୁକୁ ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଜାରଣ ବା ଶୋଧନ କଲେ ତାହା ଔଷଧ-ରୂପେ ମନୁଷ୍ୟର ନାନାଗ୍ରବରେ ଉପକାର କରେ; କିନ୍ତୁ ଶୋଧିତ ନ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟଶରୀରରେ ନାନା ଅପକାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମ ନ୍ଦା ବ ୬ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଦେ ପାର୍ଥ ଯଥାକ୍ରମେ ରହିଁର ବସଘର ୬ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ତୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ତୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍କତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ

ଘଟାଏ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଜାରଣ ଧାତୁକୁ ଉତ୍ତପ୍ତ କରାଯାଏ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବା ସକାଶେ ନାନା ଉପାୟ, ସତ୍ ଅସତ୍ ସବୁ ପ୍ରକାର ଉପାୟ—

2. All conceivable means (fair or foul) of bringing a person under control.

ଜାରମହୁର୍—ଦେ. ବ. (ଫା. ଜଦ୍ଦର୍ ଓ ସଂ. ମଧୁର୍)—ଜାଲମହୁର୍; ସର୍ଦ୍ଦୀନାଶକ ଚରଡ଼ା ଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ପେଟରୁ ବାହାରିବା କୋଉଳମଞ୍ଜି ପରି ଦେଖା ଯାଉଥିବା ଏକପ୍ରକାର କଳା ଓ ଦଲଦଆ ବସ୍ତୁର ପଥୁରିଆ ଜନ୍ତୁସ—A calcinous formation and pebble-like substance got from the intestines of flamingo and some ruminant birds and supposed to be an antidote against snake-poison.

Jāra-mahurā
जहर मोहरा
ବୁ. ସାପମହୁର୍
ଫା. ପାଦଜହର୍

[ଦ୍ର—ଏହା କଳା ଓ ଚକଚକ ଦେଖାଯାଏ । ସାପକାମୁଡ଼ା ସ୍ଥଳ ଜାଗାରେ ଏହାକୁ ଲଗାଇ ଦେଲେ ଏ ଦଂଶନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରୁ ସାପ ବିଷ ଶୋଷି ନିଏ ଓ ବିଷ ଦେହରୁ ନ ଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ସ୍ଥଳ ସ୍ଥାନରେ ଲାଗିରହେ । କେଲାମାନେ ଏହା ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରନ୍ତି । ପାଗୁଳ କରିବା କେତେକ ଜୀବ (ଯଥା— ଛେଳି, ମୃଗ ଓ ଆମେରିକାର ଲାମା)ଙ୍କର ଅନ୍ତ୍ରବୃଦ୍ଧିରୁ ମଧ୍ୟ ଜାରମହୁର୍ ବାହାରେ ।]

ଜାରୁ—ଗ୍ରା. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ଜାର)—ଜାର; ଉପପତ୍ନୀ—

Jārā
A gallant; paramour.

ଜାରପୁରୁଷ ପ୍ରେମରତ୍ନେ, ନଣ୍ଡ ବଦସ ଅବରତେ—
ଉପେନ୍ଦ୍ର. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. 'ଜାର'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—ଉପପତ୍ନୀ; ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ—
Concubine.

କୁଥଇଁ ଜାରତେ ଜଳା ରଣ୍ଡୀ ଆପଣା କର୍ ବେ ଜାଣେ—
ଉପେନ୍ଦ୍ର. ଚଉରଶା ।

ଜେରା ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଫା. ଜରହ୍) ଜେର୍; ସାକ୍ଷୀକୁ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷ ଓକିଲଙ୍କର ପଚାରିବା କୂଟ ପ୍ରଶ୍ନ—
जिरह
1. Cross examination.

ଜାରା ୨ । (ଇଂ. ଜାର୍ରହ୍) ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଦ୍ୱୀପର ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ଦୃଢ଼ ଟାଣ କାଠ—
जारा
2. Jārā wood; the hard wood of an Australian tree; Eucalyptus Rostrata.

[ଦ୍ର—ଏ କାଠ କଲିକତାରେ ବହି ହୁଏ, ଏଥିରେ ଗାଡ଼ି ଓ ଘରର ଉପକରଣମାନ ଗଢାଯାଏ ।]

ଜାରୁ କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଜେର୍ କରିବା; ଅପର ପକ୍ଷର ସାକ୍ଷୀଙ୍କୁ କୂଟ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା—To cross-examine or cross-question a witness in court.
Jārā karibā
जिरह करना
ଜାରୁଣବର—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ସଂ. ଜର୍)—ଯେଉଁ ଶବରର ବାଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଦରେ ବାଜିବାରୁ ତାହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା—Name of a fowler who unwittingly caused the death of Śrīkṛushṇa by aiming an arrow and hitting his toe, mistaking it for a deer.
Jārā-śabara

ଜାରୁସନ୍ଧ—ଗ୍ରା. ବ—ଜରାସନ୍ଧ (ଦେଖ)
Jārāsandha
Jarāsandha (See)

ଜାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜାର୍=ପ୍ରଚଳିତ)
Jāri
जारि
୧ । ଆରମ୍ଭ; ପ୍ରଚାର; ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ—
1. Setting a thing on foot.

୨ । ପ୍ରଚାର—2. Circulation; promulgation.

୩ । ଅଧିକାର—3. Authority; control.

୪ । ପ୍ରୟୋଗ—4. Issuing; application.

୫ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତି—5. Carrying into action.

୬ । ଶାସନ—6. Rule, regime.

୭ । ବ୍ୟବହାର; ପ୍ରଚଳନ—7. Use; currency.

(ଯଥା—ଏ ହୁକୁମର ଜାରି ୩ ବର୍ଷ ହେଲା ହୋଇଅଛି ।)

୮ । ପ୍ରଭାବ—8. Influence.

(ଯଥା—ଆଜି କାଲି ରଥଙ୍କର ଆଠଗଡ଼ରେ ଭାରି ଜାରି ।)

୯ । କାର୍ଯ୍ୟ—9. Action.

୧୦ । ବଳାତ୍କାର—10. Employing force.

୧୧ । ଜାହିର; ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା—
11. Self-aggrandisement.

୧୨ । ତେଜ—12. Power; vigour; activity.

ଆଜ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଉକ୍ତାଏତ ଶବ୍ଦରେ ଭରା ଜାରି । ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

୧୩ । କଡ଼ାକଡ଼ି ନିୟମର ପ୍ରଚାର—
13. Promulgation of strict rules.

୧୪ । ପ୍ରବାହ—14. Current; flow.

୧୫ । ମହରମ ପର୍ବରେ ମୁସଲ୍ମାନ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ତାଜିଆ ଆଗରେ ଗାଇବା ଏକ ପ୍ରକାର ଗୀତ—
15. A kind of song sung by Mahomedan females during the Mohorrum.

୧୬ । ଆଡ଼ମ୍ବର—16. Pomp; display

୧୭ । କଠୋର ନିୟମାଧୀନତା—17 Discipline.

ବିଣ—୧ । ପ୍ରଚଳିତ—1. Current; in vogue.

୨ । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—2. Established.

୩ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ—
3. Put in force; inaugurated.

୪ । ଜାହିର; ପ୍ରଚାରିତ—4. Promulgated; published.

ତାଙ୍କ ମହତ୍ତ୍ୱ କଥା ପୃଥିବୀ ସାକ ଜାରି । ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

* । (ଆ. ଜାହିର୍) ଶାସିତ—5. Controlled; ruled.
୬ । ପ୍ରବାହିତ—
6. Flowing; running (in current).
(ଯଥା—ଜଖମୀ ଲୋକର ବହୁତ ଖୁନ୍ ଜାର ଅଛୁ ।)

ଜାର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା—
Jāri karibā — 1. To put into a force; to carry a thing into action.
जारि करना (ଯଥା—ପିଆଦା ଆସି ଓତ୍ତିକୁ ଜାର କରିଦେଇଗଲା ।)
୨ । ପ୍ରଚାର କରିବା—2. To serve.
(ଯଥା—ପିଆଦା ନୋଟିସ ଜାର କରିବାକୁ ଯାଇଅଛି ।)
୩ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବା—3. To inaguraute.
୪ । କଡ଼ାକଡ଼ି ନିୟମ ପ୍ରଚାର କରିବା—
4. To promulgate hard and fast rules.
* । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା—5. To establish.
ଦୁଇ ପରେ କରେ ପ୍ରତ୍ୟୁପଣ ଜାର । ସ୍ୱାମୀଥ. ଦରବାର ।
୬ । ଜବତ୍ କରିବା; ଦଣ୍ଡ ଆଦି ଦେଇ ଆୟତ୍ତ କରିବା—
6. To teach a lesson by punishing.

ଜାର୍ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅପଣାର ପରାକ୍ରମ ସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗେ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
Jāri kārḍhibā — To show one's might or power in public.

ଜାରଣୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜାର+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଇ)—କୁଲଟା ସ୍ତ୍ରୀ—
Jāriṇī — An adulteress.

ଜାରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଜୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—
Jārita — ଶୋଧିତ; ମାରିତ; ଅସୁବେଦୋକ୍ତ ବିଧିରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୃତ (ଧାତ୍ୱାଦି)—Refined; oxidised.

ଜାର୍ ଦେଖା (ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାରକାଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Jāri dekhā(khe)ibā — Jāri kārḍhibā (See)

ଜାରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଜୃ ଧାତୁ)—
Jāribā — ୧ । ଜାରଣ କରିବା; ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଶୋଧନ କରିବା—
ଜାରା — 1. To reduce or purify metals for medicinal purposes.
जारना
୨ । ଧାତୁ ଆଦି ଭସ୍ମ କରିବା—2. To reduce to ashes; to oxidise; to calcine.
୩ । ତୈଳ ଆଦିକୁ ଉତ୍ତାପରେ ଜଳଶୂନ୍ୟ କରିବା—
3. To heat oil etc. over fire so as to cause the water dissolved in it to evaporate.
୪ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା—4. To digest.
* । ଘନ ପଦାର୍ଥକୁ ପାଣିରେ ମିଳାଇବା—
5. To dissolve.
୬ । ନସ୍ତେଜ କରିବା—6. To make powerless.
ମାର ସୁକୁମାର ନ ପୂଣ ବଜ୍ରାର ଜାର ସେଡ଼ର ଏହା ସୁନର ମର ।
ଉଚ୍ଚ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ ।

୭ । (ଲଘୁଶାସ୍ତି) ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ଦେବା; ଜବତ୍ କରିବା—
7. To teach a lesson by punishing.
ଦରରେ ସକଳ ମନ; ଜାରରେ ଗାରମା ଜନ ।
ପ୍ରାତୀ. ରତ୍ନସଂମନ୍ତ୍ରଣ ।

ଜାର୍ ବାହାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାର୍ କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Jāri bāhāra karibā — Jāri kārḍhibā (See)

ଜାରୁଲ୍—ଦେ. ବି—ଆସାମ, ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ଜାତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କାଠଗଛ—A kind of timber tree; Toon wood; Larger Stroemina Flosreginae.
Jārul
जारूल
जेर [ଦ୍ର—ଏହା ଧାତକ୍ୟାଦି ବର୍ଗର ପୁଷ୍ପତରୁବିଶେଷ; ଏହାର ଫୁଲ ବଡ଼ବଡ଼ ଓ ପ୍ରାୟ ୩ ଆଙ୍ଗୁଳ ଚଉଡ଼ା । ଏ କାଠ କଲିକତାରେ ମିଳେ । ଏହା ବଡ଼ ଝାଡ଼ । ଏଥିରେ ଚଉକ, ଆଲମାରି, ସେଜ ଇତ୍ୟାଦି ଗୃହୋପକରଣ, କଡ଼ିକାଠ ଓ ବରଗା ହୁଏ ।]

ଜାଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜଅଲ୍; ଜାଲ୍)—୧ । କପଟଲେଖନ କୃତ୍ରିମଲେଖା—1. Forged writing; forgery.
Jāl
जाल
୨ । କପଟତା—2. Deception.
जाल ବିଣ—୧ । କୃତ୍ରିମ—1. Forged; counterfeit.
୨ । କପଟୀ—2. Deceptive.

ଜାଲ୍ ଅପରାଧ—ଦେ. ବି—ଜାଲ୍ କରିବା ଯୋଗୁଁ ହେବା ଅପରାଧ—
Jāl aparādha — The offence of forgery.

ଜାଲ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୃତ୍ରିମ ଲେଖା ଲେଖିବା—
Jāl karibā — 1. To forge; to forge a writing or document.
जाल करना (ଯଥା—ତୁମେ ତାଙ୍କ ଦସ୍ତଖତ ଜାଲ୍ କରିବ କି ?)
୨ । ଅସଦୁଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅସଲ ପଦାର୍ଥର ଅବିକଳ ନକଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—2. To counterfeit a genuine thing; to imitate culpably.
[ଦ୍ର—ଜାଲ୍ କରିବା ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଗୁରୁତର ଅପରାଧ ଅଟେ ।]

ଜାଲ୍‌କାରିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଯେ କପଟଲେଖା ଲେଖେ; ଜାଲିଆ—
Jālkāriā — Forging.
जालिया

ଜାଲ୍‌ଜାଲିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜାଲ=ଜାଲ)—
Jāl jāliā — ୧ । ଜାଲପରି ବୁଣୁଥିବା; ଝଲସ୍—
ଜାଲୀଦାର — 1. Looking like a net; netlike; netted.
जालीदार ୨ । ଜାଲୁଜାଲୁଆ; ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯିବା—
(ଜାଲଜାଲୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2 Seen indistinctly.
୩ । ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଦେଖିପାରୁ ନ ଥିବା (ଚକ୍ଷୁ)—
3. Dim-sighted (eye).
୪ । ଉପରେ ଜାଲପରି ସରୁ ଆବରଣ ଥିବା—
4. Filmy; reticulated.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅକ୍ଷରରେ ହ୍ରସ୍ୱ ଇ-କାର ଓ ଉ-କାର ଥିଲେ ସେ ଦୁଇଟି ହ୍ରସ୍ୱ ଇ-କାର ଓ ଉ-କାର ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅକ୍ଷରରେ ଦୀର୍ଘ ଈ-କାର ଓ ଊ-କାର ହୋଇଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଏ ଅଭିଧାନରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ, ତାହାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅକ୍ଷରରେ ଦୀର୍ଘ ଈ-କାର ଓ ଊ-କାର ଥିଲେ ହ୍ରସ୍ୱ ଇ-କାର ଓ ଉ-କାର ଦେଇ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଈଶ୍ୱର' ନ ମିଳିଲେ 'ଇଶ୍ୱର' ଖୋଜିବେ, 'ଊଣା' ନ ମିଳିଲେ 'ଉଣା' ଖୋଜିବେ; 'ଜୀବ' ନ ପାଇଲେ 'ଜିବ' ଦେଖିବେ; 'ଜୂଆ' ନ ପାଇଲେ 'ଜୁଆ' ଦେଖିବେ; 'ଅଳୀକ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳିକ' ଦେଖିବେ ।

୫ । ଜାଲମୟ; ଛନଣିମନଣି—
5. Knotty, complicated; twisted with one another; overtangled

ଜାଲ୍ ଜାଲିଆତି—ଦେ. ବି—୧ । ଜାଲ; ଜାଲ୍‌କର୍ମ—
Jāl jāliāti
1. Forgery.
୨ । ଠକାମି; ପ୍ରତାରଣା—1. Cheating; fraud.

ଜାଲ୍‌ଜାଲୁଆ—ଦେ. ବିଣ—ଜାଲ୍‌ଜାଲିଆ (ଦେଖ)
Jāl-jāluā
Jāl-jāliā (See)

ଜାଲ୍ ଟଙ୍କା—ଦେ. ବି—ମେକାଟଙ୍କା; ନକ୍‌ଲୀ ଧାତୁରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୁଦ୍ରା—
Jāl ṭaṅkā
Counterfeit coin.
ଜାଲ ଟାକା
जाल रुपया

ଜାଲ୍ ଦଲିଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜଅଲ୍ ଓ ଫା. ଦଲ୍ଲିଲ୍)—
Jāl dalil
ଅସଲ କାଗଜର ନକ୍‌ଲୀ ପ୍ରତିଲିପି—
Forged document.
ଜାଲ ଦଲୀଲ
जाल दलील

(ଜାଲ୍‌ଦସ୍ତାବିଜ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାଲ୍ ଦସ୍ତଖତ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ଜଅଲ୍ ଓ ଫା. ଦସ୍ତ୍‌ଖତ୍)—
Jāl dastakhata
କୃତ୍ରିମ ସ୍ୱାକ୍ଷର; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଜଘନ୍ୟ-
ଜାଲ ଦସ୍ତଖତ
ଭାବରେ ଲିଖିତ ବା ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ଅନ୍ୟର ନାମ
जाल दस्तखत
Forged signature.

ଜାଲ୍ ଦସ୍ତାବିଜ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ· ଜାଲ୍ ଓ ଫା. ଦସ୍ତାବେଜ୍)—
Jāl dastābija
ଜାଲ୍‌ଦଲିଲ—Forged document.

ଜାଲ୍ ଧରିବା—ଦେ. କି—ଦଲିଲ୍‌ଆଦିର କୃତ୍ରିମତା ଅବଧାରଣ କରିବା—
Jāl dharibā
To detect a forgery.
ଜାଲ ଧରା
जाल पकड़ना

ଜାଲ୍ ନୋଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜଅଲ୍ ଓ ଇଂ. ନୋଟ୍)—
Jāl-noṭ
କୃତ୍ରିମ କାଗଜ-ମୁଦ୍ରା—Forged note.
ଜାଲ ନୋଟ
जाल नोट

ଜାଲ୍‌ଫିସାଦ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜଅଲ୍+ଫସାଦ) (ସନ୍ଧିରୁ)—
Jāl-phisād
ଜଘନ୍ୟ ଲେଖା ଓ ପ୍ରତାରଣା—
Forgery and deception.
ଜାଲ ଫସାଦ
जालफसाद

ଜାଲ୍‌ଫିସାଦୀ—ଦେ. ବି—ଜାଲ୍‌ଫିସାଦ୍ (ଦେଖ)
Jāl-phisādī
Jālphisād (See)

ଜାଲଫେସାଦୀ ଜାଲଫସାଦୀ
ବୈଦେ. ବିଣ—ଯେ କୃତ୍ରିମ ଲେଖା ଲେଖେ ଓ ପ୍ରତାରଣା କରେ—Forging and deceptive.

ଜାଲ୍‌ଫିସାଦିଆ—ବୈଦେ. ବିଣ—ଜାଲ୍ ଫିସାଦୀ (ଦେଖ)
Jal-phisādiā
Jāl-phisādī (See)

ଜାଲ୍ ମନୁଷ୍ୟ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁଲୋକ ଅପରାକୁ ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ଠକା ବିଏ—An imposter.
Jāl manushya
ଜାଲ ମାନୁଷ
जाल आदमी

ଜାଲ୍ ମୁଦ୍ରା—ଦେ. ବି—ମେକାଟଙ୍କା; ନକ୍‌ଲୀ ଧାତୁରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୁଦ୍ରା—
Jāl mudrā
Countrefeit coin; base coin.

ଜାଲ୍‌ସାଜ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଜଅଲ୍+ଫା. ସାଜ୍)—ଜାଲିଆତି; ପ୍ରତାରକ—Forging; imposting; cheating.
Jāl-sāj
ଜାଲସାଜ
जालसाज

ଜାଲ୍‌ସାଜି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜାଲ୍+ଫା. ସାଜି)—
Jāl-sāji
୧ । ଜାଲ୍‌କର୍ମ—1. Forgery.
ଜାଲସାଜି
୨ । ଠକାମି; ପ୍ରତାରଣା—2. Deception.
जालसाजी

ଜାଲ୍‌ସାଜିଆ—ବୈଦେ. ବିଣ.—(ଫା. ଜାଲ ସାଜ୍)—ଜାଲିଆ—
Jāl sājiā
Forging.

ଜାଲସାଦ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଜାଲ୍‌ସାଜ୍)—ଜାଲ୍‌ସାଜ୍ (ଦେଖ)
Jāl-sād
Jālsāj (See)

ଜାଲ୍‌ସାଦି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଜାଲ୍‌ସାଜି)—ଜାଲ୍‌ସାଜ (ଦେଖ)
Jāl-sādi
Jāl-sāji (See)

ଜାଲ—ସଂ. ବି. (ଜଲ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jāla
୧ । ଜୀବଜନ୍ତୁ (ଯଥା—ମାଛ, ପକ୍ଷୀ ଆଦି) ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚକ୍ଷୁ, ସୂତ୍ର ବା ଲୌହିର ତାର ନିର୍ମିତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଫାନ୍ଦ;ଜାଲ—1. Net; snare.
୨ । ଅଖିର ତାରା ଉପରେ ପରଳ ମାଡ଼ିବା ରୋଗ—
2. A disease of the eye in which the pupils are overspread with a net-like overgrowth.
୩ । ଲୂତାତନ୍ତୁ; ବୁଢ଼ିଅଣୀ ସୂତାର ଗୋଲାକାର ଫାନ୍ଦ—
3. Spider's web.
୪ । ରଥାଦିର ଆବରଣ ବା ଜାଲ ପଡ଼ିଥିବା ଘୋଷଣ—
4. Netted covering or hood for cars etc.
୫ । ଗବାକ୍ଷ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଥିବା ଝରକା—
5. Latticed window.
୬ । କଳିକା; କୋରକ; କଢ଼ି—6, Bud; blossom.
୭ । ସରୁ ଜାଲିକାମ—7. Lattice work.
୮ । ସମୂହ—8. Multitude; collection; assemblage.
୯ । ଭେଳବାଜି; ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ; ବେଲ୍ଲି—
9 Magic; jugglery.
୧୦ । ମିଥ୍ୟା; ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ପ୍ରତାରଣା; ଛଳ; ଜଘନ୍ୟ—
10. Deception; falsehood.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଷ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

୧୧ । ଦମ୍ଭ; ଗର୍ବ—11. Pride; arrogance.

୧୨ । ଅନ୍ୟକୁ ବିପଦରେ ପକାଇବା ପାଇଁ କରାଯିବା କପଟ ଉପାୟ ବା କୌଶଳ—12. Stratagem or artifice to involve a person in trouble.

୧୩ । ଅଭିମାନ; (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. Sullen displeasure.

୧୪ । ଖାର; ଗଛ ଆଦିକୁ ଜଳାଇ ସେଥିରୁ ବାହାର କରିବା ପାଉଁଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—14. Ashes of vegetables.

୧୫ । କଦମ୍ବଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
15. Nuclea Kadamba (tree)

୧୬ । ଏକପ୍ରକାର ତୋପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
16. A kind of cannon.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜ୍ୱଲ ଧାତୁ)—୧ । ଜାଳଣି କାଠ; ଇନ୍ଧନ—
1. Fuel; fire-wood.

୨ । ଅଗ୍ନିର ତାପ ବା ତେଜ—2. Heat of fire.

୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଉତ୍ତାପିବା ପାଇଁ ଜାଳ ଜାଳିବା—
3. Lighting of fuel to heat something.

ଅଗ୍ନି ଜାଳନ୍ତେ ଅହିଂସ ଘଡ଼େଣୀ,
ଅନେକ ଜୀବେ ନ ତାଉଲ୍ଲ ପାଣି । ପ୍ରତାପ. ଶଶିସେନା ।

୪ । ପୋଡ଼; ପୋଡ଼ିବା କ୍ରିୟା—
4. Act of burning.

ବଶୁଦ୍ଧ ସ୍ପର୍ଶ ପିତ୍ତଳ ମିଶ୍ରିତ ଦେବେ ତା ଜାଳ ପ୍ରଉଉର କଲେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେଖୁଶବଳାସ ।

୫ । ତାପ—5. Heat.

ଯେନ ଘନକାଳ ଜାଳ ମଣି ବହ୍ନି ନ୍ୟାଳ ଜାଳ ।
ଉଷ୍ଟ. ସ୍ତ୍ରୀସ୍ୱଭାବାଦ୍ୟ ।

ଜାଲ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜାଲ)—୧ । ଜୀବଜନ୍ତୁ ଆଦି ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୂତାଦି ନିର୍ମିତ ଯନ୍ତ୍ର; ଫାନ୍ଦ—
Jāla ଜାଳ
1. Snare.

୨ । ଫାସ—2. Noose.

୩ । ବୁଢ଼ିଆଣୀ ସୂତା—3. Cobweb; spider's web.

୪ । ମାଛ ଧରିବାର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର—4. Net.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନେକ ପ୍ରକାରର; ଯଥା—ଘୁଅଜାଲ, ଖେପା ଜାଲ, ପେଲଣା ଜାଲ, କାଠି ବା ଖାଡ଼ ଜାଲ, ଗଣ୍ଠି ଜାଲ ବା ତୁନା ଜାଲ, ଉଡ଼ ବା ବଡ଼ ଜାଲ ଓ ଜାଲ ପୋତ୍ତୁବ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ବୈଦେ. ବି ଓ ବ୍ୟୁ. (ଆ. ଜଅଲ)—ଜାଲ୍ (ଦେଖ)
Jāl (See)

ଜାଲଜ—ସଂ. ବି. (ଜାଲ+ସଜ୍ଞାର୍ଥରେ କ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜାଲ—
Jālaka
1. Small net.

୨ । ଫୁଲର କଢ଼ି; କୋରକ; କଳିକା—
2. Bud; blossom.

୩ । କୁଲାୟ; ପକ୍ଷୀର ବସା—3. Bird's nest.

୪ । ଫୁଲ ବା କଢ଼ିର ଗେନ୍ଥା—
4. A bunch of flowers or blossoms.

୫ । ତାରକସି କାମ—5. Filigree.

୬ । ଗବାକ୍ଷ—6. Latticed window.

୭ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ ଭୂଷଣ—
7. An ornament with filigree work.

୮ । କାକୁଡ଼, ବୋଇତକଖାରୁ, ପାଣିକଖାରୁ, ବେଣ୍ଡୀ, ଜଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ଫଳମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥା ବା ଛୁଟି—
8. Young edible fruit (e. g. cucumber, pumpkin etc).

୯ । ଗର୍ବ; ଦମ୍ଭ—9. Pride, arrogance.

୧୦ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥର ସମୂହ ବା ସମଷ୍ଟି—
10. A collection or multitude of small things.

୧୧ । କଦଳୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —11. Plantain.

ଜାଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜାଳଣି କାଠ ସଂଗ୍ରହ କରିବା—
Jāla karibā
1. To gather twigs etc. for fuel.

୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ କାଠକୁ ଜାଳିବା କାଠରେ ପରିଣତ କରିବା—2. To turn wood intended for other use to fuel.

ଜାଲକାରକ—ସଂ. ବି (ଜାଳ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ବୁଢ଼ିଆଣୀ; ମାକଡ଼ସା—Spider.
Jāla-kāraka

ଜାଲକିନୀ—ସଂ. ବି (ଜାଲକ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ମାଈ ମେଣ୍ଢା; ମେଣ୍ଢୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A she-ram; ewe.
Jālakinī

ଜାଲକୀ—ସଂ. ବି (ଜାଲକ+ଜୀବକାର୍ଥେ ଇନ୍; ୪ମା. ୧କ)—ଶସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସାୟଦ୍ୱାରା ଜୀବିକାନିର୍ବାହକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A person who earns his livelihood by dealing with weapons.
Jālakī

ଜାଲକୀଟ—ସଂ. ବି (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ.; ଜାଳ+କୀଟ)—୧ । ବୁଢ଼ିଆଣୀ; ମାକଡ଼ସା; ଊର୍ଣ୍ଣନାଭ—1. Spider.
Jāla-kīṭa

୨ । ବୁଢିଆଣୀର ଜାଲରେ ପଡ଼ିବା କୀଟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. An insect which becomes entangled in a spider's web.

ଜାଲଗଣ୍ଠି—ଦେ. ବି—୧ । ବର୍ଷାୟୁ ଉଣ୍ଡିବଶେଷ—
Jāla ganṭhi
1. A long creeping grass, Panicum Javanicum.
ଜାଳଗଁଇଠି

ଜାଲକାଗୁଣି [ଦ୍ର—ଏହା ଶୁଆଁପରି ଏକପ୍ରକାର ଘାସ; ଲଟେଇ ଲଟେଇ ମାଡ଼େ ଓ ଦେଢ଼ ବା ଦୁଇ ହାତ ଲମ୍ବ ହୁଏ ।]

୨ । ଜାଲର ଘରମାନଙ୍କ ଶେଷରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗଣ୍ଠି—
2. Knots at the corners of the squares of a net.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଗା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଗା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପଘତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ତେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଦେ. ବଣ—ଜାଲ୍‌ଜାଲିଆ (ଦେଖ)
Jāl-jāliā (See)

ଜାଲଗର୍ଦ୍ଦଭ—ସଂ. ବ—ଚର୍ମରୋଗବିଶେଷ; ବସର୍ପ ରୋଗ—
Jāla-gardabha Cutaneous erysipelas.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦେହର ସ୍ଥାନବିଶେଷ ଫୁଲିଯାଏ ଓ ପୀଡ଼ା କରେ ଓ ଜର ହୁଏ ।]

ଜାଲଘର୍—ଦେ. ବ—ଜାଲର ଫାଙ୍କମାନ—
Jāla-gharā The spaces made in a net.

ଜାଲଜୀବୀ—ସଂ. ବ (ଜାଲ + ଜୀବ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.; ଯେ ଜାଲ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ)—କେଓଟ; ଜାଲୁଆ—Fisherman.
Jāla-jībī

ଜାଲତିବାଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡରେ ସୂତା ଛନା ହୋଇ ଛନା ହୋଇଥିବା ସୂତାର ଫାସରୁ ଜାଲ ବୁଣିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରଯାଏ—The staff which forms the base for knitting nets.
Jālati-bārdi

ଜାଲଣୀକାଠ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଜ୍ୱଳନ) ଇନ୍ଧନ; ଜାଳବାରେ ବ୍ୟବହୃତ କାଷ୍ଠ—Fuel.
Jalaṇikāṭha
ଜାଳନୀ କାଠ
ଜଳାବନୀ

ଜାଲତି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଜାଲ)—୧ । ଛୋଟ ଜାଲ—
Jālati 1. Small net.
ଜାଳୀ ୨ । ବାଉଡ଼ିଆଦଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ଗଛର ଫଳକୁ ରକ୍ଷା କରିବା
ଜାଲୀ ନମନ୍ତେ ଗଛ ବା ଫଳ ଉପରେ ପେରି ଦେବା ଜାଲ—
2. Net-work put over trees or fruits to protect them from depredations of bats.
୩ । ଆମ୍ବ ଆଦ ଫଳ ତୋଳିବା ନମନ୍ତେ ଆଙ୍କୁଡ଼ି ଅଗରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଜାଲର ପାତଆ; ଝୁଣ୍ଟୁଣୀ ଜାଲ—
3. A net-work basket or pouch attached to the top of a pole to pluck fruits (which fall into it instead of falling on the ground from high).
୪ । କୁକୁର, ଗୋରୁ ଆଦଙ୍କ ମୁହଁରେ ବନ୍ଧା ଦେବା ଜାଲ-କାମର ପାତଆ; ବାଆଁରୁ; ଗୋମେଷାଦ ପଶୁଙ୍କ ଭୁଣ୍ଡି; ପଶୁମାନଙ୍କ ମୁହଁ ଓ ନାକ ଛାଙ୍କିବା ଜାଲ—
4. Netted muzzle tied to the mouth of dogs or cattle to prevent them from using their mouth.

ଜାଲ ଦେବା—ଦେ. କି—ଚୂଲିରେ ନଆଁ ଜାଳବା ନମନ୍ତେ ଜାଳଣୀକାଠ ପୂରାଇବା—To supply fuel to a fire in the oven.
Jāla debā

ଜାଲ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ମାଛ ଧରିବାପାଇଁ ପୋଖରୀ ଆଦ ଜଳାଶୟରେ ଜାଲ ବିସ୍ତାର କରିବା—
Jāla pakā(ke)ibā 1. To cast nets for fishing.
ଜାଲ ଫେଲା
ଜାଲ ଡାଲନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନିଶ୍ଚିତ ବସ୍ତୁ ମିଳିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉଦ୍ୟମ କରିବା—2. (figurative) To try to secure an uncertain thing.

ଜାଲପାଦ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ; ଜାଲ + ପାଦ)—୧ । ହଂସ—
Jāla-pāda 1. Swan;
୨ । ହଂସପାଦର ଆଙ୍ଗୁଳି ପରି ଯୁକ୍ତାଙ୍ଗୁଳି ଜୀବ; ଜଳପଦ ଜୀବ—2. Web-footed birds and animals.
୩ । ଶରଳ ପକ୍ଷୀ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—
3. A kind of gander.
୪ । (ନାମ) ଜାବାଳି ଋଷିଙ୍କର ଏକ ଶିଷ୍ୟ—
4. The name of a disciple of sage Jābāli.

ସଂ. ବଣ—ଯାହାର ପାଦର ଆଙ୍ଗୁଠିଯାକ ପରସ୍ପର ସହିତ ଲାଗି ରହିଥାଏ (ସିନ୍ଧୁଘୋଟକ, ସିଲ୍ ପ୍ରଭୃତି ଜୀବ); ହଂସପାଦଆ—Web-footed.

ଜାଲପାହି—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ସଂ. ଜଳ; ଭୁଲ ବ. ଜଳପାପ୍ପା)—ସମୁଦ୍ରନିକଟସ୍ଥ ଜଳମୟ ନୀଚ ଭୂମି—Low marshy land on the sea-coast
Jāla-pāhi

ଜାଲପୋଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜାଲ + ପ୍ଲବ)—
Jāla-pordhuā ମାଛ ଧରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପୋତ୍ରଦ୍ୱ ଆକୃତିରେ
ଜାଲପୋଲୋ ଖଞ୍ଜା ଦୋଇଥିବା *ଖଣ୍ଡ ଢାଙ୍ଗରେ ଆବୃତ ଜାଲ—
ଜାଲପୋଡ଼ୁଦ୍ଦ, ଜାଲପୋରୁଦ୍ଦ, ଜାଲପୋଲୁଦ୍ଦ, ଜାଲପୋଲ୍ଲୁଦ୍ଦ } ଅନ୍ୟରୂପ
A contrivance consisting of a circular net controlled by five sticks converging at the top.

ଜାଲପ୍ରାୟା—ସଂ. ବ. (ଜାଲ + ପ୍ରାସ୍ + ଆ)—କବଚ; ସାଞ୍ଜୁ—
Jāla-prāyā Coat of mail.

ଜାଲଫାନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଜାଲର ଘର—
Jāla phānda The circular or square spaces in a net.
(ଜାଲଫାଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାଲଫାଶ - ଦେ. ବ—୧ । ଜାଲଫାନ୍ଦ (ଦେଖ)
Jāla-phāśa 1. Jāla-phānda (See)
ଜାଲଫାଁଶ ୨ । ଯେଉଁ ଜାଲରେ ଫାଶ ଲଗିଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର ଦଉଡ଼ିକୁ ଉଡ ଦେଲେ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇଥାଏ—2. Noosed net.
ଜାଲଫାଁଶ

ଜାଲବ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ବଳଭଦ୍ର ଦୈତ୍ୟର ପୁତ୍ର ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ (ଏହାକୁ ବଳଦେବ ବଧ କରିଥିଲେ; ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jālaba Name of ad emon killed by Baladeba.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଜାଲବର୍ବୁରକ—ଫ. ବ—ଖୁବ ଶାଖାଯୁକ୍ତ ଏକପ୍ରକାର ବବୂର ଗଛ—
Jāla-barbburaka A kind of Acacia tree with small branches.

ଜାଲ ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ଫାନ୍ଦ ପକାଇବା—To lay a snare for catching animals.
Jāla basā(se)ibā
ଜାଲ ପାତା
जाल फैलाना
[ଜାଲ ପାଉଁବା, ଜାଲ ମେଲ୍(ଲେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଜାଲବାଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଜାଲବାଡ଼ (ଦେଖ)
Jāla-bārḍa 1. Jāli-bārḍa (See)
୨ । ମାଛ ଭେଇଁ ପଳାଇ ଯିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଦୁଇ ଜଳାଶୟର ସୀମାରେ ଦିଆଯିବା ଜାଲର ବାଡ଼—1. A wall of nets set up at a boundary to prevent fishes from escaping.

ଜାଲ ବାହାଣ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜାଲ ଓ ବାହନ)—
Jāla bāhāṇa ମାଛ ଧରିବାପାଇଁ ଜାଲକୁ ମେଲ ମେଲ ଅଗ୍ରସର ହେବା—Spreading, laying or letting off nets for fishing.

ଜାଲ ବାହାଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାଲ ବୋହିବା; ଜାଲକୁ ପାଣିରେ
Jāla bāhāṇa karibā ମେଲ ମେଲ ଅଗ୍ରସର ହେବା—
To go on spreading out nets for fishing.

ଜାଲ ବୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ ଜାଲ + ବପ୍ତନ)—
Jāla buṇibā ସୂତାଦ ଦ୍ୱାରା ଜାଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
ଜାଲ ବୋନା To weave or knit a net.
जाल बुनना

ଜାଲ ବୁହାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାଲ ବାହାଣ କରିବା
Jāla buhāibā To go on spreading out or laying nets for fishing.
(ଜାଲ ବୋହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାଲମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜାଲ୍ମ୍)—
Jālama (etc) ଜାଲିମ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jālim etc. (See)

ଜାଲମହୁରା—ଦେ. ବ—ଜାରମହୁରା (ଦେଖ)
Jāla-mahurā Jāra-mahurā (See)

ଜାଲମୁଣା—ଦେ. ବ—ଜାଲ ନର୍ମିତ ଥଳି; ଗାଞ୍ଜିଆ—
Jāla-muṇā Net-purse; net pouch; a wallet made of net-work.
ଜାଲଥଳେ
जालका थैला

ଜାଲ ମେଲ୍(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଏକଡ଼ ଫଟୁଆଡ ଜାଲକୁ ମାଛ
Jāla melā(le)ibā ଧରିବା ପାଇଁ ପାଣିରେ ଖେଳେଇବା—
1. To spread out nets for fishing.
୨ । ଜାଲ ପକାଇବା—2. Jāla pakāibā (See)

ଜାଲା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଜ୍ୱାଲା ;—୧ । ଜୁଲୁମ୍; ନର୍ଯାତନ—
Jālā 1. Oppression.
ଜାଲା ନର ଶବ୍ଦର ଜଗ୍ ବ୍ୟାଧର ସର
ଜ୍ୱାଲା ଯାହା ଜାଲାରେ ସଦା ଜଳେ ଅନ୍ତର । ନନ୍ଦକିଶୋର. ନଝଣୀ ।
୨ । ତାପ—2. Heat.
୩ । ଜଳା ଘୋଡ଼ା—
3. Burning sensation; inflammation.
ବଶ ଜାଲାରେ ହୋଲେ ଦୁଇ
ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଜଙ୍ଗାଧର । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୪ । ଦାଉ; ବାଧା—
4. Painful sensation; pang.
ବନ ଦେଓଁ ପାଇଲ ମଦନ ଶର ଜାଲା । ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷାଅନୁରାଗ ।

ଜାଲି—ଦେ. ବ. (ସ. ଅଳିଞ୍ଜର; ତୁଲ. ପା. ଜାର୍ଗି, ଇଂ. ଜାର୍)—
Jālā ୧ । ବଡ଼ ଗଢ଼ ବା ମାଠିଆ; ପାଣି ରଖିବାର ବଡ଼ କଳସୀ—
ଜାଲା 1. Large jar.
ଜାଲା ୨ । ପାର୍ଯାକାର ସ୍ଥୂଳୋଦର ମୃତ୍‌ପାତ୍ର—
2. A big earthen vessel.
୩ । ମାଟିର କୁଣ୍ଡ; ବଡ଼ ନଦ୍ଦଆ—3. Large crator.
୪ । (ସ. ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ) ଅଗ୍ନି—4. Fire.
ଜାଲ ପ୍ରାସ୍ୱେ ଦଶୁଥଛ ନୋହେ ଜାଲ ଭେଳେ । ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନରୂପଣ ଗୀତା ।

ଜାଲାକ୍ଷ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜାଲ + ଅକ୍ଷି)—
Jālākṣha ଗବାକ୍ଷ; ଝରକା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Latticed window.

ଜାଲାତନ୍—ଦେ. ବଣ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ; ସ. ଜ୍ୱାଲା. ତୁଲ. ଆ. ଜାଲ୍ଲାତନ୍=ଦେଶରୁ ନିର୍ବାସିତ)—
Jālātan ଜ୍ୱାଲାରେ ଅସ୍ଥିର; ପୀଡ଼ାଦ; ସନ୍ତାପଦ୍ରପୀଡ଼ାଦ—
(ଜାଲ୍ଲାତନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Oppressed.

ଜାଲି—ଦେ. ବ. (ସ. ଜାଲ)—୧ । ଜାଲ ପରି ପତଳା ଆବରଣ—
Jāli 1. Film.
ଜାଲୀ ୨ । ଜାଲ ପରି ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ବା ଭୂଷଣ—
ଜାଲୀ 2. A thing or ornament of network; lattice-work.
୩ । ବହୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଜାଲ—
3. A net with small holes.
୪ । ସୂନା ରୂପା ଆଦ ଧାତୁର ତାରକସି କାମ—
4. Filigree work.
୫ । ଦୋଷ—5. Fault; blemish.
୬ । ଦୁଃଖ; ବାଧା—6. Pang; bothoraton.
୭ । ଝରକା; ଜଳାକବାଟ—7. Latticed window.
ଜାଲଟ ନକଟେ ଥଳାଇ ଦେଇଟ ଜାଲ ଟକଏ ସେ ଗୁଲଟକ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋଜେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତ୍ରୋଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

ଜାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଘରର ଛପ୍ପରକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଉପରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ଚାଟ—A latticed mat spread over the straw-thatch of a house.

ଜାଲଅଣ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଜାଲିସ୍ପୃଣ୍)—ଜାଲିଆ ୨ । (ଦେଖ) Jāliat Jāliā 2. (See

ଜାଲଅତି—ଦେ. ବି. (ଫା. ଜାଲସ୍ପୃଣ୍)—ଜାଲିଆତି (ଦେଖ) Jāliati Jāliāti (See)

ଜାଲିଆ—ଦେ. ବ—୧ । (ଫ. ଜାଲକ) ଜାଲୁଆ; କେଉଟ; ଯେ ଜାଲଦ୍ୱାରା ମାଛ ଧରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ— Jāliā ଜଲେ; ଜାଲିୟା 1. Fisherman (using nets).

जालिया ୨ । (ଅ. ଜାଲ୍) ଜାଲ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି— 2. Forger.

ଜାଲିୟଂ ଦେ· ବିଣ—୧ । ଯେ ଜାଲ୍ କରେ; ଜାଲ୍ କାର୍ଯ୍ୟ— **जालिया** 1. Forging.

୨ । ଶଠ; ଠକ—2. Cheating; deceptive.

୩ । କପଟୀ—3. Hypocritical.

ଜାଲିଆତ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଜାଲିସ୍ପୃଣ୍)—ଜାଲିଆ ୨ । (ଦେଖ) Jāliāt Jāliā 2. (See)

ଜାଲିଆତି—ଦେ. ବି. (ଫା. ଜାଲିସ୍ପୃଙ୍ଗ)—୧ । ଜାଲ୍‌କର୍ମ— Jāliāti 1. Forgery.

୨ । ଠକାମି; ଶଠତା; ପ୍ରବଞ୍ଚନା—2 Cheating; deception.

୩ । କପଟତା; ପ୍ରବଞ୍ଚନା—3. Hypocrisy.

ଜାଲିକ—ସଂ. ବି. (ଜାଲ + ଜୀବକା ଅର୍ଥରେ ଇକ)— Jā[l]ika ୧ । ଜାଲଜୀବୀ—1. One who ekes out his livelihood with a net or a snare.

୨ । କେଉଟ; ଧୀବର—2. Fisherman.

୩ । ବ୍ୟାଧ; ଜାଲ ବା ଫାଶଦ୍ୱାରା ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଯେ ଧରେ— 3. A fowler; a person who catches animals with snares; a huntsman.

୪ । ଯେ ଜାଲ ବୁଣେ—4. Weaver of nets.

୫ । ମାକଡ଼ସା—5. Spider.

୬ । ଜୋକ—6. Leech.

୭ । ମାକଡ଼—7. Monkey.

୮ । ପ୍ରବଞ୍ଚକ—8. A cheat; a rogue.

୯ । ଯେ କୁହୁକ ଦେଖାଏ; ବାଜୀଗର; ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ— 9. A juggler; conjurer.

୧୦ । ଝରକା; ଜଲାକବାଟ—10. Latticed window.

୧୧ । ପ୍ରଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତା— 11. A provincial governor.

୧୨ । କଦଳୀ—12. Plantain.

(ଜାଲିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧୩ । ଶିରସ୍ତ୍ରାଣରେ ନିର୍ମିତ ସାଙ୍ଜ— 13. A chain-armour.

୧୪ । ପଶମରେ ତିଆରି ଜାଲବାଲ୍ଲ ଓଢ଼ଣା— 14. A woollen net used as veil.

ଦେ. ବ—ଉଦ୍ଦୀପନ— Inciting.

ଯେନ ଦୁଇକେ ଭାପ ଜାଲକେ (ଜାମଭାପ ଉଦ୍ଦୀପନାଟି) ଏବେ ଅଟଇ ଇହି —ଉଷ୍ଣ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଜାଲି କବାଟ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଜାଲ ଓ କପାଟ)— Jāli kabāṭa ଜାଲକାମ ଦୋଇଥିବା କବାଟ—A door of जाली कपाट network; a latticed door.

जाली दरवाजा

ଜାଲିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜାଲକ=ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ମୁହଁ ଘୋଡ଼ାଇବାର ଜାଲି ଜାଲୁଆ ଛାଙ୍କୁଣୀ; ଛୁଦ୍ର ଛୁଦ୍ର ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ମୁଖାବରଣ ବା (ଜାଲିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଓଢ଼ଣୀ—1. A veil or mask of net-work for the face.

୨ । ବିଧବା - 2. Widow.

୩ । ଜୋକ—3. A leech.

୪ । ଚାରର ବର୍ମ; ଚାରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାଙ୍ଜ— 4. An armour of network.

୫ । ଫାଶ; ଫାନ୍ଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Snare.

୬ । ମାକଡ଼ସା; ବୃଶ୍ଚିଆଣୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 6. Spider.

୭ । ଲୁହା—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) 7. Iron.

ଜାଲିକାମ—ଦେ· ବି.—(ଧାତୁ ଆଦିର) ଚାରକସି କାମ— Jāli-kāma Filigree work.

जालीकाज

जालोकाम

ଜାଲିଚଟୁ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଜାଲ ବା ଜର୍ଜ୍ଜରୀକ ଓ ଚଦ୍ୱ) — Jāli-chaṭu ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ କରଚୁଲି; ଜଆଁ ଉପରେ ବସିଥିବା ଘିଅଆଦ ଝାଁଝରୀ; ସାଁଚା ଭରଳ ବସ୍ତୁ ପ୍ରଭୃତିରୁ ପିଠା ଇତ୍ୟାଦି ଛଣିଆଣିବା **पौना, झरना** ସକାଶେ ବ୍ୟବହୃତ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଚଲୁଡ଼ାମୁହାଁ ଚଟୁ ବା ଅଣକ—A ladle with numerous small holes to lift cakes etc from the frying pan; a perforated iron ladle for straining cakes from boiling ghee.

ବସ୍ତ୍ରମୁଦ୍ରାଙ୍କ ଉପମା ଦଇ
ବାମ ଜାଲଚୁ ଛଡା ଜାଲଚଟୁ । ସତ୍ୟଜ୍ଞ. ରତ୍ନସଂକତନ ।

[ଦ୍ର—ଏହାର ଛିଦ୍ର ବାଟେ ପିଠା ଆଦରୁ ଘିଅ ବୋହି ପଡ଼େ; ଏହା ଉପରେ ପିଠଉ ବା ବେସନ ରଖି ଏହାକୁ ଘିଅ କରେଇ ଉପରେ ଝାଡ଼ିଲେ ଲଡ଼ୁଦାନା, ବୁନ୍ଦିଆ ଆଦ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଷ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ଷ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଜାଲଜାଲଆ—ଦେ. ବଣ.—ଜାଲ୍‌ଜାଲଆ (ଦେଶ)
Jāli-jāliā Jāl-jāliā (See)
(ଜାଲୁଜାଲୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାଲଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ;ଜ୍ୱଳନ)—୧ । ନଆଁ ଜାଳବାପାଇଁ
Jāliṇi ବ୍ୟବହୃତ କାଠ; ଚୁଲ୍ଲିରେ ଜଳା ଦେବା କାଠ; ଇନ୍ଧନ—
ଜାଳନୀକାଠ 1. Fuel.
ଜଳାବନ ନିଃସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଅଗ୍ନି ଜ୍ୱଳାଇବାକୁଇ ସଜାଡ଼ିଥିଲ ଜାଳଣି ।
ଜଗତ୍ତୀଶାର, ୨୫ ଚୂଣୀ ।

୨ । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥରେ ସହଜରେ ନଆଁ ଲଗେ ଓ ଯାହା ଚୁଲ୍ଲୀରେ ପ୍ରଥମେ ନଆଁ ଧରାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—2. An inflammable substance with
(ଜାଳଣ,ଜାଳେଣି—ଅନରୂପ) which a fire is first lighted.

ଜାଳଣି କାଠ—ଦେ. ବ.—ଜାଳଣି ୧ (ଦେଖ)
Jāliṇi kāṭha Jāliṇi 1. (See)

ଜାଲନଥ—ଦେ. ବ.—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ନାସିକାର ବାମ ପୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧା
Jāli-natha ଯିବା ଜାଲକାମବଗିଞ୍ଚା ଚଳାକାର ମୁଦ୍‌କାଭୁଲ୍ୟ
ଜାଲୀନଥ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଦିପଖୀ ନୋଥ—A nose-ring
ଜାଲୀନଥ of filigree work
(ଜାଲୁନୋଥ, ଜାଲୁଙ୍ଗୋଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାଲନ କାଠ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଜ୍ୱଳନ + କାଷ୍ଠ)—ନଆଁ ଜାଳବା ପାଇଁ
Jālini kāṭha ବ୍ୟବହୃତ କାଠ—Fuel.
ଜାଳନୀକାଠ
ଜଳାବନୀ

ଜାଲନୀ—ସଂ. ବ. (ଜାଲ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଛବଦ୍ୱାର୍
Jāliṇī ସଜ୍ଜିତ କୋଠରୀ—1. A room furnished
with pictures.

୨ । କୋଷାଉଙ୍କା ଫଳ; ଉରଡ଼ା—
2. A kind of wild melon.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ପାଣିରେ ସଢ଼ାଇ ଦେଲେ ଏହାର ଗୋଟା ସଢ଼ି ଯାଇ ଗୋଟାର ଭିତରେ ଥିବା ଜାଲୁଜାଲୁଆ ଆବରଣ ରହିଯାଏ ଓ ତାକୁ ଗାଧୋଇଲା ବେଳେ ଦେହରେ ଘସିଲେ ଦେହରୁ ମଇଳା ଝଡ଼ି ଯାଏ ।]

୩ । ପ୍ରମେହପୀଡ଼କା; ପ୍ରମେହ ରୋଗରେ ଦେହରେ ବାହାରିବା ବ୍ରଣ—3. Postules or boils or
eruptions on the body of gonorrhoeal
patients.

୪ । ଚିତ୍ରଶାଳା; ଚିତ୍ରକରଙ୍କ ଚିତ୍ରଶାଳା—
4. A painter's studio.

ଜାଲପଟିଆମ—ଦେ. ବ.—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କାନର ଭାରକସି କାମର
Jālipaṭiāma ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ସଚ୍ଛିଦ୍ର କାଯ—A kind of
filigree-work earring worn by females.
ସ୍ତ୍ରୀ ମଝିକଡ଼ା ଫୁଲ ଜାଲିପଟିଆମ,
ବାଳାର ଜରନ୍ତ ସ୍ତନଶର ମନୋରମ ସେ । ଉତ୍ତ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

ଜାଲପୋଡ଼ି ମାରିବା—ଦେ. କି.—ବହୁ ନଯୋଚନ ଦେଇ ବ୍ୟଉବ୍ୟସ୍ତ
Jāli-pordi māribā କର ପକାଇବା; ବହୁ ଦୁଃଖ ଦେବା—
ଜେଲେପୁଡ଼େ ମାରା To torture (a person) by causing
ଜଲା ଜଲା କର ମାରନା pains and troubles to him.
[ଜଲା(ଳେ)ଇ ପୋଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଜାଳିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ)—(ଜଳିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Jāḷibā ୧ । ଜଳାଇବା; ଅଗ୍ନି ଲଗାଇବା—
ଜାଳାନ 1. To light fire; to ignite.
ଜରାନା, ଜଳାନା
ଜଳାଇବା } ଣିଜନ୍ତରୂପ ଯେ ନଆଁନା ହଉନ ଅଗ୍ନିକି ଜାଳିବାକୁ
ଜଳେଇବା } ଗଲେ ଏବା ତୋଳ ଚୋମର ଘରକୁ—
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର. ସଦ୍ୟ ।

୨ । ଦହନ କରିବା; ପୋଡ଼ିବା—2. To burn.
୩ । ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା—3. To heat.

ଜାଲବାଡ଼—ଦେ. ବ—ଜାଲ ପରି ଛନ୍ଦା ହୋଇ ଘେରା ହୋଇଥିବା
Jāli-bārḍa ବାଡ଼; ଜାଲବାଡ଼—Network fencing; a
ଜାଳୀବାଡ଼ା fence of wire-netting; fretted fencing
ଜାଳୀକା ଆଡ଼ or partition.

ଜାଲବୋଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜ୍ୱଲି ବୋଟ୍)—ଛୋଟ ସଉଖୀନ୍
Jāli-boṭa ଡଙ୍ଗା—Jolly boat;
ଜଳିବୋଟ a small pleasure-boat.
ଜାଲିବୋଟ

ଜାଲମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜାଲିମ୍=ଅତ୍ୟାଗ୍ରସ୍ତ; ଭୁଲ. ସଂ. ଜାଲ୍
Jālim =ଖଲଲୋକ)—
ଜାଳିମୀ ୧ । ଗ୍ରସ; କୋପ—1. Anger.
ଜାଲିମୀ ୨ । ଜୁଲୁମ୍; ଅତ୍ୟାଗ୍ରସ –2. Oppression.
୩ । ଦାଦମି; ଦୁକୁମତ—
3. Show of authority.
୪ । ଗର୍ବ; ଦମ୍ଭ—4. Arrogance.
୫ । (ମନାର୍ଥ) ସ୍ୱଭ; ଗୁଣଚଳନ; ଢଙ୍ଗ —
5. Manners; conduct.
(ଯଥା—ସଦ୍ଦସ୍ତ ଜାଲିମ୍ ।)
୬ । ପରାକ୍ରମ—6. Might.

ଜାଳିମ ବୈଦେ. ବ. (ଆ.)—୧ । ଅତ୍ୟାଗ୍ରସ୍ତ; ଜୁଲୁମ୍‌ବାଜ୍—
ଜାଲିମ 1. Oppressive.
୨ । ଅନ୍ୟାସ୍ତ କର୍ମକାସ୍ତ—2. Unjast.
୩ । ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ; ପରାକ୍ରମଶାଳୀ—
3. Mighty; powerful.

ଜାଲମ୍ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କି—୧ । ଦାଦମି ଦେଖାଇବା—
Jālim kārḍhibā 1. To show off one's authority.
ଜାଳମି ଦେଖାନ ୨ । ଗର୍ବ ଦେଖାଇବା —
ଜାଲିମୀ ଦିଖାନା 2. To show arrogance.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଶବ୍ଦର ପଶ୍ଚାତରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍ଗତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଲଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ'

ଜାଲିମ୍ ଦେଖା(ଖେ ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାଲିମ୍ କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Jālim dekhā(khe)ibā Jālim kārḍhibā (See)

ଜାଲିମ୍‌ବାଜ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜାଲିମ୍)—
Jālim-bāj ୧ । ଅତ୍ୟାଚାରୀ; ଜୁଲୁମ୍‌ବାଜ୍—1. Oppressive.
ଜାଲିମ ୨ । ଉଗ୍ର କଡ଼ାମିଜାଜିଆ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ଜାଲିମ 2. Of high temper.
୩ । ଗର୍ବୀ—3. Arrogant.
୪ । ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ପ୍ରିୟ; ହୁକୁମଚଲାଆ—
4. Fond of showing off one's authority.

ଜାଲିମି (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ. ଓ ବଣ (ଫା)—
Jālimi (etc) ଜାଲିମ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Jālim etc (See)

ଜାଳୁଆ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାଳଣୀକାଠ ଆଦି ଯୋଗାଏ—
Jāluā One who supplies or brings fuel (to a family).

ଜାଳୁଜାଳୁଆ—ଦେ. ବଣ —ଜାଳ୍ ଜାଳିଆ (ଦେଖ)
Jālu-jāluā Jāl-jāilā (See)

ଜାଳେଣି—ଦେ. ବ—ଜାଳଣି (ଦେଖ)
Jāleṇi Jāḷaṇi (See)

ଜାଳ୍ମ—ସ. ବ. (ଜଳ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ମ)—
Jāḷma ୧ । ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A wicked person; miscreant.
୨ । ନୀଚ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A mean-minded person.
୩ । ପତିତ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A degraded person.
୪ । ଇତର ଲୋକ—4. A low-born person.
(ଜାଳ୍ମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ର. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଅବିବେଚକ—
1. Inconsiderate.
୨ । ହିଂସୁ—2. Revengeful.
୩ । ମୂର୍ଖ—3. Illiterate; boorish.
୪ । କଡ଼ା; କଠୋର—4. Severe; harsh.
୫ । ଜଡ଼; ଆଳସ୍ୟପରିପୃଣ—5. Idle; lazy.
୬ । ନିଷ୍ଠୁର; କ୍ରୂର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—6. Cruel.
୭ । ଘାମର; ନୀଚ; ଦୁରାତ୍ମା—
7. Lowly; wicked; mean-minded.
(ଯଥା— ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପିତୃ, ଗୁରୁ ବା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦ୍ୱେଷ କରେ ତାକୁ ଜାଳ୍ମ ବୋଲିଯାଏ ।]
୮ । ଘୃଣିତ—8. Despised.
୯ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଚ୍ଚାରଣରେ ପଢ଼ି ବା ବୋଲି ନ ପାରେ—
9. Reading or reciting badly (Apte).
୧୦ । ନୀଚଜାତି—10. Low-born.
୧୧ । ସମାଜରୁ ପତିତ—
11. Degraded from society.

ଜାଳ୍ମକ—ସ୍ର. ବ. ଓ ବଣ. (ଜାଳ୍ମ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଜାଳ୍ମ (ଦେଖ)
Jāḷmaka Jāḷma (See)

ଜାଳ୍ୟ—ସ୍ର. ବ. (ଜଳ+ଯ, ଏହାଙ୍କର ଜଳମୟୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଥିବାରୁ)—
Jāḷya ଶିବ; ମହାଦେବ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Lord Siba.

ଜାସାମ—ପ୍ରା.ଦେ. (ବସୁର) ବ—ମନ୍ଦାର—
Jāsāma China rose.

ଜାସୁସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ) — ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଅପରାଧୀର ପଛା ଲଗାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଗୁପ୍ତଚର; ଚେଦୁଆ—
ଜାସୁ A spy; an informer.
ଜାସୁସ, ଝାଁସୁ

ଜାସ୍ତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଯାସ୍ତ୍)—ଦେଖାଜଉ; ଯତ୍ନ—
Jāst Care.
ଜାସ୍ତ
ଜାସ୍ତି

ଜାସ୍ତି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଯାସ୍‌ତ୍‌ଜା=ଆଧିକ୍ୟ)—ଆଧିକ୍ୟ—
Jāsti Excess; increase; addition
ଯାସ୍ତି ବଣ—୧ । ଅତ୍ୟଧିକ—1. Too much; excessive.
ଯାସ୍ତି ୨ । ଅଧିକଉର—2. More than.

ଜାସ୍ପତି—ସ୍ର. ବ. ପୁଂ. (ଶ୍ୱଶୁ ଉଚ୍ଚ; ଜାସ୍ପା+ପତି; ନଯାଉନ)—
Jāspati ଜାମାଉ; ଜୁଆଇଁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Son-in-law.

ଜାହକ—ସ୍ର. ବ. (ତ୍ୟା ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ନଯାଉନ)-
Jāhaka ୧ । ଔଷ—1. Polecat; otter.
୨ । ଜୋକ—2. Leech.
୩ । ଖଟ—3. A bed-stead.
୪ । ଶଯ୍ୟା; ବିଛଣା—4. Bed; bedding.
୫ । ବଗୁଡ଼ି (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—5. Cat.
୬ । ବଲେଶୟୀ ଜୀବ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
6. An animal which lives by burrowing den.
୭ । ଏଣ୍ଡୁଅ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Chameleon; lizard.
୮ । ଗେଣ୍ଡା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. Snail.

ଜାହାଁଜାହାଁ—ଦେ. ଅ. (ସ୍ର. ଯତ୍ର; ପ୍ରା. ଜହ; ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ)—
Jāhāñ-jāhāñ ୧ । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ—
ଜାହଁଜାହଁ 1. To which places.
ଜହାଁଜହାଁ ୨ । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ—
2. At which places.
୩ । ସବୁ ସ୍ଥାନରେ—
3. At all places whatever.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉସ୍ଥ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଜାହାଁତାହାଁ—ଦେ. ଅ. (ଫ. ଯଈ+ଉଈ; ପ୍ରା· ଜଦ୍ଦ+ଉଦ୍ଦ)—
Jāhāñ-tāhāñ
ଜାହାଁତାହାଁ
जहाँतहाँ

୧ । ଯେଉଁଠାରେ ଇଚ୍ଛା ସେଠାରେ; ସବୁଠାରେ-
1. At all places.
୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରେ—
2. At every place.

ଜାହାଁପନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜଦ୍ଦାଁପନାହ୍=ଜଗଦାଶ୍ରୟ; ଜଦ୍ଦାଁ=
Jāhāñ-panā
ପୃଥ୍ୱୀ+ପନାହ୍=ରକ୍ଷକ)—
ଜାହାଁପନା
जहाँपनाह

ପୃଥ୍ୱୀପତ୍ତ; ଜଗଦାଶ୍ରୟ; ପ୍ରଭୁ—Lord of the world.
ଅ. (ବାଦସାହା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଜନ୍ମଭର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର (ଜାହାଁପାନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସମ୍ବୋଧନ)—ଶ୍ରୀମ୍ ! ହଜୁର !—
My Lord ! Your Highness.

ଜାହାଁବାଜ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜହାନ୍=ପୃଥ୍ୱୀ+ଦର୍ଶକ ଅର୍ଥରେ
Jāhāñ-bāj
ଫାରସୀ ବାଜ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ, କମ୍ବା ଆ. ଜେହନ୍=
ଜାହାଁବାଜ
जहाँदीद

ବୁଦ୍ଧି+ଅଧିକାର୍ଥ ଅର୍ଥରେ ବାଜ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଭୁଲ. ଫା. ଜହାଁଦୀଦ୍=ଅନୁଭବ)—
୧ । ବହୁଦର୍ଶୀ; ଅନୁଭବୀ—1. Experienced.
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣବୁଦ୍ଧି—2. Sharp-witted.
୩ । କୂଟବୁଦ୍ଧି—
3. Crafty; of crooked policy.
୪ । ଖେଚେଡ଼ା; ଦୁଷ୍ଟ—4. Wicked; wanton.
୫ । ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ—
5. Difficult to control; unmanageable.

ଜାହାଁଲ—ଦେ. ବ—ଜାଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Jāhāñlā
Jālā (See)

ଜାହାଙ୍ଗୀର—ବୈଦେ. ବ. (ନାମ)—ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ; ଆକବର
Jāhāṅgīr
ବାଦସାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର—
ଜାହାଙ୍ଗୀର
जहाँगीर
Jehangir; the Moghal Emperor; son of Akbar.

[ଦ୍ର—ଏ ଆକବରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ୧୬୦୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସମ୍ରାଟ ହେଲେ ଓ ୧୬୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏ ଆକବରଙ୍କ ଅମଳରେ ଜୟପୁରର ହିନ୍ଦୁ ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟା ଯୋଧବାଈଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ ଓ ପରେ ସେର୍ ଆଫ୍‌ଗାନ୍ ନାମକ ସେନାପତ୍ତଙ୍କୁ ମରାଇ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ନୂରଜାହାନ୍‌ଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ୧ମ ଜେମ୍ସ୍‌ଙ୍କଠାରୁ ରାଜଦୂତ ଆସିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ନକତ୍ସ ବୃନ୍ଦାବନର ଗୋବିନ୍ଦଜୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ନର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଜାହାଜ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜହାଜ)—
Jāhāja
ବୋଇତ; ପୋତ; ସମୁଦ୍ରଗାମୀ ବଡ଼ ନୌକା—
ଜାହାଜ
जहाज
Ship; a sea-going vessel.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳରେ ଚଲ୍ଲକା ମୁହାଣ, ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ଓ ଚମଲୁକ୍ ଏବଂ ଅଳ୍ପକାଳ ପୂର୍ବେ ବାଲେଶ୍ୱର ନଗର ବହୁବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ରମାନ ଥିଲା ଓ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଜାହାଜ ଚଲାଇ ସାବା, ବାଲିଆଦ୍ୱୀପ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଉପକୂଳକୁ ବାଣିଜ୍ୟ ସକାଶେ ଯାଉଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରଥମେ ଉତ୍କଳକୁ ଆସିବା ସମୟରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଗୋଷ୍ଠୀର ବନ୍ଦର ଥିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ବାଲେଶ୍ୱର ନକତ୍ସ ପିପିଲିରେ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଫରାସୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଫରାସିଡାଙ୍ଗାରେ ବାଣିଜ୍ୟକୋଠି କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର କାଳକ୍ରମେ ବଲଙ୍ଗ କପାର ମୁହାଣ ପୋତ ଦ୍ୱୀପ ସିବାରୁ ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦର ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ଉତ୍କଳର କାହାଣୀମାନଙ୍କରେ ସାଧବ ଓ ମହାଜନମାନେ ଜାହାଜ ବା ବୋଇତରେ ଚଢ଼ି ସମୁଦ୍ରପାରସ୍ଥ ଦୂର ଦେଶକୁ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ସକାଶେ ଯାଉଥିବା କଥା ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଗ୍ରାମର ପ୍ରାନ୍ତରେ ଥିବା କପାଳନୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଦେଉଳକୁ ଲୋକେ ବୋଇତାଳ ଦେଉଳ ବୋଲି କହନ୍ତି, କାରଣ ଏହା ଭିତର ଗୋଷ୍ଠ ମାସୁଲ ଥିବା ଜାହାଜର ଆକୃତିରେ ନର୍ମିତ । ବୋଇତକଖାରୁ ଓଡ଼ଶାରେ ପୂଜେନ ଥିଲା । ଏହା ବଦେଶରୁ ବୋଇତରେ ଏଦେଶକୁ ଆମଦାନ୍ନ ହୋଇ ଆସିଥିବାରୁ ଏହାକୁ ବୋଇତକଖାରୁ ବା ବୋଇତାଳୁ ବୋଲାଯାଏ । କାର୍ତ୍ତିକମାସର ପୀଯାବଲୀ (ଦେବାଲି) ଅମାବାସ୍ୟାର ରାତ୍ତି ନ ପାହୁଣୁ ଓଡ଼ଶାର ହିନ୍ଦୁ ଗୃହଣୀମାନେ ଅଗଣାରେ ବୋଇତର ଚତ୍ର ଅଙ୍କନ କର ତହିଁ ଉପରେ ଘରର ବାକ୍ସ ସିନ୍ଦୁକ, ପେଡ଼ି, ପେଟରା ଆଦ ରଖି ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା କରନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ପୂର୍ବେ ଏହି ସମୟରେ ଉତ୍କଳର ସାଧବ (ମହାଜନ) ମାନେ ବାଣିଜ୍ୟାର୍ଥ ବୋଇତରେ ବଦେଶଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ରଜଙ୍ଗାନ୍ତର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବନ ମଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଅଗଣାରେ ବୋଇତର ଚତ୍ର ଅଙ୍କନ କର ପୂଜା କରନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ସେ ସମୟରେ ବୋଇତ ବଦେଶରୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସୁଥିଲା । କାହାଣୀରେ ଅଛି ଯେ ବୋଇତ ଅନୁକୂଳ କର ଗଲା ବେଳେ ଏବଂ ବାହୁଡ଼ି ଆସିବା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସାଧବ-ଘରର ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଯାଇ ତାହାକୁ ବନାଉଥିଲେ ।

ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଯେଉଁ ବୋଇତ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ତାହା ବାର୍ତ୍ତାସ୍ପ ପୋତ ନୁହେଁ । ତାହା ପାଲ ଓ କାଉକେରୁଆଲ ଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଦରଆ ମଝିରେ ଜାହାଜ ନ ଚଳିଲେ ସେ ଜାହାଜରେ କୌଣସି ମାଙ୍ଗଳିକ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଦେବତା କୁପିତ ହୋଇଥିବା ଆଶଙ୍କା କର ଜାହାଜର ଅଧିଷ୍ଠ ଦେବତାଙ୍କୁ ଭୋଗ ଯାରୁଥିଲେ ଏବଂ ଅର୍ଘ୍ୟକୁ ସମୁଦ୍ରକୁ ନକ୍ଷେପ କରୁଥିଲେ ବା ବଳି ଦେଉଥିଲେ ।

ଜାହାଜଆମାନେ ଦିଗନିରୂପଣ କରିବାକୁ କମ୍ପାସ୍ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଜାହାଜଆ ଭାଷାରେ ଦିଗ ବିଦିଗମାନଙ୍କର ନାମ ଯଥା—ଗାହୁ=ଉତ୍ତର, ସୋଇଲ=ଦକ୍ଷିଣ, ଉଦଗ୍=ପୂର୍ବ, ପିଶ୍ଚଡ଼=ପଶ୍ଚିମ, ଗାହୁମଉଲେଇ=ଉ. ପୂ., ବେଗଣିଆ ପିଶ୍ଚଉ=ଉ. ପ., ଦକ୍ଷିଣ ପିଶ୍ଚଡ଼=ଦ. ପ., ଦକ୍ଷିଣଉଦଗ୍=ଦ. ପୂ., ଘୋଷ=ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ, ଦମନ୍=ତଳ, ଉଜା=ଡାହାଣ ଓ ଡାହୁ=ବାମ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚଉଁତିଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଁତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଁତି କୌଣସି ବ ବର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ବ ପ୍ରତାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ; ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ସଥାକ୍ରମେ ଚଉଁତିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଁତି ବର୍ଣ୍ଣ- ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଳ' ଦେଖିବେ; 'ବଧ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଜାହାଜକୁ ପବନରେ ଚଲାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପାଲମାନଙ୍କର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନାମ ଥିଲା, ଯଥା—ଗାଉ = ମାସୁଲରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପ୍ରଧାନ ପାଲ, ଝବର = ମାସୁଲ ଆଗପାଖରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପାଲ, ଓ ଜାଉ = ମାସୁଲରେ ଫଲଗ୍ନ ଲଗିରେ ଲମ୍ବକା ଦେବା ପାଲ ।

ଜାହାଜର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଙ୍ଗର ନାମ ଯଥା—ଶୁକାନ, ମାସୁଲ ବା ଦଗବାରଣ ଝୁଲ୍ଲି, ପାଲ ବା ସେଡ଼, ପାଗଡ଼, ବାନ୍ଧୁଣିଆ, କାଉ, କେରୁଆଲ, ସଙ୍ଗ ଓ ଲଙ୍ଗର ।

ଜାହାଜର କର୍ମଗୃଷ୍ଟମାନଙ୍କର ଉପାଧି ଯଥା—ଉଣ୍ଡେଲ, ଶୁକାମ୍ବା, ଖଲ୍ଲସୀ ଓ ବୋଇଦ୍ଧାଲ ।

ପ୍ରକାରଭେଦରେ ଜାହାଜର ନାମ—ପାଲଝଣା ଜାହାଜ, କଳ ଜାହାଜ ବା ଧୂଆଁକଳ ଜାହାଜ, ଯୁଦ୍ଧଜାହାଜ ବା ମନୁଆର ଜାହାଜ, ସଉଦାଗରୀ ଜାହାଜ ଓ ଝପିଡୋ ବା ବୁଡ଼ା ଜାହାଜ ।]

ଜାହାଜପଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଚଲ୍ଲିକାର ମାଲୁଦ ନକଝରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଅଉଚ ସ୍ଥାନ ଓ ଉତ୍ତାକଝବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପଡ଼ିଆ—Name of a high land including a vast field near by near Malud on the Chilka lake in Puri district.

Jāhāja-pardiā

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜାଙ୍କ ଅମଲରେ ଜାହାଜ ସମୁଦ୍ରରୁ ଆସି ଏହିଠାରେ ଲାଗୁଥିଲା ।]

ଜାହାଜାତି—ଦେ. ବଣ.—ଜାହାଜ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to a ship; nautical.

Jāhājāti

ଜାହାଜାତି
ଜହାଜୀ

ଶୁଣାଶୁଣିରେ ଜାହାଜାତ କାରବାର ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ଉଠି ଯିବ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସଲ୍ପ ।

ଜାହାଜି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ.—ଜାହାଜିଆ (ଦେଖ)

Jāhāji Jāhājiā (See)

ଜାହାଜିଆ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ପୋତାଧ୍ୟକ୍ଷ; କାପ୍ତାନ—1. Captain of a ship.

Jāhājiā

ଜାହାଜୀ ୨ । ନାବିକ; ନୌକର୍ମଗୃଷ୍ଟ—2. A sailor; a mariner.

ଜହାଜୀ ୩ । ବୋଇଦ୍ଧାଲ; ଜାହାଜଦ୍ୱାରା ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—3. A person who trades with the help of a ship; an export merchant.

ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଜାହାଜିଆ ମହାଜନ ଥିଲେ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସଲ୍ପ ।

ବେ. ବଣ.—୧ । ଜାହାଜ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to a ship.

୨ । ନୌସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Nautical.

୩ । ଜାହାଜରେ ସମୁଦ୍ରପାରସ୍ଥ ବଦେଶରୁ ଆଗତ; ବଦେଶୀ (ଯଥା ଜାହାଜୀ ଗୁଆ)—3. Imported from a foreign transmarine country.

ଜାହାଜୀ ଗୁଆ—ଦେ. ବ. (ଆ. ଜହାଜୀ + ହି. ଗୁବାକ)—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ା ଗୁଆ—A species of big areca nut.

Jāhājī guā

ଜାହାଜୀସୁପାରୀ
ଜାହାଜୀସୁପାରୀ

ଜାହାନମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜହନ୍ନମ = କୋରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ ନରକ)—ନରକ—The hell of the Mahomedan Scripture.

Jāhānam

ଜାହାନ୍ନମ
ଜହନ୍ନମ

(ଜାହାନ୍ନମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜାହାନମ୍‌କୁ ଯିବା—ଦେ. କି.—କୁତରାଦ ହେଉ ବନାଶର ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା—To go to the dogs; to go hell.

Jāhānamku jibā

ତାହାନ୍ନମେ ଯାଓୟା
ଜହନ୍ନମମେ ଜାନା

ଜାହାନିଆଁ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ) (ନାମ)—ଜନୈକ ମୁସଲମାନ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସନ୍ଥାପୁରୁଷ—Name of a Mahomedan traveller-saint.

Jāhāniāñ

[ଦ୍ର—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା କାକଟପୁର ନକଝସ୍ଥ ସମୃଦ୍ଧକୂଳରେ ଏହାଙ୍କର ଗାଦି ଅଛି । ସମ୍ବତ୍ସର—୧୨ଶ ଶତାବ୍ଦୀ—ଗ୍ରଥାଚରିତାବଳୀ ।]

ଜାହାର—ଗ୍ରା. ବ.—ଯାଆଁଳ (ଦେଖ)

Jāhāra Jāāñla (See)

ଜାହାଲ୍—ବେ. ବ.—ଜାଲ୍ଲ (ଦେଖ)

Jāhālā Jālā (See)

ଜାହିର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜାହିର୍ = ବ୍ୟକ୍ତ; ପ୍ରକାଶିତ)—

Jāhir

ଜାହେର, ଯାହିର ୧ । ପ୍ରକାଶ—1. Display; manifestation.

୨ । ପ୍ରକାଶନ—2. Publication.

ଜାହିର ବଣ.—୧ । ବାହ୍ୟ—1. External.

୨ । ବ୍ୟକ୍ତ—2. Apparent.

୩ । ନଜେ ନଜେ ପ୍ରକଟିତ ବା ପ୍ରକାଶିତ—3. Manifest; evident.

୪ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ—4. Public.

୫ । ସବୁଜ ପ୍ରକାଶିତ; ପ୍ରକଟିତ—5. Made public; published.

୬ । ଉନ୍ମୁକ୍ତ; ଖୋଲା—6. Open.

୭ । ବଦିତ—7. Known.

୮ । ଦଣ୍ଡଯାଇବାଦ୍ୱାରା ଉପଶାନ୍ତ; ଶାସିତ; ବଶୀକୃତ—8. Brought under control by means of punishment.

ଜାହିର୍ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ରଟନା କରିବା—1. To publish or proclaim openly; to disclose

Jāhir karibā

ଜାହେରକରା
ଜାହୀର କରନା (ଯଥା—ବଦ୍ୟା ଜାହିର୍ କରିବା ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଣ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଂ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୨ । ଦେଖାଇବା—2. To show; to display. (ଯଥା—କଟ୍ଟମତ୍ ଜାହ୍ନର କରବା)।

୩ । ଦଣ୍ଡଆଦ ଦେଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜନ୍ତୁକୁ କଟ୍ଟସ୍ପତ୍ କରବା ବା ଶାସନ କରବା—3. To bring a person or animal under control by punishment; to teach a person a lesson.

ଜାହ୍ନ୍ତ—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଆ. ଜାହ୍ନ୍=ପ୍ରକାଶ୍ୟରୂପେ)—Jāhirā ଜାହ୍ନର (ଦେଖ) Jāhir (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ଦିବ୍ଭୂମ) ବ—ଦେବସ୍ଥଳୀର ବୃକ୍ଷାବଳ—Trees growing in the precincts of a temple

ଜାହ୍ନତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଜନ୍ମନ୍ତେ ବଆଯିବା Jāhirāt ବଜ୍ଞାପନ; ଜାହ୍ନତ୍ ନାମା—Public notice.

ବଣ. (ଆ. ଜାହର)—ପ୍ରକାଶିତ—Published.

ଜାହ୍ନତ୍ନାମା—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ଜାହ୍ନତ୍ (ଦେଖ) Jāhirāt-nāmā Jāhirāt (See)

ଜାହ୍ନର—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଆ)—ଜାହ୍ନର (ଦେଖ) Jāhiri Jāhir (See)

ଜାହେର୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଆ. ଜାହ୍ନର୍)—ଜାହ୍ନର୍ (ଦେଖ) Jāher Jāhir (See)

ଦୁନୁରଙ୍କ ବସ୍ତୁତ ନେବନାମି ଦୁନଅରେ ଜାଃହର ।
ପଳାଇମୋତ୍ନ. ଛମାଣ ଥଠସ୍ଥ ।

ଜାହ୍ନବୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜହ୍ନୁ=ମୁନିବଶେଷ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଗଙ୍ଗା; ଭାଗୀରଥୀ—Jāhnabī The river Ganges.

[ଦ୍ର—ଜହ୍ନୁ ମୁନିଙ୍କ ଜଂଘରୁ ଗଙ୍ଗା ବାହାର ଥିବା କଥା ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । 'ଜହ୍ନୁ' ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ଜ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଜିଣିବା; ଜୟ କରବା—Ji (root) 1. To overcome; to win; to conquer. (ଜାପି—ଣିଜନ୍ତରୂପ) ୨ । ଅନ୍ୟକୁ ଯୁଦ୍ଧାଦରେ ପରାଜିତ କରବା—2. To defeat; to vanquish; to subdue.

୩ । ବଶ କରବା; ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରବା—3. To curb; to restrain; to bring under control.

୪ । ଅପରାଧୀକୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଦେବା—4. To convict an accused.

୫ । ଅନ୍ୟକୁ ବଳିଯିବା—5. To surpass; to excel.

ଜ—ସଂ. ବ. (ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଦିଶାଚ—Ji Demon (Apte).

ଦେ. ବ—୧ । (କଚରଅ) 'ଜଲ୍ଲା'ର ସାଙ୍କେତିକ ଚହ୍ନ 'ଜ'—1. The conventional sign of 'Jillā'.

୨ । ଜା (ଦେଖ) 2, Jī (See)

ଜଆଗ୍ରାଫି—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଜଓଗ୍ରାଫୀ)—ଭୂଗୋଳବିଦ୍ୟା—Jiagrāphi Geography.

ଜଆମେଟ୍ରି—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଜଓମେଟ୍ରୀ)—ଜ୍ୟାମିତି—Jiametri Geometry.

ଜଆର୍ବାର୍—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଜେର୍ବାର୍=ଖଉଗ୍ରସ୍ତ)—Jiar-bār ଜେରବାର୍

୧ । (ଧନର) ଅପବ୍ୟୟ; ବୃଥାବ୍ୟୟ—1. Waste of money.

ଜେରବାର ୨ । ଖତି—2. Loss.

ବିଣ—୧ । ଅପବ୍ୟୟିତ—1. Waste.

୨ । ଧନର ଅପବ୍ୟୟ କରବା ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି), ବ୍ୟୟଗ୍ରସ୍ତ—2. (a person) Put to wasteful expense.

୩ । ଖତିଗ୍ରସ୍ତ—3. Sustaining loss; put to loss.

ଜଆର୍ବାରୀ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଜେର୍ବାରୀ)—୧ । ଖତି—Jiar-bārī 1. Loss.

୨ । ଅପବ୍ୟୟ—2. Waste.

୩ । ଅପବ୍ୟୟ ବା ଖତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—3. State of being put to loss or waste.

ଜଅଲ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଜଙ୍ଗି ମା; ଜଙ୍ଗମା)—୧ । କାଶିମ୍ବିଲା ଗଛ—Jiaḷa 1. A kind of tree exuding gum; Odina Wodier.

ଫ. ନାମ—ଜଂଗମା; ଜଂଗିମା; ଜିଂଗିମା; ସୁନର୍ଯ୍ୟାଷା ପ୍ରମୋଦମା; ଘାର୍ବଙ୍ଗା; କୃଷ୍ଣାଲୁଲୀ ଜିଓଲ୍ ଜିଗନ

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ପାହାଡ଼ ଓ ହିମାଳୟ ଉପ୍ରତ୍ୟର ଜଙ୍ଗଲରେ ହୁଏ । ଏ ଗଛ ଆମ୍ବାଦ ବର୍ଗର । ଏହାର ପତ୍ର ମହୁଲଗଛର ପତ୍ରପର ଓ ଡାଳର ୨ ପାଖରେ ଜୋଡ଼ା ଜୋଡ଼ା ପତ୍ର ଥରେ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏ ଗଛ ପତ୍ରଝଡ଼ାଦିଏ, ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଓ ଫଳ ବରକୋଳ ପର୍ । ବୈଦ୍ୟକ-(ଜଓଲ—ଅନ୍ୟନାମ) ମତରେ ଏହା କଷା, ସ୍ୱାଦିଷ୍ଟ ଓ ଗରମ ଅଟେ, ଏହା ବ୍ରଣ, ଅଉସାର, ବାତ ଓ ହୃଦ୍‌ରୋଗରେ ଉପକାରୀ ଓ ମୁଖର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଦୂର କରେ । ଏ ଗଛରୁ ଅଜସ୍ର ଅଠା ବୁହେ ।]

୨ । ମାଗୁରଆଦି ମାଛ—2. Fish of the Māgura species.

୩ । ଲଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡାର ମନ୍ଦି ଘଗ୍ ଉପରେ ମର୍‌ସାଇଥିବା ଲୋକଅ ବା କୁନ୍ଥୁଣ୍ଡା (ଯାହା ଭଳେ ଲଙ୍ଗଳଲୁହା ପଶେ)—3. Iron staple through which the plough-share is thrust into the plough.

୪ । ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବି—ବନସିକଖାରେ ଗୁନ୍ଥା ଦେବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ର ଁ 'ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ' ହୋଇପାରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା, ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ବୋଲିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଉଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଜୀଅନ୍ତା ମାଛଆଦି—4. Living ait stuck to the angler's hook.

ଜଅଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜେଲ୍)—
Jiala (etc) ଜେଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jel etc (See)

ଜଅଲଜ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜିଓଲଜୀ)—ଭୂତତ୍ତ୍ୱ ବିଦ୍ୟା—
Jialaji Geology.

ଜଆ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ନାମ କଞ୍ଚିଲୁକ, ମଧ୍ଵାଲତା, ଗଣ୍ଡପଦ; ଭୁଲ. ସଂ. ଜ୍ୟା=ଧନୁର ଦଉଡ଼ି)—
Jiā କେଁଚୁଆ, କେଁଚୋ କେଚବା, କେଞ୍ଚୁଅ
୧ । କେଞ୍ଚୁଆ; ମଧ୍ଵାଲତା ନାମକ ଲତା—
Earth-worm.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଅସ୍ତିଘ୍ନାନ କ୍ଷୁଦ୍ରସର୍ପାକୃତି; ବର୍ଷାଦିନେ ଭୂମିରେ ବହୁତ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଏମାନେ ଭୂମିତଳେ ମାଟି ଗାଲନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଘୋଡ଼ା ବା ଉଜ ଚୂର୍ଣ୍ଣି କରି ଖାଇଲେ ସାନ୍ନିପାତିକ ତୃଷା ବନ୍ଦ ହୁଏ ।]

୨ । ମନୁଷ୍ୟ ପେଟରୁ ମଳ ସଙ୍ଗେ ବାହାରିବା ବଡ଼ କୃମି—
2. Tape-worm.

ଗାଦେ—୧ । (ବାଣପୁର) ବ—ଗଡ଼ିଶା (ମାଛ) (ଦେଖ)
1. Gardisā (fish) (See)
୨ । (ମେଦନୀପୁର) ବ—ରଟା (ମାଛ) (ଦେଖ)
2. Ratā (fish) (See)
୩ । ଶିଶୁ—3. Infant.

ଜଆଁ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଜୀବ)—
Jiāñ ୧ । ସନ୍ତାନ; ପିଲା—1. Child.
୨ । ବାଳକ—2. Boy.

ଜଆଁଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ—ଜଳର ଜମଦ୍ଭବି ଦେଖି ସେଇଁ ନଦୀରେ ବନ୍ୟା ଆସିବାର ସମ୍ଭାବନା କରାଯାଏ—(river) Showing prievious indications of a forthcoming flood.
(ଯଥା—ନଈ ଜଆଁଣିଆଁ ଦେଖୁଣି ।)

ଜଆଗଲା—ଦେ. ବଣ — ଜଆ ଭୂମିତଳ ଭେଦ କରି ଗାଲଥିବା (ମାଟି)—(earth) Ploughed up by କେଁଚୁଆଖୋଡ଼ା earth worms.
(ଜଆତଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଆତଡ଼ା—ଦେ. ବଣ—ଜଆଗଲା (ଦେଖ)
Jiā-tardā Jiā-galā (See)

ଜଆଦ—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗବିଶେଷ—
Jiāda A species of small deer.

ଜଆଦା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜ୍ୟାଦତ୍ତା=ଅଧିକ୍ୟ; ଅଧିକ; ବହୁତ)—
Jiādā ୧ । ଅଧିକ୍ୟ; ଅଧିକତା—1. Excess.
ଜିୟାଦା ୨ । ବଳି ପଡ଼ିବା ଅଂଶ ବା ପଦାର୍ଥ—2. Surplus.
ଜୟାଦ୍‌ତୀ
ଜୟାଦା; ଜିୟାଦା ବଣ. (ଫ. ଜ୍ୟାଦା=ଅଧିକ; ବହୁତ)—
୧ । ପ୍ରଚୁର—1. More than enough.
୨ । ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ; ଅଧିକା—2. Excessive.
୩ । ଅଧିକ; ବହୁତ—3. Much; many; great.

ଜଆନାଡ଼—ଦେ. ବ—ଜଆ (ଦେଖ)
Jiā-nārda Jiā (See)

ଜଆପୁତା—ଗାଦେ. (ମେଦନୀପୁର)ବ—ପୁନଂଜୀବ (ଦେଖ)
Jiā-putā Putramjība (See)

ଜଆ ମାରିବା—ଦେ. ବ—ଗୋରୁଙ୍କ ଆଖିରୁ ପାଣି ବୋହିବା ରୋଗ—
Jiā māribā A cattle-disease causing watery discharge from the eyes.

[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟ ଲୁଣି ପାଣି ବୁଡ଼ୁବୁଡ଼ା କରି ଗୋରୁ ଆଖିକୁ ଛଡ଼ିଲେ ଏ ରୋଗ ହଲ ବନ୍ଦ ହୁଏ ।]

ଜଆଲ୍—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଉତରୁ ସହଜରେ ପାଣି ଶୁଖି ନ ଯିବା (ଖେତ ବା କଆର)—(a field) From which water is not soaked up easily.

ଜଉ—ଗାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସଂ. ଦ୍ୟୂତ)—ବବାହ ସମୟରେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କର କଉଡ଼ି ଖେଳ; ଜୁଆ ଖେଳ—
The game of cowries (sea-shells) played by the bride and the bridegroom during marriage.

ବୈଦେ. ବ. (ହବ୍ରୁ)—ଯୀହୁଦ (ଦେଖ)
Jīhudi (See)

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜୀବ)—ଜୀ (ଦେଖ)— Jī (See)

ଜଉଁତିଆ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜଉନ୍ତିଆ (ଦେଖ)
Jiuñtiā Jiuntiā (See)

ଜଉଦ—ବୈଦେ. ବ. (ହବ୍ରୁ)—ଯୀହୁଦି (ଦେଖ)
Jiudi Jīhudi (See)

ଜଉନା—ଗାଦେ. (ଜାଶପୁର) ବ. (ସଂ. ଜୀବନ)—ଧନ; ଅର୍ଥ—
Jiunā Money.

ଜଉନ୍ତିଆ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଜୀତାଷ୍ଟମୀ ବା ଜୀମୂତାଷ୍ଟମୀ; ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହିନ୍ଦି ଏହି ଶବ୍ଦ)—
Jiuntiā ଜୀତାଷ୍ଟମୀ; ଆଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମୀ ବ୍ରତ—
A religious vow observed on the 8th of the dark fortnight of Āświna.

୨ । ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ସପ୍ତମୀ ଦିନ (ଜଇଜଉନ୍ତିଆ) ଓ ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀ ଦିନ (ପୁଅଜଉନ୍ତିଆ) ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ କରିବା ବ୍ରତ—2. A religious vow observed by women having brothers on the 7th day of the light fortnight of Āświna and by those having sons on the 6th day of the light fortnight of Bhādra.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	କ୍ଷ୍ମ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଁ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ନ୍

[ଦ୍—ପୁଅଜନ୍ମିଆ ପାଳବା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏହି ବ୍ରତରେ ବେକରେ ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଠିଦିଆ ସୂତା (ରକ୍ଷା କବଚ) ପିନ୍ଧନ୍ତି, ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀରେ ଓଡ଼ଶାରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଓଷା କରନ୍ତି ।]

ଙ୍ଗ । ଉକ୍ତ ବ୍ରତ ପାଳନ କର ବା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବେକରେ ସେଉଁ ରକ୍ଷାକବଚ ପିନ୍ଧନ୍ତି—2 The sacred string worn round the neck by matrous observing the above vow.

ଜଉଳ—ଦେ. ବ—୧ । ମାଗୁର ଆଦ ମାଛ—
Jiula 1. Species of fish comprising the
ଜିଓଳୀ, ଜିଓଲ Māgura kind; fishes of the miscellaneous species.

୨ । ଜଅଳ ଗଛ; କାଶି ମୂଳାଗଛ—
2. Odina Wodier (tree).

ଜଉଳୀ—ଦେ. ବ—ଜଉଳ (ଦେଖ)
Jiulī Jiula (See)

ଜଓଗ୍ରାଫୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଭୂଗୋଳ ବିଦ୍ୟା—
Jiography Geography.
ଜିଓଗ୍ରାଫୀ
ଜିଅଁାଗ୍ରାଫୀ

ଜଓମେଟ୍ରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜ୍ୟାମିତି—
Jiometrī Geometry.
ଜିଓମେଟ୍ରୀ
ଜିଅଁାମେଟ୍ରୀ

ଜଓଳ—ଦେ. ବ—ଜଉଳ (ଦେଖ)
Jiola Jiula (See)

ଜଓଲଜୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଭୂତତ୍ତ୍ୱ ବିଦ୍ୟା—
Jiolajī Geology.
ଜିଓଲଜୀ
ଜିଅଁାଲଜୀ

ଜକ୍‌ଜକ୍—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୃକରକ୍ୟ)—
Jik-jik ଗୃକରକ୍ୟ—Brilliance.
ଚିକଚିକ ଦେ. ବିଣ—ଜକ୍‌ଜକ୍; ଚକ୍‌ଚକ୍—
ଜଗମଗ Shining; brilliance.
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଚକଚକ ହୋଇ—Brilliantly.

ଜକ—ଦେ. ବ—ଜକ୍; ଗୃକରକ୍ୟ—
Jika Brilliance.
ଚିକଚିକାନି
ଜଗମଗାହଟ

ଜକର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜକ୍=ଚର୍ଚ୍ଚା)—
Jikar ୧ । ସୂଚନା—1. Indication.
ଜିକର ୨ । ପ୍ରସଙ୍ଗ—2. Reference.
ଜିକ୍ (ଯଥା—ଆର ପୃଷ୍ଠାର ଆରମ୍ଭରେ ଏ ପୃଷ୍ଠାର ଜକର ଲେଖାଯିବ ।)

ଜାଗୁ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜଗର (ଦେଖ)
Jigara (See)

ଜକଜକା—ଦେ. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—ଜକ୍‌ଜକ୍ (ଦେଖ)
Jiki-jiki Jikjik (See)

ଜଗମିଷା—ସଂ. ବି. (ଗମ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+ଇଚ୍ଛା ଅର୍ଥରେ ସନ୍=ଗମିଷ ଧାତୁ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ+ଆ)—ଗମନେଚ୍ଛା; ଗମନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—Intention of going.
Jigamishā

ଜଗମିଷିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଜଗମିଷ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ ବାଚ୍ୟ। ଜଗମିଷା+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଇତ)—ଜଗମିଷୁ (ଦେଖ)
Jigamishita Jigamishu (See)

ଜଗମିଷୁ—ସଂ. ବିଣ. (ଗମ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛା ଅର୍ଥରେ ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)
Jigamishu ଗମନେଚ୍ଛୁ; ଯିବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ—Intent or bent upon going.

ଜଗର—ବୈଦେ. ବ.—୧ । ଫା. ଜଗର୍=କଲଜା; ମନ)—
Jigara ଜବଦ୍ଦାସ୍ତଗଯ୍ୟ—1. Importunity.
ଜିଗର, ଜିଗିର ୨ । ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ—2. Repeated
ଜଗର request or insistence.
ଙ୍ଗ । ଯିଦ; ଜିଦ—3. Zid.
ଜକାଶି ଉମ୍ମଦକା ସକାଶେ ଏତେ ଜଗର କାହିଁକି ?
ଜକାସ୍ତରଣ. ସଂସାରତନ୍ତ୍ର ।
୪ । ବିଶେଷତ୍ୱାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ—4. Specific mention; mentioning a thing by giving stress on it.
୫ । ଜକର୍ (ଦେଖ)
5. Jikar (See)

ଜଗର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବାରମ୍ବାର ପ୍ରାର୍ଥନା, ଅନୁରୋଧ ବା
Jigara karibā ଅଳ କରିବା; କୌଣସି କଥା ପାଇଁ ଯିଦ୍
ଜିଗର କରା, ଜିଗରଲଗାନ କରିବା—1. To insist on a thing;
ଜିଗର କରନା to importune.
୨ । ବାରମ୍ବାର କଥା କହି ବିରକ୍ତ କରିବା—
2. To tease by incessant taking.

ଜଗରଦସ୍ତ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ଜଗରଦାର୍ (ଦେଖ)—
Jigara-dast Jigara-dār (See)

ଜଗରଦସ୍ତି—ଦେ. ବି.—ଜଗରଦାର (ଦେଖ)
Jigara-dasti Jigara-dāri (See)

ଜଗରଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା.; ଜଗର୍+ଦାର୍)—୧ । ଯିଦଖୋର;
Jigara-dār ଏକ ଗୁଣ୍ଡା, ଏକଜଦିଆ—
ଜିଗରଦାର; ଜିଗରବାଜ 1. Headstrong; perverse;
ଜଗରଦାର importunate; pertinacious.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମଧ୍ୟ ଏବ ୨ ତୃତୀୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ମାତ୍ର । ଅତଏବ ୧ ଲିଖା ୨ ତତ୍ତ୍ୱିତୀୟ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣର ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଇ ଲେଖିବେ ନିମନ୍ତେ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଥ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଛି ୨ ବା ୧ ତୃତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣର ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଲେଖିବେ; 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଥ' ଲେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଲେଖିବେ; 'ଅଚଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଚଳ' ଲେଖିବେ; 'ଅଲଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଟ' ଲେଖିବେ

୨ । ବିରକ୍ତକରା—2. Teasing.

ଜଗରଦାର୍—ଦେ. ବି. (ଫା. ଜଗର୍‌ଦାର)—ଏକଜିଦିଆ ଖୋଇ—
Jigara-dāri Headstrong nature.
ଜିଗରଦାରୀ
जिगरदारी

ଜଗରବାଜ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜଗର୍‌ବାଜ୍)—ଜଗର୍‌ଦାର (ଦେଖ)
Jigara-bāj Jigar-dār (See)
ଜିଗରବାଜ
जिगरबाज

ଜଗରବାଜି—ଦେ. ବି.—ଜଗରଦାର୍ (ଦେଖ)
Jigarabāji Jigaradāri (See)
ଜିଗରବାଜି
जिगरबाजी

ଜଗର ଲଗା(ଗେ)ଇ ବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜଗର କରିବା (ଦେଖ)
Jigara lagā(e)ibā Jigara karibā (See)

ଜଗରିଆ—ଦେ. ବଣ—ଜଗରଦାର୍ (ଦେଖ)
Jigariā Jigara-dār (See)

ଜଗିର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—ଜଗର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jigir (etc) Jigara etc (See)

ଜିଗୀଷା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜି ଧାତୁ=ଜିଣିବା+ଇଚ୍ଛା ଅର୍ଥରେ ସନ୍ ଜିଗୀଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—
Jigīshā
୧ । ଜୟ କରିବାର ଇଚ୍ଛା; ଜୟାଭିଳାଷ—
1. Wish to conqner; desire for conquering or excelling.
୨ । ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟତା—2. Martial spirit; military ardour
୩ । ଉଦ୍ୟମ—3. Special effort; emulation.
୪ । ଉତ୍କର୍ଷ; ପ୍ରକର୍ଷ—4. Excellence.
୫ । ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷ—5. Ambition.
୬ । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା—6. Rivalry.

ଜିଗୀଷିତ—ସଂ. ବଣ. (ଜିଗୀଷା+ଫଳାତ ଅର୍ଥରେ ଇତ)—
Jigīshita ଜିଗୀଷୁ (ଦେଖ)
Jigīshu (See)

ଜିଗୀଷୁ—ସଂ. ବଣ. (ଜି ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Jigīshu ୧ । ଜୟପ୍ରୟତ୍ନ; ଜୟ କରିବାର ଇଚ୍ଛାଯୁକ୍ତ—
1. Striving to conquer; desirous of conquering.
୨ । ଉଦ୍ୟମୀ; ଉଦ୍ୟମଶୀଳ—
2. Energetic; resourceful.
୩ । ଉନ୍ନତ ବା ଉତ୍କର୍ଷଲାଭାର୍ଥ ଇଚ୍ଛୁକ—
3. Having desire to excel; emulating.
୪ । ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷୀ—4. Ambitious.
୫ । ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ—5. Martial.

ଜଘତ୍ସା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଦ୍ ଧାତୁ+ଖାଇବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍=
Jighatsā ଜଘତ୍ସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ,—୧ । ଭୋଜନେଚ୍ଛା—
1. Wish or desire for eating.
୨ । କ୍ଷୁଧା 2. Hunger; appetite.
୩ । ଚେଷ୍ଟା—3. Striving for.

ଜଘତ୍ସିତ—ସଂ. ବଣ. (ଜଘତ୍ସା+ସଜାତାର୍ଥେ ଇତ)—
Jighatsita ୧ । ବୁଭୁକ୍ଷୁ; ଭୋଜନେଚ୍ଛୁ—
1. Desirous of eating.
୨ । କ୍ଷୁଧିତ—2. Hungry.

ଜଘତ୍ସୁ—ସଂ. ବଣ. (ଅଦ୍ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Jighatsu ଜଘତ୍ସିତ (ଦେଖ)
Jighatsita (See)

ଜଘାଂସ—ଦେ. ବି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଜଘାଂସା)—ଜଘାଂସା (ଦେଖ)
Jighāṁsa Jighāṁsā (See)
ନର୍ଲୋଲ୍ଲ ଯେ ପରମହଂସ
ଜାହାଙ୍କୁ ନ କରୁ ଜଘାଂସ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଜବତ ।

ଜଘାଂସା—ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଇଚ୍ଛାଅର୍ଥରେ ସନ୍
Jighāṁsā =ଜଘାଂସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
୧ । ହନନେଚ୍ଛା; ବଧ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—
1. A desire to kill or injure.
୨ । ବଧ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା—2. Endeavour to kill.
୩ । ଶତ୍ରୁତା—3. Enmity.
୪ । ପ୍ରତିହିଂସା—4. Malice; revenge; rancour.

ଜଘାଂସାବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି (ଜଘାଂସା+ବୃତ୍ତି)--ଜୀବହତ୍ୟା କାର୍ଯ୍ୟ;ଜୀବହିଂସା-ଲ
Jighāṁsā-brutti Killing animals; habitual desire to take life or kill animals.

ଜଘାଂସିତ—ସଂ. ବଣ. (ଜଘାଂସା+ଫଳାତ ଅର୍ଥରେ ଇତ)—
Jighāṁsita ଜଘାଂସୁ (ଦେଖ)
(ଜଘାଂସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Jighāṁsu (See)
୨ । (ଜଘାଂସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ସାହାକୁ ମାର ପକାଇବାକୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଚେଷ୍ଟା ବା ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ—
2. Sought to be killed or injured.

ଜଘାଂସିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଜଘାଂସା=ଶତ୍ରୁତା; ପ୍ରତିହିଂସା)—
Jighāṁsibā ୧ । ଛିଙ୍କାସିବା; ତାତ୍ସଲ୍ୟପୂର୍ବକ ଗାଳଦେବା—
ତୁଚ୍ଛତାଚ୍ଛିଲ୍ୟ କରା 1. To rebuke; to taunt.
नक चढ़ाना
୨ । ଘୃଣାପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ଗାଳଦେବା—
2. To rebuke with contempt.
୩ । ବାରମ୍ବାର ଗାଳଦେବା—
3. To rebuke repeatedly.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ୡ

୪ । ଉପହାସ କରିବା—
4. To sneer at; to deride.

ଜଘାଂସୁ—ଫ. ବିଣ (ହନ୍ ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Jighāṁsu ୧ । ହନନେଚ୍ଛୁ—1. Desirous of killing.
୨ । ହିଂସାପରାୟଣ—2. Malicious; revengeful.

ଜଘୃକ୍ଷା—ଫ. ବିଣ (ଗ୍ରହ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍= ଜଘୃକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Jighṛukshā ୧ । ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—
1. A desire for taking.
୨ । ଲୋଭ—2 Greediness; avarice.

ଜଘୃକ୍ଷିତ—ଫ. ବିଣ (ଗ୍ରହ ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍ = ଜଘୃକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ; ତତ୍ପ୍ର. ଜଘୃକ୍ଷା + ଫଳାଭାର୍ଥେ. ଇତ)—
Jighṛukshita ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁ—Desirous of taking (something); avaricious.

ଜଘୃକ୍ଷୁ—ଫ. ବିଣ (ଗ୍ରହ ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Jighṛukshu ଜଘୃକ୍ଷିତ (ଦେଖ)
Jighṛukshita (See).

ଜଘ୍ନସେନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଫ. ଯାଜ୍ଞସେନୀ)—ଦ୍ରୌପଦୀ—
Jighna-senī Draupadī; the wife of the 5 Pāṇḍaba-brothers.

ଜଘ୍ର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ଘ୍ରା ଧାତୁ=ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣକରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jighra ୧ । ଘ୍ରାଣକାର୍ଯ୍ୟ—1. Smelling.
(ଜିଘ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସନ୍ଦେହକାର୍ଯ୍ୟ—2. Suspecting.
୩ । ଅନୁମାନକାର୍ଯ୍ୟ—3. Guessing; conjecturing.

ଜଘ୍ରିବା—ଦେ. କି. (ଫ. ଜିଘ୍ର)—ବାସିବା—To smell.
Jighribā
ଦେଖା ମୂଳ ଜନ୍ତୁର ଥବର—ଅଭିମନ୍ୟୁ. ଦଦଗୁଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

ଜଙ୍କ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଜଙ୍କ୍, Zinc.)—
Jiṅk ଦସ୍ତା ଧାତୁ—Zinc.
ଯିଙ୍କ [ଦ୍ର ଇଙ୍ଗ୍ଲାଜିର 'Z' ଜେଡ୍ ଅକ୍ଷରର ଉଚ୍ଚାରଣର ସମାନ
ଜିଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓଡ଼ିଆ ବା ଫାର୍ସୀ ଭାଷାରେ ନ ଥିବାରୁ Z ଅକ୍ଷରକୁ ଓଡ଼ିଆରେ 'ଜ' ଅକ୍ଷର ଲେଖି ଚଳାଇବାକୁ ହୁଏ ।]

ଜଙ୍ଗଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—ଜଅଳ ୧ (ଦେଖ)
Jiṅgaṇī Jiaḷa (See)
(ଜଙ୍ଗଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜଙ୍ଗୀ—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜଙ୍ଗ=ଗମନ; ଜ ଧାତୁ=ଜୟକରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ; ଯେ ସମସ୍ତ ଚରୁଲଭାଙ୍କ ଜୟ କରେ)—
Jiṅgī ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା (ଦେଖ)
Mañjishṭhā (See)

ଜଜଆ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଜଜିୟା)—ମୁସଲମାନ୍ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଅମଳରେ
Jijiā ଭାରତବର୍ଷର ଅମୁସଲମାନ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ କରାଯିବା
ଜିଜିୟା କର ବା ଟିକସ—A poll-tax or capitation-tax
जिजिया levied from non-Mahomedans or infidels by the Mahomedan emperors of India.
[ଦ୍ର—ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଆକବର ଏହି ପ୍ରଥା ରହିତ କରିଦେଇଥିଲେ, ମାତ୍ର ଔରଙ୍ଗଜେବ ପୁଣି ଏହା ଚଳାଇ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଅପ୍ରିୟ ହୋଇଥିଲେ ।]

ଜଜୀବିଷା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୀବ୍ ଧାତୁ=ବଞ୍ଚିବା + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍ =ଜିଜୀବିଷ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ଆ)—
Jijībishā ୧ । ଜୀଇଁ ରହିବାର ଇଚ୍ଛା—
1. A desire for living.
୨ । ଜୀବନ ପ୍ରତି ମାୟା—2. Love of life.

ଜଜୀବିଷୁ—ଫ ବିଣ. (ଜୀବ୍ ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ. ସନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Jijībishu ୧ । ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—1. Desirous of living.
୨ । ଦୀର୍ଘଜୀବନକାମୀ—2. Desiring a long life.

ଜଜ୍ଞାସ୍ (ଧାତୁ)—ଫ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ. ସନ୍)—
Jijñās (root) ୧ । ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା—
1. To wish to know.
୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା—
2. To wish to enquire.

ଜଜ୍ଞାସକ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ. ସନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. Jijñāsaka ଅକ)—୧ । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟ ଜାଣିବାକୁ
(ଜଜ୍ଞାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଇଚ୍ଛୁକ ହୋଇ ପ୍ରଶ୍ନ କରେ—
1. Desirous of knowing anything; inquisitive.
୨ । ପ୍ରଶ୍ନକାର୍ଯ୍ୟ—
2. One who questions; interrogating.

ଜଜ୍ଞାସନ—ଫ. ବ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ. ସନ୍ + ଭାବ. ଅନ)—
Jijñāsana ୧ । ପ୍ରଶ୍ନକରଣ—1. Questioning.
୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—2. Enquiry; investigation.

ଜଜ୍ଞାସନୀୟ—ଫ. ବିଣ. (ଜଜ୍ଞାସ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Jijñāsanīya ଜଜ୍ଞାସ୍ୟ (ଦେଖ)—Jijñāsya (See)

ଜଜ୍ଞାସମାନ —ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. [ଜ୍ଞା ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ. ସନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. Jijñāsamāna ଅନ (ଶାନଚ)]—
(ଜଜ୍ଞାସମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଜଜ୍ଞାସୁ; ଯେ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଅଛି—
1. Questioning or enquiring about.
୨ । ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ—2. Inquisitive.

ଜଜ୍ଞାସା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ=ଜାଣିବା + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ. ସନ୍ + ଭାବ. ଅ + ଆ)—
Jijñāsā

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଈ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟାଧାନ' ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନ୍ୟାଧାନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଇବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ୱୈତ' ଦେଖିବେ

ଜଜ୍ଞାସିତ
ଜଜ୍ଞାସ୍ୟ
ଜଜ୍ଞାସମାନ
ବଣ

୧ । ଜାଣିବାର ଇଚ୍ଛା—
1. A desire for knowledge.
୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—
2. Search; investigation.
୩ । ପ୍ରଶ୍ନ—3. Question; query.
୪ । ପରଖ; ପରୀକ୍ଷା—
4. Test; examination.
୫ । ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—
5. Inquisitiveness.
୬ । କୌତୂହଳ—6. Curiosity.

ଜଜ୍ଞାସା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା; ପଚାରିବା—
Jijñāsā karibā
जिज्ञासा करना
जिज्ञासा करना
1. To ask; to question.
୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା—
2. To investigate; to enquire.

ଜଜ୍ଞାସାବାଦ—ସ. ବ. (ଜଜ୍ଞାସା + ବଦ୍ ଧାତୁ + ଘଞ୍. ଅ)—ଜଜ୍ଞାସା ଓ ବାଚ୍ୟ; ସମ୍ବାଦ ଦାନ ଓ ଗ୍ରହଣ; ଆଳାପ—
Jijñāsā-bāda
Exchange of news; question and answer; series of interrogatories and replies.

ଜଜ୍ଞାସାର୍ହ—ସଂ. ବଣ. (ଉପପଦ ତତ୍, ଜଜ୍ଞାସା + ଅର୍ହ)—
Jijñāsārha
୧ । ଜଜ୍ଞାସାର ଯୋଗ୍ୟ (ବିଷୟ)—1. (matter) Worth asking about or enquiring after.
୨ । ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. (person) Fit to be questioned or asked.

ଜଜ୍ଞାସିତ—ସ. ବଣ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ. ସନ୍ = ଜଜ୍ଞାସ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Jijñāsita
୧ । ଯାହାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରାଯାଏ—
1. (a person) Questioned; asked.
୨ । ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ କରାଯାଏ—2. (a matter) Enquired after; sought after.

ଜଜ୍ଞାସିବା—ଦେ. (ଯଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ଜଜ୍ଞାସ୍ ଧାତୁ)—ଜଜ୍ଞାସା କରିବା; ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା—
Jijñāsibā
जिज्ञासा
जिज्ञासना
To enquire.
ଫଳ ଜଜ୍ଞାସିଲେ ନୃପ ସମ୍ଭବତ ବୃଥେ ଡକାଇ— ସ୍ୱଧାନାଥ, ନବଜ୍ୟେଷ୍ଠସ ।

ଜଜ୍ଞାସୁ—ସ. ବଣ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)
Jijñāsu
୧ । ଜଜ୍ଞାସାକାରୀ; ପ୍ରଶ୍ନକାରୀ—
1. Inquisitive; enquiring.
୨ । ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ବା ଅଭିଳାଷୀ—
2. Desirous of knowing; wishing to know.
୩ । ମୁମୁକ୍ଷୁ; ଅପ୍ରମୁକ୍ତି କାମନାରେ ଉତ୍ସୁକ୍ୟାନ୍ୱିତ—
3. Desirous of getting absolution; inquisitive after the truth of salvation.

ଜଜ୍ଞାସ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍ = ଜଜ୍ଞାସ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Jijñāsya
୧ । ଜଜ୍ଞାସାର ବିଷୟୀଭୂତ—
1. Subject of question.
୨ । ପ୍ରଶ୍ନର ଯୋଗ୍ୟ; ଅନୁସନ୍ଧେୟ—
2. Fit to be questioned or enquired into; worthy of investigation.
୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପଚାରିବା ଉଚିତ—
3. (person) Fit who asked questions.

ଜଜ୍ଞାସ୍ୟମାନ—ସ.ବଣ.ତୁ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍ + କର୍ମ.ଆନ)—
Jijñāsyamāna (ଜଜ୍ଞାସ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ଯାହା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଶ୍ନ ବା ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯାଉଛି —1. Subject of enquiry.
୨ । ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଚଳୁଅଛି—
2. The subject-matter under enquiry; which is being enquired about.

ଜଞ୍ଜର୍ ବଅର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଅଦାରସ ମିଶିଥିବା ପାଣୀୟବିଶେଷ—
Jiñjar biar
जिंजर बियार
जिंजर बियार
Ginger beer.

ଜଞ୍ଜରେଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଅଦାରସ ମିଶା ପାଣୀୟବିଶେଷ—
Jiñjared
जिंजरेड़
जिंजरेड़
(ଜଞ୍ଜରେଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
Gingerade.

ଜଞ୍ଜିର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜଞ୍ଜିର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jiñjira (etc)
Jañjira etc. (See)

ଜଞ୍ଜିରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜଞ୍ଜିର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jiñjirā (etc)
Jañjira etc. (See)

ଜଞ୍ଜିରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜଞ୍ଜିର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jiñjiri (etc)
Jañjira etc. (See)

ଜଡ଼—ଦେ. ବ. (ସ. ଜଟୀ)—ପ୍ଲକ୍ଷ ବୃକ୍ଷ; ବହୁ ଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Jirḍa
पाकुड़
पाकर
The waved leafed fig tree.

ଜଡ଼ା—ତାଦେ. (କନକା) ବଣ—ଛିଡ଼ା; ଦଣ୍ଡାୟମାନ—
Jirḍā
Standing.

ଜଣ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜ ଧାତୁ; ପ୍ରା. ଜଣ ଧାତୁ = ଜୟ କରିବା; ସ.ଜଉ)—ଜୟୋଲ୍ଲାସ—
Jiṇa
जित
जीत
Victory.
(ଯଥା—ସାର ପୁରୁଷର ଜୀବନରେ ଦ୍ୱାର ଜଣ ସଦା-ସବଦା ଲାଗି ରହିଛି ।)
(ଦ୍ୱାର — ବିପକ୍ଷରେ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	କ	ୟ

ଜଣନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଜେତା)—
Jiṇantā ଜେତା; ଯେ ଜୟଲାଭ କରେ—
ଜେତା Winning; victorious.
जीतनेवाला ତୁହ୍ମା କହୁଥିଲେ ମୋତେ ଜଣନ୍ତା ନୋହିବେ ତୋତେ
ଯୁଦ୍ଧୀ ସକାଶୁଁ ସ୍ମରୁ ହେବ ତୋହର ।
ବଗ୍ଦାଏ. ବଉଦ୍ଧସ୍ତମାସ୍ୟ ।

ଜଣା—ଦେ. ବ. (ଜ ଧାତୁ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଜଣ ଧାତୁ)—
Jiṇā ୧ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟ—1. Victory.
ଜିତା, ଜେତା ୨ । ଖେଳରେ ଜୟଲାଭ—
जीतना, जीत 2. Winning in a game.
(ଉପଗ୍ରଭ—ଦ୍ୱାର) ୩ । ଜୟଲାଭର ଫଳରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ପ୍ରାପ୍ତି-
3. Aquisition of a thing by conquest.

ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଜୟକାରୀ; ଜୟୀ—
1. Victorious; winning.
ଅହାଇଦ ଗୁଣରେ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଯେ ଜଣା । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ଜୟଲବ୍ଧ; ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥକୁ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଜୟ କରି ଅଣାଯାଇ ଥାଏ—2. Got as a result of conquest.
୩ । ଜିତ; ଯାହାକୁ ଜୟ କରାଯାଇ ଥାଏ—
3 Won; conquered.
୪ । ପରାଜିତ—4. Vanquished.
୫ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ—5. Chief; prominent.
ତୁହ୍ମା ସୁତ ନାରଦ ଋଷିଙ୍କରେ ଜଣା । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଜଣା(ଣେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଜ ଧାତୁ; ଜଣିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Jiṇā(ṇe)ibā ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜୟୀ କରାଇବା—
ଜିତାନ, ଜେତାନ 1. To cause a person to gain victory.
जीतवाना
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜୟୀ ହେବାର ଉପାୟ ବା ସୁବିଧା କରଦେବା—2. To put a person in the way of conquering.

ଜଣା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ)—ଜଣିବା (ଦେଖ)
Jiṇā karibā Jiṇibā (See)
ଯେଉଁମାନେ କରେ ଅଛନ୍ତ ଧର୍ ଜଣା
ଗାଉଛନ୍ତ ଦୋଳାଳର ସ୍ତର କର୍ ଜଣା । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଜଣାଜଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ ଧାତୁ)—
Jiṇājiṇi ୧ । ବହୁବାର ଜିତିବା ବା ଜୟଲାଭ—
ଜିତାଜିତି 1. Repeated victories.
୨ । ଦୁଇ ପକ୍ଷ ଯୁଦ୍ଧ କଲ୍ପ କେଲେ କେତେ ଥର ଏକ ପକ୍ଷ ଜିତିବା ଓ କେତେ ଥର ଅପର ପକ୍ଷ ଜିତିବା—
2. Alternate victories and defeats.
୩ । ଜୟଲାଭ; ଜିତିବା—3 Victory.

ଜଣାଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ୟ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଜ ଧାତୁ)—ଜୟ; ଜୟଲାଭ—
Jiṇāṇa Victory.

ଜଣା ପକ୍ଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜୟ ଓ ପକ୍ଷ)—
Jiṇā pata ୧ । ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିବା ବା ଖେଳୁଥିବା ଦୁଇ ଦଳ ମଧ୍ୟରୁ ଜେତା ପକ୍ଷର ଜୟ କରିବାର ସୁଯୋଗ;
जितना पक्ष ଜିତାପକ୍ଷ—1. Good luck of the party which wins in a game or a fight.
୨ । ଯୁଦ୍ଧ ବା ଖେଳରେ ଜୟ ଲାଭ କରିବା ପକ୍ଷ—
2. Winning party in a game or a fight.

ଜଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଜ ଧାତୁ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଜଣ ଧାତୁ)—
Jiṇibā ୧ । (ଶତ୍ରୁକୁ) ଜୟ କରିବା—1. To conquer; to vanquish an enemy.
ଜିତା
जीतना ୨ । (ବିପକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଦଳକୁ) ପରାସ୍ତ କରିବା—
2. To beat one's adversary.
୩ । ଜିତିବା; ଜୟ ଲାଭ ଦ୍ୱାରା ପାଇବା—3. To win something as a result of victory or conquest.
୪ । ଅତିକ୍ରମ କରିବା; ଲଙ୍ଘନ କରିବା; ପାର ହେବା—
4. To overcome; to cross; to pass over (e.g. a sea, a danger.)
୫ । ବଳିବା;ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ହେବା; ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର ହେବା-
5. To exceed; to excel.
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କମଳ ଜଣି ସୁତର ବଦନ । ନଥିଦନ. ବାଲମ୍ଭମାସ୍ୟ ।

ଜିତ୍—ସଂ. ବ୍ୟ. (ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଯେ ଜୟ କରି ଥାଏ—
Jit Victorious; one who has vanquished another.
[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ; ଯଥା—
ଶତ୍ରୁଜିତ୍, ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ୍, ବଳଜିତ୍;
ଜିତ ଦେ. ବ.—ଜୟ; ଜୟଲାଭ—Victory; winning.
जीत [ଯଥା—ହାରିଜିତ୍ କାହାରିକୁ ଛଡ଼ି ନାହିଁ ।]
(ଦ୍ୱାର—ଉପଗ୍ରଭ)

ଜିତ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ଜ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପରାଜିତ; ଯାହାକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଜିତିଛି—1. Vanquished; conquered; subdued.
୨ । ଜୟଲବ୍ଧ—2. Won; acquired by conquest.
ତ୍ରିପଦ ହିଅ ଜତ ହୋଇବେ କେମନେ । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୩ । ସ୍ୱାୟତ୍ତୀକୃତ—3. Brought under full control.

ଜିତକାଶି—ସଂ. ବ.—ମୁଠା କରି ଯାଇଥିବା କରତଳ—
Jitakāśi The doubled fist (M. W.)

ଜିତକାଶୀ—ସଂ. ବ୍ୟ.—(ଜିତ+କାଶ୍ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା+ଇନ୍;
Jita-kāśī ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଜୟଶୀଳ; ବିଜୟୀ—
1. Victorious.
ଜଡକାଶୀ ହେବାରୁ ଧ୍ୟାନ ମହାମନ୍ତ୍ର,
ଗରଜନ କରୁଅଛନ୍ତ ଶୂଣ ଭଇ । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।
୨ । ଗର୍ବିତ—2. Proud.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୍ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିସର୍ଗଯୁକ୍ତ ୍ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବୁଝୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଝୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଲବ୍ଧ' ଦେଖିବେ ।

ଜିତକ୍ରୋଧ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜିତ+କ୍ରୋଧ)—ଯେ କ୍ରୋଧ ବା
Jitakrodha ରାଗକୁ ବଶତ କରିଅଛି; ଶାନ୍ତପ୍ରକୃତିକ; ସହିଷ୍ଣୁ; କ୍ଷମାଶୀଳ—One who has subdued one's anger; one who succeeds in checking an
(ଜିତକ୍ରୋଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) outburst of passionate anger; patient; forbearing; of a forgiving disposition.

ଜିତମନ୍ୟୁ—ଫ. ବ୍ରୀ.—ଜିତକ୍ରୋଧ (ଦେଖ)
Jita-manyu Jita-krodha (See)

ଜିତଶତ୍ରୁ—ଫ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜିତ+ଶତ୍ରୁ)—ଶତ୍ରୁଜୟକାରୀ—
Jita-śatru One who has vanquished one's foes.

ଜିତା—ଫ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ
Jitā ପରାଜୟ କରା ଯାଇଅଛି; ପରାଜିତା—
ଜେନା Vanquished (female).
ଜୀତାର ଦେ. ବ୍ରୀ. (ଫ. ଜେତା)—ଜୟୀ; ଜୟଯୁକ୍ତ—
Victorious; winning.

ଗୋବିନ୍ଦ ରଉତ ସେ ଜିତା, ଛଡ଼ାଏ ଗୋପପୁର ଚିତ୍ରା ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଜିତ ଦେ. ବ୍ର—ଜୟ; ଜିଣା—
ଜୀତ Victory.

ଜିତାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ୍ର.—ଜୟ; ଜିଣା—
Jitāi Victory.
ଜିତ ଓଲଟ ପାଦ ଅସନ ଯାହାର,
ଜୀତ ନଡ଼ା ନେଥୁନ ଜଡାଇ ତାହାର । ପ୍ରାଚୀ. ପଉଡେ ଗୀତା ।

ଜିତା ତେ ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—'ଜିତିବା'ର ଚିଜନ୍ତ ରୂପ—
Jitā(te)ibā ଜିଣାଇବା (ଦେଖ)
Jiṇāibā (See)

ଜିତାକ୍ଷର—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ(ବହୁବ୍ରୀହି;ଜିତ+ଅକ୍ଷର)—ପଠନରେ ସୁପଟୁ—
Jitākshara Skilled or expert in reading.
(ଜିତାକ୍ଷର—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜିତାତ୍ମତ୍ୱ—ଫ. ବି. (ଜିତାତ୍ମନ୍+ଭାବ. ତ୍ୱ)—ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟତା—
Jitātmatwa Self-control.

ଜିତାତ୍ମା—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ଜିତ+ଆତ୍ମନ୍)—ଯେ ମନକୁ ଜୟ
Jitātmā କରି ଅଛି; ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ; ସଂଯତେନ୍ଦ୍ରିୟ—
Of subdued passions; self-controlling; stoical.

ଜିତା ପଟ—ଦେ. ବି.—ଜିଣା ପଟ (ଦେଖ) ।
Jitā paṭa Jiṇā paṭa (See)

ଜିତାପଣ—ଦେ. ବି.—ଜୟଶୀଳତା—
Jitā-paṇa Victoriousness.
କନ୍ଦର୍ପ ଦର୍ପହର ଦର୍ପଣ ଝଳ ସାର ସୁନ୍ଦର ଜିତାପଣ ଦେଲ ।
ବଳରାମ. ବତ୍ରିସ୍ତମାସ୍ତ୍ରଣ ।

ଜିତାମିତ୍ର—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜିତ+ଅମିତ୍ର)—
Jitāmitra ୧ । ଜିତଶତ୍ରୁ; ଯେ ଶତ୍ରୁକୁ ପରାଜୟ କରିଅଛି—
(ଜିତାମିତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) One who has subdued his enemies.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. The God Bishṇu.

ଜିତାରି—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ—ଜିତାମିତ୍ର (ଦେଖ)
Jitāri Jitāmitra (See)
ଫ. ବି.—ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ଏକ ନାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
A name of the Buddha

ଜିତାଷ୍ଟମୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଆଶ୍ୱିନମାସର କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଅଷ୍ଟମୀ; ଜୀମୂତାଷ୍ଟମୀ;
Jitāshṭamī ଦୁଦ୍ଧବାହନ ପୂଜା—The 8th day of the dark fortnight of the month of Āswina.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଶରତ୍‌କାଳୀନ ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ; ଦୁଦ୍ଧବାହନ ବା ଜୀମୂତବାହନ ପୂଜା ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ମୂଲାଷ୍ଟମୀ । ଏଦିନ ପୁତ୍ରବତୀ ରାମ୍ନିମାନେ ସନ୍ତାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ କାମନାରେ ଗଳାରେ ରାଖୀ ବାନ୍ଧନ୍ତି ।]

ଜିତାହବ—ଫ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜିତ+ଆହବ)—ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟୀ—
Jitāhaba Victorious in war.

ଜିତାହାର—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜିତ+ଆହାର)—
Jitāhāra ୧ । ଖାଦ୍ୟବିଷୟରେ ମିତାଶୀ; ସଂଯତାହାରୀ—
(ଜିତାହାର—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Abstinent; abstemious.
୨ । ଯେ କ୍ଷୁଧାକୁ ଜୟ କରିଅଛି—
2. Of subdued appetite.

ଜିତି—ଫ. ବ. (ଜି ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—ବିଜୟ; ଜୟଲାଭ—
Jiti Victory.

ଜିତିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଜି ଧାତୁ)—
Jitibā ୧ । ଜିଣିବା; ଜୟଲାଭ କରିବା—
ଜିତା 1. To win; to gain victory.
ଜିତନା ତୁହି ଯେ ଚଳିତ ହେବେ
ଜିତିତ ତୋତେ ଚତେ ହେବେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । ପରାସ୍ତ କରିବା—
2. To conquer; to overcome.
୩ । ଛପିବା; ବଳିଯିବା; ଅତିକ୍ରମ କରିବା—
3 To surpass; to exceed.
(ଯଥା—ଘରଟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଇନ୍ ଅନୁଯାୟୀ ବାଲକା ୧୬ ବର୍ଷରୁ ଜିତିଲେ ସଦ୍ଭବାସ ପାଇଁ ସମ୍ମତି ଦେଇ ପାରେ— ଉତ୍କଳସେବକ ।)
୪ । ଅମ୍ବକଠାରୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହେବା—4. To excel.

ଜିତୁମ—ଫ. ବ. (ଗ୍ରୀକ୍ ଉଷା; ଲାଟି. ଫ. ଯୁଗ) (ଜ୍ୟୋତିଷ)—
Jitumа ମିଥୁନରାଶି—The Gemini (a sign of the zodiac) (Apte).

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷର ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ଗ୍ରୀକ୍‌ଭାଷାରୁ ସଂସ୍କୃତକୁ ଆସିଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍ପ	ଡ଼,ଢ଼	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ୠ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଆକାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଲ୍ଲ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜିତ + ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)—
Jitendriya ଯେ କାମକ୍ରୋଧାଦରପୁମାନଙ୍କୁ ବଶୀଭୂତ କରିଅଛୁ—
(ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Continent; self-controlling; of
ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟତା } ବ subdued passions; one who has his
ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟତ୍ୱ } passions under control; stoical.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି ବିଷୟ ଦେଖିଲେ, ଶୁଣିଲେ, ଖାଇଲେ, ଛୁଇଁଲେ ବା ଶୁଙ୍ଘିଲେ ହର୍ଷ ବା ବିଷାଦ ହୁଏ ନାହିଁ, ମନୁସଂହିତା ଅନୁସାରେ ତାକୁ ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ବୋଲାଯାଏ ।]

ସଂ. ବ—ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନୀ; ତପସ୍ୱୀ—An ascetic.

ଜିତ୍ତମ—ସଂ. ବ—୧ । ଜିତୁମ (ଦେଖ)
Jittama 1. Jituma (See)

୨ । ଜୟଶୀଳ (ପ୍ରବୃଦ୍ଧବାଦ)—Victorious.

ଜିତ୍ୱର—ସଂ. ବି. (ଜି ଧାତୁ + ଶୀଲାର୍ଥରେ ବର; ତ ଅଗମ)—
Jitwara ଜୟଶୀଳ; ବିଜୟୀ—Victorious.
(ଜିତ୍ୱରୀ; ଜିତ୍ୱରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜିତ୍ୱରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜିତ୍ୱର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ବାରାଣସୀ; କାଶୀ—
Jitwarī Benares.

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜିତ୍ୱରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Jitwara.

ଜିତ୍ମ—ସଂ. ବ—ଜିତୁମ (ଦେଖ)
Jitma Jituma (See)

ଜିତ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଜି ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—ଜେତବ୍ୟ; ଜୟଯୋଗ୍ୟ—
Jitya Conquerable; fit to be subdued.

ସଂ. ବ—ବଡ଼ ଲଙ୍ଗଳ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A big plough.

ଜିତ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜିତ୍ୟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Jityā ୧ । ଲଙ୍ଗଳର ଫାଳ; ଲଙ୍ଗଳଲୁହା—
1. Plough-share.

୨ । ହେଙ୍ଗୁ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Asafætida.

ଜିଦ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—୧ । ଝୋକ୍; ଛଗର—
Jid 1. Zid; obstinacy.
ଜେଦ ୨ । ନଙ୍ଗବ; ଦୃଢ଼—2 Importunity; pertinacity.
ଜିଦ୍; ହଠ ୩ । ଆଗ୍ରହାତିଶଯ୍ୟ—3. Insistence.

୪ । ଖେଳରେ ରଖାଯିବା ବାଜି; ଜିତ—
4. Wager in a game of hazards.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଅଛି ।]

ଜିଦ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବିଷୟ ପାଇଁ ଛଗର କରିବା; ଦୃଢ଼
Jid karibā କରିବା—To importune; to insist on a
ଜେଦକରା thing,
ଜିଦ୍ ପକଡ଼ନା; ଜିଦିଯାନା
(ଜିଦ୍ ଧରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜିଦ୍‌ଖୋର୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—ଏକଗୁଂଶୀ; ଜିଗରିଆ; ଯେ ଆପଣ
Jid-khor କଥା ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟର ଉପଦେଶ ବା
ଜେଦଖୋର; ଜେଦ୍‌ବାଜ ଯୁକ୍ତିକୁ ମାନେ ନାହିଁ—Headstrong;
ଜିଦ୍‌ଖୋର; ଜିଦ୍‌ବାଜ perverse; importunate; pertina-
(ଜିଦେଇ, ଜିଦ୍‌ଖୋରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) cious.
(ଜିଦ୍‌ଖୋରୀ—ବି)

ଜିଦ୍‌ଖୋରିଆ—ଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜିଦ୍‌ଖୋର୍) —
Jid-khoriā ଜିଦ୍‌ଖୋର୍ (ଦେଖ)
Jid-khor (See)

ଜିଦ୍‌ଦାର୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା) —ଜିଦ୍‌ଖୋର୍ (ଦେଖ)
Jid-dār Jid-khor (See)
(ଜିଦ୍‌ଦାରୀ—ବି)

ଜିଦ୍‌ବାଜ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା) —ଜିଦ୍‌ଖୋର୍ (ଦେଖ)
Jid-bāj Jid-khor (See)

ଜିଦ୍ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜିଦ ମାରିବା (ଦେଖ)
Jid māribā Jidi māribā (See)

ଜିଦାଜିଦ୍—ଦେ. ବି ଓ ବଣ—ଜିଦାଜିଦି (ଦେଖ)
Jidājid Jidājidi (See)

ଜିଦାଜିଦି—ଦେ. ବ—୧ । ଦୁଇଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପରସ୍ପର କଥା ରକ୍ଷା
Jidājidi କରିବା ପାଇଁ ଜିଦ ମଗ୍ନମନ ହେବା—
ଜେଦାଜେଦି 1. Betting; hazarding for each other's
ହାଡ଼ାହାଡ଼ି proposition (e. g. in gambling);
mutual staking.

୨ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା—
2. Rivalry; emulation.

ଦେ. ବଣ—୧ । ପ୍ରତିଯୋଗୀ—1. Emulating.

୨ । ଜିଦ ମଗ୍ନମନ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Betting; staking mutually.

ଜିଦ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ଜିଦ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jidi (etc) Jid etc. (See)

ଜିଦିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଜିଦ୍ଦୀ)—ଜିଦ୍‌ଖୋର (ଦେଖ)
Jidiā Jid-khor (See)
ଜେଦ୍ଦୀ
ଜିଦ୍ଦି

ଜିଦ ମଗ୍ନମନ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଜିଦାଜିଦି (ଦେଖ)
Jidi marāmari Jidājidi (See)

୨ । ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଆହ୍ୱାନ ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବା—2. Emulating.

ଜିଦିସ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଜାନ୍‌ଘୋଶ୍)—
Jidisa ଘୋଡ଼ାର ସାଜବିଶେଷ; ଜିନ ଉପରେ ପକାଯିବା
ଜୀନପୋଷ ଆସ୍ତରଣ—A kind of saddle; a covering
for the saddle.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ୍ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବ ଦୀର୍ଘ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ଯଥାକ୍ରମେଇହିଁର ବପଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘ- ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କଥ' ନ ମିଳଲେ 'କଥ' ଦେଖିବେ; 'ଦଖ' ନ ପାଇଲେ 'ଦକ୍ଷ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୋ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ସାଇଲେ ସବଂ ସମ୍ଭାର ଜନ ଜଦସ ଘାଲ ମେଶ ଦଉଡ଼ ଗ୍ରହଦମା କଡ଼ଥଳ ।
ଦୁଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

ଜନ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାନ୍)—
Jin ୧ । ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ବସିବା ପାଇଁ ପକାଇବା ଚମ୍ପିସନ; ଅଶ୍ୱ ପୃଷ୍ଠର ଚମ୍ପିସନ—1. Saddle.
ଜିନ
ଜୀନ

୨ । (ଆ. ଜାନ୍) ଭୂତ—2. Spirit; ghost.

୩ । ପ୍ରେତ; ଦୈତ୍ୟ—3. Demon; goblin

୪ । (ଇଂ. Jean, ଜୀନ) ମୋଟା ଓ ଘନବୁଣା ସୂତା ଲୁଗା- 4. A thick woven cotton cloth; twilled cotton cloth.

[ଦ୍ର—ଏହି ଲୁଗା ବୁଣିବା ପାଇଁ ୪।୫ ଟା ବଅସୂତା ଓ ହାଁପ ଆବଶ୍ୟକ ।]

ଜନ୍ ଉଦ୍ଧାରଣ—ଦେ. ବ—ମୁସଲ୍‌ମାନ ରାଜାଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଦତ୍ତ
Jin uddhāraṇa ଲାଖରାଜ ବୃତ୍ତିବିଶେଷ—
A class of revenue-free tenure created during the Mahomedan rule.

[ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ ରାଜପରିବାରରେ କାହାକୁ ଲାଗିଥିବା ଦନ ବା ଭୂତକୁ ଛଡ଼ାଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଗୁଣିଆକୁ ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଏ ଜମ୍ମି ଦଆ ଯାଇଥିଲା ।]

ଜନ୍‌କର୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାନ୍‌ଗର୍) —ଜନ୍‌ଗର୍ (ଦେଖ)
Jin-kar Jin-gar (See)

ଜନ୍‌ଗର୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାନ୍‌ଗର୍) —
Jin-gar ଘୋଡ଼ାର ଜନ୍ ଗଆର କରିବା ଜାତିବିଶେଷ—
A caste which manufactures saddlery from leather.

ଜନ୍‌ଦିଗ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)— ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଜନ୍‌ଗୀ) —
Jin-dig (etc) ଜନ୍‌ଗୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jind-gi etc. (See)

ହଜୁରଙ୍କ ଖାନା ପଲଓ ଯେ ହନେ ଖାଉଛ
ଜିନ୍‌ଦିଗ୍ ଉର ସେ ଇଆଦ କରୁଥିବ । ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛ ମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଜନ୍‌ପୋଷ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା) —ଘୋଡ଼ାର ଜନ ଉପରେ ପକାଯିବା
Jin-posh ଆସ୍ତରଣ—Saddle-cloth; a covering for the saddle.
ଜିନପୋଷ
ଜୀନପୋଶ

ଜନ୍‌ବାଡ଼ି— ଦେ. ବ—କାଠରେ ଛିଦ୍ର କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଉଅଁରୁ
Jin-bāṛdi ବୁଲାଇବା ସକାଶେ ଦଉଡ଼ି ଲାଗଥିବା ଯଷ୍ଟି; କମାଣି—
ଜିନବାଡ଼ି A bow attached with a string to bore holes into wood with the gimlet.

ଜନ୍‌ସବାର୍— ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜାନ୍ + ସଵାର୍ = ଆରୋହୀ) —
Jin-sabār ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ଜିନ୍ ପକାଇ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିବା
ଜିନସବାର (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Riding on a saddled horse.
ଜିନସବାର
ଜନସଵାର
ଜନ୍‌ସଓ୍ୱାର } ଅନ୍ୟରୂପ

ଜନ୍‌ସବାରୀ— ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଜାନ୍ + ସଵାର୍ = ଯାନାରୋହଣ)—
Jin-sabārī ଚଢ଼ିବାର ଯୋଗ୍ୟ (ଘୋଡ଼ା); (ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ମନୁଷ୍ୟ ଚଢ଼ନ୍ତି
ଜିନସବାରୀ ଏବଂ ଯେ ବଗିରେ ଲାଗେ ନାହିଁ)—
ଜୀନସବାରୀ
ଜିନ୍‌ସଵାରୀ
ଜିନ୍‌ସଓ୍ୱାରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ (a horse) Used for riding only; going in the saddle only.

ବ—ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଜିନ୍ ପକାଇ ଚଢ଼ିବା—
Riding on a saddled horse.

ଜନ— ସଂ. ବ. (ଜି ଧାତୁ = ଜୟ କରିବା; ଉପଃ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରରେ ଜଗତ ଜୟ
Jina କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ନ)—
୧ । ବୁଦ୍ଧଦେବ—1. Buddha.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishnu.

୩ । ବୌଦ୍ଧମତ ପ୍ରଚାରକ ମୁନି—
3. A Buddhist missionary.

୪ । ଅର୍ହତ; ବୌଦ୍ଧ ବା ଜୈନ ଋଷି—
4. A Buddhist or Jaina saint.

ସଂ. ବଣ—୧ । ବିଜୟଶୀଳ—
1. Victorious; triumphant.

୨ । ଅତି ବୃଦ୍ଧ—2. Very old.

ଜନତ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଶୋଭା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—
Jinat Beauty; grace.
ଶୋଭା
ଜନତ

ଜନା— ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ଅ. (ଫା. ଜିଂଦା = ଜୀବନ୍ତ; ଭୁଲ. ହି. ଜିଂଦା)—
Jinā ୧ । ଜୀଇଁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ—1. While living.

୨ । ଜୀବନ୍ତକାଳ ମଧ୍ୟରେ—
2. During one's lifetime.

ଜନାକାରୀ— ବୈଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଫା. ଜାନା = ବ୍ୟଭଚାର) —ପରସ୍ତ୍ରୀ-
Jinākārī ଗମନ; ବ୍ୟଭଚାର—Adultery.
ଜିନାକାରୀ
ଜୀନାକାରୀ
(ଜନାଗାସ୍ତ୍ରୀ; ଜନାକାସ୍ତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜନିଆ— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜିନ୍ନିଆ; Jinnia)—ବଦେଶୀ ପୁଷ୍ପ-
Jiniā ଶାକବିଶେଷ – Zinnia Elegans.
ଜିନିୟା [ଦ୍ର—ଏଗଛ ବର୍ଷେ ମାତ୍ର ବଞ୍ଚି ରହେ । ଏହାର ଫୁଲ
ଜିନିୟା କୁସୁମ ବା ଗେଣ୍ଡୁ ଫୁଲ ପରି । ଆମ୍ଭକ ସଜ୍ଜୀନ୍‌ମାନଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନରେ ଏହା ଦେଖାଯାଏ ।]

ଜନିକି (ଇତ୍ୟାଦି)— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜିନ୍‌ଗୀ)—
Jiniki (etc) ଜିନ୍‌କି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
(ଜିନଗି—ଅନ୍ୟରୂପ) Jind-ki etc (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଜନପୋକ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦଗାପର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଜୋନାଙ୍କା)—ଖଦ୍ୟୋତ; ଜୁକୁଜୁକୁଆ ପୋକ—Fire-fly.
Jini-poka

ଜନସ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜିନ୍‌ସ୍; ଜିଂସ୍)—ବସ୍ତୁ; ଦ୍ରବ୍ୟ; ପଦାର୍ଥ; ଚିଜ—Thing; article.
Jinisa
ଜିନିସ
ଜିନିସ, ଜିଂସ

ଜନସପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ବହୁବଚନ; ଫା. ଜିନ୍‌ସ୍+ଅନର୍ଥକ ସଦ୍ଭର ପତ୍ର; ଭୁଲନାକର; କାଗଜପତ୍ର)—୧ । ଦ୍ରବ୍ୟଜାତସ୍ୱ—1. Goods; things.
Jinisa-patra
ଜିନିସପତ୍ର
ମାଲ; ଚୀଜବସ୍ତ
୨ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟସମୂହ—2. Merchandise.
(ଜିନସ ପତ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ)
୩ । ପର୍ଯ୍ୟଟକ ବା ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଥିବା ପଦାର୍ଥସମୂହ—3. Articles and luggages; traveller's baggage.
୪ । ଘରର ଉପକରଣସମୂହ; ଘରଜରଣା ବସ୍ତୁଜାତସ୍ୱ—4. Furniture of a house; house-hold articles.

ଜନସପାତି—ଦେ. ବ—ଜିନସପତ୍ର (ଦେଖ)
Jinisa-pāti
Jinisapatra (See)

ଜନସାତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ବହୁବଚନ) (ଫା. ଜିନ୍‌ସାତ୍)—ଜିନସପତ୍ର (ଦେଖ)—Jinisapatra (See)
Jinisāt

ବହୁତ ଜନସାତ ସହିତ ରୁତ ନାମଧେସ୍ୱ ପଦାର୍ଥବିଶେଷ
ଏ ଦେଶକୁ ନୂଆ ଆମଦାନ ହୋଇଅଛ—ଫକାରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ

ଜନ୍‌କି (ଇଡ୍ୟାଦ)—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଜିନ୍‌ଗି ଇଡ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Jind-ki (etc)
Jind-gi etc (See).

ଜନ୍‌ଗି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜିନ୍‌ଗୀ)—୧ । ଜୀବନ—1. Life.
Jind-gi
ଜୀବନ; ଜୀନ୍ଦଗି
ଜୋଂଦଗୀ
(ଜିନ୍‌କି, ଜିନ୍ଦକି, ଜିନ୍ଦଗି—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଜୀବତକାଳ—1. Lifetime.

ଜନ୍‌ଗିଭର୍—ବୈଦେ. ଅ.(ଫା. ଜିନ୍‌ଗୀଭର୍)—୧ । ଜୀବତକାଳ ମଧ୍ୟରେ—1. During the lifetime.
Jindgi-bhar
ଜିନ୍ଦଗିଭର
ଜିନ୍ଦାଗଭର
୨ । ଜୀବଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—2. As long as one lives; throughout one's life; for life.

ଜନ୍‌ଗିଭରି—ବୈଦେ. ଅ. (ଫା)—ଜିନ୍‌କିଭର (ଦେଖ)
Jindgi-bhari
Jindki-bhar (See)

ଜନ୍ଦିକ୍ (ଇଡ୍ୟାଦ)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜିନ୍‌ଗୀ)—ଜିନ୍‌ଗି ଇଡ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Jindik (etc)
(ଜିନ୍ଦକ, ଜିନ୍ଦଗୁ, ଜିନ୍ଦଗି—ଅନ୍ୟରୂପ)
Jind-gi etc (See)

ଜବ (ଇଡ୍ୟାଦ)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ଜିହ୍ୱା)—ଜିଭ ଇଡ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Jiba (etc)
Jibha etc (See)

ଜବାଜବ—ସଂ. ବ—ଚକୋର ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Jibājiba
Chakora bird (See)

ଜବି—ଦେ. ବ—ଜିଭ (ଦେଖ)
Jibi
Jibhi (See)

ଜବିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜିହ୍ୱା)—ଜିହ୍ୱା ଆକୃତିର ଗଜା ବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବିଶେଷ—A kind of sweetmeat (consisting of thin strips) fried in ghee.
Jibiā
ଜିବାଗଜା
ଜୀଭା

ଜବେଇ—ଦେ. ବ—ଜିବଆ (ଦେଖ)
Jibei
Jibiā (See)

ଜବ୍ରା—ବୈଦେ. ବ. (ଆଫ୍ରିକା ଦେଶଜ ଭାଷାରୁ ଆଗତ ଶବ୍ଦ; ଇଂ. ଜେବ୍ରା)—ଘୋଟକ ଓ ଗର୍ଦ୍ଦଭଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁବିଶେଷ—The Zebra.
Jibrā
ଜେବ୍ରା
ଜୀବ୍ରା [ଦ୍ର—ଏହା ଆଫ୍ରିକାରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଦଳଦଆ ଦେହରେ କଳା ଡୋରା ବା ପଟା ପଡ଼ିଥାଏ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଦ୍ରୁତଗାମୀ ପଶୁ ।]

ଜବ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଜିହ୍ୱା)—ଜିଭ—The tongue.
Jibh

ଜବ୍‌କୁରା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜିବଛେଲା (ଦେଖ)
Jibh-kurā
Jibha-chhelā (See)

ଜଭ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜିହ୍ୱା)—୧ । ଜିହ୍ୱା—1. The tongue.
Jibha
ସ. ପର୍ଯ୍ୟାସ୍ୱ—
ଜିହ୍ୱା; ରସଜ୍ଞା; ରସନା; ରସାଲ; ରସିକା; ସାଦୁସ୍ୱା; ରସଲା; ରସ୍ନାକା; ଲଲନା
ଜିବ; ଜିଭ
ଜୀଭ
୨ । କଲମ ଓ ନବ୍ ଆଦର ଜିହ୍ୱାଆକାରର ଅଗ୍ରଭାଗ—2 Tongue-like tip of a nib or pen.

ଜଭଅଗରେ ଥିବା—ଦେ. କି. ୧ । (କୌଣସି ବସ୍ତୁସ୍ୱ ବା ଗ୍ରନ୍ଥ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଉତ୍ତମରୂପେ କଣ୍ଠସ୍ଥ ହୋଇଥିବା—1. (a matter) To have been fully mastered or committed to memory (so as to be recited whenever required); to be at the tip of one's tongue.
Jibha-agare thibā
ଜିହ୍ୱାଗ୍ରହୀନା
(ଯଥା—ସେ ବହୁଠାଯାକ ମୋ ଜିଭ ଅଗରେ ଅଛ ।)
୨ । (କୌଣସି ବିଷସ୍ୱ ବା ନାମ)—ଖୁବ ଜଣା ଥାଇ ମଧ୍ୟ କଥା ପଡ଼ିଲ୍ଲ ବେଳେ ସ୍ମୃତିପଥରେ ନ ପଡ଼ିବା ବା ନ ଘଇଟିବା—2. (a matter or a name) To be very familiar to a person but which he is unable to recall when it is required to be mentioned.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଦେଇ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

(ଯଥା— ଅମୁକ ଲୋକର ନାମ ମୋ ଜିଭ ଅଗରେ ଅଛି,, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପଇଁ ନାହିଁ ।)

ଜଉ କାଢ଼ିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମୁଖଗହ୍ୱରରୁ ଜିହ୍ୱାକୁ ବାହାରକୁ ବାହାର
Jibha kārdhibā କରିବା--1. To draw out one's tongue.
ଜିଭ କାଢ଼ା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଚେତା ହେବା—
जीभ निकालना 2. (figurative) To become senseless.

ଜଉଁକାମୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଜାଣତରେ ଜିଭର ଅଗକୁ ଦାନ୍ତରେ
Jibha kāmurdibā କାମୁଡ଼ି କରିବା—1. To bite the tip
ଦାଁତେ; ଜିବକାଟା of the tongue unintentionally with
दाँतसे जीभकाटना the teeth.
୨ । ଲଜ୍ଜା ବା ବିସ୍ମୟରେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ବା ମ୍ରିୟମାଣ ହେବା—2. To bite one's tongue as a sign of shame or astonishment.

ଜଉ ଚରିବା— ଦେ. କ୍ରି—ଦାନ୍ତକାଠିର ଫାଳ ବା ବାଉଁସର ବା ଧାଉର
Jibha chiribā ପତଳା ପାଚ୍ଚଣାଦ୍ୱାରା ଜିଭରୁ ଛଡ଼ାଅ ଚାଛି ସଫା
ଜିବ ଛୋଳା କରିବା—To scrape off dirt from the
जीभछीलना tongue while brushing the teeth.

ଜିଭଛେଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ସରୁ ଧାଉର ପାଚ୍ଚଣାଦ୍ୱାରା ଦାନ୍ତ
Jibha-chhella ଘଷିବା ସମୟରେ ଜିଭରୁ ଛଡ଼ାଅ ଚାଛି ବାହାର
ଜିବଛୋଳା କରାଯାଏ—1. Tongue-scraper.
जीभ छीला; जीभी ୨ । ଦାନ୍ତକାଠିର ଫାଳ ବା ସରୁଘାଣ୍ଟିଆ ବା ଜିଭ (ଜିଭଚର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଛେଚ୍ଚାଦ୍ୱାରା ଜିଭରୁ ଛଡ଼ାଅ ସଫା କରିବା କର୍ମ—2. Scraping off of the dirt from the tongue.

ଜିଭ ଛେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜିଭ ଚରିବା (ଦେଖ)
Jibha chhelibā Jibha chiribā (See)

ଜଉନାଲଗୁ— ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଜିହ୍ୱାଲାଳସା)— ଖାଦ୍ୟପ୍ରତି ଲାଳସା;
Jibha-nālachā ସ୍ୱାଦଲୋଲୁପତା—Hankering after
ଜିଭଲାଳଚ dainties.
जीबलालच; चटोरपन ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଜିହ୍ୱଲ)—
ଜିଭଲାଳଚେ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଅତିରିକ୍ତ ଲାଳସାଯୁକ୍ତ; ସ୍ୱାଦଲୋଲୁପ—
चटोरा; जभला Hankering after dainties or parti-
(ଜିଉନାଲଗୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) cular articles of food.

ଜଉନାଲଚିଆ ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଜିଉନାଲଗୁ (ଦେଖ)
Jibha-nālachiā Jibha-nālachā (See)
(ଜିଉନାଲଚିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଜିଉନାଲଚେଇ; ଜିଉନାଲଚେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜିଭରେ ଘା—ଦେ. ବ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ୧ । କଥା କହି ନ ପାରିବା—
Jibhare ghā 1. Inability to speak or use the
ଜିଭେ ଘା tongue.

ଦୁଇଟି ବେଳକୁ ଜରରେ ଘା, ଓଟି ପୁଣ ବେଳକୁ ପୁଅର ମା—ଚଳ ।

୨ । ଜିହ୍ୱାରେ ହୋଇଥିବା କ୍ଷତ; ଭୁଣ୍ଡିଘା—
2. Sores on the tongue.

ଜିଭରେ ହାଡ଼ ହେବା—ଦେ. ବ.—ମିଥ୍ୟା କଥା କହିବା ପାଇଁ ସାହସ
Jibhare hārda hebā ହେବା— Having the courage
to tell a lie.
(ଯଥା—ସତେ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ବୋଲି କହିବାକୁ କାହା ଜିଭରେ ହାଡ଼ ହେଇଛି ?)

ଜିଭ ଲଡ଼ବଡ଼—ଦେ. ବ.—ପେଟୁପଣ—
Jibha lardabarda Gluttony.
ଲାଳଚା
चटोरपन

ଜିଭ ଲଡ଼ବଡ଼ ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ଗୋପନୀୟ ବିଷୟ
Jibha lardabarda hebā ପ୍ରକାଶ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଧୀର
ଜିବ ଚୋକାନ ହେବା— 1. Being impatient to divulge
जिभ हीलना or speak out a secret or a forbidden
thing.
୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋଲୁପ ବା ଲାଳାୟିତ ହେବା—2. Hankering after a dainty food.

ଜିଭ ଲଡ଼ବଡ଼ିଆ – ଦେ. ବ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ପେଟୁପଣ—
Jibha lardabardiā Gluttony.
चटोरपन
(ଜିଭ ଲଡ଼ବଡ଼ିଆ - ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବଣ.—ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଲୋଲୁପ ଲାଳଚେ ବା ଲାଳାୟିତ— Hankering after dainty food;
चटोरा gluttonous.
(ଜିଭ ଲଡ଼ବଡ଼ୀ, ଜିଭ ଲଡ଼ବଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)

ଜିଭ ଲଡ଼ବଡ଼ିଆ ଖୋଇ—ଦେ. ବ.—ଅତିରିକ୍ତ ଲୋଳନଲାଳସା;
Jibha lardabardiā khoi ଅତ୍ୟାଧିକ ଲୋଲୁପତା—
ଲାଳଚା Gluttony.
चटोरपन

ଜିଭ ଲହକା— ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଲୋଳଜିହ୍ୱ)—ଯାହାର ଜିଭ ସବୁବେଳ
Jibha lahakā ପତାରେ ଝୁଲୁ ଥାଏ—Having the tongue
thrust forward beyond the mouth.

ଜିଭ ଲହଲହ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପତାକୁ କାଢ଼ି ଜିଭକୁ ଇତ-
Jibha lahalaha karibā ସ୍ତତଃ ଚଳିତ କରିବା—
ଜିଭ ଦୋଳାନ 1. To wag the tongue.
जीभ बढ़ाना

ଜିଭଲାଳଗୁ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଜଉନାଲଗୁ (ଦେଖ)
Jibha-lālachā Jibha-nālachā (See)
(ଜିଭଲାଳସା; ଜିଭଲାଳଗୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଯ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ୍ୟ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଜିଭଲାଲଚଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଜିଭନାଲଚଆ (ଦେଖ)
Jibha-lālachiā Jibha-nālachiā (See)
(ଜିଭ ଲାଲଚଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଜିଭ ଲାଲଚେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ
ଜିଭ ଲାଲଚେଇ }

ଜିଭ ଲୁଡ଼ୁବୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—
Jibha lurḍuburḍiā ଜିଭ ଲଡ଼ବଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Jibha larḍabarḍiā (See)
ଜିଭ ଲୁଡ଼ୁବୁଡ଼ି } ସ୍ତ୍ରୀ
ଜିଭ ଲଡ଼ବଡ଼େଇ }

ଜିଭ ଲୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ—ଦେ. ବ—ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତି; ପେଟୁପଣ—
Jibha lurḍuburḍu Gluttony.

ଜିଭ ଲେଉଟିବା—ଦେ. କି—୧। ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପାରିବା—
Jibha leuṭibā 1. To be able to pronounce a word.
ଜୀଭ ଖୁଲା (ଯଥା—ଇଂରେକି ଶବ୍ଦମାନ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ
जीभ खोलना ସେ ପିଲାର ଜିଭ ଲେଉଟୁ ନାହିଁ ।)
୨। କହି ପାରିବା—
2. To be able to speak out.
ନାହିଁ କରିବାକୁ ବି କର ଲେଉଟିବ ?—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଘରଉ. ବନ ।

ଜିଭ ସିଲା(ଲେ)ଇ କରିବା—ଦେ. କି—୧। କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ ନ
Jibha silā (le) i karibā କରି ଚୁପ୍ ରହିବା—1. To keep
ଜିଭ ସେଲାଇ କରା silent over a thing.
जीभ बंद करना ୨। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି କଥା ପ୍ରକାଶ
କରିବାକୁ ଅନୁମତି ନ ଦେବା—2. Not to allow a
person to speak out a thing.

ଜିଭ ହୁଡ଼ିବା—ଦେ. କି—ଅକଥ୍ୟ କଥା କହିବା—To speak or
Jibha hurḍibā utter a thing which should not
ଜିଭ କରନା be uttered.

ଜିଭା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଶଗଡ଼ଦଣ୍ଡାରେ ଲାଗିଥିବା ଆଟ
Jibhā ସାଦ୍ଦା (ଫଳ)—The cross-bar at the front or
pointed end of a bullock-cart

ଜିଭି—ଦେ. ବ—ଜିଭଛେଲା—
Jibhi 1. Tongue-scraper.
ଜୀଭୀ ୨। ଜୀଭ ଆକାରର ଗଜା—2. A kind of sweet-
जीभी meat shaped like the tongue.

ଜିମ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଖାଇବା; ଭୋଜନ କରିବା—
Jim (root) To eat.

ଜିମ୍‌ଖାଡ଼—ଦେ. ବ—ଜମିଖାଡ଼ (ଦେଖ)
Jim-khārḍi Jimikhārḍi (See)

ଜିମ୍‌ଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜିମ୍ ଓ ଫା. ଖାନା)—ସାଧାରଣଙ୍କର
Jim-khānā କୁସ୍ତି କସରତ ଓ ଖେଳ କରିବାର ସୁବିଧାଜନକ
ଜୀମଖାନା ସ୍ଥାନ; ଯାଗାଘର—Gymkhana.
जामखाना

ଜିମ୍‌ନାଷ୍ଟିକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜାମନାଷ୍ଟିକ୍)—
Jim-nāshṭik ୧। ବଶିଷ୍ଠ ଅକୃତ୍ରିମଶିଷ୍ଟ କାଶ୍ୟାଦ ନମିତ ସଦ୍ଭାବ
ଜିମନାଷ୍ଟିକ ସାଦ୍ଦାଯ୍ୟରେ କରିବା ବ୍ୟାୟାମ—
जिमनास्टिक 1. Physical exercise.
୨। କୌଶଳପୂର୍ଣ୍ଣ ମଲ୍ଲବଦ୍ୟା—2. Gymnastics.

ଜମା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜିମ୍ମା=ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଜ୍ଞା)—
Jimā ୧। ନ୍ୟାସ; ଫରକ୍ଷା—
ଜିମ୍ମା 1. Custody; charge; care; trust.
जिम्मा ୨। ଆୟତ୍ତ; ଅଧିକାର—2. Control.
(ଜିମ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩। ଦାୟିତ୍ୱ; ଜବାବ୍‌ଦେଣ୍ଟା—
3. Responsibility.
୪। କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର—4. Charge of some matter.
ଅ—ମାରଫତେ—Through; per (as in 'per bearer').

ଜମା କରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ
Jimā karibā ନ୍ୟସ୍ତ କରିବା—To commit a thing to
ଜିମ୍ମା କରା; ଜିମ୍ମା ଦେଓୟା the custody of a person.
जिम्मा करना

ଜମାଣି—ଦେ. ବ—ଜିମିଖାଡ଼ (ଦେଖ)
Jimāṇi Jimikhārḍi (See)

ଜିମାଦାର—ବୈଦେ. ବଣ. ଓ ବ (ଫା. ଜିମ୍ମାଦାର୍; ଜିମ୍ମାବାର୍)—
Jimā-dāra ୧। ଫରକ୍ଷଣକର୍ତ୍ତା; ଯାହା ନିକଟରେ କୌଣସି
ଜିମ୍ମାଦାର ବସ୍ତୁ ଗଚ୍ଛିତ ଥାଏ—1. Trustee; custodian.
जिम्मेदार, जिम्मादार ୨। କୌଣସି ବିଷୟ ପାଇଁ ଦାୟୀ—
2. Responsible for any matter.

ଜିମା ଦେବା—ଦେ. କି—ଜିମା କରିବା (ଦେଖ)
Jimā debā Jimā karibā (See)

ଜିମାନାମା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜିମ୍ମାନାମେହ୍)—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ
Jimā-nāmā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ଗଚ୍ଛିତ ରଖିବାର
ଜିମ୍ମାନାମା ନିଦର୍ଶନପତ୍ରି—Trust deed; a deed indi-
जिम्मानामा cating receipt of a thing entrusted to
a person.

ଜିମା ନେବା—ଦେ. କି—୧। କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଅପଣା ଅଧିକାର ବା
Jimā nebā ଦାୟିତ୍ୱରେ ରଖିବାକୁ ନେବା—
ଜିମ୍ମା ନଓୟା 1. To take a thing into one's custody
जिम्मा लेना or charge.
୨। କୌଣସି ବିଷୟର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
2 To take upon one's self the responsibi-
lity for a matter.

ଜିମା ରଖିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ
Jimā rakhibā ଦୀର୍ଘକାଳ ପାଇଁ ନ୍ୟସ୍ତ ରଖିବା—
ଜିମ୍ମା ରାଖା; ଜିମ୍ମାୟ ରାଖା To keep a thing in the custody
जिमा देना or charge of a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଘଡଉ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମଝା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଝା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହି । ଅତେବ ୧ ଟା ୨ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ଅଦଳବଦଳ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଜମିଆଁ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ମୁସଲମାନ ରାଜାମାନଙ୍କ ଅମଳରେ
Jimiāñ ଅମୁସଲମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ ହେବା ଜିଜିଆ ପର ଏକ-
ପ୍ରକାର ଶୁଳ୍କ —A poll-tax levied from non-
mahomedans.

ଜିମିଖାର୍ଦ୍ଦି—ଦେ. ବ—ଛୋଟ୍ଟୀ ଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ଜିମେଇ—
Jimikhārdi A kind of small fresh-water-fish.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମଧୁର ପାଣିରେ ରହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଦେହ ୪।୫ ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ, ଦେହରେ ଖୁବ୍ ଖୁବ୍ କାଣ୍ଟ ଥାଏ ଓ ଦୁଇ କଡ଼ ପାଖେ ଦୁଇଟି ଲମ୍ବ ମାଳ ବା କଳା ଛୋର (ରେଖା) ଥାଏ ।]

ଜିମେଇ—ଦେ. ବ—ଜିମିଖାର୍ଦ୍ଦି (ଦେଖ)
Jimei Jimikhārdi (See)
(ଜମେଇଖାର୍ଦ୍ଦି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜିର୍‌ଗା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜାରଗାହ୍)—ମୁସଲମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ବା
Jir-gā ରାଜନୈତିକ ସମ୍ମିଳନୀ—A social or political
ଜିରଗା conference of the Mahomedans inhabi-
ଜିରଗା ting the N. W. Frontier provinces of
India.

[ଦ୍ର—କାବୁଲ ଓ ଉତ୍ତରର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତବାସୀ ଆଫ୍ରିଦ୍ଦୀ ଆଦି ଜାତିମାନେ ଜିର୍‌ଗା ବସାଇ ରାଜନୈତିକ ସମସ୍ୟାମାନ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି ।]

ଜିରନ୍ଦାଜ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଜିରନ୍‌ଦାଜ୍)—ଝୁଲା ବସାଯିବା
Jirandāj ବେଠକର ମୁହଁରେ ଯେଉଁ ଚିତ୍ରିତ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ ଘୋଡ଼ାଇ
ଜିରନ୍ଦାଜ ଦିଆଯାଏ—An ornamental cover for the
ଜିରନଦାଜ booka-stand.

ଜିର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. (ଫ. ଜାରକ)—ଜାର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jirā (etc) Jīrā etc (See)

ଜିରାୟତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବି (ଆ. ଜରୁତ୍
Jirā-it =କୃଷିକର୍ମ; ତୁଳ· ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଜରୁତ୍)—
୧ । କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଗୃହ କରିବା ନିମନ୍ତେ ରଇତକୁ ଦିଆ
ଯାଇଥିବା ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜଗୃହ ଜମି—
1. Zirayet land; zamindar's private land
leased out temporarily to a royat.
୨ । କୃଷିଜମି; ଆବାଦ ହୋଇଥିବା ଜମି—
2. Arable land.

ଜିରାୟତ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଜିର୍‌ଇତ୍ (ଦେଖ)
Jirā-iti Jirā-it (See)

ଜିରାଫ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜରାଫ୍ରୁ ଆଫ୍ରିକାଦେଶୀୟ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବ-
Jirāph ହୃତ ଶବ୍ଦ ଜାରାଫାରୁ ଇଂ. ଜିରାଫ୍; Giraffe)—ଘାର୍ଦ୍ଦାକାର
ଜିରାଫ ଚତୁଷ୍ପଦବିଶେଷ—The Giraffe.
ଜିରାଫା [ଦ୍ର—ଏହା ଆଫ୍ରିକାଦେଶୀୟ ଚତୁଷ୍ପଦ । ଓଟର ବେକ ଓ ଗୋଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ଏହାର ବେକ ଓ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବ । ଏହାର ପଛ ଗୋଡ଼ ଆଗ ଗୋଡ଼ର ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ଗୁଣ ଲମ୍ବ । ଏହାର ଦୁଇଟି ଶିଙ୍ଗ ଅଛି; ଏହାର ପଦ, ପୁଚ୍ଛ, ଗଳା, କର୍ଣ୍ଣ ଓ ଜିହ୍ୱା ଘାର୍ଦ୍ଦ । ଏହାର ଆଖି ମୁହଁ ଉପରକୁ ପଦାକୁ ବାହାର ଥାଏ । ଏ ମୁହଁକୁ ନ ବୁଲାଇ କେବଳ ଆଖିକୁ ପଛଆଡ଼କୁ ଫେରାଇ ଗ୍ରହଣ ପାରେ । ଏ ପାଟିରୁ ଛାତିକୁ ୧୭ଇଞ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହାରକୁ କାଢ଼ି ପାରେ । ଏ ମରୁପ୍ରଦେଶରେ ବିଚରଣ କରେ ଓ ଏହାର ଲମ୍ବ ବେକ ଯୋଗୁଁ ଏ ସେହି ପ୍ରଦେଶରେ ଜନ୍ମିବା ଛେଳୀ ଡାଳ, ଖଜୁରୀ ଓ କଣ୍ଟା ଗଛରୁ ପତ୍ର ଆଦି ମୁହଁ ଦ୍ୱାରା ଛଣାଇ ଆଣି ଖାଏ । ଏହାର ଦେହ ଚିତ୍ରା-ମୃଗ ପର୍ ଶୁଷ୍ଟତ ଦଲଦଆ ଲୋମରେ ଆବୃତ ଓ ଉହାଁରେ ଛପିଛପି ଧଳା ଦାଗମାନ ଥାଏ । ଏମାନେ ଦଳ ବାନ୍ଧି ରହନ୍ତି । ଏହା ଗୋଡ଼ରେ ଖୁର ଅଛି ।]

ଜିରାୟତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Jirā-yat ଜର୍‌ଇତ୍ (ଦେଖ)
Jirā-it (See)

ଜିରାୟତି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Jirā-yati ଜିର୍‌ଇତ୍ (ଦେଖ)
Jirā-it (See)

ଜିରାଳି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମହୁରାଳି (ମାଛ) (ଦେଖ)
Jirāli Mahurāli (fish) (See)

ଜିରେଇତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Jire-iti ଜିର୍‌ଇତ୍ (ଦେଖ)
Jirā-it (See)

ଜିରେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) କି. (ତୁଳ. ବ. ଜିରୁନ)—
Jireibā ଖାଇ ସାରି ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନେବା—
To rest a while after meals.

ଜିରେଇ ଶିଆଳି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଜାରକ + ଶାଳି; ଏହା ଜାର୍ ପର
Jirei siāli ଶ୍ଲେଷ ଥିବାରୁ)—ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଶାରଦ ଧାନ—
ଜିରିଆ A kind of fine winter-paddy.

ଜିରେଫ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜିର୍‌ଫ୍ (ଦେଖ)
Jiref Jirāf (See)

ଜିଲ୍—ଦେ. ବ. (ଫ. ଜିଲ୍ଲି; ତୁଳ. ଫା. ଜାର୍)—
Jil ୧ । ବେଦେଲ୍ଲରୁ ନଃସୃତ ୪ ଗୋଟି ସ୍ୱର ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ;
ଜିଲ କେଁକେଁସୁଆ ସ୍ୱର—1. Shrill note of the
ଜୀଲ violin.
୨ । ବେଦେଲ୍ଲର ତୀବ୍ର ସ୍ୱରବଶିଷ୍ଟ ତାର ବା ତନ୍ତ୍ରୀ—
2. The treble string of a violin.

[ଦ୍ର—ବେଦେଲ୍ଲର ୪ଗୋଟି ତାରରୁ ୪ଗୋଟି ସ୍ୱର ବାହାରେ, ଯଥା— ଜିଲ୍ ବା ପଞ୍ଚମ, ସୂର, ମଧ୍ୟମ ଓ ଖାଦ; ଖାଦ ସବୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ଓ ଜିଲ୍ ସବୁଠାରୁ ଖାଉଁଶ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଂ । ଢବଲ୍ଲ ବା ପଖୋଜର ବାମ ପାଖରୁ ଉଠିବା ସ୍ୱର—
3. The sound produced by the left hand side of a drum.

ଜିଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜିଲ୍ଲା)—ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ—Brightness.

ଜିଲ୍‌କଜ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ମୁସଲ୍‌ମାନ ମାସବିଶେଷ—
Jil-kaj Name of a Mahomedan month.
ଜିଲକଜ [ଦ୍ର—ଏହା ସଵାଲର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ଜିଲ୍‌ହେଜ୍‌ର
ଜିଲକଜ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ମାସ ।]

ଜିଲ୍‌ପି – ଦେ. ବି—ଜିଲିବି (ଦେଖ)
Jil-pi Jilibi (See)

ଜିଲ୍‌ଫା—ବୈଦେ. ବି. (ଅ)—ସୁଚିଣୀବିଶେଷ—
Jil-phā Name of a musical air.

ଜିଲ୍‌ବି—ଦେ. ବି—ଜିଲିବି (ଦେଖ)
Jil-bi Jilibi (See)

ଜିଲ୍‌ହେଜ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ମୁସଲ୍‌ମାନ ମାସବିଶେଷ; ମଦ୍ଦରମର
Jil-hej ପୂର୍ବ ମାସ—Name of a Mahomedan month.
ଜିଲହେଜ
ଜୀଲହେଜ

ଜିଲତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜିଲ୍ଲତ୍)—
Jilat ୧ । ଲଜ୍ଜା—1. Shame.
ଜିଲତ ୨ । ଅପମାନ; ତିରସ୍କାର—2. Insult.
ଜିଲ୍ଲତ ୩ । ଅନାଦର—3. Disrespect; disregard.
୪ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା; ଦୁର୍ଗତି—4. Misery.
(ଯଥା—ଜିଲତ୍ ଦେବା, ଜିଲତ୍ ଯାଇବା, ଜିଲତ୍‌ରେ ପଡ଼ିବା ।)

ଜିଲତ୍ ଉଠା(ଠେ)ଇବା— ଦେ. କି. (ଆ. ଜିଲ୍ଲତ୍)—
Jilat uṭhā(ṭhe)ibā ୧ । ଅପମାନିତ ହେବା—
ଜିଲତ ଉଠାନ 1. To be insulted.
ଜିଲ୍ଲତ ଉଠାନା ୨ । ଲଜ୍ଜିତ ହେବା—
2. To be put to shame.

ଜିଲଦ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜିଲ୍ଦ = ଚମଡ଼ା)—
Jilad ୧ । ବହିର ମଲ୍ଲଟ ଉପରେ ବନ୍ଧା ହେବା ଚମଡ଼ା—
ଜିଲଦ 1. Parchment or leather put on the
ଜିଲ୍ଦ stiff cover of a book.
୨ । ପୁସ୍ତକର ଖଣ୍ଡ—
2. Volume of a book; copy of a book.
୩ । ଚମଡ଼ା—3. Leather.

ଜିଲଦ୍‌ବନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜିଲ୍ଦବନ୍)—
Jilad-band ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବହି ବାନ୍ଧେ—Book-binder.
ଜିଲଦବନ୍ଦ
ଜିଲ୍ଦବନ୍ଦ

ଜିଲଦ୍‌ବନ୍ଦୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜିଲ୍‌ବନ୍ଦୀ)—ବହିକୁ ସିଲ୍ଭଇ କର
Jiladbandī ଚମଡ଼ା ଆଦି ଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧିବା କର୍ମ—
ଜିଲଦବନ୍ଦୀ Book-binding.
ଜିଲ୍ଦବନ୍ଦୀ

ଜିଲଦ୍ ବାନ୍ଧିବା—ପୁସ୍ତକ ସିଲ୍ଭଇ କର ଉପରେ ମୋଟା କାଗଜ ଓ
Jilad bāndhibā ଚମଡ଼ା ଦେଇ ବାନ୍ଧିବା—
ଜିଲଦ ବାନ୍ଧା To bind a book.
ଜିଲ୍ଦ ବାଂଧନା

ଜିଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜିଲ୍ଲା, ମୂଳ. ସଂ. ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ)—
Jilā ୧ । ଆଭା; ଜ୍ୟୋତିଷ; ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ—
ଜିଲା 1. Brightness; blaze.
ଜିଲ୍ଲା ୨ । ସ୍ନିଗ୍ଧତା; ଚିକ୍କଣତା—2. Smoothness.
ଜେଲା ୩ । (ଆ. ଜିଲ୍ଲା) ପ୍ରଦେଶର ଶାସନବିଭାଗ—
ଜିଲ୍ଲା 3. An administrative district.
(ଜିଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର— ଇଂରେଜ ଶାସିତ ଭାରତ ବର୍ଷ ଉନ୍ନତ ପ୍ରଦେଶ (Province) ରେ ବିଭକ୍ତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ ଉନ୍ନ ବିଭାଗ (Division) ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ କେତେକ ଜିଲ୍ଲା (District) ର ସମଷ୍ଟି । ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲା ଜଣେ ଜଣେ ଶାସକଙ୍କର ଅଧୀନ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲା ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ଉପଜିଲ୍ଲା ବା ମହକୁମା (Sub-division) ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମହକୁମା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଥାନାର ସମଷ୍ଟି ।

ଜିଲ୍ଲାର ପାଶ୍ଚାତ୍ତକ ଚିହ୍ନ 'ଜି' ।]

ପ୍ରାଦେ. (ପୁରା ଜିଲ୍ଲାର ଖୋରଧା ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—କିଲ୍ଲାର ସୁଜଳାସୃ ବିଭାଗବିଶେଷ—Subdivision of a Killā.
[ଯଥା—ଖୋରଧା କିଲ୍ଲାର ବାଣପୁର, ଲୁହୁଡ଼ି, ରମ୍ପେଶ୍ୱର, ବଲରଦ୍ରପୁର, ଆସଙ୍ଗ, ମାଣିକଗୋଡ଼ା, କୁଣପଲ୍ଲା, ପାଞ୍ଚଗଡ଼ ଓ ଦାଣ୍ଡିମାଳ, ଏବଂ ନୟାଗଡ଼ କିଲ୍ଲାର କାନ୍ଥମାଳ ଗୋଷ୍ଠିଏ ଗୋଷ୍ଠିଏ ଜିଲ୍ଲା ।]

ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଜିଲ୍ଲା = ପାସ୍ତି)—୧ । ଚିକ୍କଣ—
1. Smooth.
୨ । ପାଲିସ୍ କର ଯାଇଥିବା—2. Polished.
୩ । ଚକଚକିଆ—3. Shining; brilliant.

ଜିଲ୍ଲାଓଆରି—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଜିଲ୍ଲାବାର୍)—୧ । ଗୋଷ୍ଠିଏ ଗୋଷ୍ଠିଏ
Jilā-uāri ଜିଲ୍ଲାର ଧାରାବାହିକରୂପେ ଚର୍ଚ୍ଚା କର ଯାଇଥିବାରୂପେ—
ଜେଲାଓୟାରି 1. Dealing with each the district in detail.
୨ । ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲା; ଏକ ଜିଲ୍ଲା ପରେ ଅନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲା—
(ଜିଲ୍ଲାବାର—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. District by district.

ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜିଲ୍ଲା ଓ ଇଂ. କଲେକ୍ଟର୍)—ଜିଲ୍ଲାର
Jilā kalekṭar ରାଜସ୍ୱ ଫଳାଦି ବିଷୟର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାୟକ ସର୍ବୋଚ୍ଚ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ସୂଚୀକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଇଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗଁା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଉଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଉଁ' ଦେଖିବେ ।

ଜେଲା କଲେକ୍ଟର ଗ୍ରାଜକର୍ମଗୃଷ୍ଟ—
ଜିଲା କିଲଟର District Collector.
ଜିଲ୍ଲ କଲଃଟର
ଜିଲ୍ଲ କଲେଃଟର } ଅନ୍ୟରୂପ

ଜିଲ୍ଲ ଜଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜିଲା ଓ ଇଂ. ଜଜ୍)—ଜିଲ୍ଲାର ଦେବାନ
Jilā jaj ବଗୁର ବଗୁଗର ଉଚ୍ଚତମ ଗ୍ରାଜକର୍ମଗୃଷ୍ଟ—
ଜେଲାଜଜ District Judge.
ଜିଲାଜଜ

ଜିଲ୍ଲଦାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । କେନାଲ୍ ରେଉନଉ ବା ସରକାଷ୍ଟ
Jilā-dār ଜଲକର ଅସ୍ଥଲ କର୍ମଗୃଷ୍ଟ; ତହସିଲଦାର୍‌ଙ୍କ ଉପରସ୍ଥ
ଜିଲାଦାର କର୍ମଗୃଷ୍ଟ—1. Ziladar; the superior officer
ଜିଲାଦାର; ଜିଲେଦାର above the Tahasildar or collec-
(ଜିଲ୍ଲାଦାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ting officer of canal
(ଜିଲ୍ଲଦାଷ୍ଟ—ଜିଲ୍ଲଦାରର କର୍ମ ବା ଗୃକାର) revenue.

୨ । ସରକଷ୍ଟାର; ଜମିଦାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ମଫସଲର ଖଜଣା
ଅସ୍ଥଲ କରବାର ଉପରସ୍ଥ ତହସିଲଦାରମାନଙ୍କ
ଉପରସ୍ଥ କର୍ମଗୃଷ୍ଟ—2. The superior officer
above a Zamindar's rent-collector.

ଜଣ. (ଫା)—୧ । ସାସ୍ତିମାନ୍ ; ଚକଚକିଆ—1. Shining.
୨ । ମସୃଣ ଓ ଚକ୍କଣ—2. Smooth; oily.

ଜିଲ୍ଲପି (ବି)—ଦେ. ବ—ଜିଲ୍ବି (ଦେଖ)
Jilāpi (bi) Jilibi (See)

ଜିଲ୍ଲବୋର୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜିଲ୍ଲ ଓ ଇ. ବୋର୍ଡ)—ଜିଲ୍ଲର
Jilā-bord ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା, ରାସ୍ତା ଆଦ କେତେକ ବଷସ୍ଥ ବୁଝିବା
ଜେଲାବୋଡ଼ ସକାଶେ ସରକାରଙ୍କ ମନୋନୀତ ଓ ବେ ସରକାଷ୍ଟ ଲୋକ
ଜିଲାବୋରଟ ପ୍ରତିନଧି ମେମ୍ବରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗଠିତ କମିଟି—
(ଜିଲାବୋର୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) District Board.

ଜିଲ୍ଲ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜିଲା ଓ ଇ. ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍)—
Jilā mājishṭreṭ ଜିଲାର ଫଉଜଦାଷ୍ଟ ମକଦମା ଓ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା
ଜେଲା ମାଜିଷ୍ଟେଟ୍ ଆଦର ତ୍ତାବଧାସ୍ଥ ଉଚ୍ଚତମ ଗ୍ରାଜକର୍ମଗୃଷ୍ଟ—
ଜିଲା ମେଜେଷ୍ଟର District Magistrate.
ଜିଲ୍ଲ ମାଜିଷ୍ଟର
ଜିଲ୍ଲ ମେଜେଷ୍ଟର } —ଅନ୍ୟରୂପ

ଜିଲ୍ଲ ସୁପରଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. (ଆ. ଜିଲ୍ଲ ଓ ଇଂ ସୁପରଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ)
Jilā suparinṭeṇdeṇt ପୁଲସକର୍ତ୍ତାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଗ୍ରାଜକର୍ମଗୃଷ୍ଟ—
ଜେଲା ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ District Superintendent
ଜିଲା ସୁପରିଣ୍ଟଣ୍ଟ of Police.

ଜିଲ୍ଲ ହାକମ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜିଲ୍ଲ ହାକିମ୍)—ଜିଲ୍ଲାର ମୁଖ୍ୟ
Jilā hākima ବର୍ତ୍ତାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଗ୍ରାଜକର୍ମଗୃଷ୍ଟ—The
ଜେଲା ହାକିମ highest officer in a district in
ଜିଲା ହାକୀମ a particular department.

ଜିଲି—ଦେ. ବ.—ଜିଲ୍ବି (ଦେଖ)
Jili Jilibi (See)

ଜିଲ୍ଲକ—ଦେ. ବ.—ଜଲୁକି (ଦେଖ)
Jiliki Juluki (See)

ଜିଲିପି—ଦେ. ବ.—ଜିଲ୍ବି (ଦେଖ)
Jilipi Jilibi (See)

ଜିଲ୍ବି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୱଲି = =ଭୃକ୍; କମ୍ବା ଜ୍ୱଳ୍ଲୀ=ପଉଲା ପାଉଅ;
Jilibi ଭୁଲ. ହି. ଜିଲ୍ବ୍=ପିଠାକୁ ଫେଣାଇବା)—କୁଣ୍ଡଳାକୃତି
ଜିଲେବୀ ଦୃତପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବଶେଷ—
ଜିଲେବି; ଜିଲାବୀ A kind of spiral sweetmeat.
(ସଂ. ନାମ—କୁଣ୍ଡଳି) [ଦ୍ର—ବିରି ବଣା ଦୋଇ ଫେଣିଆ ଦେବା
ପରେ ପିଠାକୁ ଗୋଟଏ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଷଢ଼େଇ ବା କନାଦ୍ୱାରା
କୁଣ୍ଡଳାକାର କରି ଫୁଟୁଲା ତେଲ ବା ଘିଅରେ ଖୁଡ଼ି ଦଆଯାଏ ।
ତାହା ଘିଅ ବା ତେଲରେ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ କୁଣ୍ଡଳାକାର ପକ୍ଷୀ
ଖଣ୍ଡରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଗରମ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଉକ୍ତ ପକ୍ଷୀ ଜିନିସକୁ
ଚନି ବା କନର ଚିରା ମଧ୍ୟରେ ପକାଇ ଦେଲେ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଚିରା
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯାଏ; ତାକୁ ଜିଲ୍ବି କହନ୍ତି । ଯେଉଁ ପିଷ୍ଟକ
ଚିରାରେ ବଉରା ହୁଏ ନାହିଁ ତାକୁ ଜିଲ୍ଲି କହନ୍ତି ।]

ଜିଲ୍ଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଜିଲା ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Jillā (etc) Jilā etc (See)

ଜଲ୍ଲେ—ଦେ. ବଣ—ଅମୁକ ଜଲ୍ଲ ମଧ୍ୟସ୍ଥ—
Jille Situated in such and such a district.
(ଯଥା—ମୌଜେ ସିବେଶ୍ୱରପୁର, ଜଲ୍ଲେ କଟକ ।)

ଜିଶୁ (ଇତ୍ୟାଦ)—ବୈଦେ.ବ. (ଦ୍ୱେତ୍ର ଓ ଇଂ)—ଯୀଶୁ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Jiśu (etc) Jīsu etc (See)

ଜିଷ୍ (ଧାତୁ) —ସଂ—ଛିଞ୍ଚିବା—
Jish (root) To sprinkle.

ଜିଷ୍ଣୁ ସଂ. ବଣ. (ଜି ଧାତୁ + ଶୀଳାର୍ଥରେ କ୍ତୁ. ଷ୍ଣୁ)—
Jishṇu ଜସ୍ପଶୀଳ; ବଜସ୍ପୀ—Victorious; triumphant.
ସଂ. ବ. (ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜସ୍ପ କରଅଛନ୍ତି)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
1. Visnu.
୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2. Srīkṛushṇa.
୩ । ଇନ୍ଦ୍ର—3. God Indra.
୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—4. The sun.
୫ । ଅର୍ଜୁନ—5. Arjuna; one of the Pāṇḍab-
brother.
୬ । ବସୁ (ଦେବତା)—6. The Basu class of
Deities.
୭ । ବସ୍ତୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Thing; article

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ର,ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଝ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଉ	ରୂ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଜ ଦ୍ୱଜୁର !—ଦେ. ଅ. (ଫ. ଜଉ+ଆ. ହୁଜୁର) (ସମ୍ମାନସୂଚକ Ji hajur ! ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଜବାବ ଦେବାରେ ବ୍ୟବହୃତ)—

ଜୀହୁଜୁର ! ଦଂ,ମହାଶୟ ! —Yes, Your Honor ! yes, Your

ଜୀହୁଜୁର ! Highness (a term used in responding to one's superior).

[ଦ୍ର—ରଜା ଓ ଦାଢ଼ମାନଙ୍କୁ ନମ୍ନବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଡାକର ଉତ୍ତର ଦେବାବେଳେ, କୌଣସି ବିଷୟରେ ସମ୍ମତ ଜ୍ଞାପନ କରିବା ବେଳେ ଏ ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଜୀ ଶବ୍ଦ ଫ. ଜଉ୍ =ଇଚ୍ଛା କ୍ରିୟା ଫ. ଜାବର ଅପଭ୍ରଂଶ ଓ ଆ· ହୁଜୁର ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ 'ଆମ୍ଭେ' ଶବ୍ଦ ପରି ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ସାମୀପ୍ୟ ବା ସାନ୍ନିଧ୍ୟବାଚକ; ଜ ଦ୍ୱଜୁର ଏହି ପଦର ଅର୍ଥ ଦଂ, ମହାଶୟ !]

ଜହ୍ନଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦ)—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—

Jihal (etc) ଜେଲ୍ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)

Jel etc (See)

ଜହ୍ନଲ—ଦେ. ବ—ଜଅଲ (ଦେଖ)

Jihala Jiala (See)

ଜହ୍ନାଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜିହାଦ୍)—୧ । ଧର୍ମରକ୍ଷା ବା ଧର୍ମପ୍ରଚାର ନିମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ସହିତ ମୁସଲମାନ୍‌ଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ—

ଜିହାଦ 1. A religious crusade against the infidel

ଜିହାଦ୍ by the Mahomedans.

୨ । ନିଜର ଧର୍ମରକ୍ଷାର୍ଥ ଯୁଦ୍ଧ—2. A war for the preservation of one's religion.

ଜହ୍ନାନ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ହା ଧାତୁ=ତ୍ୟିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—

Jihāna ୧ । ଯାଉଥିବା—1. Going.

(ଜିହାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିବା—2. Obtaining.

ଜହ୍ନାନକ—ଫ. ବ. (ଜିହାନ+କ)—ସୃଷ୍ଟିର ବିନାଶ; ପ୍ରଳୟ—

Jihānaka Destruction or dissolution of the world.

ଜହ୍ନାସା—ଫ. ବ. (ହା ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍=ଜିହାସ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ+ଆ)—୧ । ତ୍ୟାଗ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—

Jihāsā 1. Desire to give up or avoid something.

୨ । ଘୃଣା—2. Aversion; repugnance.

ଜହ୍ନାସୁ—ଫ. ବ. (ହା ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍=ଜିହାସ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—୧ । ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—2. Desirous of giving up or avoiding something.

Jihāsu

ଜହ୍ନୀର୍ଷା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହୃ ଧାତୁ=ହରଣ କରିବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍ =ଜିହ୍ନୀର୍ଷ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—୧ । ହରଣ କରିବାର ବା ଚୋର କରିବାର ଇଚ୍ଛା ବା ଅଭିଳାଷ—

Jihīrshā 1. A desire to steal or commit theft; stealing propensity.

୨ । ମନୁଷ୍ୟ ଚୋରାଇ ନେବାର ଇଚ୍ଛା—

2. An intention to kidnap or abduct.

୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ କାଢ଼ିନେବାର ଇଚ୍ଛା—

3. Desire for seizing or snatching a thing.

ଜହ୍ନୀର୍ଷୁ—ଫ. ବିଣ. (ହୃ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍=ଜିହ୍ନୀର୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ହରଣେଚ୍ଛୁ, ହରଣ କରିବାକୁ ଅଭିଳାଷୀ—

Jihīrshu Desirous of stealing; wishing to seize or take.

ଜହ୍ୱ—ଫ. ବି. ପୁଂ. (ଲହ୍ ଧାତୁ=ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା+କରଣେ ବ; ଜହ୍ୱାଭନ)—୧ । ଜିଭ; ରସନା; ରସନେନ୍ଦ୍ରିୟ;

Jihwa (ଜହ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଆସ୍ୱାଦନେନ୍ଦ୍ରିୟ—1. The tongue; the organ of taste.

[ଦ୍ର—'ହ୍ୱ'ର ଉଚ୍ଚାରଣ କ୍ରମେ କ୍ରମେ 'ଭ'ରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଗାଲୁଭରେ 'ଜିଭ' ହୋଇଅଛି ।]

୨ । ଅଗ୍ନିର ଶିଖା—

2. The tongue or flame of fire.

୩ । ବାକ୍ୟ—3. Sentence.

୪ । ତଗରମୂଳ—4. The root of Tagara plant.

ଜହ୍ୱକ—ଫ. ବ. (ଜିହ୍ୱ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ଏକପ୍ରକାର ସନ୍ନିପାତଜ୍ୱର—

Jihwaka A kind of collapse or typhus.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ରୋଗୀର ଜିଭ କଣ୍ଟକମୟ ହୁଏ, ରୋଗୀ ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା କହି ପାରେ ନାହିଁ ଏବଂ ରୋଗୀର ଜିଭ ଥରେ । ଏଥିରେ ରୋଗୀକୁ ଶ୍ୱାସକାସ ଆଦି ମଧ୍ୟ ଥରେ । ଏ ରୋଗର ଅବଧି ୧୬ଦିନ; ଏ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ରୋଗୀ କାଲି କମ୍ପା ଦୁଙ୍ଗା ହୋଇଯାଏ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜହ୍ୱଳ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜିହ୍ୱ+ଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Jihwala ୧ । ପେଟୁ; ଉଦରମ୍ଭର—

(ଜିହ୍ୱଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Voracious (M. W.).

୨ । ଜିଭ ଲାଳଚିଆ; ଜିଭ ଲଡ଼ିବଡ଼ିଆ—

2, Having excessive hankering after dainty dishes.

ଜହ୍ୱା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜହ୍ୱ+ଆ)—ଜହ୍ୱ (ଦେଖ)

Jihwā Jihwa (See)

[ଦ୍ର—ଏହା ଜହ୍ୱ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ଆକାର ।]

ଜହ୍ୱାଉଲ୍କା—ଦେ. ବ (ଫ. ଜିହ୍ୱା+ଉଲ୍କା)—ଅଗ୍ନି ଭୁଲ୍ୟ ଜିହ୍ୱା; ଉଲ୍କା ସଦୃଶ ଜିହ୍ୱା—

Jihwā-ulkā Tongue resembling a shooting star.

ବୁଲର ଜହ୍ୱାଉଲ୍କା ଦେଖାଇ ଉଡ଼ ଶଙ୍କା କରାଇ ଗଲେ ବ୍ୟାପି ସେ ।

[ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଜହ୍ୱାଗ୍ର—ଫ. ବ (ପଞ୍ଚୀ ତତ୍; ଜହ୍ୱା+ଅଗ୍ର)—ଜିଭର ଅଗ—

Jihwāgra The tip of the tongue.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ଏକ ମାତ୍ରା ଅଛି ତାହା ଏକ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ଦୁଇଟି ମାତ୍ରା ଅଛି ତାହା ଦୁଇ ମାତ୍ରା ବୋଲି ଜାଣିବା ଦରକାର । ଯେଉଁଠି ଏକ ବା ଦୁଇଟି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏବଂ ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦ ମିଳିବ, ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ଉପରସ୍ଥ ଏକ ବା ଦୁଇଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ନା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଜହ୍ନାଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ—ଫ. ବଣ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ଓ ଅପପଦ; ଜିହ୍ନା+ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ)—
Jihwāgra-bartti ୧ । ଯାହା (କଥା ପ୍ରଭୃତି) ମନୁଷ୍ୟର ଜିଭ ଅଗରେ ଥାଏ—1. Well mastered (subject); committed to memory.

୨ । ଯେଉଁ କଥାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାମାତ୍ରେ କହିପାରେ—2. Ready to be uttered or expressed in words.

ଜହ୍ନାନିର୍ଲେଖନ—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜିହ୍ନା+ନିର୍ଲେଖନ)—
Jihwā-nirlekhana ୧ । ଜିଭ ଛେଲିବା; ଜିଭରୁ ଛଡଆ କାଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ପାଚିଆ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଜିଭକୁ ଘଷିବା—1. Scraping of the tongue for cleansing it.

୨ । ଜିଭଛେଲା ପାଚିଆ—2. Tongue-scraper.

ଜହ୍ନାପ—ଫ. ବଣ (ଜିହ୍ନା+ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jihwāpa ଯେ ଜିଭ ଦ୍ୱାରା ପାଣି ପିଏ—Drinking water by the tongue only.

ଫ. ବ—୧ । କୁକୁର—1. Dog.

୨ । ବାଘ—2. Tiger.

୩ । ବିରୁଡ଼ି—3. Cat

୪ । ଭାଲୁ—4. Bear.

[ଦ୍ର—ବିରୁଡ଼ି କୁକୁର ଆଦି ଜନ୍ତୁମାନେ ପାଣିରେ ମୁହଁ ଲଗାଇ କର ପାଣି ପିଅନ୍ତି ନାହିଁ; ଏମାନେ ଗୁହୁ ଗୁହୁ କର ଜିଭଦ୍ୱାରା ପାଣି ପିଅନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଜିଭ ଗୁମଗୁର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।]

ଜହ୍ନାମଳ—ଫ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜିହ୍ନା+ମଳ)—ଜିଭର ଛଡଆ—
Jihwā-mala The fur of the tongue.

ଜହ୍ନାମୂଳ—ଫ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜିହ୍ନା+ମୂଳ)—କଣ୍ଠର ସେଉଁ
Jihwā-mūla ଅଂଶରୁ ଜିହ୍ନା ବାହାର ଥାଏ—The root of the tongue.

ଜହ୍ନାମୂଳୀୟ—ଫ. ବଣ (ଜହ୍ନାମୂଳ+ଉବାର୍ଥେ. ଈୟ)—ଜହ୍ନାମୂଳରୁ
Jihwā-mūliya ଉଚ୍ଚାରିତ—Guttural.

ଫ. ବ (ବ୍ୟାକରଣ)—ଜହ୍ନାମୂଳରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ବା ଉଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ—(grammar) Letters or alphabets uttered from the root of the tongue; the gutturals.

[ଦ୍ର—କ, ଖ, ଗ, ଘ, ଙ, ର୍ ଏବଂ ଃ ଏମାନେ ଜହ୍ନାମୂଳୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ ।]

ଜହ୍ନାରଦ—ଫ.ବ (କନ୍ଦୁଖା ହୁ, ଜହ୍ନା+ରଦ; ଯାହାର ଜହ୍ନା ରଦ ବା ଦନ୍ତର
Jihwā-rada କାର୍ଯ୍ୟ କରେ)—ପକ୍ଷୀ—Bird.

ଜହ୍ନାଳ—ଦେ. ବଣ (ଫ. ଜହ୍ନଲ=ଯେଝି) ଜହ୍ନା ବା ଜିଭ ଥିବା; ଜିହ୍ନା-
Jihwāla ଯୁକ୍ତ—Having tongues; tongued.

ଅନଳ-ଜହ୍ନାଳ-କୁଳା ବାହାରର ଉତ୍ତର ମେରୁସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳ—
ବ୍ୟାକରଣ, ଯଥାତ ।

ଜହ୍ନାଲାଳସା—ଫ.ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜିହ୍ନା+ଲାଳସା)—ଜିଭଲାଳଚା;
Jihwā-lālasā ରୁଚିକର ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟଧିକ ବାସନା—Hankering after dainties.

ଜହ୍ନାଲିହ୍—ଫ. ବ (ଜିହ୍ନା+ଲିହ୍ ଧାତୁ=ଚାଟିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବ୍ୟୁତ୍)—
Jihwālih ୧ । କୁକୁର—1. Dog.

୨ । ବିରୁଡ଼ି—2. Cat

ଜହ୍ନାସୁଖ—ଫ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜିହ୍ନା+ସୁଖ) ରୁଚିକର ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବା
Jihwā-sukha ଯୋଗୁଁ ଜାତ ସୁଖ—Pleasure of the palate; pleasure derived from taking dainty food.

ଜହ୍ନାଶଲ୍ୟ—ଫ. ବି—ଖଦର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jihwā-śalya Catechu.

ଜହ୍ନାସ୍ତମ୍ଭ—ଫ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜିହ୍ନା+ସ୍ତମ୍ଭ)—ଜିଭର ପକ୍ଷାଘାତ
Jihwā-stambha ରୋଗ—Paralysis of the tongue.

[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗରେ ମନୁଷ୍ୟର ଜିଭ ଅବଶ ଓ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହେବାରୁ ମନୁଷ୍ୟ କଥା କହିପାରେ ନାହିଁ ।]

ଜହ୍ନାସ୍ୱାଦ—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜିହ୍ନା+ଆସ୍ୱାଦ)—ଚାଟିବା; ଲେହନ—
Jihwāswāda Licking (with the tongue), (ଜିହ୍ନାସ୍ୱାଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜିହ୍ୱିକା—ଫ. ବ (ଜିହ୍ୱ+ଇକ+ଆ)—୧ । ଜିଭରୁ ଛଡଆ ଚାଞ୍ଚିବା-
Jihwikā କର୍ମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. The act of scraping off the furs from the tongue.

୨ । ଜିଭ ଛେଲା; ଜିଭ ଛେଲିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଧାତୁର ପତଳା ପାଚିଆ—2 Tongue-scraper.

ଜିହ୍ୱୋଲ୍ଲେଖନ—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜିହ୍ନା+ଉତ୍ଲେଖନ)—
Jihwollekhana ଜିହ୍ନାନିର୍ଲେଖନ (ଦେଖ)
Jihwā-nirlekhana (See).

ଜିହ୍ମ—ଫ. ବଣ (ହ୍ରା ଧାତୁ=ଗଚ୍ଛକରିବା; ତ୍ୟାଗକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ମ;
Jihma ଜିହ୍ମାଚନ; ଯାହା ଋଜୁତା ବା ସରଳତା ତ୍ୟାଗ କରିଅଛି)

୧ । ଢାଲୁ—1. Sloping.

୨ । ବଙ୍କା; ବକ୍ର—2. Tortuous; curved; awry.

୩ । କୁଟିଳ—3. Crooked; oblique.

୪ । ଖଳ—4. Wicked; morally crooked.

୫ । କପଟୀ; ଛଳପୂର୍ଣ୍ଣ—5. Deceitful.

୬ । ଜଡ଼—6. Lazy; slothful; inert.

୭ । ମିଥ୍ୟାବାଦୀ—7. False; lying.

୮ । କୁତ୍ସିତ—8. Miserly.

୯ । ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ—9. Dissatisfied; discontented.

୧୦ । ଅଧାର୍ମିକ—10. Irreligious

୧୧ । ଘୃଣ—11. Poorly.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ପ	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଚ୍

୧୨ । ମନ୍ଦଗଉନଶୀଳ—12. Slowly moving.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—୧ । ମିଥ୍ୟା; ମିଛ—1. Falsehood.

୨ । ଖଳତା—2. Wickedness.

୩ । ଅସତ୍‌ପଣ—3. Dishonesty.

୪ । (ବଙ୍କ ହୋଇ ବଢ଼ିବାରୁ) ଉଗର (ଗଛ) (ଦେଖ) 4. Tagara (tree) (See).

ଜିହ୍ମଗ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଜିହ୍ମ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଯେ ବଙ୍କ ଗତି କରେ; ବଙ୍କଗାମୀ—1. Moving tortuously or obliquely; having a tortuous movement.

Jihmaga (ଜିହ୍ମଗା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ମନ୍ଦ ଗତିକାରୀ—2. Moving slowly.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—୧ । ସର୍ପ—1. Snake.

୨ । ଶର—2. Arrow.

ଜିହ୍ମଗତି—ସ. ବ. ଓ ବଣ—(କର୍ମଧା ଓ ବହୁବ୍ରୀ ହୁ; ଜିହ୍ମ + ଗତି)—ଜିହ୍ମଗ (ଦେଖ)

Jihma-gati Jihmaga (See)

ଜିହ୍ମଗାମୀ—ସ. ବ. ଓ ବଣ. ପୁଂ (ଜିହ୍ମ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଜିହ୍ମଗ (ଦେଖ)

Jihma-gāmī (ଜିହ୍ମଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Jihmaga (See)

ଜୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜୀବ)—୧ । ଜୀବନ; ପ୍ରାଣ—

Jī 1. Life.

ଜୀ, ଜୀଉ ୨ । ମନ; ହୃଦୟ—

जी, जीउ 2. Mind; heart.

୩ । ଆକାଙ୍କ୍ଷା—3. Desire; wish.

୪ । (ସ୍ନେହ; ଉକ୍ତି ଓ ବାତ୍ସଲ୍ୟସୂଚକ ପ୍ରଯୋଗ) ଉକ୍ତି, ସ୍ନେହ ବା ବାତ୍ସଲ୍ୟର ପାତ୍ର; ଶ୍ରୀମାନ୍; ମହାଶୟ—4. A person worthy of love, affection or respect.

[ଦ୍ର—ଉକ୍ତି ବା ସମାଦରାର୍ଥରେ—ବାବାଜୀ, ଠାକୁରଜୀ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଜୀ; ପୁତ୍ର ବା ଶିଷ୍ୟ ଅବଜ୍ଞ ପ୍ରତି ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଅର୍ଥରେ—ବାବୁଜୀ, ବାଲକଦାସ ଜୀ; ସ୍ନେହାର୍ଥରେ—ବାଈଜୀ, ସାଙ୍ଗୁଜୀ ।]

[ଦ୍ର—ନାମ ପରେ ସମ୍ମାନର ଜ୍ଞାପକରୂପେ 'ଜୀ' ଯୁକ୍ତ ହେବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧ୍ୟାନକାର ଜିଲ୍‌ସନ ସାହେବ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।]

ଦେ. ଅ.—(ସମ୍ବୋଧନାର୍ଥ)—ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉକ୍ତିସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନ—ହଁ, ମହାଶୟ !—(Interjection) Yes sir ! here sir !

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ଏହି ଶବ୍ଦର ଅବ୍ୟୟସୂଚକ ବ୍ୟବହାରର ବିଶେଷ ପ୍ରଚଳନ ଦେଖାଯାଏ ।]

ଜୀଅନ୍ତା—ଦେ. ବଣ.—ଜୀଅନ୍ତା (ଦେଖ)

Jīanta Jīantā (See)

ଜୀଅନ୍ତା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଜୀବତ୍)—ଜୀଇଁଥିବା—

Jīantā Living.

ଜ୍ୟାନ୍ତ (ଯଥା—ଜୀଅନ୍ତା ଗଛଟି କାଟିବାକୁ କାହିଁ ହାତ ପଡିବ ?)

जीन्दा; जीताजागता

(ସଜ୍ଞା—ବିପରୀତ)

ଜୀଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଜୀବ୍ ଧାତୁ; ଜୀଇଁବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—

Jīāibā ୧ । ବଞ୍ଚାଇବା; ଜୀବନ କରିବା—

ଜୀୟାନ 1. To give life; to cause to live.

जिलाना ୨ । ମୃତ ପ୍ରାଣୀକୁ ପୁନରୁଜ୍ଜୀବିତ କରିବା—

2. To revive; to bring to life a dead animal.

୩ । ନଜୀବ ବସ୍ତୁକୁ ଜୀବଦାନ କରିବା—

3. To animate a dead thing.

୪ । ଶୁଖି ଯାଇଥିବା ବୃକ୍ଷାଦିକୁ ଜଳଦାନ ଓ ଯତ୍ନଦ୍ୱାରା ସଜୀବ ବା ସତେଜ କରିବା—4. To bring a withered plant to life.

୫ । ଜୀବନରେ ରଖିବା; ଜୀବିତ ପ୍ରାଣୀର ପ୍ରାଣ ନାଶ ନ କରି ତାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ବା ରକ୍ଷା କରିବା—

5. To preserve the life of a living being; to prevent the death of a living being.

୬ । କୌଣସି ଜୀବକୁ ପୋଷିବା; ରଖିବା; ପାଳିବା—

6. To maintain or domesticate an animal.

୭ । ଔଷଧାଦି ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ରୋଗୀକୁ ଜୀବନ୍ତ ରଖିବା—

7. To keep a patient alive by medical appliances.

ଜୀଆଁ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଜୀବତ) —ସଜୀବ; ଜୀବନ୍ତ—

Jīāñ Living; animate.

ଜ୍ୟାନ୍ତ

जीताजागता

ଜୀଆଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୀଆଇବା (ଦେଖ)

Jīāñibā Jīā-ibā (See)

(ଜୀଆଁଇଁବା; ଜିଏଁଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୀଆଁଇ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମାଛ ଆଦ ପାଳ ଜୀଅନ୍ତା ରଖିବା—

Jīāñi rakhibā To keep an animal alive.

(ଯଥା—ଦରକାରବେଳେ ମାଛ ଧରି ଯିବା ପାଇଁ ଲୋକେ ବଡ଼ ଚଉବଚାରେ ଗୁଡ଼ଏ ମାଛ ଜୀଆଁଇ ରଖନ୍ତି ।)

ଜୀଇ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ) ସଜୀବ ହେବା—

Jī-i uṭhibā To revive; to be restored to life.

ଜୀଏଁ ଉଠା ମୃତ୍ୟୁପରି ବନ୍ଧା ବଣ୍ଡରେ ବହୁରେ

जी उठना ଜୀଇ ଉଠିଲ ଭୂମରମଣି, ସେ ଭୂମର—ଭାଗ. ପ୍ରଭାପ ଶଶିସେନା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରାଗୁମ୍ଫରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୋଇପରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାରେ ଯେବେ ଏ ଭୂଖାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଯୋଜବେ; 'ବୁଝଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଁଧୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍‌ବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟୁ ଦେଖିବେ ।

ଜାଇଁ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାଇ ଉଠିବା (ଦେଖ)
Jī-iñ uṭhibā Jīi uṭhibā (See)

ଜାଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାଇବା (ଦେଖ)
Jī-iñbā Jī-ibā (See)

ଜାଇଁ ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବଞ୍ଚି ରହିବା; ଜୀବିତ ଥିବା—
Jī-iñ rahibā To live; to go on living; to be alive.
ବେଞ୍ଚେ ଥାକା
जीतेरहना

ଜାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଜୀବ୍ ଧାତୁ)—
Jī-ibā ୧ । ବଞ୍ଚି ରହିବା; ନ ମରିବା; ସଜୀବ ରହିବା—
ଜୀଆ 1. To keep one's self alive; not to die;
जीना to live.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖାଦ୍ୟ ପରିପକ୍ୱ ନ ହୋଇ ରହିବା—
2. (figurative) To remain undigested.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଉଠିବା, ପିବା ଓ ରହିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଜାଉ—ଦେ. ବ—ଜା (ଦେଖ)
Jīu Jī (See)

ଜାଉ ଆଣିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଜୀବନ)—
Jīu āṇibā ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମା ପରଲୋକରେ କିପରି ଚଳୁଅଛି ତାହା ଜାଣିବା ପାଇଁ ଅବଲମ୍ବିତ ପ୍ରଥାବିଶେଷ—
A custom to ascertain, by the use of charms, the condition of the spirit of a dead person after death.

[ଦ୍ର—ଏହି ପ୍ରଥା ଅନାର୍ଯ୍ୟ 'ଗଣ୍ଡ' ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପୁତ୍ର, କନ୍ୟା ବା ସ୍ୱଜନମାନେ ଦଶାହ ଗତିରେ ଗୋଟିଏ ପବତ୍ରୀକୃତ ନିର୍ଜନ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମାକୁ ପୂଜା କରିବା ପରେ ଗୋଟିଏ କଦଳୀ ପତ୍ରରେ ମଇଦା ବା ଅଟା ବଗ୍ଧଇ ତହିଁ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ହାଣ୍ଡି ଭଗ୍ନାଇ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି, "ହେ ସ୍ୱର୍ଗତ ପିତଃ ! ତୁମେ କିପରି ଅଛ ଦୟା କରି ଜଣାଅ ।" ଏପରି କହି ସମସ୍ତେ ସେ ଘର ବନ୍ଦ କରି ଦେଇ ଚାଲି ଆସନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ କଂସାଟିଏ ଧରି ଘରୁ ବାହାର କଂସା ବଜାଇ ବଜାଇ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି, "ହେ ଜୀବନ ପୁରୁଷ ! ତାହିଁ ଅଛ ବୋଲେ କର ।" ଏହା ବୋଲି ବୋଲି ସେମାନେ ଶ୍ମଶାନ ଆଡ଼କୁ ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ଖଣ୍ଡଦୂର ଯାଇ ଫେରି ଅସି ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବା ଘରକୁ ଫିଟାଇ ସେ ହାଣ୍ଡିକୁ ଉଠାଇ ମଇଦାରେ ଚ ଚଉ ପଡ଼ିଛି ତାହା ଦେଖନ୍ତି । ସେ ଚଉରୁ ସ୍ୱର୍ଗତ ଆତ୍ମାର ଅବସ୍ଥାର ସଙ୍କେତ ବୁଝାଯାଏ । ଉହାଁରେ ଗୋରୁ, ହାତୀ ଆଦ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ପାଦଚଉର ସାଦୃଶ୍ୟ ଥିଲେ ଆତ୍ମା କୁଶଳରେ ଅଛି ଏବ ବାଘ ଭାଲୁ ଆଦଙ୍କ ପାଦଚଉର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଲକ୍ଷିତ ହେଲେ ଆତ୍ମା ବଞ୍ଚି ପାଉନ୍ଥି ବୋଲି ବୁଝାଯାଏ । ଏହା ଦେଖାଯାଇ ଅଛି ଯେ ଅପମୃତ୍ୟୁରେ ମରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତ ମଇଦାରେ ବଗ୍ଡ଼ିର ପାଦଚଉ (ଖୋଜ) ପଡ଼ିଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ହାଣ୍ଡି ତଳେ ବାଲିରେ ଏହିପରି ସାଙ୍କେତିକ ଚଉ ଖୋଜିବା ପ୍ରଥା ରହିଛି ।]

ଜାଉଞ୍ଚି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜୀବଚ୍ଚର୍ଯ୍ୟା)—
Jīuchhi ଗ୍ରାମ ଦେବତା ବା ଯୋଗିଆ ବିଶେଷ—
Name of a village-Goddess.

ଜାଉଣି ପନ୍ଥା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ସଂ. ଜୀବନ + ପନ୍ଥା)—
Jīuṇi panthā ଜୀବିକା; ଜୀବନୋପାୟ—
Livelihood.

ଜାତ—ସଂ. ବଣ—ଜାନ (ଦେଖ)
Jīta Jīna (See)

ଜାତକାମୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଜତକାମୀ)—ଜୟାଭିଳାଷୀ—
Jītakāmī Desirous of gaining victory.
ପାଣ୍ଡବେ ଥରୁଁ ଜାତକାମୀ ହୋଇଥିଲେ
ଶଲ୍ୟଙ୍କର ଦେହକୁ ନାସତ ବଲେ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ବ. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

ଜାତ ଗଛ—ଦେ. ବ—ବାଦାମ ଗଛ—
Jīta gachha Olive tree.
जैतुनका झाड़ [ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ବାଇବଲ୍ ଓଲ୍ଡଟେଷ୍ଟାମେଣ୍ଟର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଭୁଲ. ହି. ଜୈତୁନ୍ ।]

ଜୀନ—ସଂ. ବଣ. (ଜ୍ୟା ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Jīna ୧ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ—1. Worne out; delapidated.
୨ । ବୃଦ୍ଧ; ପୁରାତନ; ପ୍ରାଚୀନ—2. Old; ancient.

ଜୀବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ବଞ୍ଚିବା—
Jīb (root) To live.

ଜୀବ୍‌ବା—ପ୍ରାଦେ. (ଉର୍ଦ୍ଦି ଭାଷା) କ୍ରି—ଜୀଇବା; ବଞ୍ଚିବା—
Jīb-bā To live; to be alive.

ଜୀବ—ସଂ. ବ (ଜୀବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଜନ୍ତୁ; ପ୍ରାଣୀ; ଚେତନ ପଦାର୍ଥ; ଦେହୀ—
Jība 1. Living being; animal; a being; creature; sentient being.
୨ । ପ୍ରାଣବାୟୁ—2. The breath of life.
୩ । (+ଭାବ. ଅ) ଜୀବନ; ପ୍ରାଣ—
3. Life; existence.
୪ । ବୈଦିକ ମରୁତ୍ ଦେବତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
4. One of the vedic wind-Deities.
୫ । ଜୀବାତ୍ମା—5. Animal soul; the soul.
ଜୀବ ପରମ ବେନ ଅଂଶ,
ଏ ଭବ ମୁକ୍ତିରେ ପ୍ରବେଶ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୬ । ଜୀବନଶକ୍ତି—6. Vitality.
୭ । ଚୈତନ୍ୟ—7. Sense; sensation.
୮ । ପ୍ରବୃତ୍ତି; ଇଚ୍ଛା—8. Desire; inclination.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍ଗ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୯ । ପେଷା; ଜୀବନୋପାୟ; ଜୀବିକା; ବୃତ୍ତି—
9. Livelihood; profession.

୧୦ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ପୁଷ୍ୟାଦିନକ୍ଷତ୍ର—
10. The 8th lunar mansion (constellation).

୧୧ । ଜୀବଦ୍ଦଶା; ଜୀବନକାଳ; ଆୟୁ—
11. Lifetime; term of life.

୧୨ । ବିଷ୍ଣୁ—12. A name of Bishṇu.

୧୩ । ବୃହସ୍ପତି (ଗ୍ରହ)—13. Jupiter (planet).

୧୪ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ଦଶାରେ ୩ୟ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦଶା—
14. (astrology) The 3rd lustrum in the cycle of Jupiter (Apte).

୧୫ । (ନ୍ୟାୟ) କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧ—
15. (logic) The association of cause and effect (Apte).

ଫ. ବ୍ରୀ—ଜୀବନ୍ତ—Alive.
(ଯଥା—ଜୀବଯତ୍ତ=ଜୀବନ୍ତଯନ୍ତ୍ର ।)

ଫ. କ୍ରି (ଫ. ଜୀବ୍ ଧାତୁର ଲୋଟ୍ ୨ୟ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ)—ବଞ୍ଚରହ; ଜୀଅ; ଜୀଇଁଥାଅ—Live; may you live long.
(ଯଥା—ଚିର°ଜୀବ; ସଭ୍ୟ°ଜୀବ ।)
[ଦ୍ର—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷତଃ ବାଳକ ବା ବାଳିକା ଛୁଙ୍କିଲେ-ପାଖରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଛୁଙ୍କିବା ଲୋକର ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା କରି ସେହି ଛୁଆ ଅମଙ୍ଗଳ ନିବାରଣାର୍ଥ ଆଶୀର୍ବାଦସୂଚକ 'ଜୀବ', 'ସଭ୍ୟ°ଜୀବ' ଓ 'ଚିର°ଜୀବ' ଆଦି ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ।]

ଜୀବଞ୍ଜୀବ—ସ. ବ (ଜୀବ=ଜୀବନକାଳ+ଜୀବ୍ ଧାତୁ=ବଞ୍ଚିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଦୀର୍ଘକାଳ ବଞ୍ଚେ, ଚକୋରପକ୍ଷୀ—The Himalayan patridge; Francoline patridge.
Jībamjība

ଜୀବକ—ସ. ବି. ପୁଂ (ଜୀବ ଧାତୁ=ବଞ୍ଚାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Jībaka

୧ । ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ଔଷଧବିଶେଷ—
1. Name of a very rare medicinal root.
[ଦ୍ର—ଏହା ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ଅଷ୍ଟବର୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଔଷଧ; ଏହି ମୂଳ ହିମାଳୟ ଶିଖରରେ ଜନ୍ମେ ବୋଲି ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖା ଅଛି । ଏହାର କନ୍ଦ ରସୁଣ ପରି ଓ ସାରମୂଳ; ଯଜ୍ଞ ସୂତ୍ର ଓ ଏହାର ଆକୃତି କୁର୍ଚ୍ଚି କି ବା ଭୁଲକା ପରି । ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ । ଏହାର ଅଭାବରେ ବୈଦ୍ୟମାନେ ଗୁଳୁଚ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ମଧୁର, ବଲକାରକ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, କଫ ଓ ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ । ଏହା ପିତ୍ତ, ଦାହ, ରକ୍ତଦୁଷ୍ଟି, କୃଶତା ଓ କ୍ଷୟ ରୋଗରେ ପ୍ରଧାନ ଔଷଧ; ଋଷଭକ ନାମକ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ଔଷଧ ମଧ୍ୟ ଏହି ଜାତୀୟ ମୂଳ । କନ୍ଦ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଏହି କ ଋଷଭକର କନ୍ଦ ଗୋରୁ ଶିଙ୍ଗ ଆକୃତିର ଓ ଜୀବକ କନ୍ଦର ଆକୃତି ଝାଡୁ ପରି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ('ଜୀବ' ଅର୍ଥାତ୍ 'ବଞ୍ଚ ରହ' ବୋଲି ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତି) ଆଶୀର୍ବାଦକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. One who utters benediction on another.

୩ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଚିକିତ୍ସକ ଓ ଆତ୍ରେୟ ମୁନିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ—
3. Name of the physician of the Buddha and disciple of sage Ātreya.

୪ । ଭିକ୍ଷୁକ—4. A beggar; mendicant.

୫ । ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
5. A long-lived person.

୬ । ବୃଦ୍ଧିଜୀବୀ; ସୁଧଖୋର୍—6. A usurer.

୭ । ସାପୁଆ—7 A snake charmer; snake-catcher.

୮ । (+କର୍ମ. ଅକ) ସେବକ; ଚାକର; ଭୃତ୍ୟ; ଦାସ—
8. Slave; servant; attendant.

୯ । ପ୍ରାଣୀ—9. Animal

୧୦ । ପୀତ ଶାଳବୃକ୍ଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10. A kind of timber-tree.

ଫ. ବିଣ—ଦୀର୍ଘଜୀବୀ—Long-lived

ଜୀବକଣା—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ; ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ଭାଷା)—ରକ୍ତରେ ଥିବା କୀଟାଣୁ—Blood corpuscles.
Jība-kaṇā

ଜୀବକୁଳ—ସ. ବ—ଜୀବଲୋକ (ଦେଖ)
Jība-kula Jība-loka (See)

ଜୀବଗୃହ—ସ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବ+ଗୃହ; ଜୀବର ବାସସ୍ଥାନ)—(the abode of the soul) The body.
Jība-gṛuha

ଜୀବଘନ—ସ. ବ—ବ୍ରହ୍ମା—
Jība-ghana Brahmā (Apte).

ଜୀବ ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମରିବା; ଜୀବନାଶକ୍ତି ଲୋପ ହେବା—To die.
Jība chhārdibā

ଜୀବଛାଡ଼ା ଦେ. ବ.—ମରଣ ଘଟିବା—Dying.
ଜୀ ଛାଡ଼ନା

ଜୀବଜ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜୀବ+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଜୀଅନ୍ତା ଜନ୍ମିଥିବା (ଶିଶୁ)—(a child) Born alive.
Jībaja
(ଜୀବଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜୀବଜଗତ୍—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବ+ଜଗତ୍)—ଜୀବଲୋକ (ଦେଖ)—Jībaloka (See).
Jība-jagat

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଏ ଉଚ୍ଚାରଣ ଅନୁସାରେ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଉଚ୍ଚାରିତ କୌଣସି ବ ବର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ପ୍ରକାରୋଚ୍ଚାରର ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାହା ଯଥାକ୍ରମେ ରହିଛି ତହିଁର ବପରବର୍ତ୍ତ ୬ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଏଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଏଥି' ଦେଖିବେ; 'ବଧ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ ।

ଜୀବଜନ୍ତୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜୀବ+ଜନ୍ତୁ; ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)—

Jība-jantu ୧ । ବହୁବିଧ ଜୀବ; ପ୍ରାଣିସମୂହ; ନାନାଜନ୍ତୁ—

ଜୀବଜନ୍ତୁ 1. Animals; various creatures.

ଜୀବଜନ୍ତୁ ୨ । ସାଧାରଣ ପ୍ରାଣୀ—

2. A general term for animals.

ଜୀବଜୀବ—ସଂ. ବ—ଜୀବଞ୍ଜୀବ (ଦେଖ)

Jība-jība Jībamjība (See

ଜୀବଜୀବକ—ସଂ. ବ. (ଜୀବଜୀବ=ରକୋର+ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ)—

Jība-jībaka ଜୀବଜୀବ (ଦେଖ)—Jībamjība (See)

ଜୀବଞ୍ଜୀବ—ସଂ. ବ—ଜୀବଂଜୀବ (ଦେଖ)

Jībañjība Jībamjība (See)

ଜୀବତ୍—ସଂ. ବଣ. (ଜୀବ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍)—ବଞ୍ଚିଥିବା; ଜୀଅନ୍ତା—

Jībat Living; alive.

[ଦ୍ର—ଏହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଜୀବତ୍‌ପତିତ୍ୱକ, ଜୀବତ୍ପାତ୍ରକ, ଜୀବତ୍‌ସ୍ୱାମିକା ।]

ଜୀବତ୍‌ପତ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜୀବତ୍ + ପତ୍ତ)—ସ୍ୱଧବା;

Jībat-pati ଅବ୍ୟ—Having one's husband living.

ଜୀବତ୍‌ପତିକା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୀବତ୍+ପତ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) –

Jībat-patikā ଜୀବତ୍‌ପତ୍ତ (ଦେଖ)

Jībat-pati (See)

ଜୀବତ୍‌ପତ୍ନୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୀବତ୍+ପତ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)

Jībat patnī ଜୀବତ୍‌ପତ୍ତ (ଦେଖ)

Jībat-pati (See)

ଜୀବତ୍‌ପତ୍ନୀକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜୀବତ୍+ପତ୍ନୀ; କ ଆଗମ)—ସାନ୍ଦାର ସ୍ତ୍ରୀ ଜୀବନ୍ତା—

Jībat-patnīka Having the wife still living.

ଜୀବତ୍‌ପିତୃକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜୀବତ୍+ପିତୃ; କ ଆଗମ)—

Jībat-pitṛuka ସାନ୍ଦାଙ୍କର ପିତା ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛନ୍ତି—Having

(ଜୀବତ୍‌ପିତୃକା—ସ୍ତ୍ରୀ) one's father still living.

[ଦ୍ର—ଜୀବତ୍ପିତୃକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅମାସ୍ୟାନ, ଗସ୍ପାଦ୍ଧ, ଦଧିମଂସ ଭୋଜନ, ଶ୍ମଶ୍ରୁ ମୁଣ୍ଡନ ନିଷିଦ୍ଧ । ଜଦ୍ଧୁ ଜୀବତ୍ପିତୃକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୃଦ୍ଧିଶ୍ରାଦ୍ଧ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବାର ଅଧିକାର ନଦ୍ଧନ୍ତି । ସାତ୍ପିକ ଜୀବତ୍ପିତୃକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସବୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିପାରନ୍ତି ---

ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜୀବତ୍‌ମାନ—ପ୍ରା. ବଣ. (କରଣଅ ଭୂତ)—ଜୀବିତ; ବିଦ୍ୟମାନ—

Jībat-māna Living

(ଜୀବତ୍ତମାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୀବତତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବ+ତତ୍ତ୍ୱ)—

Jība-tattwa ପ୍ରାଣିବିଜ୍ଞାନ; ପ୍ରାଣିତତ୍ତ୍ୱ ବିଦ୍ୟା—

Zoology; biology.

ଜୀବନ୍ତି—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ଜୀବତି)—ଜୀବନ—

Jībati Life.

ଝୁର ଝୁର ତନୁ ଝଡ଼ ସାଉଅନ୍ତ ଜେବଳ ଉହ୍ନନ୍ତ ଜୀବତ—

ପ୍ରାତୀ ରତ୍ନସଂମ୍ଭବା ।

ଜୀବ୍—ସଂ. ଜି. (ସଂ. ଜୀବ୍ ଧାତୁ ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ ସଂ. ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ)—(ସେ) ବଞ୍ଚେ; ଜୀବନ୍ତ ରହେ—

(he) Lives.

ତୋ ପୂଜ ରତ ସୁଖ ଜଗତ ସର୍ଗାସ୍ତେ—ପ୍ରାତୀ. ଉସବାରମ୍ଭ ।

ଜୀବତୋକା— ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ଜୀବ=ଜୀବନ୍ତ+ତୋକ= ଅପତ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Jība-tokā ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନମାନେ ଜୀବନ୍ତ ଅଛନ୍ତି—

A woman whose children are living.

ଜୀବତ୍ତୋକା— ସଂ, ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜୀବତ୍+ତୋକ+ଆ) —

Jībattokā ଜୀବତୋକା (ଦେଖ)

Jība-tokā (See)

ଜୀବତ୍ୟାଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବ+ତ୍ୟାଗ)—ମୃତ୍ୟୁ—

Jība-tyāga Death.

ଜୀବଥ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜୀବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଥ)—

Jībatha ୧ । ବହୁକାଲଜୀବୀ; ଦୀର୍ଘଜୀବୀ—

(ଜୀବଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Long-lived.

୨ । ଧାର୍ମିକ—2. Pious; virtuous.

ସଂ. ବ—୧ । ଜୀବନ—1. Life.

୨ । କଚ୍ଛପ—2. Tortoise.

୩ । ମୟୂର—3. Peacock.

୪ । ମେଘ—4. Cloud.

୫ । ଧର୍ମ୍ମ; ପୁଣ୍ୟ—Piety.

ଜୀବଦ—ସଂ ବଣ. ପୁଂ. (ଜୀବ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Jībada ଯେ ପ୍ରାଣ ଦାନ କରେ ବା ଜୀବ ବଞ୍ଚାଏ; ଜୀବ-

(ଜୀବଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦାତା; ପ୍ରାଣଦାତା—One who breathes life into another; one who saves another; life-giver; preserver of life; vivifier.

ସଂ. ବ—୧ । ବୈଦ୍ୟ; ଚିକିତ୍ସକ—1. A physician.

୨ । ଜୀବକ ନାମକ ଗୁଳ୍ମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. A rare medicinal plant.

୩ । ଜୀବନ୍ତୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)

3. Jībantī (See)

୪ । (ଜୀବ+ଦୋ ଧାତୁ ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

ଶତ୍ରୁ— 4. Enemy.

ଜୀବଦାତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଜୀବ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୬ମା.୧ବ)—

Jībadātā ଜୀବଦ (ଦେଖ)

(ଜୀବଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Jībada (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଛ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ପ୍ତ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଲ୍ଅ	ଦ୍ଧ	ଙ୍କ

ଜୀବଦାନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବ + ଦାନ)—
Jība-dāna

୧ । ଜୀବନ୍ୟାସ (ଦେଖ)
1. Jība-nyāsa (See)

୨ । ପ୍ରାଣୀକୁ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା କରିବା—
2. Saving a being from death.

ଜୀବଦ୍ଦଶା—ସଂ. ବି. (ଜୀବତ୍ + ଦଶା)—
Jībaddaśā

୧ । ପୃଥିବୀରେ ଜୀଇଁ ରହିବା ଅବସ୍ଥା; ଜୀବନ—
1. Life; mortal existence.

୨ । ଅମଳ; ଜୀବିତକାଳ—2. Life-time.

୩ । ଜୀବିତାବସ୍ଥା—3 State of existence.

ଜୀବଧନ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ଜୀବ=ଜୀବିତ ପ୍ରାଣୀ + ଧନ)—
Jība-dhana

୧ । ଧନ ବା ସମ୍ପତ୍ତିରୂପେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଥିବା ଗୋମେଷାଦି ପ୍ରାଣୀ—1. Livestock; wealth consisting of living animals.

୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ପ୍ରାଣଧନ; ଆପଣା ପ୍ରାଣର ସଙ୍ଗାଳ, ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—2. One's dearest person.

ଜୀବନେ ଅଛୁ ବାଳା ତୋ ଜୀବଧନ । ଦ୍ୱ୍ୟାନାଥ. ସେତୁବନ୍ଧ ।

ଜୀବଧବ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ; ଜୀବ + ଧବ)—
Jībadhaba

୧ । ସ୍ୱାମୀ—1. Husband.

୨ । ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁର ଯମ—
2. The God of death.

କେ ପୁଣି କେତେଗ ସିବ ଜୀବଧବେ (') ହରିବ
ଜୀବଧବ (') ନେଉଛ ଜୀବ । ଭକ୍ତ. ଲବଣାବତୀ ।

ଜୀବଧବପୁର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ଜୀବଧବ + ପୁର)—
Jība-dhaba-pura

୧ । ଯମପୁର—1. The abode of death.

୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

ଜୀବଧାନୀ—ସଂ. ବି. (ଜୀବ + ଧା ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଯାହା ଜୀବଗଣଙ୍କୁ ଧାରଣ କରେ)—
Jība-dhānī

ପୃଥିବୀ—The earth.

ଜୀବଧାରୀ—ସଂ. ବି. (ଜୀବ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Jība-dhārī

ପ୍ରାଣୀ—Animal; living being.

ଜୀବନ—ସଂ. ବି. (ଜୀବ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Jībana

୧ । ପ୍ରାଣ—1. Life.

୨ । ଜୀବିତ ରହିବା ଅବସ୍ଥା; ପ୍ରାଣଧାରଣ—
2. Existence.

୩ । ପେଶା; ବୃତ୍ତି; ଜୀବିକା; ଜୀବନୋପାୟ—
3. Livelihood; means of subsistence.

୪ । ପ୍ରାଣୀ—4. Animal.

୫ । (+ କରଣ. ଅନ) ଜଳ—5. Water.

୬ । ପ୍ରାଣବାୟୁ—
6. The vital airs; life's breath.

୭ । ପ୍ରାଣର ସଙ୍ଗାଳ; ଜୀବଧନ; ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
7. One's dearest person; beloved person, one 'dearest dear'.

ମୋ ଜୀବନ କାହିଁ ରଖାଇର
କାହିଁ ଅଣି ଦଅ ଅର ବୋଲ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ

୮ । ସଦ୍ୟଜାତ ନଡୁଣୀ ବା ଘିଅ—
8. Fresh butter or ghee.

୯ । ଜୀବାତ୍ମା—
9. The vital energy; the living soul.

୧୦ । ବାୟୁ; ସମୀରଣ—10. The air; wind.

୧୧ । (ଜୀବ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ପୁତ୍ର—11. Son.

୧୨ । ପରମେଶ୍ୱର—
12. God; the Supreme Being.

୧୩ । ଜୀବକ (ଦେଖ)
13. Jībaka See)

୧୪ । ମଜ୍ଜା—14. Marrow of the bones; pith; sap.

୧୫ । ଦ୍ୱିସୃଙ୍ଗୀକ୍ଷୀର; ଗତ କାଲିର ଦୁଧରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଲହୁଣୀ—
15. Butter made from yesterday's milk.

୧୬ । (+ ଅଧିକରଣ ଅନ)—ଜୀବିତକାଳ; ଜନ୍ମ ଓ ମୃତ୍ୟୁର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସମସ୍ତ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. Life-time.

ଜୀବନ୍ତୁ ଜୀବନ ଅଧେ ଦେଇ ଶିବା କାନ୍ତ କଲ୍ପତରୁ ବରୁତ ।
ଅରୁଣ୍ୟ. ବଦରୀତୀର୍ଥଗଣି ।

୧୭ । (+ କରଣ ଅନ)—ଜୀବିତ ରଖିବା ବସ୍ତୁ; ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ଯୋଗୁଁ ଜଣକର ପ୍ରାଣ ରହିଛି (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—17. A thing essential for one's existence.

(ଯଥା—ମାଆ ଦୁଧହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଶିଶୁଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଜୀବନ ଭରୋଇଛି ।)

୧୮ । ପୁତ୍ର (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—18. Son.

୧୯ । ଗଙ୍ଗା ନଦୀ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
19. The river Ganges.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ପୋଷଣକାରୀ; ପୋଷଣକର୍ତ୍ତା—
1. One who maintains another.

୨ । ଜୀବଦାତା; ଜୀବିତକ—2. Preserver of one's life; life-giving; enlivening.

୩ । ଜୀବାଧିଷ୍ଠାତା—3. Pervading the life.

[ଦ୍ର—ବାତ୍ସଲ୍ୟରେ ପୁତ୍ର ବା ଶିଷ୍ୟଥଦଙ୍କୁ 'ବାବାଜୀ, ବାବାଜୀଉ ବାବାଜୀବନ' ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ ।]

ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିମନ୍ତେ
Jībana utsarga karibā
ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରା
जीवन उत्सर्ग करना

ଆପଣାର ପ୍ରାଣକୁ ଥାଣି ଛଡ଼ାଇବା—
To sacrifice one's life for some object or person, to dedicate one's life.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୍ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୍ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଟଏବ ୍ ବା ୍ ଚଢ଼ିତ କୌଣସ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପରୀତ ୍ ବା ୍ ଦୃଢ଼ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ'

ଜୀବନ ଉପରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଣାନ୍ତିକ ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ହେବା ଅବସ୍ଥା—1. The state of a person being in danger of his life.
Jībana upare pardibā
ପ୍ରାଣେରଦାୟ ହଓୟା
जीको पड़ना

୨ । ଅତି ଗୁରୁତର ମନୋଦୁଃଖ ବା କଷ୍ଟ ଅବସ୍ଥା—2. The state of extreme anguish or pain.

ଜୀବନକ—ସ୍ତ. ବ. (ଜୀବନ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ; ଯାହା ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କରେ)—ଖାଦ୍ୟ; ଅନ୍ନ—Food.
Jībanaka

ଜୀବନ ଘେନିବା—ଦେ. କ୍ରି—ହତ୍ୟା କରିବା; ପ୍ରାଣ ନେବା—To kill; to take one's life.
Jībana ghenibā
ଜୀବନ ଲଓୟା
जीव लेना

ବୋଇଲେ ତୋ ଜୀବନ ଘେନବ ମୁଁ ଅଜ । କୃଷ୍ଣଜି୍ନ, ମହାଭାରତ ବନ ।

ଜୀବନଚରିତ—ସ୍ତ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବନ+ଚରିତ)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନକାଳରେ ଘଟିବା ବିଷୟମାନଙ୍କ ବବରଣ ବା ବର୍ଣ୍ଣନା—2. Description of the events of the life of a person.
Jībana-charita
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଜୀବନ କାଳର ଘଟଣାର ବବରଣ-ସମ୍ବଳିତ ଗ୍ରନ୍ଥ—2. Biography; a book describing the life and acts of a person.

ଜୀବନ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି ଓ ବ—ଜୀବ ଛଡ଼ିବା (ଦେଖ)—Jība chhārdibā (See)
Jībana chhārdibā
ଜୀବ ଛାଡ଼ା
जीव छोड़ना

ଜୀବନଜ—ସ୍ତ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବନ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପଦ୍ମ; ଜଳଜ—Lotus.
Jībanaja

ଜୀବନଜବଦନାକୁ ଜୀବନ ଯତନେ ବକ ଦେଇଅଛ । କବଦୁର୍ଯ୍ୟ—ଭୂଖାଗୀତ ।

ଜୀବନତରଙ୍ଗ—ସ୍ତ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବନ+ତରଙ୍ଗ)—
Jībana-taraṅga ୧ । ଜଳତରଙ୍ଗ—1. Wave of water.
୨ । (ରୂପକ କର୍ମଧା) ତରଙ୍ଗପରି ଦୋଳାୟମାନ ପ୍ରାଣ—2. The wave of life.

ଜୀବନଦ—ସ୍ତ. ବତ. ପୁଂ. (ଜୀବନ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jībanada ୧ । ଜୀବନ ଦାତା; ଯେ ପ୍ରାଣ ଦଏ—1. Life-giving.
(ଜୀବନଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଜଳଦାତା—2. Giving water.
୩ । ବର୍ଷା କରୁଥିବା; ବର୍ଷୁଥିବା—3. Raining.

ଜୀବନଦ ଶାଳ ଜଳଜ ଧୂଳେ । କବଦୁର୍ଯ୍ୟ. କଶୋତଚଯ୍ଭ ଜ. ଗୀତ ।

ଜୀବନ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ମରିବା; ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରାଣ ଦାନ୍ତିବା—To die (for another).
Jībana debā
ପ୍ରାଣ୍ ଦେଓୟା
जीउ देना

ଜୀବନଧନ—ସ୍ତ. ବ. (ରୂପକ. କର୍ମଧା, ଜୀବନ+ଧନ)—
Jībana-dhana ଜୀବଧନ (ଦେଖ)
Jība-dhana (See)

ଜୀବନ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବଞ୍ଚିବା—To live.
Jībana dharibā
ଜୀବନ ଧରିବା
जीवधारण करना

ଚରାଚରଗ୍ରାମେ ଘୋରବନେ ଜୀବନ ଧରିବେ କେସନେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଜୀବନଧର୍ମ—ସ୍ତ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବନ+ଧର୍ମ)—
Jībana-dharma ଜୀବଧର୍ମ୍ମ। ପ୍ରାଣୀର ସ୍ୱାଭାବିକ କର୍ମ—The natural acts of a living being.

ଜୀବନଧାରଣ—ସ୍ତ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବନ+ଧାରଣ)—
Jībana-dhāraṇa ପ୍ରାଣଧାରଣ; ବଞ୍ଚିରହିବା—Living; existence; being alive.

ଜୀବନ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମାର ପକାଇବା; ବଧ କରିବା—1. To kill.
Jībana nebā
ପ୍ରାଣ ଲଓୟା
जीउ लेना

୨ । ପ୍ରାଣାନ୍ତିକ କଷ୍ଟ ଦେବା—2. To give extreme pain.

ଜୀବନ ପଶିବା—ଦେ. ବ—ଦେହରେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ସଞ୍ଚରିବା—The dawning of the vital spark in the body.
Jībana paśibā
ପ୍ରାଣ ଢୁକା
जी पड़ना

ଜୀବନ ବାହାରିଯିବା—ଦେ. ବ—ଜୀବନ ଯିବା (ଦେଖ)
Jībana bāhāri-jibā Jībana jibā (See)

ଜୀବନ ବିକିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନିଜର ପ୍ରାଣକୁ (ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ) ସମର୍ପଣ କରିବା; ଦାସତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରିବା—To dedicate one's life to another.
Jībana bikibā
ଜୀବ ବେଁଚା
जी बेंचना

ଜୀବନବଦନାକୁ ଜୀବନ ଯତନେ ବକ ଦେଇଅଛ । କବଦୁର୍ଯ୍ୟ. ଭୂଖା ଗୀତ ।

ଜୀବନବୃତ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜୀବନ+ବୃତ୍ତ)—୧ । ଜୀବିକା—1. Livelihood.
Jībana-bṛuta
୨ । ପେଶା—2. Profession.

ଜୀବନବୃତ୍ତ—ସ୍ତ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବନ+ବୃତ୍ତ)—ଜୀବନଚରିତ; ଜୀବନୀ—Biography.
Jībana-bṛutta
(ଜୀବନବୃତ୍ତାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୀବନବୃତ୍ତି—ସ୍ତ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବନ+ବୃତ୍ତି)—୧ । ଜୀବିକା—1. Livelihood.
Jībana-bṛutti
୨ । ପେଶା—2. Profession.

ଜୀବନମରଣ—ସ୍ତ. ବ. (ବପରୀତାର୍ଥ ସହଚର)—ଜୀଇଁବା ଓ ମରିବା—Life and death; living and dying.
Jībana-maraṇa

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

ଜୀବନମରଣ ସମସ୍ୟା—ସ. ବ. (ଅଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; Jībana-maraṇa samasyā ଜୀବନ + ମରଣ + ସମସ୍ୟା)—ଜୀବନ ରହିବ କି ଯିବ ଏହିପରି ସଙ୍କଟ—The question of life and death.

ଜୀବନମୁକ୍ତ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ.—ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ (ଦେଖ) Jībana-mukta Jībanmukta (See)

ତୁହାନ୍ତେ ଜୀବନମୁକ୍ତ ଅଟଇ କେ ଏତେ?

ଉଦ୍ଧ. ବୈତେଶ୍ୱରବିଳାସ ।

ଜୀବନମୂର୍ଚ୍ଛା—ଦେ. ବ. (ସ. ଜୀବନ ଓ ମୂର୍ଚ୍ଛା)—ଜୀବନତ୍ୟାଗ; ପ୍ରାଣ ଛଡ଼ିବା Jībana-mūrchchhā—Giving up one's life.

ଜୀବନମୂର୍ଚ୍ଛା ଦେ. ବିଣ.—ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜୀବନସଙ୍କଟ ଥାଏ; ଯହିଁରେ ପ୍ରାଣ ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ହୁଏ—(work) Endangering life; causing danger to one's life.

ଜୀବନମୃତ—ଦେ. ବିଣ.—ଜୀବନ୍ମୃତ (ଦେଖ) Jībana-mṛuta Jībanmṛuta (See)

ଶବ୍ଦେ ଏହାର ତେଜ ହତ,
ଜୀବନମୃତ ପ୍ରାୟ କର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭୁଗବତ ।

ଜୀବନ ଯିବା—ଦେ. ବ.—୧ । ମରିବା—
Jībana jibā 1. Dying.
ଜୀବ ଯାଓୟା ୨ । ପ୍ରାଣାନ୍ତକ କଲବଲ ହେବା—
ଜୀ ଛୁଟନା 2. Being extremely tormented.
୩ । ମୃମୂର୍ଷୁ ଅବସ୍ଥା—
3. Dying condition; ebbing of life.

ଜୀବନଯୋନି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବନ + ଯୋନି = ଉତ୍ପତ୍ତି)—ଦେହରେ ପ୍ରାଣସଞ୍ଚାରର କାରଣ; ସଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ର—
Jībana-joni The cause of existence.

ଜୀବନଶଙ୍ଖାଳି—ଦେ. ବ.—ଜୀବଧନ; ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
Jībana-śaṅkhāḷi One's dearest person.

ଜୀବନଷ୍ଟି—ଦେ. ବ.—୧ । ମୃତ୍ୟୁ—
Jība-nashṭi 1. Death; extinction.
୨ । ପ୍ରାଣିକ୍ଷୟ—2. Death of animals.

ଜୀବନସଙ୍ଗୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବନ + ସଙ୍ଗୀ)—
Jībana-saṅgī ୧ । ସ୍ୱାମୀ—1. Husband.
(ଜୀବନ ସଙ୍ଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. One's dearest person.

ଜୀବନ ହାରିବା—ଦେ. କି.—ମରିବା; ପ୍ରାଣ ବିସର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—
Jībana hāribā To die,
ପ୍ରାଣ ହାରା
ଜୀ ଛୋଡ଼ନା

ଜୀବନା—ସ. ବ.—(ଜୀବ୍ ଧାତୁ + କରଣ ଅନ + ଆ)—
Jībanā ୧ । ମହୌଷଧ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Medicine.
୨ । ଜୀବନ୍ତୀ ଲତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jībantī creeper (See)

ଜୀବନାନ୍ତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ: ଜୀବନ + ଅନ୍ତ)—୧ । ମୃତ୍ୟୁ—
Jībanānta 1. Death; the end of life.
୨ । ଜୀବତକାଳର ଶେଷ—
2. End of one's lifetime.

ଜୀବନାବଧି—ବେ. କି. ବିଣ.—(ଜୀବନ + ଅବଧି)—୧ । ଜନ୍ମ
Jībanābadhi ସମସ୍ତରୁ; ଜନ୍ମାବଧି—
ଜନ୍ମାବଧି 1. From birth.
୩ । ମରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—3. Till death.

ଜୀବନାବାସ—ସ. ବ.—୧ । (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଜୀବନ = ଜଳ + ଆବାସ)—
Jībanābāsa ବରୁଣ ଦେବତା—1. Baruna; the God of water
୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବନ = ପ୍ରାଣ + ଆବାସ)—ଦେହ; ଶରୀର—2. The body.
ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—ଜଳରେ ବାସକାରୀ—
Living in water.

ଜୀବନାଶ—ସ. ବିଣ. (ଜୀବନ + ଅଶ୍ ଧାତୁ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. Jībanāśa ଅ)—ସାଂଘାତିକ; ପ୍ରାଣନାଶକ; ପ୍ରାଣଘାତୀ—
Destructive of life; fatal; mortal.
ସ. ବି. (ଜୀବ + ନାଶ) ମୃତ୍ୟୁ; ପ୍ରାଣନାଶ—Death.

ଜୀବନାଶା—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବନ + ଆଶା)—ବଞ୍ଚିବାର ଆଶା—
Jībanāśā Hope of life.

ଜୀବନାଶା ଛଳ ଯାଉଅଛ କଲ ପାରୁ ନାହିଁ ମୁଁ ମୋ ଉତ୍ତର ।
ଜଦପୂର୍ବ: କଶୋରତଣ୍ଡୁ ଜ ଗୀତ ।

ଜୀବନିକା—ସ. ବି.—(ଜୀବନ + କ + ଆ)—ହରଡ଼ା; ହରତକୀ (ଉତ୍ତରବାଦ)—Myrobalan.
Jībanikā

ଜୀବନିକାୟ—ସ. ବି.—(ଜୀବ = ଜୀବନ + ନିକାୟ = ବାସସ୍ଥାନ—
Jība-nikāya ଜୀବିତ ପ୍ରାଣୀ—Living being.

ଜୀବନୀ—ସ. ବିଣ. (ଜୀବ ଧାତୁ + କରଣ ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଯାହାଦ୍ୱାରା ଆୟୁର୍ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ)—୧ । ଆୟୁର୍ବୃଦ୍ଧିକାରକ—
Jībanī 1. Producing longevity.
୨ । ପ୍ରାଣଦା—2. Life-giving; vital.
୩ । ଯାହା ଜୀବନ ଦାନ କରେ—3. Reviving life.
(ଯଥା—ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି ।)
ସ. ବ—୧ । ଜୀବନ୍ତୀ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)—1. Jībantī (See)
୨ । ମହାମେଦା (ଦେଖ)—
2. Mahāmedā (See)
୩ । ମେଦା (ଦେଖ)—
3. Medā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ରୂପେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍କୁଶ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କୁଶ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

୪ । କାଙ୍କୋଲ୍ଲ (ଦେଖ)—
4. Kāṅkolā (See)

ଜୀବନୀ ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଜୀବନଚରିତ—
जीवनी 1. Biography.

୨ । ଜୀବିକା—2. Livelihood; that by which one lives.

ଜୀବନୀୟ—ବି. ବଣ—(ଜୀବନ+ପ୍ରଯୋଜନାର୍ଥେ. ଈୟ) —୧ । ଯାହା
Jībanīya ପ୍ରାଣଧାରଣ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଯୋଜନୀୟ—1. Necessary for life.

୨ । ଆୟୁଷ୍କର ବିକର—2. Conducive to longevity.

ସଂ. ବ—୧ । ଆୟୁଷ୍କର ଉପାୟ—1. A thing conducing longevity.

୨ । ପ୍ରାଣଧାରଣାର୍ଥେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପଦାର୍ଥବୟ—
2. Necessaries of life.
(ଯଥା—ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ।)

ଜୀବନୀୟଗଣ—ସଂ. ବ—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ କେତେଗୋଟି ବଳ-
Jībanīya-gaṇa କାରକ ମହୌଷଧ—A group of strength-giving herbs.
(ଜୀବନୀୟବର୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଯଥା—ଜୀବନ୍ତୀ, କାଙ୍କୋଲୀ, ମେଦା, ମୁଦ୍ଗପର୍ଣ୍ଣୀ, ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ, ଜୀବକ, ଋଷଭକ ଓ ମଧୂକ; ମତାନ୍ତରରେ ଜୀବକ, ଋଷଭକ, ମେଦା, ମହାମେଦା, କାକୋଲୀ, କ୍ଷୀରକାକୋଲୀ, ଋଦ୍ଧି ଓ ବୃଦ୍ଧି । ଜୀବନୀୟଗଣକୁ ଅଷ୍ଟବର୍ଗ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।)

ଜୀବନୀୟା—ବି. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜୀବନ+ଈୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଜୀବନ୍ତୀ (ଦେଖ)
Jībanīyā Jībantī (See)

ଜୀବନୀଶକ୍ତି—ବି. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଜୀବମାନେ ବଞ୍ଚି ରହନ୍ତି—
Jībanīśakti 1. Vitality.

୨ । ପ୍ରାଣ—2. Spark of life.

ଜୀବନୋପାୟ—ବି. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବନ+ଉପାୟ)—ଜୀବିକା—
Jībanopāya Livelihood; subsistence; means of support.

ଜୀବନୌଷଧ—ବି. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବନ+ଔଷଧ)—ଯେଉଁ
Jībanaushadha ଔଷଧଦ୍ୱାରା ମୃତ ପ୍ରାଣୀ ଜୀବିତ—A medicine which revives the dead.

ଜୀବନ୍ତ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଜୀବତ୍)—୧ । ଜୀଇଁ ଥିବା; ଜଅନ୍ତା—
Jībanta 1. Living; existing.
ଜିବନ୍ତ, ଜିଆନ୍ତ, ଜ୍ୟାନ୍ତ ୨ । ବଞ୍ଚିଥିବା; ସଜୀବ—2. Alive.
जीताजागता କି. ବ—ସଜୀବ ଅବସ୍ଥାରେ—While still alive.

ଶିଶୁ ସଙ୍ଗେ, ମା ଗୋ ! ଏହୁ ରୂପେ ମୋର ଜୀବନ୍ତେ ହେଲ ସମାଧି—
ଭୀମନାଥ. ପାଞ୍ଚଳୀ ।

ଜୀବନ୍ତା—ଦେ. ବଣ—ଜୀବନ୍ତ (ଦେଖ)
Jībantā Jībanta (See)

ଜୀବନ୍ତି—ସ. କ୍ରି (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ; ସ. ଜୀବ୍ ଧାତୁ ଲଟ୍‌ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ
Jībanti ୧ମ ପୁରୁଷର ବହୁବଚନ କ୍ରିୟା)—(ସେମାନେ) ଜୀବନ ଧାରଣ କରନ୍ତି, ବା ଜୀଅଁନ୍ତି—(they) Do live or exist.

ଦେବଙ୍କ ଅମୃତ ପ୍ରସାଦେ ଜୀବନ୍ତି ଯହିଁ ପ୍ରାଣୀମାନେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଜୀବନ୍ତିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଜୀବନ୍ତୀ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଜମ୍ବୁଲୀ,
Jībantikā ମଲ୍ଲଙ୍ଗ—1. Orchid; a parasitic plant; mistletoe.

୨ । ହରଡଙ୍କା; ହରଡା—2. Myrobalan.

୩ । ଗୁଳୁଚ—3. Menispermum Glabrum; a climbing plant (much esteemed for its medicinal properties).

ଜୀବନ୍ତୀ—ସଂ. ବ—୧ । ଶାକଲତାବିଶେଷ—
Jībantī 1. A kind of creeping herb;
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଜୀବନ୍ତୀ, ଜୀବବର୍ତ୍ମିଜା, Celtis Orientalis.
ସ୍ୱାଦୁ, ଜୀବନୀ, ଜୀବା, ଜୀବନୀୟା, [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଔଷଧରେ
ଶଶଶିମ୍ବିକା, ଶାକଶ୍ରେଷ୍ଠା, ଲଗେ; ଏଥିର ଡାଙ୍ଗରୁ ଦୁଧପରି
ମଧୁଶ୍ରବା, ପାକଶ୍ରେଷ୍ଠା, ରସ ବାହାରେ । ଫଳ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା
ପସ୍ପର୍ଶିନୀ ହୁଏ । ଏହା ୩ ପ୍ରକାର, ବୃହଜ୍ଜୀବନ୍ତୀ, ପୀତଜୀବନ୍ତୀ ଓ ଇକ୍ଷୁଜୀବନ୍ତୀ । ଏହା ରକ୍ତପିତ୍ତ, ବାତ, କ୍ଷୟ, ଦାହ, ଜ୍ୱର ଓ ତ୍ରିଦୋଷ ନାଶ କରେ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରେ, ଚକ୍ଷୁର ହିତ କରେ, ଭୂତ ବିଦ୍ରାବଣ କରେ, ରସ ବନ୍ଧନ କରେ, ସ୍ୱରଶୁଦ୍ଧି ଓ ବଳବୃଦ୍ଧି କରେ, ପ୍ରମେହ, ଚକ୍ଷୁ ଓ ଘାଦର ଜ୍ୱାଳା, କୃମି ଓ କୁଷ୍ଠ ନିବାରଣ କରେ; ଏଥିର ମୂଳ ଓ ପତ୍ରର ବଉନ୍ଧ ପ୍ରଯୋଗଦ୍ୱାରା ବହୁମୂତ୍ର, ମେହ, କାସ, ଶ୍ୱାସ, ଶୁକ୍ର-ଦୌର୍ବଲ୍ୟ, ରକ୍ତାଭିଭା, ତ୍ରିଦୋଷ ଓ ମୁଖରୋଗ ଆରୋଗ୍ୟ ହୁଏ ।

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଲତା (ଏଥିର ଫୁଲରେ ମକରନ୍ଦ ଥାଏ)
(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A kind of creeper with flowers containing honey.

୩ । ଗୁଜରାଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜାତ ଏକପ୍ରକାର ହଳଦିଆ ହରଡା—
3. A kind of yellow myrobalan found in Gujerat.

୪ । ଜୀବନ୍ତିକା (ଦେଖ)—
4. Jībantikā (See)

ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜୀବତ୍+ମୁକ୍ତ; କର୍ମଧା)—ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ
Jībanmukta ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ; ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ; ସଂସାରରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ
(ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନିର୍ବିକାର ଓ ନିର୍ଲିପ୍ତ—Liberated while
(ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତି—ବ) still living; (a person) who has been assured of salvation while yet alive.

[ଦ୍ର—ବେଦାନ୍ତସାର ମତରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଖଣ୍ଡ ଚୈତନ୍ୟ-ସ୍ୱରୂପ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ଅଜ୍ଞାନ ନାଶ କରି ଆତ୍ମାରୂପ ଅଖଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ଚ୍ଚ

ସାକ୍ଷାତ୍କାର କରଅଛ ଓ ଯେ ଅଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଅଜ୍ଞାନର କାର୍ଯ୍ୟ ପାପ, ପୁଣ୍ୟ ଏବଂ ଫଶସ୍ୱ, ଭ୍ରମଆଦର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଅଛ ସେ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତି— ସଂ. ବ. (ଜୀବତ୍+ମୁକ୍ତି; ୭ମୀ ତତ୍ପୁ)—ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ହେତୁରୁ ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ସଂସାରର ମାୟାବନ୍ଧନରୁ ପରିତ୍ରାଣ-ଲାଭ; ସଂସାରରେ ଥାଇ ନିର୍ବିକାର ଓ ନିର୍ଲିପ୍ତ ଭାବ; ସଂସାରର ମାୟାପାଶ ଛେଦନ— 1. Freedom from the bonds of the world or wordly ties.

୨ । ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସଂସାରରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଲଭିବା ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତତା—2. Freedom from future birth earned by austerities while yet living.

ଜୀବନ୍ମୃତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଜୀବତ୍+ମୃତ; ଜୀବଦ୍ଦାବସ୍ଥାରେ ମୃତ)—ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ମୃତକଳ୍প; ଯେ ପ୍ରାଣ ଥାଇ ଥାଉଁ (ଜୀବନ୍ମୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ମରିବା ପରି ଥାଏ; ବସ୍ତୁ କରି ମରିବା ପ୍ରାୟ; ଜୀଇଁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମରିବା ପରି; ମଲ୍ଲ ପରି; ମୃତ-ପ୍ରାୟ—Dead in spite of life; dead while living; dead as its were; half-dead.

ଜମ୍ମି ହୋଇ ଅମ୍ମେ ଉହିଁ ହେଲୁଁ ଜୀବନ୍ମୃତ ।
ଦ୍ୱାଦାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

[ଦ୍ର— ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁଖ ଓ ଅକର୍ମଣ୍ୟ, ଯେ ଅତି ଦୁଃଖରେ ନିଜର ଭରଣପୋଷଣ ଓ ଜୀବନଯାପନ କରେ ଓ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅତ୍ମଶ୍ରଦ୍ଧାର ନ କରେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ସେ ଜୀବନ୍ମୃତ । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜୀବନ୍ମୃତ୍ୟୁ—ସଂ. ବ.—୧ । ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ମୃତ୍ୟୁତୁଲ୍ୟ ଅବସ୍ଥା— Jībanmṛtyu 1. Living death

୨ । ଅତି ଯନ୍ତ୍ରଣାମୟ ଜୀବନ—
2. A life full of misery.

ଜୀବନ୍ୟାସ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ନ୍ୟାସ)—୧ । ଦେହରେ ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା—1. Revival of life.

୨ । ମୃତ ବା ନିର୍ଜୀବ ଦେହରେ ପ୍ରାଣ ଦେବା—
2. Breathing of life into the dead or inanimate.

ନିର୍ଜୀବ କାଷ୍ଠ ପିତୁଳା ଜୀବନ୍ୟାସ ହେବ,
ନାଃଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ରେଦଲେ ବଚନ କହିବ । ପ୍ରାତା; ତ୍ରିବିକ୍ରମରୂପଣ ଗୀତା ।

୩ । ମଲ୍ଲଜୀବକୁ ବଞ୍ଚାଇବା—
3. Restoration to life.

୪ । ଦେବତା ଆଦିଙ୍କ ପ୍ରତିମାରେ ମନ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା କାଳ୍ପନିକ ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରାଇବା—4. Giving of life to an idol; animating an image by means of mantras.

୫ । ପ୍ରାଣପ୍ରତିଷ୍ଠାର ମନ୍ତ୍ର—5. The esoteric formulas used in consecrating an image.

ଜୀବ ପଡ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତପ୍ତାଦ୍ୟର୍ଥ) କି.—ଜୀଇଁବା— Jība pardbā To live.

ଜୀବପତି—ସଂ. ତତ୍ପୁ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜୀବ=ଜୀବତ ଅର୍ଥେ ପତି ସାଦୃଶ୍ୟ)—ଅଦ୍ୟ; ଜୀବତଭର୍ତ୍ତୃକା; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାମୀ ବର୍ତ୍ତ ଅଛନ୍ତି—(a woman) Whose husband is still living.

ସଂ. ତତ୍ପୁ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ପତି)—ଧର୍ମରାଜ; ଯମ— The God of death.

ଜୀବପତ୍ନୀ—ସଂ. ତତ୍ପୁ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୀବ+ପତ୍ନୀ)—ଜୀବପତି (ଦେଖ) Jība-patnī Jībapati (See)

ଜୀବପ୍ରିୟା—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ପ୍ରିୟା+ଆ)—ହରଡ଼ା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Myrobalan.

ଜୀବବଧ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ବଧ)—୧ । ପ୍ରାଣିହତ୍ୟା; ପ୍ରାଣୀକୁ ମାର ପକାଇବା—1. Taking of life; killing of animals.

୨ । ପ୍ରାଣିହତ୍ୟାଜନିତ ପାପ ବା ଅପରାଧ—
2. The sin or offence of killing an animal.

ଜୀବବନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ବନ୍ଧୁ)—୧ । ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ; ଜୀବନସଙ୍ଗୀ—1. Life-mate; one's dearest person.

ଜୀବବନ୍ଧୁ, ବୋଲୁ ବୋଲୁ ଜୀବ
ଜୀବଧବ ପୁରଲ୍ କି ସିବ—ରାଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୨ । ବନ୍ଧୁକ; ବଧୁଲି ଫୁଲ (ଦେଖ)
2. Badhuli (See)

ଜୀବବଳି—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ବଳି)—ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ବା ଦେବତ ଆଦିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୋମେଷାଦି ଜୀବଙ୍କର ହତ୍ୟା— Jība-bali Animal-sacrifice.

ଜୀବବଳ୍ଲୀ—ସଂ. ବ—କ୍ଷୀରକକ୍କୋଳ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ) Jība-ballī Kshīra-kakkola (See)

ଜୀବବସ୍ତୁ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ବସ୍ତୁ; ଅଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)— ଜୀବର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅବସ୍ଥାର ରୂପ—Protoplasm.

ଜୀବବାଣୀବିଦ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଜୀବବାଣୀବିଦ୍)—ଯେ ସକଳ ପ୍ରକାର ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ଭାଷା ଜାଣନ୍ତି— Jība-bāṇī-bida (a person) Able to understand the meaning of the language of all animals.

ସପ୍ତମେ ସର୍ବଜୀବ ପ୍ରାଣୀ—ଏବ ଅଟନ୍ତି ବେଣୁପାଣି—
ପ୍ରାତା, ପୁଷ୍ପଦନ୍ତଦ୍ରୋଦସ୍ୱ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିଥିବା । ଅତଏବ ୧ ମ ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବସଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍ଗତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ

ଜୀବବାନ୍—ସଂ· ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ଜୀବ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତୁ; ୧ମା. ୧ବ)—
Jība-bān — ସଜୀବ—Living; alive.

(**ଜୀବବତ୍ତା**—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜୀବବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ. ୧ । (ଜୀବର ବୃତ୍ତି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Jība-bṛutti — ଜୀବ ଦେହରେ ଥିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଗୁଣମାନ—
1. The natural attributes of living being

୨ । (ଜୀବ ପାଳନରୂପ ବୃତ୍ତି; କର୍ମଧା) ଗୋମେଷାଦି ପଶୁ ଓ ପକ୍ଷିପାଳନ ବ୍ୟବସାୟ—2. Profession of rearing and selling animals (e. g. beasts, birds); animal breeding.

ଜୀବମନ୍ଦିର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ମନ୍ଦିର; ଯେଉଁ ମନ୍ଦିରରେ
Jība-mandira ପ୍ରାଣ ଅବସ୍ଥାନ କରେ);ଦେହ—The body; (the receptacle of the soul).

ଜୀବମାତୃକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ମାତୃକା)—
Jība-mātṛukā ଜୀବର ମଙ୍ଗଳସାଧିକା ସପ୍ତମାତୃକାବିଶେଷ—
A class of seven female Deities protecting the lives of living beings.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ନାମ ବ୍ରହ୍ମାଣୀ, ଧନଦା, ନନ୍ଦା, ଭଦ୍ରଳା, ମଙ୍ଗଳା, ବଳା ଓ ପଦ୍ମା; ଏମାନେ ସପ୍ତମାତୃକା ।]

ଜୀବ ଯିବା—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ—
Jība jibā — 1. Death.
ପ୍ରାଣ ଯାଓୟା ୨ । ମୃମୂର୍ଷୁ ଅବସ୍ଥା; ପ୍ରାଣବାୟୁ ବହୁର୍ଗତ ହେବା
ଜୀ ଛୁଟନା ଅବସ୍ଥା—2. Dying condition.

ଜୀବର କାରଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଜୀବ ବା ପ୍ରାଣୀର ମୋକ୍ଷ ବା ମୁକ୍ତି—
Jībara kāraṇa — 1. Salvation of a living being;
(ଜୀବର କାରେଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) liberation of soul.

୨ । ଜୀବର ମୋକ୍ଷଦାତା—
2. Saviour of life; redeemer.

ଜୀବରକ୍ତ—ସଂ. ବ—ଗର୍ଭାଧାରର ଋତୁସମୟର ସ୍ତ୍ରୀ-ରଜଃ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jība-rakta — Menstrual blood which is capable of fecundation.

ଜୀବର ଧନ—ଗ୍ରା. ବ—ଜୀବଧନ (ଦେଖ)
Jībara dhana — Jībadhana (See)

ଜୀବଲୋକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ଲୋକ)—
Jība-loka ୧ । ପୃଥିବୀର ସୃଷ୍ଟ ପ୍ରାଣିସମୂହ—1. All the created beings; the animal world.

୨ । ସଂସାର; ସତ୍ତ୍ୱିଲୋକ—2. The created world (consisting of living beings); the animated nature.

୩ । ଜୀବଯୋନି; ସଂସାରରେ ଜୀବ ରୂପେ ଜନ୍ମ—
3. Animal existence in the world.

୪ । ସମୁଦାୟ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି—4. Mankind.

ଜୀବଶାକ—ସଂ. ବ—ସୁନୁସୁନିଆ ଶାଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jība-śāka — A kind of aqatic pot-herb.

ଜୀବଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବ୍ରୀ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ଶୂନ୍ୟ)—
Jība-śūnya ୧ । ପ୍ରାଣଘ୍ନ, ମୃତ—1. Dead; lifeless.

୨ । ଜଡ଼; ଅଜୀବ—2. Inanimate.

୩ । ଜୀବଜନ୍ତୁଶୂନ୍ୟ; ପ୍ରାଣିଘ୍ନ—
3. Devoid of living beings; having no living creature on or in it.

ଜୀବସଂକ୍ରମଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ସଂକ୍ରମଣ)—ଜୀବର ଏକ
Jība-samkramaṇa ଶରୀରରୁ ଶରୀରାନ୍ତରକୁ ଗମନ; ଜନ୍ମାନ୍ତର-
ପରିଗ୍ରହ—Metemphysychosis; transmigration.

ଜୀବସଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜୀବ+ସଙ୍ଗୀ)—
Jība-saṅgī ୧ । ଆଜୀବନ ସଙ୍ଗୀ; ଜୀବନସଙ୍ଗୀ—
1. Lifelong companion.

୨ । ପ୍ରାଣତୁଲ୍ୟ ସଙ୍ଗୀ; ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ—
2. Dearest companion.

ଉଙ୍ଗୀ ଗୁଡ଼ିଏ, ଦୁଇଜଣ ଦୁଇଜଙ୍ଗୀ ଭ୍ରମର, ଜୀବସଙ୍ଗୀ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଉତ୍ତୋତ୍ତମ୍ ଓ ଗୀତ ।

ଜୀବସାଧନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ସାଧନ)—
Jība-sādhana — ଧାନ୍ୟ; ଧାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Paddy.

ଜୀବସୁତା—ସଂ. ବହୁ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜୀବ+ସୁତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Jība-sutā — ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ପୁତ୍ର ବହ୍ୱଅଛି; ଜୀବତ୍ପୁତ୍ରା—
(ଜୀବସୂ—ଅନ୍ୟରୂପ) (a woman) Having her son or sons still living.

ଜୀବସୋଦର—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଣସଖା—
Jība-sodara — Lifelong companion.

ଜନ୍ମତ୍ପୁରୁଷ ଦରଦ୍ଦାଦିଲା କୃଶର ଦରଶୋଲ୍ଲା ସେ ଜୀବସୋଦର ପ୍ରେମସୁନ୍ଦର ।
ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଜୀବସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ସ୍ଥାନ)—
Jība-sthāna ୧ । ଶରୀରର ମର୍ମସ୍ଥାନ—
1. A vital part of the body.

୨ । ହୃଦୟ—2. The heart.

ଜୀବହତ୍ୟା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଜୀବ+ହତ୍ୟା)—
Jība-hatyā — ଜୀବବଧ (ଦେଖ)
Jība-badha (See)

ଜୀବହିଂସା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଜୀବ+ହିଂସା)—
Jībahiṁsā ୧ । ଜୀବ ବଧ (ଦେଖ)
1. Jība badha (See)

୨ । ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର—
2. Cruelty to animals.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଔଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉତ୍ତ୍ୱଉତ୍ତ୍ୱଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

ଜୀବଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବ୍ରତ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ଜ୍ଞାନ)—
Jība-hīna ୧ । ପ୍ରାଣଜ୍ଞାନ—1. Lifeless; inanimate.
୨ । ମୃତ—2. Dead.
୩ । ପ୍ରାଣିଜ୍ଞାନ—
3. Destitute of animated beings.
ସଂ. ବ—ଷଡ଼କ୍ଷର ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
Name of on esoteric formula of six syllables.

ଜୀବା—ସଂ. ବ—୧ । ଧନୁର ଜ୍ୟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jībā 1. Bow-string.
୨ । (ଜ୍ୟାମିତି) ବୃତ୍ତର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ଯୋଗ କରିବା ରେଖା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. (geometry) Chord.
୩ । ଜୀବନ୍ତୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
3. Jībantī (See)
୪ । ବଗ୍ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Liquorice root.
୫ । ଜୀବନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5 Life.
୬ । ଜୀବନୋପାୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Livelihood.

ଜୀବାଣୁ—ସଂ. ବ. (ବଜ୍ଞାନପରିଭାଷା; ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ଅଣୁ)—ରୋଗ-ବୀଜ; କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ଜୀବର ସାଙ୍ଗାଂଶ—Germ.
Jībāṇu

ଜୀବାତୁ—ସଂ. ବ. (ଜୀବ୍ ଧାତୁ+ତୁବ. ଆତୁ)—୧ । ଜୀବନ—
Jībātu 1. Life.
ଜଙ୍ଗମ ହେବାର ଜନ୍ମୁନଦସାର ଜଗତେ ଜୀବାତୁ ପର ବସୁ—
ବଦନ୍ତର୍ଦ୍ୟ, ବଦତା ।
୨ । ଜୀବିକା—3. Livelihood.
୩ । (+କରଣ. ଆତୁ) ଜୀବନୌଷଧ—
3. Medicine which restores or revives life.
୪ । ଅନ୍ନ—4. Food.

ଜୀବାତ୍ମା—ସଂ. ବ. (ଜୀବ + ଆତ୍ମନ୍)—
Jībātmā ୧ । ପ୍ରାଣୀର ଅଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ଆତ୍ମା—
(ପରମାତ୍ମା—ବିପରୀତ) 1. Individual soul; animal soul (as distingwished from Supreme Soul).
୨ । ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମା -- 2. Human soul.
୩ । ପ୍ରାଣପୁରୁଷ—
3. The inner soul; the sentient soul.
୪ । ଦେହୀ—4. Animal; living being.
୫ । ଶରୀରସ୍ଥ ଚୈତନ୍ୟ; ଦେହର ଆଭ୍ୟନ୍ତରିକ ସୂକ୍ଷ୍ମ ପଦାର୍ଥ ଯାହାରେ ପରମାତ୍ମା ବା ଈଶ୍ୱର ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହୁଅନ୍ତି—
5. The inner conciousness; the vital principle in the body.
୬ । ପ୍ରାଣ—6. Life.
[ଦ୍ର—ଜୀବାତ୍ମା ଦେହସ୍ଥ ଚୈତନ୍ୟ ଅଟେ; ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀର ଦେହରେ ଆବଦ୍ଧ । ପରମାତ୍ମା ବା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡବ୍ୟାପୀ ଚୈତନ୍ୟ ଅଟେ । ଈଶ୍ୱର ପରମାତ୍ମା ଅଟନ୍ତି ।
ପ୍ରାଣୀର ଶରୀରରେ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ପଦାର୍ଥ ଜୀବାତ୍ମା ଅଟେ । ଜୀବାତ୍ମା ପରମାତ୍ମାରୁ ବାହାର ପ୍ରତିଦେହରେ ଥାଏ । ପ୍ରାଣୀ ମୃତ ହେଲେ ସେହି ପ୍ରାଣମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜୀବାତ୍ମା ପରମାତ୍ମାରେ ଲୀନ ହୁଏ ।]

ଜୀବାଧାନ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ଆଧାନ)—
Jībādhāna ୧ । ପ୍ରାଣରକ୍ଷା—
1. Preservation or saving of life.
୨ । ପ୍ରାଣଧାରଣ—
2. Living; animated existence.

ଜୀବାଧାର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ଆଧାର)—
Jībādhāra ୧ । ଜଗତ୍; ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ (ଯେଉଁଠାରେ ଜୀବମାନେ ରହନ୍ତି; ଯାହା ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ); ଜୀବଜଗତ୍—
1. The universe; the animal world; the world.
୨ । ଶରୀର; ଦେହ—2. The body.
୩ । ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ—3. The heart.

ଜୀବାନ୍ତକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ଅନ୍ତକ)—
Jībāntaka ୧ । ବ୍ୟାଧ—1. Fowler; hunter.
୨ । ପ୍ରାଣଘାତୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Murderer; killer; slayer.
୩ । ପ୍ରାଣଘାତୀ ଅସ୍ତ୍ର—3. Fatal weapon.
ସଂ. ବିଣ—ପ୍ରାଣଘାତୀ; ପ୍ରାଣାନ୍ତକର—Mortal; fatal; causing death; slaying.

ଜୀବାବଶେଷ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବ+ଅବଶେଷ; ପ୍ରାଣିବଜ୍ଞାନ-ପରିଭାଷା; ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Jībābaśesha ୧ । ଭୂଗର୍ଭରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ବହୁକାଳ ପୂର୍ବେ ମୃତ ପ୍ରାଣୀର ଦେହାବଶେଷ; ପ୍ରସ୍ତରୀଭୂତ ବହୁକାଳ ପୂର୍ବର ଜୀବଦେହ—
1. Fossil; fossilized remains of animals.
୨ । ଜୀବନ ମାତ୍ର ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିବା ଅବସ୍ଥା—
2. Remnant of life only in a body.
୩ । ପ୍ରାଣୀର ଅସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ ଓ ଶେଷ ଅବସ୍ଥା (ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରାଣୀର କେବଳ ମାତ୍ର କ୍ଷୀଣ ଶ୍ୱାସ ବାୟୁ ବହୁ ଥାଏ)—3. Last stage of life (when life only remains in the body.

ଜୀବିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୀବ ଧାତୁ+କରଣ. ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ. ଯେଉଁ
Jībikā ଉପାୟଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରେ ବା ବଞ୍ଚେ)—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଉଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ତାହାର ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଉଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୧ । ବୃତ୍ତି; ଜୀବନୋପାୟ; ପେଶା (ଯଥା—କୃଷିବାଣିଜ୍ୟାଦି)—
1. Livelihood; profession; living.

୨ । ଜୀବନ—2. Life.

୫ । ଜୀବନ୍ତୀ (ଦେଖ)—
3. Jībantī (See)

ଜୀବିକା କରିବା— ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କର୍ମକୁ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ବୃତ୍ତି ବା କର୍ମ ଘର ଅଭରଣ କରିବା; ପେଶା କରିବା—To be habituated to a thing as if it was one's profession.

Jībikā karibā
ଜୀବିକା କରା
जीविका करना

ବସ୍ତ୍ରାଦି ଯୁଗି ଗଲ ଗଲି, ଘରଦ୍ୱାର କ ଜଳିବା ଜଳ—
ଉଚ୍ଚ. କୋଶଳବ୍ରତାଖ୍ୟାନସୂଚକ ।

ଜୀବିକା-ନିର୍ବାହ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜୀବିକା + ନିର୍ବାହ) — କୌଣସି ଉପାୟଦ୍ୱାରା ପେଟ ପୋଷିବା—Earning one's livelihood; maintenance.

Jībikā-nirbāha

ଜୀବିତ—ସଂ. ବି. (ଜୀବ ଧାତୁ + ଭାବେ. ତ) — ୧ । ଜୀବନ—
1. Life.

Jībita

ଖାଇ ବୋଇଲେ ଏ ଅଃଇ ବାରୁ ସତ
ଇଚ୍ଛା ନ ପାରନ୍ତି ମୋହୋର ଜୀବନ—ବୃନ୍ଦଙ୍କିତ, ମହାଭାରତ, ଖ୍ରୀମ ।

୨ । ଅୟୁ; ଜୀବଦ୍ଦଶା; ଜୀବନକାଳ—
2. Lifetime; age.

(ଜୀବିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ବଞ୍ଚିଅଛି; ଯେ ପ୍ରାଣଧାରଣ କରିଅଛି—1. Living; existent; having life.

୨ । ଜୀବନ୍ତ; ସଜୀବ; ଜୀଅନ୍ତା—
2. Animate; alive.

ଜୀବିତକାଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବିତ = କାଳ) — ଜୀବଦ୍ଦଶା; ବଞ୍ଚିଥିବା ସମୟ; ଅମଳ—Life-time; period or duration of one's life.

Jībita-kāla

ଜୀବିତପ୍ରୟୋଜନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବିତ + ପ୍ରୟୋଜନ) — ୧ । ଜୀବିକା—
1. Living; livelihood.

୨ । ଜୀବ ବଞ୍ଚିବାର ଅତି ଆବଶ୍ୟକ ବସ୍ତୁନିଚୟ—
2. The necessaries of life.

Jībita-prayojana

ଜୀବିତବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜୀବିତ + ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ) — ବଞ୍ଚିଥିବା—Living; alive.

Jībita-bān

(ଜୀବିତବତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜୀବିତେଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବିତ + ଈଶ) — ୧ । ଜୀବର ପ୍ରଭୁ; ପ୍ରାଣର ଈଶ୍ୱର ବା ମାଲିକ—1. The lord of one's life.

Jībiteśa
(ଜୀବିତେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଜଗଦୀଶ୍ୱର; ଈଶ୍ୱର; ପରମେଶ୍ୱର—
2. God; the Lord of the universe.

୩ । ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର; ସ୍ୱାମୀ—3. Husband.

୪ । ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. One's dearest person.

ଜୀବିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ)—ଜୀଇଁବା; ବଞ୍ଚିବା—To live.

Jībibā

ଯୋଗ ଅଭ୍ୟାସେ ଯୋଡିଜନେ
ସାଧେ ଜୀବନ୍ତ ଯୋଡ ଧ୍ୟାନେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ଜୀବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜୀବ ଧାତୁ + ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ଦୀର୍ଘଜୀବୀ, ଚିରଂଜୀବୀ)— (ଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଯେ ଜୀବେ; ଜୀବନଧାରୀ—
1. One who lives; living.

Jībi

୨ । ଯେ କୌଣସି ଜୀବିକା ଦ୍ୱାରା ଦ୍ରବ୍ୟ ଧାରଣ କରେ—
2. Living on; depending upon something for one's livelihood.

(ଯଥା—ମୃଗୟାଜୀବୀ, ପଶ୍ୟଜୀବୀ ।)

ଜୀବେଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବ + ଈଶ) — ୧ । ସ୍ୱାମୀ—1. Husband.

Jībeśa

୨ । ଯମ—2. The God of death.

ଯାର ନାହିଁ ଜୀବେଶ ଭାର ଜୀବ ଜୀବେଶ ଦେଶରେ ପ୍ରବେଶ କରିବ ।
ଉଚ୍ଚ. ଲବଣଦ୍ୱୀପ ।

ଜୀବେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି = ଜୀବେଶ (ଦେଖ)

Jībeśwara — Jībeśa (See)

(ଜୀବେଶ୍ୱରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଜୀବ + ଈଶ୍ୱରୀ)— ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ସ୍ତ୍ରୀ—One's beloved or dearest woman.

ରଣୀ ଦୋଇଥିଲ ମୁଁ ଜୀବେଶ୍ୱରୀଠାରେ କରଯୋଡି ନସ୍ତମ ।
ଉଚ୍ଚ. ପ୍ରେମସୁଧାଲହ୍ୟ ।

ଜୀବୋପାଧି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜୀବ + ଉପାଧି) — ପ୍ରାଣୀର ଅବଶ୍ୟଜ୍ଞାତା ଅବସ୍ଥାତ୍ରୟ; ସ୍ୱପ୍ନ, ସୁଷୁପ୍ତି ଓ ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥା—The necessary conditions of animal life; e.g. dream, sleep and waking.

Jībopādhi

ଜୀବ୍ରିଅଲ୍—ଦେ. ବି. (ନାମ) (ବାଇବଲ୍) — ବାଇବଲ୍‌ରେ ଲିଖିତ ଦେବଦୂତ—Gibrial; the name of an angel mentioned in the Bible.

Jībrial

ଜୀଭମଇଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି. (ସଂ. ଜିହ୍ୱା + ମଳ) — ଜିହ୍ୱା ଉପରେ ଜମିଥିବା ଛଡିଆ—The dirts over (one's) tongue; furs on the tongue.

Jībha-mal

ଜୀମୂତ—ସଂ. ବି. (ଜୀ = ଜୀବନ, ଜଳ + ମୂ ଧାତୁ ବନ୍ଧନ କରିବା, ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ, ଯେ ଜଳ ଧାରଣ କରେ)— ୧ । ମେଘ —1. Cloud.

Jīmūta

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉସ୍ମ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଣ୍ଣ	ଉଅ	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଦ

୨ । ପର୍ବତ—2. Mountain.

୩ । ଇନ୍ଦ୍ର—3. God Indra.

ଜୀମୂତକୂଟ—ସ. ବ. (୬ୟୀ ତତ୍; ଜୀମୂତ+କୂଟ)—
Jīmūta-kūṭa ଶୃଙ୍ଗ, ପର୍ବତ; ଯାହାଡ଼—A hill.

ଜୀମୂତକେତୁ—ସ. ବ· (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜୀମୂତ, ମେଘ ହୋଇଅଛି କେତୁ= ଧ୍ୱଜ ଯାହାର)—
Jīmūta-ketu
(ନାମ) ହିମାଳସ୍ଥ ବିଦ୍ୟାଧରଗଣଙ୍କ ରାଜା—
The king of the Bidyādharas (aerial beings said to inhabit the Himalayas).

ଜୀମୂତବାହନ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ଜୀମୂତ ଅର୍ଥେ ବାହନ ଯାହାର)—
Jīmūta-bāhana ୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—1. Indra; the God of clouds.

୨ । (ନାମ) ବଙ୍ଗଦେଶପ୍ରଚଳିତ ବ୍ୟବସ୍ଥାଶାସ୍ତ୍ର ବା ସ୍ମୃତି ଦାୟଭାଗର ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ନାମ—
2. Name of the author of the Dāyabhāga, a digest of Hindu Law governing the Bengal school.

୩ । ଜୀମୂତକେତୁ (ଦେଖ)
3. Jīmūta-ketu (See)

ଜୀର—ସ. ବ. (ଜୃ ଧାତୁ=ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ, କମ୍ବା ଜୃ ଧାତୁ= ବେଗେ ଯିବା+ର; ଜୃ ସ୍ଥାନରେ ଈ)—ଜୀରକ (ଦେଖ)
Jīra Jīraka (See)

ଜୀରକ—ସ. ବ. (ଜୃ, ଧାତୁ=ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; କମ୍ବା ଜୀର +ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ; ଯାହା ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବା ପରିପାକ
ସ. ନାମ—ଜୀରକ, ଅଜାଜୀ, କଣ୍ଡ)—୧। ଜୀରା—Cuminseed;
କଣା, ଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଜୀର, ଧାନ୍ୟ, Cuminum Cyminum.
ଜୀରଣ, ଅଜାଜକା, ବହ୍ନିଶିଖ, [ଦ୍ର—ଜୀରା ଧନ୍ୟାଦି ବର୍ଗର ଶାକ
ମାଗଧ, ଦୀପକ ଗୁଳ୍ମ । ଏହା ଆକାରରେ ଧାନମନ୍ଥର
ଫା. ଜାରଦ୍ ପରି କିନ୍ତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏ ଗୁଳ୍ମର ପତ୍ର ଦୁବ
ଉ. ଜାରମ୍ ପରି ସରୁ । ବଙ୍ଗଦେଶ ଓ ଆସାମ ଛଡ଼ା
ତେ. ଜିଲକର୍ର ଭାରତର ସର୍ବତ୍ର ଏହାର କୃଷି ହୁଏ ।
ଜୀରା, ଜୀରେ ପ୍ରିଶରଦେଶ ଓ ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ଉପକୂଳସ୍ଥ
जीरा ମାଲ୍ଟା ଆଦି ଦ୍ୱୀପରେ ଏ ଗୁଳ୍ମ ମନକୁ
ଉଠେ । ମାଲ୍ଟାର ଜୀରା (European caraway) ଖୁବ୍ ସୁଗନ୍ଧ-
ଯୁକ୍ତ । ଜୀରା ୨ ପ୍ରକାରର; ଧଳା ବା ସାଧାରଣ ଜୀରା ଓ କୃଷ୍ଣଜୀରକ;
ସାଧାରଣ ଜୀରା ମରିଚ ସଙ୍ଗେ ବଟା ହୋଇ ଉଅଣରେ ପିଶାଯାଏ,
ଏବଂ ଘିଅରେ ଫୁଟା ଯାଇ ଏଥିରେ ଉଅଣ ବଘରା ଯାଏ । ଜୀରା
ମଧ୍ୟ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଗ୍ରାମ୍ୟପ୍ରକାଶରେ ଏହାର ନାମ
ଜୀରକ, ସାର୍ଦ୍ଦଜୀରକ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା କଟୁ, ଉଷ୍ଣ ଓ ଦୀପକ
ଏବଂ ଅଗ୍ନିସାର, ସ୍ତନ୍ୟଜନକ, କୃମି, କଫ ଓ ବାତପ୍ରଶମକ । ଯାହାକୁ
ସାଧାରଣତଃ କଲାଜୀରା ବୋଲିଯାଏ ତାହା ତିକୋଣ ଉତ୍ତ ସୁଗନ୍ଧ
ସାନବୀଜ (Nigella Sativa; black cumin) । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ
(Carum Bulbacastanum) ଧାନମନ୍ଥର ପରି କଲାଜୀରା,
ସାଧାରଣ ଜୀରା ଜାଗସ୍ୱ (Black Caraway) ଏହା ଆଫଗାନସ୍ଥାନ,
କାଶ୍ମୀର ଆଦରେ ଜନ୍ମେ ଓ ସେଠାରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆସେ ।]

୨ । ଖଡ୍ଗ—2. Sword.

୩ । ଅଣୁ ଧାନ୍ୟ—3. Tiny grains.

୪ । ପୁଲର କେଶର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. The filaments of flower

ଜୀରକାଦ୍ୟ ମୋଦକ—ସ. ବ·—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରକଥିତ ଜୀରା ଆଦି
Jīrakādi modaka ଉପାଦାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୋଦକବିଶେଷ—
A medicinal preparation of which the chief ingredient is cumin seed·

ଜୀରା—ଦେ. ବ. (ସ. ଜୀରକ)—ଜୀରକ (ଦେଖ)
Jīrā Jīraka (See)
जीरे, जीरा
जीरा

ଜୀରାମରିଚ—ଦେ. ବ. (ସମାହାର) (ସ. ଜୀର+ମରିଚ)—ଏକତ୍ର ବଟା
Jīrā-maricha ହୋଇ କମ୍ବା ଗୁଣ୍ଡ ହୋଇ ଉଅଣକୁ ସୁଗନ୍ଧ ଓ
ସୁସ୍ୱାଦୁକରିବାକୁ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଜୀରା ଓ
ମରିଚ—Cumin seed and black pepper
(used together as sauce for curry).
[ଦ୍ର—ଜୀରାମରିଚ ୩ ପ୍ରକାରରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଯଥା—(୧) ବଟା, (୨) ଗୁଣ୍ଡ, (୩) ପାଣି ବା ବଟା ହୋଇ ପାଣି ସଙ୍ଗେ ଗୋଳଆ ।]

ଜୀରୁ ଶିର୍ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କି.—କୌଣସି କଥାରୁ ଅତି ସାମାନ୍ୟ
Jīrāru śirā kārḍhibā କଥା ବାହାର କର ତାକୁ ବଡ଼ କଥା
जीरह काढ़ना ବୋଲି ଗଣାନା କରିବା—
To make a mountain of a molehill.

ଜୀର୍ଣ୍ଣ—ସ.ଭଣ.ପୂ.—(ଜୃ ଧାତୁ=ପରିପାକ ବା ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.ତ)
Jīrṇṇa ୧ । କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ—1. Worn out; decayed; (ଜୀର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) wasted; dilapidated.

୨ । ଶୀର୍ଣ୍ଣ—2. Reduced; emaciated.

୩ । କ୍ଷୀଣ—3. Weakened; debilitated.

୪ । ଜାରିତ—4. Refined; oxidised.

୫ । ଜର୍ଜ୍ଜରିତ—5 Overcome; overpowered.

୬ । ଗଳିତ—6. Shrivelled; torn,

୭ । ଅତି ପୁରାତନ—7. Very old.

୮ । ଯାହା ଦ୍ରବୀଭୂତ ବା ପରିପାକ ହୋଇଅଛି—
8. Digested.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟରେଖା ଦିଆଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗାଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୯ । ଅକର୍ମଣ୍ୟ; ଅକାମିକା—
9. Worthless; useless; decrepit.

୧୦ । (+କର୍ମ. ଚ)—ପରିପକ୍ୱ —10. Ripened.

୧୧ । ପୁରୁଣା ହେବାରୁ ଚର୍; ଖୋରଡ଼ା—
11. Tattered; old and torn.

ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଜୃ ଧାତୁ)—୧ । ହଜମ କରିବା—
Jīrṇṇa karibā 1. To digest (food).

ଜୀର୍ଣ କାର ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖରଚ କରିବା—
जीरण करना 2. (figurative) To spend.

(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆତ୍ମସାତ କରିବା—
3. (figurative) To appropriate to one's use.

ଜୀର୍ଣ୍ଣଘର—ଦେ. ବି—ରୋମନ୍ଥକାରୀ ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମପେଟ (ଯହିଁରେ
Jīrṇṇa-gharā ଭକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ପ୍ରଥମେ ରହେ ଓ ରୋମନ୍ଥ ପରେ
ଯହିଁରୁ ବାହାର ଜଦରକୁ ଯାଏ)—The first stomach or pouch of ruminating animals.

ଜୀର୍ଣ୍ଣଜୀରକାଦ୍ୟମୋଦକ—ସଂ. ବି—ଜୀରାଆଦ ଔଷାଦାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ
Jīrṇṇa-jīrakādi-modaka ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ରୋଗର ଔଷଧବିଶେଷ-
A medicine prepared with cumin seed and other ingredients and used for curing indigestion.

ଜୀର୍ଣ୍ଣଜ୍ୱର—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଜୀର୍ଣ୍ଣ+ଜ୍ୱର)—ପୁରୁଣା ଜ୍ୱର; ଯେଉଁ ଜ୍ୱର
Jīrṇṇa-jwara ବହୁଦିନ ଶରୀରରେ ରହେ—
Chronic fever

ଜୀର୍ଣ୍ଣତା—ସଂ. ବି. (ଜୀର୍ଣ୍ଣ+ଭାବାର୍ଥେ. ତା)—୧ । ପରିପାକ—
Jīrṇṇatā 1. Digestion.

(ଜୀର୍ଣ୍ଣତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପୁରୁଣା ହେବା ଯୋଗୁ ବସ୍ତୁର ଖସ୍ତାପ୍ରାପ୍ତ
ଅବସ୍ଥା—2. The state of being torn up or worn out.

୩ । ଜରା; ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 3. Old age.

ଜୀର୍ଣ୍ଣଦାରୁ—ସଂ. ବି—ବୃଦ୍ଧଦାରକ (ଦେଖ)
Jīrṇṇa-dāru Bṛuddha-dāraka (See)

ଜୀର୍ଣ୍ଣଦେହ—ସଂ. ବଶ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜୀର୍ଣ୍ଣ+ଦେହ)—
Jīrṇṇa-deha ୧ । ଯାହାର ଶରୀର ଜରା ବା ରୋଗାଦଦ୍ୱାରା
(ଜୀର୍ଣ୍ଣଦେହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଖସ୍ତାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି; ଜରାଗ୍ରସ୍ତଦେହ; ଶୀର୍ଣ୍ଣ-
ଶରୀର—1. Worn out; dibilitated.

୨ । ଶୀଣକଳେବର—2. Of weakened constitution or impaired health; emaciated.

ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା)—୧ । ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର—
1. Emaciated body and limbs.

୨ । ରୁଗ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—2. Impaired health.

ଜୀର୍ଣ୍ଣପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜୀର୍ଣ୍ଣ+ପତ୍ର)—ପତ୍ତିକା ଲୋଧ୍ର (ଦେଖ)
Jīrṇṇa-patra Pattikā-lodhra (See)

ଜୀର୍ଣ୍ଣପର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ଗଛର ପତ୍ର ପୁରୁଣା ହୋଇ-
Jīrṇṇa-parṇṇa ଅଛ ବା ଯହିଁରୁ ପତ୍ର ସବୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଅଛୁ—
(a tree) With leaves ripened and dropped down.

ସଂ. ବ—୧ । (କର୍ମଧା)—ଘାଚଲା ବା ଶୁଖିଲା ପତ୍ର—
1. Dry leaves.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—କଦମ୍ବ ଗଛ—
2. The Kadamba tree; Nauclea Cadamba.

ଜୀର୍ଣ୍ଣବଜ୍ର—ସଂ. ବ—ବୈଦ୍ୟକାନ୍ତ୍ରମଣି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jīrṇṇa-bajra A kind of gem.

ଜୀର୍ଣ୍ଣବଟିକା—ସଂ. ବି. (ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରୀ ବଟିକା; ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ)—
Jīrṇṇa-baṭikā ଖାଦ୍ୟର ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ ବଡ଼ି—
Digestive pill.

ଜୀର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଜୀର୍ଣ୍ଣ+ବସ୍ତ୍ର)—ପୁରୁଣା ଚର୍‌ଲୁଗା; ଦରବା;
Jīrṇṇa-bastra କନ୍ଥଡ଼ା— Tattered raiment; threadbare clothes.

(ଜୀର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ଲୁଗା ଚର୍ ଓ
ପୁରୁଣା—Having threadbare or tattered clothes.

ଜୀର୍ଣ୍ଣବାଟିକା—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଜୀର୍ଣ୍ଣ+ବାଟିକା)—
Jīrṇṇa-bāṭikā ପୁରୁଣା ଓ ଭଙ୍ଗାଘର; ପୁରୁଣା ଓ ଖଣ୍ଡିଆଘର—
Ruined mansion.

ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବଶ. (ସମାର୍ଥ ବାଚକ ଅନୁଚରଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ, ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶୀର୍ଣ୍ଣ)—
Jīrṇṇa-śīrṇṇa ପୁରୁଣା; ପୁରୁଣା ଓ ଖସ୍ତାପ୍ରାପ୍ତ—
Worn out and emaciated.

ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୂଳ—ସଂ. ବ—ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପରିପାକ ହେବା ସମୟରେ ପେଟକୁ
Jīrṇṇa-śūla ମାରିବା ରୋଗ; ପରିଣାମ ଶୂଳ—A kind of colic which appears when the food is being digested in the stomach.

ଜୀର୍ଣ୍ଣସଂସ୍କାର—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଜୀର୍ଣ୍ଣ+ସଂସ୍କାର)—ପୁରୁଣା ଓ ଭଙ୍ଗା
Jīrṇṇa-saṁskāra ବସ୍ତୁର ସଂସ୍କାର; ପୁନର୍ନିର୍ମାଣ—
Repair of old things; renovation.

ଜୀର୍ଣ୍ଣସଂସ୍କୃତ—ସଂ. ବଶ—ପୁନର୍ନିର୍ମାପିତ—
Jīrṇṇa-saṁskṛuta Repaired; renovated.

ଜୀର୍ଣ୍ଣା—ସଂ. ବଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜୀର୍ଣ୍ଣ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପୁରୁତୁଣୀ—
Jīrṇṇā 1. Old (female)

୨ । ଶୀର୍ଣ୍ଣା—2. Worn out.

୩ । ବୃଦ୍ଧା (ସ୍ତ୍ରୀ)—3. Old (woman).

ସଂ. ବ—୧ । ସ୍ଥୂଳଜୀରକ; ମୋଟା ଜୀର୍ —
1. A kind of thick cumin seed.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । କଲାଜୀରା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Black cumin seed.

ଜୀର୍ଣ୍ଣାସ୍ଥି ମୃତ୍ତିକା—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ମାଟିରେ ହାଡ଼ଗୁଣ୍ଡା ମିଶି ସଢ଼ିଅଛୁ—

Jīrṇāsthi-mṛuttikā Soil in which bone has been made to putrefy.

[ଦ୍ର—ଶବ୍ଦାର୍ଥଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ନାମକ ଟୁଙ୍ଗରେ ଏ ମୃତ୍ତିକା ତିଆରି କରିବାର ବିଧି ଲେଖାଅଛୁ । ଯେଉଁ ମାଟିରୁ ଶିଳାଜତୁ ବାହାରେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଗହ୍ୱର ଖୋଳ ସେ ଗାତରେ ଗୁଡ଼ିଏ ହାଡ଼ ପୂରାଇ ତହିଁ ଉପରେ ସାଜିଖାର, ଲୁଣ ଓ ଗନ୍ଧକ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ସାକେ ଢାଳିବ । ଅବର୍ଷରେ ସେ ହାଡ଼ଆଦ ମିଳାଇଯାଇ ମାଟି ସଙ୍ଗେ ମିଶିଯିବ । ସେହି ମାଟିରେ ବାସନ ତିଆରି କରି ସେ ବାସନରେ ଖାଇଲେ ଉପକାର ହୁଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜୀର୍ଣ୍ଣି—ସଂ. ବ. (ଜୃ ଧାତୁ+ଭାବ. କ୍ତି)—୧ । ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ—

Jīrṇṇi 1. Old age.

୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣାବସ୍ଥା—

2. Infirmity; worn out condition.

୩ । କ୍ଷୟ—3. Decay.

୪ । ପରିପାକ—4. Digestion.

ଜୀର୍ଣ୍ଣୋଦ୍ଧାର—ସଂ. ବ. (ଜୀର୍ଣ୍ଣ+ଉଦ୍ଧାର, ୬ତ୍ପୁ ତତ୍)—ଜୀର୍ଣ୍ଣସଂସ୍କାର; ପୁରୁଣା ଜନସର ମରାମତ—

Jīrṇṇoddhāra Repair of old things.

ଜୀର୍ଣ୍ଣୋଦ୍ଧୃତ—ସଂ. ବ.—ମରାମତ କରି ସାଇଥିବା—

Jīrṇṇoddhṛuta Repaired.

ଜୁ—ବୈଦେ. ବ.—(ଫା.ଜୂ; ଭୁଲ ସଂ. ଯୋଗ)—ଶକ୍ତି; କ୍ଷମତା—

Ju 1. Power.

ଜୁ ୨ । ସାମର୍ଥ୍ୟ—

ଜୁ 2. Ability

ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଯୁଜ ଧାତୁ)—ସଗଡ଼ଅବଳଦଙ୍କୁ ଯୁଆଳରେ କାନ୍ଧ ଦେବାପାଇଁ ଗାଡ଼ିଆନ୍‌ର ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ—

An interjection used to bullocks to put their shoulders to the yoke.

ଜୁଅ—ଦେ ବ. (ସଂ. ଦ୍ୟୂତ, ପ୍ରା. ଜୁଅ)—୧ । ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ା; ପଣରଖି ଖେଳବା; ବାଜି ରଖି ଖେଳବା ଖେଳ; ଜୁଆ ଖେଳ—

Jua 1. Gambling.

ଜୁୟା

ଜୁଆ ଦେଉଁ ରୂପେ ପାଣ୍ଡବେ ଜୁଆରେ ହାରିଲେ ।

କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୈ. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

[ଦ୍ର—ଧନ ବାଜି ରଖି କଉଡ଼ି, ପଶା, ତାସ୍, ଆଦ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଖେଳ ହୁଏ ତାହାକୁ ଜୁଆ ବା ଜୁଆ ଖେଳ ବୋଲିଯାଏ । ଦ୍ୱାରବା ଶ୍ଲୋକ ଜିତିବା ଶ୍ଲୋକକୁ ନଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣ ଅର୍ଥ ଦେବ ଏହି ପଣ ରଖି ଜୁଆ ଖେଳାଯାଏ । ଫଳତଃ ଯେଉଁ ଅନଭିପ୍ରେତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପଣ ରଖାଯାଏ ତାହାହିଁ ଜୁଆ । ଆଜିକାଲି ପଣ ରଖି କରା ଯାଉଥିବା ଘୋଡ଼ଦୌଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଏକ ପ୍ରକାର ଜୁଆ ଖେଳ ।]

୨ । ନବବିବାହିତ ବରକନ୍ୟାଙ୍କର ସାତମଙ୍ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ଖେଳବା କଉଡ଼ିଖେଳ—

2. A ceremonial game of cowries played by the bride and bridegroom during the first seven days of marriage.

ଜୁଆ କଉଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୟୂତ+କପର୍ଦ୍ଦକ)—ବିବାହରେ ୭ଦିନ ଯାଏ ବର କନ୍ୟା ଯେଉଁ କଉଡ଼ିରେ ଖେଳନ୍ତି—

Jua kaurḍi The sea-shells with which the bride and bridegroom play during marriage.

ଜୁଆ ଶକଟା—ଦେ. ବ – ଜୁଆ ଶକଟା (ଦେଖ)

Jua śakaṭā Juā śakaṭā (See)

ଜୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଆମ୍ବ ଆଦ କଞ୍ଚା ଫଳକୁ ଲୁଣ, ମସଲା ଓ ତେଲ ଆଦ ଦେଇ ଅଗୁର କରିବା—

Juā 1. Seasoning of mango and other raw fruits with salt, spices and oil; pickling.

୨ । (ସଂ. ଦ୍ୟୂତ; ପ୍ରା. ଜୁଅ) ଜୁଆ (ଦେଖ)

2. Jua (See)

ଦେ. ବିଣ—ଲୁଣ, ମସଲା ଓ ତେଲ ଆଦଦ୍ୱାରା ପାଗ କରାଯାଇଥିବା (ଆମ୍ବ ଆଦ)—Seasoned or prepared (pickle). pickled (fruit).

ଜୁଆଡେ—୧ । (ସମ୍ବଲପୁର; ସିଂଦ୍ରଭୂମ) ବ. (ସଂ. ଯୁଗ) (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଜୁଆ) ଶଗଡ଼ ବା ହଳର ଯୁଆଳ—

Yoke.

୨ । (ସାଜପୁର) ବ—ଦୁଧକୁ ବସାଦହ କରିବା ପାଇଁ ଦେଲେ ତହିଁରେ ମିଶା ଯିବା ଖଟା ବସୁ; ମହ—2. Sour thing added to milk to turn it into curd.

ଜୁଆଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜାମାତୃ)—୧ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର) କନ୍ୟାର ସ୍ୱାମୀ—1. Husband of (one's) daughter; son-in-law.

ଜାମାଇ

ଦାମାଦ; ଜମାଇ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବୋଇଲେ ତୁମ ଜୁଆଁ ବ—

କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୈ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । ନବବିବାହିତ ବର—2. Bridegroom.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜାମାଡା ଶ୍ୱଶୁର ଘରେ ଯାଇବା ଆଦର ଯତ୍ନ ଆଦର ପାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—3. (figurative) A person who gets a son-in-law's treatment and hospitality at some place.

ଜୁଆଁ ଡା(ଡ)କରା—ଦେ. ବ—ଜୁଆଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ (ଦେଖ)

Juāiñ ḍā(ḍa)karā Juāiñ nimantraṇa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍ଗତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଙ୍ଗତ୍' ଦେଖିବେ

ଜୁଆଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଶଶୁରଙ୍କ ଗୃହକୁ ଉତ୍ସବାଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ଜାମାଡାଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯିବା—
Juāiñ nimantraṇa ଜାମାଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣ **जामाइका दावत** 1. Formal invitation of a son-in-law to the house of the bride's father.

[ଦ୍ର—ବତ୍ସରର ଏକବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିବା ଗୁରୁଗୋଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଯଥା—ପୁଷ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଗନ୍ଧାପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ସ୍ନାନପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ମତାନ୍ତରେ କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା) କୁ ଶଶୁରଘରକୁ ଜୋଇଁ ଡାକରି ନେଇଯିବାର ପ୍ରଥା ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଳେ ।]

୨ । ବତ୍ସର କରିବା ପାଇଁ ଶଶୁରଙ୍କ ଘରଠାକୁ ସବାଳବ ଯିବା ସକାଶେ ବତ୍ସର ପୂର୍ବେ ଶଶୁରଙ୍କ ନକଟରୁ ଭଗ୍ନ ଜାମାଡାଙ୍କ ନକଟକୁ ବସ୍ତ୍ର, ମହାପ୍ରସାଦ, ନାଡୁକେଳ ଓ ସବଧ୍ୟ ଲେଖ ସଦ୍ଦ ପଠାଯିବା ନିମନ୍ତ୍ରଣ—

2. Formal invitation sent to the bridegroom (accompanied with new cloth and formal letter) to attend his marriage ceremony at the father-in-law's house.

ଜୁଆଇଁ ବଦାକ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଜାମାଡା + ବଦାସ୍ତ) —୧ । ଉତ୍ସବାଦି ବରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଡୋଇ ଆସିଥିବା ଜାମାଡାଙ୍କୁ ବଦାସ୍ତକାଳୀନ ଦଆ ଯିବା ଉପହାର, ବସ୍ତ୍ର ଓ ଅର୍ଥାଦ—
Juāiñ bidāki

1. Money and cloths presented to a son-in-law when he takes leave after attending the father-in-law's house on invitation.

୨ । ବବାଦ ପରେ ଜାମାଡାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କନ୍ୟା ଜାମାଡାଙ୍କ ଘରକୁ 'ବାହୁଡ଼ା ବରକନ୍ୟା' ଡୋଇ ଯିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦିଆଯିବା ଯୌତୁକ ବା ଉପହାର-ସମ୍ଭାର—

2. Presents accompanying a newly married couple while starting for the bridegroom's home.

ଜୁଆଇଁ ବେଭାର— ଦେ. ବ. (ଫ. ଜାମାଡା + ବ୍ୟବହାର)—ଜାମାଡାଙ୍କ
Juāiñ bebhāra ଗୃହକୁ ଶଶୁରଗୃହରୁ ଉତ୍ସବାଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ପ୍ରେରିତ ଉପଢୌକନ—Presents sent to a son-in-law on special occasions.

ଜୁଆଇଁ ଭୋଜନ— ଦେ. ବ. (ଜାମାଡା + ଭୋଜନ)—
Juāiñ bhojana ୧ । ଜାମାଡାକୁ ଶଶୁରାଳୟରେ ଦିଆଯିବା ଜାମାଇ ଭୋଜନ ପରମ୍ପରାଗତ ଭୋଜନ—1. Entertainment like **जमाइ भोजन** that given to a son-in-law in the house of his father-in-law.

୨ । କିଛୁ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି (ଶଶୁର ଘରେ ଜୋଇଁ ଭୋଜନ ମାରିବା ପରି) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୃହରେ ମିଳିବା ଭୋଜନ—2. Getting food at another's house without doing any work (like a son-in-law at the house of his father-in-law).

ଜୁଆଇଁ ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଜାମାଡା + ମର୍ଯ୍ୟାଦା)—
Juāiñ marjyādā ୧ । ଜୁଆଇଙ୍କୁ ଶଶୁରଘରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସମ୍ମାନ—

1. Honour shown to a son-in-law at the father-in-law's house.

୨ । ଶଶୁରଗୃହର ଉତ୍ସବାଦି ଉପଲକ୍ଷରେ କମ୍ବା ପର୍ବୋପଲକ୍ଷରେ କମ୍ବା ଶଶୁର ଘରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଡୋଇ ଆସିଥିବା ଜାମାଡାଙ୍କୁ ଉପହାର ଦିଆଯିବା ଲୁଗା—

2. Cloth presented to a son-in-law on occasions of special festivals when he attends the father-in-law's house on special invitation.

ଜୁଆଇବା—ଦେ. କି—୧ । ତେଲ-ବା ଘିଅ ଆଦ ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ହାଣ୍ଡି ବାଡ଼ ଆଦ ମୃତ୍‌ପାତ୍ରକୁ ସଡ଼ ଦରବା—
Juāibā

1. To season earthen pots by keeping oil, ghee etc. in them.

୨ ; ଆମ୍ବୁଲ, ଆଖୁର ଓ ତେନ୍ତୁଳ ଆଦରେ ମସଲା ଓ ତେଲ ଆଦ ଦେଇ ମୁଖରୋଚକ କରିବା—2. To season pickles with spice, oil etc.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କି—କତ୍ତିର ବେଣ୍ଟ ଆଦର ମୂଳରେ କଣା କରି ସେ କଣାରେ ଜଡ଼ି ଦେଇ ଶସ୍ତ୍ରର ମୂଳକୁ ବସାଇ ଦେବା—To set the butt-end of the blade of a knife or bill-hook into the wooden handle.

ଜୁଆଁଇଁ(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଜୁଆଇଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Juāñiñ (etc) Juāiñ etc (See)

ଜୁଆଁଣିଆ ଘାସ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—
Juāñṇiā ghāsa ଏକ ପ୍ରକାର ମୋଟ ଓ କରଡ଼ା ଘାସ—A kind of coarse and tough grass

ବୁଢ଼ା ବଳଦକୁ ଜୁଆଁଣିଆ ଘାସ
ଖାଉ ବ ନ ଖାଉ ମେଲ ଦେଇ ଥାଅ । ଉଗ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ପାଣି ପାଖରେ ଓ ସନ୍ତୁସନ୍ତୁଆ ଜାଗାରେ ଉଠେ । ଏଥିରେ ଜୁଆଁଣି ପର ଫଳ ହୁଏ ।]

ଜୁଆଁଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫ. ଯାମଳ; ଯମଜ)—
Juāñlā ଜାଆଁଳା; ଯମଜ—Twin; born together.

ଜୁଆଁଳ ଜଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Juāñlā jiāñ ଯମଜ ସନ୍ତାନ; ଯାଆଁଳା ପିଲ୍ଲ—Twins.

ଜୁଆଖିଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ମଦ୍ଭୂମ) ବ. (ସ. ଯୁଗକାଳକ)—
Juā-khila ଶଗଡ଼ର ବାଲୁଲା—The pins attached to the ends of a yoke.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଷ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ୍ର	ସ୍ର	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଜୁଆଖେଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୟୂତ ଓ ଖେଲ)—ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ା—
Juā-khelā Play at gambling; gambling.
(ଜୁଆଖେଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦ୍ୱାର ଶୁଣି କର୍ ଜୁଆ ଖେଳା ଘର ।
ଜୁଆଖେଳା କୃଷ୍ଣଦାସ, ମାଧବରତ. ୧୯ ।
জুআখেল

ଜୁଆଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—୧ । ପର୍ବତଜାତ; ପାଉଁଶ; ଓଡ଼ିଶାର ଅଧମ ଅଧ୍ୱବାସୀବିଶେଷ; ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଘାବଡ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—1. A wild tribe inhabiting the forests of the Orissa States.
Juāṅga
জুয়াঙ্গ
জুয়াঙ্গ

[ଦ୍ର—ପିଆର୍‌ସୋନ୍‌ଙ୍କ ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅଧମ ଅଧ୍ୱବାସୀମାନଙ୍କୁ * ଶ୍ରେଣୀରେ ବର୍ଗକୃତ କରାଯାଇ ଅଛି ।

୧—ଯେଉଁମାନେ ଭାରତର ଉତ୍ତରପୂର୍ବ କୋଣ ବାଟେ ଭାରତକୁ ଆସିଥିଲେ, ଯଥା—କୋଲ ବା କୋଲ୍ଲ, ମୁଣ୍ଡା କୋଲ, ଖାରିଆ, ପର୍ବଣ, ଭୂମିଜ ବା ଭୂୟାଁ ଓ ସାନ୍ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ।

୨ । ଯେଉଁମାନେ ଉତ୍ତର ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ କୋଣ ବାଟେ ଆସିଥିଲେ, ଯଥା—କନ୍ଦ, ଗଣ୍ଡ, ହୋରଗଣ୍ଡ, ଧାରୁଆଗଣ୍ଡ, ଘାସିଆ, ଜୁଆଙ୍ଗ, ଭାଲ୍ଲ ବା ଭଅଁଲା, ପାଉଁଆ, ପଉରଶବର୍, ମାଲଶବର, ସବର୍ଗ ଓ ଦାଢ଼ ପ୍ରଭୃତି ।

*—ଯେଉଁମାନେ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଓ ସେବକ ରୂପେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ଧରି ରହିଲେ । କଣ୍ଡର୍, କଦଳ, ଖଇର୍, ଘୁଣ୍ଡିଆ, ଚମାର, ଢୋମ, ପାଣ, ବାଉରି, ବାଗୁଡ଼ି, ଶିଆଳ, ଭୂୟାଁ ଓ ହାଡ଼ି ବା ମେହେନ୍ତର ।

ଜୁଆଙ୍ଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅବଧ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କେବଳ ପତ୍ର ପିନ୍ଧି ଲଜ୍ଜା ନିବାରଣ କରିବା ପ୍ରଥା ଛେଙ୍କାନାଳ, କେନ୍ଦୁଝର ଓ ହିନ୍ଦୋଳରେ ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । ମୁଣ୍ଡା ଜାତି ବା ଜୁଆଙ୍ଗ ଜାତିର ଭାଷା—
2. Languages of the Juāṅgas or Muṇḍās.

ଜୁଆଚୋର—ଦେ. ବ. (ଗାଳି) (ସଂ. ଦ୍ୟୂତ + ଚୌର)—
Juā-chora ୧ । ଜୁଆ ଖେଳାଳି—1. Gambler.
ଜୁୟାଚୋର, ଜୁଚ୍ଚୋୟ ୨ । ଜୁଆ ଖେଳରେ ଯେ ଠକାଏ—
জুআচোর 2. A person who swindles by gambling.

ଦେ. ବିଣ—ପ୍ରତାରକ; ଧଡ଼ାବାଜ; ଠକ—
Cheating; fraudulent; deceitful.

ଜୁଆଚୋରି—ଦେ. ବ—ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ଶଠତା; ପ୍ରତାରଣା—
Juā-chori Swindling; cheating.
ଜୁୟାଚୁରି, ଜୁଚ୍ଚୁରି
জুআচোরি

ଜୁଆଣ—ପ୍ରା. ବିଣ ଓ ବ—ଜୁଆନ୍ (ଦେଖ)
Juāṇa Juān (See)

ଜୁଆଣ ପାଣି—ପ୍ରାଦେ. (କୃଷକ) ବ—ମନ୍ତ୍ରପୂତ ଜଳ; ଫଳପାଣି—
Juāṇa pāṇi Consecrated water sprinkled over fruit-trees with a view to make them very fruitful.

ଜୁଆଣିଆ—ଦେ. ବ—୧। ବଲ ଜୁଆଣୀ;ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ହେବା ତୃଣବିଶେଷ·
Juāṇiā 1. A kind of weed growing in cornfields.
୨ । ଜୁଆଁଣିଆ ଘାସ (ଦେଖ)
2. Juāṇṇiā ghāsa (See)

ଜୁଆଣୀ—ଦେ· ବ. (ସଂ. ଯବାନୀ; ଯମାନୀ)—
Juāṇi ସୁଗନ୍ଧ ମସଲ୍ଲାବିଶେଷ; ଧାନ୍ୟାଦି ବର୍ଗର କୃଷି-ସଂ. ଘାପନୀ, ବାଘାର, ଜାତ ଶାକବିଶେଷର ଫଳ—A kind
ଶୂଳଦର୍ଶୀ, ଯବାନୀ, ଯମାନୀ of seed used as condiment;
ଜୋୟାନ୍ caraway seed; Carum Copticum
অজবান, অজবাইন, Ajowan.
অজোআন [ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ତୈଳ ଓ ଅର୍କ ଉଆର ହୁଏ, ଏହା
ଡେ. ଓମମ୍ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା ଖୁବ୍ ଜାଗ୍ରତିକର ।]

ଜୁଆଣୀ ଅରକ—ଦେ. ବ—ଜୁଆଣୀରୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ
Juāṇi araka ନିର୍ଯ୍ୟାସ—Essence destilled from
জোয়ান আরক caraway seeds.
অজবাইন কা আরক

ଜୁଆଦ—ଦେ. ବ—ମୃଗବିଶେଷ—
Juāda A kind of deer.

ଜୁଆନ୍—ଦେ. ବଣା.—(ସଂ. ଯୁବା; ଯୌବନ; ଫା. ଜବାନ୍)—
Juān ୧ । ଯୁବା; ଯୁବକ—1. Young.
জোয়ান্ ୨ । ପରିଣତବୟସ୍କ—
জবান 2. Adult.
ବ—୧ । ଯୁବକ—1. Young person.
୨ । ଯୁବକ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Young and strong person.

ଜୁଆନ୍ ବୟସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯୁବା ଓ ବୟସ)—ଯୌବନ—
Juān bayasa Youth.
জোয়ান্ বয়স
জবানি

ଜୁଆନ୍ ମର୍ଦ୍ଦ—ଦେ. ବ.—ବଳିଷ୍ଠ ଯୁବା ପରୁଷ; ସୁନ୍ଦର ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ
Juān mardda ଯୁବକ—A strong and stout youth.
জোয়ান্ মর্দ্দ
জবান মরদ্
(ଜୁଆନ୍ ମରଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଆନ୍‌ଜବର୍— ଦେ. ବିଣ. (ଜାଦାଜଅ ଭାଷା)—ଯୁବା ଓ ବଳିଷ୍ଠ—
Juān-jabar Young and strong.
জোয়ান জবর ତଲେଲ—ଜୁଆନଜବର; ଗଲ୍ଲିସି—ଏଁ, ଏଁ ।
জবানজবর ପଦ୍ମାରମୋହନ. ଗଲ୍ପଷ୍ଟନ୍ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବ ବର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥଂ' ଦେଖିବେ; 'ବଧ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

ଜୁଆନି—ଗ୍ରା. ବ୍ରଣ ଓ ବ.—ଜୁଆନ୍ (ଦେଖ)
Juāni Juān (See)

ଜୁଆନିଆ—ଦେ. ବ.—ଜୁଆଣିଆ (ଦେଖ)
Juāniā Juāṇiā (See)
(ଜୁଆକାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଆର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଲବାର)—୧ । ସମୁଦ୍ରର ଜଳବୃଦ୍ଧି ବା ଜଳ-
Juāra ସ୍ଫୀତ; ସମୁଦ୍ରର ଜଲୋଚ୍ଛ୍ୱାସ—
ଜୋୟାର, ଜୁୟାର 1. Flowtide; floodtide.
ଜ୍ୱାର ୨ । ସମୁଦ୍ରର ଜଳସ୍ଫୀତି ଯୋଗୁଁ ନଦୀର ଉଜାଣି ପ୍ରବାହ-
(ଭଙ୍ଗା—ବ୍ରଯସ୍ତ୍ରତ) ବୃଦ୍ଧି—2. Flowtide entering a river.
୩ । ପାଣି ବଢ଼ି—3. Flood or flow of water.

[ଦ୍ର— ସମୁଦ୍ରର ଜଳ ଉଷ୍ମ ଅନୁସାରେ କର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଫୁଲି ଉଠେ ଓ ଖସି ପଡ଼େ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଅମାବାସ୍ୟାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୁଆରକୁ ଭରିଆ ଜୁଆର (Flowtide) ଓ ପକ୍ଷର ମଝିର (ସପ୍ତମୀ ଓ ଅଷ୍ଟମୀର) ସାମାନ୍ୟ ଜୁଆରକୁ ପଡ଼ାଜୁଆର (Ebbtide) କୁହାଯାଏ । ପଣ୍ଡିତ-ମାନେ ସ୍ଥିର କରି ଅଛନ୍ତି ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦ୍ରାସବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସମୁଦ୍ରର ଜୁଆରର ସମ୍ପର୍କ ଅଛି, ଏମନ୍ତ କି, ଜଳଗ୍ରହିର ମଧ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ଥିବା ଜଳ ବା ରସ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦ୍ରାସବୃଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ ଓ ଅମାବାସ୍ୟା, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଆଦରେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ରସାଧିକ୍ୟ ହୋଇ ବାତଜ୍ୱର ଓ ରକ୍ତଗଡ଼ା ଆଦି ହୁଏ; ଏଥିପାଇଁ ହନୁମାନେ ନଶାପାଲନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ ।]

୪ । (ସଂ. ଯାବାନଳ) ବାଜରା ଶସ୍ୟ; ଭୁଟ୍ଟା; ଧାନ୍ୟାଦି ବର୍ଗର
ଜୋୟାର, ଜୁୟାର କୃଷିଜାତ ଶସ୍ୟବିଶେଷ—4. Indian or great
ଜ୍ୱାର millet; Sorghum Vulgare.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଆଖୁ ଗଛ ପରି ବଢ଼େ, ଏଥିର ନଡ଼ା ଶକ୍ତ ଓ ସିନ୍ଧା; ପେଣ୍ଡା ପେଣ୍ଡା ହୋଇ ଅଗରେ କେଣ୍ଡାମାନ ଧରେ । ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ, ପଞ୍ଜାବ, ବୋମ୍ବାଇ ଓ ମାଦ୍ରାଜ. ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହାର ଚାଷ ହୁଏ । ଏହା ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ । ଏହା ବର୍ଷା ଓ ଶୀତ ଋତୁରେ ଫଳେ ।]

୫ । (ସଂ. ଦ୍ୟୁତ) ଜୁଆର; ଜୁଆ ଖେଳାଳି—
5. Gamester; gambler.

ଜୁଆରଭଟା(ଟି)—ଦେ. ବ. (ବ୍ରଯସ୍ତ ସଦ୍ଭବ)—ସମୁଦ୍ରର ସ୍ଫୀତି ଓ
Juāra-bhaṭā(ṭṭā) ସ୍ଫୀତିର ହ୍ରାସ—
ଜୋୟାରଭାଟା Flow and ebb of the sea
ଜ୍ୱାରମଟା
ସେଇଠାରେ ଜାବନ ଜଳଧିରେ ସୁତ ଦୁଃଖର ଜୁଆରଭଟା ।
ଉତ୍କଳମାତା: ଯଯାତି ।

ଜୁଆରୁ—ଦେ. ବ.—ଜୁଆର ୪ (ଦେଖ)
Juārā Juāra 4. (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସଂ ଦ୍ୱିତୀୟ) ବ.—ମକା; ମକା—Maize; Indian corn; Tea Mays. (Haines'

ଜୁଆରିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ.—ଜୁଆରୀ (ଦେଖ)
Juāriā Juārī (See)

ଜୁଆରିବା—ଦେ. କି.—(ମାଛସାଢ଼ାଣ) ମନା ଧରି ନଈ ମୁହାଣକୁ ଆସିବା—
Juāribā (shoals of fish) To proceed to the mouth of a river.

ଜୁଆରୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦ୍ୟୁତକର)—ଜୁଆଖେଳାଳି; ଦ୍ୟୁତକାର—
Juārī Gambler; gamester.
ଜୁୟାରୀ ପୁଣ୍ଟଲା ନାସ୍ତ ନଗର ଉତ୍ତର ଜନ,
ଜ୍ଞାରୀ ପରବେଶ୍ତ ଘଃ ସେ ଜୁଆଘର ଥନ୍ତ ।
କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଦେ. ବ୍ରଣ.—୧ । ଦ୍ୟୁତକ୍ରୀଡ଼ାରତ—
1. Addicted to gambling.
୨ । ଯେଉଁ ନଦୀ ଉଭୟକୂଳ ଜୁଆର ପାଣି ମାଡ଼େ—
2. Tidal; (river) visited by flowtide.

ଜୁଆଳକଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ.—ଯେଉଁ ବଳଦ ଜୁଆଳରୁ ଫିଟିଲେ ଆଉ
Juāḷakaṇṭiā ଧରା ଦିଏ ନାହିଁ—(a bullock) Which runs away after it is unyoked.

ଜୁଆଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯୁଗ)—୧ । ରଥ, ଲଙ୍ଗଳ ଓ ଶଗଡ଼ର
Juāḷi ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ବଳଦ ବା ଘୋଡ଼ାଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ରହେ—
ଜୁଆଲ, ଜୁୟାଲ, ଜୋୟାଲ 1 Yoke of a cart or
ଜୁଆ; ଜୁହଡ଼ plough.
ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟ ସେହି ଶଙ୍କରଙ୍କ ଝାଣେ,
ଧର ଘୋଡ଼ା ଜୁଆଳି ଝୁମି ଗଲେ ଶଣେ ।
କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାଭାରତ ବଘଃ ।

[ଦ୍ର—ଶଗଡ଼ର ଜୁଆଳର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ କଣା ହୋଇ ଯେଉଁ ଦୁଖଲା କାଠ ଖିଲ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ସେ କଣାରେ ଗଲା ଯାଇ ବଳଦଙ୍କ କାନ୍ଧକୁ ଅଟକା ଯାଏ ତାକୁ ବାକୁଲି କହନ୍ତି ।

ଲଙ୍ଗଳର ଜୁଆଳର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଭଲଆଡୁ ଯେଉଁ ଖିଲ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ସ୍ଥାୟୀରୂପେ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ଓ ଯହିଁରେ ଖାଡ଼ଯୋଡ ଗଲାଯାଇ ବଳଦଙ୍କ ବେକ ବନ୍ଧା ହୁଏ ତାକୁ 'ଖୋଓଲି' 'ଶଅଲ' ଓ ଯାଜପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ 'ଶଇଳ' (ସଂ. ଶଲ୍ୟ) ଏବ ଗଞ୍ଜାମରେ 'ଜୁଆଳଢଳା' ବୋଲାଯାଏ ।

ଜୁଆଳ ମଝିରେ ଲଙ୍ଗଳର ଈଶକୁ ଅଟକାଇବା ପାଇଁ ଥିବା ଫାଶଦଅ ଖେଣ୍ଟ ଦଉଡ଼କୁ 'ଅନ୍ଧ' ବା 'ଅନ୍ଧ ଜୋଉ' ବୋଲା ଯାଏ ଓ ଯେଉଁ ବଡ଼ ଦଉଡ଼ାରେ ଈଶ ଜୁଆଳ ସଙ୍ଗେ ଗଢ଼ା ହୋଇ ବନ୍ଧା ଯାଏ ତାକୁ ଲଙ୍ଗଳ ଦଉଡ଼ା କହନ୍ତି ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନୁଷ୍ୟର କୌଣସି ବନ୍ଧନ—
2. (figurative) Any tie with which a person is bound down.

ଜୁଆଳ କୀଳା—ଗ୍ରାଦେ. (ଚଟ୍ଟାମ) ବ. (ସଂ. ଯୁଗ ଓ କୀଳକରୁ)—
Juāḷi kiḷā ଜୁଆଳର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ବଳଦଙ୍କୁ ଅଟକାଇବା ପାଇଁ ମରା ଯାଇଥିବା ଖିଲ—The pins put to the ends of a yoke.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ସ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	୍

ଜୁଆଳ ପଡ଼ିବା (ବେଳରେ)—ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । ମନୁଷ୍ୟ Juāli pardibā କୌଣସି ବନ୍ଧନରେ ବା ଗୁରୁତର କାର୍ଯ୍ୟରେ (ଜୁଆଳ ବନ୍ଧା ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନିଯୋଜିତ ହେବା—

1. (figuraive) Being yoked to some difficult task or duty.

(ଯଥା—ବେଶ୍, ବର୍ତ୍ତମାନ ତା ବେଳରେ ଜୁଆଳ ପଡ଼ିଲା; ଏଣିକ ଏଡାକୁ ନ କର ସେ ଯାଉଛ କେଣେ ?)

୨ । ବିବାହ ବନ୍ଧନରେ ଆବଦ୍ଧ ହେବା—

2. Being bound with marriage bond.

୩ । କୌଣସି ସାଂସାରିକ ବା ପାରିବାରିକ ବନ୍ଧନରେ ଆବଦ୍ଧ ହେବା—3. Being yoked to worldly ties or family-responsibilities.

(ଯଥା— ବାପା ମରିବାରୁ ଏଥର ତା ବେକରେ ଜୁଆଳ ପଡ଼ିଲାଣି, ସେ ଘରଦ୍ୱାର କଥା ନ ହୁଏ ଆଉ ଯାଉଛ କେତେକେ ?)

ଜୁଆ ଶକଟା—ଦେ. ବ. (ସନ୍ଧିଜ) —ଜୁଆ ଖେଳ ଓ ଶକଟା ବା ଗଞ୍ଜପା—Gambling and another hazard-play at cards.

Juā śakaṭā

ଜୁଆ ଶକଟା ପାପ ଉଚ୍ଚ
ପଶା ନ୍ୟାସ୍ୱବଳ ବେଶ୍ୟା ସଙ୍ଗ
ଏ ଛଡ଼ଉସରେ ମାତେ ଯିବ
ଦେବେ ମର ଟାକର ଖାଏ—ଭଗ ।

ଜୁଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯୂଥ୍; ଯୂଥିକ)—୧ । ଯଇ (ଦେଖ)

Ju-i 1. Jūi (See)

ଜୁଇ; ଜୁଏଁ ୨ । (ସଂ. ଜ୍ୟୋତି) ନିଆଁ—2. Fire.

ଜୁଇ ୩ । ଶବଦାହ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଗ୍ନି; ଚିତାଗ୍ନି—

3. Fire for burning a dead body; cremation-fire.

୪ । ଯେଉଁ ଗର୍ତ୍ତରେ ଶବଦାହ ନିମିତ୍ତ ଚିତା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ—

4. The pit over which funeral pile is set up.

୫ । ଏକପ୍ରକାର ଶ୍ଲେଷ ପକ୍ଷୀ—5. A kind of small bird.

୬ । (ସଂ. ଜୀବକ) ଶ୍ଲେଷ ଔଷଧବୃକ୍ଷବିଶେଷ—

6. A medicinal plant.

ଜୁଇଁ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ସଂ. ଜାମାତା) (ଜୋ ସ୍ଥାନରେ ଜ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଜୋଇଁ; ଜାମାତା—Son-in-law.

ଜୁଇଗାଡ଼—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଯେଉଁ ଗାତରେ ଚିତାଗ୍ନି ଜଳେ—The hole Jui-gārda dug in the ground over which fire is lighted to burn dead bodies.

ଜୁଇଗାତ—ଦେ. ବ—ଜୁଇଗାଡ଼ (ଦେଖ)

Jui-gāta Jui-gārda (See)

ଜଇନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତି)—ନିଆଁ; ଅଗ୍ନି—

Juin Fire.

ଜଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୁଆଇବା (ଦେଖ)

Juibā Juā-ibā (See)

ଜୁଡ଼ିଲି—ଦେ. ବ—ଜୋଅଳ; ଜଅଳ; ଜୋଡ଼ିଲ; ଲଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡାରେ ଲଙ୍ଗଳ-ଲୁଡ଼ା ରହିବା ପାଇଁ ଖୋଲା ଦୋଇଥିବା ଘର୍ ଉପରେ ମର୍ ଯାଇଥିବା '⌐' ଏହି ଆକାରର ଲୁଡ଼ାର ଖିଲ—Nail hooked at both ends and thrust into the blade of the plough over the groove into which the plough-iron in thrust.

Ju-uli

ଜୁଏଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୁଆଇବା (ଦେଖ)

Jue-ibā Juā-ibā (See)

ଜୁଏଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜ୍ୟୁଏଲ୍)—୧ । ମଣିମୁକ୍ତାଦି ପଥର—

Juel 1. Jewel.

ଜୁୟେଲ ୨ । ପକେଟ ଘଡ଼ି ବା ହାତର ଚକମାନଙ୍କ ଅଖ ଘରିବା ଯାଇଁ ଅଖର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ—

ଜ୍ୱେଲ

2. Jewel of a watch.

ଜୁଏଲର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜ୍ୟୁଏଲର୍)—ଜହୁରୀ; ମଣିମୁକ୍ତା ଓ ଅଳଙ୍କାର ବ୍ୟବସାୟୀ—A jeweller.

Juelar

ଜୁୟେଲାର

ଜ୍ୱେଲାର

ଜୁକ୍‌ଜୁକ୍—ଦେ. ଅ—୧ । ସାମାନ୍ୟ ଆଲୋକ ସହିତ ଜକ୍‌ଜକ୍ ଦେଖା ଯିବା—

Juk-juk 1. Twinkling of small bright things.

ଝିକଝିକ

ଝିଲମିଲ; ଜୁଗଜୁଗ ୨ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଦୋଇ ଅଗ୍ନି ଜଳିବା—

(ଜୁକୁଜୁକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Flickering of fire.

ଜୁକ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—(ଜୋ ସ୍ଥାନରେ ଜ ଉଚ୍ଚାରଣ)

Juka ଜୋକ—Leech.

ଜୁକୁଜୁକିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ ପାଣି ଥିବା (ମାଟି ବା ଖଅଣ)—

Juku-jukiā Slightly watery; moist.

ଭିଜା

ଗୀଳା

(ଜୁକ୍‌ଜୁକିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଖ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଯୁଜ୍ ଧାତୁ = ଯୁକ୍ତ ହେବା; କମ୍ବା ଜୁଷ ଧାତୁ = ପରିଚର୍କଣ, ଅଶ୍ରୟ; ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବଂ. ଜୁଖ; ଜୁଁଖ; ହି. ଜୋଖ୍)—

Jukh ୧ । ଓଜନ୍ତ—1. Weighment.

୨ । ଓଜନ—2. Weight.

ଜୁଖିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ଯୁଜ ଧାତୁ; କମ୍ବା ଜୁଷ ଧାତୁ ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ. ଜୁଖା; ଜୁଁଖା ଓ ହି. ଜୋଖ୍‌ନା)—ଓଜନ୍ତ ହେବା; ଭୁଲିବା; ଓଜନ ହେବା—To weigh.

Jukh-bā (ଜଖିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ କୋକରେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତର ବଦଳତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଖୋଜିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ମାର' ନ ମିଳିଲେ 'ମାର' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଖ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଖ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଜୁଖା—ଗ୍ରାଦେ. (ଅଠମଣ୍ଡିକ) ବ—ଜାଉ—
Jukhā Gruel.

ଜୁଗ୍‌ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଜଗିବା (ଦେଖ)
Jug-bā Jugibā (See)

ଜୁଗାଜୋଗ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ସଂ. ଯୋଗ+ଅଯୋଗ)—
Jugājoga ଯୋଗାଯୋଗ (ଦେଖ)
Jogājoga (See)

ଜୁଗାଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜଗୁଆଳି; ଜଗିଆ—
Jugāli Watchman; guard.

ଜୁଗିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଜଗିବା (ଦେଖ)
Jugibā Jagibā (See)

ଜୁଗୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜୁଗାଲି (ଦେଖ)
Juguā Jugāli (See)

ଜୁଗୁପ୍ସକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଗୁପ୍ ଧାତୁ ନନ୍ଦାକରିବା+ସ୍ୱାର୍ଥେ ସନ୍+ଅକ)—
Jugupsaka ୧ । ନନ୍ଦାକାରୀ; କୁତ୍ସାକାରୀ—
(ଜୁଗୁପ୍ସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Speaking evil of another; blaspheming.
୨ । ଘୃଣାକାରୀ—2. Detesting.

ଜୁଗୁପ୍ସନ—ସଂ. ବ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ ନନ୍ଦା କରିବା+ସ୍ୱାର୍ଥେ ସନ୍+ଭାବ. ଅନ)—୧ । କୁତ୍ସା; ନନ୍ଦା—1. Blaming; speaking evil of another; blaspheming.
୨ । ଘୃଣାକରିବା—2. Hating.
୩ । ଅପବାଦ—3. Defamation.

ଜୁଗୁପ୍ସା—ସଂ. ବ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ ନନ୍ଦା କରିବା+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ସନ୍+ଭାବେ ଅ +ଆ)—ଜୁଗୁପ୍ସନ (ଦେଖ)
Jugupsā Jugupsana (See)

ଜୁଗୁପ୍ସିତ—ସଂ. ବଣ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ ନନ୍ଦା କରିବା+ସ୍ୱାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ମ.ତ)-
Jugupsita ୧ । ନନ୍ଦିତ—1. Slandered.
୨ । ଯାହାକୁ ଅପବାଦ ଦିଆଯାଉ ଥାଏ—2. Defamed.
୩ । ଘୃଣିତ—3. Hated.

ଜୁଗୁଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ଆଳ) ବ—ଜୁଉଳି (ଦେଖ)
Jugulī Ju-ulī (See)

ଜୁଗୋପିଷା—ସଂ. ବ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ=ଗୋପନ କରିବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+ଭାବ. ଅ+ଆ)—
Jugophishā (ଜୁଗୋପିଷୁ—ବଣ) ଗୋପନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—
A desire to conceal.

ଜୁଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜୁଜ୍) (ଛପାଖାନାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—
Juj ଫରମା; ୪, ୮, ୧୨ ବା ୧୬ ପୃଷ୍ଠାରେ ଛପା ହୋଇଥିବା କାଗଜର ଫର୍ଦ୍ଦ—(a term used by printers) Form; one sheet of paper folded into 4, 8, 12 or 16 pages.
ଜୁଜ
ଜୁଜ

ଜୁଜ୍‌ବନ୍ଦି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) (ଛପାଖାନାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—
Juj-bandi ଏକ ଫରଦ କାଗଜ ୪, ୮, ୧୨ ବା ୧୬ ପୃଷ୍ଠାରେ ଛପା ହୋଇ ଏହିପରି ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଫରମାର ଏକତ୍ର ସିଲ୍ଲଇ—(a term used by printers) Bound in forms of 4, 8, 12 or 16 pages
ଜୁଜବନ୍ଦି
ଜୁଜବନ୍ଦୀ

ଜୁଜେଷ୍ଠି—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ) (ସଂ. ଯୁଧିଷ୍ଠିର)—ଯୁଧିଷ୍ଠିର (ଦେଖ)
Jujeshṭi Judhishṭhira (See)
ଜୁଜେଷ୍ଟି
ଜୁଜୀଠଲ
(ଯୁଜେଷ୍ଠି, ଯୁଧେଷ୍ଠି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଜୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜୁଃ=ପିଶାଚୀ)—
Juju ୧ । (ଶିଶୁଭାଷା) କଳ୍ପିତ ଭୟସଞ୍ଚାରକ ମୂର୍ତ୍ତି; କୋକମିନା—
ଜୁଜୁ 1. Imaginary scarecrow; bugbear.
୨ । ଭୂତପ୍ରେତାଦି—2. Ghosts.
୩ । ଭୀତି ସଞ୍ଚାରକ ରୂପ—
3. A frightful figure.

ଜୁଜ୍ଝ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଯୁଦ୍ଧ; ପ୍ରା ଯୁଜ୍ଝ)—ଯୁଦ୍ଧ—
Jujjha War; fight.
ଜୁଝା
ଜୁଜ୍ଝ
(ଜୁଝ, ଜୁଝ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଜ୍ଝା(ଜ୍ଝେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଯୁଦ୍ଧ)—
Jujjhā(jhe)ibā ୧ । ଅନ୍ୟକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—
ଜୁଝାନ 1. To instigate a person to fight.
ଜୁଝାନା, ଜୁଝବାନା ୨ । ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲଗାଇ ଦେବା—
2. To cause a fight between two persons.

ଜୁଜ୍ଝିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଯୁଦ୍ଧ)—ଯୁଦ୍ଧ କରିବା—
Jujjhibā To fight.
ଜୁଝା
ଜୁଝନା
(ଜୁଝିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଏକତ୍ର ହେବା; ମିଳିତ ହେବା; ଯୁକ୍ତ ହେବା—
Juṭ (root) To be united or gathered up; to be combined.

ଜୁଟ୍—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଯୁକ୍ତ ପ୍ରା. ଜୁତ୍ତ; ସଂ. ଜୁଟ୍ ଧାତୁ)—
Juṭ ୧ । ଏକତ୍ର ହେବା ଅବସ୍ଥା—The state of being united.
ଜୁଟ, ଜୋଟ
ଜୁଟ ୨ । ସଙ୍ଘତ—2. Union; collection.
୩ । ସମ୍ମିଳନ—3. Meeting together.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଓଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲ୍	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

୪ । ସଙ୍ଗମ—4. Copulation.

୫ । ଜୋଡ଼ା; ଯୁଗ—5. Couple; pair.

୬ । ଦଳ; ମଣ୍ଡଳୀ—6. Company; batch; herd.

ଜୁଟ ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଶ୍ରୋଃ—Jute; flax.

ଜୁଟ

ଦେ. ବଣ.—୧ । ସମ୍ମିଳିତ—1. Gathered together; **ଜୁଟ, ଜୋଟ** united; combined.

ଜୁଟ ୨ । ଦଳବଦ୍ଧ—2. Herded; formed into a party.

ଜୁଟ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କି. (ମ. ଜୁଟ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପରସ୍ପର ମିଳିତ Jut khāibā ହେବା—1. To meet together; to be **ଜୁଟ ଖାଓୟା; ଜୁଟ ଲାଗା** united together.

ଜୁଟ ଖାନା ୨ । ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗମ କରିବା; ଜୋଡ଼ା ପଡ଼ିବା—

ଜୁଟ୍ ଲଗିବା } ଅନ୍ୟରୂପ **ଜୁଟ୍ ହେବା** } ୩ । ପରସ୍ପର ସର୍ବତୋଭାବରେ ମେଳ ହେବା; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ସର୍ବତୋଭାବେ ମେଳ ଖାଇବା—

2. To copulate; to couple.

3. To coincide with each other; to tally exactly with each other.

ଜୁଟ୍ ଖୁଆଇବା—ଦେ. କି—'ଜୁଟ୍ ଖାଇବା'ର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Jut khuāibā Causative form of 'Jut khāibā'.
ଜୁଟ ଖାଓଆନ
ଜୁଟ ଖିଲାନା
(ଜୁଟ୍ ଖୋଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଟ୍ ଫ୍ଲାନେଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜୁଟ୍ ଫ୍ଲାନେଲ୍)—
Jut phlānel ଶ୍ରୋଃରେ ବୁଣା ଅଥଚ ପଶମ ପରି ଦେଖାଯାଉ ଥିବା
ଜୁଟ ଫ୍ଲାନେଲ୍ ଏକପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ର—Jute flannel.
ଜୁଟ ଫୁଲାନଯନ
(ଜୁଟ୍‌ଫୁଲ୍ଲନସ୍ୟନ୍; ଜୁଟ୍‌ଫୁଲ୍ଲେନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଟ୍ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କି. (ମ. ଜୁଟ୍ ଧାତୁ; ମ. ଯୁକ୍ତ; ସା. ଜୁଡ଼ି;
Jut bāndhibā ମ. ଜୁଡ଼ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା)—୧ । ମେଳ ହେବା-
ଜୁଟ ବାଁଧା 1. To form an union.
ଜୁଟ ବାଁଧନା ୨ । (ବହୁବ୍ୟକ୍ତି) କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦଳ ବାନ୍ଧିବା—
2. (many persons) To combine together for any particular purpose.

୩ । ଗୋଟିଏ ଘନସନ୍ନିବେଶରେ ମିଳିତ ହେବା (ଯେପରି କି ଗୋଡ଼ି ଓ ସିମେଣ୍ଟକୁ ପାଣିରେ ଗୋଳେଇ ଏକାଠେଇ ଜମେଇ ଦେଲେ କଠିନ ସ୍ତୁପର ପରି ଗୋଟିଏ ଅଖଣ୍ଡ ପଥର ହୋଇଯାଏ)—
3. To form into a compact mass.

ଜୁଟ୍ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି—'ଜୁଟ୍ ଲଗିବା'ର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Jut lagā(ge)ibā Causative form of 'Jut lāgibā'.

ଜୁଟ୍ ଲଗିବା—ଦେ. କି—ଜୁଟ୍ ଖାଇବା (ଦେଖ)
Jut lāgibā Jut khāibā (See).

ଜୁଟ୍ ହେବା—ଦେ. କି. (ମ. ଯୁକ୍ତ; ଜୁଡ଼ି; ମ. ଜୁଟ୍ ଧାତୁ)—
Jut hebā ୧ । ଏକତ୍ର ହେବା—1. To come together.
ଜୁଟ ହଓଆ ୨ । ଦଳବଦ୍ଧ ହେବା—2. To flock together;
ଜୁଟ ହୋନା to form into a union.

୩ । ପରସ୍ପର ମିଳିତ ହେବା; ସମ୍ମିଳିତ ହେବା—
3. To meet each other.

୪ । ସଯୁକ୍ତ ହେବା—4 To be joined together.

ଜୁଟକ—ମ. ବ. ପୁଂ. (ଜୁଟ୍ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Jutaka ୧ । ମସ୍ତକର କେଶର ଶିଖା; ଚଟି—
(ଜଟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A tuft of hair on the head

୨ । ଗୋଛ—2 Cluster.

୩ । ଏକପ୍ରକାର କର୍ପୂର—3. A kind of camphor.

ଦେ. ବଣ—ଯେ ଜାର ପୁରୁଷ ନକଟରେ ଉପପତ୍ନୀ ଆଣି ପହଞ୍ଚାଏ;
ଭାଡ଼ୁଆ—A pander; procurer; a bawd; a go-between.

ଜୁଟା—ଦେ. ବ. (ମ. ଜୁଟ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଜୁଟାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ—
Jutā 1. The act of bringing about a meeting or gathering.
ଜୁଟା ୨ । ଭାଡ଼ୁଆକାମ; ଜାର ପୁରୁଷ ପାଖେ ପରସ୍ତ୍ରୀ ଯୋଗାଇବା
ଜୁଟାନା କାମ—2. The act of pandering.
(ଜୁଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୨ । ଯେ ଜାର ପୁରୁଷ
ଜୋଟା ନକଟରେ ଉପପତ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଯୋଗାଏ—1. Pandering.
ଜୁଟାନେବାଲା ୨ । ଯେ ବରକନ୍ୟା ଜୁଟାଏ—
2. Acting as a negotiator in a marriage.

ସା.ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ମ. ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ; ମ. ଜୁଠ୍ଠ; ସା. ଜୁଠ୍ଠ;
ଭୁଲ ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଜୁଠା)—ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ; ଅଇଁଠା-
Orts; remains of one's partaken food; what is left after meals in the plate; leavings of the table.

ବଣ—ଅଇଁଠା ଦୋଇଥିବା; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭୁକ୍ତାବଶିଷ୍ଟ;
ଅଂଶତଃ ଭୁକ୍ତ—Left after meals; partly eaten.

ଜୁଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ମ. ଜୁଟ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ)—
Jutā(te)ibā ୧ । ଏକତ୍ର କରିବା; ଫଗଡ଼ କରିବା—
ଜୁଟାନା; ଜୋଟାନ 1. To collect; to gather.
ଜୁଟାନା, ଜୁଟବାନା (ଯଥା—ପୁସ୍ତକାଗାରରେ ସେ ଗୁଡ଼ିଏ ବାଜେ ପୁସ୍ତକ ଆଣି ଜୁଟାଇଛି ।)

୨ । ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଏକସ୍ଥାନରେ ଏକତ୍ର କରାଇବା—
2. To cause many persons to gather.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଟଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଘ୍ଟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

(ଯଥା— ଅଳ୍ପ ସଭାରେ ସେ ୬୦୦ ଲୋକ ଆଡ଼ି ଜୁଟାଇଛୁ ।)

ଜ । ପ୍ରଣୟାର୍ଥୀ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମିଳନ ଘଟାଇବା—2. To bring about love-interview between lovers.

(ଯଥା— ଦୂତୀ ରାଧିକାଙ୍କ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଖେ ଜୁଟାଇଲେ ।)

୪ । ଦୁଇଜଣଙ୍କର ମିଳନ ଘଟାଇବା—1. To bring about a meeting between two persons.

(ଯଥା— ଶତ୍ରୁ ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ସେ ଆଣି ଜୁଟାଇ ଦେଲେ ।)

୫ । କୌଶଳ ବା ଯୋଗାଡ଼ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅଭିପ୍ରେତ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚାଇବା—5. To succeed in bringing any thing to a place by skill or stratagem; to procure.

(ଯଥା—ଏ ଭୋଜପାଇଁ ମୁଁ ଗୁନା କରି ୫୦ଟଙ୍କା ଜୁଟାଇଲି ।)

୬ । ବିବାହସମ୍ପର୍କରେ ବରକନ୍ୟା ଯୋଗାଡ଼ ଦେବା—6. To negotiate for and bring about a marriage; to act as a match-maker,

(ଯଥା—ଏ କନ୍ୟାଟି ପାଇଁ ମୋଟେ ବରଯାକ ଜୁଟେଇ ପାରିବ କି ?)

୭ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ସଙ୍ଗମ କରାଇବା—7, To cause a male and a female to couple or copulate.

(ଯଥା—ଏ କାଠିଆବାଡ଼ ଘୋଡ଼ୀସଙ্গେ ମୋଟେ ଆରବୀ ଘୋଡ଼ା ଜୁଟାଇବାକୁ ହେବ ।)

ଜୁଟାଜୁଟି—ଦେ. ବି. (ସମ୍ଭର)—'ଜୁଟାଇବା' ସକାଶ କର୍ମ୍ମମାନ (ଦେଖ)

Jutājuti — Many acts of jutāibā (See)

ଜୁଟାଜୁଟି

ଜୁଟିକା—ସ. ବି. (ଜୁଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Jutikā ୧ । ଝୁଟ୍ଟି; ଗିଣ୍ଠା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Tuft of hair.

୨ । ଗୋଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର,—2. Bunch.

୩ । ଏକପ୍ରକାର କପୂର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A kind of camphor.

ଜୁଟିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଜୁଟ୍ ଧାତୁ)—୧ । ମିଳିତ ହେବା—1. To meet.

Jutibā

ଜୁଟା, ଜୋଟା **ଜୁଟନା ଜୁଟନା**

୨ । ଏକତ୍ର ହେବା—2. To be gathered or collected together.

୩ । ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ମିଳିବା; ହାତକୁ ଆସିବା—3. To be got or had or attained; to come to hand.

(ଯଥା— ମୋତେ ଅଳ୍ପ ମୁଠିଏ ଅନ୍ନ ଜୁଟିଲା ନାହିଁ ।)

୪ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେବା; ଭେଟିବା—4. To arrive at a place or reach near a person.

(ଯଥା— ତୁମେମାନେ ଯାଅଥାଅ, ମୁଁ ପଛରୁ ଯାଇ କଟକ ଠାରେ ଜୁଟି ଯିବ ଯେ ।)

ଜୁଠା— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) ବ. ଓ ବଣ—(ସ. ଜୁଷ୍ଟ, ପ୍ରା. ଜୁଠ୍ଠ)—

Juṭhā ଜୁଷ୍ଟା (ଦେଖ)

Juṭā (See)

ଜୁଡ଼୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ବନ୍ଧନ କରିବା—

Jurd (root) To bind up.

ଜୁଡ଼୍—ପ୍ରାଦେ. ବି. (ସମ୍ଭଲପୁର)—(ତୁଳ. ହି. ଜୁଡ଼୍=ଥଣ୍ଡା, ଶୀତଳ;

Jurd ସ. ଜଡ଼; ତୁଳ. ଓ ଜାଡ଼)—ଶର୍ଦ୍ଦି—Cold.

ପ୍ରାଦେ. ବିଣ.—୧ । ନରମ—1. Soft.

୨ । ଶରଦଧରା—2. Suffering from cold.

୩ । ଥଣ୍ଡା; ଶୀତଳ—3. Cold.

ଜୁଡ଼୍‌ଖର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର)—ବି. (ବିପତ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ସମ୍ଭର; ସ. ଜଡ଼

Jurd-khar +ଖର)—ଶରଦ ଗରମ ରୋଗ—Apoplexy.

ବିଣ.—୧ । ଶରଦ ଓ ଗରମ—1. Cool and warm.

୨ । ନରମ ଓ ଶକ୍ତ—2. Soft and hard.

ଜୁଡ଼୍‌ବୁଡ଼୍—ଦେ. ଅ.—ତୈଳ ବା ଜଳାଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆର୍ଦ୍ର;

Jurd-burd (ଯେପରି ବ ଦେହରୁ ତେଲ ବା ପାଣି ବୋହି ପଡ଼ୁଥାଏ); (ତେଲ ବା ପାଣି) ସରସର—With water or oil dripping from the body.

(ଯଥା—ତା ବଦ୍ଦଯାକ ପାଟିରେ ଜୁଡ଼୍‌ବୁଡ଼୍ ହୋଇଛୁ; ସେ ଜୁଡ଼୍‌ବୁଡ଼୍ କର ତେଲ ଲଗେଇଛି ।)

ଜୁଡ଼— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) ବି.—(ସ. ଜଡ଼; ତୁଳ. ଏହି ଅର୍ଥରେ

Jurda ହି. ଜୂଡ଼) —ଶରଦ—Cold.

(ଯଥା— ମୋତେ ଜଡ଼ ଧରିଛେ ।)

ଜୁଡ଼ ଧରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) ବି.—ଶରଦ ଧରିବା—

Jurda dharibā Catching of cold.

ଜୁଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସ. ଜୁଡ଼ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା; ସ. ଜୂଟ= ଜଟାର ଗୁଚ୍ଛି)—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା ହୋଇ ଖୋଂପା ଥିବା ମସ୍ତକର କେଶ; ଖୋପା; ଖୋସା—Chignon;

Jurdā artistically tied knot of hair on the head; braided and made up hair.

[ଦ୍ର—ନାନା ଦେଶରେ ଓ ନାନା ସମାଜରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ନାନା ପ୍ରକାରେ ଓ ନାନା କୌଶଳରେ ମସ୍ତକର ବାଳକୁ ଜୁଡ଼ା ବାନ୍ଧନ୍ତି । କେହି କପାଳ ଉପରେ, କେହି ମୁଣ୍ଡ ପଛରେ, କେହି କେଣ୍ଡୀ ପକାଇ, କେହି ଲମ୍ବ କରି, କେହି ଗୋଲ କରି, କେହି ଝୁଲ ଫାଳ ପରି; କେହି କେଶ ଅଧ ବଗିଞ୍ଚା ଫଳ ପରି, କେହି ସିଧା କରି ବା ବଙ୍କା କରି, କେହି କେଶର ବା ମୁଣ୍ଡର ଏକ ପାଖରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଔକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଈ	ଋ

ଜୁଡ଼ା ବାନ୍ଧନ୍ତୁ । ଜୁଡ଼ାର ଉଦ୍ଦ ଉଦ୍ଦ ନାମ ମଧ୍ୟ ଅଛୁ । ଯଥା— ଲୋଟଣୀ ଜଡ଼ା, ଦରିଣୀ ବା ଖୋସା ଜୁଡ଼ା, ଭେଙ୍ଗା ଜୁଡ଼ା, ବଙ୍ଗାଳଆ ଜୁଡ଼ା, ମନା ଜୁଡ଼ା, ଗଣ୍ଠି ଜୁଡ଼ା, ଫାଶ ଗଣ୍ଠି, ଝେଙ୍ଗା, ଚୋସରଗଣ୍ଠି ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଜଡ଼ା ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ମୁଣ୍ଡ କେଶକୁ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ଗଣ୍ଠି ବାନ୍ଧିବା— To dress up the hair of the head into a chignon.
Jurdā pakā(ke)ibā
ଖୋଁପା ବାଁଧା
ଜୁଡ଼ା ବାଁଧନା

ଜୁଡ଼ାପାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଜୁଡ଼ା ପକାଇବା (ଦେଖ)
Jurdā pārdibā Jurdā pakāibā (See)
(ଜଡ଼ା ପଡ଼ିବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଡ଼ା ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୁଡ଼ା ପକାଇବା (ଦେଖ)
Jurdā bāndhibā Jurdā pakāibā (See)

ଜୁଡ଼ା ଭଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଜୁଡ଼ାର ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ କରିବା—To loosen a chignon.
Jurdā bhāṅgibā
ଖୋଁପା ଭାଁଗା
ଜୁଡ଼ା ତୋଡ଼ନା

ଅଇଲେ ଶଗଡ଼ଆ ପଇଲେ ଭେଣ୍ଡାକୂଳେ, ବାନ୍ଧଇ ଜୁଡ଼ାରୁ ଛଙ୍ଗିରୁ ନାହିଁ—ଶଗଡଆ ଗୀତ ।

ଜୁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦନୀପୁର) (ସଂ. ଯୁଗ୍ମ; ଓଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବଙ୍ଗଳା ଏହି ଶବ୍ଦ)—
Jurdi

୧ । ସମଧର୍ମୀ ସଦ୍ଭରୁ— 1. Companion.

୨ । ଏକ ସଙ୍ଗେ ବଗିରେ ଲଗିବା ଦୁଇଟି ଘୋଡ଼ା—
2. A pair of horses yoked to a coach.

୩ । ଯୁଗ—3. A pair; a couple.

୪ । ଦୁଇଟି ଘୋଡ଼ା ଟାଣିବା ଗାଡ଼ି—
4. A coach drawn by two horses.

୫ । ଯୁଗଳସ୍ଥ ବା ଜୀବ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—5. One of a pair or couple of things or animals.

ଜୁରୀ ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜୁରୀ) —ଜୁରି (ଦେଖ)
ଜୁରୀ Juri (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ଓ ବଣ—୧ । ଜୁଡ଼ି (ଦେଖ)
1. Jurd (See)

୨ । (ଓଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହି ଶବ୍ଦ) କମ୍ପଜ୍ୱର—
2. Ague.

ଜଡ଼ିଖର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ଓ ବଣ—ଜୁଡ଼୍‌ଖର୍ (ଦେଖ)
Jurdi khar Jurd-khar (See)

ଜଡ଼ି ଗାଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. ବ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ଓଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବଙ୍ଗଳା ଏ ଦ୍ୱ)—ଜୋଡ଼ାଏ ଘୋଡ଼ା ଲଗିଥିବା ଗାଡ଼ି—
Jurdi gārdi
A carriage dawn by a pair of horses.

ଜୁଡ଼ି ଡାକରା—ଦେ. ବ—ଜଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବସି ଦଉରୁ ମକଦ୍ଦମା ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଜୁରୀଙ୍କୁ ନାମଲିଖନ—Summons to a person to attend the court of sessions as a juror.
Jurdi ḍākarā
ଜୂରୀ ସମନ
ଜୁରୀସମନ

ଜୁଡ଼ିଦାର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଗାଡ଼ିରେ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଲଗିବା ଜୋଡ଼ାଏ ଘୋଡ଼ାରୁ ଗୋଟିଏ—One of a pair (of horses for a carriage).
Jurdidār
ଜୁଡ଼ୀଦାର
ଜୁଡ଼ୀଦାର ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିରେ ଜୋଡ଼ାଏ ଘୋଡ଼ା ଲଗି ଥାଆନ୍ତି—(a carriage) Drawn by a pair of horses.

ଜୁଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ମେଦନୀପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ଜୁଡ଼ ଧାତୁ; ଉ. ବଂ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—
Jurdibā
ଜୋଡ଼ିବା (ଦେଖ)—Jurdibā (See)

ଜୁଡ଼ିରେ ବସିବା— ଦେ. କ୍ରି—ଦଉରୁ ମକଦ୍ଦମା ଶୁଣିବା ସମୟରେ ଜଜଙ୍କ ସହିତ ଜୁରୀରୂପେ ନାମଲିଖିତ ହୋଇ ଯାଇ ବସିବା—
Jurdire basibā
ଜୁଡ଼ିତେ ବସା
ଜୁରୀମେ ବୈଠନା To sit on a jury.
[ଦ୍ର—ମଫସଲରେ ଏହା ସମ୍ଭାନସୂଚକ ।]

ଜୁଡ଼ି ସମନ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜୁର୍+ସମନ୍)—
Jurdi samana
ଜୁଡ଼ି ଡାକରା (ଦେଖ)
Jurdi ḍākarā (See)

ଜୁଡ଼ିସିଅଲ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ)—ବଗିରବର୍ତ୍ତୀସୂ; ନ୍ୟାସୂ-ବଗିର ସମ୍ବନ୍ଧୀସୂ—Judicial.
Judisial
ଜୁଡ଼ିସିଆଲ (ଯଥା—ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ବା ଅଯୋଧ୍ୟା ବା ସିନ୍ଧୁପ୍ରଦେଶର
ଜୁଡ଼ିଶଲ ଜୁଡ଼ିସିଅଲ୍ କମିସନର୍—Judicial Commisioner.)

ଜୁଡ଼ି ହଙ୍କା(ଙ୍କେ)ଇବା— ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—
Jurdi haṅkā(ṅke)ibā ୧ । ବଗିରେ ଯୋଗ୍ କୋଇଥିବା ୨ଟି ଜୁଡ଼ି ହାଁକନ ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ ନଯନ୍ତ୍ରିତ କରି ଗାଡ଼ି ଚଳାଇବା—
ଜୁଡ଼ୀ ହାଁକନା 1. To drive a pair of horses attached (ଜୁଡ଼ି ହାଙ୍କିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) to a carriage; to drive a coach and a pair.

୨ । ଜୋଡ଼ାଏ ଘୋଡ଼ା ଲଗିଥିବା ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ି ବୁଲିବା—
2. To use a coach driven by a pair of horses.

[ଦ୍ର—ସେ ଜୋଡ଼ି ହଙ୍କାଇଲେଣି=ସେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ଲୋକ ହୋଇଣି ।]

ଜୁଡ଼ୁବୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ଅ—ଜୁଡ଼୍‌ବୁଡ଼୍ (ଦେଖ)
Jurdubudiā Jurd-burd (See)

ଜୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ—ଦେ. ଅ—ଜୁଡ଼୍‌ବୁଡ଼୍ (ଦେଖ)
Jurdubudu Jurd-burd (See)

ଜଡ଼େନ୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ପରସ୍ପର ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ବା ଖଞ୍ଜା ହୋଇଥିବା (ଦୁଇ ବସ୍ତୁ)—(two things) Joinede togther, joined to each other.
Jurden

ଜୁଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯୋଜନ)—୧ । ଗୁରୁକୋଶ; ଯୋଜନ—
Juṇa
1. Distance of 4 kros or 8 miles.
ଯୋଜନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ଟି ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋର୍ଟରେ ମେଳରେ ଏ ଅଖାଦୋଷରେ ମିଳିବ, ସେମାନେ ସେହି ପାର୍ଟି ଯୋଗମେ ରହିବେ ଏବଂ ୨ ଟି ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସେ ସୋର୍ଟରେ ମେଳରେ ଏ ଅଖାଦୋଷରେ ମିଳିବ, ସେମାନେ ସେହି ପାର୍ଟି ଯୋଗମେ ରହିବେ ଏବଂ ୨ ଟି ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସେ ସୋର୍ଟରେ ମିଳିବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ର ମିଳରେ 'ଗାଇ' ସୋର୍ଟରେ; 'ଭୂଇ' ର ମିଳରେ 'ଭୂଇଁ' ସେଣ୍ଟରେ; 'ବଧୂ' ର ମିଳରେ 'ବଧୂଁ' ସେଣ୍ଟରେ; 'ଅଙ୍କୁ' ର ମିଳରେ 'ଅଙ୍କୁଁ' ସେଣ୍ଟରେ; 'ଅଲବତ' ର ମିଳରେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍‌' ସେଣ୍ଟରେ

ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନୀୟ ନାମ—ଜଲୁକ; ଜଲପ ୨ । (ସଂ. ଜର୍ଣ୍ଣ)—ଘର ଛପରି ଖଡ଼ି, କରବ ଓ ମୁନୁଗ ବୁଣିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ତୃଣବିଶେଷ; ଖର—

ଜୁନ

A kind of rush; a reed used for thatching and matting; Saccharum Fuscum.

ଜୁଣ ମସିଣା—ଦେ. ବ—ଜୁଣ ତୃଣରେ ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ଚଟେଇ—

Juṇa masiṇā A small mat made of Juṇa reeds.

ଖଡ଼ିର ମାଁଦୁର

ଉଲୁକୀ ଚଟାଇ

ଜୁଣ ମୁନ୍ଦୁର—ଦେ. ବ—ଜୁଣ ତୃଣରେ ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ଏକପ୍ରକାର ମୋଟା ଓ ବଡ଼ ମଶିଣା—

Juṇa mundurā A thick and big mat made of Juṇa reeds.

ଜୁତ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯୁକ୍ତ=ମିଶ୍ରଣ; ସଂ. ଯୁକ୍ତି)—

Jut ୧ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧାତୁ ସହିତ ନିକୃଷ୍ଟ ଧାତୁର ମିଶ୍ରଣ—1. Alloy.

ଜୁତ୍ ୨ । (ସଂ. ଦ୍ୟୁତ) ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—

ଖୋଟ 2. Health.

ଜୁତ୍; ଜୁତି ୩ । ଶରୀରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—3. Beauty; elegance.

ଜୋତି ୪ । ଶୋଭା; ସଦୃଶ—4 Symmetry; grace.

୫ । (ସଂ. ଜ୍ୟୋତିଃ) ତେଜ—5. Brightness.

୬ । ସୁବିଧା—6. Convenience.

(ଜୁତ୍‌ଜାତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ. (ସଂ. ଦ୍ୟୁତ)—ସୁନ୍ଦର; ଦର୍ଶନୀୟ—

Beautiful; worthy of appreciation.

ଜୁତିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. Jutnā)—ଚଷିବା—

Jutibā To plough up (a land).

ଜୁତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୟୁତ; ପ୍ରା. ଜୁଅ)—୧ । ଜୁଆ ଖେଳ—

Juta 1. Gambling.

ଜୁୟା ୨ । (ସଂ. ଯୁଗ ବା ଯୋକ୍ତ୍ର ପ୍ରା. ଜୋତ୍ତ)—

ଜୁଆ ଶଗଡ଼ ବା ଲଙ୍ଗଳକୁ ଯୁଆଳ ସହିତ ବାନ୍ଧିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ରଜ୍ଜୁ; ଜୋଇ; ଯୁଗବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—

ଜୋତ 2. Rope for tying the shaft of the cart or

ଜୋତ plough to the middle of the yoke.

ଜୁତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯୁକ୍ତ; ପ୍ରା. ଜୁତ୍ତ; ଭୁଲ. ସଂ. ପାଦତ୍ର; ସଂ. Jutā ଯୋକ୍ତ୍ର=ଚର୍ମ ଦଉଡ଼ି)—

ସଂ. ନାମ—ଉପାନତ୍, ପାଦତ୍ର ପାଦତ୍ରାଣ ୧ । ଚର୍ମ ପାଦୁକା; ଜୋତା—

ଜୁତା, ଜୁତୋ 1. Shoes; slippers.

ଜୂତା, ଜୂତୀ, ଜୋଡ଼ା ୨ । ଜୁତା ଦ୍ୱାରା ମାଡ଼—

ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ—ପାଣ୍ଡୋଇ 2. Shoe-beating.

ପ୍ରାଚୀନ ଚ—ପାନଇ [ଦ୍ର—ସଂ. ଯୋକ୍ତ୍ର ଅର୍ଥ ବାନ୍ଧିବା

ମ. ଜୋଡା ଚର୍ମଦଉଡ଼ା, ଏଥିରୁ ଜୁତା ବା ଜୋତା ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିବ ।

ଆଗେ ଜୁତାକୁ ଚର୍ମ ଦଉଡ଼ିରେ ଗୋଡ଼ରେ ବାନ୍ଧି ଥିଲେ ।

ଜୁତା ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଅଛି । ଯଥା—ଚଟିଜୁ, ବୁଟ୍, ଚଟ୍ଟି, ମରଦ୍‌ଟ୍ଟି, ପମ୍ପ୍, ଭର୍ଦ୍ଦୀ ଇତ୍ୟାଦି; ଜୁତାର ଉପକରଣ ଅନୁସାରେ ନାମ, ଯଥା—ରବର ଜୁତା, କନା ଜୁତା, କାନ୍‌ଭାସ୍ ଜୁତା, ଶମ୍ଭୁ, ଉଲ୍, କାର୍ପେଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି । ରଙ୍ଗ ଓ ଚମଡ଼ା ଅନୁସାରେ ନାମ ଯଥା—ବାର୍ନିସ୍, ବାଦାମି, କଳା ଇତ୍ୟାଦି । ଜୁତାର ଉଲ ଅଂଶକୁ 'ଉଲା', ଗୋଇଠି ଉପରେ ପଛ ଆଡ଼କୁ ଥିବା ଅଂଶକୁ 'ଏଡ଼ୀ ବା ଏଣ୍ଡୀ' ଓ ଜୁତାର ଅଗକୁ 'ଟୋକର' ଏବଂ ଗୋଡ଼ ଉପରେ ଜୁତାର ଯେଉଁ ଚମଡ଼ା ଥାଏ ତାକୁ ଉପର-ଚମଡ଼ା ବା ଉପରେଟ୍ଟି କହନ୍ତି; ଭାରତରେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଜୁତାର ବ୍ୟବହାର ଅଛି । ମହାଭାରତ ଅନୁଶାସନ ପର୍ବରେ ଗୋଟିଏ ଉପାଖ୍ୟାନ ଅଛି ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଜମଦଗ୍ନି ଋଷିଙ୍କ ଖର୍‌ରୁ ଶରୀରକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଜୋଡ଼ାଏ ଜୁତା ଓ ଖଣ୍ଡେ ଛତା ଦେଇଥିଲେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) । ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିରସ୍ଥିତ ଖୋଦିତ ପ୍ରସ୍ତର ମାନଙ୍କରେ ଜୁତା ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଚିତ୍ର ଦେଖାଯାଏ: ଭୁବନେଶ୍ୱର ବ୍ରାହ୍ମଣବାଲଙ୍କି ଉପନସ୍ଥ ପରେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବେଶରେ ରୁଦ୍ରିଆଣି କରିଯିବା ବେଳେ ମରଦ୍‌ଟ୍ଟି ଜୁତା ମାଡ଼ନ୍ତି ଓ ଢାଲପତ୍ର ଛତା ଧରନ୍ତି ।]

୩ । ଶଗଡ଼ ବା ଲଙ୍ଗଳ ଦଉଡ଼ି—

3. Rope for tying the shaft of the cart or plough to the yoke.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜୋଡ ଦଉଡ଼ି; ଜୁଆଳ ସଙ୍ଗେ ବଳଦ ବେକକୁ ଯେଉଁ ଦଉଡ଼ିରେ ବନ୍ଧାଯାଏ—

Rope for tying the bullock's neck to the yoke.

ଜୁତା ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୋତା ଉଠାଇବା (ଦେଖ) Jutā uṭhā(ṭhe)ibā Jotā uṭhāibā (See)

ଜୁତାଏଡ଼ି(ଣ୍ଡି)—ଦେ. ବ—ଜୁତାର ଉଲଗ୍ରଗର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଗୋଇଠି ତଳେ ଥାଏ—

Jutā-erḍi(ṇḍi) The heel of a shoe.

ଜୁତୋର ଏଡ଼ୀ

ଜୁତାକା ଏଡ଼ୀ

ଜୁତା କସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୁତାରେ ପ୍ରହାର କରିବା—

Jutā kasibā To strike or beat with the shoes; to drub with the shoes.

ଜୁତାନ

ଜୁତିଆନା

ଜୁତା ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୁତାରେ ପ୍ରହାର ଖାଇବା—

Jutā khāibā To be beaten with the shoos; to get a sound shoe-beating.

ଜୁତା ଖାଓୟା

ଜୁତା ଖାନା

ଜୁତାଖିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । (ଗାଳ ବିଶେଷ) ନିର୍ଲଜ୍ଜ—

Jutā-khiā 1. (a term of abuse) Shameless

ଜୁତାଖୋର ୨ । ଜୋତା ମାଡ଼ ଖାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ—

ଜୁତାଖୋର 2. Fit to be punished by drubbing with shoes.

Digitized by srujanika@gmail.com

		ଓ	ଋ,ୠ	ଌ	ୡ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଦ୍ଧ୍ୟ	ଭ
୬	ଔ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଲୁ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ମ୍

ଜୁତା ଚଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜୁତା ଦେବା (ଦେଖ) Jutā chardhā(rdhe)ibā 1. Jutā debā (See)
ଜୂତା ଚଢ଼ାନ ୨ । ଜୋତା ପିନ୍ଧିବା—2. To put on shoes.
ଜୁତି ଚଢାନା

ଜୁତା ଚଢ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଜୁତା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର ଦେବା— Juta chardhibā Being beaten with shoes.
ଜୂତା ଚଢ଼ା
ଜୁତା ଚଢନା

ଜୁତା ଚାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯାବଲେଲ୍ଲନ କରିବା; Juta chāṭibā ଖୋସାମଦ୍ କରିବା—
ଜୂତା ଚାଟା (figurative) To flatter.
ଜୁତା ଚାଟନା

ଜୁତା ଦେବା—ଦେ. କ —୧ । ଜୁତାରେ ପ୍ରହାର କରିବା— Jutā debā 1. To strike or beat with the
ଜୂତା ଦେଓୟା shoes.
ଜୁତା ଦେନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମୁହଁଭୋଡ଼ ଜବାବ ଦେଇ ଅପମାନିତ କରିବା—3. (figurative) To insult a person by speaking to his face.

ଜୁତାପାହାର—ଦେ. ବ—ଜୁତାଦ୍ୱାରା ଆଘାତ— Jutā-pāhāra Shoe-beating.
ଜୂତୋର ମାର
ଜୁତୋଁକି ମାର, ଜୁତୀକାରି

ଜୁତାପିତା—ଦେ. ବ—ଜୁତାରେ ବନ୍ଧା ଦେବା ପିତା— Jutā-phitā Shoe-tape.

ଜୁତାବରଦାର—ଦେ. ବ୍ୟ—ଜୁତାବୁହା (ଦେଖ) Jutā-bar-dār Jutā-buhā (See)

ଜୁତା ବସିବା—ଦେ. ବ—ଜୁତା ଚଢ଼ିବା (ଦେଖ) Jutā basibā Jutā chardhibā (See)

ଜୁତାବୁହା—ଦେ. ବ୍ୟ—ଘାଟୁକା-ବାଦ୍ଦକ; ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଜୁତାକୁ ବହନ Jutā-buhā କରିବା (ଉତ୍ତମ)—Shoe-bearer; (a servant)
ଜୂତାବରଦାର carrying the shoes of the master.
ଜୁତିବରଦାର

ଜୁତ ମାଡ଼—ଦେ. ବ—ଜୁତାପାହାର (ଦେଖ) Jutā-mārda Jutā-pāhāra (See)

ଜୁତାମାଡ଼ଖିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଜୁତାଖିଆ (ଦେଖ) Jutā mārda-khiā Jutā-khiā (See)

ଜୁତା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୁତା ଦେବା (ଦେଖ) Jutā māribā Jutā debā (See)

ଜୁତା ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୁତା ଦେବା (ଦେଖ) Jutā lagā(ge)ibā Jutā debā (See)

ଜୁତାମିଶା ଗୋଇଠା—ଦେ. ବ—ଜୁତାପିନ୍ଧା ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ଗୋଇଠା— Jutā-miśā goiṭhā A kick with shoes on.

ଜୁତି—ଫା. ବ—ବେଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Speed; velocity.
Juti ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ଷଃ; ଦ୍ୟୁତ)—
ଜ୍ୟୋତ୍ଷଃ; ଦୀପ୍ତି; ତେଜଃ—Brightness, splendour; brilliance.

ଜୁତିଆ—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଦ୍ୱିତୀୟ)—ଦ୍ୱିତୀୟ; ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଧବା- Jutia ବିବାହ ପ୍ରଥା—The custom of widow-marriage amongst the Śūdras.

ଜୁତ୍ର—ଦେ. ବଙ୍ଗ. (ସଂ. ଦ୍ୟୁତ)—୧ । ସୁନ୍ଦର— Jutra Fine.
ଦେଖ ଦେଖ ସଖି ପଦ୍ମକୂଳ ତଳ
ଧରଣୀର ପରେ କେଉଁ ଜୁତ୍ର । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ଲବଣଶୈଳଯ ।
୨ । ରୁଚିକର—2. Tasteful.
୩ । ସୁବିଧାଜନକ—3. Convenient.
ଦେ. ବ—ଜୋତ୍ର (ଦେଖ) Jotra (See)

ଜୁତ୍ରହୀନ—ଦେ. ବଙ୍ଗ—ଜୋତ୍ରହୀନ (ଦେଖ) Jutra-hīna Jotra-hīna (See)

ଜୁଦା—ବୈଦେ. ବଙ୍ଗ. (ଫା. ଜୁଦାଦ୍)—୧ । ପୃଥକ୍; ଭିନ୍ନ; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର— Judā 1. Separate; different.
ଜୁଦା ୨ । ପୃଥକାନ୍ନବାସ—
ଜୁଦା 2. Separated in mess and lodging.

ଜୁନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଇଂରାଜ ଗଣନାରେ ଷଷ୍ଠ ମାସ— Jun Month of June.
ଜୁନ [ଦ୍ର—ଏହା ମାସ ପ୍ରାୟଶଃ ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ମାସର ଶେଷ ୧୫ ଦିନ ଓ
ଜୁନ ଆଷାଢ଼ମାସର ପ୍ରଥମ ୧୫ ଦିନରେ ପଡ଼େ ।]

ଜୁନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ କଲାହାଣ୍ଡି) ବଙ୍ଗ. (ସଂ. ଜୀର୍ଣ୍ଣ)— Junā ୧ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ପୁରୁଣା—1. Old and worn out.
ରଥ ଯାଉଥିବେ ରଥ ଦେଖି ସିନି
ଜୁନା ଚୁଗ ଢଳଢଥା । ସମ୍ବଲପୁର ଗୀତ ।
୨ । ଅତି ପୁରୁଣା—2. Very old.
ବ—ରାଜପୁତ ରାଜାମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟାବଶେଷ—
The remains of the partaken food of Rajput kings; the leavings of the table of kings.
[ଦ୍ର—ରାଜାମାନେ ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଏହା ଜୁନା ଦେଇ ସମ୍ମାନିତ କରନ୍ତି ।]

ଜୁନାଗଡ଼—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗୁଜରାଟର ରାଜ୍ୟ ଓ ନଗରବିଶେଷ— Junā-garda Name of a State and city in Gujerat.
ଜୁନାଗଡ଼ [ଦ୍ର— ଏହା କାଟିଆବାଡ଼ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଜୁନାଗଡ଼
ଜୁନାଗଡ଼ ନାମକ ଜଣେ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ । ଗିର୍ଣ୍ଣାର ଓ ଦାତାର ନାମକ ଦୁଇ ପର୍ବତର ଅଧିତ୍ୟକାରେ ଉକ୍ତ ନଗର ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ପ୍ରାଚୀନ ଓ ନୂତନ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ପ୍ରାଚୀନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ଆରମ୍ଭ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ର ପରବର୍ତ୍ତୀ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେଲେ ଏ ଭୂତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଣ୍ଣର ବିଦଘଟ ' ବା ୍ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଦୁର୍ଗ ନଗରର ଅଳ୍ପଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ ଯୁଗରେ ଖୋଦିତ ଅନେକ ଗୁମ୍ଫା ଅଛି ଓ ଗୋଟିଏ ମସଜିଦ୍ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ନୂଆନ ନଗର ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁସ୍ତଫାବାଦ୍ ନାମରେ ଅଭିହିତ— ମଦନମୋହନ—ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ।]

ଜୁନାମାନ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସିନ୍ଧିଭୂମି) ବ—ଚୁନାମାଛ—
Junā-mān — Very small fish.

ଜୁନିଅର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ. ଜୁନିଅର୍)—
Juniar — ୧ । ବୟସ ବା କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
ଜୁନିଅର — 1. Junior in age or service.
ଜୁନିୟର
(ସିନିଅର୍—ବପରୀତ)

ଜୁବନ୍ଧ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବଲର ପରିମାଣ ବା କ୍ଷେତ୍ରଫଳ—
Jubandha — The area of a field.

ଜୁବା—ଦେ. ବ—ଜୁବ୍ବା (ଦେଖ)
Jubā — Jubbā (See)

ଜୁବାନ୍—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଜୁଆନ୍ (ଦେଖ)
Jubān — Juān (See)

ଜୁବିଲି—ବୈଦେ. ବି. (ହେବ୍ରୁ ଭାଷାରୁ ଆଗତ; ଇଂ. ଜୁବିଲି)—
Jubili — ରାଜାଆଦଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କରବାର ୫୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ
ଜୁବିଲି — ଯେଉଁ ଉତ୍ସବ କରାଯାଏ—Jubilee.
ଜୁବଲି

ଜୁବ୍ବା—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜୁବ୍ବା)—କାନ୍ଧରୁ ଆଣ୍ଠୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିବା ଶୁଦ୍ଧ-
Jubbā — ମେଲ୍ଲା କୁର୍ତ୍ତା—A long vest or jacket.
ଜୁବ୍ବା
ଜୁବ୍ବା

ଜୁଭେନାଇଲ୍ ଅଫେଣ୍ଡର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଅଦାଲତରେ ଦଣ୍ଡ-
Jubhenāil aphendar — ପ୍ରାପ୍ତ ଅପରାଧୀ ଯୁବକ ବା ବାଳକ—
Juvenile offender.

ଜୁମ୍—ଦେ. ବି. (ଫା. ଯମକ; ତୁଳ=ଆ. ଜମା)—
Jum — ୧ । ଯାତ୍ରାଆଦରେ ବହୁ ଜନସମାଗମ—
ଜୁମ — 1. The gathering of a large crowd attracted
ଜୁମନା — by a show or performance.
୨ । ନଶାର ଗାଢ଼ତା; ନଶାର ମାଦକ ଜମିବା ଅବସ୍ଥା—
2. The state of intoxication reaching its pitch or climax.
୩ । ଆହ୍ଲାଦ; ଆନନ୍ଦ; ମଜ୍ଜ—
3. Amusement; glee.

ଜୁମକ୍—ଦେ. ବ (ଫା. ଯମକ)—ଜୁମ୍ (ଦେଖ)—
Jumak — Jum (See)

ଜୁମକ୍ ନଶା—ଦେ. ବ—୧ । ଗାଢ଼ତା ନଶା—1. The climax
Jumak nisā — or pitch of intoxication.
୨ । ମଜ୍ଜଆ ନଶା—2. A state of delightful
stupor while intoxicated.

ଜୁମର—ଦେ. ବ (ନାମ)—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Jumara — Name of a grammatical work in Sanskrit read as a primer.
ଅମର ଜୁମର ନଠେଇ ଘୋଷ, ଅଉ ସବୁ ପାଠ ଗୁଲନ୍ଦର ଘୋଷ—ପ୍ରବଚନ ।
[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ 'ସଙ୍କ୍ଷିପ୍ତସାର'; ଜୁମରନନ୍ଦୀ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ବୃତ୍ତି ରଚନା କରିଥିଲେ ବୋଲି, ଏହାକୁ ଜୁମର ବ୍ୟାକରଣ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ।]

ଜୁମଲା—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଜୁମ୍ଲା)—ମୋଟ; ସମଷ୍ଟି—
Jumalā — Total.
ଜୁମଲା
ଜୁମଲା

ଜୁମା—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଜୁମାହ୍)—(ମୁସଲମାନଙ୍କ) ଶୁକ୍ରବାର—
Jumā — Friday (according to the Mahomedans).
ଜୁମା
ଜୁମା
(ଜୁମ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଆ. ଜମା)—ଜମା କରିବା (ଦେଖ)
Jumā(me)ibā — Jamā karibā (See)
ଜୁମାନ
ଜୁମାନ

ଜୁମାନମାଜ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଜୁମାହ୍+ନମାଜ୍)—ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ
Jumā-nimāj — ମୁସଲମାନଙ୍କର ପାଠ କରିବା ସ୍ତବ—Friday-
ଜୁମାନମାଜ — prayer of the Mahomedans.
ଜୁମାନମାଜ
(ଜୁମାନମାଜ୍—ଅନ୍ୟରୂପ

ଜୁମାମସଜିଦ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚନୀଳଚୂଡ଼ରେ ମୁସଲମାନ-
Jumā-masajid — ମାନେ ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ସମବେତ ହୋଇ ନମାଜ୍
ପଢ଼ନ୍ତି ବା ଭଜନ କରନ୍ତି—The mosque
where Mahomedans assemble for
Friday-prayer.
(ଜୁମ୍ମାମସଜିଦ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ଆଗ୍ରାର ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ମସଜିଦ । କଟକ ନଗରର ବାଲୁବଜାରରେ ମୁସଲମାନ ବାଦଶାହା ଆରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ଅମଲରେ ନର୍ମିତ ମସଜିଦ୍‌କୁ ମଧ୍ୟ ଜୁମାମସଜିଦ୍ ବୋଲାଯାଏ । ଶୁକ୍ରବାର ମୁସଲମାନଙ୍କ ଭଜନର ପ୍ରଶସ୍ତ ଦିନ ।]

ଜୁମିବା— ଦେ. କ୍ରି (ଆ. ଜମା)—୧ । କୌଣସି ଘଟନାକ୍ରମେ ବହୁଲୋକ
Jumibā — ଏକତ୍ର ହେବା—1. Gathering of a crowd
ଜୁମା — on a certain occasion.
ଜୁମନା; ଜୁମକନା (ଯଥା—ଯାତ୍ରା ଜୁମିଛି=ଭଲ ଯାତ୍ରା ହେବାରୁ ବହୁଲୋକେ ଅକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ତାହା ଦେଖିବାକୁ ଏକତ୍ର ହୋଇଛନ୍ତି । ସେହିପରି ନାଟ ଜୁମିଛି ଏବଂ ଗାଥଣା ବାଜଣା ଜୁମିଛି ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ଂ

୨ । (ନିଶା) ଜମ୍‌କ୍ ଦେବା; ଗାଢ଼ ଦେବା —
2. (intoxication) To reach its pitch.

ଜୁମି ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଆ. ଜମା)—ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଦୃଢ଼ରୂପେ ଫଲଗ୍ନ ହୋଇ ଜମି ରହିବା—To accumulate firmly at a place; to be heaped up at a place.
Jumi rahibā
ଜମେ ଯାଓୟା
जम जाना

ଜୁମିଲା—ବୈଦେ. ଅ (ଆ. ଜୁମ୍ଲା=ମୋଟ)—ବାବଦକୁ—
Towards the account of; in part payment of.
Jumilā
ଜୁମିଲା
जुमला
[ଦୃ—ମୋର ୫ ୧୦ଙ୍କା ପାଉଣା ବାବଦକୁ ଯେବେ ୫୧ଙ୍କା ପାଏ ତେବେ ଉକ୍ତ ୧୦ଙ୍କା ଜୁମିଲାକୁ ମୁଁ ୫୧ଙ୍କା ପାଇଲି ବୋଲିଯିବ; ଏହାର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ । ଜୁ । ବା । ଯୁ ।]

ଜୁମେରାତ୍—ବୈଦେ ବ. (ଆ)—(ମୁସଲମାନଙ୍କର) ଗୁରୁବାର—
Thursday (according to Mahomedans.)
Jumerāt
ଜମେରାଂ
जुमेरात

ଜୁର—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଜୋଡ଼; ଜଳମୟ ସ୍ଥାନ—
Marsh; marshy land.
Jur

ଜୁର—ଦେ. ବ. (ଫା. ଜୁଲ୍ମ୍=ଅତ୍ୟାଚାର; ଜୁର୍ମ=ଅପରାଧ ଜନ୍ୟ। ଫ. ଜ ଧାତୁ=ଜାଣ୍ଡି ଦେବା)—୧। ବଳାତ୍କାର ହରଣ—
1. Snatching; forcible taking away.
୨ । ଲୁଟ—2. Looting; plundering.

ଅସୁର ସୁରଙ୍କ ରମ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରଙ୍କ ପଣ ଶୁଣି ସିନ୍ଧୁର ଜୁରରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଅପବ୍ୟୟ—3. Waste; squandering.
୪ । ବିନାଶ; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତତା—
4. Depredation; destruction; devastation.
୫ । ଉଚ୍ଚସ୍ତଃ କରିବା; ଓଲଟପାଲଟ କରିବା—
5. Topsyturvification.

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ବଳାତ୍କାର ଅପହୃତ—
1. Snatched away; forcibly taken.
୨ । ଲୁଣ୍ଠିତ—2. Looted; plundered.

ବହୁତ ପଣାଇ ଧନ କରି ନେଲ ଜୁର.
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଗ୍ମଣବଳାସ ।

୩ । ଅପବ୍ୟୟିତ—3. Wasted; squandered.
୪ । ବିନଷ୍ଟ; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ; ଶ୍ରିନଖଣ୍ଡିତ—
4. Destroyed; devastated.

ଅଥସ୍ ଜରନ୍ତ କୃଷକେ ଶସ୍ୟ କରଣ ଜୁର ।
ମଧୁସୂଦନ. ଛନ୍ଦମାଳା ।

୫ । ଓଲଟ ପାଲଟ—
5. Topsyturvy; turned upside down.

ଜୁର କଗ୍(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. —ଜୁର କରିବାର ଶିଜନ୍ତ ରୂପ—
Jura karā(re)ibā Causative form of Jura karibā.

ସ୍ୱଥଂ ମଧ୍ୟାଦ୍ନ ଜର ଜଗ୍ଦଇବା । ପ୍ରାତୀ. ନଳଚରିତ ।

ଜୁର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବଳାତ୍କାର ହରଣ କରିବା—
Jura karibā 1. To snatch away forcibly.
୨ । ଲୁଣ୍ଠିବା; ଲୁଣ୍ଠ କରିବା—
2. To loot; to plunder.

ରତ ରତ୍ନଭଣ୍ଡାରକୁ ଜୁର ନାହିଁ ତାଳା ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୋଇତ୍ରୋଣସୁନ୍ଦର ।

୩ । ବିନାଶ କରିବା; ଶ୍ରିନଖଣ୍ଡିତ କରିବା—
3. To commit depredation; to devastate.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜିଣିବା—1. (figurative) To win.
୫ । ବଳ ପଡ଼ିବା—2. To exceed.

ଜୁରମାର—ଦେ. ବ.—୧ । ଲୁଣ୍ଠାର; ଉଚ୍ଚସ୍ତଃ ବିକ୍ଷେପ—
Jura-māra 1. Depredation; devastation.
୨ । ଲୁଣ୍ଠପାଟ—2. Plundering.
୩ । ବିନାଶ; ଚୁରମାର—3. Destruction

ବିଣ.—୧ । ବିନଷ୍ଟ—1. Devastated; destroyed.
୨ । ଲୁଣ୍ଠିତ—2. Looted.

ଜୁରି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଅଦାଲତରେ ଜଜଙ୍କ ସହାୟତା ଦଣ୍ଡଦ୍ରବ୍ୟ ପକଦମା ବିଚାର କରିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟତା କରିବା ନିମନ୍ତେ ବସିବା ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—
Jury.
जुरी
[ଦୃ— ସେସନ୍ ଜଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତିନଧି ସ୍ୱରୂପ ଦୁଇ ଜଣରୁ ବାର ଜଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୁରି ବସନ୍ତି ।]

ଜୁରିଆ—ଦେ. ବ.—ଯେ ଜୁର କରେ; ଲୁଣ୍ଠାରୁ—
Juriā Dacoit; looter.
ଲୁଟିୟାରା
लुटेरा

ଜୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଜୁର କରିବା (ଦେଖ)
Juribā Jura karibā (See)

ଜୁରୁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ.—ଜୋକ—
Juru Leech.

ଜୁର୍ମ୍—ବୈଦେ. ବ.— (ଫା)—ଅପରାଧ—
Jurm Offence.
ଜର୍ମ
जुर्म

ଜୁର୍ମାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜୋରିମାନା; ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ—
Jurmānā Fine
ଜରିମାମା
जुरमाना

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

ଜୁର୍ଲା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବସୁର) ବ.—ଅସରପା—
Jurlā Cockroach.

ଜୁଲ୍‌ଜୁଲ୍—ଦେ. ଅ.—(ଫ. ଜ୍ୱଲ୍ଜ୍ୱଲ କମ୍ବା ଜ୍ୱଲଜ୍ୱଲ)—
Jul-jul ୧ । ମିଟ୍‌ମିଟ୍ କର—
ଜଲ୍‌ଜଲ୍, ଜ୍ୱଲଜ୍ୱଲ 2. In a peeping manner.
୨ । ମୃଦୁ ଦୃଷ୍ଟି କର—2. With a sweet glance.
୩ । ସିଗ୍ଧାବରେ ଆଖି ପିଛୁଡ଼ (ଦୃଷ୍ଟି କରିବା)—
3. With repeated sweet glances.
୪ । ସିଗ୍ଧାବରେ (ଆଲୋକ ଦେବା); ଜୁକ୍ ଜୁକ୍—
4. In a twinkling manner.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତୁର ସ୍ନିଗ୍ଧପ୍ରକାଶ ସୂଚନା କରେ । ଯଥା— କଅଁଳା ପିଲାଟି ସାପ ଆଡ଼କୁ ଜୁଲ୍‌ଜୁଲ୍ କରି ଗୁହାଁଚ୍ଛି । ପୁସି ବର୍ତ୍ତୁଟ ଗଛରେ ଜୁଲ୍‌ଜୁଲ୍ କରି ଗୁହାଁଚ୍ଛି । ଜଲଜଲ କରି ଗୁହାଁବାରେ ସ୍ନିଗ୍ଧତା ଭାବ ନାହିଁ ।
ଜଲଜଲ କରି ଗୁହାଁବା = ମଟ୍‌ମଟ କରି ଗୁହାଁବା
ଜୁଲୁଜୁଲୁ କରି ଗୁହାଁବା = ମେଟ୍‌ମେଟ କରି ଗୁହାଁବା ।]

ଜୁଲୁଜୁଲା ପୋକ—ଦେ. ବ.—ଜଲୁଜୁଲା ପୋକ (ଦେଖ)
Julu-julā poka Julujulā poka (See)

ଜୁଲ୍‌ପି—ଦେ. ବ - (ଫା. ଜୁଲ୍‌ଫି; ସ୍ତ୍ର. ନାମ କାକପକ୍ଷ)—
Jul-pi ୧ । କପାଳ ପାଖରୁ ଇତସ୍ତତଃ କର୍ଣ୍ଣମୂଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବି ଥିବା ଜୁଲ୍‌ଫି କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଚ୍ଛ ବା ବଙ୍କାଭ କେଶଗୁଚ୍ଛ—1. Curling lock ଜୁଲ୍‌ଫ of hair hanging down the sides of the temples of the head.
୨ । ଆଖିକୋଣ ଓ କାନ ମଧ୍ୟରେ ଲମ୍ବି ଥିବା ସଯତ୍ନରକ୍ଷିତ କେଶଗୁଚ୍ଛ ବା କଅଁଳି—2. Curled rings of hair hanging between the ends of the eyes and the ears.
୩ । ଗାଲମୁଣ୍ଡ—3. Whiskers.
୪ । ବବୁର ବାଳ—4. Bobbed hair.

ଜୁଲ୍‌ପିକଟା—ଦେ. ବ.—୧ । କେଶ ବନ୍ୟାସ କରିବା ସମୟରେ କାନ Jul-pi-kaṭā ଓ ଚକ୍ଷୁ କୋଣ ମଧ୍ୟରେ କେତ୍ରଏ ଲେଖାଏଁ ବାଳ ଜୁଲଫି କାଟା ବା କଅଁଳି ଝୁଡ଼ିବା—1. To have a curl or ଜୁଲ୍‌ଫ କାଟନା ringlet of hair hanging down the sides between the eye and the ear.
୨ । ଗାଲମୁଣ୍ଡ—2. Whiskers.
ଜୁଲଫିକାଟା ବଣ.—କଅଁଳି ଲମ୍ବାଯାଇ ବନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିବା
ଜୁଲ୍‌ଫବାଲା କେଶଯୁକ୍ତ—With a curl or ringlet of hair descending in front of the ear.

ଜୁଲ—ଦେ. ବ.—ଜୁଲୁକ (ଦେଖ)
Julā Juluki (See)

ଜୁଲକି—ଦେ. ବ—ଜୁଲୁକ (ଦେଖ)
Julaki Juluki (See).

ଜୁଲୁମ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଜୁଲ୍‌ମ୍)—
Julam ୧ । ଉତ୍‌ପୀଡ଼ନ; ଅତ୍ୟାଚାର—
ଜୁଲମ 1. Oppression; high-handedness.
ଜୁଲୁମ ମଙ୍ଗଉଜ କାହାର ଉପରେ ଜୁଲୁମ କଲେ ସେ ଯଦି ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ କାନରେ ଦୁଃଖ କଥାଟା ଶୁଣାଇ ପାରନ୍ତା—ତେବେ ତ ବସ୍ । ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
୨ । ବଳାତ୍କାର; ବଳପ୍ରୟୋଗ—
2. Use of criminal force.
୩ । ଉତ୍‌ପୀଡ଼ନଜନିତ କଷ୍ଟ—
3. Hardship due to oppression.
୪ । ନିଷ୍ଠୁରତା—4. Cruelty.
୫ । ଅନ୍ୟାୟ—5. Injustice.
ଦେ. ବଣ—ଅତ୍ୟଧିକ; ବେଜାୟ—Excessive.
(ଯଥା—ଆମ ଉପରେ ଏ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ବଡ଼ଟ ଜୁଲୁମ୍ ଖଜଣା ଧାର୍ଯ୍ୟହେଲା ।)

ଜୁଲୁମ୍ କରିବା—ଦେ. କି.—ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା—
Julam karibā To oppress; to take violent measures.

ଜୁଲୁମ୍‌ବାର୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—ଉତ୍‌ପୀଡ଼କ; ଅତ୍ୟାଚାରୀ—
Julam-dār Oppressive; tyrannous; high-handed.

ଜୁଲୁମ୍‌ବାଜ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଜୁଲୁମ୍‌ବାର୍ (ଦେଖ)
Julam-bāj Julam-dār (See).

ଜୁଲ୍‌ମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଜୁର୍‌ମାନା)—ଜୋରିମାନା; ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ—
Julamānā Fine.

ଜୁଲା—ଦେ. ବ (ପ୍ରାଚୀନ)—(ଫ. ଜ୍ୱାଲା)—୧ । ଜ୍ୱାଳା—
Julā 1. Distress; pangs.
୨ । ଚକ୍ଷୁର ତାରା—2. The pupil of the eye.
୩ । ତେଜ; ଦୀପ୍ତି—3. Brightness.
ବେନ କେନ୍ଦରେ କଲ୍ଲ ଜୁଲା ଝଃକେତା—ପ୍ରାତା. ଦ୍ରୁହନରୂପଣଗୀତା ।

ଜୁଲା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଜୌଲହ୍)—ମୁସଲମାନ ତନ୍ତୀ—
Julā Mahomedan weaver.
ଜୋଲଆଣି) ସ୍ତ୍ରୀ [ଦ୍ର—କଟକ ସହରରେ ଜୁଲ୍ଲାହ୍ ବୋଲି
ଜୁଲ୍ଲଆଣି) ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟିଏ ଗଲି ଅଛି ।]
ଜୋଲା
ଜୁଲାହା
(ଜୁଲ୍ଲା, ଜୋଲ୍ଲ, ଜୋଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଲ୍‌ଲଇ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଇଂରାଜୀ ଗଣନାରେ ୭ମ ମାସ—
Julāi Month of July.
ଜୁଲାଇ (ଦ୍ର—ଏହା ଓଡ଼ିଆ ଆଷାଢ଼-ଶ୍ରାବଣ)
ଜୁଲାଇ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଲ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ତ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

ଜୁଲ୍ଲପ୍—ବୈଦେ. ଈ (ଆ. ଜୁଲ୍ଲାବ୍; ଫା. ଜୁଲାବ୍; ପର୍ତ୍ତୁ. ଜଲ୍ଲପା)—
Julāp
ଜୋଲାପ; ଜୁଲାପ
ଜୁଲାବ

୧ । ରେଚକ; ମଳଭେଦକ ଔଷଧ; ଉରେଚକ ଔଷଧ; ଯେଉଁ ଔଷଧ ଖାଇଲେ ଝାଡ଼ା ହୁଏ—1. Purgative; a purge; a cathartic.

(ଜୁଲ୍ଲାବ୍, ଜୁଲ୍ଲବ୍, ଜୁଲ୍ଲାବ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର— ଫା. ଜୁଲ୍ଲବ୍ = ଗୋଲାପଘଣ୍ଟି; ଏହା ସାରକ ବା ମଳଭେଦକ ବୋଲି ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ । ଏଥିର ଅପଭ୍ରଂଶରେ ଆରବୀ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁରେ ଜୁଲ୍ଲବ୍ ଓ ଜୁଲ୍ଲାବ୍ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଭୁଲ. ପର୍ତ୍ତୁଗିଜ୍. ଜଲ୍ଲପା (Jalapa = ଅମେରିକାର ଜଲ୍ଲପା ନାମକ ଗଛର ମୂଳଜାତ ମଳଭେଦକ ଔଷଧ ।]

୨ । କଲମୀ ଅଦ ବର୍ଗର ଲତାବିଶେଷ—2. Ipomoea Purga; Jalap.

[ଦ୍ର— ଏହାର ଆଦ୍ୟ ବାସ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ମେକ୍ସିକୋ ଦେଶ; ଏହା ଏ ଦେଶରୁ ଆଣା ହୋଇ ମାଲଗଇ ଓ ମସୁଲା ପାହାଡ଼ରେ ଚାଷ ହେଉଅଛି । ଏହାର ମୂଳ ଜଲ୍ଲପ (Jalap) ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ଓ ଉରେଚକ । ଆମ ଦେଶୀ ଜୁଲ୍ଲପ ଗଛକୁ ଉତ୍ତୁଡ଼ୀ କହନ୍ତି ।]

ଜୁଲ୍ଲପ୍ ଦେବା—ଦେ. କି—ଝାଡ଼ା କରାଇବା ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Julāp debā
ଜୋଲାପ ଦେଓୟା
ଜୁଲାବ ଦେନା

ଉରେଚକଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—To administer purgative to a person.

ଜୁଲ୍ଲପ୍ ଧରିବା—ଦେ. ବି—ଝାଡ଼ାଔଷଧର ଗୁଣ ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ଝାଡ଼ା ହେବା—
Julāp dharibā
ଜୋଲାପ ଧରା

Purging due to a dose of purgative; the taking effect of a purgative dose.

ଜୁଲ୍ଲପ୍ ନେବା—ଦେ. କି—ଝାଡ଼ା କରାଇବା ପାଇଁ ଔଷଧ ଖାଇବା—
Julāp nebā
ଜୋଲାପ ଲଓୟା
ଜୁଲାବ ଲେନା

To take a purgative.

ଜୁଲି—ଦେ. ବି. (ଫ. ଚୁଣ୍ଡୀ; ନଯୂନଜୁଲ ବା ନଯୂନଜୋଡ଼ି ଶବ୍ଦରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Juli
ଜୁଲୀ

୧ । ପାଣି ଯିବାର ସରୁ ନାଳ ବା ମାଦ୍ୱାର୍—1. A narrow trench or shallow channel for flow of water.

ଜୁଲ୍ଲିକ—ଦେ. ବି—ଜୁଲୁକ (ଦେଖ)
Julliki
Juluki (See)

ଜୁଲ୍ଲିପି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଜୁଲ୍‌ପି (ଦେଖ)
Jullipi
Jul-pi (See)

(ଜୁଲ୍ଲିପି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଲୁ—ବୈଦେ. ବି. (ନାମ)—ଅଫ୍ରିକାର ଦକ୍ଷିଣାଂଶବାସୀ ବଳିଷ୍ଠ କୃଷ୍ଣାଙ୍ଗ ଜାତିବିଶେଷ—The Zulus.
Julu
ଜୁଲୁ
ଜୁଲୁ

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଦେଶକୁ ଜୁଲୁଲଣ୍ଡ (Zululand) କୋଲ୍ଲସାଏ ।]

ଜୁଲୁକି—ଦେ. ବି—୧ । କବାଟରେ କଳଙ୍କୀକୁ ଅଟକାଇବାର ଲମ୍ବା ବା କାଠର ଅଙ୍କୁଡ଼ା; ଛୁଟକଣି; ଚିଙ୍କିଆ; ହୁଡ଼ୁକା—
Juluki
ହାଁସକଳ
କୁଲାବା; ଜମୁରକା

1. A wooden or iron hook to hold the shutter-bar of a door; bolt of a door.

୨ । ଗାଈକୁ ଦୁହିଁବାବେଳେ ଛାଦାର ଆଗ ବା ପଛ ଗୋଡ଼କୁ ଛନ୍ଦବା ଦଉଡ଼ି; ଛନ୍ଦଣୀ—2. A string used to tie up the two fore or hind legs of a cow while she is milked.

ଜୁଲୁକି କବାଟ—ଦେ. ବି—ଜଲାକବାଟ (ଦେଖ)—
Juluki-kabāṭa
Jalā-kabāṭa (See)

ଜବଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିବା କଳୁକ କବାଟ—ସ୍ତ୍ରୀତା, ଦୁର୍ଦ୍ଦନରୂପଶତକ।

ଜୁଲୁଜୁଲା ପୋକ—ଦେ. ବି (ଫ. ଜୁଲ ଧାତୁ; ସଂ. ଜ୍ୟୋତିରଙ୍ଗଣ)
Julujulā poka
ଜୁଲୀପୋକା; ଜୁନୀପୋକ
ଜୁଗନୁ

ଯେଉଁ ପୋକ ରାତ୍ରିରେ ଜୁଲୁଜୁଲୁ କରେ; ଖଦ୍ୟୋତ; ଜ୍ୟୋତିରଙ୍ଗଣ— Firefly

[ଦ୍ର—ବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ଜୁଲୁଜୁଲାପୋକ ତିନିପ୍ରକାର; ଯଥା—ଧଳା ଦଲଦଆ ଓ ପାଣ୍ଡୁ ରଙ୍ଗ ।]

(ଜୁଲୁଜୁଲଆପୋକ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଲୁଜୁଲୁ—ଦେ. ଅ—ଜୁଲଜୁଲ୍ (ଦେଖ)—
Julujulu
Juljul (See)

ଜୁଲୁପି—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ଜୁଲ୍‌ପି (ଦେଖ)
Julupi
Jul-pi (See)

(ଜୁଲୁଫି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୁଲୁମ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି (ଆ)—ଜୁଲମ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Julum (etc)
Julam etc (See)

ଜୁଲୁସ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ.)—୧ । ସଂ ଦ୍ୱାସନାରୋହଣ—
Julus
ଜୁଲୁସ
ଜୁଲୁସ

1. Installation.

୨ । ଉତ୍ସବାଦି ଉପଲକ୍ଷେ ସମାରୋହ—2. Grand display on the occasion of a rejoicing.

୩ । ଜାକଜମକ—3. Grandeur, show.

୪ । ଶୋଭାଯାତ୍ରା—4. Procession.

ଜୁଲ୍ଲା—ଦେ. ବି—ଜୁଲ୍ଲ (ଦେଖ)—
Jullā
Jula (See)

ଜୁଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ସେବା କରିବା—
Jush (root)
To serve; to attend.

ଜୁଷ୍—ସଂ. ବି. (ଜୁଷ ଧାତୁ = ସେବା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Jush
୧ । ସେବକ—1. Attendant, servant.

୨ । ସହାୟୀ—2. Helper.

୩ । ପ୍ରଣୟୀ—3. Lover.

୪ । ପୂଜକ—4. Worshipper

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସିହେଁ ବ ବର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେସବ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ; ତେବେ ସେହି ଶବ ହାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପସ୍ଥଳ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ- ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜବେ; 'ଦେଖ' ନ ମିଳଲେ 'କ୍ଷ' ବେଖିବେ; 'ବଧ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧ' ବେଖିବେ; 'ଅଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଛି' ବେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍ଟ' ବେଖିବେ ।

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜୁଷ)—ସୁରୁଆ; ଡାଲି, ମାଂସ ଆଦ ବିହ୍ନା ବୋଇ ଥିବା ପାଣି; ଝୋଳ—Broth; soup.

ଜୁସ୍
ଜୁସ

ଜୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ. (ଜୁଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ ତ)—୧ । ପୂଜିତ—
Jushṭa 1. Worshipped.

୨ । ସେବିତ—2. Followed; served; attended to.

୩ । ଉତ୍‌ସୃଷ୍ଟ—3. Dedicated.

୪ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—4. Gratified; pleased.

୫ । ଉପକୃତ—5. Benefitted.

୬ । ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ—6. Left in the plate after meals.

ଜୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବଣ (ଜୁଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ. ଯ)—୧ ସେବ୍ୟ—
Jushya 1. Fit to be served.

୨ । ପୂଜ୍ୟ; ଉପାସ୍ୟ—2. Fit to be worshipped.

ଜୁହା—ଗ୍ରାଦେ. (ସଂ ଜିହ୍ୱାମ) ବ—ଜୁଆ (ଦେଖ)
Juhā Juā (See)

ଜୁହାଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଲହଣ୍ଡା) ବ. (ସଂ. ଯୂକା; ଭୁଲ. ଏହ ଅର୍ଥରେ ହି. ଜୁଁ)
Juhāñ ଉକୁଣି—Louse.

ଜୁହାଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଜୁଆର; ଦ୍ୟୁତାସକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
Juhārḍi Gambler.

ଜୁହାର—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଅବଦାର=ଯୁବାଦର ସାମସ୍ତିକ ବର୍ଗ୍ଗ; ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—୧ । ଦଣ୍ଡବତ; ନମସ୍କାର; ଅଭିବାଦନ—
ଜୁହାର; ଜୋହାର 1. Salutation; a bow.
ଜୁହାର ୨ । ରାଜା ଆଦଙ୍କୁ ଜୋଡ଼ହାତରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ନମସ୍କାର—
2. Obeisance to a high personage with folded palms.

୩ । ଉତ୍ପରେ କୌଣସି ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନମସ୍କାରପୂର୍ବକ ଭାବା-ଠାରୁ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥାନ—3. Keeping away from a wicked person, with folded hands, at a safe distance, through fear.

ଓଷ୍ଟେ ହଥା ସ୍ପଦେହାର ଥାଇଁ ଅମରେ ନଡାଇକର କରନ୍ତୁ ଅଡାର; ତାଙ୍କୁ ଜୁହାର ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସ୍ପଧାନଧ ।

ଅ—(ନମସ୍କାର କଲ୍ଲବେ ଲେ ଜୁଚାଇତ ଶବ୍ଦ)-- ସଦାଶସ୍ୱ, ନମସ୍କାର ! (Interj) Good morning ! Good day!

ଜୁହାର କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ନମସ୍କାର କରିବା—
Juhāra karibā 1. To bow down; to salute.
ଜୁହାର କରା ୨ । ମାନ୍ୟ କରିବା—
ଜୁହାର କରନା 2. To show respect.
(ଜୁହାର ଦେବା— ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ହାତ ଜୋଡ଼ି ବିନତ କରିବା—
3. To pray or beseech with folded hands.

୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ଭୟ ନମସ୍କାରପୂର୍ବକ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିବା—
4. To keep oneself at a safe distance from a person or thing with folded hands, through fear.

୫ । ହାର ମାନିବା; ଶକ୍ତି ରହିବା—
5. To submit; to yield; to admit defeat.

(ଯଥା—ଜୁହାର କରୁଛ ଭାଇ ! ମୁଁ କ ଏଥିକ ଭାବିନ ?
ମତେ ଆଉ ଏତେ ହନ୍‌ହନ୍‌ରେ ପକାନା ।]

ଜୁହାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜୁହାର କରିବା (ଦେଖ)—
Juhāribā 1. Juhāra karibā (See).

ଧରଣୀ ଜର୍ଜର କବ ରବ ଭର ସୃଣି ତାଙ୍କୁ ନ ଜୁହାରିବାର
କବସୂର୍ଯ୍ୟ, ରାଘାକର ବଶ୍ମ ।

୨ । ଉତ୍ପରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି(କୁ ନମସ୍କାର କରି ତା) ଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିବା—2. To keep away from a person or thing through fear.

ମୁଁ ଜୁହାରଲି ହେଇ ଏତକ ଗୋ
ଜୁହାରଲି ଶ୍ୟାମ ପ୍ରୀତକ ଗୋ—ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ

ଜୁହାଳ—ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ.—ଶଗଡ଼ର ଜୁଆଳ—
Juhāla The yoke of a cart.

ଜୁହୁ—ସଂ. ବ (ହୁ ଧାତୁ=ହୋମ କରିବା + କରଣ କ୍ୱିପ୍)—
Juhu ଯଜ୍ଞୀୟ କାଷ୍ଠପାତ୍ରବିଶେଷ—A kind of wooden
(ଜୁହୂ—ଅନ୍ୟରୂପ) vessel used in vedic sacrifice.

ଜୁହ୍ନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର). ବଣ - ଜୁନା (ଦେଖ)—
Juhnā Junā (See).

ଜୂ—ବୈ. ବ (ଫା. ଜୁ)—ଜୁ (ଦେଖ)—Ju (See).
Jū

ଜୂ ସଂ. ବ (ଜୁ ଧାତୁ=ବେଗରେ ଗମନ କରିବା)—
୧ । (+ଅଧିକରଣ. କ୍ୱିପ୍)—ଆକାଶ—1. The sky.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ.କ୍ୱିପ୍)—ସରସ୍ୱତୀ—2. The Goddess of learning.

୩ । ପିଶାଚୀ—3. Demoness.

୪ । (+ଭାବ.କ୍ୱିପ୍)ଶୀଘ୍ର ଗମନ—4. Swift movement.

ଜୂଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଏକତ୍ର ହେବା; ଜମା ହେବା—To be massed
Juṭ (root) together; to be heaped

ଜୂଟ—ସଂ. ବ (ଜୂଟ୍ ଧାତୁ ଏକତ୍ର ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—୧ । ଜଟା—
Jūṭa 1. Matted locks of hair grown by ascetics.

୨ । ସମୂହ—2. Cluster; collection.
(ଯଥା— ଜଟାଜୂଟ ।)

୩ । ଗ୍ରନ୍ଥି; ଗଦା—3. Mass; heap.

୪ । ବନ୍ଧନ—4. Tying up.

ଜୂଟକ—ସଂ. ବ (ଜୂଟ୍ ଧାତୁ ଏକତ୍ର ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Jūṭaka ଜୂଟ (ଦେଖ).
Jūṭa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ		ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ	ଟ୍ର

ଜୂତ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦ୍ୟୂତ) —୧ ଜୁଆଖେଳ—
Jūta 1. Gambling.

ଜୁତ ଧୃତ କଲେ ଅଟ୍ଟନ ଘନ୍ୟା ପ୍ରତ୍ୟୁଷ—ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମମୁଧାନଧି ।

୨ । ପଶାଖେଳ—2. Play at dice.

ଜୁତରେ ଅଜ୍ଞାନ ଘଳା ହୋଇଲେ ଜାଣ—ସ୍ତୁତି, ନଚଚରତ ।

ଜୂତି—ସଂ. ବ. (ଜୁ ଧାତୁ+ଭାବ ଜ୍ଞି)—୧ । ଗତି—
Jūti 1. Motion.

୨ । ବେଗ—2. Velocity; swiftness.

ଜୂର—ଦେ. ବ. ଓ ଜଣ—ଜୁର (ଦେଖ)
Jūra Jura (See)

ଜୀବନ ହରିବ ଭାବାଟ, ସବ ସମ୍ବନ ଜର ଜୁର—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଜୂରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୁର କରିବା (ଦେଖ)
Jūribā Jura karibā (See)

ଜୀର୍ଣ୍ଣା । ଲସ୍ୱ ଜୁର ମନଙ୍କର—ଉଷ, କୋଣାର୍କଯାତ୍ରାଶବ୍ଦବସ୍ୱ ।

ଜୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ—ଜୁଣ (ଦେଖ)
Jūrṇṇa Juṇa (See)

ଜୂଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ବଧ କରିବା—
Jūsh (root) To kill.

ଜୂଷ—ସଂ. ବ. (ଜୂଷ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ସଜ୍ଞାର୍ଥ. ଅ)—ଜ୍ୟାଥ; ଅଣ; ଝୋଳ; ଡାଲ ଅବର ଅଣ—Broth; soup.

ଜୃମ୍ଭ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ହାଇ ମାରିବା—
Jṛun-bh (root) To yawn.

ଜୃମ୍ଭ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଜୃମ୍ଭ୍ (ଦେଖ)
Jṛumbh (root) Jṛun-bh (See)

ଜୃମ୍ଭ—ସଂ. ବ. (ଜୃମ୍ଭ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ହାଇ—
Jṛumbha 1. A yawn.
(ଜୃମ୍ଭ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ହାଇ ମାରିବା—
2. Yawning; gaping.
୩ । ଆଁ କରିବା; ମୁଖ ବ୍ୟାଦନ—
3. Gaping of the mouth.
୪ । ବ୍ୟାଦାନ; ବିକାଶ—
4. Opening; being widened; expansion.
୫ । ସ୍ପୁରଣ; ପ୍ରକାଶ—5. Manifestation.
୬ । ଅଳସ୍ୟ—6. Idleness.
୭ । ଆଳସ୍ୟରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଜଡ଼ତା—
7. Inertness due to idleness.

ଜୃମ୍ଭକ—ସଂ. ବଣ. (ଜୃମ୍ଭ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Jṛumbhaka ୧ । ଯେ ସବଦା ହାଇ ମାରେ—
(ଜୃମ୍ଭକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Gaping; yawning.
(ଜୃମ୍ଭିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିଦ୍ରାକାରକ—
2. Soporific; producing or causing sleep.
୩ । ଆଳସ୍ୟକର—
3. Conducing to idleness.

ବ—ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କନ୍ୟାଦ୍ୱୟଙ୍କ ଗର୍ଭରେ କୃଶାଶ୍ୱ ମହର୍ଷିଙ୍କ ଔରସଜାତ ଶତପୁତ୍ର (ଯେମାନେ ଅସ୍ତ୍ରରୂପରେ ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ) —The hundred sons of sage Kṛuśāśwa born of the two daughters of Daksha, personifying weapons (mentioned in the Rāmāyaṇa).

[ଦ୍ର—ଏ ଅସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନଷେଧ କଲେ ଶତ୍ରୁମାନେ ନିଦ୍ରାରେ ଅଚେତନ ହୁଅନ୍ତି ।]

ଜୃମ୍ଭକାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଜୃମ୍ଭକ+ଅସ୍ତ୍ର)—୧ । କୃଶାଶ୍ୱ ମୁନଙ୍କ ଶତ ପୁତ୍ର
Jṛumbhakāstra ଅଧିଷ୍ଠିତ ଅସ୍ତ୍ର—
1. The weapons presided over by the hundred sons of Kṛuśāśwa.

[ଦ୍ର—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାଡ଼କା ଆଦ ରାକ୍ଷସଙ୍କୁ ବଧ କରିବା ସମୟରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ପ୍ରଯୋଗମନ୍ତ୍ର ସହିତ ଏ ଅସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଘୋର ତପସ୍ୟା ବଳରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଏ ଅସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠାତାରୁ ପାଇଥିଲେ—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ର ଜୃମ୍ଭଣ କରେ; ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ରରେ ଆହତ ସୋଦ୍ଧୃଗଣ ନିଦ୍ରାରେ ଅବସନ୍ନ ହୋଇ ହାଇ ମାରନ୍ତି—2. The weapon which induces sleep on persons whom it strikes.

ଜୃମ୍ଭଣ—ସଂ. ବ. (ଜୃମ୍ଭ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ହାଇ ମାରିବା—
Jṛumbhaṇa 1. Act of gaping or yawning.
(ଜୃମ୍ଭଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ହାଇ—2. A yawn.
୩ । ପ୍ରକାଶ—3. Expansion; manifestation.
୪ । ପ୍ରସ୍ଫୁଟନ—4. Opening.
୫ । ଜଡ଼ତା; ଆଳସ୍ୟ—5. Idleness.
୬ । ଅବସାଦ; ନିଦ୍ରା—6. Sleep.
୭ । ମୁଖବ୍ୟାଦାନ—
7. Opening the mouth wide; gaping.

ଜୃମ୍ଭତ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜୃମ୍ଭ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍) —
Jṛumbat ୧ । ବିକାଶପ୍ରାପ୍ତ; ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ; ପ୍ରକାଶମାନ—
(ଜୃମ୍ଭତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Opened; manifest.
(ଜୃମ୍ଭତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହାଇ ମାରୁଥିବା—2. Yawning.

ଜୃମ୍ଭମାଣ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜୃମ୍ଭ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Jṛumbha-māṇa ୧ । ଯେ ହାଇ ମାରୁଅଛି—1. Yawning.
(ଜୃମ୍ଭମାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରକାଶମାନ—2. Manifest.
(ଜୃମ୍ଭମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଯେ ପାଟି ମେଲ୍ଲ କରିଅଛି; ଆଁ କରିଥିବା—
3. Gaping.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଜୃମ୍ଭା—ସଂ ବ. (ଜୃନ୍‌ଭ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ଆ)—ଜୃମ୍ଭ (ଦେଖ)
Jṛumbhā — Jṛumbha (See)

ଜୃମ୍ଭିକା—ସଂ. ନ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୃମ୍ଭ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ହାଇ—
Jṛumbhikā — 1. A yawn.
୨ । ଆଳସ୍ୟ—2. Idleness.
୩ । ରୋଗବିଶେଷ—3. Name of a disease.
[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗରେ ରୋଗୀ ଅଳସ ହୁଏ ଓ ଘନଘନ ହାଇ ମାରେ; ନଦ୍‌ାକୁ ଅବରୋଧ କରିବାରୁ ଏ ରୋଗ ଜନ୍ମେ— ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜୃମ୍ଭିତ—ସଂ. ଭୂତ. (ଜୃନ୍‌ଭ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Jṛumbhita — (ଜୃମ୍ଭିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଜୃମ୍ଭିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ବିସ୍ତାରିତ; ବିକାଶପ୍ରାପ୍ତ— 1. Expanded; opened.
୨ । ହାଇ ମାରୁଥିବା— 2. Gaping; yawning.
୩ । ମୁହଁ ଆଁ କରିବା— 3. With mouth wide agape.
୪ । ଚେଷ୍ଟିତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4, Exerting.

ସଂ. ବ. (+ ଭାବ. ତ)—୧ । ରମ୍ଭା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
1. Plantain.
୨ । ଫୋଟନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Cracking.
୩ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବା ଇଚ୍ଛା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
3. The desire or longing of females.

ଜେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଜୟ) — (ଧନ୍ୟବାଦ, ଅଭିବାଦନ, ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ, କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନାର୍ଥେ ବ୍ୟବହୃତ—(Interjection used in thanksgiving, making obeisance, showing respect and gratitude)
Je
ଜୟ
जय; जै
୧ । ଅପଣଙ୍କର (ବା ଅମ୍ବକଙ୍କର) ଜୟ ହେଉ—
1. Glory to Thee in the highest !.
୨ । ନମସ୍କାର ମହାଶୟ !—
2. Obeisance to Thee !.
୩ । ଆପଣଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ—3. Thanks to Thee !.

ଜେଇଁ ଜାଇଁ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଜୀବନ)—ନାନା ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ କୌଣସି ପ୍ରାଣୀ ବା ବୃକ୍ଷ ଆଦିକୁ ସଜୀବ ରଖିବା—
Jeiñ jāiñ rakhibā — To keep a plant or animal alive anyhow.
जीलाकर रखना
बाँचिये राखा

ଜେଇଁବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଜୀବ ଧାତୁ)—୧ । ଜୀଇଁବା—
Jeiñbā — 1. To live.
୨ । ଜୀଅଁଇବା—
1. To cause to live.
जिअाँना
जिलाँना

ଜେଉଟ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଜଡ଼ା)—ଅଲ୍ପ ଅମ୍ଳ ସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ ଫଳ ଓ ତାହାର ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ—A tree bearing sourish edible fruits like mangosteen; the monkey jack; Artocarpus Lacooch Anthochynus' Pictorius; Stalagmites Pictoria (Fallon).
Jeuṭa
ସଂ. ଲକୁଚ; କ୍ଷୁଦ୍‌ପନସ; ଲିକୁଚ; ଲକୁଚ; ଜଡ଼ା; ଜଡ଼ୁ; ଔତ୍ସବଚ; ଅମ୍ଳକ; ନକୁଚ; କଷାୟୀ; ଦୃଢ଼ବଲ୍ଲଲ; କଷାୟୀ; ଶାଳ; ଶୂର, ସ୍ଥୂଲସ୍ନକ୍ଷ
ମ. ବଟାରଫଳ, କ୍ଷୁଦ୍ରଫଣସ
ଗୁ. ଲକୁଚ
(ଜେଜୁଠ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମାଁଦାର; ଡେଁଫଳ, ଡେଲୋମାନ୍ଦାର, ମାଦାର; ଡହୁୟା
डाहो, वाढ़ाल ,धांवा, वड़हर
ଅମ୍ଳ ପନସ ପୂରାଗ ଜେଉଟ, ବେଲ ବରୁଣ କପିଥ ପ୍ରଭୃତ ।
ବଙ୍ଗନାଥ. ବଙ୍ଗଭାଷାସ୍ୱର

[ଦ୍ର—ଏହା ଉଦ୍ୟାନଜାତ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ପରିମାଣ ଉତ୍ତମରୂପ ବଡ଼ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଗୋଲାକାର; ଫଳମାନ ଆଉ ଆକାରର ଓ ବହୁ ସ୍ଥାନରେ କୁକ୍ଷି ଓ କୁଞ୍ଚିତ; ପାଚିଲେ ଦଲଦଆ ହୁଏ; ବର୍ଷା ସମୟରେ ଫଳେ । ଫଳ ଈଷତ୍ ଅମ୍ଳସ୍ୱାଦଶିଷ୍ଟ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଅପକ୍ୱ ଫଳ ଜ୍ୱରଘ୍ନାର୍ଯ୍ୟ, ଗୁରୁ, ବଲ୍ଯମ୍ଳକାରକ, ତ୍ରିଦୋଷଜନକ, ରକ୍ତକାରକ, ଶୁକ୍ରଘ୍ନ, ଅଗ୍ନିନାଶକ ଓ ଚକ୍ଷୁର ହିତକର । ପାଚିଲା ଫଳ ବାୟୁ, ପିତ୍ତ, କଫ, ଅଗ୍ନି ଓ ବଲ୍ଯମ୍ଳକର, ରୁଚିକର ଓ ଶୁକ୍ରଜନକ ।]

ଜେଏର୍‌ବାଆର୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ଜେର୍‌ବାର୍) —ଜେର୍‌ବାର୍ (ଦେଖ)
Je-er-bā-ār — Jer-bār (See).
(ଜେଏର୍‌ବାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜେଗା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଜାଗା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jegā (etc) — Jāgā etc (See).
ସେବେ ସେ ଜେଗାରୁ ଫିଟିଲ ଗାଈ—ପ୍ରାଚୀ. ପରଦେଶୀଭା ।

ଜେଜି—ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ)—୧ । ପିତାମହ—
Jeji — 1. Grandfather.
୨ । ପିତାମହୀ—2. Grandmother.

ଜେଜି ବାପା—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସ.ଜ୍ୟେଷ୍ଠ)—ପିତାମହ; ଗୋସାଇଁ ବାପା—
Jeji bāpā — Grandfather.
ବଡ଼ ଦାଦା; ଠାକୁର ଦାଦା
दादा

ଜେଜି ମା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପିତାମହୀ; ବୁଢ଼ୀମାଆ—
Jeji mā — Grandmother.
दीदीमा
दादी
(ଜେଜିମାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜେଜୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପିତାମହୀ; ବୁଢ଼ୀମାଆ—
Grandmother.
दीदीमा × × × ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ ମାଙ୍କ ଥର ଜେଜୀକୁ × × × ଖବର ଦେଲା ।
दादी
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ର,ର୍	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଓଅ	ଣ
୨	ଈ	ଝ୍	ରୁ	ଲୁ	ଯୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ଜେଜେ—ଦେ. ଅ—ଜେ (ଦେଖ)
Jeje — Je (See)

ଦେ. ବ—୧ । ପିତାମହ—1. Grandfather.
୨ । ଦେବତା—2. Deity.
୩ । ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Honoured, respected or revered person.

ଦେ. ବିଣ—ମାନାର୍ହ; ପୂଜାର୍ହ—
Honourable; respectable.

ଜେଜେ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନମସ୍କାର ବା ପ୍ରଣାମ କରିବା—
Jeje karibā — To bow down; to salute.

ଜେଜେକାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜୟଜୟକାର)—
Jeje-kāra — ଧନ୍ୟବାଦାର୍ଥକ ସ୍ତୁତିଗାନ; ଜୟ ଜୟ ଧ୍ୱନି—
ଜୟଜୟକାର — Songs of praise; hallelujahs.
ଜୈଜୈକାର

ଜେଜେ ନାନି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ—
Jeje nānī — 1. Elder sister.
ଦୀଦୀ — ୨ । ପିଉସୀ; ପିତାଙ୍କର ଭଉଣୀ—
ଜାଜୀ — 2. Aunt; sister of one's father.

ଜେଜେ ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଜେଜେ ବାପା—
Jeje bā — Grandfather.

ଜେଜେ ବାପା—ଦେ. ବ—ଜେଜ ବାପା (ଦେଖ)—
Jeje bāpā — Jeji bāpā (See)

ଜେଜେ ଭାଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା)—
Jeje bhāi — ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାଇ—
ବଡ଼ଦାଦା — The eldest brother.
ବଡ଼ଦାଦା

ଜେଜେ ଭାଇନା—ଦେ. ବ. (ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—
Jeje bhāinā — ଜେଜେ ଭାଇ (ଦେଖ)
ଜେଜେ ଭାଇନା, ଜେଜେ ଭାଇନ୍ଆ } ଅନ୍ୟରୂପ — Jejebhāi (See)

ଜେଜେ ମା—ଦେ ବ—ଜେଜ ମା (ଦେଖ)
Jeje mā — Jeji mā (See)
(ଜେଜେ ମାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜେଟି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜେଟ୍ଟି)—ଜାହାଜ ବା ବୋଟରୁ କୂଳକୁ ମାଲ ବା ମନୁଷ୍ୟ ଉଠାରିବା ପାଇଁ କରାଯିବା ପନ୍ଥା—Jetty.
ଜେଟି
ଜେଟୀ
(ଜେଟ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜେଠପା—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ. (ସଂ.ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭାତ, ଶୂଦ୍ର ମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—
Jeṭhapā — ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭାତ—Father's elder brother.
ଜେଠା

ଜେଠ ଶଶୁର—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ + ଶ୍ୱଶୁର)—
Jeṭha śaśura — ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭାତ—
ଜେଠଶଶୁର — Father-in-law's elder brother

ଜେଠ ଶାଶୁ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ + ଶ୍ୱଶ୍ରୂ)—
Jeṭha śāśu — ଜେଠେଇ ଶାଶୁ; ଶାଶୁଙ୍କର ବଡ଼ଜାଆ—
ଜେଠଶାଶୁ — Elder sister-in-law of mother-in-law; the wife of the elder brother of one's father-in-law.

ଜେଠା—ଗ୍ରା ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭାତ)—ପିତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାଇ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାଉ; ବଦେଇ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟ—Father's
ଜେଠତୁତା, ଜେଠା — elder brother; elder paternal uncle.

ଦେ. ବିଣ. (ବ)—୧ । ଫାଜଲ୍—1. Braggart.
୨ । ପ୍ରଗଲ୍ଭ—2. Talkative.

ଜେଠାଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ + ଆର୍ଯ୍ୟିକା)—
Jeṭhāṇī — ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟ ପତ୍ନୀ—Elder aunt; wife
ଜେଠାଣି — of one's elder paternal uncle.
(ଜେଠେଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜେଠାଣି ମା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠା+ମାତା)—
Jeṭhāṇī mā — ୧ । ଜେଠାଣି (ଦେଖ)
ଜେଠାଣି ମାଆ, ଜେଠେଣି ମା } ଅନ୍ୟରୂପ — 1. Jeṭhāṇī (See)
୨ । ପିତାଙ୍କର ଜେଠାଣି—
2. Wife of the elder paternal uncle of one's father.

ଜେଠା ପୁଅ—ଗ୍ରା. ବ—ପିତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ବଦେଇଙ୍କ ପୁଅ—
Jeṭhā pua — One's elder cousin-brother; elder
ଜେଠତୁତୋ ଭାଇ — paternal uncle's son.

ଜେଠୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ)—
Jeṭhī — ୧ । ବଣିଆମାନଙ୍କ ବଶଗତ ଉପାଧି ବିଶେଷ—
1. A family-title of goldsmiths.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀ; ଦେଢ଼ଶାଶୁ—
2. Wife's elder sister.

ଜେଠେଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜେଠାଣି (ଦେଖ)
Jeṭheī — Jeṭhāṇī (See)

ଜେଠେଇ ମା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜେଠାଣି ମା (ଦେଖ)—
Jeṭheī mā — Jeṭhāṇī mā (See)
(ଜେଠେଣି ମାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜେଡ଼ ଶାଶୁ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜେଠୀ ୨ (ଦେଖ)
Jerḍa śāśu — Jeṭhī 2 (See)

ଜେଡ଼ଶୁର—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ+ଶ୍ୱଶୁର)—
Jerḍaśura — ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ—The elder brother of
ଭାସୁର, ଜେଠ — one's husband.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଁୟୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଜେଡ଼ୁତା—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠତାତ) — ଜେଠା (ଦେଖ)
Jerḍutā — Jeṭhā (See)

ଜେଡ଼ୁତା ପୁଅ—ଗ୍ରା. ବି— ଜେଠା ପୁଅ (ଦେଖ)
Jerḍutā pua — Jeṭhā pua (See)

ଜେଡ଼ୁତାଶ୍ୱର—ଗ୍ରା. ବି. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଓ ଶ୍ୱଶୁର)—
Jerḍutāśura — ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ—
Elder brother of one's father-in-law.

ଜେଡ଼ୁଶୁର—ଗ୍ରା. ବି— ଜେଡ଼ଶୁର (ଦେଖ)
Jerḍuśura — Jerḍaśura (See)

ଜେଣ୍ଡ୍ ଆଭେସ୍ତା—ବୈଦେ. ବି. (ପ୍ରାଚୀନ ଇରାନ୍ ଦେଶୀୟ ଭାଷା)—
Jeṇḍ ābhestā — ପାର୍‌ସୀମାନଙ୍କ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ—The Scripture
ଜେନ୍ଦାଭେସ୍ତା — of the Parsees written in the
ଜେନ୍ଦାବେସ୍ତା — ancient Eranian language.
(ଜେଣ୍ଡାବେସ୍ଥା. ଜେଣ୍ଡାବେସ୍ତା, ଜେନାବେସ୍ତା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜେତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଜି ଧାତୁ=ଜୟ କରିବା + କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Jetabya — ଜେୟ; ଜୟଯୋଗ୍ୟ—To be conquered;
conquerable; vincible.

ଜେତା— ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ. (ଜି ଧାତୁ =ଜୟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ. ୧ମା.୧ବ)-
Jetā — ୧ । ଯେ ଜୟ କରିଥାଏ— 1. Conquering.
୨ । ଜୟୀ ଯୁକ୍ତ; ଜୟଶୀଳ—2. Victorious.
ସଂ. ବି—୧ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. A name of Bishṇu.
୨ । ଜୟଲାଭ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Conqueror; victor.

ଜେନରଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଜେନେରାଲ୍)---ଯଲଟଣଙ୍କ ସେନାପତ୍ତି—
Jenaral — Commander; general of an army.
ଜେନେରାଲ — ବିଣ—ସାଧାରଣ—General.
ଜନରଲ

ଜେନରଲ୍ ନମ୍ବର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଜେନେରାଲ୍=ସାଧାରଣ+
Jeneral nambar — ନମ୍ବର୍=ସଙ୍ଖ୍ୟା)—
ଲାଖରାଜ ବାଦେଲ ସମ୍ପତ୍ତିର ବିଭିନ୍ନ ନମ୍ବର—
The general number given to every revenue-free estate in Orissa.

[ଦ୍ର—ଇଂରାଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରି ପ୍ରଥମ ରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ତାଙ୍କ ଦଖଲ ଜମିକୁ ରାଜସ୍ୱ ନ ଦେଇ ଦଖଲ କରିବାର ଦାବି କଲେ ଉକ୍ତ ଜମିମାନଙ୍କର ୧୮୪୧-୪୨ ସାଲରେ ଗୋଟିଏ ତାଲିକା କର ଉକ୍ତ ଦାବିଦାର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ସନନ୍ଦ ଭଲବ କଲେ ଓ ଏପର ଜମିର ତାଲିକା କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜମିର ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ କ୍ରମସଙ୍ଖ୍ୟା ଦେଇ ତହିଁ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର କଲେ । ସେହି ମକଦ୍ଦମାର କ୍ରମସଙ୍ଖ୍ୟା (ଜେନେରାଲ୍ ନମ୍ବର୍) ଅନୁସାରେ ସନନ୍ଦମାନ ପରୀକ୍ଷା କର ଓ ଦାବିଦାରମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରମାଣ ନେଇ ଯେଉଁ ସନ୍ଦମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସନ୍ତୋଷଜନକ ପ୍ରମାଣ ପାଇଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଲାଖରାଜ ବାଦେଲ (Confirmed Lakheraj) କଲେ ଓ ଉକ୍ତ ମକଦ୍ଦମାର ନମ୍ବର ଅନୁସାରେ ଉଦବସ୍ଥ ଉତ୍ତର ସନ୍ଦମାନ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇ ଥାପୁଅଛି । ଯେଉଁ ଜମିମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସନ୍ତୋଷଜନକ ପ୍ରମାଣ ନ ପାଇଲେ ସେମାନ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ (Resumed lakheraj) କଲେ ଓ ତହିଁରେ ଖଜଣା ଧାର୍ଯ୍ୟ କର ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ବିଶିଷ୍ଟ ନମ୍ବର (Special number) ଇସିଲ୍ ନମ୍ବର ଦେଲେ ।]

ଜେନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜ ଧାତୁରୁ)—୧ । ରାଜପୁତ—
Jenā — 1. Prince.
ଏହିରୂପେ ଦୁଃଶାସନ ଜେନା—କୃଷ୍ଣହି୍ନ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ଉପାଧି—2. The title of illegitimate sons of Kshatriyas.
୩ । ଶୂଦ୍ର ଓ ଖଣ୍ଡାଏତମାନଙ୍କର ଉପାଧି —
3. A family-title of Khaṇḍāetas and Śūdras.
[ଦ୍ର—ମେଦମାପୁରରେ ଏହି ଉପାଧିଧାରୀ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏ ଉପାଧିକୁ 'ଜାନା' ଆକାରରେ ପରିଣତ କରିଅଛନ୍ତି ।]
୪ । ପାଣମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧି—
4 Family-title of Pāṇas (an untouchable caste).

ଜେନାବଲୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବୀବିଶେଷ—
JenābaḶī — Name of a village-Goddess.

ଜେନାମଣି—ଦେ. ବି—୧ । ରାଜପୁତ—
Jenāmaṇi — 1. A prince.
୨ । ଯୁବରାଜ—2. The heir-apparent to the throne
ଅରଜୁନଙ୍କୁ ଦୁଃଶାସନ ଜେନାମଣି
ଦୂସର ଅଗ୍ରଜ ବଲ୍ଲରେ ଶରଶ୍ରେଣୀ—କୃଷ୍ଣହି୍ନ, ମହାଭାରତ, ଦ୍ରୋଣ ।

ଜେପ୍‌ଲୀନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଜର୍ମାନ୍ ନାମ ଜେପ୍ପେଲିନ୍)—ବାୟୁ ଅପେକ୍ଷା
Jep-lin — ହାଲୁକା ଗାଦ୍ୱାସ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ବମ୍ବାରେ
ଜେପେଲୀନ — ଝୁଲା ଯାଇ ପରଖିଲିଭ ଏକପ୍ରକାର ଉଡ଼ାଜାହାଜ—
ଜେପ୍‌ଲୀନ — Zeppelin; air-ship
(ଜେପେଲିନ୍— ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଜର୍ମାନନିବାସୀ କାଉଣ୍ଟ୍ ଜେପ୍ପେଲିନ୍ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାର ଅବତାରକ ଥିଲେ । ପିକା ଆକାରର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବମ୍ବା ମଧ୍ୟରେ ବାୟୁ ଅପେକ୍ଷା ହାଲୁକା ବାଷ୍ପ (ଯଥା, ହାଇଡ୍ରୋଜେନ୍) ପୁରାଇ ଉହାଁ ତଳେ ଆରୋହୀଙ୍କୁ ବନ୍ଧନ କରିବା ଯାନ ବନ୍ଧା ଯାଏ ଓ ବାୟୁ ଅପେକ୍ଷା ଏହା ହାଲୁକା ଥିବାରୁ ଶୂନ୍ୟକୁ ଉଠେ ଏବଂ ମଝିର ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଗତିଭ ହୁଏ । ସବୁ ପ୍ରକାର ଆକାଶଯାନ ଅପେକ୍ଷା ଏହା ବଡ଼ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଂ	ଉଃ	ଓ
୬	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	କ	ନ୍

ଜେବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜେବ୍) ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ସିଂହଭୂମ)—କୁର୍ତ୍ତାର ପକେଟ୍—Pocket of a coat.
ଜେବ
ଜେବ

ଜେବ୍‌ଘଡ଼ି—ବୈଦେ. ବ—ପକେଟରେ ରଖିବା ଛୋଟ ଘଡ଼ି—Jeb-ghaṛdi Watch; pocket-watch.
ଜେବଘଡ଼ି
ଜେବଘଡ଼ି

ଜେ'ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. ପୁଂ.—ଜେଜେବାପା—Je'bā Grandfather.

ଜେବ୍ରା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.)—ଜବ୍ରା (ଦେଖ) Jebrā Jibrā (See)
ଜେମନ—ସଂ. ବ. (ଜମ୍ ଧାତୁ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—ଭୋଜନ; ଖାଇବା—Eating. Jemana

ଜେମନାଲୟ—ସଂ. ବ. (ଜେମନ+ଆଲୟ;ଶେଷୀ ତତ୍) —ଖାଦ୍ୟାଗାର; ହୋଟେଲ୍—Hotel; restaurant; dining room. Jemanālaya

ଜେମା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଜାମା=କନ୍ୟା) —୧ । ରାଜପୁତ୍ରୀ—Jemā 1. Princess; a king's daughter.

ଜସ୍ୟ କାଶ୍ମୀଜେମା ବଶ୍ୟମନୋରମା—ରଘୁନାଥ. ଭଲ୍ଲଟ।

୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାମ—
2. A name given to females.

ଜେ'ମା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜେଜେ ମାଆ—Je'mā Grandmother.

ଜେମା ଦେଇ——ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜେମା (ଦେଖ) Jemā dei Jemā (See

ବୋଲଇ ଶୁଣିମା ଶଚିସ୍ତେଣା ଜେମାଦେଇ—ଗ୍ରାତୀ. ପ୍ରଭାତ, ଶଶିଶେଣା।

ଜେମାମଣି—ଦେ. ବ—ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସମ୍ବୋଧନ—Jemā-maṇi Name by which a princess is fondly addressed.

ଜେମି—ଦେ. ବ—'ଜେମା'ର ଗେହ୍ଲା ଡାକ ନାମ—A name by which 'Jemā' is fondly called. Jemi

ଜେମିଖାଡ଼—ଦେ. ବ—ଜିମିଖାଡ଼ (ଦେଖ) Jemi-khāṛdi Jimi-khāṛdi (See)

ଜେୟ—ସଂ. ବଣ. (ଜି ଧାତୁ=ଜୟ କରିବା+କର୍ମ. ଯ)—ଜୟ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—Conquerable; fit to be conquered. Jeya

ଜେର—ବୈଦେ.ବ. (ଫା. ଜେର୍=ନମ୍ନ; ଏହି ଅର୍ଥରୁ, ନମ୍ନରେ ଲେଖା ଥିବା ହିସାବ)—ଏହି ପୃଷ୍ଠା ବା ସ୍ତମ୍ଭର ଶେଷରେ ସମସ୍ତ ଜେର କରିଯାଇ ଲେଖା ଥିବା ହିସାବ—Account totalled and written at the foot of a page or column. Jer
ଜେର

ଜେରକଡ଼ି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମର ଓଠ ଭଲ ଅଂଶରୁ ପେଟ ଭଲକୁ ଯାଇଥିବା ଚର୍ମରଜ୍ଜୁ (ଜେରବନ୍ଦ) ରେ ସଲଗ୍ନ ମୁଦଆ—A ring in a strip of leather joining the horse's face with the breast-plate. Jer-kaṛdi
ଜେରକଡ଼ି

ଜେର ଗଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କି—ହିସାବ ଖାତାର ପୃଷ୍ଠାର ପୃଷ୍ଠାର ପାଦଦେଶରେ ମୋଟ ହୋଇଥିବା ସଂଖ୍ୟାକୁ ଅପର ପୃଷ୍ଠାର ଅଗ୍ରକୁ ଆଣି ଲେଖିବା—To carry over an account or figure from the foot of the last page to the top of the next page. Jer garāṛā(ṛe)ibā
ଜେର ଗଡ଼ାନ

ଜେର ଟାଣିବା—ଦେ. କି—ଜେର ଗଡ଼ାଇବା (ଦେଖ) Jer ṭāṇibā Jer garāṛāibā (See)
ଜେର ଟାନା

ଜେରବନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଘୋଡ଼ା ମୁହଁରୁ ପେଟ ଭଲକୁ ଯାଇଥିବା ଚର୍ମରଜ୍ଜୁ—A strip of leather joining the horses face to the breast-plate. Jer-band
ଜେରବନ୍ଦ

ଜେରବାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଜେରବାର୍) —୧ । ଋଣଭାରଗ୍ରସ୍ତ—Jer-bār 1. Loaded; burdened.
୨ । ନାଶଗ୍ରସ୍ତ—2. Exhausted.
୩ । ଋଣଭାରଗ୍ରସ୍ତ—3. Indebted.
(ଜେରବାଗ୍—ବି) ୪ । ବୃଥା ବ୍ୟୟ ବା ଅପବ୍ୟୟଗ୍ରସ୍ତ—
4. Obliged to waste money; put to waste or squandering.
୫ । ଜର୍ଜ୍ଜରିତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ; ବିପନ୍ନ—5. Overwhelmed.
୬ । ଦୁଃଖଗ୍ରସ୍ତ—6. Troubled; afflicted.
୭ । କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ—7. Put to loss or damage.
୮ । ବିପନ୍ନ; ବିପଦ୍‌ଗ୍ରସ୍ତ—8. Endangered.
[ଦ୍ର—ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଅପବ୍ୟୟଗ୍ରସ୍ତ ହେବା ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ।]
ବ (ଫା. ଜେରବାଗ୍)—୧ । ଅପବ୍ୟୟ—1. Waste.
୨ । ବୃଥା ବ୍ୟୟ—2. Useless expense.
୩ । କ୍ଷତି—3. Loss.

ଜେରବାର କରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅପବ୍ୟୟରେ ପକାଇବା—To cause waste of a person's money. Jer-bār karā(re)ibā
ଜେରବାର କରାନ

ଜେରବାର୍ କରିବା—ଦେ.କି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅପବ୍ୟୟରେ ପକାଇବା—To cause waste of a person's money; to put a person to improper expense. Jer-bār karibā
ଜେରବାର କରନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତଉ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିନାହୁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍କତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ

ଜେରବାରରେ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅପବ୍ୟୟଗ୍ରସ୍ତ କରେ
Jer-bār-re pakā(ke)ibā ପକାଇବା—To cause waste
ଜେରବାରେ ଫେଲା of a person's money.
ଜେରବାରମେ ଫେଁକନା

ଜେରବାର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ବାଧ ହୋଇ ଅପବ୍ୟୟଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
Jer-bār hebā To be obliged to waste money.
ଜେରବାର ହଓୟା
ଜେରବାର ହୋନା

ଜେରବାରି—ବୈଦେ. ବିଣ—ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅପବ୍ୟୟଗ୍ରସ୍ତ କରେ—
Jer-bāri Causing another person to waste
ଜେରବାରୀ money.
ଜେରବାରୀ ବୈଦେ. ବ—ବାଧ ହୋଇ ଅପବ୍ୟୟ କରିବା ଅବସ୍ଥା-
The state of being obliged to incur loss and expense.

ଜେରବାରିଆ—ବୈଦେ. ବିଣ—ଜେରବାର (ଦେଖ)
Jer-bāriā Jer-bāri (See)

ଜେରା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜରହ୍)—
Jerā ବିଚାରାଳୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ସାକ୍ଷୀକୁ ଅପର ପକ୍ଷର କୂଟପ୍ରଶ୍ନ
ଜେରା ଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ପରୀକ୍ଷା—
ଜିରହ, ଜିରା Cross-examination.

ଗୋଖାଏ ଗୋଖାଏ କଥା ଲୁଚାଇବାର,
ହେଲେ, ବୁଢ଼ା ଜେରାରେ ପଡ଼ିଲା । ଫକୀରମୋହନ, ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଜେରା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅପର ପକ୍ଷରେ ସାକ୍ଷୀକୁ କୂଟପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—
Jerā karibā To cross-examine or cross-question
ଜେରା କରା a witness in court.
ଜିରହ କରନା

ଜେରାରେ ପଡ଼ିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷର କୂଟପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର
Jerāre pa<u>rdi</u>-jībā ଦେବାକୁ ଯାଇ ଘାବରେଇ ଯିବା—
ଜେରାର ପଡ଼େଯାଓୟା To be cornered in cross-
ଜିରହମେ ଘବରାନା examination.

ଜେରୁଜାଲମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଦ୍ୱେବ୍. ନାମ. ଜେରୁସାଲେମ୍)—
Jerujālami ଯିଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଯେଉଁ ନଗରରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ; ଆସିଆ
ଜେରୁସାଲମ ମହାଦେଶସ୍ଥ ଜୁଦେୟର ଗୋଟିଏ ନଗର; ଯୀଶୁ-
ଜେରୁସାଲମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ—Jerusalem; the birth-
ଜେରୁସାଲେମ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ଜେରୁସାଲେମ୍ } place of Jesus Christ.

ଜେଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । କାରାଗାର—
Jel 1. Prison.
ଜେଲ ୨ । କଏଦ ଦଣ୍ଡ—2. Imprisonment.
ଜେଲ ୩ । କଏଦ ଦଣ୍ଡର ଆଜ୍ଞା—
3. Order of imprisonment.

ଜେଲ୍ ଉଆଡ଼ର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜେଲ୍+ୱାର୍ଡର୍)—
Jel uā<u>rd</u>ar ଜେଲ୍‌ଖାନାରେ କଇଦଙ୍କୁ ଜଗିବା ସିପାହୀ—
ଜେଲ ଓୟାର୍ଡର୍ Jail-warder.
ଜେଲ ଉସ୍ତାଡ଼ର୍
ଜେଲ୍‌ଉର୍ଡର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଜେଲ୍‌ୱାଡ଼ର୍ }

ଜେଲ୍ ଖଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବା—
Jel khaṭibā To undergo a sentence of impri-
ଜେଲ ଖାଟା sonment.
ଜେଲ କାଟନା
ଜେଲ୍ ଖାଟିବା
ଜେଲ୍ ଭୋଗିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଜେଲ୍ ଖଲାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜେଲ୍; ହି. ଖଲାସ୍=ମୁକ୍ତ)—
Jel khalās କାରାମୁକ୍ତି—Release from imprisonment.
ଜେଲ ଖଲାସ ବୈଦେ. ବିଣ—କାରାମୁକ୍ତ—Released from
ଜେଲ ଖଲାସି imprisonment.

ଜେଲ ଖଲାସି—ବୈଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଜେଲ୍ ଖଲାସ୍ (ଦେଖ)
Jel khalāsi Jel khalās (See)

ଜେଲଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜେଲ୍+ଫା. ଖାନା)
Jel-khānā ଜେଲ୍ (ଦେଖ)
ଜେଲଖାନା Jel (See)
ଜେଲଖାନା

ଜେଲ୍ ଦଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—କାରାଦଣ୍ଡ; କଏଦଦଣ୍ଡ; କାରାବାସ ଦଣ୍ଡ—
Jel daṇḍa The punishment of imprisonment.
ଜେଲଦଣ୍ଡ
ଜେଲ

ଜେଲ୍ ଦାରୋଗା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜେଲ+ଫା. ଦରୋଗା)—
Jel dārogā ଜେଲ୍‌ଖାନାରେ କଏଦୀମାନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ
ଜେଲ ଦାରୋଗା କର୍ମଚାରୀ—Jail-superintendent.
ଜେଲ ଦରୋଗା
(ଜେଲ୍‌ଦାରୁଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜେଲ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅପରାଧୀକୁ କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବାକୁ
Jel debā ପଠାଇବା—1 To send a person to jail.
ଜେଲ ଦେଓୟା ୨ । କାରାଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ଦେବା—2. To pass a
ଜେଲ ଦେନା sentence of imprisonment.

ଜେଲ୍ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେବା—
Jel pāibā 1. To be sentenced to imprisonment.
ଜେଲ ପାଓୟା ୨ । କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବା—
ଜେଲ ପାନା 2. To undergo a sentence of imprisonment.
(ଜେଲ୍‌ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଜେଲ୍ ବାବୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜେଲ୍+ବ. ବାବୁ)—
Jel bābu ଜେଲ୍‌ଖାନାର ପ୍ରଧାନ କର୍ମଗୃଦ୍ଧ ବା ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—
ଜେଲ ବାବୁ Jailer.
ଜେଲକା ଅଫସର

ଜେଲ୍ ସୁପରଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜେଲ୍‌ଖାନାର ପ୍ରଧାନ
Jel suparintendent ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—Jail superin-
ଜେଲ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ tendent.
ଜେଲ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ

ଜେଲ୍ ହୁକୁମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜେଲ୍+ଫା. ହୁକ୍‌ମ୍)—
Jel hukum କଇଦ ଦଣ୍ଡ ପାଇବାର ଆଦେଶ ବା ସଜା—
ଜେଲ ହୁକୁମ A sentence or conviction of
ଜେଲ ହୁକ୍‌ମ imprisonment.

ଜେଲର୍ – ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜେଲଖାନାର ପ୍ରଧାନ କର୍ମଗୃଦ୍ଧ ବା
Jelar ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—Jailer
ଜେଲର
ଜେଲର

ଜେଲାଟିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଜେଲାଟିନ୍)—ଜୀବଜନ୍ତୁ ଓ ବିଶେଷତଃ
Jelātin ମାଛଙ୍କ ହାଡ଼, କାଚ ଓ ଚମଡ଼ାକୁ ସିଝାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା
ଜେଲାଟିନ ଏକପ୍ରକାର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ତରତରିଆ ଅଠା—
ଜେଲାଟିନ Gelatin.
(ଜେଲେଟିନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ପାଣିରେ ବଡୁରାଇ ଉତ୍ତପ୍ତ କଲେ ଏହା କାଦୁଅ ଓ ଅଠାଳିଆ ହୁଏ, ଏବଂ ଶୁଖି ଗଲେ ଝାଣୁଆ ହୁଏ । ଏଥିରେ ନାନା ଖେଳନା ଓ ଛଡା ଅଦର ବେଶ୍ମ ଉଆର ହୁଏ ଓ ଏହା ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଜେଷ୍ଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ)—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଇତ୍ୟାଦି
Jeshta (etc) (ଦେଖ) Jyeshtha etc (See)
ଜେଷ୍ଟ ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ)—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ (ଦେଖ)
ଜେଷ୍ଟ Jyaishtha (See)
(ଜେଷ୍ଠ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜେ ହୁକୁମ୍—ଦେ. ଅବ୍ୟୟ ଓ ବିଣ.—ଜୋ ହୁକୁମ୍ (ଦେଖ)
Je hukum Jo hukum (See)

ଜୈଗିଷବ୍ୟ—ସଂ. ବ.—(ନାମ) ମହାତ୍ମାରତୋକୁ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା
Jaigishabya ଅଭିହିତକର୍ତ୍ତା ଋଷିବିଶେଷ—
Name of a sage

[ଦ୍ର—ଅସିତ ଦେବଳ ନାମକ ଜଣେ ଋଷି ଆଦତ୍ୟ ତୀର୍ଥରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେଠାରେ ଏ ଋଷି ଅସି ପଦ୍ମଶ କେତେ ଦିନ ଯୋଗସାଧନ କରିବାପରେ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କଲେ । ଏହାଙ୍କ ଯୋଗ-ସିଦ୍ଧିର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ପଦ୍ମଶାଦ୍ୱାରା ଦେଖି ଅସିତ ଦେବଳ ଏହାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରି ଯୋଗସିଦ୍ଧି ଲାଭ କଲେ । (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜୈତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ଜି ଧାତୁ=ଜୟ କରିବା+ଶୀଳାର୍ଥେ ତ୍ର)—
Jaitra ୧ । ଜୟଶୀଳ—1. Victorious; triumphant.
(ଜୈତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଜୟକାରକ—Securing or bringing about victory.

ସଂ. ବ.—୧ । ପାରଦ—1. Mercury.
୨ । ଔଷଧ—2. Medicine; drug.
୩ । ରଥବିଶେଷ—3. A kind of car.

ଜୈତ୍ରମଣି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ଜୈତ୍ର+ମଣି)—ଜୟପ୍ରଦ ମଣି;
Jaitra-mani ଜୟକାରକ ମଣି; ଯେଉଁ ମଣିକୁ ପିନ୍ଧିବା ଲୋକ
ଜଣେ ଶତ୍ରୁକୁ ଜୟ କରେ—A gem said to
possess the quality of secur-
ing victory to the wearer.

ଶବ୍ଦ ଦର୍ପଣରୁ ଏହା ଜୈତ୍ରମଣି,
ତିପ୍ପେରମଣିରୂପେ ପିନ୍ଧନ୍ତୁ ନୃମଣି । ଦ୍ୟୋନାଥ· ନନ୍ଦୀକେଶ୍ୱର ।

ଜୈତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୈତ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ)—ଜୟନ୍ତୀ (ବୃକ୍ଷ) (ଦେଖ)
Jaitrī Jayantī (tree) (See)

ଜୈନ—ସଂ. ବି. (ଜିନ+ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ ଅ)—୧ । ଜିନ ମତାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି
Jaina 1. A Jaina; a person professing the
ଜୌନ Jaina faith (a faith akin to
ଜୈନ Buddhism.)
୨ । ଜିନଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଧର୍ମ—2. A religion or faith promulgated by saint Jina.

ସଂ. ବିଣ—ଜିନ ମୁନିଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to sage Jina.

ଜୈନ ଧର୍ମ—ସଂ. ବ.—ଜିନ ବା ଋଷଭଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଧର୍ମ—
Jaina dharma The Jaina religion (akin to Buddhism.)

[ଦ୍ର—ଏହା ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ରୂପାନ୍ତର ବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ ବୋଲି କେହି କେହି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି । ଜୈନମାନେ ୩ ଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ; ଯଥା—ଦଗମ୍ବର, ଶ୍ୱେତାମ୍ବର ଓ ସ୍ଥାନକବାସୀ । ଜୈନ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଓ ଆଗମ ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରଧାନ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଏମାନଙ୍କର ପୂଜିତ ଦେବତା ଠିଆ ଉଲଗ୍ନ ମୂର୍ତ୍ତି । ଅହିଂସା ଓ ଜୀବରେ ଦୟା ଏ ଧର୍ମର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷା; ଜୈନଧର୍ମ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ ଧର୍ମ ଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ପର ୨୪ ଟି ବୁଦ୍ଧାବତାର ହୋଇଥିଲ ସେହି ଜୈନମାନଙ୍କ ଅନ୍ତିମ ତୀର୍ଥଙ୍କର ମହାବୀରଙ୍କ (ଯେ ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୫୨୭ ରେ ନିର୍ବାଣପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ, ତାଙ୍କ) ପୂର୍ବରୁ ୨୪ଜଣ ତୀର୍ଥଙ୍କର ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ । ଜୈନମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଆଗମ ଓ ପୂରାଣ ଆଦିରେ ବିଭକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ଜୂନାଗଡ଼ର ଗିରିଲିପିମାନଙ୍କରୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପୂର୍ବରୁ ଜୈନଧର୍ମ ଭାରତବର୍ଷରେ ଚଳୁଥିଲା । ଜୈନମାନେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ବୋଲି ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନେ ଜିନ ବା ଅର୍ହତ୍‌ଙ୍କୁ ଈଶ୍ୱର ବୋଲି ମାନନ୍ତି,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅଠର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୁଇଟ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବ, ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ବୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ହଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବଦଳତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଥୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଛା' ଦେଖିବେ; 'ଅଇଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ତାଙ୍କୁ ଉପାସନା କରନ୍ତୁ ଓ ତାଙ୍କପାଇଁ ମନ୍ଦର ତ୍ତଆର କରନ୍ତୁ । ଋଷଭ ଜୈନମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ ତୀର୍ଥଙ୍କର । ଏହାଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଭଗବାନଙ୍କ ୨୪ ଅବତାରରୁ ଏକ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ମହାବୀର ତୀର୍ଥଙ୍କରମାନଙ୍କ ଉପଦେଶମାନ ସଙ୍କଳନ କର ଜୈନ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଦିଗମ୍ବରମାନେ ଜଲନ୍ତ ତୀର୍ଥଙ୍କରଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜା କରନ୍ତୁ, ଶ୍ୱେତାମ୍ବର-ମାନେ କୌପୀନ ପରିହିତ ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜା କରନ୍ତୁ । ଜୀବ ଆପଣା କର୍ମ ଅନୁସାରେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କଲେ ବୋଲି ଜୈନମାନଙ୍କ ମତ । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଜୈମା—ଦେ. ବ. (ସ. ଜୈନ)—ଜନ ମତାବଲମ୍ବୀ—
Jaini — A follower of the Jaina faith.
ଜୈନ
जैनी

ଜୈପାଳ—ସ. ବ.—କନକା (ଦେଖ)
Jaipāla — Kanakā (See)

ଜୈବାତୃକ—ସ. ବ. (ଜୀବ୍ ଧାତୁ=ବଞ୍ଚିବା + କରଣ ଅତୃକ) —
Jaibātṛuka — ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. Moon.
୨ । ପୁତ୍ର—2. Son.
୩ । କର୍ପୂର—3. Camphor.
୪ । ଔଷଧ—4 Medicine.
ସ. ବ.—୧ । (କର୍ତ୍ତୁ-ଅତୃକ)ଦୀର୍ଘାୟୁ—1. Long-lived.
୨ । କୃଶ—2 Thin; lean.

ଜୈମିନି—ସ. ବ. (ନାମ)—ପୂର୍ବମୀମାଂସା ନାମକ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଣେତା
Jaimini — ଋଷି—The name of a sage, the founder of the Pūrba-mīmāṁsā school of Hindu philosophy.
[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କର ୪ ମୁଖ୍ୟ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ । ଏ ଭାରତସଂହିତା ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିବାର କଥିତ ଅଛି । ଉହାଁର କେବଳ ଅଶ୍ୱମେଧ ପର୍ବ ମିଳିଅଛି । ବଜ୍ରଯାତ କାଳରେ ଏହାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ବଜ୍ର ପଡ଼େ ନାହିଁ । ବଜ୍ରବାରକ ଋଷି ୫ ଜଣ—ଜୈମିନି, ସ୍ୱମନ୍ତ, ବୈଶମ୍ପାୟନ, ପୁଲସ୍ତ୍ୟ, ପୁଲହ ।]

ଜୈମିନ ଦର୍ଶନ—ସ. ବ—ଜୈମିନି ଋଷିକୃତ ବେଦର ପୂର୍ବମୀମାଂସା ନାମକ ଦର୍ଶନ; ଶ୍ରୁତିସ୍ମୃତିର ବରୋଧରହିତ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର
Jaimini darśana — The Pūrba-mīmāṁsā philosophy of sage Jaimini.

ଜୈମିନ ଭାରତ—ସ. ବ. (ଜୈମିନ + ଭାରତ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Jaimini bhārata — ଜୈମିନ ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ମହାଭାରତ ଗ୍ରନ୍ଥ —
ଜୈମିନିଭାରତସଂହିତା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଜୈମିନିମହାଭାରତ } The Mahābhārata written by sage Jaimini.
[ଦ୍ର—ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଶ୍ୱମେଧ ପର୍ବମାତ୍ର ମିଳିଅଛି ।]

ଜୈଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା.ଗ୍ରାଦେ.(ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜେଲ୍)—
Jaila (etc) — ଜେଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jel etc (See)

ଜୋ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜୁ)—୧ । ଜୁ (ଦେଖ)
Jo — 1. Ju (See)
ଦେ. ବ. (ସ. ଯୋଗ) ସାଜବପନାଦର ପ୍ରକୃତ ସୁଯୋଗ—
1 Fit time for sowing seed and doing other agricultural operations.
୨ । ଜୋଓକାଠି; ତନ୍ତୁବାୟୁକର୍ତ୍ତୃକ ବ୍ୟବହୃତ ଯଷ୍ଟ୍ୟାଦି-ବିଶେଷ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଟାଣି ଓ ଭରଣି ସୂତାକୁ ଟାଣି ରଖାଯାଏ—3. The rods which a weaver uses for holding the warp and the woof during weaving.
୩ । ଅବସର; ସୁବିଧା—4. Opportunity.

ଜୋଅଳ—ଦେ. ବ—ଜୁଉଳି (ଦେଖ)
Joa̱la — Juu̱li (See)
(ଜୋଅଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୋଆଳି—ଦେ. ବ—ଜୁଆଳି (ଦେଖ)
Joāli — Juāli (See)

ଜୋଇ—ଗ୍ରାଦେ—୧ । (ସାଜପୁର) ବ—ଜୁଇଗାଡ଼; ଚିତାଗର୍ତ୍ତ—
Joi — The pit on which the cremation-pile is put.
୨ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ଜ୍ୟୋତି)—ଜୋଏ (ଦେଖ)
2 Joe (See)

ଜୋଇଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ସ. ଜାମାତା)—
Joiñ (etc) — ଜୁଆଇଁ ଇତ୍ୟାଦି(ଦେଖ)
ଜାମାଇ — Juāiñ etc (See)
जमाइ

ଜୋଇଡେବ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ଜ୍ୟୋତି + ଫା. ଦେବା)—
Joi-ḍebi — ଦିଆସିଲ୍—Match-box.

ଜୋଇବା—ଦେ. ବ—ଜୁଆଇବା (ଦେଖ)
Joibā — Juāibā (See)

ଜୋଏ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ଜ୍ୟୋତି)—
Joe — ୧ । ଅଗ୍ନି; ନିଆଁ—1. Fire.
୨ । ଆଲୋକ—2. Light.

ଜୋଏଡେବ—ଦେ. ବ—ଦିଆସିଲ୍—
Joe ḍebi — Match-box.

ଜୋଏବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ନିଆଁ ଲଗାଇବା; ଚୁଲି ଲଗାଇବା—
Joebā — To kindle the fire.

ଜୋଏଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ଯୋଗ)—ଇତର ଜନ୍ତୁ-ମିଥୁନଙ୍କ ସଙ୍ଗମ; ଜୋଡ଼—Crossing of 2 animals.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ସ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅକ୍ଷର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ

ଜୋଏଲ୍ ଜିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି.—(ଇଉର ଜନ୍ତୁମିଥୁନ)
Joel jibā ସଙ୍ଗମ କରିବା; ଜୋଡ଼ ପଡ଼ିବା—
To breed or cross (said of animals).

ଜୋଏଲୁଠା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅଲ୍ଲଉଚ୍ଚକ; କୁମ୍ଭାରଚକ—
Joe-luṭhā Potter's wheel.

ଜୋଓକାଠି—ଦେ. ବ—ଜୋକାଠି (ଦେଖ)
Jo-okāṭhi Jo-kāṭhi (See)

ଜୋକ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜଲୌକା)—ରକ୍ତଶୋଷକ ଜଳଚର ପଦାଳ୍ପନ
Joka ଜୀବବିଶେଷ—Leech.

ଜୋକ [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଜୋକ ଲମ୍ବରେ ୨ ଇଞ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଜୋଁକ ବଢ଼ନ୍ତି; ଏମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଗୋଟିଏ ଶୋଷଣଯନ୍ତ୍ର ଅଛି । ଏମାନେ ପ୍ରାଣିଦେହରେ ଲାଗିଗଲେ ସେହି ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଶରୀରସ୍ଥ ରକ୍ତକୁ ଶୋଷି ଗଡ଼ ପରି ଫୁଲି ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଦେହରେ ଥରେ ଲାଗିଲେ ରକ୍ତ ଶୋଷି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେହରୁ ଖସନ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ଶୋଷୁଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଚୂଆ ଲୁଣ ଲଗାଇଦେଲେ ଏମାନେ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଖସିପଡ଼ନ୍ତି । ଏମାନେ ଜୋଡ଼, ଦଲୁଆ ପୋଖରୀ, ଧାନ ବଲ ପ୍ରଭୃତିରେ ଥାଆନ୍ତି । ସେଠାରେ କୌଣସି ଲୋକ ପାଟିରେ ପଶିଲେ ତା ଦେହରେ ଲାଗି-ଯାଇ ରକ୍ତ ଶୋଷନ୍ତି । ନବିଷ ଓ ସବିଷ ଭେଦରେ ଜୋକ ୧୨ ପ୍ରକାର । ସାଧାରଣତଃ ସାନ ଜୋକକୁ ଗାଈଆ ଓ ବଡ଼ ଜୋକକୁ ମଇଁଷିଆ ଜୋକ କୋଲ୍ଲସାଏ । ଯେବେ କୌଣସି ଲୋକ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅର୍ଥ ଶୋଷଣ କରେ ଓ ତାହାର ସର୍ବନାଶ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ ଛଡ଼ କରି ଯାଏ ନାହିଁ ସେସ୍ଥଳରେ ଲୋକେ କହନ୍ତି 'ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି ୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଠାରେ ଜୋକପରି ଲାଗିଛି' । ସମୁଦ୍ରରେ ଏକପ୍ରକାର ଜୋକ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ୨୨ ଫୁଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବରେ ବଢ଼ନ୍ତି; ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜୋକା—ଦେ. ବ.—୧ । ଶର୍ଦ୍ଦିହେତୁ ଦାନ୍ତମୂଳରେ ହେବା ଫୁଲା;
Jokā ଜୋକଆ—1. Swelling of the gums.
ଜୋଁକୀ ୨ । ଦୁଇଆଡ଼େ ବଙ୍କାଗ୍ର ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଟା—
2. A nail hooked at both ends (to hold two planks or slabs tightly when both ends are driven into them.)

ଜୋ କାଠି—ଦେ. ବ.—(ସ. ଯୁଜ ଧାତୁ+କାଷ୍ଠ)—ଯେଉଁ କାଠିଦ୍ୱାରା
Jo kāṭhi ଲୁଗା ବୁଣା ହେଉଥିବା ସମୟରେ ଉରଣୀ ସୂତାର ଶେଷ ମୁଣ୍ଡକୁ ଟାଣି ସହଜ ଟାଣିକରି ରଖା ଯାଏ—
Rod used in holding the warp-threads with the ends of the woof during weaving.

ଜୋକଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ଜୋକା (ଦେଖ)
Jokiā 1. Jokā (See)

୨ । ଓଲୁଆ (ଦେଖ)
2. Oluā (See)

ଜୋଖ—ଦେ. ବ.—୧ । (ସ. ଜୁଷ ଧାତୁ=ଉର୍କଣା କରିବା)—ତୁଳନା;
Jokha ଉପମା—1. Comparison.
ଜୁଖ, ଜୁଁଖ; ଜୋଖ ୨ । ଓଜନ; ତଉଲ—
ଜୋଖ 2. Weighment.
[ଦ୍ର—ଏହା ମାପ ଓ ଲେଖ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧରର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଲେଖଜୋଖ, ମାପଜୋଖ ।]
ଜୋଡ଼ (ସ. ଯୁଜ ଧାତୁ) ସଜ୍ଜ ସ୍ଥଳ; ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ସୋଗ ହୋଇ
ଜୋଡ଼ ଥିବା ସ୍ଥାନ—Joint; a place where two things are joined together.
୪ । (ସ. ଯଜ୍ଞ) ଜକ ୩।୪ (ଦେଖ)
4. Jaka 3 and 4 (See)

ଦେ. ବଣ.—୧ । (ସ. ସୋଗ୍ୟ) ତୁଲ୍ୟ; ସଦୃଶ—
1. Similar.
୨ । (ସ. ଯୁକ୍ତ; ପ୍ରା. ଜୁକ୍ତ)—ଅନ୍ୟବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ଜୋଖା ହୋଇଥିବା —2. Joined to another thing.

ଜୋଖମ୍—ଦେ. ବ. (ସ. ସୋଗ; ସ. ଧୁଷ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶନ,
Jokham ସୋଗେଷ୍ଟନ୍)—୧ । ଦାୟିତ୍ୱ—
ଜୋଖମ 1. Responsibility.
ଜୋଖମ, ଜୋଖିମ ୨ । ଅନଷ୍ଟ—2. Injury.
୩ । କ୍ଲେଶ; କଷ୍ଟ; ଦୁଃଖ—3. Hardship.

ଜୋଖମ୍‌ଦାର୍—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଯାହା ଉପରେ କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱ
Jokham-dār ଥାଏ; ଦାୟୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ଜୋଖମଦାର 1. Responsible (person).
ଜୋଖମଦାର ୨ । ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ (କାର୍ଯ୍ୟ)—
2. (work) Entailing a grave responsibility.
୩ । ସେ ବହୁ କଷ୍ଟ ସହେ—3. Undergoing much trouble or hardship.

ଜୋଖମୁହାଁ—ଦେ. ବ.—ଜୋଡ଼ ମୁହଁ—The place or joint
Jokha-muhāṅ where a thing is joined with another.
ଜୋଡ଼

ଜୋଖା—ଦେ. ବ. (ସ. ଜୁଷ ଧାତୁ=ଆସ୍ୱାଦ; ଉପଯୋଗ; ପରଉର୍କଣା)
Jokhā ୧ । ମୋଟାମୋଟି ପରମାଣ; ମୋଟାମୋଟି ମାପ—
ଜୋକା, ଜୋଖା, ଜୋଁଖା, ଜୁଖା 1. Rough measurement; estimate.
ଜୋଖାଇ ୨ । ହିସାବ ମିଳାଇବା—
2. Squaring up of an account.
୩ । (ସ. ଯୁଜ ଧାତୁ) ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଯୋଗ କରିବା—3. Adding or joining a thing to or with another.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଳିତର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଦୃଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୪ । ତୁଳନ; ତୁଳନାକରଣ—4. Comparison.

୫ । ଜୋଟ; ମେଳ—5. Coincidence; tallying.

୬ । ଜୋକା (ଦେଖ)

6 Jokā (See)

୭ । (ଫ. ଯକ୍ଷ)—ଜକ ୩।୪ (ଦେଖ)

7. Jaka 3,4 (See).

ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ତୁଲ୍ୟ; ସଦୃଶ—1. Similar; equal.

। (ଫ. ଯୁଜ ଧାତୁ)— ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ଯୋଗ କରିଯାଇଥିବା—

2. Added to another thing.

୩ । ସଂଯୁକ୍ତ—3. United; joined together.

୪ । ଦୂରସମ୍ପର୍କୀୟ—4. Distantly related.

(ଯଥା—ସେ ମୋର ଲେଖା ଜୋଖା ବନ୍ଧୁ ଅଟନ୍ତି ।)

ଜୋଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୋଖିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରେରଣ ରୂପ—

Jokhā(khe)ibā — Causative form of the verb Jokhibā.

ଜୁଖାନ; ଜୋକାନ

ଜୋଖାନା — ଜୋଡ଼ାଇବା—To cause to join.

ଜୋଖାଜୋଖି—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର)—ଜୋଡ଼ିବା କାର୍ଯ୍ୟାଦି—

Jokhā-jokhi — Acts of joining.

ଜୋକାଜୋକି

ଜାଁଖାଜୋଁଖି

ଜୋଖାମୁହଁ—ଦେ. ବ—ଜୋଖମୁହଁ (ଦେଖ)

Jokhā-muhañ — Jokha-muhañ (See).

ଜୋଖିଆ - ଦେ. ବ—ଜୋକା (ଦେଖ)

Jokhiā — Jokā (See).

ଜୋଖିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ଜୁଷ ଧାତୁ=ଇର୍ଷା କରିବା; ଅନୁମାନ କରିବା)—୧ । ଗଣନାକରିବା; ହିସାବ ମିଳାଇବା—

Jokhibā — 1. To square up an account.

ଜୁଖା; ଜୋକା

ଜାଁଖନା

୨ । ମୋଟାମୋଟି ପରିମାଣ କରିବା—

2. To make a rough or tentative estimate or account.

୩ । ଉପମାଦେବା; ସ୍ଥୂଳତଃ ତୁଳନା କରିବା—

3. To compare roughly.

୪ । (ଫ. ଯୁଜ ଧାତୁ; ଯୋଜନ) ଜୋଡ଼ିବା—

4. To unite.

୫ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ଯୋଗ କରିବା—

5. To join a thing to another.

ଜୋଗଣ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଯୋଜନ; ତୁଲ; ସ. ଜେମନ=ଭୋଜନ)—

Jogaṇa — ରାଜାଙ୍କର ଭୋଜନ; ମହୋତ୍ସ—

Name given to the meal of a Rājā.

ବ୍ୟ—ରାଜାଙ୍କ ଭୋଜନର ସାମଗ୍ରୀ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ—

Used as a material for a king's food.

(ଯଥା—ଜୋଗଣ ଓଖର=ରାଜାଙ୍କ ପିଇବା ଦୁଧ ।)

[ଦ୍ର—ରାଜାମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ପଦାର୍ଥ, ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଓ ଦୈନନ୍ଦିନ ସାଉ ଆଦିକୁ ସାଧାରଣ ନାମରେ ନ ଡାକି ଲୋକେ ସମ୍ମାନସୂଚକ ଉନ୍ନ ନାମରେ ଡାକନ୍ତୁ । ଯଥା—ଗଣ୍ଡା (=ମୁଣ୍ଡ); ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ (=ଦେହ); ଶ୍ରମ୍ଭୁ (=ଅପଶ); କାଟିଲ୍ଲଗି (=ଦାନ୍ତଘଷା) ମୁଣୋହ୍ଲ; ଜୋଗଣ (=ଭୋଜନ); ପଦ୍ଦଡ଼ (=ନଦ୍ଦା); ଶୁଲେଇ (=ଝାଡ଼ା ଫେରିବା); ବଢ଼ିଆ (=ପାନ); ଓଖର (=ଦୁଧ); ପକଅର (=ଖୌର); ଶ୍ରୀହସ୍ତ (=ହାତ); ଶ୍ରୀମୁଖ (=ମୁହଁ); ଶୀତଳ ମୁଣୋହ୍ଲ (ଜଲଖିଆ)]

ଜୋଗଣ ବଢ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । ରାଜାଙ୍କର ଭୋଜନକ୍ରିୟାର ସମାପ୍ତି—

Jogaṇa bardhibā — The finish of a Rājā's meal.

୨ । ରାଜାଙ୍କର ଭୋଜନକ୍ରିୟା—

2. A Rājā's dinner.

ଜୋଗଣଲାଗି—ଦେ. ବ୍ୟ (ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—

Jogaṇa-lāgi — ଭୋଜନରେ ବ୍ୟାପୃତ—

Engaged in taking food.

(ଯଥା—ଶ୍ରମ୍ଭୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୋଗଣଲାଗି ହୋଇଛନ୍ତି ।)

ଜୋଗଣାହାରି—ଦେ. ବ—୧ । ରାଜାଙ୍କ ପାଚକ—

Jogaṇāhāri — 1. Rājā's cook.

୨ । ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବକବିଶେଷ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱୟଂ ବା ପାଚକମାନଙ୍କୁ କଣ୍ଟା ପରିବା, ବଟା ମସଲା ଆଦି ଯୋଗାଏ—2. A class of sebakas of the Deity Jagannath of Puri who supply cooking materials to the cooks.

ଜୋଗଣିଆ—ଦେ. ବ—ଜୋଗଣାହାରି (ଦେଖ)

Jogaṇiā — Jogaṇāhāri (See)

ଜୋଗଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଫ. ଯୋଜନ) ୧ । ରାଜାଙ୍କର ଜୋଗଣ ସାମଗ୍ରୀ ସଂଗ୍ରହ ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—1. To gather together or keep ready the victuals of a Rājā.

୨ । ପାଚକ ନିକଟରେ କଣ୍ଟା ପରିବା ଓ ବଟା ମସଲା, ଗୁଜୁଲ ଓ ଡାଲି ଯୋଗାଇବା—To supply articles to the cook in the kitchen.

ଜୋଗସାଜସ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଯୋଗ+ଫା. ସାଜସ୍=ମେଳ; କରୁଆ ଶବ୍ଦ)—ଏକମେଳ; ଶଢ଼ା (ମନ୍ଦ ଅର୍ଥରେ,—

ଯୋଗସାଜସ

ସଟ୍ଟାପଟ୍ଟା, ଜୋଗସାଜିସ

ଜୋଗସାଜସୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଜୋଗସାଜସ୍ }

Collusion.

ବ୍ୟ—ମେଳ ବାନ୍ଧି କରାଯିବା (କର୍ମ,—Collusive (etc).

ଜୋଗା—ଦେ. ବ୍ୟ. (ଫ. ଯୋଗ୍ୟ)—

Jogā — ୧ । ପାରଙ୍ଗମ; ଯୋଗ୍ୟ; ଉପଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ଜୋଗ 1. Able; fit (person)

ଜାଗର ୨ । ଗୁଣବାନ୍; ଗୁଣୀ—2. Qualified; talented.

୩ । ବିଦ୍ୱାନ୍—3. Learned.

ଜୋଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଯୋଗାଇବା (ଦେଖ)

Jogā(ge)ibā Jogāibā (See)

ଜୋଗାଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଯୋଗ; ଯୋଜନ)—

Jogārda ୧ । କୌଣସି ବିଷୟର ଆୟୋଜନ; ଉପାଦାନସଂଗ୍ରହ;

ଜୋଗାଡ଼ ଉଦ୍ଯୋଗ—1. Preparation; arrangement.

ପ୍ରବନ୍ଧ ୨ । କର୍ମ ନିର୍ବାହର ଉପାୟ ଓ ଉପକରଣ ସଂଗ୍ରହ—

2. Collection of means and materials for a work.

୩ । କନ୍ୟା ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବା ସମୟରେ ବାପଘରୁ ତା ସଙ୍ଗେ ପଠାଯିବା ସାମଗ୍ରୀଭୟ—3. Various articles despatched with a daughter when she is sent to her husband's family for the first time after attaining puberty.

୪ । ଉଚିତ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—4. Fit or proper management or arrangement.

୫ । ଚେଷ୍ଟା—5. Effort; endeavour.

୬ । ଦେବତା ଓ ରାଜା ଆଦଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବିବିଧ ଉପକରଣ ବା ସଜ୍ଜା—6. A collection of eatables for Rājās or Deities.

୭ । ଉପାୟ—7. Device; means.

୮ । ରାଜାଙ୍କୁ ଉପଢ଼ାର ଦେଇଯିବା ପ୍ରସ୍ତୁତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବା ମହା-ପ୍ରସାଦର ସଜ୍ଜା—8. A collection of dainty foods presented to a Rājā.

ଜୋଗାଡ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉପକରଣ ସଂଗ୍ରହ କରିବା—

Jogārda karibā 1. To collect materials.

ଜୋଗାଡ଼କରା ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟସାଧନର ଉପାୟମାନ କରିବା—

ପ୍ରବନ୍ଧକରନା 2. To pursue the means to attain an object.

୩ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା—3. To arrange.

୪ । ଉଦ୍ୟମ ବା ଚେଷ୍ଟା କରିବା—

4. To endeavour.

ଜୋଗାଡ଼ ଜନ୍ତର—ଗ୍ରା. ବି. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ଯୋଜନ+ଯନ୍ତ୍ର)—

Jogārda jantara ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ

ଜୋଗାଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ସମସ୍ତ ଉପାୟ ଓ ଉପକରଣ—1. All conceivable

ପ୍ରବନ୍ଧ means and materials necessary for the attainment of some aim.

୨ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ; ବ୍ୟବସ୍ଥା—2. Arrangement.

୩ । ଉଦ୍ୟମ; ଚେଷ୍ଟା—3. Effort; endeavour.

ଜୋଗାଡ଼ ଯନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭବର)—ଯୋଗାଡ଼ ଜନ୍ତର (ଦେଖ)

Jogārda jantra Jogārda jantara (See)

ଜୋଗାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉଦ୍ୟମୀ; ଅଧ୍ୟବସାୟୀ—

Jogārdiā 1. Persevering.

ଯୋଗାଡ଼େ ୨ । ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତ ଉପାୟ

ଯାଗାଡ଼ିୟା ଅବଲମ୍ବନ କରେ: ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ—

2. One who takes proper steps for some object to be attained.

୩ । କୌଶଳୀ—3. Skilful.

ବି—ଯେଉଁ ମୂଲିଆ କାରିଗରର ହାତଯାଖକୁ ମାଲମସଲ୍ଲା ଯୋଗାଇ ଦିଏ; ଯୁଆଁଦିଆ—A labourer who supplies materials to the mason.

ଜୋଗାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଉପକରଣ

Jogārdibā ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିବା—

ଯୋଗାଡ଼କରା 1. To keep every material ready.

୨ । ଯୋଗାଡ଼ କରିବା; ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା—

2. To make arrangements.

୩ । ରନ୍ଧନ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଯାବତୀୟ ରନ୍ଧନସାମଗ୍ରୀ କଣ୍ଟା ବଣ୍ଟା ଇତ୍ୟାଦି କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିବା—3. To dress for cooking; to keep all the materials ready for cooking.

୪ । ଭରକାରି ଆଦି ନିମନ୍ତେ ଯଥାଯଥ ଉପକରଣ ପାକ-ହାଣ୍ଡିରେ ଏକତ୍ର ଅଡ଼ାଡ଼ିବା—4. To pour the different necessary ingredients into the cooking pot.

ଜୋଗାଜୋଗ—ଦେ. ବି. (କଟକିଆ ଭାଷା; ସଂ. ଯୋଗ+ବିପରୀତାର୍ଥକ

Jogājoga କନ୍ଦୁ ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଅଯୋଗ)—

ଜୋଗାଜୋଗ ୧ । ଏକଯୋଗ—1. Conjunction.

ମେଳମାଳ ୨ । ଏକମେଳ; ଜୋଗସାଜସ—2. Collusion.

୩ । ସୁଯୋଗ; ସୁବିଧା—3 Opportunity.

ଜୋଛନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା; ପ୍ରା. ଜୋନ୍ହା) (ପଦ୍ୟ)—

Jochhanā ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ—Moon-light.

ଜୋଛ୍ନା [ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦସ୍ଥ ସ୍ର ର ଦେଶଜ ଭାଷାରେ ଛ ଉଚ୍ଚାରଣ

ଜୁନ୍ହିୟା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ; ଯଥା—ବସ୍ତ୍ର=ବସ୍ତ୍ର, ମତ୍ସ୍ୟ=ମାଛ; ଚନ୍ଦ୍ରମା=ଚନ୍ଦ୍ରମ ।]

ଜୋଟ୍—ଦେ. ବି (ସଂ. ଜୁଟ ଧାତୁ; ସଂ. ଯୋଟକ)—ଜୁଟ୍ (ଦେଖ)

Jot Jut (See);

ଜୋଟ

ଜୋଟ

ଜୋଟ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଯୋଟକ; ସଂ. ଜୁଟ ଧାତୁ)—

Jot khāibā ୧ । ବହୁ ପଦାର୍ଥ ଏକତ୍ର ପକ୍ୱତ୍ୱରେ ମିଳିଯିବା;

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବ ଦୀର୍ଘ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳରେ ସେବେ ଏ ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ହ୍ରସ୍ୱ- ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ତେ ତୋଳବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଉ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଇ' ତୋଳବେ, 'କଥ' ନ ମିଳଲେ 'କଥ' ତେଣିବେ; 'ବଧ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ତେଣିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ତେଣିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତେ' ତେଣିବେ ।

ଜୋଟ ଖାଓୟା ଅଭିନ୍ନଭାବରେ ମିଳିତ ହେବା—
जोट खाना 1. To be intimately mixed together; to exactly tally with each other.

ଜୋଟ୍ ପଡ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଜୋଟ୍ ଲଗିବା }

୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗମ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ମିଳିତ ହେବା—2. To be joined together in the act of copulation; to cohabit.

(ଜୋଟ୍ ଖୁଆଇବା; ଜୋଟ୍ ଖୋଇବା—ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)

୩ । ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଆସି ପରସ୍ପର ଦ୍ୱାରୁଢ଼ିବା—
3. To meet each other by coming from opposite directions.

୪ । (ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମତ) ଏକ ହେବା—4. (the opinions of two persons) To agree with each other.

ଜୋଟ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୁଟ୍ ହେବା (ଦେଖ)—
Jot hebā — Jut hebā (See)

ଜୋଟ—ସ. ବ (ସ. ଜୁଟ୍ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର ହେବା+ଅ)—୧ । ଏକତ୍ର ସଯୋଗ; ସମ୍ମିଳନ—1. Union; combination; conjunction.
जोट ୨ । ସଦ୍ଭାବ—2. Cohesion.
୩ । ସଙ୍ଗମ—3. General union.
୪ । ଦଳ—4. Flock.

ଜୋଟ କରା(ରେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି (ସ. ଜୁଟ୍ ଧାତୁ=ମିଳିତ ହେବା)—
Joṭa karā(re)ibā ୧ । ଗବାଦି ପଶୁଯୁଡ଼ୁଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରାଇ ଯୋଟାନ, ଜୁଟାନ ସଙ୍ଗମ କରାଇବା—1. To bring about the pairing or matching between a male and a female animal.
जुटाना, जुटवाना

ଜୋଟ ଖୁଆଇବା
ଜୋଟ ଖୋଇବା
ଜୋଟ ପକାଇବା
ଜୋଟ ଲଗାଇବା
} ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଦୁଇ ବସ୍ତୁକୁ ମିଳେଇବା—2. To match two things.

ଜୋଟ ଖୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୋଟ କରାଇବା (ଦେଖ)—
Joṭa khoibā — Joṭa karāibā (See)
ଜୋଟ ଖାଓୟାନ
जोट खिलाना
(ଜୋଟ ଖୁଆଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୋଟଜାଟ—ଦେ. ବ—୧ । ଯୋଗାଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—
Joṭa-jāṭa 1. Bringing together of different materials.
ଜୋଟଜାଟ
जोटजाट
୨ । ମିଳାମିଶା; ପରସ୍ପର ସମ୍ମିଳନ—
2. Conglomeration.
୩ । ବହୁ ପଦାର୍ଥକୁ ଏକତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରଣ—
3. Bringing together of many things; collection.

୪ । ଜୁଟାଜୁଟି; ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ମିଳନ ଘଟାଇବା—
4. The causing of lovers to meet; bringing about a meeting between lovers.

୫ । ଜାର ନକଟରେ ପତ୍ନୀ ଜୁଟାଇବା—
5. Pandering.

(ଜୋଟାଜୋଟି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୋଟଣ—ଦେ. ବ (ସ. ଜୁଟ୍‌ଧାତୁ; କର୍ମ୍ମା, ସ. ଯୋଜନ)—୧ । ମିଳନ; ଜୁଟିବା—1. Union; coming together.
Joṭaṇa
ଜୋଟିନ ୨ । ଯୋଡ଼ିବା; ସଯୋଜନା—2 Yoking.
जुटना ୩ । ଜୁଟାଇବା କର୍ମ—3. Bringing about a union.

ଜୋଟଣା—ଦେ. ବ—ଜୋଟଣ (ଦେଖ)—Joṭaṇa (See)
Joṭaṇā

ଜୋଟ-ପାଟ—ଦେ. ବ—ଜୋଟଜାଟ (ଦେଖ)—Joṭajāṭa (See).
Joṭa-pāṭa

ଜୋଟ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । (ବହୁ ପଦାର୍ଥ ବା ଜୀବ) ଏକତ୍ର ହେବା—
Joṭa bāndhibā 1. To collect into a crowd or mass.
ଜୋଟିବାଁଧା ୨ । (ଦୁଇ ଜୀବ) ସଙ୍ଗମାର୍ଥ ଏକତ୍ର ହେବା—
जोड़बाँधना 2. To form into a couple; to pair.
୩ । ସମ୍ମାଳିତ ହେବା—3. To conglomerate.

ଜୋଟା—ଦେ. ବ (ସ. ଜୁଟ୍‌ଧାତୁ)—ମିଳନ; ସଯୋଗ; ଜୁଟିବା—
Joṭā Union; meeting.
ଜୁଟା, ଜୋଟ ବିଣ—ସଯୁକ୍ତ; ମିଳିତ; ସଘଟିତ—United.
ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଜୁଟା (ଦେଖ)
Juṭā (See)
(ଜୋଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜୋଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୁଟାଇବା (ଦେଖ)—
Joṭā(te)ibā — Juṭāibā (See)

ଜୋଟାଜୋଟି—ଦେ. ବ. (ସ. ଯୋଜନ)—ଜୁଟାଜୁଟି (ଦେଖ)
Joṭā-joṭi — Juṭā-juṭi (See)
ଜୋଟାଜୋଟି
जोटाजोटि

ଜୋଟି—ଦେ ବ—ଝୋଟି (ଦେଖ)—Jhoṭi (See)
Joṭi

ଜୋଟିଙ୍ଗ—ସ. ବ—ଶିବ; ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଭୁଲ. ସ. ଜ୍ୟୋତିର୍ଲିଙ୍ଗ)—Lord Siba.
Joṭiṅga

ଜୋଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୁଟିବା (ଦେଖ)
Joṭibā — Juṭibā (See)

ଜୋଠାଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ (ଭୁଲ.ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଜେଠାଣି)—
Joṭhāṇi ବଡ଼ ଯାଆ—Elder sister-in-law; the wife of the elder brother of one's husband.

ଜୋଡ଼ଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ପରସ୍ପର ଜୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା—
Jo̱ṛ̱ḏ-ṇi Joined together.
(ଜୋଡ଼୍‌ନା ଅନ୍ୟରୂପ) ବ—ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ପରସ୍ପର ଜୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ପ୍ରେ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ	ଚ୍

ଅବସ୍ଥା—The state of two things being joined together.

ଜୋଡ଼ —ଦେ. ବ (ସଂ. ଜୁଡ୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା)— ୧ । ମିଳନ; ସମ୍ମିଳନ—1. Mixing together; union.

ଜୋଡ଼ ୨ । ଯୋଡ଼ା; ଯୁଗ; ଯୁଗଳ—

ଜାଡ଼ 2. A pair.

୩ । ଏକତ୍ରାବସ୍ଥିତ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ; ଦମ୍ପତ୍ତି—3. Couple.

[ଦ୍ର—ଶେଷତଃ ମନୁଷ୍ୟେତରପ୍ରାଣିଦମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରତି ଏହା ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ]

୪ । ଇତର ଜନ୍ତୁମିଥୁନଙ୍କ ସଙ୍ଗମ—4. Cohabitation or crossing of animals.

୫ । ଏକତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ଧୋତ୍ତ ଗୁଦର; ଅଧୋବାସ ଓ ଉତ୍ତରୀୟ—5. A pair of cloths (upper and lower).

ଜୋଡ଼ିଏ ବୁଣାଟରୁ ବାଦ୍ ଶାଢ଼ିଆ ଆଉ ଓଢ଼ଣ ସାଏ ବହିବ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୬ । (ଗଣିତ) ଯୋଗ; ବହୁ ସଂଖ୍ୟାର ମିଶ୍ରଣ—6. (mathematics) Addition

୭ । ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ପଦାର୍ଥ ବା ଅଂଶକୁ ଏକତ୍ର ଯୋଗକରିବା —7. Uniting or joining together of two separate things or parts.

୮ । ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ବା ଅଂଶଯୁକ୍ତ ହେବା ସ୍ଥାନ—8. A joint; the place where two things are joined together; juncture.

୯ । (ଶାବସ୍ତ୍ର ଭାଷା—ଜୋର); ବହୁଦୂରବ୍ୟାପୀ ଜଳାଶୟ—

ଜୋଳ Ditch; a long narrow stretch of water.

ଦଲଦଳ

ପ୍ରାଦେ. (ପୁଗ)—୧ । ପାଣିଚ ନଡ଼ିଆ ଓ ଗୁରୁଡ଼ି ନଡ଼ିଆର ପରିମାଣ ବିଶେଷ—1. An aggregate or unit of 720 or 864 cocoanuts.

[ଦ୍ର—ପାଣିଚ ନଡ଼ିଆ ୧ ଜୋଡ଼=କା ୦ ୩/ (ନଅପଣ ୭୨୦ କଡ଼ା); ଗୁରୁଡ଼ିନଡ଼ିଆ ୧ ଜୋଡ଼=କା ୦୩/ ୧୬ ଗଣ୍ଡା (ଏଗାର ପଣ ୧୬ ଗଣ୍ଡା=୯୬୬ କଡ଼ା) ।]

୨ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛୋଟ ନଦୀ—2. Streamlet.

(ବଜୋଡ଼—ବିପରୀତ) ଦେ. ବିଣ—ସମସଂଖ୍ୟକ (ସଂଖ୍ୟା)—Even (number

ଜୋଡ଼ ଖାଇବା—ଦେ.କି—୧ । (ଦୁଇ ବସ୍ତୁ) ଏକତ୍ର ସଂଯୁକ୍ତ ବା ସମ୍ମିଳିତ ହେବା—1. To unite closely; to mix together.

ଜୋଡ଼ା ଖାଓଆ

ଜୋଡ଼ା ଖାନା ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ) ସଙ୍ଗମ କରିବା—

(ଜୋଡ଼ା ଖୁଆଇବା—ଣିଜନ୍ତ) 2. To copulate; to couple.

୩ । (ଇତର ପ୍ରାଣିମିଥୁନ) ଦଳୁଆ ପଡ଼ିବା—

3. To pair.

ଜୋଡ଼ ଛଡ଼ା(ଡେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଦୁଇଟି ସଂଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁ ବା ଜୀବଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ କରାଇବା—

ଜୋଡ଼ ଭାଂଗା To separate two closely united things or a couple.

ଜୋଡ଼ା ଛୁଡ଼ାନା

ଜୋଡ଼ଭୋଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—

୧ । ଜୋଡ଼ିବା ଓ ଭାଙ୍ଗିବା କ୍ରିୟା—1. Act of joining together and breaking up.

୨ । ଭାଙ୍ଗିବା ଓ ଜୋଡ଼ିବା ଆଦି କ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ସମାଧାନ—2. Accomplishing a thing by all sorts of means (e. g. breaking and joining).

୩ । ଆୟୋଜନ—3. Arrangement.

(ଯଥା—ମୁଁ ଜୋଡ଼ଭୋଡ଼ କରି ୧୦ ଟଙ୍କା ସଜଲ କଲିଣି)

୪ । ଛଳ; କପଟ—4. Deceit.

ଜୋଡ଼ନାଶି—ଦେ. ବ—ଜୋଡ଼ଲଞ୍ଜି (ଦେଖ)

Jorḍa-nāsi Jorḍa-lāñji (See)

ଜୋଡ଼ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି—ଜୋଡ଼ ଖାଇବା (ଦେଖ)

Jorḍa paṛḍibā Jorḍa khāibā (See)

ଜୋଡ଼ ଫିଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଜୋଡ଼ ଛଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)

Jorḍa phiṭā(ṭe)ibā Jorḍa chhaṛḍāibā (See)

ଜୋଡ଼ ଫିଟିବା—ଦେ. ବ—ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁ ବା ଜୀବ ଛଡ଼ାଛଡ଼ି ହୋଇ ଯିବା—

Jorḍa phiṭibā The dissolution or separation of a couple or a pair of things or animals.

ଜୋଡ଼ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କି—୧ । ଜୀବ ବା ବସ୍ତୁଙ୍କୁ ଜୋଡ଼ାଜୋଡ଼ା କରିବା—1. To arrange things or animals in pairs

ଜୋଡ଼ା ବାଁଧନା ୨ । (ଦୁଇଜଣ) ଏକତ୍ର ସମ୍ମିଳିତ ହେବା—

2. (two persons) To unite; to join together; to combine.

(ଯଥା—ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବେସ ଜୋଡ଼ ବାନ୍ଧିଚାଲିଣି, ଆଉ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖଟଖଟ କିଛି ଲାଗୁ ନାହିଁ ।)

ଜୋଡ଼ ବିଜୋଡ଼—ଦେ. ବିଣ. (ବିପରୀତାର୍ଥକ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱୟ)—

୧ । ଜୋଡ଼ାଜୋଡ଼ା ହୋଇ ନ ଥିବା; ଏକ ଜୋଡ଼ ବିଜୋଡ଼ ଜୋଡ଼ାର ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଜୋଡ଼ାର ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ରଖା ଯାଇଥିବା—1. Not arranged in pairs; not symmetrically arranged.

ଜୋଡବେଜୋଡ

୨ । ସମ ଓ ଅସମ (ବସ୍ତୁ)—

2. Odd and even (things).

୩ । ଅସମ—3. Incongruous; dissimilar; unsymmetrical.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦଉଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ-ରହିଛି ଜଣାଇବାକୁ । ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଜୋଡ଼ିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲମ୍ବିତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲମ୍ବିତ' ଦେଖିବେ

ଜୋଡ଼ ବେଲ—ଦେ. ବ—୧ । (ପଶୁ ଆଦିଙ୍କର) ସଙ୍ଗମ ଋତୁ—
Jo̱rḍa be̱la 1. Pairing time; season for pairing (ଜୋଡ଼ ବେଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) (of animalas).
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କର ମୈଥୁନସମୟ—
2. The time of copulation.

ଜୋଡ଼ ଭଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୋଡ଼ ଛଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Jo̱rḍa bhaṅgā(ṅge)ibā Jo̱rḍa chhaṛḍāibā (See)

ଜୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. ବ—ଜୋଡ଼ ଫିଟିବା (ଦେଖ)
Jo̱rḍa bhāṅgibā Jo̱rḍa phiṭibā (See)
ଦେ. କ୍ରି—ଜୋଡ଼ ଛଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Jo̱rḍa chhaṛḍāibā (See)

ଜୋଡ଼ ମୁହଁ—ଦେ. ବ—ଜୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁର ସମ୍ମିଳନ ସ୍ଥାନ—The joining point of two things; juncture.
ଜୋଡ଼ାମୁଖ
ଜୋଡ଼ା

ଜୋଡ଼ ଲଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୋଡ଼ ଖାଇବା (ଦେଖ)
Jo̱rḍa lāgibā Jo̱rḍa khāibā (See)
[ଜୋଡ଼ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ଜୋଡ଼ ଲଞ୍ଜି—ଦେ. ବ—ବହୁଦୂର ବିସ୍ତୃତ ଜଳାଶୟର ଏକପ୍ରାନ୍ତ—
Jo̱rḍa lāñji One end of a ditch or fen.
(ଜୋଡ଼ ଲଞ୍ଚି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୋଡ଼ହସ୍ତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଯୁକ୍ତହସ୍ତ)—ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଦୁଇ ହାତର ଅଙ୍ଗୁଳିବନ୍ଧନ; ହାତ ଜୋଡ଼ିବା; ଯୋଡ଼ହସ୍ତ ଅଞ୍ଜଳିବନ୍ଧନ—Folding together of the palms of both hands (in supplication).
ଜୋଡ଼ହାତ (ଜୋଡ଼ହାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ—ଦୁଇ ହାତ ଜୋଡ଼ିଥିବା; କୃତାଞ୍ଜଳି—With palms folded.

ଜୋଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜୁଡ଼ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା)—
Jo̱rḍā ୧ । ଯୁଗ୍ମ; ଯୁଗଳ; ଦୁଇଟି ସମଭାବାପନ୍ନ ବସ୍ତୁ ବା ଜୀବ—
1. A couple; a pair.
ଜୋଡ଼ା
୨ । ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ; ଦମ୍ପତ୍ତି—
2. A couple of animals; husband and wife; man and woman.
୩ । ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ବସ୍ତୁ ବା ଅଂଶକୁ ସଯୁକ୍ତ କରିବା; ଜୋଡ଼ିବା—3. Joining together of two things or parts.
୪ । ଏକ ଦଳ; ଯାନାଦିରେ ବାମ ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ଲଗାଯିବା ପଶୁ—4. A pair of animals for vehichles.
୫ । ଡାହାଣ ଓ ବାମ ଅଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତୁଦ୍ୱୟ (ଜୋତା ଓ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରଭୃତି)—
5. A pair (of shoes, ornaments etc) to suit the right and left limbs.
୬ । ଏକ ବସ୍ତୁ ସଦୃଶ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
6. One of a pair; a complement; a thing which will suit another.
୭ । ଅଧୋବାସ ଓ ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର—
7. A pair of cloths (upper and lower garments) put or arranged together.
୮ । ଯମଜ—8. Twins.

ବିଣ—୧ । ଏକତ୍ର ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା—
1. United; joined.
୨ । ଜୋଡ଼ିଲା—2. Arranged in a pair.
୩ । ଯମଜ—3. Born twins.
୪ । ଝୁଲା ହୋଇ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା—
4. Soldered together.
୫ । ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟକ—
5. A couple; numbering two.
କେତେବେଳେ ଜୋଡ଼ା ଉହ୍ଲାରେ ସର
କେତେବେଳେ ଚାଲ ପୁଙ୍କି ପୁଙ୍କି ମର—ଓଗ ।

ଜୋଡ଼ାଇ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଯୋଜନ)—
Jo̱rḍāi ଗାନ୍ଥନି; ମାଟି ବା ଚୂନ ଦ୍ୱାରା ଇଟା ବା ପଥର ଜୋଡ଼ାଇ ବସାଇବା—Masonry-work.
ଜୋଡ଼ୱାଇ ବିଣ—ଗାନ୍ଥନି କରି ସାଇଥିବା—
Consisting of masonry work.

ଜୋଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଯୁଜ ଧାତୁ; ସଂ. ଜୁଡ଼ ଧାତୁ)—
Jo̱rḍā(ṛḍe)ibā ୧ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଜୋଡ଼ିବା କ୍ରିୟା କରାଇବା—
ଜୋଡ଼ାନ 1. To cause to join.
ଜୋଡ଼ୱାନା ୨ । ଦୁଇ ଜନ୍ତୁକୁ ଏକତ୍ର ସଙ୍ଗମ କରାଇବା—
2. To cause two animals to pair.
୩ । ଜୋଡ଼ାଜୋଡ଼ା କର ସଜ୍ଜିତ କରିବା—
3. To arrange in pairs.
୪ । ଜୋଡ଼ିବା—4. To join together.

ଜୋଡ଼ାଏ—(ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—୧ । ଦୁଇଟା—
Jo̱rḍāe 1. Two; a pair.
ଏକ ଜୋଡ଼ା ୨ । ଦୁଇଟା ମାତ୍ର—2. Two only.
एक जाड

ଜୋଡ଼ାକ—(ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଦେ. ବିଣ ଓ ବ—ଜୋଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
Jo̱rḍāka Jo̱rḍāe (See)
ଦୁଟା
दोनो

ଜୋଡ଼ାକମ—ଦେ. ବ—ଜୋଡ଼ ନାଗର୍ (ଦେଖ)
Jo̱rḍā-kama Jo̱rḍi nāgarā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ବିସର୍ଜ୍ଜ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଜୋଡ଼ାକୁ ଜୋଡ଼ା—ଦେ. ଈ . ବଣ—ଜୋଡ଼ା ଜୋଡ଼ା (ଦେଖ)
Jordāku jordā — Jordā jordā (See)

ଜୋଡ଼ା ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. ଈ —
Jordā chhardā(rde)ibā (etc) — ଜୋଡ଼ ଛଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Jorda chhardāibā (See)

ଜୋଡ଼ା-ଜୋଡ଼ା—ଦେ. କି. ବଣ—ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ଦୋଇ ସଙ୍ଗ ଜୋଡ଼ାଜୋଡ଼ା
Jordā-jordā — ଦୋଇଥିବା—In couples; arranged into or formed into pairs.
ଜୋଡ଼ାଜୋଡ଼ା

ଜୋଡ଼ା ଜୋଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଦୁଇଟି ଭଗ୍ନ ଅଂଶ ବା ପଦାର୍ଥକୁ ଏକତ୍ର କରିବା—1. Joining together of two things or parts.
Jordā jordi — ଜୋଡ଼ାଜୁଡ଼ି
ଜୋଡ଼ଜାଡ଼ ୨ । ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ବସ୍ତୁ ବସ୍ତୁ ବା ଉପକରଣର ଏକତ୍ରୀକରଣ—2. Bringing together or collecting of different materials or ingredients.

୩ । ଭଗ୍ନ ବା ଛିନ୍ନା ବା ଚିର୍ ପଦାର୍ଥକୁ ମରାମତ କରିବା—
3. Repairing or patching up of broken or torn things.

ଦେ. ବଣ—ମରାମତ କରାଯାଇଥିବା; ନାନାଖଣ୍ଡ ଏକତ୍ର କରାଯାଇଥିବା—Joined together (many bits); repaired.

ଜୋଡ଼ା ଦହୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଜୋଡ଼ା ମସାଲ (ଦେଖ)
Jordā dihurdi — Jordā masāla (See)

ଜୋଡ଼ା ଫିଟିବା—ଦେ. କି—ଜୋଡ଼ ପିଟିବା (ଦେଖ)
Jordā phiṭibā — Jorda phiṭibā (See)

ଜୋଡ଼ା ବେତ—ଦେ. ବ—ଜୋଡ଼ି ବେତ (ଦେଖ)
Jerdā beta — Jordi beta (See)

ଜୋଡ଼ା ଭରିଯା—ଦେ. ବ—ଏକ ପୁରୁଷର ଥିବା ଦୁଇଟି ସ୍ତ୍ରୀ—
Jordā bhārijā — Two wives possessed by a man at a time.

ଡାକେ ନାହିଁ ବ, ଡାକେ ନାହିଁ, ବଡ ର ନାହିଁ କାହାକୁ
ଜୋଡ଼ାଭରିଯାରେ ବି ଜଣେ ଅଛ, ପରର ଯା ତୋ ମାଥାକୁ—ଭଗ ।

ଜୋଡ଼ା ମସାଲ—ଦେ. ବ—୧ । ରଜା ଆଦଙ୍କ ଗଢ଼ଣରେ ବାମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପାଖରେ ଜଳା ଯାଉଥିବା ମସାଲ ବା ଜୋଡା ମସାଲ ଦହୁଡ଼ି—1. Two torches lighted on both (right and left) sides of a Raja or a Deity in procession.
Jordā masāla

୨ । ଦୁଇ ଶାଖା ଥିବା ମସାଲ—
2. Two torches attached to one handle.

ଜୋଡ଼ା ମହୁରି—ଦେ. ବ—ଜୋଡ଼ି ମହୁରି (ଦେଖ)
Jordā mahuri — Jordi mahuri (See)

ଜୋଡ଼ା ମୁହାଁ—ଦେ. ବ—ଜୋଡ଼ ମୁହାଁ (ଦେଖ)
Jordā muhañ — Jorda muhañ (See)

ଜୋଡ଼ା ଶଙ୍ଖ—ଦେ. ବ—ଜଣକ ଦ୍ୱାରା ଏକତ୍ର ନନାଦିତ ଶଙ୍ଖଯୁଗ୍ମ—
Jordā śaṅkha — A pair of conches simultaneously sounded by one person.

ଜୋଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯୁଗ୍ମ; ଯୁଗଳ, ସଂ. ଜୁଡ଼ି ଧାତୁ)—
Jordi

୧ । ଯୁଗ୍ମ—1. A couple.

ଜୁଡ଼ି, ଜୋଡ଼ି ୨ । ଦ୍ୱୟ—2. A pair; two.

ଜୋଡ଼ି ୩ । (ଆଦରାର୍ଥକ) ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ—4. Two things.

୪ । ବଗିଗାଡ଼ିରେ ଲଗିବା ଦୁଇଟି ଘୋଡ଼ା—
4. A pair of horses for a carriage.

୫ । ଘୋଡ଼ା ଆଦି ଏକ ସମୟରେ ଦୁଇ ପଛଗୋଡ଼ରେ ମାରିବା ନାଡ—5. Kick with two hind legs of a beast; double kick of a beast.

ଜୋଳି; ଜୁଳି ୬ । (ଶାବଲ୍ୟାଦ୍ୟା ଜୋର) —ଲମ୍ବ ଅଥଚ କମ ଚଉଡ଼ା **ଦଲଦଲ** ଜଲାଶୟ—6. A long and narrow expanse of water.

[ଦ୍ର—ଜୋଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ଜୋଡ଼ି ଆକାରରେ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ।]

ଜୁଡ଼ୀ ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଜୁର୍ଯ୍ୟ)—ଜୁର୍ଯ୍ୟ; ଜଡ଼—7. Jury.

ଜୋଡ଼ୀ ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—୧ । ଚଶମା—
1. Spectacles.

୨ । ଜୋତା—2. A pair of shoes.

ଦେ. ବଣ—ଯୁଗ୍ମତ୍ୱରେ ସ୍ଥିତ ବା ସଜ୍ଜିତ; ଜାଉଳି; ଯୁଗ୍ମ—
Double; arranged in pairs.

ଜୋଡ଼ିଏ—ଦେ. ବଣ ଓ ବ. (ଆଦର ବା ସ୍ନେହାର୍ଥକ)—
Jordie — ଜୋଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
ଏକଜୋଡ଼ା — Jordāe (See)
ଏକଜୋଡ଼ା

ଜୋଡ଼ିକ—ଦେ. ବଣ ଓ ବ. (ଆଦର ବା ସ୍ନେହାର୍ଥକ)—
Jordika — ଜୋଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
ଝୁଟି — Jordāe (See)
ଦୋଠୋ ଥୋବା ମଲକ ! ଶଙ୍ଗାଇ କରୁଛ ଝୁଅ ଜୋଡ଼ିକ—ଭଗ ।

ଜୋଡ଼ିକବାଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଯୁଗଳ + କପାଟ)—
Jordi-kabāṭa — ଦୁଇଟି ପାଲଥିବା କବାଟ—
ଜୋଡ଼ାକପାଟ A door with two folds or flaps.

ଜୋଡ଼ିକ(ଙ୍କୁ)ଜୋଡ଼ି—ଦେ. କି. ବଣ—୧ । ଯୁଗ୍ମ ଯୁଗ୍ମ ହୋଇ—
Jordiki(ku)-jordi — 1. In pairs; arranged in couples.
ଜୋଡ଼ାଜୋଡ଼ା ୨ । ଏକ ଜୋଡ଼ା ପରେ ଅନ୍ୟ ଜୋଡ଼ାଏ—
ଜୋଡ଼ାଜୋଡ଼ା 2. One pair after another.

ଜୋଡ଼ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିରେ ଦୁଇଟି ଘୋଡ଼ା ଲାଗନ୍ତି—
Jordi-gārdi — A carriage drawn by a pair of horses.
ଜୁଡ଼ି ଗାଡ଼ି
ଜୋଡ଼ି ଗାଡ଼ି

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଅଉବ' ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, କେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯୋଗମେ ଚଳିତ ହୋଇପାରେ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଶୋଭିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍କ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ ।

ଜୋଡ଼ଘୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—(ସ. ଯୁଗଲ + ଘୋଟକ)—
Jordi-ghordā ଜୋଡ଼ଗାଡ଼ରେ ଲଗିବା ଅଶ୍ୱଯୁଗଳ—
ଜୁଡ଼ିଘୋଡ଼ା A pair of horses for a carriage.
जोड़ीघोड़ा

ଜୋଡ଼ ଚଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଜୋଡ଼ଗାଡ଼ରେ ଭ୍ରମଣ
Jordi chalā(le)ibā କରିବା—1. To take a drive in
ଜୁଡ଼ି ଚାଳାନ a carriage and pair.
जोड़ी हाँकना ୨ । ଜୋଡ଼ ଗାଡ଼ରେ ଲଗିଥିବା ଅଶ୍ୱଯୁଗଳଙ୍କ ବାଗ [ଜୋଡ଼ଚଲା(ଲେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ବା ଲଗାମକୁ ଧରି ଗାଡ଼ ଚଲାଇବା—2. To drive a coach and pair (one's self).

ଜୋଡ଼ଜାଡ଼ ଦେବା—ଦେ. କି—ଭାଙ୍ଗିଯାଇଥିବା ଅନେକ ସ୍ଥାନ ବା
Jordi-jārdi debā ପଦାର୍ଥକୁ ଜୋଡ଼ିବା—
ଜୋଡ଼େଜୁଡ଼େ ଦେଓୟା To unite many broken parts or
जोड़जाड़ देना things.

ଜୋଡ଼ ଜୋଡ଼—ଦେ. କି. ବ୍ୟ—ଜୋଡ଼କ ଜୋଡ଼ (ଦେଖ)
Jordi jordi Jordiki jordi (See)

ଜୋଡ଼(ଡେ)ଡଉରିଆ—ଦେ. ବ. (ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରଦ୍ଧ)—ପାଖକୁ ପାଖ ଲଗା
Jordi-(de)da-uñriā ଯାଇଥିବା ରୂପାର ଘୋଡ଼ଲଉରିଆ—
A pair of amulets soldered together.

ଜୋଡ଼ ଥୋଇଲା—ଦେ. ବ—ଜୋଡ଼ ପୋଇଲା (ଦେଖ)
Jordi thoilā Jordi poilā (See)

ଜୋଡ଼ ନାଗରା—ଦେ. ବ—ଏକ ସମୟରେ ଜଣେ ବାଦକର ଦୁଇଟାଙ୍ଗ-
Jordi nāgarā ବାର୍ ବାଦ୍ୟଙ୍କ ହାତି ଅଙ୍ଗୁଠର ଅନବ ବାଦ୍ୟବସ୍ତୁ—
A musical instrument consisting of two cup-shaped drums sounded simultaneously by both the hands of the drummer.

ଜୋଡ଼ ପୋଇଲା—ଦେ. ବ—ପ୍ରଭୁ ବା ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ସେବାରେ ଖଟିବା
Jordi poilā ଦାସୀଦ୍ୱୟ—A couple of maid servants serving a master or mistress.

ଜୋଡ଼ିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଜୁଡ଼୍ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା)—୧ । ଦୁଇଟି
Jordibā ପଦାର୍ଥ ବା ଅଂଶକୁ ଏକତ୍ର ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା—
ଜୋଡ଼ା 1. To unite; to join together two things
जोड़ना or parts.

୨ । ଏକାଧିକ ସଂଖ୍ୟାକୁ ମିଶାଇବା—
1. To add up numbers.

୩ । ହିସାବ ମିଳାଇବା—
3. To square up an account.

୪ । ଗୀତ ବା ପଦ୍ୟାଦି ରଚନା କରିବା—
4. To compose a song or poem.

୫ । ପୃଥଗବସ୍ଥିତ ଉପାଦାନମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା—
5. To bring together various materials.

୬ । ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବା ପଦାର୍ଥର ଅଂଶକୁ ଅଠା ଆଦି ଦ୍ୱାରା ସଂଯୋଜିତ କରିବା ବା ଝାଳିବା—6. To join or solder together two broken parts.

ଜୋଡ଼ ବିଚାର—ଦେ. ବ.—ଜୁରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଦଉରା ମକଦମାର ବିଚାର—
Jordi bichāra A trial by jury.
ଜୁରି ବିଚାର
जूड़ि विचार

ଜୋଡ଼ ବେତ—ଦେ. ବ.—ଜାଉଁଳି ବେତ; ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପ୍ରହାର
Jordi beta କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଦୁଇଟି
ଜୋଡ଼ା ବେତ ବେନ୍ଦ—Two canes tied together for the
जोड़िबेत purpose of caning convicted persons.

ଜୋଡ଼ ମହୁର—ଦେ. ବ.—ଜୋଡ଼ା ମହୁର; ଜଣେ ଲୋକ ଏକ
Jordi mahuri ସମୟରେ ଏକତ୍ର ବଜାଇବା ଦୁଇଟି ମହୁର ବା
କାଦାଲି—A double-trumpet blown by one person simultaneously.

ଜୋଡ଼ ମସାଲ—ଦେ. ବ.—ଜୋଡ଼ା ମସାଲ (ଦେଖ)
Jordi masāla Jordā masāla (See)

ଜୋଡ଼ ମାରିବା—ଦେ. କି.—(ଘୋଡ଼ା ଆଦି ପଶୁ) ଦୁଇ ପଛଗୋଡ଼ରେ
Jordi māribā ଏକ ସମୟରେ ନାଡ ମାରିବା—To kick
दुलात्ति मारना with the two hind legs simultaneously.

ଜୋଡ଼ରେ ବସିବା—ଦେ. ବ.—୧ । ମକଦମା ବଗୁର କରିବା ପାଇଁ
Jordire basibā ଜଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଜୁରୀରୂପେ ବଗୁଗ୍‌ସନରେ ବସିବା—
ଜୁରିରେ ବସା To sit on the jury; to sit as a juror.
जुड़िमे बैठना ୨ । ଦୁଇଟି ଘୋଡ଼ା ଯୋଗୁ ଦେବା ଗାଡ଼ରେ ବସିବା—
To take a drive in a coach and pair.

ଜୋଡ଼ ଶଙ୍ଖ—ଦେ. ବ.—ଜୋଡ଼ା ଶଙ୍ଖ (ଦେଖ)
Jordi śaṅkha Jordā saṅkha (See)

ଜୋଡ଼ ଶାଲ—ଦେ. ବ.—ଏକଜ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇଟି ଶାଲ, ଦୋଶାଲ—
Jordi śāla A pair of shawls used together.
ଦୋଶାଲା
ଦୁସାଲା

ଜୋଡ଼ ହଙ୍କା(ଙ୍କେ)ଇବା—ଦେ. କି.—ଜୋଡ଼ ଚଲାଇବା (ଦେଖ)
Jordi haṅkā(ṅke)ibā Jordi chalāibā (See)

ଜୋଡ଼ ହାଙ୍କିବା—ଦେ. କି.—ଜୋଡ଼ ଚଲାଇବା (ଦେଖ)
Jordi hāṅkibā Jordi chalāibā (See)

ଜୋତ—ଦେ. ବ. (ସ. ଯୋକ୍ତ୍ର; ଯୋକ୍ଷ)—୧ । ଯୁଗବନ୍ଧନରଜ୍ଜୁ; ହଳ
Jota ବା ଶଗଡ଼ର ଜୁଆଳକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଇଶ ବା ଦଣ୍ଡା ସଙ୍ଗେ
जोत ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି—1. Rope for tying the yoke to the shaft of a plough or cart.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଥ	ଉ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଥ	ଉ୍ଥ	ଟ୍ଟ

୨ । ଧାନ କଲେଇ ଆଦ ବାନ୍ଧ ଉଇରୁ ବୋହ୍ ଆଣିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଦଉଡ଼ା—2. Rope used to tie up and carry the sheaves of corn harvested from the field.

ଜୋତ **ଜୋତ** ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜୋତ୍)—୧ । କର୍ଷଣଯୋଗ୍ୟ ଭୂମି—1. Arable land; a land fit for tillage.

୨ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ପ୍ରଜା ଦଖଲ କରୁଥିବା ଜମି; ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ ବର୍ଶିଷ୍ଟ ଜମି; ରଇତ ଜମି—2. A tenure or holding of a tenant.

ଜୋତ ଆବାଦ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଭୂମି କୃଷ କରିବା—
Jota ābāda karibā 1. To cultivate arable land.
ଜୋତ ଆବାଦ କରା ୨ । ରଇତ ବୃତ୍ତିରୁ (ପ୍ରଜା) କର୍ଷଣ କରିବା;
जोतना ରଇତରୂପେ ଜମି କୃଷ କରିବା—2. To cultivate a holding as a tenant.

ଜୋତ ଦଉଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଜୋତ (ଦେଖ)
Jota daurḍi Jota (See)
(ଜୋତଦଉଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୋତଦାର—ବୈଦେ. (ଫା. ଜୋତ୍‌ଦାର୍) —
Jotadār ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱଯୁକ୍ତ ଜମିର ଅଧିକାରୀ—
ଜୋତଦାର A tenure-holder; tenant; raiyat.
जोतदार

ଜୋତର—ଗ୍ରା. ବ—ଜୋତ୍ର (ଦେଖ)
Jotara Jotra (See)

ଜୋତା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ.ବ—୧ । ଜୁତା (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Jotā (etc) 1. Jutā (etc) (See)
ଜୁତା ୨ । ଯୋଚ୍ (ଦେଖ)
जूता 2. Jochā (See)

ଜୋତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଯୋଜନ)—
Jotā(te)ibā ୧ । ଜୋତିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ—
ଜୁତାନ୍ 1. Causative form of Jotibā.
जोतवाना ୨ । ଜୋତାରେ ପ୍ରହାର କରିବା—
2. To beat with shoes.

ଜୋତା ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜୋତାରେ ମାଡ଼ ଦେବାକୁ ଉଆର ଦେବା; ଜୋତା ଦ୍ୱାରା ଅପରକୁ ଆଘାତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେବା—1. To be ready to give a shoe-beating.
ଜୁତା ଉଠାନା
जूती उठाना
୨ । ଅପରର ପିନ୍ଧିବା ଜୋତାକୁ ଉଠାଇବା ରୂପ ନୀଚ ଉତ୍ତ୍ୟକର୍ମ କରିବା—2. To do another's menial works, such as removing his shoes.

ଜୋତା ପଡ଼ିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଚଉଡ଼ି ବା କଣ୍ଟୁଆ ଆଦର ଦାନ୍ତ)
Jotā pardi-jibā କାଠ, ପଥର ବା ଲୁହାରେ ବାଜି ଦନ୍ତୁର ବା ଛେଚଡ଼ା ହୋଇଯିବା-(the blade of a weapon) To become blunted by coming in contact with wood, stone, iron or such other hard things.

ଜୋତା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୋତାରେ ପିଟିବା—
Jotā māribā To give a shoe-beating.
ଜୁତା ମାରା, ଜୁତାନ
जूता मारना, जूतियाना

ଜୋତି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ. (ସ. ଜ୍ୟୋତିଃ)—ଜ୍ୟୋତି (ଦେଖ)
Joti Jyoti (See)
ଜୋତି
जोति

ଜୋତିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଯୋଜନ)—ଯୋଚିବା (ଦେଖ)
Jotibā Jochibā (See)
ଜୋତା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଆଠମଲ୍ଲିକ) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ଏହି
जोतना ଅର୍ଥରେ ହି. ଜୋତ୍‌ନା)—କୃଷ କରିବା—
To cultivate the land; to till the land.

ଜୋତିଷ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜ୍ୟୋତିଷ)—୧ । ଜ୍ୟୋତିଷ (ଦେଖ)
Jotisha 1. Jyotisha (See)
ଜୋତିଷ ୨ । (ସ. ଜ୍ୟୋତିଷୀ) ଜ୍ୟୋତିଷୀ (ଦେଖ)
जोतिष 2. Jyotishī (See)

ଜୋତିଷ ନାୟୁ(ହା)କ—ଦେ. ବ—ଜଉତିଷ ନାୟକ (ଦେଖ)
Jotisha nāya(hā)ka Jautisha nāyaka (See)

ଜୋତ୍ର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜୋତ୍)—
Jotra ୧ । ରୟତ ବୃତ୍ତି—
ଜୋତ 1. Tenure; tenant's holding.
जोत ୨ । ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—2. Landed property.
୩ । ସମ୍ପତ୍ତି—3. Property.
୪ । ସଙ୍ଗତି; ସ୍ୱଚ୍ଛଳ—4. Well-to-do condition.
୫ । ବ୍ୟବସାୟର ପୁଞ୍ଜି; ପାଣ୍ଠି—5. Capital; stock.
୬ । ଉପାୟ—6. Means.
୭ । ସୁବିଧା; ସୁଯୋଗ—
7. Favourable opportunity.

ଜୋତ୍ରସମ୍ପନ୍ନ—ଦେ. ବିଣ—ସଙ୍ଗତିସମ୍ପନ୍ନ; ସମ୍ପତ୍ତିଶାଳୀ—
Jotra-sampanna Well-to-do; affluent.

ଜୋତ୍ରବିହୀନ—ଦେ.ବିଣ—୧ । ସମ୍ପତ୍ତିହୀନ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗରିବ; ସଙ୍ଗତିହୀନ-
Jotra-bihīna 1. Very poor; indigent; having no property or assets.
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେଣା ପରଶୋଧ କରିବା ସଙ୍ଗତିରେ ସମ୍ପତ୍ତି ଅଧିକ ନାହିଁ; ଦେବାଳିଆ—2. Insolvent.

ଜୋବସ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ମଇଳା; ମଳଯୁକ୍ତ; ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ—
Jobarā 1. Dirty.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୯ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୬ ବା ୯ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଆ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

(ଜୋବଖ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଳଅ ଯୁକ୍ତ—
2. Full of filth or rubbish.
୩ । ଅପରିଷ୍କୃତ—3. Uncleansed.
୪ । ବିବର୍ଣ୍ଣ—4. Pale.
ଦେ. ବ—ମହାନଦୀର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ କଟକର ଉପକଣ୍ଠସ୍ଥ ଗ୍ରାମ ବା ନଗରାଂଶ—A part on the outskirts of the town of Cuttack on the bank of Mahānadī.
[ଦ୍ର—ଏହିଠାରେ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଗୋଟିଏ ପଥର ବନ୍ଧ (Anicut) ଦ୍ୱାରା ମହାନଦୀର ପାଣିକୁ ଅଟକାଇ ରଖି ଉହାକୁ ଗୋଟିଏ କେନାଲ୍ ବାହାର କରାଇ କଟକ ଚାରିପାଖର କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଳସେଚନ ଓ ନୌଯାତ୍ରାଦିର ସୁବିଧା କରାଇ ଅଛନ୍ତି ।]

ଜୋଯଖ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ନରକ (ମୁସଲ୍‌ମାନମାନଙ୍କର)—
Jojākh — Hell (of Mahomedans).
ଜାହାନମ
ଜହନ୍ନମ

ଜୋର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜୋର୍)—
Jor
ଜୋର
ଜୋର
୧ । ବଳ; ବେଗ—1. Force; velocity.
୨ । ଜବରଦସ୍ତି; ବଳପ୍ରୟୋଗ—2. Use of force.
୩ । ପରାକ୍ରମ; ଶକ୍ତି; କ୍ଷମତା—
3. Strength; power; might.
୪ । ଅଧିକାର—4. Authority.
୫ । ଜିଦ୍—5. Obstinacy; insistence.
୬ । କଥା ଉପରେ ଦେବା ଗୁରୁତ୍ୱ—6. Emphasis.
୭ । ଉଚ୍ଚାରଣର ଗୁରୁତ୍ୱ—7. Stress.
ବୈଦେ. ବଣ—୧ । ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱର ଯୁକ୍ତ—1. Loud.
୨ । (ମୂଲ୍ୟରେ) ଅତ୍ୟଧିକ—
2. Excessive; dear (in price).
୩ । କଡ଼ା (ନିୟମ)—3. Strict (order).

ଜୋର୍ ଜବରଦସ୍ତି—ବୈଦେ. ବ. ((ସନ୍ଦଭର ଶବ୍ଦ)—
Jor jabar-dasti — ଜୋର୍‌ଜୁଲୁମ୍ (ଦେଖ)
ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି — Jor-julam (See)

ଜୋର୍‌ଜାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜୋର୍‌ଜୁଲୁମ୍ (ଦେଖ)
Jor-jāri — Jorjulam (See)
ଜୋରଜାରୀ
ଜୋରାଜାରୀ

ଜୋର୍‌ଜୁଲୁମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) (ସନ୍ଦଭରଶବ୍ଦ)—
Jor-julam
ଜୋରଜୁହୁମ
ଜାରଜୁଲ୍ମ
(ଜୋର୍‌ଜୁଲୁମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ବଳପ୍ରୟୋଗ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର—
1. Use of force and oppression.
୨ । ଜବରଦସ୍ତି; ବଳପ୍ରୟୋଗ—2. Use of force.
୩ । ଯିଗର—3. Insistence.
୪ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—4. Oppression; tyranny.

ଜୋର୍‌ଦାର୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—୧ । ଶକ୍ତିଶାଳୀ; ପରାକ୍ରମଶାଳୀ—
Jor-dār — 1. Powerful; mighty.
ଜୋରଦାର; ଜୋରାଲ
ଜୋରଦାର; ଜୋରାବର
୨ । ବଳବାନ୍—2. Strong.

ଜୋରଦାରି—ବୈଦେ. ବ—ବଳୁଆ ପଣିଆଁ—
Jordāri — The condition of being strong.
ଜୋରଦାରୀ
ଜୋରଦାରୀ

ଜୋର୍‌ଦାର୍‌ଆ—ଦେ. ବଣ. (ଫା.ଜୋର୍‌ଦାର୍ + ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଇଆ)—
Jordāriā — ଜୋର୍‌ଦାର୍ (ଦେଖ)
Jor-dār (See)

ଜୋର୍‌ସୋର୍—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ଫା. ଜୋର୍‌ସୋର୍=ଅତ୍ୟଧିକ ଜୋର୍)— ଅତି ଶୀଘ୍ରତାବରେ—Rapidly.
Jor-sor
ଜୋରସୋର
ଜୋରସୋରସେ

ଜୋର—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଇଉର) ବ—ଜୋଡ଼; ବୃହତ ଜଳାଶୟ; ନଯୂନଜୋଡ଼—
Jora — A long expanse of water; ditch.
ଜୋଲ
ଦଲଦଲ
ବ—୧ । ଖୋଳ ପାଣିନାଳ—
1. A small water-channel.
୨ । ଖୋଳ ନଈ—2. Streamlet.
ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. ଜୋର୍)—ଜୋର୍ (ଦେଖ)
Jor (See)

ଜୋର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବଳପ୍ରୟୋଗ କରିବା—
Jora karibā — 1. To use force.
ଜୋର କରା
ଜୋର କରନା
୨ । ବଳପୂର୍ବକ ବାଧ୍ୟ କରିବା—
2. To compel by use of force.
୩ । ବଳପ୍ରୟୋଗ ଆବଶ୍ୟକ ହେବା—
3. To require use of force.
୪ । ବିଶେଷ ପ୍ରଯତ୍ନ କରିବା—4. To strive hard.

ଜୋର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଅଙ୍ଗ ବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଉପରେ)—
Jora debā — ଆପଣାର ଭାରକୁ ନ୍ୟସ୍ତ କରିବା—1. To rest
ଜୋରଦେଓୟା — one's weight on (a thing or a limb).
ଜୋରଦେନା (ଯଥା—ଦେଖ, କାନୁଆ ଛୁଇଁରେ ଗଛ କଲ୍ଲବେଳେ ବାଡ଼ ଉପରେ ଖୁବ୍ ଜୋର ଦେଇ ଗଲୁଥିବୁ ।)
୨ । (କହିଲ୍ଲବେଳେ କୌଣସି କଥା ବା ବିଷୟ ଉପରେ)—
ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା—2. To put emphasis (on a particular word or subject
(ଯଥା—କହିଲ୍ଲବେଳେ ଅମୁକ ବିଷୟ ଉପରେ ଟିକେ ଜୋର ଦେଇ ନ କହିଲେ ତାର ଗୁରୁତ୍ୱ କ ବୁଝା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।)

ଜୋର ପାଇବା—ଦେ. ବ—୧ । ସମ୍ୟକ ବଳଲାଭ କରିବା—
Jora pāibā — 1. Gaining of sufficient strength.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରଉନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଜୋର ପାଓଆ (ଯଥା— ୬ ମାସ ଜରରେ ପଡ଼ି ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଲ୍ଲବାକୁ
ଜୋର ପାନା ମୋର ଜୋର ଘାଉ ନାହିଁ ।)

୨ । ଜଣର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ-ସାଧନୋପଯୋଗୀ ବଳ ବା ଦାବି ଥିବାର ଅନୁମାନ ଦେବା—2. Having a claim of right in respect of a certain person or matter; considering oneself able to do a thing.

(ଯଥା—ଭାଉ ଏଠାକୁ ଡାକ ଆଣିବାକୁ ମୋର ଜୋର ଘାଉଛି; ଡାକୁ ଏ ଗୁଡ଼ର ଖଣ୍ଡକଥାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ମୋର ଜୋର ଘାଉଛି ।)

ଜୋରବର୍—ବୈଦେ. ବ୍ରଣ. (ଫା.)—ଜୋର୍‌ଦାର୍ (ଦେଖ)
Jorābar Jor-dār (See)

ଜୋରବର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜୋର୍‌ଦାର (ଦେଖ)
Jorābari Jor-dāri (See)

ଜୋରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଶବର ଜାତିର ଗୋଟିଏ
Joriā ଶାଖା—A branch of the Śabara caste.

[ଦ୍ର—ଶବର ଜାତିର ଅପର ଶାଖା 'ଖୁଣ୍ଟିଆ' ।]

ଜୋରିଜାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଜୋର୍‌ଜୁଲୁମ୍ (ଦେଖ)
Jorijāri Jor-julam (See)

ଜୋରିବାନା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜୋରିମାନା (ଦେଖ)
Joribānā Jorimānā (See)

ଜୋରିମାନା—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଜୁରିମାନା)—ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ—
Jorimānā Fine; penalty.
ଜୁରିମାନା
ଜୁରମାନା

ଜୋରୁ—ଦେ. ବି. (ହ. ଜୋଡ଼ା=ଯୁଗରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ; ମୁସଲମାନୀଭାଷା)—
Joru ଭାର୍ଯ୍ୟା—Wife.
ଜୋରୁ
ଜୋରୁ

ଜୋରୁବେଟୀ—ଦେ. ବି. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ; ସହରର ଶବ୍ଦ)—ସ୍ତ୍ରୀ ଓ କନ୍ୟା—
Joru-beṭi Wife and daughter.

ଜୋରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି— ୧ । ବଳିଆ ହେବା—
Joreibā 1. To become strong.

୨ । କ୍ଷମତାବାନ୍ ହେବା—2. To become powerful.

ଜୋଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଜୋଲ୍‌ହା, ଜୁଲ୍ଲହ୍)—ମୁସଲମାନ୍ ତନ୍ତୁବାୟୁ
Jolā ଜାତି—A Mahomedan weaver.
ଜୋଲା [ଦ୍ର—କଟକ ସହରରେ 'ଜୋଲାସାହୁ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ
ଜୋଲହା ବସ୍ତି ଅଛି ।]
(ଜୋଲ୍ହା, ଜୋଲ୍ହା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜୋଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଜଲ)—(କୌଣସି ସ୍ଥାନ) ଜଳାର୍ଦ୍ର
Jolā(le)ibā ହୋଇ ସନ୍ତୁସନ୍ତୁଆ ହେବା; ଜଳଯୁକ୍ତ ହେବା—
ଜୋଲାନ (a place) To be saturated with water; to
(ଜୋଲ୍ଲେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) be impregnated with water.

ଜୋଲ୍ଲାପ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଜୁଲ୍ଲାବ୍; ସଂ. ଜଲ୍ପା)—
Jolāp (etc)
(ଜୋଲ୍ଲାବ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜୁଲ୍ଲାପ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Julāp etc. (See)

ଜୋଲି—ଦେ. ବ.—୧ । ଲଙ୍ଗଳର ଫାଲଝାଲା ବା ପିଚକାଲା—
Joli 1. The wooden pin which sets the ploughblade tight to the beam of the plough.

୨ । ଜୁଉଳି (ଦେଖ)
2. Ju-uli (See)

ଜୋଲିକି—ଦେ. ବ.—ଜୁଲୁକି (ଦେଖ)
Joliki Juluki (See)

ଜୋଷ—ସଂ. ବ.—(ଜୁଷ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତ କରିବା; ତୃପ୍ତ ହେବା + ଘଞ୍. ଅ)
Josha ୧ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତା; ସୁଖ—1. Happiness; ease; enjoyment.

୨ । ସନ୍ତୋଷ—2. Contentment.

୩ । ସ୍ତୁତି; ପ୍ରଶଂସା—3. Praise.

୪ । ମୌନ—4. Silence.

୫ । ଲଂଘନ; ଉପବାସ—5. Fasting.

ଜୋଷଣ—ସଂ. ବ. (ଜୁଷ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତ ହେବା; ତୃପ୍ତ କରିବା + ଭାବ.
Joshaṇa ଅନ)—ଜୋଷ (ଦେଖ)
Josha (See)

ଜୋଷମ୍—ସଂ.ଅ. (ଜୁଷ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଅମ୍)—ତୂଷ୍ଣୀଭାବରେ;ମୌନଭାବରେ,
Josham ତୃପ୍ତ ହୋଇ—1. Silently.

୨ । ସୁଖ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ—2. With ease.

୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—3. Completely.

ଜୋଷା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଜୁଷ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ·
Joshā ଆ.)--ନାରୀ;ସ୍ତ୍ରୀ—Woman; a female.

ଜୋଷିତ୍—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜୁଷ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇତ୍)—
Joshita ଜୋଷା (ଦେଖ)
Joshā (See)

ଜୋଷିତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୁଷ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ;
Joshitā ଆ)—ଜୋଷା (ଦେଖ)
Joshā (See)

ଜୋହଲ—ଦେ. ବ.—ଜୋଲି (ଦେଖ)
Johala Joli (See)

ଜୋହାର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—ଜୁହାର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Johāra (etc) Juhāra etc (See)

ଜୋହାରିବା—ଦେ. ବ.—ଜୁହାର କରିବା (ଦେଖ)
Johāribā Juhāra karibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉଭୟାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଈ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଜୋହୁକୁମ୍—ବୈଦେ. ଅ.—ଆପଣ ଯାହା କହିଲେ ତାହା ମୋର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ; ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ !

ଜୋ ହୁକୁମ A phrase meaning 'As you please'.

जो हुकम

ବୈଦେ. ବିଣ.—ଯେ ଉପରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମନ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଓ କଥାରେ ହାଁ ହାଁ କରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟାଯୁ କଥାକୁ ମଧ୍ୟ ସମର୍ଥନ କରେ— A toad-eater; a fawning sycophant.

ଜୋଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଜୋଲ୍ହା, ଜୁଲ୍ଲହା)—ଜୋଲ୍ଲା (ଦେଖ)

Johlā Jolā (See)

ଜୋଲ୍ଲା(ଲ୍ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି.—ଜୋଲ୍ଲାଇବା (ଦେଖ)

Johlā (hle)ibā Jolāibā (See)

ଜୌ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. (ଫ. ଜଉ)—ଜଉ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)

Jau (etc) Jau (etc) (See)

ଜୌଜୁତ୍ସୁ—ବୈଦେ. ବି. (ଯାପାନ୍)—ଜୁଜୁତ୍ସୁ (ଦେଖ)

Jaujutsu Jyujutsu (See)

ଜୌତିଷ—ଗ୍ରା. ବି.—(ସଂ. ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଜଉତିଷ (ଦେଖ)

Jautisha Jautisha (See)

ଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଜ୍ଞାନୀ—

Jña 1. Having extensive knowledge; wise.

(ଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପଣ୍ଡିତା; ପଣ୍ଡିତ—2. Learned.

[ଏହି ଶବ୍ଦର ଗ୍ରାମ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀରୂପ ପ୍ରଯୋଗ ନାହିଁ; ଉପସର୍ଗ ବା ଉପପଦ ପରେ ଏହାର ପ୍ରଯୋଗ ହୁଏ; ଯଥା—ବିଜ୍ଞ, ସୁଜ୍ଞ, ମାଉଜ୍ଞ, ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୩ । ଦେଶକାଳଜ୍ଞ—

3. Conversant with the country and time.

୪ । ଅଭିଜ୍ଞ; ଅନୁଭବୀ—4. Experienced.

ସଂ. ବି.—୧ । ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ପଣ୍ଡିତ—

1. Philosopher; wise man.

୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2. Brahmā.

୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—3. The moon.

୪ । ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ—4. The planet Mars.

୫ । ବୁଧ ଗ୍ରହ—5. The planet Mercury.

ଜ୍ଞପିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ=ଜାଣିବା; ଣିଚ (ଇ)=ଜ୍ଞାପ୍ ଧାତୁ+ କର୍ମ. ତ;—୧ । ବିଜ୍ଞାପିତ; ଜଣାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିବା (ବିଷୟ)—

Jñapita 1. Notified; intimated.

୨ । ପ୍ରକାଶିତ—2. Revealed; published.

୩ । ଶାଣିତ—3. Sharpened; whetted.

୪ । ପ୍ରକଟିତ; ଦୃଷ୍ଟ; ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିତ—4. Discovered; brought into view; seen.

୫ । ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ଯାଇଥିବା—

5. Taught; expounded.

୬ । ଯାହାଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଆ ଯାଇ ଥାଏ—

6. (a person) who has been informed.

ଜ୍ଞପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ ଣିଚ=ଜଣାଇବା+କର୍ମ. ତ)—

Jñapta ଜ୍ଞାପିତ (ଦେଖ)—Jñāpita (See)

ଜ୍ଞପ୍ତି—ସଂ. ବି (ଜ୍ଞା ଧାତୁ, ଣିଚ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ତି)—୧ । ଜ୍ଞାନ—

Jñapti 1. Knowledge.

୨ । ବୋଧ; ବୁଦ୍ଧି—

2. Perception; sense; understanding.

୩ । ଜାଣିବା—3. Knowing.

୪ । ବିଜ୍ଞାପନ—4. Notification; notice.

ଜ୍ଞା (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଜାଣିବା—

Jñā 1. To know.

୨ । ବୋଧକରିବା; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରିବ—

2. To perceive by the senses.

୩ । ବୁଝିବା—3. To understand; to realise.

ଜ୍ଞାତ—ସଂ. ବିଣ (ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ବିଦିତ—

Jñāta 1. Known; learnt.

୨ । ପରିଚିତ—2. Acquainted with; aware of.

୩ । ଅବଗତ; ଜଣାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିବା—

3. Informed.

୪ । କୌଣସି ବିଷୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—

4. Skilled; one who knows a matter well; well versed in any matter.

ଜ୍ଞାତବ—ଦେ. ବି (କତେରଥ)—ଖବର; ସନ୍ଦେଶ—

Jñātaba Information.

ବିଣ. (ସଂ.ଜ୍ଞାତ) ୧ । ଜ୍ଞାତ (ବିଷୟ)—1. Known (thing).

୨ । ଅବଗତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Informed (person); knowing.

ଜ୍ଞାତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—

Jñātabya ୧ । ଜ୍ଞେୟ; ଜାଣିବାର ଯୋଗ୍ୟ—

1. Knowable; capable of being known; fit to be known.

ଦେ. ବି—ଯାହା ଜାଣିବାର ବିଷୟ ବା ଯୋଗ୍ୟ—

A thing worth knowing.

ଜ୍ଞାତଯୌବନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜ୍ଞାତ+ଯୌବନ+ଆ)—

Jñāta jaubana ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ନାୟିକାଭେଦ; ଯେଉଁ ନାୟିକା ଆପଣାର ଯୌବନ ବିଷୟ ଜାଣିଅଛନ୍ତି—

A class of heroines in the Hindu love-plots; a lady who is conscious of having attained youth

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ଦ	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

[ଦ୍ର—ଏ ନାୟିକା ୨ ଶ୍ରେଣୀର; ନବୋଢ଼ା ଓ ବଶ୍ରଜନବୋଢ଼ା—ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଜ୍ଞାତସାର—ସ. ଷ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ: ଜ୍ଞାତ+ସାର)—ଜ୍ଞାନର ସୀମା—
Jñāta-sāra Range of knowledge; ken.

ସ ବହୁ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବବେକୀ; ଜ୍ଞାନୀ—
Learned; considerate.

ଯନ୍ଦବଥ ମୁଖା ତୁମ୍ଭେ ତ ଜ୍ଞାତସାର
ମୁଖା ବୋଇସ ତେ ତୁମ୍ଭେ ତ ବରଅର—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଜ୍ଞାତସାରକୁ ଆସିବା—ଦେ. କି—ଜଣାଯିବା—
Jñāta-sāraku āsibā To come to one's knowledge or notice.
ଜ୍ଞାତସାରେ ଆସା
जाननेमे आना
(ଜ୍ଞାତସାରରେ ଆସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜ୍ଞାତସାରରେ—ଦେ. କି. ବଣ—ଜାଣିକରି; ଜାଣିଶୁଣି; ଜ୍ଞାନଗୋଚରରେ
Jñāta-sāra-re Knowingly; wittingly.
ଜ୍ଞାତସାରେ
जाननेमे

ଜ୍ଞାତସିଦ୍ଧାନ୍ତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଜ୍ଞାତ ହୋଇଅଛୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଯାହାଦ୍ୱାରା— ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞୁଙ୍କ—
Jñāta-siddhānta 1. Versed in the scriptures.

୨ । ବୈଜ୍ଞାନିକ; ବିଜ୍ଞାନବେତ୍ତା; ତାନ୍ତ୍ରିକ—
2. Acquainted with any science.

ଜ୍ଞାତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ, ୧ମା. ୧ବ)—
Jñātā ୧ । ଜ୍ଞାନବାନ୍; ଯେ କୌଣସି ବିଷୟ ଜାଣିଥାଏ ବା (ଜ୍ଞାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବୁଝିଥାଏ—1. Knowing or understanding a thing.

୨ । ଜ୍ଞାନୀ—2. Learned; wise; sagacious.

ଜ୍ଞାତାର୍ଥ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଜ୍ଞାତ ହୋଇଅଛୁ ଅର୍ଥ ଯାହାଦ୍ୱାରା ବା ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟର ଅର୍ଥ ବା (ଜ୍ଞାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ମର୍ମ୍ମ ବୁଝିଅଛୁ—
Jñātārtha 1. Knowing or understanding the meaning or purport of a thing.

୨ । ଯାହାର ଅର୍ଥ ଜଣାଯାଇଅଛୁ—2. Of which the meaning or purport is known.

ଜ୍ଞାତି— ସ. ବ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ବା କର୍ମ୍ମ ତି)—୧ । ଦାୟାଦ; ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ—
Jñāti 1. Heir.

୨ । ସ୍ୱଜନ; ସପିଣ୍ଡ; ସଗୋତ୍ର—2. Relative; kinsman; a collateral relation; agnate.

ବାପାରୁହନ୍ତି ଏବେ ଜ୍ଞାତି ଦ୍ୱାର ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି, ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ଜ୍ଞାତି କୁଟୁମ୍ବ—ଦେ. ବ.—(ଏକାର୍ଥବୋଧକ ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱୟ; ସ. ଜ୍ଞାତି +କୁଟୁମ୍ବ)—୧ । ଭାଇଅ; ସଗୋତ୍ର—
Jñāti kuṭumba 1. Collateral relations.
ଜ୍ଞାତି କୁଟୁମ୍ବ

୨ । ଆପଣା ପରିବାରଭୁକ୍ତ ଓ ବହିର୍ଭୂତ ସ୍ୱଜନବର୍ଗ—
2. Relations and kinsmen; kins of all descriptions; kith and kin.

ଜ୍ଞାତି ଗୋଷ୍ଠୀ—ଦେ. ତ. (ସ. ଜ୍ଞାତି+ଗୋଷ୍ଠୀ)—
Jñāti goshṭhi ଜ୍ଞାତି କୁଟୁମ୍ବ (ଦେଖ)
Jñāti kuṭumba (See)

ଜ୍ଞାତତା—ସ. ବ. (ଜ୍ଞାତ+ତ୍ୱ ବେ. ତା)—୧ । ଜ୍ଞାତର ଧର୍ମ୍ମ ବା ବ୍ୟବହାର; ସ୍ୱଜନତା; ସଗୋତ୍ରତା—
Jñātatā (ଜ୍ଞାତତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) Kinship; relationship.

୨ । ଜ୍ଞାତର ଅନଷ୍ଟ ଚେଷ୍ଟା; ଜ୍ଞାତ ପ୍ରତି ଅନଷ୍ଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ—
2. Thinking or doing injury to a kinsman.

ଜ୍ଞାତତ୍ୱ ସାଧିବା—ଦେ. କି.—ଭଗାଉଙ୍କ ପରି ଅନଷ୍ଟ ସାଧନ କରିବା—
Jñātitwa sādhibā To do or hatch mischief as a jealous kinsman.

ଜ୍ଞାତବନ୍ଧୁ—ସ. ବ. (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସଦୃଶର ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)—ରକ୍ତସମ୍ପର୍କୀୟ
Jñāti-bandhu ଭାଇଆ ଓ ବିବାହ ସମ୍ପର୍କୀୟ ବାନ୍ଧବ; ସଗୋତ୍ର ଓ ଅସଗୋତ୍ର ଆତ୍ମୀୟ; ସଗୋତ୍ର ଓ ଅସଗୋତ୍ର ସପିଣ୍ଡ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—Kinsmen (by birth) and relations (by marriage.)

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ବ୍ୟବସ୍ଥାଶାସ୍ତ୍ର (ସ୍ମୃତି) ଅନୁସାରେ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯେଉଁମାନେ ପିଣ୍ଡ ଦେଇ ତାହାର ତ୍ୟକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହୋଇପାରିବେ ସେମାନେ ସପିଣ୍ଡ ଓ ୨ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ଯଥା—
୧ । ସଗୋତ୍ର—ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣା ଗୋତ୍ରରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି; ଯଥା—ପୁଅ, ନାତି, ପୁଅର ପୁତ୍ର, କନକଇ ଇତ୍ୟାଦି ଏମାନେ ଜ୍ଞାତି ।

୨ । ଅସଗୋତ୍ର—ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ ବିବାହ ସମ୍ପର୍କରେ ଆପଣାର ଆତ୍ମୀୟ, ଯଥା—ଝିଅର ପୁଅ, ଝିଅର ନାତି ଇତ୍ୟାଦି, ଏମାନେ ବନ୍ଧୁ ।]

ଜ୍ଞାତବିରୋଧ—ସ. ବ. (ଜ୍ଞାତି+ବିରୋଧ, ୭ମୀ ତତ୍)—ଭାଇଆଳ କଳି;
Jñāti-birodha ଜ୍ଞାତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘଟିବା ବିବାଦ—Quarrel amongst kinsmen.

ଜ୍ଞାତଭାଇ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜ୍ଞାତି+ଭ୍ରାତୃ)—୧ । ଜ୍ଞାତି କୁଟୁମ୍ବ—
Jñāti-bhāi 1. Kinsmen.
ଜ୍ଞାତି ଭାଇ ୨ । ବହୁ ପୁରୁଷ ଛଡ଼ା ଭାଇଲେଖା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. An agnatic cousin; a cousin many degrees removed; a distant cousin.

ଜ୍ଞାତଭେଦ—ସ. ବ. (ଜ୍ଞାତି+ଭେଦ; ୭ମୀ ତତ୍)—
Jñāti-bheda ଜ୍ଞାତିବିରୋଧ (ଦେଖ)—
Jñāti birodha (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ଧ୍ୱନି ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଦୁଇପ୍ରକାରରୁ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାହାଁ ଯଥାକ୍ରମେ ରହିଛି ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଚିହ୍ନ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିରେ 'ଗାଦ' ଖୋଜିବେ, 'ଦ୍ରଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦ୍ରଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଜ୍ଞାତିଶତ୍ରୁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଜ୍ଞାତି+ଶତ୍ରୁ)—ଯେଉଁ ଲୋକ ଅପରର ଜ୍ଞାତି ଅଥଚ ଶତ୍ରୁ; ରଗାରୀ—
Jñāti-śatru Jealous kinsman.

ଜ୍ଞାତେୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଜ୍ଞାତି+ତ୍ୱବେ ଏୟ)—ଜ୍ଞାତିତ୍ୱ—
Jñāteya Kinship; relationship.

ଜ୍ଞାନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଜ୍ଞା. ଧାତୁ+ତ୍ୱବ. ଅନ)—୧ । ଜାଣିବା—
Jñāna 1. Knowing.

୨ । ବୋଧ; ବୁଦ୍ଧି—
2. Knowledge; an idea; understanding.

୩ । ପ୍ରତୀତି; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତି—3. Perception.

୪ । ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ; ପରମାର୍ଥଜ୍ଞାନ—
4. Wisdom; true knowledge; religious or philosophical or scientific knowledge.

୫ । ଚୈତନ୍ୟ; ସଜ୍ଞା; ଚେତା— 5. Consciousness.

୬ । ଭଲାମନ୍ଦର ବୁଦ୍ଧି—6. Perception of what is right and what is wrong.

୭ । ଭଲ ମନ୍ଦ ବାଛିବାର ବୋଧ ଶକ୍ତି; ହୋସ୍; ବୋଧଶକ୍ତି—
7. Discretion.

ଦେ. ବ—୧ । ବାଳିକାର ଯୌବନପ୍ରାପ୍ତି —
1. Physical maturity of a girl.
(ଯଥା—ସେ ବାଳିକାଟି ଜ୍ଞାନ ପାଇଲଣି ।)

୨ । ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ଅବସ୍ଥା; ସାବାଳଗୀ—2. Majority.

୩ । ଖିଆଲ; ସ୍ମରଣ—3. Remembrance.
(ଯଥା— ମୋର ଏ କଥାରେ ଜ୍ଞାନ ନ ଥିଲା ।)

[ଦ୍ର—'ଜ୍ଞାନ'କୁ କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ଚକ୍ଷୁର ଅଞ୍ଜନ, ଉଷ୍ମ, ଅଗ୍ନି, ସମୁଦ୍ର ଆଦ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରି ଅଛନ୍ତି । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଜ୍ଞାନାଗ୍ନି, ଜ୍ଞାନାର୍ଣ୍ଣବ, ଜ୍ଞାନୋଦସ୍ଥ, ଜ୍ଞାନୋଷ୍ମ, ଜ୍ଞାନାଞ୍ଜନ, ଜ୍ଞାନେନ୍ଦୁ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ସ୍ତୁଳବିଶେଷରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଥାଏ ।

'ଜ୍ଞାନ' ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ସମୟେ 'ଜ୍ଞ'ର ଅନୁନାସିକ ଉଚ୍ଚାରଣ ପ୍ରକୃତ ନ ହୋଇ ସାଧାରଣତଃ 'ଗ୍ୟାନ' ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ।]

ଜ୍ଞାନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବିଚାର କରିବା—
Jñāna karibā 1. To consider.

ଜ୍ଞାନ କରା ୨ । ଖାତିର କରିବା; ସମ୍ମାନ କରିବା; ଗଣ୍ୟ କରିବା—
2. To regard; to look up with respect.

୩ । ଭରସେ କରିବା—3. To care; to have regard for.

୪ । ଚେଇବା; ସାବଧାନ ହେବା—
4. To take care; to beware.

୫ । ସ୍ମରଣ କରିବା—5. To remember.

ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଜ୍ଞାନ+କାଣ୍ଡ=ଅଧ୍ୟାୟ, ପ୍ରକରଣ)—
Jñāna-kāṇḍa ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେଦର ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଅଂଶ—(କର୍ମକାଣ୍ଡ—ବିପରୀତ) The philosophical portion of each of the Bedas.

ଜ୍ଞାନକୃତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜ୍ଞାନ+କୃତ)—
Jñāna-kṛuta ଜାଣି ଶୁଣି କରି ଯାଇଥିବା—(ଜ୍ଞାନକୃତ—ବିପରୀତ) Done or committed wilfully.

ଜ୍ଞାନକୃତ ନରହତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଜାଣି ଶୁଣି ମନୁଷ୍ୟ ମାରିବାର (ଦ୍ୱିତୀୟା Jñāna-kṛuta narahatyā କରିବାର) ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମାରିବା—
Culpable homicide.

[ଦ୍ର—ଏହି ଅପରାଧର ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ସଜ୍ଞା ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ୬୨୯ ଓ ୩୦୦ ଦଫାରେ ଦିଆଯାଇ ଅଛି ।]

ଜ୍ଞାନକୃତ ପାପ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କର୍ମଧା; ଜ୍ଞାନକୃତ+ପାପ)—
Jñāna-kṛuta pāpa ଯେଉଁ ପାପକୁ ପୂର୍ବରୁ ପାପ ବୋଲି ଜାଣି ଶୁଣି ମନୁଷ୍ୟ ଆଚରଣ କରିଥାଏ—
Sinful acts of commission.

ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜ୍ଞାନ+ଗମ୍ୟ)—
Jñāna-gamya ୧ । ବୋଧଗମ୍ୟ; ଜ୍ଞେୟ—
1. Knowable; capable of being known or understood.

୨ । ଯାହା ବୁଝାଯାଇ ପାରେ—2. Comprehensible.

ଜ୍ଞାନଗୋଚର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜ୍ଞାନ+ଗୋଚର)—
Jñāna-gochara ଜ୍ଞାନଗମ୍ୟ (ଦେଖ)
Jñāna-gamya (See)

ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁଃ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଜ୍ଞାନ+ଚକ୍ଷୁଃ; ଜ୍ଞାନ ରୂପକ ଚକ୍ଷୁ=ରୂପକ କର୍ମଧା)—ବୋଧଶକ୍ତି (ଯାହାକୁ ମନୁଷ୍ୟର ଚକ୍ଷୁ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯାଇ ଥାଏ)—
Jñāna-chakshuḥ Mind's eye; inner perception; the eye of intelligence.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବେଦଜ୍ଞାନରୂପ ନେତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
A person who is versed in the Bedas.

ଜ୍ଞାନତଃ—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି. ବିଣ (ଜ୍ଞାନ+ତସ୍)—ଜାଣି ଶୁଣି—
Jñānataḥ Knowingly; wittingly; wilfully; with eyes wide open.

ଜ୍ଞାନତତ୍ତ୍ୱ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଜ୍ଞାନ+ତତ୍ତ୍ୱ, ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ—
Jñāna-tattwa True knowledge; philosophical or higher knowledge

ଜ୍ଞାନଦ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ଞାନ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jñānada ଯାହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଜ୍ଞାନ ବା ବୋଧଶକ୍ତି ଦିଏ—(ଜ୍ଞାନଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Imparting knowledge; communicating ideas.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଳ	ଓ	ର୍,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ		ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ସ୍ପ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍

ଜ୍ଞାନଦର୍ପଣ—ସ. ଈ (ଜ୍ଞାନ+ଦର୍ପଣ; ରୂପକ କର୍ମଧା)—
Jñāna-darpaṇa ଜ୍ଞାନରୂପ ଆରସୀ—Wisdom (compared to a mirror).

ଜ୍ଞାନଦାସ—ଦେ. ବ (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)—ବେତାଘ; (ଯାହାର ପ୍ରହାର ଦ୍ୱାରା ବାଳକ ବା ଶିଷ୍ୟ ବା ଅପଶ୍ରଧୀର ଚୈତନ୍ୟ ଉଦୟ ହୁଏ); ଚାଇଚନ ଦାସ—Thrashing cane (ironically).
Jñāna-dāsa ଜ୍ଞାନଦାସ
(ଯଥା—ପିଲ୍ଲମାନେ ପାଠରେ ମନ ଦେଉ ନାହାନ୍ତି, ଜ୍ଞାନଦାସେ ବାହାରିଲେ ସମସ୍ତେ ପାଠରେ ଲାଗିଯିବେ=ଅର୍ଥାତ୍ ବେତ ବାହାରିଲେ ସମସ୍ତେ ଭୟରେ ପଢ଼ିବସିବେ ।)

ଜ୍ଞାନଦୂଷଣ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି—
Jñāna-dūshaṇa Wicked.
ଜ୍ଞାନ-ଦୂଷଣ କାନ୍ଦ ଦୁଷ୍ଟଣ ଦେବା କଷଣ ହରୁ—ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଦ୍ଧି ।

ଜ୍ଞାନ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ବାଳିକା) ପ୍ରଥମେ ଋତୁମତ୍ତା ହେବା—
Jñāna pāibā 1. (a girl) To have the menses for the first time; to attain maturity.
ଜ୍ଞାନ ପାଓଆ
୨ । ଅନୁଭବଦ୍ୱାରା ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିବା—
2. To learn a thing by experience.
୩ । (ବାଳକ ବାଳିକା) ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ବା ସାବାଳକ ହେବା—
3. To attain majority.
୪ । (ବାଳକ ବାଳିକା) ହୁଡାହୁଡ ବୁଝିବାରୁ ହେବା; ହୋସ୍ ପାଇବା—4. To attain the age discretion.
୫ । ଶିକ୍ଷାକରିବା; ଜ୍ଞାନଲାଭ କରିବା—
5. To acquire knowledge.

ଜ୍ଞାନପୂର୍ବକ—ସ. କ୍ରି. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜ୍ଞାନ+ପୂର୍ବ+କ)—
Jñāna-pūrbaka ଜ୍ଞାନତଃ (ଦେଖ)
Jñānataḥ (See).

ଜ୍ଞାନବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଜ୍ଞାନବତ୍,—ଜ୍ଞାନବାନ୍ (ଦେଖ)
Jñāna-banta Jñānabān (See).

ଜ୍ଞାନବନ୍ତା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସ. ଜ୍ଞାନବତ୍)—ଜ୍ଞାନବାନ୍ (ଦେଖ)
Jñānabantā Jñānabān (See).

ଏହୁ ସକାଶରୁ କୁମାରଙ୍କ ପରି।
ବୋଲୁଛନ୍ତି ସ୍ପଦେ ଯେ ଅତ ଜ୍ଞାନବନ୍ତା—କୃଷ୍ଣଜିତ୍, ନଦ୍ଦାଭରତ. ବନ ।

ଜ୍ଞାନବାନ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଜ୍ଞାନ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Jñānabān ୧ । ଜ୍ଞାନୀ—1. Wise.
୨ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ; ପଣ୍ଡିତ—2. Learned.
୩ । ବସ୍ତୁରବୁବିସଙ୍ଗନ୍ନ—
(ଜ୍ଞାନବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. Intelligent; knowing.

ଜ୍ଞାନବିଚ୍ଛୁ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଆଜ୍ଞାବିଚ୍ଛୁ (ଦେଖ)
Jñāna-bichhu Ājñā-bichhu (See).

ଜ୍ଞାନବିପର୍ଯ୍ୟୟ—ସ. ବ (ଜ୍ଞାନ+ବିପର୍ଯ୍ୟୟ=୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରଂଶ—
Jñāna-biparyjaya Subversion of knowledge; overthrow of understanding.

ଜ୍ଞାନବିରୁଦ୍ଧ—ସ. ବିଣ (ଜ୍ଞାନ=ବୁଦ୍ଧି+ବିରୁଦ୍ଧ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Jñāna-biruddha ନିଜର ବିଶ୍ୱାସ ବା ଜାଣିବା କଥାର ବିପରୀତ—
Opposed to one's knowledge or belief.

ଜ୍ଞାନବୀଜ—ସ. ବ (ଜ୍ଞାନ ରୂପକ ବୀଜ, ରୂପକ କର୍ମଧା)—
Jñāna-bīja ଜ୍ଞାନରୂପ ମଞ୍ଜି; ଶିଷ୍ୟ ଜ୍ଞାନଲାଭ କରିବା ନମନ୍ତେ ଗୁରୁଙ୍କଦ୍ୱାରା ଦିଆଯିବା ପ୍ରଥମ ଶିକ୍ଷା—
The seeds of knowledge; rudiments of knowledge.

ଜ୍ଞାନବୁଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ ଜ୍ଞାନ ବା ବିବେକ ଲୁପ୍ତ କରେ—
Jñāna-burḍā 1. Causing one to lose balance of mind.
୨ । ଯେ ବଶୁଶ୍ଚ କରେ—2. Captivating.
ଯେ ଗୋଟା ପୂଜାଇବ ଜ୍ଞାନବୁଡ଼ା—ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ, ବୋଷ୍ଟବୃନ୍ଦାବଣ୍ୟଘୋଷ ।

ଜ୍ଞାନ ବୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବିବେକ ବା ଧୈର୍ଯ୍ୟକୁ ଲୋପ କରିବା—1. To cause one to lose patience or balance of mind.
Jñāna-burḍā(ṛḍe)ibā
୨ । ବଶୁଶ୍ଚ କରିବା—2. To captivate.
ଭୋଳା ଜ୍ଞାନ ବୁଡ଼ାଇବ, ଟୋକାମୁଣ୍ଡ ତଳିବା ଶୋଇବୁ ଛଡ଼ାଇବ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୋଷ୍ଟବୃନ୍ଦାବଣ୍ୟଘୋଷ ।

ଜ୍ଞାନ ବୁଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଅଜ୍ଞାନ ହେବା; ଚେତା ବୁଡ଼ିବା—
Jñāna-burḍibā 1. Becoming sensless.
(ଜ୍ଞାନ ବୁଡ଼ିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବୁଦ୍ଧି ବଦ୍ଧ ଯିବା—
2. Losing balance of mind or mental equilibrium.

ଜ୍ଞାନଭ୍ରଂଶ—ସ. ବ (ଜ୍ଞାନ+ଭ୍ରଂଶ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଜ୍ଞାନଲୋପ—
Jñāna-bhraṁśa Cessation of balance of mind.
ଦେ. ବିଣ—ଜ୍ଞାନଭ୍ରଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Jñāna-bhrashṭa (See)
ବୋଲେ ମୁଁ ନୋହେ ଜ୍ଞାନଭ୍ରଂଶ,
କେମନ୍ତେ ଦେଲ ନଉ ମାଂସ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ଜ୍ଞାନ ଭ୍ରଷ୍ଟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯାହାର ଜ୍ଞାନଭ୍ରଂଶ ଘଟିଅଛି—
Jñāna-bhrashṭa 1. One who has lost balance of mind.
(ଜ୍ଞାନଭ୍ରଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ପାଗଳ; ବାଉଳ—2. Mad.
୩ । ହୁଡାହୁଡ ବିବେଚନାଶୂନ୍ୟ—
3. Devoid of discrimination.

ଜ୍ଞାନମଞ୍ଜି—ଦେ. ବ (ବ୍ୟଙ୍ଗ; ଯାହା ଯେଉଁରେ ପଡ଼ିଲେ ମନୁଷ୍ୟର ଚେତନା ଲୁପ୍ତ ହୁଏ)—ଭାତ, ଗୁଡ଼ଲ, ଧାନ ଇତ୍ୟାଦି ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ—
ଜ୍ଞାନବୀଚି
Food-grains, such as rice, paddy etc.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଚ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୋଳିପି ଚନ୍ଦ୍ର ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ବ୍ରଣାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ଯ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଜ୍ଞାନମିଶ୍ରା ଭକ୍ତି—ସ. ଦେ. ବ—(ଭକ୍ତି ତଳେ ନୋଟ (ଦେଖ)
Jñāna-miśrā bhakti See notes underBhakti.)
ଯେଉଁ ଭକ୍ତି ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନର ସାଧନ କରା ଯାଏ—
Devotion to be attained by the pursuit of pure knowledge.

ଜ୍ଞାନଯୋଗ—ସ. ବ (ଜ୍ଞାନ + ଯୋଗ; ରୂପକ କର୍ମଧା)—୧ । ଅମ୍ଭତ୍ତ୍ୱ-
Jñāna-jōga ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିବାର ଶାସ୍ତ୍ରନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରଣାଳୀ ବା ମାର୍ଗ—1. Contemplative devotion; the way to salvation through the attainment of higher knowledge.
୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ଜ୍ଞାନ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧ—
2. Connection with wisdom.

ଜ୍ଞାନରାଜ—ସ. ପୁ. ବ (ନାମ)—'ସିଦ୍ଧାନ୍ତସୁନ୍ଦର' ନାମକ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥର
Jñāna-rāja ପ୍ରଣେତା—The name of the author of the Sanscrit astrological book 'Siddhānta Sundara.'
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ବଂଶ ଦୈବଜ୍ଞ; ଗୋଦାବରୀ ଓ ଭଦର୍ଭନଦୀ ଦ୍ୱୟର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳରେ ଏହାଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ ଥିଲା ।]

ଜ୍ଞାନସାଧନ—ସ. ବ (ଜ୍ଞାନ + ସାଧନ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଜ୍ଞାନଲାଭ—
Jñāna-sādhana 1. Attainment of knowledge.
୨ । ଜ୍ଞାନ-ଲାଭରେ ସହାୟକ—
2. A help for the attainment of knowledge.
୩ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—3. The senses.
ସ. ବଣ—ଯେ ଜ୍ଞାନଲାଭ କରିବାରେ ସହାୟକ—Helpful towards the acquisition of knowledge.

ଜ୍ଞାନ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜଣାଯିବା—
Jñāna hebā 1. Seeming; appearing.
ज्ञान होआ ୨ । ଚୈତନ୍ୟ ଉଦୟ ହେବା—
गयान होना 2. Becoming conscious.
୩ । (ବାଳକ ବାଳକାଙ୍କ) ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ପ୍ରଥମ ଯୌବନରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବା—
3. Attainment of the age of discretion or maturity; stepping into adolescence.

ଜ୍ଞାନାଞ୍ଜନ—ସ. ବ (ଜ୍ଞାନ + ଅଞ୍ଜନ, ରୂପକ କର୍ମଧା)—ଅଞ୍ଜନ ପରି
Jñānāñjana ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳକାରୀ ଜ୍ଞାନ—The salve of knowledge.
[ଦ୍ର—ଚକ୍ଷୁର ଦୃଷ୍ଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଲୋକେ ଚକ୍ଷୁରେ ଅଞ୍ଜନ ଦେଇଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ଜ୍ଞାନ ମନୁଷ୍ୟର ମନରୂପ ଚକ୍ଷୁ ବା ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରେ ବୋଲି ଜ୍ଞାନକୁ ଅଞ୍ଜନ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯାଏ ।]

ଜ୍ଞାନାଞ୍ଜନଶଲାକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜ୍ଞାନ + ଅଞ୍ଜନ + ଶଲାକା, ରୂପକ ଓ
Jñānāñjana-śalākā ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଶିଷ୍ୟକୁ ଗୁରୁ ଦେଇଥିବା ଶିକ୍ଷା—A preceptor's spiritual teaching imparted to the pupil; a pencil used by the preceptor for applying the salve of knowledge to the mind's eye of the pupil (allegorical sense).
[ଦ୍ର—ଜ୍ଞାନରୂପ ଅଞ୍ଜନକୁ ଶିଷ୍ୟର ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁରେ ଦେଇ ଶିଷ୍ୟର ଜ୍ଞାନଚକ୍ଷୁର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟକୁ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ତାହାକୁ ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ ଆଖିରେ କଜ୍ଜଳ ଲଗାଇବା କାଠି ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରି ଲେଖିଥାନ୍ତି ଯେ ଅଜ୍ଞାନତମିସ୍ରାନ୍ଧ ଶିଷ୍ୟର ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁକୁ ଗୁରୁ ଜ୍ଞାନାଞ୍ଜନ-ଶଲାକାଦ୍ୱାରା ଉନ୍ମୀଳିତ କରନ୍ତି ।]

ଜ୍ଞାନାପନ୍ନ—ସ. ବଣ (ଜ୍ଞାନ + ଅପନ୍ନ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତ;
Jñānāpanna ଜ୍ଞାନୀ—1. Learned; wise.
(ଜ୍ଞାନାପନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଜାଣେ—2 Knowing

ଜ୍ଞାନୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ଞାନନ୍ ଶବ୍ଦ; ଜ୍ଞାନ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥେ. ଇନ୍; ୧ମା.
Jñānī ୧ବ.) —୧ । ବିଜ୍ଞ—1. Wise.
(ଜ୍ଞାନିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପଣ୍ଡିତ; ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—2. Learned.
୩ । ବିଚକ୍ଷଣ—3. Skilful.
୪ । ବୋଧ ସମ୍ପନ୍ନ; ବୁଦ୍ଧିମାନ୍—4. Intelligent.
ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A sage.
୨ । ଦୈବଜ୍ଞ—
2. A fore-teller; a fortune-teller.

ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜ୍ଞାନ + ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)—
Jñānendriya (ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ) ବାହ୍ୟବସ୍ତୁକୁ ଜାଣି ପାରିବା (କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ—ବିପରୀତ) ନିମନ୍ତେ ଶରୀରର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସକଳ; ଶରୀରସ୍ଥ ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟ (ଯଥା—ଚକ୍ଷୁ, କର୍ଣ୍ଣ, ନାସିକା ଜିହ୍ୱା ଓ ତ୍ୱକ୍)—The organs or perception or sensation, (numbering 5 according to Hindu philosophy, viz. 1, The Eye or the organ of sight; 2. The Ear or the organ of hearing; 3. The Nose or the organ of smelling; 4. The Tongue or the organ or taste; 5. The Skin or the organ of touch.)

ଜ୍ଞାନୋଦୟ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଜ୍ଞାନ + ଉଦୟ)—
Jñānodaya ୧ । ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ଜ୍ଞାନ ବା ବୋଧରୂପ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ—1. The rise or dawn of knowledge in the human mind.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଂ	ଉଃ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

୨ । ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ ହେବା ପରେ ସଂସ୍ତ୍ରଥମେ ଜଳର ଜଗତରେ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବିଷୟର ଉପଲବ୍ଧି—2. One's first consciousness of one's existence in the world as a responsible being.

ଜ୍ଞାନ୍ତ—ତ୍ରା. ବ. (ସ. ଜ୍ଞାତ) —ଜ୍ଞାତ (ଦେଖ) Jñānti Jñāti See)

ଜ୍ଞାପକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ; ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —Jñāpaka ୧ । ସୂଚକ; ଯେ (ପଦାର୍ଥ ବା ମନୁଷ୍ୟ) କୌଣସି ବିଷୟ ଜଣାଇ ଦିଏ—1. Indicating; notifying; informing; making known.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ସମ୍ୟଗ୍ଜ୍ଞାପକ, ଅନଷ୍ଟଜ୍ଞାପକ ।]

୨ । ଯେ ଅଜ୍ଞାନକୁ ଜ୍ଞାନ ଦିଏ—

2. Imparting knowledge.

ସ. ବି—୧ । ଏତଲ୍ଲା ଦେଲାବାଲା ବ୍ୟକ୍ତି—

1. Informant; reporter.

୨ । ଶିକ୍ଷକ—2. Teacher; instructor.

ଜ୍ଞାପନ—ସ. ବି. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ; ଣିଚ+ଲ୍ୟୁ. ଅନ) —Jñāpana ୧ । ଜଣାଇବା; ବିଦିତ କରାଇବା—

1. Act of announcing; notifying; making a thing known.

୨ । ଆବେଦନ—2. Application.

୩ । ଏତଲ୍ଲା ଦେବା—

3. Giving information; reporting.

୪ । ଶିକ୍ଷା ଦେବା—

4. Instructing; teaching.

ଜ୍ଞାପନୀୟ—ସ. ବିଣ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ; ଣିଚ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—Jñāpanīya ଜଣାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—Worth notifying or announcing; fit to be announced.

ଜ୍ଞାପୟିତା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ; ଣିଚ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ. ୧ମା.୧ବ.)—Jñāpayitā ଯେ ଜଣାଇ ଦିଏ—Informant; one who (ଜ୍ଞାପୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) brings a thing to the notice of another.

ଜ୍ଞାପି (ଧାତୁ)—ସ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ+ଣିଚ)—୧ । ଜଣାଇବା—Jñāpi (root) 1. To cause to know.

୨ । ଏତଲ୍ଲା ଦେବା—

2. To inform; to bring to the notice of.

ଜ୍ଞାପିତ—ସ. ବିଣ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ; ଣିଚ+କର୍ମ ତ)—Jñāpita ଜଣାଇ ଦିଆଯାଇଥିବା—Made known; published; announced.

ଜ୍ଞେୟ—ସ. ବିଣ. (ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଜ୍ଞାତବ୍ୟ (ଦେଖ) Jñeya Jñātabya (See)

ଜ୍ୱର (ଧାତୁ)—ସ—ସନ୍ତପ୍ତ ହେବା—Jwar (root) To be heated.

ଜ୍ୱର—ସ. ବ (ଜ୍ୱର୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅ)—୧ । ଗାତ୍ରଦାହ; ଗାତ୍ରତାପ-ଯୁକ୍ତରୋଗ—Jwara 1. Fever; burning sensation in the body.

୨ । ମନୋଦୁଃଖ—2. Grief.

୩ । ପୀଡ଼ା—3. Pain; trouble.

ବି. ବିଣ—ଅତ୍ୟାଗୃଦ୍ଧ—Oppressive; tyrannous.

ହୃଦଦ୍ୟ କଣ୍ଠପୂ ଅଦ୍ୱର, ନୈଘ୍ରେଦ୍ୟ ମୂଲେ ଥଲ ଜ୍ୱର ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଜ୍ୱରଘ୍ନ—ସ. ବିଣ. (ଜ୍ୱର+ହନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯାହା ଜ୍ୱରକୁ ଆରୋଗ୍ୟ କରେ; ଜ୍ୱରନାଶକ (ଔଷଧ)—Jwara-ghna Febrifuge; dispelling or curing fever; antifebrile.

ଜ୍ୱରନାଶନ—ସ. ବିଣ. (ଜ୍ୱର+ନାଶନ)—ଜ୍ୱରଘ୍ନ (ଦେଖ) Jwara-nāśana Jwaraghna (See)

ବି. ବ—ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆରୁ ଆମଦାନି ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—The Eucalyptus tree.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଭେଳପତ୍ର ପରି ଓ ଏହା ଲେମ୍ୟୁଗ୍ରେସ୍‌ରୁ ବାହାରିବା ରସ ପରି ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ । ଏହି ପତ୍ରରୁ ତେଲ ଓ ଅର୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଏ ବୃକ୍ଷ ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲଗାଯାଏ, ସେଠାରେ ମାଲେରିଆ ଜ୍ୱର କମିଯାଏ । ଏହା ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆରେ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇଅଛି । ଏ ଗଛର ଗଣ୍ଡିରୁ ଏକପ୍ରକାର ଛୁଣା ପରି ଅଠା ବାହାରେ, ସେ ଅଠାକୁ ଶୁଖାଇ ଧୂପ ଓ ବାର୍ଣ୍ଣିସ୍ କରାଯାଏ । ଏ ଗଛରୁ ଗନ୍ଧବର୍ତ୍ତ ମନକୁ ଶୁଭ ଗନ୍ଧ ଦିଏ ।]

ଜ୍ୱରପ୍ରକୋପ—ସ. ବ. (ଜ୍ୱର+ପ୍ରକୋପ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—Jwara-prakopa ଜ୍ୱରର ବେଳ ବା ବାଢ଼ୁ—The rage or paroxysm of fever.

ଜ୍ୱରବୋଧ—ସ. ବ. (ଜ୍ୱର+ବୋଧ)—୧ । ଜ୍ୱର ଅନୁଭବ—Jwara-bodha 1. Feeling of fever.

୨ । ଜ୍ୱର ଦେଖାଇବା ଅବସ୍ଥା—2. Feverishness.

ଜ୍ୱରଭାବ—ସ. ବ. (ଜ୍ୱର+ଭାବ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଜ୍ୱର ଦେଖାଇବା ଅବସ୍ଥା—Jwara-bhāba Feverishness.

ଜ୍ୱରହନ୍ତା—ସ. ବିଣ. (ଜ୍ୱର+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—Jwara-hantā ଜ୍ୱରଘ୍ନ (ଦେଖ) (ଜ୍ୱରହନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Jwaraghna (See)

ଜ୍ୱରହନ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବ. (ଜ୍ୱର+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ+ଙ୍କୀ ଈ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା—Jwara-hantrī The Indian madder; Rubia Manjistha.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉଟ.୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରୁରେଦ.ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହି । ଅତେବ ୧ ମା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାବୋଖରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚହିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା. ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଜ୍ୱରାକ୍ରାନ୍ତ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ୱର+ଆକ୍ରାନ୍ତ; ୬ତତ୍ପୁ. ଉତ୍)—
Jwarākrānta ଜ୍ୱରଗ୍ରସିତ—Attacked with fever; (ଜ୍ୱରାକ୍ରାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) suffering from fever.

ଜ୍ୱରାଗ୍ନି—ବି. ବ. (ଜ୍ୱର+ଅଗ୍ନି; ରୂପକ)—ଜ୍ୱରଜନିତ ତାପ—
Jwarāgni Feverish heat.

ଜ୍ୱରାଙ୍କୁଶ—ବି. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଜ୍ୱର+ଅଙ୍କୁଶ)—ଜ୍ୱରଘ୍ନ (ଦେଖ)
Jwarāṅkuśa Jwaraghna (See)

ଜ୍ୱରାତିସାର—ବି. ବି. (ଜ୍ୱର+ଅତିସାର ମ. ପ. ସ୍ତ୍ରୀ) —
Jwarātisāra ଜ୍ୱରସଙ୍ଗେ ହେବା ପତଳା ଝାଡ଼ା ବା ଗ୍ରହଣୀ—
Dysentery with fever.
[ଦ୍ର—ଜାର୍ତ୍ତଜ୍ୱରରେ ଏହା ଗୋଣ୍ଠୀଏ ଉପଦ୍ରବ ।]

ଜ୍ୱରାନ୍ତକ—ବି. ବିଣ. (ଜ୍ୱର+ଅନ୍ତକ ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଜ୍ୱରଘ୍ନ (ଦେଖ)
Jwarāntaka Jwaraghna (See)

ଜ୍ୱରାପହା—ବି. ବିଣ. (ଜ୍ୱର+ଅପହା=ନାଶକ)—
Jwarāpahā ଜ୍ୱରଘ୍ନ (ଦେଖ)
Jwaraghna (See)

ଜ୍ୱରାରି—ବି. ବିଣ. (ଜ୍ୱର+ଅରି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଜ୍ୱରଘ୍ନ (ଦେଖ)
Jwarāri Jwaraghna (See)

ଜ୍ୱରାଶନି—ବି. ବିଣ. (ଜ୍ୱର+ଅଶନି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଜ୍ୱରଘ୍ନ (ଦେଖ)
Jwarāśani Jwaraghna (See)

ଜ୍ୱରିତ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ୱର+ସ୍ୱଜାତାର୍ଥେ ଇତ)—ଜ୍ୱରାକ୍ରାନ୍ତ; ଜ୍ୱର-
Jwarita ଯୁକ୍ତ—Feverish; attacked with or (ଜ୍ୱରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) suffering from fever.

ଜ୍ୱରୀ—ବି. ବିଣ.ପୁଂ.(ଜ୍ୱର+ଅସ୍ତ ଅର୍ଥେ.ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ) –ଜ୍ୱରାକ୍ରାନ୍ତ—
Jwarī Attacked with or suffering from fever.
(ଜ୍ୱରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜ୍ୱଲ୍ (ଧାତୁ)—ବି—ଦୀପ୍ତ ହେବା—
Jwal (root) To illumine; to blaze up.

ଜ୍ୱଲଜ୍ଜ୍ୱଳ—ବି. ବିଣ. (ଜ୍ୱଲତ୍+ଜ୍ୱଲ)—ପ୍ରଦୀପ୍ତ—
Jwalajjwala Blazing.
ବି. କ୍ରି. ବିଣ—ପ୍ରଚଣ୍ଡ ତେଜରେ—Blazingly.

ଜ୍ୱଲତ୍—ବି. ବିଣ. [ଜ୍ୱଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍ (ଶତୃ)]—ଜଳୁଥିବା—
Jwalat Blazing; burning.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ଜ୍ୱଲଦଗ୍ନି, ଜ୍ୱଲଦଙ୍ଗାର ।]

ଜ୍ୱଳନ—ବି. ବ. (ଜ୍ୱଲ୍ ଧାତୁ+କୃତ୍. ଅନ)—
Jwalana ୧ । ଦାହନ; ନଆଁ ଲଗାଇବା—1. Burning.
୨ । ଜ୍ୱାଳା—2. Blaze.
୩ । ଜ୍ୱଳନ୍ତା—3. Flaming.
୪ । ଚାକ୍‌ଚାକ୍ ହେବା—4. Shining; glittering.
୫ । ଦୀପ୍ତି—5. Lustre; glitter.
୬ । ଅଗ୍ନିଶିଖା—6. A flame of fire.
୭ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)=ଅଗ୍ନି—Fire.
୮ । (+ଭାବ.ଅନ) ଘୋଡ଼ାଜ୍ୱଳା; ଦାହ—8. Burning sensation; inflammation.
୯ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଧଳାଚଡା ଗଛ—
9. Leadwort (plant).
ବି. ବିଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଜ୍ୱଳୁଥିବା—
Blazing; burning.

ଜ୍ୱଳନ୍ତ—ବେ. ବିଣ. (ବି. ଜ୍ୱଳତ୍) —୧ । ଜଳୁଥିବା; ଦୀପ୍ତ—
Jwalanta 1. Burning; blazing.
ଜ୍ୱଳନ୍ତ ୨ । ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ—
ଜଳତା ହୁଆ 2. Shining; dazzling; bright; brilliant.

ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଙ୍ଗାର—ବେ.ବ.(ବି. ଜ୍ୱଳତ୍+ଅଙ୍ଗାର)—ଜଳୁଥିବା ଅଙ୍ଗାର-
Jwalanta angāra Live coal; burning coal or
ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଙ୍ଗାର charcoal.

ଜ୍ୱଳନ୍ତ ନିଦର୍ଶନ—ବେ. ବ.—୧ । ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରମାଣ—
Jwalanta nidarśana 1. Clear evidence.
ଜ୍ୱଳନ୍ତ ନିଦର୍ଶନ ୨ । ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ଉଦାହରଣ—2. A bright or brilliant or dazzling example.
[ଦ୍ର—ଏହିପରି ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରତିଭା, ଜ୍ୱଳନ୍ତ ତେଜ ଆଦି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରମାଣ—ବେ. ବ.—ଜ୍ୱଳନ୍ତ ନିଦର୍ଶନ (ଦେଖ)
Jwalanta pramāṇa Jwalanta nidarśana (See)
ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରମାଣ

ଜ୍ୱଳନ୍ତା—ବେ. ବିଣ.(ବ. ଜ୍ୱଳତ୍)—ପ୍ରଦୀପ୍ତ; ଜଳୁଥିବା—
Jwalantā Burning; blazing.
ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଜ୍ୱଳନ୍ତା ଅଗ୍ନି ଯା ବଦନ, ନୟନ ଖୋଲବ ଗଗନ ।
ଜଳତା ହୁଆ କଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଜ୍ୱଳିତ—ବି. ବିଣ.—(ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଯାହା ଜଳୁଅଛୁ
Jwalita ବା ଜଳ ଉଠି ଅଛୁ—1. Burning.
୨ । ଦଗ୍ଧ—2. Burnt.
୩ । ଦୀପ୍ତ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—
3. Bright; dazzling; kindled.
୪ । ଆଲୋକିତ—4. Illuminated.
ବି. ବ. (+ଭାବ. ତ) ଜ୍ୱଳନ; ଜଳିବା—Burning.

ଜ୍ୱଳିବା—ବେ. କ୍ରି. (ବି. ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ)—ଜଳିବା; ଦୀପ୍ତ ହେବା—
Jwalibā To burn; to blaze.
ଜଳା ଜ୍ୱଳ ଧାତୁର ଭାବେ ପ୍ରୟୋଗ କାଉର ।
ଜ୍ୱରନା, ଜଳନା ଯଥାକ୍ରମେ ପ୍ରୟୋଗ ।

ଜ୍ୱାଳ—ବି. ବ. (ଜ୍ୱଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଥ)—ଜ୍ୱାଳା (ଦେଖ)
Jwāla Jwālā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଲ୍ମ	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଲ୍ଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଜ୍ୱାଳା—ସଂ. ବ.—(ଜ୍ୱଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Jwāl̤ā

୧ । ଅଗ୍ନିଶିଖା—1. A flame.

ଶତ ଜ୍ୱାଳାଙ୍କରେ ଭସ୍ମର ସୈନ୍ୟ ଭଳି—
ବନକୁ ଘୋଡ଼ି ଦେଲେ ଅରଣ୍ୟନ ଜାଣ । କୃଷ୍ଣଙ୍କି ବ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ

୨ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୋକ—
2. Illumination; bright light.

୩ । ଶସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଦାହ ବା ଜଳାପୋଡ଼ା—
3. Inflammation; burning sensation.

୪ । ଦେହରେ ଜଆଁ ଜୁଣ୍ଟା ମାଡ଼ିବାଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ କଷ୍ଟ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ; ଜଆଁରେ ପୋଡ଼ି ଦେବା ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ କଷ୍ଟ—4. Burning pain.

୫ । ଦୁଃଖ—5. Misery.

୬ । କଷ୍ଟ; କ୍ଲେଶ—6. Trouble; pain; pangs.

୭ । ପ୍ରାବଲ୍ୟ—7 Virulence.

୮ । ପୀଡ଼ା; ନିର୍ଯାତନ; ଅତ୍ୟାଚାର—
8. Oppression; torment; torture.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କଷ୍ଟାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରେ; ଯଥା—ପେଟର ଜ୍ୱାଳା; ପସାରର ଜ୍ୱାଳା; ପିତ୍ତଙ୍କ ଜ୍ୱାଳା, ମୁରବ୍ଦୀଙ୍କ ଜ୍ୱାଳା ।]

୯ । ପୋଡ଼ା ଭାତ; ଦଗ୍ଧାନ୍ନ—9. Burnt rice.

ଦେ. ବ.—(ଯୋଗୀ ବା ବାୟୁସାଧକମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—
ମୁଖ—Mouth.

ଜ୍ୱାଳଣ କାଠ—ପ୍ରାଦେ. (ଦିବଭୂମ) ବି—ଜାଳେଣି କାଠ—
Jwālāṇa kāṭha Fuel.
(ଜ୍ୱାଲ୍ଲନ୍ କାଠ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜ୍ୱାଲାଭନ—ଦେ. ବିଣ. (ଜ୍ୱ ରୁ ଅନୁକୃତ)—ଜାଲାଭନ (ଦେଖ)
Jwālātana Jālātana (See)

ଜ୍ୱାଲାବକ୍ତ୍ର—ସ. ବି. (ଜ୍ୱଳା+ବକ୍ତ୍ର; ବହ୍ନିର୍ଜିହ୍ୱ; ଦ୍ୱଲାଦ୍ୱଲ ବିଷଯୁକ୍ତ ଦେହରୁ ଏହାଙ୍କ କଣ୍ଠ ସବଦା ଜଳୁ ଥିବାରୁ)—
Jwālābaktra
୧ । ଶିବ; ମହାଦେବ—1. An epithet of Śiba.

୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2. Brahmā.

ଜ୍ୱାଲାମୁଖୀ—ସଂ. ବ (ଜ୍ୱଳା+ମୁଖ+ଇନ୍)—୧ । ଚୀନଦେଶ ଭୂଭାଗର ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥ ବିଶେଷ (ଯେଉଁଠାରେ ଭଗବତୀଙ୍କ ଜିହ୍ୱା ପଡ଼ିଥିବା ହୋଇଥିବାର ବିଷୟ ପୁରାଣରେ ଲେଖା ଅଛି)—
Jwālā-mukhī
1. The name of a famous holy place in Chinese Tartary whither the Hindus go on pilgrimage.

୨ । ଅଗ୍ନେୟଗିରି—2. A volcano; a place where subterranean fire breaks out.

୩ । ପଞ୍ଜାବର ଉତ୍ତରରେ ହିମାଳୟ ପର୍ବତର ନିମ୍ନ ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ଅଗ୍ନି ଉଦ୍ଗୀରଣ କରୁଥିବା ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥ ବିଶେଷ—
3. Name of a holy place of Hindu pilgrimage at the foot of the Himalayas.

ଜ୍ୱାଲାଯନ୍ତ୍ରଣା—ସଂ. ବ. (ଜ୍ୱାଳା ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା; ଏକାର୍ଥବୋଧକ ସଦ୍ଭରର)—
Jwāla-jantraṇā ବିଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା—Pangs; torture.

ଜ୍ୱାଳିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଜ୍ୱାଳଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—
Jwālitā
୧ । ଜଳାଯାଇଥିବା; ଦାହୃତ—1. Burnt.

୨ । ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ—2. Kindled; lighted.

୩ । ସନ୍ତାପିତ; କ୍ଲେଶିତ—3. Afflicted; troubled.

ଜ୍ୱାଳିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜ୍ୱାଳନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—ଦୁର୍ଗା; ପାର୍ବତୀ—
Jwālinī The Goddess Durgā.

ଜ୍ୱାଳୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଜ୍ୱାଳା+ଇନ୍, ୧ମା ୧ବ)—ଜ୍ୱାଳାବକ୍ତ୍ର; ଶିବ—
Jwālī Śiba.

ଜ୍ୟା (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—To be worn out;
Jyā (root) to wear away.

ଜ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଜ୍ୟା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍; ଯାହା ଜ୍ୟମଶଃ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବା କ୍ଷୟ ହୁଏ)—
Jyā
୧ । ଧନୁର ଗୁଣ—1. Bow-string.

୨ । ପୃଥିବୀ—2. The earth.

ବହତ ଜ୍ୟା-ଜାମାତା ମୁଁ ବୈଦ୍ୟାର ବୋଉର
ଯେ କବଳ କରୁଛ ଯିଲ୍ ଆଜ ଜାହିଁ ? ଉଷ. ବୈଦେଖୀଶ ବଳାସ ।

୩ । ମାତା—3. Mother.

୪ । (ଜ୍ୟାମିତି) ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାନ୍ତଦ୍ୱୟକୁ ଯୋଗ କରୁଥିବା ସରଳରେଖା—
4. (geometry) The chord of an arc.

ଦେ. ବ—ଛୁଆ; ଜଆନାଡ଼; ମଞ୍ଜୁଲତା—Earth-worm.

ଜ୍ୟାବାଲୀ—ଦେ. ବ. (ଜ୍ୟାରୂପ ବାଲୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀ; ରୂପକ)—
Jyābal̤ī
୧ । ଭୂଦେବୀ—1. The earth personified.

୨ । (ସଂ. ଜାବାଳ) ଜାବାଳୀ (ଦେଖ)
2. Jābāl̤i (See)

(୧,୨) ବନବାସୀକର ସତ୍ତ ଯେଉଁଠ
ବଉହ ମୂର୍ତ୍ତିକ ଜ୍ୟାବଳୀ ଯୁକ୍ତ । ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଜ୍ୟାମିତ—ସଂ. ବ. (ଜ୍ୟା=ପୃଥିବୀ, ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡର ଗୁଣରେଖା+ମା ଧାତୁ+ଘଞ୍ ବ. ଭ)—ଯେଉଁଥରୁ ବା ରେଖାଗଣିତ—
Jyāmiti Geometry.

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ଧାତୁପ୍ରତ୍ୟୟ ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟାମିତି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଯେଉଁଥରୁ (Geometry) ନ ହୋଇ ଯେଉଁଥରମାଣ (Mensuration) ବା ତ୍ରିକୋଣମିତି (Trigonometry) ହେବା ଉଚିତ । ଅତଏବ ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜି ଜ୍ୟୋମେଟ୍ରିରୁ (Geometry) ଉତ୍ପନ୍ନ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ ।]

ଜ୍ୟାୟାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପ୍ରଶସ୍ୟ ବା ବୃଦ୍ଧ+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ. ଈୟସ୍; ନଘାଭନ; ୧ମା. ୧ବ)—
Jyāyān
(ଜ୍ୟାୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼; ବୟସ୍ରେ ବଡ଼-
(ଜ୍ୟାୟାନ—ବଘଭତ)
1. Elder; older.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟେଣ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । 'ଅଜବକ୍' ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ ବୌଦ୍ଧସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ୍ଡ' ଖୋଳିବେ, ବୃଥ ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗଁା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବଟୂ' ଦେଖିବେ ।

୬ । ବର୍ତ୍ତୀୟାନ୍; ଅଦ୍ଭ ବୃଦ୍ଧ; ପୁରାତନ—
2. Very old or aged; ancient

୩ । ପ୍ରଶଂସାର୍ହ; ପ୍ରଶଂସନୀୟ—
3. Commendable; praiseworthy.

୪ । ସର୍ବପ୍ରଥମ—4. First.

୫ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—5. Eldest.

୬ । ଯୋଡ଼ିଆଁ; ପ୍ରଥମ ଜାତ—6. First-born.

୭ । ଯେ ବୟସରେ ବଡ଼—7. Elderly.

୮ । ସର୍ବୋତ୍ତମ—8. Best.

୯ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର—9. Higher; superior.

୧୦ । ଗୁରୁତର—10. Greater.

ଜ୍ୟାରୋପ—ଷ. ତ. (ଜ୍ୟା + ଆରୋପ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଧନୁରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇବା—Stringing of a bow.
Jyāropa

ଜ୍ୟାରୋପଣ—ଷ. ତ. (ଜ୍ୟା + ଆରୋପଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଧନୁରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇବା—Stringing of a bow.
Jyāropaṇa

ଜ୍ୟୁଜୁତ୍ସୁ—ବୈଦେ. (ଯାପାନୀ) ତ. (ମୂଳ. ଷ. ଯୁଯୁତ୍ସୁ = ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ) —ଯାପାନ ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ଆକ୍ରମଣାର୍ଥ ଓ ଆତ୍ମରକ୍ଷାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଅଙ୍ଗଚାଳନ—
Jyujutsu
Japaneese gymnastics used for attack and defence.

ଜ୍ୟେଷ୍ଠ—ଷ. ତ୍ରି. ପୁଂ. (ପ୍ରଶସ୍ୟ ବା ବୃଦ୍ଧ + ଅଦ୍ଭ ଅର୍ଥରେ ଇଷ୍ଠ; ଜ୍ୟା ଭାବନ) —ବୃଦ୍ଧତମ; ଅତି ବୃଦ୍ଧ—Oldest.
Jyeshṭha
(ଜ୍ୟେଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(କନିଷ୍ଠ—ବିପରୀତ)

ଜ୍ୟେଷ୍ଠତାତ—ଷ. ତ. ପୁଂ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ + ତାତ; କର୍ମଧା) —ବାପଠାରୁ ବଡ଼; ବଡ଼ଖୁଡ଼ା—Father's elder brother; elder paternal uncle.
Jyeshṭha-tāta

ଜ୍ୟେଷ୍ଠବର୍ଣ୍ଣ—ଷ ତ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ + ବର୍ଣ୍ଣ; କର୍ମଧା) —ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଜାତି; ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତି—The Brāhmaṇa caste amongst the Hindus.
Jyeshṭha-barṇṇa

ଜ୍ୟେଷ୍ଠଶ୍ୱଶ୍ରୂ—ଷ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠା + ଶ୍ୱଶ୍ରୂ; କର୍ମଧା) —ଦେଢ଼ଶାଶୁ; ସ୍ୱାମୀର ବଡ଼ ଭଉଣୀ—Wife's elder sister.
Jyeshṭha-śwaśrū

ଜ୍ୟେଷ୍ଠା—ଷ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ + ଆ)—
Jyeshṭhā
୧ । ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୨୭ ଗୋଟି ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ନକ୍ଷତ୍ର (ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—
1. Scorpion's body or back; the name of the 18th star of Hindu astronomy; the 18th lunar mansion (Hindu astronomy).

୨ । ଗୃହଗୋଧିକା; ହିଟିପିଟି—
2. The common house-lizard.

୩ । ହାତର ମଝି ଆଙ୍ଗୁଠି—
3. The middle fingurr of the hand.

୪ । ଗଙ୍ଗାନଦୀ —4. The river Gangā.

୫ । ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀ—5 The Goddess of misfortune; the elder sister of Laksmi.

୬ । ପ୍ରଥମବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ (ମନୁ. ୯।୧୨୨)—
6. The eldest wife (M. W).

୭ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସ୍ୱାମୀ ବେଶି ଦେଖି ଥାଉନ୍ତି; ସୁଭଗା ସ୍ତ୍ରୀ—7. A preferred wife (M W); the most favourite wife.

୮ । ବାର୍ହସ୍ପତ୍ୟ ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କର ଅଷ୍ଟମ ବର୍ଷ—
8. The 18th year in the Jupiter's cycle of years (M. W).

୯ । ତନ୍ତ୍ରୀବିଶେଷ; ତାରଯୁକ୍ତ ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
9. A kind of stringed musical instrument (M. W).

ଷ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜ୍ୟେଷ୍ଠର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Jyeshṭha.

ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଂଶ ଦେ. ତ. (ଷ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଂଶ) —୧ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଂଶ; ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ଅନ୍ୟ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ପାଇବା ଅଧିକା ଭାଗ—
ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଂଶ
1. A largest share in the paternal property which devolves on the eldest brother during partition; the property in excess claimed by the eldest brother according to the Hindu law out of the paternal property during partition.

୨ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ସମସ୍ତ ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଅଧିକାର ହେବା ପ୍ରଥା, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ପୁତ୍ରମାନେ କେବଳ ଖୋରାକ-ପୋଷାକ ପାଅନ୍ତି—2. Primogeniture.

ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଂଶ—ଷ. ତ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ + ଅଂଶ; କର୍ମଧା; ବ୍ୟା. ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ବଡ଼ ଭାଇ ସାନଭାଇମାନଙ୍କଠାରୁ ପାଇବା ଅଧିକା ଅଂଶ—
Jyeshṭhāṁśa
The extra share of the paternal property which devolves on the eldest brother in excess of the regular shares of other brothers in partition (Hindu law).

ଜ୍ୟେଷ୍ଠାମ୍ବୁ—ଷ. ତ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ + ଅମ୍ବୁ) —ଚାଉଳଧୁଆ ପାଣି—Water obtained after washing rice, (before cooking).
Jyeshṭhāmbu

ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଶ୍ରମ—ଷ. ତ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ + ଆଶ୍ରମ; କର୍ମଧା) —ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ—
Jyeshṭhāśrama
The status of a householder.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଲୃ	ଓ୍ଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଜ୍ୟ	ଲ୍ଅ	ଙ୍ଗ	୍ଚ

ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଶ୍ରମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ+ଆଶ୍ରମ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଗୃହସ୍ଥ; ଗୃହୀ—A house-holder.
Jyeshṭhāśramī

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଶ୍ରମସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପୋଷିବାରୁ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଆଶ୍ରମ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଅଛି ।]

ଜ୍ୟେଷ୍ଠିମଧୁ—ଦେ. ବ—(ସ. ଯଷ୍ଟିମଧୁ) ଜାଠିମଧୁ (ଦେଖ)
Jyeshṭhi-madhu Jāṭhimadhu (See)

ଜ୍ୟେଷ୍ଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଛୁଁଚିପିଟି; ଗୃହଗୋଧିକା—The common house-lizard.
Jyeshṭhī

ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ—ସ.ବ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠା+ତଦ୍‌ଯୁକ୍ତ ମାସାର୍ଥେ.ଅ)—ଜ୍ୟେଷ୍ଠାନକ୍ଷତ୍ର-ଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାବିଶିଷ୍ଟ ଚନ୍ଦ୍ରମାନ ମାସ; ବୈଶାଖର ପରବର୍ତ୍ତୀ ମାସ—The lunar month folowing the month of Baiśākha (May-June).
Jyaiṣṭha

ଜ୍ୟୈଷ୍ଠୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠା+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ.)—ଜ୍ୟେଷ୍ଠାନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ଜ୍ୟୈଷ୍ଠପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ଦେବସ୍ନାନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—The full-moon day of the month Jyaiṣṭha.
Jyaiṣṭhī

ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ୍ୟ—ସ. ବ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ+ଷ୍ୟଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟ. ଯ)—ଜ୍ୟେଷ୍ଠତ୍ୱ; ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱ—State of being eldest or best.
Jyaiṣṭhya

ଜ୍ୟୋତ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜ୍ୟୋତିସ୍)—୧ । ଜ୍ୟୋତିଃ (ଦେଖ)
Jyoti 1. Jyotiḥ (See)

୨ । (ଯୋଗସାଧକଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ପରିଭାଷା)—ଚକ୍ଷୁ—2. Eye.

[ଦ୍ର—ଉର୍ମ୍ମି, ଧୂର୍ମ୍ମ, ଜ୍ୱାଳା (ଦେଖ) ।]

ଜ୍ୟୋତିଃ—ସ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତିସ୍ ଶବ୍ଦ) (ଦ୍ୟୁତ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା +କର୍ତ୍ତୁ. ଇସ୍; ନପାଉନ)—
Jyotiḥ

୧ । ଆଲୋକ—1. Light,

୨ । ତେଜଃ—2. Lustre; glare.

୩ । ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଦି—

3. Luminous bodies; luminaries

୪ । ନକ୍ଷତ୍ର—4. Star.

୫ । ଆଖିର ପିତୁଳି—

5. The pupil of the eye.

୬ । ଚୈତନ୍ୟ—6. Consciousness.

୭ । ଆତ୍ମା—7. Soul.

୮ । ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ର—8. Astronomy; astrology.

୯ । ଅଗ୍ନି – 9. Fire.

୧୦ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—10. The sun.

୧୧ । ପୁତ୍ର—11. Son.

୧୨ । ଶିଖା—12. Flame.

୧୩ । ଦୀପ୍ତି; ଜ୍ୱାଳା—

13 Splendour; brilliance.

୧୪ । ମେଥି—14. Fenugreek;Trigonella Foenum Graekum.

ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ର—ସ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଃ + ଶାସ୍ତ୍ର)—୧ । ଜଭଚଷ ଶାସ୍ତ୍ର; ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରାଦିବିଷୟକ ବିଜ୍ଞାନ—
Jyotiḥ-śāstra

1. The science of stars and planets.

୨ । ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ; ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ସ୍ଥିତି,ଗତି, ସଂସ୍ଥାନ,ଗ୍ରହଣ,କକ୍ଷ ଇତ୍ୟାଦି ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହୁଏ—

2 Astronomy.

୩ । ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ; ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରଙ୍କ ଗତିବିଧି ଆଦି ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଉପରେ ଫଳାଇବା ପ୍ରଭାବ ଜଣା ଯାଏ—3. Astrology.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରର ୩ ଗୋଟି ଶାଖା ଅଛି, ଯଥା—

୧ । ଗଣିତ ବା ତନ୍ତ୍ର—(ଏଥିରେ ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରଙ୍କ ଗତି, ସ୍ଥିତି ଆନୁପାତିକ ହୋଇଥାଏ ।

୨ । ହୋରା ବା ଅଙ୍ଗବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧି—(ଏଥିରେ ଜନ୍ମ, ଯାତ୍ରା ଓ ବିବାହାଦି ବିବେଚିତ ହୁଏ ।)

୩ । ସଂହିତା ।]

ଜ୍ୟୋତିପୁର—ଦେ. ବ (ସ. ଜ୍ୟୋତିର୍ମ୍ମପୁର)—ଧରଂବ୍ରହ୍ମର ବାସସ୍ଥାନ—
Jyoti-pura The imaginary abode of the Brahma.

ଏବେ ପୃଥ୍ୱୀ ଚଲେ ଦ୍ରୁତ, ଜ୍ୟୋତିପୁରକୁ ଲଭା ମାନ—
ପ୍ରାଚୀ, ନର୍ବୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଜ୍ୟୋତିମଣ୍ଡଳ—ଦେ. ବ (ସ. ଜ୍ୟୋତିର୍ମଣ୍ଡଳ)—ଜ୍ୟୋତିର୍ମଣ୍ଡଳ; ବ୍ରହ୍ମର କଳ୍ପିତ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ପୁର—
Jyoti-maṇḍala The imaginary abode of the Brahma.

ସେ ଜ୍ୟୋତିମଣ୍ଡଳ ବାଟରା, କହୁଲେ ନ ସରେ କେମ୍ପା—
ପ୍ରାଚୀ, ନର୍ବୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଜ୍ୟୋତିମୟ—ଦେ. ବଣ (ସ. ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ)—ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ (ଦେଖ)
Jyoti-maya Jyotirmaya (See)

ଚନ୍ଦ୍ରା ନକଟେ ହୋଇ ଭଉ, ବକଶି ଜ୍ୟୋତିମୟ ପ୍ରଭୁ—
ପ୍ରାଚୀ, ନର୍ବୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ—ସ. ବ.—ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Jyotirbijñana Jyotiḥ-śāstra (See)

ଜ୍ୟୋତିର୍ବିତ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ୟୋତିଃ+ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୁ. କ୍ୱିପ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ; ଦୈବଜ୍ଞ—
Jyotirbid Astronomer; astrologer.

ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା—ସ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଃ+ବିଦ୍ୟା)—ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Jyotirbidyā Jyotiḥ-śāstra (See)

ଜ୍ୟୋତିର୍ବେତ୍ତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ୟୋତିଃ+ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୁ. ତୃ;
Jyotirbettā ୧ମା. ୧ବ.)--ଜ୍ୟୋତିର୍ବିତ୍ (ଦେଖ)
Jyotirbid (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଏ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଏ' ନ ପାଇଲେ 'ବଇ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଜ୍ୟୋତିରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଃ + ଇନଗ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଖଦ୍ୟୋତ; ଜୁଳୁଜୁଳା ପୋକ—
Jyotiriṅga — Glow-worm; fire-fly.

ଜ୍ୟୋତିରଙ୍ଗଣ—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଃ+ଇନଗ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଖଦ୍ୟୋତ; ଜୁଳୁଜୁଳା ପୋକ—
Jyotiriṅgaṇa — Fire-fly; glow-worm.

ଜ୍ୟୋତିର୍ମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଃ+ମଣ୍ଡଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Jyotirmmaṇḍala ୧ । ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କ ସଞ୍ଚାରସ୍ଥଳ; ଆକାଶମଣ୍ଡଳ—1. The stellar regions; the celestial sphere.
{ଜ୍ୟୋତିର୍ମଣ୍ଡଳ—ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଯାବତ୍ତୀୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ପଦାର୍ଥର ସମଷ୍ଟି—
2. The aggregate of all luminous things.

ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ୟୋତିଃ + ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ମୟ)—
Jyotirmmaya ୧ । ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ—
(ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Lustrous; very bright.
(ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜ୍ୟୋତିଃପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of light.

ଜ୍ୟୋତିର୍ଲିଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ଶିବଲିଙ୍ଗ ବିଶେଷ—
Jyotirliṅga — Name of a Siba-linga.
[ଦ୍ର— ଶିବପୁରାଣମତେ ଘୃଣେଶ୍ୱର, କେଦାରନାଥ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱାଦଶ ଜ୍ୟୋତିର୍ଲିଙ୍ଗ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏ ସ୍ଥାନମାନ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ । ମଦନମୋହନ ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ୧ମ ଭାଗ ।]

ଜ୍ୟୋତିଶ୍ଚକ୍ର—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଃ + ଚକ୍ର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Jyotiśchakra ୧ । ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ସହ ନକ୍ଷତ୍ରସମୂହ—
1. The heavenly bodies.
୨ । ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ରାଶି ଚକ୍ର—2. (Astrology) The zodiac; the circle bearing the 12 zodiacal signs; the sidereal heavens.

ଜ୍ୟୋତିଷ—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଃ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Jyotisha — ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Jyotiḥśāstra (See)
ଦେ. ବି.—ଜ୍ୟୋତିଷ ନାୟକ (ଦେଖ)
Jyotisha-nāyaka (See)

ଜ୍ୟୋତିଷଚକ୍ର— ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ+ଚକ୍ର,୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Jyotisha-chakra — ରବିମାର୍ଗ ଯେଉଁ ଦ୍ୱାଦଶରାଶି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଯାଇଅଛି; ରାଶିଚକ୍ର—The zodiac.

ଜ୍ୟୋତିଷ ନାୟକ—ଦେ. ବି. — ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରବ୍ୟବସାୟୀ ଓଡ଼ିଆ ନାୟକ ଜାତି—
Jyotisha nāyaka — A caste of astrologers in Orissa.

ଜ୍ୟୋତିଷ ବେଧଶାଳା—ସଂ. ବି.—(ଜ୍ୟୋତିଷ+ବେଧ+ଶାଳା)—
Jyotisha bedhaśāḷā — ଜ୍ୟୋତିଷଜ୍ଞାନ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନ ମନ୍ଦିର; ମାନମନ୍ଦିର---Observatory.

ଜ୍ୟୋତିଷିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ୟୋତିଷ୍+ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ, ଇକ)—
Jyotishika ୧ । ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମାନ୍ଙ୍କୁ—Versed in the science of stars and planets.
୨ । ଜ୍ୟୋତିଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to astronomy or astrology.

ଜ୍ୟୋତିଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ୟୋତିଷ+ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ ଇନ୍ ; ୧ମା.ଏ.)-
Jyotishī ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମାନ୍—Versed in the science of stars and planets; astronomer; astrologer.
[ଦ୍ର—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଜାତି (ଜ୍ୟୋତିଷ ନାୟକ) ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟାକୁ ବଂଶପରମ୍ପରାକ୍ରମେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି ।]

ଜ୍ୟୋତିଷ୍କର— ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଃ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jyotishkara ୧ । ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଦି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ପଦାର୍ଥ—
A planet; a star; a luminary.
୨ । ଚତ୍ରକ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)
3. Chitraka (See)
୩ । ଗଣିକାରିକା ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)
3. Gaṇikārikā (See)
୪ । ମେଥିକା ସାଜ—
4. The seed of fenugreek.
୫ । ମେରୁ ଶୃଙ୍ଗ ବିଶେଷ—
5. Name of a peak of the Meru mountain.

ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଟୋମ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜ୍ୟୋତିଃ+ସ୍ତୋମ=ସ୍ତୁତି; ଯେଉଁ
Jyotishṭoma ଯାଗରେ ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କ ସ୍ତବ କରିଯାଏ)—
ଯଜ୍ଞ ବିଶେଷ—Name of a vedic sacrifice.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ୧୬ ଜଣ ଋତ୍ୱିକ ଆବଶ୍ୟକ ଓ ୧୧୨୫ ଗାଈ ଦକ୍ଷିଣା ଦିଆଯାଏ ।]

ଜ୍ୟୋତିଷ୍ପଥ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଜ୍ୟୋତିଃ+ପଥ)—ଆକାଶ—
Jyotishpatha — The sky; the stellar heavens.

ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମନ୍ତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତ୍)—
Jyotishmanta — ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମାନ୍ (ଦେଖ)
Jyotishmān (See)

ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Jyotishmatī ୧ । ରାତିରେ ଆଲୋକ ବିଚ୍ଛୁରଣକାରୀ ବନ୍ୟ ଲତାଫଟକୀ ଲତା ବିଶେଷ; ଫୁଟୁଫୁଟୁଆ ଗୁଳ—
ମାଲକାଙ୍ଗନୀ, କାଙ୍ଗୋନୀ A luminous wild plant; Cardiospermum Helicacabum.
ସଂ. କାଙ୍ଗୋଣୀ, ଭୋଗେ, ତେ. କାଙ୍କେଂଗା, ଉଡୁଲୁ ଗୁ ମାଲକାଙ୍ଗଣି Ballon vine; winter cherry (Kirtikar) Staff tree.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଠ	ଜ	ର,ଋ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଲୃ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଂ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଯା କାଲ [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା କଟୁ ଉଷ୍ଣ ରସ, ବାୟୁ ଓ କଫ-ନାଶକ, ରୁକ୍ଷ, ବମନକାରକ, ଦାହ-ପ୍ରଦ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ମେଧାପ୍ରଦ ।]

ସଂ. ନାମ—କଣ୍ଟଘ୍ନୀ, ଜ୍ୟୋତିଷ୍କା କଙ୍ଗୁନୀ, ଯାଗ୍ୱଲ୍କ ଯଷ୍ଟା, ପଶ୍ୟା, ଲତା, କୁନମ୍ଭା

୨ । ରାତ୍ରି—2. Night.

୩ । ଚତୁରୁକ୍ତି ବିଶେଷ—

3. Name of a pictorial composition.

ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମାନ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Feminine of jyotishmān.

ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମାନ୍—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତ୍ ଶବ୍ଦ; ଜ୍ୟୋତିସ୍+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—

Jyotishmān (ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଶିଷ୍ଟ—

1. Bright; luminous; shining.

୨ । ରାତ୍ରିରେ ଅଳ୍ପେକ ବିକାରଣକାରୀ—

2. Phosphorescent; glowing.

ସଂ. ବି—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.

୨ । କୁଶଦ୍ୱୀପର ଜନୈକ ରାଜା—2. Name of a king of the mythological Kuśa island.

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତିସ୍+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Jyotsnā ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ; ଚନ୍ଦ୍ରିକା; ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକ—

1. Moonbeam.

୨ । କାନ୍ତି; ଦୀପ୍ତି—2. Lustre.

୩ । ଶୋଭା—3. Grace.

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାପକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା+ପକ୍ଷ)—

Jyotsnā-paksha ଜହ୍ନ ପକ୍ଷ; ଆଲୁଅ ପକ୍ଷ—

The bright fortnight of the month ending with the full moon.

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାପ୍ରିୟ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା+ପ୍ରିୟ)—

Jyotsnā-priya ତକୋର ପକ୍ଷୀ—The Himalayan Partridge; Pedrix Rufa.

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବୃକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (ଶ୍ରୀ ଚତ୍; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା+ବୃକ୍ଷ)—

Jyotsnā-bṛuksha ଦୀପରୁଖ; ଦିଲ୍ଲପଜ—

A standing lamp; lamp-stand.

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ, ମୟ)—

Jyotsnā-maya ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ ଦ୍ୱାରା ଆଲୋକିତ—

(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Moonlit.

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ରଜନୀ—ଦେ. ବି. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଯୁକ୍ତା ରଜନୀ)—

Jyotsnā rajani ଜହ୍ନଯୁକ୍ତ ରାତ୍ରି—Moonlit night.

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ରାତ୍ରି—ଦେ. ବି. (ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଯୁକ୍ତା ରାତ୍ରି; ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ)—

Jyot-snā rātri ଜହ୍ନଯୁକ୍ତ ରାତ୍ରି—Moonlit night.

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Jyot-snī ୧ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୟୀ ରାତ୍ରୀ—1. Moonlit night.

୨ । ଜହ୍ନି—2. A cocurbitacious plant and its fruit; Luffa Acutangula.

୩ । ରେଣୁକା ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—

3. A sort of perfumed drug.

ଜ୍ୟୌତ୍ସ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା+ଅ)—୧ । ପୀତ—

Jyaut-sna 1. Illuminated.

୨ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଯୁକ୍ତ—

2. Moonlit; bright with moon-light.

ଜ୍ୟୌତ୍ସ୍ନିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା+ଇକ+ଆ)—ଜହ୍ନରାତ୍ର—

Jyaut-snikā Moonlit night.

ଜ୍ୟୌତିଷ—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—

Jyautisha ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ର (ଦେଖ)

Jyotih-śāstra (See)

ଜ୍ୟୌତିଷିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଜ୍ୟୋତିଷ+ତଦ୍ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ, ଇକ)—

Jyautishika ୧ । ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

1. Pertaining to astronomy or astrology

୨ । ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଜ୍ଞ—

2. Versed in astronomy or astrology.

ସଂ. ବି.—ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—

Astronomer or Astrologer.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାଡ଼ା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ; ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ନା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଝ

ଝ—ନବମ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ; ଚ ବର୍ଗର ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ; ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ତାଳୁ—The 9th consonant represented by the sound Jh (palatal).
Jha

ଝ—ସଂ. ବ. (ଝଟ୍ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Jha
୧ । ଝଞ୍ଝାବାତ—1. Hurricane; tornado.
୨ । ଜଳବର୍ଷଣ—2. Heavy rain; outpour.
୩ । ଧ୍ୱନି—3. A sound.
୪ । ବୃହସ୍ପତି; ସୁରଗୁରୁ—
4. Bṛuhaspati, the preceptor of the Gods.
୫ । ଇନ୍ଦ୍ର—5. Indra.
୬ । ଦୈତ୍ୟରାଜ—6. A king of demons.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ନିଦ୍ରିତ—1. Asleep; sleeping.
୨ । ନଷ୍ଟ—2. Spoiled.

ଝଅଁ ଝଅଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝାଇଁ ଝାଇଁ (ଦେଖ)
Jha-añ-jha-añ — Jhāiñ-jhāñ (See)

ଝଅକମାର—ଦେ. ବ—ଝକମାର (ଦେଖ)
Jha-aka-māri — Jhaka-māri (See)

ଝଅକ ମାରିବା—ଦେ. କି—ଝକ ମାରିବା (ଦେଖ)
Jha-aka māribā — Jhaka māribā (See)

ଝଁଝଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝାଇଁ ଝାଇଁ (ଦେଖ)
Jhañ-jhañ — Jhāiñ-jhāiñ (See)

ଝକ୍‌ଝକ୍—ଦେ. ବ(ସଂ. ଚକ୍‌ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି)—୧ । ଦୀପ୍ତି; କାନ୍ତି; ଝଟକ—
Jhak-jhak
1. Glitter; glare.
ଝକ୍‌ଝକ
୨ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଧକମାଳ; ସବଦା କଳହ—
ଝକଝକ
2. Constant loud quarrelling; bickering.
୩ । ଦରଦାମ ବିଷୟରେ ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ଓଜର ଆପତ୍ତି—
3. Higgling and haggling.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ; ଝଟକୁଥିବା; ଜକଜକ—
1. Sparkling; glittering; shining; glaring.
୨ । କଳହୁଡ଼ା; ସବଦା କଳହ କରୁଥିବା—
2. Quarrelsome; wrangling.
୩ । ବାଇମାର କଥା କହୁଥିବା; ବାବାଦୁକ—
3. Garrulous; talkative.
୪ । ଯେ ପଣ୍ୟାଦି ଦ୍ରବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ଆଦରେ ବହୁତ ଓଜର ଆପତ୍ତି କରେ—4. Higgling and haggling.

ଦେ. କି. ବିଣ—ଜକଜକ ହୋଇ—
In a glittering manner; brightly.
ଦୋଳେ ଝକଝକ ପୃଷ୍ଠେ ପଡ଼ଇ ବର୍ତ୍ତୁଳ—ଗୁଣାକର. ବେଣୀସଂହାର ।

ଝକ୍‌ଝକିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । କଳହୁଡ଼ା—
Jhaka-jhakiā
4. Wrangling; quarrelsome.
ଝଗଡ଼ାଟେ
୨ । ଯେ ଦରଦାମରେ ବହୁତ ଓଜର ଆପତ୍ତି କରେ
ଝକଝକିୟା
2. Higgling and haggling.

ଝକଝକା } ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଚକ୍‌ଧାତୁ)—ଝଟକୁଥିବା—
ଝକଝକେଇ }
Glittering.

ଝଜ୍‌ଝକିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି. (ସଂ. ଚକ୍‌ଧାତୁ)—
Jhaka-jhakibā
ଝଟକିବା; ଜକଜକ ହୋଇବା—
To glitter; to shine.
ଝଜ୍‌ଝକେ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରଦୀପ୍ତ କରଣେ । ଗୁଣାକର. ନଦ୍ଦକେଶ୍ୱର ।

ଝକ—ଦେ. ବ—କାନ୍ତି; ଦୀପ୍ତି; ଚମକ; ଝଟକ—
Jhaka
Glitter; gl re.
ଝକ
ଦୂରାରୁ ବ୍ୟାପିଲ ଝକ ପ୍ରଭବରେ ଲୁଟିବା ଢଲିଲ ମନ ।
ଝକଝକାହଟ
ଉଜ୍ଜ, କୌତୁହଳାଦ୍ର ସୁଜସ ।

ଝକଦେହା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେହକାନ୍ତିବିଶିଷ୍ଟା—
Jhaka-dehā
Having a bright body.
ଦାଉକ ରୁତ ଜିଣିବାକୁ ଯାହା
ଦୃଃ କରୁଅଛ ସେ ଝକଦେହା । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚଉ କଲା ।

ଝକମକ—ଦେ. ବ—ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ; ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ—
Jhaka-maka
Glittering; glaring; shining.
ଝକମକ
ଉଉସ୍ଥର ସମ କରେ ଝକମକ
ଝକାଝକ
ପ୍ରତ ବତ୍ତଦ୍ଧେ ତତ୍ତ୍ୱମା ପଦକ । ଗୁଣାକର, ନଦ୍ଦକେଶ୍ୱର ।

ଝକମକି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚକ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି +ମନ୍ ତ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି)—
Jhakamaki
୧ । ଅଗ୍ନିଷ୍ଟୁଲିଙ୍ଗ ଉତ୍ପାଦକ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ; ଚକମକି-
ଚକମକୀ
(ଯହିଁରେ ଲୁଦା ବା ଦାରୁଅ ପଥର ଆଘାତ କଲେ
ଚକମକ
ନଆଁ ଝଡ଼େ)—
1. Flint-stone; fire-stone.
[ଦ୍ର—ବଆସିଲ୍ଲର ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳନ ନ ଥିବା ସମୟରେ ଲୋକେ ଝକମକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ନିଷ୍ଟୁଲିଙ୍ଗ ଝାଡ଼ି, ତାକୁ ଶୋଲ ଉପରେ ପକାଇ ନଆଁକୁ ଧରୁଥିଲେ ।]
୨ । ଝକମକ ପଥର ଓ ତହିଁରୁ ନଆଁ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଅନ୍ୟ ପଥର ବା ଲୁହା—
2. Flint and steel.
ଚକମକୀ ବନ୍ଦୁକ
୩ । ଚକମକ ବନ୍ଧୁକ; ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁକ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବାରୁଦରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଶଳଭା ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ, ଘୋଡ଼ାକୁ ଝିପିଲେ ନଆଁ ବାହାର ବାରୁଦରେ ଲାଗେ—
3. Flint-lock; a gun or pistol having a flint fixed on the hammer which, on striking the steel, ignites the priming.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଂ	ଃ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଘ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ତ୍ତି ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

୪ । ଦୀପ୍ତି—4. Glare; glitter; lustre.

ଝକମକିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ; କାନ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—
Jhakamakiā Shining; glittering; burnished.
ଝକମକେ
ଝକାଝକ

ଝକମକି ଝାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝକମକି ମାରିବା (ଦେଖ)
Jhakamaki jhārdibā Jhakamaki māribā (See)

ଝକମକି ନଳୀ—ଦେ. ବ—ଝକମକି (୩) (ଦେଖ)
Jhakamaki nalī Jhakamaki (3) (See)
(ଝକମକି ବନ୍ଧୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝକମକି ପଥର—ଦେ. ବ—ଝକମକି (୧) (ଦେଖ)
Jhakamaki pathara Jhakamaki (1) (See)

ଝକମକି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝକମକି ପଥରରେ ଲୁଦ୍ଧା ଆଘାତ କରି
Jhakamaki māribā ତହିଁରୁ ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ନିର୍ଗତ କରାଇବା—
ଚକମକୀ ଝାଡ଼ା To strike out fire from flint.
चकमक मारना

ଝକମକି ମୁଣି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମୁଣିରେ ଝକମକି ପଥର ଓ ତହିଁରୁ
Jhakamaki muni ନିଆଁ ଝାଡ଼ିବାପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଲୁଦ୍ଧା ବା
ଦାରୁଆ ପଥର ଓ ଝଡ଼ିବା ନିଆଁକୁ ଧରିବା ପାଇଁ
ତୋଳା ଥାଏ—A small bag containing
flints, steel and tinder; tinder-bag.
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ପିକାଣିଆ ଲୋକେ ସବୁବେଳେ ଝକମକି ମୁଣି
ସାଙ୍ଗରେ ରଖୁଥିଲେ ।]

ଝକମାରି—ଦେ. ବ—୧ । ଭୁଲ; ଦୋଷ; ନିଜକୃତ ଅପରାଧ—
Jhaka-māri 1. Mistake; fault; shortcoming.
ଝକମାରୀ ୨ । ଅବିବେଚନାର କାର୍ଯ୍ୟ—
नादानी, लाचारी 2. A thoughtless act; levity of conduct.
୩ । ନିର୍ବୋଧତା; ବେଲୁଗ—3. Foolishness; folly.
୪ । ଅନୁତାପ—4. Regret; repentance.
୫ । ନାଗୁରୀ; ଉପାୟାନ୍ତର ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥା—
5. Utter helplessness.
୬ । ନିଜକୃତ ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟିର ସ୍ୱୀକାର—
6. Admission of one's fault or mistake.
ଦେ. ବିଣ—ତ୍ରୁଟିଯୁକ୍ତ; ଅବିବେଚକ; ବିଗୁରଶୂନ୍ୟ (କର୍ମ)—
Faulty; foolish (act); thoughtless; nonsensical.

ଝକ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବେଲୁଗ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
Jhaka māribā 1. To do a foolish thing; to
ଝକ ମାରା commit a folly.
खेह मारना; झख मारना ୨ । ସମୟ ବୃଥା ନଷ୍ଟ କରିବା—
2. To waste time.
୩ । ନିଜର ବେଲୁଗ ବା ତ୍ରୁଟି ସ୍ୱୀକାର କରିବା—
3. To admit one's folly or fault.
ଝକମାର ଏ ସକଳ କରିବେ ନାର । ବ୍ରଜ.ଗ୍ର. ଗୋପୀନାଥ ।
୪ । ନିଜକୃତ ଦୋଷ ବା ଅପରାଧ ନିମନ୍ତେ ଅନୁତାପ କରିବା—
4. To repent for one's folly or fault.
୫ । ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ବା କଥାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବା—
5. To retract one's acts or words.
୬ । ନିଜର କର୍ମ ଯୋଗୁଁ କଷ୍ଟ ବା ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବା—
6. To suffer for one's own action; to get into trouble; to get into an awkward predicament.
ଝକମାଇଲ, ନଡ଼ିଆ ଗଛରେ ମୁଣ୍ଡମାଇଲ
ଗୁନ୍ଦାଇ ପାଣି ପେଟ ପଡିଲ । ଚିଶୁବଚନ ।

ଝକାଝକ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଧକ୍କ ଧାତୁ=ନାଶନ; ଯୋଗେଷ୍ଟଜ)—
Jhakājhak ୧ । ଝିକାଝିକି; ଝଣାଝଣ୍ଟି—
ଝକାଝକି 1. Mutual pulling; tugging.
झकझोर ୨ । ଝଣାଝଣି ପୂର୍ବକ ବିବାଦ; ଘଉଜଦାଙ୍ଗ—
2. Affray; brawl.
୩ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ କଳକଜଆ ବା ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ବିବାଦ—
3. Wrangling; mutual quarrelling; loud recrimination between two persons.
୪ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ଉହ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବାଦ ପ୍ରତିବାଦ—
4. Higgling and haggling.
୫ । ବିବାଦ—5. Dispute; altercation.
ଦେ. ବିଣ.—ଝଙ୍କାଝଙ୍କ୍ (ଦେଖ)
Jhaṅkājhank (See)
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ଭୁଲ.ଏହ୍ ଅର୍ଥରେ ହ୍.ଏହ୍ ଶବ୍ଦ)—
ଜକ୍‌ଜକ୍—Glittering.

ଝକାଝକ କଲି—ଦେ. ବ—ଝଙ୍କାଝଙ୍କ୍ ତକରାଳ (ଦେଖ)
Jhakājhak kaḷi Jhaṅkājhaṅk takarāḷa (See)

ଝକାଝକି—ଦେ. ବ—ଝକାଝକ୍ (ଦେଖ)
Jhakājhaki Jhakājhak (See)
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଜାକଜମକ ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଆଡ଼ମ୍ବରମୟ—
Very grand.
(ଯଥା—ଏବର୍ଷ ପଞ୍ଚାୟତରେ ସ୍କୁଲର ଫଳ ଖୁବ୍ ଝକାଝକି ।)

ଝକି—ଦେ. ବିଣ ଓ ବ—ଝକ୍କି (ଦେଖ)
Jhaki Jhakki (See)

ଝକ୍କି—ଦେ. ବ. (ଫା. ଧୁକ୍କ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶନ, ସନ୍ତାପନ)—
Jhakki ୧ । ଝକ୍କି; ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱ—
ଝୁ କି 1. Grave responsibility.
झँकि ୨ । କଷ୍ଟ; ଦୁଃଖ; କ୍ଲେଶ—
2. Botheration; trouble.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗଂ ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଚ୍ଚାରରେ ନ ମଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜ୍ଜ- ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, 'କୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଥ' ଦେଖିବେ; 'କଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'କନ୍ଥୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଝ । ଝୁଙ୍କ; ଜଗର; ଜିଦ—
3. Pertinacity; waywardness.
୪ । ଖିଆଲ—4. Whim; caprice.

ବିଣ—୧ । ଜିଗରବାଜ; ଏକଜିଦିଆ—
1. Wayward; pertinacious.
୫ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତ—
5. Whimsical; capricious.

ଝଗଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ରାଜାଙ୍କର ସ୍ନାନଗାତ—
Jhagarda — Bath of kings.

ଦେ. ବ—୧ । କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା ଗଛ—
1. The Gold-mohur tree.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଭୋଫା ନାଲ ଓ ପେଟ୍ଟିପେଟ୍ଟି ।]
୨ । ଝଗଡ଼ା (ଦେଖ)
2. Jhagardā (See)
୩ । ଜଞ୍ଜାଳ—3. Complications.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଜଞ୍ଜାଳଗ୍ରସ୍ତ—1. Complicated.
ଏଣ୍ ବର୍ତ୍ତ ଉଦେ ସତ୍ତ୍ୟା ବୈଷ୍ଣବର ଦୃଢ଼
ନ ପାରନ୍ତି ଗୃହଜନେ ବଷସ୍ ଝଗଡ଼ । ପ୍ରାତୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁରକ୍ତିଗୀତା ।
୨ । ଭ୍ରାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of mistakes or errors.
ଝଗଡ଼ ବାଟେ ପଟିଲେ ସୁର୍ଗେ ଦେବେ ଭୁମି । ଅର୍ଜୁନଜ୍ୟ. ବଦଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

ଝଗଡ଼ାଝାଟି—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଝଗଡ଼ାଝାଟିଆ (ଦେଖ)
Jhagarda-jhāṭi — Jhagardā-jhāṭiā (See)
(ଝଗଡ଼ାଝାଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝଗଡ଼ଦାର୍—ଦେ. ବି—ଝଗଡିଆ (ଦେଖ)
Jhagardadār — Jhagardiā (See)

ଝଗଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ତା. ଜଗଡ଼ମ୍; ତୁଲ. ସଂ. ଝଟିକା)—୧ । କଳହ—
Jhagardā — 1. Quarrel.
ଝଗଡ଼ା — ଝଗଡ଼ା ସାଧାରଣ କୃଷ୍ଣ ମଧୁର ବହୁତ ।
ଝଗଡ଼ା — ବଲ୍ଲମ ଦାସ. ଦୋଇଲ ।
୨ । ଝକାଝକ୍ (ଦେଖ)
2. Jhakājhak (See)
୩ । ଜଞ୍ଜାଳ—3. Complications; entanglements.

ଦେ. ବି—ଝଗଡ଼ (ଦେଖ)
Jhagarda (See)

ଝଗଡ଼ାଝାଁଉ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଝଗଡ଼ାଝାଟି (ଦେଖ)
Jhagardā-jhāñrdi — Jhagardā-jhāṭi (See)

ଝଗଡ଼ାଝାଟି—ଦେ. ବି. (ତା. ଜଗଡ଼ମ୍, ତୁଲ. ସଂ. ଝଟିକା)—
Jhagardā-jhāṭi — ବାଗ୍‌ଯୁଦ୍ଧ; କଳକଜିଆ—
ଝଗଡ଼ାଝାଟି — Altercation; wrangling.

ଝଗଡ଼ାଝାଟିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—କଳହପ୍ରିୟ—
Jhagardā-jhāṭiā — Quarrelsome.
(ଝଗଡ଼ାଝାଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବି—ଝଗଡ଼ା; କଳକଜିଆ—
Altercation; wrangling.

ଝଗଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—କଳହପ୍ରିୟ; କଳହପ୍ରିୟ=
Jhagardiā — Quarrelsome; wrangling.
ଝଗଡ଼ାଟିଆ; ଝଗଡ଼ାଟେ
ଝଗଡ଼ାଳୁ

ଝଗଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଳ କରିବା—1. To quarrel.
Jhagardibā — ୨ । ବକିବା—2 To talk too much.
ଝଗଡ଼ା କରା — ୩ । ଅଳ କରିବା—3. To importune.
ଝଗଡ଼ିନା — ୪ । ଲଢ଼ିବା—4. To fight.

ଝଗଡ଼ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କଳକଜିଆ ବା ବହୁ ବାଦବିବାଦ
Jhagardi hebā — କରିବା; ବାଗ୍‌ଯୁଦ୍ଧ କରିବା—
1. To wrangle.
୨ । ଅକାରଣ ବକି ହେବା; ବକବାଦ କରିବା—2. To go on talking uselessly; to be garrulous.
୩ । ବୃଥା ଧନ୍ଦାଳ ହେବା; ବୃଥାରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ସଂସାରବନ୍ଧନରେ ଆସକ୍ତି ହୋଇ ଘାଣ୍ଟି ହେବା—
3. To bother one's self unnecessarily; to impose botheration on one's self by being immersed in wordly affairs or in any matter for nothing.
ଝଗଡ଼ ମାନ ହେଲ ହେ ଶ୍ୟାମ । ଜଗତ୍ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋବନ୍ଧୁଦାସ, ଝ. ଗୀତ ।

ଝଗର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ଝଗଡ଼ା; କଳ—
Jhagar — 1. Quarrel.
୨ । ଗାଳ—2. Abuse.

ଝଗରଦାର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଝଗଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Jhagar-dār — Jhagardiā (See)

ଝଙ୍କ ଝଙ୍କ୍—ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ବତାସ ବା ପବନ ବହିବାର
Jhaṅk-jhaṅk ଶବ୍ଦ—The sound of blowing wind.

ଝଙ୍କ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. ଝଙ୍କାର; ଝଣତ୍କାର)—କଙ୍କଣ
Jhaṅka ଆଦି ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ; ଝମ ଝମ; ଝଣ ଝଣ—
ଝନଝନ — The jingling sound of ornaments to which
ଝନକାର — small bells are attached.
ଦୃଃ କଙ୍କିଣୀ, ଘଣ୍ଟି ଠଣ ରଣ, କଙ୍କଣ ଝଙ୍କ ବାଜେ—ପ୍ରାତୀ. ନଳଚରିତ ।

ଝଙ୍କା—ଦେ. ବ.—୧ । ବଡ଼ ଅଗଭୀର ଝୋଟେଇ—
Jhaṅka — 1. A big and shallow basket.
ଝାଁଙ୍କା ୨ ପ୍ରାତିର୍ଯ୍ୟ—
ଝାଙ୍କା — 2. Excess; exuberance.
୩ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଘେନ୍ଦା (ଫଳ ଆଦର)—
3. Large bunches.

ଦେ. ବିଣ.—ଝଙ୍କାଳିଆ (ଦେଖ)
Jhaṅkāliā (See)

ଝଙ୍କା(ଙ୍କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଧକ୍ ଧାତୁ=ନାଶନ)—
Jhaṅkā(ṅke)ibā — ୧ । ଝାଙ୍କିବ.; ଦୋହଲାଇବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଅ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଜୁଅ	ଓ
୨	ଇ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	କ	ନ୍

ଝାଙ୍କରାନ୍; ଝାଁକା
ଝଟକାରନା
1. To shake down or jerk.

୨ । ଶସ୍ୟାଦ କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥ ଥିବା ଥାଳ ବା ଅଖାକୁ ଦୋହଲାଇବା—2. To shake a bag or basket (as of grains), so as to cause the contents to lie closer or occupy less space inside it.

୩ । (ଗଛ ଲତା) ପତ୍ର ଓ ଶାଖାବହୁଳତା ଦ୍ୱାରା ବସ୍ତୁତ ଲାଭ କରିବା— 3. (a tree or creeper) To spread out its leaves and branches.

ଝଙ୍କାଝଙ୍କ୍— ଦେ. ବ.—ଝକାଝକ୍ (ଦେଖ)
Jhaṅkājhaṅk Jhakājhak (See)

ହରାଭରା; ଝଂଖାଡ଼
ଦେ. ବିଣ.—୧ । ବହୁଳ; ପ୍ରଚୁର—
1. Extensive; exuberant.

୨ । ଘେନ୍ଦା ଘେନ୍ଦା ଫଳ ଆଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ (ବୃକ୍ଷାଦି)—
2. (trees) Laden with bunches of fruits and flowers.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—୧ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଝୋକାଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି—
1. In large basketfuls.

୨ । ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ—2. In sufficient quantities; exuberently.

୩ । ଝଣା ଓଝର୍ ହୋଇ—
3. Accompanied with pulling and pushing.

୪ । ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ଖୁବ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ବକ—
4. Very vigorously on both sides.

(ଯଥା—ସେ ଦୁହେଁ ଝଙ୍କାଝଙ୍କ୍ ଲଢ଼ିଲେ ।)

ଝଙ୍କାଝଙ୍କ୍ ତକରାଲ—ଦେ. ବ.— ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ବାଦ ବିବାଦ ଝକାଝକ ତକରାର
ଝକ୍କୀ, ଝକଝକ
ଝଙ୍କାଝଙ୍କ କଜିଆ
ଝଙ୍କାଝଙ୍କ କଳି
} —ଅନ୍ୟରୂପ
ସହଜ କଳ କଜିଆ—Quarrel accompanied with much wrangling or recrimination.

ଝଙ୍କାଝଙ୍କା— ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଝଙ୍କାଝଙ୍କ୍ (ଦେଖ)
Jhaṅkā-jhaṅkā 1. Jhaṅkājhaṅk (See)
ଝାଙ୍କାଝାଙ୍କା
ଝାଂକା ଝାଂକା
୨ । ଝଙ୍କାଳିଆ (ଦେଖ)
2. Jhaṅkāliā (See)

ଦେ. ବ.—୧ । ଅନେକ ଘେନ୍ଦା—1. Many bunches.

୨ । ଅନେକ ବଡ଼ ଝୋକେଇ—
2. Many big baskets.

ଝଙ୍କାଝଙ୍କି—ଦେ. ବା—ଝକାଝକ୍ (ଦେଖ)
Jhaṅkā-jhaṅki Jhakājhak (See)

ଝଙ୍କାଝୋର—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ନିଶାରେ ବେସୋର—
Jhaṅkājhor 1. Dead drunk; senseless through intoxication.
ଚୁର

୨ । ଝଙ୍କାଝଙ୍କ୍ (ଦେଖ)
2. Jhaṅkājhaṅk (See)

ଦେ. କ୍ରି: ବିଣ—ଝଙ୍କାଝଙ୍କ୍ (ଦେଖ)
Jhaṅkājhaṅk (See)

ଝଙ୍କା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଗଛ ଆଦ) ଝାମ୍ପୁଲା ହୋଇ ବଢ଼ିବା—
Jhaṅkā māribā (trees) To grow bushy or with spreading top.
ଝାଁପୁଡ଼ାନ
ଝାଂଖାଡ଼ନା

ଝଙ୍କାର—ପୁ. ବ. (ଝ୍ୱନ୍=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+କୃ ଧାତୁ + ଘଞ୍ ପ)—
Jhaṅkāra ୧ । ଝମ୍ଝମ୍ ଶବ୍ଦ; ଝଣଝଣ ଶବ୍ଦ—
1. Jingling sound; clanging.

ବସ୍ତ୍ରାବଗୁଣ୍ଠିତ ତୃଣକ ଅଙ୍ଗୁଳି କମ୍ପନେ ମଧୁ ଝଙ୍କାର—
ସ୍ୱଧାନାଥ, ପାଦୁଗା ।

୨ । ଗୁଞ୍ଜନ; ଭ୍ରମରାଦିଙ୍କ ଗୁଣ୍ଡୁଗୁଣ୍ଡୁ ଶବ୍ଦ—
2. Humming sound; buzzing of bees.

ମଧୁପ ଝଙ୍କାର ଛଳେ ଯେ କାଳେ,
ମରୁବାଲିଗା ମୋହ ସେହ କାଳେ—ଗୋପ୍ରେକ, ଉତ୍କଳେଶ୍ୱର ।

୩ । ପବନର ବେଗଦ୍ୱାରା ବୃକ୍ଷାଦିର ପତ୍ର ଓ ଶାଖା ସଞ୍ଚାଳିତ ହେବାର ଶବ୍ଦ; ସାଇଁ ସାଇଁ—3. Rustling sound produced by wind blowing on the leaves and branches of trees.

୪ । ସାରଙ୍ଗାଦି ଯନ୍ତ୍ରର ନିକ୍ୱଣ—4. The twanging sound of a harp or other stringed instrument.

୫ । ଶିଞ୍ଜନ; ଧନୁର ଝଙ୍କାର—
5. Twanging of a bow.

୬ । କ୍ରୋଧ, ବିରକ୍ତି, ଆକ୍ରୋଶ ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟଞ୍ଜକ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗର୍ଜ୍ଜନ—
6. Chafing and roaring through anger or displeasure.

୭ । କୋଳାହଳ; ଘୋଓଘାଅ—
7. Bustle; hubbub.

ଝାଙ୍କରାନି ଦେ. ବ—ପବନର ବେଗ ବା ଦପ୍ପା—
ଝକୋର
Gust or blast of wind.

ଝଙ୍କାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଝଙ୍କାର+ଇନ୍+ଙୀ ପ୍ର)—ଗଙ୍ଗାନଦୀ—
Jhaṅkāriṇī The river Ganges.

ଝଙ୍କାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶବ୍ଦାୟିତ କରିବା—
Jhaṅkāribā 1. To cause to echo; to cause to resound.
ଝଙ୍କାରା
ଝଙ୍କାରନା

ଆକାଶ ଝଙ୍କାରର ଏଣ୍ଡା ଗୀତ ।
ସ୍ୱଧାନାଥ, ମେଘଦୂତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଟୁ' ଦେଖିବେ।

୨ । ଝଣ ଝଣ ଶବ୍ଦ କରିବା—2. To hum; to buzz; to produce a buzzing sound.

ଝଙ୍କାଳିଆ —ଦେ. ବିଣ— ୧ । ଝାମ୍ପୁଲା; ଛତା ପରି ବିସ୍ତୃତ—
Jhaṅkāliā 1. Spreading umbrella.
ଝାଁକଡ଼ା ଝଙ୍କାରିଆ-ଛାତ୍ରା ଚଉ-ମଣ୍ଡୁ-କୁଣ୍ଡେ । ସ୍ୱାମୀନାଥ. ସଯାତ ।
ଝଙ୍କାଡ଼ ୨ । ବିସ୍ତୃତାଗ୍ର—2. Spreading at the top.
୩ । ଝୁଦାଳିଆ—3. Bushy.

ଝଙ୍କି—ଦେ ବି. (ସଂ. ଧ୍ୱନ୍ଧ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶନ)—ଏକଜଦ୍; ଜିଗର;
Jhaṅki ଝୁଙ୍କି—Pertinacity; obstinacy.
ଝୋଁକ
ହଠ
ଏକଗୁରେଁ ଦେ. ବିଣ—ଏକଗୁଂଘାଁ; ଏକଜଦିଆ; ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି
ହଠୀ ଆଘଣାର କଥାକୁ ବଜାୟ ରଖିବାକୁ କୌଣସି ଯୁକ୍ତିତର୍କ ମାନେ ନାହିଁ—Headstrong; pertinacious; obstinate.

ଝଙ୍କିବା—ଦେ, କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. ଝଙ୍କାର)—ଝାଇଁ ଝାଇଁ
Jhaṅkibā ଶବ୍ଦ କରିବା—To make a jingling sound.
ହେଁ ଝଙ୍କ ଝଙ୍କ ଝଙ୍କାଳ ଝାଙ୍କେ—ସାରୀ. ରତ୍ନସିଂହାସନ ।

ଝଙ୍କୃତ—ସ. ବିଣ. (ଝମ୍ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Jhaṅkṛuta ୧ । ଝଣଝଣ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ନିନାଦିତ—
1. Resounding with jingling sound; reverberating.
୨ । ଗୁଞ୍ଜିତ—2. Buzzing.
୩ । ଶିଞ୍ଜିତ—3. Jingling.
୪ । ନିକ୍ୱଣିତ—4. Twanging.

ଝଙ୍କୃତି—ସ. ବି—ଝଙ୍କାର (ଦେଖ)
Jhaṅkṛuti Jhaṅkāra (See)

ଝଜକା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଉତ୍ପୃଚ୍ଛସ୍ତ; ଭୁଲ. ସଂ. ଦ୍ୱିଧା; ଜଂଜାଳ)—
Jhajakā ୧ । ଉତ୍ପୃଜନିତ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା; ଛନକା; ଗ୍ଭନିଆ;
ସାବରା ହଠାତ୍ ଭୟ ଯୋଗୁଁ ଅଜାଣତା ହେବା—
ଘବରା, ଝଂଝଟ 1. The state of being dumbfounded; alarm; sudden fright.
୨ । ଧନ୍ଦାଳ ହେବା ଅବସ୍ଥା, ଧନ୍ଦକା—
2. Perplexity due to being in a dilemma.
୩ । ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟାଦର ଅନୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—
3. Low muffling sound of drums.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗ୍ଭନିଆ; ଉତ୍ପୃଚ୍ଛସ୍ତ —1. Alarmed.
୨ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—
2. Bewilder ; perplexed
୩ । କାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟସ୍ତ—3. Very busy.

ଝଜକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝଜକି ହେବା (ଦେଖ)
Jhajakibā Jhajaki hebā (See)

ଝଜକି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦ୍ୱିଧା)—
Jhajaki hebā ୧ । ଭୟରେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହେବା; ଗ୍ଭନିଆ
ସାବରାନ ହେବା—1. To be dumbfounded with fear;
ଘବରାନା to be frightened or alarmed.
୨ । ଧନ୍ଦ ହେବା; ଧନ୍ଦକି ହେବା—2. To be perplexed; to be between the horns of a dilemma.
୩ । (ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟାଦି) ଅନୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ କରିବା—
3. To produce a low muffling sound.

ଝଜା—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଧ୍ୱଜା)—
Jhajā ରଥ ବା ମନ୍ଦିର ଉପରେ ଉଡୁଥିବା ପତାକା—
ଧ୍ୱଜା Pennon; flag (flying over a temple
ଝଂଡ଼ୀ or car).

ଝଜି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ସାନ ଗାମୁଛ; ଉଜୁଲିଆ; ଝାଡ଼ଣ—
Jhaji A small towel; a duster.

ଝଞ୍ଜ(ଞ୍ଜ)କା—ଦେ. ବି—ଝଜକା (ଦେଖ)
Jhañja(jha)kā Jhajkā (See)

ଝଞ୍ଜକା ଧରିବା—ଦେ. ବି—ଧନ୍ଦକାରେ ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା; କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ-
Jhañjakā dharibā ବିମୂଢ଼ତା—Being in perplexity; being between the horns of a dilemma.

ଝଞ୍ଜ(ଞ୍ଜ)କିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝଜକି ହେବା (ଦେଖ)
Jhañja(jha)kibā Jhajaki hebā (See)

ଝଞ୍ଜ(ଞ୍ଜ)ଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଝଞ୍ଜା; ଜଞ୍ଜାଳ)—
Jhañja(jha)aṭa ୧ । ଗୋଳମାଳ; ଅଡୁଆ—1. Disturbance;
ଝଞ୍ଜାଟ (ଝଞ୍ଜଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) odo; complication.
ଝଂଝଟ ୨ । ଆଲୋଳନ—2. Commotion; agitation.
୩ । କଷ୍ଟ—4. Difficulty; trouble,
୪ । ବିରକ୍ତି, ମାନସିକ ବ୍ୟସ୍ତତା—4. Perplexity; mental trouble; vexation.
୫ । ଲେଦେଉ; ଜଞ୍ଜାଳ—
5 Complicated state of affairs.
୬ । କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତତା; କାର୍ଯ୍ୟାଭିଶସ୍ୟ—
6. Pressure of work.
୭ । କ୍ଲେଶ—7. Trouble.
— । ଧନ୍ଦକା; ଦ୍ୱିଧାଗ୍ରସ୍ତଜନିତ ଅବସ୍ଥା; ଉତ୍ପତ୍ତି ସଙ୍କଟ—
8. Dilemma.
୯ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା—9. Perplexity.

ଝଞ୍ଜ(ଞ୍ଜ)ଟିଆ— ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଝଞ୍ଜା; ଜଞ୍ଜାଳ)—
Jhañja(ñjha)ṭia ୧ । ଧନ୍ଦାଗ୍ରସ୍ତ—1. Perplexing.
ଝଞ୍ଜଟ ୨ । ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ —
ଝଂଝଟିଆ 2. Disturbed; troubled.
୩ । ଅଡୁଆ; ଗୋଳମାଳିଆ—3. Complicated

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଡ଼ସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

୪ । ବିରକ୍ତିଜନକ—4. Troublesome.

୫ । ଦୁଷ୍କର—5 Beset with difficulties.

୬ । କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ (କର୍ମ)—

6. Hard (task or work).

ଝଞ୍ଜା(ଞ୍ଜ)ନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଝମ୍ + ଝନ୍, ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ଧାତୁ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Jhañj(jha,anā ୧ । ଚଜ୍ଚଳ, ଚଦ୍ୟୁତ୍—1. Lightning.

୨ । ବଜ୍ର—Thunder.

୩ । ବଜ୍ରଘାତ ଧ୍ୱନ—3. Sound of thunder.

ଝଞ୍ଜ(ଞ୍ଜ)ନି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) (ସ. ଝଣତ୍କାର)—

Jhañja(jha)ni ୧ । ଧାତୁର ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ପରସ୍ପର ଘର୍ଷଣଜନିତ ଶବ୍ଦ,

ଝଞ୍ଜଟେ ଝଣତ୍କାର—1. Clanging metallic sound

ଝନଝନ (e. g. of metallic weapons striking each other; of a sword being suddenly and swiftly taken out from the scabbard

(ଝଙ୍କନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଅସ୍ତ୍ରର ଝଙ୍କନ । ମଝୁସୂଦନ ।

୨ । ବଜ୍ରଧ୍ୱନ—2. Thundering sound.

ଝଞ୍ଜା(ଞ୍ଜା)—ସ୍ତ୍ରୀ.ବ. (ଝମ୍, ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ + ଜନ୍ ଧାତୁ + ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—

Jhañj(jhā)ā ୧ । ବତ୍ୟାସ; ଝଡ଼; ଝଡ଼; ତୋଫାନ—

1. Storm; tempest; tornado.

ଝଂଜା, ଝଂଝା } ଅନ୍ୟରୂପ

ପରସ୍ପରେ ହୁଏ ସେନାଏ ପାଁଡ଼ା ପାଇ
ଝଞ୍ଜାବଳା ଲଢ଼ଇ। ପ୍ରଯୋଗ ଗଲେ ହୋଇ ।
କୃଷ୍ଣହିଁ, ମହାଭାରତ, ଶଲ୍ୟ ।

୨ । ଝଡ଼ ବରଷା; ଝଡ଼ ସହିତ ବର୍ଷା—

2. Rain accompanied by tempest; stormy rain.

୩ । ଘୋର ବୃଷ୍ଟି—3. Heavy rain.

୪ । ବାଡ଼ୟାର ଗର୍ଜ୍ଜନ—

4. Roaring sound of wind.

୫ । ଝଙ୍କାର ଧ୍ୱନ—5. Clanging sound; sharp clanking sound.

୬ । ତୃପ୍ତି—6. Contentment.

୭ । ଝାଞ୍ଜ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7 Cymbals.

୮ । ଝେଣ୍ଟ ଝେଣ୍ଟ ବନ୍ଦୁପାତ ସହ ବର୍ଷା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

8 Dripping shower.

ଝଞ୍ଜା(ଞ୍ଜା)ବଳ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଝଞ୍ଜା + ଅନିଳ)—

Jhañjā(jhā,nila ଝଞ୍ଜାପବନ (ଦେଖ)

Jhañjā-pabana (See)

ଝଞ୍ଜା(ଞ୍ଜା)ପବନ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଝଞ୍ଜାଯୁକ୍ତ ପବନ)—

Jhañjā(jhā)-pabana ୧ । ଝଡ଼; ତୋଫାନ—

1. Tempest; storm; hurricane.

ଝଞ୍ଜାବାତ, ଝଞ୍ଜାବାୟୁ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ବର୍ଷା ସହିତ ବତ୍ୟାସ—

2. Tempest accompanied with rain.

୩ । ଶୁଣ୍ଡିଆବାତ; ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ—

3. A tornado; typhoon.

୪ । ଗର୍ଜ୍ଜନଯୁକ୍ତ ପବନ—4. Roaring wind.

ବହୁତ ଝଞ୍ଝାପବନ କୃଷାନୁବର୍ତ୍ତୀ । ପାରି. ଉତ୍ତମଲଙ୍କଣ ।

ଝଞ୍ଜା(ଞ୍ଜା ବାତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଝଞ୍ଜା + ଅବର୍ତ୍ତ)—

Jhañjā(jhā,bartta ଶୁଣ୍ଡିଆବାତ; ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ—

Whirlwind; tornado.

ଝଞ୍ଜା(ଞ୍ଜା)ରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଦେଖାଇବା ନମିତ୍ତ

Jhañjā(jhā)ribā ଅସ୍ତ୍ରାଲନ ଦ୍ୱାରା ଅସ୍ତ୍ରାଦି ଘର୍ଷଣ କରିବା—

1. To clang a weapon (e.g. a sword) for display; to brandish a weapon.

ଅଣ୍ଟରେ ମାର କରେ ଝଙ୍କାରଣ ଗଦା । କୃଷ୍ଣହିଁ, ମହାଭାରତ, ଅଦି ।

୨ । ନିଜର ଉତ୍କର୍ଷ ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. To display one's valour or excellence or might.

୩ । (ସ. କର୍ଜର ଝଞ୍ଜାରିବା; (ପୋକମାନେ) ଲୁଗା ଆଦିକୁ ଝିକ୍‌ଟିକି କରି ଉଡ଼ାଇବା; ଝୁଣ୍ଟିପୁଣ୍ଟି କରିବା—

3. To reduce into shreds (as worms eating into fabrics).

ଝଞ୍ଜା(ଞ୍ଜା)ଳ—ଦେ. ବ. (ସ. ଝଞ୍ଜା)—ଧାତବ ବାଦ୍ୟ ବିଶେଷ; ଝାଞ୍ଜ—

Jhañjā(jhā)la Metallic cymbals.

ସଜାଇ ବାଦ୍ୟ ଉଦ୍ଯୋଗକ
ତାଳ ଝଞ୍ଜାଳ ସେ ତାନ୍ତ୍ରେକ । ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ଝଞ୍ଜିର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜଞ୍ଜୀର)—

Jhanjira (etc) ଜଞ୍ଜିର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

(ଝଞ୍ଜିର୍; ଝଞ୍ଜିର—ଅନ୍ୟରୂପ) Jañjira etc (See)

ଝଞ୍ଜୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ର—ଝଞ୍ଜା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Jhañjhā (etc) Jhañjā etc (See)

ଝଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ୍ତ୍ର—୧ । ଓଳାଇବା—1. To sweep; to cleanse.

Jhaṭ (root) ୨ । ଗଦା କରିବା; ଜମା କରିବା—

2. To heap up.

୩ । ଅଡ଼ୁଆଜଡ଼ୁଆ ହେବା—

3. To become complicated (Apte).

୪ । ଜଟାଯୁକ୍ତ ହେବା—4. To become matted or clotted together (as hair) (Apte).

ଝଟ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସ. ଝଟିତ) —୧ । ଅତିଶୀଘ୍ର; ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍—

Jhaṭ 1. Very soon; quickly; immediately; at once.

ଝଟ୍ ୨ । ସତ୍ୱର—2. Hastily; speedily

୩ । ଅତି ଦ୍ରୁତଗତିରେ—

3. With speed; with lightning speed.

ଦେ. ବି—୧ । ବେଗଗତି—1. Quick-motion.

୨ । ତ୍ୱର୍—2. Haste.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତଥିବା ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଛି । ଅନେକ ସ୍ଥଳେ ଚଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୃଥା' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥା' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତେ' ଦେଖିବେ

ଝଟ୍‌କରି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଝଟ୍ (ଦେଖ)
Jhaṭ-kari Jhaṭ (See)

ଝଟ୍‌କନା, ଝଟ୍‌କିନ, ଝଟ୍‌ଦ୍‌ସ୍, ଝଟ୍‌ଧସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଝଟ୍‌କରି ଅବା ଲଘୁଭାବ ଅର୍ଥରେ ଅନେକ ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ପାଣିରେ । ଜଗମୁର୍ଖ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଝଟ୍ ଝଟ୍—ଦେ. ବି—୧ । ଦୀପ୍ତି; ଝଟକ—
Jhaṭ-jhaṭ 1. Splendour; glitter.
ଝକଝକ ୨ । ଉଷା; ପୌରୁ; ଅନ୍ଧାରୁଆ ସକାଳ; ଫସର ଫାଟିବା
ଝକମକ ବେଳ—2. Early morning; dawn.
ଭୋରବେଳା ଦେ. ବିଣ—ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ଦୀପ୍ତିମାନ୍; ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ—
ଝୁଟପୁଟା, ଝୁଖମୁଖ Shining; bright; burnished; glittering.

ଦେଉଥାଏ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗୋଡରେ ଝଟ ଝଟ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ନବାବ୍‌ରଉଡ. ସଭା ।

ଝଟପଟ ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ଅଭଶୀଘ୍ର; ତୁରନ୍ତ; ଝଟପଟ—
ଝଟପଟ Quickly; immediately; at once; in no time; in a trice.

ଝଟ୍‌ଝଟି—ଦେ. ବି—ଉଷା; ପୌରୁ; ଅନ୍ଧାରୁଆ ସକାଳ—
Jhaṭ-jhaṭi Early morning.
ଭୋରବେଳା
ଝୁଖମୁଖ
(ଝ. ଘଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝଟ୍‌ଝଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ତ୍ୱରଯୁକ୍ତ; ତରବରିଆ—
Jhaṭ-jhaṭiā 1. Hasty; speedy.
(ଝଟ୍‌ଘଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତ୍ୱରିତ—2. Quick.
୩ । ଦୀପ୍ତିମାନ୍—3 Shining; bright.
ଦେ. ବି—ବଡ଼ଭୋରୁ—Early morning.

ଝଟ୍‌ପଟ୍—ଦେ. ବି—ଝଟ୍‌ଝଟ୍ (ଦେଖ)
Jhaṭ-paṭ Jhaṭ-jhaṭ (See)
ଝଟପଟ ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଝଟ୍‌ଝଟ୍ (ଦେଖ)
ଝଟପଟ Jhaṭ-jhaṭ (See)

ଯାହା ବୋଇବାର ପରକ୍ଷାର କର
ଝଟ୍‌ପଟ୍ କହ ପକାଇଁ । ପଲାଇମୋଦନ. ଚୁମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଝଟ୍‌ପଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଝଟ୍‌ଝଟିଆ (ଦେଖ)
Jhaṭ-paṭiā 1. Jhaṭ-jhaṭiā (See)
୨ । ତ୍ୱରିତ—2. Quick.
(ଯଥା—ଝଟ୍‌ଘଟିଆ କାମ ।)

ଝଟ୍‌ପରୁ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅଭଶୀଘ୍ର; ସତ୍ୱର—
Jhaṭ-parā At once; immediately.

ଝଟ୍‌ପେ ଶି—ଗ୍ରାଦେ. (କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା) ବିଣ—ଝଟ୍‌ଝଟିଆ (ଦେଖ)
Jhaṭ-posi Jhaṭ-jhaṭiā (See)

ଝଟକ—ଦେ. ବି (ଯ. ଗୁକଚକ୍ୟ)—ଦୀପ୍ତି; କାନ୍ତି; ତେଜ—
Jhaṭaka Glitter.
ଚଟକ ବର୍ଣ୍ଣ ଝଟକ ବଜୁଲରେ ନାହିଁ—ରାଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
ଝକଝକ ଦେ. ବିଣ—ଶତୀକ ଆଭାଯୁକ୍ତ—Glittering.
ବଦନ ମୋ ଚନ୍ଦ୍ର ପର ଦାଏଙ୍କ;
ବୃତ୍ତାକାର ଶୁଭ୍ର ପର ଝଟକ—ରାଜ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅତ୍ତଶୀଘ୍ର—Quickly.
ଯା କହିଲ ଝଟକେ ନେମ୍ବଗୋଚର
ଦେବ ଉତ୍ତରେ ମୋର ଦେ ଜାମତର—ପ୍ରଧାନାଥ. ମେଘଦୂତ ।

ଝଟକା—ଦେ. ବି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ପବନ ବା ବାୟୁର ଗୋଟିଏ
Jhaṭakā ଦୁପା ବା ଠୋଡ଼—1. A puff of wind;
ଝଟକା a squall.
ଝକୋରା; ଝାଁକା ୨ । ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ଆଦିଦ୍ୱାରା ଶିଘ୍ର ଆଘାତ—
2 A sudden blow as of a tail or a whip
୩ । ଦୃପ୍ତାଯୁକ୍ତ ଆଘାତ—
3. A smart sweep; a whisk; a quib.
୪ । ଝିଙ୍କା—4. Jerk.
ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଏକ ଘୋଡ଼ାଯୁକ୍ତ ଦୁଇଚକିଆ ଶଗଡ଼;
ଏକ୍କା ଗାଡ଼ି—A gig; one-horse-rickshaw.
[ଦ୍ର—ଏହିପ୍ରକାର ଗାଡିକୁ ହିନ୍ଦୀରେ ଇକ୍କା ବା ଏକ୍କା ବୋଲିଯାଏ ।]

ଝଟକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଯ. ଝଟଙ୍କ)—୧ । ଝଟକାମାରିବା;
Jhaṭakā(ke)ibā ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ଆଦିଦ୍ୱାରା ଜୋରରେ ଦୃତାଦି ଆଘାତ
ଝଟକାନ କରିବା—1. To flap or whisk (as the tail
ଝଟକାନା or wing.
୨ । (ଝଟକିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—ଆଭାଯୁକ୍ତ ବା ଚକ୍‌ଚକ୍ କରାଇବା—2. To burnish; to impart glow to a thing.

ଝଟକିନା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଝଟ୍ (ଦେଖ)
Jhaṭa-kinā Jhaṭ (See).
(ଝଟକିନ, ଝଟକର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝଟକିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶୋଭା ପାଇବା; ଚକ୍‌ଚକ୍ ହେବା;
Jhaṭakibā ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ହେବା—
ଚମକା 1. To shine; to glitter.
ଝଟକନା ଝଟ ପାଖାର ଝଟକେ ନାହିଁ ବ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ କଶୋସବଙ୍କ୍ଷ୍ ୪ ଗୀତ ।
୨ । ସାଧାରଣରେ ଉଲ୍ଲରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା; ଖ୍ୟାତ ହେବା; ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେବା—2. To be well-known in public.
(ଯଥା—ଦେଶଭମାନ୍ ଭାଙ୍କ ଜାଉଁ ପୁର ଝଟକୁଛି ।)

ଝଟଝଟ—ଦେ. ବିଣ—ଚକଚକିଆ—
Jhaṭa-jhaṭa Glittering; shining;
ଝକମକ ଝଟଝଟ ହେଉଥାଏ ଭୂଷା ଶୈତ୍ୟ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ, କବତା ।
ଝକଝକ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଲ	ୠ,ୡ	ଃ	ଵ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ୠ	ଓ	ୡ	ଲୃ	ସ୍ୱ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଝଟତି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ (ସ. ଝଟତ୍ତ)—୧ । ହଠାତ୍—
Jhaṭati 1. Suddenly.
ଝଟପଟ ୨ । ଅତ୍ତଣାତ୍ତ—
ଝଟପଟ 2. Immediately; quickly,
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ପୋଷ ପାଖରେ ଅଛନ୍ତ
କର୍ଣ୍ଣ ହାତେ କ ହୋଇ ନ ପାରେ ଝଟତ—କୃଷ୍ଣହିଁ, ମହାଭାରତ· କର୍ଣ୍ଣ ।

ଝଟତତିରେ—ଦେ. କ୍ରି ବଣ—ଝଟତ୍ତ (ଦେଖ)
Jhaṭatatire Jhatati (See)
ପ୍ରେମ ଲକ୍ଷଣୀ କପଟୀ ପରପାଟ ରଚି ଝଟତିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣି ଗଡ ଜଲେ ପୂରନ୍ତୁ ।
ଅଭିମନ୍ୟୁ· ବଦଗୁଡନାୟଣି ।

ଝଟତ୍ରୀ—ଦେ. ବ—ଝଟତନେତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Jhaṭatrī Jhaṭa-netrī (See)

ଝଟନେତ୍ରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ—
Jhaṭanetrī Name of one of the village Goddesses.
(ଝଟତ୍ରୀ, ଝଟବଣ୍ଡୀ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝଟବଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ—
Jhaṭabaṇḍī Name of one of the popular village goddesses.

ଝଟମଟ—ଦେ. ବଣ.—ଘାତ୍ରିମନ୍ତ; ଝକମକ; ଜକଜକ—
Jhaṭa-maṭa Glittering.
ଝକମକ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ କଵଚ ମଣି ଝଟମଟ ହୋଇ ଚତୁଃ ଅଛ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମି ବାଟ ।
ଝକମକ କୃଷ୍ଣହିଁ, ମହାଭାରତ· କର୍ଣ୍ଣ ।

ଝଟା—ଦେ. ବ.—୧ । ବୃକ୍ଷ ଗୁଳ୍ମାଦିର ଫଗୁମ୍ଭାତ ସରୁସରୁ ଶାଖାଗୁଚ୍ଛ;
Jhaṭā ଝାଟ—1. Twigs and small branches of
ଝାଡୀ creepers and trees; brushwood; wattle.
୨ । ଝୋଟୀ; ମୁରୁଜ ଆଦରେ ଲେଖିବା ଚଉା—
2. Drawing on floor or wall with white powder or lime-water.
ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଶିମ୍—Bean.
ଅରେ ଚତୁରା ! ଝଟାଲିଣା ଭଳେ ନ ଵର ଦୁଆ !
ସତ୍ୟନିଦି. ରତ୍ନଚକଡନ ।

ଗାଦେ. (ସେବଗାଯୁର) ବ.—(ଭୁଲ. ବ. ଝାଁଟା)—ଝାଡ଼ୁ; ଯଦ୍ଦଣ୍ଡ—Broom-stick.

ଗାଦେ. (ଶିବଭୂମି) —ବ.—ଝାଟମାଟ କାନ୍ଥରେ ବଥା ଯିବା ଝାଟ ବା ଜାଳଆ--Twigs put as the inner frame in a mud-and-wattle wall

ଝଟାଝଟ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଝଟ୍‌ଝଟ୍ (ଦେଖ)
Jhaṭā-jhaṭ Jhaṭ-jhaṭ (See)

ଝଟାଝଟି—ଦେ. ବ.—(ବହୁବଚନ) ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ ଝଟା—
Jhaṭā-jhaṭi A collection of twigs.

ଝଟାପଟ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଝଟ୍‌ଝଟ୍ (ଦେଖ)
Jhaṭā-paṭ Jhaṭ-jhaṭ (See)

ଝଟାତ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—(ସ. ଝଟତ୍ତ ବା ହଠାତ୍)—ଝଟ୍; ହଠାତ୍—
Jhaṭāt Suddenly.

ଝଟାତ୍‌କନା—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଝଟାତ୍ (ଦେଖ)
Jhaṭāt-kinā Jhaṭāt (See)
ଝଟାତ୍‌କନ
ଝଟାତ୍ କର
ଝଟାତ୍ ଦଅ

ଝଟାପଟା—ଦେ. ବ.—୧ । ମାଡ଼ ମଗ୍‌ମର୍ ବା ଧଗ୍‌ଧଗ୍; ଦୁଇ
Jhaṭā-paṭā ଜଣଙ୍କର ଧଗ୍‌ଧର ହୋଇ ଜଳ; ଧଡ଼ାଧଡ଼ି—
ଝଗଡ଼ାଝାଟି 1. Quarrel accompanied with mutual
ଝଗଡ଼ା tangling together; falling upon each other; affray.
୨ । ଜଳଜଞ୍ଝା—2. Quarrelling; strife.
ଦେ. ବଣ.—୧ । ପରସ୍ପରରେ ଧଗ୍‌ଧର ବା ମଗ୍‌ମର୍—
1. Grappling or struggling with each other.
୨ । ପରସ୍ପର ଲାଗିଥିବା (ଜଳ)—2. Wrangling.
୩ । ଯାହା କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ଲାଗିଲେ ଶ୍ଲଡ଼େ ନାହିଁ—
3. Clinging; adhesive.
୪ । ଗୁଡ଼େଇ ଜୁଡ଼େଇ ହୋଇ ଲାଗି ରହିଥିବା—
4. Entangled in a confused manner; complicatedly entwined.
ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—ଗୁଡ଼େଇ ଜୁଡ଼େଇ ହୋଇ ଫଲଗ୍ନ ହେବା ପ୍ରକାରେ—Intricately; entwining each other; in an entangled manner.
ବାଳକୋଳ କଥା, ସହିଁରେ ଲଗିବ ଝଟାପଟା । କାହାଣୀର ଲଥା ।

ଝଟାପଟି—ଦେ. ବ.—ଝଟାପଟା (ଦେଖ)
Jhaṭāpaṭi Jhaṭāpaṭā (See)

ଝଟାଳ—ଦେ. ବଣ.—(ସ. ଜଟିଳ; ସ. ଝଟ ଧାତୁ)—୧ । ଅଡ଼ୁଆ-
Jhaṭāḷa ଉଡ଼ୁଆ—1. Complicated; entangled.
୨ । ଝାଟିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Entwined with twigs.
୩ । ଶାଖାଯୁକ୍ତ ଶୃଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ—
3. Having branching horns.
(ଯଥା—ଝଟାଳ ମିରଗ ।)
୪ । ବହୁଶାଖାଯୁକ୍ତ—4. Having many branches.

ଝଟାଳିଆ—ଦେ. ବଣ.—ଝଟାଳ (ଦେଖ)
Jhaṭāḷiā Jhaṭāḷa (See)
ବଡରଙ୍ଗ ମୃଗସୂଥ, ଶୋରେ କାହା ଟିରେ ଲଗ୍ନ ଝଟାଳିଆ ଶୃଙ୍ଗ ।
ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବଙ୍ଗାବତ୍ୟ ।

ଝଟିକା—ଦେ. ବ. (ଝଟ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା)—ଝଡ଼; ତୋଫାନ;
Jhaṭikā ବତ୍ୟାର—Tempest; high wind; storm;
ଝଡ଼ hurricane; cyclone.
ଝଞ୍ଜଡ଼

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଟଣ୍ଟ' ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ହଯାଇପାରେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଝଟିତ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବିଣ.—(ସଂ. 'ଝଟିତି')—ଅତ୍ୟଣ୍ଟୀଘ୍ର—
Jhaṭita — At once; in no time; immediately.

ବଡ଼ ଜଗଡର ଗୁହାଁ ପଡ଼ିଲେ ଝଟିତ । — ଉତ୍କଳ: ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ ।

ଝଟିତର—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ.—ଝଟିତ (ଦେଖ)
Jhaṭitara — Jhatiat (See)

ତାହା ଅଣିବ ମନରୁ ଝଟିତର—ଉତ୍କଳ, ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଝଟିତି—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ. (ଝଟ୍ ଧାତୁ=ଗଦା ହେବା + କ୍ତିନ୍ ଇତି)—
Jhaṭiti — ୧ । ଅତି ଶୀଘ୍ର—
1. Immediately; in no time; sharp.
୨ । ଦ୍ରୁତବେଗରେ—2. Quickly.

ଝଟିତି ଥବାଗରେ ଉଡ଼ି ଯୋଟ ଗଲେ—ବୃଷସଂହ, ମଦାଇର, ଅଥ ।

ଝଟୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଦିବ୍ୟଭୂମ) ବି. (ଭୁଲ. ଗଞ୍ଜାମ. ଝଟା)—ଶିମ୍ବ—
Jhaṭuā — Bean.

ଝଡ଼୍ ଝଡ଼୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. ଝର)—କାନ୍ଥରୁ
Jhard-jhard — ଶୁଖିଲା ମାଟି ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବା ଶବ୍ଦ; ଝଲଖଲ ଧ୍ୱନି,
ଝର୍‌ଝର — ଗଛରୁ ଶୁଖିଲା ପତ୍ର ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—
ଝଡ଼ଝଡ଼ — Rustling sound of falling leaves or crumbling earth falling down from a wall.

ଝଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ ଝଟ୍ ଧାତୁ=ଗଦା କରିବା)—
Jharḍa — ୧ । ବାଭ୍ୟା; ତୋଫାନ; ଝଞ୍ଝାବାତ—
ଝଡ଼ — 1. Highwind; storm; tempest.
ଝଡ଼ୀ — ୨ । ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ବୃଷ୍ଟି ସହ ପ୍ରବଳ ବାଭ୍ୟା—
2. Continuous wind and rain.

ଝଡ଼ଙ୍ଗ—ଦେ. ବି—ଚିଲକାର ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣି ମାଛ—A kind of
Jharḍaṅga — salt-water-fish found in the lake Chilkā.

ଝଡ଼ଝାଟି—ଦେ. ବି—ଝଡ଼ ତୋଫାନ (ଦେଖ)
Jharḍa-jhāṭi — Jharḍa tophāna (See)

ଝଡ଼ ତୋଫାନ—ଦେ. ବି—ବାଭ୍ୟା ଓ ବୃଷ୍ଟି—
Jharḍa tophāna — Wind and rain; rain and storm.
ଝଡ଼ବାଟି
ଝଡ଼ବତାସ, ଝକଡ଼

ଝଡ଼ତ ପଡ଼ତ—ଦେ. ବି—ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ଶସ୍ୟାଦି ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବା
Jharḍati parḍati — ଯୋଗୁଁ ସେଥିରୁ ଯାହା ଭଲେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ି
ଝଡ଼ତି ପଡ଼ତି — ଲୋକସାନ୍ ହୋଇଯାଏ—Wastage of loose articles (e. g. grain) in transit.

ଝଡ଼ ବତାସ—ଦେ. ବି—ଝଡ଼ ତୋଫାନ (ଦେଖ)
Jharḍa batāsa — Jharḍa tophāna (See)

ଝଡ଼ ବୃଷ୍ଟି—ଦେ. ବି—ଝଡ଼ ତୋଫାନ (ଦେଖ)
Jharḍa bṛushṭi — Jharḍa tophāna (See)

ଝଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଝଟ୍ ଧାତୁ=ଗଦା କରିବା, ଓଲାଇବା; ଘାଟ =ସମ୍ମାର୍ଜନ)—
Jharḍa

ଝାଡ଼ା ୧ । ଦେହ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ଦେବା—1. Shaking off lethargy
ଝଟକା — from the limbs by whisking·
୨ । ଝଡ଼ିବା—
2. Shedding; falling (e. g. off leaves).
୩ । ଲୁଗା ଅଦରୁ ଧୂଳି ଝାଡ଼ିବା—
3. To beat or shake off the dust from clothes etc.
୪ । ଝାଡ଼ିବା; ଖୁଣ୍ଟୁଣୀ ଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କାର କରିବା; ସମ୍ମାର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—
4. Sweeping; cleansing with broomstick.
୫ । ମନୁଷ୍ୟର ଦେହର ଫଗୁଳନ—
5. Shaking of one's limbs.
୬ । ମନ୍ତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ ଭୂତପ୍ରେତାଦି ବା ରୋଗ ଛଡ଼ାଇବା; ମନ୍ତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା ମାର୍ଜ୍ଜନ—
6. Exorcism; dispelling of evil spirits or sickness from a person by conjuration.
୭ । ଏକ ପ୍ରକାର ପିଠା ବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—
7 A kind of cake or sweetmeat.
୮ । ଝର୍ତ୍ତ; ଫୁଲତୋଡ଼ା—8. Nosegay; bouquet.

ନର୍ମଲ କପୋଳେ ଉଖିଲେ ଅଲବା
ବନ ମଲ୍ଲିକି ଝଡ଼ା ଗୋ । ପ୍ରାଚୀ, ଉତ୍ସବମଣ୍ଡନ୍ତ ।

୯ । ଖରା ଗାଳି; ଗାଳମନ୍ଦ; ସୋଧା; ସୋଧନ—
9. A shower of rebuke.
୧୦ । ସମାର୍ଜ୍ଜିତ ଅଳଅ—10. Refuse; sweepings.
୧୧ । ପରିଷ୍କାରକରଣ; ଆବର୍ଜ୍ଜନାର ଦୂରୀକରଣ—
11. Clearance.
୧୨ । ଗଛରୁ ଝଡ଼ିବା ଫଳ ପୁଷ୍ପ ଆଦ—
12. Fruits etc. fallen down from trees.
୧୩ । ଝଣ୍ଡା; ପତାକା—
13. Flagstaff (Howells).
୧୪ । ନଡ଼ିଆ ଗଛରୁ ବର୍ଷକେ ଥରେ ବାହୁଙ୍ଗା ଝାଡ଼ିବା କର୍ମ—
14. Act of clearing dry branches etc. from cocoanut trees.
୧୫ । (କଟକୁଆ ଭାଷା) କୌଣସି ଘର ତଲ୍ଲସି କରିବାକୁ ଯିବା ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଓ ସାକ୍ଷୀମାନେ ଘର ଉତ୍ତରକୁ ପଶିବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନଙ୍କ ଲୁଗାପଟା ଉତରେ କୌଣସି ଜଳସ ଲୁଚାଇ ରଖି ନାହାନ୍ତି, ଏଥିପା ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ପାଇଁ ନଜନଜର ଲୁଗାପଟାକୁ ଲେଉଟପାଉଟ କରି ଦେଖାଇବା କର୍ମ—
15. Submitting one's self to a careful search before beginning a house-search.
୧୬ । ବାହୁଙ୍ଗା ଧାନ, ଯାହାର ଗଛ ଧାନକ୍ଷେତରେ ଧାନ ଗଛ ସଙ୍ଗେ ଉଠିଥାଏ—16. Paddy of self-grown plants which come out in a paddy field.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଉସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଶ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ର୍ଯ୍ୟ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଜ୍ଞ	ଚ୍

ଦେ. ବଣ—ଯାହା ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଥାଏ—That which has dropped to the ground.

୧୭ । (କଠେରଆ ଭାଷା)—ସନ୍ଦେହୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜେଲ୍‌ଖାନାକୁ ନଅା ଯାଇଥିବା ବନ୍ଦୀ ଅପଣା ଲୁଗାପଟା ମଧ୍ୟରେ କଛୁ ଜନପ ଲୁଚାଇ ରଖି ନାହିଁ, ଏହା ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଲୁଗାପଟା ଝଡ଼ାଝଡ଼ି କରି ଦେଖିବା; ଦେହ ତଲ୍ଲାସୀ—16. Search a convict's clothes and person before he is admitted into jail to see if he has not secreted any thing.

୧୭ । ତଳକୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଥିବା ପଦାର୍ଥ ବା ଅଂଶ—17. Droppings; things which have dropped down.

ବି. ବଣ.—୧ । ସମାର୍ଜ୍ଜିତ—1. Well swept.

୨ । ଗଛରୁ ଝଡ଼ିଥିବା—2. Shed or dropped from trees.

(ଯଥା—ଅକାଳ ଝଡ଼ା ଫଳ ।)

୩ । ଯହିଁରୁ ମାଛ କଣ୍ଟା ଆଦ କଢ଼ା ଦୋଇଥାଏ—3. (curry) From which coarse matters and bones have been taken out.

(ଯଥା, ଝଡ଼ା ମଣ୍ଡୁର ।)

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଝର୍; ଆଦମ ଜାତିବିଶେଷ—A race of aborigines.

ଝଡ଼ା(ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଝାଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Jhardā (rde)ibā — 1. Causative of Jhārdibā.

ଝରାନ, ଝଡ଼ାନ — ଝଡ଼ାଇବା ଭାବରେ ପଡ଼ିଥିବା ଧୂଳି ।

ଝଟକାରନା, ଝଡ଼ବାନା — କୃଷ୍ଣବି୍ଦ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଝଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—2. Causative of Jhardibā.

ପୂଷା ପୃଥ୍ୱୋଦାଶ ରକ୍ଷଣ କରୁଥିଲେ,
ମଠି ମାଡ଼େ ତାଙ୍କ ଦାନ୍ତରୁ ଝଡ଼ାଇଲେ ।

କୃଷ୍ଣବି୍ଦ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଝଡ଼ା(ଡେ)ଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ମନ୍ଦ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ)—

Jhardā(rde)i hebā — ୧ । ଉକ୍ତ ଖାଦ୍ୟାଦିର ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟାୟାମାଦି କରିବା—1. To engage in brisk exercise with a view to digest one's food.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟକର ପରିଣତିରୋଗୀ ଲୋକକୁ କୌଣସି ବୃଥା ପରିଶ୍ରମ କରିବାର ଦେଖିଲେ ଲୋକେ ଥଟ୍ଟାରେ କହି ଥାଆନ୍ତି 'ତାର ତ କିଛି କାମ ନାହିଁ, ସେ ଖାଲି ଝଡ଼େଇ ଦଉଛି' ।]

୨ । ମତ୍ତ ହେବା; ମତ୍ତ ହେବା—2. To be excited; to be maddened.

ଝଡ଼ାଝଡ଼୍—ଦେ. ଅ. (ଫ. ଝଟ୍ଟଇ)—୧ । ଝଟ୍ଟଇ; ଉତ୍କ୍ଷଣାତ୍—Jhardā-jhard — 1. At once; immediately.

ଝଡ଼ାଝଡ଼ — ୨ । ଲଗେଲଗେ—

ଝଡ଼ାଝଡ଼ — 2. Continuously.

୩ । ଏକର ପରେ ଅନ୍ୟ—3. One after the other.

ଝଡ଼ାଝଡ଼—ଦେ. ବ.—୧ । ଅନେକ ଥର ଝାଡ଼ିବା କର୍ମ—Jhardā-jhardi — 1. Repeated jerkings.

ଝାଡ଼ାଝାଡ଼ି — ୨ । ପରସ୍ପର ଦେହରୁ ଧୂଳି ଝାଡ଼ିବା କର୍ମ

ଝାଡ଼ବୁହାର — 2. Cleaning each other's body of dust.

୩ । ବହୁବାର ଘରର ତଳ, କାନ୍ଥ ଓ ଚାଳ ଓ ଘରେ ଥିବା ଜନସପତ୍ରକୁ ଝାଡ଼ିବା ବା ଝାଡ଼ୁ ଦ୍ୱାରା ସାଫ କରିବା—3. Repeated cleansing of the floor, walls and articles of a house.

୪ । ଜନଷପତ୍ର ପାତ୍ର ବା ଅଖାରୁ ନେଇ ଯିବା ପରେ ତହିଁରେ ବାକି ରହିଯିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ ଓ ଚୂର୍ଣ୍ଣ—4. Refuse matter left in a bag or pot after it is emptied.

୫ । ଝାଡ଼ଫୁଙ୍କ (ଦେଖ)—5. Jhārda-phunka (See)

ଝଡ଼ାଝପଟ—ଦେ. ବ—ଝପଟ (ଦେଖ)—Jhardā-jhapaṭa — Jhapaṭa (See)

ଝଡ଼ା ତଦାରଖି—ଦେ. ବ (କଠେରଆ)(ସ. ଝଟ୍ଟ ଧାତୁ+ଫା. ତଦାରଖ୍)

Jhardā tadārakhi — କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବାଙ୍ଗ ତଲ୍ଲାସୀ କରିବା;

ଝାଡ଼ା ଝାଡ଼ା — କୌଣସି ଲୋକର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଓ ଲୁଗାପଟାକୁ ଝାଡ଼ି ସେ କିଛି କଥା ଲୁଚାଇ ରଖିଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ସନ୍ଦେହ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ

ଝଡ଼ା ତଲ୍ଲାସୀ / ଝଡ଼ା ତଦାରଖ } ଅନ୍ୟରୂପ — ପରିଦର୍ଶନ—Thorough search of the body and clothes of a person.

ଝଡ଼ା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (କଠେରଆ) (ଖାନତଲ୍ଲାସୀ ପାଇଁ ଘରେ ପଶିବା ବ୍ୟକ୍ତି) ଘରେ ପଶିବା ପୂର୍ବରୁ ସଜ୍ଜନସମକ୍ଷରେ ଝାଡ଼ା ଦେଓୟା ଅପଣା ଦେହ ଓ ପୋଷାକକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଝାଡ଼ିବା—

ଝାଡ଼ା ଦେନା — 1. To clearly show to the people present that the officer about to enter a house for house-search has secreted nothing in his body or clothes.

୨ । (କୁକୁର ବା ବାଘଆଦ ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁ) କୌଣସି ଶିକାର (ଯଥା ଛେଳି, ପଶୁ) କୁ ଦେକ ପାଖରୁ ପାଟିରେ ଧରି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଏକାଧିକ ଥର ଶୂନ୍ୟରେ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା—2. (a beast of prey) To give repeated jerkings to its victim by holding it between the jaws.

[ଦ୍ର—ଏପରି ଝଡ଼ା ଦେବା ଦ୍ୱାରା ଅକାଳ ଜୀବ ମୃତ୍ୟୁ ଜନ୍ୟ ଅଧାପ୍ତାଣ ହୋଇଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗାଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଥାଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଝଡ଼ା ପୋଛୁ—ଦେ. ବ—କୌଣସି ସ୍ଥାନ ଓଳାଇ ଓ ପୋଛୁ ସଫା କରିବା
Jharḍā pochhā କର୍ମ—Cleansing a place by sweeping.
ଝାଡ଼ାପୁଛା
ଝାଡ଼ଫୋଛ

ଝଡ଼ା ଫୁଙ୍କା—ଦେ. ବ—ଝାଡ଼ ଫୁଙ୍କ (ଦେଖ)
Jharḍā phuṅkā Jhāṛḍa phuṅka (See)

ଝଡ଼ା ବେଶର—ଦେ. ବ—ମିଠା ମାଛରୁ କଣ୍ଟାଯାକ ବାଦ୍ଦାର କଢ଼ାଯାଇ
Jharḍā besara ଉହିଁରେ ବଟା ସୋରିଷ ବଆଯାଇ ପୋଇଥିବା
(ଝଡ଼ା ବେଶର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟଞ୍ଜନ—A curry prepared from fish after the bones are taken out and it is mixed with rye-paste.

ଝଡ଼ା ମଧୁର—ଦେ. ବ—ସେଉଁ ମଧୁର ଇଅଣରୁ ମାଛକଣ୍ଟା କଢ଼ା
Jharḍā mahura ପୋଇଥାଏ—A stew or hotchpotch (ଝଡ଼ା ମୋଦ୍ଦର—ଅନ୍ୟରୂପ) (curry) from which the bones of the fish have been carefully removed before it is served to guests.

ଝଡ଼ା ମଧୁରେ କଲ ଖଡ଼ା ଉଦନ
କାନୁଡ଼ା ପୋଡ଼ା ମୁଗେ ଦେଇ ଚୁହନ—ଯଦୁମଣି. ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀକତନ ।

[ଦ୍ର—ମାଛ ଓ ପତ୍ରବା ଏକତ୍ର ଘଣ୍ଟା ପୋଇ ମଧୁର ଇଆର ହୁଏ ଓ କେବଳ ମାଛରେ ବଟା ସୋରିଷ ମିଶାଯାଇ ବେଶର ଇଆର ହୁଏ । ଖାଇବା ସମୟରେ ଖାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ଝୁରୁ ମଧୁର ବା ବେଶରରୁ ମାଛ କଣ୍ଟାକୁ କାଢ଼ି ଖାଇବା କଷ୍ଟ ଓ ଅସୁବିଧାଜନକ ହୁଏ, ଏଥିପାଇଁ ଆଗରୁ ବଛା ଦେବା ମାଛରୁ କଣ୍ଟାଗୁଡ଼ିକ ଝାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ ଖାଇବା ଲୋକ ଝୁରୁ ଝଡ଼ା ମଧୁର ବା ବେଶରକୁ ଆନନ୍ଦସହକାରେ ଖାଏ ।]

ଝଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଝଡ଼ (ଦେଖ)
Jharḍi Jharḍa (See)

ନମାନେ ନଉ ମାସ ନଶା ଝଡ଼ି—ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଭାସା—A drum.

ଏସା ଢାଗସ୍ୱ ନଉତତ ଝଡ଼ି
ଢେଲଙ୍ଗି ବାଜା ଗୁଜ୍ଜ ଗୁଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ୁ—ତ୍ରିନାଥ, ସମରତରଙ୍ଗ ।

ଝଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଝଡ଼ଯୁକ୍ତ (ପାଗ)—
Jharḍiā 1. Tempestuous; windy (weather).
ଝଡ଼ୋ ୨ । ଝଡ଼ ଯୋଗୁଁ ଗଛରୁ ଝଡ଼ ପଡ଼ିଥିବା (ଫଳ)—
2. Wind-fallen (fruits).

ଝଡ଼ିଆ ପାଗ—ଦେ. ବ—ଝଡ଼ଯୁକ୍ତ ଋତୁ—
Jharḍiā pāga Cloudy weather.

ଝଡ଼ିଆ ପୋକ—ଦେ. ବ—ପକ୍ଷ ଲଗିଥିବା ଉଇ ବା ପିମ୍ପୁଡ଼ି—
Jharḍiā poka Winged ants.
ବାଦଲା ପୋକା [ଦ୍ର—ପିମ୍ପୁଡ଼ି, ଜଦା ଓ ଉଇ ଇତ୍ୟାଦି ବୁଢ଼ା ହେଲେ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ପକ୍ଷ ଲାଗେ ଓ ସେମାନେ ଝୁଙ୍କା ବା ଗାତରୁ ବାଦ୍ଦାର ଉଡ଼ନ୍ତି । ବହୁକ୍ଷଣ ଉଡ଼ିବା ପରେ ପକ୍ଷ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବାରୁ ସେମାନେ ତଳେ ଖସି ପଡ଼ନ୍ତି ଓ ବେଙ୍ଗ, ଭୁଆ ଓ ବଣୁଆ ଆଦି ତାଙ୍କୁ ଖୁଣ୍ଟି କରି ଖାଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରବାଦ ଅଛି 'ପିମ୍ପୁଡ଼ିଠେଇଁ ପଖି ଲାଗେ ମରିବା ପାଇଁ ।' ଶୁଣା ଅଛି ଯେ, ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରରେ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଓ ଚୀନ ଦେଶବାସୀ କେତେକ ଲୋକ ମୁଢ଼ି ଆଦି ସଙ ଝଡ଼ିଆ ପୋକ ଖାଇବାକୁ ସୁଖ ପାଆନ୍ତି । ଝଡ଼ିଆ ପୋକ ଉଡ଼ିବାର ଦେଖା ଗଲେ ଶୀଘ୍ର ବିଶେଷ ଝଡ଼ ବା ବୃଷ୍ଟି ହେବ ବୋଲି ଲୋକେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ।]

ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି—ସ୍ୱସ୍ଥାନରୁ ଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ତଳକୁ ଖସି
Jharḍi paṛḍibā ପଡ଼ିବା—To fall down; to drop down.
ଝରେ ପଡ଼ା ସେ ଦୁହନ ଦେହ ସର୍ବଣ୍ଣ ଥନଲ
गिर पड़ना ଜାତ ହୋଇ ଝଡ଼ି ପଡ଼ଇ ମଞ୍ଜରୀତଳ—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଝଡ଼ିପୋକ—ଦେ. ବ—ଝଡ଼ିଆ ପୋକ (ଦେଖ)
Jharḍi-poka Jharḍiā poka (See)

ଝଡ଼ିବରଷା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବ)—ତୋଫାନ ଓ ମେଘବର୍ଷା—
Jharḍi-barashā Tempest accompanied with rain.
ଝଡ଼ବୃଷ୍ଟି
ଝଡ଼ୀ

ଝଡ଼ିବା—ଦେ. କି. (ଫ. ଝଡ଼ଧାତୁ)—୧ । ବୃକ୍ଷାଦିରୁ (ପତ୍ରାଦି ବା ଫଳ)
Jharḍibā ସ୍ୱସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଭୂତଳରେ ପଡ଼ିବା; ଖସି ପଡ଼ିବା—
ଝରା 1. To drop down from its proper place
ଝଡ଼ନା (e.g. leaves and fruits from the tree.)
ଝଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ

ବତ୍ସଗଣ ଝଡ଼ଇ ପତ୍ରମାନ ଖାଇ
ଉପରେ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ବର ଦେଇ ନଳ ଦେଖି—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ସ୍ଥଳିତ ହେବା—2. To be dislocated; to be discharged.

୩ । କୃଶ ହେବା; କ୍ଷୀଣ ହେବା—
3. To become weak, emaciated or lean.
(ଯଥା—ଗୃହଦନ୍ତାଆଁ ଜ୍ୱରରେ ସେ ଖୁବ୍ ଝଡ଼ି ଗଲ୍ଣି ।)

୪ । (ଅନ୍ନ ଆଦ) ପେଟରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
4. To be digested.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବହୁଧା ପ୍ରକାଶିତ ହେବା; ଝରିବା—
5. To appear profusely; to be emitted profusely.

ନିତ ସ୍ୱଧାବଦ୍ଦ ଝଡ଼ି ଥାଇ—ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । ଭାଙ୍ଗି ଯାଇ ତଳେ ପଡ଼ିବା—
6. To break and fall down.

ବୃକ୍ଷମାନେ ଜରୁଣ ନଡ଼ନଡ଼ ଝଡ଼
ସେ ତିର ଶୃଙ୍ଗରୁ ପଡ଼ିଲେ ତଳେ ଝଡ଼ି । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୭ । ଲୁପ୍ତ ହେବା—7. To disappear.

ଦେଲେ ଉଦ୍ୟ ବାସ, ଝଡ଼ିଲ ଯେ ପ୍ରାସ, ନଦ ହେଲ ଭୁତସ୍ତଲୀ ।
ବଳରାମ. ବତର ରାମାୟଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଜଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଢ	ନ୍ତ

୮ । (ଅଜ୍ଞାତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରୁ ମନ୍ତ୍ରାଦ ଦ୍ୱାରା ଭୂତ, ପ୍ରେତ, ବିଷ ଓ ରୋଗାଦି) ଛଡ଼ାବା—8. (Evil spirit disease or poison) To be expelled from the body by the application of charms.

ଉତ୍ତେ ନିଶି ପ୍ରାତ ବିଷ ନ ଝଡ଼ଇ
ପ୍ରାତ ବୈଦ୍ୟଗ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରରେ । ନଦକଶୋର. ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।

୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ଷୟ ଦେବା; କମିବା—
9. (figurative) To lessen; to diminish.

ଝଡ଼ିବ ବଳ କୋମଳ ଭରତ୍ୱ । ବଦମୂର୍ଦ୍ଧ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୦ । (ପୁରୁଷ ପକ୍ଷରେ) ମୈଥୁନ ପରେ ସ୍ୱାର୍ଯ୍ୟପାତ କରିବା—
10. To have one's semen discharged after copulation (said of males).

୧୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ) ମୈଥୁନ କାଳରେ ଅଦ୍ଧରକ୍ତ ରୂପେ ଉତ୍ତେଜିତ ହେବା—11. To have orgasm during copulation (said of females).

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିବା ଓ ସିବା କିମ୍ବା ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଝଡ଼ି ଲଗାଣ—ଦେ. ବ—ଭୋପାନ ସହିତ ବହୁଦିନବ୍ୟାପୀ ଅନବରତ ବର୍ଷା—Continuous rain and storm lasting for days.

ଝଡ଼ ବୃଷ୍ଟି
ଡ଼ି ଲଗାନା

ଝଣ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. ଝନତ୍, ଝଣତ୍)—
Jhaṇ ଝଣ ଝଣ (ଦେଖ)
Jhaṇa jhaṇa (See)

ଝଣଝଣ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. ଝନତ୍, ଝଣତ୍)—
Jhaṇa-jhaṇa ୧ । ଶିମ୍ବ ଜାତୀୟ ଛୁଇଁ ଶୁଖି ଗଲେ ତା ଭିତରେ ଥିବା ମଞ୍ଜିର ବାଜିବା ଶବ୍ଦ—
ଝନଝନ, ଝନକ 1. Rattling sound (heard in dry pods of flax or bean).

୨ । ଧାତୁଖଣ୍ଡାଦିର ପରସ୍ପର ଆଘାତପ୍ରତିଘାତର ଶବ୍ଦ; ଟାଣ ଭୂମିରେ ବା ପଥରରେ ଟଙ୍କା ବା ଧାତୁଖଣ୍ଡ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ; ଝଣତ୍କାର—
2. Metallic clang; bang; ringing sound.

ଝଣଝଣ
ଝଣଝଣା
ଝଣଝଣି
} ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଝୁଣ ଝୁଣ=ଅଳଙ୍କାରାଦିର ମୃଦୁ-ମଧୁର ଶବ୍ଦ, ଝଣ ଝଣ ଅପେକ୍ଷା ଅନୁଚ्च ।]

୩ । ଝଣଝଣ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା (ନଗଦ ବଢ଼ି ଟଙ୍କା ଗଣିବା)—
3. (to count cash) With clanging sound.

(ଯଥା—ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୁବ ବଡ଼ଲୋକ ହେଲାଣି, ପାଞ୍ଚ ଦଶାର ଟଙ୍କା ଝଣଝଣ ଗଣି ଦେବ ।)

ଝଣଝଣାୟମାନ—ସ. ବଣ—ଝଣଝଣ ଶବ୍ଦକାରୀ (କ୍ଷୀଣେନ୍ଦ୍ର)
Jhaṇa-jhaṇāyamāna Tinkling.

ଝଣଝଣି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝଣଝଣ (ଦେଖ)
Jhaṇa-jhaṇi Jhaṇa-jhaṇa (See)

ଝଣଝଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଧନ୍ ବା ଧଣ୍ ଧାତୁ, ଶବ୍ଦ କରିବା)—
Jhaṇa-jhaṇiāñ ୧ । ଝଣଝଣ ଶବ୍ଦକାରୀ—1. Making or producing a clanking sound.

୨ । ଶୁଷ୍କ; ଶୁଖିଲା—2. Dried.

[ଦ୍ର—ଛତପତ ଛୁଇଁ ଭିତରେ ମଞ୍ଜି ଶୁଖି ଝଣଝଣ ହୋଇ ବାଜିବାରୁ ଛୁଇଁ ଝଣଝଣିଆ ହୋଇଯିବାର କୁହାଯାଏ ।]

ଝଣ ଝାଣ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝଣ ଝଣ (ଦେଖ)—
Jhaṇa-jhāṇa Jhaṇa-jhaṇa (See)

ଝଣତ୍କାର—ସ. ବ (ଝନତ୍=ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ + କାର)—କଙ୍କଣାଦିର ଝଣଝଣ ଶବ୍ଦ—Clanking sound; tinkling or rattling sound.
Jhaṇatkāra

ଝଣତା—ଦେ. ବଣ—ଧଣତା; ବିସ୍ୱାଦ—
Jhaṇatā Unsavoury; unseasoned.

[ଦ୍ର—ତରତ ଘିଅ ଗରମ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତହିଁରେ ପାଣି ମିଶାଇ ଦେଲେ ଯେଉଁ ପଖାଳ ହୁଏ, ତାହାକୁ ଝଣତା ପଖାଳ କହନ୍ତି; ତାହା ବିସ୍ୱାଦ ଲାଗେ ।]

ଝଣାଝଣ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝଣଝଣ (ଦେଖ)—
Jhaṇā-jhaṇ Jhaṇa-jhaṇa (See)

ଝଣାତ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଝଣଝଣ (ଦେଖ)
Jhaṇāt 1. Jhaṇa-jhaṇa (See)

୨ । ଝଣାତ୍‌କିନା (ଦେଖ)—
2. Jhaṇāt-kinā (See)

ଝଣାତ୍ କିନା-ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)-୧ । ଧାତୁଜନିତ ଶବ୍ଦ; କାଂସା ବା କାସନ ଆଦି ଭୂମିରେ ପଡ଼ିବା ଶବ୍ଦ—
Jhaṇāt kinā 1. The clank of metallic things falling or striking a hard substance.
ଝନକରକେ

ଝଣାତ୍‌କର
ଝଣାତ୍‌କନ
ଝଣାତ୍‌କର୍
} ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଦୁଇଟି ଧାତୁ ଖଣ୍ଡ ଥରେ ପଡ଼ିଗଲେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଥରେ ମାତ୍ର ଶୁଣାଯାଏ, ତାକୁ ଝଣାତ୍ କହନ୍ତି ।]

୨ । ଝଟ୍‌କନ୍ତ; ହଠାତ୍—2. Suddenly.

ଝଣେ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ ଓ ବ.—ଜଣେ—
Jhaṇe One (person).

ଝଣ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଶିମ୍ବ—
Jhaṇṭā Bean.

ଝଣ୍ଟା(ଣ୍ଟେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଝାଣ୍ଟେଇବା (ଦେଖ)—
Jhaṇṭ(ṭe)ibā Jhāṇṭeibā (See)

ଝଣ୍ଟି—ଦେ· ବ (ସଂ. ଜଟା)-ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ଗୁଣ୍ଠେ କେଶଗୁଚ୍ଛ ବା ଚୁଟି—
Jhaṇṭi Little tuft of hair on the head.

ଝଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ଗୋଡ଼ ଅଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧିବା ରୂପା ମୂଦ ବିଶେଷ—A tinkling silver ring for the toes.
Jhaṇṭia

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ଯୁକ୍ତବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପଯୁକ୍ତ ଯୁକ୍ତବିନ୍ଦୁ ବା ଏ ଯୁକ୍ତବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବନ୍ଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଝଣ୍ଟିକା—ଦେ. ବ—ବୃନ୍ଦବତ୍ ଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ—
Jhaṇṭikā Causjera Pheedii (Haines).

ଝଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—(ଫ. ଜସ୍ତ୍ରନ୍; ସଂ. ଦଣ୍ଡ)—୧ । ମାଳା; ଧଣ୍ଡା—
Jhaṇḍā 1. Garland.
୨ । ପତାକାଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ—2. Flagstaff.
ଝଣ୍ଡା ଘୋଡାସର୍କିସର ଦୁଇଟ ବାରହ ମଙ୍ଗଳ ଝଣ୍ଡାରୂପେ
ଝଣ୍ଡା ଚମକିଲ ସହଁ ଉଚ୍ଚତଣ୍ଡା ଖେଳାଇ ଖଣ୍ଡା । ବ୍ରଧାନାଥ. ଉଷା ।
୩ । ପତାକା—3. Flag.

ଝଣ୍ଡି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦଣ୍ଡ; ଜସ୍ତ୍ରନ୍)—୧ । ପତାକା—
Jhaṇḍi 1. Flag.
ଝଣ୍ଡି ୨ । ପତାକାଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ—
ଝଣ୍ଡୀ 2. Flagstaff.
୩ । ଚେନ୍ ସର୍ଭେ ବା ଲେଭ୍‌ଲିଙ୍ଗ୍ ସମୟ ବା କମ୍ପାସ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ଭୂମି ମପିବା ସମୟରେ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଶଙ୍କୁ ବା ଷ୍ଟେସନ ଉପରେ ଠିଆ ଭାବରେ ଧରିବା ପତାକାଦଣ୍ଡ—3. A flagstaff held on the next station during surveying with the chain or compass or level.

ଝନ୍‌କାର—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—୧ । ଘୋଘୋ; ଘୋଓ ଘାଆ—
Jhan-kāra 1. Ado; bustle; hubbub; uproar.
୨ । ଆଡ଼ମ୍ବର—2. Grand display.

ଝନ୍‌ଝଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜଂଜାଳ)—ଅସୁବିଧା; ଦୁଇଗ୍ରହ—
Jhanjhaṭa Trouble.
ଝଂଝଟ (ଯଥା. ମୁଁ ବଡ଼ ଝନ୍‌ଝଟରେ ପଡ଼ିଛି ।
ଝଂଝଟ

ଝନ୍‌ଝନ୍—ଦେ. ଅ ଓ ବ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଝଣ୍ ଝଣ୍ ଶବ୍ଦ—
Jhan-jhan (ଯଥା ଲୁଚା ଶିଙ୍ଗୁଳର ଗୁଳନ ଜନିତ ଶବ୍ଦ)—
ଝନଝନ 1. A bang; a clap; metallic clank.
ନକ
ପଉନେ ବବତ ଗାନ୍ଦେ ତଳାଇ ଝନ୍ ଝନ । ବ୍ରଧାନାଥ. ବେଣୀସ୍ପହାର ।
୨ । ଶୁଷ୍କ ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ପରସ୍ପର ଘାତପ୍ରତିଘାତ ଶବ୍ଦ—
(ଯଥା—ବାଜଣନଳ ମଧ୍ୟରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଶୁଖିଲା ମଞ୍ଜି ପୁରାଇ ହଲାଇବାର ଶବ୍ଦ)—2, The sound of many hard and dry things striking each other (as seeds in a dry pod).

ଝନ୍‌ଝନା—ଦେ. ଅ.—ଝନ୍ ଝନ (ଦେଖ)
Jhan-jhanā Jhan-jhan (See)

ଝନ୍‌ଝନ୍—ଦେ. ଅ ଓ ବ.—ଝନ୍‌ଝନ୍ (ଦେଖ)
Jhan-jhani Jhan-jhan (See)
ଗୋଠର ସମସ୍ତ ବାଦ୍ୟ, ଅଷ୍ଟର ଝନ୍‌ଝନ । ବ୍ରଧାନାଥ. ବେଣୀସ୍ପହାର ।

ଝନକା—ଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ା ଓ ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ—
Jhanakā A disease attacking cattle and horses; rheumatism of the legs.
ଝନକା ବାତ [ଦ୍ର—ଏ ରୋଗରେ ଗୋରୁ ଓ ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଲଟିଲଟି ହୋଇଯାଏ] ।

ଝନତ୍‌କାର—ସଂ. ବ.—ଝଣତ୍‌କାର (ଦେଖ)
Jhanat-kāra Jhaṇat-kāra (See)

ଝନନ—ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଝନ୍ ଝନ୍ (ଦେଖ)
Jhanana Jhan-jhan (See)

ଝପ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ଝଟ୍ଟି; ଜବ; କ୍ଷିପ୍ର; ତୁଳ ସଂ. ଝଂପ)—
Jhap ୧ । ଅତ୍ୟଶୀଘ୍ର; ତୁରନ୍ତ; ଝଟ; ଦ୍ରୁତ; ଝଟାତ୍; ସ୍ୱଳ୍ପମାତ୍ର ବିଳମ୍ବ
ଝପ୍, ଝପ୍‌କରେ, ଝପାଝପ ନ କରି; ଝଟ୍ଟି—1. Speedily; hastily;
ଝପ immediately; quickly; briskly; at once; in a whit.
୨ । ଝପ୍ ଝପ୍ (ଦେଖ)
2. Jhap-jhap (See)
୩ । ପାଣିରେ କାଠ ଆଦି ପଡ଼ିବା ଶବ୍ଦ—
3. Splashing sound; swish.

ଝପ୍ କରି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଝପ୍ (ଦେଖ)
Jhap-kari Jhap (See)
[ଝପ୍‌କନା, ଝପ୍‌କନ, ଝପ୍‌କାର, ଝପ୍‌ଦସ୍, ଝପ୍‌ଧହ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଝପ୍ ଝପ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ମେଘ ବର୍ଷିବାର ଶବ୍ଦ—
Jhap-jhap 1. Pattering sound; splashing sound;
ଝପଝପ (as of rain).
ଝପଝପ ୨ । ପାଣିରେ କୁଦି ପଡ଼ିବାର ପଦଶବ୍ଦ—
(ଝପର ଝପର-ଅନ୍ୟରୂପ) 2. splashing sound of person springing into water.
୩ । ଝପର ଝପର (ଦେଖ)
3. Jhapara jhapara (See)

ଝପ୍‌ଝାପ୍—ଦେ. ଅ.—ଝପ୍ ଝପ୍ (ଦେଖ)
Jhap-jhāp Jhap-jhap (See)
ଦେ. କ୍ରି ବିଣ. ଝପ୍ (ଦେଖ)
Jhap (See)

ଝପକ୍—ଦେ. ବ.(ସଂ. ପଲକ)—ପଲକମାତ୍ର ସମୟ; ମୁହୂର୍ତ୍ତମାତ୍ର ସମୟ—
Jhapak Twinkling; a moment.
ପଲକ
ଝପକ

ଝପଟ୍‌ସିଂହ—ଦେ. ବ.—(କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କର) ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧି ବିଶେଷ—
Jhapaṭ-simha A title conferred (on Kshatriyas) by kings.

ଝପଟ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. ଝମ୍ପ; ତୁଳ ଇଂ. ଜମ୍ପ)—୧ । ଦଉଡ଼; ଧାଇଁବା—
Jhapaṭ 1. Race; running.
ଦୌଡ, ଝାପ୍ ୨ । କୁଦା ମାର ଦୌଡ଼ିବା—
ଝପଟ 2. Scampering; running on all fours.
ବାଘ ଝପଟ୍‌ରେ ତଳ ତଡ଼ଟରେ ଥାନ ନୋହୁ ସନ୍ଦିଘର । ଉଷ. ବିଦେଶୀଣ-ବଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଝପଟା—ଦେ. ବ—ଝପଟ (ଦେଖ)—
Jhapaṭā Jhapaṭa (See)

ଝପଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଝପଟିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ; Causative of Jhapaṭiba)—ଦଉଡ଼େଇବା—
Jhapaṭā(te)ibā
ଦୌଡାନ To cause to run.
ଝପଟାନା ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଦେଲେ ଝପଟାଇ ଅଶ୍ୱବର—ଘଆନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା

ଝପଟାଝପଟି—ଦେ. ବ—୧ । ବହୁଲୋକ ବା ଜନ୍ତୁ ଦଉଡ଼ିବା—
Jhapaṭā-jhapaṭi 1. General running of many persons or animals.
ଦୌଡାଦୌଡି ୨ । ଗୋଡ଼ାଗୋଡ଼ି; ପରସ୍ପରକୁ ଗୋଡ଼ାଇବା—
ଝପଟାଝପଟି 2. Running after one another.

ଝପଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଝମ୍ପ)—୧ । ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଦଉଡ଼ିବା; ଧାଡ଼ି ଦେବା—
Jhapaṭibā 1. To run swiftly.
ଝପଟା, ଦୌଡା, ଝାପା ଜାଣି ସେ ଯିବାର ଯମୁନା ଘାଟ
ଝପଟନା, ଡପଟନା ଦେଖିବାକୁ ଭାରୁ ଅଗେ ଝପଟ—ଜଗନ୍ନାଥ ଦରତା ।
୨ । ଲମ୍ଫସହ ଦଉଡ଼ିବା—
2. To run with big leaps; to scamper.

ଝପର୍‌ଝପର୍—ଦେ. ଅ(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ସାନ ଝୋପାରେ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ବର୍ଷିବା—
Jhapara-jhapara Raining in small continuous drops.
ଝପରଝପର
ଟପରଟପର [ଦ୍ର—ବଡ଼ ଝୋପାରେ ବର୍ଷାକୁ ଝପରଝପର ବା ଝପ ଝପ କହନ୍ତି ।]

ଝପାଝପ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଝପ୍ (ଦେଖ)—
Jhapājhap Jhap (See)
ଝପାଝପ ଦେ. ଅ—ଝପ୍‌ଝପ୍ (ଦେଖ)—
ଝପାଝପ Jhap-jhap See)

ଝବା—ଦେ. ବ—୧ । ଖୁବ ମାଠିଆ ବା କଳସୀ—
Jhabā 1. Small pitcher or jar.
ଘଡ଼ା ୨ । କଥାଗୁରେ ଧାନ ବା ଅନ୍ୟ ଶସ୍ୟ ଗଛମାନ ଏକ
ଝାବଲୋ; ଝକଡ଼ୋ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବଢ଼ିଲ ହୋଇ ଓ ଏକ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ପତଳା ହୋଇ ଉଠିଥିବା ଅବସ୍ଥା—2. The state of paddy or other corn plants growing thickly at one place and thinly at other places in a field.
ଦେ. ବଣ—ଏକ ଅଂଶରେ ବଢ଼ିଲଆ ଓ ଏକ ଅଂଶରେ ପତଳା ହୋଇ ଧାନ ବା ଅନ୍ୟ ଶସ୍ୟ ଗଛ ଉଠିଥିବା ଅବସ୍ଥାଯୁକ୍ତ (କଥାଗୁ)—(corn field) With plants growing up very irregularly.
(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ମୋ ମୃଗଶେତରେ ଖୋକ ଲାଗି ଝବା ହୋଇଗଲା ।)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଅଳକା ପର କପାଳରେ କେଶ ଉପରେ ପିନ୍ଧିବା ରୂପାର ଅଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ—A silver ornament worn by females on the head over the hair.

ଝମ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଭକ୍ଷଣ କରିବା—
Jham (root) To eat.

ଝମ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ବର୍ଷାର ଝଙ୍କାର ଶବ୍ଦ—
Jham 1. Pattering sound of rain.
ଝମ ରମ ୨ । ଧାତୁମୟ ପଦାର୍ଥଦ୍ୱୟ ପରସ୍ପର ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—
ଝମଝମ 2. Metallic clank.
ଝମଝମ ଝମଝମ ଝୁଲିଆ ବାଜେ
ସା ସରା ଗହ୍ନ ଗୋହୁଘ ଦାଣ୍ଡେ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।
୩ । କୂଅର ପାଣିରେ କୌଣସି ଜିନିଷ ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—
3. Rustling sound of water striking a thing falling into a well.
(ଯଥା—ଗଭୀରଅଧରେ କୂଅରେ ଗୁରୁଲା ଝମ୍)
୪ । ଅଳଙ୍କାରାଦିର ଶବ୍ଦ –
4. Tinkling sound of ornaments.
ଦେ. ବଣ—ବିଶେଷ ପରମାଣରେ (ବୃଷ୍ଟି)—
(raining) Cats and dogs; copious (shower).

ଝମକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଝା ଧାତୁ)—୧ । ଧମକ—
Jhamaka 1. Threatening.
ଧମକ ୨ । କ୍ଷମତା—2. Might.
ଧମକ; ଝମକ ୩ । ଚକ୍‌ଚକ୍ୟ; ଝଟକ—3. Splendour; glitter.
୪ । ଆଭା; ତେଜ—4. Brightness.
୫ । ଚୋଧଜନିତ ଆବେଗ—
5. Agitation through anger.
୬ । ଝମଝମ ଶବ୍ଦ—
6. Clanking sound; tinkling sound.
ଭାଙ୍କର ପାହୁଡ଼ ନୂପୁର ଝମକରେ
ପିଟେ କ ବାମଦେବ ଝମକ ବୁଲୁରେ—କୃଷ୍ଣଦି ହ. ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତି ।

ଝମକ ଝମକ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝାଞ୍ଜ ମୃଦଙ୍ଗାଦି ବାଦ୍ୟ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—
Jhamaka jhamaka Clank of cymbals and drums.
ଝମକ ଝମକ ତାଳ ଝମକେ—ସ୍ରାତୀ, ରତ୍ନସ୍ୟନ୍ଦନ୍ତର ।

ଝମକ ଝୁଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ—ଗୋଡ଼ ଅଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ରୂପାର
Jhamaka jhuṇṭiā ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—Tinkling rings for the toes.

ଝମକା—ଦେ. ବ—ଝମକ (ଦେଖ)
Jhamakā Jhamaka (See)

ଝମକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଝମକିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Jhamakā(ke)ibā ୧ । ଧମକାଇବା—1. To threaten.
ଝମକାନ ୨ । ଝମଝମ ଶବ୍ଦ କରିବା—
ଝମକାନା 2. To make a jingling or clanking sound.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଗ୍ୟ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ସଆନ୍ତମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ୍' ଖୋଜିବେ; 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କ୍ଷତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ପବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ପାଦ ଧୂଳ ଝାଡ଼ିବା ଛଳେ
ନୂପୁର ଝମକାଇ ଭଲେ—ଭୂପତି, ସ୍ତୋମଚାମୃତ ।

୩ । କୌଣସି ଚେଜୋମୟ ପଦାର୍ଥ (ଅସ୍ତ୍ରାଦି)କୁ ଦେଖାଇବା—
3. To display a glittering thing.

ଖାପୁ କାଢ଼ି ଝମକାଇଲେ ଭରେ ଗଣ୍ଡା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ଇତଃସ୍ତତଃ ଗୁଳତ କରିବା—
To wave; to move to and fro.

ଇନ୍ଦ୍ର ଡାହା ଦେଖି ବଜ୍ରକୁ ଝମକାଇ
ଫିଙ୍ଗିଲେ କୁମାରଙ୍କ ଦେହକୁ ଦେଖାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଝମକିବା --ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଧା ଧାତୁ)—୧ । ଦାଉଦାଉ ହେବା; ଘାସ୍ତି ଯାଇବା—1. To shine; to glitter.

ଝମକା
ଝମକନା

ବଜ୍ରକ ଝମକେ ଗୋ ତମକ ଉଠେ ହୁସ୍ୱା ।
ପ୍ରାତୀ, ଉତ୍ତରଯନ୍ତ୍ରଙ୍ଗ ।

୬ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଝମ ଝମ ଶବ୍ଦ କରିବା—
2 To make a clanking sound.

ଦଖାତ ଅସଦ୍ଦଣ ନଗେ ଦୃସ୍ତ ଉତ୍ତଣ ଶଜାର ଝମକ କୃପାଣ ସେ ।
ଉଷ୍ଟ, ବୈଦେଖ୍ଲୁଶବଲାସ ।

୩ । (ଅନ୍ଧ ବା କଣା) ସାବଧାନ ହୋଇ ଯାତାୟତ କରିବା—
3. To feel one's way (in the dark as a blind man).

ଅନ୍ଧାର ଘରେ କଣା (କାଣି) ଝମକେ
ଯାହା ପାଉଥାଏ ଅନ୍ଧାରେ ଯାକେ—ଉଜ ।

ଝମଝମ—ଦେ. ଅ—୧ । ଝମ୍ (ଦେଖ)
Jhama-jhama 1. Jham (See)

୬ । ଝିମି ଝିମି (ଦେଖ)
2. Jhimi jhimi (See)

ଶଙ୍ଖର ଝମ ଝମ ଭୁତସ୍ୱ ଦମ ଦମ । ଅର୍ଜୁନସ୍ୟ, ବତ୍ତୁଚତ୍ତ୍ରାମଣି ।

ଝମର ଝମର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Jhamara jhamara
ଝମରଝମର
ଝମଝମ

ଦ୍ରଙ୍ଗୁର ଆଦ ଅଲଙ୍କାର ଗୁଳନଚଳନ ଜୁଚ ଶବ୍ଦ—High tinkling sound of ornaments.

[ଦ୍ର—ଝୁମ୍ପୁରୁ ଝୁମ୍ପର ବା ଝୁମ୍ପୁଝୁମ୍ପି ଅଲଙ୍କାରର ଅନୁରୂପ ମଧୁର ଧ୍ୱନି ଓ ଝମର ଝମର ଅପେକ୍ଷା ସ୍ତ୍ରୀଜତର ।]

ଝମା—ଦେ. ବ—ଝାମା (ଦେଖ)
Jhamā Jhāmā (See)

ଝମାଝମ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଧମାଧମ (ଦେଖ)
Jhamā-jham Dhamā-dham (See)

ଝମ୍ପ—ଫ. ବ. (ଝମ୍=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ + ଘ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ; ଭୁଲ, ଇଂ. ଜମ୍ପ୍)—ଲମ୍ଫ; କୁଦା; ଡଆଁ—
Jhampa A jump; a spring; a plunge; a leap.

ଝମ୍ପ (ଧାତୁ)—(ଝମ୍ପ ଶବ୍ଦରୁ ଜନ୍ମିତ ଯୌଜିକ ଧାତୁ)—
Jhampa (root) ୧ । କୁଦିବା—
1. To jump; to leap.

୬ । ଶିକାରକୁ ଝାମ୍ପିବା;ଶିକାର ଉପରେ ଲୁବ୍ଧ କଗ ପଡ଼ିବା—
2. To pounce up on a prey.

ଝମ୍ପନ୍—ଦେ. ବ—ଝାମ୍ପାନ୍ (ଦେଖ)
Jhampan Jhāmpān (See)

ଝମ୍ପନ—ଫ. ବ. (ଝମ୍ପ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Jhampana ୧ । କୁଦିବା—1 Jumping; leaping.

୬ । ଶିକାରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ମାଡ଼ିବସିବା—
2. Pouncing on a prey.

ଝମ୍ପଲମ୍ପ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଝମ୍ପ, ଲମ୍ପ) —
Jhampa-lampha karibā
ଲମ୍ଫଝମ୍ପକରା
ଝାଁପନା

୧ । ଲମ୍ଫଝମ୍ପ କରିବା; ଡେଇଁବା କୁଦିବା—1 To leap and jump.

୧ । ମୁଣ୍ଡ ହାତ ହଲାଇ ଅଙ୍ଗାଳନ କରିବା—
2. To brag and bluster with motions.

ଝମ୍ପା— ଫ. ବ—୧ । ଝମ୍ପ (ଦେଖ)
Jhampā 1. Jhampa (See)

୬ । ଝାମ୍ପିବା; ଜବରଦସ୍ତି ଛଡ଼ାଇ ନେବା; ବଳପୂର୍ବକ ଅପହରଣ—2. Kidnapping; snatching away; forcible taking away.

ଗୋରୁଳା ସାସ ସିଦ୍ଧ ମଠାଇଙ୍ଗନ ଜ୍ଞାନ ଝମ୍ପା ରୂପକହୁଁ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୋଷ୍ଟ୍ରୁସ୍ତୋତ୍ର ସ୍ତବସ୍ତ ।

ଦେ. ବ. ଝୁମ୍ପା (ଦେଖ)
Jhumpā (See)

ଝମ୍ପାକ—ଫ. ବ. (ଝମ୍ପ + ଅକ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ କୁଦେ)—ବାନର; କପି; ମାଢ଼ଙ୍ଗ—
Jhampāka Monkey; baboon.

ଝମ୍ପା ଝାଲର—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବ; ଫ. ଝମ୍ପ + ଝଲ୍ଲରୀ)—ଘାଟଫୁଲ ପର
Jhampā jhālara
ଝାଁପାଝାଲର
ଝମ୍ପାଝାଲର

ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ଓ କେରାକେରା ହୋଇ ଭଲକୁ ଝାଁପାଝାଲର ଓହୋଳି ଥିବା ବସ୍ତ୍ରାଦର ଅଳଙ୍କାର—Tassels and strings (used as ornament).

ଝମ୍ପା ଝାଲରିଆ—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଯହିଁରେ ଫୁଲ ଓ ଝାଲର ଲାଗି ଥାଏ—1. Furnished with tassels and strings.
ଝାମ୍ପା ଝାଲରିଆ
ଝମ୍ପା ଝଲରବାଲା

୬ । ଯାହା ପେନ୍ଥାପେନ୍ଥା ଓ କେରାକେରା ହୋଇ ଭଲକୁ ଲମ୍ବି ଥାଏ—2. Hanging down in tassels and strings.

ଝମ୍ପାଝାଲରିଥ ଅଳକ ଭଳକ ଗୋରୀଙ୍କର କେଶବେଶେ ।
କବୀନ୍ଦ୍ର. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଝମ୍ପାଣ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଂ) ବ.—ଗର୍ତ୍ତଣା ଫକାନ୍ତୁ ଦିନ ଗଣିଆଁ ବା ସର୍ପ-
Jhampāṇa
ବୈଦ୍ୟମାନେ ବିଷଧର ସାପମାନଙ୍କୁ ଧରି ମନ୍ତ୍ରବଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବେକରେ ଗୁଡ଼ାଇ ଓ ଖେଳାଇ ନିଜର ମନ୍ତ୍ରଶକ୍ତି ଦେଖାଇବା କ୍ରିୟା—The act of snake-charmers exhibiting their power by

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାଗ୍ର୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ତ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଙ

catching snakes and making them play on the Garbhaṇā saṅkrānti day.

ଝମ୍ପାନ୍ Jhampan **ଝାମ୍ପାନ** Jhāmpān —ଦେ. ବ. (ସଂ. ଝମ୍ପ)—ପାହାଡ଼ିଆ ଜଙ୍ଗଲିଆ ସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ପ୍ରକାର ଖଟିଆ—Jhampan; sedan chair borne on bamboo poles by 4 bearers.

[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ଖଟି ବା ଖଟିଆର ୨ ମୁଣ୍ଡରେ ୨ଟି ବଡ଼ ବାଉଁଶ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଥାଏ । ଏକ ୨ଟି ବଡ଼ ବାଉଁଶର ୨ ମୁଣ୍ଡରେ ଦଉଡ଼ି ଲଗି ଆଉ ୨ ଖଣ୍ଡ ସାନ ବାଉଁଶରେ ତାହା ଝୁଲେ, ଏବଂ ଏକ ଦୁଇ ସାନ ବାଉଁଶକୁ ଦୁଇ ଆଡୁ ୨ ଜଣ.ଲେଖାଏଁ ୪ ଜଣ ବାହକ କାନ୍ଧରେ ବୁହନ୍ତି । ଏହା ପାଙ୍ଗଡ଼ୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏଠି ସେଠି ସ୍ଥାନରେ ଯିବା ଆସିବା କରିବା ପାଇଁ ବଡ଼ଲୋକେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଝମ୍ପାରୁ Jhampāru —ସଂ. ବ.—(ଝମ୍ପ୍ + ରୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଉ; ଯେ ଝମ୍ପ ସହିତ ଗମନ କରେ)—ଝମ୍ପାକ (ଦେଖ)

Jhampāka (See)

ଝମ୍ପାଶୀ Jhampāśī —ସଂ. ବ. (ଝମ୍ପ + ଅଶ ଧାତୁ ଭକ୍ଷଣ କରିବା + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ. ଯେ ମାଛକୁ ଝାମ୍ପ କରି ଖାଏ)—ମାଛରଙ୍କା ପକ୍ଷୀ—The king-fisher (bird)

ଝମ୍ପୀ Jhampī —ସଂ. ବ. (ଝମ୍ପ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ବାନର; ମାଙ୍କଡ଼—Monkey; ape.

ଝର୍‌ଝମ୍ପା Jhar-jhampā —ଦେ ବ.—ଜଙ୍ଗଲ ନାଉଘଣ୍ଟି ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—A moderate-sized wild tree; Actinodaphne Augustifolia (Haines).

ଝର Jhara —ସଂ. ବ. (ଝୃ ଧାତୁ=ଢଳିବା ପଡ଼ିବା + କରଣ. ଅ)—

୧ । ନିର୍ଝର; ଝରଣା—1. Natural spring; water-fall.

୨ । ପର୍ବତ ଉପରୁ ଢଳିକୁ ବହୁଥିବା ଜଳସ୍ରୋତ—2. Hill-spring; cascade.

୩ । ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥ ଜଳସ୍ରୋତ ଯାହା ମାଟି ଭେଦ କରି ଉଠେ; ଫୁଆରା—3. Fountain; spring of underground water.

୪ । ଭୂଗର୍ଭୋତ୍ଥିତ ଅବିରଳ ଜଳସ୍ରୋତ—4. Inexhaustible spring of under-ground water.

୫ । ସମୂହ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Multitude; collection.

୬. ବେଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Velocity.

୭ । ଲଗାଣ; ଅବିରତ ଧାରରେ ବୃଷ୍ଟି (ହି ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Continuous shower of rain.

୮ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଅବିରତ ପତନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) 8. Continuous shower of any thing.

୯ । ଆଞ୍ଚ; ତାପ; ଜ୍ୱାଳା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Heat.

୧୦ । କୋଲଫ ଉତ୍ତରର କଳ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) 10. The inner mechanism of a padlock.

ଝରକଲମ Jhara-kalama **ଝରକଲମ** —ଦେ. ତ. (ଇଂ.ରୁ ଅନୁବାଦ; ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ଯେଉଁ କଲମରେ ଆଗରୁ ସ୍ୟାହ୍ନ ପଶି ଥାଏ ଓ ସେହି ସ୍ୟାହ୍ନ ଲେଖିଲାବେଳେ କଲମରମୁହଁରୁ ଝର ଝର ଝରେ—Fountain pen.

ଝରକା Jharakā **ଝରକା** —ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜାଲକ)— ୧ । ଖିଡ଼ିକି; ଜଲାକବାଟୀ; ଗବାକ୍ଷ—1. Latticed window.

୨ । ଜାନାଲା; ପଞ୍ଜର—2. Window; shutter.

ଝରାଖା —ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବାଉଳି ୨ (ଦେଖ) Bāuli 2 (See)

ଝରଝର Jhara-jhara **ଝରଝର** —ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ପାଣିଧାର ଢଳୁ ବହିବାର ଶବ୍ଦ; ଝରଣାର ଜଳପତନ ଶବ୍ଦ—Sound of water flowing down (e.g. a spring).

ସଙ୍ଗତ। ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲେ ଝରଝର

ତାହା ଶୂନ୍ୟ ବରଷା ହୋଇଲେ କାତର । କୃଷ୍ଣହରି ଦ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ଦେ. ବିଶେଷ—ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ପଡ଼ୁଥିବା (ଜଳୀୟପଦାର୍ଥ)—Falling in copious torrents (liquid).

ଏମନେ କରୁଭର କରକାରୁଥାଏ ବରବରଣା ମୋ ଚକ୍ଷୁ ବହି ଝରଝର ।

ରଙ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ୍ୟ ।

ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—ଝରିବା ପ୍ରକାରେ; ଅବିରତ ପ୍ରବାହରେ—In copious torrents (said of liquid flowing down); copiously.

ଝରଝର ସ୍ରୋତବାଧାସ୍ତ ନସ୍ତନ୍

ଝର ଚନ୍ତସ୍ତ ଚକ୍ଷ ଚନ୍ତସ୍ତ ଧନୂ । ମଧୁସୂଦନ. ସୀତାବନବାସ ।

ଝରଝରା Jharajharā **ଝରଝରା** —ଦେ. ବ—ଝର୍ଝରା (ଦେଖ) Jharjharā (See)

ଜଗଝମ୍ପ, ଝରଝରା, ଦାମାମା, ଦୁନ୍ଦୁଭି । ଭଥାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଝରଣ Jharaṇa **ଝରଣ** —ଦେ. ବ—ଝରଣା (ଦେଖ) Jharaṇā (See)

ସେ ଶୃଙ୍ଗମାନଙ୍କରୁ ଯାହାର ଝରଣ

ଶବଦରେ ପୂରଇଛନ୍ତି ସେ ଶ୍ରବଣ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ଝରଣା Jharaṇā **ଝରଣ** —ଦେ. ବ. (ସଂ. ଝର)—୧ । ନିର୍ଝର—1. Spring; cascade.

୨ । (କେଣ୍ଡାରୁ ଧାନ; ଗଛରୁ ପତ୍ର) ଝଡ଼ିବା; ଭୂମିରେ ଖସି ପଡ଼ିବା—2. Dropping down; falling down.

୩ । ପାଣିଆଦ ଝରିବା କର୍ମ—3. Oozing; trickling down (of liquid).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ମିଳରେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

ଝରନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଝରନ୍)—
Jharan ଝରଣା ୧ (ଦେଖ)
Jharaṇā 1 (See)

ଝରନା – ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଝରଣା ୧ (ଦେଖ)
Jharanā Jharaṇā 1 (See)

ଝରପୂଜା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଝର + ପୂଯ)—ସେଉଁ ବ୍ରଣ ବା ଘାଆରୁ
Jhara-pūjā ପୂଯ ବହିବା ବନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ; ନାଡ଼ୀବ୍ରଣଯୁକ୍ତ
ନାଳୀଘା (କ୍ଷତ)—(a sore) Having sinus.
ନାସୁର ଦେ. ବ—ନାଡ଼ୀବ୍ରଣ—Sinus.

ଝର—ଦେ. ବ. (ଆ. ଉର୍; ଭୁଲ ସଂ. ଧାର୍)—
Jharā ୧ । ପୁଷ୍ପର ଲମ୍ବମାନ ଗୁଚ୍ଛ ବା ପେନ୍ଥା—
ଝାଲର 1. A hanging bunch of flowers.
ଝମ୍ବା ୨ । ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧାସିବା ଫୁଲ ଗଜା; ଫୁଲଗୁନ୍ଥା ତୋଡ଼ା—
2. A hanging nosegay worn on the hair.

ଝୋଟାଇରଥା ଅଉଜ ଉଉଜ ଶୋଭୁଗାର କେଶବେଣେ
ଝର ଗଣ୍ଠି ବସ୍ତ୍ର ଓଢ଼ୁଣି ଶତ ରଙ୍ଗ ଉଡ଼ଇ ଦେବେ ଦୂରଙ୍କେ ।
ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଝୋପିଆବରୁ ଏକପାଖରେ ଓହୋଲିଥିବା ଜର୍ ବା ରେଶମ
ତୋରର ଝୁଲ୍ଲା ବା ଗୁଚ୍ଛ— 3. Tassels hanging
down from a cap.

୪ । ଜୁଡ଼ାର ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ; ଝର କାଠିରୁ ଓହୋଳ ଥିବା
ଘୁଙ୍ଗୁରଲଗା ଝିଟିରମାଳ—4. Chain-tassels
hanging from a lady's hairpin.

ମସ୍ତକ ମଣ୍ଡନ ଝରରେ । ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୫ । ଝରଗୁଡ଼ (ଦେଖ)
5. Jharā-gurda (See)

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ)—ଭୂଷଣ ସ୍ୱରୂପ;
ଉଲ୍ଲେଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—6. (figurative) Ornament.

ଧଇଁଧଇଁଧୟେନା ରଙ୍ଗି ଚଉନ୍ତେ ଡୋ ବଳା
ପଦ୍ମଉଚ ଜାହୁଁ ଦେବ ନଦାରେ ଧଇ ଝର । ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ

୭ । (ପ୍ରାମ୍ୟ ଓ ଇତର; ଡ଼ ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଝଡ଼ା;
ଗଛରୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼ ଥିବା ଧାନ ବା ଫଳ ଆଦ—
7. Grains or fruits which have dropped
from plants and trees.

ଦେ. ବଣ.—୧ । ଝର ଥିବା—
1. Which has dripped or oozed.
୨ । (ଇତର ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ)—ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଥିବା—
2. Which has fallen down or dropped.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ବ.—ରଜାଙ୍କ ଅବବାହିତା ବା ରକ୍ଷିତା
ଦାସୀ; ରଜାଙ୍କ ବିଶେଷ ସ୍ନେହ ଓ ଅନୁଗ୍ରହ ଥାଈ ଦାସୀ—
A favourite concubine of a Rājā.

ଦ୍ର—ଗଡ଼ଜାତରେ ରଜାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ବବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପାଟ-
ମହାଦେଈ ବା ପାଟରାଣୀ, ଅନ୍ୟ ବବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମହାଦେଈ
ବା ରାଣୀ, ନାମମାତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ଗାନ୍ଧର୍ବ ମତରେ ବବାହିତା ଦାସୀଙ୍କୁ
ଫୁଲଦେଈ ବା ଫୁଲବବାସୀ ବା ଫୁଲବେଈ ଆଦ କହନ୍ତି । ରଜା
ସେଉଁ ଦାସୀକୁ ଫୁଲଝର୍‌ଟଏ ଉପହାର ଦେଇ ଅନୁଗୃହୀତା ରକ୍ଷିତା
ରୂପେ ବରଣ କରିଥାଆନ୍ତି, ତାକୁ ଝର କହନ୍ତି ।]

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ବାଲୁଙ୍ଗା ଧାନ—
1 Paddy growing without culture.
୨ । ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ (ଏମାନେ ନଈବାଲିରୁ ତଲାଇ
ସେଥିରୁ ସୁନାର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କଣାମାନ ଛାରନ୍ତି—
2. A caste of Sudras (whose occupation
is to get gold-dust from the river-bed
by sifting and washing the sands.)

ପ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ) ବ—ଜଗଲ ମାଛ—
A kind of fish.

ଝର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ ଝରଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ)—ଝରିବାର ଣିଜନ୍ତ
Jharā(re)ibā ରୂପ—Causative of Jharibā.
ଝରାନ ୧ । ଝରିତ କରାଇବା—
ଝରବାନା 1. To distill; to cause to ooze.
୨ । ଚୁଆଇବା; (ଅଶ୍ରୁ) ଗଡ଼ାଇବା—
2. To let fall; to drop down (tears).

ଝରଝର ନୟନ ଅଶ୍ରୁ ଝରନ୍ତି । ନବକିଶୋର. ଚମ୍ପିଙ୍ଗା ।

୩ । (ଦୃଷ୍ଟି) ନିକ୍ଷେପ କରିବା—2. To cast (glance).

ଅପଲ ଚାରୁତଲ ଝର ସୁତରେ । ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଝରକାଠି—ଦେ. ବ—ଝୁମ୍ପା ଓହୋଳ ଥିବା ଗୋଜକାଠି; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ
Jharā-kāṭhi ଜୁଡ଼ାର ଅଳଙ୍କାର କାଠି ବିଶେଷ—
A hairpin with a bunch of pendant
chains (worn on the chignon).

[ଦ୍ର—ଏହା ସୁନା, ରୂପା ବା ହାଡ଼ଦାନ୍ତର ସରୁ କାଠି; ଏଥିର
ଅଗରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଝୁମ୍ପାଲଗା ଶିକୁଳି ଓହୋଳି ଥାଏ ଓ ଏହା ଲୁଡ଼ାରେ
ଗୁଞ୍ଜାଯାଏ । ମୁଣ୍ଡ ଦଲୁଇଲେ ବେଳେ ଏ ଝରଗୁଡ଼ିକ ରୁଣୁଝୁଣୁ
ଶବ୍ଦ କରେ ।]

ଝରଗୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଝରତ + ଗୁଡ଼)—
Jharā-gurda ପାଣିଆ ଗୁଡ଼; କଳ ଉଆର କଲା ବେଳେ ଗୁଡ଼ରୁ
ଝରାଗୁଡ଼ ଝରିଥିବା ପାଣିଆ ଗୁଡ଼—Treacle; molasses,
ରାବ

ଝରଝର—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଝରଝର (ଦେଖ)
Jharājhar Jharajhara (See)

ଝରୁଣ୍ଟୋର—ପ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ସଂ.ଝର୍ବର; ଭୁଲ.ହି. ଝରଝର)—
Jharājhor ଅନର୍ଗଳ; ସର୍ବଦା—
Always; unintermittently.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

ଝର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଝର; ସଂ. ଧାର)—

Jhari ଝାରୀ ଝାରି

୧ । ସରୁ ମୁହଁ ଓ ଲମ୍ବା ବେକ ଥିବା ଜଳପାତ୍ର; ଘୋରେଇ—1. A narrow-necked water-jug.

କୂଅଁକ ସ୍ୱନା ଝର ମଧ୍ୟେ ଜଳ ଭର
ସୂର୍ଯ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ଗୋଡ଼ ଧୋଇବେ ପ୍ରାତ ଭର୍ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହ, ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।

୨ । ନଳ ଲାଗିଥିବା ଛାଳ; ଗଡ଼ୁ—

2. A spouted jug.

ରଙ୍କ ପାଇଛ ଝର, ପାଣି ପିଇପିରି ମର୍—ଚର ।

୩ । ପମ୍ପାର ବା ଗୋଲାପଜଳ ଛିଞ୍ଚିବାର ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର; ଗୋଲାପପାସ୍ —3. A pot with perforated mouth for sprinkling scents on guests.

୪ । ତୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ ଝରିବା ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ—

4. Any watery substance which drops from anything.

ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଚପ୍ପଡ଼ ସୁଖା ଝର, ତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଣ୍ଡେ ଭର୍ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋପଚତ୍ୟୁ ତ ଗୀତ ।

୫ । ଯନ୍ତ୍ର ବା ରନ୍ଦା ସାହାଯ୍ୟରେ କାଠ ଆଦରେ କରାଯିବା ଲମ୍ବା ସରୁ ନାଳୀ—5. Narrow grooves made in wood-work.

ଝରୁରୀ ଝରୁରି

୬ । ଏକ ପ୍ରକାର ଝାଉଁଆ ଘାସ—6. Eihinoitoa Colona (A kind of stiff grass).

[ଦ୍ର—ଏହା ସରୁ ଓ ସିଧା, ଜଳସିକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ବଢ଼େ ।]

୭ । କୋଲଘ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କଳ ବା ଘୋଡ଼ା (ଯାହାକୁ କୁଞ୍ଚି ଦ୍ୱାରା ଆଗକୁ ବା ପଛକୁ ଖସାଇ ଦଆ ଗଲେ କୋଲଘ ବନ୍ଦ ହୁଏ ବା ଖୋଲି ଯାଏ)—7. The lever of a padlock.

ଝରୁରୋ ଝରୁରି ଝଡ଼ୋ

୮ । (ଗ୍ରା. ଇଡର ବ୍ୟବହୃତ; ଡ଼ ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଝଡ଼ (ଦେଖ)

8. Jhard̲a (See)

ଝରିଆ—ଦେ. ବି—ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ଏକପ୍ରକାର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା—

Jhariā A form of the Oriya language spoken in the Central Provinces.

ଗ୍ରା. (ଇଡର) ବିଣ—ଝଡ଼ିଆ (ଦେଖ)

Jhard̲iā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—୧ । ଝଡ଼; ତୋଫାନ—

1. Tempest.

୨ । ତୋଫାନମିଶା ବର୍ଷା—2. Rain with wind.

ଝରିଆ ପାଗ—ଗ୍ରା. (ଇଡର) ବି—ଝଡ଼ିଆ ପାଗ (ଦେଖ)

Jhariā pāga Jhard̲iā pāga (See)

ଝରିଆ ପୋକ—ଗ୍ରା. (ଇଡର) ବି—ଝଡ଼ିଆ ପୋକ (ଦେଖ)

Jhariā poka Jhard̲iā poka (See)

ଝରିଆର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଲଗାଣ; ଅନବରତ ୩।୪ ଦିନ ଧରି ଝଡ଼ ଓ ବରଷା—Continuous rain and wind for 3 or 4 days.

Jhariāra

ଝରିଝମ୍ପା—ଦେ. ବି—ଘର ଛତଚଳେ କେଉଁ କେଉଁ ଦୋଇ ଝୁଲୁଥିବା ଚକଚକିଆ ଝୁଲ୍ଲା—Bunches of dazzling tassels hanging under the roof of a house as decoration.

Jhari-jhampā

ଶୋଳକ ସ୍ୱମୁଚ ଦୋଇଛନ୍ତି ଝରିଝମ୍ପା । ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନପଶଗୀତା ।

ଝର ପୋକ—ଗ୍ରା. (ଇଡର) ବି—ଝଡ଼ିଆ ପୋକ (ଦେଖ)

Jhari-poka Jhard̲iā-poka (See)

ଝରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଝର; ସଂ. କ୍ଷର ଧାତୁ)—

Jharibā ଝରା ଗଡ଼ିବା ଝରନା

୧ । (ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ) କ୍ଷରିବା; ଧାରରେ ବହିବା; ଗଡ଼ିବା—1. To flow down continuously; to fall down by drops; to drip.

ଜ ଅବା ପଶିଲେ ଗୁପ୍ତରେ
ନସ୍ୱନୁ ଅଶ୍ରୁ ଧା ନ ଝରେ । ଜଗନ୍ନାଥ—ଘୁଗବତ ।

୨ । ସ୍ରବିବା; ସୂକ୍ଷ୍ମଧାରରେ ବହିବା—2. To ooze.

ଜଜ୍ ଜଜ୍ ଝାଳ ଝରିବ ଯେଦମୁଖରୁ ଶ୍ରମେ ।
ଭଟ୍ଟ. କୋଟ୍ଟବ୍ଭାଗ୍ରସ୍ୱଦସ୍ୱ ।

୩ । (ପାତ୍ର) ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲେ ତହିଁରୁ ପାଣି ବହିବା—

3. To leak.

(ଯଥା—ଏ ଗଗ୍ଲା ଝରୁଛି ।)

୪ । (ଗ୍ରାମ୍ୟ; ଇଡର; ପଦ୍ୟ) ଝଡ଼ିବା ୧ (ଦେଖ)

4. Jhard̲ibā 1 (See)

ଘରବେ ପଡ଼ଇ ଝରି । ନଦକ୍ଷଶୋର. ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।

ଝର ରନ୍ଦା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ରନ୍ଦା ସାହାଯ୍ୟରେ କାଠରେ ଲମ୍ବା ଓ ସରୁ ନାଳୀ ଖୋଲାଯାଏ—

Jhari randā Ploughplane of carpenters.

ଝରୋଖା(ଗା)—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ଝରୋଖା)—ଝରକା—Window.

Jharokhā(gā)

ଝର୍କା—ଦେ. ବି—ଝରକା (ଦେଖ)

Jharkā Jharakā (See)

ଝର୍ଜ୍ଝ (ଧାତୁ)—ସ—ଶବ୍ଦ କରିବା—

Jharjha (root) To make a sound.

ଝର୍ଝର—ସଂ. ବି. (ଝର୍ଜ୍ଝ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—

Jharjhara ୧ । କଳିଯୁଗ—1. The Kali or Iron age.

୨ । ନଦନଦୀଶେଷ—2. Name of a river.

୩ । ଝରଣାରୁ ପାଣି ଚଳେ ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ; ଛତରୁ ଭଳକୁ ଜଳ ବେଗରେ ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—3. Sound of falling water; pattering sound.

ଗିର ଗହନରେ ଝରଝର ନଈର
ଝର୍ଝର ଶୁରଇ ଧନ । ନଦକ୍ଷଶୋର. ନଈର୍ଣୀ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସଂସ୍କୃତରେ ଦୁଇଟି ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ ସେ ଦୁଇଟି ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—ଦୁଇଟି ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ ସେ ଦୁଇଟି ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—ଦୁଇଟି ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ ସେ ଦୁଇଟି ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—

୪ । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଡାସା—4. A kind of kettle-drum (which is struck with small twigs and makes a pattering sound.

୫ । ଝାଞ୍ଜ—5. Thin and wide cymbals.

ଦୁସ୍ତ ବଲସ୍ ପଦ ବଃକର
ସ୍ତନ ପ୍ରଚର ମଦ୍ଦଳ ଝର୍ଝର । ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାକର୍ଷ ।

୬ । ବେତ୍ରନମିତ ଦଣ୍ଡବିଶେଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
6. A kind of stick or staff of cane.

୭ । ଜାଲିଚଟ୍—7. A sieve-like ladle.

୮ । ହିରଣ୍ୟାକ୍ଷ ଅସୁରର ଏକ ପୁତ୍ରର ନାମ—
8. Name of a son of demon Hiraṇyāksha.

୯ । ଗୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଗହଣାବିଶେଷ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)
9. A kind of ornament for the leg.

ଝର୍ଝରକ—ସଂ. ବି. (ଝର୍ଝର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) —କଳିଯୁଗ—
Jharjharaka The Kali age; the Iron age.

ଝର୍ଝରୀ— ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଝର୍ଝର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ବେଶ୍ୟା—
Jharjharā A prostitute.

ଝର୍ଝରୀବତୀ— ସଂ. ବି. (ଝର୍ଝର+ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ, ଈ)—୧ ଗଙ୍ଗାନଦୀ
Jharjharā-batī (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. The river Ganges.

୨ । କୁରୁବକ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Kurubaka (See)

ସଂ. ବିଣ.—ଝଙ୍କାରଣୀ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Making a pattering sound.

ଝର୍ଝରିକା—ସଂ. ବି. (ଝର୍ଝରୀ+କ+ଆ)—ତାରାଦେବୀ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jharjharikā The Goddess Tārā.

ଝର୍ଝରୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଝର୍ଝର+ଇନ୍; ମା. ୧ବ.)—ଶିବ
Jharjharī (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—God Śiba.

ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଝର୍ଝର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଚଟକା ନାଗରା; ଡାସା—1. A kind of flat shallow kettle-drum.

[ଦ୍ର—ଏହା ଘଲମ ପର ଓ ବଜାଇଲା ବେଳେ ଏହାକୁ ଦୁଇଟି କାଠିରେ ଆଘାତ କରା ଯାଏ ।]

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ମଦ୍ଦଳ; ଛୋଟ ଝାଞ୍ଜ—
2 A kind of small cymbals.

୩ । ବେଶ୍ୟା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—3. Prostitute.

ଝର୍ଝରୀକ—ସଂ. ବି. (ଝର୍ଝରୀ + କ)—୧ । ଦେଶ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Jharjharīka 1. Country.

୨ । ଶରୀର—2. Body.

୩ । ଚିତ୍ର—3. A painting; picture.

ଝଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଜ୍ୱଳ୍ ଜ୍ୱଳ ଦେବା; ଘାସି ଯାଇବା; (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)
Jhal (root). To dazzle; to glitter.

ଝଲକ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜ୍ୱଲକ; ସଂ. ଝଷ୍ଟିକା=ଘାସି; ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)
Jhalaka ୧ । ଆଲୋକର ଚମକ ବା ଷଣଷ୍ଟାସ୍ଥାୟୀ ସଭା—
ଝଲକ 1. Flash of light.

ଝଲକ, ଚିଲକ ୨ । ତେଜଃ; ଘାସି—
2. Lustre; glamour; radiance.

୩ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; କାନ୍ତି—3. Grace; beauty.

ତହିଁ ପାଖରେ ସୁନା ଦୁବର ଝଲକ ।
କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ଅଗ୍ନିଶିଖା—4 Flame of fire.

୫ । (ସଂ. ଝଷ୍ଟିକ) କଂସାଲ ବାଦ୍ୟ—5. A musical instrument of bellmetal.

୬ । ନୋଲକ; ଫାସିଅରେ ଝୁଲୁଥିବା ଗୋଲ ରତ୍ନ ବା ଧାତୁ ଗୋଲକ—6. A pendant gem.

୭ । କଣ୍ଠାଲଙ୍କାରବିଶେଷ—7. A earring.

ଶୁକଣେ ଉର ମୋ ଝଲକ ଚକ ଫେରତା ମୁକୁତା ବଙ୍କ ।
ପ୍ରାଚୀ, ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

୮ । ଆନ୍ଦୋଳନ—8- Agitation.

୯ । ଆଲୋକତରଙ୍ଗ—9. A wave of light.

୧୦ । ପ୍ରତିବମ୍ବ—10. Reflected image.

୧୧ । ତରଙ୍ଗ; ଢେଉ—11. Wave.

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ପ୍ରତିବମ୍ବିତ—1. Reflected.

୨ । ଘାସି—2. Lighted; illuminated.

୩ । ଝଟକୁଥିବା; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—
3. Bright; dazzling.

ପାଟଡେରା ମଣ୍ଡି ଫେରି, ବଙ୍କେ ଝଲକ ଚନ୍ଦ୍ରହାର ।
ସତ୍ୟବାଦୀ. ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ ବୃନ୍ଦାବତୀ ।

ଝଲକ ଦଣ୍ଡି—ଦେ. ବି.—ନାକଦଣ୍ଡି ଫୋଡ଼ା ହୋଇ ଉହିଁରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା Jhalaka daṇḍi ଏକ ପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡି; ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡିରେ ନୋଲକ ଝୁଲୁ ଥାଏ—A kind of nose-ring with a pendant.

ଝଲକ ମାଳୀ—ଦେ. ବି. (ଛୋଟ ଛୋଟ ସୁନାର ପଦ୍ମମାନ ଏଥିରେ ଝୁଲୁ Jhalaka-mālī ଥିବାରୁ)—ଅଳକା—An ornament with pendants worn over the fore-head.

କପୋଳେ ଝଲକମାଳୀ ଝଲକେ ।
ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

ଝଲକ ଲଡ୍ଡୁ—ଦେ. ବି—(ଶିଶୁଗୀତ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—
Jhalaka laṛḍu (Nursery song) A kind of sweetmeat.

ଝଲକଲଡ୍ଡୁ, ପାଖକେ ପାଣ୍, ପୁଅ ବୋଇଲ କଇଡ଼ ଅଣ୍
ମାଅ ବୋଇଲ କଇଡ଼ ନାହିଁ, ଝଲକଲଡ୍ଡୁ, ପାଇବ କାହିଁ । ଶିଶୁଗୀତ ।

ଝଲକଘ୍ନ—ଦେ. ବିଣ—ତେଜୋଘ୍ନ; ଘାସି ଶୂନ୍ୟ—
Jhalaka-hīna Lustreless.

ଏହିଙ୍କି ଲକ୍ଷଣ ଯେତେ ଭନ୍ ଭବତେ ଚଦୋଗେ ଝଲକଘ୍ନ ସେ ସେହିମତ—
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଠ	ଡ	ଢ଼,ଢ଼	ଣ	ତ	ଦ୍ୱସନ୍ତ, ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଲ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଲୃ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଝଲକା—ଦେ. ବ (ସ. ଝଷ୍ଟିକା=ଦୀପ୍ତି)—୧ । ଉରଙ୍ଗ; ଆଘାତ ଦ୍ୱାରା ଉପରକୁ ଉଠି ଆସିବା ଉତ୍ପ୍ରବାହ; ଉରଙ୍ଗାକାର ପ୍ରବାହ—1. A gush; a violent flowing up or rising of water or liquid; flapping or rushing of a wave of liquid.

Jhalakā
ଝଲକା
ଝଲକା

(ଯଥା—ଝଲକାଏ ପାଣି, ରକ୍ତ, ବାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ।)

୨ । କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ—2. A kind of earring.

କର୍ଣ୍ଣଥୁଲ ପତ୍ର ଝଲକାଝଲକ ତାରକାବଳ ଝଟ ଦଉ—
ଉତ୍କ. କୋଃଚ୍ଛାଶ୍ରୁଜସ୍ତ ।

୩ । (ଗ୍ରାମ୍ୟ, ଇଉର) ଝରକା; ବାତାୟନ—
3. Window.

୪ । ଝଲକ ଦଣ୍ଡି (ଦେଖ)—
4. Jhalaka dandi (See)

ଝଲକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—(ସ. ଝଷ୍ଟିକା=ଦୀପ୍ତି; ଝଲକବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—Causative of Jhalakibā).

Jhalakā (ke)ibā
ଝଲକାନ
ଝଲକାନା

୧ । ଦୀପ୍ତିମତ୍ତ କରାଇବା—1. To cause to shine.

୨ । ଜଳପାତ୍ରକୁ ଦୋହଲାଇ ଉହାଁରେ ଥିବା ଜଳୀୟ ବସ୍ତୁକୁ ଆନୋଳିତ କରିବା—3. To shake a pot containing liquid so as to produce waves in it.

ଝଲକାଏ—ଦେ. ବଣ—ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥର ଏକ ଉର୍ମି ବା ଢେଉ ପରମ୍ପରିତ; ମଡାଏ—A splash; gushing wave or shower; one gush of (flowing liquid).

Jhalakāe
ଏକଝଲକା

(ଯଥା—ଝଲକାଏ ବାନ୍ତି; ଉଙ୍ଗାରେ ଝଲକାଏ ପାଣି ପଶିଗଲା ।)

ଝଲକିବା—ଦେ. କି (ସ. ଚଳ ଧାତୁ)—୧ । ଦୋଦୋଲିବା; ଦୁଲିବା; ଝୁଲିବା—1. To dangle; to hang to and fro.

Jhalakibā
ଝଲକା
ଝଲକନା, ଚିଲକନା

୨ । ଜଳଆଦ ପାତ୍ରରେ ଚଦ୍ଦଳିବା; ଆନୋଳିତ ହେବା—2. To shake; to be agitated (said of liquid in a pot).

୩ । (ସ. ଝଷ୍ଟିକ) ଝଟକିବା; ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—
3. To glow; to dazzle.

ଉହାଁ ଥାଇ ଯାହା ଝଲକୁଥିଲ ଗୁଣା,
କରୁଥିଲ ସୁବାଳକଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି କଣା । କୁଷ୍ଣବି୍ର. ମହାଭାରତ. ଅନୁପର୍ବ ।

୪ । ପାତ୍ରରେ ଜଳଆଦ ଚଦ୍ଦଳିବାର ଇତ୍ତିବିତି ହିବା; ଉଛୁଳି ପଡ଼ିବା; ଚଦ୍ଦଳିବା—4. To be spilt (said of a liquid running out of a pot by shaking or horizontal agitation).

ଝଲକର ଝାଳ ବ୍ୟାକେ ମୁଖାଝର—ଜଗସ୍ମୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗଦ୍ଧା ।

୫ । ଉତ୍କିଣ୍ଠ ହେବା; (ମନରେ) ଅସ୍ଥିର ବା ଚଞ୍ଚଳ ହେବା—
5. To be mentally agitated or perturbed.

ଝଲଝଲେ କୃଷ୍ଣ ଥକାରଣେ—ଜଗସ୍ମୂର୍ଯ୍ୟ, ଜଗୋସ୍ୱତଖ୍ଣ୍ଡ. ୫ ଗୀତ ।

୬ । ଇତସ୍ତତଃ ହେବା—6. To waver.

୭ । ଜଳସିତ ହେବା; ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—
7. To be clearly manifest.

ପିନ୍ଧିଥିବା କାମା ନମାଗୁଡ଼ର,
ଗୁପତ ଅଙ୍ଗ ଦିଶିଲେ ଝଲବ । ଜଗସ୍ମୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଝଲକ୍କା—ସ. ବ (ଝଲ୍ ଧାତୁ+ଅକ୍କ+ଆ)—୧ । ଶିଖା (ଦେମତଜ)—
Jhalakkā
1. Flame.

୨ । ଜ୍ୱାଳା; ଅର୍ଚ୍ଚିଃ (ଦେମତଜ)—2. Blaze.

ଝଲଜ୍ଝଲ—ସ. ବ—୧ । ପାଣି ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ପଡ଼ିବାର ଶବ—
Jhalajjhala
1. The sound of falling drops (Apte).

୨ । ହାତୀ କାନ ବାଡ଼େଇବାର ଶବ୍ଦ—2. The sound of flapping of an elephant's ears (Apte).

ଝଲଝଲ—ଦେ. ଅ—୧ । (ସ. ଜ୍ୱଳ; ସ. ଝଷ୍ଟିକା) ଦୀପ୍ତିଯୁକ୍ତ—
Jhalajhala
1. Radiant; dazzling.

ଝଲଝଲ ସବୁ ବଗମାନଙ୍କେ ଛଡ଼ ଜୁଡ଼ୁନୁଳା,
ଝଲଝଲ ହୋଇ ଦିଶିଲେ ରେଲା ରେଲା ।
(ଝଲ୍‌ଝଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୃଷ୍ଣବି୍ର. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

୨ । (ସ. ଜାଲ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ପତଳା ଢେଉ ଯାହାର ଏପାଖ ସେପାଖ ଫୁଟି ଦେଖାଯାଇଥାଏ; ଜାଲଜାଲୁଆ (ଲୁଗା)—
2. Thin and transparent (cloth); net-like.

୩ । (ସ. ଚଞ୍ଚଲ) ଦୋଦୋଲୁଥିବା—3. Dangling.

ଝଲଝଲିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ହସ୍ତୀର କର୍ଣ୍ଣ (ନଜେ)—
Jhalajhaliā
1. The ear of the elephant.

୨ । ଆସ୍ଫାଳନ (ନଜେ)—2. Blustering.

ଦେ. ବଣ—୧ । ପତଳା; ସରୁ—1. Of delicate texture.

୨ । ଜାଲଜାଲୁଆ—2. Net-like.

ଝଲଝଲିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଦୀପ୍ତିଯୁକ୍ତ—
Jhalajhaliā
ଝଲଝଲା, ଝଲଝଲିଆ
ଝଲମଲା
1. Radiant; glowing.

୨ । ଝୁଲୁଥିବା—2. Dangling; loosely hanging.

୩ । ଖୁବ୍ ପତଳା ଜାଲଜାଲୁଆ ଲୁଗା—
3 Very thin cloth, net-like in texture.

ଝଲମ—ଦେ. ବ—ଦେଉଳର ପାଁଚ ବା ଗୃହର ସେଉଁ ଅଂଶ କାନ୍ଥ ଉପରୁ ବାହାରକୁ ବଳି ପଡ଼ିଥାଏ—A cornice or projection of the outer roof beyond the walls of a temple.

Jhalama
କାନ୍ସ
କନ୍ସସ

ଝଲମଲ—ଦେ. ବଣ (ସ. ଝଲକ୍କା=ଅଭ୍+ମଳନ)—୧ । ଚକ୍‌ଣ—
Jhalamala
1. Smooth.

୨ । ଦୀପ୍ତି ଦ୍ୱାରା ତରଙ୍ଗାୟିତ—2. Glistening; shining with waves of light.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ବେଳେ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବସଦ୍ଧ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଚଲତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌କତ' ଦେଖିବେ

୩ । ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ; ଜକଜକ—3. Shining; radiant.

୪ । ଅସ୍ଥିର ଦ୍ୟୁତିସହ ଝଟକୁଥିବା—

4. Glittering; twinkling.

୫ । ସୁନ୍ଦର—

5. Graceful.

ଅତୁଲ୍ୟ ଅମୂଲ୍ୟ ଝଳ ଝଲମଲ ଗଣ୍ଡସ୍ଥ ମୋ ଗଣ୍ଡେ ଦଶି ରେ ।

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । ଟୁଡ୍ ପତଳା—6. Very thin in texture.

୭ । ଜାଲଜାଲୁଆ—

7. Net-like in texture.

ଦେ. ବ—ସୂତାର ଏକପ୍ରକାର ପତଳା କନା—

A very thin fabric of cotton.

ଝଲମଲିଆ—ଦେ. ବଣ—ଝଲମଲ (ଦେଖ)

Jhalamaliā — Jhalamala (See).

ଝଲର—ଦେ. ବଣ (ଫ. ଜାଲ)—ଜାଲଜାଲୁଆ; ଯେଉଁ ଲୁଗା ଜାଲ ପର ବହୁ ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଓ ପତଳା—

Jhalarā — Thin and netlike in texture (fabric).

ଝଲ୍‌ସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ଝଲସିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—

Jhalasā(se)ibā

୧ । ଉତ୍ତପ୍ତ ଦଗ୍ଧ କରିବା—

1. To scorch; to singe.

ଝଲସାନା ୨ । (ଆଖିକୁ) ଆଲୋକାଧିକ ଦ୍ୱାରା ଧାଁଡ଼ାଯୁକ୍ତ କରିବା—

2. To dazzle (the eyes) with excessive light.

ଝଲସିବା—ଦେ. କି (ଫ. ଝଳ ଧାତୁ; ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ; ସ. ଝଳା ⇒ ଅଲୋକ-ତରଙ୍ଗ)—୧ । (ଆଖି) ଉତ୍ତାପ ବା ଆଲୋକର ଅଧିକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଧାଁଡ଼ାଯୁକ୍ତ ହେବା ଓ ବୁଜି ହୋଇଯିବା—

Jhalasibā — ଝଲସା

ଝଲସନା 1. (the eyes) To be dazed.

୨ । ଜକଜକ ହେବା; ଝଟକିବା—

2. To shine; to glitter.

ଶତ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ, ଝଲସିଉଠଇ, ତଳ ନର୍ତ୍ତରର ବସ୍ତ୍ର ।

ନଉକଶୋର. ନର୍ତ୍ତକୀ ।

୩ । କ୍ଷଣେ ଜ୍ୱଳ୍‌ଜ୍ୱଳ ଓ କ୍ଷଣେ ପ୍ରଭାହୀନ ହୋଇ ଝଟକିବା—

3. To twinkle; to sparkle.

୪ । ତାପର ଅଧିକ୍ୟରେ ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ ହେବା—

4. To be scorched; to be singed.

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଉଠିବା, ପଡ଼ିବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ମଧ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଝଲା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଝଳ ଧାତୁ + ଆ)—୧ । ଆଉପର ଉର୍ମ୍ମି; ଖଗ୍ରର ତରଙ୍ଗ (ମେଦମା)—1. A wave of sun's rays.

୨ । କନ୍ୟା; ଝିଅ—2. Daughter (Apte).

୩ । ବାଳିକା—3. A girl (Apte).

୪ । ଝିଙ୍କାସ୍ତ—4. A cricket (Apte).

୫ । ଖଗ୍—5. Sunshine (Apte).

୬ । ଝଟକୁଥିବା ଆଲୋକ—

6. Glittering light (Apte).

୭ । ଆଭା; ଗୁଳତକ୍ୟ—

7. Splendour (Apte).

ଝାଲା ଦେ. ବ (ଫ. ଜ୍ୱାର, ଜ୍ୱଳନାକର ଓ. ଉତ୍ତାଳବା, ଜ୍ୱଳା) -

ଝାଲନା ଝାଳବାକର୍ମ; ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଧାତୁକୁ ଅନ୍ୟ ଧାତୁ ଦ୍ରବ ଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ କରି ମିଶାଇବା —Soldering of two pieces of metal.

ଦେ. ବଣ—ପରସ୍ପର ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ମିଶା ଯାଇଥିବା (ଧାତୁଖଣ୍ଡ ଦ୍ୱୟ)—Soldered.

ଝଲାଇ—ଦେ. ବ—ଝଲେଇ (ଦେଖ)

Jhalāi — Jhalei (See).

ଝଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଝଲବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Jhalā(le)ibā

1. Causative of Jhalibā.

ଝାଲାନ ୨ । ଝାଳବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

ଝଲାନା; ଝଲବାନା

2. Causative of Jhālibā.

୩ । ପୂର୍ବ ସ୍ମୃତିକୁ ଜ୍ୱଳନ୍ତାବରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରାଇବା—

3. To bring something vividly to one's recollection.

ସେ ସବୁ ଛବ ଫ୍ରାନ୍‌ସର ଅଙ୍ଗଇ ଗୌରବକୁ ଝଲାଉଛ ।

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ୩୨୮ ।

୪ । ଫଲଗ୍ନ କରାଇବା; ମିଶାଇବା—

4. To cause to stick or adhere.

ଝଲାଥ ବୃକ୍ଷରବୃକ୍ଷଲାକୃତ ସ୍ତରରେ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଝଲାଲି—ଦେ. ବଣ—ଝଲାଝଲ ବ୍ୟବସାୟୀ କରିବା ଲୋକ; ଯେ ଅଳଙ୍କାରାଦି ଝାଳେ—One who solders.

Jhalālli

ଝଲହାବା ସ. ବ—ଗୁଆ—The areca nut (Apte),

ଝଲି—ଦେ. ବ (ଫ. ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ; ସ. ଝଳା)—୧ । ଦୀପ୍ତି—

Jhali

1. Glamour.

ଝଲକ ଉଷୁଥିଲ ପବ ଝଲକା ଝଲକ ଭାରବାବଳୀର ଝଳ ।

ଉଷ. ଦୋଷଦ୍ରଷ୍ଟାଶ୍ରୁଦ୍ଧା ।

ଝଲକନି

୨ । ଚକ୍କଣତା—2. Gloss; smoothness.

୩ । ଶୋଭା; କାନ୍ତି—3. Beauty; grace.

ଲପନର ଝଳ; ଜବ ଜବଦ୍ ପ୍ରଚାର ଅର୍ଚ୍ଚଇ ।

ଜାଲମଣି, ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ ।

୪ । ଆଲୋକତରଙ୍ଗ—4. Wave of light.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଦୀପ୍ତ; ଦୀପ୍ତିମାନ୍; ଚୋପା; ଜକଜକ କରୁଥିବା—

1. Radiant; glittering; bright; shining dazzling.

ଝଳ ପାଞ୍ଚାଳୀ ଝଟକେ ନାହିଁ ଚ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋଦ୍ଭବମ୍ ୧୧. ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉ୍ୟ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅନାଗ୍ନ୍ୟକ୍ଷର ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

୨ । ଚିକ୍କଣ—2. Glossy; smooth.

ବ୍ୟାଘ୍ର ଚର୍ମ୍ମେ ମୋ ଅଥର ବଉନ୍ଦେ ପାନ୍ଦ ନେତ୍ରଜଳ ଝୋସି
ଅତୁଲ୍ୟ ଅମୂଲ୍ୟ ଝଲ ଝଲମଲ ଗଣ୍ଡରୁ ମୋ ବସ୍ତ୍ରେ ଘଷି ।
ଜଦମୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦେ. ଝଣର ଝଣ —ଚୋଫା—Dazzlingly.

ଥରେ ଝଲ ଗୋଷ୍ଠା, ଝୁର ଜାଣ୍ ଉଘ ଦେଲେ ମୋଡ଼ ପର୍ ।
ଜଗ୍ମୋର୍ଯ୍ୟ, ଜଗତା ।

ଝଲବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଚଲ୍ ଧାତୁ, ଜ୍ୱଲ ଧାତୁ)—

Jhalibā ୧ । ଚିକ୍‌ଣ ହେବା—1. To be glossy.

ଝଲକା. ଝଲା ୨ । ଶୋଭା ପାଇବା—2. To be beautiful.

ଝଲକନା ଗୁରୁ ସ୍ତେମାଇ ଝଟ ଜର ସତ । ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

୩ । ଜକଜକ ହେବା; ଚକ୍‌ଚକ୍ କରିବା; କାନ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଝଟକିବା—3 To glitter; to glisten.

କାହିଁ ଉଲବାର ଢେଉମାଡ଼ ଜରେ
ବଜୁଳ ପତ୍ରସ୍ପେ ଝଳେ ସୌରକରେ । ବ୍ୟାନାଥ. ନଦକେଶ୍ୱର ।

୪ । ପ୍ରବେଶ କରିବା—4. To enter into.

ଚ୍ଛାଯକ ଜର୍ଜ୍ଜରି ଭାର ପ୍ରଣ ଉଷ୍ଠାଯଲ ମନେ ଝଟ ।
ଜଦମୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତଜଣ୍ଡ. ଗ. ଗୀତ ।

୫ । (ଦୁଇ ପଦାର୍ଥ) ଏକତ୍ର ଅବରୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ମିଶିବା; ଲଗିବା ହେବା; ଜଡ଼ିଯିବା—5. To be inextricably mixed together; to stick to.

କାହା କୁରୁଜ କୁରୁଳୀ, କପୋଳେ ସାଉଣ୍ଟ ଝଟ ।
ସାଳକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୬ । ଧାତୁଖଣ୍ଡଦ୍ୱୟ ଏକତ୍ର ସମ୍ପୃକ୍ତ ହେବା; ଝଲାଡ଼େବା—
6. To be soldered to each other.

୭ । ଝରିବା; ବୋହିବା; ଝରିବା—7. To drop down; to fall down by drops; to drip.

ଜନ୍ମଷ୍ଟ-ପର୍ବ ଜ୍ୟୋସ୍ନା ପଡ଼େ ଝଳ । ବ୍ୟାନାଥ, ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।

୮ । ଉଦ୍ଭାସିତ ହେବା—9. To become manifest.

ଝଳ ଉଠ୍ ହୃଦେ ହୃଦେ ବଶ୍ୱପ୍ରୀତ ଅଧାର । ଉକାବ୍ଦ. ଗୀତଲହରୀ ।

ଝଲୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଏକ ସଙ୍ଗେ ୩ରୁ ଅଧିକ ହାଣ୍ଡି ବସିବା ପାଇଁ ପଟା ଥିବା ଚୁଲି—An oven on which more than 3 pots can be set at a time.

Jhalu

ଝଲେଇ—ଦେ. ବ—ରଙ୍ଗା ଅଳଙ୍କାର ବା ବାସନକୁ ଝାଳିବା ମଜୁରୀ—Wages or cost for soldering an ornament or utensil.

Jhalei

ଝାଳାଇ

ଝଲାଇ

ଝଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—୦ । ବ୍ରାତ୍ୟ (ଫସ୍ଫାରଫୁନ) କ୍ଷତ୍ରିସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀ ଔରସ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତି (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Jhalla 1. A degraded caste amongst the Hindus.

୨ । ଭାଣ୍ଡ; ବଦୂଷକ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A jester, buffoon.

୩ । ପଟହ ବାଦ୍ୟ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. A kind of drum.

୪ । ଜ୍ୱଳା; ତେଜ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Blaze; inflammation; glare.

୫ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବାଜି ରଖି ଲଢ଼େଇ କରେ—
5. A prize-fighter (Apte).

ଝଲ୍ଲିକ —ସଂ. ବ. (ଝଲ୍ଲ=ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି+କୈ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+

Jhallaka କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କଂସାର କରତାଳ, ଚିଜ—

(ଝଲ୍ଲକି, ଝଲ୍ଲକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Bell-metal cymbals.

ଝଲ୍ଲକଣ୍ଠ —ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଝଲ୍ଲ=ପାପ୍ତି ଅଛ କଣ୍ଠରେ ଯାହାର)—

Jhalla-kaṇṭha ପାରା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—Pigeon.

ଝଲ୍ଲରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଝଲ୍ଲ=ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି+ରି ଧାତୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବା

Jhallarī +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

ଝଲରୀ
ଝଲ୍ଲରି } ଅନ୍ୟରୂପ ୧ । ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ନାଗରା—1. A kind of drum.

୨ । ହୁଡୁକା—2. Bolt of a door.

୩ । କ୍ଲେଦ—3 Liquid filth; moisture (Apte).

୪ । ଶୁଭ୍ରତା—4. Purity.

୫ । ଝାଞ୍ଜ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Bellmetal cymbals.

୬ । ସ୍ୱେଦ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Sweat; perspiration.

୭ । ମୃଦୁ କାକାର କେଶଗୁଚ୍ଛ—
7. A lock of hair; a curl.

ଝଲ୍ଲିକା—ସଂ. ବ. (ଝଲ୍ଲ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ଆ)—

Jhallikā ୧ । ଜ୍ୱାଳା; ପାପ୍ତି (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. Blaze; glare.

୨ । ଗାତ୍ରମାର୍ଜ୍ଜନୀ; ଗାମୁଛା—2. Towel; napkin.

୩ । ଗାମୁଛାରେ ଦେହ ପୋଛିଲେ ଦେହରୁ ବାହାରିବା ମଇଳ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Dirt coming out of the body when rubbed with a towel.

୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣର ତେଜ—
4. The blaze of sun's rays.

ଝଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବଧ କରିବା—

Jhash (root) 1. To kill

୨ । ନେବା—2. To take (Apte).

୩ । ପିନ୍ଧିବା—3. To put on; to wear (Apte).

ଝଷ—ସଂ. ବ. (ଝଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—

Jhasha ୧ । ମାଛ; ମତ୍ସ୍ୟ—1. Fish.

ଝଷମାନେ ରହିଁରେ ଦୋଇଣ ଥରୁଣ । କ୍ରିଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ, ଆଦ ।

୨ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ; ତାପ—2. Heat; warmth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ । ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଁରି ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଆ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପଦିନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପଦିନ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ବନ—3. Forest.
୪ । ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ମୀନ ରାଶି—4. The zodiacal sign of Piscus.
୫ । ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ମକର ରାଶି—5. The zodiacal sign of Capricornus (Apte).
୬ । ମରୁଭୂମି—6. A desert (Apte).
୭ । ଭୟଙ୍କର ଅରଣ୍ୟ—7. A dreary forest (Apte).
–। ମକର; ସାଗର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. The seal; a marine animal.

ଝଷକେତନ—ସଂ. ବ—(ବହ୍ନିସୂଚକ; ଝଷ + କେତନ; ଏହାଙ୍କର ପତାକାରେ ମାଛର ରୂପ ଅଙ୍କିତ ଥିବାରୁ)—
ଝଷକେତୁ, ଝଷଧ୍ୱଜ, ଝଷାଙ୍କ } ଅନ୍ୟରୂପ
କନ୍ଦର୍ପ; ମଦନ; କାମଦେବ—The God Cupid (of the Hindus).
ଝଷକେତନର ଏ ଛନ୍ଦ ପାଇଁ—ଗୋଲୋକ, ଇନ୍ଦ୍ରରେଖା ।

ଝଷଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ—ଝଷକେତନ (ଦେଖ)
Jhasha-dhwaja Jhasha-ketana (See)
ଝଷଧ୍ୱଜ ପୀଡ଼ା ଝାଞ୍ଜି ପାଇରୁ । କବିପୂର୍ଯ୍ୟ, କଟୋଷ୍ଠ ରଙ୍କୁ ୫. ଗୀତ ।

ଝଷନିକେତ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଝଷ + ନିକେତ)—୧ । ଜଳାଶୟ—
Jhashaniketa 1. Tank; pond.

ଝଷଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଝଷ + ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—ରୋହୁ ମାଛ—
Jhasha-śreshṭha The Labio Rohita fish.
(ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ରକ୍ତୋଦର, ରକ୍ତମୃଗ, ରକ୍ତବକ୍ଷ, ରକ୍ତପକ୍ଷ, କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ, ରୋହିତ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)

ଝଷା—ସଂ. ବ. (ଝଷ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ + ଆ)—
Jhashā ନାଗବଳା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Nāgabalā (See)

ଝଷୋଦରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ)—ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା; ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ମାତା—
Jhashodarī An epithet or name of sage Byāsa's mother.

ଝସା(ସେ)ଇ ପଶିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଧର୍ଷଣ + ପ୍ରବେଶ)—
Jhasā(se)i pasibā ୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବଳପୂର୍ବକ ଘୁସେ ଢୁକା ପ୍ରବେଶ କରିବା—1. To enter a place forcibly.
घँसना, झिलना
(ଝସି ପଶିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସମୁଦ୍ର ବଳେ ଯାଇ ପଶିଲେ ଝସାଇ ।
କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । ବସ୍ତୁଲୋକଙ୍କୁ ଠେଲି ପେଲି କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା—
2. To force one's way to a place.
ଶାଳୁ ସୈନ୍ୟ ଭିତରେ ଝସାଇ ପଶିଲେ । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ ବନ ।
୩ । ଦ୍ରୁତଗତିରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା—
3. To go to a place swiftly.
ସେ ଜଳ ଭିତରେ ପଶିଯ ଝସାଇ । କୃଷ୍ଣସଂହି, ମହାଭାରତ ଆଦି ।
୪ । ଝାସିବା (ଦେଖ)
4. Jhāsibā (See)

ଝସା(ସେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି. (ସଂ. ଧର୍ଷଣ; ଧ୍ୱଂସ)—ବଳପ୍ରୟୋଗ କରିବା—
Jhasā(se)ibā To use force.
[ଦ୍ର—କେବଳ ଝସାଇ ପଶିବା ଓ ଝସାଇ ଆସିବା ଶବ୍ଦରେ ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଝାଁ ଝାଁ—ଦେ. ଅ—ଝାଈଁ ଝାଈଁ (ଦେଖ)
Jhā-āñ jhā-āñ Jhāiñ jhāiñ (See)

ଝାଁରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଝାଟୁକ)—ନଦୀଗର୍ଭସ୍ଥ ବାଲି ଓ ପଥରସଙ୍କରେ ଜଠିବା ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ ବା ଜୁଦାଳଆ ଗଛ—
Jhā-āñrā A kind of bushy plant growing in riverbeds and the crevices of stones.
[ଦ୍ର—ଏହା ଲମ୍ବରେ ୧୫।୨୦ ହାତ ବଢ଼େ ଓ ଏହାର ଡାଙ୍ଗକୁ ଚର ଲୋକେ ଲଇ କରନ୍ତି । କଟକ ଜକଟ ନଦୀଜ ପଥର-ବନ୍ଧ ଭଲେ ଓ ମହାନଦୀର ପ୍ରସ୍ତରଶଯ୍ୟା ଓ ବଷମମାନଙ୍କ ପଥର ସଙ୍କରେ ଏ ଗଛ ଅନେକ ଜନ୍ମେ ।]

ଝାଈ—ଦେ. ବ— ଗୁଡ଼ରେ ପାଗ କରିବା—
Jhāi To prepare syrup by over-heating molasses.

ଝାଈଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଝା ଧାତୁ = ଅଗ୍ନି ପ୍ରଯୋଗ କରିବା)—
Jhāiñ ୧ । ତୀବ୍ର ଗ୍ରୀଷ୍ମ; ଗରମି—1. Excessive heat.
୨ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—2. Summer.
ଦେ. ଅ—୧ । ଝାଈଁଝାଈଁ; ହୋଲ୍ଲମାରିବା—
ଝାଁ 1. Fainting; faint; swoon.
झाँयँ ୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଧାତୁ ଆଦର ଆଘାତ ଜନିତ ଶବ୍ଦ (ଯଥା; ଦୁଇ ଧାତୁପାତ୍ର ବାଜିବା, ଘଣ୍ଟା ବାଜିବା, ହାଣ୍ଡିରେ ଗୁଡ଼ାଲ ଗୁଜିବା)—
2. Tinkling; clanking sound.
ଗୁଡ଼ର ତାଜଲ ଝାଈ—କେଳା ଗୀତ ।
୩ । ଉତ୍ତପ୍ତ—3. Heated; warm.
୪ । ଅତିରିକ୍ତରୂପେ ଭାଜି ଦୋଇଥିବା—
4. Roasted over much.
୫ । ଭଜାତାଜରେ ପୋଡ଼ି ଯାଇଥିବା—
5. Burnt; calcined.
୬ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଜନ୍ମିବା (ଯଥା—ଝାଈଁମୁଗ)—
6. Produced or harvested in summer.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବଣ—ଝାଏଁ (ଦେଖ)
Jhāeñ (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଝାଈଁମୀନ (ଦେଖ)
Jhāiñ-mīna (See)

ଝାଈଁକରି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସଂ. ଝଟିତି; କିମ୍ବା ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Jhāiñ kari ଝଟ୍—Very soon; immediately;
झाँकरे at once.
झटपट

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଢ	ଏ	ଦନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଞ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଔଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲ୍	ଐ	ଅକାଗ୍ନ୍ୟବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

ଝାଇଁକନା
ଝାଇକନ
ଝାଇକର
ଝାଇଁଦସ୍
ଝାଇଁଧସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଝାଇଁକ ଝାଇଁ—ଦେ. ଅ—ଘଣ୍ଟାକୁ ପିଟିବାର ତାଳ ବା ଉଚ୍ଚାରଣ—
Jhāiñki jhāiñ Part of the rhythmic formula pronounced while beating a gong.

[ଦ୍ର—ଝାଇଁକ ଝାଇଁ, ଝାଇଁକ ଜଝାଇଁ ଝାଇଁକ ଝାଇଁ; ଝାଇଁ-ଝାଇଁକର ଝାଇଁକ ଝାଇଁ—ଏହା ଘଣ୍ଟା ପିଟିବାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଚାରଣ ଅଟେ ।]

ଝାଇଁଝାଇଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ବା ସ୍ପ. ଝଙ୍କାର)—
Jhāiñ-jhāiñ ୧ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଝଣ ପଦାର୍ଥଦ୍ୱୟର ଆଘାତଜନିତ ଝାଇଁଝାଇଁ ଶବ୍ଦ—1 Sound of repeated tinkling or clanking; repeated clanging sound.
ଝାଏଁଝାଏଁ

(ଯଥା—ଘଣ୍ଟା ବାଜିବାର, ଗୁଜୁଲ ଗୁଜିବାର, ଝାଞ୍ଜିବାଜିବାର ଶବ୍ଦ ।)

୨ । ଝିଙ୍କାରମାନଙ୍କର ଗାନ୍ଧିବା ଶବ୍ଦ—
2. The chirping of crickets.

ଝାଇଁ ଝାଇଁ ୟନେ ଡାକେ ଝିଙ୍କାସ୍ ।
ସୀମାନ୍ତରେ ଦାବାନଳ ସମ୍ଭର୍ । ଗୋପୋଳ. ଭନ୍ଦୁରେଖା ।

୩ । ନଶା ଚଳିବାର ଶବ୍ଦ—3. The deep distant sound observed at dead of night.

ସ୍ୱଗତୀର ନଥିଲା ଝାଇଁ ଝାଇଁସବେ ।
ସ୍ୱଧାନାଥ. ଶ୍ମଶାନ ଦୃଶ୍ୟ ।

୪ । ଝିମ୍ ଝିମ୍; ଝୋଲ୍ଲା ମାରିବାର ଅନୁଭୂତି—
4. Tingling sensation; a sensation of fainting.

(ଯଥା—ମୋ ଦେହ ଝାଇଁ ଝାଇଁ ହଉଛି ।)

୫ । ଝିଁ ଝିଁ; କାନରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଗର୍ଜ୍ଜନାଦ ବାଜିବା ଅନୁଭୂତି—5. A feeling of tinkling inside the ear.

(ଯଥା—କାନ ଝାଇଁ ଝାଇଁ ହେଲା ।)

ଝାଇଁ ଝାଇଁ ହେବା—ଦେ. କ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ବା ଝଙ୍କାର)—
Jhāiñ jhāiñ hebā ୧ । ଶୀତଦିନର କୌଣସି ଅଙ୍ଗ ବହୁକାଳ ଝାଇଁଝାଇଁ କରା ଏକ ଅବସ୍ଥାରେ ରହି ଅବଶ ହୋଇ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତାହାକୁ ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ କରିବା ସମୟରେ ଝିମ୍-ଝିମ୍ **ଝନଝନ ହୋନା** ଝିମ୍ ଅନୁରୂପ ଅନୁଭୂତି; ଝିମ୍‌ଝିମ୍ ହେବା—
1. Tingling sensation due to moving a limb already benumbed by being kept in one fixed position for a long time.

୨ । କାନମୂଳାରେ ଜୋରରେ ଗୁପୁଡ଼ା ବାଜିଲେ କମ୍ବା ଦେହର କୌଣସି ଗଣ୍ଠିରେ ହଠାତ୍ ଠୋକର ଲାଗିଲେ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଯେଉଁ ଝିମ୍ ଝିମ୍ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ—
2. A tingling or twanging sensation felt in the brain when the root of the ear or any other limb-joint is suddenly struck with force.

୩ । କାନର ଛିଦ୍ରରେ ବହୁକାଳ ତେଲ ନ ପକାଇଲେ କାନ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଝିମ୍ ଝିମ୍ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ—3. A sensation of reverberating felt inside the ear when oil is not put into the ear-hole for a long time.

୪ । ଘଣ୍ଟା ବା ଝାଞ୍ଜିର ଘୋରତର ଶବ୍ଦ ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁଣିଲେ କାନ ଭିତରେ ଜଣାଯିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ଝିଁ ଝିଁ ଅନୁଭୂତି—4. Unpleasant sensation felt in the ear produced by hearing a continuous shrill sound for long time.

୫ । ହାଣ୍ଡିରେ ଗୁଡ଼ୁଲ ବା ମୁଗ ଆଦି ଭାଜିବା ସମୟର ତଳାରୁ ଖଡ଼କାଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଗୁଡ଼ୁଲ ଆଦିକୁ ଲେଉଟ ପାଉଟ କରିବା ବା ଖରଡ଼ିବା ସମୟରେ ହେବା ଶବ୍ଦ—
5. Metallic sound produced while stirring rice etc with the frying stick in a pot over the fire.

୬ । ଫଟା ଘଣ୍ଟା ବା ଝାଞ୍ଜି ବାଜିବାର ବହୁକାଲସ୍ଥାୟୀ ଶବ୍ଦ ବା ଧ୍ୱନି—6. A long lingering tingling sound produced with the cymbals or by striking a broken gong; long din of metallic instruments.

୭ । ଖରା ଦ୍ୱାରା ଶସ୍ୟ ଆଦି (ଯଥା—ମୁଗ) ଉତ୍ତମରୂପେ ଶୁଖି ଯିବା—7. Grains completely drying through heat.

(ଯଥା – ଗମର ମୁଗ ଭାଲି ବୈଶାଖ ମାସ ଖରାରେ ଝାଇଁଝାଇଁ ହୋଇ ଶୁଖି ଗଲାଣି ।)

[ଦ୍ର—ଝମଝମ ଶବ୍ଦ—ଅଳ୍ପକାଲସ୍ଥାୟୀ,
ଝାଇଁଝାଇଁ ଶବ୍ଦ—ଅଧିକକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ଓ ଉଚ୍ଚତର ।]

ଝାଇଁପଖାଳ—ଦେ. କ.—(ସ. ଧା ଧାତୁ; + ପ୍ରକ୍ଷାଳତାନ୍ନ)—ଗରମ
Jhāiñ pakhāla ପଖାଳ; ତରତ ଗୁଡ଼ ତାଡ଼ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତହିଁରେ ପାଣି ଦେଲେ ଯେଉଁ ପଖାଳ ହୁଏ; ଗୁଇଁପଖାଳ; ଉତ୍କା ସଜ ପଖାଳ—Boiled rice soaked with water while still warm.

ଝାଇଁପାଣି—ଦେ. କ.—(ସ. ଧା ଧାତୁ + ପାନୀୟ)—ଯେଉଁ ପାଣିକୁ
Jhāiñ-pāṇi ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତାପରେ ଗରମ ନ କରି ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ତାତିଲା ଲୁହା ଖଣ୍ଡକା ଆଦି ପାଣି ଗରମ କରି ଯାଏ—
Water made warm by immersing a red-hot iron in it.

[ଦ୍ର—ଏହା ରୋଗୀର ପାନୀୟ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଘେରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଦୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଖୁଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଝାଇଁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ର.—୧ । ବହୁକାଳ ଏକ ଅବସ୍ଥାରେ ଅବସ୍ଥାନ
Jhāiñ māribā କରିବା ଯୋଗୁଁ ଅବଶ ହୋଇ ଥିବା ଶରୀରର କୌଣସି ଅଙ୍ଗକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କଲେ ବା ଘଷିଲେ ଯେଉଁ ହିମି ହିମି ଅନୁଭୂତ ହୁଏ—1. Tingling sensation felt while moving a benumbed limb.

୨ । ଝୋଲା ମାରିବା—2. Swooning; feeling of physical drooping; fainting.

ଝାଇଁ ମୀନ—ଟାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) —ବ.—ଅତି ଛୋଟ ମାଛ—
Jhāiñ mīna Very small fish; fry

ଝାଇଁ ମୁଗ—ଦେ. କ୍ର.—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଅମଳ ହେବା ଏକ ପ୍ରକାର ମୁଗ; ଧଳା ମୁଗ—A greenish white variety of moong (cereal) harvested in summer; Phaseolus Typica.
Jhāiñ muga
ହାଲିମୁଗ
हरी मुग

(ଯଥା—ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଈଷତ୍ ହରିତ୍ ବା ସାବଜା ।)

ଝାଉ—ଦେ. କ୍ର.—ଝାଉଁ (ଦେଖ)
Jhāu Jhāuñ (See)

ଝାଉଁ—ଦେ. ବୃ [ସଂ. ଝାବକ (Kirtikar); ତୁଲ. ଝାବୁକ=ଅନ୍ୟ Jhāuñ ପ୍ରକାର ଗଛ]—୧ । ସରୁ ଡାର ଓଲ ପତ୍ରଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ ଗଛ; ସଂ. ନାମ—ଝାବକ, ଚିରୁକ, ବଲ୍ଲଜ ଝାଉଁ—1. Casuarina Muricata; Casuarina Equisetifolia; tamarisk (Kirtikar).
ଅଫଳ, ବହୁଗ୍ରନ୍ଥି
ବିଲାତି ଝାମ; ଝାମ; ଝାଉ
झाउ; जङ्गलि झाउँ

ତେ. ଇରୁସାରୁମାନୁ [ଦ୍ର—ଏହା ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟାରୁ ଆମଦାନି ଗଛ, ଉଚ୍ଚରେ ୪୦।୫୦ ହାତ ବଢ଼େ । ଏହାର ଡାଳଗୁଡ଼ିକ ଲମ୍ବ, ଓ ସରୁ ଡାରପତ୍ର; ଫଳ ଶ୍ଲେଷ୍ଟ ଓ କଣ୍ଟାଳିଆ; ଏହା ସମୁଦ୍ରତୀରରେ ଓ ବାଲିରେ ବେଶି ଜନ୍ମେ; ପବନରେ ଏହାର ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଝାଇ-ଝାଇଁ ବା ସାଇଁସାଇଁ ଶବ୍ଦ କରେ । ୧୦ ବର୍ଷରେ ଏଥିର ଗଣ୍ଡିରୁ ଭଲ ଟାଣୁଆ କଡ଼ୀ ଓ ଖୁଣ୍ଟର ଉପଯୋଗୀ ଶକ୍ତ କାଠ ମିଳେ; ଏହାର ଫଳ ଗୋଟରୁ ଫଳପତ୍ର ଓ ଫଳ ଗୋଲାପି ରଙ୍ଗର; ଏହାର କାଠ ଗଣ୍ଡିଗଣ୍ଡିଆ; ଏହାର ଡାଳ ଖୁବ୍ ତେମଡ଼ା ।

୨ । (ସଂ. ଝାବୁକ) ଧଳା ଘୋଡ଼ାଶ୍ଳଷ୍ଟିଆ; ଏକଜାତିସ୍ଥ ବନ୍ୟ ବନଝାଉ ଶ୍ରୁପ ବା ଗୁଳ୍ମ—Tamarix Gallica.

[ଦ୍ର—ଏହା ଉଚ୍ଚରେ ୪।୫ ହାତ ବଢ଼େ, ନଦୀକୂଳରେ ଓ ବାଲିତରରେ ଏକତ୍ର ବହୁତ ଗଛ ଜନ୍ମେ; ଡାଳ ବା ଦଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ଝାଉଁଗଛର ଡାଳପତ୍ର ଡାଳମାନ ପବନରେ ଝାଇଁଝାଇଁ ବା ସାଇଁସାଇଁ ଶବ୍ଦ କରେ । ଫଳ ଉନକୋଣିଆ ଓ ଶ୍ଲେଷ୍ଟ । ଏହାର ଗଣ୍ଡି ବା ଦଣ୍ଡ ଗଳ୍ପର ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ଏହା ଘୋଡ଼ାଶ୍ଳଷ୍ଟିପରି ସରୁ ତେମଡ଼ା ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ 'ଘୋଡ଼ାଶ୍ଳଷ୍ଟିଆ' ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ।]

୩ । ନାଲ ଘୋଡ଼ାଶ୍ଳଷ୍ଟିଆ; ନାଲିଝାଉଁ—
ଲାଲଝାଉ 3. Tamaria Dioica.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ରର ଖୋଳ ଅଛି । ମାଇ ଓ ଅଣ୍ଡିର ଗଛ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ।]

ଝାଉଁ କରି—ଦେ. ଅ—ଝାଉଁକନି (ଦେଖ)—
Jhāuñ kari Jhāuñkini (See)
ଝାଉଁକରି, ଝାଉଁକନା, ଝାଉଁ କନି, ଝାଉଁଦସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଉଁ-ଝାଉଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝାଞ୍ଜ ଓ ଘଣ୍ଟାଆଦିର ଝଣଝଣ ଶବ୍ଦ—High sound of repeated tinkling of cymbals and gongs.
Jhāuñ-jhāuñ
ଝାଇଁଝାଇଁ

ଝାଉଁ ନଡ଼ିଆ—ଗାଦେ. (ମେଦଗାପୁର) ବ—ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ—
Jhāuñ narḍiā Dry cocoanut.

ଝାଉଁଳା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଶ୍ୟାମଳ)—୧ । ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ—
Jhāuñlā 1. A disease of the eye.
ଝାନ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଆଖି ଉପରେ ଆଖିପତା ଘୋଡ଼ାଇ ଝାଁବର ହୋଇ ପଡ଼େ ।]

୨ । ଝାଉଁଳିବା; ମଉଳିବା—2. Withering.

ଦେ. ବିଣ—ମଉଳି ଯାଇଥିବା—Withered.

ଝାଉଁଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝାଉଁଳିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Jhāuñlā(le)ibā Causative of Jhāuñlibā.
ଝାନ ଖାଓଆନ ମଉଳାଇବା; ଶୁଖାଇବା—To cause to wither.
झवराना ଝାଉଁଳାଇ ବା ମଉଳାରସ ଖଣେ—ଗୋଲୋକ. ଉଦ୍ଭରେଖା ।

ଝାଉଁଳିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଶ୍ୟାମଳ, ଉତ୍ମା. ସଂ. ଧ୍ରା ଧାତୁ=ଅଗ୍ନି-ସଂଯୋଜନ)—୧ । ବୃଷାଦି ଖରାରେ ବା ଶୁଖିକରି ଝାନ ଖାଓଆ ଜସ୍ତେଜ ହେବା ବା ମଉଳିବା—1. To droop; to wither (said of plants).
Jhāuñlibā
झवरना

ଝାଉଁଳିବା ଜବ ଉମାଇରମା—ଜବସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ. କରୋସ୍ୱ ଚଶ୍ମ ୫ ଗୀତ ।

୨ । ଜସ୍ତେଜ ହେବା—

2. To wane; to fade; to languish.

ବାସି ଫୁଲ ଯାଇଛ ମଉଳି,
ବଖାଦେ ବ ପଡ଼ୁଛ ଝାଉଁଳି । ଜଜକଶୋର, ଜର୍ଜରିଣୀ ।

୩ । (ମୁହଁ) ଲଜ୍ଜା ବା ଭୟରେ ଶୁଖି ଯିବା—

3. (the face) To become pale or wan through fear or shame.

ମୃଦୁ ଶ୍ୟାମଳ ଚୋର, ଝାଉଁଳ ଗଲେ ପତ୍ର, ଦୂରପରଶରଜର ଦୁଖାରେ ।
ଜବସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ଲଜ୍ଜାରେ (ମୁଣ୍ଡ) ଭଲକୁ ଘୋଡ ହେବା—

4. To droop; to be crestfallen.

ଦେ. ବିଣ.—ମଉଳି ଥିବା; ଜସ୍ତେଜ ହୋଇଥିବା—
Turned pale; withered.

ତୁ ମୁର ଝାଉଁଳିବା ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ପାଇଲୁ ରୋ
ଜବସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ବଚୋସ୍ୱତତ୍ତ୍ୱ. ୪. ଗୀତ ।

ଝାଏଁ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଝୋଲା ମାରିବା—
Jhāeñ Feeling of drooping; swooning.

ଗାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ଝଟିତି) —ଝଟିତି; ଝଟ୍—
Soon; very soon.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ୍	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଝାଁ କର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଶ.—ଝଟିତ; ତତ୍କ୍ଷଣେ—
Jhāeñ kari Very soon; immediately; at once.
(ଝାଁ କଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଁଜ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ସଂ. ଝର୍ଝ)—୧ । ଝାଞ୍ଜ—
Jhāeñj 1. Cymbals.
୨ । (ସଂ. ଧ୍ୟା ଧାତୁ=ଅଗ୍ନିସଂଯୋଜକ) ଝାଙ୍କ; ଖର—
2. The blaze of sun's rays.
୩ । ତାତ—3. Warmth; heat.
୪ । ଅଂଶୁ; କିରଣ—4. Ray.
୫ । ଅଗ୍ନି ବା ଖରର ତେଜ—
5. Warmth or glare of sun's rays or fire.
[ଦ୍ର—ତୁଳନା କର ସମ୍ବଲପୁର—ନଏବ୍=ନଘା; ଗ୍ୱଏବ୍=ଗ୍ୱଉ, ଖଏନ୍=ଖଣି, ଘାଏନ୍=ଘାଣି ।]

ଝାଁନେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଶ. (ସଂ. ଝଟିତ)—ଝଟ; ଶୀଘ୍ର;
Jhāeñ ne ଅତି ତତ୍କଳ—Very soon; swiftly; at once.
(ଝାଁ ନେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଁ ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ହୋଲ୍ଲମାରିବା—
Jhāeñ māribā Swooning; physical drooping down.

ଝାଁ ଝାଁ—ଦେ. ଅ.—ଝାଇଁ ଝାଇଁ (ଦେଖ)
Jhāñ-jhāiñ Jhāiñ jhāiñ (See)
ତାତ ପବନରେ ଦେହରେ ଝାଁ ଝାଁ ବାକୁ ଅଛ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ· ଉମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଝାଁଟି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଛୋଟ ଛୋଟ ଡାଳ; ଗଛର ଶୁଖିଲା
Jhāñṭi ଛୋଟ ଡାଳ ଆଦି; ଝାଟ—A collection of twigs and small branches.

ଝାଙ୍କ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଝଙ୍କାର)—୧ । ମତ୍ତତା; କଳ ବା
Jhāṅka ଜୋଖର ଦଶା—1. A fit of madness or rage
ଝୋଙ୍କ or quarrelling; paroxysm.
ଝୋକ (ଯଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଝାଙ୍କେ କଳ କଲ ।)
ଝାଁଙ୍କା ୨ । (ସଂ. ଜାଲକ) ଝଙ୍କା ବା ବଡ଼ ଟୋକେଇ—
ଝାଙ୍କା 2. A large basket.
ଝାଁକ ୩ । (ସଂ. ଯୂଥ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବମାନଙ୍କର ପଲ୍ଲା ବା ଦଳ ବା
ଝୁଣ୍ଡ ସମୂହ—3. A multitude or swarm of
ଝାକୀ small animals; a crowd.
ଝାଁକା ୨ । ଢାଲ—4. Shield.
୫ । ଘୂର୍ଣ୍ଣନ—5. Whirling.
୬ । ଝଟକା—6. Jerk; vigorous pull; tug.

ଝାଙ୍କ ଛଡ଼ା(ଡେ)ଇବା—ଦେ କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଯଥାରେ
Jhāṅka chhardā(rde)ibā ପରିଶ୍ରମ କରାଇ ଆହୁରି
[ଝାଙ୍କ ଛଣା (ଣେଇବା)—ଅନ୍ୟରୂପ] କରାଇବା—1. To pester; to bother; to overpower a person with labour.
୨ । କଳ ଅବର ଦଶା ଜଠାଇବା—
2. To have a paroxysm (of quarrel etc.)

ଝାଙ୍କ ଛିଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳ ବା ବାଗ୍ବି-
Jhāṅka chhirdi jibā ତଣ୍ଡାର ଦଶା ଜଠି ନବର୍ତ୍ତିବା ବା
ଝାଙ୍କ ଗଡ଼ିବା
ଝାଙ୍କ ଗଡ଼ି ଯିବା —ଅନ୍ୟରୂପ ଜୋରରେ କାନ୍ଦୁ ଦେବା—
ଝାଙ୍କ ଛଡ଼ିବା Being tired after a fit of quarreling.
(ଯଥା—ତାର ମୋର କଳରେ ଝାଙ୍କ ଛଡ଼ ଗଲା ।)

ଝାଙ୍କଡ଼ା—ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ଝାଟ)—ଉତ୍କଟ; ଅଗ୍ରଭାଗ ବହୁତ; ଝାଙ୍କ୍ରଡ଼ା—
Jhāṅkardā Bushy; shaggy; spreading.
ଝାଁକ୍ଡ଼ା
ଝଂଖାଡ଼; ଝାଁକର

ଝାଙ୍କ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଳଭୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିବା, ପଲ୍ଲା ବାନ୍ଧିବା—
Jhāṅka bāndhibā To swarm into a crowd; to flock together.
ଝାଙ୍କ ବାଂଧା
ଝୁଡମେ ରହନା

ଝାଙ୍କର—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
Jhāṅkar 1. A non-Aryan caste in Sambalpur.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବଣଦେବତାଙ୍କ ପୂଜାଦ୍ୱାଗ୍ କାମ କରନ୍ତି ଓ ଗ୍ରାମ ଚଉକିଦାର କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।]
୨ । ଗ୍ରାମର ଚଉକିଦାର—2. Village-watchman.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କୁ ଦଅ ଯାଇଥିବା ଜାଗିରକୁ ଝାଙ୍କର ଜାଟିର ବୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ଝାଙ୍କରା—ଦେ. ବିଶ—ଝାଙ୍କଡ଼ା (ଦେଖ)
Jhāṅkarā Jhāṅkardā (See).

ଝାଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଅଧ୍ୟକ୍ଷ; ପ୍ରା. ଅଜ୍ଝକ=ଆଖିର ସମ୍ମୁଖରେ)—
Jhāṅkibā ୧ । ଲୁଚକର ଗ୍ରହଁବା ଓ
ଝାଙ୍କା ଗ୍ରହଁକର ଲୁଚବା—1. To look from a
ଝାଁକନା covert.
ଝାଙ୍କି ନଦ୍ୟନବୁ ଦେଇ ଅଦ୍ୟନବୁ ଗଲବନ୍ତ ପୂଣପୂଣି ।
ଅର୍ଜୁନଦୂ· ବଦଗୁଚନ୍ତାମଣି ।

୨ । ଝାଙ୍କି ମାରିବା; ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନର ଅନ୍ତରାଳରୁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଗ୍ରହଁବା—
2. To peep across a high barrier.
ଠାବେ ଠାବେ ଅତ୍ତଶତ୍ତ ମୁଣ୍ଡିବାରୁ
ଟେର ପୋଇ ଗୋଳିଗଣି ଝାଙ୍କିଥାନ୍ତି—ସଥାଜାଥ. ଚଲ୍ଲିବା ।

୩ । (ସଂ. ଝଙ୍କ) ଇତସ୍ତତଃ ବା ଉଲକୁ ଟାଣିବା; ଆକର୍ଷଣ କରିବା; ଜୋରରେ ଟେକିବା; ବେଗରେ କମ୍ପିତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଦ୍ୱୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭିଧାବୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଏ' ଖୋଜିବେ; 'ଦଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦନ୍ତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଜରବା—3. To pull down; to tug; to draw with force; to jerk.

ଝାଙ୍କିନେଇ ମନ-ମଣିଷ ଯା ସ୍ତନ-ସମ୍ପୁଟରେ ରଖାଇଲୁ ।
ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । (ନଦ୍ରା ଓ ନଶା ଆଦି) ଆକ୍ରମଣ କରି ଅବନତ କରିବା; ଟଳାଇବା; ଅଚେତନ କରିବା— 4. To cause one to totter; to overpower one (said of sleep or intoxication).

୬ । ଘୁରାଇବା—6. To whirl.

୭ । ଝାମ୍ପିବା—7. To swoop (Howells).

୮ । ଦୋହଲାଇବା; ଜୋରରେ ହଲାଇବା— 8. To give a violent shaking.

ଝାଙ୍କି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଲୁଚକର ବାରଂବାର ଗ୍ରହଁବା— Jhāṅki māribā 1. To peep stealthily.

ଉଙ୍କି ମାରା ୨ । ଉଚ୍ଚ ପଦାର୍ଥର ଅନ୍ତରାଳରୁ ଗ୍ରହଁବା— **झाँक मारना** To peep over a high barrier.

ଝାଙ୍କି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଟାଣିହେବା; ତଳକୁ ଖସି ଆସିବା— Jhāṅki hebā 1. To be pulled or drawn downwards.

ଯେଣ୍ ଝାଙ୍କି ହୋଇ ଯେ ବରଷିଲ ଘନ—କୃଷ୍ଣବିଂହ ସଦାଉରଉ. ବନ ।

୨ । ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ହେବା; (ମୁଣ୍ଡ) ବୁଲାଇ ହେବା— 2. To reel.

(ଯଥା—ମୋ ମୁଣ୍ଡଟା ଝାଙ୍କି ହେଉଛି ।)

ଝାଙ୍କୁଳା—ଗ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ଝାମ୍ପୁଳା— Jhāṅkulā Bushy; spreading.

ଝାଙ୍କେ—ଦେ. ଅ—ଏକ ଝାଙ୍କ; ଏକ ଦଖା; ଝୁଙ୍କେ— Jhāṅke One shower or paroxysm (e.g. of rebuke, or thrashing); fit.

(ଯଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଝାଙ୍କେ କଳ କଲି ।)

ଝାଙ୍କେ ଝାଙ୍କେ—ଦେ· ଅ—ଦଳଦଳ ହୋଇ— Jhāṅke jhāṅke In numbers; in crowds.

ଝାଙ୍କଝାଙ୍କ ଗଳ ଭୁରଗ ଶାଳା ପାଖେ,
ବସଇ ମୃଗ ଝାଙ୍କେ ଝାଙ୍କେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଝାଙ୍ଗଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ପୁଂ (ସଂ. ଜାଙ୍ଗଲିକ)—ଝାଙ୍ଗଡ଼; Jhāṅgaṛda ଝୋକା—Young chap.

(ଝାଙ୍ଗଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ଝାଙ୍ଗଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଝାଞ୍ଜ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଝର୍ଝର)—କଂସାମିଶା ପିତଳର ବୃତ୍ତଦାକାର ଓ Jhāñja ପତଳା କରତାଳ—Thin and wide cymbals of ଝାଂଝର brass mixed with bell-metal.

झाँझ [ଦ୍ର—ଏହା ଦେବାଳୟାଦିରେ ମୃଦଙ୍ଗ ବାଦ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଓ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନରେ ବଜାଯାଏ ।]

ଝାଞ୍ଜ ପେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝାଞ୍ଜ ବଜାଇବା— Jhāñja pelibā To strike or sound cymbals.

(ଝାଞ୍ଜ ପିଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅରୁଣ ପବ୍ୟ ଉଠୁଁ ପେଲୁଅଛୁ ଝାଞ୍ଜ—
ପ୍ରାତୀ. ତ୍ରିଜଳରୂପଣଗୀତା ।

ଝାଞ୍ଜିର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଝର୍ଝର)—ଲୁଦାର ବା ପିତଳର ବହୁ ଛିଦ୍ର ବା Jhāñjari ଜାଲବଶିଷ୍ଟ ଚାଲୁଣୀ—A metal strainer.

ଝାଁଝିରି

झांझरी

ଝାଞ୍ଜର ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝାଞ୍ଜରିବା (ଦେଖ) Jhāñjari pakā(ke)ibā Jhāñjaribā (See)

ଝାଞ୍ଜରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଜର୍ଜର)—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ (ପୋକଆଦ Jhāñjaribā ଖାଇ) ବହୁ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ କରିବା—To bore innumberable holes into a thing (e. g. insects eating into a book or wood),

ଝାଞ୍ଜି—ଦେ. ବ [ସଂ. √ ଧାତୁ (ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ) କର୍ମା. ଜର୍ଜର]— Jhāñji ୧ । ଗରମ; ଉତ୍ତାପ; ତାତି; ସନ୍ତାପ—1. Heat; ଝାଁଝ excessive heat.

झाँझ ଝଞ୍ଝଟ ପୀଡ଼ା ଝାଞ୍ଜି ତାତରୁ—ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ, ଜଗୋପବନ୍ଧୁ. ଝ. ଗୀତ ।

୨ । (ସଂ. ଜର୍ଜର=ଶୈବାଳ) ବୋରଝାଞ୍ଜି ନାମକ ଜଳସ୍ଥାନ ଝାଁଜୀ ଦଲବଶେଷ—2. A kind of aquatic broad-and-thick-leaved plant floating on water.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପତ୍ର ଗୋଲ, ଗୋଲାପଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ାପର; ତେର ସରୁସରୁ, ଫୁଲ ନାହିଁ; ଏହା ପବନଦ୍ୱାର ଜଳାଶୟର ଏପାଖ ସେପାଖକୁ ଉଡ଼ି ଦୋଇ ଯାଇ ଗ୍ରସିଥାଏ ।]

୩ । ଅତ୍ୟଧିକ ତାପଯୁକ୍ତ ବାୟୁ; ଉଷ୍ଣ ବାୟୁ; ଲୁ; ଉତ୍ତପ୍ତ — 3. Hot waves of air; heat-waves.

(ଯଥା—ବୈଶାଖମାସ ଦୁଇପହରବେଳେ ଖୁବ୍ ଝାଞ୍ଜି ପିଇଛି ।)

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅସହ୍ୟ ତାପଯୁକ୍ତ—1. Unbearably hot.

୨ । ଉତ୍ତପ୍ତ—2. Heated.

ଝାଞ୍ଜି ତାତି—ଦେ. ବ—ଅସହ୍ୟ ଉତ୍ତାପ— Jhāñji tāti Intolerable heat.

ଝାଞ୍ଜି ପିଟିବା—ଦେ. ବ—ଉତ୍ତପ୍ତ ବାୟୁ ବେଗରେ ବହିବା— Jhāñji piṭibā Blowing of hot blasts of air.

ଝାଞ୍ଜି ବୋହିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଝାଞ୍ଜି ମାରିବା }

[ଦ୍ର—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ଦ୍ୱିପ୍ରହର ସମୟରେ ଝାଞ୍ଜି ପିଟେ ।]

ଝାଞ୍ଜି ମୁଗ—ଦେ. ବ—ଝାଈଁ ମୁଗ (ଦେଖ) Jhāñji muga Jhāiñ-muga (See)

ଝାଞ୍ଜିରି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଝର୍ଝର)—ଘାଣ୍ଟିଜଳା ମୁହଁରେ ବସାଯିବା ଲୁଦାର Jhāñjiri ଜାଲ—A latticed frame given at the ଝାଁଝରୀ mouth of water-pipes.

री

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଝାଞ୍ଜିର ମଙ୍ଗଳା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବତା ବା ଯୋଗିନୀବଶେଷ—
Jhāñjiri maṅgaḷā Name of a village-Goddess.

ଝାଟ—ସ.ବ—(ସ. ଝଟଧାତୁ=ସଦ୍ଦଡ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ) ୧ । ଜଙ୍ଗଲ—
Jhāṭa 1. Grove.
୨ । ଗୁଳ୍ମ; କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷ—2. Small tree; plant.
୩ । ଝୁଡ଼ା—3. Bush.
୪ । ମାର୍ଜ୍ଜନା; ଓଳାଇବା—4. Sweeping with a broom.
ଦେ. ବ—ପ୍ରହାରାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ପତ୍ର ଓ ଶାଖାବିହୀନ ସ୍ଥୂଳ ଡାଳ; ଗ୍ଲଟ; ଗ୍ଲଟିଆ—1. A small leafless and branchless twig used for thrashing.

ଝାଟପାଟ—ଦେ. ବ. (ସ. ଝାଟ+ଜରର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)—ଗ୍ଲୁଟିରେ ଓଳାଇବା; ଝାଡ଼ିବା—Sweeping with a mop or brush.
ଝାଁଟ, ଝାଁଟି
ଝାଡ଼ପୋଛ

ଝାଟା—ସ.ବ. (ଝଟଧାତୁ=ଗଦା ଦେବା, ଶବ୍ଦଜନ୍ୟ ଝାଟଧାତୁ=ଗଦା କରିବା ଜାତ+କରଣ ଅ)—୧ । ସମ୍ମାର୍ଜ୍ଜନୀ (ଝାଙ୍କୋନ୍ଦ)—
Jhāṭā 1. Broom; sweeping mop.
୨ । ଯୂଇ (ଦେଖ)
2. Jūi (See)
୩ । ଭୂଇଁ ଅଁଳା (ଦେଖ)
3. Bhūiñ-a-aṁḷā (See)

ଝାଟି—ଦେ. ବ. (ସ.ଝାଟ)—୧ । ବୃକ୍ଷର ସରୁ ସରୁ ଶାଖାସମାନଙ୍କ ଗୁଚ୍ଛ—
Jhāṭi 1. A custer of twigs of a tree or plant; wattle.
ଫାକଡ଼ା, କଞ୍ଚି
ଟହନୀ ୨ । ଅଡ଼ୁଆଭଡ଼ୁଆ ଲଟା ଓ ଗୁଳ୍ମ—
2. Tangled twigs and creepers.
୩ । ଝଟା—3. Twigs; brush-wood.
୪ । ବାଉଁଶ ଜାତି—4. The twigs of bamboo.
୫ । ଦରଡ଼ ଆଦ ଗଛର ସରୁଦଣ୍ଡ—
5. Thin stems of plants.

ଝାଟିଆ—ଦେ. ବ.—ଝାଟି (ଦେଖ)
Jhāṭiā Jhāṭi (See)
ଦେ. ବଣ—୧ । ଝାଟିପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Full of twigs.
୨ । ଅଡ଼ୁଆ ଭଡ଼ୁଆ—2. Complicated; tangled.

ଝାଟିକା—ସ. ବ.—ଯୂଇ (ଦେଖ) (Apte)
Jhāṭikā Jūi (See)
ଝାଟୀ
ଝଟୀକା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଝାଟି ଚମ୍ପା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ଗଛ—
Jhāṭi champā A kind of big wild tree.

[ଦ୍ର—ଏହା ଉଚ୍ଚରେ ୮୧୦ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ; ପତ୍ର ଥମ୍ ପତ୍ର ପର । ପତ୍ରକୁ ୨ଟି ମରତ ସଙ୍ଗେ ବାନ୍ଧିଲେ ନାଲନାଲୁଆ ହୁଏ । ତାହା ଘାଆରେ ଲଦିଲେ ଘାଆ ଶୁଖିଯାଏ ।]

ଝାଟିମାଟି—ଦେ. ବ.—ଝାଟିଦ୍ୱାରା ବାଡ଼ ଦେଇ ତା ଉପରେ ମାଟି ଗୁଣ୍ଠି କାନ୍ଥ ଉଚ୍ଚ କରିବା ପ୍ରଣାଳୀ—
Jhāṭi-māṭi କାନ୍ଥ ଉଚ୍ଚର କରିବା ପ୍ରଣାଳୀ—
ଝିଟାବେଡ଼ା; ଛିଟାବେଡ଼ା Mud-and-wattie; clay besmeared over twigs twined together for raising a wall.

ଝାଟିମାଟି କାନ୍ଥ—ଦେ. ବ—ଝାଟିମାଟି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କରାଯାଇଥିବା
Jhāṭi-māṭi kānṭha ଘରର କାନ୍ଥ—Wall raised by
ଝିଟାବେଡ଼ାରଦେବାଲ putting clay over twigs, mud-and-wattle wall.

ଝାଟିମାଟି ସଡ଼କ—ଦେ. ବ—ବାଲି ବା କାଦୁଅ ଉପରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଝାଟି
Jhāṭimāṭi sarḍaka ଦେଇ ତା ଉପରେ ମାଟି ବଚ୍ଚାଇ କରାଯିବା
ଝିଟାବେଡ଼ାରରାସ୍ତା ସଡ଼କ—A fair-weather road made by spreading earth on twigs laid over sand or mud.

[ଦ୍ର—ଏ ସଡ଼କରେ ଘୋଡ଼ା ବଳଦଆଦିଙ୍କ ଗୋଡ଼ ବା ଗାଡ଼ିର ଚକ ବାଲିରେ ବା କାଦୁଅରେ ଯେଉଁମାନେ ପଶିଯାଏ ନାହିଁ, ଏଥି ପାଇଁ ଗମନାଗମନର ସୁବିଧା ହୁଏ ।]

ଝାଟୁଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ଝାଟ=ମାର୍ଜ୍ଜନା)—
Jhāṭuā ୧ । ଗ୍ଲୁଣ୍ଠୀ—1. Sweeping mop.
ଝାଟା ୨ । ଗ୍ଲୁଣ୍ଠୀ ଦ୍ୱାରା ଓଳଆ ଦୋଇଥିବା ଅଳଆ ବା
ଝାଡ଼ନ ଆବର୍ଜ୍ଜନା—2. Sweepings.

(ଝାଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସ. ଦୁଷ୍ଟୁ—
୧ । ଧୃଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Pertinacious.
୨ । ଯେ ଅଡ଼ୁଆ ଲଗାଏ—
2. Creating complications.

ଝାଟୁଆ(ଏ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ଝାଟ)—ଆବର୍ଜ୍ଜନା ସରୁ ଓଳାଇବା—
Jhāṭuā(e)ibā To sweep; to brush.
ଝାଡ଼ା ଘରଯାକ ସରୁ ସେ ଝାଟୁଆଇ ରହୁ ।
ଝାଡ଼ନା କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହାଘରଇ, ବନ୍ଦ ।

ଝାଟୁଆ ଗଦା—ଦେ. ବ—ଅଳଆ ଗଦା; ଯେଉଁ ଗଦାରେ ଅଳଆମାନ
Jhāṭuā gadā ଜମାକରି ଯାଏ—Refuse-heap; a heap of sweepings and refuse matter.

ଝାଟେଇବା—ଦେ. କି. (ସ. ଝାଟ)—ଝାଟୁଆଇବା (ଦେଖ)
Jhāṭeibā Jhāṭuāibā (See)
(ଝାଟେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଡ଼ କୁନ୍ଦୁରି—ଦେ. ବ—ମଟକା (୧) (ଦେଖ)
Jhārḍa kunduri Maṭakā (1) (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂର୍ବତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ'

ଝାଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଝାଟ=ଛେଦ, ବୃଦ୍ଧି; ଝଟ ଧାତୁ=ଗ୍ରଣୀକରଣ)—

Jhārḍa
ଝାଡ଼
ଝାଡ଼

୧ । ଅରଣ୍ୟ; ବଣ; ଜଙ୍ଗଲ—1. Forest.

ଝାଡ଼ ଫସାରେ ମନ ଝୁଣାଇ ପଶୁ ।
ମନବୋଧ. ଉତ୍ତରଖ ।

୨ । ବୃକ୍ଷା—2. Shrub; bush.

୩ । କାନ୍ଧ; ଗୁଚ୍ଛ—3. Tuft; cluster; bunch.

୪ । (ଏହା ବୃକ୍ଷାର ଅନୁରୂପ ଦେଖାଯିବାରୁ) ବହୁ-ଦୀପଯୁକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାପମଣ୍ଡିତ କାଚର ଆଲୋକାଧାର; ବହୁ-ଶାଖାଯୁକ୍ତ କାଚର ସାଥବୃକ୍ଷ—

4. A cluster of glass lamps; chandeliers candelebra.

ଝୁଲୁଛ ମାଣିକ୍ୟ ଦ୍ୱାର୍ତ୍ତି, ମାଣିକ୍ୟର ଝାଡ଼
ଥୋପା ଥୋପା ଗଜମୁକ୍ତା ଗୁଞ୍ଚି ଉତରେ । ଚନ୍ଦ୍ରାନଣି, ବଳରାମଦାସ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— ସୁନା ତାର ବା ରୂପା ତାରରେ ନିର୍ମିତ ଶାଖାପତ୍ରଯୁକ୍ତ ବୃକ୍ଷାକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଅତରଦାନ୍—

Attardan of gold or silver filagree work in the shape of a tree.

ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଝାଟ + ଖଣ୍ଡ)—

Jhārḍa-khaṇḍa
ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ
ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ

୧ । ଜଙ୍ଗଲ ମୂଲକ; ବଣୁଆ ରାଜ୍ୟ ବା ଦେଶ; ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଆରଣ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ; ଗଡ଼ଜାତ—1. Wild tract of country; hill-state; a country full of forests.

ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ରସା ବାଦସା ଉଣେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉଶୋସ୍ତ ଚଣ୍ଡ. ୪. ଗୀତ ।

୨ । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଛତିଶଗଡ଼ ଆଦ ଅରଣ୍ୟମୟ ଅଞ୍ଚଳ—

2. The wild tract of the Central Province.

୩ । ବୈଦ୍ୟନାଥ ଧାମ (ଝାଡ଼େନ୍ଦ୍ର) (ଦେଖ)

3. Baidyanātha dhāma (See)

[ଦ—ବୈଦ୍ୟନାଥ ଧାମଠାରୁ ଗଞ୍ଜାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ପାହାଡ଼ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ଶ୍ରେଣୀ ଲଗିଛି ତହିଁର ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଅଂଶ ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେବାର ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଏ । ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ରଚତ ଗ୍ରତ ଇତିହାସମାନଙ୍କରେ ଛତିଶଗଡ଼ ଓ ଗଣ୍ଡବାନା ଅଞ୍ଚଳର ଉତ୍ତରାଂଶ ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ନାମରେ ଅଭିହିତ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) । ବଙ୍ଗୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ସାହିତ୍ୟରେ ବୈଦ୍ୟନାଥଧାମ ଓ ସୁଲତାନପୋଷରେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଛତିଶଗଡ଼ ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଅରଣ୍ୟମୟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ନାମରେ ଅଭିହିତ କରଯାଇଅଛି]

ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବାଦସା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଝାଟ + ଖଣ୍ଡ + ଫା. ପାତ୍‌ଶାହ୍)

Jhārḍa-khaṇḍa bādasaha
ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବାଦସାହା
ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବାଦସାହ

ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବା ଆରଣ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବାଦଶାହ ରାଜା—The king of the wild tracts of Central India.

(ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ପାଇଶ୍ଚ; ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ପାଚ୍ଚସା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)

Jhārḍa-khaṇḍi
Jhārḍa-khaṇḍa (See)

ଝାଡ଼ ଗିଲାସ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଝାଟ + ଇଂ. ଗ୍ଲାସ୍)—ଝାଡ଼ ୪ (ଦେଖ)

Jhārḍa gilāsa
ଝାଡ଼ଗେଲାସ
ଝାଡ଼ଗିଲାସ
Jhārḍa 4 (See)

ଝାଡ଼ ଗୁରୁଡ଼—ଦେ. ବ—ଜଙ୍ଗଲରେ ମଳକୁ ଉଠିଥିବା ଆମ୍ବଗଛମାନଙ୍କରେ

Jhārḍa-gururḍi
ଝାଡ଼ଗୁରୁଡ଼
ଝାଡ଼ଗିରଡ଼ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଝାଡ଼ଗେରଡ଼ }

ଯେଉଁ ଗୁରୁଡ଼ି ବା ଗ୍ଲେଟ୍‌ଗ୍ଲେଟ ଆମ୍ବ ଫଳେ; ବନ୍ୟ ଆମ୍ବବୃକ୍ଷଜାତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଫଳ—Small mangoes from trees growing wild in forest.

ଝାଡ଼ ଜୟପୁର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ବଶାଖାପଟ୍ଟଣା

Jhārḍa jayapura
(ଝାଡ଼ ଜୟପୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜଲ୍ଲୀପୁ ଜମିଦାରୀ ରାଜ୍ୟ—The Jeypur estate in the disrict of Vizagapatam.

[ଦ୍ର—ରାଜପୁତନା ଅଞ୍ଚଳର ଗଡ଼ଜାତ 'ଜୟପୁର' ଠାରୁ ବଶାଖା-ପଟ୍ଟଣା ଜିଲ୍ଲାର ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟକୁ ଚିହ୍ନାଇବା ପାଇଁ ଶେଷୋକ୍ତ ରାଜ୍ୟକୁ ଝାଡ଼ଜୟପୁର ନାମରେ ଡକାଯାଏ । ଏହା ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ଅଧୀନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଥିର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଏଥିର ରାଜା ଓଡ଼ିଆ । ନୂତନ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ସୀମା-କରଣକ କମିଶନ୍ ଏହାକୁ ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳରୂପେ ଗଣ୍ୟ କରଅଛନ୍ତି ।]

ଝାଡ଼ଝୁଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ପାତ୍ରରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ

Jhārḍa jhurḍa
ଝାଡ଼ାବୁଡ଼ି
ଝାଡ଼ଝୁହାର

ରୂପେ ନିଃଶେଷିତ ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥା—1. The condition of a pot being emptied of all the contents.

୨ । ଝାଡ଼ ଫୁଙ୍କ (ଦେଖ)

2. Jhārḍa phuṅka (See)

୩ । କୌଣସି ସ୍ଥାନ ଉତ୍ତମରୂପେ ସମ୍ମାର୍ଜନ ବା ପରିଷ୍କାର କରିବା; ଝାଡ଼ାଝୁଡ଼ା—

3. Sweeping a place clean.

ଦେ. ବଣ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିଃଶେଷିତ (ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ଆଧାର)—(a pot) Emptied completely.

ଦେ. କି. ବଣ—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିଃଶେଷିତ କର—

1. Emptying completely.

୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଚୂନ ଓ ଅଳଆ ଆଦ ପରିଷ୍କାର କରି—

2. By cleansing and dusting thoroughly.

ଝାଡ଼ଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଝଟ ଧାତୁ=ଗଦା ଦେବା)—

Jhārḍana
ଝାଡ଼ନ
ଝାଡ଼ନ

୧ । ଯାହାଦ୍ୱାରା ଘର ବା ଘରର ଉପକରଣମାନଙ୍କରୁ ଚୂନ ଝାଡ଼ନ୍ତୁ; ପୋଛ; ସମ୍ମାର୍ଜନୀ—1. A duster.

୨ । ଝାଡ଼ିବା କର୍ମ; ଝଡ଼ା—

2. Act of shaking off; dusting or cleansing.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଢ଼

ଝାଳଝାଡ଼ା ୩ । ଗାଳ ବୃଷ୍ଟି; ସୋଧନ—
3. A shower of rebukes or abuses.

ଝାଡ଼ଣି—ଦେ. ଵ—ଝାଡ଼ଣ ୧ ଓ ୩ (ଦେଖ)
Jhārdaṇi Jhārdaṇa 1 & 3 (See)
(ଝାଡ଼ଣି; ଝାଡ଼େଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଡ଼ନ—ଦେ. ଵ—ଝାଡ଼ଣ (ଦେଖ)
Jhārdana Jhārdaṇa (See)

ଝାଡ଼ ଫା(ଫା)ନ(ନୁ)ସ—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ଝାଟ୍ + ଫା· ଫାନୁଟ୍)—
Jhārda pā(phā)na(nu)sa ୧ । ରୋସଣୀ ଓ ମଜଲିସରେ ଝାଡ଼ଫାନସ ସଜା ଯିବା ଢାଚର ଅନ୍ଯେକ ସୁମ୍ପମାନ—
ଝାଡ଼ଫାନୂସ 1. Chandeliars and chinese lanterns.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ବାଣ ବା ଅଉସବାଜ ଯାହା ଜଳା ଗଲେ ଝାଡ଼ ପର୍ ଦେଖାଯାଏ—
2 A kind of firework which exhibits chandeliar-figures when set on fire.

ଝାଡ଼ପୁଡ଼—ଗ୍ରା. ଵ—ଝାଡ଼ଝୁଡ଼ (ଦେଖ)
Jhārda-purda Jhārda-jhurda (See)

ଝାଡ଼ ଫୁଙ୍କ—ଦେ. ଵ. (ସଦ୍ଭବର; ଝାଟ୍ = ସମ୍ମାଜନ + ଫୁତ୍କାର)—
Jhārda phuṅka ରୋଗ ବା ଭୂତାଦ ଅଧସାରଣାର୍ଥ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ବା ଭୂତାକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଙ୍ଗରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଚଲାଇବା (ଝାଡ଼ିବା) ଓ ଅଙ୍ଗମାନଙ୍କରେ ଫୁତ୍କାର ଦେବା (ଫୁଙ୍କିବା)—Moving the fingers and blowing whiffs on the body of a person attacked with fever or evil spirits; exorcising, making passes over the body of a person possessed of evil spirit or suffering from some disease.
ଝାଡ଼ଫୁଙ୍କ
ଝାଡ଼ଫୁଙ୍କ

ଝାଡ଼ବାଈ—ଦେ. ଵ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବତାବିଶେଷ—
Jhārda-bāī Name of a village-Goddess.

ଝାଡ଼ବାସିନୀ—ଦେ. ଵ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବତାବିଶେଷ—
Jhārda-bāsinī Name of a village-Goddess.

ଝାଡ଼ ମାଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଵ—ଡାଆଣୀ ଓ ଭୂତ ଆଦ ଛଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ରସମ୍ବଳିତ ଗୁଣିତଦ୍ୟା—
Jhārda-mālj Charms and esoteric formulae used by exorcists.

ଝାଡ଼ା—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ଝାଟ୍ ଧାତୁ = ଘଷି କରଣ; ଏ ଶବ୍ଦ ହିନ୍ଦୀରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
ବାହ୍ୟେ; ବାହ୍ୟି ୧ । ମଳ; ଗୂଢ଼; ବିଷ୍ଠା—1. Ordure.
ଝାଡ଼ା ୨ । ଅଧିକ ମଳ ନିଃସରଣ; ଅତିସାର ବା ଓଳାଉଠା ରୋଗ—2. Diarrhoea; dysentery; cholera.
୩ । ମଳତ୍ୟାଗ; ଦଗଶା; ଦୃଗିବା—3. Act of easing oneself; discharge from the bowels.
୪ । ବିଣାରେ ସବୁ ତାରମାନ ଏକସଙ୍ଗେ ବାଜିବା—
4. The simultaneous vibration of all the strings of a guitar.
୫ । ଝଡ଼ା (ଦେଖ)
5. Jhardā (See)

ଝାଡ଼ାକଇ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଝଟ ଧାତୁ + ଆ. କୈ)—ଓଳଉଠା ରୋଗ; ବିସୂଚିକା—Cholera.
Jhārdā-kaj
ଓଳାଓଠା; ଭେଦବମି [ଦ୍ର—ଏହି ରୋଗରେ ବିଶେଷ ଝାଡ଼ା ଓ କଇ ହୁଏ (ବାନ୍ତ) ହୁଏ; ଶେଷରେ ଶିରାମଇ ଉଠେ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ମରି ଯାଏ । ଏହା ଗୋଟିଏ ସଂକ୍ରାମକ ଓ ମାରାତ୍ମକ ରୋଗ । ଜୀବାଣୁମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା (Bacilli) ଏହି ରୋଗ ଜାତ ହୁଏ ବୋଲି ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ପାରଦର୍ଶୀ ଚିକିତ୍ସକମାନେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଅଛନ୍ତି । ଭାରତରେ ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଏ ରୋଗ ନ ଥିଲା । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦିରେ ଏହା ପ୍ରଥମେ ପଞ୍ଜାବରେ ଇଂରାଜଙ୍କ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଗଲା ।]

ଝାଡ଼ାକଇଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଓଳାଉଠା ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—
Jhārdā-kaiā 1. Attacked with cholera.
(ଯଥା—ଝାଡ଼ାକଇଆ ମନ୍ତ୍ର ।)
୨ । (ଗାଳ ବା ଅଭିଶାପରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯେ ଓଳାଉଠାରେ ମରିବ—2. (a curse) Beest thou attacked with cholera.

ଝାଡ଼ା କବଜ—ଦେ. ଵ. (ହି. ଝାଡ଼ା + ଅ. କବ୍ଜିୟତ୍)—
Jhārdā kabaja କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ ହେବା—
ବାହ୍ୟିକବଜ Constipation; costiveness.
କବଜିୟତ
(ଝାଡ଼ା କବଳା; ଝାଡ଼ା କବଜବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଡ଼ା କରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଔଷଧାଦ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି କରାଇବା—To cause looseness of bowels by a dose of purgative medicine or appliance.
Jhārdā karā(re)ibā
ବାହ୍ୟିକରାନ
ଝାଡ଼ା କରବାନା

ଝାଡ଼ା ତଲବ—ଦେ. ଵ. (ହି. ଝାଡ଼ା + ଆ. ତଲବ)—
Jhārdā talaba ଘୋଷଣା ମାରିବା; ମଳତ୍ୟାଗ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବେଗ ଦେଖାଇବା; ମଳୋତ୍ସର୍ଗର ବେଗ; ଗୁରୁଶଙ୍କା—A tendency of easing one's self.
ବାହ୍ୟେପାଓୟା
ଝାଡ଼ା ତଲବ

[ଝାଡ଼ା ଦେଖା(ଖେ)ଇବା, ଝାଡ଼ା ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଝାଡ଼ା ଦେବା—ଦେ. କି (କରେଇଆ)—ଝଡ଼ା ଦେବା (ଦେଖ)
Jhārdā debā Jhardā debā (See)
ଝାଡ଼ା ଦେଓୟା
ଝାଡ଼ା ଦେନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳବ, 'ତେବେ' ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଁଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବର୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

ଝାଡ଼ା ପରଷ୍କାର—ଦେ. ବ—କୋଷ୍ଠ ପରଷ୍କାର; କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି—
Jhārḍā parishkāra — Easy evacuation of the bowels.
ବାହ୍ୟିସାଫ
ଝାଡ଼ାସାଫ

ଝାଡ଼ା ଫେରିବା—ଦେ. କି—ମଳତ୍ୟାଗ କରିବା; ମଳୋତ୍ସର୍ଗ କରିବା; ଯୋଗଯିଘାଣି ବସିବା—
Jhārḍā pheribā — To ease oneself; to defecate.
ବାହ୍ୟି ଫେରା
ଝାଡ଼ା ଫିରନା
[ଝାଡ଼ା ଫେର୍(ରେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ]

ଝାଡ଼ା ବନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ହି. ଝାଡ଼ା + ସଂ. ବନ୍ଧନ)—
Jhārḍā banda
ବାହ୍ୟିବନ୍ଦ
ଝାଡ଼ାବନ୍ଦ
୧ । ଝାଡ଼ା କବଜ (ଦେଖ)
1. Jhārḍā kabaja (See)
୨ । ଅଦୌ ମଳୋତ୍ସର୍ଗ ନ ହେବା—
2. Stoppage of the action of bowels.

ଝାଡ଼ାବାଛ—ସ୍ତାଦେ. (ଫ୍ରିଦ୍‌ବୁମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—
Jhārḍābāchha — A species of paddy.

ଝାଡ଼ାବାନ୍ତି—ଦେ. ବ—ଝାଡ଼ାକଇ (ଦେଖ)
Jhārḍā-bānti — Jhārḍā-kai (See)

ଝାଡ଼ାବାନ୍ତିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଝାଡ଼ାକଇଆ (ଦେଖ)
Jhārḍā-bāntiā — Jhārḍā-kaiā (See)

ଝାଡ଼ା ମାଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଝାଡ଼ା ଚଲିବ (ଦେଖ)
Jhārḍā māṛdibā — Jhārḍā talaba (See)

ଝାଡ଼ା ସଫା—ଦେ. ବ. (ହି. ଝାଡ଼ା + ଫା. ସାଫ୍)—
Jhārḍā saphā — ଝାଡ଼ା ପରଷ୍କାର (ଦେଖ)
Jhārḍā parishkāra (See)
(ଝାଡ଼ାସାଫ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଡ଼ା ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ମଳୋତ୍ସର୍ଗ—
Jhārḍā hebā — 1. Motion of bowels.
ବାହ୍ୟେ ହଓୟା
ଝାଡ଼ା ହୋନା
୨ । ଅତ୍ତରକୁ ମଳନିଃସରଣ ଦ୍ୱାରା ଅକ୍ଲାନ୍ତ ହେବା—
2. Excessive passing of stools; dysentery or diarrhoea; looseness of bowels.

ଝାଡ଼ି—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ; ଘେଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲ; ଯେଉଁ ବନରେ ଘେଞ୍ଚ ଘେଞ୍ଚ ବୃକ୍ଷମାନ ଥାଏ—Bushy or small forest;
ଝାଡ଼ୀ
the woods; a forest full of bushes and small trees.

ଝାଡ଼ିଗୁରୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଝାଡ଼ିଗରୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Jhārḍi-gururḍi — Jhārḍa-gururḍi (See)

ଝାଡ଼ିଚମ୍ପା—ଦେ. ବ—ଝାଟିଚମ୍ପା (ଦେଖ)
Jhārḍi-champā — Jhāṭi-champā (See)

ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି—ଦେ. କି. ବଣ. (ଝାଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ଝୁଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ କି, ବଣ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Jhārḍijhurḍi — ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ଦେବା
ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ଦେବା
ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି କରଦେନା
୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ପରଷ୍କାରପୂର୍ବକ; ଉତ୍ତମରୂପେ ଓଳଆପୋଳଆ କରି—
1. After cleansing thoroughly; after a thorough sweeping.
(ଯଥା—ଘରଟିକୁ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ସଫା କରିଦଅ ।)
୨ । ନିଃଶେଷ କରି; କିଛି ମାତ୍ର ବାଦ ନ ରଖି—
2. Exhaustively; without leaving out any thing in it.
(ଯଥା—ବାକ୍ସଟିକୁ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ଦେଖିଲି ଯେ ସେଥିରେ ଗୃର ଅଣା ପଇସା ପଡ଼ିଛି ।)
୩ । ଦେହରେ ବା ଗୃହାଦିରେ କିଛି ମାତ୍ର ମଇଳା ଧୂଳି ନଛାଡ଼-
3. Without leaving a speck of dust or dirt (in the body or house or place).
୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ କପର୍ଦ୍ଦକ ମାତ୍ର ବା ସମ୍ବଳ ମାତ୍ର ନ ଛାଡ଼—4. Without leaving a single penny or article with a person.
(ଯଥା—ଡକେଇତମାନେ ତା ଘରୁ ସବୁ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ଲୁଟି କରି ନେଲେ ।)
୫ । ଦେହରେ ରୋଗର ସାମାନ୍ୟ ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର ନ ଛାଡ଼—
5. Without leaving an atom of disease in the body of a person
(ଯଥା—ବୈଦ୍ୟ ରୋଗୀ ଦେହରୁ ଜ୍ୱରକୁ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ନେଇ ଗଲେ ।)

ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହର ସବୁ ଅଙ୍ଗରୁ ଧୂଳି ଝାଡ଼ି ବା ମଇଳା ଆଦି ଝେଡ଼େଝୁଡ଼େ ଦେଓୟା
Jhārḍijhurḍi debā — ଗାମୁଛା ବା ଝାଡ଼ିଣ ଦ୍ୱାରା ସଫା କରିବା—
ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି କରଦେନା
1. To cleanse the body of a person of all dust and dirt with a cloth or duster.
୨ । କୌଣସି ଗୃହ ବା ସ୍ଥାନର ସବୁ ଅଂଶକୁ ଓଳାଇ କରି ସୁପରିଷ୍କୃତ କରିବା—2. To thoroughly sweep a place or house clean.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଃସମ୍ବଳ କରିଦେବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ସମସ୍ତ ଧନ ନିଃଶେଷିତ କରିବା—
3. To make a person pennyless.
୪ । ଶୂନ୍ୟ କରିଦେବା; ଖାଲି କରିଦେବା—
4 To empty; to exhaust.
୫ । ରୋଗୀ ବା ଭୂତାବିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବାଙ୍ଗକୁ ମନ୍ତ୍ରପାଠ ପୂର୍ବକ ଏକାଧିକଥର ଝାଡ଼ିବା—10. To repeatedly make passes and blow air through the mouth on the body of a patient during exorcism.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଲୁ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଝାଡ଼ୁଝୁଡ଼ ଦେବା—ଦେ. ବ—୧ । ଆପଣା ଦେହ ଓ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗକୁ Jhārdijhurdi hebā ଜଲାଇ ଦେହରୁ ଧୂଳଆଦ ଖସାଇ ଦେବା—

ଝାଡ଼ା ଝାଡ଼ନା 1. To shake off the dust from one's body.

୨ । ଆପଣା ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗାପଟାକୁ ଜୋରରେ ଜଲାଇ ଉହଁରେ ଲଗିଥିବା ଅଳଅ ଓ ଧୂଳଆଦ ଦୂର କରିବା—

2. To shake off the dust or dirt off one's cloth.

୩ । ଦେହରେ ଲଗିଥିବା ଧୂଳ ଓ ମଇଳାକୁ ହାତ କମ୍ବା ଗାମୁଛଦ୍ୱାରା ଶରୀରରେ ଆଘାତ କରି ପୋଛିବା—

3. To shake off dust from one's body with the hand or a duster.

ଏ ଅନ୍ତରେ ସାଭ୍ୟକ ହୋଇ ଝାଡ଼ୁଝୁଡ଼
ଉଠି ଅଣ୍ଡା କରୁ ଧରଲେ ଗଣ୍ଡା ଉତ । କୃଷ୍ଣଦି୍ଦ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଝାଡ଼ଣି—ଦେ. ବ—ଝାଡ଼ଣ (ଦେଖ)

Jhārdiṇi Jhārdaṇa (See)

ଝାଡ଼ିବା—ଦେ. କି. (ଫ. ଝଟ୍ ଧାତୁ=ଗର୍ଜ୍ଜୀକରଣ; ଝଡ଼ିବାର ଶିଜନ୍ତ-ରୂପ)—୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନ ବା ବସ୍ତୁକୁ ସମ୍ମାର୍ଜ୍ଜନୀ-ଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କାର କରିବା; ଓଳାଇବା—

Jhāṛdibā ଝାଡ଼ା ଝାଡ଼ନା 1. To cleanse a place or thing of dirt; to sweep a place clean.

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ (ଯଥା—ଗଛଡ଼ାଲରୁ) ଉହଁର କୌଣସି ଅଂଶ (ଯଥା—ଫଳ)କୁ ପୃଥକ୍ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ କମ୍ପାଇବା—

2. To lustily shake a thing (e. g. a branch) to separate a part (e. g. the fruits) from it.

୩ । କୁଲାରେ ଶସ୍ୟାଦି ପାଛୁଡ଼ିବା—

3. To winnow corn etc

ଉଗ୍ରଚ ଅଶେ ରୁଷ କୃଷ୍ଣ
ଝାଡ଼ ଯେସନେ ପ୍ରାଣି ପୃଷ୍ଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪ । କରଉଳଦ୍ୱାରା, ଲୁଗାଦ୍ୱାରା ବା ଝାଡ଼ଣଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରେ ବା କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ଲଗିଥିବା ଧୂଳକୁ ଦୂର କରିବା—4. To free the body of a person or thing of dust by using a duster or cloth or the palm.

୫ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ଲଗିଥିବା ଧୂଳ ବା ମଇଳ ବା ଅନ୍ୟବସ୍ତୁ ଯେଉଁପର ଝଡ଼ପଡ଼ିବ ବା ଉଡ଼ିଯିବ ସେହିପରି ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ ଜୋରରେ ଜଲାଇବା—5. To shake a thing lustily and with jerks so as the dirt or dust clinging to it will fall down or fly away.

ଏହା ଦେଶି କୃଷ୍ଣ ବାହୁକୁ ଦେଲେ ଝାଡ଼
ପଡିଲେ ସଂଗ୍ରାମେ ଭଲେ ଝଡ଼ । କୃଷ୍ଣଦି୍ଦ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

୬ । ଭୂତପ୍ରେତାଦି ବା ରୋଗ ବା ସର୍ପବିଷ ନିରାକରଣାର୍ଥ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଙ୍ଗରେ ହାତ ବୁଲାଇବା—

6 To exorcise; to expel spirits or disease or venom from the body by moving the fingers or making passes on it while chanting charms.

ଦେହ ପ୍ରେତ ଝାଡ଼ିବାକୁ ଅନ୍ତର-ଗର୍ଭୁ ଯୋ ବାଣୀ ମନ୍ତ୍ରର ।
ଉଷ୍ଟ, ବୈଦେହୀଶବଳାଶ ।

୭ । ନଡ଼ିଆଗଛରୁ ବର୍ଷକେ ଥରେ ଶୁଖିଲା ବାହୁଙ୍ଗା, ଉଅଁର, ଖୋସାଆଦକୁ ଦାଣି ସଫା କରିବା—6. To cleanse cocoanut trees of dry branches and sheaths etc (once in a year).

[ଝାଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଟିଜନ୍ତରୂପ]

୮ । (ବାଘ, ଭାଲୁ ଓ କୁକୁରଆଦ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ) ଶିକାରକୁ ମୁହଁରେ ଧରି ଜୋର୍ ପୂର୍ବକ ଇତସ୍ତତଃ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ିବା—

8. To give a rude shaking to a prey (said of tigers, cats and dogs).

ହରଣ ଶିଶୁକୁ ପଥେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଂଶ ଯେପରି
ଦାବୋଡ଼, କାମୋଡ଼ ଦନ୍ତେ ଝୀଣ ପ୍ରାଣ ତାର ହୋଇ ଝାଡ଼ ।
ବଳରାମ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୯ । କୁବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ଗାଳି ଦେବା—

9. To abuse or give vent to one's rage.

(ଯଥା—ତାକୁ ବୁଢ଼େ ଝାଡ଼ି ଦେଲ ।)

୧୦ । ବଳ ଝଡ଼ାଇବା; ଶରୀରର ବଳ ବା ମାଂସ ହରଣ କରିବା; ବଳହ୍ରାସ ବା ଶକ୍ତିହ୍ରାସ କରିବା—

10. To take away strength or flesh from the body; to emaciate.

(ଯଥା—ମଦନ ଜର ତାକୁ ଏକଦମ୍ ଝାଡ଼ିଦେଲା ।)

୧୧ । (ଗଛରୁ ଫଳପୁଷ୍ପାଦି) ଛଡ଼ାଇ ପକାଇବା—

11. To pluck (flowers or fruits from a tree).

ବୃକ୍ଷ ଉପାଡ଼ି ସେ ଫଳ ଝାଡ଼ିଲ ମୁଗର । ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୧୨ । ଜୋର କର ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ କରିବା—

12. To wave with force; to shake lustily to and fro.

ଅର୍ଜ୍ଜୁନକୁ ଦାଣିବା ବୋଲନ୍ତେ ପାଇକ
ଯାକ ଖଣ୍ଡା ଝାଡ଼ିଲେ ଗୁହୁଁ ଯନ୍ତ ଦକ । କୃଷ୍ଣଦି୍ଦ. ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

୧୩ । ଘରଛଅଣି ବେଳେ ଗୁଳରୁ ନଡ଼ା ଜଲାରି ଗୁଳକୁ ପରିଷ୍କାର କରିବା—13. To clear away the old thatch of a thatched house when it is annually dismantled for rethaching.

୧୪ । (ଲେଉଟକ) ଗଡ଼ାଇବା; ବୁଡ଼ାଇବା; ଝଡ଼ାଇବା—

14. To let fall; to let flow (e.g. tear).

ଏହା କହୁ ଜସ୍ୱନ ପୁଣି ଅଶ୍ରୁ ଝାଡ଼ି,
ଯଡ଼ିଲେ ଭୂମି ଭଲେ ହୋଇଣ ଅନାଡ଼ । କୃଷ୍ଣଦି୍ଦ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପଠତ.ୟ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବପଘତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଚ୍ଚା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଚ୍ଚା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୧୫ । ଖସାଇବା; ସ୍ଥାନ ଚ୍ୟୁତ କରିବା—
15. To dislodge; to dislocate.

ମୁଷ୍ଟି ପ୍ରହାର ବାମ କରେ,
ଦଖ୍ ଝାଡ଼ିଲେ ସ୍ୱେଷରରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୧୬ । ଶରୀର ସବାଙ୍ଗକୁ ଜୋରରେ କମ୍ପାଇବା; ଶରୀର ଦେହକୁ ଇଚ୍ଛାମତେ ହଲ୍ଚାଇବା—16. To shake one's body lustily.

(ଯଥା—ଘୋଡ଼ା ଦୁଷ୍ଟାମି କରି ଦହକୁ ଝାଡ଼ିଦେଲାରୁ ଆରୋହୀ ତା ପିଠିରୁ ଖସି ପଡ଼ିଲେ ।)

୧୭ । କମ୍ପାଇବା—17. To shake.

ରବଣ ଏହା ଶୁଣି ଝାଡ଼ ମୁଣ୍ଡମାଳୀ,
ତୋଇନ୍ତ ତୋର ସ୍ତନ ଅଟେ ବଳୀ । କୃଷ୍ଣହିତ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୧୮ । ଶରୀର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ (ଯଥା—ହାତ, ଗୋଡ଼, କାନ୍ଧ, ଭେଣା)କୁ ଜୋରରେ କମ୍ପାଇବା—18. To shake a particular limb of one's body.

କେବେ ଅବା ସ୍ୱପ୍ନେ ଝାଡ଼ୁଅନ୍ତ ଭେଣା ଦନ୍ତଙ ସ୍ୱଜାଡ଼ଶାସ୍ତ୍ରୀ—ବ୍ରଧାନାଥ. ପାବଗ ।

୧୯ । ନଡ଼ାକେଣ୍ଡାରେ ଲାଗିଥିବା ଶସ୍ୟ ଖସି ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ଶସ୍ୟର କେଣ୍ଡାକୁ ବା ଦଳାକୁ ଭଲେ ବା ପଟାଉପରେ ବାଡ଼େଇବା ବା ଛଞ୍ଚାଡ଼ିବା—19. To thresh out corn from the blade or sheaf.

୨୦ । ଧନ ବା ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟ କରିବା; ସମସ୍ତ ଧନ ନିଃଶେଷିତ କରିବା—20. To make a man pennyless; to exhaust a person of all his money.

(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ପୁଅ ବାପଘର ମୋତେ ଝାଡ଼ିଦେଲା ।)

୨୧ । ଖାଲି କରିବା; ଖାଲ୍କା କରିବା—
21. To make empty; to exhaust.

(ଯଥା—ଲୋକଙ୍କୁ ଦାନ କରି କରି ସେ ତା ଭଣ୍ଡାର ଝାଡ଼ିଦେଲା ।)

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଝାଡ଼ୁ Jhārḍu — ଦେ. ବ [ସ. ଧୃଞ୍ ଧାତୁ=ଓଳାଇବା; ତୁଳ. ଫା. ଜାରୁ= ଶୁଖିଲା (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)]—ସମ୍ମାର୍ଜନୀ; ଶୁଖିଲା; ଝାଡୁ, ଝାଁଟା ଫାଡ଼୍ରୁ — Broom; sweeping mop; broomstick.

ଝାଡ଼ୁଆ Jhārḍuā — ଦେ. ବଣ—୧ । ବଣୁଆ, ଜଙ୍ଗଲବାସୀ—
1. Living in the jungle; wild.

ଝାଡୁୟା ଯେ ବୋଲେ ସେ ଅସୁରଭି, ଜଲେ ଝାଡ଼ୁଅନ୍ତ ବଧ—
ଫାଡ଼୍‌ଦାର ଦୁଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

୨ । ଅରଣ୍ୟକ—2. Belonging or relating to forests; jungly.

ଦେ. ବ—ଝାଡ଼ୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ (ଦେଖ)—
Jhārḍuā brāhmaṇa (See)

ଝାଡ଼ୁଆ ନାଆ(ହା)—ଦେ. ବ—ସରୁଆ ନୌକାବିଶେଷ—
Jhārḍuā nā-ā(hā) A kind of narrow country-boat.

ଝାଡ଼ୁଆ ନାଆ ଆଗ ମଙ୍ଗ ଶଶା ଡୋଇଅନ୍ତ—ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଝାଡ଼ୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଦେ. ବ.—୧ । ସମ୍ବଲପୁରବାସୀ ଆରଣ୍ୟକ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Jhārḍuā brāhmaṇa 1. A class of Brāhmans of Sambalpur (orginal inhabitants of the place).

[ଦ୍ର—ଝାଡ଼ୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସମ୍ବଲପୁରର ଆଦମ ନବାସୀ; ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସମ୍ବଲପୁରକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଏମାନେ ଆସି ସମ୍ବଲପୁରରେ ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିବାସୀ ହୋଇଥିଲେ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯଯାଇକେଶରୀ କାନ୍ୟକୁବ୍ଜରୁ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଅଣାଇ ଥିଲେ ଏମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବଂଶଧର । କିନ୍ତୁ ଅଛି ଯେ ଏମାନେ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଆସି ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ବସତି କରିଥିଲେ, ପରେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଆସିଲେ ସେମାନେ ଅପଣାକୁ ଓଡ଼ିଆ ଓ ପୂର୍ବାଗତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଝାଡ଼ୁଆ ନାମ ଦେଲେ ।

ମତାନ୍ତରରେ ଝାଡ଼ୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ରାଜପୁତ ରାଜାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର-ପ୍ରଦେଶରୁ ସମ୍ବଲପୁରକୁ ଆସିଥିଲେ । ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳ ପୂର୍ବେ ଜଙ୍ଗଲ ଥିବାରୁ ଏହି ଜଙ୍ଗଲ ବା ଝାଡ଼ ଶବ୍ଦ ଅନୁସାରେ ଏ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ 'ଝାଡୁଆ' ବୋଲାଯାଏ । ଏମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦାନୁଆ ବା ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସାମାଜିକ ଭାବରେ ମିଶନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୨ । ସମ୍ବଲପୁର ଅଧିବାସୀ ଗଉଡ଼ ଓ କରଣମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ-ବିଶେଷ—2. Sub-castes of cowherds and Karaṇas of Sambalpur.

ଝାଡ଼ୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସମ୍ମାର୍ଜନୀଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନାଦି ଓଳାଇବା—
Jhārḍu karibā To sweep a place clean with a broomstick.
ଝାଡୁ ଦେଓୟା
ଫାଡ୍ରୁ ଦେନା

ଝାଡ଼ୁକସ୍—ଦେ. ବ. (ହି. ଝାଡ଼ୁ + ଫା. ବ୍ରତ୍ୟୟ କସ୍)—
Jhārḍu-kas ଝାଡ଼ୁବରଦାର (ଦେଖ)
Jhārḍu bar-dār (See)

ଝାଡ଼ୁ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଝାଡ଼ୁଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାରିତ ହେବା—
Jhārḍu khāibā To get a thrashing with broom-stick.
ଝାଡୁ ଖାଓୟା
ଫାଡ୍ରୁ ଖାନା

ଝାଡ଼ୁଖିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—୧ । ଯେ ଝାଡ଼ୁରେ ମାଡ଼ ଖାଏ—
Jhārḍu-khiā 1. Getting a thrashing with broom-stick.
ଝାଟା ଖେଗୋ

ଝାଡ଼ୁଖୋର ୨ । (ଗାଳି) ଯାହାକୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଝାଡ଼ୁ ମାରେ—
(ଝାଡ଼ୁଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. (a term of abuse) One who is
(ଝାଡ଼ୁଖୋର—ଅନ୍ୟରୂପ) beaten with a broomstick by a woman.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଐସ୍ପ	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ	ଚ

ଝାଡ଼ୁଝୁଡ଼ୁ—ଦେ. ବ. ରଣ ଓ କି. ବଣ—ଝାଡ଼ଝୁଡ଼ (ଦେଖ)
Jhārḍu-jhurḍu Jhāṛḍa-jhurḍa (See)

ଝାଡ଼ୁ ଟୋକେଇ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଦରର ଶବ୍ଦ)—
Jhārḍu ṭokei ମେଦେନ୍ତର ଓ ମେଦେନ୍ତରଣୀମାନଙ୍କର ରାସ୍ତା-ଘାଟ ଓ ପାଇଖାନା ସଫା କରିବାର ଦୁଇଟି ଆବଶ୍ୟକ ଉପକରଣ, ବଡ଼ିଶା ଓ ଟୋକେଇ—Broom and basket used by sweepers (in cleansing roads and latrines).

ଝାଡ଼ୁଣୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଝାଡ଼ୁ; ବଡ଼ିଶା; ପଦ୍ଦିଗ୍—
Jhārḍuṇī Broom-stick.
(ଝାଡ଼ୁନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଡ଼ୁଦୁମା—ଦେ. ବଣ. (ହି. ଝାଡ଼ୁ+ଫା. ଦୁମ୍=ଲାଙ୍ଗୁଡ଼)—ସେଉଁ
Jhārḍu-dumā ହାତୀର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଝାଡ଼ୁ ପରି ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଅଧିକ ଲମ୍ବା ଲୋମ ଥାଏ) (elephant)
ଝାଡୁ ଦୁମା Having the end of the tail spreading out like a broom-stick,

ଝାଡ଼ୁ ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଝାଡ଼ୁଦ୍ୱାରା ଓଳାଇବା-
Jhārḍu debā 1. To sweep a place clean with a
ଝାଁଟା ଦେଓଆ ଝାଡ଼ୁ ଦେନା broom.
(ଝାଡ଼ୁ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)— ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଝାଡ଼ୁଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର କରିବା—2. To beat with a broom-stick.

ଝାଡ଼ୁପୁଡ଼ୁ—ଦେ. ବଣ.—ଝାଡ଼ଝୁଡ଼ (ଦେଖ)
Jhārḍu-purḍu Jhāṛḍa-jhurḍa (See)

ଝାଡ଼ୁବରଦାର—ଦେ. ବ.—(ହି. ଝାଡ଼ୁ+ଫା. ବରଦାର୍=
Jhārḍu-bardār ବାହକ)—ରାସ୍ତା ଘାଟ ଆଦି ସଫାସୁତୁରା କରିବା
ଝାଡୁଆ ବରଦାର ଯେଉଁ ଲୋକର ବୃତ୍ତି ଅଟେ; ମେଦେନ୍ତର—
ଝାଡୁ ବରଦାର A sweeper by profession.
(ଝାଡ଼ୁଦାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଡ଼ୁ ମାରିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଝାଡ଼ୁ ଦେବା (ଦେଖ)
Jhārḍu māribā Jhārḍu debā (See)
ଝାଡୁମାରା ୨ । ଅତି ଅପମାନ କରିବା—
ଝାଡୁ ମାରନା 2. To grossly insult a person.

ଝାଡ଼ୁମାଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଝାଡ଼ୁ ବରଦାର (ଦେଖ)
Jhārḍu-māli Jhārḍu-bardār (See)

ଝାଡ଼ୁ ମୁଠା—ଦେ. ବ.—(ହି. ଝାଡ଼ୁ+ସ. ମୁଷ୍ଟି)—ସମ୍ମାର୍ଜ୍ଜନୀ ଗାଈ
Jhārḍu muṭhā ଏକତ୍ର କରା ହୋଇଥିବା ଖଡ଼କା ବା ଖଜୁର-
(ଝାଡ଼ୁମୁଠି—ଅନ୍ୟରୂପ) ପତ୍ରାଦିର ଗୁଚ୍ଛ; ଗୁହୁଣୀ ମୁଠା—
Broom-stick-

ଝାଡ଼େଶ୍ୱରୀ—ଦେ. ବ.—ଦେବୀବିଶେଷ—
Jhārḍeśwarī Name of a village-Goddess.

ଝାଣ୍ଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ.—(ଭୁଲ. ବ. ଝାଁଟା)—ଝାଡ଼ୁ—
Jhāṇṭā Broom-stick.

ଝାଣ୍ଟିବା—ଦେ. କି.—ଘର ବା କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଝାଡ଼ୁଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କାର
Jhāṇṭibā କରିବା—To sweep a place or house
ଝାଁଟା clean.
ଝାଡ଼ିବାନା

ଝାଣ୍ଟେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) କି.—୧ । ଝାଣ୍ଟିବା (ଦେଖ)
Jhāṇṭeibā 1. Jhāṇṭibā (See)
ଝାଁଟାନ ୨ । ଝାଣ୍ଟିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
ଝାଡ଼ାନା 2. Causative of Jhāṇṭibā.

ଝାତି—ଦେ. କି. ବଣ.—(ସ. ଝଟିତି)—ଝଟ୍‌କରି; ଝଟିତି; ଅତିଶୀଘ୍ର-
Jhāti At once; sharp; very soon; quickly,
ଝାଟ speedily.
ଝଟ

ଉଦ୍ୟ ଏଢେଳ ଜନ୍ମ ଲେଉଚ ଭାବ ଯେଉଚ ଚନ୍ତ,
ଗାସେ ପୋଛିବ ସେକ ମୁହିଁବ ଏକ ପୁହିବ ଝାତ।
ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସ୍ୱଥାନଥ୍ୟ ।

ଝାତିକା—ଦେ. କି. ବଣ. (ସ. ଝଟିତି)—ଝାତି (ଦେଖ)
Jhātikā Jhāti (See)
(ଝାତିକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାତିକାରେ—ଦେ. କି. ବଣ—ଝାତିକା (ଦେଖ)
Jhātikāre Jhātikā (See)

ଝୁଲି କାମେ ଭ୍ରମ ଦେଲେ ଯେ, ଝାତିକାରେ ଗୁଡ଼ୁ ଦଲେ ଯେ—
ଅଷ୍ଟମନ୍ୟୁ. ବଦଗତନ୍ତ୍ରାମଣି ।

ଝାନ୍‌ସି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ରାଜପୁତାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୋଟିଏ ବଡ଼
Jhān-si ସହର—Jhānsi; a town in Rājputanā.
ଝାଂସୀ [ଦ୍ର—ଅରଣ୍ଣ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଗାରସିଦ୍ଧଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏଠାରେ
ଝାଁସୀ ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଝାନ୍‌ସି ରାଣୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଈ ଉକ୍ତ ଦୁର୍ଗ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଇଂରେଜଙ୍କ ସହିତ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିବା ବିଷୟ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ—ପ୍ରଦନମୋହନ. ଶବ୍ଦାର୍ଥଦର୍ଶକ. ୪ର୍ଥ ।]

ଝାପ୍‌ଟା—ଦେ. ବ.—୧ । (ସ. ଝମ୍ପ) ବେଗରେ କୌଣସି ତରଳ
Jhāpṭā ପଦାର୍ଥ (ଯଥା; ଜଳ) ଅନ୍ୟ କଠିନ ପଦାର୍ଥ ଉପରେ
ଝାପଟା ଜୋରରେ କରିବା ଆଘାତ ବା ଛିଞ୍ଚିଡ଼ା—
ଝପାଟା 1. Forceful throwing of a liquid (e. g. a handful of water) over a solid thing (e. g. on the face of a fainting person).
(ଯଥା—ବର୍ଷାର ଝାପ୍‌ଟା ।)
୨ । (ସ. ତପେଟ୍) ଝଡ଼ ବା ପବନର ଏକ ପ୍ରବଳ ଧକ୍କା—
2. A gush of blowing wind or tempest.

ଝାପଟା ୩ । (ସ. ଯୁଟ୍; ପ୍ରା. ଜୁଟ୍ଟ) ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇବା ସୁନାର
ଝୁମର ଝୁଲିର ଓ ଝୁମ୍ପାଲଗା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
3. A kind of pendant for the hair.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତଳିର ବର୍ଣ୍ଣର ୨ ବା ୧ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର— ଏହା ସୁନା ବା ରୂପାର ଗୁଡ଼ିଏ ଝୁଲ୍ଲା ଲଗା ଜଞ୍ଜିର ଲମ୍ବିକା ଥିବା ଚମ୍ବକା ଅଳଙ୍କାର । କପାଳର ଏକପାଖରେ ବାଳ ଉପରେ ଏହାକୁ ଆଙ୍କୁଡ଼ିଦ୍ୱାର ଲଗା ଯାଏ ଓ ଝୁଲ୍ଲା ଲଗା ଜଞ୍ଜିର-ମାନ କପାଳଆଡ଼ୁ କାନ ଉପରକୁ ଝୁଲୁଥାଏ । ସଧୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମୁଣ୍ଡର ଡାହାଣ ପାଖରେ ଏହାକୁ ପିନ୍ଧନ୍ତି, ପଞ୍ଜାବର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମୁଣ୍ଡର ଦୁଇ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ଝାପ୍‌ଟା ପିନ୍ଧନ୍ତି ।]

ଝାପ୍‌ଟା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ବର୍ଷା ଜଳ ଆଦ) ଜୋରରେ ଛଞ୍ଚିଡ଼ା ମାରିବା; ଶ୍ଲଥରା—1. (rain water) To strike slantingly against something; to dash.

ଝାପଟା ମାରନା

୨ । (ଝଡ଼ ବା ପବନର ଦ୍ୱାରା) ଥରେ ଆଘାତ କରିବା—2. (wind) To strike violently with a gush.

୩ । (ପାଣି) ଶ୍ଲଥ ଦେବା—3. To dash (water) against a thing to splash.

ଝାପ୍‌ସା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଅକ୍ଷ୍ମ୍ଲ; ଧୂମସାର.)—

Jhāp-sā ୧ । ଅକ୍ଷ୍ମ୍ଲତ୍ୱାବରେ ଦେଖାଯିବା (ବସ୍ତୁ)—1. Seen indistinctly; dimly seen.

ଝୁଁଧଲା ୨ । ଅକ୍ଷ୍ମ୍ଲତ୍ୱାବରେ ଦେଖି ପାରିବା; ଜାଲଜାଲୁଆ (ଦୃଷ୍ଟି)—2. Filmy; blurred (eye-sight).

ଦେ. ବି—୧ । ଚକ୍ଷୁଶା; ୪୦ ବର୍ଷ ଟପିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଅକ୍ଷର ଆଦ ସଫା ପଢି ନ ପାରିବା ଅବସ୍ଥା—1. Dimness of eye-sight after the age of 40 years.

୨ । ଚକ୍ଷୁର ରୋଗବିଶେଷ; ସେଉଁ ରୋଗରେ ଆଖି ଉପରେ ପତଳା ଆବରଣ ମାଡ ଯିବାରୁ ରୋଗୀକୁ ପଦାର୍ଥ ସବୁ ଲୁନ୍ଥୁତ ମାଡୁଥିବା ଭଳ ଅକ୍ଷ୍ମ୍ଲ ଦେଖା ଯାଏ; ଜଳକା ଧରିବା ରୋଗ—2. Glaucoma; an eyedisease causing dimness of vision.

ଝାପ୍‌ସା ଝାପ୍‌ସା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅକ୍ଷ୍ମ୍ଲତ୍ୱାବରେ ଦେଖିବା ଭଳାରେ-

Jhāp-sā jhāp-sā (to see) Dimly; indistinctly.

ଝାପସା ଝାପସା

ଝୁଁଧଲା ଝୁଁଧଲା

ଝାପଡ଼ା—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ବୁକ୍ଷ ଗଛ—

Jhāpar̤ā Garcina Purpurea (tree).

[ଦ୍ର—ଏହା ୧୦।୧୫ ହାତ ଉଚ୍ଚର ଗଛ, ପତ୍ର ପାନ ପତ୍ର । ଏହି ଗଛର ଫଳକୁ ଛେଚି ପାଣିରେ ଗୋଳି ଲୁଗାକୁ ଗୋଲ୍ଲାପି (ଦଲଦଆ ମିଶା ନାଲି) ରଙ୍ଗ କରନ୍ତି; ବୁକ୍ଲମ ' ୨ ' ଦେଖ) ।]

ଝାପି—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଝାଂପି)—

Jhāpi ପେଟରା (ଦେଖ)
Peṭarā (See)

ଝାବକ—ସ. ବି—ଝାଉଁ (ଦେଖ)

Jhābaka Jhāuñ (See)

ଝାବରା—ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଅଗାଡ଼ୁ—

Jhābarā Chaff or empty paddy.

ଝାବୁ—ସ. ବି. (ଝା=ଅନୁକାର ଧ୍ୱନି + ବା ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୁ. ଉ; ଯାହାର ଶାଖା ପବନରେ ଦୋହଲି ଝାଁ ଝାଁ (ଝାବୁ—ଅନୁରୂପ) ଶବ୍ଦ କରେ)—ଝାଉଁ (ଦେଖ)

Jhābu Jhāuñ (See)

ଝାବୁକ—ସ. ବି. (ଝାବୁ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ଝାଉଁ (ଦେଖ)

Jhābuka Jhāuñ (See)

ଝାମ—ଦେ. ବି.(ସଂ. ଧ୍ମା ଧାତୁ=ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିବା)—୧ । ମଥା-ଭ୍ରମ—1. Feeling of giddiness.

Jhāma

୨ । ମୂର୍ଚ୍ଛା; ହୋଲ୍ଲମାରିବା—2. Fainting; swoon.

ବଇଜସ୍ତୁନ୍ତୀ ବେଏମେ ଜଗତଦ୍ଦଜ୍ଜମେ ଦେଖି ପଡ଼ିବେପର ଝାମେ ସେ ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୩ । ଅଗ୍ନିର ଭାଜି—3. Heat or blaze of fire.

୪ । ଅଗ୍ନି ମାଣ୍ଡ ; ଅସଦ୍ଧାରର ଜଳନ୍ତା କଆଁଳୁପରେ ଗଲିବା ରୂପ ପରୀକ୍ଷା—4. The test through which accused persons were made to pass, in ancient times viz. of walking over burning charcoal to free themselves from false accusations.

ବକଲ୍ପ ଥିଲେ ଦେବ ଅନଳେ ଝାସ
ବହନ୍ତୁ ଜନେ ଝାମ ଲଗନ୍ତେ ଦୋଷ ସେ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୫ । ଗାଡ଼ର ଚକର ପରିଧିରେ ବେଢ଼ି ଥିବା ଲୌହବଲୟ—5. The outer ring of iron round the rim of a wheel.

୬ । ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଯେଉଁ ଦହକ କଆଁରେ ପାଚୁଆମାନେ ଗଲନ୍ତି; ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ବୃଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଯେଉଁ କଆଁଗଦାରେ ଗଲନ୍ତି—6. The blazing fire over which devotees walk bare-footed on the Chaitra saṁkrānti; heap of fire lit up on Paṇāsaṁkrānti for walking upon it.

୭ । (ସଂ. କ୍ଷାମ)—କ୍ଷୀଣ; ଦୁର୍ବଳ—7. Lean; weak.

ରେଚନ୍ତୁ ସ୍ତନସ୍ତ ହୁଅ ବର୍ଷ ଦୁଇ ଝାମ । ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷାଚୁଲାଷ ।

ଦେ. ବିଣ—ମୂର୍ଚ୍ଛିତ—Fainted; swooned.

ଝାମକ—ସଂ. ବି. (ଝମ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୁ. ଅକ)—

Jhāmaka ଝାମା; ଅଦ୍ଧଦଗ୍ଧ ଇଷ୍ଟକ—
Overburnt brick; vitrified brick.

ଝାମ ଖେଳ—ଦେ. ବି—ଚୈତ୍ର ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ପାଚୁଆମାନଙ୍କର ନଆଁଳୁପରେ

Jhāma khela ଗଲିବା ଉତ୍ସବ—The festival or feat of devotees walking over live coal on Chaitra saṁkrānti day.

ଜେ ବୋଉରେ ଉଲ୍ଲ ଏଡ଼ାର ନାସା ଗୁଣା
ଜାମ ଝାମଖେଳ ନଆଁଳୁ ଜରେ ଉଣା । ବୃଷଭି. ମହାଭାରତ ଦନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ୍	ଌ୍	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇତ୍	ଜ୍ଞଅ	ଓ
୨	ଐ	ଔ	ରୁ	ଲୁ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରତନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଝାମ ମାରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ମଥାରୁମ—
Jhāma māribā 1. Giddiness of the brain.

୨ । ଝୋଲ୍ଲ ମାରିବା—2. Fainting; swooning; a fit of fainting.

ଝାମ ଜିବା—ଦେ. କି—ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେବା—
Jhāma jibā To have a fit; to swoon.

ମନୋରମ ତରମ ଦେଶ ଭେରିଛ ଝାମ ଯିବେ ଦାସ୍ଟିକେ ଦେଖିକରି ।
ଉତ୍କ.କୋଣାର୍କ୍ରହାଣସ୍ତବସ୍ତ ।

ଝାମ ହେବା—ଦେ. କି—ଝାମ ଯିବା (ଦେଖ)
Jhāma hebā Jhāma jibā (See)

ଦ୍ୱନ୍ ମୁଣ୍ଡୁ ଶୂନି ଘନ ଜ୍ଞାନ ହାର୍ ହେଲେ ଝାମ
ଖନ୍ଦର ପକାଇ ଭୂମିର । ବତ୍ସନାଥ. ବତ୍ସବତ୍ସମାପ୍ତ ।

ଝାମା—ଦେ ବ. (ସ. ଝାମକ)—୧ । ଅତ୍ତରରୁ ଦାଢରେ ପିଣ୍ଡୀକୃତ ଇଷ୍ଟକ
Jhāmā ଖଣ୍ଡ; ପୋଡ଼ାଯାଇ ଜୁଭୁର ପଡ଼ିଥିବା ଇଟ।—
ଝାମା 1. Vitrified brick; over-burnt brick.
ଝାଁବା ୨ । ଝାମ୍ (ଦେଖ)
2. Jhāma (See)

ଝାମି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଗୁଜଳଆ; ପିଟୁଡ଼ା—
Jhāmi Guava.

ଝାମୁ—ଦେ. ବ—୧ । ଝାମ (ଦେଖ)
Jhāmu 1. Jhāma (See)

୨ । ଝାଉଁ (ଦେଖ)—2. Jhāuñ (See)

୩ । ଝାମୁଯାତ (ଦେଖ)—3. Jhāmujata (See)

ଝାମୁଆ(ଆଁ)— ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବ୍ରତଧାସ୍ତ କ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଜଳନ୍ତାଙ୍ଗାରର
Jhāmuā(āñ) ଗାତରେ ପଶାସ୍ତକାନ୍ତି ଦନ ଚଲନ୍ତି—The devotees who walk over blazing charcoal on the Chaitra samkrānti day.

ଝାମୁ ଓଷା—ଦେ. ବ—ଝାମୁଯାତ ସମସ୍ତରେ କୌଣସି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି
Jhāmu oshā ମହାଦେବଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପାଳନ କରିବା ବ୍ରତ—The religious vow observed on the Chaitria Samkrānt.

ଝାମୁ ଗୀତ—ଦେ. ବ—ଝାମୁ ଯାତ ସମସ୍ତରେ ଘାଣ୍ଟୁଆମାନେ ନାଚନାତ
Jhāmu gita ଯେଉଁ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି—Songs sung by the persons who observe the Jhāmu-oshā vow.

ଝାମୁ ନାଟ—ଦେ. ବ—ଝାମୁ ଯାତ ସମସ୍ତରେ ଘାଣ୍ଟୁଆମାନେ ଗୀତ ବୋଲି
Jhāmu nāṭa ଯେଉଁ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି—Dancing done by the persons who observe the Jhāmu-oshā vow.

ଝାମୁ ପରବ—ଗ୍ରା. ବ—ଝାମୁ ଯାତ (ଦେଖ)
Jhāmu paraba Jhāmu jata (See)
(ଝାମୁପର୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାମୁ ଯାତ—ଦେ. ବ—ପଣ୍ଟୁଆଯାତ; ପଶାସ୍ତକାନ୍ତିରେ ବ୍ରତଧାସ୍ତ ଘାଣ୍ଟୁଆ-
Jhāmu jāta ମାନଙ୍କର ନାଆଁରେ ଗ୍ରାମରେ ବାଦ୍ୟ ସହିତ ଗୀତ ବୋଲି ନାଚବା ପର୍ବ—The festival of fire-walking, dancing accompanied with music performed by some devotees on Chaitra samkrānti.

[ଦ୍ର—ପଶା ସକ୍ରାନ୍ତି ଦନ ଯାତ୍ରୀ ଗାତ ଭୂଇଁରେ ଖୋଲା ଦୋଇ ସେଥିରେ ନାଆଁ ଦବାକୁ ଥାଏ । ଅନ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠିର ଗାତରେ ଦୁଧ ଓ ପାଣି ଦୂର୍ଣ୍ଣି ଥାଏ । ବ୍ରତଧାସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁଧପାଣି ଥିବା ଗାତରେ ଗୋଡ଼ ବୁଡ଼ାଇ ସାର ଭାପରେ ନାଆଁ ଜକୁଥିବା ଦୃଷ୍ଟ ଗାତରେ ଏକାଦକ୍ରମେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ଦେଇ ଚଲି ଯାଏଓ ଭାବା ଗୋଡ଼ରେ ଫୋଟକା ହୁଏ ନାହିଁ । କଷ୍ଟକଜଙ୍କାର ବାଙ୍କି ଓ କେତେକ ଗଡ଼ଜାତରେ ଏ ଯାତ ହୁଏ । ସେ ଦନ ଓ ତା ପରେ କେତେ ଦନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରତଧାସ୍ତମାନେ ବେଶ ସିଦ୍ଧ ଗ୍ରାମ ଗ୍ରାମ ବୁଲି ବାଦ୍ୟ ସହ ନାଚନ୍ତି ଓ ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି ।]

ଝାମ୍ପ—ଦେ. ବ. (ସ. ଝମ୍ପ)—୧ । ଲୁଦା; ଲମ୍ଫ—
Jhāmpa 1. Spring; jump; leap.
ଝାଁମ୍ପ ୨ । ପୋଲୁହ (ଦେଖ)
ଫଲାଂଗ 2. Poluha (See)
ଝାପଟା ୩ । ପକ୍ଷୀମାନେ ଗୋଡ଼ର ନଖଦ୍ୱାରା ଶିକାର ଉପରେ
ଝପଟ କରିବା ଆକ୍ରମଣ; ଚଲା—3. Pounce; swoop.
ଝାଁଖଡ଼ ୪ । ଉତରା ଗଛ; ଝଙ୍କା ଗଛ; ଝାମ୍ପୁଡ଼ାଗଛ—
ଝାଁକିଡ଼ା 4. A tree with spreading or bushy top.
ଟୋକା ୫ । (ସ. ଫଣ୍ଟ) ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧିବା ତାଳପତ୍ରର ବେଷ୍ଟ ନ ଥିବା
ଟୋପ ଛତାକଶେଷ; ଟୋପର—5. A wide-brimmed
ଝାଁପୀ hat of palm-leaf for the head.
ଝାଁପି ୬ । ପୋଡ଼ଣୀଯୁକ୍ତ ବଡ଼ ଟୋକେଇ—
6. A big baskets with a lid.

ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର)—ବ.—ଯେଉଁ ତାଟର ପିଠିଫାଡରେ ବଡ଼ ଘାଣ୍ଟି ବଟା ଦୋଇଥିବା ଉର ପିଣ୍ଡୀକୃତ ଦୋଇ ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ—
A wicker-work tray on the back of which balls of Phaseolus paste are put for being dred up into Bardi.

ଝାମ୍ପଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ପିଧାନ = ଆଚ୍ଛାଦନ)—୧ । ଛତରା; ଛତାକାର
Jhāmpardā ଅଗ୍ରଭାଗଯୁକ୍ତ—1. Overspreading; with
ଝାଁପୁଡ଼ା; ଝାଁପୁଡ଼ା a spreading top; bushy.
ଝାଁପାଳ, ଝାକଡ଼ା, ଝାକଡ଼ା ୨ । ଝାମ୍ପୁଡ଼ାମୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
ଝବରା, ଝବରୀଲା 2. Jhāmpurdā-munḍā (See)

୩ । ଇତସ୍ତତଃ ମୁଲୁଲା ଦୋଇଥିବା (ଅଳ୍ପ ଲମ୍ବ ବାଳ)
3. Tangled; shaggy (short hair).

୪ । ଯେ (ହିଂସ୍ର ପଶୁ ପକ୍ଷୀ) ଶିକାରକୁ ତଳ ମାରେ; ଶିକାରୀ—
4. Preying, pouncing (bird or beast).
(ଝାମ୍ପୁଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ସେ ଜଟେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଝାମ୍ପଡ଼ାମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—ଝାମ୍ପୁଡ଼ାମୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Jhāmpardā-muṇḍā Jhāmpurdā-muṇḍā (See)
(ଝାମ୍ପଡ଼ୀମୁଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଝାମ୍ପଡ଼ୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଝାମ୍ପୁଡ଼ୀ ମୁଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Jhāmpardī Jhāmpurdī muṇḍī (See)
(ଝାମ୍ପୁଡ଼ୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାମ୍ପ ମାରିବା—ଦେ.ବ.—୧ । (ହିଂସ୍ର ପଶୁପକ୍ଷୀମାନେ) ନଖଦ୍ୱାରା ଆକର୍ଷଣ କରି କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ନେଇଯିବା—
Jhāmpa māribā ଝାପଟା ମାରା 1. To snatch away a thing by pouncing
ଝପଟନା (said of birds and beasts of prey.)
୨ । ଶିକାର ଉପରେ ବଳପୂର୍ବକ ଆକ୍ରମଣ କରି ପଡ଼ିବା-
2. To swoop upon a prey.

ଝାମ୍ପରା(ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବଣ.—ଝାମ୍ପଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jhāmparā (etc) Jhāmpardā etc (See)
(ଝାମ୍ପୁରା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.— ଛୋଟ ଜଳାଶୟ—
A small tank.

ଝାମ୍ପରୀ—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଝାମ୍ପୁଡ଼ୀମୁଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Jhāmparī Jhāmpurdī-muṇḍī (See)
(ଝାମ୍ପୁରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାମ୍ପଲ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଝାମ୍ପୁଲା (ଦେଖ)
Jhāmpalā 1. Jhāmpulā (See)
୨ । ଝାମ୍ପୁଲସିଂଘା (ଦେଖ)
2. Jhāmpulā-siṁghā (See)

ଝାମ୍ପଲସିଂଘା—ଦେ. ବଣ—ଝାମ୍ପୁଲ ସିଂଘା (ଦେଖ)
Jhāmpalā-siṁghā Jhāmpulā-siṁghā (See).

ଝାମ୍ପାନ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. ଝମ୍ପ+ଯାନ)—ଝମ୍ପନ୍ (ଦେଖ)
Jhāmpān Jhampan (See).
[ଦ୍ର—ଏହା ଖଇ ଚଲାଇବା ଝଙ୍ଗା ଆକାରରେ ବାଉଁଶ ଓ ରଙ୍ଗୁରେ ବୁଣା ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥାଏ । ଏହାର ଲମ୍ବା ଓ ଚୌଡ଼ା ଅଢ଼େଇ ଫୁଟ ଏବ ଉଚ୍ଚତା ଅଧ୍ୱ ଫୁଟ; ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାର ଦୁର୍ଗାକେଶ ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହା ମନୁଷ୍ୟବାହ୍ୟ ଯାନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ— ମଦନମୋହନ ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ୪ର୍ଥ ।]

ଝାମ୍ପି—ଦେ. ବ (ସ. ସମ୍ପୁଟ)—୧ । ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ତାଳପତ୍ରର ଟୋକା
Jhāmpi ଛୋଟି; ଝାମ୍ପ—1. A wide-brimmed hat made of palm-leaf.
ଟୋପ କେହି ଝାମ୍ପିଥାଏ ମୁଣ୍ଡରେ ଦାଢ଼ରେ ଦଉଡ଼ ଗଣ୍ଠେ ଧରି × × × ବାଡୁଙ୍କିଥାଏ ବାଙ୍କରେ ପକାଇ ଘାସ ବାହାରୁ ବାହାରଅଛ— ପଙ୍କାଇମୋହନ. ଉତ୍ତମଣଅଠଗୁଣ ।

[ଦ୍ର— ଏହା ସାଧାରଣତଃ ଛୋଟି ବା ପଲମ ପତ୍ର ଓ ଖୁବ୍ ଉଡ଼ୁଡ଼ା ବଡ଼ ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ଓ ଏହାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧିଲେ ମୁଣ୍ଡ ଖରା ଓ ବର୍ଷାରୁ ରକ୍ଷା ପାଏ;ଅଥଚ ଦୁଇ ହାତ ସ୍ୱାଧୀନ ରହିବାରୁ ହାତରେ ଆବଶ୍ୟକ କର୍ମ କରିପାରେ ।]

ଝାଁପୀ ୨ । ଆକରଣଯୁକ୍ତ ବଡ଼ ଛୋକେଇ—
ଝାଁପି 2. A big basket with a lid.
ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ଠୁଳ ଏହି ଅର୍ଥରେ ହ୍ରସ୍ୱ ଶବ୍ଦ)—
୧ । ପେଡ଼—1. A covered basket; work-basket.
୨ । ପେଟରା—2. A cane-box with a lid.

ଝାମ୍ପି ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝାମ୍ପମାରିବା ୨ (ଦେଖ)
Jhāmpi pardibā Jhāmp māribā 2. (See).

ଝାମ୍ପିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଝମ୍ପ)—୧ । ଝାମ୍ପ ମାରିବା (ଦେଖ)
Jhāmpibā Jhāmpa māribā (See)
ଛୋ ମାରା; ଝାପଟା ମାରା ଜଳ ତରଙ୍ଗକୁ ଝାମ୍ପର ଦା ଖୋଲ ଦମ୍ଭ ତପର ପଡ଼ିଲା ।
ଝପଟନା, ପଂଝାମାରନା କବମୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଝାମ୍ପୁଡ଼ା—ଦେ. ବଣ—ଝାମ୍ପଡ଼ା (ଦେଖ)
Jhāmpurdā Jhāmpardā (See).

ଝାମ୍ପୁଡ଼ାଚଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଝମ୍ପ+ଚଳ)—ଯେଉଁ ଚଲ ଝାମ୍ପମାରି କୌଣସି ପଦାର୍ଥ (ଯଥା ମାଛକୁ) ନେଇଯାଏ—
Jhāmpurdā chila A pouncing kite.

ଝାମ୍ପୁଡ଼ାମୁଣ୍ଡା—ଦେ.ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯାହାର ମୁଣ୍ଡରେ ଛୋଟ ଛୋଟ କେଶ ଅଲୁଲାୟିତ ଓ ଅଡ଼ୁଆ ହୋଇଥାଏ—
Jhāmpurdā-muṇḍā 1. Having dishevelled or tangled short hair.
(ଝାମ୍ପୁଡ଼ୀମୁଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଝାକଡ଼ାଚୁଳୀ
୨ । ଯାହାର ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଝାମ୍ପୁଡ଼ା ହୋଇଥାଏ—
2. Having a bushy head of hair.

ଝାମ୍ପୁଡ଼ୀ—ଦେ. ବଣ, ସ୍ତ୍ରୀ— ଝାମ୍ପୁଡ଼ୀମୁଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Jhāmpurdī Jhāmpurdī-muṇḍī (See).

ଝାମ୍ପୁଡ଼ୀମୁଣ୍ଡୀ— ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଝାମ୍ପୁଡ଼ାମୁଣ୍ଡାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Jhāmpurdī-muṇḍī Femine of Jhāmpurdā-muṇḍā.

ଝାମ୍ପୁରା—ଗ୍ରା (ଇଉର) ବଣ ପୁଂ—ଝାମ୍ପଡ଼ା (ଦେଖ)
Jhāmpurā Jhāmpardā (See).
(ଝାମ୍ପୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଝାମ୍ପୁରା ଚଲ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ—ଝାମ୍ପୁଡ଼ା ଚଲ (ଦେଖ)
Jhāmpurā chila Jhāmpurdā chila (See).

ଝାମ୍ପୁରା ମୁଣ୍ଡା—ଗ୍ରା (ଇଉର) ବଣ. ପୁଂ—ଝାମ୍ପୁଡ଼ାମୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Jhāmpurā-muṇḍā Jhāmpurdā-muṇḍā (See).
(ଝାମ୍ପୁରାମୁଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଝାମ୍ପୁରୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଝାମ୍ପୁଡ଼ୀମୁଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Jhāmpurī Jhāmpurdīmuṇḍī (See)

ଝାମ୍ପୁଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ—ଝାମ୍ପଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Jhāmpulā (etc) Jhampardā etc (See)
ଝାଁକଡ଼ା ଜାଣ ନ ଜାଣ୍ ଝାମ୍ପୁର ଅଣ୍, ଗାଡ଼ଅଗିଂଗା ସହଠୁ ଝାଣ୍—କୃଷିବଚନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ତ୍ର	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକାରୀ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଟ୍ୟ	ଠ୍ୟ	ଦ୍ଦ	ନ୍

ଝାମ୍ପୁଲିଙ୍ଗା—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ସେଉଁ ଗାଈ ବା ବଳଦର Jhāmpulā-siṅghā ଶୃଙ୍ଗଦ୍ୱୟ ଦୁଇଆଡ଼େ ବିସ୍ତାରିତ ଦିଗରେ ବାହାରୁଛି ବାହାରିଥାଏ—(cow or bullock) Having horns growing away from each other; with horns diverging away from each other.

ଝାର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଝାଟ=ବୃନ୍ଦ ବୃକ୍ଷ; ଭୁଲ. ଏହ Jhār ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହ ଶବ୍ଦ)—ଝାଡ଼; ଜଙ୍ଗଲ—Forest.

[ଦ୍ର—ଏହ ଶବ୍ଦର ଝାରସୁଗୁଡ଼ା, ଝାରଜଟା ଆଦ ସ୍ଥାନର ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

ଝାରଖଣ୍ଡ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ (ଦେଶ) Jhār-khaṇḍ Jhāṛda-khaṇḍa (See)

ଝାରବିଲେଇ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବଣବିଲୁଆ; କଟାସ— Jhār-bilei Wild cat.

ଝାର—ଗ୍ରାଦେ (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ—ଘାସ— Jhāra Grass.

ଝାରା—ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବି—ଜାଲିଭଳି— Jhārā A perforated ladle.

ଝାରି—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବି (ଭୁଲ. ଏହ ଅର୍ଥରେ ବ. ଓ ହି. ଏହ Jhāri ଶବ୍ଦ)—ଝରି; ଗଡ଼ୁ; ଛାଲ— Water-pot.

ଝାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଭୁଲ. ଏହ ଅର୍ଥରେ ହି. ଝାରନା)— Jhāribā ୧ । ଝାଡ଼ିବା (ଦେଶ)—1. Jhāṛdibā (See)

୨ । ଝରାଇବା; ଗଡ଼ାଇବା—2. To let fall; to drop.

ମୃଗାନ୍ଧୀ ଅଶ୍ରୁବିନ୍ଦୁ ଝାରୁ ନେତ୍ର-ଅନ୍ତେ—ଦଣ୍ଡକଶୋର. ସୀତାବନବାସ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ବାଲିରେ ମିଶିଥିବା ସୁନାରେଣୁକୁ ପାଛୁଡ଼ି ବାହାର କରିବା—To cause the gold dusts to separate from sand by winnowing or seiving.

[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ସେଉଁ ଜାତି ବାଲିରୁ ସୁନା ଝାରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଝରା ବୋଲିସାଏ ।]

ଝାଲ୍—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବି—(ସଂ. ଜ୍ୱାଳା, ଭୁଲ. ଏହ ଅର୍ଥରେ Jhāl ବ. ଏହ ଶବ୍ଦ) ରସ—Pungent taste.

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବିଣ—ରସୁଆ—Pungent.

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଝାଲ (ଦେଶ)— Jhāla (See)

ଝାଲ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଜଳ; ଝର;ଧାତୁ)—୧ । ସ୍ୱେଦ; ଘର୍ମ— Jhāla 1. Sweat; perspiration.

ଘାମ ଭାଃକାଃଝାଳେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ସେ ଦେହରୁ—

ପସୋନା କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

[ଦ୍ର—ଝାଳ କେବଳ ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ଜୀବଙ୍କଠାରୁ ବହେ । ରସାୟନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦ୍ୱାରା ଦେଖା ଯାଇଅଛି ଯେ ଝାଳର ଉପାଦାନ ପ୍ରାୟ ପ୍ରସ୍ରାବର ଉପଦାନ ପରି । ଝାଳରେ କ୍ଷାର, ଚର୍ବ୍ବୀ ଓ ଫୋଷ୍ଟୀନ (ଶୁଖର ଧାତୁ) ଥାଏ । ଏହା ଲୋମକୂପରୁ ନିର୍ଗତ ହୁଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମାଧିକ୍ୟରେ, ଅଧିକ ପରିଶ୍ରମରେ ବା ବ୍ୟାୟାମରେ, ଲଜ୍ଜା, କ୍ରୋଧ ଓ ଉତ୍କଣ୍ଠାଦି ଗତ୍ୟର ଆବେଗରେ ଜଳ୍ଦି ଅଧିକ ଜଳପାନ କଲେ ଅଧିକ ଝାଳ ବୁନ୍ଦେ । ଏହା ଛଡ଼ା ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରସ୍ରାବର ପରିମାଣ କମ ହୋଇଗଲେ ଝାଳର ପରିମାଣ କମ ହୁଏ । ସୁସ୍ଥ ଜୀବଙ୍କର ଶରୀରରୁ ବହିବା ଝାଳରେ ଗନ୍ଧ ନ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ରୋଗୀର ଦେହର ଝାଳ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହୁଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଝାଲ, ଝାଇଲ, ଝାଲି ୨ । (ସଂ. ଜ୍ୱାଳାର; ପ୍ରା. ଜ୍ଝାଲ) ଦୁଇଟି ଭିନ୍ନ ଧାତୁଖଣ୍ଡକୁ ଗଳିତ ଧାତୁ ଦ୍ୱାରା ଜୋଡ଼ିବା; ଝାଳବା—2. Soldering.

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ (ଭୁଲ. ବ. ଝାଲ୍=ରସ; କଟୁ ସ୍ୱାଦ,—ଲଙ୍କାମରିଚ—Chillies.

ଝାଲ ଗମ୍‌ଗମ୍—ଦେ. ବିଣ—ଝାଳରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥିବା; ଘର୍ମାକ୍ତ— Jhāla gam-gam Profusely perspiring. ଘାମଦରଦର; **ପସୋନେସେ ତର** (ଝାଳ ସରସର; ଝାଳ ଜରଜର —ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଲ ପାତିଆ—ଦେ. ବ—ଧାତୁଖଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ଅଟ୍ଟା ଉତ୍ତପ୍ତରେ ଉରଳ ଝାଲ ଧାତୁଦ୍ୱାରା ସଯୋଗ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଧାତୁର ପତ୍ର—Thin bits of metal used for soldering. **ଟାଁକ**

ଝାଲପୋଛା ଧନ—ଦେ. ବ—ଝାଲବୁହା କଉଡ଼ି (ଦେଶ) Jhāla-pochhā dhana Jhāla-buhā kaurḍi (See)

ଝାଲ ବ(ବୋ)ହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସ୍ୱେଦ ନିର୍ଗମନ— Perspiration. Jhāla ba(bo)hibā ଘାମ ଦେଓୟା **ପସୀନା ଆନା** (ଝାଳଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝାଲବୁହା—ଦେ. ବିଣ—୧ । କଠୋର ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ଉପାର୍ଜ୍ଜିତ— Jhāla-buhā 1. Hard-earned; earned by the sweat **ପସୀନାସେ କମାଇହୁଇ** of the brow. (ଯଥା—ଝାଳବୁହା କଉଡ଼ି ।)

୨ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ପରିଶ୍ରମ କଲେ ଶରୀରରୁ ଶ୍ରମଝାଳ ବହେ—2. (work or labour) Which causes (ଯଥା—ଝାଳବୁହା ପିନ୍ଧନ୍ତୁ) one to perspire.

ଝାଲବୁହା କଉଡ଼ି—ଦେ. ବ—କଠୋର ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ଉପାର୍ଜ୍ଜିତ ଧନ— Jhāla-buhā kaurḍi Money earned by hard labour; ରକ୍ତଉଠା ପୟସା **ଗାଢେ ପସୋନେକି କମାଇ** (ଝାଳବୁହା ଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେସବ ଏ ପୃଷ୍ଠାବୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପସ୍ଥାତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କ୍ଷ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଥୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଥା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଝାଲର Jhālara ଝାଲର ଝାଲର **ଝାଲର**—ଦେ. ବ. (ସ. ଜାଲ; ଭୁଲ. ସ. ଝଷ୍ଟା=ଟେକାଇ; ସ. ଝଷ୍ଟଗ୍ଧ ହୁ. ଝଲ୍‌ଲର ଶବ୍ଦସାଗର)—୧ । ଉରଙ୍ଗ ବା ଜାଲ ଆକାରର ଯେଉଁ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବଶିଷ୍ଟ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ ବା ସ୍ୱତୁଲ୍ଲମାନ ମଶାରି ଓ ଗୃହାଦି ଆଦର ଧଡ଼ିରୁ ଲମ୍ବିତ ଥାଏ—

1. Ornamental or network fringe of cloth; hanging fringe; frilled edging.

ଉତ୍ତାତ ଉଦେ ଝଲର ମଣ୍ଡଳ
ଝାଲର ପବ୍ୟ ଏଡ ଏଙ୍କେ ଫୁଲ—ରଘାନାଥ, ଉତ୍ତର ।

୨ । ମୟୂର ଉନ୍ଦ୍ରକା—

2. Tail-feather of a peacock.

ଗ୍ରାଦେ. (ଶଂଦ୍ରଭୂମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—

A species of paddy.

ଝାଲରଦାର Jhālara-dār ଝାଲରଦାର **ଝାଲରଦାର**—ଦେ. ବ. (ସ ଝଷ୍ଟଗ୍ଧ+ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ.ଦାର୍)—ଯେଉଁଥିରେ ଝାଲର ଓଢ଼ୋଳ ଥାଏ—

Having hanging fringes or frills.

ଝାଲରି Jhālari ଝାଲରି **ଝାଲରି**—ଦେ. ବ—୧ । ଝାଲର (ଦେଖ)

1. Jhālara (See)

୨ । କବାଟ, ସବାରି ପ୍ରଭୃତିରେ ଏକତ୍ର ସଂଯୋଜିତ ଝରକା ପର ପରସ୍ପର ଅଳଲଗ୍ନ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡମାନ; ଜିଲ୍‌ମିଲି—

2. Venetian blind.

ଝାଲରିଆ Jhālariā ଝାଲରିଆ **ଝାଲରିଆ**—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଜାଲ)—୧ । ଜାଲଜାଲିଆ—

1. Reticulated; netty.

୨ । ଝାଲରଯୁକ୍ତ; ଝାଲରଦାର—

2. Having hanging fringes; frilled.

୩ । ମୟୂରଉନ୍ଦ୍ରକାଯୁକ୍ତ—3. Decorated with the tail-feathers of the peacock.

କମଳାସ୍ କେଳା ଝାଲରିଆ ସେ ବ ଜଗଜ୍ଜନସ୍ତାନନ ଲେ—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଝାଲ୍ଲା Jhālā ଝାଲ୍ଲା **ଝାଲ୍ଲା**—ଦେ. ବ—ଗୁଜରାଟ ଓ ମାରବାଡ଼ ଅଂଚଳ ଅଧିବାସୀ ରାଜପୁତ ଜାତିବିଶେଷ—A sect of Rājaputas inhabiting Gujerat and Mālwa

ଝାଲି Jhāli ଝାଲି **ଝାଲି**—ଦେ. ବ. (ସ. ଜାଲ)—

୧ । ଘୁଙ୍ଗ; ଲାଞ୍ଜ; ଲାଙ୍ଗୁଡ଼—

1. The tail of an animal.

୨ । ଅଗୁର—2. Pickle; fruit-preserve.

୩ । ଝାଲର—3. Ornamental network or fringe of cloth or strings.

୪ । କାନ ଭିତରର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚର୍ମ—

4. Membrane inside the ear.

ଝାଲି Jhāli ଝାଲି **ଝାଲି**—ସ. ବ—କଞ୍ଚା ଆମ୍ବ ଚକୁଡ଼ା ଚକୁଡ଼ା କରି ଦୋଇ ସେଥିରେ ବେଶର,ଲୁଣ ଓ ଦେଇଁ ମିଶା ଯାଇ ଜାଁରେ ସଜୁଲା ଦୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ଆଗୁର (ରାଇପ୍ରକାଶ)—A kind of raw-mango-pickle fried with mustard, salt and asafoetida.

ଝାଲିବା Jhālibā ଝାଲିବା **ଝାଲିବା**—ଦେ. କି. (ସ. ଝଲ ବା ଜ୍ୱଲ ଧାତୁ; ସ. ଉତ୍ତାର)—

୧ । ଧାତୁନିର୍ମିତ ପାତ୍ର ଓ ଅଳଙ୍କାରାଦିର ଅଂଶମାନଙ୍କୁ ଗଳିତ ଧାତୁଦ୍ୱାରା ସଂଯୋଜନ କରିବା ବା ଜୋଡ଼ିବା—

1. To solder the different parts of a metal-pot or ornament.

୨ । ସଲଗ୍ନ କରିବା—2. To attach.

ଝାଳ ବେଳୁ ନାହିଁ ଝଳ ଗଦନ୍ତୁଁ ଓଗେରୁ ମୋ ଗଣ୍ଡେ ଥରେ—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଅଳଙ୍କାରାଦି ଧାତୁ ପଦାର୍ଥକୁ ଘଷି ମାଜି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବା—

3. To brighten or burnish ornaments or other metalic things.

୪ । ଉଠାଇବା; କୂଅ ପୋଖରୀ ଆଦର ପଙ୍କୋଦ୍ଧାର କରିବା—

4. To clear out silt from the bottom of an old well or tank.

୫ । ରଙ୍ଗା ବାସନ ବା ଅଳଙ୍କାର ଉପରେ ଧାତୁର ପାଉଁଆ ଦେଇ ସମାପ୍ତ କରିବା—To mend a broken or damaged utensil or ornament.

ଝାଳୁଆ Jhāluā ଝାଳୁଆ **ଝାଳୁଆ**—ଦେ. ବଣ—୧ । ସ୍ୱେଦଯୁକ୍ତ; ଘର୍ମାକ୍ତ—

1. Perspiring.

୨ । ସହଜରେ ସବଦା କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳକଣାମାନ ବହେ—

2. Giving out moisture.

ଝାଳେଇ, ଝାଳୋଇ ସ୍ତ୍ରୀ—

୩ । ଯଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେହରୁ ସବଦା ଝାଳ ବହୁଥାଏ—

3. (a person) Who perspires profusely.

ଗ୍ରାଦେ (ସେଦଗାପୁର) ବଣ (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ. ଝାଲୁଆ)—ରଗୁଆ; ରଗା—Pungent.

ଝାଳେଇବା Jhāleibā ଝାଳେଇବା **ଝାଳେଇବା**—ଦେ.କି—୧ । (ଅଙ୍ଗରୁ) ସ୍ୱେଦସ୍ରାବହେବା; ସ୍ୱେଦ ମୋଚନ କରିବା; (ଅଙ୍ଗ) ଘର୍ମାକ୍ତ ହେବା—

1. To perspire; to sweat.

(ଝାଳେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । (କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଦେହସାକ) କ୍ଷୁଦ୍, କ୍ଷୁଦ୍, ଜଳକଣାରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହେବା—2. To be covered over with minute particles of water; to give out moisture.

୩ । ବାଷ୍ପଆଣବଦ୍ୱାରା ବା କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ଦେହରୁ ସ୍ୱେଦୋଦ୍ଗମ କରାଇବା—3. To bring about perspiration by means of vapour-bath or medicine.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ । ୡ	ବସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଜ୍ରଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଯେ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଝାଲେ(ଲି)ରୀ—ଦେ. ବ—ଝାଲର (ଦେଶ)
Jhāle(li)rī Jhālara (See)
(ଝାଲେରଆ-ବଶ)

ଝାସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଝଷ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା, ସଂ. ଝଙ୍ଖ; ସଂ. ଧ୍ୱଂସ)-
Jhāsa
ଝାଁପ
ଝମ୍ପ

୧ । କୌଣସି ସତ୍ୟର ପରୀକ୍ଷା ବା ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ ନମନ୍ତେ ଜଳ ବା ଅଗ୍ନିକୁ ଡେଇଁବା—
1. Jumping into fire or water for ordeal or suicide.

ବଳିଥିଲେ ଦେବ ଅନଳେ ଝାସ । ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । (ସଂ. ଧର୍ଷଣ) ଅଗ୍ନି ବା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ତେଜ; ଭାଉ; ଭାସ, ଧାସ—2. Glare; blaze of the sun or fire.

ମାଡବନ ପବନ ନାର୍ଦ୍ଦମଣି ଧନୁଷ୍ମ ଝାସରୁ କରେ ଜନ୍ମ କେଳ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋର ଉତ୍ତ୍ମ ଗୀତ ।

ଝାସ ଦେବା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଝଷ ଧାତୁ)—ଝାସିବା (ଦେଶ)
Jhāsa debā Jhāsibā (See)
ଝାଁପ ଦେଓୟା ଜାଣୁ ଜାଣୁ ଜଳନ୍ତା ଅନଳରେ ଝାସ
ଝଁପ ଦେନା ଦେବାକୁ କରଅଛ ବଷୟ ସାଦସ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ, ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ଝାସି ପଶିବା—ଦେ.କି—ଝସାଇ ପଶିବା; ବଳାତ୍କାରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା-
Jhāsi paśibā To forcibly enter a place.
ଘୁସେ ଢୁକା ବସ୍ତ୍ର ପାଲଟ୍ଟ ଦ୍ରବ କ୍ରୁରେ
ଧଁସନା, ଝିଲନା ଝାସି ପଶିଲେ ଶୀଘ୍ର ଜରେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ଝାସିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଝଷ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା; ସଂ. ଝଙ୍ଖ; ସଂ. ଧୃଷ ଧାତୁ=ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱା କରିବା)—
Jhāsibā
ଘୁସା, ଢୁକ
ଝିଲନା, ଧଁସନା

୧ । ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ ବା ଆତ୍ମହତ୍ୟା ନମନ୍ତେ ଅଗ୍ନିକୁ ବା ଜଳକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିବା—1. To plunge into fire or water to commit suicide.

୨ । ପରଜନ୍ମରେ ଅଭୀପ୍ସିତ ଫଲଲାଭର ସଂକଳ୍ପ କର ଜୀବନ ତ୍ୟାଗ କରିବା ନମିତ୍ତ କୌଣସି ସନ୍ତୀର୍ଥରେ ଜଳକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିବା—
2. To jump into the water of a sacred tank with the belief or resolve to attain one's aim in the next birth.

ବରତ ବ କର ନାହିଁ ଝାସିଥିଲ ଅଜଣାରେ ପୂରୁବରୁ ।
ଉତ୍ତ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୩ । କୌଣସି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମହତ୍ ଫଳ ପ୍ରାପ୍ତ୍ୟର୍ଥ ନଜର ପ୍ରାଣକୁ ତ୍ୟାଗ କର ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବା—
3. To sacrifice one's life for same noble aim.

ଇଣେ ଝାସନ୍ତ ସେଉଁ ସାର
ସମରେ ଭୀଜନ୍ତ ଶସ୍ତର । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

୪ । ହଠାତ୍ ଆକ୍ରମଣ କରିବା—
4. To attack suddenly.

୫ । ଡେଇଁ ପଡ଼ିବା; ଲମ୍ଫ ଦେବା—
5. To jump into.

ଜଳରେ ପଡ଼ନ୍ତେ ଝାସି, ଧଇଲେ ଦାସୀ ଯେ । ପ୍ରଭାସ, ଶଶିଶେଣା ।

୬ । ଦ୍ରୁତଗତିରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା—
6. To enter swiftly.

ସଦ୍ଭତେଣ ଚିକ ଝାଡ଼େ ଝାସ । ପ୍ରାତା. ଉତ୍ତସ୍ୟମନ୍ତ୍ରସ୍ୱ ।

୭ । କୌଣସି ଜୀବ ବା ଶିକାର ଉପରକୁ ଝୁଟିବା—
7. To swoop upon a prey.

ଝି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଦୁହିତା; ପ୍ରା.ଧୀଆ; ପା. ଧୀତା; ସଂ. ଜାମି=କନ୍ୟା; ଇଉରୋପୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା ଦ୍ୱୀ, Zi)—
Jhi
ଝିଅ
ଝୀ

କନ୍ୟା; ଝିଅ—Daughter.

ବେଲଦୁଁ) କୁଟୁମ୍ବିଣୀ ଘର ଝି ! ତିକିଟାମାନ
ଦେଖିଲଷର୍ତ୍ତ (ବୋଲନ୍ତି) ଏଇ ଝାମାନ ବ ?—ଭଗ ।

ଝାଦେ. ୧ । (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ବ. ଏହା ଶବ୍ଦ)—ଦାସୀ—1. Maid servant.

୨ । (ସଂ.ଦୁହିତୃ) ବ—ପିତୃସୀ—
2. Father's sister.

୩ । (ଗଡ଼ଜାତ) ଅ. (ଘୋଷୀ ଓ ନଈକୂ ସଇଁଷିମାନଙ୍କୁ ଗାଧୋଇବାକୁ ନେଇଥିବା ଜଗୁଆଳର ଡାକ) ପାଣିରେ ସମୁଦାସ୍ୱ ଶସ୍ତର ବୁଡ଼ାଇ ରଳ ଶୋଇ ପଡ଼ି—
3. A word used by the driver buffaloes requiring them to lie down in the water while having a bath.

ଝିଅ—ଦେ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ.(ସଂ.ଦୁହିତା; ପ୍ରା.ଧୀଆ; ଧୀଦା; ସଂ.ଜାମି; ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗଳା ଝିଅ; ପାଳି ଧୀ, ୠ, ଧୀତା)—
Jhia
ଝୀ
ଧାୟା
(ପୁଅ—ଵପତ୍ତ)

୧ । କନ୍ୟା—1. Daughter.

ଝିଅକୁ ମାର ବୋଡ଼କୁ ଶିଖାଇବା ନ୍ୟାସ୍ୟ. ଉଗ ।

୨ । ବାଳକା—2. Girl.

ଶରଣ ଦସ୍ତାଳ ବୃଷଭୀ ଝିଅକୁ ମା
ଉଷ ଶ୍ରୀତରଣ ଉଚ୍ଚେ ସଧାନାଥ, ପାଦ୍ଦଗ ।

୩ । କନ୍ୟାସ୍ତୁାମାସ୍ୟା ବାଳକା—3. A girl whom a person treats as his daughter.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଆପଣାଠାରୁ ବସ୍ତ୍ରସରେ ଖୁବ୍ ସାନ ଅପରଚତା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ବା ବାଳକାକୁ ବାଟରେ ଭେଟିଲେ ତାକୁ କଛୁ କଥା କହିବାର ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ତାକୁ ଅଲୋ ଝିଅ ! ବୋଲି ସଂବୋଧନ କରାଯାଏ; ଆପଣାର ସମାନବସ୍ତ୍ରସା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ଭଉଣୀ ! ଓ ଆପଣାଠାରୁ ବସ୍ତ୍ରସରେ ବଡ଼ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ମାଉସୀ ! ବୋଲି ସଂବୋଧନ କରାଯାଏ । ଉକ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ସଙ୍ଗେ ଖୁବ୍ ଆଲାପ-ପରଚସ୍ୱ ଥିଲେ ଆପଣାଠାରୁ ବସ୍ତ୍ରସରେ ସାନ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକକୁ ମାଆ ବାଈ ! ସଂବୋଧନ କରାଯାଏ ଓ ବସ୍ତ୍ରସରେ ବଡ଼ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ମାଆ ବା ମାଉସୀ ! ବୋଲି ସଂବୋଧନ କରାଯାଏ । ଏହିପରି ଆପଣାଠାରୁ ଅଳ୍ପବସ୍ତ୍ରସ୍ୱ ଅପରଚତ ପୁରୁଷ ଲୋକକୁ ଆରେ ପୁଅ !, ସମ-ବସ୍ତ୍ରସ୍ୱକୁ ଭାଇ ! ଓ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱବସ୍ତ୍ରସ୍ୱକୁ ମଉସା ! ବୋଲି ସଂବୋଧନ କରାଯାଏ ଏବ ପରଚତ ଅଳ୍ପବସ୍ତ୍ରସ୍ୱ ପୁରୁଷକୁ ବାପ ! ବାପା ! ବାବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଃ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ପଥାନ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ଁ ବା ଃ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଆଁ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ

ଓ କେଣ୍ଡି ବସ୍ତୁସର ପୁରୁଷକୁ ବାବା ! ମଉଷା ! ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ ।]

୩ । ଅମୁକ ବଂଶ ଜାତି ବା ଅମୁକ ଜାତିସ୍ଥା ସ୍ତ୍ରୀ—

3. A woman born of a particular caste or family.

(ଯଥା—ସେ ଗଉଡ଼ ଘର ଝିଅ ।)

ଝିଅ ଝିଅଣି --ଦେ. ବ (ବହୁବଚନ)—୧ । କୌଣସି ପରିବାରର କନ୍ୟା

Jhia jhiāṇi ଓ କନ୍ୟାସ୍ଥାନୀୟା ବାଳକାଗଣ;ଝିଅ ଓ ଝିଅସ୍ତ୍ରୀ ଆଦ—

ଝିଉଡ଼ୀ, ଝିଅଡ଼ୀ 1. Daughters and girls of the status

ଧିୟାନୀ of a daughter in a family.

ଝିଅ ଝିଅଣିଆ
ଝିଅ ଝିଅଣିଆ
ଝିଅ ଝିଅଣିଆଁ
ଝିଅ ଝିଅଣି
ଝିଅ ଝିଅଣିଆଁ
— ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ପିତୃଗୃହରେ ସ୍ଥିତା ବା ପିତୃଗୃହକୁ ଆଗତା ବିବାହିତା କନ୍ୟାଗଣ—

2- Daughters while staying in their fathers' houses.

ଝିଅ ପୁଅ—ଦେ. ବ (ବହୁତ୍ୱ ଲିଙ୍ଗ ସଦ୍ଭାବ; ସଂ. ଦୁହିତା+ପୁତ୍ର)—

Jhia pua କନ୍ୟା ଓ ପୁତ୍ର; ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି—

ଝୀପୁତ Children (both female and male).

ବେଟାବେଟୀ

ଝିଅ ବଆଣ—ଦେ. ବ—କନ୍ୟା ପ୍ରସବ କରିବା—

Jhia biāṇa Giving birth to daughters.

ଝିଅ ବଆଣୀ—ଦେ.ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି

Jhia biāṇī ଗାଳ)—ସେହିଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ କେବଳ

(ଝିଅବେଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) କନ୍ୟା ପ୍ରସବ କରେ—

ଝୀରମା (a term of abuse) (A woman)—

Bearing female children only.

ଝିଅ ବୋହୂ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭାବ; ସଂ. ଦୁହିତା+ବଧୂ)—

Jhia bohu ୧ । କନ୍ୟା ଓ ପୁତ୍ରବଧୂ—

ଝୀବଉ 1. Daughter and daughter-in-law.

ବେଟୀବୌ ୨ । ପରିବାରରେ ଜାତା ଓ ବିବାହ ଦ୍ୱାରା ପରିବାରକୁ ଆଗତା ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀଗଣ—

Young female members in a family.

(ଯଥା—ଦୁଇ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଇଳରେ ଏ ଗ୍ରାମରେ ଝିଅବୋହୂ ପ୍ରାୟ ଚଳିବା କଷ୍ଟକର ହେଇଛି ।)

ଝିଅ ମା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ସଂ. ଦୁହିତା+ମାତା)—ରାଣୀଙ୍କ

Jhia mā ଝିଅକୁ ପାଳିଥିବା ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥ ଧାତ୍ରୀ—

The nurse of a female child of a Rāṇī.

ଝିଅର ମା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କେବଳ ଦୁହିତା ପ୍ରସବକାରୀ ସ୍ତ୍ରୀ—

Jhiara mā A woman giving birth to daughters only.

(ଝିଅର ମାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝିଅଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ—ପରିବାରସ୍ଥ କନ୍ୟାସ୍ଥାନୀୟା ସ୍ତ୍ରୀଗଣ

Jhiāṇiā (āñ) (ଯଥା—ଝିଅସ୍ତ୍ରୀ,ଝିଅଣିଜା)—Women of the

ଝିଉଡ଼ୀ status or position of the daughter

ଧିୟାନୀ in the family.

ଦେ. ବଣ—୧ । କନ୍ୟାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

1. Relating to a daughter.

(ଝିଅଣୀ, ଝିଅଣୀଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କନ୍ୟାର ବ୍ୟବହାର-ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit to be used by the daughters; fit to be given to a daughter.

୩ । କନ୍ୟା ଘରକୁ ପଠାଯିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବା ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର (ବେଭାର)ଅଦ—3. (present) Economical or appropriate to be sent to the married daughter's house.

(ଯଥା—ଝିଅଣିଆ ବେଭାର ପାଇଁ ଅଳ୍ପଦାମର ଲୁଗା କଣାଯିବ ।)

ଝିଆରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଦୁହିତୃ)—ଭାଇଝୁଅ; ବଡ଼ ବା ସାନ

Jhiārī ଭାଇର କନ୍ୟା—Niece; brother's daughter.

ଭାଇଝୀ [ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗଳାରେ ଝିଅ ଶବ୍ଦ ଝିଅ

ଭତୀଜୀ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଝିଆରୀ ଜୋଇଁ—ଦେ. ବ. ପୁ (ସଂ. ଦୁହିତୃ ଜାମାତା)—

Jhiārī joiñ ଝିଆରୀର ସ୍ୱାମୀ—Niece's husband;

ଭାଇଜାମାଇ nephew-in-law

ଝିଇ—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦଗାପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର; ଧଳଭୂମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ)—

Jhi i ଦ୍ର (ଦେଖ) Jhi (See).

ଝିଇ ପକା(କେ)ଇବା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ପୋଡ଼ୁଦ୍ୱ

Jhi-i pakā(ke)ibā ବା ଅଣ୍ଡିର ମଇଁଷିଙ୍କ ଜଗୁଆଳ ଯେଲାମାନେ ପୋଡ଼ୁଦ୍ୱର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ବାଡ ମାର "ହୁଁ!ହୁଁ! ଉରର ହୁଁ!" ଡାକ ଡାକିବା ଦ୍ୱାରା ପୋଡ଼ୁମାନଙ୍କୁ ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ ପାଣିରେ ଶୁଆଇବା—(the buffalo-herds) To get the buffaloes to lie down in water during a bath by uttering a call.

ଝିଁ ଝିଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝିଙ୍କାସ୍ୱର—

Jhiñ Jhiñ The chirping of crickets.

ଝିଁ ଝିଁ ଝାଡ଼ି ଝରେ ଝର, ଝର୍ଝରେ ଝିଙ୍କାର, ଝାଡ଼ି ଉପରେ ଝିଁ ଝିଁ ଝରେ ।

ଚିଁଚିଁ ଝୀଁଝୀଁ ସତ୍ୟନାଥ. ଉତ୍କଳୀ ।

ଝିକର—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଝିଙ୍କର (ଦେଖ)

Jhikara Jhiṅkara (See).

ଝିକା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ସବଳରେ ଆକର୍ଷଣ; ଝିଙ୍କା—

Jhikā A tight pull; a jerk; tug.

ଝିକା ଝିକି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ-ଝିଙ୍କା ଝିଙ୍କି (ଦେଖ)

Jhikā jhiki Jhiṅkā jhiṅki (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଲ୍ଲ୍ୟ	ତ୍ର୍ଯ	ଡ
୨	ୠ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଭ୍ରଅ	ଦ୍ଧ	ଃ

ଝିକିବା—ସ୍ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଝି (ଫ. ଖଞ୍ଜ ଧାତୁ=ସଙ୍କୋଚନ, କ୍ଲେଶନ)—

Jhikibā ଝିଙ୍କିବା; ସବଲରେ ଆକର୍ଷଣ କରିବା; ଝାଙ୍କିବା—[ଝିଙ୍କା(କେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ] To draw tightly; to pull with a jerk; to tug.

ଝିଙ୍କ—ଦେ. ବ (ସାନ୍ତାଲୀ ଭାଷା)—୧ । ମୃଗାଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ୟ ଚତୁଷ୍ପଦ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ—

Jhiṅka 1. Hedgehog; the Porcupine; Hystrix Cristata; Hystrix Bengalensis.

ସ. ଛେଦାର, ଶଲ୍ୟ, ଶଳ୍କି, ଶଲ୍ୟମୃଗ ଶଜାରୁ; ସେଜାରୁ

ସେ, ସାହୀ, ଖାର ପୁଶ୍ତ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ବନରେ ଭୂଇଁରେ ମ. ସଳ, ସାଲ୍ଲଦର ଗାଡ କର ରହନ୍ତି ଓ ଗାତରେ ବାହାରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଦେହରେ ୧ ଫୁଟ ଲମ୍ବ ଗୁଡ଼ିଏ ମୁନିଆଁ କାଠି ଥାଏ ଓ ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଏମାନେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଦେହ ଝାଡ଼ି ଦେଲେ ଏ ମୁନିଆଁ କାଠିଗୁଡ଼ିକ ଗାତରଆଡ଼ିକୁ ବୁଣି ହୋଇ ଯାଏ ଓ ଶତ୍ରୁଦେହରେ ବନ୍ଧି ହୁଏ । ଏମାନେ ଉଦ୍ଭିଦ ଓ ଫଳ ଖାଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହାର ମାଂସ ଗୁରୁ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଉଷ୍ଣ ଓ ଅଗ୍ନିଦୀପକ । ଏହା ଅମରୋଗ, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଶ୍ୱାସ, କାସ, ସନ୍ନିପାତ ହରଣ କରେ । ଏହାର ଅନ୍ତ୍ରପୁଞ୍ଜୀ ଶୁଖାଇ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କର ସୂତିକା ବାତରେ ଓ ଶୂଳରୋଗରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଏହାର ପିତ୍ତ ସେବନ, ଲେପନ ଓ ଅଞ୍ଜନରୂପରେ ବ୍ୟବହାର କଲେ ବୃଶ୍ଚିକ ବିଷ, ମୂଷିକ ବିଷ ଓ ସର୍ପ ବିଷ ଖଣ୍ଡିତ ହୁଏ—ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଲ୍ପଦ୍ରୁମ ।

ପ୍ରକୃତରେ ଝିଙ୍କ ଗୋଟିଏ ଚତୁଷ୍ପଦ ଜୀବ । କେହି କେହି ଭ୍ରମରେ ଝିଙ୍କ ପକ୍ଷୀ ବୋଲି କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ପକ୍ଷୀ ନୁହେଁ, କିମ୍ବା କୌଣସି ପକ୍ଷୀର ଝିଙ୍କ କାଠି ପର କାଠି ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଯଥା—

ସେନା ଉପରେ କାଣ୍ଡମାନ ବର୍ଷେ
ଝିଙ୍କ ପକ୍ଷୀ ପ୍ରାୟେ ଶସ୍ତ୍ରର ସଙ୍ଗେ—ବଳରାମ. ବଉନଘମାସ୍ପର୍ଶ ।

ଦେହରେ ଝିଙ୍କ କାଠି ଭଳି ଗୁଡ଼ିଏ କାଠି ଥିବା ଓ ପକ୍ଷଘ୍ନ ପକ୍ଷୀ (Apterrx) ନାଉଁ ଜନ୍ତୁଶାସ୍ତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ପକ୍ଷୀ କୁକୁଡ଼ାଜାତୀୟ; କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ଝିଙ୍କ ପର କାଠିକୁ ବାହାରକୁ ଫିଙ୍ଗି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଝିଙ୍କକାଠି—ଦେ. ବ—ଝିଙ୍କ ଜାତିଙ୍କ ଦେହର କାଠି—The erectile

Jhiṅka-kāṭhi spine or quill of a porcupine.

ଝିଙ୍କ କାଠି ଚଣ୍ଡି ବାନ୍ଧ କେଶପାଶ
ଚଣ୍ଡେ ଶତେରନ୍ଧ୍ର ଗୋରେ ଶତପାଶ—ଭାରତୀ, ଋଷିକୁଲ୍ୟା ।

[ଦ୍ର—ଏ କାଠିମାନ ଲମ୍ବରେ ଏକ ମୁଠୁଣି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ । ଏଥିରେ କଳା ଓ ଧଳା ପଟ୍ଟି ଥାଏ । ଏ କାଠିମାନ ଯୋଖିର ଡୋରକୁ ଅଟକାଇବା ନିମନ୍ତେ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଜୁଡ଼ାରେ ଗୋଜ-କାଠିରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଝିଙ୍କର—ଦେ. ବ. (ଫ. କଙ୍କର)—୧ । ଭଙ୍ଗା ହାଣ୍ଡିର ଖପରା—

Jhiṅkara 1. Bits of broken earthen pots; potsherd.

ଝିଁକୁର ୨ । ହାଣ୍ଡିର ଭଙ୍ଗା ଫନ୍ଦ—

ଠିକରା 2. Broken bits of the edge of earthen pots.

୩ । ଖପରଲା ବା ଘର ଛୁଆଣି କରିବାର ଖପରା—

3. Earthen tiles for thatching houses with.

୪ । ଝିଙ୍କ ଜନ୍ତୁ—4. Porcupine.

ଝିଙ୍କର ଖେଳ—ଦେ. ବ—ଖପରାଡଆଁ (ଦେଖ)

Jhiṅkara khela Khaparā-ḍiāñ (See)

ଝିଙ୍କର ଘର—ଦେ. ବ—ଖପରଲା ଘର—

Jhiṅkara ghara A house thatched with earthen tiles.

ଖପରଲି ଛପରିଲ

ଝିଙ୍କର ଛୁ(ଚ୍ଛୁ)ଆଣି ଘର—ଦେ. ବ—ଝିଙ୍କର ଘର (ଦେଖ)

Jhiṅkara-chhi(chhu)āṇi ghara Jhiṅkara ghara (See)

ଝିଙ୍କର ଜାଲ—ଦେ. ବ—ମଝିରେ ମଝିରେ ଝିଙ୍କର ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଜାଲ ବା ଦଉଡ଼ି—A rope in which potsherds are tied at intervals and which is dragged along the bottom of shallow muddy pools to dislodge the fishes from the bottom.

Jhiṅkara jāla

(ଝିଙ୍କ ଦଉଡ଼ା(ଡ଼ି)—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏ ଜାଲକୁ ପଙ୍କଘାଣିରେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରୁ ଧରି ଟାଣନ୍ତି ଓ ସେ ଜାଲ ପଛେ ପଛେ ଘୋଳୁଦ୍ଦ ଧରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମାଛଙ୍କୁ ଅନାଶା କର କର ଗୁଲନ୍ତି ଓ ଝିଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗୁଳଚ ଦୋଇ ମାଛ ଜଳାଶୟର ଭଲକୁ ଶୁଖି ଉପରକୁ ଉଠିବାର ଦେଖା ଗଲେ ଘୋଳୁଦ୍ଦାମାନେ ମାଛଙ୍କୁ ଘୋଳୁଦ୍ଦରେ ମାଡ଼ି ବସନ୍ତି ।]

ଝିଙ୍କରଡିଆଁ—ଦେ. ବ—ଖପରାଡଆଁ (ଦେଖ)

Jhiṅkara-ḍiāñ Khaparāḍiāñ (See)

ଦେ. ବଣ—୧ । (କାଳେ ଅଇଁଠାହାଣ୍ଡିର ଖପରାକୁ ଗୋଡ଼ରେ ମାଡ଼ିଲେ ଅଶୁଚି ଦେବ ଏହୁ ଉପରେ ବାଃ ଗୁଲନ୍ତୁ ବେଳେ ବାଃରେ ପଡ଼ିଥିବା ଖପରାମାନଙ୍କୁ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଯିବା ଲୋକ) ଅତିରକ୍ତ ନିଷ୍ଠାପର—

1. Over-rigid in observing rules of outward purity.

୨ । ଅତି ଚଡ଼ାଲ—2. Very peevish.

ଝିଙ୍କର ଦଉଡ଼ା(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ—ଝିଙ୍କର ଜାଲ (ଦେଖ)

Jhiṅkara daurḍā (rḍi) Jhiṅkara jāla (See)

ଝିଙ୍କରିଆ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. କଙ୍କରମୟ)—ଖପରାଟୁକୁଣି—

Jhiṅkariā Full of small potsherds.

ଝିଙ୍କା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଖଞ୍ଜ ଧାତୁ—ସଙ୍କୋଚନ କରିବା କିମ୍ବା ଧୂ ଧାତୁ)—

Jhiṅkā ୧ । ଚୁଲିର ଉପର ପରିଧିରେ ଥିବା ଗୋବ ବା ଶୃଙ୍ଗ ବା ମୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ; ଚୁଲିର ଶିଂଘ—

1. Knobs or clods of earth placed on the upper circumference of an oven.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନରେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଁ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଯେ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ଖୋଦନାରମ୍ଭ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଁଶୀ' ନ ପାଇଲେ 'ବଂଶୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପବତ୍' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଚୁଲରେ ସାଧାରଣତଃ ଭଲ ଗୋଞ୍ଚ ଝିଙ୍କା ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଚୁଲରେ ଦାଣ୍ଡି ବସେ; ଚୁଲରେ ଝିଙ୍କା ଉପରେ ଦାଣ୍ଡି ବସିଲ୍ଲବେଳେ ଚୁଲର ଉପର ସୁନ୍ଦର ପରଖ ଓ ଦାଣ୍ଡିର ଭଲ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟବଧାନ ରହେ ସେହି ବାଟେ ଚୁଲରୁ ଦୁଇଁ ବାହାର ଯାଏ ।]

୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଗୋଜକାଠି—
2. A kind of hairpin.

ଝିଁକା; ଝିକା ଂ । (ସଂ. ଧ୍ୱନ୍ଧ ଧାତୁ=ଆକର୍ଷଣ କରିବା; କ୍ଲେଶ ଝଟକା; ଝାଁକା ଦେବା) ଓଟରା ବା ସବଲେ ଆକର୍ଷଣ; ଦଉଡ଼ି ସବେଗରେ ଆକର୍ଷଣ—
3. Tug; pulling with jerks.

ଏମନ୍ତେ ଦେଲେ ସତ୍ତ ମଧ୍ୟେ ବା ଲେ ଝିଙ୍କା—କୃଷ୍ଣଦି, ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ୟୋଗ ।

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଓଟରା ହେବା—
1. Pulled with a jerk.
୨ । ଉଣା—2. Lighter; less.

ଝିଙ୍କା(ଙ୍କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଝିଙ୍କିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Jhiṅkā(ṅke)ibā Causative of Jhiṅkibā.
ଝିଙ୍କାନ; ଝାଁକବାନା

ଝିଙ୍କା ଓଟର —ଦେ. ବି. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭାବ) —
Jaiṅkā oṭarā ୧ । ଝିଙ୍କାଝିଙ୍କି (ଦେଖ)
ଟାନାଝିକା 1. Jhiṅkā-jhiṅki (See)
ଝାଁକାଝଟକା; ଝକଝୋର ୨ । ବହୁବାର ଝିଙ୍କିବା କର୍ମ—
2. Act of pulling and drawing with jerks; tugging.

ଝିଙ୍କାଝିଙ୍କି— ଦେ. ବି—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଓଟାରିବା କର୍ମ—
Jhiṅkājhiṅki 1. Mutual pulling.
ଝିକାଝିକି; ଖାଁଚାଖାଁଚି ୨ । ଠେଲା ଓଟର—
2. Pushing and tugging.

ସେ ଜଠର ଝିଙ୍କାଝିଙ୍କିରୁ ନସ୍ତାର
ଲଭ ଲଭ ଅର୍ଘ ତୁଅ ତୁସିଆର । ଦ୍ୟାନାଥ. ଦରବାର ।

ଦେ. ବିଣ—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଓଟର ଓଟର ଦେଉଥିବା; ପରସ୍ପର ଦ୍ୱାରା ଆକର୍ଷିତ—Mutually pulled; pulled by each other.

ଝିଙ୍କା ମାରିବା —ଦେ. କି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ (ଯଥା—ରଜ୍ଜୁ ବା ଉଙ୍ଗାର ଅଣ୍ଡା) କୁ ବଳପୂର୍ବକ ଆକର୍ଷଣ କରିବା—
Jhiṅkā māribā To pull with a jerk; to tug.
ଝିକା ମାରା ଝଟକା ମାରନା

ଝିଙ୍କାରୀ—(ସଂ. ଝିଞ୍ଜି; ଝିଞ୍ଜି; ଝିଁ ଝିଁ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣରୁ)—ଝିଞ୍ଜି—
Jhiṅkārī Grasshopper; the cricket.
ଝିଝି [ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର ଝିଞ୍ଜିକା ବା ପତଙ୍ଗ । ଏମାନେ ଜଳରେ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ସ୍ଥାନରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ଦ୍ୱିପ୍ରହରସମୟରେ ଜୋର୍ ଝିଁ ଝିଁ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି; ଓ ଶତ ଶତ ଝିଙ୍କାପୋକଙ୍କ ଶବ୍ଦ ମିଶି ଏକ ଗମ୍ଭୀର ଓ ଜୋର୍ ଧ୍ୱନି ଜାତ କରେ ।]
ଝିଙ୍ଗିରୁ ଝିଙ୍ଗିରୁ ସନେ ଜାଳେ ଝିଙ୍କାସ୍ୱ । ଗୋଲୋକ, ଇନ୍ଦ୍ରରେଖା ।

ଝିଙ୍କିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଧ୍ୱନ୍ଧ ଧାତୁ=କ୍ଲେଶନ, ସ୍ପନ୍ଦନ)—
Jhiṅkibā ୧ । ବଳପୂର୍ବକ ଆକର୍ଷଣ କରିବା; ଓଟାରିବା;
ଝିକା ଝାଁକିବା —1. To drag; to pull with a
ଝକଝୋରନା, ଝାଁକନା jerk; to haul.

ସତ୍ତ ମଧ୍ୟେ ଝିଙ୍କିଲ ମୋ ପ୍ରେମ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ସତ୍ତ ।

୨ । ରଜ୍ଜୁ ଆଦିକୁ ଟାଣିବା—
2. To pull a rope; to tug.
୩ । ବଳପୂର୍ବକ ଆକର୍ଷଣ କରିବା—
3. To attract with force.

କେଉଁ ଯୁବତୀକ ନେଇ ନାହିଁ ଝିଙ୍କି ତା ମନ ପାଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ଉଣା କରିବା—
4 To lessen; to diminish.
୫ । ପ୍ରହାର କରିବାପାଇଁ ଅସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ବଳପୂର୍ବକ ଟାଣି ଆଣିବା-
5. To draw out a weapon.

ବାଣ ଝିଙ୍କି ପଛେ ଛଡରେ ପ୍ରହାର । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଏକତ୍ର ସଙ୍ଗ୍ରହ କରିବାପାଇଁ ବଳପୂର୍ବକ ଓଟାରିବା—6. (figurative) To pull down with force in order to gather.

ଝିଙ୍କି ଅଣି ଅଙ୍ଗେ କଲନ୍ତି ଜମା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ୪. ଗୀତ ।

ଝିଙ୍ଗା— ଗ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିତ୍ୱଭୂମ) ବି. (ସଂ. ଝିଙ୍ଗାକ; ଭୁଲ. ବ. ଏହ
Jhiṅgā ଅର୍ଥରେ ଏହ ଶବ୍ଦ ଓ ହ. ଝିଙ୍ଗ୍)—ଜହ୍ନି (ଦେଖ)
Jahni (See)

ଝିଙ୍ଗାସ—ଦେ ବି. (ସଂ. ଧୃଷ୍ଟ ଧାତୁ ; ବା ଧ୍ୱନ୍ଧାର)—
Jhiṅgāsa କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମନକୁ ବଧେଇ କର କହିବା କଥା;
ଝିଡ଼କୀ ଭର୍ତ୍ସନା; କଟୁବଚନ; ଦୁର୍ବଚନ; ଧିକ୍କାର ବଚନ—
Admonition; reproof.

ଝିଙ୍ଗାସିବା—ଦେ. କି—କଟୁବାକ୍ୟ କହିବା; ଭର୍ତ୍ସନା କରିବା—
Jhiṅgāsibā To admonish; to call names.
ଝିଡ଼କନା, ଝିଡ଼ମିଡ଼ାନା

ଝିଙ୍ଗିଡ଼ି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Jhiṅgiṛḍi ଦୁନ୍ଦୁର ଆଦି ବାଦ୍ୟର ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣବିଶେଷ—
The sound of small drums.

ଧେଁ ଧେଁ ଥେଇ ଥେଇ ଦୁନ୍ଦୁର ବାଜେ
ଝିଙ୍ଗିଡ଼ି ଝିଡ଼ି ଝେଇ ଥେଇ ସାଜେ । ପ୍ରାତୀ. ଉଦ୍ଭଟନାଟ୍ୟ ।

ଝିଙ୍ଗିନୀ—ସ. ବ—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର କାକୁଡ଼ି—
Jhiṅginī 1. A sort of cucumber (Apte).
୨ । ମଶାଲ—
2. A torch; a firebrand (Apte).
୩ । ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗଛ—3. A wild tree.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଠ	ଜ	ର.ର	ଟ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଗ୍ଗ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଭଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲ୍	ପ୍ଲୁ	ଅକାଗ୍ଲ୍ୟବର୍ଗ୍ଗ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଗ୍ଗ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ଙ୍ଗ

[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଫ. ନାମ ଝିଙ୍ଗୀ, ପ୍ରମୋଦଜା ସୁରଯ୍ୟାସା; ଏ ଗଛ ଟୁର୍ ବଡ଼ ହୁଏ; ଫୁଲ ଧଳା, ଫଳ ବରକୋଳ ପର୍ । ଏହାର ପତ୍ର ମହୁଲ ଗଛର ପତ୍ର ପର ଶାଖାର ଦୁଇପାଖରେ ଲାଗିଥାଏ—
ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଝିଜର—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—

Jhijari ସୁନା ବା ରୂପାରେ ତିଆର ହୋଇଥିବା ଅଳଙ୍କାର ଶିକୁଳି—(ଝିଙ୍ଗର—ଅନ୍ୟରୂପ) A gold or silver chain worn on the waist.

ଝିଞ୍ଜ(ଞ୍ଜ)ଟ—ଦେ. ବ—୧ । ସଙ୍ଗୀତର ଗ୍ରହିଣୀବିଶେଷ—

Jhiñja(ñjha)ṭa 1. Name of a musical air.

ଝିଁଝଟ [ଦ୍ର—ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ଗ୍ରହିଣୀ । ଏଥିରେ ସବୁ
ଝିଂଝୋଟୀ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର ଲାଗେ, ଏହା ଦିନର ଚତୁର୍ଥ ପ୍ରହରରେ
(ଝିଞ୍ଜଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗେୟ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । (ଫ. ଝଞ୍ଜା ବାତ; ଜଞ୍ଜାଳ)—ଝଞ୍ଜଟ (ଦେଖ)

3. Jhañjaṭa (See)

ଝିଞ୍ଜଟ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଅଡ଼ୁଆ ଲଗାଇବା; ନାନା
Jhiñjaṭa lagā(ge)ibā ଗୋଲମାଳିଆ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
ଝଂଝଟ ଲାଗାନ 1. To complicate matters.
ଝଂଝଟ ଲଗାନା ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତ କରି ବାରଂବାର ପ୍ରାର୍ଥନା
କରିବା—2. To importune; to solicit or press repeatedly and unreasonably.
୩ । ବିରକ୍ତ କରିବା—3. To tease; to vex.

ଝିଞ୍ଜ(ଞ୍ଜି)ତିଆ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. ଜଞ୍ଜାଳ)—

Jhiñja(ñji)tiā ୧ । ଜଞ୍ଜାଳିଆ; ଗୋଲମାଳିଆ, ଅଡ଼ୁଆ ଭଳିଆ—
ଝଂଝଟିଆ 1. Complicated; entangled.
ଝଂଝଟିଆ ୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ଗୋଲମାଳ
ଝିଞ୍ଜଟେଇ ବା ଅଡ଼ୁଆ ଲଗାଏ; ଯେଉଁ ଲୋକ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ
ଝିଞ୍ଜଟୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରାର୍ଥନା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାର୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରେ ବିରକ୍ତି ଜାତ
କରାଏ—2. Teasing; importunate; vexatious, troublesome.
(ଝିଞ୍ଜଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝିଞ୍ଜ(ଞ୍ଜି)ର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଜଞ୍ଜିର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Jhiñja(ñji)ra (etc) Jañjira etc. (See)

ଝିଞ୍ଜ(ଞ୍ଜି)ରା ପୋଲ—ଦେ. ବ—ଜଞ୍ଜିର ପୋଲ (ଦେଖ)

Jhiñja(ñji)rā pola Jañjira pola (See)

ଝିଞ୍ଜା(ଞ୍ଜି)ଟ—ଦେ. ବ—ଝଞ୍ଜଟ (ଦେଖ)

Jhiñjā(ñji ṭa Jhañjaṭa (See)
(ଝିଞ୍ଜାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝିଞ୍ଜା(ଞ୍ଜି)ତିଆ—ଦେ. ବିଶ—ଝିଞ୍ଜଟିଆ (ଦେଖ)

Jhiñjā(ñji)ṭiā Jhiñjaṭiā (See)
(ଝିଞ୍ଜାଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝିଞ୍ଜାର—ଦେ. ବ—ବସ୍ତ୍ର ଓ ପୁସ୍ତକାଦିକୁ ଛିଦ୍ରଛିଦ୍ର କରି କାଟିବା ପୋକ—

Jhiñjāri Canker; the silver-moth.

ଝିଞ୍ଜାରିବା—ଦେ. କି (ଫ. ଜଜିର; ଜ୍ ଧାତୁ=ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା) —

Jhiñjāriba ବିଦାରିବା; ବହୁ ଛିଦ୍ର କରିବା; ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବା ସାରଘୁଣ
ଝାଁଝରାନ କରିବା; ଉଇ ନଷ୍ଟ କରିବା—To canker;
ଝାଁଝରାନା, ଘୁନନା to bore holes into a thing; to perforate.

[ଦ୍ର—ଜୀର୍ଣ୍ଣ କାଠ ବା ଲୁଗା ବା ପୁସ୍ତକକୁ ପୋକ ଝିଞ୍ଜାର ପକାନ୍ତି ।]

ଝିଞ୍ଜି(ଞ୍ଜି)ର(ରା) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଜଞ୍ଜିର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Jhiñjira(rā) (etc) Jañjira etc (See)

ଝିଞ୍ଜିରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଜଞ୍ଜିର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Jhiñjiri (etc) Jañjira etc (See)

ଝିଞ୍ଜିମ—ସ. ବ—ଦାବାନଳଦଗ୍ଧ ବନ—

Jhiñji(ñjhi)ma A forest on fire (Apte).

ଝିଞ୍ଜୀ (ଞ୍ଜୀ)—ସ. ବ—ଝିଙ୍କାର୍—

Jhiñjī(ñjhī) A cricket (Apte).

ଝିଟକା—ଦେ. ବ—ଦ୍ରୁତାଭ୍ ଝଟକାଳ ଝିଙ୍କିବା—

Jhiṭ-kā Sudden jerk.
ଝାଂକା ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଅଦ୍ଧାର ଦେଇ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ
ଝଟକା ମାରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଘୁଙ୍ଗି ବା କମାଣୀ ଯୁକ୍ତ କାଠର
ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—A contrivance with a spring used as a trap to kill birds by decoying them with baits.

ଝିଟକା ମାରିବା—ଦେ. କି—ଲୌଣସି ରଜ୍ଜୁକୁ (ଯଥା—ଘୋଡ଼ାର
Jhiṭ-kā māribā ବାଗ, ନାଦାଟାଣିବା ଦଉଡ଼ି) ଦ୍ରୁତାଭ ଝଟକାଳ
ଝାଁକିମାରା ଯାଇଁ ବଳପୂର୍ବକ ଝିଙ୍କି ଦେଇ ପୁନଶ୍ଚାର
ଝଟକାରନା ଶିଥିଳ କରିଦେବା—To jerk; to give a quickly and suddenly arrested push or pull.

ଝିଟପିଟ—ଦେ. ବ—ଝିଟିପିଟି (ଦେଖ)

Jhiṭ-piṭ Jhiṭipiṭi (See)

ଝିଟ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. ଧୃଷ୍ଟ)—୧ । ବେମରତଟି; ଖଟ;
Jhiṭa ଧୃଷ୍ଟ; ଜଗଡ଼ିଆ—1. Importunate; pertinacious.
ଧୀଟ ୨ । ବେହୁଆ; ନିର୍ଲଜ୍ଜ—
ଢ଼ୀଠ 2. Shameless; immodest.
ଝିଟେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ ମାଇକିନଥାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସବୁବେଳେ ରଜଘଷ ହେବାରୁ ସେ ବଡ଼
ଝିଟୋଇ ଝିଟ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଫଲାରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୩ । ଅଶ୍ଳୀଳ—3. Indecent.

ଝିଟପଣ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଧୃଷ୍ଟତା)—୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜତା—

Jhiṭa-paṇa 1. Shameless-ness.
ଧୀଟାମୀ ୨ । ଅଶ୍ଳୀଳତା—2. Indecency.
ଢୀଠାଇ ୩ । ଧୃଷ୍ଟତା—3. Impertinence.
୪ । ବେମରତଟି ପଣ—4. Pertinacity; importunity.
(ଝିଟପଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଟେ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉଭୟାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥା' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଝିଟ ଦୋଇ ଲଗିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ନିର୍ଲଜ୍ଜ-
Jhiṭa hoi lāgibā ଭାବରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—
To solicit unreasonably; to importune; to tease; to worry with requests.

ଝିଟିକା— ଦେ.ବ. (ସ. ଛିଟ୍ଟିଙ୍କଃ; ଛିଟ୍ଟିଙ୍ଗଃ; ସ. ଝିଲ୍ଲିକା)—ଲମ୍ବପଦ
Jhiṭikā ବିଶିଷ୍ଟ ପତଙ୍ଗବିଶେଷ; ଶଲଭ; ଝିଙ୍କିକା—
ସ. ନାମ – ଝିଲ୍ଲି, [ଦ୍ର—ଏହା ଋତୁପତ୍ତୀ ଷଣ୍ଢପଣା ପତଙ୍ଗ
ଝିରକା, ଝିଲ୍ଲୀ, ବୃଷର ପଦାଘାତ ଖାଇ ବୃଷକୁ ପଡ଼ୁପ୍ପାନ
ଛଟ୍ଟିଙ୍କଃ, ଛଟ୍ଟିଙ୍ଗଃ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ବହୁ-
ଝିରିକା; ଝିରି; ସଂଖ୍ୟାରେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ କୌଣସି
ଉଇଚିଂଡ଼େ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ସମସ୍ତ ଫସଲ ଓ ଗଛର ପତ୍ରକୁ
ଟିଡ୍ଡା; ଟିଡ୍ଡୀ; ମାଁଗୁର ନଷ୍ଟ କରି ଦିଅନ୍ତି; ଏମାନେହିଁ ଝିଙ୍କାପ୍ପା ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଝିଟ୍‌କା (ଦେଖ)
1. Jhit-kā (See)

୨ । ବର୍ଷା ପାଣିର ଛଟ—
2. The splash of diogonal shower of rain.

ଝିଟିଙ୍ଗା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଝାଟି (ଦେଖ)
Jhiṭiṅgā Jhāṭi (See)

ଝିଟିପିଟି—ଦେ. ବ. (ସ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠୀ; ଚଟ୍ଟିଗା)—୧ । ପଙ୍କୀ ବା
Jhiṭi-piṭi ଗୃହଗୋଧିକା; ଗୃହରେ ଥିବା ସରୀ-
ସ. ନାମ—ଜ୍ୟେଷ୍ଠୀ, ସୃପବିଶେଷ—1. The common
ମାଣିକ୍ୟା, ଚଟ୍ଟିଗା, ପଙ୍କୀ, house-lizard; the house
ଉଡ଼ୁକା, ଗୃହଗୋଧା, gecko; Hemidactylus.
ଗୃହଗୋଧିକା, ପଲଙ୍ଗୀ, ମୁଷଳୀ, [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ମସ୍ତକ ମଣ୍ଡଳାକାର,
ଗୃହୋଳକା, ଗୃହଗୋଳକା, ଅଙ୍ଗୁଳ ନଖବିଶିଷ୍ଟ; ଏମାନେ ଟିକ୍ ଟିକ୍
କୃଣ୍ଡମସ୍ଥ୍ୟ, ବଣିଂବଙ୍ଗା ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି । ଶତ୍ରୁର ଉତ୍ପାତ
ଟିକଟିକୀ ଅଙ୍ଗରେ ଏମାନେ ପଡ଼ିଲେ ଭଦ୍ରାଗ୍
କ୍ଷିପକଳୀ; ଟିକଟିକୀ ମଙ୍ଗଳକର ବା ଅମଙ୍ଗଳକର ଫଳ ଘଟେ
ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଏମାନେ କାନ୍ଥ ଉପରେ
ସହଜରେ ଗତି କରନ୍ତି ଓ କାନ୍ଥରେ ବସିବା ପୋକ ଆଦି ଖାଆନ୍ତି;
ଏମାନେ କାନ୍ଥଦେହରେ ପେଟ ଲଗାଇ ୪ ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ଚାଲନ୍ତି;
ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଏହାର ମାଂସ ଭକ୍ଷଣ କଲେ କୁଷ୍ଠ, ଉପଦଂଶ ଓ
ଗଣ୍ଡମାଳା ବିନଷ୍ଟ ହୁଏ । ବ୍ରଜବବ୍. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣକଳ୍ପଦ୍ରୁମ ।]

୨ । ଘର ଚାଳର ଓଳରେ ଥିବା ଭୁଣ୍ଡାଟ ପଟାକୁ ଓ ଛେଚୋଇକୁ
ସଂଯୋଗ କରିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—
2. A small piece of wood joining the eaves-plate with the end-piece of a thatched roof; a bracket-like piece of wood attached to the eaves-plate to support the end-plate of a thatch to prevent it from falling down.

ଝିଟିଆ (ଇଆଦ)—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଝିଟ ଇଆଦ (ଦେଖ)
Jhiṭuā (etc) Jhiṭa etc (See)

ଝିଣ୍‌ଝିଣ୍—ଦେ. ବି—ଝିଣିଝିଣି (ଦେଖ)
Jhiṇ-jhiṇ Jhiṇi-jhiṇi (See)

ଝିଣ୍‌ଝିଣିଆ—ପ୍ରଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବି—କଙ୍କି (ଦେଖ)
Jhiṇ-jhiṇiā Kaṅki (See)

ଝିଣିଝିଣି—ଦେ. ବ.—(ଅନୁଭୂତିର କାଳ୍ପନିକ ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ)—ଅଙ୍ଗ-
Jhiṇi-jhiṇi ସୁପ୍ତି; ବହୁକାଳ ଏକ ଅବସ୍ଥାରେ ରହି ଗଲେ ରକ୍ତ-
ଝିନଝିନି ସଞ୍ଚାଳନର ରୋଧ ହେବାରୁ ଅଙ୍ଗବିଶେଷର ଯେଉଁ ଅବଶ
ଝୁନଝୁନୀ ଅବସ୍ଥା ବୋଧ ହୁଏ; ଅଙ୍ଗାଦର ଅବଶତା; ଝିମ୍ପି ଝିମ୍ପି—
Numbness of limbs; sensation of the limb being asleep; 'limbs going to sleep'; 'pins and needles' (due to limbs temporarily losing sensation after being kept unmoved for a long period); tingling sensation.

ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝୁଣୁ ଝୁଣୁ (ଦେଖ)
Jhuṇu jhuṇu (See)

ଝିଣିଝିଣିଆ(ଆଁ)—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଆମ୍ବ, ଯାହାକୁ
Jhiṇi-jhiṇiā (āṁ) ଖାଇଲେ ଭଣ୍ଡି ଓ ଘାଣ୍ଟ ଝିମ୍ପି ଝିମ୍ପି ହୋଇଯାଏ;
ରସୁଣିଆ ଆମ୍ବ—A kind of mango which causes irritation in the throat and mouth.

ଝିଣିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର)—କ୍ରି.—ଝୁଣିବା (ଦେଖ)
Jhiṇibā Jhuṇibā (See)

ଝିଣ୍ଟିକା—ଦେ. ବ.—ଝିଟିକା (ଦେଖ)—Jhiṭikā (See)
Jhiṇṭikā 'ଝିଣ୍ଟିକା ମାର୍ ବର୍ଷି ପୋଡିବା କଥାଏ' । ପ୍ରବଚନ ।

ସ. ବ.—ଝିଣ୍ଟୀ (ଦେଖ)
Jhiṇṭī (See)

ଝିଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଝୁଣିବା (ଦେଖ)
Jhiṇṭibā 1. Jhuṇibā (See).

୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ)—ଖାଇଦେବା; ଚଳପକାଇବା—
2. (ironical) To devour; to eat up.

ଝିଣ୍ଟୀ—ସ. (ଝିଟ୍=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+ରଟ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ
Jhiṇṭī ଅ+ଷ୍ଟୀ. ଈ; ଜଳପାତନ)—ବାସକାଦ ବର୍ଗୀୟ ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମ-
ସ. ନାମ—ଝିଣ୍ଟି, ଝିଣ୍ଟିକା, ଗୁପବିଶେଷ—A kind of shrub
କଣ୍ଟସାରକା, ଝିଣ୍ଟୀ, growing wild; Barlaria.
କୁରଣ୍ଟାକ, ବର୍ଣ୍ଣପୁଷ୍ପ, ମହାସହ, [ଦ୍ର—ଏହା ଅନେକ ପ୍ରକାରର ।]
ଅମ୍ଳାଢ, ଅମ୍ଳାଟନ ୧ । କଣ୍ଟା ଝିଣ୍ଟି ବା ବାସଜରଣ୍ଟା; ଏ
ଝିଟୀ, ଝିଟୀ ଝାଁଟୀ ଗଛର କାଣ୍ଡରେ କଣ୍ଟା ଥାଏ; ଫୁଲ ଦଳବଦ୍ଧ
କଟସର୍ଇଆ, ପିୟାବାସା ସ. କୁରୁଣ୍ଟକ, ଚକ୍ରିଗୁଚ୍ଛ—
1. Barlaria Prionites.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଲ୍ଲ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ,ୡ	ଓ	ଔ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ସ	ହ	ଙ୍ଗ	ଲ୍ଲ	ଜ୍ଞ	ଃ

୨ । ସାଦାହିଁଣ; ଚଞ୍ଚରେ ଜଖା ନାହିଁ, ଫଳ ପାର୍ଶ୍ୱ ଓ ଫୁଲ ଧଳା; ଫ. ସୈଂଟେସ୍ପା, ଟେଟ୍ରେନ୍ଦ୍ରିକ, କଣ୍ଟଷାରକା ସଦ୍ଭରତ, ସଦ୍ଭାଭର, ହିଁଣି—

୩ । ନେଳ ହିଁଣି; ଫୁଲ ନେଳଆ ଫ.ବାଣା ଦାଣୀ; ଆଣ୍ଡିଗଲ—

୪ । ନାଲ ହିଁଣି ଅର୍ଥାତ୍‌ଲଇ ଫୁଲ; ଫୁଲ ଆରକ୍ତ ଫ. ବୃରୁବଙ୍କ—

2. 3 & 4. Barlaria Cristata of different varieties; Dichotoma.

[ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ହିଁଣୀ କୁଷ୍ଠ, ବାୟୁ, ରକ୍ତ-ଦୋଷ, କଫ, କଣ୍ଡୁ ଓ ବସ୍ତ ବରଣ କରେ; ଏହା ଉତ୍ତ ମଧୁର ରସ, ଜୀଷ୍ମସ୍ପର୍ଶ୍ୟ, ଲଘୁତ୍ୱ ଅମ୍ଳ ଓ କେଶରଞ୍ଜକ; ଏହା ସେବନ କଲେ କୁଷ୍ଠ, ବାତ, ବ୍ରଣ, ଚର୍ମବିକାର, ଶ୍ୱାସ, କାଶ, ଜ୍ୱର, ଶୋଥ, ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ, ରାତରକ୍ତ, ରକ୍ତଦୋଷ, କଫ, କଣ୍ଡୁ, ଶୂଳ ଓ ଦାରୁଣ ବସ୍ତ-ବିକାର ନଷ୍ଟ ହୁଏ, କାନ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ, ବଳପଲିତ ନିବାରଣ ହୁଏ, ଦନ୍ତ ଓ କେଶର ଉପକାର ହୁଏ—ବ୍ରଜବଙ୍କ, ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ।]

ଝିନ୍‌ଝଟ୍‌ —ଦେ. ବ.—ହିଁଞ୍ଜଟ (ଦେଖ)

Jhin-jhaṭ — Jhiñjaṭa (See)

(ଝିନ୍‌ଝଟ୍‌; ଝିନ୍‌ଝୁଟ୍‌, ଝିନ୍‌ଝୋଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝିନ୍‌ଝଟିଆ ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ହିଁଞ୍ଜଟିଆ (ଦେଖ)

Jhin-jhaṭiā — Jhiñjaṭiā (See)

(ଝିନ୍‌ଝଟ୍ଟିଆ, ଝିନ୍‌ଝଟିଆ; (ଝିନ୍‌ଝୁଟ୍ଟିଆ, ଝିନ୍‌ଝୁଟିଆ, ଝିନ୍‌ଝୋଟିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଝିନ୍‌ଝିଟ୍‌—ଦେ. ବ—ହିଁଞ୍ଜଟ୍‌ (ଦେଖ)

Jhin-jhiṭ — Jhiñjaṭ (See)

ଝିନ୍‌ଝିନ୍‌—ଦେ. ବ—ଝିଁଣିଝିଁଣି (ଦେଖ)

Jhin-jhin — Jhiṇi-jhiṇi (See)

ଝିନ —ଦେ. ବଣ. (ଫ. ଚୀନ=ଚୀନଦେଶ; ଏ ଦେଶରେ ପୂର୍ବେ ଖୁବ୍ ପତଳା ଲୁଗା ଉଆର ହେଉଥିବାରୁ; ଫ ଚୀନାଶୁଂଉ କମ୍ବା ଫ. ଝୀଣ; ପ୍ରାକୃତ: ଝୀଣ)—ସୂକ୍ଷ୍ମ; ବାରୀକ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାତଳ—Very thin and delicate (cloth).

Jhina — ଝିନ

ମ୍ଲୀନ, ମ୍ଲୀନା

ବଦଳ ପିନ୍ଧିଛ ଯାଦୁର କଟିଦେଶ
ଥର ଜଳେ ପିନ୍ଧେ ସେ ସରୁ ଝିନ୍ୟାସ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଦେ. ବ—ଅତି ସରୁ ଲୁଗା—Very thin cloth.

ଝିନପତନୀ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚୀନ + ପଟ୍ଟ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବସ୍ତ୍ର—1. Very delicate fabric.

ଝିଲିମିଲି ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପତଳା ଘାଟ ଲୁଗା; ଦାଢ଼ିଆ ଶାଢ଼ୀ—2. Thin silk cloth; a thin kind of silk gauze.

ଝିନବସନ, ଝିନବାସ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଝିନପତନୀ ଅଙ୍ଗେ ଶୋଭ, ଝଟକି ବହ୍ନି ପ୍ରାପ୍ତ ଅତି—
ବଳରାମ ଦାସ. ବନଲେଭନ ତରୁତଣା ।

ଝିନଝଟ୍‌ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଝିଞ୍ଜଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Jhinijhaṭ (etc) — Jhañjaṭa etc (See)

ଝିପ୍‌ଝିପ୍‌ —ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝିପିଝିପି (ଦେଖ)

Jhip-jhip — Jhipi-jhipi (See)

ଝି-ପକା(କେ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ଚଳାମ) କି—ଝିଅ ପକାଇବା (ଦେଖ)

Jhi-pakā ko)ibā — Jhi-i pakāibā (See)

ଝିପା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଦୁବାଘାସ —

Jhipā — A kind of creeping grass.

ଝିପିଝିପି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଖୁବ ଖୁବ ଛୋଟରେ ବର୍ଷା

Jhipi jhipi — Raining in small drops, drizzling; light shower of rain; gentle shower.

ଝିମିରିମିରି — ଝିପିଝିପି

(ଝିପିର ଝିପିର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଝିପିଝିପି ସେଉ ବରଷେ ଅତିଶ୍ୟ
ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦୁମ୍‌ଦୁମ୍‌ – ଜଗତୀଶ୍ୱର. ଚଣ୍ଡୀ ।

ଦେ. ବ—ସାମାନ୍ୟ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଛୋଟରେ ବର୍ଷା—

A drizzle; dribble; gentle shower.

[ଦୁ—ଦୁମ୍‌ଦୁମ୍‌, ଦୁମ୍‌କାଣି=ଖୁବ୍ ବଡ଼ବଡ଼ ଛୋଟରେ ପ୍ରଚୁର ବର୍ଷା । ଝପଝପ, ଝପର ଝପର=ବଡ଼ ବଡ଼ ଛୋଟରେ ବରଷା । ଝପ୍‌ଝପ୍‌, ଝପଝପ, ଝପର ଝପର=ଏହାଠାରୁ ସାନ ଛୋଟରେ ବରଷା । ଝିପ୍‌ଝିପ୍‌, ଝିପିଝିପି, ଝିପିର ଝିପିର=ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଛୋଟ ଛୋଟରେ ବର୍ଷା । ଝୁପ୍‌ଝୁପ୍‌, ଝୁପୁଝୁପୁ, ଝୁପୁରୁ ଝୁପୁରୁ=ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଛୋଟ ଛୋଟରେ ବର୍ଷା । ଝଲ୍‌ଝଲ୍‌, ଝଲିଝଲିଂ=ଏହା ଅପେକ୍ଷା କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଦୁରେ ବର୍ଷା । ଜୁଣ୍ଡାଝଡ଼ା (ଗ୍ର)—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଦରେ ବର୍ଷା ।]

ଝିମ୍‌ଝିମ୍‌—ଦେ. ବ—ଝିମିଝିମି (ଦେଖ)

Jhim-jhim — Jhimi-jhimi (See)

ଝିମ୍‌ ଝିମ୍‌ ମାରିବା—ଦେ. ବ—ଝିମ୍‌ ଝିମ୍‌ ହେବା (ଦେଖ)

Jhim jhim māribā — Jhim jhim hebā (See)

ଝିମ୍‌ଝିମ୍‌ ହେବା—ଦେ. ବ. (ଅନୁଭୂତିର କାଳ୍ପନିକ ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ)—

Jhim-jhim hebā — ଝିମ୍‌ଝିମ୍‌ କରା

ଝୁନଝୁନାନା

୧ । ଝାଇଁ ଝାଇଁ (ଦେଖ)

1. Jhāiñ jhāiñ (See)

୨ । ଅନଶନାଦିଜନିତ ଦୁର୍ବଳତା ବୋଧ—

2. A tingling or creeping sensation due to sheer weakness and fasting.

ଝିମା—ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ବାତରୋଗ—

Jhimā — ଝିମା ରୋଗ

1. A fit or disease accompanied with a tingling sensation and stupor.

ସୁନ୍ନ, ସନସନୀ

[ଦୁ—ଏଥିରେ ଦେହ ଦାତ ଝିମ୍‌ଝିମ୍‌ ମାରେ ଅର୍ଥାତ୍‌ ଅଙ୍ଗ ଅବ ଅବଶ ଓ ସ୍ପନ୍ଦନହୀନ ହୋଇଯାଏ ।]

୨ । ମୂର୍ଚ୍ଛାବାତ—2. Swoon.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ବଦଳା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଇଁବ' ନ ଦେଖି 'ଆଇଁବ' ଦେଖିବେ; 'ଅଁଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଁଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଝୀଣ)—୧ । ଅବଶ; କାଲୁଅା—
1. Paralysed; benumbed.

୨ । ଯେଉଁ ଆମ୍ବ ଖାଇଲେ ପାଟି ଓ ଓଠରେ ଝିମ୍ ଝିମ୍ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ; ରସୁଣିଆ (ଆମ୍ବ)—
2. (mango) Producing irritation in the throat and mouth.

ଝୀମା ଝୀମା ୩ । ଯେ ଧମେଇ ଧମେଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ; ଅଳସୁଆ—
3. Slothful; slow coach; laggard.

୪ । ସେମନ୍ତ। (ଫଳ)—
4. Withered and shrunk (fruit).

ଝିମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ—୧ । (ଦେହ) ଝିମ୍‌ଝିମ୍ବି ବୋଧ କରିବା—
Jhimā(me)ibā 1. To feel a tingling sensation in the body

ଝିମା ସନସନାନା ୨ । ଅଙ୍ଗାଦି ଅବଶ ହୋଇ ଚଲଚ୍ ଶକ୍ତିଘ୍ନ ହେବା—
2. (limbs) To be benumbed or overpowered.

୩ । (ଅଙ୍ଗାଦି ଅବଶ ହେବା ପରି) ଧୀରେ ଧୀରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; ଧମେଇବା—
3. To do some work very slowly (as if the doer is suffering from numbness).

ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସାଜପୁର) କ୍ରି—ନଦ୍ରାଭୁର ହୋଇ ଢୁଳାଇବା ବା ଝାଙ୍କି ହେବା—To nod with drowsiness.

ଝିମାଣି—ଦେ. ବ—୧ । ଦୁଇ ଦଳ ବାଳକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଖେଳ; ଡୁଡୁ ଖେଳ—
Jhimāṇi 1. A kind of out-door game amongst boys.

୨ । ଜୁଆ ଖେଳ—2. A game at hazards.

ଝିମାଣି ଦେଇରୁ ମନ୍ଦୁଟରେ ଉପୁଜିବା ନ୍ୟାସ—ପ୍ରବଚନ ।

୩ । (ଫ. ଧୂ ଧାତୁ) ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା କାରଖାନାର ଅଗ୍ନି—2. The fire of an arms-factory.

ଝିମା ବାତ—ଦେ. ବ—ଝିମା (ଦେଖ)
Jhimā bāta Jhimā (See)
(ଝିମା ରୋଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝିମିଝିମା—ଦେ. ବିଣ—ରସୁଣିଆ (ଆମ୍ବ); ଯାହାକୁ ଖାଇଲେ ପାଟି ଝିମ୍‌ଝିମ୍ବି ହୋଇଯାଏ (ଯଥା—ଝିମିଝିମା ଆମ୍ବ, ଝିମିଝିମା ବାଳ ଆମ୍ବ)—(mango) Which produces iritation in the throat and mouth.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଫିଦ୍‌ଭୂମ) ବ—ମାଇପେ ପିନ୍ଧିବା ଉପରକାନର ପିରିପିରି—A kind of earring worn on the upper part of the ear.

ଝିମିଝିମି—ଦେ. ଅ. (ଫ. ଝିଞ୍ଜମ)—୧ । ବହୁକାଳ ଏକ ଅବସ୍ଥାରେ ଅବସ୍ଥିତି ଯୋଗୁଁ ରକ୍ତସଞ୍ଚାଳନରେ ବ୍ୟାଘାତ ହେବାରୁ ଅଙ୍ଗବିଶେଷରେ ଅବଶତା ଅନୁଭୂତ ବା ଯନ୍ତ୍ରଣାବୋଧ—1. Tingling sensation due to numbness of a limb if kept in one position for a long period.

୨ । ଘୁଙ୍ଗୁରଥଦ ପିନ୍ଧି ପାଦକ୍ଷେପ ବା ନୃତ୍ୟାଦି କରିବା ଯୋଗୁଁ ଝୁମ୍‌ଝୁମ୍ ବା ଝୁମ୍ବୁ ଝୁମ୍ବୁ ଶବ୍ଦ; ଝୁମ୍ବୁରୁ ଝୁମ୍ବୁରୁ—
2. Tinkling sound caused by dancing while wearing small bells.

ଝିମିଟ(ଣ୍ଟ)—ଦେ. ବ—ମୁହୂର୍ତ୍ତ; ନିମିଷ ମାତ୍ର—
Jhimiṭa(ṇṭa) One moment only; instant; a very short time; 'no time'.

ଝିମିଟେ ମଲାଇ ଚଲେ ସେ ଦୁଆର ଖୋଲ । ଚଳନ୍ତାଣି. ଜଗନ୍ନାଥଦାସ ।

ଝିମିଟକ—ଦେ. ବ—ଝିମିଟ (ଦେଖ)
Jhimiṭaka Jhimiṭa (See)

ଝିମିଟକେ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ—
Jhimiṭa-ke In no time; in a moment; in a trice.

ଝିମିଟି—ଦେ. ବ—ଝିମାଣି (୧) (ଦେଖ)
Jhimiṭi Jhimāṇi (1) (See)

ଝିମିଣି—ଦେ. ବ—ଝିମାଣି (୧) (ଦେଖ)
Jhimiṇi Jhimāṇi (1) (See)

ଝିମିଣ୍ଟେ—ବ—ନିମେଷ ମାତ୍ର—
Jhimiṇṭe A very short time; a moment.

ଝିମିଣ୍ଟେ ଉଲେ କାଳ ପୁଣ ଥପଣା ବାଲକଙ୍କୁ ଚଥରନ୍ତୁ ।
ଅର୍ଜୁନଜୁ. ବଦଗୁରୁଚରିତ୍ରାଣି ।

ଝିମିରି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁମାନେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ତିଆରି କରନ୍ତି; ତିଆରି-କାରିଗର—Manufacturer of arms.

ଝିମିରି ଖେଳ—ଦେ. ବ—ଝିମାଣି (୧) (ଦେଖ)
Jhimiri khela Jhimāṇi (1) (See)

ଝିମିଶାଳ—ଦେ. ବ—ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର କାରଖାନା—
Jhimi-śāla Arms-factory.

ଝିମୁଟ—ଦେ. ବ—ମୁହୂର୍ତ୍ତ—
Jhimuṭa A moment.

ଝିମୁଟ ଦେବାକୁ ସମୟ ନାମ । ଜଗନ୍ନାଥଦାସ. ଜଗୋପ୍ତ ଚରିତ୍ର ୫. ଗୀତ ।

ଝିମେଇ ଝିମେଇ—ଦେ. କ୍ରି. (ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା; କ୍ରିୟାବିଶେଷଣ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Jhimei jhimei
୧ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଭାବରେ—
1. Very slightly.

୨ । ଧୀରେ ଧୀରେ—2. Slowly.
(ଯଥା—ଘାଣ ଯୋଗୁଁରୁ ଝିମେଇ ଝିମେଇ ବହି ଯାଉଛି ।)

୩ । ଆଳସ୍ୟ ସହକାରେ—Idly; slothfully.

୪ । ନଦ୍ରାଭୁର ହୋଇ ଇତସ୍ତତଃ ଢୁଳାଇବା ପ୍ରକାରେ—
4. Drowsily; nodding.
(ଯଥା—ସେ ଝିମେଇ ଝିମେଇ ଗଲୁଛି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଜ୍ଞ	ଯ୍ଯ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ

ଝିମ୍‌ପୁର୍‌ଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଝୁମ୍‌ପୁର୍‌ଡ଼ି (ଦେଖ)—
Jhimpurḍi Jhumpurḍi (See)
ଝିମ୍‌ଝିମ୍‌ ବାଂଶ ସଂଅ ଅଂକୁଲ ବନ୍ଦର—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଭ. ବନ୍ଦ ।

ଝିରିକା—ସଂ. ବ—ଝିଙ୍କାପ୍ପା—
Jhirikā A cricket (Apte).
(ଝିଙ୍ଗା, ଝିଙ୍ଗିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝିରିଝିରି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. ଧାର) —
Jhiri-jhiri ପାଣି ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଝରିବା ପ୍ରକାରେ—Water oozing or flowing very thinly or slightly.
ଝିର ଝିର ହୋଇ ବହଇ ସଲଳ । ଗ୍ରନ୍ଥାନାଥ, ମହେନ୍ଦ୍ରତିର୍ଥ ।

ଝିଲ୍‌ଝିଲ୍‌—ଦେ. ଅ—ଚକ୍‌ଚକ୍‌; ଜକ ଜକ—
Jhil-jhil In a twinkling manner; flashing.
ଝିଲମିଲ ଜଳୁଚ ଝିଲ୍‌ ଝିଲ୍‌ ମାଟ୍ଟର । ବ୍ରହ୍ମାବିଦ୍ୟାସା. ନଅବୃଦ୍ଧୀ ।

ଝିଲ୍‌ମିଲ୍‌ ଦେ. ବ— ୧ । ଖଡ଼ଖଡ଼ି; କବାଟ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଘର ଭିତରକୁ ବାୟୁ ଓ ଆଲୋକ ପଶିବା ଭଳି ଅନେକ ଖଣ୍ଡ ପଟାରେ ତିଆରି ଏକ ପ୍ରକାର କବାଟ—1. Venetian blind (for doors and windows); a shutter.
ଝିଲ୍‌ମିଲି, ଝିଲମିଲି } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଝିଲ୍‌ମିଲ୍‌ କବାଟ ଏଥର ଉପରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଯେ, ତାହାର ପଛ ଆଡ଼େ ଥିବା ଛଡ଼ାକୁ ଝିଙ୍କି ଟାଣି ଦେଲେ କବାଟ ବନ୍ଦଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ କବାଟ ଉପରେ ଥିବା ସରୁ ପଟାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଫାଙ୍କମାନ ମେଲ୍ଲା ହୋଇଯାଏ । ଓ ଉକ୍ତ ଛଡ଼ାକୁ ଛଡ଼ି ଦେଲେ ଉକ୍ତ ଫାଙ୍କମାନ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ । ସେ ଫାଙ୍କମାନ ମେଲ୍ଲା ହେଲେ ଉକ୍ତ ଫାଙ୍କ ବାଟେ ବାୟୁ ଓ ଆଲୋକ ଗୃହ ମଧ୍ୟକୁ ଯାଏ । ଗାଡ଼ି ଓ ପାଲ୍‌କିର କବାଟମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାର ସୂନ୍ଦ ଥାଏ ।]

୨ । ଖୁବ୍‌ ପତଳା; ଜାଲଜାଲୁଆ—2. Gauze-like.

(ଝିଲ୍‌ମିଲ୍‌କାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ଉଣ. ପୁଂ—ଂ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଖିର ପଲକକୁ ସବୁବେଳେ ଝଟାଉ ଥାଏ ଓ ପକାଉଥାଏ ଓ ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ଉତ୍ତମ ନୁହେଁ—3. A dim-sighted person; one who always quickly moves his eyelids up and down.

ଦେ. ବଣ.—ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—
Very bright; dazzling.

ଝିଲ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଜଲ; ସଂ. ବଜ୍ଜ; ତଳ=ଗର୍ତ୍ତ)—୧ । ଜଳପାତ୍ର; ଦହ; ବର୍ଷାପାଣିରେ ଯେଉଁ ବହୁଉନ୍ନତ ନିମ୍ନଭୂମି ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ—1. Marsh; swamp; morass; bog.
ଝିଲ

୨ । ଅଗଭୀର ଜଳାଶୟ—2. Shallow lake.

ଝିଲ(ଲ)କବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଧୀର)—(ପବନ) ଧୀରେ ବହିବା
Jhila(li)kibā (wind) To blow slowly.
ପଟ୍ଟପଟ୍ଟ ପବନ ଝଡ଼ଏ ଝିଲକ ଦେଇ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

ଝିଲ ଲ)କେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ପବନ) ଧୀରେ ଧୀରେ ବହିବା—
Jhila(ke)ibā (wind) To blow slowly.
ଖେଳିଲି ପବନ ଝିଲକେଇଲା ।
ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

ଝିଲ(ଲି)ପି—ଦେ. ବ.—୧ । (ଫା. ଜୁଲ୍‌ଫ୍‌; ସଂ. କାମ କାକପକ୍ଷ)—କର୍ଣ୍ଣମୂଳ ପାଖେ ଯେଉଁ କର୍ତ୍ତିତ ବଳ କେଶ ଥାଏ—
Jhila(li)pi 1. Curling lock hanging down and
ଜୁଲଫି dressed so as to descend and curve
ଜୁଲଫୀ round the lobe of the ear.
ବ ମଥୁର ଉଭେ ଗୌର ଗଣ୍ଡେ କଲା-କାନ ଝିଲପି ।
ବ୍ରହ୍ମାନାଥ. ଉଷା ।

ଝିଲାପୀ ୨ । ଜଲିବ (ଦେଖ)
ଜିଲେବୀ 2. Jilibi (See)

ଝିଲ(ଲ)ପି କାଟିବା—ଦେ.କ୍ରି.—ମସ୍ତକର କେଶଗୁଚ୍ଛ କାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିବା
Jhila(li)pi kāṭibā ପ୍ରକାରେ କେଶକୁ କାଟି ବନ୍ୟାସ କରିବା—
ଜୁଲଫି କାଟା To wear hair cut and curled round
ଜୁଲଫ କାଟନା the lobe of the ear.
(ଝିଲପି ଗୁଣ୍ଡିବା, ଝିଲପି ରଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝିଲି—ଦେ. ବ.—ଝିଲ୍ଲି (ଦେଖ)
Jhili Jhilli (See)

ଝିଲିକନା—ଦେ. ବ.—ମଝିରେ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ କନା, ଯାହା ମଧ୍ୟରେ ବଟା ବରକୁ
Jhili-kanā ପୂରାଇ କଅଁ କରେଇରେ ଅଜାଡ଼ିଲେ ଝିଲି ଓ ଜଳପି ବାହାର ହୁଏ—A piece of rag with a hole in the centre through which liquid-paste is poured into the frying pan to prepare spiral jhili.

ଝିଲିପି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ.ବ—ଝିଲପି (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Jhilipi (etc) Jhilapi (etc) (See)

ଝିଲିପିର ପେଞ୍ଚ—ଦେ. ବ.—କୁଟିଳବିଧି (ଯାହା ଝିଲପିର କୁଣ୍ଡଳି ପରି ବଳ)—Crooked policy
Jhilipira peñcha (like the tortuous folds of jilapi).
ଝିଲପିର ପେଚ

ଝିଲମିଲି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—୧ । ଝିଲ୍‌ମିଲ୍‌ (ଦେଖ)
Jhili-mili 1. Jhil-mil (See)
(ଝିଲମିଲିକାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଝିଲମିଲିକା (୧ ଓ ୩) (ଦେଖ)
2. Jhili-milikā (1 and 3) (See)

ଝିଲମିଲିକରି ଗାହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଆଖି ମିଟିମିଟି କରିବା; ଅନବରତ
Jhili-mili kari chāhiñbā ଆଖିର ପଲକକୁ ଝଟାଇବା—
To blink; to quickly move one's eye-lids; to repeatedly open and shut one's eye-lids while looking

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖକ ଅପେକ୍ଷା ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଏକ ବିଶେଷ ଅଧିକାର ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ । ଅତଏବ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରକାଶକଙ୍କର କିଛି କହିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଏହାଯୁକ୍ତ ଲେଖକମାନଙ୍କ ଲେଖାରେ ଏ ଦେଶୀୟ ଲୋକଙ୍କର ଯେଉଁ ଅଯଥା ଦୋଷ ଦିଆଯାଏ ତାହା ଏଥିରେ ନାହିଁ । ଯଥା— 'ଜଳ' ନ କହି 'ଜଇ' କହିବା; 'ଦଶ' ନ କହି 'ଦହ' କହିବା; 'ବଡ଼' ନ କହି 'ବଡ' କହିବା; 'ଅଙ୍ଗ' ନ କହି 'ଅଙ୍ଗ' କହିବା; 'ଚଲତି' ନ କହି 'ଚଲନ୍ତି' କହିବା ।

ଝିଲମିଲ କରିବା— ଦେ. କି.—ଝିଲମିଲ ଭର ଗଦିବା (ଦେଖ)
Jhili-mili karibā Jhili-mili kari chāhiṅibā (See)

ଝିଲମିଲା—ଦେ. ବି. (ସଂ ଦ୍ରୁତ ବା ଚପଳ ଧାତୁ)—୧ । ଜୁଜୁବୁଜିଆ ପୋକ—1. Fire-fly.

ଝିଲମିଲ ୨ । ଯେଉଁ କବାଟରେ ତଳ ଥାଇ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଚହଟର ଫାଙ୍କ ଖୋଲା ଥିବା ଓ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇ ତଳ ଲମ୍ବିଥାଏ—
2. Venetian door.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସୀମନ୍ତରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଜାଲଦାର ଭୂଷଣବିଶେଷ-
3. An ornament for the head.

ବହୁତ ତଳ, ଝିଲମିଲିକା ।
ଉତ୍କ, ବୈଦେଶ୍ୟବଳେଶ୍ୱ ।

ଝିଲୁପି— ଗ୍ରା. ବି.—ଝିଲପି (ଦେଖ)
Jhilupi Jhilapi (See)

ଝିଲ୍ଲି— ଫ. ବି.—୧ । ଝିଙ୍କଣ—
Jhilli 1. A cricket (Apte)

କେବେ ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ ଝିଲ୍ଲି,
କଳଶ ଜଳ ଠାରୁ ବଳ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
2. A kind of musical instrument (Apte)

୩ । ଚମଡ଼ାର ତନ୍ତୁରେ ଲମ୍ବିତ କାଗଜ—
3. Parchment (Apte).

ଦେ. ବି. (ସଂ. ଝିଲ୍ଲୀ) ୧ । (କାନ ଭିତରର) ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚର୍ମ; (କାନର) ଜାଲି—1. Membrane; diaphram; thin skin inside the ear

୨ । (ସଂ. ଜାଲ)—କୁଣ୍ଡଳାକାର ଚେତା ଓ ଦୃଢ଼ପତ୍ର ସରୁ ସରୁ ନାଡ଼ି ଥିବା ମିଷ୍ଟ ବ୍ରହ୍ମଶଖ; ନାଡ଼ୀ—
2. A kind of spiral cake.

ଭେଜାଲ ଝିଲ୍ଲି ମାଡ଼ିବା ସ୍ୱଭାବ । ଅଗସ୍ତ୍ୟ. ବଦମ୍ବେଶ୍ୱର ।

[ଦ୍ର—ଚେର ଓ ଗୁଜିଲ ବଣାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଜିନିଷରେ ଘଷିବା କଳାରେ ଘୁରାଇ ତହିରୁ ବାହାରିବା ଶସ୍ତାଇର ନାଡ଼ୀ ଭଳ ଗଲା ପଦାର୍ଥକୁ ପୂରିଲା ପଥରେ ଘୁଅଇଲେ ଏହି ମିଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ଓ ଏହା ଉପରେ କଳା ତିଳା ଝିଲ୍ଲି ଏହାକୁ ମଠା କରିଯାଏ । ଏଥିରୁ ଶିର୍‌ରେ ବୁଡ଼ାଇଲେ ଏହା ଝିଲିପି ହୁଏ; ଶିର୍‌ରେ ନ ବୁଡ଼ାଇଲେ ଝିଲ୍ଲି ହୁଏ ।]

୩ । (ସଂ ଝିଲ୍ଲି) ଝିଙ୍କାପ୍ରଭବ—
Chirping of crickets.

ଝିଲ୍ଲିପଙ୍କେ ଦଗ୍ଧ ଗଉଡ଼ର
ଗୁଡ଼ାଖିର ମହ ଛାଡ଼ା । ବ୍ରା. ଥ. ଗଣ ।

ଝିଲ୍ଲିକା ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଝିଲ୍ଲି=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ + ଇକ + ଆ)—
Jhillikā ଝିଲ୍ଲି (ଦେଖ) - Jhilli (See)

ଝିଲ୍ଲି ଶଙ୍ଖ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଶଙ୍ଖ ଉପରେ ଝିଲ୍ଲିଳ ଦର୍ପଣଖଣ୍ଡସକ ଜଡ଼ା ଯାଇଥାଏ—Lac-bracelets set with bits of mirror-glass.
Jhilli śaṅkha

ଝିଲ୍ଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—ଝିଲ୍ଲି (ଦେଖ)
Jhillī Jhilli (See)

ଝିଲ୍ଲୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ଅ—ଝି (ଦେଖ)
Jhī-jhī Jhi (See)

ଝୁଅ—ଗ୍ରା. (ଦ୍ରୁତ୍ରୁଷା) ବି. (ସଂ. ଦୁହିତା)—ଝିଅ (ଦେଖ)
Jhua Jhia (See)

ମାଆ ଝୁଅଙ୍କର ଗୋଡ଼ରେ ରତନର ଝୁଲଣା । ନଉଟଗୋଟ. ଜଗନ୍ନାଥ ।

ଝୁଅ ଝୁଆଣି—ଗ୍ରା. ବ—ଝିଅ ଝିଆଣି (ଦେଖ)
Jhua jhuāṇi Jhia jhiāṇi (See)

ଝୁଅ ଝୁଆଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଝିଅ ଝିଆଣିଆ (ଦେଖ)
Jhua jhuāṇiā(āṁ) Jhia jhiāṇiā (See)

ଝୁଆଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଝିଆଣିଆ (ଦେଖ)
Jhuāṇiā(āṁ) Jhiāṇiā (See)

ଝୁକା —ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଫଳଆଦର ଥେଳା ବା ଥୋପା—
Jhukā 1. Bunch of fruits.

ଆମ୍ବ ଫଳେ ଝୁବାଝୁକା
ଡେମ୍ବୁଲ ଫଳେ ବଙ୍କା । ପ୍ରବଚନ ।

୨ । ଜନ୍ତୁ ଶିକାର କରିବା ପାଇଁ ଲୁଚ କରି ଜରିବା—
2. Lying in ambush to shoot the prey.

ଝୁକା ବସିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଜନ୍ତୁ ଶିକାର କରିବାକୁ ଲୁଚ
Jhukā basibā କରି ଜରିବା—To lie in ambush to shoot the prey.

(ଯଥା—ଆଜ ବ୍ରଜାସାଦେବ୍ ନଇଖଣ୍ଡିରେ ଝୁକା ବସିଛନ୍ତି ।)

ଝୁକିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—୧ । ଲକ୍ଷ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବା—
Jhukibā 1. To miss the aim.

(ଯଥା— ମୋର କାଁଡ଼ ଝୁକିଗଲା ।)

୨ । (କ୍ଷେତରେ କୃଷିକର୍ମ କରିବା ପାଇଁ ପାଗ) ବଳମ୍ବେହେବା; ଅପାଗ ହେବା—2. (the proper season for ploughing) To pass away without the accomplishment of the requisite operations.

ଝୁଙ୍କ ତି—ଦେ. ବ—୧ । ନଇଁପଡ଼ିବା; ଅବନତି—
Jhuṅk-ti 1. Stooping; bending down; a ଝୁକତି pitching forward.

ଝୁଙ୍କ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦ୍ରୁତ; ଧ୍ୱଂସ ଧାତୁ—ସଙ୍କୋଚନ; କ୍ଲେଶନ)—
Jhuṅka ୧ । ନଇ; ନଇଦେବା—1. Stooping.
ଝୁଁକ, ଝୋକ ୨ । ନିଶାର ଆଚମ୍ବିତ ଯୋଗୁ ଟଳିବା—
ଝୋକ 2. Tottering due to intoxication.

୩ । ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟର ପ୍ରଭାବ; ନିଶା—
3. Intoxication.

୪ । କ୍ରୋଧାବେଶ; ରାଗର ଦଶା—4. Fit of anger.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଂ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ପ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଃ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଝୁକାବ ୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ଓଜନ ହେଉ ଉତ୍ତୁଳର ଏକପାଖ ତଳକୁ ଝୁଙ୍କିବା—

2. The coming down of one of the scale-pans of a balance due to the relative heaviness of an article put on it.

୩ । ବେଶି ଓଜନ—3. Comparative heaviness of a thing put on the scalepan

ଝୁଙ୍କା—ଦେ. ବି—୧ । ଝୁଙ୍କିବା; ନଇଁବା—

Jhuṅkā 1. Stooping.

ଝୁଁକା ଝୁଙ୍କା ୨ । ଝିଙ୍କା (ଦେଖ)—2. Jhiṅkā (See)

ଝୁଙ୍କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝୁଙ୍କିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Jhuṅka(ṅke)ibā Causative of Jhuṅkibā.

ଝୋଁକାନ ଝୁକାନା

ଝୁଙ୍କାଝୁଙ୍କି—ଦେ. ବ—ନୁଆଁଇବା କର୍ମ—

Jhuṅkā-jhuṅki Act of bending; causing to stoop

ଝୋଁକାଝୁଁକି, ଝୁକାଝୁକି

ଝୁଙ୍କି—ଦେ. ବ—୧ । ଦାୟିତ୍ୱ—1. Responsibility.

Jhuṅki ପିଲ ପ୍ରସବ ଝୁଙ୍କି ଯାକ ସରୁ ଅକ୍ଷର । ଉକାର୍. ଯୌବୁବ ।

ଝକୀ ୨ । ଉତ୍ସାହ—2. Zeal.

ଝୋକୀ ୩ । ଖିଆଲ—3. Whim.

(ଯଥା—ତାର ଗୋଟାଏ ଝୁଙ୍କି ଉଠିଛି ।)

୪ । କ୍ଲେଶଜନକ ଭାର—4. Hard task.

୫ । ଝୁଙ୍କ (ଦେଖ)—5. Jhuṅka (See)

ଝୁଙ୍କି ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଗକୁ ନଇଁ ପଡ଼ିବା—

Jhuṅki pa<u>r</u>dibā To bend forward.

ଝୁକେପଡ଼ା ଝୁକଜାନା

ଝୁଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଧ୍ୱନ୍ଧ; ଧ୍ୱନ୍ଧ ଧାତୁ=ସନ୍ଦୀପନ; କ୍ଲେଶନ)—

Jhuṅkibā ୧ । ନିଶାରେ ଟଳିବା—1. To reel with intoxication; to totter; to stagger.

ଝୁଙ୍କା ୨ । ଟଳିବା—2 To reel.

ଝୁକନା ୩ । ଆଗକୁ ନଇଁ ପଡିବା—3. To stoop forward.

୪ । ଦୋଦୋଳିବା—4. To shake.

୫ । କଷ୍ଟା ସହକାରେ ଲାଗିବା ବା ଶ୍ରମ କରିବା—

5. To labour at a thing with effort.

ବଙ୍ଗଳା ଏଡିଟ୍‌ଡନିକ୍ ଫିଉର୍ ଓ ବୋମ୍ବେ ପ୍ଲେଗ୍‌ରେ
ବେଡ଼େ ବେଡ଼େ ଡାକ୍ତର ଝୁଙ୍କିଲେ, କଣ କଲ ?

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ

୬ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱ ବା ଅଭିଯୋଗ ଲଦା ହେବା—6. (any grave responsibility or charge) To lie on the head of a person.

ଅରେ ଗୋଟାଏ ଗୋର ମାମଲା ତାହା ଉପରେ ଝୁଙ୍କିଥିଲା—

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୭ । ନଇଁବା; ନଉଟେବା—7. To bend.

୮ । ଗୋଟାଏ ପାଖକୁ ଢଳିବା—

8. To lean to one side; to incline.

ଝୁଙ୍କୁଡି—ଗ୍ରା. ବ—ଝୁଙ୍କୁଡ (ଦେଖ)

Jhuṅkuti Jhuṅk-ti (See)

ଝୁଞ୍ଜଲ—ଦେ. ବ—ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଝାଞ୍ଜ—

Jhuñja<u>l</u>a A musical instrument; cymbals.

ଝୁଟ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ଅଯୁକ୍ତ, ପ୍ରା. ଅଜୁତ୍ତ)—୧ । ସତ୍ୟଲଂଘନକାରୀ—

Jhuṭ 1. Transgressing one's promise.

ଝୁଟ ୨ । ମିଥ୍ୟାବାଦୀ—2. Lying.

ଝୁଟ, ଝୁଠ ୩ । ମିଥ୍ୟା—3. False; untrue.

୪ । କୃତ୍ରିମ—4. Forged; not genuine.

ବ—ମିଥ୍ୟା କଥା—False-hood.

ଝୁଟମୁଟ—ଦେ. ବିଣ. (ନିରର୍ଥକଦ୍ୱିତୀୟ ସଦ୍ଭାବର)—ମିଥ୍ୟା—

Jhuṭ-muṭ False.

ଝୁଟମୁଟ, ଝୁଠମୁଠ

ଝୁଟା—ଦେ. ବ (ସ. ଜୁଷ୍ଟ)—୧ । ଅଇଁଠା; ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ—

Jhuṭā 1. Leavings of one's meal; refuse; offal; orts.

ଝୁଟା ୨ । ଝୁଟ୍ (ଦେଖ)—2. Jhuṭ (See)

ବିଣ.—ଝୁଟ୍ (ଦେଖ)—

Jhuṭ (See)

ଝୁଟା ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଘରର ଅଇଁଠାକୁ ପରିଷ୍କାର କରିବା—1. To cleanse the leavings or refuse of another's meal.

ଝୁଟା ଉଠାନା

୨ । ଅତି ଘୃଣ କର୍ମ କରିବା—

2. To do the most humiliating work.

ଝୁଟାଖିଆ—ଦେ. ବ—ଘରର ଅଇଁଠା ଖାଇବା—

Jhuṭā-khiā Partaking of the leavings of another.

ଝୁଟିହାରା ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଗାଳି) ଅଇଁଠାଖିଆ—(a term of abuse) Partaking of the leavings of another.

(ଝୁଟାଗାଈ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଝୁଟି—ଦେ. ବ—କାନ୍ଥରେ ନାନାବର୍ଣ୍ଣରେ ଲେଖିବା ଚିତ୍ର; -ଚିତ୍ରା; ଚିତ୍ରବଳ୍ଲୀ; ଶ୍ଲୋକ—Drawings or paintings on the wall.

ଝୁଟୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିଦଳଭୁକ୍ତ) ବି—ଶିମ୍—

Jhuṭuā Bean.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଇଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଇଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Jhurdúngā Jhurduṅga (See)
(ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗା, ଝୁନୁଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗ—ଦେ. ବି—ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗ (ଦେଖ)—
Jhurdaṅga Jhurduṅga (See)

ଝୁଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଟୋକେଇ —
Jhurdi Basket; scuttle.
ଝୁଡ଼ୀ, ମୋବା

ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ସ. ବଙ୍ଗଃ)—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଛୁଇଁ—
Jhurduṅga 1. A kind of pod-bearing creeper;
ବରବଟୀ Vigna Typisa.
ବୋଡ଼ା ପୂଜାଉପଚାରେ ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗ ଦାନ ଦେଲେ ସ୍ୱର୍ ଉଷ୍ଟ୍ୟ ଦାକୁ ମିଳଇ କାଣ ଉଲେ ।
(ସ. ଗୁଳମାଷ, ମରୁଉତ୍କର, ବଙ୍ଗଃ) କୃଷ୍ଣସଂହି, ମହାଉରଉ ଅନୁଶାସନ ।
(ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହାର ଲଡା ଶିମ୍ ପରି । ଛୁଇଁ ଧଲା, କଲା ଓ କାଳ ଭେଦରେ ୩ ପ୍ରକାର । ଏହା ବରଗଡ଼ା ଛୁଇଁ ପରି ଉଅଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କନ୍ତୁ ବରଗଡ଼ା ଛୁଇଁ ଅପେକ୍ଷା ଏହା ଆକାରରେ ସରୁ । ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗ ଆକାରଭେଦରେ ୩ ପ୍ରକାର;—୧ । ବଡ଼—ଲମ୍ବରେ ୧୪।୨୦ ଫୁଟ୍ ବଢ଼େ । ୨ । ମାକଡ଼ଦାନ୍ତିଆ—ଗୋଯା ଖୁବ୍ ଚେମଡ଼ା; ଗୋଯା ଖାଇ ହୁଏ ନାହିଁ । ୩ । କାଠିଝୁଡ଼ଙ୍ଗ—ସରୁଆ ଓ ଛୁଇଁ ସାନ ।]

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣି ମାଛ—
2. A kind of sea-fish.

ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Jhurduṅgā Jhurduṅga (See).

ଝୁଣ୍ ଝୁଣ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝୁଣୁ ଝୁଣୁ (ଦେଖ)
Jhuṇ-jhuṇ Jhuṇu jhuṇu (See)

ଝୁଣ୍‌ଝୁଣିଆଁ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଔଷଧ ଗୁଳ ; ଝୁଣୁଝୁଣୁକା—
Jhuṇ-jhuṇiāñ A kind of herb.
ଝୁନଝୁନିଆ ଦେ. ବଣ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଜଳଘାନ ହୋଇ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଖଣ୍ଡରେ ବଭକ୍ତ ହୋଇଥିବା; (ବପସ୍ତତ ସୁରୁସୁରଅ)
1. Reduced to separate bits after water is dried up from it.
(ଯଥା—ଶଜନା ଶାଗକୁ ଝୁଣ୍‌ଝୁଣିଆଁ କର ଭଜଦଅ ।)

୨ । ଯାହା ଝୁଣୁ ଝୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରେ—
2. Producing a metallic clank.

ଝୁଣା—ଦେ. ବ. (ସ. ଧୂନକ)—୧ । ସାଲବୃକ୍ଷର ସୁଗନ୍ଧ ନିର୍ଯ୍ୟାସ—
Jhuṇā 1. Resin.
ଧୂନା ଝୁଣା ସବୁ ଦଳ ହୋଇ ପୂଜାଦ ଲୁଠାରେ ।
ଧୂନା, ରାଲ ଜଗନାଥ. ମହାଭାରତ ।
ସ. ରାଲ, ସାଲନିର୍ଯ୍ୟାସ, ଦେବେଷ୍ଟ [ଦ୍ର—ଏଥିର ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁ ଉଡ଼ା ନଆଁରେ ଯକାଇଲେ ସୁଗନ୍ଧ ଧୂଆଁ ଉଠେ ।]

ଦେ. ସର୍ଜରସମ୍ବ ୨ । ଚନ୍ଦନରସ (ଦେଖ)
2. Chandarasa (See)

୩ । ଦନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଜୋରରେ ଆଘାତ କରି ଓଟାରିବା;
ଝୁଣିବା—3. Pulling a thing by pressing with the teeth.

୪ । ଜୋରଦବ୍ଦକ ଦୋହିଁବା—
4. To milk with much pressure.

ଝୁନା ୪ । (ସ. ଝୁଣୀ)—ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ; ଖୁରୁଡ଼ି ନଡ଼ିଆ—
4. Dried cocoanut.

ଝୁଣା(ଣେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝୁଣିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Jhuṇā(ṇe)ibā Causative of Jhuṇibā.

ଝୁଣା ଗୁଗୁଲ—ଦେ. ବ (ସହରର) (ସ. ଧୂନକ ଓ ଗୁଗ୍ଗୁଲ)—
Jhuṇā gugula ଧୂପ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଝୁଣା ଓ ଗୁଗ୍ଗୁଲ—
ଧନାଓଗୁଲ Resin and gum myrrh used as
ଧୂପଧୂନା incense.
(ଝୁଣାଗୁଗ୍ଗୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝୁଣା ଗୋକଲ—ଗ୍ରା. ବ.—(ସ. ଧୂନା + ଗୁଗ୍ଗୁଲ)—
Jhuṇā gokala ଝୁଣା ଗୁଗୁଲ (ଦେଖ)
ଝୁଣାଗୋଲୁଲ, ଝୁଣାଗୋଗଲ, ଝୁଣା ଗୋଗୁଲ —ଅନ୍ୟରୂପ Jhuṇā gugula (See)

ଝୁଣି ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଝୁଣିବା (ଦେଖ)
Jhuṇi pakā(ke)ibā 1 Jhuṇibā (See)

୨ । ଅଳ କରି କରି ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରିବା—
2. To bother by repeated requests.

ଝୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ଦୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ ଦ୍ୱନନେ; ଏହି ଧାତୁରୁ ସ. ଦୂର୍ଣ୍ଣି Jhuṇibā ଦୂର୍ଣ୍ଣି; ଦୂର୍ଣ୍ଣିରୁ ସ. ଝୁଣା=ଖୁରୁଡ଼ି ଦୋଇଅଛୁ; ଭୁଲ ସ. ଜୁନା ଦୂନୋଦ୍ଭି)—୧ । ଟୁକା ଟୁକା କରି ଛିଣ୍ଡାଇବା—
ଲାନା 1. To tear to pieces or shreds.
ଙ୍ଗେଁ ନଲା ଡାହାର ଧରି ଝୁଣି ଦେବ ।
କୃଷ୍ଣସଂହି: ମହାଭାରତ. ଥବ ।

୨ । ରେକଟିବା; ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଦାନ୍ତରେ କାମୁଡ଼ିବା—
2. To bite repeatedly; to gnaw.

୩ । ଷତବିକ୍ଷତ କରିବା—3. To wound.
ଝୁଣି କାନ ସଙ୍ଗେ ଝୁଣି ଦେବ ସିନା ।
ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ଭାଗବତ ।

୪ । ଦାନ୍ତରେ କାମୁଡ଼ି ଚୁରୁମିବା ବା ଶୋଷିବା; ଦାନ୍ତରେ ଚାପି ରସ ଶୁଷ୍କ କରିବା—4. To suck hard with pressed teeth.
(ଯଥା—ସଉଣ୍ଡା ବରଷର ବୁଢ଼ୀ ଆଈଙ୍କ ଷୀର ନ ଥିବା ଥନକୁ ମାଥଲେଉଣ୍ଡ ଅବୁଝା ଜଗବନ୍ଧୁ ସବୁବେଳେ ଝୁଣୁଛୁ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ତ୍ୟ	ଇଅ	କ	ନ୍

୫ । ହିଞ୍ଚିବା—
5. To pull with sudden jerks.

୬ । କମ୍ପାଇବା—6. To shake.
(ଯଥା ଶିର ଝୁଣ୍ଟିବା)

୭ । ଅତି ବରକୁ କରିବା—7. To tease; to pester.

ଝୁଣୀ(ଣି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—୧ । ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ—
Jhuṇī(ṇi) 1. Dried cocoanuts from which water has a dried up.

୨ । ଶୁଖିଲା ଗୁଆ—2. Dry areca nut.

ଝୁଣୁଝୁଣିଆଁ—ଦେ. ବ.ଓ ବ୍ୟ—ଝୁଣଝୁଣିଆଁ (ଦେଖ)
Jhuṇujhuṇiāñ Jhuṇ-jhuṇiañ (See)

ଝୁଣୁଝୁଣୁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝୁଣୁଝୁଣୁ; ଘୁଙ୍ଗୁର ଆଦିର ମଧୁର ଧ୍ୱନି—The sweet tinkling sound of ornaments.
ରୁନୁଝୁନୁ
ଝନ୍‌ଝନା [ତୁ—ଝଣ୍‌ଝଣ୍ ଅପେକ୍ଷା ଝୁଣୁଝୁଣୁ ମଧୁରତର ଓ କ୍ଷୀଣତର ଧ୍ୱନି ।]

ଝୁଣୁଝୁଣୁକା—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—A wild plant
Jhuṇujhuṇukā Crotolaria Striata (Haines)

ଝୁଣ୍ଟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—(ଝଟ୍ ଧାତୁ = ସଦ୍ଦଡଦ୍ଦେବା ସ୍ଥାନରେ + କ୍ତଃ. ଅ; ନ ଆଗମ ଅ = ଉ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ୍ମ ବା ଝୁଦା—1. Bush; shrub.
Jhuṇṭa

୨ । ଅକାଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ—2. Plant.

୩ । ବୃକ୍ଷ; ଗଛ—3. A tree. (Apte).

ଝୁଣ୍ଟା—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଝୁଣ୍ଟ)—୧ । ଅକାଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ; ଝୁଦା—
Jhuṇṭā 1. Shrub; bush.
ଝୋପ
ଝାଡ଼ି ୨ । ଗ୍ରହ ବା ଦେବତାଙ୍କ ନାମ ଧରି ବା ଗୁଣ ପକାଇ
ଝାଁଡ଼ି କୌଣସି ବସ୍ତୁ (ଯଥା ଫସଲ)କୁ ଅଟକ କରିବା ନିମନ୍ତେ
ଭୂମିରେ ପୋତାଯିବା ପତାକା ବା ଡାଗ—2. A flag or pole put on the ground in the name of the king or a Deity to restrain a thing being removed therefrom.
ହଟ୍, ହେଁଚୋଟ, ଊଛୋଟ ୩ । ଗୁଳ୍ମ ଗୁଳ୍ମ ଗୋଡ଼ର ଅଗ୍ରଭାଗ
ଠାକର କୌଣସି କଠିନ ବସ୍ତୁଦ୍ୱାରା ଆଘାତ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—3. Stumbling.

ଝୁଣ୍ଟାଇ ହେବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଝୁଣ୍ଟିବା (ଦେଖ)
Jhuṇṭāi hebā Jhuṇṭibā (See)

ଝୁଣ୍ଟା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝୁଣ୍ଟା ମାରିବା (ଦେଖ)
Jhuṇṭā debā Jhuṇṭā māribā (See)

ଝୁଣ୍ଟା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗ୍ରହ ବା ଦେବତାଙ୍କ ନାମ ଧରି କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ଫସଲକୁ ଅଟକ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଭୂମିରେ ଗୋଟିଏ ପତାକା ପୋତିବା—To set up a flag on the ground in the name of the king or a Deity, restraining a thing thereon being removed by any person; formal injunction by way of fixing a pole on the ground.
Jhuṇṭā māribā

ଝୁଣ୍ଟି—ଦେ. ବ—ଉତ୍ସବ ଓ ବରାହାଦ ଲୁପଲକ୍ଷେ ପିଠୋଉରେ ଘରେ
Jhuṇṭi ଓ ଘର ବାହାରେ କାନ୍ଥରେ କରାଯିବା ଚିତ୍ରମାନ; ଥୋଟ--
ଆଲପନା Figures drawn on the walls and floors of the house on festive occasions.
ଧୂର୍ଜଟି କଲ୍ପଣା ଝୁଣ୍ଟି ଅକ୍ଷୟ ଦୋଇଛ—ପ୍ରାତୀ ବ୍ରହ୍ମନରୂପଶର୍ମାଚାର୍ଯ୍ୟ ।

ଝୁଣ୍ଟି(ଦେ) (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଜୁଟ; ତୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ବ. ଏହ ଶବ୍ଦ)—୧ । ମସ୍ତକର ଚୂଡ଼ା; ଜୁଟ; ମୁଣ୍ଡର ଗଣ୍ଠି—
1. A knot of hair on the head; chignon.

୨ । ଷଣ୍ଢ, ଓଟ ଆଦିଙ୍କ ଚୁଲ ବା ଚୂଡ଼ା—
2. Tuft or protuberance on the shoulder of the bull or camel.

ଝୁଣ୍ଟି (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସକାଳୁ ଦୁଆରେ ଗୋବର ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା--
Sprinkling of water mixed with cowdung in the courtyard every morning.

ଝୁଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଗୋଡ଼ର ମଝି ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧିବା
Jhuṇṭiā ମୃଦୁ କାଯୁକ୍ତ ଝଣ ଝଣ ଶବ୍ଦକାରୀ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
ଆଙ୍ଠା Tinkling ring for the 2nd fingers of the
ଅଂଗୁଠୀ leg; a ring (making a sound) worn by females on the small fingers of the leg.
ଝୁମୁ ଝୁମୁ ବଜାଇ ଝୁଣ୍ଟିଆ ଧୀରୁ—ଗୋଲେକ. ଇନ୍ଦୁରେଖା ।

ଝୁଣ୍ଟିଆ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଡ଼ର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧିବା ମୁଦି; ଜୁଟୁକା—A ring worn by females on the thumb.

ଝୁଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୁଳ୍ମ ଗୁଳ୍ମ ଗୋଡ଼ର ଆଙ୍ଗୁଠି କୌଣସି
Jhuṇṭibā କଠିନ ପଦାର୍ଥରେ ଆଘାତ ପାଇବା—
ପାଦେ ଠୋକର ଲାଗା, ହୋଚଟି ଖାଓୟା 1. To trip in walking.
ଠାକର ଖାନା to stumble; to tumble; to strike one's fingers of the leg against something rising out of the ground while walking.
ଝୁଣ୍ଟୁଛ କୁଞ୍ଜୀରୀ ଗମନ କାଳେ
ଝୁରୁଛ କୁରଙ୍ଗ ପର ବରୋଳେ—ଗୋଲେକ ଇନ୍ଦୁରେଖା ।

୨ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକରେ ପାଦାଗ୍ର ବାଜିବା ଯୋଗୁଁ ଗତିରୁଦ୍ଧ ହେବା; ପ୍ରତିହତଗତି ହେବା—
2. To have one's motion retarded by tripping or striking one's foot against something rising from the ground.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷର ବୌଦ୍ଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉପାଦାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ।

୩ । ତୌଣସି କଥା କହୁ କହୁ ବା ପଢୁ ପଢୁ ଅଟକିସିବା—
3. To stutter or stumble while speaking or reading.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନ ଜାଣି ଭ୍ରମରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; ଭ୍ରମଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; ଭ୍ରାନ୍ତିରେ ପଡ଼ିବା; ଭୁଲକରିବା—
4. (figurative) To commit mistake or wrong; to transgress any rule unintentionally.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନାଦର କରିବା; ଖାତର ନ କରିବା=
5. (figurative) To disregard; not to care.

ଝୁଲୁ ଝୁଲୁ ଗରୁ ମୋଦେ ମଦେ, ଝୁମ୍ପଝୁମ୍ପ ତୋ ଝୁଲିଥ ନାଦେ
ଝଟକ ନଜର-ପ୍ରକୃ-ଶୀର-ଚିର-ଝରର୍ ମୁଁ ଝୁଲିଯାଏଁ ପାଦେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ, କବତା ।

ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ସକାଳୁ ଅଗଣାରେ ଗୋବର ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା; ଛଡ଼ା ଦେବା—To sprinkle water mixed with cowdung in the courtyard on the morning.

ଝୁଣ୍ଟେଇବା— ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଅଠମଲ୍ଲିକ) କ୍ରି—ଝାଡ଼ୁଏଇବା; ଖରବାବା—To sweep a place or house clean.
Jhuṇṭeibā

ଝୁନ୍‌ଗା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Jhun-gā Jhurduṅga (See).

ଝୁନା—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର) ବ—ଝୁଣା (ଦେଖ)
Jhunā Jhuṇā (See)

ଝୁପ୍—ଦେ. ଅ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) (ଦ ଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)--ଝପ୍ (ଦେଖ)
Jhup Jhap (See)

ଝୁପ୍‌ଝାପ୍—ଦେ. ଅ—ଝପ୍‌ଝପ୍ (ଦେଖ)
Jhup-jhāp Jhap-jhap (See)

ନାଥା ଉପରୁ ମଙ୍ଗଥର, ବାହାଣିଥ, ବାଃବଡ଼ା,
ସବୁଗୁଡ଼ାକ ଝୁପ୍‌ଝାପ୍ କର ନଈରେ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ।
ପଙ୍କଜମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଝୁପ୍‌ଝୁପ୍—ଦେ. ଅ—ଝିପ୍‌ଝିପ୍ (ଦେଖ)
Jhup-jhup Jhip-jhip (See)
(ଝୁପୁରଝୁପୁର, ଝୁପୁରୁଝୁପୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝୁବା—ଦେ. ବ—ଝବା ୧ (ଦେଖ)
Jhubā Jhabā 1 (See)

ଝୁମ୍‌କା—ଦେ. ବ—ଝୁମୁକା (ଦେଖ)
Jhum-kā Jhumukā (See)

ଝୁମ୍‌ଝୁମ୍— ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଅଳଙ୍କାରାଦିର ମଧୁର କ୍ୱଣନ ବା କଣିକିଣି ଧ୍ୱନି—Sweet rattling noise of ornaments while moving.
Jhum-jhum
(ଝୁମ୍‌ଝୁମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝୁମ୍‌ଝୁମ୍‌କା—ଦେ. ବ—ଝୁମୁଝୁମୁକା (ଦେଖ)
Jhum-jhumkā Jhumu-jhumukā (See)
(ଝୁମୁଝୁମୁକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝୁମ୍‌ର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି)—୧ । ଉଜ୍ଜା—
Jhum-rā 1. Nap.
(ଝୁମୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଢୁଳାଇବା; ଘୁମାଇବା—
2. Dozing.

ଝୁମ୍‌ର(ରେ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଘୁମାଇବା; ଢୋଳାଇବା—To doze.
Jhumrā(re)ibā
(ଝୁମ୍ବବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝୁମରି—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବ—ଗ୍ରିଣୀବଗ୍ରେଷ—
Jhumari A metre.

ଝୁମା—ଦେ. ବ. (ସ. ଘୂର୍ଣ୍ଣ; ସ. ଝଞ୍ଝ)—୧ । ମୂର୍ଚ୍ଛା; ଭ୍ରମ—
Jhumā 1. Fainting; swoon; stupor.
୨ । ନିଶା ଢୋଳରେ ଟଳିବା—
2. Reeling with intoxication.
୩ । ନିଦ ଢୋଳରେ ଟଳିବା—
3. Reeling with drowsiness.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଝୁମ୍‌ର (ଦେଖ)
Jhumrā (See)

ଝୁମିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଘୂର୍ଣ୍ଣ)—
Jhumibā ୧ । ମୂର୍ଚ୍ଛା ବା ଭ୍ରମରେ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇବା—
ଝିମା 1. To reel; to feel giddy.
ଝୁମନା
ଝୁମାଇବା
ଝୁମେଇବ } ଅନ୍ୟରୂପ
ସଶସ୍ତ୍ରକ ଶରେ ଦେହରୁ ଝାଳ ଗଳ
ଘଡ଼ନ୍ତେ ରଥେ ଝୁମି ରହିଲେ ବନମାଳୀ—
କୃଷ୍ଣକିଡ଼, ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୨ । ଘୁମାଇବା; ଢୁଳାଇବା—2. To doze.
ଝୁମି ଝୁମି ଲୁଠି ଉଲେ ରସାର—କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋପ୍ତଦଶ୍ଚ ୫. ଗୀତ ।

୩ । ଯୁଦ୍ଧ କରିବା—3. To fight.
ଝୁମି କାମବାଣେ ଝୁଣି ଦେବ ସିମା—କବସୂର୍ଯ୍ୟ, ଉଷା ଗୀତ ।

ଝୁମୁକା—ଦେ. ବ. (ସ. ଘୂର୍ଣ୍ଣ)—
Jhumukā ୧ । ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଖେଳନାବଶେଷ—
ଝୁମଝୁମି 1. Children's rattle.
ଝୁନଝୁନା [ଦ୍ର—ଏହା କାଠ ବା ଟିଣରେ
(ଝୁମ୍‌କା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଏହା ଫମ୍ପା ଓ ଏଥି ଉପରେ
ଗୋଡ଼ ପୂରା ଯାଇଥାଏ । ଏହାର ବେଷ୍ଟ ଧରି ଦୋଲାଇଲେ
ଏହା ଝୁମୁଝୁମୁ ବାଜେ ।]

୨ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଛୁଟିଲା ଲୁହା ମୁଦିଆ ଲଗିଥିବା ଗୁଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ବୃତ୍ତାକାର ବଲା—
2. A circular ring with smaller loose ones attached to it used by confectioners while going out te hawk sweetmeats.
[ଦ୍ର—ଗୁଡ଼ିଆମାନେ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବୋଝ ଧରି ବିକି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବୁଲିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଗମନ ବିଷୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଏହି ଝୁମୁକାକୁ ହାତରେ ଧରି ବଜାଉ ଥାଆନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଂ	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଉଅ	ଛ
୍	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଟ୍

ଂ । କାନର ଅଲଙ୍କାରବିଶେଷ; ସୁନାର କାପ—

3. An earring with a round bob which revolves in the hole of the lobe of the ear.

ଝୁମକା ୪ । ଏକଜାତୀୟ ଲତା ଓ ତାହାର ଫୁଲ—

ଝୁମକା 4. Passiflora; passion flower; Crotoleria Siricea (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହି ଲତା ପ୍ରଥମେ ଆମେରିକାରୁ ଆଣାଯାଇ ହୋଇ ଅଳ୍ପକାଳ ଏ ଦେଶରେ ବଗିଚାମାନଙ୍କରେ ଏହା କୃଷିକାତ ହୋଇଅଛି । ଏଥିର ଫୁଲ ନାଇଗଣ୍ଡି ରଙ୍ଗର, ଚକ୍ରାକାର, ସୁଗନ୍ଧ ଓ ପଞ୍ଚଦଳ । ଫୁଲର ମାଡ଼ରେ ସୁନର କେଶରମାନ ଥାଏ । ଫୁଲ ବର୍ଷା ଦିନେ ଫୁଟେ । ଫୁଲର ଗନ୍ଧ ମୃଦୁମଧୁର । ଏ ଲତାର ପତ୍ର ଉଲ୍ଲକୋଣିଆ । ଏହାକୁ ବାଡ଼, ଜାଲି ବା ରଞ୍ଜାରେ ମଡ଼ାଇଲେ ଏହା ଭଲ ମାଡ଼େ । ଏହାର ମୂଳରୁ ୧୫।୨୦ ହାତ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁଠାରେ ଭୂଇଁତଳେ ତେର ମାଡ଼ିଥାଏ ସେଠାରେ ତେରରୁ ନୂଆ ଲତା ଗଜୁରେ ଏବଂ ଉକ୍ତ ଗଜୁରିଥିବା ଲତାକୁ ତେର ଅଂଶ ସହିତ କାଟି ଅନ୍ୟତ୍ର ରୋପଣ କଲେ ଏହା ପୁଣି ନୂଆ ଲତା ପର ମାଡ଼େ । ଏ ଦେଶରେ ଏହାର ମଞ୍ଜି ହୁଏ ନାହିଁ । ଲତାରୁ କଲମ କରିବାଦ୍ୱାରା ବା ଗଜୁରିଥିବା ଲତାରୁ ନୂଆ ଗଛ ଉତୁରି ଯାଏ । ଏହା ତିନିପ୍ରକାର । ଯଥା—୧. ଝୁମୁକା (ଲତା)—(ଉପରେ ଦେଖ) । ୨. ଶ୍ୱେତଝୁମୁକା—ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଓ ମୃଦୁ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—White passiflora. ୩. ବଣଝୁମକା—ଫୁଲ ଧଳା ଅଷଦ୍ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ—Passiflora Foetida.]

ଝୁମୁକ—ଦେ. ବ—ନାଚିବା ସମୟରେ ଗୋଡ଼ରେ ବନ୍ଧା ଯିବା ଘୁଙ୍ଗୁର

Jhumuki ବା ଘାଗୁଡ଼ି—Tinkling bells strung together and worn round the ankle of dancers.

ଝୁମୁକ କଠ(ଠା)ଉ—ଦେ. ବ—ଘୁଙ୍ଗୁର ଲଗିଥିବା କାଷ୍ଠ ପାଦୁକା—

Jhumuki kaṭha(ṭhā)u Wooden sandals with tinkling bells attached to them.

ମୁହଁ ମାଡ଼ିବାକୁ ଝୁମୁକ ବଠଉ ଶବଦ ଶୁଣାଉଥିବା—ଉଗ ।

ଝୁମୁକ ବାଡ଼—ଦେ. ବ—ଘୁଙ୍ଗୁର ଲଗିଥିବା ଯଷ୍ଟି—

Jhumuki bārḍi A stick with tinkling bells.

ଝୁମୁଝୁମକା—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ଛଣପଟ ଗୁଳ୍ମ (ଛଣପଟ ଦେଖ)—

Jhumu-jhum-kā Wild flax hemp (See Chhaṇa-paṭa).

(ଝୁମୁଝୁମୁକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝୁମୁଝୁମୁ—ଦେ. ଅ.—ଝୁମ୍‌ଝୁମ୍‌ (ଦେଖ)

Jhumu-jhumu Jhum-jhum (See)

ଝୁମ୍‌ଝୁମ୍‌ ଦେ। ଝୁଣ୍ଟିଆ ନାଦେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, କବିତା ।

ଝୁମୁର ଝୁମୁର—ଦେ. ଅ—ଝୁମ୍‌ଝୁମ୍‌ (ଦେଖ)

Jhumur jhumur Jhum-jhum (See)

(ଝୁମୁରୁଝୁମୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା 'ଝୁମ୍‌ଝୁମ୍‌' ଅପେକ୍ଷା ମଧୁରତର କୂଣନ ଧ୍ୱନିବ୍ୟଞ୍ଜକ ।]

ଝୁମୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝୁମୁରୁ ଝୁମୁରୁ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—

Jhumuribā To produce a tinkling sound.

ଝୁନୁ ଝୁନୁ କରା କ୍ରମଝୁମାନା

ଝୁମ୍ପଇ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ—ଝୁମ୍ପି (ଦେଖ)

Jhumpai Jhumpi (See)

ଝୁମ୍ପର ତଡ଼ାଇ ମଦନେ ଲଡ଼ାଇ ବଡ଼ାଇ କ ତନାଣିଲେ ।

ଅର୍ଜୁନ୍ୟ, ଦତ୍ତଚନ୍ଦ୍ରାନଣ ।

ଝୁମ୍ପା—ଦେ. ବ—୧ । ପିଢା ବା ପାଟଫୁଲ ଅଗରେ ଲମ୍ବିଥିବା ଫୁଲ—

Jhumpā 1. Tassel; flower-like design attached to the ends of dressing tapes.

ଝାପା, ଥୋପା

ଝାମ୍ବା ୨ । ଗୁଚ୍ଛ ବା ଥୋପା; ଯେନ୍ତା—2. Cluster.

ଗଳ ମୁକୁତା ଝୁମ୍ପା ପଳ । ରୂପତ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

ଂ । ମୁଣ୍ଡର ଜୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ପାଟଫୁଲ ଅଗରେ ଲମ୍ବିଥିବା ଯେନ୍ତା ବା ଗ୍ରନ୍ଥିଚୟ—3. Tassels or cluster of knots tied to the end of a tape for the chignon.

୪ । (ବଜିଆ ଶବ୍ଦ) ଝୁଲୁଥିବା ଅଳଙ୍କାରର ଗୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ ଅଂଶ ବିଶେଷ—4. Tassellated pendants.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଢୁମ୍ପା (ଦେଖ)

Dhumpā (See)

ଝୁମ୍ପା ଗୀତ—ଦେ. ବ—ଝୁମ୍ପା ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ବୋଲିବା ଗୀତ—

Jhumpā-gīta Songs sung in accompaniment of Dhumpā drum.

ଝୁମ୍ପାଲଗା—ଦେ. ବ—(ଅଳଙ୍କାରାଦି) ଯହିଁରେ ଝୁମ୍ପା ବା ଯେନ୍ତା ଲଗିଥାଏ—(ornament etc) Having

ଝାମ୍ବେଦାର pendants; tassellated.

ଝୁମ୍ପି—ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଫିରିଫିରି—

Jhumpi 1 Earring with pendants hanging from the bores in the upper helix of the ear.

ଥୂପୀ

ଝାମ୍ବା ୨ । କପାଳ ଉପରକୁ ଲମ୍ବିଥିବା ବାଳ; ଚଣ୍ଡିକୁ ନୁଲ—

2. Ringlets of hair hanging down the forehead.

ଂ । ଝୁମ୍ପା (ଦେଖ)— 3. Jhumpā (See)

ଝୁମ୍ପ ବରଡ଼ାଳୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଝୁଲୁଥିବା ମଲଜଡ଼ି—

Jhumpi barārḍālu A kind of hanging ornament worn on the upper part of the ear.

ଝୁମ୍ପୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—

Jhumpuṛḍi 1. A kind of wild plant.

(ଝୁମ୍ପଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଳ ଏବଂ ପତ୍ର ସବଳା ବର୍ତ୍ତି । ଏହା ବର୍ଷା ଦିନେ ଫୁଟେ । ଫୁଲ ଉତରେ ନାଇଅ ଆକାରର ଗୋଟିଏ ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଏ ଗଛ ୩।୪ ହାତ ଉଚ୍ଚ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱରବିନ୍ୟାସ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଦର ବସଦାର ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜିବେ; 'ବନ୍ଧୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଖୋଜିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଖୋଜିବେ, 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଖୋଜିବେ ।

ହୁଏ । ଏହା କଣ୍ଟକମୟ; ଏହାର ଦଉମୂଳକୁ ଧୂଳକୁ ଲୋକେ ଶାଗ କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

୨ । ଝାମ୍ପୁଡ଼ା ବା ଛୋଟଛୋଟ ଗୁଳ୍ମ—

2. Small bushy plant.

ଝୋପ ୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷ—3. Bush; shrub.

ଝୁପରୀଘର **ଝାଁପାଡ଼, ଝୁପରୀ** ୪ । ଋଷିମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ନମନ୍ତେ କରାଯିବା ଶଯ୍ୟା; ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା—4. Shed made of leaves and branches.

୫ । କୁଡ଼ିଆ—5. Cottage; cabin; hut.

ଝୁମ୍ପୁଡ଼ି ଘର—ଦେ. ବ—ଖେଚ୍ଚ ଓ ନୀଚ ଘର; ମେଣ୍ଟାକୁଡ଼ିଆ ପରି ଘର; କୁଡ଼ିଆ—A low hut; a cottage as high as a bush.

Jhumpurdi ghara
ଝୁପରୀଘର
ଝାପଡ଼ୀ

ଝୁମ୍ପୁଡ଼ି ବଣ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବଣ ଗୁଦ-ଗୁଦକିଆ ଗୁଳ୍ମରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—A wood full of shrubs.

Jhumpurdi bana
ଝୁପୀବନ

ଝୁମ୍ପୁଡ଼ିମୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଝାମ୍ପୁଡ଼ାମୁଣ୍ଡାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of jhāmpurdāmuṇḍā

Jhumpurdi-muṇḍi

ଝୁମ୍ପୁରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଝୁମ୍ପୁଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Jhumpuri (etc) Jhumpurdi etc. (See)

ଝୁରୁଝୁର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କୌଣସି ଚୂନା ଶୁଖିଲା ପଦାର୍ଥ ଝଡ଼ ପଡ଼ିବାର ଅନୁରୂପ ଶବ୍ଦ; ଝୁଡ଼ୁଝୁଡ଼ୁ—Low rumbling sound of crumbling particless of small bits or grains.

Jhurjhur

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ(ଫ.ଜର୍ଜର)—୧ । ଅତି ବୃଦ୍ଧ (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Very old (person).

(ଝୁରୁଝୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମୁମୂର୍ଷୁ—2. Dying; about to die.

ଝୁରୁବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(ଅଗ୍ନିର ଉତ୍ତାପ)ଦେହକୁ କାହିଁବା—To affect with heat (said of fire).

Jhur-bā
(ଯଥା—ନଆଁ ବହୁତ ଝୁରୁଲା ।)

ଝୁରୁମାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ତୁଳ.ହି. ଝୁନା) କ୍ରି—ଘୁମାଇବା—To doze.

Jhur-māibā

ଝୁରୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପତଙ୍ଗବିଶେଷ; ଅସର୍ପା—Cockroach.

Jhur-lā

ଝୁରା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଧୁର, ଯୁଗନ୍ଧର)—

Jhurā

୧ । ଶଗଡ଼ ଯୁଆଳର ମଧ୍ୟଭାଗ (ଯେଉଁଠାରେ ଶଗଡ଼-ଦଣ୍ଡାର ଅଗ୍ରଭାଗ ଯୁଆଳ ସଙ୍ଗେ ସଯୋଜିତ ହୁଏ)—

1. The middle of the yoke to which the shaft of a cart is attached; the front end of the beam of a cart which is attached to the middle of the yoke.

ଚୂର, ଝୁରୀ ଝୁରଝୁରୀ ୫ । (ଫ. ଚରୁ ଧାତୁ = ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା)—ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଚୂନା-3. Powder.

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ—2. Small particles of any thing; crumbs.

ଝୁରା ୪ । ଈପ୍ସିତର ସନ୍ତାପ; ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିଚ୍ଛେଦଜନିତ **ଝୁରୁନା** ଶୋକ; ଝୁରିବା—4. Pining after one's absent beloved.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ.ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଶଗଡ଼ ଯୁଆଳକୁ ଦଣ୍ଡାର ଅଗ ସଙ୍ଗେ ବାନ୍ଧିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଚମ ଦଉଡ଼ି—The thong joining the shaft of a cart to the middle of the yoke.

[ଦ୍ର—କଡାଦଉଡ଼ିକୁ ଗଡା କହନ୍ତି ।]

ଦେ. ବଣ.—୧ । ଆଗ ପାଖରେ ବୋଝେଇ ବେଶୀ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଆଗ ପାଖ ଭାର ହୋଇଥିବା (ଶଗଡ଼)—

1. Front-heavy; (cart) which has become heavier in the front.

(ଉଚ୍ଚାର, ଝୋଲଆ—ବିପରୀତ)

୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ—2. Powdered.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ—

3. Consisting of tiny bits.

(ଯଥା—ମାଛର ଝୁରା ଭଜା ।)

ଗ୍ରାଦେ.—୧ । (ଖାଦ୍ୟ) ବଣ.—ଅତି ମାତ୍ରାରେ; ଅତ୍ୟଧିକ, ଆକଣ୍ଠ (ଭୋଜନ)—1. (Eating) To one's fill.

୨ । (ଫିଙ୍ଗରୂପ) ବଣ.—ଖେଚ୍ଚ ଖେଚ୍ଚ; ଚୂନା ଚୂନା—

2. Small bits of; tiny grains of.

(ଯଥା—ଝୁରା ଧାନ ।)

ଗ୍ରାଦେ. (ଖାଦ୍ୟ)—ବ.—ଅତି ଭୋଜନ ଯୋଗୁଁ ଅନୁଭୂତ ଅସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—Uneasiness felt after over-eating.

ଝୁରା କାଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଶଗଡ଼ର ଯୁଆଳ—The yoke of a cart.

Jhurā kāṭhi

ଝୁରା ଡିହ—ଦେ. ବ.—ଶଗଡ଼ ଦଣ୍ଡାର ଅଗ ଓ ଯୁଆଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ ସଯୁକ୍ତ ହେବା ସ୍ଥାନ—The centre of the yoke tied to the front end of the beam of a cart.

Jhurā ḍiha

ଝୁରା ଭଜା—ଦେ. ବ.—କଣ୍ଟାଯାକ ବାହାର କରାଯାଇ ଚୂନା ଚୂନା ହୋଇ ଭଜା ହୋଇଥିବା ମାଛ—Fish fried to powder.

Jhurā bhajā
ଝୁରିଭାଜା

ଝୁରା ଭାର—ଦେ. ବ.—୧ । ଶଗଡ଼ର ଆଗ ପାଖରେ ବେଶୀ ବୋଝେଇ ହେବା ଅବସ୍ଥା—1. The state of being over-loaded at the front (said of a cart).

Jhurā bhāri

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ଋ,ୠ	ଟ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

୨ । ଅଉଜୋଜନ ଯୋଗୁଁ ଅନୁଭୂତ ଅସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—2. Uneasiness felt after overeating.

ଝୁରା ମାଟି—ଦେ. ବ.—ଛୁଦ୍, ଛୁଦ୍, ମୃତ୍ତିକାଖଣ୍ଡମାନ—
Jhurā maṭi — Loose bits of earth.

ଝୁରି—ଦେ. ବ.—ଛୋଟ ଛୋଟ ଜାଳ କାଠ—
Jhuri — Twigs for fuel.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—୧ । ଛୁଦ୍, ଗଛ—1. Plant.
୨ । ଚୂନା—2. Powder.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଛୋଟ ମାଛ; ଚୂନାମାଛ—
Small fish (e. g. fry).

ଚଙ୍ଗଡ ଝୁରର ଝୋଲ୍ । ଚଗ ।

ଗ୍ରାଦେ.—(ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. (ଡେ.) ବି.—ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆଗରେ କୁକୁଡ଼ା ଆଦ ବଳି ଦେବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ନାମରେ ତାଙ୍କ ଆଗେ ଝିଟିଏ ମଦ ଢାଳେ ଢାଳି ଦେବା—An oblation of wine made to a village-Goddess on the occasion of killing a victim.

ଝୁରିବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ଝୁ ଧାତୁ=ଜଳକୁ ପଡ଼ିବା)—୧ । ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିଚ୍ଛେଦରେ ଅଶ୍ରୁମୋଚନ କରିବା—
Jhuribā / ଝୁରା / ଝୁରନା — 1. To shed tears after an absent dear person.

ଝୁରୁଥିବ ପ୍ରେମୀ ନକ ବଜନେ । ଘଧାନାଥ. ମେଘଦୂତ ।

୨ । ଅନୁପସ୍ଥିତ ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର ଗୁଣ ସ୍ମରଣ କରି ଅହରହଃ ଶୋଚନା କରିବା—2. To pine after or bemoan an absent dear person or thing.

ଝୁରିବାର ଏକା ହୋଇବ ସାର ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗୋପଚଳ୍ଲ. ଝ. ଗୀତ ।

୩ । ପ୍ରତିବେଶୀ ବା ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀର ସୁଖରେ ଈର୍ଷାନ୍ୱିତ ହୋଇ ଆପଣାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ନିନ୍ଦା କରିବା ବା ଶୋଚନା କରିବା; ଘରଶୀକାତର ହେବା—3. To bemoan one's lot by envying the good fate of one's neighbour or rival.

[ଯଥା—ତାର ସୁଖ ଦେଖି ସାଇପଡ଼ିଶା ଝୁର ମରୁଛନ୍ତି ।]

ଝୁରି ଭଜା—ଦେ. ବ.—ଝୁରା ଭଜା (ଦେଖ)
Jhuri bhajā — Jhurā bhajā (See)

ଝୁରୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଅସରପା
Jhurulā — Cockroach.

ଝୁର୍ମାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଘୁମାଇବା—
Jhurmāibā — To doze.

ଝୁଲ୍‌ପି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଜୁଲ୍‌ପି (ଦେଖ)
Jhul-pi — Jul-pi (See)
(ଝୁଲ୍‌ପ୍, ଝୁଲ୍‌ପି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝୁଲ୍‌ପିଆ—ଗ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୁଲ୍‌ପି ବାଳ ରଖେ—Having the hair cropped up to hang down to the neck.
Jhul-piā (ଝୁଲ୍‌ପିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝୁଲ୍‌ପୁଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ବାମଣ୍ଡା ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ବଡ଼ସକାଳ; ଉଷା; ବଡ଼ଘୋର—Early morning.
Jhul-pul

ଝୁଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଜୁଲ ବା ଧୂଳ ଧାତୁ (Beams); କିମ୍ବା ସଂ. ଚୂଳ; ସଂ. ଦୁଳ ଧାତୁ)—୧ । ଘରର ଅଳନ୍ଧୁ; ଧୂମ୍ରମାର; ଅଳନ୍ଧୁମ; ଝୂଳ — 1. Soot hanging from the roof.
ଝୁଲ ୨ । (ଜୁଲ. ସଂ. ଅଜ୍‌ଚୁଲ=ଜଳନ୍ତା ଅଙ୍ଗାର) ଅଗ୍ନିଝୁଲଙ୍ଗ; ଅଗ୍ନିକଣା—2. Sparks of fire.

ଜଥାଁ ଝୁଲ ସବୁ ଲୁଗାପଟାଯାକ ବୁଣି ପଡ଼ିଲ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ ।

୩ । ମୟୂରର ପୁଚ୍ଛ—3. Peacock-tail.

୪ । (ସଂ. ଦୁଳ ଧାତୁ) ହାତୀଙ୍କ ଉପରର ଚିତ୍ରିତ ଆସ୍ତରଣ—4. The ornamental cover or cloth laid on the back of an elephant.

୫ । ଯାହା ଝୁଲୁଥାଏ ବା ଝୁଲି ପଡ଼ିଥାଏ; ଲମ୍ବମାନ—5. A hanging or dangling thing.

୬ । ହାତରେ ଗୋଡ଼ି ପଶିଥିବାରୁ ବାଜୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଝୁଣ୍ଟିଆ—6. A kind of tinkling ring for the 2nd finger of the leg.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ଝୋଳ ସ୍ଥାନରେ ଝୁଲ ପ୍ରୟୋଗ)—ତରକାରର ଅଣ; ଝୋଳ—Soup of curry; broth.

ଝୁଲଙ୍ଗୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ(ସଂ. ଦୁଳ ଧାତୁ)—ଶିଥିଳ;ଢିଲା—
Jhulaṅgo — Loose; slack.
(ଯଥା—ଖଟର ଆଉନ୍ ଭଲ ଚଢ଼ା ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଖଟଟି ଝୁଲଙ୍ଗୋ ହୋଇଗଲା ।)

ଝୁଲଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୋଳନ)—୧ । ଦୋଳନ; ଦୋଳଖେଳବା—
Jhulaṇa / ଝୂଳନ; ଦୋଳନ / ଝୁଲନ — 1. Swinging.
୨ । ଶ୍ରାବଣ ଶୁକ୍ଳଦଶମୀଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଯୁଗଳ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ଦୋଳରେ ଝୁଲିବା ଉତ୍ସବ—2. The ceremony or festival of swinging of the Deities Rādhā and Kṛushṇa in a swing from the 10th of the bright fort-night of Śrābaṇa upto the fullmoon day.

[ଦ୍ର—ପୁରୀ ଓ ବୃନ୍ଦାବନରେ ଏହି ଯାତ୍ରା ଉପଲକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ଉତ୍ସବ ହୁଏ ।]

ଝୁଲଣ ହାତୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଯେଉଁ ହାତୀ ଠିଆ ହେଲା ବେଳେ ଝୁଲୁଥାଏ—An elephant that rocks to and fro while standing.
Jhulaṇa hātī

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଉଦାହରଣଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଅଛି, ସେଥିରେ ଶେଷ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରର ଅନ୍ତିମ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ତା'ର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ଏକତ୍ର ଯୋଗ କରି ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଗଠିତ ହୁଏ, ତାହାର ଅନ୍ତିମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏକ ଏବଂ ଏକାଧିକ ଅକ୍ଷରର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରହିଛି । ଅତଏବ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଝୁଲଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୋଲନ)—୧ । ଝୁମ୍ପା; ଫୁଲ—
Jhulaṇā 1. Tassel.

୨ । ଦୋଳ—2. Cradle; a swing.

ଝଟ ବଉଳା ଉଡ଼ ଉଜେ
ଝୁଲଣା ଘଣାକ୍ଷର ଯେ । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ଦେବଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

ଝୁଲପି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଝିଲପି (ଦେଖ)
Jhulapi Jhilapi (See)

ଝୁଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୁଲ ଧାତୁ)—୧ । ଝୁଲିବା—
Jhulā 1. Swinging; rocking.
ଝୁଲା; ଝୋଲା ପଦ ପଦରେ ଯାଚ ଦେଉଥାଏ ଶବ୍ଦପଦ ମଣିନଝୁଲା ।
ଝୁଲା; ଝୋଲା କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଦେହର ଇତସ୍ତତଃ ଗୁଲନ—
2. Bodily movement to and fro.

ଝୁଲ ମଞ୍ଜୁଳ ଦୋ ଲଗ୍ନ ଛବଳ ସଳମ୍ ସବୁସ୍ତ ଅରତେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଦଣ୍ଡି; ନାସିକାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
3. A nose-ring with a pendant.

ନାସା ଉଳ ଫୁଲ ତଳେ ଝଲମଲ ବୁଲୁକ ଝୁଲ କ ମାନୁଅଲ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ଦୋଳା; ଦୋଳ—
4. Cradle; swinging basket.

୫ । ସଙ୍ଗୀତର ଏକପ୍ରକାର ସହଜ ତାଳ—
5. Name of a light air in music.

୬ । ଝୋଲ (ଦେଖ)—6. Jholā (See)

୭ । ଡାନ୍ଦୋଳା; ଯାନବିଶେଷ—
7. A swinging sedan chair.

[ଦ୍ର---ଏହା ମୁଣି ପରି ବାହୁଙ୍କ ମଝିରେ ଝୁଲୁଥାଏ । ଏଥିରେ ମନୁଷ୍ୟ ବସିଲେ ବାହକମାନେ ବାଉଁଶର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ କାନ୍ଧେଇ ଏକ-ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ଯାଆନ୍ତି ।]

୮ । ଝୁଲାପୋଲ; ଯେଉଁ ପୋଲ ଉପରେ ଥିବା ଦଉଡ଼ିକୁ ଦାଢରେ ଧରି ଉହିଁରେ ଝୁଲିଲା ପରି ଦୋଇ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ପାର ହୁଅନ୍ତି—8. A swinging bridge which men pass by swinging on a rope.
(ଯଥା—ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାରର ଉତ୍ତରରେ ଲହ୍ମନଝୁଲା ।)

ଝୁଲ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—'ଝୁଲିବା'ର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Jhulā(le ibā Causative form of Jhulibā.
ଝୁଲାନ ଝୁଲର ନ ଦେଇ ରସକଲ୍ପବଶୀ ଛରୁମନ୍ତ୍ରଳ ।
ଝୁଲାନା କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକରଚନ୍ଦ୍ର ।

ଝୁଲାଝୁଲି—ଦେ. ବ—ପରସ୍ପରକୁ ଝୁଲାଇବା—
Jhulā-jhuli Rocking each other by turns.

ଝୁଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୁଲ ଧାତୁ; କେବଳରେ ଏହା ଝୁଲୁଥିବା ହେତୁ)—
Jhuli ୧ । ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ମାଳ ଜପିବାର ମୁଣି; ଝୋଥଲି—
ଝୁଲୀ 1. Satchel; a wallet containing rosary.
ଝାରା

[ଦ୍ର--ଏଥିରେ ଜପମାଳି ଓ ଛଲକଆଦ ଥାଏ ।]

୨ । ମୁଣା; ମୁଣି— 2. A pouch; a wallet.

୩ । ଭିକ୍ଷୁକର ମୁଣି—3. Beggar's wallet.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଉବଲ ଅଦ୍ୱ୍ୟା; ଦୁଇଧାଡ଼ ହାଣ୍ଡି ବସିବା ଅଦ୍ୱ୍ୟା ବା ଲମ୍ବୁଟୁଲ—1. A long oven on which 2 rows of pots can be set at a time.

[ଦ୍ର—ଝଲାରେ ଧାଡ଼ିଏ ମାତ୍ର ହାଣ୍ଡି ବସେ ।]

୨ । ଝିପା (ଦେଖ)—2. Jhipā (See)

ଝୁଲିପି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଝିଲପି (ଦେଖ)
Jhulipi Jhilapi (See)

ଝୁଲିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଦୁଲ ଧାତୁ)—୧ । ଉଲଟୁ ଲମ୍ବି ଦୋହଲିବା-
Jhulibā 1. To swing down.
ଝୁଲା ୨ । ଲମ୍ବିବା—
ଝୁଲନା 2. To be suspended.

ଭାଙ୍କର ବାସ୍ୱାଦ ଦୋଇ ଜହ୍ନେ ସାରେ
ଝୁଲୁଥିବ କାନ୍ତା ପଣତ କାନ୍ଥରେ । ବ୍ରଜନାଥ. ଦରବାର ।

୩ । ଓଦୋଳଯଡ଼ିବା—3. To dangle loosely.

୪ । ଫାସି ଲମ୍ବିକାଇ ଦେବା; ଫାସି ଘେନିବା—
4. To hang oneself.

। ଚଳିବା; ଇତସ୍ତତଃ ଦୋଳାୟମାନ ହେବା—
5. To oscillate; to rock to and fro; to swing.

ଝୁଲ ଝୁଲ ଗଲୁ ମୋତେ ମତେ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ, କବତା ।

[ଦ୍ର—ଏହି କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଯଉଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଝୁଲୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଦୁଲ୍ଲୀ)—ଅଢୁଆ; ଦୁଇରୁ
Jhulu ବେଶୀ ହାଣ୍ଡି ବସିବା ଚୁଲି—An oven on which more then 2 pots can be set at a time.

ଝୂଣି(ଳି)—ସଂ. ବ—୧ । ଏକଜାତିୟ ସୁବାକ—
Jhūṇi(li) 1. A kind of betel-nut (Apte)

୨ । ଅମଙ୍ଗଳସୂଚକ ଶୂନ୍ୟ ଶବ୍ଦ—2. A voice from heaven boding ill luck (Apte).

୩ । ଅଶୁଭ ଶକୁନ—
3. An evil omen (Apte).

୪ । ଝାଡ଼ି ଜଙ୍ଗଲ; ବୁଦାଳିଆ ବଣ—
4. Thicket (Apte).

ଝୂ (ଧାତୁ)—ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା; ଘୁରୁଣା ହୋଇଯିବା—
Jhṛu (root) To grow old.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଋ

ଝେଗୁଣା ତିଣା ରିଣା—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝାଞ୍ଜର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବଜେଶ—A catch-word of striking cymbals.

ଝେ ଝଙ୍କ ଝଙ୍କ ଝଙ୍କ ଝଣ୍ଟାଳ ଝଙ୍କେ
ଝେଗୁଣା ତିଣାରିଣା ଗୁଣିତ ଗୁଣାଙ୍କେ—ପ୍ରାଚୀ, ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଝେ ଝଙ୍କ ଝଙ୍କ ଝଙ୍କ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଝାଞ୍ଜର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବଜେଶ—A catch-word of striking cymbals.

ଝେ ଝଙ୍କ ଝଙ୍କ ଝଙ୍କ ଝଣ୍ଟାଳ ଝଙ୍କେ—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଝେଞ୍ଜ(ଞ୍ଜେ)କା—ଦେ. ବ—ଝଞ୍ଜରା (ଦେଶ) Jhe~nja(~nje)kā Jha~njakā (See)

ଝେବ—ଦେ. ବ—ଝବା ୧ (ଦେଶ) Jheba Jhabā 1. (See)
(ଝେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝୋଆ—ଦେ. ବ—ଝବା (୧) (ଦେଶ) Jhoā Jhabā (1) (See).

ଝୋଟ—ଦେ. ବ (ସ. ଜୁଟ=କେଶ ଜଟା)—ନଳଡା ବା କାଉଁରିଆ ନାମକ ଗୁଳର ଶୁଳ ବା ବଢଲାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶୁକ୍ଳ ପାଟ ଓ ଦାଢ୍ୟ ଉତ୍ଭିଦବିଶେଷ— **ଜୁଟ, ପଟୁବା** Jute; the coarse strong fibre of the East Indian Corchorus Olitorius; Corchorus Capsularis.

ଝୋଟି—ଦେ. ବ—ଝୁଟି (ଦେଖ) Jhoṭi Jhuṭi (See).

ବଟ୍ଟଉଗେ ମାନ ଶୋରେ ବଟ୍ଟଗଣ୍ଡି
ଶ୍ୟାମପାନ୍ତେ ଝୋଟ ଦେଇଛନ୍ତ ମଣ୍ଡି—ଚାରିଣୀଚରଣ. ଋଷିକୁଲ୍ୟା ।

ଝୋଟି ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଆଜ୍ଞାନ୍ତ କରିବା— Jhoṭi uṭhā(ṭhe)ibā To reduce to exhaustion.

ଝୋଟି ଉଠି(ଯିବା)ବା—ଦେ. ବ—ପରିଶ୍ରମରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତ ବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୋଇଯିବା— Jhoṭi uṭhi (jibā)bā Being utterly exhausted with labour or pestsred to death.

ଝୋଟି କୁଟା—ଦେ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ— Jhoṭi kuṭā A kind of wild tree.

[ଦ୍ର—ଏହାର ସମୂଳ ପତ୍ରର କଳ୍କ ଈଷତ୍ତୁଲୀ ରସ ସହିତ ସେବନକଲେ ଜ୍ୱର ବନଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏ ଗଛର ରସ ଗର୍ଭୋତ୍ପାଦକ, ମେହନକାରକ, ସଦ୍ୟୋବ୍ରଣନାଶକ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ଭଲ୍ଲଦ୍ରୁମ ।]

ଝୋଟି ଦେବା—ଦେ. କି—ଘର କାନ୍ଥରେ ପିଠାଦ୍ୱାଗ୍ ଚିତ୍ରକରିବା— Jhoṭi debā To paint the walls of a house with rice-paste or lime water.
(ଝୋଟ ପକାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଲପନା ଦେଓୟା

ଝୋଟି ମୁରୁଜ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର)—ଉତ୍ସବାଦ ଉପଲକ୍ଷେ ଘରର କାନ୍ଥ ଓ ପିଣ୍ଡାରେ ପିଠାଗୁ ଓ ମୁରୁଜ ଦ୍ୱାରା ଅଙ୍କିତ ଚିତ୍ର ଆଲପନା ମାନ—Figures drawn on the walls and varanda with paste and powder.

ଝୋଣ୍ଡ—ସ. ବ—ଗୁଆ ଗଛ— Jhoṇḍa The betel-nut tree (Apte);

ଝୋପ—ଦେ. ବ (ସ. କ୍ଷୁପ)—୧ । ବୁଦା— Jhopa 1. Bush; shrub.
(ଝୋପ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଛ—2. Plant.
ଝୋପ ୩ । ବହୁଶାଖ କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷ; ଝାଙ୍କୁଡ଼ା ଗଛ— **ଝାଡ଼ୀ** 3. Bushy plant.

ଝୋପଡ଼ି—ଦେ. ବଣ (ସ. କ୍ଷୁପ)—୧ । ବୁଦାବୁଦକିଆ; କ୍ଷୁପ ବହୁଳ Jhoparḍi (ବଣ)—1. Bushy; shrubby;
(ଝୋପଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) full of bushes.
ଝୋଁପଡ଼ୀ ୨ । ବୁଦା ପରି ଶ୍ଲିଷ୍ଟ ଓ ଗୃହଆଡ଼କୁ ଗୁଳର ଓଳ ଓଦୋଳ **ଝୋଁପଡ଼ୀ, ଝୋଁପଡ଼ା** ପଡ଼ିଥିବା (ଘର)—2. Low and bushy; mean (hut).

ଝୋବା—ଦେ. ବ—ଝବା ୧ (ଦେଖ) Jhobā Jhabā 1 (See).
(ଝୋବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବରଷ ତେଲ ଝୋବା ପୁଞ୍ଜ ଭଳ ବ ଗଦ ।
ଭାଁଡ଼ ପକାରମୋଦନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଝୋର୍କା—ଗାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଝରକା Jhor-kā Window.

ଝୋରିଆ—ଗାଦେ (ମାନ୍ଦ୍ରାଜ) ବ—୧ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶବାସୀ ମିଶ୍ର ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ— Jhoriā 1. A class of the Śūdras of Madras.
୨ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ଅଧିବାସୀ ଝୋରିଆ ଜାତିର କଥିତ ଭାଷା—2. The language spoken by the Jhoriās of Madras

ଝୋଳ—ଦେ. ବ (ସ. ଜଳ)—ଅଣ; ରନ୍ଧା ମାଛ, ଡାଲି, ତିଅଣ ଆଦିରେ ଥିବା ଜଳୀୟ ଅଂଶ; ତିଅଣର ପାଣି— **ଝୋଳ୍, ରସ** Soup; broth; gravy.

ଝୋଲ—ଗାଦେ. (ସାଜପୁର) ବ.—ନଆଁ ଫୁଲ— Jhola Sparks of fire.
ଦେ. ବ—ଝୁଲ (ଦେଖ)— Jhula (See)

ଝୋଳ ଝୋଳ—ଦେ. ବଣ—ପାଣିପାଣିଆଁ (ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି); ସେଉଁ Jhola jhola ତିଅଣରେ ଜଳର ଭାଗ ଅଧିକ ଥାଏ—Soupy.
(ଝୋଳ ଝୋଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଝୋଳ ଝୋଳ

ଝୋଲା—ଦେ. ବ (ସ. ଦୁଲ ଧାତୁ)—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଯାନ; ଝୁଲା— Jholā 1. A swinging sedan chair.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା ଜରୁରି ନାହିଁ । 'ଅଇଁବ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଭୌଗରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାଲୋଖରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ହଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବ୍ୟବହାର ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଲେଖିବେ, ଜୁଇଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁଈ' ଲେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଲେଖିବେ; 'ଅଙ୍କା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଲେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଲେଖିବେ ।

ଝୋଲା ୨ । ବଡ଼ ଥଳିଆ—2. A big bag.

ଝୋଲା ୩ । ପତଳା ଚାଦର—3. A thin sheet.

ବୁଢ଼ୀମ ପାଟୁଡା ବସ୍ତ୍ର ଝୋଲ ପହାଇ—ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୪ । ଲୁଗାର ମୁଣ୍ଡି ବା ଥଳ; ଝୁଲ୍ଲା —

4. Wallet; pouch; bag of cloth.

[ଦ୍ର ଏହା ଦେହରେ ଦଉଡ଼ି ଲଗାଇ ଏହାକୁ କାନ୍ଧରୁ ଜଙ୍ଘପଟେ ଝୁଲାଇବାକୁ ହୁଏ । କନଷ୍ଟବଲ ଓ ପଲ୍ଲଣମାନେ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

୫ । ଜପମାଳ ରହିବାର ମୁଣ୍ଡି—

5. A pouch containing rosaries.

୬ । ଉଞ୍ଛୁକର ମୁଣ୍ଡି; ଉଞ୍ଛାଝୁଲି—

6. Beggar's wallet.

ଝୋଲମରା—ଦେ. ବ—ଅଚେତନ ଅବସ୍ଥା; ମୂର୍ଚ୍ଛା; ମଥା ଭ୍ରମ—

Jholā-marā Swooning; giddiness.

ଝୋଲାମାରା ଦେ. ବିଣ—ମୂର୍ଚ୍ଛାଗ୍ରସ୍ତ; ଅଚେତନ—

Swooning; fainted.

ଝୋଲମରା ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇ କେତେକ୍ଷଣ ପରେ । ଭକ୍ତମାଳ, ୧୬୩୭ ।

ଝୋଲ ମାରିବା—ଦେ. ବ—ଅଚେତନ ହେବା; ମଥା ଭ୍ରମଜାତ ହେବା;

Jholā māribā ଦୁର୍ବଳତା, କ୍ଷୁଧା ବା ରୋଗଯୋଗୁଁ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେବା--

ଝୋଲା ମାରା Fainting; swooning.

ଝୋଲା ମାରନା ଛତ ପାଞ୍ଜାବ ଝଙ୍ଗରେ ନାହିଁ ବ

ଝୋଲ ମାଇଲ୍ଲ ବୃଦ୍ଧକୁ କାହିଁ ବ । ଜବସୁର୍ଯ୍ୟ. କଲୋଚ୍ଚରଣ, ୫ ଗାଁଉ ।

ଝୋଲି—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୁଲ ଧାତୁ)—

Jholi ୧ । ଛୋଟ ମୁଣା; ମୁଣି; ଛୋଟ ଝୋଲା—

ଝୋଲୀ, ଝୁଲୀ 1. Small bag or sack; pouch; satchel.

ଝୋଲୀ ୨ । ଝୁଲି ମୁଣି; ଭକ୍ତମାନେ ଯେଉଁ ମୁଣିରେ ଜପମାଳାଦି ରଖି ଥାଲୁ ହାତରେ ଝୁଲାଇ ଚହିଁ ମଧ୍ୟରେ ହାତ ପୂରାଇ ମାଳ ଜପନ୍ତି—2. A bead-teller's wallet.

କଙ୍ଗାଳୀ ବରଡ ଥାଳୀ ସେ ମୋର ଡ ନାମ ଗଲାରଡ ଝୁଲଂ-ଝୋଲି ।

ଅର୍ଜୁନ୍ୟ. ବଦଗୁରୁନ୍ତାମଣି ।

ଝୋଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ତରକାରେ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଝୋଲ

Jholiā ଥାଏ—Soupy (curry).

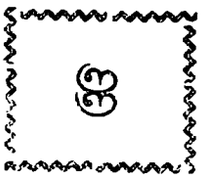
ଦେ. ବ—ରସ ଯୁକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ—

Juicy or savoury food (Grundy).

ଝ୍ୟୁ (ଧାତୁ)—ଫ—ଯିବା; ଗତି କରିବା—

Jhyu (root) To move; to go (Apte).

ଞ—ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ୧୦ମ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ତ ବର୍ଗର ୫ମ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏହା

Ña ଗୋଷ୍ଠ୍ୟ ଅନୁନାସିକ ବର୍ଣ୍ଣ । ତାଲୁ ଓ ନାସିକା ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣସ୍ଥାନ । ଏ ଅକ୍ଷର ଭାଷାରେ 'ଇଅଁ' ବା 'ଇଁ' ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ଜନ୍ମ ଏହାର ପ୍ରକୃତ ଉଚ୍ଚାରଣ 'ଚ ଛ ଜ ଝ' ଉଚ୍ଚାରଣ ଜନିତ 'ନିଁ'—

The 10th consonant with a nasal sound; the nasal of the palatine consonants pronounced as 'an'.

(ଦ୍ର—ଫାସ୍ଟ୍ଟ ଓ ଓଡ଼ିଆରେ ଞ ଅକ୍ଷରଦ୍ୟ ଶବ୍ଦ ନାହିଁ ।)

ଞ—ସ. ବ—୧ । ଷଣ୍ଢ—1. Bull.

Ña ୨ । ବଳୀବର୍ଦ୍ଦ; ବଳଦ—2. Bullock.

୩ । ଗାନ—3. Singing.

୪ । ଗାୟକ—4. Singer; songster.

୫ । ଘର୍ଘର ଧ୍ୱନି—5. Rattling sound.

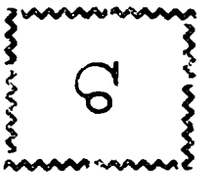
୬ । ଯୋଗୀ—6. A sage.

୭ । ଶବ୍ଦ—7. A sound.

ବିଣ—୧ । କ୍ରୂର—1. Cruel; hard-hearted.

୨ । ସ୍ୱଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ—2. Renegade.

ଟ—ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ୧୧ଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏହା ଟ ବର୍ଗର ପ୍ରଥମ ବର୍ଣ୍ଣ ।

Ṭa ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣସ୍ଥାନ ମୂର୍ଦ୍ଧା—The 11th consonant sound produced from the head; pronounced as ṭ in the ṭea.

ଟ—ସ. ବ. (ଟକ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Ṭa ୧ । ଶବ୍ଦ—1. Sound.

୨ । ପାଦ; ଚତୁର୍ଥ ଭାଗ—4. Fourth part.

୩ । ଶିବ—3. God Śiba.

୪ । ବାମନ—4. A dwarf.

୫ । ଟଙ୍କାର—5. The twang of a bow.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଠ	ଡ	ଢ,ନ୍ଦ	ଣ	ତ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଋ	ଌ	ଃ
୨	ଛ	ଝ	ଟ୍ଟ	ଲ୍ଲ	ପ୍ପ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍କ୍ଷ	ଈ	ଔ	ଜ୍ଞ	ଂ

୬ । କରଙ୍କ; ଗୋଲ ଡବା—
6. A head-like pot; a round box.
୭ । ଖୁଣ୍ଡର ଖପୁର—7. Skull.
୮ । ନଡ଼ିଆର ଷଡ଼େଇ (ହୁ. ଶବସାର)—
8. Skull-shaped cocoanut-shell.
ବଣ - ଜଗତ୍ ବଖ୍ୟାତ; ତ୍ରିଭୁବନ ବଖ୍ୟାତ—
World-famed.

[ଦ୍ର—ଟର କରଣୀ ଆକାର ଟ ବା ଟ । ଟଙ୍କାର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ଏହି ଚଳ ସଂଖ୍ୟାର ମୂଲ୍ୟରେ ଲେଖାଯାଏ । ଯଥା ଟ ୧୴ = ଏକ ଟଙ୍କା ଉଣି ଅଣା । ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ 'ଡ' ସ୍ଥାନରେ 'ଟ' ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ।
ଯଥା—ଓଡ଼ିଆ ଡାଣ୍ଟି = ସମ୍ବଲପୁର ଟାଣ୍ଟି, ଡାଡ଼ = ଟାଡ଼, ଉଡ଼ୁ = ଟୁଟୁ, ଉଣ୍ଡି = ଟଣ୍ଡି, ଡେଣ୍ଡିବା = ଟେଣ୍ଡିବା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଟଉ—ଦେ. ବ—୧ । ଦସ୍ତା ଧାତୁ—
Tau 1. Zinc.
ଦସ୍ତା ୨ । ରୂପା ମିଶ୍ରିତ ଧାତୁ—2. Pewter.
ଜସଦ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗରିବ ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗୀ ଥାନଥାଡ଼ାଦି ଓ ଅଳଙ୍କାର ନର୍ମିତ ହୁଏ; ଏଥିରେ ୪ ଭାଗ ଟିଣ ବା ରୂପା ଓ ଏକ ଭାଗ ଶୀଶା ମିଶିଥାଏ; ସମସୂତ୍ରସମସୂତ୍ରରେ ଟିଣ ସଙ୍ଗେ ତମ୍ବା ଓ ଆଣ୍ଟିମନି ନାମକ ଧାତୁ ମିଶାଯାଏ ।]

ଟଁ—ଦେ. ଅ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. ଟଙ୍କାର)—ଟଙ୍କାର ଶବ୍ଦ; ଘଣ୍ଟା
Tam ଅଦି ବାଜିବାର ବଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ; ଧନୁର୍ଗୁଣ ଟାଣି ଛୁଡ଼ିବାର
ଠନ୍, ଟିଂ ଶବ୍ଦ—Twang; the sound of a gong or
ଠନ୍ bell; chiming sound.
ଟଁ ଟଁ—ଦେ. ଅ—ଏକାଧିକ ଥର ଟଁଶବ୍ଦ—ଟଁ (ଦେଖ)—
Tam-ṭam Repeatedsound of a gong;
ଠନ୍ଠନ୍, ଠନ୍ଠନ୍ Tam (See)
ଟଁ—ଦେ. କି. ବଣ ଓ ବଣ—ଟଁ ଟଁ (ଦେଖ)
Tañ Tañ-ṭañ (See)
ଟଁଟି—ଗାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଉଣ୍ଡି; ଘୋଷ୍ଟ; କଣ୍ଠ—
Tañṭi 1. Throat.
୨ । ବେକ—2. Neck.
ଟଁଟିଆ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଉଣ୍ଡିଆ—
Tañṭiā A push on the throat.
ଟଁ ଟଁ—ଦେ. କି. ବଣ—୧ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ପୂର୍ତ୍ତିମାତ୍ରାରେ; ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତିରୂପେ—
Tañ-ṭañ 1. Fully; completly.
ଟଁଟଁସୁର (ଯଥା—ସେ ଟଁ ଟଁ କର ଘାଠ ପଢ଼ି ପକାଇବ ।)
ଟୁଁଟୁ ୨ । ଟଁ ଟଁ ଶବ୍ଦକର (ଯଥା—ଅଘୋରାସୁ ଜଃସରଣ ଶବ୍ଦ)—
2. Making a long 'tañ' sound.
(ଯଥା—ଟଁ ଟଁ ଶବ୍ଦଠାରୁ ଟୁଁ ଟଁ। ଅନୁଚ୍ଚସ୍ୱର ।)

ବଣ—(ବ୍ୟଙ୍ଗ)—୧ । ପୂର୍ତ୍ତି—1. Full.
୨ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—2. Abundant.
(ଯଥା—ମୋ ଠେଇଁ ଟଙ୍କା ଟଁ ଟଁ ବଢ଼ିଛି ।)
୩ । ତୃପ୍ତାର୍ଥ; କୃତାର୍ଥ; ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତିରୂପେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—
3. Fully satisfied or satiated.
(ଯଥା—ମୁଁ ଖାଇକରି ଟଁ ଟଁ ହୋଇଗଲି ।)

ଟକ୍ କରି—ଦେ.କି—(ସଂ. ତ୍ୱରା; ହଠାତ୍; ଏକାବେଳକେ; ଅଚ୍ଛର୍ଣ୍ଣାପ୍ତ—
Ṭak kari At once; at one gulp.
ଟକ୍‌କରେ (ଯଥା—ବଗ ମାଛଟାକୁ ଟକ୍‌କର ଗିଳିଦେଲା ।)
ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍, ଖଟସେ
(ଟକ୍‌କନା, ଟକ୍‌କଣ, ଟକ୍‌କର, ଟକ୍‌ଦସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟକ୍‌ଟକ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଭାତ ଫୁଟିବାର ଶବ୍ଦ—
Ṭak-ṭak 1. Bubbling sound; sound of boiling rice.
ଟକ୍ ଟକ୍, ଟଗ୍ ବଗ୍ ୨ । ଠକ ଠକ ଶବ୍ଦ—2. Rapping
ଖଦ୍‌ବଦ୍ sound; tapping sound.
ଠକ୍‌ଠକ୍ ୩ । ହାତ ଗୋଡ଼ର ଆଙ୍ଗୁଠି ଫୁଟିବାର ଶବ୍ଦ—
ଖଟ୍‌ଖଟ୍ 3. Cracking sound of the finger-
ମଟମଟ joints when twisted.
ଚଟଚଟ [ଦ୍ର—ହାତଗୋଡ଼ ମୋଡ଼ିବା ସମୟରେ ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ର ଆଙ୍ଗୁଠିମାନଙ୍କୁ ମୋଡ଼ିଦେଲେ ଆଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠିମାନ ଟକ୍ ଟକ୍ ଫୁଟିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ । ଗୁଲିବା ସମୟରେ କାହାର କାହାର ଗୋଡ଼ ଆଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠିମାନ ଟକ୍ ଟକ୍ ଶବ୍ଦ କରେ ।
ଟିକ୍‌ଟିକ୍ ୪ । କଳ ଘଡ଼ି ବା କାନ୍ଥ ଘଣ୍ଟାର ପେଣ୍ଡୁଲମ୍ ଦୋଳିବା
ଚଟଚଟ ସମୟରେ ଶୁଣାଯିବା ଶବ୍ଦ—Ticking sound of
a clock or time-piece.
ଟନଟନ ୫ । ଧକ ଧକ; ପୂଜପୂର୍ଣ୍ଣ ବଥ ଓ ଘାଆ ଆଦର ବ୍ୟଥା—
ଟହକ 5. Throbbing or smarting pain of
a boil or wound when filled with pus.
ଦେ. କି. ବଣ.—ଚଞ୍ଚଳ ଚଞ୍ଚଳ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି—
In quick succession.

ଟକ୍‌ଟକ୍ ନାଲ୍(ଲି)—ଦେ. ବଣ. (ତୁଳ. ସଂ. ଟଙ୍କ=ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ)—
Ṭak-ṭak nāl (li) ରଙ୍ଗ ଟହଟହ; ନାଲ ଟୁକୁ ଟୁକୁ—
ଟକ୍‌ଟକ୍‌ଲାଲ, ଟକ୍‌ଟକେ ଲାଲ Bright red; carmine or
ଲାଲଗୁଲାଲ; ତାଫା ଲାଲ crimson-coloured.
(ଯଥା—କଇଁଚକାକୁଡ଼ିଟି ପାଟ କର ଟକ୍‌ଟକ୍ ନାଲ୍
ହୋଇଅଛୁ ।)
[ଦ୍ର—ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼ ବସ୍ତୁ (ମହାକାଳ ଫଳ ଇତ୍ୟାଦି) ନାଲ୍ ଟକ୍‌ଟକ୍ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତୁ (କାଇଅଁଫଳ) ନାଲ୍ ଟୁକୁଟୁକୁ ବୋଲ୍ଯାଏ; ସାଧାରଣତଃ ଏ ଶବ୍ଦ ନାଲ୍(ଲ୍)ଟକ୍‌ଟକ୍ ଆକାରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦରଚ୍ଛ ୧ ଚହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ-ରକ୍ଷା କରନ୍ତିନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଦ୍ଧାରାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ଼' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଢ଼' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଳବଢ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଢ଼' ଦେଖିବେ

ଟକ୍‌ଟକ୍ ସଡ଼୍‌ସଡ଼୍—ଦେ.ଅ.—ପୂଜପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରଣ ବା ଘାଆ ଯୋଗୁଁ ଅନୁଭୂତ ତୀବ୍ର ବେଦନା—Smarting pain due to a boil or wound when filled up with undischarged pus; twitching pain.
Ṭak-ṭak sard-sard
टनटन्
टहक

ଟକ୍‌ଟକ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ବ୍ରଣ ଓ ଜାଳୁ ଆଦି) ପାଚ ଯାଇ ଫାଟିବା ପୂର୍ବରୁ ବେଦନାଯୁକ୍ତ ହେବା; (ଘାଆ) ବ୍ୟଥାଯୁକ୍ତ ହେବା—(a tumour or boil) To become very painful owing to accumulation of pus before bursting.
Ṭak-ṭak hebā
टनटन करना
टहकना

୨ । କୌଣସି ଗୁପ୍ତ କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଧୀର ବା ବ୍ୟଗ୍ର ହେବା—To be impatient to speak or babble out a secret.

୩ । କୌଣସି ଲୋଭନୀୟ ବସ୍ତୁ ଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲାଳାୟିତ ହେବା; ଲାଳଚେଇବା—3. To be eager or impatient to eat some particular articles; to hanker after or have a vehement hankering for some dainty food.

୪ । ଖାଇବା ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଗ୍ର ବା ଚଞ୍ଚଳହେବା—4. To be impatient for eating.

टकटक हउआ ୫ । ଘଣ୍ଟା ଆଦି ଠକ ଠକ ହୋଇ ବାଜିବା—
खटखट होना 5. To tick like a watch or clock.

ଟକ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଚକ୍ର)—୧ । ଖଟା ପଦାର୍ଥ—1. Sour or acid article.
Ṭaka
टक ୨ । କୌଣସି ବିଶେଷ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ଅତ୍ରସ୍ୱାଭାବିକ ବା ଲାଳସା; ଟକର—2. Vehement or inordinate desire for a particular food
खट्टा
टकर
टकर (ଯଥା—ଭାର ମାଛରେ ଭାରି ଟକ ।)
टक ଦେ. ବିଣ.—ଖଟା—3. Acidish; sour.
खट्टा

ଟକଟକା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଖାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟଗ୍ର; ଲାଳାୟିତ; ନାଳଚଅ—1. Gourmandising; having an inordinate hankering after food.
Ṭaka-ṭakā
उतावला
उतावला ୨ । ଲୋଭନୀୟ ବିଶିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଲାଳସାଯୁକ୍ତ—2. Epicurean in diet; hankering after dainties.
(ଟକଟକୀ; ଟକଟକେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୩ । ତୁରୁତୁରିଆ; ତରତରିଆ—3. Hasty; impatient

୪ । ଯେ କୌଣସି ଗୁପ୍ତ କଥା ଅପଣା ପେଟ ଭିତରେ ବହୁକାଳ ଲୁଚାଇ ନ ପାରି ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟଗ୍ର ହୁଏ—4. Impatient or eager to babble out or divulge a secret.

୫ । ବାବଦୁକ; ପ୍ରଗଲ୍‌ଭ; ବାଚାଳ—5. Babbling; talkative.

ଟକଟକିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଟକ ଟକା (ଦେଖ)
Ṭaka-ṭakiā   Ṭaka-ṭakā (See)

୨ । ଲୋଭନୀୟ; ପ୍ରଲୋଭନଜନକ (ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ)—2. Dainty; appetising (food).
(ଯଥା—ଟକଟକିଆ ମାଲ ।)

ଟକଟାକ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଟକ୍ ଟକ୍ (ଦେଖ)
Ṭaka-ṭāk   Ṭak-ṭak (See)

ଟକ ମକ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଟକ୍ ଟକ୍ (ଦେଖ)
Ṭaka-maka   Ṭak-ṭak (See)

ଟକର ଟକର—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଟକ୍ ଟକ୍ (ଦେଖ)
Ṭakara-ṭakara   Ṭak-ṭak (See)

ଟକର ମକର—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଟକ୍ ଟକ୍ (ଦେଖ)
Ṭakara-makara   Ṭak-ṭak (See)

ଟକରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଟକଲା (ଦେଖ)
Ṭakarā   Ṭakaḷā (See)
(ଟକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଟକଲା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଖାଇବା ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲାଳାୟିତ ବା କୌଣସି ବିଶେଷ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋଭୀ—1. Having inordinate hankering after food; impatient for food.
Ṭakaḷā
(ଟକଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ ପେଟ ଭିତରେ କୌଣସି କଥା ବହୁକାଳ ଗୋପନ କରି ରଖିପାରେ ନାହିଁ—2. One who can not keep secrets; babbler; tattler.
लुतरा

ଟକ ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥରେ ଚାଖିବା ପରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ବଳବତୀ ଲାଳସା ଜାତ ହେବା—Inordinate desire or hankering after a particular article of food after once tasting it.
Ṭaka lāgibā
(ଯଥା—ମୋର ଆମ୍ବରେ ଭାରି ଟକ ଲାଗିଛି ।)

ଟକଲିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଟକଲା (ଦେଖ)
Ṭakaḷiā   Ṭakaḷā
(ଟକଲେଇ-ସ୍ତ୍ରୀ)

ଟକସର—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ତସ୍କର)—ତସ୍କର; ଚୋର—Thief; robber.
Ṭakasara

ଟକାଟକ୍—ଦେ. ବି—୧ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ପରସ୍ପର ପ୍ରତିଯୋଗିତା; ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା; ଈର୍ଷା—1. Emulation; rivalry.
Ṭakāṭak
टकर
होड़ाहोड़ी ୨ । ବାଜିବାଜି; ବାଦମସମର—1. Envious contention; staking for competition; betting.
(ଯଥା—ସେ ଦୁହିଙ୍କର ଖେଳରେ ଭାରି ଟକାଟକ୍ ଲାଗିଛି ।)
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଟକ୍ ଟକ୍ (ଦେଖ)—Ṭak-ṭak (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଟକାଟକ — ଦେ. ବ—ଟକାଟକ୍ (ଦେଖ)
Takāṭaki Takāṭak (See)

ଟକ୍କରାଟକ୍କରୀ ହୋଡ଼ାହୋଡ଼ୀ ବଣ—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ (ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି); ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାକ୍ରମ—1. Emulating; rival.

ଦୁଇ ସନକ ଦୁହେଁ ଟକାଟକ
ଦୁଇଜ ପ୍ରତି ଦୁଃଖ ଥାଉ ନଳ । ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନସିଂହାସନ ।

୨ । ଜଦାଜଦୀ (ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା); ଜିତ ବା ବାଜି ସମ୍ପର୍କରେ (ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Staking for competition; betting.

ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ସେ ଧ୍ୱଜଦ୍ୱୟ ଯୁଟଲିକ
ଜଣାବାକୁ ଦେଲେ ଦୋଇଁ ଟକାଟକି । କୁଶଧ୍ୱଜ. ମହାଭାରତ. ଘୋଷ ।

ଟକ୍କର—ଦେଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Takkar ୧ । ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ପରସ୍ପରର ଧକ୍କା ଲାଗିବା ଦ୍ୱାରା
ଟକ୍କର ଆଘାତ; ଠୋକରଣ—1. Sudden impact;
ଠୋକର, ଟକ୍କର clash; knock; rap; push.
(ଟକର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଟକାଟକି ବା ଜଦାଜିଦୀ—
2. Competition.
୩ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା—3. Rivalry; emulation.

ଟକ୍କର ଖାଇବା—ଦେ. ବ—ଠୋକର ଖାଇବା; ଝୁଣ୍ଟିବା—
Takkar khāibā To stumble; to trip.
(ଟକ୍କର ନେବା, ଟକର ଖାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଟକ୍କର ଖାଓୟା **टक्कर खाना**

ଟକ୍କର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମକକ୍ଷ ହେବା; କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ
Takkar debā ରୂପେ ଠିଆ ହେବା—To compete;
ଟକ୍କର ଦେଓୟା to rival; to stand in competi-
टक्करदेना tion with another.
(ଟକର ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟକ୍କର ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟକ୍କର ଦେବା (ଦେଖ)
Takkar pakā(ke)ibā Takkar debā (See)
(ଟକର ପକାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟକ୍କର ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରତିଯୋଗୀ ରୂପେ ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନରେ
Takkar māribā ଅକସ୍ମାତ୍ ହେବା—
ଟକ୍କର ମାରା 1. To compete.
टक्कर मारना ୨ । ବାଜି ମାରିବା—2. To stake.
(ଟକର ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଠୋକର ବା ଧକ୍କା ମାରିବା—
3. To give a rap or violent push.

ଟକ୍ରୁ—ସଂ. ବ—ଭାଲୁଡ଼ି—
Takru Spindle.

ଟଗର—ସ. ବ—୧ । ଟାଙ୍କଣା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tagara 1. Borax.

୨ । ବଳାସ; କ୍ରୀଡ଼ା (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Sport.

ଦେ. ବ. (ସଂ. ତଗର)—ତଗ୍ଗର ଫୁଲ; ତଗର—
Tabornamontana Coronoria; Ticoma;
ଅନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ— a plant with white flowers
ନଦୀବୃକ୍ଷ [ଦ୍ର—ଏହା ଦ୍ୱିବିଧ —୧—Valeriana Hardwicki;
ତଗର ୨—Taborna Montana (କାର୍ତ୍ତିକାର) ।
ଟଗର, ଟୁଗର ଏ ଫୁଲର ସ୍ତବ୍ଧ ୩ ଦ୍ୱାଦଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ପତ୍ର ମାଛର ଆକାର ପରି । ଗଛର ଡାଳ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ କ୍ଷୀର ବହେ । ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ଧଳା । ଫୁଲର ଭେଖ୍ ଇଷତ୍ ଦୀର୍ଘଥା । ଫୁଲ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଗୋଟିଏ ଏକ ପ୍ରସ୍ତ ପାଖୁଡ଼ାବିଶିଷ୍ଟ ଓ ଫୁଲ ଇଷତ୍ ସୁଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ, ଅନ୍ୟଟି ବହୁ ପାଖୁଡ଼ାଯୁକ୍ତ ଓ ଫୁଲ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ।]

ଟଗର ପାଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତଗର ପାଦ)—
Tagara pāda ତଗର ଫୁଲ ପରି ଫୁଲବିଶିଷ୍ଟ ଜଳଜ ଲତା-
(ଟଗରପାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଶେଷ—An aquatic plant
whith white flowers.

ଟଙ୍କ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଟଂ ଟଂ ଶବ୍ଦ କରିବା—
Tańk (root) 1. To make a twanging sound.
(ଟନକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବାନ୍ଧିବା; ଆବଦ୍ଧ କରିବା—
2. To confine; to bind.

ଟଙ୍କ—ସଂ. ବ (ଟଙ୍କ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+କରଣ. ଅ)—
Tańka ୧ । ପାହାଡ଼; କ୍ଷୁଦ୍ର ଶୈଳ—1. Hill.
୨ । ଗଣ୍ଡ ଶୈଳ; ପର୍ବତ ଦେହରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ବଡ଼ ପଥରଖଣ୍ଡ-
2. A block of stone separated from
the main hill.
୩ । ଖଡ୍ଗ—3. Sword; scimitar.
୪ । ଟାଙ୍ଗର ଭୂମି—4. Hilly ground; rocky
ground.
୫ । (+ଅଧ୍ୟ.ଅ) ଖଡ୍ଗକୋଷ; ଖଣ୍ଡାର ଖାପ—
5. Scabbard; sheath.
୬ । ଏକ ପ୍ରକାର ସରୁ କୋଡ଼; ଖଣ୍ଡା—6. A spud or
digging iron; a narrow-bladed spade;
hoe.
୭ । କ୍ରୋଧ; ରାଗ—7. Anger; wrath.
୮ । (+କର୍ମ. ଅ) ଗର୍ବ—8. Arrogance.
୯ । ପରମାଣବିଶେଷ; ଗୁରୁ ମସା ପରିମାଣ; ଏକଟଙ୍କାର
ଦ୍ୱିଷଷ୍ଟିମାଂଶ—9 A weight of 4 'masas' or
68 grains; $\frac{2}{5}$ of a tola.

[ଦ୍ର—ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ଏହା ୩ ମସା ବା ୨୪ ରତ୍ତି ପରିମାଣ ବୋଲି ଧରି ଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେତ୍ରେ ଅପର ସ୍ୱଷ୍ଟାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା:କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ଥଳ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ସ୍ୱଷ୍ଟାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ଥଳକୁ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଁଶୀ' ନ ପାଇଲେ 'ବଂଶୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୧୦ । ଗୋଡ଼—10. The leg.

୧୧ । ମୁଦ୍ରା—11. Coin.

୧୨ । ପଥର କାଟିବାର ଅସ୍ତ୍ର; ଟାଙ୍କିଆ—12. Mattock; an axe used in chipping stone.

୧୩ । ରୌପ୍ୟ ମୁଦ୍ରା—13. A silver coin.

୧୪ । ଟଙ୍କା—14. A rupee.

୧୫ । ଜଙ୍ଘ—15. Thigh.

୧୬ । ଟାଙ୍ଗଣା; ସୁହାଗା—16. Borax.

୧୭ । କୁରୁଡ଼ି; ପରଶୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 17. Axe; hatchet

୧୮ । କୋଷ; ଧନାଗାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 18. Treasury.

୧୯ । ଶ୍ରୀ, ଭୈରବ ଓ କାନଡ଼ା ରାଗ ଯୋଗ ହୋଇ ହଉଛ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ରାଗିଣୀ—19. A kind of mixed musical strain.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗାଇବାର ସମୟ ରାତ୍ର ୧୬ ଦଣ୍ଡ ଠାରୁ ୨୦ ଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଏଥିରେ କୋମଳ ଓ ଋଷଭ ସ୍ୱର ଲାଗେ । ହନୁମାନ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ଏହାର ସ୍ୱରଗ୍ରାମ ସଗ ମଧ ଧନ ସାସା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)]

୨୦ । ନୀଳ କଠିବେଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 20. The blue wood-apple.

୨୧ । ଏକ କଣ୍ଟକୀ ଗଛ ସହିତ ବେଲ ବା କଇଥ ପର ଫଳ ଧରେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—21. A kind of wild tree producing fruits like marmalus.

ଟକ ଦେ. ବି. (ଫ. ଉଜ୍ଜ=ଅମ୍ଳ)—ଅମ୍ଳସ୍ୱାଦ; ଅମ୍ଳରସ; ଅମ୍ଳତା— **ଖଟାଇ, ତୁର୍ଷ** 1. Sour or acid taste; sourness.

ଟଙ୍କ ନ ଥାଇ ଟଙ୍କା, ଟାଙ୍ଗର ମୁଣ୍ଡରେ ଗଲା । ଉଗ ।

ଟକ, ଟକୋ ଦେ. ବିଣ.—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖଟା ଲାଗୁଥିବା; ଅତି ଅମ୍ଳ— **ତୁର୍ଷ, ଖଟା** Very sour.

ଟଙ୍କ ଆମ୍ବିଲା—ଦେ. ବିଣ.—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖଟା— Tańka āmbilā Very sour.

ଟଙ୍କକ—ସଂ. ବି.—(ଟଙ୍କ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଟଙ୍କା— Tańkaka 1. Rupee; silver coin,

୨ । ମୁଦ୍ରା—2. Coin.

ଟଙ୍କକଶାଳା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଟଙ୍କଶାଳା (ଦେଖ) Tańkaka-śālā Tańka-śālā (See)

ଟଙ୍କଟୀକ—ସଂ. ବି.—ଶିବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— Tańkatīka Śiba.

ଟଙ୍କଣ—ସଂ. ବି.—(ଟଙ୍କ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଶ୍ୱ— Tańkaṇa 1. A horse of a hilly country.

୨ । ଟାଙ୍ଗଣା; ସୋହାଗା—2. Borax.

୩ । ଧାତୁ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ଜୋଡ଼ ବା ଭାଲ ପକାଇ ଥିବା କର୍ମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Soldering.

୪ । (+ଭାବ. ଅନ) ବନ୍ଧନ—5. Binding.

ଟଙ୍କଧର—ସଂ. ବି (ଟଙ୍କ+ଧୃ ଧାତୁ=ଧରିବା + ଅ; ଟଙ୍କ ବା ପରଶୁ Tańka-dhara ଏହାଙ୍କ ଧୃତ ଅସ୍ତ୍ର ଥିବାରୁ: ଏହା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ମାତ୍ର ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ କେବଳ ଭାଷାରେ ଦେଖାଯାଏ)— ମହାଦେବ—Lord Śiba.

ଟଙ୍କଧର ପାଦେ କଙ୍କର ସାର—ଅର୍ଥମନ୍ତ୍ର. ବଦସ୍ତତନ୍ତ୍ରାମର୍ଣ୍ଣ ।

ଟଙ୍କନ—ସଂ. ବି (ଟଙ୍କ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଟାଙ୍ଗଣା— Tańkana 1. Borax.

୨ । ଉଲ୍ଲେଖ—2. Mention.

୩ । ଟଙ୍କା—3. Rupee.

୪ । ବନ୍ଧନ—4. Binding.

ଟଙ୍କପତି—ସଂ. ବି—ଟଙ୍କଶାଳାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— Tańka-pati Master of a mint.

ଟଙ୍କ ପାଣି—ଦେ. ବି—ଖଟା ପାଣି; ଆମ୍ବିଳ ତୋଡ଼ାଣୀ— Tańka-pāṇi Rice-water turned sour; sour liquid; fermented liquid.

ଟଙ୍କ ବଥୁଆ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଟଙ୍କ + ବାସ୍ତୁକ)—ଏକପ୍ରକାର ଖଟା ବଥୁଆ ଶାଗ—A sour variety of Chenopodium Album (a kind of pot-herb). Tańka bathuā

ଟଙ୍କ ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଆମ୍ବିଳା ଖାଦ୍ୟରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଉପାସ୍ଥ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଅମ୍ଳସ୍ୱାଦ କମିବା— Tańka maribā 1. Disappearance or decrease of sour taste from a sour food.

(ଯଥା—ଉପଯୁକ୍ତ ପରମାଣରେ ଲୁଣ ଦଆ ନ ଯିବାରୁ କାଞ୍ଜି-ପାଣିରୁ ଟଙ୍କ ମରି ନାହିଁ ।)

ଟକୋର ଯାନା ୨ । ଅତି ଆମ୍ବିଳା ପଦାର୍ଥ ଖାଇବା ଯୋଗୁଁ ମୁଖରେ (ଟଙ୍କ ମରିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜନ୍ମିଥିବା ବିକାର ଲୋପ ପାଇବା— 2. Disappearance of the disagreeable sensation from the mouth due to taking very sour food.

(ଯଥା—ବହୁତ ଦହନର ବସାଦହ ଖାଇଲେ ୪ ଘଣ୍ଟା ପରେ ସୁଦ୍ଧା ମୁହଁରୁ ଟଙ୍କ ମରେ ନାହିଁ ।)

ଟଙ୍କ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ ବାସି ହୋଇ ଆମ୍ବିଳା ହୋଇଯିବା (ଯଥା—ତୋଡ଼ାଣୀ; କାଞ୍ଜି) —1. To turn sour (said of some liquids e, g. stale rice-water).

ଟକୀ ଦେ. ବି—୨ । ଅମ୍ଳରସ ଯୋଗୁଁ ଦାନ୍ତରେ ଦୁଃଖ ବା ବିକାର ବୋଧ ହେବା (ଯଥା—ଘାଣ୍ଟ)— **ଟକୋରନା, ଟୋସ ଉଠନା** 2. A feeling of sourness (in the mouth) by tasting stale and sour food.

(ଯଥା—ବାସି ପଖାଳ ଖାଇଁ ମୋ ଘାଣ୍ଟ ଟଙ୍କ ମାର ଗଲ୍ଲଣି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଉ	ଊ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଓଅ	ଅ
୨	ଇ	ଉ	ରୁ	ଲୁ	ଯୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

ଟଙ୍କଶାଳା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଟାଙ୍କଶାଳା; ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ବା କାର-ଖାନାରେ ମୁଦ୍ରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ—Mint.
Taṅka-śāḷā

ଟଙ୍କା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଟଙ୍କ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଜଙ୍ଘ—1. Thigh.
Taṅkā

୨ । ଏକ ତୋଲା ଓଜନର ପ୍ରାଚୀନଭାରତର ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା—2. A silver coin current in ancient India

୩ । ପ୍ରାଚୀନକାଳର ତାମ୍ରମୁଦ୍ରାବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A copper coin current in ancient India.

ଦେ. ବ—୧ । ଷୋଳ ଅଣା ବା ପୂର୍ତ୍ତିମାତ୍ରା ପରିମାଣ—1. Sixteen annas; full measure.

୨ । ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ଏକ ତୋଲା ପରିମିତ ରୌପ୍ୟ ମୁଦ୍ରା—2. Rupee.

ଅନ୍ଧ ଘରକରେ ବେରୁଣ ରଜା
ଟଙ୍କା ସେର ଭଜା, ଟଙ୍କା ସେର ଖଜା—ଉଗ ।

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଭାରତରେ **ଟଙ୍କା** ନାମରେ ଯେଉଁ ରୌପ୍ୟ ମୁଦ୍ରା ଚଳୁଥିଲା ତାହାର ଏକ ତୋଲା ଓଜନ ଥିଲା । ଇ'ରୁଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟ ଏକ ତୋଲା ବା ୧୮୦ ଗ୍ରେନ୍ ଓଜନ ଅଟେ । ଏଥିରେ ୧୧ ଭାଗ ରୂପା ଓ ୧ ଭାଗ ଖମ୍ବା ଥାଏ; ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଚଳିତ ୧ ଟଙ୍କା = ୧୬ ଅଣା ବା ୧୬ଟି ଅଣ୍ଟି = ୮ ଦୋଅଣି = ୪ ସୁଜୁକା = ୨ ଅଧୁଲି = ୩୨ ଦୋଘଇସା = ୬୪ ଘଇସା = ୧୨୮ ଅଧଲା = ୧୯୨ ପାହୁ ବା ପାଉଲା; ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ପାହୁଲା, ଅଧଲା, ଘଇସା ଓ ଦୋଘଇସା ତାମ୍ରନିର୍ମିତ । ଅଣି, ଦୋଅଣି, ସୁଜୁକା ଓ ଅଧୁଲି ନକେଲ୍ ଧାତୁ ନିର୍ମିତ । ଦୋଅଣି, ସୁଜୁକା ଓ ଅଧୁଲି ମଧ୍ୟ ରୌପ୍ୟନିର୍ମିତ । ବାଲେଶ୍ୱରସେର = ୮୦ ଟଙ୍କା; କଟକା ସେର = ୧୦୫ ଟଙ୍କା ।]

ଟଙ୍କା ୩ । ଧନ; ଅର୍ଥ—1. Riches; money.

ଟଙ୍କା; ରୁପିୟା ୪ । ନଗଦ ମୁଦ୍ରା—4. Hard cash; cash.

ଟାଁକା ୫ । ଲୁଗାକୁ ସିଲାଇ କରିବା; ଟାଙ୍କା ମାରିବା—5. Stiching; stich.
ଟାଙ୍କା

ଟଙ୍କା(ଙ୍କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟାଙ୍କିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—The causative form of 'ṭāṅkibā'
Taṅkā(ṅke)ibā
ଟାଁକାନ, ଟାଁକବାନା

ଟଙ୍କାଏ କାନ୍ତର—ଦେ. ବ—ପ୍ରାୟ ଏକ ଟଙ୍କା; ଏକ ଟଙ୍କା ବା ତହିଁରୁ କିଛି କମି ବା ବେଶି ଧନ—About a rupee; a rupee or so.
Taṅkāe kāntara
ଟାକାଖାନିକ

(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ଟଙ୍କାଏ କାନ୍ତର ଦେଲେ ମୋ କାମ ଚଳିଯିବ ।)

(ଟଙ୍କାଏ ଖଣ୍ଡେ; ଟଙ୍କାଏ ପଣାଏ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟଙ୍କା କଉଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ଟଙ୍କା + କପର୍ଦ୍ଦକ)—ଟଙ୍କା ଟୋକର (ଦେଖ)
Taṅkā kaurḍi
Taṅkā ṭokara (See).

ଟଙ୍କାକଅ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଯହିଁର ମୂଲ୍ୟ ଏକ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର—1. Of the value of one rupee.
Taṅkākiā
ଟାକାକିୟା

୨ । ଯହିଁର ପ୍ରତ୍ୟେକର ମୂଲ୍ୟ ଏକ ଟଙ୍କା—2. Worth one rupee each.
(ଟଙ୍କିକିଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟଙ୍କା ଗଛ—ଦେ. ବ (ଯେଉଁ ଗଛରେ ଟଙ୍କା ଫଳେ)—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ୧ । ଧନୋପାର୍ଜ୍ଜକ ବ୍ୟକ୍ତି—(figurative) 1. Earner; one who earns money (of. Pagoda-tree).
Taṅkā gachha
ଟାକାର ଗାଛ
ରୁପିୟାକା ଝାଡ଼

(ଯଥା—ଅର୍জ୍ଜନକାରିଆ ପୁଅ ମୋର ଟଙ୍କା ଗଛ ।)

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଧନ ପାଏ—2 A person from whom another gets much money.

ଟଙ୍କା ଗଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମୁଦ୍ରାକୁ ସୁମାର କରିବା—1. To count money.
Taṅkā gaṇibā
ଟାକା ଗୁନା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନଗଦ ଅର୍ଥ ବା ମୁଦ୍ରା ଦେବା—2. (figurative) To pay cash.
ରୁପିୟା ଗୀନନା

(ଯଥା—ଆମ ଗ୍ରାମର ସମ ସାହୁ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଗଣିଦବ ।)

୩ । ଧନ ବ୍ୟୟ କରିବା—3. To spend money.

(ଯଥା—ବୃଥା ପୁଲଏ ଟଙ୍କା ଗଣି ମୁଁ ପୁଅକୁ ପଢ଼େଇଲି ।)

ଟଙ୍କା ଟଙ୍କି—ଦେ. ବ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶବ୍ଦ)—ଟଙ୍କା ଫଙ୍କା (ଦେଖ)
Taṅkā ṭaṅki
ଟାକାଟୁକି

1. Taṅkā phaṅkā (See).

(ଯଥା—ମୁଁ ଅନେକ ଧନ ଦେଲା ଗୃକସ୍ୱ ଗୁଡ଼ି ଘରେ ଅଛି, ମୋ ବାଉଲୁ ଟଙ୍କାଟଙ୍କି କାହିଁ ଆସିବ ।)

(ଟଙ୍କାଟଙ୍କି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟାଁକାଟୁଁକୀ ୨ । ବହୁବାର ଟାଙ୍କିବା କର୍ମ—2. Several acts of stitching.
ଟଂକାଇ

ଟଙ୍କା ଟୋକର—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ଧନ; ଅର୍ଥ—Riches; money (generally.)
Taṅkā ṭokara
ଟାକାକଡ଼ି

× ଟଙ୍କାଟୋକର ଗଡ଼ିନେଇ × ଲଙ୍କର ଉଠେଇବେଲୁ ।
ରୁପିଆପଇସା ଫକୀରମୋହନ, ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଟଙ୍କା ପଇସା—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ଟଙ୍କା ଟୋକର (ଦେଖ)
Taṅkā paisā
Taṅkā ṭokara (See).

ଟଙ୍କା ଫଙ୍କା—ଦେ. ବ (ଟଙ୍କା ଶବ୍ଦ ଓ ତାହା ସଙ୍ଗେ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ନିରର୍ଥକ ଫଙ୍କା ଶବ୍ଦ)—୧ । ଅର୍ଥ ଇତ୍ୟାଦି; ଧନ—1. Riches; money etc.
Taṅkā phaṅkā
ଟାକା ଫାକା, ଟାକା ମାକା
ରୁପୌୟା ଉପୌୟା

୨ । ମୁଦ୍ରା—2. Coins (generally).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତରେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଟଙ୍କା ବନ୍ଧା(ନ୍ଧେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅପଣା ପାଖରେ ଥିବା ପଇସା ଓ ରେଜକିମାନଙ୍କୁ ବଦଳାଇ ସେହି ମୂଲ୍ୟର ଟଙ୍କା ଆଣିବା—

Ṭaṅkā bandhā(ndhe)ibā
ଟାକା ବାଁଧାନ
रुपैया बंधाना

1. To get pice and other small coins changed into rupees.

୨ । ଅପଣା ପାଖରେ ଥିବା ଟଙ୍କାମାନଙ୍କୁ ବଦଳାଇ ଉଦ୍‌ବନ୍ଧମୟୂରେ ମୋହର ବା କରେନ୍ସି ନୋଟ୍ ଆଣିବା—2. To get rupees changed into gold coins or currency notes.

ଟଙ୍କା ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅପଣାର ଦେୟ ଧନ (ଯଥା—ଜମିଦାରଙ୍କ ଦେୟ ଖଜଣା) ଦାଖଲ କରିବା ପାଇଁ ଟାକା ବାଁଧା ସଂଗ୍ରହ କରିବା— 1. To collect sufficient money to pay one's dues.

Ṭaṅkā bāndhibā
रुपैया बांधना

୨ । ଅପଣାର ଦେୟ ଧନ ଅଉଯ୍ରେତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନକଟରେ ଦାଖଲ କରିବା—2. To pay or deposit one's dues at its destination.

୩ । ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଧନ ସଙ୍ଗରେ ନେବା—3. To have with one's self money sufficient for the intended purpose.

ଟଙ୍କାବାଲା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଧନୀ; ଧନବାନ୍—

Ṭaṅkā-bālā
ଟାକାବାଲା, **टकैवाला**
(ଟଙ୍କାବାଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Rich.

ଟଙ୍କା ଭଙ୍ଗା (ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅପଣା ପାଖରେ ଥିବା ଟଙ୍କାକୁ ବଦଳାଇ ଉଦ୍‌ବନ୍ଧମୟୂରେ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ଟାକା ଭାଁଗନ ମୁଦ୍ରା ଆଣିବା—To get the rupee changed into small coins.

Ṭaṅkā bhaṅgā(ṅge)ibā
रुपैया तुड़वाना

ଟଙ୍କା ଭଙ୍ଗେଇ—ଦେ. ବି—୧ । ଟଙ୍କାକୁ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ମୁଦ୍ରାରେ ବଦଳ କରାଇବା କର୍ମ—1 Change of a rupee into small coins.

Ṭaṅkā bhaṅgei
ଟାକା ଭାଙ୍ଗାଇ

୨ । ଟଙ୍କା ପରବର୍ତ୍ତେ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ମୁଦ୍ରା ବଦଳାଇ ଦେବାବାଲା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯେଉଁ କମିସନ୍ ବା ବଟ୍ଟା ଦିଅଯାଏ— 2. Commission paid for getting a rupee exchanged into small coins.

ଟଙ୍କାର—ପୁ. ବି (ଟନ୍=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ + କ୍ତ ଧାତୁ + ଘ୍ଞ. ଅ)—

Ṭaṅkāra

୧ । ଧନୁ ଓଟାର ଛଡ଼ିବାର ଟଂ ଟଂ ଶବ୍ଦ; ଧନୁକର ଜ୍ୟା ଶବ୍ଦ—1. The twang of a bow-string.

୨ । ତାରରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ମାରିବା ଶବ୍ଦ—

2. The sound produced by striking a string.

୩ । ଟଂ ଟଂ ଶବ୍ଦ; ଠଣ ଠଣ ଶବ୍ଦ; ଧାତୁଖଣ୍ଡରେ ଆଘାତ କରିବାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ—3. Metallic clang.

୪ । ଯଶଃ; ଖ୍ୟାତି—4. Fame; reputation.

୫ । ବିସ୍ମୟ; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—5. Surprise; wonder.

ବଶ—ଟଙ୍କାରଯୁକ୍ତ; ଟଙ୍କାର ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ—Twanging.

ଟଙ୍କା ରକ୍ମି ଜମା—ଦେ. ବ—ଜମିଉପରେ ଧାର୍ଯ୍ୟହେବା କାଳ୍ପନିକ ଖଜଣା—An imagmary assessment of rent on holdings.

Ṭaṅkā rakmī jamā

[ଦ୍ର—ମୋଗଲ୍ ସାନଙ୍କ କାଗଜପତ୍ରରେ ତୋଡ଼ରମଲ୍‌ଙ୍କ ଓଡ଼ିଶାର ଭୂରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସମ୍ପର୍କରେ ଦୁଇପ୍ରକାର ଜମାର ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା । 'ଟଙ୍କାରକ୍ମି' ଟଙ୍କାରେ ଏବ ଦ୍ୱିତୀୟଟି 'ଉକ୍‌ସିର୍' କଉଡ଼ିରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମଟି କାଳ୍ପନିକ ଏବ ଦ୍ୱିତୀୟଟି ସଂଶୋଧିତ ଜମା । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଟଙ୍କାରିତ—ସ. ବିଣ (ଟଙ୍କାର+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—

Ṭaṅkārita
ଟଙ୍କାର ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ (ଧନୁ)—Twanged (bow); emitting a twanging sound.

ଟଙ୍କାରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ. ଟଙ୍କାର)—ଟଂ ଟଂ ଶବ୍ଦ କର

Ṭaṅkāribā
ଧନୁକୁ ଓଟାଇବା—To draw the bow with a twang.
टंकारना

ଟଙ୍କାରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଭାଗ୍ୱତେଖ; ଉତ୍କୋକୁ ଦଶମହାବିଦ୍ୟାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—1. One of the 10 'Mahābidyās' or Goddesses mentioned in the 'Tantras'.

Ṭaṅkārī

୨ । ଡଙ୍କାର (ଦେଖ)– 2. Ḍaṅkārī (See).

ଟଙ୍କାଶାଳ—ଦେ. ବି. (ସ. ଟଙ୍କଶାଳା)—ଟଙ୍କଶାଳା (ଦେଖ)

Ṭaṅkā-śāla
Ṭaṅka-śālā (See)

ଟଙ୍କାଶାଳା—ଦେ. ବି. (ସ. ଟଙ୍କଶାଳା)—ଟଙ୍କଶାଳା (ଦେଖ)

Ṭaṅkā-śālā
ଟାକଶାଳା **टकशाल**
Ṭaṅka-śālā (See)

ଟଙ୍କା ସୁନା—ଦେ. ବି. (ସତ୍ତର ଶବ୍ଦ)—ଟଙ୍କା ଟୋକର (ଦେଖ)

Ṭaṅkā sunā
Ṭaṅkā ṭokara (See)

ଟଙ୍କି—ଦେ. ବି. (ସ. ଟଙ୍କା)—୧ । ଲଖରାଜ ଭୂମି ନମନ୍ତେ ଲାଖରାଜ ଜମିଦାରମାନେ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେବା ନିରୂପିତ ସାମାନ୍ୟ ଖଜଣାର—1. Nominal or quit-rent paid by holders of revenue-free grants.

Ṭaṅki

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନମାନ ବସାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଭୂ-ବୃତ୍ତି ଦାନ କରିଥିଲେ ତାହା ଉପରେ ନାମମାତ୍ର କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ (ଯଥା—ଏକ ବାଟିକୁ ଟଙ୍କାଏ ଲେଖାଏଁ) ଓ ଉକ୍ତ ଜମିମାନଙ୍କର ଟଙ୍କି ଖଜଣା ଚିରକାଳ ସକାଶେ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ହୋଇ ରହିବ ବୋଲି ଗ୍ରନ୍ଥଭାମାନଙ୍କୁ ସନନ୍ଦ ମିଳିଥିଲା । ଇଂରାଜ ସରକାର ଓଡ଼ିଶା ରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତବେଳେ ସନନ୍ଦମାନ ଦେଖି କରି ଉକ୍ତ ସନନ୍ଦମାନ ଅନୁମୋଦନ କରିଅଛନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଷ୍ଣ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉତ୍ତ୍ୱଉତ୍ତ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ

୨ । ଯେଉଁ ଲାଖରାଜ ବୃତ୍ତି ଉପରେ ଟଙ୍କି କର ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ଅଛି—2. Revenue-free holding held on quit-rent.

ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ଜମି ନମନ୍ତ୍ରେ ଟଙ୍କି ଖଜଣା ଦେସ୍ୟ ଅଟେ 1. (land) Held on payment of a nominal rent.

୨ । ଯେଉଁ ଖଜଣା ନାମମାତ୍ର ବା ଟଙ୍କିରୂପେ ନର୍ଦ୍ଧାରିତ (ଯଥା—ଟଙ୍କି ଖଜଣା)—2. (sum) Paid in the shape of quit-rent; nominal (rent).

[ଦ୍ର—ଟଙ୍କି ଅନେକ ପ୍ରକାର ଅଛି; ଯଥା—ବାଟୀଟଙ୍କି, ବାଢ଼େଲ ଟଙ୍କି, ଟଙ୍କି ବାଜ୍ୟାପ୍ତି, ଦେବୋତ୍ତର ଟଙ୍କି, ବ୍ରହ୍ମୋତ୍ତର ଟଙ୍କି ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଟଙ୍କିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—

Ṭaṅkiā ସହିର ମୂଲ୍ୟ ବା ପରିମାଣ ଏତେ ଟଙ୍କା ଅଟେ—

ଟାକାର Worth so many rupees.

ରୁପିୟାକା (ଯଥା—ଦଶଟଙ୍କିଆ ନୋଟ୍, ପାଞ୍ଚଟଙ୍କିଆ ଜୋଡ଼, ଆଠ ଟଙ୍କିଆ ଗୃହିର ।)

ପ୍ରାଦେ. ବିଣ. (ଗନ୍ଧଜାତ)—ଖରାପ ଗନ୍ଧ ବା ବାସନାଯୁକ୍ତ (ବାସି ଭୋଜାଣି ବା ଖାଦ୍ୟ)—

Stale and bad-smelling (food).

(ଯଥା—ଏ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ଟଙ୍କିଆ ବାସୁଛ ।)

ଟଙ୍କିଆଣ—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଜମି ପାଇଁ ଟଙ୍କି ଖଜଣା ଦିଆଯାଏ—

Ṭaṅkiāṇa (land) Paying Ṭaṅki or quitrent.

ଟଙ୍କିକା ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଟଙ୍କ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପଥର କାଟିବାର ଛେନି—Hatchet for chipping stones.

ଟଙ୍କିକିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଟଙ୍କାକିଆ (ଦେଖ)

Ṭaṅkikiā Ṭaṅkākiā (See)

ଟଙ୍କିଚ୍ଛଡ଼ ପରୁଆନା—ଦେ. ବି—ଟଙ୍କି ବା ଖଜଣା ଛଡ଼ ଦେବାର ଆଦେଶପତ୍ର—An order

ଟଙ୍କି ଛଡ଼ ପରୱାନା / ଟଙ୍କି ଛଡ଼ ପରବାନା } ଅନ୍ୟରୂପ

issued by a proper authority sanctioning the exemption of a land from payment of quit-rent.

Ṭaṅki-chhārḍa paruānā

ଟଙ୍କିଜମା—ଦେ. ବି—ଟଙ୍କି ବୃତ୍ତି ଉପରେ ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନାମମାତ୍ର ଖଜଣା—Quit-rent fixed in perpetuity on Ṭaṅki lands.

Ṭaṅki-jamā

ଟଙ୍କିତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ଟଙ୍କ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଧ୍ୱନିତ—

Ṭaṅkita 1. Twanging; sounding; resounding.

୨ । ଉଚ୍ଚାରିତ—2. Written; enunciated; defined; mentioned.

୩ । ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା; ବଦ୍ଧ—2. Bound.

୪ । ସିଲେଇ କରା ଯାଇଥିବା—4. Stitched.

ଟଙ୍କିଦାର(ର)—ଦେ. ବି—ଟଙ୍କି ଖଜଣା ଦଆଯିବା ବୃତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ—

Ṭaṅkidār(ra) Holder of a tenure paying quit-rent.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଲାଖରାଜଦାରମାନେ ପ୍ରଥମରୁ ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ନାମମାତ୍ର ଖଜଣା (ଟଙ୍କି) ଆଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଇ ଆସୁଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ବାଢ଼େଲ ଟଙ୍କିଦାର Confirmed Ṭaṅkidārs ଓ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସନଦ ଅଦ ସନ୍ଦେହଜନକ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଟଙ୍କି ଜମା ପରେ ସରକାର ବୃତ୍ତି କରିଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ବାଜ୍ୟାପ୍ତି ଟଙ୍କିଦାର Resumed Ṭaṅkidārs କୁହାଯାଏ ।]

ଟଙ୍କି ବାଜ୍ୟାପ୍ତି—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଟଙ୍କି ଜମିର ସନଦ ଦେଖି ଇଂରାଜ

Ṭaṅki bājyāpti ସରକାର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ସେ ଜମି ଉପରେ (ଟଙ୍କି ବାଜିଆପ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଧିକା ଖଜଣା ବସାଇ ଅଛନ୍ତି—

Resumed Ṭaṅki lands.

ଟଙ୍କି ବାଢ଼େଲ୍—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଟଙ୍କି ଜମିମାନଙ୍କ ସନଦ ପରୀକ୍ଷା

Ṭaṅki bāhel କରି ସରକାର ବାହାଦୁର ଭାହା ଅନୁମୋଦନ

ଟଙ୍କି ବାହୁଲ୍(ଲ୍ଲ) / ଟଙ୍କି ବାଢ଼େଲ } ଅନ୍ୟରୂପ

କରିଅଛନ୍ତି—Confirmed Ṭaṅki tenures.

(ଯଥା—ଏହା ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର—ଦେବୋତ୍ତର ଟଙ୍କି ବାଢ଼େଲ ଓ ବ୍ରହ୍ମୋତ୍ତର ଟଙ୍କି ବାଢ଼େଲ ।)

ଟଙ୍କିବାଢ଼େଲ ଫଏସଲା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଆଦେଶଦ୍ୱାରା ଟଙ୍କି ବୃତ୍ତି ସବୁ

Ṭaṅki-bāhel phaesalā ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇଅଛୁ—Judgment confirming Ṭaṅki tenures.

ଟଙ୍କିଲ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ.(ଟଙ୍କ୍ ଧାତୁ + ଇଲ)—ପାହାଡ଼ିଆ; ଟାଙ୍ଗର (ପ୍ରଦେଶ)—

Ṭaṅkila Hilly; stony; rocky; mountainous (tract).

ଦେ. ବିଣ—ଖଟାଳିଆ—Sour.

ଟଙ୍କୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—ଶ୍ରାଗ୍‌ରାର ଗୌଣ ରାଗବିଶେଷ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Ṭaṅkī Name of a secondary musical air.

ଟଙ୍କୁରିତ—ଦେ. ବି—୧ । ରୋମାଞ୍ଚିତ—

Ṭaṅkurita With hairs standing on end.

୨ । ଟାଙ୍କୁର ଥିବା (ଲୋମ)—2. Bristling (hairs).

ଟଙ୍କୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟାଙ୍କୁରିବା (ଦେଖ)

Ṭaṅkuribā Ṭāṅkuribā (See)

ଟଙ୍କେ—ଗ୍ରା. ବି—ଟଙ୍କାଏ; ଏକଟଙ୍କା ମାତ୍ର—

Ṭaṅke One rupee only.

ଟଙ୍କେଇତ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଧନଶାଳୀ—

Ṭaṅkeita Rich; owning a large cash-

ଟାକାଓୟାଲା **ଟକୈତ**

(ଟଙ୍କେଇତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଟଙ୍ଗ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଟଙ୍କ୍ ଧାତୁ + କରଣ. ଅ)—

Ṭaṅga ୧ । ଟାଙ୍ଗିଆ—1. Hatchet.

୨ । ସୋହାଗା—2. Borax.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଲିଖିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଭିଧାନ'ରେ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଁଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, କୂଅଁ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧାଂ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

୩ । ଖଣ୍ଡା—3. Hoe; spud.

୪ । ଜଙ୍ଘ; ଫଡ଼ିଆ—4. Thigh; part of the leg between the knee and buttock.

୫ । ୪ ମସା ପରିମାଣ—

5. A standard of weight; 68 grains troy.

୬ । ଗୋଡ଼ର ପେଣ୍ଠା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

6. The calf of the leg.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଭୁଙ୍ଗ ଓ ପା. ଉଜୁଂ=ଟାଣୁଆ, ସିଧା)—

ଟଙ୍ଗ ତଙ୍ଗ

୧ । ସବୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚ—1. Heighest. (ଯଥା—ଟଙ୍ଗ ଡାଳରେ ଅମ୍ବ ଅଛି ।)

୨ । ଦୁଇ ପାଖ ଭୂମିରେ ଠିକ୍ ସମତଳ ନ ଲାଗି ମଝିଟା କୁଜ ଥିବାରୁ ଦୋଳଦୋଳ ହେଉଥିବା (ପଥର ଆଦି)—

2. Not securely set; bobbing (as an uneven stone when set on the ground); touching the ground in the middle but not at both ends.

୩ । ଉଜୁ; କୋଧ ଦ୍ୱାରା ଯାହାର ଦେହ ଉନ୍ନତ ବା ସିଧା ହୋଇଅଛି—3. With the body stiffened with anger.

୪ । ଉଦ୍‌ଧୃତ (ଲିଙ୍ଗ)—

4 .Stiffened and erect (male organ).

୫ । ଦୃଢ଼—5. Stiff.

ଟଙ୍ଗଟଙ୍ଗ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଉଜୁ ଧାତୁ=କୁଞ୍ଚନ ବା ପଦସ୍ଖଳନ; ଯୋଗେଷ୍ଟନ)—୧ । ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଗୋଡ଼ ଉଠାଇ ଦେଦୃଢ଼ ସିଧା କରି ପଦ କ୍ଷେପ କରି ଚାଲିବା ପ୍ରକାରେ (ଅନାସ୍ଥା ବା ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ କରି (ଟଙ୍ଗର ଟଙ୍ଗର—ଅନ୍ୟରୂପ) ବା ଖାଇର ନକର ଚାଲିଯିବା ପ୍ରକାରେ ।

ଟଙ୍ଗ ଟଙ୍ଗ ଟଙ୍ଗସ୍ ଟଙ୍ଗସ୍ ଡଗ

1. In a striding or stalking manner; (indicating pride or unconcern).

(ଯଥା—ସେ ମୋ କଥା ନ ଶୁଣି ସେଠାରୁ ଟଙ୍ଗଟଙ୍ଗ ଚାଲିଗଲା ।)

୨ । ଜମିକୁ ଗହିରିଆ ଗୁଣ ନ କରି ଉପରଠାରିଆ କରି ହଳ ବୁଲାଇବା ପ୍ରକାରେ—2. Superficially; not deeply (as in ploughing).

ବାହୁଣ ଗୁଣା ହଳ ଟଙ୍ଗଟଙ୍ଗ ଉପରେ ଘାସ । ଉଗା ।

୩ । ପଥର ଓ କାଠ ଗଡ଼ ଇତ୍ୟାଦିର ଦୁଇ ପାଖ ଓ ମଧ୍ୟଭାଗ ଭୂମିରେ ସମାନ ହୋଇ ନ ବସିବାରୁ ମଝିଟା ଭୂମିରେ ଲମ୍ବିଥାଇ ଏ ପାଖ ସେ ପାଖ କ ଲାଗିବା ପ୍ରକାରେ—

3. Unevenly (set) (said of a stone or log).

୪ । ଟଂ ଟଂ (ଦେଖ)—4 Ṭaṁ ṭaṁ (See)

ଟଙ୍ଗ୍‌ଟାଙ୍ଗ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଟଂ ଟଂ ଶବ୍ଦ କରିବା

Ṭaṅg-ṭāṅg ପ୍ରକାରେ (ଯଥା—ଘଡ଼ି ବାଜିବା; ବେଦେଲ୍ଲା ତାର ବାଜିବା)—1. Making a twang or chiming sound.

୨ । ଟଙ୍ଗଟଙ୍ଗ (ଦେଖ)—2. Ṭaṅga-ṭaṅga (See)

ଟଙ୍ଗଣ—ସଂ. ବି. (ଟଙ୍କ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—

Ṭaṅgaṇa ୧ । ଟାଙ୍ଗଣୀ; ସେହାଗା—1. Borax.

୨ । ଜଡ଼ା ହେବା; ଫଲଗ କରିଯିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. To be stuck to.

ଟଙ୍ଗଣ ମଙ୍ଗଣ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଏପାଖ ସେପାଖ ଯିବା ଆସିବା

Ṭaṅgaṇa maṅgaṇa hebā କରିବା—1. To come and go; to walk about.

टकराते फिरना, टक्कर खाना, डग मारना

୨ । କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ନ ଥାଇ ଏ ପାଖରୁ ସେପାଖ ଗଲିବା ବୁଲିବା; ଗଲିଯିବା ଓ ଗଲି ଆସିବା-2. To take a walk up and down without having any particular object or aim; to loaf about; to wander aimlessly.

ଟଙ୍ଗ ମଙ୍ଗ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟଙ୍ଗଣ ମଙ୍ଗଣ ହେବା (ଦେଖ)

Ṭaṅga maṅga hebā Ṭaṅgaṇa maṅgaṇa hebā(See)

ଟଙ୍ଗା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଟଙ୍କ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା; ଭୁଲ. ସଂ. ଭୁଙ୍ଗ=ଲମ୍ବିଚ; ଟଙ୍ଗଣ ସଂ. ଟଙ୍କଣ; ଟଙ୍ଗଣ=ଜଡ଼ା ହେବା; (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)--

ଟାଙ୍ଗା ଟାଁଗନା

୧ । ବାନ୍ଧି କରି ଝୁଲାଇବା; ଲମ୍ବାଇବା—

1. Hanging; suspending a thing.

୨ । ଲିଆରୁ ଧାନ ବାଦ୍ଦାର କରିବା ସକାଶେ ବାଉଁଶ କାଟିରେ ଭିଆର ହୋଇଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଚୋକେଇ; ଖଇଝଡ଼ା-

ଖଇଚାଲା ଝରନା

2. A kind of wicker-work seive for sifting chaff from fried paddy.

ବିଣ—ଝୁଲା ହୋଇଥିବା; ଝୁଲୁଥିବା—

Hung; suspended; hanging.

ଟଙ୍ଗା ଚହଁ ବେଡେ ଚଳ ପ୍ରାକୃତର ଦବ୍ୟ ସାମର୍ଥିକ ରୂପ

ଚତ୍ରାମଣି. ଦକ୍ଷମାଦଭ୍ୟ ।

ଟାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଟାଙ୍ଗା)—ଦୁଇ ଚକିଆ ଆବରଣଯୁକ୍ତ ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ି (ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ଘୋଡ଼ା ଲାଗେ)—Dog-cart; two-wheeled horse-cart with a hood.

ଟାଦେ. (କୁଜଙ୍ଗ) ବି—ଧରି ଯାଉଥିବା ମାଛ ରଖିବାର ଖାଲୋଇ-

A basket used by fisherman for keeping fish while fishing.

ଟଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟାଙ୍ଗିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—

Ṭaṅgā(ṅge)ibā The causative form of ṭāṅgibā.

ଟାଙ୍ଗାନ ଟଂଗବାନା

୧ । ଲମ୍ବାଇବା; ଟାଙ୍ଗିବା; ଝୁଲାଇବା—

1. To hang or suspend a thing.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ୍ର

୨ । ଦଉଡ଼ି ବ୍ୟାପ୍ ବାନ୍ଧ ଓଦୋଲାଇବା—
2. To leave a thing suspended by means of a string.

୩ । ଝୁଙ୍ଗାଇବା; (ଲିଙ୍ଗ) ଉଦ୍ଧକ୍ତ ହେବା—
3. (the penis) To become stiff and erect.

ଝଙ୍ଗାଝଙ୍ଗି—ଦେ. ବ.—ନାନା ପଦାର୍ଥ ଝାଙ୍ଗିବା କର୍ମ—
Ṭaṅgāṭaṅgi Act of hanging many articles.
ଟାଂଗା ଟାଂଗି **ଟାଁଗା ଟାଗି**

ଝଙ୍ଗା ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି.—ଘଣ୍ଟା ମାରିବା; ଘଣ୍ଟା ବଜାଇବା-
Ṭaṅgā māribā To ring the bell.

ଝଙ୍ଗା ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଝାଙ୍ଗିବା ଶିଯାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ—
Ṭaṅgā jibā Passive voice of Ṭāṅgibā.
ଟାଁଗାହଓୟା **ଟାଂଗନା**
(ଝଙ୍ଗା ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝଙ୍ଗାରି—ସ. ବ. (ଝଙ୍ଗ + ଅରି)—ସାନ କୁରାଢ଼ି; ଝାଙ୍ଗିଆ—
Ṭaṅgāri Small axe.
ଦେ. ବ.—ଅନୁଗୁଳର ପର୍ବତବିଶେଷ—
Name of a mountain of Angul in Orissa.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୧୯୫୬ ଫୁଟ୍ ।]

ଝଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଭୁଜ ବା ପା. ଉଜ୍ଜୁ; ସ. ଝଙ୍ଗଣ)—
Ṭaṅgibā ୧ । ପଥରର ଦୁଇ ପ୍ରାନ୍ତ ଓ ମଧ୍ୟଭାଗ ଭୂମିରେ ସମତଳ ହିଲନା ଭାବରେ ନ ଲଗିବାରୁ ତାହାର ମଝିରା ଭୂଇଁରେ ଲଗିଥିବା କନ୍ଦୁ ଦୁଇପାଖ ଭୂମିରେ ଠିକ୍ ହୋଇ ନ ଜମିବା; ଚିପି-ଚିପେଇବା; ଝଙ୍ଗଝଙ୍ଗ ହେବା—1. To bob; not to sit stiff or firm on the ground (said of a stone not properly set on the ground and becoming unsteady like a sea-saw when pressure is put on one end of it).
ଉଠା ୨ । (ଲିଙ୍ଗ) ଉଦ୍ଧକ୍ତ ହେବା; ଝଙ୍ଗେଇବା— **ଖଡ଼ାହାନା**
2. To become rigid and erect (said of a male organ when excited.

ଝଟ୍‌ଝଟ୍‌—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଅବ୍ୟକ୍ତ 'ଝଟ୍' (ଜିଭ ଓ ତାଲୁଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ) ଶବ୍ଦ;ପଶୁଆଦିଙ୍କୁ ଗୁଳନା କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୁଖରେ ଟଟ୍‌ଟଟ୍‌ ଉଚ୍ଚାରଣ ହେବା ଝାଳର—The sound 'Ṭaṭ' made **ତତ୍‌ତତ୍‌** by the tongue taken back to the palate while driving cattle.

ଝଟ୍ଟନୀ—ସ. ବ. (ଝଟ୍‌ ଝଟ୍‌ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବାରୁ, ଭୁଲ. ଦ. ଝିଙ୍‌-ଝିଙ୍କା)—ଝିଟିପିଟି—House-lizard.

ଝଟ୍ଟରୀ—ସ. ବ.—୧ । ଢାଉଁ ଢାଉଁ; ଢୋଲର ଶବ୍ଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Ṭaṭṭarī 1. The sound of drum-beating.
୨ । ବାଲଘି; ବାଗାଡ଼ମ୍ବର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Boast; bombast.
୩ । ଥଟ୍ଟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Joke.

ଝଟ୍ଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଉଟ୍ଟୀ=ନଈ ଆଦର କୂଳ; ହି.ରୁ ଅନୁକୃତ)—
Ṭaṭṭi ମଳ ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାଟ କରା ବା ଘେରା ପାୟଖାନା, ଟାଟ୍ଟି ସ୍ଥାନ; ଘାଇଖାନା—
ଟଟ୍ଟୀ (ଝଟ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Latrine.

ଝଟ୍ଟି ଫେରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଝଟ୍ଟି ଯିବା ୨ (ଦେଖ)
Ṭaṭṭi pheribā Ṭaṭṭi jibā 2 (See)
(ଝଟ୍ଟ ଫେରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝଟ୍ଟି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ମଳ ତ୍ୟାଗ କରିବା ପାଇଁ ପାଇଖାନାକୁ Ṭaṭṭi jibā ଯିବା—1. To go to the privy to ease ଘାଟେ ଯାଓୟା oneself.
ଟଟ୍ଟୀ ଯାନା ୨ । ଛାଡ଼ା ଫେରିବା—
(ଝଟ୍ଟ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. To ease one's self.

ଝଟ୍ଟୁ—ଦେ. ବ. (ହି.ରୁ ଅନୁକୃତ) ଦୃଢ଼କାୟ, ସଜ୍ଜିଷ୍ଟ, ଏବଂ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଘୋଡ଼ା;
Ṭaṭṭu ଉଚ୍ଚ; ଅନାଦରଘାଳତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଘୋଡ଼ା; ଦଲଖିଆ ଘୋଡ଼ା ଟାଟ୍ଟୁ A tat; a pony; a nag.
ଟଟ୍ଟୁ (ଝଟ୍ଟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଝଟ୍ଟର—ସ. ବ.—ଭେରୀର ଶବ୍ଦ—(ହି· ଶବ୍ଦସାଗର)—
Ṭaṭṭara The sound of a bugle.

ଝଣ୍‌କିନ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଝଣ୍‌ ଝଣ୍‌ ଶବ୍ଦ
Ṭaṇ-kini କର—1. Making a tinkling sound.
ଟନ୍ କରେ (ଯଥା—ଘଣ୍ଟା ଝଣ୍‌କିନ ବାଜିଲା ।)
ଟନଟନ ୨ । ତୀବ୍ର ବେଦନା ବା ବଥା କର—
ଝଣ୍ କର
ଝଣ୍‌କିନା
ଝଣ୍ କର
ଝଣ୍‌ଦସ୍ } —ଅନ୍ୟରୂପ
2. Giving acute pain.
୩ । ହଠାତ୍—3. Suddenly.
(ଯଥା—ସୁନା ଖଣ୍ଡ ଝଣ୍‌କିନ ଛିଣ୍ଡି ଗଲା ।)

ଝଣ୍‌ଝଣ୍‌—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଘଣ୍ଟି ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—
Ṭaṇ-ṭaṇ 1. Chiming sound of a bell or gong or clock.
ଟନ୍‌ଟନ୍
ଟନଟନ [ଦ୍ର—ଝଣ୍ଟୁ ଝଣ୍ଟୁ ଠାରୁ ଝଣ୍‌ ଝଣ୍‌ ଉଚ୍ଚତର ଶବ୍ଦ ।]
୨ । ଶରୀରରେ ଧମ୍ ଧମ୍ ବା ଧକ୍ ଧକ୍ ବେଦନା ଅନୁଭୂତ—
2. Throbbing bodily pain.
୩ । କଥା ଘାଟ ଫାଟି ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଘୁଜ ଜମାଦେବା ହେତୁ ଅନୁଭୂତ ତୀବ୍ର ବେଦନା; ଝକ ଝକ— 3. Acute pain felt before a boil bursts; twitching or aching sensation; acute throbbing sensation.
୪ । କାନଉଭାରର ତୀବ୍ର ବେଦନା—
4. Acute pang of the ear-ache.
୫ । ଠିଁ ଠିଁ; ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ—5. Fully; to the fili.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ତଥା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବସ୍ତୁତଃ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ସେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୂଧ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଧ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଖ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

ଟଣକ—ଦେ: ବି. (ସଂ. ଉନ ଧାତୁ; ସଂ. ଟଙ୍କ ଧାତୁ)—୧ । ବ୍ୟଥାପ୍ରଦ ବଥ; ବ୍ରଣ—1. Painful boil.

ଟନ୍‌କ ବଡ଼ ଉପରେ ଟଣବର ଘା । ପ୍ରବଚନ ।

ଟନକ ୨ । ଦ୍ୱାର ଆଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠିଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ହାଡୁଆ ସ୍ଥାନରେ କରାଘିବା; ଆଘାତ; ଠୋା—2. A rap with the knuckles on a bony part of the body.

ଦେ. ବଣ—**ଟାଣ**—Hard.

ଟଣକପଣ—ଦେ. ବି—**ଟାଣପଣ**; ମନର ଦମ୍ଭ; ସହିଷ୍ଣୁତା—

Ṭaṇaka-paṇa Strength of mind; fortitude.

ଟଣକା—ଦେ ବି. (ଉନ୍ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ ଟାନ ଧାତୁ=ଆକର୍ଷଣ କରିବା; ବସ୍ତୁାରଡ କରିବା)—୧ । ଯେଉଁ ଦଉଡ଼ି ଦୁଇ ଗୋଟି ପଦାର୍ଥକୁ ବା ଏକ ପଦାର୍ଥର (ଯଥା—ଶଗଡ଼ର ଡାଣ୍ଡୀର) ଦୁଇ ବିପରୀତ ଅଂଶକୁ ପରସ୍ପର ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଧରି ରଖେ—1. A string which is tied to the two ends of a thing or to two things to bring them towards each other.

ଟନଟାନାନି ୨ । ଶରୀରରେ ଅନୁଭୂତ ବ୍ୟଥା—

ଟହକ 2. Aching pain.

(ଯଥା—କାନ ଟଣକା ।)

ଟଣକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଉନ ଧାତୁ)—(କାନ) ବନ୍ଧିବା—

Ṭaṇakibā To ache (said of the ear.)

ଟନଟନ କରା **ଟନଟନ କରନା**

ଟଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଉନ ଧାତୁ)—୧ । ଟାଣିବା—

Ṭaṇā 1. Drawing out; extending; pulling.

ଟାନା ୨ । ଉନ୍ତୁରେ ଲୁଗା ବୁଣିବା ପାଇଁ ଲମ୍ବ ବାଗର ସୂତା

ଟାନ ଦେବା; ଟାଣି—2. Laying the warp in the loom.

[ଦୃ—ଉନ୍ତୁରେ ଚଉଡ଼ାବାଗର ସୂତା ଦେବାକୁ ବୁଣା ବା ଉରଣି ବୋଲାଯାଏ ।]

୩ । (ଶରୀରର) ବେଦନା—3. Aching pain; throbbing pain; pang.

(ଯଥା—କାନଟଣା, ପେଟଟଣା ।)

ବଣ—ବସ୍ତୁାରତ ହୋଇଥିବା—Drawn; extended; pulled.

ଟଣା(ଣେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଉନ ଧାତୁ ଣିଚ୍.ଆନ ଧାତୁ)—

Ṭaṇā(ṇe)ibā ଟାଣିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—

ଟାନାନ The causative form of 'ṭāṇibā'; to

ଟନାନା; ଟନାନା cause to draw.

ଟଣାଓଟର—ଦେ. ବି—୧ । ପରସ୍ପର ଓଟର ଓଟର ବା ହିଙ୍କାହିଙ୍କି—

Ṭaṇā-oṭarā 1. Mutual pulling or straining.

ଟାନାଟାନି ୨ । ବିଶେଷ ଭାବରେ ଟାଣିବା ବା ହିଙ୍କିବା—

ଖିଁଚତାନ 2. Pushing or shoving; straining.

ଟଣାହିଙ୍କା } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ଏକ ବସ୍ତୁକୁ ଏକ ସମୟରେ ବିପରୀତ

ଟଣାଟିଣି } ଦିଗରୁ ହିଙ୍କିବା—

3. Pulling a thing simultaneously from opposite directions.

୪ । (ସମସ୍ତ ବା ଧନର) ଅଭାବ; ନଅଣ୍ଟା—

4. Want; deficiency; falling short.

ଟଣା ପଙ୍ଖା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ପଙ୍ଖା ଛତରୁ ଝୁଲା ହୋଇ ଉହାଁରେ

Ṭaṇā paṅkhā ଦଉଡ଼ି ଲାଗି ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାରା ଟଣା ଯାଇ ପବନ

ଟାନାପାଖା କରାଯାଏ—Ceiling-fan.

ଟଣା ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟାଣିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ—

Ṭaṇā jibā The passive voice of Tāṇibā.

ଟାନା ଯାଓଆ ଦୂରର ଦୃଷ୍ଟନ ବସୟ କୁସୁମସମ୍ବ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ଟଣାଯିବ ।

ତାନାଜାନା ଜବଦ୍ଦସ୍ତି. ସଙ୍ଗୀତ ।

(ଟଣା ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟଣ୍ଟା—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଉଣ୍ଟା (ଦେଖ)

Ṭaṇṭā Taṇṭā (See)

ଟଣ୍ଟି—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଉଣ୍ଟି (ଦେଖ)

Ṭaṇṭi Taṇṭi (See)

ଟଣ୍ଟିଆ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଉଣ୍ଟିଆ (ଦେଖ)

Ṭaṇṭiā Taṇṭiā (See)

ଟଣ୍ଡେ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଡାହାଣୀ —

Ṭaṇḍai Witch.

ଟନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଟନ୍)—ବାଲେଞ୍ଜୟ ଓଜନରେ ୨୭½ ମଣ୍ଡଣ;

Ṭan ୨° ହନ୍ଦର—Ton (weight); 20 hundred-

ଟନ weight; about 27½ standard maunds.

ଟନ

ଟନିକ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ°)—ଆରୋଗ୍ୟାତ୍ମକ ରୋଗୀ ବା ଦୁର୍ବଳ

Ṭanik ବ୍ୟକ୍ତିର ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ବଳକାରକ ଔଷଧବିଶେଷ—

ଟନିକ Tonic (medicine).

ଟନିକ୍

ଟନେଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଟନ୍ନେଲ୍)—ପର୍ବତାଦିର ଗର୍ଭରେ ବା

Ṭanel ଭୂଗର୍ଭରେ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଖୋଳାଯାଇ କରାଯିବା ବାଟ—

Tunnel.

ଟପ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ°)—୧ । ଗାଡ଼ି ଓ ଚାମ୍ବାନ୍‌ଆଦି ଉପରେ ଥିବା

Ṭap ଛତାକାର ଆବରଣ—1. Hood of a carriage or

ଟପ sedan-chair.

ଟପ ୨ । (ଇଂ. ଟାପ୍) ଜଳ ନିଷ୍କାସନ ପାଇଁ ଦେହର ଅଂଶ

ଟାପ **ଟେପ** ବିଶେଷ (ଯଥା, କୋଷ, ପେଟ)କୁ ଫୋଡ଼ିବା—

ଟେପ 2. Tapping.

ଟପ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଏକଶିରା ବା ଜଳକୋଷ ବା ଜଳୋଦର

Ṭap karibā ରୋଗର ପେଟରୁ ଜଳୀୟ ଅଂଶ ନିଷ୍କାସନ କରିବା

ଟାପ କରା ନିମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ଅଂଶ ଫୋଡ଼ିବା—

ଟେପ କରନା To tap a hydrocele or a dropsy.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଓ	ଔ	କ୍ଷ,ଜ୍ଞ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଞ	ଙ୍କ	ଉତ୍ତ	ଚ୍ଛ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ଧୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ	ନ

ତପ୍‌ତପ୍‌—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ତପତପ (ଦେଖ);
Ṭap-ṭap Ṭapaṭapa (See)

ତପ୍‌ତାପ୍‌—ଦେ. ଅ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—ତପତପ (ଦେଖ)
Ṭap-ṭāp Ṭapaṭapa (See)

ତପକ ନବସ୍‌—ଦେ. ବ—୧ । ଚୁଗୁଲିଆ; ଯେଉଁ ଲୋକ ଜଣକର ଗୁପ୍ତ
Ṭapaka nabis କଥାକୁ ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିର କାନରେ ଗୋପନରେ
ତପକନବସି } ବିଣ କହିଦିଏ ବା ପ୍ରକାଶ କରେ—
ତପକନବସିଆ }
(ତପକନବସି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. One who reports secretly; a secret reporter; a backbiter;
ଟପକ ନବିସ informer.

୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ ସାମାନ୍ୟରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସାରିଦିଏ ଓ ସହଜରେ ଅନେକ ବିଷୟ ବା ଅଙ୍କ ଛାଡ଼ିଯାଏ—
2. A person who does any work in a slip-shod manner.

ତପକ ନବିସି—ଦେ. ବ—ତପକ ନବସ୍‌ (ଦେଖ)
Ṭapaka nabisi Ṭapaka nabis (See)
ଟପକନବୀସୀ ଦେ. ବ—ତପକନବସ୍‌ର କର୍ମ—
The act of a backbiter.
ଦେ. ବିଣ—ତପକନବସିର କୃତ (କର୍ମ)—Slipshod (act).

ତପକ ବସିନା—ଦେ. ବ—ବଦରସିକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Ṭapaka bisinā An ill-mannered gallant.

ତପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତପକିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ṭapakā(ke)ibā 1. The causative of Ṭapakibā.
ଟପକାନ ୨ । ତପାଇବା (ଦେଖ)
ଟପକାନା 2. Ṭapāibā (See)

ତପକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଉପ ଧାତୁ=ସ୍ଥରଣ; ତୁମ୍ବା ତପତପ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁ-
Ṭapakibā କରଣ)—୧ । କୌଣସି ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ରରୁ ବା
ଟପକା କୋଠାର ଖପରରୁ ଛିଦ୍ର ବାଟେ ତୋପା ତୋପା ହୋଇ
ଟପକନା ଜଳ ପଡ଼ିବା—To drip; to ooze or fall drop by drop (said of water from a leaking vessel or roof).

୨ । କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନକୁ ଡେଇଁ କରି ଯିବା—
2. To leap or jump over a high place

ତପତପ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) (ସଂ. ଉପ ଧାତୁ=ସ୍ଥରଣ; ସଂ.
Ṭapaṭapa ଅତୋପ)—
ଟପଟପ ୧ । ବଡ଼ ବଡ଼ ତୋପାରେ ବର୍ଷା ଦେବା—
ଟପାଟପ; ଟିପଟିପ 1. Pattering of rain.

୨ । ଆଖିରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ତୋପାରେ ବହୁତ ଲୁହ ବୋହିବା—
2. Weeping profusely; shedding profuse tears.

ତପତପ ଖାର ବରଷୁ ଅଛ ଯେ ତୋ ନୟନ ଝଞ୍ଜପତ—
ବଦସର୍ଜ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ମୁଲଆଁ ପଦାର୍ଥରେ ଫୁଟାଇବା—
3. Thursting a pointed thing into a soft thing.

ଦୃଢ଼ା ବେଦନା କୁଅ ନ ଜାଣେ
ତପତପ କରି ଠେଙ୍ଗରେ ହାଣେ—ଭଟ ।

୪ । ପରର ମନକୁ କାଖିଲା ପରି ନିଷ୍ଠୁର ବଚନ କହିବା—
4. Speaking out harshly or sharply; in a pain spoken manner.

ତପତପ ଦୁଃଖା କେତେ ସହିବ – ଅର୍ଜୁନଜ୍ୟ. ଉତ୍କଳ୍ପଯନ୍ତ୍ରାଣୀ ।

(ତପର ତପର—ଅନ୍ୟରୂପ) କ୍ରି. ବିଣ—ତୀକ୍ଷ୍ଣଗତ୍ୟାବରେ (ମୁନଆଁ ଜନସର ମୁନ କରମ ପଦାର୍ଥରେ ଚୁସିବା) —Sharply.
(ଯଥା— ଚୁଞ୍ଚଟାକୁ ବହରେ ତପତପ ଫୋଡ଼ି ଦେଇଛୁ ।)

ତପନବସ୍‌—ଦେ. ବିଣ—ତପକ ନବସ୍‌ (ଦେଖ)
Ṭapanabis Ṭapaka nabis (See)
(ତପନବସି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତପ ଯନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ· (ଇଂ. ଟାପ୍‌ ଓ ସଂ. ଯନ୍ତ୍ର)—ଅଣ୍ଡକୋଷ ଆଦରୁ ଜଳ
Ṭapa jantra ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ମୁନଆଁ
ଟପଯନ୍ତ୍ର ଶଲାକାଜାତୀୟ—Tapping instrument.
ତପଜନ୍ତର

ତପର ତପର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ṭapara ṭapara ୧ । ବଡ଼ ବଡ଼ ତୋପାରେ ମେଘ ବରଷିବା
ଟପଟପ ଶବ୍ଦ—1. Pattering sound of rain.
ତପାତପ ମେଘ ବରଷିଲ ତପର ତପର ମୋ ଦୁଆରେ ବସ ରେ ?—ଶ୍ରୀଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଏହାଠାରୁ ସ୍ଥୂଳ ବର୍ଷାକୁ ଝୁପୁରୁ ଝୁପୁରୁ, ତାଠାରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବର୍ଷାକୁ ଝିପିଝିପି, ତହିଁ ସୂକ୍ଷ୍ମରେ ବର୍ଷାକୁ ଲଫିଲଫି ଓ ତହିଁ ସୂକ୍ଷ୍ମରେ ବର୍ଷାକୁ ଲୁଣ୍ଡାଝଡ଼ା କହନ୍ତି ।]

ତପା—ଦେ ବ. (ସଂ. ଲମ୍ବ)—୧ । ସରଳ ତାଳଯୁକ୍ତ ଗୀତବିଶେଷ—
Ṭapā 1. A solo; a short light air in music; a
ଟପା short merry song.
ତପ୍ପା (ତପ୍ପା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଡାକ ୨ । (ଭୁଲ. ଦ୍ରାବିଡ଼—ତପାଲ) ଚଠି ନେବାର ଡାକ;
ଡାକ ପୋଷ୍ଟ—2. Post.

ତପା ଥିବା ଗୁର କରନ୍ତୁ ଗୋଚର ଯେତେ ସମାଗୁର ଗୋପେ—
କବଗୁର୍ଯ୍ୟ, କରୋସ୍ତରଣ୍ଟ. ଝ-ଗୀତ ।

୩ । ତପିବା; ଡେଇଁବା—3. Leaping; jumping.

୪ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଡାକଥଳ ବହେ—
4. Post-man; postal runner.

ବାଝୋଇର ଭବ ଦେଖି ନାଉସ ମଧ୍ୟ ଭୋଠ ଥଉରୁ ଗୃହଁ କହିଲ
ଓହୋ ତପାତା ଦାରୁଣ୍ଡ ଯେ—ଫକାଇମୋହନ, ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଟାଗା ୫ । ଡାଗା ସିଲାଇ; ବହୁଦୂର ବ୍ୟବଧାନରେ ଗୋଟାଏ
ତପ୍ପା ଲେଖାଏ ଟାଙ୍କା ଦେଇ କରାଯିବା ସିଲେଇ; ଡାଗା—
5. Long stitch.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରବାକ୍ୟରେ ନ ମିଳିବ; ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାହି ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଚିହ୍ନ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଂଥ' ବେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ବେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୋ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ବେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟୂ' ବେଖିବେ ।

ଟାଦେ. ୧ । (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଯାନାଦର ଡାକ—1. Relay of horses for travelling a long distance.

୨ । (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗ୍ରାମାଦେଶରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଏକ ଗ୍ରାମରୁ ଗ୍ରାମାନ୍ତର ବାଟେ ଦୂର ଦେଶରୁ ସମ୍ବାଦ ବୁହା ଯିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—2. An arrangement of taking letters from village to villege.

୩ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚଢ଼ାଇବା—3. Teasing a person by innuendoes.

ଟପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କି— ୧ । ଟପିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Ṭapā(pe)ibā 1. The causative form of Ṭapibā.

ଟପାନ ୨ । ଟପି ଯିବାର ଉପାୟ କରିବା; ଡଆଁଇବା—

ଟପଦାନା; ଟପକାନା 2. To cause to leap or jump over.

୩ । ଅତିକ୍ରମ କରାଇବା—

3. To cause to exceed or to outrun.

(ଯଥା—ପଛର ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଆଗରେ ଯାଉଥିବା ଘୋଡ଼ାକୁ ଟପାଇ ଆପଣା ଘୋଡ଼ାକୁ ହୁସଟେଇ ନେଇ ଗଲ୍‌ଗଲା ।),

ଟପାଟପ୍—ଦେ. କି ବିଶ—୧ । ଅବରମ; ଗୋଟା ଗୋଟା କରି ଏକା-

Ṭapā-ṭap ଥରକେ—1. In quick succession; without

ଟପାଠପ stopping.

ଟପାଟପ ୨ନ ବୃଷି ପାଇଲେ ଟପାଟପ ପାଣିରେ ପକାଇ ବଏ—

ଜାଳକଣ୍ଠ ଦାଶ. ଚିଲ୍ଲଙ୍କ ଗ୍ରମାସ୍ୱଣ ।

୨ । ଟପଟପ ଭାବରେ—2. With a continuous pattering sound (as of rain).

(ଯଥା—ବର୍ଷା ଟପାଟପ୍ ଗଲୁଛି ।)

ଟପାନବସ୍—ଦେ. ବିଶ—ଟପକ ନବସ୍ (ଦେଖ)

Ṭapānabis Ṭapaka nabis (See)

(ଟପାନବସି— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟପାନବସିଆ—ଦେ. ବିଶ—ଟପକ ନବସି (ଦେଖ)

Ṭapānabisiā Ṭapaka nabisi (See)

ଟପାବାଲ୍ଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଡାକବାଲ୍ଲ; ଡାକପିଅନ—

Ṭapā-bālā Postman.

ଟପାଳ—ଦେ. ବ—ଟପାଳଆ (ଦେଖ)

Ṭapāla Ṭapāliā (See)

ଟପାଳଆ—ଦେ. ବିଶ—ପଛଗରୁଆ (ଶଗଡ଼); ଭଲ୍ଲର—

Ṭapāliā (a cart) Which is lightly loaded on

(ଝୁଙ୍ଗ, ନଦଉ—ବପଗ୍ଭଡ) the front side and heavier on the back side.

ଟପିବା— ଦେ. କି. (ସ. ପଶ୍ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା; ପଶ୍ ଧାତୁ ବ୍ୟବ-

Ṭapibā ହାରରେ ଟପ୍ ହୋଇଅଛି; ତୁମ୍ବା ସ. ଲମ୍ଫ ଧାତୁ)—

ଟପକାନ ୧ । ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କର ଡେଇଁ ଯିବା—

ଟପନା 1. To jump or leap over.

୨ । ଅତିକ୍ରମ କରିବା—2. To exceed; to pass over.

ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଟ୍ରେନ୍ ଟପି ରେଖୁଥିଲ ଯାଇଁ ଯାହା ହସ୍ତରିର ଶିଖର ।

ନନ୍ଦକିଶୋର. କୁସୁମମାଳ ।

୨ । ବଳ ପଡ଼ିବା—2. To excel.

(ଯଥା—ପାଠରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଟପି ଯାଏ ।)

ଟପୁଡିଆଁ—ଦେ. ବିଶ—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଏଠୁଁ ସେଠୁଁ କରିବା;

Ṭapu-diāñ ରଅଠଅ କର କରିଯିବା (କର୍ମ)—

1. Done in a slovenly manner.

(ଯଥା—ଭାର ଯେତେକ କାମ ସବୁ ଟପୁଡ଼ିଆଁ ।)

୨ । ଆବଡ଼ା ଖାବଡ଼ା—2. Rough; uneven.

୩ । ଉପୁଡିଆଁ (ଦେଖ)—Tapu-ḍiāñ (See)

ଟବ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ନନ୍ଦିଆ; କୁଣ୍ଡ—

Ṭab Tub.

ଟବ୍ ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

ଟୁସ୍ କୌଣସି ଭାରି ବସ୍ତୁର ପାଣିରେ ପଡ଼ି ବୁଡ଼ିଯିବାର ଶବ୍ଦ-

ଟୁବ ଛପ The thumping sound of a heavy thing falling and sinking in water.

ଟବ୍ ପରି ରସେ ବୁଡ଼ିବ ଦେଖ । ଅରୁସନ୍ଧୁ. ବଦଗଡ଼ଚାନ୍ଦଙ୍କି ।

ଟବ୍ କରି—ଦେ. ଅ—(ପାଣିରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଭାସି ପଡ଼ି) ଦ୍ରୁତ

Ṭab kari (ବୁଡ଼ିଯିବା ଶବ୍ଦ)—At once; with a splash

ଟୁବକ୍କରେ (said of a heavy thing falling and

ଛପ୍‌କର୍ sinking in water.)

(ଟବ୍‌କନା, ଟବ୍‌କଳ, ଟବ୍‌କିବ, ଟବ୍‌ଦସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟବ୍‌ଟବ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଜଳ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ର

Ṭab-ṭab ଡ ହଲ୍‌ଲେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ—

ଟୁବ୍ ଟୁବ୍ Sound caused by shaking a vessel

ଛପଛପ more than half full of water.

(ଟବର ଟବର—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ପଇଡ଼ଟାରେ ପାଣି ଟବ୍‌ଟବ୍ ହଉଛି ।)

[ଦ୍ର—ଟବ୍‌ଟବ୍ ଠାରୁ ଟୁବ୍ ଟୁବ୍ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ଶବ୍ଦ ।]

ଟବ୍‌ଟାବ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

Ṭabṭāb ଜଳରେ କଡ଼ ଆଦ ମାଛ ଉପରକୁ ସଙ୍ଗେ ଉଠି

ଟୁବ୍‌ଟାବ୍ ପୁଣି ବୁଡ଼ିଯିବାର ଶବ୍ଦ—Sound of small fishes

ଛପଛପ (as anabas) while coming up to the surface of water and immediately dipping into it.

ଟଭର—ଦେ. ବି. (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ; ଇଂ ଟପ୍‌ସେଲ୍)—

Ṭabhara ଜାହାଜର ମାସୁଲର ଅଗ ପାଖରେ ବନ୍ଧାଦେବା ପାଲ—

Top sail.

ଡୋଲ ଉପରେ ସଉଜ, ଗରର, ଟଭର—ପଛକୁ ଜଲମ ଡୋଲ ଥର କରଗାମାନ ଟେକି ଦେଇ ଗେଡ ଗୁଡ଼ାଇ ଠିକ କର ଉଡି ଦେଇଛନ୍ତୁ ।

ଫକୀରମୋହନ, ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଳ	୬	ଋ,ୠ	ଃ	ଵ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍ଯ	ଉଅ	ଓ
୨	୍ଵ	୩	ଌ	ୡ	ଏ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ

ଟଭ—ଦେ. ବ. (ଫ. ମାଉଲଙ୍ଗ; ସାଳପୁର)—
Ṭabhā ଶୁଷ୍କର ଅମ୍ଳ ଅଙ୍ଗ ସୁଗନ୍ଧ ଏକ ଜାତୀୟ ବଡ଼ ଲେମ୍ବୁ—
ଟାବାନେବୁ Citron.
ବିଜୀରା

ଟଭାରି—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Ṭabhāri Mallotus Pettata; a wild tree.
[ଦ୍ର—ଏହା ବୃକ୍ଷ ଦେଦ୍ଦୁମ, ମୟୂରଭଞ୍ଜ, ପୁରୀ ଓ ଅନୁଗୁଲରେ ଜନ୍ମେ । Haines.]

ଟମ୍‌ଟମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଲଂ. ଟାନ୍‌ଡେମ୍=ଆଗ ପଛ ହୋଇ ଦୁଇଟା ଘୋଡ଼ା ଲଗିଥିବା ଗାଡ଼ି)—
Ṭam-ṭam ଘୋଡ଼ା ଲଗିଥିବା ଗାଡ଼ି;
ଟମଟମ ଏକ ଘୋଡ଼ା ଯୋତ ଚଲାଇବା ବଗି ଗାଡ଼ି; ଦୁଇ-
ଟମଟମ ଚକିଆ ବଗି ଗାଡ଼ି—A dog cart.

ଟମକ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ନାଗର; ଧେଣ୍ଡୁର—
Ṭamaka 1. Drum; tom tom.
ଟମଟମ ଟମକ ଯେ ବାଜେ ତୁଳ ବଜାରେ ।
ଟମକୀ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ନାଗର ଦ୍ୱାରା ଘୋଷଣା—2. Proclamation; publication by beat of drum.

ଟମକ ନଶାଣ—ଦେ ବ. (ସଦ୍ଭରର ଶବ୍ଦ)—ଟମକ ଓ ନଶାଣ; ସାନ ଓ
Ṭamaka niśāṇa ବଡ଼ ନାଗର—Drums big and small.
ବଜା ମାଡ଼େ ବାଜ ଯିବ ଟମକ ନଶାଣ । ପ୍ରାରୀ. ବୃନ୍ଦାବନପଣ ଗୀତା ।

ଟମକ ବାଜବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବିଷୟ ସଙ୍ଗତ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା—
Ṭamaka bājibā Wide publication of a matter
ଟମକଇ ବାଜଇ ଜଗତ ଯାକେ ତୁ ବ ନ ଜାଣ୍ କପଟ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଟମକିଆ—ଦେ. ବ—ଧେଣ୍ଡୁର ଦେବା ଲୋକ; ନାଗରଚୀ—
Ṭamakiā Drummer.
ସେ ଉତ୍ତର ନାସ୍‌କ ଶୁଣି ବାହାରଇ
ଟମକିଆମାନଙ୍କ ଆଗରେ କହିଲ । କୃଷ୍ଣଜ୍ଞ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଟମଟମା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଭୁଲ. ଇଂ. ଟମ୍‌ଟମ୍; ଟମଟମ୍ ଶବ୍ଦ
Ṭamaṭamā କରୁଥିବାରୁ)—ଧେଣ୍ଡୁର; ନାଗର—
ଟମଟମ୍ Tomtom; drum.
ଟମକୀ

ଟମରସ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାମଣ୍ଡା) ବ—ପିଜୁଳ; ଗୁଡ଼ଲଆ—
Ṭamarasa Guava.

ଟମାଟମ୍—ଦେ. ବଶ—ଟୁମାଟୁମ୍ (ଦେଖ)
Ṭamāṭam Ṭumāṭum (See)

ଟର ଆମ୍ବିଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁବ୍ ଆମ୍ବିଲା; ଭାର ଖଟା—
Ṭar āmbil Very sour.

ଟରଟର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. ବଶ—
Ṭar ṭar ୧ । ବଲ୍ଲା ହୋଇ ଗୁହାଁ ରହିବା ଭୁକାରେ; ବକବକ—
1. Staringly; looking on foolishly.
୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—2. Fully; deeply (black).
(ଯଥା—କଳିଆ ଟରଟର=ଚିପଣ୍ଡକଳା; ଘୋରକୃଷ୍ଣ ।)
ବଶ୍ ଆଇସି କଲ୍ୟା ଟର୍‌ଟର୍
ପିଠି ଆଇସି ଚର୍‌ବ୍ୟା ଟର୍‌ଟର୍ । ସମ୍ବଲପୁର. ଗୀତ ।

ଟର୍‌ର—ଦେ. ବଶ. (ଫ. ଟଲ୍ ଧାତୁ)—୧ । ନଶାରେ ଅଜ୍ଞାନ ବା
Ṭar-r ଅସ୍ଥିର; ଟଳଟଳସ୍ୱମାନ; ଚୂର—
ଟର୍ର 1. Reeling with intoxication.
ଟର୍ରା ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ରାଗାନ୍ଧ ବ; କ୍ରୋଧାନ୍ଧ—
2. Maddened or blinded with rage.

ଟରକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଟରକବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ṭaraka(ke)ibā Causative of Tarakibā.
ଭାଗାନ ଆସନ୍ନ ବପଦ ବିଷୟରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜୀବକୁ ପୂର୍ବରୁ
ଟରକାନା ସାବଧାନ କର ଦେଇ ଚାଲୁ ସେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବାର
ସୁବିଧା କରିଦେବା—To scare away a person
or animal from a place by giving a
hint of impending danger.

ଟରକିବା—ଦେ. କି. (ଫ. ଟଲ ଧାତୁ; ଫ. ସଉର୍କ)—
Ṭarakibā ଚରକିବା; ଆସନ୍ନ ବପଦ ବିଷୟରେ ପୂର୍ବରୁ ସଉର୍କ-
ଭାଗା ହୋଇ କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଖସି ପଳାଇଯିବା—
ଟରକନା To steal or flee away from a place
after scenting danger betimes.

ଟରଣୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଆଟର୍ଣ୍ଣୀ)—ଟର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
Ṭaraṇī Ṭarṇṇī (See)
(ଟରଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟର୍କ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ତୁରସ୍କ ଦେଶୀୟ ଲୋକ—
Ṭark Turk.
ତୁର୍କ **ତୁର୍କ**

ଟର୍କି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ତୁରସ୍କ—
Ṭarki 1. Turkey (country).
ତୁର୍କୀ **ତୁରକୀ** ୨ । ମୟୂର ଜାତୀୟ ବଦେଶୀ କୁକୁଡ଼—
2. Turkey (bird).

ଟର୍ଚ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟର୍ଚ୍=ମଶାଲ)—ଟର୍ଚ୍‌ଲାଇଟ୍ (ଦେଖ)
Ṭarch Ṭarch lāiṭ (See)

ଟର୍ଚ୍‌ଲାଇଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ମଶାଲ ଆକାରର ବୈଦ୍ୟୁତିଗିଥିବା
Ṭarch-lāiṭ ବଜୁଳବତ୍ତି—Electric torch-light.
ଟର୍ଚଲାଇଟ **ଟର୍ଚଲାଇଟ**

ଟର୍ଣ୍ଣୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଆଟର୍ଣ୍ଣୀ=ମୁକ୍ତାର)—
Ṭarṇṇī ଅର୍ଥଲୋଭରେ ମୁକ୍ତାର ଓକିଲଙ୍କ ନକଟରେ ମକ୍କେଲ୍
ଟାଉଟର ଜୁଟାଇବା ଲୋକ—A tout; a procurer of
ମକଦ୍ମାକା ଦାଲାଲ legal business for legal
(ଟର୍ଣ୍ଣୀ; ଟରଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) practitioners.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ୨ଟିର ବନାନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ'

ଟର୍ମ୍ – ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । କଲେଜ, ସ୍କୁଲ ଓ କଚେରୀମାନଙ୍କ
Term ବଡ଼ବଡ଼ ଛୁଟୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବଧାନ ଥିବା ସମୟ
ଟର୍ମ (ଯହିଁରେ କ ପିଲାମାନେ କଲେଜରେ ରହି ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତି)--
ଟର୍ମ 1. Term in a college, school or court.

[ଦ୍ର— ଭାରତବର୍ଷରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମଛୁଟୀଠାରୁ ପୂଜା ଛୁଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ଟର୍ମ୍; ପୂଜାଛୁଟୀଠାରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍ ଛୁଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ଟର୍ମ୍ ।]

୨ । ଚୁକ୍ତିର ଶର୍ତ୍ତ—2. Term of an agreement.

ଟର୍ମିନାଲ୍ ଟାକ୍ସ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କଲିକତା ପୁଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼-
Tarminal taks ବଡ଼ ସହର ଓ ତୀର୍ଥକୁ ଯାଉଥିବା ଯାତ୍ରୀଙ୍କ-
ଟର୍ମୀନାଲ୍ ଟେକସ ଠାରୁ ରେଲ ଟିକଟ୍ ଉପରେ ରେଲ ମାସୁଲ
ଟର୍ମିନେଲ ଟୀକସ ଛଡ଼ା ଆଦାୟ କରିଯିବା ଅଧିକା ଟାକ୍ସ—
Terminal tax.

[ଦ୍ର—ଏହି ଟାକ୍ସ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଟିକଟ୍ କିଣିବା ଲୋକଠାରୁ ଦୁଇପଇସା ବା ଗୃହପଇସା ଲେଖାଏ ଆଦାୟ ହୁଏ ଓ ତାହା ଟିକଟର ମାସୁଲ ସଙ୍ଗେ ସାମିଲ ହୋଇ ଆଦାୟ କରାଯାଏ । ରେଲ କୋମ୍ପାନୀ ତାହା ଏକାଠେଇଁ କରି ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି । ଏଉଦ୍ଦ୍ୱାରା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟୋନ୍ନତିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟର ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି ।]

ଟଳ୍ (ଧାତୁ)—ସ୍ର—ବିଚଳିତ ବା ବିକଳ ହେବା—
Tal (root) To totter; to reel.

ଟଳଟଳ—ଦେ. ବିଣ.—(ସ୍ର. ଟଳ୍ ଧାତୁ = ବୈକଳ୍ୟ)—୧ । ଉଚ୍ଚଳିତ;
Talatala ଅସ୍ଥିର—1. Anxious; restless.
ଟଳଟଳ ବୋଇଲ ସେ ନାଥ ତୁମ୍ଭେ ବ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବଲ,
ଡ଼ଗମଗ କୃପା କର କହି ମୋତେ ମନ ଟଳଟଳ । ଦୁଲସୀବଳ୍ଲଭ ସ୍ତୁତିସ୍ପର୍ଶ ।

୨ । ଦୋହଲୁ ଥିବା—2. Waving.

୩ । ଟଳୁଥିବା; ବିଚଳିତ ହେଉଥିବା—
3. Tottering; staggering.

ସେ ଜଳେ ନ ପାରଇ ରହି ଉଇଁରେ ଟଳ ଟଳ ହୋଇ ।
ସଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଗୀତା ।

୪ । ଯାହାର ମୂଳ ଭୂମିରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସି ନ ଥାଏ —
4. Unstable.

ଟଳଟଳ ହେବ ମେରୁ ଭୂଧର ।
ଅର୍ଜୁନଭଞ୍ଜ. ବଡୁ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

କି. ବିଣ.—୧ । ଦୋହଲୁ ଥିବା ପ୍ରକାରେ; ବିଚଳିତ ହେଉଥିବା ପ୍ରକାରେ—1. Staggeringty; totteringty; reeling.

୨ । ଅସ୍ଥିର ଭାବରେ—
2. Unsteadily; unstably.

୩ । ଆସନ୍ନ ବିଚଳନର ଭୟ ଜନ୍ମାଉ ଥିବା ପ୍ରକାରେ—
3. Threatening to fall down.

ଟଳଟଳ ହୁନ୍ତୁନା-ଦୃଶ୍ୟଦ୍ୱାରକ ଟଳଟଳେ ।
ସୁଧାନାଥ. ବେଣୀଙ୍କଦ୍ୱାର ।

ଟଳଟଳାୟମାନ—ସ୍ର. ବିଣ. ପୁଂ.— ୧ । ଟଳୁଥିବା—
Talatalāyamāna 1. Tottering; reeling.

(ଟଳଟଳାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭଜ୍ଜମାନ—
2 Shaking; wavering.

୩ । ଅସ୍ଥିର—3. Restless.

ଟଳିଟଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. ଓ କି. ବିଣ.—ଟଳଟଳ (ଦେଖ)
Talitaliā Talatala (See)
ଟଳଟଳିଆ ଟଳଟଳଆ ଏ ବଳ ଅଟଇ । ଗ୍ରାତୀ, ପରତେ ଗୀତା ।

ଟଳମଟଳ—ଦେ. ବିଣ ଓ କି ବିଣ.—ଟଳଟଳ (ଦେଖ)
Talamatala Talatala (See)
ଟଳମ୍‌ଟଳ
ଟଳମଟଳା
ଟଳମ୍‌ଟଳା } —ଅନ୍ୟରୂପ ବାହାର ହେଲେ କାନର ବଳ,
ବୁଢ଼ୀ ହେଲ ଟଳମଟଳ
ବଶୁନାଥ. ବରଦଗ୍ରସମାପ୍ତ ।

ଟଳମଲ—ଦେ. ବିଣ. ଓ କି. ବିଣ.—ଟଳ ଟଳ (ଦେଖ)
Talamala Talatala (See)
ଅ.—୧ । ଟହ ଟହ (ଦେଖ)—1. Taha taha (See)

୨ । ଆଗ ପାଖ ଉପରକୁ ଉଠିଲା ବେଳେ ପଛ ପାଖ ଉଲକୁ ଯାଉଥିବା ଓ ଉଲ ପାଖ ଉପରକୁ ଉଠିଲା ବେଳେ ଆଗ ପାଖ ଉଲକୁ ଯାଉଥିବା; ଚିପିଚିପା—2 Bobbing.

ଟଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ସ୍ର. ଟଳ ଧାତୁ)—୧ । (ଟଳବା କ୍ରିୟାର
Talā le)ibā ଣଜନ୍ତ ରୂପ)—ଟାଳବା (ଦେଖ)
ଟାଲାନ 1. The causative form of ṭalibā;
ଟଲାନା Ṭālibā (See)

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକ ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଟଳାଟଳି କରିବା—ଦେ. କି.—ଟାଳମୂଳ ବା ଉଣ୍ଡାଉଣ୍ଡି କରିବା;
Ṭalāṭali karibā ଦମ୍‌ଦଲ୍ଲସା ଦେଇ ସମୟକୁ ଅଡୁକାନ୍ତୁ କରିବା
ଟାଳଟୁଳ କରା, ଟାଳଟୋଳ କରା To cause a fixed time-
ଟଲାଟଲି କରନା limit to expire by various excuses.

ଟଳି ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି.—(ସ୍ର. ଟଳ ଧାତୁ)—୧ । ଚଳି କରି ଭଲେ
Tali pardibā ପଡ଼ିଯିବା—1. To fall to the ground
ଟଳେପଡ଼ା reeling; to topple down.
ଟଳଯାନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମରିବା—
(ଟଳିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. (figurative) To die.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଲୁପ୍ତ ହେବା—
3. (figurative) To disappear.

ଟଳ ପଡ଼ିଥାଏ ମୋର ବଦ୍‌ବଚନା—ବଦ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଟଳିବା— ଦେ. କି. (ସ୍ର ଟଳ ଧାତୁ)—୧ । (ମନ) ବିଚଳିତ ହେବା—
Ṭalibā 1. (the mind) To be moved; to be
ଟଳା **ଟଳନା** agitated.

ମେନକାର ନୟନେ ମାନ ଅପାଙ୍ଗ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତା ମନ ଟଳ ଟଳ୍ଲ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ

୨ । ଖସିପଡ଼ିବା; ଗଡ଼ି ପଡ଼ିବା —
2. To fall down; to come down.

ମଥାରୁ ଲୁନ୍ଦ ବସ୍ତ୍ର ଟଳିଲରେ । ବଦ୍ୟ ସଂ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଶ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉ୍ଟ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଟ୍ଟ

୩ । (ପବନରେ) ଦୋହଲିବା—
3. To rock; to wave to and fro.

୪ । ଠିଆ ହୋଇ ନ ପାର ଇତସ୍ତତଃ ଚଳିବା—
4. To stagger; to totter.

ପାଚିଲେ ଅମ୍ବ ପଶେ ପାଟଣେ ସଜନ.
କଳଙ୍କ ଶବ୍ଦର ମୋ ଝରିଲ ଦନ୍ତେବର । ପ୍ରାଚୀ, ଉଦ୍ୟୋଗପର୍ବ ।

୫ । (ପ୍ରତିଜ୍ଞା; କଥା) ଅନ୍ୟଥା ହେବା—
5. To be nullified; to be rendered void.

୬ । (ଚାଷ) ନଷ୍ଟଲ ହେବା—
6. To be frustrated.

୭ । (ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କେଳା) ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—
7. To expire; to pass by.

୮ । (ବଳ) କମିବା—8. To become less; to diminish.

୯ । (ଧୈର୍ଯ୍ୟ) ନାଶ ହେବା—9. To decline or vanish.

୧୦ (ମନୁଷ୍ୟ ନଦ୍ରାରେ) ଘାର ହେବା; ଚଳିବା—
10. To reel; to dose.

୧୧ । (ମନ) ସନ୍ଦେହରେ ଦୋଳାୟମାନ ହେବା—
11. (mind) To waver, to hesitate.

୧୨ । (ମନରୁ ଵିବେକ; ଅନୁରାଗ) ଲୁପ୍ତ ହେବା—
12. To disappear.

ପ୍ରଜାପ ଯେ ଜଡ଼ୁଥିବ, ଵିବେକ ଓ ଝଡ଼ୁଥିବ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୩ । (ମନ) ତରଳ ଯିବା; (କୌଣସି ଵିଷୟ ପ୍ରତି) ଆକୃଷ୍ଟ ହେବା—13. (mind) To be enamoured of.

୧୪ । (ଆଦେଶ) ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରିବା; ଅତିକ୍ରମ କରିବା—
14. To violate; to transgress; to go beyond.

ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ କଥାରୁ ଯେ ପଦେ ଟଳେ ନାହିଁ—
ଭୀମଭାଭୁମାଳ. ନଅଭୁଣ୍ଡୀ ।

୧୫ । ମୁଗ୍ଧ ହେବା—
15. To be captivated or charmed.

୧୬ । ଵିଚଳିତ ହେବା; ମନର ସ୍ଥିରତା ହରାଇବା—
15. To lose one's balance of mind or mental equilibrium.

୧୭ । ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ ହେବା; ସ୍ଖଳିତ ହେବା—
17. To be displaced; to budge.

୧୮ । (ଆଦେଶ) ଲଙ୍ଘିତ ହେବା; ଖଣ୍ଡିତ ହେବା; ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ ହେବା—18. (order) To be violated or disobeyed.

ତୋ ଆଜ୍ଞା ଟଳିଲ କଥାଏ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୧୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ହାରିବା; ପରାଜିତ ହେବା—
19. (figurative) To be defeated.

୨୦ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବା—
20. (figurative) To fail; not to succeed.

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଟଲେମି—ଦେ. ଵ. (ନାମ)—ଆଲେକଜାଣ୍ଡ୍ରିୟାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରୀକ୍
Ṭalemi ଜ୍ୟୋତିଷୀ—Ptolemy.
ଟଲେମୀ [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ମୂଳ କରି ସଂସ୍କୃତ ଜ୍ୟୋତିଷ
ଟଲୋମୀ ଗ୍ରେମକସିଦ୍ଧାନ୍ତ ରଚିତ । ଅଶୋକଙ୍କ ଲିପିରେ ଏହାଙ୍କ
ନାମ ଥୁରମ୍ମୟ ବୋଲି ଲେଖାଅଛି ।]

ଟସକର—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ଵ. (ସଂ. ତସ୍କର)—ତସ୍କର ୧ (ଦେଖ)
Ṭasakara Taskara 1 (See)

କଟୁଅଳ ତେ ବଡ଼ିଲ, ଗେର ଟସକର ବାଟେ ବୁଡ଼ା ଦେଲ—
ପ୍ରାଚୀ ପ୍ରଭାତ. ଶର୍ମିଷ୍ଠାଖେଳା ।

ଟସର (ଇତ୍ୟାଦି)—ତସର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭasara (etc) Tasara etc (See)

ଟସର ନିଶାଇ ଦେଲେ ନଳ ଅଣ୍ଡ ପସନ୍ଦ ହଉଛି ପାଃ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଟସ୍କର—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ତସ୍କର)—ତସ୍କର ୧ (ଦେଖ)
Ṭaskara Taskara 1 (See)

ଟହକ—ଦେ. ଵଣ. (ସଂ. ଟଙ୍କ=ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ)—
Ṭahaka ୧ । ସୁନ୍ଦର; ରମଣୀୟ; ମନୋହର—
1. Beautiful; graceful.

ଟହକହାସୀ ଵଶୋଦା ମନ, ଟକ ପଇ ରସେ ବୁଡ଼ଵ ଦେଇ—
ଅଭିମନ୍ୟୁ. ହରଦ୍ୱାରନାମଣି ।

୨ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—2. Red.

ଟହକ ଲଇଲ ମହକ ଫଳ, ଉପରେ କାହିଁକି ପଡ଼ିଲୁ ?—ଉଗ ।
(ଆମ୍ବଗଛର ଫଳକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ।)

ଟହଟ—ଦେ. ଅ—ଟହଟହ (ଦେଖ)
Ṭahaṭa Ṭahaṭaha (See)

ଟହଟହ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ)—ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ ଧ୍ୱନି—
Ṭahaṭaha Loud laugh.

ହାସ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଟହଟହ ହୋଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ଟୁକଟୁକ ଦେ. ଵଣର ଵଣ—୧ । (ଏହି ଅର୍ଥରେ 'ରଙ୍ଗ ଟହଟହ'
ଟହଟହ ପ୍ରଯୋଗ ହୁଏ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗାଢ଼ (ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ)—
Deep (red).

୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ (ପକ୍ୱ)—2. Fully (ripe).

ଟହବର—ଦେ. ଵ—ଶିବିକା; ପାଲିଙ୍କି; ଚାମଥାନ୍—
Ṭahabara Palki; sedan chair.

ଦଳେ ହେଲେ ଟହବରେ ମହାପଦ୍ମ ଦେଶେ—ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ଵଳମାଵତ୍ୟ ।

ଟହଲ—ଦେ. ଵ. (ହିନ୍ଦିରୁ ଅନୁକୃତ; ସଂ. ଚଲ ଧାତୁ)—
Ṭahala ୧ । ପରିଭ୍ରମଣ; ଗୁଲବୁଲ—
ଟହ୍ଲ 1. Wandering; walking up and down;
ଟହଲ roving; rambling, perambulation.

୨ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷାର୍ଥେ ଭ୍ରମଣ—
2. Constitutional walk.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ । ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପେସ ରଖା ଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେଥିର ଏ ପ୍ରଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠିର ବପରପାଖ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଇ' ଦେଖିବେ; 'ଭଇଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ଘୋଡ଼ାକୁ ସକାଳେ ସଇସର ଟହଲାଇବା—
3. The taking out of a horse for a morning walk or stroll.

୪ । ଗୃହର—4. Service.

୫ । ଗୃହର ବା ଦେବ ମନ୍ଦିରର ବା ମଠର ମାତ କାର୍ଯ୍ୟ—
5. Menial household duties.

୬ । ସେବା; ଶୁଶ୍ରୂଷା—
6. Service of or attendance on a master.

ଟହଲ ଟାକର—ଦେ. ବ—୧ । ଗୃହର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ମାତ କର୍ମମାନ—
Ṭahala ṭākara 1. Petty or menial works of the household.
ଟହଲ ଟାକର, ଟହଲଟକୋର

ଟହଲ ଟାକର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଟହଲ ଟୁକ୍‌ର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଟହଲ ଟୁକ୍ରର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଡାକବାକ ଶୁଣିବା କର୍ମ—
2. Personal service and carrying out orders of the master; acts of an orderly.

୩ । ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା—4. Acts of service of or attendance on a person.

ଟହଲଦାର୍—ଦେ. କି—ଟହଲିଆ (ଦେଖ)
Ṭahaladār Ṭahaliā (See)

ଟହଲ ବଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଆପଣା ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଗୃହର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ ନିର୍ବାହ କରିବା—
Ṭahala baja(je)ibā To render one's fixed service.
ଟହଲ ବଜାନା

ଟହଲ ମାରିବା—ଦେ. କି (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଉନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବୁଲିବା—
Ṭahala māribā To walk up and down aimlessly.

ଟହଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଟହଲିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ṭahalā(le)ibā 1. The causative form of 'ṭahalibā'
ଟହଲାନ
ଟହଲବାନା

୨ । ଘୋଡ଼ା ଆଦିଙ୍କୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟହ ସକାଳୁ ବୁଲାଇନେବା; ଶ୍ରମ ଅପନୋଦନାର୍ଥ ଚଲାଇବା—
2. To take out for a walk; to walk up and down (a horse).

ଘୋଡ଼ା ଗୁମ୍ଫେଇକ ଯେ ଫିଟାଇଣ ତେଲେ
ଟହଲାଇ ସାରିଣ ଧର ଛଡ଼ା ହେଲେ – କୃଷ୍ଣକିଙ୍କର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ବୁଲାଇବା; ଚଳାଇବା—
3. To cause to move.

ଟହଲିଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ହିନ୍ଦୀ. ଟହଲୁଆ)—
Ṭahaliā ୧ । ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ; ସେଉଁ ଗୃହର ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବା କରେ ବା ଆଦେଶ ବହନ କରେ—
ଟହଲିୟା
ଟହଲୁଆ
(ଟହଲିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
1. Orderly servant; personal attendant.

୨ । ଘାଇଟିଆଳ—2. Menial servant.

୩ । ଦେବାଳୟ ବା ମଠର ମାତବ୍ରତ୍ୟସେବାକାର୍ଯ୍ୟ ବୈଷ୍ଣବ—
3. A mendicant who does the menial duties of a temple or math.

ଟହଲିବା—ଦେ. କି (ଦ୍ର. ତଲ ଧାତୁ)—୧ । ପରକ୍ରମା କରିବା; ଆଗକୁ ପଛକୁ ଗୁଲବୁଲ କରିବା; ଭ୍ରମଣ କରିବା—
Ṭahalibā 1. To walk up and down; to go backward and forward.
ଟହଲା
ଟହଲନା

୨ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ବୁଲିବା—
2. To take a constitutional walk.

୩ । ଧୀରେ ଧୀରେ ବୁଲିବା—
3. To move or walk slowly.

ଟହୁ—ଦେ. ବ—ଟଉ (ଦେଖ)
Ṭahu Ṭau (See).

ଟା—ଦେ (ଅବ୍ୟୟ)—୧ । (ଅନାଦରାର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ହେଲେ ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରେ)—
Ṭā (ଏତେ) ଗୋଟା—
ଟା
ଟାଁ
(ଁ—ଆଦରାର୍ଥକ)
1. (Particle affixed to a word to denote number) So many.
(ଯଥା—ଦଶଟା ଲୋକ ଆସିଥିଲେ ।)

୨ । (ବସ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ; ବକ୍ତାର ଦୃଢ଼ତାଦ୍ୟୋତକ ବ୍ୟବହାର)—ସେ; ତାହା; ଏହା—
2. (used in emphasis) That; this; it.
(ଯଥା—ଗୋରୁଟା ଫସଲ ଖାଇଗଲା ।)
[ଦ—ଏହିପରି ସ୍ଥଳରେ ଆଦରାର୍ଥରେ ଁ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ ।]

୩ । (ଏତେ) ଘଣ୍ଟା ବାଜିବା ସମୟ—
3. O'clock.
(ଯଥା—୫ଟା ବେଳ ହେଲାଣି ।)

ଟାଆଁଶ—ଦେ· ବଣ (ଭୁଲ. ସଂ. କର୍କଶ)—
Ṭā-āñśa ଟାଆଁଶା (ଦେଖ)—
Ṭā-āñśā (See).

ଟାଆଁଶା—ଦେ. ବଣ (ଭୁଲ. ସଂ. କର୍କଶ)—
Ṭā-āñśā ୧ । କର୍କଶ; କରଡ଼ା (ଲୋମ ବା କେଶ)—
କଡ଼ା
କଡ଼ା
1. Rough; tough; bristling; wiry (said of hair).

୨ । ଟାଣୁଆ; ନିଷ୍ଠୁର (କଥା)—
2. Rough; harsh or cruel (words).

୩ । ଦୃଢ଼—3. Firm

୪ । କଠିନ—4. Hard.

୫ । ଅବାଧତାପୂର୍ଣ୍ଣ (କଥା)—
5. Impudent (words); impertinent.

୬ । କରଡ଼ା; ତେମଡ଼ା—6. Tenacious.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିମନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ସ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍ଗ	ଇପ୍ଟ	ଜଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ଜ୍ଞ

ଟାଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟାଇ=ବନ୍ଧନ)—

ṭāi
ଟାଇ
ଟାଇ୍

୧ । ଦୁଇ ଜଣ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କର ପରୀକ୍ଷାରେ ସମାନ ନମ୍ବର ରହିବା ଅବସ୍ଥା—

1. A tie between two examinees.

୨ । ଦୁଇ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଖେଳାଳିଙ୍କର ଖେଳରେ ସମାନ ଫଳ ପାଇବା ଅବସ୍ଥା—

2. A tie between two players in a game.

[ଦ୍ର—ଏ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଜିତିବାର ଓ ହାରିବାର ନ କରି ଦୁଇ-ଜଣଙ୍କ ନାମ ଲେଖି ଗୋଟିଏ ବାକେଟ୍ ବା ବନ୍ଧନା ବାଛିଯାଏ ।]

ଟାଇଆ—ଦେ. ବ—ଟାହିଆ (ଦେଖ)

ṭāiā — ṭāhiā (See)

ଟାଇଁ କରି—ଦେ. କ୍ରି ବଣ. (ଫ୍ର. ଟଙ୍କାର)—

ṭāiñ kari
ଠନ୍ କରେ
ଠନାକ

୧ । ଟାଇଁ ଟାଇଁ ଶବ୍ଦ କରି—

1. With a hard sound like that of a metal striking a metal.

ଟାଇଁକଳ; ଟାଇଁକରି
ଟାଇଁଦସ୍; ଟାଇଁଧସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଗୁଡ଼ିଏ ହନ; ହଠାତ୍—

2. All on a sudden.

ଟାଇଁଟାଇଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

ṭāiñ-ṭāiñ
ଠନଠନ
ଠନଠନ

୧ । କଠିନ ବା ଧାତୁମୟ ପଦାର୍ଥରେ କୌଣସି କଠିନ ବସ୍ତୁ ବାଡ଼େଇବାର ଧ୍ୱନି—

1. Metallic hard sound; sound of striking a metal with another hard substance.

[ଦ୍ର—ଘଣ୍ଟା ବାଡ଼େଇବାର; କମାର ହାତୁଡ଼ିରେ ଲୁହା ବାଡ଼େଇବାର; ଶୁଖିଲା ଝେକାଟାଏ ଫକ୍କା ହାଣ୍ଡିରେ ଜୋରରେ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦକୁ ଟାଇଁ ଟାଇଁ ଶବ୍ଦ କୁହାଯାଏ ।]

୨ । ତୀବ୍ର; ପ୍ରଚଣ୍ଡ; କଠୋରତ୍ୱରେ—

2. Afflicting; giving pain; sharply.

(ଯଥା—ଖରାଟା ଟାଇଁ ଟାଇଁ ମାରୁଛି ।)

୩ । ଟାହିଁ ଟାହିଁ; ଜରକ୍ରିଆ; ଚଡ଼ଚଡ଼—3. Fretting.

ଅର ସବୁବେଳେ ଟାଇଁଟାଇଁ, ଗଣ୍ଡା ପୁରଣ ହନ ମାଇଁ—ଉଗ ।

ଟାଇଁଟାଇଁଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବା ତୀବ୍ର (ରୌଦ୍ର)—

ṭāiñ-ṭāiñā

1. Blasting; very hot (rays of the sun).

(ଯଥା—ଆଜି ଭାର ଟାଇଁଟାଇଁଆ ଖରା ହୋଇଛି ।)

୨ । ନିଶ୍ଚୁଟିଆ (ପଡ଼ିଆ)—

2. Lonely (field).

୩ । ବୃକ୍ଷଲତାଶୂନ୍ୟ ବା ଛତ୍ରାଶୂନ୍ୟ (ସ୍ଥାନ)—

3. Open (tract of country); devoid of a shade to protect a wayfarer from the heat of the sun.

(ଯଥା—ଟାଇଁଟାଇଁଆ ଗହୁର ବଲ ।)

୪ । ଯାହା ଦୃଢ଼ ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା ଆହତ ହେଲେ ଟାଇଁଟାଇଁ ଶବ୍ଦ କରେ—

4 Producing a metallic clang when struck with a hard substance.

ଟାଇଟ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ)—ରୁ ସ୍ତୁ; କସି ହୋଇଥିବା—

ṭāiṭ — Tight.

ଟାଇଟଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟାଇଟ୍ଲ୍)—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆ ଯିବା ଉପାଧି—Title given to a person.

ṭāiṭal
ଟାଇଟଲ
ଟାଇଟଲ

(ଟାଇଟ୍ଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟାଇଟଲ୍ ପରୀକ୍ଷା—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଶୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠିପଥ୍ଥରକଠାରୁ ଉପାଧି ପାଏ—

ṭāiṭal parīkshā
ଟାଇଟଲ ପରୀକ୍ଷା
ଟାଇଟଲ ପରୀକ୍ଷା

Title-examination.

୨ । ସ୍ମୃତି ଟୋଲରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ କାବ୍ୟତୀର୍ଥ, ସାଂଖ୍ୟତୀର୍ଥ, ବେଦାନ୍ତତୀର୍ଥ ଆଦି ଉପାଧି ଯେଉଁ ପରୀକ୍ଷାରେ ମିଳେ—

2. Title-examination of Sanscit schools.

ଟାଇଟଲ୍ ପେଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ପୁସ୍ତକର ନାମ ଲେଖା ଥିବା ପୃଷ୍ଠା; ଉପର ପୃଷ୍ଠା—

ṭāiṭal pej
ଟାଇଟେଲ ପେଜ
ଟାଇଟଲ ପେଜ

Title-page of a book.

ଟାଇନ୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟାଇମ୍)—୧ । ଟାଇମ୍ (ଦେଖ)

ṭāin
ଟାଇନ
ଟାଇନ

1. Ṭāim (See)

୨ । ସମୟର ନିୟମ ରକ୍ଷା—

2. Punctuality.

୩ । ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା—3. Good arrangement; method.

ଟାଇଟେଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—

ṭāiṭel (etc) ଟାଇଟଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Tāiṭal etc (See)

ଟାଇପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ଶୁଦ୍ଧରେ ଢଳା ହୋଇ ଥିବା ସୀସାରେ ଛାଞ୍ଚର ଛପିବାର ଅକ୍ଷର—

ṭāip
ଟାଇପ
ଟାଇପ

1. Type cast in mould for printing.

୨ । ଛପା ଅକ୍ଷରର ପ୍ରକାର—

2. Type; kind or class of printed letter.

[ଦ୍ର—ଛପା ଅକ୍ଷରର ଆକାରପ୍ରକାରଭେଦରେ ଟାଇପ୍‌ର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନାମ ଅଛି—

ଯଥା—ଗ୍ରେଟ୍ ପ୍ରାଇମର୍, ଇଙ୍ଗ୍ଲିଶ୍ ବର୍ଗୀ, ପାଇକା, ସ୍ମଲ୍ ପାଇକା, ଲଙ୍ଗ୍ ପ୍ରାଇମର୍ ।]

ଟାଇପ୍ କପି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟାଇପ୍ଡ୍ କପି)—ଟାଇପ୍‌ଲେଖାର ନକଲ—

ṭāip kapi
ଟାଇପକାପୀ
ଟାଇପକପି

ଟାଇପ୍ କରାଯାଇଥିବା ନକଲ—

Typed copy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଟାଇପ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଇଂ ଟାଇପ୍)— ଟାଇପ୍ ରାଇଟର୍ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଅକ୍ଷର ଛପିବା—To type by the type-writer.
Ṭāip karibā
ଟାଇପ କରା **टाईप करना**

ଟାଇପ୍ କଲ— ଦେ. ବ.—ଟାଇପ୍ ରାଇଟର୍ (ଦେଖ)
Ṭāip kala Ṭāip rāiṭar (See)
ଟାଇପ କଲ

ଟାଇପ ଫାଉଣ୍ଡ୍ରି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଛପାଖାନାଘାଇଁ ଶୀଶାର ଅକ୍ଷର ଢଳା ଦେବା କାରଖାନା—
Ṭāip phāuṇḍrī
ଟାଇପଫାଉଣ୍ଡ୍ରୀ; **टाइप फाउण्ड्री** Type-foundry.

ଟାଇପ୍‌ରାଇଟର— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଟାଇପ୍ କରିବାର କଳ—
Ṭāip-rāiṭar Type-writer.
ଟାଇପରାଇଟର **टाईपराईटर**

ଟାଇ ପିନ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଧୁରୁଷମାନଙ୍କର କାମିଜରେ ଲଗିଥିବା ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଟା—Tie-pin.
Ṭāi pin
ଟାଇପୀନ **टाईपीन**

ଟାଇପିଷ୍ଟ— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଟାଇପ୍ କର ଜାଣିଥିବା ଲୋକ—
Ṭāipishṭ Typist.
ଟାଇପିଷ୍ଟ **टाईपीष्ट**

ଟାଇଫଏଡ ଜ୍ୱର— ଦେ. ବ. (ଇଂ ଟାଇଫଏଡ୍+ଜ୍ୱର)—ବାଇକଫ-ପ୍ରୋଫଜନତ ଏକପ୍ରକାର ମାରାତ୍ମକ ଜ୍ୱର—
Ṭāiphaeḍ jara
ଟାଇଫଏଡ଼ ଟାଇଫଏଡ୍ Typhoid or enteric fever.

ଟାଇମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ସମୟ—
Ṭāim 1. Time.
ଟାଇମ ୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ—
टाईम 2. Proper time.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ—3. Fixed time.

ଟାଇମ୍‌ଟେବଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଟାଇମ୍‌ଟେବ୍‌ଲ୍)— ରେଲ ଗାଡ଼ିର ଯିବା ଆସିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟସୂଚକ ପୁସ୍ତକ—
Ṭāim ṭebal
ଟାଇମଟେବଲ **टाईमटेबल** Railway time-table.

(ଟାଇମ୍‌ଟେବ୍ଲ୍, ଟାଇମଟେବୁଲ୍— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟାଇମ୍‌ପୀସ— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)— ଟେବଲ ଉପରେ ବା କାନ୍ଥକୁଲୁରେ ରଖାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଘଣ୍ଟା— Time-piece.
Ṭāim-pīs
ଟାଇମପୀସ **टाइम पीस**

[ଦ୍ର—ଏହା ଘଣ୍ଟେଇଘଡ଼ି ବା ହାତ ଠାରୁ ବଡ଼; ଏଥିରେ ସମୟସୂଚକ ଘଣ୍ଟି ବାଜେ ନାହିଁ ।]

ଟାଇମସ୍— ବୈଦେ.ବ(ଇଂ)— ଲଣ୍ଡନର ପ୍ରଧାନ ସୁନ୍ଦରଛାପକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର—
Ṭāimas The Times newspaper of London.
ଟାଇମସ **टाइमस**

(ଟାଇମ୍— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟାଇଲ୍—ବୈଦେ.ବ.(ଇଂ)— କୋଠାର ଛତ ବା ମେଜଆରେ ଲଗାଯାଏ ଚଉଷ୍କୋଣ ବା ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ପତଳା ଇଷ୍ଟକ—
Ṭāil
ଟାଲି; ଟାଇଲ୍ **खपड़ा** Tile.

(ଟାଇଲ୍-ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟାଉଁ ଟାଉଁ—ଦେ. କ୍ରି.ବଣ—କର୍କଶ ସ୍ୱରରେ (କଥା କହିବା)—
Ṭāuñ ṭāñu Rudely (speaking).

ଦେ.ବଣ—ଟାଉଁଟାଉଁଆ (ଦେଖ)
Ṭāuñ-ṭāuñā (See)

ଟାଉଁ ଟାଉଁଆ—୧ । ବରକ୍ରିସୂଚକ ବା ବରକ୍ରି ପ୍ରକାଶକ ବା କର୍କଶ
Ṭāuñ-ṭāuñā (କଥା)—1. Harsh (words)
୨ । ରୁକ୍ଷପ୍ରକୃତିକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Harsh-natured (person); surly; rude.

ଟାଉଁ ଟାଉଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କ୍ରୋଧ ବା ଘୃଣାରେ
Ṭāuñ-ṭāuñ karibā (ନାସିକା) କୁଞ୍ଚନ କରିବା;(ନାକ)ଛିଞ୍ଚାଡ଼ିବା; ଚଡ଼ ଚଡ଼ ହେବା—To fret with anger or contempt.

ଟାଉଁ ଟାଉଁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତିରେ ବରକ୍ରି-
Ṭāuñṭāuñ hebā ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
खीजना To fret at a person.

ଟାଉଁଶା—ଦେ. ବଣ—ଟାଆଁଶା (ଦେଖ)
Ṭāuñśā Ṭā-āñśā (Seee)

ଟାଉକା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଚୋର ସାମାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଚୋରକରେ—
Ṭāukā Pilferer; petty thief.
ଛିଚକାଚୋର **अंटीबाज**

ଟାଉକା ଚୋର—ଦେ. ବ—ଟାଉକା (ଦେଖ)
Ṭāukā chora Ṭāukā (See)

ଟାଉଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଟର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
Ṭāuṭ Ṭarṇṇī (See)

ଟାଉଟର—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ ଟାଉଟ୍)—ଟର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
Ṭāuṭar Ṭarṇṇī (See)

ଟାଉଟାଉ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—(ସଂ. ତ୍ୱରତ)-ଅତ୍ୟଣ୍ଟୀଘ୍ର; ତ୍ୱରତ୍ୱରତ୍ୱରେ—
Ṭāu-ṭāu sharp; very quickly, hastily.
ଚଳପଡ଼ **जल्द** (ଯଥା—ଛିଲ୍ଲାମାନେ ୧୦ଟା ବେଲେ ଗାଧୋଇ ଟାଉଟାଉ କର ତ୍ୱତ ଚଣ୍ଡାଏ ଖାଇ ଦେଇ ସ୍କୁଲକୁ ଦଉଡ଼ନ୍ତି)

ବଣ— ୧ । ଚଞ୍ଚଳ; ଅସ୍ଥିର—1. Restless.
୨ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ—2. Anxious.
ରସିଣ ଚାଲ ଘିଅ ଘିଅ
ଟାଉ ଟାଉ ହେଉ ମନ ।—ଅର୍ଜୁନଦାସ .ବତତ୍ତ୍ୱ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।
୩ । ଅସ୍ଥିରପ୍ରକୃତିକ; ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଚତ୍ତ } 3. Of restless disposition; fickle-minded.

ଟାଉଟାଉଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ତ୍ୱରତ)—୧ । ତୁରୁତୁରିଆ—
Ṭāu-ṭāuā 1. Hasty by nature.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଈ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

ବାସ୍ତବାଗୀଶ **ଉତାବଳା** ୨ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତ—
2. Fickle-minded.

ଟାଉନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ସଦ୍ଦର; ନଗର—Town.
Ṭāun
ଟାଉନ୍ **ଟାଉନ୍**

[ଦ୍ର—ଏହି ଇଂରାଜ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଆଦୁର ଅନେକ ଇଂରାଜ ଓ ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦମାନ ମିଶିଥିବା ଇଂରାଜ ଓ ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦମାନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଚଳଣୀ । ଯଥା—ଟାଉନ୍ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର୍, ଟାଉନ୍ ଜମାଦାର, ଟାଉନ୍ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର, ଟାଉନ୍ ସୁପରଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ।]

ଟାଉନ୍ କ୍ଲବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —ନଗରବାସୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଭଦନ
Ṭāun klab ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବସାଉଠା, ଖେଳ କୌତୁକ ଓ ଗପ
ଟାଉନକ୍ଲବ **ଟାଉନ କ୍ଲବ** କରିବାର ଘର —Town club.

ଟାଉନ୍ ଡ଼ିଉଟି—ବୈଦେ. ବ (ଇ') (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Ṭāun ḍiuṭi ସଦ୍ଦରକୁ ପଣ୍ୟ ନେବାଆଣିବା ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ମିଉନିସି-
ଟାଉନ ଡ୍ୟୁଟୀ ପାଲଟୀକୁ ଦଆଯିବା ମାସୁଲ—Town-duty levied
ଟାଉନ ଡ୍ୟୁଟୀ on merchandise by a municipality;
octroi.

ଟାଉନ୍ ଥାନା—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ସଦ୍ଦରମଧ୍ୟସ୍ଥ ପୁଲସ୍ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ
Ṭāun thānā କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ବା ଆଡ୍ଡା—Town police-
ଟାଉନଥାନା station.
କୁତବାଲୀ

ଟାଉନ୍ ପୁଲସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ନଗରର ଶାନ୍ତିରକ୍ଷକ ଫଉଜ—
Ṭāun pulis Town-police.
ଟାଉନ ପୁଲିସ; **ଟାଉନ ପୁଲିସ**

ଟାଉନ୍ ପ୍ଲାନିଙ୍ଗ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.ଟାଉନ୍ ପ୍ଲାନ୍ନିଙ୍ଗ୍)—ନଗରବାସୀଙ୍କ
Ṭāun plāning ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖାଯାଇ ଘରମାନ
ତିଆର କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—Town-planning.

ଟାଉନ୍ ଲାଇବ୍ରେରୀ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—କୌଣସି ସଦ୍ଦରର ଲୋକ-
Ṭāun lāibrerī ମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ସାଧାରଣ ପୁସ୍ତକାଗାର—
ଟାଉନ ଲାଇବ୍ରେରୀ; **ଟାଉନ୍ ଲାଇବ୍ରେରୀ** Town-library.

[ଦ୍ର— ଟାଉନ୍ ଲାଇବ୍ରେରୀ ସଲଗ୍ନ ଯେଉଁ ବଡ଼ ଲମ୍ବ କାମରାରେ ସାଧାରଣ ସଭାମାନ ବସେ, ତାକୁ ଟାଉନ୍ ଲାଇବ୍ରେରୀ ହଲ୍ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଟାଉନ୍ ସ୍କୁଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟାଉନ୍ + ସ୍କୁଲ୍)—୧। ସଦ୍ଦରରେ
Ṭāun skul ଥିବା ବଦ୍ୟାଳୟ —A school in a town.
୨ । (ନାମ) କଟକ ସଦ୍ଦରରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାୟବାହାଦୁର
ମଧୁସୂଦନ ରାଓଙ୍କ ସ୍ଥାପିତ 'ଟାଉନ ଉକୋରିଆ ହାଇ
ଇଙ୍ଗ୍ଲିସ୍ ସ୍କୁଲ'ର ଡାକନାମ—
2. The name by which the Town Victoria
Rai High English school started by the late
Bahadoor Madhusudan Rao at Cuttack
(ଟାଉନ୍ ଇସ୍କୁଲ—ଅନ୍ୟନାମ) is popularly known.

ଟାଉନ୍ ହଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ନଗର ବା ସଦ୍ଦରର ଅଧିବାସୀ
Ṭāun hal ମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ସଭା ସମିତି ବସିବାର ବଡ଼ ଓ ଲମ୍ବ
ଟାଉନ ହଲ; **ଟାଉନହାଲ** କାମରା—Town hall.

ଟାଉଲି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—ଟାହୁଲି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭāuli (etc) Tahuli etc (See)

ଟାଉଲି ମାଉଲି—ଦେ. ବ— ଟାହୁଲି (ଦେଖ)
Ṭāuli māulī Tāhuli (See)

ତୁମ୍ଭା ଟାଉଲି ମାଉଲି କେତେ କଥା ଜାହେ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗୁମାଣ. ୧୦୩ପୃଷ୍ଠା ।

ଟାଏଟ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଟଟ୍ଟର୍)— ବାଉଁଶ ପାତଆରେ
Ṭāeṭ ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ଚଲେଇ; ଚାଟ—Mat made of
bamboo-laths.

ଟାଁସମାଲପା—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ— ଏକପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ—
Ṭāñsamālapā A kind of musical instrument.

ଟାକ୍—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଟଙ୍କନ) କଲରେ ସିଲ୍ଇ କରିଯିବା ପଟ୍ଟାରୁ ଦାଗ
Ṭāk ଦ୍ୱାରା ଜୋଡ଼ରେ କରିଯାଇଥିବା ଟାଙ୍କା ସିଲ୍ଇ—
ଟାଁକ, **ଟାଁକା** Hand-stiching.

ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଉଣା ଓ କି ଉଣା—ଟିକେ—
A little; a bit.

ଟାକର—ଦେ. ବ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଠଣା; ଆଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠି ଦ୍ୱାରା
Ṭākara ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରୀରେ କରିଯିବା ଆଘାତ—
ଠୋକର, **ଠୋଂଗ, ଖୁଦ୍‌କା** A rap on the skull with the
knuckles.

ପୁରନ୍ଦରଜନି ଶ୍ୟାମେ ଅଛ ମୋ ଉରସ
ପର ପରବାଦ ମୁଣ୍ଡେ ଟାକର ବରଷ । ବଦ୍ୟସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଟାକରଖାଇ—ଦେ. ବ.—ଚିଲିକାର ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
Ṭakara-khāi A kind of fish of the Chilka lake.

ଟାକର ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି-୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)ପରଦ୍ୱାରା ଅପମାନିତ ହେବା—
Ṭākara khāibā 1. (figurative) To be insulted
by another.
୨ । ଉପହସିତ ହେବା—To be jeered at.

ଏ ଝଡ଼ରେ ଯେ ପୁଅ ଖାଏ,
ଘେଡ଼େ ମରୁ ଟାକର ଖାଏ । ଉଗ ।

ଟାକର ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଠଣା ମାରିବା; ଆଘାତ କରିବା—
Ṭākara māribā 1. To rap with the knuckle.
ଠୋକର ମାରା ଟାକର ମାର ମୋ ଥଣା, ମୁଣ୍ଡେ ଚଞ୍ଚୁଘଡ଼ଣା—
ଧୌଲ ମାରନୋ, ଠୋଗନା ବଦ୍ୟସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
ଚଟକାରି ମାରା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉପହାସ କରିବା—
ଚଟକାରନା 2. (figurative) To jeer at.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଳିଯିବା; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହେବା—
3. (figurative) To excel.
ନାଜରମଣୀକୁ ଟାକର ମାରୁଛ ଯୋ ବରଗଇଠାରୁ ଚାଷୀ—
ବଦ୍ୟସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଇଁ,୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୋଗ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ, କୁଅଁ ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂଁ' ଦେଖିବେ; ଅଟଁ। ନ ପାଇଲେ 'ଅଚ୍ଛା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଟାକରା—ଦେ. ବ. (ଟକ୍ ଟକ୍ ଶବ୍ଦାନୁକରଣ)—୧ । ଜାଭ ଓ ଜିଭ୍‌ବାଗ୍ ଦ୍ୱାରା ଅବ୍ୟକ୍ତ ଟକ୍‌ଟକ୍ ଶବ୍ଦ—1. Clicking sound produced by the tongue taken back quickly to the palate.

ଚଟକାରା, ଟିଟକାରା

[ଦ୍ର—ଗୋରୁକୁ ଅଡ଼ାଇବା ସମୟରେ ଏ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ ।]

୨ । ତାଳୁ—2. Palate.

ଟାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ଭୁଲ. ବ. ଟାକ୍)—ମୁଣ୍ଡର ଚନ୍ଦା ବା କେଶଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥଳ—Baldness of the head.

ବିଣ—**ଟାଙ୍ଗର; ଚନ୍ଦା**—Bald.

ଟାକରା ଆମ୍ବୁଲ—ଦେ. ବ—ଟାକୁଆ ଆମ୍ବୁଲ—

Ṭākarā āmbula Scraped mango pickled without its stone being removed.

ଟାକରା ଫୁଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କି—ତାଳୁରେ ଜିଭ ଲଗାଇ ଶବ୍ଦ କରିବା—To utter a clicking sound with the tongue and the palate.

ଟାକରା ମାରିବା, ଟିଟକାରନା

(ଟାକରା ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାଟିରେ ଟାକରା ଫୁଟାଉଅଛ—

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।

ଟାକି ବସିବା—ଦେ. କି—ଟାକି ରହିବା (ଦେଖ)

Ṭāki basibā Ṭāki rahibā (See)

ଟାକିବା—ଦେ. କି—ଟାକି ରହିବା (ଦେଖ)

Ṭākibā Ṭāki rahibā (See)

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ବସିବା ଓ ରହିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଟାକି ରହିବା—ଦେ. କି—(ସଂ. ଉର୍ଦ୍ଧ ଧାତୁ)—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ (ଯଥା—ଜଦ୍ଦିଖ୍ଖା ସମୟରେ ଭୋଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ) ମିଳିବ ବୋଲି ଗୃହଁ ବସିବା; ଉତ୍କଣ୍ଠାସହକାରେ ଅପେକ୍ଷା କରିବା—1. To eagerly look out for; to hankeringly wait for.

ଟାକିବା, ଟକଟକାନା

ଅଘାଚତ·ବ୍ରତ ଅଜଗର ଦୁର୍ଦ୍ଦ-ରୁମ୍ଦରେ ଲଗି,
ଓଟାରିବା ଥଳେ ଗ୍ରାସେ ମୃଗ ଯହିଁ ରହନ୍ତ ଟାକି ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଷା ।

୨ । ଆଶା କରିବା—2. To expect.

ଟାକିଲ ସ୍ୱାଧୀନ କଲାକୁ ଥକାଶୁଁ କରିବାକୁ ପାଣିଗଡ—

କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଗୋପଜଂଶୁ, ୫. ଗଡ ।

୩ । ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ ଜଗି ରହିବା —

3. To watch impatiently for.

ପ୍ରଗପ୍ତୀ·ଅଜଦେ କୋଟି କୋଟି ଯୁଗ ବସି ରହିଥାନ୍ତା ଟାକି—

ଜଜକବୋର. ଗମ୍ଭିଖା ।

୪ । ନିର୍ନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୃହଁ ରହିବା—

4. To wait with winkless eyes; to be on the look out for.

ସେମନ୍ତେ ବ୍ୟାଧ ଯେ ମୃଗର,
ଛତ୍ର ଟାକିଲ ନରଖର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୫ । ନାକେଇବା (ଦେଖ)— 5. Nākeibā (See)

ଟାକୁ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଉର୍କ୍)—ଅରଟ ଲୌହ-ଶଳାକା ତାଳୁଡ଼ି—

Ṭāku Spindle.

ଟାକୁଆ, ଟାକୁଆ

ଟାକୁଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଟଙ୍କ ?)—୧ । ପକ୍ୱ ଆମ୍ବଫଳର ମଞ୍ଜି—

Ṭākuā 1. Stone of the ripe mango fruit.

ଗୁଠଲୀ ଆମ୍ବ ଖାଇଲ ପଥରୁ ଟାକୁଆ ଉଖୁରୁଛ—ଠଗ ।]

୨ । (ସଂ. ଉର୍କ୍) ବାଣୀ ବା ଝୋଟର ସୂତୁଲ କାଟିବାର ତାଳୁଡ଼ି—2. A spindle for spinning strings of jute or hemp.

ଟାକୁଆ, ଟକୁଆ

୩ । ତାଳୁଡ଼ି ମୂଳରେ ଥିବା ମାଟିର, ଖପରର ବା ପଥରର ପାତଳା ଚକ୍ରାକୃତି—3. A thin round piece attached to the base of a spindle.

ବିଣ—**ଟାକୁଆ ପରି ଚେପଟା**—Flat like a mango-stone.

ତାଦେ. (ପୁରୀ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଖଜା—

A kind of sweetmeat like the stone of mango.

[ଦ୍ର—ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କଠାରେ ଏହା ପିଠା ଭୋଗ ହୁଏ । ଏହାର ଆକୃତି ଆମ୍ବ ଟାକୁଆ ପରି ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଟାକୁଆ ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

(ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ମୋଟା ବନ୍ୟ ଲତା—A kind of thick wild creeper.

[ଦ୍ର—ଏହା ଆମ୍ବ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ଗଛରେ ମାଡ଼େ । ଏହାକୁ ଲଇ କରନ୍ତି । ଏ ଲତାକୁ ଛେଚି ଚପୁଡ଼ିଲେ ଏଥିରୁ ମହୁପରି ବହଳ ରସ ବାହାରେ । ତେଣୁ ଲୋକେ ଏହାକୁ ମହୁ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇ ଖାଇନ୍ତି ।]

ଟାକୁଆ ଆମ୍ବୁଲ—ଦେ. ବ—କଞ୍ଚା ଆମ୍ବ ଉପରୁ ଖୋସା ଚାଛି ଭିତର ମଞ୍ଜିକୁ ଟାକୁଆ ଓ କୋଇଲି ନ କାଢି ଶୁଖାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଆମ୍ବୁଲ; **ଟାକରା ଆମ୍ବୁଲ**—Unripe mango scraped of its rind and seasoned for being used as pickle.

ଆମଶୀ

ସମହର

ଟାକୁଆ ଗାଲ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଗାଲ ଟାକୁଆ ପରି ଚେପ୍ଟା ବା

Ṭākuā gāla ଚେପଟା ହୋଇଥାଏ (ଏହା ଦନ୍ତହୀନତା, ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଓ ଦୁଃଖଲଭାର ଚିହ୍ନ)—Hollow cheek (due to old age and ill health).

ଟାକୁଆ ଗାଲୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଗାଲ ଆମ୍ବ

Ṭākuā gālī ଟାକୁଆ ପରି ଚେପ୍ଟା ହୋଇ ପାଟିର ଭିତର ମଧ୍ୟକୁ ପଶି ଯାଇଥାଏ ଓ ଥୋଡ଼ି ବାହାରିଥାଏ—(a term of abuse) Bony-cheeked; (a woman) with sunken cheeks and long snout.

(ଟାକୁଆଗାଲେଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

[ଦ୍ର—ଏପର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମୁଖ ବଡ଼ ଅଘଟଣ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ବିଶେଷଣ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଗାଳ ଦେବାରେ ବା ଚଢ଼ାଇବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଟାକୁଆ ମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ ପୁଂ. (ଗାଳ)—ଯାହାର ମୁହଁ ଆମ୍ବ ଟାକୁଆ
Ṭākuā muhāṅ ଭଳଆ ଲମ୍ବା ଓ ଚେପ୍ଟା—(a term of (ଟାକୁଆମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) abuse) Having a long and narrow face; bony-faced.

ଟାକୁଆଳି—ଦେ. ବି—ବଡ଼ ବନ୍ୟବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Ṭākuāḷi A wild tree; Vitis Repanda (Haines).

ଟାକୁଟାକୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ṭāku-ṭāku karibā ଟାକୁଟାକୁ ଦେବା (ଦେଖ)
Ṭāku-ṭāku hebā (See)

ଟାକୁଟାକୁ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ṭāku-ṭāku hebā ୧ । ଭୋକରେ ପାଟୁ ପାଟୁ ଦେବା ବା ବକଳ ଦେବା—
1 To feel the extreme pangs of hunger.
୨ । ଖାଇବା ପାଇଁ ଟାଢ଼ ରହିବା—
2. To wait impatiently for food.

ଟାକ୍ସ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—କର; ଶୁଳ୍କ; ଟିକସ୍—
Ṭāks Tax; rate.
ଟେକ୍ସ **ଟିକସ**

ଟାକ୍ସ ଦାତା—ଦେ. ବି. (ଇଂ. ଟାକ୍ସ୍ ଓ ସଂ. ଦାତା)—କରଦାତା—
Ṭāks dātā Rent-payer; tax-payer.
ଟେକ୍ସଦାତା **ଟିକସଦାତା**

ଟାକ୍ସ ଦାରୋଗା—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଟାକ୍ସ୍ ଓ ଫା. ଦାରୋଗା)—
Ṭāks dārogā କର ସଂଗ୍ରହକାରୀ କର୍ମଚାରୀ—
ଟେକ୍ସ ଦାରୋଗା Tax-collector; tax-darogah.
ଟିକସ ଦାରୋଗା

ଟାକ୍ସ ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି/ଘରେ ବା ଘର-
Ṭāks basā(se)ibā ଉପରେ ଶୁଳ୍କ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
To assess tax on a person or holding.

ଟାକ୍ସ ବସିବା—ଦେ. ବି – କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ସ୍ଥାନ ଉପରେ ଶୁଳ୍କ
Ṭāks basibā ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯିବା—Assessment of tax on a person or holding.

ଟାକ୍ସି—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ) —ଭଡ଼ାରେ ଚଲିବା ମଟର ଗାଡ଼ି—
Ṭāksi Taxi.
ଟେକ୍ସୀ **ଟେକ୍ସୀ**

ଟାକ୍ସି ଡ୍ରାଇଭର—ବୈଦେ.ବି.(ଇଂ)—ଭଡ଼ାବୁହା ମଟର ଗାଡ଼ିର ଚାଳକ—
Ṭāksi drāibhar A taxi-driver.
ଟେକ୍ସି ଡ୍ରାଇଭର **ଟେକ୍ସୀ ଡ୍ରାଇବର**

ଟାକ୍ସି ମିଟର—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ) —ଭଡ଼ାବୁହା ମଟର ଗାଡ଼ିରେ ଥିବା
Ṭāksi miṭar ଦୂରତ୍ୱ ଯନ୍ତ୍ର (ଯାହାଦ୍ୱାରା ଗାଡ଼ି କେତେ ବାଟ ଚଲିଛି
ଟେକ୍ସି ମିଟର **ଟେକ୍ସୀ ମିଟର** ଏହା ଜଣାଯାଏ)—Taxi-moter.

ଟାଙ୍କ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ଜଳାଧାର; ଟାଙ୍କି—
Ṭāṅk 1. Cistern; water-reservoir.
ଟାଙ୍କ ୨ । ମୋଟ ଲୁଚାଯନ୍ତରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ଗାଡ଼; ଯହିଁରେ ସୈନିକ-
ଟାଙ୍କୀ ମାନେ ବସି ଶତ୍ରୁବେଷ୍ଟିତ ସ୍ଥାନକୁ ନରପଦରେ ଯାଇ ଶତ୍ରୁକୁ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି—
2. Tank; armoured car'

ଟାଙ୍କୁଆ—ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଆମ୍ବ ଟାକୁଆ—
The stone inside the mango fruit.

ଟାଙ୍କ—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଟଙ୍କ) ଜଙ୍ଘ —
Ṭāṅka 1. Thigh.
ଠେଙ୍ଗ ୨ । (ସଂ. ଟଙ୍କ) ଗୋଡ଼—
ଟାଙ୍ଗ 2. Leg.
ଟାଙ୍କା ୩ । (ସଂ. ଟଙ୍କ ଧାତୁ) ସୂଚ୍ୟଦ୍ୱାରା ସିଲାଇ ବା ତାଗା—
ଟାଙ୍କା 3. A stitch.
ଠୁଙ୍କ ୪ । ପ୍ରହାରାଦିର ଏକ ଦୃଶ୍ୟ —
ଠାଙ୍କ 4. One shower of cudgelling or abuse.
(ଯଥା—ମୁଁ ତାକୁ ଆଚ୍ଛା କରି ଟାଙ୍କେ ଟେଚଲି ।)

ଟାଙ୍କା—ବୈଦେ. ବି. (ସଂ. ଟଙ୍କନ=ବନ୍ଧନ)—
Ṭāṅkā ୧ । ଲୁଗା ସିଲାଇ କରିବାର ଥର; ତାଗା—
ଟାଁକା 1. A stitch.
ଟାଙ୍କା ୨ । ମୋଟା ସିଲାଇ କରିବା—2, Rough sewing

ଟାଙ୍କି—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଟାଙ୍କ୍)—ବହୁ ପରିମିତ ଜଳ ବା ତୈଳ
Ṭāṅki ସଞ୍ଚୟ କରିବାର ବୃହତ୍ ଲୌହମୟ ଆଧାର—
ଟାଁକୀ Iron-tank for storing oil or water.
ଟାଙ୍କୀ
ଟାଙ୍କୀ ଦେ. ବି. (ସଂ. ଟଙ୍କ)—ପଥର କାଟିବାର ଲୁହା ଜନ୍ତ୍ରଣ—
Iron chisel for cutting stone.

ଟାଙ୍କିଟୁଙ୍କି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ବ୍ୟଙ୍ଗ) (ଭୁଲ. ପେଟେ ଠୁଙ୍କି ଦେବା,
Ṭāṅki-ṭuṅki debā ପେଟେ ମାର ଦେବା; ପେଟେ ଗେନ୍ଦ
ଠୁଙ୍କେ ଦେଓୟା ଦେବା)—ପେଟେ ଭୋଜନ କରିବା; ପେଟ ଭର୍ତ୍ତି
ଠୁଙ୍କ ଦେନା କର ଖାଇବା—To eat one's belly-ful.

ଖେଳା ଅନନ୍ତରେ କଂସାର ପଚାଳ ଟାଙ୍କିଟୁଙ୍କି ଦେଇ ସଜାର
ପାଖକୁ ଗଲଯାଏ—ପକାରମୋହନ. ଗଳ୍ପସପ୍ତକ ।

ଟାଙ୍କି ତେଲ—ଦେ. ବି. (ଇଂ ଟାଙ୍କ୍ + ସଂ. ତୈଳ)—ଯେଉଁ କେର-
Ṭāṅki tela ସିନ ତେଲ ପ୍ରଥମେ ଆମଦାନ ହୋଇ ଟାଙ୍କି ବା ବଡ଼
ବଡ଼ ଲୌହାଧାରରେ ସଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରଖାଯାଏ ଓ ପରେ
ବେପାରୀମାନଙ୍କୁ ଖୁଚୁରା ଭାବରେ ବିକ୍ରୟ କରାଯାଏ—
Keroisine oil at first stored in tanks at depots in bulk and afterwards sold in retail to dealers; bulk oil.

ଟାଙ୍କି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖୁବ୍ କସ କରି ଟାଣି ଧରିବା—
Ṭāṅki dharibā 1. To hold down by pulling tightly.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ନଥଉ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହୁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବସଦଉ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଜେ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବଦ୍ଦ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଦ୍ଦ' ଦେଖିବେ

୨ । ଓହ୍ଲାଇ ଧରିବା—

2. To hold a thing suspended.

ଟାଙ୍କିବା— ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଟଙ୍କ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ; ତୁଲ. ଇଂ ଟାକ୍)—

ଟାଁକିବା ୧ । ଛୁଞ୍ଚଦ୍ୱାରା ସିଲ୍ଲାଇ କରିବା; ଚାଗା ଗଲାଇବା—

ଟାଁକନା 1. To stitch; to sew roughly.

ଟାଂକା ୨ । ଦୁଇଖଣ୍ଡ କନାକୁ ଚାଗା ଗଲାଇ ସିଇଁବା—

2. To tack together two pieces of cloth.

୩ । (ସ. ତର୍କଣ) ହାତଦ୍ୱାରା କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଟେକି ବା ଧରି ତହିଁର ଓଜନକୁ ଅନୁକଳ କରିବା—

3. To estimate the approximate weight of an article by lifting or holding it on the palm.

୪ । (ସ. ଟଙ୍କ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ) (ରୋମ) ଟାଙ୍କୁରିବା=

4. (the down of the body) To stand on end; to horripilate.

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଟାଙ୍କି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କସି ହେବା—

ଟାଙ୍କି ହେବା 1. To sit tight (said of tight clothes).

(ଯଥା—ଏ କୁର୍ତ୍ତା ମୋ ବଦ୍ଦକୁ ଟାଙ୍କି ହଉଛି ।)

୨ । ଟାଙ୍ଗି ହେବା; ଝୁଲୁଚ ହେବା—

2. To be suspended.

ଟାଙ୍କ—ଦେ. ବ (ସ. ଟଙ୍ଗ=ଜଙ୍ଘ; ଟଙ୍କ=ଗୋଡ଼) —୧ । କଟିତଳ ଓ ପିଣ୍ଡି ଉପରର ଅସ୍ଥିମୟ ଅଂଶ; ଚୋଙ୍ଗ—

ଠେଙ୍ଗ 1. Buttock; rumpilium.

ଟାଁକ ୨ । ଜଙ୍ଘ—2. Thigh,

୩ । ଜଙ୍ଘ ତଳକୁ ଥିବା ଗୋଡ଼ର ଅଂଶ—

3. Part of the legs below the thigh.

୪ । **ଟାଙ୍କୁଆ** (ଦେଶ —4. Tāṅkuā (See).

ଗାଦେ (ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ ଓ ମେଦମାପୁର)—ଟାଙ୍କୁଆ (ଦେଶ) Tāṅkuā (See).

ଟାଙ୍କୁଆ—ଦେ. ବ (ସ. ଟଙ୍କ=ପାହାଡ଼)—ଉଇ ଢୁଙ୍କା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଉଇ ବସା (ଏଥିରୁ ଛତୁ ଜନ୍ମେ)—

ବମେଟା Matrix or mould or soft substance found inside the deep cavities of ant-hills from which mushrooms grow out.

ଗାଦେ (ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ ଓ ମେଦମାପୁର) ବ—ଆମ୍ବ ଟାଙ୍କୁଆ—

The seed of a mango fruit.

ଟାଙ୍କୁ ମହୁ—ଦେ. ବ—ଆମ୍ବ ଟାଙ୍କୁଆ ଆକୃତିବଶିଷ୍ଟ ଛୋଟ ଛୋଟ ମହୁଫେଣାରୁ ଜାତ ମହୁ—

Tāṅku mahu Honey from small hives shaped like mango-stones

ଟାଙ୍କୁର—ଦେ. ବ—ରୋମାଞ୍ଚ; ଘୁଲକୋଲ୍ଲମ—

ଟାଙ୍କୁରା Horripilation; loose-flesh.

ଶିହରା ପୁଲକାଇ

ଟାଙ୍କୁର ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଟଙ୍କ ଧାତୁ)—

ଟାଙ୍କୁରି ଉଠିବା ରୋମାଞ୍ଚିତ ହେବା; ଘୁଲଢଡ ହେବା—

ଶିହରେଉଠା To be suddenly horripilated.

ପୁଲକନା

ଟାଙ୍କୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଟଙ୍କ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ)—

ଟାଙ୍କୁରିବା ୧ । (ଦେହର ରୋମମାନ) ଭୟ, ଶୀତ, ଶିହରା ଚଳା, ବା ପ୍ରେମାଦ୍ଭଶଯ୍ୟରେ ଠିଆ ହେବା; ଘୁଲଢଡ ହେବା—

ରୋଂଗଟେ ଖଡ଼ା ହୋନା To stand on end; to bristle (the down of the body in an ecstasy of fear, love 'or intense cold).

ଟାଙ୍କୁରିବ ରୋମବତ୍ତ ଦାଦାର—ଗୋଲ୍ଲେକ ଘଦ୍ଦୁରେଖା ।

୨ । (ଶରୀର) ରୋମାଞ୍ଚିତ ହେବା—

2. (the body) To be horripilated.

ଟାଙ୍କୁ ହାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୁଇ ଜଙ୍ଘ ନକଟରୁ ଗୋଡ଼କୁ ହାଣି-

ଟାଙ୍କୁ ହାନିବା ଦେବା—1. To cut a person's the legs at the thighs.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅକର୍ମଣ୍ୟ କରିଦେବା—

2. (figurative). 2. To disable a person.

(ଯଥା—ମୁଁ ତୋ ଟାଙ୍କୁ ହାଣିଦେବି ।)

ଟାଙ୍କେ—ଦେ. ବ—ଏକ ଟାଙ୍କା ବା ଚାଗା ମାତ୍ର—

ଟାଙ୍କେ One stitch only.

ଠୋକନ ଦେ. ବ—ଗୁର୍ଦ୍ଦମ ମାଡ଼; ବିଶେଷ ପ୍ରହାର—

ଠୋକ A severe beating; a shower of thrashings.

ଟାଙ୍କେଇବା— ଦେ. କ୍ରି—ଟାଙ୍କିବାର ପ୍ରେରଣାରୂପ—

ଟାଁକେଇବା Causative form of Ṭāṅkibā.

ଟାଁକାନ ଟଁକାନା

ଟାଙ୍କେ ଛେଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବିଶେଷ ଆଘାତ କରିବା; ଖୁବ୍ ପ୍ରହାର

ଟାଙ୍କେ ଚ୍ଛେଚିବା ଦେବା; ଗୁର୍ଦ୍ଦମ ମାଡ଼ ଦେବା—

ଠୋକନ କସା To beat severely; to give a sound

ଟାଁକନା thrashing.

(ଟାଙ୍କେ କସିବା, ଟାଙ୍କେ ମାଡ଼ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟାଙ୍କେ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଟାଙ୍କେ ଛେଚିବା—

ଟାଙ୍କେ ଦେବା 1. To give a sound beating.

୨ । ଗୁର୍ଦ୍ଦମ ସୋଧନ ଦେବା—

2. To administer a shower of rebuke.

(ଟଙ୍କେ ଚଢ଼ା(ଚଢ଼େ,ଚ୍ଚିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟାଙ୍କୋ—ଗାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଟାଙ୍କୁଆ (ଦେଶ)

ଟାଙ୍କୋ Ṭākuā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉପ୍ତ	ଉଅ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଆକାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଟାଙ୍କୋରବା— ଗ୍ରା ଟି —ଟାଙ୍କୁରବା (ଦେଖ)
Ṭāṅkoribā Ṭāṅkuribā (See).

ଟାଙ୍ଗନା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଟାଙ୍ଗଣା (ଦେଖ)
Ṭāṅgnā Ṭāṅgaṇā (See).

ଟାଙ୍ଗଣ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଟଙ୍ଗନ୍; ଭୁଲ. ସ. ଭୁରଙ୍ଗମ)—
Ṭāṅgaṇa ୧ । ଛୋଟ ଘୋଡ଼ା; କ୍ଷୁଦ୍ରାକୃତି ଘୋଟକବିଶେଷ—
ଟାଙ୍ଗନ 1. A pony; a hill-pony; a tat.

ଗଲ ତଦ୍ଦଇ ଗଲୁଛ କେହ୍
କାହା ଟାଙ୍ଗଣ ଯାଉଛ ବହୁ—ଜଗନାଥ: ସମରତରଙ୍ଗ ।

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କୁ ପାହାଡ଼ିଆ ଘୋଡ଼ା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏମାନେ ଦ୍ରୁତଗାମୀ ଓ କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ । ଏମାନଙ୍କର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଖୁବ୍ ମଜଭୁତ୍ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ଖୁବ୍ ଚଞ୍ଚଳ ଓ କର୍ମଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (figurative) A brisk and active person.

(ଯଥା—ସେ ଘର ଟାଙ୍ଗଣ ଖଣ୍ଡେ ।)

ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ଟଙ୍ଗଣ)—ଟାଙ୍ଗଣା (ଦେଖ)
ଟାଂଗନା 1. Ṭāṅgaṇā (See).

ଟାଂଗନା ୨ । (ସ. କଙ୍ଗୁ) କୃଷିଜାତ ବାର୍ଷିକ ଶସ୍ୟବିଶେଷ; କଙ୍ଗୁ—
କଂଗୁ 2. Italian millet; Setaria Italica.

କଂକୁନୀ, କଙ୍କନୀ [ଦ୍ର—ଏହାର କାଣ୍ଡ ସିଧା, ସରୁ ଓ ଟାଣୁଆ ।] (Haines).

ଟାଙ୍ଗଣା—ଦେ. ବ (ସ.ଟଙ୍ଗଣ;ଟଙ୍କଣ)—ସୋହାଗା; ଔଷଧାଦୁ ବିଶେଷ—
Ṭāṅgaṇā Borax, Sodas Biboras.
ସ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଲୋହଦ୍ରାବ୍ୟ, କନକ, ଧାତୁବଜ୍ରକ, ଟଙ୍କଣ, ଗଙ୍ଗେଶ, ସୌଭାଗ୍ୟ; ସାର; ଧାତୁଦ୍ରାବକ, ଟଙ୍କଣ, ଟଙ୍କଣ, ଟଙ୍କ, ଟଙ୍କ
ସୋହାଗା, ଟଙ୍କଣ
ଟଙ୍କଣା, ସୁହାଗା
ଫା. ଙ୍ଗାର୍
ଆ. ବୁରକ୍
ତେ. ବେଲଗାରମ୍, ଏଲ୍ଲଗାରମ୍
ମ. ଟଙ୍କଣଖାର, ସ୍ୱାଗୀଖାର, ସବାଗୀ
ଗୁ. ଟଙ୍କଣଯାଟ୍ସୋ, ଟଙ୍କଣଫୁଲ୍ସୋ

ଟାଙ୍କୋରବା— ଗ୍ରା ଟି —ଟାଙ୍କୁରବା (ଦେଖ)
Ṭāṅkoribā Ṭāṅkuribā (See).

ଟାଙ୍ଗନା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଟାଙ୍ଗଣା (ଦେଖ)
Ṭāṅgnā Ṭāṅgaṇā (See).

ଟାଙ୍ଗଣ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଟଙ୍ଗନ୍; ଭୁଲ. ସ. ଭୁରଙ୍ଗମ)—
Ṭāṅgaṇa ୧ । ଛୋଟ ଘୋଡ଼ା; କ୍ଷୁଦ୍ରାକୃତି ଘୋଟକବିଶେଷ—
ଟାଙ୍ଗନ 1. A pony; a hill-pony; a tat.

ଗଲ ତଦ୍ଦଇ ଗଲୁଛ କେହ୍
କାହା ଟାଙ୍ଗଣ ଯାଉଛ ବହୁ—ଜଗନାଥ: ସମରତରଙ୍ଗ ।

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କୁ ପାହାଡ଼ିଆ ଘୋଡ଼ା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏମାନେ ଦ୍ରୁତଗାମୀ ଓ କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ । ଏମାନଙ୍କର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଖୁବ୍ ମଜଭୁତ୍ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ଖୁବ୍ ଚଞ୍ଚଳ ଓ କର୍ମଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (figurative) A brisk and active person.

(ଯଥା—ସେ ଘର ଟାଙ୍ଗଣା ଖଣ୍ଡେ ।)

ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ଟଙ୍ଗଣ)—ଟାଙ୍ଗଣା (ଦେଖ)
ଟାଂଗନା 1. Ṭāṅgaṇā (See).

ଟାଂଗନା ୨ । (ସ. କଙ୍ଗୁ) କୃଷିଜାତ ବାର୍ଷିକ ଶସ୍ୟବିଶେଷ; କଙ୍ଗୁ—
କଂଗୁ 2. Italian millet; Setaria Italica.
କଂକୁନୀ, କଙ୍କନୀ [ଦ୍ର—ଏହାର କାଣ୍ଡ ସିଧା, ସରୁ ଓ ଟାଣୁଆ ।] (Haines).

ଟାଙ୍ଗଣା—ଦେ. ବ (ସ.ଟଙ୍ଗଣ;ଟଙ୍କଣ)—ସୋହାଗା; ଔଷଧାଦୁ ବିଶେଷ—
Ṭāṅgaṇā Borax, Sodas Biboras.
ସ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଲୋହଦ୍ରାବ୍ୟ, କନକ, ଧାତୁବଜ୍ରକ, ଟଙ୍କଣ, ଗଙ୍ଗେଶ, ସୌଭାଗ୍ୟ; ସାର; ଧାତୁଦ୍ରାବକ, ଟଙ୍କଣ, ଟଙ୍କଣ, ଟଙ୍କ, ଟଙ୍କ
ସୋହାଗା, ଟଙ୍କଣ
ଟଙ୍କଣା, ସୁହାଗା
ଫା. ଙ୍ଗାର୍
ଆ. ବୁରକ୍
ତେ. ବେଲଗାରମ୍, ଏଲ୍ଲଗାରମ୍
ମ. ଟଙ୍କଣଖାର, ସ୍ୱାଗୀଖାର, ସବାଗୀ
ଗୁ. ଟଙ୍କଣଯାଟ୍ସୋ, ଟଙ୍କଣଫୁଲ୍ସୋ

ଟାଙ୍କୋରବା— ଗ୍ରା ଟି —ଟାଙ୍କୁରବା (ଦେଖ)
Ṭāṅkoribā Ṭāṅkuribā (See).

ଟାଙ୍ଗନା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଟାଙ୍ଗଣା (ଦେଖ)
Ṭāṅgnā Ṭāṅgaṇā (See).

ଟାଙ୍ଗଣ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଟଙ୍ଗନ୍; ଭୁଲ. ସ. ଭୁରଙ୍ଗମ)—
Ṭāṅgaṇa ୧ । ଛୋଟ ଘୋଡ଼ା; କ୍ଷୁଦ୍ରାକୃତି ଘୋଟକବିଶେଷ—
ଟାଙ୍ଗନ 1. A pony; a hill-pony; a tat.

ଗଲ ତଦ୍ଦଇ ଗଲୁଛ କେହ୍
କାହା ଟାଙ୍ଗଣ ଯାଉଛ ବହୁ—ଜଗନାଥ: ସମରତରଙ୍ଗ ।

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କୁ ପାହାଡ଼ିଆ ଘୋଡ଼ା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏମାନେ ଦ୍ରୁତଗାମୀ ଓ କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ । ଏମାନଙ୍କର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଖୁବ୍ ମଜଭୁତ୍ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ଖୁବ୍ ଚଞ୍ଚଳ ଓ କର୍ମଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (figurative) A brisk and active person.

(ଯଥା—ସେ ଘର ଟାଙ୍ଗଣା ଖଣ୍ଡେ ।)

ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ଟଙ୍ଗଣ)—ଟାଙ୍ଗଣା (ଦେଖ)
ଟାଂଗନା 1. Ṭāṅgaṇā (See).

ଟାଂଗନା ୨ । (ସ. କଙ୍ଗୁ) କୃଷିଜାତ ବାର୍ଷିକ ଶସ୍ୟବିଶେଷ; କଙ୍ଗୁ—
କଂଗୁ 2. Italian millet; Setaria Italica.
କଂକୁନୀ, କଙ୍କନୀ [ଦ୍ର—ଏହାର କାଣ୍ଡ ସିଧା, ସରୁ ଓ ଟାଣୁଆ ।] (Haines).

ଟାଙ୍ଗଣା—ଦେ. ବ (ସ.ଟଙ୍ଗଣ;ଟଙ୍କଣ)—ସୋହାଗା; ଔଷଧାଦୁ ବିଶେଷ—
Ṭāṅgaṇā Borax, Sodas Biboras.
ସ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଲୋହଦ୍ରାବ୍ୟ, କନକ, ଧାତୁବଜ୍ରକ, ଟଙ୍କଣ, ଗଙ୍ଗେଶ, ସୌଭାଗ୍ୟ; ସାର; ଧାତୁଦ୍ରାବକ, ଟଙ୍କଣ, ଟଙ୍କଣ, ଟଙ୍କ, ଟଙ୍କ
ସୋହାଗା, ଟଙ୍କଣ
ଟଙ୍କଣା, ସୁହାଗା
ଫା. ଙ୍ଗାର୍
ଆ. ବୁରକ୍
ତେ. ବେଲଗାରମ୍, ଏଲ୍ଲଗାରମ୍
ମ. ଟଙ୍କଣଖାର, ସ୍ୱାଗୀଖାର, ସବାଗୀ
ଗୁ. ଟଙ୍କଣଯାଟ୍ସୋ, ଟଙ୍କଣଫୁଲ୍ସୋ

ଅଞ୍ଜନ ଆଦରେ ଏହାର ବହୁଧା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଲୁଗା ଆଦି ରଙ୍ଗାଇବାକୁ ଦେଲେ ରଙ୍ଗରେ ଟାଙ୍ଗଣା ମିଶାଇଲେ ରଙ୍ଗ ବେଶି ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ । ଲୁହା, ତିତଲ, ସୁନା ରୁପା, ଓ କାରବାଇଦ ଝାଲବାରେ ମଧ୍ୟ ଟାଙ୍ଗଣା ଲଗେ । ସାଧାରଣତଃ ଅସଲ ଧାତୁକୁ ଟାଙ୍ଗଣା ଓ ଘୋଡ଼ାଦେବା ଟାଙ୍ଗଣାକୁ ଟାଙ୍ଗଣାଖଇ ବା ସୋହାଗା କୁହାଯାଏ ।]

ଟାଙ୍ଗଣା ଖଇ—ଦେ. ବ. (ସ. ଟଙ୍ଗଣକ୍ଷାର)—ନଅାଁରେ ପକାଯିବାରୁ ଫୁଲୁଯିବା ଟାଙ୍ଗଣା—Fried borax.
Ṭāṅgaṇā khai
ଟଙ୍କଣଖାର [ଦ୍ର—ଟାଙ୍ଗଣାକୁ ନଅାଁରେ ପକାଇଲେ ତାହା ଟଙ୍କଣାଖାର ଖୁବ୍ ବଡ଼ ହୋଇ ଫୁଲ ଯାଏ । ଉକ୍ତ ଖଇ ଫୁଲୁକା, ଦାଲୁକା ଏବଂ ଏହା ସହଜରେ ଚୂନା ହୋଇଯାଏ ।]

ଟାଙ୍ଗର—ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ଟଙ୍କ) ବୃକ୍ଷଲତାଗୁଳ୍ମ ପାହାଡ଼ିଆ ଭୂମି; ଟାଙ୍ଗି—
ଟାଙ୍ଗରା 1. Rocky land; a barren hilly tract.
ଟଙ୍କର
ଟାକ ୨ । ମସ୍ତକର କେଶଗୁଳ୍ମନତା—
ଗଂଜ, ଚାନ୍ଦଲାଇ 2. Baldness of the head.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଢେକା—
A brickbat or clod of earth for throwing.

ଦେ. ବଣ—ଟାଙ୍ଗର୍ (ଦେଖ)—Ṭāṅgarā (See)

ଟାଙ୍ଗର୍—ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ଟଙ୍କ) ରୋଗବିଶେଷ; ଯେଉଁ ରୋଗ ହେଲେ ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଝଡ଼ିପଡ଼ି ଯାଏ; ଖଲ୍ଲାଟ; ମସ୍ତକର
Ṭāṅgarā
ଟାକ କେଶଗୁଳ୍ମନତା—1. Alopacia; baldness.
ଗଂଜ; ଚାନ୍ଦଲାଇ
କୋଲଂଗା ୨ । (ସ. ବ୍ୟଙ୍ଗଟ=ଶିକା) ଝୋଟଡ଼ା; ରନ୍ଧନଶାଳାରେ
ତଗାର, ତାଖା ହାଣ୍ଡି ଅବା ରଖିବାର ମାଟିର ପିଣ୍ଡୀ ବା ଛଅ ସ୍ଥାନ—
2. A grooved niche in the kitchen for keeping cooking pots.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ—ପାହାଡ଼ିଆ ଓ ଭୂଭେଦ-ଶୂନ୍ୟ (ଭୂମି)—Barren and hilly (tract of land).

(ଟାଙ୍ଗର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବଣ—୧ । ଚଦ୍ଦାମୁଣ୍ଡିଆ; ଯାହା ମୁଣ୍ଡର
ଟାକୁୟା; ଟେକୋ ମଝିରୁ ବାଳଯାକ ଝଡ଼ିପଡ଼ି ଯାଇଥାଏ—
ଚାଁଦଲା, ଗଂଜା 1. Bald-headed.
ଟାକପଡ଼ା ୨ । କେଶଗୁଳ୍ମନ (ମସ୍ତକ)—
ଚାନ୍ଦଲା 2. Bald (head).

ଟାଙ୍ଗରପୁଟ—ଦେ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Ṭāṅgarā-puṭa A kind of tree.

[ଦ୍ର—ଏହା ଇଟା ବାଡ଼ି ଓ ପଥର ସଙ୍କରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ପତ୍ର ଶ୍ୱେତ, ସରୁ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଚକ୍ରଣ । ଏହାର ରସ ପଚ୍ଛିଲ, ଉକ୍ତ ଏବଂ କଟୁ । ଏହାର ସମୂଳ ପତ୍ରର ପ୍ରଲେପ ଅର୍ଶଦଗ୍ଧ ବ୍ରଣ ଓ ଉଣ୍ଡାଉକଜନିତ ବ୍ରଣ ଓ ଶୋଥ ପ୍ରଶମନ କରେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ଅଆଳମେଁ ରହିଛି ବୋଧହୁଏ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଚିହ୍ନ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, 'ଝଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଝଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖୋ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଖା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଟେ' ଦେଖିବେ ।

ଟାଙ୍ଗରାମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ—ଯାହା ମୁଣ୍ଡରୁ ବାଳ ଉପୁଡ଼ି ଯାଇଅଛି—
Tāṅgarā muṇḍā — Bald-headed.
ଟେକୋ ମଂଜା

(ଟାଙ୍ଗରାମୁଣ୍ଡୀ; ଟାଙ୍ଗରାମୁଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଟାଙ୍ଗର୍ ମୁଣ୍ଡିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟାଙ୍ଗା—ପ୍ରାଦେ.—୧ । (ଗନ୍ତ୍ରୀମ) ବ—ଏକଜଣିଆ ବା ଏକ-
Ṭāṅgā — ଘୋଡ଼ିକିଆ ଦୁଇଚକିଆ ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍‌ଲଗା ଗାଡ଼ି; ଝଟକା—
1. A springed cart drawn by a single bullock or horse.

[ଦ୍ର—ଏହା ମାଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହାକୁ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ୍କା କୋଚ୍ଚଯାଏ ।]

୨ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଦୁଇଚକିଆ ଛପ୍‌ରାଲ୍ଲ ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ି—2. A kind of hooded two-wheeled carriage drawn by a horse.

[ଦ୍ର—ଏ ଗାଡ଼ିର ପଛଆଡ଼େ ଆରୋହୀଙ୍କ ଅସନ ଥାଏ ଓ ଆରୋହୀମାନେ ପଛଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ବସନ୍ତି ଓ ଆଗଯାଏ ଗାଡ଼ିଆନ୍ ବସେ । ଏ ଗାଡ଼ିର ଚକ ଖୁବ୍ ଓ ଆରୋହୀଙ୍କ ଅସନ ମଧ୍ୟ ଭୂମିଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚାରେ ଥାଏ । ଗାଡ଼ି ଓଲଟି ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ଆରୋହୀଙ୍କର ଗୁରୁତର ଆଘାତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ନ ଥାଏ ।]

ଟାଙ୍ଗି—ଦେ. ବ ୧ । (ସଂ. ଟଙ୍କ; ତୁଳ. ଟଙ୍ଗ) କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼—
Ṭāṅgi — 1. Hill; hillock.
ଡାଙ୍ଗ ୨ । ଟାଙ୍ଗର; ପାହାଡ଼ିଆ ସ୍ଥାନ—2. Hilly country.
ଡୁଙ୍ଗର ୩ । ପ୍ରସ୍ତରମୟ ପ୍ରଦେଶ—3. Stony country.
ଟାଂଗୀ ୪ । (ସଂ. ଟଙ୍କ) ଖୁବ ଛୋଟ କୁରଢ଼ି—
ଟାଙ୍ଗୀ 4. Small axe; hatchet; tomahawk.

ପ୍ରାଦେ—୧ । (ସିଂଭୂମ, ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପାରସା—
Poleaxe.

ଟାଙ୍ଗିଆ—ଦେ. ବ—ଟାଙ୍ଗି (୪) (ଦେଖ)
Ṭāṅgiā — Ṭāṅgi (4) (See)

ଟାଙ୍ଗିଆ ପଶା—ଦେ. ବ—୧ । ଟାଙ୍ଗିଆ ଦେହରେ ଲଗିଥିବା ଲୌହଖଣ୍ଡ;
Ṭāṅgiā paśā — ଟାଙ୍ଗିଆର ଫଳକ—
1. The blade of a hatchet.

୨ । ଟାଙ୍ଗିଆର ପଛଆଡ଼ ବା ବେଦ ଧରି ଚାଦାର ପଶା ବା ଲୌହାଂଶଦ୍ୱାରା ବଆଯିବା ପ୍ରହାର—2. A blow with the blunt side of a hatchet.

ତୁଳନାତ୍ମକ ଟାଙ୍ଗିଆ ପଶା—ତଗ ।

ଟାଙ୍ଗିବଥୁଆ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଟଙ୍କବାସୁକ) ଟଙ୍କବଥୁଆ (ଦେଖ)
Ṭāṅgi-bathuā — Ṭaṅka-bathuā (See)

ଟାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ତୁଙ୍ଗ=ଉଚ୍ଚ ବା ଟଙ୍କ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା)—
Ṭāṅgibā — ୧ । ଝୁଲାଇବା; ଲମ୍ବାଇବା; କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ଓହଳାଇବା—1. To hang or suspend a thing with a rope or string.

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ (ଲୁଗା, ସଜାର୍ ଆଦିକୁ) ଦଉଡ଼ି ଉପରେ ଟାଣି ଦେବା—2. To suspend or put a thing (cloth etc.) on a string.

ଟାଙ୍ଗି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଝୁଲ୍ଲି ହୋଇ ରହିବା ବା କଣି ହୋଇଯିବା—To remain suspended.

ଟାଙ୍ଗାନ ହଓୟା

ଟାଙ୍ଗ୍ରା ହୋନା (ଯଥା—ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡାପାଖ ଉଲ୍ଲର ହୋଇଗଲେ ଯୁଆଳରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବଳଦଙ୍କ ବେକ ଟାଙ୍ଗି ହୋଇଯାଏ ।]

ଟାଙ୍ଗେରା—ପ୍ରା. ବ ଓ ବିଶ—ଟାଙ୍ଗର୍ (ଦେଖ)
Ṭāṅgerā — Ṭāṅgarā (See)

ଟାଟ୍‌ଲୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ—ଚକ୍ଚାମୁଣ୍ଡିଆ—
Ṭāṭ-lu — Bald headed.

ଟାଟାରିକ୍ ଏସିଡ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ ଟାର୍ଟାରିକ୍ ଏସିଡ୍)—
Ṭāṭārik esid — ଇନ୍ଦୁଳରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରସାୟନିକ ଦ୍ରବ—
ଟାଟାରିକ୍ ଏସିଡ୍ — Tartaric acid.
ଟାଟାରିକ୍ ଏସିଡ୍

ଟାଟି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ତୁଳ. ହି. ଟଟ୍ଟୀ)—ଚାଟ୍ଟି; ବାଉଁଶ-
Ṭāṭi — ବଦ୍ଧା ବା ପାଉଁଚରେ ବୁଣାହୋଇଥିବା ପରଦା; ଉଲେଇ—
A partition made of split bamboo woven together.

ଟାଡ଼୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ତୁଳ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ) ବ—
Ṭāṛd — ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବାହୁରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଚାଡ଼—
An ornament for the arm; armlet.

ଟାଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତନ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି କରିବା; ତୁଳ. ସଂ. କଟିନ; ପ୍ରା. କଟିଣ)—୧ । କର୍କଶତା—1. Harshness;
ଟାନ rudeness; roughness.
କଠିନ, କଡ଼ା ୨ । କାଠିନ୍ୟ—Hardness; rigidity.

୩ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ଦମ୍ଭ—
3. Patience; courage.

୪ । ଗର୍ବ; ଗୁମାନ —
4. Pride; arrogance; haughtiness.

୫ । ଅଶ୍ଳ; ଦାମ୍ଭିକତା; ଉଦ୍ଧତ୍ୟ—
5. Brazenness; impudence.

୬ । ଜୋର୍—6; Force.

୭ । କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ; ମନଯୋଗ; ଆସକ୍ତି—
7. Tendency; eagerness; inclination.

(ଯଥା—ସଂସାର ପ୍ରତି ମନୁଷ୍ୟର ଗୋଟାଏ ଟାଣ ଥାଏ ।)

୮ । ସ୍ରୋତର ବେଗ—
8. Velocity of a current of water.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଓ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ତ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

୯ । ଟିକା; ଆକର୍ଷଣ—9. Attraction; pull.

୧୦ । ନିଷ୍ଠୁରତା—10. Cruelty.

ଯେଉଁ ପଣେ ଅର୍ଜି ମୋର ପାଶେ କର୍ଜ ଦୋର ଅତରର ଟାଣ ଗୋ—
ବଦସୂର୍ଜ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୧ । ଶକ୍ତି—11. Power.

ଦୁଃଖେ ପାପେ ମଙ୍କ ଫାସାରୁକ ଶ୍ରୀଚ ଟାଣ ପଡ଼ୁଯାଏ ଜଣା—
ଜଦଚରଣୋର. କର୍ଣ୍ଣରତ୍ନୀ ।

୧୨ । ଦୈହିକ ବଳ—12. Bodily strength.

୧୩ । ମାନସିକ ବଳ—13. Strength of mind.

୧୪ । (ବ. ରୂ ଅନୁକୂଳ) ମାନସିକ ଆକର୍ଷଣ—
14. Attachment; partiality.

ବି. ବଣ—୧ । କଠିନ; କଡ଼ା—1. Hard; rigid; strong; callous; tough.

ମନେ କଲ ଯମ ବାଣଭ ବଡ଼ ଟାଣ—କୃଷ୍ଣଜଂଦ୍ର. ମହାଭରତ. ବନ ।

୨ । କର୍କଶ; ନିଷ୍ଠୁର—2. Harsh; cruel.

୩ । ଦୁଃସ୍ଥ; ଅସହ୍ୟ—3. Unbearable.

୪ । ଦାମ୍ଭିକ—4. Brazen-faced.

୫ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରବିଶିଷ୍ଟ—5. Loud.

୬ । ସଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ; ସଙ୍ଗତିସମ୍ପନ୍ନ—
6. Well to do; better off.

୭ । ଶ୍ରମସହିଷ୍ଣୁ; କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ—
7. Able to bear strain; hardy.

୮ । ମହର୍ଘ; ଉଚ୍ଚ (ମୂଲ୍ୟ)—8. Dear; high (price).

୯ । ସବଳ—9. Strong.

ଟାଣ କରିବା—ବି. କ୍ରି—ଭୁରୁଭୁଡ଼ାଇବା; ଆଖି ଦେଖାଇବା; ଦାମ୍ଭିକତା ପ୍ରକାଶ କରିବା—Tāṇa karibā To speak impudently; to brazen.

ଟାଣ କାଢ଼ିବା—ବି. କ୍ରି—ଟାଣ କରିବା (ଦେଖ) Tāṇa kārḍhibā Tāṇa karibā (See)

ଟାଣ ଖରା—ବି. ବ—ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବା ଅସହ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ—
Tāṇa kharā Excessive or unbearable rays of the sun.
ପ୍ରଚଣ୍ଡରୋଦ କଡ଼ାଧୂପ

ଟାଣ ଖୁଣ୍ଟା—ବି. ପଦ୍ୟ. ବଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୀଡ଼ାଦାୟକ—
Tāṇa khuṇṭā 1 Very painful.

୨ । ମର୍ମନ୍ତୁଦ—2. Cutting to the quick.

ଟାଣ ଖୁଣ୍ଟା ଗୁରୁଜନ ଉଚ୍ଚନାରୁ ମୋ ପ୍ରାଣ ସର୍ତ୍ତା ସହିବ—
ବଦସୂର୍ଜ୍ୟ, ଜଗୋପ୍ତଚନ୍ଦ୍ର ୫ ଗୀତ ।

ଟାଣଟାଣ କଥା—ବି. ବ—କର୍କଶ ବା ଅସହ୍ୟ ବାକ୍ୟ—
Ṭāṇa-ṭāṇa kathā Harsh language.
ଶକ୍ତକଥା, କଡ଼ା କଡା ବାତ୍

ଟାଣଟୁଣ—ବି. ବ (ଅନର୍ଥକ ୨ୟ ସନ୍ଦରର)—୧ । ଗର୍ବ; ଦାମ୍ଭିକତା—
Ṭāṇa-ṭuṇa 1. Pride; arrogance.

୨ । ଟଣା; ଓଟସ୍ତ—2. Pulling and pushing.

୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଅବସ୍ଥା—
3. State of dire need or want.

ଟାଣପଣ—ବି. ବ—୧ । ଦମ୍ଭ; ଗର୍ବ—1. Arrogance.
Ṭāṇa-paṇa କରଅଛ ଟାଣପଣ ଗଙ୍ଗାର ବୁମର—ଭଥାନାଥ. ବାଣହରଣ ।

କଡ଼ାଇ ୨ । ଦାମ୍ଭିକତା—2. Brazenness; impudence.

(ଟାଣପଣିଆଁ-ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ସମୃଦ୍ଧିଶାଳିତା
3. Affluence; well-to-do condition.

ଟାଣମୁହାଁ—ବି. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେଉଁ ଲୋକର ମୁହଁ ଟାଣ, ଅର୍ଥାତ୍
Ṭāṇa-muhāṅ ଯେଉଁ ଲୋକ ଅପରାଧର ଦୋଷ ବା ଅପରାଧକୁ
(ଟାଣମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) ମୁହଁରେ ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ; ଭୁରୁଡ଼ା—
1. One (e. g. a thief) who does not easily confess his guilt.

[ଯଥା—ଚୋରମାନେ ଟାଣମୁହାଁ ।]

୨ । ଦାମ୍ଭିକ—2. Brazen-faced; impudent.

୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—Shameless.

ଟାଣହତା—ବି. ବଣ—୧ । ଯେଉଁ ଅଳସୁଆ ବଳଦ ବା ଶ୍ରମ ଗୁଡ଼ାଏ
Ṭāṇa-hatā ମାଡ଼ ନ ଖାଇଲେ କାମ କରେ ନାହିଁ
ବା ଭଲ କରି ପଢ଼ାପଢ଼ି କରେ ନାହିଁ—
1. One (bullock or pupil) who does not work properly unless soundly cudgelled.

୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଅଳସୁଆ ବଳଦ ବା ଅମନଯୋଗୀ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ାଏ ପ୍ରହାର କରି କାମରେ ଲଗିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରେ; ଉଦ୍ଗିଡ଼କ; ନିଷ୍ଠୁର—2. High-handed; one who gives a sound cudgelling to unwilling bullocks or pupils and makes them work.

୩ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଆପଣା ଭିତରେ ପଡ଼ିଥିବା କାମକୁ ଭୁଲାଇ ଦିଏ—
3. A person who accomplishes a work without waiting for help from others.

ଟାଣହାତ—ବି. ବ—କଠୋର ଶାସନ—Iron rule.
Ṭāṇa hāta ବି. ବଣ—ଟାଣହତା (ଦେଖ)
(ଟାଣହାଉଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) Ṭāṇahātā (See)

ଟାଣି—ବି. ବ (ସଂ. ତନ ଧାତୁ)—ଲୁଗା ବୁଣିବାବେଳେ ତନ୍ତରେ
Ṭāṇi ଯେଉଁ ସୂତାକୁ ଟାଣି କରି ରଖାଯାଇ ଥାଏ; ବସ୍ତ୍ରର ଲମ୍ବ-
ଟାନା ବାଗର ସୂତା—Warp.
तानी; तानी

[ଦ୍ର— ତନ୍ତରେ ପ୍ରଥମେ ଲମ୍ବାଗର ସୂତାମାନଙ୍କୁ ଟାଣି କରି ରଖାଯାଏ ଓ ପରେ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଚଉଡ଼ାବାଗର ସୂତାକୁ କାଣ୍ଡିଆ ଦ୍ୱାରା ଉରଣା କରାଯାଇ ଲୁଗା ବୁଣାଯାଏ ବୋଲି ଏ ସୂତାମାନଙ୍କର ନାମ ଯଥାକ୍ରମେ ଟାଣି ଓ ଉରଣି ହୋଇଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଟଏବ୍ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ।

ଦେ. କ୍ରି· ବଣ (ଟାଣିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ)—
ଟେନେ କର୍କଶରୂପେ; ନିଷ୍ଠୁରଭାବରେ—Harshly; cruelly.

ତାନକର ଟାଣି ପଛେ ପଛେ ବୋଲୁ— କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଟାଣି ଓଟାରି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ ('ଟାଣିବା' ଓ 'ଓଟାରବା' କ୍ରିୟାର Ṭāṇi oṭāri ଅସମାପିକାରୂପ କ୍ରି. ବଣ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—
ଟାଣି ଟୁଣି (ଦେଖ)
Ṭāṇi-ṭuṇi (See)

ଟାଣିଟୁଣି—ଦେ. କ୍ରି ବଣ (ଅସମାପିକା ରୂପ)—୧ । ନିଃଶେଷ କରି; Ṭāṇi-ṭuṇi ସମସ୍ତ ଟାଣି ନେଇ—1. Drawing out
ଟେନେଟୁନେ; **ତାନଖୀ ଚକର** everything completely.
ନେ ବଳଦ ଟାଣିଟୁଣି; ଅଉ ନାହିଁ ଟୋଓଡାପାଣି । ଶିଶୁଗୀତ ।
୨ । ବହୁ ପରିଶ୍ରମ ସହ; ଖୁବ୍ ଜୋରରେ—
2. Laying much stress or strain; with much straining.
୩ । ବଡ଼ ଘାଟ କରି—3. Loudly.
ଦ୍ରୋଣ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କର୍ଣ୍ଣ ଯେ ଶଲ୍ୟଙ୍କୁ ନ ଜଣି
ନ କହ ସଭା ମଧ୍ୟେ ଡୋଇ ଟାଣିଟୁଣି—କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭରତ ଉଦ୍ୟୋଗ ।
୪ । ଉଦ୍ଦଓଟାର; କ୍ଲିଷ୍ଟାର୍ଥ ବା କଲ୍ପିତାର୍ଥ ପ୍ରଯୋଗପୂର୍ବକ—
4. By much straining of language; by applying far-fetched meaning.
ଅପଣ ନ ହୁଏ ଟାଣିଟୁଣି ଏକ ପ୍ରକାର ପାଠ ଲଗାଇସିବେ ।
ପଙ୍କଜମୋହନ. ହନୁମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

[ଦ୍ର—କୌଣସି ବାକ୍ୟାର୍ଥ ବକ୍ତାଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟର ଅନୁକୂଳ ନ ହେଲେ କ୍ଲିଷ୍ଟାର୍ଥ ବା କଲ୍ପିତାର୍ଥ ପ୍ରଯୋଗ କରି ତାଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟର ଅନୁକୂଳ ଅର୍ଥ କରି ଗଲେ ଏହି ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୋଗ କରିଯାଏ ।]

୫ । ଗର୍ବ ପ୍ରକାଶ ବା ଅଟ୍ଟାଳନପୂର୍ବକ—
Boastfully; arrogantly.

ଟାଣିଟୁଣି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ Ṭāṇi-ṭuṇi hebā ହେବା ବା ଦ୍ୱିଧା କରିବା; କୁନ୍ଥ୍ କୁନ୍ଥ୍ ହେବା-
1. To hesitate to do a thing.
୨ । ଅଭାବ ବା ନଅଣ୍ଟା ଯୋଗୁଁ ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ସଙ୍କୁଚିତ ବା କୁଣ୍ଠିତ ହେବା; ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠ ହେବା—
2. To stint at spending money (due to want).
୩ । ଗର୍ବିତ ହେବା; ଅଟ୍ଟାଳନ କରିବା—
3. To be arrogant; to brag.
ନ ଥାଉ କରି ଠର ଭୁଲରେ ଅରଣି
କହୁଥାଅ ସଭାରେ ଡୋଇ ଟାଣିଟୁଣି—କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଟାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.(ସଂ. ତନ୍ ଧାତୁ=ଅକର୍ଷଣ କରିବା; ସଂ. ଆକର୍ଷଣ)—
Ṭāṇibā ୧ । ଟାଣିବା; ଓଟାରିବା; ଆକର୍ଷଣ କରିବା—
ଟାନା; **ଖୀଚନା,ଟାନନା** 1. To draw; to attract; to pull.
[ଟଣା(ଣେ)ଇବା—ଜିଜନ୍ତରୂପ] ୨ । (ଛତା) ଉପରେ ବସ୍ତୃତ କରିବା—
2. To spread above (umbrella etc).
୩ । (ଗାର; ଚଉ) କାଢିବା; ଆଙ୍କିବା; ଲେଖିବା—
3. To draw (a figure or line).
୪ । (ସୂତା) ଲମ୍ବ ଭାବରେ ଟାଙ୍ଗିବା—
4. To lay (a line or rope).
୫ । (ରେଖା ଆଦି) ଲମ୍ବରେ ବଢ଼ାଇବା; ଲମ୍ବ କରିବା—
5. To lengthen (a straight line).
୬ । (ପାଣିକୁ) ନିଃଶେଷ କରିବା ବା ଶୁଖାଇବା—
6. To drain out (water)
୭ । (ଗଞ୍ଜେଇ ଧୂଆଁ ଆଦି) ଶୋଷିବା—
7. To suck or inhale.
୮ । (ପେଟ, କାନ) ବ୍ୟଥା କରିବା—
8. To ache (said of belly and ear.)
୯ । ଜୋର କରିବା ବା ଚେଷ୍ଟା କରିବା—
9. To strain.

ଟାଣ, ଟାଙ୍ଗାନ ୧୦ । (ମଶିର, ଗୁନ୍ଥା ଆଦିର) ମୁଣ୍ଡରେ ଦଉଡ଼ି
ଟାଂଗନା ବାନ୍ଧି ବସ୍ତାର ପୂର୍ବକ ବାନ୍ଧିବା; ଟଙ୍ଗାଇବା—
10. To hang up a canopy or mosquito-net.
୧୧ । ଏକ ବସ୍ତୁର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡ ବା ମଝିକୁ ସ୍ଥିର ରଖି ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡକୁ ବା ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ବିପରୀତ ଦିଗକୁ ଓଟାରିବା—
11. To pull a thing on one sideor in opposite directions.
(ଯଥା—ରବର ଖଣ୍ଡ ବା ସୂତାକୁ ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରୁ ଟାଣିଲେ ଭାଙ୍ଗି ବଢ଼ିଯାଏ ।)

[ଦ୍ର—ଟାଣିବା, ଟେକିବା, ଓଟାରବା ସମାର୍ଥବୋଧକ; ଝିଙ୍କିବାରେ ଏକକାଳୀନ ଜୋର୍ ପ୍ରଯୋଗ କରିଯାଇ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଛାଡ଼ିଦା ଶିଥିଳ ହେବାର ସୂଚନା ରହିଥାଏ । ଅପେ ଠିଆ ହୋଇ ଅନ୍ୟବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅପଣା ଆଡ଼କୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ବଳ ପ୍ରଯୋଗ କରିବାକୁ ଓଟାରବା ଏବ ଅପେ ଗଛ କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଆକୃଷ୍ଟ ବସ୍ତୁକୁ ମଧ୍ୟ ଗଛ କରିବାକୁ ଟାଣିବା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଟାଣି ଭରଣି—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର)—ଲୁଗା ବୁଣିବାରେ ତନ୍ତୁରେ ବ୍ୟବହୃତ Ṭāṇi bharaṇi ଲମ୍ବବାଗର ଓ ତନ୍ତୁ ଡାବାଗର ସୂତା—
ଟାନାବୋନା, ଟାନାପଡ଼େନ The warp and woof of a cloth.
ତାନାବାନା

ଟାଣି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଷ୍ଟରେ କଥା କହିବା ବା ନିଃଶ୍ୱାସ Ṭāṇi hebā ମାରିବା; ନିଃଶ୍ୱାସ ନେବା ବା କଥା କହିବା ସମୟକ ଉଦ୍‌ଯମ କରିବା: ଓଟାରିହେବା —
1. To strain while talking or breathing.
(ଯଥା—ଅତି ଦୁର୍ବଳ ବା ରୋଗୀ ବ୍ୟକ୍ତି କଥା କହିଲାବେଳେ ଜୀବ ଶ୍ୱାସରୋଗୀ ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିବାବେଳେ ଟାଣିହୁଏ ।)
୨ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କଥା କହିବା—
2. To speak loudly.
କହିଲେ ଜ୍ଞାନହେନ ଡୋଖେ ଡୋଇ ଟାଣି—କୃଷ୍ଣଜିତ ମହାଭରତ ଦ୍ରୋ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସି	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଢ	ଢ଼

୩ । ଆସ୍ଫାଳନ କରିବା—3. To boast; to brag.

୪ । ଟାଣିବା କ୍ରିୟାର ଭର୍ତ୍ତବାଚ୍ୟ—
4. Passive voice of Tāṇibā.

(ଅଟାଣୁଆଁ)—ବି. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. କଠିନ)—୧ । କଠିନ—
Tāṇuāṇi(ā) 1. Hard; tough.
ଶକ୍ତ ୨ । ଅତି ଅଧିକ—2. Excessive.
କଡ଼ା ୩ । ଦୃଢ଼; ସବଳ; ମଜ୍‌ବୁତ୍; ବଳୁଆ—
ଟାଣେଇ / ଟାଣୋଇ —ସ୍ତ୍ରୀ 3. Strong.
୪ । ଧନବାନ୍—
4. Rich; wealthy.
୫ । କ୍ଷମତାଶାଳୀ—5. Influential; powerful.
୬ । କଡ଼ା; ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଅସହ୍ୟ—
6. Intolerable; unbearable.
୭ । ଗର୍ବିତ—7. Proud; arrogant.
୮ । ମହର୍ଘ—8. Dear (in price).
୯ । ଦାମ୍ଭିକ—9. Brazen-faced.

ଟାଣେ—ବି (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବଣ—୧ । ଜୋର୍ କରି; ଟାଣ କରି—
Ṭāṇe 1. With force; forcibly
ଟାନେ ଟାଣେ ବନ୍ଧେ ଶସ୍ତ୍ର ସବୁଶ ଜଳସ୍ତ୍ର ତୁମ୍ଭକୁ ଏହା ଅଭନ୍ତୁ—
ଜୋରସେ ଜଗନ୍ନାଥ, ଉତ୍କଳଭକ୍ତ. ୪. ଗୀତ ।

୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ—2. Excellently; well.

କହେ ଜଗତ୍ତେର ଚିନ୍ତା ହେଲେ ହେଲେ ଟାଣେ
କେ କାହା ସ୍ମରଣ ଛଡ଼େ ପଣ୍ଡଣ ପ୍ରସାଣେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଟାଣେଇବା—ବି. କ୍ରି—୧ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସବଳ ହେବା—
Ṭāṇeibā 1. To become stronger.
(ଯଥା—ରୋଗୀ ଦୁଇ ମାସ ଉତ୍ତାମ ପରେ ଟାଣେଇଲାଣି ।)
୨ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଟାଣ ବା କଠିନ ହେବା—
2. To harden; to stiffen.
(ଟାଣୋଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା— ଏ ମାଟି ଖରାରେ ଟାଣେଇଲାଣି ।)

ଟାନ୍—ଗ୍ରାବି. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଟାଣ (ଦେଖ)
Ṭān Ṭāṇa (See)

ଟାପ—ଗ୍ରାବି. (ସମ୍ବଲପୁର; ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ସ୍ଥାୟୀ ଜଳସ୍ରୋତ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ଗ୍ରାମ୍ଭକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟର ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥାଏ; ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଡ଼ାଗ କୌଣସି ନଦୀ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ନୁହେ—A small tank or expanse of water which has no connection with any permanent current.

ଟାପ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବି. ବ—ଟାପୁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭāpa (etc) Ṭāpu etc (See)

ଟାପରା—ବି. ବ. (ସଂ. ଟଙ୍କଣ)—୧ । ଥଟ୍ଟା; ଭାମସା; ରଙ୍ଗ; ପରିହାସ; ରହସ୍ୟ—
Ṭāparā 1. Jest; joke; mockery.
ଠଟ୍ଟା ଦୂରାବ ବି ଜାବ ଦୂରର ପୀରତ ଭାମସା ଟପରା ଟାହୁ—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ସାମାଜିକ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ପରିହାସ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Relations with whom a person can cut jokes under the rules of one's society.
ଠାଟ୍ଟାର ବି. ବଣ—ପରିହାସଯୋଗ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(a person) Fit to be cut jokes with.

ଟାପରା କରିବା—ବି. କ୍ରି—ଥଟ୍ଟା ଖେଳିବା; ପରିହାସ କରିବା—
Ṭāparā karibā To play or cut jokes; to jest.
ଠାଟ୍ଟାକରା [ବ୍ର—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ଅଜା ନାଉ, ଅଜା ନାଉଣୀ, ଠଟ୍ଟା କରନା ବଅର ଭାଉଜ, ଶଳା ଉଣୋଇ, ଉଣୋଇ ଶାଳୀ, ଆଉ ନାଉ ଓ ଉଣୋଇ ଶଳାଭାଉଜ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଟାପରା କରି ପାରନ୍ତି ।]

ଟାପରା ଖେଳିବା—ବି. କ୍ରି—ଟାପରା କରିବା (ଦେଖ)
Ṭāparā kheḷibā Ṭāparā karibā (See)

ଟାପରା ଟାପରି - ବି. ବ ଓ ବଣ—ଟାପରା ଟାପୁରି (ଦେଖ)
Ṭāparā ṭāpari Ṭāparā ṭāpuri (See)

ଟାପରା ଟାପୁରି—ବି. ବ— ୧ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଥଟ୍ଟା ଭାମସା—
Ṭāparā ṭāpuri
ଠାଟ୍ଟାଠୁଟ୍ଟି 1. Mutual joking.
ଦୁସ କୌତୁକ କଥା ଟାପରା ଟାପୁରି କଥା ତେର ଦେଲ—
ଜଗନ୍ନାମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖୋଁଚାଖୁଁଚି ୨ । ପରସ୍ପର ଖପୁରି ଖପୁରି ଦେବା—
2. Poking at each other.
୩ । ଶାଗ କଥାର ବା ବଗିଚାର ମାଟିକୁ କାଠରେ ଏକାଧିକବାର ଖପୁରିବା—3. Slackening the soil of a garden by means of a poker.
ବି. ବଣ—ପରସ୍ପର ଥଟ୍ଟା ଖେଳୁଥିବା—Joking or jesting with each other.

ଟାପରା ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ବି. କ୍ରି—ଟାପରା କରିବା (ଦେଖ)
Ṭāparā lagā(ge)ibā Ṭāparā karibā (See)

ଟାପରେଇବା—ବି. କ୍ରି—୧ । ଟାପରା କରିବା; ଥଟ୍ଟା ଖେଳିବା—
Ṭāpareibā 1. To play jokes.
ଟାପରାନ ୨ । ଖୁରସାଇବା (ଦେଖ)
ଠଟ୍ଟା କରନା 2. Khurasāibā (See)
୩ । ଖପୁରିବା; ଅନ୍ୟର ଦେହରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଆଦି ଖୋଚା ଗେଞ୍ଜିବା—3. To poke at another with the fingers.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ;

୪ । ବଳଦଙ୍କ ଦେହରେ ହାତମାର ଓ ମୃଦ୍ଦିରେ ଟାକର୍ ତାପଡ଼ାନ ଫଟାଇ ଗାଡ଼ିକୁ ଚଞ୍ଚଳ ଗତ୍ତିରେ ଚଳାଇବା—4. To drive (a cart) quickly by patting the bullocks.

ଥପକନା

(ଯଥା—ମୁଁ ଟାଘରେଇ କର ନେଲେ ଏ ଗାଡ଼ିକୁ ୨ ଘଣ୍ଟାରେ ଆଠଗଡ଼ରୁ କଟକରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବ ।)

ଟାପୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସ୍ଥା ଧାତୁ ତିଳନ୍ତ ସ୍ଥାପି ଧାତୁ; ଯାହା ଭୂମିରେ ସ୍ଥାପନ କରଯାଏ)—୧ । ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଖୁର—

Ṭāpu
ଟାପ
ଟାପ

1. The hoofs of a horse.

୨ । ଜୀବର ପାଦଚହ୍ନ—

2. Foot-steps of animals.

୩ । ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଗୋଡ଼—3. The legs of a horse.

୪ । ଜୀବର ପାଦ—4. The foot of an animal.

ଟାପୁ ୫ । ଦ୍ୱୀପ—5. Island.

ଟାପୁ ୬ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ମନୁଷ୍ୟର ଦୁଇ ହାତ ଓ ଦୁଇ ଗୋଡ଼; ଗୁର କାତ—6. The 2 legs and 2 hands of a man

(ଯଥା—ଲୋକେ ପିଲ ଭାର ଗୁର ଟାପୁ ହାଣି ଦେଲେ ।)

ଟାପୁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଘୋଡ଼ା) ଖୁର ଦ୍ୱାରା ଭୂମିକୁ ଆଘାତ କରିବା; ଖୁର ଖାଇବା—To paw; to strike a place with the hoofs (said of a horse).

Ṭāpu māribā
ଟାପ ମାରା
ଟାପନା

ଟାମ୍‌ଜାନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ତାମଜାନ (ଦେଖ)

Ṭām-jān
ତାମଜାନ

Tāmajāna (See)

ଟାମ୍‌ଟୁର୍‌କୁ—ସ୍ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜୁରର; ଧୂସର ବର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷୁଦ୍ର କପୋତ—Small grey dove.

Ṭām-ṭur-ku

[ଦ୍ର—ଏହାର ଧ୍ୱନି କରୁଣରସୋଦ୍ଦୀପକ ।]

ଟାୟା—ସ୍ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଟାହିଆ (ଦେଖ)

Ṭāyā

Ṭāhiā (See)

ଟାୟାର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ମଟର ବା ସାଇକଲ୍ ଅଦର ରବର ଗୁରଘାଏ ଘେରିଥିବା ରବର ନଳ—Tyre.

Ṭāyār
ଟାୟାର,
ଟାୟାର

ଟାର—ସଂ. ବ—୧ । ଘୋଡ଼ା—

Ṭāra

1. A horse (Apte).

୨ । ଗାଣ୍ଠିଆ ଲୋକ; ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପୁରୁଷର କାମପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—

2. A catamite (Apte).

୩ । ଝୁଣ୍ଟୁଣା—3. A pander.

ଟାରିଫ୍‌ବୋର୍ଡ଼—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଶୁଳ୍କ ବିଷୟକ ଉପଯୁକ୍ତମାନ ପ୍ରଣୟନ କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ସମିତି—

Ṭārif-bor**rd**
ଟାରିଫ୍‌ବୋର୍ଡ଼
ଟାରିଫବୋର୍ଡ଼

Tariff board.

ଟାଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଟଲ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଛଳ—1. Pretext.

Ṭāla
ଟାଳ
ଟାଳ

୨ । ବଳମ୍ବ; କାଳକ୍ଷେପଣ—

2. Delay; whiling away of time.

୩ । ନିଜର ଦାୟିତ୍ୱ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ପକାଇବା—

3. Laying one's own responsibility on the shoulder of another.

୪ । ବାହାନା; ଛଳନା—4. Excuse.

ଟାଲ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚଲ) କୌଣସି ନଈ ବା ଜଳାଶୟର ଗଭୀର ଅଂଶ; ଖାଲ; ଗଣ୍ଡ—Deep part of a river or tank.

Ṭāla
ଟାଳ
ଟାଳ

ସ୍ତାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଧୋଖଣ୍ଡ ବନ୍ଧ ବା ବଡ଼ ଛୁଡ଼ାର ଘାଇ—A breach made in a big ridge of a paddy field or the embankment of a tank.

ଟାଲଟୁଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଟଲ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି; ଠକାଠକି; ଛଳନା—1 Deception.

Ṭāla-ṭula
ଟାଲ୍‌ଟୋଲ୍
ଟାଲଟୁଲ

୨ । ଛଳନା ଦ୍ୱାରା ବାରମ୍ବାର କାଳକ୍ଷେପଣ—

3. Repeatedly putting off or letting the time-limit expire under some pretence or another; wasting time under some excuse; procrastination; temporizing.

୩ । ମୂଳୋତ୍ପାଟନ—3. Uprooting; eradication.

୪ । ଟାଳିବା; ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ କରିବା—

4. Dislocating.

ଟାଳ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କଥା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ନର୍ଭର କରୁଛୁ ବୋଲି କହିବା—

Ṭāla debā
ଟାଳଦେଓୟା
ଟାଳମାରନା

1. To evade; to refer to some matter as depending upon a 3rd person.

୨ । ନିଜର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ପକାଇବା; ଅପଣାଠାରୁ କୁଉଛାଡ଼ାଇବା—2. To dodge; to shuffle; to shirk one's responsibility.

୩ । ନାନା ଛଳନାରେ କାଳକ୍ଷେପଣ କରିବା; ଦମଦଲ୍ଲିସା ଦେବା—

3. To put off from time to time on various pretexts; to temporize.

ଟାଳମଟାଳ—ଦେ. ବ—୧ । ଟାଳଟୁଲ—

Ṭālamaṭāla
ଟାଳମାଟାଳ
ଟାଳ-ମଟାଳ

1. Procrastination; wasting time or putting off on various excuses.

୨ । ଟଳିବା; ଦୋହଲିବା—2. Staggering; reeling.

ଟାଳମଟୁଲ, ଟାଳମ୍‌ଟୁଲି } —ଅନ୍ୟରୂପ

୩ । ପଡ଼ନୋନ୍ମୁଖ ଅବସ୍ଥା—

3. Tottering condition; tumbling condition.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଣ୍	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୃ	ପ୍ପ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୪ । ବଞ୍ଚନା—4. Deception.

୫ । ଓଲଟାଇ ଦେବା; ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ କରିବା—
5. Turning a thing upside down.

୬ । ଛଳନାଦ୍ୱାରା ବିଲମ୍ବ କରିବା; ଦମ୍ଭଦ୍ଭଲ୍ଲସା—
6. Delaying by excuses.

ଟାଲମଟୁଲ—ଦେ. ବି—ଟାଲମଟାଲ (ଦେଖ)
Ṭālamaṭula Ṭālamaṭāla (See).
ଟାଲମାଟାଲ **टालम-टुल**

ଟାଲ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟାଲ ଦେବା (ଦେଖ)
Ṭāla māribā Ṭāla debā (See).

ଟାଲି—ଦେ. ବି—ଟାଇଲ୍ ଦେଖ)
Ṭāli Ṭāil (See).

ଟାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଟଳ୍ ଧାତୁ; ଣିଚ୍ ଟାଳ ଧାତୁ; ଟଳବାର ପ୍ରେରଣାରୂପ)—୧ । ଟଳାଇବା; ବିଚଳିତ କରିବା; ଗଡ଼ଚ କରିବା; ଘୁଗୁଲାଇବା—
Ṭāliba ଟାଳା **टालना** 1. To dislocate; to loosen.

୨ । ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବା; ଉପାଡ଼ିବା—
2. To uproot (as a tree).

୩ । ବଞ୍ଚନା କରିବା; ଭଣ୍ଡିବା; ଭଣ୍ଡାଇବା—
3. To dodge; to deceive; to brick.

୪ । ଛଳନା କରିବା—
4. To pretend; to prevaricate.

୫ । ଛଳନା ଦ୍ୱାରା କାଳକ୍ଷେପଣ କରିବା—
5. To while time or put off under various pretexts; to evade; to dilly-dally.

ନିଅଦ ଟାଳଇ ପିଆବା ପଇଁ ମାର ଛଡ଼େ ଥମ୍ଭ ଘାଇ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । (ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ) ଥଟ୍ଟା ବା ପରିହାସ କରିବା—
6. To jest ones elders.

୭ । (ଅଙ୍ଗୀକାର) ଅନ୍ୟଥା କରିବା—
7. To break (one's promise).

୮ । (ଆଜ୍ଞା) ଅବଜ୍ଞା କରିବା; ଲଂଘନ କରିବା—
8. To disobey (an order).

ଝଟକର ପାଟେ ବଳର ଘାର
ଟାଳବ କେ ଥଜ୍ଞା ସମ୍ପାରେ ପାର—ଅର୍ଜୁନଜୁ. ବଦଡ଼ଚନ୍ତ୍ରାମଣି ।

୯ । ନିଜର ଦାୟିତ୍ୱ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ଲଦିଦେବା ବା ପଳାଇଦେବା—9 To shirk one's responsibility to another.

୧୦ । (ଆଦେଶ) ରଦ୍ କରିବା—
10. To set aside (an order)

୧୧ । ଆଘାତ ଆଦିକୁ ଅଡ଼ିବା; ସମ୍ଭାଳନେବା—
11. To ward off (a blow).
ସ୍ତମ୍ଭୋଧନ ରଜା ଅଟନ୍ତୁ ବୃଦ୍ଧଶାଳୀ
ସେ ଗଦା ପ୍ରହାରକୁ ଦେଲେ କରେ ଟାଳ—ବୃଷ୍ଣଦି ଦ୍. ମହାଭରତ.ଶଲ୍ୟ.

୧୨ । (ଶୁଣ୍ଠୀ ପିପ୍ପଳୀ ଆଦି) ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ଶୁଷ୍କଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା—12. To scorch bits of dry ginger and long pepper etc for using them as medicine.

ଟାହାଙ୍ଗିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉହିଁବା—
Ṭāhāṇgibā To look with one's head raised or lifted up.
ଭଲ୍ ଥାଉଚେ ମଧୁର କାଏ (ଭ)
ଖାଏ କି ନ ଖାଏ ଟାହାଙ୍ଗି ଥାଏ—ଭୃଗ ।

ଟାହି—ଦେ. ବି (ଫା. ଅଟ୍ଟହାସ; ଟଟ୍ଟୁଗ୍ଗ)—୧ । କୌତୁକ—1. Fun.
Ṭāhi ୨ । ଥଟ୍ଟା; ପରିହାସ; ଟାପରା—
ଠାଟ୍ଟା; **ठट्ठा** 2. Jest; joke; mockery.
ଟାହିରେ ପରର ବି ପ୍ରକାପତ
ଟଙ୍କେ ବଦାରୁଛ ମଦନ ଛତ—ଅର୍ଜୁନଜୁ. ବଦଡ଼ଚନ୍ତ୍ରାମଣି ।

ମେକାନି ୩ । କଳହ ପରିହାସ—3. Flirtation.
[ଦ୍ର—ଏହା ଟାପରା ପୂର୍ବେ ସଦୃଶର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ]

ଟାହିଆ—ଦେ. ବି (ଭୁଲ. ଇଂ. Tiara; ଟାସ୍ୱାଗ୍)—ଠାକୁରଙ୍କ ପ୍ରଭୃତି ପଛ ଆଡ଼େ ଦିଆଯିବା ବା ମୁଣ୍ଡ କୁଡ଼ାରେ ଖୋସାଯିବା (ଟାହ୍ୟା-ଅନ୍ୟରୂପ) ଫୁଲଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ ମୟୂରପୁଚ୍ଛାକାର ଆବରଣ-ବିଶେଷ—A fan-shaped nosegay or bouquet arranged for show in the back-
ଠାଟ୍ଟାବାଜ, **ठठोल** ground of an image or a chignon.
ଦେ. ବିଣ.— ଥଟ୍ଟିଲ; ପରିହାସପ୍ରିୟ—Jestive; jocular.

ଟାହି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥଟ୍ଟା କରିବା—To jest.
Ṭāhi karibā ଟାହି କରି ହସି ଉଠନ୍ତି ସୂଣି—ଗ୍ରାତା. ପରତେଗୀତା ।
ମେକା; **ठट्ठा उड़ाना**

ଟାହି ଖେଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମୁହଁରେ ଥଟ୍ଟା କରିବା—
Ṭāhi kheliba 1. To crack jokes; to banter.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟତଃ ପରିହାସ କରିବା—
2. To cut practical jokes.

ଟାହି ଟାପରା—ଦେ. ବି (ସକାର୍ଥ ସଦୃଶର)—୧ । କୌତୁକ—
Ṭāhi tāparā 1. Fun.
ଠାଟ୍ଟାବାଟିଖାରା; **हाँसीठट्ठा** ୨ । ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ—
2. Jest; joking.

ଟାହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟାହି କରିବା—To jest.
Ṭāhibā

ଟାହିଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଟାହି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭāhili (etc.) Ṭāhi etc (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆ ଯାଇଛି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ସୁଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବୁଢୀ' ନ ପାଇଲେ 'ବୁଢ଼ୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଟାହୁଲିଆ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଥଟ୍ଟିଲ; ପରିହାସପ୍ରିୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Ṭāhiliā 1. Fond of fun; jocular; given to joking.

ଠାଟ୍ଟାବାଜ ଠଠାରା (ଟାହୁଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ପରିହାସଯୁକ୍ତ (କଥା)—
2. Humorous; funny (words).

ଟାହୁଲି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବି. ବ—ଟାହି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭāhuli etc. Tāhi (etc) (See)

ନରଶୁଆ ସବୁବେଳେ ମୋ କଥାକୁ ଟାହୁଲି କରନ୍ତି—
ବିକାଶଚରଣ. ଉଦ୍ଭାନ୍ତି ।

ଟାହୁଲି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବି. ବ—ଟାହି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭāhuli etc. Ṭāhi etc (See)

ଶ୍ୟାମଦାସ ଗୁମସ୍ତା ଜ୍ୟୋତିଷଙ୍କୁ ଟକେ ଟାହୁଲି କରି କହିଲେ—
ଫକୀରମୋହନ. ଛକ୍‌ଖିକି ।

ଟାହୁଲିଆ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ—ଟାହିଲିଆ (ଦେଖ)
Ṭāhuliā Ṭāhiliā (See)
(ଟାହୁଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଟାହ୍ୟା—ବି. ବ—ଟାହିଆ (ଦେଖ)
Ṭāhyā Ṭāhiā (See)

ଟି—ବି. ଅ. (ସଂ. ହି; ଏହା ଶବ୍ଦପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—୧ । ବାକ୍ୟ-
Ṭi ପୂରଣ ଓ ଶବ୍ଦ ଉପରେ ଜୋର୍ ଦେବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ବିଶେଷ—1. A particle used to complete a sentence and give emphasis on a word, corresponding to the English "too".

ଅଖିଳ ଜନମା ନାହା ମୃଗମଦ କଲ୍ଲଟି । ବିବସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଉଗୋସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଣ ଗୀତ ।

୨ । ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ—2. Interrogative.

[ଯଥା—ତୁମେ କାଲି ଫେର ଅସିବଟି ?]

୩ । ନିଶ୍ଚେ (ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ)—3. (a particle used to denote certainty) Certainly.

ଅବଶ୍ୟ ତା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନବେଦନ ବଲଟି—ବିବସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଉଗୋସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଣ ଗୀତ ।

୪ । ଆଖ୍ୟାର୍ଥ ପ୍ରକାଶକ—4. A particle used to indicate the speaker's intention.

ଅଗସ୍ତ ନେତ୍ରବ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗଡ଼ଟି – ବିବସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ. ଉଗୋସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଣ ଗୀତ ।

୫ । (ଅଦଦ୍ୟର୍ଥକ) ଏକମାତ୍ର; ଗୋଟିଏ—
5. Sole; only one.

ଉହ୍ନବ ଏହିଟି ବୋଲି କୃପାକଲ୍ପବଟିଟି—ବିବସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଉଗୋସ୍ତଚନ୍ଦ୍ରଣ ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଉଚ୍ଚାରଣ ଅନୁସାରେ 'ଣ' ଗୀତରେ 'ଟ' ର ଉପ୍ତ ଉପ୍ତ ପ୍ରଯୋଗର ଉଦାହରଣ ସ୍ଥଳର ଅଟେ ।]

୬ । (ଅଦଦ୍ୟର୍ଥକ, ବସ୍ତୁସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ସଂଖ୍ୟକ—
6. Numbering (so many).

[ଯଥା—ଘାଣ୍ଟଟି ଟକା ଚାଲ୍ଲି ମିଳିଲା ।]

୭ । କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥକ—7. Tiny.

ବ ବଡ଼ନ କଲେ ଲଘୁନଘନ ଟଟି ପିଇଟି—ପ୍ରାଚୀନ ଉକ୍ତି

୮ । କାରୁଣ୍ୟବ୍ୟଞ୍ଜକ—8. A particle denoting compassion.

[ଯଥା— ବୁଢ଼ାଟି କେତେ ଦୁଃଖ ପାଇଲାଣି ।]

ଟିଆ—ବି. ବ. (ସଂ. ଟିଟ୍ଟିଭ) ୧ । ଟିଟ୍ଟିଭ (ଦେଖ)
Ṭiā 1. Ṭiṭṭiva (See)

ଟିୟା, ଟେୟା ୨ । ଛୋଟ ପକ୍ଷୀ; ଏକ ଜାତୀୟ ଶୁକ ପକ୍ଷୀ—
ଟୁଇଆ 2. A kind of parrot; rose-ringed parakeet; Palaeornis Torquatus.

[ଦ୍ର—ଏହା ସାଧାରଣ ଶୁଆନାମକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମାଲପକ୍ଷ ଓ ଉତ୍କ୍ରୁତପୁଚ୍ଛ ବିଶିଷ୍ଟ ପକ୍ଷୀ ଏବ ଲମ୍ବରେ ମୁଣ୍ଡଠାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଡ଼େ । ଅଣ୍ଡିର୍ଘ ପକ୍ଷୀର କଣ୍ଠ ଗୁଡ଼ାଏ କଳା ଓ ନାଲି କଣ୍ଠି ପର ଗାର ବୁଲିଥାଏ । ମାଇ ପକ୍ଷୀର କଣ୍ଠ ବୁଲି ନ ଥାଏ ।

୩ । ଟେହିବା; ଉତ୍ତେଜନା—3. Instigation.

ଗ୍ରାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଭରଡ଼ିଆ ପକ୍ଷୀ—
1. The lark.

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ବା କରାର—
2. Fixed time.

ଟିଆଇବା—ବି. କ୍ରି. (ସଂ ଉପ ଧାତୁ; ତିଜନ୍ତ ଚାପି ଧାତୁ, କମ୍ବା ସଂ
Ṭiāibā ଉଜ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା, ଗତି କରିବା)—
ଟୁଆନ, ଟୁୟାନ ଉତ୍ତେଜିତ କରାଇବା, ମଜାଇବା,ତେଜିବା—
ଉସକାନା To instigate; to goad.

(ଟେହାଇବା, ଟେହିବା, ଟେଇବା; ଟେହିବା, ଠେଇହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟିଆ କରିବା—ଗ୍ରାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କରାର କରିବା—
Ṭiā karibā To make a bargain; to appoint a time.

ଟିଆମତା—ବି. ବ. (ସହଚର)—ଉତ୍ତେଜନା—
Ṭiā-matā Instigation.

ଟିଇକ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଟିକକ (ଦେଖ)
Ṭi-ika Tikaka (See)

ଟିଇକେ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ—ଷ୍ଟଣକେ —
Ṭi-ike In an instant.

ଷଟକେ ଅଛୁ ଏ ଟଇକେ ନାଶ—ଗ୍ରାତୀ ପରଡେ ଗୀତ ।

ଟିଉଟର—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଶିକ୍ଷକ; ଗୁରୁ —
Ṭiuṭar Teacher.
ଟିଉଟର ଟ୍ରୁଟର

ଟିଉବ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—
Ṭiub ନଳ—Tube.
ଟିଉବ ଟ୍ରିଉବ

ଟିଉବ୍ ଉଏଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ.ଟିଉବ୍‌ୱେଲ୍)—କଳକୁଆ—
Ṭiub uel Tube well.
ଟିଉବଉଏଲ ଟ୍ରୁବଓଏଲ

[ଦ୍ର—କୃଷି ପାଇଁ ମାଟିରେ ଗହୀର ଗାତ ନ ଖୋଳି ଗୋଟିଏ ଲୁହା ନଳକୁ ମାଟିରେ ଭଲ ଆଡ଼କୁ ଠେଲି ମାଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ ଓ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଆ	ଇ	ଈ,ଉ	ଊ	ଋ	ଦ୍ୱିସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଏ	ଓ	ୠ	ୡ	ଏ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ନଲଟି ମାଟି ଘଡରକୁ କ୍ରମଶଃ ପଶୁଥାଏ । ଏହିପରି ପଶୁ ପଶୁ ନଲ ସେତେବେଳେ ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥ ଜଳସ୍ରୋତକୁ ଦାବୁଡ଼େ ସେତେବେଳେ ସେହି ନଲବାଟେ ଉକୁ ଜଳ ପିଚିଚ କରି ଉପରକୁ ଉଠି ଆସେ ଓ ନଲ ମୁଣ୍ଡରେ ପାଣି ବାହାରେ ।]

ଟିଉସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟ୍ୟୁସନ୍)—୧ । ଶିକ୍ଷକତା—

Ṭiusan 1. Teachership.

ଟିଉସନ ୨ । ଘରେ ସ୍କୁଲପଢୁଆମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବା—

ଟ୍ୟୁସନ 2. Private tuition.

(ଟଉସନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟିଏ—ଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—ଏକଗୋଟି ମାତ୍ର—

Ṭie One only.

ଏକଟି ଚଣା ଫୁଲଟିଏ ପାଇଲ ତନ ଦୁଜଣ ପ୍ରାଏ—ନଦକଶୋର. ପଣ୍ଡିତ ।

ଏକଠା [ଦ୍ର—ଏହା ବିଶେଷ୍ୟ ପଦରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ (ଟାଏ—ଅନାଦରାର୍ଥକ) ହୁଏ; ଯଥା—ମନୁଷ୍ୟଟିଏ, ପିଲ୍ଲଟିଏ ।]

ଟି. ଏ—ବୈଦେ. (ସାଙ୍କେତିକ) ବ. (ଇଂ. ଟ୍ରାଭ୍ଲିଙ୍ଗ୍ ଆଲାଉଅନ୍ସ୍‌ରେ Ṭ. A. ଥିବା ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ଇଂରାଜ ଅକ୍ଷର)—

ଟି ଏ ଟ୍ରାଭ୍ଲିଙ୍ଗ୍ ଆଲାଉଅନ୍ସ; ଗସ୍ତୀଖର୍ଚ୍ଚା—T. A; abbreviation of the word travelling allowance.

ଟି

ଟି. ଏ. ବିଲ୍—ବୈଦେ. ବ. ଇଂ. (ଟ୍ରାଭ୍ଲିଙ୍ଗ୍ ଆଲାଉଅନ୍ସର ପ୍ରଥମ ଦୁଇ Ṭ. A. bil ଇଂରାଜ ଅକ୍ଷର ଓ ଇଂ. ବିଲ୍)—କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଠାରୁ

ଟି ଏ ବିଲ ଯାତାୟିବା ଗସ୍ତୀଖରଚ୍ଚର ବିବରଣ ଲେଖା ଥିବା ବିଲ୍—T. A. bill; a bill for travelling allowance.

ଟିଏଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟିଆଇବା (ଦେଖ)

Ṭi-eibā Ṭiā-ibā (See)

ଟିଁଟିଁଆଁ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଟିଟିଭ)—ଟିଟ୍ଟିଭ (ଦେଖ)

Ṭiñ-ṭiñ-āñ Ṭiṭṭibha (See)

ଦେ. ବଣ—ଟିଁଟିଁ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—

Making a trilling sound.

ଟିଁଟିଁଆଁ ବଣି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବଣିଚଢ଼େଇ—

Ṭiñ-ṭiñ-āñ baṇi A kind of myna bird.

ଟିକ୍‌ଟିକ୍— ଦେ. ବ—୧ । (ଟିକ୍‌ଟିକ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା ଯୋଗୁଁ; ଫ. ଟକ୍ଟିଗା)-

Ṭik-ṭik ଟିଟିଟିଟି; ପଲ୍ଲି; ଗୃହଗୋଧିକା—

ଟିକଟିକି 1. The house-lizard; the house gecko;

ଛିପକଲି Hemidactylus.

ଟୁକୁରା ଟୁକୁରା ୨ । (ଫ. ସ୍ତୋକ) ଅଳ୍ପ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ—

ଟୁକୁଡ଼ା ଟୁକୁଡ଼ା 1. Particles; tiny bits.

ଟିକରା ୩ । ଶାଖାଗ୍ରସ୍ଥୀ ପକ୍ଷିବିଶେଷ—

3. Reed warbler (a sweet singing bird); Acrocephalus Calamoherpe.

ମୁହଁନାଦେ କାହିଁ ଉଡେ ଟିକଟିକ ବହୁଙ୍ଗ ଜାଙ୍ଗଲବାସୀ—

ରଘୁନାଥ. ଭବଶୀ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଗ୍ରାମ୍ୟ ୮ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ହୁଏ । ଏହାର ଦେହ ଶୁଷ୍କ ହଲଦିଆ । ଏହା ଛାତ ପଦଙ୍ଗ ଆଦି ଖାଏ । ଏହାର ଗାନ ମଧୁର ।]

ଟିକଟିକୀ ୪ । (ଇଂ. ଟ୍ରାଙ୍ଗୁଲ୍; ଫ. ତିକାଣ୍ଡ) ଭନଖଣ୍ଡ ଭେରଖ

ଟିକ୍‌ଟିକୀ; ଟିକଠୀ ଦଣ୍ଡକୁ ଭୂମିରେ ଠେସ ଲଗାଇ ଠିଆ କରାଯିବା ଯନ୍ତ୍ର, ଯହିଁରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦାଉଗୋଡ଼କୁ ବାନ୍ଧି ତା ପିଠିରେ ବା ପିଣ୍ଡରେ ବେତ ମାଡ଼ ଦିଆ ଯାଏ—

4. Triangle; a triangular form to which offenders are tied and caned.

ଟିକଟିକୀ ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିଟେକ୍ଟିଭ୍)—ଗୋପ୍ତା ପୁଲିସ; ଗୁପ୍ତ

ଖୁଫିୟା ପୁଲିସ ଚର—Detective; detective police.

ଦେ. ବଣ—କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡରେ ବିଭକ୍ତ—

ଟୁକୁରାଟୁକୁରା, **ଟୁକୁଡ଼ାଟୁକୁଡ଼ା** Divided into tiny bits.

(ଯଥା—ଟିକ୍‌ଟିକ୍ କାଗଜଖଣ୍ଡକ ପବନରେ ଉଡ଼ିଗଲା ।]

ଟିକଟିକ ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘଣ୍ଟାର ଓ ଘଡ଼ିର ଠକଠକ

ଟିକଟିକ ବାଜିବା ଶବ୍ଦ—The ticking sound of a clock or watch.

ଟିକ୍‌ଟିକି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଟିକ୍‌ଟିକ୍ (ଦେଖ)

Ṭik-ṭiki Ṭik-ṭik (See)

ଟିକ୍‌ଲି—ଦେ. ବ—ଟିକଲି (ଦେଖ)

Ṭik-li Ṭikili (See)

ଟିକ—ଦେ. ଅ. (ଫ. ସ୍ତୋକ)—ଅଳ୍ପ ପରିମାଣ; ସାମାନ୍ୟ, ବକଟେ,

Ṭika ଟି—Little in quantity; small; tiny.

ଟୁକୁ [ଦ୍ର—ଏହା ବିଶେଷ୍ୟ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଫଙ୍ଗ୍ୟା, ଆକାର ଠା ବା ପରିମାଣର କ୍ଷୁଦ୍ରତା ବା ଅଳ୍ପତା ବୁଝାଏ, ଯଥା—ପିଲାଟିକ=ଏକମାତ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପିଲା, ଦୁଧଟିକ=ଟିକେ ଦୁଧ ବା ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର ଥିବା ଦୁଧ ।]

ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଟିକକ (ଦେଖ)—Ṭikaka (See)

ଟିକକ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. ସ୍ତୋକ)—୧ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ—

Ṭikaka 1. Insignificant.

ଏତଟୁକୁ । ଅତି ଅଳ୍ପ—2. Very little.

ଥୋଡ଼ାସା ୩ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—3. Very small; tiny.

ଦେ. ବ—୧ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ବସ୍ତୁ—1. A little.

୨ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ—2. A bit.

ଦେ. ଅ—ଟିକ (ଦେଖ)—Ṭika (See)

ଟିକକ ଠଉଁ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ବହୁମାତ୍ର ଅବଶିଷ୍ଟ ନ ରଖି—

Ṭikaka ṭhauñ Leaving no remnant.

ଅବଲସେ ଆଖିରତକ (ଯଥା—ମୁଁ ତାକୁ ସବ କଥା ଟିକକଠଉଁ କହିଗଲି ।)

ଟିକକ ଠଉଁ ନିଖକ ଯାଏ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଟିକକ ଠଉଁ (ଦେଖ)

Ṭikaka ṭhauñ nikhaka jāe Ṭikaka ṭhauñ (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ତାଲିକାରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯାଆନ୍ତୁ ଚଳିତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗଣ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ।

ଟିକଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟିକେଟ୍)—

Ṭikaṭa ୧ । ରେଲ ଅଦରେ ଚଢ଼ି ଯିବା ନମନ୍ତେ ଯାତ୍ରୀ ଭଡ଼ା

ଟିକିଟ ଦେଇ ଥିବାର ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ କଳ୍ପାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର

ଟିକଟ କାଗଜ ଖଣ୍ଡମାନ—1. Railway tickets.

୨ । ଡାକ ଟିକଲି—

2. Postage tickets; postal stamps.

୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ମଗ୍ ଯାଇଥିବା ଚିହ୍ନଟ କାଗଜ—

3. Label.

୪ । ଥିଏଟର, ମେଳା, ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଆଦକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ଦିଆ ଯିବା ଅନୁମତିପତ୍ରକ କାଗଜ—

4. Ticket or pass for admission to a show, theatre etc.

୫ । ରେଜିଷ୍ଟ୍ରୀଖାନାରୁ ଦଲିଲର ସମ୍ପାଦନକାରୀଙ୍କୁ

ମିଳିବା ନଦର୍ଶନ କାଗଜଖଣ୍ଡ—5. A slip of paper granted to the presenter of a deed for registration which he has to deliver before the registerd document is returned to him after copying.

[ଦ୍ର—ଦଲିଲସମ୍ପାଦନକାରୀ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମରେ ଉକ୍ତ ଟିକଟ ପତ୍ରରେ ବରାଦ ଲେଖିଦିଏ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଖରେ ଉକ୍ତ ଟିକଟ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରୀଖାନାରେ ଦାଖଲ କରା ଦଲିଲ ଫେରାଯାଏ ।]

ଗାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଟିକସ; ଟାକ୍ସ—Tax.

ଟିକଟ କଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କି—ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ ରେଲକର୍ମଚାରୀଆଦଙ୍କ-

Ṭikaṭa kaṭā(ṭe)ibā ଠାରୁ ରେଲ ଗାଡ଼ିର ଟିକଟ ଆଣିବା; ଟିକଟ

ଟିକିଟ କାଟାନ କରିବା; ଟିକଟ କିଣିବା—

ଟିକଟ କଟାନା To purchase a ticket on payment of the fare or fee.

ଟିକଟ କରିବା—ଦେ. କି—ଟିକଟ କଟାଇବା (ଦେଖ)

Ṭikaṭa karibā Ṭikaṭa kaṭāibā (See)

ଟିକିଟ କରା **ଟିକଟ କରନା**

ଟିକଟ ଜାତିବା—ଦେ. କି—୧ । ମୂଲ୍ୟ ନେଇ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ରେଲ-

Ṭikaṭa kāṭibā ଗାଡ଼ିର ଟିକଟ ଦେବା—

ଟିକିଟ କାଟା 1. To issue tickets.

ଟିକଟ କାଟନା ୨ । ଟିକଟ କରିବା; ଟିକଟ କିଣିବା—

2. To purchase tickets on payment of the fare.

ଟିକନ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଟିକିଙ୍)—ଗଦ ଓ ଶେସ ଆଦର ଖୋଲ

Ṭikan ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ପୁତାର ମୋଟା

ଟିକିଂ ଡୋରିଆ ଲୁଗା—Ticking; a coarse

ଠିକନ striped cotton-stuff for cushions etc.

ଟିକମ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. ସ୍ତୋକ)—ଅତି ଖର୍ବକାୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ବାମନ;

Ṭikam ବାଙ୍ଗର—Dwarf.

ବେଁଟେ ଦେ. ବିଣ—ଖର୍ବକାୟ; ବାଙ୍ଗୁର—

ଡୁମକା, ବାନା Dwarfish.

ଟିକମା—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ —ଟିକମ୍ (ଦେଖ)

Ṭikamā Ṭikam (See).

ଟିକର—ଦେ. ବ (ସଂ. କଙ୍କର)—୧—ଗୋଡ଼ି—

Ṭikara 1. Shingles; pebbles; gravel.

ଟିକର **ଟେକର**

୨ । ଢିପ; ଉଚ୍ଚ ଜମି—2. High land.

୩ । ବାଲୁସ୍ତୂପ ବା ବନ୍ଧ—3. Sandbank.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉଚ୍ଚ ବା ନଡ଼ିଆ (ଭୂମି)—

1. High and dry (land); elevated.

୨ । ପଥୁରିଆ; ଗୋଡ଼ିଆ (ଭୂମି)—

2. Shingly; stony; gravelly,

ଗାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି; ପରିହାସ—

Banter; joke.

ଟିକର କରିବା—ଗଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କି—ପରିହାସ କରିବା; ବ୍ୟଙ୍ଗ

Ṭikara karibā କରିବା—To banter.

ଟିକର ମାରି ହେବା—ଗାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କି—ଟିକର କରିବା (ଦେଖ)

Ṭikara māri hebā Ṭikara karibā (See).

ଟିକରା—ଦେ. ବ—ଟିକର (ଦେଖ)

Ṭikarā Ṭikara (See).

ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସଂ. ସ୍ତୋକ) ଅଳ୍ପପରିମିତ—

1. Of small dimensions; petty.

୨ । ଟିକର (ଦେଖ)—

2. Tikara (See).

ଗାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଡୁଙ୍କା—Ant hill.

(ଯଥା—ଉଇ ଟିକରା ।)

ଟିକରା ଚାଷ—ଦେ. ବ—ଛୋଟ ଛୋଟ କଆର ଚାଷ କରିବା—

Ṭikarā chāsha Cultivation of tiny plots of land.

କେରେଁ ନ କରିବୁ ଟିକରା ଚାଷ
କର ଦେଉ ନାହିଁ ଘରେ ଅଣ-ଉଡ଼ିବଚନ

ଟିକରିଆ—ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିକାରୀ—

Ṭikariā 1. Bantering; scoffing.

(ଟିକରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଥଟ୍ଟୈଲ—2. Jestive; jocular.

ଟିକଲ—ଦେ. ବ—ପରିହାସ; ଠାଟରା—

Ṭikala Jest; joke.

ଟିକସ—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଇଂ. ଟାକ୍ସ୍) କର; ଶୁଳ୍କ—

Ṭikasa 1. Tax; toll, duty.

ଟେକ୍ସ, ଟାକ୍ସ; ଟିକସ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଅ	ଆ	ଇ,ଈ	ଉ,ଊ	ଋ	ୠ	ଌ	ୡ	ଏ	ଐ	ଓ	ଔ
୨	ଃ	ଁ	୍	ା	ି	ୀ	ୁ	ୂ	ୃ	ୄ	େ	ୈ

ଦ୍ୱିତ୍ୱ ବର୍ତ୍ତୁ | ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର | କ୍ଷ | ଜ | ଶ,ଷ | ଙ୍କ | ଇପ୍ଟ | ଜ୍ଞ | ଦ୍ଧ

ଅକାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ | ଖ୍ୟ | ପ | ସ | ଟ୍ୟ | ଇଥ | ଵ | ନ୍

୨ । ପ୍ରା. (ଇଂ.ଟିକେଟ୍) ଅନୁମତି ସୂଚକ କ୍ଷୁଦ୍ର କାଗଜଖଣ୍ଡ—ଟିକିଟ; **ଟିକଟ** 2. Ticket.

ଟିକସ ଦାରୋଗା—ବୈଦେ. ଵ (ଇଂ. ଟାକ୍ସ୍+ଫା. ଦାରୋଗା)—ଟାକ୍ସ Ṭikasa dārogā ବା କର ସଂଗ୍ରାହକ କର୍ମଚାରୀ—ଟେକ୍ସ ଦାରୋଗା Tax collector. **ଟିକସ ଦାରୋଗା**

ଟିକସ ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—Ṭikasa basā(se)ibā To assess tax. ଟାକ୍ସ ବସାନ; **ଟିକସ ଲଗାନା**

ଟିକା—ଦେ. ଵ (ସଂ. ତିଲକ; ତୁଲ. ସଂ. ବଟିକା)—୧ । କପାଳରେ ଘେନାସିବା ଗୋରୋଚନା ଓ ଚନ୍ଦନ ଆଦର ଚୋପା—Ṭikā ଟୀକା; **ଟୀକା** 1. A circular-finger mark of different colours painted on the brow.

ଦେଲେ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ଟିକା ଘନ ଲଘୁଃରେ—ମଧୁସୂଦନ. ବାଲସ୍ତୁତାସ୍ତୁତ ।

ଟୀକା ୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରୌପ୍ୟାଦି ନିର୍ମିତ ପଦକ; ମସ୍ତକର ଅଳଂକାର ବିଶେଷ—2. A silver or gold medal worn as an ornament.

ଟୀକା ୩ । ବସନ୍ତ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତମାନଙ୍କର ଶ୍ରୁଷ୍ରୂଷା ନିବାରଣାର୍ଥ ବସନ୍ତ-**ଟୀକା** ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ବା ଗୋରୁଙ୍କଠାରୁ ପୂଜ (ସାଜ) ନିଆଯାଇ ମନୁଷ୍ୟର ହାତ ବା ବାହୁରେ ଛିଦ୍ର କରି ଉକ୍ତ ପୂଜକୁ ଭର୍ତ୍ତି କରିବା ପ୍ରଣାଳୀ—

3. Vaccination; inoculation.

[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କରେ ହଆଯିବା ଟିକାକୁ ଦେଶୀଟିକା ଓ ଗୋସାଳରେ ହଆଯିବା ଟିକାକୁ ବିଲାତି ଟିକା କୁହାଯାଏ ।]

୪ । ଅଭିଷେକ ଉପଲକ୍ଷରେ ରାଜା ଓ ଯୁବରାଜଙ୍କ କପାଳରେ ହଆଯିବା ଚିହ୍ନ; ରାଜଟୀକା—

4. A circular finger-mark given on the brow of a Raja and heir apparent on the occasion of installation; sign of royalty.

ଟେକ୍କା ୫ । ତାସ୍ ଖେଳରେ ଏକ ସଂଖ୍ୟକ ତାସ—**ଟିକ୍କା** 5. The ace at cards.

୬ । ଆଙ୍ଗୁଠର ଅଗ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ; ଥୋପା—

6. A tap with the tip of a finger.

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବହୁ ଲୋକଙ୍କମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱସୂଚକ ଚିହ୍ନ—

7. (fig) Sign of excellence amongst many.

ପାଇଛ ଟିକା ସ୍ୱଦସ ସାଜେ—ଉଃ. କୋଃଟ୍ରୈଲୋଃସ୍ୱଦସ ।

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ—1. Chief.

ଉରଳ ଚାରକାହାରମସ୍ତୀ ନାକନାଗସ୍ତଟିକା । ସ୍ୱାମୀନାଥ. ଉଷା ।

୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Excellent.

ଟୀକାଇ (ଗଡ଼ଜାତ) ଵ—୧ । ପ୍ରଜାଙ୍କର ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଦେବା ଭେଟ—1. Present given to a king by a subject after making obeisance.

୨ । ରାଜା ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଘରେ ବୈବାହିକ ସମ୍ବାଦ-ଜ୍ଞାପନର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ; ଟିକାଲାଗି—

2. The ceremony of betrothal amongst the Kshatriyas.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ କନ୍ୟାପକ୍ଷର ଅଭିଭାବକ ବର ଘରକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ନବବସ୍ତ୍ର ଓ ଅଳଙ୍କାରାଦି ଦେଇ କନ୍ୟାପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ସଙ୍କଳ୍ପ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଟିକା ବା ଚୋପାଟିଏ ମାରି ଦିଅନ୍ତି ।]

୩ । ଏକ ରାଜଧାନୀକୁ ଆଗତ ଅନ୍ୟଦେଶର ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ରାଜଧାନୀର ଅଧୀଶ୍ୱରଙ୍କ ଗୃହରେ ଭୋଜନ କରିବା ନମନ୍ତେ କରାଯିବା ସରକାରୀ ନମନ୍ତ୍ରଣ—

3. A formal invitation for dinner sent by a Raja to a brother-chief during his visit to the former's capital.

[ଦ୍ର—ଅର୍ଘ୍ୟ, ପୁଷ୍ପ, ଦୂର୍ବା, ଦୀପ ଓ ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ରାଦି ଦେଇ ଏ ନମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଏ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଵ—ଗୋରୁଆଦିଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଥିବା ଗୋଲ ଚିହ୍ନ—Big white patch found on the head of coloured cattle.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଗୋଲଆ; ଯେଉଁ ଗୋରୁ ମସ୍ତକରେ ଗୋଲ ଚିହ୍ନ ଥାଏ—(cattle) Having a white patch on the head.

ଟିକା(କେ)ଇତ—ଦେ. ଵ. (ଏହାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଟିକା ବା ସମ୍ମାନସୂଚକ Ṭikā(ke)ita ଚିହ୍ନ ଦିଆ ଯିବାରୁ)—୧ । ଯୁବରାଜ; ରାଜାଙ୍କର **ଟିକୈତ; ଟିକାଇ** ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର; ରାଜ୍ୟର ଭାବୀ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ—

1. The eldest prince; the heir-apparent to the throne.

୨ । ରାଜଦ୍ୱାରରେ ବିଶିଷ୍ଟ ସମ୍ମାନର ଚିହ୍ନସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର କପାଳରେ ଟିକା ଦିଆଯାଇ ଥାଏ—2. A person specially honoured by the king by being given a mark of sandal on the brow.

୩ । ଯୁବକ ରାଜା—3. A young king.

ଟିକାଇତ ଅଷ୍ଟଦୁର୍ଗର କହୁଇ ଶ୍ୟାମ ଏକ ଅତରୁତ ।

କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବରୋସା ଚମୁ ୧. ଗୀତ ।

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠବ୍ୟକ୍ତି—4. Chief.

ଟିକାଇତ ତୁ ଉର୍ବଶୀତନ୍ତେ ସେନା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଟିକାଏ—ଦେ. ଅ—ଟିକନ (ଦେଖ) Ṭikāe Ṭikaka (See)

ଏକଟୁ ୧.ାଏ ହେଲେ ଯେ ଭରସ୍ୱ ସଙ୍ଗେଜେ ନୋହୁଲ ଶାସ ବହାଶ ।

କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବରୋସା ଚମୁ ୪ ଗୀତ ।

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପାଇଁ—For a short time.

ଟିକାଏତ—ଦେ. ଵ—ଟିକାଇତ (ଦେଖ) Ṭikāeta Ṭikāita (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚଉଦଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନ୍ତେ ସେତେବେଳେ ଏ ଲିପିକୋଷ୍ଟରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୁ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଦବେ, 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଟିକାକ—ଦେ. ଅ—ଟିକକ (ଦେଖ)
Ṭikāka Ṭikaka (See)

ଟିକାକ ଦୋଷରୁ ଘମା କେଡ଼େ ରୁଖା ବୁଖିଲରେ । କବସ୍ୱର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଟିକା ଘେ(ଘି)ନବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । ବସନ୍ତସାଙ୍ଗର ଟିକା ଜଳ ଅଙ୍ଗରେ
Ṭikā ghe(ghi)nibā ପ୍ରଦାନ କରିବା—1. To be vaccinated or inoculated.
ଟୀକା ଲଓଆ **ଟୀକା ଲଗାନା**
(ଟୀକା ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କପାଳରେ ଚଉା ଧାରଣ କରିବା—2. To paint a circular mark on the forehead.

ଟିକାଦିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଠାରେ ବସନ୍ତ
Ṭikādiā ସାଙ୍ଗର ଟିକା ଦିଏ—1. Vaccinator; inoculator.
ଟୀକାଦାର **ଟାକାଦାର**
୨ । ଟିକାଦେବା କର୍ମ—
ଟୀକା ଦେଓୟା **ଟୀକା ଚଢ଼ାନା** 2. Vaccinating.

ଟିକା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରେ ବସନ୍ତ
Ṭikā debā ରୋଗନିବାରକ ସାଙ୍ଗ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—
ଟୀକା ଦେଓୟା 1. To vaccinate; to inoculate.
ଟୀକା ଚଢ଼ାନା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କପାଳରେ ଚଉା ବା ଛୋଟା ଦେବା—2. To paint a circular mark on the forehead of a person.

ଟିକା ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟିକା ଘେନିବା (ଦେଖ)
Ṭikā nebā Ṭikā gheniba (See)

ଟିକାୟତ—ଦେ. ବ—ଟିକାଇତ (ଦେଖ)
Ṭikāyata Tikāita (See)
(ଟିକାଏତ, ଟିକାଇତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟିକାଲଗି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଗୁଜୁାଙ୍କ ଘରେ
Ṭikā-lāgi କନ୍ୟା ପକ୍ଷର ପୁରସ୍କାର ବର ଘରକୁ ଯାଇ କରିବା ସ୍ୱୀକାର ବା ଜବଦ୍ଦ ବଧ୍ୱ—The ceremony of betrothal amongst the Kshatriyas.

ଟିକି—ଦେ. ଅ—୧ । ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ—
Ṭiki 1. Interrogative.
ନାକି (ଯଥା—ତୁ ସେଠାକୁ ଯିବୁଟିକି ?)
ଟାକ. ୨ । ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ—2. A particle used to denote certainty.

ନଦଟିକି ଟୁଲ ଏ ବଡ଼ ଶାଇକ ନୁହେଁ।ଟିକି କହାର—କବସୂର୍ଯ କଶୋରନଖ୍ଚ ଓ ଗୀତ ।

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—Very small; tiny.
ଟିକି ନୁଆ ବୋଡ଼ ଜଳ ଅଣ୍ ଅଣ୍ ପାଦ ଭାର ଟଲେ ଦର୍ଘି—
ନଦକଶୋର. ନର୍ଦ୍ଦଣୀ ।

ଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ— ୨ଟା ବହୁକୁ ଏକବଚନ ଆଦର ବା ସ୍ନେହାର୍ଥ—
(ଟିକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Objective singular case-suffix.
ଚଢ଼େ ବେଶ୍ୟ ପୁଣ୍ୟ ଫଳଟିକି ପାଏ—କୃଷ୍ଣଦି ଦ. ମହାଭରତ. ଅନୁଶାସନ ।

ଟିକିଆ—ଦେ. ବ—ଧୂମପାନବେଳେ ଗୁଡ଼ାଖୁରେ ବା ମଦତ୍ ଗୋଲାରେ
Ṭikiā ନଆଁ ଧରିବା ପାଇଁ ପେଚ୍ଛଗୋଳଆ ଅଙ୍ଗାରଗୁଣ୍ଡାରେ ଟିକିୟା, ଟିକେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପିଷ୍ଟକାକାର ଖଣ୍ଡ—Dried cakes of
ଟିକିୟା powdered charcoal used to ignite tobacco or opium preparations (bullets) for smoking.

ଟିକିଏ—ଦେ.ବଣ ଓ ବ—(ସ. ସ୍ତୋକ) ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର; ବକଟେ; ଈଷତ୍—
Ṭiki-e Very small; a bit.
ଏକଟୁ ଦେ. ଅ—୧ । ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ—
ଟୁକ, ଟୁକସା 1. A little; in a small quantity.
ଟିକିଏ ଢେଲେ ବଦେବ ନ କର ସେବଦ-ବେଦ କରତ ବୋର ବର୍ତ୍ତବ—
କବସୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ—
2 For a short time; for a moment.
ଟିକିଏ ରହ ନମସ୍କାରୁଥାଏ କର—କୃଷ୍ଣଦି ଦ. ମହାଭରତ. ବନ ।
ଙ । ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ବକ (ଅମୁକ କର୍ମ କର)—
3. Do please; please.
[ଦ୍ର—ଇଂରାଜିରେ ଯେଉଁ ଅର୍ଥରେ 'please' ଅର୍ଥାତ୍ 'ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ବକ' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ 'ଟିକିଏ' ସେହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ନାଉରି ଭାଇ ! ମତେ ଟିକିଏ ଚଞ୍ଚଳ ନଈପାର କର ଦେ ।]

ଟିକିଏକ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ ଓ ବଣ—କ୍ଷଣକ; ମୁହୂର୍ତ୍ତକ; ଟିକକ—
Ṭikieka A while; a whit.
ଟିକିଏକ ଉତ୍ତରେ ଚେତା ପ'ଇ ସ୍ତ୍ରୀମ
ଧରଲେ କରେ ଚଦା କର ମହାଜନ—କୃଷ୍ଣଦି ଦ. ମହାଭରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଟିକିଏ ନଖିଏ—ଦେ. ବ—ଅତି ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣ; ବକଟେ—
Ṭiki-e-nikhie Minute quantity.
ଅଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ଦେ. ବଣ—ଅତି ସାମାନ୍ୟ ବା ଅଳ୍ପ—
Minute; small.
ଦେ. କ୍ରି ବଣ—ଅତି ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ—
In minute quantity

ଟିକିଏ ମାତ୍ର—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଟିକିଏ ନଖିଏ (ଦେଖ)
Ṭiki-e mātra Tikie nikhie (See)
ଅଳ୍ପମାତ୍ର

ଟିକିକ—ଦେ. ଅ ଓ ବଣ ଓ ବ—ଟିକକ (ଦେଖ)
Tikika Tikaka (See)
ଟିକ ଚଢ଼େର ଟିକକ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ ମରର—ପ୍ରଚଳିତ ।

ଟିକିକେ—ଦେ. କ୍ରି ବଣ—୧ । ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ—
Ṭikike 1. In a very short time.
ଏକଟୁତେ ୨ । ସାମାନ୍ୟ କାରଣରେ—2. Slightly.

ଟିକି ଜୀବନ—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ତୋକ+ଜୀବନ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବନ;
Ṭiki-jībana ଯାହାର ଜୀବନ ଅଳ୍ପତେ ବାହାରିଯାଏ, ସୁକୁମାର ଅ—
ସ୍ୱଳ୍ପପ୍ରାଣ 1. Very tender or delicate life; frail life.
୨ । ହେୟ ଜୀବନ—2. Despicable or mean-life.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ର୍‌,ର୍‌	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଈ	ଓ	ରୁ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରପୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍‌ଂ୍ୟ	ଉଅ	ଜ	ନ୍‌

୩ । ଭୀରୁତା—3. Timidity; cowardice.

ଦେ. ବଣ—ଟିକାଜୀବନିଆଁ (ଦେଖ)
Ṭiki-jībaniāñ (See)

ଟିକାଜୀବନିଆଁ—ଦେ. ବଣ. (ଭୁଲ. ଫ. ଲଦ୍‌ଭେଡ୍‌) —
Ṭiki-jībaniāñ ୧ । ଯେ ସାମାନ୍ୟ ଅଘାତ ବା ପୀଡ଼ାରେ ସ୍ୱଳ୍ପପ୍ରାଣ ମରିଯାଏ; ସ୍ୱଳ୍ପାୟୁଆ—
1. Of very frail vitality.

୨ । ଲଦ୍‌ଭେଡା; ଗାଉଁଲା—2. Mean-minded.

୩ । ଭୀରୁ—3 Coward; timid.

ଟିକଟିକ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଟିକ୍‌ଟିକ୍‌ (ଦେଖ)
Ṭiki-ṭiki Ṭik-ṭik (See)

ଟିକଡିନୁ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—ପିଲା ବୟରୁ—
Ṭiki-dinu From childhood.
ଛେଳେବେଳାଥେକେ ଟିକ ଦିନୁ ହେବେ ବିଣା ଦୁମ୍ବର—
ବଚପନସେ (ଟିକଟିକଦିନୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅରମନ୍ୟୁ. କଦରୁଧରଦ୍ଭାମଣି ।

ଟିକନ୍‌—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —ଟିକନ୍‌ (ଦେଖ)
Ṭikin Ṭikan (See)

ଟିକ ପିଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—ଅତି ଛୋଟ ପିଲା; ଶିଶୁ—
Ṭiki pilā Child; infant.
କଚି ଛେଳେ ବ ବନ୍ଦେ କଲେ ନବନବନ ଟିକପିଲ୍ଲଟି—ପ୍ରାଚୀନ. ରଜନ ।

[ଦ୍ର—ଏହୁପରି ଟିକ ଚଢ଼େଇ, ଟିକ ବାକୁଡ଼ି, ଟିକି କୁଆ ଆଦ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

ଟିକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସ୍ଥା ଧାତୁ)—୧ । ଉଷ୍ଟିବା; ସମ୍ଭାଳିବା—
Ṭikibā 1. To go on; to get on.
ଟିକା; ଟେକା ୨ । ସ୍ଥାୟୀ ହେବା—2. To last.
ଟିକନା ୩ । ଉଧେଇବା—3. To thrive.
୪ । ଫଳବାନ୍‌ ହେବା—
4. To fructify; to be effective.

ଟିକମା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଟିକମ୍‌ (ଦେଖ)
Ṭikimā Ṭikam (See)

ଟିକରି—ଦେ. ବଣ—କ୍ଷୁଦ୍ର; ସାମାନ୍ୟ: ଅତି ଛୋଟ—
Ṭikiri Pretty; very small; tiny.

ଟିକଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚଲକରୁ ଟିକା; ଟିକାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ ଳପ୍ରତ୍ୟୟ)—
Ṭikili ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଭୃଲତା ମଧ୍ୟରେ ଘେନିବା ପତଳା ଓ ଟୀପ ଚକାକାର ଛୋଟି—Wafer; small disks of thin
ଟିକଳି; ଚାଁଦଲା coloured material worn by females in the middle of the eye-brows.

[ଦ୍ର—ବାହୁନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣର କାଗଜ ବା ଧାତୁର ପତଳା ଓ ଚକାକାର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡକୁ ଟିକଲି ଏବଂ ସିନ୍ଦୂର, ଗୋରୋନା ଓ ମୃଦନକଳା ଆଦରେ ରଞ୍ଜିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ଛୋଟି ଓ ବଡ଼ବନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ଛୋଟା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଟିକେ—ଦେ. ଅ—ଟିକେ (ଦେଖ)
Ṭike Ṭikie (See)

ଟିକେଇତ—ଗ୍ରା. ବ—ଟିକାଇତ (ଦେଖ)
Ṭikeita Ṭikāita (See)

ଟିକେ ନଖେ—ଗ୍ରା. ଅ—ଟିକେ ନଖିଏ (ଦେଖ)
Ṭike nikhe Ṭikie nikhie (See)

ଟିଖେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ଟିକେ (ଦେଖ
Ṭikhe Ṭikie (see)

ଟିଙ୍କଚର୍‌—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —ସୁଗନ୍ଧରେ ଦ୍ରବୀଭୂତ ଜାଲୁଆ ଔଷଧ ଉଶେଷ; ଅରଷ୍ଟ; ଅରକ—Tincture.
ଟିଙ୍କଚର [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ସୁରାରେ ମିଶିଥାଏ ସେହି
ଟିଂଚର ପଦାର୍ଥର ବୈଦେଶିକ ନାମ ଅନୁସାରେ ଟିଙ୍କଚରର ନାମ ହୁଏ, ଯଥା ଟିଙ୍କଚର ଓପିଆଇ=ଅଫିମ ଅରକ୍ଷା]

ଟିଙ୍କ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଅଷ୍ଟାପଦା; ଭୁଲ. ଇଂ. ଟିକ୍‌)—ପଶୁଙ୍କ ଦେହରେ ଲାଗି ରହି ରକ୍ତ ଶୋଷିବା ଅଷ୍ଟାପଦା ଜାତିଉଶେଷ—
ଏଁଟୁଳୀ; ଅଁଟାଳୀ Tick; a parasitic insect sucking
ଜଗଟେ; ଅଁଟହ blood from beasts; the Persian tick; Argas Persicus.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପଶୁଙ୍କ ଚମଡ଼ା କାମୁଡ଼ି କରି ଲାଗି ଥାଆନ୍ତି; ଏମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଗୋଟିଏ ରକ୍ତଶୋଷକ ନଳ ଅଛି । ପଶୁଙ୍କ ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଶୋଷି ଏମାନଙ୍କ ଦେହ ରକ୍ତରେ ଫୁଲି ଯାଏ ଏବଂ ଗୋଡ଼ଯାକ ଅଣ୍ଡ ସାନ ଦେଖାଯାଏ । ଟିଙ୍କ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି; ଯଥା—୧. ଗାଗୁଡ଼ିଆ=ବଡ଼ ଓ ଚେପ୍ଟା, ୨. ଘଣ୍ଟୁଆ=ଘଣ୍ଟର ଘର ଆଣୁଆ, ଖୁବ୍‌ ପତଳା ଓ ଚେପ୍ଟା; ୩. ଜଉଟିଙ୍କ=ଜଲାଜର୍‌ ଘର ସାନ, ମେଞ୍ଚା ମେଞ୍ଚା ହୋଇ ପଶୁଙ୍କ ଦେହରେ ଲାଗନ୍ତି, ୪. ମଣ୍ଡାଟିଙ୍କ=ବଡ଼ ଓ ନରମ, ୫ ଘୁଡ଼ାଟିଙ୍କ=ଏମାନେ ସରୁ ସରୁ ।]

ଟିଙ୍କ ଜ୍ୱର—ଦେ. ବ—ଗୋରୁଙ୍କର ହେବା ଏକପ୍ରକାର ଜ୍ୱର—
Ṭiṅka jara Tick fever.

ଟିଙ୍କି—ଗ୍ରା. ବ—ଟିଙ୍କ (ଦେଖ)
Ṭiṅki Ṭiṅka (See)

ଟିଙ୍‌ଟିଙ୍ଗା—ଦେ. ବଣ. ଗୁଂ—ଚଡ଼ୁଲ—Surly; of an irritable disposition; peevish.
(ଟିଙ୍ଗ୍‌ଟିଙ୍ଗେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Ṭiṅg-ṭiṅgā

ଟିଙ୍‌ଟିଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚଡ଼ିବା—
Ṭiṅg-ṭiṅgā(ṅge)ibā To fret; to be irritated.

ଟିଙ୍‌ଶୂଲା—ଦେ. ବଣ—ଟିଙ୍ଗିଶୂଲା (ଦେଖ)
Ṭiṅg-sūḷā Ṭiṅgi-sūḷā (See)

ଟିଙ୍‌ଶୂଲିଆ—ଦେ. ବଣ—ଟିଙ୍ଗିଶୂଲା (ଦେଖ)
Ṭiṅg-sūḷiā Ṭiṅgi-sūḷā (See)

ଟିଙ୍‌ଶୂଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟିଙ୍ଗିଶୂଲାଇବା (ଦେଖ)
Ṭiṅg-sūḷā(ḷe)ibā Ṭiṅgi-sūḷāibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଥିରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଉଭୟାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଇବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଁଇବଟ' ଦେଖିବେ।

ଟିଙ୍ଗା—ଦେ. ବ. (ସ. ଭୃଙ୍ଗ) —ଲିଙ୍ଗର ଉତ୍ଥାନ ବା ଉଦ୍ରେକ—
Ṭiṅgā Erection of the male organ.
ଦେ ବଣ—ଟିଙ୍ଗ ଶୂଳା—Surly; currish.

ଟିଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ସ. ଭୃଙ୍ଗ)—
Ṭiṅgā(ṅge)ibā ୧ । (ଲିଙ୍ଗ) ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଦେବା—
ଠାଟାନ, ଟାଟାନ, ଠାଡ଼ ହଓୟା 1. To become turgid or erect
खड़ाहोना, ठाढ़ होना (said of the male organ when irritated).
୨ । ଶଗଡ଼ର ଏକମୁଣ୍ଡକୁ ମାଡ଼ି ବସି ଅନ୍ୟ ପାଖ ଉପରକୁ ଉଠାଇବା—
2. To raise one end of a thing by holding the other end (as of a cart).
୩। ଟଙ୍ଗ ଦେବା; ଚିପିଚିପେଇବା—3. To bob.

ଟିଙ୍ଗାର ସ)ହେବା—ସ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କି—
Ṭiṅgāri si)hebā ୧ । ଚଦ୍ୱମର୍କଟି ହେବା (ଦେଖ)
1. Chadi-markaṭi hebā (See)
୨ । ଚଦିବା (ଦେଖ)—2. Chadibā (See)

ଟିଙ୍ଗି ଶୂଳା—ଦେ. ବଣ— ୧ । ଚଡ଼ିଲ; ଯେ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ରାଗି
Ṭiṅgi-śūlā ଉଠେ—1. Surly; illnatured &
ଖାଟଖାଟେ rude; irascible by nature;
चीडचीड़ा peevish.
୨ । ଯେଉଁ କଥାରେ ଲୋକ ହଠାତ୍ ଚଢ଼ି ଉଠେ—
2. Irritating.

ଟିଙ୍ଗିଶୂଳିଆ—ଦେ. ବଣ—ଟିଙ୍ଗ ଶୂଳା (ଦେଖ)
Ṭiṅgiśūliā Ṭiṅgi-śūlā (See)

ଟିଙ୍ଗ ଶୂଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଟକକ କଥାରେ ଚଢ଼ିବା; ସହଜରେ
Ṭiṅgi-śūlā(e)ibā ଗୁଡ଼ିଘିବା—To be easily irritated or provoked.

ଟିଟ୍‌କାରି—ଦେ. ବ.. (ସ. ଧ୍ୱତ୍କାର) —ଧ୍ୱତ୍କାର ବାକ୍ୟ—
Ṭiṭ-kāri Hooting words.
ଟିଟ୍‌କାରୀ, ଟିଟକିରୀ फटकार
(ଟିଟ୍‌କାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟିଟ୍‌କାରିବା—ଦେ. କି—ଧ୍ୱତ୍କାର କରିବା—
Ṭiṭ-kāribā To hoot at.
ଟିଟକିରୀ ଦେଓୟା फटकारना
(ଟିଟ୍‌କାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟିଟ୍‌କାରି ମାରିବା—ଦେ. କି—ଧ୍ୱତ୍କାର କରିବା; ଟିଟ୍‌କାରିବା—
Ṭiṭ-kāri māribā To hoot at.
ଟିଟକିରୀ ମାରା फटकारना

ଟି-ଟି-ଆଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ସାଙ୍କେତିକ ଅକ୍ଷରଦ୍ୱୟ)—
Ṭi-ṭi-āi ରେଲ ଗାଡ଼ର ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଟିକଟ ଚେକ୍ କରିବାପାଇଁ
ଟିଟିଆଇ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ—Travelling ticket inspec-
टिटिआइ tor; travelling ticket examiner.
(ଟିଟିଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟିଟିଭ—ଦେ. ବ—ଟିଟ୍ଟିଭ (ଦେଖ)
Ṭiṭiva Ṭiṭṭiva (See)

ଟିଟିର—ଦେ. ଖ. (ସ. ଭୀରୁ)—ଭରୁର (ପକ୍ଷୀ) (ଦେଖ)
Ṭiṭira Tittira (bird) (See)

ଟିଟ୍ଟିଭ—ସ. ବ. (ଟିଟ୍ଟି =ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତା. ଅ;
Ṭiṭṭiva ଭୁଲ. ଲ୍ୟାଟିନ୍ ଟେଟାନସ୍, ଇଂ. ଟାଟ୍ଲର)—
ଟିଟିଭ ଟେଙ୍ଗେୟା; ଟେଁଟେଁୟା ପକ୍ଷୀ; ଭେଙ୍ଗେଇ ଚଢ଼େଇ—
टिटिह, टि हरी The tattler bird; Totanus Flavipes
ଟିଟ୍ଟିଭ୍ଭ } ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ
ଟିଟ୍ଟିଭ୍ଭୀ } [ଦ୍ର—ଏହା କୂଳେରର ବର୍ଗର ପକ୍ଷବଶେଷ ଏହାର ଦେହ ପାଙ୍ଖିଆ ଧଳା ଓ ଚର୍ବିତ । ଏହାର ମୁଣ୍ଡରେ ପଶ୍ଚାତ ପର କଳା ପରର ଝୋପି ଅଛି; ଥଣ୍ଟ ସରୁ, କଳା ଓ ଲମ୍ବ; ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ଓ ସରୁ; ଲାଞ୍ଜର ଅଗ କଳା । ଏହା ପ୍ରାୟ ୮ ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ହୁଏ; ଏ ଗୁଡିରେ ଗୋଡ଼କୁ ଆକାଶ ଆଡ଼କୁ ଟେକି ଚଢି ହୋଇ ଶୁଏ; ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ, କାଳେ ସେ ଶୋଇଲାବେଳେ ଆକାଶ ତା ଉପରେ ଖସି ଅଜାଡ଼ ହୋଇ ପଡ଼ିବ ଓ ଯେବେ ଖସି ପଡ଼ିବ ତେବେ ସେ ତାହାର ଗୋଡ଼ ଦ୍ୱାରା ଆକାଶକୁ ଟେକି ଧରି ଆପଣାକୁ ବଞ୍ଚାଇବ, ଏହି ଧାରଣାରେ ଟିଟ୍ଟିଭ ପକ୍ଷୀ ଗୋଡ଼ ଟେକି ଚଢି ହୋଇ ଶୁଏ । ଏ ଉଡ଼ିଲା ବେଳେ ଏହାର ପ୍ରସାରିତ ପକ୍ଷରେ ଧଳା ଓ କଳା ପଟ୍ଟ ଦେଖାଯାଏ । ଗେଣ୍ଡା ଓ ଘୋକଡ଼ୋକ ଏହାର ଖାଦ୍ୟ । ଏ ନଈ କୂଳରେ ଟେଁ ଟେଁ ଶବ୍ଦ କରି ଉଡ଼େ । ଏ ଚଲିଲା ବେଳେ ଲାଞ୍ଜକୁ ସବୁଦା ନଗୁଡ଼ି ଥାଏ ।]

ଟିଟ୍ଟିଭକ—ସ. ବ. (ଟିଟ୍ଟିଭ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଟିଟ୍ଟିଭ (ଦେଖ)
Ṭiṭṭivaka Ṭiṭṭiva (See)

ଟିଣ୍‌ଟିଣ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ṭiṇ-ṭiṇ ଘଣ୍ଟି ଆଦି ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—
ଟୁନଟୁନ Tinkle of bells etc.
टनटन [ଦ୍ର—'ଟଣ୍‌ଟଣ୍' ଠାରୁ 'ଟିଣ୍‌ଟିଣ୍' ଏବଂ ଟୁଣ୍‌ଟୁଣ୍' ଠାରୁ 'ଟୁଣ୍‌ଟୁଣ୍' ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ।]

ଟିଣ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟିନ୍; ସ. ନାମ ବଙ୍ଗ)—
Ṭiṇa ୧ । ଟିନ୍ ବା ରଙ୍ଗ ନାମକ ଧାତୁ; ରାଙ୍ଗା—
ଟୀନ 1. Tin (metal).
टीन ୨ । ରାଙ୍ଗା ଉରଲାଯାଇ ଲଘା ହୋଇଥିବା ଲୁହାର ଚାଦର—
2. Tin plate.
୩ । ଦସ୍ତା ଲଘା ଲୁହାର କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚିଆ ପତ୍ର—
(ଟିଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. Corrugated iron.
୪ । ଟିଣ ପତ୍ରର ଚିଲ୍ଲା—4. Tin canister.

ଟିଣ କୋଳି—ବୈଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ଓ ତହିଁର କୋଳ—
Ṭiṇa koḷi A small tree; Ziziphus Rugosa.
ଟିଣିଆଁକୋଳ }
ଟିଣିଆକୋଳ } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ ଧଳା ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ରସୁଆଳ; ଏ କୋଳ କରକୋଳ ଜାତିସ୍ଥ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍ଗ	ଇପ୍	ଉଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଙ୍ଗ	ନ୍

ତିଣ ବାକ୍ସ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟିନ୍‌ବକ୍ସ)—ତିଣରେ ତିଆର ପେଟରା--
Ṭiṇa bāksa Tin box; tin trunk.
ଟିନେର ବାକ୍ସ **ଟୋନକା ବକସ**
(ତିଣବାକସ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିଣା— ଦେ. ବିଣ—୧ । ରୁଗ୍ଣ; ଯେ ଅଳ୍ପ କଥାରେ ଚଟିଯାଏ; ଚଡ଼ିଲ--
Ṭiṇā 1. Surly; of an irritable temper;
ବଦରାଗୀ peevish.
ଚୀଡ଼ଚୀଡ଼ା ୨ । ଯେଉଁ କଥା ଶୁଣିଲେ ଲୋକ ଚଟି ଉଠେ—
2. Irritatory (wards).

ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଘାସ—A kind of grass.

ତିଣା ଝାଙ୍ଗଣା, ଲେମ୍ବୁ ଘାସ, ସାରୁ ନେଇ ବେଳେ ସାରୁରେ ଘଷ—ଉଗ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଘାସ ଶ୍ରାବଣ ମାସରୁ ମାର୍ଗଶିର ଯାଏ ବଢ଼ି ଓ ଚଡ଼ରେ ଜନ୍ମେ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ଇଂ. ଟିନ୍; ତିଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାରୁ)—ତିଣର ଚଟଣି; କରୁସିନ ଘାସ—
Kerosine lamp made of tin.

ତିଣା ସିଜୁ—ଦେ. ବ—ସିଜୁ (ଦେଖ)
Ṭiṇā sijhu Sijhu (See)

ତିଣିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଘାସ—
Ṭiṇiā 1. A kind of meadow grass.
ଟୁନା [ଦ୍ର—ଏହା ପଡ଼ିଆରେ ଜନ୍ମେ ଓ ଗାତ୍ର ଏକ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚରେ ବଢ଼େ । ଏହାର ପତ୍ର ବଳତା ପରି ସରୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପତ୍ରର ଅଗରେ ପିଆଜଷଣ୍ଢା ଭଳ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଛୁଞ୍ଚ ଲାଲ୍ ଛତାକାର ଉଣ୍ଡି ଥାଏ ।]
ଟାଲହୀ ୨ । ବନ୍ୟବୃକ୍ଷବିଶେଷ—2. A kind of wild tree; Albezzia Odoratissima; Acacia Speciosa (Haines).

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ର ଶ୍ୱେତ; ଫଳ ଚେପ୍ଟା ଓ ଗୁଣ୍ଡେ ଲମ୍ବର ଛୁଇଁ ପରି; ଫୁଲ ଦଳଦଅ ଏବଂ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ହୋଇ ଫୁଟେ । ଏହାର କାଠ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତ ବୋଲି ଘର, ସଗଡ଼ ଓ ହଳର ଉପକରଣ ହୁଏ ।]

ତିଣିତିଣି—ଦେ. ଅ.—ତିଣ୍ ତିଣ୍ (ଦେଖ)
Ṭiṇi-ṭiṇi Ṭiṇ ṭiṇ (See)

ତିଣ୍ଟିଣିକା—ସଂ. ବ.—୧ । ଜଳଶିରିଷ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Ṭiṇṭiṇikā 1. A kind of tree growing near water.

୨ । ଜୋକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Leech.

ତିଣ୍ଡିଶ—ସଂ. ବ.—ତେଣ୍ଡୀ (ଫଳ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Ṭiṇḍiśa Lady's finger (fruit).

ତିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.)—ତିଣ (ଦେଖ)
Ṭin Ṭiṇa (See)

ତିନ୍‌ତିନ୍—ଦେ. ଅ.—ତିଣ୍ ତିଣ୍ (ଦେଖ)
Ṭin ṭin Ṭiṇ ṭiṇ (See)

ତିପ୍‌ତିପ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—(ବର୍ଷା) ସ୍ଥିର ସ୍ଥିର ଶୋଷାରେ
Ṭip-ṭip ପଡ଼ିବା—(rain) Dripping in small drops.
ଟିପଟିପ ଟିଗଟାପ [ଦ୍ର—କ୍ଷୁଦ୍ରାକ୍ଷର ବା ଫିସ୍ ଫିସ୍=ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ
ତିପଟିପ ଶୋଷାରେ ପଡ଼ିବା (ବର୍ଷା); ଝିପି ଝିପି ବା ଲିପି
(ତିପି ତିପି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲିପି=କ୍ଷୁଦ୍ରାକ୍ଷର ଠାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶୋଷା ।
ତିପ୍ ତିପ୍ ବା ତିପୁରୁ ତିପୁରୁ=ଝିପି ଝିପି ଠାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶୋଷା ।
ତିପ ତିପ ବା ତିପର ତିପର=ତିପ୍ ତିପ୍ ଠାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶୋଷା ।
ଅସର୍ଗ=ସାଧାରଣ ବର୍ଷା । ଦୁମ୍ବକାଣ୍ଡି=ବଡ଼ ବଡ଼ ଶୋଷାରେ
କିଛି ସମୟ ଅନବରତ ବର୍ଷା ।]

ତିପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଗତିଳନ କରିବା—
Tip (root) 1 To move.
୨ । ପ୍ରେରଣ କରିବା—2. To send.

ତିପ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ତିପ୍ ଧାତୁ=ଗତିଳନ କରିବା, ତୁଳ. ଇଂ. ଟିପ୍
Ṭipa =ଅଗ୍ରଭାଗ)—୧ । ଅଙ୍ଗୁଳର ଅଗ୍ରଭାଗ—
ଟିପ 1. Finger-tip.
ନୋକ ୨ । ଅଙ୍ଗୁଳର ଅଗ ପର୍ବ—
2. The top phalanx of a finger.
ଚୁଟକୀ ୩ । ଦୁଇ ଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ ମଧ୍ୟରେ ଧରି ଯିବା (ନାସ ଆଦର) ପରିମାଣ—3. A quantity of powdered thing held between the phalanges of 2 fingers; a pinch (e. g. of snuff.)

(ଯଥା—ମିଶ୍ରେ ଆପଣେ ! ତିପେ ନାସ ଶୁଙ୍ଘିବ କି ?)

ଟିକା ଟିକ୍କୀ ୪ । ଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ୍ରଭାଗ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଦେହରେ ଗୁଡ଼ି
ଟୀପ ହୋଇ ଯାଇଥିବାର ଚିହ୍ନ—4. Mark left by the phalanx of the finger; finger-impression.

୫ । କରଜପତ୍ର; ଚମସ୍ପତ୍ର—5. Bond.

୬ । ତିପଚିହ୍ନ; ଘଷ, ଆସାମୀ ବା ମୁଦାଲ୍ମମାନେ ଗ୍ରଳକାସ୍ଥ ଆଦେଶ ବା ଜଧ ଅନୁସାରେ (ରେଜଷ୍ଟରଖାନା ବା ଥାନା ବା ଜେଲଖାନାରେ) ବାମହସ୍ତର ବୁଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଠି ଅଗରେ କାଳ ବୋଳ କାଗଜରେ ଯେଉଁ ଚିହ୍ନ ଲଗାନ୍ତି—
6. Left hand thumb-impression left on a bit of paper.

[ଦ୍ର—ବହୁବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣାଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଇ ଅଛି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ତିପ ଉପରେ ଥିବା ରେଖାମାନ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ତିପର ରେଖା ସଙ୍ଗେ ସମାନ ନୁହେଁ । ଏଥିପାଇଁ ଲକ୍ଷେ ଲୋକଙ୍କ ତିପଚିହ୍ନ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଦୁଇଟି ଲୋକର ତିପଚିହ୍ନ ବାର ହୋଇ ପଡ଼ିବ । ସାଧାରଣତଃ ଦଲିଲ ଆଦରେ ବାମହସ୍ତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବୟ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଷ୍ଠିର ଟିପଚିହ୍ନ ଦଆଯାଏ । ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗ ଦେଖା ଯାଇଅଛି ଯେ ମନୁଷ୍ୟର ଦାଇର ଦଶଅଙ୍ଗୁଠିରେ ଯେଉଁ ସରୁ ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ରାଦ ଆକୃତିର ସରୁରେଖାମାନ ଅଛି ବସ୍ତୁସବୁବି ସଙ୍ଗେ ମନୁଷ୍ୟ ଆକାରରେ ବଢ଼ିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତହିଁର ସ୍ୱତ୍ୱ ବଦଳେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଅଜ୍ଞ ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଟିପଚିହ୍ନ ନଆଯାଇ ଥିବ ୧୦ ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ଟିପଚିହ୍ନ ନେଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗୁଠିର ଟିପଚିହ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଲକ୍ଷିତ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ ଦାଗୀ ଓ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ୧୦ଟି ସାକ ଅଙ୍ଗୁଠିର ଟିପଚିହ୍ନ ନଆଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଦଲିଲମାନଙ୍କରେ କେବଳ ବାଆଁହାତ ବୁଢ଼ା ଅଙ୍ଗୁଠିର ଟିପଚିହ୍ନ ନଆଯାଏ କାହିଁକି ? ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗ ଦେଖାଯାଇ ଅଛି ହାତର ସବୁ ଅଙ୍ଗୁଠି ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଠି ଉପରେ ସବାପେକ୍ଷା କମ୍ କାମ ବା ଚପଚ ପଡ଼େ; ଏଥିପାଇଁ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ବା ନଷ୍ଟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅନ୍ୟ ଅଙ୍ଗୁଠିମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା କମ୍; ଏଥିପାଇଁ ଉକ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଠିର ଟିପଚିହ୍ନ ନେଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଟିପଚିହ୍ନ ଦେବା ମନୁଷ୍ୟର ଉକ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଠିର ଟିପଚିହ୍ନ ପୁଣି ନଆଯାଇ ଉଭୟ ଟିପଚିହ୍ନକୁ ତୁଳନା କର ଉକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଚିହ୍ନଟ କର ହେବ, ଏହା ଆଶାରେ ଉକ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଠିର ଟିପଚିହ୍ନ ନଆଯାଏ । କିନ୍ତୁ ପରେସେ ଅଙ୍ଗୁଠି କ୍ଷତ ହେଲେ ବା କଟି ଗଲେ ପ୍ରଥମେ ନଆସିବା ଟିପଚିହ୍ନଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଲୋକକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଅସୁବିଧା ।]

କାଁଟା ୭ । ତାସ୍ ବା ଗଞ୍ଜିଫା ସାରରେ ୧ଠାରୁ ୧୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଟୀପ ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଚିହ୍ନ—7. Points (from 1 to 10) marked on a playing card.

ଟିପ ଗୁଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଟିପ ଦେବା (ଦେଖ)
Ṭipa chāḷibā 1. Ṭipa debā (See)
୨ । ଲେଖିବା—2. To write.

ଟିପ ଚିହ୍ନ—ଦେ. ବ—୧ । ଅଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ୍ରଭାଗରେ କାଳି ଲଗାଇ ଉଦ୍ଦାଗ୍ କାଗଜରେ ବସାଯିବା ଚିହ୍ନ ବା ଛାପ—
ଟିପସହି **ଟିପ୍ପୋ, ଟିକ୍କୋ** 1. Finger-impression put on a piece of paper.

୨ । ଦଲିଲଆଦରେ ଦଆଯିବା ବାମହସ୍ତ ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳର ଅଗର ଛାପ—2. Impression of the thumb of the left hand put on a deed.

୩ । କୌଣସି ଚିହ୍ନଗ୍ରାହ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ବସିଯାଇଥିବା ଟିପର ଦାଗ—
3. Impression of the finger-tips left on any impressionable thing.

ଟିପଚିହ୍ନ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଦଲିଲ ସମ୍ପାଦନ କରିବାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ (ଦଲିଲର ସମ୍ପାଦନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି) କାଳିବୋଳା ବାମ ହାତର ବୁଢ଼ା ଅଙ୍ଗୁଠିର ଛାପ ଲଗାଇବା—
ଟିପସହି କରା **ଟିପ୍ପୋ ଦେନା** To imprint one's finger-impression on a document.

ଟିପ ଛୁଆଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଦଲିଲର ଲେଖକ ଅଶିକ୍ଷିତ ଦଲିଲସମ୍ପାଦନକାରୀର ସନ୍ନୁକ ଲେଖିବାପୂର୍ବରୁ କଲମକୁ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଟିପଦ୍ୱାରା ସ୍ପର୍ଶ କରାଇବା—
Ṭipa-chhuāṅibā 1. (the scribe of a document) To get the pen touched by the fingers of an illiterate executant.

୨ । ଟିପ ଦେବା ୧-୫ (ଦେଖ)
2. Ṭipa debā 1-4 (See)

ଟିପ ଛୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟିପ ଛୁଆଁଇବା (ଦେଖ)
Ṭipa chhuiṅibā Ṭipa chhuāṅibā (See)
(ଟିପଛୁଆଁଇଁବା, ଟିପଛୁଇଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟିପଟାଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଦୁଇ ଅଙ୍ଗୁଠିର ଟିପ ମଧ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଧରିବା—
Ṭipa-ṭāṇa karibā To hold anything tightly between the phalanges of 2 fingers.

ଟିପଣୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଟିପ୍ ଧାତୁ; ସଂ. ଟିପ୍ପନ)—୧ । ସାରଲିପି—
Ṭipaṇī 1. Memorandum notes.
ଠିକୁଜୀ ୨ । ଜାତକ ବା ଜନ୍ମପତ୍ରିକାରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଲିପି;
ଟିପ୍ପନ; ଟୀପ କୋଷ୍ଠୀ—2. Short jottings taken from a horoscope.

ମଧ୍ୟ ସକଳ ଟିପଣୀ ଦେଖଣ କାହିଁ କାହିଁ ଦଉଡ଼ନ୍ତେ ।
ବିବାହଭଙ୍ଗ. ସାଆନ୍ତୁଆ ବାଡ଼ା ।

୩ । ଅଙ୍ଗୁଠିରେ ଥିବା ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଗାର—
3. Finger mark; a notch (Beams).

ଟିପଣୀ ଦେଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବରଯାତ୍ର ଓ କନ୍ୟା-ଯାତ୍ରଙ୍କ ଜାତକକୁ ତୁଳନା କରିବା—
Ṭipaṇī dekhibā To compare the horoscopes of the bride and the bridegroom elect to see if they tally.
ଠିକୁଜୀ ଦେଖା
ଟିପ୍ପନ ମିଳାନା
ଟିପଣୀ ପକା(କେ)ଇବା
ଟିପଣୀ ବୁଝିବା
ଟିପଣୀ ମିଳା(ଲେ)ଇବା
ଅନ୍ୟରୂପ

ଟିପଣୀ ମିଳିବା—ଦେ. ବ—ଜାତକ ବୁଝିବା; ବିବାହସମ୍ବନ୍ଧକ ପଚିବା; କନ୍ୟାପାତ୍ରଙ୍କର ଜାତକ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଅନୁକୂଳ ଥିବା—Favourable tallying of 2 horoscopes (of the bride and the bridegroom elect) with each other.
Ṭipaṇī milibā
ଠିକୁଜୀ ମିଳା
ଟିପ୍ପନ ମିଳନା
(ଟିପଣୀବୁଝିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟିପଣୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଟିପ୍ପନୀ)—୧ । ଟିପଣୀ (ଦେଖ)
Ṭipaṇī 1. Ṭipaṇā (See)
ଟିପନୀ **ଟିପ୍ପଣି** ୨ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଟୀକା—2. Short gloss or concise commentary.

ବଡ଼ବଡ଼ ବୋଇଲେ ପଣ୍ଡିତ ଟଙ୍କେ,
ଟୀକା ଟିପଣୀ ଆଡ଼ା କରି ଶୁଣ ଏକେ ।
ଭୀଷ୍ମଙ୍କି ମହାଭାରତ. ୧୦ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ଷ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

ଟିପ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଲେଖାଲେଖି ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା—

Tipa debā

ଟିପ ଦେଓୟା

ଟିପୋ ଦେନା

1. To begin any work or writing.

(ଯଥା—ମୁଁ ଭାଲପଣ ପୋଥିରେ ୧୫ ଦିନ ହେଲା ଟିପ ଦେଇ ନାହିଁ ।

ଟିପ ଛୁଇଁବା
ଟିପ ଛୁଇଁବା
ଟିପ ଲଗା(ଗେ)ଇବା
} —ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଲେଖିବା—

2. To write.

ଆଜ ଥରୁ ଗୁଣ କେଉଁ ଦରଖଣ ଟିପ ଦେବ ଦଶୁ ନାହିଁ ।
ଅର୍ଜୁନ୍ୟ. ବଦରଖଚନ୍ଦ୍ରାମର୍ଜ ।

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଲେଖାକୁ ସଂଶୋଧନ କରିବା ବା କାଟିଦେବା—3. To correct the writings of of a person by scoring through something already written.

୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ଅଙ୍ଗୁଳର ଅଗ୍ରଭାଗଦ୍ୱାରା ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—4. To touch a person or a thing slightly with the finger-tip.

୫ । ଟିପଚିହ୍ନ ଦେବା (ଦେଖ)

5. Tipa-chihna debā (See)

ଟିପ ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଦଲିଲରେ ନିଜର ଟିପଚିହ୍ନ ଦେବା—1. To imprint one's finger impression on a document.

Tipa basā(se)ibā

୨ । କୌଣସି ନରମ ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ଟିପକୁ ମାଡ଼ ଦେହରେ ଆପଣାର ଆଙ୍ଗୁଠିର ଟିପଚିହ୍ନକୁ ଅଙ୍କିତ କରି ଦେବା-

2. To impress the marks of one's finger-tips on the body of a soft thing.

ଟିପି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଟିପ ଦେବା (୧—୪) (ଦେଖ)

Tipa māribā

ଟିପମାରା

ଟିପନା

1. Tipa debā (1--4) (See)

୨ । ଭାସ୍ ବା ଗଞ୍ଜପା ଖେଳରେ ବଡ଼ ବା ଦୁରୁସ୍ତ ସାର ପକାଇ ଟ୍ରେଟ ସାରକୁ ଜବତ କରି ନେବା—2. To play with a card of higher value by throwing it against a card of lower value.

୩ । ଫଳ ଆଦ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଟିପ ବା ଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗଦ୍ୱାରା ତାହାକୁ ଟିପି ଦେବା—

3. To press with the tip of one's finger a thing to see if it is soft or ripe.

ଟିପ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଟିପ ଦେବା (୧—୪) (ଦେଖ)

Tipa lagā(ge)ibā

Tipa debā (1-4) (See)

ଟିପା—ଦେ. ବ.—(ଫ. ଟିପଣୀ)—୧ । ଲେଖି ରଖିଥିବା ସ୍ମାରକ ଟୀକା--

Tipā

ଟିପ

ଟିପା, ଟିପଣୀ

1. Memo.

୨ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ନୋଟ୍—

2. Short notes; jottings.

୩ । ଚନ୍ଦା; ଟୀପା—3. A small circular mark on the brow made with the tip of the finger dipped in sandal-paste etc.

୪ । ମଇଁଷିଙ୍କ ବେକରେ ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ପୋଲା ବାଉଁଶ ନଳ ଓ ତାହାର ଦୁଇ ପାଖରେ ଝୁଲୁ ଥିବା ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ କାଠି; ଟିପେଇ—4. A hollow piece of bamboo tube suspended to the neck of a buffalo and having two small sticks suspended on both sides of it.

ମହିଷ-ଟିପାର ଗୁରୁ ଗୁରୁ ଧ୍ୱନି,
ପୋଖେ ମୁଗ୍ଧରତ ଅରଣ୍ୟ ସରଣୀ । ଘଣ୍ଟାକାଅ. ଚଇକା ।

[ଦ୍ର—ପୁଷ୍ଟ ବା ଓଲଅ ଗୋରୁ ମଇଁଷିଙ୍କ ବେକରେ ଏହା ବନ୍ଧା ହୋଇ ଥାଏ । ସେମାନେ ଗୁଲିଲା ବେଳେ କାଠି ଦୁଇ ଖଣ୍ଡି ପୋଲା ନଳରେ ବାଜିବାରୁ ଟିଣ ଟିଣ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ଏବଂ ଏଥିରୁ ସେମାନଙ୍କର ଗତିବିଧି ଜଣା ଯାଏ ।]

୫ । ପାଇକମାନେ ବାଆଁ ହାତରେ ଧରିବା ଚାରିକୋଣିଆ ଢାଲ--

5. A four cornered shield used by the foot-soldiers.

ଟିପ ଟିକାଳୀ

୬ । ମାଇପେ କପାଳରେ ପୋନିବା ଗୁଣ୍ଡର ପୋକର ଦୃଢ଼ ପତ୍ରର ନାନ୍ନ ଓ ନୋଳ ଟିକଲି—6. Small circular slips of the hard green or red stiff wing of a kind of insect.

୭ । ଛୁଞ୍ଚିରେ ସିଲାଇ କର୍ମ—

7. Sewing with the needle.

୮ । ଡାଗ—8. Stitch.

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଟ—ବସନ୍ତ ରୋଗ ନିବାରଣ ପାଇଁ ପୋନିବା ଟିକା—Vaccination; inoculation.

ଟିପାଇ—ଦେ ବ—ଟିପେଇ (ଦେଖ)

Tipāi

Tipei (See)

ଟିପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଟିପ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣା; ଚାଳନା)—

Tipā(pe)ibā

ଟିପେଟିପେ ଯାଓୟା

ଟିପୁବାନା

୧ । ଗୋଡ଼ର ଅଗ୍ରଭାଗକୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ ଟେରେଇ ଟେରେଇ ଚାଲିବା—1. To walk with the fore part of the soles touching the ground.

୨ । ଟେରେଇ ଟେରେଇ ଚାଲିବା—

2. To limp; to walk lamely.

୩ । ଟିପିବାର ନିଜନ୍ତରୂପ—

3. Causative form of Tipibā.

ଟିପା(ପେ)ଇ ହେବା—ସାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଟିକା ପୋନିବା—

Tipā(pe)i hebā

1. To be vaccinated or inoculated.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ନିଜର ଗୋଡ଼ହାତ ମୋଡ଼ାଇ ହେବା—2. To have one's limbs massaged by another.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବାରୁ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବୁ ନାହୁଁ । 'ଅଉସଉ୍' ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ବୁଝ ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଝି' ନ ପାଇଲେ 'ବଝୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗିଆ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବଚୂ' ଦେଖିବେ ।

ଟିପାଏ—ଦେ. ବ, ବଣ ଓ କି. ବଣ—ଟିପେ (ଦେଖ)
Ṭipāe — Ṭipe (See)

ଟିପା କାଗଜ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର କାଗଜ ଖଣ୍ଡରେ କୌଣସି ବିଷୟଟି ଅସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ଟିପି ରଖାଯାଏ—
Ṭipā kāgaja — Memorandum slip; a slip of paper in which casual notes are jotted down; rough draft.
ଟେପାକାଗଜ
यादद्दास्त टीपा

ଟିପା କାଠି—ଦେ. ବ—ହାଲୁକା କାଠରେ ନିର୍ମିତ ଦଣ୍ଡବିଶେଷ—
Ṭipā kāṭhi — A log of light wood used by the Noliā fishermen of Puri for floating on the billowy sea.

ଟିପା ବାଠି ପୁଣ୍ଡେ ଉଲଙ୍ଗେ ନୋଇଆ
ଗାଏ 'ଜସୁ ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର' । ସ୍ୱଥାନାଥ. ପାଦଗ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଛତ୍ରିଘର ଓ ୪।୫ ହାତ ଲମ୍ବା ଓ ଅଢ଼ ହାଲୁକା କାଠ । ପୁରୀର ନୋଳିଆମାନେ ଏହା ଉପରେ ବସି ଉତ୍ତଙ୍ଗମୟ ସମୁଦ୍ରରେ ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ଅନାୟାସରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି । ଏହା ପାଣିରେ ଭାସି ଉଠେ ।]

ଟିପା ଖାତା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଖାତା ବା ବହିରେ କୌଣସି ବିଷୟ ଅସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ଲେଖାଯାଏ;ଚଠାଖାତା; ହାତଚଠା-ଟେପାଖାତା
Ṭipā khātā — Note-book; pocket-book.
टीपाखाता

ଟିପାଟିପି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଟିପ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ; ଗ୍ଲଳନ)—
Ṭipā-ṭipi — ୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଠାଉରି; ଠାରିବା, ଠାରଠର—
ଟେପାଟେପୀ 1. Mutual significant glances; mutual nods and winks.
टीपाटीपि

୨ । ଫଷେଯରେ ଲେଖିବା—2. Taking down of stray notes.

୩ । ସ୍ମାରକ ଲିପି—3. Memorandum.

୪ । ଗୋପନରେ କଥାଭାଷା—4. Whisperings.

୫ । ଚପାଚପି—5. Pinching; squeezing.

୬ । କାହାଣୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭାଇଭଉଣୀଙ୍କନାମ—6. Names of a brother and sister in the folktale.

ଟିପାଟିପି ହେବା—ଦେ.କି—ଦୁଇଜଣ ପରସ୍ପରମଧ୍ୟରେ ଠାଉରି ହେବା-
Ṭipāṭipi hebā — To carry on or exchange thoughts by mutual nods and signs.
ଟେପାଟେପି ହଓଆ

ଟିପାରା ଦେ. ବ. (ନାମ) (ଫ. ତିପୁର)—ବଙ୍ଗଦେଶସ୍ଥ ତିପୁରା ରାଜ୍ୟ--
Ṭipāra — Tippara State in Bengal.
ଟିପାରା

ଟିପାରି—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ଷ୍ଟ୍ରବେରି)—
Ṭipāri — ୧ । ବିଦେଶୀ ଖାଦ୍ୟ ଫଳବିଶେଷ; ଷ୍ଟ୍ରବେରି—
ଟିପାରୀ, ଟେପାରୀ 1. Cape goose berry; Brazil cherry; Physalis Peruviana.
विलायती मकी

[ଦ୍ର—ଏହା ବଙ୍ଗନାଦ ବର୍ତ୍ତର ବର୍ଷାୟୁ ଫଳ ଶାକ । ଫଳ ଗ୍ଲୋବ ଓ ବାଇଗଣ ପରି ବହୁସଙ୍ଖ୍ୟକ, ଫଳ ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧାର ଫଳ ପରି ଫୁଲର ବହିଚ୍ଛଦରେ ଆବୃତ ଥାଏ । ଏ ଗଛ ଆମେରିକାର ଯେଉଁ ଦେଶରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଅଣାଯାଇ କୃଷି କରାଯାଉଅଛି (ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର) । ଖାଟଲା ଫଳ ସୁଖାଦ୍ୟ ।]

୨ । ଉଙ୍କାରି (ଦେଖ)—2. Ḍaṅkāri (See)

ଟିପି—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— ଅଗ; ଅଗ୍ରଭାଗ—
Ṭipi — Top.

ଟିପି ଚଢ଼େଇ—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Ṭipi chaṛḍhei — A kind of small bird.

ଟିପି ଚଢ଼େଇ ଟିକକ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ ମରଇ । ପ୍ରବେଳକା ।

[ଦ୍ର—ଏ ୩।୪ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବ ହୁଏ । ଲୋକେ ଏହାକୁ ଘୋଷନ୍ତୁ ।]

ଟିପିଟିପି—ଦେ. ଅ—ଟିପ୍ଟିପ୍ (ଦେଖ)
Ṭipi-ṭipi — Ṭip-ṭip (See)

ଉଦ୍ର ଟିପିଟିପି କରଣ ଜଳ ବୃଷ୍ଟି । କୃଷ୍ଣଦେବ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ ।

ଟିପିଣ୍(ନ୍)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଟିଫିଣ୍ (ଦେଖ)
Ṭipiṇ(n) — Ṭiphiṇ (See)

ଟିପିବା—ଦେ. କି. (ଫ. ଟିପ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ଲଳନ, ପ୍ରେରଣ)—
Ṭipibā — ୧ । ନଖ ଆଦ ଦ୍ୱାରା ସାମାନ୍ୟ ଆଘାତ କରିବା; ଜୁସ୍ଥେଇବା
ଟିପା, ଟେପା 1. To pinch softly; to titilate; to hurt softly; to tip.
टिपना

ମୋତେ ଭୁଲା କର କରି ଛେରୁ ମୁଁ ନଖରଟରେ
ଟିପୁଁ ତେବ ଗଲେ କରଜର । ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୨ । ଟିପ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା ବା ଚପିବା—
2. To strike or press with the tip of the finger.

କେତେକ ଲୋକ ଉହାଁ ମୃଦଙ୍ଗ ଟିପିଲେ । କୃଷ୍ଣଦେବ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

୩ । ଅଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ମୋଡ଼ିବା ବା ଘଷିବା; ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା—3. To perform massage on the body; to rub the body with the fingers; to press.

୪ । ସ୍ମରଣାର୍ଥେ କୌଣସି ବିଷୟ ଫଷେଯରେ ଲେଖି ରଖିବା; କୌଣସି କଥା ଫଷେଯରେ ଲେଖିବା; ନୋଟ୍ କରିବା—
4. To note down; to jot down anything for future reference.

୫ । ଆଖି ମାରିବା; ଠାର ବା ସଙ୍କେତ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା—5. To convey one's idea by signs, winks or glances.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ସ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଵ	ନ୍ତ

୬ । ଗୋପନରେ କହିବା; କାନରେ ଭୁନ କର କହିବା—
6. To report a thing privately or in whispers; to hint.

ଟିପି ଦେଲେ କଂସ ଅଗେ କେ ନୃଶଂସ ନନ୍ଦବନ୍ଦୀ ହେବେ ଝାଡେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କରୋତ୍ପତଭଞ୍ଜ୍ୟ ୪ ଗୀତ ।

୭ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା; ଦନ୍ତୀ, ଅଶ୍ୱ ଆଦିଙ୍କୁ ଚଳିତ କରିବା—
7. To goad to action; to drive a horse or elephant.

ଜିଣି ଦେଶ ଘଳା ଶୁଣିଣ କୋପିଲେ
ମାରିବାକୁ ତାହାଙ୍କୁ ହାଗ ଟିପି ଦେଲେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାପ୍ରଭାବ. ବନ ।

୮ । (ବଲ୍ଲକର ଗୁଳି, ଶର, ଝେକା ଆଦିକୁ) ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଫିଙ୍ଗିବା—8. To despatch (a ball, stone etc) towards an aim; to throw at.

୯ । ସିଲେଇ କରିବା; ଟିପେ ଦଟିପ ସେଇଁ ଦେବା—
9. To sew a stitch or two.

(ଯଥା—ଏ ଚର୍ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡ ଠାବ ଦୁଇଠାଆ ଟିପି ଦେଇ ସାର ଭୁମ ସାଙ୍ଗେ ସିବ ।)

[ଦ୍ର—'ଟିପିବା' କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ନେବା, ପକା(କେ)ଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଟିପୁଣା—ଦେ. ଵ—ଚତ୍ରକାରମାନେ କୌଣସି ରୂପକୁ ଚତ୍ର କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ପଟରେ ମୋଟାମୋଟି ଚତ୍ର ଅଙ୍କନ କରନ୍ତି—The canvas on which a painter chalks or pencils the outlines of a picture before actually painting it.
Tipuṇā

ଟିପେ—ଦେ. ଵ. ଵଶ—ଚମ୍ପଟାଏ; ଟିପରେ ଧରିବା ଭଳ—
Tipe A quantity of something contained between the phalanges of 2 fingers; a pinch of.

ଦେ. କ୍ରି. ଵଶ—ଲେଶମାତ୍ର; ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ——
A little; in a small degree; slightly.

ଝେଟିବା କ୍ଷଣି ଟିପେ ପୂଜାଇ ନ ପାରିଲେ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାପ୍ରଭାବ. ବନ ।

ଟିପେଇ—ଦେ. ବି. (ଫ୍ର. ତ୍ରିପଦ)—୧ । ଉଚ୍ଚଗୋଡ଼ିଆ ଷ୍ଟୁଲ୍—
Tipei Tripod.
ତିପାଇ ୨ । ଶଗଡ଼ର ଚୂଟ୍‌ମୁଣ୍ଡିକୁ ଟେକି ଧରିବାର ଠିଅ ବା ଠେସ—
तिरकाइ 2. A forked prop to support the front-
उटड़ा, उटड़पा point of a standing cart (so as to make the body of the cart parallel with the ground).

୩ । ଟିପା (୪) (ଦେଖ)
3. Ṭipā (4) (See)

୪ । ଟିପା କାଠି (ଦେଖ)
4. Ṭipā kāṭhi (See

୫ । ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଶୋଲ ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ି—
5. A contrivance having two bunches of pithy stems of cork attached to the both ends of a string and used as a buoy to keep a person a float in water; a float.

[ଦ୍ର—ଖଣ୍ଡେ ଦଉଡ଼ିର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଶୋଲ ବିଡ଼ା ଦୁଇଟା ବନ୍ଧା ଦୋଇଥାଏ । ଲୋକେ ଏହା ଉପରେ ବସିଲେ ଏହା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ନ ଯାଇ ଭାସେ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଯାଏ ନାହିଁ ।]

୬ । (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ଛନ ଗୋଟ ଗୋଡ଼ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଷ୍ଟୁଲ୍ ତଉକ—6. A three legged stool used by goldsmiths.

[ଦ୍ର—ଏହା ୧ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ; ବଣିଆମାନେ ଏହା ଉପରେ ଷ୍ଟୁଲ ଷ୍ଟୁଲ ସୁନା ରୂପାର ବସ୍ତୁ ରଖି ଏହାକୁ ବସିବା ସ୍ଥାନର ସାମନାରେ ଡ଼େକ୍‌ସ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଟିପିଣ(ନ୍)(ଣି)—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଟିଫ୍‌ଫିନ)—ଜଳଖିଆ—
Ṭiphiṇ(n)ṇi) Light refreshments.
ଟିଫିନ ଟିଫନ

ଟିମ—ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ତ୍ମ)—୧ । ଶିଶୁ—
Ṭima 1. Child; infant.
(ଟିମ୍ମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ବାଙ୍ଗୁର ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A stout dwarf.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଯାହା ପେଟ ଟୁମାଟୁମ୍ ହୋଇ ଫୁଲିଥାଏ—
1. Having one's belly swollen.

୨ । ବାଙ୍ଗୁର ଓ ସ୍ଥୂଳକାୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Stout and dwarfish (person).

୩ । ଷ୍ଟେଟ ଏବଂ ମୋଟ(ବସ୍ତୁ)—
3. Stumpy; stout and thick (thing).

ବୈଦେ. ବ (ଇ ଟୀମ୍)—କ୍ରିକେଟ୍ ଆଦି ଖେଳିବା ଦଳ; ଖେଳୁଡ଼ିମ ଆଡ଼ଙ୍ଗ ଗୋଟଏ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଦଳ— Team (of players).
ଟୀମ

ଟିମକ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଟିମ (ଦେଖ)
Ṭimak Ṭima (See).

ଟିମା—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଟିମ (ଦେଖ)
Ṭimā Ṭima (See).

ଟିମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଭୁଲ. ଇଂ. ଟିମ୍ପାନା=ପେଟ ଫୁଲାଇବା)—
Ṭimā(me)ibā ଦୂଷି ଧାନଭୋଜନ ବା ବାୟୁଦୋଷ ଯୋଗୁଁ ଟୁଇଟୁମ୍ବୁରହଓୟା (ପେଟ) ଢୋଲ ଭଳି ଫୁଲିବା—
फुलना To swell like a drum (said of the belly after a full meal or drink).

ଟିମି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଟିମ (ଦେଖ)
Ṭimi Ṭima (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯ୍ୟ ନାହୁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୁଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣଟିବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝ' ଦେଖିବେ, 'ବଥୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଟିମ୍ପଣି—ଗ୍ରାଦେ (ହିନ୍ଦୁସ୍ତ) ବ—ପାଚଣ (ଦେଖ)
Ṭimpaṇi Pāchaṇa (See).

ଟିମ୍ବିର—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବରୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Ṭimbiri Birurḍi (See).

ଟିର୍‌କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଆଗରୁ ସାବଧାନ କରଇ ଝୁରୁଡ଼ାଇ ଦେବା; ଟରକୋଇବା—ଭାଗାନ 1. To scare away by cautioning beforehand.
[ଟିରକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ଗୋପନରେ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା; ଟଆଇବା; ମଡାଇବା—
2. To instigate a person by giving secret advice; to secretly incite a person.

ଟିର୍‌କା ଟିର୍‌କି କରିବା—ଦେ. କି—ଟିର୍‌କାଇବା (ଦେଖ)
Ṭir-kā ṭir-ki karibā Ṭir-kāibā (See).

ଟିର୍‌କି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଟିରକି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭir-ki (etc) Ṭiri-ki etc (See).

ଟିର୍‌କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଟିର୍‌କାଇବା (ଦେଖ)
Ṭirikā(ke)ibā Ṭir-kāibā (See).

ଟିରିକି—ଦେ. ବ (ଭୁଲ. ଫ. ଗବ; ଗର୍ଯ୍ୟକ୍)—
Ṭiriki ୧ । ମେରୁଦଣ୍ଡର ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ—
1. The coccyx; fundament or lowest point of the lower end of the spine.
୨ । ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର—2. Anus.
ଅଣ୍ଡି ବଜଳ ସୁଢ଼ାଯାଏ
ଟିରିକି ବଜଳ ସୁଢ଼ା ନ ଯାଏ—ଉଗ ।

ଟିରିକି କଜଳ—ଦେ. ବ (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)—ଆଖିରେ କଜଳ ନ ଦେଇ ଆସ୍ତାନ ବା ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରରେ ଦେଇବା କଜ୍ଜଳ (ଯାହା ଉଦ୍ଧତ୍ତେଶୀଙ୍କୁ ଦୃଷ୍ଟିକଟୁ ହୁଏ)—
Ṭiriki kajaḷa Black rouge painted at the wrong part of the body (which become an eyesore to the neighbours).

ଟିରିକି ନଚା(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଜଷ୍ମା ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବହ୍ମାନ ଦୋଇ ବୃଥାରେ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରୁ ଯାଇ, ବସିବସି, ବା ବୁଲଗୁଲି ସମସ୍ତ ନଷ୍ଟ କରିବା—
Ṭiriki nachā(che)ibā ଟୋଟୋ କରିୟା ବେଡ଼ା To loaf ; to lounge aimlessly.

ଟିରିକି ନାଚିବା—ଦେ. ବ—ଗୁହ୍ୟ ଦ୍ୱାରର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଯୋଗୁଁ ଛଟପଟ ହେବା—
Ṭiriki nāchibā Bocoming restless in agony on account of pain in the anus.
(ଟିରିକି ମାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବୁଢ଼ା ମାବଡ଼ ରେ ବୁଢ଼ା ମାବଡ଼ ! ମୋ ବରକୋନ ପାଉଲ ।
ପୋଡ଼ଯାଇ ତୋ ବରକୋନ ମୋ ଟିରିକି ନାଉଲ ।
ବୁଢ଼ାମାବଡ଼ କାହାଣୀ

ଟିରିକିବା—ଦେ. କି.—୧ । (ଓଦା ଭୂଇଁ ବା ଚଲ) ଖରା ଯୋଗୁଁ ଶୁଖି ଫାଟିଯିବା; ଚଡ଼ିକବା—
Ṭirikibā 1. To crack (said of clayey soil hardened by drought.)
ତିଲକନା ୨ । (ଜମି) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୁଷ୍କ ହୋଇ ହଳ ଦେବାର ଅଯୋଗ୍ୟ ହେବା; ଯାଗଛଡ଼ା ହେବା—
2. (Land) To become too dry to be ploughed.

ଟିଲ୍—ଦେ. ବ—କେହୁ କାହାକୁ ଗୁଣ ଯକାଇବା ସମୟରେ ଗୁଣଇ ଦୋଷ ବାଧିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଯୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ତର୍ଜନୀ ଓ ମଧ୍ୟମ ଟିକଟିକୀ ଅଙ୍ଗୁଳିକୁ ଛନ୍ଦ ଉଭିବା—A pose made by the index and the middle finger to undo the evil effects of an oath uttered.

ଟିଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ଫ. ସ୍ତୁଲା=ସୋଗେଣ୍ଡ୍ରା; ଫ. ଟିଲା ଅଣ୍ଡିଲା=ବାଲୁଗଡ଼ା; ଭୁଲ. ବଂ ଓ ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—ଟାଲଜମିକୁ ଘେରିଥିବା ଉଚ ଜମି—
High land surrounding a low field.

ଟିଲି—ଦେ. ବ.—ଟିଲ୍ (ଦେଖ)
Ṭili Ṭil (See)

ଟିହା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଟିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭihā (etc) Ṭiā etc (See)

ଟିହାଇବା—ଦେ. କି—ଟିଆଇବା (ଦେଖ)
Ṭihāibā Ṭiā-ibā (See)
(ଟିଦେଇବା, ଟେୟହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟିହାଟେହି—ଦେ. ବ—କୌଣସି କୁକାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା—Instigation.
ଟୁଆଟୁଇ बहकाव

ଟିହିକା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଟିଟ୍ଟିର ପକ୍ଷୀର ଟିଁଟିଁ ଡାକ—
Ṭihikā Tittering or the tit-tit sound of the lapwing.

ଟିହିକିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—(ଟିଟ୍ଟିଭ ବା ଉତ୍ତର ପକ୍ଷୀ) ଟିଁ ଟିଁ ରବିବା—To make a tit-tit sound; to titter (said of the lapwing).

ଟିହିଙ୍କିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଗଡ଼ଜାତ) କ—ନକ୍ଷିପ୍ତ ହେବା—
Ṭihiṅkibā To be thrown.

ଟିହିଙ୍ଗାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—କୁଦି କୁଦି ପଳାଇବା—
Ṭihiṅgāibā To run away frisking; to run with leaps and bounds.

ଟିହିଲାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଟିହିଙ୍ଗାଇବା (ଦେଖ)
Ṭihilāibā Ṭihiṅgāibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଅ	ଆ	ଇ,ଈ	ଉ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଉଅ	ଁ	ନ୍

ଟିହ୍ନାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଟଣାଇବା (ଦେଖ) Ṭihlẽ-ibā Ṭiā-ibā (See)

ଟୀକ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଗମନ କରିବା— Ṭīk (root) To go; to move.

ଟୀକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଟୀକ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କରଣେ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ମୂଳ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅର୍ଥ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଗୃଢ଼ତ୍ୱ ଜ୍ଞାତ ହୁଏ)— ବ୍ୟାଖ୍ୟା; ଗ୍ରନ୍ଥର ଅର୍ଥର ବିଶଦୀକରଣ—Annotation; commentary; explanation. Ṭīkā

ଟୀକା ଦେ. ବ—୧ । ଗ୍ରଳଟୀକା; ଗ୍ରଜାଙ୍କର ସିଂହାସନାରୋହଣ କାଲରେ ତାଙ୍କ କପାଳରେ ବଆଯିବା ଚନ୍ଦନାଦିର ଟୋପା— 1. A mark with sandal paste etc. put on the forehead of a king on the occasion of his accession. ୨ । ଟିକା (ଦେଖ)—2. Ṭikā (See) ଟୀକା

ଟୀକାକାର—ସ. ବ. (ଟୀକା+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—ବ୍ୟାଖ୍ୟାର ପ୍ରଣେତା—Commentator; annotator, Ṭīkā-kāra

ଟୀକିରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଡୁଙ୍ଗା— Ṭīkirā Ant hill.

ଟୁଆଁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସ. ସ୍ତୋକ)—କ୍ଷୁଦ୍ର; ଟିକ— Ṭuāñ Tiny.

ଟୁଆଁ ଟୁଇଁ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୁଜ ଭୁନ ହୋଇ କଥାଗ୍ଭା ଦେବା— Ṭuāñ ṭuiñ hebā To talk in whispers.

ଶବ୍ଦକରା

ଟୁଆଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ (ଇ'. ଟାଓ୍ୱେଲ୍) ବ—ମୋଟ ଓ ସ୍ନେହ ଗାମୁଛା— Ṭuāla Towel.

ଟୁଇଁ—ଦେ. ବଣ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ଭୁଲ. ଇଂ. ଟାଇନ୍)—ସ୍ନେହ; କ୍ଷୁଦ୍ର— Ṭuiñ Very small; tiny.

ଟୁଇୟାଁ

ଟୁଇଁ ଟାଇଁ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟୁଆଁ ଟୁଇଁ ଦେବା (ଦେଖ) Ṭuiñ ṭāiñ hebā Ṭuāñ ṭuiñ hebā (See)

ଟୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଭଜ ଧାତୁ)—ବଥ ବା ଘୋଡ଼କାକୁ ଫୋଡ଼ିବା— Ṭuiñbā To lance a boil or blister.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଆଖିରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଗେଞ୍ଜିବା— To poke a person's eye with the finger.

ଟୁଇଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଟ୍ୱିଲ୍)—ଏକଜାତୀୟ ମୋଟା ଓ ଚକ୍କଣ ପୁଡା ଲୁଗା—Twill. Ṭuil

ଟୁଇଲ୍; ଟେର୍ଚାବୁନା [ଦ୍ର—ଏ ଲୁଗାର ବୁଣା ଏପର ଯେ ଏଥିରେ ତେରଛା ରେଖାମାନ ପଡ଼ିଲା ପର ଦେଖାଯାଏ ।] ଟୁଇଲ

ଟୁଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ମୃଦୁ ମଧୁର ଧ୍ୱନି— Ṭu A low sound.

ଟୁଁ

ଟୁଁକି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସାନ ସାନ ଛିଦ୍ର ବା କଣା— Ṭuñki Small hole

ଟୁଁଟାଁ—ଦେ. ଅ (ବହୁବଚନ)—ଟୁଁ (ଦେଖ) Ṭuñṭāñ Ṭuñ (See)

(ଟୁଙ୍ଗଟାଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁକ୍‌ଟାକ୍—ଦେ. ଅ—ଟକ୍‌ଟକ୍ (ଦେଖ) Ṭuk-ṭāk Ṭak-ṭak (See)

ଟୁକଟାକ [ଦ୍ର—ଏହା ଟକଟକ୍ ଅପେକ୍ଷା ଶୀଣତର ।]

(ଟୁକୁଟାକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁକ୍‌ଟୁକ୍—ଦେ. ଅ—ଟୁକ୍‌ଟାକ୍ (ଦେଖ) Ṭuk-ṭuk Ṭuktāk (See)

ଦେ. ବଣର ଦ୍ୱିତ—ଟହଟହ (ଦେଖ) Ṭahaṭaha (See)

(ଟୁକୁଟୁକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁକ୍‌ନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋରୁକୁ କୁଟୁଚ ଓ ଚୋଡ଼ାଣ ଖୁଆଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କୁଣ୍ଡବିଶେଷ— Ṭuk-nā A tub for feeding cattle; manger.

ଟୁକ୍‌ରା—ଦେ. ବ—ଟୁକୁର୍ (ଦେଖ) Ṭuk-rā Ṭukurā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବି—ଟୋକେଇ—Basket.

ଟୁକ୍‌ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ପୁଂ—ଟୋକା (ଦେଖ) Ṭuk-lā Ṭokā (See)

(ଟୁକ୍‌ଲା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଟୁକ—ଦେ. ବ (ସ. ସ୍ତୋକ)—ଖାଦ୍ୟଜଳକ୍ରିୟା— Ṭuka Eating.

ଟୁକ ଚଳିବା—ଦେ. ବ—ଖାଦ୍ୟଜଳକ୍ରିୟାର ସମାଧାନ— Ṭuka chaḷibā The accomplishment of one's meal.

(ଯଥା—ମୁଁ ଖାଜଗାର ନ କଲେ ପରିବାରର ସମସ୍ତଙ୍କର ଟୁକ ଚଳିବ କାହିଁ ।)

ଟୁକଣା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳପାତ्र— Ṭukaṇā Small water-pot.

ଦେ. ବି—ଟୁକୁଣା (ଦେଖ)—Ṭukuṇā (See)

ଟୁକନା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବି—ଟୋକେଇ— Ṭukanā Basket.

ଟୁକା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ପୁଂ—ଟୋକା (ଦେଖ) Ṭukā Ṭokā (See)

(ଟୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଟୁକିନ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବି—ଖାଦ୍ୟଜଳ— Ṭukini A small wicker-work tray.

ଟୁକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ସ୍ତୋକ)—୧ । ଶସ୍ୟାଦି ଉଡ଼ି ଗୋଟାଇ ବା ଖୁଣ୍ଟି ଖାଇବା; ଟୋକିବା— Ṭukibā

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଟୋକନ୍ତେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଖୁଟା 1. To eat small particles by picking up from the ground.
खुटकना, चुगना

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୋଷ ଦେଖାଇବା—
टोकना 1. (fig) To find fault with.

ଟାକା ୩ । ଟିପି ନେବା—
टांकना 3. To jot down notes.

ଟୁକା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ— ୧ । ପଥର ବାଟି ବା ଗେନା—
Ṭukī 1. Small saucer or cup of stone.

୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ସ୍ତ୍ରୀ; ଟୁକାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
2. Feminine of Ṭukā.

ଟୁକୁଜୀବନ—ଦେ. ବ ଓ ବହ—ଟିକିଜୀବନ (ଦେଖ)
Ṭuku-jībana Ṭiki-jībana (See)

ଟୁକୁଜୀବନିଆଁ—ଦେ. ବହ—ଟିକିଜୀବନିଆଁ (ଦେଖ)
Ṭuku-jibaniāñ Ṭiki-jībaniāñ (See)

ଟୁକୁଟୁକୁ—ଦେ. ଅ ଓ ବହର ବହ—ଟୁକ୍‌ଟୁକ୍ (ଦେଖ)
Ṭuku-ṭuku Ṭuk-ṭuk (See)

ଟୁକୁଣା—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ତୋକ=କ୍ଷୁଦ୍ର) —
Ṭukuṇā ୧ । ପିତଳର ଛୋଟ ଗଗ୍ ବା ଛାଲ—
टुकनी 1. Small brass jug.

टाकना ୨ । ବାଟୁଳି ବା ପିତଳର ପାକ ପାତ୍ର—
2. Brass cooking pot.

ଟୁକୁମଟାମ—ଦେ. ବ—ଭଲର ସମଚା ପଶ୍ଚାତ୍ୟ ନମନ୍ତେ ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ତିକୋଣାକାର ଫଳକଯୁକ୍ତ ଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଓଲମ ଉଚ୍ଚାମଟାମ—
Ṭuku-maṭāma
साहुल Mason's triangular plumb-level.

ଟୁକୁମୂଷା—ଦେ. ବ. (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ) (ସ. ସ୍ତୋକ+ମୂଷିକ)—ଟୁଙ୍ଗେଇ ମୂଷାର ସ୍ନେହ ସମ୍ବୋଧନ—(a nursery word) An endearing term applied to the common house-mouse.
Ṭuku-mūshā
(ଟୁକୁମୂଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
नेङ्‌टी इन्दर
(ଟୁଡ଼ୁକୁମୂଷା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁକୁମୂଷୀ ଯେ ଟୁକୁମୂଷୀ ! ଧନ ଉରଣକ ଖାଉଥା ବହି,
ତୁ ଥାଅ ମୁଁ ଯାଉଛ ରୁଷି । ଶିଶୁ ଗୀତ ।

ଟୁକୁରା—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ତୋକ)—
Ṭukurā ଖୁଦ୍, ଅଂଶ ବା ଖଣ୍ଡ; ଟିକ ଅଂଶ ବା ଭାଗ—
टुकरा Small piece; fragment; bit.
टुकड़ा

ଟୁକୁରା ଟୁକୁରା କରିବା—ଦେ. କି—ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କର ବହୁତ କରିବା; ଟିକଟିକ କରିବା—
Ṭukurā ṭukurā karibā
टुकड़ा टुकड़ा करना To cut into pieces; to reduce into bits or fragments.

ଟୁକୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (କଳାହାଣ୍ଡି, ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ଗୁଂ—
Ṭukulā ଟୋକା (ଦେଖ)
(ଟୁକୁଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Ṭokā (See)

ଟୁକୁଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ଦ୍ରବିଡ଼ଭୂମ) ବ—ଖୋଜେଇ—
Ṭukuli A small try.

ଗ୍ରାଦେ. (କଳାହାଣ୍ଡି, ସମ୍ବଲପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.ସ୍ତ୍ରୀ—ବାଳିକା—Girl.

ଟୁକେଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ଦ୍ରବିଡ଼ଭୂମ) ବ—ଟୋକେଇ (ଦେଖ)
Ṭukei Ṭokei (See)

ଟୁକେଇମୂଷା—ଗ୍ରା. ବ. (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ)—ଟୁଙ୍ଗେଇମୂଷା (ଦେଖ)
Ṭukei-mūshā Ṭuṅgeimūshā (See)

ଟୁକୁମୂଷା ଯେ ଟୁକେଇମୂଷୀ
ତୁ ଥାଅ ମୁଁ ଯାଉଛ ରୁଷି । ଶିଶୁ ଗୀତ ।

(ଟୁକେଇ+ମୂଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଟୁକେଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଟୋକା; ଅଗ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା କନ୍ୟା—
Ṭukela Girl; lass.

ଟୁଙ୍କିବା—ଦେ. କି—ଟୁକିବା (ଦେଖ)
Ṭuṅkibā Ṭukibā (See)

ଟୁଙ୍ଗ୍‌ଟାଙ୍ଗ୍—ଦେ. ଅ—୧ । ଟଙ୍ଗ୍‌ଟାଙ୍ଗ୍ (ଦେଖ)
Ṭuṅg-ṭāṅg 1. Ṭaṅg-ṭāṅg (See).

ଟୁଙ୍ଗ୍‌ଟାଙ୍ଗ୍ ୨ । ଟୁଣ୍ ଟୁଣ୍ (ଦେଖ)—2. Ṭuṇ-tuṇ (See).

ଟୁଙ୍ଗ୍‌ଟୁଙ୍ଗ୍—ଦେ. ଅ—ଟଙ୍ଗଟଙ୍ଗ; ଧୀର ଭାବରେ (ଗତି କର); ଗୋଟ୍ଟିଏ ଗୋଟ୍ଟିଏ ଗୁଣି କର—
Ṭuṅg-ṭuṅg
ଟୁଙ୍ଗ୍‌ଟୁଙ୍ଗ୍ Slowly (moving).
(ଟୁଙ୍ଗୁଟୁଙ୍ଗୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୃହ, ଢଳ ଟୁଙ୍ଗ୍‌ଟୁଙ୍ଗ୍ ବଲରେ ପାସ ।
ପ୍ରବଚନ ।

ଟୁଙ୍ଗ୍‌ରା—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ସରୁଆ ଗୋଲ୍ ଗୋଲ୍ ପଥର ବା ବାଲି-
Ṭuṅg-rā ଗରଡ଼ା A kind of small roundish pebbles strung into a necklace.

[ଦ୍ର—ଏହା ସୁନାମୁଗ ପରି ଛୋଟ ଛୋଟ; ପ୍ରସ୍ପାରରେ ଏଥିରେ ମାଳ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ ଜିନିଷ ହୁଏ ।]

ଟୁଙ୍ଗ୍‌ରି—ଗ୍ରାଦେ. (ଦ୍ରବିଡ଼ଭୂମ) ବ—ଛୋଟ ପାହାଡ଼—
Ṭuṅg-ri Hillock.
(ଟୁଙ୍ଗ୍‌ରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସ. ଭୃଙ୍ଗ)—
Ṭuṅga କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କର ବଂଶାନୁଗତ ଉପାଧିବିଶେଷ—
A family-title of the Kshatriyas.

ଟୁଙ୍ଗା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କରବା; ବନ୍ୟ ଆଳୁବିଶେଷ—
Ṭuṅgā A kind of wild yam; an edible jungle-root; Dioscora Wallichii (Haines).

[ଦ୍ର—ଏ ଆଳୁ ଶବର ଅତି ଗରିବ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଟୁଙ୍ଗାରିବା—ଦେ. କି—(ମୁଣ୍ଡକୁ) ଉପରୁ ତଳକୁ ଓ ତଳୁ ଉପରକୁ
Ṭuṅgāribā ହଲାଇବା—To bring (the head) up and down; to nod.
झुकाना

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟା କେବଳ 'ମୁଣ୍ଡ' କର୍ମ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ମୁଣ୍ଡ ଟୁଙ୍ଗାରିବା ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ରଅ	ଭ୍ଲ
୨	୨	ଔ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଗନ୍ତୁବର୍ଣ୍ଣ	ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁପୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	କ୍ଷ	ନ୍

ଟୁଙ୍ଗି—ଦେ. ବ. (ସ. ତୁଙ୍ଗ; ତୁଳ. ବଙ୍ଗ=ପକ୍ଷଶାଳା, ପାଗୁଡ଼ା)—
Tuṅgi (ଉଜ୍ଜନ ଓ ବଦ୍ଦାଗ୍ରବ ଜମ୍ପିତ୍ର) ଷୁଦ୍ର ଗୃହ—
ଟୁଙ୍ଗୀ A block-house.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଗୃହଠାରୁ ପୃଥକ୍ ଓ ଉଚ୍ଚ ଏବ ଚତୁଷ୍କୋଣ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଡାବଲପୁଆ (ଖେଳ) (ଦେଖ)
Dābalapuā (game) (See)

ଟୁଙ୍ଗିଘାଟ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପଙ୍ଗଭୂତ୍ତଶେଷ—
Ṭuṅgi-ghāṭa A mountain in Singhbhum.

[ଦ୍ର—ଏହା ସିଂହଭୂମର ଏକ ପଙ୍ଗତ। ପୂର୍ବେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁରୁଦଣ୍ଡରେ ଜଦ୍ୱାସିତ ହେଲେ ତାହାଙ୍କୁ ଏହି ପଙ୍ଗତର ବାହାରେ ଗଡ଼ ବଅ ସାଉଥିଲା।]

ଟୁଙ୍ଗିବାଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଡାବଲ (ଦେଖ)
Ṭuṅgi-bāṛḍi Dābala (See)

ଟୁଙ୍ଗେଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୂଷା; ଚୁଟୁଆ ମୂଷା—
Ṭuṅgei 1. A small species of mouse; the
ନେଂଟିଇନ୍ଦୁର common house-mouse; Mus Musculus.
୨ । ବାଇଆ ଚଢ଼େଇ (ଦେଖ)
2. Bāiā bird (See)

ଟୁଙ୍ଗେଇବା—ଦେ. କି—୧ । ମୁଣ୍ଡକୁ ଉପରୁ ତଳକୁ ଓ ତଳୁ ଉପରକୁ
Ṭuṅgeibā ଦୋଲାଇବା; ହୁଙ୍କାରବା—1. To bring the
ନାଡ଼ା head up and down as a sign of assent.
ମୁକାନା ୨ । ହଳଦୀକ କରି ଦାଣ୍ଡିବା; କୋତେଇବା—
2. To hack into pieces.

ଟୁଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହ. ଏହି ଶବ୍ଦ) ବଣ—
Ṭuṭā ଉଟା; ଭୁଟା—Broken.

ଟୁଟା ଫଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସଦ୍ଭବର ଭୁଲ. ହ. ଟୁଟାଫଟା)—
Ṭuṭā phaṭā ଉଟା ଭୁଟା—Broken and torn.
(ଟୁଟାଫୁଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁଟୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସାତଗାତି ଖେଳ (ଦେଖ)
Ṭuṭu Sātagāti khela (See)
(ଟୁଟୋ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁଣ୍‌ଟୁଣ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) —ଘଣ୍ଟି ବାଜିବା ଶବ୍ଦ—
Ṭuṇ-ṭuṇ Tinkling of bells.
ଟୁନ୍‌ଟୁନ୍ ଦେ. ବଣ—୧ । ପ୍ରସବୋନ୍ମୁଖୀ; ଅସନ୍ନପ୍ରସବା—
ଠନଠନ 1. Ready to burst; fully pregnant;
(ଟୁଣୁଟୁଣୁ, ଟୁଣ୍‌ଟାଣ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) about to give birth.
୨ । ଯେଉଁ ଧାନ ଗଛର କେଣ୍ଡା ପକାଇବା ବଲ ଅବସ୍ଥା
ହୋଇଥାଏ—2. (paddy plant) Having the
corn in the ear about to burst.
ଥଗେ ବୁଢ଼ି ପରେ ବୁଢ଼ା ଗର୍ଜୁଣାକୁ ଟୁଣ୍ ଟୁଣ୍। ପ୍ରବଚନ।

ଟୁଣା—ଦେ. ବ. (ସ. ତନ୍ତ୍ର)—ଗାରୁଡ଼; ଗୁଣିବଦ୍ୟା; ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର—
Ṭuṇā Magic; enchantment; sorcery.
ଜାହୁ ଟାନା

ଟୁଣାଟୁଣି—ଦେ. ବ—ଟୁଣା (ଦେଖ)
Ṭuṇā-ṭuṇi Ṭuṇā (See)

ଟୁଣାବାଜୁ—ଦେ. ବଣ—ଗୁଣିଆ; ଗାରୁଡ଼ିଆ; ଗୁଣିବଦ୍ୟାରେ ଜଯୁଣ—
Ṭuṇā-bāj Skilled in sorcery or black art.
ଟାନହାୟା

ଟୁଣି—ଦେ. ବ—ଟୁଣା (ଦେଖ)
Ṭuṇi Ṭuṇā (See)

ଟୁଣୀ—ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଟୁଣାବାଜୁ (ଦେଖ)
Ṭuṇī Ṭuṇābāj (See)
[ଟୁଣିଆ ଆଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]
(ଟୁଣେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଟୁଣୁକା—ଦେ. ବ—୧ । ଜଡ଼ିବୁଟି; ସାମାନ୍ୟ ଉପାଦାନବଶିଷ୍ଟ ଔଷଧ—
Ṭuṇukā 1. Medicinal herbs; simple medicines.
ଟୋଟିକା ୨ । ଟୁଣା (ଦେଖ)
ଟୋଟକା 2. Ṭuṇā (See)
(ଟୁଣ୍‌କା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁଣୁକାଟୁଣୁକି—ଦେ. ବ—ଟୁଣୁକା (ଦେଖ)
Ṭuṇukā-ṭuṇuki Ṭuṇukā (See)
ଟୋଟିକାଟୁଟିକି ଟୋଟକା
(ଟୁଣ୍‌କାଟୁଣ୍‌କି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁଣୁଟୁଣୁ—ଦେ. ଅ—ଟୁଣ୍‌ଟୁଣ୍ (ଦେଖ)
Ṭuṇu-ṭuṇu Ṭuṇ-ṭuṇ (See)
ଟୁନ୍‌ଟୁନ୍ ଧର୍ମ ଅର୍ଥ କାମ ସେ ହୋଇଲେ ନିବେଶ,
ଠନଠନ ଔଷଧ ଗନ୍ଧ ହୋଇ ବାନ ଟୁଣ୍‌ଟୁଣ୍।
ବୃଷ୍ଣବିହ. ଦୋଳରତ କର୍ତ୍ତ।

ଟୁଣ୍ଡ—ଗ୍ରାଦେ. (ଜାଶପୁର) ବ—ଭୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Ṭuṇḍa Ṭuṇḍa (See)

ଟୁପ୍—ଦେ. ଅ—ଟୁପ୍‌ଟୁପ୍ (ଦେଖ)
Ṭup Ṭup-ṭup (See)

ଟୁପ୍‌ଟୁପ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଧୀରେ ଧୀରେ ବର୍ଷା ହେବାର
Ṭup-ṭup ଶବ୍ଦ—1. Soft pattering sound of rain.
ଟପ୍‌ଟାପ [ଦ୍ର—'ଟୁପ୍‌ଟୁପ୍' 'ଟପ୍‌ଟପ' ଠାରୁ ସ୍ୱୀଣଭର।]
ପଟପଟ ୨ । ଅନୁଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର
ଟୁପ୍‌ଟାପ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାର ଶବ୍ଦ; ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍—
ଟୁପ୍‌ଟୁପ୍ } 2. Talking in whispers or
ଫୁସଫାସ undertone.
ଫୁସଫୁସ ୩ । ଶ୍ଲେଷ ମୃଦୁଆଁ ବସ୍ତୁ ନରମ ବସ୍ତୁରେ ଗଳବା—
3. Pricking of of soft things by small
pointed things.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅନ୍ତ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ ସେକେ ଏ ପ୍ରକାରୋଷରେ ନ ନିଅନ୍ତୁ; ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଦି ସଥାକ୍ରମେ ଁହୁଁ ର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ନିଅରେ 'ଗାଇ' ଖୋଳବେ, 'ବଇ' ନ'ନିଅରେ 'ବଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୁ'ନି ପାଇରେ 'ବଦ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ'ନି ପାଇରେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଚ୍ଚ' ନ ପାଇରେ 'ଅଲ୍‌ଚ୍ଚ' ଦେଖିବେ ।

ଟୁପ୍‌ଟୁପିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ—ଗୋଲା; ମୁନିଆଁ—
Ṭup-ṭupiā Pointed.

ଟୁପ୍‌ଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ. ହି. ଟୋପ୍‌ଲୀ) ବ—ଛୋଟ ଟୋକେଇ-
Ṭup-li Small basket.

[ଦ୍ର—ବଡ଼ ଟୋକେଇକୁ 'ଟୁପା' କହନ୍ତି ।]

ଟୁପକ ନବିସ—ଦେ. ବ୍ୟ. (ଭୁଲ. ହି. ଟପ୍‌କା = ଗୋପନରେ ଚୁପୁଲ
Ṭupaka nabisa କରିବା)—ଟପକ ନବିସ (ଦେଖ)
(ଟପୁକ୍‌ନବିସି—ଅନ୍ୟରୂପ) Ṭapaka nabisa (See)
(ଟପକନବିସି—ଙ)

ଟୁପର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— ଅଦ୍ଧପୋଟଳ—
Ṭupar A cover for the eye; mask drawn over the eyes.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ—ନାଲ; ରକ୍ତାଭ—Red.

ଟୁପା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ. ହି. ଟୋପା) ବ—ବଡ଼ ଟୋକେଇ—
Ṭupā Big basket.

ଗ୍ରାଦେ. (ଫିନ୍ଦ୍ରୁମ) ଵ—ବାଉଁଶିଆ; ବାଉଁଶପାଉଆରେ ବୁଣା ଛୋଟ ପାତଅ—A small basket made of thin lath of bamboo.

ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଟୋପା—Drop.

ଟୁପି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ. ତ. ଟୁପୀ) ବ—
Ṭupi ଟୋପି—Cap.

ଟୁପୁକ୍ ବସିନ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଟପକ ବସିନ (ଦେଖ)
Ṭupuk bisini Ṭapaka bisini (See)

ଟୁପୁର ଟୁପୁର—ଦେ. ଅ—ଟୁପ୍‌ଟୁପ୍ (ଦେଖ)
Ṭupur ṭupur Ṭup-ṭup (See)
ଟୁପୁରଟାପୁର.
(ଟୁପୁରୁଟୁପୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁପୁରୁ ବାଇଗଣ—ଦେ. ବ.—ଟୋପର ବାଇଗଣ (ଦେଖ)
Ṭupuru bāigaṇa Ṭopara bāigaṇa (See)

ଟୁପୁରୁ ପାଣି—ଦେ. ବ.—ଛିପିଛିପି ବର୍ଷା—
Ṭupuru pāṇi Raining in small drops or driblets.

ବାଃ ନାଶ କରେ ଟୁପୁରୁ ପାଣି—ପ୍ରବଚନ ।

ଟୁବ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ. (ଭୁଲ. ଗ୍ରା. ବୁଡ଼ ଧାତୁର ବର୍ତ୍ତମାନପର୍ଯ୍ୟୟରେ
Ṭub (etc.) ଡୁବ)—ଟବ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ଟୁବ Ṭab etc. (See)
ଚମକ [ଦ୍ର—ଏହା ଟବ୍ ଅପେକ୍ଷା ମୃଦୁତର ।]

ଟୁବ୍‌ଟାବ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବ
Ṭub-ṭāb (ଯଥା—ମାଛ) ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଫଳର (ଜାମୁ କୋଳର)—
ଟୁନଟୁବ ଟୁବଟାବ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିବା ବା ଉଠିବା ବେଳେ ହେବା ଅନୁଚ
ଟୁବ୍ ଟୁବ୍ } —ଅନ୍ୟରୂପ ଶବ୍ଦ—Slight sound made
ଟୁବୁ ଟୁବୁ } by small fishes etc. rising to the surface of water and then sinking into it.

[ଦ୍ର—ଏହା 'ଟବ୍ ଟବ୍' ଅପେକ୍ଷା ମୃଦୁତର ।]

ଟୁବ—ଦେ. ବ.—(ଭୁଲ. ଗ୍ରା. ବୁଡ଼ ଧାତୁର ବର୍ତ୍ତମାନପର୍ଯ୍ୟୟରେ ଡୁବ) —
Ṭuba ୧ । ଛୋଟ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଗର୍ତ୍ତ—
ଡୋବର 1. Small pits full of water.
गढ़ा, खाती ୨ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ; ଖାତ—
2. Very small tank.
୩ । ଚୁଆ; ଗ୍ରୀଷ୍ମଦିନେ ଶୁଖିଲା ନଈବାଲିରେ ପାଣି ଝର ଜମିବା ପାଇଁ ଖୋଳାଯିବା ଛୋଟ ଗାତ—
3. A small pit dug in the dry river-bed for the oozing water to be collected during summer.

[ଦ୍ର—ଏହା ଟୁବ ବା ଚୁଆରେ ପାଣି ଝରଝର ଏହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସାଏ; ଲୋକେ ଏଥିରୁ ପାଣି ନଅନ୍ତି ।]

ଟୁବା—ଦେ. ବ.—୧ । ପାଣିରେ ଡୁବିବା; ଡୁବା—
Ṭubā A dip in water
ଡୁବା ଡୁବୀ ୨ । ପାଣିରେ କରତଳ ବାଡ଼େଇବାର ଶବ୍ଦ—
2. The sound produced by striking the surface of water with the hollowed palms.

ଟୁବା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅଳ୍প ସମୟ ପାଣିରେ ଡୁବିବା—
Ṭubā māribā 1. To dive in water for a short time;
ଡୁବମାରା to take a dip in water.
୨ । ପାଣିରେ କରତଳ ବାଡ଼େଇ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—
2. To produce a loud sound by striking the surface of water with the hollowed palms.

ଟୁବି—ଦେ. ବ.—ଟୁବ (ଦେଖ)
Ṭubi Ṭuba (See)

ଟୁବୁକୁଲି—ଦେ. ବ.—ଚଲକାରେ ଦେଖାଯିବା ଏକଜାତିୟ ପକ୍ଷୀ—
Ṭubukuli A species of birds (frequenting the Chilka lake).

ଟୁବୁରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପ୍ରଯତ୍ନପୂର୍ବକ କୌଣସି ଚୁଣା ବା ବଥ ଫାଙ୍କ ନ
Ṭubureibā ଯାଇ ଫଳ ଉଠିବା—To be inflated with
ଆଉରାନ୍ accumulation of pus (said of the ripe boil
ସୁଜନା which does not burst).
(ଟୁବୁରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଟୁବୁରେଇବା (ଦେଖ)
Ṭumā(me)ibā 1. Ṭubureibā (See).
ଟେଟୁମ୍ବୁର ହଓୟା ୨ । (ଜଳାଶୟ) ଦୁହିଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା;
ଫୁଲନା ଟୁମାଟୁମ ହେବା; ଉଛୁଲେଇବା—2. To be filled to the brim.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଠ	ଢ	ଣ,ନ୍	ତ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଐ	ଔ	ରୁ	ଲୁ	ପ୍ଲୁ	ଅକାସ୍ତ୍ରବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉଚ୍ଚାରଣଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	କ	ନ୍

ଟୁମାଟୁମ୍—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଅତ୍ୟଧିକ ଭୋଜନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ଫୁଲିଥିବା
Tumāṭum (ପେଟ)—1. Distended or swollen as by over-eating (said of belly.)
ଟେଟ ଫୁର, ଟେଇଟୁମ୍ବ ର ଭରପୂର
(ଟ ମ୍ଟାମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ (ପୋଖରୀ)—
2. (a tank) Full to the brim.

ଟୁମୁରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଟୁବୁରେଇବା (ଦେଖ)
Ṭumureibā Ṭubureibā (See)
(ଟୁମ୍ରେଇବା; ଟୁମ୍ବୁଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୁର—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଗସ୍ତ; ସ୍ୱଳକାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷେ ଭ୍ରମଣ—
Ṭur Tour.
ଟୂର ଦୂର ଗଶତ

ଟୁର ଡାଏ(ଇ)ରି—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଗସ୍ତର ବିବରଣପତ୍ର—
Ṭur ḍāe(i)ri Tour diary.
ଟୁରଡ଼ାଏରି ଟୁରଡ଼ାଇରି

ଟୁର ପ୍ରୋଗ୍ରାମ୍—ବୈଦେ. ବି.(ଇଂ)—ଗସ୍ତର ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଗସ୍ତର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—Tour programme.
Ṭur prograām
ଟୁରପ୍ରୋଗ୍ରାମ ଟୁରପ୍ରୋଗ୍ରାମ

ଟୁର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ଗୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧିବା ବଳୟ ବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—A kind of anklet worn by females.
Ṭura

ଟୁରା—ପ୍ରାଦେ. (ରଡ଼ଙ୍ଗାଇ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ପୁଂ—ପିତୃମାତୃହୀନ
Ṭurā ଶିଶୁ; ଛେଉଣ୍ଡ ପିଲା—
(ଟୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Orphan.

ବିଣ.—୧ । ଠିଙ୍ଗୁ; ବାଙ୍ଗର—1. Short of stature; dwarfish.

୨ । ପିତୃମାତୃହୀନ—2. Orphaned; parentless.

ଟୁରିଙ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଗସ୍ତ କରିବା—
Ṭuriṅg Touring.
ଟୁରିଙ୍ଗ ଟୁରିଙ୍ଗ

ଟୁରିଙ୍ ଅଫିସର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଗସ୍ତ କରିବା କର୍ମଚାରୀ—
Ṭuriṅg aphisar Touring officer.
ଟୁରିଙ୍ଗ ଅଫିସର ଟୁରିଙ୍ଗଅଫସର

ଟୁରିଙ୍ କାର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଏଣେ ତେଣେ ଯିବା ଆସିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଓ ଡାଲୁକା ପ୍ରକାର ମୋଟର ଗାଡ଼ି-
Ṭuriṅg kār କରିବା ଏକପ୍ରକାର ମଜବୁତ ଓ ହାଲୁକା ପ୍ରକାର ମୋଟର ଗାଡ଼ି
ଟୁରିଙ୍ଗ କାର Touring car.
ଟୁରିଂ କାର

ଟୁର୍ନାମେଣ୍ଟ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖେଳ, ଯହିଁରେ ଜିତିବା ଲୋକ ପରସ୍କାର ପାଏ—
Ṭurnāment Tournament.
ଟୁରନାମେଣ୍ଟ

ଟୁଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇ. ଷ୍ଟୁଲ୍)—ବାଡ଼ି ନ ଥିବା ଗୋରଗୋଡ଼ିଆ କାଠର ବୈଠକ—Stool.
Ṭul
ଟୁଲ ଚୌକି

ଟୁଲ୍ ଟୁଲ୍—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଟଳଟଳ—
Ṭul ṭul 1 Tottering.
ଟୁଲୁ ଟୁଲୁ ୨ । ଅତି ଖୀଣ—
ଲଡ଼ଖଡ଼ 2. Very weak; emaciated.
(ଟୁଲୁ ଟୁଲୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଢୁଳାଉଥିବା—3. Drowsy.

ଟୁଲି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ମହୁଲ (ଦେଖ)
Ṭula Mahula (See)

ଟୁଲା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—୧ । ଛିଦ୍ର; କଣା—
Ṭulā 1. Hole.

୨ (ଭୁଲ. ବି. ଟୋଲ୍ଲ ଓ ହି. ଟୋଲ୍ଲ) ପଡ଼ାଗାଁ; ଛୋଟ ଗାଁ; ପଡ଼ା—2. A hamlet.

୩ । କୌଣସି ଗ୍ରାମର ସାହୁ; ମହଲ୍ଲା; ବସ୍ତି—
3. Part or quarter of a village.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ.—ଟୋଲକା (ଦେଖ)
Ṭolakā (See.

ଟୁଲି—ଦେ. ବି.—ଟୋଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Ṭuli Ṭolā (See)

ଟୁସି କଲରା—ଦେ. ବି.—ଏକପ୍ରକାର ଛୋଟ କଲରା ଓ ତାହାର ଗଛ—
Ṭusi kalarā Memordica Diorca; (Haines).
ବନଉଚ୍ଛେ କରେଲୀ

ଟୁହୁଟୁ—ଦେ. ବିଶର ବିଣ.—ଟହଟହ (ଦେଖ)
Ṭuhuṭu Ṭaha-ṭaha (See)
ଟୁକ ଟୁକ ପଣସ ପରର ରଙ୍ଗ ଟୁହୁ ଟୁ, ମାରବ ଜାବୁଡ଼ା ଉଜଁଚ ବୁହୁ ।
(ଟୁହୁ ଟୁହୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶିଶୁଖେଳ ଗୀତ ।

ଟେ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୁ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ପ୍ରତ୍ୟୟ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ଟାଏ;
Ṭe ଗୋଟାଏ; ଏକଗୋଟା—(a particle added to a noun) A; one.
ଟେ ଠୋ
ଜପାଡ଼ ବୃକ୍ଷରେ ଥଇଥ କରୁ ସଜ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଥାରେ ଥିବ ।
ଭଙ୍ଗା ଦରପଟ ପଇସାରେ, ଦୁଃଖର ସୁଖର ପଇଠାରେ । ଚୁଗ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ବିଶେଷଣ ପରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଯଥା ଦୁଷ୍ଟ ଟେ ।]

ଟେଇବା—ଦେ କ୍ରି.—(ସଂ. ତ୍ୱଜ ଧାତୁ)—୧ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା;
Ṭeibā ଟେହ୍ନିବା; ଝଆଇବା—1. To incite; to instigate.
ଟୁୟାନ ୨ । କୌଣସି ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଇବା ପାଇଁ
ଉସକାନା କାହାରକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା—2. To instigate a person to do an evil act.

ଟେଂଗ୍ରା—ପ୍ରାଦେ.—(ମେଦନୀପୁର; ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ବି. ଓ ହୁଦ୍ର
Ṭeṃgrā ଏହ ଶବ୍ଦ) ବି.—କଣ୍ଟକିରା (ଦେଖ)
Kaṇṭakirā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଆଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଁଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଟେଁଟେଁ—ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଟିଟିଭ ପକ୍ଷୀର ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ-
Ṭeñ ṭeñ The sound of the lapwing bird.
ଟିଁଟିଁ ଟୈଁଟୈଁ
(ଟେଁ ଟେଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟେଁଟେଁୟା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ରଣ.—ଟିଁଟିଁଆଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭeñ-teñ-yāñ (etc) Ṭiñ-ṭiñ-āñ etc. (See)
(ଟେଁ ଟେଇଁଆଁ, ଟେଁ ଟେଁୟାଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟେଁଭା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଟଭା (ଦେଖ)
Ṭeñbhā Ṭabhā (See)

ଟେକ୍‌ଘଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ବ. ରୁ ଅନୁକୃତ)—ଜୋର୍ ଘଡ଼ି; ଯେଉଁ ଘଡ଼ି ଟେକ୍‌ଘଡ଼ିରେ ରଖା ଯାଇ ପାରେ; ହାତ୍‌ର—
ଟେଁକଘଡ଼ି Watch; pocket-watch.
ଜେବଘଡ଼ି

ଟେକ୍‌ସହ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ସ୍ଥା ଧାତୁ; ବ. ରୁ ଅନୁକୃତ)—
Ṭek-sahi ସ୍ଥିରଶୀଳ; ସ୍ଥାୟୀ—Lasting; durable; able to
ଟେକସଇ withstand wear and tear.
ଟିକାଉ

ଟେକ—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ଥା ଧାତୁ)—୧ । ମହତ୍ତ୍ୱ; ସମ୍ମାନ—
Ṭeka 1. Glory; respect.
ଟେକ କମଣ୍ଡଳୁ ବଣିଶେ ଉଗୁ ଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ
ଟେକ; ବଢ଼ାଇ ସଙ୍ଗେ ଗଲେ ବଣ୍ଡ ଦେଖାଇ ପାରି ଟେକ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।
୨ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା—2. Honour; prestige.
୩ । ଆଧିକ୍ୟ—3. Excess.
୪ । ପ୍ରଧାନ୍ୟ—4. Superiority.
ପ୍ରବୋଧୁଁ ପ୍ରବୋଧୁଁ ପ୍ରବୋଧ ହେଲଣ ବସ୍ତାରୁଣ ଜଳ ଟେକ ।
ନବକଶୋର. ଶଳ୍ୟା ।
୫ । ପ୍ରଶଂସା—5. Praise.
୬ । ଗର୍ବ—6. Pride; arrogance.
୭ । ଅସ୍ମାନ; ଅପମାନ—7. Sullenness.
। ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—8. A sort of drum.
ସଜାଇ ବାଦ୍ୟ ବଜା ଟେକ ଭାଲ ଝଂକାଇ ସେ ଭାଲେବ ।
ସଦାଶିବ. ପ୍ରେମରତ୍ନି ଦ୍ରବ୍ୟଗୀତା ।
୯ । ଠେକ (ଦେଖ)—9. Ṭheka (See)
୧୦ । ସୁନାମ—10. Reputation; good name.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ—1. Superior.
ଯେଣ୍ଡଃ ସାଉଡ଼ାଇ ବନ୍ଧୁକ
ଗାରନାଇ ବାଣ ସମ୍ବୁଁ ଟେକ । ଦୁଜନାଥ. ଶ୍ୟାମରତ୍ନଗଙ୍ଗ ।
୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Excellent.

ଟେକଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବିଣ—ଅଖାଡ଼ୁଆ—
Ṭekaḍā Fool-hardy; inconsiderate.

ଟେକା—ଦେ. ବ. (ସ. ଲୋଷ୍ଟକ; ଚଳ)—ଢେଲା; ଟେଲା; ମାଟି, ଇଟା ବା ପଥରର ଖଣ୍ଡ, ଯାହା ଦୂରସ୍ଥ ବସ୍ତୁକୁ ଢିଲ; ଢେଲା ଲକ୍ଷ କରି ଫିଙ୍ଗାଯାଏ—Brick-bat; clod of
ଢେଲା; ଚକା earth; a piece of stone used for pelting.
ଟେକା ସୁନା ଦୁହିଁକି ସମାନ ଥରର
ତେଲେ ଭଲ ମୋନକୁ ଭଡ଼ି ସେ ବଗୁର ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

ତୋଳା ଦେ. ବିଣ (ସ. ଉତ୍ଥାରକ)—୧ । ଟେକିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
ଉଚକା 1. One who lifts up.
୨ । (ସ. ଉତ୍‌କ୍ଷିପ୍ତ) ଉତ୍ତୋଳିତ—2. Lifted.

ଟେକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—'ଟେକିବା' କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ṭekā(ke)ibā Causative form of Ṭekibā.
ତୋଳାନ ଉଠବାନା, ଟେକାନା

ଟେକାଟେକି—ଦେ. ବ—୧ । ଧରିଧରି—
Ṭekā-ṭeki 1. Holding a thing up.
ତୋଳାତୁଳୀ ୨ । ଉପରକୁ ଉଠାଇବା—
ଉଠାଉଠି 2. Lifting up; raising up.
୩ । ପରସ୍ପରର ପ୍ରଶଂସା—3. Mutual admiration or aggrandisement.
୪ । ମୃଷ୍ଟ; ତୋଷାମୋଦ—4. Flattery.
ଟେକାଟେକି ମୋତେ କର ନାକାମତେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଶୋସ୍ତ ଉଷ୍ଟ୍ର ୪ ଗୀତ ।
୫ । ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା—
5. Self-adulation; self-aggrandisement.
ଆପଣାକୁ ସେ ଟେକାଟେକି କରଇ
ଗୁରୁ ଭକ୍ତା ଅଙ୍ଗରେ ସେ ମିଛ କହଇ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଉଦ୍ୟୋଗ

ଟେକା ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଟେକା ମାରିବା (ଦେଖ)
Ṭekā pakā(ke)ibā Ṭekā māribā (See)

ଟେକା ପାଣି—ଦେ. ବ—୧ । କୂପରୁ ଉତ୍ତୋଳିତ ଜଳ; କୂଅପାଣି—
Ṭekā pāṇi 1. Water lifted from the well; well-water
(ଯଥା—ନଈରେ ଗାଧୋଇବା ମୋର ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲା; ଏଥିସୋଗୁଁ ଟେକାପାଣି ମୋ ଦେହରେ ଚଳୁ ନାହିଁ ।)
୨ । ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଳପାତ୍ର ଟେକ ଧରି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଲୋକର ଆଞ୍ଜୁଳାକୁ ଯେଉଁ ପାଣି ଗଡ଼ାଇଦିଏ—
2. Water given to an untouchable person to drink with his folded hands, by a person holding the water-pot on high and causing the water to flow down and fall into the former's palm, without the former's hand touching the latter's.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଃ	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଶ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ	ଓ୍ଅ	ଭ
ଽ	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	କ୍ଷ	ନ୍

୩ । ମାତୃସ୍ତନ୍ୟର ଅଭାବବଶତଃ ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଗାଈ ଦୁଧ—

3. Cow's milk procured for children owing to the want of mother's milk.

(ଯଥା—ଟେକା ପାଣିରେ ମାଆଟେଇଣ୍ଡ ଜଗବନ୍ଧୁର ଜୀବନ ରହିଛି ।)

ଟେକାପାଣି ଟେକାଭାତ—ଦେ. ବ—ସମାଜଚ୍ୟୁତ ବା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନ ଛୁଇଁ ତାହାକୁ ଦେବା ପାଣି ଓ ଭାତ—

Ṭekā-pāṇi ṭekā-bhāta

Water and food given to an excommunicated or untouchable person without touching him or his plate.

[ଦ୍ର—ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ପ୍ରଥା ଅଛି ଯେ ପରିବାରର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜଚ୍ୟୁତ ହେଲେ ସେ ଅପଣା ପରିବାରସ୍ଥ ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ପାତ୍ରରେ ଭାତ ଖାଏ ନାହିଁ କି ପାଣି ପିଏ ନାହିଁ; ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ତାକୁ ବା ତାର ବାସନକୁ ନ ଛୁଇଁ ଟେକା କରି ଖାଇବାକୁ ଭାତ ଓ ପିଇବାକୁ ପାଣି ଦିଅନ୍ତି ।]

ଟେକା ଫାନ୍ଦ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଫାଶ; ଦଉଡ଼ିରେ ପକାଇବା ଏକ ପ୍ରକାର ଗଣ୍ଠି—A running knot of a rope; slip-knot.

सरकफंदा

୨ । ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଧରିବାର ଏକ ପ୍ରକାର ଫାନ୍ଦ—

2. A kind of snare or noose.

ଜାଲ ଗୋପକ ନଳ କାଣ୍ଡ ଥରର ଥର ଟେକାଫାନ୍ଦ ।
ପ୍ରାତୀ. ନଗ୍ନଶ. ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଟେକା ବିଲ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ କର୍ଷିତ ଭୂମିର ମାଟି ଚୂନା ନ ହୋଇ ଲୋଷ୍ଟଖଣ୍ଡମାନ ରହି ଥାଏ—

Ṭekā bila

A field which has been ploughed up but not harrowed.

ଟେକା ଭାତ—ଦେ. ବ—ଉଚ୍ଚ ଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବା ସମାଜଚ୍ୟୁତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭୋଜନ ପାତ୍ରକୁ ନ ଛୁଇଁ ଯେଉଁ ଭାତ ପରିବେଷଣ କରେ—Rice served to an untouchable or excommunicated person without touching his plate.

Ṭekā bhāta

ଟେକା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୂରସ୍ଥିତ କୌଣସି ଜୀବ ବା ବସ୍ତୁକୁ ଲକ୍ଷ କରି ଟେକାକୁ ଜୋରରେ ଫିଙ୍ଗିବା—ଢିଲ ମାରା ଢेला मारना To pelt at a thing or animal from some distance.

Ṭekā māribā

[ଟେକା ପକା(କେ)ଇବା, ଟେକା ଛଡ଼ିବା, ଟେକା ଫିଙ୍ଗିବା, ଟେକା ଘୋଷଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା, ଟେକା ଘୋଷାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟେକି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶାକତରୁ (ଦେଖ)

Ṭeki Śāka-taru (See)

ଟେକ କରି ପାଣି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପିଇବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଙ୍ଗକୁ ନ ଛୁଇଁ ଜଳପାତ୍ରକୁ ଟେକି ଧରି ତା ହାତକୁ ଧାଡ଼ି ଅଳାଡ଼ି ଦେବା—To pour water into the folded palms of an untouchable drinker, without touching him.

Ṭeki kari pāṇi debā

ଟେକ କରି ଭାତ ପରିବିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭୋଜନ ପାତ୍ରକୁ ନ ଛୁଇଁ ଭାତକୁ ଟେକି ଏ ପାତରୁ ଉଚ୍ଚ ପାତ୍ରରେ ଅଳାଡ଼ି ଦେବା—To serve rice etc. without touching the plate of an untouchable eater.

Ṭeki kari bhāta paribibā

ଟେକ ଟାକ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭଲ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଉଠାଇବା—ଉଠାଉଠି କରା ଉଠାଉଠି କରना 1. To lift up a thing completely.

Ṭeki ṭāki debā

୨ । ବିଶେଷ ପ୍ରଶଂସା କରିବା—

2. To praise very much

ଟେକ ଟାକ ହୋଇ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ୍ର. ଉଲ୍ଲଡୋରୁ+ବସ ଧାତୁ)—ଭୂମିରେ ଶରୀରର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଂଶ ନ ଲଗାଇ କେବଳ ତଳପାରେ ଭର ଦେଇ ଭୂମିରେ ବସିବା; ଡେରି ହୋଇ ବସିବା; ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଜାନୁ ହୋଇ ବସିବା—To sit upright on the ground by the soles of the feet; to sit up; to sit on the heels.

Ṭeki ṭāki hoi basibā

ଟେକି ଟାକି ବସିବା ଉବୁ ହୋଇ ବସା **ଉକୁଡୁଁ ବୈଠନା**

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଅଣାନ୍ତି ବା ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ହୋଇ ବସିବା; ସଜବାଜ ହୋଇ ବସିବା—

2. (figurative) To sit ready in expectation of doing something.

(ଯଥା—ଆମ ସାଆନ୍ତାଣୀ ବାପଘରକୁ ଯିବାକୁ ଟେକଟାକ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି ।]

ଟେକି ଦେବା——ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ପୁଅ ବା କନ୍ୟାକୁ ହାତରେ ଧରି ବା ଛାଟେଇ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ହସ୍ତରେ ତୁଲେଦେଓୟା ଅର୍ପଣ କରିବା—1. To give away a thing; to hand over a thing.

Ṭeki-debā **उटाकरदेना**

[ଯଥା—(୧) ପିତାମାତା ଶିଶୁକୁ ଯୋଷ୍ୟ ପିତାଙ୍କୁ ଟେକିଦେଲେ (୨) କନ୍ୟାପିତା କନ୍ୟାକୁ ଜୋଇଁକୁ ଟେକିଦେଲେ ।]

୨ । ଭଲ ଉପରକୁ ଉଠାଇବା; ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା—

2. To lift up.

୩ । (ମୁଖ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇବା—

3. To turn (the head) upwards.

ଟେକିଥିଲ ମୁଣ୍ଡ ଏ ଶୀତ ମସୁଣ ଜଳ ହୋଇ ମନ୍ତ୍ର ଜଳ ।
ବେସୁର୍ବ, ଗଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ତୁଲେ ନଓୟା 1. To lift up and carry away a person
ଖୋଚ ନ ଜାନା or thing; to carry away a person on high.

(ଯଥା— ଡକାଇତମାନେ ଘରୁ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଟେକନେଲେ ।)

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ବସ୍ତୁକୁ ତାଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା— 2. To take a thing which is handed over by another.

× × ତଶ୍ରୀପାଠ ନମନ୍ତେ ବାହୁଙ୍କ ହାତରୁ ସଙ୍କଳ୍ପଗୁଥା ଟେକନେଇ ଓଲ୍ଟାଇ ଥିଲେ ।
ପଦ୍ମାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସଲ୍ପ ।

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମାଜରେ ଚଳାଇ ନେବା— 3. To accept a person as a member of a particular society.

× × ମୋ ମୁଲକାରେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଯୋଉଠେ ଟେକନେଲେ ସିନା, ନୋହିଲେ ତୁ ଏହାବେଳକେ କରସ୍ତାନ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତୁ—ପଦ୍ମାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୪ । କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ଅସତ୍ ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଅପହରଣ କରିବା—4 To abduct or kidnap a woman by force with criminal intention.

ଟେକିବା—ଦେ. କ) ସଂ. ଉତ୍କ୍ଷେପଣ; ସଂ. ଉତ୍କ୍ଷରଣ)—
Ṭekibā ୧ । ଉତ୍କ୍ଷେପଣ କରିବା; ଉଠାଇବା—
ଓଠାନ. ତୁଲା 1. To lift up; to raise up.
ଉଚକାନା, ଉଠାନା ଟେକ ଏ ସ୍ତନର ଶ୍ରୀମୁଖରୁ ପର ଘରବୁଡ଼ା ପରମାଣ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗନ୍ନାଥବଲ୍ଲଭ ୨ ଗୀତ ।

[ଟେକା(କେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ) ୨ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା— 2. To praise.

୩ । ଖୋଷାମଦ କରିବା—3, To flatter.

୪ । (ସ୍ୱରକୁ) ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉଚ୍ଚ କରିବା; ବଢ଼ାଇବା, ଉଠାଇବା—4. To raise (the voice); to speak in a higher tone.

ଯେତେବେଳେ ଟେକ ଜାଅନ୍ତି ସେ ଗୀତ
ପରତ୍ତୁତ ଗରବ ହୋଇଯାଏ ବ୍ୟଥ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାତରଉ. ସଦ୍ ।

୫ । (ରୋଗ) ବଢ଼ିବା; ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା; ପ୍ରବଳ ହେବା— 5. (a disease) To increase; to predominate.

(ଯଥା— ତାର ଆଜ ଅପସ୍ମାର ଟେକଛ ।)

୬ । ଭୂମିରୁ ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା— 6. To lift up (a thing) from the ground.

(ଯଥା— ଉଚ୍ଛିଣା ଟେକିବଅ ।)

୭ । ଦେବତା ଓ ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆଞ୍ଜୁଳା ଦ୍ୱାରା ଜଳ ଉଠାଇ ଭଲକୁ ଛଡ଼ାଦେବା; ପାଣିଆଞ୍ଜୁଳା ଦେବା— 7. To offer handfuls of water to the Deities or the manes.

(ଯଥା— ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତାଙ୍କୁ ନଉ ପାଣି ଟେକନ୍ତୁ ।)

୮ । ଟେକ ଦେବା (୧) (ଦେଖ) 8. Ṭeki debā (1) (See).

୯ । ଛତା ଆଦକୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଉଠାଇ କରି ଧରିବା—9. To hold up (an umbrella)over the head of a person.

୧୦ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନମସ୍କାର ବା ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବା ନମନ୍ତେ ନିଜ ହାତକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇବା— 10. To raise up one's palms for making obeisance to or blessing a person.

୧୧ । (ମୁଣ୍ଡ) ସିଧାକରି ରଖିବା— 11. To keep (the head) erect,

୧୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟର ମୁଖକୁ ସାହସ ସହକାରେ ଗୃହଁବା— 12. (figurative) To look up to another's face with courage.

ଯେଉଁ ସଜା ଚତ୍ତସ୍ପରେ ଉସ୍ ହୁଏ ଜାତ,
ମୁଣ୍ଡ ଟେକବାକୁ କ ଥାଏ ତା ଅସ୍ପତ୍ତ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୧୩ । ନେବା; ଚଲାଇବା—13. To cause to move.

ବହୁ ଯୁଦ୍ଧ ଯେତେ ମନୋରଥ ରଥ ଟେକେଲ ଏମନ୍ତ କହି—
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୧୪ । ନଡ଼ୁଚର ବସ୍ତୁକୁ ଉଚ୍ଚତର କରିବା— 14. To heighten.

(ଯଥା—ଏ ନୂଆଣୀଆଁ ଗୃହଟିକୁ ହାତେ ଟେକଲେ ବି ଚଳବ ନାହିଁ ।)

(ଟେକାଦେବା, ଟେକଦେବା—କର୍ମ୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏ କ ସ୍ଥାନ ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ପକା(କେ)ଇବା, ନେବା, କିମ୍ବା ଅସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଟେକି ହେବା—ଦେ. କି—୧ । ଆତ୍ମ ପ୍ରଶଂସା କରିବା—
Ṭeki hebā 1. To praise one's self.

(ଯଥା—ଆପେ ଟେକି ହେଲେ ଲଘୁ କଅଣ ? ସସାର ଲୋକେ ସିନା ଭୁସକୁ ଟେକିଲେ ସୁନର ହେବ ।)

୨ । (ଟେକିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ) ଉପରକୁ ଉଠାଯିବା— 2. To be raised up.

ଟେକ ହୋଇ ଚଲ କାରେ ନ ରହିଲ ସୁନମ୍ବଲ ଭେଲ ବାଲୁରେ—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଟେକ୍ସ—ବୈଦେ. ନ (ଇ. ଟାକ୍ସ୍)—ଟାକ୍ (ଦେଖ)—
Ṭeksa Ṭāks (See)
ଟେକସ୍, **ଟେକ୍ସ**

ଟେକ୍ସି—ବୈଦେ. ନ (ଇଂ. ଟାକ୍ସି)—ଟାକ୍ସି (ଦେଖ)
Ṭeksi Ṭāksi (See)
ଟେକ୍ସି **ଟେକ୍ସୀ**

ଟେଙ୍କର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ନ—ବରୁଡ଼ି—
Ṭeṅkara A wasp.

ଟେଙ୍ଗ୍‌ଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ନ—ଏଣ୍ଡୁଅ—
Ṭeṅg-ṭā Chameleon,
(ଟେଙ୍ଗ୍‌ଟେଙ୍ଗା ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପୃ	ଉଂ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ଦ୍ରବନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଓ	କ

ଟେଙ୍ଗନା—ସ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ. ଏହା ଶବ୍ଦ)—ବ.—
Ṭeṅg-nā କଣ୍ଟିଆ ମାଛ—A kind of fish with two sharp spikes on the sides and one on the neck.
ଟେଙ୍ଗଣା, ଟେଙ୍ଗନ —ଅନ୍ୟରୂପ

ମାଗୁରମାଛର ନୁଣ ଚେପଟା, ଟେଙ୍ଗନା ମାଛର କଣ୍ଟା,
ଥମ୍ବରୁ ନୁଆ ସମ୍ବରୁ ଅଣ୍ଟା ସେନ ଦେବ କୋଣା ମଠା । ଚଗ

ଟେଙ୍ଗ୍ରା—ସ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ବ. ଏହା ଶବ୍ଦ)—
Ṭeṅg-rā ଟେଙ୍ଗନା (ଦେଖ)
Ṭeṅgnā (See)

ଟେଙ୍ଗ୍ରି—ସ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଦାଢ଼ଗୋଡ଼—
Ṭeṅg-ri The bones of the body.
(ଯଥା—ତୋର ଟେଙ୍ଗ୍ରର ଗୁଙ୍ଗି ଦେଇ ।)

ଟେଙ୍ଗର୍ଡ଼ା(ଡ଼ା)—ଦେ. ବ—ଟେଙ୍ଗଡ଼ା (ଦେଖ)
Ṭeṅgarā rḍā) Ṭeṅgarḍā (See)

ଟେଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝୁଙ୍ଗାଇବା (ଦେଖ)
Ṭeṅgā(ṅge)ibā Ṭiṅgāibā (See)
(ଟେଙ୍ଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟେଟେଙ୍ଗା—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଏଣ୍ଡୁଅ—
Ṭeṭeṅgā Chameleon.

ଟେଣ୍ଟୁଆ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଝିଁଝିଁଆ (ଦେଖ)
Ṭeṇṭuā Ṭiṇṭiṇā (See

ଟେଣ୍ଟୁମେଣ୍ଟୁ—ସ୍ରା. ସ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. (ଇଂ. ଷ୍ଟେଟ୍‌ମେଣ୍ଟ୍) ବ—
Ṭeṇṭu-meṇṭu ଲିଖିତ ବର୍ଣ୍ଣନାପତ୍ର—Statement.

ଟେଣ୍ଟେଇ—ଦେ. ବ—ଝିଟିଭ (ଦେଖ)
Ṭeṇṭei Ṭiṭṭibha (See)
(ଟେଣ୍ଟୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟେଣ୍ଟେଇ ଗୋଡ଼—ଦେ. ବ— ନଳୀଗୋଡ଼—
Ṭeṇṭei gorḍa Long and slender legs like the tattler bird or lapwing.

ଟେଣ୍ଟେଇ ଗୋଡ଼ୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳି)—ସେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଗୋଡ଼ Ṭeṇṭei gordī ଟେଣ୍ଟେଇ ଚଢ଼େଇର ଗୋଡ଼ ପରି ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ; ନଳୀଗୋଡ଼ୀ; ଟେଣ୍ଟେଇଗୋଡ଼ୀ—(a woman) Having long and thin legs.

ଦେ. ବ—ମତ୍ସ୍ୟାଶୀ ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
A species of fish-eating bird.

ଟେଣ୍ଟେୟା(ୟାଁ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଝିଁଝିଁଆଁ (ଦେଖ)
Ṭeṇṭeyā(yāṅ) Ṭiṇṭiṇā (See)

ଟେଣ୍ଡର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କନ୍ଦିଷ୍ଟ ରେଟ୍‌ରେ ଠିକାରେ କରିବା ପାଇଁ ଉମେଦ୍‌ବାର ଲୋକମାନଙ୍କର ଟେଣ୍ଡର ଦସ୍ତାବ—1. Tender for executing a work.
ଟଂଡ଼ର ୨ । କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରମାନଙ୍କର କନ୍ଦିଷ୍ଟ ରେଟ୍‌ରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଦସ୍ତାବ ପତ୍ର—2. The paper containing tenders from contractors.

ଟେଣ୍ଡର ଫାରମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଟେଣ୍ଡର ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ Ṭeṇḍar phāram ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟର ରେଟ୍ ପୂରଣ କରିବାପାଇ ଟେଣ୍ଡରଫର୍ମ ରୁଲ ପଡ଼ ଦେଉଙ୍ଗ୍ ଲେଖା ଥିବା ଫାରମ୍—
ଟଂଡ଼ରଫାରମ Tender-form.
(ଟେଣ୍ଡରଫର୍ମ, ଟେଣ୍ଡରଫାର୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟେଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚେଣ୍ଡିବା (ଦେଖ)
Ṭeṇḍibā Teṇḍibā (See)

ଟେନ—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହ୍ର. ଏହା ଶବ୍ଦ; Ṭeni ଭୁଲ ଇଂ. Tiny ଟାଇନି)—ଅତ୍ୟଳ୍ପେଽ—Tiny.

ଟେନବାଡ଼ି—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘୋଷା ଗୋବର୍ ତଡ଼େଇଙ୍କୁ Ṭeni-bārḍi ବସାଇବା ପାଇଁ ଭୂମିରେ ପୋତାଯିବା ଯୁକ୍ତଚତ୍ର ସଦୃଶ ସଷ୍ଟି ବିଶେଷ—A crossed stick used as a perch for domesticated Gobarā birds.

ଟେନିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟେନ୍ନିସ୍)—ବାଲୁକା ପେଣ୍ଡ ଓ ଜାଲ ଉଟୁ Ṭenis ଆକାରର ବେଷ୍ଟିଥିବା ବାଡ଼ ଦ୍ୱାରା ମଝିରେ ଥିବା ଟେନିସ ଜାଲବାଡ଼ର ଦୁଇପାଖରେ ଦୁଇଦଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଖେଳାଳିଙ୍କ ଟେନିସ ମଧ୍ୟରେ ଖେଳାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
The game of tennis.

[ଦ୍ର—ଟେନିସ୍ ଖେଳରେ ଯେଉଁ ଫମ୍ପା ପେଣ୍ଡୁରେ ଖେଳ ଖେଳାଯାଏ ତାକୁ ଟେନିସ୍‌ବଲ୍ ଓ ଯେଉଁ ଜାଲଘେରି ଆକାରର ଜାଲରୁଣା କାଠିଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ପେଣ୍ଡୁକୁ ଆଘାତ କରାଯାଏ ତାକୁ ରାକେଟ୍ କହନ୍ତି ।]

ଟେପ୍ରି—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଅତ୍ୟଳ୍ପେଽ; କ୍ଷୁଦ୍ର—
Ṭep-ri Very small.
(ଯଥା—ଟେପରି କୁନିଆ=ଖୁବ ଛୋଟ ।)

ଟେପାରି—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ଷ୍ଟ୍ରା' ବେରୁଣ୍ଡ)—ଝିପାରି (ଦେଖ)
Ṭepāri Ṭipāri (See)

ଟେପ୍ପାଘର—ସ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଭୁଲ. ତେ. ତାପାଲା=ତାକଘର)—
Ṭeppāghara ତାକଘର—Post office.

ଟେବ(ବୁ)ଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟେବୁ)—ମେଜ; ପାଦବଶିଷ୍ଟ କାଷ୍ଠ
Ṭeba(bu)l ପ୍ରସ୍ତୁତଦର ପଟା—Table.
ଟେବିଲ ଟେପ୍ପୁଲ [ଦ୍ର—ତନ୍ତ୍ରବ ବା ତେଆରରେ ବସିବା ଲୋକ ଟେବଲ ଉପରେ ବହି ଓ କାଗଜ ରଖି ଲେଖା ପଢ଼ା କରେ ।]

ଟେମ୍—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପର ଭୁଲ ହ୍ର. ଟେମ୍=ଘାସଶିଖା; ଚ୍ୟୋଉ)ବ—
Ṭem ଆଡ଼ମ୍ବର—Ado.
ଟାଇମ ସ୍ରା. ବୈଦେ ବ. (ଇଂ. ଟାଇମ୍)—୧ । କରୁପିତ ସମୟ—
ଟେମ 1. Fixed time.
୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ—2. Proper time; time.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ବା '୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବର୍ଜିତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ' ଖୋଜନ୍ତୁ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଳା ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

ଟେମ୍ କରିବା—ଗ୍ରା.ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଆଡ଼ମ୍ବର ଦେଖାଇବା—
Ṭem karibā To exhibit outward show.

ଟେମୁରୁ—ଗ୍ରା.ଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—କେନ୍ଦୁ (ଦେଖ)
Ṭemuru Kendu (See)

ଟେମ୍ପ(ମ୍ପୋ)ରାରୀ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ. ଟେମ୍ପୋରାରୀ)—
Ṭempa(mpo)rārī ଅସ୍ଥାସ୍ଥୀ; ଅଳ୍ପସମୟସ୍ଥ ସ୍ଥାସ୍ଥୀ—Temporary.
ଟେମ୍ପରାରୀ **ଟେମପରେରୀ**

ଟେମ୍ପରେଚର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜ୍ୱରାଦିର ନ୍ୟୂନାଧିକ୍ୟ—
Ṭemparechar Temperature.
ଟେମ୍ପରେଚର **ଟେମ୍ପରେଚର**

ଟେମ୍ପ(ମ୍ପ୍)ଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଟେମ୍ପ୍ଲ୍)—ମନ୍ଦିର—
Ṭempa(mpu)l Temple.
ଟେମ୍ପଲ **ଟେମ୍‌ପଲ**

ଟେର୍—ଦେ. ବ.(ଫ. ଟାର୍ଯ୍ୟକ୍; ଭୁଲ. ଇଂ.ଟ୍ରେସ୍)—୧ । ତଥ୍ୟ; ସ୍ୱବାଦ
Ṭer 1. News.
ଟେର ୨ । ସୂଚନା—
ପତ୍ତା 2. Indication; inkling; hint.
। କଳନାଗ୍; ସତ୍ତ୍; ସନ୍ଧାନ—3. Clue.
୪ । ପ୍ରମାଣ—4. Proof.
(ଯଥା—ଚୋରର କଛ ଟେର ମିଳିଲା ନାହିଁ !)
୫ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—5. Investigation.
୬ । ଇସାର୍; ଇଙ୍ଗିତ—6. Glance.
୭ । ଦର୍ଶନ—7. Sight.
(ଯଥା—ଦଳ ଯାକ ସିନ୍ଦ୍ୱାରରେ ବସି ରହିଲ, ମାତ୍ର ଗମ୍ଭୀର ସାଅନ୍ତଙ୍କର ଟେର ମିଳିଲା ନାହିଁ ।)
୮ । ସୀମା; ଘାର: ଶେଷ—
8. End; extremity; verge.
୯ । ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର; ସତ୍ତ୍—9. Trace; existence.

ଟେର ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସନ୍ଧାନ ବା କଳନାଗ୍ ଜଣାଇବା; ସତ୍ତ୍ ଦେବା—To give any clue.
Ṭer dekhā(khe)ibā
ଟେର ଦେଖାନା

ଟେର୍ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସନ୍ଧାନ ପାଇବା—
Ṭer pāibā 1. To get any clue; to get a scent of something.
ଟେର ପାଓୟା
ପତ୍ତା ପାନା ୨ । ଜାଣିବା; ଜ୍ଞାତ ହେବା—
2. To come to know.

ଟେର୍ ମିଳିବା—ଦେ. ବ.—ଥରେ ମାତ୍ର ଦର୍ଶନ ମିଳିବା— ।
Ṭer milibā 1. Having a single interview; getting the sight of a thing,
ଟେର ମିଲା
ପତ୍ତା ମିଲନା

ଟେର—ଫ. ବଣ.—ବକ୍ର ଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ; ଟେର୍—
Ṭera Squint-eyed; squinting; cross-eyed.

ଟେରକ—ଫ. ବଣ.— ଟେର (ଦେଖ)
Ṭeraka Ṭera (See)

ଟେର୍—ଦେ. ବ.—୧ । ଉମ୍ବୁ; ପଟ୍ଟୁବସ୍ତ୍ର—
Ṭerā 1. Tent.
ତ୍ରେର ଟେଣ୍ଟ ଉପରେ ଯେଉଁ ଅପାଙ୍ଗ ନାପ୍ତ
ଟେରା ଟେପ ଚଉପ୍ତ ଅଟ୍ଟ ତୋ ଦେହେ ସେହ୍ । ମନବୋଧ. ଚଉଚଣା ।
୨ । ଲୁଗାର ପରଦା—
2. Hangings; screen of cloth.

(ଟେର୍ଣ୍ଣ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ଫ. ଟେର; ଟେର୍ଣ୍ଣ)—
ଟେରା ୧ । ବକ୍ର ଦୃଷ୍ଟିବିଶିଷ୍ଟ—1. Squint-eyed.
୨ । ଉତ୍କଟଚକ୍ଷୁ—2. Cross-eyed.

ଟେର୍ ଆଖି—ଦେ. ବ.— ବକ୍ରଦୃଷ୍ଟିଯୁକ୍ତ ଚକ୍ଷୁ—
Ṭerā ākhi Squint-eye.
ଟେରାଚୋଖ **ଟେଢ଼ା ଆଁଖ**

ଟେର୍ଆଇ—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ଫ. ଟାର; ଭଲ)—ହିମାଲୟ ପଦଦେଶର
Ṭerāi ସାଉଦେଶସ୍ଥ ନୀଚ ଭୂମି—Terai; low land at the
ତରାଇ foot of the Himalays.
ତରାଇ

ଟେର୍(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଫ. ଟେର)—ବକ୍ରଦୃଷ୍ଟିରେ ଗ୍ରହିବା—
Ṭerā(re)ibā To squint; to look from the corner
ଟେରା ଚାଓୟା of the eyes; to cast sidelong glances.
ଟେଢ଼ା ନଜର କରନା

ଟେର୍କୋଟା—ବୈଦେ. ବ. (ଇ)—ମୃତ୍ତି ଆଦ ଉଆର କରିବା
Ṭerākoṭā ସକାଶେ ବ୍ୟବହୃତ ଘୋଡ଼ା ମାଟି—
ଟେରାକୋଟା **ଟାରାକୋଟା** Terracota.

ଟେର୍ଷ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀ.ହି ଟେର+ଅକ୍ଷି)—ଟେର୍; ଯେ
Ṭerāksha ବଙ୍କେଇ କରି ଗ୍ରହେଁ—Squint-eyed.
(ଟେର୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଟେର୍ ଗ୍ରହାଣି—ଦେ. ବ.—ବକ୍ରଦୃଷ୍ଟି; ବଙ୍କେଇ କରି ଗ୍ରହିବା—
Ṭerā chāhāṇi Sidelong glance.
ଟେରାଚାଉନି **ତିରଛି ଚିତବନ**

ଟେର୍ ଫିଟା—ଦେ. ବ.—୧ । ଦେବତାଙ୍କର ଦ୍ୱିପ୍ରହର ଧୂପ ପରେ
Ṭerā phiṭā ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଦର୍ଶନ କରିବାର ଅବସର—
1. The time when the pilgrims are allowed to see a Deity after the noon-day offering is over.
୨ । ଦେବତାଙ୍କର ସକାଳ ଧୂପ ଆଦ ଛନ ଧୂପର ପୂଜାର ସମାପ୍ତି—2. The finish of the daily rituals of or offerings before a Deity.
[ଦ୍ର—ଦେବତାଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଆଦ ଦଅିବାବେଳେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଦର୍ଶନ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ; କାରଣ ଚନ୍ଦନ ଅର୍ଗଳଠାରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍‌ଗ୍ଭନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ

ଗୋଟିଏ କନାଟବାଡ଼ (ଟେର୍) ପଡ଼ିଥାଏ । ଦୂର ସରିବା ପରେ ଉକ୍ତ ଟେର୍‌ବାଡ଼ ଫିଟାଇ ଦିଆଯାଏ । ଏହାକୁ ଟେର୍‌ଫିଟା କହନ୍ତି । ଟେର୍‌ଫିଟା ହେଲେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଚନ୍ଦନଅର୍ଚ୍ଚିତ ପାଖେ ଠିଆ ହୋଇ ଦେବତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ଦେବତାଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖରେ ବଡ଼ା ହୋଇଥିବା ନୈବେଦ୍ୟମାନ ଉଠାଇ ନଆଯାଇ ମନ୍ଦିରର ଚଟାଣ ଧୋପଖାଲ (ଧୁଆଧୋଇ) ହେଲା ପରେ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ଦେବଦର୍ଶନର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁବିଧା ମିଳେ । ଏହାକୁ ସାହାଣମେଲ୍ଲ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଟେର୍ ବାଡ଼—ଦେ. ବ—କନାଟବାଡ଼; ବସ୍ତ୍ର ନିର୍ମିତ ସବନିକା; ପରଦା—
Ṭerā bārḍa Curtain; a screen made of cloth.
ପରଦା ଟେର୍‌ବାଡ଼ ପକାଇଲେ ବହନ ସେଠାରେ—
परदा ପ୍ରାଚୀ. ଚଲଚ୍ଚିତ୍ର ।

ଟେରି—ଦେ. ବ (ସଂ. ତାର୍ଯ୍ୟକ୍)—ମୁଣ୍ଡବାଳର ତାର୍ଯ୍ୟକ୍ ବନ୍ୟାସ; ଭେରଖ ସୁନ୍ଦା କାଟିବା; ଫିରେଇ—A mode of
ଟେରୀ, ଟେଡ଼ୀ, ତେଡ଼ୀ dressing the hair by parting it in
टेढ़ी the middle or one side of the head.

ଟେରି କାଟିବା—ଦେ. କି—ମୁଣ୍ଡବାଳକୁ ପାନଆରେ ଲୁଣ୍ଡାଇ ରେଖା
Ṭeri kāṭibā ବାହାର କରିବା; ମୁଣ୍ଡବାଳ ଭେରଛେଇ କର
ଟେର ପକାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ସୁନ୍ଦା କରିବା—To dress the
ଟେର ତ୍ରାଙ୍ଗିବା } hair by parting it in
ଟେରୀ କାଟା, टेढ़ी काटना the middle or on one side.

ଟେରୁ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଟେରକ) (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—ଟେର୍—
Ṭeru Squint eyed.

ଟେରେଇ ଟେରେଇ ଚାହିଁବା—ଦେ. କି—ଟେର୍‌ଇବା (ଦେଖ)
Ṭerei ṭerei chāhiñbā Ṭerāibā (See)

ଟେଲା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦଳ; ଦଲମ୍ବା)—୧ । ବୋଲୁଅ; ବଡ଼ ଟେକା;
Ṭelā ଲୋଷ୍ଟ୍ର; ଢେଲା; ଢେଙ୍ଗୁଆ—1. Clod of earth
ଢିଲ ୨ । ମାଟିର ବଡ଼ ବଡ଼ ଖଣ୍ଡ—
ढेला 2. Large lumps of dry earth.
୩ । (ମାଛ, ମାଂସ, ଅପିମ ଆଦର) ବଡ଼ ବଡ଼ ଖଣ୍ଡ ବା ମୁଣ୍ଡା -
3. Big pieces or bits (of fish etc).
(ଯଥା—ସେ ନଅ ସକାଳୁ ଅପିମ ଟେଲାଏ ଖାଏ ।)
[ଦ୍ର—'ଟେଲା' 'ଟେକା' ଠାରୁ ଆକାରରେ ବଡ଼ ।]

ଟେଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ (ଯଥା—ମାଂସ ବା
Ṭelā(le)ibā ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଛକୁ) ଟେଲା ଟେଲା ବା ବଡ଼
ବଡ଼ ଖଣ୍ଡରେ ବାଣ୍ଟି କରିବା—
To divide a thing into big lumps

ଟେଲା ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ଲକ୍ଷ କରି
Ṭelā chhārḍibā ଢେଲା ପକାଇବା—
ଟେଲା ପକା(କେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ To pelt clods of earth
ଟେଲା ଫିଙ୍ଗିବା } at a person or
ଟେଲା ମାରିବା } thing.
ଢିଲ ଛୁଡ଼ା ढेला छोड़ना

ଟେଲା ବୃଷ୍ଟି—ଦେ. ବ—ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ବୋଲୁଅ ପକାଇବା—
Ṭelā bṛushṭi Repeated throwing of missiles of
ଢିଲବୃଷ୍ଟି clods of earth.

ଟେଲା ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ଜମିରେ ଥିବା ଟେଲାଗୁଡ଼ାକୁ
Ṭelā bhāṅgibā ହାତୁଡ଼ିଦ୍ୱାରା ପିଟି ବା ମଇ ଦେଇ ଗୁଣ୍ଡା କରିବା-
To disintegrate the clods of a ploughed field by hammering them into powder or by drawing a ladder over them.
[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମେ ଶୁଖିଲା ଜମିରେ ହଳ ବୁଲାଇଲେ ମାଟି ଟେଲା-ଟେଲା ହୋଇଯାଏ । ପରେ ତାହା ଉପରେ ମଇ ଦେଲେ ସେ ଟେଲାଗୁଡ଼ିକ ଭାଙ୍ଗିଯାଇ ମାଟି ଚୂନା ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ବିହନ ବୁଣିବାର ଉପଯୋଗୀ ହୁଏ ।]

ଟେଲା ମୁଣ୍ଡେ—ଦେ. କି ବଣ—ଶୁଷ୍କ ଜମିରେ ହଳ ବୁଲାଦେବା ପୂର୍ବରୁ
Ṭelā munḍe ଅର୍ଥାତ୍ ଫଗୁଣ ବା ଚୈତ୍ର ମାସରେ—
Before a field is ploughed; before the annual ploughing season.
(ଯଥା—ଖାତକ ଦଖଲବନ୍ଧକ ଦ୍ୱାରା କରଜ ନେଇଥିବା ଋଣ ଟଙ୍କା ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଟେଲା ମୁଣ୍ଡେ ମୂଲେ ମୂଲେ ମହାଜନକୁ ସୁଝିବ ମହାଜନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧକୀ ଜମିର ଦଖଲ ଖାତକକୁ ଛାଡ଼ିଦେବ ବୋଲି ଚମ୍ପୁକରେ ଶରେଡ୍ ଲେଖା ଥାଏ ।)

ଟେଲାରେ ପୋତି ପକାଇବା—ଦେ. କି. (ଅଭ୍ୟୁକ୍ତି) —
Ṭelāre poti pakāibā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି
(ଟେଲା ଲଦିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବୋଲୁଅ ପକାଇବା—
To overpower a person by missiles of clods.

ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ; ଟେଲେଗ୍ରାଫ୍; ଗ୍ରୀକ୍. ଟେଲ=ଦୂର +
Ṭeligrāph ଗ୍ରାଫୋ=ଲେଖିବା)—୧ । ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ
ଟେଲିଗ୍ରାଫ ତାର ଦ୍ୱାରା ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଲିଖିତ ସମ୍ବାଦ
टेलिग्राफ ପ୍ରେରଣ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା—1. Telegraph
୨ । ତାର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ଲିଖିତ ସମ୍ବାଦ; ତାର ଖବର—
2. Telegram; telegraphic message.
[ଦ୍ର—ଇଂରେଜରେ 'ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍'ର ଅର୍ଥ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଉପାୟରେ ତାର ଦ୍ୱାରା ସମ୍ବାଦପ୍ରେରଣ କ୍ରିୟା ଓ 'ଟେଲିଗ୍ରାମ'ର ଅର୍ଥ ତାରଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ସମ୍ବାଦର ଲିପି, ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ ଏ ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାରରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଏ ନାହିଁ ।]

ଟେଲିଗ୍ରାମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟେଲେଗ୍ରାମ୍)—ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ (ଦେଖ)
Ṭeligrām Ṭeligrāph (See)
ଟେଲିଗ୍ରାମ टेलिग्राम

ଟେଲିଗ୍ରାଫିକ୍ ମନିଅର୍ଡର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ତାର ଖବର ଦ୍ୱାରା
Ṭeligrāphik mani-arḍar ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଟଙ୍କା ପଠାଯିବା ସ୍ୱତ୍ୱ-
Telegraphic money order.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ । ଚଉତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ; ଉଭିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହୁଁ । ଅତଏବ ୍ ବା ; ଚଉତି ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ହ୍ରସ୍ୱ ଅପସ୍ୱର ; ବା ୍ ଚଉତି ବର୍ଣ୍ଣଟିକୁ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ କରି ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଡ଼' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଥି' ନ ପାଇଲେ 'ବଥି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଟେଲିପାଥୀ—ବୈଦେ. (ଇଂ. ଟେଲେପାଥୀ)—ମାନସିକ ଶକ୍ତି ବଳରେ
Ṭelipāthī ଦୂରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନକୁ ଠାହରଇବା ବା ଜାଣିବା
ଟେଲିପାଥୀ ପ୍ରକ୍ରିୟା—Telepathy.
ଟେଲିପାଥୀ

ଟେଲଫୋନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଟେଲେଫୋନ୍)—ଦୂରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
Ṭeliphon ସଙ୍ଗେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ତାର ସାହାଯ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା
ଟେଲିଫୋନ ହେବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—Telephone.
ଟେଲିଫୋନ
(ଟେଲଫୋ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟେଲିଭିଜନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଟେଲେଭିଜନ୍)—ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଶକ୍ତି
Ṭelibhijan ବା ଯୋଗସାଧନଲବ୍ଧ ମାନସିକ ଶକ୍ତି ବଳରେ
ଟେଲିଭିଜନ ଦୂରସ୍ଥ ପଦାର୍ଥକୁ ଦେଖିବା କ୍ରିୟା—
ଟେଲିମିଜନ Television.

ଟେଲିସ୍କୋପ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଟେଲେସ୍କୋପ୍)—ଦୂରୀକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର—
Ṭeliskop Telescope.
ଟେଲିସ୍କୋପ **ଟେଲିସ୍କାପ**

ଟେହ୍ନିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟେଇବା (ଦେଖ)
Ṭehibā Ṭeibā (See)
(ଟେହ୍ନିଁବା, ଟେୟାହ୍ନିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୋକ ଚଲିବା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ତୋକ)—
Ṭoka chalibā ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ବା ଗ୍ରାସାଚ୍ଛା-
ଗୁଜରାନ ଚଳା ଦନ କର୍ମ ଚଳିବା; ଟୁକ ବା ଛୋକ ଚଳିବା—
ଗୁଜରାନ ଚଲନା The eking out of one's bare main-
[ଟୋକ ଚଲା(ଲେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ] tenance or livelihood.
(ଯଥା—ସେ ଗୃହର ଖଣ୍ଡିଏ ପାଇବାରୁ ତାର ଟୋକ ଚଳୁଛୁ ।)

ଟୋକଣା—ଦେ. ବି—ବଡ଼ ପିତଳ ହଣ୍ଡା—
Ṭokaṇā Big brass cooking pot or jar.
ଟୋକନା [ଦ୍ର—ଶ୍ଳେଷ ପିତଳ ହାଣ୍ଡିକୁ ଟୁକୁଣା ବୋଲିଯାଏ ।]
ଟୁକନା, ଟୋକନା ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ଚାଳ; ପିତଳନର୍ମିତ
ଜଳ ପାତ୍ର—Metal water-pot.

ଟୋକ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟୋକିବା (୨) (ଦେଖ)
Ṭoka debā Ṭokibā (2) (See)

ଟୋକର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଠୋକର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭokara (etc) Ṭhokara etc. (See)

ଟୋକରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠୋକରାଇବା (ଦେଖ)
Ṭokarā(re)ibā Ṭhokarāibā (See)

ଟୋକଳ—ପ୍ରାଦେ. (ଘୁଣ୍ଟ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଟିକଳ (ଦେଖ)
Ṭokala Ṭikili (See)

ଟୋକଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବି—ଡ୍ରେଗେଇ—
Ṭokali A small tray.

ଟୋକଲୀ—ଦେ. ବି. (ସ. ତୋକ=ଶିଶୁ)—
Ṭokalī ଟୋକା; ବାଳକା; ଝୁଲୁଣୀ;—
ଛୋକରୀ Girl; lass; a little girl.
ଛାକରୀ
(ଟୋକଲା—ପୁଂ)
(ଟୋକଲୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୋକା—ଦେ. ବି (ସ. ତୋକ)—୧ । ପିଲା ବା ବାଳକ—
Ṭokā 1. Boy; lad.
ଛୋକରା ୨ । ଯୁବକ—2. Youth; young man.
ଛାକରା ୩ । (ଅନାଦର ଅର୍ଥରେ) ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଯୁବକ—
(ଟୋକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 3. The youngsters of to-day.
(ଯଥା—ଆଜିକାଲିର ଟୋକାଙ୍କୁ ବଳ ଯାଉ ନାହିଁ ।)
୪ । ଅନଭିଜ୍ଞ ଯୁବକ—
4. Inexperienced youth.
ତୁ ପଣ ଟୋକା ଭାଡ଼ିବାମନ୍ତ ଟୋକା,
ଭାଜିରୁ ଖନ୍ତୁ ଖଣ୍ଡେ ପୁରୁଣା ପୋକା ରେ—ବଶ୍ୱନାଥ.ବରନ୍ତବ୍ୟମାଳ୍ୟ ।

୫ । ଅପରିଣତବୟସ୍କ ଯୁବକ—
5. Raw youth.

ଟୋକାଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଟୋକେଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭokāi (etc) Ṭokei etc (See)

ଟୋକା ଟାକରା—ଦେ. ବି (ସମ୍ବରର; ବହୁର୍ଥକ ଏ ଶବ୍ଦ; ବହୁବଚନ,
Ṭokā ṭākarā ଅନାଦରାର୍ଥରେ)—୧ । ବାଳକମାନେ—
ଟୋକବା 1. Boys generally.
ଟୋକାଟକରା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଅପରିଣତ ଓ ଅନଭିଜ୍ଞ
ଟୋକାଟାକଲା } ଯୁବକଗଣ—
ଟୋକୀଟାକରା } ସ୍ତ୍ରୀ 2. Inexperienced and
ଟୋକୀଟାକଲୀ } raw youths.

ଟୋକା ଟାକରିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ବାଳସୁଲଭ; ବାଳୋଚିତ—
Ṭokā ṭākariā 1. Boyish; puerile.
ଟୋକାଟାକଳିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ତପଲ—
ଟୋକାଟାକରିଆ } 2. Hasty.
(ଯଥା—ଏ ଟୋକାଟାକରିଆ ବୁଦ୍ଧିରେ ସାମଲିବ ଚଳିବ ନାହିଁ ।)
ଦେ. ବି—ଟୋକା ଟାକରା (ଦେଖ)
Ṭokā ṭākarā (See).

ଟୋକା ଟୁକୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବି (ବହୁତ୍ୱାର୍ଥ ସମ୍ବରର; ବହୁବଚନ)—
Ṭokā ṭukuṇi ବାଳକବାଳିକାଗଣ—
ଟୋକାଟୁକୁଣ୍ଡି } ଅନ୍ୟରୂପ Boys and girls; lads
ଟୋକାଟୋକୁଣ୍ଡି } and lasses.
ଟୋକାଟୋକୁଲି

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଓଥ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖଏ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ଟୋକାବୁଦ୍ଧି—ଦେ. ବ (ଅନାଦର ଅର୍ଥରେ)—ବାଳସ୍ୱଭାବ; ଛୋଲେମୀ

Ṭokā buddhi

Youthful rawness; anything prompted by youthful rawness; outcome of inexperience (as of youth).

(ଟୋକାବୁଦ୍ଧିଆ—ବଣ)

(ଯଥା—୧ । ଅଳଯାଏ ତୋର ଟୋକା ବୁଦ୍ଧି ଗଲ୍ଲା ନାହିଁ ।

୨ । ଗୁରୁ ଶାସନ ପର ଗୁରୁତର କାର୍ଯ୍ୟ ଟୋକାବୁଦ୍ଧିରେ ଚଳବ ନାହିଁ ।)

ଟୋକାଳିଆ—ଦେ. ବଣ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ବାଳସୁଲଭ; ବାଳୋଚିତ—

Ṭokāliā

1. Puerile.

(ଯଥା—ଟୋକାଳିଆ ଭଙ୍ଗ ।)

୨ । ଯୁବକସୁଲଭ—

2. Becoming or befitting a youth.

ଟୋକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଟୀକ୍ ଧାତୁ=ଟୀକା ଲେଖିବା; ତୁଳ. ତେ. ଗୁ୍ରୁ, ତା. କୋଟ୍ଟୁ)—ଟୁକା

Ṭokiba

୧ । ଟିପିବା—1. To note down; to jot down.

ଟୀପନା

୨ । ଦୋଷ ଦେଖାଇବା; ବାରଣ କରିବା; ଚୁଣ୍ଟୁଣା ଦେବା—

2. To point out faults; to reprove; to dissuade a person from doing a thing by pointing out defects.

ଠୋକରାନ ଖୁଟକନା

୩ । ବୁଣି ଯାଇଥିବା କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥ (ଯଥା—ଶସ୍ୟାଦି) ଭୂମିରୁ ଟୁଙ୍କି କରି ଖାଇବା; ଟୁଙ୍କିବା—

3. To eat by picking up small particles (e.g. of grain) scattered over the ground; to pick up.

୪ । କ୍ଷୁଦ୍ର କଠିନ ପଦାର୍ଥ (ଯଥା—ଗୁଜୁଲ; ମୃଗ) ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଚୋବାଇ ଖାଇବା—4. To eat small particles of grains or hard things one by one by chewing.

୫ । ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଆଦାର ପରି ଅଳ୍ପମାତ୍ରାରେ ଖାଇବା—

5. To eat scantily (like a bird).

୬ । ଟୁଣ୍ଟିବା—6. To stumble; to trip in walking.

ଟୋକୁଲୀ—ଦେ ବ—ଟୋକଲୀ (ଦେଖ)—

Ṭokulī

Ṭokalī (See)

(ଟୋକୁଲି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୋକେଇ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସ୍ତୋକ=ଅଳ୍ପ; ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ପଦାର୍ଥ ରହିବା ଯୋଗୁଁ)—ବାଉଁଶ ବା ବେତ ପାଉଁଚରେ ବୁଣା ଛୋଟ ବେଢା—

Ṭokei

A small basket.

(ଟୋକାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୋକରୀ, ଟୁକରୀ, ଝୁଡ଼ୀ

Ṭokarā, Ṭokarī

ଟୋକେଇ କ(କୁ)ଣ୍ଢେଇ—ଦେ. ବ—ଗୃହର ଉପଯୋଜନାର୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଉପକରଣମାନ—

Ṭokei ka(ku)ṇḍhei

Household articles of every day use.

ଘଟୀବାଟୀ

(ଟୋକାଇକଣ୍ଢାଇ, ଟୋକାଇକୁଣ୍ଢାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଟୋକେଇ କ(କୁ)ଣ୍ଢେଇ ଫୁଲ—ଦେ.ବ (ସଂ. ସ୍ତୋକ ଓ କୁଟଜ)—ବନ୍ୟ

Ṭokei ka(ku)ṇḍhei phula

A kind of wild flower.

[ଦ୍ର—ଏ ଫୁଲର ଗଛ ଲଟାଳଆ; ପତ୍ର ତ୍ରିକୋଣାକାର; ଫୁଲ ସରୁ ଓ ଏକ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବ, ଏବଂ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ହୋଇ ଫୁଟେ । ଲୋକେ ଏ ଫୁଲରେ ଲୁଣ ମସଲା ଓ ବେସର ଆଦ ଦେଇ ଏହାକୁ ପତ୍ରପୋଡ଼ା ଭଳା କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

ଟୋକେଇ ଭୋଗେଇ ଫୁଲ—ପ୍ରାଦେ. ଗଢ଼ଜାତ) ବ—ଟୋକେଇ କଣ୍ଢେଇ ଫୁଲ (ଦେଖ)

Ṭokei bhogei phula

Ṭokei kaṇḍhei phula (See)

ଟୋଟ(ଟା)ଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଟୋଟାଲ୍)—୧ । ଏକାଧିକ ସଂଖ୍ୟାର ସମଷ୍ଟି—

Ṭoṭa(ṭā)l

1. Total; sum total of more than one number

ଟୋଟଲ, ଏକୁନ

ଟୋଟଲ

୨ । ଏକାଧିକ ସଂଖ୍ୟାକୁ ମିଶାଇବା; ମିଶାଣ—

2. Addition of more than one number.

ଟୋଟା—ଦେ. ବ (ଇଂ. କାରଟ୍ରିଜ୍)—ବନ୍ଧୁକରେ ପୁରାଇ ଫୋରି କରିବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବାରୁଦ ଓ ଗୁଳିପୂର୍ଣ୍ଣ ନଳୀ; କାରତୁସ୍—

Ṭoṭā

Cartridge.

ଟୋଡରମଲ୍ଲ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଅକବରଙ୍କର ଜନୈକ ପ୍ରଧାନ ହିନ୍ଦୁ ସେନାପତ୍ତି—

Ṭordaramalla

A great general of the Moghal emperor, Akbar.

[ଦ୍ର—ଏ ବଡ଼ ରାଜନୀତିକୁଶଳ ଥିଲେ; ଏ ଅକବରଙ୍କର ରାଜସ୍ୱ-ସଚିବ ଥାଇ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଚଳିତ କଡ଼ା ଜରୀବ ଆଦ ଆଜକାଲି ସବୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଳୁଅଛି ।]

ଟୋଡ଼ର—ଟାଦେ. (ଭବିଷ୍ୟତ୍ରା) ବ—ବେକ—

Ṭordarā

Neck.

ଟୋପ—ଦେ. ବ—୧ । ପାଣି ଝରକରି ଜମିବାପାଇଁ ନଈବାଲିରେ ଖୋଦନ୍ତେ ଖୋଲା ହେବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗର୍ତ୍ତ—

Ṭopa

1. Small pits dug in the sands of a dried up river.

ଗଢା

୨ । ଭୂମିରେ ଖୋଲା ହେବା ଗର୍ତ୍ତ; ଗାଡ଼; ଗାଭ—

2. Hole; pit.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଟେ ପୃଷ୍ଠାରେ ଯୁକ୍ତ ୧ ଚଉଁତିଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା.ବ ୨ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅଉଯତ ୧ ବା ୨ ଚଉଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ପ୍ରକାରକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ; ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାହାଙ୍କମେଁତହିଁର ବପଷ୍ଟତ ୨ ବା ୧ ଚଉଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଖାଦ' ନ ମିଳିବେ 'ଖାଦ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'କଳ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଡା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୩ । ଭୂଗର୍ଭରେ ଗର୍ତ୍ତ ଆକାରରେ ନର୍ମିତ କାରାଗୃହ; ଅନ୍ଧକୂପ—
3. Dungeon; an underground prison.

ନଦ ବଦ୍ଧା ହେଲେ ତୋପରେ—କହନ୍ତି ଏଁ. କଟୋପ୍ତଳ୍ପ, ୧. ଗୀତ ।

୪ । ବଣୁଆ ଦାନ୍ତଙ୍କୁ ଧରିବା ସକାଶେ ଖୋଳା ହେବା ଗାତ—4. Deep holes dug in the ground to decoy wild elephants there, who fall into it and cannot get up.

ତୋପ ପଡ଼ିଥା ମୋ ମନ ମତ୍ତବଦ୍ଧ—ଅର୍ଜୁନଜୁ. ବଦଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତି ।

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିପଦ୍ଗ କରିବା ପାଇଁ ଦିଆଯାଉଥିବା କୌଶଳ—5. (figurative) A snare; or plot to put a person to trouble.

ଟୁପୀ ଟୋପ **ଟାପ** ୬ । ତୋପି—6. Cap; hat.

ବତ୍ତତତ୍ତ ସୁତ ମଧ୍ୟାଃ ପୁନ ଫଁଦାଁରୁ ରୂଣ୍ଡିତ ତୋପ ରେ ।
ଉକ୍ତ. ବେତ୍ତେଶ୍ୱରଭାସ ।

୭ । ତୋପର (ଦେଶ)—7. Ṭopara (See)

ତୋପ ଚଉର୍—ଦେ. ବ—ବାହ୍ୟ ଆବରଣ—
Ṭopa chaurā Outer covering.

ତୋପ ଉପରେ ଦେଇ ଥତୁଙ୍କ ନାଗ
ତୋପତତ୍ତ ଅଛ ଡୋ ଦେହ ଘେର୍ । ମନବୋଧ. ତତ୍ତଗଣ୍ଡା ।

ତୋପର—ଦେ. ବ. (ଫ. ସ୍ତୁପ) —
Ṭopara ୧ । ବାଉଁଶପାତିଆ ବା ତାଳପତ୍ରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୁଣ୍ଡର
ଟୋପର ଆବରଣ ବା ଛାଙ୍କୁଣୀ; ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ—1. A helmet
ଟାପର made of palm-leaves or bamboo-laths.

୨ । ତୋପି—2. Cap; hat.

୩ । ମୁକୁଟ—3. Coronet; crown.

ଏହା ଜହ୍ନର ସୁତନ୍ତନ ସ୍ତତ୍ତ
ବୋଉଳେ ଆଣ ସାଙ୍କ. ତୋପର ସକଳ୍ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ ସ୍ତ୍ରୀ ।

୪ । ତୋପ ବା ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥ ଗର୍ତ୍ତ—
4. A hole or pit dug in the ground.

୫ । ପକ୍ଷିବିଶେଷ—5. A species of bird.

ବାସ୍ତ. ଗୌବନ ବୋଡିଲେ ସବତ୍ତନ ବଳେ ତୋପର । ଗୁଖାନାଥ ଭଣ୍ଡା ।

[ଦ୍ର—ଏ ଦବସର ମଧ୍ୟଗତରେ ବା ଦୁଇପ୍ରହର ବେଳେ ବୋବାଏ ।]

ତୋପର ବାଇଗଣ—ଦେ. ବ—କସି ଓ କଣ୍ଟାଳିଆ ବାଇଗଣ—
Ṭopara bāigaṇa Small and thorny brinjal.
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ବାଇଗଣ ତୋପର ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।]

ତୋପଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦଗାପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଏହି ଶବ୍ଦ ଏହି ଅର୍ଥରେ)—ଗ୍ଲେଷବୋକଶ୍ ବା ବୁଜୁଲା; ସାନ ପୋଟଳା—
Ṭopali A small package or parcel.

ତୋପା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଟ୍ପ ଧାତୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବପର୍ଯ୍ୟୟୁ; ଭୁଲ. ଆସାମୀ; ତୋପା=ବଡ଼ବନ୍ଦୁ)—୧ । ଜଳାଦି ତରଳପଦାର୍ଥର ବନ୍ଦୁ ବା ବୁନା—1. A drop of liquid.
Ṭopā ଫୋଁଟା **ଥୁଁଦ** ୨ । ବର୍ଷାବନ୍ଦୁ—2. Rain-drop.

୩ । ଗ୍ଲେଭକବନ୍ଦୁ—3. Tear-drop.

୪ । କପାଳରେ ଘେନାପିବା ସିନ୍ଦୂର, ଚନ୍ଦନାଦର ବନ୍ଦୁ; ଚନ୍ଦାକାର ଚିତ୍ତା; ତିଳକ ବନ୍ଦୁ—4. Circular mark made with the tip of the finger on the forehead with sandal paste etc.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାମଣ୍ଡା ଭୁଲ. ହ୍ର. ତୋପା=ତୋକେଇ) ବ—ଗୃତ୍ତଳଧୂଥା ବାଉଁଶିଆ—
A small basket made of thin laths of bamboo for washing rice.

ତୋପାତୋପା—ଦେ ଅ.—ବନ୍ଦୁ ବନ୍ଦୁ ଦୋଇ—
Ṭopā-ṭopā Drop by drop; in drops.

ଫୋଁଟାଫୋଁଟା ଥୁଁଦଥୁଁଦ [ଦ୍ର—ବଡ଼ ବଡ଼ ତୋପାରେ ବର୍ଷା ହେଲେ ତୋପା-ତୋପା ବର୍ଷା ହେଲେ ତୋପି ତୋପି ବା ଟପଟପ ଏବଂ ଛୋଟ ଛୋଟ ତୋପାରେ ବର୍ଷା ହେଲେ ତୋପି ତୋପି ବା ଟୁପ୍‌ଟୁପ୍ ବୋଲାଯାଏ ।]

ତୋପି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଟ୍ପ ଧାତୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବପର୍ଯ୍ୟୟୁ)—
Ṭopi ୧ । କପାଳରେ ଘେନିବା ତିଳକାଦର କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଦୁ—
ଟୀପ ବୁନ୍ଦ୍‌କୀ 1. A small circular mark or spot painted on the forehead; with sandal paste etc; tip.

କପାଳେ ଦେଇ ଫରୁତୋପି
ନଭେଦ ନରୁଉଥାନ୍ତୁ ଗୋପୀ । ରୂପଉ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । ତରଳାଦି ତରଳ ପଦାର୍ଥର କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଦୁ—
2. Small drop of liquid.

ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ମୁଖରେ ଦେଖି ଝାଳ ତୋପି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ ବନ୍ଦ ।

[ଦ୍ର—'ତୋପି' 'ତୋପା' ଠାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ।]

ଟୁପୀ ୩ । (ଫ. ସ୍ତୁପ)—ମସ୍ତକାବରଣ—3. Cap.
ଟୋପୀ ୪ । ବନ୍ଧୁକନଳୀର ମୂଳରେ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ରଗାତ୍ରେ ଖଞ୍ଜାଯିବା ଦାରୁଦଯୁକ୍ତ ଧାତୁମୟ ଖୋଳ (ଯାହା ଉପରେ ଘୋଡ଼ା ଟପିଲେ ନଆଁ ବାଦାର ନଳୀଭତରର ବାରୁଦକୁ ଧରେ)—
4. Percussion cap.

୫ । ଟିକିଲି (ଦେଶ)—5. Ṭikili (See)

୬ । ଶ୍ଲେଷ ଡାଲି; ଝିଙ୍କୁଡ଼ି—
6. Small basket; tray.

ତୋପିଆ—ଦେ. ବଣ—ଯେ ତୋପି ପିନ୍ଧିଥାଏ—
Ṭopiā Wearing a hat.
ଟୁପୀଦାର **ଟାପୀଦାର**

ତୋପିଚନ୍ଦନ—ଦେ. ବ—ଚନ୍ଦନର ତୋପି ବା ଚିତ୍ତା—A small circular mark of sandal paste.
Ṭopi-chandana

ତୋପିତୋପି—ଦେ. ଅ.—କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ତୋପାରେ—
Ṭopi-ṭopi In small drops.
(ଯଥା—ଦୁଇଜନ ହେଲ୍ଲ ତୋପି ତୋପି ବରଷୁଛୁ ।)

ଦେ. ବଣ—କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଦୁବିଶିଷ୍ଟ—
Consisting of small drops.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧		ଓ	୍ୟ	ଃ	ଏ	ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ତ୍ର	ଶ୍ର
୨	ଽ	ଔ	ୁ	ୂ	ଐ	ଅନୁସ୍ୱାର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଯ	ସ	ଙ୍କ	ଜ୍ଞ	କ	ନ୍

ଟୋପିଦାର୍—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁକର ନଳୀର ମୂଳରେ ଥିବା ଛିଦ୍ର ଉପରେ ଟୋପି ଖଞ୍ଜାଯାଇ ସେ ଟୋପି ଉପରେ ଘୋଡ଼ାର ଆଘାତହେଲେ ନଳୀମଧ୍ୟସ୍ଥ ବାରୁଦରେ ନଅଁ ଲାଗି ବନ୍ଧୁକ ଫଏର ହୁଏ—(a gun) Fired with percussion caps; flint-lock; hammer-gun.

[ଦ୍—ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁକରେ ରଞ୍ଜକଦ୍ୱାର୍ ନଅଁ ଲଗାଇ ଫଏର କରବାକୁ ହୁଏ ତାକୁ ଡୋଡ଼ାଦାର୍ ବନ୍ଧୁକ ବୋଲୁଥୀ]

ଟୋପି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କପାଳରେ ଚନ୍ଦନାଦର Ṭopi debā ଟୋପା ଚଢ଼ଣ କରବା—To put a tip of ଟୀପ ଦେଓୟା sandal etc on the forehead of a person. **ଟୀକା ଦେନା**

ଟୋପି ପିନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଳର କପାଳରେ ଚନ୍ଦନାଦର ଟୋପି Ṭopi pindhibā ଘେନିବା; ଚଢା ଲଗାଇବା ବା କାଟିବା— ଟୀପ ପରା To put a tip of sandal etc. on the **ଟୀକା ଲଗାନା** forehead.

[ଟୋପି ମାରିବା, ଟୋପି ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଟୋରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଇଂଲଣ୍ଡର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ରକ୍ଷଣଶୀଳ Ṭorī ଦଳର ସଭ୍ୟ; ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଦଳଭୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—A Tory; a ଟୋରୀ member of the conservative party in **ଟାରୀ** English politics.

(ହ୍ୱିଗ୍—ବପକ୍ଷଗ)

ଟୋଲ୍—ଦେ. ବ.—(ଫ. ଭଲ)—ସଂସ୍କୃତ ବିଦ୍ୟାଳୟ; ଚତୁଷ୍ପାଠୀ— Ṭol Sanskrit school. ଟୋଲ [ଦ୍—ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ କେବଳ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା **ଟୋଲ** ଦିଆଯାଏ ତାକୁ ଟୋଲ୍ କହନ୍ତି ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ; ସମ୍ବଲପୁର ବ.—ମହୁଲଫଳର ମଜ୍ଜି— The seed of the fruit of the Mahuā tree.

[ଦ୍—ଏଥିର ତେଲ ବାହାରେ । ଏହା ଦେଖିବାକୁ ଘିଅ ପରି, ମାତ୍ର ଶୀତଦିନେ ଏହା ଘିଅପରି ବସି ଯାଏ ନାହିଁ । ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଲୋକେ ଏହାକୁ ଭଲ ଆଦରେ ପକାଇ ଓ ଏଥିରେ ପିଠା ପ୍ରଭୃତିକର ଖାଆନ୍ତି । ବେପାରୀମାନେ ଏହାକୁ ଗୁଅଘିଅ ସଙ୍ଗେ ମିଶାନ୍ତି ।]

ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟୋଲ୍)—ସାଧାରଣ ରାସ୍ତା ବା ପୋଲ ଉପରେ ଟୋଲ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଯାନାଦିର ଗମନାଗମନ ଯୋଗୁଁ ଆଦାୟ ଦେବା **ଟୋଲ** ଶୁଳ୍କ—Toll realised from passengers and vehicles for using a public road or bridge.

ଟୋଲ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଭଲ)—ଗୁରୁ ଆଘାତ ଯୋଗୁଁ ପିତ୍ତଳ ବାସନ Ṭola ଆଦରେ ଯେଉଁ ଅଂଶ ବସି ଯାଏ ବା ଦବ ଯାଏ— ଟୋଲ Indentation; a dent or depression in **ଦବାବ, ବିଲ** metallic vessel produced by its striking against a harder substance.

ଟୋଲକ—ଦେ. ବ.—୧ । (ଫ. ପିଣ୍ଡୀଭକ)—ବୋଇଉ କଖାରୁ— Ṭolaka 1. The red pumpkin.

୨ । ପାନ ଖେତରେ ଅଳ୍ପଗୁଡ଼ୁ ପଡ଼ିଆ ଦେବା ଦ୍ୱେଷୁ ପାନରେ ଧରବା ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ—2. A kind of disease infecting betel leaves.

୩ । ଗୋରୁ ମଇଁଷି ଆଦିଙ୍କୁ ଧରବା ରୋଗବିଶେଷ— 3. A kind of cattle-disease.

[ଦ୍—ଏ ରୋଗ ହେଲେ ଗୋରୁ ଆଦିଙ୍କ ଜଭରେ ଘାଆ ହୁଏ, ଦାନ୍ତ ହଲେ ଓ ଦେହରେ ଜ୍ୱରାଘ ବଢି ଯାଏ; ସେମାନେ ନଃଶ୍ୱାସ ମାରଲ୍ଲା ବେଳେ ପେଲ ହୁଅନ୍ତି; ଆଗ ଗୋଡ଼ରେ ଖ୍ଲେଟ୍‌ଟେଇ ଖ୍ଲେଟ୍‌ଟେଇ ଚାଲନ୍ତି, ଏବଂ ୨୪ ଘନ କାଳ କିଛି ଖାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଟୋଲକା—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଭଲ)—

Ṭolakā ୧ । କଠିନ ପଦାର୍ଥର ଆଘାତ ଯୋଗୁଁ କୌଣସି ଅଂଶ ଟୋଲପଡ଼ା, ଚୁମଡ଼ା ନଇଁ ଯାଇଥିବା; ଆଘାତ ବାଳବା ଦ୍ୱେଷୁ ରେପା **ଚିପଟା** ଦ୍ୱୋଇଥିବା (ଧାତୁପାତ୍ର)—

1 Dented or depressed (utensil).

୨ । ପାଚି ପୂଯ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୋଇ ଫୁଲିଥିବା (ବଥ)—

2 Swollen and suppurated (boil).

ଟୋଲକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟୋଲାଇବା (ଦେଖ) Ṭolakā(ke)ibā Ṭolāibā (See)

ଟୋଲଙ୍କ—ଦେ. ବ—ଏକ ଜାତୀୟ ବନ୍ୟ ଲତା ଓ ତାହାର ଖାଦ୍ୟ ଫଳ— Ṭolaṅka A kind of wild creeper and its edible fruit.

[ଦ୍—ଏ ଫଳକୁ ତଅଣ ଓ ତରକା କରି ଖିଆଯାଏ ।]

ଟୋଲା—ପ୍ରାଦେ.—୧ । (ପୁରା) ପୁରା ଜହ୍ନା ସମ୍ବାଙ୍କର ପ୍ରଥମ Ṭolā ଅଧିବାସୀ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବଂଶର ପୂର୍ବ ମର୍ଯ୍ୟାଦାସୂଚକ ଉପାଧିବିଶେଷ—A distinguishing title of some Brahman families of Puri district.

(ଯଥା—ଟୋଲା ମିଶ୍ର ।)

୨ । (ସମ୍ବଲପୁର) (ଉଳ. ବ. ଓ ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—ତୁଲା (ଦେଖ)

2. Ṭulā (See)

ଦେ. ବିଣ—ଟୋଲକା (୧) (ଦେଖ) Ṭolakā (1) (See)

ଟୋଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସକର୍ମକ) କୌଣସି ପାତ୍ରକୁ ଟୋଲା Ṭolā(le)ibā କରବା—1. To dent a pot. ଚୁମଡ଼ାନ ୨ । (ଅକର୍ମକ) (କୌଣସି ପାତ୍ର) ଟୋଲା ଦୋଇଯିବା; **ଚିପଟାନା** ଟୋଲେଇ ଯିବା—2. (a pot) To become ଟୋଲଖାଓୟା dented.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିନ୍ଥାନ୍ତି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଭାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଃଖ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।

ଚିପଟନା ୩ । (କଥ) ପାଚି ପୂଯ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଫୁଲିବା—
ଫୋଳା 3. (a boil) To be ripe and
ଖୂଜନା suppurated.

ଟୋଲି—ପ୍ରାଦେ. ବ. ୧ । (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ· (ଓ) ଅଧପାଣ—
Ṭoli 1. Half a pie; ½ of a pice.
୨ । (ସମ୍ବଲପୁର)—ଧାନ ବଲରେ ଜନ୍ମିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଘାସ—2. A kind of grass growing in paddy-fields.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ ସୋପ୍ତ ପତ୍ର ।]
୩ । (ସମ୍ବଲପୁର) ଟୁଲି (ଦେଖ)—3. Ṭuli (See)

ଟୋଲୁଆ—ଦେ. ଉଣ. ପୁଂ—ଚୋଲୁ; ପେଟୁଆ ସ୍ଥୂଳୋଦର—
Ṭoluā Pot-bellied.
(ଟୋଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଟ୍ରଙ୍କ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —ଲୁହା ବା ମୋଟ ଚଣପାଚିଆର ସାନ ଟିଣୁକ ବା ବାକସ—
Ṭrank Iron or tin trunk.
ଟ୍ରଙ୍କ
ତୁରଙ୍କ

ଟ୍ରଙ୍କ ରୋଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କଲିକତାରୁ କଟକ ଓ ପୁରୀ ବାଟେ ମାଦ୍ରାଜକୁ ପଡ଼ିଥିବା ରାଜପଥ—
Ṭrank rod The Grand Trunk road from Calcutta to Madras via Cuttack and Puri.
ଟ୍ରଙ୍କ ରୋଡ଼
ଟ୍ରାଙ୍କ ରୋଡ଼

ଟ୍ରଲି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ସ୍ତ୍ରୀ)—
Ṭrali ରେଲ ଲାଇନ୍ ପରଦର୍ଶକ ଇଞ୍ଜିନଅରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଚକ୍କା ଗାଡ଼ି—Trolly.
ଟ୍ରଲି
ଟ୍ରାଲା

ଟ୍ରଷ୍ଟ୍-ଫଣ୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯେଉଁ ଧନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ମ ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ ଗଚ୍ଛିତ ଥାଏ—
Ṭrasht-phand Trust fund.
ଟ୍ରଷ୍ଟଫଣ୍ଡ
ଟ୍ରଷ୍ଟଫଣ୍ଡ

ଟ୍ରଷ୍ଟୀ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—କୌଣସି ବଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ ଯାହାଙ୍କ ସାମଫତରେ କୌଣସି ଧନ ବା ସମ୍ପତ୍ତି ନ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ; ସାମ୍ଫତ୍‌ଦାର୍—Trustee.
Ṭrashṭī
ଟ୍ରଷ୍ଟି
ଟ୍ରଷ୍ଟି

ଟ୍ରାଙ୍ଗୁଲାର୍ ସର୍ଭେ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଟ୍ରାଙ୍ଗୁଲାର୍ ସର୍ଭେ)—
Ṭrāngulār sarbhe ତେନ୍ ଦ୍ୱାରା ଏକପ୍ରକାର ଜମି ମାପ—Triangular survey.
ଟ୍ରାଙ୍ଗୁଲାର ସର୍ଭେ
ଟ୍ରାଙ୍ଗୁଲାର ସରଭେ

ଟ୍ରାଇସାଇକଲ୍—ବୈଦେ ବ (ଇଂ)—ଗୋଡ଼ରେ ଚଲା ଯିବା ଉନଚକିଆ ଗାଡ଼ି—
Ṭrāisāika (ke)l Tricycle.
ଟ୍ରାଇସାଇକେଲ
ଟ୍ରାସୋକଲ

ଟ୍ରାନ୍‌ସ୍ଫର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ବଦଳ; ସ୍ଥାନପରିବର୍ତ୍ତନ; ଏକ ସ୍କୁଲ ବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଗମନ—
Ṭrānsfar Transfer.
ଟ୍ରାନସଫର
ଟ୍ରାନସଫର

ଟ୍ରାନସ୍‌ଫର୍ ସାଟି(ର୍ଟି)ଫିକ(କେ)ଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ.) ଟ୍ରାନସ୍‌ଫର୍ ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍)—ଗୁଣି ଏକ ସ୍କୁଲରୁ ନାମ କଟାଇଲେ ସମସ୍ତରେ ଛାତ୍ର ସ୍କୁଲର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ଲେଖ—Transfer-certificate.
Ṭrānsfar sāṭi(rṭi)phika(ke)ṭ
ଟ୍ରନ୍‌ସ୍‌ଫର ସାର୍ଟିଫିକେଟ
ଟ୍ରାନସଫର ସାର୍ଟିଫିକଟ

ଟ୍ରାନସ୍‌ଲେଟର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —ଅନୁବାଦକ —
Ṭrānsleṭar Translator.
ଟ୍ରାନସଲେଟର
ଟ୍ରାନସଲଟର

ଟ୍ରାଫିକ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ ଟ୍ରାଫ୍‌ଫିକ୍)—୧ । ଲୋକସାଧାରଣ ବା ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଯାନାଦିରେ ଗମନାଗମନ—
Ṭrāphik 1. Traffic.
ଟ୍ରାଫିକ
ଟ୍ରାଫିକ
୨ । ରେଲର ଯେଉଁ ବିଭାଗରେ ଯାତ୍ରୀ ଓ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଗମନାଗମନ ବିଷୟ ବୁଝାଯାଏ—
2. Traffic department of a Railway.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଇଂରାଜ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଶବ୍ଦ ରେଲ ବିଭାଗରେ ଚଳେ । ଯଥା—ଟ୍ରାଫିକ୍ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର, ଟ୍ରାଫିକ୍ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ।]

ଟ୍ରାଭର୍ସ୍ ସର୍ଭେ—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ) କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ମୁଣ୍ଡରୁ ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଜରିପ ଯିବା ଜମି ମାପ—
Ṭrābhars sarbhe Traverse survey.
ଟ୍ରାଭର୍ସ ସର୍ଭେ
ଟ୍ରାଭର୍ସ ସରଭେ

ଟ୍ରାଭ୍‌ଲିଙ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଟ୍ରାଭ୍‌ଲିଙ୍)—ଯାତ୍ରା; ସରକାରୀ କାମରେ ପରିଭ୍ରମଣ—Travelling.
Ṭrābh-liṅg
ଟ୍ରାଭଲିଙ୍ଗ
ଟ୍ରାଭଲିଙ୍ଗ

ଟ୍ରାଭଲିଙ୍ ଆଲାଉଆନସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗସ୍ତକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପ୍ରତିଦିନ ଖରଚ; ଗସ୍ତଖରଚ—
Ṭrābh-liṅg ālāuāns Travelling allowance.
ଟ୍ରାଭଲିଙ୍ଗ ଆଲାଉଆନ୍‌ସ
ଟ୍ରାଭଲିଙ୍ଗଆଲାଉଆନସ

ଟ୍ରାଭ୍‌ଲିଙ୍ ଆଲାଉଆନସ୍ ବିଲ୍— ବୈଦେ. ବ· (ଇଂ)—ଗସ୍ତ କରିବା କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଗସ୍ତ ଖରଚ ପାଇଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଠାକୁ ପଠାଇବା ବିଲ୍—
Ṭrābh-liṅg ālāuāns bil Travelling allowance bill.

ଟ୍ରାଭ୍‌ଲିଙ୍ ଏଜେଣ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟୀର ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ପ୍ରସାର ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଜଣେ ଜଣେ ଅଞ୍ଚଳ ଭ୍ରମଣକାରୀ କର୍ମଚାରୀ—
Ṭrābh-liṅg ejeṇṭ Travelling agent.
ଟ୍ରାଭଲିଙ୍ଗ ଏଜେଣ୍ଟ
ଟ୍ରାଭଲିଙ୍ଗ ଏଜେଣ୍ଟ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଔଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଟ୍

ଟ୍ରାମ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —ଲୌହ ଲାଇନ୍ ଉପରେ ଗଡ଼ଉ
Trām. ଏକପ୍ରକାର ଗୃହଚକ୍ରଯୁ ଗାଡ଼—
ଟ୍ରାମ Tram-car.
ଟ୍ରେମ

ଟ୍ରାମ୍‌ୱେ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —ଟ୍ରାମ୍ ଗାଡ଼ି ଯେଉଁ ଲୁହା
Trām-ue ଲାଇନ୍ ଉପରେ ଚଳେ—
ଟ୍ରାମଓ୍ୱେ Tram way,
ଟ୍ରେମ୍‌ୱେ

ଟ୍ରିପ୍ଲିକେଟ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ (ଇଂ) —
Tripliket ତିଗୁଣ ବା ତ୍ରିଗୁଣାତ୍ମକ—
ଟ୍ରିପିକେଟ Triplicate.
ଟ୍ରିପ୍ଲିକେଟ

ଟ୍ରିବୁଟେରୀ ଚୀଫ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —
Tributerī chif ଯେଉଁ ରାଜା ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ପେଷ୍କସ ଦଅନ୍ତି—
Tributary chief

ଟ୍ରିବୁଟେରୀ ମାହାଲ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଟ୍ରିବୁଟାରୀ=କରଦ +
Tributerī māhāla ଫା. ମାହାଲ=ରାଜ୍ୟ)—
ଟ୍ରିବୁଟେରୀ ମାହାଲ ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଟ୍ରିବ୍ୟୁଟ୍ ବା ପେଷ୍କସ୍
ଦଅନ୍ତି—Tributary Mahals.

[ଦ୍ର—ଇଂରାଜମାନେ ଭାରତରୁ ଅଧିକାର କରିବା ସମୟରେ
ଯେଉଁ ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟର ରାଜାମାନେ ସରକାରଙ୍କୁ ପେଷ୍କସ୍ ଦେବାର
ଚୁକ୍ତି କରି ଇଂରାଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧ କଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଟ୍ରିବୁଟେର
ବା କରଦ ଓ ଯେଉଁମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଇଂରାଜଙ୍କୁ ସୈନ୍ୟାଦ୍ୱାରା
ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଯାଇଁ ସନ୍ଧ କଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଫିଉଡେଟରୀ ଚୀଫ୍
କୋଲୁଗଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତମାନ ପୂର୍ବେ 'ଟ୍ରିବୁଟେରୀ ମାହାଲ'
ନାମରେ ଡକା ଯାଉଥିଲା, ପରେ ସେମାନେ ଫିଉଡେଟରୀ ଷ୍ଟେଟ୍
ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଲେ ଓ ଏବେ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଷ୍ଟେଟ୍
ନାମରେ ଅଭିହିତ ।]

ଟ୍ରେଇନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବୈଦେ. (ଇଂ. ଟ୍ରେନ)—
Trein ଟ୍ରେନ୍; ରେଲ ଗାଡ଼—Railway train.

ଟ୍ରେଜର ଟ୍ରୋଭ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —
Trejar trobh ଅଜ୍ଞାତ-ସ୍ୱାମିକ ପ୍ରୋତ୍ଥିତ ଧନ—
Treasure trove.

ଟ୍ରେଜରର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) — ଧନାଗାରର ରକ୍ଷକ—
Trejarar Treasurer.
ଟ୍ରେଜରର **ଟ୍ରେଜରର**

ଟ୍ରେଜରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —
Trejarī ୧ । ଖଜଣାଖାନା; ରାଜକୀୟ ଧନାଗାର—
ଟ୍ରେଜରୀ 1. Treasury.
ଟ୍ରେଜରୀ ୨ । ଲୁହା ସିନ୍ଦୁକ—2. Iron safe.

ଟ୍ରେଜରୀ ଅଫିସର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —
Trejarī aphisar ଯେଉଁ ଦାକ୍ତର ଜଜ୍ଜାର ବା ମଦ୍ରାକୁମାର ସରକାରୀ
ଟ୍ରେଜରୀ ଅଫିସର ଖଜଣାଖାନାର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଜଣେ—
ଟ୍ରେଜରୀ ଅଫସର Treasury officer.

ଟ୍ରେଞ୍ଚ୍—ବୈଦେ. କ. (ଇଂ) —
Trench ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ଖୋଳା ଯାଇଥିବା ଲମ୍ବ ଓ ଆବୃତ ପଦ୍ଧତି
ଟ୍ରେଞ୍ଚ Trench.
ଟ୍ରେଞ୍ଚ

ଟ୍ରେଞ୍ଚିଙ୍ ଗ୍ରାଉଣ୍ଡ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —
Trenching graund ସିପାହୀମାନଙ୍କୁ ଓ ସେନାନାୟକମାନଙ୍କୁ
ଟ୍ରେଞ୍ଚିଙ୍ ଗ୍ରାଉଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା ସହରର ଯାଇଖାନାମାନଙ୍କରୁ ଜଣା-
ଟ୍ରେଞ୍ଚିଙ୍ଗ ଗ୍ରାଉଣ୍ଡ ଯାଉଥିବା ରାସ୍ତା ଯୋଗାଯିବା ଯାଇଁ ସହରଠାରୁ
ଟେଣ୍ଡୁରରେ ଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୂମି—Trenching ground.

ଟ୍ରେଡ୍ ୱିଣ୍ଡ—ବୈଦେ.ବ. (ଇଂ)— ଉତ୍ତର ମେରୁ ଆଡ଼ୁ ବହୁବ ରେଖା
Tred uind ଆଡ଼କୁ ବହୁବା ପବନ; ବାଣିଜ୍ୟ ବାୟୁ—
ଟ୍ରେଡ୍ ଉଇଣ୍ଡ Trade-wind.
ଟ୍ରେଡ ୱିଣ୍ଡ [ଦ୍ର—ଏହି ବାୟୁ ଦ୍ୱାରା ବାଣିଜ୍ୟ ପୋତମାନଙ୍କ ଗତିରେ
ସୁବିଧା ହେବାରୁ ଏହି ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।]

ଟ୍ରେଡ୍ କମିସନର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —କୌଣସିଦେଶର ବାଣିଜ୍ୟ
Tred kamisanar ବ୍ୟବହାର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ
ସମ୍ରାଟାଦ୍ୱାରା ରାଜକର୍ମଚାରୀ—Trade Commissioner.

ଟ୍ରେଡ୍ ମାର୍କ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଉପରେ
Tred mārk ଚଢ଼ାଇ ଉତ୍କୃ ଦ୍ରବ୍ୟର ନିର୍ମାତାଙ୍କ ଅଭାବରେ ବଣିଜ୍ଞ
ଟ୍ରେଡ୍ ମାର୍କ, **ଟ୍ରେଡ୍‌ମାର୍କ** ଚହ୍ନ—Trade mark.
[ଦ୍ର—ଏ ଚହ୍ନ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ କୌଣସି
ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଉପରେ ମାର ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଏହା
ସରକାରଙ୍କଠାରେ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ରେଜିଷ୍ଟର କରାଯାଏ ।]

ଟ୍ରେଣ୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟ୍ରେନ୍ଡ୍)—
Trend କୌଣସି ବଳିଷ୍ଠ କାର୍ଯ୍ୟର ପରୀକ୍ଷଣାନିମନ୍ତେ ଶିକ୍ଷା
(ଯଥା—ଟ୍ରେଣ୍ଡ୍ ଗୁରୁ) ପ୍ରାପ୍ତ—Trained.

ଟ୍ରେନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ରେଲଗାଡ଼—
Tren Train.

ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କୌଣସି ବିଷୟରେ ଯୋଗ୍ୟ ହେବା
Trening ନିମନ୍ତେ ପାଇବା ଶିକ୍ଷା— Training.
ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ [ଦ୍ର—ଏହି ଇଂରେଜ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ କ୍ଲାସ, ସ୍କୁଲ,
ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ କଲେଜ ଆଦି ଶବ୍ଦ ଓ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ଗୁରୁ, ପଣ୍ଡିତ,
ଏଡ୍‌ଜୁକେଟର, ପ୍ରଫେସ୍ସର, କନଷ୍ଟବଲ, ପୁଲିସ ଆଦି ଶବ୍ଦ ଲାଗେ ।]

ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ କଲେଜ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) —
Trening kalej ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ ସ୍କୁଲ—
ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ କଲେଜ Training college.
ଟ୍ରେନିଂ କାଲେଜ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଟୋକଲେ ସେବେ ଏ ଘୃଣାକୋଷ୍ଟରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନିର ବସଉ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଟୋକନ୍ତୁ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବନ୍ଧୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଟ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଟ୍ଟା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ
Ṭrening skul କର୍ମ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ-
ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ ସ୍କୁଲ ମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ କରାଯାଏ—
ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ Training school.

(ଯଥା—ଯେଉଁ କର୍ମ ପାଇଁ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ଦିଆଯାଏ ସେହି ସେହି ନାମ ଏହି ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟର ପୂର୍ବରେ ଲାଗେ । ଯଥା—ଗୁରୁ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲ, ପୁଲିସ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲ, ଝଡର ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲ ।)

ଟ୍ରେସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଅସଲ କଳାରୁ ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ କାଗଜ ବା
Ṭres ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ କ୍ଲଥ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଙ୍କିତ ନକ୍ସା—
ଟ୍ରେସ A trace (map).
ଟ୍ରେସ

ଟ୍ରେସ୍‌ପାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟ୍ରେସ୍‌ପାସ୍) (କଚରଆ ଶବ୍ଦ)—
Ṭrespās ଘରର ସ୍ଥାନରେ ଅନଧିକାର ପ୍ରବେଶ—
ଟ୍ରେସପାସ Tresspass.
ଟ୍ରେସପାସ

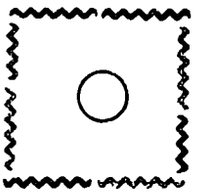
ଟ୍ରେସ୍‌ପାସର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟ୍ରେସ୍‌ପାସ୍‌ର୍) (କଚରଆ ଶବ୍ଦ)—
Ṭrespasar ଘରର ସ୍ଥାନ ବା ଗୃହରେ ଅନଧିକାର ପ୍ରବେଶକାରୀ—
ଟ୍ରେସପାସର Tresspasser.
ଟ୍ରେସପାସର

ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଅସଲ ନକସା ଉପରେ ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ କ୍ଲଥ୍
Ṭresing ବା ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ କାଗଜ ପକାଇ ଚଡ଼ାଦ ଅଙ୍କନ କରିବା—
ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ Tracing.
ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ

ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ କ୍ଲଥ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯେଉଁ ମଦ୍ଦମଜାମା ସ୍ୱଚ୍ଛ କନାକୁ
Ṭresing klath ଚନ୍ଦାଥିବା ଅନ୍ୟ କାଗଜ ଉପରେ ରଖି ଚନ୍ଦ
ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ କ୍ଲଥ ଆଦକୁ ଅବିକଳ ଅଙ୍କିତ କରାଯାଇ ପାରେ—
ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ କଲାଥ Tracing cloth.

ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ ପେପର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯେଉଁ ମଦ୍ଦମଜାମା ସ୍ୱଚ୍ଛ କାଗଜ
Ṭresing pepar ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ କାଗଜରେ ଥିବା ଚତ୍ର ଆଦକୁ
ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ ପେପର ଅବିକଳ ଉତାର ନଆଯାଇ ପାରେ—
ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ ପେପର Tracing paper.
(ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ କାଗଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହି ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ ପେପର୍ ବା ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ କ୍ଲଥ୍‌ରେ ମଦ୍ଦମ ମଡ଼ା ଦୋଇଥିବାରୁ ଏହା ସ୍ୱଚ୍ଛ ଅଟେ; ଏଥିପାଇଁ ଏହା ତଳେ କୌଣସି ଚନ୍ଦାଙ୍କିତ ବା ଲେଖା ଦୋଇଥିବା କାଗଜ ରଖିଲେ ତଳ କାଗଜର ଚନ୍ଦ ବା ଲେଖା ସ୍ପଷ୍ଟ କର ଉପରକୁ ଦେଖାଯାଏ ଓ ସେହି ରେଖାମାନଙ୍କୁ ନଜର କର ପେନ୍ସିଲ ବା କଲମରେ ଚନ୍ଦ ଆଦ ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ ପେପର୍ ବା ଟ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ କ୍ଲଥ୍‌ରେ ଅବିକଳ ଉତୁରାଯାଏ ।]

ଠ—ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣର ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଣ୍ଣ; ଟ ବର୍ଗର ୪ର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ; ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ
Ṭha ସ୍ଥାନ ମୂର୍ଦ୍ଧା—The twelfth consonant. Its sound is produced from the head (cerebral). This letter is not represented by any single letter in the English alphabet, but resembles the sound of 'ṭ' followed immediately by the sound 'h' as in 'pent-house'. Generally the oria letter 'o' is rendered into English by writing 'th' with some distinguishing mark or dot to differentiate it from the English pronunciation of th, as in 'path' and of th as in 'the'. Thus the word ଠାକୁର is transliterated in English as Ṭhākura.

ସଂ. ବ—୧ । ଶିବ—1. Śiba.
୨ । ମହାଧ୍ୱନି—2. A great sound.
୩ । ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ—3. Moon's disc.
୪ । ଶୂନ୍ୟ—4. The void; the space.
ଠ ପର ଜଗତ ବଶେ, ଠିବେ ବବରବ ବ୍ରଶେ ।
ବବସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକର ବଶ୍ୱ, ଠ. ଗୀତ ।

ବଣ—ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚର—
Perceptible by the senses.

ଦେ. ବ—ଶୂନ; ଶୂନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା—Zero.
(ଯଥା—ସେ ପରୀକ୍ଷାରେ ଠ ଟିଏ ପାଇଅଛି ।)

ଠଅ—ଦେ. ବଣ—ଶୂନ୍ୟାକାର; ପରିବୃତ୍ତାକୃତି—
Ṭhaa Zero-like; circular.
ଠଅ ଦୋଇଣ ମଣ୍ଡଳ ଗୋଟିଏ । ପ୍ରାଚୀ. ପରତେ ଗାତ୍ର ।

ବ—ଶୂନ୍ୟସଂଖ୍ୟା—Zero.

ଠଉଁ—ଦେ. ଅ. (ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତିସୂଚକ ପ୍ରତ୍ୟୟବିଶେଷ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ
Ṭhauñ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ରୁ; ଠାରୁ—
ଥେକେ 1. From.
ସେ (ଯଥା—କଟକ ଠଉଁ ପୁରୀ ୫୪ ମାଇଲ ।)
୨ । ଅପେକ୍ଷା—2. Than.
(ଯଥା—ସେ ମୋ ଠଉଁ ୫ବର୍ଷ ବଡ଼ ।)

ଠଉର—ବେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ଥିର)—୧ । ସ୍ଥିରତା—
Ṭhaura 1. Certainty.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଥି	ଉଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଜ	ନ୍

ଠାଉର; ଠାଅର; ଠାହର ୨ । ଠାବ; ଦୃଢ଼ ଅବସ୍ଥିତ —
ଠାର, ଠଉର 2. Firm footing; stability.
(ଯଥା—ଶିଉଳରେ ଗୋଡ଼ର ଠଉର ହେଲ୍ଲ ନାହିଁ ।)
୩ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚର; ଅନୁଭବ—
3. Perception; ken.
(ଯଥା—କୁହୁଡ଼ି ହେଉ ବାଟର ଠଉର ହେଲ୍ଲ ନାହିଁ ।)
୪ । ନିଶ୍ଚୟାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନ; ଠିକଣା—4. Knowing; ascertainment; certain knowledge; positive assurance.
୫ । ଅନୁମାନ—5 Guess.
(ଯଥା—ମୁଁ ତା କଥାରେ କଛୁ ଠଉର ପାଇଲି ନାହିଁ ।)
ବିଣ—୧ । ସ୍ଥିର; ଦୃଢ଼ସ୍ଥାୟୀ—1. Stable, firm;
୨ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—2 Ascertained.
୩ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ—
3. Perceived by the senses.
୪ । ଅନୁମିତ—4 Guessed.

ଠଉର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ସ୍ଥିର)—୧ । ଠିକଣା କରିବା—
Ṭhaura karibā 1. To ascertain,
ଠାଓର କରା ୨ । ଅନୁମାନ କରିବା—2. To guess.
ଠାର କରନା

ଠଉର ଠିକଣା—ଦେ. ବି—୧ । ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ—
Ṭhaura ṭhikaṇā 1. Good arrangement,
ଠାଓର ଠିକାନା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର ପତ୍ର—
ଠାର ଠିକାନା 2. Address or whereabouts of a person or thing.

ଠଉର ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠଉରିବା (ଦେଶ)
Ṭhaura pa**r**dibā Ṭhauribā (See)

ଠଉର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠଉରିବା (ଦେଶ)
Ṭhaura hebā Ṭhauribā (See)

ଠଉରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ସ୍ଥିର)—୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନ ପୂର୍ବକ
Ṭhaurā(re)ibā ସ୍ଥିର କରିବା—1. To ascertain after
ଠାଓରାନ enquiry or search.
ଠାରାନା ଠଉରଇ ଅବସର ହଲେ ତୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୋର ।
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋବ୍ଦଚରଣ ଠ. ଗୀତ ।
୨ । ଅନୁମାନ କରିବା—
2. To guess; to infer; to conjecture.
ଠଣା କର ପ୍ରେମପଥ ଜଲବଣା ଠଉରଇବ ଯା ନାହିଁ ।
ଗୋପୋବ. ଇନ୍ଦୁରେଖା ।
୩ । ଖୋଜିବା; ଖୋଜବା; ଅନ୍ଧାରରେ ଜାଣିବା—
3. To seek; to search; to feel in the dark.
୪ । କଳ୍ପନାଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରିବା ବା ଜାଣିବା—
4. To imagine.
ଠଉରଇବ କେ ତୋ ବଡ଼ନ ଘଣ୍ଟ । ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗବାନ୍ଧୋଳ ।
୫ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଗୋଚରକୁ ଆଣିବା; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭବ କରିବା— 5. To perceive; to feel; to find.

ଠଉରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ସ୍ଥିର)—୧ । ସ୍ଥିର ହେବା; ସ୍ଥିର ବା ଦୃଢ଼-
Ṭhauribā ଭାବରେ ରହିବା—1. To remain fixed; to
ଠାଉରା remain undisturbed; to become settled.
ଠହରନା ଜ ଗାତ ଜ ଜାତଶୀଳ, ଜ ଭୂଲବରତ ଫଳ
ଠଉର ପାରଲ ମୋ ମତରେ । ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. କଗୋବ୍ଦଚରଣ ଜ. ଗୀତ ।
୨ । ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେବା; ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେବା—
2. To be adjudged; to be determined.
୩ । ଥାକିବା; ବଞ୍ଚିବା—3. To live; to subsist.
ଠଉରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଠଉର ବସ୍ତୁର ପାଇଣ ମଦନ ପଳାଏ ରଡେ ଛୁଇଁ ।
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଷା ଗୀତ
୪ । ଅପେକ୍ଷା କରିବା—4. To wait.
ଠଉରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଠଉର ବସ୍ତୁର ପାଇଣ ମଦନ ପଳାଏ ରଡେ ଛୁଇଁ ।
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉଷା ଗୀତ ।
୫ । ଅନୁମିତ ହେବା—
5. To be guessed or inferred.
୬ । ସହ୍ୟ କରିବା; ସହିବା—
6. To bear up; to endure.
୭ । ଖର୍ଚ୍ଚ ସମ୍ଭାଳିବା—7. To sustain.
୮ । ଠଉରାଇବା (ଦେଶ)—8. Ṭhaurāibā (See)

ଠଂ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଅ.—ଧାତୁମୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି
Ṭhaṁ କଠିନ ପଦାର୍ଥ ବାଜିଲେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଜାତ ହୁଏ; ଠଂ—
ଠଂ Sound of a metallic vessel struck by a hard substance; clanking sound.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—ଠଙ୍ଗ୍ (ଦେଶ)
Ṭhaṅg (See)

ଠଂ ଠଂ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.(ବହୁବଚନ)—ଠଂ (ଦେଶ)
Ṭhaṁ ṭhaṁ Ṭhaṁ (See)

ଠକ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.—(ସ. ସ୍ତକ୍; ସ୍ଥକ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରତିଘାତ)
Ṭhak କାଠ ଆଦ କୌଣସି ଦୃଢ଼ ବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ୟ ଦୃଢ଼ ବସ୍ତୁ ଥରେ
ଠକ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ; ଧାତବ ପଦାର୍ଥ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କଠିନ ବସ୍ତୁ-
ଠକ ଦ୍ୱୟର ଥରେ ପ୍ରତିଘାତଜନିତ ଶବ୍ଦ—Clattering sound of two hard things (except metal) striking against each other; click.
(ଯଥା—ଦୁଇଖଣ୍ଡ କାଠର ପରସ୍ପର ସହିତ ଥରେ ଅଘାତଜନିତ ଶବ୍ଦ ।)

ଠକ୍ କରି—ଦେ. ଅ.—୧ । ହଠାତ୍—
Ṭhak kari 1. Suddenly.
ଟକ କରେ ପାଟିଖାର ଧନ ପାଣି ପରି ବଢି ଯାଇଛି,
ଝଟ ଏବେ ଜାଣ ଠକ୍ କର ଛଡ଼ ପଡ଼ିବ । ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳୀ ।
(ଠକ୍‌କନା, ଠକ୍‌କନ, ଠକ୍‌କର, ଠକ୍‌ଦସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏତିକି ଜାଣିରଖିବା ଦରକାର ଯେ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରର ଅନ୍ତିମ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ମାତ୍ରା ଉପରେ ଆଧାର କରି ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ପଡିବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ୍ଣ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ଦେଖିବେ; 'ବଦ୍ଧୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ନୀ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଠକ୍ ଠକ୍—ଦେ. ଅ. ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ (ସଂ.ସ୍ତୁକ୍, ଶ୍ଳୁକ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରତ୍ୟାଘାତ)—
Ṭhak ṭhak ୧ । କାଷ୍ଠାଦି ଦୃଢ଼ ବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ୟ ଦୃଢ଼ ବସ୍ତୁର ଠକ ଠକ ଏକାଧିକ ଥର ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ; ଧାତବ ପଦାର୍ଥ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କଠିନ ବସ୍ତୁଦ୍ୱୟର ଏକାଧିକ ଥର ଘାତପ୍ରତିଘାତ-ଜନିତ ଶବ୍ଦ—1. Rattling sound; repeated tapping or rapping sound.

(ଯଥା—କାଠଦଣ୍ଡା ଚଢ଼େଇ ଗଛରେ ଠକ୍ ଠକ କରୁଛି; ଦାନ୍ତ ଶୀତରେ ଠକ୍ ଠକ୍ ବାଜୁଛି ।)

୨ । ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ବିକଳ ହୋଇ ଛଟ୍‌ପଟ୍ ହେବା—
2. Starving.

(ଯଥା—ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଯୋଗୁଁ ତା ପିଲାମାନେ ଠକ୍ ଠକ୍ ହୋଇ ମଲେ ।)

୩ । ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ; ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ; ଥପ୍‌ଥପ୍—
3. Repeatedly; in copious drops.

(ଯଥା—ତା ଆଖିରୁ ଠକ୍ ଠକ୍ ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି ।)

୪ । ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ; ବାରମ୍ବାର—
4. Repeatedly; in every moment.

(ଯଥା—ମୋ ବାଆଁ ଆଖି ଠକ୍ ଠକ୍ ଡେଉଁଛି ।)

କ୍ରି. ବିଣ.—ଠକ ଠକ ଶବ୍ଦ କର୍—
1. Making a clicking sound.

(ଯଥା—ସେ କଠୋର ମାଡ଼ ଠକ୍ ଠକ୍ ଖାଇ ଯାଉଛି ।)

୨ । ଅତି ଦ୍ରୁତଗତିରେ ନୁହେଁ ବା ଅତି ଧୀର ଗତିରେ ନୁହେଁ ଏପରି ଚାଲିବା ପ୍ରକାରେ—
2. In a stalking manner (neither rapidly nor slowly).

(ଯଥା—ଦେଢ଼ ବରଷର ପିଲା ଆମ ଜଗବନ୍ଧୁଟି ଠକ୍ ଠକ୍ ଚାଲିଯାଏ ।)

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ବିରକ୍ତି; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ବିରକ୍ତି ଭାବ ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା—
1. Giving vent to annoyance by words

(ଯଥା—ବଡ଼ ଯାଆ ସବୁବେଳେ ସାନ ଯାଆ ଉପରେ ଠକ୍ ଠକ୍ ହେଉଛି ।)

୨ । ଶୁଷ୍କ; ନୀରସ (ସ୍ଥାନ)—2. Dried up.

(ଯଥା—ମରୁଡ଼ିରେ ଧାନ ବିଲ ଯାକ ଠକ୍ ଠକ୍ ହୋଇ ଗଲାଣି ।)

୫ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଉପବାସ ଜର୍ଜରିତ; ଛଟପଟ୍; ଘାଣ୍ଟୁ ଘାଣ୍ଟୁ—
3. Starving; fasting.

(ଯଥା—ଠକ୍ ଠକ୍ ମଦନ ଗୋପାଳ ।)

୪ । ଚଞ୍ଚଳ ଚାଲିଥିବା—4. Walking briskly.

(ଯଥା—ଆମ ସାଆନ୍ତାଙ୍କର ଠକ୍ ଠକ୍ ଚାଲ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଚାଲି ପାରିବି ନାହିଁ ।)

ଦେ· ବି.—୧ । ବାରଂବାର ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର କଳି କଜିଆ—
1. Constant quarrelling between two persons; bickerings.

୨ । ବାରଂବାର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ—
2. Giving vent to one's displeasure repeatedly.

(ଯଥା—ମୁଁ ସେ ଘରେ ଏତେ ଠକ୍ ଠକ୍ ସହ୍ୟ ତଳ ପାରିବି ନାହିଁ ।)

ଠକ୍ ଠକ୍ ଠକସା—ଦେ. ବିଣ.—ଯେ ଠକ୍ ଠକ୍ ହୋଇ ଗତି କରେ--
Ṭhak ṭhak ṭhakasā Making a rattling sound during movement.

ଠକ ଠକ ଠକସା, ଏ ମନ୍ତ୍ର ୧୦ ଗୋଡ଼ କହିବାରୁ ମରିଯା ।
ପ୍ରତ୍ନେଳିକା ।

(ଏଥିର ଉତ୍ତର—ଚଳ ବୁଲାଉ ଥିବା ଦୁଇଟି ବଳଦ ଓ ଗୋଟିଏ ମନୁଷ୍ୟ ।)

ଠକ୍ ଠକ୍ ମଦନଗୋପାଳ—ଦେ. ବି.—ଖାଇବାକୁ ଯାଉ ନ ଥିବା ଗରିବ ଲୋକ—
Ṭhak ṭhak madanagopāḷa A famishing poor person.

ଠକ୍ ଠକ ହୋଇ ଚାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚଞ୍ଚଳ ଚଞ୍ଚଳ ପଦକ୍ଷେପ କର ଚାଲିବା—
Ṭhak-ṭhak hoi chāḷibā To stalk; to walk briskly.

(ଯଥା—ଶିଶୁଟି ଏବେ ଠକ୍ ଠକ୍ ହୋଇ ଚାଲୁଛି ।)

ଠକ୍‌ଠକି—ଦେ. ବି—୧ । ବିପଦ; ଉତ୍ପାତ—
Ṭhakṭhaki 1. Calamity; hardship.

୨ । ସଙ୍କଟ; କଠିନ ବ୍ୟାପାର; ବିଷମ ସମସ୍ୟା—
2 Crisis; dilemma; difficulty.

୩ । ଠକ୍‌ଠକି ତନ୍ତ (ଦେଖ)—
3. Ṭhak-ṭhaki tanta (See).

ବିଣ—ଯାହା ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ କରେ—
Producing a clicking or clapping sound.

ଠକ୍‌ଠକିଆ—ଦେ. ବିଣ— ଯେଉଁ ମାଟି ଶୁଖି ଯାଇଥିବାରୁ ହଳ ବୁଲୁନଥିବା ସମୟରେ ଉପରେ ଉପରେ ଭେଙ୍ଗି ଭେଙ୍ଗି (ଠକଠକ ହୋଇ) ଚାଲିଯାଏ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୁଷ୍କ ଓ ଝାଉଁଆ ଭୂମି—
Ṭhak-ṭhakiā ସମସ୍ତରେ ଚହଁ ମଧ୍ୟକୁ ଲଙ୍ଗଳ ଲୁହା ପ୍ରବେଶ ନ କରି ଉପରେ ଉପରେ ଚାଲିଯିବା ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯିବା ଭୂମି—
Dry (land).

ଠକ୍‌ଠକି ତନ୍ତ—ଦେ. ବି— ଯେଉଁ ତନ୍ତ ଚଳାଇବା ସମୟରେ ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ—
Ṭhak-ṭhaki tanta Fly-shuttle loom.
ठकठकि ताँत

ଠକ୍‌ଠାକ୍—ଦେ. ଅ—୧ । ଉତ୍କ୍ଷଣାତ୍; ହଠାତ୍;—
Ṭhak-ṭhāk 1. At once; in no time.

(ଯଥା—ମୋତେ ମୋର ପ୍ରାପ୍ୟ ଦେବାର ହେଲେ ଠକ୍‌ଠାକ୍ ଦେଇଦିଅ ।) ୨ । ନଗଦ; ଟେକ୍ ସୋକ୍—2 In cash.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଢ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ	ଜୁଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଁ

ଠକ—ଦେ. ବ୍ୟ (ସଂ. ସ୍ଥଗ=ଢାଙ୍କି; ସ୍ଥଗ୍ ବା ଷ୍ଠଗ୍ ଧାତୁ=ଗୋପନ)—
Ṭhaka
(ଠକୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଠକ, ଠଗ
ଟଗ

୧ । ଠଗ; ପ୍ରତାରକ; ପ୍ରବଞ୍ଚକ—
1. Cheating; swindling; fraudulent; roguish; deceiving.

ଠକ ମୁଁ ବୋଲେ ମାନସେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍କଳର ଦଣ୍ଡ ଠ ଗାଇଁ।

୨ । ଛଳକାରକ; କପଟୀ—
2. Hypocritical;

୩ । ଛଳମୟ; ପ୍ରତାରଣାପୂର୍ଣ୍ଣ—
3. Full of deceit; deceitful.

୪ । ନିଷ୍ଠୁର—4. Cruel.

୫ । ଖଳ—5. Wicked.

୬ । ଚତୁର—6. Sly; clever;

ଥରେ ଠକହାସି, ଠକପଣ ପୁଣି ବହୁ ଥାଏ ମିଶି ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ବ—୧ । ପ୍ରତାରକ ବ୍ୟକ୍ତି; ଧୂର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A sharper; a rogue; swindler; cheat.

୨ । ରାଜପଥର ଦସ୍ୟୁ—
2. Highway robber; thug.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପୂର୍ବେ ଭାରତର ରାଜପଥ ମାନଙ୍କରେ ଅଡ଼ଶସ୍ଥ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ; ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଓ ବିଶେଷତଃ ବାଣ୍ଟୋଇମାନଙ୍କୁ ବିଷ ଦେଇ ବା ଇଷ୍ଟ ଚିପି ମାରି ଧନ ଅପହରଣ କରୁଥିଲେ । ଇଂରାଜମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦମନ କଲେ ।]

୩ । ନରହନ୍ତା—3. A cut-throat.

ଠକର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଠୋକର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭhakara (etc)
Ṭhokara etc (See).

ଠକର ଖାଇବା—ଦେ. କି—ଠୋକର ଖାଇବା (ଦେଖ)
Ṭhakara khāibā
Ṭhokara khāibā (See).

ଠକର ଠକର—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଠକ୍ ଠକ୍ (ଦେଖ)
Ṭhakara ṭhakara
Ṭhak ṭhāk (See).

ଠକରା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ṭhakarā
ବଣ ନକଟସ୍ଥ ଭୂମିରେ ଫସଲ ଜଗିବା ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଖେଦାଡ଼େଇବା ଯାଇଁ ଭୂଡ଼ ଉପରେ ଠକ ଠକ ବଜାଯିବା ବାଉଁଶର ଏକପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର—
A contrivance of bamboo which is sounded with 2 sticks and produces clicking sounds to scare away wild animals from the fields in the night.

[ଦ୍ର—ଦୁଇଅଢ଼େ ଗଣ୍ଠି ଥିବା ଏକଯବ ମୋଟ ବାଉଁଶରେ ଆଙ୍ଗୁଳେ ଚଉଡ଼ାରେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବା ଛିଦ୍ର କର ଉହାର ଦାଢ଼ରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ କାଠି ବାଡ଼େଇଲେ ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।]

ଠକା—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ସ୍ଥଗ୍ ଧାତୁ)—ଠକେଇ; ଠକିବା କର୍ମ—
Ṭhakā
ଠକାନ
ଠଗାଇ
Cheating; deception.

ଠକାଣ ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—୧ । ଠିକ୍—
1. Correct; right.

୨ । ଅସଲ; ଖାଣ୍ଟି—2. Genuine; original.

କି. ବିଣ—ଠିକ୍‌ରୂପେ; ଆଚ୍ଛା—Well; correctly.
(ଯଥା—ତୁ ଠକା କହିଲୁ=ତୁ ଠିକ୍ କହିଲୁ ।)

ଠକା(କେ)ଇ—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ସ୍ଥଗ୍ ଧାତୁ)—ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ପ୍ରତାରଣା—
Ṭhakā(ke)i
ଠକାମି
ଠଗାଇ
Deception; cheating; fraud; roguery.

ଠକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ସ୍ଥଗ୍ ଧାତୁ=ଗୋପନ)—
Ṭhakā(ke)ibā
ଠକାନ
ଠଗାନା
୧ । ପ୍ରତାରଣା କରିବା; ଭଣ୍ଡିବା—
1. To cheat; to swindle; to deceive; to delude; to practise deception.

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଯେପରିଯାଉଯାଉ କରି ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା—2. To finish a work any how.

୩ । (କୋଲଯ ବା ତାଲୁକୁ) ବନ୍ଦ ନ କରି ବନ୍ଦ ହେବାଭଳି ଅଝକାଇ ରଖିଦେବା—3. To leave a padlock unlocked but in a position appearing to an onlooker as if it were locked.

୪ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ) କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବା ଗୃହରେ ଅସ୍ଥାୟୀଭାବରେ (ଅର୍ଥାତ୍ ଆପାତତଃ କିଛିଦିନ ପାଇଁ) ରଖାଇବା—4. To place man temporarily in a post for the present.

ଠକାଠକ—ଦେ. ଅ—୧ । ଦସାଦରେ ଅତଳ ଅବସ୍ଥା—
Ṭhakāṭhak
1. Very poor and destitute condition.
(ଯଥା—ତା କଥା ଠକାଠକ୍ ।)

୨ । ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ ସମୟ—
3. Time of impending death.

ଠକାଠକି—ଦେ. ବ—୧ । ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି; ଭଣ୍ଡାଇବା—
Ṭhakāṭhaki
ଠଗାଠଗି
ଠଗାଠଗି
1. Deception.
୨ । ପରସ୍ପର ପ୍ରତାରଣା—
2. Mutual deception or cheating.

ଠକାମି—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ସ୍ଥଗ)—ଠକାଇ (ଦେଖ)
Ṭhakāmi
Ṭhakāi (See)

ଠକାର—ଦେ. ବ—୧ । ଠାରଠୁର; ସଙ୍କେତ—
Ṭhakāra
ଠାର
ଇସାରା
ଠକାର
1. Dumb significant signs; gesture.
୨ । ଠକପଣ; ଠକାମି—2. Roguery.

ଠକାର ପର ଠକାର ପହରଇ ନପାରୁ ଲଣ୍ଟେ ।
ଭକ୍ତ. କୋଣ୍ଢଭ୍ରାଣ୍ଡସୁନ୍ଦର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନ୍ୟୁକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଯୁକ୍ତବ୍ୟଞ୍ଜନୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା, ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପ୍ରଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଂଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ' ଖୋଜିବେ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଠଗାଇ ୩ । କପଟ; ଛଳ—3. Deceit; feigning.
୪ । ଗୋପନୀୟ ପରାମର୍ଶ—4. Secret consultation.
ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଠ + ଆକାର)—ଠପର ଆକାର ଯାହାର; ମୁଣ୍ଡି ଗୋଲ—Shaped like the letter ṭh; round; circular.

ଠକାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠାଉରିବା; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଲକ୍ଷରେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ଜିବ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ କରିବା— To make signs or nods.
ଠାରା
इसारा करना

ଠକାର କଳି—ଦେ. ବ୍ୟ—ଲୋକେ ଦେଖିବାକୁ ବାହାରେ କଳି କଜିଆ ଭିତରେ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ—Quarrel for outward show.

ଶାଶୁ ବୋହୂଙ୍କର ଠକାର କଳି
ଚକୁଳ ଗାଧୁଆ ବବାଃ କଳି । ଚଗ ।

ଠକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସ୍ଥଗ; ସ୍ଥୁଗ ଧାତୁ = ଗୋପନେ)—
ଠକା ୧ । ପ୍ରତାରିତ ହେବା— 1. To be deceived.
ଗୋନା ୨ । ପ୍ରତାରଣା କରିବା—2. To cheat; to deceive.
ଠକାନ ୩ । ଭଣ୍ଡାଇବା; ଭଣ୍ଡିବା—To simulate.

ଠଣ୍ଡୁଜର ମୂଳ ଦେଖାଇ,
ଠକି ଲୁଚଗଲ ଜାହିଁ ପାଇଁ । ଗୋଲେକ. ଉଦ୍ଦ୍ରେଖା ।

୪ । ଛଳନା କ୍ରମେ କାଳକ୍ଷେପ କରିବା—
4. To put off on various excuses.

ଠକି ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଠକିବା ୧ (ଦେଖ)
ଠକିବା 1 (See)

ଠକୁର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ୍ୟ.—ଠୋକର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
ଠକର etc. (See)

ଠକ୍କୁର—ସଂ. ବ୍ୟ.—୧ । ଠାକୁର; ଦେବତା ପ୍ରତିମା—
1. Image of a Deity.
୨ । ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A man of rank (M. W.)
୩ । ଦେବ—3. Deity. (M. W.)

ଠଗ—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ୟ.—ଠକ (ଦେଖ)
ଠକ

ଠଗାମି—ଦେ. ବ.—ଠକାଇ (ଦେଖ)
ଠକାଇ

ଠଗି—ଦେ. ବ୍ୟ.—୧ । ନରହନ୍ତା ଦସ୍ୟୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବା ଠଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
ଠକୀ 1. Pertaining to the 'Thugs'.
ଠଗୀ ୨ । ଠଗ ଦମନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Pertaining to the prevention of the depredations formerly committed by the Thugs of India.

ଠଗିବା—ସ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—(ଉଲ. ହି. ଠଗ୍‌ନା)—ଠକିବା; ପ୍ରତାରିତ ହେବା—To cheat; to deceive.

ଠଙ୍ଗ—ସ୍ରୀଦେ.—(ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ.—ମୂଲ୍ୟ; ଦାମ—
Price.

ସବଜିଥା ମାଲର ଠଙ୍ଗ୍ ନାହିଁ । ଉଗ ।

ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଖଣ୍ଡା ଆଦିରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଜୋରରେ ହଠାତ୍ କାଟି ଦେବା ପ୍ରକାରେ—
Swiftly or suddenly (to cut asunder the head with a sharp weapon); swiftly and with a thud.
(ଯଥା—ଏଁଡ଼ିଟା ଠଙ୍ କର ଦାନ ଦେଲରେ) ।

ଠ ଠା ଠି—ଦେ. ବ.—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୀନ ବା ଜର୍ଜ୍ଜର ଅବସ୍ଥା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଭାବ; ଠା ଠା ଠି ଅର୍ଥାଭାବ—Utter want; destitution; extreme poverty.

ଠଣ୍—ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଠଣ୍ ଠଣ୍ (ଦେଖ)
ଠନ ଠନ (See)

ଠଣ୍ ଠଣ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଧାତୁମୟ ପଦାର୍ଥର ପରସ୍ପର ଆଘାତଜନିତ ଶବ୍ଦ; ଠଙ୍କା ଗଣିବାର ଶବ୍ଦ; ଘଣ୍ଟି ଶବ୍ଦ—
ଠନ୍‌ଠନ୍ 1. Clanging sound; ding; clang.
ଠନାକ୍, ଠନ୍‌ଠନ୍ ୨ । ଘୋଲା ପାତ୍ରର ଶବ୍ଦ—
2. Sound of a hollow vessel; hollow sound.
ବ୍ୟ—୧ । ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ; ଗଜଗଜ (ଧନ)—
1. Plentiful (cash).
(ଯଥା—ତା ପାଖରେ ଟଙ୍କା ଠଣ୍‌ଠଣ୍ ହଉଛୁ ।)
୨ । ଅତି ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ବା ଜର୍ଜ୍ଜର (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Very needy; indigent (person).
(ଯଥା—ମୁଁ ଏବେ ଠଣ୍‌ଠଣ୍ ମଦନ ଗୋପାଳ ।)
ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—ନଗଦ—In cash.
(ଯଥା—ସେ ଟ ୩୦୦୦ ଠ ଠଣ୍‌ଠଣ୍ କର ଗଣି ଦେଲା ।)

ଠଣ୍‌ଠଣ୍ ମଦନଗୋପାଳ—ଦେ. ବ—କପର୍ଦ୍ଦକ ଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
Thaṇ-thaṇ madanagopāla A penniless person.

ଠଣ—ଦେ. ବ. (ସ୍ଥା ଧାତୁ)—୧ । ଅଙ୍ଗର ଗୋଛା—
Thaṇa 1. Symmetry; bodily grace.
ଡୌଳ ଠଣ ସୁନ୍ଦର ଶିରୋମଣି, ଠିକେ କମଳା ସାର ବଣୀ ।
ଡୋଲ କମଳଲୋଚନ. ଚଉତଣା ।
୨ । ଠାଣ—2. Pose of the body.
୩ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—3. Grace; beauty,
୪ । ଅଙ୍ଗର ଗଠନ—4. Cut of the body.
ବୋଉଳ ! ଠଣ ସେ ସୁନ୍ଦର କେନ ଗୋବ । ବଲରମ ଦାସ. ବୋଉଳ ।
ବ୍ୟ—ସୁନ୍ଦର—Graceful.
ଠଣ ଚନ୍ଦ୍ରମୁହଁରେ, ଠଉରେ କେହୁରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଉଦ୍ଭାଳଚନ୍ଦ୍ର ୦ ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

ଠଣରଣ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ṭhaṇaraṇa କଙ୍କଣି, ଘଣ୍ଟି ଆଦ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—
Tinkling sound.
କଃ ଝଙ୍କିଣୀ, ଘଣ୍ଟି ଠଣଠଣ ଝଙ୍କଣ ଝଙ୍କ ବାଜେ । ପ୍ରାତି. ଉଦ୍ଭସ୍ୟନଷ୍ଟସ୍ୱ ।

ଠଣା—ଦେ. ତ. (ସଂ. ସ୍ଥାନ; ଉଳ. ପ୍ରା. ଠାଣ)—
Ṭhaṇā ୧ । କାନ୍ଥକୁଣ୍ଡ—1. Niche.
କୁଲୁଙ୍ଗୀ ଠାରେ ମଠି ଉଶି ଦେଇଥିଲ ।
ताका ଫଗାରମୋଡ଼ନ. ଛମାଣ.ଥଠଗୁଣ୍ଡ ।
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—
2. Seat; appropriate place.
ଠୋନା ୩ । ବଜାଙ୍ଗୁଳର ଗଣ୍ଠି ଦ୍ୱାରା ମସ୍ତକର ଖପୁରରେ ଆଘାତ-
ଠୋଂଗ, ଠୁଗା 3. A blow on the skull with the knuckles.
ଠଣା ଠୁଙ୍କି ଭାପନାସ, ମୁଣ୍ଡେ ମନମଥ ପାଶ
ବନ୍ଧନ କର ତୁ ମୋତେ ମୋ ଚତ୍ତରେ । ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତଚତ୍ତ୍ୱ. ୦ ଗୀତ ।

ଠା ୩ । ଠାବ; ସ୍ଥାନ; ଅବସ୍ଥିତି; ବାସସ୍ଥଳ—
ଠହର 3. Residence; habitat.
୬ । ଶିବର; ଛଉଣି—6. Encampment (Beams),
୭ । ପହରା; ଜଗିବା—7. Watching; guarding.
ରମ ଅଛା ପାଇଣ ଜପି ଘଜନ, ଜପି ପେଣି ଠାବେ ଠାବେ ଠଣା ଦେଲେ ।
ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚଃପ୍ରମାସୃଣ ।

ଠଣା ଠୁଙ୍କିବା—ଦେ. କି—୧ । ଆଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠି ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟର ମୁଣ୍ଡର
Ṭhaṇā ṭhuṅkibā ଖପୁରରେ ଆଘାତ କରିବା—
ଠୋନାମାରା 1. To strike on the skull with
धौलमारना the kunckles.
ଠଣାଦେବା, ଠଣାମାରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଠଣା ଠୁଙ୍କି ଭାପ ଭାସ ମୁଣ୍ଡେ ମନମଥ ପାଶ ବନ୍ଧନ କର ତୁ ମୋତେ ମୋ ଚତ୍ତରେ ।
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତଚତ୍ତ୍ୱ. ୦ ଗୀତ ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଘାତ କରିବା—
2. (figurative) To strike.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଳପୂର୍ବକ ଦୂର କରିବା—
3. (figurative) To remove with force.

ଠଣ୍ଠଣ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—
Ṭhaṇṭhaṇa ୧ । ଉକ୍ତ କାଂସ୍ୟ ପାତ୍ରାଦରେ ଆଘାତଜନିତ ଶବ୍ଦ—
ଠଠନ 1. Clanging or ringing sound produced
ठनठन by striking an empty metal vessel.
(ଠଣନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଠଣଠଣ (ଦେଖ)
2. Ṭhaṇaṭhaṇa (See)

ଠନ୍‌କି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମୂତ୍ରାବଯୋଡ଼ା ରୋଗ—
Ṭhan-ki Painful urination.

ଠନୁ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—୧ । (ଅସୁକ) ସ୍ଥାନରୁ—
Ṭhanu 1. From a place.
୨ । ଠାରୁ—2. From.
(ଯଥା—ଅଇଠନୁ=ଅଇଠାରୁ ।)

ଠବର୍ତ୍ତୁଳ—ଦେ. ବ—ଠ ପର ଗୋଲାକାର; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଲ—
Ṭhabarttula Completely circular; all round.
ଠିକ ଠବର୍ତ୍ତୁଳ ଚନ୍ଦ୍ରାନନା ଯୋ ଚତ୍ତରେ ।
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ, ଜଗୋପ୍ତଚତ୍ତ୍ୱ. ୦ ଗୀତ ।

ଠମକ—ଦେ. ବ (ସୁନର୍ ଧାତୁ; ସଂ. ଧାମ)—
Ṭhamaka ୧ । ଦ୍ୱାବଭାବ ସହିତ ଗତ୍ତଭଙ୍ଗି; ଛଇ—
ଠମକ 1. Coquetry.
ठमक ୨ । ନୃତ୍ୟଭଙ୍ଗିରେ ଗମିବା—
2. Affected gait.
୩ । ଅଡ଼ମ୍ବର—3. Parade; pomp; show.

ଠର୍‌କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଟରକାଇବା (ଦେଖ)
Ṭhar-kā(ke)ibā Ṭarakāibā (See).

ଠରକିବା—ଦେ. କି—ଠିରିକିଜିବା (ଦେଖ)
Ṭharakibā Ṭhirikijibā (See).
(ଠରଚ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠର—ଦେ. ବ (ସ୍ଥ, ସ୍ଥ୍ର ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନେ)—
Ṭharā ନେତ୍ରବଜ୍ରଦ୍ୱାରା ସଙ୍କେତ ଦ୍ୱାରା ମନୋଭାବର
ଠାରା ଅବବ୍ୟକ୍ତି; ଇଙ୍ଗିତ; ଇସାର—
सन Ogling; making signals with the eyes, head and hands.

ଠରଠରି—ଦେ. ବ—ଘରଖର ସଙ୍କେତ ଦ୍ୱାରା ମନୋଗତ ଭାବର
Ṭharāṭhari ଆଦାନପ୍ରଦାନ; ଠାରଠୁର—
ଠାରଠୋର Mutual exchange of significant glances and signs: reciprocal nodding and gestures.
ଅସ୍ମଭ୍ୟଂ ବହୁଣ ଠରଠର ଦୋଇଣ ଅଗମ୍ୟ ବନରେ ପଶିଲେ ଗୋ ।
ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚଃପ୍ରମାସୃଣ ।

(ଠରଠୁର—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ—ଘରଖର ମଧ୍ୟରେ ଠାର ଦ୍ୱାରା ମନୋଗତଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ)—
Exchanging thoughts with each other by glances and signs.

ଠସ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସ୍ରାସକ=ଜଳଚୁନ୍ଦ୍ର)—
Ṭhasa ୧ । (ବର୍ତ୍ତିଆ ଶବ୍ଦ) ଲୁହା ତମ୍ବା କଂସାର ଏକପ୍ରକାର ଛାଞ୍ଚ—
ଠାସା 1. A die; a mould.
ठसा [ଦ୍ର—ଏହା ଉପରେ ସୁନା ବା ରୁପାର ପାତ୍ରଆ ରଖି ଟିପିଲେ ଛାଞ୍ଚର ଆକାର ଅନୁରୂପ ପାତ୍ରଆର ଆକାର ଦୋଇଯାଏ ।]
୨ । ଠସକ (ଦେଖ)—2. Ṭhasaka (See).

ଠସକ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସ୍ଥୈ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ)—୧ । ଥଟ୍ଟା; ଚାସର୍—
Ṭhasaka 1. Jesting; joke.
ଠାଟା ୨ । ପରିହାସ—2. Fun; sport;
ठसक ୩ । ଉପହାସ—Taunting; gibe.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମଡ଼ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବସଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ବେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ପତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପତ୍ୱ' ଦେଖିବେ

ଉଣ—୧ । ପରିହାସଯୁକ୍ତ (କଥା)—
1. Uttered in jest; jocular.
୨ । ମିଥ୍ୟା—2. False,

ଠସକା—ଦେ. ଉଣ—୧ । ମସକା; ଭଙ୍ଗୁର—
Ṭhasakā 1. Brittle; fragile; frangible.
ଠୁନକୋ ୨ । ଫୁଲୁକା ଏବଂ ମସକା—
ଖସତା 2. Swollen and fragile.

ଠସକାଇ—ଦେ. ଉ—ଅଶକ୍ତତା; ଅସମର୍ଥତା—
Ṭhasakāi Inability; unfitness.

ଠସଲି—ଦେ. ଉ ଓ ଲଣ—ଠସକ (ଦେଖ)
Ṭhasali Ṭhasaka (See).

ଠସା—ଦେ. ଉ—ଠସ (ଦେଖ)
Ṭhasā Ṭhasa (See).
ଉ. ଓ ଉଣ—ଠସକ (ଦେଖ)
Ṭhasaka (See)

ଠହର—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଉଣ (ସଂ. ସ୍ଥିର; ଭୁଲ. ଏହ
Ṭhahara ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହ ଶବ୍ଦ)—ସ୍ଥିର—
Settled.

ଠହରଉବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—
Ṭhaharāebā ଠଉରାଇବା (ଦେଖ)
Ṭhaurāibā (See)

ଠହରିବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ହିନ୍ଦି ଠହରନା)—
Ṭhaharibā ଅପେକ୍ଷା କରିବା; ସମ୍ଭାଳିବା—
1. To wait.
୨ । ଠଉରିବା (ଦେଖ)—2. Ṭhauribā (See).

ଠା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଉ ଓ ଅ—ଠାଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭhā (etc) Ṭhā-ā etc (See).

ଅଠା ବଳ ହୋଇ ଜନ୍ମ ତୁ ବୋଇଲେ ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହାଭାରତ ବନ୍ଦ।

ଠାଆ—ଦେ. ଉ (ସଂ. ସ୍ଥାନ ପ୍ରା. ଠା, ଠାଆଁ, ଠାଣ)—୧ । ସ୍ଥାନ—
Ṭhā-ā 1. Place; locality.
ଠାଁ, ଠାଈ ୨ । ଜାଗା; ବ୍ୟବଧାନ—2. Space.
ଠା, ଠାଁଚ ୩ । ଭୋଜନସ୍ଥଳ—
3. The place prepared for taking meals on it.
୪ । (ରାଜା ଆଦଙ୍କ) ଭୋଜନ—
4. Meals; taking food (of Rājās).
୫ । ଭୋଜନ ସ୍ଥାନରେ ଭୋଜନ ପାତ୍ର ରଖାଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଭୂମିରେ ମୁରୁଜ ଦ୍ୱାର୍ ଲେଖାଯିବା ଚିତ୍ର—
5. Figures drawn over tho place where plates for a meal are kept.
୬ । ଭୋଜନ ନମନ୍ତେ ସ୍ଥାନ ଓ ଆସନ ଆଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
6. Preparation for taking meal.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗରେ (ଯଥା—ଏ, ଏହି, ସେ, ସେହି, ତା, ତାହା, ମୋ, ତୁମ୍ଭ) ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ ୧—ସ୍ଥାନ, ୨—ଘାଟ, ୩—ସମ୍ପର୍କ ଅର୍ଥ ବୁଝାଏ ।]

ଦେ. ଅ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—(ଅମୁକ) ସ୍ଥାନର—
Of such or such place.

ଠାଆଁ (ଇତ୍ୟାଦି)— ଦେ. ଉ— ଠାଆ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Ṭhā-āñ (etc) Ṭhā-ā etc. (See)

ଠାଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ସ୍ଥାନ; ପ୍ରା. ଠାଣ)— ୧ । ଭୋଜନ
Ṭhāā-karibā ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—1. To make
ଠାଈଁ କରା a place ready for dining.
[ଦ୍ର--ଭୋଜନ ସ୍ଥାନକୁ ଓଳାଇ, ପାଣି ଛଞ୍ଚି, ପୀଢ଼ା ବା ଆସନ ପକାଇ, ଭୋଜନ ପତ୍ର ବା ପାତ୍ର ପଡ଼ିବା ସ୍ଥାନରେ ମୁରୁଜ ଦ୍ୱାର୍ ଚିତ୍ର କାଢ଼ିବାକୁ ହୁଏ; ପୀଢ଼ାଉପରେ ଭୋଜନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବସନ୍ତୁ ଓ ମୁରୁଜ ଦିଆଯାଇ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ପାତ୍ର ବା ପତ୍ର ରଖାଯାଇ ତହିଁରେ ଖାଦ୍ୟାଦି ବଢ଼ାଯାଇ ଖିଆଯାଏ ।]
୨ । (ରାଜା ଆଦି) ଭୋଜନରେ ବସିବା—
2. To dine; to take one's meal.

ଠାଆକୁ ଠାଆ—ଦେ. ଅ.—ସ୍ଥାନକୁ ସ୍ଥାନ; ଏକ ସ୍ଥାନ ପରେ ଅନ୍ୟ
Ṭhā-āku ṭhā-ā ସ୍ଥାନରେ; ବହୁ ସ୍ଥାନରେ—In places;
ଠାୟ ଠାୟ place after place; in many
ଜଗହ ଜଗହ places.
(ଠାଆକୁ ଠା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠାଆ ଠାଆ—ଦେ. ଅ.—୧ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ—
Ṭhā-ā ṭhā-ā 1. Separately.
ଠାଈଁ ଠାଈଁ ୨ । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ—
ଜଗହ ଜଗହ 2. At many places.

ଠାଆ ଠାଆକେ—ଦେ. ଅ.—ଠାଆକୁ ଠାଆ (ଦେଖ)
Ṭhā-ā ṭhā-āke Ṭhā-āku ṭhā-ā (See)

ଠାଆ ଠିକଣା—ଦେ. ଉ—୧ । ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା—
Ṭhā-ā ṭhikaṇā 1. Good arrangement.
ଠିକଠିକାନା ୨ । ସ୍ଥିରତା—2. Certainty.
ଠିକାନା

ଠାଆ ପୀଢ଼ା—ଦେ. ଉ (ସଂ. ସ୍ଥାନ ଓ ପୀଠ)—୧ । ଭୋଜନ ସ୍ଥାନରେ
Ṭhā-ā pīṛdhā ମୁରୁଜ ଦେଇ ଓ ପୀଢ଼ା ପକାଇ ଭୋଜନସ୍ଥାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—1. Setting the place for meal in order; making a place ready for occupation of the diner.

ଠାଆ ପୀଢ଼ା କରି କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଦେଇ ଗଲେ,
ତଦନନ୍ତରେ ପରୁ ବଡ଼ାବଡ଼ି ଜଲେ ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ୟୋଗ ।

୨ । ଭୋଜନକ୍ରିୟା—2. The act of eating.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ସ୍	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଐ	ଔ	ଋ	ଲୃ	ଓ୍	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଠାଅବଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ଭୋଜନ ସ୍ଥାନରେ ଜଣକପାଇଁ
Ṭhā-ā-bardhā ସଜ୍ଜିତ ଭୋଜନ ଦ୍ରବ୍ୟ—Meal set for one person.

ଏ ରୂପେ ଠାଅବଡ଼ା ହୋଇନ୍ଥ ପାଠୋଃଃ—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ଅନ୍ଦ ।

ଠାଅ ବଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ୍ୱଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—
Ṭhā-ā bardhā(rdhe)ibā ଭୋଜନ କିମ୍ବା ପରସମାପ୍ତ କରିବା—To finish meal.

ଠାଅ ବଢ଼ିବା—ଦେ. ବ (ସ୍ୱଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—ଭୋଜନର
Ṭhā-ā bardhibā ସମାପ୍ତି—Finish of one's meal.

(ଯଥା—ନାଭ ୧୧୫। ବେଳେ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଠାଅ ବଢ଼େ ।)

ଠାଅ ସଜ—ଦେ. ବ—ଭୋଜନ ପାତ୍ରାଦି; ଏକ ସାଜ ଭୋଜନ ପାତ୍ର—
Ṭhā-ā saja Dinner-set; a full set of plates and cups etc. for dinner.

ଠାଇଁ—ଦେ. ବ (ସ. ସ୍ଥାନ)—୧ । ସ୍ଥାନ—1. Place.
Ṭhāiñ ୨ । ଦିଗ—2. Direction.
ଠାଇ ଏବେ ଧାଇଁଅନ୍ତୁ କୋଧରେ ମୋ ଠାଇଁ ବ—
ଠାଁୟଁ କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ଶୂଦ୍ର ସମାଜରେ ବଧବାର ଦ୍ୱିତୀୟ ବବାହ; ଥୂଆଥୋଇ; ଦୁଇଅ ଦେବା ପ୍ରଥା—3. The custom of widow-marriage among the Śūdras.

୪ । ଆଶ୍ରୟ—4. Shelter.
ଠାଇ ପାଉ ଅଭାଗିନୀ ଠାଇଁ ମୋ ବଙ୍କେ—
ଠାୟଁ ନଭକଶୋର. କୃଷ୍ଣକୁମାର ।
ଠାଇ ଅ (ସ. ସ୍ଥାନେ) ଠାରେ—In, it.
ସେ ତୁହା କହିଲେ ସେ ବସ୍ତୁଙ୍କ ଠାଇଁ—ପ୍ରାତୀ, ପରଚେଗାତା ।

ଠାଇଁଆଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଚ. ପ୍ରଂ—ଠାଯିଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭhāiñāñ (etc) Ṭhāyāñ etc (See)
(ଠାଇଁଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଠାଇ କରି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଠୋ କରି; ସଶବ୍ଦ ଓ ଜୋର୍ କର
Ṭhāi kari (ଚଟକଣା ମାରିବା ବା ଆଘାତ କରିବା)—
ଠାଇକରେ Producing a clapping sound.
ଠାଁକର (ଯଥା—ସେ ମୋତେ ଠାଇ କରି ମୋଣ୍ଢାରେ ଚଟକଣା
(ଠାଇକନା, ଠାଇକନ, ଠାଇଦସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାଇଲା ।)

ଠାଇଠାଇ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ (ବହୁବାର)—୧ । ଗାଲରେ ଜୋରରେ
Ṭhāi-ṭhāi ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଗୁଡ଼ା ମାରିବା ପ୍ରକାରେ—
ଠାଇଁଠାଇଁ 1. (to deal slaps) With repeatated
ଠାଁଠାଁ clapping sounds.
(ଯଥା—ସେ ମତେ ଠାଇଠାଇ ପୁଞ୍ଜାଏ ଗୁଡ଼ା ମାଇଲା ।)

୨ । ଶୀତରେ ଦେହ ବଶେଷ କମ୍ପିବା ପ୍ରକାରେ—
2. With a shiver (through cold).

ଠାଉଆ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଗୋର ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଠାବ କରି
Ṭhāuā ବା ଜାଣି ପରେ ଗୋର କରେ—A thief who
(ଠାଉଆ ଗୋର—ଅନ୍ୟରୂପ) steals after reconnoitre or preliminary survey.

ଠାଉକା—ଦେ. ବ—୧ । ଗୁଇଁ; ଯେଉଁ ଗୋର ପର ଘରୁ ଛୋଟ ଛୋଟ
Ṭhāukā ବା ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର ଜିନିସ ଗୃହସ୍ୱାମୀର ଅସାବଧାନତା
(ଠାଉକଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସମୟରେ ଗୋର କରି ନଏ—
ଚାଇଁ 1. Petty thief; pilferer.
୨ । ଠାଉଆ (ଦେଖ)—Ṭhāuā (See)

ଠାଉରିଆ—ଦେ. ବ—ଠାଉଆ (ଦେଖ)
Ṭhāuriā Ṭhāuā (See)

ଠାଏ—ଦେ. ଅ—୧ । (ଅମୁକ) ସ୍ଥାନରେ—
Ṭhāe 1. At (a place); in.
ଠାଁୟେ ଏଣ, ପରମ ଅସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତେ, ଉତାସୀ ମତେ ସଦାଠାଏ—
ମୈଁ ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

୨ । ଏକ ସ୍ଥାନରେ—
2. At one place, at a certain place.
ଏକଠା ହୋଇଣ ବସିଲେ ଠାଏ ଅସି—କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭରତ, ବନ ।

୩ । (ଅମୁକ) ସ୍ଥାନକୁ—3. To (a place).
କେଶିଧ୍ୱଜରଠାରୁ ଉପ୍ତେ, ପଳାଇ ଜଲ ଥନ ଠାଏ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪ । (୭ମୀ ବିଭକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଠାରେ—
4. (a suffix donoting) In; at.

ଠାଏଁ—ଦେ. ଅ—ଠାଏ (ଦେଖ)
Ṭhāeñ Ṭhāe (See)

ଠାଏଁ ଠାଏଁ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ; ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ
Ṭhāeñ ṭhāeñ ସ୍ଥାନରେ—At different places.
ଗୁହାର ଶୁଣନ୍ତୁ ଯେ ଠାଏ, ପଡ଼ ଚରଣ ଅଗ ଜୋଡ଼େ—
ଭୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ—2. At some places.
(ଠାଏଁ ଠାଏଁକେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ—
3. At many places.

ଠାଏ ଠାଏ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଠାଏଁ ଠାଏଁ (ଦେଖ)
Ṭhāe ṭhāe Ṭhāeñ ṭhāeñ (See)

ଠାଁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ (ସ. ସ୍ଥାନ)—ସ୍ୱଜାଙ୍କ ଭୋଜନ ପାତ୍ର
Ṭhāñ ସଜ୍ଜିତ ସାମଗ୍ରୀବସ୍ତୁ—
Articles of food set for a Rājā.

ଠାଁ ଜ(ଜା)ଗା—ଦେ. ବ—ଖାଇବାର ସ୍ଥାନ—
Ṭhāñ ja(jā)gā The place where one takes his meal.
ସମସ୍ତର ବାରୁ ଉବର ପାଇ ଠାଁଜଗାରୁ ଉଠି ଲଣ୍ଡଲଣ ହୋଇ
ଧାଇଁଛନ୍ତୁ—ପଙ୍କାରମ୍ଭେଦନ. ଗଲ୍ପସଂକ୍ଷ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଥାଏ ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭୁଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଥାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଳ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୁନି' ପାଇଲେ 'ବଳ୍ଦୁ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଠାସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠସିବା (ଦେଖ)
Ṭhāñsibā Ṭhāsibā (See)

ଠାକର୍—ଦେ. ବ—୧ । ବାଣବଶେଷ; ଭୂମୀ ବାଣ (କାଠଗଡ଼ରେ ଗର୍ତ୍ତର ଛିଦ୍ର କର ଉହିଁରେ ବାରୁଦ ଗୁଳ ଗୁଡ଼ା ଦେବା ବାଣ)--
Ṭhākarā
ଠିକରା 1. A kind of fire-work made by ramming
ଠିକରା powder into a hole made in a trunk or log of wood.

୨ । ଦେଉଳ ବା କୋଠାର ଶୁଭ ଉପରେ ସବଂ ଶେଷରେ ଯେଉଁ ପଥର ବା ଟାଇଲ୍‌ଖଣ୍ଡ ପକାଇ ଶୁଭ ମୁଦା ଯାଏ—
2. The last stone or tile set at the apex of a spire, temple, dome or building.

୩ । ଢେଣ୍ଡୁଆ; ଚିମା; ଟେଲା—
3. Big clod of earth; shard.

୪ । ଟାକର; ଠଣା; ଆଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠି ଦ୍ୱାରା ମୁଣ୍ଡରେ ଆଘାତ--
4. A rap on the head with the knuckle.

୫ । ଖପର୍—5. Potsherd.

ଦେ. ବଣ—୧ । (ସ. ଶୁଷ୍କ) ଶୁଷ୍କ—
1. Dried up; having no moisture.
ଠିକରା ୨ । ନର୍ଜ୍ଜଳ—2. Waterless.
ଠୋଠରା, ଠାଁଠ ୩ । ସାରଶୂନ୍ୟ; ରସଶୂନ୍ୟ—2. Sapless; juiceless.

ଓଲଥ ଗଲେଣି ମୋ ଖାଇ
ତରୁନ ପଡ଼ୁଛ ଠାକର ହୋଇ—ଉଗ ।

୪ । ଫୋଲା; ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ—4. Empty,

ଠାକର୍ ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଯେଉଁଠାରେ ରୁଲ୍ଲ ନ ଥାଏ
Ṭhākarā basā(se)ibā ସେଉଁଠାରେ ହାଣ୍ଡି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ତିନିଖଣ୍ଡ ଟେଲା ରଖି ଦେଇ ତା ଉପରେ ହାଣ୍ଡି ବସାଇ ସ୍ୱେଷେଇ କରିବା—1. To cook by provisionally setting up an oven on three clods of earth or stone.

୨ । ଖାଦ୍ୟାଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—2. To cook one's food.
(ଠାକର୍ ବସିବା—ବ)

ଠାକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ୍ଥା ଧାତୁ; ତୁଲ. ଇଂ. ସ୍ଟିକ୍, ଷ୍ଟେ)—
Ṭhākibā ୧ । ସ୍ଥିର ହେବା—1. To be satationary; to
ଟିକା; ତିଷ୍ଠା have a firm footing.
ଟିକନା (ଯଥା—ଖିଡ଼ଲରେ ମୋ ଗୋଡ଼ ଠାକୁ ନାହିଁ ।)

୨ । ବଞ୍ଚିବା; ଜୀବନରେ ରହିବା—
2. To live; to be alive,
(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଏପର ଶୀତ ହେଲେ ବୁଢ଼ାର ଠାକିବା କଷ୍ଟ)

୩ । ଥାକିବା; ଅବସ୍ଥାନ କରିବା—3. To stay.

୪ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିରଭାବରେ କିଛିଦିନ ରହିବା—
4. To stick to a place.

ଠାକୁ—ଦେ. ଅ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—
Ṭhāku ୧ । (ଅମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ସ୍ଥାନର) ନିକଟକୁ—
ଠାଁଇଏ, ଥାଏ 1. Near; to (such a person or place).
କୋ

ଯାଅ ହେ ଏବେ ତୁମେ ଦମସ୍ତ୍ରୀ ଠାକୁ ।
କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ବନ ।

୨ । (ଅମୁକ) ସ୍ଥାନକୁ—2. To (such a place).

ହେଇଁଠାକୁ ଗଲେ ସେ ଜଣ ମହାଋଷି । କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ, ଅନ ।

ଠାକୁଠା—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଠାଆକୁ ଠାଆ (ଦେଖ)
Ṭhāku-ṭhā Ṭhā-āku ṭhā-ā (See)

ଠାକୁ ଠାକୁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୋକରେ ବା ମୃତ୍ୟୁ ଅବସ୍ଥାରେ
Ṭhāku ṭhāku hebā ପାଟିକୁ ଠାକୁ ଠାକୁ କରିବା, ପାଟିପାଟି ହେବା—To repeatedly open and shut the mouth in the throes of hunger or death.

ଠାକୁ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୋଜନ କରିବାକୁ ଯିବା—
Ṭhāku jibā To go to take one's meal.
(ଠାଆକୁ ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସପ୍ତମୀ ଦିନ ଏକବାର ଘର ବେଳକୁଡ଼େ ଠାକୁ ଯାଇଥିଲେ ।
ଫକୀରମୋହନ ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଠାକୁର—ଦେ. ବ. (ସ. ଠକ୍କୁର)—
Ṭhākura ୧ । ଦେବ; ମହାପ୍ରଭୁ—
ଠାକୁର 1. Deity; God; the Lord.
ଠାକୁର (ଠାକୁରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଠାକୁର ଠାକୁରଣୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଧାନରଙ୍କ । ଦଦସ୍ପର୍ଶ, ବଶୋପ୍ତଚରିତ୍ର. ଠ ଗୀତ ।

୨ । ଦେବ ପ୍ରତିମା—2. Idol; image of a Deity.

୩ । ପ୍ରଭୁ; ସାମିନ୍— 3. Lord; master,

୪ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ମାନ୍ୟମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. Respected person; His Holiness.
(ଯଥା—ଠାକୁର ପୂଜା ।)

୫ । ଗୁରୁ ବ୍ୟକ୍ତି—5. One's elder.

ଶ୍ରୀମସେନ ଠାକୁରଙ୍କ ଅଙ୍କ ଏ ଅଦେଶ । ସ୍ୱାଜାନାଥ. ବେଣୀସହାର ।

୬ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ—
6. An address used to Brāhmaṇas.

୭ । ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବଶୋପାଧ୍ୟବଶେଷ—
7 A family-title of Brāhmaṇas in Bengal.

୮ । କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ବଶୋପାଧ୍ୟବଶେଷ—
8, A family-title amongst Kshatriyas.

୯ । ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳରେ ଭଣ୍ଡାସ୍ୱମାନଙ୍କ ବଶୋପାଧ୍ୟବଶେଷ—9. A family-title of barbers in N. W. India.

୧୦ । ଗୁରୁଦେବ—10. Spiritual preceptor.

ସ୍ତାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ରାଜାମାନଙ୍କ ବଶୋପାଧ୍ୟ—
Family-title of Rajas in Singhbhum.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଚ	ଜ	ଋ,ୠ	ଞ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଛ
୨	ଛ	ଝ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟଂୟ	ଇଥ	ଙ୍କ	ଜ୍ଞ	ଚ

ଠାକୁର କୋଠି—ଦେ. ବ—ଠାକୁର ଘର (ଦେଖ)
Ṭhākura koṭhi Ṭhākura ghara (See)

ଠାକୁର ଘର—ଦେ. ବ—ଦେବାଳୟ; ବଅଙ୍କ ଘର; ଦେବମନ୍ଦିର—
Ṭhākura ghara A temple; shrine; a house where
ଠାକୁରବାଡ଼ି, ଠାକୁରଘର images of Deities are kept and
ଠାକୁରବାଡ଼ି, ଠାକୁରଦ୍ୱାରା worshipped.

ଠାକୁର ଦେବତା—ଦେ. ବ. (ଏକର୍ଥବୋଧକ ସହଚର ଶବ୍ଦ; ସ. ଠକ୍କୁର+ଦେବତା)—
Ṭhākura debatā
ଠାକୁର ଦେବତା ଦେବଦେବୀ; ବଅଁ ଦେବତା—
Deities (in general).

(ଯଥା—ଟିଲ୍ଲୀ ଏବେ ଅଙ୍କେ ଗା ପାଠ ପଢ଼ି ଆଉ ଅମ ଠାକୁର ଦେବତାଙ୍କୁ ମାନଲେ ନାହିଁ ।)

ଠାକୁର ପୂଜା—ଦେ. ବ. (ସ. ଠକ୍କୁର+ପୂଜା)—
Ṭhākura pūjā ୧ । ଦେବୋପାସନା—
ଠାକୁର ପୂଜା 1. Prayer and devotional rites.
ଠାକୁରସେବା ୨ । ପ୍ରତିମା ପୂଜା—2. Image-worship.

ଠାକୁର ବାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଠାକୁର ଘର (ଦେଖ)
Ṭhākura bārḍi Ṭhākura ghara (See)

ଠାକୁର ବାପା—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପିତାମହ—
Ṭhākura bāpā Paternal grandfather.
(ଠାକୁର ମା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଠାକୁରଦାଦା **ଦାଦା**

ଠାକୁର ରଜା—ଦେ. ବ—ପୁରୀର ରାଜା—
Ṭhākura rajā The name by which the Raja of Puri is generally styled.

[ଦ୍ର—ପୁରୀର ରାଜା ହନୁ ଜାତିର ଅଧିପତି ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କର ସେବାଏତ୍ ମାରଫତଦାର ବୋଲି ହନୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଠାକୁର ରଜା କହନ୍ତି ।]

ଠାକୁର ସେବା—ଦେ. ବ. (ସ. ଠକ୍କୁର+ସେବା)—
Ṭhākura sebā ଠାକୁର ପୂଜା (ଦେଖ)
ଠାକୁର ସେବା Ṭhākura pūjā (See)
ଠାକୁରସେବା

ଠାକୁରାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଠାକୁରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—
Ṭhākurāṇi ୧ । ଦେବୀ—1. Goddess.
ଠାକୁରାଣୀ, ଠାକରନ ଠାକୁର ଠକୁରାଣୀଙ୍କ ପଦାମ୍ବୁଜ ଧ୍ୟାନରତ ।
ଠକୁରାଇନ, ଠକୁରାନୀ ଜଦେସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଭଗୋସ୍ୱଚରଣ ଠ ଗୀତ ।
୨ । ରାଣୀ—2. Queen.

କାନ୍ତର ଦମନ ଜାଣି, ପଶୁଇନ୍ତ ଠାକୁରାଣୀ, ଜଶୁଛତ ଶ୍ରୀମୁଖ ବରଷ ।
ବସୁନାଥ, ବଚନସମାପୂର୍ଣ ।

୩ । ସ୍ୱାମିନୀ; ପ୍ରଭୁ ପତ୍ନୀ; ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—
3. Lady; mistress.
୪ । ଗୃହିଣୀ; ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—4. Mistress of the house.
୫ । ଗୁରୁପତ୍ନୀ—5. Spiritual preceptor's wife.
୬ । ସମ୍ବାଲକ୍ଷ୍ମୀ—6. The Goddess of fortune.
ବୋଲୁ ଠାକୁରାଣୀ ଉଷ ଛଳ ଉର୍ଣ ଅଯୋଧ୍ୟାବର ପେ ।
ଉଷ, ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।
୭ । ଦୁର୍ଗା; ଘାଙ୍ଗଡା—7. Goddess Durgā.
୮ । ବସୁମାତା; ବସୁଧା ଦେବୀ—
8. The Goddess of earth; earth personified.
୯ । ଗ୍ରାମ ଦେବତା—9. Village Goddess.
୧୦ । ଶୀତଳାଦେବୀ; ବସନ୍ତ ରୋଗ—
10. Small pox; the Goddess of small pox.
୧୧ । ଗୋବସନ୍ତ—11. Cattle-pox.
୧୨ । କେନ୍ଦୁଝର ରାଜ୍ୟର ପର୍ବତବିଶେଷ—11. Name of a mountain in Keonjhar State.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୩୦୦୩ ଫୁଟ୍ ।]

ଠାକୁରାଣୀ ଉଭାହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠାକୁରାଣୀ ଲାଗିବା (ଦେଖ)
Ṭhākurāṇi ubhāhebā Ṭhākurāṇi lāgibā (See).

ଠାକୁରାଣୀ ଓହ୍ଲା(ହ୍ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠାକୁରାଣୀ ଛଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Ṭhākurāṇi ohlā(hle)ibā Ṭhākurāṇi chhārḍibā (See).

ଠାକୁରାଣୀ ଗାଧୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଠାକୁରାଣୀ ମାଜଣା (ଦେଖ)
Ṭhākurāṇi gādhuā 1. Ṭhākurāṇi mājaṇā (See).
୨ । ରଜ ସଂକ୍ରାନ୍ତିର ପରବର୍ତ୍ତୀ ତୃତୀୟ ଦିବସ ପ୍ରାତଃରେ ଦେବୀ ବସୁମତୀଙ୍କୁ ସ୍ନାନ କରାଇ ପୂଜା କରିବାର ବିଧି—
2. The ceremonial bathing of the Earth-Goddess on the 3rd day of 'Raja saṁkrānti.

[ଦ୍ର—ରଜ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ସମୟରେ ବସୁମତୀ ରଜସ୍ୱଳା ହୋଇଥିବାରୁ ତୃତୀୟ ଦିନ ଶୁଦ୍ଧସ୍ନାନ କରି ପବିତ୍ର ହୁଅନ୍ତି ।]

ଠାକୁରାଣୀ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠାକୁରାଣୀ ଲାଗିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରୁ ଦେବତାଙ୍କର ଆବେଶ ଛଡ଼ାଯିବା—
Ṭhākurāṇi chhārḍibā
The disappearance of the spirit of the Goddess from a person possessed by a Goddess.

ଠାକୁରାଣୀ ଯାତ୍ରା—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଫାଲ୍ଗୁନ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱିତୀୟାଠାରୁ ଚୈତ୍ରମାସ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରାଯିବା ଉତ୍ସବ—
Ṭhākurāṇi jātrā
A festival begun on the 2nd day of the bright fortnight of Fāl-guna.

[ଦ୍ର—ଏହି ଉତ୍ସବସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଶୁଭଦିନ ଘୋଷାଯାଏ । ବିଶେଷତଃ ଚୈତ୍ର ମାସର ସବୁ ମଙ୍ଗଳବାରରେ ଭାଗ୍ୟ ଭାଇଣୀ ଆଦି ଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ ପଜା ଓ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦି ବଳି ଦିଆଯାଏ ।]

ଠାକୁରାଣୀ ମାଜଣା—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମ ଦେବତାଙ୍କୁ ବିଧିପୂର୍ବକ ସ୍ନାନ କରାଇବା—The ceremonial bathing of the village-Deity.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚାରଣ ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ହେଉନାହିଁ ସେଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚାରଣ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଠାକୁରାଣୀ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—କାଳସୀ ଲାଗିବା; ଦେବତା ଉଦ୍ଭ ହେବା; ନରଦେହରେ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କର ଆବେଶ ବା ଆବିର୍ଭାବ—

Ṭhākurāṇī lāgibā
ঠাকুরের ভর হওআ
A person being possessed with the spirit of a Goddess.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଠାକୁରାଣୀ ଲାଗନ୍ତି ତାଙ୍କୁ କାଳସୀ କହନ୍ତି । ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ଠାକୁରାଣୀ ଲାଗିବା ସମୟରେ ଥରଥର ହେଉଥାଏ ଓ ମୁଣ୍ଡ ଦୁଲୁଥାଏ, ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆଦେଶ ସାଧାରଣଙ୍କଠାରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରେ ଏବଂ ଅନେକ ଅଦ୍ଭୁତ କଥା କହିବାର ଓ କରିବାର ଶୁଣାଯାଏ ଓ ଦେଖାଯାଏ । କେତେକ ସମୟ ପରେ ତା ଦେହରୁ ଠାକୁରାଣୀ ଓହ୍ଲାଇ ଗଲାରୁ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପୁନର୍ବାର ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ବ୍ୟବହାର କରେ । ଗ୍ରାମରେ କୌଣସି ବିପଦ (ବସନ୍ତ,ଓଳାଉଠା) ହେଲେ ଲୋକେ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କୁ ମାନଣା କରି ବାଜା ଆଦି ବଜାଇଲେ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ସେବକକୁ ବା ଅନ୍ୟ କାହିଁକି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଠାକୁରାଣୀ ଲାଗନ୍ତି ଓ ସେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆଦେଶ (ହୁକୁମ) ଶୁଣାନ୍ତି, ଗ୍ରାମ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରନ୍ତି ଓ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଭୋଗ ଲଗାଯିବା ଛେନାପଣା ପିଅନ୍ତି । କାଳସୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ କହିବାକୁ 'ଅବତରିବା' ବୋଲାଯାଏ ।]

ଠାକେରା (ଇତ୍ୟାଦି)— ଦେ. ବିଣ—ଟାଙ୍ଗର—

Ṭhākerā (etc)
ଟେକୋ
Bald-headed.

ବ—ଠାକର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Ṭhākarā etc. (See).

ଠାଟ—ଦେ. ବ (ସ୍ଥା ଧାତୁ; ସଂ. ସ୍ଥିତି, ସ୍ଥାନ)—

Ṭhāṭa
ଠାନ
୧ । ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ; ଶରୀରର ଗଠନ; ଗଢ଼ଣ—1. Figure; the build or make of one's body.

୨ । ଦେହ; ଶରୀର—2. Body.

ଠା ଠା—ଦେ. ଅ—ଠାଆକୁ ଠାଆ (ଦେଖ)

Ṭhā ṭhā
Ṭhā-āku ṭhā-ā (See)

ଠା ଠାଏ—ଦେ. କି. ବିଣ—ଠାଆ ଠାଆକେ (ଦେଖ)

Ṭhā ṭhāe
Ṭhā-ā ṭhā-āke (See).
(ଠାଏଠାଏ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠାଠାକେ —ଦେ. କି. ବିଣ—ଠାଆକୁ ଠାଆ (ଦେଖ)

Ṭhāṭhāke
Ṭhā-āku ṭhā-ā (See)
(ଠାଆଠାଆକେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠାଠିକ—ଦେ. ବିଣ—ଅତି ସୁନ୍ଦର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—

Ṭhā-ṭhika
Very graceful.

ଠାଠିକ ଯେଉଁ ଅମ୍ବୁଜରୁ କି ଗତେ ଥବୁା କି ବହାଇବାରେ ।
ଉତ୍ତ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

ଠାଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. ସ୍ଥା ଧାତୁ ; ଭୁଲ ହି. ଠାଢ଼)—

Ṭhāḍ
ଦଣ୍ଡାୟମାନ—Standing; erect.

ଠାଡ଼ ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ଭୁଲ. ହି. ଠାଢ଼ ହୋନା—

Ṭhāḍ hebā
ଠିଆ ହେବା; ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବା—To stand up; to stand erect.

ଠାଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ଥାନ; ସ୍ଥା. ଠାଣ)—ପ୍ରହରୀର ସ୍ଥାନ—

Ṭhāṇā
The post of a sentinal.

ଠାଣି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ଥାନ)—୧ । ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ—

Ṭhāṇi
ଢଙ୍ଗ; ଠମକ
1. Pose of the body.
ଲେଖାରେ ଦେଲେଭ ଲେଖାମାନଙ୍କରେ ଲେଖାରେ ନୋହୁ ସେ ଠାଣି ।
ଠାଣି; ଠମକ
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଆକୃତି—2. Figure; form.
ମଣ୍ଡ୍ୟେ କି ସମ୍ଭବେ କେବେ ସେ ଅଭୁତ ଲକ୍ଷଣ୍ୟ ଠାଣି ।
ପ୍ରଧାନାଥ. ନଦୀକେଶ୍ୱର ।

୩ । କଥାର ଉଙ୍ଗି—3. Mode of speech.

୪ । ଗତି; ଢଙ୍ଗ; ଉଙ୍ଗି—4. Mode; manner.
ତରୁଣୀ ଯୋ ବାଣୀ ମୃଦୁ ମୃଦୁ ଠାଣି ଶୁଣିଥିବ ପୂଣି ଯାଦ୍ୱା କାନ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୫ । ସ୍ଥିରତା; ଧୈର୍ଯ୍ୟ—5. Patience.
ମାର ରଖିଛ ଧର ଶାଣି, ତାର ତ ତରତ ଅଛୁ ପତ୍ର ଜାଣି,
ସାରତ୍ର ପେନସିବ ଗଣି, କାର ସେ ରଙ୍ଗେ ଠାଣି ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଠାଣି ମାଣି—ଦେ. ବି. (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ସହଚର)—ଠାଣି (ଦେଖ)

Ṭhāṇi māṇi
ଢଙ୍ଗଢାଙ୍ଗ
Ṭhāṇi (See)
ଠମକ ଠକମ

ଠାଣେଦାର—ଦେ. ବି. (ହି. ଥାନେଦାରରୁ ଅନୁକୃତ) —

Ṭhāṇedāra
ଥାନାଦାର
୧ । ଥାନାଦାର; ଥାନାର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଅଫିସର୍—1. The officer in charge of a police-station.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (figurative) A mighty or powerful person.

ଦେ. ବିଣ—ପରାକ୍ରମଶାଳୀ—Mighty; powerful.
ଠାଣେଦାର ଉଶରଣ ଯୋ ବଳ ନେବ ପ୍ରାଣ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଠା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଶ୍ରୟ ଦେବା; ସ୍ଥାନ ଦେବା—

Ṭhā debā
To give shelter.

ଠାନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.(ସଂ.ସ୍ଥାନ; ସ୍ଥା.ଠାଣ; ଭୁଲ. ହି.ଠାନ୍)-

Ṭhān
୧ । ଠା; ସ୍ଥାନ—1. Place.

୨ । ଆଧାର—2. Receptacle.

ଠାନ୍ ଠାନ୍— ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଣ —ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ—

Ṭhān ṭhān
In some places.

ଠାନ୍‌ଲେ—ଗ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତିଷ୍ଠାଣା) (୫ମୀ ବିଭକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ଠାରୁ—

Ṭhānle
From.

ଠାନୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) (୫ମୀ ବିଭକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟୟ)ଅ—ଠାରୁ—

Ṭhānu
From.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ଞ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଠାଉରି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. ପୁଂ—ଠାପୁଆ (ଦେଖ)
Ṭhāparā Ṭhāpuā (See)
(ଠାଉରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଠାପୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଧାତୁ, ଣିତ; ସ୍ତ୍ରୀପି ଧାତୁ) —
Ṭhāpuā ୧ । ମନ୍ଥର—1. Dilatory; slow; sluggish.
ସୁସ୍ତ ୨ । କର୍ମକୋଡ଼ି; ଅଳସୁଆ; ଶ୍ରମବିମୁଖ—
(ଠାପେଇ; ଠାପୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Idle; lazy.

କେହି ବା ଠାପୁଆ ଜଣେ ଧର୍ମ୍ମିକ ଧରି
ଘରଠାରୁ ସଦା ଅର୍ଥଶୋଷଣ ପ୍ରସ୍ତାବୀ । ପ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୩ । ଯେଉଁ ଲୋକ ବାହାନା କରି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବା ପରିଶ୍ରମରୁ ଅବ୍ୟାହତି ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ; ଛଡ଼ାଗଲା—
3. One who puts off work on various lame excuses (e.g. feigning inability or disease).

ଠାପୁର ଠାପୁର——ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଘୋଡ଼ାଟାପୁ ମାଟିରେ
Ṭhāpur ṭhāpur ବାଜିଲେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ—
Thudding sound caused by the horse's hoofs striking the earth.

ଠାପେ(ପୋ)ଇବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବାହାନା କରିବା; ଛଡ଼ା ଗାଳିବା—
Ṭhāpe(po)ibā 1. To feign; to plead excuses for being exempted from work.
୨ । ଖୋଟେଇ ଖୋଟେଇ ଚଲିବା—2. To limp.

ଠାବ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ଥାନ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଠାଣ; ଠାଁ; ସଂ. ସ୍ଥାପନ) —
Ṭhāba ୧ । ସ୍ଥାନ; ଜାଗା—1. Place; space; room.
ଠାଈ; ଠିକାନା ତୁଙ୍କେ ମୁଁ ମହାଭଡ କଲି, ବସିବା ଠାବେ ଦା ଲଉଲି ।
ଠାଁବ ଭୂପତି. ସ୍ତ୍ରୀମଦ୍ଭାମୁତ ।
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବାସସ୍ଥାନ; ଠିକଣା—
2. Dewelling place; address or whereabouts of a person.
(ଯଥା—ଏ ବରଷ ଖୋଜ ଖୋଜ କରୁଦେଖୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଠାବ ମିଳିଲା ନାହିଁ ।)
୩ । ଠିକଣା; ନିଶ୍ଚିତ ଖବର; ପତ୍ର; ସନ୍ଧାନ—
3. Certain news; trace; clue.
(ଯଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କର ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାର କୌଣସି ଠାବ ପାଇଛି ନାହିଁ ।)
୪ । ଆଶ୍ରୟ—4. Shelter.
୫ । ପାତ୍ର; ଆଧାର—5. Pot; receptacle.

ଠାବ ଅଣ ବୋଲ ସ୍ୱପ୍ନେ ଧାଇଲି କହିଲେ
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଭାଣ୍ଡରେ ମୁତ୍ରଗୁଳା ଥଣି ଦେଲେ । ପ୍ରାଚୀ. ବଳଭଦ୍ର ।

ଠାବ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ବିଷୟ ବା ଖବର ସ୍ଥିର କରି ବୁଝିବା; ଠିକାନା କରା ଠିକଣା କରିବା—

ଠାଁବ କରନା 1. To find out the clue to something after inquiry; : to ascertain an unknown matter.

ବୁଦ୍ଧ ବୃଷ୍ୟମୂକେ ଖୋଜ ନ ପାଇ
ଦବରକେ ସେ ଠାବ କଲେ ସଦ୍ଧି । ଭକ୍ତ. କୈବେଲ୍ୟଶବଲାସ ।

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପତ୍ର ବା ଠିକଣା ଅନୁସନ୍ଧାନ ଦ୍ୱାରା ଜାଣିବା—2. To ascertain the address or whereabouts of a person.
(ଯଥା—ହନୁମାନ ସୀତାଙ୍କୁ ଠାବ କରିବାକୁ ଲଙ୍କାକୁ ଗଲା ।)
୩ । ରହିବା; ଅବସ୍ଥାନ କରିବା—3. To stay.

ମନେ ଭଲ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସେନ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ
ଏ ମେଘର ମଧ୍ୟେ ବି ଜରୁଛନ୍ତି ଠାବ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।

ଠାବକୁ— ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ)—
Ṭhāba-ku ଠାକୁ; ନିକଟକୁ ; ପାଖକୁ—To; near.
(ଯଥା—ନାରଦ ଗଲେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଠାବକୁ ।)

ଠାବ ଠାବକେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ; କେତେ ସ୍ଥାନରେ—
Ṭhāba ṭhāba-ke At some places.

ଠାବ ଠାବକେ ଦେଖ ଶ୍ୟାମ ଅତିବ
ସପ୍ତଚ୍ଛଦ ପୁଷ୍ପନେ ଶବଳ ଛବି । ପ୍ରଧାନାଥ, ଚୁଲଙ୍ଗୀ ସ୍ତବକ ।

ଠାବ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଶ୍ରୟ ବା ସ୍ଥାନ ଦେବା—
Ṭhāba debā To give shelter.
(ଯଥା—ମୋ କଥାଟା ଏପରି ଉଲ୍ଲୁଛ ଯେ ମତେ ପୃଥିବୀ ଠାବ ଦେଉ ନାହିଁ ।)

ଠାବର—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—ଠାବରେ—
Ṭhāba-ra Ṭhābare (See)

ବର୍ତ୍ତମାନ ରୂପ ଭବିଷ୍ୟତର ଶୋଭା ସାର
ବୋଲବାର ସମ୍ଭବଇ ଏହାଙ୍କ ଠାବର । ଭକ୍ତ. କୈବେଲ୍ୟଶବଲାସ ।

ଠାବରୁ— ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—ଠାରୁ—
Ṭhāba-ru From.

କଥୁ ଅଧିକ ଶାସ୍ତ୍ର ଠାବରୁ
ବୋଧ ଭାଲୁ ବାଣୀ ଏହି ବ୍ୟାସରୁ । ଭକ୍ତ, କୈବେଲ୍ୟଶବଲାସ ।

ଠାବରେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—୧ । ନିକଟରେ; ପାଖରେ—
Ṭhābare 1. Near.
୨ । ଠାରେ—2. At; in; with.

ଶ୍ରମ ସାହା ଠାବରେ କର ଥାଏ ଲୋଧ ।
କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ, ଉଦ୍ୟୋଗ ।

ଠାବେ ଠାବେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ—
Ṭhābe ṭhābe At some places.
ଠାଈ ଠାଈ ଠାବେ ଠାବେ ଉଠେ ସ୍ୱେତ-ଶିଳାସ୍ତମ୍ଭ ପ୍ରାସ୍ତେ ବୁମ୍ଫାର ।
ଜଗହ ଜଗହ ପ୍ରଧାନାଥ, ଉଷା ।

ଠାମ—ଦେ. ବ—ଗଢ଼ଣ; ଗଠନ—
Ṭhāma Formation; make; figure; build.
ଠାମ (ଯଥା—ସୁଠାମ ।)
ଠାମ

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମରେ ଯୁକ୍ତ ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବୋଲିସେ ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଇରେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନର ବନାସ୍ତ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଇକାରୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଜାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ସୋଇବେ; 'ବୁଆ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଠାସ୍ୱୀ—ବେ. ବ୍ରା. ପୁଂ.—ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ବଧବା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ 'ଦୁଆଅ' ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ବବାହ କରେ—The husband of a remarried Śūdra widow.

[ଦ୍ର—ଠାସ୍ୱୀ । ଠାସ୍ୱୀଣୀଙ୍କ ଔରସ ପୁତ୍ରକୁ ଗଳମନ ଠାସ୍ୱୀ ଓ କନ୍ୟାକୁ ଗଳମନ ଠାସ୍ୱୀଣୀ ବୋଲିଯାଏ ।]

ଠାସ୍ୱୀଣୀ—ବେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ୧ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବବାହରେ ଶୂଦ୍ର ବଧବା—1. A remarried Śūdra widow.

୨ ସ୍ୱାମୀଦ୍ୱାରା ପରିତ୍ୟକ୍ତା ବା ବଧବା ଯେଉଁ ଶୂଦ୍ରାଣୀ ଦୁଆଅ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଏକାଧିକ ପତି ଗ୍ରହଣ କରେ—2. A Śūdra widow who takes successive husbands.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବଧବା ଶୂଦ୍ରାଣୀ ଯଥାକ୍ରମେ ଏକାଧିକ ପତିଙ୍କୁ 'ଦୁଆଅ' ହୁଏ ତାକୁ 'ଉଜ ଠାସ୍ୱୀଣୀ' ବୋଲିଯାଏ ।]

ଠାସ୍ୟେ—ବେ. ଅ.—୧ । ଠାରେ; ନିକଟରେ—1. At; near.

ଠେଁ ଅମ୍ଭ ମୁଦ୍ଧ ଗଡି ଦେଶି ଦାନ ଦେବ, ଜଣାଅ ଘୋଳାଙ୍କ ଠାସ୍ୟେ ।
ସଂ ପ୍ରାତା. ରତ୍ନସମ୍ଭବ ।

୨ ଏକ ସ୍ଥାନରେ—2. In one place.

ଅମ୍ଭ ଘାରରେ ଅବ ଠାସ୍ୟେ, କାହିଁକି ନ ଦଇବ ପାସ୍ୟେ ।
ପ୍ରାତୀ. ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତାମ୍ବୁଧ୍ୟ ।

୩ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ—3. At a certain place.

ଠାର୍ ଠୁର୍—ବେ. ବ. (ସ୍କୃ. ସ୍ତୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ)—ନେତ୍ର ଓ ହସ୍ତାଦି ଦ୍ୱାରା ସଙ୍କେତଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ମନୋଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—Mutual exchange of view by dumb signs and glances.

ଠାରଠୁର କଥା ଦୋଇଣ ସରସରେ । ଭୂଖଣ୍ଡିଦ. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

ଠାର୍ ଠୁର୍ ଊଣେଇଶ୍ ବିଶ୍—ବେ.—ଉପସ୍ଥିତ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବୋଧ୍ୟ ସଙ୍କେତ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—Exchange of thought between two persons, which is not understood by a third person present there.

ଠାର—ବେ. ବ.—(ସ୍କୃ. ସ୍ତୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା; ଆଖି ପତାଦ୍ୱାରା ଆଖିକୁ ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବାର ଭଙ୍ଗୀ)—୧ । ଉପସ୍ଥିତ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବୋଧ୍ୟ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ନିମନ୍ତେ କରିବା ଚକ୍ଷୁ ଓ ଅଙ୍ଗାଦିଦ୍ୱାରା ସଙ୍କେତ—1. Gesture; signal; dumb signs through which two persons exchange thought with each other without third persons knowing the meaning; dactylology: manual conversation.

[ଦ୍ର—ମୁହଁରେ କଥା ନ କହି ହସ୍ତ ହଲ୍ଲାଇ ଓ ହାତଦ୍ୱାରା ଓ ଅଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ବଧିର ଓ ମୂକମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କଥକ ନିଜ ମନର ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ଠାର ବୋଲାଯାଏ । ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଏହି ଠାର ସାହାଯ୍ୟରେ ବଧିର ଓ ମୂକମାନଙ୍କୁ ଅଭୁତରୂପେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ନିମନ୍ତେ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ଠାରଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ଠାର ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ଯଥା—(୧) ଅଙ୍ଗୁଠିମାନଙ୍କର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅବସ୍ଥାନ-ଭଙ୍ଗି ଓ ଗଣନାଦ୍ୱାରା ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅକ୍ଷର ଓ ଅଙ୍କ ପ୍ରକାଶ କରାଯିବା (Dactylology or manual alphabet system) ଯଥା—ଏକ ଅଙ୍ଗୁଠି ଉଠାଇଲେ ସଂଖ୍ୟା, ଦୁଇ ଅଙ୍ଗୁଠି ଉଠାଇଲେ ସଂଖ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକହାତିଆ ଠାର ଓ ଦୁଇହାତିଆ ଠାର ଏପରି ଦୁଇ ପ୍ରକାର । (୨) ଅଙ୍ଗୁଠି ଓ ହାତ ଆଦି ଗଣନାଦ୍ୱାରା ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ବସ୍ତୁ ବା ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରାଯିବା (Manual signs; motion; action or gesture by which the speaker conveys his meaning) । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ଶାଶୁଘରକୁ ଆସିଥିବା ନବବଧୂମାନେ ଶାଶୁଘରେ ସମ୍ମାନାର୍ହ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ (ଯଥା—ଶାଶୁ, ନଣନ, ବଡ଼ ଯାଆଙ୍କୁ) ପାଟି ଫିଟାଇ କଥା ନ କହି 'ଚୁଁ ଚୁଁ' ଓ 'ଠାର' ଦ୍ୱାରା ମନୋଗତ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରଥା କେତେକ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପରିବାରରେ ଚଳି ଆସୁଛି । କନ୍ୟାମାନେ ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ପିତୃଗୃହରେ ଏହା ପ୍ରବୀଣା ମାନଙ୍କଠାରୁ ସାଙ୍ଗମାନେ ଶିକ୍ଷାକର ଥାଆନ୍ତି ।

ନାଟ୍ୟମାନେ ମୁହଁରେ ବୋଲିବା ସଂଗୀତର ମର୍ମକୁ ଯାହାକା ବା ହସ୍ତକ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ହସ୍ତଗଣନ ଓ ମୁଖଭଙ୍ଗୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି, ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ଠାର ।

ଆମ୍ଭ ଦେଶରେ ପିଲାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ 'ଅହଠାର' ଏହି ଶ୍ରେଣୀର । ତାହାର 'ସାଙ୍କପଦ' ଏହି :—

"ଅହ୍ନ, କଲଶ, ଚକ୍ର, ଝଙ୍କାର, ଢଲସ୍ୱ (ଢାଲ), ପବନ; ସବ, ଶଶି ପରମାଣ; ଆଙ୍ଗୁଠି ଝେଙ୍କି ଅକ୍ଷର ଦେଖାଇବ ଜାଣ, ଫୁଲ୍ଲରା ମାରଣ ମାତ୍ରା କରିବ ବଖାଣ ।"

ଅ ଆ ଇ ଈ ଉ ଊ ଏ ଐ ଓ ଔ =
୨ ୩ ୪ ୫ ୬ ୭ ୮ ୯ ୧୦

ହାତକୁ (ଅହ୍ନ) ସର୍ପାକୃତି କରି ତା ପରେ ଯେତୋଟି ଅଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇବ ସେହି ସଂଖ୍ୟକ ସ୍ୱର ବୁଝାଯିବ । ଯଥା—ଏକ ଅଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇଲେ ଅ, ୨ ଅଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇଲେ—ଆ, ଇତ୍ୟାଦି

କ ବର୍ଗ=କଲଶ, ଚ ବର୍ଗ=ଚନ୍ଦ୍ର, ଟ ବର୍ଗ=ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କାର, ତ ବର୍ଗ=ତାଳ, ପ ବର୍ଗ=ପବନ (ହାତ ଦ୍ୱାରା ବୁଝିବା) ସରଳବ=ସବଧାନ, ଷସହ=ଚନ୍ଦ୍ର; ଅଙ୍ଗୁଠିର ସଂଖ୍ୟା ଦ୍ୱାରା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ଌ	ଟ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଞ	ଜ	ଶ,ଷ	ଳ୍ଳ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଏ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଉ	ଽ

ବର୍ଣ୍ଣର ସେହ୍ନ ଫଳ୍ୟକ ବର୍ଣ୍ଣ ବୁଝାଯିବ । ଫୁଟ୍‌କ ମାରଲେ ଅକ୍ଷରରେ ମାତ୍ରା ବଆଯିବାର ବୁଝାଯିବ ;]

୨ । ଚତୁସ୍ପ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବୋଧ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ଞାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ—

2. Cipher-language.

ଶେଷ କାନିମାର ମାର ବଶେ ପଦ୍ମୋଧରଥର କାଂଶେ ପ୍ରକାଶୁଁ ସେ ଠାର ଠାର ଦେ ।
ରତ୍ନ ପ୍ରେମସ୍ୱାଦାଦ୍ୟ ।

'[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବୋଧ କଥା ବା ଲେଖାଦ୍ୱାର୍ ୨ଟଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ଞାବ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ କରବାକୁ cipher ଠାର ବୋଲ୍ଲସାଏ । ଦୂରଦେଶସ୍ଥ ଗ୍ରଳକର୍ମଗ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ୱାର୍ ଗୋପନୀସ୍ୱ ଚିଠି ଓ ତାର ଖବର ପ୍ରେରିତ ହୁଏ । ଉକ୍ତ ଠାରର ସ୍ୱାଙ୍କ (key) ନ ଜାଣିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଏଥିରୁ କିଛି ମାନ୍ର ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ ।

ଅମ୍ଭ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରକାର 'ଠାର' ଅଛି ।

ଶଶିଠାର—ଏଥିର ସାଙ୍କ: ଅ=କ, ଖ=ଗ, ଘ=ଙ, ଚ=ଛ, ଛ=ଠ, ଜ=ଡ଼, ଝ=ଢ଼, ଞ=ଣ, ଟ=ଥ, ଠ=ଫ, ଦ=ଚ, ଧ=ଭ, ନ=ମ, ର ଓ ଲ୍ଲ=ସ, ଢ଼=କ୍ଷ ।

ଏଥିର ଉଦାହରଣ ଯଥା—'ମୁଁ ଆଜ ଘରକୁ ଯିବି' ଏହି ବାକ୍ୟ ଶଶିଠାରରେ='ନ୍ୟ କାଢ଼ି ଙ ସଉ ଉଦ' ହେବ ।

ଶେଲେଷା ବା ଶ୍ଳେଷ ଠାର—ଏଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୂଳ ଅକ୍ଷରଟି ଉଚ୍ଚାରଣ ହୋଇ ତହିଁରେ ଉକ୍ତ ଅକ୍ଷରର ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ 'ଶଲସ' ଶବ୍ଦ ଲାଗେ । ଯଥା—ମୁଁ=ମ ଶୁଭ୍ରସ୍ୱ, ଆଜ=ଅ ଶାଲାସ୍ୟ ଜ ଶିଳସି, ଘରକୁ=ଘ ଶଲସ ର ଶଲସ କ ଶୁଭ୍ରସ୍ୱ, ବେଗ ହୋଇ=ବ ଶେଲେସେ ଗ ଶଲସ ହ ଶୋଲୋସୋ ଅ ଶିଲସି, ଯିବି=ଯ ଶିଲସି ବ ଶିଲସି ।

ଫୁଲ୍ଲ ଠାର—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅକ୍ଷର ପରେ 'ଫୁଲ୍ଲ' ପଦ ଯୋଗ ହୁଏ । ମଁ ଯାଉଛି ଏହାକୁ କହିବାକୁ ହେଲେ ମୁଁ ଫୁଲ ଯା ଫୁଲ ଉ ଫୁଲ ଛି ଫୁଲ ।

ପ୍ପ ଠାର—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅକ୍ଷର ପରେ ପ୍ପ ଯୋଗ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷରରେ ପ୍ପ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଯଥା—'ମୁଁ ଖାଇବି' ଏହା କହିବାକୁ ହେଲେ ମୁଁ ପ୍ପୁ ଖା ପ୍ପା ଇ ପ୍ପି ବି ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଠାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦକୁ ଓଲଟା କରି କୁହାଯାଏ । ଯଥା—ଯାନ ଖଣ୍ଡେ ବଅ=ନଯା ଣ୍ଡେଖ ଅବ !

ଆଉ ଏକପ୍ରକାର ଠାର ଅଛି, ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ସୂତ୍ର ଏପରି ଥାଏ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ଥିରୀକୃତ ୨।୩।୪ ବା ଉତ୍ତୋତ୍ତ୍ୱକସଂଖ୍ୟକ 'ନିରର୍ଥକ ଶବ୍ଦ' କହିବ କହିସାଇ ଲେଖାଯାଏ । ଲେଖକର ମନୋଭାବ ଜାଣିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମ ଶବ୍ଦକୁ ଗଣି ସେହିଠାରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ୨ୟ ଶବ୍ଦ ଓ ସେଠାରୁ ପୁଣି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ଛାଡ଼ିଦେଇ ୩ୟ ଶବ୍ଦ ପଢ଼ିବାକୁ ହୁଏ । ମୁଁ କାଲି ଘରକୁ ଯାଇକ ନେଇ ଗଡ଼ରେ ପଦ୍ମହ୍ରଦ । ଏହି ବାକ୍ୟଟି ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ—

୧ ୨ ୩ ୧ ୨ ୩

ମୁଁ ଏଠାରେ ଭଲ ଅଛି । କାଲି ମତେ ଜର କଲା ।

୧ ୨ ୩ ୧ ୨ ୩

ଯାଇକ ଉତ୍ତମ ଜଣ ପଣ୍ଡା ନେଇ ଜମ୍ପି ଗୃହ କଲେ ।

୧ ୨ ୩

ଗଡ଼ରେ ବରଷକ ପରେ ମୁଁ ପଦ୍ମହ୍ରଦ ।

ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ମଧ୍ୟ ଅନୁଲିପି, ବହୁଲିପି, ଆଦ୍ୟକ୍ଷରିପି, ମଧ୍ୟକ୍ଷରିପି ଯୁକ୍ତ ଠାର ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାଡ଼ି ବା ପଦର ଆଦ୍ୟ, ମଧ୍ୟ ବା ଶେଷ ଅକ୍ଷରକୁ ସୁମ୍ଭାକାର କର ପଢ଼ିଲେ କଥାକର ମନୋଭାବ ବୁଝାସାଏ ।

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାଡ଼ିରେ ଥିବା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଦତ୍ତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଆଦ୍ୟ, ମଧ୍ୟ ବା ଶେଷ ଅକ୍ଷରକୁ ସୁମ୍ଭାକାରରେ ପଢ଼ିଲେ ଅର୍ଥ ଜଣାଯାଏ ।

ଆଜ୍ଞ କାଲିର କୁପ୍ତ ଲେଖ (short hand) ମଧ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ଠାର]

୩ । ଆଖିଠାର; ଆଖିର ଭଙ୍ଗୀଦ୍ୱାର୍ କରସିବା ଇଙ୍ଗିତ ବା ମନୋଭାବର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି—3. Signals made by various movements and glances of the eye.

ଠାର ନେତ୍ରାନ୍ତ ମନ ମୋହନ ପାଶୀ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦେ. (ସପ୍ତମ୍ୟ ଅ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—୧ । (ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ) ଠାରେ—1. In; at.

କରନ୍ତୁ ସ୍ୱର୍ଗ ଅଗ୍ନର
ମଙ୍ଗଳ ଭେଳ ସଦ୍ଦାଚାର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ) ଠାରୁ—2. From.

ଏ ଜଗତ ଭ୍ରାନ୍ତସାର
ମୋ ତିଷା ପୂରେ ଜାଳଠାର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦେ. ଅ.—(ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ)—(ଅମୁକ) ସ୍ଥାନର—Of such or such a place.

(ଯଥା—ଏ କେଉଁଠାର ଲୋକ ।)

ଠାରିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ସ୍ଥ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ)—୧ । ନେତ୍ର, ବକ୍ତ୍ର ଓ ହସ୍ତାଦିର ଭଙ୍ଗୀଦ୍ୱାର୍ ସଙ୍କେତ ବା ଇଙ୍ଗିତ କରିବା—1.To convey one's meaning to another by signs, winks or gestures; to signal.

ଠାର ଦେଲେ ନେତ୍ରାନ୍ତଳେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋଦ୍ଭବକ୍ଷ ଠ. ଗୀତ ।

୨ । କୌଣସି ବିଷୟର ସ୍ମରିପ୍ତ ସାରକ-ଲେଖ କାଗଜ ଉପରେ ଟିପି ରଖିବା (ବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ)—

2. To jot down short notes in shorthand.

ଠାରୁ—ଦେ. ଅ. (ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ)—୧ । ରୁ—1. From.

ଥେକେ, ହଇତେ ୨ । (ଅମୁକ) ସ୍ଥାନରୁ—2. From (a place).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଣ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲୂଣ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ସେ ୩ । (ଅମୁକ) ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରୁ—
3. From (some person).
୪ । (ଅମୁକ) ଅପେକ୍ଷା—4. Than
୫ । (ଅମୁକ) ସମୟରୁ ଆରମ୍ଭ କରି —
5. Since; beginning from (such a time).

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଚଣ୍ଡା; ଝାଙ୍ଗର୍—Bald.

ଠାରୁମୁଁଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ପୁଂ—ଚଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡିଆ; ଝାଙ୍ଗର୍—Bald-headed.
Thāru-muñrdā
(ଠାରୁମୁଁଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଠାରୁମୁଁଡ଼ା ଟେଂକେ ଭେଲ୍ । ଶିଶୁ ପରବାସ ।

ଠାରେ—ଦେ. ଅ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ,—୧ । (ଅଧିକରଣ ବା
Thāre ୭ମୀ ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନ) ରେ; ନିକଟରେ—
ତେ, ଠେଁ, ଠେୟଁ 1. At; near.

ସେ ସେ କଥା କହ ଅନ୍ତଃଠାରେ । ଗ୍ରାତୀ. ନଚୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।
୨ । ବେଁ; ସତ୍ତ୍ୱେ; (ଅମୁକକଥା) ଘଟିଥାଇ ସ୍ତ୍ୱେ—
2. In spite of.
ସାହା ହୋଇ କୃଷ୍ଣର ଭୁଲରେ ତୁମ୍ଭେ ମୋର
ଥିବାଠାରେ ଦାସୀ ହୋଇଲ ମୁଁ ତାଙ୍କର । କୃଷ୍ଣଜି୍ଦ. ମହାଭାରତ ବନ ।
୩ । (ଅମୁକ ବିଷୟ ଘଟିବା) ଅବସ୍ଥାରେ—3. Under the circumstances of.
ଏରୂପେ ହେଇଠାରେ ତୁମ୍ଭ ତାଙ୍କ ସେନା
ଯୁଦ୍ଧକଲେ ଉଭୟ ହୋଇ ସ୍ୱେଷ୍ଟମନା । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ।
୪ । (ଅମୁକ) ସ୍ଥାନରେ—4. In a place; at a place.
ଏରୂପେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦେହରୁ ତ୍ରୁଟିହତ୍ୟା,
ଗୃହଠାରେ ରଖିଲେ ତ୍ରାହ୍ମଣେକ ପିତା । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।
୫ । (ଅମୁକ ସ୍ତ୍ରୀର) ଆଡ଼େ; ଗର୍ଭରେ (ଜାତ)—
5. In the womb of; (born) from such or such a woman.
ପଞ୍ଚପୁତ୍ର ତାର.ଠାରେ
ହୋଇଲେ ଅତି ମନୋହରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ବ୍ରହ୍ମବତ ।

ଠାସକୁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା—
Thāsaku māribā 1. To depend on another.
୨ । ଅନୁମାନ କରିବା; ଅନାଜ କରିବା; ଠାହରିବା—
2. To guess; to conjecture.
(ଯଥା—୧ । ବୁଢ଼ା ବାଡ଼ ଧରି ଅନ୍ଧାର ବାଟରେ ଠାସକୁ ମାରି ଚାଲୁଛି —୨ । ଠାସକୁ ମାରି ମୁଁ ଏ ଛତା ଲେଖାକୁ ପଢ଼ିଗଲି ।)
୩ । ଜାଣିବା, ଅଣ୍ଡାଳିବା—3. To feel in the dark.

ଠାସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ସ୍ତାସ୍ନ=ଦୃଢ଼ ସନ୍ନିବେଶିତ;)—୧ । କୌଣସି
Thāsibā ପଦାର୍ଥକୁ କୌଣସି ସାନ ବା ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ପୂରାଇ ଠାସା, ଠାଁସା ଭିତରକୁ ଖୁନ୍ଦିବା; ଠେସିବା—1 To stuff in or
ଠାସନା ଠୁସନା press a thing into a narrow space;
ଠାସା(ସେ)ଇବା } —ଜିନ୍ତରୂପ to ram down something into a narrow tube or space; to cram down with force.
ଠାସେଇବା }

(ଯଥା—ବାଣୁଆ ବନ୍ଧକର ନଳରେ ବାରୁଦକୁ ଠାସୁଛି ।)
୨ । ଠସା ବା ଛାଞ୍ଚରେ ସୁନା ରୁପାଆଦିର ପାତ୍ରିଆ ରଖି ପାତ୍ରିଆ ଉପରେ ମାଡ଼ ଦେବା—2. To beat a thin metal-plate over a mould or a die.
୩ । ଜୋରରେ ଠେଲିବା—
3. To push with force.
୪ । (ଅଶ୍ଳୀଳ) ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମୈଥୁନ କରିବା—
4. (indecent) To cohabit a woman.

ଠାସୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—କୌଣସି ବିଷୟ ନ ଜାଣି ଆନାଜରେ ସେ
Thāsuā ବିଷୟ କହିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—Habituated to saying
ଠାସେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ things by guess or without
ଠାସୋଇ } personal knowledge.

ଠି—ଦେ. ଅ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ୭ମୀ ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ)—
Thi ଠାରେ; ଠାଇଁ; ଠେଇଁ;—In; at.
ଠାଇଁ, (ଯଥା—ସେଠି ବସିଲେ ଖାଇବାକୁ ମିଳିବ ନାହିଁ ।)
ମେ ପ୍ରା.ଦେ. (ମେଦମାସୁର) (କ୍ରିୟା ପ୍ରତ୍ୟୟ)—(ମୁଁ) ଛୁ; ଅଛୁ—
[ଯଥା— ଖାଉଠି=ମୁଁ ଖାଉଛି]
ଗ୍ରାଦେ. (ଜାଶପୁର) ପ୍ରତ୍ୟୟ—ଲୁ—To.
(ଯଥା—ଜାଠି=ଜାଲୁ ।)
(ଠି, ଠାଇଁ, ଠେଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ଥିତ ବା ସ୍ଥିତି)—୧ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ଟେକ—
Thia 1. Prestige.
ଠେକନା ୨ । ଛିଡ଼ା; ଅବଲମ୍ବନ; ଆଶ୍ରା; କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଟେକ
ଟେକ, ଠେକା ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଉହାଁରେ ଲଗାଯିବା ଖୁଣ୍ଟି ଆଦି—
2. Prop; support.
୩ । ମନୁଷ୍ୟ ଚାଲିବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ଯଷ୍ଟିକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥାଏ—3. Walking stick.
୪ । ଯଷ୍ଟି ଆଦିର ମୂଳଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ଆଘାତ; ଉଦ୍ଦ;ଗୋବ—
4. A push by the butt-end of a stick.

ଠିଆ ମାରିବା —ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ଧାର ରାତ୍ରିରେ ବା ଅଜ୍ଞାତଗଭୀରତା ଜଳରେ
Thia māriba ବା ଖସଡ଼ା ବାଟରେ ଚାଲିବା ନିମନ୍ତେ ଯଷ୍ଟିକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା—To feel one's way with the help of a stick while walking in the dark or wading in water of unknown depth or in a slippery place.
୨ । ଯଷ୍ଟି ଆଦିର ମୂଳଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା; ଉଦ୍ଦ ମାରିବା—2. To give a push with the butt-end of a stick; to ram.

ଠିଆ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଖଡ଼=ଭୂଣାଦିର ନାଡ଼ି ବା ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ଷ୍ଟ୍ରା;
Thia ସଂ. ସ୍ଥିତ; ପ୍ରା. ଠିଅ; ସଂ ସ୍ଥାଣୁ—
ଠାଢ଼, ଖାଡ଼ା ୧ । ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବା; ଉଭା ହେବା—
ଠାଢ଼ା 1. Standing up;

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଅ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଃ
୨	ଆ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

୨ । ଉଚ୍ଚତା; ଢେଙ୍ଗ—2. Height; stature.
(ଯଥା—ସେ ଠିଆରେ ୫ ହାତ ।)

୩ । ଭୂପୃଷ୍ଠରୁ ସମକୋଣଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ—
3. Upright position; perpendicular position.

ବିଣ—୧ । ଦଣ୍ଡାୟମାନ; ଛିଡ଼ା—1. Standing; erect.

ବେଇଁ ଗୋପୀ ହୋଇ ଠିଆ ଯେ, ହସିଲ ଛଷିଲ
ବଡ଼ିଘର କାନ୍ଥୁ ହେଲୁ ଏଡ଼େ ଅପାଠିଆ । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଉଦ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

ଠିଆ କରତ—ଦେ. ବ—ସେଉଁ କରତକୁ ୨ଜଣ ମନୁଷ୍ୟ ଠିଆ ହୋଇ ଧରି ବଡ଼ କାଠ ଚଉନ୍ତୁ; ବଡ଼ କରତ; ଠେଲା-କରତ, ବଡ଼ କରାତ
Ṭhiā karata (ହାତକରତ—ଉପଯୁକ୍ତ) Cross-cut saw (as opposed to hand-saw).
आरा

ଠିଆ କରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପଦାର୍ଥକୁ ଦଣ୍ଡାୟମାନ କରାଇବା—1. To make a person or thing stand erect.
Thiā karā(re)ibā
ଠାଢ଼ କରାନ
ठाढ़ा करना

୨ । ଠିଆ ହୋଇ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ବାଧ୍ୟ କରାଇବା—2. To cause or oblige a person to wait standing or to dance attendance.

୩ । ଦଣ୍ଡ ରୋଗ ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଠିଆ ହେବାପାଇଁ ବିଧାନ କରିବା—3. To make a person stand up on his legs (as a punishment).

୪ । [ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଘରର ନର୍ମାଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
4. (figurative) To erect (a house).

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା—5. (figurative) To start an institution.

ଠିଆ କୋରଣା—ଦେ. ବ—ସେଉଁ କୋରଣାର ଲୁହା ଯନ୍ତ୍ରଟି ଗୋଟିଏ ପାଟାରେ ଠିଆ ବାଡରେ ଲଗାଯାଏ; ଗଛ କୋରଣା—ଠାଢ଼ାକୁରନୀ
Ṭhiā koraṇā (ହାତ କୋରଣା—ଉପଯୁକ୍ତ) An erect-bladed scraper (as opposed to hand-scraper.
ठाढ़ाखुरचनी
(ଠିଆ କୋରଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠିଆ ଗୋଇଠା—ଦେ. ବ—ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଏକ ଗୋଡ଼ରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମାରିବା ଗୋଇଠା—ଖାଡ଼ା ଲାଥି
Ṭhiā goiṭhā A standing kick; a kick administered by a person while standing.
ठाढ़ा लात

ଠିଆଗୋଡ଼ିଆ ଖେତ—ଦେ. ବ—ଠିଆଲଙ୍ଗୁଳୀ ଖେତ (ଦେଖ)
Ṭhiā-gordiā kheta Ṭhiā laṅgulī kheta (See).

ଠିଆଚଉତା—କପାଳରେ ଲମ୍ବକର କାଢ଼ିଥିବା ଚଉକ; ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱପୁଣ୍ଡ୍ର; ଭ୍ରୂମଧ୍ୟର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରୁ କମ୍ବା ନାସାଗ୍ରରୁ କପାଳମଧ୍ୟସ୍ଥଳର କେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବାଗରେ ଯେଉଁ ଚଉତା କଢ଼ାଯାଏ—
Ṭhiā chitā
ଲମ୍ବାଫୋଟା
A long perpendicular mark of sandal-paste made on the forehead.

ଗୋମସ୍ୱେ ବେଲେ ଠିଆ ଚଉତା
ଯେ ପ୍ରଭୁ ଗୋଟ୍ରାହ୍ମଣହତ୍ୟା—ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

[ଦ୍ର—ଚଉତା ନାନାପ୍ରକାରରେ କଢ଼ାଯାଏ । ଯଥା—ଦ୍ୱାରମଜ୍ଜ୍ୱ ଚଉତା; ସ୍ମାନଜ୍ଞ ଚଉତା, ଶଗଡ଼ଦଣ୍ଡା ଚଉତା ବା ଠିଆ ଚଉତା ଇତ୍ୟାଦି ।].

ଠିଆଚିର୍—ଦେ. ବ—ଠିଆହୋଇ କୁଦିବା—
Ṭhiā chirā Leap while standing;
फलाग scamper.

ଠିଆ ଠାକୁର—ଦେ. ବ—ସେଉଁ ଠାକୁର ବା ଦେବତା ଦଣ୍ଡାୟମାନ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଥାଆନ୍ତି—
Ṭhiā ṭhākura A standing image; an image built in a standing posture.

ଠିଆଠାଣି—ଦେ. ବ—ଠିଆହେବାର ଭଙ୍ଗି ବା ଛନ୍ଦ—
Ṭhiā-ṭhāṇi Pose; standing posture; stature.
ବିଣ—ସୁଗଠିତ; ମନୋହର ଆକାର ବିଶିଷ୍ଟ—
Of graceful stature or build.

ଠିଆ ଠିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । କିଛିକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଣ୍ଡାୟମାନ—
Ṭhiā ṭhiā 1. Standing for some time.
ଖାଡ଼ା ଖାଡ଼ା (ଯଥା—ମୁଁ ସେଠାରେ ଠିଆ ଠିଆ ହୋଇ ଘଡ଼ଙ୍କ
खडे खडे ଘରେ ଡାକୁ ନ ଦେଖି ଫେର ଅଇଲି ।)

୨ । ଠିଆ ହୋଇ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିବା—
2. Waiting in a standing posture.

କି. ବିଣ—୧ । ଠିଆ ହୋଇ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ ନ ବସି—
1. In a standing posture
(ଯଥା—ମୋର କାଲି ଗଣ୍ଡଯାକ ଠିଆ ଠିଆ ପାହୁଗଲା ।)

ଖାଡ଼ାଦମ ୨ । ଗୋଡ଼େ ଗୋଡ଼େ; ଖଡ଼େଦମ୍; ବଖଲ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଲମ୍ବ
खडेदम ନ କରି; କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ନ ବସି ବା ବିଶ୍ରାମ
ଠିଆରେ ଠିଆରେ } ଅନ୍ୟରୂପ ନ କରି; ଅତି ଶୀଘ୍ର—
ଠିଆ ଠିଆରେ } 2. Without delay i. e. without taking any rest or without sitting; for an instant.

(ଯଥା—ଭୁ ଭାକଘରୁ ପାର୍ଶେଲ୍‌ଟି ଠିଆ ଠିଆ ଘେନ ଅସିବୁ)

ଠିଆ ଠିଆ ହେବା—ଦେ. କି—୧ । ଅନିଚ୍ଛା ବା ଆଳସ୍ୟ ବଶତଃ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ଠିଆ ହୋଇ ବିଳମ୍ବ କରିବା—1. To delay in doing a work (due to unwillingness or laziness) by halting and standing at intervals.
Ṭhiā ṭhiā heb

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ କି ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ପ୍ରକାରକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ କି ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଃ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଃ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଁଳା'ର ପାଇଲେ 'ଅଳା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ।

୬। ଗୁଲିବା ବେଳେ କାହାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ଗୁଲିବା; ମଝିରେ ରହି ରହି ଗଡ଼ି କରିବା—

2. To loiter during walk; to walk with frequent halts.

ଠିଆଡ଼୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଠାଢ଼) —ଠିଆ; ଦଣ୍ଡାୟମାନ—Standing erect.

Ṭhiārd

ଠିଆ ପହଁରା—ଦେ. ବ—୧। ପାଣିରେ ଠିଆ ହେବା ଭାଗରେ ପହଁରିବା—

Ṭhiā pahaṁrā 1. A dexterous mode of swimming with the legs in a standing position.
ଭାଁଡ ସାଁତାର

୨। ଠିଆ ହୋଇ ଘର ଦ୍ୱାର ଝାଡ଼ୁଦ୍ୱାରା ସମ୍ମାର୍ଜନ କରିବା ବା ଓଳାଇବା—

2. Sweeping a place while standing, i. e. without stooping low.

[ଦ୍ର—ନଇଁ କରି ନ ଓଳାଇଲେ ଝାଡ଼ୁଟି ଆଦି ଦୃଶ୍ୟରୂପେ ଭୂମିରେ ଲାଗେ ନାହିଁ।]

ଠିଆ ପହରା—ଦେ. ବ—ଖଡ଼ାପହରା; ବରାବର ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଅବସ୍ଥାରେ (ଅର୍ଥାତ୍ ନ ବସି) ପହରା ଦେବା ବା ଜଗିବା—Keeping watch while standing (i. e. without sitting).

Ṭhiā paharā
ଖାଡ଼ା ପାହାରା
खड़ा पहरा

ଠିଆ ପାଲ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ସଙ୍ଗୀତାରମ୍ଭରେ ବା ସଙ୍ଗୀତର ପୂଜାରେ ଗୁରୁକମାନେ ଠିଆ ହୋଇ ବା ନାଚି ନାଚି ପାଲ୍ଲ (ଠିଆପୂଜା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୋଲନ୍ତି—The chanting of Pālā songs by a band of musicians while standing or dancing.

Ṭhiā pālā

[ଦ୍ର—ସଙ୍ଗୀତାରମ୍ଭରେ ପୂଜାର ପାଲ୍ଲ ବା ଗୀତକୁ ବସି କରି ଯୋଥିଦ୍ୱାରା ବୋଲିବାକୁ 'ଯୋଥିପୂଜା' ଓ ନାଚି କରି ବୋଲିବାକୁ 'ଠିଆପାଲ୍ଲ' ବା 'ଠିଆପୂଜା' ବୋଲିଯାଏ।]

ଠିଆ ପୁଚି—ଦେ. ବ—ଯୁବତୀ ଓ ବାଳିକାମାନେ ଠିଆ ହେବା ଅବସ୍ଥାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁଲି ଗୁଲି ଯେଉଁ ପୁଚି ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି—A frisking dance danced by girls in a standing posture.

Ṭhiā puchi
ଠିଆ ପୁଚ ନାଚଙ୍ଗ, ଗୋଡ଼ ଚଉଁର ସାରଙ୍ଗ—ପୂଜାଗୀତ।

[ଦ୍ର—ବାଳିକାମାନେ ବସି ବସି ପୁଚ ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି ଓ ଠିଆ ହୋଇ ବା ଗୁଲି ଗୁଲି ମଧ୍ୟ ପୁଚ ଖେଳନ୍ତି।]

ଠିଆ ଫୁଲି ଜନକ୍ ରାଏତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଯେଉଁ ନର୍ମଳ ରାତ୍ରିରେ ଅତି ଶୁଭ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ପଡ଼ିଥାଏ—A very clear moonlit night.

Ṭhiā phuli janak rāet

ଠିଆ ବାଗରେ—ଦେ.କି.ବିଣ—ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଅବସ୍ଥାରେ; ଲମ୍ବ ଭାଗରେ—Perpendicularly.

Ṭhiā bāgare

ଠିଆ ବାହୁ ଦଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ମଲ୍ଲଭୂମିରେ ଲମ୍ବ ଭାବରେ ପୋତା ହୋଇଥିବା କାଠ ଖୁଣ୍ଟ, ଯାହାକୁ ମଲ୍ଲମାନେ ବାହୁ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରନ୍ତି; ମାଲଖମ୍ବ—A perpendicular pillar in a gymnasium against which the athletes strike their arms.

Ṭhiā bāhi daṇḍā
ମାଲଖମ୍ବ

ଉଭା ହେନ ଝଗଡ଼ିଛହିଁ ଠିଆ-ବାହୁ-ଦଣ୍ଡା। ଗ୍ରାଗୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣ ଗୀତା।

ଠିଆ ମରୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—କେଣ୍ଡା ବାହାର କ୍ଷୀର ନ ଛୋକିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଜଳାଭାବରୁ ଧାନ ଗଛ ମରିଯିବା; ଧାନ ଗଛ ଫୁଲ ଉଡ଼େଇବା ପୂର୍ବରୁ ଜଳାଭାବରୁ ଶୁଖି ମରିଯିବା—Withering of paddy plants for want of water while the ears of corn have not come out from the stalks.

Ṭhiā marurdi

[ଦ୍ର—ଧାନଗଛ ଫୁଲ ଉଡ଼େଇବା ପରେ ଧାନ ମଧ୍ୟରେ ଗୁଜଲ ଜନ୍ମେ। ଗୁଜଲ ଜନ୍ମିବାରୁ ଧାନ କେଣ୍ଡାମାନ ଭାର ହୋଇ ଯାଏ ଓ ଗଛରୁ ଚଲାରୁ ଝୁଙ୍କି ପଡ଼େ। ଧାନ କେଣ୍ଡାମାନ ଝୁଙ୍କିବା ପୂର୍ବରୁ ଧାନଗଛମାନ ଲମ୍ବ ଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇ ଥାଏ। ସେହି ସମୟରେ ବର୍ଷା ନ ହେଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ମରୁଡ଼ି ହେଲେ ତାକୁ ଠିଆ ମରୁଡ଼ି ବୋଲିଯାଏ।]

ଠିଆ ମୁତୁରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଠିଆ ଠିଆ ପ୍ରସ୍ରାବ କରେ—One who makes water standing. (ଠିଆ ମୁତୁଙ୍ଗ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Ṭhiā muturā

ଠିଆ ମେଲା—ଦେ. ବିଣ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ (ଦ୍ୱାର)—Wide open (door).

Ṭhiā melā
(ଆଡ଼ପେଲା; ଦରମେଲା; ଆଡ଼ମେଲା—ବିପରୀତ)

ଠିଆ ଯୋଗୀ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଯୋଗୀ ବରାବରି ଠିଆ ହୋଇ ରହନ୍ତି—An anchorite who passes his whole time (day and night) in a standing posture.

Ṭhiā jogi
ଠାଡ଼େଶ୍ୱରୀ

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଠିଆରେ ଠିଆରେ ଶୂଅଶିଆ, ମଳୋତ୍ସର୍ଗାଦି କରନ୍ତି ଓ ଗୋଟିଏ ଅଲଗୁଣୀ ବା ବୃକ୍ଷଶାଖା ବା କାନ୍ଥକୁ ଆଉଜି ଠିଆରେ ଠିଆରେ ନଦ୍ରା ଯାଆନ୍ତି।]

ଠିଆରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (କଝକ) ବିଣ. (ଗାଳ)—

Ṭhiāriā ୧। ଭଗ୍ନଚିତ୍ତ; ଚଞ୍ଚଳଚିତ୍ତ; ଅବିବେଚକ—1. Thoughtless.

୨। ଅଭଦ୍ର—

2. Uncouth; rude (Howells).

ଠିଆରିଆ କଥା—ଗ୍ରାଦେ. (କଝକ) ବ—୧। ଅବଜ୍ଞାସୂଚକ କଥା—1. Disrespectful or impertinent language.

Ṭhiāriā kathā

୨। ଉପରଠାଉରିଆ କଥା—2. Half-hearted utterance; superficial words.

ଠିଆରିଆ କାମ—ଗ୍ରାଦେ. (କଝକ) ବ—ଉପରଠାଉରିଆ କାମ; ଯେଉଁ କାମକୁ ମନୁଷ୍ୟ ମନ ଲଗାଇ କରେ ନାହିଁ—Work done half-heartedly; superficial work.

Ṭhiāriā kāma

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୍	ଋ	ୠ,ଌ	ୡ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	୩	ଊ	ୠ	ଲୃ	ୡୃ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଂ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଠିଆରେ ଠିଆରେ—ଦେ. କି. ବଣ—ଠିଆ ଠିଆ (ଦେଖ)
Thiāre ṭhiāre Ṭhiā ṭhiā (See)

ଠିଆ ଲଙ୍ଗୁଳି ଖେ(ଷେ)ତ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଜଳମସ୍ତ ଖେତରେ ସବୁଦା ଆଣ୍ଠୁକଠାରୁ ବେଶି ଜଳ (ଠିଆଲଙ୍ଗୁଳିଆ ଖେଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ଯେଉଁ ଖେତରେ କୃଷି-ପ୍ରକ୍ରିୟା ସବୁ (ଯଥା—ଧାନରୁଆ, ବଲବଖ୍ତ, ଖେଲୁଆ ଅଦ) କୃଷକ ଠିଆ ହୋଇ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ—Water-logged field where the agriculturist is obliged to perform agricultural operations in a standing posture (as there is more than knee-deep of water in it).

ଠିଆ ହଗୁରା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଠିଆ ହୋଇ ଝାଡ଼ା ଫେରେ—A person who eases himself (ଠିଆ ହଗୁଣ୍ଡି—ସ୍ତ୍ରୀ) in a standing posture (e. g. without sitting.)

ଠିଆ ହଗୁରା ମାଛୁ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ମାଛୁ—
Ṭhiā hagurā māchhi A kind of big flea.
[ଦ୍ର—ଏ ମାଛୁମାନେ ଖାଦ୍ୟ ଉପରେ ଗୁଲୁ ଗୁଲୁ ହଗ ହଅନ୍ତି, ସେ ହଗୁ। ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ କୃମିରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ ।]

ଠିଆ ହେବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ସ୍ଥିର ଜୁଲ; ପ୍ରା. ଠିଆ ଜମା ସ୍ଥା ଧାତୁ ସ୍ଥା=ଠିଆ)—
ଖାଡ଼ାହଓୟା; ଦାଁଡ଼ାନ ଖଡ଼ା ହୋନା; ଠାଡ଼ା ହୋନା
୧ । ଛଡ଼ା ହେବା; ଗୋଡ଼ରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବା—1. To stand on the legs; to stand up.
୨ । ଲମ୍ବ ବାଗରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବା; ଭୂପୃଷ୍ଠ ସଙ୍ଗେ ସମକୋଣ ଉତ୍ପନ୍ନ କରି ଅବସ୍ଥାନ କରିବା—
2. To stand erect or perpendicularly; to stand on end.
(ଯଥା—ବାଘକୁ ଦେଖି ମୋ ଦେହର ରୁମଯାକ ଠିଆ ହୋଇଗଲା ।)
୩ । ବିଦ୍ୟମାନ ହେବା; ଅବସ୍ଥାନ କରିବା—
3. To be present.
(ଯଥା—ସେ ଗଛଟା ଭଲ ବର୍ଷ ହେଲା ମରି ସେହିପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଅଛି ।)
୪ । ମସ୍ତକ ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା—
5. To raise one's head.
(ଯଥା—ଲଜ୍ଜାରେ ମୁଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଠିଆ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ)
୫ । (ଲିଙ୍ଗ) ଉଦ୍ରକ୍ତ ହେବା—5. To become rigid and erect (said of the male organ).
୬ । ବିପକ୍ଷତା ଆଚରଣ କରିବା—
6. To stand against.
(ଯଥା—ସେ ସର୍ବଦା ମୋ ବିପକ୍ଷରେ ଠିଆ ହେଉଅଛନ୍ତି)
୭ । ସମକକ୍ଷ ହେବା; ପ୍ରତିଯୋଗୀ ହେବା—
7. To cope (with); to vie (with).
(ଯଥା—ବଲରେ ଭୀମ ଆଗରେ ଠିଆ ହେବାକୁ କୌରବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ କେହି ସାର ନ ଥିଲେ ।)
୮ । ଅନୁସରଣ ବା ପ୍ରାର୍ଥନାର ପୂରଣାର୍ଥ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ କିଛି କାଳ ଥାକି ରହିବା—8. To dance attendance on a person for the grant of some prayer; to wait upon a person.
(ଯଥା—ସେଇ ଏଥର କେତେ କାନ୍ଦା ଦୁଆରେ ଠିଆ ହଉହଉ ତା ଦନ ସରିବ ନାହିଁ ।)
୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉପଯୁକ୍ତ ହେବା; ଯୋଗ୍ୟ ହେବା—
9. (figurative) To stand on one's own legs.
(ଯଥା—ତା ପିଲାଟିମାନେ ଆଜି ସରିକ ଦାଣ୍ଡରେ ଠିଆ ହେଲେ ।)
୧୦ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ଗୃହ ଆଦ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିର୍ମିତ ହେବା; ସମାପ୍ତ ହେବା—10. (figurative) (a house) To be erected or completed.
୧୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନ) ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା—
11. To be started.
୧୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା—
12. To stand as a candidate for an Election.
[ଦ୍ର—ଇଂରାଜିରେ ଷ୍ଟାଣ୍ଡ୍ (stand) ପଦ ଠିଆ ହେବାର ଅନେକ ଲକ୍ଷଣସୂଚକ (figurative) ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ]
[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଯିବା, ରହିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।

ଠିଏ ଠିଏ—ଦେ. କି. ବଣ.—କେବଳ ମାତ୍ର ଠିଆ ବା ଛିଡ଼ାକୁ ଆଶ୍ରା କର—Depending upon props only (said of old delapidated houses and walls which are supported by props).
(ଯଥା—ଦଦର କାନ୍ଥକୁ ମୁଁ ଠିଏ ଠିଏ ମ କରଣ ସମ୍ଭାଳ ନେବ ।)

ଠିଁ—ଦେ. ଅ.—ଠି (ଦେଖ)
Ṭhiñ Ṭhi (See)

ଠିକ୍—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ଥିର୍ ଧାତୁ=ସ୍ଥିରତା, ଗୋପନ; ଜମା ସ୍ତ୍ରୀ, ଷ୍ଟକ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଚ୍ଛାଦନ)—୧ । ପ୍ରକୃତ; ଯଥାର୍ଥ—
ठिक 1. Actual; exact.
ଟୀକ (ଯଥା—ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଆଗେ ସତ୍ୟତାର ଠିକ୍ ବିବରଣ କହୁଛି)
୨ । ଶୁଦ୍ଧ; ଅଭ୍ରାନ୍ତ—2. Correct; right,
(ଯଥା—ଏ ଶ୍ରୁତର ଅଙ୍କ ଖଣ୍ଡିକ ଠିକ୍ ହୋଇଛି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ଏହି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ଏହି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିବା କରଯାଇଛି । ଅର୍ଦ୍ଧେ ବା ଏହି ଦୁଇଟି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନ ମିଳେ, ସେତେ ସେହି ସେ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ଏହି ବା ଏହି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।

୩ । ଉପଯୁକ୍ତ—3. Fit; fitting; proper.
(ଯଥା—ଠିକ୍ ସମୟରେ ନ ଶୋଇଲେ ମୋ ଦେହ ଖରାପ ହୋଇଯାଏ)
୪ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟଠାରୁ କ୍ଷଣମାତ୍ର ବେଶି ବା କମ୍ ନୁହେଁ—Precise; punctual.
(ଯଥା—ସେ ଠିକ୍ ୧୨ଟା ବେଳେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲା ।)
୫ । ଉଚ୍ଚରୂପ; ସ୍ୱାଭାବିକ—5. Natural.
(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ଠିକ୍ ବାଘଛୁଆ ପରି ଦିଶୁଛୁ ।)
୬ । ସତ୍ୟ—6. True.
(ଯଥା—ସାକ୍ଷୀ ଦାଢ଼ମଙ୍କ ଅଗଡ଼ରେ ଦଲପ ନେଇ ଠିକ୍ କଥା କହୁ ଗଲା ।)
୭ । ଅବିକଳ—7. Genuine; exact.
(ଯଥା—ଏ ପିତ୍ତଳ ଖଣ୍ଡିକ ଠିକ୍ ସୁନା ପରି ଦେଖାଯାଉଛି)
୮ । ନିଶ୍ଚିତ—8. Certain; accurate.
(ଯଥା— ଦୁଇ ଥିବା ବଳଦର ଠିକ ଖବର ମୁଁ ପାଇଲି ନାହିଁ ।)
୯ । ସ୍ଥିର; ନିଶ୍ଚଳ—9 Sure; stable; fixed.
(ଯଥା—ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ଠିକ୍ ଆସନ ଜମାଇ ବସି ନ ପାରିଲେ ତୁମେ ଖସି ପଡ଼ିବ ।)
୧୦ । ନ୍ୟାୟପର; ସତ୍—
10. Upright; just; honest; righteous.
(ଯଥା—ପ୍ରଜା ଠିକ୍ ହେଲେ ରାଜ୍ୟର କଲେ ।)
୧୧ । ସ୍ଥିରୀକୃତ; ନିଶ୍ଚିତ—11. Certain; ascertained.
(ଯଥା—ମକରମାସର ୮ ଦିନକୁ ହିଁ ବାହ ଠିକ୍ ହେଲା ।)
୧୨ । ଦୋଷଶୂନ୍ୟ—
12. Faultless; free from blemishes.
(ଯଥା— ଏ ପିଲାର ଆଚରଣ ଠିକ୍ ଅଟେ ।)
୧୩ । ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ; ଅଟଳ—
13. Firm; unchangeable.
(ଯଥା—ଆମ ସାଆନ୍ତଙ୍କ କଥାର ଠିକ୍ ଅଟେ ।)
୧୪ । ଭଲ; ସୁନ୍ଦର; ଉତ୍ତମ—14. Good.
(ଯଥା—ଶତ୍ରୁଙ୍କ ପିଣ୍ଡାସ୍ ଠିକ୍ ଥିଲାବେଳେ ମୋ ଗୁହାଳରେ ଶତ୍ରୁରେ ପଡ଼ିଗଲା ।)
୧୫ । ସୁଶାସିତ— 15. Brought under control.
(ଯଥା— ଗୁରୁକସ୍ୱର ଦୁଷ୍ଟ ଘୋଡ଼ାକୁ ଠିକ୍ କରିଦେଲା ।)
୧୬ । ସୁଧାରିତ ଅବସ୍ଥାରୁ ସୁଧୁରିଥିବା—
16. Set right.
(ଯଥା—ଘଡ଼ିବାଲା ବିଗିଡ଼ିଥିବା ଘଣ୍ଟାକୁ ଠିକ୍ କରି ଦେଲା ।)
୧୭ । ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ—
17. Nicely arranged; well organised.

କି. ବିଣ.—୧ । ସତ୍ୟରେ; ସତେ ସତେ—1. Truly.
୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—2. Fully; completely.
୩ । ନିଶ୍ଚିତରୂପେ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟରୂପେ—
3. Certainly; surely.
୪ । ନିୟମିତରୂପେ—4. Punctually.
୫ । ପ୍ରକୃତରେ—5. Actually.
୬ । ଅବିକଳ—6. Exactly.
୭ । ନ୍ୟାୟତଃ—7. Righteously; justly.
୮ । ଅଙ୍କଳ—8. Exactly.
୯ । ଉପଯୁକ୍ତରୂପେ—9 Properly.
୧୦ । ଅଭ୍ରାନ୍ତରୂପେ—10. Correctly; unerringly.
୧୧ । କ୍ଷଣମାତ୍ର ଆଗପଛ ନ କର୍—11. Punctually.
୧୨ । ସମାନଭାବରେ—12. Equally.
୧୩ । ସୁନ୍ଦରଭାବରେ—13. Nicely; well.

ଠିକ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଧମକାଣରେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
Ṭhik karibā ସୁଶାସିତ କରିବା ବା ଜବତ୍ କରିବା—
ठीक करना 1. (figurative) To bring under control; to teach a lesson.
(ଯଥା—ମୁଁ ତତେ ଠିକ୍ କରି ଦେବି)
୨ । ନିଷ୍ପନ୍ନ ବା ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା—2. To complete; to accomplish.
୩ । ନିଶ୍ଚୟ ବା ସ୍ଥିର କରିବା; ନିରୂପଣ କରିବା—
3. To ascertain; to settle; to make sure.
୪ । ବାଟକୁ ଆଣିବା; ସୁଧାରିବା—4. To set right.

ଠିକ୍ ଠାକ୍—ଦେ. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ସୁନିଶ୍ଚିତ; ସ୍ଥିରୀକୃତ—
Ṭhik-ṭhāk 1. Settled.
ଠିକ୍‌ଠାକ୍, ଠିକଠାକ ୨ । ନିୟମାଧୀନ—2. Ordered; orderly
୩ । ନିରୂପିତ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—3. Certain; ascertained.
୪ । ସୁସମାହିତ—4. Completed; well arranged.
୫ । କମ୍ ବା ବେଶି ନ ହୋଇ—5. Fitting, exact; precise.
୬ । ନିଷ୍ପନ୍ନ କର୍ ସାରିଥିବା—
6. Decided; settled.

ଠିକ୍ ଠିକଣା—ଦେ. ବ.—୧ । ସ୍ଥିରତା—1. Certainty.
Ṭhik ṭhikaṇā ୨ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ; ଆସ୍ପୋଜନ—
ठीकठेकाना; ठिकठिकाना 2. Arrangement.
୩ । ସ୍ଥିରୀକରଣ—3. Ascertainment.
୪ । ଇସ୍ତତ୍—Estimate.
୫ । ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା— 5. Good arrangement; nice order.

ଠିକ୍ଡି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଠିକ୍ରି; ତାସ୍ ଖେଳର ନାଲି
Ṭhik ṛdi ଚତୁଷ୍କୋଣାକୃତି ରଙ୍ଗ—
The diamond of cards.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ନୁତନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଜ୍ଞଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଠିକ୍‌ର—ଦେ. ବ—ଠିକ୍‌ରି (ଦେଖ)
Ṭhik-ri Ṭhikiri (See)

ଠିକ—ଦେ. ବ—୧ । ନିଶ୍ଚୟ—1. Surety; precision; accuracy.
Ṭhika
୨ । ସମଷ୍ଟି—2. Addition; summing up; total.
ଗରିବ ଦୋଇଥିବା ଗାଇଟି ମାଳଙ୍କ
ନାମ ପକାଇଲେ ଜରିମେ କରୁ ଠିକ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର.ମହାଭାରତ. ବନ ।
୩ । ସ୍ଥିରତା—3. Fixity; stability
୪ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବା ସାରକଥା—4. Summary.
ସେତେ କହିଲେ ବେଦ ଠିକ—ପ୍ରାଚୀ ନଗ୍ନ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଠିକ—୧ । ସାର; ବହୁମୂଲ୍ୟବାନ୍ (କଥା)—
1. Very valuable.
(ଯଥା—ଠିକ କଥା ପଦେ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶୁଣା ଯାଉ ନାହିଁ ।)
୨ । ସୁନ୍ଦର; ମନୋହର—
2. Charming; graceful; nice.
ଆରେ ଠିକ୍‌ଦାସି ! ଠକପଣ ଦେଖି କହୁ ଥାଏ ମୋତି—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ.ସଙ୍ଗୀତ ।
୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଅନୁଣ୍ଣ—3. Complete; full.
ଠିକ ବର୍ଣ୍ଣିଲ ଚନ୍ଦ୍ରାନନା ଯୋ ଉତ୍ତରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ କଶୋଦ୍ଭ ଚନ୍ଦ୍ର ୦ ଗୀତ ।

ଠିକ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମଷ୍ଟି କରିବା; ଯୋଗ କରିବା—
Ṭhika karibā 1. To sum up; to add together.
ଠିକ ଦେଓୟା ୨ । ଏକାଧିକ ସଂଖ୍ୟାର ଯୋଗଫଳ ବାହାର କରିବା—
जोड़ना 2. To cast up a sum, to work out the total of more than one number.

ଠିକ ଠିକ—ଦେ. ବଣ (ବହୁବଚନ)—୧ । କୌଣସି ସମାଜର ବା
Ṭhika ṭhika ସ୍ଥାନର ବରିଷ୍ଠ ବା ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ)—
1. Very respectable and leading (persons) of a locality or society. elite;
(ଯଥା—ଏ ଗାଆଁରୁ ଠିକ ଠିକ * ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଭାକି ଏ କଥାଟି କହିବା ।)
୨ । ସାର; ମୂଲ୍ୟବାନ୍—
2. Substantial; valuable.
ଶୁଣ ବାବୁ ନବୀନବାର ଠିକଠିକ କଥା—ପ୍ରାଚୀ ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା ।
୩ । ବଛା ବଛା—3. Chosen; select.

ଠିକଣା—ଦେ. ବ [ସଂ ସ୍ଥା ଧାତୁ (Beams); ସଂ. ସ୍ଥାନ]—
Ṭhikaṇā ୧ । ସ୍ଥିରତା; ଥିତି; ନିଶ୍ଚୟତା—
ठिकाना 1. Stability; certainty; precision; fixity.
ठिकाना ୨ । କୂଳ ଜନାସ୍ତ; ଚିହ୍ନ; ଜଦର୍ଶନ; ଜଳନା—
2. Trace or vestige of any thing.
୩ । ପତ୍ତା; ବାସସ୍ଥାନ, କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ରହିବା ସ୍ଥାନ—
3. Residence; address; where-abouts of a person.
୪ । ସତ୍ୟ ବା ସୁନିଶ୍ଚିତ ସଂବାଦ—4. Accurate or exact information.
* । ଯୋଗାଡ଼; ଆୟୋଜନ; ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—
5. Arrangement; disposition.
୬ । ଶେଷ ସୀମା; ଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—
6. The end; last aim; desired limit.
୭ । କୌଣସି ବିଷୟର ସ୍ଥିରୀକରଣ—
7. Ascertainment.

ଠିକଣା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବିଷୟର
Ṭhikaṇā karibā ସୁନିଶ୍ଚିତ ସଂବାଦ ସଂଗ୍ରହ କରିବା—
ठीकाना करना 1. To gather exact information.
ठिकाना करना ୨ । ଠାବ କରିବା—
2. To trace an affair; to seek.
୩ । ସୁଧାରିବା—3. To set right.
୪ । ଯୋଗାଡ଼ କରିବା; ଆୟୋଜନ କରିବା—
4 To arrange.
୫ । ସ୍ଥିର କରିବା—
5. To fit; to ascertain; to settle.
୬ । ଖୋଜ ବାହାର କରିବା—6. To find out; to seek out.

ଠିକଣା ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଠିକଣା କରିବା (ଦେଖ)
Ṭhikaṇā lagā(ge)ibā Ṭhikaṇā karibā (See)
ठिकाना लगाना ठिकाना लगाना

ଠିକଣା ଲାଗିବା—ଦେ. ବ.—୧ । କୌଣସି ବିଷୟର ପତ୍ତା ମିଳିବା—
Ṭhikaṇā lāgibā 1. A matter being traced.
ठिकाना लागा ठिकाना लगना
୨ । ସ୍ଥିରୀକରଣ —2. Settlement; ascertainment.

ଠିକ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଠିକ କରିବା—
Ṭhika debā Ṭhika karibā (See)

ଠିକ ବନ୍ଧ—ଦେ. ବ.—ଅଟଳ ବା ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧ—
Ṭhika bandha A firm embankment.
ମନେ କଲ୍ଲିଲ ମାନେ ସାଧ, ଦେଖଣ ହୋଇ ଠିକବନ୍ଧ ।
ପ୍ରାଚୀ. ନଗ୍ନଶମ୍ବାସ୍ତା ।

ଠିକ ମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ.—୧ । ଶେଷକାଳ; ମୃତ୍ୟୁକାଳ—
Ṭhika munḍa 1. Death.
(ଠିକଣାମୁଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଅଭିପ୍ରେତ ଶେଷ ସ୍ଥାନ—
2. Intended limit; terminus.

ଠିକର—ଦେ. ବ.—ଠୋକର (ଦେଖ)
Ṭhikar Ṭhokara (See)

ଠିକର ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିବା—
Ṭhikar khāibā 1. To stumble; to trip.
ठोकर खाना ୨ । ତଳେ ବାଜି ପୁଣି ଉପରକୁ ଉଠିବା—
2. To rebound.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପରୂପ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଚଳିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମସ୍ତେ ପ୍ରଚଳିତ ରହିଛି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ଦହ୍ନ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଠିକ୍‌ଗ୍(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଠିକ୍‌ରବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ṭhikarā(re)ibā 1. The causative form of
ଠିକରା, **ଠିଠକାନା** 'Ṭhikaribā'.
୨ । ଝଲସାଇବା—2. To dazzle.

କନ୍ୟା ନୈଶସିନ୍ଧୁ-ବାଷ୍ପ ନାବକର ଅଖି ଠିକ୍‌ରଇ ।
ଉଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

[ଠିକ୍‌ଗ୍(ରେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଠିକ୍‌ରିବା—ଦେ. ଜି.—(ସଂ. ସ୍ତବ୍‌, ସ୍ଥଗ୍‌=ପ୍ରଚ୍ଛାଦ)—(ଆଖି) ଝଲସି
Ṭhikaribā ଯିବା ବା ବୁଜ ହୋଇ ଯିବା; ବାଧା ପାଇବା—
ଠିକରାନ To be dazzled; to be dazed (said of the
ଠିଠକନା eyes.)

ଠିକ୍‌ରି ପଡୁଛି ଠାବେ ଠାବେ ନେତ୍ର ଦୋହଲେ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଦୀପ୍ତ ।
ଉଧାନାଥ. ପାଦପଦ୍ମ ।

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଲାଗେ ।]

ଠିକା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ସ୍ତିଥ୍‌କରଣ)—୧ । କୌଣସି କାମ ପାଇଁ
Ṭhikā ଅଗରୁ ସ୍ଥିରୀକୃତ ମୂଲ୍ୟ ବା ଦର—
ଠିକା 1. Contracted rate for a whole work;
ଠାକା consolidated fare for a work agreed to
beforehand.

୨ । ପୂର୍ବରୁ ପାରସ୍ପରିକ ଚୁକ୍ତି କରି ବା ସ୍ଥିର କରି କରାଯିବା କାର୍ଯ୍ୟ; କାଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ କାମ—2. Job-work; piece-work; work done by contract.

୩ । ଅସ୍ଥାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଗୁକିରି—
3. Temporary service or arrangement.

୪ । ମଜୁରରେ କରାଯିବା କାମ—
4. Hire; mercenary work.

୫ । ଠିକାରେ କାମ କରିବା ପ୍ରଣାଳୀ ବା ପ୍ରଥା—
5. Contract system.

୬ । ଇଜରା; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରରେ କିଛି କାଳ ପାଇଁ ବଆସିବା ଭୂସମ୍ପତ୍ତିର ପଟ୍ଟା—Ijara; farming; temporary lease.

ଟେକ୍କା ୭ । ତାସ୍ ଖେଳରେ ଏକ ସଂଖ୍ୟା ଚିହ୍ନିତ ତାସ୍—
ଇକ୍କା 7. The ace in card play.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅସ୍ଥାୟୀ— 1. Temporary.

୨ । ଆଗରୁ ପାରସ୍ପରିକ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିବା (କାର୍ଯ୍ୟ)—
2. Contracted (work).

ଠିକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ମୁଖରେ ବାଧା
Ṭhikā(ke)ibā ଦାନ୍ତୁଡ଼େଇବା—1. To make a man
ଠେକାନ encounter obstacles; to put obstacles in
ଠିକବାନା one's way.

୨ । ମନୁଷ୍ୟକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା—
2. To teach a man a lesson.

୩ । ଠିକ୍ କରିବା; ଠିକଣା ବା ସ୍ଥିର ବା ମନୋନୀତ କରିବା—3. To settle or select a thing wanted

(ଯଥା—ଗୃହ ଓ ଶଗଡ଼ ଦୁଇକାମର ଉପଯୋଗୀ ଗୋଟିଏ ବଳଦ ମୁଁ ଠିକେଇଛି ।)

ଠିକା ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଭଡ଼ାଟିଆ ଗାଡ଼ି; ଭଡ଼ା ବୁଢା ବଗୀ—
Ṭhikā gāṛdi Hackney carriage.
ଠୀକାଗାଡ଼ୀ **କିରାୟାଗାଡ଼ୀ**

ଠିକାଠିକା—ଦେ.ବିଣ(ବହୁ)—୧ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ;ଗୋଟିଗୋଟିକିଆ-
Ṭhikā-ṭhikā 1. Solitary
୨ । ବିରଳ—2. Rare.

ଠିକାଦାର୍—ଦେ. ବିଣ—୧ । କାଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟଦାର; କାନଚୁକ୍ତି; କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର-
Ṭhikā-dār 1. Contractor; one who undertakes
ଠୀକାଦାର to do any work on contract system.
ଠିକେଦାର ନାନାପ୍ରକାର ମିସ୍ତ୍ରୀ, ନାନାପ୍ରକାର ସେପ୍, ଅସନ,
ଚାଲୁଗୁଣ୍ଡା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହ ଠିକାଦାର ଦ୍ୱାକର ।
ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

୨ । ଇଜରଦାର; ବାର୍ଷିକ ବା ସାମୟିକ ଜମାରେ ଘାଟ ଆଦର ମାସୁଲ ଆଦାୟର ସ୍ୱତ୍ୱ ପଟାନେଇ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Ijaradar; a peron who takes a farming lease.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଗ୍ରାମର ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୁଜସ୍ତ ଜମିଦାରଙ୍କ ନକଟ ଦାଖଲ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ନିମନ୍ତେ ଇଜାରା ନେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Farmer of a village under a zamindar.

ଠିକାଦାରି—ଦେ. ବ—ଠିକାଦାରର କାର୍ଯ୍ୟ—The position or
Ṭhikādāri state of being a contractor.
ଠୀକାଦାରି **ଠୀକେଦାରୀ**

ଠିକା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିରୂପିତ ପାରସ୍ପରିକ ଓ
Ṭhikā debā ସମୟରେ ଶେଷ କରିବା ନିମନ୍ତେ କାଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ ଉପରେ
ଠୀକା ଦେଓୟା ଅର୍ପଣ କରିବା—To let out a work on
ଠୀକା ଦେନା contract.

ଠିକା ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଠିକା ପ୍ରଣାଳୀରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ
Ṭhikā nebā କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗୁରୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
ଠିକା ଲଓୟା To undertake any work on contract.
ଠୀକା ଲେନା

ଠିକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ସ୍ତକ; ସ୍ଥକ ଧାତୁ=ପ୍ରଚ୍ଛାଦ)—
Ṭhikibā ୧ । ଗତିରୁଦ୍ଧ ହେବା; ବାଧା ପାଇବା; ଦାନ୍ତୁଡ଼ିବା—
ଠିକା; ଠେକା 1. To be obstructed; to be hindered; to
ଠିକନା encounter a hindrance.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଃ	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଊ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯୁକ୍ତ	ଯୁଅ	ଓ
ଂ	ଈ	ଊ	ୠ,ୡ	ଐ	ଓ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଗ୍ଧ	ଘ	ସ	ଜ୍ଞ	ଯୁକ୍ତ	ଇଅ	କ

୨ । କୌଣସି ଦୃଢ଼ପଦାର୍ଥରେ ଆଘାତ ପାଇବା—
2. To strike against a hard thing; to collide against a hard thing.

୩ । ରୋକାଯିବା; ଅଟକାଯିବା—
3. To be detained or checked.

୪ । ଅଇରକୁ ଦେବା; ସମଧିକ ହେବା; ବଳପଡ଼ିବା—
4. To exceed.

୫ । ନିଶ୍ଚିତ ହେବା—5. To be fixed or settled

୬ । ଫସାରରେ ବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଧକ୍କା ପାଇବା—
6. To encounter difficulties in one's field of action or in the world.

ଠିକ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଧା ପାଇବା—
Ṭhiki jibā — 1. To meet with difficulties.
ଠୀକେ ଯାଓୟା — ୨ । ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବା—
ठीक जाना — 2. To be baffled.

ଠିକରି—ଦେ. ବ—୧ । ତାସ୍‌ଖେଳରେ ନାଲିରଙ୍ଗ ଚତୁଷ୍କୋଣ ଆକାରର ତାସ୍; ରୁହିତନ—1. The diamond cards of card play.
ṭhikiri
ରୁଇତନ
ईंट — ୨ । ଗୁଡ଼ାଖୁ ଖାଇବା ଚଲମର କଣ୍ଠଦେଶରେ ବସାଯିବା ଗୋଡ଼ି—2. A bit of flint put at the neck of the mouthpiece or receiver of a hubble-bubble.
ठिकरी
कंकड़

ଠିକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠିକରିବା (ଦେଖ)
Ṭhikiribā — Ṭhikaribā (See)

ଠିକରି ବାହାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଫୁଟି କରି ବାହାରିବା; ପ୍ରକଟିତ ହେବା-
Ṭhikiri bāhāribā — To bulge out.

ଠିକ ଶିଖିବା—ଦେ. କ୍ରି— ଫସାରକ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ବାଧା ଅନୁଭବ କରି
Ṭhiki sikhibā — ଶିକ୍ଷା ବା ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିବା; ଅନୁଭବଦ୍ୱାରା
ठीके शिखा — ବହୁଦର୍ଶୀ ହେବା—To learn a lesson or to acquire experience by encountering difficulties in the world.

[ଦ୍ର—ଠିକଣା ନାସ୍ତି ଘର · କରେ—ପ୍ରବଚନ; ଏହାର ଅର୍ଥ =ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଫସାରରେ ବହୁତ ଦୁଃଖ ପାଇଥାଏ ସେ ଶୀଘ୍ର ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରେ ।]

ଠିକେ—ଦେ. ଅ—ଠିକ୍ କଥା କହିବାକୁ ଗଲେ—To speak the truth; roughly speaking
Ṭhike
କ୍ରି. ବିଶ—ସଂକ୍ଷେପରେ; ସ୍ଥୂଳତଃ—Briefly, roughly.

ଠାରୁ ଜଗତ ବଗେ, ଠିକେ କର ରବ ଭାଷେ । ବଳସ ଗର୍ଜ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଠିକେ ଠିକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ସଂକ୍ଷେପରେ—
Ṭhike ṭhike — 1. Briefly; succininctly.
୨ । ସ୍ଥୂଳତଃ—2. Roughly; on the whole.

ଏଥିକୁ ଅମ୍ଭେମାନେ ଠିକେ ଠିକେ ଗାର୍ ଜଥା ଲେଖି ମଙ୍ଗଳଲା ଅଂଶିରର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବୁଁ ।
ଫଲାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଠିକେଣ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—ଠିକେ ଠିକେ (ଦେଖ)
Ṭhikeṇa — Ṭhike ṭhike (See)

ଠିକେଦାର—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଠୀକେଦାର)—
Ṭhikedār — ଠିକାଦାର (ଦେଖ)—Ṭhikādār (See)

ଠିକ୍କା—ଦେ. ବ—୧ । ତାସ୍ ଖେଳରେ ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ ବା ସଂଖ୍ୟା ଥିବା ତାସ୍ ଖଣ୍ଡ; ଟିକ୍କା—
Ṭhikkā — ଟେକ୍କା — 1. The ace of cards; the card having a single point on it.
क्का

[ଦ୍ର—ତାସ ଖେଳରେ ୪ ରଙ୍ଗ (ନାଲି ପାନ—Heart, ଇସ୍ପାତପାନ ବା କଳାପାନ-Spade, ଚଉଡ଼ଉନ —Club, ଏବଂ ଠିକରି ବା ରୁହିତନ୍—Diamond); ପ୍ରତ୍ୟେକ ରଙ୍ଗର ୧୩ଟଯାକ ଲେଖାଏଁ (୧ ଠାରୁ ୧୦, ଗୋଲ୍ଲମ—୧୧, ବିବି—୧୨, ସାହେବ—୧୩) ଥାଏ । ୧ ସଂଖ୍ୟା ବା ବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ତାସର ମୂଲ୍ୟ ୧୪ ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ । ଏଥିପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ 'ଠିକ୍କା' ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯାଏ ।]

୨ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. The chief person in an assemblage.

ଠିପି—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଧାତୁ ଶବ୍ଦକୁ ସ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ ଧାତୁ)—
Ṭhipi — ଶିଶି ପ୍ରଭୃତିର ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରିବା ନିମନ୍ତ୍ରି ବସାଯାଇ ଥିବା ଘୋଡ଼ଣୀ ବା ଖୀଲ୍—A cork; plug; stopper.
छिपि
ठेपी

ଠିପିଦାର—ଦେ. ବିଶ— ଠିପି ବସାଯାଇଥିବା (ବୋତଲ ବା ଅନ୍ୟପାତ୍ର)-
Ṭhipi dār — Corked; stoppered (bottle)
छिपिदार ठेपीदार

ଠିରକା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବାଉଁଶ ନର୍ମିତ ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ-
Ṭhir-kā — A kind of contrivance made of bamboo (ଠରକା—ଅନ୍ୟରୂପ) which is struck with 2 sticks and produces a hollow sound which scares away wild beasts from fields during the night.

[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ଘୋଳା ବାଉଁଶ ନଳୀରୁ ଫାଳେ ଚଉଡ଼ା ପତ୍ର ଭାଙ୍ଗିବାର ପରି ଗାଣ ମୁଦ ସେଥିରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଦଉଡ଼ା ଲଗାଇ ୨ ଖଣ୍ଡ କାଠରେ ତା ଉପରେ ଆଘାତ କଲେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମରେ ଫସଲ ନଷ୍ଟ କରୁଥିବା ପଶୁମାନେ ଦୂରଡ଼ି କର ପଳାନ୍ତି ।]

ଠିରକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ଜୀବକୁ ଆଗରୁ
Ṭhirkā(ke)ibā — ସାବଧାନ କରି ଦେବାରୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ସେ ଚଳି
[ଠିରକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଯିବାର ଉପାୟ କରିବା;
ଠରକେଇବା—To warn away a person or animal from a place.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସିଟି ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାମାନ୍ୟୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାମାନ୍ୟୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଜୁଁଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଁଧୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଠିରିକା— ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଠିର୍‌କା (ଦେଖ)
Ṭhirikā Ṭhirkā (See)

ଠିର୍‌କିବା— ଗ୍ରା. କ୍ରି—ମାଟିରୁ ଯାଗ ବା ଆର୍ଦ୍ରତା ଶୁଖି ଯିବା (ମାଟି ଟାଣ ହୋଇଯାଏ)—To dry up (said of a soil) and harden.
(ଠିର୍‌କିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
Ṭhirikibā

ଠିଲ୍—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ଥୂଲ)—
Ṭhil

୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Full.
ଭରପୂର (ଯଥା—ଭୋଜନରେ ମୋ ପେଟ ଠିଲ୍ ହୋଇଗଲା ।)
ଠିଲାଠିଲ ୨ । ଉତ୍ତର—2. More than sufficient.

ଠିଲେଇବା— ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ସ୍ଥୂଲ)—
Ṭhileibā

୧ । ଅଟ୍ଟ ମାତ୍ରାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
ଠିଲନା 1. To be full to overflowing.
(ଯଥା—ନଈରେ ପାଣି ଠିଲେଇଛି ।)

୨ । ପଛଆଡ଼ୁ ଠେଲିବା—
2. To push from behind.
(ଯଥା— ଗଙ୍ଗାରେ ଜୁଆର ପାଣି ଠେଲିଇଛି ।)

ୁ— ଦେ. ଅ—ଁ (ଦେଖ)—
Ṭhu Ṭhuñ (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) କ୍ରି. (ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଛୁ (ଚୁ)—
(thou) Art doing.

ଠୁଇଲ୍ ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—
Ṭhuil hebā

ଠୁଳ ହେବା; ଏକତ୍ର ହେବା—
To be assembled; to be gathered.

ଠୁମ୍‌ରି—ବୈଦେ. ବ. (ହି. ଠୁମ୍‌ରି)—ଠୁମ୍‌ରି (ଦେଖ)
Ṭhumri Ṭhum-rī (See)

ଠୁଁ—ଦେ. ଅ. (ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ)—୧ । ଠାରୁ—
Ṭhuñ

1. From.
ଥେକେ ମୋହଲେ ମରହ ମୁଁ ଭଲ ମୋଠୁଁ ସ୍ନେହ ।
ସେ କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

୨ । ଅପେକ୍ଷା—2. Than.

୩ । ଅମୁକ କାଳରୁ; ଅବଧି—3. Since.

ଠୁଁସିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଠେସିବା (ଦେଖ)
Ṭhuñsibā

1. Ṭhesibā (See)
ଠୁଁସା ୨ । ହାତୁଡ଼ିରେ ପିଟିବା—
ଠୁସକାନା, ଠୁସନା 2. To beat with a hammer.

୩ । ବାଡ଼ର ଅଗ ବା ମୂଳରେ ଖୋଦିବା; ଗୁଞ୍ଜିବା—
3. To ram.

ଠୁକ୍‌ଠାକ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ ଓ ବ—ଠୁକୁଠୁକୁ (ଦେଖ)
Ṭhuk-ṭhāk Ṭhuku-ṭhuku (See)

ଠୁକ୍‌ଠୁକ୍— ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ ଓ ବ— ଠୁକୁଠୁକୁ (ଦେଖ)
Ṭhuk-ṭhuk Ṭhuku-ṭhuku (See)

ଠୁକ—ଦେ. ବ—ଟୋକ (ଦେଖ)
Ṭhuka Ṭoka (See).

ଠୁକ ଚଲିବା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ତୋକ)—ଠକ ଚଲିବା (ଦେଖ)
Ṭhuka chalibā Ṭhuki chalibā (See)

ଠୁକର—ଦେ. ବ—ଠୋକର (ଦେଖ)
Ṭhukara Ṭhokara (See)

ଠୁକ(କୁ)ର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠୋକରଇବା ଦେଖ)
Ṭhuka(ku)rā(re)ibā Ṭhokarāibā (See)

ଠୁକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି —ଠୁକିବା (୨) (ଦେଖ)
Ṭhukā(ke)ibā Ṭhukibā 2 (See)
(ଯଥା—ଅବଧାନେ ବାଳକର ଭାଲୁରେ ବେଉ ଠୁକାଇ ଅଛନ୍ତି ।)

ଠୁକା ଠିକ—ଦେ. ବ—ଠୁକାଠୁକ (ଦେଖ)
Ṭhukā ṭhiki Ṭhukā ṭhuki (See)

ଠୁକା ଠୁକ—ଦେ. ବ—୧ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଉତ୍ତର-
Ṭhukāṭhuki

ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ବା କଳି—
ଠୋକାଠୁକି 1. A breeze; slight verbal attercation.
ଠୋକାଠୁକି

୨ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ ଆଘାତ ପ୍ରତିଘାତ—2 Mutual pecking at each other.
ତହେଁ ବର୍ତ୍ତଃ ଠୁକାଠୁକ—ଶିଶୁଲୀଳା ଗୀତ ।

ଠୁକି—ଦେ. ବ—ଟୋକ (ଦେଖ)
Ṭhuki Ṭoka (See)

ଠୁକ ଚଲିବା—ଦେ. ବ (ସଂ. ସ୍ତୋକ)—ସାମାନ୍ୟପ୍ରକାରରେ ଜୀବିକା
Ṭhuki chalibā

ନିର୍ବାହ ହେବା; ଟୋକ ବା ଛୋକ ଚଲିବା—
Bare living; eking out of one's livelihood; having a frugal fare.

ଠୁକ ଠୁକ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି— ଗୃପୁଡ଼େଇବା; ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଘାତ
Ṭhuki ṭhuki debā କରିବା- To pat; to strike slowly.
ଠୁକା ଅକୁଳ ବାଡ଼ୁ ଅଣ୍ଟ ବୁଝିବା ଚାଟିଲ
ଠୋକିବା ଚପି ଚପି ଲଭ୍ୟ ଯେ ଦେଲେ ଠକ ଠକ ।
କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ଠୁକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଷ୍ଟୁକ୍ୟ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା; ଧ୍ୱନ୍ୟ ଧାତୁ=
Ṭhukibā

କ୍ଲେଶନ; କିମ୍ବା ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
ଠୁକାନ ୧ । ଧୀରଭାବରେ କଠିନ ପଦାର୍ଥରେ ଆଘାତ କରିବା—
ଠୁକନା 1. To strike on a hard thing slowly.
ଠ ବର୍ତ୍ତୁଳ ସ୍ତୁନେ ନଟ
ଠକରେ ଦେଲେ ବମ୍ଭୁଣ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଠକୁଠକାଇବା—2. To peck repeatedly; to strike gently.

୩ । (ଢେଳା) ପିଙ୍ଗିବା—3. To pelt.
ହେବ ଠକର ଲୋକ ସବ ସୁତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜଡ଼ତ୍ୱର ଦେଇଲ ଦ୍ୱାରକୁ ରେ ।
କବିଗୁ. ଗ୍ରନ୍ଥା. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ		ଜ୍ଞ	ଡ଼ଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ତ୍ର	ଶ୍ର	ଜ୍ୟ	ଲ୍ଲ	କ୍ଷ	ଂ

ଠୁକୁଠାକ୍ —(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ ଓ ବ—ଠୁକୁଠୁକୁ (ଦେଖ)
Ṭhuku-ṭhāk Ṭhuku-ṭhuku (See).

ଠୁକୁଠୁକ୍ —ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ. ଓ ବ—ଠୁକୁଠୁକୁ (ଦେଖ)
Ṭhuku-ṭhuk Ṭhuku-ṭhuku (See).

ଠୁକୁଠୁକା—ଦେ. ବ—ବ୍ୟଞ୍ଜନର ପ୍ରକାରବିଶେଷ; ଖୁବ୍ ସସ୍ତାଦର ଅଳ୍ପ ରସଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ; ଶ୍ଳେଷ ମାଛ କିମ୍ବା ଶ୍ଳେଷ ଫଳ-
Ṭhuku-ṭhukā ଚଡ଼ଚଡ଼ୀ, ସଡ଼ସଡ଼ୀ ବଡ଼ି ବା ଛଉକୁ ସସଲ୍ଲା ପାଣି ଦେଇ ପାଣି ଶୁଖି-
ଯିବା ଅବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚୁଲିରେ ବସାଇ ଛାଙ୍କର କରିବା
ବ୍ୟଞ୍ଜନ, ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଛଅଣ ସଜଲ ବା ନର୍ଜଲ
ତରେ ନାହିଁ —Curry cooked in such a manner that it is neither watery nor waterless.

ଠୁକୁଠୁକୁ— ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ (ବହୁବଚନ)—ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥରେ
Ṭhuku-ṭhuku ଆସ୍ତାଟ ଜନିତ ଧୀର ଅନ୍ତଃ ଶବ୍ଦ; ମୃଦୁ ଅସ୍ପାଟଜନିତ
ଠୁକ୍‌ଠାକ୍, ଠୁକୁଠୁକୁ ଶବ୍ଦ--Tapping sound; sound of gentle
ଟୁମକଟୁମକ strokes on hard substance; ticking sound.

"ବାଡ଼ ଠୁକୁ ଠୁକୁ କାନ ଚଡ଼ିବା,
ବାଟେ ବୈଜବର ଦେଖିବ ଏକା',
ପାଖକେ କୁମ୍ଭାର କୋଣକେ ଦେଲ୍
ବାପଙ୍କର ହେଲେ ନ ସିବ ଦେଇ—ଭାକରୁଣି ବଚନ ।

[ଦ୍ର—ଠକ ଠକ ଶବ୍ଦଠାରୁ ଠୁକୁ ଠୁକୁ ଶବ୍ଦ ସ୍ତ୍ରୀଶବ୍ଦର । ବଢ଼େଇମାନେ ସାଧାରଣତଃ ହତୁଆର ଦ୍ୱାରା କାଠ କାଟିଲ୍ଲ ବେଳେ 'ଠକଠକ' ଶବ୍ଦ ହୁଏ, ଜହ୍ନ ଶ୍ଳେଷ ହତୁଆରରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ କାମ କଲ୍ଲ ବେଳେ ଠୁକୁଠୁକୁ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ ।]

ବ—ଗୃହର ଅଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ କଳହ, ସାଦ୍ଧାକି ସାଧାରଣରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥାଏ—Slight bickerings in a family, which is not known to outsiders.

ଠୁକୁର ଠୁକୁର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଠୁକୁ ଠୁକୁ (ଦେଖ)
Ṭukur ṭhukur Ṭhuku ṭhuku (See)
(ଠୁକୁରୁ ଠୁକୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠୁକୁର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସଂ. ତ୍ରୋଟ=ପକ୍ଷୀର ଚଞ୍ଚୁ)—
Ṭhukurā(re)ibā ୧ । ଠକ ଠୁକ ଶବ୍ଦ କରି ବା ଦୃଢ଼ ପଦାର୍ଥରେ
ଠୋକରାନ ସାମାନ୍ୟ ଆଘାତ କରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
ଟୁକରାନା 1. To do anything by making a gentle hard sound.

୨ । ଠୋକରାଇବା; ଅଳ୍ପ ଦ୍ୱାରା କଠିନ ବସ୍ତୁରେ ସାମାନ୍ୟ ଆଘାତ କରିବା—2. To peck.

ଠୁକେଇ ଠୁକେଇ—ଦେ. କି. ବିଣ. (ଠୁକାଇବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା
Ṭhukei ṭhukei ରୂପର ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି; କି ବିଣ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—
ଠକଠକ ଭୂମିରେ ନାଉଁଥାଁର ନାଉଁଶୀଘ୍ର ଘାଦ ପକାଇ
ଟୁମକଟୁମକ (ଚାଲିବା)—(to walk) With slow foot steps.

ଠୁଙ୍କା—ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ଳେଷ ଠେଙ୍ଗୀଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର—
Ṭhuṅkā 1. Beating; beating with a short
ଠେଁକନୀ, ଠେଁକନ୍ cudgel; cudgelling.
ଠାଁକ ୨ । ଅବରୁଦ୍ଧ କରିବା; କବଦ୍ କରିବା—
2. Confinement.
କ । ଅକଣ୍ଠ ଭୋଜନ—3. Full meal.

ଠୁଙ୍କା(ଙ୍କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଠୁଙ୍କା ବା ପ୍ରହାର
Ṭhuṅkā(ṅke)ibā କରାଇବା—To cause a person to
ଠେଁକନା be cudgelled.
ଠାଁକବାନା (ଯଥା—ପିଲାମାନେ ଘରେ ଦୁଷ୍ଟାମୀ କରିବାରୁ ପିତା ଗୁରୁଙ୍କୁ କହି ସେମାନଙ୍କୁ ଅଚ୍ଛାକରି ଠୁଙ୍କେଇଲେ ।)

ଠୁଙ୍କା ଠୁଙ୍କି—ଦେ. ଅ—୧ । ଶ୍ଳେଷ ଠେଙ୍ଗୀ ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ
Ṭhuṅkā ṭhuṅki ମାଡ଼ ମର୍ତ୍ତମର—1. Mutual cudgelling.
ଠେଁକାଠୁଁକି ୨ । ଠେଙ୍ଗୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର—
ଠାଁକାଠୁଁକି 2. Cudgelling

ଠୁଙ୍କିବା—ଦେ. କି. (ଠକର ଠକର ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ṭhuṅkibā ୧ । ଠେଙ୍ଗୀ ବା ରୋଲ ବାଡ଼ର ଗୋବ ଦ୍ୱାରା
ଠେଁକା, ଠୁକା ପ୍ରହାର କରିବା; ଲୁଜିବା—1. To strike
ଠାଁକନା or give blows with the butt of short stout sticks.

୨ । ଠେଙ୍ଗୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର କରିବା—
2. To cudgel.

କ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଖୁବ୍ କର ବା ପେଟକୁ ଠୁଁସି କରି ଖାଇବା; ଅକଣ୍ଠ ଭୋଜନ କରିବା—
3. (ironical) To eat one's full.

(ଯଥା—ସେ ଭଜ ବେଳ ଠୁଙ୍କି ଦେଇ ଯା ଦୁଆର ତା ଦୁଆର ହୋଇ ବୁଲୁଛି ।)

ଖ । କାରାବଦ୍ଧ କରିବା; ଘର ଭିତରେ ବନ୍ଦ କରି ଦୁଆର ପକାଇ ଆଣ୍ଠିବା—4. To imprison or keep a person in confinement.

(ଯଥା—ସେ ଦୁଷ୍ଟକୁ ୨ ଘଣ୍ଟା ଅନ୍ଧାର ଘରେ ଠୁଙ୍କି ଦେଲ ।)

ଙ । କାରାବନ୍ଧନ ଆଦେଶ ଦେବା; ଜେଲ୍ ଦେବା—
5. To pass a sentence of imprisonment.

(ଯଥା--ମେଜେଷ୍ଟର ଗୋରକୁ କ ମାସ ସିଅଦ ଠୁଙ୍କି ଦେଲେ ।)

୭ । ଆଘାତ କରିବା—6. To strike.

ଠଣା ଠୁଙ୍କି ଚାପ ଭାସ ମୁଣ୍ଡେ ମନମଥ ପାଶ
ବନ୍ଧନ କର ତୁ ମତେ ମୋ ଅଙ୍ଗରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଟୋପଯୋଗୁ. ୦ ଗୀତ ।

୭ । ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବା କବାଟରେ ହାତ ଟୋଡ଼ି ବା ଅଙ୍ଗୁଠେ ଆଘାତ କରିବା--7. To knock at (the door).

କଣିଠନ ହୋଇ ଥାଏ ବନ୍ଧନ
ଅସି ନଖେ ଠୁଙ୍କ ଯାହା ବବାଟ । ବଳରାମ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲୋକ ଅଥବା ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥଳ ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ବର୍ଣ୍ଣୀୟ କୌଣସି କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆର୍ଦ୍ଧାକ୍ଷରମେଳରେ ଦେଖିବା ଉଚିତ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, 'କଥା' ନ ମିଳିଲେ 'କଥ'; ଦେଖିବେ; 'ବଧୂନି' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।

୮। ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଘାତ କରିବା—
8. To strike slowly.

ନୃତ୍ୟ ଜଗେଶର ନଜ ଭରତେ,
ଶିବ ଠକି ଅରମ୍ଭିଲ କରତେ । ଭକ୍ତ ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

୯। ପିଟିବା; ମାଡ଼ଦେବା—9. To beat; to thrash.

୧୦। ଖୀଲ ଆଦିକୁ ଖୁବ ଛୋଟ ଛିଦ୍ରରେ କାଡ଼େଇ ପୁରାଇବା—
10 To drive a peg into a small hole.

୧୧। (ନାଲିସ, ଅରଜ. ମକଦମା) ଦାବର କରିବା—
11. To file (a suit or complaint or case).

୧୨। ଥାପଡ଼େଇବା; ଧୀରେ ଧୀରେ ଚପେଟାଘାତ କରିବା—
12. To pat; to tap

ଠୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବିଣ—୧। ଶାଖାପତ୍ରାଦିବିହୀନ; ଠୁଣ୍ଟା (ଗଛ)—
Ṭhuṅgā 1. Pollard (tree); lopped off.

ଠୁଁଟା ୨। (ସଂ. ନଗ୍ନ) ପୃଙ୍ଗା; ବସ୍ତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା ଅନାବୃତଶରୀର—
ଠୁଁଟ 2. With naked or uncovered body.

ଖୋଲା ଧଡ଼ଙ୍ଗ

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ସବାଙ୍ଗରେ ଲୁଗା ନ ଥାଏ ତାକୁ ଲଙ୍ଗଳା (ନଗ୍ନ) ବୋଲାଯାଏ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଗଣ୍ଡିଏ ମାତ୍ର ଲୁଗା ବା କନା ଅଣ୍ଟା ଗୁରଯାଏ ପିନ୍ଧିଥାଏ ଓ ଅଣ୍ଟାଯାଏ ଓ ଅଣ୍ଟାତଳ ଛଡ଼ା ଶରୀରର ଅନ୍ୟ ଅଂଶମାନ ଅନାବୃତ ଥାଏ ତାକୁ ଠୁଙ୍ଗା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଏକଲା ୩। (ସଂ. ଏକାକୀ) ଏକାକୀ—
ଅକେଲା 3. Alone; solitary.

ତଣ୍ଟା ଓଠା ଦାଢ଼ୀରେ ମୁହଁରେ ବୁଲଉଥେଇ ଠୁଙ୍ଗା ହୋଇ ଦୁଇପଟ ପାଖରେ ବସି ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୁଣ୍ଡାରେ ଗୁଡ଼୍ ଗୁଡ଼୍ ଶବ୍ଦରେ ତମ୍ବାକୁ ମଧ୍ୟରେ ପଟ ଗାଲ କରି ଦେଉଛ । ଫକୀରମୋହନ- ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଦେ. ବିଣ—୧। ଏକ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଣ୍ଟାଠାରୁ ଉପରକୁ ଥିବା ଅନାବୃତ ଦେହ—1. The bare upper part of the body of a person (who has got only one piece of cloth round the loins).

ଠୋଂଗା ୨। (ସଂ. ଦ୍ରୋଣ) ଠୋଙ୍ଗା; ପତ୍ର ବା କାଗଜର ଠୋଲା—
ଦୋନା 2. A cone-shaped case made of leaves or paper (to put sweetmeats etc.).

ଠୁଙ୍ଗୁରି—ଦେ. ବି (ହି. ଠୁମ୍‌ରି)—ଠୁମ୍‌ରି (ଦେଖ)
Ṭhuṅg-rī Ṭhumrī (See)

ଠୁଠା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ଥୁ ସ୍ଥାନରେ ଠୁ ଉଚ୍ଚାରଣ; ସଂ. ସ୍ଥାଣୁ; ତୁଳ. ହି. ଠୁଠ୍)—୧। ସାଦାର ହାତ, ଗୋଡ଼ ବା ଅଙ୍ଗୁଳି ଆଦି ଛୁଣ୍ଡି ଯାଇଥିବା—1. Having no limbs or fingers; fingerless.

୨। ପଙ୍ଗୁ; କୋଢ଼ିଆ—2. Leprous.

୩। ଠୁଣ୍ଟା; ଶାଖାଦିରହିତ ବୃକ୍ଷ)—
3. Lopped up (tree); pollarded.

ବି—୧। ପଙ୍ଗୁ—1. A fingerless leper; a cripple.

୨। ଠୁଣ୍ଟା ଗଛ—2. Pollard.

ଠୁଠା ରୋଗ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କୋଢ଼; କୁଷ୍ଠ ବ୍ୟାଧି—
Ṭhuṭhā rog Leprosy.

ଠୁଠୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ସାତଗାତି ଖେଳ (ଦେଖ)
Ṭhuṭhu Sātagāti khela (See)

ଠୁଡ଼ୁଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଜାଶପୁର) କ୍ରି—ଠଳ କରିବା—
Ṭhurdaibā To gather; to amass.

ଠୁଣ୍‌କା—ଦେ. ବି.—ଟୁଣୁକା (ଦେଖ)
Ṭhuṇ-kā Ṭuṇukā (See)

ବେଁଟେ, ଖାଟ ଠିଙ୍ଗ—[ସଂ. ଶଙ୍କୁନ=ଶଙ୍କ(ଆସ୍ତେ)]—୧। ବାଙ୍କୁଡ଼ା; ଠୁଙ୍କା—2. Dwarf; diminutive.

(ଠିଙ୍ଗୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଖୁବ ଅଥର ସୁନ୍ଦର—2. Pretty; small and graceful.

୩। ଖୁବ ଅଥର ମୋଟା—
(ଠିଙ୍ଗୁଳା; ଠୁଣୁକା—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. Short and stout; stumpy.

ଠୁଣ୍‌କା ଠୁଣ୍‌କି—ଦେ. ବି.—ଟୁଣୁକା (ଦେଖ)
Ṭhuṇ-kā ṭhuṇ-ki Ṭuṇukā (See)

ଠୁଣ୍ ଠୁଣ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ· (ବହୁବଚନ)—ଟୁଣ୍ ଟୁଣ୍ ଶବ୍ଦ—
Ṭhuṇ ṭhuṇ Jingle; tinkling sounds.

ଠୁଣ୍‌ଠୁନ୍ ଟୁନଟୁନ

ଠୁଣ୍‌ଠୁଣ୍‌କା—ଦେ. ବି.—ଟୁଣୁକା (ଦେଖ)
Ṭhuṇ-ṭhuṇkā Ṭuṇukā (See)

(ଠୁଣ୍‌ଠୁଣ୍‌କିଆ, ଠୁଣ୍‌ଠୁଣୁକା, ଠୁଣୁଠୁଣୁକିଆ, ଠୁଣୁଠୁଣୁକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠୁଣା—ଦେ. ବି.—୧। ଟୁଣୁକା (ଦେଖ)
Ṭhuṇā 1. Ṭuṇukā (See)

ଠୋନା ୨। ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ବଙ୍କା କରି ଅଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠି ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟର
ଠୋଂଗା ଖପୁରରେ କରିବା ଆଘାତ ଠଣା—2. A blow by the knuckle of the fisted fingers dealt on the skull of another.

(ଠିଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ସୂଂ.—ଠୁଣ୍‌କା (ଦେଖ)
Ṭhuṇ·kā (See)

ଠୁଣି—ଦେ. ବି.—ଟୁଣୁକା (ଦେଖ)
Ṭhuṇi Ṭuṇukā (See)

ଠୁଣୁକା—ଦେ. ବି.—ଟୁଣୁକା (ଦେଖ)
Ṭhuṇukā Ṭuṇu-kā (See)

(ଠୁଣୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ସୂଂ—ଠୁଣ୍‌କା (ଦେଖ)
Ṭhuṇkā (See)

ଠୁଣୁ ଠୁଣୁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.—ଠୁଣ୍ ଠୁଣ୍ (ଦେଖ)
Ṭhuṇu ṭhuṇu Ṭhuṇ ṭhuṇ (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଂ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଊ
୨	ଃ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଗ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଥ	ଵ	ଓ

ଠୁଣୁ ଠୁଣୁକା— ଦେ. ବ.—ଟୁଣୁକା (ଦେଖ)
Ṭhuṇu-ṭhuṇukā Ṭuṇukā (See)
(ଠୁଣୁ ଠୁଣୁକଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଣ୍ଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ଭୁଲ. ହି. ଏହା ଅର୍ଥରେ ଠଁଟ); ଠଣ୍ଟ; ଥଣ୍ଟ—Beak of a bird.
(ଠଁଟ, ଠଁଠ, ଠୁଣ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠୁଣ୍ଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—ଥୁଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Ṭhuṇṭā Thuṇṭā (See)
(ଠଁଟା, ଠଁଠା, ଠୁଣ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠୁଣ୍ଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ —୧ । ଓଷ୍ଠ; ଚବୁକ—
Ṭhuṇṭhi 1. Lip; chin.
୨ । ଚଞ୍ଚୁ; ଥଣ୍ଟ—2. Beak.

ଠୁଣ୍ଡି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଠୁଣ୍ଠି ୧ (ଦେଖ)
Ṭhuṇḍi Ṭhuṇṭhi 1 (See)
(ଠୁଣ୍ଡି, ଠୁଁଡ଼ି, ଠଁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠୁମ୍‌ରି—ଦେ. ବ.—ଟପ୍ପା ଗାଇର ଢାଲ—
Ṭhum-rī A light measure in music.
ଠୁମରୀ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦୁଇ ପାଦ ଥାଏ । ପ୍ରଥମ ପାଦରେ ୬୮ ଅକ୍ଷର ଓ ୬ଷ୍ଠ ପାଦରେ ୩୬ ଅକ୍ଷର । ପ୍ରତି ପାଦରେ ଷୋଡ଼ଶ ଅକ୍ଷରରେ ଯତି ପଡ଼େ ।]

ଠୁର—ଦେ. ବଣ. ଘୁଂ.(ଫ. ଖଟ୍ଟନ)—ଖଙ୍ଗଳାପୃ; ବାଙ୍କର—
Ṭhurā Dwarfish; short; of low stature.
(ଠୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଖାଟ ଠୁମକା; ଠିଂଗନା

ଠୁର କାଣ୍ଡ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ବୃତ୍ତାକାର ମୁଖଯୁକ୍ତ ଶର—
Ṭhuri kāṇḍ An arrow with a round head.
(ଠୁରକାଣ୍ଡ; ଠୁରକାଁଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠୁର ବେଙ୍ଗ— ଦେ. ବ.—କୁଲ ବେଙ୍ଗ; ଝିଙ୍କ ବେଙ୍ଗ—
Ṭhurā beṇga Small frog.
(ଠୁରବେଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜଳ ଜଥା ? ବେଙ୍ଗ ନଥା ।
ଡ ବେଙ୍ଗ ? ଠୁର ବେଙ୍ଗ । କାହାଣୀର ଲଥା ।

ଠୁଲ—ଦେ. ବଣ (ଫ. ସ୍ଥୂଲ; ସ୍ତୂପୀକୃତ; ଭୁଲ ଫ. ଅଟ୍ଟାଳ)—
Ṭhula ୧ । ଗଦା କରିଯାଇଥିବା—1. Heaped up.
ଜଡ଼ ୨ । ଏକାଠାରୁ; ସଦଉ; ମିଳିତ; ରୁଣ୍ଡ—
ଇକଟ୍ଠା 2. Crowded; collected together; amassed.
ଗରଜନ ପବନ ଢୋଇ ଏକ ମେଳ
ରହୁରନ୍ତ ଉହିଁରେ ଢୋଇଣ ସେ ଠୂଳ । କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ ସଭା ।
୩ । ଦଳବଦ୍ଧ—3. Formed into a herd; herded together.
ପାଣି ପିଇବାକୁ ଥଷିବେ ଢୋଇ ଠୂଳ । କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ. ବନ ।
୪ । ସମଷ୍ଟି କରିଯାଇ ଥିବା (ବହୁସଂଖ୍ୟା)—
4. Added up; totalled (many numbers).
ଢ—୧ । ମୋଟ୍; ସମଷ୍ଟି—1. Collection; total.
ଜମା; ଥାକ ୨ । ଗଦା, ଥାକ— 2. Heap; stack.
ଟାଲ; ଅଟାଳା ୩ । ରାଶି—3. Mass.
ଢ ଓ ଢଣ—ଠୂଳ (ଦେଖ)—Ṭhūla (See)

ଠୂଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ସ୍ଥୂଳ)—୧ । ଗଦା କରିବା; ଜମା କରିବା—1. To heap up; to amass.
ଜଡ଼ କରା ୨ । ସଙ୍ଗଡ଼ କରିବା—2. To gather up.
ଟାଲକରନା, ବଟୋରନା ୩ । ବହୁଲୋକଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରାଇବା—
3. To cause people to gather at a place.
୪ । ବହୁବସ୍ତୁକୁ ଏକତ୍ର ମିଶାଇବା—
4. To mix up many things.
୫ । (ବହୁସଂଖ୍ୟାକୁ) ଯୋଗ କରିବା; ଯୋଗ କରିବା—
5. To add up; to total.

ଠୂଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠୂଳ କରିବା (ଦେଖ)
Ṭhulā(le)ibā Ṭhula karibā (See)

ଠୂଲାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଠୂଳ କରିବା (ଦେଖ)
Ṭhulāibā Ṭhula karibā (See)

ଠୂଲି—ଦେ. ବ. (ଫ. ସ୍ଥ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ)—ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରୀ—
Ṭhuli Skull.
ଖୂଲୀ ଖୋପଡ଼ୀ

ଠୂଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ (ଫ. ସ୍ଥୂଳତଃ)—୧ । ସ୍ଥୂଳରେ—
Ṭhule 1. Roughly.
ମୋଟେ ୨ । ଆଦୌ; ମୂଳରୁ; ବେଟେ; ଜମାରୁ—
ସାରା, ବିଲକୁଲ 2. At all.
(ଯଥା—ମୋର କଚେରକୁ ସିବାକୁ ଏବେ ଠୂଳେ ଇଚ୍ଛା ହେଉ ନାହିଁ ।)
୩ । ଏକତ୍ର; ସମଷ୍ଟିରେ; ମୋଟରେ—
3. In a lump; in the gross; altogether.
ଉହିଁର ପ୍ରତଫଳ ଠୂଳେ
ତେଣୁ ପାଇଲ ଏକାବେଳେ । ରୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୪ । (ଫ. ସ୍ତୋକ) କାମ୍ଚଳାଂଶ—4. A little.

ଠୂସିବା —ଦେ. କ୍ରି—ଠୁଁସିବା (ଦେଖ)
Ṭhusibā Ṭhuñsibā (See)

ଠୂଲ—ଦେ. ବ. (ଫ. ସ୍ଥୂଲ,—୧ । (ତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧନା) ମାତ୍ରା; ଚହ୍ନ;
Ṭhūla ଲକ୍ଷାଣ—1. (tantric exercise)Sign; symbol.
ଯୋ ବର୍ଣ୍ଣ ବେଦରୁ ବାହାର
ଠୂଳ ଶୂନ୍ୟରୁ ଅରୟନ୍ତର । ପ୍ରାତା. ଚତୁର୍ଥନରୂପଣ ଗୀତା ।
୨ । (ତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧନା) ଜୀବାତ୍ମା ଓ ଅଜୀବ ବା ପରମାତ୍ମାର ମିଳନ ସ୍ଥାନ; ଅର୍ଦ୍ଧ ମାତ୍ରା—2. (tantric exercise)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଷ୍ଟବ୍ୟ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନରେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ହୈବ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଟ' ଦେଖିବେ।

The centre where the Individual Soul and the Divine Soul meet.

ଅକାଶ ପରେ ପୃଥ୍ୱୀ ର ସେ
ଶୂନ୍ୟ ଉପରେ ଠଳ ଦଶେ । ରୂପଉ. ପ୍ରେମଅଙ୍ଗାମୃତ ।

ବିଣ—୧ । କେବଳ—1. Only; mere.

ଅବ୍ୟସ୍ ଅଷସ୍ ଅଥସ୍
ନାମଣ୍ଡ ଠୁଳ ଶୂନ୍ୟସ୍ । ରୂପଉ. ପ୍ରେମଅଙ୍ଗାମୃତ ।

୨ । ସ୍ଥୂଳରୂପ ଧାରୀ—

2. Having a material shape.

ବି ଓ ବିଣ— ଠୁଳ (ଦେଖ)—Ṭhula (See)

ଠୂଳରୂପ—ଦେ. ବି—ସ୍ଥୂଳ ରୂପ; ଦେହଧାରୀ ଆକାର—

Ṭhūla-rūpa Material shape.

ସାଧୁଜନଙ୍କୁ ହୃଦ କରେ
ଶୂନ୍ୟରେ ଠୁଳ ରୂପ ଧରେ । ସାତୀ. ଜଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଠୂଳ ଶୂନ୍ୟ—ଦେ. ବି (ତାନ୍ତ୍ରିକ ବା ଶୂନ୍ୟ ସାଧନା) —ଜୀବାତ୍ମା

Ṭhūla śūnya ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ମିଳନ-ସ୍ଥଳ--(tantric exercise)

The imaginary centre or meeting place of the Individual Soul and the Divine Soul.

ଠୂଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ— ଠୁଳେ (ଦେଖ)

Ṭhūle Ṭhule (See).

ଗରୁ ମିଶାଇ ଜର ଗାଏ
ଠୂଳେ ପାଇନ୍ତ ଜଡାଏ—ରୂପଉ.ପ୍ରେମଅଙ୍ଗାମୃତ ।

କିଛୁ ଅ (ସଂ. ସ୍ତୋକ)—ଚଳିତ୍—

ଥାଡ଼ା A little.

ଇଚ୍ଛା ହୋଇଲେ ଗୁଳେ ଠୁଳେ
ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ରହେ ନଖୁଣ୍ଟେ—ସାତୀ. ଜଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଠେ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ସ୍ଥାନେ; ତୁଳ. ପ୍ରା. ଠଁ: ୭ମୀ ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—

Ṭhe

୧ । ଠାଇଁ; ଠାରେ; ସ୍ଥାନରେ—1 At; in.

୨ । ପ୍ରତି; ଅଡ଼େ— 2. For; towards

ଗାଦେ (ମେଦନୀପୁର) କି (ପ୍ରତ୍ୟୟ) —

(ସେ) ଅଛୁ; ଛୁ—(he) Is.

(a verbal inflexion in the present tense, 3rd person, singular number).

(ଯଥା—ସେ ଯାଉକେ ଯାଇଠେ ।

ଠେଁ—ଦେ. ଅ—ଠେ (ଦେଖ)

Ṭheñ Ṭhe (See).

ଠେଇଁ---ଦେ. ଅ—ଠେ (ଦେଖ)

Ṭheiñ Ṭhe (See).

(ଠେଇଁ -- ଅନ୍ୟରୂପ) ତା ମନ ପା ଠେଇଁ ବରାମେଲ ଗଲ୍ଲ ।
କୁନ୍ତୀକାରୁମାସ୍ୱ ନଅରୁଣ୍ଡୀ ।

ଠେଁକି—ଗାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଠେକି; ମାଟିର ଛୋଟ ଘଡ଼ି—

Ṭheñki A small earthen pitcher or jug.

ଠେଁକେ—ଗାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ଠାରେ=

Ṭheñke At; in.

ଠେଁଟା—ଗାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଥେଣ୍ଡା (ଦେଖ)

Ṭheñṭā Ṭheṇṭā (See).

(ଠେଣ୍ଡା, ଠେଁଠା, ଠେଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠେଁଠୁ—ଗାଦେ (ଲରୁଆ) ବି—ଗଳା; ବେକ—

Ṭheñṭhu Throat; neck.

(ଠେଣ୍ଡୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠେଁଠେଁ—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଠୋ ଠୋ ୨ (ଦେଖ)

Ṭheñ ṭheñ Ṭho ṭho 2 (See).

ଠେଁସ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସ୍ଥା ଧାତୁ)—୧ । ଅବଲମ୍ବନ; ଠିଅ —

Ṭheñsa 1. Prop; support.

(ଠେସ--ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆଡ଼ୁଞ୍ଚିବା—

ଠେଁସ 2. Leaning against.

ଠେସ; ଟେକ ୩ । ଠେଲ୍ଲା; ଧକ୍କା—3 Push.

ଠେଁସ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିବା—

Ṭheñsa debā 1. To take the help of a prop.

(ଠେସ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୃଢ଼ ସଲଗ୍ନ ହୋଇ ଆଡ଼ୁଞ୍ଚିବା—

ଠେସ ଦେଓୟା 9. To lean against.

ଟେକ ଲଗାନା ରୁଦନ ଦୁଃଖ ରୁଦେ ଲେପି ଚନ୍ଦନ ଠେସ ହୃଦୟର ।
ଉତ୍କ. ଭକ୍ତଶ୍ୟଦ୍ଧା ।

୩ । ଠେଲିବା—3. To push.

ଠେଁସା—ଦେ. ବି—୧ । ଆଧାର, ଭର; ଆଶ୍ରୟ—

Ṭheñsā 1. Support; prop.

(ଠେସା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଠେଲ୍ଲା; ଧକ୍କା—

ଠେସାନ 2. Push.

୩ । ଆଦେଶ ନ ମାନିବା; ଅବାଧତା—

3. Disobedience of order; insubordination; recalcitrance; refractoriness.

ବିଣ. ଘୁଂ—୧ । ଅବାଧ—1. Insubordinate.

ଠେସୀ
ଠେସେଇ } ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ୨ । ଠେଲୁଥିବା—

2. Pushing; shoving.

୪ । କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ଆପଣା ଉପରକୁ ନ ନେବା—

3. Evasive.

୫ । ଅମାନ୍ୟତା—4. Disobedient.

ଠେସା ୫ । ଯେଉଁ ବାଳକ ବା ଭୃତ୍ୟ ଗୁରୁଜନ ବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ
ମଗରା ବାକ୍ୟକୁ ଅବଜ୍ଞାସୂଚକ ଜବାବ ଦଏ—

5. Refractory; recalcitrant (boy or servant).

ଠେଁସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠେସିବାର ପ୍ରେରଣାରୂପ—

Ṭheñsā(se)ibā Causative form of Ṭheñsibā.

ଠେଁସାନ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଠେସାଠେସି—ଦେ. ବ—୧ । ପେଲ୍ଲାପେଲି; ଧକାଧକି; ଠେଲ୍ଲାଠେଲି—
Ṭheñsā-theñsi 1. Mutual pushing, jostling.
(ଠେସାଠେସି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କଥାରେ ପେଲ୍ଲାପେଲି—
ଠେସାଠେସି 2. Mutual recrimination.
ଠେଲାଠେଲି ୩ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନମନ୍ତେ ଅନଚ୍ଛାରୁଚକ ବରେ୍ଧ—
3. Mutual shuffling of work to each other's shoulder.

ଠେସିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପେଲ୍ଲିବା—
Ṭheñsibā 1. To push; to jostle.
(ଠେସିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଣ ବୋଲୁ ଠେସି ନଦି ଭାଷି ଦୃସି ପଡିଗଲୁ
ଠେସନା **ଠେଲନା** ଅନ୍ତଃପୁରରେ—ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ଧକା ମାରିବା—2. To shove.
୩ । କଥାକୁ ଅବଜ୍ଞା କରିବା; କଥା ନ ମାନିବା—
3. To be refractory; to resist an order.
୪ । କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ଆପଣା ଉପରୁ ଖସାଇବା—
4. To shirk or shufle responsibility.
୫ । ଗୃଥିବା; କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ଦୃଢ଼ରୂପେ ଫଲଗ୍ନ କରିବା—5 To press.
ଠେସିଥାଇ ଉରେ ଇରଜକୁ—ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
। ଉତ୍ତଦେବା—
6. To support oneself upon a prop.
୭ । ବଳପୂର୍ବକ ଭର୍ତ୍ତି କରିବା—
7. To ram down; to stuff; cram.
୮ । ଅଧିକ ହେବା; ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହେବା—8. To preponderate; to predominate; to exceed.
୯ । ଠିଲାଇବା (ଦେଖ)—9. Ṭhilāibā (See).
[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ଧକା(ଟେକ) ଇବା, ନେବା, ଆଣିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଠେକ—ଦେ. ବ (ସ. ସ୍ଥା ଧାତୁ)—୧ । ଅବଲମ୍ବନ; ଛିଡ଼ା; ଠିଆ—
Ṭheka 1. Prop; support.
ଠେକନା ୨ । କାଠର ବା ଗଛର ଚଉଡ଼ାବାଗ; ଅଡ଼ବାଗ—
ଟେକ, ଠେକ 2. The breadth of a timber or tree across its grains.
୩ । ଉଚ୍ଚ; ଉଚ୍ଚତା—3. Height.
(ଯଥା—ମୋ ଠାରୁ ସେ ଠେକରେ ଗୁରୁ ଆଙ୍ଗୁଳ ବଡ଼)
୪ । ପଥର ବା କାଠକୁ ଉଠାଇବା ନମନ୍ତେ ଚଳପାଙ୍ଗେ ମଝିରେ ଦିଆଯିବା ସ୍ଥୂଳ ପଥର ବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ; ମାଡ଼ୀ—4. Fulcrum.
୫ । ବାଧା—5. Obstacle; hindrance.
୬ । ଠେକରା ୨ । ୩ (ଦେଖ)
6. Ṭhekarā 2. 3 (See).

ବଣ—୧ । ଉଚ୍ଚ; ଉଚ୍ଚା—
1. High; tall.
୨ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉଚ୍ଚା; ଉଚ୍ଚତର—
2. Higher; taller.

ଠେକ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟିକେ ଉଚ୍ଚତର ହେବା; ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉଚ୍ଚା ହେବା—To be a little higher or taller.
Ṭheka jibā
(ଠେକ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଯଥା—ବଡ଼ ପୁଅଟି ସାନ ପୁଅଠାରୁ ଠେକ ଯିବ ।)

ଠେକର—ଦେ. ବ—ଲମ୍ବ କାଠ କମ୍ବା ପଥର ରଖିବା ନମନ୍ତେ ତହିଁ ତଳେ ଆଡ଼ ବାଗରେ ଦିଆଯିବା ଆଡ଼ କାଠ—
Ṭhekara Cross-pieces over which a long log or stone is supported; stays put under long heavy logs or slabs to keep them level.

ଠେକରା—ଦେ. ବଣ—୧ । ଠେକ; ଉଚ୍ଚ—
Ṭhekarā 1. High.
୨ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉଚ୍ଚା—2. Higher; taller.
ବ—୧ । ଢେଣ୍ଡୁଆ; ବୋଲୁଆ; ଚଟ୍ଟା—
Big clods of earth.
୨ । ଚଉକି, ମେଜ, ଖଟ ଆଦ ଚିପିଚିପି ଦେଉଥିଲେ ଭୂମିରେ ଲାଗି ନ ଥିବା ଗୋଡ଼ ବା ପାଖ ତଳେ ଦିଆଯିବା ପତଳା କାଠ ବା ଖପରା—2. Thin piece of wood or shard put under the short leg or side of a bobbing or unstable chair, table etc.
୩ । ଅଗ ସରୁ ଓ ମୂଳ ମୋଟ ଗୋଲା—3. Wedge.

ଠେକରା ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠାକରା ବସାଇବା (ଦେଖ)
Ṭhekarā basā(se)ibā Ṭhākarā basāibā (See)

ଠେକ ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବାଧା ପାଇବା—
Ṭheka lāgibā To be obstructed.
ଗଲୁଁ ଗଲୁଁ ସେବେ ଅଲଷ୍ୟ ବା ଅସାବଧାନତା ଯୋଗୁ ଠେକ ଲଗି କେହୁ ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼େ । ସ୍ୱାଧୀନାଥ. ଉତ୍କଳ ।

ଠେକା—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ଥୁଗ୍ ବା ଷ୍ଠଗ୍ ଧାତୁ ଗୋପନ)—
Ṭhekā ୧ । ମୁଣ୍ଡରେ ଲୁଗା ଦ୍ୱାରା ଗୁଡ଼ାଏ ଦୋଇଥିବା
ପାଗ, ପାଗଡ଼ୀ ପରିଧାନ; ପାଗ; ପଗଡ଼ି—
पगिया, चीरा 1. Turban; head-dress.
୨ । ଦାହଳ ବାଣର ମୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧାଯିବା ନାଗନଳି ବା ନକ୍ଷତ୍ରନଳ—2. A tube filled with Bengal lights tied to the top of a rocket which emits star-like sparks from high.
୩ । ମାଟିର ଘଡ଼ି—
3. Small earthen pitcher or jug,
ଠେକା ବନ୍ଦେ ବେଦାରେ
ତୁ ବୋଇ ମଣିଷରେ ଲେଖାରେ—ଚଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ମାତ୍ରା ସହ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ରଖା ହୋଇନାହିଁ । 'ଅଉସ' ର ୬ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୬ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—୧ । ଝୋକେଇ; ପାଚୁଆ—
1. Small basket.
୨ । (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମୋଟ କାଠ ଆଦି ଫଟାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବଡ଼ ମୁଗୁର ବା ହାତୁଡ଼ି—
2. A big mallet used for spilling up thick logs of wood.
୩ । (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—ଠିକା; କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ—3. Contractor's job.

ଠେକାଦାର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଶବ୍ଦ) ବ—
Ṭhekā-dār ଠିକାଦାର (ଦେଖ) Ṭhikādāra (See)

ଠେକି– ଦେ ବ—ଠେକା ଶ. (ଦେଖ)
Ṭheki Ṭhekā ଶ. (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ) ବ—ଚକି—Hand-mill.

ଠେକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସ୍ଥଗ୍ ଧାତୁ)—
Ṭhekibā ୧ । ଗୋଟିଏ ଟାଣ ବସ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଟାଣ ବସ୍ତୁରେ ଦାବୁଡ଼ିବା—
ଠେକନା 1. To strike (one hard thing against another); to collide with.
୨ । ଠିକିବା; ବାଧା ପାଇବା—
2. To be obstructed.
୩ । ସଂସାରରେ ଦୁଃଖ ପାଇବା—
3. To suffer in the world.
୪ । ସଂସାରରେ ଅନୁଭବ ଦ୍ୱାରା କଷ୍ଟ ବା ବାଧା ସଙ୍ଗେ ପରିଚିତ ହେବା—4. To become acquainted with the ups and downs of life by experience.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମାଡ଼ରେ ଖୁବ ବେଶି ଦୋଇଯିବା; ଖୁବ ଚଢ଼ା ଦୋଇଯିବା—5. (figurative) To rise up to; to go up to.
(ଯଥା—ମୋର ବାଉ ଅଧଲ୍ୟକର ଆପୁ ଆସି ଆଜକାଲି ଦଶ ପଇସାରେ ଠେକିଲଣ ।)

ଠେକୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶଶକ)—
Ṭhekuā ଶଶକ; ଶଶା—Hare; rabbit; Lupus
ସଂ. ଶଶ, ଶଶକ Ruficaudatus
ଶଶା, ଖରଗୋସ, [ଦ୍ର– ଏମାନେ ମୂଷା ଜାତୀୟ, କିନ୍ତୁ ମୂଷାଠାରୁ
ଖରଗୋସ, ଚୌଗୁଡ଼ା ବଡ଼ ଜାବ; ଲମ୍ବରେ ଏକ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି ଏମାନଙ୍କ ପିଠି ଓ ପୁଚ୍ଛ ଖଇରା, ପେଟ ଧଳା । ଏମାନଙ୍କ କାନ ଦେହତୁଳନାରେ ଖୁବ ବଡ଼; ଗ୍ରୀସ୍ମ ଋତୁରେ ଲମ୍ବ । ଏମାନେ ଘାସବଣ ଓ ବୁଦାଳିଆ ଜଙ୍ଗଲରେ ଓ ପଡ଼ିଆରେ ଗାତ ଖୋଳି ଦଳ ବାନ୍ଧି ରହନ୍ତି; ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଖୁବ୍ ଛୋଟ, ପଛ ଗୋଡ଼ ଆଗ ଗୋଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ଡେଙ୍ଗା; ଏମାନେ ରାତିରେ ପଦାରେ ବେଶି ବୁଲନ୍ତି ଓ ଖୁବ କୁଦା ମାରନ୍ତି ଓ ଦଉଡ଼ନ୍ତି । ଏ ଜୀବ ଛରକୁଲା; ଏହାଙ୍କ ଦେହର ରୋମ ଖୁବ୍ କୋମଳ । ଏ ସାମାନ୍ୟ ଆଘାତ ପାଇଲେ ମରଯାଏ । ଠେକୁଆ ୬ ମାସ ବୟସରେ ଗର୍ଭ ଧାରଣ କରେ ଓ ମାସକ ଅନ୍ତରରେ ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇ ଥରକେ ୭।୮ ଛୁଆ ଜନ୍ମ କରେ । କୌଣସି କୌଣସି ଦେଶରେ ଠେକୁଆମାନେ ଶୀତକାଳରେ ଧଳା ପାଲଟି ଯାଆନ୍ତି । ଏହାର ମାଂସ ସୁସ୍ୱାଦୁ । ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ମତେ ଏହା ଭକ୍ଷ୍ୟ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହାର ମାଂସ ଶୀତଳ, ଲଘୁ ଏବଂ ଶୋଥ, ଅତ୍ତସାର, ପିତ୍ତ, ଓ ରକ୍ତନାଶକ, ମଳବଦ୍ଧକାରକ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ବଢାଠିଆ—
Wooden peg put on the wall.

ଠେଗ୍‌ଲା ଠେଗ୍‌ଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଠେଲାଠେଲି (ଦେଖ)
Ṭheg lā ṭheg-li Ṭhelā ṭheli (See)

ଠେଙ୍କି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଠେକି; ମାଟିର ଘଡ଼—
Ṭheṅki Small earthen jar or jug.

ଠେଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଟଙ୍କ)—
Ṭheṅga ୧ । ଉଚ୍ଚ ଭୂମି; ଟିପା ଜମି—
ଟିକର, ଟୀଲା 1. High ground.
ଟୋକ୍ରର, ଟୋଲା (ଯଥା—ସେଉଁ ଜମିରେ ଧାନ ଆଦି ଫସଲ ଭଲ
ଠେଂ, ଠେଙ୍ଗ୍ ହୁଏ ନାହିଁ ।)
ଟାଂଗ ୨ । (ସଂ. ଟଙ୍ଗ) ଗୋଡ଼—2. Leg.
୩ । ଚଟିଆ; ଜଘ—3. Buttock.
ବଣ– ଟିପା—High (land).

ଠେଙ୍ଗଣା—ଦେ. ବ—ଟିପ ଜମି—
Ṭheṅgaṇā High land.
ଟିକର ବଣ – ଟିପ—High (land).
ଟୀକ୍ରର

ଠେଙ୍ଗଣି— ଦେ. ବ—ଠେଙ୍ଗୁଣି (ଦେଖ)
Ṭheṅgaṇi Ṭheṅguṇi (See)
(ଠେଙ୍ଗଣି, ଠେଙ୍ଗିଣି, ଠେଙ୍ଗୁଣି, ଠେଙ୍ଗେଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠେଙ୍ଗା—ଦେ. ବ.— (ସଂ. ଟଙ୍କ=ଗୋଡ଼; ଏହା ଗୋଡ଼ ପରି ଲମ୍ବ ଓ
Ṭheṅgā ମୋଟ; ସଂ. ଦଣ୍ଡ)—
ଠେଂଗା ୧ । ଲାଠି—1. A staff; club; bludgeon.
ଠେଙ୍ଗା ୨ । ଲାଠିଦ୍ୱାରା ଆଘାତ—
2. A blow with a bludgeon.
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଗଡ଼ଜାତର ଚଉକିଦାରବିଶେଷ—
A class of additional village-watchmen.

ଠେଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଠେଙ୍ଗା ଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମଧାତୁର
Ṭheṅgā(ṅge)ibā କ୍ରିୟା) ଠେଙ୍ଗାଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର କରିବା;
ଠେଙ୍ଗାନ ଠେଙ୍ଗାରେ ବାଡ଼େଇବା ବା ପିଟିବା; ଠେଙ୍ଗା ମାରିବା—
ଠେଁଗା ବଜାନା To beat with a club; to cudgel.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍ତ

ଠେଙ୍ଗା ଖାସି—ସ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ତୁଳ. ହ. ଠସ୍‌କା + ଖାସୀ)
Ṭheṅgā khāsi ବଡ଼ ଜୋରରେ ଦେଉଥିବା କାସ; ଦମା କାସ; ଶୁଖିଲା କାସ—Severe cough; dry coughing.
ଶୁଖି ଖାସି, ବାରମାସି, ଠେଙ୍ଗା ଖାସି, ପବନ୍ ନେସି । ପ୍ରବଚନ ।

ଠେଙ୍ଗା ଜ୍ୱର—ଦେ. ବ.—(ଇଂ. ଡେଙ୍ଗ୍ୟୁ ବା ଓ. ଠେଙ୍ଗା)—ଉନ୍ନଦନ-
Ṭheṅgā jara ସ୍ନାସ୍ଥ୍ୟି ଏକପ୍ରକାର ଜ୍ୱର—
ଠେଙ୍ଗାଜ୍ୱର Influenza; dengue fever.
ଡ଼ଙ୍ଗୁଜର [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦେହଦାଢ଼ ଭାର ବୋଧ ଓ ଦରଜ (ଠେଙ୍ଗା ଜ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ହୁଏ । ଉନ୍ନ ବଦନ ଘରେ ଜ୍ୱର ମନକୁ ଖରାପ ଯାଏ । ଏହା ମାରାତ୍ମକ ନୁହେଁ । ଏହି ଜ୍ୱରରେ ଦେହତଳମାମ ଏପରି ପୀଡ଼ା ହୁଏ ଯେ, ରୋଗୀ ମନେ କରେ ସତରେ ତାକୁ କେହି ଯେପରି ଠେଙ୍ଗାରେ ଖୁବ୍ ଗୁଡ଼ାଏ ପିଟିଛି ।]

ଠେଙ୍ଗା ଠେଙ୍ଗି—ଦେ. ବ.—୧ । ଠେଙ୍ଗାରେ ମାଡ଼ ସତ୍ତ୍ୱମର—
Ṭheṅgā-ṭheṇgi 1. Mutual striking with clubs.
ଠେଙ୍ଗାଠେଙ୍ଗି ୨ । ଠେଙ୍ଗାରେ ବିଶେଷ ମାଡ଼—
ପୀଟାପିଟି 2. Belabouring with club or bludgeon.

ଠେଙ୍ଗା ବାଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ଲଠି ଓ ବାଡ଼ି; ସବୁପ୍ରକାର
Ṭheṅgā bārḍi ଅର୍ଥାତ୍ ବଡ଼ ଓ ସାନ ଯଷ୍ଟି—
ଲାଠି ସୋଠା Sticks, large and small.
ଲାଠୋ ସୋଟା

ଠେଙ୍ଗି—ଦେ. ବ.—ଠେଙ୍ଗୁ (ଦେଖ)
Ṭheṅgi Ṭheṅgu (See)
ଟାଆଁ ଧୂଆଁଠୋଇ ସହିଁରେ ପଶେ,
ମାଆ ଲଜକୁଲି ଠେଙ୍ଗିରେ ପଶେ । ଭାକ୍ତକବି ବତନ ।

ଠେଙ୍ଗୁ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଠଙ୍କ)—୧ । କଟିତଳର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ
Ṭheṅgu ବାଡ଼—1. The upper part of the hip-bone
ଠେଙ୍ଗ in vertibrate animals; ilium.
ଟାଙ୍ଗ, ପୁଟ୍ଠା ୨ । ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତି ପଶୁଙ୍କର ଜଘାଦାଢ଼ର ଉପର ଭାଗ; ବେଁକି ଅଣ୍ଟା ପାଖେ ଶିର୍‌ଦାଢ଼ର ଦୁଇ ପାଖକୁ ବାହାରି ଥିବା ବାଡ଼ ଓ ଉଭୟ ଫଲ୍‌ଗ ଶସ୍ତ୍ରଚିହ୍ନ—
2. The rump of cattle; buttock.

ଠେଙ୍ଗୁଣି—ଦେ. ବ.—୧ । ସ୍ଥୂଳ ଠେଙ୍ଗା—
Ṭheṅguṇi 1. Cudgel; a short stout club.
ସୋଠା ୨ । ଗୋରୁ ରକ୍ଷଣାଳର ପାଞ୍ଚଣ—
ସୋଁଠା, ସଟିୟା 2. Cow-heard's staff.
ଥରଟିଣିକ ବାଇଟିଣି, ଗୋରୁମର ଠେଙ୍ଗେଣି—ଶିଶୁବୋଧ ।
(ଠେଙ୍ଗଣି, ଠେଙ୍ଗିଣି, ଠେଙ୍ଗେଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଠେଙ୍ଗୁ (ଦେଖ)—2. Ṭheṅgu (See)

ଠେଟର୍—ସ୍ରା. ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ ଥିଏଟର୍)—ଥିଏଟର୍—
Ṭhetar Theatre.
ଥେଟର ଠେଠର

ଠେଠର୍—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଥିଏଟର୍—
Ṭheṭhar Theatre.

ଠେଣ୍ଟ—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ, (ଥ ସ୍ଥାନରେ ଠ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଖଣ୍ଡ;
Ṭheṇṭ ଡକାଇତ—Robber; dacoit.
(ଠେଣ୍ଡ, ଠେଁଣ୍ଟ, ଠେଁଠ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠେପା—(ସମ୍ବଲପୁର)—ବ. (ତୁଳ. ଠେପା=ବୋଉଲର ଠିପି)—
Ṭhepā ମେଖ; ଖୁଣ୍ଟି; କୀଳା—A small post or pole; a peg.

ଠେରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ବୃଦ୍ଧା ସ୍ତ୍ରୀ; ବୁଢ଼ୀ—
Ṭherī Old woman hag.
ଘରଖେ ବସିଛ ଠେରୀ ବୁଥର ଥବୋର । ନାରସ୍ୱଣ ଦାସ.ଦ୍ରବଣ ।

ଠେଲ୍ ଠୋ—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଡୋଲଙ୍କି; ବନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ଲତା-
Ṭhel ko ଫଳବିଶେଷ—A kind of edible wild fruit.
[ଦ୍ର—ଏ ଫଳ କଇଁଚାଜୁଡ଼ି ଠାରୁ ସ୍ଥୂଳ ଓ ମଝିମଝିରା ପର । ଏହାକୁ ଭରକାସ୍ତ କରି ଖିଆ ଯାଏ ।]

ଠେଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ଥୁଲ ଧାତୁ=ଗତ୍ତି; ସଂ. ଷ୍ଟଲ ଧାତୁ)—
Ṭhela ୧ । ଠେଲାଠେଲି; ଲୋକ ଭିଡ଼; ଗାଢ଼ ଜନତା—
ଠେଲାଠେଲି 1. Rush; dense crowd.
ରେଲା
ଠେସାନ ୨ । କାନ୍ଥ ଆଦକୁ ପଛ ଆଡ଼ୁ ଠେଲ ରଖିବା ଠିଆ; ଠେସ—
ଠେବକୀ 2. A prop which keeps a thing in position by supporting it from behind.

ଠେଲଉଁ ଠେଲା—ଦେ. ବ.—ଠେଲାଠେଲ (ଦେଖ)
Ṭhelauñ ṭhelā Ṭhelā-ṭheli (See)
(ଠେଲଉଁ ଠେଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଠେଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ଥୁଲ ଧାତୁ ଗତ୍ତି; ସଂ. ଷ୍ଟଲ ଧାତୁ)—
Ṭhelā ୧ । ପଛଆଡ଼ୁ ଠେଲିବା; ଠେଲ—
ଠେଲ 1. Pushing from behind.
ଠେଲା ୨ । ତଳୁ ଉପରକୁ ଚାପ—2. Upward pressure.
୩ । ଲେଢ଼ା; ଧକ୍କା—3. A push; a shove.
୪ । (ପାନବରଜୀଙ୍କ ଭାଷା)—ବରଜର ଏକ ମୁଣ୍ଡର ଚାଟରେ ଦୁଇଆଡ଼ୁ ଲଗା ଯାଇ ଥିବା ବାଉଁଶଦ୍ୱୟ—4. A pair of bamboos which diogonally prop the wicker-frame at the end of a betel plantation.
[ଦ୍ର—ଏହା ଚାଟକୁ ଦୃଢ଼ ଓ ସିଧା କରି ଠେଲ ରଖେ ଓ ତୋଫାନରୁ ପାନବରଜକୁ ରକ୍ଷା କରେ ।]

ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋରୁଙ୍କ ରୋଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ଔଷଧବିଶେଷ—A sort of medicine used for cattle-diseases.

ଠେଲ୍(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଠେଲିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ṭhelā(le)ibā 1. The causative form of "Ṭhelibā"
ଠେଲାନ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଠେଲିବା କର୍ମ କରାଇବା—
ଠିଲବାନା To cause te be pushed.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ହଚ୍ଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯିବ ନାହି । ଅତଏବ ୧ ନମ୍ବର ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନିଜବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯାଇ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ପାଇଲେ 'ଗାଦ୍' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୨ । ଠିଲାଇବା (ଦେଖ)—2. Ṭhilāibā (See).

ଠେଲ୍ଲ ଗାଡ଼ି
Ṭhelā gārḍi
ଠେଲା ଗାଡ଼ି
ଠେଲା

—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିକୁ ପଛଆଡ଼ୁ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଠେଲିକରି ଚଲାଏ—
1. A cart which is pushed from behind; a push-push.
୨ । ଟ୍ରଲ୍ଲି—2. Trolley.

ଠେଲ୍ଲ ଜାଲ
Ṭhelā jāla

—ଗ୍ରାଦେ (ଫ୍ରିକ୍ୱେନ୍ସି) ବ—ଯେଲ୍ଲା ଜାଲ—
A kind of triangular net which is pushed forward at the apex.

ଠେଲ୍ଲାଠେଲି
Ṭhelā-ṭheli
ଠିଲାଠିଲି
ଠେଲାଠେଲୀ, ଠେଲ୍ଲମଠେଲ୍ଲା, ରେଲଠେଲ

—ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପରକୁ ଯେଲୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ);—
1. Jostling; mutual hustling; tussle.
୨ । ଭିଡ଼—2. A press or rush of people; in rush.
ଦେ. ବଗ—୧ । ପରସ୍ପରକୁ ଯେଲୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ);—
1. Hustling each other; mutually pushing.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋକଗହଳଦୃଶ୍ୟ ସ୍ଥାନ—
2. Densely crowded (place); packed up

ଠେଲିବା
Ṭhelibā
ଠିଲା, ଠେଲା
ଠିଲନା

—ଦେ. କି (ସ୍ଥଳ ଧାତୁ=ଗଡ଼ କମ୍ବା ଝଲ ଧାତୁ)—
୧ । ପଛଆଡ଼ୁ ଯେଲ୍ଲବା—
1. To push from behind.
୨ । ଯେଲ୍ଲବା—2. To jostle.

ଜେମା ସେବାଦାସୀ ମୋତେ ଉଠାନ୍ତୁ
ରୂପେ ଠେଇ ଗଲ ଗଲ—ନବକଲୋର. ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ଯକା(କେ)ଇବା, ନେବା, ଅଣିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଠେସ (ଇତ୍ୟାଦି)
Ṭhesa (etc)

—ଦେ. ବ—ଠେସ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ṭheeñsa etc (See).

ଠେସିବା
Ṭhesibā
[ଠେସା(ସେ)ଇବା—ଶିଜନ୍ତ]

—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଛେଚିବା—
To bruise a thing; to pestle.
ଗ୍ରାଦେ (କଲାହାଣ୍ଡି) କ୍ରି—ପିଟିବା—
To beat; to thrash.
ଦେ. ବ—ଠେସିବା (ଦେଖ)—Ṭheñsibā (See).

ଠୋ
Ṭho

—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ (ଏକବଚନ)—ଠୋ ଠୋ (ଦେଖ)
Ṭho ṭho (See).
ସଂ. ବ—ମଣ୍ଡଳ—Circle.

ଠୋଓ
Ṭho-o

—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଠୋ ଠୋ ୧ (ଦେଖ)
Ṭho ṭho 1 (See),

ସିନା ଘାଡେ କାଣ୍ଡ ଦୁମାନ ଠୋଓ ଉଡ଼
ନଜା କଲ ପ୍ରଲମ୍ବବାଳ ପଡ଼ଘଡ଼—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ

ଠୋକ
Ṭhoka
ଥୋକ
ଥୋକ

—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ତବକ; ସ୍ତୋମକ; ପ୍ରା. ଥୋବ୍ବଅ; ସଂ.ସ୍ତୂପ)—
୧ । ସମଷ୍ଟି; ଥୋକ—1. Sum; total.
୨ । ରାଶି; ଗଦା—2. Heap; mass.

ଠୋକର
Ṭhokara
ଠୋକର, ଠେକର
ଠାକର

—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । କଠିନ ଦ୍ରବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ କଠିନ ଦ୍ରବ୍ୟର ଜୋରରେ ଲାଗିବା ଆଘାତ—
1. Hard knock; a hard thing coming in forceful contact with another hard thing; impact.

[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ଜୀବ ବା ବସ୍ତୁ ବେଗରେ ଗତି କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅଚଳ ବସ୍ତୁ ବା ବାଧାରେ ଦ୍ୱାରୁଡ଼ଗଲେ ପ୍ରଥମ ବସ୍ତୁ ବା ଜୀବ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଘାତ ପାଏ ତାକୁ ଠୋକର ବୋଲାଯାଏ; ଦ୍ୱିତୀୟ ବସ୍ତୁ ଯେଉଁ ଆଘାତ ପାଏ ତାକୁ ଗୋଟ ବା ମାଡ଼ ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ଗତିଶୀଳ କଠିନ ବସ୍ତୁ ବପଝଟ ବଗରୁ ଆସି ଜୋରରେ ବାଜଗଲେ ଉକ୍ତ ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ଘାତପ୍ରତିଘାତକୁ ଲଢ଼େଇ ବା ଦ୍ୱାରୁଡ଼ାଦ୍ୱାରୁ ଡ଼ କହନ୍ତି ।]

୨ । ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିବା—2. Stumbling; tripping.
୩ । ମନୁଷ୍ୟ ଗୋଲୁ ଗୋଲୁ ବାଟରେ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ଗୋଡ଼ ଆଗରେ ଦ୍ୱାରୁଡ଼ ଖଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼େ—
3. Stumbling-block.
୪ । ବାଧା—4. Impediment; obstacle.
୫ । ଠଣା; ବଙ୍କାକୃତ ଆଙ୍ଗୁଠିର ଗଣ୍ଠି ଦ୍ୱାରା ମୁଣ୍ଡାଦ ଅସ୍ଥି ମୟ ସ୍ଥାନରେ କରାଯିବା ଆଘାତ—5. A rap with the knuckles.
୬ । କଥା କହୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କଥାର ଉକ୍ତ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ତାଙ୍କୁ କଥା କହିବାର ମଝିରେ ମଝିରେ ଦଆଯିବା ବାଧା—6. Obstacles put on the way of a speaking person in the shape of ironical or pithy remarks or criticisms on the subject-mater of his speech.
୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଭିଜ୍ଞତାର ଦ୍ୱାରାଯତ ଅନୁଭବଜନିତ ଶିକ୍ଷା—7 (figurative) Lesson learnt by a person from bitter worldly experience.
୮ । ଧୀରେ ଧୀରେ କରାଯିବା ଆଘାତ—
8. Slight stroke.

ଠୋକର ଖାଇବା
Ṭhokara khāibā
ଠୋକର ଖାଓଆ
ଠାକର ଖାନା

—ଦେ. କି—୧ । ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିବା—
1 To stumble; to trip.
୨ । ବାଧା ପାଇବା—
2. To be obstructed.
୩ । ଠେକିବା ୩ (ଦେଖ)—3. Ṭhekibā 3 (See)

ଠୋକର ଦେବା
Ṭhokara debā

—ଦେ. କି—୧ । ଠଣା ଠୁକିବା—
1. To strike with the knuckle.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ୠ	ଟ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଐ,ଔ	ଓଅ	ଘ
'	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ

ଠୋକର ଦେଓଆ **ଠୋକର ଦେନା** ୨ । କଥା କହୁଛୁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଥା କହୁଥିବା ସମୟରେ ସମୟରେ ତୀବ୍ର ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ବାଧା ଦେବା—2. To obstruct a person during his speech by passing unpleasant or ironical remarks at intervals.

୩ । କୌଣସି ବକ୍ତିକୁ ସାବଧାନ ବା ସତର୍କ କରଦେବା; ଚାଡ଼ଦ କରବା—3. To warn; to give a warning.

୪ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଘାତ କରବା—4. To give slight strokes;

ଠୋକର ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠୋକର ଖାଇବା ୧।୨ (ଦେଖ) Ṭhokara nebā Ṭhokara khāibā 1-2 (See)

ଠୋକର ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠୋକର ଦେବା ୧।୨।୪ (ଦେଖ) Ṭhokara māribā Ṭhokara debā 1.2.4 (See)

ଠୋକର ମାରା **ଠୋକର ମାରନା**

ଠୋକର ଲଗିବା—ଦେ. ବ—ଖସୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଙ୍ଗୁଠି ବା ଘୋଡ଼ାର ଖୁରା ଭୂମିରୁ ବାଡ଼ାର ପଡ଼ିଥିବା ଠୋକର ଲାଗା କୌଣସି କଠିନ ବସ୍ତୁରେ ବାଜବା— **ଠୋକର ଲଗନା** The coming of a stumbling block on the way.

ଠୋକରା —ଦେ. ବ—ଠୋକର (ଦେଖ) Ṭhokarā Ṭhokara (See)

ଠୋକରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ତୁଳ ସ. ତ୍ରୋଟ୍ଟ — ତଡ଼ି ତଞ୍ଚ୍) ୧ । କଠିନ ପଦାର୍ଥକୁ ତଞ୍ଚୁ ଦ୍ୱାରା ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଘାତ କରବା; ଖୁମ୍ପିବା— **ଚାଁଚମାରନା, ଠୁକରାନା** 1. To peck at.

୨ । କଠିନ ପଦାର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ କଠିନ ବସ୍ତୁକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଠୁକୁଠୁକୁ କରି ଆଘାତ କରବା— 2. To rap; to knock slowly and repeatedly.

୩ । ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ସାମାନ୍ୟ ଠକାମାରିବା— 3. To repeatedly strike with the knuckle.

୪ । ଠୋକର ଦେବା (ଦେଖ) 4. Ṭhokara debā (See)

ଠୋ କରି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । (ସ. ସ୍ପଷ୍ଟ) ଠୋସ୍ କରି; ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ (କହିବା)—1. (to speak) Clearly or plainly.

ଠାଣ କରେ **ଠାଣ୍ଟ ସେ** ୨ । (ଶକ୍ତ କଠିନ ବସ୍ତୁର ଆଘାତ ଜନିତ ଧ୍ୱନି) ଠୋ ଶବ୍ଦ ଜାତ କରି; ସଶବ୍ଦରେ—2. Producing a loud cracking sound.

ଠୋକନା; ଠୋକନି; ଠୋକରି; ଠୋଦସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

୩ । (ସ. ହଠାତ୍) ହଠାତ୍; ଅଳ୍ପ ପଶ୍ଚାତ୍ କଛୁ ବିଚାର ନ କରି—3. Suddenly; without mature consideration.

ଠୋ କରି ଛଡ଼ାଇ ଦେନା । ବିବେକାନନ୍ଦ, ବିଶ୍ୱାସଭଙ୍ଗ ୦. ଗୀତ ।

ଠୋଙ୍ଗା —ଦେ. ବ (ସ. ଦ୍ରୋଣ)—ଡାଲ ଗୁଡ଼ାଲ ଆଦ ରଖିବା ପାଇଁ କାଗଜ ବା ପତ୍ରର ଠୋଲା ବା ପାତ୍ର; ଦନା— ଠୋଁଗା **ଦୋନା** A cone-shaped case or packet made of leaves or paper.

ଠୋଟିଆ —ଗ୍ରାଦେ, (ବସ୍ତୁର) ବଣ.—୧ । ଅକଞ୍ଚନ— 1. Insignificant.

୨ । ଅସହାୟ—2. Helpless.

ଠୋ-ଠା—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ. (ବହୁବଚନ)—ଠୋ ଠୋ (ଦେଖ) Ṭho-thā Ṭho ṭho (See)

ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ କରି—Producing loud cracking sounds (as of splitting wood).

କାଠ ଫାଶ୍ ଠୋ ଠ', ବାଘ ମାମ୍ ଦୁ ଅଲ୍ଲେଇଁ ଯା— ଜଗାକ୍ଷୀ ବାହାଣୀ ।

ବଣ. ଓ କ୍ରି. ବଣ—ଉଚ୍ଚ ଓ ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା—Words spoken (ଠୋଓଠା, ଠୋଓଠାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) loudly and distinctly.

ଠୋ-ଠା ମରିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ବହୁଲୋକ ବା ଜୀବ) ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ତତ୍କାଳ ମରିଯିବା— Ṭho ṭhā marijibā (many persons or animals) To die in quick succession.

ଠୋ ଠୋ—ଦେ. ଅ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) (ଏକାଧିକ ଠୋ ଶବ୍ଦ)— ଠାଁ ଠାଁ **ଠାଯଁ ଠାଯଁ** ୧ । କାଠଗଣ୍ଡିରେ ବଡ଼ କାଠ ଫାଳିବାର ଶବ୍ଦମାନ; ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କୁରାଢ଼ିଘେଟର ଶବ୍ଦ—1. Repeated loud sounds produced by splitting logs with the axe.

୨ । ଏକାଧିକ ତାଳଫୋଟକା ଫୁଟିବାର ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ— 2. Loud cracking sounds of the bursting of many crackers.

୩ । ନଡ଼ିଆ ଆଦ କଠିନ ପଦାର୍ଥକୁ ପଥର ଉପରେ ଜୋରରେ ଏକାଧିକ ଥର ବାଡ଼େଇବାର ଶବ୍ଦ—3. Sound produced by repeated striking of cocoa. (ଠୋଓଠୋ, ଠୋଓଠୋଓ—ଅନ୍ୟରୂପ) nuts on a stones.

[ଦ୍ର— ଠୁକ୍ ଠୁକ୍ ଠାରୁ ଠକ ଠକ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚତର, ଠକ ଠକ ଠାରୁ ଠୋ ଠା ବା ଠୋ ଠୋ ଉଚ୍ଚତର, ଠୋ ଠୋ ଠାରୁ ଚୁ ଚା ଉଚ୍ଚତର ଶବ୍ଦ ।]

୪ । କଠିନ ପଦାର୍ଥ ବାଡ଼େଇ ଦୋଇ ହଠାତ୍ ଫାଟିଯିବା ଶବ୍ଦ—4. The loud sound of bursting of hard things.

୫ । ତଳରୁ ପାଣି ଶୁଖି ଯାଇ ଭୂମି ଫାଟିଯିବା— 5. Cracking of the surface of a field when it dries up.

(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଭାଦ୍ରମାସରୁ ବର୍ଷା ନ ହେବାରୁ କାର୍ତ୍ତିକମାସରୁ ତଳଯାକ ଠୋ ଠୋ ଫାଟିଗଲାଣି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ଏ ବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଝ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଖୋଜିବେ

୬ । ଖୁବ୍ ଜୋର୍‌ରେ ଏକାଧିକ ଥର ତାପୁଡ଼ା ମାରିବାର ଶବ୍ଦ—6. Repeated clapping sounds of slapping.

(ଯଥା—ଅବଧାନେ ଅସି ମୋ ଗାଲରେ ଠୋ ଠୋ ଦୁଇପୁଞ୍ଜା ଗୁପୁଡ଼ା ମାଇଲେ ।)

୭ । ବହୁବାର ବିକଟ ହାସ୍ୟର ଶବ୍ଦ; ଅଟ୍ଟହାସର ଧ୍ୱନି—

7. Sound of repeated boisterous laughter or horse laugh.

[ଦ୍ର—ଠୋ ଠୋ ଶବ୍ଦ ଏକାଧିକ ଠୋ ଧ୍ୱନି ଦ୍ୱାରା କରେ । 'ଠୋ' ଶବ୍ଦ ହଠାତ୍ ଜାତ ହେବା କଠିନ ବସ୍ତୁଦ୍ୱୟର ଆଘାତ-ଜନିତ ଧ୍ୱନି ଅଟେ । ସେହି ଧ୍ୱନି ଜାତ ହେବା ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ (ଯଥା—ନଡ଼ିଆକୁ ପଥରରେ ଜୋର୍ କର୍ ବାଡ଼େଇଦେଲେ ଭାବା ହଠାତ୍ ଠୋ ଶବ୍ଦପୂର୍ବକ ଫାଟିଯାଏ, ଏହି ଭାବର ସଙ୍କ୍ରମଣ ଦ୍ୱାରା) ଏହି ଠୋ ଠା ଓ ଠୋ ଠୋ ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପାର୍ଟକ ପ୍ରସ୍ଫୋଟମାନ ଭାଷାରେ ଚଳେ, ଯଥା—ଖରାରେ ଜଳଯାକ ଠୋଠୋ ଫାଟିଗଲା, ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ଠୋ ଠୋ ମରିଗଲେ, ସେ ଠୋ ଠୋ ହସିଲା ।]

ଠୋ ଠୋ ହସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଠୋ ଠୋ ହୋଇ ହସିବା (ଦେଖ)

Ṭho ṭho hasibā — Ṭho ṭho hoi hasibā (See)

ଠୋ ଠୋ ହୋଇ ହସିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ)—ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ କରିବା

Ṭho ṭho hoi hasibā — To laugh loudly; to laugh outright.

ହୋ ହୋ ହାସା

ଠଠାନା, କହ୍‌କହା ଉଠାନା

ଠୋ ପଟକା—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଠୋ ଶବ୍ଦ କର୍—

Ṭho paṭakā — 1. Making a loud report.

୨ । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ—

ଠୋ ପଟାକ୍ } ଠୋ ପଟକା } ଠୋ ପଟାକ୍ } ଠୋଓ ପଟକା } ଅନ୍ୟରୂପ

2. At once; at a trice; immediately.

ଗାଦନୁଖା ପାଣି ଫୁଟିବା, ଫାଟିଯିବ ଠୋ ପଟକା । ଭୂବ ସ୍ୱ ଗୀତଲହରୀ ।

ଠୋ ପ(ଫ)ଟକା କଥା—ଦେ. ବ—୧ । ଆକସ୍ମିକ ବିଷୟ—

Ṭho pa(pha)ṭaka kathā — 1. Accidental matter; a thing occurring suddenly

୨ । ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସତ୍ୟ କଥା—

2. Plain spoken words; plain truth.

୩ । କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ବା ପ୍ରାର୍ଥନାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦିଆଯିବା ଉତ୍ତର—3. Instant reply given to a question or prayer.

[ଠୋଓ ପ(ଫ)ଟକା କଥା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଠୋଲକ—ଦେ. ବ—ଠୋଲକା (ଦେଖ)

Ṭholaka — Ṭholakā (See)

ଠୋଲକା—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ଥୂଳ)—କାକର ପିଠା; ଯେଉଁ ଦିଅପିଠାର ଦୁଇପାଖ ଫୁଲିଥାଏ—

Ṭholakā — Swollen cakes (boiled in ghee).

ଗୁଡ଼ପିଠା

ଠୌକବା

(ଠୋଲ୍ଲୋକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଫୁଁପା; ଫୋଁପା ବିଣ—ଫୁଲିଥିବା; ଫୁଲୁକା—

ଫୁଲାହୁଆ — Swollen; inflated.

ଠୋଲକା ମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ—ଯାହାଙ୍କର ମୁହଁ ଫୁଲିଯାଏ; ସୋଥାମୁହାଁ—

Ṭholakā muhāṅi — Having one's face swollen.

(ଠୋଲକାମୁହାଁ; ଠୋଲ୍ଲକାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଠୋଲା—ଦେ. ବ—ଦନା; ପତ୍ରାଧାର; ଠୁଙ୍ଗା—

Ṭholā — A cone-shaped packet or cup made of leaves sewn with each other

ଠୌଂଗା

ଦୋନା ଠୋଲାରେ ଦୁଇ ଜଣ ଖୋଲା ପିଅ ।

ପଙ୍କାଇମୋହନ, ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଠୋଲି—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ଠୋଲା; କ୍ଷୁଦ୍ର ଚତୁଷ୍ପଦ—

Ṭholi — Small cup made of leaves sewn together

ଠୋସ୍—ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସ.କର୍କଶ) କଳହ; ରୁକ୍ଷ (ବାକ୍ୟ,ଭାଷା)—

Ṭhos — 1. Rough (words; language); rasping.

ଖରଖରେ ଭାଷାରେ ଏକା ନିଠା ନାହିଁ. ଠୋସ୍ ଠୋସ୍ ।

କଡ଼ା, ଖରା; ଖୁରଖୁରା ପଙ୍କାଇମୋହନ, ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୩ । (ସ. ସ୍ପଷ୍ଟ) ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ—

3. Uttered clearly; distinct.

୪ । ସ୍ପଷ୍ଟବାଦୀ (ବାକ୍ୟ)—4. Plain (utterance)

୫ । ଶକ୍ତ; କଠିନ; ଦୃଢ଼—5. Hard; firm.

୬ । ଘନ—6. Solid.

ଦେ. ବ—କଥା କହିଲା ବେଳେ କୌଣସି ବାକ୍ୟ ବା ଶବ୍ଦ ଉପରେ ଦିଆଯିବା ବିଶେଷ ଜୋର୍—Emphasis put on a word or sentence during speech.

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦୀରେ ଠୋସ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ନିବଡ଼, ଘନ, ଗାଢ଼, ସାଦା ଘୋଳା ନୁହେଁ ।]

ଠୌର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଠଉର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Ṭhaura (etc) — Ṭhaura etc (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଊ	ଋୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍ଗ	ଜ୍ୟ	ତ୍ର	ଜ୍ଞ
୨	ଐ	ଓ	ଔ	ଲୄ	ଯ୍ୱ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଙ୍ଖ୍ୟ	ତ୍ରଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଡ — ୧୩ ଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ । ଟ ବର୍ଗର ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ Ḍa ସ୍ଥାନ ମୂର୍ଦ୍ଧା । ଏ ଅକ୍ଷର ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟରେ ଥିଲେ ଏଥିର ଉଚ୍ଚାରଣ 'ଡ' ଓ ମଧ୍ୟରେ ବା ଶେଷରେ ଥିଲେ 'ଡ଼' ହୁଏ—The 13th consonant and the 3rd letter of the 'Ṭa' series (cerebral), corresponding to the 'd' sound. When it occurs at the beginning of Oria words it is pronounced as in ḍay and when at the end or middle of a word it is pronounce as rd in bird.

ଫ. ବ. (ଉତ୍ ଧାତୁ = ଗ୍ରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । ଶିବ; ମହାଦେବ—1. Siba.
୨ । ଶବ୍ଦ—2 Sound.
୩ । ଉତ୍ପତ୍ତି; ଭୟ—3 Alarm; fright.
୪ । ବାଡ଼ବାଗ୍ନି—4 Submarine fire.
୫ । ଡମରୁ; ମଧ୍ୟଭାଗ ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
5. A musical instrument narrow in the middle.

୬ । (ଡାକ ଧାତୁ = ଚିତ୍କାର କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ଗୃଧ୍ରଯଷ୍ଟୀ; ଚଦଚଦଳଆ ପକ୍ଷୀ—6. The blue jay; The Indian Roller bird; Coracias Indica.

ଡଅଣା—ସାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଗୋରୁ ଓ ମଇଁଷିଙ୍କୁ ଚିହ୍ନ ଦେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବକ୍ରାଗ୍ର ଲୌହଦଣ୍ଡ—A hooked iron rod used for searing cattle.

ଡଅଁର—ଦେ. ବ. (ଫ. ଦର = ଗର୍ତ୍ତ)—୧ । ଘାଣ ଚଞ୍ଚୁର ଚୋଟ ଦ୍ୱାରା ନଦୀ ଗର୍ଭରେ ହୋଇଥିବା ଗର୍ତ୍ତ ବା ଖାଲ—ଡହର; ଡଉର 1. Deep pools grooved by eddies in the river-bed.
(ଡଁଅର—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଜଳ ଘୂର୍ଣ୍ଣି—2. Eddy.
୩ । ନଦୀର ଗଭୀର ଅଂଶ—
8. Deep part of a river.

ଡଅଁର କରଞ୍ଜ—ଦେ. ବ.—ଘାଣିକୂଳରେ ଓ ଖାଲ ଜମିରେ ଜନ୍ମିବା ଏକପ୍ରକାର କରଞ୍ଜ ଗଛ—
ଫ. ନାମ—କରଞ୍ଜୀ, ଉଦକୀର୍ଯ୍ୟ, ଷଡ଼୍ଗ୍ରନ୍ଥା, ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ସ୍ନିଗ୍ଧକାରକ, ବାସ୍ତଘ୍ନୀ, କରଭଞ୍ଜିକା ଛର୍ଦ୍ଦିକଷାୟରସ, କଫବାତ ଓ କୃମିଘ୍ନ ଡହର କରଞ୍ଜା ଗୁଣଯୁକ୍ତ; ଏହା ବମନ, ପିତ୍ତ, ଅର୍ଶ, ଚିମ୍ପି, କଣ୍ଡୁ ଓ ପ୍ରମେହ ନିବାରକ । ଏଥିର ଛୁଇଁ (ଉତ୍ତର କରଞ୍ଜ— ଅନ୍ୟନାମ) ରେଚକ। ଓ ପ୍ରଦ୍ଧ ଛୁଇଁରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ରେଚକ। ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଏ ମଞ୍ଜିରୁ ପାପ ଜଳାଇବା ତେଲ ବାହାରେ । ଏ ତେଲ ଚର୍ମରୋଗରେ ମଧ୍ୟ ଉପକାରୀ ।]

ଡଇଁ—ସାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଖେଳରେ ହାରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Ḍaiñ The person who loses in a game.

ଡଇଁ ଡଇଁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଶ.—୧ । ଉପବାସକୃଶ—
Ḍaiñ ḍaiñ 1. Starving; famishing.
ମରକୁଟେ ୨ । ଯନ୍ତ୍ରଣା; ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ—2. Emaciated.
(ଯଥା—ପିଲାଟା ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ଡଇଁ ଡଇଁ ହୋଇ ଗଲୁଛି)

ଡଉଁରା—ଦେ. ବ.—ଡେଉଁରିଆ (ଦେଖ)
Ḍauñrā Ḍeuñriā (See)

ଡଉଁରିଆ—ଦେ. ବ.—(ଫ. ଡମରୁ)—ଡେଉଁରିଆ (ଦେଖ)
Ḍauñriā Ḍeuñriā (See)

ଡଉଲ—ଦେ. ବଶ (ଫ. ଡମର = ଆକୃତି; ବଳାସ)—
Ḍaula ୧ । ସୁନ୍ଦର; ଘଟଣ—
ସୁଡ଼ୌଲ 1. Pretty; handsome; nice; graceful.
ଡୌଲଦାର ୨ । ସୁଡୌଲ; ସୁଠାମ; ସୁଗଠିତ ଶରୀରବଣିଷ୍ଟ—
(ଡୌଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Of symmetrical build; well-shaped.
[ଦ୍ର—ସୁଡୌଲ = ସୁନ୍ଦର, ବେଡୌଲ = ଅସୁନ୍ଦର ।]

ଡୌଲ ବ.—ଉଙ୍ଗ; ଉପ; ଗଢ଼; ଚାଞ୍ଚ।—
ଡୌଲ 2. Manner; fashion; method.
୨ । ଭାବଭଙ୍ଗୀ; ଆଚରଣ—2. Attitude.
୩ । ଅଙ୍ଗସୌଷ୍ଠବ; ସୁଗଠନ—
3. Symmetry of form; grace.
୪ । ମୂର୍ତ୍ତି—4. Shape.
୫ । ଗଠନ—5. Form; make.

ଡଉଲ ଡାଉଲ—ଦେ. ବଶ.—ସୁଠାମ; ସୁଗଠିତ; ଘଟଣ—
Ḍaula ḍāula Pretty; handsome.
ଡୌଲଗୁଦ୍ଧ ଡୌଲଡାଲ

ଡଉଲଦାର—ଦେ. ବଶ.—ଉଉଲ ଡାଉଲ (ଦେଖ)
Ḍauladār Ḍaula ḍāula (See)
ସୁଡୌଲ ଡୌଲଦାର

ଡଉଲିଆ—ଦେ. ବଶ.—ଉଉଲ ଡାଉଲ (ଦେଖ)
Ḍauliā Ḍaula ḍāula (See)

ଡଂବ—ସାଦେ. (ବଶାଖ ପଟଶା) ବ.—ବଶାଖାପଟଶା ଜଲ୍ଲର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିବିଶେଷ—The name of an Oriya caste in the Vizag district.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷରର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷରର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିବାର ନାହିଁ । ଅତେବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ରେ ଯେବେ ଏ ଡୋକୋଡ଼ରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଦ୍ୱୈତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ।

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲୁଗା ବୁଣି ବା ମୁଣ୍ଡିଘଷା କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ୍ମ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଅଛନ୍ତି ।]

ଡଂଶିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦଂଶ ଧାତୁ)—ଦଂଶିବା (ଦେଖ)

Ḍaṁśibā — Daṁśibā (See)

ଦଂଶା **ଡंसना**

ଡକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜାହାଜ ବନ୍ଦରରେ ଲଗିବାର ଘାଟ—

Ḍak — Dock; dockyard.

ଡକ୍ **डक**

ଡକଡକା—ଦେ. ବିଣ. ଓ ବ. ସୁଂ. (ସଂ. ଡକ୍କା; ଯେ ସବୁ କଥାକୁ ନାଗରା ଡକଡକା ପିଟି ଘୋଷଣା କରିବା ଭଳି ସବୁଆଡ଼େ କହି ବୁଲେ)—(ଡକଡକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Ḍakaḍakā

ଡେଁଫୋ **डिंगिया**

୧ । ଡବଡବା; ଯେଉଁ ଲୋକ ଯେଣ୍ଟରେ କଥା ଗୋପନ ନ ରଖି କହି ବୁଲେ—

1. Babbler; one who babbles out secrets.

୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଅସମ୍ଭବ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ କଥାମାନ ଗଢେ; ଅତ୍ୟୁକ୍ତିକାରକ—

2. A marvel-teller; an exaggerator.

୩ । ବାବଦୂକ; ଗପଡ଼ୀ—3. Talkative; garrulous.

ଡକର୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଡ=ଶବ୍ଦ; ସଂ. ଡକ୍କା; ସଂ. ହୁଙ୍କାର)—

Ḍakarā — ୧ । ଆହ୍ୱାନ; ଡାକ—1. A call.

ଡାକ — ୨ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ—2. Invitation.

बुलावा, पुकार

ଡକର୍ ବିଭୀଷଣ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରର

Ḍakarā bibhīshaṇa — ପୂର୍ବ ପାଖରେ ଥିବା ଶିବଲିଙ୍ଗବିଶେଷ—Name of an image of Śiba to the east of Bhubaneswar temple.

[ଦ୍ର—ଏହା ଭୁବନେଶ୍ୱର ଥାନାର ଠିକ ପୂର୍ବରେ ଗୋଟିଏ ଭଗ୍ନ ମନ୍ଦିରରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

ଡକର୍ ହକର୍—ଦେ. ବ. (ସଢ଼ରର ଶବ୍ଦ)—ଡାକଦାକ—

Ḍakarā hakarā — Calling; hallooing.

ଡକା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଡକ୍କା)—

Ḍakā — ୧ । ବୋବାଳ; ଧ୍ୱନି; ରବ; ଚିତ୍କାର—1. Cry; sound.

ଡକାର **डकार**

ବୃଗାନ୍ତ ମେଘ ପର୍ବ ଗାଣ୍ଡିବ ଜରେ ଉଜା
ଶୁଣି ଦୁମ୍ବର ଲେକେ ଦୋଇରେ ଡାଏକା ।

କୃଷ୍ଣଦିବ. ମହାଭାରତ, ଦ୍ରୋଣ ।

୨ । କନ୍ଦନର ଚିତ୍କାର—2. Lamentation.

ଧାଇଁ ଅଇଲ ନ ସହୁ ଡାକ ଉଜା, ଅବଳ ଯିବର ସରୁ ତେ !

ଜଗନ୍ନାଥ, ଦଣ୍ଡୀ

୩ । ଚଢ଼ା; ଉଚ୍ଚ ଗର୍ଜ୍ଜନ—3. Violent roar

୪ । ଚଦ୍ଦଲ—5- Noise; uproar.

ବାଘୁ ପିଟିଲେ ଦୁଜରେ ପଡ଼େ ଉଜା । ବାଶରଥ, ଦୁଜବହାର ।

୫ । ନିନ୍ଦା; ଅପବାଦ—

5. Scandal; bad name; evil reputation.

୬ । ଆଦୁର ଶବ୍ଦ; ବିକଳ ଚିତ୍କାର—

6. Cry of distress.

ଉଜା କରଇ ମୁଁ ବଳ୍ଲ ସରଇଁ । ବତ୍ସଦ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୭ । ଡମରୁ ୧ (ଦେଖ)—7. Ḍamaru 1 (See)

ବିଶ୍ଳେ—୧ । ଆହୂତ—1. Called.

୨ । ନିମନ୍ତ୍ରିତ—2. Invited.

ଡକା(କେ)ଇତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଡକ୍କା, ସଂ. ହୁଙ୍କାର; ଓ. ଡାକ; ଯେଉଁ

Ḍakā(ke)ita — ଦସ୍ୟୁ ଡକ୍କା ପିଟି ବା ଡାକ ମାର ଧନ ଲୁଣ୍ଠନ

ଡାକାଇତ୍, ଡାକାତ୍ — କରେ)—ଶବ୍ଦ; ଡାକ୍; ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ବକ

डकैत, डाकू — ଗେରାନ୍ତମନ୍ତେ ଦଳବଦ୍ଧ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି;

ଦସ୍ୟୁ—Dacoit; robber; bandit; high-way-man.

ଉଜାଇତ ପଣ କରେ ଜାଏଁ ଯେତେ ଜାଳ । ପ୍ରାଚୀ. ଶିବ ସ୍ତବେରସ୍ୱ ।

[ଦ୍ର—ଗେରର ସଂଖ୍ୟାରେ ଏକ ବା ତତୋଽଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି; ଗେରର ଦ୍ରବ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ଅଜ୍ଞାତରେ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଲୁଗ୍‌ଇ କରି ଗେରର କରେ । ଏମାନେ ଉକାଇତମାନେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ବଳ ପ୍ରୟୋଗପୂର୍ବକ ଡାକ-ଡାକ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଗେରି କରନ୍ତି ଏବଂ କେହି ବାଧା ଦେଲେ ତାକୁ ମାର ପକାଇବାକୁ ଦ୍ୱିଧା ବୋଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଡକାଇତ ପଣ—ଦେ. ବ—ଉକାଇତ (ଦେଖ)

Ḍakāita paṇa — Ḍakāiti (See)

ଡକା(କେ)ଇ(ଏ)ତି—ଦେ. ବ—ବଳ ପ୍ରୟୋଗପୂର୍ବକ ଦଳବଦ୍ଧ ଦସ୍ୟୁଙ୍କ

Ḍakā(ke)i(e)ti — ଦ୍ୱାରା ଲୁଣ୍ଠିତଦ୍ରବ୍ୟ; ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ଲୁଣ୍ଠନ

ଡାକାତି — କରିବା—Dacoity; gang robbery.

डाका, डकैती — [ଦ୍ର—ଗୁରୁତର ଦଣ୍ଡନୀୟ ଆଇନର ୩୯୫ ଦଫାରେ ଉକାଇତ ଅପରାଧର ସଜ୍ଜା ଦିଆ ଯାଇଅଛି । ୫ଜଣରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଗେରି କରିବା ବା ଜବରଦସ୍ତି ଜିନିଷ ଛଡ଼ାଇନେବା, ସଙ୍ଘର୍ଷରେ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ବା କାହାରକୁ ଆଘାତ ବା ଉତ୍ତ୍ୟା କଲେ ବା କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ଦେଖାଇଲେ ଉକ୍ତ ଅପରାଧକୁ ଉକାଇତି ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତର ଅପରାଧ ଓ ଏଥିର ଦଣ୍ଡବିଧାନ ୩୯୫ ଦଫାରେ ଅଛି ।]

ଡକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଡାକିବା ନିମନ୍ତ୍ତ ଜିନ୍ତୁ ରୂପ—

Ḍakā(ke)ibā — 1. Causative of 'Ḍākibā'

ଡାକାନ — ୨ । ଡାକ ଆଣିବା ନିମନ୍ତ୍ତେ ଲୋକ ପଠାଇବା—

बुलवाना — 2. To call for; to send for.

ଶତ୍ରୁନ ଦୁଃଶାସନ କର୍ଣ୍ଣେ ଉକାଇଲେ—କୃଷ୍ଣଦିବ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ଉଲ୍ଲବ କରିବା; ଉପସ୍ଥିତ ହେବାପାଇଁ ସବାଦ ପ୍ରେରଣ କରିବା—3. To summon.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୩	୬	ଋ,ୠ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	୫	୭	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୪ । ଚଲାର କରିବାକୁ ବାଧ କରିବା—

4. To cause a person to shout.

ଡକାଏତ(ଇତ୍ୟାଦି)— ଡକାଇତ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)

Ḍakāeta etc Ḍakāita (etc) (See)

ଡକା କରିବା—ଦେ. କି—ବଡ଼ ଘାଣ୍ଟିରେ କହିବା; ରଡ଼ି କରିବା—

Ḍakā karibā To speak in a very loud voice; to shout.

ଜୋରେ ଡାକା

चीक मारना ଏ କରୁଛ ଚାହୁଁଣ ବୋଲି କଲେ ଡକା—

କୃଷ୍ଣଦିହ, ମହାଭାରତ, ଉଦ୍ୟୋଗ ।

ଡକା ଗୁଡ଼ିବା—ଦେ. କି—ଡକା ପାଡ଼ିବା (ଦେଖ)

Ḍakā chhārḍibā Ḍakā pārḍibā (See).

ପଦରୁ ଡକା ଛଡ଼ାଲେ (୧) ପଦରେ—ଗୁଖାନାଥ, ଚଉକା ।

ଡକାଡକି—ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପର ଆହ୍ୱାନ—

Ḍaka ḍaki Calling each other.

ଅସ ଅସ ଡକାଡକିରେ ସେ ଡକା ପକାଉ ଅଛନ୍ତ ପିକେ ।

ରତ୍ନ କୋଟ୍ଟୁଟ୍ଟାଣ୍ଡବ୍ୟ ।

ଡାକାଡୁକି, ଡାକଡୋକ ୨ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ବନ୍ଧୁବାର ଡାକିବା—

हाँकपुकार 2. Outcry; repeated shouts.

ବ୍ରଣ—ପରସ୍ପର ଦ୍ୱାରା ଆହୂତ—

Called by each other.

ସଭାମାନେ ସଙ୍ଗିକୁ ଜୁହୁଁ ଛଉଦେଉ

ଡକାଡକ ହୋଇଲେ ଯୁଝିବାର ପାଇଁ ।

କୃଷ୍ଣଦିହ, ମହାଭାରତ, ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଡକା ଦେବା—ଦେ. କି—ଡକା ପାଡ଼ିବା (ଦେଖ)

Ḍakā debā Ḍakā pārḍibā (See).

ଡକାଦେବା ବନେ ଅରଣ୍ୟେ ଉଗ୍ରନେ ଦେଖିକୁ ଶବ୍ଦଣ ଦଶା ।

କବସୂର୍ଯ, ଉତ୍ତୋତ୍ତରଖଣ୍ଡ ଗୀତ ।

ଡକା ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଡକା ପାଡ଼ିବା (ଦେଖ)

Ḍakā pakā(ke)ibā Ḍakā pārḍibā (See).

ଡକା ପାଡ଼ିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଶବ୍ଦ କରିବା—

Ḍakā pārḍibā 1. To utter a loud cry.

डाक छड़ा ସେଠାରୁ ସେହି ସ୍ଥାନ ଡକା ପାଡ଼ ଗଲା ।

डफारना କୃଷ୍ଣଦିହ, ମହାଭାରତ, ଅଦ ।

(ଡକା ପାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କାନ୍ଦିବା; କାନ୍ଦ-ବୋବାଳ କରିବା—2. To lament loudly; to wail.

ମାତାମାନେ ଡାଢ଼ା ଦେଖିଣ ଦୁଃଖୀ ହୋଇ

ପାଡ଼ିଲେ ଡକା ଛତେ ବଦନ ଶୁଖାଇ । କୃଷ୍ଣଦିହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।

ଡକା ବୋବାଳି—ଦେ. କି. (ସହଜର ଶବ୍ଦ)—କାନ୍ଦବୋବାଳି;

Ḍakā bobāli ଅଜ ଆର୍ତ୍ତ ସ୍ୱରରେ ରୋଦନ—

କାଁଦାକାଟା Wail; cry of distress.

रोना पीटना

ଡକାମଝା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଡାକ କଟି; ସେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର କଟି ଉପରୁ ପର

Ḍakā-majhā ପରୁ; ଉପରୁମଝା—Slender-waisted.

ଡାକ କରୁଚ ତୋତେ, ଡାକ କରଅଛୁ ଡକାମଝା ପର ନୂତ୍ନ

ମୁଁ କରାଉତେ । କବସୂର୍ଯ, ଚଉରା ଗୀତ ।

ଡକାର—ବୈଦେ. ବ. (ହୁନରୁ ଅନୁକୃତ; ଫ. ଉଦ୍ଗାର)—

Ḍakāra ଉଦ୍ଗାର; ବମନ; ବାନ୍ତି—

ଡକାର Vomiting.

डकार

ଡକାହକା—ଦେ. ବ. (ସହଜର ଶବ୍ଦ)—

Ḍakā-hakā ୧ । ଡକାଡକ; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଆହ୍ୱାନ; ଡାକହାକ—

ଡକାଡାକି 1. Calling each other.

बुलौआ ୨ । ଡାକହାକ (ଦେଖ)

2. Ḍāka-hāka (See)

ଡାକୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଫ. ଡାକନୀ)—ଡାଙ୍କେଣୀ (ଦେଖ)

Ḍākuṇī Ḍāṅkeṇī (See)

ଡାଇନୀ ଏ ଡାକୁଣୀର ବାହୁଁକ ଛନ୍ଦ ବେଲୁରେ ପଦଅ ।

चुडैल, डायन ରତ୍ନାବ, ଗୌରୁକ ।

ଡକେଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ବଡ଼ ଚଠି ବା ଆଦେଶପତ୍ରର ସାଙ୍କ୍ଷିପ୍ତ—

Ḍaketṭ Docket.

ଡକେଟ **डाकेट**

ଡକ୍କାରୀ—ଫ. ବ—ଗଣ୍ଡାଲଜାତି; କେନ୍ଦେର୍—

Ḍakkārī The lute of the Chāṇḍālas (Apte).

ଡଗ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଉକ୍)—ଉକ୍ (ଦେଖ)

Ḍaga Ḍak (See)

ଡଗଡଗ (ଗୁଲିବା)—ଦେ. କି. ବଶ. (ଫ. ଦଶ; ସଂ. ଉକ ଧାତୁ—

Ḍagaḍaga (chālibā) ଗତି କରିବା)—

ଟକଟକ କରେ (ଚଳା) ୧ । ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର (ଗୁଲିବା)—

डग मारकर (चलना) 1. (to walk) Briskly or hastily.

ଉଗଉଗ ସେ ଶକ୍ତିରୁ ଇଠୁ ଉପର । ପ୍ରାଚୀ. ତୁଳନାରୂପଣ ଗୀତା ।

୨ । ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇ (ଗୁଲିବା)—

2. (to walk) With long strides; in a stalking manner.

ମୁଁ ଯେ ବଗ—ଗୁଲେ ଉଗଉଗ । ଶିଶୁଗୀତ ।

ଡଗଡଗା—ଦେ. ବଶ. ପୁଂ—୧ । ଉକଉକା (ଦେଖ)

Ḍagaḍagā 1. Ḍakaḍakā (See)

(ଉଗଉଗିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଗଉଗ ହୋଇ ଗୁଲେ-

ଉଗଉଗୀ } ସ୍ତ୍ରୀ 2. Stalking; habituated to walking

ଉଗଉଗେଇ } with long strides.

ଡଗର୍ କରିବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଦ୍ୱିତ୍ୱଭୂମ) କି—ଉଲ୍ଲସ କରିବା—

Ḍagar karibā To search; to be on the look-out for a thing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତଇ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଉତ୍ତାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳବ ତେତେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର ବପସ୍ତର ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— 'ବାଘ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ୍ଡ' ଦେଖିବେ

ଡଗର—ଦେ. ବ—୧ । ଦୂତ—

Ḍagara 1. Messenger.

ପାଇକ ଗ୍ରୈବଗେ ମୃତ୍ୟୁ-ଡଗର ବୁଲୁଅଛ ନରନ୍ତର ।

ହରକାରା ମଧୁସୂଦନ. ସଙ୍ଗୀତମାଳା ।

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଡଗର = ରାସ୍ତା)—

୧ । ପଦଚହ୍ନ—1. Footstep.

୨ । ରାସ୍ତା; ମାର୍ଗ—2. Road; way; path.

୩ । ପଦାତି; ପିଆଦା—3. Peon.

୪ । ଗୁପ୍ତଚର—3. Spy.

୫ । ଜବଡ଼ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମନୁଷ୍ୟ ଚଲା ବାଟ—

ଡହର, ଡଗର, ପଗଡ଼ଣ୍ଡୀ 5. A foot-path running through a dense forest.

୬ । ଗଡ଼ିଯିବା ପରେ ପଡ଼ିଥିବା ମନୁଷ୍ୟ ବା ପଶୁର ପାଦଚହ୍ନ- 6. Foot-print; foot-track.

ଉରଟେ ଉଦନ୍ତରେ ପଳାଇ ଗୁପତେ
ସେ ପଳାଶ ବୃକ୍ଷେ କୁକ୍ଷେ ମହିଷ ଡଗରେ । ଘଣ୍ଟାକାଥ. ଉଷା ।

୭ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜାଜ୍ଞାକୁ ସାଧାରଣରେ ପ୍ରଚାର କରେ— 7. Proclaimer of royal order; herald.

ନେତ୍ର ଡଗରକୁ ଆଗ ସେ ବୁଲଇଲେ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦିରୁ) ବ—୧ । ଖୋଜିବା; ଅନ୍ୱେଷଣ— 1. The act of searching.

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଧାନ— 2. A species of paddy.

ଡଗରାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଜାଣପୁର) କ୍ରି—ବାଟ ଦେଖାଇ ନେବା— Ḍagarāibā To lead the way.

ଡଗର ଡଗର—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଡଗଡଗ (ଦେଖ) Ḍagara ḍagara Ḍagaḍaga (See)

ଡଗର ଫସର—ବୈଦେ. ବ. (ହି. ଦଗଲ୍ ଫସଲ)— Ḍagara phasara ଡଗଲ୍ ଫସର (ଦେଖ) Ḍagala phasara (See)

(ଡଗରଫସଲ, ଡଗଲ୍‌ଫସଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡଗରା—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ରାଜାଦେଶ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ; ଘୋଷଣାକାରୀ— 1. A herald; a proclaimer of royal order.

ହରାବଳ ଉତ୍ତୋଳ୍ଲରେ ଡାକ ଉତ୍ତରେ ଘୋଷିତ ପଣ ଛୁଆର । ଘଣ୍ଟାକାଥ, ଉଷା ।

୨ । ଗୁପ୍ତଚର— 2. Spy.

ଡଗରା ବୁଲୁଛ ମୁର, ବଖାଇ ବଷମ ଶର । କବଷୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଖଣ୍ଡାଏତ; ପାଇକମାନଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର— 3. The headman of the peons.

୪ । ଦୂତ; ବାର୍ତ୍ତାବହ— 4. Messenger.

ଅଥର କର ସୈନ୍ୟ ଡକାଅ ଡଗରକୁ
ଗୁଲ ସିବା ସମସ୍ତେ ଜାମ୍ୟକ ବନକୁ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୫ । ଖଣ୍ଡାଏତମାନଙ୍କର ଶାଖାବିଶେଷ— 5. A class or sect of Khandayats.

ବଣ—ଯେ ଡଗ ଡଗ ହୋଇ ଗଲେ; ଯାହାର ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବା— Long-legged (ant etc); stalking

ଡଗରୀ(ରେ)ଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଡଗରାର କାର୍ଯ୍ୟ— Ḍagarā(re)i 1. The duty or post of a Dagarā.

୨ । ଡଗରାକୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଜାଗିର— 2. Service-tenure granted to a Dagarā.

[ଦ୍ର—ଡଗରା ବା ଖଣ୍ଡାଏତ ବା ପାଇକସବଦାରମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜାଙ୍କର ଓ ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ଅମଳରେ ଦିଆ ଯାଇ ଥିବା ବୃତ୍ତି ଆଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡଗରାଇ ଜାଗିର ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ଓ ତାହା ସାବକ ଡଗରାମାନେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରିଥିବାରୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଉହାଁରେ ଜମା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ତାହାକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜମିଦାରୀରେ ପରିଣତ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ଜମିମାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଗୁଜ ଡଗରାଇ ଜାଗିର ବାଯ୍ୟାପ୍ତି (ଯହିଁର ସାଙ୍କେତିକ ଆ. ଡ. ଜା. ବା ଯଥା—ଆ. ଡ. ଜା. ବା. ମୌ କମାପୁର ଓଗ) ବୋଲି ସରକାରୀ ସିରସ୍ତାରେ ଲେଖା ଯାଉଅଛି ।]

୩ । ଯେ ଢେଙ୍କୁରା ବଏ—3. A drummer.

ବଣ—ଡଗରା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Pertaining to a Ḍagarā.

ଡଗରା ଜନ୍ଦା—ଦେ.ବ—ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୋଡ଼ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଜନ୍ଦା— Ḍagarā jandā Black big ants with long legs.

ଡେହୁରା ପିଁପଡ଼େ; ଡେୟେଁ ପିଁପଡ଼େ

ଡଗରା ନାୟକ—ଦେ. ବ—ପାଇକ ସର୍ଦ୍ଦାର— Ḍagarā nāyaka The head of the Pāikas or old militia of Orissa.

ଉତ୍ତବ ଉତ୍ତସେନ ଡଗରା ନାୟକ
ଡକାଇ ଅଜ୍ଞାଦେଲେ ରଥ ଦୁ ଃମକ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଡଗରେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଣପୁର) କ୍ରି—ଡଗରାଇବା (ଦେଖ) Ḍagareibā Ḍagaraibā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ଗୋରୁ ଓ ପଶୁମାନଙ୍କର ପଦଚହ୍ନ ଅନୁସରଣ କରିବା—To track a beast or thief by following their footsteps or other marks left by them.

ଡଗଲ୍ ଫସର(ଲ)—ବୈଦେ.ବ— ୧ । ଦସବଳସା; ଉଣ୍ଡାଇବା, ଛାଲଛଲ- Ḍagala phasara(la) 1. Putting off on various excuses.

ଦଗଲଫସଲ

୨ । ଦଗାବାଜୀ—2. Fraud.

୩ । ଢେଲା—3. Procrastination.

ଡଗା—ଦେ. ବ—ମାଟିର ମଦ୍ୟଭାଣ୍ଡ; ଅଥଅ— Ḍagā An earthen toddy-pot (Howells).

ଭାଁଡ଼

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଚ	ର,ଣ୍ଟ	ଛ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	୨	ଓ	ରୁ	ଲୁ	ପ୍ରୁ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଓ	କ୍

ଉଙ୍କ —ଦେ. ବ. (ସଂ. ଉଙ୍ଗ୍, ଧାତୁ=ଗତି)—୧ । ବୃକ୍ଷ ଓ ଲତାର କୋମଳ ଅଗ୍ରାଙ୍ଗ—1. The tendrils or sprouts of a creeper or plant; tender shoots of plant.

Dańka
ଉଗ; ଉଗା
ଉଗ; କଲ୍ଲା

କେହ୍ନି ପିତାରେ ଚଢ଼ି ଜତାରୁ ଉଙ୍କ ସଜଡି ଦେଇଅଛ ।
ପଲାଗମୋହନ. ଦ୍ୱମାଗଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । କୌଣସି ଲମ୍ବା ପଦାର୍ଥର ସରୁ ଅଗ—
2. The slender top of a long thing.

୩ । ସାପ—3. Serpent.

୪ । ପ୍ରାଣୀର ବେକ—4. Neck of animal.

୫ । ବେକମୁଣ୍ଡା—5. Nape of the neck.

୬ । (ସଂ. ଦଂଶ) ସାପର ବିଷଦାନ୍ତ—
6. The fangs of a serpent.

ସରମେ ଗଲ୍ଲ ଉଙ୍କ ଦ୍ୱାଣି
କଣ୍ଠା ନ ଦେଇ ଗଦ ଥାଣି । ରୂପର. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ହୁଲ ୭ । ନାନ୍ଦୁଡ଼—7. The sting of venomous animals.
ଉଙ୍କ

ଉଙ୍କ ଛୁଇଁବା— ଦେ. ବ. (ଶୁଭବାଚନ; କମ୍ବା ସଂ. ଦଂଶ=ନାନ୍ଦୁଡ଼)—ସର୍ପାଘାତ—(Euphemism) Snake-bite.
Dańka chhuiñbā
ଉଙ୍କମାରବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଉଙ୍କଲାଗିବା }

[ଦ୍ର—ସାପର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଅମଙ୍ଗଳକର ଭାବ ଲୋକେ ସାପ ନାମ ନ ଧରି ଉଙ୍କ, ଲଅ, ଲମ୍ବ, ଲମ୍ବଜନ୍ତୁ ଆଦି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଉଙ୍କ ମାରିବା—ଦେ. ବ—ଉଙ୍କ ଛୁଇଁବା (ଦେଖ)
Dańka māribā Dańka chhuiñbā (See)

ହୁଲ ଫୁଟାନ ଦେ. କି—ନାନ୍ଦୁଡ଼ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—
ଉଙ୍କ ମାରନା To sting.

ଉଙ୍କ ମୋଡ଼ିଦେବା—ଦେ. କି—୧ । (ଜଳାଭାବରୁ ବା ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରା-
Dańka mordideba ଯୋଗୁଁ ବା ମୂଳକାଟ ଦେବାରୁ) ବୃକ୍ଷ-
ମୁରଜାନା ଲତାଦର କୋମଳ ଅଗ୍ରାଙ୍ଗ ମଉଳିଯିବା ବା ଝାଉଁଳି ଯିବା—1. To wither at the top (said of plants and creepers).

(ଯଥା—ଖରାରେ ଲାଉ ଗଛଟି ଉଙ୍କ ମୋଡ଼ି ଦେଇଛି ।)

୨ । (ଆଘାତାଦଜନିତ ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁଁ କୌଣସି ପ୍ରାଣୀର) ମୁଣ୍ଡ ଅଂଶ ବେକଠାରୁ ଏକପାଖକୁ ଢଳ ପଡ଼ିବା—
2. To bend down one's head, being overcome with weakness.

(ଯଥା—ସର୍ପାଘାତରେ ସେ ମନୁଷ୍ୟଟି ଉଙ୍କ ମୋଡ଼ି ଦେଇଛି ।)

୩ । ଲତା ବା ବୃକ୍ଷାଦର କୋମଳ ଅଗ୍ରାଙ୍ଗକୁ ମୋଡ଼ ଯକାଇବା—3. To twist the tender shoot of a plant or creeper.

୪ । କୌଣସି ଲୋକର ବେକଠାରୁ ମୁଣ୍ଡକୁ ମୋଡ଼ ମାର ଯକାଇବା—4. To wring out a person's neck.

ଉଙ୍କା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଉଙ୍କା)—୧ । ଦୁନ୍ଦୁଭି; ଧେଣ୍ଡୁରା; ନାଗରା; ଡେଙ୍ଗୁରା—1 A drum; tomtom.
Dańkā
ଉଙ୍କା

୨ । (ସଂ. ଦ୍ରୋଣକ; ଦଣ୍ଡ; ଦର୍ବିକା) —ଅଣକ—
2. A wooden ladle or spoon.
ଡଙ୍କା

ଡୋକା ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଦ୍ରଭୂମ) ବ—ଲୁହା ବା ପିତଳର କରଚୁଲି—
ଡୋଇ, ଡଙ୍ଗୁ A metal ladle.

ଉଙ୍କା(ଙ୍କେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ଉଙ୍କ ଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)—
Dańkā(ńke)ibā (ଲତା) ବୃଦ୍ଧିପାଇ ଉଙ୍କ ବା ଅଗ୍ରାଙ୍ଗ ଲତାନ ବସ୍ତାର କରିବା; ଲଟାଇବା—
ରେଂଗନା; ଉଗନା To send out creeping tendrils or shoots (said of creepers while growing).

ଉଙ୍କା ପିଟିବା—ଦେ. କି.—ନାଗରା ବା ଡେଙ୍ଗୁରା ବଜାଇ କୌଣସି
Dańkā piṭibā କଥା ଘୋଷଣା କରିବା; ପ୍ରଚାର କରିବା—
[ଉଙ୍କା ବଜା(ଙ୍କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] To proclaim by beat of drum; to publish anything.
ଡଙ୍କା ପେଟା
ଡଙ୍କାପିଟନା

ଉଙ୍କା ମାରିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଉଙ୍କା ପିଟିବା (ଦେଖ)
Dańkā māribā 1. Dańkā piṭibā (See)

ଉଙ୍କାମାରା ୨ । ହାଣ୍ଡିରେ ସିଝୁଥିବା ଉଅଣ ଆଦିକୁ ଅଣକଦ୍ୱାରା
ଡଙ୍କାପିଟନା ଘୋଳାଇବା—2. To stir boiling curry etc with the ladle.
ହାତା ମାରା
ଡୋଇମାରନା

ଉଙ୍କାରୀ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଝଙ୍କାରୀ)—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଫୁପ—
Dańkārī Wild; Goose-berry; Physalis Peruvina a plant used as medicine for some cattle diseases and as antidote against poisoning.
ନ ଟେପାରୀ
ଟଙ୍କାରୀ

[ଦ୍ର—ଏହା ବଙ୍ଗନାଦବର୍ଗର ବର୍ଷାୟୁ ଫଳ ଶାକ । ଏହାର ଫଳ ଝିଙ୍କ ବାଇଗଣ ପରି ବହୁସଜ୍ଜ । ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା ଫଳ ପରି ଫଳର ମୂଳ ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ାରେ ଆବୃତ । ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ଗଛ; ଏ ଦେଶକୁ ଅଣା ଯାଇ ଜଙ୍ଗଲ ହୋଇ ଅଛ । ଏ ଗଛରେ କଣ୍ଟା ନାହିଁ, ପତ୍ରର ଆକୃତି ମନାରପତ୍ର ପରି, ଜନ୍ମୁ ମନାର ପତ୍ର ଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ନାଲି, ଧଳା ଓ ଗୋଲାପୀ ଫୁଲ ଭେଦରେ ଏ ଗଛ ତିନି ପ୍ରକାରର । ଫୁଲ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଧରେ, ଫୁଲ ଝଡ଼ି ଗଲେ ଫଳ ମଧ୍ୟ ଥୋପା ଥୋପା ହୋଇ ଫଳେ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ବାତଘ୍ନ, ଭିକ୍ତରସ, କଫନାଶକ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ,ଲଘୁ ଏବ ଶୋଥ ଓ ହୃଦର ରୋଗ ନାଶକ ଏବ ହୃଦର ଓ ବସର୍ପ ରୋଗରେ ହିତକର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅୀତ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦେବନାଗରୀ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ଯେବେ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବସନ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ' ଖୋଦିବେ, 'ଜଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଥ' ଖୋଦିବେ; 'ବଧୂଟି'ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଖୋଦିବେ; 'ଅଙ୍କୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଖୋଦିବେ, 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଖୋଦିବେ ।

ଗୋମେଷାଦିଙ୍କର ବେଙ୍ଗା ଓ ଖୋଷା ରୋଗରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ଏହା ବଷନାଶକ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ପିତ୍ତଳର ଏକ ପ୍ରକାର ଚଟୁ—
A kind of brass ladle.

ଡଙ୍କାରୁଣୀ—ଦେ. ବ.—ଗନ୍ଧଣା (ଦେଶ)
Ḍaṅkāruṇī — Gandhaṇā (See)

ଡଙ୍କି—ଦେ. ବ.—(ଓଡ଼ିଆ ଡଙ୍କା=ଅଣକ+ସ୍ତ୍ରୀ ଦ୍ରାର୍ଥେ ଇ)—
Ḍaṅki କୁଶୀ; କୋଶୀ ୧ । ତମ୍ବା ବା ପିତ୍ତଳନର୍ମ୍ମିତ ଖୋଟ ଗୃମତ; ତମସୀ—
1. Metal spoon; a small ladle made of metal.

କର୍ଚ୍ଛି, କଲଙ୍କା

[ଦ୍ର—ଏଥିଦ୍ୱାରା ପଞ୍ଚୁଯାଡ଼ିରୁ ଜଳ ଆଣି ପୂଜାବେଳେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।]

୨ । (ସଂ. କରଣ୍ଡ) ବେକମୁଣ୍ଡାରେ ଉଠିବା ମାରାତ୍ମକ ବ୍ରଣ-ବିଶେଷ; ପୃଷ୍ଠ ବ୍ରଣ—2. A boil or carbuncle on the nape of the neck.

୩ । ମାଲଖମ୍ବରେ କରାଯିବା ଏକପ୍ରକାର କସରତ୍—
3. A kind of athletic exercise with a post or pillar.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ବାନ୍ତି ରୋଗ—
1. A disease accompanied with repeated vomiting.

(ଯଥା—ଡଙ୍କି ଧରିବା, ଡଙ୍କି ଦେଖାଇବା ।)

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଲତା—
2. A kind of creeper.

ଡଙ୍କୁଣୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଡାକିନୀ) —ଡାଙ୍କେଣୀ (ଦେଶ)
Ḍaṅkuṇī — Ḍāṅkeṇī (See)

(ଡଙ୍କୁଣୀ—ପୁଂ) ଶାରଥା ବାଲୁଙ୍କୁ ଡଙ୍କୁଣୀଝା ବୋଲି ଗାଳ ଦଏ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଥଠ୍ଠେ ।

ଡଙ୍ଗର୍ ଫେର୍(ରେ)ଇବା —ଦେ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ) କ୍ରି.—(ଭୁଲ. ହି. ଡଙ୍ଗର୍ ଫେରନା =ଗୋମେଷାଦି ଚତୁଷ୍ପଦ ଜୀବ)—
Ḍaṅgar pherā(re)ibā
୧ । ଦଳ ବୁଲାଇବା—1. To plough a field.

୨ । ଗୋମେଷାଦିଙ୍କୁ ଚରିବା ବେଳେ ଚରିବା—
2. To tend cattle while grazing.

ଡଙ୍ଗା—ଦେ. ବ.—(ସଂ· ଦ୍ରୋଣ, ଦ୍ରୋଣୀ=ଅଣାକାର କାଷ୍ଠପାତ୍ର-ବିଶେଷ, ଲମ୍ବ କାଠୁଆ; ଦ୍ରୋଣୀ=ଡଙ୍ଗା)—
Ḍaṅgā ଡଙ୍ଗା; ଡୋଙ୍ଗା ୧ । ଖୋଟ ନାବ; ନାଦା; ନୌକା—
ଡୋଙ୍ଗା, ଡୋଙ୍ଗୀ
1. A small country-boat.

୨ । ନୌକାକର ପାତ୍ର; ଦ୍ରୋଣୀ —
2. A reservoir or cup shaped like a boat; boat-shaped cup or water-vessel; an oval wooden vessel.

[ଦ୍ର—ବସ୍ତୁତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କର ହବାହାବ ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷରେ ପିଇବା ଓ ହାତଗୋଡ଼ ଧୋଇବାପାଇଁ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ପାଣି ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ଓ ଏଥିପାଇଁ ଡଙ୍ଗା ଗୋଟିଏ ଅଣି ଚୂଇଁରେ ରଖି ସେଥିରେ ପାଣି ଭରଣ କରି ରଖାଯାଏ ।]

୩ । ଡଙ୍ଗା ମଝାମ (ଦେଶ)—
3. Ḍaṅgā maṭāma (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଗୋଟିଏ ଗଛର ଉତର ଅଂଶ ଖୋଲା ଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ସାନ ନାଦା; ସାଧୁଆ ଡଙ୍ଗା; ଡୁଲା ଡଙ୍ଗା—
A small boat made by excavating a tree; dug-out.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—କୁଣ୍ଡ—Crater; bucket.

ଡଙ୍ଗାପତନ —ଦେ. ବ—ଡଙ୍ଗା ମଝାମ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ କୌଣସି କାନ୍ଥ
Ḍaṅgā-patana ଆଦରୁ ସମତଳ କରିବା—
Making a structure level with the help of the plumb-level.

ଡଙ୍ଗାପାଣିଦିଆ—ଦେ. କ୍ରି—ନୌକାର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ତିଆରି ସରିବା
Ḍaṅgā-pāṇi-diā ପରେ ଡଙ୍ଗାର ଆଗ ମଙ୍ଗର ବେକ ପାଖେ ଯେଉଁ ଚଳିତ ପଝାଖଣ୍ଡ ଲଗିବ ତହିଁ ଉପରେ ପାଣି ଢାଳିବା ରୂପ ମାଙ୍ଗଲ୍ୟ-କର୍ମ—
The ceremony of pouring water over the end-plate of a newly made boat before it is launched.

[ଦ୍ର—ଡଙ୍ଗାଟି ତିଆରି ସରିଲେ ତହିଁର ଆଗ ମଙ୍ଗର ବେକରେ ଚଳିତ ପଝା ଖଣ୍ଡିକ ଲଗି ନ ଥାଏ । ବଢ଼େଇ ସଙ୍କେତରେ ଡଙ୍ଗାର ଆଗ ମଙ୍ଗରେ ଉକ୍ତ ପଝାଖଣ୍ଡି ରଖି ତା ଉପରେ ଛାଲେ ପାଣି ଇଡ଼େ ଓ ଡଙ୍ଗାର ସ୍ୱାମୀ ଉକ୍ତ ପାଣିକୁ ଖଣ୍ଡେ ନୂଆ ଲୁଗାରେ ଅଳ୍ପି ଦେଖାଇ ଧରେ । ଡଙ୍ଗାପାଣିଦିଆ କାମ ଶେଷ ହେଲେ ବଢ଼େଇ ଉକ୍ତ କାଠ ଖଣ୍ଡକୁ ଲଣ୍ଡା ମାର ଡଙ୍ଗାରେ ସଲଗ କରିବା ପରେ ଡଙ୍ଗାର ନର୍ମ୍ମାଣକ୍ରିୟା ସମ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ଓ ଡଙ୍ଗା ପାଣିକୁ ଯାଏ । ଏହା ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡଙ୍ଗା ପାଣିକୁ ଯାଏ ନାହିଁ ।]

ଡଙ୍ଗା ବାହିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାତ ବା ଆନ୍ଥୁଲା ମାର ନୌକା ଚଳାଇବା—
Ḍaṅgā bāhibā To ply a boat.

ଡିଙ୍ଗି ଚାଲାନ **ଡାଙ୍ଗା ଚଲାନା**

ଡଙ୍ଗା ବୁଡ଼ା(ବୋ)ଇବା
ଡଙ୍ଗା ବୋହିବା
} —ଅନ୍ୟରୂପ

ଡଙ୍ଗା-ମଝାମ—ଦେ. ବ — ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀମାନେ କୋଠାର କାନ୍ଥ ବା
Ḍaṅgā-maṭāma ଚଟାଣର ସମତଳତା ପରୀକ୍ଷା କରିବା ନମନ୍ତେ ଯେଉଁ ତ୍ରିକୋଣ ଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି—
Mason's plumb-level in the shape of a triangle; mason's angle.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କି	ଲ୍ଲ	ଂ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଖ୍ୟ	ଲ୍ଲ୍ୟ	ଁ	

ଡଙ୍ଗି—ଦେ. ବ (ଓଡ଼ିଆ. ଡଙ୍ଗା+କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. ଇ)—
ଡ଼ାଙ୍ଗି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଡଙ୍ଗା—Canoe; a small boat;
ଡିଙ୍ଗା a dug-out.
ଡୋଙ୍ଗା

ଡଙ୍ଗି କଆରି—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କମ୍‌ଚଉଡ଼ା ଲମ୍ବା ଜଅର—
ଡ଼ାଙ୍ଗି କିଆରି A long and narrow plot.

ଡଙ୍ଗୁର ନାଚ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କୋଲ୍ଧ ବା ଭୂୟାମାନଙ୍କ
ଡ଼ାଙ୍ଗୁର ନାଚ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଏକପ୍ରକାର ନୃତ୍ୟ—
A sort of dance amongst the Kolhas and Bhuyāñs

ଡଜନ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ ଡଜ୍‌ନ୍)—ଦର୍ଜନ; ୧୨ ଗୋଟି ବସ୍ତୁର
ଡ଼ଜନ ସମାହାର—A dozen; an aggregate of
ଡଜନ, ଦର୍ଜନ 12 articles.
ଦର୍ଜନ ବିଶ—୧୨ ସଂଖ୍ୟକ; ୧୨ ଗୋଟି—
A dozen of.

ଡଜନ ଦର—ଦେ. ବ (ଇଂ. ଡଜ୍‌ନ୍+ଫା. ଦର୍) —କୌଣସି ପଣ୍ୟ
ଡ଼ଜନ ଦର ଦ୍ରବ୍ୟର ପ୍ରତି ୧୨ ଗୋଟାର ମୂଲ୍ୟ ବା କମତ—
ଡଜନ ଦର Rate per dozen of any ware.
ଦର୍ଜନଭାବ (ଯଥା—ଗେଞ୍ଜି ଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ଡଜନ ଦରରେ
ଡଜନ ରେଟ } —ଅନ୍ୟରୂପ କଲିକତାରେ କିଣିବାରୁ ସସ୍ତାରେ
ଡଜନ ଭାଉ } ମିଳିଲା ।)

[ବ୍ର—ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବେଶି ସଂଖ୍ୟାରେ କିଣିବା ପାଇଁ ଲୋକ-
ମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ ବା ପ୍ରଲୋଭିତ କରିବା ନମନ୍ତେ ଦୋକାନ-
ମାନେ ଉକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଡଜନ ଦରରୁ ଗୋଟିଏ ଦର ଅନୁପାତରେ
ସସ୍ତା କରିଥାଆନ୍ତି ।]

ଡଜନ ଦରିଆ—ଦେ. ବଣ.ଓ କି. ବଣ—ଏକଡି ୧୨ ଗୋଟା ଲେଖାଏଁ
ଡ଼ଜନ ଦରିଆ ହିସାବ କରି ଯିବା (ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ)—
ଡଜନଦରେ (articles) Sold by the dozen.
(ଡଜନଦାରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡଜଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.— ମହର୍ଘ; ମହଙ୍ଗା—
ଡ଼ଜଲ Of high price; dear
(ଯଥା—ଇନର ଧାନ ଗୁଡ଼ାଏ ବଡ଼ା ଡଜଲ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ବର୍ଷ ଧାନ
ଗୁଡ଼ାଏ ଭାର ମହର୍ଘ ହୋଇଅଛୁ ।)

ଡଣସେନା—ଗ୍ରାଦେ. (କେନ୍ଦୁଝର) ବ:—ପାଇକମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—
ଡ଼ଣସେନା Head of pāikas

ଡଣା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଦଣ୍ଡ)—ଚୋଡ଼ ଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
ଡ଼ଣା A kind of fish

[ବ୍ର—ଏମାନେ ମଧୁର ପାଣିରେ ପଙ୍କୁଆ ପୋଖରୀ ଆଦିରେ
ରହନ୍ତି, ଲମ୍ବରେ ୨।୨୨ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି ଓ କୋଠା ପର;
ମୁଣ୍ଡ ବଡ଼ଡ଼ି ମୁଣ୍ଡ ପର ଓ ମୁଣ୍ଡରେ ୨ ଗୋଟା କାନ ଥାଏ ।
ଏମାନେ ପଙ୍କ ଉପରେ ରହନ୍ତି ଓ ପାଣି ଉପରେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଗୋଡ଼ର
ଓ ହାତର ଅଙ୍ଗୁଠିକୁ କାମୁଡ଼ି ଛିଣ୍ଡାଇ ପକାନ୍ତି; ଏମାନଙ୍କ ଦଂଶନ
ଭାର ଜ୍ୱାଳାପ୍ରଦ ।]

ଡଣ୍ଡା(ଣ୍ଟେ)ଇବା—ଦେ. କି.—(ଭୁଲ. ହି. ଡାଂଟ୍‌ନା=ଧମକାଇବା;
ଡ଼ଣ୍ଟା(ଣ୍ଟେ)ଇବା ଡଣ୍ଟାନା=ଘଉଡ଼ିବା)—ଦଣ୍ଡାଇବା ଦେଖ)
ଡ଼ଣ୍ଟାଇବା See)
[ଡଣ୍ଡା(ଣ୍ଟେ)ଇବା— ଅନ୍ୟରୂପ]

ଡଣ୍ଡ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଦଣ୍ଡ; ଭୂମିରେ ପ୍ରଥମେ ଦଣ୍ଡବତ୍ ଅବସ୍ଥାନ
ଡ଼ଣ୍ଡ କରି ଏହା ସାଧନ କରି ଯିବାରୁ) ଦଣ୍ଡ; ଏକପ୍ରକାର
ଡଂଡ଼, ଡଣ୍ଡ ବ୍ୟାୟାମ ବା କସରତ, ଯହିଁରେ ଦୁଇ କରତଳ ଓ ଦୁଇ
ଡ଼ଣ୍ଡ ପଦତଳର ପଛାକୁ ଭୂମିରେ ସ୍ଥାପନ କରି ସମସ୍ତ ଦେହର
ଭାର ସେହି ସ୍ଥିର ସ୍ଥାନରେ ରଖି ପ୍ରଥମେ ଦେହକୁ
ଭୂମିର ସମାନ୍ତରାଳ କରି ଅବସ୍ଥାନ କରାଯାଏ, ଓ କର-
ତଳ ଏବଂ ପଦତଳକୁ ଉତ୍ତୋଳି ଅବସ୍ଥିତିରେ ସ୍ଥିର କରି
ରଖି ଦେହର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅଂଶକୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ
ଘୂରାଇ କରାଯାଏ—A kind of athletic exercise.

ଡଣ୍ଡ କରିବା—ଦେ. କି.— ଭୂମିରେ ଦୁଇ କରତଳ ଓ ଦୁଇ ପଦତଳର
ଡ଼ଣ୍ଡ କରିବା ଭାର ରଖି ନାନା ପ୍ରକାରେ ଶରୀର ଘୂରାଇ
ଡଣ୍ଡ ପେଲା କରିବା—To practise the Ḍaṇḍa exercise.
ଡଣ୍ଡ ପେଲନା
ଡଣ୍ଡ ପେଲିବା, ଛଣ୍ଡ ମାରିବା, } —ଅନ୍ୟରୂପ
ଡଣ୍ଡ ପକା(କେ,ଇବା,ଡଣ୍ଡ ସାଧିବା }

ଡଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ସଂ ଦ୍ୱିଭୂମ) ବ.—(ଭୁଲ. ହି. ଡଂଡା=ଲମ୍ବା ଓ
ଡ଼ଣ୍ଡା ମୋଟା କାଠଁସ ବା କାଠ)—ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡା—
The poles or shafts of a cart.

ଡଣ୍ଡି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ବ. —୧ । ଦଣ୍ଡି (ଦେଖ)
ଡ଼ଣ୍ଡି 1. Ḍaṇḍi (See)
୨ । (ଭୁଲ. ହି. ଡଣ୍ଡୀ) ଝମ୍ପାନ୍ (ଦେଖ)
2. Jhampān (See)

ଡପ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ଗଦା କରିବା—
ଡ଼ପ୍ (root) To amass; to heap up (Apte).

ଡଫଲ ଶଙ୍ଖ— ଗ୍ରାଦେ. (କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା) ବ.—(ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହି.
ଡ଼ଫଲା ଶଙ୍ଖ ଡଫୋରଶଂଖ) ଯେ ଗଲକୁ ଗାଲକର କହି
ବୁଲେ—An exaggerator.

ଡଫା—ଦେ. ବଣ.—ଡମ୍ଫା (ଦେଖ)
ଡ଼ଫା Ḍamphā (See)

ଡଫୋର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ. (ଭୁଲ. ହି. ଡଫୋରା=ଚଲାର
ଡ଼ଫୋର କରିବା)—ଡମ୍ଫା—Ḍamphā (See)

ଡବ୍‌ନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହି. ଢପନା)
ଡ଼ବ୍-ନ୍ନ ହାଣ୍ଡର ଢାଙ୍କୁଣି—Lid of a pot.

ଡବ୍‌ରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—ଡେବ୍‌ରି; ବାମ—
ଡ଼ବ୍-ରି Left (side; hand).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଉଷଧ' ର ବା ' ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ' କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ କୋଉଠି ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବ୍ୟତୀତ ' ର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଜଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, ଭୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଡବକା—ଗ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିଦ୍ରୁମ) ବ.—(ଘରର) ଶ୍ରେଣୀ—
Ḍabakā The long beams of a thatched house over which rafters are laid.

ଡବଡବ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.—୧ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଠିଆର ମୁହଁ ଭଲକୁ କରି ପାଣି ଅଜାଡ଼ିଲେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ—
ଡବ ଡବ
ଡବ ଉବ 1. Sound produced by water when poured out from an upturned pot.
୨ । ଆକଣ୍ଠପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳକୁମ୍ଭ ବା ପଇଡ଼କୁ ଦବାଇଲେ ଭିତରୁ ଜାତ ହେବା ଶବ୍ଦ—2. Sound produced by a pot or an unripe cocoanut more than half full of water.
୩ । ଚମଡ଼ା ଓଦା ହୋଇଥିବା ଢୋଲକୁ ବଜାଇଲେ ଯେପରି ଶବ୍ଦ ହୁଏ—3. Muffled sound as of a wet drum.
କ୍ରି. ବ—ଅଜସ୍ର ଭାବରେ; ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ (ଜଳ ଅଜାଡ଼ିବା)—Profusely; in torrents (said of gushing tears or water)
ଡବ ଡବ ବାରି ନୟନରୁ ଝରି ପଡ଼ରେ ନସୂନ ସୁଗୁଁ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିନୋଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଗୀତ ।

ଡବଡବା—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ବାବଦୂକ; ଫ. ଦାମ୍ବିକ)—
Ḍabaḍabā ଉକଡାକା (ଦେଖ)
(ଉବଡବା, ଉବଡବେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) Ḍakaḍakā (See)

ଡବଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଡବ୍‌ଲ୍) —ଦ୍ୱିଗୁଣ ପରିମାଣ ବା ସଂଖ୍ୟା—
Ḍabal Double quantity or number.
ଡବଲ ବିଣ—୧ । ଦ୍ୱିଗୁଣିତ—1. Doubled.
ଡବଲ ୨ । ଦ୍ୱିଗୁଣ ପରିମିତ—2. Double.

ଡବଲ୍ ନମୋନିଆଁ—ବୈଦେ ବି. (ଇଂ. ଡବ୍‌ଲ୍ ନ୍ୟୁମୋନିଆ)—
Ḍabal nimoniāṁ ଯେଉଁ ମାରାତ୍ମକ ବାଉଜଘ ରୋଗ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ସମ୍ବନ୍ଧର ଉଭୟ ପାଶ୍ୱକୁ ଆକ୍ରମଣ କରେ ଓ ସହଁରେ ଦୁଇପାଶର ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍‌ରେ ପ୍ରଦାହ ଓ ଶୋଥ ହୁଏ—Double pneumonia.
ଡବଲ୍ ନିଉମୋନିୟା
ଡବଲ ନିମୋନିୟା

ଡବଲ୍ ପଇସା—ଦେ. ବି. (ଇଂ. ଡବଲ୍ + ଓ. ପଇସା) —ଦୋପଇସି; ଦୋହୋର ପଇସା; ଅଧଅଣା ପରିମିତ ତାମ୍ରମୁଦ୍ରା—
Ḍabal paisā A copper coin of the value of two pice or ½ anna; half-anna bit.
ଡବଲ୍‌ପଇସା
ଡବଲପାଇ; ଟକା

ଡବଲ୍ ପାନ—ଦେ. ବି. (ପାନବରଜାଆଙ୍କ ଶବ୍ଦ)—
Ḍabal pāna ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ ପାନ; ମହଲାପାନ—
ଡବଲ ପାନ Very big betel-leaf.
ଡବଲ ପାନ

ଡବଲ୍ ପ୍ରମୋସନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ସାଧାରଣ ଛାତ୍ର ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ବର୍ଷଶେଷରେ ଏକ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଉଦ୍ଧର୍ବ୍ୱ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଉନ୍ନୀତ ହେବା ପରି ଉନ୍ନୀତ ନ ହୋଇ ଉଚ୍ଚତମ ଛାତ୍ର ଏକାଥରକେ ଗୋଟିଏ କ୍ଲାସ୍‌କୁ ଟପି ତାହା ଉପର କ୍ଲାସକୁ ଯାଇବା ପ୍ରମୋସନ୍—Double promotion.
Ḍabal pramosan
ଡବଲ ପ୍ରମୋସନ୍
ଡବଲ ପ୍ରମୋସନ

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ସ୍କୁଲରେ ଏକଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିବା ଛାତ୍ରମାନେ ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ୍ କଲେ ଉପର ଶ୍ରେଣୀକୁ ପ୍ରମୋସନ୍ ପାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କୌଣସି କୌଣସି ଅସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଛାତ୍ରର ଅସାଧାରଣ ପାଠୋନ୍ନତି ଦେଖାଗଲେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ତାକୁ ଡବଲପ୍ରମୋସନ୍ ଦଅନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଉକ୍ତ ଛାତ୍ରକୁ ଏକାବର୍ଷକେ ଉପରୋକ୍ତ କ୍ଲାସକୁ ଟପାଇ ଉହାଁ ଉପର କ୍ଲାସକୁ ଉଠାଇ ଦଅନ୍ତି ।]

ଡବଲ୍ ରୁ(ରୋ)ଟି—ଦେ. ବି. (ଇଂ. ଡବ୍ + ଫ. ରୋଟୀ)—
Ḍabal ru,ro)ṭi (ଏହା ସାଧାରଣ ରୁଟି ଅପେକ୍ଷା ଆକାରରେ ବଡ଼ ଓ ଫୁଲୁକା ଥିବାରୁ) ପାଉଁରୋଟୀ—Loaf.
ଡବଲରୋଟି
ଡବଲରୋଟୀ

ଡବଲ୍ ଲକ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଦୋହଡ଼ା କୋଲଘ; ଜୋଡ଼ କୋଲଘ—Double lock.
Ḍabal lak
ଡବଲ୍‌ଲକ ଡବଲଲକ

[ଦ୍ର—କୌଣସି ସିନ୍ଦୁକ ବା ବାକ୍ସ ବା ଘରେ ଥିବା ଧନ ବା କାଗଜପତ୍ରକୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ନିରାପଦ କରିବା ପାଇଁ ସେଠାରେ ୨ଟି କୋଲଘ ପଡ଼େ ଓ ଦୁଇ କୋଲଘର ୨ଟି ଗୁନ୍ଥ ପୃଥକ୍ ୨ ଜଣଙ୍କ ଠାରେ ଥାଏ; ଜଣେ କେହି ତାକୁ ଫିଟାଇ ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ୨ ଜଣଙ୍କ ଗୁଜ ହେଲେ ତାହା ଫିଟେ ।]

ଡବଲି—ବୈଦେ. (ଅସାମ ଗୃବଟିଗୃ) ବି (ଇଂ ଡବ୍‌ଲ୍)—ଠିକାକାମ—
Ḍabali Contract work.

ଡବା—ଦେ. ବି. (ଫ. ଦବ୍ବି=ଅଣକ)—୧ । ଶ୍ଲେଟ ଧାତୁମୟ ଫରୁଆ—
Ḍabā 1. A small metal case.
(ଡବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ରେଲ ଗାଡ଼ିର ଗୋଟିଏ କୋଠରି—
ଡାବା 1. Railway compartment.
ଡିବ୍ବା ୩ । ବାଟିମ; ରେଲ ଗାଡ଼ିର ଏକ ଖଣ୍ଡ—
3. Railway carriage or waggon.

ଡବା ମାଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବେକର ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଠି—
Ḍabā māli A kind of necklace.

ଡବାଳିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ, ଡବଡବ)
Ḍabāḷibā ୧ । ବହୁ ପରିମାଣରେ ପାଣି ଅଜାଡ଼ି ଦେବା—
1. To pour down water profusely.
୨ । ବହୁ ପରିମାଣରେ ପାଣି ଝରିବା—
2. (water) To ooze much.
(ଯଥା—ସେଠାରେ କୂଅ ଖୋଳିଲେ ପାଣି ଉବାଳିବ ।)

ଡବି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ବସ୍ତର) ବ—
Ḍabi ଧାତୁର ଡବା ବା ଫରୁଆ; କଗ୍ଜଠ; ଡବା—
A small metal case.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍ଗ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଯ୍ଯ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ଯକବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଡବ୍ବି—ସ. ବ—କାଠରେ ଗଢ଼ିଥିବା ମୃଗ; ଶିଶୁକ୍ରୀଡ଼ନକ ମୃଗାଦିର ମୂର୍ତ୍ତି—
Ḍabittha A wooden toy representing a deer or other beast.

ଡଭର—ଦେ. ବ. (ସ. ଡମ୍ବର)—
Ḍabhara ବାଦ୍ୟାଡ଼ମ୍ବର; ଘୋର—
ଫଡ଼ଂ Pomp; grandeur.
ଭଡକ ବଣ—୧ । ଦେଖାସ୍ପନ୍ଦର; ରୂପସ୍ପନ୍ଦର; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳଉଜ୍ଜ୍ୱଳ-
ଡଗଡଗେ 1. Showy.
ଭଡକୀଲା, ଡପ୍ପୁ ୨ । ସ୍ଥୂଳକାୟ—2. Fat; thick.

ଡଭ୍ଭ—ଦେ. ବଣ—୧ । ମୋଟା ଓ ଘୋଲ; ଢୋଉ; ଢୋଲ୍ଲ, ପକ୍ଷା
Ḍabhā (ବାଉଁଶ)—1. Big and hollow
ଡପ୍ପୁ (bamboo).
୨ । ବଡ଼—2. Large; big.
ବ—ଡବା (ଦେଖ)—Ḍabā (See)

ଡଭ୍ଭ ଛଣ—ଦେ. ଚ—ମୋଟ ନାଡ଼ିଯୁକ୍ତ ନଲା—
Ḍabhā chhaṇa Thick-stemmed straw.
ଡଭ୍ଭ ବାଉଁଶ—ଦେ. ବ—ମୋଟ ଓ ପକ୍ଷା ବାଉଁଶ—
Ḍabhā bāuñsa Hallow and big bamboo.
ଡଭ୍ଭ ଡଭ୍ଭ—ଦେ. ବଣ. (ବହୁବଚନ)—ଡଭ୍ଭ (ଦେଖ)
Ḍabhā ḍabhā Ḍabhā (See)
ଡଭ୍ଭଲିଆ—ଦେ. ବଣ—ଡଭ୍ଭ (ଦେଖ)
Ḍabhāliā Ḍabhā (See)
ଡଭ୍ଭୋର—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଡଉର (ଦେଖ)
Ḍabhora Ḍabhara (See)
ଡମ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ରବ କରିବା; ଶବ୍ଦ କରିବା; ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା—
Ḍam (root) To sound (Apte).

ଡମ—ସ. ବ ପୁଂ. (ଡମ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା, ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Ḍama
ଡମଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ.
ଡମ୍ମଣୀ } ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ, (ଏମାନେ ଢୋଲ ବଜାନ୍ତି ଓ ବାଉଁଶପାତ୍ରରେ କୁଲ. ବାଉଁଶିଆ, ଇତ୍ୟାଦି
ଡୋମ, ଡମ କୁଶନ୍ତି—The Dome caste; a low untouchable caste (who weave baskets
ଡୋମ of bamboo laths and also sound drums); a despised mixed caste (Apte).

[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣରେ ଏମାନେ ଲେଟ ପିତା ଓ ଶୃଙ୍ଖାଳୀ ମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତି ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଡମ୍ଫଘୁରୁଡୁ—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏକ ପ୍ରକାର
Ḍama ghururḍu ଶକ୍ତ କାଠ ବୃକ୍ଷ—A kind of hard-wood-tree found in the Orissa States.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଭଲ ପାନଆଁ ପ୍ରଭୃତିଜାତିର ଦୃଢ଼ । ଗ୍ଭଯା ଦେବାପାଇଁ ଚକର ବୁକ୍ ଉଆର କରିବାରେ ଏହା ଖୁବ୍ ଉପଯୋଗୀ ।]

ଡମଡମ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଡମଡମ; ଢାଉଁଢାଉଁ, ଢୋଲ
Ḍama-ḍama ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—Loud sound of drum-
ଦମ୍ଦମ୍; ଡ୍ୟାଂଡ୍ୟାଂ beating.
ଢମଢମ ଡମଡମ ବହୁ ବଜା ଢୋଲଥରେ
ନାଚତ ଢୋଧା ବଲୁଆ । ବଉଡୋଡ଼ା ଗୀତ ।

ଡମଣୀ—ଦେ. ବ—୧ । କବାଟକୁ ଝୁଲାଇବା ଜମ୍ପନ୍ତେ ଚଉକାଠରେ
Ḍamaṇī ଲଗିଥିବା ଶୃଙ୍ଗ ବା କାଲକବଣିଷ୍ଟ ଧାତୁଖଣ୍ଡ—
ଡୋମନୀ, ହାଁସଲ 1. Pintle.
ଜଫୁରକା, ଚୂଲ [ଦ୍ର—ଏହୁ ଶୃଙ୍ଗରେ କବାଟରେ ଲଗିଥିବା ଚଉଜାର ଛିଦ୍ର ପଶିଲେ କବାଟ ଝୁଲି ରହେ । ଚୌକାଠରେ ଲଗାଯିବା ଲୌହଶଣ୍ଡକୁ ଡମଣୀ ଓ କବାଟରେ ଲଗାଯିବା ଲୌହ-ଖଣ୍ଡକୁ କବଜା ବୋଲାଯାଏ ।]
ଡୋମନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—୨ । ଡମର ସ୍ତ୍ରୀ—
ଡୋମିନ 2. A female of the 'Dome' class.

ଡମଣୀ କବଜା—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—କବାଟକୁ ଚଉକାଠ ସଙ୍ଗେ
Ḍamaṇī kabijā ଝୁଲାଇବା ଜମ୍ପନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ୨ଟି ଲୌହ-
ହୀସକଲ ଖଣ୍ଡ; ଡମଣୀ ଓ କବଜା—
ନରମାଦ୍‌ଗୀ Pintle and hinge for doors.

ଡମନ—ଦେ. ଅ (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ)—(ପାଲ୍‌ଟଣା ଡଙ୍ଗା ବା ଜାହାଜର
Ḍaman ପାଲକୁ ଉଲଲୁ ଟାଣିଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ
ନାଉରିମାନେ ଏହ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି; ଏହାର
ଅର୍ଥ) ପାଲକୁ ଉଲଲୁ ଟାଣିଦଅ—
(nautical term) Lower the sail.

ଡମର—ସ. ବ (ଡମ ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି + ରୁ ଧାତୁ + ଘଞ୍. ଅ)—
Ḍamara ୧ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦି ସହିତ ଜଲହ, ଦଙ୍ଗା; ମାରପିଟ—
1. Affray amongst people armed with weapons; riot.
୨ । ଆକ୍ରମଣ—2. Attack; invasion; onslaught; assault.
୩ । ବିପ୍ଲବ—3. Insurrection; rebellion.
୪ । ଭୟରେ ପଳାଇବା; ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ—
4. Fleeing out of fright; rout.
୫ । କୋଳାହଳ; ଚେଚାଓଚ୍ଚା—
5. Tumult (Apte).
୬ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ—
6. Petty warfare between villages. (Apte).
୭ । ଚଳାର ଓ ସଙ୍କେତ ଦ୍ୱାରା ଶତ୍ରୁକୁ ଭୟଦେଖାଇବା—
7. Terrifying an enemy by shouts and gestures (Apte.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘଶବ୍ଦ ବର୍ଜ୍ଜନ ବା ।ସଂଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ଦୁଇପ୍ରକାରର ନିୟମ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣବିନ୍ୟାସ ମାନ୍ୟକୁ ଦେଇ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଢ' ନ ପାଇଲେ 'ଗାଢ଼' ଖୋଜିବେ; 'ଦୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୃଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦଥି' ନ ପାଇଲେ 'ଦଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଟେ' ଦେଖିବେ ।

ଡମରୁ—ସଂ. ବ (ଡମ୍=ଅନୁକରଣଧ୍ୱନି+ରୁ ଧାତୁ=ଯିବା, ଯାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ; କିମ୍ବା ଡମ ଧାତୁ=ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା+ଫଳାର୍ଥେ ଅରୁ)—ମଝି ସରୁ ଓ ଦୁଇପାଖ ଚଉଡ଼ା ଚର୍ମବାଦ୍ୟବିଶେଷ—A small double-faced drum in the shape of an hour-glass.

[ଦ୍ର—ଏହାର ମଝିରେ ଖଣ୍ଡେ ଦଉଡ଼ାରେ ଗୋଟିଏ କଉଡ଼ି ବା ଶିଣା ଗୋଲା ଝୁଲୁଥାଏ । ଏହାକୁ ମଝିରୁ ଧରି ଢଲାଇଲେ ସେ କଉଡ଼ିଟି ଦୁଇପାଖର ଚମଡ଼ାରେ ବାଜି ଡବ ଡବ ବା ଡମ୍ ଡମ୍ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ କରେ; ଏହା ଶିବଙ୍କର ବାଦ୍ୟ ।]

ଡମରୁଧର—ସଂ. ବ (ଡମରୁ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ମହାଦେବ—Śiba.

ଡମରୁମଧ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଡମରୁ+ମଧ୍ୟ)—ଡମରୁ ପରି ଯାହା ମଧ୍ୟ ବା କଟିଭାଗ ସରୁ—(ଡମରୁମଧ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Slender in the middle.

ବ (ଭୂଗୋଳପରିଭାଷା)—ଯୋଜକ—(Geography) Isthmus.

ଡମରୁମଧ୍ୟା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଡମରୁ+ମଧ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ;ଡମରୁର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ ପରି ସରୁ କଟିଦେଶ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର)—ସରୁକଙ୍କାଳୀ—Slender-waisted (woman).

ଡମାଡଉଲ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅମିତବ୍ୟୟୀ—Ḍamāḍaula 1. Extravagant; spendthrift.

୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Restless.

୩ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତ—3. Fickle-minded.

ଡମାଢୋଲ, ଡମାଢୌଲ, ଡମାଡୋଲ, ଡବାଁଡୋଲ—ଅନ୍ୟରୂପ—ବ—୧ । ଅଯଥା ଆଡ଼ମ୍ବର—1. Pomp: outward grandeur.

୨ । ଗୋଳମାଳ; ଘୋଘା—2. Uproar; tumult; disorder.

୩ । ଧରପଗଡ଼; ଘଣ୍ଟାତଳକ୍ଷ—3. Hurly-burly; a violent agitation.

ଡମାଢୋଲ—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବିଣ—ମୋଟା ଓ ଢୁଷ୍ଟୁଷ୍ଟୁ—Ḍamāḍola Stout and pot-bellied.

ଡମୁଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି) ଦେ. ବ.—ଡମଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Ḍamuṇī (etc) Ḍamaṇī etc (See).

ଡମ୍ପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଶବ୍ଦକରିବା—Ḍamp (root) 1. To sound (Apte).

୨ । ପେଲିବା—2. To throw (Apte).

୩ । ଆଦେଶ ଦେବା—3. To order (Apte).

୪ । ଦେଖିବା—4. To behold (Apte)

ଡମ୍ଫ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦମ୍ଭ)—୧ । କପଟ; ଛଳ—Ḍampha 1. Deceit; hypocricy.

୨ । (ସଂ. ଡମ୍ଫ ଧାତୁ)—ଡେମ୍ଫ ନାଗରା (ଦେଖ)

2. Dempha nāgarā (See).

ବାଣା ମର୍ଦ୍ଦଳ ଡମ୍ଫ ତାଳ

ଧରଣ ଗୋପିବା ସବଲ—ଗ୍ରାତାଂ. ପୃଷ୍ଠଭମ ତଦ୍ଦୋଦସ୍ୱ ।

ଡମ୍ଫ ନାଗରା—ଦେ ବ—ଡେମ୍ଫ ନାଗରା (ଦେଖ)

Ḍampha nāgarā Ḍempha nāgarā See).

ଡମ୍ଫା—ଦେ.ବିଣ (ସଂ. ଦମ୍ଭ;ସଂ ଡମ୍ଫ ଧାତୁ)—୧ । ଉବଡବା; ବାଦଡୁକ, ଗଗଲ୍ଲ; ବଡ୍ଡୁଗ୍ଗୀ; ବାକ୍‌ସର୍ବସ୍ୱ—Ḍamphā 1. Swaggering; talkative; swashbuckler; blustering.

୨ । ଆଗଉଲା; ଆଗବୋଲା—2. Forward in talk; presumptuous; officious.

୩ । ଉବ୍ବଡ—3. Impertinent.

୪ । ଫମ୍ପା; ଘୋଲା—4. Hollow.

୫ । ଯେ ଖୁବ୍ କଡେ କଲ୍ଲୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ କିଛୁ କରେ ନାହିଁ—5. Promising much but doing little.

ଫଁକା, ଖୋଖଲା

ବ—ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଡେମ୍ଫନାଗରା—A kind of drum.

କର୍ଣ୍ଣାଳ, ବାହାଳ ବଜଘୋଷ ବେଣୁ ଡମ୍ଫା

ନୂରଜ ଡଣ୍ଡିମ ଦୁନ୍ଦୁରେ ମଞ୍ଚ କଲା—ଉଷ. ଲବଶ୍ୟବଦ୍ଧ ।

ଡମ୍ଫାଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଡମ୍ଫା (ଦେଖ)

Ḍamphāliā Ḍamphā (See)

ଡମ୍ଫିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅତି ରଞ୍ଜିତ କଥା କହିବା—Ḍamphibā 1. To speak exaggerated stories.

ଡିଂଗ ମାରନା

୨ । ବାଲଙ୍ଗି କରିବା; ଗର୍ଜିବା—2. To swagger; to brag; to boast.

ଡମ୍ବ୍‌ବେଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଡମରୁ ଆକାରର ଏକ ପ୍ରକାର ଲୌହି ମୁଦ୍ଗର—Ḍamb-bel Dumb-bell.

ଡମ୍ବେଲ, ଡମ୍ବଲ

ଡମ୍ବ—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଡମ୍ବ)—ଡମ (ଦେଖ)—Ḍamba Ḍama (See)

ଡମ୍ବର—ସଂ. ବିଣ. (ଡମ୍ବ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା+ଅର)—Ḍambara ୧ । ଉଦ୍ଧତ—1. Arrogant.

୨ । ବଖ୍ୟାତ—2. Noted; celebrated.

୩ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—3. Excellent.

ବ—୧ । ଉତ୍କର୍ଷ—2. Excellence.

୨ । ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; ଗର୍ବ 2. Arrogance; pride.

ଶବ୍ଦରତର ଜମ୍ବକ ସମ ବସ୍ତୁ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଲମ୍ବ ତତ୍ତୁରବଦ୍ଦ ।

ଜଗନ୍ନାଥ, ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଂ

୩ । ପ୍ରକାଶ—

3. Manifestation; appearance.

କନକ ଦର୍ପଣ ବଦନ ମଣ୍ଡଳ ଗଲ୍ଲ ପ୍ରସାଦ ଉତ୍ସବକୁ ।

ଘାନକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍ସବଲୋଚ ।

୪ । ଆଡ଼ମ୍ବର—4. Ado; grandeur.

୫ । ସମୂହ; ରାଶି—

5. Assemblage; collection; mass (Apte).

୬ । ବିସ୍ତାର—6. Extension.

୭ । ବିଳାସ—7. Sport.

୮ । ସାଦୃଶ୍ୟ—

8. Resemblance; likeness (Apte).

କବନ୍ଧ ଜଳଦଡମ୍ବର ବଳାସୀ । ବ୍ରଧାନାଥ. ବଲଭ: ।

ଡମ୍ବରୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଡମରୁ)—୧ । ଡମରୁ (ଦେଖ)

Ḍambaru 1. Ḍamaru (See)

ଡୁଗଡୁଗୀ ଡମ୍ବରୁମଝା ହିଁ ଠାଣି, ରବୁ ମେଘଳା ଧ୍ୱନିଛିଣ୍ଡି ।

ଡମରୁ ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । ତଳ କାନରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ସୁନାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—

2. An ornament worn on the lower part of the ear.

ଡମ୍ବରୁଧର—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସଂ. ଡମରୁ ଧର)—୧ । ମହାଦେବ—

Ḍambaru-dhasa 1. God Śiba.

ଡମ୍ବରୁ ଧର ଯାର୍ ସେବା, ଡରେ ଦଣ୍ଡନ୍ତ ସବ ଦେବା ।

ବଳରାମ ଦାସ. କମଳଲୋଚନ ବନ୍ଦନା ।

୨ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—

2. A name given to males.

ଡମ୍ବରୁମଧ୍ୟା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଡମରୁମଧ୍ୟା (ଦେଖ)

Ḍambaru-madhyā Ḍamaru-madhyā (See)

ଡମ୍ବୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ. (ତୁଳ. ବ. ଡୁମୁର)—

Ḍambura ଡର୍‌ମ୍ବିର ଗଛ ଓ ଫଳ—

Fig tree and its fruit.

ଡମ୍ଭ (ଧାତୁ)—ସଂ—ସଂଗ୍ରହ କରିବା—

Ḍambha (root) To collect (Apte).

ଡର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଡର (ଦେଖ)

Ḍar Ḍara (See)

ଡର୍‌ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି— ଡରିବା (ଦେଖ)

Ḍar-bā Ḍaribā (See)

ଡର୍‌ହା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଡରୁଆ (ଦେଖ)

Ḍar-hā Ḍaruā (See)

ଡର—ଦେ. ବ. (ସ. ଦର; ଗ୍ରା. ଡର)—

Ḍara ୧ । ଭୟ; ତ୍ରାସ—1. Dread; terror; fear; alarm.

ଡର

ଜାପ ଉପବନ ନକଃ ପବନ ଶ୍ରବଣକୁ ଯେବେ ଡର ।

କବସ୍ମୃର୍ଯ. କଶୋପ୍ତବମ୍ଭ ଓ ଗୀତ ।

୨ । ଅନଷ୍ଟାଦର ଆଶଙ୍କା—2. Apprehension

ଡର ନାହିଁ ବ ଦେ ପର ଉତ୍ତୁଣୀ ଦ୍ରବଣ୍ଡ ।

ଜବସ୍ମୃର୍ଯ. କଶୋପ୍ତବମ୍ଭ ଓ ଗୀତ ।

ଡରକୁର୍—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ—ଡରକୁଲା (ଦେଖ)

Ḍarakurā Ḍarakulā (See)

(ଡରକୁଣ୍ଡ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଡରକୁଲା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସ. ଦଗ୍‌କୁଳ)—

Ḍarakulā ୧ । ଭୀରୁ; ଭୟାଳୁ—

(ଡରକୁଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ 1. Timid; timorous.

ଡରୁକା **ଡରପୋକ**

ଡରକୋଲା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଡରକୁଲା (ଦେଖ)

Ḍarakolā Ḍarakulā (See)

(ଡରକୋଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନଁ ବ ଗଲେ ମତେ ବୋଲବେ ଡରକୋଲା ।

ଗାଳକଣ୍ଡ ଦାସ, ପିଣ୍ଡଙ୍କ ସ୍ୱମାସ୍ୱଣ ।

ଡରଡର—ଦେ. ବିଣ—ଭୟାଶଙ୍କିତ ହେବା—

Ḍara-ḍara Apprehensive.

ଡର ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଡର୍‌ଇବା (ଦେଖ)

Ḍara dekhā(khe)ibā Ḍarāibā (See)

ଦେ. ବ—ଡର ମାଡ଼ିବା (ଦେଖ)

Ḍara mārdibā (See)

ଡର ଭୟ—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥବୋଧକ ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—

Ḍara-bhaya କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଭୟ; ଭଲେ ମାନ ଭୟ—

ଭୟଡର, ଭୟଟୟ The feeling of fear.

ଡରଭୟ (ଯଥା—ଆଜ କାଲିର ଝୋକାମାନେ ଡର ଭୟ ସବୁ ଗୁଡ଼ାଇଲେଣି ।)

ଡର ମାଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—(ଅମୁକକୁ) ଭୟ ବୋଧ ହେବା—

Ḍara mārdibā Being afraid; being overpowered

ଭୟଲାଗା with a feeling of dread.

ଡର ଲଗନା (ଯଥା—ଏ କାମ କରିବାକୁ ମୋତେ ଖୁବ ଡର ମାଡୁଛି ।)

ଡରମି—ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ—ଡାଳମ୍ (ଗଛ ଓ ଫଳ)—

Ḍarami Pomegranate (tree and its fruit).

ଡରା—ଦେ. ବ—ଡରଣ (ଦେଖ)

Ḍarā Ḍarāṇa (See)

ଡରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦର —୧ । ଭୟ ହେବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ-

Ḍarā(re)ibā ରୂପ—1. The causative form of

ଡରାନ; ଭୟଦେଖାନ 'ḍaribā'

ଡରାନା; ଡରପାନା ୨ । ଭୟ ଦେଖାଇବା—2. To frighten; to cause alarm; to terrify.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୬ଟିର ବିପରୀତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

କୃଷ୍ଣା ଗର୍ଭକରେ ମୁଁ ଖୁଲ୍ଲାଏକ କଲ
ହୋମ କରୁଥିଲେ ସେ ଋଷିକି ଉଗଇଲ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ.ଥଳ ।

୩ । ଧମକାଇବା—3. To threaten.

୪ । ମାରିବାକୁ ବା ଆଘାତ କରିବାକୁ ଧମକାଇବା—
4. To threaten to beat or strike.

ରତ ସନ୍ତୀଡ଼ ତ୍ରାସ, ଶ୍ରବଣ ଥବଡଂସ
ଉଗଇ ଉଞ୍ଚାଇଲେ ତଳା ଦେହା । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ପକା(କେ) ଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଉଗ୍ଗଉର—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଭୟ ଦେଖାଇବା—
Ḍarāḍari 1. Frightening each other.
ଡରାଡରି ୨ । ଭୟ ପାଇବା—2. The state of being
ଡରାଡରୀ frightened.

୩ । ଉଗ୍ଗଣ; ଭୟ ଦେଖାଇବା—3. Frightening.

ଉଗ୍ଗଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଭୟ ଦେଖାଇବା—
Ḍarāṇa 1. Frightening; causing dread.
ଡରାନ ୨ । ଧମକ—2. Threatening; threat.
ଡରୱା; ଡରାଉ ଜାତା ତାସ ବୃଦ୍ଧାଇବ କାମ ଉଗ୍ଗଣକୁ ।
ଅର୍ଜୁନଜ୍ୟ. ବଦବ୍ରତାସ୍ତମଣି ।

୩ । ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ସୁସମ୍ପାଦନର ଆଶାକୁ ଦୃଢ଼ତର କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି-ଠାରୁ ନଆଯିବା ଜାମିନ୍‌ନାମା—
3. A formal security bond or bail bond taken from a 3rd person.

ଉରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଦର) —୧ । ଭୀତ ହେବା—
Ḍaribā 1. To be afraid of; to dread; to fear.
ଡରା; ଡରାନ ୨ । ହଠାତ୍ ଭୟ ପାଇବା—
ଡରନା; ଡରପନା 2. To be alarmed.
[ଉର୍(ରେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ] ସେ ମଧ୍ୟ ଉଗ୍ଗଲେ ଦେଶି ସ୍ତ୍ରୀମବଳ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ସଭା ।

୩ । ଆଶଙ୍କା କରିବା—3. To apprehend.

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଯିବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ (ଉରିଯିବା, ଉର ପକେଇବା) ଓ ମରିବା ଏବଂ ହରିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ (.ଉରିମର, ଉରିହର) ।]

ଉର ମର—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ. (ଉରିବା ଓ ମରିବା କ୍ରିୟାଦ୍ୱୟର ଅସମାପିକା ରୂପ କ୍ରି. ବିଶ. ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) —୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ
ଡରେମରେ ଭୀତ ହୋଇ; ମନରେ ବିଶେଷ ଭୟ ରଖି—
ଡରକୈମାରେ 1. With great fear; with a great dread.
କରୁଣାବିଜ୍ଞ ବୋଲ କର
କହନ୍ତୁ ରୁଧେ ଉର ମର । କବସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଭୟର କାରଣରୁ—2. On account of dread.

ଉର ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସର୍ବଦା ଆଶଂକିତ ହେବା; ଭୟରେ ସମୟ
Ḍari maribā ବିତାଇବା—To lead a life of dread;
ଭୟେମରା to pass one's days in fear.
ଗଗନ ସଦୃଶ ଗୃହିଁ ଦଂସକୁଳ, ଅନଯାଏ ଉର ମରୁ ମରୁ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଉର ହର—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—ଉର ମର (ଦେଖ)
Ḍari hari Ḍari mari (See)
କେତେ ଉରହର ଲଗେ । ଗୁପ ନାଥ. ବଚନିକା ।

ଉରୁଆ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ—ଭୀତ—1. Timid.
Ḍaruā ୨ । ଭୀରୁ—2. Timorous.
ଡରାଳୁ ଯେଉଁକ ଯୋଦ୍ଧା ଉହିଁ ଥରେଣ୍ଟ ଉରୁଆ ।
ଡରାହୁକ କୃଷ୍ଣସଂହି ମହାଭାରତ. ବନ ।
(ଉରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଯେ ଉଗ୍ରଏ—
3. Frightening; fearful.

ଉରେଇ ହରେଇ—ଦେ.କ୍ରି.ବିଶ. (ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ)—୧ । ନାନାଭୁକାରେ
Ḍarei harei ଭୟ ଦେଖାଇ—1. By holding out dread.
ଅଳ କର ଉରେଇ-ହରେଇ ମୋ ପାଖରୁ ଝଟକା ପରସା ଜବ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

୨ । ଧମକା ଚମକା କରି—
2. By repeated threats.

ଉଲକ—ଫ. ବ—୧ । ଛୁଟ୍‌କିଣି—1. A sling (Apte).
Ḍalaka ୨ । ଝୋଟେଇ— 2. Basket (Apte).

ଉଲା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଉଲ୍ଲକ=ବଂଶାଦିନିର୍ମିତ ପାତ୍ର)—
Ḍalā ବାଉଁଶ ବା ବେତ ପାଉଆର ଗୁଙ୍ଗଡ଼ା—
ଡାଲା A wicker-work tray.
ଡଲା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ବାଉଁଶିଆ—
1. Basket.
୨ । ଗାଣ୍ଡୁଆ—2. A wide-mouthed bamboo-strip-basket.

ଉଲ୍ଲକ—ସ.ବ—୧ । ବାଉଁଶ ପାଉଆରେ ନିର୍ମିତ ବଡ଼ ଗୁଙ୍ଗଡ଼ି; ଛଲା—
Ḍallaka 1. Wicker-work tray
୨ । ଉଲକ (ଦେଖ)—Ḍalaka (See) (Apte)

ଉସ୍‌ନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫ. ଦର୍ଭାସନ; ତୁଳ. ହି. ଏହି
Ḍas-nā ଅର୍ଥରେ ଡାସନ)—ବିଛଣା—Bedding.

ଉହକ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଦହ ଧାତୁ; ଫ. ଦହ ଧାତୁ=ଫଟାଯନ)—
Ḍahaka ୧ । ଦହକ; ତାତି; ଅଗ୍ନିର ଜ୍ୱାଳା—
ଡହକ; ଧକଧକାନି 1. Heat of fire.
ଦହକ, ଧଧକ ୨ । ଜଳୁଥିବା ଅଙ୍ଗାରର ତେଜ—
2. Glare of red-hot fire or charcoal.
୩ । ଶରୀରର ଦାହ; ଜ୍ୱଦାହ—
3. Inflamation; burning sensation.
୪ । ଅସହ୍ୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମ; ଝାଞ୍ଜି—4. Unbearable heat.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍ୟ	ଓଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍ତ

ଧକଧକ
ଦହଡ଼

ବ୍ୟ—୧ । ଭାଉଲା; ଉତ୍ତପ୍ତ—
1. Hot; scorched.
୨ । ଜଆଁରେ ଘାଚଯାଇ ନାଲ ହୋଇଥିବା; ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ—
2. Glaring; blazing; red-hot.
(ଯଥା—ଚୁଲିରେ ରଡ଼ନଆଁ ଖର ଡହକ ହୋଇଛୁ ।)
୩ । ରଡ଼ନଆଁ ଯୁକ୍ତ (ଚୂଲ୍ଲୀ)—3. (oven) Full of red-hot or live charcoal.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ୍ୟ—ବଡ଼; ବୃହତ୍—Big.
(ଯଥା—ଏ ବରଷ ଡହକ ବଢ଼ିରେ ସବୁ ଫସଲ ଧୋଇଗଲା ।)

ଡହକ ବକଳ—ଦେ. ବ୍ୟ ଓ ବ—ଡହଳ ବକଳ (ଦେଖ)
Ḍahaka bikaḷa — Ḍahaḷa bikaḷa (See)

ଡହକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦହ୍ ଧାତୁ; ସଂ. ଧୂକ୍ଷ ଧାତୁ = ଫୁଁକେ ଜାଳାନ
ଦହକାନା

ପ୍ରଦୀପକ(—୧ । ଡହକିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—1. The causative form of Ḍahakibā.
୨ । ନଆଁକୁ ଫୁକି ବା ବହ୍ନ ବଢ଼ା କରିବା—
2. To fan fire into a blaze; to cause to blaze.

ଡହକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଦହ୍ ଧାତୁ; ସଂ. ଧୂକ୍ଷ ଧାତୁ)—୧ । ଦହ୍ଲିବା, ରଡ଼ନଆଁଯୁକ୍ତ ହେବା; (ଜଳନ୍ତା ଅଙ୍ଗାର) ଦାଉ ଦାଉ କରିବା—1. To be full of blazing fire or live charcoal.
Ḍahakibā
ଜଳା, ଧକଧକ କରା
ଦହକନା
(ଯଥା—ଚୁଲିଟା ଡହକୁଛୁ ।)
୨ । ଉତ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ଘାଚ ଯିବା—
2. To become red-hot or blazing.
(ଯଥା—କମାରର ଚେଲ୍ଲା ଉପରେ ଲୁହା ଖଣ୍ଡ ଡହକୁଛି ।)

ଡହଡ଼—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଦହ୍ ଧାତୁ)—ଦହଡ଼ (ଦେଖ)
Ḍaharḍa — Daharḍa (See)

ଡହଡହ—ଦେ. ବ୍ୟ.—(ସଂ. ଦହ୍ ଧାତୁ)—ଦହଡ଼ (ଦେଖ)
Ḍahaḍaha — Daharḍa (See).

ତପ୍ତ
ଦହଡ଼
ଉହ୍ ଉହ୍ ହେବ ମୁହଁ ଅବସ୍ୱବ ଶ୍ୟାମ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗକୁ ଝେଟୁଁ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ବିଶୋଦକଷ୍ଟ, ଉ. ଗୀତ ।

ଡହଣା—ଦେ. ବ.—ପିଲ୍ଲମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
Ḍahaṇā — A kind of childrens' game.

ଡହନଆଁ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କୋଠିଆ ଓ ମୂଲଆକୁ ବଆଯିବା ଜମି, ଦେଢା—Land given to a labourer engaged for the agricultural year.
Ḍahaniāñ

ଡହର (ଇତ୍ୟାଦି) ଦେ. ବ.—ଡଅଁର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍahara (etc) — Ḍa-añra etc (See)

ଡହର କରଞ୍ଜ—ଦେ. ବ.— ଡଅଁର କରଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Ḍahara karañja — Ḍa-añra karañja (See)

ଡହରା—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ.—୧ । ଉଚ୍ଚାରି; ଜବତ୍ତବା; ଯାହା ପେଟରେ
Ḍaharā
ଡେଫୋ
ଡଫୋର ଶାଳ୍ଟ
(ଡହଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ରହିପାରେ ନାହିଁ—
1. Unable to keep a secret; babbling.
୨ । ଗପଡ଼ି—2. Talkative; swaggering.
୩ । ବାରବୁଲା; ପରଭ୍ରମଣଶୀଳ; ଅସ୍ଥିର—
3. Restless; wandering; loafing.
୪ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପରର କଥା କହି ବୁଲେ—
4 Tattling; gossiping.
୫ । (ଜାହାଜଆ ଭାଷା)—ପୂବଦଗ—
5. East quarter (according to the mariner's compass).

ଡହରା ଜନ୍ଦା—ଦେ. ବ.—ଡଗରା ଜନ୍ଦା (ଦେଖ)
Ḍaharā jandā — Ḍagarā jandā (See)

ଡହଳ ବକଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ ଦାହାକୁଳ; ସଂ. ଦଗ୍ଧ + ଆକୁଳ)—
Ḍahaḷa bikaḷa
ଆକୁଳି ବ୍ୟାକୁଳି
ବେଚୈନ
୧ । ଘାଡ଼ାରେ ଅସ୍ଥିର; ଘାଡ଼ାରେ ଅଧୀର—
1. Restless through pain.
୨ । ଶୋକାକୁଳ—2. Afflicted with grief; overcome with sorrow.
ବ.—ଘାଡ଼ାଜନିତ ଆତୁରତା ବା ଅଧୀରତା—
Affliction; restlessness due to pain.

ଡହଳା—ଦେ.ବ୍ୟ.—(ସଂ.ଲାଳାସ୍ରାବ)—୧ । ବକଳା; ଖାଇବା ନମନ୍ତେ
Ḍahaḷā
ଲାଳଚେ
ଭୁକୁଡ଼, ଲାଳଚି
ଆତୁର—1, Ravenous; gluttonous.
୨ । ଝକଲା; ଅତ୍ୟଧିକରୂପେ ଖାଦ୍ୟଲୋଲୁପ—
2. Having an inordinate yearning or longing for food.

ଡା—ଦେ. ଅ.—ଡା ଡା (ଦେଖ)
Ḍā — Ḍā ḍā (See)
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଡାକିନୀ—Witch.

ଡାଆଁ—ଦେ. ବ୍ୟ.— ଡାହାଣ (ଦେଖ)
Ḍā-āñ — Ḍāhāṇa (See)
(ଡାଆଁଣ—ଅନ୍ୟରୂପ

ଡାଆଁଣ ବାଆଁଣ—ଦେ. ବ.—(ବିପରୀତାର୍ଥ ସଦ୍ଭବରୁ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ସଂ. ଦକ୍ଷିଣ + ବାମ)—୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଓ ବାମ
Ḍā-āṇṇa bā-āṇṇa
ଡାଆନ ବାଆଁ
ଦାୟାଁ ବାୟାଁ
(ଡାଆଣବାଆଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ପାର୍ଶ୍ୱଦ୍ୱୟ—1. Right and left sides.
୨ । ଶଗଡ଼ ବା ହଲର ଡାହାଣ ପାଖରେ ଗୁଲିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବଳଦ ବାଆଁ ପାଖରେ ଯୋଗ୍ ହୋଇଥିଲେ ଓ ବାଆଁ ପାଖରେ ଗୁଲିବା ବଳଦ ଡାହାଣ ପାଖରେ ଯୋଗ୍ ହୋଇଥିଲେ ଉକ୍ତ ବଳଦ ନିମନ୍ତେ ଗାଡ଼ିରେ ନ ଗୁଲିବାରୁ ଯେଉଁ ଅସୁବିଧା ବୋଧ କରିଥାଏ—
2. The inconvenience felt in driving a cart when the right hand bullock is yoked to the left side of the yoke and vice versa.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଦି ଏକ ଅକ୍ଷରିତ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଦ୍ୱ ଅକ୍ଷରିତ ଶବ୍ଦର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେତେବେଳେ ଏ ତାଲିକାରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଦୁଇଟି ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଦ୍ୱୈତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

ଦେ. ଭଣ.—ଦକ୍ଷିଣ ଓ ବାମ (ପାର୍ଶ୍ୱ)—
Right and left (side).

ଡାଅଁଣବାଅଁଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଶଗଡ଼ରେ ବା ହଳରେ ଡାହାଣ ପାଖରେ ଯୋଗୁ ହୋଇଥିବା ବଳଦକୁ ବାଆଁ ପାଖରେ ଓ ବାଆଁ ପାଖରେ ଯୋଗୁ-ହୋଇଥିବା ବଳଦକୁ ଡାହାଣ ପାଖେ ଯୋଡିବା—
Ḍā-āṅña bā-āṅña kariba To change the bullock of the right side to the left side of the yoke and vice versa.

ଡାଅଁଣ ବାଅଁଣ ବତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ଏଣୁ ବୋଲ ତେଣୁ କହିବା; କୌଣସି ନିଶ୍ଚିତ ବା ତଥ୍ୟ ଉତ୍ତର ନ ଦେବା; ଗୋଲମାଲ କରି ଉତ୍ତର ଦେବା—
Ḍā-āṅña bā-āṅña batā(te)ibā To give prevaricating answers; to prevaricate.

ଡାଅଁଣ ବାଅଁଣ ବୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନାନା ଛଳନାକ୍ରମେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏକ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନେବା—
Ḍā-āṅña bā-āṅña bulā(le)ibā 1. (figurative) To lead a person from place to place under various pretexts or under false scents.
(ଯଥା—ଗିରଫଦାରୀ ଅସାମୀ ଷ୍ଟେସ୍ ମାଲ ତେଜି ଠାରେ ଅଛି ଏହା ଦେଖାଇବା ନମନ୍ତେ ୩ ଦିନ ଦେଇ ପୁଲିସ ଜମାଦାରଙ୍କ ଡାଅଁଣ ବାଅଁଣ ବୁଲାଉଛି ।)

୨। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ହଇରାଣ କରିବା—
2. (figurative) To harass.

ଡାଆଁ ବାଆଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଡାଅଁଣ ବାଅଁଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍā-āñ bā-āñ (etc) Ḍā-āṅña bā-āṅña etc (See).

ଡାଆଁଶ—ଦେ. ବ—ଡାଉଁଶ (ଦେଖ)
Ḍā-āñśa Ḍāuñśa (See).

ଡାଆଣ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଡାହାଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍā-āṇa (etc) Ḍāhāṇa etc (See).
(ଡାଁଆଣ, ଡାଆଁଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାଆଣା—ଦେ. ବ—ଡାହାଣା (ଦେଖ)
Ḍā-āṇā Ḍāhāṇā (See).
(ଡାଁଆଣା, ଡାଆଁଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାଆଣିଆଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡାହାଣିଆଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍā-āṇiāñ (etc) Ḍāhāṇiāñ etc (See).
(ଡାଆଁଣିଆ, ଡାହାଣିଆ, ଡାଁଆଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାଆଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡାହାଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍā-āṇī (etc) Ḍāhāṇī etc (See).

ଡାଇ—ଦେ. ବ—ଅସ୍ତ୍ରାଘାତ—
Ḍāi Stroke with a weapon.
ବୈଦେ. ବ (ଇଂ.)—୧। ପଶାକାଠି—
1. Die; a cube used in the game of dice.
ଡାଇ ୨। ଶୁଖି; ଠସା—2. Die; mould.
ଡାଈ ୩। ରଙ୍ଗ—3. Die; colour.

ଡାଇଆଁ ବାଇଆଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡାଆଁଣ ବାଆଁଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍāiāñ bāiāñ (etc) Ḍā-āṅña bā-āṅña etc (See).

ଡାଇଁକଡାଇଁ, ଡଇଁକଡାଇଁ, ଡାଇଁକଡିଡାଇଁ ଡାଇଁକଡାଇଁ—
Ḍāiñki-ḍāiñ ḍāiñki-ḍāiñ ḍāiñki-ḍiḍāiñ ḍāñiki-ḍāiñ ଘଣ୍ଟା ବଜାଇବାର ଉତ୍କଟ—
The formula or catchword for striking gongs.

ଡାଇଁଡାଇଁ—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଘଣ୍ଟା ବଜାଇବାର ଶବ୍ଦ—
Ḍāiñ ḍāiñ The sound of striking gongs.
ଟାଇଟାଇ
ଠନଠନ

ଡାଇଁ ବାଇଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡାଆଁଣ ବାଆଁଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍāiñ-bāiñ (etc) Ḍā-āṅña bā-āṅña etc (See).

ଡାଇକା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦାଇକା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍāikā (etc) Dāikā etc (See).

ଡାଇ ପକାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—(ଗାଈ) ଗର୍ଭର ପକାଇବା
Ḍāi pakāibā To miscarry (said of a cow.)

ଡାଇ ପ୍ରେସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) (ଛପାଖାନା ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—ଡାଇପ୍ରେସ୍
Ḍāi pres ଫଳକରୁ ଉପରକୁ ଉଠିଥିବା ଅକ୍ଷର ଓ ମନୋଗ୍ରାମ୍ ଆଦି ଛପିବାର କଳ—Die-press.
ଡାଇପ୍ରେସ

ଡାଇମନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ.(ଇଂ)—ଡାଏମନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍāiman (etc) Ḍāeman etc (See)

ଡାଇମନ୍ କଟା—ଦେ. ବଣ—ଡାଏମନ୍ କଟା (ଦେଖ)
Ḍāiman kaṭā Ḍāeman kaṭā (See)

ଡାଇରି—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—୧ ଦୈନିକ ଘଟଣାର ସାରକ ଲିପି ବା ଲିଖନ—Diary.
ଡାଇରୀ ୨। ଦୁଧ, ଦହି, ଲହୁଣୀ ଆଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ହନ୍ତ ବଦଳିବାର ସ୍ଥାନ—2. Dairy.
ଡାୟରୀ, ଦିନଚ।
(ଡାଏରି, ଡାୟିରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାଇରିଆ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଡାୟାରିଆ)—ପତଳା ଝାଡ଼ାରୋଗ—
Ḍāiriā Diarrhœa.
ଡାଇରିଆ, ଡାଇରିୟା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଓ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍ମ	ଜ୍ଅ	ଭ
୨	୨	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ

ଡାଇର ଫାରମ୍ —ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଡାଇର ଫାର୍ମ୍)—ଗାଈ ଘୋଷା ଯାଇ ଯେଉଁଠାରେ ଦୁଧ, ଦହି, ଛେନା, ଲହୁଣୀ, ଘିଅ ଆଦ ବ୍ୟବସାସୃଦୃଷ୍ଟିରେ ଆମଦାନ କରାଯାଏ—Dairy-farm.

Ḍāiri phāram ଡାଇରି ଫାର୍ମ **ଡାଇରି ଫାରମ**

(ଡାଇର ଫାର୍ମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାଇରେକ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—୧ । ଶିଳ୍ପ, କୃଷି ବା ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ପ୍ରାଦେଶିକ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ—1. The Provincial Head of Education, Industries or Agriculture; Director of Public Instruction; Director of Agriculture.

Ḍāirektar ଡାଇରେକ୍ଟର **ଡାଇରେକ୍ଟର** (ଡରେକ୍ଟର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ସୌଥ କୋମ୍ପାନୀ ବା ସଘର ପରିଚାଳକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Director of a Company.

ଡାଇସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଡାଇ, ବହୁବଚନ ଡାଇସ୍)—୧ । ଲୁବା ଆଦ ଧାତୁର ପେଚ ଛଆର କରିବା କଳ—1. A turner's die; a machine for turning out screws.

Ḍāis ଡାଇସ **ଡାଇସ**

୨ । ବର୍ଣିଆଙ୍କ ଠସା—2. Goldsmith's die

ଡାଇରେକ୍ଟରୀ—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ.)—କୌଣସି ଦେଶ ବା ନଗରର ନାନାଦ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ ଓ ଠିକଣା ସୂଚନ୍ଦ୍ରମେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ପୁସ୍ତକ—Directory.

Ḍāirektarī ଡାଇରେକ୍ଟରୀ

ଡାଉଁ ବାଉଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡାଆଁଣ ବାଆଁଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Ḍāuñ bāuñ (etc) Dā-āñṇa bā-āñṇa etc (See)

ଡାଉଁ ଗ(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦାଉଁ ବା ସୁଯୋଗକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବା—To wait for an opportunity; to bide one's time.

Ḍāuñrā(re)ibā

ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ଧାଗ୍‌ବାହିକରୂପେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ଦରପନ୍ଦ୍ରଆ କରି କରିବା—To do a work in a slovenly or imperfect manner.

ଡାଉଁଶ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦଂଶ)—କୁକୁରମାଛି; ଜୀବଙ୍କ ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଶୋଷଣ କରିବା ବଡ଼ ମାଛି ବିଶେଷ—A gadfly.

Ḍāuñśa ଡାଁଶ **ଡାଂଶ**

ଚଏ ମାଛ ମଡ଼ ଗ୍ରେଇଥିବା ଲେଜ
ଓ ଉଁଶ ପ୍ଲବ ହେଇ ଚୁଏ ପକ୍ଷୀ ବକ । କୃଷ୍ଣଦେବ, ମହାଭାରତ, ଅନୁଶାସନ ।

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗୋରୁଗାଈ, ଘୋଡ଼ା, କୁକୁର ଓ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଦେହରେ ବସି ସେମାନଙ୍କୁ ଦଂଶନ କରନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟଠାରେ ଡାଉଁଶ ବସିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।]

ଡାଉନ୍ ଟ୍ରେନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡାଉନ୍=ନମ୍ରକୁ, ତଳକୁ + ଟ୍ରେନ୍=ରେଲଗାଡ଼ି)—ଯେଉଁ ରେଲଗାଡ଼ି ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଷ୍ଟେସନ୍‌ରୁ କୌଣସି କେନ୍ଦ୍ରିକ ଷ୍ଟେସନ୍ ବା ପ୍ରଧାନ ଟର୍ମିନାଲ୍ ଷ୍ଟେସନ୍ (ଶେଷମୁଣ୍ଡ ଷ୍ଟେସନ୍) (ଅପ୍ ଟ୍ରେନ୍—ବିପରୀତ) ବା ପ୍ରଧାନ ରାଜଧାନୀ ଆଡ଼କୁ ଆସେ—Down train; a railway-train proceeding towards a central or terminal station or metropolis.

Ḍāun tren ଡାଉନ୍ ଟ୍ରେନ୍

[ଦ୍ର—ଭାଷାକୋଷର ୧ମ ଖଣ୍ଡ ୩୬୭ ପୃଷ୍ଠାରେ 'ଅପ୍ ଟ୍ରେନ୍'ର ଅର୍ଥ-ଯେଉଁ ରେଲଗାଡ଼ି ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଷ୍ଟେସନ୍‌ରୁ ଭେଲର କେନ୍ଦ୍ରିକ ବା ମୂଳ ଷ୍ଟେସନ୍‌କୁ ଯାଏ, ବୋଲି ଲେଖାଅଛୁ—ୱେବ୍‌ଷ୍ଟରକୃତ ବିଖ୍ୟାତ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାକୋଷରେ (Webster's English Dictionary ରେ) ଡାଉନ୍ ଟ୍ରେନ୍ ଶବ୍ଦ ନାହିଁ । ଅପ୍ ଟ୍ରେନ୍ (up-train)ର ଅର୍ଥ ଲେଖା ଅଛୁ—A train going in the direction of the metropolis or the main terminus. ଅର୍ଥାତ୍ ରାଜଧାନୀ ବା ପ୍ରଧାନ ଟର୍ମିନାଲ୍ ଷ୍ଟେସନ୍‌ଆଡ଼କୁ ଯେଉଁ ରେଲଗାଡ଼ି ଯାଏ । ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ଦିଆଯାଇ ଥିବା 'ଅପ୍ ଟ୍ରେନ୍'ର ଅର୍ଥ ୱେବ୍‌ଷ୍ଟରଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅର୍ଥ ସଙ୍ଗେ ମିଳୁଅଛୁ—କାରଣ ବି. ଏନ୍. ଆର୍ (ବେଙ୍ଗଲ ନାଗପୁର ରେଲୱେ) ଇ. ଆଇ. ଆର୍ (ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆନ୍ ରେଲୱେ), ଟାଇମ୍‌ଟେବ୍‌ମାନଙ୍କରେ ଥିବା ଅପ୍ ଓ ଡାଉନ୍ ଟ୍ରେନ୍‌ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଉପରୋକ୍ତ ଅର୍ଥର ମେଳ ହେଉନାହିଁ । ଉପରୋକ୍ତ ଟାଇମ୍‌ଟେବ୍‌ମାନଙ୍କରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ବି. ଏନ୍. ଆରର ବୋମ୍ବେ, ନାଗପୁର ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଆଦ ଆଡ଼ୁ ହାବଡ଼ା ଷ୍ଟେସନ୍‌ଆଡ଼କୁ ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିମାନ ଆସେ ସେମାନ ଡାଉନ୍ ଟ୍ରେନ୍ ଓ ହାବଡ଼ାରୁ ବୋମ୍ବେ, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ନାଗପୁରଆଦ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଷ୍ଟେସନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିମାନ ଯାଏ ତାକୁ ଅପ୍ ଟ୍ରେନ୍ ବୋଲାଯାଏ । ଇ. ଆଇ. ଆରର ସାହାରନପୁର, ଦିଲ୍ଲୀ, ପଞ୍ଜାବ, ବମ୍ବେ, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ବର୍ଦ୍ଧମାନଆଦ ଆଡ଼ୁ ହାବଡ଼ାକୁ ଆସୁଥିବା ଗାଡ଼ିମାନ ଡାଉନ୍ ଟ୍ରେନ୍ ଓ ହାବଡ଼ାରୁ ପଞ୍ଜାବଆଦ ଆଡ଼କୁ ଯିବା ଗାଡ଼ିମାନ ଅପ୍ ଟ୍ରେନ୍ ନାମରେ ଅଭିହିତ, ଏବଂ ଏହି ବିଚାରଣା ଅନୁସାରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାଞ୍ଚ୍ ଲାଇନ୍‌ମାନଙ୍କରେ ଚଳୁଥିବା ଗାଡ଼ିମାନଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଡାଉନ୍ ଟ୍ରେନ୍ ଓ ଅପ୍ ଟ୍ରେନ୍ ବୋଲାଯାଏ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ରେଲ-ମାନଙ୍କରେ ଜ୍ୟୁଙ୍କସନ୍, ତ୍ରିଚିନାପଲ୍ଲୀଠାରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜକୁ ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ଜୋଲର୍‌ପେଟାଯାଏଁକୁ ଯିବା ଗାଡ଼ିମାନଙ୍କୁ ଡାଉନ୍ ଟ୍ରେନ୍ ଓ ଏଉଦ୍-ବପରୀତଗାମୀ ଗାଡ଼ିମାନଙ୍କୁ ଅପ୍ ଟ୍ରେନ୍ ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ଲକ୍ଷାନ୍ତରେ ଭାଷାକୋଷର ୧ମ ଖଣ୍ଡରେ 'ଅପ୍ ଟ୍ରେନ୍'ର ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ୱେବ୍ସ୍ଟର୍‌ଙ୍କ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାକୋଷର ଅର୍ଥାନୁସରଣରେ ଲେଖା ହୋଇଅଛୁ ତାହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ତାହା 'ଡାଉନ୍ ଟ୍ରେନ୍'ର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ଓ 'ଅପ୍ ଟ୍ରେନ୍'ର ଅର୍ଥ—ଯେଉଁ ରେଲଗାଡ଼ି କେନ୍ଦ୍ରିକ ବା ଟର୍ମିନାଲ୍ ଷ୍ଟେସନରୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଷ୍ଟେସନ୍‌ମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଯାଏ—The train which starts from a central or terminal station of a Railway for a distant destination — ବୁଝିବାକୁ ହେବ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମିଶିବାରେ ପ୍ରଥମେ ଉଚ୍ଚାରଣ ହେଉଛି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠି ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାରେ ସେମାନେ ଏ ସୂଚାକୋଷ୍ଟରେ ନ ମିଳିବ ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠି ବସିଥିବା ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଟ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଆ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଆ' ବେଶିବେ; 'ବଏ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ବେଶିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ବେଶିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ବେଶିବେ

ଡାଉଁଗା—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଡାଙ୍ଗ)—ଡାଙ୍ଗାଣୀ (ଦେଖ)
Ḍāuṅi — Ḍahāṇi (See)

ଡାଉଁପୁଆ—ସ୍ରା. ବି—ଡାବଲ ପୁଆ (ଦେଖ)
Ḍāu puā — Ḍābala puā (See)

ଡାଏମନ୍— ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ଡାୟ୍ୟମଣ୍ଡ୍)—୧ । ଘୁରକ; ଘୁର୍—
Ḍāeman — 1. Diamond.
ଡାଏମନ — ୨ । ତାସର ଠିକର ରଙ୍ଗ—
ଡାୟମନ — 2. Diamond in card-play,
୩ । ଘୁର୍ ପର କୋଣବଶିଷ୍ଟ ଦୋଇ କଟା ଦୋଇଥିବା କାରୁକର୍ମ—3. Artistic cutting made in ornaments.

ଡାଏମନ୍ କଟା—ଦେ. ବଣ. (ଇଂ. ଡାୟ୍ୟମଣ୍ଡ୍‌କଟ୍; Diamond = ଘୁର୍ ଓ ରମ୍ଭ ଆକୃତି ତାସର ଠିକର ରଙ୍ଗ + cut = କଟା ଦୋଇଥିବା)—ଡାଇମନ୍‌କଟା;
Ḍāeman kaṭā
ଡାଇମନକଟା
ଡିମନକାଟାହୁଆ ଯେଉଁ ଅଳଙ୍କାରର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅବ୍‌ଦ ବା ଆବୃମାନଙ୍କୁ କୋଣବଶିଷ୍ଟ କର କାଟି ବା ଜୁହାରେ ଘଷି ଘୁର୍ ଖଣ୍ଡପର ଜକଜକ କରିଯାଏ—
Diamond.cut; (an ornament) with the raised points cut and polished and glittering like the facets of diamond.

ଡାଏମନ୍ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଳଙ୍କାରର ଅବ୍‌ଦାକାର ଅଂଶମାନଙ୍କୁ କୋଣବଶିଷ୍ଟ କର କାଟି ବା ଜୁହାରେ ଘଷି ଜକଜକ କରାଇବା—To file and polish points raised in an ornament into facets.
Ḍāeman kāṭibā
ଡାଇମନ କାଟିବା
ଡିମନ କାଟନା

ଡାଏରି—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଡାଇରି (ଦେଖ)
Ḍāeri — Ḍāiri (See)

ଡାଁକୁ—ସ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) ବି.—(ହି. ଡାକୁ; ସଂ. ଦସ୍ୟୁ)—
Ḍāñku — ଡକାଇତ (ଦେଖ)—Ḍakāita (See)

ଡାଁଡ଼—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—(ଦ ସ୍ଥାନରେ ଡ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Ḍāñrḍa — ଦାଣ୍ଡ—The main road of a village.
ସ୍ରାଦେ. (ଯାଶପୁର) ବି.—ଦଣ୍ଡା—A narrow and long field lying waste for pasture.

ଡାଁଡ଼ୀ—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—(ଭୁଲ. ହି. ଡଂଡାଲ୍ = ନାଗର୍; ଦାଣ୍ଡମାନେ ନାଗର୍ ବଜାନ୍ତୁ) ମେଢନ୍ତ୍ରାଣୀ—
Ḍāñrḍi — A female sweeper.

ଡାକ୍‌ତର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ ଡକ୍‌ଟର୍)—
Ḍāk-ṭar (etc) — ଡାକ୍ତର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍāktara etc. (See)

ଡାକ୍‌ତରି—ସ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବି. ଓ ବଣ.—
Ḍāk-ṭari — ଡାକ୍ତର (ଦେଖ)—Dāktari (See)

ଡାକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଶିବାନୁଚରବିଶେଷ; ପିଶାଚଗଣବିଶେଷ—
Ḍāka — A class of Siba's attendants.
(ଡାକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବି. (ସଂ. ଡ = ଶବ୍ଦ; ଡକାର = ଶବ୍ଦକରଣ)
ଡାକ — ୧ । ଚଲ୍ଲାର—1. Halloo; shout.
ପୁକାର, ହାଁକ — ୨ । ଧ୍ୱନି; ଉଚ୍ଚଶବ୍ଦ; ରବ—
ଡାକ — 2. Loud sound.
ଡାକ ସେହି ବାଇରେ ହଲ ଉଡ଼ ଉଡ଼ ଡାକ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍, ମହାଭାରତ. ବନ ।
୩ । ଗର୍ଜ୍ଜନ ଶବ୍ଦ—3. Roaring sound.
୪ । ଡାକରା; ଆହ୍ୱାନ—4. Call.
୫ । ଜୀବ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ରବ—
5. The sound produced by an animal.
୬ । ଉପସ୍ଥିତ ହେବାପାଇଁ ଡଲବ—6. Summons.
୭ । ରବ; କଣ୍ଠ ଧ୍ୱନି—7. Voice; sound from the mouth
୮ । ପ୍ରେରିତ ପତ୍ରାଦିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ବହି ନେବାର ପ୍ରଥା—
8. Post; mail.
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବକାଳରେ ବାଟରେ ବାଘ, ଭାଲୁ, ଗୋରୁ ଅଦଙ୍କର ଭୟ ଥିବାରୁ ପତ୍ରବାହକମାନେ ଡାକ ଡାକ ବା ଚଲ୍ଲାର କର କରି ଯାଉ ଥିବାରୁ ଦୂରଦେଶକୁ ପତ୍ରାଦି ପ୍ରେରଣର ଏହି ନାମ ହଆଯାଇ ଅଛି ।]
୯ । ଘୋଷଣା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ଚିଠି ପତ୍ରାଦି—
9. Mail; postal articles.
୧୦ । ଦ୍ରୁତବେଗରେ ଓ ବାଟରେ ନ ଥାମି ଯାନବାହନଦ୍ୱାରା ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଦୂର ଦେଶକୁ ଯିବା ନିମନ୍ତେ ମଝିରେ ମଝିରେ ନୂଆ ଘୋଡ଼ା ବା ବେହେରା ବଦଳାଇବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—10. Stage; the system of keeping ready relays of horses or bearers at intervals for continuing long journeys in conveyances without any stoppage.
୧୧ । ସରକାରୀ କର୍ମଗୃହଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଯିବା ଆସିବା ପତ୍ରାଦି—11. Letters received and sent by an official daily.
ଡାକ ୧୨ । ଡାକ ଟିକାମ; ପ୍ରତିମା ଆଦି ଉପରେ ପଳାଇବାର
ଡାଁକ ଓ ଜଡ଼ାଇବାର ରଙ୍ଗତା; ପତ୍ରା—12. Finery; tin foil.
ଡାକ ୧୩ । ଡାକ୍‌ଋଷି; ଯେଉଁ ପ୍ରାଚୀନ ଋଷି ପ୍ରବଚନ ଆଦି
ଘାଘ ରଚନା କରି ଥିବାର କଥିତ—13. A name by which the imaginary author of some wise sayings is known.
୧୪ । ବୋଲି; ଜନଶ୍ରୁତି; ପ୍ରବାଦ—14. Saying; tradition.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଛ	ଘ	ଙ୍ଗ	ଇଥ	ଙ୍କ	ଜ୍ଞ

୧୫ । ପରିଶ୍ରମ କରିବା ସମୟରେ ଶ୍ରମାପନୋଦନାର୍ଥ କେଉଁଠି, ସବାରି ବେହେରା ଓ କୁଲି ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ବୋଲିବା ପଦ—15. Vociferations of palki-bearers, coolies and boatmen while engaged in their work.

୧୬ । ଖ୍ୟାତି; ସୁଖ୍ୟାତି—16. Reputation.

୧୭ । ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ଡାକିଲେ ଯେତେ ଦୂରତାରୁ ଶବ୍ଦ ଶୁଣା ଯାଏ—17. A distance from which a man's hallooing or shouts can be heard. (ଯଥା—ଡାକ ଘଉ ମୋ ଘରଠାକୁ ଡାକେ ହେବ)

୧୮ । କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ନଗ୍ନମ ହେଲା ବେଳେ ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛୁମାନଙ୍କଇ ଅଧିସ୍ପିତ ମୂଲ୍ୟର ଉର୍ଦ୍ଧେଶ୍ୱରରେ ଉଲ୍ଲେଖ—18. Bidding of auction-purchasers at a public sale.

୧୯ । ଉର୍ଦ୍ଧେଶ୍ୱରରେ ଆର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାର୍ଥନା—19. A loud prayer of a person in distress.

ଦ୍ୱଣ—ଦ୍ୱଖ୍ୟାତ—Famous; notorious.

ସାଥନ୍ତ ସାଇରେ ଶୋର୍ ଦ୍ୱମଚନ୍ଦ୍ର ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଘର
ଏହାଯାଇଁ ଖୁବ୍ ଡାକ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଡାକ ଅଫିସ୍—ଦେ. ବ. (ଓ. ଡାକ + ଇଂ. ଅଫିସ୍)—
Ḍāka aphis ଡାକ ଘର (ଦେଖ)
ଡାକ ଅଫିସ Ḍāka ghara (See)
ଡାକ ଅଫିସ
[ଡାକ ଅଫିସ୍; ଡାକ ଅପି(ଫି)ସି—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଡାକ ଋଷି—ଦେ. ବ—କେତେକ ପ୍ରବଚନ ରଚୟିତା ପ୍ରାଚୀନ ଋଷିଙ୍କ କଳ୍ପିତ ନାମ—Name of a sage reputed to be the author of certain wise saying in rhyme.
Ḍāka ṛushi ଡାକ
ଯାଘ

(ଦ୍ର—ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ, କୃଷି, ଗଣିତ, ଋତୁ, ଶୁଭାଶୁଭ-ଶକୁନ, ବୃଷ୍ଟି, ଆସନ୍ନ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଆଦ ସମ୍ବନ୍ଧେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରବଚନ ଡାକ ଋଷିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ବୋଲି ଜନସାଧାରଣରେ ଦ୍ୱଖ୍ୟାତ । ଏହିପରି ବଚନମାନ ଗ୍ରାମଭର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଳିବାର ଦେଖାଯାଏ ।)

ଡାକ ଋଷି ବଚନ—ଦେ. ବ—ଯଦ୍ୟାକାରରେ ବହୁକାଳରୁ ପ୍ରଚଳିତ କୃଷି, ବର୍ଷା, ଜ୍ୟୋତିଷ ଆଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପ୍ରବଚନ; ପ୍ରବାଦ ବାକ୍ୟ—Some wise sayings or saws about agriculture, rain, astrology omens and impending famine attributed to a sage who is known by the name of Dāka.
Ḍāka ṛushi bachana ଡାକେର ବଚନ
ଯାଘ ବଚନ

(ଯଥା—୧ । ଆଗରେ ମଙ୍ଗଳ ପଛରେ ରବି,
ଘର ଘରକେ ପଡ଼ଇ ବୋଦ୍ଧ ।
୨ । କାଡ଼ି ଠକୁ ଠକୁ କାନ ନଡୁକା,
କାଟେ ଦ୍ୱିଜବର ଦେଖିକ ଏକା ।
ଘାଆକେ କୁମ୍ଭାର କୋଶକେ ଭେଲ
ଡାକ ବୋଲେ ପୁଣା ନ ଯିବୁ ଫେଲ୍ ।
୩ । ଉତ୍ତ୍ ମୁଠି, ଆଡ଼ ଦମ୍ଭୁଠି,
କଆର ମଧ୍ୟରେ ଘୋଡ଼ିବୁ କାଠି ।
ପଙ୍ଚଦ ଶିଖରେ ବୁଣିବୁ ଧାନ,
ନ ହେଲେ କାଟିବୁ ଡାକର କାନ ।
୪ । ଦ୍ୱସି ପଶେ ଉଇଁ ନ ଦଶେ
ଦକ୍ଷିଣ ମେଘ ଉତ୍ତରେ ଅସେ
ସଜ ଗୋବରରେ ଅଂଶେଇ ବସେ
ଡାକ ବୋଲେ ପୁଣା ନଷ୍ଟେ ବରଷେ ।)

ଡାକ କାଗଜ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ସ୍ଲେଟ୍‌ଅଡ଼ାର କାଗଜରେ ଚିଠି ଲେଖାଯାଇ ଡାକରେ ପଠା ଯାଏ—Note-paper.
Ḍāka kāgaja ଡାକ କାଗଜ
ଚିଟ୍ଠିକା କାଗଜ
[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ଏକ ଫର୍ଦ୍ଦ କାଗଜ ଲଫାଫାରେ ମୁଦାଦୋଇ ସାଧାରଣ ଡାକମାସୁଲରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରଯୁକ୍ତ ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଯାରେ ବୋଲି ଏହି ନାମ ।]

ଡାକ କାବରା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଓ. ଡାକ; ଇଂ. କଭର୍)—ଡାକ ଲଫାପା (ଦେଖ)
Ḍāka kābarā
Ḍāka laphāpā (See)

ଡାକ କାମ—ଦେ. ବ—ପ୍ରତିମାରେ ପନ୍ନା ସଜାଇବାର କାମ—Finery; tinfoil for dressing idols.
Ḍāka kāma ଡାକେର କାଜ
ଡାଁକ

ଡାକ ଖରଚା—ଦେ. ବ—ଡାକ ମାସୁଲ୍ (ଦେଖ)
Ḍāka kharechā
Ḍāka māsul (See)
(ଡାକଖର୍ଚ, ଡାକ ଖରଚ, ଡାକ ଖରଚ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାକ ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଗାଡ଼ି, ଶଗଡ଼ ଓ ମଝିର ଆଦ ଦ୍ୱାରା ଡାକ ବୁହାଯାଏ—1. Mail-cart; mail-carriage; mail-van.
Ḍāka gāṛdi ଡାକଗାଡ଼ି
ଡାକମାଡ଼ି
୨ । ସାଧାରଣ ଯାତ୍ରୀ ନେବା ରେଳଗାଡ଼ିଠାରୁ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଚଲିବା ରେଳଗାଡ଼ି, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ସରକାରୀ ଡାକ ମଧ୍ୟ ବୁହାଯାଏ; ମେଲ୍ ଗାଡ଼ି—2. Mail train; express train.

ଡାକ ଘର—ଦେ. ବ—ଦୂରଦେଶକୁ ବା ଦେଶରୁ ପ୍ରେରିତ ଚିଠିପତ୍ର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନାର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସରକାରୀ ଗୃହ; ସେଷ୍ଟ୍ର ଅଫିସ୍—Post office.
Ḍāka ghara ଡାକଘର
ଡାକଖାନା

ଡାକ ଚଉକା—ଦେ. ବ—୧ । ଡାକ ଘର (ଦେଖ)
Ḍāka chaukā
1. Ḍāka ghara (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲୋଡ଼ଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବସଉଚ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ, କୂଅ ନ ମିଳଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗଣା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଡ଼ାକଚୌକୀ ୨ । ଯେଉଁଠାରେ ଡାକ ଦ୍ୱାରା ଯିବା ଆସିବା କରିବା
ଡାକଚୌକି ପାଇଁକ ବା ଗାଡ଼ିର ବେଦ୍ୱେର୍ ବା ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କର
ଡାକ ଚଉକ } ବଦଳ ହୁଏ—
ଡାକଚୌକା } ଅନ୍ୟରୂପ—
ଡାକଚୌକ } 2. A place where post-horses or post-bearers are changed.

୩ । ଯେଉଁଠାରେ ଡାକ ରନରୁମାନଙ୍କର ବଦଳ ହୁଏ—
3. A place where postal-runners are renewed.

ଡାକ ଚଠି(ଟି)—ଦେ.ବ—ଡାକ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ପତ୍ର—
Ḍāka chiṭhi (ṭi) Letter sent by
ଡ଼ାକଚିଟି post.
ଡାକଚିଠି

ଡାକ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କି—୧ । ଡାକ ମାରିବା (ଦେଖ)
Ḍāka chhārdibā 1. Ḍāka māribā (See).
ଡ଼ାକ ଛାଡ଼ା ୨ । ବିପନ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଚିତ୍କାର କରିବା—
ହାଁକ देना, पुकारना 2. To cry out for help in distress.

ଡାକ ଟିକଟ୍—ଦେ. ବ (ଓ. ଡାକ + ଇଂ. ଟିକେଟ୍)—
Ḍāka ṭikaṭ ଡାକରେ ପଠାଯିବା ଚଠି ଆଦି ଦୂର ଦେଶକୁ
ଡାକଟିକିଟ ନେବାର ସାରଗ୍ରମିକ ପାଇଁ ପଟାବର ଓଜନ
ଡାକଟିକଟ ଅନୁଯାୟୀରେ ପ୍ରେରକ ଯେଉଁ ଧନ ଦିଅନ୍ତି ତହିଁ
ଡାକଟିକେଟ୍ ବିନିମୟରେ ଡାକଘରୁ ମିଳିବା ଗୁଜରାଟୀକିତ
ଡାକଟିକଲ୍ ଟିକଟ୍—
ଡାକଟିକଟ୍ } —ଅନ୍ୟରୂପ Postage stamps.
ଡାକଟିକଟ୍

[ଦ୍ର— ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟର ଟିକଟ୍ ଚଠି ଉପରେ ମଗ୍ ଥିଲେ ଉକ୍ତ ଚଠି ଠିକଣାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଆଉ ଅଧିକ ଖରଚ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଚଠି ଆଦର ଉପରେ ଡାକ ଟିକଟ ମଗ୍ ଯାଇ ନ ଥାଏ ତାହା ବେଆରଙ୍ଗ୍ (ବେଅରିଙ୍ଗ) ହୁଏ ଓ ସେଥିପାଇଁ ଚଠି ପାଇବା ଲୋକ ଠାରୁ ଦୋହୋରା ଅର୍ଥ ଆଦାୟ କରିଯାଏ ।]

ଡାକ ଟିକିଲି—ଦେ. ବ—୧ । ଡାକ ଟିକଟ୍ (ଦେଖ)
Ḍāka ṭikili 1. Ḍāka ṭikaṭ (See).
ଡାକେର ଟିପ ୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ କପାଳରେ ମାରିବା
ଡାଁକକି ଟିକିଲି ଚକଚକିଆ ଟିଣ ପାତିଆରେ ନିର୍ମିତ
ଟିକିଲି ବା ଚକତ୍ତି—
2 A small circular bit of tinfoil put on the middle of the brow of females.

ଡାକ ଡଙ୍ଗା—ଦେ.ବ—ଯେଉଁ ନାହାରେ ଡାକକୁ ନଦୀ ପାର କରିଯାଏ
Ḍāka ḍangā Mail-boat; a boat which ferries
ଡାକଡିଂଗୀ mail across a river.
ଡକଡୋଂଗା
(ଡାକଡଙ୍ଗି, ଡାକଡୁଙ୍ଗି— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାକ ଥଳି -- ଦେ. ବ (ଓ. ଡାକ + ସଂ. ସ୍ଥାଲୀ)—
Ḍāka thaḷi ଡାକ ବ୍ୟାଗ୍ (ଦେଖ)
ଡାକଥଳେ Ḍāka byāg (See).
ଡାକଥ ଲୀ
(ଡାକଥଳିଆ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାକଡୁକ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସମ୍ବରର ଶବ୍ଦ)—
Ḍāka-ḍuka karibā ଅହ୍ୱାନ କରିବା; ଡାକିବା—
ଡାକାଡାକିକରା To call.

ଡାକ ତୁରୁପ—ଦେ. ବ (ଓ. ଡାକ + ଇଂ. ଟ୍ରମ୍ପ୍)—
Ḍāka turup ତାସର ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
ଡାକତୁରୁପ A kind of game at cards; a kind
ଡାକତୁରପ of whist-play.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ କୌଣସି ଖେଳାଳିଙ୍କ ହାତରେ ୩ ଖଣ୍ଡ ଇସ୍ପାତ ଫଳ୍ୟକ ତାସ୍ ପଡ଼ିଲେ ସେ ଅପର ପକ୍ଷକୁ ଡାକ ବା ଡାକମାର ଏ ବିଷୟ ଜଣାଇ ଦିଅନ୍ତି ।]

ଡାକ ଦି(ଦେ)ହାତି —ଦେ. ବ (ଓ. ଡାକ + ଫା. ଦେହାତ୍ = ଗ୍ରାମ, Ḍāka di(de)hāti ମଫସଲ; ସମ୍ବରରୁ ଗ୍ରାମକୁ ବା ମଫସଲକୁ ଓ ଡାକସେସ ଗ୍ରାମରୁ ସମ୍ବରକୁ ଯିବାଆସିବା କରୁଥିବା ଡାକର ବ୍ୟୟ
ଡାକସେସ ନିର୍ବାହାର୍ଥ ଏ ଶୁଳ୍କ ଆଦାୟ ହେବାରୁ ସମ୍ଭବତଃ ଏହାନାମ)-
(ଡାକସେସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଡାକ ବା
ଚଠି ନେବା ଆଣିବା ପାଇଁ ଦେଶର
ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଗତଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ
କର ନେଉଥିଲେ—
Dak-cess; a cess realised formerly by the Government for maintaining the postal service.

ଡାକ ଡେବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । ଡାକ ମାରିବା (ଦେଖ)
Ḍāka debā 1. Ḍāka māribā (See)
ଡାକ ଦେଓୟା ୨ । ଜଲ୍ଦିମରେ ବିକି କରି ଯାଉଥିବା ସମୟରେ ପାଇଁ
ପୁକार करना (ଇପ୍ସିତ ବ୍ୟକ୍ତି) ନିଜର ପ୍ରସ୍ତାବିତ ମୂଲ୍ୟ
ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା—
2. To bid at an auction-sale.

ଡାକ ନାମ—ଦେ. ବ—୧ । ଲେଖକମାନେ ଅପଣା ଅପଣା ନାମ ପ୍ରକାଶ
Ḍāka nāma ନ କରି ଲେଖାରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଅନ୍ୟ ନାମ—
ଡାକ ନାମ 1. Nom-de-plume; a fictitious name assumed by a writer or author;
ଉର୍ଫ pseudonym.

୨ । ଯେଉଁ ନାମରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ଡାକନ୍ତି; ଉରଫ—
2. A name by which a person is ordinarily known; alias.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଓ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

୩ । କୃପଣ; ଅଦାଉ ଆଦ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଲୋକେ ଚଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ବା ଘୃଣା ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ନାମରେ ଡାକନ୍ତି—3. Nick-name.

୪ । ସାଙ୍ଗ ସୁଖମାନେ ଥଟ୍ଟାରେ ବା ପ୍ରେମରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କି ଯେଉଁ ନାମରେ ଡାକନ୍ତି—

4 A nickname given in sportive familiarity.

୫ । ପିତାମାତା ଆଦ ପିଲାଙ୍କୁ ଗେଲବସରରେ ଯେଉଁ ନାମରେ ଡାକନ୍ତି; ଗେଲ୍ଲା ନାଆଁ—

5. A term by which fond parents or elders call their children in affection; fond name.

[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ମାତୃସ୍ତନ୍ୟ ସ୍ତନନ୍ଧୟ ପିଲାକୁ ଶ୍ରୀମତୀ ପୀତାମ୍ବରା ଦେଖି ଆଣ୍ଠେ ପାଲଅଛନ୍ତା। ତାହାର ନାମ ଜଗବନ୍ଧୁ, କିନ୍ତୁ ତା ପାଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପିଟି ନ ଥିବାରୁ ସେ 'ଜଗବନ୍ଧୁ' ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ନ ପାରି ଦନେ ଶନେଇ ଶନେଇ ନଜର ନାମକୁ 'ଜୁକୁ' ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କଲା, ସେହି ଦନଠାରୁ ତାକୁ ପାଲସ୍ତ୍ରିଙ୍କି ଓ ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଜୁକୁ ବୋଲି ଡାକୁ ଅଛୁଁ ।]

[ଦ୍ର—ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଓ ସାମୟିକ ପତ୍ରର ଲେଖକମାନେ ବ୍ୟଙ୍ଗ ବିଦ୍ରୂପ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ଗୁରୁତର ଅଭିଯୋଗ ବା ସମାଲୋଚନା ଯୁକ୍ତ ବିଷୟ କୌଣସି ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ସେହି କାରଣରୁ ବା ଅନ୍ୟ କିଛି କାରଣରୁ ତହିଁରେ ନିଜର ପ୍ରକୃତ ନାମ ନ ଲେଖି ଗୋଟିଏ କାଲ୍ପନିକ ବା ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥବିଶିଷ୍ଟ ନାମ ଦିଅନ୍ତି । ଫଙ୍କାରମୋହନ ସେନାପତି କେତେକ ଲେଖାରେ ଡାଙ୍କ ନାମ ଧୂର୍ଜ୍ଜଟି ରଖିଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତ କୁଲମଣି ଦାସ ଉଭଟ୍ଟ ଶ୍ଲୋକମାନଙ୍କ ପଦ୍ୟାନୁବାଦରେ ଜଲ୍ପଳ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକାରେ ଆପଣାର ନାମ ବାଚସ୍ପତି ଶର୍ମ୍ମା ଓ ସମ୍ପାଦକୀୟ ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କରେ ବସ୍ତୁଶର୍ମା ରଖିଅଛନ୍ତି । ଏ ଭାଷାକୋଷର ପ୍ରଥମାନ୍ଦ୍ରକ ଭାଗବତ ଟୁଙ୍କି ଆଦ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଆପଣା ନାମ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଶର୍ମା ରଖିଥିଲେ । ଖ୍ୟାତନାମା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଲେଖା ଦେଖି ପାଠକମାନେ ଲେଖାକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା ନ କରି ଲେଖକଙ୍କ ନାମ ଦେଖି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଗୃହିତ ହୋଇ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନ ମନ୍ତବ୍ୟ ବା ମତ ପ୍ରଗଠନ ବା ପ୍ରକାଶ କରିବେ ନାହିଁ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ କେତେକ ଖ୍ୟାତନାମା ଲେଖକ ମଧ୍ୟ ଡାକ ନାମ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଜାତକରେ ଗୃଣିଗତ ନାମ ଗୋଟିଏ ଥାଏ, ପିତା ମାତା ସ୍ନେହରେ ଗୋଟିଏ ନାମ ଦିଅନ୍ତି । ଶାଶୁ ଘରେ ବଧୂକୁ ଶାଶୁ ଶଶୁର ଗୋଟିଏ ନୂଆ ନାମ ଦିଅନ୍ତି । ପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହୀତାମାନେ ନୂଆ ନାମ ଦିଅନ୍ତି । ବେଶି ଅକ୍ଷର ଥିବାରୁ ଯେଉଁ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ଆୟାସ ପଡ଼େ ତାକୁ ଲୋକେ ଗୋଟିଏ ସହଜ ନାମ ଦିଅନ୍ତି । ଯଥା—ସଭ୍ୟବାବୁଙ୍କର ଡାକ ନାମ ବାଜ, ହୃଷିକେଶ=ହୁରୁଷୀ, ଧ୍ରୁବ-ଚରଣ=ଧୋବା, ମନମୋହନ=ମନା, ପଦ୍ମନାଭ=ପଦ୍ମା, ନଟେନ୍ଦ୍ରକୁମାର=ନଟା, ପୀତାମ୍ବର=ପିତେଇ, ପଦ୍ମଚରଣ=ପଦ । ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ନାମକରଣ ପୂର୍ବରୁ ପିତାମାତା ଗେଲବସରରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନାମ ଦିଅନ୍ତି । ଶାଶୁଶଶୁର ଆଦ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ନାମ ଧରିବା ନିଷିଦ୍ଧ, ଏଥିପାଇଁ ସେବେ କୌଣସି ବଧୂର ବା ଜ୍ଞାତ୍ୟର ନାମ ଶଶୁର ଘରର ବା ସାମିନଙ୍କ ପରିବାରର କୌଣସି ଗୁରୁଜନଙ୍କ ନାମ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ଶଶୁର ଘରେ ବା ଜ୍ଞାତ୍ୟସ୍ୱାମୀମାନେ ବଧୂକୁ ବା ଜ୍ଞାତ୍ୟକୁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ନାମ ଦିଅନ୍ତି । ଅପତ୍ତିଆଣୀ-ମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ନାମକୁ ଯମଠାରୁ ଲୁଗୁଇ ରଖିବା ଆଶାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଜରିଆ, ପାଗୁଆ, କଣ୍ଡୁରିଆ, ଦାଢ଼ିଆ ଆଦ ଡାକ ନାମ ଦିଆଯାଏ । ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନାମକରଣ ପରେ ପରେ ପିତାମାତାଦି ଗୁରୁ-ଜନମାନେ ନୂଆ ନାମ ଦିଅନ୍ତି । କୃପଣ ଓ ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଅଶୁଭ, ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଲୋକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଡାକ ନାମ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ସାଙ୍ଗସୁଖମାନେ ହେନ୍ଦରେ ବା ଥଟ୍ଟାପରିହାସରେ ଆପଣା ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ ଡାକ ନାମ ଦିଆଦେଇ ହୁଅନ୍ତି । ଏକନାମଧାରୀ ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କି ବାରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଡାକନାମ ଦିଆଯାଏ ।]

ଡାକ ନଲ୍ଲମ—ଦେ. ବ. (ଓ ଡାକ+ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. ଲାଲ୍ଲମ୍)—

Ḍāka nilāma ଡାକ ନିଲାମ **ଡାକ ନିଲାମ**

ଯେଉଁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବନ୍ଦିରେ ଖରଦ୍ଦାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହୁଏ; କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ସମ୍ପତ୍ତି କିଣିବାପାଇଁ ଖରଦ୍ଦାରମାନେ ନିଜ-ନିଜର ଇସ୍ପିତ ଜରସମନ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଯେଉଁ ନଲ୍ଲମରେ ଡାକନ୍ତି—Public auction.

[ଦ୍ର—ଡାକ ନଲ୍ଲମରେ ସମ୍ପତ୍ତି କିଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯାହାର ଡାକ ସବୋଚ୍ଚ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଖରଦ୍ଦାର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ଡାକ ଦିଏ ତାକୁ ହିଁ ନଲ୍ଲମ ଦେଉଥିବା ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଦି କରାଯାଏ ।]

ଡାକ ନୁ(ନୋ)ଟିସ୍(ସି)—ଦେ. ବ. (ଓ. ଡାକ+ଇଂ ନୋଟିସ୍)—

Ḍāka nu(no)ṭis(si) ଡାକ ନୋଟିସ **ଡାକ ନୁଟୀସ**

ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟସ୍ଥ ଡାକ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ବିଜ୍ଞାପନ—Notice sent by registered post.

(ଡାକ ନୁ(ନୋ)ଟିସ୍(ସି)— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାକ ପକା(କେ)ଇବା— ଦେ. କ୍ରି—ଡାକ ମାରିବା (ଦେଖ)

Ḍāka pakā(ke)ibā ଡାକପାଡ଼ା **ପୁକାର ମାରନା**

Ḍāka māribā (See)

ଡାକ ପାକି(କେ)ଟ୍—ଦେ. ବ. (ଓ ଡାକ+ଇଂ. ପାକ୍କେଟ୍)—

Ḍāka pāki(ke)ṭ ଡାକ ପାକେଟ **ଡାକ ପାକୋଟ**

ବଡ଼ ମୁଣ୍ଡିରେ ଗୁରଛ ହୋଇ ଡାକରେ ପଠାଯିବା ବହୁତଗୁଡ଼ିଏ କାଗଜ ପତ୍ର—A packet or bundle of papers sent by post.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅସର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଯେବେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାପତ୍ରରେ ନିଜର, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ପାଇଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଡାକ ପାଣି—ଦେ.ବ—୧ । ଯେଉଁ ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ଜଳର ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ବିଦେଶ-ଡାକର ଜଳ **ଫୁଁକା ହୁଆ ପାନୀ** ଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଦ୍‌ବଗ୍ଧ ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରିଆସେ— 1. Enchanted water reputed to have the potency of attracting wanderers back to their homes.

୨ । ଗର୍ଭଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ଜଳରୁ ଯେଉଁ ପାଣି ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଛିଞ୍ଚିବାକୁ ହୁଏ । ଏହା କଲେ ରୋଗ ଆଦ ହୁଏ ନାହିଁ)—2. Water brought from paddy fields on Garbhaṇā Saṁkrānti and sprinkled over the head.

ଡାକ ପାଣି କରିବା—ଦେ. କି.—ବିଦେଶଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜଦ୍‌ବଗ୍ଧ କରି ଘରକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ଗୁଣିଆଁ ଦ୍ୱାରା ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ଜଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା— To employ charmed water for bringing a wanderer back to his home

ଡାକ ପାର୍ସ(ର୍ସେ)ଲ୍– ଦେ. ବ (ଓ ଡାକ + ଇଂ.ପାର୍ସେଲ) (ଡାକରେ ପ୍ରେରିତ ପୁଡ଼ା—A parcel sent by post.
ଡାକ ପାର୍ସଲ

ଡାକ ପିଅନ୍—ଦେ. ବ. (ଓ. ଡାକ; ଇଂ. ପିଅନ୍)— ଡାକ ଚିଠି ବାଣ୍ଟିବା ଚପରାସୀ— Post peon.
ଡାକ ପିଓନ
(ଡାକ ପିଜ୍‌ନ୍; ଡାକ ପିଆଦା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାକପିଆ—ଦେ. ବଣ— ଯେଉଁ ଲୋକ ବହୁତ ଡାକରେ ସୁଦ୍ଧା ସଜାଦ ଦିଏ ନାହିଁ—A person who does not respond inspite of repeated calls.

ଡାକ ପିଆଦା—ଦେ. ବ—ଡାକ ପିଅନ୍ (ଦେଖ)
ḍāka piādā ḍāka pian (See).

ଡାକପୁଆ ବାଟ—ବିଶେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଯେଉଁ ଦୂରତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡାକ ଡେଲେ ଶୁଣିବ; ଡାକେ ବାଟ— The distance upto which a person's loud call can be heard.

ଡାକ ପୁଲିନ୍ଦା— ଦେ.ବ. (ଓ ଡାକ + ସଂ. ପୁଲ = ଗ୍ରନ୍ଥି, ଗୁଚ୍ଛ)—
ḍāka pulindā ୧ । ଡାକ ଲଫାପା (ଦେଖ)
1. ḍāka laphāpā (See)
୨ । ଡାକ ପାକଟ୍ (ଦେଖ)
2. ḍāka pākiṭ (See)

ଡାକ ବଙ୍ଗଲା(ଳ)—ବୈଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବଙ୍ଗଳା ବା କୋଠି ବା ଡାକ ବାଙ୍ଗଳା ସ୍ଥାନେ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତି ଓ ସପରିବାର ଗସ୍ତ କରୁଥିବା ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ଉଦ୍ଦଲୋକମାନେ ସାମୟିକ ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି—Dak bungalow; staging bungalow.
ଡାକବଂଗଲା

[ଦ୍ର—ଯେତେବେଳେ ଏ ଦେଶରେ ସଡ଼କ ଓ ରେଳଥିବର ସୁବିଧା ନ ଥିଲା ସେହି ସମୟରେ ସ୍ୱଜକର୍ମଗୃଦ୍ଧମାନେ ଦୂରସ୍ଥ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ଆସିବା ପାଇଁ ଡାକସବାର ବା ଡାକ ଘୋଡ଼ା ବା ଗାଡ଼ି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଡାକବଦଳ ଘୋଡ଼ା ବା ବେହେରା-ମାନେ ଏବ ସ୍ୱଜକର୍ମଗୃଦ୍ଧମାନେ ଆଶ୍ରୟ ନେବା ପାଇଁ ୧୦।୧୨ ମାଇଲ ଛଡ଼ାରେ ସରକାରୀ ବଙ୍ଗଳାମାନ ଥିଲା; ସେହି ସମୟରୁ ଏ ଡାକବଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦ ଚଳୁଛି ।]

ଡାକ ବଚନ—ଦେ. ବ—ଡାକଋଷି ବଚନ (ଦେଖ)
ḍāka bachana ḍākaṛushi bachana (See)

ଡାକ ବଦଲି—ଦେ. ବ—୧ । ଡାକ ବୋହିବା ଘୋଡ଼ା ବା ବେହେରାମାନଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନ—1. Change of relays of horses or palky-bearers at staging places.
ḍāka badaḷi ଡାକ ବଦଲାନ
ଡାକ ବଦ୍‌ଲୀ

୨ । ଜଣେ ଡାକ ଧାନର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୂରତ୍ୱ ଅତିକ୍ରମ କରିବା ପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦୂରତ୍ୱ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଡାକ ଧାନର ଠା ଠାରୁ ଡାକ ମୁଣ୍ଡିର ଘର ଗ୍ରହଣ କରିବା—2. Change of the post-bag between 2 runners.

ଡାକ ବସା(ସେ)ଇବା— ଦେ. କି—ବାଟ ମଝିରେ ମଝିରେ ଡାକଗାଡ଼ିର ଘୋଡ଼ା ଓ ଡାକସବାରର ଗଜଡ଼ମାନଙ୍କର ବଦଳାବଦଳ ହେବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା— To arrange for keeping ready relays of horses and bearers at stages.
ḍāka basā(se)ibā ଡାକ ବସାନ
ଡାକ ବୈଠାନା

ଡାକ ବସିବା—ଦେ. ବ—ଶୀଘ୍ର ଦୂରଦେଶକୁ ଯିବା ଆସିବା କରିବା ପାଇଁ ସାଧାରଣର ଡାକର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ— Arrangement for travelling long distances swiftly by keeping ready relays of horses or bearers at convenient distances.
ḍāka basibā ଡାକ ବସା
ଡାକ ବୈଠନା

ଡାକ ବହି—ଦେ. ବ—ପ୍ରେରିତ ପଠାଦି ପାଇବାର ସ୍ୱୀକାର ବା ନିଦର୍ଶନ ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ପ୍ରଧାନଡାକଠାରୁ ନିଆଯାଏ— Dak book.
ḍāka bahi ଡାକ ବୁକ୍
ଡାକ ବୁକ
(ଡାକ ବୁକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାକ ବାକ୍ସ—ଦେ. ବ. (ଓ. ଡାକ; ଇଂ. ବକ୍ସ)—ଯେଉଁ ବାକ୍ସରେ ଡାକରେ ଯିବାପାଇଁ ଚିଠି ପକାଯାଏ—Post box.
ḍāka bāksa ଡାକ ବାକ୍ସ **ଡାକ ବକସ**

ଡାକ ବାବୁ—ଦେ. ବ—ଡାକଘରର ଅଧସ୍ତନ କର୍ମଚାରୀ; ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର— Post master.
ḍāka bābu ଡାକ ମୁନ୍ସୀ **ଡାକ ମୁଂଶୀ**

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଘ
୬	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଡାକ ବାଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—୧। ଡାକ ପିଅନ—1. Post-peon.
Ḍāka bālā ୨। ଡାକ ଦ୍ୱରକର୍ତ୍ତା; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ଡାକଘରରୁ
ଡାକଓଆଲା ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଡାକଘରକୁ ପ୍ରେରିତ ଚିଠିପତ୍ର ଓ
ଡାକବାଲା ପୁଲନ୍ଦାଆଦି ବହନ କରି ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଯାଏ—
2. Postal runner.

ଡାକ ବିଭାଗ—ଦେ ବ—ଦୂରଦେଶ ସହିତ ଚିଠିପତ୍ର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ
Ḍāka bibāga କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ଡାକ ବିଭାଗ ଗଠିତ ସରକାରୀ ବିଭାଗ—
ଡାକ ମହକମା Postal department.
(ଡାକ ମହକୁମା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାକ ବ୍ୟାଗ୍——ଦେ. ବ. (ଓ. ଡାକ ଇଂ. ବାଗ୍)—୧। ଡାକ ଚିଠି
Ḍāka byāg ଆଦି ବାନ୍ଧିବା ବେଳେ ଯେଉଁ ଥଳରେ ଡାକବାଲ୍ଲ
ଡାକ ବ୍ୟାଗ ଚିଠି ଆଦି ବହନ କରେ—
ଡାକ ବେଗ 1. Postman's bag.
ଡାକ ବ'ର୍
ଡାକ ବେଗ୍ } —ଅନ୍ୟରୂପ ୨। ଡାକ ରନର୍‌ମାନେ ଏକ ଡାକ-
ଘରୁ ଅନ୍ୟ ଡାକଘରକୁ ନେବା
ଚିଠିପତ୍ର ଆଦିର ମୁଣ୍ଡି—2. The bag carried
by postal runners.
୩। ଏକ ଡାକଘରରୁ ଅନ୍ୟ ଡାକଘରକୁ ରେଲ, ବଟିଗାଡ଼ି
ବା ଜାହାଜ ଆଦିଦ୍ୱାରା ଚିଠି ପତ୍ର ଆଦି ପଠା ଯିବା ପାଇଁ
ବ୍ୟବହୃତ ମୁଣ୍ଡି—3. Mail-bag.
୪। ଏକ ଡାକଘରରୁ ଅନ୍ୟ ଡାକ ଘରକୁ ପ୍ରେରିତ ଟଙ୍କା ଓ
ନୋଟ୍ ଆଦି ପଠାଯିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ସୁଦୃଢ଼ ଚମଡ଼ାର
ଥଳି—4. Strong leather-bags used for
sending money and currency notes from
one post office to another.

ଡାକ ମାରିବା—ଦେ. କି.—ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଚିତ୍କାର କରିବା; ଡାକିବା-
Ḍāka māribā To call out; to halloo; to shout.
ଡାକ ମାରା ପୁକାର ଦେନା

ଡାକ ମାସୁଲ୍—ଦେ· ବ. (ଓ. ଡାକ. ଫା. ମଦ୍ଦସୂଲ୍)—ଡାକରେ ଚିଠି
Ḍāka māsul ବହିବା ପାଇଁ ଡାକବିଭାଗ ପ୍ରେରକମାନଙ୍କ ଠାରୁ
ଡାକ ମାସୁଲ ଆଦାୟ କରିବା ଶୁଳ୍କ—Cash paid to the
ଡାକ ମହସୁଲ post office in lieu of postage; postal
(ଡାକ ମାଦାସୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) charges.

ଡାକ ମାଷ୍ଟର—ଦେ. ବ· (ଓ.ଡାକ+ଇ ମାଷ୍ଟର)—ଡାକ ବାବୁ (ଦେଖ)
Ḍāka māstara Ḍāka bābu (See)

ଡାକ ମୁନ୍ସି(ଶି)—ଦେ. ବ.—ଡାକ ବ୍ୟାଗ୍ (ଦେଖ)
Ḍāka munā (ṇi) Ḍāka byāg (See)

ଡାକ ମୁନ୍ସି—ଦେ. ବ.i(ଓ. ଡାକ+ଫା. ମୁନ୍ସୀ)--ଡାକ ବାବୁ (ଦେଖ)
Ḍāka-munsi Ḍāka bābu (See)
(ଡାକ ମୁନ୍ସି; ଡାକ ମୁନ୍ସୀ,—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ—ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର ଓଡ଼ିଆ ବା ବଙ୍ଗାଳ ହୋଇଥିଲେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଡାକ ବାବୁ ଏବଂ ମୁସଲମାନ ବା ପଶ୍ଚିମା ହୋଇଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଡାକମୁନ୍ସି ଡାକନ୍ତି।]

ଡାକ ମୋହର—ଦେ. ବ.—(ଓ.ଡାକ+ଫ୍ର. ମଦ୍‌ା) ଡାକ ଚିଠିମାନଙ୍କ
Ḍāka mohara ଉପରେ ଡାକ ବିଭାଗୀୟ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଯେଉଁ
ଡାକ ମୋହର ଛାପା ମୁଦ୍ରିତ କରନ୍ତି—Seal of post office
ଡାକ ମୁହର affixed to postal articles.

ଡାକ ରନର୍—ଦେ·ବ.—(ଓ ଇଂ ଡାକ+ଇଂ. ରନ୍ନର୍)—ଯେଉଁ କୁଲି
Ḍāka ranar ଏକ ଡାକଘରରୁ ଚିଠି ଓ ପୁଲନ୍ଦା ଆଦି ନେଇ ଅନ୍ୟ
ଡାକଘରକୁ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଯାଏ—
Postal runner.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣ ପଦାତିକଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ପତ୍ରାଦି ଅପେକ୍ଷା ଡାକରେ ପ୍ରେରିତ ପତ୍ରାଦି ଠିକଣାରେ ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ବୋଲି ଡାକ ରନର୍‌ମାନେ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଗଲନ୍ତି, ଏବଂ ଘରେ ମଧ୍ୟ ଯିବା-ଆସିବା କରନ୍ତି। ସାଧାରଣତଃ ଜଣେ ଡାକ ରନର୍ ୧୦ମାଇଲ ବାଟ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଯାଇ ସେଠାରେ ଥିବା ନୂଆ ରନର୍‌କୁ ଡାକ ବ୍ୟାଗ୍ ଦିଏ ଓ ଉକ୍ତ ରନର୍ ପରବର୍ତ୍ତୀ ୧୦ମାଇଲ ବାଟ ଯାଇ ଅନ୍ୟ ରନର୍‌କୁ ଦିଏ। ପୂର୍ବେ ଏହି ରନର୍‌ମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗୁରୁତର ଏକ ମଣ୍ଡଳରୁ ଅନ୍ୟ ମଣ୍ଡଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡାକ ନଆ ଅଣା ହେଉଥିଲା। ଆଜି କାଲି ରେଲ ଓ ମଟର ଆଦି ଚଳବାରୁ ଡାକ ରନର୍‌ମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମିଛି; ତଥାପି ଯେଉଁଠାରେ ରେଲ ଓ ମଟର ଆଦି ଯିବାଆସିବା କରୁ ନାହିଁ ସେଠାରେ ରନର୍‌ମାନେ ହିଁ ଡାକ ବୋହୁ ଅଛନ୍ତି। ବଲ୍ଲଭରୁ ଜାହାଜରେ ଡାକ ଯିବାଆସିବା କରେ; ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ହେବାରୁ ଜରୁର ଚିଠିପତ୍ରାଦି ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ଗୁରୁତ ଓ ବଲ୍ଲଭ ମଧ୍ୟରେ ନଆ ଅଣା ହେଉ ଅଛି। ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ଚିଠିପତ୍ରାଦି ବଲ୍ଲଭକୁ ଡାକରେ ପଠାଇଲେ ସାଧାରଣ ଡାକମାସୁଲ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରେରକଙ୍କୁ ବେଶି ମାସୁଲ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ। ଡାକ ରନର୍‌-ମାନେ ଟୁମ୍ବୁକୁଲଗା ବାଡ଼ିକୁ ଝୁମ୍ଝୁମ୍ କର ଦୁଲାଇ ଶ୍ରମାପନୋଦନାର୍ଥ ଗୀତ ବୋର୍ଲ ବୋଲି ଦଉଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି; ଗାୟଦ ଓ ଦସ୍ୟୁ ସଙ୍କୁଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକସଙ୍ଗରେ ଏକାଧିକ ରନର୍ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି।]

ଡାକ ରସିଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଓ. ଡାକ +ଇଂ. ରସିଟ୍)—ମନଅର୍ଡର
Ḍāka rasid ବା ରେଜିଷ୍ଟର ଚିଠି ଆଦି ଡାକ ଘରେ ଅର୍ପଣ କରିବା
ଡାକ ରସିଦ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର ଯେଉଁ ରସିଦ ଦିଅନ୍ତି—
ଡାକ ରସିଦ୍ Postal receipt; postal acknowledgement
for registered letters and money orders.

ଡାକରା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଡ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—୧। ନିମନ୍ତ୍ରଣ
Ḍākarā 1. Invitation.
ଡାକ ୨। ଆହ୍ୱାନ—
ବୁଲାବା, ପୁକାର 2. Call.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେତେ ଥୀର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ତବକ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଅଭଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରେ ନ ମିଳିବ; ତେବେ ସେହି ଶବ ଥାର୍ଡ୍ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ, 'ଲଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲଥ୍' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଦୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

୩ । କଚେରି ଆଦବେ ଦ୍ୱାଜର ଦେବା ଜମ୍ନରନ୍ତ ପକ୍ଷ ବା ସାକ୍ଷୀଆଦଙ୍କୁ ଭଲବ; ସମନ—Summons to a party or witness to attend a place.

ପ୍ରଥମ ସ୍ତବ୍ଧାଟେଲେ ସାଥ ନ୍ତାଣୀଙ୍କର ଡାକର୍ଦ୍ଦ ଥାସେ।
ଫକୀରମୋହନ. ଜମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ।

୪ । ମକଦମାର ଡାକିଖ ଦିନ ପକ୍ଷମାନଙ୍କ ନାମ ଧର ବଗ୍‌ଗଲଯୁର ଦୁଆରମୁହଁ ଯାଏ ରପର୍‌ସୀଦ୍ୱାର୍ 'ଅମୁକ ଦ୍ୱାଜର୍ ଦେ' ବୋଲ ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଆହ୍ୱାନ—
4. Loud call by the court-peon to a party by name at the door of a court-house on the date of a case.

୫ । ମକ୍ତୁଲ ଚକସ୍ତାର୍ଥ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସିବାକୁ ଜମା କୌଣସି ମକଦମା ଚଲାଇବାକୁ ମକ୍ତୁ ଉରଫରୁ ବା ପକ୍ଷଙ୍କ ଉରଫରୁ ଡାକ୍ତର ବା ଓକିଲଙ୍କୁ ଜମନ୍ତ୍ରଣ—
5. Professional call.

ଗ୍ରାଦେ. (ସାକ୍ଷପୁର) ବ—ଆଶୀର୍ବାଦଘରର ପୂବ୍ଦଦନ ବର ଘରୁ କନ୍ୟାକୁ ଜମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ପଠାଯିବା ସଙ୍ଗୁଲା—Formal invitation sent to the father's house of a girl on the eve of her coming to her husband's house for consummation.

[ଦ୍ର—ଡାକର୍ ନେଇଯାଇଥିବା ଲୋକ ଜିଅର କାନଣା ଶୁଣି ଅସି ବର ଘରେ କହିଲେ ବର ଘରେ ଉତ୍ସବର ଆୟୋଜନ କର୍‌ଯାଏ।]

ଡାକର୍ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମୋଚ୍ଚାରଣପୂବ୍ଦକ ଆହ୍ୱାନ—There being a call; the state of being called.
Ḍākarā pardibā
ଡାକ ପଡ଼ା
ବୁଲାବଟ ହୋନୋ

ଡାକର୍ ହେବା—ଦେ. କି. ଓ ବ—ଡାକର୍ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Ḍākarā hebā — Ḍākarā pardibā (See)

ଡାକ ଋସାଲି—ଦେ. ବ. (ଓ. ଡାକ + ଆ. ଇର୍‌ସାଲ୍)—ଡାକଦ୍ୱାର୍ ଟଙ୍କା ବା ଦ୍ରବ୍ୟାଦର ପ୍ରେରଣ—Postal remittance.
Ḍāka risāli
ଡକେରିଶାଲି
ଡାକମେ ଭେଜନା

ଡାକ ରେଜ(ଜେ)ଷ୍ଟର୍—ଦେ. ବ. (ଓ. ଡାକ ଓ ଇଂ. ରେଜ୍‌ଷ୍ଟ୍ରେସନ୍)—ଡାକ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ଡାକ ରଜିଷ୍ଟରୀ ଡାକ ରେଜଷ୍ଟ୍ରି ଡାକ ରେଜେଷ୍ଟ୍ରେ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଚଠି ପତ୍ରାଦ ନିରୂପିତ ସ୍ଥାନରେ ନିଃସନ୍ଦେହ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରକ ସାଧାରଣ ଡାକମାସୁଲ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ମାସୁଲ ଦେଇ ଚଠି ପଠାଇବା ବିଷୟ ଡାକଘରର ପୁସ୍ତକରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କର୍‌ଇବାର ବିଧି—Postal registration.
Ḍāka reji(je)shṭari

ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ପତ୍ର ବା ପାକେଟ୍ ପୋଷ୍ଟଅଫିସରେ ରେଜିଷ୍ଟର କର୍‌ଯାଇ ଥାଏ—Registered by post (letter or packet).

ଡାକ ଲଫାପା(ଫା)—ଦେ. ବ. (ଓ.ଡାକ ଓ ଇଂ.ଲଫାପା=ମୁଣ୍ଡା)—
Ḍāka laphāpā(phā)

୧ । ଯେଉଁ କାଗଜମୁଣ୍ଡରେ ଚଠି ଆଦ ଡାକ ଲେଫାଫା ଉଠି କର୍‌ଯାଇ ଡାକରେ ପ୍ରେରିତ ହୁଏ—
ଡାକ ଲିଫାଫା
1. Postal cover or envelope.

୨ । ଡାକ ଟିକଟ ମର୍‌ଯାଇଥିବା ଲଫାପା, ଯାହା ଡାକଘରେ ବିକ୍ରି କର୍‌ଯାଏ—Stamped postal envelope.

ଡାକ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର; ଉତ୍ତର ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—
Ḍāka saṁkrānti
ଗର୍ଭଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି—Garbhaṇā Saṁkrānti.

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଦେଶରେ ୯ ଦିନ ସ୍ତେଉରୁ ଯାଣି ଆଣ୍ଠେ ଦେହରେ ଛୁଞ୍ଚି ଦେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ବର୍ଷକ ପାଇଁ ମାରେଗ ହୁଏ।]

ଡାକ ସେସ୍—ଦେ. ବ.(ଓ. ଡାକ+ଇଂ.ସେସ୍)—ଡାକ ଦିହାତି (ଦେଖ)
Ḍaka ses — Ḍāka dihāti (See)

ଡାକ ସାଜ—ଦେ. ବ—ରଙ୍ଗତା; ଯେଉଁ ଚକଚକିଆ ପାତ୍ରିଆ ଆଦ ପ୍ରତିମା ଆଦରେ ମଡ଼ା ଯାଏ—The tinfoils or finery with which temporary images are decorated.
Ḍāka sāja
ଡାକେର ସାଜ
ଡାଁକ ସାଜ

ଡାକ ହରକରା—ଦେ.ବ (ଓ.ଡାକ + ଫା.ହରକାର୍)-ଡାକବାଲା (ଦେଖ)
Ḍāka harakarā — Ḍākabālā (See)

ଡାକ ହାକ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—
Ḍāka hāka
ଡାକ ହାଁକ
ହାଁକ ପୁକାର

୧ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଆଦେଶମାନଙ୍କର ପାଳନ—1. Carrying out of a master's orders.

୨ । ଆହ୍ୱାନ, ଡାକର୍—2. Summons.

ପାଇକେ ପାଇକଙ୍କୁ ଡାକହାକ କର୍—କୃଷ୍ଣଚିତ୍ର, ମହାଭରତ, ଖଣ୍ଡ ।

୩ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଆଦେଶ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାଳନ ବା ସମ୍ବାଦ ନେବା ପାଇଁ ନକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ଭୃତ୍ୟକୁ ଡାକିବା—3. The call of a master to an orderly to carry out urgent orders.

ଦେ. ବିଣ—ଉକାଉକ; ପରସ୍ପରକୁ ଡାକିବା ବ୍ୟକ୍ତି (ଗଣ) —(persons) Calling each other

ଡାକହାକ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ପରସ୍ପରକୁ ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଡାକିବା—
Ḍākahāka karibā
1. To call each other aloud.

୨ । ଡାକହାକ ଶୁଣିବା (ଦେଖ)
2. Ḍākahāka śuṇibā (See)

ଡାକହାକ ବଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଡାକହାକ ଶୁଣିବା (ଦେଖ)
Ḍākahāka bajā(je)ibā — Ḍākahāka śuṇibā (See

Digitized by srujanika@gmail.com

ଃ	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଯ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ୍ର	ଓ
୍	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଵ	ଂ

ଡାକଡାକ ଶୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚତୁର୍ଦ୍ଦତ୍ତ ନାନା ଜରୁରୀ ଆଦେଶକୁ ବା Ḍākaḍāka śuṇibā ଆହୁନକୁ ଶୁଣି ସଙ্গେ ସଙ্গେ ଉଦନ୍ୟାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—To carry out a master's immediate orders to act as an orderly servant.

ଡାକଡାକ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରସ୍ପର ଉଚ୍ଚାରିତ ହେବା—
Ḍakaḍāka hebā To call out to each other.
ଡାକାଡାକି ହେୟା ଡାକଡାକ ହୋଇ ସେ ଦରୁ ବାହାରିଲେ—
हाँकफुकार होना କ୍ରୁଦ୍ଧହି ବ. ମହାକରତ. ଥର ।

ଡାକି—ଦେ. ବ—ଉମରୁ—A double faced slender-waisted drum.
Ḍāki
ଡୁଗଡୁଗୀ ଦୁଇଦିଗ ଡାକ ନେଇ ମଧ୍ୟରେ କ କୁଟାର୍ଥ କରନ୍ତେ ରୂପମାନ—
डौंडि କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଡାକି କଟି(ଟୀ)—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଜକଟି ସ୍ତ୍ରୀ—
Ḍāki kaṭi(ṭī) slender-waisted (woman).
ଦୁହିଲିଦିଗ ଡାକଦିଗ ମୁଖ ଅକୃଥାରେ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଡାକିଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ ସଂ. ଡାକିନୀ) —ଡାକିନୀ (ଦେଖ)
Ḍākiṇī Ḍākinī (See)
ଡାଇନୀ डाकिन
ଡାକେଣୀ, ଡାକ୍କେଣୀ, ଡାକ୍କଣୀ, ଡାକ୍କୁଣୀ, ଡାଦ୍ଦାଣୀ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଡାକିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଡାକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । କାଳୀଙ୍କଗଣ ବା ଅନୁଚରବିଶେଷ; ପିଶାଚୀବିଶେଷ —1. A class of female attendants of Goddess Kālī.
୨ । ଜାଦୁକରୀ; ମାୟାବିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. A sorceress.
୩ । ଡାକେଣୀ; ଡାଦ୍ଦାଣୀ—3. Witch.
ଡାକିନୀ ଲେଉନ୍ତ ବୋଇ ଉରୁଥାଇଁ ମନେ—ଅର୍ଜୁନ୍ୟ. ବଦରଧରନ୍ତ୍ରାମଣି ।

ଡାକ ଫୁକାର—ଦେ. କ୍ରି.ବଣ—ଡାକ ହାକ (ଦେଖ)
Ḍāki phukāri Ḍāki hāki (See).
ଡାକ ବଜା(ଜେ)ଇ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଡାକ ହାକ (ଦେଖ)
Ḍāki bajā(je)i Ḍāki hāki (See).

ଡାକିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଡ=ଶବ୍ଦ କରିବା; ସଂ.ହୁଙ୍କାର)—
Ḍākibā ୧ । ଆହ୍ୱାନ କରିବା—
ଡାକା 1. To call.
बुलाना, पुकारना, हाँकना ଡାକମଧ୍ୟମକୁ ଡାକ ଥଣିବାକୁ ଏଠାକୁ କାହା ଭରସା—କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଦ୍ଧବଭଗ୍ନ ଓ ଗୀତ
୨ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା—2. To invite.
୩ । ଉପସ୍ଥିତ ହେବାପାଇଁ ଖବର କରିବା—
3. To summon; to send for.
୪ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଚିତ୍କାର କରିବା—
4. To bowl; to shout.
ଡାକରେ ଦାନ ପଡ଼ଇ ଅବଜ୍ଞା କୋହ ହେ—ଗୀତା. ନଳଚରିତ ।
। ବୋବାଇବା; ରବ କରିବା; କଣ୍ଠରେ ସ୍ୱର କରିବା—
5. To utter a sound.
ଡାକନ୍ତେ ମୟୂର ଉର ଉତ୍ସବି ବର୍ଷର ଦୂର ବେଭା କଲ ହୋଇ ଥର ଥର ହେ ।
ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସ୍ୱ ।ନଧ ।

[ଦ୍ର—ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଜାତୀୟ ପ୍ରାଣୀ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରକାରରେ ଡାକନ୍ତି । ଯଥା—ଘାଣ୍ଟ ଘୁମୁରିବା, ଗୋରୁ ହମାଳିବା, କୁକୁର ଓ ଛୁଆ ଭୁକିବା; ମେଣ୍ଢା ଓ ଛେଳି ମେଁମେଁ ହେବା, ଛୁଆଁ ମ୍ୟାଁମ୍ୟାଁ ହେବା; ବାଘ ହୁଙ୍କାରିବା ।]

୬ । ସମ୍ବୋଧନ କରିବା—6. To hail; to accost.
୭ । ଅନୁଗ୍ରହ ବା କୃପାପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇ ଦେବତା ଆଦିଙ୍କ ନାମ ନେବା ବା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ବା ଦୃଢ଼ଣ କରିବା—
7. To invoke (a Deity or God) for help or favour.
୮ । ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ କହିବା—8. To speak out.
୯ । (ଜଳ) ଶୁଖି କର ଫାଟିବା—
9. To crack, being dried of all moisture (said of a field).
୧୦ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କହିବା—10. To call out a person's name.
୧୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଧରି ଡାକୁ ପାଖକୁ ଆସିବାକୁ ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କହିବା—11. To call a person to come near by uttering his name.
୧୨ । ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବା—
12 To produce a loud sound.
(ଯଥା—ବାଜିଣ ଉପରେ ଖୁବ ବୋଝ ଲଦି ଦେବାରୁ ବାଜିଣ କଡ଼ କଡ଼ ଡାକୁଛି ।)
୧୩ । ଗର୍ଜନ କରିବା—13. To roar.
(ଯଥା—କାଲ୍ଠାରୁ ମେଘ ଘୋର ଡାକୁଛି ।)
୧୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା; ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା—
13. ((figurative) (a book; the scriptures) To say; to lay down.
(ଯଥା—ମଦ ଖାଇଲେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ହିଁ ବୋଲି ଆମ ଶାସ୍ତ୍ର ଡାକୁଛି ।)

[ଦ୍ର—ଡାକିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ନେବା, ପକା(କେ)ଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଡାକିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଡାକିବାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଓ ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଫୁକାଇବା, ବଜାଇବା, ହାକିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଡାକ ମଧ୍ୟମା—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର କଟି ଡାକ ବା ଉମରୁର Ḍāki madhyamā ମଧ୍ୟ ପରି ସରୁ; ଉମରୁମଧ୍ୟା—
(ଡାକିମଧ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) Slender-waisted (woman).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଅଛରେ ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିଛି ଅଛର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ମାହିଁ । ଅତେବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିଛି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ତତ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାସମ୍ଭବ ଉହାର ବଡ଼ଗଛ ୨ ବା ୧ ଦେଇ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ'

ଡାକଦଖାନାକୁ ଡାକ ଅଣିବାକୁ ଏଠାକୁ ବାହା ଇଉଃ—
ଇବସ୍‌ର୍ସ୍ୟ. ଇଶୋପନିଷଦ୍ଭାଷ୍ୟ. ଉ.ଗୀତ ।

ଡାକଲ୍ଲ—ଦେ. ବିଣ—ଡାକ ଦେଉଥିବା; ଗର୍ଜ୍ଜୁଥିବା—
Ḍākilā — Sounding.
ଡାକା — ଡାକଲ ମେଘ ବରଷେ ନାହିଁ—ପ୍ରବଚନ ।
(ଡାକିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାକଲେ ଓ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ନାମୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ଅଦୃଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି) ଜବାବ ଦେବା—
Ḍākile o karibā — 1. To respond to a call.
ଡାକଲେ ଶୁନା — (ଡାଙ୍କଲେ ଶୁଣିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଭିପ୍ସିତ ଫଳ ପ୍ରଦାନ କରିବା—
2. (figurative) To grant or produce the wished for result immediately.
(ଯଥା—ଆମ ବାଲୁଙ୍କେଶ୍ୱର କବିରାଜଙ୍କ ଔଷଧ ଡାକଲେ ଓ କରେ ।)

ଡାକ ହାକି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ପ୍ରକାଶ୍ୟଭାବରେ—
Ḍāki hāki — Openly.
ଡେକେହେଁକେ — ଥାଣ୍ଡେ ଡାକଦାକ ଧର୍ମଟି କରିବ—ଚଷାଇଥିଆ ଗୀତ ।
ହାଁକ ପକାରକର

ଡାକୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଡ=ଶବ୍ଦ. ସଂ. ହୁଂକାର; ସଂ. ଦସ୍ୟୁ)—
Ḍāku — ୧ । ଡକାଇତ—Dacoit; robber.
୨ । ପ୍ରବଞ୍ଚକ ବ୍ୟକ୍ତି; ଠକ—2. A swindler.
ଡାକାତ — ୩ । ଡକାଇତି—3. Dacoity; robbery.
ଡାକୁ ବିଣ—୧ । ବଖ୍ୟାତ—1. Famous; notorious.
(ଯଥା—ତାଙ୍କ ନା ଭାରି ଡାକୁ ।)
୨ । ପ୍ରବଞ୍ଚକ—2. Swindling.

ଡାକୁଆ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—୧ । (ଡାକ ଦେବା ଜାତି) ଦଣ୍ଡୁଆସୀ ବା ଚଉକିଆ—1. Watchman.
ଡାକେଇ / ଡାକୋଇ } ସ୍ତ୍ରୀ — ୨ । ଯେ ଚିତ୍କାର କରେ—2. A shouter.
୩ । ଯେ ଡାକିବାକୁ ଯାଏ; ଆହ୍ୱାନକାରକ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A caller; a messenger.

କାଇ ଯିବା ବୋଇଲେ ଖମକ ବଜାଇ
ଡାକୁଆକୁ ବୋଇଲେ ଦେ ଦେଇଯାଇ କହ—ଭୃଷ୍ଟସଂଦ. ମହାଭାରତ ଉଦ୍ୟୋଗ ।

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ବଖ୍ୟାତ—1. Famous.
୨ । ଚିତ୍କାରକାସ୍ପ—2. Shouting.

ଡାକୁଣୀ—ଦେ. ବି ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଡାକିନୀ) —ଡାଙ୍କେଣୀ (ଦେଖ)
Ḍākuṇī — Ḍāṅkeṇī (See)
(ଡାକିଣୀ, ଡାକେଣୀ, ଡାକୁଣୀ, ଡାଙ୍କେଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସ୍ତୀତ ସ୍ପର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୱା, ମାପ୍ତା ଶ୍ମଶାନ ଡାକୁଣୀ ।
ଚତ୍ରାମଣି. ବଳମାଚତ୍ୟ ।

ଡାକେଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂ. ଡାକିନୀ)—ଡାଙ୍କେଣୀ (ଦେଖ)
Ḍākeṇī — Ḍāṅkeṇī (See)

ଡାକେ ବାଟ—ଦେ. ବି.—୧ । ଏକ କୁହାଟ ବାଟ; ଜଣକର ଉଚ୍ଚ
Ḍāke bāṭa ଡାକ ଯେତେଦୂରକୁ ଶୁଣେ ସେହି ଦୂରତ୍ୱର ପଥ—
ଏକଡାକ ପଥ — 2. A call's distance.
୨ । ପ୍ରାୟ ଏକ କ୍ୱାର୍ଟର ମାଇଲ—2. A distance of about one quarter of a mile.
୩ । ଡାକବୁହା ଘୋଡ଼ା ବା ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଏକ ଦଫା ବା ଗନ୍ତରେ ଯେତେ ବାଟ ଯିବେ; ମଜଲ; ପ୍ରାୟ ୧୦ ମାଇଲ୍ ବାଟ—3. 10 miles; the distance travelled by one relay of post-horses or dak-bearers at one stretch; stage.
[ଦ୍ର—ଏହିପରି ୨ ଡାକ ବାଟ, ୩ ଡାକ ବାଟ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଯୋଗ ହୁଏ ।]

ଡାକେଶ୍ୱରୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଯୋଗିନୀବିଶେଷ—One of the Ḍākeswarī attendants of Kālī, worshipped as a village-Deity.
ଡାକେଶ୍ୱରୀ

ଡାକୋର—ଦେ. ବି. (ନାମ) (ସଂ. ଠକ୍ଟର; ଭୁଲ. ହି. ଡାକୋର ଓ Ḍākora ଗୁଜରାଟୀ ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—ଗୁଜରାଟର ସହର ବିଶେଷ—Name of a city in Gujerat.
ଡାକୋର [ଦ୍ର—ଏହା ବରୋଦାଠାରୁ ୫୯ ମାଇଲ ଦୂର । ଏଠାରେ ଦ୍ୱାରକା ନାଥ ଡାକୋରଜୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏହା ହନୁମାନଙ୍କର ଏକ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନ ; ମଦନ ମୋହନ ତୀର୍ଥ ଦର୍ଶନ ।]

ଡାକ୍ତର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—(ଭୁଲ. ଡେ. ଡାକ୍ତାରୁ)—
Ḍāktār (etc) ଡାକ୍ତର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)— Ḍāktara etc. (See)

ଡାକ୍ତର—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଡକ୍ଟର୍)—୧ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଦ୍ଧତିରେ
Ḍāktara ଚିକିତ୍ସା କରିବା ଚିକିତ୍ସକ—
ଡାକ୍ତାର — 1. Doctor· allopath.
ଡାକ୍ଟର, ଡାକ୍ତର [ଦ୍ର—ପଶୁଚିକିତ୍ସକମାନଙ୍କୁ ପଶୁ ଡାକ୍ତର ,ସ୍ତ୍ରୀ ଡାକ୍ତରଣୀ / ଡାକ୍ତରଆଣୀ } —ସ୍ତ୍ରୀ. ଚିକିତ୍ସକମାନଙ୍କୁ ଲେଡୀ ଡାକ୍ତର ଓ ଡାକ୍ତର ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିବା ଦେଶିଲୋକ ମାନଙ୍କୁ ନେଟିଭ୍ ଡାକ୍ତର ବୋଲିଯାଏ ।]
୨ । କୌଣସି ବିଦ୍ୟାରେ (ଯଥା; ଆଇନ୍ ଚିକିତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର, ଦର୍ଶନ, ସାହିତ୍ୟ, ଧ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍‌ଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିଥିବାର ନିଦର୍ଶନସ୍ୱରୂପ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଉପାଧି ଲାଭ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. Doctor, a person who has got the title of Doctor in law, medicine, theology, divinity etc from a university.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଘ	ଜ	ଟ,ଡ଼	ଣ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଋ	ଊ	ରୁ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ଦ୍ୟ	ଉଅ	ଓ	ଂ

ଡାକ୍ତର ଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଡକ୍ଟର + ଫା. ଖାନା = ସ୍ଥାନ, ଗୃହ)
Ḍāktara khānā ୧ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚକତ୍ସା ପ୍ରଣାଳରେ ଚକତ୍ସା କଉ
ଡାକ୍ତାରଖାନା ଯିବାର ଆଲୟ: ଚକତ୍ସାଳୟ; ଦାସପାତାଳ—
असपताल, दवाघर 1. Hospital.
୨ । ଯେଉଁଠାରେ ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଔଷଧ ବଉରଣ ବା ଚକି
କରଯାଏ; ଔଷଧାଳୟ—2. Dispensary.

ଡାକ୍ତର ସାହେବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀରେ
Ḍāktara sāheba ଚକତ୍ସକ ଇଉରୋପୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଡାକ୍ତାର ସାହେବ 1. A European doctor.
डाक्टर साहेब ୨ । ଜଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ସରକାରୀ ଡାକ୍ତର;ସିଭିଲ୍ ସର୍ଜନ୍-
2. The Civil Surgeon of a district.

ଡାକ୍ତରି—ଦେ. ବ. (ଲି°. ଡକ୍ଟର + ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଇ)—
Ḍāktari ୧ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚକତ୍ସା ପ୍ରଣାଳୀ—
ଡାକ୍ତାରୀ 1. The western system of medical
डाक्टरी treatment—allopathy.
୨ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚକତ୍ସା ବଙ୍ଗାନ—
2. The western medical science.
୩ । ଡାକ୍ତର ବ୍ୟବସାୟ—
3. The profession of a doctor.
ବଣ --୧ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚକତ୍ସା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to
the western medical science: allopathic.

ଡାକ୍ତର ଔଷଧ—ଦେ. ବ—ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବଙ୍ଗାନାନୁମୋଦିତ ଔଷଧ—
Ḍāktari aushadha Allopathic medicine.
ଡାକ୍ତାରୀ ଉଷୁଦ **डाक्टरी दवा**
[ଡାକ୍ତର ଔଷଦ(ଧ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଡାଗର—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦ୍ଦନାପୁର) ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୁଲ ବ. ଡାଗରୁ;
Ḍāgara ସ. ପାର୍ଶ୍ୱ)—୧ ବଡ଼—1. Big; great.
୨ । ଡେଙ୍ଗା—2. Tall.

ଡାଗରା—ଦେ. ବ—ଉଙ୍ଗା; ବଡ଼ ଉକୁଣୀ—
Ḍāgarā A large louse.
ଡାଗର **जुँ**

ଡାଗରାଜି—ବୈଦେ. ବ—୧ ରଫୁ; ଚରଯାଇଥିବା ଲୁଗାର ସିଲ୍ଲାଇ ବା
Ḍāgarāji ମରାମତ—1. Repair of a torne cloth by
ରିଫୁ sewing; darning.
रफ्फु ୨ । କୋଠାଆଦିର ଅଂଶତଃ ଭଗ୍ନାଂଶର ମରାମତ—
2. Petty repair works; petty repairs

ଡାଙ୍କଣା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସ. ଉଙ୍କର = ଦୁଷ୍ଟ; ଶଠ; ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
Ḍāṅkaṇā (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଡେଗରା Wicked person.
डुंगर
(ଡାଙ୍କେଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଡାଙ୍କି(ଙ୍କୁ)(ଙ୍କେ)ଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ର. ଡାକଣୀ)—ଡାକଣୀ; କାଳୀଙ୍କ
Ḍāṅki(ṅku) (ṅke)ṇī ଗଣଉଲ୍ଲା ଅପଦେବତା; ଯୋଗିନୀ—
ଡାଇନ 1. The female attendants of
डंकिनी, डाकिन Goddess Kālī.

ଡାକ(କ୍ର)(କେ)ଣୀ, ଡଙ୍କୁଣୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ୧ । ଡାହାଣୀ—
2. Witch; sorceress,
୩ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—
3. Wicked woman.
୪ । ଝାଡ଼ାକଇ ରୋଗ—4. Cholera.
(ଯଥା—ଡାହାଣୀ ଉଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

ଡାଙ୍କେଣୀଖିଆ—ଦେ. ବଣ ପୁଂ. (ଅଭିଶାପରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Ḍāṅkeṇī-khiā ଝାଡ଼ାକୁ ପିଶାଚୀ ଖାଉବ—
(ଡାଙ୍କେଣୀଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) (term of cursing) (a
person) To be devoured by a witch.

ଡାଙ୍କେଣୀ ବାଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ବଇଜ୍ଞା—
Ḍāṅkeṇī bāṛḍi Cholera.

ଡାଙ୍ଗ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଲଣ୍ଡିଆ) ବ—ଅଲଗୁଣି—
Ḍāṅg Clothes-horse.

ଡାଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଦଣ୍ଡ)—୧ । କାଠି—1. Twig.
Ḍāṅga ୨ । ବେତ୍ରାଦି ସରୁ ପ୍ରବଉଣାଷ୍ଟ; ବାଡ଼—
ଡାଙ୍ଗ 2. Stick; staff.
डाँग ୩ । ସରୁ ସ୍ଲେଣ୍ଡର ବାଡ଼; ପାଞ୍ଚଣ—
3. A slender stick; peg.
ପିଲ୍ଲଦେ ଇଷାବା ଡାଙ୍ଗଟେ ନେଇ
ଶୁଳ ଦେଇ ଉହିଁ ଝିଙ୍କେବାଟେ ମୁହିଁ । କୃଷ୍ଣକ୍ରୀଡ଼, ମଦାଗ୍ନରଣ ଥଉ ।

ଡାଁଠି ୪ । ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ ପତ୍ରଶୂନ୍ୟ ବୃକ୍ଷକାଣ୍ଡ—
डंठल 4. Leafless long slender stem of a tree.
ଦେ. ବଣ—ଅସ୍ଥିଚର୍ମସାର (ବ୍ୟକ୍ତି)—
डांगर (a person) Reduced to skeleton.

ଡାଙ୍ଗ ଡୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବ. (ସଦୃଶର; ନିରର୍ଥକ ଶେଷ ଶବ୍ଦ)—
Ḍāṅga duṅgā ସ୍ଲେଣ୍ଡ ସ୍ଲେଣ୍ଡ କାଠି; କାଠିକୁଟା—
Small twigs or bits of wood.

ଡାଙ୍ଗର—ଦେ. ବଣ. (ସ୍ର. ଦାର୍ଘ)—୧ । ଡେଙ୍ଗା—
Ḍāṅgara 1. Tall (person).
ଡାଗର ୨ । ଡେଙ୍ଗା ଓ ସ୍ଥୂଳ ଦେହ—
लम्बा 2. Tall and stout.

ଡାଙ୍ଗରା—ଦେ. ବଣ— ପତ୍ର ଓ ଅଗ୍ରପ୍ରୁଳ କାଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ—
Ḍāṅgarā Consisting of leafless twigs.
ବ—ଚାଟ—A tray.
ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ପୁଷ୍ଟ କାକୁଡ଼ି—
A sort of cucumber.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଟେ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଶ୍ୟ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୋଳନ୍ଦି ନଥିବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାଶକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ୍' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଃ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ୍' ଦେଖିବେ

ଡାଙ୍ଗରାଜ ତୈଳ—ଦେ. ବ—ଔଷଧ ବୃକ୍ଷାଦିର ଶୁଷ୍କ ଡାଙ୍ଗ ବା କାଣ୍ଡ ଓ ପତ୍ରରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ପ୍ରକାର ତୈଳ—A medicinal oil prepared from dry sticks of certain plants.
Ḍāṅgarāja taila

ଗ୍ରା. (ଅଶ୍ଳୀଳ) ବ.—ଶୁକ୍ର; ସାର୍ଯ୍ୟ—Semen.

ଡାଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—ଡାଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Ḍāṅgā Ḍāṅga (See)

ଡାଙ୍ଗା ତୈଳ—ଦେ. ବ—ଡାଙ୍ଗରାଜ ତୈଳ (ଦେଖ)
Ḍāṅgā taila Ḍāṅgarāja taila (See)

ଡାଙ୍ଗି—ଦେ. ବ—ଡାଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Ḍāṅgi Ḍāṅga (See)

ଡାଙ୍ଗିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଗୃହର ରୁଅ କିମ୍ବା ଘରକାନ୍ଥର ବାହୁଁଶ ବାଡ଼ରେ କାମୁଡ଼ା ଉଡ଼ିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ କଞ୍ଚିକଣି ବା ଡାଙ୍ଗୀ ଦଉଡ଼ା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ସେହି ଦଉଡ଼ାକୁ ମୋଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ବାଉଁଶର ଖଣ୍ଡେ ଡାଙ୍ଗ—1. A short stick used to twist the cross-bamboos to stick to the rafter of a thatch or of a bamboo wall.
Ḍāṅgiā

୨ । ନାଆ, ବୋଝ ଆଦି ଓଟାରିବା ଦଉଡ଼ିର ଅଗରେ ଲଗାଯିବା କାଠି; ଟାଣିବାବେଳେ ଯାହାକୁ କାଖରେ ଧରି ଡଙ୍ଗା ଉଡ଼େ--2. Short stick attached to the end of a towing rope for being handled by the coolies while pulling boats.

୩ । ଗୋବର ଚଉରାଇକୁ ବସାଇବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଡାଙ୍ଗ ବା କାଠି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—3. The upper cross-like arm of a bird-perch.

୪ । ଭନ୍ତ ଫଲକ ଖଣ୍ଡେ କାଠ—4. Small stick attached to a fly-shuttle loom.

[ଦ୍ର—ଏହାଦ୍ୱାରା ବୁଣା ଦେଉଥିବା ଲୁଗାର ଧଡ଼ିରେ କୁମ୍ଭି ବା ଛକ ବୁଣାଯାଏ ।]

୫ । ଡାଙ୍ଗ (ଦେଖ)—5. Ḍāṅga (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଯେ ଖଣ୍ଡା ବା କଟାରରେ ବଳି (ପଶୁ) କୁ ହାଣେ—One who kills the sacrificial beast by means of a weapon.

ଡାଙ୍ଗିରି—ଦେ. ବ—ଡାହାଙ୍ଗିରି (ଦେଖ)
Ḍāṅgiri Ḍāhāṅgiri (See)

ଡାଙ୍ଗୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ପୁଂ—ଡେଙ୍ଗା—
Ḍāṅgu Tall (man).

ଡାଙ୍ଗୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଏକାକୀ—
Ḍāṅguā Alone.

ତୁମେଇ ତ ଘରକୁ ଡାଙ୍ଗୁଆ ମଣିଷ,ତର କନ୍ୟାକୁ ବରେଇ ନେଉନ୍ତୁ କିଏ ?
ଫକୀରମୋହନ, ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ଫିଜିଭୂମ, ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—୧ । ଅକବାହୁତ ପୁରୁଷ—1. Bachelor.

୨ । ଯାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ମରଯାଇ ଥାଏ—2. Widower.

ଗ୍ରାଦେ. (ସୋନପୁର) ବ — ମାଳଙ୍କ ଘର ଶୂଦ୍ର ଜାତିସ୍ଥ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ସେବକବିଶେଷ—A caste of Śūdra Sebaks of a village-Goddess.

[ଦ୍ର—ଆଶ୍ୱିନ ପୂଜା ସମୟରେ ଦେବୀ ଏହାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଉଭା ହୁଅନ୍ତି ।]

ଡାଙ୍ଗୁଆ ମାଙ୍ଗୁଆ—ଦେ. ବ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ସହଚର ଶବ୍ଦ)—
Ḍāṅguā māṅguā ୧ । ଅକବାହୁତ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Bachelor.

ତୁ ତ ସବୁ ଦିନେ ଡାଙ୍ଗୁଆ ମାଙ୍ଗୁଆ ହୋଇ ରହିଥିବୁ ।
ଫକୀରମୋହନ, ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

୨ । ଏକାକୀ—2. Lonely; solitary; single.

ଡାଡ଼—ଦେ. ବ—ପୈଶାଚିକ ଭାଷା (ଦେଖ)
Ḍārḍa Paiśāchika bhāshā (See)

ଡା ଡା—ଦେ. ଅ—ଗୀତ ବୋଲିବା ପୂର୍ବରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ସ୍ୱରବନ୍ଧ—
Ḍā ḍā Recitation of a musical air by the singer before begining to sing a song.

[ଦ୍ର—ବୋଲିଯିବା ଗୀତର ଅକ୍ଷର ଓ ସଉକୁ ମିଳାଇ ପ୍ରଥମେ ଡା, ଡାରେ ଆଦ ବୋଲି ଡା ପରେ ଗାୟକ ଗୀତ ବୋଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ।]

ଡାଡିର ଡାର୍‌—ଦେ. ବ—ଡାଡିର ଡାର୍‌ ଡାର୍‌ ଡାର୍‌ (ଦେଖ)
Ḍāḍir ḍārā Ḍāḍir ḍārā ḍārā ḍārā (See).

ଡାଡିର(ରି)ଡାର୍‌ ଡାର୍‌ ଡାର୍‌—ଦେ. ବ—ସିତାର ବଜାଇବାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ରେକଟ—An air of guitar.
Ḍāḍir(ri) ḍārā ḍārā ḍarā

ଡାଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଦଣ୍ଡ; ଉଲ; ହି ଡାଁଡ଼ା = ଯଷ୍ଟି, ଦଣ୍ଡ)—ଆଖୁ—Sugarcane.
Ḍāṇḍā
(ଡାଁଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାଣ୍ଡା ପନା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଦଣ୍ଡ + ପ୍ରପାନକ)—ଆଖୁ ଦୋରୁଆ—The juice of sugarcane.
Ḍāṇḍā panā

ଡାଣ୍ଡୀ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମେଦେନ୍ତର ଜାତି—A sweeper woman.
Ḍāṇḍī
(ଡାଁଡ଼ୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାଫଣ—ଗ୍ରା. ବ—ଡାମ୍ଫଣ (ଦେଖ)
Ḍāphaṇa Ḍāmphaṇa (See).

ଡାଫନ୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଡାମ୍ଫଣ (ଦେଖ)
Ḍāphan Ḍāmphaṇa (See).

ଡାଫର—ଦେ. ବ (ଇଂ. ବଫର୍)—ଅନ୍ୟ ଜାନ୍ୱାଜ ବା ଅନ୍ୟ କିଛି ଦୃଢ଼ ବସ୍ତୁ ସହିତ ଧକ୍କା ବାଜିଲେ ଧକ୍କାର ଗ୍ଭେଟ
Ḍāpharā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଗ୍ଧ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ଜ

କମ୍ କରିବା ପାଇଁ ଜାହାଜ ବା ବୋଟ କଡ଼ରେ ଝୁଲୁଥିବା ଦଉଡ଼ିର ମୃରୁଲା—
Buffer (attached to the side of a boat or ship to deaden the violence of a collision).

ଡ଼ାବ—ଦେ. ବ—୧ । ଡାବଲ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଡ଼— Ḍāba 1. Small stick.
ଡାଙ୍ଗ ୨ । ଏକପ୍ରକାର ଯାଉ— ଡାଂଗ 2. A kind of gruel.
୩ । ଔଷଧର ବ୍ୟବସ୍ଥାପତ୍ର— ନୁସଖା 3. Medical prescription; recipe.
୪ । ତାଲିକା—4. List.

କେତେଜଣ ବଳ୍ୟା ଦେବାଙ୍କ ବରରୁ ପୁଙ୍ଗିଲ କରିଥନ୍ତୁ ସେଥିର ବିଶେଷ ଭାବ ହେଲ ପାରୁ ନାହିଁ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୫ । (ଫ. ଉମ୍ବର) ଆଡ଼ମ୍ବର—5. Ado.
ବିଣ—ସୁନ୍ଦର—Graceful.

ଡାବେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ଭୁଲ. ବ. ଓ ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏ ହି. ଶବ୍ଦ)—ଘଇଡ଼; ନାଲୀ ନଡ଼ିଆ— A raw cocoanut (with thin kernel and full of sweet drinkable water).

ଡାବ ଖଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଦୁଇଆଡ଼େ ଦାଢ଼ ଥିବା ଖଣ୍ଡା— Ḍāba khaṇḍā Double-edged sword.

ଡାବ ଛଣ—ଡାବେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ (ଫ. ଦାବ=ଆରଣ୍ୟ)— Ḍāba chhaṇa ଜଙ୍ଗଲରେ ହେବା ଏକପ୍ରକାର ଛଣ— A kind of thatching grass growing wild.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ କାହିଁ ଆଣି ଚଉବ ଲୋକେ ଏଥିରେ ଘର ଛାଉଣି କରନ୍ତି ।]

ଡାବ ପୁଆ—ଦେ. ବ—ଡାବଲ ପୁଆ (ଦେଖ) Ḍāba puā Ḍābala puā (See).

ଡାବର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡାବଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Ḍābara (etc) Ḍābala etc (See).

ଡାବରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡାମର (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ) Ḍābarā (etc) Ḍāmarā (etc) (See).

ଡାବଲ—ଦେ. ବ—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବାଡ଼— Ḍābala 1. Small stick.
(ଡାବଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଡାବଲପୁଆ ଖେଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଡାଂଗ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଡ଼—2 A small stick used in ଡାଂଗ Ḍabala-puā game.

ଡାବଲ ପୁଆ—ଦେ. ବ—ଗୁଚ ଡାଣ୍ଡୁ ଖେଳ; ଗୁଲ ଡାଙ୍ଗ ଖେଳ; ଗୋରୁ ଜଗୁଆଳ ଓ ଅନ୍ୟ ପିଲାମାନେ ଖଣ୍ଡେ ବାଡ଼ ଡାଂଗଖୁଣ୍ଟୀ; ଗୁଲିଡାଂଡା (ଡାବଲ) ଓ ଖଣ୍ଡେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାଠିଦ୍ୱାରା ଖେଳିବା
ଗୁଲ୍ଲିଡଣ୍ଡା ଖେଳ—A game played by urchins and cowherd boys with a stick and a small peg.

ଡାବଲ ହାତିଆ—ଡାବେ. (କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା; ଯାଜପୁର) ବିଣ— Ḍābala hātiā ଡାବଲ୍ଲ ହାତି (ଦେଖ)
(ଡାବଲ୍ଲ ହାତିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) Ḍābalā hāti (See)

ଡାବଲ୍ଲ ହାତି—ଡାବେ. (କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଓ ଯାଜପୁର) ବିଣ (ଫ. Ḍābala hāti ଦାନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି)—୧ । ଅତିଶୟ ଦାନଶୀଳ— (ଡାବଲ୍ଲ ହାତିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Unduly liberal.

ମୁଁ ତ ହେଲ ବଡ଼ ପୁରୁଷ. ତୁ ତ ହେଲୁ ଡାବଲ୍ଲ ହାତ
ବର୍ଷକେ ରୋଣାଏ ଗୁଆ ପରଲ, ଘର ଭରିବା କହ କିମିତ—ଉଗ ।

ଡାବା—ଡାବେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କେରସିନ୍ ଆଦର ବଡ଼ ଟିଣି— Ḍābā A tin of kerosine oil; canister.
(ଡାବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାବିବା—ଡାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଢାଙ୍କିବା— Ḍābibā 1 To cover; to envelop.
୨ । ଢାଙ୍କୁଣିରେ ଘୋଡ଼ାଇବା— 2. To cover with a lid.

ଡାବୁ—ଡାବେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ କଟକ ସଦର) ବ (ତେଲଗୁ ଶବ୍ଦ)— Ḍābu ୧ । ଧନ; ଅର୍ଥ—1. Money.
(ଡାବ୍ବୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନଗଦ ପଇସା—2. Cash.
୩ । (ଗଞ୍ଜାମ) ପଇସା—3. Pice.
୪ । (ଗଞ୍ଜାମ) ଚାରି ପାଣ୍ଠିଲା—4. Four pies.

ଡାବୁ ଖଡ଼୍—ଡାବେ. (ବସ୍ତର) ବ—ଭଣ୍ଡା (ଦେଖ) Ḍābu khard Taṇḍā (See)

ଡାମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଡେମ୍ ସୁଅର (ଦେଖ) Ḍām Ḍem suar (See)

ଡାମର—ଡାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହି ଶବ୍ଦ)—ଆଲକାତରା; ଗୁଲ—Coal tar. Ḍāmar

ଡାମର—ସଂ. ବ—ତନ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ— Ḍāmara One of the works on Tantra.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶିବକଥିତ ଶାସ୍ତ୍ର । ଏଥିର ଛଅ ଭାଗ ଅଛି—ଯୋଗ ଡାମର, ଶିବ ଡାମର, ଦୁର୍ଗା ଡାମର, ସାରସ୍ୱତ ଡାମର, କଙ୍କ ଡାମର ଓ ଗନ୍ଧର୍ବ ଡାମର । ଭୂତଡ଼ାଗିଣ, ଡାମର ଆଦି ତନ୍ତ୍ରରେ ମୋହନ, ବଶୀକରଣ, ଉଚ୍ଚାଟନ, ମାରଣ ଆଦି ଅଭିଚାର ମନ୍ତ୍ର ଓ ପ୍ରୟୋଗ ଆଦି ଲେଖା ଅଛି ।]

ଦେ. ବିଣ—ଉଦ୍ଧତ; ଅବମାନିତ—Impertinent.

ଡାମରା—ଡାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଶବ୍ଦର ଶବ୍ଦରୁଣୀମାନେ ଜଙ୍ଗଲରୁ କାଟିବା ଜାଲ କାଠକୁ ଲଇରେ ବଡ଼ା ବାନ୍ଧି ସାରିବା Ḍāmarā

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେଇକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ହ୍ରସ୍ୱ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଙ୍ଗବଙ୍ଗ' ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଅଥାଙ୍ଗନେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଥିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧା ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

(ଡାମେର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ପରେ ଭୂକ୍ତ ବଡ଼ାକୁ ମଜ୍‌ଭୁତ କରିବା ପାଇଁ ପଛଅଡ଼ି ତା ମଝିରେ ଗୋଞ୍ଜିବା ଖଣ୍ଡିଏ ଲମ୍ବା କାଠ—A long wedge of wood thrust into a bundle of faggots after the fuel is cut and tied into a bundle (to make the bundle tight and ready for being carried on the head).

[ଦ୍ର—ଯେପରି ବଡ଼ିଣା ମୁଟା ବାନ୍ଧ ସାର ତା ପଛଅଡ଼ି ଖଣ୍ଡେ ଟେଙ୍ଗଣା ବା ଖୀଲ ପୂରାଇ ବାନ୍ଧିଥା ଯାଏ, ସେହିପରି ଏହା କାଠ-ବଡ଼ାରେ ଦିଆଯାଏ, ମାତ୍ର ଡାମର୍ ବଡ଼ିଣାର ଖୀଲଠାରୁ ବଡ଼ ।]

ଦେ. ବ—ଡାମର୍ ଭୁଆ (ଦେଖ)

Ḍāmarā kuā (See)

ଡାମର୍ କାଉ—ତ୍ରା ବ—ଡାମର୍ ଭୁଆ (ଦେଖ)

Ḍāmarā kāu Ḍāmarā kuā (See)

ଡାମର୍ କାଉ ରେ ଡାମର୍ କାଉ
ସତ ନିଜ କହୁ କ ଯଶ ପାଉ—ଶଶୁଗୀତ ।

ଡାମର୍ କୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ରୋଣ କାକ)—ବଡ଼ ଭୁଆ—

Ḍāmarā kuā A raven; a large crow; the carrion crow.

ଡାଁଡ଼ କାକ

ଡୋମ କୌଆ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ସାଧାରଣ କୁଆ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ଓ ଗାଢ଼-କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାନ୍ତି ।]

ଡାମେଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.)—ଷତ୍ତପୂରଣ; ଖେସର୍—

Ḍāmej Damage.

ବ୍ରଣ. (ଇଂ. ଡାମେଜ୍‌ଡ୍)—ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ—Damaged.

ଡାମ୍ଫଣ—ଦେ. ବ—ମୋଟ ଲୁଗା, ବସ୍ତା ଓ ଚମଡ଼ା ଆଦି ଠିଲାଇ କରିବାର ବଡ଼ ଛୁଞ୍ଚି; ଘୋଡ଼ଣୀ—Packing needle, ଖୁଣ୍ଟଛଁଚ big needle for sewing coarse stuff

ସୁତାର; ସୁଆ (e. g. gunny); awl.

(ଡାଫଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାମ୍ଫଣିଆଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦର୍ଭ)—ଧାନ କିଆରରେ ହେବା ଏକ ପ୍ରକାର ଲମ୍ବ ଓ ମୁନିଆଁ ଘାସ—A kind of grass growing in the paddy field.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅଶ୍ୱିନ ମାସରେ ଜଳରେ ଛଡ଼େ । ଏହାର ଗୋଟିଏ ମାଡ଼ ଝାଣୁଆଁ କାଣ୍ଡ; ଏହା ଏକ ପୁଷ୍ଟ ବଢ଼େ, ଅଗ ମୁନିଆଁ ।]

ଡାମ୍ଫରା—ଦେ. ବ. (ନାଉରି ଭାଷା)—ଦୁଇଟି ଡଙ୍ଗା ପରସ୍ପରକୁ ଆଘାତ କରିବା—(nautical term) The jamming or collision of two boats.

ଡାମ୍ବର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଡମ୍ବର = ଆଡ଼ମ୍ବର; ବିଳାସ)—ଶୋଭା—

Ḍāmbara Beauty; grace.

ଛନ୍ଦଲକ୍ଷ୍ମ ଜଳଚ ଡାମ୍ବର
ଦୋଷ କୋଷ ଦୂର ଲଦ୍ଦସ ବ୍ୟମର—ଗ୍ରାଚା. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଡାର୍‌ବିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ନାମ)—ଦାର୍‌ବିନ୍ (ଦେଖ)

Ḍār-win Dār-win (See)

(ଡାରଉଇନ୍; ଡାରୁଇନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାରେ ଡାରେ—ଦେ. ଅ—ଡା ଡା (ଦେଖ)

Ḍāre Ḍāre Ḍā ḍā (See)

(ଡାର ଡାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାଲ୍‌ନା—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—୧ । ଶୁଜୁଲା—

Ḍālnā 1. A kind of soupless-curry.

ଡାଲନା ୨ । ଡାଲିରେ ବଉନ୍ଧ ପରିବା ପକାଇ ଯେଉଁ ବ୍ୟଞ୍ଜନ (ଡାଲ୍ମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ—2. A curry prepared by boiling pulse and vegetables together.

ଡାଲପୁରୀ—ଦେ. ବ—ରୁଟିଡାଲିର ପୂର ଦିଆଯାଇ ଥିବା ପୁପ୍ତିପିଠା—

Ḍālpurī A kind of sandwich.

ଦାଲପୁଲୀ **ଡାଲପୂରୀ**

ଡାଲ୍‌ବୁଟ୍—ଦେ. ବ—ରଗଡ଼ା ଓ ଗୋଟା ଛଡ଼ା ହୋଇ ବଭୁରା ହୋଇ ସାମାନ୍ୟ ଭଜା ହୋଇଥିବା ବୁଟ—

Ḍālbuṭ Gram fried after being split.

ଦାଲବୁଁଟ

ଡାଲ୍‌ବୁଟ

ଡାଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଳ; ଦଳକ; ଦାରୁ)—୧ । ବୃକ୍ଷଶାଖା—

Ḍāla 1. Bough; branch (of a tree).

ଡାଲ୍ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଋଣ ଦିଆଯାଇଥିବା ମୂଳଧନ ଉପରେ

ଡହନା; ଟହନୀ; ଡାଲ ହିସାବ ହେବା ସୁଧ—2. (figurative) Interest accruing on capital.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି—

3. (figurative) Offspring.

ଡାଲ ଖାଇ—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୀତ ନାଚସହ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅଶ୍ଳୀଲ ଓ ଅଦଉସଯୁକ୍ତ ଗୀତ ବୋଲି କରିବା ଏକପ୍ରକାର (ଡ ଲଖାଇ ନାଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାଃ—A kind of dance by low caste women.

[ଦ୍ର—ଏଥି ସଙ୍ଗେ ଦାଢ଼ିବାଜା ଓ ଯୁଜ୍‌କାବାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବାଜୁଥାଏ ଓ ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଦାଣ୍ଡରେ ଗୀତ ବୋଲି ନାଚୁଥାଆନ୍ତି ।]

ଡାଲ ଚନି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦାରୁଚିନି)—ଗୁଡ଼ୁକ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ସୁମିଷ୍ଟ ସୁବାସ ବଳୁଲ—Cinnamon; Cinnamonum Zeylanicum; Cinnamoni Bartex.

ଡାଲଚିନି
ଡ.ଲଚେନ
ଡାଲଚେନି
} ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର—ଏ ବୃକ୍ଷର ଘନ ମୋଟା ଓ ସୁନ୍ଦର ପତ୍ର ଉତ୍କଳୀୟ; ବାଙ୍ଗଳ; ପିଠି ଚିକ୍କଣ । ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଉଙ୍ଗ; ଗୋଟ; ଜନ୍ମେ । ଡେଇପତ୍ରର ଗଛ ଦେଖିବାକୁ ଉହ୍ଲଣ୍ଡିବର; ଗୁଡ଼ୁତ୍ୱକ; ଡାଳଚନିର ଗଛ ପରି । କେହି କେହି ଦାରୁଚନ୍ଦ; ଦାରୁସିତା ଡେଇପତ୍ର ଗଛର ବକଳକୁ ଡାଲଚନି ଡାଲଚିନି; ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ୍; ବୋଲି ଭ୍ରମ କରନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଚ	ଡ	ଢ଼,ଢ଼	ଣ	ତ	ଦ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ନ	ପ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଋ,ୠ	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ୠ	ଅକାରନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଦାରୁଚିନି
ଦାରଚିନି;
କଲମୀ ଦାରୁଚିନି
ସ. ଦାଲଚିନା
ଗୁ. ଭଜ
ତେ. ସନଲଙ୍ଗୁ;
ଡାଲଚିନା
ତା. କାରୁଙ୍ଗା; କରୁ
ମା. ଦାଚିନା
ଆ. ସାଲଙ୍ଗା

ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଏହା କଫ, ବାୟୁ; କଣ୍ଡୂ, ଆମଦୋଷ, ଅରୁଚି, ହୃଦ୍ରୋଗ, ବସ୍ତିରୋଗ, ବାତଜନିତ ଅର୍ଶ, କୃମି, ପୀନସ ଓ ଶୁକ୍ରରୋଗ ନାଶକ । ଏହା ମୁଖଶୋଷ ଓ ତୃଷ୍ଣା ନିବାରକ । ଡାଲଚିନକୁ ଘୋର କପାଳରେ ଲଗାଇଲେ ମୁଣ୍ଡବିନ୍ଧା ଭଲ ହୁଏ । ଡାଲଚିନି ତୈଳ ସଧ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏହା ପାନ ଓ ତରକାରୀର ମସଲାରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଡାଲଭଙ୍ଗା କୋଶ
Ḍāḷa-bhaṅgā kosa
ଡାଲଭାଙ୍ଗାକୋଶ

— ଦେ. ବ— ଡାଲ ଖଣ୍ଡେ ଭାଙ୍ଗି ନାଇରେ ନେଇ ଯେତେଦୂର ପଥ ଗଲା ପରେ ତାହା ଝାଉଁଳି ପଡ଼େ ସେତିକି ଦୂରତ୍ୱ; ପ୍ରାପ୍ତି ମାପଇଲ —A distance of about 3 miles rougly determined by the withering of a fresh branch which a traveller carries during the journey.

ଡାଲ ଭୂତ
Ḍāḷa bhūta

— ଦେ. ବ— ଦୋଳଆଦ ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ବାଳକମାନେ ଦେହରେ ଡାଲ ଓ ପତ୍ର ଗୁଡ଼ାଇ ଯେଉଁ ଭୂତ ଆକୃତି ଧରି ନାଚନ୍ତି—A mask consisting of leaves and branches tied round the body of the dancer.

ଡାଲମା
Ḍālamā

— ଦେ. ବ—ମୁଗ ବା ହରଡ଼ ଡାଲି ସଙ୍ଗେ ଧରବା ପକାଇ କରିବା ତରକାରୀ; ଡାଲନା—A sort of curry prepared by boiling vegetables with pulse.

ଡାଲ ମାକୁଡ଼ୀ
Ḍāḷa mākuṛḍī
ଡାଲମାକଡ଼ୀ
ଡାଲମାଙ୍କଡ଼ୀ
ଡାଲମାକୁଡ଼ୀ
ଚିହ୍ନବାଡ଼ା

— ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଏକ ଡାଲରୁ ଅନ୍ୟ ଡାଲକୁ ମାକଡ଼ଙ୍କ ପରି ଡେଇଁ ଖେଳବା ପିଲାମାନଙ୍କ ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ —1. A game ଅନ୍ୟରୂପ played by boys by jumping from bough to bough like monkeys.

୨ । ଏକଡାଲରୁ ଅନ୍ୟ ଡାଲକୁ ଡେଇଁବା ମାକଡ଼; ଶାଖାମୃଗ- 2. Monkey.

୩ । ପିଲାମାନେ ଦେହରେ ଡାଲପତ୍ର ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇ ନାଚବା ଖେଳ; ଡାଲଭୂତ —3. A dance performed by boys putting a cloak of leaves and branches round the body.

ଡ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ମେଘ ବର୍ଷା ନ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ପିଲାର ସବାଙ୍ଗକୁ ଜାମୁଡାଳରେ ଗୁଡ଼ାଇ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଖାଏ ବେଙ୍ଗ ରଖି ବାଜା ବଜାଇ ଦାଣ୍ଡରେ ବୁଲାଇବା ପ୍ରଥା—A boy covered over with branches of black-berry tree and going round the village, carrying a frog on the head, to invite rain in seasons of draught.

[ଦ୍ର—ସେହି ପିଲାର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଇନ୍ଦ୍ରଭଟ୍ଟାଙ୍କ ନାମ କରି ସମସ୍ତେ ଦଳବଦ ଘାଣ୍ଟି ଡାକନ୍ତି । ଏହିପରି କଲେ ଗଡ଼ଜାତିଆ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ଶୀଘ୍ର ଇନ୍ଦ୍ର ବର୍ଷା କରିବେ ସେହି ସଙ୍କୁଚିତ ବାଳକକୁ ଡାଲମାକୁଡ଼ୀ କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ଡାଲ ମେଲିବା—ଦେ. କି—୧ । (ବୃକ୍ଷାଦି) ବହୁଦୂରକୁ ଶାଖା ବିସ୍ତାର
Ḍāḷa melibā କରିବା—1. To send forth or spread
ଡାଳ ମେଲାନ out branches (said of trees).
ଡାଳ ଫୈଲାନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବହୁ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି ଜନ୍ମ କରିବା—[ଡାଳ ମେଲା(ଲେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] 2. (figurative) To bring forth a bevy of offsprings.

୩ । ପୁଅ, ଝିଅ, ନାତି, ଅଙ୍ଗନାତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଜର ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି କରିବା—3 To multiply (in progeny) (ଯଥା—ଅଶି ବର୍ଷର ବୁଢ଼ୀ ଡାଳ ମେଲି କରି ବସିଛୁ ।)

୪ । ନାନାଆଡ଼େ ନାନା ସମ୍ପର୍କ ଲଗାଇବା—
4 To spread out one's connection to various branches or points.

ଡାଲ ରତ୍ନ
Ḍāḷa ratna

— ଦେ. ବ. (ବୃକ୍ଷ ଶାଖାର ଭୂଷଣ; literally that which is an ornament to the branches)— କୋଇଲ—The cuckoo.

ବଣ—ଯେ (ଯେଉଁ ପକ୍ଷୀ) ବୃକ୍ଷ ଡାଳରେ ବସି ସୁସ୍ୱରରେ ଗାନ କରିବାଦ୍ୱାରା ଜଗତ ଡାଳର ରତ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଡାଳକୁ ଶୋଭା ଦିଏ—(a bird) Adorning the branch of a tree when he perches on it and pours forth melodious tunes.

କେ'ଣଇ ଗେ ! ଡାକରେ ଭଲେ ସେହେ କାଉ,
ଡାଳରତ୍ନ ଶୁଣି ଘାସ୍ପେ ଭଷ୍ଟାଣ୍ଡ ହର ଗେ କୋଇଲ !
ସାରକଣ୍ଡ ଦାଶ. କେଶବ କୋଇଲ ।

ଡାଳ ସିଙ୍ଗ
Ḍāḷa siṅga

— ଘ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ— Name of a wild tree (Haines). (ଜୁମାର ଚକଣ୍ଡି—ଅନ୍ୟନାମ)

ଡାଲ୍ଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଉଚ୍ଛଳ = ବଣାଦି ନିମନ୍ତେ ପାତ୍ର)—
Ḍāḷa ୧ । ବଡ଼ ଝୁଟୁଡ଼ି; ଛାଟ—1. A large tray of wicker work.
ଡାଲା
ଡାଲ, ଡଲିୟା ୨ । ପୂଜା ସାମଗ୍ରୀ ଓ ଫୁଲଆଦ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବାଉଁଶ ନିର୍ମିତ ଅଗଭୀର ପାତ୍ର—
2. A shallow tray for keeping flowers and offerings.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ୱଳ୍ପାକ୍ଷରେ ସୂଚିତ ଏ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ଭାରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ରହିବା କଥନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତତ୍ପର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଭାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ବଂଶୀ' ନ ପାଇଲେ 'ବଶୁ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅର୍ଦ୍ଧେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ।

ଡାଲୀ
ଡାଳୀ

୩ । (ଭାଲ୍ଲମାନଙ୍କରେ ଏମାନ ପଠା ଯାଉଥିବାରୁ) ସିଧା; ସଖା; ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ, ଦାକ୍ଷମଙ୍ଗୁଲ୍ମା, ଅଭଥି, ଉଦ୍ଦୁଲ୍ଲୋକ ଓ ଖ୍ରୋଷ୍ଟଦାତାମାନଙ୍କ ନକଟକୁ ଆଦର, ସମ୍ମାନ, ଅନୁଗ୍ରହ ଓ ଇଲେକ୍ସନ୍ ଖ୍ରୋଷ୍ଟରେ ଆକର୍ଷଣାର୍ଥେ ବଶିଷ୍ଟ ପର୍ବଆଦ ଉପଲକ୍ଷରେ ପଠାଯିବା ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରୀଉପଢୌକନ ବା ଭେଟୀ—3. Dalee; present of fruits etc sent to relatives, friends, officials and voters on special or festive occasions or before elections.

୪ । ବାକ୍ସ ବା ପେଡ଼ ଆଦର ଛାକୁଣୀ—
4. The cover of a box or basket.

୫ । ବାକ୍ସ, ଟେବଲ୍ ଓ ଆଲମାର ଆଦର ଦରୁଜ—
5. The drawyer of a box, table or almira.

ଡାଲି
ଢ଼ାଲି
ଡାଲ, ଟହନୀ

ଡାଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଳ; ଓ. ଡାଲଶବ୍ଦରୁ କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ ଇ)—
୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଡାଳ—1. Small branch.
ଡୋରଣା ପ୍ରାସ୍ତେ ପନ୍ଦ ଡାଳ ।
ରୂପକ. ଦ୍ରୋଣପର୍ବ୍ବ ।

୨ । ଶାଖା ବା ଡାଳ ଆକୃତିରେ କରାଯିବା ଚିତ୍ର—
2. Painting or picture drawn in the shape of branches.

୩ । ସବାର ଓ ଗାଡ଼ିର ଆଗ ପାଖରେ ଲଣ୍ଠନ ଖଞ୍ଜିବା ନମନ୍ତେ ଏବ କାନ୍ଥରେ ଦେବାଲ୍‌ଗିରି ଖଞ୍ଜିବା ନମନ୍ତେ ବୃକ୍ଷ-ଶାଖାକୃତି ଯେଉଁ ବନ୍ଧ ଧାତୁମୟ ଶଳାକା ଲମ୍ବିଥାଏ—
3. A metal bracket attached to a carriage, palki or wall to put lanterns on it; bracket-like pegs.

୪ । ଉରଜୁର ଦଣ୍ଡୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧ—4. The half portion of a weighing yard on each side of the pivot or central hole.

୫ । କଅଁ ଜଳୁଥିବା ଉମ୍ବେଇ—5. An earthen pot with fire burning in it; fire-pan.

୬ । ଜଳନ୍ତା କଅଁ—7. Burning fire.

୭ । ଏକପ୍ରକାର ପାରଧି ବା ଶିକାର ପ୍ରଣାଳୀ; ଡାଳ ପାରଧି; ଡାଳ ବେଷ୍ଟ (ଏଥିରେ ଶିକାରୀମାନେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଜଳନ୍ତାକଅଁର ଉମ୍ବେଇ ରଖି ବଣରେ ବୁଲନ୍ତି ଓ ଅର୍ଦ୍ଧ-ଶିକାରୀ ଦେଶି ମୃଗମାନେ ପାଖକୁ ଯାଇ ଅସଲେ ଭାଙ୍କୁ ବନ୍ଧକ ବା ଧରି ମାରନ୍ତି)—7. A kind of hunting (in which a burning fire-pan is carried over the head, when wild animals (deer) are attracted by the moving light and are shot down when they come near).

ଜଳେ କ ଉହାଁ ଜ୍ୱଳନ କାମ ଡାଳ ବହୁ
ଅସୁଥିଲ ଉପରାରୁ ସେ କାମ। ଲଉଛ । ଉଷ. ଘରଣଦଗ ।

ଡାଲି
ଢ଼ାଲି
ଡାଲ, ଡାଇଲ; ଦାଇଲ, ଡାଲି
ଡାଲ

ଡାଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଲ; ଦଳିତ; ଦାଳି=ଶମ୍ବୀଧାନ୍ୟ)—
୧ । ରଗଡ଼ା ମୁଗ ଆଦ ଶସ୍ୟ—1. Split pease.
[ଦ୍ର—ରଗଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ଶସ୍ୟର ନାମ ପରେ ଏହି ପଦ ବସେ । ଯଥା—ମୁଗଡାଲି, ବରଡାଲି, ବରଡ଼ଡାଲି, ଖେସାରିଡାଲି ଇତ୍ୟାଦି ।]

୨ । ରଗଡ଼ା ଓ ଗୋଟାଇଡ଼ା ମୁଗଆଦର ଛଅଣ; ଡାଇ ଛଅଣ; ଦାପୁ—2. Soup made of split pease.

ଡାଲୀ
ଡାଳୀ

୩ । ଡାଲି; ବନ୍ଧୁ ଆଦଙ୍କ ନକଟକୁ ଟ୍ରେରେ ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରୀ ସମ୍ଭଳତ ଉପଢୌକନ—3. Present of fruits and victuals sent to friends in a tray; dalee.

ଦେଇଥିବ ଡାଲି ଭର ମେକା ନାନା । ଭାଗାନାଥ. ଚରଣାର !

ଢ଼ାଦେ.

ଢ଼ାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶସ୍ୟାଦ ରଖିବା ପାଇଁ ବେତ ବା ବାଉଁଶ ପାଉଁଆର ବଡ଼ ଝୋକେଇ—
Big wicker-baskets for storing grain.

ଢ଼ାଦେ.

ଢ଼ାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଶବରମାନେ ରାଜା ବା ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପତ୍ରବା ଆଦ ଭେଟ ଦଅନ୍ତି; ଭେଟ—
Vegetables and fruits presented to the Raja or officials by Sabaras or people living in jungles.

ଡାଲିଆ
ଢ଼ାଲିଆ
ଡାଳପାଳା
ଟହନୀ

ଡାଲିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଳ ବା ଦାରୁ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଡାଲ—
1. Small branch.
୨ । ପତ୍ରବସ୍ତ୍ରାନ ସରୁଡାଲମାନ—2 Small boughs or branches when shorn of leaves.

ଢ଼ାଦେ.

ଢ଼ାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ମାଟିଆର କ୍ଷୁଦ୍ର କଳସି; ଘଡ଼ା—
Small earthen water jug.

ଡାଲିଆ
ଢ଼ାଲିଆ

ଡାଲିଆ—ଦେ. ବ—ବେତ ବାଉଁଶ ଆଦରେ ବୁଣା କ୍ଷୁଦ୍ର ଡାଲି—
Small trays of wicker work.

ଢ଼ାମା

ଢ଼ାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚମା (ଦେଖ)
Dhamā (See)

ଡାଲି ଉ(ଓ)ରା
ଢ଼ାଲି ଉ(ଓ)ରା

ଡାଲି ଉ(ଓ)ରା—ଢ଼ାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ, ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପାଞ୍ଚଶେତିଆଁ ବା ସାତଶେତିଆଁ ଘରର ସର୍ବ ନିମ୍ନ ଉରର ଉପରେ (ଚଉକ ଉରା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯେଉଁ ଉରମାନ ଥାଏ—The lesser cross-beams in a five-plated or seven-plated thatched house.

ଡାଲି କାଠ
ଢ଼ାଲି କାଠ
ଟହନା

ଡାଲି କାଠ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଳ+କାଷ୍ଠ)—ଯେଉଁ କାଠ ସରୁଆ ଓ ସଲଖ; ଯେଉଁ ଡାଲରେ ଗଣ୍ଠି ନ ଥାଏ—
Long slender pieces of wood which consist of branches having no warts or joints on them.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଐପ୍	ଔଂ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଈ	ନ୍

ଡାଲ କୁଆ—ଦେ. ବ—ସାଧାରଣ ଗ୍ରାମ୍ୟ କାକ—
Ḍāḷi kuā Ordinary crow: the house-crow.
କାଗ **କୌଆ**
(ଡାଲ କାଉ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାଲକ୍ଷ କୋଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ; ନୂଆଗଡ଼, ଦଶପଲ୍ଲା, ଖଣ୍ଡପଡ଼ା)
Ḍaḷiksha koḷi ବ—ପିଦୁଡ଼ି—Guava.
(ଡାଲଖ୍ୟ କୋଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାଲ ପଣସ—ଦେ. ବ—ଏକ ଜାତୀୟ ପଣସ (ଏହା ସାଧାରଣତଃ
Ḍāḷi paṇasa ଗଛର ଗଣ୍ଡିରେ ନ ଫଳ ଡାଳରେ ଫଳେ)—
A kind of jack-fruit which is borne on the branches of the tree (instead of on the trunk).

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଜାତୀୟ ପଣସ ଅପେକ୍ଷା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଓ ସୁସ୍ୱାଦୁ ।]

ଡାଲ ପାରଧି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ମୃଗୟା;
Ḍāḷi pāridhi ଗ୍ରୀଷ୍ମରେ ଶିକାରୀମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ ଡାଳ ବା ଜଳନ୍ତା
ଡାଳ ଟେକାର } ଅନ୍ୟରୂପ ନଆଁର ଉତ୍ମେଇ ଘେନ ବନରେ ବୁଲ
ଡାଳ ବେଣ୍ଟ } ଯାଉଥିବା ମୃଗମାନଙ୍କୁ ଶିକାର କରିବା
ପ୍ରଥା—A kind of hunting in which animals are attracted by a burning fire-pan carried by an attendant on the head and are killed by the hunter when they come near.

[ଦ୍ର—ଡାଳପାରଧିରେ ଶିକାରୀର ଅନୁଚର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଜଳନ୍ତା ନଆଁର ଉତ୍ମେଇ ରଖି ସେ ଉତ୍ମେଇ ପଛରେ ଗୋଟିଏ ଚଉଡ଼ାଚଉ ଡାଙ୍ଗ ବାନ୍ଧି ଆପଣା ଅଣ୍ଟାରେ ଘଣ୍ଟି ଘାଗୁଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଅନ୍ଧାର ପ୍ରଥମେ ଜଙ୍ଗଲରେ ନାଚି ନାଚି ଦୁଉଗଉରେ ଗୁଲୁଥାଏ ଓ ତା ପଛରେ ଟେକାରୀ ବନ୍ଧୁକ ବା କାଣ୍ଡ ଧରି ଗୁଲୁଥାଏ । ବନ୍ୟଜନ୍ତୁମାନେ ସେହି ଗନ୍ଧଶୀଳ ଆଲୋକ ଓ ଘଣ୍ଟି ଘାଗୁଡ଼ିର ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ନକଟକୁ ଆସିଲେ ତା ପଛରେ ଥିବା ଶିକାରୀ ସେମାନଙ୍କ ବାଣ ବା ବନ୍ଧୁକ ମାରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ସମ୍ବଲ (ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍ ଟର୍ଚ୍ଚ ଲାଇଟ୍) ଦ୍ୱାରା ମୃଗମାନଙ୍କୁ ନକଟକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରି ଡାଳପାରଧି କରା ଯାଉଅଛି ।]

ଡାଲ ପୋହ(ହେ)(ହୋ)ଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଳ ଓ ପ୍ରବାଳ)—
Ḍāḷi poha(he) ho)ḷā ୧ । ମାଳାରେ ଗୁନ୍ଥା ଯିବା ଲମ୍ବ-
ଲମ୍ବା ପଲା ଲମ୍ବ ଗଡ଼ରେ କଟା ହୋଇଥିବା ପ୍ରବାଳଖଣ୍ଡ;
ଲମ୍ବା ମୁଂଗା ବୃକ୍ଷବତ୍ ପ୍ରବାଳର ଡାଳ ବା ଶାଖାରୁ କଟା
ହୋଇଥିବା ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ଖଣ୍ଡମାନ—1. Long pieces of coral used for stringing into necklaces.

[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଳ ଏକପ୍ରକାର ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବଙ୍କ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଗଠିତ ସ୍ତରମାନଙ୍କ ସମଷ୍ଟି ଅଟେ । ତାହା ଦେଖିବାକୁ ଶାଖାବହୁଳିଷ୍ଟ କୃକ୍ଷ ପରି । ସେହି ଶାଖାରୁ ସରୁ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ଶାଖାବହୁଳ ଖଣ୍ଡମାନ କାଟିଲେ ତାହାକୁ ଡାଳ ପୋହଲା ଓ ଗୋଲ, ମୋଟା ଏବଂ ଗଣ୍ଠିଆ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡି ପୋହଲା ବୋଲାଯାଏ ଏ ଡାଳ ପୋହୋଲର ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ଗୁନ୍ଥି କଣ୍ଠି ବା ମାଳ କରାଯାଏ ।]

୨ । ଏକଜାତୀୟ ନାଲ ଓ ଲମ୍ବା ଧାନ—
2. A species of paddy (red and long).

ଡାଲିବ—ଗ୍ରା. ବ—ଡାଲିମ୍ବ (ଦେଖ)
Ḍāḷibi Ḍāḷimba (See)

ଡାଲ ବେଣ୍ଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଡାଲି ପାରଧି (ଦେଖ)
Ḍāḷi benṭa Ḍāḷi pāridhi (See)

ଡାଲି ଭାତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଳ + ଉକ୍ତ)—
Ḍāḷi bhāta ୧ । ଭୋଜନାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଡାଲି ଓ ଭାତ—
ଦାଲ ଭାତ 1. Boiled pulse and rice used for
ଡାଲ ଭାତ meal.

୨ । ଶୂଦ୍ର ଘରର ଖୁର ପିଠା—
2. A Śūdra's caste-dinner.

[ଦ୍ର—ବଡ଼ଲୋକମାନଙ୍କ ଭୋଜାରେ 'ଖୀର ଓ ପିଠା' ଆଦ ସାମଗ୍ରୀ ଖାଇବାକୁ ମିଳେ ଓ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭୋଜା ବା ଜାତ-ଭାତରେ ଜାତଭାଇଙ୍କୁ 'ଡାଲି ଓ ଭାତ' ଖାଇବାକୁ ମିଳେ । ଏଥିପାଇଁ 'ଡାଲିଭାତ'ର ଏକ ଅର୍ଥ ହାଣ୍ଡିଆ ଓ ଗରିବ ଲୋକଙ୍କର ଜାତ-ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଦେବା ଭୋଜା । ବଡ଼ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭୋଜାକୁ ଖୁର ପିଠା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଡାଲିମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଡାଲିମ୍ବ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍāḷima (etc) Ḍāḷimba etc. (See)

ଡାଲି ମହୁ—ଦେ. ବ—ଗଛର ଡାଳରେ ମହୁମାଛିମାନେ ବାନ୍ଧିଥିବା
Ḍāḷi mahu ମହୁଚାରୁ ସଂଗୃହୀତ ମଧୁ—Honey from hives
ଡାଳମଧୁ made on branches of trees.

[ଦ୍ର—ମହୁମାଛିମାନେ ମହୁ ମହୁଚା କରିବା ସ୍ଥାନବିଶେଷର ନାମ ଅନୁସାରେ ମହୁର ନାମ ଦିଆଯାଇ ଥାଏ । ଯଥା—କାନ୍ଥମହୁ, କୋରଡ଼ ମହୁ, ଡାଳ ମହୁ, ବାଉଁଶ ମହୁ । ମହୁମାଛିମାନଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ମଧ୍ୟ ମହୁର ନାମ ଦିଆଯାଇ ଥାଏ । ଯଥା—ବାଦୁଆ, ନକୁଟି । ମହୁଚାର ଆକାର ଅନୁସାରେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ, ସାତ-ମହୁଣିଆ ଇତ୍ୟାଦି ନାମକରଣ ହୋଇଥାଏ ।]

ଡାଲିମା—ଡାଲିମ୍ବା (ଦେଖ)
Ḍāḷimā Ḍāḷimbā (See)

ଡାଲ ମାକୁଡ଼ୀ—ଦେ. ବ—ଡାଲ ମାକୁଡ଼ୀ (ଦେଖ)
Ḍāḷi mākurḍi Ḍāḷa mākurḍi (See)
(ଡାଲ ମାକଡ଼ୀ, ଡାଲ ମାଙ୍କଡ଼ୀ, ଡାଲ ମାକୁଡ଼ୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡାଲ ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଲଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡା ଗଛର ଗଣ୍ଡି ଅଂଶର
Ḍāḷi muṇḍā କାଠରୁ ହଳର ନ ହୋଇ ଗଛର ଡାଳ କାଠରୁ ହଳର ହୋଇ ଥାଏ—Plough made from the branch portion of a tree (and not from its trunk.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଚୌବୋଡ଼ିରେ ନ ମିଳେ, ତେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖନ୍ତୁ'

ଡାଳମ୍ବ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦାଡ଼ିମ, ଦାଳମ, ଦାଡ଼ିମ)—
Dāḷimba ୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅମ୍ଳମଧୁର ରୁଚିକର ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଫଳ ଓ ବୃକ୍ଷ—
ସଂ. କୁଚଫଳ, ରକ୍ତସାରକ, ବୃତ୍ତଫଳ
ଡାଳିମ, ଅନାର
अनार, दाड़िम
ତେ. ଦାନିମ୍ମ
ଫା. ଅନାର

1. Pomegranate (fruit and tree) Punica Granatum.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଗଛ ସରୁ ଓ ଦୁଦାଳଆ ଓ ଫୁଲ ନାଲି । ଏ ଭାରତର ସର୍ବତ୍ର ଦେଖାଯାଏ । ରସୁଆଳ ମାଟିରେ ଏ ଗଛ ଭଲ ରୂପେ ବଢ଼େ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଡାଳମ୍ବର ମଞ୍ଜି ମଧ୍ୟରେ ଆଦୌ ଟାଣୁଆଁ ଅଂଶ ବା ଦାନା ନ ଥାଏ ତାକୁ 'ବେଦାନା' ବୋଲିଯାଏ ଓ ଯହିଁର ମଞ୍ଜି ମଧ୍ୟରେ ଟାଣୁଆ ଦାନା ଥାଏ ତାହାକୁ ଅନାର ବୋଲିଯାଏ । କାବୁଲ ଆଦ ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳର ଡାଳମ୍ବ ବଡ଼ ଓ ସୁମିଷ୍ଟ ଏବଂ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରୁ ଏ ଫଳ ଆମ ଦେଶକୁ ଆମଦାନ ହୁଏ । ସୁପକ୍ୱ ଫଳ ନ ପଚ ବହୁ ଦିନ ରହେ । ଡାଳମ୍ବମଞ୍ଜିଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର, ସୁଗଠିତ ଓ ସୁନ୍ୟସ୍ତ ଥିବାରୁ ସୁନ୍ଦର ଦାନ୍ତକୁ କବିମାନେ ଡାଳମ୍ବ ମଞ୍ଜି ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କର ଥାଆନ୍ତି ।]

୨ । (ଡାଳମ୍ବ ଉପରୁ ଗୋଟା ଛଡ଼ାଇଲେ ଯେପରି ଦେଖାଯାଏ ସେହିପରି ଦେଖା ଯିବାରୁ) ଗୁଡ଼ୁଲବଟାକୁ ଘିଅରେ ଘୁଆଇ କରିଯିବା ଏକ ପ୍ରକାର ବଙ୍ଗ ଲଡୁ— (ଏହାର ଆକାର ଅତ ଫଳ ପରି)—

2. A kind of sweatmeat prepared by frying flour paste in ghee (having the appearance of custard apple).

୩ । ଏକ ଜାତୀୟ କଳା ପଥର ଯହିଁରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରୁଆ ବା ଚୋପାମାନ ଦେଖାଯାଏ—

3. A kind of stone having coloured spots on it; spotted lime stone.

[ଦ୍ର—ଏ ପଥର ଖୁବ ଟାଣ ହେବାରୁ ଏଥିରେ ଶୀଳ, ଉଦ୍ଦନ-ପେଡ଼ି, କୁଣ୍ଡ, ଖଲ ଆଦ ଛଆଁ କରିଯାଏ ।

ଯେଉଁ ପଥରରେ ନାଲି ଚୋପି ଦେଖାଯାଏ ତାକୁ ଉଙ୍ଗା ଡାଳମ୍ବା ବୋଲିଯାଏ । ସେହିପରି କଳା ଡାଳମ୍ବା ଆଦ ନାମକରଣ ହୁଏ ।]

୪ । ରାମାୟଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସର୍କଟ ସେନାପତି—

4. Name of a monkey general.

କଣ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ କଞ୍ଚନ ଡାଳମ୍ବ ଉପଯୁକ୍ତ । ଉଦ୍ଭ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଡାଳମ୍ବ ଦଶନା—ଦେ.ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ ଦାଡ଼ିମ୍ବ + ଦଶନ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଦାନ୍ତ ଡାଳମ୍ବ ମଞ୍ଜିପରି ସୁନ୍ଦର—
Dāḷimba daśanā
A woman having teeth as graceful as the pomegranate seed.

ଡାଳମ୍ବ ମନଶିଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦାଳମ୍ବ ମନଃଶିଳା)—
Dāḷimba manaśilā ଏକ ପ୍ରକାର ମନଃଶିଳା—
(ଡାଳମ୍ବା ମନଶିଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of red arsenic.

ଡାଳମ୍ବା—ଦେ. ବ—୧ । ଡାଳମ୍ବ ୨ ଓ ୩ (ଦେଖ)
Dāḷimbā 1. Dāḷimbā 2 & 3 (See)
୨ । ଡାଳମ୍ବ ମନଶିଳା (ଦେଖ)
2. Dāḷimba manaśilā (See)

ଡାଲି ରୁ(ରୋ)ଟି—ଦେ. ବ-- ୧ । (ଉତ୍ତରର ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଖାଦ୍ୟର ୨ଟି ପ୍ରଧାନ ସାମଗ୍ରୀ) ଡାଲି ଓ ରୁଟି—
Ḍāli ru(ro)ṭi
ଦାଲରୁଟୀ
डालरुटी
1. Soup of pulses and bread; the (two chief ingredients of the food of the people of Northwestern India).
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜୀବିକା—
2 (figurative) Livelihood.

ଡାଲି ହଲଦ—ଦେ. ବ (ଦାରୁହରିଦ୍ରା)—ଦାରୁହରିଦ୍ରା; ଦାରୁହଲଦ—
Ḍāli haḷadi
ଦାରୁହରିଦ୍ରା
दारुहलदी
ତେ. ମନପସୁପୁ
ତା. ମରମଞ୍ଜିଲ
ମ. ଦାରୁହଳଦ
ଗୁ. ଦାରୁହଲଦର
ଫା ଦାରୁଗେବ୍
ଆ. ଦାରୁହଲଦ୍

A medicinal plant of yellowish wood; Berberis Aristata; Cascinium Fenestratum

[ଦ୍ର—ଏହା ହିମାଳୟର କଙ୍କଣା ପ୍ରଦେଶରେ । ଏହାର କାଠ ଓ ମୂଳ ହଳଦିଆ, ପିତା ଲାଗେ; ମୂଳ ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା ନେତ୍ର-ରୋଗ, କଣ୍ଠରୋଗ ଓ ମୁଖରୋଗନାଶକ ।]

ଡାଲୁଅ—ଦେ. ବ-- ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଜନ୍ମାଉଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଧାନ; ଦାଲୁଅ--
Ḍāḷua
A species of paddy grown in summer.

(ଦାଲୁଅ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ଧାନର ଗୁଜଲ ମୋଟା ଏବଂ ଗୁରୁପାକ । ଖରିଦନେ ସେତକୁ ପାଣି ବୁହାଇ ଏ ଧାନ ଫସଲକୁ ବଞ୍ଚାଯାଏ । ଡାଲୁଅ ଲାଗି କନାଗିଣ୍ଡା ପାଣି ପିଇବା ନ୍ୟାୟ—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଲୋକେ ଡାଲୁଅ ଫସଲକୁ ବଞ୍ଚାଇବା ନମନ୍ତେ ବଲକୁ ପାଣି ବୋହିବାରୁ ଉକ୍ତ ଜଆସ୍ତରେ ଥିବା କନାଗିଣ୍ଡା ଗଛ ମଧ୍ୟ ପାଣି ପାଇ ବଞ୍ଚିଯାଏ । ସେହିପରି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପକାର ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯଦି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପକୃତ ହୁଏ, ତେବେ ଏହା ପ୍ରବଚନ ପ୍ରଯୋଗ କରିଯାଏ ।]

ଡାସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଡାଶ୍)—ଲେଖିବାବେଳେ ବ୍ୟବହୃତ ବଙ୍ଗିମ୍ବ
Ḍās
ଡ୍ୟାସ
ଡାଶ
ଚିହ୍ନ-ବିଶେଷକ ଏକପ୍ରକାର ଗାର (—);
୨ଟି ପରସ୍ପରସମ୍ବନ୍ଧ ଶବ୍ଦର ସଂଯୋଜକ ଚିହ୍ନ—
Dash.

(ଡ୍ୟାସ୍, ଡେସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦର କେତେକ ଅଂଶ ଏକ ଧାଡ଼ିରେ ଥାଇ ଜାଗା ନ ଅଟିଲେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଡାସ୍ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ଧାଡ଼ିରେ ବାକି ଅଂଶଟିକ ଲେଖାଯାଏ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଗ୍ଲୋଟ ବାମରୁ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଲମ୍ବ ଗାର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍ଗ	ଇସ୍	ଉଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅଳାଘ୍ରାନବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଡାହ୍ନ —ଦେ. ବ. ଓ ବଣ —ଦାହ୍ନ (ଦେଖ)
Ḍāha Dāha (See).
ଦାହ୍ ଡାହ୍

ଡାହ୍ନକ—ଦେ. ବ—ଦାହ୍ନକ (ଦେଖ)
Ḍāhaka Dāhaka (See).

ଡାହ୍ନା—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଦାହ୍ନ (ଦେଖ)
Ḍāhā Dāha (See).
ଡାହା ଉତ୍ତାପ ରୋଗ ହେମପାତ୍ରେ ଥିବ ବ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମର୍ଦ୍ଦ ରେ ।
ଉକ୍ତ, ଲବଣାକ୍ତବର୍ଗ ।

ଡାହ୍ନାକ—ଦେ. ବ—ଦାହ୍ନକ (ଦେଖ)
Ḍāhāka Dāhaka (See).

ଡାହ୍ନାଙ୍ଗିରି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କାଚ ଥିବା ଲୁଣି ମାଛ—
āh āṅgiri A class of edible salt-water fish (found in the sea near Puri and in the Chilka lake).

ଡାହ୍ନାଣ—ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. ଦକ୍ଷିଣ; ଭୁଲ. ପ୍ରା. ଦାହ୍ନଣ; ଦକ୍ଷ= ଦାହାନ୍ନ କର୍ମ୍ମ; ଡାହ୍ନାଣ ହାତ ବାମ ହାତ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଡାଇନ, ଡାହିନ, ଡାନ, ଡାନି କର୍ମ୍ମ ଥିବାରୁ)—୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଅଙ୍ଗର ଦାହିନ ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ (ଅଙ୍ଗ); ଖାଇବା (ହାତ; ଗୋଡ଼)—
ବାଆଁ } ବିପରୀତ
ବାଆଣ } 1. Right(side of the limbs).
(ଯଥା—ଡାହ୍ନାଣ ହାତ, ଡାହ୍ନାଣ ଗୋଡ଼ ।)
୨ । ମନୁଷ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣ ପାଖରେ ଥିବା —
2 Belonging to the right side of a person.
(ଯଥା—ଶଗଡ଼ର ଡାହ୍ନାଣ ବଳଦ ।)
[ଦ୍ର—ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଗଲ୍ଲୁ ମଦ୍ଦି କର ଠିଆ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟର ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗମାନ ଦକ୍ଷିଣ ଦଗଲୁ ରହେ ତାଲୁ ଦକ୍ଷିଣ ବା ଡାହ୍ନାଣ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ ବା ଡାହ୍ନାଣ ହାତରେ ଖାଇ ଥିବାରୁ ଡାହ୍ନାଣ ହାତକୁ ଖାଇବା (ଖାଇନ୍ଦ, ଖାଇଗ) ହାତ ବୋଲାଯାଏ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଉକ୍ତ ଡାହ୍ନାଣ ହାତ ଅଛି ସେହି ପାଖକୁ ଓ ସେହି ପାଖର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗକୁ ଡାହ୍ନାଣ ବା ଖାଇଗ (ଖାଇବା, ଖାଇଲା) ବୋଲାଯାଏ ଯଥା—ଖାଇଗ ଗୋଡ଼; ଖାଇଗ କାନ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଡାହ୍ନାଣ ପଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଶଗଡ଼ର ଡାହ୍ନାଣ ଚକ ଗଡ଼ିବା ବେଳେ ଖାଲରେ ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—The state of the right wheel of a cart moving on a lower plane than the left one.

ଡାହ୍ନାଣ ବାଆଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦକ୍ଷିଣ + ବାମ)—
Ḍāhāṇa bā-āṇa ଦକ୍ଷିଣ ଓ ବାମପାର୍ଶ୍ୱ—
Right and left sides.
ବଣ—ଦକ୍ଷିଣ ଓ ବାମପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ—
Situate on the right and on the left sides.

ଡାହ୍ନାଣ ବାଆଣ ବୋଦା—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରା, ଗଡଜାତ) ବ—କୌଣସି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆଗରେ ଏକସମୟରେ ବଳି ଦିଆଯିବା ଦୁଇଟି ବୋଦା ବା ପଶୁ—Two victims killed simultaneously before a Goddess.
(ଡାହ୍ନାଣ ବାହ୍ନାଣ ବୋଦା—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର— ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବଳି ଦେଲେ ସେ ଯେଉଁ ପରି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ, ଦୁଇଟି ବଳି ଦେଲେ ତଦପେକ୍ଷା ବେଶି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ବେଶି ବର ଦେବେ, ଏହୁ ବିଶ୍ୱାସରେ ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଡାହ୍ନାଣ ବାଆଣ ବୋଦା ଯାଚନ୍ତି ।]

ଡାହ୍ନାଣହାତ ଚଲିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଭୋଜନ କ୍ରିୟା—
Ḍāhāṇahāta chalibā 1. Meals.
ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ ଚାଳା ୨ । ଅନ୍ନ ସଂସ୍ଥାନ; ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ—
2. Livelihood; sustenance.

ଡାହ୍ନାଣହାତ ଚାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୋଜନ କରିବା—
Ḍāhāṇahāta chālibā To eat or take one's food.
ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ ଚାଳନ
[ଡାହ୍ନାଣ ହାତ ଚଲା(ଳେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଡାହ୍ନାଣା —ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—(ସଂ. ଡାକିନୀ=ଦେ. ଡାହ୍ନାଣୀର ପୁଂଲିଙ୍ଗରେ ଡାହ୍ନାଣା ଡାହ୍ନାଣୀ)—୧ । ଖାଦ୍ୟଲୋଲୁପ; ଭୋଜଲା; ପେ ଅନ୍ୟ (ଡାହ୍ନାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ୍ୟକ୍ତିର ଖାଇବା ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଏ; ପେ ଖାଇବା ଲୋକର 'ପେଟରେ ପଶେ'—
1. Yearning after or casting wistful glances on another man's food.
[ଦ୍ର—ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ପେ ପେବେ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟ କେହି (ଡାହ୍ନାଣା ପୁରୁଷ ବା ଡାହ୍ନାଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ) ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଏ ତେବେ ସେ ଖାଦ୍ୟକୁ ଖାଇଲେ ପେଟ ଅସୁଖ ହୁଏ ବା ପେଟ ଠାଣେ । ଡାହ୍ନାଣା ବା ଡାହ୍ନାଣୀ ଅମୁକ ଲୋକର 'ପେଟରେ ପଶିଛି' ବା ଖାଦ୍ୟରେ 'ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଛି' ବୋଲି ଲୋକେ କହନ୍ତି । ପୁରୁଷ ଡାହ୍ନାଣାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ତ୍ରୀ ଡାହ୍ନାଣୀମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଅଧିକ ଉତ୍ପାନକ । ଡାହ୍ନ ଶ୍ରୀ ଭଟ୍ଟଲ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]
୨ । ପେଉଁ ଲୋକ କୌଣସି ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତୁ ବା ଜୀବ (ଶିଶୁ, ଯୁବତୀ) ପ୍ରତି ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଏ ବା ତାଲୁ 'ଖଣ୍ଡି ହଏ'—2. One who casts wistful or covetuous glances at a beautiful infant or lady.

ଡାହ୍ନାଣିଆଁ (ଆ)—ଦେ.ବଣ—୧ । ବହୁଲୋକ ପେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବାରୁ ତାହା ସୁସ୍ୱାଦୁ ଲାଗେ ନାହିଁ; ଅଳ୍ପଦୃଷ୍ଟିଆ —1. (food) Spoiled by being exposed to the public gaze.
(ଯଥା— ହାଟରେ ମାଛଗୁଡ଼ାକ ଡାହ୍ନାଣିଆଁ ହୋଇଗଲାଣି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପଣ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷରି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷରି ଦୋଷଦୁଷ୍ଟ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଅକ୍ଷର ଦୋଷଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଚ୍ୟା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଚ୍ଚା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

୨ । କୃଶ (ଯେଉଁ ଶିଶୁକୁ ଡାହାଣୀ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଥାଏ ତାହା ପର କୃଶ)—2. Weak and emaciated.

୩ । ଦହିଣ ପାର୍ଶ୍ୱ—

3. Belonging to the right side.

(ଯଥା—ହଳ ବା ଶଗଡ଼ର ଡାହାଣିଆଁ ବଳଦ ।)

ଡାହାଣିଆଁ ଖର—ଦେ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ ପଡ଼ିବା
Ḍāhāṇiāñ kharā ଖର ବା ସୂର୍ଯ୍ୟକରଣ—The slanting rays of the sun just before it sets down.

ଡାହାଣିଆଁ ଦିଶିବା—ଦେ. ବ—(କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜୀବ) ଶୀଘ୍ରତା ଓ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯିବା—To look pale and emaciated.
Ḍāhāṇiāñ disibā

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ଶିଶୁ ବା ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥକୁ ଡାହାଣୀ ଖାଇଥାଏ ବା ଶୋଷିଥାଏ ତାହା ଶୁଖିଯାଏ ଓ ଶୀଘ୍ରତା ହୁଏ ।]

ଡାହାଣିଆଁ ପୋକ—ଦେ. ବ—କାଠି ପୋକ (ଦେଖ)
Ḍāhāṇiāñ poka Stick insect; Diapheromera Famorata.

ଡାହାଣିଆଁ ବଳଦ—ଦେ. ବ—ବେଙ୍ଗଳାର ଶେଷ ମୁଣ୍ଡରେ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଥିବା ବଳଦ—The bullock which is tethered to the end of the tether during paddy-treading operation.
Ḍāhāṇiāñ baḷada

ଡାହାଣୀ—ଦେ. ବ (ସ. ଡାକିନୀ)—୧ । ଡାକିନୀ; ଯୋଗିନୀ; ଅପଦେବତା; କାଳୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ସଦ୍ଗଣ—
Ḍāhāṇi ଡାଇନ୍, ଡାଇନୀ ଡାଇନ, ଚୁଡେଲ
1. An evil spirit (female); an evil Deity; one of the 64 Joginis attending on Goddess Kāḷi.

୨ । ପିଶାଚୀ—2. A female ghost.

ଡାହାନିହୋଇ ୩ । ଗୁଣୀ ବଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମା ସ୍ତ୍ରୀ—

3. A woman versed in sorcery or blackart.

୪ । ଡାକୁଣୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପରର ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି ବା ସୁନ୍ଦର ଶିଶୁ ପ୍ରତି ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଏ; ମାୟାବିନୀ—

4. Sorceress; witch; a woman who casts longing glances on a dainty article of food or on a fine-looking infant.

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ଜଣେ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଓ ବିଶେଷତଃ ଇତର ଜାତୀୟା କୁରୂପା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ କେହ କେହ ଡାହାଣୀ କହନ୍ତି । ଏମାନେ ସୁନ୍ଦର ଶିଶୁ, ଶାସ୍ତ୍ର ପକ୍ଷୀ ବା ଭଲ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଉହାଉପରେ ଲୋଲୁପ କୁଦୃଷ୍ଟି ପକାନ୍ତି । ଯେ ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି ଜୀବଟି ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ମରିଯାଏ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଥିବା ଖାଦ୍ୟକୁ ଯେ ଖାଏ ତାର ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼ା ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ କହନ୍ତି ଯେ ଡାହାଣୀ ମୋ ପିଲାର ପେଟରେ ପଶି ପେଟ କୋର୍ ପକାଉ ଅଛୁ ବା ମୋ ପିଲାଟିକୁ ଡାହାଣୀ ଖାଇଗଲା ବା ମାରିପକାଇଲା, ଏ ଖାଦ୍ୟକୁ ଡାହାଣୀ ଦୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଡାହାଣୀମାନେ ଆପଣା ଦେହ ସଙ୍ଗେ ଜଳଛବଡ଼ୀ ଶିଶୁ ବା ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ଲାଗିଥିବା ଖଣ୍ଡିଏ ନଡ଼ା (ଯାହା କି ଡାହାଣୀଙ୍କ ଦେହକୁ ଯୋଗ କରିଥାଏ) ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଶିଶୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଶୋଷି ନେବାର ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସାଧାରଣତଃ ଡାହାଣୀ ବୋଲି ପରିଚିତା ତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମାଆମାନେ ନଜନଜର ଶିଶୁକୁ ଓ ଶାସ୍ତ୍ର ପକ୍ଷୀ ପୋଷିଥିବା ଲୋକେ ଶାସ୍ତ୍ର ପକ୍ଷୀକୁ ଓ ଖାଦ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ଲୁଚାଇକରି ରଖନ୍ତି । ଏହି ଡାହାଣୀମାନେ ନଶା ରାତ୍ରିରେ ଛଦ୍ମ ଓ ଭୟଙ୍କର ବେଶ ଧରି ଗୋପନରେ ଆପଣା ପରିବାରର ଅଜ୍ଞାତରେ ଘରୁ ବାହାରଯାଇ ଗୁହ୍ୟପଡ଼ିଆରେ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ସହଚରୀମାନଙ୍କୁ ରେଙ୍କି ଲଙ୍ଘିଲା ହୁଅନ୍ତି, ମଣ୍ଡକୁ ଉଲଙ୍ଗକୁ ଭିରି, ଗୋଡ଼କୁ ଉପରକୁ ଟେକି ହାତରେ ଗୁଲ ଗୁଲ କଥା ହୋଇ ତର ବୁଲିବାର ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ଦେଖିଥିବାର କହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ କଥାଖାଇ ଡାହାଣୀ କୁହାଯାଏ । ଏମାନେ ଜୀବନ୍ତ (କଥା) ମନୁଷ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଖାଇଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଶ୍ମଶାନରେ ଶବର କଞ୍ଚା ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ହାବୁଡ଼ରେ ନଶା ରାତ୍ରିରେ ନର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ କେହି ମନୁଷ୍ୟ ପଡ଼ିଗଲେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଖାଇଯାଆନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣା ଅଛି । ଶୁଖିଲାଖାଇ ଡାହାଣୀମାନେ ଶୁଖିଲା ବସ୍ତ୍ର ଓ ମୂର୍ଦ୍ଦାରର ଶୁଖିଲା ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି । ଉଡାଣୀମାନେ ନାସାରୂପଧାରୀ ଡାକିନୀ ବା ଅପଦେବତା ଥିବାର ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ । ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ଶିଶୁ-ଠାରେ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲେ ସେ ଶିଶୁକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତ୍ତେ ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର (ଝଡ଼ା ଫୁଙ୍କା), ଜଡ଼ିବୁଟୀ ଆଦି ପ୍ରଯୋଗ କରିଯାଏ ।

ଡାହାଣୀମାନେ ଘାଲ ଦଉଡ଼କୁ ଡେଇଁକରି ଜମ୍ପ। ସେମାନଙ୍କ ଗୁରିଯାଏ ମଣ୍ଡଳାକାରରେ ଥଣା ହୋଇଥିବା ଗାରକୁ ଡେଇଁକରି ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଏମାନଙ୍କର ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ନାମ ଅଛି ଯଥା—କଞ୍ଚାଖାଇ, ଶୁଖିଲା-ଖାଇ, ଶୋଷଣୀ, ଶୁଦ୍ଧୁଡ଼ୀ, ହାଡ଼ବାଇ, ଦୃଷ୍ଟି, ଦୈତାରୁଣୀ ବା ଦୈତାଶୁଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ।

ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ 'ଡାହାଣୀ' ଶବ୍ଦ ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଡାହାଣୀମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଓ ପ୍ରତିଷେଧକ ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ରକୁ 'ଗାରୁଡ଼ି ବିଦ୍ୟା' ବୋଲାଯାଏ ଓ ଏହା ଆସାମ ଦେଶସ୍ଥ 'କାଉଁଡ଼ି କାମାଖ୍ୟା' ବା 'କାଉଁଡ଼ି କାମଚଣ୍ଡୀ' ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇ ଶିକ୍ଷା କରି ଯାଇ ପାରେ ବୋଲି ସାଧାରଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । କାଉଁଡ଼ି କାମଚଣ୍ଡୀ ଅଞ୍ଚଳରେ 'ନଉଢେଇ ମା ଧୋବଣୀ' 'କଟେଇ ମା ପଉର ଶଜ୍ରୁଣୀ' ପ୍ରଧାନ ଗୁରୁ ଥିଲେ ବୋଲି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଝଡ଼ାଫୁଙ୍କାର ଅଧିକାଂଶ ମନ୍ତ୍ର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଁ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତତ୍ତତ୍ତ୍ୟପୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ	ନ୍ତ

ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ ଉଣ୍ଡିଆ ଦୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାବସ୍ତାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକ କମେ କମେ ସମାଜରୁ ଉତ୍ସାହିତ ହେଉଅଛୁ । ଏସଂସ୍କାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଉଗ ଓ ପ୍ରବଚନ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—ପଦାରେ ପୁଅ ବେଇ ଡାହାଣୀକୁ ଉରିବା ନ୍ୟାସ୍ୟ । ଡାହାଣୀ ବା ଟିଭାଶୁଣୀମାନେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କର ତାହାକୁ ବାଉଳ କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ଡାହାଣୀ ଲଗିବା ବୋଲିଯାଏ ଏବଂ ଗୁଣିଆ ଆସି ଝାଡ଼ଫୁଙ୍କ କଲେ ଡାହାଣୀମାନେ ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେହରୁ ଛଡ଼ ପଲାନ୍ତି । ନଚେତ୍ ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ଅବଶ୍ୟଂଭାବୀ । ଏଥି ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉଗ ଅଛୁ; ଯଥା—ଡାହାଣୀ ହୋଇ ଲଗିବା, ଗୁଣିଆ ହୋଇ ଝାଡ଼ିବା ନ୍ୟାସ୍ୟ ।]

ଡାହାଣୀ ଖାଇବା—ଦେ. ବ—ପୁଅ ରୋଗ; ଶିଶୁକୁ ଡାହାଣୀ ଦୃଷ୍ଟି
Ḍāhāṇī khāibā ଜରିବା ଯୋଗୁଁ ଶିଶୁ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
ପୁରେଁ ପାଓୟା; Possession of children by a
ଡାଇନୀ ଚୋଯା witch; rickets; infantile marasmus.

ଡାହାଣୀ ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ.କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀରରୁ ମନ୍ତ୍ର-
Ḍāhāṇī chhaṛdā(ṛde)ibā ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଡାହାଣୀକୁ
ଡାଇନୀ ଛାଡ଼ାନ ନିଃସାରଣ କରିବା—To exorcize.

ଆସେବ ଉତାରନା

ଡାହାଣୀ ପଶିବା—ଦେ. ବ—ଡାହାଣୀ ଖାଇବା (ଦେଖ)
Ḍāhāṇī paśibā Ḍāhāṇī khāibā (See)

ଡାହାଣୀ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଅପଦେବତାଙ୍କର
Ḍāhāṇī lāgibā ଆବିର୍ଭାବ ହେବା—Possession by evil
ଡାଇନ ଲାଗା spirits or witches.

ଡାହାଣୀ ହୋଇ ଲଗିବା; ଗୁଣିଆ ହୋଇ ଝାଡ଼ିବା—ଉଗ ।

ଡାହା ମିଛ—ବୈଦେ. ବି. (ବ)—ଭୁଲ୍ଲା ମିଛ; କଥା ମିଛ; ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ
Ḍāhā michha ମିଥ୍ୟା କଥା—Downright falsehood.
ଡାହାମିଥ୍ୟା ବଣ—ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଥ୍ୟା—Totally false.

ନିପଟ ଝୁଟା

ଡାହାଳ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବିଶେଷ—
Ḍāhāla 1. An ancient country.
୨ । ଡାହାଳ କୁକୁର (ଦେଖ)
2. Ḍāhāla kukura (See)

ଡାହାଳ କୁକୁର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଲବ=ଡାଳ+କୁକ୍ କର; ଏମାନ-
Ḍāhāla kukura ଙ୍କର ଦେହ ଡାଳ ପର ସରୁ ଥିବାରୁ)—
ଡାଲକୋତା ଏକପ୍ରକାର ଦୀର୍ଘକାୟ ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ଲମ୍ବପାଦ
ଡାଲକୁତା; ତାଜୀକୁତା ଗୋଜାଅମୁହାଁ ଶିକାରୀ କୁକୁର—
(ଡାହାଳ କୁତା—ଅନ୍ୟରୂପ) Grey hound.
(ଡାହାଳକୁତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଦେହ ଲମ୍ବ ଓ ଶୁପି-
ଶୁପିକା; ମୁଣ୍ଡ ଖୁବ ଓ ମୁହଁ ଗୋଜାଅ; ପାଦ ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ; ହୃଦୟ
ଓ କଣ୍ଠ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃଶ; ଦେହର ଲୋମ ପାତଳା ଏବଂ ଖୁବ ଖୁବ ।
ଏମାନେ ଅତି ଦ୍ରୁତଗାମୀ । ଏମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ଜନ୍ତୁକୁ ଦେଖାଇ
ଦେଲେ ବା ଜନ୍ତୁଠାରେ ଲଗାଇ ଦେଲେ ଉକ୍ତ ଜନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କଠାରୁ
ସହଜରେ ପରତ୍ରାଣ ପାଏ ନାହିଁ ।]

ଡାହାଳିଆ—ଦେ. ବଣ—(ଡାହାଳ କୁକୁର ପର) କ୍ଷୀଣକାୟ ଓ
Ḍāhāḷiā ଡେଙ୍ଗା (ବ୍ୟକ୍ତି)—Thin and tall (person).

ଡାହାଳିଆ କୁକୁର—ଦେ. ବ—ଡାହାଳ କୁକୁର (ଦେଖ)
Ḍāhāḷiā kukura Ḍāhāḷa kukura (See)
(ଡାହାଳିଆ କୁତା—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଡାହାଳିଆ କୁତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଡାହି—ଦେ. ବ—୧ । ବୃକ୍ଷର ଡାଳ—
Ḍāhi 1. Branch.
ଡାଳପାଳା ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଡାଳ—2. Small branch.
ଟହନୀ ପୃଥିବୀ ଏବେ ତୋର ହୋଇଛ ଡାହି—ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତର ସମତରଙ୍ଗ ।

ଡାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପାର୍ବତ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲ—
ଡାହି କାଟି ବରଙ୍ଗା ମାର ଫସଲ କାର ଥିଲୁ—
ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ୩୪୮, ୩୧୭ ପୃଷ୍ଠା ।

ଡାହିଆ—ଦେ. ବ—ଡାହି (ଦେଖ)
Ḍāhiā Ḍāhi (See)

ଡାହିକା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦାଇକା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍāhikā (etc) Ḍāikā etc (See)

ଡାହୁ—ଦେ. ବ. (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ)—ବାମ ବଗ—
Ḍāhu (nautical term) The left (direction).
ଡାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଡାବଲ (ଦେଖ)—Ḍābala (See)

ଡାହୁକ—ସଂ. ବ. [ଦହ୍ ଧାତୁ=(ରୋଗ) ଦାହ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Ḍāhuka ଉକ]—କୁଲେଉର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—The white-
ଡାକପାଁଖୀ; ଡାହୁକ breasted water-hen; Amourornis
ଡାହୁକ Phœnicursis; water rail or the
clapper rail; Rallus Aquaticus.

ଡାହୁକ ଡାକ ପେକ ଶାମୁକ ଧୂକ
ଝୁଲେ ଚହାଲ କଲ ଉତ୍ସବ ଅବଶ୍ୟ—ଗୋଲ୍ଲେକ, ଉଦ୍ଭୁରେଖା ।

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ୧୬।୧୭ ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଅନ୍ତି । ଗୋଡ଼ ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ; ମୁଣ୍ଡ ଓ ଗଳା ଚଲା; ପିଠି ପାଉଁଶିଆ କଳା; ଥଣ୍ଟ ସବଳା; ପଲାଇବା ସମୟରେ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଟେକି ପଲାନ୍ତି; ଜଳର କୂଳରେ ବସା କରନ୍ତି; ବର୍ଷା ଓ ଶରତ୍କାଳରେ 'କକ୍ କକ୍ କୋଆ କୋଆ' ଡାକ ଡାକନ୍ତି; ଦିନ ରାତ୍ରିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରହରର ଶେଷରେ ଡାକନ୍ତି; ବର୍ଷା ଆରମ୍ଭରେ ଅଣ୍ଡା ଦିଅନ୍ତି ।

ଏମାନଙ୍କ ମାଂସ ସୁସ୍ୱାଦ୍ୟ । ଚଢ଼େଇଆମାନେ ଡାହୁକ ଧରିବା ପାଇଁ ଫାଶ ମେଲାଇ ମେଲା ଫାଶର ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ପିଞ୍ଜରରେ ଗୋଟିଏ ଡାହୁକକୁ ବନ୍ଦ କର ଥୋଇ ଦିଅନ୍ତି ଓ ଖଣ୍ଡଦୂରରେ ଲୁଚ କର ବସନ୍ତି । ପିଞ୍ଜର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଡାହୁକଟି ବୋବାଇ ଜଠଲାଖଣ୍ଡ ନଜଦିବତ୍ତୀ ଡାହୁକମାନେ ପିଞ୍ଜର ନଜଦିକୁ ଦଉଡ଼ି ଆସ ରୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନିଜକ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜିତ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ପାଇଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

ଓ ଚଢ଼େଇ। ସେହି ସମୟରେ ଫାଶର ଦଉଡ଼ିକୁ ଝାଣ୍ଟି ଦେଲାରୁ ଢାହୁକଯାକ ଜାଲରେ ଧରା ପଡ଼ନ୍ତି । ଏଥିଯାଇଁ ପ୍ରବାଦ ଅଛି 'ବର୍ଜଣମରା ଢାହୁକ ।'

ଢାହୁକମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ସରୁ ଓ ଡେଙ୍ଗା ଥିବାରୁ ନଳୀଗୋଡ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ 'ଢାହୁକୀ' ଓ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ 'ଢାହୁକା' ବୋଲାଯାଏ ।]

ଢାହୁକା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ନଳୀଗୋଡ଼ା—

Ḍāhukā — Having long and slender legs (like a gun-barrel.)

(ଢାହୁକଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ଢାହୁକୀ; ଢାହୁକେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଢାହୁ ପୁଅ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଢାବଲ ପୁଅ (ଦେଖ)

Ḍāhu puā — Ḍābala puā (See)

ଢାହୁଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ଗାଈ ଗର୍ଭପାତକାଏ—

Ḍāhula — A cow which miscarries.

ଢି—ଦେ. ଅ—ଢ ଢ (ଦେଖ)

Ḍi — Ḍi ḍi (See)

(ଢିଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ. (କଚେରିଆ ବ୍ୟବହାର)—

୧ । ଢିଗ୍ରୀର ସାଙ୍କେତିକ—

1. Abbreviation for the word decree.

(ଯଥା—ଢିଗ୍ରୀଦାର=ଢି: ଦାର; ଢିଗ୍ରୀଜାର=ଢି: ଜାର ।)

୨ । ଏକରର ଶବ୍ଦେତ୍ତଗରୁ ଏକତ୍ତଗର ବା ଡିସିମ୍ବିଲ୍‌ର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ—2. Abbreviation for the word decimal of an acre.

ଢିଅ—ଗ୍ରା. ବ—ଢିହ (ଦେଖ)

Ḍia — Ḍiha (See)

ଢିଆ—ଦେ. ବ—ଢଆଁ (ଦେଖ)

Ḍiā — Ḍiāñ (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—ସାଧ—Lamp.

ଢି. ଆଇ. ଜି—ବୈଦେ. ବ. (ସାଙ୍କେତିକ)—ପୁଲିସ ଆଦ ବିଭାଗର ଢି ଆଇ ଜି ଗ୍ରାଦେଶିକ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ସଦ୍ଦକାଶ: ଡେପୁଟି ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର୍ ଜେନେରାଲ୍‌ର ମ ଗୋଟ ବଡ଼ ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟ ଇଂରାଜି ଅକ୍ଷର ସମ୍ବଲତ ସାଙ୍କେତିକ—D. I G; abbreviation for Deputy Inspector General of Police or other department.

ଢିଆଁ—ଦେ. ବ. (ସ. ଜୀନ)— ୧ । ଲମ୍ଫ; କୁଦା—

Ḍiāñ — 1. A jump; a leap; bound.

ଢିଆଁ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଢିଅଁ }

୨ । ଡେଇଁବା; କୁଦବା—

2. Jumping.

ଡିଆଁ; ଡିଙ୍ଗା ମ । ଦଉଡ଼ିବା—3. Running about.

ଫଲାଁଗ, ଫାଁଦ୍ (ଯଥା—ଦୁଷ୍ଟ ବାଳକ ସ୍କୁଲକୁ ନ ଯାଇ ବହୁ ନ ପଢ଼ି ଖାଲି ଢିଆଁ ମାରୁଛ ।)

୪ । ହୃତ୍‌ଥଦର ସ୍ପନ୍ଦନ—

4. Throbbing; palpitation.

* । ଗୋରୁ, ମହିଷି ଇତ୍ୟାଦି ପଶୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ପଶି ନ ପାରିବେ ଅଥଚ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଡେଇଁ କରି ସେଠାକୁ ଯାଇ ପାରିବେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାଡ଼ରେ ଯୋଡା ଦୋଇଥିବା କାଠ ବା ବାଉଁଶର ଚ୍ଛକି—

5. A turnpike; two bamboos placed crosswise in a gate which men pass by jumping over but which cattle cannot pass.

୬ । ଯେଉଁ ବାଡ଼କୁ ମନୁଷ୍ୟ ଡେଇଁ କରି ଯାଇପାରେ; ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ ବାଡ଼—6. A low fence over which a man can leap.

୭ । ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ନଦୀ ପ୍ରଭୃତିରେ କରିଯିବା ମାଟିର ଗଡ଼ା ବା ଜାଲ ଇତ୍ୟାଦିର ଢଲୋଚ ବାଡ଼—

7. A contrivance made of sloping nets or earth on which fishes fall while jumping up from water.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଉତ୍ତରକୁ ମାଛ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲେ ପାଣିକୁ ପଲାଇ ଯାଇ ନ ପାରି ସହଜରେ ଧରା ପଡ଼ନ୍ତି ।]

ବଣ—୧ । ଯେ କୁଦେ—1. Jumping.

(ଯଥା—ଢିଆଁ ପୋକ ।)

୨ । ସଙ୍କ୍ରାମକ; ଯେଉଁ ରୋଗ ଏକ ଲୋକଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକଠାକୁ ଢିଏଁ ବା ସଙ୍କ୍ରମଣ କରେ—

2. Contagious (disease); infectious.

୩ । ଯେଉଁ ବାଟରେ ଯିବାକୁ ହେଲେ ଅନେକ ଉଚ୍ଚ ବାଡ଼ ବା ପ୍ରଶସ୍ତ ଗର୍ତ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି ଡେଇଁ କରି ଯିବାକୁ ହୁଏ—

3. (a road) To pass which a man has to jump over many fences and pits.

୪ । ବହୁ ଅନ୍ତର ବା ବ୍ୟବଧାନରେ ଅବସ୍ଥିତ (ଗ୍ରାମଆଦ)—

4. Situated at great intervals.

(ଯଥା—ସମ୍ବଲପୁର ଜଲ୍ଲାର ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ଢିଆଁ ଅଟେ ।)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଘାମକ)—ଉଇ—

White ant.

ଢିଆଁଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅତିକ୍ରମ କରିବା; ବାଦ୍ ଦେବା—

Ḍiāñi debā — 1. To pass over.

(ଯଥା—ମୁଁ ଅସଲକଥା ଢିଆଁଇ ଦେଇ ଅନ୍ୟ କଥା କହୁଗଲି ।)

୨ । (ରୋଗ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେହକୁ ସଙ୍କ୍ରମଣ କରାଇ ଦେବା—

2. To cause one's disease to infect another person.

ଢିଆଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଜୀନ)—

Ḍiāñibā — ୧ । ଡେଇଁବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

ଡିଙ୍ଗାନ — 1. The causative of Deiñbā.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଯ୍ଯ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ସ୍ୟ	ସ୍ୟ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ୟ

ଉଚ୍ଚାଳନା; ଫନ୍ଦାନା ଡିଆଁଇବା । ଡ୍ୟାଇଁବା । ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଗୋଟଏ ଉଚ୍ଚ ପଦାର୍ଥ (ବାଡ଼ ବା ପାଚେରୀ)କୁ ଅଚ୍ଛକ୍ରମ କରାଇ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ନକ୍ଷେପ କରିବା—2. To throw a thing over a high fence wall.

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜୀବ ଉଚ୍ଚ ବାଡ଼ ଆଦ ଡେଇଁଯିବାର ଉପାୟ କରିବା—

3. To cause another to jump or leap over a high fence, wall or ridge.

(ଯଥା—ଅଣ୍ଡିର ବାକୁଟିକୁ ଗଣ୍ଡା ବେଦା ଉପରେ ଡିଆଁଇବା)

ଡିଙ୍ଗା ଉଲ୍ଲନା, ଫାଁଦ୍‌ନା

୪ । କୌଣସି ଚଉଡ଼ା ପଦାର୍ଥକୁ ଅଚ୍ଛକ୍ରମ କରିବା; ଝମ୍ପିବା; ଡେଇଁବା; କୁଦିବା—

4. To overleap; to jump or leap over.

୫ । ଦଉଡ଼ିବା—

5. To run about; to frisk about.

୬ । ଦୃସ୍ତୁଚ୍ଛ ପଦାର୍ଥକୁ ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ି ପୁନର୍ବାର ଧରିବା-

6. To toss a thing up; to throw a thing to the air and again catch it (e. g. a ball).

ନଚଉକା ଆ ଶୁଣି ଦିଅଁ ଚଢ଼ୁରୁ
ବୋଇଲେ କାଣ୍ଡବ ପୁଷ୍କର ଯୋ ମୁଣ୍ଡରୁ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିତ୍ୱ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

୭ । ନାଚିବା—7. To dance

୮ । ସ୍ପନ୍ଦନ ହେବା—2. To throb.

(ଯଥା—ମୋ ଜାଦାଣ ଆଖି ଡିଆଁଉଛି ।)

୯ । (ରୋଗ) ସଂକ୍ରମଣ କରିବା—

9. To infect (said of contagious diseases).

ଡିଆଁ ଜର—ଦେ. ବ—ସଂକ୍ରାମକ ଜ୍ୱର; ଯେଉଁ ଜ୍ୱର ଜଣକୁ ଦେଲେ ସେ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରେ—

ଡିଆଁ ଡେଇଁ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—୧ । କୁଦା; ଲମ୍ଫ—

ଲାଫାଲାଫି

୨ । ଦଉଡ଼ିବା—2. Running; bounding along; frisking.

୩ । ଏକାଧିକଥର ଡେଇଁବା କର୍ମ; କୁଦାକୁଦି; ଲମ୍ଫଝମ୍ଫ—

3 Repeated leaping.

ଡିଆଁ ପୋକ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପୋକମାନେ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଚଲନ୍ତି—

ଡିଆଁ ବେଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ମସୃଣଶଳ୍କଯୁକ୍ତପିଣ୍ଡି ବେଙ୍ଗ, ଏମାନେ ବହୁତ ବ୍ୟବଧାନ ଡେଇଁ ପାରନ୍ତି—

Leaping frog (a kind of frog).

[ଦ୍ର—ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏମାନେ ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମାକୁ ଡେଇଁପଡ଼ନ୍ତି ।]

ଡିଆଁ ମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । କୁଦିବା; ଲମ୍ଫ ଦେବା—

ଡିଆଁ ମାରା × × ମିଅଁ ପରଘାଡ଼ ଉଆଁମାର ନଆଁ ନଉଥାଏ ।
ଫାନ୍ଦନା ପଙ୍କାରମୋଦନ, ଉମାଶଠଗୃଣ୍ଡ ।

୨ । ଦଉଡ଼ିବା—2. To run along.

୩ । ଦଉଡ଼ିକରି ପଳାଇବା—

3. To run away; to flee away.

୪ । ଶୀଘ୍ର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା—

4 To leave a place in hot-haste.

ଥରେ ଜାବ ଦୁଃଖ ! ଉଆଁମାରିବାକୁ ବସନ୍ତେ ଦୁଃଖ.
ଉଜା କରଇ ମୁଁ ବଦ୍ଧ ଘରଇଁ—ଜଗନ୍ନାଥ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଡିଆଁ ରୋଗ—ଦେ. ବ—ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ; ଯେଉଁ ରୋଗ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉଡ଼ି ବା ସଂକ୍ରମଣ କରେ—

ଛୋୟାଁଚେ ରୋଗ
ଉଡ଼ନୀ ବିମାରୀ

Contagious disease; infectious disease.

ଡିଆସଲି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଦଆଶିଲାଇ (ଦେଖ)

Diāsilāi (See)

ଡିଉ—ବୈଦେ. ଋଣ (ଇଂ)—(ସଦାଳଜା ସିରସ୍ତା) ହୁଣ୍ଡି ବା ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିଯିବାର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମିଆଦ—

ଡିଉ, ଡିଉ

Due (date of a hundi).

ଡିଉଟି—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଡ୍ୟୁଟି)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—

ଡ୍ୟୁଟି

1 Particular duty assigned to a person.

ଡ୍ୟୁଟି

୨ । ଅବକାରୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ଉପରେ ସରକାରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ (ଡ୍ୟୁଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶୁଳ୍କ—

2. Duty or cess assessed on exciseable articles.

୩ । ଡାକ୍ତରଖାନା ଆଦରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜଗିବା ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୁଦ୍ଧ ବା ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପାଳ—

3 Turn of a student or servant to attend the patients etc in a hospital.

ଡିଉ ଡେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) (ସଦାଳଜା ସିରସ୍ତା)—

ଡିଉଡେଟ୍
ଡିଉଡେଟ

ଉପସ୍ଥକ ବା ହୁଣ୍ଡି ଆଦଦ୍ୱାରା ନଆଯିବା ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ—

Due date of a hundi or bond.

ଡି. ଏସ୍. ପି—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ସାଙ୍କେତିକ)—ପୁଲିସ୍ ଡେପୁଟି ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ; ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ

ଡି. ଏସ୍. ପି
ଡି. ପସ୍. ପି

ସଦ୍ଭବାର୍ଥ—D. S. P.; Deputy Superintendent of Police.

ଡିକି—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଡିକ୍କି)—୧ । ରଖୁଡ଼ି ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—

ଡିକି
ଡ଼ିକୀ

1. Dicky; nick name of Richard.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅ।ତ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେକେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ରେଫ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କ୍ରଷ' ଦେଖିବେ; 'ବ୍ୟୂହ' ନ ପାଇଲେ 'ବ୍ୟୁହ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ପତ୍ୱ' ଦେଖିବେ ।

ଡିକୀ ୨ । (ଇଂ. ଡିକ୍ଟି=ଗୃହର ବସିବା ପାଇଁ ମଟର (ଡିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗାଡ଼ିର ପଛଆଡ଼େ ଥିବା ଅସନ) ମଟରଗାଡ଼ିର ଡ୍ରାଇଭର୍ର ସହାୟକ ଭୃତ୍ୟ; କ୍ଲିନର୍—

2. A servant or cleaner who accompanies a motor-car and helps the driver in any trouble.

ଡିକ ସିଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଡିକ୍ଟି)—ଗୃହର ବା ସଇସ ବସିବା ପାଇଁ
Ḍiki siṭ କେତେକ ମଟରଗାଡ଼ିର ପଛଆଡ଼େ ଥିବା ଅସନ—
ଡିକୀସିଟ Dickey; a seat at the back of some
ଡିକୀସୋଟ motor-cars for the servant or cleaner.

ଡିକ୍ସେସନ୍—ବୈଦେ.ବ (ଇଂ)—ମୁହଁରେ ବୋଲୁଥିବା ପଦ ଓ ବାକ୍ୟମାନ
Ḍiktesan ଲେଖିନେବା ପାଇଁ ଲେଖକଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଅନ୍ୟ ଜଣେ
ଡିକ୍ଟେସନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଉକ୍ତ ପଦମାନ ଡାକିବା—Dictation.
ଡିକ୍ଟେସନ

ଡିକ୍ରୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡିଗ୍ରୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍikrī (etc) Ḍigrī etc. (See)
(ଡିକ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡିକ୍ସିନାର୍—ବୈଦେ.ବ.(ଇଂ.ଡିକ୍ସନାର୍)—ଅଭିଧାନ ଗ୍ରନ୍ଥ; ଭାଷାକୋଷ
Ḍik-sinārī ଶବ୍ଦକୋଷ; ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ କୌଣସି ଭାଷାର ଶବ୍ଦ
ଡୀକ୍ସୀନାରୀ ମାନଙ୍କର ଅର୍ଥ ଲେଖା ହୋଇଥାଏ—
ଡିକସନାରୀ Dictionary; lexicon.
(ଡିକ୍ସନାର୍, ଡିକ୍ସନେର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡିଗ୍ବାଜ—ଦେ. ବ.—(ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ) ଶୂନ୍ୟକୁ କୁଦି ଲେଉଟି-
Ḍig-bāji ପଡ଼ିବା; ମାଙ୍କଡ଼ଡିଆ—Somersault.
ଡୀଗବାଜୀ **ଉଲ୍ଲଲକୂଦ**
(ଡିବିବାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡିଗ୍ରୀ— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିକ୍ରୀ)—୧ । ପଇସଲା; ଅଦାଲତଙ୍କ ନଷ୍ପତ୍ତି
Ḍigrī ବା ବ୍ୟବସ୍ଥା—1. Judicial decision; decree
ଡିକ୍ରୀ, ଡିଗ୍ରୀ or final order.
ଡିକ୍ରୀ, ଡିଗରୀ [ଦ୍—ମକଦ୍ଦମା ଉଠିବାର କରି ସାରି ଅଦାଲତ ଗୋଟିଏ
(ଡିଗିଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରାୟ (Judgment) ଦଅନ୍ତି; ସେଥିରେ
ମକଦ୍ଦମାର ସମସ୍ତ ଦାଲ୍ ଓ ମୀମାଂସାର କାରଣମାନ ଲେଖା
ହୋଇ ଲେଖା ଥାଏ, କନ୍ତୁ ଡିଗ୍ରୀରେ ଅରଜରେ ପ୍ରାପ୍ତିତ ଦାବୀ
ଓ ଛାଣିଥିବା ପକ୍ଷ କି ପ୍ରକାର କାହାଠାରୁ କେପର ଅକାରରେ
ପାଇବ ତାହାହିଁ କେବଳ ଲେଖା ଥାଏ । ମୀମାଂସାର ହେତୁ-
ବାଦମାନ ଡିଗ୍ରୀରେ ଲେଖା ହୋଇ ନ ଥାଏ ।]

୨ । ମକଦ୍ଦମାରେ କୌଣସି ପକ୍ଷର ଜୟଲାଭ—
2. Success of one party in litigation.

୩ । ତାପମାନ ଯନ୍ତ୍ରରେ ତାପର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣ—
3. Degree of a thermometer.

୪ । ସମକୋଣର $\frac{1}{90}$ ଅଂଶ, କୋଣର ପରିମାପକ ଭାଗ—
3. One ninetieth part ($\frac{1}{90}$) of a right angle.

୫ । ବଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଚ୍ଚ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧି; ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ମାନଙ୍କ ଉପାଧି (ଯଥା; ବ. ଏ, ଏମ୍. ଏ, ବ. ଏଲ୍, ବ. ଇ;)—5. Decree or title of academic distinction conferred on graduates of an university.

ଡିଗ୍ରୀ କର୍(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି.—ବେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ମକଦ୍ଦମାରେ କୌଣସି
Ḍigrī karā(re ibā ପକ୍ଷର ଜୟଲାଭ କର୍ଯ୍ୟଇବା—
ଡିଗ୍ରୀ କରାନ To secure a decree; to get a case
ଡିଗ୍ରି କରନା decreed.
(ଡିଗ୍ରି କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡିଗ୍ରୀ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ—ଦେ. ବ.—(କଟକିଆ ଭାଷା)—ବଳକା ଓ ବନ୍ଧକୀ
Ḍigrī churḍānta ମକଦ୍ଦମାର ପ୍ରାଥମିକ ଡିଗ୍ରୀକୁ ନର୍ଦ୍ଦାରିତ
ଡିଗ୍ରୀଚୁଡ଼ନ୍ତ ସମୟ ଘରେ ଶେଷ ଡିଗ୍ରୀରେ ପରିଣତ କର୍ଯ୍ୟଇବାର
(ଡିଗ୍ରୀଚଡ଼ନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରଣାଳୀ—A preliminary decree
being made absolute or final in a
mortgage or partition suit

ଡିଗ୍ରୀ ଜାରି—ବୈଦେ.ବ. (କଟକିଆ ଭାଷା)—(ଇଂ ଡିକ୍ରୀ ଓ ଫା. ଜାରି)
Ḍigrī jārī ଅଦାଲତଙ୍କ ନଷ୍ପତ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କର୍ଯ୍ୟିବାର
ଡିଗ୍ରୀଜାରି ପଦ୍ଧତି—Execution of a judicial decree
ଡିଗରିଜାରୀ or order.

ମକଦ୍ଦମାର ଏଡାଲ୍ନାମା ଡିଗ୍ରୀଜାରି ପରୁଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋ ପାଖରେ ଅଛନ୍ତି ।
ପଞ୍ଚାରମୋହନ. ହୁମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଡିଗ୍ରୀ ଟଙ୍କା—ଦେ. ବ.— (କଟକିଆ ଭାଷା)—ଡିଗ୍ରୀଦାର ଦେଣଦାରୁ
Ḍigrī ṭaṅkā ଠାରୁ ପାଇବା ପାଇଁ ଅଦାଲତ ଡିଗ୍ରୀ ଦେଇଥିବା
ଡିଗ୍ରୀଟାକା ଟଙ୍କା; ଜରି-ଡିଗ୍ରି—Decretal amount.
ଜରଡିଗିରୀ [ଦ୍—ଡିଗ୍ରି ଟଙ୍କା ଅଦାୟ ହେବା ପାଇଁ ଦେଣଦାରର
ଚଳନ୍ତି ଓ ଅଚଳନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି ନଲ୍ଲମ ହୁଏ । ଏବ ଦେଣଦାରର
ଶରୀରରୁ (ଅର୍ଥାତ୍ ଡିଗ୍ରୀ ଟଙ୍କା ଅଦାୟ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଣଦାରକୁ
ଜିରଫ୍ କରି ଦେଓାନ୍ଫାଟକରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିବାଦ୍ୱାରା) ମଧ୍ୟ
ଡିଗ୍ରୀ ଡିଗ୍ରୀ ଟଙ୍କା ଅଦାୟ କର୍ଯ୍ୟାଏ ।]

ଡିଗ୍ରୀ ଡିସମିସ୍—ବୈଦେ. ବ· (ଇଂ) (ବିପକ୍ଷଭାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)—
Ḍigrī dismis ୧ । ମକଦ୍ଦମାରେ ଜୟଲାଭ ଓ ପରାଜୟ—
ଡିଗ୍ରୀ ଡିସମିସ 1. A case being decreed in one's
ଡିଗ୍ରି ଡିସମିସ favour or dismissed against him.

୨ । ଅନୁକୂଳ ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ଆଦେଶ—
2. Favourable and unfavourable orders.

ଡିଗ୍ରୀ ଡିସ୍ମିସି
ଡିଗ୍ରୀ ଡିସ୍(ସି)ମିସ୍(ସି) } ଅନ୍ୟରୂପ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

ଡଗ୍ରୀଦାର୍—ଙ୍ଗୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡଗ୍ରୀ ଓ ପା. ଦାର୍) (କଚରଆଭ୍ଷା) Digrīdār ଯାହା ସପକ୍ଷରେ କୌଣସି ମକଦମା ଡଗ୍ରୀ ହୋଇ ଡିଗ୍ରୀଦାର ଥାଏ; ମକଦମାରେ ଜିତିଥିବା ପକ୍ଷ— **ଡିଗରିଦାର** Decree-holder. (ଦେଶଦାର୍—ବପଶ୍ଚଭ)

ଡଗ୍ରୀ ଦେବା—ଦେ. କି.—(ବ୍ଦଗ୍ଦରକ) କୌଣସି ପକ୍ଷ ଜସ୍ୱପ୍ଚକ୍ତ ହେବାର Ḍigrī debā ଆଦେଶ ଦେବା—(a court) To pass a ଡିଗ୍ରୀ ଦେଓୟା decree in favour of a party. **ଡିଗରୀ ଦେନା** (ଡଗ୍ରୀ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡଗ୍ରୀ ପାଇବା—ଦେ. କି.—(କଚରଆ ଭ୍ଷା)—ଅଦାଲତରୁ ଅପଙ୍କା Ḍigrī pāibā ପକ୍ଷର ଅନୁକୂଳ ଆଦେଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ମକଦମାରେ ଡିଗ୍ରୀ ପାଓୟା ଜସ୍ୱପ୍ଚଲାଭ କରିବା—To get a decree; to win **ଡିଗ୍ରୀ ପାନା, ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କରନା** a case. (ଡଗ୍ରୀହାସଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡଗ୍ରୀ ହେବା—ଦେ. ବ.—ମକଦମାରେ ଜସ୍ୱପ୍ଚଲାଭ କରିବା— Ḍigrī hebā Getting a decree in one's favour; ଡିଗ୍ରୀ ହଓୟା winning a case. **ଡିଗ୍ରୀ ହୋନା**

ଡଙ୍ଗର—ସ. ବ.—(ଲନର୍ ଧାତୁ=ପାଇବା+ଅର: ଲ ସ୍ଥାନରେ ଡ Ḍiṅgara ଆଦେଶ)—

୧ । ମୋଟା ଲୋକ—1. Fat man.

୨ । ବଦମାସ୍; ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ—2. Wicked person.

୩ । ଠକ—3. Knave; a cheat.

୪ । ଦାସ; ଗୋଲାମ—4. Slave; servant.

ଡିଙ୍ଗର; ଡୋଙ୍ଗର; ଡୋଙ୍ଗର ଦେ. ବ. (ସ. ଡଙ୍ଗି; ଭୁଙ୍ଗ)—ଟାଙ୍ଗର; **ଡୁଙ୍ଗର** ପାଦାଡ଼ିଆ ଭୂମି—Hilly country.

ବନ ଡଙ୍ଗର ଜଜିଣ ଅସନ୍ତୁ ରଥାଏ । ସାରଳା ମହାଭରତ. ସଭା ।

ବଣ.—୧ । ଦୁଷ୍ଟ—1. Wicked.

୨ । ଶଠ—2. Cheating, deceitful.

ଡଙ୍ଗର ତୁଲେ ନ ଗୁଲବ ବାଃ । ବଦ୍ରମାଏ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

୩ । ଧୂର୍ତ୍ତ—3. Cunning.

ବୋଉଲ । ଡଙ୍ଗର ସବଣ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ । କାଞ୍ଚକୋଇଲ ।

୪ । କଣା—4. One-eyed.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—ଅଟୂଷ୍ୟ—One who can not be defeated or over powered; indomitable.

ଡଙ୍ଗର ଆଖିଆ—ଦେ. ବଣ—ଯାହାର ଆଖି ଫୁଟିଯାଇ ଥାଏ— Ḍiṅgara ākhiā Blinded.

ଡଙ୍ଗର ମାଳ—ପ୍ରାଦେ.(ଗଡ଼ଜାତ)ବ—ପବ୍ତର ଢାଲୁରେ ଥିବା ଗଡ଼ାଣିଆ Ḍiṅgara māḷa ଜାଗାରେ କରିବା ଶସ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର—Field on the slope of a hill where crops are raised.

ଡିଙ୍ଗର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସ. ଡିଙ୍ଗର)—ଦୁଷ୍ଟ— Ḍiṅgarā Wicked.

ବ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଧେଣ୍ଡ୍ରଗ୍; ଡେଙ୍ଗ୍ରଗ୍—Drum.

ଡିଙ୍ଗଲା—ପ୍ରାଦେ. (ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁର ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ) ବ—ବୋଇତ କଖାରୁ— Ḍiṅgalā Cucurbita; red gourd.

ଡିଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—୧ । କେଶଜାତ; ବଡ଼ ଉକୁଣୀ; ଜାଗର୍— Ḍiṅgā 1. A big louse.

ଡେଙ୍ଗର [ଦ୍ର—ମୁଣ୍ଡର ବଡ଼ ବଡ଼ ଉକୁଣୀକୁ ଡଙ୍ଗା, ସାନ ଉକୁଣୀକୁ **ଢେରା** ଗଜ ଓ ଉକୁଣୀ ଉମ୍ବୁ ଜଣ ବୋଲ୍ଯାଏ ।]

୨ । (ଘର୍ଘୀ, ଜନାମାର ଆଦ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ)—ଅମୁକ ଜାତିର ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନ ବା ବସତ—2. Place occupied by such and such a nation. (ଯଥା—ଜନାମାର ଡଙ୍ଗା, ଘର୍ସି ଡଙ୍ଗା ।)

ଡିଙ୍ଗାରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କି—ଟାଣି ହେବା— Ḍiṅgāribā To strain; to stretch oneself.

ଡିଙ୍ଗାରି ହେବା—ପ୍ରାଦେ.(ବାଲେଶ୍ୱର)କି—ଲଠି ବା ସିଧା ହୋଇଯିବା- Ḍiṅgāri hebā To be stretched; to be straightened.

ଡିଙ୍ଗି—ଦେ. ବ. (ସ. ଦ୍ରୋଣୀ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠଡଙ୍ଗା; ଝୁଲାଡଙ୍ଗା; ଡଙ୍ଗୀ— Ḍiṅgī Small boat; canoe; dug-out. ଡିଙ୍ଗୀ **ଡୋଂଗୀ**

ଡିଠ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିଟ୍ଟୋ)—ଡିଠୋ (ଦେଖ) Ḍiṭa Ḍiṭo (See)

ଡିଠୋ—ବୈଦେ. ଅ. (ଇଂ. ଡଟ୍ଟୋ)—ଏଜନ; ପୂର୍ବେ ବା ଉପରେ Ḍiṭo ଲେଖା ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ଏକ— ଡିଟୋ **ଡିଟୋ**. Ditto.

ଡଠୋ କରିବା—ଦେ. କି—ଡଠୋ ମାରିବା (ଦେଖ) Ḍiṭo karibā Ḍiṭo māribā (See)

ଡିଠୋ ମାରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କଥାରେ ହଁ ମାରିବା- Ḍiṭo māribā To ditto what another says; to ଡଟୋ ମାରା ditto slavishly. **ଡିଟୋ ମାରନା**

ଡିଡାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଜମିଦାର ଓ ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କର ଜଳର Ḍidār ଶୁଷ୍କବାସ, ଗୋରୁ ଗାଈ ଆଦଙ୍କ ଭତ୍ତୁନେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଜାଡ଼ୀର୍—Jaghir; service-tenure given to a servant who looks after the cattle and agriculture of a Raja or Zamindar.

ଡି ! ଡି !—ଦେ. ଅ—ହଳ ଓ ଗାଡ଼ିରେ ଲଗିଥିବା ବଳଦମାନଙ୍କୁ Ḍi ḍi ଶୀଘ୍ର କରିବାପାଇଁ ଶୀତ୍କର ଉଚ୍ଚାରିତ ଧ୍ୱନି—Sound (ଡିଃ ଡିଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) uttered to incite bullocks of a cart orplough to action.

[ଦ୍ର—ବଳଦଙ୍କୁ ସ୍ତମ୍ଭିତ କରିବା ପାଇଁ ଉଚ୍ଚାରିତ ଧ୍ୱନି 'ହଃ' ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଯର ପୃଷ୍ଠାରେ ୨,୬,୨ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଉଷଧ୍ୟ୧ ବା ୬'ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ'ବୋଲିସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖି ନ ପାଇଲେ 'ଆଖି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍'ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଡିଡିମ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଡିଣ୍ଡିମ)—ଡିଣ୍ଡିମ (ଦେଖ)
Ḍiḍima — Ḍiṇḍima (See)

ଡିଣା—ଦେ. ବ—୧ । ପାନ ରଖିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ; ପାନଡିବା—
Ḍiṇā — 1. Betel-case.

୨ । ଶସ୍ୟଆଦି ମାପିବାର ଗଡ଼ଣୀ ବା ଡିବା; ପିତଳ ଗଡ଼ଣୀ; ପିତଳ ମାଣିକା—2. A corn-measure; a corn-measuring pot of brass.

ଡିଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ – ଯୁବତୀ—
Ḍiṇḍā — A young woman.

ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବ. ପୁଂ·ଓ ସ୍ତ୍ରୀ – ଅବିବାହିତ ପୁରୁଷ ବା ସ୍ତ୍ରୀ—
Bachelor or maid.

ଡିଣ୍ଡିମ—ସଂ. ବ. (ଡିଣ୍ଡି = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ + ମି ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅ, ତୁଲ. ଇଂ. ଡ୍ରମ୍)—୧ । ଆନନ୍ଦ ବାଦ୍ୟପାଇଁ ଏକମୁଖା ବାଦ୍ୟ; ଡେଙ୍ଗୁ; ନାଗଡ଼—
Ḍiṇḍima — Drum; tomtom; tabor; kettle-drum.

ତୁଜେ ହେଉଛ ଏହ ଉଗ୍ରଡିମ ବାଜଣାରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଗୋପବଭୁ, ବ. ଗୀତ ।

୬ । କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ ଫଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); କରନ୍ଦା (ଦେଖ)
A kind of acidish sweet berry.

ଡିଣ୍ଡିର—ସଂ. ବ—୧ । ସମୁଦ୍ର ଫେଣ (ଏହା ରଙ୍ଗ ବଆସିବା ଜଳସକୁ ପାଲସ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—1. Cuttle-bone; the bone of cuttle-fish (used in polishing furnitures to be dyed).

୬ । ପାଣିର ଫେଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Foam of water.

ଡିଣ୍ଡିଶ—ସଂ. ବ—ବେଣ୍ଡି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Ḍiṇḍiśa — Lady's finger (fruit).

ଡିତ୍ଥ—ସଂ. ବ—୧ । କାଠର ଗଢ଼ର ହାତୀ—
Ḍit-tha — 1. An elephant made of wood; wooden elephant.

୬ । ବଶିଷ୍ଠ ଲକ୍ଷଣବନ୍ତ ପୁରୁଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A person with characteristic traits or mark.

ଡିତ୍ଥ ଡବିତ୍ଥ—ସଂ. ବ (ସମ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—କାଠରେ ଗଢ଼ର ପ୍ରଗ ଆଦି ଖେଳନା—Wooden toys representing animals.

ଡିନ୍‌ବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପ୍ରେରଣ କରିବା—
Ḍin-b (root) — 1. To send out.

୬ । ବାହାରକୁ ପିଙ୍ଗିବା; କାଢ଼ିବା—
2. To throw out; to bring out.

ଡିନ୍‌ଭ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଏକତ୍ର କରିବା—
Ḍin-bh (root) — To amass; to gather up.

ଡିନର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିନର୍)—ସାହେବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ବା ରାତ୍ରର ପ୍ରଧାନ ଭୋଜନ—Dinner.
ଡିନାର୍ (ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ଗ୍ରହଣ କଲେ ଲୋକେ ଖାଇଲା ଡିନାର ଯାଏ ।]

ଡିନାର ୬ । ସାହେବୀ ଖାନା—2. European meal.

ଡିନର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସାହେବୀ ଧରଣର ଭୋଜିରେ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଖୁଆଇବା; ଖାନା ଦେବା—
Ḍinar debā — To give dinners in European style.

ଡିନାର୍—ବୈଦେ. ବ. ଆ)—ପାରସ୍ୟଦେଶପ୍ରଚଳିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୁଦ୍ରା (ଆମ ଦେଶର କଡ଼ା ଗଣ୍ଡା ପରି ହିସାବରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
ଦିନାର୍ A small coin of Persia used in squaring up accounts.
(ଦିନାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୈଦେ. (ଇଂ)—ଡିନର୍ (ଦେଖ)
Ḍinār — Ḍinar (See)

ଡିପ(ପା)ଜିତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଡିପୋଜିଟ୍ (ଦେଖ)
Ḍipa(pā)jit — Ḍipojiṭ (See)

ଡିପାର୍ଟ୍‌ମେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିପାର୍ଟ୍‌ମେଣ୍ଟ୍)—କାର୍ଯ୍ୟ ସୁଚାରୁରୂପେ ସୁବିଧା ପାଇଁ ଗଠିତ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ବିଭାଗ; ସମ୍ବଲପୁରମା—Department created for division of work.
ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ
(ଡିପାର୍ଟ୍‌ମେଣ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡି. ପି. ଡବ୍ଲ୍ୟୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—(ସାଙ୍କେତିକ; ଡିପାର୍ଟ୍‌ମେଣ୍ଟ ଅଫ ପବ୍‌ଲିକ୍ ୱାର୍କ୍ସ୍‌ରେ ଥିବା ପ୍ରଧାନ ଶବ୍ଦତ୍ରୟର (ପି. ଡବ୍ଲ୍ୟୁ. ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଦ୍ୟ ୩ ଇଂରାଜି ଅକ୍ଷର) ସରକାରଙ୍କ ବାସ୍ତବକମ୍ପିନ୍ଥୀ ଉଲ୍ଲେଖ—
D. P. W; abbreviation for the Department of Public Works; P. W. D.

ଡି. ପି. ଆଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) (ସାଙ୍କେତିକ); (ଡାଇରେକ୍ଟର୍ ଅଫ୍ ପବ୍‌ଲିକ୍ ଇନ୍‌ସ୍ଟ୍ରକ୍‌ସନ୍‌ର ପ୍ରଧାନ ଶବ୍ଦତ୍ରୟର ଆଦ୍ୟ ଡି. ପି. ଆଇ ୩ ଇଂରାଜି ଅକ୍ଷର) ସରକାରୀ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ପ୍ରାଦେଶିକ କର୍ତ୍ତା ବା ଦାୟିତ୍ୱ—D. P. I; abbreviation for the Director of Public Instruction of a province.
ଡି. ପି. ଆଇ
(ଯଥା—ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ଡି. ପି. ଆଇ ମହାମତ୍ତ ଫକ୍ସ୍ ସାହେବଙ୍କର ଏ ଭାଷାକୋଷର ପ୍ରକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରଗାଢ଼ ହୃଦ୍ୟତା ଓ ଉତ୍ସାହଦାନ ଲାଗି ଫ୍ରାନ୍ଦକ ଭାଙ୍କଠାରେ ଚିର କୃତ୍ତୀ ।)

ଡିପୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଫରାସୀ)—ଡିପୋ (ଦେଖ)
Ḍipu — Ḍipo (See)

ଡିପୁଟୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡେପୁଟୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍiputī (etc) — Ḍeputī etc (See)
(ଡିପୋଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଟ,ତ	ପ୍ପ	ଇୟ୍	ଇଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ନିବନ୍ଧନଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଂଯ୍	ଇଅ	ଉ	ନ୍

ଉପ୍ଲବେସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଡେପ୍ୟୁଟେସନ୍ (ଦେଖ)
Dipuṭesan Deputesan (See)

ଡିପୋ—ବୈଦେ. ବ. (ଫରାସୀ)—୧ । ଯେଉଁଠାରେ ମାଲମାନ
Dipo ସଗୁଦ୍ଧାତ ହୋଇ ଜମା ରହେ; ଗୋଦାମ; ଭଣ୍ଡାର; ଗଞ୍ଜ—
ଡୀପୋ 1. Depot for merchandise.
ଡିପୋ (ଯଥା—କୋଇଲା ଡିପୋ ।)
୨ । ଯେଉଁଠାରେ ଦେଶାନ୍ତରକୁ ପ୍ରେରିତ କୁଲିମାନେ ସ୍ୱଦେଶକୁ ପଠାଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଏକତ୍ର ବା ରୁଣ୍ଡ କରାଯାଆନ୍ତି—
2. Cooly-depot.

ଡିପୋଜିଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିପଜିଟ୍)—
Dipojiṭ ୧ । ଧନ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟରେ ଗଚ୍ଛିତ ରଖିବା;
ଡୀପାଜୀଟ ଅମାନତ୍—1. Deposit.
ଡିପାଜିଟ ୨ । ନ୍ୟାସ; ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଜଣକ ମାରଫତରେ ଟଙ୍କା ଜମା କରିବା—
2. A deposit in trust.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଜମା କରିଥିବା ଟଙ୍କା—
3. A sum deposited with some one for a particular purpose.

ଡିପୋଟୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ଡେପୁଟୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Dipoṭī (etc) Deputī etc (See)

ଡିପୋର୍ଟେସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ରାଜାଦେଶରେ ଅପରାଧୀ ବା
Diporṭesan ସନ୍ଦେହୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେଶାନ୍ତର ପ୍ରେରଣ—
ଡୀପୋର୍ଟେସନ (ଉପୋଟେସନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Deportation
ଡାମଲ

ଡିପ୍ଲୋମା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କୌଣସି ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଦର୍ଶିତା
Diplomā ଲାଭ କରିଥିବା ଶ୍ରୁତ୍ରକୁ ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା ପରେ ବିଦ୍ୟାଳୟର
ଡୀପ୍ଲୋନା ସର୍ବୋଚ୍ଚ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଠାରୁ ମିଳିବା ସନନ୍ଦ—Deploma.
ଡିପ୍ଲୋମା [ଦ୍ର— ସାଧାରଣତଃ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବା କଲେଜର ଶେଷ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଶ୍ରୁତ୍ରଙ୍କୁ ଡିପ୍ଲୋମା ମିଳେ; ଯେଉଁ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଶ୍ରୁତ୍ରଙ୍କୁ ଡିପ୍ଲୋମା ମିଳେ ସେହି ପରୀକ୍ଷାକୁ 'ଡିପ୍ଲୋମା ଏକ୍‌ଜାମିନେସନ୍' ବୋଲାଯାଏ ।]

ଡିଫାମେସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କୌଣସ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ
Diphāmesan ଅପବାଦର ପ୍ରଚାର—Defamation.
ଡୀଫାମେସନ ['ଦ୍ର—ଯେବେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
ଡିଫାମେସନ ସୁନାମରେ ବାଧା ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲିଖିତଭାବରେ, ମୁହଁରେ କିମ୍ବା ଇଙ୍ଗିତାଦି-ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି ନିନ୍ଦାଜନକ ବା ସମ୍ମାନ-ହାନିକର ବିଷୟ ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନକଟରେ ପ୍ରଚାର କରେ ତେବେ ତାହା 'ଡିଫାମେସନ୍' ହୁଏ । ଏଥିର ଫଳ ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡବିଧି ଆଇନର ୫୧୧ ଦଫାରେ ଓ ଦଣ୍ଡ ୫୦୦ ଦଫାରେ ବିଚାର ହୋଇଥାଏ ।]

ଡିଫେନ୍ସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—୧ । ଫଉଜଦାର ମକଦ୍ଦମାରେ ମୁଦ୍ଦାଲ୍ଲର
Diphens ପକ୍ଷ—1. The side of the accused in a
ଡୀଫେନ୍ସ criminal case.
ଡିଫେନ୍ସ ୨ । ଦେବାଲା ମକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରତିବାଦୀର ପକ୍ଷ—
2. The side of the defendant in a civil suit.
୩ । ଫଉଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମାରେ ମୁଦ୍ଦେଇର ଉପସ୍ଥାପିତ ଅଭିଯୋଗ ଓ ଦେବାଲା ମକଦ୍ଦମାରେ ବାଦୀର ଅରଜଲିଖିତ ଦାଲା ବା ଜବାବର ଉତ୍ତରରେ ଯଥାକ୍ରମେ ମୁଦ୍ଦାଲାର ଓ ପ୍ରତିବାଦୀର ଉପସ୍ଥାପିତ ଜବାବ; ସଫେଇ—
3 Defence of an accused or of a defendant in a criminal or civil case.

ଡିବା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦର୍ବୀ=ଅଶକ ଜମା ସଂ. ଡିମ୍ବ; ଜମା ତା.
Dibā ଡିବା)—୧ । ପାନ ବଟା; ଉଙ୍ଗା ପାନ ବା ପାନଖିଲି
ଡାପେ, ଡୀପା; ରଖିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଧାତୁମୟ ଆବରଣଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର-
ଡୀବା, ଡୀବୀ 1 Betel-case made of metal.
ଡିବିଆ; ଡିବା ୨ । ଧାନ ମାପିବାର ଖୋଲ ଗଡ଼ୁଣୀ—
2. A corn-measuring pot.
୩ । ଧାତୁନିର୍ମିତ ଆବରଣଯୁକ୍ତ ଖୋଲ ପାତ୍ର; ସମ୍ପୁଟ—
3. A metal casket.
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କରୋସିନ ତେଲ ଜଳିବାର ଡିବା; ଡିବିରି; ଚିମ୍ନା ଲଗି ନ ଥିବା କେରୋସିନ୍ ତେଲ ଜଳିବା ଟିଣର ପାତ୍ର—
A kerosine burner or lamp without a chimney.
(ମେଦନୀପୁର) ବ—କରଟ—A small metal box for putting small things and carrying it in the waist-cloth.
ଦେ. ବଣ—ଡିମ୍ବା (ଦେଖ)—Ḍimbā (See)

ଡିବାଡିବା—ଦେ. ବଣ—ଡିମ୍ବାଡିମ୍ବା (ଦେଖ)
Ḍibā-ḍibā Ḍimbā-ḍimbā (See)

ଡିବି—ଦେ. ବ—୧ । ଡିବା (ଦେଖ)
Ḍibi 1. Ḍibā (See)
ଲମ୍ଫ ୨ । (ସଂ. ଦୀପ; ଭୁଲ. ଗୁଜରାଟୀ. ଡିଓ)—
ଲୈଂଫ କରୋସିନ ତେଲ ଜଳିବାର ଧାତୁମୟ ପ୍ରଦୀପ—
2. A kerosine burner or naked lamp.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଖୋଲ ହାଣ୍ଡି; ଆଣ୍ଟିକା—
Small earthen pot.

ଡିବିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଡିବା (ଦେଖ)
Ḍibiā 1. Ḍibā (See)
ଡିପେ ୨ । ଡିବ (ଦେଖ)
ଡିବିୟା 2. Ḍibi (See)
୩ । ଖୋଲ ଡିବା—3. Small metal case.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ୨ନ୍ତୁର ବସସ୍ତ୍ର ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଡବକରାଜ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଖାଉରେ ପକାଇ ଖେଳବା କାଣ୍ଟ ଖେଳର ଦ୍ୱୀତୀୟ ଆଘାତ (ନଦେ)—
Ḍibikirāji The second stroke of a kind of a game with marbles.

ଡବଡବ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ḍibi-ḍibi ନାଗର୍ ବା ଡମରୁ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—
ଡିମ୍‌ଡୀମ୍, ଡୀର୍‌ଡାଡିବି The sound of drum-beating.
ଡୁଗଡୁଗ, ଡିମଡିମ
ଡବଡବ ଡମ୍ବରୁ ବଜାଇ ବଜେ ।
ପ୍ରବାଦ. ଶର୍ତ୍ତସେନା ।

ଦେ. ବ—୨ । ଆମେରିକାରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିବା ଉଦ୍ୟାନ-ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ—2. American Sumach; Cæsalpinia Coriaria (tree).

ଡବଡବ ବାଜବା—ଦେ. କି—(କୌଣସି ବିଷୟ) ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଘଟ ହେବା; ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକଟିତ ବା ଘୋଷିତ ହେବା—
Ḍibiḍibi bājibā ଡିମଡିମ ବାଜା, ଡିବଡିବ ବାଜା To be published or proclaimed, broad cast.
ଡୀମଡୋମବଜନା
କଃକରେ ବାଜେ ଡବଡବ
ଝିଅ ନାଚ କରୁ ଥାଏ ଯିବ ଯିବ—ଭଗ ।

ଡବରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାଣ; ଡିମ୍=ଗୋଲ)—
Ḍibiri ୧ । ଯେଉଁର ମୁହଁରେ ଉଡ଼ାଯିବା ଯେଉଁ ବର୍ତ୍ତୁଳ ଚିବରୀ ମୁଣ୍ଡିଆ ବା ଉଣ୍ଡି—
ଡେବରୀ,ଡିବୀ, ଡିବରୀ 1. The nut of a bolt or screw.
୨ । ଡିବି ୨ (ଦେଖ)—2. Ḍibi 2 (See)

ଡବେଞ୍ଚର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —ଋଣ ପାଇଁ କୌଣସି କମ୍ପାନିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ ବନ୍ଧକ ଦଲିଲ—
Ḍibeñchar ଡିବେଞ୍ଚାର Debenture.
ଡିବେଂଚର

ଡମ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଡିଂବ; ଭୁଲ. ବ. ଡିମ୍)—
Ḍim ଡିମ୍—Egg.

ଡମ୍(ମି)ଡମ୍ ମି)—ଦେ. ଅ—ଡିବଡିବ (ଦେଖ)
Ḍim(mi)-ḍim(mi) Ḍibi-ḍibi See)

ଡମ୍(ମି)ର—ଦେ. ବ—ଡିମ୍ବିର (ଦେଖ)
Ḍim(mi)-ri Ḍimbiri (See)

ଡମ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଡିମ୍ (ଦେଖ)
Ḍima Ḍimba (See)

ଡମା—ଦେ. ବଶ—ଡିମ୍ବା ଡିମ୍ବା (ଦେଖ)
Ḍimā Ḍimbā ḍimbā (See)

ଡମାଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିମାଇ; ଡେମି=ଅଧେ)—
Ḍimāi ୧ । ଡେମି; କାଗଜଫର୍ଦ୍ଦର ଆକାରବିଶେଷ; ୧ଫର୍ଦ୍ଦର ଅଧେ— । A certain size of half a sheet of paper, measuring 20 inches by 15½ inches; demy paper.
ଡିମାଇ
(ଡିମେଇ, ଡେମି—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ କାଗଜର ଫର୍ଦ୍ଦ ଲମ୍ବରେ ୨୦ ଇଞ୍ଚି ଓ ଚଉଡ଼ା ୧୫½ ଇଞ୍ଚି ଏପରି କାଗଜର ଫର୍ଦ୍ଦକ ୪ ଭାଙ୍ଗ ଦେଲେ ଡିମାଇ ୪ ପେଜୀ; ୮ ଭାଙ୍ଗ ଦେଲେ ଡିମାଇ ୮ ପେଜୀ, ୧୬ ଭାଙ୍ଗ ଦେଲେ ଡିମାଇ ୧୬ ପେଜୀ ବୋଲାଯାଏ । ଛପା ଦେବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ୨୨½ ଇଞ୍ଚି × ୧୭½ ଇଞ୍ଚି ଓ ଦାମ ଲେଖାଯାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ୨୦ ଇଞ୍ଚି × ୧୫½ ଇଞ୍ଚି (ମଝାରୁରେ ୨୧ ଇଞ୍ଚି × ୧୬ ଇଞ୍ଚି) ଆକାରର କାଗଜକୁ ଡମାଇ ବୋଲାଯାଏ (ରେମର୍ସ୍ ଇଂରାଜୀ ଅଭିଧାନ) । ୧୮ ଇଞ୍ଚି × ୧୨ ଇଞ୍ଚି ଆକାରର କାଗଜକୁ ଡିମାଇ ବୋଲାଯାଏ । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଡମାଡମା—ଦେ. ବଶ—ଡିମ୍ବାଡିମ୍ବା (ଦେଖ)
Ḍimā-ḍimā Ḍimbā-ḍimbā (See)

ଡମ୍ବ—ସଂ. ବ. (ଡିମ୍ବ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଜୀବ ଗର୍ଭ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରକୁ ପ୍ରେରିତ ହୁଏ)—
Ḍimba ୧ । ଅଣ୍ଡା—1. Egg.
ବେନ ବଗେ ବେନ ଭିନ୍ନ ବ କରୁ ଥଲ ପ୍ରସବ—ଗୋଲ୍ଲେକ-ଇନ୍ଦୁରେଖା ।
୨ । ମାଛ ଆଦ ଜୀବଙ୍କ ମଞ୍ଜି—
2. Spawn (of fish, crab etc).
୩ । ପତଙ୍ଗମାନଙ୍କ ଶୈଶବକାଳୀନ ଆବୃତ—
3. Chrysalis.
୪ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁ ଭ୍ରୂଣ—4 Embryo; fœtus.
୫ । ଶିଶୁ ଜନ୍ତୁ; କୁଆ—5. Infant of animals; the young of an animal.
୬ । ମନୁଷ୍ୟ ଶିଶୁ—6. Child; infant.
୭ । (+କରଣ. ଅ) ଉତ୍ସୃଜନିତ ଚିତ୍କାରାଦି ବଚାର—
7 Exclamation due to fright.
୮ । ଫଉଜଦାର; ଦଙ୍ଗା—8. Riot; affray.
୯ । ବବାଦ; କଳହ—9. Dispute; quarrel.
୧୦ । ବିପ୍ଳବ—10. Insurrection; mutiny.
୧୧ । ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍—11. Lungs.
୧୨ । ପ୍ଲୀହା—12. Spleen.
୧୩ । କଳେବର (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—13. Body.

ଡିମ୍ବ ଉଷୁମା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଡିମ୍ବ+ଉଷ୍ମ)—ପକ୍ଷିମାତା ଡିମ୍ବ ଉପରେ ବସି ତାକୁ ଉଷ୍ମ କରିବା—Incubation
Ḍimba ushumā ଡୀମେ ତା ବସା brooding.
ଅଂଡे ସେନା

ଡମ୍ବ ଉଷୁମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । (ପକ୍ଷିମାତା) ଡିମ୍ବ ପ୍ରସବ କଲ୍ପ ପରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ଯାଏ ଡିମ୍ବ ଉପରେ ଅନବରତ ବସି ତାହାକୁ ଉଷ୍ମତାଯୁକ୍ତ କରିବା—1. (a bird) To sit on the eggs for hatching; to incubate; to brood.
Ḍimba ushumā(me)ibā ଡୀମେ ତା ଦେଓୟା
ଅଂଡେ ସେନା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଜ୍ଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ	ନ୍

[ଦ୍ର—ଉମ୍ବକୁ ନ ଉଷୁମାଇଲେ ଡିମ୍ବ କାଞ୍ଜିଆ ହୋଇଯାଏ ଓ ଡିମ୍ବରୁ ଛୁଆ ବାହାରେ ନାହିଁ । ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ପକ୍ଷିଦକ୍ଷଉ ଦୁହେଁ ପାଳ କର ଡିମ୍ବ ଉଷୁମାଇବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନବରତ ନିଯୁକ୍ତ ରହିବା—2. (figurative) To be constantly kept engaged in some work.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଘରୁ ବାହାର କିଛିକାଳ ଯାଇଁ କେଉଁ ଆଡ଼େ ନ ଯିବା—3. (figurative) To always stay at home; not to stir out of one's residence.

ଉମ୍ବକେଶର—ଦେ. ବ—ଡିମ୍ବ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ହଳଦିଆ ଅଂଶ—
Dimba kesara — The yellow portion found inside the egg.

ଉମ୍ବକୋଷ(ଶ)—ସଂ. ବ (ଛେଦ ବଚ୍ଛନ ପରିଭାଷା)—ପୁଷ୍ପର ଗର୍ଭକେଶର ନିମ୍ନସ୍ଥ ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ ଅଂଶ: ପୁଷ୍ପଯୋନି—The reproductive organ in a flower; the ovary of flowers.
Dimba-kosha(śa)

ଉମ୍ବଜ—ସଂ. ବଣ (ଡିମ୍ବ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଡିମ୍ବରୁ ଜାତ; ଅଣ୍ଡଜ; ଯେଉଁ ଜୀବମାନେ ଡିମ୍ବରୁ ଜନ୍ମନ୍ତି—Oviparous (animals).
Dimbaja

[ଦ୍ର—ପକ୍ଷୀ, ସର୍ପସ୍ପ, ମତ୍ସ୍ୟ ଓ କୀଟାଦଙ୍କୁ ଡିମ୍ବଜ କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ଉମ୍ବ ତଅଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଡିମ୍ବ+ତୈମନ)—ଡିମ୍ବ ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନ—
Dimba tiaṇa — Curry made with eggs.
ଭୀମେର ତରକାରୀ
अण्डेकी तरकारी

[ଡିମ୍ବ ତଅଣ ତ ଅଇଁଷରେ ଲେଖା ?—ପ୍ରବରନ ।]

(ଡିମ୍ବିତଅଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡିମ୍ବରେ ତରକାରୀ କର ଖାଇଲେ ଅମ୍ଳିତ ଖାଇବା ସ୍ଥଳପରିପ୍ରୁତ ହୁଏ ନାହିଁ, ଅଥଚ ଜୀବଦ୍ରବ୍ୟ ପାଅ ଅଜିତ ହୁଏ । ଏହିପରି ସ୍ଥଳରେ ଏ ଉଲ୍ଲେଖ ଦିଆଯାଏ ।]

ଉମ୍ବ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଡିମ୍ବ ପାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Dimba debā — Dimba pāṛdibā (See)

ଉମ୍ବ ପାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଡିମ୍ବ+ପାତନ)—ଡିମ୍ବ ଜନ୍ମ କରିବା—To lay eggs.
Dimba pāṛdibā
ଡୀମ ପାଡ଼ା, **अंडा देना**

ଉମ୍ବ ଫୁଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଡିମ୍ବ+ସ୍ଫୋଟନ)—ଡିମ୍ବକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟକାଳ ଉଷୁମାଇବା ପରେ ତାହାର କହୁଗୁବରଣ ଫଟାଇବା—To hatch eggs.
Dimba phuṭā(ṭe)ibā
ଡିମ ଫୁଟାନ
अंडा फुटाना

[ଦ୍ର—ଡିମ୍ବ କେବେକେବେ ମନକୁ ଓ କେବେକେବେ ମାଆର ତୀବ୍ର ଆଦର ଆଘାତ ଦ୍ୱାରା ଫାଟି ଯାଏ । ଡିମ୍ବ ମନକୁ ଫାଟି ଛୁଆ ବାହାରିଲେ ତାକୁ ଡିମ୍ବ ଫୁଟିବା ଓ ମାଆ ଡିମ୍ବକୁ ଆଘାତ କର ଫୁଟାଇଲେ ତାକୁ ଡିମ୍ବ ଫୁଟାଇବା କହନ୍ତି ।]

ଉମ୍ବ ଫୁଟିବା—ଦେ. ବ—ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ପକ୍ଷିମାତାଦ୍ୱାରା ଉଷୁମ ହୋଇଥିବା ଡିମ୍ବ ଫାଟିଯାଇ ତହିଁରୁ ଛୁଆ ବାହାରିବା—The hatching of an egg.
Dimba phuṭibā
ଡିମ ଫୁଟା
अंडा खटकना

ଉମ୍ବା—ଦେ. ବଣ.—ଡିମ୍ବ ଉମ୍ବା (ଦେଖ)
Dimbā — Dimbā ḍimbā (See)

ଉମ୍ବା ଡିମ୍ବା—ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. ଉମ୍ବ)—୧ । ଆବୁଆବୁଆ—1. Bulbous.
Dimbā dimbā
ଡିମର ମତ ଯଥା—ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଉମ୍ବାଡିମ୍ବା ହୋଇ କଅଣ
अण्डासा, बैजावो ଗୁଡ଼ାଏ ବାହାର ଗଲ୍ପଣି ।)

୨ । ଉମ୍ବପରି ଫୁଲି ଥିବା (ଆଖି)—2. Swollen (eye).

(ଯଥା—କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ତା ଆଖି ଡିମ୍ବା ଡିମ୍ବା ହୋଇଛି ।)

୩ । ଡିମ୍ବାକୃତି; ଡିମ୍ବ ପରି ବୃତ୍ତାୟତ ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ—3 Oval; elliptical; egg-shaped,

ଦେ. ବ.—୧ । ଉମ୍ବପରି ଆକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ—1. Any egg-shaped thing.

୨ । ବହୁକାଳ ହେଲା ଗୋଦରୁ ହୋଇଥିବା ରୋଗୀର ଗୋଦର ଗୋଡ଼ ଉପରେ ବାହାରିବା ଅଣ୍ଡାକାର ଆବୁମାନ—2. Bulbous tumours appearing on the legs swollen with elephantiasis for a very long time.

୩ । ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ଆଳୁବାଡ଼ା ପରି ଫୁଲି ଥିବା ଫୁଲ୍ଲା ବା ଆବୁ—3. Egg-shaped protuberances appearing on the body.

ଉମ୍ବାହବ—ସଂ. ବ—ନୃପଚତୁରଙ୍ଗ ଯୁଦ୍ଧ; ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଉଭୟପକ୍ଷର ନରପତିମାନେ ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ଉପସ୍ଥିତ ନ ଥାନ୍ତି—Warfare in which the kings of the opposing sides do not take part.
Dimbāhaba

ଉମାରେଜ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ ଡିମରେଜ୍)—୧ । ବନ୍ଦରରେ ଜାହାଜ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଦିନ ରହିଲେ ଡିମରେଜ ଭରିବାକୁ ଯାଇଁ ଜାହାଜବାଲା ବନ୍ଦରସ୍ୱାମୀକୁ ଦେବା ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ—2. Demmurrage for a ship.
Dimārej
डिमरेज

୨ । ଗଇର ଖରଚ୍ (ଦେଖ)

2. Gair kharachā (See)

ଉମ୍ବିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଡିମ୍ବ+ଇକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କାମୁକା ସ୍ତ୍ରୀ—1. A lascivious woman
Dimbikā

୨ । ଜଳବୁବୁଦ—3. Water-bubble.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ୍‌ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଦୋଳରେ ସେବେ ଏ ଉଚ୍ଚାରୋଖରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବସଘତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଦୋଳାଇବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଦୋଳତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମଳରେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଂ । ସ୍ୟୋନାକ ବୃକ୍ଷ (କ୍ଲାମେନ୍ଦ୍ର); ଫଣଫଣା (ଦେଖ)
3. Phaṇaphaṇā (See)

ଡିମ୍ବିର୍— ଦେ. ବ. (ସଂ.ଉଦୁମ୍ବର; ଉଡୁମ୍ବର)—ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଜାତିର ଉମ୍ବିର ଗଛ ଓ ତହିଁର ଫଳ—Ficus Opposetifolia; Ficus Hispida; fig (tree and fruit).
Ḍimbiri
ସଂ. ଉଡୁ(ଦୁ)ମର, ଜଘନଫଳା, ଫଲ୍‌ଗୁ, କାକୋଦୁମ୍ବରକା
ଡୁମାର, କାକଡୁମର, ଡୁମୁର
ଗୁଲର, ଉମର, କାଗସା, ଗୋବଲା, କାଠଗୁଲାରିୟା, କାଠୁମର
ତେ. ତ୍ରୁମ୍ମେଡ଼, କାଙ୍କାବାଡୁ
ଗୁଜ୍ରାମ. ଖଟସଂଗ
ମ. ବୋଙ୍ଡା, କାଲୁଉମ୍ବର
ଗୁ. ଟେଡ଼ଉମ୍ବୋ
ଫା. ଅଂଜୀରେଦସ୍ତୀ
ଅ. ଉନ୍‌ବଲ୍ଲ

ଉଗ୍ର କୋଇରେ ବୃ ଉଚ୍ଚାରଣ କର
ଡିମ୍ବିରିକ ଯାଇ ଧରି କୋଳ କର—
କ୍ରୁଷ୍ଟିଚ. ମଦାଜରଉ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ବଙ୍ଗଳାଦେଶ ନାତିଶୀତୋଷ୍ଣ ଜଳବାୟୁର ଅରଣ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ । ଏହି ଗଛର ଡାଣ୍ଡରେ ବା ଶାଖାମୂଳରେ ଫଳ ଧରେ । ଏହାର ଫୁଲ ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ । ପତ୍ରର ବେଦ୍ଧରେ ଆଂଶୁ ଥାଏ । ଗଛର ମୂଳ ବାଣି ଦେଲେ ଜଳବତ୍ତ ପ୍ରତୁର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଦ୍ରବ୍ୟ ନିଃସୃତ ହୁଏ ।

ଏହାର ଫଳ ଗୋଲାକାର ଓ ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଡିମ୍ବି ପରି । ଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଅସଂଖ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ବୀଜ ଥାଏ । ଅଶତ ଓ ବଟ ବୃକ୍ଷ ପରି ଡିମ୍ବିର ଗଛର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଫୁଲ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ମୁଖ, ଅର୍ଥାତ୍ ଫୁଲ ଗୋଟିଏ କୋଷ ମଧ୍ୟରେ ମୁଦ୍ଦ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ପୁଂ.ପୁଷ୍ପ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ.ପୁଷ୍ପର ଅଲଗା ଅଲଗା କୋଷ ହୁଏ । ଗାଈମାନଙ୍କ ସଦାସୃତାରେ ଏ ପୁଷ୍ପର ଗର୍ଭାଧାନ ହୁଏ । ପୁଂ.କେଶରର ବୃବି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଏକପ୍ରକାର ଗାଈ ଜନ୍ମନ୍ତି । ଏହି ପୋକମାନେ ପୁଂ.ପୁଷ୍ପକୁ ଗର୍ଭକେଶର ମଧ୍ୟକୁ ନେଇ ଯାଆନ୍ତି ଏବ ଉଦ୍ଦ୍ୱାଗ୍ ଗର୍ଭକୋଷ ବଢ଼ି ଫଳ ଜନ୍ମେ । ଏ ଫଳ କୋମଳ; ଫଳର କରତ୍ତା ଗ୍ଲେଥା ନାହିଁ । ଫଳକୁ ଗଛରୁ ଡୋଳ ଅଣି ଚ୍ଛାଇଁ ଦେଲେ ଫଳ ଉଉରେ ପରପକ୍ଷ ଗର୍ଭକେଶର ଓ ଝକଝକ ମଞ୍ଜି ଦେଖାଯାଏ ଓ ପୋଉକ ପରି ଗୁଡ଼ଏ ଝକଝକ ପୋକ ବାହାର ପଡ଼ନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଏହାର ଶ୍ଲପ୍ମା ଜ୍ୱର ଶୀତଳ । ଫଳ ଉରକାଶ୍ମ ହୁଏ ଓ ଡାଳ ଦାନ୍ତକାଠି ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହାର ଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଫୁଲ ଥିବାରୁ ଲୋକେ ଫଳର ବାହାରେ ଫୁଲ ନ ଦେଖି ଭ୍ରମରେ ବଗ୍‌ରନ୍ତି ଯେ ଡିମ୍ବିର ଗଛର ଫୁଲ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ନସ୍ୟନର ଅଗୋଚର ବସ୍ତୁକୁ ଲୋକେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଡିମ୍ବିର ଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କର ଥାଆନ୍ତି । କାବୁଲି ଡିମ୍ବିର ଫଳକୁ ଅଞ୍ଜୀର କହନ୍ତି । ଏହା ଆମ ଦେଶର ଡିମିର ଫଳ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ଓ ଖାଇବାକୁ ମିଠା । ଏହା ଖାଇଲେ କୋଷ୍ଠ ପରଷ୍କାର ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଡିମ୍ବିର ସ୍ନିଗ୍ଧକାରକ, ଈଷତ୍ କଷାସ୍ୱ ରସ ଓ ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ; ଏହା କଫ, ପିତ୍ତ, ବ୍ରଣ, ଶ୍ୱିତ୍ର, କୁଷ୍ଠ, ଘାଣ୍ଡୁ, ଅର୍ଶ ଓ କାମଳା ରୋଗରେ ଉପକାରୀ । ବୃହତ୍ତର ଫଳ ଓ ବୃହତ୍ତର ଆକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ଜାତୀୟ ଗଛକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଉଡୁମ୍ବର ବା ଯଜ୍ଞ ଡିମ୍ବିର (ସଂ. ଉଦୁମ୍ବର ଲ. —Ficus Glomerata: ଇଂ. Glomerous Fig or Keg-tree) କହନ୍ତି ।]

ଡାବୁ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଜଙ୍ଗଲରେ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ସରୁଆ ପକା ରଙ୍ଗର ବରୁଡ଼ । (ଏମାନଙ୍କ ନାମୁଡ଼ ଅଡ ବଷାକୁ)-
A kind of slender brown wasp.

ଡିମ୍ବିର ଫୁଲ—ଦେ. ବ—ଡିମ୍ବିର ଗଛର ଫୁଲପର ଅସମ୍ଭବ ବଷସୂ; ଆକାଶ କୁସୁମ—An imaginary thing which has no existence (like the flower of the fig tree).
Ḍimbiri phula
ଡୁମୁରଫୁଲ
ଗୁଲକା ଫୁଲ

[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମଡରେ ବଳୁ ଡିମ୍ବିର ଗଛର ଫୁଲ ଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ ।]

ଡିମ୍ଭ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଡିମ୍ବ ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Ḍimbha
(ଡିମ୍ଭା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଶିଶୁ; କଅଁଳା ପିଲା—1. Child; infant; newborn child.

୨ । (ନାମ) ଶାଲ୍ୱ ଦେଶର ଅଧିପତି—2. Name of a king of the ancient Sālwa kingdom.

ଂ । (ନାମ) ଜରାସନ୍ଧର ସେନାପତି—
3. Name of the general of king Jarāsandha.

ଡିମ୍ଭକ—ସଂ. ବ. (ଡିମ୍ଭ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—ଡିମ୍ଭ (ଦେଖ)
Ḍimbhaka
Ḍimbha (See)

ଡିରା—ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ—ଉଚ୍ଚଭୂମି ଖଣ୍ଡ—
Ḍir-rā
A piece of high land.

ଡିର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଲତାଆଦର ଉଙ୍କ—
Ḍira
The tendril or tender shoot of a creeper.

ଡିରେକ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡାଇରେକ୍ଟର୍)—
Ḍirektar
ଡାଇରେକ୍ଟର (ଦେଖ)
Ḍairektar (See)

ଡିଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ.ବ. (ଆ. ଦଲ୍)—ଦଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍil (etc)
(ଡିଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Ḍil etc (See)

ଡିଲ୍ ଡଉଲ୍—ବୈଦେ. ବ—୧ । ମନ ଓ ରୂପ—
Ḍil ḍaul
ଡୀଲଡୌଲ
1. Mind and shape.

୨ । ମାନସିକ ଶାନ୍ତି ଓ ଶାସ୍ତ୍ରୀରିକ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—
2. Mental peace and bodily comforts.

ଆମ୍ଭେମାନେ ଏ ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁରେ ଡଲଡଉଲ ସ୍ୱାନ
ହୋଇ ଘାତ ହେଗ କର ଅସୁଥୁଁ । ଗଡ଼ଜାତ ବାସିନ୍ଦା, ୨୫।୫।୨୯ ।

ଂ । ଶାସ୍ତ୍ରୀର ଆକୃତି—3. The shape of the body.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	୍

ଡିଲ୍ଲ - ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ଷଣ୍ଢର ଚୁଲ; କକୁଦ୍—

Ḍilla The hump or protuberance on the nape of the neck of a bull.

ଡିଲ୍ଲି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Ḍilli (etc) Ḍilli etc (See)

ଡିଶ୍ - ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିଶ୍)—ପିଅଲ୍ଲା; ରେକାବ; ଥାଳଆ—

Ḍiś Dish.

ଡିସ **ଡୀସ**

ଡିଶ୍‌କାଉଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିସ୍‌କାଉଣ୍ଟ୍)—

Ḍiś-kāuṇṭ ୧ । ଝକା କରଜ ଦେଲା ବେଳେ ଉହିଁରୁ

ଡିସକାଉଣ୍ଟ ମହାଜନ କାଡ଼ି ରଖିବା ଆଗଉଦ୍ ସୁଧ—

ଡିସକାଉନ୍ଟ 1. Discount.

୨ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ନଗଦ ଧନ ନେଇ ଖରଦ କରିବା ଲୋକକୁ ବେପାରି ଗ୍ଲଡ଼ ଦେବା ମୂଲ୍ୟର ଅଂଶ—2. Discount allowed to a purchaser for cash.

ଡିଶ୍‌ଚାର୍ଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିସ୍‌ଚର୍ଜ୍)—୧ । ଚାକରରୁ ସ୍ତୀଫ ବା ରହିତ କରିଯିବା; ବରଖାସ୍ତ—

ଡିସଚାର୍ଜ 1. Discharge from service.

ଡିସଚାରଜ ୨ । ରେତଃସ୍ଖଳନ—

2. Discharge of semen

୩ । ରୋଗୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ହେଲା ପରେ ଡାକ୍ତରଖାନାରୁ ଛଡ଼ାପ ଦେବା—

3. Discharge of a patient from the hospital after cure.

୪ । ମୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ; ଖଲାସି—

4. Release; discharge.

ଡିଶ୍‌ଟିଲରି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଡିସ୍‌ଟିଲ୍‌ରେସ୍)—

Ḍiś-ṭilari ମଦଭାଠି; ଡେଷ୍ଟିଲେରି; ଗୁଡ଼ ଆଦରୁ ସଡ଼ାଇ କରି

ଡେଷ୍ଟିଲାରୀ ଉହିଁରୁ ଅରଖ ବାହାର କରି ମଦ ଇଥର ଭରିବା ସ୍ଥାନ

ଭଟ୍ଟୀ Distillary.

[ଡିଶ୍‌ଟିଲ୍(ଲେ)ରି—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଡିଶ୍‌ଟ୍ରେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଖଜଣା ପାଇଁ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ

Ḍiś-ṭreṇṭ ଆଦେଶରେ ପ୍ରଜାର ଫସଲ କୋରକ—

ଡିସଟ୍ରେଣ୍ଟ Distraint of a tenant's standing crop

ଫସଲକୁର୍କୀ by a public servant at the instance of the landlord.

ଡିଶ୍‌ପିଉଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) (ସେଟଲମେଣ୍ଟ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରଚଳିତ ଶବ୍ଦ)—

Ḍiś-piuṭ ବଦର ବା ଖାନାପୁରି କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେବାପରେ ଅର୍ଥାତ୍

ଡିସପିଉଟ ଅସେସ୍ମେଣ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳିବା ସମୟରେ ଭୁଲ ସଂଶୋଧନ

ଡିସପୂଟ ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଦାଏର କରିବା ଅପତ୍ତି—

(ଡିଶ୍‌ପ୍ୟୁଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) A case or dispute filed by a person at the attestation-stage during the Settlement operations.

ଡିଶ୍‌ମିଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଡେସିମଲ୍ (ଦେଖ)

Ḍiś-mal Ḍesimal (See)

(ଡିଶିମଲ୍; ଡିସିମିଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡିଶ୍‌ମିଶ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ମକଦ୍ଦମାରେ ବାଦୀର ଦାବି

Ḍiś-mis ନାମଞ୍ଜୁର ହେବା—1. Dismissal of

ଡିଶ୍‌ମିସ୍ } ବଖାସ୍ତ the plaintiff's claim.

ଡିସ୍‌ମି } ୨ । ଚାକିରରୁ ବରଖାସ୍ତ ହେବା—

ଡିସମିସ 2. Dismissal from any post or

ଡିସ୍‌ମିସ service.

(ଡିଶିମିଶ୍, ଡିଶିମିଶି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ୍—ବୈଦେ.ବ.(ଇଂ) —ଜିଲ୍ଲା; ଶାସନବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ

Ḍiṣṭrict ଅଞ୍ଚଳ—District; an administrative

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ unit of a Division.

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ

[ଦ୍ର—ଜିଲ୍ଲା ଅର୍ଥବାଚକ ଇଂ. ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଇଂରାଜି ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ ଚଳିଗଲାଣି । ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ଏଠାରେ ଦିଆଯାଇ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆରେ ଚଳୁଥିବା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପାଇ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଶବ୍ଦ ବାଦ ଦେଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ଖୋଜ, ଉକ୍ତ ଅର୍ଥ ଦୃଢ଼େ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟର ଅର୍ଥଯୋଗ କଲେ ଉକ୍ତ ଶବ୍ଦର ମର୍ମ ବୁଝାଯିବ, ଯଥା—ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଗେଜେଟ୍ଟ, ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଗେଜେଟ୍ଟିଅର୍, ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଟ୍ରାଫିକ୍ ସୁପରଭାଇଜର୍, ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ କନ୍‌ଫରେନ୍ସ୍ ।]

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଅଫିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜିଲ୍ଲାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ପ୍ରଜାସ୍ୱ

Ḍiṣṭrikṭ aphis ଓ ଫଉଜଦାରୀଫାଳତ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଅଫିସ District Office.

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଆଫିସ

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଅଫିସର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜିଲ୍ଲାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ପ୍ରଜାସ୍ୱ-

Ḍiṣṭrikṭ aphisar ଓ ଫଉଜଦାରୀ ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀ,ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଆଫିସର ଓ କଲେକ୍ଟର୍—District Officer.

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଅପସର

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଇଞ୍ଜିନିୟର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ୍+ଏଞ୍ଜିନିୟର୍)—

Ḍiṣṭrikṭ iñjiniyar ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟବୋର୍ଡ଼ ଅଧୀନ ପୂର୍ତ୍ତବିଭାଗର

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଇଞ୍ଜୀନୀଆର ସର୍ବୋଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀ—

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଇଂଜିନିଆର District Engineer.

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର୍—ବୈଦେ ବ. (ଇଂ)—

Ḍiṣṭrikṭ in-spek-ṭar ଜିଲ୍ଲାର ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ପ୍ରଧାନ ପରିଦର୍ଶକ--

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଇନସପେକ୍ଟର District Inspector of schools.

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଇଂସପେକ୍ଟର

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ କମ୍(ମେ)ଟି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ+କମିଟି)—

Ḍiṣṭrikṭ kami(me)ṭi ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ସଭା; ଯେଉଁ

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ କମିଟି ସଭାରେ ଜିଲ୍ଲାର ବିଷୟସମାନ ବିବେଚିତ ହୁଏ—

ଡ୍ରିକ୍ଟ କମେଟି District-committee.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ଟିର ବପରୀତ ୨'ଟା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— ଗାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ କାଉନ୍‌ସିଲ୍—ବୈଦେ. ସାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଇଂ)—
Ḍishṭrikṭ kāun-sil ସମ୍ବଲପୁର ଜଜ୍ଜାର ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟବୋର୍ଡ—
District Council; the Disttrict Board of Sambalpur.

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ କୋର୍ଟ(ର୍ଟ୍)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ଜଜ୍ଜର ପ୍ରଧାନ
Ḍishṭrikṭ koṭ(rṭ) ବଗ୍‌ଗ୍ଗଲସୂ—1. District Court.
ଡଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟକୋର୍ଟ ୨ । ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଜଜଙ୍କ ବଗ୍‌ଗ୍ଗଲସୂ—
ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟକୋର୍ଟ 2. The court of the District Judge.

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଜଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜଜ୍ଜାର ଦେବାମା ବଗ୍‌ବ
Ḍishṭrikṭ jaj ଘାଇଁ ନ୍ୟୁନ୍ତୁ ସବୋଚ ବଗ୍‌ଗରଘଡ—
ଡଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଜଜ District Judge.
ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଜଜ

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ବୋର୍ଡ୍(ର୍ଡ)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜଜ୍ଜାର ଶିଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଆଦ
Ḍishṭrikṭ bor̤d(rḍ) ପରଗ୍ଗଲନ କରୁଥିବା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ
ଡଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ବୋର୍ଡ ପ୍ରତଷ୍ଠିତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷାସନାଧିକାରପ୍ରାପ୍ତ ସଭ୍ୟ—
ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ବୋର୍ଡ District Board.

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଜଜ୍ଜାର ପ୍ରଧାନ ଫଉଜଦାସ୍ତ
Ḍishṭrikṭ mājishṭreṭ ବଗ୍‌ଗରଘଡ ଓ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷକ ଦାକ୍ତମ—
ଡଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ମାଜୀଷ୍ଟ୍ରେଟ District Magistrate.
ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ମେଜେଷ୍ଟର

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.)—ଜଜ୍ଜାର ପୁଲସ-
Ḍishṭrikṭ suparinṭeṇḍeṇṭ ବଜ୍ଜଗର ସବଂଶ୍ରେଷ୍ଠ ସୁଜ-
ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କର୍ମଗ୍ଗସ୍ତ; ପୁଲସ୍ ସାବେବ—
ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ସୁପରିଂଟେଂଡେଂଟ District Superintendent of Police.

ଡିଷ୍ଟ୍ରିବଉଟ୍ କରିବା—ବୈଦେ. କି(ଇଂ)—(ଶ୍ରପାଖାନାରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Ḍishṭribiut karibā ଶ୍ରପା ଦୋଇ ସାରିବା ପରେ କମ୍ପୋଜ୍
ଡିଷ୍ଟ୍ରିବ୍ୟୁଟ କରା ଦେଇଥିବା ଟାଇପ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଫରମାରୁ କାଢ଼ିନେଇ ସୁଣି
ଡିସ୍‌ଟ୍ରିବ୍ୟୁଟ କରନା ସ୍ୱସ୍ଥାନରେ ସାଇଜିବା—(printers word)—
To distribute the types after a form is printed.

ଡିହ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଡୀହ ବା ଦେହ୍ =ଗ୍ରାମ ସମଷ୍ଟି; ଭୁଲ.
Ḍiha ସଂ. ଦେଶ)—୧ । ମାଟିର ଗଦା ବା ଢିପ—
ଡହୀ; ଭିଟା 1. Mound of earth.
ଡିହ,ମେଁଡ଼, ଭୀଟା ୨ । ବାସଯୋଗ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ଜମ୍ପି—
2. A high habitable ground.
୩ । ଯେଉଁ ଜମି ଉପରେ ଘର ତୋଳା ଯାଏ—
3. Site of dewelling.
ଖୋଚା; ଠୋସା ୪ । ସଷ୍ଟିର ସ୍ଥୂଳ ଅଗ୍ରଦ୍ୱାର ଠୁସା—
ରେଲା 4. A push or poke with the butt or thick end of a rod.
(ଡିଗ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୫ । ଏକ ଉଦ୍ଦସିଲଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ କେତେ
ଗୋଟ ଗ୍ରାମର ସମଷ୍ଟି —5. An aggregate of some villages under one rent-collector.
ଦେ. ବଣ—ଡିହ୍ (ଦେଶ)—Ḍihi (See)
ସାଦେ. (ସାଜପୁର) ବଣ—ଢିପ (ଜମ୍ପି)—
High land; upland.

ଡିହ ଅଣ୍ଡିରା—ଦେ. ବଣ—ଡିହ କୁଡା (ଦେଖ)
Ḍiha aṇḍirā Ḍiha kuṭā (See)

ଡିହ କୁଡା—ଦେ. ବଣ (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ)—ହୁରୁର ଯେପର ଜଜ୍ଜର ବାସ
Ḍiha kuṭā ସ୍ଥାନଜଜ୍ଜରେ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଦେଖାଏ,ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହିପର
ଡିଗିୟା ଅପଣାର ବାସସ୍ଥାନର ସାମନାରେ ଠିଆ ହୋଇ
ଗୌଡ଼ି ଦେଖାଇ ହୁଏ; ଗେଦ୍ଦେଶ୍ୱର—
A person who brags of his bravery (ଡିହ ବଲୁଆ--ଅନ୍ୟରୂପ) at his own house; a swaggerer.

ଡିହ ଜମି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଜମ୍ପିରେ ଘର ଓଆର ହୋଇଥାଏ--
Ḍiha jami Homestead land; building site.
ଭୀହୀଜମୀ

ଡିହ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କି—ଘର କରିବା ନମନ୍ତେ କୌଣସି ନମ୍ନ
Ḍiha bāndhibā ଭୂମିରେ ମାଟି ପକାଇ ଉଚ୍ଚ କରିବା—
ଭୀହୀବାଁଧା To raise a low ground by piling earth
ମେଡ ବାଁଧନା on it to make it a building site.
(ଡିହମାଡ଼ିବା--ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡିହ ମାରିବା—ଦେ. କି—ବାଡ଼ିର ମୁଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା ବା
Ḍiha māribā ଠୁସିବା—To give a push with the
ଖୋଚା ଦେଓୟା butt of a rod.
ରେଲା ମାରନା
(ଡିହପକା(କେ)ଇବା, ଡିହ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡିହରେ ପୋଖରୀ ଖୋଲିବା—ଦେ. କି. (ଧମକାଣ ବାକ୍ୟ)—
Ḍihare pokharī kholibā (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କାହାରକୁ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ
କରିବା—(figurative) (a threat) To utterly ruin a person and deprive him
ଭିଟାମାଟି ଉଚ୍ଛନ୍ନକରା of his homestead.
[ଦ୍ର— ଜଣେ ଲୋକକୁ ମାମଲା ମୋକଦ୍ଦମା ଆଦରେ ପକାଇ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ କର ତାହାର ଘର ଡିହକୁ ଦଖଲ ନେଇ ଡିହର ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର ନ ରଖିବାର ଧମକାଣ ଦେବାବେଳେ କଳ କଜ୍ଜଅରେ ଏହା ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ ।]

ଡିହରେ ବିଲୁଆ ଡେଇଁବା—ଦେ. ବ. (ଏକପ୍ରକାର ଅଭିଶାପ)—
Ḍihare biluā ḍeiṁbā (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଣ ସମ୍ପର୍କରେ ଲୋପ
ଭୀହୀତେ ଘୁଘୁ ଚରା ହେବା; ବଂଶର ସମସ୍ତେ ମରି ଯାଇ
ବାସଶୂନ୍ୟ ଶ୍ମଶାନରେ ପରିଣତ ହେବା—(figurative)
(a form of curse) The turning of one's

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଈ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

homestead into a cremation ground by the death of all the members of the family.

[ଦ୍ର—ଅଉଶସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ବଂଶ ଲୋପ ହେଲେ ତାହାର ବାସଗୃହର ଭିହ ଫଳତଃ ପଡ଼ିଆ ବା ଶ୍ମଶାନରେ ପରିଣତ ହେବ । ଏହି ଅଉଶାପକୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ ବୋଲିସାଏ । ଯଥା—ତୋ ଭିହରେ ବଲୁଆ ଡେଉଁ । ତୋ ଭିହରେ କଖା ଛଡ଼ା ହେଉ । ତୋ ଭିହରେ ଦୁଦୁର୍ ଗଛ ଉଠୁ । ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଭିହ ସାପ—ଦେ. ବ—ଘରର ଭିହ ଓ ଉଚ୍ଚ ଭୂମିରେ ବଚରଣ କରୁଥିବା ବିଷଧର ସାପ—Poisonous snakes inhabiting homesteads or high grounds.
Dihа sāpa

ଭିହା—ଦେ. ବ—ଏକଜାତିୟ ଗୋଖର ସାପ—A species of cobra.
Dihā
(ସାପ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।)

ମଗରା ଢୀଟ, ମଗରା ବଣ—୧ । (ସଂ. ଧୃଷ୍ଟ) ଅେଖା; ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଭୁର ଆଦେଶକୁ ଅବଜ୍ଞା କରେ; ଅମାନଆଁ; ଉତ୍ତରଦାତୃକ (ଉଚ୍ଚ); ଠେସା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. Showing disrespect to authority; impertinent; refractory; recalcitrant (person); impudent (servant).

୨ । ଅବଜ୍ଞାସୂଚକ (କଥା)—
2. Impertinent; disrespectful (words).

୩ । ଭିହ୍ (ଦେଖ)—3. Dihi (See)

ଭିହାଲିଆ—ଦେ. ଉଣ—ଭିହା ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Dihālіā Dihā 1 and 2 (See)

ଭିହ୍—ଦେ. ବଣ—୧ । ଭିହ ବା ଉଚ୍ଚ ଜମ୍ପିରେ ଉତ୍ପାଦିତ (ଫସଲ)—
Dihi 1. (crop) Grown on homestead or high land.
(ଯଥା—ଭିହ୍ ବାଇଗଣ; ଭିହ୍ କଥା ଇତ୍ୟାଦି ।)

୨ । ଭିହ ସମ୍ପର୍କୀୟ—
2. Relating to high land or homestead.

୩ । ଭିହରେ ବାସ କରୁଥିବା—
3. Living on homestead.
(ଯଥା—ଭିହ୍ ନାଗ ।)

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଉଚ୍ଚ ଜମ୍ପି; ଉତ୍ପାଦକ ଶକ୍ତି ବଢ଼ିବାପାଇଁ ଦୁଇ ତିନି ବର୍ଷ ପଡ଼ିଆ ରଖାଯାଇଥିବା ଉଚ୍ଚ ଜମ୍ପି—High land left fallow for 2 or 3 years for becoming more fertile.

ଭିହ କପା—ଦେ. ବ—ଭିହ ବା ଉଚ୍ଚ ଜମ୍ପିରେ କରିଯିବା କପା—
Dihā kapā Cotton plant grown on high land.
(ବଲ କପା—ବିପରୀତ) [ଦ୍ର—ଭିହ ଜମ୍ପିରେ କପା ଫସଲ ଭଲ ହୁଏ ।]

ଭିହ ଖରଚା—ଦେ. ବ—ଜମ୍ପିଦାରମାନେ ତହସିଲଖରଚ ପାଇଁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ସରକାରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଖଜଣାର ଅଦ୍ଧରକ୍ତ ଯେଉଁ ବେ-ଆଇନ୍ କର ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ---An illegal cess formerly levied by zamindars from tenants to meet the collection-charges.
Dihi kharachā
ଭୀହୀ ଖରଚା
ଅବବାବ, ମିଟୌରୀ

ଭିହ ବାଇଗଣ—ଦେ. ବ—ଭିହ ବା ଉଚ୍ଚ ଜମ୍ପିରେ କରିଯିବା ବାଇଗଣ—Egg-plant grown on high land.
Dihi bāiganа
ବାଡ଼ୀବେଗୁନ
(ବଲ ବାଇଗଣ—ବିପରୀତ)

ଭିହ ମୁଗ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ମୁଗ; କଳା ମୁଗ—A variety of moong (pulse).
Dihi muga
[ଦ୍ର—ଏହା ଉଚ୍ଚ ଭୂମିରେ ହୁଏ ।]

ଡୀନ – ସଂ. ବ. (ଡୀ ଧାତୁ = ଉଡ଼ିବା + ଉବ. ତ)—
Dina ୧ । ଯଜ୍ଞୀଙ୍କର ଶୂନ୍ୟ ମାର୍ଗରେ ଗତି; ଉଡ଼ା—
1. Flying in the air.

୨ । ଆଗମ ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର କ୍ରିୟାକାଣ୍ଡ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଯାଇଥିବା ଶାସ୍ତ୍ର—
2. A class of religious books dealing with ceremonials and rituals of the Hindu religion.

(+ କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ବଣ. ପୁଂ —ଉଡ୍ଡୀୟମାନ—Flying.
(ଡୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଡୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଡୁଡୁ ଖେଳ (ଦେଖ)
Dіu Dudu khela (See)

ଡୁଆ—ଦେ. ବ —ଡୁହା (ଦେଖ)
Duā Duhā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଡୋଇ ସଂ. ଦ୍ରୋଣ)—୧ । ଅଣକ; ଉଜୁଟା; କରଡୁଲି—
1. Wooden spoon for stirring boiling rice etc or for serving food from the cooking pot.

୨ । ଚଟ୍ଟୁ—2. A broad-bladed ladle.

ଗ୍ରାଦେ. (ଆଠମଲ୍ଲିକ) ବ—୧ । (ଭୁଲ. ହି. ଡୋରୁ) ଭେଲ ଆଦର ପଲା—1. An erect spoon.

୨ । ପିଲାଙ୍କୁ ଦୁଧ ଖୁଆଇବାର ଗ୍ରମତ; ଦୁଧପିଆ ଶାମୁକା—
2. A spoon for feeding infants with milk.

ଡୁଇଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଖେଳରେ ହାରିବା—Losing in a game.
Duiñ

ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଦୁଃଖିତ)—ଡୁଇଁଡାଇଁ (ଦେଖ)
Duiñ-dāiñ (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଲ୍‌ଚିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଲ୍‌ଚିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଲ୍‌ଚିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉକ୍ତିର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚଲ୍‌ଚିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଢ଼' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଢ' ଖୋଜିବେ, କୁଥ ନ ମିଳିଲେ 'କୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧା ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଢ଼' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଢ଼' ଦେଖିବେ ।

ଡୁଇଁଡାଇଁ—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ଆନ୍ଦୋଳିତ; ଦୁଃଖିତ)—
Ḍuiṅ-ḍāiṅ ୧ । ବ୍ୟାକୁଳ—1. Perturbed; perplexed; agitated; distracted.
୨ । କାତର—2. Troubled, overwhelmed.
୩ । ଚିନ୍ତିତ—3. Anxious.
୪ । ଦୁଃଖିତ—4. Grieved.

ଡୁଗଡୁଗୀ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି. (ତୁଳ. ବ. ଏହି ଶବ୍ଦ ଏହି ଅର୍ଥରେ)—
Ḍug-ḍugī
୧ । ସାପୁଆ ଓ ବାଜିଗର ଯେଉଁ ଛୋଟ ଡମରୁ ବାଦ୍ୟ ବଜାନ୍ତି—A kind of X shaped double-faced small drum played on by snake-charmers and magicians.
୨ । ଡୁଲ୍‌କି (ଦେଖ)—2. Ḍul-kī (See)

ଡୁଗି—ଦେ. ବି. (ଡୁଗ୍‌ଡୁଗ୍ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ḍugi ତବଲାର ସହିତର ବାଦ୍ୟ; ବାୟାଁ—
ডুগী A tabour struck by the left hand
डुग्गी while the right hand strikes on
(ଡୁଗ୍ଗି—ଅନ୍ୟରୂପ) another and longer drum called 'Tabalā'.

[ଦ୍ର—ଏହା ତବଲା ଅପେକ୍ଷା ଛୋଟ ଏବଂ ବାଁଆ ହାତରେ ବଜାଯାଏ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଅଟିକା ବା ଛୋଟ ନାଗରା ପରି । ଏହା ମାଟି, ପିତଳ ବା ତମ୍ବାରେ ତିଆରି ହୋଇ ଥାଏ ଏବଂ ଏହାର ମୁହଁ ଚମଡ଼ାରେ ଛୁଆଣି ହୋଇ ଥାଏ । ତବଲା ଡୁଗି ଅପେକ୍ଷା ଲମ୍ବ ଓ କାଠରେ ତିଆରି । ତବଲାଟି ପଖୋଉଜର ଫାଳେ ଆକାର ଏବଂ ଏକମୁହାଁ ଡୁଗି ଛୋଟ ନାଗରା ପରି ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ଗଞ୍ଜପା ଖେଳ—
A kind of indoor game at cards (played with 96 cards)

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୯୬ ପଟ ସାର ବା ତାସ୍ ଥାଏ ଓ ଏ ଖେଳ ୪ ଜଣ ଖେଳାଳି ଖେଳନ୍ତି ଓ ଦୁଇ ଜଣ ଲେଖାଏଁ ଏକପକ୍ଷ ହୋଇ ଖେଳନ୍ତି । ଯେଉଁ ଖେଳାଳି କଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା ରଙ୍ଗର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସାର ପାଇଥାଏ ଖେଳ ଆରମ୍ଭ ହେବାବେଳେ ସେହି ଲୋକ ପ୍ରଥମେ ସାର ପକାଏ ।]

ଡୁଗି ତବଲା—ଦେ. (ସହିତର ଶବ୍ଦ; ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ଡୁଗି+ଆ. ତବଲହ୍)—ବାଁଆ ହାତରେ ହୁପିବା ପାଇଁ ବାୟାଁ ଓ ଡାହାଣ ହାତରେ ହୁପିବା ପାଇଁ ତବଲା, ଏହିପରି ଦୁଇଟି ଏକ ସଙ୍ଗେ ବଜାଯିବା ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର—
Ḍugi tabalā
ডুগী তবলা
डुग्गी तबला
A pair of kettle-drums sounded by striking them with the left and right hands respectively.
ଡୁଗି ତବଲ୍, ଡୁଗି ତାବଲ୍ଲି, ଡୁଗି ତବ୍ଲା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଡୁଙ୍ଗିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—
Ḍuṅg-bā ୧ । ଝାଙ୍କିବା; ଲୁଚି କରି ଗୁହିଁବା; ଉଣ୍ଡିବା—
1. To look stealthily; to peep.
୨ । ପୋଡ଼ିବା—2. To burn

ଡୁଙ୍ଗ୍ରି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ସିଂହଭୂମ) ବି (ସଂ. ଟଙ୍କ, ତୁଙ୍ଗ, ତୁଳ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହି ଶବ୍ଦ)—କ୍ଷୁଦ୍ର ଗିରି;
Ḍuṅg-ri
(ଡୁଙ୍ଗୁରି—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାହାଡ଼; ମୁଣ୍ଡିଆ—Hillock; a hill.

ଡୁଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଯୁଜ ଧାତୁରୁ ଯୋଗ)—୧ । ଶଗଡ଼ର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଂଶକୁ ଏକତ୍ର ସଂଯୋଜିତ କରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉପଯୁକ୍ତ କରିବା—
Ḍuṅgibā
1. To put the different parts of a cart together so as to make the cart ready for use.
୨ । ଝାଙ୍କିବା; ଲୁଚିକରି ଗୁହିଁବା—
2. To peep; to look from a covert.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଡୁଙ୍ଗ୍‌ବା (ଦେଖ)
(ଡୁଙ୍ଗେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Ḍuṅg-bā (See)

ଡୁଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦ୍ରୋଣୀ; ତୁଳ. ଇଂ ଡଗ୍‌ଆଉଟ୍)—୧ । ଛୋଟ ଡଙ୍ଗା; କ୍ଷୁଦ୍ର ଡଙ୍ଗା—1. Canoe; dug-out.
Ḍuṅgī
ডিঙ্গী
डोंगी ୨ । ତନ୍ତୀଙ୍କର ଭରଣୀ ସୂତା ଗୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା ନଳୀ; କଣ୍ଢା, (ଦେଖ)—2. Fly shuttle.

[ଦ୍ର—ଏ ନଳୀରେ ଭରଣୀ ସୂତା ଗୁଡ଼ିଥିଆ ହୋଇଥାଏ । ତନ୍ତରେ ଲୁଗା ବୁଣା ହେଲାବେଳେ ଏହି ନଳୀକୁ ଟାଣୀ ସୂତା ଭିତରେ ଆଡ଼ବାଗରେ ଚଳାଇବାକୁ ଏ ପାଖରୁ ସେ ପାଖକୁ ଫିଙ୍ଗାଯାଏ । ଏହା ଡଙ୍ଗା ପରି ଦୁଇମୁଣ୍ଡ ଗୋଜିଆ ଥିବାରୁ ଏହାର ଏହି ନାମ ।]

ଡୁଙ୍ଗୁର ଡୁଙ୍ଗୁର—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.—ଢୋଲ ଆଦି ବାଜିବାର କ୍ଷୀଣ ଶବ୍ଦ—
Ḍuṅgur ḍuṅgur
ডুগডুগ Low sound of drum-beating.
डुगडुग [ଦ୍ର—ଏହା ଡଙ୍ଗର ଡଙ୍ଗର ଠାରୁ ମୃଦୁତର ।]
(ଡୁଙ୍ଗୁରୁ ଡୁଙ୍ଗୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡୁଙ୍ଗୁରା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି.—ଡେଙ୍ଗୁରା (ଦେଖ)
Ḍuṅgurā Ḍeṅgurā (See)

ଡୁଙ୍ଗୁରି—ପ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର ଓ ସିଂହଭୂମ) ବି.—ଡୁଙ୍ଗ୍ରି (ଦେଖ)
Ḍuṅguri Ḍuṅgri (See)

ଡୁଙ୍ଗେଇ—ଦେ. ବି.—୧ । ଛୋଟିଆ ମୂଷା—
Ḍuṅgei 1. A small house-rat.
(ଡୁଙ୍ଗେଇ ମୂଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗୁଣ୍ଡୁରି ୨ (ଦେଖ)
2 Gunḍuri 2 (See)

ଡୁଡୁ—ଦେ.ବି.(ଏଥିରେ ଅକ୍ରମଣକାରୀ ବାଳକ 'ଡୁ ଡୁ' ଧ୍ୱନି ଉଚ୍ଚାରଣ କରେ ବୋଲି ଏହି ନାମକରଣ)—ବାଗ୍ ଡୁଡୁ; ବାଗୁଡ଼ୁ; ଗୁଡୁ ଖେଳ; ଚୁ ଚୁ ଖେଳ; ଯୁବକ ଓ ବାଳକମାନଙ୍କର ଉପଯୋଗୀ ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟାୟାମସାଧ୍ୟ କ୍ରୀଡ଼ା—
Ḍuḍu
হাডুডুডু
कबाडी,कबड्डी
(ଡୁଡୁଡୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of field-game requiring

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

physical exercise and played by two parties of young men or boys of equal number on both sides of a line drawn on the ground.

[ଦ୍ର—ଏ ଖେଳରେ ଭୂମିରେ ଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟ-ରେଖା ଟଣା ଯାଏ ଓ ରେଖାର ଦୁଇପାଶରେ ସମାନ ସଂଖ୍ୟକ ଦୁଇଦଳ ଖେଳାଳି ରହନ୍ତି। ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷରୁ ଜଣେ ପିଲ୍ଲା ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଡୁଡୁ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଉକ୍ତରେଖାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଏକା ନଶ୍ୱାସକେ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷର ସୀମା-ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ (ପାହ୍ନ)କୁ ଯାଇ ବିପକ୍ଷ ଦଳର ପିଲ୍ଲାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକୁ ଛୁଇଁଦେଇ ଯେବେ ଅପରପକ୍ଷଙ୍କଦ୍ୱାରା ଧରା ନ ପଡ଼ି ସେହିପକ୍ଷରେ ଏକା ନଶ୍ୱାସକେ ମଧ୍ୟରେଖାକୁ ଡେଇଁ ଆପଣାର ସୀମା (ପାହ୍ନ)କୁ ପଳାଇ ଆସି ପାରେ, ତେବେ ସେ ଯେଉଁ ଖେଳାଳିକୁ ଛୁଇଁ ଥାଏ ସେ ଖେଳାଳିଟି 'ମରେ'; ପରନ୍ତୁ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ନିଜ ପାହ୍ନକୁ ନ ଆସୁଣୁ ଅପରପକ୍ଷର କୌଣସି ଖେଳାଳିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଧରା ପଡ଼ି ଗଲେ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ନିଜେ 'ମରେ'; ତତ୍‌ପରେ ଅପର ପକ୍ଷରୁ ଜଣେ ପିଲ୍ଲା ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପକ୍ଷକୁ ଆକ୍ରମଣ କରେ। ଏକ ପକ୍ଷରୁ ଗୋଟିଏ ଖେଳାଳି 'ମରି ଗଲେ' ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷର ମରିଥିବା ଜଣେ ଖେଳାଳି ଜୀଇଁ ଉଠେ'ଏହିପରି ଏ ଖେଳ ଚାଲିଥାଏ। ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଖେଳାଳି ଏକା ନଶ୍ୱାସକେ ଅପରପକ୍ଷର ପାହ୍ନକୁ ଯାଇ ଅପର ପକ୍ଷର ଜଣେ କାହାକୁ ଛୁଇଁ ଦେଇ ନଶ୍ୱାସ ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ଆପଣା ସୀମାକୁ ଫେରି ନ ଯାଇପାରିଲେ ସେ 'ମରେ'। ଆକ୍ରମଣକାରୀ ପିଲ୍ଲାର ଏକା ନଶ୍ୱାସ କାର ହୋଇ ଯାଉଥିବା ସମୟକୁ ଉକ୍ତ ପିଲ୍ଲା 'ଡୁ ଡୁ' 'ଛୁ ଛୁ' 'ବାଘୁ ଡୁ ଡୁ' 'ହା ଡୁ ଡୁ' 'ଛେଉପାକ୍ ଡୁ ଡୁ' ଆଦି ଶବ୍ଦ ଓ ଗୀତରେ ପଦମାନ ମୁହଁରେ ବୋଲୁଥାଏ; ସେ ମୁଖର ଶବ୍ଦ ବନ୍ଦ କରି ଦେଲେ ଜଣା ଯାଏ ଯେ ନଶ୍ୱାସ ନେବା ସମୟକୁ ପାଟି ବନ୍ଦ କଲା। ଅତଏବ ଏକାନଶ୍ୱାସ ହେଲାନାହିଁ ଏହି ଡୁ ଡୁ ଖେଳରେ ଆକ୍ରମଣକାରୀଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରିତ ଗୋଟି କେତେ ପଦ ସମୟରେ ଦିଆ ଗଲା। ଯଥା—୧। ତେକ ତେକ ମନରଙ୍ଗା, ଫୁଲ ଫୁଟେ ରଙ୍ଗା ରଙ୍ଗା। ୨। କଲା କଲା ବାଇଗଣ ଧଲା ଧଲା କଉଡ଼ି, ନେଇ ଯା ତୋ ବାଇଗଣ ଦେଇ ଯା ମୋ କଉଡ଼ି। ୩। ବାଘ ମଲା ଯନ୍ତ୍ରାରେ, ଦିଡ଼ ଦିଡ଼ ଶବଦ କଲା ସମୁଦ୍ର ପନ୍ତ୍ରାରେ। ୪। ପଣସ ପତର ରଙ୍ଗ ଟୁହି ଟୁହି, ମାଇକ ଜାବୁଡ଼ା ଭାଙ୍ଗିବ ବୁକୁ।

ଡୁର୍ଡୁକା—ଟାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଲତାଗଲକଶେଷ; ଏକ ପ୍ରକାର ଜଙ୍ଘି—A species of Luffa (fruit.)
Durdukā

ଡୁର୍ଡୋ ବଘା—ଟାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଲକଡ଼ବଘା)—
Durdo baghā ବାଘେଟା; ଏକ ଜାତୀୟ ହେଟା—
A kind of hyena.

ଡୁର୍ଡୁମା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ବଣାଞ୍ଚଳାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାର ଜସ୍‌ପୁର ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀଠାରୁ ଉତ୍ତର ଗୁର ମାଇଲ ଦୂରରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ କମନୀୟ ଜଳପ୍ରପାତ—
Durdumā
Name of a fine waterfall in the Jeypur Estate of the Vizag district.

[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ଥାନକୁ ଅନେକ ବିଦେଶୀ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଓ ଶୀତ କାଳରେ ଆସନ୍ତି।]

ଡୁଣ୍ଡୁ—ଦେ. ବ—୧। ପଣାମ୍ପୁନ ଏକପ୍ରକାର ନିର୍ବିଷ ଜଳଚର
Dundu ସର୍ପ; ଧଣ୍ଡସାପ; ଘାଣିଧଣ୍ଡ—1, A kind of venomless water-snake.

୨। ଛେମଣା ସାପ—
2. A kind of non-venomous snake.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ପଣାମ୍ପୁନ, ନିର୍ବିଷ ଓ ୩।୫ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଅନ୍ତି।]

ଡୁଣ୍ଡୁଭ(ମ) —ସଂ. ବ—ଡୁଣ୍ଡୁ (ଦେଖ)
Dundubha (ma) Dundu (See)

ଡୁଣ୍ଡୁଲ—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ପେଚା—
Dundula A kind of small owl; owlet.

ଡୁପ୍ଲିକେଟ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ)—ଦୋହରା; ଜୋଡ଼ାରୁ ଏକ; ମୂଳବସ୍ତୁର ଅବିକଳ ନକଲ ବା ସମାନ (ବସ୍ତୁ)—
Dupliket ଡୁପ୍ଲିକେଟ Duplicate.

ଡୁପ୍ଲିକେଟ ବୈଦେ. ବ—ମୂଳ ଲେଖାର ଅବିକଳ ଦ୍ୱିତୀୟ ନକଲ—
ଡୁପ୍ଲିକେଟ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଡୁପ୍ଲିକେଟ୍ } Duplicate copy.

ଡୁପ୍ଲିକେଟ୍ କପି—ବୈଦେ. (ଇଂ)—ଦୋହରା ନକଲ, ମୂଳ ଲେଖାର
Dupliket kapi ଅବିକଳ ପ୍ରତିଲିପି—Duplicate copy.
ଡୁପ୍ଲିକେଟ କାପୀ ଡୁପ୍ଲିକେଟକାପି

ଡୁବ୍‌ଡୁବି—ଟାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ. ଏହି
Dub-dubi ଶବ୍ଦ)—ଡୁଗ୍‌ଡୁଗି (ଦେଖ)
Dug-dugi (See)

ଡୁବ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଡୁବା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Duba (etc) Dubā etc (See)

ଡୁବକ—ଦେ. ବି. (ବାଇବଲର ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଓଡ଼ିଆ ଡୁବ୍ ଧାତୁ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପୃକ୍ତ କର୍ତ୍ତୃ ଅର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—
Dubaka ୧। ଯାଜ୍ଞି; ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଜଳଦୀକ୍ଷା ଦେବା
ବପତିସ୍ମାଦେନେବାଲା ସମ୍ପ୍ରତି ଯେଉଁ ପୁରୋହିତ ବା ଯାଜ୍ଞି ଦୀକ୍ଷା-ପ୍ରାର୍ଥୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପବିତ୍ର କୁଣ୍ଡର ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାନ୍ତି—
1. A baptist; a baptiser.

[ଦ୍ର—ଡୁବକ ଶବ୍ଦ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ।]

ଡୁବରୀ; ଡୁବାରୁ ୨। ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଗଭୀର ଜଳରେ ବୁଡ଼ି ବହୁକ୍ଷଣ
ପନଡୁବା ରହି ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ (ପାଣି ଉତରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଖୋଜିବା; ମୁକ୍ତା, ଶାମୁକାଆଦି ସଂଗ୍ରହ କରିବା) ସକ୍ଷମ କରି ଉପରକୁ ଛୁଟି ଆସିବାରେ କମ୍ପା ପାଣି-ଉତରେ ବୁଡ଼ି ବହୁଦୂର ଗଡ଼ାକରିବାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ;

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସୋଇବ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରାୟ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠର ବପରଟ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଯେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ବୁଡ଼ାଳି (କୂଅରେ କୌଣସି ଜନସ ପଡ଼ିଗଲେ ଡୁବକ ମାନେ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ ଦାଦା ବାହାର କରନ୍ତି)—
An expert diver.

ଡୁବକ ପ୍ରଗ୍ଭର ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—ଦେ. ବ (ବାଇବ୍ ଅନୁବାଦକଙ୍କ ଭାଷା—
Ḍubaka prachāra sampradāya ଡୁବକ ଧର୍ମଯାଜକଙ୍କ ସଘ
ଡୁବକପ୍ରଗ୍ଭରକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ } ଅନ୍ୟରୂପ Baptist mission
ଡୁବକପାଦ୍ରୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ } society.

ଡୁବକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—ଦେ. ବ. (ବାଇବଲ ଅନୁବାଦକଙ୍କ ଭାଷା)—
Ḍubaka sampradāya ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ—The Baptists; Baptist Christians.

(ଡୁବକ ଭଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

ଡୁବନ—ଦେ. ବ—୧ । ନମଜ୍ଜନ; ପାଣିରେ ଡୁବାଇବା—
Ḍubana 1. Immersion,
ଡୁବନ ୨ । (ବାଇବ୍ ଅନୁବାଦକଙ୍କ ଭାଷା) ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ
ବପତିସ୍ମା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପବନ୍ତ କୁଣ୍ଡରେ ସ୍ନାନ; ଜଳଦୀକ୍ଷା—
2. Baptism.

[ଦ୍ର—ବାଇବ୍‌ର ପୂର୍ବତନ ଅନୁବାଦରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଥିଲା. ମାନ ୧୯୨୨ ସାଲ୍‌ରେ ରେଭରେଣ୍ଡ୍ ପାଇକ୍‌ସାହେବଙ୍କ ଅନୁବାଦରେ ଏବା 'ଜଳଦୀକ୍ଷା' ହୋଇଅଛୁ । ଡୁବକ ଶବ୍ଦ ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ]

ଡୁବର—ଦେ. ବ—ଡୁବନ ୨ (ଦେଖ)
Ḍubara Ḍubana 2 (See).

ଡୁବା—ଦେ. ବ—୧ । ଡୁବବା; ବୁଡ଼; ଠୁବା—
Ḍubā 1. Diving in water; a dip in the
ଡୁବା water.
ଡୁବକୀ. ଡୋବା ୨ । ଡୋବା; କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ; ଗଡ଼ଆ—
ଡୋବା 2. A small tank or pit for water.
ଗଡ଼ା ୩ । ପାଣିକୁ ହାତ ପାପୁଲି ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରି 'ଡବ୍ ଡୁବ୍' ପର ଶବ୍ଦ କରିବା—
3. A low report caused by slapping over the surface of water with concaved pamls.
ଡୁବନ ୪ । ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ବୁଡ଼ିଯିବା ଭଳ ଜଳର ଗଭୀରତା; ପୁରୁଷ--
ଡୁବାନ 4. A depth of water in which a man can sink.

ଡୁବାଇ—ଦେ. ବ—୧ । ପାଣିକୁଆ ପକ୍ଷୀ—
Ḍubāi 1. The Diver bird; the Grebe; the
ଡୁବାରୀ Dabchick; Colimbus Holboellii;
ଡୁମକୀ Podilymbus Podicepes.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ୧୨ ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି; ମୁଣ୍ଡ କଳା, ପେଟ ଧଳା, ପକ୍ଷ କଳା ଓ ଶୁଦ୍ଧ ଖଇରା, ଆଖି ସିନ୍ଦୂରା ଓ ଥଣ୍ଡାରେ ଅଗ ଦାଢ଼ୁଆ, ପକ୍ଷ ଶ୍ୱେତ, ଲାଞ୍ଜ ଅଳ୍ପ ଛୋଟ; ପାଦ ଦଂସପାଦ ପର୍ । ଏମାନେ ପାଣିରେ ବହୁକ୍ଷଣ ବୁଡ଼ ରହି ଗୋଡ଼ ଓ ପକ୍ଷ ଦ୍ୱାରା ପହଁରି ମାଛ ଧରି ଖାଆନ୍ତି ଓ ଶୁଖିଲାରେ ବସି ପକ୍ଷକୁ ଶୁଖାନ୍ତି । ଏମାନେ ଜାଲପାଦ ।]

୨ । ଡୁବେଇ ୨ (ଦେଖ)—2. Ḍubei 2 (See).

୩ । ଡୁବେ (ଦେଖ)—3. Ḍube (See).

ଡୁବା(ବେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଡୁବବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Ḍubā(be)ibā 1. The causative form of
ଡ଼ୁବାନ, ଡୋବାନ Dubibā.
ଡୁବାନା, ଡୁବବାନା ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ପାଣିରେ ନମଜ୍ଜିତ କରାଇବା; ବୁଡ଼ାଇବା; ମଗ୍ନ କରିବା—
2 To immerse a thing or person in water; to drown a person.

୩ । ଜାତି ଧର୍ମ ଆଦି ତ୍ୟାଗ କରିବା ବା ଲୋପ କରିବା—
3. To give up one's caste or religious practices.

(ଯଥା—ଆଜକାଲିର ପିଲ୍ଲଏ ଚଡା ପଇଡା ସବୁ ଡୁବାଇଲେଣି ।)

୪ । ପରର ସର୍ବନାଶ ବା ଅନଷ୍ଟ ଘଟାଇବା—
4. To cause another's ruin.

(ଯଥା—ନଷ୍ଟୁର ମହାଜନ ମୋର ସର୍ବସ୍ୱ ନିଲାମ କରି ନେଇ ମତେ ଡୁବାଇ ଦେଲା ।)

୫ । ଲୋପ କରିବା; ନଷ୍ଟ କରିବା—
5. To annihilate; to destroy.

୬ । ଅପବାଦ ଦେଇ ଜାତିଚ୍ୟୁତ କରାଇବା—
6 To cause a person to be out-casted by making serious aspersions against him.

୭ । କୁଳ ଲୋପ କରିବା; ବଂଶକୁ ନିର୍ବଂଶ କରାଇବା—
7. To root out a family; to cause extinction of a family.

(ଯଥା—ଅମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି ବିବାହ ନ କରି ଆପଣା କୁଳକୁ ଡୁବାଇ ଦେଲା ।)

୮ । ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନକୁ ବହୁକାଳ ଅଦାୟ ନ ଦେଇ ଭମାଦ କରାଇବା—8. To cause another person's dues to become unrealisable by lapse of time.

(ଯଥା --ଖାତକ ୧୨ ବର୍ଷ ହେଲା ମୋ ଠାରୁ ଟଙ୍କା କରଜ ନେଇ ସୁଧ ମୂଳ ସବୁ ଡୁବାଇ ଦେଲା ।)

୯ । ଧନ ନଷ୍ଟ ବା କ୍ଷତି କରାଇବା; ଗମାଇବା—
9. To cause loss of money.

(ଯଥା—ଆମ ଗୁଣବନ୍ତ ପୁଅ ଘରୁ ଗୁଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ନେଇ ବେପାର କରି ଶେଷକୁ ମୂଳଧନଉଦ୍ଧ ଡୁବାଇ ଦେଲା ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଓ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଋପ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଭ
୨	୨	ଔ	ଋ	ଲୃ	ଏ୍ଦ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଟ୍

୧୦ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମହତ୍ତ୍ୱ ଇଜ୍ଜତ୍ ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସୁନାମକୁ ଖଙ୍ଗ କରାଇବା—10. To cause loss to one's prestige or honour.

(ଯଥା—ମୁଁ ଗଣ୍ଡବ ଲୋକ ବୋଲି ଚାଁଉଁକାଲ୍ଲଯାକ ଏକମେଳ ହୋଇ ମତେ ଡୁବାଇ ଦେବାକୁ ବସି ଅଛନ୍ତି ।)

୧୧ । (ସୁନାମ) କଳଙ୍କିତ କରିବା—

11. To bring stigma or stain upon one's good name.

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା ଓ ଯକା(କେ)ଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଡୁବା(ବେ)ଇ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଶଳେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜଳରେ ବୁଡ଼ାଇ ବଧ କରିବା—

Ḍubā(be)i māribā
ବିସ୍ମେମାରା
ଡୁବାକର ମାରନା

1. To drown a person; to kill a person by causing him to sink in water or by immersing him in water.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବନାଶ କରିବା—

2. (figurative) To cause another's ruin.

ଡୁବା ମାରିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି କିଛିକାଲପରେ ଉଠିବା-

Ḍubā māribā
ଡୁବ ମାରା
ଡୁବକୀ ଦେନା,ଡୁବ ମାରନା, ଡୋବା ଦେନା

1. To dip into the water.

୨ । ଦାଢ ପାପୁଲି ଦ୍ୱାରା ପାଣିକୁ ଚପୁଡ଼ା ମାରି ଏକ ପ୍ରକାର 'ଚୁଚୁ' ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବା—

2. To cause a loud report by giving intensive slaps on the surface of water.

ଡୁବା ଯି(ହେ)ବା—ଦେ. କ୍ରି—ଡୁବିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ—

Ḍubā ji(he)bā Passive voice of Ḍubibā, to sink.

ଡୁବାରି—ଦେ. ବି—ଡୁବକ ୨ (ଦେଖ)

Ḍubāri . Ḍubaka 2 (See)

ଡୁବି—ଦେ ବି—୧ । ଡୁବେଇ ୧ (ଦେଖ)

Ḍubi 1. Ḍubei 1 (See)

ଡୋବା, ଡୁବା ଡୁବକୀ

୨ । ଡୁବିବା ଘଟଣା; ବୁଡ଼ିଯିବା—

2. Sinking; drowning.

୩ । ଡୁବ୍ଚି (ଦେଖ)—3 Ḍugi (See)

ଡୁବିତ—ଦେ ବିଣ (ବାଇବଲ ଅନୁବାଦକଙ୍କ ଭାଷା)—୧ । ପାଣିରେ ଡୁବା ଦୋଇଥିବା—1. Immersed in water.

Ḍubita
ଡୁବିତ
ଜଲଦୀକ୍ଷିତ

୨ । ଡୁବନ ବା ଜଳସଂସ୍କାର ଦ୍ୱାରା ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ-

2. Baptised.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଓ ଡୁବକ ଓ ଡୁବନ ଶବ୍ଦକୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ପାଦ୍ରୀ (Missionary) ମାନେ ଉଦ୍ଭାବନ କରି ଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଡୁବ ଧାତୁରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅର୍ଥ, ଅନ ପ୍ରତ୍ୟୟ କରି ଡୁବକ, ଡୁବନ ଓ ଇତ ପ୍ରତ୍ୟୟ କରି ଡୁବିତ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ କରି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଇଂରେଜରେ Baptiser. Baptism ଓ Baptised ଅର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଅଛନ୍ତି ।

ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ହେବାର କିଛି ଦିନ ପରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମଯାଜକ ଗିର୍ଜାରେ ଥିବା ପବିତ୍ର ଜଳ କୁଣ୍ଡରେ ତାହାକୁ ସ୍ନାନ କରାଇ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରି ତାହାର ନାମକରଣ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ପାଦ୍ରୀମାନେ ଜଳରେ ଡୁବାଇ ତା ପରେ ଦୀକ୍ଷା ଓ ନୂଆ ନାମ ଦିଅନ୍ତି । ଏହି ସ୍ନାନ ଓ ଦୀକ୍ଷା-ବିଧିକୁ 'ଡୁବନ' ବୋଲାଯାଏ । ଆମ ଦେଶରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କ 'ନାମକରଣ' ବିଧି ସଙ୍ଗେ ଏ 'ଡୁବନ' ବିଧି ଭୁଲନା କରାଯାଇ ପାରେ । ଶିଶୁର 'ନାମକରଣ' କରିବା ଓ ଅଧିକ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗୁରୁ 'ନାମକରଣ' ଦେବା ବା 'ମନ୍ତ୍ର ଦେବା'କୁ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ 'Baptism' (ବାପ୍ତିଜ୍ମ୍) ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯାଇ ପାରେ ।

ବାଇବଲର ପୁରାତନ ଅନୁବାଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବା ଡୁବକ, ଡୁବନ ଓ ଡୁବିତ ଶବ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ରେଭରେଣ୍ଡ୍ ଏର୍.ଡବ୍ଲ୍. ସାଇକ୍ ସାହେବ ତାଙ୍କର ୧୯୨୭ ରେ ଅନୁବାଦରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଜଳଦୀକ୍ଷାଦାତା ଗୁରୁ, ଜଳଦୀକ୍ଷା, ଜଳଦୀକ୍ଷିତ ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହାର କରି ଅଛନ୍ତି ।]

ଡୁବିବା—ଦେ. କ୍ରି. [ସଂ. ବୁଲ ଧାତୁ (Beams) ତୁଳ. ପ୍ରା. Ḍubibā ବୁଡ଼ଧାତୁ=ନିମଜ୍ଜନ; ତୁଳ.ସଂ.ବୁଡ୍ ଧାତୁ=ଘୋଡ଼ାଇବା, ଲୁଚାଇବା, to hide; to conceal, ଛଡ଼ିବା, ତ୍ୟାଗ କରିବା, to emit, to discharge (Apte). ଡୁବିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ 'ଡୁବ' ହୋଇଅଛି; [ଡୁବାଇବା—ଣିଜନ୍ତ] ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ ଓ ମରହଟ୍ଟୀ ଭାଷାରେ ଡୁବା, ଡୋବା ଏ ଅର୍ଥରେ ଡୁବିବା କ୍ରିୟାର ବ୍ୟବହାର ଅଛି]—

ଡୁବନା

୧ । ଜଳାଦିରେ ବୁଡ଼ିବା; ନିମଜ୍ଜିତ ହେବା; ଜଳମଗ୍ନ ହେବା—1. To dive; to dip; to sink; to plunge in water.

[ଡୁବା ହେ(ଯି)ବା—କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ]

୨ । (ସଂ. ବୁଡ଼ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ, ତ୍ୟାଗ; ଯୋଗେଷ୍ଟନ୍) ଆଚ୍ଛାଦିତ ହେବା—

2. To be covered over.

(ଯଥା—ତଳ ମେଘରେ ଡୁବି ଗଲେ ।)

୩ । ଅଭିଭୂତ ହେବା; ବିହ୍ୱଳ ହେବା—

3. To be overwhelmed.

(ଯଥା—ମୁଁ ଦେଣାରେ ଡୁବି ଗଲିଣି ।)

୪ । ଅସ୍ତଗାମୀ ହେବା—4. To set.

ଡୁବନ୍ତ ବନାନ୍ତେ ଉସୁ ଦେମନ୍ତଳ
ଧୀରେ ଦେବାଦାର ଗିରିଶୃଙ୍ଗେ ରବ । ପଧକାଥ. ବଉଦେଶ୍ୱର ।

୫ । ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା; ଲୁଚେଇଯିବା—

5. To vanish; to disappear.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଗଲା । ଏଠାରେ ଅନ୍ତ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ମାତ୍ରା ୨ ଅକ୍ଷରିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିବାରେ ଯେଉଁ ଏକ ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିବେ, ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅନ୍ତିମ ବର୍ଣ୍ଣରେ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଲେଖିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଲେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଲେଖିବେ; 'ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଲେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଲେଖିବେ

(ଯଥା—ଆଜି କାଲି ଏ ଦେଶରୁ ଅଦ୍ଭୁତସଜ୍ଜାର ଓ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ-ମାନ ଡୁବିଲଣି ।)

୬ । (ମୂଳଧନ ବା ପାଣ୍ଠି) ବିନଷ୍ଟ ହେବା—

6. (capital or invested money) To be lost.

(ଯଥା—କାରବାରରେ ମୋ ମୂଳଧନ ସାକ ଡୁବିଲା ।)

୭ । ଅଧୋଗତି ବା ଅବନତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—

7. To go down; to deteriorate.

ସୁଦିନ ଯେବେ ଯେଉଁ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଜଣେ ଥାଏ
ତାହାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ପୃଥ୍ୱୀ କେବେହେଁ ନ ଡୁବଇ । ପାଞ୍ଚାଳୀ, ନୂଆଁ ବିପୁଳ ।

୮ । କୌଣସି ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନ ଆଦି ଉମାଦ ବା ଗରନାୟୁ ଆଦି କାରଣରୁ ଆଦାୟ ହୋଇ ନ ପାରିବା—

8. (any money or due) To become unrealisable; to be barred by limitation.

(ଯଥା—ବାର ବର୍ଷ ହେଲା ଖାଉକଠାରେ ମହାଜନଙ୍କର ପାଣ୍ଠିବା ସ୍ୱଧମୂଲ ସାକ ଡୁବିଗଲା ।)

୯ । ନଷ୍ଟ ହେବା; ଲୋପ ପାଇବା; ବିନାଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ଲୁପ୍ତ ହେବା—9. To be destroyed or ruined

୧୨ । (ବଂଶ, କୁଳ) ଲୁପ୍ତ ହେବା; ନିର୍ବଂଶ ହେବା—

12. (a family) To become extinct.

୧୩ । ପାଣିରେ ମୁଣ୍ଡ ବୁଡ଼ାଇ ସ୍ନାନ କରିବା—

13. To have a bath by taking a dip in water.

(ଯଥା—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ସିକା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।)

ଡୁବି ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଡୁବିବା ୧୩ (ଦେଖ)

Ḍubi paṛdibā Ḍubibā 13 (See).

(ଯଥା—ମୁଁ ସଙ୍କାକ ସମୟରେ ଡୁବିପଡ଼ି ଆସିବି ।)

ଡୁବି ମରିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବୁଡ଼ି ମରିବା; ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା—1. To commit suicide by throwing one's self into water; to drown oneself.

ଡୁବେ ମରା ଡୁବ ମରନା

[ଡୁବା(ବେ)ଇ ମାରିବା—ଶିଳନ୍ତା] ୨ । ଗଭୀର ଜଳରେ ସନ୍ତରଣ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଯାଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବା—2. To meet a watery death by being unable to swim; to be drowned.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—

3. (figurative) To suffer irreparable loss.

୪ । ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହେବା—

4. To be reduced to utter poverty,

୫ । ପରଶୋଧର ଆଶାଜ୍ଞାନ ହୋଇ ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ହେବା —

5. To become insolvent; to be heavily involved in debt.

ଡୁବୁ ଡୁବୁ—ଦେ. ବିଶ.—୧ । ଆକଣ୍ଠ ନିମଜ୍ଜିତ; ମଗ୍ନ ପ୍ରାପ୍ତ—

Ḍubu ḍubu 1. About to sink; sinking.

ଡବୁଡବୁ ୨ । ପାଣିରେ ଥରେ ବୁଡ଼ିଯାଇ ପୁଣି ଭାସି ଉଠୁଥିବା; ଡୁବେଇ-ଡୁବୁଡୁବୁ ଝୁବେଇ—2. Bobbing in water; alternately sinking down and rising up.

ଡୁବୁର —ଦେ. ବି.—ଡୁବକ ୨ (ଦେଖ)

Ḍubura Ḍubaka 2 (See)

(ଡୁବୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡୁବେ—ଦେ. ବି.—ଦୁବେ (ଦେଖ)

Ḍube Dube (See)

ଡୁବେଇ—ଦେ. ବି.—୧ । ଡୁବାଇ (ଦେଖ)

Ḍubei 1. Ḍubāi (See)

୨ । ଏକପ୍ରକାରସ୍ଥ ଗଭୀର କଂସା ବାସନ—

2. A kind of deep bell-metal utensil.

୩ । ପିଞ୍ଚା (ଦେଖ)—3. Piñchhā (See)

୪ । ଦୁବେ (ଦେଖ)—4. Dube (See)

ଡୁଭା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଡୋବ (ଦେଖ)

Ḍubhā Ḍoba (See)

ଏଡ଼ଙ୍କ ଝଟେ ଉଭା, ଫୁଲ ଫୁଟେ ଡୋହ । ଶିଶୁଗୀତ ।

ଡୁମ୍ ଡୁମ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.—ଢୋଲ ବାଜିବାର ଅନୁରୂପ ଶବ୍ଦ.

Ḍum ḍum ଡୁଙ୍ଗୁର ଡୁଙ୍ଗୁର ଶବ୍ଦ—

ଡୁମ୍‌ଡୁମ୍, ଡେଙ୍‌ଡେଙ୍ Low sound of drum; beating—

ଡୁଗଡୁଗ

[ତୁ—ଡୁମ୍ ଡୁମ୍ ଶବ୍ଦ ଡମ୍ ଡମ୍ ଅପେକ୍ଷା ଅନୁରୂପ; ଡମ୍ ଡମ୍ ଅପେକ୍ଷା ଛାଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଉଚ୍ଚତର ।]

ଡୁମ୍ ଡୁମା—ଦେ. ବିଶ.—ଡୁମ୍ ଡୁମ୍ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ—

Ḍum ḍumā Low sounding (like a low drum-beating.

ଡୁମ୍ବ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ.—ଜଳରେ ଓଦା ହୋଇ ଫୁଲିଥିବା

Ḍumba Swollen and wet.

(ଯଥା—ଡୁମ୍ବ ଗଣ୍ଡୁଲ ।)

ଡୁମ୍ବର – ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.(ସଂ.ଉଦୁମ୍ବର; ଉଡ଼ୁମ୍ବର)—ଡମ୍ବିର—

Ḍum-ri Ficus; fig.

ଡୁମ—ପ୍ରା. ବି.—ଡମ (ଦେଖ)

Ḍuma Ḍama (See)

ଡୁମଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡମଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)

Ḍumaṇī (etc). Ḍamaṇī etc (See)

ଡୁମର—ପ୍ରାଦେ. (ବମ୍ବର) ବି.—ଡମ୍ବିର—

Ḍumara Fig.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଆ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଓ	ଢ

ଡୁମର —ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଉଚ୍ଚ—
Ḍumari High-land.
ବଣ.—ଉଚ; ଉଚ୍ଚ (ଭୂମି)—High (ground.)

ଡୁମା—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ବଡ଼ଜାତିଆ ଅଣ୍ଡିରା ଗୋବର୍ ଚଢ଼େଇ—A male of a large species of Gobarā bird.
ଗାଦେ. (ବସୁର) ବ. (ତୁଳ. ଇଂ. ଡମନ୍)—ଅସୁର—Devil.
ଗାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଡାହାଣୀ—Witch.
ଦେ. ବଣ.—ଡମ୍ବା ଡମ୍ବା (ଦେଖ)—
Ḍimbā ḍimbā (See)

ଡୁମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଟୁମାଇବା (ଦେଖ)
Ḍumā(me)ibā Ṭumāibā (See)

ଗୁଳ ଶୁଣ୍ ବାଡ଼ ଶୁଣ୍ ଦେଉକ ତୁନା ସେଉକ ଲୁଣ୍
ପାଣି ଦେଇଥିବ୍ ଅଚ୍ଛଇ ଘୁଣ୍; ଜାଇ ଦେଇଥିବ୍ ଡୁମେଇ କର୍.
ବସିଥିବ୍ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବେଇ କର୍ । ଚଗ ।

ଡୁମା ଡୁମା—ଦେ. ବଣ.—ଡିମ୍ବା ଡିମ୍ବା (ଦେଖ)
Ḍumā ḍumā Ḍimbā dimbā (See)

ଡୁମାଲ—ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)ବ. ପୁଂ—୧ । ଉଅଁର୍ ଜାତିସୂଚକ ଶୂଦ୍ରବିଶେଷ
Ḍumāla 1. A low caste people.
(ଡୁମାଲୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସମ୍ବଲପୁରର ଗଉଡ଼ ଜାତିର ଶାଖାବିଶେଷ-
2. A sub-caste of Gaurdas in Sambalpur.

ଡୁମୁଡୁମା—ଦେ. ବ.—ବନ୍ୟ ଶାକ ଗୁଲ୍ମବିଶେଷ—
Ḍumuḍumā Monetia Tetracantha (herb).
ବଣ.—ଡୁମ୍ ଡୁମା (ଦେଖ)—Ḍum ḍumā (See

ଡୁମୁ ଡୁମୁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.—ଡୁମ୍ ଡୁମ୍ (ଦେଖ)
Ḍumu ḍumu Ḍum ḍum (See)
(ଡୁମ୍ବୁର ଡୁମ୍ବୁର; ଡୁମୁରୁ ଡୁମ୍ବୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡୁମୁଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡମଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍumuṇī (etc) Ḍamaṇī (See)

ଡୁମେର୍—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଡିମ୍ବିର (ଦେଖ)
Ḍumer Ḍimbiri (See)
ବଣ—ଧୂସର—Brown.

ଡୁମେର୍ ଗୁରିଅ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ —ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣର ଗୋରୁ—
Ḍumer guriā Brown (cattle).

ଡୁମ୍ଫା—ଦେ. ବ.—ଝୁମ୍ପା (ଦେଖ)
Ḍumphā Ḍhumpā (See)

ଡୁମ୍ବାଳ—ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. ପୁଂ—ଝୁମ୍ର (ଦେଖ
Ḍumbāla Ḍhumāla(See)
(ଡୁମ୍ବାଳୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଡୁମ୍ବେର—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଡିମ୍ବିର (ଦେଖ)
Ḍumber Ḍimbiri (See)

ଡୁଗ୍—ଗାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଡୋରିଆ ଲୁଗା—
Ḍurā Striped cloth.
ବଣ—ଗାର ପଡ଼ିଥିବା—Striped.

ଡୁରି —ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ମହୁଲ (ଦେଖ)
Ḍuri Mahula (See)

ଡୁରି ତେଲ୍—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ମହୁଲ ତେଲ—
Ḍuri tel Mahula oil.

ଡୁର୍କା—ଗାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ. —ଖୁବ ବାଘ; ନେପାଳବାଘ—
Ḍurkā A small species of tiger; leopard.

ଡୁଲ୍—ଗା.ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖେତରୁ ପାଣି ବୋହି ଯାଇ ଜମା ହେବା ଗାତ—A hole or pit where water flowing from a field accummulates.

ଡୁଲ୍କା—ଦେ. ବ. (ସ. ଢୋଲକ)—ଢୋଲକା; ପିଲାଙ୍କ ଖେଳର ଉପଯୋଗୀ ଖୁବ ଛୋଟ ଢୋଲ—A small double-faced drum used as a toy.
(ଡୁଲ୍ଲୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଢୋଲକୀ, ढोलकी

ଡୁଲ୍ ଡାଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ହିନ୍ଦୀ)—ଡୋଲ୍ ଡାଲ୍ (ଦେଖ)
Ḍul ḍāl Ḍol ḍāl (See)

ଡୁଲ୍ଲି—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଲୁଗା ବେଢ଼ା ଦୋଇଥିବା ପାଲ୍କି
Ḍulā ପରି ଖଟିଆ; ଡୋଲି—A rude litter covered with cloth.

ଡୁଲି—ଗାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ସ. ଦୋଲକ; ଦୋଳା; ତୁଳ. ବ. ଡୁଲି) ଡୁଲି)—୧ । ଡୋଲି; ଦୋଳା; ଖୁବ ଛୋଟ ପାଲ୍କି; ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ବୁହା ହେବା ଯାନବିଶେଷ—
1. A small closed sedan chair for carrying a person; dooly; a litter.
୨ । ଶସ୍ୟ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ବାଉଁଶ ପାଚିଆରେ ବୁଣା ବଡ଼ ପାତ୍ର; କୋଠେଇଁ —2. A big basket for storing grains.
ଗାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ବଡ଼ ଡେଲା—A big basket.
ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବଆର—Cornfield.

ଡୁଶ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ ହେଲେ ସାବୁନ ପାଣି ବା ଲୁଣ ପାଣିପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟିଏ ପାତ୍ରରେ ଉତ୍ତରୀନଳ ଲଗାଇ ନଳଦ୍ୱାରା ଯେଉଁଠାରୁ ପାଣି ଭେଣ୍ଡି ଝାଡ଼ା ଜଗିବା ଯନ୍ତ୍ର—
ଡୁସ
ଡୁସ Douche.

ଡୁଶ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ ରୋଗୀର ଯେଉଁରେ ଡୁଶ୍‌ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପାଣି ପୂରାଇବା—To thrust water into the abdomen of a costive patient through the anus by means of a douche.
ଡୁସ ଦେଓଆ
ଡୁସ ଦେନା

ଡୁଶ୍ ନେବା—ଦେ କ୍ରି—ନିଜର ଯେଉଁ ଉତ୍ତରକୁ ଡୁଶ୍‌ଦ୍ୱାରା ପାଣି ଭେଣ୍ଡିବା-
Ḍuś nebā To flush one's abdomen with water by means of a douche.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅଧିକ ସ୍ଥଳରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ ।। ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଖାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳି ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଦେବେ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'ଈଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଇଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂନି' ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଡ଼ୁସିବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (କଲାଦ୍ୱାଣ୍ଡି) କି—ନିଆଁ ଲଗେଇବା—
Ḍusibā To set fire; to ignite.

ଡ଼ୁହା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱିପଦା)—୧ । ସଙ୍ଗୀତର ଘୋଷାପଦ; ଟୁଅ;
Ḍuhā ଦୁଆ—1. The refrain of a song.
ଦୋହା ୨ । ଦୁଇପାଦ ଯୁକ୍ତ ଗୀତ—
दुहराब 2. A song with two lines; doggerel.

ଡ଼ୁହା କରିବା—ଦେ. କି—ଡ଼ୁହା ଧରିବା (ଦେଖ)
Ḍuhā karibā Ḍuhā dharibā (See)

ଡ଼ୁହା ଧରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଗାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗୀତର ପଦମାନ
Ḍuhā dharibā ବୋଲିବା ପରେ (ଆଙ୍କର ସହଚରମାନେ)
ଦୋଆ ଧରା ସଙ୍ଗୀତର ଘୋଷା ପଦକୁ ବାରମ୍ବାର ଗାଇବା;
दुहराब करना ଦୁଅ ଧରିବା—1. To catch or repeat the refrain of a song after it is sung by a singer.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜୋର୍ ଘୋଷଣା କରିବା; ପ୍ରଶଂସା କରିବା; ଜେଜେକାର କରିବା—2. (figurative) To repeat the praise of a person; to acclaim a person to the skies.

ଡ଼ୁହୁର—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଉଲ. ହି. ଦୁରୁସ୍ତ=ଲମ୍ବରେଖା)—
Ḍuhuri ଲଙ୍ଗଳର ଶିଆର—Furrow.

ଡେଇଁ ଡେଇଁ—କି. ବଣ. (ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା)—୧ । ପୁସ୍ତକାଦିର
Ḍeiñ ḍeiñ କେତେକ ଅଂଶ ଛାଡ଼ିଦେଇ (ପଢ଼ିଯିବା)—
ଡେଇଁଡାଇଁ ଡେଇଁଡେଇଁକା } ଅନ୍ୟରୂପ 1. (To read) by omitting some portion of a book or writing.
ଡିଙ୍ଗିୟେ ଡିଙ୍ଗିୟେ
कुदकुद कर ୨ । ବହୁବାର ଜହ୍ନଫନ କରି (ଯିବା)—
2. (To go) Leaping many times; by successive leaps and bounds.
(ଯଥା—ଘୋଡ଼ାଟି ପାଞ୍ଚଟା ବାଡ଼ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ବାଙ୍କା ଜଉଛି ।)
୩ । ପାଦକୁ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠାଇ (ଚଲିବା)—
3. (To walk) With high steps.

ଡେଇଁ ଦେବା—ଦେ. କି—ଡଉଁବା; ଡେଇଁବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ḍeiñ debā Causative of Ḍeiñbā, to jump.

ଡେଇଁ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି—୧ । ଲମ୍ଫ ଦେବା—1. To leap.
Ḍeiñ paṛdibā ଡେଇଁ ପଡ଼ିବ ସ୍ତ୍ରୀ ବାବ ବଦଳ ।
ଡିଙ୍ଗିୟେ ପଡ଼ା ଘୋଡାଟା. ନେଉଟୁଛ ।
कुद पड़ना ୨ । (ଅଗ୍ନି ଆଦିକୁ) ଝାସ ଦେବା—
2. To jump into (fire or water).
୩ । ଡେଇଁ ଯିବା (ଦେଖ)—3. Ḍein jibā (See)

ଡେଇଁବା—ଦେ, କି. (ସଂ. ଦ୍ରା ଧାତୁ=ଉଡ଼ିବା; ତୁଳ. ତା—ଡିଗୁ
Ḍeiñbā =ଓଲ୍ଲାଇବା)—୧ । ଲମ୍ଫଦେବା; କୁଦିବା—
ଡିଙ୍ଗାନ, ଡିଙ୍ଗିୟେ ଯାଓୟା 1. To jump; to leap; to
कुदना फांदना spring.
ଡେଇଁବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଜହ୍ନଫନ କରିବା; କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ବସ୍ତୁ
ଡେଇଁବା } ବା ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ପଦାର୍ଥକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବା;
ଜହ୍ନଫନ କରିବା—2. To leap over; to jump over a height or breadth; to overleap.
୩ । (ଶସ୍ତ୍ରର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ) ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେବା; ଥରିବା କମ୍ପିତ ହେବା—3. To throb; to vibrate; to tremble (said of limbs).
ସରୁ ଅଙ୍ଗଯାକ ମୋହର ଡେଇଁଛନ୍ତି
ଭୁବସ୍ପେ ମହାରସ୍ତ ହେଉଛ ଉପ୍ତ୍ତ । କୃଷ୍ଣଙ୍କି ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।
[ଦ୍ର—ହନୁମାନ୍ଙ୍କ ମତରେ ଶସ୍ତ୍ରର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଙ୍ଗ ଡେଇଁଲେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଆଶୁ ଶୁଭ ବା ଅଶୁଭ ଫଳ ସୂଚିତ ହୁଏ; ସାଧାରଣତଃ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣ ଅଙ୍ଗ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବାମ ଅଙ୍ଗ ଡେଇଁବା ଆଶୁ ଶୁଭଫଳ ସୂଚନା କରେ ।]
୪ । (ରୋଗାଦି) ଏକବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସଂକ୍ରମଣ କରିବା—4 To infect (said of contagious diseases).
(ଯଥା—ତା ବନ୍ଧୁରୁ ମୋ ବନ୍ଧୁକୁ କାନ୍ଥୁ କଣ୍ଡିଆ ଡେଇଁଲା ।)
୫ । ଦଉଡ଼ି ବୁଲିବା; ଛାଁ ମାରି ଦଉଡ଼ିବା—
5. To run about.
୬ । ନାଚ କୁଦ ହେବା; ଖେଳ ବୁଲିବା—
6. To frisk about; to skip about.
ଡେଇଁଥାଅ ବନ ସାକ ଦୂସ୍ତ ମନ ଶ୍ରୀହରିଚରଣ ବୋଲେ—
ଜଗନ୍ନାଥ ସଂ. ଉତ୍କଳୋତ୍ତରଖଣ୍ଡ. ଉ-ଗୀତ ।
୭ । ଉରକୁ ହେବା; ଚଢ଼ିବା; ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ହେବା—
7. To snap at a person in displeasure; to snarl.
(ଯଥା—ଗୃହସ୍ଥର ସାକରେ ମାଛ ରକ୍ଷା ହେବା ଦେଖି ଆଗନ୍ତୁକ ନରସିଂହାଣୀ ବାବାଙ୍କୁ ଡେଇଁଉଛନ୍ତି ।)
୮ । (ଡେଇଁବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ) ଡିଆଇଁବା; କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ହାତରେ ଶୂନ୍ୟକୁ ଫକାଇ ଧରି ନେବା—
8. To throw up a thing to the air and then catch it; to toss a thing up.
(ଯଥା—ସେ ହାତରେ ପେଣ୍ଡା ଲୁଇଟା ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଖସୁଛି)
୯ । (ଡେଇଁବାର ଣିଜନ୍ତ) ଡେଇଁବାର ପ୍ରୟାସ କରିବା—
9. To cause to jump.
(ଯଥା—ମୁଁ ଆଜି ଆମ ବାଛୁରିକୁ ନେଇ ଗଡ଼ା ବେଳ ଡେଇଁ ଆଣିଲି ।)
୧୦ । କୌଣସି ସୀମାକୁ ଟପିବା—
10. To exceed any limit.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଭ୍ୟ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଔ ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ତ

ଅଶ୍ୱ, ଡେଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୂରଦର୍ଶୀ ଦିନବାର କେତେ ଜଣଙ୍କର ଅଛି ।
ଦୈନିକ ଅଜ. ୩।୧୨।୨୧ ।

(ଯଥା—ବେଲଗାଡ଼ି କାଠଜୋଡ଼ ନଈର ଘୋଲ ଡେଇଁ ଅହିବା ପରେ ଗାଡ଼ିର ଗତି ଶିଥିଲ ହେଲା ।)

ଡେଇଁବା, ଡେଇଁଇବା, ଡେଇଁ ଦେବା } ଜନ୍ତ୍ରରୂପ ୧୧ । ପାଠ କରିବା ସମୟରେ ପୁସ୍ତକାଦିର ଅଂଶବିଶେଷ ତ୍ୟାଗ କରି ଆଗକୁ ପଢ଼ି ଯିବା; କେତେକ ଅଂଶ ଶୀଘ୍ର ପଢ଼ିଯିବା; ଗଡ଼େଇ ପକାଇବା—11. To omit portions of a writing or book while reading it through.

(ଯଥା—ସେ ସାଉକାଣ୍ଡ ରାମାୟଣ ଘୋଷିକୁ ପଦରଜ ମଧ୍ୟରେ ଡେଇଁ ଗଲା ।)

୧୨ । (ଅଙ୍କନିକ) (ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟର ସୀମା) ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା; କଟି ଯିବା—

12. (a fixed point of time) To pass.

(ଯଥା—ଉଷାକୋଦର ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାବେଳକୁ ସମ୍ଭବତଃ ଦୋଳ ଡେଇଁଥିବ ।)

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଅସିବା, ପଡ଼ିବା, ଦେବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଡେଇଁଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲଙ୍ଘି ଦେଇ ଅତିକ୍ରମ କରିଯିବା; ଜୟିଯିବା—
Ḍeiñ-jibā To overleap; to leap over; to overcome by jumping.
କୂଦ୍ ଜାନା (ଯଥା—ତୋର ଏ ବାଡ଼ିକୁ ଡେଇଁ ଯିବା କଥା ଆଗରୁ ଜଣା ଅଛି ।)

ଡେଇରି ଫାରମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଡାଇରି ଫାରମ୍ (ଦେଖ)
Ḍeiri phāram Ḍāiri phāram (See)

ଡେଉଁ(ଉ)ରିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଡମରୁ)—
Ḍeuñ(u)riā ୧ । ଉଡ଼ୁରିଆ; ଡାବଜ; ମର୍ଦ୍ଦଳାକାର ଧାତୁମୟ ମାଦ୍ଦଳୀ, ମାଦଲୀ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଧାତୁର ମର୍ଦ୍ଦଳାକାର କବଚ—
ଢୋଲନା, ବାକନା 1. Phylactery; an amulet; talisman; a charm made of metal; a drum-shaped locket.

[ଦ୍ର—ଧାତୁନ୍ତାର ଡେଉଁରିଆ ଭିତର ହୁଏ । ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ମନ୍ତ୍ରଲେଖା କାଗଜ ବା ଭୂଜପତ୍ର ଖଣ୍ଡ ବା ଜଡ଼ିବୁଟି ଭର ଲୋକେ ଭୟ, ରୋଗ, ଗ୍ରହଦୋଷ ଓ କୁଦୃଷ୍ଟି ନିବାରଣାର୍ଥ ବେକରେ, ବାହୁରେ ଓ ଅଣ୍ଟାରେ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ସୁନା ରୂପାର ଡେଉଁରିଆ ଭିତର କର ଲୋକେ ଅଳଙ୍କାରରୂପେ ବେକରେ, ଅଣ୍ଟାରେ ବା ବାହୁରେ ମଧ୍ୟ ବାନ୍ଧନ୍ତି । ଅଷ୍ଟଧାତୁର ଡେଉଁରିଆ ଏକ ଧାତୁରେ ନର୍ମିତ ଡେଉଁରିଆ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଉପକାରୀ ଥିବାର କଥିତ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଓ କେତେକ ପୁରୁଷ ସହଜରେ ବେକରେ ସୁନା ରୂପାର ଡେଉଁରିଆ ମାଳ କରି ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଗୁଣିଆମାନେ ବିପଦର ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ରାଦି ଅଉଗୁରକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବା ଯାଇଁ ବାହାରେ ଡେଉଁରିଆ ବାନ୍ଧନ୍ତି ।]

୨ । ଖଟ, ପଲଙ୍କ ଓ ଛମାନ ଆଦର ବାଡ଼ରେ ଲଗାଯିବା ମୃଦଙ୍ଗାକାର କାଠି—
2. Ornamental railings attached to the side-posts or head-plates of bed-steads, desks etc.

ଡେଉଁରିଆ ମାଳ—ଦେ. ବି—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବାହା ଓ ବେକରେ ବନ୍ଧାଯିବା
Ḍeuñriā māla ଡେଉଁରିଆର ମାଳ; ବାଙ୍କ ଡେଉଁରିଆ—
A string of amulets worn by females round the arm and neck as an ornament.

ଡେକ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଜାହାଜ ବା ବୋଟର ପଟା ବଖ୍ତ ଦୋଇଥିବା ଉପର ଅଂଶ—
Ḍek ଡେକ
ଡେକ
Deck of a ship or boat.

ଡେକ୍ଚି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଦେଗ୍; ଦେଗ୍ଚା=ଉମ୍ବାର ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଘାକ ଘାରୁ)—ଉମ୍ବା ବା ଆଲୁମିନିଅମ୍ ଧାତୁରେ ନର୍ମିତ ଡେକଚୀ ହାଣ୍ଡି ବା ରନ୍ଧନ ପାତ୍ର—Degchee; copper or aluminium cooking pot.
ଦେଗ, ଦେଗଚୀ

ଡେକ୍ ଚେଆର୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ଜାହାଜର ଡେକ୍‌ରେ ବ୍ୟବହାର କରିଯିବା ଚଉକି; କାନ୍‌ଭାସ୍ ଚଉକି—
Ḍek cheār
ଡେକ ଚେୟାର
Deck-chair.
ଡେକ୍‌ଚୌକୀ

ଡେକ୍‌ନା—ପ୍ରାଦେ. (ଲହଥ) ବି—ଓଡ଼ଣ; ଶ୍ଲରପୋକ—
Ḍek-nā
Bed bug.

ଡେକ୍ ପାସେଞ୍ଜର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଜାହାଜର ଡେକ୍‌ରେ ଯିବା ଯାତ୍ରୀ; ଜାହାଜର ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ଯାତ୍ରୀ—
Ḍek pāseñjar
ଡେକ ପାସେଞ୍ଜର
Deck-passenger.
ଡେକ୍ ପେସେଂଜର

ଡେକ୍ସ—ବୈଦେ. ବି (ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ) (ଇଂ. ଡେସ୍କ)—
Ḍeksa ୧ । ମେଜ ଆଦରେ ଲଗାଯିବା କାଠର ଗୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ବା ଜାଲ; ଡେସ୍କ ଦରାଜ—1. A drawyer under tables etc.
ଡେସ୍କ
୨ । ଲେଖିବାର ଗଡ଼ାଣିଆଁ ଶ୍ଲେଷ୍ମ ମେଜ—
ଡେକସ୍ } ଡେସ୍କ } ଅନ୍ୟରୂପ 2. A writing desk.
୩ । ଶୁଭ୍ରମାନଙ୍କ ପଢ଼ିବା ବେଳେ ବେଞ୍ଚ୍ ସମ୍ମୁଖରେ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠନର୍ମିତ ଗଡ଼ାଣିଆଁ ମେଜ ରଖାଯାଇଥାଏ—

ଡେକ୍ସନାରୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଡିକ୍ସିନାରୀ)—ଡିକ୍ସନାରୀ (ଦେଖ)
Ḍeksanārī Ḍiksanārī (See)
ଡିକ୍ସିନାରୀ, ଡିକ୍ସିସନରୀ
(ଡେକ୍ସିନେରୀ; ଡେକ୍ସିନାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡେଗିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି (ଭୁଲ. ହୁ. ଉଗ୍ନା=ଘୃଣ୍ଣା, ଦ୍ୱେଷ; ନଜର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଲଂଘନ କରିବା) —୧ । ଡେଇଁବା—1. To jump

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଟି ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାରେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରଟିରେ ନ ମିଳେ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ପାରେ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଟାଟ' ନ ମିଳିବେ 'ଟାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ; 'ଅଜ୍ଞତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞତ୍ୱ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଝାମ୍ପିବା—2. To swoop.

ଡେଙ୍ଗା— ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଠେକା; ପଗଡ଼ି—
Ḍeṅkā Turban.

ଡେଙ୍ଗ —ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍କଳୀୟ) ବିଣ—ଡେଙ୍ଗା—
Ḍeṅg Tall.

ଡେଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଭୁଙ୍ଗ)—ଲମ୍ବରେ ଉଚ୍ଚତା; ଠିଆବାଟରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଉଚ୍ଚତା—
Ḍeṅga Height (of a tall thing or person).
ଲମ୍ବା
ଉଁଚାଇ (ଯଥା—ତା ବାପଠାରୁ ପୁଅଟି ଡେଙ୍ଗରେ ଗୋଣ୍ଡେ ଉଚ ।)
ଢେଙ୍ଗା; ଡେଙ୍ଗା ବିଣ—ଡେଙ୍ଗା—Tall.
ଉଁଚା ଡେଙ ନଡ଼ଅ ବାଙ୍ଗର ଗୁଅ,
ଏହାଠାରେ ଗର୍ବ ବାନ୍ଧରେ ଲୁଅ—କୃଷିବଚନ ।

ଡେଙ୍ଗବେଜାରି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ବନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣାଢ୍ୟ କଣ୍ଟକୀ କ୍ଷୁପ;
Ḍeṅgabejāri ଅଗର୍—A thorny shrub; Argemone
(ସଂ. ନାମ—ଶୃଗାଲକଣ୍ଟକ) Mexicana; Mexican poppy;
ଶିୟାଲକାଁଟା Gamboje Thistle.

ଡେଙ୍ଗରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଡେଙ୍ଗୁର୍ (ଦେଖ)
Ḍeṅgarā Ḍeṅgurā (See)

ଡେଙ୍ଗା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଭୁଙ୍ଗ, ପାର୍ଶ)—
Ḍeṅgā ୧ । ଉଚ୍ଚତା—1. Tallness; height.
ଢେଙ୍ଗା, ଡାଗର ୨ । (ପୁଂ) ଉଚ୍ଚ ଲୋକ ବା ବସ୍ତୁ—
ଉଁଚାଇ 2 Tall person or thing.
ଡେଙ୍ଗୀ } ସ୍ତ୍ରୀ. ୩ । ସବୁଠାରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ—3. Highest
ଡେଙ୍ଗେଇ } or tallest person or thing.
ଡେଙ୍ଗା ମୁଣ୍ଡରେ ଠେଙ୍ଗା ବାଜେ—ପ୍ରବଚନ ।
ଢେଙ୍ଗା ବିଦ. ବିଣ—୧ । ପାର୍ଶ୍ୱ; ଠିଆ ବାଗରେ ଲମ୍ବା—
ଉଁଚା, ଲମ୍ବା 1. Tall.
୨ । (ପୁଂ) ଉଚ୍ଚ (ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ)—
2. Tall (person or thing).
ଶୀର୍ଷକାୟ, ନଦେଁ ଡେଙ୍ଗା ଅଥବା ବାଙ୍ଗର । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବନ୍ଧମାବତ୍ୟ ।
୩ । ସରୁ ଅଥଚ ଉଚ୍ଚ—
3. Slender and high; thin and tall.

ଡେଙ୍ଗା ବେଜା—ଦେ. ବ—ଶ୍ୱେତ ବୃହତ୍ତା (ଦେଖ)
Ḍeṅgā bheji Śweta bṛuhatī (See)

ଡେଙ୍ଗିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଡାଙ୍ଗନା=ନଜର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଲଂଘନ କରିବା; ଭୁଲବ. ହି. ଡଙ୍ଗନା)
Ḍeṅgibā ଡେଇଁବା—To jump; to leap; to spring.

ଡେଙ୍ଗୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଭୁଲ. ସ୍ପେନ ଦେଶର ଭାଷା ଡେଙ୍ଗା=ଦାଢ଼ଭଙ୍ଗା ଜ୍ୱର)—ଠେଙ୍ଗା ଜ୍ୱର—Dengu fever.
Ḍeṅgu [ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରଥମେ ସ୍ପେନ୍ ଦେଶରେ ଦେଖାଯାଇ
ଡେଙ୍ଗୁ ଜ୍ୱର ଥିବାରୁ ଏଯନ୍ତ ନାମ ହୋଇଅଛି ।
(ଡେଙ୍ଗୁଜ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏ ଜ୍ୱର ୩ ଦିନ ମାତ୍ର ରହେ । ସେଗୀର ଦେହଦ୍ୱାଡ ଉପର ଛୋଟଛୁଟ ହୁଏ ଓ ଦରଜ ବୋଧ ହୁଏ । ଠେଙ୍ଗାରେ ବଶେଷ ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ଶଙ୍କର ଯେସର ଅବଶ ହୁଏ ଏ ଜ୍ୱରରେ ସେହିପର ଅନୁଭୂତ ଘଟେ, ଏହା ମାତ୍ରାତ୍ମକ ନୁହେଁ ।]

ଡେଙ୍ଗୁରକ—ଦେ. ବ—ନାଗର୍—
Ḍeṅguraka Drum; tomtom.
ଘାନଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ପତ୍ର ଚତ ଆଉଁ ବାଜେ ନଗର ପାଶେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ
ଦୂରା ଧୂନ ଡେଙ୍ଗୁରକ, ବଯୋଗୀ ଶୁଣି ଉତ୍ସୁକ ।
ଉତ୍କ. ଲବଣ୍ୟଦଗ ।

ଡେଙ୍ଗୁର୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଡିଣ୍ଡିମ)—
Ḍeṅgurā ଧେଣ୍ଡୁର୍; ଢକ୍କା; ନାଗର୍—
ଢେଁଡା, ଢେଁଟ୍ରା Tomtom; drum; kettle-drum.
ଢେଁଡରା ଡେଙ୍ଗୁର ଦେଇ ବୁଲିବ ଦେଶ ।
ଢିଁଢୋରା ପ୍ରାଚୀ ପ୍ରଭାପ. ଶଶିସେନା ।
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକମୁହାଁ ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ; ୨ ଖଣ୍ଡ କାଠିଦ୍ୱାରା ୨ ଦ୍ୱାରରେ ଏହା ବଜା ଯାଏ । କୌଣସି ସ୍ୱବାଦ ସାଧାରଣରେ ବା ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଘୋଷଣା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଡେଙ୍ଗୁର୍ ବଜାଇ ତାହା ପ୍ରଚାର କରାଯାଏ ।
ଆମ ଦେଶରେ ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ମୃତା ହେଲେ ତାହାର ଶବ ଆଗରେ ଡେଙ୍ଗୁର୍ ବଜାଇ ଶବକୁ ଶ୍ମଶାନକୁ ନଅନ୍ତି; ଏହାକୁ ଅଦ୍ୟ ଡେଙ୍ଗୁର୍ ବୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ଡେଙ୍ଗୁର୍ ଦଅ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଡେଙ୍ଗୁର୍ ପିଟା (ଦେଖ)
Ḍeṅgurā diā Ḍeṅgurā piṭā (See)

ଡେଙ୍ଗୁର୍ ଦେବା—ଦେ. କି.—ଡେଙ୍ଗୁର୍ ପିଟିବା (ଦେଖ)
Ḍeṅgurā debā Ḍeṅgurā piṭibā (See)
ଢେଁଡ଼ା ଦେଓୟା ବଳା ଡେଙ୍ଗୁର ଦେଇ ଅପସରସା,
ଢିଁଢୋରା ଦେନା ବଲାହାରେ ଗୋଟ ଗୁଣେ ଛଡ଼ାଇ ରସା ।
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶ ବଲାସ ।

ଡେଙ୍ଗୁର୍ ପଟା—ଦେ. ବ.— କୌଣସି ବିଷୟର ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ପ୍ରକଟନ—
Ḍeṅgurā piṭā Wide publication of a matter.
ଢାକ ପିଟା ବିଣ.—ସର୍ବସାଧାରଣରେ ପ୍ରକଟିତ—
(ଡେଙ୍ଗୁର୍ ବଜା—ଅନ୍ୟରୂପ) Published broadcast.

ଡେଙ୍ଗୁର୍ ପିଟିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଧେଣ୍ଡୁର୍ ଦେବା; ଢକ୍କା ବଜାଇବା
Ḍeṅgurā piṭibā 1. To sound a tomtom or
(ଡେଙ୍ଗୁର୍ ବଜା(ଜେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] drum
ଢାଙ୍ଗ ପିଟା ୨ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଘୋଷଣା କରିବା ନିମନ୍ତେ
ଢାକ ପିଟା ଢକ୍କା ବଜାଇବା—2. To proclaim a
ଢିଁଢାରା ପୀଟନା matter by beat of drum; to beat a tomtom to announce any matter (e.g. an order).
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି (ଗୋପନୀୟ) ବିଷୟ ସାଧାରଣରେ ଘୋଷଣା କରିବା ବା କହି ବୁଲିବା—
3. (figurative) To publish a secret matter; to publish a scandal.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଃ	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଓ
ଽ	ଈ	ଊ	ର୍	ଲୃ	ଐ	ଅଳାଗ୍‌ନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଘ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଟ୍

ଡେଙ୍ଗେଇ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଲମ୍ବଶସ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Ḍeṅgeī 1. Tall (woman).
ଢେଙ୍ଗୀ ୨ । ସ୍ତ୍ରୀଣ ଅଥଚ ଲମ୍ବଶସ୍ତ୍ରରଵଣିଷ୍ଟା —
ଲମ୍ବୋ 2. Thin and tall (woman).
ଡେଙ୍ଗାଇ } ଅନ୍ୟରୂପ [ଦ୍ର—ଏହା ମଧ୍ୟ ଗାଳରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ
ଡେଙ୍ଗୀ } ହୁଏ । ଡେଙ୍ଗେଇ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅସ୍ତ୍ରଜ୍ଞଙ୍କ
ଡେଙ୍ଗ } ପୁଂଲିଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଗଣତ ହୁଅନ୍ତି ।]
ଡେଙ୍ଗା }

ଡେଙ୍ଗେନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ —ଡେଙ୍ଗେଇ—
Ḍeṅgen Tall (woman).

ଡେଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଡୀ ଧାତୁ; ଡୀନ; ଉତ୍ପନ)—
Ḍeṇā ୧ । ପକ୍ଷୀମାନେ ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଡ଼ନ୍ତି—
ଡାନା; ଡେନା 1. Wings; pinion (of bird).
ଡୈନା, ପଂଖ, ପର ଏବେ ଡେଣା ଶୁଣାଉ ଅଛ ଦେଶ ଦଇ ।
କୁଶଦଂଢ଼. ମହାଭାରତ ବନ ।

୨ । ମାଛମାନେ ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ସାହାଯ୍ୟରେ ପହଁରନ୍ତି—
2. Fins (of fishes).

ବାହୁ କ । ମନୁଷ୍ୟର ବାହୁ; ବାହା; ହାତର ମୂଳଭାଗ—
ବାଜୁ, ଭୁଜା 3. Arm (of a man).
ଗଲ୍ଲ କେଳେ ଦୋହଲଇ ଦୁଇ ଡେଣା
ଦୋଇଥାଏ ଧନମଦେ ବୁଦ୍ଧିବଣା । କୁଶଦଂଢ଼. ମହାଭରତ. ଶାନ୍ତି ।

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ—
4. (figurative) The chief source of a man's strength; chief help; the 'right hand' of a person.

ଡେଣା ଖସି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଡେଣା ଛିଡ଼ି ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Ḍeṇā khasi paṛdibā Ḍeṇā chhiṛdi paṛdibā (See)

ଡେଣା ଛିଡ଼ି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—(ପକ୍ଷୀର ଡେଣା ଛିଡ଼ି ପଡ଼ିଲେ ସେ
Ḍeṇā chhiṛdi paṛdibā ଯେପରି ଉଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ)—
ଡେଣା ଛିଣ୍ଡିପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରଧାନ ସହାୟକ
ଡେନା ଛିଡ଼େ ଯାଓଆ ବ୍ୟକ୍ତି ମୃତ ବା ଅଲ୍ପଦତ ହେବା ଯୋଗୁଁ
ପର୍‌ଝରନ୍ ମନୁଷ୍ୟ ସହାୟଶୂନ୍ୟ ହେବା—(figurative)
The state of being deprived of one's chief support or source of strength.
(ଯଥା—ବଡ଼ ପୁଅଟି ମରିଯିବାରୁ ବୁଢ଼ାର ଡେଣା ଛିଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ।)

[ଦ୍ର—ଇଂରାଜରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅର୍ଥରେ 'Right hand-man' ଅର୍ଥାତ୍ 'ଡାହାଣହାତ ଭଳିଆ ବ୍ୟକ୍ତି' ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—By the death of so and so, he has lost his right hand.]

ଡେଣୁଆଁ—ଦେ. ବ (ଡେଣା ବା ବାହୁର ବଳହ୍ରାସ ହେଉଛି ନାସେଧ କରି
Ḍeṇuāñ ଯାଏ ବୋଲି)—୧ । ଢେଲା; ଟେକା; ଟେଲା;
ଢିଲ, ଡେଲା, ଢେଲା ବୋଲୁଆ—1. Clods of earth or stone;
ଢୈଲା brickbats; brickbats for tying to the ends of the strings while weaving a mat.

ଡେଣ୍ଡ୍‌ରା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ଭୁଲ. ହି. ଟେଁଉରା)—
Ḍeṇḍ-rā ଡେଙ୍ଗୁର (ଦେଖ)
Ḍeṅgurā (See)

ଡେଣ୍ଡିଆ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ (ଖଣ୍ଡିଆ ସଙ୍ଗେ ଜରର୍ଥକ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁ-
Ḍeṇḍiā କାରୀ ସହଚର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଖଣ୍ଡିଆ; ବକ୍ଷତ—
Wounded.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ ଖଣ୍ଡିଆ ସଙ୍ଗେ ଦଣ୍ଡିଆ ସହଚର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା, ଖଣ୍ଡିଆ ଦଣ୍ଡିଆ ।]

ଡେଣ୍ଡୁ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଉଣ୍ଡୁର; ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Ḍeṇḍu ହି. ଡେଡ଼ହା; ଡୋଳା ସାଁପ)—ଧଣ୍ଡ ସାପ—
(ଡେଣ୍ଡୁ ସାପ—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of water-snake.
ନାଗର ପୋ ଡେଣ୍ଡୁ—ଉତ୍କଳନ ।

ଡେନ୍—ବୈଦେ. ବଣ—ଡେନ୍‌ମାର୍କ ଦେଶୀୟ—
Ḍen Dane; Danish.
(ଡାନସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ—ଡେନ୍‌ମାର୍କବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A Dane.

ଡେନ୍‌ମାର୍କ—ବୈଦେ.ବ (ନାମ)—ଇଉରୋପର ଜର୍ମାନୀଗ୍ରାନ୍ତ୍ୟର ଉତ୍ତରରେ
Den-mārk ଦ୍ୱୀପ ଓ ଉପଦ୍ୱୀପ ସମ୍ବଳତ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ—
ଡେନମାର୍କ Denmark.
ଡେନମାର୍କ [ଦ୍ର—ଏହାର ରାଜଧାନୀ କୋପେନ୍‌ହେଗେନ୍]
(ଡେନ୍ମାର୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡେନା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଣ ସ୍ଥାନରେ ନ ଉଚ୍ଚାରଣ) ଡେଣା—
Ḍenā Wings.

ଡେପୁଟୀ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଡେପୁଟି)—ଦୋଯଷ୍ଟୀ; ଡେପୁଟୀ କଲକ୍ଟର
Ḍeputī ଓ ଡେପୁଟୀ ମେଜେଷ୍ଟର; କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଅଧୀନ ଶାସନ
ଡେପୁଟୀ ଓ ବଗର ବଭାଗୀୟ ଉଚ୍ଚ କର୍ମଗ୍ରା—Deputy;
ଡିପଟୀ Deputy Collector; Deputy Magistrate.

[ଦ୍ର—ଏହି ଇଂରାଜ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ ଚଳଚ୍ଚିତ; ଯଥା—ଇନ୍ସପେକ୍ଟର, ସୋପ୍ରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ, ସୁପରଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ, କମିସନର, ଗଭର୍ଣ୍ଣର ।]

ଡେପୁଟୀ ଇନ୍ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଜେନରଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ପୁଲସ ଓ
Ḍeputi ins-pekṭar jenaral ଅନ୍ୟ କେତେକ ବଭାଗର ଡେପୁଟୀ ଇନ୍‌ସପେକ୍‌ଟର ଜେନେରଲ୍ ପ୍ରାଦେଶିକ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ସହକାର୍ଯ୍ୟ-
ଡିପଟୀ ଇଂସପେକ୍‌ଟର ଜେନରଲ Deputy Inspector General.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ୧ରୁ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ। 'ଅ'ଏବଂ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ସ୍ୱରାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ, ସେହି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉତ ବଡ଼ିର ବଡ଼ସ୍ୱର ୨ ବା ୧ ଚଉତ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, ବୁଝ ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଘ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।

ଡେପୁଟୀ କଲେକ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —ଜିଲ୍ଲାର ରାଜସ୍ୱ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ
Deputi kalektar ଦାୟିତ୍ୱଙ୍କ ସହକାରୀ—
ଡେପୁଟୀ କଲେକ୍ଟର } ଅନ୍ୟରୂପ— Deputy Collector.
ଡେପୁଟୀ କଲକ୍ଟର } [ଦ୍ର—ଜିଲ୍ଲାକଲେକ୍ଟରଙ୍କ
ଡେପୁଟୀ କଲେକ୍ଟର } ଅଧୀନ ଶାସନବର୍ଗୀୟ
ଡେପୁଟୀ କାଲେକ୍ଟର ଜଣେ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଗଞ୍ଜାମରେ ସବ୍ କଲେକ୍ଟର୍
ଡିପଟୀ କଲକ୍ଟର କହନ୍ତି ।]

ଡେପୁଟୀ କମିସନର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅନୁନ୍ନତ
Deputi kamisanar (ନନ୍ ରେଗୁଲେସନ୍) ଜିଲ୍ଲାର ଜଣେ ଉଚ୍ଚତମ
ଡେପୁଟୀ କମିସନାର ଶାସନକର୍ତ୍ତା—Deputy Commissioner
ଡିପଟୀ କମିସନର of a non-regulation District
[ଦ୍ର—ଇଂରାଜଶାସିତ ଉନ୍ନତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ
ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଡପ୍ଟୀକ୍ଟ-ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ କହନ୍ତି ।]

ଡେପୁଟୀ ଡାଇରେକ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —କୌଣସି ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ
Deputi dairektar କାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଗର ଡାଇରେକ୍ଟରଙ୍କ
ଡେପୁଟି ଡାଇରେକ୍ଟର ସହକାରୀ—Deputy Director of
ଡେପୁଟି ଡାଇରେକ୍ଟର any department.
(ଡେପୁଟୀ ଡରେକ୍ଟର୍— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡେପୁଟୀ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —ପ୍ରତିନଧି ସଭାପତି; ସ୍ଥାୟୀ
Deputi president ସଭାପତିଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ସଭାପତିଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ-
ଡେପୁଟି ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ **ଡିପଟୀ ପ୍ରେସିଡଣ୍ଟ** ନିର୍ବାହକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Deputy President.

ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) — ଜିଲ୍ଲାର ଫଉଜଦାରୀ ଶାସନ
Deputi majishtret ବର୍ଗର ପ୍ରଧାନ ରାଜକର୍ମଚାରୀବିଶେଷ;
ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ସହକାରୀ—
ଡେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟର } —ଅନ୍ୟରୂପ Deputy Magistrate.
ଡେପୁଟୀ ମେଜେଷ୍ଟ୍ରର }
ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ **ଡିପଟୀ ମେଜେଷ୍ଟର**

ଡେପୁଟୀ ସୁପରଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଜିଲ୍ଲାର ପୁଲିସ
Deputi suparintendent ବର୍ଗର ଅଧିକାରୀଙ୍କ ସହକାରୀ—
ଡେପୁଟୀ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ Deputy Superintendent of
ଡିପଟୀ ସୁପରଣ୍ଟଣ୍ଟ Police.

ଡେପୁଟେସନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—କୌଣସି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ବା ଶାସକଙ୍କୁ
Deputesan ସାକ୍ଷାତ୍ କର ତାଙ୍କ ନିକଟରେ କୌଣସି ବିଷୟ
ଡେପୁଟେସନ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଅନୁଯୋଗ ବା ପ୍ରାର୍ଥନା ଜଣାଇବା ପାଇଁ
ଡେପୁଟେସନ୍ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିବା ଲୋକପ୍ରତିନିଧିଦଳ—
Deputation of selected persons who wait upon a high personage

ଡେବରା—ଦେ. ବିଣ—ବାଜୁଆ; ଯେଉଁ ଲୋକର ବାମହସ୍ତ ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ
Debarā ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଦକ୍ଷ ବା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ—
ଡେବରିଆ } —ଅନ୍ୟରୂପ Left-handed (person).
ଡେବର ବାଢିଆ }
ଡେବରା, **ବେଁହତ୍ଥା, ଡେବରା**

ଡେବା(ବି)ରି—ଦେ. ବିଣ (ସ, ଦକ୍ଷିଣେତର, ସବ୍ୟେତର)—
Deba(bi)ri ବାମପାର୍ଶ୍ୱୀୟ; ବାଆଁ —Left; pertaining to
(ଡାହାଣ, ଖାଇବା—ବ୍ୟତିରିକ୍ତ) the left side.
ବାଁ: **ଡେରା; ବାୟାଁ** ଏହେ ଦେଲେ ଡେବର ପାଦକୁ ଜୋରରେ ।
କୃଷ୍ଣର୍ଜୁନ, ମହାଭାରତ ସଭା ।

ଡେଭଲପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡେଭେଲପ୍‌ମେଣ୍ଟ୍)—୧ । ଉନ୍ନତି;
Debhalap ବିବର୍ତ୍ତନ—1. Development.
ଡେଭେଲପ ୨ । ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍ ଯନ୍ତ୍ର ବା କାମେରାଦ୍ୱାରା କାଚ ଉପରେ
ଡିବଲପ ଉଠିଥିବା ଛବିକୁ ରାସାୟନିକଦ୍ରବ କାଗଜରେ ଉଠାଇବା—
Developing a photo from a negative plate.

ଡେଭଲପ୍ କରିବା—ଦେ. କ्रि — ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍ ନିଆ ଯାଇଥିବା ନେଗେଟିଭ୍
Debhalap karibā କାଚକୁ ମସଲା ପାଣିରେ ଧୋଇବା ଦ୍ୱାରା
ଡେଭେଲପ କରା ସେଥିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଫୁଟୋଗ୍ରାଫର ଅକାର ଅନ୍ୟ
ଡିବଲପ କରନା କାଗଜରେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଉଠାଯିବାର ଉପାୟ କରିବା—
To develop a plate in photography.

ଡେଭିଡ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ନାମ)—ବାଇବଲ୍‌ରେ ଲିଖିତ ଯୁଦ୍ଧମାନଙ୍କ
Debhid ଗାୟକ ରାଜା—
ଡେଭିଡ King David; singer of Psalms
ଡିଭୀଡ୍ in the Bible
(ଡାଉଡ୍— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡେମ୍ ସୁଅର୍—ବୈଦେ. ବ (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) (ଇଂ ଡାମ୍ଡ୍= ଡେମ୍ ଡ୍ୟାମ୍ ସୁଅର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ Dem suar ନାରକୀ ଓ ଫା. ସୁଅର୍=ଦୁଷ୍ଟ)—ନାରକୀ; ଘୃଣିତ- (interjection) Damn you !
ଡ୍ୟାମ୍ ସୁଅର୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଡ୍ୟାମ୍ **ଡେମ ସୁଅର**

ଡେମରେଜ୍—ବୈଦେ. ବ ଇଂ ଡେମର୍‌ରେଜ୍)—
Demarej ଡମରେଜ୍ (ଦେଖ)
ଡିମାରେଜ **ଡିମରେଜ** Dimarej (see)

ଡେମି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡେମୀ)—୧ । ଡମାଇ (ଦେଖ)
Demi 1. Dimāi (See)
ଡେମି ୨ । ଡେମି ଅଫିସିଆଲ୍ ଚଠି (ଦେଖ)
ଡେମୀ, **ଡିମାଇ** 2. Demi aphisial chithi (See)
୩ । ଅରଜ ଓ ଦରଖାସ୍ତ ଆଦି ଲେଖିବା ପାଇଁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ତରଫରୁ ଷ୍ଟାମ୍ପଭେଣ୍ଡରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବିକ୍ରି କରାଯାଉଥିବା ଫୁଲସ୍କାପ୍ କାଗଜର ଅଧ ଫର୍ଦ୍ଦ ଆକାର ମୋଟା କାଗଜ; ଘଇସିଢଆ କାଗଜ;—3. Demy paper; single sheets of paper sold by Government on which petitions and plaints are written.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୨	୩	୪,୫	୬	୭	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	୯	୧୦	୧୧,୧୨	୧୩	୧୪	୧୫	୧୬
୧	୧୭	୧୮	୧୯	୨୦	୨୧	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତବନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୨୩	୨୪	୨୫	୨୬	୨୭	୨୮	୨୯

ଡେମି ଅଫିସିଅଲ୍ ଚିଠି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଡେମି ଅଫିସିଅଲ୍—ଅର୍ଦ୍ଧ ସରକାରୀ + ଓ. ଚିଠି)—
Demi aphisial chiṭhi
ଡେମି ଅଫିସିଆଲ ଚିଠି
ଡେମୀ ଅଫିସିୟାଲ ଚିଟ୍ଠି
ସରକାରୀ କର୍ମଗୁଡ଼ାକର ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଘରୋଇ ଚିଠି—Demi-official letter.

ଡେମି କାଗଜ—ଦେ. ବ—କଚେରୀରେ ଦରଖାସ୍ତ ଆଦ ଲେଖିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ପଇସିଜିଆ କାଗଜଫର୍ଦ୍ଦ; କାର୍ଟ୍ରିଜ୍ କାଗଜ—Demy paper; cartridge paper sheets used for writing petitions and plaints.
Ḍemi kāgaja
ଡେମି କାଗଜ
ଡିମାଇ କାଁଗଜ

[ଦ୍ର—ଏହା ଆକାରରେ ଫୁଲସ୍କାପ୍ ଫର୍ଦ୍ଦର ଅଧେ ଓ ସାଧାରଣ କାଗଜ ଅପେକ୍ଷା ମୋଟ; ଏହାର ଲମ୍ବ ୧୩ ଇଞ୍ଚ ଏବ ଚଉଡ଼ା ୮ ଇଞ୍ଚ । ଏ କାଗଜର ଦେହରେ ସରକାରଙ୍କ ନାମ ସଂଧା ଅକ୍ଷରରେ ଛପା ହୋଇଥାଏ ଓ ଷ୍ଟାମ୍ପ ଭେଣ୍ଡରମାନେ ଏହା ବକନ୍ତୁ ।]

ଡେମିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଶିଳରେ ଛେଚିବା—
Ḍemibā
To pestle or bruise with stone.

ଡେମେଜ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ (ଇଂ)—ଡାମେଜ୍ (ଦେଖ)
Ḍemej
Ḍāmej (See)

ଡେମ୍ଫ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଦଣ୍ଡ)—
Ḍempha
ବୋଁଟା
ଡାଁଠ, ଡଂଠୀ, ଡିପୁନୀ
୧ । ପତ୍ର, ଫୁଲ ଓ ଫଳ ଆଦର ବୃନ୍ତ ବା ନାଡ଼ି—1. Stalk; petiole; foot-stalk (of a fruit, flower or leaf .

୨ । ଗ୍ରାଦେଶ ପରମାଣ; ବସ୍ତାରତ କରଚଲର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗରୁ ବଣି ଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତାରର ପରମାଣ—2. The span of the stretched-out palm between the tips of the thumb and the fore finger

[ଦ୍ର—ବସ୍ତୁତ କରଚଲର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗଠାରୁ କାଣି ଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତୁଟିକୁ ଗୁଣନ୍ତ ବୋଲାଯାଏ ।]

ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଦଫ୍; ଉଫ୍)—କାଠ, ଚମଡ଼ା ବା ପିତ୍ତଳର ଏକପ୍ରକାର ଗ୍ଲେଟ ଆନବ ବାଦ୍ୟ; ଉମ୍ଫ (ଏହାର ଆକାର ଛୋଟ ପତ୍ର; ଏହାର ଗୋଟାଏ ପାଖ ଚମଡ଼ାରେ ଆବୃତ ଓ ଆଉ ଗୋଟାଏ ପାଖ ମେଲ୍ଲ ଥାଏ, ଏହା ୨ ଖଣ୍ଡ କାଠିଦ୍ୱାରା ୨ ହାତରେ ବଜାଯାଏ)—
ଡଫ୍ଫ
ଡଫ
A kind of small shallow kettle-drum covered with hide on one side; tabor.

ଡେମ୍ଫ ନାଗରା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଦଫ୍; ଉଫ୍—ଫା. ନାଗରା)—
Ḍempha nāgarā
ଡଫ୍ଫ
ଡଫ
୧ । ଡେମ୍ଫ ୨—1. Ḍempha 2.

୨ । ଏକତ୍ର ବାଜବା ଡେମ୍ଫ ଓ ନାଗରା ନାମକ ବାଦ୍ୟଦ୍ୱୟ—2. A pair of kettle-drums slightly differing from each other, sounded together.

[ଦ୍ର—ନାଗରା ହାଣ୍ଡି ଆକୃତି, ହାଣ୍ଡିର ମୁହଁରେ ଚମଡ଼ା ଛୁଆଣି ଦୋଇଥାଏ । ଡେମ୍ଫର ଆକୃତି ଗୁଙ୍ଗୁଡ଼ ପରି । ଏହାର ଏକ ମୁଣ୍ଡରେ ଚମଡ଼ା ଗ୍ରଥିତ ଦୋଇଥାଏ ଓ ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡଟି ଖୋଲା ଥାଏ । ଡେମ୍ଫକୁ ଜଣେ ଲୋକ ଦୁଇ ହାତରେ ୨ ଖଣ୍ଡ କାଠି ଧରି ବଜାଏ, କାନ୍ତୁ ଡେମ୍ଫ ନାଗରା ଏକତ୍ର ବଜା ହେଲ୍ଲବେଳେ ବାଁ ହାତରେ ନାଗରାକୁ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠିରେ ଓ ଡାହାଣ ହାତରେ ନାଗରାକୁ ଗୋଟିଏ କାଠିରେ ଏକସମୟରେ ବଜାଯାଏ ।]

ଡେମ୍ଫେ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଏକ ଡେମ୍ଫ ପରମାଣ—
Ḍemphe
The length measured between the tips of the thumb and the fore-finger when the palm is stretched out.

ଭୁଭୁର ଡେମ୍ଫେ ଜରୟା କାଡ଼ି ପହାଡ଼ ଧଳାଉ ଅଛ ।
ଫଲାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଡେମ୍ବ୍‌ରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଡେଉଁରିଆ (ଦେଖ)
Ḍemb-riā
Ḍeuṉriā (See)

ଡେମ୍ବୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ତୁଳ. ବ. ଡୁମୁର)—ଡମିର—
Ḍembur
Fig

ଡେର୍ ଜମି—ଦେ. ବ—ଉଚ୍ଚ ଜମି—
Ḍer jami
Land on a high level; high land.

ଡେର—ଦେ. ବ—୧ । ଠିଆ ବାଗ; କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଅଗ୍ରଭାଗ କାନ୍ଥ ବା ବାଡ଼ ପାଖକୁ ଫଲଣ୍ଟ କର ଛାଡ଼ାକୁ ଠିଆ କର ରଖିବାର ଅବସ୍ଥା—1. Leaning position of a thing.
Ḍera
ଡେର
ଖାଡ଼ା

୨ । ଠିଆ (ଦେଖ)—2. Ṭhia (See)

୩ ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଡେଙ୍ଗା—Tall.

ଡେରା—ବୈଦେ. ବ. (ଫ. ଦ୍ରାଦ୍ ଧାତୁ—ନିକ୍ଷେପ କରିବା ଜମ୍ବା ସ୍ଥା ଧାତୁ)—ଚମ୍ବୁ; ବସ୍ତ୍ରଗୃହ; ଖଉଣୀ—Tent; camp.
Ḍerā
ଡେରା

ଭଗ କର ଅଗମନ ଭଗ ଡେରା ଅଗ କର ପକାଇଛୁ ।
ଅର୍ଜୁନଜୁ. ବଦଗୀତନ୍ତ୍ରାମଣି ।

ଦେ. ବଣ.—କାନ୍ଥ ଆଦରେ ଠିଆ ବାଗରେ ଆଉଜା ଦୋଇ ଥିବା—Leaning against a wall in a standing posture.

ବ ଅବା ଡେରା ନବ ଜଣିକୁନ୍ତୁ । ଅର୍ଜୁନଜୁ. ବଦଗୀତନ୍ତ୍ରାମଣି ।

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ବୁଣା ଜାତି; ଏକ ଜାତିସୂଚକ ଉକ୍ତି—A class of weavers.

ଗ୍ରାଦେ.—(ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—୧ । (ତୁଳ. ଏହୁ ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହୁ ଶବ୍ଦ) ଆଗନ୍ତୁକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ବସାଘର ବା ଅସ୍ଥାୟୀ ବାସସ୍ଥାନ—1. Lodgings of a guest.

୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ କଟାଯିବା ଅସ୍ଥାୟୀ ବାସ—2. Temporary abode taken up at a place.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଦୀର୍ଘଶବ୍ଦ କିମ୍ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଆଖ୍ୟମେ ଚଉଦର ଉପରୁ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦଇ' ନ ପାଇଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଡେଗ୍‌(ରେ)ଇବା – ଦେ. କି.—୧ । ଡେରବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Ḍerā(re)ibā 1. The causative form of 'Ḍeribā,
ଡେରାନ to set leaning.
ଉଠଂଗବାନା ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଡେରଭାବରେ ରଖାଇବା—2. To cause a thing to be placed in a leaning position.

ଡେଗ୍ ଘର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ଅତିଥି ଶାଳା—The village guest-house.
୨ । ବସା ଘର—2. Lodgings.

ଡେଗ୍ ଜି(ହେ)ବା—ଦେ. କି.—ଡେରବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ—
Ḍerā ji(he)bā Passive voice of the verb
ଡେରା ହଓୟା Ḍeribā, to set in a leaning posture.
ଉଠଂଗନା ୧ । ଲମ୍ବ କାଗରେ କାନ୍ଥ ଆଦିକୁ ଲଗାଇ କର୍ଣ୍ଣରୂପେ ରଖାଯିବା-
1. To be put in a standing position leaning against a wall.
୨ । (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଶୀଷ ବଚନ) ଗର୍ଭବତୀ ଅବସ୍ଥାରେ ମରିବା—2. To die during pregnancy.
(ଡେଗ୍ ହୋ ଭଲେ ନୋଣ୍ ଦେଖ)

ଡେଗ୍ ହୋ—ଦେ. ଅ.—(ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଗାଳିବିଶେଷ)—ତୁ ଗର୍ଭବତୀ
Ḍerā ho ହୋଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କର; ତୋ ପେଟ ଚରି ଦେଉ ଓ ତୋ ଶବ ଡେଗ୍ ଦେଉ—(a curse used to women) Die while pregnant.

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ଗର୍ଭିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଲେ ଶବକୁ ଦାହ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତା ପେଟକୁ ଚରି ଗର୍ଭସ୍ଥ ପିଲାକୁ ବାହାର କରି ତାକୁ ଶବକୁ ଡେର କରି ରଖି ମାତୃ ଶବ ଓ ଭ୍ରୂଣ ଶବକୁ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ସତ୍କାର କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଡେଗ୍ ହେବାର ଏହି ଅର୍ଥ]

ଡେର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଦେର୍)—ବଳମ୍ବ; କାଲବଳମ୍ବ—
Ḍeri Lateness; delay.
ଦେରୀ ବଣ.—ବଳମ୍ବ ହୋଇଥିବା; ବଳମ୍ବିତ—
ଦେର, ଦେରୀ Late.

ଡେର କରିବା—ଦେ. କି.—ବଳମ୍ବ କରିବା—
Ḍeri karibā To be late; to defer.
ଦେରି କରା **देर करना**

ଡେର ଦେବା—ଦେ. କି.—୧ । ଡେରବା (ଦେଖ)
Ḍeri debā 1. Ḍeribā (See)
(ଘାଟଦେବା—ବିପକ୍ଷତ) ୨ । (କେଉଟଙ୍କ ଭାଷା) ନୌକାର ଆଗ ଡେରେ ରାଖି ସଙ୍କେତ କାଢ଼ିବାର ସଯତ କରିବା—2 (nautical term) To direct or regulate the direction or position of the front end of a boat by punting it with the punting rod.

ଡେରବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଦ୍ରାଢ଼ ଧାତୁ=ନିକ୍ଷେପ)—୧ । କୌଣସି ଲମ୍ବ
Ḍeribā ବସ୍ତୁର ଅଗ୍ରଭାଗକୁ କାନ୍ଥ ବା ବାଡ଼ ଆଦିକୁ ସଲଗ୍ନ କରି
ଡେରା ଉକ୍ତ ବସ୍ତୁକୁ ତିର୍ଯ୍ୟକ କରାଇବା; ଆଡୁଜାଇବା—
ଉଠଂଗନା 1. To set a thing leaning against a wall etc.
(ଯଥା—ବାଡ଼ ଖଣ୍ଡ ଘର କଣରେ ଡେର ଦିଅ ।)
୨ । ତିର୍ଯ୍ୟକ କରାଇବା; କୌଣସି ଲମ୍ବ ପଦାର୍ଥକୁ ତିର୍ଯ୍ୟକ ଭାଗରେ ରଖାଇବା—2. To make a thing stand up; to erect; to set up.
(ଯଥା—ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଥିବା ଦୁଖକୁ ଡେରଦିଅ ।)

[ଡେଗ୍(ରେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ] ୩ । କୌଣସି କଥା ବା ଶବ୍ଦ ଶୁଣିବା ନିମନ୍ତେ କାନକୁ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇବା—
3. To prick or turn the ears (in order to hear any sound more distinctly).
୪ । ନିରପ୍ତ ଚିତ୍ତରେ କୌଣସି କଥା ଶୁଣିବା ନିମନ୍ତେ କାନସହିତ ମୁଣ୍ଡକୁ ବୁଲାଇବା; କାନ ପାତିବା—4. To try to hear or catch any sound with concentration; to listen to any thing.
ଶୁଣ ମା ଶୁଣ ମା କାରେ ଡେରିଣ ଶ୍ରବଣ । ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍କଳ ଗାଥା ।
[ଦ୍ର—ଘୋଡ଼ା ଓ ଗାଈମାନେ ମୁଣ୍ଡକୁ ନ ବୁଲାଇ କାନକୁ ଶବ୍ଦ ଆଡ଼କୁ ଡେରବାର ଦେଖାଯାଏ । କାରଣ ସେମାନେ ମୁଣ୍ଡକୁ ନ ବୁଲାଇ କାନକୁ ଏପାଖ ସେପାଖ ବୁଲାଇ ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ମନୁଷ୍ୟର ସେପରି ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ସେ ମୁଣ୍ଡକୁ ନ ବୁଲାଇଲେ କେବଳ କାନକୁ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ବୁଲାଇ ପାରେନାହିଁ । ଅତଏବ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ 'କାନ ଡେରବାର' ଅର୍ଥ ନିରପ୍ତ ଚିତ୍ତରେ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ବା କଥା ଶୁଣିବା ।]

୫ । ବିସ୍ତାର କରିବା—5. To extend; to spread out.
୬ । ସିଧା କରିବା—6 To straighten.
୭ । (ନାଉରି ଭାଷା) କାଢ଼ିବାର୍ ନୌକାର ଆଗ ସଙ୍କେତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦଗଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇବା—7. (nautical term) To regulate the front end of a boat by using the punting rod.
୮ । (ନାଉରି ଭାଷା) ଛଙ୍କାର ଆଗ ସଙ୍କେତ କୂଳ ପାଖରୁ ଛଡ଼ାଇବା—8. (nautical term) To keep the front end of the boat off from the shore while plying it.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଡେଇଁବା; ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରିବା—
To leap; to jump.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ପ୍ଲୃ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତସନ୍ଧି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ନବଦ୍ଧ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଂ

ଡେର୍ ହେବା—ଦେ. ବ—ବଲମ୍ବ ପଡ଼ିବା—
Ḍeri hebā — Being late; or delared.
ଦେରୀ ହଓୟା — ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଡେରବା କ୍ରିୟାର ଭର୍ତ୍ତବାଚ୍ୟରୂପ—
देर होना — 1. To be made to lean in a standing posture.
୨ । ଅପଣାର ଦେହକୁ ଭୂତଳରୁ ସମକୋଣଭାବରେ ରଖିବା।—
2. To keep one's body perpendicular to the earth's surface.
(ଯଥା—ତୁମେ ଡେର ହୋଇ ବସ ।)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ନଜର ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଇ ହେବା—To display one's excellence; to show off; to be ostentatious

ଡେର୍ ହୋଇ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଡ଼ରେ ଭର ଦେଇ ବସିବା;
Ḍeri hoi basibā — କେବଳ ଗୋଡ଼ର ତଳପାହୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ
ଉବୁ ହୟେ ବସା — ଦେହର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଂଶ ଭୂମିରେ ନ
उठ बैठना — ଲଗାଇ ବସିବା; ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଜାନୁ ହୋଇ ବସିବା—
To sit upright with the soles of the feet on the ground; to sit up; to sit on the heels; to squat with the knees held up.

ଡେଲଙ୍ଗା— ଦେ. ବଣ—କୁଞ୍ଚିତପୃଷ୍ଠ; କୁବ୍ଜ ବା ଜ୍ୟରରୁ ବଙ୍କା ହୋଇଯାଇ
Ḍelaṅgā — ଥିବା (ପଟା); ଉପରକୁ ବାଙ୍କିଥିବା—
ବାଂକା — Warped; bent; become curved.
टेढ़ा — [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ପଟା ଉପରଆଡ଼କୁ ବାଙ୍କିଯାଇ ଥାଏ ତାକୁ ଡେଲଙ୍ଗା ଓ ତଳଆଡ଼କୁ ବାଙ୍କିଯାଇ ଥାଏ ତାକୁ ନୁଆଁ ବା ଲୁଆଁ କହନ୍ତି ।]

ଡେଲଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଡେଲଙ୍ଗିବା (ଦେଖ)
Ḍelaṅgibā — Ḍeliṅgibā (See)

ଡେଲ୍ହୁସି—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ନାମ, ଡେଲ୍‌ହଉସୀ)—ଲର୍ଡ଼
Ḍelāhusi — ଡେଲ୍ହୁସି; ଭାରତର ଗବର୍ଣ୍ଣର ଜେନରଲ୍—
Lord Dalhousie, one Governor General of India.
[ଦ୍ର—ଏ ୧୮୪୮ରୁ ୧୮୫୬ ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତର ବଡ଼ଲାଟ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ପଞ୍ଜାବ, ଦାର୍ଜିଲିଙ୍ଗ, ଅଯୋଧ୍ୟା, ସାଗର, ଝାନ୍ସି, ନାଗପୁର ଓ ବେରାର ଭାରତସ୍ଥ ଇଂରାଜ ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ ହେଲା ଏବଂ ଏହି ବୃଦ୍ଧ ସମୟ ହୋଇ ରେଙ୍ଗୁନ, ମାର୍ତ୍ତାବାନ, ପେଗୁ ଆଦି ସମ୍ଭ ଭାରତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ ହେଲା । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ବଙ୍ଗ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଲେଫ୍‌ଟନାଣ୍ଟ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ କଲିକତା, ବମ୍ବେ ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜଠାରୁ ପ୍ରଥମେ ରେଲ ଲାଇନ୍‌ମାନ ଯଉଲା, ଟେଲାଗ୍ରାମ ଖୋଲା ହେଲା, ପକ୍କା ସଡ଼କ ହେଲା, ଡାରଡାକ ବସିଲା, ଦୁଇପଇସିଆ ଡାକଟିକଟ ଚଳଲା ଓ ଭାରତରେ ସରକାରଙ୍କ ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ।]

ଡେଲି—ବୈଦେ. ବଣ (ଇଂ) —ଦୈନନ୍ଦିନ—
Ḍeli — Daily.
ଡେଲୀ — (ଯଥା—ଡେଲି ଆଶା; ଡେଲି ଖବର କାଗଜ ।)
डेली — ବ—ଦୈନନ୍ଦିନ ଖବର କାଗଜ—
Daily newspaper.

ଡେଲିଗେଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —ସଭା, ସମିତି ଆଦିକୁ ଲୋକଙ୍କ
Ḍeliget — ଦ୍ୱାରପରୁ ମନୋନୀତ ବା ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ପଠାଯିବା
ଡେଲିଗେଟ — ପ୍ରତିନଧି ବା ସଭ୍ୟ—Delegate.
डेलिगेट

ଡେଲିଗେଟ୍ ଫି—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —ସଭା, ସମିତି ଆଦିରେ ପ୍ରତିନଧି
Ḍeliget phi — ରୂପେ ପ୍ରବଣ କରିଯିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଦେୟ
ସଭାସମିତିକୁ ଦେୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଅର୍ଥ—Delegate-fee.

ଡେଲିଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି —(କୌଣସି ଦିଧା ପତଳା ଲମ୍ବ ପଟା)
Ḍeliṅgibā — ବଙ୍କା ବା କୁବ୍ଜ ହୋଇଯିବା—To become
(ଡେଲଙ୍ଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) — bent or curved (said of a
ବାଁକାନ — thin plank); to bulge.
कुबड़ना — [ଦ୍ର—ପଟା ଆଦର ମଧ୍ୟ ଅଂଶ ତଳଆଡ଼କୁ ବଙ୍କେଇ ଗଲେ ତାକୁ ନଇଁବା ବା ଲଇଁବା ଏବଂ ଉପରଆଡ଼କୁ ବଙ୍କେଇ ଗଲେ ତାକୁ ଡେଲଙ୍ଗିବା କହନ୍ତି ।]

ଡେଲିଙ୍ଗି ବାଉଁଶ—ଦେ. ବି—ବେଲଙ୍ଗି ବାଉଁଶ; ଏକପ୍ରକାର ସରୁ
Ḍeliṅgi bāuñsa — ବାଉଁଶ—A kind of slender
(ଡେଲଙ୍ଗି—ଅନ୍ୟରୂପ) — bamboo; Arundinacea
ସଂ. ବଂଶ, କୀରକ — (Kirtikar); Oxylenanthera
ବେଉଡ଼ ବାଁଶ — Nigrocilliate (Haines);
डोल्लु; नलबांश — Bambusa Tulda.

ଡେଲ୍ଟା—ବୈଦେ.ବ(ଇଂ)—ନଦୀ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିବା ସ୍ଥାନ ବା ମୁହାଣରେ
Ḍelṭā — ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ତ୍ରିକୋଣାକାର ଭୂମି; ନଦୀମୁଖସ୍ଥ
ଡେଲ୍‌ଟା, ବଦ୍ୱୀପ — ତ୍ରିକୋଣ ଭୂମି—Delta.
डेलटा — [ଦ୍ର—ଗ୍ରୀକ୍‌ଭାଷାର ('Δ')ଏହା ତ୍ରିକୋଣ ଅକ୍ଷରର ନାମ ଡେଲ୍ଟା । ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ନଦୀ ବହୁଧାର ହୋଇ ବହି ଯାଇ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଏହିପରି ଆକାର ଧାରଣ କରିଥିବାରୁ ଇଂରାଜରେ ଏହାର ନାମ ଡେଲ୍ଟା; ବଙ୍ଗଳାରେ ବ ଅକ୍ଷର (ବ) ତ୍ରିକୋଣ ଅଟେ, ଅତଏବ ଡେଲ୍ଟାକୁ ବଙ୍ଗଳାରେ ବ ଦ୍ୱୀପ, ଆସ୍ୟା ଦିଆ ଯାଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆରେ କେତେକ ଲେଖକ ବଙ୍ଗଳା ଅନୁକରଣରେ 'ବ ଦ୍ୱୀପ' ରୂପକ ନରର୍ଥକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଡେଶ୍ଟ୍ରୟର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—୧ । ଧ୍ୱଂସକାରୀ—
Ḍeshṭrayar — 1. Destroyer.
ଡେଷ୍ଟ୍ରୟର — ୨ । ଶତ୍ରୁର ଜାହାଜ ଧ୍ୱଂସକାରୀ ରଣତରୀ—
डेस्ट्रायर — 2. Destroyer; a class of battle-ships which can destroy the ships of the enemy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଚିହ୍ନ ସେ ଶବ୍ଦରେ ଯେଉଁ ଏ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳିବ, ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ନୀ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖନ୍ତୁ

ଡେସପାଚ୍— ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—୧ । ଗୁରୁତର ବିଷୟକ ସରକାରୀ ଚିଠି—1. Official despatch.

ଡେସ୍‌ପାଚ୍ ୨ । ଭାରତର ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଠାରୁ ଓ ଠାରୁ ସେକ୍ରେଟାରି ଅଫ୍ ଷ୍ଟେଟ୍ ସରକାରୀ ଉପୋଟ ଓ ଆଦେଶମାନ ଭାରତ ସଚିବଙ୍କ ଠାରୁ ଓ ଠାକୁ ସିବା ଆସିବା କରେ—2 Despatch from the Viceroy to the Secretary of State for India and vice versa.

ଡେସିମଲ୍—ବୈଦେ.ବି (ଇଂ)—୧ । ଦଶମିକ; ଏକଶତାଂଶର ଦଶୋତ୍ତର ଭାଗ—Decimal.

ଡିସିମଲ ୨ । ଏକ ଏକର୍ ଜମିର ୧୦୦, ୧୦୦୦, ୧୦୦୦୦ ତମ ଅଂଶ—2. One decimal of an acre.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ବେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦସ୍ତିର ପଦ୍ଧତିରେ ଜମି ମାପ ଦୋଇ ବାଉଁଶ, ମାଣ, ଗୁଣ୍ଠ, ବିଘା ଓ କାଣି ଦ୍ୱାରା ଜମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଭୂସ୍ୱତ୍ୱ ସେଟଲମେଣ୍ଟରେ ଏକର୍, ଡେସିମଲ୍ ଆଦିରେ ଜମିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛୁ । ୨୪ ଦସ୍ତି ପଦ୍ଧତିରେ ଏକମାଣ = ୧ ଏକର୍; ଏକରକୁ ଏକଶତ, ଏକହଜାର ଓ ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ଦଶହଜାର ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ । ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକରକ ୧୦୦ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ, ସେଠାରେ ୧୦୦ ଡେସିମଲ୍ = ୧ ଏକର; ଯେଉଁଠାରେ ଏକରକ ୧୦୦୦ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ, ସେଠାରେ ୧୦୦୦ଡେସିମଲ୍ = ୧ଏକର୍; ଯେଉଁଠାରେ ଏକରକ ଦଶହଜାର ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ, ସେଠାରେ ୧୦୦୦୦ ଡେସିମଲ୍ = ୧ଏକର୍ । ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରରେ (ଯଥା କଟକରେ) ଜମିମାନ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଏକରକୁ ଦଶହଜାର ଡେସିମଲ୍‌ରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଯାଇ ସେଟଲମେଣ୍ଟ କରି ଯାଇଥିଲା ।]

ଡେସ୍କ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଡେକସ୍ (ଦେଖ)
Desk Dekas (See).

ଡୋଆ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ନୀଚ ଜନ୍ତୁଜାତିବିଶେଷ—
Doṇā A low class of weavers

ଡୋଉଲ୍— ଗ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବ. ଓ ବିଣ—ଉଉଲ (ଦେଖ)
Doul Daula (See).

ଡୋକରା— ଦେ. ବିଣ (ତୁଳ. ସଂ. ଦୁଷ୍କର; ପ୍ରା.ଡୁକ୍କର; ତୁଳ. ସଂ. ଦକର =ଯୁବା)—୧ । ଅତି ବୃଦ୍ଧ; ଧୋକଡ଼ା—
ଡୋକରା 1. Very old; decrepit.
ଡୌକରା ୨ । ଶିଥଚର୍ମା—2. With hanging or
(ଡୋକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) shrivelled skin.

ବେ. ବ. ପୁଂ—ଅଶକ୍ତ ଓ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—
A decrepit old man.

ଡୋଜ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଔଷଧର ମାତ୍ରା; ପାନ—
Doj Dose (of medicine).
ଡୋଜ ଡୋଜ

ଡୋବ(ଭ)ର—ବୈଦେ. ବ (ନାମ)—ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଫଲାଣ୍ଡ ଜଳଭାଗ ବା ପ୍ରଣାଳୀ—
ଡୋଭର The strait of Dover.
ଡୋବର [ଦ୍ର—ଏ ପ୍ରଣାଳୀର ଉପକୂଳସ୍ଥ ଇଂଲଣ୍ଡର କେଣ୍ଟ ଜାତିର ବନ୍ଦର ଓ ସହରର ନାମ ମଧ୍ୟ ଡୋବର୍ ।]

ଡୋବା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦତ୍ତ=ସମୁଦ୍ର, ହ୍ରଦ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Doba ୧ । ଛୁଆ; ଟୋବା ବା ଅଳ୍ପ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ—
ଡୋବ ଡୋବର ଅନ୍ୟରୂପ 1. A very small tank.
ଡୋବର ୨ । ପାଣି ଝରିବା ନିମନ୍ତେ ବୁଲିରେ ବା ଡୋବ, ଡୋବଁର, ଡୁଦା, ଡୋଭା ନଈବାଲିରେ ଖୋଳାଯିବା ଗର୍ତ୍ତ—
ଡଙ୍ଗରା 1. Small pits dug in the sandy bed of a river or ground for collecting water by percolation.

ଡୋଭା—ଦେ. ବ—ଆବୁ—
Dobhā Tumour.
ବିଣ—ମୋଟ ଓ ଫୋପଲା; ଫମ୍ପା; ଉତ୍ତ—
Large and empty; thick and hollow.
(ଯଥା—ଡୋଭା ବାଉଁଶ ।)

ଡୋମ୍‌ନା—ଗ୍ରାଦେ. ବ (କନ୍ଧ ଭାଷା)—କନ୍ଧମାନଙ୍କ ପୁରୋହିତ—
Dom-nā The priest of the Khonds.
(ଡୋମ୍‌ଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡୋମ୍‌ରିଆ—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଡେଉଁରିଆ (ଦେଖ)
Dom-riā Deuñriā (See).

ଡୋମ—ଗ୍ରା. ବ – ଉମ (ଦେଖ)
Doma Dama (See).

ଡୋମଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି)— ଉମଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Domaṇī (etc) Damaṇī ete (See).
(ଡୋମୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡୋମିନିଅନ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ) (ଅଧୁନକ ପ୍ରଯୋଗ)—ଇଂରାଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନାଦି ଅଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ରାଜ୍ୟ—Dominion; a self-governing unit inside the British Empire.
(ଡୋମିନିୟନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଯଥା—ଉତ୍ତର ଆମେରିକାର କାନେଡ଼ା, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ନିଉଜିଲାଣ୍ଡ, ସୁଡାନ୍ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାର ରେଡ଼େସିଆ ।)

ଡୋମିନିଅନ୍ ଷ୍ଟେଟସ୍—ବୈଦେ.ବ(ଇଂ) (ଅଧୁନକ ପ୍ରଯୋଗ)—ଇଂରାଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର କାନେଡ଼ା, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଆଦି

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ

ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନାଧୀନ ଗ୍ରଜ୍ୟମାନଙ୍କର ଶାସନ ସ୍ୱତ୍ତ ଓ ଗ୍ରଜ୍ଞାତ୍ମକ ଅବସ୍ଥା—Dominion status.

[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଧିକାଂଶ ଭାରତବାସୀ ଭାରତବର୍ଷ ନାମନ୍ତେ ଡୋମିନିଅନ୍ ଷ୍ଟେଟସ୍ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଦାବୀ କରୁ ଅଛନ୍ତି ଓ ୧୯୬୮ ସାଲର ନେହରୁଙ୍କ ରପୋର୍ଟରେ ଓ ବମ୍ବେଇର ସ୍ୱତ୍ତ୍ରଣ୍ଟେବଲ୍ କନ୍‌ଫରେନ୍‌ସରେ ଅଧିକାଂଶ ଭାରତୀୟ ପ୍ରତି-ନିଧିଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏକଥା ସମର୍ଥିତ ହୋଇଅଛୁ ।]

ଡୋମିସାଇଲ୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଏକ ପ୍ରଦେଶରୁ ଅସି ଅନ୍ୟ
Ḍomisāil-ḍ ପ୍ରଦେଶରେ ସ୍ଥାୟୀରୂପେ ବାସ କରିଥିବା
ଅଧନବେଣୀ—Domiciled.

[ଦ୍ର—ବଦେଶୀ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ପ୍ରଦେଶରେ ଡୋମିସାଇଲ୍ଡ୍ ହୋଇଥିବାର ସନ୍ତୋଷଜନକ ପ୍ରମାଣ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ନକଟ ଦର୍ଶାଇଲେ ସେହି ପ୍ରଦେଶର ସରକାର ଗୁଡ଼ିକର ଆଦରେ ପ୍ରଦେଶବାସୀଙ୍କ ସମାନ ଦାବୀ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତେ ।]

ଡୋମୁଣୀ (ଇତ୍ୟାଦ)—ଡମଣୀ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Ḍomuṇī (etc) Ḍamaṇī etc (See)

ଡୋମ୍ବ(ମ୍ବୋ)—ପ୍ରାଦେ. (ବଶାଖାପାଣ୍ଡୁଲା) ବ—ବଶାଖାପାଣ୍ଡୁଳାରେ ବାସ
Ḍomba(mbo) କରୁଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଡମମାନଙ୍କର ଭାଷା—
The Oriya language spoken by the Ḍamas in Vizagapatam Agency.

ଡୋର—ସଂ. ବ—ସୂତା, ସୂତା ଆଦର ସରୁ ଦଉଡ଼ି; ରସୀ; ତାଗା—
Ḍora String; chord; line.

ଡୋର ଲଗ୍ନ ଯୋପ ସେସନ ଅନୁସରେ ଶଙ୍ଖ—ବ୍ରଧାନାଥ. ବନ୍ଦ ଭଗା ।

[ଦ୍ର—ଜାଲ, ବନସି, ଘୋଷ୍ଟା, ବଣ୍ଟୁଆ ଆଦ ନାମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ଦୃଢ଼ ସୂତାକୁ ଡୋର କୁହାଯାଏ । ଜଗନ୍ନାଥ ଆଦଙ୍କ ପ୍ରତିମାମାନ ରଥକୁ ବଳେ କଲ୍ଲବେଳେ ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗାରେ ଘାଟ ଡୋର ବନ୍ଧା ହୁଏ, ସେହି ଘାଟ ଡୋରକୁ ଟାଣି ଟାଣି ସେବକମାନେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପଦଣ୍ଡି ବଳେ କରନ୍ତି ।]

ଡୋର; ଡୋରୀ; ଡୁରୀ ଦେ. ବ—୧ । ଅକର୍ଷଣ— 1. Attraction.
ଡୋର; ଡୋରା; ଡାରି ୨ । ସ୍ନେହବନ୍ଧନ; ପ୍ରଣୟପାଶ—
2. Attachment or tie of love.

ହୃଦସ୍ ମୋହର ବନ୍ଧା ଥିଲ ତାଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମେ
ମୈତ୍ରଭୋରେ—ବ୍ରଧାନାଥ, ପାବଟ ।

୩ । କରଟୁଣା; କଟିସୂତ୍ର—
3. A string worn round the waist.

୪ । ଦଉଡ଼ା; ରଜ୍ଜୁ—4. Rope.

ଡୋର ସଙ୍ଗି ଘେର ପଡ଼ବ ଯେ ଦେବ ଗେର ପର ଥରଣ୍—
ଜଗନ୍ନାଥ. କଲୋଳତରଙ୍ଗ, ଡ-ଗୀତ ।

୫ । ବାବାଜମାନେ କଉପୁନର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ଲମ୍ବା ଡଳେ ଓ ଅଣ୍ଡା ପଛରେ ଖୋସିବା ପାଇଁ ଅଣ୍ଡାରେ ଗୁଡ଼ାଇ ଥିବା ସରୁ ଦଉଡ଼ି—
5 String tied round the waist for attaching the ends of the Kaupuni.

୬ । ଗାର, ରେଖା—6. Line.

(ଯଥା—ଏ ଲୁଗାର ଧଡ଼ରେ କଳା ଡୋର ଅଛି ।)

ଡୋରକ—ସଂ. ବ (ଡୋର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ.)—ଡୋର (ଦେଖ)
Ḍoraka Ḍora (See)

ଡୋର କଣ୍ଠା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଡୋର + କଣ୍ଠକ)—ବନ୍ଧସିର ସୂତା ଓ ବନ୍ଧସି କଣ୍ଠା—
Ḍora kaṇṭā ଡୋର କାଣ୍ଟା The angler's string and hook.
ଡୋର କାଁଟା

ଡୋର କୌପୁନୀ—ଦେ.ବ.(ସମ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ସଂ ଡୋର+କୌପୀନ)—
Ḍora kaupunī ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଦୀକ୍ଷା ନେଇ ସନ୍ନ୍ୟାସ
ଡୋର କପନୀ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସମୟରେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମର
ଡୋର କଫନୀ ଚିହ୍ନସ୍ୱରୂପ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ପାଇଥିବା ଅଣ୍ଟାରେ ବନ୍ଧା
(ଡୋର କଉପୁନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସିନା ଡୋର ଏବ କୌପୁନୀ—
A small strip of rag with a waist-band worn by ascetics which are presented to them by their spiritual preceptors at the time of the initiation ceremony.

ଡୋର କୌପୁନୀ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଦୀକ୍ଷା
Ḍora kaupunī nebā ଗ୍ରହଣ କରିବା; ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ
ଡୋର କପନୀ ଲଓୟା ହେବା—To be initiated into
ଡୋର କଫନୀ ଲେନା the tenets of asceticism.

[ଦ୍ର—ଏହି ଉପଲକ୍ଷରେ ଉତ୍ସବ ହୁଏ; ସାଧୁ, ବୈଷ୍ଣବ, ସନ୍ଥ, ମହନ୍ତମାନଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରିଯାଏ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ଭୋଜା (ମଜ୍ଜିବ) ଦିଆଯାଏ ଓ ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ।]

ଡୋର ଦେବା—ଦେ. ବ—ଡୋର ବାନ୍ଧିବା (ଦେଖ)
Ḍora debā Ḍora bāndhibā (See)

ଡୋର ବନ୍ଧା ହେବା—ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର
Ḍora bandhā hebā ସମାପ୍ତି ବା ନବୃତ୍ତ—(figurative)
ପୁଁଥି ବାଁଧା ହଓୟା The cessation or finis of some work.

(ଯଥା—ଶ୍ୱଶୁର ବବାହ ହେଲେ ଘାଟପଡ଼ାରେ ଡୋର ବନ୍ଧା ଯାଏ ।)

[ଦ୍ର—ତାଳପତ୍ର ପୋଥିରେ ଡୋର ବନ୍ଧା ହୋଇ ରକ୍ଷା ଯାଇଥାଏ । ପଢ଼ିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଉକ୍ତ ଡୋରକୁ ଫିଟାଇ କର ପୋଥିକୁ ପଢ଼େ । ପୁଣି ପୋଥି ପଢ଼ି ସାରଲେ ପୋଥିରେ ଡୋର ବାନ୍ଧି ରଖିଦବ । ଅତଏବ ପୋଥିରେ ଡୋର ବାନ୍ଧିବା ବା ଡୋର ଦେବା 'କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ସମାପ୍ତି ବା ନବୃତ୍ତ' ଏହି ଅର୍ଥର ସୂଚକ ।]

ଡୋର ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Ḍora bāndhibā ୧ । କୌଣସି କର୍ମର ସମାପ୍ତି କରିବା—
1. To finish a work.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଦ୍ରବ ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହ ୨ ଦ୍ୱୈତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୨ ଦ୍ୱୈତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣର ମାତ୍ରାକୁ ସେ ସେମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଏ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳେ, ସେମାନେ ସେହି ସେହି ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚାରିତ ୨ ବା ୧ ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ସେହି ଉଚ୍ଚାରଣରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଯଥା— 'ଗାଡ' ର ମିଳରେ 'ଗାଡ଼' ସେମାନେ; 'ଭୁଲ' ର ମିଳରେ 'ଭୁଲ' ସେମିତି; 'ବର୍ଷା' ର ମିଳରେ 'ବର୍ଷ୍ଣ' ସେମିତି; 'ଅର୍କ୍ଷା' ର ମିଳରେ 'ଅକ୍ଷା' ସେମିତି; 'ଅଳଚ୍ଚ' ର ମିଳରେ 'ଅଲ୍ଚ୍ଚ' ସେମିତି ।

୨ । କୌଣସି କର୍ମ ବନ୍ଦ କରିବା—

2. To cease doing a work; to stop a work.

ଡୋର ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି —(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ସ୍ପେନ୍ଦ୍ରର ଡୋର ଦ୍ୱାରା) ହିଁକିବା; ଆକର୍ଷଣ କରିବା—

Ḍora lagā(ge)ibā (figurative) To attract.

ଡୁରୀ ଲାଗାନ

ଡୋର ଲଗାନା (ଯଥା—ମୋଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥେ ଡୋର ଲଗାଇ-ଲେଟି । ଅର୍ଥାତ୍ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ମତେ ପୁଣ୍ଡ ଯିବାକୁ ଆକର୍ଷଣ କଲେଣି ।)

ଡୋରୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ଡୋର) —

Ḍorā ୧ । ସୋରୁ; ଧାଡ଼ି; ସରୁ —1. Row; string.

ଡୋରା ୨ । ରେଖା—2. Line; stripe; streak.

ଡୋରା (ଯଥା— ଗୁଣ୍ଡୁଚମ୍ପା ଟିଠରେ ୫୫ ଡୋରୁ ଅଛି ।)

ସ୍ତାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ. (ଭୁଲି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହି ଶବ୍ଦ)— ପଲା (ଦେଖ)— Palā (See)

ଡୋରୀ ଡୋରୀ—ଦେ. ଭଣ—ସମାନ୍ତର ବହୁ ରେଖାବଶିଷ୍ଟ—

Ḍorā ḍorā Striped.

ଡୋରା ଡୋରା ଡୋରୁ ଡୋରୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଟିଜେ

ଡୋରା ଡୋରା ଠାରେ ଠାରେ ଯାର ମାର୍ଗ ରହିଥିବେ—ବ୍ୟାକରଣ. ଚଲିବା ।

ଡୋରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୋର; ଡୋର; ଡୋରକ)—

Ḍori (etc ଡୋର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

ଡୁରୀ Ḍora etc (See

ଡୋରୀ

ଡୋରିଆ—ଦେ. ବ—ରେଖାରଞ୍ଜିତ ବସ୍ତ୍ର; ମୁଗେଇ ଲୁଗା—

Ḍoriā Striped cloth; check.

ଡୋରା ଡୋରା; ଡୁରିଆ **ଡୋରିଆ** [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଧାଡ଼ୀସୂତା ଏକରଙ୍ଗର ଓ ଉରଣୀ ସୂତା ବହୁ ରଙ୍ଗର ଥାଏ, ତହୁଁ ଏକରଙ୍ଗୀ ଲୁଗାରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଅନ୍ୟ ରଙ୍ଗର ସୂତାର ଲମ୍ବ ଡୋରୁମାନ ବୁଣାଯାଇ ଥାଏ । କେଉଁ କେଉଁ ଲୁଗାରେ ଛକ ପଡ଼ ଡୋରୁ ବୁଣା ଯାଇଥାଏ ଓ କେଉଁ କେଉଁ ଲୁଗାରେ ସମାନ୍ତର ଡୋରୁମାନ ବୁଣା ଯାଇଥାଏ ।]

ଡୋରିଆ ରେଖୁ—ସ୍ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଲମ୍ବରୟୁକ୍ତ ଲୁହାର ବଡ଼ ବଡ଼ ପତର— Ḍoriā rekhu Corrugated iron sheet.

ଡୋଲ୍---ଦେ. ବ. (ନାଉଘୁଗୁଷା) (ସ. ଦୋଲ=ଦୁଲିବା, ଦୋହଲାଇବା)—ମାସୁଲ—

Ḍol Mast of a ship.

ମାସ୍ତୁଲ

ଡୋଲ ନାଉଙ୍କୁ ସଜା ସୁଦ୍ଧା କର ଡୋଲ ଉପରେ ସବର, ଗଇର, ଝଣ୍ଡର ପତୁକା ଉଲି ଡୋଲ ଥର, ବରଗାମାନ ଟେକ ଦେଇ ଗେଡ଼ ଗୁଡ଼ାଇ ଠିକ କର ରଖିଦେଇ ଥାଉନ୍ତୁ ।

ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଡୋଲା (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ବଡ଼ ବାଉଁଶିଆ; ଝୋଟେଇ— Big basket.

ଡୋଲ୍‌ଡାଲ୍—ବୈଦେ. ବି (ହି. ଡୋଲ୍=କୂଅରୁ ପାଣି କାଢ଼ିବା Ḍol-ḍāl ବାଲ୍ତି)— ଜୁଲ୍‌ଡାଲ୍; ବହିର୍ଦେଶ ଯିବା; ମଳୋତ୍ସର୍ଗ— ଡୁଲ୍‌ଡାଲ, ବାହ୍ୟିଟାହ୍ୟି Easing one's self; passing

ଡୁଲଡାଲ stools.

[ଦ୍ର—ଝାଡ଼ାପେର ଯିବାକୁ ଆମ ଦେଶରେ 'ଯୋଖଯ୍ୟାଣି ଯିବା' ଓ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ 'ଡୋଲ୍‌ଡାଲ୍ ଯିବା' କହନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଆମ ଦେଶରେ ଅନେକ ଗଡ଼ିଆ ଯୋଖଯ୍ୟା ଥିବାରୁ ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ମଳୋତ୍ସର୍ଗ କରିସାରି ଯୋଖଯ୍ୟରେ ଶୌଚ କରିବାକୁ ଯାଉଥିବାରୁ ଯୋଖଯ୍ୟା ଯିବା, ଯୋଖଯ୍ୟାଣି ଯିବା ଶବ୍ଦମାନ ଚଳିଛି । ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳରେ ବହୁତ ଯୋଖଯ୍ୟା ନ ଥିବାରୁ ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ କୂଅରୁ 'ଡୋଲରେ' ପାଣି କାଢ଼ି ଉଦ୍ଦାର୍ ଶୌଚ କରୁଥିବାରୁ ଡୋଲ୍‌ଡାଲ୍ ଶବ୍ଦ ଚଳିଅଛି । ଲୋକେ ଘରୁ ବାହାର ଦୂରକୁ ଝାଡ଼ା ଫେରିଯିବାକୁ ବାହାରକୁ ଯିବା (ତୁ. ବାହ୍ୟ ଯାଓଆ, ସ. ବହିର୍ଦେଶ) ଓ ମଇଦାନ ଯିବା, ବାଡ଼ିକୁ ଯିବା ଆଦି ଶବ୍ଦମାନ ମଳୋତ୍ସର୍ଗ କରିବା ଅର୍ଥରେ ଚଳିଅଛି ।]

ଡୋଲି—ଦେ. ବ—ଡୋଲା (ଦେଖ)

Ḍoli Ḍolā (See)

କଣ୍ଠରେ ରତ୍ନମାଳ ଦୁଅନ୍ତେ ଝୁଲୁଛି, ନଦୀରୁ ଅଣ୍ଟେ ଜଳ ସମୁଦ୍ରର ଡୋଲି ବୃଷ୍ଟିସିନ୍ଧୁ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଡୋଲା—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୁଲ ଧାତୁ=ଦୋଲିବା; ଚଞ୍ଚଳ ହେବା; ଆଖିର ଡୋଲା ସର୍ବଦା ଇତସ୍ତତଃ ଗୋଲକ ହେଉଥିବାରୁ)—

Ḍolā

ପୁତୁଳ ୧ । ଚକ୍ଷୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଣ୍ଡାକାର କୋମଳ ପିଣ୍ଡ; ଚକ୍ଷୁଗୋଲକ—

ଡୋଡର; ପୁତଳି 1. Eye-ball.

ତମଠାରୁ ସମ୍ଭଳ ବୋଲୁ ମୋ ଡୋଲା – କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଆଖିରଡୋଲା ଦୁଇ ପ୍ରକାରରେ ହଉଛୁ, ଯଥା—୧. ଧଳା, ଯାହା ସ୍ଥିର ଥାଏ—ଧଳା ଡୋଲା । ୨. କଳା, ଯାହା ଦୃଷ୍ଟି ଗ୍ରହଣ ସଙ୍ଗେ ଇତସ୍ତତଃ ଗ୍ରହଣ ହୁଏ—କଳାଡୋଲା ।]

୨ । ଆଖି—2. Eye.

୩ । ଚକ୍ଷୁର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି—3. Eye sight.

୪ । ଆଖିର ପିଠୁଳା; ଚକ୍ଷୁତାରା—

4. The pupil of the eye.

ଡୋଲ୍ଲ—ଦେ. ବ. (ସ. ଦୋଲା)—୧ । ଶିବିକା; ଦାଣ୍ଡୋଲା—

Ḍolā 1. Sedan chair.

ଡୁଲି ୨ । ଡୋଲ୍; ଖଟିଆ—2. A closed litter; doolie;

ଡୋଲି dhooy.

ଡୋଲା ଖୋସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ମୂର୍ଚ୍ଛା ବା ଉନ୍ମାଦଗ୍ରସ୍ତ ବା ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି) କଳା ଡୋଲା କପାଳ ଆଡ଼କୁ ଉଠାଇବା; ଚୋଖ ଉପରେ ତୋଳା, ଶିବନେତ୍ରହଓୟା ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦୃଷ୍ଟି ବା ଶିବନେତ୍ର

Ḍolā khosibā

ପୁତଳି ଫିରାନା ହେବା; ଡୋଲା ଲେଉଟାଇ ଦେବା—To have one's pupils up-turned (as a result of any fit, disease or death.

(ଡୋଲାଖୋସିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ଡୋଲା ଖୋସିଦେବା, ଡୋଲା ଖୋସି ହୋଇଯିବା—ବ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ତ୍ର	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଡୋଲା ପ୍ରତିମା—ଦେ. ବ.—୧ । ଆଖିର କଳାଡୋଲା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତି-
Ḍolā pratimā ବିମ୍ବିତ ହେଉଥିବା ଚକ୍ଷୁର ଅଗ୍ରସ୍ଥିତ ପଦାର୍ଥର
ପିଉଳୀ ବା ରୂପ; ଆଖିର ପୁଅ; ଚକ୍ଷୁର ପିଉଳ—
1. The image of a person or object presented to the eye which is reflected in the pupil of one's eye; the pupil or apple of the eye.

ଡୋଳା ପ୍ରତିମାରୁ ଭସ୍ମସ୍ପ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଯଶୋଦା ଅଟନ୍ତୁ ମାଇ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ଭଗୋଷ୍ଟଭଞ୍ଜ ଓ ଗୀତ ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ନିଜର ଆଖି ପିଉଳା ପରି)—
ଅତି ସ୍ନେହ ଓ ଆଦରର ଯାହା (ଯାହାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ସର୍ବଦା
ନିଜ ପାଖେ ପାଖେ ରଖିଥାଏ)—
2. (figurative) An object of fondest attachment which a person always wants to keep near him; the apple of one's eye (like the image reflected in one's pupil of the eye.)

[ଡୋଳାପିଉଳା(ଳି)—ଅନ୍ୟରୂପ]

[ଦ୍ର—ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଅତି ସ୍ନେହ ଓ ଆଦରର ପାତ୍ରକୁ ଡୋଳାପ୍ରତିମା (the apple of the eye) କୁହାଯାଏ ।]

ଡୋଳା ବୁଲ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. ବ.—୧ । ଆଖିର କଳା ଡୋଳାକୁ
Ḍolā bulā (le)ibā ଇତସ୍ତତଃ ଘୂରନ କର ଚାରିଆଡ଼େ
ଚୋଖ ଫିରାନ ଦେଖିବା—1. To move one's eye-
आँखफिरना balls to see round.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅଦୃଶ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ ନାନା ଅଡ଼
ଖୋଜିବା—2. (figurative) To search many places for some desired object.

(ଯଥା—ମୁଁ ମୋ ଝିଅପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବର ପାତ୍ର ଲାଗି ଚାରିଆଡ଼େ
ଡୋଳା ବୁଲେଇଲିଣି ।)

ଡୋଲି—ଦେ. ବ.—୧ । ଡୋଲା ୨ (ଦେଖ)
Ḍoli 1. Ḍolā 2 (See)

[ଦ୍ର—ଧନୀ ପରିବାରର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପାଲିକିରେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି । ସବାର ବହିବା ପାଇଁ ଚାରି କମ୍ପା ଉଚ୍ଚୋଖିକ ବାନ୍ଧିକି ଲୋଡ଼ା ହୁଅନ୍ତି, ତାକୁ ଡୋଲି ସବାର ଘରେ ବଡ଼ ବା ଛୋଟ ନୁହେଁ ଡୋଲି ଭାବି ଦୁଇ ଜଣ ବାନ୍ଧିକି ସହଜରେ ବହି ନେଇ ପାରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ମଫସଲରେ ଓ ସର୍ବତ୍ର ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଓ ଗରିବ ଘରର ବୋହୂ ଝିଅସୁଣୀମାନେ ଡୋଲିରେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି ।]

୨ । ମୁର୍ଦ୍ଦାରବୁଡ଼ା ବା ମଡ଼ାବୁଡ଼ା ଖଟିଆ—
2. A covered litter used as an ambulance.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଡୁଲି ବା ଢୁଲି (Dooly, Dhooly) ରୂପ ଧାରଣ କରି ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଚଳିଯାଇଛି ।]

୩ । (ସଂ. କଣ୍ଡୋଳ=ଶସ୍ୟାଧାର) ବାଉଁଶ ବା ବେତ ଆଦିର
ପାଚିଆରେ ବୁଣା ଗୋଲ ଗଡ଼ୁର ଝୋଟକେଇ; କୋଡ଼ମେଇ—
3. A large cylindrical basket for storing grains.

୪ । ଗୁଳଣ ଗୌଣୀ; ଶସ୍ୟାଦିର ମାପବିଶେଷ; ୨ ଧୌଣ୍ଟୀ—
4. A measure of 40 'Naunis' of grains.

୫ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ; ପେଟ ଗୋଟିଏ ଡୋଲି ସଙ୍ଗେ ତୁଳାଯାଏ)
ପେଟ; ଉଦର—5. (ironical) Belly.

ଡୋଲି ପୂରିବା—ଦେ. ବ—ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୋଜନ ଦ୍ୱାରା ଉଦର ପୂର୍ତ୍ତି—
Ḍoli pūribā Having a bellyful of meal; eating one's fill.

ଯେବେ ପୂରିଥାଏ ଡୋଲି, ତେବେ ଝିଅର ବତନ କୋଲି;
ଯେବେ ନ ପୂରଇ ଡୋଲି, ତେବେ ଫୋଡ଼ ପାଅ ଜର କୋଲି—ଭଗ ।

ଡୋଲିରେ ବସିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସାଜପୁର) କ୍ରି—
Ḍolire basibā ଜୋର ଯୋଜନ ଯିବା; ବାଲ୍ୟବିବାହରୁ କନ୍ୟା
ରଜସ୍ୱଳା ହେବା ପରେ ପ୍ରଥମେ ଶ୍ୱଶୁରାଳୟକୁ ଯିବା;
ପହିଲପାଖ ଯିବା—
(said of an early-married girl) To start for the husband's house for the first time for consummation of marriage after attaining puberty.

(ଯଥା—ଝିଅଟା ଆସି ଡୋଲିରେ ବସିଲାଣି, ତେବେ ତାର
ଚିନ୍ତା ବୁଝି ଛଡ଼ୁ ନାହିଁ)

ଡୋଲି ଲେଉଟିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସାଜପୁର) କ୍ରି—
Ḍoli leuṭibā ଝିଅ ପହିଲପାଳି ଯାଇ ଉହିଁ ଆର ଦିନ ବାପ-
ଘରକୁ ଫେରି ଆସି ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସାମାନ୍ୟ କେତେକ
ଜୋର ନେଇ ସେହି ଦିନ ପୁଣି ଶାଶୁଘରକୁ ଫେରି ଯିବା—
The coming back of a matured girl to her husband's house the very day she is brought back therefrom on the next day of her first trip to the husband's house for consummation of marriage.

ଡୌକୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବସ୍ତର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୁଲ. ହି. ଡୋକ୍ରୀ=ବୁଢ଼ୀ
Ḍauki ସ୍ତ୍ରୀ)—ମାଇପି ଲୋକ; ସ୍ତ୍ରୀ—
Woman; females (generally).

(ଯଥା—ଡୌକୀକେ ଘଙ୍ଗମା ଲାଗିଛେ=ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ଭାହାଣୀ
ଲାଗିଛି ।)

ଡୌଁରିଆ—ଦେ. ବ—ଡେଉଁରିଆ (ଦେଖ)
Ḍauñriā Ḍeuñriā (See)
(ଡୌରି, ଡୌରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅଧିକ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥଳବିଶେଷ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ ।; ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାହାଙ୍କ ମୋଟରେ ଅଛି ଯଥାକ୍ରମେ ଦେଖିବେ । ଉପରୋକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଚିହ୍ନ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଡୌଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ—ଡଉଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍaula (etc) Ḍaula etc (See)

ସାରେଇ ଦେଖିବାକୁ ସେମନ୍ତ ଡୌଲି, କଥାଗୁଡ଼ିକ ବି ଖୁବ୍ ମଧୁର ।
ପଙ୍କଜମୋହନ, ଗଲ୍ପଗୁଚ୍ଛ ।

ଯୋଗ୍ୟତା (ଭିନ୍ନଗୁଣା) ତୃତୀୟ—ଯୋଗ୍ୟତା—Eligibility; fitness.

ଡୌଲତ୍—ସ୍ତା. ବୈଦେ. ତୃ. (ଆ. ଦୌଲତ୍)—ଦୌଲତ୍ (ଦେଖ)
Ḍaulat Daulat (See)

ଡ୍ର—ବୈଦେ. ତୃ. (ଇଂ)—୧ । ଡ୍ରନ୍ (ଦେଖ)
Ḍra 1. Ḍran (See)
ଡ୍ର ୨ । ଡ୍ରୟର୍ (ଦେଖ)
ଡ୍ରା 2. Ḍrayar (See)

ଡ୍ରଇଙ୍—ବୈଦେ. ତୃ. (ଇଂ)—ରେଖାଚିତ୍ର—
Ḍraing Drawing.
ଡ୍ରଇଂ [ଦ୍ର—ଆଜିକାଲି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କର
ଡ୍ରଇଂଗ ଏହା ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ ବା ସବ୍‌ଜେକ୍ଟ୍ ରୂପେ
ଡ୍ରଇଂ } ଅନ୍ୟରୂପ କରାଯିବାର ହୋଇଅଛି ।]
ଡ୍ରଇଂଗ

ଡ୍ରଇଙ୍ ରୁମ—ବୈଦେ. ତୃ. (ଇଂ)—ବଇଠକଖାନା; ବଡ଼ଲୋକେ
Ḍraing rum ଯେଉଁ ସଜ୍ଜିତ କୋଠରୀରେ ଆଗନ୍ତୁକ ବନ୍ଧୁ-
ଡ୍ରଇଂରୁମ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖା ହୁଅନ୍ତି—
ଡ୍ରଇଂଗରୁମ Drawing room.

ଡ୍ର କରିବା—ବୈଦେ. କ୍ରି—(ଇଂ ଡ୍ର; କ୍ରିଅଡ୍ର)—ବାଙ୍କ୍ ବା ଖଜଣାଖାନା
Ḍra karibā ଆଦିରେ ଅମାନତ୍ ଥିବା ଟଙ୍କାକୁ ଚାପସ୍ ବା
ଉଠାଇଆଣିବା—To draw or withdraw money from a bank etc.

ସ୍ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ମାସିକ ବେତନରେ କର୍ମ କରିବା—
To draw as one's pay.

[ଦ୍ର—ସରକାରୀ ଶିକ୍ଷକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଦରମା ଟଙ୍କା ମାସକୁ ମାସ ଖଜଣାଖାନାରୁ ଡ୍ର କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଗଞ୍ଜାମରେ ମାସିକ ବେତନ ପାଇବା ଅର୍ଥରେ ଏ କ୍ରିୟା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଗମନ୍ତା ନାଇଡୁ ପଚିଶ ଟଙ୍କା ଡ୍ର କରନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଗମନ୍ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷକର ମାସିକ ବେତନ ପଚିଶ ଟଙ୍କା ଅଟେ ।]

ଡ୍ରଗିଷ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ତୃ. (ଇଂ)—ଔଷଧବିକ୍ରେତା; ପୋଖଳ ବଡିଆ—
Ḍragisht Druggist.

ଡ୍ରନ୍—ବୈଦେ. ତୃ. (ଇଂ. ଡ୍ର କ୍ରିୟାର ତୃ. ରୂପ ଡ୍ରନ୍=ଟଣା
Ḍran ହୋଇଥିବା; ଇଂ. ଡ୍ରନ୍ ଗେମ୍=ଯେଉଁ ଖେଳରେ ଉଭୟପକ୍ଷଙ୍କ
ଯୋଗ୍ୟତା ସମାନ ହୁଏ)—ଖେଳରେ ବା ପଦ୍ଧାରେ
କୌଣସି ପକ୍ଷର ହାରଜିତ ନ ହୋଇ ସମାନ ହେବା—
Drawn game; a draw between two parties in a game.

ଡ୍ରୟର୍—ବୈଦେ. ତୃ. (ଇଂ)—ଟେବଲ, ଖଟଆଦିର ତଳେ ଦିଆଯାଇ-
Ḍrayar ଥିବା କାଠର ଗୁଙ୍ଗଡ଼ା; ଦରାଜ—
ଡ୍ରୟାର Drawer of a table, almirah.
ଡ୍ରାୟର

ଡ୍ରାଇ—ବୈଦେ. ତୃ. (ଇଂ)—ଶୁଷ୍କ; ଶୁଖିଲା—
Ḍrāi Dry.
ଡ୍ରାଇ ଡ୍ରାଇ

ଡ୍ରାଇ ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ଗ—ବୈଦେ. ତୃ. (ଇଂ)—ଶୁଖିଲା କାଗଜରେ ଛପିବା
Drāi printing ପ୍ରକ୍ରିୟା—Dry printing.
ଡ୍ରାଇପ୍ରୀଣ୍ଟିଂ [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଛପିବା ପୂର୍ବରୁ କାଗଜକୁ ଓଦା
ଡ୍ରାଇଫ୍ରିଟିଂଗ କରାଯାଏ; ଓଦା କରି ଛପା କରିବା କାଗଜରୁ
ଛାଡ଼ିବାର ମୌଳିକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା ମଉଳିଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଡ୍ରାଇପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ଗ-
ଦ୍ୱାରା କାଗଜର ମୌଳିକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହେ ।]

ଡ୍ରାଇଭର୍—ବୈଦେ. ତୃ. (ଇଂ)—୧ । ରେଳ ଓ ମଟରଗାଡ଼ି ଆଦିର
Ḍrāibhar କଳର ଚାଳକ—1. Driver of a railway train
ଡ୍ରାଇଭର ଡ୍ରାଇବର or motor car.
୨ । ଚରଣ୍; ଗାଡ଼ିଆନ୍—
2. Driver of a coach or cart.

ଡ୍ରା କରିବା—ସ୍ତାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ (ଇଂ)—ଡ୍ର କରିବା (ଦେଖ)
Ḍrā karibā Ḍra karibā (See)

ଡ୍ରାଫ୍ଟ୍—ବୈଦେ.ତୃ.(ଇଂ)—ଛଠା; କୌଣି ଲେଖାର ଖସଡ଼ା; ପାଣ୍ଡୁଲିପି-
Ḍrāpht Draft.
ଡ୍ରାଫ୍ଟ ଡ୍ରାଫ୍ଟ

ଡ୍ରାଫ୍ଟ କପି—ବୈଦେ. ତୃ. (ଇଂ)—କୌଣସି ଲେଖାର ପ୍ରଥମ ଖସଡ଼ା
Ḍrāpht kapi ବା ଛଠା—Draft copy of a writing.
ଡ୍ରାଫ୍‌ଟକାପୀ ଡ୍ରାଫଟକାପି

ଡ୍ରାଫ୍ଟ୍‌ସ୍ ମାନ—ବୈଦେ ତୃ. (ଇଂ)—ନକସା ଆଙ୍କିବା କର୍ମଜୀବୀ—
Ḍrāphts mān Draftsman.
ଡ୍ରାଫ୍‌ଟସ୍ ମେନ ଡ୍ରାଫଟସ୍ ମ୍ୟାନ

ଡ୍ରାମ୍—ବୈଦେ. ତୃ. (ଇଂ) (ଓଜନ ପରିମାଣ)—୭୦ ଟୋପା ପରିମାଣ
Ḍrām ବା ୬୦ ଗ୍ରେନ୍ ପରିମାଣ ତରଳ ଓଜନ; ଘନ ୫ ପ୍ରକାର—
ଡ୍ରାମ Liquid and solid dram.
ଡ୍ରାମ [ଦ୍ର—ତରଳୀୟ ଓ ଘନ ପଦାର୍ଥର ଓଜନ—୭୦ ଟୋପା ବା
ଗ୍ରେନ୍=୧ ଡ୍ରାମ୍; ୮ ଡ୍ରାମ୍=୧ ଆଉନ୍ସ, ୧୬ ଡ୍ରାମ୍
୧୬ ଆଉନ୍ସ=୧ ପାଉଣ୍ଡ, ୧୧୨ ପାଉଣ୍ଡ=୧ ହନ୍ଦର=କୋଡ଼ି
୧ ମହଣରୁ ବହୁ ବେଶି, ୨୦ ହନ୍ଦର=୧ ଟନ୍ । ଡାକ୍ତରୀ ଔଷଧର
ଓଜନ—୮ ଡ୍ରାମ୍=୧ ଆଉନ୍ସ, ୧୨ ଆଉନ୍ସ=୧ ପାଉଣ୍ଡ ।]

ଡ୍ରିଲ୍—ବୈଦେ. ତୃ (ଇଂ)—୧ । ନଘୁମିଡ ଅଙ୍ଗ ସ୍ଫଳନାଦିର ଅଭ୍ୟାସ—
Ḍril 1. Drill.
ଡ୍ରିଲ [ଦ୍—ଏହା ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଆଜିକାଲି ନଘୁମିଡରୂପେ
ଡ୍ରିଲ୍ ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ଯାଉଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଂ	ଃ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଜ୍ଞଅ	ଛ
୨	ଅ	ଆ	ଇ	ଈ	ଉ	ଊ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଗ	ଘ	ଚଁ୍ୟ	ଛଥ	ଜ୍ଜ	ଞ

୨ । ସେନା ଓ ପୁଲସ ବଳଗର ସିପାହ୍ନ ଅଦ୍ଦଙ୍କର ଦୈନିକ ପରେଡ୍—Drilling or parade of soldiers or police force.

୩ । ଧାତୁରେ ଛିଦ୍ର କରିବା ଉପଯୋଗୀ ବଇଁଆ ଅଦ୍ଦଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ—3. Drilling instrument; instrument for boring metal, stone etc.

ଡ୍ରିଲ୍ ମାଷ୍ଟର୍—ବୈ.ଦେ. ବି (ଇଂ) —ଡ୍ରିଲ୍ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ଶିକ୍ଷକ—
Dril māshṭar — Drill-master
ଡ୍ରିଲ୍ ମାଷ୍ଟର — ଡ୍ରିଲ ମାଷ୍ଟର
(ଡ୍ରିଲ ଝରର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଡ୍ରେଗୁନ—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ଡ୍ରାଗୁନ୍)—ଘୋଡ଼ସବାର ସିପାହ୍ନ—
Dregun — Dragoon; Cavalry Soldier

ଡ୍ରେନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ,—୧ । କର୍ଦ୍ଦମ; ଜଳପ୍ରଣାଳୀ; ନଳା—
Dren — 1. Drain,
ଡ୍ରେନ — ୨ । ସଫେଇ ନାଳ—
ଡ୍ରେଇନ — 2. Drainage channel.

ଡ୍ରେସ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—୧ । ପୋଷାକ; ଦରେଶ୍—
Dres — 1. Dress.
ଡ୍ରେସ — ୨ । ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର କରିବା ଘରେ କ୍ଷତସ୍ଥାନ ଧୁଆ-ପୋଛି ଓ ସଫାସଫା କରି ପଟ୍ଟି ଆଦି ବାନ୍ଧିବା କର୍ମ—
ଡ୍ରେସ୍ — 2. Dressing of a wound by a surgeon.
୩ । ପଥର ଆଦିକୁ କାଟି, ଚାଞ୍ଛି, ଘଷି କରି ଚକ୍ରଣ କରିବା—
3. Dressing of stones etc.

ଡ୍ରେସିଙ୍—ଦେ. ବି—୧ । ଘା ଆଦି ଧୋଇଧାଇ ସଫା କରି ତହିଁରେ ଔଷଧ ଦେଇ ତହିଁ ଉପରେ ଡାକ୍ତର ପଟ୍ଟି ଚଢ଼ାଇବା—
Dresing — 1. Surgical dressing of a wound.
ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ — ୨ । ଡ୍ରେସ୍ ୧।୩ (ଦେଖ)
ଡ୍ରେସିଂ — 2. Dres 1 and 3 (See).

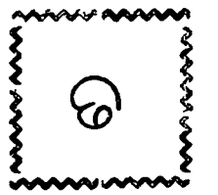
[ଦ୍ର—ଏହି ଇଂରେଜ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲଗିଥିବା ଅନ୍ୟ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଇଂରାଜ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ଇଂରାଜ ଶବ୍ଦମାନ ଭାଷାରେ କ୍ରମଶଃ ଚଳୁଛି ଯଥା—ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ ଟେବଲ୍, ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ ଗାଉନ୍; ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ୍‌କେସ୍, ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ କଥ, ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ ଜାକେଟ୍, ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ ରୁମ୍ ।]

ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ କ୍ଲଥ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ.)—କ୍ଷତ ଆଦି ଧୋଇ ତାହା ଉପରେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ ଦେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ସଫା ପତଳା କନା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—Dressing cloth.
Dresing klath
ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ କ୍ଲଥ
ଡ୍ରେସିଂକଥ

ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ ଟେବଲ୍—ବୈଦେ. ବି.—(ଇଂ)—୧ । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଯେଉଁ ଟେବଲ ଉପରେ ରୋଗୀକୁ ଶୁଆଇ କ୍ଷତରେ ପଟ୍ଟି ବନ୍ଧା ଯାଏ—1. Dressing table in a hospital.
Dresing ṭebal
ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ ଟେବିଲ
ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ ଟେବୁଲ

ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ ଟେବୁଲ } ୨ । ସମ୍ମୁଖରେ ଦର୍ପଣ ଲଗି ଥିବା ଯେଉଁ
ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ ଟେବ୍ } ଟେବଲ୍ ସାମନାରେ ସାହେବ, ମେମ୍ ଓ ବାବୁ, ବାବୁଅଇମାନେ ଠିଆ ହୋଇ ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦରେ ସଜବାଜ ହୁଅନ୍ତି ଓ କେଶବେଶାଦର ବନ୍ୟାସ କରନ୍ତି—2. Dressing table; toilet table.

ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ ରୁମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ନଟ, ନଟୀମାନେ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିବା ଓ ସଜ୍ଜିତ ହେବା ପାଇଁ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚକୁ ଲଗି ଯେଉଁ କୋଠରୀ ଥାଏ—
Dresing rum
ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ ରୁମ
ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ ରୁମ — 1. Dressing room; green room.
୨ । ଭଦ୍ରଲୋକ ଓ ଭଦ୍ରମହିଳାମାନଙ୍କର ପୋଷାକ ଓ ଡ୍ରେସିଙ୍ଗ୍ ଟେବଲ୍ ଆଦି ଯେଉଁ ଘରେ ଥାଏ ଓ ଯେଉଁ ଘରେ ସେମାନେ ସଜବାଜ ହୁଅନ୍ତି—2. Dressing room of a gentleman or lady.

ଢ—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଓ ଟ ବର୍ଗର ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ମୂର୍ଦ୍ଧା । ସାଧାରଣତଃ ଏ ଅକ୍ଷର ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟରେ ଥିଲେ ଏହା ଢ, ମଧ୍ୟ ବା ଶେଷରେ ଥିଲେ ଢ଼ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ—The 14th consonant (cerebral); corresponding to the .d. sound joined with .h. sound as in mad-house. This letter has no corresponding letter in English, but is transliterated in this work into ḍh. The letter ଢ଼ has the sound of rḍ added to h, as in birdhouse and is transliterated into rḍh.
Ḍh

ଢ. ବି.—୧ । ଢକ୍କା; ଢୋଲ—1. Drum.
୨ । କୁକୁର—2. Dog.
୩ । କୁକୁରର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼—3 Tail of a dog.
୪ । ଧ୍ୱନି—4. Sound.
୫ । ସର୍ପ—5. Serpent.
ବିଣ—ନିର୍ଗୁଣ —Worthless; devoid of qualily.

ଢଅ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧବ)—ଧବ ଗଛ (ଦେଖ)
Ḍha-a — Dhaba tree (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଯୁଗ୍ମ ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ଶବ୍ଦ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଟଵା ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଶୋଷଣରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାବୈଷମ୍ୟରେ ନ ମିଳନ୍ତି, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯାଉ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଷବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଶୋଷିବେ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖୋ ନ ପାଇଲେ 'ଆଖି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଢଅ ଛତୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଧବ+ଛତ୍ରାକ)—ଢଉ ଛତୁ (ଦେଖ)
Ḍha-a chhatu — Ḍhau chhatu (See)

ଢଉ—ଦେ. ବ—୧ । ଢାଉ (ଦେଖ)—
Ḍhau — 1. Ḍhāu (See)
୨ । ଧବ ଗଛ (ଦେଖ)—2. Dhaba tree (See)

ଢଉ ଛତୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ସଂ. ଧବ+ଛତ୍ରାକ)—ଧବ ଗଛର ଗଣ୍ଡି ଓ ମୂଳରେ ବାହାରିବା ଏକପ୍ରକାର ଛତୁ—A kind of mushroom growing on the trunk and foot of Dhaba tree.
Ḍhau chhatu
[ଦ୍ର—ଏହା ହାଡଜାକାଳ ବା ବେଷ୍ଟ ନ ଥିବା ସଙ୍ଗେ ଆକୃତି-ବିଶିଷ୍ଟ ଓ ବଡ଼ । ଏଥିର ଗୁଣ୍ଡା ଘୋଡ଼ା ଘାଆ ପ୍ରଭୃତି ସଦ୍ଦୌଷଧ ।]

ଢଂକାର— ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଉଦ୍ଗାର; ଭୁଲ. ହି. ଉକାର) ଉକ୍କାର; ହାଲୁଟି—Belching.
Ḍhaṁkāra
(ଉକାର, ଢିଁକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସଥା—ଏଟିଆ ଢଂକାର=ଖଇର ହାଲୁଟି ।)

ଢଂ ଢଂ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ. (ବସ୍ତୁଶବ୍ଦବ୍ୟଞ୍ଜକ)—(ସଂ. ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—୧ । ଘଣ୍ଟା ଧ୍ୱନି; ଝଂ ଝଂ ଢଂ ଢଂ
Ḍhaṁ ḍhaṁ — 1. Ding-dong sound.
ଡିମ ଡିମ ୨ । ଢୋଲ ବାଦ୍ୟର ଧ୍ୱନି—
2 Sound of drums.
୩ । କଡ଼ା ହାଣ୍ଡି ଉତରେ ସାନହାଣ୍ଡି ଛିଲ୍ଲା ହୋଇ ଗଳ ପଡ଼ି ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ହାଣ୍ଡି ହଲାଇବାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ—
3. Sound of jostling of earthen pots, one inside the other.
(ଢଂ, ଢଙ୍ଗ୍ ଢଙ୍ଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ଝୁଗୁଲା ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧି ଅଙ୍ଗ ଚାଳନ କଲେ ଭହିଁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ—
4. Sound of ill-fitting ornaments when the limb is moved.

ଢିଁ ଢିଁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)ଅ.—ଏକାଧିକଥର ଅଧୋବାୟୁର ନିର୍ଗମନ-ଜନିତ ଉଚ୍ଚଶବ୍ଦ—Loud sounds of passing wind
Ḍhañ ḍhañ
(ଢିଁ, ଢଅଁ ଢଅଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଢଁ ଢଁ

ଢକ୍ କିନ—ଦେ. କି. ବଣ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ; ଥରେ (ଢୋକ ଦେବା); ଏକା ଢୋକରେ—(to swallow) At a gulp; in a moment.
ଢକ କରେ
ଗଟସେ, ଢକାସ (ସଥା—ଏ ଔଷଧ ଟୁକ ଢକକନ ଗିଳ ଦେ ।)

ଢକ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ବଟକ)—୧ । ବଣିଆଁଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ବଟକଗୁ—
Ḍhaka 1. A standard weighing bit used by goldsmiths; a metal-piece used as a standard of weight.
ଢକ, ବାଟଖରା
ବଟଖରା, ବାଁଟ
ଢପ ୨ । କେବଳ ଖୋଳ, ଫ୍ରେମ୍ ଆବରଣ—
ଢାଂଚା, ଢପନା 2. Empty frame.

(ସଥା—ନ ଖାଇ ନ ପିନ୍ଧି ତାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଢକ ରହିଲାଣି ।)
ଗ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ) ବ.—ଛଗ—Doggerel sayings.

ଢକଢକ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ. (ବସ୍ତୁଶବ୍ଦବ୍ୟଞ୍ଜକ) (ଭୁଲ. ସଂ, Ḍhaka ḍhaka ଢୌକି ଧାତୁ=ଗଡ଼ ଜରିବା)—ଘଣ୍ଟି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଢକ ଢକ ଥର ଢୋକ କରି ପିଇବାର ଜଳଶବ୍ଦ—The sound of **ଡକଡକ; ଡଗଡଗ, ଢକୋସ** swallowing or gulping any liquid.

ଘାଘରିରୁ ଘରଥଡ଼େ ଢକଢକ କରି ତାଳେ ପାଣି ଟେକି ଦେଇ ପଡ଼ୁଛଲେ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଚୁମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଢକଢକ ହେବା—ଦେ. କି.—୧ । (କୌଣସି ବଡ଼ ଗର୍ତ୍ତ ବା ସ୍ଥାନରେ Ḍhaka ḍhaka hebā ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସରୁଆ ଖିଲ ଆଦି ଦୃଢ଼ଭାବେ ଟନଟନକରା ଟନଟନେ ହୋଇ ବସିଥିବାରୁ) ଦୋହଲିବା; ଢଳର **ଢଳ ମନାନା** ଢଳର ହେବା—1. To sit slackly (as a slender stick in a bigger hole).
(ସଥା—ମେରୁଗାଈରେ ମାଟି ଠିକ୍ ମତେ ଚୁନା ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ମେରୁଟି ଢକଢକ ହଉଛି ।)
୨ । ରୋଗ ବା ଅନାହାର ଯୋଗୁଁ କୌଣସି ଜୀବ ଦୁର୍ବଳ ଓ କ୍ଷୀଣ ହେବା—2. To be reduced to skeleton (owing to weakness, disease or fasting).
(ସଥା—ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଯୋଗୁଁ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନେ ଢକଢକ ହୋଇ ଗଲେଣି ।)

ଢକଢକିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଝୁଗୁଲା; ଶିଥ—
Ḍhaka-ḍhakiā 1. Loose; loosely fitting.
ଟନଟନେ, ଟନଟନିୟା ୨ । ଅତି ଦୁର୍ବଳ ଓ କ୍ଷୀଣ; କୀର୍ତ୍ତିକାୟ—
ଡଙ୍ଗଳା 2. Very thin; emaciated.
(ସଥା—ଢକଢକିଆ ମନୁଷ୍ୟ ।)

ଢକର—ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି ବ—
Ḍhakara ଶଗଡ଼ ଚଳିବା ବେଳେ ଢକର ସହିତ ବଳଦଙ୍କ ଗାଣ୍ଡିକୁ ଖାଇ ନ ଯିବା ପାଇଁ ଦୁଇ ଢକ ଆଗରେ ଦଣ୍ଡା ସହିତ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା କାଠଖଣ୍ଡ—A bar tied across the shafts of a bullock cart in front of the wheels, to prevent the rumps of the bullocks from clashing with the revolving rims of the wheels.

ଢକା—ଦେ. ବ.—୧ । (ସଂ. ଢକ୍କ)ଢାକା; ଢେଙ୍କା—
Ḍhakā 1. Dacca (name of a division, district and town in East Bengal.
(ଢକ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଢାକ ୨ । (ସଂ. ଢକ୍କା) ଉତ୍ତମ; ବାଦ୍ୟ; ଢୋଲ, ଢେଙ୍କୁଡ଼; ବଡ଼ଢାଠ;
ଢକା ଘଣ୍ଟଡ—2. Drum.
ଢାକା ବଣ—ଆଚ୍ଛାଦିତ—Covered.
ଢଙ୍କାଛୁଆ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଢ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ସ୍ୟ	ସ୍ୱ	ର୍ଯ୍ୟ	ଦ୍ଧ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଢକାଇ—ଦେ· ବ୍ୟ—ଢାକାରେ ନର୍ମିତ—
Ḍhakāi Manufactured in Dacca.
ଢକେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ଢକେଇ ସାଢ଼ୀ ।)
ଢକ୍କାଇ }
ଢାକାଇ ଢକାଇ

ଢକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଢଙ୍କାଇବା (ଦେଖ)
Ḍhakā(ke)ibā Ḍhaṅkāibā (See)

ଢକା ପିଟିବା—ଦେ କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Ḍhakā piṭibā କୌଣସି ବିଷୟ ଜନସମାଜରେ ପ୍ରଚାର କରିବା—
ଢାକ ପିଟା To publish a thing.
ଢିଁଢୋରା ପିଟନା ସରସେ ପିଟିବେ ଢଲା ଦୁଆଇବୁ ଏଥେ ଏକା ।
[ଢକ୍କା ପିଟିବା, ଦକ୍ଷପୂର୍ବ୍ୟ. ଚତୋଲଢଙ୍କ, ୨ ଗୀତ ।
ଢକ୍କାବଜା(ଜେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଢକା ବଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଢକା ପିଟିବା (ଦେଖ)
Ḍhakā bajā(je)ibā Ḍhakā piṭibā (See)
[ଢକ୍କା ବଜା(ଜେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
ଢାକ ବାଜାନ

ଢକା ବାଜିବା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଢକ୍କା ଓ ବାଦନ)—
Ḍhakā bājibā ୧ । ଢୋଲ ଶବ୍ଦାୟମାନ ହେବା—
(ଢକ୍କା ବାଜିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Sounding of a drum.
ଢାକ ବାଜା ୨ । (କୌଣସି ବିଷୟ) ସାଧାରଣରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେବା-
ଢିଁଢାରା ଫେରନା 2. Wide publication of a matter (as if by beat of drum)·
ଢକା ବାଜୁଥାଇ ତୁଜେ । ବଦେପୂର୍ବ୍ୟ, ଚତୋଲଢଙ୍କ, ୬ ଗୀତ ।

ଢକାର—ଦେ. ବ. (ସ. ଉଦ୍ଗାର. Beams)
Ḍhakāra ୧ । ଢାକୁରି—1. Belching; hiccup.
ଢକ୍କାର—ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବାନ୍ତି—2. Vomiting.
ଢେକୁର ଡକାର

ଢକୋ ଢକୋ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ ଢକଢକ (ଦେଖ)
Ḍhako ḍhako Ḍhakaḍhaka (See)

ଢକ୍କ—ସ. ବ—ଢାକା ନଗର—
Ḍhakka The Sanskrit name of the town of Dacca.

ଢକ୍କା—ସ. ବ. (ଢକ୍ = ଅନୁକାର ଶବ୍ଦ + କୈ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା
Ḍhakkā +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବଡ଼ ଢୋଲ, ବଡ଼କା୦—
1. Big drum.
୨ । ନାଗର—2· Kettle-drum.

ଢଗ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସ. ବଞ୍ଚକ)—
Ḍhag ବର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ବଟକରା; ଢକ—
:Standard weight used by goldsmiths.

ଢଗ୍‌ବିରି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)ବ. (ଉଲ. ହି. ଡେବ୍‌ଗା=ଶସ୍ୟ ଅର୍ଥ)—
Ḍhag-biri ୧ । ଆଲୁଅ—1. Light.
୨ । ପ୍ରଦୀପ—2. Lamp.
୩ । ଢିବିରି—3. An open kerosene lamp.

ଢଗ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ଇଂ. Doggerel, ଡଗ୍‌ରେଲ୍ = ବ୍ୟଙ୍ଗପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ର ଶ୍ରେଣୀର ପଦ୍ୟ)—
Ḍhaga ଢାମାଲି, ହେୟାଁଲି ୧ । ଛେଗ; ପରିହାସ ବା ବ୍ୟଙ୍ଗାତ୍ମକ ଛଡ଼
ବୋଲିଠୋଲି ବା ମିଳାଇର ମିଳିତ ବଚନ—
1. Badinage; banter; sarcastic doggerel; a gibe or proverb in rhyme.
୨ । ପ୍ରବଚନ—
2. Wise popular sayings; saws.
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଢଗମାନଙ୍କରେ ଶେଷପଦମାନଙ୍କର ମେଳ ଥାଏ ଓ ଦ୍ୱିପଦୀଟି ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଚାଲି ବୋଲାଯାଏ ।]

ଢଗ ଢମା—ଦେ. ବ—ଢଗ ଢମାଳ (ଦେଖ)
Ḍhaga ḍhamā Ḍhaga ḍhamāḷi (See)
ଢଗ ଢମରେ କଲ୍ଲ ମାନସ ଭୋଷ । ଚୋଲ୍ଲେଖ. ଉଦ୍ଭଟରଗା ।

ଢଗ ଢମାଳି—ଦେ. ବ.(ସଦ୍ଭବର; ପ୍ରାସ୍ଥ ଏକାର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦ)—
Ḍhaga ḍhamāḷi ୧ । ଢଗ ଓ ଢମାଳ—
ବୋଲିଠୋଲୀ 1. Banter; badinage.
୨ । ବାଜେ ବା ଅପ୍ରୟୋଜନୀୟ କଥା—
2. Miscellaneous or useless words.
ଢମଢଣେ ବର୍ଣ୍ଣିବୁ ମୁଁ ଚୋଦ୍ଦଢରଡ
ଢଗଢମାଳ ଢୋଲେହେ ସାଖାତେ ଅମୃତ ।
ଅର୍ଜୁନଜୁ. ବଦଗ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

[ଦ୍ର—ଢଗରେ ପଦମାନଙ୍କ ଶେଷ ଅକ୍ଷରର ମେଳଥାଏ ଓ କୌଣସି କୌଣସି ଢଗରେ ଉପଦେଶ ଓ ଅନୁଭବପୂର୍ଣ୍ଣ ବଚନ ଥାଏ । ଢମାଳ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ବହୁଳ ଏବଂ ଛନ୍ଦରେ ଅକ୍ଷରର ମେଳ ନ ଥାଏ ।]

ଢଗ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଢଗ ମେଳିବା (ଦେଖ)
Ḍhaga pakā(ke)ibā Ḍhaga melibā (See)

ଢଗ ମେଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଘଟଣାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବା
Ḍhaga melibā ଉପହାସ କରି ଢଗ ବୋଲିବା—
ଢାମାଳୀ ବଳା To banter a person.
ବାଳୀ ଛୋଡ଼ନା ଗାଁର ମଝିର ଜଦୁକ ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ
ଦେଖି ଢଗ ମେଳନ୍ତି । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଢଙ୍କ—ଦେ. ବ. (ସ. କଣ୍ଟକ, ଅବ୍ୟଙ୍ଗା)—ଗ୍ରୀଷ୍ମାଦ ବର୍ଗରେ ଲତା ଓ
Ḍhaṅka ଛହଁରେ ଛୁଇଁ; ବାଇଢଙ୍କ—A species of creeper
ଆଳକୁଶୀ and its bean; cowitch.
କୌଁଚ [ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇ ଜାତିଯ । ଏକ ଜାତିଯ ବନ୍ୟଜ । ଏହାର ଛୁଇଁ ଉପରେ ଆଁଶୁ ଥାଏ । ଏହା ଦେହରେ ଲାଗିଲେ ଉତ୍କଟ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚତ୍ତିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବଦ ୨ ଚତ୍ତିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତ୍ତିତ ଦୌଶସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେତେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନିଜର, ସେତେସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରତ ୨ ବା ୧ ଚତ୍ତିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଗଲୁ ହୁଏ । ଏହାକୁ ବାଇଚଙ୍କ କହନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଜାତ୍ୟସ୍ତ ଲଡାକୁ ଲୋକେ ବାଡ଼ ଓ ଅଗଣାରେ ଲଗାନ୍ତି । ଏହାର ଛୁଇଁ ଭରକାଷ୍ଠ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ଏ ଛୁଇଁରେ ଆଁଶୁନ ଥାଏ ।]

ଦେ· ଵଣ—ଢଙ୍କସର ପାଣି (ଦେଖ)

Ḍhaṅkasara pāṇi (See)

ଢଙ୍କଣ—ଦେ. ବ—୧ । ତେଙ୍କଣ; ସରୁ ବାଉଁଶର ଲମ୍ବି—

Ḍhaṅkaṇa 1. A long and thin bamboo pole.

ଲମ୍ବୀ ୨ । ଓଲଥା ଓ ଦୁଷ୍ଟଗୋରୁଙ୍କ ବେକରେ ଓହ୍ଲାଇ

ଲମ୍ବୋ ଦଉଥିବା ବାଉଁଶ ବା କାଠର ଖଣ୍ଡ; କାଠ ଘଣ୍ଟା—

କାଷ୍ଠଘଣ୍ଟା 2. A log of bamboo or wood suspended

ଡିଙ୍ଗର, ଠିଙ୍ଗୁରା from the neck of wicked cattle.

ଢଙ୍କଣ ପାଳି—ଗ୍ରାଦେ (ପୁରା) ବ—ଢଙ୍କଣ ଧରି ଜମିଦାରଙ୍କ କତେଣ୍ଟ

Ḍhaṅkaṇa pāḷi ବା ଖମାରବାଡ଼ର ଫସଲ ଖାଇବାକୁ ଆସିବା ମାଙ୍କଡ଼ମାନଙ୍କୁ ଜବିବା ପାଇଁ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବେଠି ବନ୍ଧାଯାଇ ଥିବା ପାଳି—Turn for scaring away monkeys from a zamindar's Kutchery-house and its adjoining garden.

ଢଙ୍କ ପାଣି—ଦେ. ଵଣ—ଢଙ୍କସର ପାଣି (ଦେଖ)

Ḍhaṅka pāṇi Ḍhaṅkasara pāṇi (See)

ଢଙ୍କର—ଦେ. ଵଣ—ଢଙ୍କସର ପାଣି (ଦେଖ)

Ḍhaṅkara Ḍhaṅkasara pāṇi (See)

ଢଙ୍କସର—ଦେ. ଵଣ.—ଢଙ୍କସର ପାଣି (ଦେଖ)

Ḍhaṅkasara Ḍhaṅkasara pāṇi (See)

ଢଙ୍କସର ପାଣି—ଦେ. ଵଣ.—(ସ. ଚୁକ୍ ଧାତୁ କମ୍ବା ସ୍ତୋକ ଧାତୁ⇒

Ḍhaṅkasara pāṇi ଛୋକ; ଯାହାକୁ ଛୋକ କରି ଦିଆ ଯାଏ)--

ଗଙ୍ଗାଜଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜଳୀୟ; ପାଣିଆଁ—

ପତଳା Very watery.

(ଯଥା—ଆଜ ସ୍ୱଣ୍ଡୀ ଭାଲକୁ ଢଙ୍କସର ପାଣି କରି ଦେଇଛୁ ।)

ଢଙ୍କା—ଦେ. ବ.—୧ । (ସ. ଢକ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)

Ḍhaṅkā ୧ । ଆଚ୍ଛାଦନ—1. Covering.

ଢାଁକା ୨ । (ସ. ଢକ୍କା) ବଡ଼ ନାଗରା; ମେଘା—

ଢାଁକନା 2. Big kettle-drum.

ଢାକ୍ [ଦ୍—ଏହା ମଠ ଓ ଠାକୁର ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ

ଡଙ୍କା, ଢକୀ ଦିଆଯାଏ ଓ ବହୁଦୂରକୁ ମେଘ ଗର୍ଜ୍ଜନ ପରି ଶୁଣେ ।]

ଢାକା ୩ । (ସ. ଢକ୍କ) ଢାକା ଅଞ୍ଚଳ; ଢେଙ୍କା—

ଢାକା 3. Dacca (in East Bengal).

ଵଣ—ଆଚ୍ଛାଦିତ—Covered; closed.

ଢଙ୍କା(ଙ୍କେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ଢକ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ; ଢୌକ ଧାତୁ

Ḍhaṅkā(ṅke)ibā =ଆବରଣ)—

(ଢାଙ୍କେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଢାଙ୍କିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

ଢାଁକାନ 1. The causative form of

ଢକବାନା 'Ḍhāṅkibā.

୨ । ଘୋଡ଼ାଇବା; ଢାଙ୍କିବା—

2. To cover; to conceal.

ଢଙ୍କୁଣ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଲମ୍ବ ବେଣ୍ଟଯୁକ୍ତ ବରଞ୍ଚ—

Ḍhaṅkuṇa Long-handled lance.

ଭେଲଙ୍କା ବାହାର ଧରି ଢଙ୍କୁଣ,
ସହଁ ନ ବଣିଲ ସୂର୍ଯ୍ୟ କରଣ—ଦ୍ରଜନ ଅ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

ଢଙ୍କୁଣିଆ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଢଙ୍କୁଣଧାରୀ ସୈନିକ—

Ḍhaṅkuṇiā Foot-soldiers holding long-handled lances.

ଢଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ସ. ଢଙ୍ଗୀ; ଢଗ, ଢଂଗନ=ଗତି)—

Ḍhaṅga ୧ । ଚାଞ୍ଚା; ସ୍ୱଭ; ଢଙ୍ଗୀ—

(ଢଂ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1 Manner; method; mode;

ଢଙ୍ଗ fashion.

ଢଙ୍ଗ ୨ । ସ୍ୱବ୍ୟବହାର; ଉଦ୍ଦତ୍ତ—

2. Good treatment; manners.

ଅଡ଼ଙ୍ଗରେ ଢଙ୍ଗ ନାହିଁ,
କଃକ ବାଇଦ ଶୁରେ ନାହିଁ—ଢଗ ।

୩ । ପ୍ରକାର—3 Kind; sort.

୪ । ଉପାୟ—4. Means.

୫ । ଗଢ଼ଣ—5. Make; build.

୬ । ଲକ୍ଷଣ—6. Indication; trait.

୭ । ଗତି; ଚଳନ; ଆଚରଣ—7. Conduct.

ଢଙ୍ଗ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛଳ ଦେଖାଇବା—

Ḍhaṅga kārḍhibā To put on airs.

ଢଙ୍ଗ ଦେଖାନ ଢଙ୍ଗ ନିକାଳନା

ଢଙ୍ଗ ଢଙ୍ଗ—ଦେ. ଅ—ଢଙ୍ଗର ଢଙ୍ଗର (ଦେଖ)

Ḍhaṅga ḍhaṅga Ḍhaṅgara ḍhaṅgara (See)

ଢଙ୍ଗଢଙ୍ଗିଆ—ଦେ. ଵଣ—୧ । ଝୁଟୁଲା; ଗଲଗଳିଆ (ଅଳଙ୍କାର)—

Ḍhaṅga-ḍhaṅgiā 1. Loosely fitting (ornament).

ଢଙ୍ଗଢଙ୍ଗେ ୨ । ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ—

ଢୀଲା 2 Grand; grandiose.

ଢଙ୍ଗ ଢାଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ସ. ଢଙ୍ଗୀ)—୧ । ଆଡ଼ମ୍ବର—

Ḍhaṅga ḍhāṅga 1. Grandeur.

ଢଙ୍ଗଢାଙ୍ଗ ୨ । ଗତ୍ତଚଳନ; ଅଙ୍ଗର ବ୍ୟବହାର—

ଢଂଗଢଂଗ 2. Conduct; gait.

୩ । ସ୍ୱଭ; ପ୍ରଥା—3. Manners and customs.

ଢଙ୍ଗର ଢଙ୍ଗର ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ

Ḍhaṅgara ḍhaṅgara ଅନଚ୍ଛସ୍ୱରରେ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ;

ଢଂଢଂ ଢାଉଁ ଢାଉଁ—1. Loud sound of many

ଢିମ୍ଡିମ tomtoms or drums.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଭ୍ରଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଙ୍ଖ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଗଭର ଶବ୍ଦ ବାଇଦ ବାଜେ ଚଙ୍ଗରଚଙ୍ଗର—ଚଗ ।

୬ । ଚଂ ଚଂ ୧ (ଦେଖ)—2. Dhaṁ dhaṁ (See)

ଦେ. ଢଣ—ଢୁଗୁଲା; ଗଲଗଲ—2 Loose; slack; loosely fitting.

ଢଙ୍ଗିଆ—ଦେ. ଢଣ—ଅଡ଼ମ୍ବରପ୍ରିୟ—

Dhaṅgiā — Fond of outward show.

ରଙ୍ଗଢଙ୍ଗେ, ଢୌଙ୍ଗୀ

ଢଣ—ଦେ. ଢ. (ଫ. ଧନୁଦ୍) —ଧନୁ—

Dhaṇa — Bow.

ଢଣ ଢଣ ହୋଇ ବୁଲିବା—ଦେ. କି—ଦନଯାକ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ଭାବରେ ଗୃରଆଡ଼େ ବୁଲିବା—To wander about aimlessly and without food; to loaf about.

Dhaṇa ḍhaṇa hoi bulibā

ଟୋ ଟୋ କରେ ବେଡାନ

ଡାଂବା ଡୋଲ ହୋନା

ଢଣଢଣିଆଁ—ଦେ. ଢଣ—୧ । ବହୁତ ବୁଲ ବୁଲ ବରକୁ ଓ ଶୀଘ୍ର ଢୋଇଥିବା—1. Over-fatigued by too much wandering.

Dhaṇa-ḍhaṇiāṅ

ଢନ୍ ଢନିଆଁ; ଢନଢନେ

ଡାଂବାଡୋଲ

୬ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ଭାବରେ ବୁଲୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Roving; loafing about (person).

ଢଣା—ଦେ. ଢଣ—୧ । ପରିଶ୍ରାନ୍ତ; କ୍ଲାନ୍ତ—

Dhaṇā — 1. Tired; fatigued; wearied.

ଢନ୍ନା ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୋରୁଙ୍କ ଧରିବା ରୋଗବିଶେଷ—A kind of cattle disease.

ହୀଲ

[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗ ହେଲେ ଗୋରୁଙ୍କ ଜାଭ ବାଟେ ଦୁଇଟା କଣା ଫୁଟି ଯାଏ । ସବୁବେଳେ ଗୋରୁ ଝୁଲନ୍ତି । ସେ କଣା ବାଟେ ପାଣି ଢୋଡ଼ାଣୀ ଜାଭରେ ପଶିସିବାରୁ ଗୋରୁ ଖାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଲତା ସେଠାରୁ ନମ କାଠିରେ ଖନ୍ଦ ସେ କଣାକୁ ବୁଜ ଦେଲେ ଏ ରୋଗ ଭଲ ହୋଇଯାଏ ।]

ଢଣୁଆ—ଦେ ବ (ଫ. ଦୋହନ)—ଦୁହାଁଳ ଗାଈ; ଛେଣୁଆ ଗାଈ—Milch cow.

Dhaṇuā

ଦୁଧାରୁ, ଦୁଧାରୁ

(ବରଡ଼, ବରଡ଼ା—ଢପଖଡ)

ଢନ୍‌କନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶ୍ଲେଟ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ପିନ୍ଧିବା ପିତଳର ବାପ୍ପା ଖଡୁ—A kind of broad wrist-let worn by women of lower classes in Sambalpur.

Dhaṅkanā

ଢପ—ଦେ. ବ (ଫ. ଢବ; ଧବ=ଗଢ଼,—୧ । ଛାଞ୍ଚ; ଆକୃତି—1. Shape; form.

Dhapa

ଢପ ୬ । ଗଠନ—2. Structure; mould.

ଢପ ୩ । ଛଇ; ଆଡ଼ମ୍ବର; ଘୋର—3 Grandeur; show.

୪ । ଆଚରଣ—4. Behaviour; conduct; carriage.

୫ । ଆଗୁର; ବ୍ୟବହାର—5. Manners; deportment; attitude.

୬ । ଫେସନ୍; ଉଙ୍ଗି; ଢଙ୍ଗ—6. Fashion; mode.

୭ । ସ୍ୱଭ; ପ୍ରଥା—7 Custom; usage.

୮ । ଅଭ୍ୟାସ—8. Habit.

୯ । ପ୍ରକାର—9. Manner; kind.

୧୦ । ସ୍ୱଭାବ—10. Nature.

୧୧ । ରୂପ; ଛବ—11. Mien; appearance.

ଢପ ଢପ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଚମଡ଼ା ଓଦା ବା ଭିଜି ଢୋଇଥିବା ବା ଉପରେ ଲୁଗା ପକା ଢୋଇଥିବା ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ ଉପରେ ଆସାଢ ଜନଡ ଶବ୍ଦ—1. Dull sound of beating a drum whose hide has become slack or damp or is covered with a piece of cloth; sound of a muffled drum.

Dhapa ḍhapa

ଢପଢପ

ଢବଢବ

୬ । କୁଣ୍ଡା, ଚଡୁ ଆଦ ଅସାର ପଦାର୍ଥକୁ ଢିଙ୍କିରେ କୁଟିବା ଶବ୍ଦ—2. The hollow sound of beating husks with the ḍhiṅki

୩ । ଘୋଡ଼ାର ଖାପୁ ଖାଣ୍ଡୁଆ ମାଟିରେ ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—3. The thud of horse's hoofs on hard soil.

ଦେ. ଢଣ—ଢକଢକ; ଶିଥିଲ; ଢୁଗୁଲା (ଅଳଙ୍କାର)—Loose (ornaments).

ଢପ ରକ୍ଷା—ଦେ. ବ—ଫେସନ୍ ବା ଢଙ୍ଗକୁ ସର୍ବଦା ବଜାୟ ରଖିବା—Continuance of a fashion.

Dhapa rakshā

ଢପରକ୍ଷା

ଢପର ଢପର—ଦେ. ଅ—ଢପ ଢପ (ଦେଖ)

Dhapara ḍhapara — Dhapa ḍhapa (See)

ଢବ୍‌ନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଢପ୍‌ନା (ଦେଖ)

Ḍhab-nā — Ḍhap-nā (See)

ଢବ ଢବ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଢକ ଢବ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Ḍhaba ḍhaba (etc) — Ḍaba ḍaba etc. (See)

ଢବା—ଦେ. ବ—୧ । ଢବା; ମାଲ ଗାଡ଼ିର ଖଣ୍ଡେ ଗାଡ଼ି—1. A goods-wagon.

Ḍhabā

୬ । ରେଲ ଗାଡ଼ିର କୋଠରି—2. A compartment of a Railway carriage.

ଢଣ—ଚୁଙ୍ଗା; ଉଜ୍ଜି; ଘୋଲ ଓ ବଡ଼—Hollow and big.

(ଯଥା—ଢବା ବାଉଁଶ ।)

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଛପ୍ପର=ଖେତକୁ ଜଗିବା ପାଇଁ କରି ଯାଇଥିବା ମଞ୍ଚା ଉପରେ କରାଯିବା ଛପର)—ଆଦ୍ୟ ଢର—A thatched house with an inner mud-covered roof.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଅକ୍ଷରାକୃତିରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭଁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଁଧୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଢ—୩ । କୋଠା; ପକ୍କାଘର; ପ୍ରାସାଦ—

3. A pucca house; building; a house of brick masonry; mansion.

ଢବା ତନାବରୁ ଗୋପ ନଗରର ବଡ଼ ଭୂପ ବାଲୁବେଶ ଦେବ ନୃପ
କୃଷ୍ଣପୃଷ୍ଠ ସରଳ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଜଗୋପବଭୁ ତ ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଢବା ଶବ୍ଦ ଏହି ଅର୍ଥରେ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବହୁଳ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଢ—୧ । ଟିଙ୍କର ଛୁଆଣି ଘର; ଖପରଲ ଘର·

1. A house with a thin tiled roof.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ, ସମ୍ବଲପୁର) ଢଣ—ଆନ୍ତଃକର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ (ଗୃଲଘର) (thatched house) Having an inner mud-roof.

ଢବା ଘର—ପ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ଢ—ଆନ୍ତଃ ଘର—

Dhabā ghara A thatched house with an inner mud roof.

ଢବା ତନାଙ୍ଗି—ଦେ. ଢ—କୋଠା ଘରର ଝରକା—

Dhabā tanābi Window of a mansion.

ଢବାତନାଙ୍ଗି ଦେଢ଼ଲୀ ସମ୍ମୀପରେ ପ୍ରିୟ ଅଛି,
ସମାଜେ ବନ୍ଦିଛ ବର ମହାରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଢବାଲିଆ—ଦେ. ଢଣ—ଢବା (ଦେଖ)

Dhabāliā Dhabā (See)

ଢମ୍ନି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଢ—ବୁଢିଆଣି ଖେଳ; ଲୁଚୁକାଳ ଖେଳ—

Dham-ni The game of 'Hide and Seek'.

ଢମ—ଦେ. ଢ. (ସଂ. ଦମ୍ଭ)—୧ । ଅହଙ୍କାର; ଗର୍ବ—

Dhama 1 Pride; arrogance

ଢମ ଯେ ଭଲ ଘସ୍ପେ କଂସ, ତାଳେ ଅସୁର ଭଲ ନାଶ ।

ଘମଣ୍ଡ ବଳଗ୍ରମ ବାସ, ଜନଲଗ୍ଲେଚନ ଚତ୍ତଚଟ।

୨ । ଦମ୍ଭ; ଗୁଢର; ମୁହଁ ବାଳିଲି—

2. Boast; vainglory; bragging.

୩ । ସାରଘୁନ ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବର—

3. Outward show without any inner worth.

(ଯଥା—କରଣ ସାଆନ୍ତମାନଙ୍କ ଢମକୁ ଜଡ଼ଶିଷ୍ଟିତ କରଣ ଯୁବକମାନେ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚଷୁରେ ଦେଖୁଅଛନ୍ତି ।)

୪ । ଢଙ୍ଗ; ଖୁଢ଼---4. Fashion; custom.

ଢମ(ମୁ)କ—ଦେ. ସଙ୍କନାମ (ଅମୁକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଦୃଶରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)

Dhama(mu)ka —ଇହା ନ ହେବା ବିଷୟ; ଫଲଣା; ଅମୁକ ତୁମୁକା ଅନାଦିଷ୍ଟନାମା, ଇଦିଷ୍ଟନାମା (ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବିଷୟ)—

ଢିମକା So and so.

(ଯଥା—ମୋର ତୁ ଅମୁକ ଢମୁକ କର ପକେଇବୁ ।)

ଢମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୁଢର କରିବା—

Dhama karibā 1. To boast; to brag.

ଢମ ଦେଖାନ ୨ । ଗର୍ବ କରିବା—2. To arrogate.

ଘମଣ୍ଡ କରନା ୩ । ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବର କରିବା—

3. To make a grand display.

ଢମ କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଢମ କରିବା ୧ (ଦେଖ)

Dhama kahibā Dhama karibā 1 (See)

ଢମ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଢମ କରିବା (ଦେଖ)

Dhama kārdhibā Dhama karibā (See)

ଢମ ଢମ—ଦେ.(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ. (ଭୁଲ. ସଂ. ଧ୍ୱନ୍ ଧାତୁ —

Dhama ḍhama ଢୋଲ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—

ଢଂଢଂ Sound of beating of drums.

ଢମଢମ [ଦ୍ର—ଢମଢମ ଚାଉଁଚାଉଁ ଅପେକ୍ଷା ଅନୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ ।]

(ଢମର ଢମର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢମ ଢମାଲି—ଦେ. ଢ—ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବର—Outward show.

Dhama ḍhamāli ବୁଢ଼ା ଏ ଢମଢମାଲ ବୁଝେ ନାହିଁ ।

ରଙ୍ଗଢଙ୍ଗ ପଙ୍କାରମୋଦ୍ଧନ. ଗଲ୍ପସ୍ତବ୍ଧ

ଢମଣା—ଦେ. ଢ. (ସଂ. ଧାମନ୍=ଗୃହ; ଏମାନେ ଘରେ ବିଚରଣ କରିବାରୁ; ତୁମା ସଂ. ଦଣ୍ଡ)—ଏକପ୍ରକାର ନିର୍ବିଷ ତେମନା ଫଣାଘୁନ ଲମ୍ବା ସର୍ପ; ଢାମଣା ବା ଢେମଣା ସାପ—

ଡୋମା; ଢାମନା Zamenis Mucosus (serpent).

(ଢମଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ୪।୫ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି, ଦେହର ଉପର ଛପଡ଼ ନାଲ, ପିଠିରେ କଳା ଓ ଧଳଦାଆ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଚକ୍ର ଥାଏ, ପେଟଯାଗ ଛପଡ଼ ଧଳଦାଆ । ଏମାନେ ଗୁଲରେ ବୁଲି ମୂଷା ଓ ଗଛରେ ଚଢ଼ି ଚଢ଼େଇ ଛୁଆ ଓ ଡିମ ତିଲନ୍ତି । ଏମାନେ ଖୁବ ଭୀରୁ । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଏମାନେ ଗାଈଙ୍କ ପଛଗୋଡ଼ ବାଟେ ଚଢ଼ି ପଛଗୋଡରେ ଛକ୍ଷ ଦେଇ ଗାଈଙ୍କ ଚର ଚୁଚୁମ୍ବି ଦୁଧ ପିଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଘରେ ଓ ଘରର ଖଞ୍ଜା ଉପରେ ବେଙ୍ଗ ଖାଇବାକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ବୁଲନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ମାଇ ଢମଣା (ଢେମଣୀ) ଗୋଗରସାପଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଜୋଡ଼ ଖାଇଲେ ଏହାଙ୍କଠାରୁ ଦୋମ୍ରିଶା ଢଙ୍କ ଜନ୍ମନ୍ତି ।]

ଢମ ଦେଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଢମ କରିବା (ଦେଖ)

Dhama dekhāibā Dhama karibā (See)

ଢମ ପଣ—ଦେ. ଢ—ଢମ (ଦେଖ)

Dhama paṇa Dhama (See)

ଢମଡେ ବଣ୍ଟିଛ ମୁଁ ଗୋବିନ୍ଦ ଚରଣ । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦଗୁଡ଼ଚାରଣ ।

ଢମା—ଦେ. ଢ. (ସଂ. ଧାମକ=ଘରମାଣ ବିଶେଷ)—ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡା-ଧାମା ପାଣି ଖୁଆଇବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଉତର ପାତ୍ରେ ଧାମା ତଲେଇ ଛୁଆଣି ଦୋଇଥିବା ବାଉଁଶ ଝୋଟେଇ—

ଧାମା Manger; scuttle; an impervious bamboo backet or trough used for feeding cattle with liquid food.

ଢଣ—୧ । ଢମ ପ୍ରିୟ—1. Boastful; showy.

୨ । ଗର୍ବୀ—2. Proud; haughty.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଐ	ଔ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ୍	ୡ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍କ୍ଷ	ଇଅ	ଙ୍କ	ଜ୍ଞ

୩ । ବଡ଼—3. Big.

ଢମା ଆଖିଆ —ଦେ· ବ୍ରଣ—ଢେଗା ଆଖିଆ (ଦେଖ)
Ḍhamā ākhiā Ḍhegā ākhiā (See)

ଢମାଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ ଦମ୍)—୧ । ଛନ୍ଦ; କବ୍ରତ୍ୱପ୍ରାନ ବ୍ୟଙ୍ଗ ବା ପରିହାସ ବଚନ—1. Unrhymed jeer; gibe.
ଢମାଳି; ଢମାଳୀ ଢମାଳ ଗୀତ ଉତ୍ସେଲ୍ । ରୂପକ. ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ।
ଧମାଲ [ଦ୍—ଛଗରେ ପଦମାନଙ୍କର ମିତ୍ରାକ୍ଷର ମିଳେ, ମାତ୍ର ଢମାଳରେ ତାହା ନ ଥାଏ । ଏହା ଛଗ ସଙ୍ଗେ ସଦ୍ଦରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୨ । ଦମ୍ଭି ବାଲ୍ଲଙ୍ଗି—2. Bragging; boasting.

୩ । ପରିହାସ; ରଙ୍ଗରସ—3. Jest; witticism.

ଅରୁଣ୍ଡଗାଳେ ଯାଇ ମିଳ
ହାସ୍ୟକେ କରନ୍ତି ଢମାଳ । କଗବାଥ. ଭଗବତ ।

୪ । ଗର୍ବ; ଅହଙ୍କାର—4. Pride; arrogance

ଢମାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗର୍ବୀ—
Ḍhāmāliā Proud; haughty.

ଢମାଲୀୟା, ଘମଂଡ଼ି ୨ । ନାମସାର ଅଥଚ ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବର ଯୁକ୍ତ—
2. Showy but unsubstantial.

ଢମାଳୁଣୀ, ଢମାଲେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ
ଢୋଲ ଢୋଲ କରୁ ନ ଥାଏ ସ୍ୱର,
ସର ହୋଇ ଯେତେ ନ ଥାଏ ଗାର ।
ଢମାଳିଆ ନାମ ଅଟେ ସେ ପୁରୁ,
କହେ ଦମାଇ ଏ କଥା ନକର । ଦମାଇଦାସଙ୍କ ପଦ୍ଧତି ।

୩ । ଆଡ଼ମ୍ବରପ୍ରିୟ—
3. Showy; fond of pomposity.

୪ । ବଡ଼ନସଂସ୍ୱ—
4. Boasting, braggart, boastful.

ଢମାଳୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅପଦେବତା; ମାତଦେବୀ; ଅପୂଜ୍ୟା ଦେବତା-ବିଶେଷ—An inferior female Deity.
(ଢମାଲେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ— ଢମାଳିଆର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
The feminine of Ḍhamāliā.

ଢମ୍ପା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଚକ୍ ଧାତୁ=ଲୁଗୁଇବା)—ଆବୃତ—
Ḍhampā Covered.
ଢାକା ଢାଂକା ହୁଆ

ଢମ୍ପା(ମ୍ଫେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଚକ୍ ଧାତୁ=ଲୁଗୁଇବା)—
Ḍhampā(mphe)ibā ୧ । ଢାମ୍ପିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
ଢାକାନ 1. The causative form of 'Ḍhāmpibā.
ଢାଁକନା ୨ । ଢାଙ୍କିବା; ଘୋଡ଼ାଇବା —
2. To cover.

ଢଳ ଢଳ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ (ଆଖି)—
Ḍhala ḍhala 1. Brimming with tears (eye);
ଢଳଢଳ tearful.
ଲବାଲବ ଯା ଶୁଣି ଦମୟନ୍ତୀ ନୟନକମଳ
ସେତକ କମଳରେ ହୋଇ ଢଳଢଳ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍ ମହାଭାରତ ବନ ।

୨ । ଢଳଢଳ ଓ ଚଞ୍ଚଳ; କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର କମ୍ପିତ; ଅସ୍ଥିର; ଆନୋଳିତ
2. Tremulous; shaking.
ପଉଙ୍ଗ ଉଚ ଚୁଦ ଜଳ,
କମଳଦଳପର ଢଳଢଳ—ଭୀଷ୍ମ ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।
ଟଳଟଳ ୩ । ଟଳଟଳ; ଅସ୍ଥିର—
ଡଗମଗ 3. Trembling; tottering.

୪ । ଝକଝକ; ଚକଚକ; ସ୍ନିଗ୍ଧ—
4. Glistening; glittering;
sparkling; graceful.
ତା ମଧ୍ୟେ ଢଳଢଳ ବୁହ କମଳ—ମଧୁସୂଦନ ପଟ୍ଟ ।

ଢଳଢଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଢଳଢଳ (ଦେଖ)
Ḍhaḷaḍhaḷiā Ḍhaḷaḍhaḷa (See).

ଢଳନୟନା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲୋଳନୟନା—
Ḍhaḷanayanā Having tremulous eyes.
ଢୋଳାଇ ଢୋଳାଇ ଢଳପଡ଼େ
ଢଳ ନୟନା ମୋ ବୋଲ ପରେ । ଲଡ଼ୁକଶୋର ମହାପାତ୍ର ଜାମୁଡ଼ା, ଚତ୍ରଭଷା ।

ଢଳ ଢଳ—ଦେ. ବିଣ—ଢଳଢଳ (ଦେଖ)
Ḍhaḷa ḍhaḷa Ḍhaḷa ḍhaḷa (See).
କମଳଦଳେ ଢଳଢଳ (?) କାଜଳଜଳ ପଦ୍ମ ଢୋଳା ଢଳୁଛୁ ।
ଭକ୍ତ. ଲକ୍ଷଣାବଳୀ ।

ଢଳା—ଦେ. କ୍ର (ସଂ. ଦାଳ ଧାତୁ=ଗଳନ; ଦ୍ରାବ୍ ଧାତୁ=ନିଷେପ)—
Ḍhaḷā ୧ । ଢଳ ପଡ଼ିବା—
1. Falling down, tumbling.
ଢାଳା, ଢଳନେ ୨ । ଢଳିବା; ଏକପାଖକୁ ସାମାନ୍ୟରେ
ଢରନୀ, ଢଳବାଁ ନଇଁ ପଡ଼ିବା—2. Leaning; inclining to one side.

୩ । ଢାଳିବା କର୍ମ—3. Act of pouring.
ଢଳାଢଳ ନସ୍ୱନ ଢଳା ଉସବୁ ମନ ବଳାଅ ରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । (ଦୃଷ୍ଟିକୁ) ବାଙ୍କ କରିବା—
4. Bending; ogling.

୫ । ଧାତୁ ଢାଳିବା ଶବ୍ଦ —5. Mould.

୬ । ଧାତୁକୁ ତରଳାଇ ଛାଞ୍ଚରେ ଢାଳିବା କର୍ମ—
6. Act of pouring molten metal into a mould.

ଢଳା ବିଣ—୧ । ଢଳିଥିବା; ସାମାନ୍ୟରେ ଏକପାଖକୁ
ଟଳିଥିବା—1..Slightly leaning to one side
ଢାଳା ୨ । ଆତ୍ତା ହୋଇ ଛାଞ୍ଚରେ ଢଳା ଯାଇଥିବା—
ଢଳାହୁଆ 2. Molten and cast into a mould.

୩ । ଆତ୍ତା ହୋଇ ଛାଞ୍ଚରେ ଢଳା ହୋଇଥିବା ଧାତୁ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ—3 Made of molten metal cast in mould.
ଅମୃତ ସ୍ୱରରେ ଢଳା
ବାଗ୍‌ଦେବୀ ବାଣୀ ଦ୍ରବ୍ୟଳା—ମଧୁସୂଦନ, ସଙ୍ଗୀତମାଳା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅଠର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ କୌଣସି କର୍ତ୍ତା ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଷରେ ନ ମଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଖାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହୁଁର ବସସ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥା' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

୪ । ପ୍ରଚୁରରୂପେ ଇଡ଼ା ଦୋଇଥିବା—
4. Poured profusely.

୫ । ଅପାଙ୍ଗ ଦୃଷ୍ଟିଯୁକ୍ତ (ନେତ୍ର)—
5. Ogling (eye)

ଢଳା ନେତ୍ର କର ମୋ ସଙ୍ଗକୁ—କବୀନ୍ଦ୍ର. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଢାଦେ (ଦ୍ୱିତ୍ୱଭୂମ) ବ—ଖୁବ ଛୋଟ ଛାଳ; ସାମସେଇ; ଝରୁ—
Very small water jug.

ଢଲାଇ—ଦେ. ବଣ. ଓ ବ—୧ । ଢଳା (ଦେଖ)
Ḍhalāi 1. Ḍhalā (See)

ଢାଲାଇ ୨ । ଧାତୁ ଆଦ ଢାଳିବା ମଜୁର—
ଢଲାଇ 2. Wages paid for moulding a metal article.

ଢଲା(ଲେ)ଇବା —ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଢାଳିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ḍhalā(le)ibā 1. The causative form of Ḍhālibā.

୨ । ଢଳିବାର ଉପାୟ କରିବା—
2. To cause to lean.

ଢଳାନା; ଢଳବାନା ୩ । ଢାଳିବାର ଉପାୟ କରିବା—
ଢାଳାନ 3. To cause to be poured.

ଢଳାଢଳି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଇଡ଼ାଇଡ଼ି କରିବା; ଉରଲପଦାର୍ଥକୁ ଏକ
Ḍhalāḍhali knribā ପାତ୍ରରୁ ଅନ୍ୟ ପାତ୍ରରେ ବା ସ୍ଥାନରେ
ଢାଳାଢାଳ୍ କରା ଇଡ଼ିବା— To pour out.
ଢଳକାନା

ଢଳିତ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଚଳ ଧାତୁ)—ଚଞ୍ଚଳ; କମ୍ପିତ—
Ḍhalita Tremulous.

ଢଳପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଚଳ ଧାତୁ)—୧ । ଚଳ ପଡ଼ିବା—
Ḍhali pardibā 1. To tumble down to
ଢଳେପଡ଼ା the ground.
ଢଳପଡ଼ନା ଜଡ ନଶ୍ୱାସରେ ପଡ଼ିଲେ ତାହା—ଜଦନ୍ତର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ମରିଯିବା—2. To die.

(ଯଥା—ଆପେ ଢଳ ପଡ଼ିଲେ ପୃଥିବୀ ଅନ୍ଧାର ।)

୩ । ଅଡୁଜ ପଡ଼ିବା—3. To lean

ମୋର ଉରରୁ ସେ ଢଳଢଳିତ— ଉଷ୍ଣ. ଚେମ୍ପୁଆଳଖ ।

୪ । ମୁଗ୍ଧ ହେବା; ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବା; ମୋହଯୁକ୍ତ ହେବା—

ପଦ୍ମପତ୍ରର ପର ଅଃଇ ନସ୍ପନ
ଗୁହ୍ଲଙ୍ଗଣି ଢଳଢଳନ୍ତି ମଦନକ ।
ବୃନ୍ଦାବନ. ମହାଙ୍କରତ ବନ ।

ଢଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚାଳ ଧାତୁ=ଗଲନ; ସଂ. ଚଳ ଧାତୁ)—
Ḍhalibā ୧ । ଢିଥ ହେବା—1 To become loose.
ଢଳା ୨ । ଅଡେଇ ହେବା; ଅଡୁଜ ହେବା ଏକପାଖକୁ ନଇଁ ହିବା—
ଢୁଲନା, ଢଳନା 2. To incline; to lean to one side.
[ଢଲା(ଲେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ] ଢଳାଇବ ପଛ ଢଳ ଉଲେ ପଡ଼ିଯିବା ଭଳ ।
ବଦେ.ର୍ଯ୍ୟ. କଶୋସ୍ତବଙ୍କ ତ ଗୀତ ।

୩ । ଦୋହଲିବା; ଟଳଟଳ ହେବା—
3. To reel; to totter.

୪ । ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଯିବା—4. To reel down to the ground; to tumble down.

୫ । (ଲକ୍ଷ୍ୟାର୍ଥ) ସପକ୍ଷଭାବଲମ୍ବନ କରିବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଅନୁକୂଳ ମତ ଘୋଷଣା କରିବା—
5 To have a leaning or sympathy for a person or a party; to be partial to.

(ଯଥା—ଈଶ୍ୱରପକ୍ଷ ସକଦମାର ଆରମ୍ଭରୁ ବାପା ପକ୍ଷକୁ ଢଳୁଛନ୍ତି)

[ଦ୍—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଢଳେଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଗଳିତରେ ଧାତୁ ଆଦ ଢାଳିବା କର୍ମ—
Ḍhalei 1. Casting metal in mould.

ଢାଳାଇ ୨ । ଢଳାକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ମୂଲ—
ଢଳାଇ, ଢାଳାଇ 2. The wages for casting metal.

ଢାଇ—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ମୁଣ୍ଡକୁ ମୁଣ୍ଡ ଲଢ଼ାଇ—
Ḍhāi 1. Butting of two goats or rams with
ଠାଁଇଁ, ଠୁ each other; striking of two heads
ଠାଁ against each other.

୨ । ଦୁଇଟି କଠିନ ବସ୍ତୁ ପରସ୍ପରକୁ ଆଘାତ କରିବାର ଶବ୍ଦ; ଠିଁ ଠିଁ ଶବ୍ଦ—
2. Sound of two hard things striking forcibly against each other.

ଢାଇ ଢାଇ—ଦେ. ଅ—୧ । (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ) (ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ବୟସ୍କମାନେ ହାତ ବା ମୁଣ୍ଡ ଦେଖାଇ ଗେଲରେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଲଢ଼ାଇବାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରିବାବେଳେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ;
ଠାଁ ଠାଁ ମୃଣ୍ଡିଆ ମାରୁ—1. Words uttered by grown up persons inviting children to butt their heads against the head or palm of the inviter in jest.

୨ । ଲଢ଼ୁଥିବା ମେଣ୍ଢା ଓ ଛେଳିକୁ ଉତ୍ତେଜନା କରିବାର ଧ୍ୱନି—2. Words used to goad 2 goats or rams to butt each other's head.

୩ । (ବନ୍ଧୁବାର) ଢାଇ (ଦେଖ)—3 Ḍhāi (See).

ଢାଇ ମାରିବା— ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜାନବର ମୁଣ୍ଡରେ
Ḍhāi māribā ମୁଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇବା—To butt one's head
ଢୁ ମାରା against another's head.
ଟକ୍କର ମାରନା

ଢାଉ—ଦେ. ବ—୧ । ଢାଉ, ଗେରୁମାଟି; ଟୈରିକ—
Ḍhāu 1. Red chalk; red ochre; ruddles
ଗିରମାଟି, ଗିରି, ଗେରୁ red stone.
ଗୋହ ୨ । (ସଂ. ଧବ) ଜଙ୍ଗଲୀ ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ; ଧଅଗଛ—
ଧ 2. Anogeissus Latifolia (tree).
ଧାବ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଘ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଔ	ଂ

ଢାଉଆ—ଦେ. ବଣ—ଢାଉ ରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ; ଗେରୁଆ—
Ḍhāuā Ruddy; reddish; red-painted.
ଗେରୁୟା, **गेरुआ**

ଢାଉଁ—ଦେ. ବ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଶିଶୁଭାଷା)—ଢୋଲବାଦ୍ୟ; ଦାମାମା—
Ḍhāuñ Drum.
[ଦ୍ର—ଢୋଲ, ମୃଦଙ୍ଗ ଆଦି ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟଗଣର ସାଧାରଣ ନାମ ଢାଉଁ ।]
ଧାଙ, ଧାଙସା ଅ—ଢାଉଁ ଢାଉଁ (ଦେଖ)
धाहां, ढौल Ḍhāuñ ḍhāuñ (See)

ଢାଉଁ ଢାଉଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ḍhāuñ ḍhāuñ ଢୋଲ ବାଦ୍ୟର ଶବ୍ଦ—
ଧାର୍ଡ ଧାର୍ଡ The sound of drums; tomtom.
धायँधायँ, ढमढम ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଉତ୍ତରିଆ) ବ—ମାଙ୍କଡ଼—
Monkey.
(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଢୋଲ (ଶିଶୁଭାଷା)—Drum.

ଢାଉକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଢାହୁକ (ଦେଖ)
Ḍhāuka Ḍāhuka (See)

ଢାଉ ରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—୧ । ଗଞ୍ଜପା ତାସର ନାଲ ରଙ୍ଗ—
Ḍhāu raṅga 1. The red coloured cards of
धावा 'Gañjapā' game.
(ଢାଉରଞ୍ଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଫିକା ନାଲ ରଙ୍ଗ—
2 Light red colour.
୩ । ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ଜଙ୍ଗଲି ଗଛ—
3. A kind of wild timber tree; Ulmus Entegrifolia; Heloptelea; Integrifolia (Haines).

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ତବାଟ ଅଦର ପଟା ହୁଏ । କାଠ ହଳଦି ନାଲ । ଏହା ଜୁରୁମ ଜାତୀୟ ଗଛ ।]

ଢାକ—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଢକା)—
Ḍhāka ବୃହତ୍ ଢୋଲ—
ଢାକ Big kettle drum.
ढका

ଢାକା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପୂର୍ବବଙ୍ଗର ଗୁଳଥାମ—
Ḍhākā Dacca.
ଢାକା **ढाका**
(ଢାକୁା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢାକା(କେ)ଇ—ଦେ. ବଣ—ଢାକାରେ ନିର୍ମିତ—
Ḍhākā(ke)i Manufactured in Dacca.
ଢାକାଇ **ढकई**
(ଢକ୍କାଇ, ଢାକ୍କେଇ, ଢାକ୍କେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢାକରି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଜଗୁଆଳ; ଜଗୁଆ—
Ḍhākari 1. Watchman.
୨ । ଯତ୍ନ—2. Care.

ଢାଗା—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଟଙ୍କନ)—
Ḍhāgā ବସ୍ତ୍ରରେ ସିଧା ସିଲାଇ; ଦୂରଖୁଡ଼ିଆ କର ଟାଙ୍କି ମାର
ଟାଁକା କରାଯିବା ସିଲାଇ—Single stitch.
धागा

ଢାଗା ଗଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁବ୍ ଦୂରଖୁଡ଼ିଆ କର ଢାଗା
Ḍhāgā galā(le)ibā ଦେଇ ସିଲାଇ କରିବା: ବସ୍ତ୍ରରେ
ଟାଁକା ଗୋଟିକିଆ ସିଲାଇ କରିବା—
धागा मारना To make a single stitch.
(ଢାଗା ମାରିବା, ଢାଗା ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢାଗୁଆ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସାଳପୁର) ବ—ଆନ୍ଧ୍ର ଘର—
Ḍhāguā A thatched house with an inner mud-covered roof.

ଢାଙ୍କିଢୁଙ୍କି—ଦେ. ବଣ. (ସନ୍ଧାନର ଶବ୍ଦ)—
Ḍhāṅkiḍhuṅki ଛତ୍ତ୍ରମରୂପେ ଆବୃତ—
Well covered; well concealed.

ଢାଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ ଟୋକ୍ ଧାତୁ=ଆବରଣ; ଛକ୍ ଧାତୁ=
Ḍhāṅkibā ଲୁଚାଇବା)—୧ । ଢାଙ୍କିବା; ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା;
ଟାଁକା ଘୋଡ଼ାଇବା—1. To cover.
ढाँकना, ढकना, ढाँपना ଶବ୍ଦର ଭଦ୍ରତେ ଢାଙ୍କର ।
ରୂପଭ. ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ରାମୃତ ।

୨ । ଲୁଚାଇବା—2. To conceal; to hide.
୩ । ଉପରେ ମାଡ଼ିଯିବା—3. To overspread.
୪ । ଆବୃତ କରିବା; ଓଢ଼ଣା ପକାଇବା—
4. To veil.
୫ । (ଆଖି ପତାକୁ) ଘୋଡ଼ାଇ ଦେବା; ମୁଦ ଦେବା, ବୁଜିବା-
5. To close (the eye lids).
ଢାଙ୍କି ପକ୍ଷୀ ଫେଡ ପୁଣି ରତ୍ନ ଖେଳା । ଦଶମୂର୍ଦ୍ଦ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଢାଙ୍କୁଣି—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଟୌକ ଧାତୁ=ଆବରଣ)—
Ḍhāṅkuṇi ୧ । ଘୋଡ଼ଣି—1. A cover.
ଟାକନୀ ଜଳିବା ଉପୁଡ଼ଗଲା କଲଜ ଢାଙ୍କୁଣି ।
ढकनी ସ୍ତ୍ରୀତା. ରତ୍ନସ୍ୟଙ୍କର ।
୨ । ଆବରଣ; ସରପୋଷ—2. A lid.

ଢାଙ୍କେନ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଢାଙ୍କୁଣି (ଦେଖ)
Ḍhāṅken Ḍhāṅkuṇi (See)

ଢାଞ୍ଚା—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ନମୁନା—
Ḍhāñchā 1. Pattern.
ଟାଂଚା ୨ । ଢଙ୍ଗ; କ୍ରମ; ସ୍ୱାଦ; ଧରଣ—
ढाञ्चा 2. Manner; mode; style.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏ ଶବ୍ଦଟି ଢାପ୍ନି ହେବ । ଏହି ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏ ଶବ୍ଦଟି ଢାପ୍ନି ହେବ । ଏହି ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏ ଶବ୍ଦଟି ଢାପ୍ନି ହେବ । ଏହି ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏ ଶବ୍ଦଟି ଢାପ୍ନି ହେବ ।

୩ । ଚାଲ; ଆଚରଣ; ଗଢ଼ଣଭଙ୍ଗୀ—
3. Mien; behaviour; fashion.
୪ । ଆକୃତି—4. Appearance; shape.
୫ । ଥାନ୍ତ; କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଗଢ଼ା ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ସ୍ଥୂଳରୂପ—
5. Frame-work.
୬ । ଗଢ଼ଣ—6. Build; make.

ଢାପ୍ନ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ଚଳିଗଲା)—
Ḍhāpni ଢାଙ୍କୁଣି; ଅବରଣ—Cover; lid.
(ଢାପନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢାପ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବି. (ଫ. ଢଲ୍ଲା)—
Ḍhāpa ଢୋଲ—Drum.

ଢାପିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଢାଙ୍କିବା, ଘୋଡ଼ାଇବା—
Ḍhāpibā To cover with a lid.

ଢାବଲ୍—ଦେ. ବି.—ବେପାରୀମାନଙ୍କର ବାଣିଜ୍ୟ ବସ୍ତୁ (କାର୍ପାସ; ଲଣ୍ଠନ ଆଦି) ଆସିବାଯାଇଁ ପଡଲା ଦେବଦାରୁ ଆଦି ପଟାରେ ବାକ୍ସ ଗଢ଼ା ବଡ଼ ବଡ଼ କାଠର ବାକ୍ସ—
Ḍhābal Big boxes meant for packing merchandise in

ଢାବଲାହାଢିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବିଣ—ବ୍ୟୟଶୀଳ; ଅଯଥାରେ ଦାନଶୀଳ—
Ḍhābalāhātiā Spendthrift.

ଢାବା—ଗ୍ରାଦେ. (ମିଶ୍ରଭୂମ) ବି.—ଆଣ୍ଠୁଘର; ଦୋମହଲା ମାଟିଘର—
Ḍhābā The clay roof of a double roofed thatched house.

ଢାବୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (କେନ୍ଦୁଝର) ବି.—ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ପ୍ରଚଳିତ ଓଜନ-ବିଶେଷ—
Ḍhābuā A standard of weight used in ancient times equal to 16 masas.
[ଦ୍ର – ଏହାର ପରିମାଣ ୧୬ ମସା ।]

ଢାମ—ଦେ ବି.—ଚମ (ଦେଖ)
Ḍhāma Ḍhama (See)

ଢାମଣ—ଦେ. ବି.—ଧାମଣ (ଦେଖ)
Ḍhāmaṇa Dhāmaṇa (See)

ଢାମଣା—ଦେ ବି.—୧ । ଧାମଣ (ଦେଖ)
Ḍhāmaṇā 1. Dhāmaṇa (See)
୨ । ଚମଣା (ଦେଖ)—2. Ḍhamaṇā (See)

ଢାମ୍ପ—ଦେ. ବି.—(ଆ. ଦମ୍ପ୍) ଆନକ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଡେମ୍ପ—
Ḍhāmpa A kind of drum.
ଡମ୍ଫ ଡମ୍ଫ
(ଢାମ୍ପ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢାମ୍ପିବା—ଦେ. କି. (ଫ. ଥିଧାନ Beams)—ଢାଙ୍କିବା (ଦେଖ)
Ḍhāmpibā Ḍhāṅkibā (See)

ଢାଲ—ଫ. ବି.—ଭରବାସ୍ତ୍ର ଆଘାତରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ନିମନ୍ତ୍ରେ ଦୁଶ୍ମନ୍ଦ୍ୟ ଚର୍ମନିର୍ମିତ ଦେହରକ୍ଷକ ଫଳକ; ଢାଲ୍—Shield.

ଢାଲ ପୃଥୁଳ ବଶାଇ ଦୁଇ ଦରବାର ସୁଘଣ୍ଟତ ଚାଲଗୁମାରେ ।
ବଳରାମ ;ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦେ. ବି.—୧ । ଧାତୁନିର୍ମିତ ସ୍ପେଟ ଜଳପାତ୍ର ବା ଘଟୀ; ଲୋଟା—
ଘଟି 1. Narrow mouthed metal water pot;
ଲୋଟା ଲୋଟିଆ small jug.
ଢାଳା ୨ । ଅଳାଡ଼ିବା କର୍ମ—
ଢାଳା 2. Act of pouring.
୩ । ଛପ୍ପରୀ—3. Thatching.
୪ । ଏକ ଧାତୁମୟ ପାତ୍ର ଉପରେ ଅନ୍ୟ ଧାତୁମୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଢାଳିବା ହିଯୁଃ; ପୃଷ୍ଠ—4. Laying a thin layer over some metal article.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଗ୍ରାମ୍ୟ)—ଛେଚ୍ଚାଣୀ—
A concave earthen pan.

ଢାଲ—ଫ. ବି.—ଢାଲ (ଦେଖ)
Ḍhāla Ḍhāḷa (See)

ଦୁମ୍ବ ଯୋଦ୍ଧ ଢାଲ ସିନା ଚଳାର, ଲେଙ୍ଗେ ।
ଗୁଣାକର, ବଳାଯାଗା ।

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.— ମୟୂରର ବ୍ୟଞ୍ଜନାକୃତି ପକ୍ଷ—
Peacock's feather.

ଢାଲଦେବା—ଦେ. କି—ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ୟ ଧାତୁର ଦ୍ରାବକର ଲେପ ଦେବା—To overlay a thin layer of molten metal over an article of another metal.
Ḍhāḷa deba ଜଳ ଦେଓଆ
ଫୈଲାନା

ଢାଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଆଶା; ଭରସା—
Ḍhālā Hope.

ଢାଲିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ବିସ୍ତୃତ—
Ḍhāliā 1. Extended.
ଦେ. ବି.—ଚମା—2. An impervious bamboo basket.

ଢାଲିବା—ଦେ. କି. (ଫ. ଢ୍ୱାଳ ଧାତୁ=ଗଳନ)—୧ । କୌଣସି ତରଳୀଭୂତ ପଦାର୍ଥକୁ ପାତ୍ରାଦିରୁ ଉପରୁ ତଳକୁ ପକାଇବା; ଢାଳା ଅଳାଡ଼ିବା; ଛଡ଼ିବା— 1. To pour out; to spill.
Ḍhālibā
ଢାଳନା, ଢାରନା, ଢରକାନା ଢଳକାନା

ଢାଳେ ଢ଼ ଢାଳଲୁ ନାହିଁ କୃପା-ସୁଧାବୃତକ ।
ବଳସର୍ବସ୍ୱ, ବଶୋଦାବନ୍ଧୁ ର ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—କୌଣସି ତରଳ ପଦାର୍ଥ ଥିବା ପାତ୍ରର ମୁହଁ ପାଖକୁ ଅଣାଇ ଦେଇ ବା ଲେଉଟାଇ ପାତ୍ରରେ ଥିବା ତରଳ ପଦାର୍ଥକୁ ଢାଳିବାକୁ ହୁଏ । କେଶି ପରିମାଣରେ ଢାଳିବାକୁ ଅଳାଡ଼ିବା କହନ୍ତି ।]

ଢାଳାନା ୨ । ଧାତୁ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ତରଳ କରି ଛାଞ୍ଚରେ ଇଢ଼ିବା—
2. To pour molten metal into a mould; to cast in a mould.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଃ	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଳ	ଇପ୍ସା	ଜ୍ଞ	ଃ
୍	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଣ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଦ୍ୱ

୩ । (ସଂ. ଦୁଲ୍ ଧାତୁ) ଗମର ଆଦ ଇତସ୍ତତଃ ଗ୍ଲଳନ କରିବା-
3. To wave a chowrie (or fan).

ଫୁଲ ହେ ଫୁଲ ଅଲଃ ଗମର ଫୁଟୁଣାରେ ଧର ନରେ,
କେନ ପାଶରେ ମଦେ ମଜେ ଢାଳବା ବ କହୁବ ଦତନରେ ।
ଦାନକୃଷ୍ଣ. ଜଗମୋହନ ।

୪ । ବହୁକାଳ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ବର୍ଷା—
4. To rain cats and dogs; to rain incessantly.

(ଯଥା—ମେଘ ପଦ୍ଦରେ ଦେଲ୍ଲ ଢାଳୁଛ ।)

୫ । ଅଜସ୍ର ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରିବା—
5. To spend money like water.

(ଯଥା—ସେ ଏହି ମକଦମାରେ ଝଙ୍କା ଢାଳଦେଲ୍ଲ ।)

୬ । ଅଜସ୍ର ଅଜାଡ଼ିବା—6. To pour out profusely.

(ଯଥା—ମୋ ପଡ଼ରେ ଖୁରପେଠା ଢାଳ ଦେଇଗଲେ ।)

୭ । (ଚଳିବାର ଭଙ୍ଗି ରୂପ) (ଅପାଙ୍ଗ, ଦୃଷ୍ଟି) କୌଣସି ଘାଟକୁ ବୁଲାଇବା—7. To cast (a look: or glance) to one side.

ଚଞ୍ଚଳ ନୟନ ଦେ ଥରେ ଢାଳ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୮ । (ମୁହଁ) ତଳକୁ କରିବା—
8. To lower (the face).

ବ ଜର ଅନାଏ ବଦନ ଢାଳ । ଉଷ୍ଟ. ସ୍ୱବଶ୍ଚରେଖା ।

୯ । (ପ୍ରାଣ) ସମର୍ପଣ କରିବା; ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା; ଅଜାଡ଼ରରେ ଅର୍ପଣ କରିବା—9. To surrender or offer unconditionally.

ପରମ୍ପରୂପେ ସୈନ୍ୟ ମେଲ୍ଲ ସଙ୍ଗେ
ଅଙ୍ଗ ଢାଳୁଥିଲ୍ଲ ଯେ ରଣ-ତରଙ୍ଗେ । ବ୍ରଧାନାଥ. ବରବାର ।

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଢାଳିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଢାଳିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ ଅଜାଡ଼ Ḍhāḷijibā ହେବା—1. To be poured out; to be spilt.

ଢାଳହୋଇଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଢାଳହେବ । }

୨ । ମନକୁ ଇଚ୍ଛାଯିବା—
2. To be spilt out of its own accord.

(ଯଥା—କାଳଘଡ଼ ଅସମତଳ ଭୂମିରେ ରଖାଯିବାରୁ କାଳସାକ ଢାଳଗଲ୍ଲ ।)

ଢାଳ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଜ ଉପରେ ନଜେ ପାଣି ଢାଳ ଗାଧୋଇବା—
Ḍhāḷi hebā To pour water on one's head or other limb for bathing.

୨ । ଢାଳିଯିବା (ଦେଖ)—Ḍhāḷijibā (See)

ଢାଳ ହୋଇଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉତ୍ତଳ ବସ୍ତୁ ପାତ୍ରରୁ ଅଜାଡ଼ ହୋଇଯିବା ପାଣି ଆଦ ପାତ୍ରରୁ ବୋହିଯିବା—
Ḍhāḷi hoijibā ଢେଳେଯାଓଆ To flow away from a pot; to be spilt.
ଢଳକନା, ଢଳନା

ଢାଲି—ଦେ. ବ୍ରଣ—ଢାଲଧାରୀ; ଢାଲ ଚିହ୍ନିଥିବା—
Ḍhāḷī ଢାଲକୀ Armed with a shield; wearing a shield.

ଢାଲୁ—ଦେ. ବ୍ରଣ. (ସଂ. ଢାଲ ଧାତୁ=ଗ୍ଲଳନ; ସଂ. ଧାର)—
Ḍhāḷu ଗଡ଼ାଣିଆ; କ୍ରମନମ୍ର; ଘାଦାଳଆ—
ଢାଳୁ Sloping; inclined; slanting.
ଡାର, ଢାଲୁ ବ—ଗଡ଼ୁଣ୍ଡ; ଗଡ଼ାଣିଆ ଜାଗା; କ୍ରମନମ୍ରତା—
Inclination; slope.

ଢାଲୁଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ—ଢାଲୁ (ଦେଖ)
Ḍhāḷuā Ḍhāḷu (See)

ଢାଲୁଆ ମୟୂର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଅଣ୍ଡିରା ମୟୂର; ଯେଉଁ
Ḍhāḷuā mayūra ମୟୂର ପଛଆଡ଼େ ଢାଲ ବା ପଙ୍ଖା ପରି ପକ୍ଷ ଥାଏ—A male peacock; a peacock whose tail feather is spread like a fan or shield.

ଢାଲୁ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ କାଟି କ୍ରମନମ୍ର କରିବା—
Ḍhāḷu kāṭibā To cut a place into a slope.
ଢାଲୁକରା
ଢାଲୁକାଟନା

ଢାଲୁ ଗଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଢାଲୁ କାଟିବା (ଦେଖ)
Ḍhāḷu'gaṛdā(ṛde)ibā Ḍhāḷu kāṭibā (See)

ଢାଲେ—ଦେ. (ଧଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବ୍ରଣ—୧ । (ଥରେ ମୁଣ୍ଡ ଢାଳିବାକୁ ଯେତେ
Ḍhāḷe ସମୟ ଲାଗେ, ସେତିକି ସମୟରେ); କ୍ଷଣକରେ; ଏକ ପିଚ୍ଛଡ଼ାରେ—1. In the twinkling of the eye; in a moment; in a trice.

ଢାଳେ ପ୍ରଶସ୍ୱ ବକ୍ଷ କଲ୍ଲ ଗୋପ୍ତଙ୍ଗୀ । ଗୋଲକ. ଉଦ୍ଭରେଖା ।

୨ । ଅନାସ୍ୱାସେ; ଅକ୍ଲେଶରେ; ସହଜରେ—2. Easily

ଢାଳେ ଅସ୍ତର ଚଲ୍ଲ ନାଶ । ବଳଭଦ୍ରଦାଶ. କମଲଲୋଚନ ବଉଖଣ୍ଡା ।

୩ । ନିଶ୍ଚୟରେ—3. Certainly.

ଢାଳେ ନଗର ଢାଳେ ବଗର ଦର୍ଶନ ବେଲ୍ଲ କରେ ।
ଉଷ୍ଟ. କୋଣ୍ଟତ୍ରାଣସ୍ତବ୍ଦ ।

୪ । ଥରେମାତ୍ର; ବାରେ—4 Only once.

ଢାଳେ ତ ଢାଳଲୁ ନାହିଁ କୃପା ସ୍ୱଧାଝର ବ ରେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପାସ୍ତ୍ର ତ ଗୀତ ।

୫ । ଝିଟିଏ ମାତ୍ର; ଢଲେ—5. A little.

୬ । ଦୃଷ୍ଟିମାତ୍ରକେ; କଟାକ୍ଷମାତ୍ରରେ—6. At a glance.

ଏକଲୋଟା ବ୍ରଣ—ଏକ ଢାଳ ବା ଘଡ଼ଯରମ୍ବିତ—
A small metal jug of (water).
(ଯଥା—ଢାଳେ ପାଣି ।)

ଢି—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଢି ଢା (ଦେଖ)
Ḍhi Ḍhi ḍhā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତଦ୍ଭିନ୍ନ ବସ୍ତୁତଃ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଚିଇମାଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାଉ) ଅ—ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ଖେଳରେ ଜିତେ, Ḍhiimāā ସେ ପକ୍ଷର ଦାରବା ପକ୍ଷକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ବ୍ୟଙ୍ଗରେ (ଚଇମାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୋଲବା ଆପଣାର ଜୟତ୍ୱର ସୂଚକ ପଦ—Exclamation uttered by a winning party in a game

ଚିଁଚିଁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଅଧୋବାୟୁର ଶବ୍ଦ— Ḍhiñḍhiñ Sound of passing wind.
ଚିଁଚିଁ [ଦ୍ର—ଏହା ଚିଁଚିଁ ଅପେକ୍ଷା ଅନୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ ।]

ଚିକା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଧୃକ୍ଷ, ଧ୍ୱକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପଣ)—ଷଙ୍କେ ବନ୍ଦ Ḍhikā ହୋଇ ପରକ୍ଷଣରେ ଜାବ୍ରତ୍‌ଭାବରେ ଅନୁଭୂତ ବେଦନା— ବ୍ୟଥା Throbbing pain
ଟୋସ (ଯଥା—ମୋ ଅଣ୍ଟାରୁ ଚିକା ଉଠୁଛି ।)

ଚିକାଘେନିବା—ଦେ. ବ—ଅଣ୍ଟା ପିଠି ଘୋଳାଇବା— Ḍhikāghenibā Throbbing pain in the limbs.
ବ୍ୟଥାକରା ଥୋଇବାରେ ଜାହା କର ମୋ ବଥାଇଲ
ଟୋସମାରନା ଅଣ୍ଟାଠାରୁ ଚିକା ଯେ ପିଠିକି ସେଇଲା ।
ଚିକାଉଠିବା } କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ ସଭା ।
ଚିକାମାରିବା }

ଚିଙ୍କି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚେଙ୍କ=ବକ ଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀ, ବଡ଼ିଆକାଙ୍କ, ଏହାର Ḍhiṅki ଆକୃତି ବଡ଼ିଆକାଙ୍କର ବେକ ସହିତ ଅଣ୍ଟାର ଆକୃତି ପରି ଢେଙ୍କୀ ଥିବାରୁ ସଂ. ଚକ୍ର୍ ଧାତୁ=ଆସାଡ଼) ଧାନ ଆଦି କୁଟିବା **ଘନକୁଟ୍ଟୀ ଢିଙ୍କଲୀ, ଢିଙ୍କୀ** ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପାଦ ଘଲତ ସ୍ଥୂଳ ଗୋଲ କାଷ୍ଠଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—A husking pedal block with lever arrangements; Ḍhenki
ଢିଙ୍କି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ବି ଧାନକୁଟା ଛଡ଼ିବ—ପ୍ରବଚନ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଲମ୍ବରେ ୪।୫ ହାତ ଓ ଏଥିର ବ୍ୟାସ ଏକ ପୃଷ୍ଠ । ଏହାର ମୁଣ୍ଡ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ପାହାରା ଓ ଅଣ୍ଟାରେ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ଲମ୍ବିଥାଏ । ଉଦୂଖଲ ମୁଷଳକୁ ପାଦୁରୀ ସନ୍ଧ କହନ୍ତି । ବୈଦିକ କାଳରେ (ଅଦ୍ୟାବଧି ମଧ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ) ଧାନ କୁଟିବା ନମନ୍ତେ ଉଦୂଖଲ (କାଠରେ ନର୍ମିତ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପାତ୍ର) ଏବ ମୁଷଳ (୫।୬ ପୃଷ୍ଠ ଉଚ୍ଚ କାଠର ଗୋଟିଏ ଠେଙ୍ଗା) Pestle and mortar) ବ୍ୟବହାର କରିଯାଉଥିଲା । ବଙ୍ଗ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ଢିଙ୍କି ପ୍ରାଚୀନ ଉଦୂଖଲ ମୁଷଳର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛି । ଉଦୂଖଲରେ ଧାନ ଆଦି ଶସ୍ୟକୁ ଭରଦ୍ଧ କରି ମନୁଷ୍ୟ ଠିଆ ହୋଇ ମୁଷଳକୁ ଦୁଇ ହାତରେ ଉଠାଇ ପକାଇ ଧାନ କୁଟେ । ଢିଙ୍କିକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଗୋଡ଼ ଦ୍ୱାରା ଚଲାଇ ଧାନ ଜୁଟେ । ଉଦୂଖଲ ମୁଷଳରେ ଜଣେ ଲୋକ ଧାନ କୁଟି ପାରେ, ତନ୍ତୁ ଢିଙ୍କିରେ ଅନ୍ତତଃ ଜଣେ କୁଟିବା ପାଇଁ ଓ ଜଣେ ଶୁଖାଇବା ପାଇଁ ଏପରି ଦୁଇ ଜଣ ଦରକାର । ଶ୍ରମାପନୋଦନାର୍ଥ ଢିଙ୍କି କୁଟାଳମାନେ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି । ଢିଙ୍କିଦ୍ୱାରା ଧାନ କୁଟି ଚଉଳ କରିଯାଏ । ଚଉଳ, ଇଡ଼ା ଆଦି କୁଟି ଚୂନା କରିଯାଏ ଏବ ଧାନକୁ କୁଟି ଚୁଡ଼ା ମଧ୍ୟ କରିଯାଏ । ଧାନକୁଟା ଢିଙ୍କି ଅପେକ୍ଷା ଚୁଡ଼ା କୁଟା ଢିଙ୍କି ସ୍ଥୂଳ ଓ ହାଲୁକା । ଉଦୂଖଲ ମୁଷଳ ଅପେକ୍ଷା ଢିଙ୍କିଦ୍ୱାରା ବେଶି ପରିମାଣରେ ଓ ଶୀଘ୍ର ଧାନ କୁଟି ହୁଏ । ଢିଙ୍କି ନାରଦଙ୍କ ଯାନ ବୋଲି ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ।]

ଚିଙ୍କିଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଚେଙ୍କ=ବଡ଼ିଆକାଙ୍କ ବା ବଗ; ଏହାର ଗଢ଼ଣ Ḍhiṅkiā ବଡ଼ିଆକାଙ୍କ ପରି ହୋଇଥିବାରୁ)—
ଫିରକି ୧ । କବାଟ ଓ ଝରକାକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ **ଟେଁଗୁର, ଡେଲା, ଛୌଗନା, ଲଂଗର** ଢିଙ୍କି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ କୁଲୁଙ୍କ; ଛିଟକିଣୀ—
1. A hook or trigger-like contrivance for fastening doors and windows.
ଟିଁଗର ୨ । ଦୁଷ୍ଟ ଗୋରୁଙ୍କ ବେକରେ ଓହଳାଯିବା ଗୋଟିଏ କାଠ-ଖଣ୍ଡ—? A clog attached to the neck of wild or restless cattle to impede their motion.

[ଦ୍ର—ଏହା ବେକରେ ବନ୍ଧା ହେଲେ ଗୋରୁ ଚହଁରି ଘର ଦ୍ୱାର ଆଳାନ୍ତୁ ହୋଇ ଦଉଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ ।]
୩ । ଚିପିଚିପା ୨ (ଦେଖ)
3. Ḍhipiḍhipā 2 (See).
ବଣ—୧ । ଢିଙ୍କି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
1. Like a 'Ḍhiṅki.
୨ । ଲମ୍ବା—2. Long; large.
ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାଉ) ବ—(ଏମାନଙ୍କ ଆଗପାଖ ଢିଙ୍କି ପରି ନମ୍ର ଥିବାରୁ)—ହେଏନା—Hyena.

ଚିଙ୍କିଆ କମ୍ଭୀର—ଦେ. ବ—ଢିଙ୍କି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ପାର୍ଘାକାର କୁମ୍ଭୀର— Ḍhiṅkiā kimbhīra A big alligator compared to a (ଢିଙ୍କିଆ କୁମ୍ଭୀର—ଅନ୍ୟରୂପ) dhiṅki in length and girth.

ଚିଙ୍କିଆ ଦଲ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଜଳଜ ଲତା—
Ḍhiṅkiādaḷa A species af Nephrolipis (a very thick aquatic fern like the English Braken); Crinum defiaxum crinum Asiaticum.

[ଦ୍ର—ଏହାର ନାଡ଼ ବହୁ ଦୂରକୁ ସୁଅ ନ ଥିବା ଘାଣ୍ଟି ଉପରେ ମାଡ଼େ ଓ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏ ୨ ଠାରୁ ୩ ଇଞ୍ଚି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ପକ୍ଷାକୃତି ଡାଳ ବାହାରିଥାଏ ।]

ଚିଙ୍କିଆ ବାଘ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାଉ) ବ—ହେଏନାବାଘ— Ḍhiṅkiā bāgha Hyena.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଆଗ ପାଖ ଢିଙ୍କିପରି ନମ୍ର ଅଟେ ।]

ଚିଙ୍କିଆ ବାତ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବାତ, ଯାହା ଆକ୍ରମଣରେ ରୋଗୀ Ḍhiṅkiā bāta ସବଦା ଭୂମିରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହେ—
ଚିଙ୍କିଆ ଲାଉ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଲମ୍ବ ଓ ବଡ଼ ଲାଉ—
Ḍhiṅkiā lāu A kind of bottle gourd (large and long); lagenaria vulgaris.
ବଡ଼ଲାଉ
ଲମ୍ବାଘିଆ ଢିଙ୍କିଆ ଲାଉ, ଝେଡ଼ାକ ଦେଲେ ପିଟାକୁ ଯାଇ । ଦ୍ରୁତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଚ	ଜ	ଝ,ଞ	ଟ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ଯ	ତ୍ର	ଜ୍ଞ
୨	ଃ	ଋ	ରୁ	ଲୃ	ପ୍ଲୃ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ପ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଳ୍ଯ	ଦ୍ଧ	ନ୍

[ଦ୍ର—ଏ ଲତା ଥରେ ପିଢ଼ାରେ ମାଡ଼ିଲେ ବର୍ଷ ଫଳେ । ଯାକଳ ଲାଉର ମୁଣ୍ଡ ପାଖକୁ କାଟି ଉଦ୍ଦାଗ୍ ଯୋଗୀମାନେ ଥାଳ କରନ୍ତି ଓ ସୀତାଗର ଦାଣ୍ଡି ହୁଏ । ଢିଙ୍କିଆ ଲଉ ଗଛକୁ ଜର୍ଜ୍ଜଳ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ଉଗରେ ଉତ୍ତର ଗୋକେ ତୁଳନା କରଥାନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଜର୍ଜ୍ଜଳ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଲଷ କର ଉକ୍ତି ଉଗ ବୋଲା ଯାଇଥାଏ ।]

ଢିଙ୍କି ଓଷା—ଦେ. ବ—ଉଲୁଉଣୀ ଓଷା; ଝୁଡୁଝୁଡୁଣୀ ଓଷା; ଉଦ୍ଦ୍ Dhiṅki oshā ମାସରେ ପ୍ରଉ ରବିବାର ଦନ ଅବବାହୁତା ଝୁଅମାନେ, କରଙ୍ଗ ଓ ଅନ୍ୟ ଶୂଦ୍ରକନ୍ୟାମାନେ ଢିଙ୍କିକୁ ପୂଜା କରବା ଓଷା—A festival observed by unmarried Śūdra girls on the Sundays of the month of Bhādra.

ଢିଙ୍କିକୁଟା—ଦେ. ବ— ଢିଙ୍କିରେ କୁଟବା କ୍ରିୟା— Dhiṅkikuṭā ଢେଙ୍କିକୁଟା ଢେଁକିକୁଟା Husking and pounding operations.

ଢେଁକିଛଁଟା ଦେ. ବଣ.—ସାଦା ଚଉରେ କୁଟା ଦୋଇଥାଏ— Pounded with the Ḍhenki.

ଢିଙ୍କିକୁ । ପାଣିବୁହା—ଦେ. ବ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଏକ ସମୟରେ ଜଣେ Ḍhiṅkikuṭā pāṇibuhā ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ଅନେକଗୁଡ଼ଏ କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ପଡ଼ିଥିବାର ଅବସ୍ଥା—The state of a person having to perform many things at a time.

(ଯଥା—ତାକୁ ଢିଙ୍କିକୁଟା ପାଣିବୁହା ଲଗିଛି ।)

[ଦ୍ର—ଘରେ କେହ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ନ ଥିଲେ ଘରର ବଧୂ ଧାନ କୁଟବା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ରୋଷେଇ ପାଇଁ କୂଅରୁ ବା ଗଡ଼ଆରୁ ପାଣି ବୋହିବା କାର୍ଯ୍ୟ ଏପର ଉତ୍ତମ କାର୍ଯ୍ୟ କରବାରୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଏହା ଅର୍ଥରୁ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥର ଦୃଷ୍ଟି ।]

ଢିଙ୍କି କୁଟାଳୀ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁମାନେ ଢିଙ୍କିରେ Ḍhiṅki kuṭāḷī ଢେଙ୍କିକୋଟା ଢେଁକିକୋଟା କୁଟବା କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି— Plying the 'Ḍhiṅki'.

ଢିଁକି କୁଟନେବାଲା

ଢିଙ୍କି କୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଡ଼ ସାହାଯ୍ୟରେ ଢିଙ୍କିକୁ ଉରଣ୍ଡି ଉତରୁ Ḍhiṅki kuṭibā ଉପରକୁ ଉଠାଇ ପୁଣି ସେଥିରେ ପକାଇବା— ଢେଙ୍କିକୁଟା, ଭାନା To set a 'Ḍheṅki' going with the foot.

ଢିଁକି କୁଟନା

[ଦ୍ର—ଜଣେ ବା ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକ ଢିଙ୍କିଲଞ୍ଜି ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଗୋଟଏ ପାଦ ତଳେ ରଖି ଅନ୍ୟ ଗୋଟଏ ପାଦ ଲଞ୍ଜ ଉପରେ ରଖି ପାଦର ଉରଦ୍ବାଗ୍ ଲାଞ୍ଜକୁ ତଳ ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ିଲେ ଢିଙ୍କିର ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ମୁଷଳ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଏ ଓ ପାଦକୁ ଛଡ଼ାଦେଲେ ଢିଙ୍କି ଉରଣ୍ଡି ଗାଉରେ ମୁଷଳଟି ଦୁଲ୍‌ଭନ ପଡ଼ି ଯାଏ । ଏହାପର ଉପର୍ଯ୍ୟୁପର ପାଦଉର୍ଦ୍ଦ୍ୱ ଦ୍ୱାର୍ ମୁଷଳକୁ ଉଠାଇବା ଓ ପକାଇବାକୁ କୁଟବା ବୋଲାଯାଏ । ଢିଙ୍କି କୁଟାଳୀମାନେ ଗୋଟଏ ଗୋଡରେ ତଳେ ଠିଆ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଗୋଡ଼ରେ ଢିଙ୍କି କୁଟବା ଯୋଗୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଚୌଣସି ଅଶସ୍ଥ ବା ଉର୍ଦ୍ଧ ଜ୍ଞେଡ଼ା ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ଗଳର ଓଦଳ ଥିବା ଖଣ୍ଡେ ଦଉଡ଼କୁ ଧର କମ୍ବା ଢିଙ୍କିର ପଶ୍ଚା ଥିବା ସ୍ଥାନର ଦୁଇପାଖରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ବଡ଼ ଖୁଣ୍ଟ ପୋତାଯାଇ ମନୁଷ୍ୟର ଶ୍ଚଉ ଜଙ୍ଗରେ ଖଣ୍ଡେ ଆଡ଼ ଧାରଣା ପଡ଼ିଥାଏ । ସେହି ଅଡ଼ ଧାରଣାକୁ ଆଶ୍ରା କର କୁଟାଳୀ ଧାନ କୁଟନ୍ତି ।

ଧାନର ଗଉଳ ବାହାର କରବାକୁ ଢେଲେ ଢିଙ୍କିକୁ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ କୁଟବାକୁ ହୁଏ । ଗଉଳ ଆଦକୁ ଗୁଣ୍ଡା କରବାକୁ ଢେଲେ ଢିଙ୍କିକୁ ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ କର କୁଟବାକୁ ହୁଏ । ରଗଡ଼ା ମୁଗକୁ କାଣ୍ଡିବାକୁ ଢେଲେ ଢିଙ୍କି ପାଦାର ଅଗରେ ସୂଲାର କୁଣା ଗୁଡ଼ାଇବାକୁ ହୁଏ ତାହାଢେଲେ ଡାଲଗୁଡ଼ିକ ଗୁଣ୍ଡା ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ ।

ଢିଙ୍କି କୁଟବାର ଶବ୍ଦ ଦୁଲ୍ ଦୁଲ୍ ବା ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ । ଏ ଶବ୍ଦରେ ଘର, ଦ୍ୱାର, ସାହ ଓ ଗ୍ରାମ ଦୁଲୁକି ଉଠେ । ଏଥି ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ୱ ସମସ୍ୱରେ ଢିଙ୍କିର ପଶ୍ଚା ଢିଙ୍କିଖୁଣ୍ଟର କନାରେ ଘଷିହୋଇ କେଁ କେଁ ଜଣି ଜଣି ଶବ୍ଦ ହୁଏ । ବଉଗ୍ ଧାନକୁ ସାମାନ୍ୟ ଉଷାଇଁ ଢିଙ୍କିଦ୍ୱାର୍ ଚଡ଼ା କୁଟାଯାଏ । ଗ୍ରାଉ ନ ପାହୁଣ୍ଡୁ କେଉଟ୍ଟଣୀମାନେ ଭୁଡ଼ା କୁଟବା ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ଓ କେଉଟ୍ଟସାହର ଅନେକଗୁଡ଼ଏ ଢଙ୍କି ପାଦାରର ଦୁଲ୍ ଦୁଲ୍ ଶବ୍ଦ ଗ୍ରାମାନ୍ତରକୁ ମଧ୍ୟ ଶୁଭେ ।

ଢିଙ୍କି କୁଟବା ବଶେଷ ପରଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ । ଜେଲଖାନାରେ ଗୋରମାନଙ୍କୁ ଢିଙ୍କିଦ୍ୱାର୍ ନଡ଼ଆକଡାକୁ କୁଟବା ଭଳ ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଦଅଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଢିଙ୍କି କୁଟନ୍ତି । ଢଙ୍କି କୁଟବା ପୁରୁଷଙ୍କୁ କୁଟାଳୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ କୁଟୁଣୀ ବୋଲାଯାଏ । ଆମ ଦେଶରେ ଗରବ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ଧାନକୁଟି ଜୀବକା ଜର୍ଜ୍ଜାବ କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ କହିବା 'ମୁଁ ଧାନ କୁଟି ପୁଅକୁ ପାଳିବି' ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ମୁଁ ଅତି ଦୁଃଖରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପର ଘରେ ଢିଙ୍କିକୁଟା କାର୍ଯ୍ୟ କର ମୂଲ୍ୟସ୍ୱରୂପ ସାଦା ପାଇବ ସେଥିରେ ପିଲାକୁ ପୋଷିବି । ।]

ଢିଙ୍କି କୁଟୁଣୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଢିଙ୍କି କୁଟବା ସ୍ତ୍ରୀ; କୁଟୁଣୀ— Ḍhiṅki kuṭuṇī Females who paddle the (ଢିଙ୍କି କୁଟୁଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 'Ḍhiṅki'.

ଢେଁକୀ କୁଟନୀ, ଢିଁକି କୁଟନେବାଲୀ

ଢିଙ୍କିଖମ୍ବ—ଦେ. ବ—ଅର୍ଗଲା ବା କନା ଦୋଇଥିବା ଦୁଇଟ ଖୁଣ୍ଟ, ସାଦା Ḍhiṅki khamba ଉପରେ ପୋତା ଦୋଇଥାଏ ଓ ସାଦା (ଢଙ୍କିଖୁଣ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉପରେ ଢଙ୍କିର ପଶ୍ଚ ରଦ୍ଦେ—The side ଢେଙ୍କିପୋଆ supports of a 'Ḍheṅki'.

ଢିଙ୍କି ଖୁସୁର୍(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଢିଙ୍କି ସମକାଇବା (ଦେଖ) Ḍhiṅki khusurā(re)ibā Ḍhiṅki samakāibā (See)

ଢିଙ୍କି ଖୁସେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଢିଙ୍କି ସମକାଇବା (ଦେଖ) Ḍhiṅki khuseibā Ḍhiṅki samakāibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଥର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଠାରୁ ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଠାରୁ ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଉଷଦ' ୧ ବା ୨ ଠାରୁ ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ମୋଟାରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବସଦେଉ ୨ ବା ୧ ଠାରୁ ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ତଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ତାଟ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଘ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଢିଙ୍କି ଟିଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଜଡାନ୍ତୁ ଅସମ୍ଭବ ବା ନ Ḍhiṅki giḷā(le)ibā ପାରିବା ଭଳ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ ଢେଙ୍କି ଗିଳାନ କରାଇବା ଓ କହିବା—To force one to do something quite impracticable and impossible.

ଢିଙ୍କି ଗିଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଅସମ୍ଭବ କର୍ମ କରିବାକୁ ବାଧ Ḍhiṅki giliibā ହେବା—To be forced to do some- ଢେଁକିଗିଳା something impossible.

ଦାଦା ଦୁଣ ଢିଙ୍କି ଟିଟ—ପ୍ରବଚନ ।

ଢିଙ୍କିଗୀତ—ଦେ. ବ—ଢିଙ୍କି କୁଟିବା ସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଶ୍ରମାପନୋଦନ Ḍhiṅkigīta ବା ଆନନ୍ଦ ସକାଶେ ଯେଉଁ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି— Ḍheṅki songs.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଢିଙ୍କି ଗୀତର ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଆ ଯାଉଛି । ଯଥା—

ଦୁଲ୍ ଦୁଲ୍ ଢିଙ୍କି ଶବଦ,
ଚକ୍ଷୁ ନ ଯାଇଲେ ତାହାର ଭେଦ ଜାଣି (ଘୋଷା)

ଅମ୍ବ ଡାହୁଳରେ ଘୁଣ ଖାଇଯାଇଛି, କରଞ୍ଜ ସବୁଠୁଁ ଝାଣ,
ଓଟଆ ଫାଦିଯା ସବୁ ମିଶାଇ ଜାଣି, ସବୁ ଝାଣି ନେଇ ଲୁଣ ଜାଣି । ୧ ।
ନୋଉଲ ନାକରେ ଫାସିଆ ଦଳେ ଜାଣି, ଏଣ୍ଡୁଅ ନାକରେ ଗୁଣା,
ଦୁଃଖ ଶୋଇଅଛୁ ରହୁ ପଲଙ୍କରେ, ମଞ୍ଜାର ଘରେ ବଞ୍ଚଣା ଜାଣି । ୨ ।
ଝୋଟେଇ ଜଣେର ବାପଘର ଗଲେ, ଶୁଙ୍ଗୁଣୀ ଜଟିଛି ଘର,
କାଂସା ଥାଳ ଗଲେ ଯାଉଗା ଦେଖି, ମଉଡ କଲା ବାଉଜର ଜାଣି । ୩ ।

ଢିଙ୍କିଘର—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଘରେ ଢେଙ୍କି ବସିଥାଏ— Ḍhiṅki chāḷi A leanto used for the 'Ḍhiṅki'. ଢେଙ୍କିଚାଳୀ

ଢିଙ୍କି ଦ(ଧ)ମକା—ଦେ. ବ.—ଢିଙ୍କି ସମକା (ଦେଖ) Ḍhiṅkida dha)makā Ḍhiṅki samakā (See)

ଢିଙ୍କି ଦ(ଧ)ମକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଢିଙ୍କି ସମକାଇବା (ଦେଖ) Ḍhiṅki da(dha,makā(ke)ibā Ḍhiṅki samakāibā (See)

ଢିଙ୍କି ଦୁଲୁକା—ଦେ. ବ.—ଢିଙ୍କି ସମକା (ଦେଖ) Ḍhiṅki dulukā Ḍhiṅki samakā (See)

ଢିଙ୍କି ଦୁଲୁକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଢିଙ୍କି ସମକାଇବା (ଦେଖ) Ḍhiṅki dulukā(ke)ibā Ḍhiṅki samakāibā (See)

ଢିଙ୍କି ପକ୍ଷୀ—ଦେ. ବ.—ଢିଙ୍କିର ଅଗ ବା ମୁଣ୍ଡରୁ ଗ୍ରାସ୍ପ ଭଳ ଶବ୍ଦ Ḍhiṅki pakshi ଢିଙ୍କିକୁ କଣା କର ଯେଉଁ କାଳା ମଗୁଯାଇ ଆକ ଶଳୀ ଥାଏ ଓ ଯାହା ଦୁଇ ପାଖକୁ ବାହାର ଢିଙ୍କି ଖମ୍ବର ଅର୍ଦ୍ଧଲମ୍ବଭାବରେ ପଶିଥାଏ—

The wings of a 'Ḍhiṅki'.

ଢିଙ୍କି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—ଢିଙ୍କିର ମୁଷଳ ଉଗୁଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ିବା— Ḍhiṅki pardibā The working of the 'Ḍhiṅki' ଢେଙ୍କି ପଡ଼ା pestle.

ଢିଙ୍କି ପାହାର—ଦେ. ବ.—୧ । ଢିଙ୍କି ମୁଣ୍ଡରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଉଗୁଣ୍ଡିରେ Ḍhiṅki pāhāra ପଡ଼ିବା ନମିତ୍ତ ଲମ୍ବଭାବରେ ମୁଷଳାକାରରେ ଢେଙ୍କି ମୋନା ପଶିଥିବା କାଠ ଖଣ୍ଡ—

ଢିକୀକା ମୁଆ 1. The pestle of a 'Ḍhiṅki'.
(ଚେଙ୍କି ପାଦୁଗୁଣ୍ଡୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଢିଙ୍କିର ଆଘାତ—
2. A stroke of the Ḍheṅki.

ଢିଙ୍କି ପେଟ—ଦେ. ବ.—ଢିଙ୍କି ପାହାର ଲାଗିଥିବା ସ୍ଥାନରୁ ପକ୍ଷୀ ଲାଗି Ḍhiṅki peṭa ଥିବା ସ୍ଥାନପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଂଶ —
ଢେଙ୍କିର ପେଟ The middle part of a 'Ḍheṅki'.

ଢିଙ୍କିବାଲି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(କଟକ ସହର ପ୍ରତିଳତ ଭାଷା)—
Ḍhiṅki bāli ଚୋଟାକାମ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଢିଙ୍କିଦ୍ୱାରା ଚୂନ ସୁରୁକା ଆଦ କୁଟନ୍ତି—Women who work in pounding mortar and brick with the 'Ḍheṅki'.

ଢିଙ୍କି ଭରା—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଅଲଗଣ୍ଡି ବା ଓଦ୍ଧଳିଥିବା ଦଉଡ଼ିକୁ Ḍhiṅki bharā ଆଟ୍ଟମ କରି ଢିଙ୍କି କୁଟାଳୀମାନେ ଧାନ କୁଟନ୍ତି—
A support for the workers in a 'Ḍheṅki' while engaged in husking.

ଢିଙ୍କି ଭରୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ —ଢିଙ୍କିର ମୁଷଳ ଯେଉଁ ଖାଲରେ ପଡ଼େ—
Ḍhiṅki bharāṇḍi The mortar of a 'Ḍheṅki'.
ଢେଙ୍କି ଗଡ଼

ଢିଙ୍କି ମୁଣ୍ଡ—ଦେ.ବ.—ଢିଙ୍କିର ଅଗାଠାରୁ ପାହାର ଲାଗିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଂଶ—
Ḍhiṅki muṇḍa The head of a 'Ḍheṅki'.
ଢେଙ୍କି ମାଥା

ଢିଙ୍କି ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ.—ଢିଙ୍କିର ଉଗୁଣ୍ଡି ଗାଡ ଭଳେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା Ḍhiṅki muṇḍā କାଠ (ବା ପଥର)ର ମୁଣ୍ଡିଆ—
ଗଡକାଠ The anvil (wood or stone) of a Ḍheṅki.

ଢିଙ୍କି ମୁଷଳ—ଦେ. ବ.—ଢିଙ୍କି ପାହାର (ଦେଖ)
Ḍhiṅki mushaḷa Ḍhiṅki pāhāra (See)

ଢିଙ୍କିରେ (ଧାନ ଆଦ) ଶୁଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଢିଙ୍କିରେ କୁଟା ଯାଉଥିବା ଧାନ ଆଦକୁ ଲେଉଟ ପାଉଟ କରିବା—
Ṭo stir the contents of the mortar dur- ing the husking operation of the 'Ḍheṅki'

[ଦ୍ର—ଢିଙ୍କିର ମୁଷଳ ଉପରକୁ ଉଠି ପୁନର୍ବାର ତଳକୁ ପଡ଼ିବା ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ବ୍ୟବଧାନ ଥାଏ, ସେହି ସମୟରେ ଢିଙ୍କି ଉଗୁଣ୍ଡିରେ ଥିବା ଧାନକୁ ହାତଦ୍ୱାରା ଏପର ସାବଧାନ ହୋଇ ଲେଉଟ ପାଉଟ କରାଯାଏ ଯେ ଢିଙ୍କିର ମୁଷଳ ଉଗୁଣ୍ଡିରେ ପଡ଼ିବା ବେଳକୁ ହାତଟି ଉଗୁଣ୍ଡି ଉପରୁ ବାହାର ଆସି ଥାଏ । ନଚେତ୍ ସମା ଲଗା ମୁଷଳ ଥରେ କରସ୍ପୃଷ୍ଟରେ ପଡ଼ିଲେ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ଦନ୍ତ୍ୟ	ଅନୁନାସିକ ସ୍ୱରାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଇଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ପ୍ଲୁ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକ ଦନ୍ତ୍ୟ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦନ୍ତ୍ୟ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ଦାଢ କୁଟି ହୋଇଯିବ । ନଅ କର ଶୁଖାଇଥିବା ଜୋକଙ୍କ ଦାଢରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଚିଙ୍କି ପଡ଼ିଯାଏ ।]

ଢିଙ୍କିରେ ପଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚିଙ୍କିର କୁଣ୍ଡାଯିବା ନମନ୍ତେ ଧାନ ଆଦ
Ḍhiṅkire paṇibā ଅର୍ଥ ଚିଙ୍କି ଉଗ୍ଡୁରେ ଉଉବା—
ଢେଙ୍କିମେକା To fill the article to be husked in the mortar of the 'Ḍheṅki'.

ଢିଙ୍କି ଲାଞ୍ଜି—ଦେ. ବ—ପଛିଠାରୁ ଚିଙ୍କି ଛମ୍ବୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପରସ୍ଥ
Ḍhiṅki lāñji ଲମ୍ବଳମ୍ବ ଅଂଶ—The tail or pedal of
ଢେଙ୍କିଲେଞ୍ଜ a 'Ḍheṅki'.

[ଦ୍ର—କୁଣ୍ଡାଲୀମାନେ ଏହା ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ଚିଙ୍କିଉ ଗୁଲନ କରନ୍ତି ।]

ଢିଙ୍କିଲାଞ୍ଜି ଗାତ—ଦେ. ବ—ଚିଙ୍କିର ଲାଞ୍ଜି ତଳେ ଯେଉଁ ଗର୍ତ୍ତ ଥାଏ;
Ḍhiṅkilāñji gāta ଚିଙ୍କିର ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଛଠିବା ସମୟରେ
ଚିଙ୍କି ଲାଞ୍ଜି ଯେଉଁ ଗାତ ଉତରକୁ ପଶି ଥାଏ—
The hole below the tail of the 'Ḍheṅki'

ଢିଙ୍କିଶାଲ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଘରେ ଚିଙ୍କି ପଡ଼ି ଥାଏ—
Ḍhiṅkiśāla The room set apart for the
ଢେଙ୍କିଶାଲ,ଢେଁକଶାଲ 'Ḍheṅki'

[ଦ୍ର—ଚିଙ୍କି ଯେଉଁ ଘରେ ବସେ, ସେ ଘରେ ଚିଙ୍କି ଉଗ୍ଡୁରି ଗୋଟେଇ ଖୋଲାଯିବା ଓ ଖୁଣ୍ଟି ଦୁଇଟି ପୋତାଯିବା ଦରକାର ଥିବାରୁ ସେଥିପାଇଁ ଖାସ୍ ଗୋଟିଏ ଘର ବା ଗୁଳ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରଖାଯାଏ ଓ ସେହି ଘରେ ଚିଙ୍କି ରହେ ।

ଚିଙ୍କିଶାଲରେ ଚେଙ୍କାନାଳ ଚର୍ଚ୍ଚା ନ୍ୟାସ୍ୱ—

ଚିଙ୍କିଶାଲରେ କୁଣ୍ଡୁଣୀମାନେ ଓ ଧାନ ଆଦ ଭୁଣ୍ଡୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନେ ଅପଣାର ପାରିବାରିକ, ସାମାଜିକ ବା ଗ୍ରାମୀସ୍ଥ ବିଷୟର ଚର୍ଚ୍ଚା କର ଥାଅନ୍ତି । ଚିଙ୍କିଶାଲରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ବହୁ ଦୂରଦେଶର ବିଷୟ ବା ରାଜ୍ୟଶାସନ ବିଷୟକ ଚର୍ଚ୍ଚା ଅନଧିକାରଚର୍ଚ୍ଚା ମାତ୍ର । କୌଣସି ଅନଧିକାର ବା ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି 'ଢିଙ୍କିଶାଲରେ ଚେଙ୍କାନାଳର ଚର୍ଚ୍ଚା ପଡ଼ୁଛୁ' ଏହି ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ପ୍ରଯୋଗ କରାଯାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଚିଙ୍କିଶାଲର କଥା ଚର୍ଚ୍ଚା ନ କର ଚେଙ୍କାନାଳର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଛ ।]

ଢିଙ୍କି ସମକା—ଦେ. ବ—ଚିଙ୍କି କୁଟିବାର ଶବ୍ଦ—
Ḍhiṅki samakā The sound of working a
'Ḍheṅki'.

[ଦ୍ର—ଚିଙ୍କିର ଅଳ୍ପ ଶବ୍ଦକୁ ସମକା—ସମ୍ ସମ୍ ଶବ୍ଦ; ଠାରୁ ବଡ଼କୁ ଦମକା—ଦମ୍ ଦମ୍ ଶବ୍ଦ; ଠାରୁ ବଡ଼କୁ, ଦୁଲୁକା—ଦୁଲୁଦୁଲୁ ଶବ୍ଦ କହନ୍ତି ।]

ଢିଙ୍କି ସମକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚିଙ୍କିକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଦୋହଲାଇ
Ḍhiṅki samakā(ke)ibā କର କୁଟିବା—To hustle the
pedal of the 'Ḍheṅki'.

ଦେ ମମକେଇ ଗ୍ଲେ! ସମା ବୁଝ ଧାନ, ଢିଙ୍କି ଦେ ମମକେଇ ଗ୍ଲେ
ବ ସଜ୍ଜୁଣୀ ଢିଙ୍କି ଲଣ୍ଡିରେ ଶାଅନ୍ତ ବଙ୍ଗଳା ପାନ—ଉଦ୍ଦଂକୁଣା ଗୀତ ।

ଢିଙ୍କି ସମା—ଦେ. ବ—ଚିଙ୍କି ମୁଷଳର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଦଅ ହୋଇଥିବା
Ḍhiṅki samā ଲୁହାର ବଲା—The ring round the
ସାମା end of the pestle.

ଢିଡା—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—
Ḍiḍhā ୧ । ବନ୍ଧୁକ ତୋପ ଆଦ ଫୁଟିବା ଚୁଟା ଶବ୍ଦ—
ଢାଇଢାଇ 1. Booming sound of cannon.
ଥାୟଁଥାୟଁ ୨ । ଏକ କଠିନ ପଦାର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଏକ କଠିନ ପଦାର୍ଥର ସବଲରେ ବାଜିବା ଶବ୍ଦ—
2. The clashing sound of two hard things.
୩ । ମୁଣ୍ଡକୁ କଠିନ ଭୂମିରେ ବାଡ଼େଇବାର ଶବ୍ଦ—
3 The sound of striking one's head on the hard ground.
(ଯଥା—ଚୁଟା ଶବ୍ଦ ଅପେକ୍ଷା ଢିଡା କ୍ଷୀଣ ଶବ୍ଦ ।).

ଢିଡି—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଢିଡା (ଦେଖ)
Ḍiḍhi Ḍiḍhā (See).

ଢିଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମେଞ୍ଚା; ପୁଲା—
Ḍhiṇḍā Lump; handful.
(ଢଂଢ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ମାଟି ଢିଣ୍ଡା, ଗୁଡ଼ ଢଣ୍ଡାଏ ।)

ଢିଣ୍ଡିଶ—ସ. ବ—ଭେଣ୍ଡୀ—
Ḍhiṇḍiśa Lady's finger (a kitchen fruit).
ଢେଁଡସ ଭେଣ୍ଡସା ଭିଣ୍ଡସ ଡିଙ୍ଗସ ଡିନ୍ଦ୍

ଢିପ—ଦେ. ବ (ସ. ସ୍ତୂପ ବା ଦ୍ୱୀପ)—୧ । ଦ୍ୱୀପାକାର ବା ଉଚ୍ଚ ଭୂମି;
Ḍhipa ବୃଦ—1 High land; high ground.
ଢିପୀ ୨ । ମାଟିର ସ୍ତୂପ—2. Mound of earth; a raised
ଢୋହ, ଦୋହ land; hillock.
ଦେ. ବଣ—ଉଚ୍ଚ; ଢିପ—High; raised.
(ଢପଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତରୁରମ୍ଭେ ଦ୍ୱିପ ସେ ଶାଲ କୋଣଆର ।
କୃଷ୍ଣଚି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଢିପା—ଦେ. ବଣ—୧ । ଢିପ (ଦେଖ)
Ḍhipā 1. Ḍhipa (See).
ଢିପୀ ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଭଲଭାର ଗୋଟିଏ ଅଂଶରେ ଉଗ୍ଡଦେଇ
ଢିପା ଗୁଲେ; ଝପେଇ ଝପେଇ ଗୁଲିବା—
2. Limping; halting.
ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପିଲାମାନଙ୍କର ବଜାଇବା ଏକପ୍ରକାର ବାଜା—A kind of musical instrument played on by children.
ଉଉରେ ବାଳକ ବାଳିକାମାନେ ଦୋଳରେ ଉପବେଶନ ଓ ଢିପା ବଜାଇବା ଉତ୍ସାହରେ ବାଲକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ବଡ ଆମୋଦ ବୋଧ କରନ୍ତି ।
ଗଡ଼ଜାତବାସିକା ୨୨।୨।୨୯ ।

ଢିପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝପେଇ ଝପେଇ ଗୁଲିବା (ଦେଖ)
Ḍhipā(pe)ibā Ḍhipei ḍhipei chāliba (See

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ । ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିଛି କାହିଁ । ଅତଏବ ୪ ବା ୨ ଚଉଠି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୪ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଦ୍ୱିତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦ୍ୱିତ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦଦ୍ଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତେ' ଦେଖିବେ

ଢିପାଳଆ—ଦେ. ବଣ—ଢିପ (ଦେଖ)
Ḍhipāliā Ḍhipa (See).

ଢିପିଢିପା—ଦେ. ବ—୧ । ମଝିରେ ଥିବା ଠେକ ଉପରେ ରହି କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡ ଉଠିବା ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା— (ଢିପ୍‌ଢିପା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାଗରଦୋଳା ; ଟେକ୍କିକଲ ଡଁଡ଼ାଡୌଳୀ
Ḍhipiḍhipā 1. Seesaw condition of anything due to a lever in its middle.

୨ । ମଝିଟା ଭୂଇଁରେ ଲଗି ଥାଇ ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡ ଶୂନ୍ୟରେ ଥିବା ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବ କାଠ ଯାହାର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ପିଲାଏ ବସି ଖେଳନ୍ତି—2 See-saw.

ଢିପିଢିପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ମଝିରେ ଥିବା ଅଖ ବା ଠେକ ଉପରେ ରହି ଶଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତିର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡ ଉଠାପଡ଼ା ହେବା ପଡ଼ିବା—To seesaw; to move up and down on a lever in the middle (like a cart or a 'Dhenki); to bob; to toss up and down.
ଢିପ୍‌ଢିପେଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଢିପ୍‌ଢିପାଇବା }
ଡଗଡୌଲ

ଢିପେଇ ଢିପେଇ ଚଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭଲଯାର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ବା ପଟରେ ଭର ଦେଇ ବା ପଟେଇ ପଟେଇ ଚଲିବା—To limp (on the top of the foot); to walk in a halting manner.
Ḍhipei ḍhipei chālibā
ଲେଙ୍ଗଚେ ଚଲା
ଲଂଗଡ଼ାନା

(ଯଥା—ମୋ ଗୋଇଠିରେ କଣ୍ଟା ପଶିଯିବାରୁ ମୁଁ ଢିପେଇ ଢପେଇ ଚଲୁଛି ।)

ଢିବ—ଦେ. ବ—ଉବର (ଦେଖ)
Ḍhibi Ḍibiri (See)
(ଢିବର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଢିବରୀ, ଢିବରୀ

ଢିମା—ଦେ. ବ—(ସ. ମଧ୍ୟମ) ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ—
Ḍhimā 1. Pebble.
(ଢିମାଢିମି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଢିଲ ଢୀମା
୨ । ଢେମା; ଢେଣ୍ଡୁଆ; ଶ୍ଳେଷ୍ମ; ପଥରର ଅସମାନ ବଡ଼ ଖଣ୍ଡ—2. Large bit of stone; large fragment of stone or brick.

୩ । ରେବଲ୍ ପଥର—
3. Rubble; undressed bits of stone.

ଢୀମା ବଣ. (ସ. ମନ୍ଦ; ମଧ୍ୟମ)—୧ । ଯେଉଁ ଶ୍ଳେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହୁଏ; ଅଳସୁଆ; ଧୀମା—
ଧୀମା
1. Slack; lazy; unwilling to work.
୨ । (ସ. ମନ୍ଥର) ମନ୍ଥରଗତ୍ୟବଶିଷ୍ଟ—2. Slow.
୩ । (ସ. ଉମ) ଉମ ପର ପଦାକୁ ବାହାରିଥିବା (ଆଖି); ଢିମା—3. Bulging out (eyes).

ଢିମା ଆଖି—ଦେ. ବ. (ସ. ଢିମ୍ + ଅକ୍ଷି)—ଢିମ୍ ପର ବଡ଼ ଓ ପଦାକୁ ବାହାରିଥିବା—Eyes bulging out like eggs.
Ḍhimā ākhi

ଢିମାଆଖିଆ—ଦେ. ବଣ—ଯାହାର ଅଣ୍ଡାସମାନ ଢିମ୍ ପର ବଡ଼— (ଢିମାଆଖେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Ḍhimā ākhiā With eyes as big as eggs.

ଢିମା ଆଖି ଦେଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ତୀବ୍ର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୃହିଁବା; କ୍ରୋଧ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବା—
Ḍhimā ākhi dekhāibā
ରାଗା ଚୋଖ ଦେଖାନ
To set an angry look.

ଢିମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ମଧ୍ୟମ; ମୃଦୁ)—ଢିମାଇ ଢିମାଇ ଚଲିବା; ମନ୍ଥରଗତିରେ ଚଲିବା; ମନ୍ଦ ଗତିରେ ଚଲିବା—To walk slowly.
Ḍhimā(me)ibā
ଟୀମାନ
ଧୀମାକର ଚଲନା

ଢିମାଢିମା—ଦେ. ବଣ—୧ । ଖାଲ ଢିପ; ଅସମତଳ (ପଥ ବା ଭୂମି)—
Ḍhimāḍhimā 1. Uneven or rough (land or road).
୨ । ଢିମାଦୁଣ୍ଡି—2. Strewn with large bits of stone; stony (ground); pebbly.

ଢିମିରା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ସାନ ସାନ ପର୍ବତ; ପାହାଡ़; ମୁଣ୍ଡିଆ—
Ḍhimirā Hillocks.

ଢିର—ଦେ. ବ. (ସ. ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ)—୧ । ଠେକ; ଧାରଣା—
Ḍhirā 1. A prop.
ଭର
୨ । ଠେସ; ଠିଅ—2. A support.
ସହାରା
୩ । କାଉ—3. The pole used in pushing a boat.
ଅଡ଼ବାଡ଼
୪ । ଅବଲମ୍ବନାର୍ଥ ଯଷ୍ଟି—
4 A stick used for support.
୫ । ବାଣୀ ବା ସୂତୁଲିକୁ କାଟିବା ବା ବଳିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଚକଦଅ ଭାଙ୍ଗୁଡ଼ି ବା ଶଳାକା—
5. A spindle with a cross at the bottom to spin strings.

ଢିର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ଠେସ ବା ଠିଅ ଲଗାଇବା—1. To prop up a thing.
Ḍhirā debā
ଭର ଦେଓୟା
ଟେକ ଦେନା
୨ । କୌଣସି ଠିଅ ବା ଢିର୍‌କୁ ଅଶ୍ରୟ କରିବା—2. To support one self on a prop.

ଢିର ମାରି ଚଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଅନ୍ଧକାର ଗାଡ଼ରେ ବାଟରେ ଜମ୍ବା ଗଭୀର ପାଣିରେ ଚଲିବାବେଳେ)
Ḍhirā māri chālibā
ଭର ଦିଏ ଚଲା
ଆସରେପର ଚଲନା
ବାଡ଼କୁ ଭୂମିରେ ମାର ମାର ବାଡ଼ ଉପରେ ଭର ରଖି ଗମନ କରିବା—To walk by holding a stick for support.

ଢର ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କାଉ ମାରିବା—
Ḍhirā māribā 1. To use the pole in propelling a boat.
ଭର ଦେଓୟା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

୨ । ପାଣିରେ ପଶି ଗଲବା ସମୟରେ ସଷ୍ଟି ଦ୍ୱାର୍ ପାଣିକୁ ଜଜ୍ଞିବା—2. To feel or fathom the depth of water with a stick while wading.

୩ । ଗଲବା ସମୟରେ ସଷ୍ଟି ଉପରେ ଭର ଦେବା—3. To walk with the support of a stick.

ଢିଲ୍—ଦେ. ଵ—୧ । ଦୁଇ ପାଖର ତଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବା ପାଭର ମୁଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା (ଜଳ)—1. Full to the brim; full to overflowing.

୨ । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Filled up

୩ । ଢିଲ୍ଲା (ଦେଖ)—3. Ḍhilā (See)

ଵଣ—ଢିଲ୍ଲା (ଦେଖ)—Ḍhilā (See)

ଢିଲମଢିଲ୍—ଦେ. ଵଣ—ଅବହେଳାକାରୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Negligent.

ଢିଲା ଦେ. ଵ—ଢିଲ୍ଲା (ଦେଖ) Ḍhilā (See)

ଢିଲମଢିଲା ଦେ. କ୍ରି. ଵଣ—ଅବହେଳା ସହକାରେ—Negligently.

ଢିଲା—ଦେ. ଵଣ ଓ ଵ—ଢିଲ୍ଲା (ଦେଖ) Ḍhilā (See)

ବୈଦେ. ଵ. (ଇଂ ଡ୍ରିଲ)—ସୂନାରେ ଛିଦ୍ର କରିବା ଉଅଁରର ଉପକରଣ—Drill-bits.

ଢିଲ୍ଲା—ଦେ. ଵଣ. (ସଂ. ଶିଥିଲ; ହିନ୍ଦୀ (ଭୁଲ) ପ୍ରା. ଶିଢ଼ିଲ; ସିଂହଳୀ)—୧ । ଢୁଗୁଲା; ଶିଥିଲ—Ḍhilā 1. Slack; loose; lax; not fitting in properly.

ଢିଲା (ଯଥା—ମୋ ଦେହରୁ କୁଣ୍ଡାଏ ଢିଲ୍ଲା ହେଇଛି ।)

(ଢିଲ୍‌ଢିଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଳସୁଆ; ସୁସ୍ତୀ—

(ରସ୍ତ, ଜାଲୁଆ—ଉପଯୁକ୍ତ) 2. Lazy; slack (in doing any work) dilatory; slow.

୩ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅବହେଳାକାରୀ—3. Negligent in work.

୪ । ଅନିୟମ; ଉଶୃଙ୍ଖଳ—4. Irregular; undisciplined

ଢିଲାମୀ ଵ—୧ । ଶିଥିଲତା—1. Slackness; laxity.

ଢିଲାଇ ଢୁଏ ବାହାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗଫଲତ, ନ ଢୁଏ ଢିଲ୍ଲା—ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ଆଳସ୍ୟ; ଶିଥିଲ୍ୟ; ହେଳା—2 Laziness; dilatoriness; negligence.

୩ । ନିୟମ ବା ଶୃଙ୍ଖଳାର ଅଭାବ—3. Irregularity; indiscipline.

ପ୍ରାଦେ (ରଙ୍ଗପୁର) ଵ—ଦାଉଣୀ; ଯେଉଁ ବନ୍ଧନରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗୋରୁ ଏକସମୟରେ ଧାଡ଼ି ହୋଇ ବନ୍ଧା ହେବା ପାଇଁ ଯଜ୍ଞା ଥାଏ—A rope used to yoke many bullocks in a row; a tether.

[ଦ୍ର—ବେଙ୍ଗଳାରେ ଓ ଗୋରୁଗୋଠରେ ବହୁପ୍ରଚଳିତ ଗୋରୁଙ୍କୁ ଧାଡ଼ି କରି ବାନ୍ଧିବାପାଇଁ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ଵ.—ମାଛ ଧରିବା ଜାଲ—A kind of fishing net.

ଢିଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଶିଥିଲ; ହେଳା)—Ḍhilā (le)ibā ଢିଲ୍ଲା କରିବା (ଦେଖ)—Ḍhilā karibā (See)

ଢିଲ୍ଲା କରିବା - ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଢୁଗୁଲା କରିବା—Ḍhilā karibā 1. To slacken.

ଢିଲାଦେଓୟା, ଢିଲାନ **ଢିଲାନା** ୨ । ହେଳା କରିବା—2. To neglect one's work.

ଶକ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠରେ ସୂତ ହୋଇ ନ ପାରିଲେ ଜେନାସୂଅ ସେହିନ ସ୍ୱତରେ ତାହା ଘର ପଡ଼ିବ କାମରେ ଢିଲ୍ଲା କରିବ ହେବ ।

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୩ । ଶିଥିଲ କରିବା—3. To relax.

ଢିଲାଢିଲି—ଦେ. ଵ.—୧ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଳା—Ḍhilā ḍhili 1. Laxity or slackness in work.

ଢିଲା ଢିଲୀ **ଢିଲାଇ** ୨ । ଉଡ଼; ଲୋକଗହଳ; ଠେଲାଠେଲି—2. Dense crowd; concourse (Howells)

ଢିଲିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର)—କ୍ରି.— ଚରିବା ପାଇଁ ଗାଈ ବାଛୁରୀଙ୍କୁ ଗୁହାଳରୁ ଛିନ୍ନାଇ ଦେବା—To set the cattle free for going out to graze. Ḍhilibā

ଢିଶ୍‌ଙ୍ଗା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଵ.—ଆଷାଢ଼, ଶ୍ରାବଣ ମାସରେ ନୂଆ ପାଣିରେ ଗାଧୋଇବା ଯୋଗୁଁ ଦେହରେ ବାହାର ଯିବା (ଢିଶ୍‌ଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପିମ୍ପିରଠାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ବ୍ରଣ ପରି କୁଣ୍ଡିଆ—Ḍhisṅgā A kind of big eruption on the body of persons, bathing in the new water of the rainy season.

ଢୁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.—ଢୁ ଢୁ (ଦେଖ) Ḍhu Ḍhu ḍhu (See)

(ଢୁଃ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢୁଂ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଢୁଙ୍‌ଗୁରୁ ଢୁଙ୍‌ଗୁରୁ (ଦେଖ) Ḍhuṁ Ḍhuṁguru ḍhuṁguru (See)

ଘୁଁ

(ଢୁଂ ଢାଂ, ଢୁଂଢୁଂ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢୁଁ ଢୁଁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.—ଢିଁ ଢିଁ (ଦେଖ) Ḍhuñ ḍhuñ Ḍhañ ḍhañ (See)

(ଢୁଁ, ଢୁଁଢୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢୁଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଢୁଢ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Ḍhuā etc Duhā etc (See)

ଢୁକଢୁକ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ.—ଢୁକୁ ଢୁକୁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Ḍhuk ḍhuk Ḍhuku ḍhuku (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଙ୍ଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଚାନ୍ଦ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍‌' ଦେଖନ୍ତୁ

ଢ଼ୁକ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. (ସଂ. ଚୌକ ଧାତୁ=ଗଢ଼; ବା ସ୍ତୋକ)—
Ḍhuka ଢୋକ; ଥରକେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେ ପାଣି ଗଲାଧଃକରଣ କରି ପାରେ—A gulp (of water).

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—(ଜଳାଦିର) ଗଣ୍ଡୁଷ—
A sip (of water.)

ଢ଼ୁକା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ଢୋକା; ଢୋକିବା; ପିଇବା—
Ḍhukā Gulping; swallowing.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—୧ । ଢୁକାଇବା; ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—
1. Thrusting.

୨ । ଢୁକିବା; ପ୍ରବେଶ କରିବା—2. Entering.

ଢ଼ୁକାଇ ଆନ୍‌ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଗାଈ ଗୋରୁଙ୍କୁ ଚରାଇ
Ḍhukāiānbā ଆଣି ଘରେ ପୂରାଇ ଦେବା—To bring cattle back to the house after grazing.

ଢ଼ୁକାଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ..ଚୌକ ଧାତୁ=ଗଢ଼)—ପଦ୍ମଝାଇବା;
Ḍhukāidebā ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—
ଢୁକିଏଁଦେଓୟା ଢୁକାଦେନା To cause a thing to reach; to reach a thing to a place; to thrust.

ଢୁକାଇ ଦେଲେ ଦୁଃଖ ଚକୋର ବକ୍ଷରେ ଶୀତ-
ଳନ ଚନ୍ଦ୍ରକାକୁ କରି ସାଏ ବନ୍ଧୁ ସରଳ ରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଗୋରୁଚରଣ. ଉ. ଗୀତ ।

ଢ଼ୁକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚୌକ ଧାତୁ=ଗଢ଼)—
Ḍhukā(ke)ibā ୧ । ଢୁକିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
ଢୁକାନ 1. The causative form of 'Ḍhukibā'.
ଢକେଲନା ୨ । ଢୁକାଇ ଦେବା—2. To thrust.
(ଢୁକେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—3. To cause a person to enter into a place.

୪ । ଫଲଟ କରାଇବା—4. To press.

ତାଳ ଅଙ୍ଗୁଳା ଘୁଞ୍ଚାଇ ।
ଢୁକାଇ ମୋ ବୁକେ ପସ୍ତୋଧର । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୫ । ଢୁଢୁଉକୁ ହେବା ୧ (ଦେଖ)
5. Ḍhukuḍhuku hebā 1 (See)

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଢ଼ୁକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚୌକ ଧାତୁ=ଗଢ଼)—
Ḍhukibā ୧ । ପଶିବା; ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା—
ଢୁକା 1. To enter into.
ଢୁକନା ୨ । ପହଞ୍ଚିବା; ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—
2. To arrive at; to reach.

୩ । ଫଲଟ ହେବା—
3. To be joined or attached to.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର)—ଢୋକିବା—
To gulp; to swallow.

ଢ଼ୁକୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ମାଟି ଉପରେ ଥିବା କଳା ଓ ସଚ୍ଛିଦ୍ର
Ḍhuku ଉଇଢାଙ୍କୁ—Molds of white ants found below the surface of the earth.

ଢ଼ୁକୁ ଢୁକାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ପରସ୍ତ୍ରୀକୁ ରଖିବାରୂପେ
Ḍhuku ḍhukāibā ଘରେ ରଖିବା—To keep another person's wife in one's house as one's concubine.

ଢ଼ୁକୁ ଢୁକିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କୌଣସି ବାହାହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀ
Ḍhuku ḍhukibā ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ରମେ ପରପୁରୁଷର ରଖେଲା ରୂପେ ଛାଡ଼ି ଘରେ ବାସ କରିବା—(the wife of one person) To come to live with another male at his house as his concubine.

ଢ଼ୁକୁଢ଼ୁକୁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ପାଣି ଢୋକିବାର ଶବ୍ଦ—
Ḍhukuḍhuku 1. The sound of gulping one
ଢୁକ୍‌ଢୁକ୍‌ sip of water.
ତଡ଼ପ୍‌ତଡ଼ପ୍‌ ୨ । ଢିଲା, ଶିଥିଳ—2 Slack; loose.
ଢ଼ୁକ୍‌ ଢ଼ୁକ୍‌ଢ଼ୁକ୍‌ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ଜୀବନ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସରେ ନଶ୍ୱାସ ମାରିବା; ଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସରେ ହାଲ୍‌ଖିବା—
3. Slow panting of a dying animal.

ଢ଼ୁକୁଢ଼ୁକୁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଛୋକେଇବା; ଜୀବନ ଯିବା
Ḍhukuḍhuku hebā ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସରେ ନଶ୍ୱାସ ନେବା ବା
ଖାବୀଖାଓଆ ଘାଣ୍ଟକୁ ଘାକୁଘାକୁ କରିବା; ଶ୍ୱାସରୂପେ
ତଡ଼ପନା ହାଲ୍‌ଖିବା—1 To pant or gasp
(ଢୁକ୍‌ଢୁକ୍‌ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) very feebly just before death; to pant.

(ଯଥା—ଘୋଷପ୍ପାର ପାଣି ଗୋଳ ହେବାରୁ ଭାଲୁଡ଼ି ଓ ବେପ୍ପା ମାଛଯାକ ଢୁକ୍‌ଢୁକୁ ହେଲେଣି ।)

୨ । ମୂର୍ଚ୍ଛୁ ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ ହେବା—2. To be dying.

୩ । ଅତିଶୀର୍ଣ ବା ମୃତପ୍ରାୟ ହେବା—
3. To be reduced to the last extremity; to have lost one's vitality.

ଢ଼ୁଙ୍କବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଢୋକିବା—
Ḍhuṅkbā To sip; to gulp down.

ଢ଼ୁଙ୍କୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଢୁଳା—
Ḍhuṅkurā Dozing.

ଢ଼ୁଙ୍କୁର(ରେ)ଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ଢୁଳାଇବା—
Ḍhuṅkurā(re)ibā To doze.

ଢ଼ୁଙ୍ଗ୍‌ଢାଙ୍ଗ୍‌—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଢ଼ୁଙ୍ଗୁରୁ ଢ଼ୁଙ୍ଗୁରୁ (ଦେଖ)
Ḍhuṅgḍhāṅg Ḍhuṅguru ḍhuṅguru (See)
(ଢୁଙ୍ଗ୍‌ଢୁଙ୍ଗ୍‌—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଃ	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଡ୍ରଆ	ଷ୍ଟ
ଁ	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ୟେ	ଅଦାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଖ	ଯ	ସ	ଙ୍ଜ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଟ୍ର

ଢୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବ୍ୟ (ସଂ. ଢୁଣ୍ଢି=ଗଣେଶ)—୧ । ବେଢଙ୍ଗିଆ (ଲୋକ) Ḍhuṅgā ଯାହାର ଶରୀର ସୁଗଠିତ ନୁହେଁ—Unmethodical; unsymmterical.

୨ । ଥଲୁଲପେଟା—2. Pot-bellied.

୩ । ଧଡ଼ସା; ମୋଟ ଓ ଢେଙ୍ଗା—3. Stout and tall.

ଢୁଙ୍ଗୁରୁ ଢୁଙ୍ଗୁରୁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଢୋଲଆଦର ଅନୁଚ ଶବ୍ଦ; Ḍhuṅguru ḍhuṅguru ଟୁଙ୍ଗ ଟୁଙ୍ଗ—Low sound of a ଢୁଂଗୁର ଢୁଂଗୁର drum.
ଡୁଗ ଡୁଗ [ଦ୍ର—ଏହା ଢଙ୍ଗଢଙ୍ଗଠାରୁ ଅନୁଚ ।]
(ଢଙ୍ଗ ଢାଙ୍ଗ, ଢୁଙ୍ଗ ଡୁଙ୍ଗ, ଢୁଙ୍ଗୁର ଢୁଙ୍ଗୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢୁଚନି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦଜାପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ଧୁଚନା)—Ḍhuchani ଗୁଡ଼ଲଟୁଆ ବାଉଁଶିଆ—A bamboo basket used for washing rice.

ଢୁଢ଼ା—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଢୁଢ଼ୁ (ଦେଖ)
Ḍhuḍhā Ḍhuḍhu (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଖାଡ—1 Pit.

୨ । ଶିଶୁଙ୍କ ଧରିବା ନାଲରକ୍ତ ଦୁଗା—
2. Infantile Dysentry.

ଢୁ ଢୁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.—୧ । ଛିଡ଼ା (ଦେଖ)
Ḍhu ḍhu 1 Ḍhiḍhā (See)
ଢୁ ଢୁ ଧାୟଁ ଧାୟଁ

୨ । ଉଚ୍ଚେଷ ଜୋରରେ ବହୁ ପରମାଣର ଜଳ କଠିଣ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଅଜାଡ଼ ହେବା—
2. Sound of profuse pouring down of water on a hard substance.
(ଯଥା—ବାତୁଳ ରୋଗୀର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ବୈଦ୍ୟଙ୍କ ଉପଦେଶମତେ ଗୃହକରମାନେ ପଶୁଶ ଗରୁ ପାଣି ଢୁଢୁ କରି ଢାଳିଲେ ।)

୩ । ଭାର ଅସରରେ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତରୂପେ ଜଳ ସମସ୍ତ ବର୍ଷା ହେବା—3. A very heavy downpour or shower; to rain cats and dogs
(ଯଥା—ଆଜ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ଢୁଢୁ ବରଷା ହେବାରୁ ଗଡ଼ଆ ଯୋଗରୁ ପାତ୍ରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ।)

୪ । ଅଜାର୍ଣ୍ଣ ଓ ବାୟୁ ଯୋଗେ ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ କଳ କଳ ଢବଢବ ଶବ୍ଦ—4. Loud gurgling sound inside the abdomen due to indigestion and wind.
(ଯଥା—କାଲି ରାତ୍ରରେ ଖିରପିଠା ଖାଇ ଆଜ ସକାଳୁ ତା ପେଟ ଢୁ ଢୁ ହେଉଅଛୁ ।)

୫ । ଡି ଡୁ (ଦେଖ)—5. Ḍu ḍu (See)

ଢୁଢ଼ୁଆ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପାହାଡ଼ ଓ ଜଙ୍ଗଲରୁ ବାହାରଥିବା ଛୋଟ ନାଳ ବା ଜୋଡ଼—A small stream rising from a hill or jungle.

ଢୁଢ଼ୁଆ କେଲା—ଦେ. ବ—ବାଯିଶାଙ୍କରୁ ଏ ଦେଶକୁ ସମୟେ ସମୟେ ଆସିବା ଏକଜାତୀୟ ଭେଲଙ୍ଗା କେଲା—Ḍhuḍhuā kelā A class of wandering gipsies hailing from the Telugu country.
[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିର କେଲୁଣୀମାନେ ଚତୁର ଜୁଝୁରୁ । ଭାଲପଦ୍ଧରେ ଝୁମ୍ପୁକା ଓ ଖେଲନା ବୁଣି ଚଳନ୍ତି ଓ ଭଲ ମାଗନ୍ତି ।]

ଢୁଢ଼ୁଆ ବାଇଗଣ—ଦେ. ବ—ପାଣ୍ଡୁଆ ବାଇଗଣ; ନଇକୂଳ ପଟୁରେ ହେବା ବଡ଼ ବା ଛୋଲ୍ଲ, ପାଣିଚଅ ବାଇଗଣ—Ḍhuḍhuā bāigaṇa A kind of brinjal grown on silted river-side land. (specially that grown in the bank of the Mahanadi river in Banki Estate in the District of Cuttack.)
ରଣ, ବଣ, ଛଣ,
ବାଙ୍କିରନା ଥାଇ ବୋଇଲେ ମୋ ଢୁଢ଼ୁଆ ବାଇଗଣ । ଉଗ ।
[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳ ରାଜ୍ୟର ରଣ ନଈର ମାଇରୁ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କରୁ ଓ ଛଣ ବା ଚଣ୍ଡୀରୁ ଉତ୍କଳ ରାଜାଙ୍କର ସାଦ୍ଧା ଅସ୍ଥି ହୁଏ, ବାଙ୍କି ରଜାଙ୍କର ଢୁଢୁଆ ବାଇଗଣ ଫଳବା ପଟୁ ଜମିର ଖଜଣାରୁ ଉହାଁ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଆସ୍ଥି ହୁଏ, ଏହା ବିଷୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ଏହି ଉଗ ବୋଲ୍ଲାଯାଏ ।]

ଢୁଢୁ ବରଷା—ଦେ. ବ—ପ୍ରମୁକାଣ୍ଡ ବରଷା; ମୁଷଲଧାରରେ ବର୍ଷା—Ḍhuḍhu barashā A very heavy downpour.
ଘୋରବୃଷ୍ଟି, ବଡ଼ସଲା, धारासार, मूसलधार बरसना

ଢଣିନାଗ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଉତ୍କଳୀୟ—
Ḍhuṇinag A sort of cobra.

ଢୁଣ୍ଢିବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି (ଭୁଲ. ହି. ଢୁଁଢନା) ଖୋଜିବା—
Ḍhuṇḍibā To search after.
(ଢୁଁଢ଼ିବା, ଢୁଢ ବା, ଢଣ୍ଢିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢୁଣ୍ଢୁଣ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଅନୁଚ ଢଁ ଢଁ ଶବ୍ଦ—
Ḍhuṇḍuṇ Low tinkling sound.
(ଢୁଣ୍ଢୁଣ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢୁଣ୍ଢୁପନ୍ଥନାନା—ଦେ. ବ (ନାମ)—ନାନା ଫଡ଼୍ନବିସ (ଦେଖ)
Ḍhuṇḍupanthanānā Nānā phaṛdnabisa (See)

ଢୁଣ୍ଢୁରା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଢୁଣ୍ଢି ଧାତୁ=ଅନ୍ୱେଷଣ)—୧ । ଅନ୍ୱେଷଣ; ଖୋଜାଖୋଜି; ଧୁଣ୍ଡିବା—1. Searching.
ଢୁଣ୍ଢା, ढुँढा

ଢୁଣ୍ଢ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା; ଖୋଜିବା—
Ḍhuṇḍha (root) To search after; to seek for.

ଢୁଣ୍ଢା—ସଂ. ବ—(ନାମ) ହିରଣ୍ୟକଶିପୁର ଭଉଣୀ—Name of the Ḍhuṇḍhā sister of Hiraṇya Kaśipu.
[ଦ୍ର—ଏ ଶିବଙ୍କଠାରୁ ବର ପାଇଥିଲା ଯେ, ନାଁରେ ଯୋଡ଼ ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରହ୍ଲାଦକୁ ମାର ପକାଇବା ପାଇଁ ନାନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟେ ଭଲା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ନ ମିଳିବା ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଉପାସ୍ୟ କର ଧ୍ରୁବଶ୍ୟକଶିପୁ ନାଶଲ ହେବାରୁ ଢୁଣ୍ଢାକୁ ଡାକଲା । ଢୁଣ୍ଢା ପ୍ରହ୍ଲାଦକୁ କୋଡ଼ରେ ବସାଇ ନଆଁ ଉଡରେ ଯାଇ ବସିଲା । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦସ୍ୱାରୁ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଘୋଡ଼ଗଲା ନାହିଁ ବୋଲି ଢୁଣ୍ଢା ଭସ୍ମ ହୋଇ ଗଲା—(ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଢୁଣ୍ଢି—ସଂ. ବ— ଗଣେଶଙ୍କର ଏକ ନାମ—
Ḍhuṇḍhi One of the names of Gaṇeśa.

ଢୁଣ୍ଢିରାଜଗଣେଶ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଢୁଣ୍ଢି=ଗଣେଶ)—
Ḍhuṇḍhirājagaṇeśa କାଶୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗଣେଶ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ନାମ—Name of an idol of Ganesh at Benares.

ଢୁମୁଢୁମୁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—
Ḍhumuḍhumu ଢୋଲ ଆଦି ବାଦ୍ୟର ଅନୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—Low sound of drum
(ଢମ୍‌ଢମ୍— ଅନ୍ୟରୂପ)
ଢୁମ୍‌ଢୁମ୍ [ଦ୍ର— ଚମଢମଠାରୁ ଅନୁଚ୍ଚ ।]
ଡିମଡ଼ିମ

ଢୁମ୍ପା—ଦେ. ବ (ଏ ବାଦ୍ୟରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଢମ୍‌ଢମ୍ ଶବ୍ଦ ଅନୁକରଣ)—
Ḍhumpā ୧ । ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ ମଇ ଗଛର କାଣ୍ଡ ବା ଶିଅଳ ଲଟାର ଖୋଲରେ ନର୍ମିତ ଏକପ୍ରକାର ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ—1. A kind of long double mouthed drum made from the hollow bark of 'Mai' (Odina wodier) tree or 'Siāli' creeper.

[ଦ୍ର—ମଇ ଗଛର ଗୋଟିଏ ୨ ହାତ ଲମ୍ବର ସରଳ ଗଣ୍ଡିକୁ କାଷ୍ଠ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ରଖିଲେ କେତେ ଦିନ ପରେ ଭିତର ବକଳଟି କାଠରୁ ଶ୍ଲଥ ହୋଇ ଖସିଯାଏ ଓ ବକଳରୁ କାଠକୁ ଖସାଇଲେ କେବଳ ଫମ୍ପା ବକଳ ରହେ । ସେହି ଫମ୍ପା ବକଳକୁ ଶୁଖାଇ ଗଡ଼ଜାତର ଲୋକେ ଢାଦାର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଚମଡ଼ା ଛୁଆଁଣି କରନ୍ତି । ବାଦକମାନେ ଉକ୍ତ ଲମ୍ବ ବାଦ୍ୟର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଜୋଡ଼ା ଜୋଡ଼ା ହୋଇ ବସି ଘାଗୁଡ଼ାଲଗା କାଠି ବା ଛାଟ ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖାଏ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଦୁଇ ହାତରେ ଧରି ଉକ୍ତ ଗୋଲ ଫମ୍ପା ବକଳର ଦେହରେ ତାଳ ଅନୁସାରେ ଅଘାତ କରି ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି । ଏହାକୁ ଢୁମ୍ପା ବାଦ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ—ଏହାର ଗୋଲେଇ ୩।୫ ଫୁଟ ଓ ଲମ୍ବ ୧୦ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ । ଏହା ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ବାଠ ପଡ଼ ।]

୨ । ଢୁମ୍ପା ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ବୋଲୁଥିବା ଗୀତ—
2. Songs sang in accompaniment of 'Ḍhumpā drum.

[ଦ୍ର—କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ରଚିତ ଢୁମ୍ପା ଗୀତ ୨୫ (ଶ୍ଳେଷ ଢୁମ୍ପା ଓ ଜାଇ ଫୁଲ ଢୁମ୍ପା) ପଣ୍ଡିତ କୁଳମଣି ଦାଶଙ୍କ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳିର ୪ର୍ଥ ଭାଗ ୨୯୨।୨୯୩।୨୯୪ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆ ହୋଇଅଛି ।]

ଢୁମ୍ପା ଗୀତ—ଦେ. ବ—ଢୁମ୍ପା ୨ (ଦେଖ)
Ḍhumpā gīta Ḍhumpā 2 (See).
(ଢୁମ୍ପା ସଙ୍ଗୀତ— ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରଥମେ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଅଠଗଡ଼ରୁ ଜଭାହତ ଓ କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ବୋଲି କେହି କେହି କହନ୍ତି ।]

ଢୁମ୍ପାରାଷ୍ଟ୍ର—ଦେ. ବ—କନ୍ଦମୂଳଜାତୀୟ ଲତାବିଶେଷ—
Ḍhumpā rāshṭra A kind of creeper with sweet bulbous roots.

ଢୁରି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶଗଡ଼ର ଝଟେଇ—
Ḍhuri A triangular prop for the front end of a cart.

ଢୁଳ—ଦେ. ଵ.(ସଂ. ଦୁଲ୍ ଧାତୁ=ଚଳନ)—ନଦ୍ରାବେଶଜନିତ ଚଳିବା; ଦୁମାଇବା—Dozing.
ଢଳ; झपकी, झूम

ଢୁଳା—ଦେ. ବ—ଢୁଳ (ଦେଖ)
Ḍhulā Ḍhula (See)

ଢୁଳୁ ବଣ—୧ । ସବଦା ଢୁଳାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
ଝୁମାଉ 1. Given to dozing; drowsy.
୨ । ଢୁଳୁଢୁଳୁ (ଦେଖ)
2. Ḍhulu-ḍhulu (See)

ଢୁଲାଇ—ଦେ. ବ—ଢୋଲାଇ (ଦେଖ)
Ḍhulāi Ḍholāi (See)
(ଢୁଲେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢୁଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. ଜି· (ସଂ. ଦୁଲ୍ ଧାତୁ)—ନଦ୍ରାକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଢୁଳିବା; ନଦ୍ରାରେ ଘାର ହେବା—
Ḍhulā(le)ibā ଇତସ୍ତତଃ ଚଳିବା; ନଦ୍ରାରେ ଘାର ହେବା—To drowse; to doze.
ଢୁଳା; ଢୋଲା
झूमना, झपकी लेना ଚଳାଯାଉଥିବା ସମୟରେ ବାମ ଅଙ୍ଗର ଝୁଙ୍କିବା—ହବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଢୁଳା ରୋଗ—ଦେ. ବ—ଦୁମା ରୋଗ—
Ḍhulā roga Sleeping sickness.
କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ରୋଗ ଉଁଘା ରୋଗ

ଢୁଳୁଢୁଳୁ—ଦେ. ବ—ନଦ୍ରାକୃଷ୍ଟ ହେବାରୁ ଚଳିବା—
Ḍhulu-ḍhulu Dozing.
ଢୁଳୁଢୁଳୁ ବଣ—୧ । ନଦ୍ରାକୃଷ୍ଟ—1. Sleepy; drowsy.
ଝୁଲନ ୨ । ନଦ୍ରାକୃଷ୍ଟ; ନଦ୍ରାରେ ଘାର ହେବା; ଢୁଳାଉଥିବା—
ଢୁଳ ଢୁଳ / ଢୁଳା ଢୁଳା } ଅନ୍ୟରୂପ 2. Dozing; drowsing.
(ଯଥା—ଢୁଳୁଢୁଳୁ ଆଖି ।)

ଢୁସ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଢୁସୁ (ଦେଖ)
Ḍhus Ḍhusu (See)
(ଢୁସ୍ ଢୁସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢୁସାଫଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମଏଣ (ଦେଖ)
Ḍhusā-phaḷa Maeṇa (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ

ଢୁସା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଧସ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା)—
Ḍhusā ୧ । ମୁଣ୍ଡ ଖପୁର ଉପରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ମୁଠା କରି ମାରିବା
ଢୁସା ଆଘାତ; ଠଣା—1. A hit on the head with
ଢୁସା the knuckles or back of the fist.
(ଢୁସି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମୁଠା କରିଯାଇଥିବା କରତଳଦ୍ୱାରା ବୁଷିବା ଆଘାତ—
2. A butting stroke with the fisted palm.
୩ । କୁସ୍ତିର ଗୋଟିଏ ପେଚ—
3. A trick in wrestling.
[ଦ୍ର—ଏ ପେଚରେ ଉପରେ ଥିବା ପହଲବାନ ତଳେ ଥିବା ପହଲବାନର ବେକରେ ହାତ ମାରି ତାଡାଇ ଚଢି କରେ ।]
(ଢୁସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ସ୍ଥୂଳକାୟ—Fat

ଢୁସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଧସ୍ ଧାତୁ. ହିଂସା କରିବା)
Ḍhusā(se)ibā ୧ । ଢୁସିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
ଢୁସାନ 1. The causative form of Ḍhusibā.
ଟକରାନା, ଠାଁସବାନା ୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ସବଳରେ ଆଘାତ କରାଇବା—
2 To cause to hit hard; to cause to ram or butt.
୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥକୁ ଜୋରରେ ବଜାଇବା—3. To cause to collide.
ସେ ଆଘାତରେ ଦୁଃଶାସନ ଢୁସ୍ ଦୋଇ
ପଡ଼ିଲ ରଥଦଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡକୁ ଢୁସାଇ—କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାଭରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ଢୁସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୋରରେ ଆଘାତ କରିବା—
Ḍhusibā To strike or hit hard; to ram.
ଢୁସାନ ଦ୍ୱାର ପର ମଣ୍ଡି ମୁଁ ଥରୁଥରେ ଗଲ
ଠାଁସନା ପଥର ବାଡ ଥିବ ତହିଁ ଢୁସି ଦେଲ—କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ, ମହାଭରତ, ସଭା ।

ଢୁସି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଲିବା ସମୟରେ ଅଗ୍ରସ୍ଥିତ ବାଧାଦ୍ୱାରା ଆଘାତ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—To meet with an obstruction in front while walking.
ଫିଟିବା ଦୁଆରମାନଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ
ନ ଫିଟିବା ଦ୍ୱାରମାନଙ୍କେ ଢୁସି ହେଲେ—କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାଭରତ. ସଭା ।

ଢୁସୁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—
Ḍhusu ୧ । ଭୂପୃ; ଦ୍ରବାଦ୍ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଯିବା ଶବ୍ଦ—
ଭୁସ 1. Heavy sound of sudden fall.
ଠସ୍ ୨ । ଢୁସ୍ ଶବ୍ଦ କରି—
(ଢୁସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Producing a thudding sound.
ସେ ଆଘାତରେ ଦୁଃଶାସନ ଢୁସ୍ ଦୋଇ
ପଡ଼ିଲ ରଥଦଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡକୁ ଢୁସାଇ—କୃଷ୍ଣସଂଭ, ମହାଭରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ଢେଉ—ଦେ. ବ. (ଫ. ସ୍ରୁଘ=କୁଞ୍ଚ କିମ୍ବା ସମୁଦ୍ରର ଢେଉ ଆଘାତ ବେଳେ ଢୁ ଢୁ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିବାରୁ)—ଲହଡ଼ି; ଜଳତରଙ୍ଗ; ଊର୍ମି—Wave.
ଢେଉ ଲହର
ଲହର, ଢେଉ

ଢେଙ୍କ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ରଙ୍ଗା; ଗଛ ମାଡ଼ିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧାଯିବା ଛଡା—Frame work or trellis put on the ground to make creepers creep up.
ଢେଙ୍କ୍ରା, ଢେଙ୍କା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଢେଙ୍କିଲିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଚକେଲ୍‌ନା)—ପେଲି ଦେବା—
Ḍheñk-libā 1. To push off.
୨ । ତରଳ ପଦାର୍ଥ ଢୋକ ଦେବା; ଗିଳି ଦେବା—
2. To swallow up; to gulp down.

ଢେଁକାର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଢକ୍କାର; ଦ୍ୱାଗୁଡ଼—
Ḍheñkāra Belching.
(ଢେଂକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢେଁଗା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ଦ୍ରା. ଢେଁକଲା=ଡେଙ୍ଗା)—
Ḍheñchā ପାଣି ଡେଙ୍କା—A small contrivance for lifting water.
(ଢେଂଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ବେଶୀ ଗଭୀରରୁ ପାଣିକୁ ବଡ଼ ଡେଙ୍କାଦ୍ୱାରା ଉଠାଇ ଗୋଟିଏ ଖାଲରେ ପହଲେ ଜମା କରି ସେଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଗୋଟିଏ ଡେ ଦ୍ୱାରା ଚାହା କିଆରୀକୁ ବୁହାଇବାକୁ ହୁଏ ।]

ଢେକାର—ଦେ. ବ—ଢକାର (ଦେଶ)
Ḍhekāra Ḍhakāra (See)
(ଢେକର; ଢେକୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢେକା—ଦେ. ବ—୧ । ଢାକା—
Ḍhekā 1. Dacca (in east Bengal).
ଢେକା, ଢେଙ୍କା } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବହୁଦୂରସ୍ଥ ଦେଶ—
2. Any distant country; far off or distant country.
(ଯଥା—ଲୋକେ ବାଟ ପଚାରି ପଚାରି ଢେକାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ।)
୩ । (ଫ. ଢକ୍କା) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଢକ୍କା—3 Drum.
୪ । ଚିକା (ଦେଶ)—4. Ḍhikā (See)

ଢେଙ୍କା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—ଚିଙ୍କି (ଦେଶ)
Ḍhekī Ḍhiṅki (See)

ଢେଗ—ଗ୍ରା. ବ—ଢଗ (ଦେଶ)
Ḍhega Ḍhaga (See)

ଢେଗା—ଦେ. ବଣ—ବର୍ତ୍ତୁଳ ଓ ବଡ଼; ଉତ୍ତାକୃତ—
Ḍhegā Egg-shaped; oval and protruding.
ଡେବରା (ଯଥା—ଢେଗା ଆଖି ।)
(ଢେଗାଢେଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ—ଢାଗା—Single stitch.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘାଟ ଖେଳରେ ସାନ କଉଡ଼ିମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମରାଯିବା ବଡ଼ କଉଡ଼ି—Big cowrie which is aimed at the row of small cowries in a Pati game.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ୧ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷର ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ସାର୍ଥ ଯଥାକ୍ରମେ ଠିକ୍ ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷର ହ୍ରସ୍ୱ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଭାବେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଢେଗାଆଖି—ବି. ବ—ବଡ଼ ବଡ଼ ଉତ୍ପାଟିତ ଚକ୍ଷୁ—
Ḍhegāākhi Oval and protruding eyes.
ଡେବରାଚୋଖ

ଢେଗାଆଖିଆ—ବି. ବଣ. ପୁଂ—ବଡ଼ ବଡ଼ ଚକ୍ଷୁ ଯାହାର ଥାଏ—
Ḍhegā ākhiā Having oval and protruding eyes.
(ଢେଗା ଆଖେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଢେଗାଫଳ—ବି. ବ—ଅଣ୍ଡାକାର ବର୍ତ୍ତୁଳ ଫଳବିଶେଷ; ଲେଖନ କୋଳ—A kind of egg-shaped fruit.
Ḍhegāphaḷa

ଢେଗା ମାରିବା—ବି. କ୍ରି—କୌଣସି ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡକୁ ଅଝକାଇ ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦୂର ଛୁଞ୍ଚିଆ କର ଟାଙ୍କା ମାର ସିଲେଇ କରିବା—To make single and distant stitches.
Ḍhegā māribā ଟାଁକାମାରା ଟାଁକାମରନା
(ଢେଗା ଗଲାଇବା; ଢେଗା ଗଲେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢେଙ୍କଣ—ବି. ବ—୧ । ଢଙ୍କଣ (ଦେଖ)
Ḍheṅkaṇa 1. Ḍhaṅkaṇa (See)
୨ । ଲମ୍ବ ବେଣ୍ଟଯୁକ୍ତ ବରଛା—
2. Long handled lance.

ଢେଙ୍କଲା—ଗ୍ରାବି. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଟେକା—
Ḍheṅkaḷā Brick bats; clods of earth for flinging.

ଢେଙ୍କା—ବି. ବ—୧ । ଢେକା (ଦେଖ)
Ḍheṅkā 1. Ḍhekā (See)
ଢେଂକା, ଢେଁକା } ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଢିରା (ଦେଖ)
2. Dhirā (See)
୩ । ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଢେଙ୍କାନାଳ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ରଣପ୍ରିୟ ଶବର ରାଜା—3. Name of a king of the Sabara caste who ruled over the Dhenkanal State of Orissa in anceint times.
ବରିଳାସ ଢୋଲ ନବାସୀ ଶବର
ରଣରଙ୍କା ଢେଙ୍କା ଯା ବଶଶେଖର । ପ୍ରସାଦାଥ· ଦାସୀକେଶ୍ୱର ।
[ଦ୍ର—ତାଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ ଶାଳଆ ପର୍ବତ ଶିଖରରେ ଥିଲା । ଶ୍ରୀଧର ଭଞ୍ଜ ନାମକ ଜଣେ ଝଡ଼ିଆ ତାଙ୍କୁ ପରାଜିତ କର ତାହା ନାମରେ ରାଜ୍ୟର ନାମ ଢେଙ୍କାନାଳ ଦେଲେ ।]
ଗ୍ରାବି. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଠେକା—Turban.

ଢେଙ୍କାନାଳ—ବି. ବ. (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ—Name of one of the bigger Orissa States.
ଢେଂକାନାଳ, ଢେଁକାନାଳ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଢେଙ୍କାଶ୍ରାବଣ—ବି. ବ—ଧାରାଶ୍ରାବଣ; ଯେଉଁ ଶ୍ରାବଣମାସରେ ଛିଙ୍କି ଛୁଟିଲା ପରି ଅନବରତ ବୃଷ୍ଟି ହୁଏ—
Ḍheṅkāśrābaṇa (ଢେକାଶ୍ରାବଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Month of Śrābaṇa in which it rains incessantly.

ଅଘଲରେ ଢେଙ୍କାଶ୍ରାବଣ, ଘରଡ଼ର ଉତ୍ତରିବନ
ଅଶ୍ୱିନ ମାସରେ ଗଡ଼ଲା ଗଡ଼ଉ, କାର୍ତ୍ତିକରେ ପାଇବୁ ଧନ ।
କୃଷିବଚନ ।

ଢେଙ୍କି—ବି. ବ—ଛିଙ୍କି (ଦେଖ)
Ḍheṅki Ḍhiṅki (See)
(ଢେଂକି, ଢେଁକି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢେଙ୍କିଆ—ବି. ବ—୧ । ବାଲରେ ଛିଙ୍କି ପରି ଖଣ୍ଡିଏ କାଠି ପୋତି ଆଖି ଆଡ଼କୁ ବାଲି ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ିବା—
Ḍheṅkiā 1. A mode of sprinkling sands towards the eyes of a person by means of a contrivance of a twig resembling a ḍhenki.
୨ । ପୂର୍ବେ ଅବଧାନମାନେ ଛୁଡ଼ମାନଙ୍କୁ ଦେଉଥିବା ଦଣ୍ଡବିଶେଷ—2 A kind of punishment given in the village schools in old days.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଡାହାଣ ଆଣ୍ଠୁକୁ ଭୂଇଁରେ ମାଡ଼ିବସି ବାଆଁ ଗୋଡ଼ର ତଳପାରେ ବସି ବାଆଁ ଗୋଡ଼ ଓ ଜଙ୍ଘ ସନ୍ଧିରେ ବାଆଁ ହାତ ପୂରାଇ ବାଆଁ ହାତଦ୍ୱାରା ନଜର ନାକକୁ ଧର ଡାହାଣ ହାତରେ ନଜର ବାଳ ଧର ମୁହଁକୁ ଭୂଇଁରେ ଲଗାଇବାକୁ ହୁଏ ।]

ଢେଙ୍କିବୁଁଧିଆ—ଗ୍ରାବି (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଯେଉଁ ଗଛର ମୂଳ ଯାଗ ବା ଗଣ୍ଡି ଛିଙ୍କି ପରି ମୋଟ (ପ୍ରାପ୍ତି ୧ ଫୁଟ ବ୍ୟାସବିଶିଷ୍ଟ)—(a tree) Having the trunk at the foot about one foot in diameter.
Ḍheṅkibuṅdhiā

ଢେଙ୍କୁଣ—ଗ୍ରାବି (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଢଙ୍କୁଣ (ଦେଖ)
Ḍheṅkuṇa Ḍhaṅkuṇa (See).

ଢେଙ୍କୁଣିଆ—ଗ୍ରାବି (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଢଙ୍କୁଣିଆ (ଦେଖ)
Ḍheṅkuṇiā Ḍhaṅkuṇiā (See).
[ଦ୍ର—୧୮୯୫ ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେନ୍ଦୁଝରରେ ଢେଙ୍କୁଣିଆ ପାଇକ ନାମରେ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଜାଗିରିଆ ପାଇକ ଥିଲେ ।]

ଢେଙ୍କୁଲି—ଗ୍ରାବି (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଛିଣ୍ଡିକିଣ୍ଡି—
Ḍheṅkuli A sling.

ଢେଙ୍ଗର—ଗ୍ରାବି (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ—ବଗଡ଼ା; ମୋଟା—
Ḍheṅgarā Coarse.
(ଯଥା—ଢେଙ୍ଗର ହାତ; ଢେଙ୍ଗର ଗୁଡ଼ାଲ ।)

ଢେଙ୍ଗା—ଗ୍ରାବି (ଫିଦ୍‌ଦଭୂମି) ବଣ—ଢେଙ୍ଗା—
Ḍheṅgā Tall

ଢେଣ କୋଇଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରାବି (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—
Ḍheṇa koilā (etc) ଢେଣୁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍheṇu etc (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ.	ଙ୍କ	ଇ୍ୟ	ଉ୍ଅ	ଘ
୍	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଯୈ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନୃ

ଢେଣୁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଘୁଙ୍ଗା) ବ (ସଂ. ଧନୁ)—ଘୁଙ୍ଗା ସାଇସାଙ୍ଗରେ ବାନ୍ଧାଉବା ନାଗାମାନଙ୍କ ପିଠିରେ ବନ୍ଧାଯିବା ଧନୁ—
Ḍheṇu Bow tied to the back of 'Nāgās in the 'Sāijāta of Puri town.

ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଡ଼ଜାତ)—ବ—ଗଡ଼ଜାତରେ ଗ୍ରାମ ଦେବତା ମଙ୍ଗଲାଙ୍କ ନଳଟରେ ବାଜବା ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
A sort of musical instrument struck before "Village Goddess in the Orissa States.

[ଦ୍ର—କୌଣସି କୌଣସି ଗଡ଼ଜାତରେ ଆଶ୍ୱିନ ମାସ ଷୋଳ ଦିନ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜରଣ ଉତ୍ତ ଅନ୍ୟଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ମଙ୍ଗଲାଙ୍କ ମନ୍ଦିରରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କଳସ ଯୋଖଣ୍ଡକୁ ନେଇ ସେଠାରେ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟରେ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଙ୍ଗଲାଙ୍କ ଘରେ ରୁଣ୍ଡ ଦୋଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଜୁହ୍ନ କରନ୍ତି ଓ ସାଧବ ଗମନ ନାମରେ ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ହାଣ୍ଡି ମୁହଁରେ କୁଲା ଘୋଡ଼ାଇ ତା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଗୁଣଯୁକ୍ତ ଧନୁ ଉଶି ତାକୁ ଝାଣି ଏକପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ଏହାକୁ କୋଇଲା କହନ୍ତି । ଏହି ଯାତ୍ରା "ଆଶ୍ୱିନ ମଙ୍ଗଲା" ଯାତ୍ରା ନାମରେ ପରିଚିତ ।]

ଢେଣୁଁଆଁ—ଦେ. ବ—ଡେଣୁଆଁ (ଦେଖ)
Ḍheṇuñāñ Ḍeṇuāñ (See).

ଢେଣୁକ—ଦେ. ବ—ଧନୁ—
Ḍheṇuka Bow.

ଢେଣୁ କୋଇଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଢେଣୁ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Ḍheṇu koilā (etc) Ḍheṇu (etc) (See).

ଢେଣୁ ଗୀତ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଢେଣୁ ବାଦ୍ୟ ସହିତ ଗୋଇଁବା ଗୀତ—The songs sung in acccmpaniment of the Dheṇu music.
Ḍheṇu gīta

ଢେଣ୍ଡ୍ରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଡେଙ୍ଗୁରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍheṇḍrā etc. Ḍeṅgurā etc (See)

ଢେଣ୍ଡୁରା ଇତ୍ୟାଦି—ଡେଙ୍ଗୁରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ḍheṇḍurā etc. Ḍeṅgurā etc. (See)

ଢେଁପ୍‌ଲିବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଢେଙ୍କ୍‌ଲିବା (ଦେଖ)
Ḍheñplibā Ḍheṅklibā (See)

ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗଡ଼ଜାତରେ ସବାସ୍ତ କାନ୍ଧଆ ବେହେରାଙ୍କ ଡାକବିଶେଷ—One of the words uttered by Palki bearers in the Orissa States.

(ଯଥା—ଢେଁପ୍‌ଲିବା, ଚିପେଇଥିବା ।)

ଢେପ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ସାଙ୍କ୍ରାମ) ବିଣ—ଚିପ; ଉଚ୍ଚ (ଭୂମି)—
Ḍhepa High (land).

ବ—ଉଚ୍ଚ ଭୂମି—High land.

ଢେପା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚିପା—
Ḍhepā 1. High.
ଟିପା ୨ । ଡେଙ୍ଗା—2. Tall.

ଘାର ବଢ଼ବ ଗୁରୁଡ଼ ଗାଈଛ, ବଚତ କରିବ ଢେପା
ଅଶୁ ବଲରୁ ମାଣେ ନ କରିବ, ପାଏ କରିଥିବ କଥା । ଭୂଷିବଚନ ।

ଢେବା—ଦେ. ବିଣ—ଡମ୍ବା (ଦେଖ)
Ḍhebā Dimbā (See)

ଢେବା ଗେବା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅଥଠଅ କରି; ବର୍ଣ୍ଣୀ ବା ଅସୁନ୍ଦର ଭାବରେ—1. Unelegantly.
Ḍhebā gebā

(ଯଥା—ସେ ଢେବା ଗେବା କରି କାମ କରୁଛି ।)

ଅଡ଼ଂବଡ଼ଂ ୨ । ଢେବା ଗେବା; ଖାରୁ ଖାରୁଆ; ଅସମାନ ଭାବରେ—2. Unevenly.

ଢେଇ ଲଗାଇବ ଢେବା ଗେବା,
କଡ ଚାଇବାକୁ ଆଗା
ଚଉ ଦୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଥିବ,
ମାଡ଼ ବସିଥିବ ଜାଗା । ପ୍ରବଚନ ।

ଢେବା ଢେବା—ଦେ ବିଣ—ଡମ୍ବା ଡମ୍ବା (ଦେଖ)
Ḍhebā ḍhebā Ḍimbā ḍimbā (See)

ଢେମନ—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ଧମନା=ଛଦ୍ମଭାଇ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱବଲାସିନୀ)—
Ḍhemaṇa ୧ । ଜାରପତି—1 A gallant; paramour.
(ଢେମଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଜାରଜ—2. Bastard; illegitimate.
୩ । ଅଲଜୁକ—3. A shameless person.
୪ । କୁଚରିତ୍ର ବା ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A lewd lecher.

ଢେମଣା—ଦେ. ବ—୧ । ଢେମଣ (ଦେଖ)
Ḍhemaṇā 1. Dhemaṇa (See)
୨ । ଢମଣା (ଦେଖ)—2. Ḍhamaṇā (See)

ଢେମଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଧମନା=ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱବଲାସିନୀ)—
Ḍhemṇī ୧ । ଜାରପତ୍ନୀ; ରକ୍ଷେଇ ସ୍ତ୍ରୀ—1. Mistress; kept woman; concubine.
ଢେମନୀ
ଉଦରୀ ୨ । ବେଶ୍ୟା— 2. Prostitute.
୩ । କୁଲଟା; ନଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—3. Adulteress.
୪ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଗାଳି—4. A term of rebuke.
୫ । ମାଇ ଢେମଣା ସାପ—
5. A female 'Ḍhemaṇā' serpent.

ଢେମା—ଦେ. ବ—ଢିମା (ଦେଖ)
Ḍhemā Ḍhimā (See)

ଢେର—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ଭୂର)—୧ । ଯଥେଷ୍ଟ—
Ḍhera 1. Abundant; sufficient.
ଢେର ସବୁ କଥା ଲେଖିବାକୁ ଗଲେ ଢେର କାଗଜ,
ଢଇର କଲମ, ଢେର ସମସ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଏକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତ ଦୋଣଣ୍ଡି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଅଭିଧାନକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଯୁକ୍ତର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଜ୍ଞା'ନ ପାଇଲେ 'ଆଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୨ । ବହୁତର; ବହୁତ; ଅତ୍ୟଧିକ; ଅନେକ—

2. Too much; execessive; too many.

ବ.—ଅତ୍ୟଧିକ—Execess; plenty.

ଢେର୍—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଘାଣ୍ଟିଆଁ ତନ୍ତୁ

Ḍherā ବାୟ—1. A class of touchable weaver.

୨ । (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—ସୂତା ବଳିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଚାକୁଡ଼ି—2 A kind of spindle for spinning thread.

ସ୍ରାଦେ. (ସାଲୁପୁର) ବ.—ଘର ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ପୂଜାବିଶେଷ—

[ଦ୍ର—ଭାଦ୍ର ମାସରେ ଥରେ ମଙ୍ଗଳବାର ବା ଶନିବାର ଛେନାମଣ୍ଡା କର ପ୍ରଥମ ଘରେ କଳସ ବସାଇ ଘର ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ, ଏବଂ ଗୋରୁଦୁଗ୍ଧ ମିଳେ, ଦାଣ୍ଡରେ ଛେନାପଣା ଢାଳି ଗାଁ ମୁଣ୍ଡ ଛକ, ପୋଖରୀ କୂଳରେ ଥିବା ଡୁଙ୍ଗା ମୂଳରେ ସେହି ଛେନାମଣ୍ଡାକୁ ଗ୍ରାମର ୨।୪ ଜଣ ବୁଢୀ ରଖି ଦେଇ ଆସନ୍ତି । ସେହି ଦିନ ରାତ୍ରରେ ଗ୍ରାମର ସମସ୍ତ ଅଦ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ କମଳଚୁଲ୍ଲା କରନ୍ତି ।]

ଢେଲ୍—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ସଂ. ଦଳ)—ଢେଲା; ଟେକା; ଲେଷ୍ଟୁ—Clod of earth for flinging.

Ḍhel

ଢେଲା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦଳ, ଜଳ)—ଲେଷ୍ଟୁ; ବଡ଼ ଟେକା—

Ḍhelā Big clod of earth used for pelting.

ଢେଲା ଦେ. ବଣ.— ଢେଗା (ଦେଖ)

ଡେଙ୍ଗା Ḍhegā (See)

ଢେଲା ଆଖିଆ— ଦେ. ବଣ. ସୁଂ.— ଢେଗା ଆଖୁଆ (ଦେଖ)

Ḍhelā ākhiā Ḍhegā ākhiā (See)

(ଢେଲାଆଖେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଢୋ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.— ଢୋ ଢା (ଦେଖ)

Ḍho Ḍho ḍhā (See)

ଢୋଇବା—ସ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ଢୋନା=ବୋହୁ ନେଇ ପଳାଇବା)—(ସମ୍ପତ୍ତି) ଉଡ଼ାଇ ନଷ୍ଟ କରିବା—

Ḍhoibā To squander.

ଢୋକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ତୋକ; ବମ୍ବା ଚୌକ=ଗଢ୍ଡ)—୧ । ଯେଉଁ ପରିମିତ ଜଳ ଏକାଥରକେ ଗଳାଧଃକରଣ କରି ଯାଇ ପାରେ; ଏକ ଢକଳ ପରିମିତ ଜଳ—

Ḍhoka ଘୁଣ୍ଟ 1. A gulp of water; a draught.

ଢୋକୁଣ୍ଟକୁ ଦିଆ ଦୁଃଖ ମୋ ସାର ଯାଉଛ ଦୂଃଖ ।

ଜଗବନ୍ଧୁ, ଜଗୋଦ୍ଧତଣ୍ଟ ଉ: ଗୀତ ।

୨ । ଭୋଜନ କ୍ରିୟା—2. Eating.

୩ । ଜୀବିକା—3. Livelihood; sustenance.

(ଯଥା—ଗୁରୁର ଖଣ୍ଡି ଗଲ୍ଲ ଦିନ ଅଛି ଆମର ଢୋକ ଚଳିବାକୁ ନାହିଁ ।)

[ଦ୍ର—ଢୋକେ ପି, ଦଣ୍ଡେ ଜା—ନ୍ୟାପ୍ୟ ।

ଉପସ୍ଥିତ ବିପଦରୁ ଖଲ୍ଲାସ ହୋଇ ଘରେ ଏ ଅବସ୍ଥା ହେବ ଚାହିଁ ପ୍ରଭୁ ଦୃଷ୍ଟି ନ ରଖିବା ସ୍ଥଳରେ ଏ ନ୍ୟାପ୍ୟ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଢୋକେ ପାଣି ପିଇ ଦେଲେ ଦଣ୍ଡକ ପାଇଁ ଶୋଷ ମରିଯିବ । ଏନ୍ତୁ ତା ପରେ ଏପରି ଦୃଶ୍ୟ ନଜରକୁ ହେବ ଏଥିର ଉପାପ୍ୟ ନ ଜାଣିବା ସ୍ଥଳରେ ଏ ନ୍ୟାପ୍ୟ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ହୋଇଥାଏ ।]

ଢୋକ ଚଲା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା—

Ḍhoka chalā(le)ibā To carry on one's livelihood.

ଢୋକ ଚଳିବା— ଦେ. ବ.—ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ହେବା—

Ḍhoka chalibā Maintenance.

ଢୋକ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.— (ମୃମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତି) ଖାଇବା ବନ୍ଦ କରିବା—

Ḍhoka chhārdibā ଆହାର ଛଡ଼ିବା—To give up taking any food (said of a dying man.)

ଅଥାର ଛାଡ଼ନା

(ଢୋକ ଗୁଡ଼ି ଦେବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢୋକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଢୋକିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Ḍhokā (ke)ibā 1. The causative form of Ḍhokibā.

ଢେକାନ ୨ । ଢୋକିବାକୁ ବାଧ କରିବା—2. To cause

ଢୁକବାନା another to gulp or swallow.

୩ । (ଢୁକିବାର ଣିଜନ୍ତ) ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—

3 To thrust; to cause to enter.

୪ । ମୃମୂର୍ଷୁ ହୋଇ ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରିବା—

4. To pant feebly just before dying.

ଢୋକାଏ—ଦେ. ବଣ. ଓ ବ.—ଏକ ଢୋକ ମାତ୍ର—

Ḍhokāe One sip only (of)

ଏକ ଢୋକ

(ଢୋକେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଢୋକିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ସ୍ତୋକ; ସଂ. ଚୌକ ଧାତୁ=ଗଢ୍ଡ)—

Ḍhokibā ୧ । ଗଳିବା—1. To gulp down.

ଢୋକା ୨ । ଗଳାଧଃକରଣ କରିବା—

ଢୋକାନ ଢୋକନା 2. To swallow.

୩ । ପିଇବା—3. To drink.

ଢୋକୁଣ୍ଟଏ ତା ପଝର, ଅଧରରୁ ମଧୁ ଝରେ ଢୋକେ ଢୋକେ ଲବ ଲୋହୁଲ ରେ । ଜଗବନ୍ଧୁ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଢୋଡ୍ର—ସ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) ବ.—ଗଛର କୋରଡ଼—

Ḍhodra The hollow inside the trunk of a tree.

ବଣ.—ଫୋଲ୍ଲ (ଗଛ)—Hollow (tree)

ଢୋଢା—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.—୧ । ଢୋ ଢା ଶବ୍ଦ; ବାଣ ଓ

Ḍhodhā ବନ୍ଧୁକ ଆଦି ଫୁଟିବାର ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—1. The loud report of fire work or gun.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୨	୩	୪,୫	୬	୭	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	୰	ୱ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ୍ର
୨	ୟ	୪	୫	୬	୮	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ପ୍	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଜ୍ଞ	କ୍ଷ

୨ । ଦୁଇଟି କଠିନ ବସ୍ତୁର ପରସ୍ପର ବାଡ଼େଇ ଦେବାର ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—2. The loud sound of two hard things striking against each other.

ଢୋଲ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଦୁଲ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଢୁଳ—

Ḍhola 1. Dozing; drowsiness.

ଢୁଳ ୨ । ଢଳାଢୁଳା—2. Sleepiness.

ଝଙ୍କୀ ତହିଁ ଥିଲ ଉଜାଗରେ, ରଜନୀ ଅଟ୍ଟ ପହରେ,
ଅଳ୍ପ ଅସିଲ ଢୋଳ, ଏମନ୍ତ ବେଳ ଯେ। ଉଷା. ଘନଶ୍ୟାମଦାସ।

ଢୋଲ—ସଂ. ବି.—ଦୁଇ ମୁହଁରେ ଚମଡ଼ା ଗୁଆଣି ହୋଇଥିବା କାଠର

Ḍhola ଲମ୍ବା ବାଦ୍ୟ— Drum

ଢାଢ଼ ଗାଏ ଉଭଡ଼ ଢୋଲ ଗାଏ ମାଡ଼। ପ୍ରବଚନ ।

[ଦ୍ର—ଉଉରେ ମୂଷା ପୂରେଇ ଢୋଲ ସେଉଁବା ନ୍ୟାସ୍ୱ— ଅର୍ଥାତ୍ ଅନାଷ୍ଟକାସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଘର ଉଉରେ ରଖି ବାହାରରୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଯିବା ଆସିବା ବନ୍ଦ କରିବା ନ୍ୟାସ୍ୱ ନିଷ୍ଫଳ ପରିଶ୍ରମ। ଢୋଲର ଏକ ପାଖକୁ ବାଆଁ ହାତଦ୍ୱାରା ଓ ଅନ୍ୟ ପାଖରୁ ଡାହାଣ ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ କାଠି ଧରି ବଜାଇବାକୁ ହୁଏ। ସେହି କାଠିକୁ ଗୋପ ବା ଗୋପକାଠି ବୋଲାଯାଏ।]

ଦେ. ବି.—୧ । (ଢୋଲ ଆକାରରୁ) ପେଟ—1. Belly.

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ଲେଟ ଡଙ୍ଗା—
2 A dug-out or drum-like canoe.

୩ । ବୟାଁ—3. A buoy.

୪ । ଢୋଲ ଆକାରର ଲୁହା ବା ଟିଣର ଫମ୍ପା ଉସମାନ ନଳ ଦୁଇଟି ଯାହା ନୌକାରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—
4. Two hollow iron cylinders joined together and used as a dug-out.

୫ । ଉସା ଢୋଲ ସେଉଁ ଫମ୍ପା ଲୁହା ବମ୍ବା ଉପରେ ଭାସେ-
5. Cylindrical hollow iron tubes on which floating bridges are supported.

ବଣ—ଫମ୍ପା—Hollow.

ଢୋଲକ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଢୋଲ) —ଶ୍ଲେଟ ଢୋଲ—

Ḍholaki Small drum.

ଢୋଲକ, ଢୋଲକୀ
ଢୋଲକ, ଢୋଲକୀ
ଢୋଲୁକ
ଢୋଲି } ଅନ୍ୟରୂପ

[ଦ୍ର— ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲିବା ବେଳେ ଏହା ଭଲ ଦେବା ପାଇଁ ବାଦକ ହୁଏ; ଏହାର ଦୁଇମୁହଁକୁ ଦୁଇହାତଦ୍ୱାରା ବଜାଯାଏ।]

ଢୋଲ ଢୋଲନା—ଦେ. ବ—ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷରେ ବର-

Ḍhola ḍholanā କନ୍ୟାଙ୍କ ବଦାଣ ଲଗି ବରର 'ଢୋଲ' ଓ କନ୍ୟାର 'ଢୋଲନା' ନାମକ ସୁନର ମୁଦ୍ରିକାଦ୍ୱୟ—
The respective names of the two rings presented to the bridegroom and bride on occasions of marriage amongst the Marhattas.

ଢୋଲ ପିଟିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଘେଣ୍ଟ ଦେବା; ଘୋଷଣା

Ḍholapiṭibā କରିବା—(figurative) To publish a matter by beat of drum.

ଢୋଲ ପୀଟା
ଢୋଲ ପୀଟନା

ଢୋଲା— ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉଣ୍ଡା; ବଡ଼ ଓ ଫମ୍ପା—

Ḍholā 1· Hollow and big.

ଢୋଲା ୨ । (ପୁଂ) ପେଟୁଆ; ବଡ଼ପେଟୁଆ

ପୋଲା 2. Pot-bellied

ଢୋଲ୍ଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଅକର୍ମଣ୍ୟ—3. Worthless

ଢୋଲା; ଢୋକ୍କା; ଢୋସା ୪ । ପେଟୁ; ଉଦରମ୍ଭର—

ପେଟଳ 4. Greedy; gluttonous.

(ଢୋଲ୍ଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୫ । ସ୍ଥୂଳକାୟ—5. Stout; corpulent.

ଢୋଲା ଆଖିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଢେଗା ଆଖିଆ (ଦେଖ)

Ḍholā ākhiā Ḍhegā ākhiā (See)

ଢୋଲା(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ବୋଢ=ବହନ କରିବା; ହି.

Ḍholā(le)i ଶବ୍ଦସାଗର)—୧ । ଶଗଡ଼ରେ ଜିନିସ ବୋହିଦେଇ

ଢୋଲାଇ କରି ବୋହିବା—1. Carrying and carting

ଢୁଲୱାଇ of burdens.

୨ । ଶଗଡ଼ ଭଡ଼ା—2. Cart hire.

୩ । ମାଟିକୁ ସମତୁଲ କରିବା—
3. Levelling the ground.

୪ । ମାଟିକୁ ସମାନ କରିବାର ଖରଚ୍—
4. Cost of levelling a plot of land.

୫ । ଜଳରେ ଜମା କରିବା ପାଇଁ ପଥର ଗୋଡ଼ ଆଦିକୁ ଡଙ୍ଗାରୁ ବା ଶଗଡ଼ରୁ ବାହାର କରିବା—
5. Unloading a cart or boat.

ଢୋଲା(ଲେ)ଇ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଢୋଲାଇବା (ଦେଖ)

Ḍholā(le)ipaṛdibā Ḍholāibā (See)

ଢୋଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଦୁଲ୍ ଧାତୁ)—

Ḍholā(le)ibā ଦୁଲାଇବା; ଘୁମାଇବା—To doze.

ଢୋଲା ଢୋଲାଇବା ପରି ଚଳି, ଚଳେ ପଡ଼ିଯିବା ଭଳି ।

ଢୁଙ୍ଘାନା କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ବିଶ୍ୱାଭରଣ ଓ. ଗୀତ ।

ଢୋଲିଆ—ଦେ. ବି—ଯେ ଢୋଲ ବଜାଏ; ବଜାଏ—

Ḍholiā A drummer.

ଢୋଲକୀ **ଢୋଲିୟା**

ଢୋଲୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଢୋଲ୍ଲର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—

Ḍholī ୧ । ଅତି ସ୍ଥୂଳକାୟା (ସ୍ତ୍ରୀ): ମୋଟା—

(ଢୋଲେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Stout and big-bellied (woman).

୨ । ପେଟୁ (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. Gluttonous (woman).

ଢୋଲୁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଢୋଲ)—୧ । ସ୍ଥୂଳୋଦର—

Ḍholu 1. Pot-bellied.

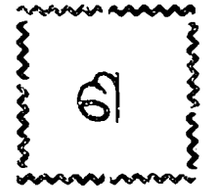
(ଢୋଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉଦରମ୍ଭର—2. Greedy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭଳାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବସଦ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ୍ଡ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୃଶ୍ୟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୃଶ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦଣ୍ଡି' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଢୌକ (ଧାତୁ) —ସ—ଗଢ଼ କରିବା—
Dhauka (root) To move.

ଢୌକନ—ସଂ. ବ. (ଢୌକ. ଧାତୁ + ଅନ)—୧ । ଦେୟଦ୍ରବ୍ୟ; ଉପହାର—
Dhaukana 1. Offering; present.
୨ । ଲଞ୍ଚ; ଉତ୍କୋଚ—2. Bribe.

ଣ—ସ—ପଞ୍ଚଦଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ । ଟ ବର୍ଗର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଣ୍ଣ । ଅନୁନାସିକ ।
Na ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ମୂର୍ଦ୍ଧା—Fifteenth consonant; cerebral; nasal; corresponding to cerebral gliding sound of N in 'turning

[ଦ୍ର—ଏ ଅକ୍ଷରଦ୍ୟରେ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନ ଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶାର କବିମାନେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରେ 'ଣାଦ୍ୟ' ପଦମାନଙ୍କୁ 'ଅ' ଅକ୍ଷରରେ ଆରମ୍ଭ କରିଅଛନ୍ତି ।

ହିନ୍ଦୀ ଓ ବଙ୍ଗଳାରେ ଣର ଉଚ୍ଚାରଣ ନ ଥର । ଓଡ଼ିଆର 'ଣ'ର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନରେ ସମ୍ବଲପୁରିଆମାନେ 'ନ' ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ।]

ଣ—୧ । ଜ୍ଞାନ—1. Knowledge.
୨ । ଚୈତନ୍ୟ—2. Consciousness.
୩ । ନିଶ୍ଚୟ—3. Certainty.
୪ । ଭୂଷଣ—4. Ornament.
୫ । ଶିବ—5. Śiba.
୬ । ଜଳାଶୟ—6. Pond.

ଣଣ—ନିର୍ଗୁଣ—Devoid of any attribute.

ଅ. (ପଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ଶେଷରେ ପଦ୍ୟରେ ଅକ୍ଷର ପୂରଣ ନିମିତ୍ତ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—
An inflection used after present participle in poetry

(ଯଥା—କରିଣ, ଖାଇଣ ଇତ୍ୟାଦ ।)

୨ । (ପ୍ରାଚୀନ କବ ପ୍ରୟୋଗ)—ସଂ. ସ୍ୱାର୍ଥନାର୍ଥ କ୍ରିୟା ଶେଷରେ ଅକ୍ଷର ପୂରଣାର୍ଥ ବ୍ୟବହାର—
2. A letter added to verbs in potential mood by classic poets.

ପାରୁଲେଣ ସ୍ୱେଦ ମୋତେ ଉତ୍ତରଣ ଖର । ପ୍ରତାପ ଶତିଶେଖ ।

୩ । ଉପରେ—3. On.

ଦେବଙ୍କ ଷଃ ଗର୍ଭଣ,
କଂସ ତ ବଧୁଡ଼େ ଟୀଲେଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪ । ରେ—4. In.

କମଳ ସ୍ତୋତ୍ର ଶ୍ରୀହର କରେଣ ଶଙ୍ଖ ତତ୍ତ୍ୱଧାତ୍ର—କମଳସ୍ତୋତ୍ର. ତତ୍ତ୍ୱତଣା ।

ଣତ୍ୱ—ସଂ. ବ—'ନ' ଅକ୍ଷରର 'ଣ'ରେ ପରିଣତି—
Natwa Change of dental 'N' into cerebral 'N'.

ଣତ୍ୱ ବଧାନ—ସ—ପଦ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା 'ନ' ଅକ୍ଷର ଯେଉଁ ଯେଉଁ
Natwa bidhāna ସ୍ଥାନରେ 'ଣ' ହୁଏ ଓ ଯେଉଁ ଯେଉଁ
(ଣତ୍ୱବଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ୍ଥାନରେ 'ନ' ରହେ ତଦ୍‌ବିଷୟକ ବ୍ୟାକରଣଗତ ନିୟମ ବା ବଧାନ—The grammatical rule as to where 'Na' is turned into 'Na and where not.

[ଦ୍ର—୧ । ପଦ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଋ, ର, ଷ ର ପରବର୍ତ୍ତି 'ନ' 'ଣ' ହୁଏ । ୨ । 'ନ' ଉତ୍ତ ତ ବର୍ଗୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ ସଂଯୁକ୍ତ 'ନ' 'ଣ' ହୁଏନାହିଁ । ଦ୍ର । ଯ, ବ, ହ, ଅନୁସ୍ୱାର, ବିସର୍ଗ, ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ, କ ବର୍ଗ, ପ ବର୍ଗ ବ୍ୟବଧାନ ଥିଲେହେଁ 'ନ' 'ଣ' ହୁଏ ।]

ଣ ସ୍ୱରୂପା—ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ମହାଶକ୍ତି ସ୍ୱରୂପିଣୀ—1. Creative.
Na swarūpā ୨ । ଚରସ୍ତ୍ରୀ—2. Animal; living.

ସ. ବ—ମହାଶକ୍ତି ପରମେଶ୍ୱରୀ—
The Creative Power of the universe.

ଣି—ଦେ.(ପ୍ରତ୍ୟୟ)(କ୍ରିୟା ପରେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । (ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥେ) ନିଶ୍ଚେ—
Ni 1. (an inflection used after verbs)—Certainly.

ଗଲେଣି ଦୋ ସଙ୍ଗତ ସେତେକ ଜନ—ମନ୍ମଥୋନ୍ମାଦ ତତ୍ତ୍ୱତଣା ।

୨ । ତର୍କଣାର୍ଥେ—2. Methinks.

(ଯଥା—ସେ ଖୋଇବେଣି ।)

୩ । ସମାପ୍ତ୍ୟର୍ଥେ—? Denoting the end.

ଗଲ୍ପଟିର ଉତ୍ତ କଥାରେ ସଙ୍ଗତି—ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଶୋସତ୍ତମ୍ଭ. ଗ. ଗୀତ ।

ଣିଚ୍—ସଂ. (ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ପ୍ରେରଣାର୍ଥେ ବା ଜନଯୋଗାର୍ଥେ ଧାତୁର
Nich ଉତ୍ତରରେ ଦେବା ପ୍ରତ୍ୟୟବିଶେଷ—A suffix which changes a root into the causative form.

ଣିଜନ୍ତ—ସଂ. ବଣ (ଣିଚ୍ + ଅନ୍ତ)—ଣିଚ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟବିଶିଷ୍ଟ—
Nijanta Having the causative suffix.

(ଯଥା—କୃ ଧାତୁର ଣିଚ୍=କାର ଧାତୁ)

ଣିଜନ୍ତ ପ୍ରକରଣ—ସଂ. ବ—ଣିଚ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗେ ଧାତୁର ଯେଉଁ
Nijanta prakaraṇa ଯେଉଁ ରୂପାନ୍ତର ହୁଏ ତାହାର ନିୟମାବଳୀ—The rules for forming causative roots.

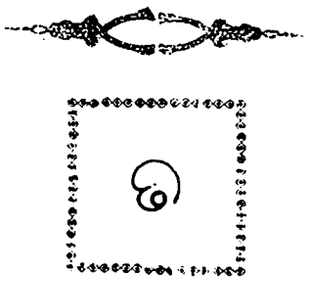
ଣୁ—ଦେ. (ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ଉକାରାନ୍ତ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ପରେ ବ୍ୟବହୃତ
Nu ସମାପ୍ତିସୂଚକ ପ୍ରତ୍ୟୟବିଶେଷ—An inflection added to verbs to denote the completion of a verb.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ୠ	ଝ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଜ୍ଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଞ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

(ଯଥା—ମୁଁ ନ ଖାଇଣୁ ସେ ପନ୍ଥ ଗଲେ ।)

ଣ୍ୟ—ଫ. ବ—ବ୍ରହ୍ମଲୋକସ୍ଥ ସରୋବରବିଶେଷ—Name of a tank in the Brahmaloka.
Nya

ତ—୧୬ଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ; 'ତ' ବର୍ଗର ପ୍ରଥମ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ-ସ୍ଥାନ 'ଦନ୍ତ' । ଏହାକୁ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲ୍ଲବେଳେ ଉପର ପାଟିର ଦାନ୍ତରେ ଜିହ୍ୱାଗ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କରିଥାଏ—The 16th consonant corresponding to the dental sound of 'T' (in English) when it approaches partly the sound of 't' in the pronunciation the word path.
Ta

ଫ. ବ. (ତୃକ୍ ଧାତୁ=ବାସ୍ୟ ବା ସଦ୍ୟ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

୧ । ଚୋର—1. Thief

୨ । ବୃଷ—2. Bull.

୩ । ଅମୃତ—3. Nectar.

୪ । (+ କରଣ. ଅ) ପୁଣ୍ୟ—4. Virtue; piety.

୫ । କୋଡ଼—5. Lap.

୬ । ମ୍ଲେଚ୍ଛ—6. A barbarian.

୭ । ପୁଚ୍ଛ—7. Tail.

୮ । ଭ୍ରୂଣ—8. Embryo; foetus.

୯ । ଗର୍ଭ—9 Belly; womb.

୧୦ । ରତ୍ନ—10 Gem.

୧୧ । ଶଠ ବ୍ୟକ୍ତି—11. A cheat.

୧୨ । (ତୃ ଧାତୁ=ପାର ହେବା+ଭାବ. ଅ)—ତରଣ; ପାର ହେବା—12. Crossing.

ତ ତୋ ଦେ. ଅ. (ଫ. ତୁ) —ନାମଲି ଶିତ ଅର୍ଥ ଓ ସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଅବ୍ୟୟ—A participle added to a word or sentence corresponding to the uses of 'too', 'also'.

୧ । (ପାଦ ପୂରଣାର୍ଥକ) ବ—

1. (in filling up or completing a sentence) Too.

ସାନ୍ତ ତ ରୁଷର ସାନ୍ତ ପଣକୁ
ଏଥକ ରୁଷର କେଉଁ ଗୁଣକୁ ?—ପ୍ରବଚନ ।

୨ । (ଅବଧାରଣ ବା ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ) ନିଶ୍ଚେ—

2. Certainly.

ଯେ ତ ଯେ, ଥର ବାଡ଼ପଡ଼ା ନଶୁଅ କେ—ଉଗ ।

୩ । (ତର୍କାର୍ଥ) ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଛି; ବୋଧହୁଏ; ସମ୍ଭବତଃ—3. Methinks; meseems

ଠଉରଇ ଅବସର କଲେ ତୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୋର ଯିବ ଘୁଞ୍ଚାବେନାହିଁ
ଉତ୍ତରରେ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ କଟୋଘତଖ୍ୟ. ୦ ଗୀତ ।

୪ । ପଶ୍ଚାନ୍ତରେ; ପରନ୍ତୁ; କିନ୍ତୁ—

4. On the other hand.

(ଯଥା—ମୁଁ ତ ଯାଇ ପାରୁ ନାହିଁ, ମୁଁ ନ ଗଲେ କଅଣ ହେଲ୍ଯା ? ତୁ ତ ଯିରୁ ।)

୫ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କି ? କ ?—5. Interogative.

(ଯଥା—ତୁ ଯାଉଛୁ ତ ?)

୬ । (ଫ. ତତଃ) ତେବେ; ତାହାହେଲେ; ଫଳତଃ—

6. Then; consequently.

(ଯଥା—ଋଣ ନ ମିଳିଲେ ତ ମୋର ଆଉ ଗତ୍ୟନ୍ତର ନାହିଁ ।)

୭ । (ଅନୁରୋଧ ବା ନିୟୋଗାର୍ଥକ) ମ—

7. Indicating a request.

(ଯଥା—ତାକୁ ଡାକ୍ ତ, କଅଣ ସେ କରୁଛି, ବୁଝିବା ।)

୮ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାସୂଚକ—

8. Indicating a resolve.

(ଯଥା—ମୁଁ ଆଜ୍ଞ ଏ କାମ କରିବ ତ; କଏ ମୋତେ ବନ୍ଦ କରିବ କରୁ ।)

୯ । ସାଉ; ସୁବା—9. Even.

ଘାଲେ ତ ଘାଲିଲୁ ନାହିଁ. ଖସାସୂଆ ଝରକ ରେ—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ, କଟୋଘତଖ୍ୟ. ତ ଗୀତ ।

୧୦ । (ଅପେକ୍ଷାର୍ଥକ) ସିନା—

10. Indicating probalility or contingency.

(ଯଥା—ସେ ସେଠାକୁ ଗଲେ ତ ହୁଏ; ନୋହିଲେ ମୁଁ ସେଠାରେ ପାଦାକୁ ନ ପାଇ ଯାଁ ହାଁ ହଉଥିବ ।)

ତେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ (ଫ. କୃ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ଏହା ଧାତୁ ସଙ୍ଗେ ଭାବ, କର୍ତ୍ତୃ ଓ କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ଅତୀତକାଳ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ, (ଇଂରେ ଉଦାହରଣ ଯଥା—କଷ୍ଟ, ଜ୍ଞାତ, ଜୁତ)—An affix corresponding to 'ed' (in English) and 'kta' in Sanskrit, as in accomplished signed, added to the root verbs to denote past passive participles.

ତେ. (ସାଙ୍କେତିକ; ଏପରି ବ୍ୟବହାର ସ୍ଥଳରେ ଏହାର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଦୁଇଟି ଗାର ରହେ ଯଥା—। ତ ।)—

୧ । ତପ୍ପା; ପରଗ୍ଗା—1. An abbreviation for the word 'Tappā' or Pergunnah.

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିର ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖ ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

(ଯଥା—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର । ଚ । ଗୋପାଳପୁର=ଗୋପାଳପୁର ଚଉ। ବା ପ୍ରଗନ୍ନାନବାସୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ।)

୨ । ଉରଫ—2. On behalf of.

(ଯଥା—ଲକ୍ଷିତ ଚଦ୍ଦସିଲଦାର ରାମ ମଦ୍ଦାନ୍ତୁ । ଚ । ଜମିଦାର ରାମନାରାୟଣ ଙ୍କିଦ୍ଦ; ଅର୍ଥାତ୍ ଜମିଦାର ରାମନାରାୟଣଙ୍କ ଚରଫରୁ ଲେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତି ରାମ ମଦ୍ଦାନ୍ତୁ ଚଦ୍ଦସିଲଦାର ।)

୩ । ଉଜ୍ଜ—3. An abbreviation for Tauji.

(ଯଥା—। ଗ । ରାଦ୍ଦାଙ୍କ । ଚ । ୨୭୮ ।)

ତଅ—ଦେ. ବ—ଚଦ୍ଦ (ଦେଖ)
Ta-a — Taha (See).

ତଅଁର—ଦେ. ବ (ସ. ଚନ୍ଦ୍ର)—୧ । ରଞ୍ଜିତ ସୂତ୍ରବଶେଷ; ଏକପ୍ରକାର କନ୍ତା—1. A coloured thread.
Ta-añra

କନ୍ତା ୨ । ଲୁଗାର ଧଡ଼ରେ ବଆସିବା ଫକ୍କା ନାଲ ସୂତା—2. Light-red thread used in the border of a cloth.

ତଅଁର ଧରିବା—ଦେ. କି (ଧୋବା ଲୁଗା ଧୋବ କଲ୍ଲବେଳେ) ଲୁଗା ଧଡ଼ର ରଙ୍ଗକୁ ରକ୍ଷା କରିବା—To protect or preserve the colour of the dyed border of a cloth during washing.
Taañra dharibā

(ଯଥା—ଧୋକଣୀ ଚଅଁର ଧରିବା ଖଟ୍ଟଁ ମାଗୁଛୁ ।)

ତଅଁରୀ—ଦେ. ବ—ମାଚକାଙ୍ଗାସ୍ଥ ଚନ୍ତ୍ରବଶେଷ; ଚଦ୍ଦିଲା—A class of low-caste weavers who weave coarse cloth.
Ta-añrā

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମୋଟା ଲୁଗା ବୁଣନ୍ତି; ଏମାନଙ୍କ ବୁଣିବା ଲୁଗାକୁ 'ଚଦ୍ଦିରି ଲୁଗା' କହନ୍ତି ।]

ତଅଁଳା—ଦେ. ବ—ତଅଁରୀ (ଦେଖ)
Ta-añlā — Ta-añrā (See).

ଝରଝଯଗଚଅଥାସ୍ଥ ସପ୍ତଶଯ୍ୟା ଶିତରୁ-ଶୃଙ୍ଗେ ତଅଁଳା—ବ୍ରଧାନାଥ. ପାଟ୍ଟଗା ।

ତଅକ୍—ବୈଦେ. ବ (ମସଲ୍‌ମାମା ଅଳଂକାର)—ବଂସଲି (ଦେଖ)
Ta-ak — Hamsali (See).

ତଅ ଖରଚ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଚଦ୍‌ଖରଚ୍)—ଚଦ୍ଦ ଖରଚ (ଦେଖ)
Ta-a-kharacha — Taha-kharacha (See).

ତଅପୋଇ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଦୁଦୁରୁକୁଣି ଓଷା କଥାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ମଦ୍ଦାଳନ ଝିଅର ନାମ—The name of the merchant's daughter narrated in the story of 'Khudurukuni vow observed by maidens.
Ta-a-poi

ତଅସିଲ (ଇତ୍ୟାଦି)— ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ଚଦ୍ଦସିଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ta-asila (etc) — Tahasila etc (See).

ତଇ—ଦେ. ବ (ସ. ତତ୍ ଧାତୁ)—ତନ୍ତୁକା ଚଳବ୍ଚଣିଷ୍ଟ କରେଇ, ଯହିଁରେ ଅମାଲୁ, ମାଲ୍‌ପୁଆ, ଜଲ୍ଦି ଅଦ ଛଣାଯାଏ—
Tai

ଚାଟୁ A flat-bottomed and shallow frying pan.

ତୌ, ତାଈ

ତଇଁ—ସ୍ତା. ଅ (ସ. ତତ୍ ଶବ୍ଦର ୭ମୀ ବଭକ୍ତି ଏକବଚନ, ତସ୍ମିନ୍)—୧ । ତହିଁ (ଦେଖ)—1 Tahiñ (See).
Taiñ

୨ । ତଙ୍ଗି (ଦେଖ)—2. Taṅgi (See)

ତଇଁତଇଁ—ସ୍ତାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କଇଁକଇଁ (ଦେଖ)
Taiñ-taiñ — Kaiñ-kaiñ (See)

ତଇତୁଲା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରାମଦେବୀଙ୍କ ନାମବଶେଷ—Name of a village-Goddess.
Taitulā

ତଇନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତସ୍ମିନ୍; ଆ. ତସ୍ମୂ = ସମାପ୍ତ; ନର୍ଣ୍ଣୀତ)—୧ । ସ୍ଥିରତା; ନଶ୍ଚସ୍ମ – 1. Certainty.
Tain

ତୟନ ୨ । ନର୍ଣ୍ଣସ୍ମ—2. Ascertainment.

ତୟନ ୩ । ସଂଯସ୍ତ—3. Disposal.

ବୈଦେ. ବଶ.—୧ । ସ୍ଥିର; ନଶ୍ଚିତ—1 Certain; fixed.

୨ । ନର୍ଣ୍ଣୀତ—2. Ascertained.

ତଇନାତ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଆ. ତଯୁନାତ୍ତା)—୧ । ପିଆଦା ପଠାଇ ବଶେଷ ଜରୁର ସହିତ ଜଲ୍ଦବ ଜାଗିଦା; ପିଆଦା ଯୋଗେ ବଶେଷ ଜରୁର ଜଲ୍ଦବ; ତମ୍ଭାଗିଦା—Demand made through a special messenger.
ତଇନାତ୍, ତଏନାତ୍, ତଏନାଣ୍ଡ } ଅନ୍ୟରୂପ

ତୟନାତି ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର **ତୈନାତ ; ତୟନାତ୍** ନଯୁକ୍ତିକରଣ—2. Deputation; appointment.

୩ । ବାକିଦାର ପ୍ରଜା ଓ ଖାତକ ଅଦଙ୍କଠାକୁ ପଠାଯିବା ପିଆଦା—3. A peon deputed to a tenant or debtor in arrears.

ତୟନାତୀ ବଣ (ଆ. ତଅଯ୍ୟୁନାତ୍ତା)—ବଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ନଯୁକ୍ତ (ପିଆଦା)—Specially deputed (peon).

ତଇନି—ବୈଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ତଇନ୍ (ଦେଖ)
Taini — Tain (See).

ତଇଲ—ସ୍ତା. (ପଦ୍ୟ) ବ (ସ. ତୈଲ)—ତୈଲ (ଦେଖ)
Taila — Taila (See).

ତଇଲ ବନା ବାଚ ତମସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର
ଉଡ଼ୁ ହେ ଅଲ ଉପରକୁ ଫରଫର—କୃଷ୍ଣଚିତ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

ତଇଲ— ସ୍ତା. ବ (ସ. ତୈଲ)—ତୈଲ (ଦେଖ)
Taila — Taila (See).

ତଇଲପିଆ—ଦେ. ବଣ (ସ. ତୈଲଘାସ୍ଥୀ)—୧ । ଯାହା ବହୁକାଳ ତେଲ ଲଗାଯାଇ ଦୃଢ଼ ବା ମସୃଣ କରାଯାଇଥାଏ—(ଯଥା—ତଇଲପିଆ କାଣ୍ଡ; ତଇଲପିଆ ଯଷ୍ଟି)—1. (a stick) Saturated and made smooth with oil.
Tailapiā
ତେଲପାକା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ୠ	ଟ	ଏ	ଜସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଓ	ରୁ	ଲୁ	ଯ୍ୟେ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

୨ । ଯହିଁରେ ବହୁକାଳ ତେଲ ରଖାଯାଇ ସଡ଼ କରିଯାଇ ଥାଏ (ଯଥା—ତଇଲଟିଆ ଘଡ଼ ବା ମାଠିଆ)—
2. (a pot) Soaked thoroughly with oil.

ବ—ଅସରପା ପୋକ—Cockroach; Blatta.

ତଇଲା—ଦେ. ବ—୧ । ବନପୂର୍ଣ୍ଣ ଆବାଦଯୋଗ୍ୟ ଭୂମି—
Tailā 1. Arable land overgrown with
ତୟଲା jungle.
(ତଇଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜଙ୍ଗଲ କଟାଯାଇ ଆବାଦ କରିଯାଇଥିବା ଜମି—2. Cultivated land reclaimed from jungle.

ବିଶ—ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ନୂଆନ ଆବାଦ କରିଯାଇଥିବା—
Newly reclaimed (land).

[ଦ୍ର—ଜମି ଉପରେ ବଢ଼ିଥିବା ଜଙ୍ଗଲ ଆଦି ସଫା କରି ଗୃହ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ସେଉଁ ଜମିକୁ ଲୋକେ ଫସଲ କରିବାର ଉପଯୋଗୀ କରନ୍ତି, ତାକୁ ତଇଲା ଜମି ବୋଲିଯାଏ ।]

ତଇଲ୍ଲ ପକା(କେ ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । (ଗାଳ ଓ
Tailā pakā(ke)ibā ଅଶୁଭଚନ୍ତା କରି) ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟାଇବା—
1. To bring misfortune to another (by abusing and cursing).
(ଯଥା—ସେ ଆମକୁ ଗାଳ ଦେଇ ଦେଇ ତଇଲ୍ଲ ପକାଇଲ୍ଣି ।)
୨ । ଉଜୁଡ଼ଲାନ୍ତ କରିବା—2. To cause total destruction or ruin (of a person).
(ଯଥା— ସେମାନେ ସବୁଦା ମୋ ଘରୁ ଗେରିଇ ନେଇ ନେଇ ମୋତେ ତଇଲ୍ଲ ପକାଇଦେଲେଣି ।)

ତ: ଉ:—(ସାଙ୍କେତିକ) (ଓ. ତ=ତହିଁର; ଉ=ଉତ୍ତର)—
Ta: u: (ଦେଶୀୟ ଜରିବ ତଉଜିଅରେ ଜମିର କମିକ ନମ୍ବରଗୁଡ଼ିକୁ କରିବାର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ) ତାହାର ଉତ୍ତରରେ—
An abbreviation used in field books to denote the situation of a plot of land situate to the north of the foregoing plot.

[ଦ୍ର—ଏ ଦେଶରେ ଇଂରାଜ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଚେନ୍ ଓ କମ୍ପାସ୍-ଦ୍ୱାରା ମାପ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ନଳ ବା ଚହଲାଦ୍ୱାରା ସେତ୍ରମାନ ମାପ ଦେଇଥିଲା ଏବଂ ସେ ମାପ ସେଉଁ ତଉଜିଅରେ ଲେଖା ହୋଇ ରହିଥିଲା, ସେଥିରେ ଖଣ୍ଡେ ଜମିର ଉତ୍ତରରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜମି ଖଣ୍ଡି ଥିଲେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଜମିର କମିକ ନମ୍ବର ଲେଖା ଦେବା ପରେ 'ତ: ଉ' ଲେଖା ଯାଇଥିଲା, ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ସେତ୍ରଖଣ୍ଡି ପୂର୍ବୋକ୍ତ ସେତ୍ରର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଏହିପରି 'ତ: ଦ'=ତହିଁ ଦକ୍ଷିଣରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ନମ୍ବର ଜମିର ଦକ୍ଷିଣରେ, ତ ପୂ:=ତହିଁର ପୂର୍ବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ନମ୍ବର ଜମିର ପୂର୍ବରେ, ତ: ପ:=ତହିଁର ପଶ୍ଚିମରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ନମ୍ବର ଜମିର ପଶ୍ଚିମରେ ।]

ତଉଁ—ଗ୍ରା. ଅବ୍ୟୟ—ତହୁଁ (ଦେଖ)
Tauñ Tahuñ (See)

ତଉଁରି—ଦେ. ବ—ତଅଁରିଙ୍କ ବୁଣା ମୋଟା ଶାଢ଼ୀ; ତଅଁର ସୂତାର
Tauñri ଧଡ଼ିଯୁକ୍ତ ମୋଟା ଶାଢ଼ୀ—A coarse cloth for females with a light-red or dyed border.
ଦେ. ବିଶ—ତଉଁରିଆ (ଦେଖ)—Tauñriā (See)

ତଉଁରିଆ—ଦେ. ବିଶ—ତଅଁର ସୂତାର ଧଡ଼ିଯୁକ୍ତ (ମୋଟା ଲୁଗା)—
Tauñriā (coarse cloth) Furnished with a red or dyed border.

ଘରତା ପନ୍ଥରେ ସନ୍ତୁଅ ଦେଇ
ଶାଢ଼ୀ ହେଇ ତଉଁରିଆ । ଉଗ ।

ତଉଁଲା—ଦେ. ବ—ତଅଁରି (ଦେଖ)
Tauñlā Taañrā (See)

ତଉଜ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତୌଜି=ସୁଜସ୍ୱ ଭାଇକା) (କଚରିଆ ଶବ୍ଦ)—
Tauji ୧ । ତୌଜି; ଜମିଦାରୀର କମିକ ସଂଖ୍ୟା—
ତୌଜି 1. Touzi; serial number of a Zamindary;
ତଉଜୀ [ଦ୍ର—ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ । ଯଥା—ତଉ ୧୧୭୫=
(ତୌଜି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧୧୭୫ ତଉଜୀ ନମ୍ବର ଭୁକ୍ତି ଜମିଦାରୀ ।]
ସ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୨ । ପେନ୍ସନ୍; ଖୋରାକି ପୋଷାକ ପାଇଁ ପ୍ରଦତ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭତ୍ତା—
2. Pension; maintenance allowance.

ନାଭ ମହାରାଜାଙ୍କ ତଉଜ ଦଶ ହଜାରରୁ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ରୁପିଅ ବୋଲି ଠିର ପଡ଼ିଛି ।
ଦେ. ଥଣା. ତା ୨୫।୧୧।୨୮ ।

ତଉଜ ଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତୌଜି+ଫା. ଖାନା) (କଚରିଆ
Tauji khānā ଶବ୍ଦ)—ସେଉଁ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ଜମିଦାରୀ-
ତୌଜିଖାନା ମାନଙ୍କର କମିକ ନମ୍ବର ଅନୁସାରେ ରାଜସ୍ୱସଜାନ୍ତ
ତଉଜିଖାନା ହିସାବ ରଖାଯାଏ—Touzi office.
(ତୌଜିଖାନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଉଜ ନବିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ସେଉଁ କର୍ମଚାରୀ ତଉଜ ହିସାବ
Tauji nabis ରଖେ—Touzi Nabis.
ତୌଜିନବୀସ **ତଉଜୀନବୀସ**
(ତୌଜି ନବୀସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଉଜ ନମ୍ବର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଓ ଇଂ)—କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଭାଇକାର
Taujinambara ଜମିଦାରୀ ମାଦାଲ ପ୍ରଭୁତ୍ତର କମିକ ସଂଖ୍ୟା—
ତୌଜି ନମ୍ବର The serial number of an estate borne
ତଉଜୀନମ୍ବର on the Collector's revenue-roll.
(ତୌଜି ନମ୍ବର— ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ସ୍ୱାରେ ପ୍ରଚଳ । ତଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ; ତଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସ୍ଥଳେ ପ୍ରଚେତ ଉକ୍ତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ; ତଳିତ ବୈକଳ୍ପିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନେ ସେବେ ଏ ଭାଷାବୋଷ୍ଟରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ସଥାକ୍ରମେ ତଳିତ ବରଣ୍ଡ ; ବା ୧ ତଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଟ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଏ' ଯୋଜବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳଲେ 'ବୁଝ' ଦେଖିବେ; 'ବହୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଭୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ତଉପିର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା.) (କଚରଆ ଶବ୍ଦ)—ସନନ୍ଦ ବା ଦାନପତ୍ର
Tauphir ଲଖିତ ଜମିର ପରମାଣରୁ ଅଧିକା (ଜମି); ଅଧିକା—
ତଉଫୀର (land) In excess of the area originally
तौफीर granted.

(ତୌପିର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ସନନ୍ଦ ବା ପ୍ରେପ ବା ଦାନପତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜଣାଯାଇଥିବା ଜମିର ପରମାଣ ଅପେକ୍ଷା ଯଦି ସନନ୍ଦଗ୍ରହୀତାଙ୍କ ଦଖଲରେ ଅଧିକା ଜମି ଥିବାର ମାପଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଏ, ତାହା 'ତଉପିର୍' ଜମି ନାମରେ ବାସିଦ୍ୱାପ୍ତ କରାଯାଇ ଏହା 'ତଉପିର୍' ଜମି ଉପରେ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ ।]

ତଉଲ—ଦେ. ବି. (ଫ. ତୁଲ ଧାତୁ)—୧ । ତୌଲ; ତୌଲ୍ଲ; ତୁଳବା
Taula କର୍ମ; ଓଜନ କରିବା କର୍ମ—
ତୋଲ 1. Weighing; weighment.
तौल ୨ । ଓଜନ—2. Weight.
(ତୌଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ତରାଜୁ; ତୁଳାଯନ୍ତ୍ର—
3. Weighing instrument; scale.

ତଉଲ—ଦେ. ବି.—ତଉଲ (ଦେଖ)
Taulā Taula (See)
(ତୌଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ.—ଓଜନ କରାଯାଇଥିବା—
Weighed.

ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ପୁସ୍ତ) —ବି.—ଏକ ବିଣା ବା କଟକୀ ୧୫ ସେର ପରମାଣ—Weight of $1\frac{1}{4}$ Cuttack seers.

ତଉଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ତଉଲିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Taulā(le)ibā Causative form of Taulibā.
ତୋଳାନ **तौलाना**
[ତୌଲା(ଲେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ତଉଲ ଯିବା—ଦେ.କ୍ରି—ତୁଳତ ହେବା; ତଉଲିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ—
Taulā jibā Passive voice of Taulibā.
(ତୌଲା ଯିବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଉଲା ସେର—ଦେ. ବି.—କଟକୀ ସେର; ୫ ୧୦୫ କ୍ଷା ଓଜନର
Taulā sera ସେର—A seer of 105 Rupee's
କଟକୀ ସେର weight.
(ତୌଲା ସେର—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ସେରର ଓଜନ ୫ ୮୦ କ୍ଷା କନ୍ତୁ କଟକୀ ସେରର ଓଜନ ୫ ୧୦୫ । ୫ ୮୦ କ୍ଷା ଓଜନର ସେରକୁ ବାଲେଶ୍ୱରୀ ସେର କୋଲାପାଏ ।]

ତଉଲା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ତଉଲିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ—
Taulā hebā Passive form of Taulibā.
(ତୌଲା ହେବା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଉଲିଆ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଟାୱେଲ୍)—ତୁଆଲିଆ; ଖଦଡା ଓ
Tauliā ସ୍ପେଞ୍ଜ ଗାମୁଛ; ତୌଲିୟା; କ୍ଷୁଦ୍ର ଗାତ୍ରମାର୍ଜ୍ଜନା—
ତୁୟାଲିୟା; ତୌଲିୟା Towel.
तौलिया
(ତୌଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଉଲିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ତୁଲ୍ ଧାତୁ)—
Taulibā ତୌଲିବା; ତୁଳବା; ଓଜନ କରିବା—
ତୋଳା, ଓଜନକରା To weigh in the scale.
तोलना, जुखना ଏହା ଦଣ୍ଡେ ଧାତା ଉତ୍ତଲନ୍ତୁ ଅବା ନରପ୍ରଗଣ୍ୟ ମସ୍ତାଉଳେ ।
[ତଉଲ୍ଲ(ଲେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ] ସ୍ୱାଧୀନାଥ, ପାଦଙ୍କ ।

ତଉଲୁଆଁ ଖାଇ ରୁପ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Tauluāñkhāi rūpa କଳା ତଣ୍ଟପୁଚ୍ଛ ଶୁଆ—
Black-beaked parrot.

ତଏଁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ—ତୁମେ—
Taeñ You.

ତଏନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ —ତଇନ୍ (ଦେଖ)
Taen Tain (See)

ତଏନାତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ତଇନାତ୍ (ଦେଖ)
Taenāt Taināt (See)

ତଂ—ଦେ. ବିଣ—ତଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Taṁ Taṅga (See)

ତଃ—ଫ ପ୍ରତ୍ୟୟ (ସ. ତସ୍, ଯଥା—ଫଳତଃ, କାର୍ଯ୍ୟତଃ)—
Taḥ (ହଉକ୍ତିର ଚତୁ) ପଞ୍ଚମୀ ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି ଅର୍ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ରୁ, ରେ,—A particle added to words denoting 'From' or 'In'.
(ଯଥା—ଆପଣଙ୍କ ମନର ଭାବ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଜଣାଯିବ, ଅର୍ଥାତ୍ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଜଣାଯିବ । ଅନେକତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ଭାଇମାନେ ଫଳତଃ=ଫଳରେ ଉଗାସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ।)

ତଁଡେଇ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ଚଡ଼ୈଲ)—
Taṅḍei ଡାହାଣୀ— Witch.
(ତଁଡ଼େଁ, ତଂଡ଼େଇ, ତଂଡ଼େଁ, ତଂଡେଇ, ତଂଡେଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଁଡ଼େ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Taṅrdhe ୧ । ଡାହାଣୀ —1. Witch.
୨ । ଅନଷ୍ଟକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. Harmful woman.
୩ । ଗୁପ୍ତ ଗାରଡ଼ ଜାଣିବା ସ୍ତ୍ରୀ—3. A woman versed in black magic; sorceress.

ତକ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ସହ୍ୟ କରିବା—
Tak (root) To bear; to endure.

ତକ୍‌ଦୀର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଭାଗ୍ୟ; କପାଳ; ଅଦୃଷ୍ଟ—
Tak-dīr Luck.
ତକଦିର **तगदीर**
(ତଗଦୀର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତକ୍‌ଦୀର୍‌ବର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ତକ୍‌ଦୀର+ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ.ବର୍)—
Tak-dīr-bar ଭାଗ୍ୟବାନ୍—Fortunate.
ତକଦୀରବନ୍ତ **तकदीरवर**
(ତକ୍‌ଦୀରବନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଃ	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଥ	ଭ
୍	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାଗ୍ଲନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ୟ	ଇଥ	ଵ	ନ୍

ତକ୍ମା—ବୈଦେ. ବ. (ତୁର୍କୀ=ତମ୍ଗା=ଶାସନଫଳକ ବା ସନନ୍ଦ)—
Takmā ୧ । ଶାସନଫଳକ; ତମ୍ବାପାତ୍ରଆ ସନନ୍ଦ—
ତକମା 1. A firman; a written grant.
ତକମା ୨ । ମେଡାଲ୍; ପଦକ —2. Medal.
ତୁବେ ଲମ୍ବମାନ ସୁବର୍ତ୍ତି ତକମା । ଗୃଧ୍ରନାଥ, ଦରବାର ।

ତକ୍ମିରି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତକ୍ରାର୍)—ତକ୍ରାର୍ (ଦେଖ)
Tak-miri Tak-rār (See)

ତକ୍ରାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତକ୍ରାର, ତୁଲ. ସଂ. ତର୍କ)—
Tak-rār ୧ । କଳି; କଳିଆ; ଝଗଡ଼ା—
ତକରାର 1. Quarrel; dispute; altercation.
ତକରାର ୨ । ଆପତ୍ତି—2. Objection.
[ତକରାଲ(ଲ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ତକ୍ରୀର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । କଥୋପକଥନ—
Tak-rīr 1. Conversation; talk
ତକରୀର ୨ । ବକ୍ତୃତା—2. Lecture; an address.
ତକରୀର

ତକ୍ଲା କୋଟ—ବୈଦେ. ବ. (ନାମ)—ହିମାଲୟର ତିବ୍ବତସଂଲଗ୍ନ ବିଶେଷ,
Taklā kota (ନାଇନ୍‌ତାଲ୍ ରାଟେ ତ୍ରିବତରୁ ତକତକୁ ଯିବାକୁ
(ତକଲାଖାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏହାହିଁ ନଗ୍ପଦ ଗ୍ରସ୍ତା)—
The name of a pass in the Himalayan ranges, through which people pass from India to Tibet.
(ସ୍ୱାମୀ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ୨୧୭ ପୃଷ୍ଠା)

ତକ୍ଲିପ୍ (ଫ୍)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତକ୍ଲୀଫ୍)—କଷ୍ଟ—
Tak-lip(ph) Hardship; difficulty
ତକଲୀଫ ଦୁଃଖ ! ବୁଢ଼ା ଥରନ୍ଦି, ବହୁତ ତକଲିଫ୍ ପାଉ ।
ତକଲୀଫ ଦୁଃଖାପଚରଣ, ଦୁଷାରତ୍ତ ।

ତକ୍ଲିପି(ଫି)—ଦ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତକ୍ଲିଫ୍)—କଷ୍ଟ—
Tak-lipi(phi) Hardship; difficulty.

ତକ୍ସିର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତକ୍ସୀର)
Tak-sir ୧ । ଅପରାଧ—1. Crime; guilt.
ତକସୀର ୨ । କସୋର; ଦୋଷ—2. Fault.
ତକସିର ୩ । ଭ୍ରାନ୍ତି; ଭୁଲ—3. Error; mistake.

ତକ୍ସିର୍—ଦ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତକ୍ସୀର)—ତକ୍ସିର୍ (ଦେଖ)
Tak-siri Tak-sir (See)

ତକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଅନ୍ତ+କ)—
Taka ୧ । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ଅବଧି (ସ୍ଥାନ ବା ସମୟ)—
ତକ 1. Upto; till; until.
ତକ, ତଲକ (ଯଥା—ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟାତକ ଅପେକ୍ଷା କଲି, ସେ ଆସିଲେ ନାହିଁ; ମୁଁ କାହାଁତକ ଯିବି ?)
୨ । ଠାରେ—2. In.
(ଯଥା—ଏ କାର୍ଯ୍ୟଟାର ତୁମତକ ରହସ୍ୟ ।)
ଗୁନି, ସବ ଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ—ସମୁଦାୟ; ମାନ—
ସମୁଚା All; the whole of.
(ଯଥା—ମୋ ଟଙ୍କାତକ ଗେଲ ନେଇଗଲା ।)

ତକତ୍ ତାଉସ୍—ବୈଦେ. ବ—ତଖତ୍ ତାଉସ୍ (ଦେଖ)
Takat tāus Takhat tāus (See).

ତକତ୍ ନସୀନ୍—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ତଖ୍ତ୍ ନସୀନ୍)—
Takat nasīn ସାଧାନସୀନ; ସିଂହାସନାରୂଢ଼ (ରାଜା)—
ତକତନସୀନ (a king) Installed on the throne.
ତଖତନଶୀନ

ତକତ୍‌ପୋଷ—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ତକ୍ତପୋଷ (ଦେଖ)
Takat-posha Taktaposha (See).

ତକତ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତଖ୍ତ୍=ସିଂହାସନ)—
Takata ୧ । ଆପଣାର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ—
ତକ୍ତ 1. One's proper place.
ତଖ୍ତ ୨ । ରାଜସିଂହାସନ—2. Throne.
୩ । ଶାସନତା—3. Power.
୪ । ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ—4. Centre; central place.
(ଯଥା—ଗ୍ରାମ ସାନ୍ଥର ବଲ୍ଲଟା ବି ଲୋଡ଼ର ତକତରେ ଅଛି ।)
ବୈଦେ. ବ—୧ । ଉପଯୁକ୍ତ—1. Proper.
(ଯଥା—ଗୁଲାଟି ବାପର ବେଶ୍ ତକତ କାମରେ ବସିଥିଲା ।)
୨ । ମଧ୍ୟସ୍ଥ; ସଜ୍ଜସ୍ଥ—2. Midde; central.
(ଯଥା—କୃଅଟାକୁ ଗ୍ରାମର ଏପର ତକତ ସ୍ଥାନରେ ଖୋଳିଥିବ, ଯେପର କ ଗ୍ରାମର ସମସ୍ତ ଲୋକ ତହିଁରୁ ପାଣି ବ୍ୟବହାର କରି ପାରିବେ ।)

ତକତକ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ତକ ଧାତୁ=ହସନ; ତର୍କ ଧାତୁ=ଘାତ—
Takataka ଯୋଗେଶତନ୍ତ୍)—୧ । ତକ୍‌ତକ୍ (ଦେଖ)
ତକତକ 1. Chak-chak (See).
ଚମକଦାର ୨ । ଲୋହିତ ରଙ୍ଗାଭ; ଗୋଲ୍ଲାଘା
2. Ruddy, Rosy.

ତକତକ ଗୋରା—ଦେ. ବଣ—ରକ୍ତାଭ ଗୌର—
Takataka gorā Having a rosy fair complexion.

ତକତକିଆ—ଦେ. ବଣ—ତକ୍‌ତକ୍ (ଦେଖ)
Takatakiā Chak-chak (See).
ତକତକିଆ ବଣର ବଣ ଖୁବ୍ (ଗୋରା)—ଯଥା, ତକତକିଆ ଗୋରା)—
Very (fair-coloured).

ତକତା—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତଖ୍ତାହ୍=ପଟା)—
Takatā ୧ । ତକ୍ତା; କାଠର ପଟା—
ତକ୍ତା 1. A plank of wood; board.
ତଖତା ୨ । ପତଳା ଲମ୍ବା ଓ ତହଡ଼ା ଖଣ୍ଡ; ପର୍ଦ୍ଦା—2; A sheet.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଦୃତ ୧ ତତ୍ତ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ତତ୍ତ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିଥାଏ । ଅନେକ ୧ ବ. ୨ ତତ୍ତ୍ୱିତ ଦୋଷରେ ତତ୍ତ୍ୱିତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦୋଷରେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାଦୋଷରେ ନ ଦିଶେ, ତେବେ ସେହି ଦୋଷ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ତତ୍ତ୍ୱିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦୋଷିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ଦିଶିଲେ 'ଘାଟ' ଦୋଷିବେ; 'କୃଷ' ନ ମଣିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଳତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ତ' ଦେଖିବେ।

୩ । କାଗଜର ପତ୍ର୍ଦ୍ଦା—
3. A sheet of paper.

୪ । ସ୍ଲେଟ୍ ପଟା; ପଟ୍ଟୀ—4. Tablet.

୫ । (ସେଣ୍ଟଲସେଣ୍ଟ୍ ଶବ୍ଦ) ଯେଉଁ କ୍ରିପଦ ଟେବଲ୍ ଉପରେ ନକ୍ସା ଉଠି ଅମିନମାନେ ସରଜମିନ ମାପ ବେଳେ କାମ କରନ୍ତି—5 Plane table.

୬ । ଧାତୁର ଫଲକ—6. Metal plate.

୭ । ପଥରର ଲମ୍ବ ଓ ଚଉଡ଼ା ପତଳା ଖଣ୍ଡ—
7. Slab of stone.

ତକତି—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ତଖ୍ତତ୍)—୧ । ସ୍ଲେଟ୍ ପଟା; ପଟ୍ଟୁ—
Takati — Small plate.
ତକ୍ତି
୨ । ଛୁତ୍ରମାନେ ଲେଖିବା ସ୍ଲେଟ୍—
ତଖ୍ତୀ 2. Writing slate.

ତକରୁହାଁ—ଦେ. ବ—ଚଲ୍ଲିକାରେ ଦେଖାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ—
Takaruhāñ — A species of bird found in Chilkā.

ତକଲା(ଲି)—ଦେ. ବ (ସ୍ର. ତର୍କୁ)—ତାଳୁଡ଼—
Takalā(li) — Spinning spindle.
ଟେକୋ **ତକଲା, ତକଲି**

ତକଲ୍ଲିପ୍(ଫ୍)(ବ୍)—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଅ. ତଗଲ୍ଲବ=ବଞ୍ଚନା)—
Takallap(ph)(b) — ୧ । ପ୍ରବଞ୍ଚନା—Deception.
ତଗଲ୍ଲବ ୨ । (ଅ) ତକଲ୍ଲୀପ୍ (ଦେଖ)
ତଗଲ୍ଲିବ Taklīp (See).

ତକସିମ୍ ଜମା—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ତକ୍ସୀମ୍=କଷନ+ଜମା=ସ୍ତମ୍ଭ, ଖଜଣା)—ସମ୍ରାଟ ଅକବରଙ୍କ ସଚୀବ ଟୋଡ଼ରମଲ୍ଲଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ତମ୍ଭ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—
Takasim jamā — The name of the Revenue Settlement of Orissa done by Akbar's minister Tordaramala.
ଟୋଡ଼ରମଲ୍ଲଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ତମ୍ଭ ବନ୍ଦୋବସ୍ତର ନାମ
ତକସିମ ଜମା ଓ ଟଙ୍କା ରମ୍ବୀ । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।

ତକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ୍ର. ତର୍କ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା; ଜ୍ଞାନ)—
Takā(ke)ibā — ୧ । ଗୃହଁବା; ଦେଖିବା—1. To look at.
ତାକାନ ଅଇ ବୋଲ କାହା ମୁଖ ଉଜାନ୍ତେ,
ତକନା ଯେ ବୋଲେ ବଗ୍ଗରଣ୍ଟ ବହୁମତେ । ଦୁଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।
୨ । ଅପେକ୍ଷା କରିବା—2. To wait for.

ତକା(କେ)ଇ ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୃହଁ ରହିବା—
Takā(ke)i rahibā — 1. To keep looking at; to gaze at; to look at.
ତାକିୟେଥାକା
ତକାରହନା ୨ । ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବା—
2. To keep waiting for; to wait for
ବଡ଼ ଉତ୍ତାଇ ରହିଲ—ଶାଳକଣ୍ଠ ବାଣ. ଚିତ୍ତଙ୍କ ସମାସ୍ତ ।

ତକାତକି—ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପର ଚହାଁଚହିଁ—
Takātaki — 1. Looking at each other.
ତାକାତାକି ୨ । ପରସ୍ପରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବା—
ତାକ 2. Waiting for each other.
୩ । ଜଗାଜଗି—3. Watching each other.

ତକାବି—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ତକାବି)—ତଗାବି (ଦେଖ)
Takābi — Tagābi (See)
ତାଗାବି **ତକାବୀ**

ତକିଆ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତକିଯା)—୧ । ମାଣ୍ଡି; ବାଲିସ୍; ଅପସର;
Takiā — ଦୃତ୍ତୁଲା—1. Pillow; bolster.
ତାକିୟା ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାରେ ଦୋଆରୁଣ ଶବ୍ଦର ସମ୍ଭବ ତକିଆ ପତ୍ର—
ତକିୟା ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ତତ୍ତ୍ୱଜଲା ।
୨ । ମୁସଲମାନ ଫକୀର ବା ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର କବର; ଆଶ୍ରମ (ଯଥା—ଫକୀରତକିଆ)—2. Grave of Mahomedan saints.

ତକିଆ ଖୋଳ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତକିଯା+ଚିଲ୍ଫ୍)—ମାଣ୍ଡିକୁ ଆବୃତ
Takiā khola — କରିବାପାଇଁ ତହିଁରେ ଖଞ୍ଜାଯିବା କନାର ମୁଣା
ତାକିୟା ଖୋଳ — ଭଳ ଆବରଣୀ (ଖୋଳ)—Pillow-case.
ତକିୟକା ଗିଲାଫ୍

ତକିଲ—ସ୍ର. ବ (ତକ୍ ଧାତୁ=ସଦ୍ୟ କରିବା+ସ୍ଥଳ୍ଲାର୍ଥେ. ଇଲ)—
Takila — ୧ । ଧୂର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. Knave; cheat.
୨ । ଔଷଧ—2. Medicine.

ତକିଲା—ସ. ବ (ତକିଲ+ଆ) —ଔଷଧ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Takilā — Medicine.

ତକ୍ତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ (ଫା.ତଖ୍ତ)—ତକତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Takta (etc) — Takata (etc) (See)

ତକ୍ତପୁରୁଷ—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ତକ୍ତପୋଷ (ଦେଖ)
Taktapurusha — Taktaposha (See)

ତକ୍ତପୋଷ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତଖ୍ତ୍ପୋଷ୍=ଶୟିବାର ଆସ୍ତରଣ,
Taktaposha — ଅ. ତଖ୍ତାପୋଷ=କାଠର ଖଟ)—କାଠ ପଟାର
ତକତପୋଷ — ଖଟ—A bedstead made of planks.
ତଖତପୋଷ ସେହି ତକ୍ତପୋଷ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷ ଏବ ଭଲେ ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ବସି ଉତ୍ତର ଜଥାକାର୍ତ୍ତାରେ ଘରି ଯାଉଥିଲେ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ତକ୍ତା—ବୈଦେ. ବ.—ତକତା (ଦେଖ)
Taktā — Takatā (See)

ତକ୍ତି—ବୈଦେ. ବ—ତକତି (ଦେଖ)
Takti — Takati (See)

ତକ୍ମା—ସ୍ର. ବ (ତକ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ ଅନ୍; ତକ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—
Takmā — ବସନ୍ତରୋଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Small pox.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଲୟ଼	ୟ,ଂ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାସ୍ତନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ

ତକ୍ର—ସଂ. ବ [ତକ୍ ଧାତୁ=(ପୀଡ଼ା) ସଦ୍ୟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ରଃ; ଯାହା ମନ୍ଥନଦ୍ୱାରା ପୀଡ଼ା ସଦ୍ୟ କରିଥାଏ]—୧ । ଘୋଳ ଦହି; ତକ୍ରା—1. Churned butter-milk.

୨ । ଦୁଧ ଦହି ବସିଗଲେ ତହିଁର ସେଉଁ ପାଣିଆ ଅଂଶ ପାତ୍ରର ତଳକୁ ରହିଯାଏ—2. Whey.

ତକ୍ରକୂର୍ଚ୍ଚିକା—ସଂ. ବ (ତକ୍ର+କୂର୍ଚ୍ଚିକା, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ଗରମ Takra-kūrchchikā ଦୁଧରେ ଦହି ପକାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଛେନା; ଦୁଧଛେନା—1. Cheese

୨ । ଲହୁଣୀ (ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ)—2. Butter.

ତକ୍ରପିଣ୍ଡ—ସଂ. ବ (ତକ୍ର+ପିଣ୍ଡ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍;)—ଦହିଛେନା— Takra-piṇḍa Inspissated whey.

ତକ୍ରଭିତ୍—ସଂ. ବ (ତକ୍ର+ଭିତ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ୧ମା. ୧ବ)— Takra-bhid କପିତ୍ଥ; କଇଁଥ—The wood apple.

ତକ୍ରମାଂସ—ସଂ. ବ (ତକ୍ର+ମାଂସ, ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—୧ । ଛେନା ସଙ୍ଗେ ମାଂସ Takra-māṁsa ରନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ପାଇସ୍ୟ ଦେଶୀୟ ଖାଦ୍ୟ; ଦୋମ୍ଗା—1. A sort of Persian curry

୨ । ମାଂସର ପକ୍ୱରସ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 2. Meat soup; broth.

ତକ୍ରସଂଧାନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତକ୍ର+ସନ୍ଧାନ)—ଦହି ସଙ୍ଗେ Takra-saṁdhāna ସମ୍ଭର ଲୁଣ, ବେସର ଓ ଦଲଦ ମିଶାଯାଇ ୧୫ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖାଯାଇ ଖଟା କରିଥିବା କାଞ୍ଜି— A kind of sour gruel made from churned curd.

(ଯଥା—ଏହା ସେବନ କଲେ ପୀତ୍ତିହା ରୋଗ ତଲ ହୁଏ । ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)

ତକ୍ରସାର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତକ୍ର+ସାର)—ଲହୁଣି— Takra-sāra Butter.

ତକ୍ରାଟ—ସଂ. ବ (ତକ୍ର=ଘୋଳ ଦହି+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ Takrāṭa କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ମନ୍ଥନ ଦଣ୍ଡ; ଖୁଣ୍ଟା—Churning stick; churner.

ତକ୍ରାର୍ (ଲ୍)—ବୈଦେ. ବ—ତକ୍ରାର୍ (ଦେଖ) Takrār (l) Tak-rār (See)

ତକ୍ଷ (ଧାତୁ)—ସଂ—କାଠ ଗୁଣ୍ଡିବା— Taksha (root) To scrape wood.

ତକ୍ଷ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । (ନାମ) ରାଜା ଭରତଙ୍କ ପୁତ୍ର— Taksha 1. The son of king Bharata, king of Gāndhāra (modern Kabul); his capital was at Taxillā (modern Rawalpiṇḍi).

ତକ୍ଷ ପୃଷ୍ଠକ ବେଳ ଉଚ୍ଚ,
ପ୍ରଭୁତ ଚଣ୍ଡୀ ଗର୍ଭେ ହୋଇ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଗାନ୍ଧାରର ରାଜା ଥିଲେ ଏବଂ ଏହାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ତକ୍ଷଶିଳା (ଆଧୁନିକ ରାୱଲପିଣ୍ଡି) ଥିଲା ।]

୨ । କାଠ ଗୁଣ୍ଡିବା—2. Act of scraping wood.

ତକ୍ଷକ—ସଂ. ବ (ତକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=କାଠ ଗୁଣ୍ଡିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)— Takshaka ୧ । ସୂତ୍ରଧର; ବଢ଼େଇ—1. Carpenter.

୨ । ବିଶ୍ୱକର୍ମା—2. Biswakarmā, the mythical divine architect.

୩ । ନାଟକର ସୂତ୍ରଧାର; ନାଟ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ— 3. Stage-manager.

୪ । ପାତାଳର ଅଷ୍ଟନାଗ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ନାଗ— 4. One of the eight mythical serpents of the nether world.

[ଦ୍ର—ଏ କଶ୍ୟପଙ୍କ ଔରସରେ କଦ୍ରୁ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ଓ ସର୍ପଗଣ ବାସୁକିଙ୍କ ଭ୍ରାତା । ଖାଣ୍ଡବ ବନରେ ଏହାଙ୍କର ବାସ ଥିଲା । ଏ ପଶ୍ଚିତ ମହାତ୍ମାଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମଶାପ ଅନୁସାରେ ଦଂଶନ କରିବାରୁ ପରୀକ୍ଷିତ ମୃତ ହେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଜନମେଜୟ ସର୍ପଯଜ୍ଞ କରି ସର୍ପକୁଳ ନିର୍ମୂଳ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେବାରୁ ଉକ୍ତ ଆସ୍ତିକ ମୁନିଙ୍କ ହସ୍ତକ୍ଷେପରେ ଉକ୍ତ ଯଜ୍ଞାଗ୍ନିରେ ନ ପଡ଼ି ରକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ ।]

୫ । ଏଣ୍ଡୁଅ—5. Chameleon.

୬ । ଏଣ୍ଡୁଅ ପରି ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଜୀବ— 6. The flying lizard; dragon; Draco Volans

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଜଡ଼ ବୁଲନ୍ତି ଓ ବୃକ୍ଷରେ ବସନ୍ତ ଚଳାର କରନ୍ତି । ସେହି ଚଳାରର ଧ୍ୱନି 'ତକ୍ଷକ' 'ତକ୍ଷକ' ପରି ଶୁଭେ । ଏମାନେ ପତ୍ରର କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି ହୁଅନ୍ତି ।]

୭ । ଦେହ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦଶ ବାୟୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ; ନାଗ ବାୟୁ— 7 One of the ten airs inside the human body.

[ଦ୍ର—ଶରୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦଶ ବାୟୁ—ପ୍ରାଣ, ଅପାନ, ବ୍ୟାନ, ଉଦାନ, ସମାନ, ତକ୍ଷକ, ଧନଞ୍ଜୟ, ପୌଣ୍ଡ୍ରକ, ଦେବଦତ୍ତ ଓ ଶଙ୍ଖ ।]

୮ । ଭଗବତ୍ଭକ୍ତ ପ୍ରସେନଜିତ୍ଙ୍କ ପୁତ୍ର — 8. Name of the son of King Prasenajit.

୯ । ସୂତ୍ରକ ପିତା ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତାଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ-ସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 9. Name of a class of half-caste Hindus.

ତକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ. (ତକ୍ଷ ଧାତୁ=କାଠ ଚାଞ୍ଛିବା+ଭାବ. ଅନ)— Takshaṇa ୧ । ବଢ଼େଇ କାମ—1. Carpentry.

୨ । ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କାଠ ଗୁଣ୍ଡିବା; ରନ୍ଦା ମାରିବା— 2. Planing of wood; scraping of wood work.

୩ । ରନ୍ଦା; ରଞ୍ଚା—3. Carpenter's plane

୪ । ବଢ଼େଇ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Carpenter.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅୀତ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ନ ଥିବା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରୀୟ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ ଯେତେବେଳେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ୟ ବା ୩ୟ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳକୁ ଯିବେ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଳିବେ, 'ମୁଖ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଖ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୫ । ପଥର କାଠ ଆଦି ଖୋଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଆଦି ଗଢିବା କର୍ମ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5 Carving of wood & stone.

ଦେ. ତି. ତ୍ରଣ. (ସଂ. ତକ୍ଷଣ)—

ତଖୁନି, ତଖନି ଅଳ୍ପ ତକ୍ଷଣ; ତତ୍ତକ୍ଷଣାତ; ଶୀଘ୍ର—
ତୌରନ At once; very soon; immediately.

ତୁରନ୍ତେ ବମାଇ ଉଷଣ, ଅନାଦ ପ୍ରତ୍ ନାଉପୂର୍ଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତକ୍ଷଣି—ଦେ. ତି. ତ୍ରଣ. (ସଂ. ତତ୍ତକ୍ଷଣ)—ତକ୍ଷଣ (ଦେଖ)
Takshaṇi Takshaṇa (See)

ତକ୍ଷଣେ—ଦେ. ତି ତ୍ରଣ. (ସଂ. ତତ୍ତକ୍ଷଣ)—ତକ୍ଷଣ (ଦେଖ)
Takshaṇe Takshaṇa (See)

ତକ୍ଷଣେ ତୁଷ୍ଟାମଣା କର, ଶତ୍ର ମଇନ ସମ ସର୍ । ତୁପତ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

ତକ୍ଷଶିଳା—ସଂ. ତ. (ତକ୍ଷ + ଶିଳା)—
Takṣa-śilā ପଞ୍ଜାବ ଅନ୍ତର୍ଗତ ନଗରାବଶେଷ (ତକ୍ଷ ରାଜାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ; ବର୍ତ୍ତମାନ ନାମ ରାଓଲପିଣ୍ଡି)—
A town in the Punjab; Taxilla

[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ତକ୍ଷଶିଳାର ଭୂମି ତଳୁ ଅନେକ ବୌଦ୍ଧ ସ୍ତୂପାଦିର ଚଦ୍ଧ ବାହାରୁଛି । ଗ୍ରୀକ୍‌ସାର ସିକନ୍ଦରଙ୍କୁ ତକ୍ଷଶିଳାର ରାଜା ଖୁବ୍ ସମ୍ମାନ ଓ ସତ୍କାର କରିଥିଲେ । ଜେତେକ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ଅଶୋକଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ ସମୃଦ୍ଧିମନ୍ତ ନଗର ଓ ପଶ୍ଚିମ ଉତ୍ତରର ପ୍ରଧାନ ବିଦ୍ୟାପୀଠ ଥିଲା । ଚାଣକ୍ୟ ଏହି ସ୍ଥାନର ଲୋକ ଥିଲେ ।]

ତକ୍ଷା—ସଂ. ତ. (ତକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କନନ୍, ତକ୍ଷନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା.୧ବ)—
Takshā ୧ । ବିଶ୍ୱକର୍ମା—1. Biswakarmā; the mythical divine architect

୨ । ବଢେଇ—2. Carpenter

୩ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦାନକ୍ଷତ୍ର—
3. The 14th Lunar mansion.

ତଖତ୍—ବୈଦେ. ତ. (ଆ. ତଖ୍ତ୍)—ତକତ (ଦେଖ)
Takhat Takata (See)

ତଖତ୍ ତାଉସ୍—ବୈଦେ. ତ. (ଫା. ତଖ୍ତ୍ + ଆ. ତାଉସ୍)—
Takhat tāus ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମୟୂର-ସିଂହାସନ—Peacock-throne raised by the Moghal emperor Sahajahan.
ତଖତ ତାଉସ
(ତଖତ୍ ତାଉସୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏଥି ଉପରେ ମଣିଭୂଷିତ ପୁତ୍ତାଳଙ୍କିତ ମୟୂରର ମୂର୍ତ୍ତି-ଥିଲା । ଏହାର ନିର୍ମାଣରେ ୭ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖରଚ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ ୧୭୩୭ ସାଲରେ ନାଦୀରସାହା ଏହାକୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ନେଇ-ଗଲେ ।]

ତଖଲିପ୍(ଫ୍)—ତାଃଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଆ. ତକ୍‌ଲିଫ)—କଷ୍ଟ—
Takhalip(ph) Pain; trouble; difficulty.

ତଗ—ବୈଦେ. ତ. (ଫା)—ତକତ (ଦେଖ)
Takhta Takata (See)

ତଗ୍‌ଦିର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ତ. (ଫା)—ତକଦୀର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Tag-dir (etc Tak-dīr etc (See)

ତଗ୍‌ସିର୍—ବୈଦେ. ତ. (ଆ)—ତକ୍‌ସିର୍ (ଦେଖ)
Tag-sir Tak-sir (See)

ତଗର—ସଂ. ତ—୧ । (ତ=ଜୋଡ଼ + ଟ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରାସ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଟଗର (ଦେଖ)
Tagara Ṭagara (See)

(ସଂ. ନାମ—ଉଗର, ବଙ୍କ, କୁଟିଳ, ଶଠ, ମନ୍ଦୋରଗ, ନତ, ପାପନ, ବନମ୍, କୁଂଚିତ, ଘଂଟ, ନଦୁଷ, ପାର୍ଥିବ, ରାଜଦ୍ୱର୍ଷଣ, ଖଣ୍ଡ, ପାନ, କାଲାନୁଶାରିବା, କାଲାନୁସାରକ)—

୨ । ତଗର ବୃକ୍ଷର ତେର—
2. The root of the Tagara plant.

[ଦ୍ର—ଏହା ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟରେ ଗଣିତ ହୁଏ । ଏହାକୁ ଖେବାଇଲେ ଦାନ୍ତର ଦରଜ ଭଲ ହୁଏ—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ମଦନ ବୃକ୍ଷ ଓ ଫଳ; ମଏଣ (ଦେଖ) —
3. Maeṇa (See)

ତଗର ପାଦ—ଦେ. ତ—୧ । ଟଗର ୨ (ଦେଖ) (ଦ୍ୱରେକ୍ଷୁ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)-
Tagara pāda 1. Ṭagara 2. (See)
(ତଗରପାଦକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ତଗର ୨ (ଦେଖ)
2. Tagara 2 (See)

ତଗର୍—ଦେ. ତ—୧ । ରାଜସେବକତତ୍ତ୍ୱବିଶେଷ—1. A class of personal servants of a king.
ତାଗାଡ଼ ବୈଦେ. ତ. (ଭୂର୍କୀ. ତଗାର୍)—୨ । ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପଲସ୍ତର ବା ଗାନ୍ଥୁନିକାମ କରିବା ସମୟରେ ତକର ମାଟି ବା ମସଲା ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ସେଉଁ ମାଟିର ତଟକା ପାତ୍ର ବା ମାଟି ତେଲୁଣୀ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି—2. An earthen pan used by masons to put mortar in.
ତଗାଡ଼

ତଗା—ଦେ. ତ. (ସଂ. ପତାକା)—୧ । ନିଶାଣ; ପତାକା—
Tagā 1. Flag.

୨ । ଲମ୍ବା ବାଉଁଶ ଉପରେ ବନ୍ଧାଯାଇଥିବା ପତାକା—
2. A flag put on a long pole.

ତଗାଇଦା—ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ତ.(ଆ.ତାକିଦ୍=ଆଦେଶ)—ମକଦ୍ଦମା—
Tagāidā Case; litigation.

ତଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. ତି—ତାଗିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Tagā(ge)bā Causative form of Tāgibā.

ତଗାଦା—ବୈଦେ. ତ. (ଆ. ତକାଜା)—୧ । ତାଗଦା; କୌଣସି ତାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପାଇବାକୁ ଅଧିକାର
ତାଗଦା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁରୋଧ ବା ଜଲବ—Demand for a
ତଗାଦା, ତକାଜା thing from a person from whom it is due.

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଃ	ଓ	ଋ,ୠ			ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଗ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉସ୍ମ	ଉଂ	ଅ
୨	ଈ	ଊ	ଌ,ୡ	ଲୃ	ପ୍ଲୃ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ,ଘ	ଛ	ଘ	ଁ,ଂ	ଇଅ	ଈ	ଃ

୨ । ସ୍ୱୀକୃତ ବସ୍ତୁ ଦେବା ବା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ୱୀକାରକାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନୁରୋଧ—2. Request to a person to carry out a promised act.

ତଗାସା Tagāsā—ବୈଦେ. ବ. (ଅ. ତକାସା) — କୃଷିଯନ୍ତ୍ର ଓ ସାଜସାଦ କ୍ରୟ କରିବା ନିମନ୍ତ୍ତ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବା ଫସଲ ହାନି ସମୟରେ ସରକା ତାକାବୀ;ତଗାବୀ ରଙ୍କାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୃଷକକୁ ଦିଆଯିବା ଋଣ ବା ତକ୍କାବୀ ଦାଦନ—Tuccavi loan; agricultural loan advanced to needy cultivators by the Government.

[ଦ୍ର—ଏ ଆରବୀ ଶବ୍ଦ ତକାସା ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଚଳିଅଛି ।]

ତଗେଇ—ଦେ 'ବ. (ତୁର୍କୀ—ତଗାର୍) ପତୁଲି; ଛେନା ଦହି ଆଦି Tagei ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ତରଡ଼ାମୁହାଁ ଗ୍ଲେଜ ମାଟିହାଣ୍ଡି— ଛୋଟହାଁଡ଼ୀ A small wide-mouthed earthen pot.

ତଗ୍ୟ -ଗ୍ୟା. ବ. (ସଂ. ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଜ୍ଞା ଧାତୁରୁ)—୧ । ଜ୍ଞାନ— Tagya 1. Knowledge.

୨ । ସ୍ମରଣ—2 Recollection.

ତଙ୍କ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଦୁଃଖରେ ପଡ଼ିବା— Tank (root) To undergo troubles.

(ତଂକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସହିବା—2. To bear; to endure.

୩ । ହସିବା—3. To laugh (Apte)

୪ । ଦୁଃଖରେ ବଞ୍ଚି ରହିବା— 4. To live in distress (Apte).

ତଙ୍କ -ସଂ. ବ. (ତଙ୍କ୍ ଧାତୁ + ଘଞ୍ ପ୍ର. ଅ)—୧ । ପଥରକାଟ। ଶସ୍ତ୍ର Tanka ବିଶେଷ; ପୁଅଣ୍ଟ—1. An instrument for cutting stone.

୨ । ଆତଙ୍କ; ଡର; ଉତ୍ସ—2. Fear; apprehension.

୩ । ପ୍ରିୟବସ୍ତୁବିୟୋଗ ଦୁଃଖ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 3. Grief due to separation from one's dear person.

୪ । ପିନ୍ଧିବାର ଲୁଗା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 4. Wearing cloth.

୫ । ଦୁଃଖରେ ଜୀବନଧାରଣ— 5. Miserable existence (Apte).

ତଙ୍କା.—ସଂ. ବ.—ଟଙ୍କା (ସୋଗେଶ୍ୱର)— Tankā Ṭankā (See)

ତଙ୍ଗ (ଧାତୁ)—୧ । ଗତି କରିବା; ଯିବା— Tang (root) 1. To go; to move (Apte).

(ତଂଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ହୁନ୍ଧି ପଡ଼ିବା— 2. To stumble (Apte).

ତଙ୍ଗ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ପା. ତଂଗ୍; ଭୁଲ. ସଂ. ତଙ୍କ—ଉତ୍ସ; ଦୁଃଖ; ଓ Tang ସଂ. ତତ୍ତ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଦୃଢ଼— ତଙ୍ଗ 1. Fast.

ତଂଗ ୨ । ବକଳ; କଳଙ୍କ; ଦୁଃଖଜର୍ଜରିତ; ସନ୍ତପ୍ତ— 2. Grieved; afflicted.

୩ । ଚୁସ୍ତ; କସା କପ୍—3. Tight; fitting tightly.

୪ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ—4. Narrow.

୫ । ସଙ୍କୁଚିତ—5 Contracted.

୬ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ—6. In want; needy.

୭ । ଅସ୍ଥିର; ବେଚୈନ୍—7. Restless.

ବୈଦେ. ବ. (ଫା.) ଜଳଦ୍ରୁ ଘୋଡ଼ାର ପେଟରେ ଦୃଢ଼ କରି ଫଲଟ୍ କରିବା ପାଇଁ ଘୋଡ଼ାର ପୃଷ୍ଠବାଟେ ବୁଲାଇ କଅଯାଇ କସାଯିବା ପଟ୍ଟି, ପେଟୀ—A tape passing around the breast of a horse to keep the saddle tight on its back.

ଦେ ବ.—ଢଙ୍ଗ; ଛଇ—

1. Affectation; air; foppery.

୨ । ଚାଲାକୀ; ଚତୁରତା—2. Shrewdness; cunning.

ତଙ୍ଗ୍ତଙ୍ଗ୍ — ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସଂ. ତଞ୍ଚଲ)—ତଙ୍ଗ ତଙ୍ଗ; ଅସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟି Tang tang ସହିତ—Glancing around restlessly.

ଚଂବଂ, ଚଂଚଂ ବେଚୈନ

ତଙ୍ଗଦସ୍ତ —ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା.)—୧ । କୃପଣ— Tang-dast 1. Close-fisted; miserly.

ତଙ୍ଗଦସ୍ତ ୨ । ଗରିବ; ଧନହୀନ— ତଙ ଦସ୍ତ 2. Poor; penniless.

(ତଙ୍ଗଦସ୍ତୀ—ବ)

ତଙ୍ଗହାଲ୍—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା)—୧ । ଜର୍ଜ୍ଜନ; ଗରିବ— Tang-hāl 1 Poor

୨ । ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ—2. Ill; sick.

୩ । ବିପନ୍ନ—3. Distressed; afflicted.

ତଙ୍ଗି—ଦେ ବ (ସଂ. ତଙ୍ଗ=ଦକ୍ଷ, ସୁନର)—ଚାଲାକୀ; ଚତୁରତା— Tangi Shrewdness; cunning.

ତଂଗୀ ବୈଦେ ବ (ଫା)—୧ । ଦୁଃଖ— ତ.ଗୀ 1. Misery

୨ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା—2. Narrowness.

୩ । ବିପନ୍ନ ଅବସ୍ଥା—3. Distressed or afflicted condition.

୪ । ଜର୍ଜ୍ଜରତା—Poverty.

ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର)—ବ—ତମ୍ବୀ (ଦେଖ) Tambī (See).

ତଙ୍ଗି ତୋ(ତୁ)ଫାନ(ନ)—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତଙ୍ଗୀ=ବିପନ୍ନ ଅବସ୍ଥା + Tangito(tu)phāna(ni) ତୁଫାନ୍=ବୃଥା ଦୋଷାରୋପଣ।— ୧ । ବାବଦୂକତା; ମୁହଁବାଲଙ୍କି— 1. Bragging; boasting.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ଥିବା ଶବ୍ଦ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବ୍ୟତୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଏ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅତ୍ୟା'ନ ପାଇଲେ 'ଅତ୍ୟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୨ । ବୃଥା ଅପବାଦ; କଲଙ୍କାରୋପଣ—2. Defamation; scandalisation.

ତଙ୍ଗିତୋ(ତୁ)ଫାନା—ବୈଦେ. ବିଣ—୧ । ବାବଦୂକ; ମୁର୍ଦ୍ଦାବାଲଙ୍ଗିକଲ୍ଲ-
Tangito(tu)phāni ବାଲ୍ଲ—1. Braggart; boastful.
(ତଙ୍ଗିତୋଫାନଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅପବାଦ ରଟଣାକାଣ୍ଡ—
2. Defamatory; scandalous.

ତଚ୍ଛରୁପ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ତତ୍ତ୍ୱରୂପ)—ହୁବେହୁବ୍; ଅବିକଳ—
Tachchharūpa 1. Exact; perfect.
(ଯଥା—ଫଟୋଗ୍ରାଫ ଯନ୍ତ୍ର ମନୁଷ୍ୟର ତଚ୍ଛରୂପ ଛବି ଆଙ୍କିଦଏ ।)
ହୁବହୁ ୨ । ଠିକ୍ ତାହାପରି—2. Exactly similar to that.
ହୁବହୁ ଗ୍ରା. ବି—ନିଜର ବିକଟ ରୂପ—
One's own furious image or form.
(ଯଥା—ଭୁ ତ କେବେ ତା ତଚ୍ଛରୂପ ଦେଖି ନାହୁଁ, ଦେଖିଲେ ହୃତି ମଚ୍ଛ ପକେଇବୁ ।)

ତଚ୍ଛୀଳ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ(ତତ୍+ଶୀଳ, ବହୁବ୍ରୀହି)—ତାହାପରି ସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ-
Tachchhīla Similar in nature to it or him or
(ତଚ୍ଛୀଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) her; of similar nature.

ତଚ୍ଛୁ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଚକ୍ଷୁ)—୧ । ଦେବପ୍ରତିମାମାନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ—
Tachchhu 1. The eyes painted on an image.
ଚଖୁ ୨ । ଚକ୍ଷୁ—2. Eye
ଚକ୍ଷୁ

ତଚ୍ଛୁଦାନ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଚକ୍ଷୁର୍ଦାନ)—ଦେବପ୍ରତିମାମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା
Tachchhudāna ପୂର୍ବରୁ ଆଖିକୁ ଚିତ୍ରଣ କରିବା ବିଧି—
ଚଖୁଦାନ The painting of the eyes in an image just before the rite of giving life to it.
[ଦ୍ର—ପ୍ରାଣପ୍ରତିଷ୍ଠା ପୂର୍ବରୁ ନିମିତ ପ୍ରତିମାର ଦେହରେ ଚିତ୍ରକାରର ଏହାହିଁ ଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ । ପ୍ରତିମାର ସବୁ ଅଙ୍ଗ ଭଲରୂପ ସରିବା ପରେ ଆଖିର ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଏ । ଚକ୍ଷୁଦାନ ହେବା ପରେ ପ୍ରତିମାର ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜୀବନ୍ୟାସ କରାଯାଏ ।]

ତଜ୍‌ଦିକ୍(ଗ୍)—ବୈଦେ. ବି (ଆ)—ତସ୍‌ଦିକ୍ (ଦେଖ)
Taj-dik (g) Tas-dik (See)

ତଜ୍‌ବିଜ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ)—୧ । ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ଫଏସଲ—
Taj-bij 1. Decision.
ତଜ୍‌ବିଜ ୨ । ଗୁପ୍ତ; ବିଚାର—
ତଜବୀଜ 2. Judgment; trial.
୩ । ବିବେଚନା—3. Consideration.
୪ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—
4. Settlement; arrangement.
୫ । ଗବେଷଣା; ଅନ୍ୱେଷଣା—
5. Investigation; enquiry.
୬ । ପରୀକ୍ଷା—6. Examination; test.

ତଜ୍‌ବିଜ୍ ସାନି—ବୈଦେ.ବି.(ଆ)—୧ । (କଚରଅା)--କୌଣସି ଅଦାଲତଙ୍କ
Taj bij sāni ଦ୍ୱାରା ନିଜର ଫଏସଲ୍ଲ ମୋକଦ୍ଦମାର ପୁନର୍ବିଚାର—
ତାନି ତଜବୀଜ 1. Review of a case once decided.
ତଜବିଜ ସାନୀ ୨ । ପୁନର୍ବିବେଚନା—2. Reconsideration.

ତଜ୍ଜନିତ—ସଂ ବିଣ (ତତ୍+ଜନିତ, ୩ୟା ତତ; ୫ମୀ ତତ)—
Tajjanita ସେହି କାରଣରୁ ଜାତ; ତହିଁରୁ ଜାତ—
Resulting therefrom; consequent thereto.
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ସେହି କାରଣରୁ—Therefore; consequently.

ତଜ୍ଜନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ· (ତତ୍+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ) ତହିଁରୁ ଜାତ୍ୟମାନ;
Tajjanya ତହିଁରୁ ଉତ୍ପାଦ୍ୟ—Originating from that.
ତଜ୍ଜନ୍ୟୋ ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ତାହାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ—1. For
ଉସ୍‌ବାସ୍ତେ him or her.
୨ । ତହିଁ ନିମନ୍ତେ—2. For it; therefor.
୩ । ସେହି କାରଣରୁ—3. For that reason; owing to that.

ତଜ୍ଜାତ—ସଂ. ବିଣ. (ତତ+ଜାତ, ୫ମୀ ତତ୍)—୧ । ତହିଁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ--
Tajjāta Produced from that; arising therefrom.
୨ । ତାହାଙ୍କଠାରୁ ଜନ୍ମ ଲଭିଥିବା—2. Produced by or born of him or her or that.

ତଜ୍ଜାତୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ତତ୍+ଜାତି+ଈୟ)—୧ । ସେହି ଜାତି ବା
Tajjātiya ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ—1. Belonging to that
(ତଜ୍ଜାତୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) species or class; of that class.
୨ । ସେହି ପ୍ରକାର, ତତ୍ତୁଲ୍ୟ—2. Similar to that.

ତଜ୍ଜୀ-- ସଂ. ବି·—ହିଂଗୁପତ୍ରୀ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
Tajjī Hingu-patri (See)

ତଞ୍ଚ୍ (ଧାତୁ) --ସଂ.—୧ । ଗମନ ଉଣ୍ଡିବା —1. To move; to go.
Tañch (root) ୨ । ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା—2. To be con-
(ତଂଚ, ତଂଚ୍, ତଞ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) tracted; to shrink.

ତଞ୍ଚ—ସଂ. ବି. (ତଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ = ଗମନ, ସଙ୍କୋଚନ+ଭାବ. ଅ)--ପ୍ରବଞ୍ଚନା;
Tañcha ପ୍ରତାରଣା—Deception; cheating.

ତଞ୍ଚକ - ସଂ. ବି (ତଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ=ଗମନ, ସଙ୍କୋଚନ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Tañchaka ପ୍ରବଞ୍ଚକ ବା ପ୍ରତାରକ ବ୍ୟକ୍ତି—A cheat; a fraudulent person; an imposter.
ବିଣ --ପ୍ରତାରଣାକାଣ୍ଡ—Fraudulent.
ଦେ. ବି (କଚରଅା ଭାଷା)—ପ୍ରତାରଣା—Fraud; deception.
ତଞ୍ଚକ, ଚାଲବାଜୀ, ଛଳ
ଦେ. ବିଣ. (କଚରଅା ଭାଷା)—ପ୍ରତାରଣାମୂର୍ତ୍ତି—Fraudulent.
ତଞ୍ଚକ, ଚାଲବାଜ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଓ	ଋ,ୠ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉପ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଷ୍ଟ
୨	୩	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ତଞ୍ଚକତା—ସଂ. ବ (ତଞ୍ଚକ+ତା ବେ. ବା)—ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ଶଠତା—
Tañchakatā Deceit; fraud.

ତଞ୍ଚକତାପୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବଣ (ତଞ୍ଚକତା+ପୂର୍ଣ୍ଣ; ୭ୟା ତତ୍)—
Tañchakatā pūrṇṇa ପ୍ରବଞ୍ଚନାପୂର୍ଣ୍ଣ; ଶଠତାପୂର୍ଣ୍ଣ—
Full of deceit; fraudulent.

ତଞ୍ଚକପୂର୍ଣ୍ଣ—ଦେ ବଣ (କରଣ ତତ୍ପୁ.)—ପ୍ରତାରଣା ପୂର୍ଣ୍ଣ—
Tañchaka-pūrṇṇa Fraudulent.
चालबाज

ତଞ୍ଚକମୂଳକ—ଦେ. ବଣ—(କରଣ ତତ୍ପୁ.)—୧ । ପ୍ରତାରଣା ପୂର୍ଣ୍ଣ—
Tañchaka-mūlaka 1. Fraudulent.
तञ्चकमूलक ୨ । ପ୍ରତାରଣାହେତୁକ—
चालब ज 2. Arising out of cheating; due to fraud or deceit.

ତଞ୍ଚା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ତଞ୍ଚ ଧାତୁ=କାଠ ଗୁଣ୍ଡିବା)—ତଞ୍ଚା—
Tañchhā Scraping.
ଚାଁଚା ଦେ. ବଣ—ତଞ୍ଚା ହୋଇଥିବା; ଛେଲା ହୋଇଥିବା
छिलाई (କାଠ ବା ଅଂଶ)—Scraped.

ତଞ୍ଚା(ଞ୍ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ତାନ୍ତ୍ରିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—ତଞ୍ଚାଇବା;
Tañchhā(ñchhe)ibā ଛେଲାଇବା; ତାନ୍ତ୍ରିବା କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା-
ଚାଁଛାନ To cause a place or thing to
छिलानी, छिलवाना be scraped by others.

ତଞ୍ଚାତଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—ଛେଲାଛେଲି; କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ସ୍ଥାନକୁ ତାନ୍ତ୍ରି
Tañchhātañchhi କର ସଫା କରିବା—Scraping and
ଚାଁଛାଚାଁଛି cleaning; scraping and clearing
छिलाछिलि off.

ତଞ୍ଚାଳୀ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଲୋକ ଗୁଣ୍ଡେ ବା ଛେଲେ—
Tañchhāḷi One who scrapes; scraper.
ଯେ ତାଁଛେ **छीलबा**

ତଞ୍ଜୁଳୀୟକ—ସଂ. ବ—ଲେଉଟିଆ ଶାଗ; ନେଉଟିଆ (ଦେଖ)
Tañjuḷīyaka Neutiā (See)
(ତଣ୍ଡୁଳୀୟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଞ୍ଜେବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଖୁବ୍ ପତଳା ଉତ୍ତମ ମଲମଲ୍ କଳା—
Tañjeb Fine excellent muslin.
ତାଞ୍ଜେବ **तंजेब**

ତଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଉନ୍ନତ ହେବା—
Taṭ (root) 1. To rise; to be elevated or raised.
୨ । ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—2. To shine.
୩ । ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—3. To groan; to roar.
୪ । ଆଘାତ କରିବା—4. To strike.

ତଟ—ସଂ. ବ. (ତଟ୍ ଧାତୁ=ଉନ୍ନତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Taṭa ୧ । ନଦୀ ଆଦର କୂଳ; ତୀର—
(ତଟା, ତଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Shore; bank; strand.
୨ । ଢାଲୁ; ଗଡ଼ୁନ୍ତା—2. Declivity; slope.
୩ । ସମତଳ ଉପରସ୍ଥ ଉଚ୍ଚ ସମତଳ ଭୂମି—3. Plateau.
୪ । ଅଚଢ଼ା—4. Precipice, steep edges.
୫ । ନୈକଟ୍ୟ; ସାଗ—5. Closeness; proximity.
ଉର୍ଦ୍ଧ ବ ତତ୍ତଦ୍ଭାବ ଉଦ୍ଦିଶ ମୋ ଗୃହସ୍ତର ଉଚ୍ଚରୁ ପଚ୍ଚମେ
ଅବ ଧାନ ବନା ବୃଷ୍ଟି—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କୋଣାର୍କସ୍ଥ ଓ ଗୀତ ।
୬ । ଆକାଶ—6. The sky (Apte).
୭ । ଦିଗ୍ବଳୟ—7. Horizon.

ତଟକା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ତତ୍କାଳ)—୧ । ସଦ୍ୟ; ତାଜା—
Taṭakā 1. Fresh; new.
ଟାଟ୍‌କା ୨ । ଅତତ୍କୃତ; ଅମ୍ଳାନ—2. Unsoiled.
टटका, तटका

ତଟସ୍ତ—ତ୍ରା.ବଣ (ସଂ. ତୃସ୍ତ, ସଂ. ତଟସ୍ଥ=ଉଦାସୀନ ଅର୍ଥରୁ ଏ ଶବ୍ଦ
Taṭasta ଆସିବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ, ତୁଲ. ଇଂ. ଆଷ୍ଟୁନଷ୍ଡ୍=
ତତ୍ତସ୍ତ ତତ୍ତତ)—୧ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ; ବିସ୍ମିତ—
तअज्जुब 1. Surprised; astonished.
(ତଟସ୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କାତର; ଚିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—
2. Dum-founded.
୩ । ଭୟଗ୍ରସ୍ତ—3. Overwhelmed with fear.

ତଟସ୍ଥ—ସଂ. ବଣ. (ତଟ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Taṭashta ୧ । ପକ୍ଷପାତଶୂନ୍ୟ; ଅପକ୍ଷପାତୀ—1. Impartial;
neutrar.
୨ । ତୀରସ୍ଥ—2. Standing on the shore.
୩ । ଉଦାସୀନ; ନିର୍ଲିପ୍ତ—
3. Unconcerned, indifferent.
୪ । ସମୀପସ୍ଥ—4. Adjacent; near by.
୫ । ଗଡ଼ାଣିରେ—5. Standing on the shore.
୬ । ପର୍ବତର ଶୃଙ୍ଗ ଓ ଜନ୍ମଦେଶର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ -
6. Standing midway between the summit and valley.
ସଂ. ବ. (ହିନ୍ଦୁ ଦର୍ଶନ) - ପଦାର୍ଥର ସ୍ୱରୂପ ଛଡ଼ା ଏହାର ଗୁଣ
ଓ ଧର୍ମକୁ ନେଇ ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ କରିଯାଏ
(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—(Hindu philosophy)
The symptoms of a thing expressed with reference to its attributes and qualities and not to its actual shape or form.
ଦେ. ବଣ—ତଟସ୍ତ (ଦେଖ)—Taṭasta (See)

ତଟାକ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସଂ. ଦ୍ରୁତାକ୍ଷ)—
Taṭāk ୧ । ଦ୍ରୁତାକ୍ଷ; ଚୁସ୍‌କନା; ଉଡ଼ାକ୍‌କନା; ତଟାକ୍‌କର—
ତଡ଼ାକ 1 Immediately; at once.
तड़ाक (ଯଥା—ସେ ଗାଧୋଇବାକୁ ନଈପାଣିକୁ ଗଲେ ମାତ୍ରେ ଜୁମ୍ପାର
(ତଟାକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚାଲୁ ତଟାକ୍ ଧର ପଳାଇଲା ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅଠର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୁଇଟ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ କୋଷରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, କୃଷ ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ସତ୍ୱର; ତତ୍ପର—

2. Hastily; in hot haste.

ତଟାକ୍ କର୍—ଦେ. ତ୍ରି. ବଣ—ତଟାକ୍ (ଦେଖ)

Taṭāk kari — Taṭāk (See)

ତଡ଼ାକ କରେ,ତଡ଼ାକ୍ କର

(ତଟାକ୍‌କନା, ତଟାକ୍‌ଲବ, ତଟାକ୍‌ଲର, ତଟାକ୍‌ଦସ୍, ତଟାକ୍‌ଧସ୍— ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଟାକ—ସଂ. ବ. (ତଟ=ତୀର+ଅକ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହାଁରେ ଜଳ ତଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ତଟକୁ ଆଘାତ କରେ)—ତଡ଼ାଗ; ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରଣୀ—

Taṭāka — Tank; large pond.

ତଟାଗ—ସଂ. ବ. (ତଟ=ତୀର+ଅଗ୍ ଧାତୁ, ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)- ତଡ଼ାଗ; ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରଣୀ—

Taṭāga — Tank; large pond.

ତଟାଘାତ—ସଂ. ବ. (ତଟ+ଆଘାତ, ୭ମୀ ତତ୍)—

Taṭāghāta — ତଟାଦରେ କମ୍ପର କରିଘାତ; ହସ୍ତୀ ଓ ବୃଷ ପ୍ରଭୃତଙ୍କ ବପ୍ରକ୍ରୀଡ଼ା; ଝୁରୁଖାଇବା—;

Butting or striking a bank, with the tusks or horns (such as the elephants striking their tusks and bulls their horns against a bank.

[ଦ୍ର—ହାତୀମାନେ ଦାନ୍ତରେ, ଷଣ୍ ଶିଙ୍ଗ ଓ ଖୁରାରେ, ଘୋଡ଼ା ଟାପୁରେ ମାଟିକୁ କରିବା ଆଘାତକୁ ତଟାଘାତ ବୋଲିଯାଏ ।]

ତଟାତ୍ (ଇତ୍ୟାଦ)—ଦେ. ତ୍ରି. ବଣ—ତଟାକ୍ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)

Taṭāt (etc) — Taṭāk etc (See)

ତଟିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତଟ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଯାହାର ତଟ ଅଛି)—ନଦୀ—River.

(ତଟୀ—ପୁଂ),

ତଟୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଈ)—

Taṭī

୧ । ତୀର; କୂଳ—1. Shore; bank.

୨ । ଦେଶ—2. Country.

୩ । ସ୍ଥାନ—3. Place.

୪ । ଗଡ଼ାଣ—4. Slope.

୫ । (ତଟ+ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ)—ନଦ—

5. Big and comparatively shallow river.

ତଟୁ—ବୈଦେ. ବ. (ହି. ଟଟ୍ଟୁ)—

Taṭu

୧ । ଛୋଟ ଘୋଡ଼ା—1. Pony; tat.

ଟାଟୁ — ଝପଟ ବେଳକୁ ବାହ ବାହ ଅଗେ ଥାଉନୁ ଝଡ଼ର ଚଟୁ ।

ଟଟ୍ଟୁ — ଉତ୍ତରାଷ୍ଟରଦ. ଗୀତଲହରୀ ।

(ତଟ୍ଟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶୀ ଚଟ୍ଟୁ ଅଳ୍ପ ଖାଇ ବେଶୀ କାମ କରନ୍ତି ବନ୍ତୁ ବଦେଶର ଚଟ୍ଟୁମାନେ ବେଶୀ ଖାଇ ଅଳ୍ପ କାମ କରନ୍ତି । ଏହି ହି. ଟଟ୍ଟୁ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜ ଭାଷାରେ ଟାଟ୍ ଆକାର ଧାରଣ କରି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭ୍ରମଣାଦ ଶ୍ରମସହିଷ୍ଣୁ ବ୍ୟକ୍ତି; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଖୁବ ଯିବାଆସିବା କରିପାରେ—

2. (figurative) A hard-working person; a person who can walk hard.

ତଡ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଦୁଃଖ ଦେବା—

Tard (root) — 1. To afflict.

୨ । ଆଘାତ କରିବା—2. To hurt; to strike.

୩ । ବନ୍ଧନ କରିବା—3. To bind.

୪ । ତାଡ଼ନା ଦେବା; ଦଣ୍ଡ ଦେବା—4. To inflict. punishment; to punish by beating.

୫ । ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା—

To strike a musical instrument,

୬ । (ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—କୌଣସି ଗ୍ରହ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରହକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ବା ଅଂଶତଃ ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା—

9. (astronomy) To strike against touch, obscure or eclipse partially (Apte).

୧୦ । ପ୍ରହାର କରିବା; ମାଡ଼ ମାରିବା —

10. To beat (Apte),

ତଡ୍‌ତଡ୍—ଦେ. ବଣ. ଓ ତ୍ରି ବଣ—(ସଂ. ସତ୍ୱର; ହିଂ)—

Tard-tard — ୧ । ତରତର; ଅତି ସତ୍ୱର; ଅତି ଉଦ୍‌ବେଗାନ୍ୱିତ ତାଡ଼ାତୁଡ଼ି ହୋଇ—1. All in a hurry; in a bustle; in haste.

(ତଡ଼ବଡ଼୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ—

2 Very busy.

ତଡ୍‌ବଡ଼୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ୱର୍)—୧ । ତ୍ୱର୍—

Tard-bardi — 1. Haste; hurry; bustle.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତତା—2. Being busy with work.

(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋତେ ଭାର ତଡ଼ବଡ଼ ଲଗିଛି ।)

ତଡ୍‌ରୋ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୋଡ଼)—ବୃକ୍ଷକୋଟର—

Tard-ro — Hollow of a tree.

ତଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତଟ; ପ୍ରା. ତଡ଼) —୧ । ନଦ୍ୟାଦର ତୀର; ତଡ଼ାଗ; ସ୍ଥାନ—1. Shore; strand.

Tarda

ତଟ (ଯଥା—ଶିରୁଳଙ୍କ ନଦୀତଟରେ ଥିବା ସରକାସ୍ତ ଅଫିସ ତଡ଼କୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ୠ	ଟ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ସ	ହ	ଗଂ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କିନାରା, କରାରା ବୋଲ ସମୁନା ଖାଇ ଆସିଲଣି । ଦୈ. ଆଶା ୨୮।୨୮ ।]

୨ । କୂଅ, ନଈ ବା ଖଣ୍ଡି ଗାଇର ଅଉଡ଼ା ବା ସିଧା କାନ୍ଥ—

2. Steep wall of a well or a deep hole.

(ଯଥା—ବାଲକଟ ଗଣ୍ଡୁର ଖଣ୍ଡିର ସିଧା ଉଡ଼ ଧର୍ ଧର୍ ଗୋଟିଏ ପେନ୍‌ସିଲ୍‌ରେ ଉର୍ ଦେଇ ଦେଇ ୨ ଘଣ୍ଟା ପରେ ଖଣ୍ଡି ଉଉରୁ ପଦାକୁ ଅସିଲା । ଦୈ. ଆଶା. ୨୫୮।୨୮ ।

ତଡ଼(ଡ଼)ଉ— ଦେ. ବି.—୧ । ଦେବତା ବା ରାଜାଙ୍କ ଭଣ୍ଡାରଘରର Tarḍa(ṛḍha)u ଜିନ୍ସ ନେବା ଓ ହିସାବ ରଖିବା କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ।

1. Accountant and store-keeper of a temple or a Rājā.

୨ । ପାଦର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—

2. A kind of ornament put on the foot.

ତଡ଼(ଡ଼)ଉପଟ୍ଟନାୟୁକ—ଦେ. ବି.—ତଡ଼ଉ ୧ (ଦେଖ) Tarḍa(ṛḍha)u paṭṭanāyaka Tarḍau (See)

ତଡ଼କା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତାଟଙ୍କ; ତାଡ଼ଙ୍କ)—୧ । ବୃତ୍ତାକାରରେ Tarḍakā ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ନାଲ ରଙ୍ଗ ଦଅ ପାଚେ ତାଳପତ୍ର--

1. A red-coloured palm leaf turned into a circle. **ତଡ଼କା ତରକୀ**

[ଦ୍ର—ଏହା ପାନଅ, ଫରୁଅ, ଅଲତା, ସିନ୍ଦୁର, ଦଲଦ ଆଦ ସଙ୍ଗେ ଝିଅ ଓ ବୋଉଘରମାନଙ୍କୁ ବେହ୍ୱାରରେ ପଠା ଯାଏ ।]

୨ । ତାଳପତ୍ର ପର୍ ଚଉଡ଼ା କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ—

2. A kind of ear-ring.

୩ । ଧଡ଼କା; ଧମକ—3. Threat.

୪ । ମୂଷଳଧାରରେ ବର୍ଷା—

4. A very heavy shower.

ତଡ଼କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି.—୧ । ଧମକାଇବା; ଧଡ଼କାଇବା— Tarḍakā(ke)ibā 1. To threaten. **ଧଡ଼କାନ**

୨ । ଭୟ ଦେଖାଇବା— **ଘୁଡ଼କନୀ**

2. To frighten.

ତଡ଼କି—ଦେ. ବି.—ତଡ଼କା ୨ (ଦେଖ) Tarḍaki Tarḍakā 2 (See)

ତଡ଼ଙ୍ଗ୍ ତଡ଼ଙ୍ଗ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. ବିଶ—ତଡ଼ାତଡ଼ି; Tarḍang tarḍang ଶୀଘ୍ରଶୀଘ୍ର; ଝଟପଟ—

Quickly; instantly; speedly.

ତଡ଼ତଡ଼ୁଆ—ଦେ.ବି.—ବନ୍ୟ ଲତାବିଶେଷ, ଯେଉ ବାଲିରେ ଜନ୍ମେ— Tarḍatarḍuā Chamissoa Nodiflora (a wild creeper).

ତଡ଼ତ—ଦେ. କି. ବିଶ (ସଂ. ଝଟିତ; ହ୍ରସ୍ୱ)—ଅତିଶୀଘ୍ର; ସତ୍ୱର— Tarḍati At once; very soon.

ତାଡାତାଡ଼ି ଏ କଥା ଅତ ଜରୁରତ:

ତଡ଼ାକ ପଡ଼ାକ ପାଣ୍ଠିରେ ଲେଖିବେ ଉଡ଼ତ—ଭୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ତଡ଼ପ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତଲ୍=ଶଯ୍ୟା)—୧ । (ଦେବତା ଓ ରାଜାଙ୍କ Tarḍapa ସମ୍ବନ୍ଧେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ) ଉତ୍ତମ ବସ୍ତ୍ର—

1. Good and fine cloth.

ବୃଦ୍ଧମାଉସୀ ଦେଖାଇ ଚଲିଲେ, ତଡ଼ପଗଣ୍ଡି ଦୋଇଲେ ।

ସନକୃଷ୍ଣ. ରସବତ୍ତୋଳ ।

୨ । ଜ୍ୱାଇଁ ଓ ମାମୁଙ୍କ ନାମରେ ସଙ୍ଗେ ପଠାଯିବା ପାଞ୍ଚିଲୁଗା—

2. The cloth, Pāñchi by name, sent along with the formal marriage invitations to the son-in-law and the maternal uncle.

ତଡ଼ପ ନାୟକ—ଦେ. ବି—ପିନ୍ଧିବା ସମୟରେ ରାଜା ବା ଦେବତାଙ୍କ Tarḍapa nāyaka ପରିଧାନ କରିବା ବସ୍ତ୍ରକୁ ଆଣି ଦେବାପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଭୃତ୍ୟ—A servant who presents a cloth to a Deity or Rājā for wearing.

ତଡ଼ପ ଲାଗି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତଲ୍+ଲଗ୍)—ଦେବତା ଓ ରାଜାଙ୍କ ବସ୍ତ୍ର Tarḍapa lāgi ପରିଧାନ ବିଧି—The ceremony of Rājās and Deities putting on cloth.

ଦେ. ବିଶ—ତଡ଼ପ ବା ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧିଥିବା—

Wearing cloth.

ତଡ଼ବଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତ୍ୱର୍)—୧ । ଶୀଘ୍ରତା; ତରତର— Tarḍabarḍi 1. Haste; bustle. **ତାଡ଼ାତାଡ଼ି; ତଡ଼ୀଘଡ଼ୀ**

୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନବସର— **ହଡ଼ବଡ଼ି** 2. Want of leisure.

(ଉଡ଼ବଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଧୂମ୍ଧାମ୍; ଗୋଳମାଳ—

3. Ado; confusion.

ଦେ. ବିଶ—ତ୍ୱରାଯୁକ୍ତ; ତଡ଼ିଲିଆ; ଅତଡ଼ିଆ—

Speedy; hasty.

ଦେ. କି. ବିଶ—୧ । ଶୀଘ୍ର—1. Quickly.

୨ । ହଉଡ—2. In haste; in a hurry.

ତଡ଼ବେଗ—ଦେ. କି. ବିଶ. (ସଂ. ହ୍ରସ୍+ବେଗ) —

Tarḍa-bega ତଡ଼ବଡ଼ (ଦେଖ)

(ଉଡ଼ବେଟି, ତଡ଼ବେଗେ—ଅନ୍ୟରୂପ) Tarḍabarḍi (See)

ଭାଡ଼ ତଡ଼ବେଗେ ପୂଜି ଖଣ୍ଡକେ । ଅର୍ଜୁନ. ବଦନ୍ତରାମଣି ।

ତଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତଡ଼ ଧାତୁ=ଆଘାତ, ପ୍ରହାର କରିବା)—

Tarḍā ୧ । ତୀର—1. Shore; strand. **ତଟ**

୨ । ମୋଟ ଠେଙ୍ଗା; ଧଡ଼ା; ଲଗୁଡ଼— **ତଟ** 2. Cudgel. **ସୋଟା**

୩ । ତଡାଡ଼ନ; ତଡ଼ିବା— **ସୌଁଠା** 3. Driving away; expulsion; **ତାଡ଼ା** ejectment.

ଘୁଡ଼କୀ, ନିକାଲ ୪ । ଗଛଆଦିକୁ ଭୂମିରୁ ତାଡ଼ିବା କର୍ମ; ବୃକ୍ଷାଦିର **ଉଖାଡ଼** ସମୂଳୋତ୍ପାଟନ—

ଉଖାଡ଼ 4. Uprooting; eradication.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ତାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଟାଟ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଧଥ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଧଦ୍ଧି' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଙ୍କା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ୍ଷା' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

ଠେସା ଠେଲା ଡଣ୍ଡା — ୫ । ଠେସିବା—5. Pushing.
୬ । ଯେଉଁ ଲମ୍ବ ଯଷ୍ଟି ଦ୍ୱାରା ଠେକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ଭାର ବସ୍ତୁକୁ ଝେଙ୍କିବାକୁ ବା ଘୁଞ୍ଚାଇବାକୁ ହୁଏ— 6. A leverbar.

ଉଣ—୧ । ଠେସା; ଅବାଧ—1. Insubordinate.
୨ । ଉଡାଡ଼ିତ—2. Driven away.

ଉଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଉତ୍, ଉଡ଼୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ)—
Tarḍā(ṛḍe)ibā ତାଡ଼ାନ କରାଇବା—1. To cause to be driven away or expelled.
ଢକେଲନା, ହାଁକନା
ଉଖଡ଼ୱାନା ୨ । (ଛାଡ଼ିବାର ଶିଜନ୍ତରୂପ) (ଗଛର ମୂଳକୁ)— ଦୁଖାଇ ଖୋଲାଇ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରାଇବା; ଉତ୍ପାଟିତ କରାଇବା—2. To cause to be uprooted.
୩ । (ମାଟି, ପଥରଆଦି) ଖୋଲାଇ କାଢ଼ାର କରାଇବା— 3. (mud, stones etc) To cause to be dug out.
୪ । (ଭୂମିକୁ ଦଳବାକୁ) ଚଷାଇବା— 4. To cause to be ploughed.
ଅନଙ୍ଗ ଲଙ୍ଗଳେ ଉଡ଼ାଇଲ ହେ—ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଉଡ଼ା(ଡ଼ା)ଉ—ଦେ. ବ—୧ । ଉଡ଼ାଉ ୨ (ଦେଖ) Tarḍā(ṛḍhā)u 1. Tarḍau 2 (See)
ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମରେ ଉଡ଼ାଉ, ନୂପୁର, ନୂତ୍ନ କା ମଣ୍ଡିତ ଅଙ୍ଗ ତୁଲ— ବଳରାମ. ବତ୍ତଘମାସ୍ପର୍ଶ ।
୨ । ପୋଷାକ—2. Dress.
ନଣିମ୍ ଉଡ଼ାଇ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗେ ଲଗି ବର୍, ଜଲଦେ ବିଜୁର ଉଲଜ ଦେଲେ ନାସ୍ତ । ବଳରାମ. ବତ୍ତଘମାସ୍ପର୍ଶ ।

ଉଡ଼ାକ୍ (ଇଆଦି)—ଦେ. କ୍ରି ଉଣ—୧ । ଉଟାକ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Tarḍāk (etc) 1. Taṭāk etc (See)
୨ । ଢୋଲ, ବଡ଼ାକାଠ ପିଟିବାର ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ— 2. High sound of beating drum.

ଉଡ଼ାକ—ସଂ. ବ (ଉଡ଼ ଧାତୁ ଆଘାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରଣୀ—Tank; large pond.
Tarḍāka

ଉଡ଼ା ଖା(ଘା)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ତାଡ଼ନ)—(କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ବତାଡ଼ିତ ହେବା— ତାଡ଼ା ଖାଓୟା
Tarḍā khā(pā)ibā To be driven away or expelled.
ନିକାଲା ହୋନା

ଉଡ଼ାଗ—ସଂ. ବ (ଉଡ଼୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଆଗ)—
Tarḍāga ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରଣୀ—Tank; large pond.

[ଦ୍ର—୨୦୦୦ ହାତ ଦୀର୍ଘ ଓ ସ୍ଥୁଳ ଥିବା ଚତୁରସ୍ର ଜଳାଶୟକୁ ଉଡ଼ାଗ କୋଲ୍ଲଯାଏ—କଣିଷ୍ଠସହସ୍ରଭା; ଯେଉଁ ପୋଖରୀରେ ପଦ୍ମଆଦି ଜଳଜ ଗୁଲ୍ମମାନ ଜୁଠିବା ଭଳ ଗଭୀର ଜଳ ଥାଏ -- ଆସ୍ତେ ।]

ଉଡ଼ାଘାତ—ସଂ. ବ (ଉଡ଼୍+ଆଘାତ, ୭ମୀ ତତ୍ପୁ)—ଉଟାଘାତ (ଦେଖ)
Tarḍāghāta Taṭāghāta (See)

ଉଡ଼ାତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଉଟାକ୍ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Tarḍāt (etc) Taṭāk (etc) (See)

ଉଡ଼ାଉଡ଼୍—ଦେ. କ୍ରି ବଣ (ସଂ. ଝଟିତି; ସତ୍ୱର)—ଅତିସତ୍ୱର
Tarḍātarḍ 1. Hastily.
ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ୨ । ଅତିଶୀଘ୍ର; ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍—2. Immediately.
ତାଡ଼ାକ ପଡ଼ାକ ୩ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଚାମଡା ବଜାଇବାର ଶବ୍ଦ—
ତଡ଼ତଡ଼ 3. The sound of striking a shallow
ତଡ଼ାତଡ଼ kettle-drum with sticks.
୪ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଖୁବ୍ ଗୁଡ଼ାଏ ବର୍ଷିବାର ଶବ୍ଦ— 4. The sound of a heavy downpour.

ଉଡ଼ାଉଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ତାଡ଼ନ)—୧ । ଗଛ ଆଦିର ମୂଳରୁ
Tarḍātarḍi ଖୋଳିବା—1. Uprooting of trees etc.
ତାଡ଼ାଫୋଡ଼ା ୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଠେଲାଠେଲି—2. Jostling.
ଉଖଡ଼ାଉଖଡ଼ି ୩ । ପରସ୍ପର ଠେସାଠେସି ହୋଇ କଥାଭାଷା
ଠେସାଠେସି କରିବା—3. Quarrelling with each other.
ଢକେଲାଢକେଲି during conversation,
ଠେଲମଠେଲା ୪ । ଦୂର କରିଦେବା—4 Driving away.
ଲାଠାଠେଙ୍ଗା ୫ । (ବହୁବଚନ) ଠେଙ୍ଗା ବାଡ଼ ଆଦି ବହୁ ପ୍ରହରଣାସ୍ତ୍ର—
ଲାଠସୋଂଟା 5. Sticks and cudgles.
ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଦେ. ବଣ—ପରସ୍ପରକୁ ଠେଲୁଥିବା—
ହଡ଼ବଡ଼ି Pushing each other.
ଦେ. କ୍ରି ବଣ—ଉଡ଼ବଡ଼; ତୁରନ୍ତ; ତୁରନ୍ତ— In a hurry

ଉଡ଼ାତାବୁଡ଼—ସାଦେ (ଗଙ୍ଗାମ) ବ—ଧନ୍ଦା; କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତତା—
Tarḍātāburḍa Busy engagement.

ଉଡ଼ାତୁଡ଼—ଦେ. ବ ଓ ବଣ ଓ କ୍ରି ବଣ—ଉଡ଼ାଉଡ଼ି (ଦେଖ)
Tarḍāturḍi Tarḍātarḍi (See)

ଉଡ଼ା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି (କାନ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅତିଶୟ ଶବ୍ଦ
Tarḍā parḍibā ଶୁଣିବା ହେବା; ସ୍ତବ୍ଧ ହେବା—(the ears)
ତାଲାପଡ଼ା To be stunned.
ତଡ଼ପନା, ସୁନହୋନା (ଯଥା—ମୃଦଙ୍ଗମାଡ଼ ଶୁଣି ମୋ କାନ ଉଡ଼ା ପଡ଼ିଲା ।)

ଉଡ଼ାବଡ଼ା(ଡ଼ି)—ଦେ. ବ. ବଣ. କ୍ରି. ବଣ—ଉଡ଼ବଡ଼ (ଦେଖ)
Tarḍābarḍā (rḍi) Tarḍabarḍi (See)

ଉଡ଼ା ଯି(ହୋ)ବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ—
Tarḍā ji he)bā 1. To be driven out.
ତାଡ଼ାନ ହୋଇବା ୨ । ଉପୁଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ—
2. To be uprooted.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଉଡ଼—ଶ. ଵ (ଉଡ଼୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+ଭାବ. ଇ)—
Tardi

୧ । ଆଘାତ—1. Stroke.

୨ । ପ୍ରହାର—2. Beating.

ତତ୍ (+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ) ଆଘାତକାରୀ—Striking.

ଦେ. ଵ (ଶ. ଉଽ)—ତୀର; କୂଳ—
Shore; strand.

ଉଡ଼ଘଡ଼—ଦେ. ଵ. ଵଣ. କ୍ରି. ଵଣ—ଉଡ଼ବଡ଼ (ଦେଖ)
Tardighardi Tardabardi (See).

ଉଡ଼ିତ୍—ଶ. ଵ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଉଡ଼୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇତ୍)—
Tardit

୧ । ଝଟପଟା; ବଦ୍ୟୁତ୍; ବଜୁଳ—
1. Lightning

୨ । ବଦ୍ୟୁତ ଶକ୍ତି—2. Electricity.

[ଦ୍ର—ପଦାର୍ଥବିଶେଷର ଆଘାତ ବା ଘର୍ଷଣଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଆକର୍ଷଣୀ (positive) ଓ ବିଯୋଜନା (negative) ଶକ୍ତି (power) ଉଭୂତ ହୁଏ, ତାକୁ ଉଡ଼ିତ୍ ବା ତାଡ଼ିତ୍ ଶକ୍ତି (electricity) କୁହାଯାଏ । ଏହା ଉତ୍ତାପ ଓ ଆଲୋକ ପରି ଶକ୍ତି ବିଶେଷ । ପ୍ରଥମେ ଏହା ମେଘରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବାର ଜଣା ଥିଲା । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ କୌଶଳରେ ଏହି ଶକ୍ତିକୁ ଉତ୍ପାଦିତ କରି ଏହାକୁ ନିୟୋଜିତ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରି ନାନାବିଧ ଅସାଧ୍ୟ ଓ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରକ୍ରିୟା (ଯଥା—ଦୂର ଦେଶକୁ ବାର୍ତ୍ତାର ଆଦାନପ୍ରଦାନ, ଯାନାଦି ଚାଳନ, ଆଲୋକଦାନ; ଚକ୍ଷୁଷ୍ମା, ମୋହନ, ସ୍ତମ୍ଭନ, ଗିଲ୍ଟି କରିବା, ମନୁଷ୍ୟ ଆଦି ଜୀବଙ୍କୁ ପ୍ରାଣରେ ମାରିବା ଯନ୍ତ୍ର ଆଦି) ଦିନକୁଦିନ ସାଧିତ ହେଉଅଛି । ଏହି ଶକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ଚୁମ୍ବକ-ଶକ୍ତି (magnetism) ର ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବାର ମଧ୍ୟ ଦେଖା ଯାଇଅଛି । କୃତ୍ରିମ ଉଡ଼ିତ୍ ଶକ୍ତି କେତେକ ଧାତୁ ଓ ଦ୍ରାବକର ସଂଶ୍ଳେଷଣ ଓ କେତେକ ପଦାର୍ଥର ଘର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ ।]

ଉଡ଼ିତ୍ପ୍ରଭ—ଶ. ଵଣ. ପୁଂ (ଉଡ଼ିତ୍+ପ୍ରଭା, ବହୁବ୍ରୀହି)—
Tardit-prabha ବଦ୍ୟୁତର ଆଭାଯୁକ୍ତ—
(ଉଡ଼ିତ୍ପ୍ରଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) Shining like lightning,

ଉଡ଼ିତ୍ପ୍ରଭା—ଶ. ଵ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ଉଡ଼ିତ୍+ପ୍ରଭା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ବଦ୍ୟୁତର
Tardit-prabhā ଢେଉ—1. The halo of lightning; electric flash.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସ୍କନ୍ଦଙ୍କର ଏକ ମାତାଙ୍କ ନାମ—
2 Name of one of the foster-mothers of Skanda (M. W.)

ଶ. ଵଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଉଡ଼ିତ୍ ପ୍ରଭର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରୂପ—
Feminine form of Tardit prabha.

ଉଡ଼ିତି—ଦେ. କ୍ରି. ଵଣ.—ଅତିଶୀଘ୍ର; ସତ୍ୱର—
Tarditi At once; very soon; immediatly.

ଉଡ଼ିତ୍ଵାନ୍—ଶ.ଵ. ପୁଂ (ଉଡ଼ିତ୍+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ବତ୍)—୧ । ମେଘ—
Tarditvān 1. Clouds.

୨ । ଘଡ଼ଘଡ଼ଯୁକ୍ତ ମେଘ—
2. The thunder clouds.

୩ । ମସ୍ତକ—3. Head.

(ଉଡ଼ିତ୍ଵତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶ. ଵଣ. ପୁଂ—୧ । ଉଡ଼ିତ୍ଗର୍ଭ (ଦେଖ)
1. Tardit garbha (See)

ଉଡ଼ିଦାଭ—ଶ. ଵଣ. ପୁଂ.—(ଉଡ଼ିତ+ଆଭା; ବହୁବ୍ରୀହି)—ବଦ୍ୟୁତର
Tardidābhā ଆଭାଯୁକ୍ତ—Flashing like lightening.
(ଉଡ଼ିଦାଭା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଉଡ଼ିଦାଭା—ଶ. ଵ. (ଉଡ଼ିତ୍+ଆଭା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବଦ୍ୟୁତର ଢେଉ-
Tardidābhā Flash of lightening.

ଶ. ଵଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଉଡ଼ିଦାଭର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ରୂପ—
Feminine form of Tardidābha.

ଉଡ଼ି ଦେବା—ଦେ କ୍ରି.—୧ । ଦୂର କରିଦେବା; ବାହାର କରିଦେବା—
Tardi debā 1. To drive away; to expel.
ତାଡ଼ିୟେ ଦେଓୟା ୨ । ଝରୁଡ଼ାଇବା; ଘଜ଼ଡ଼ାଇବା—
ढकेलदेना 2. To scare away.

୩ । ଠେଲିଦେବା; (କୌଣସି ଦିଗକୁ) ଠେଲିଦେବା; ଠେସି ଦେବା—3. To push from behind; to push down; to push off.

୪ । (ପଶୁଆଦିଙ୍କୁ) ତଲାଇବା; ଅଡ଼ାଇବା—
4. To drive.

ଉଡ଼ିଦ୍ଗର୍ଭ—ଶ. ଵଣ. ପୁଂ (ଉଡ଼ିତ୍+ଗର୍ଭ, ବହୁବ୍ରୀହି; ସପ୍ତମ୍ୟର୍ଥ ତତ୍+ଗ
Tardidgarbha =ଗର୍ଭ—୧ । ଯାହା ଗର୍ଭରେ ବଦ୍ୟୁତ୍ ଅଛି—
(ଉଡ଼ିଦ୍ଗର୍ଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Charged with lightening or electricity.

୨ । ବଦ୍ୟୁତ୍ତଦ୍ଗିଷ୍ଟ—2. Electric·

ଶ. ଵ.—ମେଘ—Cloud.

ଉଡ଼ିଦ୍ବେଗ—ଶ. ଵ.—(ଉଡ଼ିତ୍+ବେଗ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tarditbega ୧ । ଉଡ଼ିତର ବେଗ—
(ଉଡ଼ିଦ୍ବେଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. The speed of lightening.

୨ । (ରୂପକ, କର୍ମଧା) ଉଡ଼ିତର ବେଗ ପରି ବେଗ ବା ଗତି; ଶୀଘ୍ରଗତି—
2. Speed like that of the lighting; quick speed; lightning speed.

ଶ. ଵଣ. କ୍ଲୀ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଉଡ଼ିତର ଗତି ପରି ବେଗବାନ୍—Quick in step or speed like the lightning.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ୧ ଉଚ୍ଚତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଉଚ୍ଚତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚତର ଦପ୍ତରର ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଟୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଉଡ଼ଦ୍‌ବାସଃ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଉଦ୍ଧତ୍+ବାସସ୍; ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ତ୍+ବ Tardidbāsaḥ =ଦ୍ଦ; ଉଡ଼ଦ୍ବାସସ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପରିଧାନ ଝଟକୁଆ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଥିବା—Wearing a bright or dazzling garment.

ଉଡ଼ନେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରୁ ବା ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ) ଦୂର କରି ନେବା; ବାହାର କରିନେବା— ତାଡ଼ିୟେ ଲଓୟା ଡକେଲଲେନା Tardinebā 1. To drive away (from or to a place.)

୨ । (କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରୁ ବା ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ) ଠେଲି ନେବା; ଘେନ୍ନି ନେବା; ଠେସି ନେବା— 2. To push from behind (from or to a place.)

୩ । (ଗରୁଆଦିଙ୍କୁ) ଚଲାଇବା; ଅଡ଼ାଇବା; ଓଡ଼ାଇବା— 3. To drive (cattle or carriage).

(ଯଥା—କଅଣ କହିବ ଆଉ, ସେ ବଳଦଙ୍କୁ ଇମିତି ବେଗରେ ଉଡ଼ି ନେଲା ଯେ, ଗାଡ଼ିଟା ଯାଇଁ ଘଣ୍ଟାକେ ପୁଖୁରେ ପଡ଼ିଥିଲା ।)

୪ । ଯେନତେନ ପ୍ରକାରେ ବା ଉଦ୍ଭ୍ରମଭ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିଦେବା—4. To manage an affair with much difficulty or anyhow.

(ଯଥା—ମୋ ବାଉରେ ଟଙ୍କା ପଇସାଟା ପଡ଼ିଲେ ମୁଁ ଏ ବର୍ଷର କାମଟା ଉଡ଼ନେବି ।)

୫ (ଉଦ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କୁ) ଦୁଆଇ ନେବା; ଫକାଇ ରଖିବା— 5. To keep pending; to postpone a matter.

(ଯଥା—ବୁଝିବୁଝିବୋଲି ତ କଅଣ କଥାଟାକୁ କେତେ ଦିନ ଉଡ଼ି ନେଲୁଣି, ଆଉ କେତେଦିନ ଯିବ ?)

ଉଡ଼ନ୍ମୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଉଡ଼ିତ୍+ସ୍ୱରୂପାର୍ଥେ. ମୟ୍)—ଉଡ଼ିତ ସ୍ୱରୂପ ଆଲୁଅଯୁକ୍ତ—Flashing like lightning; having lightning flashes. Tardinmaya (ଉଡ଼ନ୍ମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଉଡ଼ବଡ଼—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ.—ଅତିଶୀଘ୍ର; ସତ୍ୱର— At once; immediately Tardibardi

ଉଡ଼ବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଉଡ୍ ଧାତୁ=ଉଡ଼ନ, ଆଘାତ)— ୧ । ଦୂର କରି ଦେବା; ବାହାର କରି ଦେବା; ବଳ-ପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ବକ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିବା— ବିଡ଼ାରନା ଢକେଲନା 1. To drive away; to expel. Tardibā

ସମ୍ଭାଷଣ ନ କରି ରମା ସଦ୍ୟଃ କହୀ ଦେହାରୁ ଦୂରକୁ ଦେଲି ଉଡ଼ାଇ ରେ ।
ବଦସ୍ପର୍ଦ୍ଧି, ସଙ୍ଗୀତ ।

(ଉଡ଼ା (ଡ଼େ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ) ୨ । ଠେଲିବା; ବଳପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ବକ (ଉଡ଼ା ଯି(ଦେ)ବା—କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ) ଆଡୁ ଆଗରୁ ଘେନ୍ନିବା— 2. To push with force from behind.

୩ । ବଳପୂର୍ବକ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଗୋଡ଼ାଇବା— 3. To attack with force; to set upon; to chase.

୪ । (ଗରୁଆଦିଙ୍କୁ) ଚଲାଇବା; ଓଡ଼ାଇବା; ଅଡ଼ାଇବା— 4. To drive (cattle).

୫ । ଝୁରୁଡ଼େଇବା; ଘଉଡ଼ାଇବା— 5. To scare away; (animals) by chasing.

୬ । ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଛଡ଼ାଇ ଦେବା— 6. To eject a person from an occupied place.

୭ । (ଅକର୍ମକ)—ନିଜେ ଠେଲି ଦେବା—7. To push in; to push oneself; to push off.

(ଯଥା—ବଳଦଟା ଟଗଡ଼ର ଡାହାଣ ପାଖରେ ଲାଗିବାରୁ ଭାର ଉଡ଼ୁଛି ।)

[ଦ୍ର— ଉଡ଼ିବାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ନେବା କ୍ରିୟା ଲାଗି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା —ଉଡ଼ିଦେବା, ଉଡ଼ିନେବା, ଉଡ଼ିଆଣିବା ।]

ଉଡ଼ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଡ଼ିବା ୬ (ଦେଖ) Tardihebā Tardibā 6 (See)

ଉଡ଼ିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ—To be pushed aside.

ଉଡ଼ୁକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ଉତ୍ତରତ)—ଉଟାକ୍ (ଦେଖ) Tarduke Taṭāk (See)

ସଜ ଜର ଉଡ଼ୁକେ ଯୋଡ଼ାରୁ ବଢ଼ିଲେ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନଡ଼ାଛରତ. ଥଦ୍ଧା

ଉଡ଼େଦମ୍—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ଆ)—ଖଡ଼େଦମ୍ (ଦେଖ) Tardedam Khardedam (See)

ଉଡ଼ଉ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଉଡ଼ାଉ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Tardhau (etc) Tardau etc (See)

ଉଡ଼ାଉ—ଦେ. ବ—ଉଡ଼ାଉ (ଦେଖ) Trdhāu Tardāu (See)

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କର ଉଡ଼ାଉ ୩୫୧୪୦ ମାଡ଼ । ମାଦଳାପାଞ୍ଜି;
ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।

ଉଣିଆ(ଆଁ)—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମାଇଟି ପିନ୍ଧା ମୋଟା ଲୁଗା, ଏଥିରେ ଉଡ଼ୁଡ଼ା ନାଲ ଧଡ଼ି ଥାଏ; ଉଣିଆ(ଣାଁ) ଉଣିଆ—ଲୁଗା ଉଣିଆ—ଶାଢ଼ୀ } ଅନ୍ୟରୂପ A coarse cloth with thick red border, put on by women.

ଉଣ୍ଟା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସଙ୍କଟ; ସଂ. ଦାନ୍ତ=ଦମନ)— ଟେଣ୍ଟା ୧ । ଗୋଲମାଲ, ଅଡ଼ୁଆ; ଗୁଣ୍ଠ— 1. Complication; confusion.

୨ । ସଙ୍କଟ; ଆପଦ—2. Danger; trouble; risk.

୩ । ଅଚଳ—3. Fix; awkward position.

୪ । ଉଭୟସଙ୍କଟ—4. Dilemma.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଂ	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଛ,ଝ	ଟ	ଠସ୍ପ	ଢ଼ଥ	ଧ
ଃ	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଚ୍ଚ	ଚ୍ଛ	ଟ୍ଟ	ଠସ୍ପ	ଢ଼ଥ	ଧ୍ୟ

୪ । ଦାୟିତ୍ୱ 5. Responsibility.

ବର୍ଚ୍ଛା ୬ । ଛେଚା—

ବର୍ଚ୍ଛୀ 6. Harpoon.

ଟୋଟା ଦେ. ବ—ଛୋଟା; କାର୍ତ୍ତୁଜ—

ଟୋଟା Cartridge.

ଉଣ୍ଡା ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ତ୍ରୋଟି=ଛୋଟ; ବେକର Taṇṭā śoibā ସାମନା ଖାଲ; ମନୁଷ୍ୟର ଛୋଟକୁ ଧଇଲେ **କଣ୍ଠେକେଲା** ମନୁଷ୍ୟ କାବୁ ହୋଇ ରହେ; ସଂ. ଦାନ୍ତ= **ଡଂଶଳା, ଡାଁଟଳା** ଦମନ)—୧ । ଅକଲରେ ପକାଇବା; **ଟୁଁଟିଧରା** ଦବେଇବା; ଅପଦରେ ପକାଇବା; ବେକାବୁ **ପଟ୍ଟାପକଡ଼ନା** ଉରବା—1. To put person in trouble or awkward position to corner a person, to embarass.

। ଗଳାଧକ୍କା ବା ଉଣ୍ଡିଆ ମାରିବା—

2. To give a push with the palm on the throat; to collar a person.

୩ । (ପାଣି ବା ପ୍ରାଣ) ଉଣ୍ଡି ବା କଣ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିବା—

3. (water or life) To rise up to the neck.

(ଯଥା—ବଢ଼ି ପାଣି ନଈବନ୍ଧକୁ ଉଣ୍ଡାଇଲାଣି; ତା ପ୍ରାଣ ଆସି ଉଣ୍ଡାଇଛି, ସେ ମରିବାକୁ ବସିଲାଣି ।)

ଉଣ୍ଡି ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ରୋଟ=ମନୁଷ୍ୟର କଣ୍ଠର ଗୋଲକ ବା ଶଙ୍ଖୀ, Taṇṭi ଭୁଲ=ଇଂ. ଥ୍ରୋଟି)—୧ । ଛୋଟ; ଗଳା; ବେକର **ଟୁଁଟି, ଟୁଟି** ସାମନା ଅଂଶ; ଶଙ୍ଖୀ—1. Throat; the front **ହୁଁଟିଆ, ହୁଁଟୁଆ** part of the neck.

୨ । ଗଳାର ଉଭର କଣ୍ଠନାଳୀ ଯେଉଁ ନଳୀବାଟେ ଖାଦ୍ୟ ପେଟକୁ ଯାଏ—2. Gullet.

୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ (ଯଥା—ନଦୀବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି)ର କଣ୍ଠ ଦେଶ—3. The portion below the top of a thing (e. g. an embankment).

୪ । ଗଳାର ସ୍ୱର—4. One's voice.

(ଯଥା—ଉଣ୍ଡି ପଡ଼ିବା ।)

[ଦ୍ର—ଉଣ୍ଡି ବା କଣ୍ଠନାଳୀବାଟେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଯିବା ଆସିବା କରେ । ତାକୁ ଚପି ଦେଲେ ବା କାଟି ଦେଲେ ପ୍ରାଣୀ ମରଯାଏ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ବେକ ଦାଣ୍ଡି ଜୀବକୁ ଦେବୀଙ୍କ ଆଗରେ ବଳି ଦଅନ୍ତି, ମୁସଲମାନମାନେ ଉଣ୍ଡିକାଟି ଜୀବକୁ ହଲ୍ଲାଲ୍ କରନ୍ତି । ଏହି ଉଣ୍ଡି ଓ ଉଣ୍ଡିକଟାକଣ୍ଡି ଅଂଶଦ୍ୱୟର ଉଚ୍ଚାରଣ ନାମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ଯଥା—ଉଣ୍ଡି ଓ ଗଳା=ବେକର ସାମନା ଖାଲ—Throat. କଣ୍ଠ ଓ ବେକ=ସମୁଦାୟ ଗଳଦେଶ—Neck. ବେକମୁଣ୍ଡା= ବେକ ପଛଆଡ଼—Nape of the neck; Nape]

ଉଣ୍ଡେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘରର ଓଳମୁଣ୍ଡରେ ବସିବା ଖପରଲ, ଯାହାର ତଳେ ଗୋଟିଏ ଦାନ୍ତିଆ ବାହାର ଥାଏ ଏବଂ ଏ ଦାନ୍ତିଆ ଚାଲମୁଣ୍ଡର ବାଉଁଶରେ ଅଟକି ରହେ—Earthen flat tile having a spout below it which keeps it attached to the end of the eaves of a tile-thatched house.

ଉଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ—ବେକର ଆଗ ପାଖରେ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ହସ୍ତଦ୍ୱାରା Taṇṭiā ମରିବା ଧକ୍କା; ଛୋଟିଆ; ଗଳଥା— **ଗଳାଧାକ୍କ** A push with palm on the throat.

ଗରଦନିୟାଁ ଦେବେ ପଛରୁ ଲଗାଏ ଉଣ୍ଡିଆ ! ଘଥାନାଥ—ଜଗବନ୍ଧୁ ।

[ଦ୍ର—ବେକ ପଛରୁ ଧକ୍କାକୁ ଦାବୁକା ଓ ଆଗରୁ ଧକ୍କାକୁ ଉଣ୍ଡିଆ ଓ ଗଳଥା ଜୁହାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ଉଣ୍ଡିଆକୁ ଦାବୁକା ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଉଣ୍ଡିଆ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ହାତର ତରବା ଉଣ୍ଟେରେ ବା ବେକରେ Taṇṭiā debā ଦେଇ ଧକ୍କା ଦେବା—To give a push **ଗଳାଧାକ୍କା ଦେଓୟା** with the extended palm on the **ଗରଦନୀ ଦେନା** throat or neck.

ଉଣ୍ଡିକଟା—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରାଣନାଶ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଛୋଟର ନଳୀକୁ Taṇṭikaṭā କାଟିବା—1. Cutting of the throat or **ଟୁଁଟିକାଟା, ଗଳାକାଟା** gullet.

ଗଳାକାଟନା ୨ । ଗୋରୁଙ୍କର ଘୁଡ଼ୁକାରୋଗ; ଘୁଡ଼ୁକା (ଦେଶ) 2. Ghurdukā (See)

୩ । ଯେ ଧନ ଅପହରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଣ୍ଡି କାଟି ମାରିପକାଏ; ଖଣ୍ଡ; ଠଗ—3. Cut-throat; thug.

ଦେ. ବଣ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । ଅବିଶ୍ୱାସୀ; ଦଗାଦାର— **ଗଳାକାଟା** 1. Untrustworthy; fraudulent; **ଗଳାକଟା** dangeruos (person).

ପରକେ ନ ସିନ୍ଦୁ ଉଣ୍ଡିକଟାକୁ,
ପରକେ ନ ସିନ୍ଦୁ ଦୁଃଖକଥାକୁ । ପ୍ରବଚନ ।

୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଣ୍ଡି କାଟିବା ପରେ ତା ଠାରୁ ଅପହୃତ (ଧନ)—2. (property) Taken from a person after killing him by cutting his throat.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଠକେଇକରି ଲବ୍ଧ (ଧନ); ଅସତ୍ ଉପାୟରେ ଲବ୍ଧ (ଧନ)—3. (property) Earned by cheating or by evil means.

ଉଣ୍ଡି କଟାକଟି—ଦେ. ବ—ପରସ୍ପରର ଅନିଷ୍ଟ କରିବା— Taṇṭi kaṭākaṭi Mutual harming. **ଟୁଁଟି କାଟାକାଟି** ବଣ—ପରସ୍ପରର ଅନିଷ୍ଟକାରୀ—] **ଗଳା କାଟାକାଟି** Harming each other.

ଉଣ୍ଡି କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଳା କାଟିବା— Taṇṭi kāṭibā 1. To cut the throat. **ଟୁଁଟି କାଟା** ୨ । ଗଳା କାଟି ମାରିଦେବା— **ଗଳା କାଟନା** 2. To kill by cutting the throat.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅର୍ଦ୍ଧେ ବା ୨ ଟି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଜଣାଇବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାରେ ଯେତେ ଏ ଅସୁବିଧାରେ ନ ପଡିବ, ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାଶୀଘ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ୨ ବା ୧ ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବୁଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଥ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ବଥ୍' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖନ୍ତୁ

୩ । ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବା—3. To ruin a person; to cause ruin (of a person)

(ଯଥା—ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ବାପମାଆଙ୍କର ଉଣ୍ଟି କାଟିଦେଇ ଯୁବକ ଯୁଡ଼ି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇଗଲା ।)

୪ । ଦଗା ଦେବା; ଠକିବା—

4. To cheat; to commit fraud.

ଅଣ୍ଟି ରୁହ ଉଣ୍ଟି ବାଣ୍ଟେ—ପ୍ରବଚନ ।

ଉଣ୍ଟି ଘା(ଘାଅ)—ଦେ. ବ—୧ । ଗଳଗ୍ରନ୍ଥି—

Tanṭi ghā(ghā-ā) 1. A boil on or in the throat.

ଗଳକ୍ଷତ ୨ । ଗୋରୁମାନଙ୍କର କଣ୍ଠନାଳୀର ଘାଆ ଓ ଫୁଲା; ଗୋରୁ-

ଗରଦୁଆ ମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ—2. A cattle disease accompanied by swelling of the throat.

ଗଳାଗ୍ରହ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)— ୩ । ଗଳଗ୍ରନ୍ଥି—

ଗଳେକା ଢୋଲନା 3. A burden on one's shoulder.

(ଯଥା—ସେ ମୋର ଉଣ୍ଟି-ଘା ହୋଇ ରହିଛୁ ।)

ଉଣ୍ଟିଚିପା—ଦେ. ବ—୧ । ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରି ମାରି ପକାଇବା ନିମନ୍ତେ

Tanṭichipā ଗଳା ଟିପିବା—1. Choking up the

ଟୁଁଟିଟିପା, ଗଳାଟିପା throat in order to kill (a person)

ଗଳାଟିପ strangling.

୨ । (କୌଣସି ଲୋକର) ଗଳାକୁ ଚପି ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଦଣ୍ଡ ବା କଷ୍ଟ ବା ଆଘାତ—

2. An assault caused by choking up the throat (of a person).

୩ । ଠକେଇ—Cheating; fraud.

୪ । ଠକେଇ ବା ଅସତ୍ ଉପାୟରେ ଧନ ଅର୍ଜ୍ଜନ—

4. Earning property by cheating or evil means.

(ଯଥା—ମୋତେ ସିମ୍ବିଦ୍ଧ ଉଣ୍ଟିଚିପା ବୃତ୍ତି ଆସେ ନାହିଁ ।)

ଦେ. ବଣ—୧ । ପରକୁ ଗଳା ଚପି ମାରିପକାଇ ତା ଠାରୁ ଯାଇବା ଅପହୃତ (ଧନ)— 1. (property) Taken from a person after strangling him.

୨ । ଠକେଇ ବା ଅସତ୍ ଉପାୟରେ ଲବ୍ଧ (ଧନ)—

2. (property) Earned by cheating or evil means.

୩ । ଯେ ପରର ଗଳା ଚପି ମାରେ—

3. A strangler; one who commits murder by strang g.

ଉଣ୍ଟି ଚପିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଳା ଟିପିବା—

Tanṭi chipibā 1. To press the throat of a person.

[ଦ୍ର—ଗଳା ଟିପିଲେ ଶ୍ୱାସନାଳୀ ବୁଜି ହେବାରୁ ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ହୁଏ ଓ ପ୍ରାଣୀ ମରଯାଏ ।]

ଗଳାଟିପା ୨ । ଗଳା ଟିପି ମାରିପକାଇବା—

ଟେଣ୍ଟୁଆ ଟିପନା; ଗଳା ଘୋଁଠନା 2. To strangle to death.

୩ । (ଲୋକକୁ) କଷ୍ଟ ଦେବା; ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା—

3. To oppress.

୪ । ଠକେଇ ବା ଅତ୍ୟାଚାରଦ୍ୱାରା ଧନ ଉପାର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—

4. To earn property by cheating or evil means or by harrassment.

(ଯଥା—ଯେ ସବୁଦିନ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଉଣ୍ଟି ଚପି କୋଡ଼ୀଶ୍ୱର ସାଜେ, ସେ କ'ଣ ଭଲ ରାଜା ?)

ଉଣ୍ଟି ଝୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚୋଟକୁ ଜୋର କରି ଧରିବା

Tanṭi jhuṇibā (ରୂପକାର୍ଥ); କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ

ଅତି ବିରକ୍ତ କରା ଜଗର କରି ବ୍ୟସ୍ତ କରିବା—

ଗଳା ଘୋଁଠନା (figurative) To trouble a person with importunities.

(ଯଥା—ମୁଁ ଖାଉକ ପାଇଁ ଜାମିନ ହୋଇଥିଲ ବୋଲି ମହାଜନ ସବୁବେଳେ ଆସି ମୋ ଉଣ୍ଟି ଝୁଣୁଛି ।)

ଉଣ୍ଟି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଳା ଦରଜ ହୋଇ ଫୁଲିବା—

Tanṭi dharibā 1. Inflamation of the throat.

ଟୁଟିଧରା, ଗଳା ଧରା ୨ । ଗଳା ସ୍ୱର ଈଷତ ହେବା ବା ବସିଯିବା—

ଗଳାପକଡ଼ନା 2. Hoarseness of the voice.

ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅକଳରେ ପକାଇବା ବା ଜୋର କରି ଧରିବା ବା ଜଗର କରି ଧରିବା—

To hold a man by the neck; to hold a man tight (actually and figuratively).

୨ । (କୌଣସି ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ) ଚୋଟରେ ଅଟକିବା—

2. To stick in the throat.

ଉଣ୍ଟି ଧାନ ଉଷାଁ(ଷୁଆଁ) ହାଣ୍ଡି ପରି ଗର୍জ୍ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସ୍ୱରଭଙ୍ଗ ହେବା

Tanṭi dhāna ushāñ (shuāñ) hāṇḍi pari garjibā One voice becoming hoarse.

ଉଣ୍ଟି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଶର୍ଦ୍ଦି ଯୋଗୁଁ ଗଳାର ସ୍ୱର ଈଷତ ହେବା

Tanṭi pardibā ବା ଶୁଣା ନ ଯିବା—

ଗଳା ବସେଇଯାଇଯା The state of the voice becoming

ଗଳାପଡ଼ନା, ଗଳାବସିଯାନା inaudible.

ଉଣ୍ଟି ପଡ଼ିଯିବା
ଉଣ୍ଟି ବସିବା
ଉଣ୍ଟି ବସିଯିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଉଣ୍ଟିଫୁଲା—ଦେ. ବ—୧ । ଗୋରୁଙ୍କର ଘୁଡ଼ୁକା ରୋଗ—

Tanṭi phulā ଘୁଡ଼ୁକା (ଦେଖ)

ଗଳାଫୁଲା 1. Ghurḍukā (See).

ଧୂରକା; ଗଳାଫୁଲନା ୨ । ଶରଦ ଯୋଗୁଁ ମନୁଷ୍ୟର ଗଳା ଫୁଲିବା ରୋଗ—2 The swelling of the throat.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଲ୍ପ	ଭ୍ୟ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତତ୍ତ୍ୱବଦ୍ଧଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଗ୍ଧ	ଘ	ଶ	ଙ୍ଗ	ଲ୍ଅ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ

ତନ୍ତିବନ୍ଧା—ଦେ. ବ—ଗୋରୁଙ୍କ ରୋଗବିଶେଷ—A cattle disease resulting in the choking of the throat.
Tanṭi bandhā

ତନ୍ତି ମେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ କଥା କହିବା—To speak in a loud voice.
Tanṭi melibā
ଗଳାକରେ ବଳା **ଗଳା ଫାଡ଼ନା**

ଘ୍ରମ ଭାଡ଼ା ଦେଖି ଟାଲେ ତନ୍ତି ମେଲି ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ।

ତନ୍ତି ମୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେକକୁ ମୋଡ଼ ମାର ପକାଇବା—To wring a person's throat or neck.
Tanṭi mordibā
ଘାଡ଼ ଭାଁଗା **ଗଳା ମରୋଡ଼ନା**

ତନ୍ତିରେ ଖୁର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଳା କାଟିବା—1. To cut throat.
Tanṭire khura debā
ଗଳାୟ ଖୁର ଦେଓୟା **ଗଳାମେ ଛୁରା ଚଲାନା**
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମରଣ ଭଳିଆ ଦୁଃଖ ଦେବା—2. To cause death-like anguish or mental sufferings.

ତନ୍ତିରେ ଖୁର ମାରିବା; ତନ୍ତିରେ ଛୁରା(ରି) ଦେବା (ମାରିବା)—ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ସେ ମଲ୍ଲକି ଯେ, ମୋ ତନ୍ତିରେ ଖୁର ଦେଇଗଲ୍ଲ ।)
୩ । ମରଣ ଭଳିଆ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ କରିବା—3. To cause death-like ruine.
(ଯଥା—ଜମିଦାର ମୋ ଜମିଉକ ଜବ୍ତ କରି ନେଇ ମୋ ତନ୍ତିରେ ଖୁର ଦେଲେ ।)

ତନ୍ତିରେ ଠିଆ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗଳା ଉପରେ ଗଳାୟ ପା ଦେଓଆ **ଗଳା ଦବାନା** ଠିଆ ହୋଇ ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ତାହାର କଣ୍ଠନାଳୀକୁ ଚପି ତାକୁ ମାର ପକାଇବା—1. To kill a person by treading on his throat.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ତନ୍ତିରେ ଖୁର ଦେବା ୨, ୩ (ଦେଖ)—2. Tanṭire khura debā 2 & 3 (See)

ତନ୍ତିରେ ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଆଦି) କଣ୍ଠନାଳୀରେ ଅଟକିବା—To stick in the throat.
Tanṭire lāgibā
ଗଳାୟ ଲାଗା (ଯଥା—ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ, କେହି ଦୁରସ୍ଥ **ଗଳା ପକଡ଼ନା** ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମନୁଷ୍ୟକୁ ସ୍ମରଣ କଲେ, ସେହି ସମୟରେ ସ୍ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ତନ୍ତିରେ ଖାଦ୍ୟାଦି ଅଟକଯାଏ ।)

ତନ୍ତ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଆଘାତ କରିବା—1. To hurt.
Tanṭ (root) ୨ । ବଧ କରିବା—2. To kill.

ତଣ୍ଡ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦଣ୍ଡରୁ କମ୍ବା ତଣ୍ଡ ଧାତୁ ଆଘାତ କରିବା, ବଧ କରିବା)—୧ । ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ; ଜୋରମାନା—1 Penalty of fine; fine.
Taṇḍa
ଡଣ୍ଡ ୨ । ଇଚ୍ଛା ବିରୋଧରେ ଦେବା ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ—2. Involuntary payments of illigal assessment.
୩ । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କରିଥିବା ବୃଥା ଅର୍ଥବ୍ୟୟ—3. Excessive or involuntary expense which a man is obliged to pay.
୪ । ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ—4. Unjustifiable fine.
୫ । ଛଳ ଦୋଷରେ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ—5. Unjustifiable fine.
୬ । ଜବରଦସ୍ତି ଅର୍ଥ ଦେବା—6. Payment through exterlion; payment brought about by force.
୭ । ଲୋକସାନ୍; କ୍ଷତି—7. Loss.
[ଡ—ଛଳ ଦୋଷରେ ଓ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଲୋକ ଯେଉଁ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ଦିଏ ବା ବ୍ୟୟ କରେ, ତାକୁ ତଣ୍ଡ ବୋଲାଯାଏ ।]

ତଣ୍ଡକ—ସଂ. ବି. (ତଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା; ବଧ କରିବା+କଞ୍ଚି. Taṇḍaka ଅକ)—୧ । ଖଞ୍ଜନ ପକ୍ଷୀ; କଳଚଲାଙ୍ଗୁଥା—1. The wagtail (Motacila Alba).
୨ । ଫେନ—2. Foam; froth.
୩ । ବଞ୍ଚକ—3 A rogue; a cheat.
୪ । ତରୁସ୍କନ୍ଧ—4. The trunk of a tree
୫ । ସମାସବହୁଳ ରଚନା—5. A composition abounding in compound words.
୬ । ମାୟା; ମୋହ—6. Fascination.
୭ । ଜାଦୁକର—7. Juggler (Apte).
୮ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆୟୋଜନ ବା ସମାପ୍ତି—8. Complete arrangement or performance (Apte).
୯ । ଅଳଙ୍କରଣ; ସଜାଇବା—9. Decoration (Apte).
୧୦ । ଘରର ଭୁଲିଆ ଖମ୍ଭ—10. The upright post of a house (Apte).

ତଣ—୧ । ବିନାଶକ—1. Destroyer.
୨ । ବହୁରୂପୀ; ବହୁବେଶଧାରୀ—2. Assuming various disguises,
୩ । ବହୁଳ—3. Abundant.
୪ । ଅତ୍ୟଧିକ—4 Excessive.

ତଣ୍ଡକାର—ସଂ. ବି—୧ । ବେଦସୂତ୍ରକର ଜନୈକ ଋଷିଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ—1. Name of a sage; the name of the father of a commentator of the Vedas.
Taṇḍakāra
ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ଲଏ—1. Receiver of fine.
୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ଆଦାୟ କରେ—2. One who realises fine.
୩ । ପୂର୍ବ ଜମ୍ମରେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଯେଉଁ ପିଆଦାମାନେ ଗ୍ରାମ ଗ୍ରାମ ବୁଲି ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଖଜଣା ଭଲବ କରୁଥିଲେ—3. Peons who used to demand

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଏକାଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଏକାଧିକ କୌଣସି କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଏକାଧିକ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଏକାଧିକ କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

rents from royats (under the Puri Raja) by going from village to village.

୪ । ଯେ ଉଣ୍ଡି କରି ଟଙ୍କା ନିଏ; ଯେ ଜବରଦସ୍ତି ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରେ—4. One who extorts money; one who commits extortion; extortioner.

ଉଣ୍ଡଘଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—ବୃଥାରେ ବ୍ୟୟ ବା ସଙ୍କଟଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
Taṇḍa pardibā Being put to loss or unnecessary expense.
ତଣ୍ଡପଡ଼ା ଡଣ୍ଡପଡ଼ନା

ଉଣ୍ଡବାନ୍ଧ—ଦେ. ବି. (ସମ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ଉଣ୍ଡିବା ଓ ବାନ୍ଧିବା)—
Taṇḍabāndha ଜୁଲୁମ ପୂର୍ବକ ଉଣ୍ଡ ବା ଅର୍ଥଦଣ୍ଡର ଆଦାୟ
ଜୋରଜୁଲୁମ ଜୋରମାନା ଓ ଜବରଦସ୍ତି—Extortion.
ଜୋରଜୁଲୁମ

ଉଣ୍ଡରେ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୃଥାରେ
Taṇḍare pakā(ke)ibā ବା ଅନ୍ୟାୟରେ ସଙ୍କଟଗ୍ରସ୍ତ କରିବା—
ଉଣ୍ଡେଫେଲା To put a person to loss or
ଡଣ୍ଡଡାଲନା unnecessary expense.

ଉଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବୃଥା ବା ଅନ୍ୟାୟରେ ସଙ୍କଟଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
Taṇḍare pardibā To be put to loss or unnecessay
ଉଣ୍ଡେ ପଡ଼ା ଡଣ୍ଡମେ ଗିରନା expenses.

ଉଣ୍ଡାଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଉଣ୍ଡେଲ୍)—କୌକାଅବର ଖଲ୍ଲସୀ—
Taṇḍal A menial servant in a boat or a lock.
ତଣ୍ଡେଲ ତଂଡେଲ

ଉଣ୍ଡା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଉଡ଼=କୂଳ)—ସମୁଦ୍ରର ପନ୍ଧାର; ସମୁଦ୍ର
Taṇḍā ଜଳଦୂଳ ଭୂମି—The foreshore of the sea.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଏକପ୍ରକାର ତୃଣ, ଯହିଁରେ ରକ୍ଷା-ପଞ୍ଚମୀ ଦିନ ଲୁଣ୍ଡା ଉଆର କରିଯାଇ ଗୃହରେ ଝୋଲାଯାଏ; ଉଣ୍ଡୀ—A kind of reed grass.

ଉଣ୍ଡା ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଉଣ୍ଡିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Taṇḍā(ṇḍe)ibā ୧ । ଜୋରମାନା କରାଇବା—
ଉଣ୍ଡେଦେଓୟା 1. To cause a person to pay fine.
ଡଣ୍ଡଲଗାନା, ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ବାଧ କରିବା—
ଡଣ୍ଡଡାଲନା 2. To cause a person pay money against his wish

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଜୋରମାନା ଆଦାୟ କରିବା—
3. To enforce or realise a fine.

୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୃଥା ଖର୍ଚ୍ଚରେ ପକାଇବା, ଜେରବାର କରାଇବା—4. To put a man to unnecessary loss of money or expense.

ଉଣ୍ଡାଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଉଣ୍ଡେ (ଦେଖ)
Taṇḍāi Taṇḍai (See)

ଉଣ୍ଡାକିନାର୍(ରା)—ଦେ. ବି—ଉଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Taṇḍākinār (rā) Taṇḍā (See)
(ଉଣ୍ଡାକୂଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଉଣ୍ଡାଉଣ୍ଡି—ଦେ. ବି—୧ । ଧନ ଅପବ୍ୟୟ କରିବା ବା ଉଣ୍ଡ ଦେବାର—
Taṇḍātaṇḍi 1. Incurring of unnecessary heavy expenses.

୨ । ଜବରଦସ୍ତି ଧନ ନେବା—2. Extortion.

ଉଣ୍ଡି—ସଂ. ବି. (ନାମ) —ଋଷିବିଶେଷ; ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ବେଦର ସୂତ୍ରକାର—
Taṇḍi Name of a sage.

ସଂ. ନାମ—କାଶ, ଗୁମ୍ଫଯଡ଼ୁ, ଖରଯଡ଼ୁ, ଦାର୍ଭଯଡ଼ୁ, ସିଦ୍ଧପୁଷ୍ପକ ଗଙ୍ଗାମ—ଉଡ଼ିଆଘାସ
କାଶ କାଁସ

ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ବେଣ୍ଡା ଘାସ; ଖଗ୍ଡ; କାଶ—A kind of reed grass; the percupine grass; Saccharum Spontaneum.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ବେଣ୍ଡା ବେଣ୍ଡା ଓ ଧଳା ଗୁମ୍ଫର ପର୍ । ଏ ଘାସ ଘରଛପରିରେ ଲଗେ ଓ ନଈବାଲିରେ ଓ ପଠୁରେ ହୁଏ । ଏହା ଉଚ୍ଚରେ ୫ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ । ଏହାର ପତ୍ର ସରୁ ସରୁ ଦାଢ଼ିଆ ଓ ଲୋମଶ ଏବଂ ପତ୍ରରେ ଅଗଅଡ଼ୁ ହାତ ବଜାଇଲେ ହାତର ଛୁଦ୍ର ଛୁଦ୍ର କଣ୍ଟକ ପର ଲୋମଦ୍ୱାରା ହାତ କାଟି ହୋଇଯାଏ । ଏହାର ଅଗ୍ରଭାଗ ମୁନିଆ ଏ କଅଁଳ ଘାସକୁ ଗୋରୁ ଖାଆନ୍ତି ମାତ୍ର ଏ ଗଛ ବଢ଼ିଗଲେ ଦାଢ଼ର କଣ୍ଟା ଯୋଗୁଁ ଗୋରୁମାନେ ଖାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଉଣ୍ଡିଆ—ଦେ ବି.—୧ । ଉଣ୍ଡକାର; ଉଣ୍ଡି ଜର ଅନ୍ୟଠାରୁ ଅର୍ଥ ନେବା
Taṇḍiā ବ୍ୟକ୍ତି—1. One who commits extortion; one who realises money illigally by force.

୨ । ଉଣ୍ଡି (ଦେଖ)—2. Taṇḍi (See)

ଉଣ୍ଡିକୂଳ—ଦେ. ବି.—ଉଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Taṇḍikūla Taṇḍā (See).

ଉଣ୍ଡିନେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦଣ୍ଡିତ)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ
Taṇḍinebā ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ବକ ଜବରଦସ୍ତି ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରି ନେବା—1. To extort money from a person.

ଉକାମାନେ ଉଣ୍ଡି ନେବେ ପରକାର ଧନ । ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତି. ଗୀତା ।

୨ । ଅନ୍ୟାୟ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ଆଦାୟ କରିବା—
2. To extorce an unjustifiable fine.

ଉଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଉଣ୍ଡ ଜମା ଉଣ୍ଡ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା, ବଧ କରିବା)—୧ । ଅନ୍ୟାୟରେ ଜରିମାନା କରିବା—
Taṇḍibā 1. To impose an unjustifiabla fine.
ତଣ୍ଡଦେଓୟା ତଣ୍ଡନା ୨ । ଜୋରମାନା କରି ଅର୍ଥ ଆଦାୟ କରିବା—
2. To impose and realise a fine.

୩ । ଭୟ ଦେଖାଇ ବା ଜବରଦସ୍ତି ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିବା—
3. To extort money.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ୍ଣ୍	ଃ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଜ୍ଞ	ଵ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲ୍ ।	ଐ	ଅକାଗ୍ଲୁବର୍ତ୍ତି ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ

ତଣ୍ଡି ଦୁଃଖି, ରନ୍ଦି, ଅରଣ୍ଡିତ ଦଣ୍ଡ । ବ୍ୟାନାଥ. ଦରବାର ।

[ଦ୍ର—'ତଣ୍ଡିବା' ଶବ୍ଦରେ ଵନା ଦୋଷରେ ୩। ଅନ୍ୟାସୂରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ କରିବା ଓ ତାହା ବଳପୂବ୍ବକ ବା ରସ୍ୱ ଦେଖାଇ ଆଦାସ୍ୱ କରିବାର ଘୃବବ୍ୟଞ୍ଜିତ ହୁଏ । କ୍ଷମତାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଗର୍ବ୍ବଠାରୁ ଧନ ତଣ୍ଡି ନଅନ୍ତୁ ।]

ରଜା ନଏ ତଣ୍ଡି, ବେଲା ନଏ ଉର୍ଣ୍ଣି । ଉଗ ।

ତଣ୍ଡୁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଵ. ପୁଂ (ତଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ =ଅଘାତ, ବଧ କରିବା + କର୍ତ୍ତୁ + ଉ)
Taṇḍu

୧ । ଶିବଗଣଵିଶେଷ; ଶିବାନୁଚରଵିଶେଷ; ଯେଉଁମାନେ ମହାଦେଵଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ମଶାନରେ ଵିହାର କରନ୍ତି; ମଡ଼ାତଣ୍ଡିଆ; ମୁର୍ଦ୍ଦାରତଣ୍ଡିଆ—1. A class of attendants of Śiba frequenting cremation grounds.

୨ । (ନାମ) ମୁନିଵିଶେଷ, ଯେ କି ନୃତ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥାଳୀର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିକ—2. Name of a sage; the father of the art of dancing.

୩ । ମହାଦେଵଙ୍କ ଅନୁଚର ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱର; ନନ୍ଦୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A name of Śiba's attendant Nandi

୪ । ମହାଭାରତୋକ୍ତ ମୁନିଵିଶେଷ—(ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ରଙ୍କ ରଚିତ ମନ୍ତ୍ର ଯଜୁର୍ବେଦରେ ଅଛି । (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Name of a sage, the father of the auother of some vedic formulae.

ତଣ୍ଡୁରଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଵ. (ତଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ + ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଜୁରଣ)—୧ । ଗୁଡ଼ଲଧୁଆ
Taṇḍuraṇa ପାଣି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. Water of washed rice.

୨ । ପୋକ ଜୋକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Warms and insects.

ତଣ୍ଡୁଳ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଵ. (ତଣ୍ଡ ଧାତୁ, ଆଘାତ କରିବା+କର୍ମ. ଜୁଲ)—
Taṇḍula ଢିଙ୍କି ଆଦ ଦ୍ୱାରା ଯାହାକୁ ଆଘାତ କରାଯାଏ—

୧ । ଗୁଡ଼ଲ—1. Rice; husked rice.

୨ । ଲେଉଟିଆ ଶାଗ—2. A kind of pot-herb.

୩ । ବାଇବଡ଼ଙ୍ଗ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)

3. Bāibirḍaṅga (See)

୪ । ୮ ଗୋଟି ସୋରଷ ଓଜନର ପ୍ରାଚୀନକାଲର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣର ଓଜନଵିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. A standard of weighting diamond equel to the weight of eight mustard seeds.

ତଣ୍ଡୁଳକଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଵ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତଣ୍ଡୁଳ + କଣ)—ଖୁଦ—
Taṇḍulakaṇa Small grains of rice.
(ତଣ୍ଡୁଳକଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଣ୍ଡୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ. ଵ (ତଣ୍ଡୁଳ + ଆ)—୧ । ବାଇବଡ଼ଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Taṇḍulā (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 1. Bāibirḍaṅga (See).

୨ । ନାଲରଙ୍ଗର ଏକପ୍ରକାର କଥା ଗଛ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)

2 A kind of cotton-tree.

ତଣ୍ଡୁଳାମ୍ବୁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଵ (ତଣ୍ଡୁଳ+ଅମ୍ବୁ)—ତଣ୍ଡୁଲୋଦକ (ଦେଖ)
Taṇḍulāmbu Taṇḍulodaka (See).

ତଣ୍ଡୁଳିକାଶ୍ରମ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଵ (ତଣ୍ଡୁଳ + କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ+ଆଶ୍ରମ)—
Taṇḍulikāśrama ହନୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥସ୍ଥାନଵିଶେଷ—

A place of pilgrimage of the Hindus.

ତଣ୍ଡୁଳିକାଶ୍ରମରେ ରହି ବନାକେତେ—କୃଷ୍ଣଦିହ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ତଣ୍ଡୁଳି—ସ୍ତ୍ରୀ. ଵ (ଵୈଦ୍ୟକ)—ଲେଉଟିଆ ଶାଗ—
Taṇḍulī A kind of pot herb.
(ତଣ୍ଡୁଳିସ୍ୱ, ତଣ୍ଡୁଳିସ୍ୱକ, ତଣ୍ଡୁଳେର, ତୁଣ୍ଡୁଳେରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଣ୍ଡୁଳିୟକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ଵ (ଵୈଦ୍ୟକ)—ବାଇବଡ଼ଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Taṇḍulīyakā (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Bāibirḍaṅga (See)
(ତଣ୍ଡୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଣ୍ଡୁଲୋତ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଵ (ତଣ୍ଡୁଳ+ଉତ୍ ଉପସର୍ଗ+ସ୍ନା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ.ଅ)—
Taṇḍulottha ତଣ୍ଡୁଲୋଦକ (ଦେଖ)
Taṇḍulodaka (See).

ତଣ୍ଡୁଲୋଦକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଵ (ଵୈଦ୍ୟକ) (ତଣ୍ଡୁଳ+ଉଦକ=ମ, ଷ. ତତ୍ପୁ.)—
Taṇḍulodaka ୧ । ଅରୁଆ ଗୁଡ଼ଲ ବା ଅରୁଆ ଗୁଡ଼ଲ ଚୂନାକୁ ତଣ୍ଡୁଳଜଳ, ତଣ୍ଡୁଳାମ୍ବୁ } ଅନ୍ୟରୂପ ୪ ଗୁଣ ବା ୮ ଗୁଣ ପାଣିରେ ଧୋଇ ଗୁଡ଼ଲ ଗ୍ରଣ୍ଡିନେଲେ ଯେଉଁ ପାଣି ରହେ—1. Rice water (rice washed in 4 or 8 times its weight in water).

୨ । ଗୁଡ଼ଲଧୁଆ ପାଣି—2. Rice water

ତଣ୍ଡେଲ୍—ଦେ. ଵ—୧ । ନୌକା ଆଦର ଖଲ୍ଲସୀ—
Taṇḍel 1. A menial servant in a boat or a lock.
ତଣ୍ଡେଲ ୨ । ନୌକାର ମାଲ୍ହୀମାନଙ୍କ ସରଦାର—
ଟଣ୍ଡଲ. ତଣ୍ଡେଲ 2. The headman amongst the Boatmen.
ତଣ୍ଡୁଲ୍ ତଣ୍ଡୋଲ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

ତଣ୍ଡୈ(ଣ୍ଡୈ)—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଵ (ସଂ. ତଣ୍ଡକ—ଜାଦୁକର—
Taṇḍai (ṇḍhai) Tuggler—Apte)—ଓଝାଣୀ—Witch.

ତତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ସର୍ବନାମ (ସଂ. ତଦ୍=ସେ, ସେହି; ତାହା । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ
Tat ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସନ୍ଧି ହେଲେ 'ତଦ୍' ସ୍ଥାନରେ 'ତତ୍' ହୋଇଯାଏ । ଯଥା—ତତ୍ଷଣାତ୍; ତତ୍କାଳ)—
ସେ; ସେହି; ତାହା—A prefix compounded with a word denoting 'that'

[ଦ୍ର—ତଦ୍ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ନଷ୍ପନ୍ନ ଅନେକ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିଲେ ସଂସ୍କୃ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ଦେଖି ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ତାହା ଲଗାଇ ଅର୍ଥ କରିଯାଇ ପାରିବ ଯଥା—ତତ୍ପ୍ରସାଦ, ତତ୍ପଦ୍ମଳ, ତତ୍ପ୍ରାର୍ଥନା ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅଥର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆର୍ଦ୍ଧି ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ, 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ତତ୍‌କଥିତ—ସ. ବଣ (ତତ୍ + କଥିତ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ତାହାଙ୍କଦ୍ୱାରା କଥିତ
Tat-kathita କଥିତ—Said by him.
(ତତ୍କଥିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତ୍‌କାଳ—ସ. ବ (ତତ୍ + କାଳ)—୧ । ସେହି ସମୟ—
Tat-kāla 1. That time.
(ତତ୍କାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ—
2. That particular time.

ତତ୍‌କାଳ ଦେ. କ୍ରି. ବଣ (ସ. ତତ୍କାଳେ)—୧ । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍—
ତତ କାଲ 1. Instantly; immediately; at once.
୨ । ଅତି ଶୀଘ୍ର—2. Sharp; quickly.
ପ୍ରଭୁ ଇଚ୍ଛାକର ଖାଇଲେ ତତ୍‌କାଳ—କୃଷ୍ଣଦିନ, ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୩ । ଯୁଗପତ୍—3. Simultaneously.

ତତ୍‌କାଳଧୀ—ସ. ବଣ (ତତ୍‌କାଳ + ଧୀ=ବୁଦ୍ଧି; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Tat-kāladhī ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତି; ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧି--Quick witted;
(ତତ୍କାଳଧୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) having presence of mind.

ତତ୍‌କାଳ ବୁଦ୍ଧି—ସ. ବ (ତତ୍‌କାଳ + ବୁଦ୍ଧି; ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ.)—
Tat-kāla buddhi ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତି—Presence of mind,
(ତତ୍କାଳବୁଦ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତ୍‌କାଳଯୋଗିନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ)—
Tatkāla jogini ଯାତ୍ରାଦି ସମୟରେ ଯାତ୍ରା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର
(ତତ୍କାଳଯୋଗିନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୋଷ୍ଠି ଦ୍ୱାରରେ ଯୋଗିନୀ ଥାଆନ୍ତି
ଏହା ସ୍ଥିର କରିବା ବିଧି—An astrological
calculation to find out if a moment is
auspicious for a person to start on a
journey with reference to the position
of the jogini at that moment.

[ଦ୍ର—ପଣ୍ଡିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଯୋଗିନୀ ବା ରୁଦ୍ରାଣୀ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଉଥିରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଦିଗରେ ଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରତିପଦା ଓ ନବମୀରେ ପୂର୍ବେ, ଦ୍ୱିତୀୟା ଓ ଏକାଦଶୀରେ ଅଗ୍ନିକୋଣେ, ପଞ୍ଚମୀ ଓ ତ୍ରୟୋଦଶୀରେ ଦକ୍ଷିଣରେ, ଚତୁର୍ଥୀ ଓ ଦ୍ୱାଦଶୀରେ ନୈର୍ଋତ କୋଣରେ, ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଚତୁର୍ଦଶୀରେ ପଶ୍ଚିମରେ, ସପ୍ତମୀ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ବାୟୁକୋଣେ, ଦ୍ୱିତୀୟା ଓ ଦଶମୀରେ ଉତ୍ତରରେ, ଅଷ୍ଟମୀ ଓ ଅମାବାସ୍ୟାରେ ଈଶାନ୍ୟକୋଣରେ ଥାଆନ୍ତି । ଯୋଗିନୀର ଶେଷ ୯ ଦଣ୍ଡ ପରଉପାଜ୍ୟ । ଦକ୍ଷିଣ ଓ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଯୋଗିନୀରେ ଯାତ୍ରା କଲେ ବଧବନ୍ଧନାଦି ଦୁଃଖ, ବାମ ଓ ପୃଷ୍ଠଯୋଗିନୀ ସର୍ବାର୍ଥସିଦ୍ଧି ଦାନ କରେ । ଯେଉଁ ଉଥିରେ ଯେଉଁ ଦିଗରେ ଯୋଗିନୀ ଥାଆନ୍ତି ସେଠାରେ ଅର୍ଦ୍ଧଯାମ ରହି ଦୁଇ ଦିଗ ଛାଡ଼ି ଘର ଅନ୍ୟ ଦିଗକୁ ଦଉଡ଼ିଯାଏ । ଏହାପରେ ସେ ଆଠ ଦିଗକୁ ଗତି କରେ । ପ୍ରତିପଦାରେ ପୂର୍ବଦିଗରେ ଥାଏ । ସେଠାରୁ ଯଥାକ୍ରମେ ବାୟୁ, ଦକ୍ଷିଣ ଈଶାନ୍ୟ, ପଶ୍ଚିମ, ଅଗ୍ନି, ଉତ୍ତର ଓ ନୈର୍ଋତ ଆଡ଼କୁ ବାମଦିଗରେ ଭ୍ରମଣ କରେ । ଓଡ଼ିଶରହ ପଞ୍ଜିକା ବଚନ ।]

ତତ୍‌କାଳିକ—ସ. ବଣ. (ତତ୍‌କାଳ + ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଇକ)—
Tatkālika ତାତ୍‌କାଳିକ; ତାତ୍‌କାଳୀନ; ସେହି ସମୟରେ
(ତତ୍କାଳିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଘଟିଥିବା; ସମସାମୟିକ; ତଦାନୀନ୍ତନ—
Apertaining to that time contemporary

ତତ୍‌କାଳୀନ—ସ. ବଣ. (ତତ୍‌କାଳ + ଅର୍ଥ ଇନ)—
Tatkālīna ତତ୍‌କାଳିକ (ଦେଖ)
(ତତ୍କାଳୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Tatkālika (See)

ତତ୍‌କାଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ତତ୍‌କାଳ (ଦେଖ)
Tatkāle Tatkāla (See)
(ତତ୍କାଳେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତ୍‌କୃତ—ଦେ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୃତ—
Tatkṛuta Done by him; made by him.
(ତତ୍କୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତ୍‌କ୍ରମ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍, ତତ୍ + କ୍ରମ)—ତାହାଁର କ୍ରମ—
Tat-krama The sequence of that.
(ତତ୍କ୍ରମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତ୍‌କ୍ରମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ସେହି ଅନୁସାରେ—
Tat-krame According to that;
ତତକ୍ରମେ accordingly.
ତତ୍କ୍ରମେ
(ତତ୍କ୍ରମେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତ୍‌କ୍ରିୟା—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ତତ୍ + କ୍ରିୟା)—
Tat-kriyā ୧ । ବିନା ଦରମାରେ ଯେ କାମ କରେ—
(ତତ୍କ୍ରିୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Working without any pay or remuneration.
୨ । ସେହି କର୍ମକାରୀ—2. Doing that work.
୩ । ସେହି ବ୍ୟବସାୟୀ—
3. Following that profession.

ତତ୍‌କ୍ଷଣ—ସ. ବ—ସେହିକ୍ଷଣ—
Tat-kshaṇa The very moment; that time.
ତତ୍‌କ୍ଷଣି ସାଧନ କରୁ ସୀତା ରମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉତ୍ତରଣ ସରୁ ପରରେ ।
ତତକାଳ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ, ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।
(ତତ୍କ୍ଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତ୍‌କ୍ଷଣି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ—
ତତକାଳ 1. Immediately; at once.
୨ । ସେହି କ୍ଷଣରେ—2. At the very moment.

ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍—ସ. କ୍ରି. ବ—ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ—
Tat-kshaṇāt From that very moment.
(ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତ୍‌କ୍ଷଣି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ତତ୍‌କ୍ଷଣ (ଦେଖ)
Tat-kshaṇi Tatkshaṇa (See)
ତତ୍‌କ୍ଷଣି } ଅନ୍ୟରୂପ ଏମନ୍ତ ଶୁଣି ତତ୍କ ବାଣୀ
ତତ୍‌କ୍ଷଣେ } ତତ୍କ ବୋଲେ ତତକ୍ଷଣି । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଓ	ଗ,ଘ	ଛ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଗ୍ଗ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଞ୍ଚ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	୨	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ତତ୍‌କ୍ଷଣେ—ଅ. କ୍ରି. ବଣ—ସେହି କ୍ଷଣରେ—
Tat-kshaṇe — In that very moment.

[ଦ୍ର—ଅ. ତତ୍‌କ୍ଷଣେ ଅର୍ଥରେ ଓଡ଼ିଆରେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାଟା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଦେ. କ୍ରି ବଣ· (ଅ. ତତ୍‌କ୍ଷଣେ) —ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ —
Immediately; at once.

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍‌ର ଅର୍ଥ ସେହି କ୍ଷଣରୁ ବା ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ଓ ଅ. ତତ୍‌କ୍ଷଣେ ଅର୍ଥ ସେହି କ୍ଷଣରେ । ଓଡ଼ିଆରେ 'ତତ୍‌କ୍ଷଣେ' ଅର୍ଥରେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

[ବିଶେଷ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ—ବର୍ଣ୍ଣମାଳାକ୍ରମେ 'ତତ୍‌କ୍ଷଣେ' ଶବ୍ଦ ପରେ ଓ 'ତତ୍‌ପର' ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ 'ତତ୍ତ୍' 'ତତ୍ତ୍' ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦ ରହିବା ଉଚିତ ବୋଲି କେହି ପାଠକ ଭ୍ରାନ୍ତ ତତ୍ତ୍, ତତ୍ତ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ 'ତତ୍‌କ୍ଷଣେ ପରେ ତତ୍‌ପର ପୂର୍ବେ ଖୋଜ ପାଇନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବର୍ଣ୍ଣକ୍ରମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଥମେ ଦ୍ୱଳନ୍ତ ଅକ୍ଷର, ତତ୍‌ପରେ ଉକ୍ତ ଅକ୍ଷର ତତ୍‌ପରେ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଉକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ତତ୍‌ପରେ ଫଳାଯୁକ୍ତ ଉକ୍ତ ଅକ୍ଷର ବା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଦଆଯାଇ ଥିବାରୁ ତତ୍ତତ୍‌ଶବ୍ଦକ ପରେ ତତ୍ତ୍, ତତ୍ତ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ ।]

ତତ୍‌ପର—ସଂ. ବଣ. (ତତ୍ + ପର; ୭ମୀ ତତ୍)—
Tat-para ୧ । ଯତ୍ନବାନ; ବ୍ୟଗ୍ର —
(ତତ୍‌ପର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Intent on, bent upon.
(ତତ୍‌ପରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଏକମାତ୍ର ସେହି ବିଷୟରେ ନିବିଷ୍ଟ—
2. Occupied with that only.

ତତ୍‌ପତ୍ରୀ—ସଂ. ବ—୧ । କଦଳୀଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tat-patrī 1. The plantain tree.
(ତତ୍ପତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବଂଶପତ୍ରୀ ନାମକ ଘାସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A kind of broad-bladed grass.

ତତ୍‌ପଦ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତଦ୍ + ପଦ)—୧ । ତାହାଙ୍କ ପଦ—
Tat-pada 1. His or her leg.
୨ । ପରମପଦ; ନିର୍ବାଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Final Beatitude.

ତତ୍‌ପଦାର୍ଥ—ସଂ. ବ. (ତଦ୍ + ପଦାର୍ଥ)—୧ । ସେହି ପଦାର୍ଥ —
Tatpadārtha 1 The same thing.
୨ । ପରମାତ୍ମା; ପରମେଶ୍ୱର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. God.
୩ । ନିବିଷ୍ଟ; ଅସକ୍ତ—3. Devoted to; eagerly engaged in; zealous.
୪ । ଦକ୍ଷ; ନିପୁଣ—4. Diligent; skilful.
୫ । ଚତୁର—5. Clever.
୬ । ପ୍ରସ୍ତୁତ—6. Ready; prepared.

ସଂ. ବ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିମାଣବିଶେଷ; ନିମେଷର ୩୦ ଭାଗର ଏକ ଭାଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—.
A very short time, $\frac{1}{30}$th part of a wink of time.

ଦେ. ବଣ—ତାହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ — Next to that.
(ଯଥା —ତତ୍‌ପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଅମୁକ ବିଷୟ ଲେଖାଅଛି ।)
ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସଂ. ତତ୍ପରଃ)—ତାହାପରେ; ତଦନନ୍ତର—
After that; following upon that.

ସ୍ଥଳକ ଅଙ୍କୁର ମୂଳରେ ସେ ଧିବ,
କରେ କରୋଳ ତତ୍‌ପର । ଭକ୍ତ. କୋଣାର୍କୀୟାଖ୍ୟାନ୍ତ୍ରଜଲ୍ପ ।

ତତ୍‌ପରତା—ସଂ. ବ (ତତ୍‌ପର + ତା. ତ:)—
Tatparatā ୧ । ଦକ୍ଷତା; କୁଶଳତା; ନିପୁଣତା—
1. Diligence.
୨ । ଚେଷ୍ଟା—2 Endeavour.
୩ । ବ୍ୟଗ୍ରତା—3. Eagerness; intentness.
୪ । ସତେଷ୍ଟତା; ଦୃଢ଼ତା; ନିଷ୍ଠା—
4. Devotedness; steadiness; devotion.
୫ । ଯତ୍ନ—5. Care.
୬ । ଅଭିନିବେଶ—6. Attention

ତତ୍‌ପରାୟଣ—ସଂ. ବଣ. (ତତ୍ + ପରାୟଣ = ଆସକ୍ତ; ୭ମୀ ତତ୍ ;)—
Tatparāyaṇa ତଦାସକ୍ତ; ତଦାଶ୍ରିତ—Devoted there to;
(ତତ୍‌ପରାୟଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) depending thereon.

ତତ୍‌ପରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସଂ. ତତ୍ପରଃ)—ତାହା ପରେ—
Tat-pare After that.
ତତଃପରେ ସେ ରେଃ ପାଣ୍ଡ ଉତ୍‌ପରେ ।
ତଦୁତ୍ତରାତ ଭାତା. ନଳୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।
(ତତ୍ପରେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତ୍‌ପଶ୍ଚାତ୍—ସଂ. କ୍ରି. ବଣ. (ତତ୍ + ପଶ୍ଚାତ୍)—୧ । ତତ୍‌ପରେ; ତାହା-
Tat-paschāt ପରେ—1. After that.
(ତତ୍ପଶ୍ଚାତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତାହାଙ୍କ ପରେ—2. After him.
୩ । ତାହାଙ୍କ ପଛରେ—3. Behind him.

ତତ୍‌ପିର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ· ବ.—ତଦ୍‌ବତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Tat-pir (etc) Tadbir (See)
(ତଦ୍ବିର୍, ତତ୍‌ପିର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତ୍‌ପୁରୁଷ—ସଂ. ବ. (ବ୍ୟାକରଣ)—୧ । ୨ୟା, ୩ୟା, ୪ର୍ଥୀ, ୭ଷ୍ଠୀ ଓ
Tat-purusha ୭ମୀ କାରକଯୁକ୍ତ ସମାସ—(grammar)
(ତତ୍ପୁରୁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) Name of a class of juxtra-positional or determinative compounds by which two words are joined together to form one.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମଡ଼ା ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବ୍ୟତୀତ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବ୍ୟତୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଢ଼' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼ ଦେଖିବେ

[ଦ୍ର—ତତ୍‌ପୁରୁଷ ସମାସରେ ଉତ୍ତରପଦ ବା ଦ୍ୱିତୀୟପଦର ଅର୍ଥର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସୂଚିତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପଦର ଅର୍ଥ ପ୍ରଥମ ପଦଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ବା ସଙ୍କୁଚିତ ହୁଏ ।]

୨ । ପରମପୁରୁଷ; ପରମେଶ୍ୱର—2. God.

ତତ୍‌ପୂର୍ବ—ସ. ବି. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍; ତତ୍ + ପୂର୍ବ)—୧ । ତାହାର ପୂର୍ବଦଗ—
Tat-pūrba 1. East of that
(ତତ୍ପୂର୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତହିଁର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କାଳ—
2. Time previous to that.

ସ. ବିଣ.—୧ । ତହିଁର ପୂର୍ବକାଳରେ ଘଟୁଥିବା—
1. Previous or prior to that.

୨ । ତହିଁର ପୂର୍ବଦଗରେ ଅବସ୍ଥିତ—
2. Situate to the east of that.

୩ । ତହିଁର ପୂର୍ବକ୍ରମରେ ଅବସ୍ଥିତ—
3. Preceeding that.

୪ । ତାହା ଅପେକ୍ଷା ପୂର୍ବତନ—
3. Older than that.

ସ. କ୍ରି. ବିଣ.—ତତ୍‌ପୂର୍ବେ (ଦେଖ)—Tat-pūrbe (See)

ତତ୍‌ପୂର୍ବେ—ସ. କ୍ରି. ବିଣ.—ତହିଁର ପୂର୍ବଦଗରେ—
Tat-pūrbe East of that.
(ତତ୍ପୂର୍ବେ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆ ଜମ୍ପି ମାପ ତତ୍‌ତ୍ରିଆରେ ତତ୍‌ପୁର୍ବେ 'ତତ୍‌ପୂର୍ବେ' ଶବ୍ଦର ସାଙ୍କେତିକ ରୂପ ।]

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—(ସ. ତତ୍‌ପୂର୍ବଂ) ତହିଁର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ; ତହିଁର ଆଗରୁ—Previously to that; before that.

ତତ୍‌ପ୍ରକାର—ସ. ବିଣ.—ସେହି ପ୍ରକାରର—
Tat-prakāra Of that kind; similar

ତତ୍ ପ୍ରତି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ତହିଁ ପ୍ରତି, ତହିଁକୁ—
Tat-prati To that (matter.)
(ତତ୍ପ୍ରତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତ୍‌ପ୍ରାର୍ଥୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ.—ସେହି ବିଷୟର ପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Tat-prārthi Praying for that; candidate for the same.
(ତତ୍ପ୍ରାର୍ଥୀ ଅନ୍ୟରୂପ)
(ତତ୍‌ପ୍ରାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତତଫଲ—ସ. ବି.—୧ । କୂଟ ନାମକ ଔଷଧ; କୁଡ଼ (ଦେଖ)
Tat-phala Kurdha (See)

୨ । କୁବଳୟ; ନୀଳକମଳ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The blue lily.

୩ । ଗନ୍ଧର ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—
3. A medicinal scent.

ତତ୍ ରେ ତତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—ବଳଦ ବା ଶଗଡ଼ର ବାଁଆ ବଳଦକୁ ଅଡ଼ାଇବାର ଧ୍ୱନି—The sound uttered by a plough man or cart driver goad the left side bullock.

ତତ୍‌ସଦୃଶ—ସ. ବିଣ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍; ତତ + ସଦୃଶ)—
Tat-sadṛuśa ତାହାପରି; ତା'ଦୃଶ; ତତ୍‌ତୁଲ୍ୟ—
Like that; resembling that.

ତତ୍‌ସମ—ସ. ବିଣ. (ତତ୍ + ସମ)—
Tat-sama ତାହାପରି; ତାଦୃଶ; ତତ୍‌ତୁଲ୍ୟ—
Like that; resembling that.

ଦେ. ବ ଓ ବିଣ. (ଅଭିଧାନକାରଙ୍କ ପରିଭାଷା)—
ଯେଉଁ ସବୁ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ, ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମୂଳ ପିଣ୍ଡ ବା ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ଶବ୍ଦର ଆକାର ଧାରଣ କରି ଓଡ଼ିଆରେ ମୂଳଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ- (lexicographer's phraseology) The class of oria words which have retaind the original sanscrit root words or inflicted words.

[୬—ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମୂଳ ପିଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭକ୍ତି ଯୋଗ କରାଯାଇ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ, ଯଥା—ନର, ପର୍ବତ, ଗୃହ, ବଣ । ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ଏକ ବଚନର ଆକାର ଧାରଣ କରି ମୂଳ ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ, ଯଥା—ରାଜା, ବିଦ୍ୱାନ୍, ପ୍ରଣାନ୍ତ-ଭେଦାଃ । ସ୍ୱଜନସ୍ୱା । ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ବହୁବଚନର ଆକାର ଧାରଣ କରି ମୂଳ ଶବ୍ଦ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ, ଯଥା—ଗୁଣବନ୍ତ, ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ । ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟ ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ଶବ୍ଦର ଆକାର ଧାରଣ କରି ମୂଳ ପିଣ୍ଡ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ, ଯଥା—ଉପରେ, ଉତ୍ସଙ୍ଗେ । ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ସଂସ୍କୃତ (ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ ସ) ରୂପେ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ କରାଯାଇଅଛି ।]

ତତ୍‌ସାମୟିକ—ସ. ବିଣ. (ତତ୍ + ସମୟ + ଇକ)—ସେହି ସମୟରେ—
Tat-sāmayika Of that time.

ତତ୍‌ସାମିଲାତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଦେ. (କଟକିଆ ଭାଷା) ବିଣ.—
Tat-sāmilāt ତତ୍ ସାମିଲ୍‌ରେ—Attached to that.

ତତସ୍ଥଲାଭିଷିକ୍ତ—ସ. ବିଣ—ତାହାଙ୍କର ଭାବୀ ପ୍ରତିନିଧି—
Tat-sthalābhishikta Installed in his or her or its place.

ତତ୍‌ସ୍ୱରୂପ—ସ. ବିଣ. (ତତ୍ + ସ୍ୱରୂପ)—
Tat-swarūpa ୧ । ତାହାଙ୍କ ପରି—
(ତତ୍ସ୍ୱରୂପା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Similar to him.
(ତତ୍ସ୍ୱରୂପତା—ବ) ୨ । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି—
2. His representative; his substitute; representing him or her.

୩ । ଅବିକଳ—3. Exactly similar; resembling it him or her.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିମନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ଷ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଟ୍

ସ. ବ—ତାହାର ନିଜର ପ୍ରକୃତ ରୂପ—
His (her or its) actual form.

ତତ—ସଂ. ବିଣ. (ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତାର କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Tata ୧ । ବିସ୍ତୃତ; ବ୍ୟାପ୍ତ—
1. Spread; expanded; stretched out.
୨ । ତାର ବା ତନ୍ତ୍ରିଯୁକ୍ତ—2. Stringed.
ସଂ. ବ (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ବାୟୁ—1. Air
୨ । ତନ୍ତ୍ରି ନର୍ମିତ ସାଙ୍ଗୀତ ବାଦ୍ୟ—
2. Stringed musical instrument.
୩ । (+ଭାବ. ତ) ବିସ୍ତାର—3. Extension.
୪ । (+ଅପାଦାନ. ତ) ପିତା—3. Father.
୫ । (+କର୍ମ. ତ) ପୁତ୍ର—5. Son.
୬ । ବଂଶ—6. Race; family.

ତତଃ—ସଂ. ଅ. (ତତ୍+ତସ୍)—୧ । ତାହା ପରେ, ତଦନନ୍ତରରେ—
Tatah 1. After that.
୨ । ତେବେ—2. Then.
୩ । ସେଠାରେ—3. There.
୪ । ତହିଁରେ—4. In that.
୫ । ତହିଁରୁ—5. From that.
୬ । ସେଠାରୁ—6. From that place; thence.
୭ । ସେହି ହେତୁରୁ—7. Owing to that.
୮ । ସେହି ସମୟରୁ—8. Since then.

ତତଗତ—ତ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ତତ୍ତ୍ୱତ)—
Tatagata ତତ୍‌ଗତ; ଏକାନ୍ତ ନିବିଷ୍ଟ—
(ତତ୍ତତ—ଅନ୍ୟରୂପ) With concentrated attention or devotion.

ତତପତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତତ+ପତ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ, ବିସ୍ତୃତ ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ଗଛ)—
Tatapatrī କଦଳୀ ଗଛ—The plantain tree.

ତତଲ—ଦେ. (ଶୂଦ୍ର ଭାଷା) ବିଣ. (ସଂ. ତପ्त)—
Tatalā ୧ । ଉଷ୍ମ; ଗରମ; ତତତ; ତପ୍ତ—
ଗରମ, ତପ୍ତ 1. Hot; warm.
तत्ता ଏହା ସେହିପରି ତତଲ ନଗ୍ନାସ । ପଦ୍ମାମୋହନ. ଛମାଣ, ଥଠଗ୍ଣ ।

୨ । ଗରମ କରି ଯାଇଥିବା; ଉତ୍ତପ୍ତିତ—
2. Heated; warmed.

ତତସ୍ତ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ତତଃ+ଘଟିଥିବା ଅର୍ଥରେ ତ୍ୟ)—
Tatastya ୧ । ତତତ୍ୟ; ସେଠାକାର—1. Of the place.
୨ । ତଦାଗତ—2. Coming there from.

ତତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତତ ଧାତୁରୁ ତପ୍ତି)—ତତାଇବାର କାର୍ଯ୍ୟ—
Tatā The act of heating.
ଦେ. ବିଣ—ଉଷ୍ମ; ତାତିଥିବା; ତତଲ—Heated.

ତତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତପ ଧାତୁରୁ ନାମ୍ନ ତପ୍ତରୁ)—
Tatā(te)ibā ଗରମ କରିବା; ତପ୍ତ କରିବା—
ତାତାନ To heat; to warm.
तपाना, तायना

ତତାତତି—ଦେ. ବ—ତତାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ—
Tatātati The act of heating.

ତତି—ସଂ. ବ. (ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତାର+ଭାବ. ତି)—
Tati ୧ । ବିସ୍ତାର; ବିସ୍ତୃତି—1. Extension; extent.
୨ । ଧାଡ଼ି—2. Line; row.
୩ । ଶ୍ରେଣୀ—3. Class.
୪ । ସମୂହ—4. Multitude.
ଗୁରୁଜନ ତତ ଜାଣିଲେ ବି ଗତ ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଗପତ ବଢ଼େ ।
କବସ୍ର୍ଯ. କଶୋସ୍ତବଙ୍କ ।

ତତ୍ତୁ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତତ୍ତ୍ୱ)—ତତ୍ତ୍ୱ; ବସ୍ତୁସ୍ୟ
Tatu Truth; reality.
तत କ୍ରି. ବିଣ—ଯଥାର୍ଥରେ—Actually; in fact.

ତତେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦ ଅନାଦରାର୍ଥେ ୧ବଚନ, ୬ଷ୍ଠୀ)—
Tate ତୁମ୍ଭକୁ; ତୋତେ—To you.
तोके ବୋଲ ଯେ ଦୈନ୍ୟ ସନ୍ତତେ ତୋତେ—
तिज्को ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।
(ଆଦରାର୍ଥ—ତୁମ୍ଭେ, ତୁମ୍ଭକୁ)
(ତତାତେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତତୋଽଧିକ—ସଂ. ବିଣ (ତତଃ+ଅଧିକ)—୧ । ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ—
Tatodhika 1. More than that.
(ତତୋନ୍ୟନ, ତତୋଽଳ୍ପ—ବିପର୍ଯ୍ୟୟ) ୨ । ଅଧିକତର—
2. Greater.

ତତ୍ତୁ—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବ—ତତ୍ତୁ (ଦେଖ)
Tattu Tatu (See)
ସେ ନାମରୂପ ନିର୍ଯ୍ୟାତତ୍ତୁ,
ଅକର୍ମା ହୋଇ କର୍ମ ହେତୁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତତ୍ତୁଲ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ତତ୍+ତୁଲ୍ୟ)—୧ । ତାହାଙ୍କ ପରି—
Tattulya 1 Like him.
୨ । ସେହି ବସ୍ତୁ ପରି—2. Similar to that.

ତତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବ (ତତ୍=ସେହି+ଭାବାର୍ଥେ ତ୍ୱ; କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅନେକ
Tattwa ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରୁ ଖୋଜିଲେ ପ୍ରଥମେ 'ତନ୍ନ' 'ତନ୍ନ' ଅର୍ଥାତ୍
(ତତ୍ତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତାହା ନୁହେଁ ତାହା ନୁହେଁ କରି ଅବଶେଷରେ
ଛାଡ଼ିବା ବସ୍ତୁକୁ ପାଇଲେ 'ତତ୍ତ୍ୱଂ' ଅର୍ଥାତ୍ 'ତାହାଁ ହିଁ
ତୁମେ' ଏହା କହିବାକୁ ହୁଏ । ଏଥିରୁ 'ତତ୍ତ୍ୱଂ' ଶବ୍ଦର
ଉତ୍ପତ୍ତି)—୧ । ପରମାତ୍ମା; ବ୍ରହ୍ମ; ଈଶ୍ୱର—1. The true God; God; The essential spirit pervading the universe.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ୧,୨,୩ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅ'ସହ ୧ ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ବ୍ୟବାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥର ବ୍ୟବହାର ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ବୃଥ ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟୁ' ଦେଖିବେ ।

୬ । ସାର—2. Essence.

୩ । ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ; ସତ୍ୟ—
3. Truth; actual truth; reality.

୪ । ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ଜ୍ଞାନ; ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ—4. True knowledge.

୫ । ସ୍ୱରୂପ; ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥା; ତଥ୍ୟ—5. Actual fact or circumstance; real nature of a thing.

୬ । ସାର ବସ୍ତୁ; ପଦାର୍ଥ—
6. A thing; an object; substance; essence.

୭ । ସ୍ୱରୂପତା—7. Identity.

୮ । ଚିତ୍ତ, ହୃଦୟ—
8. The heart; reasoning faculty.

୯ । ଅନ୍ୱେଷଣ—9. Searching.

୧୦ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—10. Investigation; enquiry.

୧୧ । ବଲମ୍ବିତ; ନଭ୍ୟ—
11. A measured or slow dance.

୧୨ । ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
12. A kind of musical instrument.

୧୩ । ମତବାଦ—13. Theory.

୧୪ । ହିନ୍ଦୁ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ଚତୁର୍ବିଂଶତି (ମତାନ୍ତରେ ପଞ୍ଚବିଂଶତି) ତତ୍ତ୍ୱ ଯଥା—କ୍ଷିତି, ଅପ୍, ତେଜ, ମରୁତ, ବ୍ୟୋମ, ରୂପ, ରସ, ଗନ୍ଧ, ସ୍ପର୍ଶ, ଶବ୍ଦ, ତତ୍ତ୍ୱ, କର୍ଣ୍ଣ, ନାସିକା, ଜିହ୍ୱା, ତ୍ୱକ୍, ହସ୍ତ, ପଦ, ମୁଖ, ପାୟୁ, ଉପସ୍ଥ, ପ୍ରକୃତି, ମନ, ବୁଦ୍ଧି, ଅହଂକାର—14. The 24 essential elements of the creation according to Hindu philosophy.

୧୫ । ସମ୍ବାଦ; ବାର୍ତ୍ତା; ଖବର—15. News.

୧୬ । ମର୍ମ୍ମ; ଗୂଢ଼ ଅର୍ଥ—
16. Inner or secret meaning of a thing.

ସ୍ତା. ଦେ. ବ (କଃକ) (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବଙ୍ଗଳା ଏହି ଶବ୍ଦ)
୧ । ବେଭାର—1. Social exchange of gifts and presents.

ଦେ. ବ—୧ । ଶିକ୍ଷା—1. Learning; lesson.

୨ । (ଗଣିତ) ଏକ କଉାର ୨୫ ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ—
2. (Arith.) $\frac{1}{25}$th of one cowri.

୩ । ଚେତ; ଦ୍ୱେଜ—3. Keeping a thing in mind.

ତତ୍ତ୍ୱ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଚେଇବା; ଦ୍ୱେଜବା—
Tattwa karibā 1. To keep in mind.

୨ । ଦ୍ୱେଜ କରିବା; ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରିବା—
2. To ponder seriously

୩ । (କୌଣସି ଉପଦେଶାଦି) ଘେନା କରିବା—
3. To accept; to attend to; (an advice).

(ଯଥା—ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂସାର ମୋହରେ ପଡ଼ି ମୋ ଉପଦେଶକୁ ତତ୍ତ୍ୱ କରୁ ନାହୁଁ; ମୃତ୍ୟୁ ଶଯ୍ୟାରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ମରିବୁ ସିନା ? ସେତେବେଳେ ବଳେ ତତ୍ତ୍ୱ କରିବୁ ଯେ !)

ତତ୍ତ୍ୱଜିଜ୍ଞାସା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତତ୍ତ୍ୱ+ଜିଜ୍ଞାସା)—ପରବ୍ରହ୍ମ ତତ୍ତ୍ୱ
Tattwajijñāsā ଜାଣିବାର ଇଚ୍ଛା—A hankering after true knowledge; enquiry after the true God; search after truth.

ତତ୍ତ୍ୱଜିଜ୍ଞାସୁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ (ତତ୍ତ୍ୱ+ଜିଜ୍ଞାସୁ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମ ବା ଯାଗଯାଥିକ
Tattwajijñāsu ବିଷୟ ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—1 Desirous of knowing the first principles; thirsting after true knowledge; enquiring after the truth.

୨ । ପ୍ରକୃତ କଥା ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—2. Desiring to know the truth of some matter.

ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ (ତତ୍ତ୍ୱ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ, ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Tattwajña ୧ । ଯେ ବ୍ରହ୍ମବିଷୟକ ଜ୍ଞାନଲାଭ କରିଥାଏ; ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ—
1. Acquainted with the truth; having acquired true knowledge.

୨ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—
2. Philosopher; versed in Philosophy

୩ । କୌଣସି ବିଷୟର ମର୍ମ୍ମଜ୍ଞ—3. Acquainted with the true facts and circumstances of a matter.

୪ । ଯେ ସତ୍ୟକୁ ଜାଣେ—4. Knowing the truth.

ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ—ସ୍ତ୍ରୀ ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତତ୍ତ୍ୱ+ଜ୍ଞାନ)—
Tattwajñāna ୧ । ତତ୍ତ୍ୱାବବୋଧ; ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ—
1. Philosophy.

୨ । ଈଶ୍ୱରଜ୍ଞାନ—
2. Knowledge of God; Theosophy.

୩ । ଯଥାର୍ଥଜ୍ଞାନ; ସ୍ୱରୂପବୋଧ—
3 True knowledge; true understanding

ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ୍+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Tattwajñānī ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ (ଦେଖ)—Tattwajña (See).

ତତ୍ତ୍ୱତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ତ (ତତ୍ତ୍ୱ+ତ୍ୱବ. ତା)—ଯଥାର୍ଥତା; ବାସ୍ତବକତା—
Tattwatā Reality.

ତତ୍ତ୍ୱଦର୍ଶୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ତତ୍ତ୍ୱ+ଦୃଶ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନୀ—
Tattwadarśī Philosopher; one who has acquired true knowledge.
(ତତ୍ତ୍ୱଦର୍ଶନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ତତ୍ତ୍ୱଦର୍ଶୀ—ବ)

ତତ୍ତ୍ୱଦେବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଦୃଢ଼ାର୍ଥ ଅନ୍ୟକୁ
Tattwadebā ବୁଝିବା—1. To make a person under-
ତତ୍ତ୍ୱଦେଓୟା stand the true or inner soul of a
तत्त्वदेना thing.

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । ଶିକ୍ଷା ଦେବା—2. To teach a lesson.

ତତ୍ତ୍ୱନିରୂପଣ—ସ. ବ (ତତ୍ତ୍ୱ+ନିରୂପଣ, ୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ;)—
Tattwa nirūpaṇa ୧ । ସତ୍ୟନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—1. Ascertainment of truth.
୨ । ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ; ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ—2. True knowledge; determination of the truth of the universe.

ତତ୍ତ୍ୱନିର୍ଣ୍ଣୟ—ସ. ବଣ (ତତ୍ତ୍ୱ+ନିର୍ଣ୍ଣୟ, ୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Tattwa nirṇṇaya ତତ୍ତ୍ୱନିରୂପଣ (ଦେଖ) Tattwa nirūpaṇa (See)

ତତ୍ତ୍ୱନେବା—ଦେ. କି—୧ । ସମ୍ବାଦ ନେବା—1. To enquire about; to keep account.
Tattwanebā ତତ୍ତ୍ୱକରା, **तलास करना** ୨ । ଖୋଜିବା—2 To search after.
୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରିବା; କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳିବା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା; ଚଳଣି ବା—3. To suppervise.

ତତ୍ତ୍ୱନ୍ୟାସ—ସ. ବ—ପୂଜା ସମୟରେ ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ନ୍ୟାସବିଶେଷ—
Tattwanyāsa Peculiar gestures or poses of the limbs during worship as directed by the 'Tantras'.

ତତ୍ତ୍ୱ ପାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଶିକ୍ଷା ପାଇବା—
Tattwa pāibā 1. To learn a lesson; to get a lesson.
ତତ୍ତ୍ୱଲାଭକରା
୨ । ଗୂଢ଼ ମର୍ମ୍ମ ବୁଝିବା—2. To arrive at the true knowledge of a matter.
୩ । (କନ୍ୟା) ଯୁବତୀ ଅବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
3 (a girl) To attain maturity

ତତ୍ତ୍ୱବାଦ—ସ. ବ (ସଂସ୍କୃତପଦାନ୍ତର୍ଗତ; ତତ୍ତ୍ୱ+ବାଦ)—ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର
Tattwabāda ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଚାର—Philosophical discourse

ତତ୍ତ୍ୱବାଦୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ତତ୍ତ୍ୱ+ବଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—
Tattwabādī ୧ । ଯଥାର୍ଥବାଦୀ; ସ୍ପଷ୍ଟବକ୍ତା—1. Who speaks out the truth; plain spoken
(ତତ୍ତ୍ୱବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା—2. Versed in philosophy.

ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍—ସ. ବଣ—(ତତ୍ତ୍ୱ+ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ତତ୍ତ୍ୱଦର୍ଶୀ (ଦେଖ)
Tattwabid Tattwadarśī (See)
(ତତ୍ତ୍ୱବେତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସ. ବ—୧ । ପରମେଶ୍ୱର—1. God.
୨ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ ପଣ୍ଡିତ—2 Philosopher.

ତତ୍ତ୍ୱବୋଧ—ସ. ବ (ତତ୍ତ୍ୱ+ବୋଧ; ୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ—
Tattwabodha 1. Perception of truth; understanding of the truth.
୨ । ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ—2. True knowledge.

ତତ୍ତ୍ୱଭାବ—ସ. ବ—ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tattwabhāba Nature.

ତତ୍ତ୍ୱମସି—ସଂ. ବାକ୍ୟ (ତତ୍ ତ୍ୱଂ ଅସି=ତାହା ତୁମେ ଅଟ)—
Tattwamasi ବେଦାନ୍ତୋକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନମାନଙ୍କର ଈଶ୍ୱରଧ୍ୟାନ ମନ୍ତ୍ର
The watch word of Hindu philosophers.

ତତ୍ତ୍ୱମସି ସୂକ୍ତ—ସଂ. ବାକ୍ୟ—ଜ୍ଞାନଯୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବୈଦିକ ବଚନ—
Tattwamasi sūkta The Vedic passage dealing with philosophy.
ତତ୍ତ୍ୱମସି-ସୂକ୍ତ ଉକ୍ତିର ସାର—ଅହମବ୍ରହ୍ମ ବଚନାନ୍ତାମଣି ।

ତତ୍ତ୍ୱଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ.; ତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶାସ୍ତ୍ର)—ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର;
Tattwaśāstra ଅଧ୍ୟାତ୍ମବିଦ୍ୟା—Philosophy.

ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧାନ—ସଂ. ବ (ତତ୍ତ୍ୱ+ଅନୁସନ୍ଧାନ=୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—କୌଣସି
Tattwānusandhāna ବିଷୟରେ ଯଥାର୍ଥ ଖୋଜିବା—
Searching after truth.

ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧାୟୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ତତ୍ତ୍ୱ+ଅନୁସନ୍ଧାୟିନ୍)—
Tattwānusandhāyī ଯେ ଯଥାର୍ଥ ଖୋଜେ—
(ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Searching after truth.

ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧିତ୍ସା—ସ. ବ (ତତ୍ତ୍ୱ+ଅନୁ+ସମ୍+ଧା ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନନ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ ଆ)—ପ୍ରକୃତ
(ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ—ବଣ) ଯଥାର୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ଇଚ୍ଛା—
Hankering to seek truth.

ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ—ସ. ବ (ତତ୍ତ୍ୱ+ଅବଧାନ; ୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Tattwābadhāna କାର୍ଯ୍ୟପରିଦର୍ଶନ; ତତ୍ତ୍ୱ ନେବା; କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନ—Supervision; looking after; guidance.

ତତ୍ତ୍ୱାବଧାୟକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ତତ୍ତ୍ୱ+ଅବଧାୟକ)—
Tattwābadhāyaka ଯେ କାର୍ଯ୍ୟର ତତ୍ତ୍ୱ ନଏ—Supervising.
(ତତ୍ତ୍ୱାବଧାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Superintendent; superviser.

ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ତତ୍ତ୍ୱ+ଅବଧାରକ)—
Tattwābadhāraka କୌଣସି ତତ୍ତ୍ୱ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଲୋକ—
(ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Ascertaining the truth.
ସ. ବ—କାର୍ଯ୍ୟର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ; ମାନେଜର; ପରିଚାଳକ—
Superintendent; manager

ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ—ସ. ବ. (ତତ୍ତ୍ୱ+ଅବଧାରଣ=୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Tattwābadhāraṇa ୧ । ତତ୍ତ୍ୱ ନିର୍ଣ୍ଣୟ—1 Ascertainment of truth.
୨ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ (ଦେଖ)—2. Tattwābadhāna (See).

ତତ୍ତ୍ୱାବବୋଧ—ସ. ବ (ତତ୍ତ୍ୱ+ଅବବୋଧ; ୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ
Tatwābabodha (ଦେଖ)—Tattwajñāna (See).
(ତତ୍ତ୍ୱାବବୋଧକ—ବଣ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବୌଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବସୁଥିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଦ୍ୱଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ

ତତ୍ର—ସ୍ତ. ଅ (ତଦ୍+ସ୍ଥାନାଧିକରଣ ଅର୍ଥରେ. ତ୍ରଲ)—୧ । ସେଠାରେ—
Tatra 1. There.
(ତତ୍ପରତ—ଅବ୍ୟ) ୨ । ସେ ବିଷୟରେ—2. In that matter.
ଦେ. ଅ—ତେତେ—So much.
'ଯତ୍ର ଯତ୍ର ତତ୍ର ବହ୍ନି'—ତର୍କାଲା ।

ତତ୍ରତ୍ୟ—ସ୍ତ. ତ୍ରଣ (ତତ୍ର=ସେଠାରେ+ଘଟିବାକୁ ବା ହେବା ଅର୍ଥରେ ତ୍ୟ)—୧ । ତତ୍ରସ୍ଥ; ସେଠାକାର—
Tatratya 1. Belonging to that place.
(ଅନ୍ୟତ୍ୟ—ତତ୍ପରତ) ୨ । ସେଠାରେ ଘଟିଥିବା— 2. Hapening or taking place there.

ତତ୍ରଭବାନ୍—ସ୍ତ. ତ୍ରଣ. ପୁଂ (ସାନ୍ୟାର୍ଥ ପ୍ରଯୋଗ; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବରେ ଲାଗେ; ତତ୍ର+ଭବାନ୍)—
Tatrabhabān (ତତ୍ରଭବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ସେ ମହାଶୟ—1. His honour.
(ଅନ୍ୟତ୍ରଭବାନ୍—ତତ୍ପରତ) ୨ । ମାନ୍ୟସ୍ୱ; ସାନ୍ୟାସ୍ପଦ; ସାନ୍ୟବର—
2. The revered (so and so).
(ଯଥା—ତତ୍ରଭବାନ୍ ଗୁରୁଦେବ ନବଦ୍ୱୀପ ଗମନ କରିଅଛନ୍ତି ।)
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଓ ଅନ୍ୟତ୍ରଭବାନ୍ (=ଏ ମହାଶୟ) ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ କ୍ୱଚିତ୍ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ତତ୍ରସ୍ଥ—ସ୍ତ. ତ୍ରଣ (ତତ୍ର+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କ ତ୍ରତ୍ୟ. ଅ)—ସେଠାକାର; ତତ୍ରତ୍ୟ -
Tatrastha Belonging to that place; there of.

ତତ୍ରାଚ—ଗ୍ରା. ଅ (ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଯୋଗ; ତଥାପି ଅର୍ଥରେ; ଭୁଲ=ଜୁଡ଼ାପି, ତଡ଼ାପି)—ତଥାପ; ତେବେ ସ୍ତବ୍ଧା—
Tatrācha Even then; then even.

ତତ୍ରାପି—ସ୍ତ. ଅ (ତତ୍ର+ଅପି; ସେ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ; ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ)—
Tatrāpi ତେବେ ସ୍ତବ୍ଧା; ତଥାପ; ତଥାପି; ତେବେବେଦ୍ଦେଁ—
Even then; even.

ତଥା—ସ୍ତ. ଅ (ତଦ୍=ସେ+ପ୍ରକାର୍ଥେ. ଥା)—୧ । ସେହିପ୍ରକାରେ—
Tathā 1. Similarly; in like manner; so; in that manner.
୨ । ପୂର୍ବ ପତ୍ର—2. As before.
୩ । ଅନ୍ୟର ମଧ୍ୟ; ମଧ୍ୟ—3. Also.
୪ । ସେହିପରି ସ୍ଥଳରେ; ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ—
4. Under those circumstances.
୫ । ଏବଂ—5. And.
୬ । ତହିଁରେ—6. In that.
୭ । ତନ୍ନିମିତ୍ତ; ସେଥିପାଇଁ—7. For that reason.
୮ । ପ୍ରକୃତରେ; ଯଥାର୍ଥରେ—
8. Really; actually; truly.
୯ । ତାହାହିଁ—9. That alone
୧୦ । (ସମ୍ଭବରେ) ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ; ସମ୍ମତ୍ୟର୍ଥକ; ସ୍ୱୀକାରାର୍ଥକ; ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥକ (ଅବ୍ୟୟ)—10. A conjunction used in Sanscrit to denote certainty, collection, consent and similarity.

ତଥାକଥିତ—ସ୍ତ. ତ୍ରଣ—୧ । ସେଠାରେ କୁହାଯାଇଥିବା—
Tathā kathita 1. There-described; there-said.
(ଯଥା—ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାବଣର ମୃତ୍ୟୁ, ତଥାକଥିତ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତର ବଧ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ଅଟେ ।)
୨ । ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଥିବା; ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣିତ—
2. Afore-said.
(ଯଥା—ତଥାକଥିତ ଘଟଣାବଳୀର କାରଣ ଅବଧାରଣା କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ।)
୩ । ସେହିପରି ଉକ୍ତ; ଉଦ୍ଦାହୃତ—
3. Illustrated alike; said alike.
(ଯଥା—ତଥାକଥିତ କୌଶଲଜମେ ରାବଣଠାରୁ ଦ୍ରୁତ୍ତାସ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଦ୍ୱସ୍ତଗତ ହୋଇଥିଲା ।)
୪ । ସେଥିପାଇଁ କୁହାଯାଇଥିବା—
4. Said for that reason.
(ଯଥା—ରୋଗୀର ମୃର୍ଚ୍ଛା ଅବସ୍ଥା ସନ୍ଦର୍ଶନରେ ତଥାକଥିତ ବିଷାସ୍ପନପ୍ରଯୋଗ କଦାପି ଅବଧେୟ ହୋଇ ନାହିଁ ।)
୫ । ପୁଣି ବା ଆହୁରି କୁହାଯାଇଥିବା—
5. Again said; said in addition.
(ଯଥା—ଯୁବ ଷ୍ଟେଜର ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ନର୍ଦ୍ଦେଶକ ଜନରବ, ତଥାକଥିତ 'ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହତୋ ସତ୍ୟଂ ନରେ ବା ଗଜରେ ବା' ଏହି ଉକ୍ତି କଥାରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣରେ ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ ।)
୬ । ସେହି ନାମରେ ପ୍ରଚଳିତ ବା ଖ୍ୟାତ; ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉକ୍ତ—
6. Spoken or called in that name; passed by that name; so called.

ତଥାଗତ—ସ୍ତ. ତ୍ରଣ. (ତଥା+ଗତ; ଆଗତ)—୧ । ତଥାଭୂତ; ସେହି ରୂପେ ଘଟିଥିବା— 1. Such; so-conditioned; happening in that fashion.
୨ । ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଗତ; ସେହି ରୂପେ ଆସିଥିବା—
2. Arrived in that manner,
ସ୍ତ. ବି—ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ଗୌଣ ନାମ—
A name of the Buddha

ତଥାଚ—ସ୍ତ. ଅ. (ତଥା+ଚ)—
Tathācha ୧ । ଏବଂ; ପୁନଶ୍ଚ—1. And; also.
୨ । ତେବେ ସ୍ତବ୍ଧା; ତଥାପି; ତେବେବେଦ୍ଦେଁ—
2. Even so; even then; not withstanding yet; neverthless; still.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଂ	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତି	ଜ୍ଞ	ଷ୍ଟ
ଁ	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ତଥାପି—ଅ. ଅ.(ତଥା+ଅପି)— ୧ । ତେବେ ସୁଦ୍ଧା—
Tathāpi 1. Even then; neverthless.
୨ । ଏବେସୁଦ୍ଧା —2. Even now.
ଥାପିରେ ଦହ ତଥାପିରେ ପିସ୍ପଶି, ଥନ ଜ ଛଡ଼ବ ପ୍ରାଣ—
ଜଦମ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋଦ୍ଭଚଶ୍ଳ ।

ତଥାବିଧ—ଅ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତଥା+ବିଧା=ପ୍ରକାର)—ତଦ୍‌ବିଧ; ସେହି ପ୍ରକାରର; ତାଦୃଶ—Such; similar.
Tathābidha

ତଥାଭୂତ—ଅ. ବଣ. (ତଥା+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. ତ)—
Tathābhūta ୧ । ସେହିରୂପେ ଜାତ୍ୟାଦି ବା ଅବସ୍ଥିତ—
1. Similarly produced.
୨ । ସେହିରୂପେ ଘଟିଥିବା; ତଦ୍‌ରୂପ—2. Similar.

ତଥାରାଜ—ଅ. ବ—ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tathārāja A name of the Buddha.

ତଥାସ୍ତୁ—ଅ. ଅ. (ତଥା=ସେହିପରି+ଅସ୍ତୁ=ହେଉ; ସ୍ୱୀକାର ଓ ଆଶୀର୍ବାଦାର୍ଥକ ବାକ୍ୟ, ଅବ୍ୟୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Tathāstu ହେଉ; ତାହା ହେଉ—Be it so; amen; so it be.
ଉତରେ ବ୍ୟାସ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଗୁନ୍ଥଗୁନ୍ଥି
'ତଥାସ୍ତୁ' ବୋଲ୍ ଲେଖି ବସିରେ ଗଣପତ ।
କୃଷ୍ଣଜି ଦ. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

ତଥାହି—ଅ. ଅ. (ଯଥା=ସେହିପରି+ହି=ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ)—
Tathāhi ୧ । ସେହିପରି—1. Similarly.
୨ । ଏବଂ ମଧ୍ୟ; ଆହୁରି ମଧ୍ୟ—2. And; also.
୩ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ—3. As for instance.

ତଥି—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି ବଣ. (ଅ. ତତ୍‌ହି ବା ତଥାହି ବା ତତ୍ରହିରୁ)
Tathi (ପଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ସେଠାରେ—1. There.
तथिअ ୨ । ତହିଁରେ—2. In that.
तहाँ ୩ । ତାହା; ତହିଁରେ—3. Of that.
ତନଗାର ତଥିତଳେ ହୋଇଛ ପ୍ରମାଣ । ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।
ଦେ. ସର୍ବନାମ—ତାହା—That.
ତଥି ଉପରେ ତଡ଼ିଲେ ମାଧୋଇ । ଚଳେଦାସ. ଗୋପୀଗୀତା ।

ତଥିପରେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି ବଣ. (ଅ. ତତ ଓ ପର ଶବ୍ଦରୁ)
Tathipare (ପଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ)— ୧ । ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ—
1. After that.
୨ । ତହିଁ ଉପରେ—2. Over that.
ତଥିପରେ ବସଇ ପ୍ରମୋଦରେ । ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରଘ୍ନଚରିତ ।

ତଥିରେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—ତହିଁରେ—In that.
Tathire ବୃକ୍ଷର ତତ ଜଡମାନ
ତଥିରେ ବ ଅବା କାରଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତଥେବ—ଅ. କ୍ରି. ବଣ. (ତଥା+ଇବ=ସେହିପରି) —
Tatheba ୧ । ଠିକ ସେହିପରି—1. Like that; just the same; in the same manner.
୨ । ତଦ୍‌ପରନ୍ତୁ —2. Similarly; just so; likewise.
୩ । ସେହିପରି ମଧ୍ୟ—3. So also.
୪ । ଏବଂ ମଧ୍ୟ; ଆହୁରି ମଧ୍ୟ—4. And also.
ବଣ—ସେହି ପ୍ରକାରର; ତଦ୍‌ରୂପ—Similar.

ତଥେବଚ—ଅ. କ୍ରି. ବଣ ଓ ବଣ. (ତଥା+ଇବ+ଚ)—
Tathebacha ତଥେବ (ଦେଖ)—Tatheba (See)

ତଥୈବ—ଅ. କ୍ରି. ବଣ. (ତଥା+ଏବ) —ତଥେବ (ଦେଖ)
Tathaiba Tatheba (See)

ତଥୈବଚ—ଅ କ୍ରି ବଣ. (ତଥା+ଏବ+ଚ)—ତଥେବ (ଦେଖ)
Tathaibacha Tatheba (See)

ତଥୈବାସ୍ତୁ—ଅ. ବାକ୍ୟ (ତଥୈବ+ଅସ୍ତୁ)—ତାହାହିଁ ହେଉ; ସେହିପରି ହେଉ—Be it so alone.
Tathaibāstu

ତଥ୍ୟ—ଅ. ବ. (ତଥା=ସେହିପରି+ଷ୍ଟାନେ. ଯ)—
Tathya ୧ । ସତ୍ୟ; ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ—1. Reality; truth.
୨ । ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥା—2. Real condition.
୩ । ସ୍ଥିରତା—3. Certainty.
୪ । ଅସଲ. —4. Actual state of affairs.
୫ । ଭିତ୍ତି; ଗୂଢ଼ମର୍ମ—5. Inner secret.
ଅ. ବଣ— ୧ । ଯଥାର୍ଥ—1. Real; exact.
୨ । ସତ୍ୟ—2. True.
୩ । ପ୍ରକୃତ —3. Actual.

ତଥ୍ୟଜ୍ଞାନ—ଅ. ବ. (କର୍ମଧା; ତଥ୍ୟ+ଜ୍ଞାନ)—
Tathyajñāna ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ; ପ୍ରକୃତ କଥା ଜାଣିବା—
True or secret knowledge.

ତଥ୍ୟବାଦୀ—ଅ. ବଣ. ପୁଂ (ତଥ୍ୟ+ବଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା+ଇନ୍)—
Tathyabādī ଯଥାର୍ଥବାଦୀ; ପ୍ରକୃତବାଦୀ; ଯେ ପ୍ରକୃତ କଥା କହେ,
(ତଥ୍ୟବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସତ୍ୟବାଦୀ—Plain spoken; one who
(ତଥ୍ୟାଭାଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) speaks out the truth; one
who calls a spade; a spade; truthful.

ତଥ୍ୟବାର୍ତ୍ତା—ଅ. ବ. (କର୍ମଧା; ତଥ୍ୟ+ବାର୍ତ୍ତା)—ଯଥାର୍ଥ ସମ୍ବାଦ—
Tathyabārttā True or correct news.

ତଥ୍ୟଭାଷୀ—ଅ. ବଣ. ପୁଂ (ତଥ୍ୟ+ଭାଷ୍ ଧାତୁ=କହିବା+ଇନ୍)—
Tathyabhāshī ତଥ୍ୟବାଦୀ (ଦେଖ)
(ତଥ୍ୟଭାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Tathyabādī (See)

ତଥ୍ୟାନୁସନ୍ଧାନ—ଅ. ବ. (ତଥ୍ୟ+ଅନୁସନ୍ଧାନ; ୬ତ୍ପୁ ତତ୍)—
Tathyānusandhāna ତତ୍ତ୍ୱାନ୍ୱେଷଣ—Search after truth; enquiry about the truth of any thing.

ତଦ୍—ଅ. ସର୍ବନାମ (ସମାସରେ ଏହା ଅନ୍ୟପଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ
Tad ପ୍ରାୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ;—୧ । ସେହି—1. That.
୨ । ସେ—2. He; she.
୩ । ବ୍ରହ୍ମ—3. The Supreme Being.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଥିବା ୬ ଅକ୍ଷରୀୟ ମାତ୍ରା ସମ୍ଭରେ ପ୍ରଥମରେ ରଖା ହେଉଛି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଜ୍ଜରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହାର ଦ୍ୱିତୀୟ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

ତଦ୍‌ଗତ—ସଂ. ବିଣ.—(ସପ୍ତୀ ତତ୍‌ପୁରୁଷ; ତଦ୍+ଗତ)—
Tadgata ୧ । ଏକାଗ୍ର—1. With concentrated (ତତ୍ପର—ଅନ୍ୟରୂପ)— attention.
୨ । ଅଭିନିବିଷ୍ଟ—2. Closely attentive.
(ଯଥା—ସେ ତଦ୍‌ଗତ ହୋଇ ପୁରାଣ ଶୁଣୁଛନ୍ତି ।)

ତଦ୍‌ବଂଶୀୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ତଦ୍+ବଂଶ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଈୟ)—
Tadbamsiya ୧ । ସେହି ବଂଶରୁ ଜାତ—
(ତଦ୍‌ବଂଶୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Born of that family.
୨ । ସେହି ବଂଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to that family.

ତଦ୍‌ବତ୍—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ.—(ତଦ୍+ତ୍ୱପ୍ରମାର୍ଥେ ବତ୍)—ସେହିପରି—
Tadbat Like that; likewise.
ସଂ. ବିଣ.—ତଦନୁଯାୟୀ; ତତ୍ତୁଲ୍ୟ; ତହିଁ ସମାନ—
Similar to that.

ତଦ୍‌ବର୍—ବୈଦେ. ବି.—ତଦବିର (ଦେଖ)
Tad-bir Tadabir (See)
(ତଦ୍‌ବିର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଦ୍‌ବ୍ୟତିରିକ୍ତ—ସଂ. ବି. (ତତ୍+ବ୍ୟତିରିକ୍ତ; ୬ମୀ ତତ୍)—ତାହାଠାରୁ
Tadbyatirikta ପୃଥକ୍—Separate from that.
ତଦ୍ୟତିରିକ୍ତ, ତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ଅ.—୧ । ଏହା ଛଡ଼ା—
1. Besides that.
୨ । ତାହାଙ୍କ ଛଡ଼ା—2, Besides him or her.

ତଦ୍‌ଭିନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ.—(ତଦ୍+ଭିନ୍ନ)— ତାହା ଛଡ଼ା—
Tadbhinna Excepting that.

ତଃ ଦାଃ—ଦେ. ଅ.—ଉଚ୍ଚାରଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ)—
Ta: da: ୧ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଜମିର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ—
1. Situate to the south of the preceeding plot.
(ଯଥା—ତଃ ଦା. ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

ତଦଅନ୍ତେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ. (ସଂ. ତଦନନ୍ତରଂ)—୧ । ତାରପରେ—
Tada-ante 1. After that.
ତଦନ୍ତେ ୨ । ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ—2. Then.
୩ । ତହିଁ ପରେ—3. Following that.
ତତ ଅନ୍ତେ ତାହାଙ୍କ ଏକ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ-ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

ତଦଅନ୍ତରେ—ଦେ. ଅ. (ପଦ୍ୟ)—ତଦ ଅନ୍ତେ (ଦେଖ)
Tada-antare Tada-ante (See)
ଜନ୍ମ ତଦଅନ୍ତରେ ଲେଉଟକ ପକାଇ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ-ମହାଭାରତ. ବନ ।

ତଦତିରିକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ତତ୍+ଅତିରିକ୍ତ; ୬ମୀ ତତ୍)—ତହିଁରୁ ଅଧିକ;
Tadatirikta ତହିଁରୁ ବେଶୀ —More than that; beyond that.

ତଦଧିକ—ସଂ.ବିଣ (ତତ୍ +ଅଧିକ;୬ମୀ ତତ୍)—ତହିଁରୁ ଅଧିକ; ତହିଁରୁ
Tadadhika ବେଶୀ—More than that; beyond that.

ତଦଧୀନ—ସଂ. ବିଣ (ତତ୍ +ଅଧୀନ)—ତାହାଙ୍କ ଅଧୀନ—
Tadadhina Subject to him; subordinate to him.

ତଦନନ୍ତର—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ (ତତ୍ +ଅନନ୍ତର)—୧ । ତହିଁପରେ—
Tadanantara 1. After that; thereupon.
୨ । ତତ୍‌ପରେ—2. Afterwards.

ତଦନନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତତ୍+ଅନନ୍ୟ)—ସେହି;
Tadananya ତାହାଠାରୁ ଅନ୍ୟ ନୁହେଁ—
The very same; identical with him.

ତଦନ୍ୟତ୍ୱ—ସଂ. ବି. (ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର)—କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କାରଣ ମଧ୍ୟରେ
Tadanyatwa ଅଭେଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—(philosophy)
The similarity or identity of the cause and effect.

ତଦନୁ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ. (ତତ୍+ଅନୁ)—୧ । ତହିଁ ପରେ—
Tadanu 1. After that.
୨ । ସେହିପରି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Like that.

ତଦନୁକାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତତ୍+ଅନୁ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—
Tadanukāri ତାଙ୍କ ବା ତାହାର ଅନୁସାରେ ଯେ ଚଳେ; ତାଙ୍କ
(ତଦନୁକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବା ତାହାର ସଭାବଲମ୍ବୀ ବା ଭାବାବଲମ୍ବୀ—
Following him or that; imitating him or that.

ତଦନୁକ୍ରମ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ—ସେହି ଅନୁସାରେ—
Tadanukrama Like that.
ସଂ. ବିଣ—ସେହିପରି ଧାରା ବା ଅନୁକ୍ରମ ଯାହାର ଅଛି—
Having that sequence.

ତଦନୁକ୍ରମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ତଦନୁକ୍ରମଂ)—ସେହି ଅନୁସାରେ—
Tadanukrame According to that.

ତଦନୁଗ୍ରହ—ସଂ. ବି. (ତତ୍+ଅନୁଗ୍ରହ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତାହାଙ୍କର
Tadanugraha ଅନୁଗ୍ରହ—His favour.

ତଦନୁଗୃହୀତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତତ୍+ଅନୁଗୃହୀତ; ୩ୟା ତତ୍)—
Tadanugṛuhīta ତାହାଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରାପ୍ତ—
(ତଦନୁଗୃହୀତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Favoured by him.

ତଦନୁଯାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. (ତତ୍+ଅନୁଯାୟୀ)—ସେହି ବସ୍ତୁ ପରି—
Tadanujāyī Corresponding to that; similar to that.
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ – ତଦନୁସାରେ—Thus; like that; accordingly;according to that.

ତଦନୁରୂପ—ସଂ. ବିଣ. (ତତ୍+ଅନୁରୂପ)—ସେହି ପ୍ରକାରର; ତତ୍ତୁଲ୍ୟ—
Tadanurūpa Similar; resembling that.
ତଦନୁରୂପ ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ତଦନୁସାରେ; ସେହିରୂପେ—
Similarly; accordingly.

ତଦନୁରୂପେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ –ତଦନୁସାରେ; ସେହିରୂପେ—
Tadanurūpe Similarly; accordingly.
ତଦନୁରୂପ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ	ଯ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ତଦନୁସାର—ସ. ବଣ—୧ । ତାହା ପର—
Tadanusāra 1. Like that; similar to that.
୨ । ତହିଁର ଅନୁକୂଳ—2. Favourable to that.

ତଦନୁସାରୀ—ସ. ବଣ. ପୁଂ.(ତତ୍+ଅନୁସାରୀ)—ତଦନୁକାରୀ (ଦେଖ)
Tadanusārī Tadanukārī (See)
(ତଦନୁସାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତଦନୁସାରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ତଦନୁସାର°)—ସେହି ଅନୁସାରେ -
Tadanusāre According to that·
ତଦନୁସାରେ

ତଦନ୍ତ—ସ. ବ. (ତତ୍+ଅନ୍ତ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tadanta ୧ । ତାହାର ଅନ୍ତ ବା ଶେଷ—1. Its end.
୨ । ତାହାର ସୀମା—2. Its bounds.
୩ । ସ୍ୱରୂପ-ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ—
3. Ascertaining the truth
ସମସ୍ତେ ଦୋଇ ରୁକ୍ଷୀଙ୍କି ବେଣ୍ଟିଲେ
କଥା ତଦନ୍ତ ପାଇବା ପାଇଁ, ଗୋ ସ୍ୱଦଇ—ଗ୍ରାମୀ, ରତ୍ନସିଂହାସନ ।
୪ । ପରୀକ୍ଷା—4. Examination.
୫ । ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ—5. Acquaintance with the true state of affairs.
୬ । ଅନୁସନ୍ଧାନ; ତଦାରଖ—
6. Enquiry; investigation
୭ । ବିବରଣ; ବୃତ୍ତାନ୍ତ—7 Description; detail.
କେତେ ସହସ୍ର କୋଶ ଜଣି ଏହା ସଙ୍ଗରେ ନ ଜାଣଇ ଏଥି ତତନ୍ତ—
ବଶ୍ୱନାଥ, ବତ୍ତଃଘମସ୍ପର୍ଶ ।

ତଦନ୍ତ ତହକୀକାତ—ଦେ. ବ—ତାହାଙ୍କର ତଥ୍ୟ ବା ତତ୍ତ୍ୱ—
His whereabouts.
ତୋର ଅଗ୍ରଜ ମୂଳ ଶାନ୍ତ, ସେ କାହିଁ ଜାଣିବେ ତତନ୍ତ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ସ. ବଣ—ତହିଁରେ ଶେଷ ହୋଇଥିବା—
Ending with that.

ସ. କ୍ରି. ବଣ—ତତ୍ପରେ; ତଦନନ୍ତର; ତାହା ଶେଷ ହୁଅନ୍ତେ—
After that; on the completion of that.

ତଦନ୍ତଃପାତୀ—ସ. ବଣ. (ତତ୍+ଅନ୍ତଃପାତୀ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତହିଁର
Tadantaḥpātī ମଧ୍ୟଗତ; ତହିଁର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ, ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ନିବଷ୍ଟ ବା ନିହିତ—Situated within that; included within that.

ତଦନ୍ତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା—
Tadanta karibā To enquire; to investigate.
ତଦନ୍ତକରା **तहकीकात करना**

ତଦନ୍ତର—ସ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ତଦନନ୍ତର°)—ତଦନନ୍ତର (ଦେଖ)
Tadantara Tadanantara (See)

ତଦନ୍ତରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ (ସ. ତଦନନ୍ତର°)—୧ । ତହିଁପରେ—
Tadantare 1 After that.
୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନର ଫଳରେ—
2. As a result of inquiry.

ତଦନ୍ତର୍ଗତ—ସ. ବଣ. (ତତ୍+ଅନ୍ତର୍ଗତ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tadantargata ତଦନ୍ତଃପାତୀ (ଦେଖ)
Tadantaḥpātī (See)

ତଦନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ—ସ. ବଣ (ତତ୍+ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tadantarbartti ତଦନ୍ତଃପାତୀ (ଦେଖ)
(ତଦନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ, ତଦନ୍ତର୍ଭୂତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Tadantaḥpātī (See)

ତଦନ୍ତେ—ଦେ. କ୍ରି ବଣ. (ସପ୍ତମ୍ୟନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ) (ସ. 'ତଦନ୍ତ'ରେ ଦେଶଜ ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତିର ଏକାର ଯୋଗରେ; ଯଥା—
ତଦନ୍ତେ ଦୁଃଖିତେ)—ତହିଁ ପରେ—After that.
उसके बाद ତଦନ୍ତେ ଅସ୍ମାକୁ ବାଦଶ ଭଗ ବର୍ତ୍ତ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭରତ. ବନ ।

ତଦନ୍ୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ତତ୍+ଅନ୍ୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tadanya ତାହାଠାରୁ ପୃଥକ୍—
(ତଦନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Separate from that.

ତଦପି—ସ. କ୍ରି. ବଣ. (ତତ୍+ଅପି)—
Tadapi ୧ । ତେବେ ସ୍ୱତ୍ତା; ତଥାପି—
1. Even then; not withstanding.
୨ । ସେହି ସଦ୍ଧ—2. That even or also,

ତଦପେକ୍ଷା—ଦେ. ଅ—ତାହାଠାରୁ—
Tadapekshā Than that.

ତଦବଧି—ସ. କ୍ରି. ବଣ. (ତତ୍+ଅବଧି)—
Tadabadhi ୧ । ସେହି କାଳରୁ; ସେହି ସମସ୍ତରୁ—1. Since then; from that time; thenceforth.
୨ । ସେହି ସ୍ଥାନରୁ—2. From that place.

ତଦବସ୍ଥ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତତ୍+ଅବସ୍ଥା)—
Tadabastha ୧ । ସେହି ଅବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତ; ପୂର୍ବଭାବାପନ୍ନ; ତାହା ପରି ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ—
(ତଦବସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ)
1. Having attained that condition; so circumstanced; thus situated.
୨ । ତଦ୍ରୂପ—2. Similar to that.
୩ । ଅବିକଳ ସେହି—3. Identical; same.
୪ । (ଗଣିତ ପରିଭାଷା) ଯୌଗିକଘୁଣକ ଦଶମିକରେ ସେଇ ଦଶମିକାଂଶରେ ଯୌଗିକଘୁଣକ ଚକ୍ର ନ ଥାଏ—
4. (mathematics) Non-recurring portion of a mixed recurring decimal.
(ଯଥା—୦.୫୨୦୫୪୭ ରେ ୦୫୪ ତଦବସ୍ଥ ଅଟେ ।)

ତଦବସ୍ଥତା—ସ. ବ. (ତଦବସ୍ଥ+ତ୍ୱ+ଟା. ତା)—
Tadabasthatā ତାଦବସ୍ଥ୍ୟ; ତଦ୍ରୂପତା—Identity.
(ତାଦବସ୍ଥ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଦି ଆପଣ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅଭାବ' ବା ୬ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଘୁଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବସଇଚ ୬ ବା ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୃଷ ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ତଦବସ୍ଥା—ସ. ବ. (ତତ୍ + ଅବସ୍ଥା)—ସେହି ଅବସ୍ଥା—
Tadabasthā That condition.

ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ତଦବସ୍ଥର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ରୂପ—
Feminine form of 'Tadabastha.'

ତଦବସ୍ଥାପନ୍ନ—ସ. ବଣ. (ତତ + ଅବସ୍ଥା + ପଦ୍ ଧାତୁ + ତ)—
Tadabasthāpanna ତଦବସ୍ଥ ୧ (ଦେଖ)
Tadabastha 1 (See)

ତଦବୀର(ର୍)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତଦ୍‌ବୀର୍)—
Tadabir(ri) ୧ । ଅଭୀଷ୍ଟ ସାଧନୋପାୟ; ଉଦ୍ୟମ; ଉଦ୍ଯୋଗ—
ତଦବୀର 1. Means; steps; diligence.

× × × ତୁବ କଣ ଗୋଖାଏ ? ଉଦ୍‌ଦର କଲେ କୁଅଡ଼େ ଉଡ଼ୁପିବ ।
ଗୁକାସ. ପସାରଭଜ ।

तदबीर ୨ । ପ୍ରତୀକାର—2. Remedy.
୩ । ଚେଷ୍ଟା—3. Endeavour; efforts.
୪ । ଅନୁଷ୍ଠାନ—4. Taking step.
୫ । ଆୟୋଜନ; ଯୋଗାଡ଼; ବ୍ୟବସ୍ଥା—
5. Arrangement.
୬ । (କଡ଼ରଆ) ମକଦମାର ଚାରଖ ପୂର୍ବରୁ ମକଦମା ପାଇଁ କରଯିବା ସମସ୍ତ ଆନୁପୂର୍ବିକ ଉଦ୍ୟମ—
6. Priliminary steps taken for the proper prosecution of a case in court.

ତଦ୍‌ବିରକାର—ଦେ. ବଣ—ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ମକଦମାର ଆନୁପୂର୍ବିକ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରୁଥାଏ—
Tadbir-kāra Taking the priliminary steps in respect of a case or matter.

ତଦବରିଆ—ଦେ. ବଣ. (ଆ. ତଦ୍‌ବୀର + ଓ. ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଇୟା)—
Tadabiriā ତଦ୍‌ବିରିଆ (ଦେଖ)—Tadbiriā (See)

ତଦଭାବ—ସ. ବ. (ତତ = ତହିଁର + ଅଭାବ)—ତାହାର ଅଭାବ; ସେହି ବିଷୟ, ବସ୍ତୁ ବା ମନୁଷ୍ୟର ଅଭାବ—
Tadabhāba Absence of that (thing or article or person).

ତଦଭାବେ—ସ. କ୍ରି. ବଣ—ତହିଁର ଅଭାବରେ; ତାହା ନ ମିଳିଲେ; ତାହାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ—
Tadabhābe In absence or want of that (thing, article or person)

(ଯଥା—ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପିଣ୍ଡ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ବସ୍ତ୍ର ଦେବ ଅଥବା ତଦଭାବେ ସୂତ୍ର ଖଣ୍ଡେ ଦେବ ।)

ତଦଭିନ୍ନ—ସ. ବଣ. (୫ମୀ ତତ୍; ତତ୍ + ଅଭିନ୍ନ)—
Tadabhinna ୧ । ତତ୍‌ସ୍ୱରୂପ—1. Similar to that.
୨ । ଅବିକଳ ସେହିପରି—2. Identical.
୩ । ସେହି—3. Same.

ତଦମନା—ଦେ. ବଣ. (ତତ୍ + ଅମନା)—
Tadamanā ତହିଁରେ ଅମନୋଯୋଗୀ—
Inattentive in that.

ମାନାପୁଜେ ଜୟଦେବୁ ବୋଲାବ ବେଉଁ ପାପୁ ଦେଇ ତଦମନା ।
ଭାଗ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ ।

ତଦର୍ଥ—ସ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ତଦର୍ଥଂ)—ସେଥିଲାଗି; ତନ୍ନିମିତ୍ତ—
Tadartha On that account; for that purpose.

ସ. ବ. (ତତ୍ + ଅର୍ଥ)—୧ । ସେହି ଅର୍ଥ—
1. That meaning.
୨ । ସେହି କାରଣ—2. That reason.

ବଣ—ସେହି ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ—
Having that meaning or purpose.

ତଦର୍ଥତା—ସ. ବ. (ତଦର୍ଥ + ତ୍ୱ ବୈ. ତା)—ତାଦର୍ଥ୍ୟ—
Tadarthatā Identity of object or meaning.

ତଦର୍ଥେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ ତଦର୍ଥଂ)—୧ । ସେହି ନିମନ୍ତେ—
Tadarthe 1. For that.
तदर्थे, उसवास्तें ୨ । ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ—
2. With that view.

ତଦର୍ପଣ—ସ. ବ. (ତତ୍ + ଅର୍ପଣ; ୬ଷ୍ଠୀ; ତତ୍ ଓ ୭ମୀ ତତ୍)—
Tadarpaṇa ୧ । ତାହାକୁ ପ୍ରଦାନ—
1. An offering to him.
୨ । ତାହାଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତକରଣ—
2. Entrusting to him.
୩ । ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ—3. Giving back.

ତଦର୍ପିତ—ସ. ବଣ. (ତତ୍ = ତାହାଙ୍କୁ, ତାହାଙ୍କଦ୍ୱାରା, ତାହାଙ୍କଠାରେ + ଅର୍ପିତ = ଦତ୍ତ, ନ୍ୟସ୍ତ)—୧ । ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ—
Tadarpita 1. Given to him.
୨ । ତାହାଙ୍କଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତ—2. Offered to him.
୩ । ତାହାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ—3. Dedicated to his or her or its service or cause.
୪ । ତାହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଦତ୍ତ—4. Given by him or her.

ତଦର୍ପିତଚିତ୍ତ—ସ. ବଣ. (ତତ୍ + ଅର୍ପିତ + ଚିତ୍ତ)—ତନ୍ନ୍ୟସ୍ତଚିତ୍ତ; ତାହାଙ୍କଠାରେ ମନକୁ ଅର୍ପଣ କରିଥିବା—
Tadarpita-chitta Wholly absorbed in that.

ତଦର୍ପିତ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି—ସ. ବଣ. (ତତ୍ + ଅର୍ପିତ + ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି)—ତନ୍ନ୍ୟସ୍ତ ଚିତ୍ତ; ତାହାଙ୍କଠାରେ ମନକୁ ଅର୍ପଣ କରିଥିବା—
Tadarpita chitta bṛutti Wholly absorbed in that.

ତଦର୍ପିତପ୍ରାଣ—ସ. ବଣ. (ତତ୍ = ତାହାଙ୍କଠାରେ + ଅର୍ପିତ + ପ୍ରାଣ (ସାହାର); 'ବହୁବ୍ରୀହି)—
Tadarpita-prāṇa ତାହାଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାଣ ସମର୍ପଣ କରିଥିବା; ତତ୍ପ୍ରତିପ୍ରାଣ—
Having one's life devoted to him, her or it.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ଋ,ୠ	ଝ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଳ	ଯୁପ୍	ଜ୍ଞ	ଷ
୨	ଈ	ଞ	ଌ	ଞ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

[ଦ୍—ଏହାପର ତଦପିତମନା; ତଦର୍ପିତମନୋବୁଦ୍ଧି, ତଦର୍ପିତ-ଜୀବନ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ସଂ. ବ.—(ତଦର୍ପିତ=ତାହାଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ହୋଇଥିବା+ପ୍ରାଣ; କର୍ମଧା)—ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଯାଇଥିବା ଜୀବନ—Life dedicated to him

ତଦା - ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ.—(ତତ୍+କାଳାଧ୍ୟକରଣାର୍ଥେ. ଦା)—Tadā ତତ୍କାଳେ; ତେତେବେଳେ; ସେହି ସମୟରେ—Then; at that time.

ତଦାକାର—ସଂ. ବ. (ତତ୍=ଆକାର)—ସେହିରୂପ—Tadākāra That shape or form.

ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସେହି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—Of that shape; similar in the same form; taking up the same form.

ତଦାକାରକାରିତା - ସଂ. ବିଂ. (ତଦାକାର+କାରିତା)—୧ । ସେହି Tadākārakāritā ରୂପର ଅନୁକରଣରେ ଗଠିତ—1. Fashioned after that figure.

୨ । ସେହିରୂପରେ ମିଳିତ ହୋଇଥିବା—2. Assimilated to that form.

ତଦାକାରିତ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ. (ତଦାକାରିତ+ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି; କର୍ମଧା;)—Tadākāritachittabṛutti ସେହିରୂପରେ ମିଳିତ ହୋଇଥିବା ବୃତ୍ତି—Mental faculty assimilated to that form.

ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ବୃତ୍ତି ତାହାର ଆକାରରେ ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି—Having one's mind fully devoted to that form.

ତଦାତ୍ମକ—ସଂ. ବିଣ. (ତତ୍+ଆତ୍ମା+କ; ବହୁବ୍ରୀହି)—Tadātmaka ୧ । ତାହାପରି—1. Similar to that.

୨ । ତାହାଠାରେ ଅର୍ପିତ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଯାହାର—2. Having a concentrated attention on it.

ତଦାତ୍ମା—ସଂ. ବିଣ (ତତ୍+ଆତ୍ମା; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ତାହାପରି; Tadātmā ତତ୍ସ୍ୱରୂପ—1. Similar to that.

୨ । ଅଭିନ୍ନ ହୃଦୟ—2. Of the same mind.

ତଦାନୀଂ—ସଂ. ଅ (ତତ୍+କାଳାର୍ଥେ ଦାନୀଂ)—ସେହି ସମୟରେ; Tadānīm ତଦା—Then; at that time.

(ଇଦାନୀଂ—ଉପଚ୍ଚିତ)

ତଦାନୀନ୍ତନ—ସଂ. ବିଣ (ତଦାନୀଂ+ତ୍ୟାର୍ଥେ. ତନ)—୧ । ସେହି Tadānīntana ସମୟରେ ଘଟିଥିବା—1. Happening in (ତଦାନୀନ୍ତନ—ଉପଯୁକ୍ତ) or belonging to that time.

୨ । ସେହି ସମୟର—2. Of that time.

୩ । ତତ୍କାଳୀନ—3. Prevalent in those days.

ତଦା ପ୍ରଭୃତି—ସଂ. ଅ (ତଦା+ପ୍ରଭୃତି=ଅବଧି)—ତଦବଧି; ସେହି ଦିନଠାରୁ; ତତ୍କାଳାବଧି— Tadā prabhṛuti From that time.

ତଦାରକ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ତଦାରୁକ୍)—ତଦାରଖ (ଦେଖ) Tadāraka Tadārakha (See).

ଥାନ ଅମାରରେ ଲୁହା ଗଳ ମାର ତଦାରକ ହେଲା—ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ତଦାରକ୍(ଖ୍)—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ତଦାରୁକ୍)—୧ । ତଦନ୍ତ— Tadārak(kh) 1 Enquiry.

ତଦାରଖ ୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—2. Investigation,

ତଦାରୁକ୍ ୩ । ପୂର୍ବରୁ ସତର୍କତା—3. Precaution.

୪ । ସ୍ଥାନୀୟ ପଚ୍ଛା—4. Local enquiry.

୫ । ପ୍ରତୀକାର—5. Remedy; provision.

୬ । ହଜିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ଫେରାର ଆସାମୀକୁ ଖୋଜିବା—6. Search after a messing thing or an absconder.

୭ । କୌଣସି ଅପରାଧ ବା ଦୁର୍ଘଟଣା ନ ଘଟିବା ନିମନ୍ତ୍ତେ ପ୍ରବାଦ—7. Precautionary measures.

ତଦାରଖି—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ତଦାରୁକ୍)—ତଦାରଖ (ଦେଖ) Tadārakhi Tadārakha (See)

ମାମଲା ତଦାରଖି ଅରମ୍ଭ ହେଲା—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ତଦିତର—ସଂ. ବିଣ (ତଦ=ତାହାଠାରୁ+ଇତର=ପୃଥକ୍; ଙ୍ଗୀ Taditara ତତ୍)—ତାହାଠାରୁ ଅନ୍ୟ; ତଦନ୍ୟ—Different from that.

ତଦୀୟ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି ଓ କ୍ଲୀ (ତତ୍+ଈୟ=ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ)—Tadīya ୧ । ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ତାହାଙ୍କର—1. Relating to (ତଦୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) that; appertaining or belonging to him, her or it.

୨ । ତାହାଙ୍କ ଅଧିକାରରେ ସ୍ଥିତ—2, Within his control.

ତଦୁତ୍ତର—ସଂ. ବି (ତତ୍+ଉତ୍ତର)—୧ । ତହିଁର ଉତ୍ତରଦିଗ— Taduttara 1. North of that.

୨ । ତହିଁର ଜବାବ—2. Answer to that.

ତଦୁତ୍ତରେ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ତହିଁର ଉତ୍ତର ଦିଗରେ— Taduttare 1. To the north of that.

୨ । ତହିଁର ଉତ୍ତରସ୍ୱରୂପ—2. In reply to that.

ଦେ. ଅ (ଉତ୍ତରଆରେ ବ୍ୟବହୃତ ଗ୍ରାମ୍ୟ)—ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଜମିର ଉତ୍ତରରେ (ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ: ଚିହ୍ନ:—ଦେଖ)— North of the last plot.

ତଦୁତ୍ତାରୁ(ରେ)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ତଦୁତ୍ତର°)—ତାହାପରେ; ତହିଁ- Taduttāru(re) ବାଦ—After that.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏକ । ଏକାଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଦର୍ଶାଇବା ନିମନ୍ତେ ଏହି ଚିହ୍ନ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ଅନେକ ସ୍ଥଳେ ଏକାଧିକ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଳରେ ଯେତେ ଏ ତାଲିକାରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଯେ ପାଇ ଯଥାସମ୍ଭବ ଉହାର ବିପରୀତ । ବା । ଦ୍ୱିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଦିଅନ୍ତୁ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ତଦୁପର—ସ. କ୍ରି. ବ୍ୟ. (ତତ୍+ଉପର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ତାହା ଉପରେ; ତହିଁର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ—

Tadupari ୧ । ତାହା ଉପରେ; ତହିଁର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ—1. Above him, her or that; over that; upon that.

୨ । ତହିଁରୁ ଅଧିକା—2. In addition to that.

ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱ—ଦେ. ବ (ତତ୍+ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ) —୧ । ତହିଁର ଉପରେ—

Tadūrddhwa 1. The top of that.

୨ । ତହିଁ ଅଧିକା—2. Excess of that.

ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ତହିଁର ଉପରେ ସ୍ଥିତ—1. Situated above that.

୨ । ତହିଁ ଅଧିକ—2. More than that.

ସ. କ୍ରି. ବ୍ୟ (ସ. ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱଂ) —୧ । ତାଙ୍କୁ ବଳ—

1. In excess of that.

୨ । ତାଙ୍କୁ ଅତିକ୍ରମ କରି; ତଦୁପର—

2. Beyond that; above that.

ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ (ସ. ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱଂ)—ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱ (ଦେଖ)

Tadūrddhwe Tadūrddhwa (See)

ତଦେକ—ସ. ବ୍ୟ (ତତ୍+ଏକ; ତାହା ହୋଇଅଛି ଏକ (ଅଭିନ୍ନ) ଯାହାଠାରୁ; ବହୁବ୍ରୀ) —ତାହା ସହିତ ଏକାତ୍ମବାପନ୍ନ; ତଦ୍‌ଗତ; ତତ୍‌ସ୍ୱରୂପ—Similar to that.

ତଦେକାତ୍ମା—ସ. ବ୍ୟ [ତତ୍ (ସେହି ହୋଇଅଛି) ଏକ (ଅଭିନ୍ନ) ଆତ୍ମା ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀ]—୧ । ତାହା ସହିତ (ତଦେକାତ୍ମ୍ୟ—ବ) ଅଭିନ୍ନ; ତତ୍‌ସ୍ୱରୂପ—1. Similar to that

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତଘନିଷ୍ଠ—2. Very intimate; closely intimate; quite constant.

ତଦ୍ଗତ—ସ. ବ୍ୟ [ତତ୍ (ତହିଁରେ) ଗତ (ଆସକ୍ତ); ୭ମୀ ତତ୍]—

Tadgata ୧ । ଏକାଗ୍ର; ଅତିନିବିଷ୍ଟ; ଉଦ୍‌ଯୁକ୍ତ—1. Closely attentive; diligent.

୨ । ତହିଁରେ ଆସକ୍ତ—2 Wholly devoted or attached to that; intent on that.

ତଦ୍ଗତଚିତ୍ତ—ସ. ବ୍ୟ (ତଦ୍ଗତ+ଚିତ୍ତ; ବହୁବ୍ରୀ) —ତାହାଙ୍କଠାରେ

Tadgatachitta କିମ୍ବା ସେହି ବିଷୟରେ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଅର୍ପିତ କରିଥିବା; ତଦର୍ପିତ ଚିତ୍ତ—Having given one's thoughts wholly to that; having his mind wholly immersed in that.

ତଦ୍ଗତଚେତାଃ—ସ. ବ୍ୟ (ତଦ୍ଗତ+ଚେତଃ; ବହୁବ୍ରୀ) —

Tadgata chetāh ତଦ୍ଗତଚିତ୍ତ (ଦେଖ)

Tadgata chitta (See)

ତଦ୍ଗତଜୀବନ—ସ. ବ୍ୟ. ସୂ [ତତ୍ (ତହିଁରେ) ଗତ (ଆସକ୍ତ ହୋଇଛି)

Tadgata jībana ଜୀବନ (ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀ)—ତାହାଙ୍କଠାରେ (ତଦ୍ଗତଜୀବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଆସକ୍ତ—Having one's life completely attached or devoted to

(ତଦ୍ଗତପ୍ରାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) him, her or it.

ତଦ୍ଗୁଣ—ସ. ବ (ତତ୍=ତାହାଙ୍କର+ଗୁଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—

Tadguna ୧ । ତାହାର ଗୁଣ—1 Its, his or her quality or attribute.

୨ । କାବ୍ୟର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ, ଯେଉଁ ଅଳଙ୍କାରରେ ଆପଣାର ଗୁଣ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅନ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର ଗୁଣ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା କଳ୍ପିତ ହୁଏ—

2. A figure in rhetoric.

୩ । କେତେକ ବସ୍ତୁର କବିକଳ୍ପିତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୁଣ—

3. Celebrated qualities of certain things in poetical license.

(ଯଥା—ହରିହଣୀର ଶଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଅଗ୍ନିପରି ଦହନ କରେ ।)

୪ । କେତେକ ଦ୍ରବ୍ୟର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୁଣ—4. The celebrated or well known qualities of certain things.

(ଯଥା—ଚନ୍ଦନର ଶୀତଳତ୍ୱ, ଅଗ୍ନିର ଦାହକତ୍ୱ ।)

ବ୍ୟ [ତତ୍ (ତାହାଙ୍କର) ଗୁଣ (ପରିଗୃଣ ଯାହାର) ବହୁବ୍ରୀ ହି]—ତାଙ୍କ ଗୁଣପରି ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ—Having attributes similar to those passed by him, her or it; having equivalent attributes with him, her or it.

ତଦ୍ଦକ୍ଷିଣ—ସ. ବ (ତତ୍=ତହିଁର+ଦକ୍ଷିଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତହିଁର

Taddakshina ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗ—South of that.

ତଦ୍ଦକ୍ଷିଣେ—ସ. କ୍ରି. ବ୍ୟ. [ତତ୍ (ତହିଁର)+ଦକ୍ଷିଣେ (ଦକ୍ଷିଣ

Taddakshine ଭାଗରେ)]—୧ । ତହିଁର ଦକ୍ଷିଣଭାଗରେ—

1. To the south of that.

୨ । ପୂର୍ବଲିଖିତ ଜମିର ଦକ୍ଷିଣଭାଗରେ; ଜରିବ ଭଉଁରଆରେ କୌଣସି ଜମିର ନମ୍ବର ପାଖେ ଲେଖା ଯାଇଥିବା ସାଙ୍କେତିକ 'ତ: ଦ:' ଚିହ୍ନର ମର୍ମ (ଇ. ଜ. ତଲେ ନୋଟ ଦେଖ; ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ ତ· ଦ)—

2. The meaning of an abbreviation 'Ta. Da' noted against a plot of land in old survey field books, corresponding to the English abbreviation 'S' meaning 'South', as in the expression "The plot is bounded 'N' by the river; 'S' by the embankment."

ତଦ୍ଦଣ୍ଡ—ସ. କ୍ରି. ବ୍ୟ. (ତତ୍=ସେହି+ଦଣ୍ଡ=ମୁହୂର୍ତ୍ତ)—

Taddanda ସେହିକ୍ଷଣି; ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ; ତଦ୍ଦଣ୍ଡେ; ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍—Immediately; in the nick of time; instantly; instantaneously.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଥକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ

ତ—୧ । ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତ—1. That very moment.

୨ । ସେହି ବାଡ଼; ସେହି ସଷ୍ଟି—2. That very stick.

ତତ୍ତଣ୍ଡେ—ସ୍ର. କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ—
Taddaṇḍe 1. At that moment.

୨ । ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ; ସେହି କ୍ଷଣିକା; ଗୋଡ଼େ ଗୋଡ଼େ—
2. Immediately; in no time.

(ଯଥା—ତୁମ୍ଭେ ଅର କୋଠାରୁ ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡିକ ସେନ ତୁଚ୍ଚଣ୍ଡେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବ ।)

ତତ୍ତିନ—ସଂ. ଅ. (ତତ୍+ଦିନ)—୧ । ସେହି ଦିବସ—
Taddina 1. That very day; the same day.

୨ । ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ—2. In the middle of the day.

୩ । ପ୍ରତିଦିନ—3. Daily; every day.

ତତ୍ତିନେ—ସ୍ର. କ୍ରି. ବିଶ.—୧ । ସେହିଦିନ ମଧ୍ୟରେ
Taddine 1. Within that day.

୨ । ସେହି ଦିନପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—2. Upto that day.

ତତ୍ତେଶୀୟ—ସ୍ର. ବିଶ (ତତ୍+ଦେଶ+ଈୟ)—ସେହି ଦେଶସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ସେ ଦେଶର—Appertaining to that country or place; of that country.
Taddesīya

ତତ୍ତଦନ—ସ୍ର. ବ (ତତ୍+ଧନ; କର୍ମଧାରୟ; ଷଷ୍ଠୀ)—୧ । (କର୍ମଧା) ସେହି ସମ୍ପତ୍ତି—1. That very property.
Taddhana

୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) ତାହାଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି—
2. The property of that person.

ସ୍ର. ବିଶ—କୃପଣ—(ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Miserly.

ତଦ୍ଧିତ—ସ୍ର. ବ [ତଦ୍ (ସେହି ମୂଳ ଶବ୍ଦ)+ହିତ (ଯାହା ଉପଯୁକ୍ତ ହୁଏ)
Taddhita ଯାହା ମୂଳ ଶବ୍ଦର ଉପଯୁକ୍ତ]—୧ । ତାହାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ—1. His or her benefit.

୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବିଶେଷ୍ୟ, ବିଶେଷଣ ଓ ସର୍ବନାମ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପରେ ଉଣେଇ ବିଶେଷ ଅର୍ଥରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ ଯୋଗ କରାଯାଇ ନୂତନ ଶବ୍ଦ ଗଠିତ ହୁଏ—2. Name of certain class of suffixes added to nouns, pronouns and adjectives

(ଯଥା—ମତ୍, ବତ୍, ଇନ୍, ତନ୍, ଯ ।)

ସ୍ର. ବିଶ—ତତ୍ପରେ ହିତକର ବା ମଙ୍ଗଳଜନକ—Conducing to the benefit of that person or object; beneficial thereto.

ତଦ୍ଧିତ ପଦ—ସ୍ର. ବ—ବିଶେଷ୍ୟ, ବିଶେଷଣ ଓ ସର୍ବନାମ ଶବ୍ଦ ପରେ
Taddhita pada ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ କରାଯାଇ ଯେଉଁ ପଦମାନ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ—Derivatives from nouns, pronouns and adjectives

(ଯଥା—ଜ୍ଞାନବାନ୍; ଦସ୍ୟାଳୁ (ବିଶେଷ୍ୟରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ); ମହତ୍ତ୍ୱ, ଗରିଷ୍ଠ (ବିଶେଷଣରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ; ଉଦାସ୍ୟ, ସଦ୍ୟସ୍କ, ତାଦୃଶ (ସର୍ବନାମରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ।)

ତଦ୍ଧିତପ୍ରକରଣ—ସ୍ର. ବ (ତଦ୍ଧିତ+ପ୍ରକରଣ)—ବ୍ୟାକରଣର ସେଉଁ
Taddhita prakaraṇa ଅଂଶରେ ତଦ୍ଧିତ ପ୍ରତ୍ୟୟମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଯାଇଥାଏ—The part of the Grammar dealing with 'Taddhita' suffixes.

ତଦ୍ଧିତ ପ୍ରତ୍ୟୟ—ସ୍ର. ବ (ତଦ୍ଧିତ+ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ବିଶେଷ୍ୟ, ବିଶେଷଣ
Taddhita pratyaya ଓ ସର୍ବନାମ ଶବ୍ଦର ଉତ୍ତର ବିଶେଷ ବିଶେଷ ଅର୍ଥରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ ହୁଏ—Affixes added to nouns, pronouns, adjectives to form derivative words.

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ତଦ୍ଧିତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଅନେକ; ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରତ୍ୟୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଏଠାରେ ଦିଆଗଲା । ଯଥା—୧ । ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ. ଅ—ପଣ୍ଡୁ+ଅ=ପାଣ୍ଡବ; ଯାଦବ, ମାନବ । ଇ—ଦଶରଥ+ଇ=ଦାଶରଥି; ସୌମିତ୍ରି । ଇକ—ରେବନ୍ତ+ଇକ=ରୈବତ୍ତକ । ଏସ୍—ଗଙ୍ଗ+ଏସ୍=ଗାଙ୍ଗେୟ; ଭୀଷ୍ମେୟ । ଆସ୍ୟନ—କାଣ୍ଡାସ୍ୟନ । ଯ—ଯମଦଗ୍ନି+ଯ=ଯାମଦଗ୍ନ୍ୟ । ଇସ୍—ମାତୃସ୍ୱସୃ+ଇସ୍=ମାତୃସ୍ୱସ୍ରୀୟ । ୨ । ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥରେ ଇକ—ବୈଦିକ; ମାନସିକ; ବାଚିକ; ଶାଙ୍କରକ । ଅ—ଶାଙ୍କର; ମାନସ; ଗ୍ରନ୍ଥସ । ଇସ୍—ସ୍ୱୀସ୍; ପରଜ୍ଞସ୍, ମଧ୍ୟସ୍; ଭୂଭୁଲୀସ୍ । ୩ । ସ୍ୱର୍ଥରେ. ଧେସ୍—ଭ୍ରାଗଧେସ୍; ନାମଧେସ୍ । ଅ—ଗୃଣ୍ଡାଳ, ଚୌର, କୌଟୁଦ୍ଦଳ । କ—ବାଳକ, ଚାରକା, ରଖିକା । ୪ । ସମୂହ ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରାମତା; ଜନତା । ୫ ଭାବାର୍ଥରେ ତା—ମୂର୍ଖତା; ଲଘୁତା । ତ୍ୱ—ଲଘୁତ୍ୱ, ମୂର୍ଖତ୍ୱ । ଇମନ—ମହିମା; ଦ୍ରାଘିମା । ୭ । ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥରେ ବତ୍—ଗୁରୁବତ୍; ମାତୃବତ୍ କଳ୍ପ—ପିତୃକଳ୍ପ । ୭ । ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍—ଧନବାନ୍; ଗୁଣବାନ୍ । ମତ୍—ଶ୍ରୀମାନ୍; ଅଂଶୁମାନ୍; ବନ୍—ମେଧାବୀ; ମାୟାବୀ । ଇନ୍—ଧନୀ; ଗୁଣୀ; ଧନ୍ୱୀ । ଇନ—ନଳନ । ଶାଳନ୍—ଧନଶାଳୀ । ବଲ—ରଜସ୍ୱଲା; ଦନ୍ତାବଳ; କୃଷୀବଳ । ଉର—ଦନ୍ତୁର । ବ—କୈଶବ; ଗାଣ୍ଡୀବ । ଆଳୁ—ଦସ୍ୟାଳୁ; ଜଦ୍ୱାଳୁ । ଳ—ମାଂସଳ; ମୁଦୁଳ; ଶ୍ରୀଳ । ଇଳ—ଫେନଳ, ଜଟିଳ; ପଙ୍କିଳ । ଶ—ଶ୍ମଶ୍ରୁ; କର୍କଶ । ଉଳ—ବାଦୁଳ । ୮ । ସ୍ୱରୂପାର୍ଥରେ ମସ୍—ବାତ୍ୟସ୍; ମୃତ୍ୟସ୍ । ୯ । ଅତିଶୟାର୍ଥରେ ଇଷ୍ଠ—ଗରିଷ୍ଠ; ଘାପିଷ୍ଠ; ବଳିଷ୍ଠ । ଇୟସ୍—ଲଘୀୟାନ୍; କନୀୟାନ୍ । ତର—ଲଘୁତର; ଗୁରୁତର । ତମ—କ୍ଷୁଦ୍ରତମ । ୧୦ । ନ୍ୟୂନାର୍ଥରେ ଠ—କନ୍ଥଠ । ୧୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଅର୍ଥରେ ତର—ଅଶ୍ୱତର । ୧୨ । ପରିଣତ ଅର୍ଥରେ ସାତ୍—ଜଳସାତ୍; ଧୂଳସାତ୍ । ୧୩ । ଦେସ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ସାତ୍—ଉତ୍ତସାତ୍; ଘାତସାତ୍ । ୧୪ । ଜନ୍ମ ବା ସଜାତ ଅର୍ଥରେ ଇତ—ସୁଶିକ୍ଷିତ; ଦୁଃଖିତ । ୧୫ । ପୂର୍ବେ ହୋଇ ନ ଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ହୋଇଅଛି (ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବାର୍ଥେ ଚ୍ୱିପ୍ରତ୍ୟୟ=ଇ—ବଶୀକରଣ; ସନ୍ଦୀଭୂତ । ୧୬ । ପ୍ରକାଶାର୍ଥରେ ଜାତସ୍—ବଜାତସ୍; ସ୍ୱଜାତସ୍ । ୧୭ । ସଂଖ୍ୟାପୂରଣାର୍ଥରେ ଥ—ଷଷ୍ଠ; ଚତୁର୍ଥ । ତମ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେସବୁ ଏ ଅକ୍ଷରାକାରରେ ନ ମିଳିବ, ସେସବୁ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ନୀ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ପଚତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପଚତ୍' ଦେଖିବେ

ବଂଶଉତ୍ତମ । ମ—ଦଶମ; ପଞ୍ଚମ; ପ୍ରଥମ; ସପ୍ତମ । ଅ—ଏକାଦଶ । ୧୮ । ପ୍ରକାରାର୍ଥରେ ଧା—ବହୁଧା; ଶତଧା । ୧୯ । ଅବସ୍ଥାବାର୍ଥରେ ଇସ୍—ଭିଇସ୍; ଚତୁଷ୍ପଦ୍ । ୨୦ । ପରମାଣ ଅର୍ଥରେ ମାତ୍ର—କଣ୍ଟମାତ୍ର; ଚନାମାତ୍ର; କ୍ଷଣମାତ୍ର । ୨୧ । ପ୍ରକାର ଅର୍ଥରେ ଥା—ସବଥା; ଅନ୍ୟଥା । ଧା—ଦ୍ୱିଧା; ତ୍ରିଧା; ବହୁଧା; ଶତଧା । ୨୨ । କାଳାଧିକରଣରେ ଦା—ଏକଦା; ସଦ୍ଦା । ୨୩ । ଉନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ତ୍ୟ—ଅଭ୍ରତ୍ୟ; ତଳତ୍ୟ । ତନ—ଅଦ୍ୟତନ; ଅଧସ୍ତନ; ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ । ମ—ଆଦ୍ୟମ; ମଧ୍ୟମ ।

ଏମାନ ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଉତ୍କଳରେ ମଧ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—ଈ—କଣ୍ଟକୀ; ଦନ୍ତିଣୀ । ଇଆ ବା ଇୟା—କଣ୍ଟକିଆ; ମାଦାନ୍ତିୟା; ଦନ୍ତିଣିଆ । ଉଆ—ଦାଣ୍ଟୁଆ; ନାଣ୍ଟୁଆ; ବାଣ୍ଟୁଆ; ମଦୁଆ । ଆ—ଦଗା । ଉର୍—ଦଗୁର୍; ମୂତୁର୍; ଦାନ୍ତୁର୍ । ପଣ, ଘଣିଆଁ—ଦୁଷ୍ଟପଣ; ଶିଷ୍ଟପଣିଆଁ । ଚିତ୍ର—ଚାରୁଚିର୍ । ଷ୍ଟୀ, ଷ୍ଟ୍ୟା—ଖରେଷ୍ଟିଃ ଦରେଷ୍ଟ; କଥାଷ୍ଟ୍ୟା । କ—ବର୍ଷକ; ଝୋପାକ । ଏ—ମାସେ; ଦଶେ । ଠିଁ, ଠାଇଁ—ଯେଠିଁ, ଏଠାଇଁ । ଠୁଁ, ଠାଉଁ—ଚାଠୁଁ; କାହାଠାଉଁ । ଠିକ, ଠାରୁ—ସେଠିକ; ମୋଠାରୁ । ଥିରେ—ସେଥିରେ । ଥିକ, ଥିକୁ—ଯୁଥିକ; ଏଥିରୁ ।]

ତଦ୍ବତ୍—ଫ. ଵଣ. (ତଦ୍+ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ; ବତ୍)—
Tadbat ୧ । ତଦ୍ରୂପ; ତତ୍ତୁଲ୍ୟ—1. Similar to that; like that; similar thereto.
୨ । (ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ବତ୍)—ତଦ୍ବଶିଷ୍ଟ—
2. Having that.

ତଦ୍ବଲ—ଫ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ବାଣ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tadbala 1. A kind of dart.
୨ । ତାହାଙ୍କ ବଳ—2. His strength.
୩ । ତାହାଙ୍କ ସୈନ୍ୟ—3 His army.

ତଦ୍ବାଚକ—ଫ. ଵଣ. (ତତ୍+ବାଚକ)—୧ । ତାହା କହୁଥିବା—
Tadbāchaka 1. Saying that.
୨ । ସେହି ଅର୍ଥବୋଧକ—2. Signifying that.

ତଦ୍ବିଧ—ଫ. ଵଣ. (ତତ୍+ବିଧ=ପ୍ରକାର)—ସେହିପରି; ତଥାବିଧ—
Tadbidha Like that; such like; similar.

ତଦ୍ବିର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ତଦ୍ବରି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Tadbir (etc) Tadabir etc (See)

ତଦ୍ବିରିଆ—ବୈଦେ. ଵଣ. (ଆ. ତଦବୀର୍)—ଯୋଗାଡ଼ିଆ; ଉଦ୍ୟମୀ—
Tadbiriā Prompt in making arrangements or taking steps; diligent.

ତଦ୍ବିଷୟ—ଫ. ତ.(ତତ୍+ବିଷୟ)—ସେହି ବିଷୟ ବା କଥା—
Tadbishaya That matter or affair.

ତଦ୍ବ୍ୟତିରିକ୍ତ—ଫ. ବଣ. (ତତ୍+ବ୍ୟତିରିକ୍ତ)—ଭିନ୍ନ; ତଦନ୍ୟ; ତାହା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ—Different from that.
କ୍ରି. ବିଣ.—ତାହା ଛଡ଼ା—
Besides that; apart from that.

ତଦ୍ବ୍ୟତିରେକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ତାହା ଛଡ଼ା—
Tadbyatireke Besides that.

ତଦ୍ବ୍ୟତୀତ—ଫ. ବିଣ. ଓ କ୍ରି. ବିଣ.—(ତତ୍+ବ୍ୟତୀତ)—
Tadbyatīta ତଦ୍ବ୍ୟତିରିକ୍ତ (ଦେଖ)—
Tadbyatirikta (See)

ତଦ୍ଭବ—ସଂ. ବିଣ—ଉହାଁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବା ଜାତ—
Tadbhaba Born or produced from that.
ସଂ. ବିଣ. (ଅଭିଧାନକାରଙ୍କ ପରିଭାଷା)—ଭାଷାର ଯେଉଁ ଶବ୍ଦମାନ ମୂଳ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୁ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଅଛନ୍ତି—
(Lexicographer's term) Words which have come from Sanskrit and have undergone some change.
(ଯଥା—ସଂ. ହସ୍ତରୁ ହାତ; ଘର୍ଷଣରୁ ଘଷା, ଦୁହିତାରୁ ଝିଅ, ଅର୍ଜ୍ଜନରୁ ଅରଜନ, ଘୃତରୁ ଘିଅ ।)
[ଦ୍ର—ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଶବ୍ଦମାନ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ଦେଶୀୟ ବା ଦେଶ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି ।]

ତଦ୍ଭାବ—ସଂ. ବ.(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତତ୍+ଭାବ)—୧ । ସେହି ଅବସ୍ଥା—
Tadbhāba 1. That state or condition.
୨ । ତତ୍ବିଷୟକ ଚିନ୍ତା—2. Thoughts thereof.
୩ । ତାହାର ଅବସ୍ଥା—3. The state of that thing or person.
୪ । ତାହାଙ୍କ ମନୋଗତ ଭାବ—4. His or her sentiments or intentions.

ତଦ୍ଭାବାପନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. [ତଦ୍ଭାବ (ଭୂ)+ଆପନ୍ନ (ପ୍ରାପ୍ତ); ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍]—
Tadbhābāpanna ୧ । ତାହାର ଅବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତ—1. Having attained the condition of that person.
୩ । ତଦବସ୍ଥ—3 Thus circumstanced; situated in that condition.

ତଦ୍ଭିନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ତତ୍+ଭିନ୍ନ=ପୃଥକ୍, ୫ମୀ ତତ୍)—
Tadbhinna ୧ । ତଦତିରିକ୍ତ; ତଦନ୍ୟ; ତାହାଠାରୁ ପୃଥକ୍—
1 Barring him or her; different or separate from that.
୨ । ତାହାଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—2. Distinct from that.

ତଦ୍ଭୁଜ—ସଂ ବ.—ତରଭୁଜ (ଦେଖ) (ଦ୍ରବେଲକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Tadbhuja Tarabhuja (See)

ତଦ୍ୟପି—ସଂ. ଅ.—ତଥାପି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tadyapi Even then.

ତଦ୍ରୂପ—ସଂ. ବିଣ. (ତତ୍=ତାହାର ନ୍ୟା ସେହି+ରୂପ=ପ୍ରକାର)—
Tadrūpa ୧ । ତତ୍ସଦୃଶ; ତଦ୍ରୂପ—1. Similar to that; of that form; of that kind; like that.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍ଯ	ଉଯ୍ୟ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରଭୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ୃ

୨ । ସେହି ପ୍ରକାରର—2. Similar; such; such-like

ସ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ସେଉଁପରି—1. In that manner.

୨ । ତଦନୁସାରେ—2. According to that.

ତଦ୍‌ରୂପେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ତଦ୍‌ରୂପ)—ସେହିପରି—
Tadrūpe Likewise; similarly.
ତଦ୍ରୂପେ **ବୈସାହି**

ତନ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ବିସ୍ତାର କରିବା—
Tan (root) 1. To spread.

୨ । ବୃଦ୍ଧି କରିବା—2 To lengthen; to enlarge

ତନ୍‌କା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ତନ୍‌ଜ୍ୱାବ୍‌=ବେଢନ)—
Tan-kā ତନ୍‌ଖା (ଦେଖ)—Tan-khā (See)

ତନ୍‌ଖା—ବୈଦେ ବି. (ଫା. ତନ୍‌ଖ୍ୱାହ୍‌=ବେଢନ; ତୁଳନା କର ସ. ତଙ୍କ; ଦେ. ଟଙ୍କା; ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗଳା)—
Tan-khā
ମାଇନା, ତନଖା ୧ । ଦରମା; ବେଢନ; ଶ୍ରମିକର ମାସିକ ପ୍ରାପ୍ୟ
ତନଖାହ, ତନଖା ପାରିଶ୍ରମିକ—1. Pay; salary; monthly wages (of a servant).

୨ । ବଦ୍ଧ ଚଠି, କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଟଙ୍କା ଦେବା ନିମନ୍ତେ କର୍ମଚାରୀ ବା ପ୍ରକାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଆଦେଶପତ୍ର; ଚଠି-
2. Bill of exchange; an order or letter issued to a servant to pay mony to a third person.

ପ୍ରାଦେ. (ଚଟ୍ଟାମ) ବି—ବନ୍ଧକ ଦେଇ ଋଣ ଆଣିବା—
Borrowing money on mortgage or pledge.

ତନ୍‌ଖି—ବୈଦେ. ବି—ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ—
Tan-khi Supervision.
ଦେଖାଶୋନା **ନିଗାହ, ଦେଖଭାଳ**

ତନ୍‌ଖି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫା. ତନ୍‌ଖୋଆ)—
Tan-khi karibā ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ତତ୍ତ୍ୱ ନେବା;
ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ କରା ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ କରିବା; ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା—
ନିଗାହ କରନା 1. To supervise a work; to look after a work.

୨ । ତଦନ୍ତ କରିବା; ତଦାରଖ କରିବା; ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
2. To enquire; to investigate; to examine a matter; to inspect a thing.

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଆନୁମାନିକ ବ୍ୟୟ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ଥିର କରିବା; ଏଷ୍ଟିମେଟ୍‌ କରିବା—3 To prepare an estimate for a certain work.

୪ । କୌଣସି ବିଷୟର ତଥ୍ୟ ନିରୂପଣ କରିବା; ଠିକଣା କରିବା—4. To ascertain any matter.

ତନ୍‌ଖି ବଙ୍ଗଳା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ତନ୍‌ଖୋଆ+ଇଂ. ବଙ୍ଗଳା
Tan-khi baṅgalā Bangalow)—ମଫସଲର ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ସାମୟିକ ଅବସ୍ଥାନ ନିମନ୍ତେ ସେହି ସେହି ବିଭାଗର ମଫସଲ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥଳମାନଙ୍କରେ ତୋଳାଯାଇଥିବା ଘର—
Inspection Bungalow.

ତନ୍‌ଖିବା—ବୈଦେ. କ୍ରି (ଫା. ତନ୍‌ଖୋଆ)—ତନ୍‌ଖି କରିବା (ଦେଖ)
Tan-khibā Tan-khi karibā (See)

ତନତନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବଣ—ତନ୍ନତନ୍ନ (ଦେଖ)
Tan-tan Tanna-tanna (See)

ତନ—ପ୍ରା. ବି.—୧ । (ସ. ତନୁ) ଲୌକିକ ବନ୍ଧୁ—
Tana 1. Close relative.

୨ । (ସ. ତନୟ) ପୁତ୍ର—2. Son.

ତନ ୩ । (ସ. ତନ୍‌ଧାତୁ)ତନୁ—3. Body.

ଲୁଚ୍ଚ ଯାଇଁ ମୋହର ହୁତପଣ
ମୋର ତନ ଜୀବନ ଧନ ପ୍ରାଣ—ପ୍ରାତୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ସ. ପ୍ରତ୍ୟୟ—ଘଟିବା ଅର୍ଥରେ କାଳ ଓ ସ୍ଥାନବାଚକ ଶବ୍ଦ 'ସଦା', 'ଅଦ୍ୟ', 'ଅଧୁନା' ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ କରିଯିବା ପ୍ରତ୍ୟୟ-
A suffix added to words denoting time and place; and meaning 'happening in', 'placed in'.

ତନଇ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. ପୁଂ. (ସ. ତନୟ)—ପୁତ୍ର—
Tanai Son
(ତନଈ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତନଘନ—ଦେ. ବି. ବଣ ଓ କ୍ରି. ବଣ—ତନାଘନା (ଦେଖ)
Tana-ghana Tanā-ghanā (See)

× × ଏ ବିଷୟରେ ସେମ୍ଭାର ବାବୁଙ୍କର ଘର ତନଘନ ଘଟିଛି—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ତନମନ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି.—୧ । ତନ୍ମନ (ଦେଖ)
Tanamana 1. Tanmana (See)

ବହୁ ଉତନ ସ୍ୱର୍ଗମାଳା ଯତନ ତନମନ ସେଣେ ମନୋରଥ ଗୋ ବୈଦେହୀ ।
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ

ତନମନ ୨ । (ସ. ତନୁସ୍+ମନଃ)—ଶରୀର ଓ ମନ—
2 Body and mind.

ତନମାତ୍ର—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. ଓ କ୍ରି. ବଣ (ସ. ତନ୍ମାତ୍ର)—
Tanamātra ତନ୍ମାତ୍ର (ଦେଖ)—Tanmātra (See).

ଗନ୍ଧ ରୂପ ଯେ ରସ ଶବ୍ଦ
ଶର୍ଶାଦି ତନମାତ୍ର ଭେଦ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତନୟ—ସ. ବି. ପୁଂ (ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତାର କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ।ଅୟ; ଯେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ବଶକୁ ବିସ୍ତାର କରେ)—
Tanaya (ତନୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୁତ୍ର—Son.

ତନୟି—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. ପୁଂ (ସ. ତନୟ) —ପୁତ୍ର—
Tanayi Son.
(ତନୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅଥଚ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁବିଶିଷ୍ଟ କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଶବ୍ଦ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳବେ, 'ଦ୍ୱାର' ନ ମିଳିଲେ 'ଦ୍ୱାର' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂନିନ ଗାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ପବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ତନୟିତ୍ନୁ—ସଂ. ବ (ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତାର କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇତ୍ନୁ)—
Tanayitnu
୧ । ବଜ୍ର—1. Thunder.
୨ । ମେଘ—2. Cloud.

ତନା କରିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ତାନା=ଟାଣୀ
Tanā karibā ସୂତା)—ଲୁଗା ବୁଣିବାଲାଗି ଟାଣୀ ସୂତାକୁ ସଜାଡ଼ି ରଖିବା—To keep the warp thread ready for weaving.

ତନାଘନା—ଦେ. ବ (ସଂ. ତନ ଧାତୁ ଓ ଘନ ଶବ୍ଦ ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ)—
Tanā-ghanā
୧ । ତରବର—1. Hot haste; ତାଡ଼ାତାଡ଼ି (ଯଥା—ତାଙ୍କର ଆଜ୍ ଦିନ ଅଛୁ ବୋଲି ଶୁମ୍ଭୁଣିଆ **तानावाना** ବାଜିବା କାମରେ ଭାର ତନାଘନା ଲଗିଛୁ ।)
୨ । ଚମ୍ପା; ଚାପିବା—2. Urgent pressure.
(ଯଥା—ଲଟବନ୍ଦ ଖଜଣା ଆଦାୟ ନମନ୍ତେ ପିଆଦାମାନେ ଭାର ତନାଘନା ଲଗାଇଛନ୍ତି ।)
ବିଣ—ଅତି ତ୍ୱରାଯୁକ୍ତ—Hasty.
କ୍ରି. ବିଣ—ତ୍ୱରାଯୁକ୍ତଭାବରେ—In hot haste.

ତନାଘନା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚମ୍ପ କରିବା—
Tanāghanā karibā 1. To apply urgent pressure; ତାଡ଼ାତାଡ଼ି କରା to demand with pressure.
तानावाना करना ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ତ୍ୱରାଯୁକ୍ତ କରିବା—
[ତନାଘନା ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଅନୁରୂପ] 2. To hasten; to urge haste.

ତନାଘିଚା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ତନ ଧାତୁ)—
Tanāghichā ଟଣାଟଣି; ଟଣା ଓଟର୍—
ଟାନାଟାନି **खींचतान** Pushing and shuffling.

ତନାଜା—ବୈଦେ ବ (ଆ)—୧ । ଅଡ଼ୁଆ; ବଖଡ଼ା—
Tanājā 1. Complication.
तनाजा ୨ । ଶତ୍ରୁତା—2. Enmity.
୩ । ଅଦାବୁଦ୍ଧି—3. Grudge.

ତନାବି—ବୈଦେ. ବ (ତେ)—ଜଲାଳବାଡ଼ି; ଗବାକ୍ଷ; ଝରକା—
Tanābi Window; latticed window.
ଦଉଡ ଲଉଡ ଦୁରଭାଳ ଦେଦ ସରଧ ଉନାବ ଗୁହଁ—ଜବସ୍ପର୍ଶ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ତନି—ପ୍ରାଦେ (ମେଦମାଳୁର) ବ—ତୋଡ଼ାଣୀ—
Tani Water from moistened rice.

ତନିମା—ସଂ. ବ (ତନୁ=କୃଶ+ଭାବାର୍ଥେ. ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Tanimā
୧ । କୃଶତା—1. Thinness.
୨ । ସୂକ୍ଷ୍ମତା—Minuteness.
୩ । ସକୃତ୍—Lever.

ତନିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. (ତନୁ=ଅଳ୍ପ+ଅତିଶୟାର୍ଥେ, ଇଷ୍ଠ)—
Tanishṭha
୧ । ଅତି ଅଳ୍ପ—1. Very little.
୨ । ଅତିକୃଶ—2. Very weak.
୩ । କ୍ଷୀଣତର—3. Very thin; minute.

ତନିୟାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତନୁ=ଅଳ୍ପ+ଅତିଶୟ ଅର୍ଥରେ, ଇୟସ୍;
Taniyān ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଅତିଅଳ୍ପ—
(ତନୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Very little.
୨ । ଅତିକୃଶ—2. Very weak; minute.

ତନୁ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତାର କରିବା+କରଣେ. ଉ କମ୍,
Tanu କର୍ତ୍ତୃ. ଉ; ଯାହା ଉତ୍ପନ୍ନାବସ୍ଥ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରେ)—
୧ । ଶରୀରର ଚର୍ମ—1 Skin of the body.
୨ । ଅଙ୍ଗ; ଶରୀର—2. Body; person.
୩ । ମୂର୍ତ୍ତି—3. Image; form.
ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନପଦ୍ୟ)—ତନୟ—Child; son.

ସେ ନାମ ମହିମା କହିଲେ ନ ସରେ
ଶୁଣ ରେ ତତ୍ତଜ ତନୁ । ଅଭୁଆନନ୍ଦ. ଅଣାଚାର ସଂହିତା ।

(ତନୁ, ତନ୍ୱୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଅଳ୍ପ—1. Little.
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର—2. Small.
୩ । କୃଶ—3. Weak; slim; lean; thin.
୪ । କ୍ଷୀଣ—4. Feeble; slender.
୫ । କୋମଳ—6 Delicate.
୬ । ସୂକ୍ଷ୍ମ—5. Minute.

ଅସମାନ ମାନୁ କରେ ତନୁ ତନୁ ସକଳ ଜଉଜର ସୀମା ।
ଉଜ୍ଜ କୋଶଡ଼ତ୍ତାଣୁଦ୍ଭବସ୍ୟ ।

ତନୁଃ—ସଂ. ବ. (ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତାର କର୍‌ବା+ଅଧିକରଣେ. ଉସି)—
Tanuḥ ଶରୀର; ଦେହ—Body.

ତନୁକୂପ—ସଂ. ବ. (ତନୁ+କୂପ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ;)—ଲୋମକୂପ; ଲୋମ-
Tanu-kūpa ମୂଳ—Pores of the skin.

ତନୁଖା—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ତନ୍‌ଖା ୨ (ଦେଖ)
Tanukhā Tan-khā 2 (See)

ତନୁକ୍ଷୀର—ସଂ. ବ (ତତ୍ପୁରୁଷ; ତନୁ+କ୍ଷୀର, ଯାହାର କ୍ଷୀର ଅଳ୍ପ)—
Tanu-kshīra ଅମୃଡ଼ା—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Hogplum.

ତନୁଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବ (ତନୁ=ବସ୍ତ୍ରର+ଛଦ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+
Tanu-chchhada କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଚମଡ଼ା; ଦେହଚର୍ମ—1. Skin
୨ । କବଚ; ସାଞ୍ଜୁ—2. Armour; mail.
୩ । ଦେହାବରଣ—3. A cover for the body.
ତରତ ପଣ୍ଡକେ ତନୁତ୍ରତ ଦେବେ କରେ ରନନା—ଦ୍ୟୋନାଥ. ଉଷା ।

ତନୁଚ୍ଛାୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତନୁ=ଅଳ୍ପ+ଛାୟା; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅଳ୍ପ
Tanu-chchhāya ଛାୟାବିଶିଷ୍ଟ—Having little shade.
(ତନୁଚ୍ଛାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—୧ । ବବୁର ଗଛ—1. The Acacia.
୨ । କଣ୍ଟା କୁସୁମ ଗଛ—2. Arabica tree.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍ମ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ତ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

୩ । ଜଳ ବବୂଚ ଗଛ (ଦେଖ)
3. Jaḷa babura (See)

ତନୁଚ୍ଛାୟା—ସଂ. ଈ. (ତନୁ+ଚ୍ଛାୟା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଶରୀରର ଚ୍ଛାୟା; Tanuchchhāyā ଦେହର ଛାୟା—The shadow of a body.

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ତନୁଚ୍ଛାୟାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ରୂପ—
Feminine form of Tanuchchhāya.

ତନୁଜ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ତନୁ=ଶରୀର+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା+କର୍ତ୍ତୃ. Tanuja ଅ; ଯେ ତନୁରୁ ଜନ୍ମେ)—ପୁଅ; ପୁତ୍ର—Son.

(ତନୁଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ. ପୁଂ—ଶରୀରରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Born of the body.

ତନୁତା—ସଂ. ବି. (ତନୁ=କୃଶ+ତ୍ୱାର୍ଥେ; ତା)—
Tanutā ୧ । କୃଶତା—1. Thinness

ତନୁ ତାହାଙ୍କ ଅତ ତନୁତା ଉଚ୍ଚନ୍ତୁ—କୃଷ୍ଣସଂହ, ମହାଭାରତ, ଅଦ ।

୨ । ଅଳ୍ପତା; ଲଘୁତା—
2. Smallness; littleness.

୩ । ଦୁର୍ବଳତା—3. Weakness.

ତନୁ ତ୍ୟାଗ—ସଂ. ବି. (ତନୁ+ତ୍ୟାଗ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମୃତ୍ୟୁ—
Tanu tyāga Death.

ତନୁତ୍ର—ସଂ. ବି. (ତନୁ=ଶରୀର+ତ୍ରୈ ଧାତୁ=ତ୍ରାଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. Tanutra ଅ; ଯାହା ଶରୀରକୁ ଆଘାତରୁ ତ୍ରାଣ ବା ରକ୍ଷା କରେ)—

୧ । ବର୍ମ୍ମ; ସାଞ୍ଜୁ—1. Armour; mail.

୨ । ଶରୀରକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ବସ୍ତ୍ର—2. Skin-protector.

ତନୁତ୍ରାଣ—ସଂ. ବି. (ତନୁ=ଶରୀର+ତ୍ରୈ ଧାତୁ=ତ୍ରାଣ କରିବା+ Tanutrāṇa କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ବର୍ମ୍ମ; ସାଞ୍ଜୁ—Armour; mail.

ତନୁଦାନ—ସଂ. ବି. (ତନୁ+ଦାନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ('୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) Tanudāna ଦେହ ଦାନ; ନିଜର ଦେହକୁ କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅର୍ପଣ—1. The gift or offering of one's body for certain purpose.

୨ । (କର୍ମ୍ମଧାରସ୍ଥ) ଅଳ୍ପ ଦାନ—2 Small gift.

ବଦାନ୍ୟ ଯେ ଲୋକେ ହୋଇଥାଇ
କୃଷ୍ଣ ତନୁଦାନ ବି ନ ଦେଇ—ରଙ୍ଗ. ବୈଦେହୀଶଲୋସ ।

୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ) ପୁରୁଷକୁ ସମ୍ଭୋଗାର୍ଥ ଆପଣାର ଦେହକୁ ଅର୍ପଣ କରିବା—3. Letting one's (a female's) body to be enjoyed by a male.

ତନୁଧାମ—ବେ. ବି. (ତନୁ+ଧାମ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତନୁର ଆଭା—
Tanudhāma Gloss of the body.

କାରଣମାନଙ୍କ କାଇଁ, ବ୍ରହ୍ମ ଯାହାର ତନୁଧାନ—
ପ୍ରାତୀ. ପଞ୍ଚଭନ୍ତବ୍ରୋଦସ୍ୱ ।

ତନୁ ପାତଳ—ବେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ତନୁ=ଦେହ+ପତ୍ରଳ)—କ୍ଷୀଣ-
Tanu pātaḷa କଳେବରବିଶିଷ୍ଟ; କ୍ଷୀଣଦେହ—
ପାତଳା Delicate; thin-bodied.

ପତଳା ଗୋଟିଏ ଦୋଇବ ଶବ ପାଠିବା, ବାଉଁଶ ଅନୁଲମ୍ବୁଲ
(ତନୁପାତଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମଝିରେ ସେ ପେଇଁ ତନୁପାତଳୀ ସରଗଦ୍ଦର ବୁଲ:
(ତନୁପାତଳୀ, ତନୁପାତେଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) —ଉଗ ।

ତନୁବାର—ସଂ. ବି. (ତନୁ=ଶରୀର+ବୃ ଧାତୁ=ଆବରଣ କରିବା Tanubāra +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଶରୀରକୁ ଆବରଣ କରେ)—
ବର୍ମ୍ମ; ସାଞ୍ଜୁ—Armour; mail.

ତନୁଭିନା—ବେ. ବି—ଦେହ ବିଘାନ୍ତି ଦେବା—
Tanubhiṇā Piercing of the body.

ବଣିଟେ ତୁଳ ତୁଳ ତନୁଭିଣା ବା-ତୁଳା ସେ କପଡ଼ୀ
ବୋଧଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେ—ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ତନୁଭୃତ୍—ସଂ. ବଣ (ତନୁ=ଶରୀର+ଭୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ Tanubhṛut କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଶରୀରଧାରୀ; ଦେହୀ—
Having a body; embodied; corporeal.
ବ—ଜୀବ—Animal.

ତନୁମଧ୍ୟା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତନୁ=କୃଶ+ମଧ୍ୟ=କଟୀ+ଆ· Tanumadhyā ବହୁବ୍ରୀହି)—କ୍ଷୀଣକଟ୍ଟବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Slender-waisted (woman)·

ତନୁମୁନା ମୁଦ୍ରା—ବେ. ବି—ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ; ମୁଦ୍ରା (ଦେଖ)
Tanumunā mudrā Mudrā (See)

ତନୁମୁନା ମୁଦ୍ରା ତରତ ଶୁଣ—ଗାତୀ. ପରତେଗୀତା ।

ତନୁରୁଚି—ସଂ. ବି. (ତନୁ+ରୁଚି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଶରୀର କାନ୍ତି-
Tanuruchi 1. Gloss of the body.

୨ । ଶରୀରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—2. Beauty of the body.

ତନୁରୁହ—ସଂ. ବି. (ତନୁ=ଶରୀର+ରୁହ ଧାତୁ=ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା Tanuruha +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଶରୀରରୁ ଉଠେ)—

୧ । ରୋମ ଲୋମ—
1. The hair of the body; fur; plumage.

ଅମ୍ଭ ଲଙ୍କାକୁ ଗ୍ରହିଁ ତନୁରୁହ ପୁଲଇ ହେଉଛନ୍ତୁ ତ ମହାକୋପୀ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ବରଣ ଘମାସୁର ।

୨ । ପକ୍ଷୀର ପର—2 The down of a bird.

୩ । ପୁତ୍ର କନ୍ୟା; ସନ୍ତାନ—3. Offspring.

ତନୁଳ—ସଂ. ବଣ (ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତାର କରିବା+ଉଳ)—ବିସ୍ତୃତ—
Tanuḷa Spreading; extensive.

ତନୂ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ (ତନ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଊ)—ତନୁ (ଦେଖ)
Tanū Tanu (See)

ତନୂକରଣ—ସଂ. ବି. (ତନୁ+ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବାର୍ଥେ ଚ୍ୱି+କରଣ)—
Tanūkaraṇa ବଡ଼ ପଦାର୍ଥକୁ ସ୍ପେଷ କରିବା; କ୍ଷୁଦ୍ରୀକରଣ—
Attenuation; extenuation

ତନୂଜ—ସଂ ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ. (ତନୁ=ଶରୀର+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. Tanūja ଅ)—ତନୁଜ (ଦେଖ)—Tanuja (See)
(ତନୂଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରଥାରଣ ରେଫେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ଟା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାପୂର୍ବକ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ତାଲିକାରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ଏହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାପୂର୍ବକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଟାଣ' ନ ମିଳିଲେ 'ଟାଣ' ଖୋଜିବେ; 'ଦଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍ଘତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଙ୍ଘତ' ଦେଖିବେ

ତନୂଦ୍ଭବ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ତନୂ+ଉତ୍+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପୁତ୍ର—Son.
Tanūdbhaba

(ତନୂଦ୍ଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ. ପୁଂ—ଦେବର ଜାତ—Born of the body.

ତନୂନ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତନୂ=ଶରୀର+ଊନ; ଯାହା ଦେହ ଅଟେ ସୂକ୍ଷ୍ମ)—ବାୟୁ—The air.
Tanūna

ତନୂନପ—ସଂ. ବି. (ତନୂ=ଶରୀର+ଊନ=ଲଦ୍‌ଭା+ପା ଧାତୁ=ପୁଷ୍ଟି କରିବା, ପାଳନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଖାଇଲେ ଶରୀର ପୁଷ୍ଟ ହୁଏ)—ଘୃତ; ଘିଅ—Ghee; clarified butter.
Tanūnapa

ତନୂନପାତ୍—ସଂ. ବି. (ତନୂନପ=ଘୃତ+ଅଦ୍ ଧାତୁ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା+କ୍ୱିପ୍; ଯେ ମନ୍ତ୍ରପୂତ ଘୃତାହୁତି ଭକ୍ଷଣ କରେ)—ଅଗ୍ନି Fire
Tanūnapāt

ତନୂରୁହ—ସଂ. ବି. (ତନୂ=ଶରୀର+ରୁହ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଶରୀରରୁ ଉଠେ)—ତନୂରୁହ (ଦେଶ) —Tanuruha (See)
Tanūruha

ତନେଇ ଘନେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି, ବଣ ଓ କି. ବିଣ—ତନାଘନା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Tanāghanā etc (See)
Tanei ghanei (etc)

ତନ୍ତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତନ୍ତ୍ର ବା ତନ୍ତୁ)—
Tanta

୧ । ଲୁଗା ବୁଣିବା ଯନ୍ତ୍ର --1. A weaver's gear; a loom.
ତାଁତ

ତଦଥନ୍ତେ ଦେଖିଲେ ଦର୍ଓଟ୍ଟ ପୁତ୍ରଗ
ବସିଣ କର ଉନ୍ତେ ଲୁଗା ବୁଣ୍‌ଉନ୍ତ । କୁଶ୍ରଂଦ୍ର. ମହାଭରତ, ଅଦ ।

[ଦ୍ର—ତନ୍ତୁର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଙ୍ଗମାନ; ଯଥା :—ତନ୍ତୁକର୍ମୀ—ଲୁଗାକୁ ବୁଣୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାହାଣ ହାତ ପାଖରେ ଭୂମିରେ ପୋତା ଯାଇଥିବା ଗୋଟିଏ ଖୁଣ୍ଟ ବା ଖୁଲ, ଯହିଁରେ ନରୁଜର ଡାହାଣ ପାଖରେ ଥିବା ଶିଲରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଦଉଡ଼ି ବନ୍ଧାଯାଏ । ମାକୁ; ମାକୁ—ଯେଉଁ କାବାକୃତ କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡରେ ତରଣୀ ସୂତାର କଣ୍ଡା ପଶି ଥାଏ ଓ ଯାହା ଟାଣି ହେଉଥିବା ମଣିଷଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରଳ ଦେଇ ଆଡ଼ ବାଗରେ ମେଣ୍ଟାଦ୍ୱାର ଫିଙ୍ଗା ଦେଉଥାଏ । କଣ୍ଡା—ତରଣୀ ସତା ଗୁଡ଼ାଏ ହୋଇଥିବା ନଳି, ଯାହା ମାକୁ ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଥାଏ । ପାନଆ—ଯେଉଁ ସରୁ ବାଉଁଶକାଠିର ପାନଆ ଉତ୍ତରେ ଟାଣି ସୂତା ଯୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ପିନ୍ଧାଇ ଦିଆଯାଏ । ଦକ୍ତି—ପାନଆର ସରୁ ଖଡ଼ିକାର ଲମ୍ବା ଫମ୍ପା । ବ; ବଅ; ବଅପାଟି—ଯେଉଁ ସୂତ୍ରମୟ ପାଞ୍ଚଯୁକ୍ତ ପାନଆ ଉତ୍ତରେ ଟାଣି ସୂତା ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଗଳି ଥାଏ; (ଏହାର ସଂଖ୍ୟା ଦୁଇଟି) । ବଅପଟା—ଯେଉଁ ପଟାରେ ବଅ ବନ୍ଧାଯାଏ । ବଅକାଠି—ଯେଉଁ କାଠି ଦୁଇ ଖଣ୍ଡରେ ବଅର ପାନଆ ସୂତାମାନ ଟାଣା ହୋଇ ବନ୍ଧାଯାଏ । ନାରୁଣୀ, ନାରଣୀ ପଶୀ—ନଳିଭ ଦଣ୍ଡି ଆକାରର କାଠ, ଯାହାର ଦୁଇ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ବଅ ଓହଳା ଯାଇଥାଏ । ଛିଟ୍‌କିଣି; ଛିଟ୍‌କିଣି—ଯେଉଁ କାଠଖଣ୍ଡ ବା ବେଣ୍ଟକୁ ହାତରେ ମୁଠାଇ ଧରି ଡାହାଣ ବା ବାଆଁ ଆଡ଼କୁ ମାରିଲେ ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ମେଣ୍ଟା ଗଡ଼ିଚ ହୁଏ । ଟାଣୀସୂତା--ବୁଣା ଲୁଗାର ଲମ୍ବ ସୂତା । ତରଣୀ ସୂତା—ଲୁଗାର ଆଡ଼ବାଗର ସୂତା । ତନ୍ତୁକାଠ, ନରୁଜ, ନରୁଜ, ନରେଜ—ଯେଉଁ ମୋଟ ଗୋଲ ଦଣ୍ଡରେ ବୁଣିବାର ଟାଣୀ ସୂତା ଗୁଡ଼ାଏ ହୋଇଥାଏ । ତାଷଣ ବା ମୁଠା—ଯେଉଁ ବୁରୁସ ବା ମାର୍ଜ୍ଜନୀ ଦ୍ୱାରା ତନ୍ତୁମାନେ ସୂତାକୁ ପରିଷ୍କାର କରନ୍ତି ବା ମାଜନ୍ତି । ଗୃପଣୀ, ଟିପିଣୀଦଣ୍ଡା, ଗୃପଣୀକାଠି—ବଅକୁ ଉଲକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇବା ପକାଇବା ପାଇଁ ବମ୍ବୁ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ଦୁଇଟିକୁ ଏକାଦଳକ୍ରମେ ଗୋଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଟପାଯାଏ । ଟିପିଣୀ ଦଉଡ଼ି--ଯେଉଁ ଦଉଡ଼ି ଟିପିଣୀଦଣ୍ଡା ଓ ବଅକୁ ସଂଯୁକ୍ତ କରିଥାଏ । ମଢ--ଯେଉଁ 'X' ଆକାରର ବେତ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ବୁଣା ଯାଉଥିବା ଲୁଗାର ଧଡ଼କୁ ଓସାରେଇ କରି ଟାଣି ଧରିଥାଏ । ନାଠୀ, ନଟେଇ—ଯେଉଁ କାଠିରେ ସୂତା ଗୁଡ଼ାଏ ହୋଇଥାଏ । ମେଣ୍ଟା—ମାକୁକୁ ଚଲାଇବାର ଦଉଡ଼ିଯୁକ୍ତ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ (ଯାହା ଛୁଟ୍‌କଣିଦ୍ୱାରା ଗଡ଼ିଚ ହୁଏ) । ଚୁଲକାଠ—ଯେଉଁ ଗୋଲ ଦଣ୍ଡରେ ଲୁଗାର ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଅଂଶ ଗୁଡ଼ାଏ ହୁଏ । ପଞ୍ଚା—ସେଉଚଙ୍କି ବୁଣିବା ବେଳେ ତରଣୀ ସୂତାକୁ ପଙ୍ଚବୁଣା ସୂତା ସଙ୍ଗେ ବସାଇ ଦେବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଅଙ୍ଗୁଳଯୁକ୍ତ କରଚଳ ଆକୃଚ୍ଚର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ । ଲୁସ୍, ଲୁସ୍‌କାଠି—ଟାଣୀ ସୂତାର ଫାନ୍ଦ । ଭୁମ୍—ଟାଣି ଓ ତରଣୀ ସୂତା ଗୁଡ଼ାଏ ହୋଇ ରହିବାର ପିମ୍ପା ପରି ଗୋଲାକାର ନଟେଇ । ବୁଣା—ଅରଟ ମଝିରେ ଥିବା କାଠ ବା ପଥରର ଦାଣ୍ଡି । ମାଲ—ଯେଉଁ ସୂତା ଅରଟର ଚକ ଗୁରି ପାଖେ ବୁଲି ଡାକୁଡ଼ିର ମଧ୍ୟ ଗୁଗର ଶଗଡ଼ ଗୁର ପାଖରେ ବୁଲି ଥାଏ (ଚକକୁ ଘୁରାଇଲେ ଏହା ଗଚ୍ଚ କରିବା ଯୋଗୁଁ ଡାକୁଡ଼ି ଘୁରେ) । ଡାକୁଡ଼ି—ଯେଉଁ ମୁନାଆଁ ଦଣ୍ଡ ଅରଟ ଘୁରିବାବେଳେ ଘୁରେ ଓ ଯହିଁ ସାହାଯ୍ୟରେ ସୂତା କଟାଯାଇ ଭହିଁରେ ଗୁଡ଼ାଏ ହୋଇଥାଏ । ଅରଟ—ସୂତା କାଟିବ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ଦଗରେ ଚକ ଓ ଅନ୍ୟ ଦଗରେ ମୁନାଆ ଦଣ୍ଡ ଲଗିଥିବା ଯନ୍ତ୍ର । ଗୁଣୀ—ଅରଟର ପଶ୍ଚିର ମୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଦଉଡ଼ା । ଅରଟର ପଶ୍ଚି—ଅରଟର ଅର ।]

୨ । ଚର୍ମ ଦଉଡ଼ି—2. Leather string.

ଚର୍ମଜ-ତନ୍ତୁ-ବାଦ୍ୟ ସେତେ
ସକଳ ବର୍ଗୀ ଉଚ୍ଚତେ । ରୂପକ, ସ୍ତୋତ୍ରସାମୃତ ।

୩ । ସିଣା, ବେଦେଲ୍ଲା ଆଦର ଚମଡ଼ାର ତାର—
3. Catgut string.

ତନ୍ତ ଓଟରା ବଲଦ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ବଲଦ ମଠିଆ ନୁଢ଼େଇ ଓ ଖୁବ୍ ପରିଶ୍ରମ କରେ--A brisk bullock.
Tanta oṭarā balada

ତନ୍ତୁକଟା ଲୋକ—ଦେ. ବି—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବଗାଡ଼ିଦିଏ—1. One who wantonly spoils any work; a wanton mischief-maker.
Tanta kaṭā loka

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ	ଲିପ୍ତି	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତତ୍ତ୍ୱନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍କ୍ଷ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ଃ

୨ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଲୋକ—2. Faithless person.

ତନ୍ତ ଗାଡ଼—ଦେ. ବ—ତନ୍ତୁ ଯନ୍ତ୍ର ତଳେ ଥିବା ଗର୍ତ୍ତ; ତନ୍ତୁରେ ଲୁଗା ବୁଣିବା ସମୟରେ ପାଦ ରଖିବାକୁ ତନ୍ତୁ ଗୋଡ଼ ତାଁତଗର୍ତ, ତାଁତଗାଡ଼ ଲମ୍ବାଇ ବସେ—Loom-pit.

ତାଁତକା ଗଢ଼ା

(ତନ୍ତୁଗାଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତନ୍ତପଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ତନ୍ତୁରେ ବୁଣିବା କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ ହେବା—

Tanta pardiā The stoppage of a weaver's task.

ତନ୍ତବୁଣା—ଦେ. ବ—ତନ୍ତୁରେ ବୁଣିବା କାର୍ଯ୍ୟ—

Tantabuṇā Weaving.

ତାଁତବୋନା

ତାଁତବୋନା ଦେ. ବଣ—ତନ୍ତୁରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା (ବସ୍ତ୍ର)—(cloth) Woven with the loom; locm-woven (cloth).

ତନ୍ତର କଟା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—ଯେ ତନ୍ତୁରେ ଲୁଗା ବୁଣେ; ତନ୍ତୁ—Weaver.

Tantara kaṭā

ଘରଭଙ୍ଗା, ତନ୍ତରକଟା, ଗାଈଓଳ, ଗଉଡ଼ଣୀ ମାଇ
ଏ ଚାରିଜଣଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ ନାଇ । ସମ୍ବଲପୁର—ପ୍ରବଚନ ।

ତନ୍ତର ମାଧିଆ—ଦେ. ବଣ.—ରଅଠଅ; ଅସୁନ୍ଦରରୂପେ ବା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସମ୍ପାଦିତ (କାର୍ଯ୍ୟ)—(work)

Tantara mādhiā

ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ବେପରବାହ Badly done; half heartedly done; perfunctorily or imperfectly done.

୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅସମ୍ପନ୍ନଭାବରେ କରେ—2. (person) Doing work half-heartedly.

ତନ୍ତର—ଦେ. ବ.—ତେନ୍ତର (ଦେଖ)

Tantarā Tentarā (See)

ତନ୍ତଶାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତନ୍ତୁଶାଳା)—ଯେଉଁ ଘରେ ତନ୍ତୁ ବସାଯାଇ ଥାଏ—Weaver's work-shop.

Tantraśāla

ତାଁତଶାଳା

ତନ୍ତି—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସଂ. ତନ୍ତ୍ରୀ; ତନ୍ତୁବାପ୍ତ)—୧ । ଯେଉଁ ଜାତିର ଲୋକେ ଲୁଗା ବୁଣନ୍ତି—1. A man of the weaver caste.

Tanti

ତାଁତି ଜୁଲାହା, ତାଁତୀ

(ତନ୍ତୁଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ତନ୍ତୁବାପ୍ତ—2. Weaver.

ତନ୍ତୁତନ୍ତ, ନଉ ବୁଣୁଥାଏ ମୋହର ଚଣ୍ଡ । ପ୍ରବଚନ ।

[ଦ୍ର—ତନ୍ତୁମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ; ଯଥା—ବଙ୍ଗଳା, ରଙ୍ଗଣୀ, ଦୋଭଳ, ଗଉଡ଼ିଆ, ମାଝିଆ ଓ ସରୁବ । ଏଉଦ୍ଭନ୍ନ ଯେଉଁ ମାତଜାତିସ୍ଥ ଲୋକେ ତନ୍ତୁକାମ କରି ତନ୍ତୁ ବୋଲାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ, ଯଥା—ବୁଣା, ଦଂଶୀ ଓ ଭଅଁର । ଉକ୍ତ ଉନ୍ନ ସ୍ତ୍ରୀଭରେ ତନ୍ତୁ ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ବିବରଣ ଅଛି । ମଣ୍ଡାବନ୍ଧ ପୁରୁଷ ମଣ୍ଡକାର ସ୍ତ୍ରୀ ଠାରୁ, ମଣ୍ଡାନ୍ତରରେ ବୈଶ୍ୟ ପୁରୁଷ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ ସ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ତନ୍ତୁ ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି । (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର) । ଆମ ଦେଶରେ ତନ୍ତୁ ଜାତି ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ନବୋଧ ବା ନବଂବିଆ ବୋଲି ଚରପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗଳ୍ପ ଓ ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ନବଂ ବିଆ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତନ୍ତୁ ବୋଲି ଗାଳ ଦିଆଯାଏ । ତନ୍ତୁଙ୍କଠାରୁ ଭୁଲାଇଶାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଟିକିଏ ସରସ ଥିବାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅଛି ।]

ଦେ. ବଣ.—୧ । ନବୋଧ; ଓଲୁ; ଓଲମା—1. Fool.

୨ । ନିର୍ଦ୍ଦ—2. Illiterate

ଦ୍ର—ତନ୍ତୁମାନଙ୍କ ଓଲୁପଣିଆ ଯୋଗୁଁ ଏମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ପ୍ରବଚନ ଅଛି । ଯଥା—୧ । ତନ୍ତୁସାଇରେ ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ ମହାବଳ । ୨ । ତନ୍ତୁର ବାପ୍ତି କରି ବାଟ ଗୁଲିବା ନ୍ୟାୟ । ୩ । ଗୋଷ୍ଠୀର ଗବ ଯାଇଁ ତନ୍ତୁର ଧର୍ମଧର ହୋଇ ବୁଡ଼ମରିବା ନ୍ୟାୟ ।]

ସଂ. ବ.—ଗାଈ; ଗୋରୁ—Cattle.

ତନ୍ତିଆ—ଦେ. ବଣ.—ଅଠାଳିଆ—

Tantiā Gummy.

ଚିପଚିପା

ତନ୍ତିଆ ଟୋପୀ—ଦେ. ବ.—ତାନ୍ତିଆ ଟୋପୀ (ଦେଖ)

Tantiā ṭopī Tāntiā ṭopī (See)

(ତନ୍ତିଆ ଉଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତନ୍ତିଆଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । 'ତନ୍ତି'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ରୂପ—

Tantiāṇī 1. Feminine form of 'Tanti'.

ତାଁତନୀ ୨ । ତନ୍ତୁଜାତିସ୍ଥା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ—2. A female of the weaver caste.

ତନ୍ତିପାଳ—ସଂ. ବ. (ତନ୍ତି+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଗୋପାଳକ; ଗଉଡ଼—1. Cowherd.

Tantipāla

୨ । ବଗ୍ଦଃ ସ୍ୱଜ୍ୟରେ ଅଜ୍ଞାତବାସ ସମୟରେ ସହଦେବଙ୍କ ଗୃହୀତ ନାମ—2. The name assumed by the youngest Pāṇḍaba-brother in the court of king Birāṭa.

ତନ୍ତୁ—ସଂ ବ. (ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତାର କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୁ)—

Tantu ୧ । ସୂତ୍ର; ସୂତା—1. Thread.

୨ । ତାର—2. Wire.

୩ । ସୁତୁଲି—3. String.

୪ । ମାକଡ଼ସାର ଜାଲ: ଲୁତାତନ୍ତୁ; ବୁଢ଼ିଆଣୀ ଜାଲ—4. Spider's web; cobweb.

୫ । ଅପତ୍ୟ; ସନ୍ତାନ—5. Offspring.

୬ । ଦାଙ୍ଗର; ତ୍ରାଦ୍—6. Shark.

୭ । ବଂଶପରମ୍ପରା—7. Succession of descendants.

୮ । (+ତ୍ୱବ. ତୁ)—ବିସ୍ତାର—8. Extension; extent.

ତନ୍ତୁକ—ସଂ. ବ. (ତନ୍ତୁ+କ)—ସର୍ଷପ; ସୋରିଷ—

Tantuka Mustard seed; rye.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଦି ଏହି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏକ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଯୋଗ ହୋଇଥାଏ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଅତଏବ ଯେ କୌଣସି ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ଏପରି ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଂଶୀ' ନ ପାଇଲେ 'ବଂଶୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଦ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ତନ୍ତୁକାଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (ତନ୍ତୁ+କାଷ୍ଠ; ମ. ଷ. ତ୍ପୁ)—ତାଷଣ; ଯାହାଦ୍ୱାରା Tantu kāshṭha ତନ୍ତୁମାନେ ସୂତାକୁ ପରିଷ୍କାର କରନ୍ତି ବା ମାଳନ୍ତି; ବୁରୁସ୍—Weaver'a brush.

ତନ୍ତୁକୀ—ସଂ. ବ. (ତନ୍ତୁକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଶିରା; ଧମନୀ— Tantukī Vein; artery.

ତନ୍ତୁ କୀଟ—ସଂ. ବ. (ତନ୍ତୁ+କୀଟ)—୧ । ତସରପୋକ; ଗୋଟିପୋକ— Tantu kīṭa 1. Silk worm.

୨ । ମାକଡ଼ସା—2. Spider.

ତନ୍ତୁକେ—ଦେ. ଅ. (ତନ୍ତୁ+ଏକାର୍ଥକ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ, କ=ତନ୍ତୁକ= Tantuke ଏକ ତନ୍ତୁ)—ଏକ ସୂତା ପରମାଣରେ—By the breadth of a thread.

ତନ୍ତୁକେ ରହିଅଛ ଏକା ଦେଶା ମୋହା,
ତାହାର ଅଗ୍ରେ ହରିଅଛନ୍ତ ସେ ଏହା ! ବୃକ୍ଷସ ଦ୍. ମହାଭରତ. ଅନ୍ତ ।

ତନ୍ତୁ ନାଗ—ସଂ. ବ.—୧ । ଗ୍ରାହ; କୁମ୍ଭୀର—1. Alligator. Tantunāga ୨ । ସମୁଦ୍ରର ସାପ—2. Sea-serpent.

ତନ୍ତୁନାଭ—ସଂ. ବ.—(ତନ୍ତୁ+ନାଭ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଉର୍ଣ୍ଣନାଭ; ବୁଢ଼ିଆଣୀ, Tantunābha ମାକଡ଼ସା—Spider.

ତନ୍ତୁ ନିର୍ଯାସ—ସଂ. ବ. (ତନ୍ତୁ+ନିର୍ଯାସ, ବହୁବ୍ରୀହି)—ତାଳଗଛ— Tantu nirjāsa Palm tree.

ତନ୍ତୁପର୍ବ—ସଂ. ବ. (ତନ୍ତୁ=ସୂତ୍ରନିର୍ମିତ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ+ପର୍ବନ)— Tantuparba ଶ୍ରାବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ଗାୟତ୍ରୀପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ଋଷୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା— The fullmoon day of the month of Śrāvaṇa.

[ଦ୍ର—ଏଦିନ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନୂଆ ପଇତା ପିନ୍ଧନ୍ତି; ଗୃହସ୍ଥମାନେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଇତା ଗ୍ରହଣ କରି ଅରୁଣ୍ଧତୀକୁ ଦୃଶନ୍ତି ଓ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଋଷୀ ବାନ୍ଧନ୍ତି ।]

ତନ୍ତୁ ବାଦକ—ସଂ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ତ; ତନ୍ତୁ+ବାଦକ) — Tantu bādaka ବୀଣା, ସୀତାର ଆଦି ତାର ଥିବା ଯନ୍ତ୍ର ବଜାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—A musician who tunes the harp and other stringed instruments.

ତନ୍ତୁବାପ—ସଂ. ବ. (ତନ୍ତୁ+ବପ୍ ଧାତୁ=ବୁଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ Tantubāpa ତନ୍ତୁରେ ବୁଣେ)—୧ । ତନ୍ତୁ— 1. Weaver.

୨ । ବୁଢ଼ିଆଣୀ—2. Spider.

ତନ୍ତୁବାୟ—ସଂ. ବ (ତନ୍ତୁ+ବେ ଧାତୁ=ବୁଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ, ଯେ Tantubāya ତନ୍ତୁରେ ବୁଣେ)—ତନ୍ତୁବାପ (ଦେଖ) Tantubāpa (See)

ଦ୍ର. ସୂନାଗଛସ୍ଥ. ବହୁତନ୍ତୁ କେତେ ତନ୍ତୁବାସ୍ଥ—ଉତ୍ତେଜଭଟ୍ଟ. ବେଦେସ୍ଥଶବଳାସ ।

ତନ୍ତୁ ବିଗ୍ରହ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତନ୍ତୁ+ବିଗ୍ରହ) କଦଳୀଗଛ (ହି. Tantu bigraha ଶବ୍ଦସାଗର)—The plantain tree.

ତନ୍ତୁଭ—ସଂ. ବ (ତନ୍ତୁ+ଭୁ ଧାତୁ=ପୋଷି ଯାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Tantubha ୧ । ସର୍ଷପ; ସୋରିଷ—1. Mustard; rye.

୨ । ବାଛୁରୀ—2. Calf.

ତନ୍ତୁମତ୍—ସଂ. ବ—ଅଗ୍ନି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— Tantumat Fire.

ତନ୍ତୁର—ସଂ. ବ (ତନ୍ତୁ+ର୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Tantura ପଦ୍ମନାଡ଼; ମୃଣାଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The stalk (ତନ୍ତୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) of lotus.

ତନ୍ତୁ ଶାଳା—ସଂ ବ (ତନ୍ତୁ+ଶାଳା; ସ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ତ)—ଲୁଗା ବୁଣିବାର Tantu śāḷā ଘର; ତନ୍ତୁଶାଳା—Weaver's work-shop.

ତନ୍ତୁ ସାର—ସଂ. ବ (ତନ୍ତୁ+ସାର, ବହୁବ୍ରୀହି; ସେଉଁ ବୃକ୍ଷର ସାରାଂଶ Tantu sāra ତନ୍ତୁମୟ) —ଗୁଆଗଛ—The betel-nut tree.

ସଂ. ବିଣ—ଅତି କୃଶ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Quite lean; very emaciated (person).

ତନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ (ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତାର କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.. ତ୍ର; ଯେଉଁ Tantra ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଶିବ ଓ ଶକ୍ତିଙ୍କ ଉପାସନା ବିସ୍ତାର କରି ଯାଇଅଛି)—୧ । ଶିବୋକ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଶିବ ଓ ଶକ୍ତିଙ୍କର ପୂଜା ବା ଉପାସନା ବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ର— 1. A class of Hindu scriptures composed and delivered by Śiba; a code of religious rites observed in the worship of Śiba and Durgā.

୨ । ତନ୍ତ୍ର—2. A loom

୩ । ସୂତ୍ର; ସୂତା—3. Thread.

୪ । ମୀମାଂସା; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ବେଦର ଶାଖାବିଶେଷ— 4. A part of the Vedas.

୫ । ଔଷଧ—Medicine; drug.

୬ । କାରଣ; ହେତୁ; ମୂଳ—6. Cause; origin.

୭ । ଉପାୟ; କୌଶଳ—7. Means or instrument used for attaining an object; contrivance.

୮ । ପରିଚ୍ଛଦ; ବସ୍ତ୍ର; ଲୁଗା—8. Raiment; dress; vesture; clothing; clothes.

୯ । ଝାଡ଼ିବା ମନ୍ତ୍ର; ମନ୍ତ୍ରସନ୍ଧ; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ମାରଣ, ବଶୀକରଣ, ସ୍ତମ୍ଭନ, ମୋହନ, ଉଚ୍ଚାଟନାଦି ପ୍ରଯୋଗବିଧି— 9. Incantations; spell; charm.

୧୦ । ରାଜ୍ୟଶାସନପଦ୍ଧତି; ଶାସନତନ୍ତ୍ର— 10. Administration; mode of government.

[ଦ୍ର—ଶାସନତନ୍ତ୍ର ବହୁବିଧ; ଯଥା—(କ)—ସାଧାରଣ ତନ୍ତ୍ର ବା ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର—(a) Democracy; republic. (ଖ)—ସ୍ୱାଧୀନତନ୍ତ୍ର—(b) Self-government. (ଗ)—ଅମଲ୍ଲତନ୍ତ୍ର—(c) Beaureocracy. (ଘ)—ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟ ଶାସନ—(d) Oligarchy. (ଙ)—ରାଜତନ୍ତ୍ର—(e) Monarchy.(ଚ)—ଯଥେଚ୍ଛାଚାରୀ ରାଜତନ୍ତ୍ର—(f) Despotism.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଓ	ର,ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଜ୍ଞଅ	ଓ
୨	ୠ	ଔ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ଷ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଃ

୧୧ । ରାଜସମ୍ବନ୍ଧବ୍ୟାଦ୍ୱାସ୍ତ ଲୋକ; ସୈନ୍ୟ; ରାଜାନୁଚର—11. The retinue of a king; king's attendant.

୧୨ । ରାଜ୍ୟ—12. Kingdom.

୧୩ । ସମୂହ—13. Multitude; collection;

୧୪ । ଅଧୀନତା; ପରନିର୍ଭରତା—14. Subservience; dependence.

୧୫ । ବୀଣା ଆଦ ବାଦ୍ୟର ତର୍ଜ୍ଜନୀନ୍ତିତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂତ୍ର—15. String of musical instruments.

୧୬ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ମତ 16. Aim; object; opinion.

୧୭ । ସମ୍ପ୍ରଦାୟ; ଦଳ—17. Sect.

୧୮ । କୁଳ—18. Family.

୧୯ । ପୂଜାବିଧି; କର୍ମ୍ମକାଣ୍ଡ ପଦ୍ଧତି—19. Ritual.

୨୦ । ପରିଚ୍ଛେଦ—20. Chapter.

୨୧ । ପ୍ରବନ୍ଧ—21. Connected narrative.

୨୨ । ପ୍ରାଧାନ୍ୟ—22. Superiority.

୨୩ । ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଚିନ୍ତା—23. Pondering over one's own kingdom.

୨୪ । ବିଧାନ; ବିଧି—24. System; regulations.

୨୫ । ଅନୁନିହିତ ନିୟମ—25. Underlying principle.

୨୬ । ସୈନ୍ୟ—26. Army.

୨୭ । ତନ୍ତୁ; ଯେ ଲୁଗା ବୁଣେ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—27. Weaver.

୨୮ । ବସ୍ତ୍ରବସ୍ତୁନସାମଗ୍ରୀ—28. Materials for weaving cloth.

୨୯ । ଆହ୍ଲାଦ; ଆନନ୍ଦ; ପ୍ରସନ୍ନତା—28. Joy; delight; pleasure.

୩୦ । ନିଜ ପରିବାର ପୋଷଣାଦି କର୍ମ—Maintenance of one's family.

୩୧ । ନିଶ୍ଚିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—31. Decision.

୩୨ । ପ୍ରମାଣ—32. Evidence.

୩୩ । କାର୍ଯ୍ୟ; କର୍ମ—33. Act; deed; effect.

୩୪ । ରାଜକର୍ମ୍ମଚାରିଗଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—34. Government officials; bureaucracy.

୩୫ । ଅଧିକାର—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—35. Authority; jurisdiction.

୩୬ । ପଦ; କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ସ୍ଥାନ; କର୍ମ୍ମକ୍ଷେତ୍ର—36. Post; field of action.

୩୭ । ଶ୍ରେଣୀ; ବର୍ଗ; କୋଟି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—37. Class; genus.

୩୮ । ଶପଥ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—38. Oath.

[ଦ୍ର—ସମ୍ବତ୍ସର। ୧୯୬ ଖଣ୍ଡ ତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର ଅଛି। ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ୬୪ ଖଣ୍ଡ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଅଛି; ୬୪ଖଣ୍ଡ ନେପାଳ, ମିଥିଳା ଆଦ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ଏବଂ ୬୪ ଖଣ୍ଡ ଅନ୍ୟତ୍ର ପ୍ରଚଳିତ।

ତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନ, ଭୂତତ୍ତ୍ୱସ୍ଥାନ, ପୁରାଖ୍ୟାନ, କୋଷ୍ଠକଥନ, ବ୍ରତବର୍ଣ୍ଣନ, ଶୌଚାଶୌଚ ବିଚାର, ନରକ ବର୍ଣ୍ଣନ, ଓ ଦ୍ୱରଚକ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି। ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଏହା ନ ଥିଲା ଏବ ଏହା ପୌରାଣିକ ଯୁଗରେ (ଅନ୍ତତଃ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୪ର୍ଥ ବା ୫ମ ଶତାବ୍ଦି ପରେ) ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଥିଲା। ତନ୍ତ୍ର ନାମରେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ୍ମରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଅଲୌକିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଅଛି। ଏଥିରେ ଚକ୍ରସ୍ଥା, ଯୋଗସାଧନା, ବାୟୁସାଧନା, ଶବ୍ଦର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ତନ୍ତ୍ର ନରୂପଣ, ମାରଣ, ବଶୀକରଣ, ସ୍ତମ୍ଭନ, ମୋହନ, ଉଚ୍ଚାଟନ ଆଦ ପ୍ରୟୋଗ, ଶିବ ଓ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ପୂଜା କରିବାର ନାନାବିଧ କ୍ରିୟା ଓ ପଞ୍ଚ ମକାର, ବାମାଗୁର, କାମଶାସ୍ତ୍ର, ଲୌଡିକ ବିଦ୍ୟା, ଅଲୌକିକ କ୍ଷମତା ସାଧନ ଆଦ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି। ଏମନ୍ତ କି, ତନ୍ତ୍ର ନାମରେ ବିଦ୍ୱିଷ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ପର୍ଶ କର୍ମ ଓ ଅମେଧ୍ୟ ଭୋଜନ ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ। ତାନ୍ତ୍ରିକମାନେ ଅଲୌକିକ କ୍ଷମତା ଓ ସିଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇ ଥାଆନ୍ତି।

ତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଭକ୍ତ—୧. ଆଗମ, ୨. ଯାମଳ ଓ ୩. ମୁଖ୍ୟତନ୍ତ୍ର। ଆଗମରେ ସୃଷ୍ଟି, ପ୍ରଳୟ, ଦେବପୂଜା ଓ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାଧନ, ପୁରଶ୍ଚରଣ, ଷଟ୍‌କର୍ମ ସାଧନ ଓ ୪ ପ୍ରକାର ଧ୍ୟାନଯୋଗ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି। ଯାମଳରେ ସୃଷ୍ଟିତତ୍ତ୍ୱ, ଜ୍ୟୋତିଷ, ନିତ୍ୟକୃତ୍ୟ, କ୍ରମ, ସୂତ୍ର, ବର୍ଣ୍ଣଭେଦ ଓ ଯୁଗଧର୍ମ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି। ମୁଖ୍ୟତନ୍ତ୍ରରେ ସୃଷ୍ଟି, ଲୟ, ମନ୍ତ୍ରନିର୍ଣ୍ଣୟ, ଦେବତାମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ, ଯନ୍ତ୍ରନିର୍ଣ୍ଣୟ, ତୀର୍ଥ, ଆଶ୍ରମ ଧର୍ମ, କଳ୍ପ, ଜ୍ୟୋତିଷସ୍ଥାନ, ବ୍ରତକଥା, ଶୌଚ, ଅଶୌଚ, ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଲକ୍ଷଣ, ସ୍ୱଜାତିଧର୍ମ, ଦାନଧର୍ମ, ଯୁଗଧର୍ମ, ବ୍ୟବହାର ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଷୟମାନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି। ତନ୍ତ୍ରର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏହି କି କଳିଯୁଗରେ ବୈଦିକମନ୍ତ୍ରଜପ, ତପସ୍ୟା ଓ ଯଜ୍ଞ ଆଦର ବିଶେଷ ଫଳ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟର ସିଦ୍ଧିଲାଭ ପାଇଁ ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରବର୍ଣ୍ଣିତ ମନ୍ତ୍ର ଓ ଜପାଦି ଅବଲମ୍ବନ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ। ତନ୍ତ୍ରର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗୁପ୍ତ ରଖାଯାଏ ଓ ଏହା ଶିକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦୀକ୍ଷା ନେବାକୁ ପଡ଼େ। ଆଜିକାଲି ମାରଣ, ଉଚ୍ଚାଟନ, ବଶୀକରଣ ଆଦ ନାନାପ୍ରକାରର ସିଦ୍ଧିର ସାଧନ ପାଇଁ ତାନ୍ତ୍ରିକ ମନ୍ତ୍ର ଓ କ୍ରିୟା କରିସିବାର ଦେଖାଯାଏ। ତନ୍ତ୍ର ବିଷୟରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଶାକ୍ତମାନେ ଉପାସନା କରନ୍ତି। ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଅଧିକାଂଶ ମନ୍ତ୍ର ଅର୍ଥଜ୍ଞାନ ଓ ଏକାକ୍ଷର ଯଥା—କ୍ଲୀଂ, ହ୍ରୀଂ, ଶ୍ରୀଂ, ଐଂ, ହ୍ରୀଂ, ଘ୍ରୀଂ, ଇଂ, ଦୁଂ। ତାନ୍ତ୍ରିକମାନେ ସବୁ ଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ପୂଜାବିଧି ବୈଦିକ ବିଧି ଠାରୁ ଭିନ୍ନ। ତାନ୍ତ୍ରିକମାନଙ୍କର ପୂଜା ଓ ବିଶେଷତଃ ଚକ୍ରପୂଜାରେ ମତ୍ସ୍ୟ, ମାଂସ, ମୈଥୁନ, ମଦ୍ୟ ଓ ମୁଦ୍ରା ନାମକ ପଞ୍ଚ ମକାରର ବ୍ୟବହାର କରିଯାଏ। କଥିତ ଅଛି ଯେ ତାନ୍ତ୍ରିକମାନେ ଭୁଲୁଣା,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତେବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉଭୟାକ୍ଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାର୍ତ୍ତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧ୍' ଦେଖିବେ; 'ବଧ୍' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଦ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଦ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଯୋବଣୀ ଆଦ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚସ୍ୱର କର ପୂଜା କରନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଦେଖାଦେଖି ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରଚାର ହୋଇଛି ଓ ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ଅନେକ ତନ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି । ଏ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ପ୍ରଚାର ଚୀନ, ଜାପାନ ଓ ନେପାଳରେ ଅଛି । ବାସ୍ତବିକ ତନ୍ତ୍ରରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ଜୈମିନି, କପିଳ, ନାରଦ, ଗର୍ଗ, ଦୁର୍ବାସା, ଶୁକ୍ର, ବୃହସ୍ପତି ଆଦ ଋଷିମାନେ କେତେକ ତନ୍ତ୍ରଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ— ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ସ. ବିଣ—୧ । ଶାସିତ—1. Administered.

୨ । ଅଧୀନ; ଆୟତ୍ତ—

2. Subservient; subordinate; dependent.

ତନ୍ତ୍ରକ—ସଂ. ବି (ତନ୍ତ୍ର+କ) —ନୂଆ ଲୁଗା—

Tantraka — A new cloth.

ଦେ. ବି (ସଂ. ତନ୍ତ୍ରୀ)—ତାର ବାଦ୍ୟ; ଯଥା—ବେହେଲା, ସାରଙ୍ଗା, ସିତାର—Stringed musical instrument.

କାମଳ ଚ୍ଛଣ ସଦ୍ଦସ୍ତ ଜଂଶେ
ତନ୍ତ୍ରକ ଲକ୍ଷକ ସଦ୍ଦସ୍ତ ବଂଶେ—ପ୍ରାତୀ. ରତ୍ନସଂଜ୍ଞସ ।

ତନ୍ତ୍ର କାଷ୍ଠ—ସଂ. ବି (ତନ୍ତ୍ର+କାଷ୍ଠ; ମ. ଷ. ତ୍ପୋ.)—୧ । ତନ୍ତୁକାଷ୍ଠ; ତାଷଣ; ମୁଠା—1. A fibrous stick for cleansing the warp; weaver's brush.

୨ । ତନ୍ତ୍ର—2. Weaver's loom.

ତନ୍ତ୍ରଣ—ସଂ. ବି—ଶାସନ ବା ପ୍ରବନ୍ଧ ଆଦ କରିବା କର୍ମ—

Tantraṇa — Administration; management.

ତନ୍ତ୍ରତା—ସଂ. ବି (ତନ୍ତ୍ର+ତ୍ୱାର୍ଥେ, ତା)—୧ । ଅଧୀନତା—

Tantratā

1. Subservience; dependence.

୨ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—2. Intrigue.

୩ । ଉଦ୍ଭାବନା; କୌଶଳ—3. Contrivance.

୪ । ଘନଷ୍ଠତା; ସମ୍ବନ୍ଧ; ସାନ୍ନିଧ୍ୟ—

4. Proximity; intimacy.

୫ । ଏକସଙ୍ଗେ ବହୁ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରାରମ୍ଭରଣ—5. The commencing of many actions at a time

୬ । ଏକ କର୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଅନ୍ୟ କର୍ମକରଣ—

6 The doing of one thing instead of another.

୭ । ବହୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନାର୍ଥ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7 Doing of one act for attaining more than one object.

[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଏହି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—ପରତନ୍ତ୍ରତା; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ।]

ତନ୍ତ୍ର ଧାରକ—ସଂ. ବି (ତନ୍ତ୍ର=କର୍ମକାଣ୍ଡ ପଦ୍ଧତି+ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କର୍ମକାଣ୍ଡର ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ କର୍ମ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି କର୍ମକାଣ୍ଡ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା

Tantra dhāraka

ସମୟରେ ଯେଉଁ ପୁରୋହିତ ପୋଥି ଧରି କର୍ମକାଣ୍ଡୋକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରପାଠରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥାଆନ୍ତି; କର୍ମକାଣ୍ଡର ପ୍ରଯୋଜକ—A priest who assists at a worship or rite by reciting mantras and procedure from the book of rituals.

ତନ୍ତ୍ରବାପ—ସଂ. ବି (ତନ୍ତ୍ର+ବପ୍ ଧାତୁ=ବୁଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Tantrabāpa (ପ୍ରକୃତିବାଦ ମତରେ 'ତନ୍ତ୍ରାବାପର' ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱରଜ୍ୟ ଓ ପର ରଜ୍ୟ ତନ୍ତ୍ରା)—

୧ । ତନ୍ତୁବାୟ; ତନ୍ତୁ—1. Weaver.

୨ । ବୁଢ଼ିଆଣୀ; ମାକଡ଼ସା—2. Spider.

ତନ୍ତ୍ରବାୟ—ସଂ. ବି (ତନ୍ତ୍ର+ବେ ଧାତୁ=ବୁଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Tantrabāya

୧ । ତନ୍ତୁବାପ (ଦେଖ)—1. Tantubāpa (See).

୨ । ତନ୍ତ୍ର (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Tanta (See)

ତନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି (ତନ୍ତ୍ର+ମନ୍ତ୍ର; ୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) —ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ମନ୍ତ୍ର—

Tantra mantra — The incantations mentioned in the 'Tantra śāstra'.

ତନ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ର ଦେ. ବି (ସହଚର)—ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର; ଗୁପ୍ତବିଦ୍ୟା; ଗୁପ୍ତ-ତାନ୍ତ୍ରିକ—A charm; the black art.

ତନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିପକ୍ଷରେ ମାରଣ, ବଶୀକରଣ ଆଦ ତାନ୍ତ୍ରିକ ବିଧି ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—To direct or apply charms and black magic against a person.

ତନ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ର କରନା

ତନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର (ଇତ୍ୟାଦି) —ଦେ. ବି (ସହଚର)-ତନ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Tantra jantra (etc) — Tantra-mantra etc (See)

ତନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର. ତନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର

ତନ୍ତ୍ରଯାନ—ଦେ. ବି—ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାଖା ବିଶେଷ—

Tantra jāna — The branch of Buddhistic religion dealing with the Tantras.

ତନ୍ତ୍ର ଯୁକ୍ତି—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ଯୁକ୍ତିର ସାହାଯ୍ୟରେ କୌଣସି ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ବୁଝାଯାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— The reasoning with the help of which the meaning of a word or sentence is comprehended.

Tantra jukti

ତନ୍ତ୍ର ସଂସ୍ଥିତି—ସଂ. ବି—ରାଜ୍ୟର ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ—

Tantra samsthiti — The mode of government; administration of a kingdom

ତନ୍ତ୍ର ସାଧନ (ନା)—ସଂ. ବି (ତନ୍ତ୍ର+ସାଧନ; ସମ୍ବନ୍ଧେ ୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—

Tantra sādhana (nā) ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ପଦ୍ଧତିକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ସିଦ୍ଧି-ଲାଭ କରିବା ନମନ୍ତେ କରିବା କିମ୍ବା ଲାଭ— The observance of rituals mentioned in the 'Tantras' with a view to attain success.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ୠ	ଟ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଯ	ଳ	ଶ,ଷ	ହ୍ମ	ଜ୍ଞ	ଥ୍ର	ଧ୍ର
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅଦାସ୍ତନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରତନ୍ତୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ୟ	ୟ	ସ	ଦ୍ମ	ଲ୍ଲ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ତନ୍ତ୍ର ସାର—ସଂ. ବ (ତନ୍ତ୍ର+ସାର; ୭ୟୀ ତତ୍) ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରୁ ସଂଗୃହୀତ ସାରାଂଶ ପୁସ୍ତକ —A digest or summary of the Tantras.
Tantra sāra

ତନ୍ତ୍ର ସ୍କନ୍ଦ—ସଂ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରର ସେଇ ଅଙ୍ଗର ଗଣନା ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହ ଅବଙ୍କ ଗତି ନିରୂପିତ ହୁଏ; ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ—Astronomy.
Tantra skanda

ତନ୍ତ୍ର ହୋମ—ସଂ. ବ (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ. ତନ୍ତ୍ର+ହୋମ)—ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରର ବିଧାନ ବା ମତ ଅନୁସାରେ ଆଚରିତ ହୋମ—Oblations to fire according to Tantric rituals.
Tantra homa

ତନ୍ତ୍ରାବାପ—ସଂ. ବ (ତନ୍ତ୍ର=ରାଜ୍ୟ+ଆବାପ=ଶତ୍ରୁରାଜ୍ୟ ତନ୍ତ୍ରା; ୭ୟୀ ତତ୍)—ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଓ ପରରାଜ୍ୟ ଚିନ୍ତନ—A consideration of matters connected with one's own kingdom as well as with other kingdoms; diplomacy.
Tantrābāpa

ତନ୍ତ୍ରି—ସଂ. ବ—୧ । ତନ୍ତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Tantri
1. Tantrī (See)
୨ । ତନ୍ଦ୍ରା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Nap.

ତନ୍ତ୍ରିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତନ୍ତ୍ର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗୁଳୁଚ ଲତା—
Tantrikā
A medicinal creeper.

ତନ୍ତ୍ରିପାଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ତନ୍ତ୍ରୀ+ପାଳ; ଉପପଦ ତତ୍)—ବର୍ତ୍ତମାନ୍ତରେ ଛଦ୍ମବେଶଧାରୀ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞାତ ବାସ (ତନ୍ତ୍ରୀପାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) କାଳରେ ସହଦେବଙ୍କର ଧାରଣ କରିଥିବା ନାମ—The name assumed by Sahadeba during the stay of the Pāṇḍabas at the court of the king Birāṭa in disguise.
Tantripāla

ତନ୍ତ୍ରିପାଳକ—ସଂ. ବ (ତନ୍ତ୍ର=ସୈନ୍ୟ+ଇ+ପାଳକ; ଉପପଦ ତତ୍)—୧ । ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ—1. Commander of an army.
Tantripālaka
୨ । (ମହାଭାରତୋକ୍ତ) ସିନ୍ଧୁ ଜୟଦ୍ରଥ—
2. (Mahābhārata) King Jayadratha.

ତନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବ (ତନ୍ତ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ.)—୧ । ତନ୍ତ—1. Weaver's loom.
Tantrī
୨ । ବୀଣା—2. Harp; lute.
୩ । ବୀଣା ବେଦୋକ୍ତ ଆଦି ତାରଯୁକ୍ତ ବାଦ୍ୟ ସମୂହ—
3. Stringed musical instruments.
୪ । ବୀଣା ପ୍ରଭୃତିର ତାର—4. String of musical instruments.
୫ । ଗୁଳୁଚ ଲତା—5. A medicinal creeper.
୬ । ରଜ୍ଜୁ; ବାଣ୍ଡି; ସୂତୁଲି—6. A string of rope.
୭ । ସୂତା—7. A thread.
୮ । ଯୁବତୀ—8. A young woman.
୯ । ବୀଣା ଆଦିର ବାଦକ—9. A musician playing on stringed instruments.
୧୦ । ତନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟା ସାଧକ ବ୍ୟକ୍ତି—10. One who professes and practises the doctrines of Tantra; a professor of Tantra.
୧୧ । ଶରୀରର ନାଡ଼ୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. Vein; blood-vessel; artery.
୧୨ । (ତନ୍ତ୍ର+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଭାରାବଧାରଣ କରେ—12. A superintendent of any work.
୧୩ । ବାଦ୍ୟ ବାଦକ—13. Musician.
୧୪ । ଗାୟକ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—14. Singer.
ବିଣ—ଦଳଭୁକ୍ତ; ସମ୍ପ୍ରଦାୟୀ ଜନିତ—Forming an assembly or sect; sectarian; belonging to a sect.

ତନ୍ଦରା—ପ୍ରାଦେ. ବି. (ଗଞ୍ଜାମ; ଗଡ଼ଜାତ) (ସଂ. ତ୍ୱର୍)—
Tandarā
୧ । ଉଦ୍‌ବେଗ—1. Eagerness; anxiety.
୨ । ଉତ୍କଣ୍ଠା—2. Uneasiness.
୩ । ଅସ୍ଥିରତା—3. Restlessness.
୪ । ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ଅବସ୍ଥା—4. Hurry; haste.
ବିଣ. (ସଂ. ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ)—୧ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ—1. Anxious.
୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Restless.
୩ । ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ—3. In haste.

ତନ୍ଦରା କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ; ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରାଇବା ବା ବେଗ ଦେବା; କାହାକୁ କରାଇବା—
Tandarā karibā
To incite or press a person to push on with a work; to hurry up another person to do a work.

ତନ୍ଦରା ପଡ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ; ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହେବା—
Tandarā pardibā
1. To show anxiety or uneasiness in any work.
୨ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହେବା—
2. To be in haste; to be in hurry.

ତନ୍ଦୁର(ରୁ)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ତନ୍ଦୂର, ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ତନ୍ଦୁର)—ପାଉଁରୁଟି ତିଆରି ତନ୍ଦୂର ତंदुर
Tandur(ru)
An oven for baking loaf.
[ଦ୍ର—ଏ ତୁଣ୍ଡି ଉଗୁଡ଼ା ହେବା ହାଣ୍ଡି ଆକାରର ମାଟି ବା ତୁନରେ ତିଆରି; ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଦ୍ୱାର ଥାଏ । ଏଥିରେ ବହୁକ୍ଷଣ କାଠ ବା ଅଙ୍ଗାର ଜାଳି ଏହାର କାନ୍ଥି ଖୁବ ତାତିଗଲା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଉ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । 'ଅଚଏବ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, କୂଅଁ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଖି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ପରେ ଏହା ମଧ୍ୟରୁ ପାଉଁଶ ଆଦ କାଢ଼ି ଆଣି ଉଦ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ପାଉଁରୁଟିର ଗୋଲାମାନ ରଖି ଦେଲେ ଛକୁ ରୁଟି ଫୁଲି ଯାଏ ।]

ତନ୍ଦୁରସ୍ତ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ମାରୋଗ; ସୁସ୍ଥ—
Tandurast Healthy.
ତନ୍ଦ୍‌ରସ୍ତ ତଂଦୁରସ୍ତ

ତନ୍ଦୁରସ୍ତି—ବୈଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫା)—ଆରୋଗ୍ୟ; ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—
Tandurasti Health.
ତନ୍ଦ୍‌ରସ୍ତୀ ତଂଦୁରସ୍ତୀ

ତନ୍ଦୁଲୀୟକ—ସ. ବ—ଲେଜ୍‌ଟିଆ ଶାଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Tandūlīyaka Leuṭiā śāga (See)

ତନ୍ଦ୍ର (ଧାତୁ)—ସ—ଅଳସ ହେବା—
Tandra (root) To be idle.

ତନ୍ଦ୍ରା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତନ୍ଦ୍ର ଧାତୁ=ଅଳସ ହେବା + ଭାବ. ଅ)—
Tandrā ୧ । ଅଳ୍ପ ନିଦ୍ରା; ଛୁଇଁ ନିଦ—1. Slight sleep; nap.
୨ । ନିଦ୍ରାବେଶ; ନିଦ ମାଡ଼ିବା; ଘୁମାଇବା—
2. Drowsiness; sleepiness; dozing.
୩ । ଜଡ଼ତା; ଆଳସ୍ୟ—
3. Sloth; idleness; laziness.
୪ । ଅବସାଦ; ଅବସନ୍ନତା—
4. Lassitude; weariness; langour.
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ, ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ ଓ ବ—
ଉନ୍ଦର୍ (ଇଚ୍ଛାଦି) (ଦେଖ)—Tandarā (etc)(See)

ତନ୍ଦ୍ରାଭିଭୂତ—ସ. ବିଣ. (ତନ୍ଦ୍ରା + ଅଭିଭୂତ; ତୃ. ତତ୍ପୁ.)—
Tandrābhibhūta ଢୁଳାଉଥିବା; ନିଦ୍ରାରେ ଅସକ୍ତ ହୋଇଥିବା—
Feeling drowsy; stupefied.

ତନ୍ଦ୍ରାଯୁକ୍ତ—ସ. ବିଣ. (ତନ୍ଦ୍ରା + ଯୁକ୍ତ; ତୃ. ତତ୍ପୁ. ଉତ୍)—
Tandrāyukta ଢୁଳାଉଥିବା; ନିଦ୍ରାସକ୍ତ—
Feeling drowsy; stupefied.

ତନ୍ଦ୍ରାଳୁ—ସ. ବିଣ (ତନ୍ଦ୍ରା + ଶୀଳାର୍ଥେ, ଆଳୁ)—
Tandrāḷu ୧ । ନିଦ୍ରାଳୁ; ଘୁମା—1. Drowsy; sleepy.
୨ । ଅଳସ—2. Slothful; idle.
୩ । କ୍ଳାନ୍ତ; ଅବସନ୍ନ—3. Weary.

ତନ୍ଦ୍ରାସକ୍ତ—ସ. ବିଣ. (ତନ୍ଦ୍ରା + ଆସକ୍ତ; ୭ମୀ ତତ)—
Tandrāsakta ତନ୍ଦ୍ରାଭିଭୂତ (ଦେଖ)—Tandrābhibhūta (See)

ତନ୍ଦ୍ରି—ସ. ବ (ତନ୍ଦ୍ର ଧାତୁ + ଭାବ ଇ)—୧ । ନିଦ୍ରାବେଶ—
Tandri 1. Sleepiness; drowsiness.
୨ । ଅଳସ୍ୟ—2. Slothfulness.
୩ । କ୍ଳାନ୍ତି—3. Weariness.
୪ । ମୂର୍ଚ୍ଛା—4. Fit of fainting.

ତନ୍ଦ୍ରିକ ସନ୍ନିପାତ—ଏକପ୍ରକାର ସାନ୍ନିପାତିକ ଜ୍ୱର—
Tandrika sannipāta A kind of fever.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ରୋଗୀ ତନ୍ଦ୍ରାସକ୍ତ ହୁଏ; ଜ୍ୱରର ତାପ ଖୁବ୍ ବେଗରେ ବେଶି ହୁଏ, ଖୁବ୍ ଶୋଷ ହୁଏ; ଜୀଭ କଳା ଓ ଖରଖରି ହୁଏ, ଜୋରରେ ନଶ୍ୱାସ ବହେ, ଖୁବ ଝାଡ଼ା ହୁଏ; ଦେହ ଜଳେ; କାନ ଦରଜ ହୁଏ । ଏହାର ଅବଧି ୨୫ ଦିନ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତନ୍ଦ୍ରିକା—ସ. ବି. (ତନ୍ଦ୍ର ଧାତୁ + ଇକ ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ତନ୍ଦ୍ରି (ଦେଖ)
Tandrikā Tandri (See)

ତନ୍ଦ୍ରିତ—ସ ବିଣ (ତନ୍ଦ୍ରା + ସଜାତ ଅର୍ଥରେ ଇତ)—୧ । ନିଦ୍ରାସକ୍ତ; ତନ୍ଦ୍ରାଳୁ; ତନ୍ଦ୍ରାଯୁକ୍ତ—
Tandrita ତନ୍ଦ୍ରାଳୁ; ତନ୍ଦ୍ରାଯୁକ୍ତ—1. Drowsy; slothful.
୨ । କ୍ଳାନ୍ତ—2. Exhausted.

ତନ୍ଦ୍ରିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ତରତର ହେବା—
Tandribā To be in haste or hurry.

ତନ୍ଦ୍ରୀ—ସ. ବ. (ତନ୍ଦ୍ର ଧାତୁ+ଇ+ ସ୍ତ୍ରୀ, ଈ)—
Tandrī ୧ । ତନ୍ଦ୍ରି (ଦେଖ)—1. Tandri (See)
୨ । ଭ୍ରୂକୁଞ୍ଚି—(ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) 2. Frowning.
୩ । ଭ୍ରୂ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Eyebrow.

ତନ୍ନ ତନ୍ନ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସ. ତନ୍ନ='ତତ୍, ନ' ଅର୍ଥାତ୍ ତାହା ନୁହେଁ, Tanna tanna ଅନେକ କଥାକୁ ଦେଖି 'ଏ କଥା ନୁହେଁ', 'ଏ ତନ୍ନ ତନ୍ନ କଥା ନୁହେଁ' କହି କହି କୌଣସି ବିଷୟକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା)—
ଅବଲସେଆଖୋରତକ, ପୂରା ୧ । ସୂକ୍ଷ୍ମାନୁସୂକ୍ଷ୍ମ; ବିଷୟଗୁଡ଼ିକରେ; ବିଶେଷ ଅନୁସନ୍ଧାନପୂର୍ବକ; ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମଭାବରେ ବିଚାର ପୂର୍ବକ—1. Most thoroughly; minutely; closely; in a sifting manner.
୨ । ଆଦ୍ୟୋପାନ୍ତ—2. From beginning to end.
(ଯଥା—ମୁଁ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରକୁ ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ଆଲୋଚନା କରିଅଛି ।)

ତନ୍ନାମ—ସ. ବ (ତତ୍ + ନାମ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ତାହାଙ୍କର ନାମ—
Tannāma 1. His, her or its name.
୨ । (କର୍ମଧାରୟ) ସେହି ନାମ—2. That name.
[ଦ୍ର—ଏହିପରି ତନ୍ନାମଧେୟ, ତନ୍ନାମଗ୍ରହଣ ଓ ତନ୍ନାମକରଣ ଆଦି ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ତନ୍ନିବନ୍ଧନ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—୧ । ସେହି କାରଣରୁ—
Tannibandhana 1. On that account; therefore.
ତନ୍ନିବନ୍ଧନ ୨ । ତଜ୍ଜନ୍ୟ—2. For that reason.
ଉସବାସ୍ତେ
ସ. ବ (ତତ୍ + ନିବନ୍ଧନ=କାରଣ, ହେତୁ; କର୍ମଧାରୟ)—
୧ । ସେହି କାରଣ—1. That cause.
୨ । ସେହି ବନ୍ଧନ—2. That bond.
ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ସେହି କାରଣଯୁକ୍ତ—
1. Having that cause.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ତାଲବ୍ୟ ବର୍ତ୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ତ୍ରୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଢ	ନ୍

୨ । ସେହି ବନ୍ଧନଯୁକ୍ତ—2. Having that bond.

ତନ୍ନିମନ୍ତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ (ଫ. ତନ୍ନିମିତ୍ତ)—ତନ୍ନିବନ୍ଧନ (ଦେଖ)
Tannimante Tannibandhana (See).
ତତ୍ତ୍ୱନୋ ଉସବାଜେ

ତନ୍ନିମିତ୍ତ—ଫ. କ୍ରି. ବଣ (ତତ୍+ନିମିତ୍ତ; କର୍ମଧା)—ତନ୍ନିବନ୍ଧନ (ଦେଖ)
Tannimitta Tannibandhana (See).

ତନ୍ନିମିତ୍ତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ଫ. ତନ୍ନିମିତ୍ତ)—ତନ୍ନିବନ୍ଧନ (ଦେଖ)
Tannimitte Tannibandhana (See)

ତନ୍ୱଙ୍ଗୀ—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତନୁ=କୃଶ+ଅଙ୍ଗ=ଦେହ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଷୀଣାଙ୍ଗୀ; କୃଶାଙ্গী—
Tanwaṅgī Of a slender and delicate build (female).

ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କୃଶାଙ୍ଗୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
1 A woman of delicate proportions
୨ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ବୃକ୍ଷ—
2. A kind of medicinal plant.
[ଦ୍ର— ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ତନ୍ୱୀ—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତନୁ=କୃଶ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—ତନ୍ୱଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)
Tanwī Tanwaṅgī (See)

ଫ. ବଣ. (ତନୁ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ)—ଷୀଣା; କୃଶା—Weak.

ଫ. ବ—ଫସ୍ଟ୍ରୁତ ବୃତ୍ତବିଶେଷ—
Name of a Sanskrit metre.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୬୪ ଅକ୍ଷର; ପଞ୍ଚମ, ଦ୍ୱାଦଶ ଓ ଚତୁର୍ବିଂଶ ଅକ୍ଷର ଉପରେ ଯତି ପଡ଼େ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ତନ୍ମଧ୍ୟ—ଫ ବ. (ତତ୍+ମଧ୍ୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତହିଁର ମଧ୍ୟ—
Tanmadhya The midst of that.
[ଦ୍ର—ଏହାପର ଫସ୍ଟ୍ରୁତରେ ତନ୍ମଧ୍ୟେ, ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ, ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଶବ୍ଦମାନ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ—ଦେ. ଅ·—୧ । ତହିଁର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରୁ—
Tanmadhyaru 1. From its interior.
(ତନ୍ମଧ୍ୟଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ—2. Out of them

ତନ୍ମଧ୍ୟରେ—ଦେ. ଅ—୧ । ତହିଁର ଅନ୍ତର୍ଦେଶରେ—
Tanmadhyare 1. Inside that.
ତନ୍ମଧ୍ୟେ ୨ । ସେହି ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ—
उसके बीचमे 2. Within that time.
(ତନ୍ମଧ୍ୟେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ—
3. Amongst them

ତନ୍ମନ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. ତନ୍ମନସ୍)—
Tanmana ଏକ ବିଷୟରେ ନିବଦ୍ଧଚିତ୍ତ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ବିଷୟରେ ମନଃସଂନିବେଶ ଅର୍ଥାତ କରିଥାଏ; ଅନନ୍ୟମନା;
ତନ୍ମନସ୍—Having concentrated one's attention to one particular object; in an absorbed state of mind; having that alone in mind.

ତନ୍ମନା—ଫ. ବଣ. (ତତ୍+ମନସ୍, ବହୁବ୍ରୀହି; ତହିଁରେ ମନ ସାହାର)—
Tanmanā ତନ୍ମନ (ଦେଖ)—Tanmana (See)

ତନ୍ମୟ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ତତ୍+ମୟଟ୍ ଅର୍ଥେ, ମୟ)—
Tanmaya ୧ । ତନ୍ନିମଗ୍ନ; ତଦାତ୍ମ; ତନ୍ମନା—
(ତନ୍ମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Wholly absorbed in that.
(ତନ୍ମୟତା—ବ) ୨ । ତଦ୍ରୂପ—2. Become one with that.

ତନ୍ମୟ ଚିତ୍ତ—ଫ. ବଣ. (ତନ୍ମୟ+ଚିତ୍ତ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Tanmaya chitta ତହିଁରେ ନିବଦ୍ଧମନା—With the mind wholly absorbed in that; with the heart set on that.

ତନ୍ମୟାସକ୍ତି—ଫ. ବ—ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ତନ୍ମୟ ହେବା—
Tanmayāsakti Being absorbed in God.

ତନ୍ମାତ୍ର—ଫ. ବ. (ତତ୍+ମାତ୍ର=ପଞ୍ଚଭୂତ ନ୍ୟର୍ଥକ ଭୂତ)—
Tanmātra ୧ । ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନର ମତରେ ପଞ୍ଚଭୂତର ଆଦ୍ୟ ଅମିଶ୍ର ସୂକ୍ଷ୍ମ ରୂପ—1. The suitable rudiments of the five elements of matter according to Sāṁkhya philosophy
[ଦ୍ର—ପଞ୍ଚଭୂତର (କ୍ଷିତି, ଅପ୍, ତେଜ, ମରୁତ୍ ଓ ବ୍ୟୋମର) ଗନ୍ଧ, ରସ, ରୂପ, ସ୍ପର୍ଶ ଓ ଶବ୍ଦ ତନ୍ମାତ୍ର ଅଟେ । ଏହି ପାଞ୍ଚ ଗୁଣକୁ ପଞ୍ଚ ତନ୍ମାତ୍ର ବୋଲଯାଏ । ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ ମତରେ ଶବ୍ଦ ତନ୍ମାତ୍ରରୁ ବ୍ୟୋମର ଉତ୍ପତ୍ତି (ଅର୍ଥାତ୍ ଆକାଶର ଗୁଣ ଶବ୍ଦ); ଶବ୍ଦ ଓ ସ୍ପର୍ଶରୁ ମରୁତ୍ତର ଉତ୍ପତ୍ତି; ଶବ୍ଦ, ସ୍ପର୍ଶ ଓ ରୂପରୁ ତେଜର ଉତ୍ପତ୍ତି; ଶବ୍ଦ, ସ୍ପର୍ଶ, ରୂପ, ରସ ଓ ଗନ୍ଧରୁ କ୍ଷିତିର ଉତ୍ପତ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଉପରୋକ୍ତ ପଦାର୍ଥଙ୍କ ମାନଙ୍କରେ ତତ୍ତତ୍ ଗୁଣମାନ ଅଛି ।]

୨ । ସେହି ମାତ୍ର, ତେତ୍ତିକ ମାତ୍ର—2. That much.

ଫ. ବଣ—୧ । ସେହି ମାତ୍ରକ; ସେହି ପରିମିତ—
1. That much of.

ଫ. କ୍ରି. ବଣ. (ତତ୍=ସେହି+ମାତ୍ର=କେବଳ; ନିତ୍ୟସମାସ)—
କେବଳ ତାହାକୁ, ତେତ୍ତିକ ମାତ୍ର; ସେତ୍ତିକିକୁ—
That much; only that.

ତନ୍ୟତୁ—ଫ. ବ. (ତନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଯତୁ)—
Tanyatu ୧ । ବାୟୁ; ପବନ ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. Wind; air.
୨ । ରାତ୍ରି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Night.
୩ । ଗର୍ଜ୍ଜନ (ହ· ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Roaring.
୪ । ଏକ ପ୍ରକାର ପ୍ରାଚୀନ ବାଦ୍ୟ (ହ ଶବ୍ଦସାଗର)—
4 A kind of ancient musical instrument.

ତପ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଦଗ୍ଧ କରିବା; ଉତ୍ତାପିତ କରିବା; ତତେଇବା—
Tap (root) 1. To heat; to burn; to warm.
୨ । ତପସ୍ୟା କରିବା—
2. To practise penance or austerities.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଥୀର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଢ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଢ଼' ଖୋଜିବେ, 'ବ୍ରଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବ୍ରଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂନି ଯାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ତପ୍ତ୍ଲା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସଂ. ତପ୍ତ)—ତପ୍ତ; ତାତ୍ତଲା—
Tap-lā Hot.

ତପ—ସଂ. ବି. (ତପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Tapa ୧ । ତପନ; ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.
୨ । ଆତପ; ରୌଦ୍—2. Sunshine.
୩ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—3. The summer; the hot season.
ବଶେଷତ ତପ ପ୍ରଭା ଦୋଇନ, ବନର୍ଗତ ଜୀବନରେ ରହୁଛ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।
୪ । ଉତ୍ତାପ; ଗରମି—5 Heat; warmth.
ବଣ— ୧ । ତାପଦାୟକ—1. Radiating heat.
୨ । ଗରମ—2 Hot.
ଦେ. ବି.—ତପଃ (ଦେଖ)—Tapaḥ (See)

ତଃ ପଃ—ଦେ. ଅ ସାଙ୍କେତିକ (ସଂ. ତତ୍ ପଶ୍ଚିମ ଶବ୍ଦର ସାଙ୍କେତିକ)—
Ta: pa: ଉଜଁରଅରେ ବ୍ୟବହୃତ କୌଣସି ଜମିର ପଶ୍ଚିମରେ ଥିବା ଜମିକୁ ନର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବାର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ—
An abbreviation appended to the plot-number in a field-book to denote the position of the plot lying to the west of the previous plot of land.

ତପଃ—ସଂ. ବି. (ସଂ. ତପସ୍ ଶବ୍ଦ; ତପ୍ ଧାତୁ = ତପସ୍ୟା କରିବା + କରଣ ଅସ୍)—୧ । ତପସ୍ୟା; ଧର୍ମାଚରଣ; ମନଃକ୍ଷୋଭ—
Tapaḥ 1. Religious austerities; penance.
[ଦ୍ର—ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧି ଓ ଈଷତ୍ପାପକ୍ଷୟ ଯାଇଁ ଶରୀରକୁ କଷ୍ଟ ଦେଇ ଯେଉଁ ଯମ, ନିୟମାଦି ପାଳନ କରାଯାଏ ତାକୁ ତପଃ ବୋଲାଯାଏ ।]
୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଙ୍କ ଧର୍ମ ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—2. Religious duty.
୩ । ଦେବତା ଆଦିଙ୍କ ଧ୍ୟାନ—3. Meditation.
୪ । ଅଦୃଷ୍ଟ—4. Fate; destiny.
୫ । (+ କ୍ରିବ. ଅସ୍) ଆଚରଣ—
5. Practice; conduct.
୬ । ଆଲୋଚନା—6. Discussion; dealing with a subject or matter
୭ । ସପ୍ତଭୁବନ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ; ତପୋଲୋକ—
7. One of the seven worlds mentioned in the Hindu scriptures.
୮ । ଶୀତଋତୁ—8. The winter.
୯ । ମାଘମାସ—9. The month of Māgha
୧୦ । ଶରୀର ବା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣର ବଶୀକରଣ—
10. Self-control and self-denial.
୧୧ । ଅଗ୍ନି (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. Fire.
୧୨ । ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷରେ ଲଗ୍ନର ୯ମ ସ୍ଥାନ—
12. The ninth place from one's Lagna in astrology.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ମତରେ ସତ୍ୟଯୁଗରେ ତପଃ, ତ୍ରେତାରେ ଜ୍ଞାନ, ଦ୍ୱାପରରେ ଯଜ୍ଞ ଓ କଳିରେ ଦାନ ବା ନାମସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ, ମନୁଷ୍ୟର ମୋକ୍ଷ ବା ପାରଲୌକିକ ମୁକ୍ତି ନମିତ୍ତ ପ୍ରଶସ୍ତ ।
ଭଗବଦ୍ଗୀତାରେ ତପଃ ନମ୍ନଲିଖିତରୂପେ ତ୍ରିବିଧ ବୋଇଅଛି— ତପଃ ତ୍ରିବିଧ; ଶାରୀରକ, ଯଥା—ଶୌଚ, ବ୍ରତାନୁଷ୍ଠାନ ଓ ଉପବାସ; ଦେବତା ଓ ପୂଜ୍ୟବର୍ଗଙ୍କ ପୂଜା; ସରଳତା; ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଏବ ଅହିଂସା ।
ମାନସିକ ଯଥା—ଧ୍ୟାନ; ମନର ପ୍ରସନ୍ନତା, ମୌନ, ଆତ୍ମନିଗ୍ରହ ଓ ଭାବଶୁଦ୍ଧି । ବାଚନିକ ଯଥା—ବେଦ ଓ ସ୍ତୋତ୍ରପାଠ; ପ୍ରିୟହିତ ସତ୍ୟ ଓ ଅକ୍ଳେଶ ଦାୟକ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ବେଦାଧ୍ୟୟନ । ଗୁଣଭେଦରେ ତପଃ ତ୍ରିବିଧ ଯଥା—ସାତ୍ତ୍ୱିକ ତପଃ ଯଥା—ଫଳାକାଂକ୍ଷା ରହିତ ତପସ୍ୟା; ରାଜସିକ ତପଃ = ଯଜ୍ଞଃ ମାନାଦି ନମିତ୍ତ ଦମ୍ଭପୂର୍ବକ ଅନୁଷ୍ଠିତ ତପସ୍ୟା । ତାମସିକ ତପଃ = ପରର ପ୍ରାପ୍ତି ଅନଷ୍ଟ ଘଟାଇବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟକୁ ପୀଡ଼ା ଦେଇ ଯେଉଁ ତପସ୍ୟା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଅର୍ଥ ଯେପରି ପାର୍ଥିବ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଦଗ୍ଧ କରେ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ତପସ୍ୟା ସେହିପରି ମନୁଷ୍ୟର ପାପାଦିକୁ ଦଗ୍ଧ କରେ ବୋଲି ଏହାର ନାମ 'ତପଃ' ।
ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ହିନ୍ଦୁ, ବୌଦ୍ଧ, ଜୈନ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଲୋକ ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ । ତପୋନିରତ ଲୋକେ ଅପଣାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ବଶ ରଖିବା ଓ ପ୍ରଲୋଭନରୁ ଦୂରରେ ରହିବା ପାଇଁ ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କରି ଜଙ୍ଗଲରେ କୁଡ଼ିଆ ତିଆର କରି ରହୁଥିଲେ ଓ ବନ୍ୟ ଫଳ ମୂଳ ଓ ବାଲୁଙ୍କାଧାନର ଗୁଡ଼ଲ ଗ୍ରନ୍ଥି ଖାଉଥିଲେ, କେହି କେହି ମୌନବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ କରୁଥିଲେ, ଶୀତୋଷ୍ଣ ସୁଖ ଦୁଃଖ ସହ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ଉପବାସ କରୁଥିଲେ ଓ କୃଚ୍ଛ୍ରସାଧ୍ୟ ଓ କାୟକ୍ଳେଶକର ସାଧନମାନ କରୁଥିଲେ । ଏହି ସବୁ ଆଚରଣକୁ ତପଃ ବୋଲାଯାଏ । କେହି କେହି ଅଲୌକିକ ସିଦ୍ଧି ଓ ବର ପାଇବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ ତପଃ କରୁଥିଲେ । ପାତଞ୍ଜଳ ଦର୍ଶନରେ ତପଃକୁ କ୍ରିୟାଯୋଗ ବୋଲି ଯାଇଅଛି ।]

ତପଃକର—ସଂ. ବଣ. (ତପଃ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଯେ
Tapaḥ kara ତପସ୍ୟା କରେ; ତପସ୍ୱୀ—1 Practising religious austerities or penance; religious mortification.
୨ । ତପସ୍ୟା ମତ୍ସ୍ୟ (ଦେଖ)—
2. Tapasyā matsya (See)

ତପଃକୃଶ—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରିଂ—(ମ. ତ. ଲୋ; ତପଃ + କୃଶ)—ତପସ୍ୟାରୁ
Tapaḥ kṛuśa ତରଣ କରିବା ଯୋଗୁଁ ଯାହାର ଶରୀର ଶୀର୍ଣ୍ଣ
(ତପଃକୃଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୋଇଅଛି—Emaciated on account
(ତପଃକୃଶତା, ତପଃକାର୍ଶ୍ୟ—ବି) of practising penance.

ତପଃକ୍ଳେଶ—ସଂ. ବି. (ତପଃ + କ୍ଳେଶ, ୬ଷ୍ଠି ତତ୍ପୁ)—ତପସ୍ୟାଜନିତ ଦୁଃଖ
Tapaḥ kleśa ବା ଶାରୀରିକ କଷ୍ଟ—Physical suffering
(ତପଃକ୍ଳେଷ୍ଟ—ବଣ) caused by engagement in or the practice of religious austerities.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଡ଼୍ଅ	ଢ଼
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ତପଃକ୍ଲେଶସହ, ତପଃକ୍ଲେଶସହିଷ୍ଣୁ ଆଦ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ। ସନ୍ଧଦ୍ୱାରା ତପଃ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଅଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ। ଯଥା —ତପୋବଳ; ତପୋନୁଷ୍ଠାନ ।]

ତପଃ ପରାୟଣ —ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ତପଃ + ପର+ଅୟନ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Tapaḥ parāyaṇa ତପସ୍ୟାରେ ରତ—Devoted to
(ତପଃପରାୟଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) contemplation and austerities.
(ତପଃପରାୟଣତା—ବ)

ତପଃ ପ୍ରଧାନ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ତପଃ+ପ୍ରଧାନ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Tapaḥ pradhāna ଯାହାର ତପସ୍ୟାହିଁ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ—
(ତପଃପ୍ରଧାନା—ସ୍ତ୍ରୀ Wholly devoted to austerities
and spiritual contemplation.

ତପଃ ପ୍ରଭାବ—ବି. ବ. (ତପଃ+ପ୍ରଭାବ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତପୋବଳ;
Tapaḥ prabhāba ତପସ୍ୟା ଜନିତ ବଳ—The power
derived from meditation; spiritual force.

ତପଃ ଶକ୍ତି—ବି. ବ. (ତପଃ+ଶକ୍ତି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତପଃ ପ୍ରଭାବ (ଦେଖ)
Tapaḥ śakti Tapaḥ prabhāba (See)

ତପଃ ଶୀଳ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ. (ତପଃ+ଶୀଳ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Tapaḥ śīla ତପସ୍ୟାରେ ସର୍ବଦା ଅନୁରକ୍ତ—
(ତପଃଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Given to the performance of
(ତପଃଶୀଳତା—ବ) religious austerities.

ତପଃ ସାଧନ—ବି. ବ. (ତପଃ + ସାଧନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tapaḥ sādhana ୧ । ତପସ୍ୟା କରିବା—1. Practice of
religious austerities
୨ । ତପସ୍ୟାର ଉପକରଣ—2. The materials
required for the performance of penance
or sacrifice (e. g. ghee, fuel).

ତପଃ ସ୍ଥଳୀ—ବି. ବ. (ତପଃ+ସ୍ଥଳୀ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ତପସ୍ୟା
Tapaḥ sthalī କରିବାର ସ୍ଥାନ—1. The place where
religious austerities are practised.
୨ । କାଶୀଧାମ; ବାରାଣସୀ—2. Benares.
[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ମହାଦେବ ବହୁଯୁଗ ତପସ୍ୟା କରିଥିବାରୁ ଏହା ତପଃସ୍ଥଳୀ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ।]

ତପଃସ୍ଥାନ—ବି. ବ. (ତପଃ+ସ୍ଥାନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tapaḥ sthāna ତପୋବନ; ତପସ୍ୟା କରିବାର ସ୍ଥାନ—
The place for practicing austerities.

ତପଶ୍ଚରୀ – ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ତପଶ୍ଚାରିଣୀ)—ଯେ ତପସ୍ୟା କରେ—
Tapa chārī Engaged in practising austerities.
ତପଚାରୀ ବ – ତପସ୍ୱୀ—A sage; an ascetic.
तपकरनेवाला

ତପ ଜପ—ଦେ. ବ. (ଅନୁରର ଶବ୍ଦ)—ତପ ଓ ଜପ; ତପସ୍ୟାଦ
Tapa japa ଧର୍ମକର୍ମ—Religious rites and penances.
जपतप जपतप

ତପତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. ତପ୍ତ)—ତପ୍ତ; ତାତିଲା—
Tapat Hot.

ତପତ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ.—(ସଂ. ତପ୍ତ)—ଉତ୍ତପ୍ତ; ଗରମ; ତାତିଲା;
Tapata ତତ୍ତପ୍ତ—Hot; warm.

ତପତି - ଦେ. ବ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ତପ୍ତି)—୧ । ତାତ; ଉତ୍ତାପ; ତପ୍ତି;
Tapati ତାପ—1. Heat; temperature.

ଶୀତ ତପତ ଜାଣିବାରେ
ତମେ ବସିଲେ ଅଧିକାରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଃଖ; କ୍ଲେଶ—
2. (figurative) Pain.

ନାଶର ବରହ ତପତ
ମାରଶରକୁ ସେ ବାଳା ବକ୍ରମୁପତ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସ୍ୱୟାନଳ୍ୟ ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ତବତ ଭାତ—3. Hot boiled rice.

ତପତୀ—ବି. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତପ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଅତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ, ଈ)—
Tapatī ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟକନ୍ୟା; ଛାୟାଗର୍ଭଜାତା ସାବର୍ଣ୍ଣିଙ୍କ ଅନୁଜା; ଜୁରୁବଶୀସ୍ଥ ଫକରଣ ରାଜାଙ୍କ ପତ୍ନୀ—1. Daughter
of the Sun-god; name of a Rāṇī.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟପତ୍ନୀ ଛାୟାଦେବୀ—
2 One of the 2 wives of the Sun-god.
୩ । ତାପ୍ତୀ ନଦୀ—3. Name of a river in South
India; the Tāpti river.

କେତେ ଦିନ ଅନ୍ତେ ପାନ୍ଥେ ମିଳିଲେ ପ୍ରତୋଷେ
ତପତୀ-ତରଙ୍ଗ-ତୀରେ ଅର୍ଦ୍ଧଦେବ ସହ । ସ୍ୱଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ତପନ—ବି. ବ. (ତପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅନ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Tapana 1. The sun.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି—2. The sun-stone; a gem.
୩ । ନରକର ଉତ୍ତପ୍ତଶେଷ—
3. A division of hell.
[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଅଗ୍ନି ଜ୍ୱାଳାରେ ପାପୀମାନେ ଦଗ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି ।]
୪ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—4. The summer.
୫ । ଅଗ୍ନିବିଶେଷ—5. Name of a sacrificial fire.
୬ । ଅକନ ବୃକ୍ଷ; ଅର୍କଗଛ—
6. The swallowwort Calotropis Gigantea.
୭ । ଖର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Sun's rays.
୮ । କାବ୍ୟିକ ବିଯୋଗରେ କାମିନୀକାନ୍ତଦର୍ଶିତ ହାବଭାବ—
8. The expressions of grief of a lady on
the death of her lover.
୯ । (+ଭାବ ଅନ)—ଉତ୍ତାପ; ତାପ—
9. Heat; warmth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷରି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ମାତ୍ର । ଅଭିଧାନ ୧ କ। ୨ ଦୁଇଟି ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦୁଇଟି ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା' ନ ପଡିଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

୧୦ । ଦାହ; ଜ୍ୱଳନ—10. Burning.

ସଂ. ବିଣ—୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଉତ୍ତାପଜନକ; ସନ୍ତାପକ—
1. Heating; warm; burning

ତପନ କର—ସଂ. ବି. (ତପନ+କର=କିରଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Tapana kara ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ; ଖର—The rays of the sun; sunshine.

ତପନ କିରଣ—ସଂ. ବି. (ତପନ+କିରଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଖର—
Tapana kiraṇa The rays of the sun; sunshine.

ତପନଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବି—ଅର୍କଗୁଳ୍ମ—
Tapanachchhada The swallowwort; Calotropis Gigantia.

ତପନଜ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ତପନ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Tapanaja ତପନ ତନୟ (ଦେଖ)—
Tapana tanaya (See)

ତପନଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ତପନ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Tapanajā ତପନ ତନୟ (ଦେଖ)
Tapana tanaya (See)

ତପନଜା ଉତ୍କୂ ରୁ ଉରୁଣୀଷା କେଉଁ କୂଦୁଳରୁ ଅଖିଲୁ ଦେଉ
କହ ବୋଲ ରଣ୍ଡଲ ରେ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ, କଗୋସ୍ତବଖ୍ଣ୍ଡ, ଚ-ଗୀତ ।

ତପନ ତନୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ତପନ+ତନୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tapana tanaya ୧ । ତପନାତ୍ମଜ—The son of the Sun-god.

୨ । ଯମ—2. Jama; the God of death.

୩ । ଶନଗ୍ରହ—3. The planet Saturn.

୪ । କର୍ଣ୍ଣରାଜା—4. The king Karṇṇa

[ଦ୍ର—କୁନ୍ତୀଙ୍କ କୁମାରୀ ଅବସ୍ଥାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କ ଔରସରେ ଏ ରାଜା କୁନ୍ତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ କାନ ବାଟେ ଜନ୍ମିଥିଲେ ବୋଲି ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛୁ ।]

୫ । ସୁଗ୍ରୀବ—5. A monkey-king.

ତପନ ତନୟା—ସଂ. ବି ସ୍ତ୍ରୀ (ତପନ+ତନୟା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tapana tanayā ୧ । ତପନାତ୍ମଜା; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କନ୍ୟା—
1. The daughter of the Sun-god.

୨ । ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ—
2. The river Godāvarī in South India.

୩ । ଯମୁନା ନଦୀ—3. The river Jāmunā passing through Muttra.

୪ । ଶମୀବୃକ୍ଷ; ବରୁଡଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ —
4. Name of a tree from which fuel for Vedic sacrifices (homa) is gathered; Acacia Suma.

୫ । ବ୍ରଜାଙ୍ଗନା; ଗୋପୀ—
5. The women-devotees of Śrīkṛushṇa.

ତପନ ତାପ—ସଂ. ବି. (ତପନ+ତାପ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Tapana tāpa ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ତେଜ—
1. The heat of the sun.

୨ । ଖର—2. The rays of the sun.

[ଦ୍ର—ଏହାପରୁ ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍‌ପୁରୁଷରେ ତପନତପ୍ତ, ତପନତାପିତ, ତପନୋତ୍ତାପିତ ଆଦି ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ତପନ ମଣି—ସଂ. ବି. (ତପନ+ମଣି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି—
Tapanamaṇi The sun-stone; aventurine feldrpan

ତପନାଂଶୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତପନ+ଅଂଶୁ)—ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ; ଖର—
Tapanāṁśu Sun's rays

ତପନାତ୍ମଜ—ସଂ. ବି ପୁଂ (ତପନ+ଆତ୍ମଜ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tapanātmaja ତପନ ତନୟ (ଦେଖ)
Tapana tanaya (See)

ତପନାତ୍ମଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ତପନ+ଆତ୍ମଜା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tapanātmajā ତପନ ତନୟା (ଦେଖ)
Tapana tanayā (See)

ତପନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ତପନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ—
Tapanī The river Godāvarī in South India.

ତପନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ତପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ) —ତପ୍ତ କରିବାର
Tapanīya ଉପଯୁକ୍ତ—Fit to be heated; required to be heated.

ବି—୧ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା; (ଯାହାକୁ ଅଗ୍ନିଦ୍ୱାରା ତପ୍ତ କରାଯାଏ)—1. Gold.

୨ । କନକ ଧୁତୁରା; କଳା ଧୁତୁରା—2. The violet variety of Datura Fastuosa flower and plant.

ତପନୀୟକ—ସଂ. ବି. (ତପନୀୟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ସୁନ୍ଦର —
Tapanīyaka Gold.

ତପନେଷ୍ଟ—ସଂ. ବି. (ତପନ+ଇଷ୍ଟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ତମ୍ବା, ତାମ୍ର—
Tapaneshṭa Copper.

ତପନୋପଲ—ସଂ. ବି. (ତପନ+ଉପଲ)—ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି—
Tapanopala The sun-stone.

ତପବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ତପୋବନ୍ତ)—ତପୋବନ୍ତ (ଦେଖ)
Tapabanta Tapobanta (See)
तपवन्त ତପସ୍ୱୀ ଜନ ଏ ରାଜ୍ୟରେ ବେଶ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଅଜଣା ନୁହେଁ ।
तपवन्त ବଳରାମ, ବଳଦେବ, ବଳଭଦ୍ର ।

ତପରଖ—ପ୍ରା. ବି. (ଆ. ତଦାଲୁକ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ବ୍ୟବହାର; ଭୁଲ ସଂ. ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟା)—୧ । ପରୀକ୍ଷା; ତଦାରଖ—
Taparakha 1. Investigation; enquiry; examination.
तदारुक ୨ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ; ତଦାରଖି—2, Supervision.

ତପଲ୍ଲ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. ତପ୍ତ)—ତତଲା; ତାତିଲା; ଉଷୁମ
Tapalā Warm.

(ଯଥା—ତପଲ୍ଲ ଘିଉ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଐପ୍ତି	ଔଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍

ତପଶ୍ଚର—ଫ.ବ.(ତପସ୍+ଚର ଧାତୁ=ଆଚରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ତପସ୍ୟା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—A person engaged in religious austerities.
(ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବଣ. ପୁଂ.—ତପସ୍ୟାକାରୀ—Practising austerities.

ତପଶ୍ଚରଣ—ଫ. ବ (ତପଃ+ଚରଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ତପସ୍ୟା କରିବା; ତପଃ ସାଧନା; ତପସ୍ୟାର ଅନୁଷ୍ଠାନ—ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟା, ତପଶ୍ଚାରଣ ଅନ୍ୟରୂପ 1. The practising of religious austerities; engagement in spiritual meditation.
୨ । ତପସ୍ୟା; ମୁନିବୃତ୍ତି—2. Asceticism; religious mortification.

ତପଶ୍ଚାରୀ—ଫ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ (ତପସ୍+ଚର୍ ଧାତୁ=ଆଚରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—(ତପଶ୍ଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ତପଶ୍ଚର (ଦେଖ)- Tapaschara (See)

ତପସ—ଫ. ବ (ତପ୍ ଧାତୁ+ଅଚ୍ଛାର୍ଥେ. ଅସ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—Tapasa 1. The moon
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2 The sun.
୩ । ପକ୍ଷୀ—3. Bird.

ତପସିଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ତଫସୀଲ୍) (କଚରଆ)—୧ । ବିବରଣ—Tapasil 1. Description.
ତଫସୀଲ ୨ । ବିସ୍ତାରିତ ବିବରଣ—2. Detailed statement.
ତଫଶୀଲ
୩ । ତାଲିକା; ଫେରସ୍ତ; ଫର୍ଦ୍ଦ—3. Schedule; list.
୪ । ବୈଷିଷ୍ଟ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ—4. Explanation; explanatory remarks.
୫ । ବଣ୍ଟନ; ବାଣ୍ଟିବା; ବଣ୍ଟନ—5. Distribution.
୬ । ସୂଚୀ—6 Index.
୭ । ଟୀକା; ନୋଟ୍—7. Note.
ଦେ. ବଣ—ଯାହାର ବିସ୍ତାରିତ ବିବରଣ ନମ୍ବରରେ ବିଆଗଲା; ତପସିଲ ଲିଖିତ—Of which the detail is appended or given below.

ତପସିଲ୍ ଆସାମୀ—ବୈଦେ. ବ (କଚରଆ) (ଫା. ତପସୀଲ୍ ଆସାମୀ) —ଯେଉଁ ଆସାମୀ ବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନାମ ତପସିଲ ଆସାମୀ ତାଲିକାରେ ଲେଖାଗଲା—The persons
ତଫସୀଲ ଆଶାମୀ whose names are given in the appended list.

ତପସିଲ୍ ଖୋଲିବା—ବୈଦେ. କି (ଅ. ତଫସୀଲ୍+ଅ. ଖୁଲ୍ନା)—କୌଣସି ବିଷୟର ବିସ୍ତାରିତ ବିବରଣ ଯୋଗ Tapasil kholibā
ତପସିଲ ଖୁଲା କରିବା ବା ପ୍ରକାଶ କରିବା—To add a
ତଫସୀଲ ଖୁଲନା detailed statement or glossary to a matter.

ତପସିଲ୍ ମୁତାବକ୍—ବୈଦେ. ଅ (କଚରଆ) (ଫା. ତଫସୀଲ୍+ଫା. ମୁତାବକ୍)—ତାଲିକା ବା ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣ ଅନୁସାରେ—As per list or
ତଫସୀଲ ମୁତାବିକ schedule.

ତପସିଲ୍ ଲି(ଲେ)ଖିତ—ଦେ. ବଣ (କଚରଆ) (ଫା. ତଫସୀଲ୍+ଫ. Tapasil li(le)khita ଲିଖିତ)—ତାଲିକା ବା ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣରେ ତପସିଲ୍‌ଲିଖିତ ଲେଖା ଦୋଇଥିବା—Given or entered
ତଫସୀଲମେଁ ଲିଖାହୁଆ in the schedule or list.

ତପସୀ ମାଛ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ଫ. ତପସୀ ସମ୍ଭ୍ୟ ଭୁଲ. ବ. Tapasī māchha ତପସେ ମାଛ)—ଏକପ୍ରକାର ମାଛ; ବୋଦସି ମାଛ—A kind of fish; mango fish.

ତପସ୍ତକ୍ଷ—ଫ. ବ (ତପସ୍+ତକ୍ଷ ଧାତୁ=ଗଢ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ Tapastaksha ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ତପସ୍ୟାରେ ବିଘ୍ନ ଜନ୍ମାନ୍ତୁ)—ଇନ୍ଦ୍ର—God Indra.

ତପସ୍ତେଜଃ—ଫ. ବ (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ. ତପଃ+ତେଜସ୍)-ତପାନଳ (ଦେଖ) Tapastejah Tapānala (See)

ତପସ୍ପତି—ଫ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତପଃ+ପତି)—ବିଷ୍ଣୁ— Tapaspati God Bishṇu.

ତପସ୍ୱାନ—ଫ. ବ. ପୁଂ (ତପସ୍+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)-ତପସ୍ୱୀ— Tapaswān Sage; anchorite.
(ତପସ୍ୱନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବଣ. ପୁଂ—ତପସ୍ୟା କରୁଥିବା; ତପୋରତ— Engaged in the practice of austerities.

ତପସ୍ୱିତା—ଫ. ବ (ତପସ୍ୱିନ୍+ତ୍ୱାର୍ଥେ. ତା)—ତପସ୍ୱୀ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—The state of being an Tapaswitā anchorite.

ତପସ୍ୱିନୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତପସ୍ୱିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ, ତପସ୍ୱୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)— Tapaswinī ୧ । ତପସ୍ୟାକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ତପଶ୍ଚାରିଣୀ—1. A female ascetic.
୨ । ଜଟାମାଂସୀ (ଦେଖ)—2. Jaṭāmāṁsī (See).

ଇନ୍ଦ୍ର ତପସ୍ୱିନୀ ସେନ ବହୁ ଜେନ ଶୋଭ ଦୋଇଥଲ ଏଥିରେ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. କୋଣ୍ଟ୍ରୁଦ୍ଭାଗ୍ୟସୁନ୍ଦରୀ ।

୩ । ତପସ୍ୱୀର ସ୍ତ୍ରୀ; ଋଷିପତ୍ନୀ—3. Wife of a sage.
୪ । ପତିବ୍ରତା ବା ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ—4. A chaste and virtuous woman.
୫ । କଟୁକା; କଟୂକା (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Kaṭukā (See)
୬ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସହମୃତା ନ ହୋଇ ସନ୍ତାନ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ବିଧ୍ୱ ରହେ ଓ କଷ୍ଟରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରେ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. A widow who does not immolate

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଗୃହୀତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷରାର୍ଦ୍ଧ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଦେଶ ଉଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାପୂର୍ବ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେତେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାପୂର୍ବ ଶବ୍ଦ ଖୋଳନ୍ତୁ ତେବେ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦୂଇ' ନ ପାଇଲେ 'ଦୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଚ୍ଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଚ୍ଚ' ଦେଖିବେ

herself on the funeral pyre of her husband but lives to tend her child and passes her days in austerities.

୭ । ବଡ଼ ଗୋରଖମୁଣ୍ଡୀ (ଦେଶ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. A large species of Gorakhamuṇḍī (See).

ତପସ୍ବିପତ୍ର—ଫ. ବ—ଦମନକ ଗୁ (ଦେଶ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tapaswi patra — Damanaka plant (See).

ତପସ୍ୱୀ—ଫ. ବି. ପୁଂ (ତପସ୍ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ, ଵନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Tapaswī (ତପସ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ସଂସାରବିରକ୍ତ ଅରଣ୍ୟାଶ୍ରମବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A person who lives in a bower, being quite disgusted with the world.

୨ । ସଯତେନ୍ଦ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ମୁନି; ତାପସ—
3. Ascetic; sage.

୩ । ତପସ୍ୟା ମତ୍ସ୍ୟ (ଦେଶ)
Tapasyā matsya (See).

୪ । ଚଢ଼ଉମାଛ (ଦେଶ)—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Aloes.

ବିଣ—୧ । ଧାର୍ମିକ; ବ୍ରତଧାରୀ; ତପସ୍ୟାରତ; ଧର୍ମାର୍ଥ କ୍ଲେଶ-ସହିଷ୍ଣୁ—1 Devoted to religious austerities or penances.

୨ । ଶାନ୍ତସ୍ୱଭାବ—2. Meek.

୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ—3. Faultless.

୪ । ଦୀନ—4. Poor; afflicted; miserable.

୫ । ଦୟାର ଯୋଗ୍ୟ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Pitiable.

ତପସ୍ୱୀ ମତ୍ସ୍ୟ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ତପସ୍ୟା ମତ୍ସ୍ୟ (ଦେଶ)
Tapaswī matsya — Tapasyā matsya (See)

ତପସ୍ୟ—ଫ. ବିଣ (ତପସ୍ + କରଣାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ତପସ୍ୟାରେ ରତ—
Tapasya
1 Given to austerities; engaged in penances.

୨ । ତପୋନିଷ୍ଠ—2. Steadily engaged in austerities.

ଫ. ବ (ତପସ୍ + ଭାବେ. ଯ)—୧ । ତପସ୍ୟା—
1. Penance; religious austerities.

୨ । ଅର୍ଜୁନ—2. Arjuna.

[ଦ୍ର—ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ନାମ ଫାଲ୍‌ଗୁନ ଥିବାରୁ ଫାଲ୍‌ଗୁନାର୍ଥବାଚକ ଏହି ଶବ୍ଦ ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ଏକ ନାମ ।]

୩ । କୁନ ଫୁଲ—3. A white feeble-smelling flower; Jasminum Pubescens.

୪ । ଫାଲ୍‌ଗୁନ ମାସ—
4. The month of Fālguna.

୫ । ଦ୍ୱାଦଶ ଅନୁସାରେ ତାମସମନୁଙ୍କର ୧୦ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—5. One of the ten sons of Tāmasa Manu.

ତପସ୍ୟା—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ତପସ୍ + ଭାବେ. ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଅଭୀଷ୍ଟ ଫଳ-ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ କଠୋର ବ୍ରତ ସାଧନା—
Tapasyā
1. Asceticism.

୨ । ବ୍ରତଚର୍ଯ୍ୟା—2. Devotional engagement.

୩ । କଠୋର ବ୍ରତାଚରଣ—
3. Practice of severe austerities.

୪ । ତପସ୍ୟା ମତ୍ସ୍ୟ (ଦେଶ)
4. Tapasyā matsya (See).

୫ । ଫାଲ୍‌ଗୁନ ମାସ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
5. The month of Fālguna.

ତପସ୍ୟାଚରଣ—ଫ. ବ (ତପସ୍ୟା + ଆଚରଣ; ୬ଷ୍ଠୀ ବା ୬ୟା ତତ୍)—
Tapasyācharaṇa
୧ । ଯୋଗ ସାଧନ—
1. Practising austerities.

୨ । ବ୍ରତାଦି କଠୋର ନିୟମ ପାଳନ—
2. Observance of hard and strict rules of penance.

ତପସ୍ୟା ଜନିତ—ଫ. ବିଣ (ତପସ୍ୟା+ଜନିତ; ୫ମୀ ତତ୍)—
Tapasyā janita
ତପସ୍ୟାରୁ ଜାତ—Produced by or arising from religious devotion.

ତପସ୍ୟା ବିଘ୍ନ—ଫ. ବ (ତପସ୍ୟା + ବିଘ୍ନ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Tapasyā bighna
ତପସ୍ୟା ଭଙ୍ଗ (ଦେଶ)
Tapasyā bhaṅga (See).

ତପସ୍ୟା ଭଙ୍ଗ—ଫ. ବ (ତପସ୍ୟା+ଭଙ୍ଗ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୌଣସି
Tapasyā bhaṅga
ବ୍ୟକ୍ତି କରୁଥିବା ତପସ୍ୟା ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବାଧା ଦେବା ବାଧା—Interruption of one's religious austerities.

ତପସ୍ୟା ମତ୍ସ୍ୟ—ଫ. ବ—କଡ଼ ମାଛ ପରି ୧୦।୧୨ ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ, ତେପଣ୍ଡା,
Tapasyā matsya
ଶୁଷ୍କ ହଳଦିଆ, କଙ୍କଡ଼ପଡ଼ା ଲୁଣୀ ମାଛ·
ତପସେ ମାଛ
ବିଶେଷ; ବୋଦସି ମାଛ ପରି ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
तपसी मछली
The mangoe fish; a salt-water small fish; Polynemus Paradiscus.

[ଦ୍ର—ଏହା ୧ ଗୁଣ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ; ଅଣ୍ଡା ଦେବା ପାଇଁ ବୈଶାଖ ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମାସରେ ଏ ମାଛ ସମୁଦ୍ରରୁ ଗଙ୍ଗାକୁ ଉଠିଆସି ଗଙ୍ଗାରେ ମଧ୍ୟ ଧରାଯାଆନ୍ତି । ଏ ମାଛ ଖାଇବାକୁ ସୁସ୍ୱାଦୁ ।]

ତପା—ବୈଦେ. ବ (ଉର୍ଦ୍ଦୁ)—ଝାଟୁ; ପ୍ରଗଲ୍ଭା; ଚାଲୁଚ; ମୁସଲମାନ୍ ଶାସନ
Tapā
ସମୟରେ କରାଯାଇଥିବା ଦେଶାଂଶର ବିଭାଗ—
A Pergunnah or Sub-division, prevalent during the Mohomedan rule in India.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୍ର	ଓ	ର୍‌,ର୍	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ସ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୂ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଜ୍ୟ	ଉଅ	ଈ	ନ୍

[ଦ୍ର — ଏହାର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ । ଉ । ଯଥା– । ଉ । ଗୋପାଳପୁର=ତପେ ଗୋପାଳପୁର, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋପାଳପୁର ନାମକ ତପାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।]

ତପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ତପ୍ ଧାତୁ)—ତତାଇବା—To heat.
Tapā(pe)ibā
ଗରମକରା तपाना ତାପେ ତପାଇଲଉ, ନାମ କପାଇଲଉ ।
ଅର୍ଥାତ୍ ତପ୍ତ-ବରଣ୍ଡା ତନ୍ତ୍ରାମଣି ।

ତପାତ୍ୟୟ—ସଂ.,ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତପ=ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ+ଅତ୍ୟୟ=ନାଶ)—ବର୍ଷାକାଳ—Rainy season.
Tapātyaya

ତପାନଳ—ସଂ. ବ(ମ.ଯ.ତତ୍ପୁ. ତପ+ଅନଳ)—ତପସ୍ୟାଜନିତ ତେଜଃ—Splendour due to the practice of austerities.
Tapānala

ତପା ମାସ—ଦେ. ବ—ମାଘ ମାସ—The month of Māgha.
Tapā māsa ତପାରେ ଯେଣ, ପାପ୍ତ । ତପା ମାସରେ ବସ୍ତ୍ର ।
ଉତ୍ତେଜ୍‌ରନ୍ତ—କୋଷ୍ଠୀପ୍ରକାଶ ସ୍ୱଦସ୍ତ ।

ତପାଲି—ଦେ. ବ—୧ । କଠୋର ତପସ୍ୟା—1. Hard penance.
Tapāli ୨ । ବହୁ ତପସ୍ୟା—2. A good deal of penance.
ତପାରେ ଯେଣ, ପାପ୍ତ । ତପାମାସରେ ବସ୍ତ୍ର ।
ଉତ୍ତେଜ୍‌ରନ୍ତ—କୋଷ୍ଠୀପ୍ରକାଶ ସ୍ୱଦସ୍ତ ।

ତପିତ—ସଂ. ବ୍ରଣ—ଜ୍ୱଳନ୍ତ; ସଂସ୍କୃତ; ମାର୍জ୍ଜିତ (ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ)
Tapita Refined; burnished (gold) M. W.

ତପିବା—ଦେ. (ସଦ୍ୟ) କ୍ରି—ତପ ବା ତପସ୍ୟା କରିବା—To practise austerities.
Tapibā
ତପୀ; **तपना**

ତପି ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ନିଜେ ସେପାଇଁବା—To warm one's self before fire.
Tapi hebā

ତପୀ—ଦେ. ବ—ତପସ୍ୱୀ—Sage; ascetic.
Tapī
ତପୀ **तपी**
ବ୍ରଣ.—ତପସ୍ୟାକାସ୍ତ—Practising austerities.

ତ:ପୁ:—ଦେ. ଅ. (ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ) (ସଂ. ତତ୍ ପୂର୍ବେ)—ଭର୍ତ୍ତରଥରେ କୌଣସି ଖେତ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଖେତର ପୂର୍ବଦଗରେ ଥିଲେ ଏହି ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ ଲେଖାଯାଏ—An abbreviation noted against a plot in the field-book to denote its position as being to the east of the previous plot.
Ta:pu:

ତପୁ ଡିଆଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅଧାଛତ୍ରିଆ ଭାବରେ କରିବା; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମୟରେ ମଝିରୁ କେତେକ ଛାଡ଼ିଯାଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ କରିଯିବା—To do some work (e.g. writing, reading) by omitting portions in the middle; to do a thing by halves or hap-hazardly.
Tapu ḍiāñ karibā

ତପୁସିଆଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ତପୁ ଡ଼ିଆଁ କରିବା (ଦେଖ)—
Tapu siāñ karibā Tapu ḍiāñ karibā (See).

ତପୁସ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଜଣେ ଉତ୍କଳବାସୀ ବଣିକଙ୍କ ନାମ, ଯେ କି ପରେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ (କୃପାସିନ୍ଧୁ-ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ)—The name of a tradesman of Orissa, who during the later part of hislife became a disciple of the Buddha.
Tapussa

ତପୁସୀ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତପସ୍ୱୀ)—ଋଷି—Sage.
Tapusī
ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେ ତପୁସୀ
ସମସ୍ତେ ଗାଇଛନ୍ତି ଦେବି । ରୂପତ—ପ୍ରେମଗୀତାମୃତ ।

ତପୂ—ସଂ. ବ (ତପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଊ)—୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
Tapū ୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.
୩ । ଶତ୍ରୁ—3. Enemy.
ଦେ. ଅ—ତପୁ (ଦେଖ)— Tapu (See)

ତପେ—ଦେ. ଅ. (କଟରଥା)—
Tape ତପା ମଧ୍ୟରେ; ପ୍ରଗନ୍ନାର ଅନ୍ତର୍ଗତ—
In a Pergunnah or Subdivision.
(ଯଥା—ତପେ ଗୋପାଳପୁର । ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ । ଉ ।)

ତପେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ଛଡ଼ି ଦେବା—
Tapeibā To let go.
ଗ୍ରାଦେ. (ସଂ. ତପ ଧାତୁ) (କଲାଦାଣ୍ଡି) ବ—ତତେଇବା—To heat; to warm.

ତ ପୋଇ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ତଅ ପୋଇ (ଦେଖ)
Ta- poī Ta-a poī (See)

ତପୋଧନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତପଃ+ଧନ)—
Tapodhana ୧ । ଯୋଗୀ; ମୁନି; ଋଷି—
1. A sage; an ascetic.
୨ । (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ) ତପସ୍ୟା ରୂପ ଧନ—
2. Asceticism compared to riches.
୩ । ତପୋଲବ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଗାଦି—3. Heaven etc aimed at by an ascetic.
୪ । ମୁଣ୍ଡିର ବୃକ୍ଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—
4. The Muṇḍira tree. (See)
୫ । ଦମନକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—
5. Damanaka plant. (See)
୬ । ଗୋରଖମୁଣ୍ଡୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
6. Gorakhamuṇḍī (See)
ସଂ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧାର୍ମିକ—Eminently pious.

ତପୋନିଧି—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତପଃ+ନିଧି)—
Taponidhi ୧ । ତପସ୍ୱୀ; ମୁନି; ଋଷି—2. An ascetic.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ସ୍ୱର ନଥା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୈକଳ୍ପିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାପୂର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ଦତ୍ତ୍ୟ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାପୂର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦନ୍ତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦନ୍ତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଲବଡ' ଦେଖିବେ

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧାର୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. An eminently pious person.

ତପୋନିଷ୍ଠ—ବି. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତପଃ + ନିଷ୍ଠା)—
Taponishṭha ତପସ୍ୟାନିରତ; ତପଃପରାୟଣ—
(ତପୋନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) Steadily engaged in practising austerities.

ତପୋବଟ—ବି. ବ—ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତ ଦେଶ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tapobaṭa Brahmāvartta (See)

ତପୋବନ—ବି. ବ.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତପଃ + ବନ)—୧ । ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମ—
Tapobana 1. A hermit's grove; hermitage.
୨ । ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ବିଶେଷ—
2. Name of a place of pilgrimage.

[ଦ୍ର—ଏହା ହରିଦ୍ୱାରର ଉତ୍ତରରେ ହୃଷୀକେଶ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ-ଝୋଲାର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏହା ବୃନ୍ଦାବନ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏବଂ ଏଠାରେ ଗୋପୀମାନେ କାତ୍ୟାୟନୀ ବ୍ରତ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିଥିଲେ ।]

ତପୋବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—ତପୋନିଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Tapobanta Taponishṭha (See)

ତାହାଙ୍କ ପିତାମହ ଅଙ୍ଗିର ତପୋବନ୍ତ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭରତ ଆଦି ।

ତପୋବଳ—ବି. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ବା ମ. ପ. ଲୋ; ତପଃ + ବଳ)—
Tapobala ତପସ୍ୟା ଜନିତ ପରାକ୍ରମ ବା କ୍ଷମତା—Power or potency acquired by the practice of austerities; potency of penances.

ତପୋବିଘ୍ନ—ବି. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତପଃ+ବିଘ୍ନ)—ତପସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିବା
Tapobighna ବାଧା—Interruption of religious
(ତପୋଭଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) contemplation.

ତପୋବୃଦ୍ଧ—ବି. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି-
Tapobṛuddha One who has achieved excellence through austerities.

ତପୋଭ୍ରଷ୍ଟ—ବି. ବିଣ. (୫ମୀ ତତ୍ପୁ; ତପଃ+ଭ୍ରଷ୍ଟ)—
Tapobhrashṭa ତପସ୍ୟାସାଧନରୁ ବିଚଳିତ; ଯୋଗଭ୍ରଷ୍ଟ—
(ତପୋଭ୍ରଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Straying or fallen from the observance of austerities

ତପୋମୟ—ବି. ତ୍ରି. ପୁଂ. (ତପଃ+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥରେ ମୟ)—
Tapomaya ତପଃ ପ୍ରଧାନ— Abounding in religious
(ତପୋମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) austerities.
ବି. ପୁଂ—୧ । ପରମେଶ୍ୱର—1. God.
୨ । ମହାଦେବ—2. God Śiba.

ତପୋମାର୍ଗ—ବି. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା;ତପଃ + ମାର୍ଗ)—ତପସ୍ୟା ରୂପକ ପଥ;
Tapomārga ଯୋଗମାର୍ଗ—The way of penance.

ତପୋଲୋକ—ବି. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ତପଃ+ଲୋକ)—
Tapoloka ସପ୍ତଭୁବନ ମଧ୍ୟରୁ ତପଃ ନାମକ ଭୁବନ (ଜନଲୋକର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ)—The region above the 'Janaloka'

[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ମତରେ ଏହା ପୃଥ୍ୱୀଠାରୁ କୋଟିଯୋଜନ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ ।
ବଙ୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ ଜ୍ୟୋଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ ପ୍ରଣୀତ 'ମାନବେର ଜନ୍ମଭୂମି' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥର ମତରେ ତପୋଲୋକ 'ହରଫ୍ୟୁବର୍ଷ'ର ନାମାନ୍ତର ଏବଂ ରଷିଆ ଦେଶସ୍ଥ ସାଇବରିଆର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ; ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ ମତରେ ମହର୍ଲୋକ, ତପୋଲୋକ ଓ ବ୍ରହ୍ମଲୋକ ତିନି 'ତ୍ରିବିଷ୍ଟପ', ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତ ସାଇବରିଆ ପ୍ରଦେଶ ।]

ତପ୍ତ—ବି. ବିଣ. (ତପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଉତ୍ତପ୍ତଯୁକ୍ତ; ତାତିଲା;
Tapta ଉଷ୍ଣ; ଗରମ—1. Hot; heated; warm;
(ତପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) scorched.
୨ । ଦୁଃଖଦ୍ୱାରା ଦଗ୍ଧ; କ୍ଲେଶପ୍ରାପ୍ତ—
2 Afflicted with pain or sorrow.
୩ । ଅନୁତାପ ଦଗ୍ଧ; ଅନୁତପ୍ତ—3. Remorseful; penitent.
୪ । ଗଳିତ—4. Molten.
୫ । କୁପିତ; ରୁଷ୍ଟ—5. Angered; enraged.
୬ । ଖିନ୍ନ, ଦୁଃଖିତ; ଶୋକାର୍ତ୍ତ—6. Sorrowing; afflicted with grief; distressed.
୭ । ଅଗ୍ନିରେ ପୋଡ଼ି ଦିଆ ହୋଇଥିବା—
7. Burnt in fire.
୮ । ପୁରିଯାକ ଶୋଧିତ—8. Burnt inside a ball of clay.
୯ । ଆଚରିତ—9. Followed; practised.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପୂର୍ବରେ ଉତ୍ ଓ ସମ୍ ଉପସର୍ଗ ଲାଗି ଉତ୍ତପ୍ତ ସନ୍ତପ୍ତ ଆଦି ଶବ୍ଦ ଗଠିତ ହୁଏ ।]

ତପ୍ତ କାଞ୍ଚନ—ବି. ବ (କର୍ମଧା; ତପ୍ତ+କାଞ୍ଚନ)—୧ । ଗଳିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ;
Tapta kāñchana ତରଳ ସୁନା—1. Molten gold.
୨ । ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗରେ ବିଶୁଦ୍ଧ କାଞ୍ଚନ—
2. Refined gold.

ତପ୍ତ କୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବ.—ଉଷ୍ଣପ୍ରସ୍ରବଣ; ଯେଉଁ ପ୍ରାକୃତିକ ଜଳଧାରା ଗରମ
Tapta kuṇḍa ହୋଇ ଭୂଗର୍ଭରୁ ବାହାରୁ ଥାଏ—
Hotspring.

ତପ୍ତ କୁମ୍ଭ—ବି. ବ (କର୍ମଧା; ତପ୍ତ+କୁମ୍ଭ)—୧ । ଉତ୍ତପ୍ତ ମାଠିଆ—
Tapta kumbha 1. A heated jug.
୨ । ନରକ ବିଶେଷ; ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୮୪ ନରକ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ— 2. Name of a hell.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ୍ୟ	ପ	ସ	ର୍ଦ୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଂ

ତପ୍ତ କୃଚ୍ଛ୍ର—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତପ୍ତ+କୃଚ୍ଛ୍ର)—ବ୍ରତ ବା ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ବିଶେଷ—
Tapta kṛuchchhra A peculiar sort of religious penance or mortification.

[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ରତରେ ୩ଦିନ ଲେଖାଏଁ ଉଷ୍ଣଦୁଗ୍ଧ, ଘୃତ ଓ ଜଳପାନ କରି ରହିବାକୁ ହୁଏ । ମତାନ୍ତରରେ ଏ ବ୍ରତ ୧୨ ଦିନ କରିଯାଏ ଓ ଏ ବ୍ରତରେ ପ୍ରଥମ ୩ଦିନ ପ୍ରତିଦିନ ୩ପଲ ଗରମ ଦୁଧ, ୨ୟ ୩ଦିନ ନଅ ୧ପଲ ଗରମ ଘିଅ, ୩ୟ ୩ଦିନ ୬ପଲ ଲେଖାଏଁ ତରମ ଜଳ ଓ ଶେଷ ୩ଦିନ ଗରମ ଦୁଧରୁ ଉଠୁଥିବା ବାଷ୍ପ ସେବନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଏ ବ୍ରତ କଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସବୁପ୍ରକାର ପାପରୁ ବିମୁକ୍ତ ହୁଏ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତପ୍ତ ତୈଲଦ୍ରୋଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନରକବିଶେଷ—
Tapta taila droṇi 1. One of the hells where boiling oil is poured over sinners or they are put into pots of hot oil.
୨ । ତାତିଲା ତେଲ ପଶିଥିବା ପାତ୍ର—
2. A pot full of hot oil.

ତପ୍ତ ପାଷାଣ କୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବ.—ନରକବିଶେଷ—
Tapta pāshāṇa kuṇḍa One of the 84 hells
(ତପ୍ତପାଷାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତପ୍ତପୋଷ—ବୈଦେ. ବ—ତକ୍ତପୋଷ (ଦେଖ)
Taptaposha Taktaposha See)

ତପ୍ତ ବାଲୁକ—ସଂ. ବ.(ବହୁବ୍ରୀହି; ତପ୍ତ+ବାଲୁକା)—
Tapta bāluka ନରକବିଶେଷ—One of the 84 hells filled with hot sand for the punishment of sinners.

ତପ୍ତ ବୈତରଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ
Tapta baitaraṇi ମନୁଷ୍ୟକୁ ପ୍ରେତ ରୂପେ ଯେଉଁ ଉତ୍ତପ୍ତଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ନଦୀ ପାର ହେବାକୁ ପଡ଼େ—
A river seething with boiling water which the ghost of a deceased person is said to have to pass after death according to the Hindu Purāṇas.

ତପ୍ତ ମାଷକ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତପ୍ତ + ମାଷକ=ହର)—
Tapta māshaka ମାଣ୍ଡୁ ବା ପରୀକ୍ଷାବିଶେଷ—
(ଅପ୍ତମାଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) A particular mode of trial to find out if an accused is guilty.

[ଦ୍ର—ଏ ପରୀକ୍ଷାରେ ଅପରାଧୀ ବା ସନ୍ଦେହୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହାତରେ ତାତିଲା ହର ଧରିବାକୁ ଦେଇ ସେ ଦୋଷୀ ବା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରମାଣ କରି ଯାଉଥିଲା । ମତାନ୍ତରରେ ନଆଁ ଉପରେ କରେଇରେ ଫୁଟୁଥିବା ଘିଅ ବା ତେଲରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ବୁଡ଼ାଇଲେ ଯେବେ ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତରେ ଫୋଟକା ହେଉ ନ ଥିଲା ତେବେ ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଥିଲା । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତପ୍ତମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବ—ଦ୍ୱାରକାରେ ଭଲ୍ଲମାନଙ୍କ ବାହୁ ଆଦରେ ଦିଆ ଯାଉଥିବା ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ରାଦି ଚିହ୍ନ; ଉତ୍ତପ୍ତ ଧାତୁମୟ ମୋହରର ଛାପ—
Tapta mudrā Marks of conch and discus made on the arms of devotees with heated metal seals.

ତପ୍ତ ରୂପକ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତପ୍ତ + ରୂପକ=ରୌପ୍ୟ)—
Tapta rūpaka ଶୁଦ୍ଧ ରୌପ୍ୟ; ଖରା—Pure silver.

ତପ୍ତ ଲୌହ—ସଂ. ବ—୧ । ମାଣ୍ଡୁ ବା ପରୀକ୍ଷାବିଶେଷ—
Taptalauha 1 A mode of trial
୨ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତବିଶେଷ—
2. A kind of penance or expiation.

ତପ୍ତ ଶୂର୍ମ୍ମିକୁଣ୍ଡ—ସଂ ବ. କ୍ଲୀ—ନରକବିଶେଷ—
Tapta śūrmmikuṇḍa Name of a hell.
(ତପ୍ତ ଶୂର୍ମ୍ମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଅଗମ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଯଉଗକାରୀ ପୁରୁଷ ବା ଅଗମ୍ୟ ପୁରୁଷ ସମ୍ଭୋଗକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ପାଟକର ନାଲ ହୋଇଥିବା ଲୁହା ଖମ୍ବକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ବୋଲି ପୁରାଣରେ ଲେଖା ଅଛି ।]

ତପ୍ତ ସୁରାକୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବ.—ନରକବିଶେଷ—
Tapta surā kuṇḍa Name of a hell.

ତପ୍ତା ବୈତରଣୀ—ସଂ. ବ—ତପ୍ତ ବୈତରଣୀ (ଦେଖ)
Taptā baitaraṇī Tapta baitaraṇī (See)
ଦେ. ବ—ଭାରି ବଇତରଣୀ; ମନୁଷ୍ୟର ଅତି ନିଃସ୍ୱ ଅବସ୍ଥା; ଅନାହାରରେ ରହିବା—A very destitute or starving condition of a person.

ତଫଉତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ—ତଫାତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Taphaut (etc) Taphāt etc. (See)
(ତଫାଉତ୍, ତଫୋଉତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଫସିଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ.ବ ଓ ବଣ.(ଆ) ତପସିଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି(ଦେଖ).
Taphasil (etc) Tapasil etc. (See).

ତଫାତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତଫାବ୍ତ)—
Taphāt ୧ । ବ୍ୟବଧାନ; ଅନ୍ତର—1. Interval.
ତଫୋତ୍, ତଫଉତ୍, ତଫାଉତ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଦୂରତ୍ୱ—2. Distance.
୩ । ପ୍ରଭେଦ—3. Difference; disparity.

ତଫାତ୍ ବଣ—୧ । ଭିନ୍ନ—1. Separate.
ତଫାବତ ୨ । ଦୂରସ୍ଥ—2. Distant.
୩ । ଅନ୍ତର ବା ବ୍ୟବଧାନରେ ଅବସ୍ଥିତ—
3. Situated at intervals.
ଅ—ଆଡ଼େଇ ଯାଅ; ଦୂର ହୁଅ—
(interjection) Be off! keep away! stay at a distance!

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ରହିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିଲେ ଯେତେ ଏ ତୋଳାଟିରେ ନ ଯିବ, ତେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାସମୟେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ୨ ବା ୧ ଚିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ଯିବାରେ 'ଗାଈ' ତୋଳିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମଣିଲେ 'ବୁଝ' ତେଣିବେ; 'ବଧୂ' ନ ଶିଖିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ତେଣିବେ; 'ଅର୍ଜୁନ' ନ ପାରିଲେ 'ଅଜ୍ଜୁନ' ତେଣିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାରିଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ତେଣିବେ

ତଫାତ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା ବା ଦୂରକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିବା; ଆଡ଼େଇବା-
Taphāt karibā To separate a thing; to cause a thing or a person to move away to a distance; to remove a thing or a person to a distance.
तफावत करना

ତବଲ୍ଲା—ସ୍ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଫାରସା—
Tab-lā 1 Pole-axe.
୨ । ତାବଲା (ଦେଖ)—2. Tābalā (See)

ତବ—ସ୍ୱ. ସର୍ବନାମ (ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ୧ ବଚନ)—
Taba ତୁମ୍ଭର; ତୋର—Your; thy; thine.

[ଦ୍ର— ଦେବାଦିଦେ ବା ଭକ୍ତିଭାଜନ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତି ପଦ୍ୟରେ 'ତୁମ୍ଭର' ଏହି ଶବ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତରେ 'ତବ' ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଆରେ ଏହାକୁ ଅବ୍ୟୟ ବୋଲି ଅନୁଚିତ କରାଯାଏ ।]

ତବକ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ତବକତ୍=ପଡ଼) —ଉପହାରରୂପେ ପ୍ରଦତ୍ତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବା ତାମ୍ବୂଳ ଉପରେ ଆବରଣରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ସୁନା ବା ରୂପାର ଅତି ସୂକ୍ଷ ପାତ୍ରିଆ ବା ସୁତ—
Tabaka Thin filaments of gold and silver used in overlaying presents of sweets or betels.

[ଦ୍ର— ଏହି ପାତ୍ରିଆ ଏତେ ପାତଳ ଯେ ଏହାକୁ ହାତରେ ମଳି ଦେଲେ ବା ଯାନ୍ତ୍ରରେ ଘୋଟାଇଦେଲେ ଏହା ଚୂନା ହୋଇ ମିଳେଇଯାଏ । କୌଣସି ମିଠେଇ ବା ପାନଖିଲି ଉପରେ ଏହାକୁ ବସ୍ତାଇ ଦେଲେ ତାହା ସୁନାରୂପାରେ ଝୁଆଣି ହେଲା ପରି ଦିଶେ, ଅଥଚ ଖାଇ ଦେଲେ ଜିଭକୁ ପାତ୍ରିଆ ପାନ୍ତ୍ରକୁ ଜଣା ପଡ଼େ ନାହିଁ । ୧ ଇଞ୍ଚ ଓଜନ ସୁନା ବା ରୂପାରେ ୧ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବ ଓ ୫ ଇଞ୍ଚ ଚଉଡ଼ାର ୧୬୦ ପରସ୍ତ 'ତବକ' ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରେ ଏବ ଏହି ୧୬୦ ଖଣ୍ଡ ଯାକ ଏକତ୍ର ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ରଖି ଦେଲେ ସମୁଦାୟର ସ୍ଥୂଳତା ଏକ ଇଞ୍ଚର $\frac{1}{5}$ ଭାଗ ସୁବା ହୁଏ ନାହିଁ । ୧ ତୋଲା ସୁନା ବା ରୂପାକୁ ୧୬୦ ଖଣ୍ଡ କରି କାଟି ୧୬୦ ପରସ୍ତ ମୃଗ ବା ଗୁଗ ତମଡ଼ାର ମଝା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରସ୍ତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖାଏଁ ପୂରାଇ ସେ ତମଡ଼ା ଉପରେ ହାତୁଡ଼ିରେ ମାଡ଼ି ଦେଲେ ଜିଭକୁ ସୁନାରୂପାର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡମାନ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ 'ତବକ'ରେ ପରିଣତ ହୁଏ ।]

୨ । ତଉଡ଼ା ଓ ପତଳା ପିତଳର ବା ଅନ୍ୟ ଧାତୁର ଥାଳି—
2. Big and thin plates of brass or other metal.

୩ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଭାଦ୍ରାଣୀ ଲଗିବା ଭଲି) ପତ୍ନୀମାନଙ୍କ ବାଧାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ନମନ୍ତେ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ବୋଲିବା ନମାଜ୍—3. Portion of the Koran recited by Mahommedan females to save themselves from the attack of evil imps.

୪ । ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଦେହରେ ଚକା ଚକା ଫୁଲା ଦାଗ ହେବା ଏକ ପ୍ରକାର ରୋଗ—4. A kind of disease attacking horses.

ଦେ. ବି. (ତୁଳ. ସଂ. ସ୍ତବକ)—୧ । ସ୍ତର; ପରସ୍ତ—
1. Layer; stratum.

୨ । ତାକ—2. Shelf.

ତବକା—ବୈଦେ. ବି.—(ଆ. ତବକତ୍=ପାତ୍ରିଆ)—ଚନ୍ଦ୍ରର ଶିର୍ଷରେ ପତ୍ରିଆ ଗୋଲାକାର ବୁନ୍ଦିଆ; ଝବକାବୁନ୍ଦିଆ—A kind (ତବକାବୁନ୍ଦିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) of sweetmeat consisting of hollow globules of flour boiled in ghee and saturated with syrup.

ସ୍ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ତମାଖୁ (ଦେଖ)
Tamākhu (See)

ତବତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ତପ୍ତ)—ଉଷ୍ଣ; ତାତିଲା; ତତଲା—
Tabata Hot; warm.

ଦେ. ବି.—ଗରମ ଭାତ; ତତଲା ଭାତ—
Fresh boiled rice.

ତବତ ଖଣ୍ଡା—ସ୍ତାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ବାରବରଷିଆ (ଗଛ) (ଦେଖ)
Tabata khaṇḍā Bāra barashiā (tree) (See)

ତବତା—ସ୍ତା. ବିଣ. (ସଂ. ତପ୍ତା)—ତାତିଲା; ଗରମ—
Tabatā Hot; warm.

ତବତା ବଇତରଣୀ—ଦେ. ବି.—ତପ୍ତା ବୈତରଣୀ (ଦେଖ)
Tabatā baitaraṇī Taptā baitaraṇī (See)

ତବତି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତପ୍ତତା)—୧ । ଉଷ୍ଣତା—
Tabati 1. Warmth.

୨ । ତାତି; ଗରମି—2. Heat.

୩ । ଜ୍ୱର ଆଦି ରୋଗ ହେବା ଶରୀରର ଉତ୍ତାପ—
3. High temperature of the body during fever etc.

ତବତିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ତପ୍ତ)—୧ । ଉତ୍ତାପଯୁକ୍ତ; ତାତିଲା—
Tabatiā 1. Hot; warm.

୨ । ଯେ ତବତ ଭାତ ଖାଏ—
2. One who eats boiled rice while still hot.

ଚଉଳ ସେରକୁ ଚଳ ତବତିଆ, ମଝିରେ ବସିଛି ଶିବପତିଆ । ତଗ ।

[ଦ୍ର— ଏ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଓ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟମାନେ ଦୁଇବେଳା ତବତ ଭାତ ନ ଖାଇ ଓଳଣ ତବତ ଓ ଅନ୍ୟ ବେଳା ପଖାଳ ଖାଆନ୍ତି ।]

୩ । ଯେ ତବତ ଭାତ ଖାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ—
3. One ready to take fresh boiled rice.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଓ	ର,ଋ	ଠ	ବ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଭ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଐ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଯ୍ୟ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଗ	ମ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଙ୍କ	ଟ

ତବଦ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ଦଣ୍ଡ. (ସଂ. ସ୍ତବ୍ଧ)—ତବଦା (ଦେଶ) Tabada Tabadā (See)

ଶୁଣିକର ସଙ୍ଗଜନେ ତବଦ ହୋଇଲେ ।
ବଳ୍ଲଭାଥ. ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାସ୍ୱଣ ।

ତବଦା—ଦେ. ଦଣ. (ସଂ. ସ୍ତବ୍ଧ)—୧ । ଗତିହୀନ; ନଶ୍ଚଳ; ସ୍ତବ୍ଧ— Tabadā 1. Motionless; calm.
୨ । ବନ୍ଦ କରିଯାଇ ଥିବା; ସ୍ତମ୍ଭିତ—2. Stopped.
୩ । (କର୍ଣ୍ଣ) ବଧିରୀକୃତ; ଭାରଦା— 3. Deafened; stiffened.
(ଯଥା—ଘଡ଼ଘଡ଼ି ରଡ଼ରେ ମୋ କାନ ତବଦା ହୋଇଗଲା ।]
୪ । ମୂର୍ଚ୍ଛିତ—4. Swooned; fainted.
୫ । (ଶରୀର ବା ଅଙ୍ଗବିଶେଷ) ବୋଧଶକ୍ତି ରହିତ— 5. Turned rigid; deadened.
୬ । ଅବଶୀକୃତ—6. Paralysed.

ତବଲ୍‌ଚୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ତୁଲ ଫା. ନାଗରଚୀ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି Tabal-chī ତବଲା ବାଦ୍ୟ ବଜାଏ—A musician who plays on the Tabalā.

ତବଲକ—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ଅ.)—ସ୍ତରଦଭ୍ୟ; ସବଦା— Tabalak Always; constantly.

ତବଲା—ବୈଦେ. ବି. (ଅ. ତବଲ୍ଲହ୍=ଢୋଲ; ତୁଲ. ସଂ. ତଲମୃଦଙ୍ଗ)— Tabalā ୧ । ଡାହାଣହାତରେ ବଜାଯିବା ପଖୋଜଘର କନ୍ଦୁ ତବଲା ଏକମୁଖା ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—1. A one-faced drum played on with the fingers of the right hand.
(ତବଲ— ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ପଖୋଜ ଓ ମୃଦଙ୍ଗର ଦୁଇ ପିଠିରେ ହାତମାର ବଜାଯାଏ; କନ୍ଦୁ ଏହା ନ କରି ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବଜାଇଲେ ବାଁଆ ପାଖର ବାଦ୍ୟକୁ 'ଡୁଗୀ, ଡୁଗା, ବା ବାୟାଁ' ଏବଂ ଡାହାଣ ପାଖର ବାଦ୍ୟକୁ 'ତବଲ, ତବଲା, ବା ଡାୟାଁ' କୋଲାଯାଏ । 'ଡୁଗୀ ତବଲ' ଓ 'ବାୟାଁ ତବଲା' ଶବ୍ଦଦ୍ୱାର ଏହ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱୟ ବୁଝାଯାଏ । ଡୁଗୀ ମାଟିରେ ବା ଧାତୁରେ ଏବଂ ତବଲା କାଠରେ ଛଆର ହୋଇଥାଏ । ଏମାନଙ୍କର ଉପର ପାଖରେ ଚମଡ଼ା ଛୁଆଣି ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ତଳପାଖଟି ବନ୍ଦ ଥାଏ ।]

ତାବଲା; ତବା ୨ । (ତୁଲ. ସଂ. ତପ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ତାପ ଦେବା)— **ତବା** ତେଲଭଜା ବା ପଲମ ଅକ୍ସିର ଚଟକା ପାଇଁ; ଭାଉଆ— 2. A shallow metal pot or frying pan; shallow cauldron.

ତବଲି—ବୈଦେ. ବି. (ଅ)—ସିତାରର ତୁମ୍ବିର ମୁହଁରେ ବସାଯିବା Tabali ପତଳା କାଠପଟା—The thin plate of wood **ତବଲି, ତବଲୀ** covering the bulb of a guitar.

ତବିଅତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଅ. ତବିଅତ୍)—୧ । ଶାରୀରକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ— Tabiat 1. Health.
ତବିଅତ ୨ । ଦଳ; ମେଜାଜ୍; ଭତ୍— 2. Temperament; humour

ତବିଅତ୍ ଖରାପ ହେବା—ବୈଦେ. ବି.(ଅ. ତବିଅତ୍+ଫା. ଖରାବ୍)— Tabiat kharāpa hebā ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିଗିଡ଼ିବା; ଅସୁସ୍ଥ ହେବା— (ତବିଅତ୍ ବିଗିଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Not feeling well; feeling sick.

ତବିଅତ୍ ଦାର—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଅ. ତବିଅତ୍+ଫା. ଦାର୍)— Tabiat dār ୧ । ଚିନ୍ତକ—Thinker.
(ତବିଅତ୍ ଦାର—ବି) ୨ । ରସିକ; ରସଜ୍ଞ—2. A person of wit and humour.
୩ । ସମଜଦାର୍—3. A person of intelligence.

ତବିବ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ବୈଦ୍ୟ; ଚିକିତ୍ସକ— Tabib Physician.

ତବ୍ୟ—ସଂ.ପ୍ରତ୍ୟୟ—ଧାତୁର ଉତ୍ତର ଭବିଷ୍ୟତ୍‌କାଳରେ ଯୋଗ୍ୟ, ଉଚିତ Tabya ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ହେବା ପ୍ରତ୍ୟୟ ବିଶେଷ (ଯଥା— ଶ୍ରୋତବ୍ୟ=ଶୁଣିବାର ଯୋଗ୍ୟ)—An affix with which future passive participles are formed from verbal roots like the English affix 'able' as in 'readable'; meaning, fit to be, deserving to be or requring to be.

ତମ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଖେଦ କରିବା— Tam (root) 1. To grieve; to lament.
୨ । କ୍ଳାନ୍ତ ହେବା; ଅବସନ୍ନ ହେବା— 2. To be exhausted or fatigued.
୩ । ମ୍ଳାନ ହେବା—3. To fade; to pine.
୪ । ପବନ ରୁଦ୍ଧ ହେବା: ଅଣନଶ୍ୱାସି ହେବା— 4. To be choked; to be suffocated (Apte).
୫ । କ୍ଲିଷ୍ଟ ହେବା; (ଶାରୀରିକ। ବା ମାନସିକ) କ୍ଲେଶ ପାଇବା—5. To be distressed (in body or mind) (Apte).
୬ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—6. To wish; to desire (Apte).
୭ । ବନ୍ଦ ହେବା—7. To stop (Apte).
୮ । ଅଚଳ ହେବା— 8. To become immoveable (Apte).

ତମ—ସଂ. ବି. (ସଂ. ତମ୍ ଧାତୁ=ଖେଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Tama ୧ । ରାହୁ—1. The planet Rāhu; the Ascending Node (in Hindu astronomy).

ଧବଳ କରର ବଦଳ ତମ । ଉକ୍ତ, ଜ୍ୟୋତିଶ୍ଚାସ୍ତ୍ର ।

[ଦ୍ର—ରାହୁର କାନ୍ତି ତମୋମୟ ବା ଅନ୍ଧକାରମୟ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହାର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

୨ । (+କରଣ. ଅ) ଅନ୍ଧକାର— 2. Darkness; gloom.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନିୟମ ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳାଇ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟୁ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ଗୋଡ଼ର ଅଗ; ଅଗଗୋଡ଼—
3. The tip of the foot (Apte).

ତେ. ବି. (ସଂ, ତମଃ)—କ୍ରୋଧ; ରାଗ—Anger.
ପୁନ ନ ପଡ଼ି ଗଲେ ତମ । ରୁପଚ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

ତେ. ବିଣ—୧ । କ୍ରୋଧୀ—1. Angry.
୨ । ମତ୍ତ—2. Maddened.
କାମେ ତମ ଦୋଇ ହୁଂସା କରନ୍ତ—ପ୍ରାତୀ. ପରତେଗୀତା ।

ସ୍ତ୍ରୀ. ସର୍ବ—ତୁମ୍ଭ; ତୁମ୍ଭର—Your.

ସ. ପ୍ରତ୍ୟୟ—୧ । ଉଣ ବା ଉତୋଽଧିକ ବସ୍ତୁ ବା ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ୍ୟ ବା ନ୍ୟୂନତା ଅର୍ଥରେ ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ ହେବା ପ୍ରତ୍ୟୟବିଶେଷ—1. A superlative suffix added to adjectives like 'est', as in 'biggest and largest'.
(ଯଥା—ବୃହତ୍ତମ; କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ।)

୨ । କର୍ତ୍ତୃ ମଧ୍ୟରେ ଏକକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା ପାଇଁ କିମ୍, ଯତ୍ ଓ ତତ୍ ସର୍ବନାମ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରତ୍ୟୟ (ଏଥିରୁ ନାମବାଚକ ପଦ କତମ, ଯତମ, ତତମ)—
2. A suffix to denote one of many.

ତମଃ—ସଂ. ବି. (ତମ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଅସ୍; ତମସ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—
Tamaḥ ୧ । ଅନ୍ଧକାର; ଅନ୍ଧାର—1. Darkness.
୨ । ଭ୍ରମ; ଭ୍ରାନ୍ତି—2 Error.
୩ । ରାହୁଗ୍ରହତ୍ୱ—3. The Ascending Node (in Hindu astronomy).
୪ । ତମୋଗୁଣ. ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର ୩ ଗୋଟି ଗୁଣ (ସତ୍ତ୍ୱ ରଜଃ ଓ ତମଃ) ମଧ୍ୟରୁ ଅଧମଗୁଣ; ମନୁଷ୍ୟର ପାଶବିକ ବୃତ୍ତି—4. The lowest human passions; animal passion.
[ଦ୍ର—କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ, ମଦ ଓ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଷଡ଼ରିପୁ ଏଥିରୁ ଜାତ ।]
୫ । ପାପ—5. Sin.
୬ । ଶୋକ—6 Sorrow; grief.
୭ । ନରକ—7. Hell.
୮ । ଛାୟା—8. Shadow; shade.
୯ । ତମାଳ ବୃକ୍ଷ—9. The Tamāla tree.
୧୦ । ବରାହ—10. Boar.
୧୧ । କାଳିମା—11. Blackness.
୧୨ । ମୋହ—12. Fascination; infatuation; delusion.
୧୩ । (ସାଙ୍ଖ୍ୟମତରେ) ଅବଦ୍ୟା; ମାୟା—
13. (Sāṁkhya philosophy) Illusion.
୧୪ । ପାଦର ଅଗ୍ରଭାଗ—
14 Front part or tip of the foot.
୧୫ । କଳଙ୍କ—15. Stain.
୧୬ । ଅଜ୍ଞାନ—16. Ignorance.

ସ. ବିଣ (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅସ୍)—କ୍ଲାନ୍ତ—Fatigued.

ତମକ—ସଂ. ବି (ତମ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଅକ; ଯାହା ଦ୍ୱାରା ରୋଗୀ ହାଲୁଛି
Tamaka ହୁଏ)— ଏକପ୍ରକାର ଶ୍ୱାସରୋଗ; ଦମା କାସ—
(ତମକ ଶ୍ୱାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of asthma accompanied with fits of coughing and strained breathing.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ କାସିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଛାତି ଶୋଷ ହୁଏ, ଦେହରୁ ଝାଳ ବହେ ଓ ଗଳା ଭିତର ଘଡ଼ଘଡ଼ ହୁଏ । ମେଘୁଆ ପାଗରେ ଏ ରୋଗର ଆକ୍ରମଣର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ— ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତେ. ବି—୧ । କ୍ରୋଧ; ରାଗ—1. Anger; rage.
Tamaka ୨ । ତେଜ; ଜାବ୍ତା—2 Fury.
୩ । ଦମ୍ପା—3. Fit; gust; burst.

ତମ କବଲ—ତେ (ପଦ୍ୟ) ବି (ସଂ. ତମ+କବଲ=ଗ୍ରାସ; ଯେ
Tama kabāḷa ଅନ୍ଧକାରକୁ ଗ୍ରାସ କରେ)—ଚନ୍ଦ୍ର—
The moon.
ତମକବଳ ତମକୁ ଗୁହାରେ ପୂରଇ—ଉଷ. ପ୍ରେମସ୍ୱଯମ୍ବର ।

ତମଙ୍କ—ସଂ. ବି—ମଞ୍ଚ; ବେଦୀ—
Tamaṅgaka A pulpit.

ତମତ—ସଂ. ବିଣ (ତମ୍ ଧାତୁ+ତ)—୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ତୃଷିତ—
Tamata 1. Thirsty.
୨ । ଲାଳାୟିତ—2. Longing for.
୩ । (+କର୍ମ. ତ)—ବାଞ୍ଛିତ—
3. Wished for; desired.

ତମ ତମ—ତେ. ଅ (ସଂ. ତମଃ=କ୍ରୋଧ)—
Tama tama ୧ । (ରାଗରେ) ଜର୍জ୍ଜର ବା ଅଧୀର—
ଗରଗର 1. Full of; brimming with (anger).
ତମତମ, ତମତମାହଟ [ଦ୍ର—ସେ ରାଗରେ ତମତମ ହୋଇ ମୋ ଉପରକୁ ଝାମ୍ପିଲା ।]
୨ । କ୍ରୋଧାନ୍ଧ; ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ—
2. Over powered with anger; trembling with rage.
ଅର୍ଜୁନ ମୁହଁ ଏବା ଶୁଣିବାକର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରମ
ବଳ ଅଗ୍ରେ ବରୁଣ ହୋଲେ ତମତମ—କୃଷ୍ଣଜ. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

ତମତମ ହେବା—ତେ. କି—କ୍ରୋଧାନ୍ଧ ହେବା—
Tamatama hebā To be blinded by rage.
ରାଗେ ଗରଗର କରା **ତମତମାନା**

ତମତା—ସଂ. ବି (ତମ+ଭାବାର୍ଥେ ତା)—୧ । ଅନ୍ଧକାର; ଅନ୍ଧାର
Tamatā (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Darkness.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ୠ	ଟ	ବ	ଦ୍ଧସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜଅ	ଛ
୨	ଈ	ଞ	ଌ	ଲୃ	ପ୍ଟ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଈ	ନ୍

୨ । ତମୋଭାବ—2 The state of being dark or delusive.

ତମ ପ୍ରଭ—ଫ.ବ(ବହୁବ୍ରୀହି; ତମ+ପ୍ରଭା)—ଅନ୍ଧକାରମୟ ନରକବିଶେଷ
Tama prabha Name of a hell full of darkness.

ତମମୟ—ଫ. ବଣ—ତମୋମୟ (ଦେଖ)
Tamamaya Tamomaya (See)

ବଶତ୍ୱେ ଯେତେ ଦୁଃଖ ସେ ହେଲେ ବଗତନ୍ତୀ ତମମୟରେ ଲୁଚ ଜେଖାଏ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଗ୍ରଶତକାସ ।

ତମର—ଫ. ବ. (ତମ ଧାତୁ+ଅର)—ସୀସା; ସୀସକ—
Tamara Lead.

ତୁ। ସର୍ବନାମ—ତୁମ୍ଭର—Your; yours

ତମଲୁକ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ତାମ୍ରଲିପ୍ତ)—ବଙ୍ଗପ୍ରଦେଶର ମେଦନୀପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଓ ସହର—
Tamaluk Tamlook; name of a subdivision and a town in the district of Midinapur in Bengal.
तमलुक, तामलुक

[ଦ୍ର—ତମଲୁକ ସହର ରୂପନାରାୟଣ ନଦୀକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ; ଏହା ଭାଏମଣ୍ଡ୍ ହାର୍ବର (ରୂପନାରାୟଣ ମୁହାଣ) ଠାରୁ ୧୫ ମାଇଲ ଦୂର । ଏଠାରେ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ମଜୁକୁମା, ଇଂରାଜ ହାଇସ୍କୁଲ, ମିଉନସିପାଲିଟି, ମୁନସଫ୍ କୋର୍ଟ ଓ ଜେଲ୍‌ଖାନା ବୋଡ଼ ଅଦ ଅଛୁ । ଏଠାର ପୂର୍ବ ମାହାତ୍ମ୍ୟ (ଜାହାଜରୁ ଯାଇଥିବା ଧୀବର) ରାଜାଙ୍କର ବଶଧରମାନେ ରାଜ୍ୟ ବଗାଇ ଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାଙ୍କର 'ରାଜା' ଉପାଧି ରହିଅଛୁ । ଏହି ରାଜବଂଶର ବଂଶୋପାଧି 'ରାୟ' । ମହାଭାରତର ରାଜା ତମଲୁକକୁ କଣି ନେଇଅଛନ୍ତି । ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୪ର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀ ଠାରୁ ୧୨ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତରର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଏହା ଗଙ୍ଗବଂଶରାଜାଙ୍କ ଅମଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତି ଥିଲା । ଏବେ ଏଠାରେ ଓଡ଼ିଆଘାଟି ଓ ଓଡ଼ିଆଗୁଦା ଚଳୁଅଛୁ । (ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।)
ଏହା କଳଙ୍ଗଦେଶକୁ ଲାଗି ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ବୋଲି ମହାଭାରତରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛୁ । ଏଠାର ଲୋକେ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ପକ୍ଷ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ ।
ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

ତମସ୍—ଫ. ବ—ତମଃ (ଦେଖ)
Tamas Tamah (See)

ତମସ—ଫ. ବ (ତମ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅସ)—୧ । ଅନ୍ଧକାର—
Tamasa 1. Darkness; gloom.

ବଧୁଂସ୍ୱନ ତମସ ଜମତେ, ବକଉଁନ ଉଦେ ଦୋଇ ଥସେ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଗ୍ରଶବଳାସ ।

୨ । ଅଜ୍ଞାନ—2. Ignorance.

୩ । ତମୋଗୁଣ—3. Lowest human passions; low animal passions.

୪ । ନଗର ବିଶେଷ—4 Name of a town.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ତମସାଚ୍ଛନ୍ନ, ତମସାକାନ୍ତ, ତମସାନ୍ଧ, ତମସାବୃତ, ତମସାକୁଳ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ତମସା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତମସ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନଦୀ ବିଶେଷ—
Tamasā Name of a river in N. India.

[ଦ୍ର—ଏହି ନଦୀ ଯମୁନାର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗଢ଼ୱାଲ୍ ଦେଶରେ ପ୍ରବାହିତ । ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାଧ କୌଞ୍ଚଯୁଗଳ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକୁ ମାର ପକାଇବାର ଦେଖି ଏହି ନଦୀର ନିକଟସ୍ଥ ଅରଣ୍ୟରେ ବାଲ୍ମୀକି ମୁନଙ୍କ ମୁଖରୁ ଛନ୍ଦୋବଦ୍ଧ ପ୍ରଥମ ଶ୍ଲୋକ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇଥିଲା; ଯଥା—
"ମା ନିଷାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଂତ୍ୱ ମଗମଃ ଶାଶ୍ୱତୀଃ ସମାଃ
ଯତ୍ କ୍ରୌଞ୍ଚ ମିଥୁନାଦେକ ମବଧୀଃ କାମମୋହିତଂ । "]

ତମସାଚ୍ଛନ୍ନ—ଫ. ବଣ (ଂସ୍ଥା ଉତ୍; ତମସ+ଆଚ୍ଛନ୍ନ)—୧ । ଅନ୍ଧକାର ଦ୍ୱାରା ଆବୃତ; ଅନ୍ଧକାରମୟ—
Tamasāchchhanna 1. Utterly dark; pervaded with darkness.
(ତମସାବୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଅଜ୍ଞାନାଚ୍ଛନ୍ନ—2. Pervaded with ignorance.

ତମସୁକ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତମସ୍ସୁକ୍)—ଋଣଲେଖ, ଖାତକର
Tamasuka ମହାଜନକୁ ଲେଖିଦେବା ଋଣଗ୍ରହଣର ନିଦର୍ଶନପତ୍ର;
तमस्सुक ଋଣପତ୍ର; ଗୋଳା—Bond; handnote.

तमसुक [ଦ୍ର—ତମସୁକ ନାନାପ୍ରକାର; ଯଥା—ଘୋଳା ବା ସାଧା ତମସୁକ, ବନ୍ଧକୀ ତମସୁକ, ଯାବବନ୍ଧକ ବା ରହଣବନ୍ଧକ ତମସୁକ, ଫଳବନ୍ଧକ ବା ଦଖଲବନ୍ଧକ ତମସୁକ, କଷ୍ଟ ବା କଃବନ୍ଧକ ତମସୁକ ଓ ସାମ୍ପିନ୍‌ନାମା ତମସୁକ ।]

ତମସ୍ତତି—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତମସ୍+ତତ୍=ବସ୍ତାର; ଗୁଣି)
Tamastati ଘୋର ଅନ୍ଧକାର—Gloom; deep or profound darkness.

ତମସ୍ୱିନୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତମସ୍ୱିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଅନ୍ଧାର ରାତ୍ରି—
Tamaswinī 1. Dark night.

୨ । ରାତ୍ରି—2. Night.

୩ । ହରିଦ୍ରା; ହଳଦୀ—3. Turmeric.

ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ତମସ୍ୱୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Tamaswī.

ତମସ୍ୱୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ତମସ୍+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବନ୍; ୪ମା. ୪ବ)—
Tamaswī ଅନ୍ଧାରିଆ; ତମୋମୟ; ଅନ୍ଧକାରମୟ—
(ତମସ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Dark; gloomy.

ତମା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତମ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ରାତ୍ରି; ତମିସ୍ରା—
Tamā 1. Night.

୨ । ତମାଳବୃକ୍ଷ—2. The Diospyrus Tomentosa tree.

Digitized by srujanika@gmail.com

ନାମାଇଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ସେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ତମାଖୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତାମ୍ରକୂଟଃ; ଫୁଲ. ପର୍ତ୍ତୁ. ତାବାକୋ)—Tamākhu ୧ । ଦୋକତା; ଧୂଆଁପତ୍ର; ତମାକୁ—1. Tobacco; ତାମାକ୍, ତାମୁକ୍, ତମାକୁ Nicotiana; Nicotiana Tabacum. **ତମାକ୍ଖୁ, ତମାଖୁ** (Kirtikar).

ଆ=ତାନ୍‌ବକ୍ ଫା=ତାନ୍‌ବାକୁ ଡେ=ଧୂମ୍ରପତ୍ରଂ, ଘୁଗାକୁ; (ତମାକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର— ତମାଖୁ ବଙ୍ଗନାଦ ବର୍ତ୍ତର ବର୍ଷାୟୁ ଶାକ ଗୁଳ୍ମ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସିଆ, ଆମେରିକା, ଇଉରୋପ, ଆଫ୍ରିକା ଆଦରେ ଏହାର କୃଷି ହେଉଅଛି । ତମାଖୁ ଚେ ଂ ଠାରୁ ୭ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଏଥିର ପତ୍ର ୨।୩ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ଓ ୧।୧୍ଯ ଫୁଟ ଚଉଡ଼ା ହୁଏ । ଯେଉଁ ଜମିରେ ଖାର ଅଂଶ ବେଶି ଓ ନଈର ପଚ୍ଚୁ ଜମିରେ ଏ ଫସଲ ହୁଏ । ପ୍ରଥମେ ଏ ଗଛର ମଞ୍ଜି ବୁଣାଯାଏ । ଗଛମାନ ୫।୬ ଇଞ୍ଚି ଉଚ୍ଚ ହେଲେ ତଳ ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବନ୍ଧୁବାର ଦ୍ୱଳ କର୍ ଯାଇଥିବା ଜମିରେ ୩ ଫୁଟ ଲେଖାଁ ଛତାରେ ରୋଇବାକୁ ହୁଏ । ଏ ଫସଲପାଇଁ ଖୁବ୍ ପାଣି ଲୋଡ଼ା । ଯେଉଁ ଜମିରେ ଏ ଫସଲ ହୁଏ, ବରଷକ ଉତ୍ତରେ ସେ ଜମିରେ ଅନ୍ୟ ଫସଲ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଗଛରେ ଫୁଲ ହେବା ପୂର୍ବରୁ କଡ଼ ଓ କଅଁଳ ଅଗମାନ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଯାଏ ଓ ମୂଳପତ୍ର ମାନ ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଯାଏ । ଏ ଗଛରେ ଅନେକ ରୋଗ ହୁଏ ଓ ପୋକ ଲାଗନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ସାବଧାନ ରହିବାକୁ ହୁଏ । ଗଛର ପତ୍ରମାନ ହଳଦିଆ ପଡ଼ି ଆସିଲେ ଓ ତା ଉପରେ ଧଳା ଧଳା ଛୋଟ ଛୋଟ ଦାଗ ଦେଖାଗଲେ ଏ ଗଛମାନ କାଟି ପତ୍ରମାନଙ୍କୁ କେତେଦିନ ଖରରେ ଓ କେତେଦିନ ଛାୟାରେ ଟାଙ୍ଗି କର୍ ଶୁଖାଇବାକୁ ହୁଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦି ପୂର୍ବେ ଏହା କେବଳ ଆମେରିକାର ଆଦମ ନିବାସୀମାନେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । କଲମ୍ବସ ଖ୍ରୀ. ୧୪୭୨ରେ ଆମେରିକା ଆବିଷ୍କାର କରିବା ସମୟରେ ଏହା ଦେଖିଲେ ଓ ୧୫୩୬ ସାଲରେ ସ୍ପେନ ଦେଶ ବାସୀମାନେ ଏହାକୁ ଇଉରୋପକୁ ପ୍ରଥମେ ଆଣିଲେ । ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ ଦେଶୀୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ପାଦ୍ରୀମାନେ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦିରେ ଏହା ଭାରତକୁ ଆଣିଲେ । ଏହି ପାଦ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଏହା ବ୍ୟବହାର କରିବା ଦେଖି ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଗୋଲକୁଣ୍ଡା ସାଲାପୁରର ନବାବ ଏହା ବ୍ୟବହାର କର ହୁକ୍କା ଓ ଚଲମରେ ଏହାର ଧୂଆଁ ପିଇବା ମାର୍ଗ ଉଦ୍ଭାବନ କର ଏହାକୁ ଦିଲ୍ଲୀ ନେଲେ ଓ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଆକବରଙ୍କୁ ଏହା ସେବନ କରିବାକୁ ମାର୍ଗ ମଡ଼ାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱିଜମାନେ କହିଲେ ଯେ ଏହା ସେବନ କଲେ ରୋଗ ଜନ୍ମିବ, ଏଥିପାଇଁ ଆକବର ଏହା ସେବନ କଲେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସାଲାପୁରର ନବାବଙ୍କ ଦେଖାଦେଖି ଏହା କ୍ରମଶଃ ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓ ପରେ ଜନସାଧାରଣରେ ପ୍ରବେଶ ଲଭ କଲା । ଇଉରୋପ ଓ ଆସିଆରେ ତମାଖୁର ପିକାରେ ଧୂଆଁ ଖାଇବା ପରର ଚଳଲା ଯେ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଭାରତରେ ସ୍ୱ ଜାମାନେ ଆଇନଦ୍ୱାରା ତମାଖୁ ସେବନ ନିଷିଦ୍ଧ କଲେହେଁ ଏଥିର ବ୍ୟବହାର କ୍ରମଶଃ ବଢ଼ିଲା । ଡାକ୍ତର ଓ ଚିକିତ୍ସକମାନେ କହି ଆସୁ ଅଛନ୍ତି ଯେ ତମାଖୁରେ ବିଷ ଓ ନିଶା ଅଛି ଓ ଏହା ସେବନ କଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟହାନି ଓ ବିଶେଷତଃ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ହାନି ହୁଏ । ତଥାପି ଏହାର ପ୍ରଚାର ଆବାଲବୃଦ୍ଧବନିତା ଓ ଗୃହା ମଦ୍ରାଗୃହାଙ୍କଠାରୁ କୁଟୀର ବାସୀ ଉଚ୍ଚକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଦ୍ଭାବ ବଢ଼ୁଛି । ତମାଖୁ ପତ୍ରକୁ ବଳ ପିକା କର, କମ୍ବା ଝିଙ୍କ ଝିଙ କର କାଟି ବା ମଳ ଚଲମ ଓ ପାଇପ୍‌ରେ ଏବଂ ତମାଖୁ ପତ୍ରର ଗୁଣ୍ଡାରେ ଗୁଡ଼ ଓ ସୁବାସିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ମିଶାଇ ଗୁଡ଼ାଖୁ ରୂପେ ହୁକ୍କାରେ ଲୋକେ ଏଥିର ଧୂଆଁ ପିଅନ୍ତି । ଏଥିର ଗୁଣ୍ଡାରେ ଧନିଆ ଓ ପାନ ମଦ୍ଦର ଆଦ ମିଶାଇ ପାନ ସଙ୍ଗେ ଖୁଣ୍ଡି ରୂପେ, ଏଥିର ଚୂନାରେ ସସଲ୍ଲ ମିଶାଇ ସୁରତାରୂପେ ଓ ଏ ପତ୍ରକୁ ଚୂନ ସଙ୍ଗେ ଦଳ ଚୂନ-ପତ୍ରରୂପେ ଲୋକେ ପାନ୍ଥରେ ଜାକନ୍ତି । ଏହି ପତ୍ରକୁ ଚୁରୁଟ ଲୋକେ ନାସ କର ଶୁଂଘନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଧୂଆଁପତ୍ର ବଣରେ ଜାତ ହେଉଥିଲା; କିନ୍ତୁ କେହି ତାର ବ୍ୟବହାର ଜାଣୁ ନ ଥିଲେ । ତରକାଦ ଆୟୁର୍ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ରରେ 'ଧୂମ୍ରପାନ'ର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି, ମାତ୍ର 'ତାମ୍ରକୂଟ' ଶବ୍ଦର ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଧୂଆଁପତ୍ର ଦେଖାଯାଏ; ଯଥା— ଦେଶୀ, ବାଲେଶ୍ୱର, ମୋଙ୍ଗଦାସ୍ତା, ସଂଘିପୁସ୍ତା, ବାଇଁଗଣୀ ଓ ଚଷ୍ମାପୁସ୍ତା ବା ଚଢ଼ପତ୍ର । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ତମାଖୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଗରମ, କଡ଼ୁଆ, ବମନ କାରକ, ମତ୍ତତାଜନକ ଓ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ହାନିକାରକ । ଏଥିରେ ନିକୋଟୀନା ନାମକ ସାରତ୍ୱକ ବିଷ ଅଛି ।]

୨ । ଗୁଡ଼ାଖୁ—2. A smoking mixture made of tobacco powder kneaded with molasses.

ତମାଖୁ ଖାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ହୁକ୍କା ଦ୍ୱାରା ଗୁଡ଼ାଖୁର ଧୂଆଁ ପିଇବା ବା ଟାଣିବା—1. To smoke tobacco-mixure with a hubble-bubble.

Tamākhu khāibā ତମାଖୁ ଟାଣିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ତମାଖୁ ପିଇବା }

ତାମାକ୍ ଖାଓୟା, ତାମାକ୍ ଟାନା

୨ । ତମାଖୁ ପତ୍ରର ଗୁଣ୍ଡା ବା ଖଣ୍ଡମାନ ଚଲମରେ ବା ନଳୀ ଭର ସେଥିରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ କମ୍ବା ପିକା ବା ଚୁରୁଟ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତଂର ଧୂଆଁ ପିଇବା—2. To smoke tobacco leaves with cigarettes or pipes.

ତମାଖୁ ସଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଧୂଆଁ ଖାଇବା ପାଇଁ ହୁକ୍କାର ଚଲମରେ ଗୁଡ଼ାଖୁ ବା ଚୂର୍ଣ୍ଣ ପତ୍ର (ତମାଖୁ ଚଢ଼ାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଖଣ୍ଡମାନ ରଖି ଉତ୍ତଂରେ ଅଗ୍ନି ଦେଇ ତାମାକ୍ ସାଜାନ, ତାମାକ୍ ଚଢ଼ାନ ପ୍ରଯୋଜନ କର ପିଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା।

Tamākhu sajā(je)ibā

ତମାକ୍ ସାଜାନା କରିବା—To fit a hubble-bubble with smoking mixure and fire.

ତମାଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତମାଦ୍ଦା) (କତରଆ ଗ୍ରୀକ୍ଷା)—Tamādi ୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ଶେଷିଯିବା; ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—1. Limitation; expiry of the fixed time.

ତମାଦି

୨ । କାଳାତିକ୍ରମ ଦୋଷ—2. Bar of limitation.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ୃ

ବଣ—ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଆଦାୟ କରାଯାଇ ନ ପାରିବା (ପ୍ରାପ୍ୟ ବା ଦାଗ)—(claim or due) Barred by limitation; time-expired; statute-barred.

(ଯଥା—ତମାଦ ତମସ୍ତୁକ ।)

[ଦ୍ର—ଉଣା ଉଣା ଶ୍ରେଣୀର ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର୍ କରିବା ପାଇଁ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଉଣା ସମୟ 'ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ' ହୋଇଅଛନ୍ତି । ନାଲିସର କାରଣ (cause of action) ର ଉଦ୍ଭବ ହେବାସମୟରୁ ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟମଧ୍ୟରେ ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର୍ ନ ହେଲେ ମକଦ୍ଦମାରେ ତମାଦ ଦୋଷ ଘଟେ ଓ ବାଦୀର ଦାଗ ପ୍ରକୃତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ମକଦ୍ଦମା ଡିସମିସ୍ କରାଯାଏ ।]

ତମାଦ ଆଇନ୍
Tamādi āin
ତାମାଦି ଆଇନ
tamādī kānun
—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତମାଦ୍ଦା + ଆଇନ୍) (କଚରଆ ଭାଷା)—ଯେଉଁ ଆଇନ୍‌ରେ ଉଣା ଉଣା ଶ୍ରେଣୀର ଦାଗ ଉଣା ଉଣା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପରେ ବାରିତ ହେବା ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ ଥାଏ—Law of Limitation; Limitation Act.

[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଂରେଜ ଶାସିତ ଭାରତବର୍ଷରେ ୧୯୦୮ ସାଲର ଯେଉଁ ୯ ଆଇନ୍ ତମାଦ ଆଇନ୍ ନାମରେ ଚଳୁଅଛି ତହିଁରେ ଉଣା ଉଣା ମକଦ୍ଦମା, ଅପିଲ, ଦରଖାସ୍ତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦାଗ କିସ୍ତରେ ଜାହିରି କରିବା ପାଇଁ ଉଣା ଉଣା କାଳ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି; ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ମଧ୍ୟରେ ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର ନ କଲେ ୫। ଦରଖାସ୍ତ ଆଦି ନ ଦେଲେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦୌଣସି ପ୍ରତିକାର ପାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।]

ତମାଦି ଦୋଷ
Tamādi dosha
ତମାଦିଦୋଷ
tamādīdōṣ
—ଦେ. ବ (କଚରଆ ଭାଷା)—ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା ପରେ ମକଦ୍ଦମା ବା ଦରଖାସ୍ତ ଦାଏର ହେବା ଯୋଗୁଁ ଘଟିବା ଦୋଷ, ସହି ଯୋଗୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତିବ ପ୍ରତିକାର ମିଳି ପାରେ ନାହିଁ—Bar of limitation in a suit or case.

ତମାଦି ଦୋଷରେ ବାରିତ
Tamādi doshare bārita
—ଦେ. ବଣ (କଚରଆ ଭାଷ ।)—
୧ । ତମାଦ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଦାଏର୍ କରି ଯାଇ ନ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଉକ୍ତ ତୁଚ୍ଛା ଯୋଗୁଁ ନାମଞ୍ଜୁର ହେବା ଯୋଗ୍ୟ (ଦାଗ ବା ମକଦ୍ଦମା ବା ଦରଖାସ୍ତ ଆଦି)—1. (a claim or case or petition) Barred by time.

୨ । ତମାଦ ଆଇନରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅସୁଲ କରି ଯାଇ ନ ଥିବାରୂପ ଯେଉଁ ଦୋଷ ହେଉ ଉକ୍ତ ତମସ୍ତୁକ ବା ଋଣପତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅଦାଲତରେ ମକଦ୍ଦମା କଲେ ମକଦ୍ଦମା ଡିସ୍‌ମିସ୍ ହୁଏ—2. (bond or handnote) Time-barred.

[ଦ୍ର—ଡାଣ୍ଡନୋଟ୍ ବା ସାଧାରଣ ତମସ୍ତୁକର ସମ୍ପାଦନ ତାରିଖ ଠାରୁ ୩ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ, ତମ୍ଭା ଖାତକ କିଛି ଟଙ୍କା ସୁଦ୍ଧି ଦଲିଲରେ ଅସୁଲ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଲେଖି ଦସ୍ତଖତ କରିଥିଲେ ଅସୁଲ ତାରିଖରୁ ୩ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ଦଲିଲ ତାବତ୍ ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇଁ ନାଲିସ ଦାଏର୍ ନ ହେଲେ ଉକ୍ତ ଦଲିଲ ତମାଦଦୋଷରେ ବାରିତ ହୁଏ । ରେଜଷ୍ଟରି ତମସ୍ତୁକ, ରଦ୍ଦବଦ୍ଧକ ତମସ୍ତୁକ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମିଆଦ ପୃଥକ୍; ଏହିପରି ଖଳଣା ନାଲିସ, ଚୁକ୍ତିଭଙ୍ଗ ମକଦ୍ଦମା, ଖେସରା ମକଦ୍ଦମା, ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱରୁ ବେଦଖଲ ହେଲେ ଦଖଲ ପାଇବା ପାଇଁ ମକଦ୍ଦମା, ଅପିଲ ମକଦ୍ଦମା ଆଦି ପାଇଁ ଉଣା ଉଣା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ଅଛି । ଉକ୍ତ ସମୟ ଅତିବାହିତ ହେବା ପରେ କୌଣସି ପ୍ରତିକାର ମିଳେ ନାହିଁ ।]

ତମାଦି ବାକି
tamādī bāki
—ବୈଦେ. ବ. ଓ ବଣ—(ଆ. ତମାଦ୍ଦା + ବାକୀ)—ଆଦାୟ ହୋଇ ନ ଥିବା ଯେଉଁ ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନରେ ତମାଦି ଦୋଷ ଘଟି ଅଛି—Time-barred arrear.

ତମାଦି ରକ୍ଷା
Tamadi raksha
ତମାଦିରକ୍ଷା
—ଦେ. ବ. (କଚରଆ ଭାଷା) ତମସ୍ତୁକ ଆଦି ତମାଦ ହେବାର ଆଇନ୍‌ରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଉକ୍ତ ତମସ୍ତୁକ ବାବତ୍ ପାଉଣା ମଧ୍ୟରୁ କିଛି ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ଦେବା, ତମ୍ଭା ଉକ୍ତ ପ୍ରାପ୍ୟ ଲିଖିତ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବାଦ୍ୱାରା ତମାଦି ଦୋଷରୁ ଉକ୍ତ ଦଲିଲକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା—The saving of limitation by part payment or acknowledgement of the dues on a bond.

ତମାଦି ହେବା
Tamādi hebā
ତମାଦି ହଓୟା
tamādī hōnā
—ଦେ. କି.—କୌଣସି ଦଲିଲ ବା ବାକ୍ୟ)ତମାଦି ଦୋଷ ହୁଏ ହେବା—(a document or claim) To be barred by limitation.

ତମାମ୍
Tamām
—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ତମାମ୍=ପୂର୍ଣ୍ଣ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ସାର)—
୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Entire; complete.

୨ । ସମାପ୍ତ; ଶେଷ—2. Completed; finished.

୩ । ସମୁଦାୟ—3. Whole.

୪ । ଶେଷ; ଅନ୍ତିମ—4. Final

୫ ଘରପୂର୍ଣ୍ଣ—5 Full; filled up.

୬ । ସମଷ୍ଟି କରାଯାଇ ଥିବା—
6 Added together; totalled up.

୭ । ମୃତ—7 Dead.

ତମାମ୍
ତମାମ
ଇତିମାମ, ତମାମ
ବୈଦେ.—ସବନାମ—ସବୁ; ସମୁଦାୟ (ବ୍ୟକ୍ତି, ବସ୍ତୁ, ସ୍ଥାନ, ସମୟ)—7. All; the whole (persons, things, places and time).

ବ.—୧ । ସମଷ୍ଟି—1. Total

୨ । ସମାପ୍ତି—2. Completion; finish.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅଂଚର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଅଟ୍ଟଳିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଧଟ୍ଟଳିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚହ୍ନ ଦେଇଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆର୍ଟି ଯଥାକ୍ରମେ ଦିଆଯାଇଛି ଦେଖିବ ୨ ବା ୧ ଚହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂନି' ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଅ.— ୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—

1. Fully; completely; entirely.

୨ (ଅମୁକ ସମୟ)ଯାକ; ସାରା—

2. Throughout (such a period).

୩ । (ଅମୁକ) ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ—

3. All round (such a place).

ତମାମି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣତା—

Tamāmi 1. Fullness.

୨ । ସମାପ୍ତି—2. Completion.

ତମାଲ—ସ. ବ (ତମ୍ ଧାତୁ=ମ୍ଳାନ ହେବା+କଞ୍ଚ. ଆଲ)—

Tamāla ୧ । ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ; ତାପିଚ୍ଛବୃକ୍ଷ—1. A kind of tree; Diospyrus Tomentosa.

ସ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କାଲସ୍କନ୍ଧ, ତାପିଞ୍ଜ, ତାପିଚ୍ଛ, ତାପିଞ୍ଜ, ତମ୍ବ, ତମ୍ବା, କାଲତାଳ, ମହାତାଳ ଓଡ଼ନ୍ଧ, ଜୀବଦ୍ରୁମ, ତାପିଚ୍ଛ, ତାପିଞ୍ଜ, ତାପିଞ୍ଜ, ତମ୍ବ, ତମ୍ବା, କାଲତାଳ, ମହାତାଳ [ଦ୍ର—ଏହା ଛୋଟଗଛ ଯଦି । ଟୁର୍ଜ୍ଜି ଓ ଶିଉଘାରକ, ତାପିଚ୍ଛ, ଏହାର ବଲ୍ଲଳ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ପତ୍ର ଲ୍ଲେକସ୍ଥକ, ମାଲଧ୍ୱଜ, ମାଲତାଳ, ଅଣ୍ଡାକାର ଓ କୋମଳ ଏବ ପତ୍ରର ତାପିଞ୍ଜ, ତମ୍ବ, ତମ୍ବା, କାଲତାଳ, ଗୋଟଏ ପିଠି ରେମଶ । ପାକଳ କାଠର ମଞ୍ଜି ଅବଲୁସ୍ କାଠପର ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, ମାଝ ଏଥିରେ ଖଇର ରଙ୍ଗର ରେଖାମାନ ପଡ଼ିଥାଏ । ଏ କାଠ ଜଳଲେ ଚଡ଼ଚଡ଼ ଶବ୍ଦ କରେ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଜଙ୍ଗଲରେ ଏ ଗଛ ଜନ୍ମେ, ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଜଙ୍ଗଲରେ ଏହା କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖାଯାଏ । ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ ମନ୍ଦିରର ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟଏ ଗଛ ଅଛି । ଭାରୁ ଲ୍ଲେକେ ତମାଳ କହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ତମାଳ ନୁହେଁ । ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପୀନାଥଙ୍କ ବେଢ଼ାର ଉତ୍ତର ପାଖରେ ଜଣେ ଭକ୍ତ ବୃନ୍ଦାବନରୁ ଆଣିଥିବା ତମାଳଗଛ ଲଗା ଯାଇଅଛି । ଏହାର ବକଳ କଳା ନୁହେଁ ଓ ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗଛର ପତ୍ରପରି । ଏହାର ପତ୍ର ଆଉ ଗଛର ପତ୍ରପରି, କିନ୍ତୁ ପତଳା; ଏ ଗଛରେ ଝିଙ୍କ ଝିଙ୍କି ଥଲା ଫୁଲ ଧରେ, କିନ୍ତୁ ଫଳ ଫଳବାର ଦେଖା ଯାଏ ନାହିଁ । ଏ ଗଛ ସ୍ୱଭାବତଃ ଜନ୍ମୋତ୍ତର ଜାଉର ତମାଳ ଅଟେ । ତମାଳଗଛ ୨ ଜାତିର । ୧ ସାଧାରଣ ତମାଳ ଓ ୨ ଶ୍ୟାମ ତମାଳ । ଶ୍ୟାମ ତମାଳର ଫୁଲ ନାଲ୍ଲ ଓ ମଞ୍ଜି କଳା; ସାଧାରଣ ତମାଳର ଫୁଲ ଥଲା ଓ କାଠ ଫକ୍କା; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଶ୍ୟାମତମାଳ କଷାୟ ମଧୁରରସ, ବଲବୀର୍ଯ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ, ଗୁରୁ, ଶୀତଳ, ଭ୍ରମ ଓ ଦାହ, କଫ ଓ ପିତ୍ତନାଶକ—ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଖଡ୍ଗ—2. Scimitar.

୩ । ଚନ୍ଦନର ଚଉା ବା ଭିଲକ—3. A sectarian mark of sandal-paste on the forehead.

୪ । କୃଷ୍ଣ ଖଦର—4. A sort of black catechu.

୫ । ବାଉଁଶର ଛାଲ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

5. The bark of bamboo.

୬ । ତେଜପତ୍ର—5. The Cassia cinnamon leaves.

୭ । ବରୁଣ ଗଛ (ଦେଖ) (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

7. Baruṇa tree (See)

୮ । ତିଳକ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ) (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

8. Tilaka tree (See)

୯ । ହିମାଳୟ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଜନ୍ମିବା ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ—

9. Name of a gum-exuding tree.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛର ଗଣ୍ଡିରୁ ଏକପ୍ରକାର ଅଠା ବାହାରେ, ଶୁଖିଲେ ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗ ବାହାରେ । ଏହାର ଫଳ ଅମ୍ଳ । ଲ୍ଲେକେ ଏହାକୁ ଉରକାଷ୍ଠ, ଔଷଧ ଓ ସିନ୍ଦୂର ଜରନ୍ତି—ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତମାଳକ—ସ. ବ. (ତମାଳ+ସ୍ୱାର୍ଥେ ବା ସାଦୃଶ୍ୟ ଅର୍ଥରେ କ)—

Tamālaka ୧ । ତମାଳ ଗଛ (ଦେଖ)

1. Tamāla tree (See)

୨ । ତେଜପତ୍ର—2. The Cassia cinnamon tree Laurus Cassia.

୩ । ସୁନ୍ଦସୁନିଆ ଶାଗ—3. A pot-herb growing wild; Marsilia Quadrifolia.

୪ । ବାଉଁଶର ବହିର୍ବରଣ ବା ଗୋଯା—

4. The bark of bamboo

ତମାଳ ପତ୍ର—ସ. ବ. କ୍ଲୀ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତମାଳ+ପତ୍ର)—

Tamāla patra ୧ । ତମାଳଗଛର ପତ୍ର—

1. The leaf of the Tamāla tree.

୨ । ତମାଳଗଛ—2. The Tamāla tree.

୩ । ଚନ୍ଦନର ଚଉା ବା ଭିଲକ—

3. Sandal-mark on the forehead.

ତମାଳ ବରଣୀଆଁ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସ. ତମାଳ+ବର୍ଣ୍ଣ)—

Tamāla baraṇiāñ ତମାଳବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ; କୃଷ୍ଣମାଳ— Dark-blue.

ତମାଳ ବରଣୀଆଁ ନନ୍ଦନମୋହନ । କୃଷ୍ଣଜିହ୍ୱ. ମହାଭାରତ ଆଦି ।

ତମାଳ ଶ୍ୟାମ—ସ. ବିଣ. ଷ. (ଉପମାନ କର୍ମଧାରୟ)—ତମାଳପର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

Tamāla śyāma ତମାଳଶ୍ୟାମା—ସ୍ତ୍ରୀ like the Tamāla tree; of a bluish dark complexion.

ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkṛushṇa.

ତୋ ସେନ ତମାଳଶ୍ୟାମ ମୋ ମରଜ କଣ୍ଠଭରେ—

ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତମ୍ ଉ. ଗୀତ ।

ତମାଳ ଶ୍ୟାମଳ—ସ. ବିଣ. ଷ.—ତମାଳ ଶ୍ୟାମ (ଦେଖ)

Tamāla syāmala Tamāla śyāma (See)

ତମାଳଶ୍ୟାମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ

ତମାଳିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତମାଳ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥରେ ଇକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Tamālikā ୧ । ତମଲୁକ ଦେଶ; ତାମ୍ରଲିପ୍ତ—1. The country of Tamlook (a subdivision and town in Midnapur district).

୨ । ଭୂଇଁ ଅଁଳା—2. Philanthus Niruri (a herb.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	କ୍ଷ୍ମ	ତ୍ର୍ଯ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଶ୍ୟ	ସ୍ର	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୩ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା (ଦେଶ)—3. Manjishṭhā (See)

ତମାଳନ୍ତା – ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତମାଳ + ଅନ୍ତ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Tamālinī ତମଲୁକ ବା ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଦେଶ—
Tamlook subdivision and town in Midnapur district.

ତମାଳୀ –ସ. ବ—୧ । ବରୁଣ (ଗଛ) (ଦେଶ) (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
Tamālī 1. Baruṇa (tree) (See)
୨ । ତାମ୍ରପର୍ଣ୍ଣୀ (ଲତା) ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A creeper.
[ଦ୍ର—ଏହା ଚନ୍ଦନକୁଟରେ ବହୁତ ଜନ୍ମେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତମାସା— ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତମାସା = ମନୋରଞ୍ଜକ ଦୃଶ୍ୟ, ଯାତ୍ରା)—
Tamāsā ୧ । ତାମସା; ଖେଳ; ଜନ ମନୋରଞ୍ଜକ ଦୃଶ୍ୟ—
ତାମାସା 1. A diversion; games.
ତମାସା (ଯଥା—ମେଳା, ନାଟ, ଥିଏଟର, ଯାତ୍ରା, ଅଭସବାଜା ।)
୨ ଆମୋଦ; ଆନନ୍ଦୋତ୍ସବ—2. Merriment.
୩ । ପ୍ରଦର୍ଶିଙ୍ଗା; ଦୃଶ୍ୟ—
3. A show; a sight; exhibition.
୪ । ରହସ୍ୟ; ଘରଦ୍ୱାସ; ଥଟ୍ଟା—
4. A joke; jest; fun.
[ଦ୍ର—ଏହା ଥଟ୍ଟା ଓ ନାଟ ଶବ୍ଦ ଘରେ ଅନୁରର ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
୫ । ଅଭୂତ ବ୍ୟାପାର—5. Wonderful event.

ତମାସା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତାମ୍ସା କରବା; ନାଟ ବା ଖେଳ ଦେଖାଇବା—1. To set up a show.
ତାମାସା କରା, ତାମାସା ଲାଗାନ **ତମାସା କରନା** ୨ । ଥଟ୍ଟା କରିବା—
2. To make fun.
ତମାସା ଲଗା(ଗେ)ଇବା, ତମାସା କାଢ଼ିବା ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ରହସ୍ୟ କରିବା—
3. To play tricks.

ତମାସା ବାଲା—ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ନର୍ତ୍ତକ
Tamāsā bālā 1. Dancer.
ତମାସାଓଲା **ତମାସବୀନ** ୨ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ—2. Magician.
୩ । ବାଜୀଗର—3. One who performs feats; a show-man.

ତମି—ସ.ବ(ତମ୍ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ;ଇ. ଯହିଁରେ ସବୁ ବସ୍ତୁ ମ୍ଳାନ ହୁଏ)—
Tami ତମ୍ରା; ରାତ୍ରି—Night.
(ତମ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ—ରାଗ, କ୍ରୋଧ—Anger.

ତମି ନାଥ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଶର୍ବ୍ୱରୀ ତତ୍; ତମି + ନାଥ)—ତନ୍ଦ୍ରା;—
Tami nātha The moon.
(ତମିନାଥ, ତମିଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତମିବା—ଦେ. (ସଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. ତମ୍)—
Tamibā ୧ । କ୍ରୋଧ ଦେବା; ରାଗାନ୍ୱିତ ଦେବା—
ତମା 1. To be angry; to be enraged.

ତମତମାନା ଶାରୀର ସ୍ଥ ବରମ ଦେଖିଣ ଚମିଲେ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ତମିସ୍ର—ସ. ବ.ପୁଂ ଓ କ୍ଲୀ (ତମସ୍=ଅନ୍ଧକାର+ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଓ ଅନ୍ଧ ଅର୍ଥରେ
Tamisra ର. ନଘାଉନ)—୧ । ଅନ୍ଧକାର—1. Darkness.
ତାମର ଭେଳେ ଅସ୍ତ ଗଲେ, ଉମ୍ମତ୍ତ ଯୋଦ୍ଧ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କାଣେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । କ୍ରୋଧ; କୋପ—2. Wrath; anger.
୩ । ଅଜ୍ଞାନ—3. Ignorance
୪ । ଅନ୍ଧକାରମୟ ନରକବିଶେଷ—
4. Name of a dark hell.
ସ. ବିଣ—ଅନ୍ଧାରୁଆ; ତମୋମୟ—Dark.

ତମିସ୍ର ପକ୍ଷ—ସ. ବ—କୃଷ୍ଣ ମାସର ଅନ୍ଧାର ପକ୍ଷ; କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ—
Tamisra paksha The dark fortnight of a lunar month.

ତମିସ୍ରା—ସ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତମିସ୍ର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Tamisrā ୧ । ଗାଢ଼ ଅନ୍ଧକାର; ଘନାନ୍ଧକାର—
1. Deep darkness.
୨ । ଗାଢ଼ ଅନ୍ଧକାରମୟୀ ରାତ୍ରି; ତମୋମୟୀ ରଜନୀ—
2. Very dark night.

ତମୀ—ସ. ବ. (ତମ+ଯୁକ୍ତ ବା ଅନ୍ଧ ଅର୍ଥରେ. ଈ)—
Tamī ୧ । ରାତ୍ରି—1. Night.
୨ । ହରିଦ୍ରା; ହଳଦ—2. Turmeric.
ଦେ. ବିଣ. (ସ. ତମସ୍ୱୀ)— ୧ । କ୍ରୋଧୀ; ରାଗୀ—
1. Angry; wrathful.
ଉତ୍ତରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ସ୍ତୁତି ଅନ୍ତେ ତୂନି
ଦେବାର ନ ଦୁହନ୍ତ ସେ ଅଟନ୍ତ ତ ତମୀ । କୃଷ୍ଣଦ୍ର. ମହାଭାରତ ଉଦ୍ୟୋଗ ।
୨ । (ବ୍ୟସନାଦରେ) ଆସକ୍ତ; ରତ—2. Addicted to.
ଦ୍ରୌପଦୀ ବୋଇଲେ ତ ବୋଲ ପ୍ରାଣକାନ୍ତ
କେଇଁ ସଭା ଅନ୍ଧ ଖେଳରେ ହୋଇ ତମୀ । କୃଷ୍ଣଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ସଭା

ତମୀଚର—ସ. ବ. (ତମୀ = ରାତ୍ରି + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Tamīchara ନିଶାଚର; ରାକ୍ଷସ—Demon

ତମୀଜ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ଭଲ ଓ ମନ୍ଦ ଚହ୍ନିବା ଶକ୍ତି—
Tamīj 1. Discrimination.
ତମୀଜ ୨ । ବୁଦ୍ଧି—2. Intelligence.
ତମୀଜ ୩ । ଅଦବ କାଇଦା—3 Etiquette.
(ତମୀଜଦାର—ବିଣ)

ତୁମେ—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ—ତୁମେ (ଦେଖ)
Tame Tume (See)

ତମୋଗୁଣ—ସ. ବ. (ସ. ପ. ପୁଂ; ତମଃ+ଗୁଣ)—
Tamoguṇa ୧ । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର ତ୍ରିଗୋଟି ଗୁଣ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧମ ଗୁଣ
1. The lowest human passion.
[ଦ୍ର—କାମ କ୍ରୋଧାଦ ଷଡ଼ରିପୁ ଏଥିରୁ ଜାତ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅଯଥା ପ୍ରୟୋଗରେ ପ୍ରଚଳିତ ଏ ଚଳନ୍ତିକା ଅଞ୍ଚଳର ଓ ମାନ୍ୟ ଏକ । ଚଳନ୍ତିକା ଅଞ୍ଚଳୀୟ ମାନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଉକ୍ତା କରୁଛୁ ମାତ୍ର । ଅଁଚଳର ୧ ବା ୨ ଚଳନ୍ତିକା କୌଣସି ବର୍ତ୍ତ ବା ମାନ୍ୟାକୁ ଶବ୍ଦ ଯୋଗରେ ଭାବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ଭାବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଳନ୍ତିକା ୨ ବା ୧ ଚଳନ୍ତିକା ବର୍ତ୍ତ ବା ମାନ୍ୟାକୁ ଶବ୍ଦ ଦେଖାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଦେଖିବେ; 'ଭୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବହୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବହୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

୨ । ସୃଷ୍ଟିର ଆଦ୍ୟମ ପ୍ରକୃତିର ଏକତମ ଗୁଣ—
2. One of the 3 primeval qualities of matter.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ପ୍ରକୃତି ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ ଏହି ୩ ଗୁଣରେ ଗଠିତ । ସତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣକୁ ଉଚ୍ଚ ବା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବୋଲି-ଯାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟିର ଆରମ୍ଭ । ରଜଃ ମଧ୍ୟମ, ଏହା ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟିର ପାଳନ; ତମଃ ଅଧମ ବା ମନ୍ଦ ଗୁଣ, ଏହାଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟିର ନାଶ ।]

୩ । ଅହଂକାର—3. Arrogance; pride.

୪ । ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଳୟକାରିଣୀ ଶକ୍ତି—4. The force which destroys the universe.

ତମୋଗୁଣିଆଁ—ଦେ. ବିଣ—ତମୋଗୁଣୀ (ଦେଖ)
Tamoguṇiāñ — Tamoguṇī (See)

ତମୋଗୁଣୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତମୋଗୁଣ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ତମୋଗୁଣ-ପ୍ରଧାନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Tamoguṇī (a person) Having the lower animal passions predominant in the temperament.

ତମୋଘ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତମସ୍ = ଅନ୍ଧକାର + ହନ୍ ଧାତୁ = ନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଅନ୍ଧକାର ନାଶ କରେ; (ତମୋଘ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ତମୋହା; ତମୋପହ; ତମୋହର; ତମୋନୁଦ—
Tamoghna Dispelling darkness.

ସଂ. ବ—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.
୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—2. The moon.
୩ । ଅଗ୍ନି—3. Fire.
୪ । ପାପଶିଖା—4 Flame of lamp-light.
୫ । ବିଷ୍ଣୁ; ପରମେଶ୍ୱର—5. God; Bishṇu.
୬ । ଶିବ; ମହାଦେବ—5 God Śiba.
୭ । ବୁଦ୍ଧଦେବ—7. The Buddha.
୮ । ଜ୍ଞାନ—8. True knowledge.

ତମୋଜ୍ୟୋତିଃ—ସଂ. ବ ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତମସ୍ = ଅନ୍ଧକାର + ଜ୍ୟୋତିସ୍ = ଦୀପ୍ତି)—ଜୁଳୁଜୁଳୁଆ ପୋକ; ଖଦ୍ୟୋତ—
Tamojyotiḥ Fire-fly.

ତମୋଦର୍ଶନ—ସଂ· ବ—ପିତ୍ତ ପ୍ରକୋପରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଜ୍ୱର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)·
Tamodarśana Fever due to bile.

ତମୋନାଶ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତମଃ + ନାଶ)—
Tamonāśa ଅନ୍ଧକାରର ନାଶ—The dispulsion of darkness.

ତମୋନାଶକ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି—ଯେ ଅନ୍ଧକାର ନାଶକରେ; ତମୋଘ୍ନ; ତମୋପହ—Dispelling darkness.
Tamonāśaka

ତମୋନୁଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତମସ୍ + ନୁଦ୍ ଧାତୁ = ଖେପଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ତମୋନାଶକ (ଦେଖ)
(ତମୋନୁଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Tamonuda Tamonāśaka (See)

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun
୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—3. The moon
୪ । ପ୍ରଦୀପ—4. Lamp.
୫ । ଆଲୋକ—5. Light.
୬ । ପୁତ୍ର—6. Son.
୭ । ଜ୍ଞାନ—7. Knowledge.

ତମୋଽନ୍ତ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ତମଃ + ଅନ୍ତ + ଯ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣରେ
Tamontya ଦଶ ପ୍ରକାର ଗ୍ରାସ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ (ଏଥିରେ ଚନ୍ଦ୍ର ବା (ତମୋବନ୍ଧୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳରେ ଶେଷ ଭାଗରେ ଅନ୍ଧକାର ବେଶି ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ; ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଅନ୍ଧକାର କମ୍ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ । ଫଳତଃ ଜ୍ୟୋତିଷମତରେ ଏପରି ଗ୍ରହଣ ହେଲେ ଫସଲର ହାନି ଓ ରୌରେପଦ୍ରବ ଘଟେ-ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A kind of lunar and solar eclipse.

ତମୋଽନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଅସ୍ପା ଉତ୍ତ; ତମଃ + ଅନ୍ଧ)—
Tamo-ndha ୧ । ଅଜ୍ଞାନୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Illiterate.
୨ । କ୍ରୋଧୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Wrathful.

ତମୋଽପହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତମଃ + ଅପ + ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Tamopaha ଅନ୍ଧକାର ଦୂରକାରୀ; ଅଜ୍ଞାନନାଶକ; ମୋହନାଶକ (ତମୋପହା—ସ୍ତ୍ରୀ Dispelling darkness.

ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.
୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—2. The moon.
୩ । ପ୍ରଦୀପ—3. Lamp.
୪ । ଅଗ୍ନି—4. Fire.

ତମୋଭିତ୍—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ତମସ୍ + ଭିଦ୍ ଧାତୁ = ଭେଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ବିଚ୍)—ଖଦ୍ୟୋତ; ଜୁଳୁଜୁଳୁଆ ପୋକ—
Tamobhid Firefly.

ବିଣ.—ଅନ୍ଧକାର ବିନାଶକ—Dispelling darkness.

ତମୋମଣି—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ତମଃ + ମଣି; ରୂପକ)—୧ । ଖଦ୍ୟୋତ—
Tamomaṇi 1. Firefly.

୨ । ଗୋମେଦ ମଣି; ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ରତ୍ନ; ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ ମଣି—
2. The topaz or agate (a gem).

ତମୋମୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତମସ୍ + ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ. ମୟ)—
Tamomaya ୧ । ତମସାଚ୍ଛନ୍ନ; ଅନ୍ଧକାରାବୃତ—1. Dark; (ତମୋମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) gloomy; involved in darkness.

୨ । ଅଜ୍ଞାନାଚ୍ଛନ୍ନ—2. Steeped in ignorance.
୩ । ଅହଂକାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—
3. Steeped in arrogance.
୪ । ରୋଷାବିଷ୍ଟ—4. Wrathful.

ସଂ. ବ. ପୁଂ.—ରାହୁ—The Ascending Node.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଃ	ଓ	ଋ,ୠ	ଁ	ବର୍ଗୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଡ଼,ଢ଼	ଙ
୨	ଅ	ଉ	ଋ	ଌ	ଯେ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ସ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ତମୋଽର—ସଂ. ବି. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ତମଃ+ଅର)—ସୂର୍ଯ୍ୟ (ଶବ୍ଦରତ୍ନାକର) The sun.
Tamori

ତମୋହର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ତମସ+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅନ୍ଧକାର-ନାଶକ; ତମୋଘ୍ନ—Dispelling darkness.
Tamohara (ତମୋହରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି.—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.
୩ । ଦୀପ—3. Lamp.
୪ । ଅଗ୍ନି—4 Fire.

ତମୋହା—ସଂ· ବିଣ. (ତମସ୍+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ)—
Tamohā ୧ । ତମୋଘ୍ନ; ତମୋନାଶକ—
1. Dispelling darkness.
୨ । ଅଜ୍ଞାନନାଶକ—2. Dispelling ignorance.
ସଂ. ବି.—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun
୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—2. The moon.
୩ । ଅଗ୍ନି—3. Fire.
୪ । ଦୀପ—4. Lamp.
୫ । ଆଲୋକ—5. Light.

ତମ୍ପ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ତାମ୍ର; ଏ ସାପର ବର୍ଣ୍ଣ ତମ୍ବାପରି ଥିବାରୁ ଗୋଖର ଜାତିସୂଚକ ଏକପ୍ରକାର ବିଷଧର ସର୍ପ—
Tampa କେଉଁଟିଆ ସାପ, ଖରିସ୍ A kind of copper-coloured.
ମୋହନ୍ତି snake; cobra-de-capello.

ତନ୍ତ୍ରାତ୍ମେ ଫଂ ଫଂ ସ୍ୱନେ ଜଗାର୍ବି ସଦନେ ଅସ୍ମତ୍ପ୍ରଭୁ ପରାଜନେ ।
ଦ୍ୱିଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

[ଦ୍ର—ଗୋଖର ସାପର ଫଣାରେ ଦୁଇଟି କଳଚିପରି ଚିହ୍ନ ଥାଏ, ସାପ ଚିତ୍କାର ଫଣାରେ ପଦ୍ମ ପରି ଗୋଲ ଚିହ୍ନ ଦେଖାଯାଏ । ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ରେମଣାସାପ ଓ ନାଗସାପର ମିଶ୍ରଣରେ ତମ୍ପସାପର ଜନ୍ମ । ତେଣୁ ଏହାକୁ ଦୋମିଣା ସାପ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ନାଗ ବା ଗୋଖର ଏହାପରି ବିଷଧର ସତ୍ତ୍ୱ, ସାହ ଗୋଖର ମହାଦେବଙ୍କ ଭୂଷଣ ବୋଲି ଲୋକରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥାଏ ଏବଂ ତାକୁ ଅଘାତ ନ କଲେ ସେ କାହାରକୁ ଆଘାତ କରେ ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ; କିନ୍ତୁ ତମ୍ପକୁ ଲୋକେ କ୍ରୋଧୀ ଓ ଅବିଶ୍ୱାସୀ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ତମ୍ପ ଗୋଡ଼େଇ ଗୋଡ଼େଇ ଯାଇ ଲୋକଙ୍କୁ କାମୁଡ଼େ । ଏ ବଡ଼ କ୍ରୋଧୀ ଓ କ୍ରୂର । ଏ ସାପ କେଲାମାନଙ୍କର ପଦ୍ମଢୋଲା ମାନେ ନାହିଁ । ତମ୍ପ * ପ୍ରକାର; ଯଥା—କଲା, ଚିତ୍ରଳଆ ବା ତମ୍ବାକାଠିଆ ବା ଇଟାଳଆ, ଅଢ଼େଇକଆରଆ, ଗେଣ୍ଡାଗିଳା ବା କୋଳଥିଆ, ଓ ବାଉଁଶବଣିଆ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଣ.—ଓଦା; ଆର୍ଦ୍ର; ସତ୍ୟସନ୍ଧିଆ—Wet.

ତମ୍ପ ମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବତଃ କ୍ରୋଧୀ ବୋଲି
Tampa muhāṅi ମୁହଁରୁ ଜଣା ପଡ଼େ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖ (ତମ୍ପମୁହାଁ; ତମ୍ପୀମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) କ୍ରୋଧଜଳିତ ଦେଖାଯାଏ—
Of a wrathful countenance.

ତମ୍ପା—ସଂ. ବି. (ତପ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଘ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Tampā ଗାଈ; ଧେନୁ—The cow.
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଯବାଦ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ଗୁଡ଼ ମିଶାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଏକପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ—A food prepared by mixing molasses with barley-meal.

ତମ୍ପୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—(ସଂ. ତମ୍ପା)—ଗାଈ—
Tampī Cow.
(ତମ୍ପୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତମ୍ପୁଆ—ଦେ. ବିଣ—ତମ୍ପପରି କ୍ରୋଧୀ—
Tampuā Very angry.

ତମ୍ପ—ଦେ. ବି—ତମ୍ପ (ଦେଖ)
Tampba Tampa (See)

କବି ନ ଉରଇ ଉତ୍ପଳ ତମ୍ପଲୁ । ବ୍ରଧାନାଥ—ଦରବାର ।

ତମ୍ବରୁ—ବୈଦେ. ବି. (ସା.)—ତମ୍ବୁର (ଦେଖ)
Tambaru Tambura (See)

ତମ୍ବା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତାମ୍ର; ସ୍ରା. ତାମ୍ବ)—ତାମ୍ର ନାମକ ଧାତୁ—
Tambā Copper.
ସଂ. ନାମ—ତାମ୍ର, ତମ୍ରକ, ଶୁଲ୍ବ, ମ୍ଲେଚ୍ଛମୁଖ, ବରିଷ୍ଠ, ଉଦୁମ୍ବର, ବ୍ରିଷ୍ଟ, ଅଂବକ, ତପନେଷ୍ଟ, ଅରବନ୍ଧ, ରକ୍ତଲୌହ, ରକ୍ତପିତ୍ତ, ରକ୍ତ, ଦୈପାୟନକ, ମୃଦୁପିତ୍ତଲ, ଅର୍କ, ଲୌହତାମ୍ରସ
ତାମା, ତାମ୍ବା
ତାମ୍ବୋ

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର ଧାତୁ; ଏଥିରେ ଦେବ-ସେବା ଓ ଉର୍ଦ୍ଧଗଯାଇଁ ଘାଡ଼ୀ, ଘଣ୍ଟାଘାଡ଼ୀ, ଥାଳଆ ଆଦ ଢାଆର ହୁଏ । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗାରୁ; ଏଥିରେ ପଇସା, ମୁଦ ଓ ନାନାପ୍ରକାରର ଘାଡ଼ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ତମ୍ବାପାତ୍ରରେ ଖଟା ଜଳସ ରଖିଲେ ତାହା ଜହେଇ ଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ବିସ୍ୱାଦ ଓ ବିଷାକ୍ତ ହୁଏ । ତାପ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରବାହର ଫଳରେ ତମ୍ବାଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ହୁଏ ବୋଲି ଉକ୍ତ ପ୍ରବାହ ପରିଚାଳନାର୍ଥ ତମ୍ବାତାର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ତମ୍ବାରେ ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନୁପାତରେ ଟିଣ ବା ସିଙ୍କ ମିଶାଇଲେ କଂସା ଓ ବସ୍ତା ମିଶାଇଲେ ପିତଳ ହୁଏ । ଗିଳା ବା ସଭରେନ୍‌ରେ (ବିଲାତ ମୋହରରେ) ସୁନା ସଙ୍ଗେ ତମ୍ବା ମିଶାଯାଏ । ଜହ୍ନଲରେ ହିଁ ହବୂମି ଓ କେତେକ ଗଡ଼ଜାତରେ ତମ୍ବାର ଖଣିଅଛି ।]

ଦେ. ବିଣ—ତାମ୍ରନିର୍ମିତ—Made of copper.

ତମ୍ବା କାଠିଆ—ଦେ. ବି—ଏକଜାତୀୟ ତମ୍ପସାପ (ତମ୍ପ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ) —A kind of copper-coloured
Tambā kāṭhiā cobra (see notes under 'Tampā').

ତମ୍ବାକୁ(ଖୁ)—ଦେ. ବି—ତମାଖୁ (ଦେଖ)
Tambāku (khu) Tamākhu (See)
ତମ୍ବାକୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ନାମ ଏବଂ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱର କିମ୍ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଏକ ଖୋଜରେ ଯେବେ ଏ ଉଚ୍ଚାରୋଜରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତିହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ କିମ୍ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦୁଃଖ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଇ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ବୟ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖନ୍ତୁ

ତମ୍ବାକିଆ – ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ତାମ୍ର)—୧ । ତାମ୍ରମିଶ୍ରିତ—
Tambākiā 1. Mixed with copper
ତାମାଟିୟା ୨ । ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ; ଫକା ନାଲିଆ—
तामड़ा 2. Copper-coloured; reddish brown.
(ତମ୍ବାଳିଆ – ଅନ୍ୟରୂପ)

ତମ୍ବା ତୁଳସୀ ଛୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ତମ୍ବା ଓ ତୁଳସୀପତ୍ର ଛୁଇଁ ଦଲିପ
Tambā tulasī chhuiṅibā ବା ଶପଥ କରିବା—
ତାମାତୁଳସୀ ହାତେ କରା To swear by touching a piece of copper with Tulsi leaves.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ତମ୍ବା, ତୁଳସୀ, ଶାଳଗ୍ରାମ ବା ଦ୍ୱାରବଶ ଘୋଡ଼ି ଛୁଇଁ ମିଥ୍ୟା ବା ଦଲିପ କରି ମିଛ କହିଲେ ଦଲିପ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବନାଶ ଘଟେ । ଏଣୁ ନ୍ୟାସ୍ଥ-ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଓ ଅଦାଲତରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ବିପକ୍ଷପକ୍ଷକୁ 'ଜର୍ଜର ଦଲିପ' ମାନନ୍ତୁ, ଅର୍ଥାତ୍ ବିପକ୍ଷ-ପକ୍ଷ 'ତମ୍ବାତୁଳସୀ', 'ତମ୍ବାତୁଳସୀ ଶାଳଗ୍ରାମ' ବା 'ତମ୍ବାତୁଳସୀ ଦ୍ୱାରବଶଘୋଡ଼ି' ଛୁଇଁ ଦଲିପ କରି ଯାହା କହିଥିବ ତାହାଦ୍ୱାରା ଦଲିପ ବିଶ୍ୱାସ କରାଇବା ଲୋକ ବାଧ ହେବ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତୁ ।]

ତମ୍ବା ପଟା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତାମ୍ରପଟ୍ଟ)—୧ । ତମ୍ବାର ପତର ବା ପଟ—
Tambā paṭā 1 Copper-plate.
ତାମାର ତକତୀ ୨ । ଦାନପତ୍ର ବା ସନନ୍ଦ ଫଳକ—
तंबेका तख्ता 2. Inscribed copper-plates embodying grants of land.
ତମ୍ବାପଟ୍ଟିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
ତମ୍ବାପତ୍ତିଆ }

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଦାନ କଲ୍ବେଳେ ତମ୍ବାପଟାରେ ଅକ୍ଷର ଖୋଳାଇ ସନନ୍ଦ ବା ଦାନପତ୍ର ଦେଉଥିଲେ । କାଗଜ ବା ତାଳପତ୍ରରେ ଲେଖା ସନନ୍ଦ ଅଳ୍ପକାଳରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାର ଆଶଙ୍କାରେ ଏହି ତମ୍ବାପଟାର ବ୍ୟବହାର ହେଉଥିଲା ।]

ତମ୍ବାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—ତମାଟିଆ (ଦେଖ)
Tambāliā Tambāṭiā (See)

ତମ୍ବାଳୁ —ଦେ. ବି. (ସଂ. ତମ୍ବକଣା)—କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Tambāḷu A kind of small wild tree; Ehretia
ଚାମରକଷା Laevis; Ehretia Pubescenes; Ehretia
चमरखा Acuminata (Haines).

[ଏହା ପୁଙ୍ଗା ଜଙ୍ଗଲର ଝୋରଧା ଓ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଦେଖାଯାଏ । ଗଛର ଗୋଲେଇ ପ୍ରାୟ ୫ ଫୁଟ; କାଠ ଜୁର ଝାଣୁଆ ଓ ବହୁକାଳ ରହେ । ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଗୋବାଇଲେ ଦାନ୍ତ ରଙ୍ଗ ପଡ଼ିଯାଏ ।]

ତମ୍ବି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ତମ୍ବିହ୍; ତୁଳ· ସଂ. ତୁମ୍ ଧାତୁ=ପୀଡ଼ନ କରିବା ଓ ତମ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା)—
Tabmi ୧ । ତର୍ଜନ; ଭର୍ତ୍ସନା—1. Rebuke; reproof;
ତମ୍ବୀହ admonition; censure.

୨ । ଜୁଗର; ଯିବ—2. Importunity.
୩ । ତୋଡ଼; ଜୁଲମ—3. Oppression; brunt.
୪ । ଧମକାଣ; ଧମକ ଦେଖାଇବା—4. Threatening.
୫ । ଜୁଗର କରି କୌଣସି ବସ୍ତୁ ତଲବ କରିବା—
5. Pressing demand.
୬ । ରାଗ; କ୍ରୋଧ—6. Anger.
୭ । ଚାହ୍ନଦ୍; ପୂର୍ବରୁ ସାବଧାନ କରିବା—7. Warning.

ତମ୍ବି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧମକାଇବା—1. To threaten.
Tambi karibā ୨ । ଜୁଗର କରିବା—
ତମ୍ବୀକରା 2 To importune.
तंबीह करना ୩ । ଜୁଲମ କରିବା—3. To oppress.
୪ । ଚାହ୍ନଦ୍ କରିବା; ପୂର୍ବରୁ ଦଣ୍ଡର ଭୟ ଦେଖାଇ ସାବଧାନ କରିଦେବା—4. To warn.

ତମ୍ବିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୋ; ଗାଈ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tambikā Cow.

ତମ୍ବିତଲବ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ସମ୍ବତର)—ଜୁଗର କରି କୌଣସି
Tambi talaba ବସ୍ତୁ ତଲବ କରିବା—1. Importunate
(ତମ୍ବିତାଦିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) demands; pressing demands.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧମକ ଦେଖାଇ ତାଠାରୁ କିଛି ନେବାକୁ କହିବା—2. Threatening demands; dunning threats and demands.
୩ । ଦଣ୍ଡର ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ଚାହ୍ନଦ୍—3. Warning.

ତମ୍ବିବାଜ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଆ.)—ଅତ୍ୟାଗୃହ୍ୟ; ଜୁଗରବାଜ୍—
Tambi bāj Threatening; oppressive;
ତମ୍ବିବାଜ୍ importunate.
तंबीहबाज

ତମ୍ବୁ -ବୈଦେ. ବି (ଆ. ତମ୍ବ୍=ଯୋଗେଷ୍ଟନ୍; ସଂ. ତନ୍ ଧାତୁ ହି.
Tambu ଶବ୍ଦସାଗର)—ଶିବର; ପଟ୍ଟବାସ; ରାଜ୍ଞଃ; କନାଘର—
ତାଁବୁ **तंबु** Tent.

ତମ୍ବୁକୁ ତୋଫାନ ଦେଖାଇବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଭର ମାରିବା—1. To
Tambuku tophāna dekhāibā inveigle (a person).
ତମ୍ବୁ ତୋଫାନ(ନ)କର କହିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ତମ୍ବୁ ତୋଫାନ ଦେଖାଇବା }

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧମକ ଚମକ କରିବା ବା ଭୟ ଦେଖାଇବା—2. To threaten a person.

ତମ୍ବୁରି –ବୈଦେ. ବି (ଫା. ତମ୍ବୁରଚ)—ତମ୍ବୁରୁଚି; ତୋଲିଆ; ଯେ
Tambuchi ତମ୍ବୁରୁବାଜା ବଜାଏ—Drummer.
तम्बूरची, **तंबुरची**

ତମ୍ବୁର(ରୁ)—ଦେ. ବି (ସଂ. ତୁମ୍ବୁରୁ=ସଙ୍ଗୀତବିଦ୍ୟାନିପୁଣ ଗନ୍ଧର୍ବ
Tambura (ru) ବିଶେଷ)-ତାନପୁରା; ଚାରିତାର ବିଶିଷ୍ଟ ତାରଯୁକ୍ତ ବାଦ୍ୟ
ତାନପୁରା ବିଶେଷ; ଚାରିତାର—1. A three-stringed
तंबूरा musical instrument.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧		ଋ	ର୍,ର୍	ଃ	ଏ	ଉତ୍ତର ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ମ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ଯ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ଵ
୨	ଈ	ୠ	ଋ	ଲ୍	ଯ୍ଵ	ଅଳାଘ୍ରାଣବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉତ୍ତରୋତ୍ତରଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ଶ	ର୍ଯ୍ୟ	ଲ୍ଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

[ଦ୍ର—ଏହା କେବଳ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲଡାବେଳେ ସ୍ୱର ଦେବା ପାଇଁ ବଜାଯାଏ; ଏହାର ଦୁଇ ପାଖର ଦୁଇ ତାର ପିତଳର ଓ ମଝି ତାର ଲୁହାର; କେଉଁକ ଯନ୍ତ୍ରରେ ମଝିରେ ଦୁଇଟି ଲୁହା ତାର ଥାଏ ।]

ତମ୍ବୁର ବୈଦେ. ବ (ପ୍ରା. ତମ୍ବୁର)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଢୋଲ; ଢୋଲକା—
ତମ୍ବୂର A small drum.

ତମ୍ବୁର—ଦେ. ବ—କମାରଙ୍କ ସଣ୍ଡାଆସୀ—A pair of pincers of
Tamburā tongs.

ତମ୍ବୁରା ବୈଦେ. ବ (ଫା.)—୧ । ତମ୍ବୁର (ଦେଖ)
ତମ୍ବୂରା 1. Tambura (See)

୨ । ଏକପ୍ରକାର ତୋପ—2. A kind of cannon.

ତମ୍ବୋରା—ବୈଦେ. ବ (ଫା.)—ତମ୍ବୁର (ଦେଖ)
Tamborā Tambura (See)

ତାଲ ମୃଦଙ୍ଗ ବେଣୁ ସାଙ୍ଗ ତିନୋଳା ରବା ତମ୍ବୋରା ସେ ସେତେ—
ପାଟୀ ପଉଁ ଶବ୍ଦସେଣା ।

ତୟନ୍—ବୈଦେ. ବ. ଓ ବଣ. (ଆ.)—ତଇନ୍ (ଦେଖ)
Tayan Tain (See)
(ତୟିନ୍, ତୟିନ୍, ତୟିନ୍, ତୟେନ୍, ତୟେନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୟନାତ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ (ଆ.)—ତଇନାତ୍ (ଦେଖ)
Tayanāt Taināt (See)
(ତୟିନାତ୍, ତୟେନାତ୍, ତୟେନାତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୟାର୍(ର୍) (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ (ଆ. ତୈୟାର୍)
Tayāra (ri) (etc.) ତୈୟାର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Tiāra etc. (See)

ତୟାରି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ନଈ,ମୁହାଣରୁ ଧରାଯିବା ଏକପ୍ରକାର
Tayāri ଲୁଣୀ ମାଛ—A kind of sea-fish caught at the mouths of rivers.

ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ (ଆ.)—ତୟାର (ଦେଖ)
Tayāra (See)

ତର—ସଂ. ବ (ତୃ ଧାତୁ=ପାର ହେବା+ଭାବ. ଅ)—
Tara ୧ । ସନ୍ତରଣ—1. Swimming.

୨ । ଅତିକ୍ରମଣ; ପାରହେବା—2. Crossing.

୩ । ଗତି—3. Motion.

ଏବେ ଗୁହଁବ ଯେବେ କୃଷ୍ଣଭର—ଉଷା. ପ୍ରେମସୁଧାଳଧି ।

୪ । (+ଅଧ୍ୱକରଣ. ଅ) ପଥ—4. Path; road; way.

୫ । ଆଘାତ—5. Striking; stroke.

୬ । (+କରଣ. ଅ) ଘାଟ-ପାର ସାହାସୁଲ; ନଈ ଆଦି ପାର ହେବା ସକାଶେ ଘାଟବାଲାଙ୍କୁ ଦେବା ଶୁଳ୍କ—
6. Toll paid for being taken across a ferry.

୭ । ନଈ ପାର କରିବା ନୌକା—7. A ferry-boat.

୮ । ପାର ଉତାର କରିବା କର୍ମ—8. Ferrying across.

୯ । ଅଗ୍ନି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Fire.

୧୦ । ବୃକ୍ଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. Tree.

ସଂ. ବ୍ରତ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପାରଗାମୀ—Having crossed a river or water.

ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୟ—୧ । ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କର୍ଷ ବା ଅପକର୍ଷସୂଚକ ପ୍ରତ୍ୟୟବିଶେଷ—1. Comparative suffix added to adjectives like 'er'as in 'smaller' and 'greater'.

[ଯଥା—ଗୁରୁତର; କ୍ଷୁଦ୍ରତର]

[ଦ୍ର—ଗୁଣବାଚକ ବିଶେଷଣ ପଦର ଜ୍ଞାତର ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ ।]

୨ । ଦୁଇ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବାପାଇଁ କିମ୍, ଇଦ୍ ଓ ଯଦ୍ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରତ୍ୟୟ—
1. A suffix indicating one of the two.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ନିମ୍ନ ପଦ କତର, ଉତର, ଯତର—ଆସ୍ତେ]

ଦେ. ବ—୧ । ଛଳନା—1. Feigning; excuse; pretence.

[ଯଥା—ଟିକା ଗୃହାଳକୁ ନ ଯିବା ପାଇଁ ତର କାଢ଼ୁଛୁ ।]

୨ । ସୁଯୋଗ; ସୁବିଧା—2. Opportunity.

୩ । ବିଳମ୍ବ—3. Delay.

[ଯଥା—ଭାଉ ଗଲା ଦେବା ଯାଏ ମୋର ତର ସହୁଚ୍ଚ ନାହିଁ ।]

୪ । ଅବକାଶ; ଫୁରୁସେତ୍—4. Leisure.

ତୋତେ ନମିଶେ ନାହିଁ ତର—ପ୍ରାତୀ. ଚତୁର୍ଣ୍ଣ ମହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—(ସ୍ୱତ୍ୱର) ତଞ୍ଚଳ; ଶୀଘ୍ର; ତ୍ୱରିତ—
Swiftly; hurriedly.

ବୃତ୍ତସ୍ତନେ ବୃଷ ତ୍ରୁଟରେ ଅତ ତର—ଉଷ୍ଣ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ସର୍ବନାମ—ତୋର; ତୋଟୋର—
Your; yours.

ତରକ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ତର୍କ)—୧ । ବାଦାନୁବାଦ; ତର୍କ—
Taraka 1. Reasoning; argument.
ତରକ ୨ । ଛଳ; କପଟ; ଧୂର୍ତ୍ତତା—2. Deceit; craftiness;
ତର୍କ fraud; knavery.

୩ । କୌଶଳ—3. Trick.

କର୍ତ୍ତ ତ ସୁଦ୍ଧ କୁଅ ତରକ କାଣନ୍ତ
ପଲାଇଲେ ଦୋଳେ ବଳଲେ ଶର ଅତ—କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ, ମହାଭରତ କର୍ତ୍ତ ।

ତରକଣା—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ତର୍କଣା)—୧ । ତର୍କ—
Tarakaṇā 1. Reasoning.

୨ । ଅନୁମାନ—2. Guess.

ତରକ ତାରକ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତର୍କ ଧାତୁ)—୧ । ବିଶେଷ ସାବଧାନତା,
Taraka tāraka ତୁସିଆର—1. Vigilance.
ତାକତରକ ୨ । ତାକତରକ; ପରସ୍ପର ଜଗାଳିରେ—
चौकसी 2. Watching each other.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ସ୍ୱରାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖା ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

(ଯଥା—ମାମଲତକାର ଦୁଇ ଜଣଯାକ ସେଥି ତରତରାଉକରେ ଅଛନ୍ତି ।)

ତରକ ତ୍ୟାଗୀ—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଯୋଗୀ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଉଷା ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ ଓ ଯାହା ପାଏ ତାହା କ୍ଷୁଧାଶାନ୍ତି ପାଇଁ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଭୋଜନ କରେ—
Taraka tyāgī
1. An anchorite who does not take any gift but only eats any food given him when hungry.

ତରକତ୍ୟାଗୀ ଦୋଲ ତାକୁ ବହୁ
ଥୋଇଏ କାଣ୍ଡ ଛାଗ ନୁହଇ—ପ୍ରାତୀ, ପରଚେଗୀତା ।

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜ୍ଞାନ ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ ଥିବାରୁ ସେ ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ତର୍କ କରେ ନାହିଁ—
2. A person whose knowledge is scanty and so who does not enter into arguments.

ତରକସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତରକଶ୍)—ତୂଣୀର; ତୀର ରଖିବାର ମୃଗାTarakas Quiver.
ତରକଶ **तरकश**

ତରକା ଦେ. ବଣ—୧ । (ସ୍ତ୍ର. ତତ୍ତ; ଶସ୍ତ୍ର)—ଝରୁଡ଼ା; ଉତ୍ପାତ୍ତ; ଯେ ସାମାନ୍ୟ କାରଣରୁ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଳାଇଯାଏ; (ତର୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭୀରୁ—1. Timid; easily frightened; shy.
Tarakā
ଚୌକନା ୨ । (ସ୍ତ୍ର. ତତ୍ତର)—କୌଶଳୀ; ତତ୍ତର—
2. Shrewd; elusive; crafty; sly.

୩ । (ସ୍ତ୍ର. ସତର୍କ)—ଚତୁରିଆର; ସାବଧାନ—
3. Cautious; vigilant.

୪ । (ସ୍ତ୍ର. ତରସ=ବେଗ)— ଅତ୍ୟନ୍ତ ବେଗବାନ୍—
4. Very fleet.

ବାପ ବଳା, ପୁଅ ସଲତା, ନାତ ଝୋକାଟ୍ଟ ବଡ଼ ତରକା ।
(ଧନୁ ଗୁଣ ଓ ଶର)—ପ୍ରତ୍ତେଳିକା

ବୈଦେ. ବ (ଆ)—୧ । ତରକା ହିଂସା (ଦେଖ)
1. Tarakā himsā (See).

୨ । ପରେଷ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କୁ ମିଳିବା ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ପତ୍ତି—
2. Property left by a deceased which is inherited by his collateral heirs.

ଗାଦେ (ଧିଦ୍ଭୂମ) ବ (ତୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ତରକା)—କାନ; କାନର ବର୍ତ୍ତୁଳ ଅଳଂକାରବିଶେଷ; ତରକା—
A kind of flat ornament for the ears.

ତରକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଝରୁଡ଼ାଇବା—
Tarakā(ke)ibā
ଭଡ଼କାନା 1. To frighten; to cause one to shy.

୨ । ପୂର୍ବରୁ ସାବଧାନ କରାଇ ଦେବା—
2. To warn beforehand.

ତର କାଢ଼ିବା—ଦେ. କି—୧ । ଛଳନା କରିବା—
Tara kārḍhibā 1. To give out an excuse.
ତରସାନା ୨ । ମିଛକୁ ବିପଦ ତତ୍ତାଇବା ନାମରେ ମିଥ୍ୟା ଭୟ ଦେଖାଇବା—2. To raise a false alarm.

୩ । ବଞ୍ଚିତ କରିବା ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୃଥା ଆଶା ଦେଖାଇବା—To tantalise.

୪। ଭୁଆଁଇବା—4. To inveigle.

ତରକା ତରକି—ଦେ. ବ (ସ୍ତ୍ର. ତର୍କ)—ତରକ ତ ତରକ (ଦେଖ)
Tarakā taraki Taraka tāraka (See)

ତରକା ପଣିଆଁ—ଦେ. ବ—୧ । ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ଭୟ ପାଇବା ସ୍ୱଭାବ
Tarakā paṇiāṅ 1. Timidity; shyness.

୨ । ଧୂର୍ତ୍ତତା—2. Shrewdness.

ତରକାରି—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତର୍କାସ୍ତ=କଞ୍ଚା ଶାଗ ପତ୍ର)—(ଉର୍ଦ୍ଦୁରେ ତରକାସ୍ତର ଅର୍ଥ—ମାଂସ ତିଅଣ) (ତର୍କାରି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ତର୍କାରି; ବ୍ୟଞ୍ଜନ; ତିଅଣ; ପତ୍ରରା ତିଅଣ—
Tarakāri
ତରକାରୀ 1. Vegetable curry.

୨ । ମାଛ ମାଂସର ତିଅଣ—
2. Fish or meat curry.

୩ । ବ୍ୟଞ୍ଜନାର୍ଥ ଗୃହାତ ଫଳ ମୂଳାଦି; ପତ୍ରରା—
3. Kitchen-vegetables; esculent vegetables; greens.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଛାଲି, ଛାତ, ତିଅଣ, ଛାଳ ଆଦି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଅନୁଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଏହାର ଫାରସୀ ଅର୍ଥ ପତ୍ରରାପତ୍ରରେ ରନ୍ଧା ତିଅଣ ଓ କଞ୍ଚା ପତ୍ରରା ଓ ଶାଗ ।]

ତରକା ହିଂସା—ବୈଦେ. ବ (ମୁସଲମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ଉତ୍ତରାଧିକାର ଆଇନ)—(ତରକା=ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ତ୍ୟକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିର (ତରକାହିଂସା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ + ହିଂସା=ବଣ୍ଟନରେ
Tarakā hiṁsā
ତରକାହିସା ବଚ୍ଚିତ ଅଂଶ)--କୋରାନ୍ ଅନୁସାରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ ଅଂଶ ନେବା ପରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ବାଣ୍ଟି ନେବା ହିଂସାଦାରଙ୍କ ହିଂସା—
Residuary share got by certain collateral relations of a deceased person.

ତରକିବ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତରକ୍କାବ୍)—୧ । ସଂଯୋଗ; ମେଳ—
Tarakib 1. Union.
ତରକୀବ ୨ । ରଚନା—2. Composition.
तरकीब ୩ । ରଚନାର ଢଙ୍ଗ; ରଚନାପ୍ରଣାଳୀ —
3. Style of composition.

୪ । ଉପାୟ —4. Means.

ତରକିବା—ଦେ. କି—୧ । (ସ୍ତ୍ର. ସତର୍କ) ପୂର୍ବରୁ ସାବଧାନ ହେବା—
Tarakibā 1. To be vigilant or cautious beforehand.
(ତର୍କିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଜ	ଝ,ଞ	ଟ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଘ
୨	୩	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଛ	୯

କେ ବୋଇଲେ ଏ ଖରୁ ଜଣିବାରୁ ଉତ୍ତା,
ଉଇଚ ପଳାଇଲ ସ୍ୱର୍ଗେ ଜିବା ଉତ୍ତା । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି.ମହାଭାରତ,ବନ ।

୨ । ଦୁରୁଡ଼ିବା—2. To shy; to run away with alarm.

୩ । (ସ. ତର୍କ ଧାତୁ) ଜାଣିବା—3. To know.

ତରଚ ନ ପାର ଯା ମନେ, କେ ତାଡ଼ା କହିବ ଦରନେ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୪ । ତର୍କଣା କରିବା; ଅନୁମାନ କରିବା—4. To guess.

ତୋମାନେ ସେ କଥା ତଚ ଜାଣିଲେ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭରତ. ବନ ।

ତରସ୍ତ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ. ତ (ତର=ପଥ+ଷି ଧାତୁ=ଷସ୍ତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ୍ର)—
Taraksha ଗଧିଆ; ଦୋଷାବାଘ; ବାଘୋଷା—Wolf; hyena.

ତରଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ—ଦେ ବିଣ (ସ. ତରଙ୍ଗ; ତରଙ୍ଗ ସଦୃଶ ଅସ୍ଥିର)—
Tarang tarang ତଚ୍ ତଙ୍ଗ୍; ଚଞ୍ଚଳ; ତରଳ—Restless;
ଚଂ ଚଂ fidgety disquieted.
ବୈଚିତ୍ର (ଯଥା—ବିଣ ଜନୁକୁ ଅଣି ଘରେ ରଖିଲେ ସେ ପ୍ରଥମେ
ଦଳାକେତେ ତରଙ୍ଗ୍ ତରଙ୍ଗ୍ ହୁଏ ।)

ତରଙ୍ଗ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ତୃ ଧାତୁ=ପାର ହେବା; ଗମନ କରିବା+ଅଙ୍ଗ)—
Taranga ୧ । ଉର୍ମ୍ମି; ଢେଉ; ଲହଡ଼ା—1. Wave; ripple; billow.

୨ । ପ୍ରବଳ ଅଶ୍ରୁଧାର—2. Profuse tear.

୩ । ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ; ଦେହର ଭଙ୍ଗୀ—3. Posture.

୪ । କମ୍ପ; କମ୍ପନ—4. Oscillation.

୫ । କଥାର ଭଙ୍ଗୀ—5. Wit, humorous word.

୬ । ଲୁଗାର କୁଞ୍ଚ—6. Ripples raised by folding a cloth artistically.

୭ । 'ସାଗର' ବା 'ସମୁଦ୍ର' ବା 'ତରଙ୍ଗିଣୀ' ଉପାଖ୍ୟଯୁକ୍ତ ସଙ୍ଗୀତ ବା କାବ୍ୟାଦି ଗ୍ରନ୍ଥର ଖଣ୍ଡ ବା ଭାଗ—7. Section or volume of a book.

(ଯଥା—ଦାମୋଦର ପଣ୍ଡିତାଯୂକଙ୍କ 'ସଙ୍ଗୀତ ସାଗର'ର ୧ମ, ୨ୟ, ୩ୟ, ଓ ୪ର୍ଥ ଆଦ ତରଙ୍ଗ ।)

୮ । ସଙ୍ଗୀତରେ ସ୍ୱରର କମ୍ପନ; ସ୍ୱରଲହଡ଼ା; ମୂର୍ଚ୍ଛନା—
8. Modulation of voice or tune in music.

୯ । ଉଲ୍ଲାସ ଓ ଆନନ୍ଦ ଆଦର ଦ୍ୱୟା—
9. Burst of delight.

୧୦ । ବସ୍ତ୍ର; ଲୁଗା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. Cloth.

୧୧ । ଘୋଡ଼ା ଆଦଙ୍କ ଦୌଡ଼ା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. Gallop.

ବେ. ବିଣ—ଚଞ୍ଚଳ—Restless; quick.

ଏକାନ୍ତ ବାନ୍ତ-ଅଭଙ୍ଗନ-ଭାବେ ମନକ ହୋଇ,
ଧ୍ରୁବ ପାଶବଦ୍ଧ କୁରଙ୍ଗୀପରି ଉରଙ୍ଗ ମୋହ । ଉତ୍ତ. ବୋଷୀଚୁଡ଼ାଶ୍ରୁଦତ୍ତ ।

ତରଙ୍ଗକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ତରଙ୍ଗ+କ)—ତରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Tarangaka. Taranga (See)

ତରଙ୍ଗବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତରଙ୍ଗ+ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ନଦୀ—
Tarangabati River.

ତରଙ୍ଗା—ବେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଚଞ୍ଚଳସ୍ୱଭାବ—
Tarangā Of restless nature; fidgety.
(ତରଚିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ତରଙ୍ଗୀ, ତରଙ୍ଗେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତରଙ୍ଗାକୁଳିତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ଂସ୍କୃ। ତତ୍ ; ତରଙ୍ଗ+ଆକୁଳିତ)—
Tarangākulita ୧ । ତରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ; ତରଙ୍ଗିତ—
(ତରଙ୍ଗାକୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Wavy; billowy.

୨ । ତରଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା ଆନ୍ଦୋଳିତ—
Ruffled or agitated with waves.

ତରଙ୍ଗାୟମାନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ତରଙ୍ଗ+ଆଚରଣ ଅର୍ଥରେ ଅସ୍ୱ=
Tarangāyamāna ତରଙ୍ଗାୟ ନାମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ମାନ)—
ତରଙ୍ଗାୟିତ (ଦେଖ)—Tarangāyita (See)

ତରଙ୍ଗାୟିତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ତରଙ୍ଗ+ଆଚରଣାର୍ଥରେ ଅସ୍ୱ=ତରଙ୍ଗାୟ
Tarangāyita ନାମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ତରଙ୍ଗ ଉଠିଥିବା;
ଢେଉ ଉଠିଥିବା; ଢେଉପରି ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଥିବା;
ତରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ—Wavy; undulating.

ତରଙ୍ଗାଳି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ନଦୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tarangāli River.

ତରଙ୍ଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତରଙ୍ଗ+ଅସ୍ତ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Tarangini ନଦୀ—River.

ତରଙ୍ଗିତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ତରଙ୍ଗ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥରେ. ଇତ)—
Tarangita ୧ । ତରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ; ଢେଉପରି ଉଠିଥିବା ଓ ପଡ଼ିଥିବା—
1. Billowy; wavy; undulating.

୨ । ଉଙ୍ଗୀକୃତିଷ୍ଟ—2. Agitated; having postures of the body.

୩ । ଚଞ୍ଚଳ— 3. Restless.

ତରଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତରଙ୍ଗ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Tarangi ୧ । ଲହଡ଼ାଯୁକ୍ତ—1. Wavy.

୨ । ମନମୌଜୀ; ବେପରୁଆ—
2. Wilful; happy-go-lucky

ତରଚ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ତରଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Taracha Tarachha (See)

ତରଚ୍ଛ—ବେ. ବିଣ. (ସ. ତ୍ରସ୍ତ; ତୁଳ. ପାଲି. ତରଚ୍ଛ)—
Tarachha ତ୍ରସ୍ତ; ଡରାଡ଼ ଜ୍ୱାତ; ଅତରଚ୍ଛ; ଉତ୍ସନ୍ନଚଞ୍ଚଳ—
ତରାସ Frightened; terrified
तरस, तरास ତରଚ୍ଛ ହୋଇଣ ବେଗୀ ଜାଇଁବା ପଶୁରେ ।
ପ୍ରାତୀ. ଶିବ ସ୍ତବପଦ୍ୟ ।

ବେ. ବି—ଡରାଡ଼ ଉପସ୍ଥିତ ଉତ୍ସ; ଶୁନାଆଁ;—
Sudden fright.

ତରଚ୍ଛରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସାଲପୁର) ବିଣ—ଅତରଚ୍ଛିଆ (ଝାଡ଼ିଆ)—
Tarachhariā Terrific; frightful.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଭଳ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବେ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅର୍ଥବୋଧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲୋକଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାବୋଦ୍ଧରେ ନ ମିଳବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାସମ୍ଭବ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବସବତ ୨ ବା ୧ ଦୋଇ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ବାଇ' ନ ମିଳରେ 'ବାଈ' ଲୋଡ଼ିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳରେ 'ଭୁଇ' ଲେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବଧୁ' ଲେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇରେ 'ଅଦ୍ଧ' ଲେଖିବେ; 'ଅଳତ' ନ ପାଇରେ 'ଅଲ୍ତ' ଲେଖିବେ।

ତରଛ—ଦେ. ବ ଓ ତଣ. (ସଂ. ତ୍ରାସ)—ତରଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Tarachhā — Tarachha (See)

ତରଛ(ଚ୍ଛେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ତ୍ରାସ)—
Tarachhā(chhe)ibā — ହଠାତ୍ ଭୟ ଜନ୍ମାଇବା; ଡରାଇବା—
तरसाना, तिरसाना, त्रसाना, To cause sudden fright.

ତରଛିଆ—ଦେ. ତଣ. (ସଂ. ତ୍ରସ୍ତ; ତ୍ରସ୍ତର)—
Tarachhiā ୧ । ହଠାତ୍ ଅଯଥାର୍ଥ ଭୟ ଦ୍ୱାରା ବିହ୍ୱଳ—
तरासिया 1. Frightened; terrified.
त्रसित, डरपोक ୨ । ହଠାତ୍ ଭୀତି-ଉତ୍ପାଦକ—
1. Frightening; terrific.
୩ । ଡରୁଆ; ଭୀରୁ; ଭୟାକ୍ରାନ୍ତ—3. Timid.

ତରଛିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ତ୍ରାସ)—
Tarachhibā ଭୟ ଦେବା; ହଠାତ୍ ଭୟ ପାଇବା—
To take sudden fright; to be frightened.

ତରଜନ—ତ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—ତର୍ଜନ (ଦେଖ)
Tarajana — Tarjana (See)
तरजन ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରକୁ ଦର ତରଜନ ।
तर्जन କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
(ତରଜନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତରଜନ ଗରଜନ—ତ୍ରା. ବ.—(ସଂ. ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନ)—
Tarajana garajana ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନ (ଦେଖ)
Tarjana garjana (See)

ତରଜମା—ବୈଦେ. ଣ.—(ଆ. ତରଜୁମା)—୧ । ଭାଷାନ୍ତରୀକରଣ;
Tarajamā — ଅନୁବାଦ—1. Translation.
तरजमा ୨ । ଭାଷାନ୍ତରିତ ବା ଅନୂଦିତ ବିଷୟ—
तर्जुमा 2. Translated matter.
(ତରଜୁମା, ତର୍ଜମା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତରଜା—ଦେ. (ସଂ. ତର୍ଜନା)—ତର୍ଜନା; ଗାଳମନ୍ଦ—
Tarajā 1. Admonition.
तरजना ଦେ. ବଣ.—୧ । ଯେ ତର୍ଜନା କରେ; ତର୍ଜକ—
1. Admonising; one who rebukes; reproaching.
୨ । ଉତ୍ତେଜିତ; ତର୍ଜିତ —2. Excited.

ତରଜିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି (ସଂ. ତର୍ଜ ଧାତୁ)—୧ । ତର୍ଜିବା; ଧମକାଇ
Tarajibā ଗାଳ ଦେବା—1. To threaten and
तरजा abuse.
तरजना ୨ । ଭୟ ଦେଖାଇବା—2. To threaten.

ଚଥଲୀ ପାଲୁଙ୍କେ ପାଟଳ ପ୍ରସୂନ
କାମିନି ତରଜେ ଯେଉଁ ଭାନୁ-ତୂଣ— । ସ୍ୱଧାନାଥ, ନଦୀକେଶ୍ୱର ।

ତରଜୁତ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତରଜୁତ୍) (କରିୟା)—୧ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—
Tarajut 1. Settlement; arrangement.

ତରଦ୍ଦ ୨ । ତର୍ଜା—
तरद्द 2. Discussion; treatment.
(ତରଜୁତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ—
3. Preservation; looking after.
୪ । ଚନ୍ତା; କଳ୍ପନା—4. Contemptation; thought.

ତରଜୁତ ଆବାଦ କରିବା—ଦେ. କି (ଆ. ତରଜୁତ୍ + ଆ. ଆବାଦ୍)
Tarajut ābād karibā (କରିୟା) କୌଣସି ଜମିକୁ ରକ୍ଷଣା-
तरद्दुदआबादकरना ବେକ୍ଷଣ କରିବା ଓ ଚାଷ କରିବା—To
preserve and cultivate a plot of land; to properly look after or take care of a property.

ତରଟା—ଦେ. ବ—ତରାଟ (ଦେଖ)
Taraṭā — Tarāṭa (See)

ତରଡଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା)—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ)—୧ । ତରତରିଆ;
Taradaṅga (ṅgā) ଚପଳ—1. Hasty; fickleo.
(ତରଡଙ୍ଗିଆ, ତର୍ଡଙ୍ଗା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ତରଡଙ୍ଗୀ } —ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଯେଉଁଲୋକ କୌଣସି ଗୁପ୍ତ କଥା
ତରଡଙ୍ଗେଇ } ମନରେ ରଖି ନ ପାରେ; ଅଧୀରା—
ତର୍ଡଙ୍ଗୀ } 2. Impatient; prone to
ତର୍ଡଙ୍ଗେଇ } babble out secrets.
୩ । କ୍ଷୀଣ; କୃଶ—3. Emaciated; delicate.
୪ । ତରବଥ; ବଣ୍ଡ—4. One who puts off another person on various excuses.

ତରଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଂ. ନାମ—ପାର୍ଶ୍ୱ ପତ୍ରୋଳକା)—ଜଳି ପର
Tarar̤ā ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଲତା ଓ ତାହାର ଫଳ; ତୋରଡ଼ା—
तरुई, परोल्, कुन्दुरीकी कुन्दुरि A cucurbitacious creeper and its fruit.
ତେ—ଦୋଣ୍ଡକାସ୍ଥା । [ଦ୍ର— ଏହା ସ୍ୱାଦଭେଦରେ ଦୁଇପ୍ରକାର; ଯଥା—ମଧୁର ତରଡ଼ା (Luffa Ægytiaca) ଓ ପିତାତରଡ଼ା (Luffa Amara) । ମଧୁର ତରଡ଼ା ଖାଦ୍ୟ; ମାତ୍ର ପିତାତରଡ଼ା ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ପାଚିଲା ଶୁଖିଲା ତରଡ଼ାର ଭିତରର ମ୍ୟୋଯା ସଡ଼ଗନ୍ଧ ଘରେ ଏହା ଉତରୁ ଯେଉଁ କରଡ଼ା ଜାଲୁଜାଲୁଆ ଅଂଶ ବାହାରେ ତାହାଦ୍ୱାରା ଦେହ ଘଷିଲେ ଦେହରୁ ମଇଳା ଶୁଢ଼ାଯାଏ ।]

ତରଣ—ସଂ. ବ (ତୃ ଧାତୁ=ପାରହେବା + ଭାବ. ଅନ)—
Taraṇa ୧ । ପାରଗମନ; ପାରିହେବା; ଅତିକ୍ରମଣ—
1. Act of crossing over; passing over.
୨ । ପ୍ଲବନ; ପହଁରିବା—2. Swimming.
୩ । ଦେଶାନ୍ତରକୁ ଗମନ—3. Going abroad.
୪ । (+କରଣ ଅର୍ଥ) ଭେଲା—4. Raft.
୫ । ତରୀ—5 Boat.
୬ । ସ୍ୱର୍ଗ—6 Heaven.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଐ	ଔ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଏ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ଁ

୭ । ନସ୍ତାର; ଉଦ୍ଧାର—7. Deliverance.

ଦେ. ବ—୧ । ଖିଆ; ଯାଉ—1. Gruel.

୨ । ପିଠା କରିବା ସକାଶେ ବଟା ଯାଇଥିବା ପିଠୁ—

2 Dough; paste made from grains for making cakes.

ତରଣି—ସ. ବ (ତୃ ଧାତୁ+କରଣେ. ଅନି)—୧ । ନୌକା—

Taraṇi 1. Boat.

୨ । ଭେଲା—2. Raft.

୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନି) ସୂର୍ଯ୍ୟ—3. The sun.

୪ । କିରଣ—4 Ray; beam of light.

୫ । ଘିକୁଆଁଶ୍ରୀ (ଗୁଳ୍ମ) (ଦେଖ)

5. Ghikuāṅśrī (plant) (See)

୬ । ସେବନ୍ତୀ ଫୁଲ—6. Rosa Moschata (flower).

୭ । ତାମ୍ର—7. Copper.

୮ । ଅରକ ଗଛ—8. Calotropis Gigantia.

ସ. ବଣ—୧ । ଶୀଘ୍ରଗାମୀ—1. Fleet

୨ । ଉଦ୍ଧାରକର୍ତ୍ତା—2. Delivering.

ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ଅର୍ଣ୍ଣବପୋତବିଶେଷ—

Name of a ship sailing on the sea in ancient times.

(ଭଗବଦ୍ଗୀ. ପ୍ରାଚୀନ ଜାହାଜ ।)

ତରଣିଜା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତରଣି=ସୂର୍ଯ୍ୟ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଯମୁନା ନଦୀ—

Taraṇijā The river Jamunā.

ତରଣି ରତ୍ନ—ସ. ବ. କ୍ଲୀ—ପଦ୍ମରାଗମଣି—

Taraṇi ratna Ruby.

ତରଣିସୁତ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତରଣି=ସୂର୍ଯ୍ୟ+ସୁତ)—

Taraṇi suta ୧ । ଶନି—1. Planet Saturn.

ତରଣିକୁମାର } ତରଣିତନୟ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଯମ—2. Jāma, the God of Death.

ତରଣିସୁତା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତରଣି+ସୁତା)-ଯମୁନା ନଦୀ—

Taraṇī sutā The river Jamunā.

ତରଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ. ବ. (ତରଣି+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Taraṇi (etc) ୧ । ତରଣି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

1. Taraṇi etc. (See)

୨ । ସ୍ଥଳକମଳ (ଦେଖ)—2. Sthaḷa kamaḷa (See)

୩ । ଘୃତକୁମାରୀ (ଦେଖ)—3. Ghṛuta kumārī (See)

ତରଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ତୃ ଧାତୁ+କରଣ. ଅଣ୍ଡ)—

Taraṇḍa ୧ । ନୌକା—1. Boat.

୨ । ଭେଲା—2. Raft.

୩ । ଡେରେଣ୍ଡା; ମାଛ ଧରିବା ବନଶୀର ସୂତା ବା ଜାଲର ସୂତା ମଧ୍ୟରେ ଲଗିଥିବା କାଠ ବା ସୋଲ (ଯାହା ମାଛ ଧରିବା ସମୟରେ ପାଣିରେ ଭାସେ)—

3. A float of a fishing line or net

୪ । ଦେଶବିଶେଷ—4. Name of a country.

୫ । ଡଙ୍ଗା ବୋହିବା ଦଣ୍ଡ; କାଡ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

5. Long pole with which a boat is propelled.

ତରଣ୍ଡକ—ସ. ବ. (ତରଣ୍ଡ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ)—

Taraṇḍaka ୧ । ଡେରେଣ୍ଡା—1. A float of a fishing line.

୨ । ତୀର୍ଥବିଶେଷ—

2. Name of a place of pilgrimage.

ତରତ୍ସମନ୍ଦୀୟ—ସ. ବ—ବେଦର ଯାବମାନ ସୂକ୍ତର ଅନ୍ତର୍ଗତ

Tarat-samandiya ସୂକ୍ତ ବିଶେଷ—Name of a vedic hymn.

[ଦ୍ର—ଅସ୍ତୁତ୍ତାଦ୍ୟ ଧନ ପ୍ରଦାନ କଲେ ବା ନାଶିବ ଅନ୍ନ ଭକ୍ଷଣ କଲେ ଏ ସୂକ୍ତ ଜପ କରି ଉକ୍ତ ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ତରତମ—ସ. ବଣ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ତର+ତମ)—

Taratama ୧ । ନ୍ୟୂନାଧିକ; କମ୍ ବେଶୀ—

(ତାରତମ୍ୟ—ବ) 1. More or less.

୨ । ଛୋଟ ବଡ଼—2. Large and small.

ସ. ବ—୧ । ସାନ ବଡ଼ ଭେଦ ଜ୍ଞାନ—

1. Knowledge of distinction; discrimination.

୨ । ଇତସ୍ତତଃ କରିବା—2. Hesitation.

୩ । ସଂଶୟ—3. Doubt.

ତରତର—ଦେ. ବଣ. (ସ, ଭ୍ୱର୍)—୧ । ଅଧୀର—

Taratara 1. Impatient; agitated.

(ତରତରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅସ୍ଥିର; ଚପଳ—

ତରତର, ତାଡ଼ାତାଡ଼ି 2. Restless; fickle.

ତୁରତୁରା, ତୁରତୁରିୟା ୩ । ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ; ଭୁରୁନ୍ଭୁଚ; ସମୟାଭାବରୁ ବ୍ୟସ୍ତ—

3. Busy for want of time; hasty.

୪ । ଯେ ସମ୍ୟକ୍ ବିବେଚନା ବା ଆଗ ପଛ ବିଚାର ନ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—4. One who acts hastily without mature consideration.

୫ । ଯେ ଆଗ ପଛ ବିଚାର ନ କରି ଯାହା ମନକୁ ଆସେ ତାହା କହି ପକାଏ—5. One who speaks out without mature consideration.

ଦେ. କି. ବଣ—୧ । ଅତି ଶୀଘ୍ର; ଚପଳ; ସତ୍ୱର—

1. Hastily; in haste; hurriedly.

ବଜାଇ କମ୍ପୁରେ ବାଜୁଛେ ତରତର ତରଳ ତଉଁ ନାଗି ।

ଉତ୍କ, ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ଏ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ନଥିବ ; ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ଅତଏବ ଏ ବା ; ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେସବୁ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେସବୁ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବିନାଚିହ୍ନ ; ବା ଏ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୂଧ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଧ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତୁ' ଦେଖିବେ

୨ । ଅସ୍ଥିର ଭାବରେ —2. Restlessly.

ତରତବ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—୧ । କ୍ରମ; କ୍ରମ; ଧାଡ଼—
Taratib 1. Order; succession.
(ଉଚ୍ଚିବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର ଯଥାସ୍ଥାନାବସ୍ଥିତି —
ତରତୀବ 2. Ordered sequence of things.
तरतीब ବିଣ—୧ । କ୍ରମିକ—1. Successive; serial.
୨ । ଧାଡ଼ିବାହୁକ—2. Consecutive.

ତରତବ୍ ନମ୍ବର—ବୈଦେ. ବି. (ଆ.ତରତ୍ତିବ୍+ଇଂ. ନମ୍ବର୍)—
Taratib nambar କ୍ରମ ଅନୁସାରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁର କ୍ରମିକ
ତରତିବ ନମ୍ବର ସୂଚନା—Serial number of
तरतीब नम्बर anything.

ତରତୁଦ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ତରଜୁତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ,
Taratud (etc) Tarajut etc (See)
(ତରଦୁଦ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତର ଦିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ଭଣ୍ଡାଏ; ଭଣ୍ଡ—
Tara diā One who puts off another on various excuses.

ତରଦୀଦ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ)—୧ । ରଦ୍ଦ କରିବା—
Taradīd 1. Nullification.
ତରଦିଦ ୨ । ଖଣ୍ଡନ—2. Refutation.
तरदीद ୩ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର—3. Reply; rejoinder.

ତର ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ତର କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Tara de(khākhe)ibā Tara kārdhibā (See)
(ତର ଦେବା; ତର ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତରନ୍ତ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (√ତୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନ୍ତ)—
Taranta ୧ । ସମୁଦ୍ର—1. The river.
୨ । (+କରଣ. ଅନ୍ତ) ଭେଲା—2. Raft.
୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ୍ତ) ବେଙ୍ଗ—3. Frog.
୪ । ଭେରେଣ୍ଡା—4. A float for the fishing line.
୫ । ରାକ୍ଷସ—5. A demon; monster.

ତରନ୍ତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (√ତୃ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Tarantī ତରଣୀ; ନୌକା – Boat.

ତରପ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ଆ)—ତରଫ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Tarapa (etc) Tarapha etc (See)

ତରପଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ତର୍ପଣ)—ତର୍ପଣ (ଦେଖ)
Tarapaṇa Tarpaṇa (See)
ତର୍ପନ, ତରପନ ସ୍ନାନ ତରପଣ ସେ ସେହିଠାରେ କଲେ ।
तरपन କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।

ତରପଣ୍ୟ—ସଂ. ବି. [ତୃଷ୍ଣୁ ତରଃ; ତର=ପାରଗମନ (ନଦୀର)+
Tara paṇya ପଣ୍ୟ+ଶୁଳ୍କ]—ନଈ ପାର ମାଶୁଲ—Ferry-toll; payment made to the ferryman.

ତର ପଦା—ସଂ. ବିଣ (ତର=ତରଣଯୋଗ୍ୟ+ପଦ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍;
Tara padī ୧ମା.୧ବ)--ସନ୍ତରଣଯନ୍ତ୍ର ଲୁପ୍ତପଦକଳ୍ପୀଷ୍ଣୁ (ହଂସାଦ)—
Web-footed (swan etc.)
ସଂ. ବି—ହଂସାଦ ଲୁପ୍ତପଦକଳ୍ପୀଷ୍ଣୁ ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ—
Webfooted aquatic birds; Nattatores; (e.g. swan).

ତରପା—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ.)—ତରଫା (ଦେଖ)
Tarapā Taraphā (See)

ତରଫ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ· ତରଫ୍)—୧ । ପକ୍ଷ—
Tarapha 1. Party.
(ତରପ, ତର୍ପ, ତର୍ଫ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଯଥା— ଦାଢ଼ମ କାହା ତରଫକୁ ଛଳ ନାହାନ୍ତି ।]
ତରଫ ୨ । ଦିଗ—2. Direction.
तरफ (ଯଥା—ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବ ତରଫରୁ ଉଇଁଲେଣି ।)
୩ । ସୀମା—3. Boundary.
(ଯଥା—କଟକ ସହରର ଦକ୍ଷିଣ ତରଫରେ କାଠଯୋଡ଼ୀ ନଦୀ ।)
୪ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳ—
4. Proximity; a tract of a country
(ଯଥା—କଲିକତା ତରଫରେ ଏବେ ଭାରି ବର୍ଷା ହୋଇଅଛି !)
୫ । ପାଖ; ପାର୍ଶ୍ୱ; କଡ଼—5. Side.
(ଯଥା—ମୋ ବାଆଁ ତରଫ ଅଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁଛି ।)
ବି. ବିଣ.—ପକ୍ଷୀୟ; ପକ୍ଷରୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା—Working or appearing on behalf of; representing.
(ଯଥା—ସେ ଜମିଦାରଙ୍କ ତରଫ ଗୁମାସ୍ତା ।)
ବି. ଅବ୍ୟୟ—(କଟକୀୟ ଭାଷା) ପକ୍ଷରୁ—
On behalf of.
(ଯଥା—ନରସିଂହ ମିଶ୍ର, ମହାଫିସ୍ 'ତରଫ' ନାବାଲଗ ।)
[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦର ସାଙ୍କେତିକ । ତ ।, ଯଥା— ଅମୁକ ମହାଫିସ୍ । ତ । ଅମୁକ ନାବାଲଗ୍ ।]

ତରଫଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା.) —୧ । ପକ୍ଷୀୟ; ପକ୍ଷାବଲମ୍ବୀ—
Taraphadār 1. Partisan; belonging to one party.
ତରଫଦାର **तरफदार** ୨ । ପକ୍ଷପାତୀ—2. Partial.
(ତରଫଦାର୍ —ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । କୌଣସି ପକ୍ଷରୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା—
(ତରଫଦାର୍—ବି) 3. Representing one of the parties.
୪ । ଏକ ପକ୍ଷର ଅଧିକାରୀ ବା ମାଲିକ—
4. The chief person of one party.
ବୈଦେ. ବି.—ମୁସଲମାନ୍ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଅମଳରେ ବଙ୍ଗଦେଶର ସୁବାଦାର କର୍ମଚାରୀ ଓ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ—
A title in Bengal given under Mahomedan rule to a Zamindar or Revenue officer in charge of certain tracts of a district.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍

ତରଫଦାର—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଫା.)—ଏକ ପକ୍ଷକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି କର୍ଯ୍ୟିବା (ବ୍ୟକ୍ତି); ପକ୍ଷପାତୀ; ଏକତରଫା—
Taraphadāri Partial; exparte.
तरफदारी

(ଯଥା—ଧର୍ମୀଷ୍ଟକରଣରେ ବସି ତରଫଦାର ବ୍ୟକ୍ତିର (ତରଫଦାର—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା ଘୋର ଅନ୍ୟାୟ ।)

ବୈଦେ. ବ.—୧ । ପକ୍ଷପାତୀ ବ୍ୟକ୍ତିର; ପକ୍ଷପାତ; ପାତର ଅନ୍ତର—
1. Partiality.

୨ । ପକ୍ଷାବଲମ୍ବନ—2. Taking sides.

ତରଫ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠୀ ପକ୍ଷର ଅନୁକୂଳତା କରିବା—1. To take sides.
Tarapha dharibā
तरफ लेना

(ଯଥା—ଆପଣ ପକ୍ଷୀ ଏଭଳେ ବସି ତରଫ ଧରି ବ୍ୟକ୍ତିର କଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ।)

୨ । କୌଣସି ପକ୍ଷରେ ଭୁକ୍ତ ହେବା—
(ତରଫ ଧରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. To be enrolled in a party.

ତରଫ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି —ତରଫ ଧରିବା (ଦେଖ)
Tarapha nebā Tarapha dharibā (See)
(ତରଫ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତରଫ ମାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ତରଫ ଧରିବା (ଦେଖ)
Tarapha mārdibā 1. Tarapha dharibā (See)
(ତରଫ ମାଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୌଣସି ପାଖକୁ ବା ଦିଗକୁ ଘୁଞ୍ଚିବା ବା ଗଡ଼ିଯିବା—2. To move to one side or direction.

(ଯଥା—କାନ୍ଥଟି ପୂର୍ବତରଫ ମାଡ଼ିଛି ।)

୩ । କୌଣସି ଦିଗକୁ ଢଳିବା—
3. To incline to one side.

ତରଫ ସାନି—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. ଓ ବ୍ୟ. (ଆ.)—ତରଫଦାର (ଦେଖ)
Tarapha sāni Taraphadāri (See)
(ତରଫସାନି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତରଫା—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. ଆ. ତରଫ୍+ଫା.ତ୍ରିତ୍ୟୟ ଆ)—୧ । (ଅମୁକ) ପକ୍ଷୀୟ; ପକ୍ଷାବଲମ୍ବୀ—1. Espousing the cause of; dealing with the side of.
Taraphā

୨ । (ଅମୁକ) ଦିଗବ୍ୟାପୀ—
2. Extending to a quarter or quarters.

[ଦ୍ର—ଏହା ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଏକତରଫା, ଦୋତରଫା; ତିନିତରଫା ।]

ତରବର—ଦେ. ବ୍ୟ.—ତରତର (ଦେଖ)
Tarabara Taratara (See)
(ତରବର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଯାନ ତରବରରେ ଦୋହଲି ଉଠିଲା ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଦାନ ।

ତରବାଁ—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) କ୍ରି.—ଚଳବାଁ (ଦେଖ)
Tarabāñ Talabāñ (See)

ତରବାର—ସଂ. ବ୍ୟ. (ତର=ଆଘାତ+ବ୍ ଧାତୁ=ନିଯୋଗ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଅର୍ଥ ଅ)—ଖଡ୍ଗ; ଖଣ୍ଡା; କୃପାଣ—
Tarabāra Sword; scimitar.

ତରବାରି—ସଂ. ବ୍ୟ. (ତର+ବ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଇ)—ତରବାର (ଦେଖ)
Tarabāri Tarabāra (See)

ତରବାଲ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ତର+ବ୍ ଧାତୁ+ଅ; 'ର' ସ୍ଥାନରେ 'ଳ' ଆଗମ)—ତରବାର (ଦେଖ)
Tarabāla Tarabāra (See)

ତରଭୁଜ—ଦେ ବ.—(ସଂ. ତରମ୍ଭୁଜ; ଭୁଲ. ଫା. ତରବୁଜ)—କୁଷ୍ମାଣ୍ଡାଦିବର୍ଗର ଜଳବହୁଳ ମିଷ୍ଟ ଲତାଫଳବିଶେଷ; ତରବୁଜ; ତରମୁଜ ଖରଭୁଜ; ଖରଭୁଜା—Water-melon;
Tarabhuja
तरमुज
Citrullus Vulgaris; Cucurbita Citrullus (Kirtikar).

ତରବୁଜ, ତରମୁଜ, ତରୁଭୁଜ, ତରୁବୁଜ, ତରୁମୁଜ } (ଅନ୍ୟରୂପ)

ତରଭୁଜ ଅତି ପକ୍ୱ ନାନା ଶାଦ୍ୟ ସମ୍ଭାର
ଗଙ୍ଗାଧର ମେଦିନୀର. ଶାନ୍ତକଥା ।

[ଦ୍ର—ଏଫଳର ଆକୃତି କେତେକାଂଶରେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁଣ୍ଡପରି; ପାଚିଲେ ମଧ୍ୟ ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାଏ; ବାଲୁଆ ଓ ପଙ୍କ ମାଟିରେ ଏ ଲତା ଖୁବ୍ ମାଡ଼େ ଓ ଫଳେ ।]

ତର ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଥାଛଳରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଭଣ୍ଡିବା—
Tara māribā To inveigle a person.

ତରମିମ୍—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଆ. ତରମୀମ୍) (କଚରା ଭାଷା)—
Taramim ୧ । ସଂଶୋଧନ—1. Correction, rectification.
तरमीम

୨ । ପରିବର୍ତ୍ତନ—2. Modification.

୩ । ଆଂଶିକଭାବରେ ଦାବୀକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—
3. Rejection of a portion of a claim.

ବ୍ୟ—୧ । ସଂଶୋଧିତ—1. Corrected.

୨ । ପରିବର୍ତ୍ତିତ—2. Modified.

୩ । ଆଂଶିକ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହୋଇଥିବା—
3. With a portion rejected; partially rejected; rejected in part.

ତରମିମ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରା)—୧ । ଦାବିର ପରିମାଣ କମାଇ ଦେବା—1. To modify the claim.
Taramim karibā
तरमीम करना

୨ । ଦାବିର କେତେକ ଅଂଶ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ ବା ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହେବା—2. To reject a part of the claim.

ତରମିମ୍ ଡିଗ୍ରୀ—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଆ. ତରମୀମ୍+ଇଂ. ଡିଗ୍ରୀ) (କଚରା ଭାଷା)—ବାଦୀ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିବା ଦାବୀର ପରିମାଣ ବା ପ୍ରକାରକୁ ସଂଶୋଧିତ ବା ପରିବର्ତ୍ତିତ
Taramim ḍigrī

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ତଦ୍ଭିନ୍ନ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ତଦ୍ଭିନ୍ନ ଅକ୍ଷରୀୟ ମାତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ହେଉଥିବା ନିୟମ ଏଠାରେ ଦିଆଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ତଦ୍ଭିନ୍ନ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହ୍ନର ଦିଆଯାଇଛି । ୨ ବା ୧ ତଦ୍ଭିନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ପତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପତ୍ୱ' ଦେଖିବେ

ତରମୀମ ଡିଗରୀ ଉର ଦାବମ ଯେଉଁ ଡିଗ୍ରୀ ଦଅନ୍ତୁ—Modified decree; decree passed by rejecting or modifying part of the claim.

ତରଳ—ସଂ. ବିଣ. (√ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା, ବୋହିଯିବା + କର୍ତ୍ତୃ. Tarala ସଙ୍କ୍ଷାର୍ଥରେ. ଅଲ)—୧ । ପାଣିଆଁ; ଜଳଘର ପଢଳା; (ତରଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଜଳୀୟ; ଦ୍ରବ—1. Fluid; liquid; watery.

ତରଳତା } ୨ । ବାଷ୍ପୀୟ—2 Gaseous.
ତାରଲ୍ୟ } ୩ । ଦ୍ରବୀଭୂତ; ବଗଳତ—3. Melted; molten.

୪ । କମ୍ପମାନ—4. Tremulous.

୫ । ଛଳଛଳ; ବିଚଳିତ ହେଉଥିବା; ଚଞ୍ଚଳ; ଚପଳ—
5. Unsteady; unstable; fickle; wavering; flickering.

୬ । ଝଟ୍କୁଲ; ଦୀପ୍ତିଶୀଳ—6. Glittering; flashing.

୭ । କାମୁକ—7. Lustful.

୮ । ଦୋଳାୟମାନ— 8. Oscillating; waving.

୯ । ଫୋପ୍ଲା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Empty.

୧୦ । ବହି ଯାଉଥିବା—10. Flowing.

୧୧ । ତରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ—11. Wavy.

ସଂ. ବ—୧ । ହାର—1. Necklace.

୨ । ହାରର ମଧ୍ୟମଣି—
2. The central gem of a necklace.

ହାର ହାର ହୋଇ ତରଳକୁ ଘେନ ସ୍ୱରସରଇ ଅନୁସର ।
ଉତ୍କ. କୋଣାର୍କ୍ଷେତ୍ର ସ୍ତବ ।

୩ । ପ୍ରାସ୍ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Diamond.

୪ । ଲୁହା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Iron.

ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ—ଗୃଞ୍ଚଲ୍ଲ; ଚଞ୍ଚଳତା—
Unsteadiness; restlessness.

ବଜାର କମ୍ପରର ବାଡ଼ୁଡ଼େ ତରତର ତରଳ ତତ୍ତ୍ୱ ନାଶି ସେ ।
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ତରଳ ଜ୍ୟୋତି—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତରଳ=ସାତ୍ତ୍ୱିଶୀଳ + ଜ୍ୟୋତିଃ)—
Tarala jyoti ମଣିମୁକ୍ତାଦରେ ଝଟକୁ ଥିବା ତେଜ; ଝଟ୍କୁଲ କାନ୍ତି—
Shining lustre.

ତରଳ ନୟନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତରଳ + ନୟନ)—
Tarala nayana ୧ । ଯେଉଁ ଆଖିର ତୋଳା ଚଞ୍ଚଳ ଏଣେତେଣେ (ତରଳ ଲୋଚନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୁଲୁଥାଏ—1 Eyes with tremulous pupils.

୨ । ଏକ ବର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ—2. Name of a Sanskrit metre.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ଆଖି ତୋଳା ଚଞ୍ଚଳ—
Having tremulous pupils; casting tremulous glances.

ତରଳ ନୟନା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତରଳ + ନୟନ + ସ୍ତ୍ରୀ. Tarala nayanā ଆ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ନୟନର ତୋଳା ଚଞ୍ଚଳ

ତରଳନୟନା, ତରଳଲୋଚନା } ଅନ୍ୟରୂପ ବୁଲୁଥିବାରୁ ଚଞ୍ଚଳ ଅଙ୍ଗୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋହର ନୟନ; ତରଳାକ୍ଷୀ;
ତଳାପାଙ୍ଗୀ—(a woman) With lustful or tremulous pupils; with wanton glances.

ତରଳ ପଦାର୍ଥ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତରଳ + ପଦାର୍ଥ)—ଜଳୀୟ ବା ଦ୍ରବ
Tarala padārtha ପଦାର୍ଥ--Liquid; fluid.

[ଦ୍ର—ପଦାର୍ଥବିଦ୍ୟା ଅନୁସାରେ ପଦାର୍ଥମାନ ୩ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ; ଯଥା—ଘନ, ତରଳ ଓ ବାଯୁୀୟ ।]

ତରଳ ମତି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତରଳ + ମତି)—
Tarala mati ଯାହାର ଚିତ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ; ଚପଳ; ଲଘୁଚିତ୍ତ—
Fickle; weak-minded; of unsteady mind.

ତରଳ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତରଳିବା; ଦ୍ରବୀଭୂତ ହେବା—
Tarala hebā 1. To become liquid.

୨ । ତରଳା ଝାଡ଼ା ହେବା—
2. To pass liquid stools.

[ଦ୍ର—ପତଳା ଝାଡ଼ା ହେଲେ ଯେଉଁ ତରଳ ହେଲା ବା ତରଳଲ୍ଲ ବୋଲି ଲୋକେ କହି ଥାଆନ୍ତି; ମାନ୍ଦ ଫଳତଃ ଯେଉଁ ତରଳ ନ ହୋଇ ଯେଉଁରେ ଥିବା ସଲାଦ ତରଳଭାବ ଧାରଣ କରେ ।]

ତରଲା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ତରଡ଼ା (ଦେଖ)
Taralā Tararḍā (See)

ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗଞ୍ଜାମର ଗୋଷ୍ଟିଏ ଜମିଦାର୍ଣ୍ଣୀ ସମ୍ପତ୍ତିର ନାମ —
Name of an estate in the district of Ganjam.

ସଂ. ବ—୧ । ମଦ୍ୟ—1 Wine.

୨ । ମହୁମାଛି—2. Bee.

ସଂ. ବିଣ. (ତରଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ତରଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ; ଚଞ୍ଚଳା—
Feminine of Tarala.

ସୁନାକୁଳେ ବସ୍ତେ ଗୋଲଇ ମୋତମାଳା ତରଳା ।
ବ୍ରଧାନାଥ. ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ।

ତରଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତରଳ; ତରଳବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ-ରୂପ)—୧ । ଦ୍ରବ କରିବା—
ଗଳାନା ପିଘଳାନା 1. To melt; to liquify; to cause a solid matter to melt.

୨ । କୋମଳ କରାଇବା—2. To mollify; to soften.

୩ । ହୃଦୟରେ ଦୟା ଜାତ କରାଇବା—3. To elicit sympathy or pity from one's heart

୪ । ହୃଦୟକୁ ଅସ୍ଥିର ବା ଚଞ୍ଚଳ କରାଇବା—
4. To cause mental unrest; to afflict.

ତେରଛର ଗୃହଁ ଦେବାରୁ ଦେରଟର ଦେହ—ତୋଳାଇଦେବର ।

୫ । ଭାଙ୍ଗିବା; ନାଶ କରିବା; ଲଘୁ କରିବା—
5. To break; to ruin; to lessen.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଁ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଣ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଏ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ନୁରୂପଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ୱ

ତରସ୍ତାରମ୍ଭଙ୍କ ଭାଷା ତରଜାର ସ୍ୱର ଅଶା—
ତତ୍ତ୍ୱାର୍ଥ. ତଗୋପ୍ତତନ୍ତ୍ର ତ. ଗୀତ ।

[ତ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ]

ତରଳଆ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ତରଳତ)—୧ । ପତଳା ଓ ଜଳୀୟ—
Tarali*ā* 1 Thin and watery.

୨ । ଈଷତ୍ ତରଳ—2. Semi-liquid.

[ଯଥା—କାଲି ଘିଅରେ ଚାଙ୍କର ଦୁଇଟା ତରଳଆ ଝାଡ଼ା ଦେଲ୍ଲ ।]

୩ । ଦ୍ରବୀଭୂତ; ତରଳତ—3 Liquefied; melted.

ତରଳିକା—ସ.ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତରଳ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—ଚଞ୍ଚଳା—
Tarali*k*ā Fickle; wavering.

ସ. ବ—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ହାର—1. A kind of necklace

୨ । କାଦମ୍ବରୀ ଉପନ୍ୟାସର ସର୍ଜୀବଚ୍ଛେଦ—2. Name of a young lady in the story of Kādambarī

ତରଳିତ—ସ. ବିଣ (ତରଳ + ଇ = ତରଳି, ନାମ ଧାତୁ + କର୍ମ.ତ)—
Tarali*t*a ୧ । ଦ୍ରବୀଭୂତ; ବିଗଳିତ—1. Melted; molten.

୨ । କମ୍ପିତ; ତଞ୍ଚଳତ—2. Tremulous, trembling.

୩ । ତରଙ୍ଗାୟିତ—3. Wavy.

୪ । ବିସ୍ତାରିତ; ବ୍ୟାପ୍ତ—4. Extended; expanded

ତରଳିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ତରଳ ଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)—
Tarali*b*ā ୧ । ଦ୍ରବୀଭୂତ ହେବା; ତରଳ ହେବା—
ତରଳା, ଗଳା पिघलना 1. To be melted; to melt.

ଛେରତେଞ୍ଚ ଘାଡ଼ା ଛନ୍ତୁ ଘନ ଅନ୍ତେ
ତରତେ କରକା ପ୍ରାସ୍ୱେ କାଳତନ୍ତେ—ବ୍ରଧାନାଥ. ତରବାର ।

୨ । (ହୃଦସ୍ଥ) ତଞ୍ଚଳ ବା ଅସ୍ଥିର ହେବା—2. (heart) To become restless.

ମୋହନପରଶେ ଜବଶୀର ମନ ତରଳଗଲ ନଥାନ୍ତ—ବ୍ରଧାନାଥ. ଜବଶୀ ।

୩ । (ହୃଦସ୍ଥ) ଦୟାର୍ଦ୍ର ହେବା; ନରମ ବା କୋମଳ ହେବା—
3. (heart) To become soft or pitiful; to become mollified.

୪ । ବିଚଳିତ ହେବା—4. To waver.

[ତ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିବା, ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ତରଳୀକୃତ—ସ. ବିଣ (ତରଳ + ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବାର୍ଥରେ ତ୍ୟ; ଈ + କୃତ)—
Tarali*k*ṛuta କଠିନ ଅବସ୍ଥାରୁ ତରଳ ଅବସ୍ଥା କରିଯାଇଥିବା—
Liquefied; molten.

ତରବାର—ଦେ. ବ—ତରବାର (ଦେଖ)
Tarawā*r*a Tarabā*r*a (See)
तलवार ମାଇଙ୍ଗ ଥଣ୍ଡା ଝମକ ନଶାଣ
तलवार ତାଲ ତରଓ୍ୱାର କଝାସ୍ୱ ପୂଣ—ତୁଳନାଥ.ସମତରଙ୍ଗ ।
(ତରବାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତରସ୍—ସ. ବ (ତୃ ଧାତୁ + ଅସୁନ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ବେଗ; ଗତି—
Taras 1. Velocity; speed.

୨ । (+କରଣେ. ଅସ୍) ବଳ—2. Strength.

୩ । ରୋମ—3. The down of the body.

୪ । ଭେଲା—4. Raft.

୫ । (+କର୍ମ ଅ) ତୀର; ରେଖା; ତଟ—5. Shore; bank.

୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବାନର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Monkey.

ସ. ବିଣ— ୧ । ବେଗବାନ୍—1. Speedy; swift.

୨ । ବଳଶାଳୀ—2. Strong.

କ୍ରି. ବିଣ—ଶୀଘ୍ର—Sharp; quickly.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ତ୍ରସ୍ତ; ଭୀତ—Frightened.

ତରସ—ସ. ବ (ତରତ୍=ବଳ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଅ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ବଳଲାଭ
Tarasa ହୁଏ ।)—ମାଂସ—Flesh; meat.

ସ. ବିଣ—ବେଗଯୁକ୍ତ—Fleet; swift.

ଦେ. ବ—୧ । ମାନସିକ ଶାନ୍ତି—1. Mental peace.

୨ । ମାନ; ସମ୍ଭ୍ରମ—2. Honour; respect.

୩ । ଆଶା; ପ୍ରାପ୍ତି-ଆଶା—3. Hankering after a thing; hope of acquisition.

ପୂରଜଜ-ମଣି ଶ୍ୟାମେ ଅଛ ମୋ ତରସ—ତତ୍ତ୍ୱାର୍ଥ. ତଗୋପ୍ତତନ୍ତ୍ର ତ. ଗୀତ ।

୪ । (ସ.ତ୍ରାସ) ଉତ୍ତ୍ରାସ—Fear.

ଅଜରଂ ସମ୍ପଦ ହରଷ ତରସ ସଦ୍ଭର ପ୍ରତ—ଉତ୍କ ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୫ । ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ—5. Restlessness.

ବଢ଼େ ସଦା ତରସ ସଙ୍ଗତ ଦାମ ଦେବ—ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଶୀଘ୍ର; ତଞ୍ଚଳ—Quickly.

ତୁମ୍ଭ ଦେବାରେ ତରସେ ଗୋଳ ଶ୍ରୀମୁଖ ସାରସ—ଉତ୍କ. ପ୍ରେମ ସୁଧାନଧି ।

ତରସର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅବ୍ୟୟ—ଅତି କଷ୍ଟରେ—
Tarasar With a great difficulty.

ତର ସହିବା—ଦେ.ବ—୧ । ସମସ୍ୟ ହେବା; ବେଳ ଅଛି ବା; କାଳ
Tara sahibā ଯାଇବା—1. There being sufficient time.

(ଯଥା—ଇସ୍କୁଲଆ ଝୋକାକୁ ମୁଠାଏ ଖାଇବା ଯାଇଁ ତର ସହେ ନାହିଁ)

୨ । ଉଚ୍ଚିତ ଅପେକ୍ଷା କରିବାର ସୁବିଧା ହେବା—
2. Affording to wait for some time.

ତରସ୍ତ—ପ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସଂ. ତ୍ରସ୍ତ)—୧ । ଭୀତ—
Tarasta 1. Frightened; alarmed.

ତରସ୍ତ ଡୋରଣ ଭୂସରମଣି ବେଲ ଓଡ଼ାଳ ମେଲଙ୍କରେ ଗୁଣି—
ଓଡ଼ିଆ. ଲଭାବଗ୍ତ ।

୨ । ଶଶବ୍ୟସ୍ତ; ବ୍ୟସ୍ତସମସ୍ତ—
2. Struck with fear.

୩ । ତ୍ୱରନ୍ୱିତ—3. Hurried.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୋଗଦେଇ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦଲେ ସେସବ ଏ ଭଖାବୋଖରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଇବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ—1. Hastily; hurriedly; helter-skelter.

ତର ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତର+ସ୍ଥାନ)—୧ । ନଈ ପାର୍ Tara sthāna ହେବାର ଘାଟ—1. Ferry-ghat; wharf.

୨ । ଯେଉଁଠାରେ ନଈ ପାର୍ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଓହ୍ଲାଉନ୍ତି— 2. A landing place.

ତରସ୍ୱାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ତରସ୍=ବେଗ+ଅଛ ଅର୍ଥରେ ବତ୍; Taraswān ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଦ୍ରୁତଗାମୀ; ବେଗବାନ୍— (ତରସ୍ୱତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fleet; swift

୨ । ବଳଶାଳୀ—2. Powerful; strong; mighty.

ତରସ୍ୱୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ତରସ୍+ଅଛ ଅର୍ଥରେ ବନ୍; ୧ମା. ୧ବ)— Taraswī ୧ । ତରସ୍ୱାନ୍ (ଦେଖ)—1. Taraswān (See) (ତରସ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ—2. Sick; ailing.

ସଂ ବି—୧ । ବାୟୁ—1. Air.

୨ । ଗରୁଡ଼—2. The mythological bird-king who carries Bishṇu on his back.

୩ । ପନ୍ଥବାହକ; ହରକରା—3. A courier.

ତର—ଗ୍ରା. ବି—୧ । (ସଂ. ତାରା)—ତାରା; ନକ୍ଷତ୍ର— Tarā 1. Star.

ତରାଇ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ରାତ୍ରି—2. Night.

(ଯଥା—ମୁଁ ତରତରା ନ ମାନ ଏଠାରେ କାମ କରୁଛି ।)

୩ । (ସଂ. ତାର) ଆଖିର ତାରା ବା ତୋଳା; ଚକ୍ଷୁଗୋଲକ— 3. The pupil of the eye.

ତାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଛେଲବା— Scraping off.

ତାଦେ (ସମ୍ଭଲପୁର) ବି (ସଂ. ତୀର)—ନଦୀତୀର; କୂଳ— Bank; shore.

(ଯଥା—ନଏଦ୍‌ତର=ନଦୀକୂଳ ।)

ତର(ରେ)ଇ— ଦେ. ବି (ସଂ. ୃ ଧାତୁ=ପାରହେବା; ତିଜନ୍. ତାର Tarā(re)i ଧାତୁ; ଯେଉଁମାନେ ନୌକାଦ୍ୱାରା ଲୋକଙ୍କୁ ପାର କରନ୍ତି)—୧ । କେଉଟଙ୍କ ବଂଶୋପାଧ୍ୟବଂଶବିଶେଷ— ତରାଇ 1. The family-title of some fishermen.

ତରାଇ, ତିରାଇ ୨ । ନାଉରିଆ—2. Boatman.

୩ । (ସ ଭଲ) ହିମାଳୟର ପାଦଦେଶରେ ଥିବା ଜଳାର୍ଦ୍ର ନିମ୍ନ ପ୍ରଦେଶ—3. Tarai; damp country at the foot of the Himalayas.

[ଦ୍ର—ଏହା ଜଙ୍ଗଲମସୃ ଓ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ।]

ତର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି ('ତରିବା' କ୍ରିୟାର ତିଜନ୍ତ ରୂପ)—ମୁକ୍ତ Tarā(re)ibā ତରିବା; ଉଦ୍ଧାର କରିବା—To cause to be delivered or rescued.

ନଂ ୩୨ଂ ତରତର ରୋ ତିତା ଟୁମ୍ବୁଙ୍—କୃଷ୍ଣଦିବ୍. ମହାଭାରତ. ଅବ ।

ତରଜ(ଜୁ)—ଦେଦେ. ବ (ସଂ; ତୁଳ. ସଂ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ନାରୀତା; ଦେ. Tarāja(ju) ତ୍ରାସ୍ତ)—ନିକ୍ତି; ତଉଲିବା କାଠି ଓ ପଲ୍ଲା; ତୁଳା- **ତରାଜୁ** ଯନ୍ତ୍ର—A pair of scales; a balance.

ତରାଜ୍ର ଏମ୍ଭ ତତ୍ତରେ ସରୁ ତୁଳନ ଦେଉଛନ୍ତି—ପ୍ରାତା. ଚନ୍ଦ୍ରନରୂପେଣଗୀତା ।

ତରାଟ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ତାରାବତୀ) ନଗର (ଦେଖ)— Tarāṭa Ṭagara (See)

(ତରାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜାଲ ପିଙ୍ଗି ଦେଇ ତୋଳ ତରାଟ—ଜବଦ୍ଦର୍ଦ୍ଦ. ବବତା ।

ତଗର ୨ । (ସଂ. ତାରାଟ, ତାରାବତୀନ ତୁଳ. ଇଂ. ସ୍ପେୟାର୍)— **ଟଗର** ଆଖିତୋଳା ବଙ୍କାଇ ଗ୍ରହଁବା; କଟାକ୍ଷପାତ;— **ତାକ** 2. Ogling; a leer; a side-glance.

ତାକ ୩ । ଆଖିର ତୋଳାକୁ ତରାର କର ଗ୍ରହଁବା; କଟମଟ ଗ୍ରହାଣି—3. Arch-look; a look with the pupils stretched; glaring look; stare.

୪ । ଶିବନେତ୍ର ହେବା; ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱନେତ୍ର ହେବା— 4. The state of the pupils being upturned.

ତରାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ତାରାଟ; ତୁଳ. ଇଂ. ସ୍ପେୟାର୍; ଏ ଶବ୍ଦ ଆଖି Tarāṭibā ତରାଟିବା ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—୧ । ଆଖିର କଟମଟକରେ ତାକାନ ତୋଳାକୁ ତରାର କର ଗ୍ରହଁବା; କଟାକ୍ଷପାତ **ତାକନା, ତରେରନା** କରିବା; କଟମଟ କରି ଗ୍ରହଁବା—1. To stare; to glare at.

ଏହା ତହୁ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ତରାଟ ଅନାଇ—କୃଷ୍ଣଦିବ୍. ମହାଭାରତ ସଭା ।

୨ । ଆଖି ଓସାରିବା—2. To have the pupils of one's eyes turned towards the upper eyelids.

ଜସ୍ତୁତଥ ଆଖି ତର୍ତ୍ତାଟ ତରାଟ—କୃଷ୍ଣଦିବ୍. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ଭ୍ରୂକୁଟୀ କରିବା—3. To frown.

ତରାତି ମରାତି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ତରାଟିବା ଓ ମରାଟିବା କ୍ରିୟାର Tarāṭi marāṭi ଅସମାପିକା ରୂପ; ସହଭାବ)— (ତରାଟ ମରାଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । କଟମଟ କରି ଗ୍ରହଁ; କଟାକ୍ଷପାତ କରି—1. Staring; glaring at.

ବାସନା ମୋ ଅଡ଼ରୁ ତରାଟ ମରାଟ ଗ୍ରହଁଇ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ଭ୍ରୂକୁଟି କରି—2. Frowningly.

ତରାଡ଼—ତାଦେ (ଫଁ ଡ଼ାବୁମ) ବ—ତରବାରି; ଖଣ୍ଡା— Tarāṛdi Sword.

ତରାତର—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ନଦୀ) ଦୁଇ କୂଳ ଉଛୁଳି ପଡ଼ୁଥିବା ପ୍ରକାରେ— Tarātar (river) Overflowing the banks.

(ଯଥା—ନଈ ତରାତର ବଢ଼ିଅଛି ।)

ତରା ତାରିଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ତାରା ଓ ତାରିଣୀ)— Tarā tāriṇī ତାରା ତାରିଣୀ (ଦେଖ) (ତର୍ ତାରେଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Tārā tāriṇī (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଁ

ତରୁନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ (ତର=ପାରଚଳନ + ଅନ୍ଧୁ=ଜଳ) = Tarāndhu ନୌକାବିଶେଷ; ତଳ ସମତଳ ଥିବା ବଡ଼ ଡଙ୍ଗା— Big flat-bottomed boat.

ତରାବଟ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତର୍=ଆର୍ଦ୍ର, ଓଦା)—୧ । ଆର୍ଦ୍ରତା— Tarābaṭ 1. Wetness.
तराबट ୨ । ଶୀତଳତା—2. Coolness.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯାହା ଦେହକୁ ଶୀତଳ କରେ— Cooling the body.
୨ । ତେଲିଆ; ଚିକଣା; ସ୍ନିଗ୍ଧ (ଖାଦ୍ୟ)— 2 Oily (food).
୩ । କ୍ଲାନ୍ତିନାଶକ—3. Allaying fatigue.

ତରାବର—ଦେ. ବ (ସଂ. ତାର୍ ଓ ବର; ତାରକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ)— Tarābara ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.
ତରାବର ତରଣ ବଦ୍ଧବର ତରଣ ନଶାଂଶୁ ସ୍ମୃତଣ ଶିଶ.ଉରଣ ଦ୍ୱେ ।
ଜଦସର୍ଗ. ଜଯୋସ୍ୱତଶ୍ଚ୍ଚ ଖ. ଗୀତ ।

ତରାବରା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ତ୍ୱର୍)—ତଞ୍ଚଳ; ତ୍ୱରିତ— Tarābarā Hasty.
(ତୋର୍ବୋର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) କାଲ ଗଲେ ଶିଖାଇବେ ପଢ଼
ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ନଉଲେ ରେ କାହିଁପାଇଁ ଏତେ ତରାବରା ।
तड़ाक पड़ाक ଉକାସ. ବଃକ ବଜସ୍ୱ ।
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଶୀଘ୍ର—Quickly.

ତରାଳୁ—ସଂ. ବ (ତୃ ଧାତୁ + କଉଣ. ଆଳୁ)—ବଡ଼ ନୌକା; ନାଦା— Tarāḷu Big flat-bottomed boat.

ତରାସ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ତାସ)—୧ । କିରଣ— Tarās 1. Ray.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. Sun's rays.
୩ । ତାପ; ତାତି—3. Heat; warmth.

ତରାସ—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ତ୍ରାସ) ୧ । ତ୍ରାସ; ଭୟ— Tarāsa 1. Fright; fear.
तरास **तरास** ୨ । ଆଭା; ଅଲୋକ ଆଦର ତେଜଃ— 2. The brilliance or lustre of a light.
ସ୍ୱଦ୍ଧବେ ତତ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ତସ୍ୱସ୍ୱ ସ୍ୱଦଇ—ଅସ୍ୱମନ୍ୟୁ. ଉସ୍ୱଯଞ୍ଜକ ।
୩ । ଆଡ଼େଣୀ; ପଙ୍ଖା ଆକାରର ଛତ୍ରବିଶେଷ— 3. A fan-shaped umbrella held up on the side of idols and Rajas to protect them from the slanting rays of the sun.
ଧସ୍ୱଇଛ ପୂଣ୍ଡସ୍ୱକ ଛତ୍ରତସ୍ୱ ମସୂର ପୁଛ ତସ୍ୱଗ
ମାଲଗା କୁସୁମ ନଦର ସ୍ମମର ତାଳୁଛତ୍ର ତଉଯାଗ ।
ଦସ୍ମନାଥ. ବତତ୍ରସ୍ୱମାସ୍ୱଣ ।
[ଦ୍ର—ଏହା ରଜା ଓ ଠାକୁରଙ୍କ ପାଖେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଆଦରେ ଧରିବା ଛତ୍ର ।]

ତରିବେଦ. ବ (ଫା. ତରଶ୍ = କର୍ତ୍ତନ)—
୧ । କଲମଚାସ; କଲମ ଚାଛିବା ଛୁରି— 1. Pen-knife.
୨ । ତାସ୍ ଓ ଗଞ୍ଜପା ଖେଳରେ ରଙ୍ଗ କଟା ଦେବା ପରେ ତାହାର ଯେଉଁ ଅଂଶ ତାସ ଧରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତରେ ରହିଯାଏ— 2. The pack of cards which are left in the hand of the holder after a portion of it is taken up in a game of cards.

ତରାସିଆ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ନାପିତ; ରଣ୍ଡାପୁଅ— Tarāsiā 1. Barber.
୨ । ରଣ୍ଡାପୁଅଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ— 2. A title given to barbers
୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ରଜା ବା ଠାକୁରଙ୍କ ପାଖରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ତ୍ରାସ ବା ଆଡ଼େଣୀ ଛତ୍ର ଧରେ—3. The bearer of the 'Trāsa' (side-umbrella) accompanying a king or idol in a procession.

ତରାସିବା—ଦେ (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ .ତ୍ରାସ)—୧ । ତ୍ରାସିବା; ଭୟ କରାଇବା— Tarāsibā 1. To frighten; to alarm.
तरासा ୨ । (ଫା. ତରଶ୍ = କର୍ତ୍ତନ) ଛୁରରେ କାଟିବା—
तरासना 2. To cut or scratch with a knife.
୩ । (ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି) ତେଜ ପ୍ରକାଶ କରିବା; କିରଣ ଦେବା— 3. (the sun and the moon etc) To shine; to give light.
ସେତେବେଳକୁ ଜନ୍ତ ତସ୍ୱସିଲେଣି—ସତ୍ୟକାର କର୍ତ୍ତିକ ମାର୍ଗଶୀର ୧୧୩୦ ।

ତରି—ସଂ. ବ (ତୃ ଧାତୁ = ପାରହେବା + କରଣେ. ଇ)—୧ । ନୌକା- Tari 1. Boat.
୨ । ଭେଲା—2; A raft.
୩ । ଲୁଗା ଆଦ ରଖାଯିବା ପେଟରା ବା ପେଡ଼ି— 3. A box for keeping clothes.
୪ । ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ; ଲୁଗାର ଦଶା—4. The loose ends of the warp threads hanging at the ends of of a piece of cloth.
୫ । ଅବସ୍ଥା; ଦଶା—5. Condition.
ଦେ. ବିଣ—ନଈକୂଳ ଜମି; ତରଜମି; ପଠା; ଯେଉଁ ଜମିରେ ନଈ ପାଣି ମାଡ଼ି ଶୁଖି ଯାଇ ଥାଏ ଓ ପନ୍ଥ ପଡ଼ିଥାଏ— Silted land in the river-bed.
ସଂ. ବିଣ. (ତୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ: ଇ)—ପାରଗାମୀ— Crossing over (a river).

ତରିଆଣ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ତୃ ଧାତୁ)— Tariāṇa ଉତ୍ତରଣକାରୀ; ତାରକ; ଯେ ତାରେ; ଯେ ପାର କରେ· **तरिया** One who saves or carries another across.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ପ୍ରକାରକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'ଦଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଦେ. ବ— ଉତ୍ତରିବା; ଉତ୍ତରଣ—Crossing over.

ତରକ—ସଂ. ବ. (ତର+ଇକ)—

Tarika ୧ । କେଉଟ; ନାବିକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ତରୁଇ—1 Boatman; sailor; ferry-man.

୨ । ଘାଟ ମାସୁଲ ଆଦାୟ ତରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. Collector of ferry-toll.

୩ । ଭେଲା—3. Raft.

ତରିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତର୍+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Tarikā ତରି (ଦେଖ)—Tari (See)

ତରିକା ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତତ୍ତ୍ୱକା)—୧ । ଉଙ୍ଗ; ପ୍ରକାର—

तरीका 1. Manner; mode.

୨ । ଗୁଣଚଳନ; ବ୍ୟବହାର—2. Conduct; behaviour

୩ । ଉପାୟ—3. Means.

୪ । (ଫା. ତରକା) ହିଂସା; ଭାଗ; ଅଂଶ—4. Share.

୫ । ସମ୍ବନ୍ଧ; ସଂସ୍ପର୍କ—5. Connection; concern.

୬ । ସାହଚର୍ଯ୍ୟ; ଭାଗଦାସ୍ତ—6. Partnership.

ତରିଜା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ତର୍ଜ୍ ଧାତୁ)—୧ । ତର୍ଜ୍ଜନ;

Tarijā ବଢ଼େଇ; ଗାଲ୍ଭରି—1. Bragging; boasting.

କେଶବ ବୋଇରେ ଅମ୍ଭେ ଘଇା ଉଣଇା,
କରୁଅଛୁ ଅମ୍ଭ ଅଗେ ଏତେ ତରିଜା । ପଞ୍ଚକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍କଳେଶ ।

୨ । କ୍ରୋଧ—2. Anger; wrath.

୩ । ପ୍ରଭାବ; ମହତ୍ତ୍ୱ—3. Power; might.

୪ । ଦ୍ୱେଷ—4. Envy.

୫ । ତେଜ—5. Glory.

୬ । ଗର୍ବ; ଅହଙ୍କାର—6. Pride; arrogance.

ତରିଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତରଣ୍ଡ)—୧ । ସମୁଦ୍ର ବା ନଦୀର ଗଭୀର ଜଳ

Tariṇḍā ଦେଶରେ ଲଙ୍ଗର ବା ଝୁକଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡା ଯାଇଥିବା ଭାସମାନ

ବସ୍ତୁ ଶିକ୍ଷା; ବସ୍ତୁ—1. Buoy.

तरिंदा ୨ । ତେରେଣ୍ଡା (ଦେଖ)

2. Terendā (See)

ତରିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ତର+ଇତ)—ଅପର ପାଇକୁ ନୀତ—

Tarita Carried over or across.

(ତରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତରି ତରକାରି—ଦେ. ବ. (ଫା. ତର=କଞ୍ଚା+ତରକାରୀ)—

Tari tarakāri (ସଦୃଶ)—କଞ୍ଚା ପରିବା—

तरी तरकारी Green kitchen-vegetables; greens.

ତରିତା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତରିତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—'ତରିତ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Taritā Feminine of Tarita.

ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ତର୍ଜ୍ଜନୀ; ବଡ଼ିଆଙ୍ଗୁଠି—

1. Index finger.

୨ । ରସୁଣ—2. Garlic.

୩ । ଗଞ୍ଜେଇ; ଭାଙ୍ଗ—3. Cannabis Sativa; Ganja; Indian hemp.

ତରିତ୍ର—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ତୃ ଧାତୁ+କରଣ. ତ୍ର; ଇ ଆଗମ)—

Taritra ୧ । ନୌକା—1. Boat.

(ତରିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭେଲା—2. Raft.

ତରିବତ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତର୍ବୀୟତ୍)—୧ । ତାଲିମ୍; ଶିକ୍ଷା—

Taribat 1. Education; training.

तरिबत ୨ । ତାଡ଼ନା—? Chastisement.

तरिंयत ୩ । ଉପଦେଶ—3. Advice; instruction.

୪ । ଭରଣପୋଷଣ; ପ୍ରତିପାଳନ—

4. Bringing up; support; maintenance.

୫ । ଗୁଣଚଳନ; ଆଚରଣ; ତରୁତ—

5. Conduct; character.

୬ । ଧାରା; ପ୍ରଥା—6. Rule; custom; practice.

୭ । ଭଦ୍ରତାନୁମୋଦିତ ବ୍ୟବହାର; ଆଦବ କାଇଦା—

Etiquette.

୮ । ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି—8. Nature.

୯ । ଅଭ୍ୟାସ—9. Habit.

ତରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତୃ ଧାତୁ)—

Taribā ୧ । ନଦୀ ଆଦି ପାର ହେବା; ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—

तरना 1. To get over; to cross over; to pass over.

୨ । ରକ୍ଷା ପାଇବା; ପରିତ୍ରାଣ ପାଇବା—

2. To be saved or redeemed.

୩ । (ବିପଦାଦିରୁ) ମୁକ୍ତି ପାଇବା; ଜିତିବାର ପାଇବା—

3. To escape from or overcome (a difficulty or danger).

ଦୁଃଖ ସମୁଦ୍ରରୁ ତରିବା ସେହି ତରେ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ତରି—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃ ଧାତୁ+କରଣ. ଇ)—

Tarī ୧ । ତରି (ଦେଖ)—1. Tari (See)

୨ । ଗଦା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2 Mace.

୩ । ଧୂମ; ଧୂଆଁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Smoke.

ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ଅର୍ଣ୍ଣବପୋତବିଶେଷ —

A kind of sea-going vessel or ship used in ancient times.

(ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।)

ତରି ଦନ୍ତ—ସଂ. ବ (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ତରି+ଦନ୍ତ)—ଖେପଣୀ; ଆନ୍ଦୁଳ—

Tarī danta Oar.

ତରିଦନ୍ତେ ରଙ୍ଗେ କାଣ୍ଡ ତରଙ୍ଗ—ବ୍ରଜନାଥ. ତରିବା ।

ତଲ୍ଲିଷ—ସଂ. ବ. (ତୃ ଧାତୁ+ଇଷ)—୧ । ଶୁଖିଲା ଗୋବର;

Tarīsha (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —1. Dried cowdung.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଗ,ଘ	ଙ୍ଗ	ଇଯ୍	ଇଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତତ୍ତତ୍ପୁନ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଷ୍ୟ	ସ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ଙ୍

୨ । ନୌକା; ନାବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —2. Boat.

୩ । ଭେଳା; ପାଣିରେ ଭାସିବା ତକ୍ତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3 Raft; floating plank.

୪ । ସମୁଦ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Ocean.

୫ । ବ୍ୟବସାୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Professon; trade.

୬ । ସ୍ୱର୍ଗ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Heaven.

ତରୁ—ସଂ. ବ (√ତୃ ଧାତୁ=ପାରହେବା, ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା; +ଉ; ଭୁଲ. Taru ଇଁ ଷ୍ଟ୍ରୀ)—ଗଛ ବୃକ୍ଷ—Tree.

ତରୁଆ—ଗାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମେଢ଼ା (ଦେଶ)—
Taruā Merḍhā (See
ଗାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଉଡ଼ା; କାଠ ବା ବାଉଁଶର ମୋଟା ଠେଙ୍ଗା—A cudgel of wood or bamboo.

ତରୁଆର—ଦେ. ବ (ସଂ. ତରବାର)—ଖଣ୍ଡା; କରବାଲ—
Taruāra Sword.
ତରାଲ ସୁର ତରୁଆର ଧାରରେ ଶତ୍ରୁର ଅରେ ମୋହଥିଲେ ଦାଣ୍ଡରେ— **तरबरिया** କବସ୍ପୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ତରୁଆରି—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତରବାରି)—ଖଣ୍ଡା—
Taruāri Sword.
ତରୟାଲ ଅଣ୍ଟାରେ ଅଣ୍ଟେ ସେ ବାନ୍ଧଲେ ତରୁଆରି— **नरबरिया** କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭରତ. ଅନ୍ତ ।

ତରୁଆଲ(ଲି)—ଦେ ବ (ସଂ. ତରବାଲ)—ଖଣ୍ଡା—
Taruāla(li) Sword.
तरोयाल, **तलबार**

ତରୁ ଜୀବନ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତରୁ + ଜୀବନ)—ଗଛର ମୂଳ ବା ତେର—Root of a tree.
Taru jībana

ତରୁଣ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (√ତୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉନ)—୧ । ନବଯୁବା—
Taruṇa 1. Youthful; juvenile.
ତରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ନବ; ନଗ୍ନନ; ନୂତନ—2. New.
ତରୁଣତା, ତରୁଣତ୍ୱ } —ବ. ୩ । ସଦ୍ୟଃ; ତତ୍କ୍ଷା—3. Fresh.
୪ । ଅପରିପକ୍ୱ—4. Unripe; raw.
୫ । କୋମଳ—5. Soft; tender.
୬ । ନବଜାତ—6. Newly born.
ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ନବଯୁବକ—1. Youth; young man.
୨ । ବୃକ୍ଷାଦିର କୋମଳାଗ୍ର—2. Tender shoot of a tree.
୩ । ସ୍ଥୂଳ ଜୀରକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. A large variety of cumin seed.
୪ । ଏରଣ୍ଡ; ଗବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Custard.
୫ । ଏକପ୍ରକାର ସଫ୍ଟା ଫୁଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A kind of jasmine.

ତରୁଣ ଜ୍ୱର—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତରୁଣ ଜ୍ୱର)—
Taruṇa jwara ଜ୍ୱରର ନୂତନ ଅବସ୍ଥା—New fever.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଜ୍ୱର ୭ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେହରୁ ଛାଡ଼ି ନାହିଁ ତାକୁ ତରୁଣ ଜ୍ୱର କହନ୍ତି ।]

ତରୁଣତା—ସଂ. ବ. (ତରୁଣ+ଭାବାର୍ଥେ. ତା)—
Taruṇatā ୧ । ନଗ୍ନତା—1. Newness; freshness.
(ତରୁଣତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନବ ଯୁବାବସ୍ଥା—2. Adolescenc.

ତରୁଣ ଦଧି—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତରୁଣ+ଦଧି)—
Taruṇa dadhi ୧ । ସଦ୍ୟୋଜାତ ଦହି; ସଜ ଘୋଳ ଦହି—
1. Fresh butter-milk.
୨ । ପାଞ୍ଚ ଦିନ ହେଲା ବସା ଯାଇଥିବା ଦହି; ପାଞ୍ଚ ଦିନର ପୁରୁଣା ଦହି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Curd 5 days old.

ତରୁଣ ପୀତିକା—ସଂ. ବ—ମନଃଶିଳା—
Taruṇa pītikā Red arsenic (Apte).

ତରୁଣ ବୟସ୍କ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତରୁଣ+ବୟସ୍+କ)—
Taruṇa bayaska ନବଯୁବକ—
(ତରୁଣ ବୟସ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) Adolescent.

ତରୁଣ ସୂର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତରୁଣ+ସୂର୍ଯ୍ୟ)—
Taruṇa sūrjya ୧ । ବାଳସୂର୍ଯ୍ୟ; ନବୋଦିତ ସୂର୍ଯ୍ୟ—
1. The newly risen sun.
୨ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The midday-sun

ତରୁଣାସ୍ଥି—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତରୁଣ+ଅସ୍ଥି) (ଜୀବବଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—
Taruṇāsthi ଜୀବ ଦେହର ଉପାସ୍ଥି ବିଶେଷ; ନରମ ହାଡ଼—
Cartilage; gristle.

ତରୁଣୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତରୁଣ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ତରୁଣର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Taruṇī Feminine of Taruṇa.
ନଗ୍ନନା; ନବଯୌବନା—
Youthful; young (female).
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନବଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. Young woman.
[ଦ୍ର—ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱାକାଶ ମଣ୍ଡଳରେ ୧୬ ତାରୁ ୩୨ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ନାରୀ ତରୁଣୀ ।]
୨ । ଘୃତକୁମାରୀ; ଘିକୁଆଁର—2. The succulent aloe; the Succotrine aloe.
୩ । ଧଳା ସେବତୀ ଫୁଲ—3. Rosa Muscata.
୪ । ସ୍ଥୂଳ କୃଷ୍ଣ ଜୀରକ—
4. A kind of large black cumin seed.
୫ । ଦନ୍ତୀ ବୃକ୍ଷ—5. A medicinal plant; Baliospermum Axillare.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । 'ଅଦ୍ଭବନ୍' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାଦ୍ୱୟରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସର୍ବାଗ୍ରେ ଉହାଁର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷ୍' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗଣ୍ଠା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୁଠା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୬ । ମେଘ ରାଗର ସ୍ତ୍ରୀଣୀରବିଶେଷ—
6. Name of a subsidiary tune.

ତରୁ ତଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତରୁ+ତଳ)—ବୃକ୍ଷର ତଳ—
Taru tala — The ground under the branches of a tree.

ତରୁ ତୂଳିକା—ସଂ. ବି. (ତରୁ+ତୂଳିକା=ତୂଳ ବା ତୂଳାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶଯ୍ୟା; ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀ ବୃକ୍ଷର ଶାଖାରେ ତୂଳା ପରି ଓଦ୍ଧଳ ଥାଏ)—ବାଦୁଡ଼ି—The bat.

ତରୁଧର—ଦେ. ବି—ମର୍କଟ; ମାଙ୍କଡ଼—
Tarudhara — Monkey.
ତରୁଧରେ ତୂଳ ତରୁଥର ତ୍ୟୁହ ପ୍ରକାଶ ତରୁତ ରବ ।
ଭଟ୍ଟ. ବୈଦେସ୍ପଶତକାସ ।

ତରୁ ନଖ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତରୁ+ନଖ)—ଗଛର କଣ୍ଟା—
Taru nakha — Thorn.

ତରୁ ବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବି. (ମଂ.ସ୍ତ୍ରୀ; ତରୁ+ବଲ୍ଲୀ)—
Taru ballī
୧ । ଯେଉଁ ଲତା ଗଛକୁ ବେଢ଼ି ଉଠି ଥାଏ—
1. Creeper entwining a tree.
୨ । ଜାଉକା ନାମ୍ନୀ ସୁଗନ୍ଧ ଲତା —
2. A kind of scented creeper
୩ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଗଛ ଓ ଲତା—3. Tree and creeper.
୪ । ଜର୍ମ୍ମଲୀ—4. A parasitic plant.

ତରୁ ବିଲାସିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତରୁ+ବିଳାସିନୀ; ଏହା ଗଛରେ ମାଡ଼ିବା ହେତୁ)—ନବମାଳିକା; ନଅଳି ଲତା-
Taru bilāsinī — A kind of creeper; Jasmanium Arborescens.

ତରୁଭୁକ୍—ସଂ. ବି. (ତରୁ+ଭୁକ୍ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍=ତରୁଭୁକ୍, ୧ମା. ୧ବ; ଯାହା ଗଛର ରସ ଖାଇ ବଞ୍ଚେ)—
Tarubhuk — ଜର୍ମ୍ମଲୀ;ମଲ୍ଲଙ୍ଗ—·Orchid; parasitic plant; mistletoe.

ତରୁଭୁଜ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତରୁମୂଜ; ଫା. ତରବୁଜ୍)—
Tarubhuja — ତରଭୁଜ (ଦେଖ)—Tarabhuja (See)
ତର୍ମୁଜ ତର୍ବୁଜ
(ତରୁମୃଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତରୁ ଭୋଜୀ—ସଂ· ବି. (ତରୁ+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—
Taru bhojī — ତରୁଭୁକ୍ (ଦେଖ)—Tarubhuk (See)

ତରୁମାଳିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଭୂଇ ଅଁଳା —
Tarumālinī — Philanthus Niruri (a herb).

ତରୁ ମୂଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତରୁ+ମୂଳ)—
Taru mūla
୧ । ତରୁତଳ; ଗଛର ତଳ—1. The ground under the branches of a tree.
୨ । ବୃକ୍ଷର ତେରେ—2. Root of a tree.
୩ । ଗଛର ଗଣ୍ଡେର ଭୂମିନିକଟସ୍ଥ ଭାଗ—
3. Foot of a tree.

ତରୁ ମୃଗ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ତରୁ+ମୃଗ)—
Taru mṛuga — ଶାଖାମୃଗ; ମାଙ୍କଡ଼—Monkey.

ତରୁ ରାଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତରୁ+ରାଗ)—
Taru rāga
୧ । ଅଙ୍କୁର 1. The tender shoots of a tree.
୨ । ପୁଷ୍ପ—2. Flower.
୩ । ନବପଲ୍ଲବ; କୋମଳପତ୍ର—
3. The tender leaves of a tree.

ତରୁରାଜ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତରୁ+ରାଜନ୍)—
Tarurāja
୧ । ତାଳ ଗଛ - 1. Palm tree.
୨ । ନଡ଼ିଆ ଗଛ—2. Cocoanut tree.
୩ । ମହାତରୁ; ବଡ଼ ଗଛ—3. Big tree.
୪ । ବଟ ବୃକ୍ଷ; ବର ଗଛ—4. The Banian tree.
୫ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ—5. The Peepal tree.

ତରୁରୁହ—ସଂ. ବି· ପୁଂ. (ତରୁ+ରୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Taruruha — ଜର୍ମ୍ମଲୀ ଲତା—A parasitic creeper.
(ତରୁରୁହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତରୁ ରୋହିଣୀ—ସଂ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ତରୁ+ରୁହ ଧାତୁ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Taru rohiṇī — ତରୁରୁହ (ଦେଖ)
Taruruha (See).

ତରୁ ଶାୟୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ତରୁ+ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)-
Taru śāyī — ୧ । ପକ୍ଷୀ —1. Bird.
(ତରୁଶାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମର୍କଟ—2. Monkey.
ସଂ. ବିଣ—ଗଛରେ ଶୋଇଥିବା—
Sleeping on a tree.

ତରୁ ସାର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତରୁ+ସାର)—କର୍ପୂର—
Taru sāra — Camphor.

ତରୁଣ—ସଂ. ବି (ତରୁ+ଜ୍ୱଣ)—ପଦ୍ମ ମୂଳ—
Tarūṇa — The tuberous root of the lotus flower.

ତରେଇ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (କସ୍ତୁର) ବି—ପୋଖରୀ—
Tarei — Pond; tank.
ଗ୍ରାମ୍ୟ (ମେଦନୀପୁର) ବି (ଭୂଲ. ତ. ତରୁଇ) ଜହ୍ନି (ଦେଖ)
Jahni (See).
ଦେ ବି—ତରାଇ (ଦେଖ)—Tarāi (See.

ତର୍କ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ତର୍କ ବିତର୍କ କରିବା; ବାଦାନୁବାଦ କରିବା—
Tark (root) — 1. To argue; to reason.
୨ । ଅନୁମାନ କରିବା—
2. To guess; to suppose.
୩ । ସ୍ଥିର କରିବା—3. To ascertain (Apte).
୪ । ଚିନ୍ତା କରିବା—4 To reflect.
୫ । କହିବା—5. To speak.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଓ	ୠ,ୡ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	୨	ଔ	ରୁ	ଲୃ	ପ୍ତ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଷ	୯

୬ । ଜକଜକ ହେବା; ଶୋଭା ପାଇବା—
6. To shine

୭ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିବା; ବିବେଚନା କରିବା—
7. To think of; to have in view; to consider.

୮ । କଳ୍ପନା କରିବା; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିବା—8. To intend.

ତର୍କ—ସଂ. ବି. (ତର୍କ୍ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ପ୍ର. ଅ) —୧ । ଯୁକ୍ତି—
Tarka 1. Abstract reasoning.

୨ । ବାଦାନୁବାଦ—
2. Argument; discussion; debate.

୩ । ଉଦନ୍ତ; ସନ୍ଧାନ—
3. Inquiry; investigation.

୪ । (+କରଣ. ଅ) -ନ୍ୟାସୃଶାସ୍ତ୍ର—4. Logic.

୫ । ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର—
5. The Science of Rhetoric.

୬ । କାରଣ; ହେତୁ—9. Cause.

୭ । ସମ୍ଭାବନା—7 Possibility; probability.

୮ । ସନ୍ଦେହ—8. Doubt.

୯ । ଅନୁମାନ; ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା—
9. Guess; inference; conjecture.

୧୦ । ଆକାଂକ୍ଷା; ଇଚ୍ଛା—10. Desire; wish

୧୧ । ପ୍ରସ୍ତାବ (ନ୍ୟାସୃ)—11. Proposition (logic.)

୧୨ । (ନ୍ୟାସୃଶାସ୍ତ୍ର) କୌଣସି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅସମ୍ଭବ ଥିବା ବିଷୟ ଯୁକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣିତ କରିବା—
12. (logic) Reduction to absurdity; Reductio ad absurdum (Apte).

୧୩ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର—13. Philosophy; metaphysics; the system of doctrine founded on pure reasoning or free thinking (Apte).

୧୪ । (ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ସଂଖ୍ୟା ୬ ଥିବାରୁ)—ଛଅ ସଂଖ୍ୟା —
14. The number six (Apte).

୧୫ । ବାକ୍ୟର ଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନର ପୂରଣ—
15. Supplying an ellipsis (Apte).

୧୬ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; କାରଣ—
16. Cause; motive (Apte).

ଦେ. ବ—୧ । ଛଳ; କପଟ—1. Deceit.

୨ । ସତର୍କତା—2. Vigilance.

ତର୍କକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ତର୍କ୍ ଧାତୁ+କଣ୍ଟୁ. ଅକ) ଯେ ସନ୍ଧାନ କରେ; ଅନୁସନ୍ଧାୟୀ—Inquiring; inquisitive.
(ତର୍କିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Inquirer.

୨ । ବାଦୀ; ଦରଖାସ୍ତକାରୀ—
2. Petitioner (Apte).

୩ । ପ୍ରାର୍ଥୀ ବ୍ୟକ୍ତି -3. Suitor (Apte).

୪ । ନ୍ୟାସୃଶାସ୍ତ୍ର ଜଣାଶୁଣା ବ୍ୟକ୍ତି—4. Logician (Apte).

ତର୍କ ଜାଲ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତର୍କ+ଜାଲ=ସମୂହ)—
Tarka jāla ୧ । ବହୁ ତର୍କ—1. A mesh of arguments.
(ତର୍କି ଜାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୂଟତର୍କ—
2 Round-about arguments; hair-splitting arguments.

ତର୍କଣ(ଣା)—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତର୍କ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ; +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Tarkaṇa (ṇā) ୧ । ଅନୁମାନ—1. Guess.
(ତର୍କଣୀୟ, ତର୍କ୍ୟ—ବଣ) ୨ । ଯୁକ୍ତି—
2. Reasoning; speculation.

ତର୍କ ପଞ୍ଚାନନ—ସଂ. ବ.—ନ୍ୟାସୃଶାସ୍ତ୍ରରେ ବହୁଜଣ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଉପାଧିବିଶେଷ—A title given to Logician pandits.

ତର୍କ ବାଗୀଶ—ସଂ. ବ.—ତର୍କ ପଞ୍ଚାନନ (ଦେଖ)
Tarka bāgīśa Tarka pañchānana (See)

ତର୍କ ବିତର୍କ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ତର୍କ+ବିତର୍କ)—ବାଦାନୁବାଦ; ବାଦପ୍ରତିବାଦ; ଉହାପୋହ; ଅନୁକୂଳ ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ଆଲୋଚନା—The pros and cons of a matter; repeated discussions from all points of view.

ତର୍କ ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବ.—ନ୍ୟାସୃଶାସ୍ତ୍ର; ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଖଣ୍ଡନମଣ୍ଡନ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାରୁ ଶିକ୍ଷା କରାଯାଏ—
Tarka bidyā (ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) The science of Logic or reasoning; logomachy.

ଦେ. ବ—କପଟ—Deceit.

ତର୍କଲାସ୍ୟ—ସଂ. ବ.—ଚାକୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Tarkalāsya Chākuṇḍā (See)

ତର୍କ ମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବ.—ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଳିର ବିଶେଷ ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
Tarka mudrā A certain pose of the fingers mentioned in the 'Tantras'.

ତର୍କସ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଫା)—ତୂଣୀର; ଶରମୁଣ୍ଡା—
Tarkas Quiver for arrows.
ତରକସ ତରକସ

ତର୍କ ସନ୍ଧି—ସଂ. ବ.—କାବ୍ୟାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—A figure of speech in composition.
ଉଦାହରଣ ଯଥା—

ଭବ ଜରଜରେ କାନିଲା ଭତରେ ମନ
ଜୀବନ ସିନ୍ଧୁ ଅଟୁଟ କୃପା କରେ ଧନ
ମୀନ ନସ୍ପନ ଭୂମୁଦ ତାସରେ କ ଭବ
ବରଦେ ବରଷା ଧାନ ଅଛ କ ନ ଦେବ। ଅରୁନନ୍ଦ୍ୟ, ବଦନ୍ତଚନ୍ଦ୍ରାନନ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ତତ୍ତ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ତତ୍ତ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ତତ୍ତ୍ୱିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ତାଲିକାରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଟିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ଟତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ତର୍କା—ଦେ. ବିଣ.—ତରକା (ଦେଶ)
Tarkā Tarakā (See)

ତର୍କା(ର୍କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ତରକାଇବା (ଦେଶ)
Tarkā(rke)ibā Tarakāibā (See)

ତର୍କା ତର୍କି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତର୍କବତର୍କ) ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
Tarkā tarki ବାଦାନୁବାଦ ବା ବିଚାର; ତର୍କବତର୍କ—
Debate; discussion.

ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—ପରସ୍ପର ଜଗୁଜଗି; ଛକାଛକି—Closely watching the movement of one against the other.

ତର୍କାଭାସ—ସଂ.ବି.—(ଦୃଶ୍ୟ ଉତ୍ତ; ତର୍କ+ଅଭାସ)—୧ । ଭ୍ରାନ୍ତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ-
Tarkābhāsa 1. Wrong inference: fallacy.

୨ । କୁଯୁକ୍ତି—2. Fallacious argument.

ତର୍କାରି—ଦେ. ବି.—ତରକାରି (ଦେଖ)
Tarkāri Tarakāri (See)

ତର୍କାଲଙ୍କାର—ସଂ. ବି.—ତର୍କଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
Tarkālaṅkāra 1. A title given to Pandits proficient in Logic.

ତର୍କିଣ(ଳ)—ସଂ. ବି.—ଗୃକୁଣ୍ଡା (ଦେଖ) (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tarkiṇa (ḷa) Chākuṇḍā (See)

ତର୍କିତ—ସଂ. ବିଣ. (ତର୍କ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Tarkita ୧ । ଆଲୋଚିତ—1. Discussed; debated.
(ତର୍କିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିଚାରିତ; ବିବେଚିତ—2. Considered.
୩ । ଅନୁମିତ—3. Inferred.
୪ । ଅନୁମିତ—4. Guessed.
୫ । ସମ୍ଭାବିତ—5. Apprehended; possible.
୬ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ—6. Proposed.
୭ । ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯାଇ ଥିବା—7. Investigated.
୮ । ଯାହାଁ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସନ୍ଦେହ କରି ଯାଉଥାଏ—
8. Doubted.

ସଂ. ବି.- (+ଭାବ. ତ)—ଅନୁମାନ—Conjecture.

ତର୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ତର୍କ୍ ଧାତୁ)—ତରକିବା (ଦେଖ)
Tarkibā Tarakibā (See)

ତର୍କୀ ତର୍କ ଜ ବଷୟରୁ ତଜ୍ଜ୍ଞ ମୋ ଗୁରୁଜୀବ
तरकना ତତ୍ତ୍ୱକୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ଅବଧାରଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ।
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପବନ୍ଧୁ. ତ ଗୀତ ।

ତର୍କୀ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି. ପୁଂ (ତର୍କ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)
Tarkī ୧ । ତର୍କକାରୀ; ଯେ ତର୍କ କରେ—
(ତର୍କିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Disputant; reasoner.

୨ । ତାର୍କିକ; ତର୍କଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—
2. Logician; versed in logic.

ତର୍କୁ—ସଂ. ବି. (କୃତ୍ ଧାତୁ=କାଟିବା+ସଙ୍କାର୍ଥରେ କରଣେ· ଉ; ଜଘାଭନ)—ତାରୁଡ଼ୀ—A spindle.
Tarku

ତର୍କୁଟ(ଠୀ)—ସଂ. ବ. (କୃତ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଉଟ+ଅ;+ଈ)—
Tarkuṭa (ṭī) ୧ । ତର୍କୁ (ଦେଖ)—Tarku (See)

୨ । କଟାକଟି କରିବା (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
2. Scoring through.

ତର୍କୁପିଠ(ଠୀ)(ଣ୍ଡ)—ସଂ. ବି.—(ଦୃଶ୍ୟ ଉତ୍ତ; ତର୍କୁ+ପିଠ+ପିଠୀ;
Tarku pitha (thī)(ṇḍa)+ପିଣ୍ଡ=ଗୋଲାକାର ବସ୍ତୁ)--ତାରୁଡ଼ୀ (ତର୍କୁଘାଠୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୂଳରେ ଯେଉଁ ପିଣ୍ଡ ବା ଗୋଲ ପଦାର୍ଥ ଥାଏ; ତାରୁଡ଼ୀମୂଳର ବାଟୁଳୀ—The ball at the lower end of a spindle.

ତର୍କୁଲାସକ—ସଂ. ବ.—(ତର୍କୁ+ଲସ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Tarku lāsaka ତର୍କୁନ୍ୟାସକ ଯନ୍ତ୍ର; ତରଙ୍ଗା; ଅଟନ—
Spinning wheel.

ତର୍କ୍ଷୁ—ସଂ. ବ—ତରକ୍ଷୁ (ଦେଖ)
Tarkshu Tarakshu (See)

ତର୍କ୍ଷ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଯବକ୍ଷାର—
Tarkshya Nitre; saltpetre.

ତର୍ଜ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗାଳ ଦେବା—1. To abuse; to scold,
Tarja (root) ୨ । ଧମକାଇବା—2. To threaten.
୩ । ଭୟ ଦେଖାଇବା—3. To terrify.
୪ । ଉପହାସ କରିବା—4. To mock; to deride.

ତର୍ଜନ(ନା)—ସଂ. ବି. (ତର୍ଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ;+ଆ)—
Tarjana(nā) ୧ । କ୍ରୋଧରେ ଗର୍ଜ୍ଜନ—
1. Roaring in rage.
୨ । କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ—2. Expression of anger.
୩ । ଭତ୍ସର୍ନା; ଉର୍ତ୍ସନା—3. Rebuke; abuse.
୪ । ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ—4. Terrifying.
୫ । ଧମକାଣ—5. Threatening.
୬ । ଉପହସନ—6 Pointing at in redicule or contempt (Apte).
୭ । କ୍ରୋଧ—7. Anger (Apte)

ତର୍ଜନ ଗର୍ଜ୍ଜନ—ସଂ. ବି. (ସଦ୍ଭାବ)—ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଦେବା—
Tarjana garjana Chafing and roaring.
ସେ ଦୁଇର ଯୁକ୍ତି ପ୍ରଯୁକ୍ତି ନ ଦେଖ ଦ୍ୱାର ଗୋଡ଼ କରୁଡ଼
ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନ କରୁଦେ । ଭଥାନାଥ. ଦବେଙ୍ଗ ।

ତର୍ଜନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତର୍ଜ୍ ଧାତୁ+କରଣ ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ;
Tarjanī ସାଦାଦ୍ୱାରା ତର୍ଜନ କରିପାରେ)—ତର୍ଜ୍ଜନୀ ଆଙ୍ଗୁଠି—
Index finger; forefinger.

ତର୍ଜନୀ ମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଳିବଚିତ ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
Tarjanī mudrā A peculiar pose of the fingers used in Tantric worship.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଲୃ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଷ,ଶ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବାଆଁଦାଢକୁ ମଠା କର ତର୍ଜମା ଓ ମଧ୍ୟମାକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଯାଏ—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତର୍ଜମା—ବୈଦେ. ବ—ତରଜମା (ଦେଖ)
Tarjamā Tarajamā (See)

ତର୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତର୍ଜ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଉତ୍ସିତ—
Tarjita 1. Abused; reproached.
(ତର୍ଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭୟପ୍ରଦର୍ଶିତ—
2. Threatened; menaced.
୩ । ତାଡ଼ିତ—3. Driven out.
୪ । ଅପମାନିତ—4. Disgraced (Apte).

ତର୍ଜିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ତର୍ଜ ଧାତୁ)—୧ । ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା; ଭତ୍ସିବା; ଧମକାଇବା—1. To threaten.
ତର୍ଜା ଜନଅଡ଼ା ଯାତ୍ରା ଜେ ସାରତଳ
ତର୍ଜନା ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଜଜ କ୍ଲାବ୍ଦୁ ଦେବେଳ । ପ୍ରଧାନାଥ. ଭଲିକା ।
୨ । ଗାଳଦେବା—2. To scold.

ତର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ସଂ. ତୃ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଣ)—
Tarṇṇa ୧ । ସଦ୍ୟୋଜାତ ବାଛୁରୀ; କଅଁଳା ବାଛୁରୀ—
(ତର୍ଣ୍ଣକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A newborn calf.

ତର୍ଣ୍ଣି—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ତୃ ଧାତୁ, ସାଇଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଣି)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Tarṇṇi 1. The sun.
୨ । (+କରଣ ଣି) ଭେଲା—2. Raft.
୩ । ଡଙ୍ଗା—3. Boat.

ତର୍ତ୍ତରୀକ-ସଂ. ବି. (ତୃ ଧାତୁ = ପାର ହେବା + କରଣ ଇକ)—
Tarttarīka ୧ । ନୌକା—1. Boat.
୨ । ଭେଲା—2. Raft.
ସଂ. ବିଣ. (+କ ତ୍ତୃ. ଇକ)—ପାରଗାମୀ; ଯେ ପାର ହୁଏ—
Crossing over (a river).

ତର୍ତିବ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବିଣ—ତରତିବ୍ (ଦେଖ)
Tartib (etc) Taratib (See)

ତର୍ଦ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ହିଂସା କରିବା; ଅଘାତ କରିବା—
Tarda (root) 1. To injure; to hurt.
୨ । ହତ୍ୟା କରିବା; ବଧ କରିବା—2. To kill (Apte).
୩ । କାଟି ଦେବା—3. To cut through (Apte).

ତର୍ଦ୍ଦୁ(ର୍ଦ୍ଦୂ)—ସ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ. (ତର୍ଦ ଧାତୁ + କରଣ ତୃ; + ଊ)—
Tarddu(rddū) ଦର୍ବୀ; ତତ୍ତୁ—A wooden ladle.

ତର୍ପଣ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ. [ତୃପ୍ ଧାତୁ = ତୃପ୍ତ ହେବା; ଣିଚ ତର୍ପି ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ]—୧ । ତୃପ୍ତି—1. Satiety.
୨ । [+କରଣ ଅନ] ଦେବତା, ଋଷି ଓ ପିତୃଲୋକଙ୍କ ତୃପ୍ତ୍ୟର୍ଥ ଜଳଦାନ—2. The rites of offering oblations of water to the manes of one's deceased ancestors, Deities and sages.

[ଦ୍ର—ମଝାଘାଟ ପୂଜକ କୁଶ, ତିଳ, ଜଳ, ଯବ ଓ ତଣ୍ଡୁଳ-ଅବଦ୍ୱାର୍ଗ ଜଳାଞ୍ଜଳ ଦେଇ ଦେବତା, ଋଷି ଓ ପିତୃଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତର୍ପଣ କରିଯାଏ । ଅଶ୍ୱିନମାସର ପ୍ରଥମ ପନ୍ଦର ଦିନ ପିତୃପକ୍ଷ ବା ଅପରପକ୍ଷ ବୋଲି କଥିତ । ଏ ସମୟରେ ତର୍ପଣ କରିବାର ବିଧାନ ଅଛି । ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିବସରେ ମଧ୍ୟ ତର୍ପଣ କରିଯାଏ ।]

୩ । ପ୍ରୀଣନ; ତୃପ୍ତିସାଧନ—
3. Act of satisfying.

ସଂ. ବିଣ—ତୃପ୍ତି ଜନକ—Satisfying; pleasing.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ଘ୍ରାଣତର୍ପଣ=ନାସାରନ୍ଧ୍ରତୃପ୍ତି କର; କର୍ଣ୍ଣତର୍ପଣ=କର୍ଣ୍ଣର ତୃପ୍ତି ଜନକ]

ତର୍ପିତ—ସଂ. ବିଣ (ତୃପ ଧାତୁ ଣିଚ + କର୍ମ. ତ)—ଯାହାକୁ ତୃପ୍ତ କରା
Tarpita ଯାଇଅଛି; ସନ୍ତୋଷିତ; ତୃପ୍ତିପ୍ରାପ୍ତ—Satisfied; pleased.

ତର୍ପୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ତୃପ ଧାତୁ ଣିଚ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Tarpī ଯେ ତର୍ପଣ କରେ—One who offers oblations
(ତର୍ପିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) of water to the manes.

ତର୍ବ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଗମନ କରିବା; ଗତି କରିବା—
Tarba (root) To go; to move.

ତର୍ବଟ—ସଂ. ବି (ତର୍ବ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଟ)—ବର୍ଷ—
Tarbaṭa Year.

ତର୍ମ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ (ତୃ ଧାତୁ = ପାରହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Tarma ଯୂପକାଷ୍ଠର ଅଗ୍ରଭାଗ—The top of the sacrificial post.

ତର୍ମିମ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବିଣ ଓ ବ—ତରମିମ୍ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Tarmim (etc) Taramim (etc) (See)

ତର୍ଷ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ତୃଷ ଧାତୁ = ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହେବା + ଭାବ. ଅ)—
Tarsha ୧ । ଅଭିଳାଷ—1. Desire.
୨ । ପିପାସା; ତୃଷା; ତୃଷ୍ଣା—2. Thirst.
୩ । ଭେଲା—3. Raft.
୪ । ସମୁଦ୍ର—4. The sea.
୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—5. The sun.
୬ । ତୃଷ୍ଣା; ଅସନ୍ତୋଷ—
6. Hankering; covetuousness.

ତର୍ଷଣ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ (ତୃଷ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ତୃଷି ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Tarshaṇa ୧ । ପିପାସା; ତୃଷ୍ଣା—1. Thirst.
୨ । ଅଭିଳାଷ; ଇଚ୍ଛା—2. Desire; longing.

ତର୍ଷିତ—ସଂ. ବିଣ (ତୃଷ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ତୃଷି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Tarshita ୧ । ତୃଷିତ; ପିପାସିତ—1. Thirsty.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦଉଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବିନା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କର ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଆଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଦିବେ; 'ଦୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୨ । ବାଞ୍ଛିତ—2. Greatly desired.

୩ । ଉତ୍କଣ୍ଠିତ—3. Eager for.

ତହିଁ—ସ. ଅବ୍ୟୟ (ତଦ୍ + ହି; ନିପାତନ)—୧ । ସେହି ସମୟରେ; ତଦା—1. At that time.
Tarhi

୨ । ତେବେ—2. Then; in that case.

[ଦ୍ର—ଗୁଜରାଟୀ ଭାଷାରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖିଲ ।]

ତଲ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା—
Tal (root) 1. To be established or fixed.

୨ । ବିଶ୍ରାମ କରିବା—2. To rest.

୩ । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—3. To be full.

୪ । ସମାପ୍ତ ହେବା—4. To be completed.

୫ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା—
5. To found; to establish (Apte).

୬ । ବ୍ରତ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
6. To accomplish a vow. (Apte).

ତଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ ('ଲ' ସ୍ଥାନରେ 'ଲ' ଓ ଶେଷ ଅକ୍ଷରର
Tal ଦ୍ୱିତ୍ୱ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ତଳ; ଅଧୋଦେଶ—Ground; bottom.
ବିଶ.—ନିମ୍ନ—Low.

ତଲ୍ ମୁହାଁ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ—ଅଧୋମୁଖ—
Tal muhāṁ With head bowed down.

ତଳ—ସ. ବି. (ତଲ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଅଧୋଭାଗ; ନିମ୍ନଦେଶ—
Tala 1. Bottom; ground; floor; the underpart; base.

୨ । ସ୍ୱରୂପ—2. Likeness; identity; actual form.

୩ । ଗର୍ତ୍ତ—3. Hole.

୪ । ଉପରିଭାଗ—4. Upper part; surface.
(ଯଥା—ଭୂତଳ, ଧରାତଳ, ସମତଳ ।)

୫ । ମଧ୍ୟଦେଶ—5. Middle part.

୬ । ଭୂପୃଷ୍ଠ; ଭୂଇଁ ଉପର—
6. Ground; face of the earth.
ଖୋଲାଘର ପର ତଳ ତଳେ ପଡ଼ିଯିବା ଭଳି—ଜବସୂର୍ଦ୍ଦ. ଚୋପଡ଼ଖୁ. ଚ. ଗୀତ।

୭ । ପୃଷ୍ଠଦେଶ; ପଛଆଡ଼—7. Back or hind part.

୮ । ଗଭୀରତା—8. Depth.

୯ । କାନନ; ବନ—9. Forest

୧୦ । (ଜ୍ୟାମିତି) ସମତଳ କ୍ଷେତ୍ର—
10. (geometry) A plane.

୧୧ । ଖଡ଼୍ଗମୁଷ୍ଟି; ଖଣ୍ଡାର ବେଣ୍ଟ—
11. Hilt or handle of a sword.

୧୨ । ଅବସ୍ଥିତର ନିମ୍ନତା—
12. Lowness of position (Apte).

୧୩ । ଗୃହର ସ୍ତର; ମଜ୍ଜଲା—
13. Storey of a house.

୧୪ । ପାଖ; ଉପକଣ୍ଠ; ନିକଟ—
14. Vicinity; neighbourhood; suburbs.

୧୫ । ଚପେଟ; ଗୁପୁଡ଼ା—15. Slap.

୧୬ । ତାଳଗଛ—16. Palm tree; palmyra.

୧୭ । ଆଧାର—17. Receptacle.

୧୮ । ସ୍ୱଭାବ—18. Nature.

୧୯ । ସପ୍ତପାତାଳ ମଧ୍ୟରୁ ୧ମ ପାତାଳ; (ପାତାଳ ଦେଖ)—
19. The 1st of the 7 nether worlds according to the Hindu Purāṇas (See Pātāla)
ଉହିଁ ଅପସ୍ୱରମାନଙ୍କୁ କର ହେଉ,
ପୂର୍ଣ ଉତେ ପଡ଼ ଉଉନ୍ତୁ ଦୁଃରୋଗ । କୃଷ୍ଣକିଙ୍କ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

୨୦ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ—20. The earth.

୨୧ । ପାତାଳ ଲୋକ—21. The nether worlds; the lower regions.

୨୨ । ସଦାଶ୍ରୟ; ଜାଗ—22. Support; prop.

୨୩ । ଅତୀତ କାଳ—23 The past; days gone by.

୨୪ । କରତଳ; ନେଡ଼ୀ; ଲେଡ଼ୀ; ହାତର ତଳ—
24. The palm of the hand.

୨୫ । ଗୋଡ଼ର ତଳପା—
25 The sole of the foot.

୨୬ । ଗୋଖୁ ସାପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—26. Iguana; Varanus Salvator.

୨୭ । ନଦୀ. ପୋଖରୀ, ସମୁଦ୍ର ଆଦି ଜଳାଶୟରେ ଥିବା ତଳର ନିମ୍ନସ୍ଥ ଭୂମି—27. The land at the bottom of water in a tank, river or sea.

୨୮ । ଜ୍ୟାଘାତବାରଣ; ଧନୁର ଡୋରୀର ଘର୍ଷଣରୁ ହାତକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ବାମ ବାହୁରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଚମଡ଼ାର ପଟ୍ଟୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—28. A strip of leather worn round the left arm to protect it from the friction of the bow-string.

୨୯ । ଚଳଦେଶ; ଚଳର ତଳସ୍ଥାର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରୀ ସ୍ଥାନ; ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ତଳେ ସେତେଦୂର ଛାଇ ପଡ଼େ—(ଯଥା, ଗରୁତଳ)—29. The area on which the shadow of a thing falls at noon; the part underneath.

୩୦ । ଶସ୍ତ୍ରାଦିର ମୁଠା; ବେଣ୍ଟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
30. The handle of a weapon etc.

୩୧ । ହାତର କବଜା; ହାତଗଣ୍ଠି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
31. Wrist.

୩୨ । ମୃଷ୍ଟି (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—32. Span of the palm.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଃ	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଷ
ଂ	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ପ	ସ	ର୍ଜ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

୩୩ । ମହାଦେବ; ଶିବ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—33. The Deity Śiba.

୩୪ । ବାଆଁ ହାତ ଦ୍ୱାର୍ ସାରା ଆଦ ବଜାଇବା—34. Pressing the strings of the lute with the left hand (Apte).

୩୫ । ତଲଉ; ପୋଖରୀ—35. Pond (Apte).

୩୬ । ନରକର ଅଂଶବିଶେଷ—36. A division of hell (Apte).

୩୭ । କାରଣ; ଆଦ; ପ୍ରାରମ୍ଭ—37. Cause; origin (Apte).

ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିମ୍ନସ୍ଥ; ତଳରେ ଥିବା—1. Situated below.

(ଯଥା—ଖୁଡ ତଳ ବଡ଼ ନାଠ ଯାକ ଉଇ ଲଗି ଗଲାଣି ।)

୨ । ପୂର୍ବକାଳୀନ—2. Past.

(ଯଥା—ଏହା ବର୍ତ୍ତକ ତଳ କଥା ହେବ ।)

୩ । ପରବର୍ତ୍ତୀ; ପରେ ଜନ୍ମିଥିବା—3. Subsequent; born subsequently.

(ଯଥା—ତାଙ୍କ ବଡ଼ ପୁଅର ତଳ ଶିଶୁଟି ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ।)

୪ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—4. Proximate.

(ଯଥା—ଏବେ ଗୋଡ଼ତଳ ଲୋକେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଚଢ଼ିବାକୁ ବସିଲେଣି ।)

୫ । ନିମ୍ନାଂଶରେ ରହି ଥିବା—5. Living in the bottom or lower regions.

ତଳେ ତଳେ ଗଙ୍ଗ ତଳ ଚଉଣା—ଉଗ ।

୬ । ନଦୀର ମୁହାଣ ନିକଟସ୍ଥ ବା ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳସ୍ଥ ନିମ୍ନତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ—6. Situated on the lower levels through which a river flows; coastal (tract).

ଦେ. ବ—୧ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀକାଳ; ଅତୀତକାଳ—1. The past.

୨ । ନଦୀର ମୁହାଣ ନିକଟସ୍ଥ ଓ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ନିମ୍ନତଳ ଭୂମି—2. Lands of low level towards the mouth of a river; low land; low coastal tracts.

ତଳ ଅଗଣା—ଦେ. ବ (ସ. ତଳ + ଅଙ୍ଗନ)—ଏକାଧିକ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଗୃହସ୍ଥଙ୍କର ବାଡ଼ିଆଡ଼ର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ—(ଉପର ଅଗଣା—ବିପରୀତ) Tala aganā The back-side or posterior courtyard.

ତଳଇ—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ (ସ. ତଳକ; ତୁଳ. ହି. ତଲ୍ଲଇ)—ପୋଖରୀ—Pond; tank. Talaï

ତଳଉ—ଦେ. ବ (ସ. ତଳକ; ତୁଳ. ଉର୍ଦ୍ଦୁ=ତଲ୍ଲବ)—ପୋଖରୀ—Tank; pond. Talau

ତଲାଅ **तालाब; तलाउ**

ତଳ ଉପର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ତଳ+ଉପର)—ତଳେ ଥିବା Talā upara karibā ବସ୍ତୁକୁ ଉପରକୁ ଓ ଉପରେ ଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ଉପର ନୀଚକରା **तले उपर करना** ତଳକୁ ଅଣିବା; ଲେଉଟ ପାଉଟ କରିବା—To bring down things which are upside and vice versa; to stir up or jumble things.

ତଳକ—ସ. ବ. କ୍ଲୀ (ତଳ=ଗର୍ତ୍ତ+କ)—ପୁଷ୍କରଣୀ; ପୋଖରୀ—Talaka Tank; pond.

ତଳକ—ସ. ବ.—ତୋଡ଼ି (ମାଛ) (ଦେଶ) (ଦ୍ୱିରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) Talaka Tordi (fish) (See)

ତଳକଣ୍ଟା ଉପରକଣ୍ଟା—ଦେ. ବ—ପୂର୍ବକାଳର ଗୁରୁଦଣ୍ଡବିଶେଷ—(ତଳକଣ୍ଟା ଉପରକଣ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) Talakaṇṭā uparakaṇṭā A mode of punishment inflicted on offenders in ancient times

[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡିଗାଡ ଖୋଳ ତହିଁ ତଳେ କଣ୍ଟା ବସ୍ତାଇ କଣ୍ଟା ଉପରେ ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଶୁଆଇ ତା ଉପରେ ପୁଣି କଣ୍ଟା ଲଦିଦେଇ ସେ ଗାଡକୁ ମାଟିରେ ପୋତି ଦିଆଯାଉଥିଲା ।]

ତଳ କନ୍ଦା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—କରଣ୍ଡି ଆଳୁ—Tala kandā Karāṇḍi āḷu (See)

ତଳ କର—ସ. ବ—ପୋଖରୀରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଯଥା, ମାଛ, ସିଂଘଡ଼ା, ପଦ୍ମଫୁଲ) ମାଳକ ଯୋଗୁଁ ଜମିଦାର ଅସୁଲ କରିବା କର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Rent derived by a landlord from the produce of tanks. Tala kara

ତଳ କରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.—୧ । ନୁଆଁଇବା; ଅବନତ କରିବା—1. To bend down. Talā karibā

ତଳ କରୁ ମଥା, ଜାଣି ତପତ୍ତା-ସମ୍ବଳ ବୋଲୁ ମୋ ତୋଳା—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତା ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଳ ପଡ଼ିବା—2. (figurative) To excel; to surpass

ପୁଣ୍ଡଳତ୍ର ପର୍ ତ ବଦନ ମଣ୍ଡଳ
ଝଟରେ ଦରପଣ-କାନ୍ତ ବରେ ତଳ—
କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ତଳଚକା—ପ୍ରା. ଦେ. (ଗଣ୍ଡାମ) ବ—ବୋଇଡ କଖାରୁ—Talachakā Red gourd.

ତଳ ତଳାନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ; ଶୂନ୍ୟାର—ତଳାଚୋଆଁ **तलपट** (ତଳ ତଳାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Tala talānta 1. Completely exhausted or reduced; deprived of all belongings; ruined.

(ଯଥା—ମାମଲା ମକଦ୍ଦମାରେ ଶତଶତ ବଡ଼ ଲୋକ ତଳତଳାନ୍ତ ହେଇଅଛନ୍ତି ।)

୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିଃଶେଷିତ—2. Drained to the last drop.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆ ଏ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାବୋଝରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉତ ବଉତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ଭୂଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଭଙ୍କୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନାଁଟନ—3. Penniless.

ତଲତଳଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ସର୍ବନିମ୍ନ—
Talataliā 1. Undermost; lowest.

ତଳାନି ୨ । ନିମ୍ନ ବା ତଳରେ ଥିବା—
ତଳୌଛ, ତଳଚ୍ଛ 2. Lying at the bottom.

(ତଳତଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ପାତ୍ରର ତଳେ ରହିଯାଇଥିବା—
3. Left at the bottom of a cup.

ଦେ. ବ—କୌଣସି ପାତ୍ରରୁ ଢେଲାଦ ତଳୀସ୍ଥ ପଦାର୍ଥ ନିଃଶେଷିତ ହୋଇଗଲେ ଶେଷରେ ପାତ୍ରତଳେ ଯେଉଁ ବଦ୍‌ଳଆ ପଦାର୍ଥ ରହିଯାଏ—Dregs of a cup when drained of its liquid contents.

ତଲତ୍ର—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ. (ତଳ=ତାତ+ତ୍ରି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Talatra ଧନୁର୍ବାଣର ତର୍ଜ୍ଜନୀତି ଦସ୍ତାନା ବା ଦସ୍ତାବରଣ—
(ତଳତ୍ରାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Leather gloves of an archer.

ତଲଦଗିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମୋଗଲବନ୍ଦୀର ଅଧିବାସୀ—
Tala digiā Inhabitants of Mogalabandi.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର କଟକ, ପୁରୀ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର (ମୋଗଲବନ୍ଦୀ) ନାମ୍ନ ଭୂମିରେ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ତଳମାଳ ଓ ଗଡ଼ଜାତମାନ ଉଚ୍ଚ ଭୂମିରେ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଉପରମାଳ କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ତଳ ଧ୍ୱନି—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍; ତଳ+ଧ୍ୱନି)—୧ । କରତାଳି—
Tala dhwani 1. Clapping of the palms.

୨ । ବାହୁସ୍ଫୋଟ ବା ତାଳର ଶବ୍ଦ—
2. Clapping sound.

ତଲପ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ତଳ୍ପ)—୧ । ବିଛଣା; ଶଯ୍ୟା—
Talapa 1. Bed.

ତଲପ ତେଜ ତଳେ ହୋଇଛ ଉତ୍ତ -ଉଷ୍ଟ ସଙ୍ଗୀତ.
ତଲପ

୨ । ତଲ୍ପ (ଦେଖ)—2. Talpa (See).

ତଲପ—ବୈଦେ. ବି (ଆ)—ତଲବ (ଦେଖ)
Talapa Talaba (See).
(ତଲପି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଲପଡ଼ ଆମ୍ବ—ଗ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବି—ଯେଉଁ ଆମ୍ବ ଶୁଖିଶୀରେ
Talaparda āmba ତୋଳା ନ ହୋଇ ଗଛରୁ ଭୂମିରେ ପଡ଼େ—
Mango which drops down from the tree without being picked.

ତଲ ପ୍ରହାର—ସଂ. ବି (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍; ତଳ=କରତଳ+ପ୍ରହାର)—
Tala prahāra ଚାପୁଡ଼ା; ପୃଷ୍ଠକି—A slap or blow with the palm of the hand

ତଲବ—ସଂ. ତ—ଗାୟକ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
Talaba Singer.

ତଲବ—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ତଲବ୍)—୧ । ଦାତ୍ତମଙ୍କ ନଜଟକୁ ଯିବାକୁ
Talaba ଡାକର୍ ବା ଅହ୍ୱାନ—1. Summons to attend
(ତଲବ—ଅନ୍ୟରୂପ) on a superior officer.

ତଲବ ୨ । ଆହ୍ୱାନ; ଡାକର୍—2. Call.
ତଲବ ୩ । ମାସିକ ବେତନ—2. Monthly salary,

୨ । ପାଖକୁ ଡାକିବା—2. A call to come near.

୩ । ପ୍ରଜା ଓ ଦେଣଦାରମାନଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜର ଦେୟ ଦେବା ପାଇଁ ଜମିଦାରଙ୍କର ଓ ମହାଜନଙ୍କର ଆହ୍ୱାନ—
3. Demand for payment of dues; asking for payment

୪ । ତଲ୍ଲାସ; ଖୋଜ—4. Search; enquiry.

୫ । (କେବଳ ଝାଡ଼ା, ପୋଖରୀ ଓ ପର୍‌ଦ୍ଦା ଶବ୍ଦ ପରେ ବସେ ଯଥା—ଝାଡ଼ା ତଲବ)—ମାଡ଼ିବା; ବେଗ ଦେଖାଇବା—
5 Tendency (to pass stools and urine); call (of nature).

ତଲବ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦାଜର ହେବା ନିମନ୍ତ୍ରେ ଡାକିବା—1. To call for a person to be produced before a superior.

ତଲବ କରା ୨ । ସମନ କରିବା—2. To summon.
ତଲବ କରନା ୩ । ମଗାଇ ପଠାଇବା;—3. To send for.

୪ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଦାବି କରିବା—
4. To demand (a thing).

ତଲବକାର—ସଂ. ବ—୧ । ସାମ ବେଦର ଏକ ଶାଖା—
Talabakāra 1; Name of a branch of the Sāma Beda.

୨ । ଏକ ଉପନିଷଦର ନାମ—
2. Name of an Upanishad.

ତଲବ ଗାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା=ତଲବ୍‌ଗାର୍)—
Talaba gār ଯେ ତଲବ କରିବାକୁ ଯାଏ—A person who
ତଲବଗାର goes to call or demand.
ତଲବଗାର

ତଲବ ତାଗଦା—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ତଲବ୍ ଓ ତକାଜା କମ୍ବା ତାଗାଦ୍)
Talaba tāga(gi)dā (ସଦ୍ଭବର)—ବାରମ୍ବାର ତଲବ; ତମ୍ବି-
(ତଲବ ତାଗେଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତାଦିଦା—Repeated
ତଲବ ତାଗୀଦ demands.
ତଲବ ତଗାଦା

ତଲବ ଦେବା(ଦେବା)—ଦେ. ବି (ଆ. ତଲବ୍; ଏବଂ; କେବଳ ଝାଡ଼ା
Talaba debā (hebā) ଓ ପର୍‌ଦ୍ଦା ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ;
ତଲବ ଦେଓଆ ଯଥା—ମୋତେ ଝାଡ଼ା ତଲବ ଦେଇଛି; ମୋତେ
ତଲବ ଦେନା ପର୍‌ଦ୍ଦା ତଲବ ଦେଇଛି) ମାଡ଼ିବା; ବେଗ ଅନୁଭବ ହେବା-
A call by nature; tendency to ease oneself or pass stools or urine.

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଇ	ଈ	ଉ,ଊ	ଋ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଷ,ଖ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଭ
୬	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ତଲବା— ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) କି (ତୁଳ. ହି. ତଲ୍‌ନା=ଭଜିବା; ପିଠା ଆଦ ଗୁଡିବା)—ସନ୍ତୁଳବା— To fry vegetables with a little ghee or oil.
Ta|labā

ତଲବାଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ସନ୍ତୁଳା; ସିନ୍ଦ୍ରୋଳା -
Ta|labāñ A curry slightly fried with ghee or oil and then boiled with a little water added to it.

ତଲବାନା— ଦେଦେ ବ. (ଫା) (କଚରଆ)—
Talabāna କରେଗରେ ଦାଜର ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରତିବାଦିକୁ ବା ସାକ୍ଷୀକୁ ତଲବ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଅର୍ଥ ବା ଫିସ୍—Talabana; process fees; fees required for calling for a person or a document.

[ଦ୍ର—ଏ ଫାରସୀ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜରେ ତଲବ୍ଦିଂ ।]

ତଲବାର—ଫ. ବ—ଖଡ୍ଗ; ଖଣ୍ଡା—
Ta|labāra Sword.

କାହିଁ ତଲବାର ଢେଲବାଡ଼ ବରେ ।
ସ୍ୱଧାନାଥ. ନବଚେତ୍ତ

ତଲବାରି—ଦେ. ବ. (ଫ. ତଲବାର)—ଖଣ୍ଡା; ଖଡ଼୍ଗ—
Ta|labāri Sword.
ତଳଆର **तलवार**

ତଲବାରଣ—ଫ. ବ—ତଲବାର (ଦେଖ)
Ta|labāra|na Ta|labāra (See)

ତଲବି—ବୈଦେ. ବଣ (ଆ. ତଲବ୍) —(କଚରଆ) ତଲବ୍ କରାଯାଇଥିବା—Called for; sent for; summoned.
ତଳବୀ **तलबी**

ପ୍ରା. ବୈଦେ. ବ—ତଲବ (ଦେଖ)—Talaba (See)

ତଳ ଭର— ଦେ. ବଣ—୧ । ନିମ୍ନଗାମୀ; ନିମ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ଗଡ଼ିଯାଉଥିବା—
Ta|la bhara 1.Tending to go down; tending to go below a given level.

୨ । ଭୂମିରେ ଭର ଦେଇଥିବା—2. Having the ground as one's support.

ତଳ ଭରା— ଦେ. ବ—ଭୂମିରେ ଦାଢ ଦ୍ୱାରା ଭର ବା ଠେସ ଦେବା—
Ta|la bharā Holding the ground for support; taking one's support from the ground.

ତଳ ମଳ—ସ.ବ. (ସ. ଷ. ଲୋ. ତଳରେ ଥିବା ମଳ)—ପାଣି ବା ତୈଳ
Tala mala ତଳେ ରହିଯିବା ତେଲ ଆଦର କାଣ୍ଡି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)– Dreg or sediment of a liquid left at the bottom of a pot.

ତଳ ମାଳ—ଦେ.ବ—ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳସ୍ଥ ନିମ୍ନ ପ୍ରଦେଶ; ଅନୂପ ପ୍ରଦେଶ—
Ta|la mā|la The lower provinces; sea-side low tracts of country.

ତଲହଟୀ [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କୁ ଜାଙ୍ଗଲ ବା ଜଙ୍ଗଲମାଲ ଓ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳସ୍ଥ ମୋଗଲବନ୍ଦୀକୁ ତଲମାଲ ଏବଂ ଏ ଦୁଇର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସମତଳ ଅଂଶକୁ 'ମାଗଧ' କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ତଳ ମାଳିଆ—ଦେ. ବଣ—ତଳମାଳରେ ବାସ କରୁଥିବା; ମୋଗଲବନ୍ଦୀ
Ta|la mā|liā ବାସୀ—Residing in the low tracts of country or the coastal district.

ତଳମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ତଳକୁ ମୁହଁ ଘୋଡ଼ି ଥାଏ—
Ta|lamuhāñ 1. Looking to the ground.
(ତଳମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାର ମୁହଁ ତଳଫାଡ଼େ ଥାଏ—
2. Having the mouth at the bottom.

ତଳ ମୂଲିଆ—ଦେ. ବ—ଘର ଛପର ଦେବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ମୂଲିଆ
Ta|la mū|liā ମୂଲର ତଳେ ଥାଇ ମୂଲରେ ଚଢ଼ି ଛପର କରୁଥିବା ମୂଲିଆଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରେ—
The labourer who stays below the thatch and helps the thatchers.

ତଳୟ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ. (ଫ. ତଲ୍ଲୟ)—
Talaya ତହିଁରେ ଲୟ ବା ଧ୍ୟାନ—Concentration of one's attention on that (matter).

ଅନେକ ଏକ ବୃଥଗ୍ରେଣ ଶେଷ
ଏହି ରୂପକୁ ତଲୟେ ଅଭ୍ୟାସ । ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଙ୍କର. ଭାଷାଥଲାସ ।

ପ୍ରା. ବ. (ଫ ତଲ) ତାଳ—Clapping of hands.

ତଳ ଯୁଦ୍ଧ—ଫ. ବ. (ତଳ+ଯୁଦ୍ଧ)—ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ; କୁସ୍ତି; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଯୁଦ୍ଧ—
Ta|la juddha Athletic sports; wrestling match; scuffling.

ତଳସାରକ—ଫ. ବ. (ତଳ ସ୍+ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ମ. ଅକ)—
Ta|lasāraka ୧ । ଘୋଟକର ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ବନ୍ଧନ-ରଜ୍ଜୁ; ଘୋଡ଼ାର ପୃଷ୍ଠରେ ବନ୍ଧାଯିବା ଦଉଡ଼ି—1. Horse-belt.

୨ । ଘୋଟକର ଭ୍ରୋଳନ ଘାଡ଼ୁ; ଭୋବଡ଼ା—
2. Horse's mouth-bag.

ତଳ ସୁଆଁସିଆ—ଦେ. ବ—ତଳ ମୂଲିଆ (ଦେଖ)
Ta|la suāñsiā Ta|la mū|liā (See)

ତଳସ୍ଥ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ତଳ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Ta|lastha ନିମ୍ନ ଦେଶରେ ସ୍ଥିତ—Situated below or at the bottom.

ତଳ ସ୍ପର୍ଶ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତଳ+ସ୍ପର୍ଶ)—
Ta|la sparsa ଜଳାଶୟର ତଳ ଦେଶକୁ ଛୁଇଁ ବା—
The act of touching the bottom of water; fathoming.

ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଜଳାଶୟର ତଳଭାଗକୁ ଛୁଇଁ ଥିବା—
Sinking down to the bottom of water.

ତଳହଟି—ଦେ.ବ. (ତୁଳ.ହି. ତଲ୍‌ହଟୀ=ପାହାଡ଼ର ନିମ୍ନଦେଶସ୍ଥ ଜମ୍ମି)-
Ta|lahati ତଳ ମାଳ (ଦେଖ)—Ta|la mā|la (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ସ୍ୱଶ୍ୱାରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ମାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଟେକାରୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯୋଜନେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଂଅ' ବେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ବେଖିବେ; 'ଅଗା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ବେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ବେଖିବେ

ତଳ ହୃଦସ୍ଥ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତଳ+ହୃଦସ୍ଥ)—
Tala hṛudaya ଗୋଡ଼ ତଳଘାର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଖୋଲ—
The instep or bridge of the sole of the leg.

ତଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Talā ଜ୍ୟାଘାତବାରଣ; ଧନୁର୍ଦ୍ଧରମାନଙ୍କର ଧନୁର ଜ୍ୟାସର୍ଷଣ
ତଳା ନିବାରଣ ନମିତ୍ତ ବାମ ହସ୍ତର କଡୁଣୀଠାରୁ ଡାଉଗଣ୍ଠି
तला ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିନ୍ଧାଯିବା ଚମଡ଼ାର ପଞ୍ଜା—A leathern glove worn by archers to ward off the friction of the bow-string and prevent it from hurting the hand.

ଦେ. ବ. (ସଂ. ତଳ) —୧ । ତଳଭାଗ; ନମ୍ନସ୍ଥଳ—
1. The lowest part or depth.

ତାଳୀ ୨ । ଛତ୍ର ଲୁଗାରେ ସିଲାଇ କରିଯିବା ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ; ଘାଳ—
थिगली 1. Patch of cloth stitched to a rift in a cloth.

୩ । ଜୋତାର ତଳଘାର ଚମଡ଼ା—
3. Sole-leather of shoes.

୪ । ମୃଦଙ୍ଗ, ପଖଉଜ ବା ଢୋଲ ଉପରେ ଛୁଆଣି ଦେବା ଚମଡ଼ା—4. The leather-cover for drums.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ଯାଜପୁର) ବ—ଧାନର ତଳ—
Seedlings of paddy.

ତଲା—ଦେ. ବ—ଘିଅ ବା ତେଲରେ ଭଜା ହୋଇଥିବା ବା ଘୁଆ
Talā ହୋଇଥିବା ବୁଟ ଆଦ ଶସ୍ୟ (ଯଥା, ବୁଟତଲା)—
ସାନ୍ତୋଳା Gram and pulses fried with ghee
तलाछुआ or oil.

ତଲାଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତଳାତୀ Apte)—
Talāi ସରୁ ବୁଣା ବାଉଁଶ ପାଉଆର ଗୃଞ୍ଚ; ଗୃଞ୍ଚର;ତଲାର—
ତାଲାଇ, ତଲାଇ Screen or matting made of
चटाई (ତଲେଇ – ଅନ୍ୟରୂପ) bamboo-laths.

ତଲାଉ—ଦେ. ବ—ତଲଉ (ଦେଖ)
Talāu Talau (See)

ତଲ୍ଲାକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ମୁସଲମାନ୍ ସ୍ୱାମୀ ଦ୍ୱାରା ଅପଣା ସ୍ତ୍ରୀର
Talāk ବବାହବନ୍ଧନଚ୍ଛେଦନ; ସ୍ୱାମୀ ଦ୍ୱାରା ଦାରତ୍ୟାଗ—
ତଲାକ Dissolution of the marriage-tie by the
तलाक husband by the utterance of the word 'Talāk' (amongst the Mahomedans).

(ତଲ୍ଲାକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ମୁସଲମାନ୍‌ଙ୍କ କୋରାନ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱାମୀ ଅପଣା ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ବବାହ ବନ୍ଧନ ଛେଦନ କରବାକୁ ବସିଲେ ସ୍ତ୍ରୀର ଆଗରେ ୩ ଥର 'ତଲ୍ଲାକ୍' (ମୁଁ ତତେ ତ୍ୟାଗ କଲି) ଏହି ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କର ଦେଲେ ବବାହ ବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ ହୋଇଯାଏ । ତଲ୍ଲାକ୍ ଦେବା ସମୟରେ ସ୍ୱାମୀ ବବାହକାଳୀନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦେନ୍‌ମେହେର୍ (ଯୌତୁକ ଧନ) ସ୍ତ୍ରୀ ହସ୍ତରେ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ସ୍ତ୍ରୀ ଏହି 'ତଲ୍ଲାକ୍' ପରେ ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ଏହା ଜାଣିବା ନମନ୍ତେ ସ୍ତ୍ରୀ ଋତୁ ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରି ସାରିବା ପରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱାମୀ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରନ୍ତି । ୨ୟ ସ୍ୱାମୀ 'ତଲ୍ଲାକ୍' ନ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧ମ ସ୍ୱାମୀ ଇଚ୍ଛା କଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପରିତ୍ୟକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପୁନର୍ଗ୍ରହଣ ବବାହ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ମୁସଲମାନ୍ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱାମୀ ଥଟ୍ଟାରେ ସୁଦ୍ଧା 'ତଲ୍ଲାକ୍' ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ସାରିବା ପରେ ବବାହବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ ହୋଇଯାଏ ଓ ସ୍ୱାମୀ ଉକ୍ତ କଥା ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।]

ତଲ୍ଲାକ୍ ଦିଆ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୁସଲମାନ୍‌ଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—
Talāk diā ସ୍ୱାମୀଦ୍ୱାରା ତଲ୍ଲାକ୍ ବାକ୍ୟରେ ପରିତ୍ୟକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
ତଲାକଦେଓଆ (wife) Whose marital relationship
तलाक दिआहुआ has been dissolved by the husband.

ପଠାଣଘର ତଲ୍ଲାକ୍‌ଦିଆ ମାଇକନଆଙ୍କ ପର ଦାନପ୍ରତିଷ୍ଠା
ଏବ ତବଲ ବୁଢ଼ୀ ଗଡ଼ୁ ଅଛ ।
ପଞ୍ଚାରମୋଦନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ତଲ୍ଲାକ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ମୁସଲମାନ୍‌ଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ)—
Talāk debā ୧ । (ସ୍ୱାମୀ) ଅପଣା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା
ତଲାକ ଦେଓଆ ନମନ୍ତେ 'ତଲ୍ଲାକ୍' ଏହି ଶବ୍ଦ ୩ଥର ଉଚ୍ଚାରଣ କର
तलाक देना ଶପଥ କରିବା—1. (the husband) To pronounce the formula 'Talāk' 3 times while dissolving the marriage-tie with the wife, according to the dictates of the Koran.

୨ । ବବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା; ବବାହବନ୍ଧନ ଛେଦନ କରିବା—2. To dissolve one's marriage-tie with one's wife.

[ଦ୍ର—ମୁସଲମାନ୍ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ବବାହବନ୍ଧନ ଛେଦନପ୍ରସ୍ତାବ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଡ଼ୁ ହେଲେ ତାକୁ 'ଖୁଲ୍ଲ' ଓ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଉଭୟଙ୍କ ସ୍ୱଜରେ ହେଲେ ତାକୁ 'ମୁବାରତ୍' କୋଲ୍ଲଯାଏ । ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଥରେ 'ତଲ୍ଲାକ୍' ଦେଲେ ୩ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ମିଳିତ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ତାହା ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ୩ ମାସ ଗତ ହୋଇଗଲେ ଆଉ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ୩ ମାସ ପରେ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁନର୍ବାର ମିଳିତ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ତଲ୍ଲାକ୍‌ଦିଆ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ବବାହ କରିବେ ଓ ୨ୟ ସ୍ୱାମୀ ତାହାକୁ ତଲ୍ଲାକ୍ ଦେବେ ଏବ ତତ୍ପରେ ଉକ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ୧ମ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବେ । ସ୍ତ୍ରୀର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ତଲ୍ଲାକ୍ ଦେଇ ପାରନ୍ତି ।]

ତଲ୍ଲାକ୍ ନାମା—ବୈଦେ. ବ. ।ମୁସଲମାନ୍‌ଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ) (ଅ. ତଲ୍ଲାକ୍+
Talāk nāmā ଫା. ନାମେହ୍)—ମୁସଲମାନ ମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସ୍ୱାମୀର
ତଲାକନାମା ଦେବା ଛଡ଼ପତ୍ର—Deed of divorce
तलाकनामा amongst the Mahomedans.

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଲ୍ଲ	ଜ୍ଞ	ଘ
	ଐ	ଓ	ଊ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଥ	ଵ	ଙ୍ଗ

ତଲାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ତଲ+ଅଣ୍ଟ ଧାତୁ=ଅସ୍ତାର କରିବା+ଅଣ୍ଟକରଣ ଈ)—ତଟେଇ; ତଲେଇ—Matting.
Talachī

ତଳାତଳ—ସ. ବି. (ତଳ+ତଳ; ଅଧିକ୍ୟାର୍ଥରେ ଶବ୍ଦର ଦ୍ୱିତ୍ୱ; ନଯାତନ)—ହନୁଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ସପ୍ତପାତାଳ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଦମ—One of the 7 nether worlds.
Talātala

ପରମ ପଦରେ ନେଇ ଜାଣୁ ତୁ ବୋଲାଇ
ପୂର୍ଣ ଉର୍ଦ୍ଧ ଜାଣ ତଳାତଳକୁ ଟେକାଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋପତଶ୍ଚ. ପ. ଗୀତ

[ଦ୍ର—ହନୁଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ପାତାଳ ୭ ଭୂଗ ବା ମନ୍ଦାରରେ ଜଉକ୍ତ; ଯଥା—ତଳ, ଅତଳ, ବିତଳ, ସୁତଳ, ତଳାତଳ, ମହାତଳ ଓ ରସାତଳ ।]

ତଳାଘାତ—ସ. ବି. କ୍ଲୀ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତଳ+ଅଘାତ)—କରତଳଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର; ତପେଟାଘାତ; ଗୁପୁଡ଼ା-Slapping blow.
Talābhighāta

ତଲାରି—ଦେ. ବି. (ସ. ତଲାରୀ)—୧ । ତଲାଇ; ବାଉଁଶପାତଆରେ ବୁଣାଯାଇ ଥିବା ଚାଟ—1. Matting or screen of bamboo-laths.
ଚଟାଇ

[ଦ୍ର—ଏହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଅନାବୃତ ସ୍ଥାନକୁ ଆବୃତ କରାଯାଏ । ତଲକାରେ କୌକାମାନଙ୍କୁ ପବନର ବେଗଦ୍ୱାରା ଗତିତ କରାଇବା ନମନ୍ତେ ଏହା ପାଲରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୨ । ତାଳପତ୍ର ବା ବାଉଁଶ ପାତଆରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ଟୋପି; ଛାତି—2. A hat for the head made of palm-leaves or laths of bamboo.

ବଇଁଶୀ ଶିଂଘା ଅଣ୍ଡା ଦେଖେ ଖୋତଳେ
ପତର ତଲାରିକ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଦଲେ । କୃଷ୍ଣଚି. ମହାଭରତ ବନ୍ଦଃ ।

ତଲ୍ଲାସ—ବୈଦେ. ବି. (ଫୁର୍କୀ. ତଲ୍ଲାସ୍=ଅନୁସନ୍ଧାନ, ଖୋଜିବା)—
Talāsa
ତଲାସ, ତାଲ୍ଲାସ
ତଲାଶ

୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—1. Seeking after; enquiry.

୨ । ଅନ୍ୱେଷଣ; ଖୋଜିବା—
2. Searching; quest.

୩ । ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେହ ବା ଲୁଗାପଟା ଆଦରେ କୌଣସି ନାସିକ ପଦାର୍ଥ ଲୁଚାଇ ଅଛି କି ନାହିଁ ତାହା ଜାଣିବା ସକାଶେ ଅପରାଧୀର ଲୁଗାପଟାଆଦ ଦରତିବା—
3. Search of a person's body or clothes.

୪ । ଅନୁପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପଦାର୍ଥକୁ ଲୋଡ଼ିବା—
4. Enquiring after an absent person or thing.

ଚତୁ ଜାଣେ ଜବ ଜରଣି ତା ଛବ ଉଲ୍ଲସ ଯେ ଯାଉ ନାହିଁ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ତଲ୍ଲାସ କରିବା—ଦେ. କି—ତଲ୍ଲସିବା (ଦେଖ)
Talāsa karibā
ତଲାସ କରା
(ତଲ୍ଲାସ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
Talāsibā (See)
तलाश करना

ତଲ୍ଲସି—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫୁ. ତଲ୍ଲାସୀ) (କରିଅ)—
Talāsi
ତଲ୍ଲାସୀ
तलासी

୧ । ତଲ୍ଲାସ କରାଯାଇ ଥିବା—
1. Searched for; wanted.

୨ । ତଲ୍ଲାସ ନମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ—
2. Necessary or required for searching.
(ଯଥା—ତଲ୍ଲାସି ଫିସ୍ ।)

ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ତଲ୍ଲାସୀ)—ତଲ୍ଲାସ (ଦେଖ)
Talāsa (See)

ତଲ୍ଲାସି ନେବା—ଦେ.କି.—(ଫା. ତଲ୍ଲାସୀ) (କରିଅ)—କୌଣସି ନଷ୍ଟ
Talāsi nebā
ତଲାସି ଲଓରା
तलासी लेना
ବା ଅପହୃତ ବସ୍ତୁକୁ ନମନ୍ତେ କର୍ମଗୃହମାନେ ଖୋଜିବା ବେଳେ ତଦାରଖ କରିବା—To conduct or supervise a search.

ତଲ୍ଲାସି ଫିସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫୁ. ତଲ୍ଲାସୀ+ଇଂ. ଫିସ୍) (କରିଅ)—
Talāsi phis
ତଲାସୀ ଫି
तलाशी फिस
ମନ୍ଦାଫିସ୍ ଖାନାରୁ କୌଣସି ସରକାରୀ କାଗଜ ତଲାସୀ କରିବାର କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧନ—Searching fee.

ତଲ୍ଲାସିଆ—ଦେ. ବି.—(ଫୁ. ତଲ୍ଲାସ୍) (କରିଅ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
Talāsiā
ତଲାସିୟା
तलासनेवाला
ଗେହ୍ମାଲ ଆଦ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହ ବା ଘର ତଲାସିୟା ତଲ୍ଲାସ କରେ—A person who makes a search for lost or stolen thing.

ତଲ୍ଲାସି ଦେବା—ଦେ. କି. (ଫୁ. ତଲ୍ଲାସୀ) (କରିଅ)—୧ । ଗେହ୍ମାଲ
Talāsi debā
ତଲାସୀ ଦେଓଆ
तलाशी देना
ବା ହଜିଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଁ ଆପଣା ଘର ବା ଆପଣା ଦେହକୁ ଖୋଜିବା ନମନ୍ତେ ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ (ଯଥା—ପୁଲିସ କର୍ମଗୃହଙ୍କୁ) ସୁବଧା ଦେବା—
1. To submit one's house or person tosearch by another for a lost or stolen thing.

୨ । କୌଣସି ସନ୍ଦେହୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହ ବା ସ୍ଥାନ ଖୋଜିବାକୁ ଯିବା ପୁଲିସ କର୍ମଗୃହ ନିଜର ଦେହ ବା ଲୁଗାପଟାରେ କିଛି ନିଜସ ଲୁଚାଇ ନାହାନ୍ତି ଏହା ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇବାପାଇଁ ନିଜର ଦେହ ବା ଲୁଗାପଟା ଝାଡ଼ଝୁଡ଼ ଦେବା—
2. (a police officer) To show to the persons present at a search that nothing is cencealed in his person or dress.

ତଲ୍ଲସିବା—ଦେ. କି.—(ଫୁର୍କୀ. ତଲ୍ଲାସ୍)—୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା;
Talāsibā
ତଲାସିବା
तलासना
ଖୋଜିବା; ଚଣ୍ଡିବା—1. To search for; to hunt for.

୨ । ସନ୍ଧାନ ବା ଖବର ନେବା—
2. To enquire after.

୩ । ଅପରାଧୀ ବା ସନ୍ଦେହୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହ ଓ ଲୁଗାପଟା ଦରତିବା-
3. To make a search of the person and dress of a convict or suspect.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅଯୁତ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ନିକଟର ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ, 'ଦୁଃଖ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଖ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ତଳ—ଦେ. ଖ. (ସଂ. ତଲ ଧାତୁ)—୧ । ରୁଆ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ଗଜାଗଛ; ଗୁଳ୍ମ—1. Seedlings fit for transplantation.

ପୌଦା, ଅଙ୍କୁରା ଅଳ୍ପ ! ଦେଢ଼ମାଣ ବଲ ଥରୁଥ ଉନ୍ନତ; ତଳ ନଥଣ୍ଡ ।

ତଳା ଫଳାଉମୋଦ୍ଭଦ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ତଳି ୨ । (ସଂ. ତଳ) ନିମ୍ନଦେଶ; ତଳଭାଗ; ଅଧୋଦେଶ—2. The lower part.

୩ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ; ଉପକଣ୍ଠ—3 Suberbs; vicinity.

(ଯଥା—ସହର ତଳ ।)

୪ । କୌଣସି ଗୃହର ବା ବସ୍ତୁର ଅବସ୍ଥିତି-ପ୍ରଦେଶ—4. Site or position of a house or thing.

୫ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ନିମ୍ନତମ ଅଂଶ—5. Bottom; the lowest part.

ସୁଆର ଶବ୍ଦିଏ ସଜ ହେଲ ଭାର ନ ଥାଉ ପଛକେ ତଳ
ପାଞ୍ଚୋଟ ବେହେରା ଉଣା ହେଉଛନ୍ତି ଅନୋଟରେ କାନ୍ଥ ତଳ ।
ବିକାଶ. ସାଥୀଗୀତ ବାଡ଼ା ।

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଅଧୋଭାଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ବା ବ୍ୟବହୃତ—1. Situated or used in the lower part.

(ଯଥା—ତଳପେଟ; ତଳକନା ।)

୩ । ପରେ ଜାତ ହୋଇବା—3. Younger; born after.

୪ । ଅଧସ୍ତନ—4. Subordinate; lower in grade.

ତଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ତଳୀସ୍ଥ)—୧ । ନିମ୍ନସ୍ଥ; ତଳେ ଅବସ୍ଥିତ—1 Situated below.

(ଯଥା—ଗଛତଳିଆ ବେଡ; କାନ୍ଥତଳିଆ ଛତା ବା ଘୋଷ୍ଟା ।)

୨ । ତଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to the bottom.

(ଯଥା—ଖଇତଳିଆ ବ୍ୟବସାୟୀ ।)

୩ । ଉପକଣ୍ଠସ୍ଥ; ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—2. Neighbouring; suburban.

(ଯଥା—ନଈତଳିଆ ଜମି; ସହରତଳିଆ ଗ୍ରାମ ।)

୪ । ନିକଟରେ ବାସ କରୁଥିବା—4. Living near or in the vicinity.

(ଯଥା—ସହରତଳିଆ ଲୋକ ।)

୫ । ଅଧସ୍ତନ; ଅଧୀନସ୍ଥ—5 Subordinate.

(ଯଥା—ସେ ଭୁମର ହାତତଳିଆ ଲୋକ ।)

୬ । ନୀଚରେ—6. Lower than.

(ଯଥା—ହନୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଜାତ ବାନ୍ଧୁଣଙ୍କ ତଳିଆ ।)

୭ । ତଳେ ତଳେ ଯାଉଥିବା—7. Proceeding below; passing below.

(ଯଥା—ଖୁଉତଳିଆ ବାଟ, ଛତାତଳିଆ ଗଳି ।)

୮ । ତଳଦେଶ ବା ଅଧୋଭାଗରେ ଥିବା—

8. Lying at the bottom; settled down at the bottom.

(ଯଥା—ଭୁମ ଭାଗରେ ବାଣ୍ଟିତଳିଆ ଭାତ ପଡ଼ିଗଲା; ସବୁ ତଳିଆ କାର୍ଯ୍ୟ ।)

୯ । ଘାଣ୍ଟେ ଘାଣ୍ଟେ ଯାଉଥିବା—

9. Proceeding or running along.

(ଯଥା—ବନ୍ଧତଳିଆ ବାଟ ।)

୧୦ । ପରେ ଜାତ ହୋଇଥିବା—

10. Born after; younger than.

(ଯଥା—ଏହାଙ୍କ ଭାଙ୍କର ଝିଅତଳିଆ ପୁଅ ।)

ତାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—୧ । ଘାଣ୍ଟ ଖିଅଣ୍ଡ—1. Hotch-potch.

୨ । (ଷ୍ଟୀଲଙ୍ଗ) ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଦାସୀ—2. Concubine.

ତଳିଆ ପୁଅ—ଦେ. ବ—ଦାସୀ ପୁତ୍ର —

Taliā pua Son of a concubine.

ତଳିଆ ଭାରିଆ—ଦେ. ବ—ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ—

Taliā bhārijā Concubine.

ତଳିଆ ମହାନ୍ତି—ଦେ. ବ—ଗୋଲ୍ମ ଜାତି; ମାତ୍ର ଜୁନ୍ଦ ଗୋଲ୍ମ—

Taliā māhānti The illegitimate sons of the Karaṇas of Orissa.

ତଳିଆରି—ଦେ. ବ—ତଲ୍ଲର (ଦେଖ)

Taliāri Talāri (See .

ତଳ କଟା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗୋଟ୍ଟକଟା; ଅଣଓଘାସୀ; ଯେ ଉପରେ ଉପରେ ଅନ୍ୟର ଅନିଷ୍ଟ କରେ—

Tali kaṭā 1. Perfidious (person).

୨ । ତଳକାଟ (ଦେଖ)

2 Talikāṭa (See).

ଦେ. ବ—ତଳକାଟ (ଦେଖ)

Talikāṭa (See).

ତଳ କଣ୍ଠା ଓପର କଣ୍ଠା—ଦେ, ବ—ତଳ କଣ୍ଠା ଉପର କଣ୍ଠା (ଦେଖ)

Tali kaṇṭā opari kaṇṭā Tala kaṇṭā upara kaṇṭā (See).

ତଳ କନା—ଦେ. ବ—ଋତୁସ୍ରାବ ସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ବିଲ୍ଲବା କୌପୁନା ଓ କନା ପୁଡ଼ା—

Tali kanā Strips of rags or absorbent linen worn by women on the private parts during menses; women's under-clothing during menstrual flow; sanitary towels.

ତଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତଳ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Talikā ତଳ ସାରକ (ଦେଖ)

Tala sāraka (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତ୍ୟ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଝ,ଞ	ଟ୍ଟ	ଢ଼ପ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଭ୍ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ତ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତ୍ୟ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତ୍ୟ	ଖ୍ୟ	ଘ	ଘ	ର୍ଗ୍ୟ	ଭ୍ଭ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ତଳ କାଟ—ଦେ. ବ୍ୟ (ସଂ. ତଳ+କର୍ତ୍ତିତ)—୧। ତଳ ଭାଗ ବା ତଳ ଅଂଶରୁ କଟା ଯାଇଥିବା; ମୂଳରେ ବା ମୂଳ ପାଖରେ କଟା ଦୋଇଥିବା—1. Cut at the root or near the root.

(ଯଥା—ତଳକାଟ ଧାନ ଗଛ।)

୨। ଉପର ସ୍ତରର ବସ୍ତୁ କଟା ଦୋଇଯିବା ପରେ ନମ୍ନ ସ୍ତରରୁ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ କଟା ଦୋଇ ବାହାରେ—2. Appertaining to or cut from the lower layers.

(ଯଥା—ଏ ଯୋଖଣ୍ଡର ୧୦ ଫୁଟ ଗଭୀରର ତଳକାଟ ମାଟି ଭର ଗେଇଁଟିଆ ପଡ଼ିଲା।)

ଦେ. ବ୍ୟ—ମୂଳ ପାଖରୁ କାଟିବା—Cutting near the root.

(ଯଥା—କଅଁଳରୁ ଧାନକୁ ପ୍ରଥମେ ତଳକାଟ କର କଚଡ଼ା ପକାଇ ପରେ ଅଗକାଟ କଲେ ଛୁଣ ବାହାରିବ।)

ତଳ ଗଡ଼ିଶା—ଦେ. ବ୍ୟ—ପଙ୍କୁଆ ଗଡ଼ିଶା; ଯେଉଁ ଗଡ଼ିଶା ମାଛ ପାଣି ତଳେ ପଙ୍କରେ ଥାଏ—Tali gardisā A kind of fish moving in the mud at the bottom of a tank or pond.

ତଳତ—ସଂ. ବ୍ୟ (ତଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)—ଭୃଷ୍ଟ ମାଂସ; ଭଜା ମାଂସ—Talita Roast; roasted meat; fried meat.

ସଂ. ବ୍ୟ—ଭୃଷ୍ଟ; ଭଜା ହୋଇଥିବା; ସିଝୁଲା ଦୋଇଥିବା—Fried; roasted.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଜୀବପ୍ରକାଶରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି।]

ତଳ ତଳାନ୍ତ—ଦେ. ବ୍ୟ—ତଳ ତଳାନ୍ତ (ଦେଖ) Tali talānta Tala talānta (See)

ତଳ ତଳିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ ଓ ବ୍ୟ—ତଳ ତଳିଆ (ଦେଖ) Tali taliā Tala taliā (See)

ତଳ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ତଳାଇବା; ତଳଦେଶରେ ଡୁବିଯିବା—Tali dharibā 1. To sink to the bottom; to settle down at the bottom.

ନୀଚେକୁ ବସିବା (ଯଥା—ମାଇଯାକ ତଳ ଧରିବାରୁ ଜାଲରେ ପଡ଼ିଲେ କାହିଁ।)

୨। ହାଣ୍ଡିରେ ସିଝା ଯାଉଥିବା ଉଅଣ, ଖିର ବା ଭୃଷ୍ଟାଁ ଯାଉଥିବା ଧାନ ଯଥେଷ୍ଟ ଜଳ ଅଭାବରୁ ବା ବାରଂବାର ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟି ନ ଦେବାରୁ ପୋଡ଼ାଯାଇ ହାଣ୍ଡିର ତଳେ ଲାଗିଯିବା—2. (any thing boiled on fire) To stick at the bottom of the cooking pot.

ତଳ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ମଞ୍ଜିରୁ ଗଛ ଦେବା ପରେ ଚାଷାକୁ Tali pakā(ke)ibā ଓଘାଡ଼ ନେଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ରୋପଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମଞ୍ଜି ବୁଣିବା—To sow seeds for the purpose of raising seedlings in order to transplant them in another field.

ତଳପା—ଦେ. ବ୍ୟ (ସଂ. ତଳ ଓ ପାଦ)—ପାଦର ତଳ ଭାଗ—Talipā Sole of the feet.

ପାୟେର ତଳା ତା ତରପା ତଳେ ଦିଆ ରହସ୍ୟଜନକ—

ତଳବା ଅନୁମାନ୍ୟ. ବଦମାୟସୀ।

[ଦ୍ର—ତଳପାର ଆଗକୁ ପାପୁଲି, ପଛ ଭାଗକୁ ଗୋଇଠି ଓ ମଧ୍ୟ ଭାଗକୁ ଖୋଲ ବା ତାଳୁକା ବୋଲିଯାଏ।]

ତଳ ପେଟ—ଦେ. ବ୍ୟ—ନାଭି ତଳେ ଥିବା ପେଟର ଅଂଶ—Tali peta Abdomen; lower part of the belly from the navel downwards.

(ତଳ ପେଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତଳପେଟ, ପେ ଟୁ

ତଳ ପୋଛ—ଦେ. ବ୍ୟ—ନାଃଶେଷିତ; ଖାଲ—Tali pochha Drained to the last.

ପୁଅମାନେ ଧାନ ଅମାରି ତଳପୋଛ ପ୍ରାପ୍ତ କରି ଦେଲେଣି—

ପଙ୍କାଇମୋଡ଼ନ. ଛମାଣ ଅଠଗଣ୍ଠି।

ତଳ ଭୁଉଡ଼ି—ଦେ. ବ୍ୟ—ତଳପାର ଗୋଇଠିର ମୋଟା ଚମ ତଳରେ ଉଠିବା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ବ୍ରଣବିଶେଷ—Tali bhāturdi A painful boil inside the sole of the foot.

ତଳିମ—ସଂ. ବ. କ୍ଲୀ (ତଲ୍ ଧାତୁ+ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥରେ ଇମ)—୧। କୁଚ୍ଚିମ; ପକ୍କା ମେଜଆ—Talima 1. Pavement; paved floor.

୨। ଖଡ୍ଗ; ଖଣ୍ଡା—2. Sword; scimitar.

୩। ଚନ୍ଦୁଆ—3. Canopy.

୪। ଶଯ୍ୟା—4. Bed.

୫। ଛପର; ଚାଳ; ଛତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Thatch; roof.

ତଳ ମଣ୍ଡ—ଦେ. ବ୍ୟ (ସଂ. ତଳ+ମଣ୍ଡ)—ଭୋଡ଼ାଣିରେ ଯେଉଁ ବଦ୍ଦଳଆ ଅଂଶ ପାତ୍ରର ତଳକୁ ରହିଥାଏ—Tali manda The comparatively thick layer or portion of Tordāni (boiled rice water) which is found at the bottom of a pot.

ତଳ ମଣ୍ଡା—ପ୍ରାଦେ (କଟକ) ବ୍ୟ—ଅଳ୍ପ ଖାଦ୍ୟ—Tali mandā A small quantity of food.

ସେଇରେ ବଡ଼ା ତଳମଣ୍ଡା ପଡ଼ିସିବାରୁ ନିଶ୍ୱାସ ନରମ ହୋଇଗଲା—ସଦ୍ଭାବ।

ତଳ ମାଛ—ଦେ. ବ୍ୟ—ପଙ୍କୁଆମାଛ; ଯେଉଁ ମାଛମାନେ (ଯଥା—ଗଡ଼ିଶା, ଢୋଡ଼ି, ଭେଟା, ମାଗୁର) ଜଳାଶୟର ନମ୍ନଦେଶସ୍ଥ ପଙ୍କରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଚଳପ୍ରଚଳ ହୁଅନ୍ତି—Tali māchha Fishes moving in the mud below the water.

ତଳ ମାଟି—ଦେ. ବ୍ୟ (ସଂ. ତଳ ଓ ମୃତ୍ତିକା)—ଖୁବ ଜମିର ତଳ ସ୍ତରର ମାଟି—Tali māṭi The earth of the lower layers of a field.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏତିକି ଜାଣିରଖିବା ଦରକାର ଯେ, ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଆ-କାର ଅଛି, ସେଥିରେ ଆ-କାର ଲୋପ ପାଇଲେ ଶବ୍ଦଟି ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଆ-କାର ଲୋପ ପାଇଲେ ଶବ୍ଦଟି ବିଶେଷ୍ୟ ବା ବିଶେଷଣ ହୋଇଥିଲେ ଶବ୍ଦଟିର ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଆ-କାର ଯୋଗ କରିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ନିଅଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଇବେ, ବୁଝ ନ ମଣିଲେ 'ବୁଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଖି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ତଲି ମୁଠା—ଦେ. ବ—ଦୁଇ ହାତର ପ୍ରସାରିତ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଓ ତର୍ଜନୀ ଦ୍ୱାରା
Tali muṭhā ସୀମାବଦ୍ଧ ଧାନତଳର ଗୋଛ—A sheaf of paddy seedlings bound up so as to be contained between the encircling spans of the 2 palms.

ତଲି ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଜମିରେ ତଳ ପକା ଯାଏ—
Tali muṇḍā A plot of land where seedlings are raised.
(ତଳ ମଡା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଲ ହାତ କରି ଧରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ତଳ ବା ତଳ
Tali hāta kari dharibā ଭାଗକୁ ହାତରେ ଧରିବା; କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ତଳପଟୁ ଧରି ଟେକିବା—
(ତଳ ହାତ କରି ଧରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To hold a thing up by putting one's hand at the bottom.
(ଯଥା—ଖିସ୍ତ ହାଣ୍ଡିକ ତଳହାତ କରି ନ ଧରିଲେ ହାଣ୍ଡିଟି ପଡ଼ିଯିବ ।)

ତଲିଆରି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବାରବା; ଜଗୁଆଳ; ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—
Taliyāri Watchman.

ତଲୁ—ଦେ. ଅ.—ଅବଧି; କୌଣସି ସମୟରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏ
Talu ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—Since (some time past

ବହୁଦିନ ତଲୁ ନ ପାଇ ମାଇଁସ
ଷ୍ୟାରେ କଲୁଅଲ ଭାଡାର ମାନସ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର. ଅନ୍ଧ ।

ତଲୁଆ—ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. ତଲୀସ୍)—ତଳଆ (ଦେଖ)
Taluā Talia (See)

ତଲୁଆର—ଦେ. ବ (ସଂ. ତଳବାର)—ତଲବାର (ଦେଖ)
Taluāra Talabāra (See)
(ତଲୁଆର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଳେ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ତଳ)—୧ । ନିମ୍ନଦେଶରେ— 1. In the
Tale lower parts; below.
ତଳାୟ तले ୨ । ପୃଷ୍ଠଭାଗରେ—2. On the surface of.
(ତଳେ ତଳେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ଧଳିଆ କନ୍ଦା) ଭୂଇଁ ତଳେ ତଳେ ଯାଏଁ,
କଥିଲ ମାଇଁସ ଝଡବ ପାଇଲେ ଭୂତଳନ ଖାଏଁ—କାହ୍ନାଣୀର ଲଥା ।
ନର ତଳେ ଗଲ ଓଅ, ଗୋସ୍ୱ ଗୋଇଥିଲ ଗହନ ନଦ,
ଗୋର କାଣ୍ଡେନ୍ଦ୍ର ବଦ—ଭଗ ।

୩ । ଗୋପନରେ; ଗୁପ୍ତଭାବରେ—
3. Secretly; clandestinely.
[ଯଥା—ସେ ତଳେ ତଳେ ମୋ ଗୋଛୁ କାଢ଼ିଛି ।]
୪ । (କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀ ବା ଦଳର) ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇ—
4. Being included in (any party).
(ଯଥା—ଓଡ଼ମାନେ ପ୍ରଥମେ ଆସି ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ପାଇକଙ୍କ ତଳେ ଯୁବ କଲେ)

୫ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ; ପରେ—5. After.
ତାଙ୍କ ତଳେ ଜନମିଲେ କେତ୍ୟୀ ନନ୍ଦନ—ମଧୁସୂଦନ. ବାଲ୍ମୀକୀୟଣ ।
୬ । ଏଥିପୂର୍ବେ; ଆଗେ—5. Before this.
ତଳେ ତ ଋଷିଙ୍କ ଜନ୍ମ କହୁଥାଇଁ
ଏଣ, କହିବାକୁ ଡାଇଅ ହେଇ ମୁହିଁ—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାପାତ୍ରରଉ. ଅନୁଶାସନ ।
୭ । ନିମ୍ନତମ ପ୍ରଦେଶରେ—7. At the bottom; in the lowest regions.
୮ । ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ—8. In the most secret places; in places not exposed to public view
୯ । ପାଖେ ପାଖେ—9. Along; by the side of.
୧୦ । ରୂପେ; ପରି; ଗଣନାରେ; (ଅମ୍ଳକ) ରୂପ—
10. As; considered as.
ତୁମେ ମୃଗ ଅସରୁ ତଳେ ଗଲ—ଫକୀର ମୋହନ. ଛମାଣ ଥଠଗଣ୍ଠ ।
୧୧ । ଭୂପୃଷ୍ଠରେ; ଭୂଇଁରେ—11. On the ground.
(ଯଥା—ଘୋଡ଼ସବାର ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଚଢ଼ିଛନ୍ତି, ସହୁସ ତଳେ ଧାଇଁ ଗଲୁଛ ।)
୧୨ । ଉପକଣ୍ଠରେ—12. In the outskirts of.
(ଯଥା—କଟକ ତଳେ ଗଡ଼ଜଆଗଞ୍ଜ ଅବସ୍ଥିତ)

ତଲେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ତଲ୍ପ)—ଲପ୍ତ; ଧ୍ୟାନ—
Tale Contemplation; attention.
ନାମର ଉତ୍ ଅଟଇ ଅନନ୍ତ, ତଲେ କର ଅହେ ସନ୍ତ—
ଉତ୍ତ ଅର୍ଜ୍ଜୁନାନନ୍ଦ, ଉଜଳ ।

ତଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ—୧ । (ସାଜପୁର) ବ—ଲପ୍ତ; ନଜର—
Talei 1. Attention.
(ଯଥା—କଥାକୁ ତଲେଇ ରଖିବା ।)
୨ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବାଉଁଶ ପାଚିଆରେ ବୁଣା ଆସନ—
2. A mattress woven with bamboo-laths.
[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁରରେ ବାଉଁଶପାଚିଆରେ ବୁଣା ଆସନକୁ ତଲେଇ ଓ ପତଦା ବା କାଡ଼ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ତଲେଇକୁ ଟାଣି ବୋଲୁଯାଏ ।]
ଦେ. ବ—ତଲାଇ (ଦେଖ)—Talāi (See)

ତଲେଇ ଦେଖିବା—ଦେ. କି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉତରେ ପଶି ଅନୁସନ୍ଧାନ
Talei dekhibā କରିବା— 1. (figurative) To dive deep
ତଳାଇୟା ଦେଖା into a matter; to dive deep under
(ତଲେଇ କରି ଦେଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) the surface.
(ଉପରେ ଉପରେ ଦେଖିବା—ବିପରୀତ) ୨ । ତଳଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖିବା—2. To look into the bottom of a thing.
୩ । ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ବିଚାର କରିବା—3. To consider a matter thoroughly or minutely.

ତଲେଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ତଳ)—
Taleibā ୧ । ତଳକୁ ବୁଡ଼ିବା; ତଳ ଧରିବା—
ତଳାନ 1. To sink or settle down to the bottom.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଓ	ଋ,ୠ	ଽ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ୠ	ଔ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ମ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଢ଼

(ତଲାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା—2. To dive deep into a matter.

ତଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚୁଟ ଅଦ ଶସ୍ୟକୁ ଘିଅ ବା ତେଲରେ ସାମାନ୍ୟ ଭାଜିବା; ଘୁଆଇବା—1. To fry gram etc in ghee or oil.

Taleibā

ভাজা

तलना

ତଲଇବା, ତଲିବା ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଉଖୁଡ଼ା କରିବାପାଇଁ ଝଇକୁ ଗୁଡ଼ ପାଗରେ ପକାଇ ଚଟୁ ସ୍ୱାରା ପାଣ୍ଟିବା ବା ମୋଣ୍ଡିବା—2. To stir fried paddy in syrup over fire.

ତଲେକ୍ଷଣ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତଳ + ଈକ୍ଷଣ; ଯାହାର ଦୃଷ୍ଟି ତଳଅଡ଼କୁ ଥାଏ) —ଶୂକର—Hog.

Talekshaṇa

ତଳେ ଗଡ଼ିବା - ଦେ. କ୍ରି— ଭୂମି ଉପରେ ଲୋଟିବା—To roll on the ground.

Tale gaṛdibā

তলায় গড়াগড়ি দেওয়া **धरती पर लुड़कना**

(ତଳେ ଲୋଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଳେ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଅନ୍ୟକ)ରୂପେ ଭବେଚତ ହେବା—To pass for.

Tale jibā

(ତଳେ ସୁମାର ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଆମ ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କ ଅଖିରେ ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ମୂର୍ଖ ତଳେ ଗଣେଣି ।)

ତଲୋଦରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତଳ + ଉଦର; ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—Talodarī

୧ । ଭାର୍ଯ୍ୟା; ସ୍ତ୍ରୀ—1. Wife.

୨ । କୃଶୋଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ—

2. Slender-bellied woman.

ତଲୋଦା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.(ବହୁବ୍ରୀହି; ତଳ + ଉଦ = ତଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନଦୀ; ନଦୀ—River.

Talodā

ତଲ୍ଲ—ସ ବ. (ତଲ୍ ଧାତୁ + ସଙ୍କାର୍ଥରେ କ)—ବନ—Forest.

Talka

ତଲ୍ପ—ସ. ବ. (ତଳ ଧାତୁ + ସଙ୍କାର୍ଥରେ ପ; ଯହିଁରେ ବିଶ୍ରାମ କରି ଯାଏ)—

Talpa

୧ । ଶଯ୍ୟା; ବିଛଣା; ଶେଷ—1. Bed.

୨ । ଅଟ୍ଟାଳିକା—2. An edifice.

୩ । ଗୃହ—3. House.

୪ । ଦାରି; ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—3. Wife.

[ଦ୍ର—ଗୁରୁତଲ୍ପଗ, ଗୁରୁତଲ୍ପଗାମୀ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁରୁପତ୍ନୀ ଅଦ ମାନ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସମ୍ଭୋଗ କରେ ।]

୫ । ଉପର ମହଲ ଘର; ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା—

5. Turret; a room in an upper storey.

ତଲ୍ପକ—ସ. ବ—୧ । (ତଲ୍ପ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ)—ଶଯ୍ୟା—

Talpaka

1. Bed.

୨ । (ତଲ୍ପ + କରିବା ଅର୍ଥରେ. କ) ଯେ ବିଛଣା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ; ଶେଷ ସଜାଇ ଦେବା ଜାତି—

2. A servant who prepares the bed for the master.

ତଲ୍ପ କୀଟ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ. ତଲ୍ପ + କୀଟ; ଭୁଲ. ହି. ଖଟ୍‌ମଲ୍)—ଓଡ଼ଣ; ଖଟମାଙ୍କ—The bed-bug.

Talpa kīṭa

ତଲ୍ପଜ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ତଲ୍ପ + ଜନ ଧାତୁ = କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —(ହିନ୍ଦୁସ୍ତ) ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନ—(Hindu law) Son born of ths wife of a person but begotten by a stranger.

Talpaja

ତଲ୍ପି—ଦେ. ବ. (ସ. ତଲ୍ପ = ଶଯ୍ୟା)—ବିଛଣା ପଡ଼ର ଗଣ୍ଠିଲି; ବୋକଚ୍—The luggage consisting of bedding; baggage.

Talpī

ତଲ୍ପୀ

गठरी

ତଲ୍ପି ଦାର୍—ଦେ. ବ—ତଲ୍ପବାହକ ବୋଝିଆ; ଯେ ବିଛଣାପତ୍ର ବା ଗଣ୍ଠିଲି ବୁହେ; ବୋକଚ୍‌ବୁହା—A carrier of luggage; luggage-bearer; porter.

Talpi dāṛ

ତଲ୍ପୀଦାର

पल्लादार

ତଲ୍ଲ—ସ. ବ. (ତଳ = ଗଭୀରତା + ଳ ଧାତୁ = ଭିତ୍ତିଖୋଳ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଗହ୍ୱର; ଗର୍ତ୍ତ—1. A hole.

Talla

୨ । ପୋଖରୀ; ପୁଷ୍କରିଣୀ—2. Tank; pond.

ତଲ୍ଲଜ—ସ. ବ—କୁକୁର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Tallaja

Dog.

ତଲ୍ଲାଟ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—ସାରା ଦୁନିଆଁ; ସାରା ସୃଷ୍ଟି—

Tallāṭa

The whole universe.

ତଲ୍ଲାସ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ତଲ୍ଲସ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Tallāsa (etc)

Talāsa etc (See)

ତଲ୍ଲିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତତ୍ = ତାଦା + ଳା ଧାତୁ = ଲାଳ ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + କ + ଆ)—

Tallikā

୧ । ଚଟା ଲୁଗାର ଛିଦ୍ର ଉପରେ ପଡ଼ିବା ତଳି—1. Patch.

୨ । ଗୃହ କାଠି; କୁଞ୍ଚି; ତାଲୁକାଠି—2. A key.

୩ । କୋଲପ—3. Padlock.

ତଲ୍ଲୀ—ସ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ (ତତ୍ + ଳସ୍ ଧାତୁ = ପାପ୍ତି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ)-

Tallī

୧ । ବରୁଣଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—1. The wife of Baruna, the God of the sea.

୨ । ନୌକା—2. Boat.

୩ । ଯୁବତୀ—3. Young woman.

୪ । ଜୋତାର ତଳା—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. The sole of shoes.

୫ । କାଦି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Dregs; sediment.

ତଷା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ (ସ. କୃଷି)—ତଷା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Tashā (etc.)

Chashā etc. (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ନଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଏକ ଚୋଟରେ ଯେବେ ଏ ଚିହ୍ନାଚୋଟରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ବର୍ଣ୍ଣ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବହୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଏକ ଚୋଟରେ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇଁ' ଚୋଟରେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂତଁ' ଚୋଟରେ; 'ବର୍ଷ' ନ ମିଳରେ 'ବର୍ଷଁ' ଚୋଟରେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇରେ 'ଅର୍ଦ୍ଧଁ' ଚୋଟରେ; 'ଅଳଙ୍କାର' ନ ପାଇରେ 'ଅଳଙ୍କାରଁ' ଚୋଟରେ

ତଷା(ଣ୍ଡି)ଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ତଷାଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
Tashā(ṇḍi)ṭiā Chashāṇḍiā (See)

ତଷା(ଷେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି (ସଂ. କୃଷ ଧାତୁ)=ତଷିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ;
Tashā(she)ibā ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଜମି ଚଷ ବା ହଳ କରାଇବା—
To cause to be ploughed up.

ତଷିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି (ସଂ. କୃଷ ଧାତୁ) —ତଷିବା (ଦେଖ)
Tashibā Chashibā (See).

ତଷୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଭୂଷ) ତଷୁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Tashu (etc.) Chashu etc (See).

ତଷ୍ଟ—ସଂ.ବିଣ (ତକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଗଢ଼ିବା+କର୍ମ.ତ)—୧ । ତଛା ହୋଇଥିବା-
Tashṭa 1. Scraped.
୨ । ରନ୍ଦା ମରାଯାଇଥିବା—2. Scraped with the carpenter's plane; planed.
୩ । କୃଶୀକୃତ—3. Emaciated; reduced.
୪ । କୁଟା ଯାଇଥିବା; ବଟା ଯାଇଥିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Pounded; bruised.
୫ । ପିଟା ହୋଇଥିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Beaten

ତଷ୍ଟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ ମା. ୧ବ)—
Tashtā ୧ । (କାଠ ଛେଲି କରି ସେ କାମ କରେ) ବଢ଼େଇ—
(ତଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Carpenter.
୨ । ବଶ୍ୱକର୍ମା—2. The mythological heavenly architect according to the Hindus.
୩ । ଦ୍ୱାଦଶ ଆଦତ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜଣ—
3. One of the 12 Ādityas or Sun-gods.
୪ । ଛେଲିବା ବ୍ୟକ୍ତି—4. Scraper.

ତଷ୍ଟି—ସଂ. ବ (ତକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍କ୍ଷେପଣ; ଦର୍ଶନ+ତ୍ତି. ତ୍ତି) —
Tashṭi ୧ । ସାଗ୍ରହ ଦୃଷ୍ଟି—1. Wistful look.
୨ । ଆଗ୍ରହାତିଶଯ୍ୟ—2. Hankering; longing.
୩ । ଥେଣ୍ଟବାଜି; ଏକଚ୍ଛନ୍ଦ; ଦୃଢ଼ତା—3. Obstinacy; unyieldingness.
ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବୈଦେ ବ (ଇଂ. ଟ୍ରଷ୍ଟୀ)—କୌଣସି ସାଧାରଣ ଟାଟି; ଟ୍ରଷ୍ଟୀ ହୁଉକର ଅନୁଷ୍ଠାନର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ମାର୍ଫତଦାର; ଟ୍ରଷ୍ଟୀ—Trustee.

ତଷ୍ଟି ନାମା—ଗ୍ରା. (ଇଉର)ବୈଦେ.ବ(ଇଂ ଟ୍ରଷ୍ଟ୍+ଫା. ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନାମା)-
Tshṭi nāmā ଟ୍ରଷ୍ଟଡିଡ୍; ସେବା ଆଦର ସମର୍ପଣ-ପତ୍ର—
Trust-deed.

ତସ୍(ଧାତୁ)—ସଂ. ୧ । ଅଳଂକୃତ କରିବା—
Tas (root) 1. To adorn.
୨ । ଦର୍ଶନ କରିବା—2. To see.
୩ । ଉତ୍କ୍ଷେପଣ କରିବା; ସାଗ୍ରହ ଦୃଷ୍ଟି କରିବା—
3. To cast wistful or longing glance.
୪ । ଉତ୍କ୍ଷେପଣ କରିବା; ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ିବା—
4. To throw up.
୫ । ଉଠାଇବା—5. To lift up.

ତସ୍‌ଦିକ୍(ଗ୍)—ବୈଦେ.ବ(ଆ. ତସଦ୍ଦୀକ୍) (କଚରଆ)—୧ । କୌଣସି
Tas-dik(g) ବିଷୟର ସତ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରମାଣ ବା ସମର୍ଥନ—
1. Verification.
ତସଦିଗ ୨ । କୌଣସି ବିଷୟର ସତ୍ୟତା ଦ୍ୱାରମନ୍ତ୍ର ଆଗରେ
तसदीग ପ୍ରମାଣସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱୀକାର କରିବା; ଚିହ୍ନଟ —
2. Attestation; identification.
୩ । କୌଣସି ଦଲିଲ ପରୀକ୍ଷା କରି ସେଥିରେ କରିଯିବା ଦ୍ୱାରମନ୍ତ୍ରର ଦସ୍ତଖତ୍—3. Countersignature of an authority on a document.
୪ । ସାକ୍ଷ୍ୟ; ଗବେଇ—4. Testimony.

ତସ୍‌ବି—ବୈଦେ. ବ (ଆ) (ମୁସଲମାନ ଭାଷା)— ଜପମାଳ —
Tas-bī Rosary.
ତସବୀ तसवी

ତସ୍‌ବୀର—ବୈଦେ. ବ (ଆ) (ମୁସଲମାନ ଭାଷା)—୧ । ଛବି—
Tas-bīr 1 A picture.
ତସବୀର ୨ । କାଗଜ ବା ପଟ୍ଟା ଉପରେ ଅଙ୍କିତ ରୂପ—
तसवीर 2. A painting; drawing.
୩ । ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍ ଯନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଉଠାଯିବା ପ୍ରତିରୂପ—
3. Photo.
ବୈଦେ. ବିଣ—ଛବି ପରି ସୁନ୍ଦର—Picturesque; fine

ତସ୍‌ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—
Tas-rā ଭୁଲଆ ଉତ୍ପାଦିତ ବ୍ୟବହୃତ ସୂତା ଗୁଡ଼େଇ ରଖିବାର ଫମ୍ପି ବା ନଟେଇ—A reel or form around which yarn is wound.

ତସ୍‌ରୁପ୍(ଫ)—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଆ. ତସର୍‌ରୁଫ୍)—
Tasrup(ph) ୧ । ଚୋସରଫ୍—1. Misappropriation.
୨ । କ୍ଷତି—2. Loss.

ତସଲିମ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ) (ମୁସଲମାନ ଭାଷା)—ନମସ୍କାର; ବନ୍ଦନା;
Tas-lim ପ୍ରଣାମ—Obeisance; a bow of reverence.
ତସଲୀମ तसलीम

ତସକର—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ତସ୍କର)—ଚୋର; ଚୋର; ଚସକର—
Tasakara Thief; robber.

ତସମା—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ତସ୍‌ମା)—ତସମା; ପ୍ରତିମୁ; ପ୍ରତିତନ୍ତୁ -
Tasamā Spectacles

ତସର୍‌ଫଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଫସର ଫାଟିବା ସମସ୍ତ;
Tasar-phaṭā ଅରୁଣୋଦୟର ପ୍ରାକ୍‌କାଳ; ବଡ଼ଉଷର—
Day-break.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍

ତସର—ଦେ. ବ. (ସ. ତ୍ରସର)—୧ । ଝସର; ଏକପ୍ରକାର ଗୋଝୀ ପୋକର ଗୋଝୀରୁ ବାହାରବା ରେଶମ ସୂତା—1. A kind of coarse silk got from cocoons; Tussar.

[ଦ୍ର—ଶ୍ଲେଷ୍ମାଗପୁର, ମୟୂରଭଞ୍ଜ, କେନ୍ଦୁଝର, ବାଲେଶ୍ୱର, ସାଇଭୂମ, ମେଦନୀପୁର ଆଦ ଅଞ୍ଚଳରେ ବଣରେ ସାହାଡା, ବାହାଡ଼ା, କୁସୁମ, ପିସ୍ୱାଳ, ବରକୋଳ ଆଦ ଗଛର ପତ୍ର ଖାଇ ଏ ପୋକମାନେ ସେହ୍ନ ଗଛରେ ବଢ଼ନ୍ତି । ରେଶମ ପୋକଙ୍କ ଭଳି ଏ ପୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଯତ୍ନ ନେଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ, କେବଳ ଏମାନଙ୍କୁ ଚଢ଼େଇ ଓ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଖାଇ ନ ଯିବେ ଏଥିପାଇଁ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବାକୁ ହୁଏ । ଏ ପୋକମାନଙ୍କୁ ପାଳବାବାଲ୍ମାନେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଗୋଝୀରୁ ବାହାର୍‌ବା ପ୍ରଜାପତିଙ୍କୁ ଜଙ୍ଗଲରେ ଛଡ଼ ଦଅନ୍ତି । ପ୍ରଜାପତିମାନେ ସେଠାରେ ଜୋଡ଼ି ଲଗିବା ପରେ ମାଈ ପ୍ରଜାପତି ଗଛର ପତ୍ରରେ ସୋରଷ ପରି ଉମ୍ମାନ ପାରନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାଈ ପ୍ରଜାପତି ୬।୭ ଦିନ ଯାକେ ୨୦୦।୨୫୦ ଉମ୍ମ ଦଅନ୍ତି ଓ ଉମ୍ମ ଦେଲାପରେ ମର ଯାଆନ୍ତି । ୧୦।୧୨ ଦିନ ବାଦ୍ ସେ ଉମ୍ମରୁ ଦସିପୋକ (କୃମି) ଭଳି ଝକଝକ ପୋକ ବାହାରନ୍ତି ଓ ସେହ୍ନ ପୋକମାନେ ଜାମୁ ଗଛର ପତ୍ର ଖାଇ ବଢ଼ନ୍ତି । ୧୫ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଥରେ ଚାଙ୍କ ଗୋଲ ବଦଳେ । ୧୫ଦିନ ବାଦ ପୋକମାନେ ୨।୧୦ ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବେଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପର ବଢ଼ନ୍ତି । ଏମାନେ ନାନାବର୍ଣ୍ଣର ହୁଅନ୍ତି; କେହ ମାଟିଆ, କେହ ପାଉଁଶିଆ, କେହ କଳା, କେହ ଦଲଚିଆ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ବଡ଼ପୋକମାନେ ଅପଣା ପାଟିରୁ ଲାଳ ବାହାର କରି ସେହ୍ନ ଲାଳରେ ଅଣ୍ଡାକାର ୫।୬ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ଗୋଝୀ ତିଆର କରନ୍ତି ଓ ସେ ଗୋଝୀ ଉପରେ ନଜେ ଅବରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରହନ୍ତି । ପାଳବାବାଲ୍ମାନେ ସେହ୍ନ ଗୋଝୀମାନ ସଗ୍ରହ କରି ଆଣନ୍ତି । ଗୋଝୀର ମୁହଁକୁ କାଟି ଦେଇ ଭିତରୁ ପୋକ ପ୍ରଜାପତି ଆକାର ଧାରଣ କରି ଯେତେ ଉଡ଼ିଯିବେ, ତେବେ ସେ ଗୋଝୀର ସୂତାସାକ ଝକଝକ ହୋଇ ଅକାମିକା ହୋଇଯିବ । ଏଥିପାଇଁ ଗୋଝୀର ଉପରେ ଥିବା ପୋକ ଗୋଝୀକୁ କାଟି ବାହାରିଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଗୋଝୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଖାରମିଶା ଗରମପାଣିରେ ପକାଇ ଦଅନ୍ତି ଓ ଗରମପାଣିରେ ଉପରର ପୋକ ମରଯାଆନ୍ତି ଓ ଗୋଝୀମାନ ଅକ୍ଷତ ରହେ । ସେହ୍ନ ଗୋଝୀମାନଙ୍କରୁ ତସର ସୂତା ବାହାରେ]

୨ । ମଠାଳୁଗା—୨ Coarse silk stuff.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତ ଥିବାର ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗରରେ ଲେଖାଅଛି ।]

ତସର ଗୋଝୀ—ଦେ. ବ—ସେଉଁ ଗୋଝୀ ବା କୋଷରୁ ମଠାସୂତା ବା ତସର ବାହାରେ; ଝସର ଗୋଝୀ ବା ଗୋଷା—Tussar cocoons.

Tasara goṭi ତସରର ଗୁଟୀ **ଟସରକା କୋବା**

ତସର ପୋକ—ଦେ. ବ—ଝସର ପୋକ; ସେଉଁ ପୋକ ତସର ଗୋଝୀ ବାନ୍ଧନ୍ତି; ଗୋଷା ପୋକ—Silk worm.

Tasara poka ତସର ପୋକା **ଟସରକା କୀଡ଼ା**

ତସଲା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତସ୍ତ + ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ଲା. ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ତସ୍ତ୍ଲା)—୧ । ପିତଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସେଉଁ ଗହୀରଆ ଥାଳୀରେ ରୁଟି ତସଲା **ତସଲା** ପାଇଁ ମଇଦା ଦଲାଯାଏ—1. A deep brass (ତସ୍ତ୍ଲା—ଶ୍ଲେଷ୍ମ ତସ୍ତ୍ଲା) plate for kneading flour.

୨ । ପିତଳର ଶ୍ଲେଷ୍ମ ହାଣ୍ଡି; ତରକାରୀ ବଡ଼ଳ; ପିତଳର ବେଲ୍ଲ—2. A wide-mouthed brass cooking pot.

ତସିଦ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତଶ୍ଦୀଦ୍=କ୍ଲେଶ)—କଷ୍ଟ; ଦଦ୍ରଗଞ୍ଜ—Harassment; difficulty; hardship.

Tasid ତସଦୀ **ତସଦ୍ଦୀହ**

(ତସିଦା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତସ୍କର—ସଂ. ବ [ତତ୍=ସେହ୍ନ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର କର୍ମ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ବଯାଚନ; ତସ୍ କା ତସ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ସେପ କରିବା + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ (ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ); ଅଥବା ତତ୍=ଉପସ୍ଥ, ବସ୍ତୁଦ୍ୱାନ, ଗୋର୍ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ (କ୍ଷୀରେନ୍ଦ୍ର. ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନ)]—୧ । ଗୋର; ଦସ୍ୟୁ; ଅପହାରକ—1. Thief; lifter (as in cattle-lifter) pilferer.

Taskara

୨ । ଘୁଙ୍କା ବା ପିଡ଼ିଙ୍ଗ ଶାଗ—2. A kind of pot herb; Trigonella Corniculata.

୩ । ମଦନ ବୃକ୍ଷ; ମଏଣ (ଦେଶ)

3. Maeṇa (See)

୪ । ଗୋର ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ; ଗଣ୍ଠିଅଳା—4 A scented herb.

୫ । କର୍ଣ୍ଣ; କାନ—5. The ear.

ତସ୍କରତା—ସଂ. ବ (ତସ୍କର + ତଲ. ତା)—ଗୌର୍ଯ୍ୟ—Theft; stealing.

Taskaratā

ତସ୍କରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତସ୍କର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । କୋଉଣା ସ୍ତ୍ରୀ—1. A shrew.

Taskarī

୨ । ଗୋରଣୀ—2. A woman who steals.

ତସ୍ତରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) ରେକାବୀ; ଧାତୁର ପତଳା ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଥାଳଆ—Thin metal plate.

Tastari ତସ୍ତରୀ **ତଶ୍ତରୀ**

ତସ୍ଥିବାନ୍—ସଂ.ବଣ [ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ବସ୍ (କ୍ୱସୁ)]—ସ୍ଥିତ; ଅବସ୍ଥିତ—Placed; situated.

Tasthibān

ତସ୍ଥୁ—ସଂ ବଣ.(ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଉ)—ସ୍ଥାବର; ଅଚଳନ୍ତୁ (ହୁ.ଶବ୍ଦସାଗର)—Immoveable.

Tasthu

ତସ୍ମି—ଦେ. ବ—ତସମଇ; କ୍ଷୀର; ଦୁଧ ଓ ଗୁଣ୍ଡ ଚାଉଳ ଆଦରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାୟସ—A gruel made of milk and rice, sweetened with sugar.

Tasmi ପାୟସ **ଖୀର**

(ତସମଇ, ତସମେଇ, ତସୁମେଇ, ତର୍ସେ, ତସ୍ରେଇ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଖାରେ ଲେଖିଲେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦଉଡ ୧ ଉଚ୍ଚତ ଅକ୍ଷର ଓ ମଝା ଏବ ୨ ଉଚ୍ଚତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କ ନ ମଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ଦଉଡ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଲି' ନ ଦେଲେ 'ଗାଈ' ଲେଖିବେ; 'ଦୁଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ପାଇଲେ 'ବଛ୍ର' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଚଲନ୍ତି' ନ ପାଇଲେ 'ଚଲ୍‌ତି' ଦେଖିବେ

ତସ୍ୟ—ସଂ. ସର୍ବନାମ (ତତ୍ ଶବ୍ଦ, ଷଷ୍ଠୀ ୧ ବଚନ)—
Tasya ତାହାର; ତାହାଙ୍କର—His; her; its.
(ତସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବେ. ବ୍ରା—ତଦ୍ୱୀୟ; ତତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to that.

[ଦ୍ର—ସାହିତ୍ୟିକ ଭାଷାରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ହଉଲ; ମାତ୍ର ଚଳତ୍ଆ ଭାଷା ଓ ଦଲ୍ଲଲ ଆଦରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଏବ ଏହାର ବହୁତ ଆକାର ପୁଂଲିଙ୍ଗରେ 'ତସ୍ୟର' ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରେ 'ତସ୍ୟାର' ଶବ୍ଦର ବହୁଳ ପ୍ରଯୋଗ ପହଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।]

ତହ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । କାଗଜ ବା ଲୁଗାର ଭାଙ୍ଗ ବା ଚହତ;
Taha ସ୍ତସ୍ତ; ପରସ୍ତ; ସ୍ତର—1. Layer; fold;plait;
ତୟ braid.
ତହ ୨ । ଧପାଙ୍ଗୀ; ଛଳନାପୂର୍ବକ ସମସ୍ତ ନେବା; ଭଣ୍ଡାଇବା;
ଠକିବା—2 Putting off on excuses; deception.

ତହଁର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଅବ୍ଧାଳା; ଶଗଡ଼ର ବା ଦଳର
Tahañra ଯୁଆଳ ମଧ୍ୟରେ ମରଥିବା ଲୁହାର ବା କାଠର କାଲା—
1. An iron or wooden pin put in the middle of the yoke of a cart or plough.
୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର) ଲୁଗାର ଧଡ଼ି—
2. Border of a cloth.

ତହ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲୁଗାକୁ ଭାଙ୍ଗିବା—
Taha karibā To fold or plait a cloth.
ତୟକରା **तह करना, तहाना**

ତହକିକତ୍—ବୈଦେ.ବ. (କଟେରଆ ଭାଷା) (ଆ.ତଦ୍ଦକ୍ଦିକ୍ ର ବହୁବଚନ
Tahakikat ତଦ୍ଦକ୍ଦିକତ୍)—
ତହକୀକତ ୧ । ତଦନ୍ତ; ଅନୁସନ୍ଧାନ—
तहकीकत 1. Enquiry; investigation.
(ତଦ୍ଦକ୍ଦିକ; ତଦ୍ଦକ୍ଦିକାତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜିଜ୍ଞାସା—
2. Query; questioning

ତହ ଖରଚ—ଦେ. ବ. (ଫା. ତଦ୍ ଖରଚ)—
Taha kharacha ବୃଥା ଖରଚ; ଅପବ୍ୟୟ—
ତହ ଖରଚ Useless expenditure; waste of money.
तह खरच

ତହଖାନା—ବୈଦେ. ତ. (ଫା)—ମାଟି ତଳେ ତୋଇଥିବା ଘର—
Tahakhānā An underground house; a cellar.
ତହଖାନା [ଦ୍ର—ଋଗ୍ବେଦେ ଋଗ୍ବେଳେ ଲୋକେ ଥଣ୍ଡାରେ
तहखाना ରହିବା ପାଇଁ ଏ ଘରେ ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତୁ ।]

ତହ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧପାଙ୍ଗୀ ବଢେଇବା; ଭୂଚେଇବା; ଠକିବା;
Taha debā ଛଳନାପୂର୍ବକ ସମସ୍ତ ନେବା; ଭଣ୍ଡାଇବା—
ଦମ ଦେଓୟା To put off on excuses; to deceive.
दमदिलासा देना

ତହପେଚ—ବୈଦେ. ତ. (ଫା)—ପଗଡ଼ୀର ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଦିଆ.
Tahapecha ସିବା ଲୁଗା ବା ପତଳା କନାର ଟୋପି—
ତହପେଁଚ Bit of cloth or thin cap put on the
तहपेच head below the turban.

ତହବିଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ଗଚ୍ଛିତ ଧନ; ସଞ୍ଚୟୁଦଥିବା ଧନ—
Tahabila 1. Cash; treasure.
ତହବିଲ, ତବିଲ, ତଫିଲ ୨ । ଖୋଦ୍ଦଡ଼; ପାଣ୍ଠି; ପୁଞ୍ଜି—
तहविल 2. Fund.
୩ । ଖଜଣାଖାନା—3. Treasury.

ତହବିଲ ତୋଷରଫ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତହବିଲ୍ ତସରୁଫ୍)—
Tahabila tosharaph ଅପଣା ହାତରେ (ଜମାରେ) ନ୍ୟସ୍ତଥିବା
ତହବିଲ ତୁସରଫ୍ ତହବିଲ ତସରୁଫ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ ଅପରର ଧନକୁ ଖାଇଯିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଅପ୍ସୱାଇ କରିବା—
ତହବିଲ୍ ତୋଛରପ Misappropriation; embezzlement.
तहवील तसरुफ

ତହବିଲଦାର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତହବାଲ୍+ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦାର୍)—
Tahabiladār ଯାହା ଉପରେ ତହବିଲର ଭାର ନ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ;
ତବିଲଦାର କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ; ତହବିଲ ରକ୍ଷକ; ଖାଞ୍ଜିଞ୍ଚି—
तहवीलदार Cashier; treasurer; one entrusted with the custody of cash.

ତହବିଲଦାରି—ବୈଦେ. ତ. (ଫା)—କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷତ୍ୱ—
Tahabiladāri Treasurership; the post of a cashier.
ତବିଲଦାରି **तहविलदारी**

ତହମତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତୋହମତ୍)—
Tahamat ୧ । ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦ; ମିଥ୍ୟା ଦୋଷାରୋପ; ମିଥ୍ୟା
ତୋହମତ କଲଙ୍କ—1. Defamation; false allegation; unfounded aspersion.
ताहमत ୨ । ମିଛ କଥା—2. Falsehood.
ବୈଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରା—ବୃଥା; ମିଥ୍ୟାରେ—Falsely.
ବୈଦେ. ବ୍ରା—ମିଥ୍ୟା—False.

ତହମତି—ବୈଦେ. ବ୍ରା. (ଫା)—୧ । ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗକାରୀ—
Tahamati 1. Making false accusation.
ତୋହମତି ୨ । କଲଙ୍କଯୁକ୍ତ—2. Scandallous.
ताहमती ୩ । ଅମୂଳକ କଲଙ୍କଯୁକ୍ତ—2. Containing unfounded aspersions.
(ତହମତିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତହ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ତହ କରିବା (ଦେଖ)
Taha bhāngibā Taha karibā (See)

ତହ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ତହ ଦେବା (ଦେଖ)
Taha māribā Taha debā (See)

ତହରି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତହରୀର୍)—ତହରିର (ଦେଖ)
Tahari Taharir (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉପ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଭ୍ର
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଜ୍ଞ	ଦ୍ର

ତହରି ତକରି—ବୈଦେ. ବ (ଅ)—ତହରିର ତକରିର (ଦେଖ) Tahari takari Taharir takarir (See)

ତହରିର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତହରୀର) (କଚରଆ)—ଲେଖାଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣା; ଲେଖକର ପାରଶ୍ରମିକ— Taharir Copying fees; remuneration for the scribe. **ତହରୀର**

ତହରିର ତକରିର—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଆ. ତହରୀର = ଲେଖେଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣା + ତକରୀର୍ = ଉତ୍ସବ)—ଧାର୍ଯ୍ୟ ଖଜଣା ଉପରେ ପୂର୍ବେ ଜମିଦାରମାନେ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ତହସିଲଦାରର ବା ମୋଦୋଉରର ପାରଶ୍ରମିକ ଓ ନଜର ଉତ୍ସବାଦର ଖରଚ ଆଦ ପାଇଁ ନାନା ପ୍ରକାରରେ ଆଦାୟ କରୁଥିବା ଧନ; ଆବ୍‌ୱାବ୍—2. Illegal exactions formerly realised by Zamindars from the rayats; abwab. Taharir takarir (ତହରିର ତକରିର — ଅନ୍ୟରୂପ) **ତହରୀର ତକରୀର**

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗ ବଦ୍ଦାର ଓଡ଼ିଶାର ଜମିଦାରମାନେ ପୂର୍ବେ ତହସିଲ୍‌କର୍ମଗୃଷ୍ଣମାନଙ୍କ ଲେଖାଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣା ପାଇଁ ଓ ନଜର ସ୍ୱନଆ ଆଦ ଉତ୍ସବାଦର ଖରଚ ପାଇଁ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଖଜଣା ଉପରେ ଅଢ଼ରକ୍ତ ଅର୍ଥ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନାମରେ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ତହରିର ଗୋଷ୍ଟଏ ଓ ତକରୀର ଗୋଷ୍ଟଏ । ଏହା ସବୁକୁ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ କରି ଅଛନ୍ତି । ସେଉଁ ଜମିଦାର ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଏପରି ଅଢ଼ରକ୍ତ ଅର୍ଥ ନେବାର ପ୍ରମାଣିତ ହେବ ସେ ଦଣ୍ଡନୀୟ ହେବେ ବୋଲି ସରକାର ଆଇନ୍ କରିଅଛନ୍ତି ।]

ତହ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି.—ମିଛକଥା କହି ବିବ୍ରତ କରିବା— Taha lagā(ge)ibā To puzzle (a person) by making false reports

(ଯଥା—କାଲି ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ନୁହେଁ, ଅଥଚ କାଲି ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବୋଲି ସେ ଗୋଟାଏ ତହ ଲଗାଇ ଦେଲା ।)

ତହସିଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ; ଏହି ଆରବୀ ଶବ୍ଦ ଅସୁଲ୍ ବା ଉସୁଲ ମୂଳ Tahasil ଶବ୍ଦର ବହୁ ବଚନ; ବହୁବାର ଅସୁଲ କରିବା ଏହି ଶବ୍ଦର ତହଶୀଲ, ତଶିଲ ଅର୍ଥ,—୧ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଖଜଣା ଅସୁଲ; ତହସୀଲ ଗ୍ରଜକର ଆଦାୟ କରିବା—1. Realisation or collection of rent or revenue from tenants. (ତହସିଲ୍— ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ଜଣେ ତହସିଲଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ ଇଲାକା—

2. Tahasil; jurisdiction under the charge of one Tahasildar.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଜିଲ୍ଲାର ରାଜସ୍ୱ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍- Tahasil or revenue subdivision of a district.

[ଦ୍ର—ଏହି ଆରବୀ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଚଳିଅଛି; ଏ ଶବ୍ଦ ଅସୁଲ ଶବ୍ଦ ପରେ ସଦାଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ତହସିଲ୍ ଅଲାଇ(ହି)ଦା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତହସୀଲ୍ + ଅଲାହିଦା = ପୃଥକ)—୧ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର (ତହସିଲ ଅଲେହିଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜମିଦାରି—1. Name of a class of Zamindary in Orissa.

୨ । ଏକ ଜମିଦାରି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନ୍ୟ ଛୋଟ ଜମିଦାରି—2. A separate petty estate inside a large one.

[ଦ୍ର—ଏ ସମ୍ପର୍କର ରାଜସ୍ୱ ପ୍ରଧାନ ଜମିଦାରୀର ରାଜସ୍ୱଠାରୁ ଆଲାହିଦା ବା ପୃଥକ୍‌ରୂପେ ସରକାରଙ୍କ ଠାରେ ଦାଖଲ ହେଉଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ।]

ତହସିଲ କଚ(ଚେ)ରି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତହସିଲ୍ + ଫା. କଚହରୀ) ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ତସୀଲ କାଚାରୀ ଜମିଦାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରାଯାଏ ଓ ତହସୀଲ କଚହରି ଯେଉଁଠାରେ ତହସିଲଦାର ଅଫିସ୍ କରନ୍ତି— (ତହସିଲ୍ ଅଫିସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) The village-office of a zamindar for rent collection.

ତହସିଲ୍ ଖରଚା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତହସିଲ + ଖରଚ୍) —ଖଜଣା ଆଦାୟର ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ତସୀଲ ଖରଚା ଯେଉଁ ଅଢ଼ରକ୍ତ କର ଜମିଦାର ଆଦାୟ କରନ୍ତି— Tahasil kharchā Money realised from rayats to meet the collection-charges. **ତହସୀଲ ଖରଚା**

ତହସିଲ୍‌ଦାର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତହସୀଲ୍ + ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦାର୍)— Tahasil-dār ୧ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଜମିଦାରଙ୍କ ଖଜଣା ଆଦାୟ ତସୀଲଦାର କରିବା କର୍ମଗୃଷ୍ଣ—1. Zamindar's moffasal Tahasiladar; rent-collector. **ତହସୀଲଦାର**

୨ । ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ସରକାରୀ ରାଜସ୍ୱ-କର୍ମଗୃଷ୍ଣ; ସରକାରୀ ଖାସ୍‌ମହାଲର ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟର ତ୍ତାରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଗୃଷ୍ଣ—

2. A class of Revenue Officers under Government in charge of revenue collection of a Government Estate.

[ଦ୍ର—କଟକଜିଲ୍ଲାର ଖାସମହାଲ ବାଙ୍କି ଓ ସଦର କଟକ ଏବଂ ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ଖୋରଧା ଖାସମହାଲର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରିବାର ସଚ୍ଚୋଟ କର୍ମଗୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ତହସିଲ୍‌ଦାର ବୋଲାଯାଏ; ଏ ଫାରସୀ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜରେ ଚଳିଅଛି ।]

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) — ବ.—ଜିଲ୍ଲାର ରାଜସ୍ୱସଂକ୍ରାନ୍ତ ସବ୍-ଡିଭିଜନ୍‌ର ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟର ତ୍ତାରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରଧାନ ସରକାରୀ କର୍ମଗୃଷ୍ଣ—The chief Revenue Officer of a Revenue-subdivision of a district.

ତହସିଲ୍‌ଦାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—ତହସିଲ୍‌ଦାରର କାର୍ଯ୍ୟ— Tahasil-dari The post or work of a Tahasildar, ତସୀଲଦାରୀ **ତହସୀଲଦାରୀ**

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ୱଳ୍ପାକ୍ଷରୀ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ରୂପାନ୍ତରରେ ନ ମିଳିବ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଁଶୀ' ନ ପାଇଲେ 'ବଂଶୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ତହସିଲ୍ ପଞ୍ଚାଏତ୍—ଦେ. ବି.—(ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରାକୃତ Tahasil panchāet ନାମକରଣ)—ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଞ୍ଚାଏତ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ (ତହସିଲ୍ ପଞ୍ଚାସ୍ତ୍ରତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚୌକିଦାସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାସ୍ତ୍ରକର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାସ୍ତ୍ର ଟଙ୍କସ ଆଦାସ୍ତ୍ର କରିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଯେଉଁ ପଞ୍ଚାଏତ୍ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାସ୍ତ୍ର ଟଙ୍କସ ଆଦାସ୍ତ୍ର କରନ୍ତି- Collecting Panchayet; the panchayet or head-man entrusted with the duty of collecting Chowkidari tax from the inhabitants of a union; collecting member of the Chowkidari Union.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଗ୍ରାମର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାୟକମାନେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କଠାରୁ ମୃଗୟାଭିତ୍ତିରେ ସାରଗ୍ରମିକ ସ୍ୱରୂପ ଦଲାଦଡ଼ାମାନ ପାଇଥିଲେ ଓ ଜାତିର ଜମି ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗତଶତାବ୍ଦୀରେ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ଆଇନ୍‌ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ପ୍ରଥା ଉଠାଇ ଦେଇ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଚୌକିଦାସ୍ତ୍ର ଟାକ୍ସ ଆଦାସ୍ତ୍ର କର ତହିଁରୁ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରମାନଙ୍କୁ ନିୟମିତ ରୂପେ ମାସିକ ଦମ୍ମୀ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରମାନଙ୍କ ନିମ୍ନରେ ଜାତିର ଜମି ଉପରେ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରାମକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଇତ୍ୟାନ୍ ବା ଗ୍ରାମପୁଞ୍ଜ ଗଠିତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇତ୍ୟାନ୍‌ରେ ୫ ଜଣ ପଞ୍ଚାଏତ୍ ଥାଆନ୍ତି । ପଞ୍ଚାଏତ୍‌ମାନେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଉପରେ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାସ୍ତ୍ର ଟଙ୍କସ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକ ଉପରେ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାସ୍ତ୍ର ଟଙ୍କସ ଆଦାସ୍ତ୍ରର ଭାର ନ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ । ତାଙ୍କୁ ତହସିଲ୍ ପଞ୍ଚାଏତ୍ ବୋଲାଯାଏ । ସେ ତହସିଲ ଖରଚ୍ ପାଇଁ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ସାରଗ୍ରମିକ ପାଆନ୍ତି ।]

ତହିଁ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ. (ଫ. ତଥାହିଁ; ତତ୍ରହି; ତସ୍ମିନ୍; ତତ୍‌ସ୍ଥାନେ)—Tahiñ ତଥାୟ ତହାଁ, ତହିଁ

୧ । ଉଥି; ସେହି ସ୍ଥାନରେ; ସେଠାରେ—1. There; in that place.

୨ । ସେ ବିଷୟରେ; ସେଥିରେ—2. In that matter.

ମୁଁ କହିଲି, ତହିଁ କେଉଁ ଦୋଷ? ଦୟା ଶୁଣି ଦେଲେ ଦୁଃଖ ମନ—
ବଳାଇ. ପାଦପା ।

୩ । ଠାରେ—3. With; in.

ସକଳ ଶାସ୍ତ୍ର ତୁମ୍ଭ ତହିଁ, ବେଦ ପୁରାଣ ଯେତେ କହୁ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪ । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ—4. In that.

୫ । (ଅମୁକ) ଠାରେ; ନିକଟରେ—
5. At; near; with.

ବୈଷ୍ଣବ ପଡ଼ିଶା ଯେ ଜନ, ତା ତହିଁ ନାହିଁନ୍ତି ମୋ ପଣ—
ଭୂପତି. ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ ।

୬ । (ଅମୁକ ସ୍ତ୍ରୀର) ଗର୍ଭରେ—6. In the womb.

ଦେବକୁଲ୍ୟାର ତହିଁ ଭାର, ହୋଇଲ ପ୍ରସ୍ତାବ କୁମର—
ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ଦେ. ସର୍ବନାମ (ଫ. ତତ୍) – ତାହା—That.

[ଦ୍ର—'ତହିଁ' ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ ମୂଳ ସର୍ବନାମ ଶବ୍ଦ 'ତାହା'ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ସେଥି ସଙ୍ଗେ କ, କୁ, ରୁ, ଠାରୁ, ରେ ଆଦ ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ତହିଁକ, ତହିଁକୁ, ତହିଁରୁ ତହିଁଠାରୁ, ତହିଁରେ ।]

ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—ତତ୍‌ପରେ; ତାହା ପରେ—Tahiñ uttāru After that; then.

ତାରପର **उसकेबाद**

(ତହିଁ ଉତ୍ତାରେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତହିଁକ(କୁ)—ଦେ. ଅ—୧ । ସେଥିକ; ସେଥିକୁ; ସେହି ବିଷୟକୁ—Tahiñki(ku) 1. To that.

୨ । ତେଣିକି; ସେଠାକୁ;ସେସ୍ଥାନକୁ—2. There; to that place.

୩ । ସେ ବିଷୟରେ—3. In that matter.

ତହିଁକ ମୋଦ୍ଦଠାରୁ ଶୁଣ ହେ ଉତ୍ତର—କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ, ସଭା ।

୪ । (କଥୋପକଥନରେ ବ୍ୟବହୃତ) କିନ୍ତୁ; ପରନ୍ତୁ—
4. But; but that; on the other hand.

(ଯଥା—ମୁଁ କାଲି ଏଠାକୁ ଆସିବାକୁ ବାହାର ଥିଲି, ତହିଁକ ଭୁଲିଆଁ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲାରୁ ରହିଗଲି ।)

୫ । ସେଥି ପାଇଁ; ତହିଁ ନିମନ୍ତେ—5. For that.

ବଗ ଲେ ବଗ ! ମାଛ ଖାଇବୁ ? ନାଁ, ତହିଁକ ଗୋସେଇଁ ଅଗ—ଭଗ ।

ତହିଁକି ଗୁହିଁ—ଦେ. ଅ—ତହିଁର ଅନୁରୂପ—Just befitting to Tahiñki chāhiñ that; just appropriate to that; according to that.

ତୁମ୍ଭଠାରେ ଯେ ରୂପେ ବଳନ୍ତ ମୋ ପ୍ରୀତ
ତହିଁକି ଗୁହିଁ କରି ଥଏ ମୁନ ଦେଇ—କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ତହିଁ ତହିଁ—ଦେ. ଅ (ବହୁବଚନ)—ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ—Tahiñ tahiñ In those places.

ତହିଁ ପରେ—ଦେ. ଅ.—ତତ୍‌ପରେ; ତାହା ପରେ—Tahiñ pare After that; then

ତାରପର **उसकेबाद**

ତହିଁ ପାଇଁ—ଦେ. ଅ—୧ । ସେଥିଯୋଗୁଁ; ସେହି କାରଣରୁ; ସେହି ହେତୁରୁ—Tahiñ pāiñ 1. For that reason; therefore.

ତେଣୁ

୨ । ସେହି କର୍ମ ନିମନ୍ତେ—2. For that.

उसवास्ते

(ତହିଁ ପାଇଁକି; ତହିଁ ପେଇଁକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତହିଁ ପାଁରେ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଅ –ତହିଁ ପାଇଁ (ଦେଖ) Tahiñ pāñre Tahiñ pāiñ (See)

(ତହିଁ ପାଆଁରେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତହିଁର—ଦେ. ଅ—ତାହାର; ସେଥିର—Tahiñra Of that.

ତାର **उसका**

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଝ୍ଟ୍ଟ୍	ଞ	ଏ	ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଋ	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ଓ	ଝ	ଣ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରତନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଂ

ତହିଁରୁ—ଦେ. ଥ—୧ । ସେଥିରୁ—
Tahiñru 1. From that.
ତାହେଁ; ତାହୁ ୨ । ତାହା ଅପେକ୍ଷା—2. Than that.
ତସସେ ୩ । ସେଠାରୁ—3. From there; thence.
୪ । ସେ ହେତୁରୁ—4. For that; owing to that.
୫ । ତା ପରେ—5. After that; since that.

ତହିଁରେ—ଦେ. ଅ—ସେଥିରେ; ଉକ୍ତବିଷୟରେ—
Tahiñre In that matter.
ତାତେ **ତସମେ** ୨ । ସେତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ—2. Regarding that matter.
୩ । ସେଥି ମଧ୍ୟରେ—3. Within that.

ତହୁଁ—ଦେ. ଅ—୧ । ସେଠାରୁ—
Tahuñ 1. From there; thence.
ତା ଥେକେ ୨ । ତହିଁରୁ; ସେଥିରୁ—2. From that.
ତସସେ ୩ । ତାହା ଅପେକ୍ଷା—3. Than that.

ତହୁଁ ବଳ ସ୍ପର୍ଶ ନାହିଁ ଏ ଜଗତେ
ସହାୟ ଯା ରୂପ ବସ୍ତୁର ଏ ଭୂତେ । ଦ୍ୱାଦାନାଥ ।

୪ । (ଅମୁକ) ଅପେକ୍ଷା; ଠାରୁ—
4. Than (such a person).

ମୋ ତହୁଁ ଡେଙ୍ଗା ସୁନ ଙାଡ଼େଙ୍ଗା
ଦୁ· ବୋଲି ମନେ କରୁଛ । ଉଗ·

୫ । ତତ୍ପରେ—5. After that; then; afterwards.

ତହୁଁ କେତେ ଦିନ ଶେଷ
ବାଳା ପାଶେ ଦୂତ କଲ ତଃଖାଉ ପ୍ରବେଶ । ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ୍ୟ ।

୬ । (ଅମୁକ) ଠାରୁ ବା ନକଟରୁ—6 From.

ଏ ମନ ମନ ତହୁଁ ଶୁଣି
ଗ୍ୟାନ ବୋଲନ୍ତି ଭଲ୍ଲବାଣୀ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମଗଙ୍ଗାମୃତ ।

୭ । ଉକ୍ତ ବିଷୟରୁ ବା କାର୍ଯ୍ୟରୁ—
7. Resulting from that.

ତହୁଁ ତ ବଡ଼ନଙ୍କର ଉଚ୍ଚିତ୍ତ ମୋ ଗୃହ୍ ଗ୍ରବ
ଭକ୍ତକୁ ପଠନ୍ତେ ଅବ ଥାନ ବନା ଦୃସଙ୍ଗରେ
ବଦସ୍ପର୍ଦ୍ଧ. ଭଗୋସ୍ୱଚରଣ୍ଦ୍ର ଉ. ଗୀତ ।

୮ । ବ୍ୟତୀତ; ଛଡ଼ା—8. Except.

ନରତେ ଜର ତୋତେ ଯାଚ
ତୋ ତହୁଁ ନ ଜାଣନ୍ତୁ ଅନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୯ । ସେହି କାରଣରୁ—9. From that cause; owing to that reason.

ତହୁଁଣ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ଅଁ—ତହୁଁ (ଦେଖ)
Tahuñña Tahuñ (See)

ତହୁଁ ତହୁଁ—ଦେ. ଅ (ତହୁଁ ବ୍ୟଞ୍ଜକ)—୧ । ତଦା ତଦା; ସେହି ସେହି
Tahuñ tahuñ ସମୟରେ—1. Then and then; at those times.
୨ । ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ—
(ତହୁଁ ତହୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. From those places.
୩ । ସେହି ସେହି ମାନଙ୍କଠାରୁ—3. From those.
୪ । ସେହି ସେହି ସମୟରୁ—4. From those times.
୫ । ସେହି ସେହି କାରଣମାନଙ୍କରୁ—6. For those reasons.
୬ । ଦୋଡ଼ିକ ଦେଡ଼ିକ; ସେଡ଼ିକ ସେଡ଼ିକ—
6. Up to that extent.

ତହୁଁ ତହୁଁ ବୃତା, ତହୁଁ ତହୁଁ ବେରୁଟ୍ । ଉମଜ ।

ତା—ଙ, ପ୍ରତ୍ୟୟ—୧ । ଭାବ ବା କର୍ମ ଅର୍ଥରେ ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ
Tā ଶବ୍ଦରେ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ ହେଲେ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ସୃଷ୍ଟିହୁଏ—
1. A suffix corresponding to the English suffix 'ness' and th (as in the words hardness and strength) for forming abstract nouns.

(ଯଥା—ଗୁରୁତା; ଲଘୁତା; ଜଡ଼ତ୍ୱତା; ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟତା ଇତ୍ୟାଦି ।)

୨ । ସମୂହାର୍ଥେ ବିଶେଷ୍ୟ ପରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ—
2. A suffix joined to a noun to denote a collection or number.

(ଯଥା—ଜନତା ।)

ତା ଦେ. (ସର୍ବନାମ) କ୍ଲୀ. (୧ମା. ୧ବ. ସ୍ତ୍ର. ତତ୍)—
ତସ ବହ ୧ । ତାହା; ତାଇ; ସେହି—1. That.
(ତାଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସେହି କଥା, ବିଷୟ, ବସ୍ତୁ ବା ଗୁଣ—
2. That thing, matter, article or quality.

କରୁଣା ଅଛ ବୋଲ ଯା କେଉଁ କେ ତା ହୃତ୍ତରେ ।
କବିସୂର୍ଯ. ବଗେ.ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉ ଗୀତ ।

ତାର ସର୍ବନାମ. ସ୍ତ୍ରୀ. ପୁଂ ଓ କ୍ଲୀ. (ଷଷ୍ଠୀ ୧ବ; ଅନାଦରାର୍ଥକ)—
ତସକା ତାର; ତାହାର—His; its; her; of it; of that.
(ତାଙ୍କ—ସମ୍ମାନାର୍ଥକ) [ଦ୍ର—ଏହ 'ତା'କୁ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ବ୍ୟବହାର କଲାବେଳେ କେହି କେହି ଲେଖକ ତା' (ଯଥା—ତା' ଘରକୁ) ଲେଖି ଥାଆନ୍ତି । ଏହାର ଅର୍ଥ 'ତାହାର ଘରକୁ' । ସୁତରାଂ ଏଠାରେ 'ତାହାର' ଦେହରୁ 'ହାର' ଜହ୍ନ୍ୟ କରି କେବଳ ତା'ଦ୍ୱାରା ସେ ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି ।]

ଅ୍ୟା. ଅବ୍ୟୟ. (ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ବାକ୍ୟାଳଂକାର ପରି ବ୍ୟବହୃତ)—
୧ । (ଦେଖାଇ ଦେବା ଅର୍ଥରେ) ଦ—
1. (In pointing out a thing) Lo! Behold!

(ଯଥା—ଦେଇ ତା ବଲୁଅଟା ବୁଦାଉଡରେ ପଶି ଗଲାଣି ।)

୨ । (ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ)ଃ—2. (Indicating certainty) Too.

(ଯଥା—ତୁ ଯାହା କହୁଛୁ ମୁଁ ତ ସେଇଆ କହୁଛି, ତୁ କଅଁ ଚଢ଼ୁଛୁ ?)

୩ । (କଥୋପକଥନ ବା ବାକ୍ୟାରମ୍ଭରେ) କିନ୍ତୁ; ତଥାପି; ତେବେ—3. But; still then; so then.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ଉପାୟ ରଖାଯାଇଛି । 'ଅତଏବ' ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାରେ ଯେତେ ଏ ଭିତାଯୋଡ଼ିରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡ଼ନ୍ତୁ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆଁ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖନ୍ତୁ; ଅଙ୍ଖୀ ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଖି' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖନ୍ତୁ ।

(ଯଥା—ତା ବୋଲି ମୁଁ କଅଣ ତୋ ସଙ୍ଗେ ପଟାଏ ନ ଲଢ଼ି ଛଡ଼ ଦେବ ?)

ସାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ପ୍ରତ୍ୟୟ—କ୍ରିୟାର ଆକାଂକ୍ଷାର୍ଥକ ରୂପରେ (ଓଡ଼ିଆ 'ନ୍ତା' ସ୍ଥଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—

An inflection used in the conditional tense of verbs.

[ଯଥା—ମିଲ୍‌ତା=ମିଳନ୍ତା ।]

ଦେ. ବ—୧ । ନାଟ, ଗୀତ ଅଦର ଆରମ୍ଭରେ ବୋଲୁଥିବା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବା ସ୍ୱର—1. The sound and letter uttered by a singer or dancer before beginning to sing or dance.

୨ । ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଇବାର ଗ୍ରେକ୍‌ଟର ଆଦ୍ୟ ସ୍ୱର—

2. The 1st tune of the gamut or musical scale of a Mṛudaṅga.

[ଦ୍ର—ମୃଦଙ୍ଗ ଗ୍ରେକ୍‌ଟର ୭ଟି ସ୍ୱର; ଯଥା—ତା, ଙ୍ଗା, ଧୋ, ଧେ, ଙ୍କୁ, ଟା, ନମ୍ ।]

(ତାଅ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସ. ତାପ)—୩ । ତାତ୍ତି; ତାପ; ଉତ୍ତାପ —

ତା 3. Heat.

ତାବ ୪ । କମାରର ଉଦ୍ଧଦ୍ୱାର୍ ନଆଁକୁ ପବନ ଯୋଗାଇବା; ତାଇବା—3. Blowing of the bellows.

୫ । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଡମ୍ ଉଷୁମାଇବା; ତା ଦେଇ—

5. The warming of the eggs by birds to hatch them; brooding.

ତା ବୈଦେ. ବ. (ଅ. ତୱତା; ତା)—କାଗଜର ଫର୍ଦ୍ଦ—

ତାଃ Sheet of paper.

ଦେ. ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ (କଚରଆ)—୧ । ତାରିଖ—

1. An abbreviation prefixed to the numerical mention of the date as in D/ 6-3-193ଃ.

(ଯଥା—ତା ୬।୩।୧୯୩୫ ମସିହା ।)

୨ । ତାଲୁକ—2. An abbreviation for Tāluk.

(ଯଥା—। ତା । ରଘୁନାଥପୁର ।)

(ତାଃ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଅ (ଉତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ତା (ଉତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)

Tā-ā Tā (etc) (See)

ତାଅ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ତାପ)— ୧ । ଉଦ୍ଧକୁ ତାଇବା—

Tā-ā karibā 1. To blow the bellows.

ତାୱାନ୍, ତାବନା, ତହକାନା (ତା କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତରଳବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୁହାକୁ ନଆଁରେ ତତାଇବା—

2. To heat iron upto the melting point

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଲୁହାକୁ ନଆଁରୁ କାଢ଼ିଲବେଳେ ତହିଁରୁ ଅଗ୍ନି ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ବାହାର ଯାଉ ଥାଏ ଓ ତାକୁ ହାତୁଡ଼ିରେ ବାଡ଼େଇବେଳେ ତାହା ଦବିଯାଏ ତାକୁ ଲୁହାକୁ ତାଅଁ କରିବା ଅବସ୍ଥା ବୋଲିଯାଏ ।]

ତାଅଦାତ୍(ଦ୍)--ବୈଦେ.ବ.(ଅ. ତଅଦାଦ୍=ସଂଖ୍ୟା; ସ୍ମାରକ; ଗଣତି)-

Tā-ādāt(d) (କଚରଆ ଭାଷା)---୧ । ତାଦାଦ୍; ସଂଖ୍ୟା—

ତାଇଦାତ୍; ତାଇଦାଦ୍ ତାଏଦାଦ; ତାଦାଦ୍; ତାଦାତ୍ ତାସ୍ୱଦାତ୍; ତାସ୍ୱଦାଦ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ

1. Number.

୨ । ମୂଲ୍ୟ—

2. Value.

ତାୟଦାଦ୍; ତାଦାଦ ୩ । ମକଦ୍ଦମାରେ କରିଯାଇଥିବା ଦାବୀର ପରିମାଣ-

ତାଦାଦ୍; ତାୟଦାଦ୍ 3. Money-value of a claim.

୪ । ମକଦ୍ଦମା ଫଇସଲା ନିମନ୍ତେ ଦାବୀର କଳ୍ପିତ ମୂଲ୍ୟ—

4. Value of the subject matter of a suit; valuation of a suit or claim.

(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ କଟକର ମୁନସଫଙ୍କୁ ୫ ୧୦୦୦ଙ୍କା ତାଦାଦର ନମ୍ନା ମକଦ୍ଦମାମାନ ରୁଜୁ କରିବାର କ୍ଷମତା, ଦାଇକୋର୍ଟ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ।)

୫ । କବାଲ୍ଲା, ଦାନପତ୍ର, ଋଣପତ୍ର ଆଦ ଦଲିଲରେ ଲେଖା ଥିବା ସମ୍ପତ୍ତି ବା ଧନର ମୂଲ୍ୟ ବା ପରିମାଣ—

5. Money-value of the subject-matter of a document.

ତାଅ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ତାପ)—୧ । (ପକ୍ଷୀ ଡମ୍ ଉଷୁମାଇବା—

Tā-ā debā 1. (Birds) To brood over an egg; to warm the egg before hatching it.

ତା ଦେଓଆ ସେନା

ତାଓୱାନ୍; **ଧୌକନା** ୨ । ଉଦ୍ଧକୁ ତାଇବା—2. To blow the bellows.

ତାଅ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉଦ୍ଧକୁ ତାଇବା—

Tā-ā māribā 1. To blow the bellows.

(ତା ମାରିବା-ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଲୁହାକୁ ତରଳ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଯୋଡ଼ କର ଏକତ୍ର ପିଟିବା—

2. To join two pieces of iron while they are malleable.

ତାଅସ—ସ୍ତା. ବୈଦେ. ବ (ଅ)—ତାସ୍ (ଦେଖ)

Tā-āsa Tās (See)

ତାଇ—ଅ. ସଂ (ସ. ତତ୍+ହି)—୧ । ତାହାହିଁ; ସେହି କଥାହିଁ—

Tai 1. That too; that also; certainly that.

ତାଇ, ତାହାଇ ୨ । ତାହା ସୁଦ୍ଧା; ତାହା ମଧ୍ୟ—2. Even that.

ବହୀ ତାଇ ତବା

ଦେ. ବ—(ସ. ତାପ)—୧ । ଖୋଲ ତାଉଅ; ରୁଟି ସେକିବାର ଚଟକା କରେଇ—1. A small-sized flat frying pan.

୨ । ମୋହର ଚିହ୍ନ; ଶିଲ—2. Seal.

ସାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୪ । ମାଟି ତେଲୁଣି—

4. An earthen pan.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୮	ଓ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଣ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଐ	ଔ	ଌ	ଲୃ	ପ୍ଲୁ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ/ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	୫

ତାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—୫ । ସଦ୍ଦରଡ଼ା—5 A kind of flat and long bean.

ଦେ ଉଣ—୧ । ଗଣ୍ଡୁ; ଚଞ୍ଚଳଆ; ତେଜୀସ୍ୱାନ୍—1. Sharp; fiery; mettled.

(ଯଥା— ଘୋଡ଼ାଟା ଭାରି ତାଇ ହୋଇଛୁ ।)

୨ । ଜଳୁଥିବା—2 Burning; flaming; blazing.

(ଯଥା—ନଆଁଟା ଭାରି ତାଇ ହୋଇଛୁ ।)

୩ । ନଆଁରେ ପାତ୍ରକର ନାଲ ହୋଇଥିବା (ଲୁହା ଆଦ)—3. Red hot (metal).

ଦେ. ଅ—ତାଇ ତାଇ (ଦେଖ)—3. Tāi tāi (See)

ତାଇଁକି—ସ୍ତା (ସର୍ବନାମ)—୧ । ଉକ୍ତ ବ—

Tāiñki 1. To that.

ତେଇଁ ୨ । ସେଠାକୁ—2. To that place.

ତେସମେଁ ୩ । ସେ ବିଷୟରେ—3. In that matter.

ତାଇଜ୍ (ଦ୍) ନବିସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତାଇଦ୍=ସାହାଯ୍ୟ; ଅନୁମୋଦନ + ଫା.ନବିସ୍=ଲେଖକ; ତୁଲ. ଇଂ ନୋଇସ୍=ନବଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ)—୧ । କୌଣସି ଅଫିସ୍‌ରେ ସ୍ଥାୟୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଲେଖାପଢ଼ିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ନମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ବା ପରୀକ୍ଷା ସ୍ୱରୂପ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ଶିଖିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଲେଖକ—1. Probationer clerk.

ତାଇଦ୍‌ନବିସ, ତାଇଦ୍

୨ । ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ; ଶିକ୍ଷାନବିସ୍—2. An apprentice learning work in an office; a novice.

ତାଇଜ୍(ଦ୍) ନବିସୀ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତାଇଜ୍+ଫା. ନବିସ୍+ଫା. ତାଇଜ୍(ଦ୍) ନବିସୀ—ଅନ୍ୟରୂପ ତାଇଜନବିସି ତାଇଦନବିସ

ତାଇଜ୍(ଦ୍) ନବିସୀ ସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟ.)—ତାଇଜ୍‌ନବିସ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟ—The work of a probationer or apprentice.

ତାଇ(ଏ)ତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତାଇଦ୍=ସାହାଯ୍ୟ; ପୁଷ୍ଟି)—

Tāi(e)t ୧ । ସେବାଶୁଶ୍ରୂଷା—1. Tending or looking after a sick man.

ତାଏତ୍; ତାଏତ; ତାଇତ୍; ତାଇତ ଅନ୍ୟରୂପ

ତାଇତ ୨ । ଶରୀର ବା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା; ଶରୀରର ଯତ୍ନ ନେବା; ଗୃହ୍ୟତା—2. Taking proper care of the body.

ଚାହ

୩ । ଯତ୍ନ ନେବା—3. Caring; taking care.

ତାଇତ—ଦେ. ବ (ଫା. ତାସ୍ତାଜ୍=ଉତ୍ତେଜିତ)—ବାହୁର ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ; ସୁନା ରୂପାର ବାଜୁ—An armlet or ornament for the arm.

Tāita

ତାବୀଜ

ତାହତ ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସ. ତତ୍ ତୁ)—୧ । ତାହାଠୁ; ତାହାହୁଁ—

ତାଇତ 1. That also; that too.

ବହବୀ ୨ । ତାହା ସୁଦ୍ଧା—2. That even.

ତାଇ ତାଇ—ଦେ. ଅ (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ)—ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ତାଳ ମାରିବାକୁ ଶିଖାଇବା ସମୟରେ ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କମାନେ ଓ ଶିଶୁମାନେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି—The repetition of the word Tāli by elders and children while the latter are taught to clap their hands.

Tāi tāi

[ଦ୍ର—ଶିଶୁମାନେ ସ୍ୱଭାବତଃ 'ତାଳ' ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ନ ପାରି 'ତାଇ' ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାରୁ ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଅନୁକରଣରେ 'ତାଳ ତାଳ' ନ କହି 'ତାଇତାଇ' କହି ଥାଆନ୍ତି ।]

ତାଇଦାତ୍(ଦ୍)—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତଅଦାଦ୍) (ଜଡ଼ତ୍ୱ)—ତାଆଦାତ୍ (ଦେଖ)—

Tāidāt(d) Tā-ādāt (See)

ତାଇନ୍(ନି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଟାଇମ୍)—୧ । ସମୟ—

Tāin(ni) 1. Time.

ତାଇନ ୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ—2. Fixed time.

ଟାଇମ

୩ । ନିୟମିତ ଅବସ୍ଥା—3. Regularity.

୪ । ନିୟମ; ବିଧି—4 Rule.

ତାଇ(ଏ)ଫା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତାୟଫା)—୧ । ନର୍ତ୍ତକୀଙ୍କ ଦଳ—

Tāi(e)phā 1. A party of dancing girls.

ତାୟଫା × × ସଭାରେ ବୁଲ ତାଇଫା ଖେମଟା ନାଚ—ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ତାଏଫା ୨ । ନର୍ତ୍ତକୀ—2. Dancing girl.

ତାଇଫା

୩ । ବେଶ୍ୟା—3. Prostitute.

ତାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ତପ୍ ଧାତୁରୁ)—୧ । ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା; ତତାଇବା—1. To heat.

Tāibā

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା—2. To excite.

ତାଓୟାନ ୩ । ଘୂଉ ଦ୍ୱାରା ନଆଁକୁ ପବନ ଯୋଗାଇବା—

ଧୌ'କନା 3. To blow the bellows.

ବହ୍ନିସ୍ଥ ଯନ୍ତ୍ର ତାପନ୍ତ ବ ତାମର ସେହ ଶବ ଗଢ଼ା ବୋଲ ଯେ ।

ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ତାଇ ବି(ଭି)—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସ. ତଦପି)—୧ । ତାହାଇଁ; ତାହାମଧ୍ୟ—

Tāi bi(bhi) 1. That also; that too.

ତାଇବି ୨ । ତାହା ସୁଦ୍ଧା—2. Even that.

ବହବି

ତାଇଲ ମାଇଲ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—(ଲୁହା ତାର ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଲୁହାକୁ ନମାର ହାତୁଡ଼ିରେ ପିଟିଲେ ଲୁହା ଇତସ୍ତତ ହୋଇଯିବା)—

Tāilā māilā

ତାଇଲାକୁ ମାଇଲ; ତାହଲାକୁ ମାହଲ ଅପଭ୍ରଂଶରେ ଘରଣତ ଦୃଶ୍ୟ, ଏହ ଭାବରୁ)—ଅନ୍ୟରୂପ

୧ । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ଦେଖି ଉପଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଭାବରେ; ଦେଶକାଳପାତ୍ରର ଉପଯୋଗୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଭାବରେ—1. In a manner befitting the time or the condition; in an appropriate manner.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ଅଭିଧାନରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏକ ସଙ୍ଗେ ଲେଖା ହୋଇଛି ସେଥିରେ ଅନ୍ତ୍ୟ ଅକ୍ଷରରେ ହ୍ରସ୍ୱ ଇ ବା ଉ ଥିବା ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ଲେଖି 'ଗାଈ' ଲେଖିବେ; 'ବୁଝ' ନ ଲେଖି 'ବୁଝି' ଲେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ଲେଖି 'ବଧୁ' ଲେଖିବେ; 'ଅର୍ଥୀ' ନ ଲେଖି 'ଅର୍ଥି' ଲେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ଲେଖି 'ଅଲବତ୍' ଲେଖିବେ ।

୨ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ; ତରତରଆ ଭାବରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପ୍ରକାରେ; ତାଡ଼ାତାଡ଼ି ଭାବରେ—
2. In a hasty manner; hurriedly; in no time.

(ଯଥା—ଘରର ଏଷ୍ଟିମେଟ୍ ମଞ୍ଜୁର ହୋଇଗଲେ ମୁଁ ତାଇଲ୍ ମାଇଲ୍ କାମ ଲଗେଇ ଦେଇ ନଡ଼େଇଁ ଦୁଇ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଘରଟାକୁ ଠିଆ କରାଇ ଦେବି ।)

୩ । କଦର୍ଯ୍ୟଭାବରେ; ଅସହ୍ୟଭାବରେ—
3. Carelessly; in a slip-shod manner.

ତାଇଲି Tāili
ଟାଇଲ: ଟାଲି
नरिया, खपड़ा
—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ଟାଇଲ୍)—ଟାଇଲ୍; ଚୋଟାର ଶୁଚ ଆଦରେ ବସ୍ତ୍ରସିବା ପାଇଁ ଚପାଡ଼ା ହୋଇଥିବା ପତଳା, ଲମ୍ବ ଓ ଚଉଡ଼ା ଇଟା ବା ପଥର ଖଣ୍ଡ—Tile (of brick or stone).

ତାଇସା Tāisā
—ଦେ. ବି—ଟାହ୍ର; ଟାହ୍ରସା; ଟାପରା; ଥଟ୍ଟା—Joking; jesting; joke.

ତାଇସି Tāisi
—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ନଦୀ ମୁହାଣରୁ ଧରାପଡ଼ିବା ଏକ-ପ୍ରକାର ଲୁଣି ମାଛ—A species of sea-fish caught at the mouths of rivers.

ତାଉ Tāu
ତାଓ
ताय
—ଦେ.ବିଣ(ସଂ. ତପ୍ତ)-୧ । ବିଶେଷଭାବରେ ଉତ୍ତପ୍ତ; ଖୁବ୍ ତାତିଲା-1. Very hot.

୨ । ଜଳନ୍ତ ରେ ତାତି ନାଲ ହୋଇଥିବା (ଧାତୁ)—2 Red hot (metal).

୩ । ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ—3. Enraged.

ବି (ସଂ. ତାପ)—୧ । ଅଗ୍ନିର ପ୍ରଖର ତେଜ; ଦହକ—1. Blaze of fire (as of live-coals).

୨ । ତାପ; ଗରମି—2. Heat.

୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧାବେଶ—3. Rage.

୪ । ଲୁହା ଓ ଅନ୍ୟ ଧାତୁର ଜଳନ୍ତ ରେ ଘାତକର ନାଲ ହେବା ଅବସ୍ଥା, ବି ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଲୁହାକୁ ବାଡ଼େଇକର ଅଭିପ୍ରେତ ଆକାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରି ଯାଇପାରେ—4. Red-hot or malleable condition of iron or other metal.

ତାଉଆ Tāuā
ତାଓଆ
ତାଓୟା
तावा
ବୈଦେ. ବି (ପା. ତା=ଫଳ୍ୟା)—କାଗଜର ଫର୍ଦ୍ଦ—Sheet of paper.

ବି (ସଂ. ତପ୍ତକ—ଉଭୟପ୍ରକାଶ)—ତେପଟା ଲୁହା-କରେଇ, ସହଁରେ ରୁଟି ସେକାଯାଏ ଓ ତରକାରି ଭଜା ହୁଏ—Frying pan; a baking pan or plate.

ତାଉ-ଦେଖା(ଖେ ଇବା Tāu-dekhā(khe)ibā
—ଦେ. କ୍ରି—କ୍ରୋଧଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା; କ୍ରୋଧରେ ବା ରାଗରେ ନଜର ମୋଡ଼ିବା—ଗୋଳେ ତାର ଦେଓୟା To give vent to one's rage or pride.
तावदेना; ताओखाना

ତାଉନ୍ Tāun
ତାଉନ
—ବୈଦେ. ବି (ଆ)—ବାତ ଜ୍ୱର; ଗିଲ୍ଟି ଦଉଳ ସହିତ ଦେହ ଏକପ୍ରକାର ଜ୍ୱର—Filaria; a kind of fever accompanied with the sweling of the glands and elephantiasis.

ତାଉସ୍ Tāus
ତାଉସ
—ବୈଦେ. ବି (ଆ)—ମୟୂର—Peacock.
[ଦ୍ର—ଆଗ୍ରାରେ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ ନିର୍ମିତ ମୟୂର ସିଂହାସନର ଉର୍ଦ୍ଦୁ ନାମ ତଖତ୍-ତାଉସ୍ ବା ତଖତ୍-ତାଉସୀ ।]

ତାଏଜ୍(ଦ୍) ନବିସ୍ (ଇତ୍ୟାଦି) Tāej(d) nabis (etc
—ବୈଦେ. ବି—ତାଇଜ୍ ନବିସ୍ ଇତ୍ୟାଦି Tāij nabis etc (See).

ତାଏତ୍ Tāet
—ଦେ. ବି—ତାଇତ୍ (ଦେଖ) Tāit (See).

ତାଏଦାତ୍(ଦ୍) Tāedāt(d)
—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ତଅଦାଦ)—ତାଦାତ୍ (ଦେଖ) Tādāt (See).

ତାଏଫା Tāephā
—ବୈଦେ. ବି—ତାଇଫା (ଦେଖ) Tāiphā (See).

ତାଂଚା ରାଂଚା Tāṁchā rāṁchā
—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କଳକଜଆ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ବା ଉଦ୍ଭଙ୍ଗୀ—The movements and postures of a man apt to quarrel.

ତାକ୍ Tāk
ତାକ
—ଦେ. ବି (ସଂ. ତର୍କ ଧାତୁ)—୧ । ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ; ସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟିରେ; କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଅବଦ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟି—1. Stare; fixed look.
ताक
(ଯଥା—ଭୁବନେଶ୍ୱରର ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ମୋର ତାକ୍ ଲାଗିଗଲା ।)

୨ । ଦୃଷ୍ଟିର ଲକ୍ଷ୍ୟ—2. The aim of one's sight.

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ସମୟ ବା ସୁବିଧାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିବା; ଭଲାଇବା—Waiting for an opportunity.

(ତାଡ଼; ତାକ୍ଡା; ତାକଡା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ଅ—ପଖୋଜ ବାଦ୍ୟର ଝଙ୍କୃତ—The tune or gamut of a 'Pakhoja' drum.

ତାକ୍ଡ଼ି Tāk-rḍi
ତାକୁର୍ଡ଼ି
—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ତାକୁଡ଼ି (ଦେଖ) Tākurḍi (See)

ତାକ୍ ତରକ Tāk taraka
ତାକତରକ, ତୁକତାକ
चौकसी
—ଦେ. ବି (ସଂ. ତର୍କ; ତୁଳ=ଇଂ ଟାକ୍‌ଟିକ୍)—୧ । ଛକା ଛକି—1. Watching each other.

୨ । ଚତୁରତା—2. Cleverness.

୩ । ହୁସିଆରି; ସତର୍କତା—3. Being on one's guard; alertness.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଖ,ଫ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବଦ୍ଭୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

୪ । ଖଞ୍ଜଖାଞ୍ଜ; ସ୍ୱଭର; କୌଶଳ—
4. Tactics; craft.

ଥରେ ଉନ୍ଦୁର, ତାବ ଉରକ ରୁ ଜାଣ, ବେଡେ ପର୍—
ବଦସ୍ତୁର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍ତାବରତତ୍ତ୍ୱ ।

୫ । ବିଶେଷ ସାବଧାନତା ସହକାରେ ଅନ୍ୱେଷଣ—
Careful investigation or search.

ତାକ୍ ତରକା—ଦେ. ବିଣ—୧ । କୌଶଳୀ—
Tāk tarakā 1. Crafty.

ତୁକତାକ ୨ । ଯେ ଖଞ୍ଜ ଜାଣି କାମ ବାସଲ କରେ—
चौकस 2. Tactician; tactful

ତାଚତରକା } ଅନ୍ୟରୂପ ୩ । ସ୍ୱଚତୁର—
ତାକ୍ତରତଅ } 3. Sagacious; clever.

୪ । ଯେ ସବଦା ସାବଧାନ ଥାଏ; ସତର୍କ; ହୁସିଆର—
4. Vigilant; cautious.

ତାକ୍ ତାକ୍ ଧୀନାଧୀନ୍—ଦେ. ଅ—ତାତାଥିନ୍ (ଦେଖ)
Tāk tāk dhīnādhīn Tātāthin (See)
(ତାକ୍ ଥେଇ; ତାକ୍ ଧେଇ; ତାକ୍ଧିନାଧିନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାକ୍(ଗ୍)ଦା—ଦେ. ବି. (ଆ. ତାକାଦ୍)—୧ । କୌଣସି ପ୍ରାପ୍ୟକୁ
Tāk(g)-dā ଦୃଢ଼ତା ସହକାରେ ଚଲବ କରବା; ପୁନଃ ପୁନଃ ଚଲବ-
ତାକିଦ 1. Urgent or pressing demands for any
ताकीद् dues.

ତାକଦା; ତାକ୍ଦା; ତାଗଦା; ତାଗାଦା; ତାଗିଦା } ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ମହାଜନ ଖାତକକୁ ବାରଂବାର ତାକ୍ଦା କରୁଛନ୍ତି ।)
୨ । ଜଗର କରବା—
2. Urging on.

୩ । ଚମ୍ପି; ଜବି; ସାଉଣା ଆଦାୟ ଦେବା ନମନ୍ତେ ପୀଡ଼ନ ବା ଜଗର—3. Pressure to pay any due.

୪ । ସ୍ମାରକ ଚଲବ—4. Reminding demand.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ 'ଚମ୍ପି' ଓ 'ଚଲବ' ଶବ୍ଦ ସହରେ ସଧ ଯୋଗ ହୁଏ; ଯଥା—ଚମ୍ପି ତାକ୍ଦା, ଚଲବ ତାଗ୍ଦା=ପୁନଃ ପୁନଃ ଚଲବ—Repeated pressing demands.]

୫ । ସାବଧାନ କରାଇବା; ସତର୍କୀ କରଣ—5. Warning.

ତାକ୍ଦ୍ରିମ୍—ଦେ. ଅ—୧ । ଘଣ୍ଟୋଳ ବାଦ୍ୟର ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି; ମହାଦେବଙ୍କ
Tāk-drim ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟର ସହଚର ବାଦ୍ୟ ବାଦନର ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି—
1. A tune of musical drum.

ତାକ୍ଦ୍ରିଗିଡ଼୍, ତାକ୍ଡ୍ରି ତାକ୍, ତାକଡ୍ରି; ତାକଡ଼ି; ତାକଡ଼୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ତାକ୍ଧିନ୍; ତାକ୍ଧିନ୍ନ; ତାକ୍ଧିନା } ତାଗଡ଼୍; ତାଗିଡ଼୍

୨ । ନୃତ୍ୟ ସମୟରେ ପାଦକ୍ଷେପର ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି—
2. The vocal sound representing the steps made while dancing.

ତାକ୍ ଲଗିବା—ଦେ. ବି. (ଆ. ତାକ୍=ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—ଯୋଗେଶ୍ଚନ୍)—
Tāk lāgibā ୧ । ଏକଦୃଷ୍ଟି ବା ଅବବଦୃଷ୍ଟି ଅନ୍ତୁା ଘଟବା—
ତାକ ଲାଗା 1. Looking with a fixed stare.
टकटकी लगना ୨ । ବସ୍ତୁବିଷୟରେ ନେତ୍ରରେ ଗୃହ୍ନିବା—
2. Staring with wonder.

୩ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ବୋଧ ହେବା—
3. Seeming wonderful.

୪ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—4. Astonishment.

ତାକ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ତାକ୍=କାନ୍ଥଖୁତ୍ର)—
Tāka ୧ । ଥାକ; କାନ୍ଥଖୁତ୍ର—1. A niche in the wall; a
ତାକ; ଥାକ shelf in the wall.
ताक ୨ । ପରସ୍ତ; ଭାଙ୍ଗ—2. Layer; fold.

୩ । ଆଲମାରର ଥାକ ବା କୋଠି—
3. Shelf of an almira.

ଥାକ ଦେ. ବି. (ଭୁଲ. ଇଂ. ଷ୍ଟକ୍; ଫ. ସ୍ତବକ)—ଗଣା ଯାଇ
ଥାଳ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ରଖା ଯାଇଥିବା ମୁଦ୍ରାର ଗଦା—
A heap of coins put one over the other; a stack.

ତାକତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ତାକତ୍)—୧ । ଶକ୍ତି; କ୍ଷମତା; ବଳ—
Tākat 1. Power; strength.
ତାକତ ୨ । ଶାରୀରିକ ବଳ—2. Bodily strength.
ताकत

ତାକତ ରୁଆ—ଦେ. ବି—ପାଣି ନ ଥିବା କାଦୁଅ ମାଟିରେ ଧାନ
Tākata ruā ରୋଇବା—Transplantation of paddy seedlings on waterless and muddy soil.

ବାଳ ବେଢ଼ଡ଼ା ତାବତ ରୁଆ । ଯୋତ ନ ଯୋତ ବୋଇବ ଠିଅ—
କୃଷି. ପ୍ରବଚନ ।

ତାକ ମାରିବା—ଦେ. କି—(ମୁଦ୍ରା ଆଦରୁ) ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଗୋଟିଏ
Tāka māribā ଗୋଟିଏ ଗଦା କରି ସଜାଇ ରଖିବା—
थाक मारा To arrange coins in several stacks;
ढेर लगाना to stack coins.

ତାକର—ସ୍ରାଦେ. (ଜାଣପୁର) ସବନାମ—ତାହାର; ତାଙ୍କର—
Tākara His.

ତାକର ମନକର—ସ୍ରାଦେ. (ଜାଣପୁର) ସବନାମ—ସେମାନଙ୍କର—
Tākara manakara Their; theirs.

ତାକି—ଦେ. ବିଣ—ଅଳ୍ପସ୍ୱରବିଶିଷ୍ଟ; ଅନୁଚ୍ଚସ୍ୱରବିଶିଷ୍ଟ—
Tāki Low-sounding.

ନାଙ୍କା ସ୍ୱରରୁ ତାକ ଗାଉଣା—ଉଗ ।

ତାକିତ୍(ଦ୍)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ତାକିଦ୍)—
Tākit(d) ୧ । ଚମ୍ପି; ସଜବବଦ୍ଧ ଅନୁରୋଧ; ତାଗିଦା; ତାଗଦା; ଚଲବ-
ତାକିଦ 1. Urging on; pressing request; demand.
ताकीद् ୨ । ଦୃଢ଼ାଜ୍ଞା; କଡ଼ା ହୁକୁମ—
2. Strict order; injunction.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖକେ ଅଧିକ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଉଠି ବର୍ତ୍ତୁ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାଉଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପସ୍ଥତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ତ୍ତୁ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଚିହ୍ନ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ୍' ଖୋଜିବେ; 'ବଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୩ । ସାବଧାନ କରାଇବା—3. Warning.

୪ । ସ୍ମାରକ ଉପାୟ—4. Reminder; memo.

୫ । ସ୍ମରଣ କରାଇବା—5. Reminding.

୬ । ଆକଟ; ଆଜ୍ଞାଦ୍ୱାରା ସତର୍କୀକରଣ—
6. Cautioning order.

ବ୍ୟୁ—୧ । ସ୍ମାରକ—
1. Serving as a reminder.

୨ । ଦୃଢ଼ (ଆଦେଶ)—2. Strict (order).

ତାକତ୍(ଦ୍) କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆଦେଶଦ୍ୱାରା ସତର୍କ କରାଇ
Tākit(d) karibā ଦେବା; ଆକଟ କରିବା—
ତାକିଦ କରା 1. To issue an injunction; to warn.
ताकीद् करना ୨ । ଭଲବ କରିବା—2. To demand.

ତାକତ୍(ଦ୍) ଚିଠି—ଦେ. ବ—୧ । ଭଲବ ଚିଠି—
Tākit(d) chiṭhi 1. Letter of demand.
ତାକିଦ ଚିଠି ୨ । ଜରୁରୀ ଚିଠି—
ताकिद् चिठि 2. Urgent letter.
୩ । ଯେଉଁ ଚିଠି ଦ୍ୱାରା ସତର୍କ କରାଇ ଦିଆଯାଏ—
3. A letter of warning.

ତାକ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟାକିବା; ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅପେକ୍ଷା କରି
Tāki basibā ରହିବା—To watch eagerly.
ତାକିୟେ ବସା **ताक रहना**
(ତାକ ରହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତର୍କ୍ ଧାତୁ)—
Tākibā ୧ । ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୁହାଁ ରହିବା; ଟାକିବା—
ତାକାନ 1. To stare.
ताकना ୨ । ଅପେକ୍ଷା କରିବା—2. To wait.

ତାକୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତକ୍ଲୀ)—
Tākurḍi ୧ । ସୂତା କାଟିବାର ଲୁହା ବା ବାଉଁଶର ଶଳାକା—
ଟେକୋ, ତାକୁଡ —1. Spindle; Takli.
टिक्कुरी, तकला, तकली [ଦ୍ର—ଏହା ମୂଳରେ ଗୋଟିଏ ଗୁଣ୍ଡ ଚକଟା ବା ଗୋଟାଳ ବା ପିଣ୍ଡ (ଭର୍କୁପିଣ୍ଡ ବା ଭର୍କୁପୀଠ) ଥାଏ ଓ ଅଗରେ ଖଣ୍ଡେ ସ୍ଲେଟ ସୂତାଦଣ୍ଡୀ (ନାଳ) ଲାଗିଥାଏ ।]

୨ । ଅରଟରେ ଲାଗିଥିବା ଲୌହ ଶଳାକା—
2. Spindle of a spinning wheel.

ବ୍ୟୁ—ଗୋଟିଏ ତାକୁଡ଼ିରେ ଗୁଡ଼ିଆ ହେବା ପରିମିତ (ସୂତା)—
Spindle-ful (of thread).

ହରଷକେ କାଟେଁ ଚନ ତାକୁଡ଼ି ଲେ, ଦନକେ କାଟଇ ଶିବ,
ସାଇ ପଡ଼ୁଣୀ ପରିବଥା'ନ୍ତୁ ମୋ ପର ପରଣୀ ଜବ ?
ଦୀନବନ୍ଧୁଙ୍କର ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ଚୁଲାରୁ ବା ଝୋଟରୁ ବା ଛଣପଟରୁ ତାକୁଡ଼ୀ ଦ୍ୱାରା ସୂତା କାଟିବା କାର୍ଯ୍ୟ ବହୁକାଳରୁ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ଅରଟ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର ସୃଷ୍ଟି । ଗରିବ ପରିବାରର ମାଇପେ, ବିଶେଷତଃ ବିଧବା ବାଲ୍ଲୁଣୀମାନେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚୁଲାରୁ ବଳ ବଳଣା କରି ବଳଣାରୁ ତାକୁଡ଼ିରେ ପଇଡା ସୂତା କାଟନ୍ତି ।

ତାକୁଡ଼ିର ମୂଳରେ ଗୋଟିଏ ଚକ ଥାଏ ଓ ତାକୁଡ଼ି ଶଳାକାକୁ ଜଦ୍ଦରେ ବଳ ଗୁଡ଼ି ଦେଲେ ଏହା ଘୂରୁଥାଏ ଏବ ସୂତା ମନକୁ ବଳ ଦୋଇ ଇଆର ଦେଉ ଥାଏ । ସୂତା ବଳ ଦେଲ ବାଦ୍ ତାହାକୁ ତାକୁଡ଼ିର ମୂଳରେ ଗୁଡ଼ାଇ ପୁଣି ନୂଆ ସୂତା କାଟିବାକୁ ଦୁଏ ।]

ତାକୁଡ଼ି କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁଲା ବା ଝୋଟ ଆଦରୁ ତାକୁଡ଼ି ଦ୍ୱାରା
Tākurḍi kāṭibā ସୂତା ବା ମୂଲୁଲ ବଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
ତାକୁଡ଼େ ସୂତା କାଟା To spin thread by means of a
तकलीमे सूत कातना Takli.

[ଦ୍ର—ଫଳତଃ ତାକୁଡ଼ିକୁ କାଟନ୍ତି ନାହିଁ, ତାକୁଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ସୂତା କାଟନ୍ତି ।

ସ୍ଲେଟ ଯନ୍ତ୍ର, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଚୁଲାରୁ ସୂତା କଟାଯାଏ ତାକୁ 'ତାକୁଡ଼ି' ଏବ ବଡ଼ ତାକୁଡ଼ି, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଝୋଟ ଆଦରୁ ସୂତୁଲ ବଳାଯାଏ, ତାକୁ 'ଟାକୁଆ' କହନ୍ତି ।]

ତାକେ—ଗ୍ରା. ଓ ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସବ୍ଦନାମ—ତାକୁ; ତାହାକୁ—
Tāke To him.

ଯାକେ ଦଦ୍ୟା ତାକେ ଯାକେ
ଅଘାଠୁଆ ଠେଇଁ କଣୀ ବାଡୁନେ ।
ବଙ୍ଗଳା ଭଗର ଅନୁକରଣରେ ଭଗ ।

[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁରରେ ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ 'କୁ' ଠାରେ 'କେ' ବ୍ୟବହୃତ, ଦୁଏ । ବଙ୍ଗଳାଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ।]

ତାକେ ବଡ଼(ଡ଼ା)—ଦେ. ବିଣ. (ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଆର ଅପୂର୍ବ ମିଶ୍ରଣ; ବ.
Tāke barḍa(rḍā) ତାକେ=ତାହାକୁ+ଓଡ଼ିଆ. ବଡ଼)—

ତାକେ ବଡ଼ ତାକେ ବଳ ତାକେ ବଢ଼ିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ

ତାଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼; ଉହୁଁ ବଳ; ଉହୁଁ ବଡ଼; ତାଠାରୁ ବଢ଼ିଆ—
Excelling one another; superior to the previous person; comparatively superior to one by one.

(ଯଥା—ଅଳ୍ପକାଲ ଆମ ଦେଶରେ ଜନଜୁଦ୍ଧନ ତାକେ ବଡ଼ ତାକେ ବଡ଼ ମହାତ୍ମା ଓ ନେତା ମାନେ ବାହାରୁ ଅଛନ୍ତି ।)

ତାକିତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଅ. ତାକାଦ୍)—ସତର୍କୀକରଣ—
Tākhit Caution; warning.

ତାଗଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତନୁକ)—
Tāg-ṛḍi ୧ । ବାହୁରେ ପିନ୍ଧିବା ସୂକ୍ଷ୍ମକଟିସ୍ଥ ଅଳଙ୍କାର—
ତାଗା 1. An ornament for the arm.
तागड़ी ୨ । ଅଣ୍ଟାରେ ବନ୍ଧାଯିବା ଘୁଂଗୁରଲଗା କଟିସୂତ୍ର—

ତାଗଡ଼ି ତାଗିଡ଼ି ତାଗେଡ଼ି } ଅନ୍ୟରୂପ

2. A tinkling waist-chain.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ୃ

ତାଗ(ଗା)—ଦେ. ବ. (ଫ. ଚନ୍ତୁକ; ସ ଚାର୍କବ; ପ୍ରା. ଚାଗ୍ଗୋ)—
Tāga(gā) ୧ । ଡୋର; ସରୁ ସୂତା; ଡୋରୀ—
1. String; thread.

ତାଗା କେଇଟମାନେ ଯେପରି ଚାଗ କାଟିବା ସକାଶେ ଛଣପଟ ବଡ଼ା ମେଲଇ
ତାଗା, ତାଗ ଦଅନ୍ତୁ × × × । ଜଗାରମୋଡ଼ନ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।
୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି ଧାତୁ ନର୍ମିତ ବାହୁବଳସୃ; ଅନନ୍ତ କଡ଼ା—
2. An armlet (ornament).
୩ । ଦେବତା ଆଦଙ୍କ ନାମରେ ମାନସିକ କରି ରୁଗ୍ଣ ବା ସର୍ପଦଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗାଦରେ ବାନ୍ଧିବା ସୂତ୍ରକୁ—
3. String wound round the limbs of a sick or snake-bitten person by invoking the name of a Deity.

ତାଗଡ଼—ଦେ. ବ. (ଜାହାଜଆଙ୍କ ଭାଷା)—
Tāgarḍa କୂଳରୁ ଜାହାଜ ଉପରକୁ ଓ ଜାହାଜରୁ କୂଳକୁ
ତାଗଡ଼ ଯିବା ପାଇଁ ଘଟାରେ ଛଅର ସିଢ଼ି—
ତାଗଡ଼ (Nautical) A ladder made of planks for going to and from a ship or boat.

ତାଗଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଧୁଭୂମ) ବ—ଖଅ; ଆଉଟା ଦୋଇ ଘନୀଭୂତ
Tāgarḍā ଦୁଧ—Thickened milk.

ତାଗା—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଅ ଭାଷା) (ସମ୍ଭବତଃ ବାଉଁଶ ଦଣ୍ଡରେ ତାଗା
Tāgā ବା ସୂତା ବନ୍ଧା ଯାଉଥିବାରୁ ଏହ୍ନ ବ୍ୟବହାର)—
ତାଗା ୧ । ଭୂମିରେ ପୋତା ଯିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ବଂଶ ଦଣ୍ଡ—
ତାଗ୍ଗା 1. A small pole fixed to the ground.
୨ । ସ୍ୱଳକର୍ମଗୃଦ୍ଧଙ୍କଦ୍ୱାରା ଜମି କୋରଡ କରିବା ବା ଇସ୍ତ୍ରିଦ୍ୱାରା ଦବାଯିବା ବା ଦଖଲ କରିବା ସମୟରେ ଜମି ଉପରେ ପୋତା ଯିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ପତାକା, ଯହିଁରେ କୋରଡ ପରୁଆନା ବା ଦଖଲନାମା ଟଙ୍ଗାଇ ଦିଆଯାଏ; ଝୁଣ୍ଟା—2. A small pole with a flag planted on a plot of land proclaimed to be sold or delivered possession of or attached under court's order.
୩ । (ଫ. ଚାର୍କିକ ପ୍ରା. ଚାଗ୍ଗୋ; ଫ. ଚନ୍ତୁକ)—ସରୁସୂତା—
3. Thin thread.

ଟାଁକା ୪ । (ଫ. ଟଙ୍କନ) ତାଗା ସିଲେଇ—4. Single stitch.
୫ । ସିଲ୍ଲଇପାଇଁ ମୋଟ ସୂତା —
5. Thick thread for sewing.
୬ । (ବର୍ତ୍ତୀଅଙ୍କ ଶବ୍ଦ) ବାହୁରେ ଲଗାଯିବା ସୁନାର ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ—6. A golden armlet.

ତାଗା ଗଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ.କି.(ଫ. ଟଙ୍କନ)—୧ । ତା.ଗା ଗଲେଇବା;
Tāgā galā(le)ibā ସରୁସୂତାରେ ଲୁଗାକୁ ଲମ୍ବାଳିରେ ସିଲେଇ
ଟାଁକା କରିବା—1. To sew with single stitch.

ତାଗା ପିରୋନା ୨ । ମୋଟ ସୂତାରେ ସିଲ୍ଲଇ କରିବା—
2. To sew with thick thread.

ତାଗା ଗାଡ଼—ଦେ. ବ. (କଚରଅ ଭାଷା)—ସ୍ୱଳ କର୍ମଗୃଦ୍ଧଙ୍କ ଆଦେଶରେ
Tāgā gārḍi କୋରଡ ବା ଜଲ୍ମ ଦେବା ପାଇଁ ବଙ୍କ୍ଷିତ ବା
ତାଗାଗାଡ଼ୀ ଦଖଲ ଦିଆଯିବା ଭୂମିରେ ତାଗା ପୋତିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—
ତାଗାଗାଢୀ The proceedure of planting a flag on a plot of land which is attached or proclaimed to be sold or delivered possession of under court's order.

ତାଗା ଗାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରଅ) (ଆ. ତାଗା; ଓ. ଗାଡ଼ା)—
Tāgā gārḍibā ଜଲ୍ମ ବା କୋରଡ ଦେଇଥିବା ଭୂମିରେ ତାଗା
ତାଗାଗାଡ଼ା ପୋତିବା; ଝୁଣ୍ଟା ମାରିବା—To plant a flag on the
ତାଗା ଗାଢନା land proclaimed to be sold or delivered possession of.

ତାଗି—ଦେ. ବ. (ସ. ତକ୍ଷ ଧାତୁ)—୧ । ସରୁ ନଦୀଶ; ବଢ଼େଇଙ୍କ ସରୁ
Tāgi ବଟାଲି—1. A slender chisel
ତାଗୀ ୨ । ବଢ଼େଇ ଓ କରତମାନେ କାଠ ଉପର ମାପ କରି
ନିହାନୀ, ଟାଁକୀ ତାହା ଚରିବା ନମନ୍ତେ ଯେଉଁ ସୂତା ବ୍ୟବହାର
ତାଗା କରନ୍ତି—2. A carpenter's or sawyer's lining
ତାଗା or marking string.

ତାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ତାଗା ଗଲାଇବା—
Tāgibā 1. To sew with single stitch.
ତାଗା ୨ । ସରୁ ନଦୀଶଦ୍ୱାରା କାଠ ଆଦରେ ରେଖା ବା ଦାଗ କରିବା-
ତାଗିଯାନା, ତାଗନା 2. To cut a line on a block of wood with the chisel.
୩ । ଚରିବା ବା କଟା ଦେବାକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଠ ଉପରେ ସରୁ ଦଉଲ ଦ୍ୱାରା ଦାଗ କରିବା—3. To mark a line on a block of wood with the marking string.

ତାଗିର(ରି)—ଦେ. ବ.—ବାଯ୍ୟାପ୍ତି; ନାମଞ୍ଜୁର—
Tāgir(ri) Nullifying; resuming.

[ଦ୍ର—ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତିରେ ଜାଗୀର ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଏ ଶବ୍ଦ କଥାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ତୁ ମୋ ଜାଗୀର ତାଗିର କର ପକାଇବୁ ପର୍ । ଅର୍ଥାତ୍ ତୁ ମୋ ଜାଗିର ଜମିକୁ ବାଯ୍ୟାପ୍ତି କର ପକାଇବୁ ପର୍ ? ଅର୍ଥାତ୍ ତୁ ମୋର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅନ୍ତତଃ କର ପାରିବୁ ନାହିଁ ।]

ତାଙ୍କ—ଦେ. ସର୍ବନାମ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ମାନ୍ୟାର୍ଥକ; ତତ୍ ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ
Tāṅka ବିଭକ୍ତି) —୧ । ତାହାଙ୍କର—
ତାଁର, ଓଁର, ଓନାର 1. His; her.
ଉନକା ତୁଲଙ ତାଙ୍କର ସୈନା ମୁହଁ ଦେଖିଣି । ଗଥାନାଥ. ମହାସାଙ୍ଗ ।
ତାଙ୍କର, —ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ସେମାନଙ୍କର—
ତାଙ୍କର, 2. Their.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରୁଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଭେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜିତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୃଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ତାଙ୍କୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସାମ୍ୟାର୍ଥକ) (ଉତ୍ ଶବ୍ଦର ୬ଷ୍ଠୀ Tāṅku ବିଭକ୍ତି)—୧ । ତାହାଙ୍କୁ—1. Him; her.
ତାଁକେ; ଓଁକେ ୨ । ସେମାନଙ୍କୁ—2. Them.
ତନ୍‌କୁ

ତାଙ୍କୁଇ—ଦେ. ସର୍ବନାମ, ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ତାହାକୁହିଁ; ତାଙ୍କୁମାତ୍ର— Tāṅkui 1. Him only; her alone.
ଓଁକେଓ ୨ । ସେମାନଙ୍କୁହିଁ କେବଳ—
ତନକୋହି 2. Them only; them.
୩ । ଠିକ୍‌ସେହି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ—
3. To that very person or persons.
(ଯଥା— ଅସଉ ଶ୍ଲୋକ ଯାହାଙ୍କର ଦାନା ଘାଣିରେ ବଞ୍ଚେ ଅବଶେଷରେ ତାଙ୍କୁଇ ଦଗାଦଏ ।)
୪ । ତାହାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ—4. Him also; her too

ତାଙ୍କେ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ସର୍ବନାମ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସାମ୍ୟାର୍ଥକ)---ସେ— Tāṅke He; she.
[ଦ୍ର—ଅଙ୍କେ; ଯାଙ୍କେ=ଏ ।]

ତାଚ୍ଛ(ଚ୍ଛି)ଲ୍ୟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତୁଚ୍ଛ)—୧ । ତୁଚ୍ଛ କରିବା; ଅବଜ୍ଞା— Tāchchha (chchhi)lya 1. Contempt.
ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ, ତାଚ୍ଛିଲ୍ୟ ୨ । ଅଶ୍ରଦ୍ଧା; ଅବହେଳା—2. Disregard.
୩ । ଉପେକ୍ଷା—3. Neglect.
ତଣ—ଅଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ—Contemptuous.
[ଦ୍ର— ଏ ଶବ୍ଦ ତୁଚ୍ଛଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଅନୁରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅବଜ୍ଞା କରିବା—
Tāchchhalya karibā 1. To deride; to hold in contempt.
ତୁଚ୍ଛ ଜାନନା ୨ । ତୁଚ୍ଛ କରିବା; ଉପେକ୍ଷା କରିବା—
2. To disregard; to slight; to trifle with; to neglect.

ତାଚ୍ଛୀଲ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ତତ୍+ଶୀଲ+ଭାବାର୍ଥେ, ଯ)— Tāchchhīlya ତଚ୍ଛୀଳତା; ତତ୍ସ୍ୱଭାବତା; ତତ୍ସାଦୃଶ୍ୟ— Equivalent condition; the state of being of a similar nature; the condition of being equal.
[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହାର ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । କେବଳ ବ୍ୟାକରଣରେ ତ ଓ ଶ ମିଶି 'ଚ୍ଛ' ହେବାର ସନ୍ଧିର ଉଦାହରଣରେ ତଚ୍ଛୀଳ ଲେଖାଥାଏ ।]

ତାଜ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ତାଜ୍)—୧ । ଉଚ୍ଚ ପାର୍ଶ୍ୱଯୁକ୍ତ ମୁକୁଟ— Tāja 1. A high crown.
ତାଜ ୨ । ମୁକୁଟ; ଶିରୋଭୂଷଣ; ଟୋପି—2. Crown; cap.
ତାଜ ଧରଣୀନ୍ଦ୍ର ଜଗତେର ଧ୍ୟାନେ ବସ୍ତ୍ରାବରଣ
ଧରୁଛୁ କରେ ମସ୍ତକରେ ତାଜ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କୋଣାର୍କବର୍ଣ୍ଣନ ଧ. ଗୀତ ।
୩ । ଗଞ୍ଜପାର ଏକରଙ୍ଗର ନାମ—
3. Name of a class of cards in Gañjapā.
୪ । ତାଜମହଲ (ଦେଖ)—4 Tājamahala (See)

ତାଜକ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ନାମ)—ତୁର୍କୀସ୍ତାନଠାରୁ ତାବୁଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ Tājaka ବାସ କରୁଥିବା ଇସ୍ଲାମ ମୁସଲମାନ୍ ଜାତି—
A sect of Mahomedans found in Turkistan, Persia, Beluchistan and Afganistan.
[ଦ୍ର—ବୁଖାରାରେ ଏମାନଙ୍କୁ ସର୍ତ୍ତ, ଅଫଗାନସ୍ତାନରେ ଦେଦାନ୍ ଓ ବେଲୁଚସ୍ତାନରେ ଦେଦ୍ବାର ବୋଲ୍ଯାଏ । ପାରସ୍ୟରେ ତାଜକ୍ ଶବ୍ଦ ସାଧାରଣ ଗ୍ରାମୀଣ ବା ଗାଉଁଲି ଲୋକ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

(ତାଜକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବି— ଯବନାଗର୍ଯ୍ୟ କୃତ ସଂସ୍କୃତ ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—Title of an astrological treatise in Sanskrit by Jabanācharjya.
[ଦ୍ର—ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଥମେ ଆରବୀ ଓ ପାରସୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ହୋଇଥିଲା । ଗର୍ଗ ସମରସିଂହ ଓ ନୀଲକଣ୍ଠଆଦ ଏହାକୁ ସଂସ୍କୃତରେ ଅନୁବାଦ କଲେ । ଏଥିରେ ବାରଶ୍ରୀକୁ ଅନେକ ବର୍ଗରେ କରି ଫଳାଫଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ବର୍ତ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଗୁଡ଼ିଏ ଆରବୀ ଓ ପାରସୀ ଭାଷାର ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି ଯଥା— ଇକବାଲ୍ ଯୋଗ, ଇଂଶ୍ରାହା ଯୋଗ, ଇତ୍ଥଶାଲ୍ ଯୋଗ, ଇଶରକ୍ ଯୋଗ, ଗୈରକବୁଲ୍-ଯୋଗ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତାଜପୋଶୀ—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ରାଜାଙ୍କର ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ବିଧି— Tājaposī The installation ceremony of a king.
ତାଜପୋଶୀ **ତାଜପାଶୀ**

ତାଜବ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ—ତାଜ୍ବ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Tājab (etc) Tajib etc (See)

ତାଜ ବିବି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ Tāja bībī ପ୍ରିୟତମା ବେଗମ୍ ମମତାଜମହଲଙ୍କର ନାମ—Name of the dearly beloved wife of the Moghal Emperor Sahajahan.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ସ୍ମରଣାର୍ଥ ତାଜମହଲ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ।]

ତାଜ ମହଲ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଅପଣାର ବେଗମ୍ 'ମୁମ୍‌ତାଜମହଲ' Tāja mahala ବା ତାଜ ବିବିଙ୍କ ସ୍ମରଣାର୍ଥ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ (ତାଜ; ତାଜ୍‌ମହଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସାହାଜାହାନ କର୍ତ୍ତୃକ ଆଗ୍ରାରେ ଉକ୍ତ ବେଗମଙ୍କ କବର ଉପରେ ନିର୍ମିତ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ-ଶୋଭିତ ଶ୍ୱେତ ପ୍ରସ୍ତରର ଅତି ମନୋହର ପ୍ରାସାଦ—The Taj; the Tajmahal at Agra; the picturesque mausoleum at Agra

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଓ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

built by the Moghal Emperor Sahajehan in honour of his wife Tajbibi or Mumtajmahal.

[ଦ୍ର—ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ୍ ତାଙ୍କ ବେଗମ୍ ତାଜ ବିବି ବା ମମ୍ତାଜମହଲଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେମ କରୁଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ ସେ ଗର୍ଭିଣୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଥରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ କହିଲେ 'ମୁଁ ବେଶିଦିନ ବଞ୍ଚିବ ନାହିଁ, ମୋର ଏଉଜ ଅନୁରୋଧ ଯେ ମୁଁ ମଲେ ତୁମେ ଅନ୍ୟ ବାହା କରିବ ନାହିଁ, ମୋ ପୁଅକୁ ସ୍ନେହ-ଦୃଷ୍ଟିରେ ବସାଇବ ଓ ମୋ କବର ଉପରେ ଏପରି ପ୍ରାସାଦ ତିଆରି କରିବ ଯେ ଏହା ଭୂମଣ୍ଡଳରେ ନ ଥିବ' । ସତକୁ ସତ ଛଅଦିନ ବାଦ୍ ବେଗମ ପୁତ୍ର କନ୍ୟା କରି ମଲେ । ତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ଅନୁସାରେ ଯମୁନା ନଦୀକୂଳରେ ଆଗ୍ରାଠାରେ ତାଙ୍କ କବର ଉପରେ ସାହାଜାହାନ ଶୁଭ୍ରମର୍ମର ପଥରରେ ଏ ତାଜମହଲକୁ ନିର୍ମାଣ କରାଇଲେ । ଏ ପ୍ରାସାଦର ସମୁଦାୟ ପଥର ଧଳା ଶୁଭ୍ରମର୍ମର ଓ ତହିଁରେ ନାନା ରଙ୍ଗିନ୍ ବହୁମୂଲ୍ୟ ପଥରରେ ଗଛ, ଲତାଆଦର ଖୋଦେଇ ଓ ଜଡ଼ାଉ କାମ ଦୋଇଅଛି । ଏ ପ୍ରାସାଦ ତିଆରି କରିବାକୁ ଦେଶ-ବିଦେଶର ଦୋଢ଼ଏ ହଜାର କାରିଗର ୧୭ ବର୍ଷ (ଖ୍ରୀ ୧୬୩୧—୧୬୪୮) ଲଗିଥିଲେ ଓ ସେହି ସମୟରେ ମୁଦ୍ରାରେପ୍ରାୟ ୩ କୋଟି ସାଢ଼େ ସତରଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖରଚ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡର ସଦ୍ୱସ୍ତ ସଦ୍ୱସ୍ତ ଲୋକେ ଏହାକୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଦେଖିବାକୁ ଆସନ୍ତି । ଏପରି ଅନୁପମ ଓ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାସାଦ ପୃଥିବୀରେ ଅନ୍ୟ କୁତ୍ରାପି ନାହିଁ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଏକମୁଖରେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ତାଜମହଲ ଗମ୍ବୁଜ ସହିତ ୨୨୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ । ଏଥିର ଦୋରଣଦ୍ୱାର ନାଲ ପଥରରେ ତିଆରି । ଏହା ଖ୍ରୀ. ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ଗତ ୪ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ସଧ ଅଳ୍ପ ଏହା ନୂଆ ପରି ଦେଖା ଯାଉଅଛି--ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତାଜା—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା; ଭୁଲ ଫ. ତେଜ୍ଞ୍ଚ)—୧ । ସଜ; ତତ୍କା; ସଦ୍ୟ—1. Fresh.

Tājā
ତାଜା **tājā**

୨ । ଅଭିନବ—2. New.

୩ । ଜୀଅନ୍ତା;ସାଦା ଝାର୍ଉଳ ନାହିଁ—3. Not withered; verdant.

୪ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପୂର୍ବେ ଗଛରୁ ଛିଣ୍ଡା ଯାଇଥିବା (ଫଳ, ଫୁଲ ଆଦି)—4. Newly plucked.

୫ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପୂର୍ବେ ପ୍ରସ୍ତୁତ (ଖାଦ୍ୟାଦି)—5. Recently cooked (food).

୬ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ; କର୍ମଠ—5. Active.

୭ । ତେଜୀୟାନ୍;ଘୁଡ଼ିବାଜ—7. Spirited; lively.

୮ । ରୋଗମୁକ୍ତ; ସୁସ୍ଥ—8. Cured; restored to health.

୯ । ଶୃଙ୍ଖଳ; ସୁସ୍ଥ ଓ ସବଳ—9. Hale and hearty; refreshed; enlivened.

[ଦ୍ର—ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପୂର୍ବେ ଦୁହାଁ ଦୋଇଥିବା ଦୁଧ, ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପୂର୍ବେ କୂଅ ଅଦରୁ ଅଣାଯାଇ ଥିବା ପାଣି, ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପୂର୍ବେ ଲଙ୍କୁଣୀରୁ ମରାଯାଇ ଥିବା ଘିଅ, ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପୂର୍ବେ ଲେଖା ଯାଇଥିବା ଲେଖା ପ୍ରଭୃତି ତାଜା ବିଶେଷଣ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯାହା ବାସି ଦୋଇନାହିଁ, ଯାହାର ନୂତନତ୍ୱ ମରିଲ ନାହିଁ ତାକୁ ତାଜା ବୋଲାଯାଏ)

ତାଜ—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ତାଜ୍ଞ=ଆରବ ଦେଶୀୟ) ୧ । ଆରବ ଦେଶୀୟ

Tāji

ତେଜୀୟାନ୍ ଟାଙ୍ଗଣ (ଘୋଡ଼ା)—

ତାଜୀ, ଆରବୀ **tājī** A breed of hardy Arab pony.

କେହି କହିଛି ତାଜ ତାଜ ଉପର
ରଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ । ଅଙ୍ଗରୁ ବଢ଼େ ସୁନ୍ଦର । ଜଗନ୍ନାଥ. ସମ୍ବରଜ ।

୨ । ଆରବ ଦେଶୀୟ ଶିକାରୀ କୁକୁର—2. The Arab hound.

୩ । ଆରବୀ ଭାଷା—3. The Arabi language.

ତାଜିଆ—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ମହରମ୍ ପର୍ବ ସମୟରେ ସିଦ୍ଧା ମୁସଲମାନ୍

Tājiā

ମାନେ ବଡା ଓ ବାଉଁଶ ପାଉଆର ସେଉଁ ମେଢ଼ ଉପରେ କାଚନ୍ତି, ଜରି ଓ ପନ୍ନ ଅଦ୍ଧ ମଡ଼ାଇ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରନ୍ତି ଓ ଶେଷରେ ତାକୁ ନେଇ ନଈ ଅଦରେ ବିସର୍ଜନ କରନ୍ତି—

A decorated framework representing the mausoleum over the tombs of Saints Hasan and Hossain which is carried by the Siha Mussalmans in procession during the Mohorram festival and consigned into water.

[ଦ୍ର—ମୁସଲମାନଙ୍କ ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ହଜରତ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ଦୁଇ ଓ ଅନୁଚର ଦ୍ୱୟ ଇମାମ୍ ହାସନ୍ ଓ ହୋସେନ୍ ପ୍ରଭୃତିମାନଙ୍କ ବିଧର୍ମୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧରେ ଆରବ ଦେଶର କରବଲା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ସେମାନଙ୍କ କବର ଅଛି । ସେହି କବର ଉପରେ ନିର୍ମିତ ସମାଧିମନ୍ଦିରର ପ୍ରତିରୂପରେ ସିଦ୍ଧା ମୁସଲମାନ୍ମାନେ ବାଉଁଶ ବଡା ଓ ବାଉଁଶ ପାଉଆରେ ମେଢ଼ ତିଆରି କରି ତହିଁ ଉପରେ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ଚିତ୍ର-ବିଚିତ୍ର କଳା, କାଗଜ,ଜରି, ଅଭ୍ର ଓ ପନ୍ନ ମଡ଼ାଇ ତାକୁ କାନ୍ଧେଇ କରି ମହରମ ପର୍ବ ସମୟରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରି ବାହାରନ୍ତି ଏବଂ ଶେଷଦିନ ଉକ୍ତ ମେଢ଼କୁ ନେଇ ନଈ ଅଦରେ ବିସର୍ଜନ କରନ୍ତି । ଏ ପ୍ରଥା କେବଳ ଭାରତବର୍ଷର ସିଦ୍ଧା ମୁସଲମାନ୍ଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚଳେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ତୈମୁର୍ ବେଳେକ ଜାତିକୁ ନାଶ କରି କରବଲା ତୀର୍ଥକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସେଠାରୁ ଉକ୍ତ ତୀର୍ଥର କୌଣସି ସ୍ମାରକ ଚିହ୍ନ ଆଣିଥିଲେ; ଉକ୍ତ ବସ୍ତୁକୁ ସେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ମହରମ ସମୟରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ପୂର୍ବକ ବାହାର କରୁଥିଲେ ଓ ସେଥିରେ ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ସେହି କାଳରୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ତାଜିଆ ବାହାର କରିବା ପ୍ରଥା ଚଳି ଆସିଅଛି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଚଳିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ସାନା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ସାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାପୂର୍ବ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ । ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାପୂର୍ବ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ୍ଡ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଙ୍କାର' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଙ୍କାରୁ' ଦେଖିବେ

ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧରେ ନିହତ ଇମାମ୍ ହାସନ୍ ଓ ହୋସେନ୍‌ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଏ ଭାଡଆ ବାଦ୍ୟର କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—(ମହରମ୍ ତଲେ ନୋଟ ଦେଖ)]

ତାଜ(ଜୁ)ବ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଆ. ତଅଜ୍ଜୁବ=ବିସ୍ମୟ)—୧ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ-ଜନକ; ବିସ୍ମୟକର; ଅଦ୍ଭୁତ—1. Wonderful; surprising.

ତାଜିବ; ତାଜ୍ଜବ୍; ତାଜୁବ; ତାଜ୍ଜୁବ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ବିସ୍ମିତ; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ— 2 Surprised; astonished.

ତଅଜ୍ଜୁବ ୩ । ଅଘଟନକ; ଅଚନ୍ତୁଇଠିବ—3. Unexpected.

ବି—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—Surprise; wonder.

ତାଜିବ ବ୍ୟାପାର—ଦେ. ବି—୧ । ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା—

ତାଜ୍ଜିବ ବ୍ୟାପାର 1. Wonderful event

ତଅଜ୍ଜୁବ ଘଟନା ୨ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ବିଷୟ— 2. A matter of wonder.

ତାଜିବର ବିଷୟ—ଦେ. ବି—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ କଥା—

ତାଜ୍ଜିବର ବିଷୟ A matter of wonder or astonishment

ତଅଜ୍ଜୁବକୀ ବାତ୍

ତାଜିମ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ) (ମୁସଲମାନୀଭାଷା)—ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ; ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମ୍ମାନ କରିବା, ସେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଠିଆ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ମାନସୂଚକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—Expression of respect to a superior or honourable person.

ତାଜିମ

ତାଜୁରତ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା) (କଚରା ଭାଷା) (ଫା. ତୁଜ୍ରତ୍ ବହୁ ବଚନ; ମୂଳ. ଆ. ତଜରବା=ଜ୍ଞାନଲବ୍ଧାର୍ଥ ପରୀକ୍ଷା, ଅନୁସନ୍ଧାନ)—୧ । ଆପତ୍ତି; ଓଜର—

ତାଜୁରାତ 1. Objection.

୨ । ତାଜୁରତ୍ ଦରଖାସ୍ତ—2. Objection petition.

ତାଜୁରତ୍ ଦରଖାସ୍ତ—ବୈଦେ. ବି (ଫା) (କଚରା ଭାଷା)—ବାଦୀ ବା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ନିକଟରେ ପୁଲିସ-ରିପୋର୍ଟ ଉପରେ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦାଏରି ଆସାମୀ ଦରଖାସ୍ତ—

ତାଜୁରାତ ଦରଖାସ୍ତ Objection-petition filed before a magistrate against a police-report.

ତାଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁଞ୍ଚିବା (ଦେଖ)

ତାଞ୍ଚିବା Chāñchhibā (See)

ତାଞ୍ଜୋର—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରଧାନ ନଗର ଓ ଜିଲ୍ଲା—An important district and city in South India.

ତାଞ୍ଜୋର

[ଦ୍ର—ଏହା ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ଓ ଜିଲ୍ଲାର ସଦରଘାଟ ଅଟେ । ଏହା ପୂର୍ବେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଥିଲା । ୧୭୯୯ ମସିହାରେ ଏହା ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନାଧୀନ ଦେଲା ଏବଂ ଏଥିର ରଜା ପେନ୍‌ସନ୍ ପାଇଲେ । ଏହା ମୋଗଲମାନଙ୍କ ସଦରଘାଟ ଥିଲା । ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ତାଞ୍ଜନ୍ ନାମକ ଜଣେ ଦୈତ୍ୟ ବାସ କରି ପ୍ରାଣି-ବିନାଶ ଓ ନାନା ଉପଦ୍ରବ କରୁଥିଲା । ଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁ ଏହି ଦୈତ୍ୟକୁ ବିନାଶ କରିଥିଲେ । ଦୈତ୍ୟର ନାମାନୁସାରେ ସ୍ଥାନର ନାମ ତାଞ୍ଜନ୍ ବା ତାଞ୍ଜୋର ହୋଇଅଛି । ଏଠାରେ ଦେବେଶ୍ୱର ମହାଦେବଙ୍କର ଏକ ବୃହତ୍ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ।]

ତାଟ—ଦେ. ବି—୧ । ବାଉଁଶ ବା ତାଳପତ୍ର ନିର୍ମିତ ଚଟକା ପ୍ରଶସ୍ତ ଗୃଙ୍ଗୁଡ଼ି; ଭାଙ୍ଗ—1. A big wicker tray woven with bamboo laths.

ତାଟା

ଡାଲିୟା

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପୂଜା ଓ ଉପହାର ସାମଗ୍ରୀ, ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରୀ, ମଉଲାନମନ୍ତ୍ରଣ ସାମଗ୍ରୀ ଏବଂ ଜୋଇଁନମନ୍ତ୍ରଣ ସାମଗ୍ରୀ ଆଦି ସଜଡ଼ା ହୋଇ ଯଥାସ୍ଥାନକୁ ପଠାଯାଏ ।]

୨ । କରଣାଙ୍କ ବିବାହବନ ବରପକ୍ଷ କନ୍ୟା ନିମନ୍ତ୍ରେ ବସ୍ତ୍ରାଳଙ୍କାରାଦି ସେଉଁ ଡାଲାରେ ସଜାଡ଼ି କରି କନ୍ୟାଘରକୁ ପଠାନ୍ତି— 2. A tray containing the nuptial presents of the bridegroom's party to to the bride on the marriage-day.

୩ । ଚାଟି; ଚାଟ; ବାଉଁଶ ଓ ତାଳପତ୍ର ଆଦି ନିର୍ମିତ ବାଡ଼ା; ଗୃଞ୍ଜର୍ —3. A frail matting of bamboo and palm leaves; a wicker screen.

ଟାଟି

ଟାଟର

ଟାଡେ (କେନ୍ଦୁଝର) ବି—ଘୂଡ଼ୁ— 'Thickened milk.

ତାଟକ—ପୁ. ବି (ତଟ୍ ଧାତୁ=ପାଟି ଘାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —

ତାଟକ ଚାଡ଼ଙ୍କ; କାନ ଫୁଲ; କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ; କାଯ; କାନ-କାନତଡ଼କା ଚଉକା;କର୍ଣ୍ଣପୂର୍—A kind of ear-ring with

ତଟଙ୍କ blades like those of the palm leaf.

ତାଟକା(ଙ୍କା)—ଦେ. ବି—୧ । ବିସ୍ମୟ—1. Wonder; astonishment.

ତାଟଙ୍କ; ତାଟଙ୍କା; ତାଟେକା; ତାଟେଙ୍କା; ତାଟେଙ୍ଗା; ତାଙ୍କା } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ଉତ୍ପତ୍କଲ୍ପଲତା; ଛନକା; ତ୍ରାସ— 2. Sudden fright.

ଘାବଡ଼ାନି

ଅଚମ୍ଭା ୩ । ବିପଦ; ଆପଦ—3. Danger; risk.

ଅବଧେକ ଏ ଅଭୂତ ଅଶ୍ରୁତ ଘଟଣା
ଗଣ୍ଡେଲେ ତାଟକା ସବେ ନୃପ ସଭ୍ୟଜନେ—ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବଳରାମଦାସ ।

ତାଟକା (ପ. ଶବ୍ଦ; ତଦ୍ଭବ)—୧ । ବିସ୍ମିତ; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ; ଆତଙ୍କିତ—1. Astonished.

ଧୂତରାଷ୍ଟ୍ର ତା ଶୁଣି ହୋଇଲେ ତାଟକା
ଜବରେ ସଭ ମୋର ଦୁର୍ଯୋଧନ ଏବା—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ, ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ତାଟକା ଝାଲ—ଦେ. ବ—ହଠାତ୍ ଉତ୍ସୃଜସ୍ତ ବା ଶ୍ରନଅ ଦେବା ଲୋକଦେହରୁ ବୋହିସିବା ଝାଲ—Profuse perspiration appearing on the body of a frightened person.

ତାଟକା ଝାଲେ ଦୂଣିକଲେ ସେ ଦେହରୁ—କୁଶଦଂଡ଼ି. ନଡାଉରଉ. ୪୨ ।

ତାଟକା ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—୧ । ମନରେ ଉତ୍ସୃଜ ଲାଭ ଦେବା—1. Astonishment.

ତାବରା ଲାଗା ୨ । ଶ୍ରନଅ ଦେବା; ଛନକା ପଶିବା—2. Being frightened; alarm.

ଅଚମ୍ଭା ଲଗନା

(ଯଥା—ଆଖି ଆଗରେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଦଣାଦଣି ଦେଖି ମୋତେ ତାଟକା ଲାଗିଲା ।)

ତାଟକିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ତଡ଼୍ ଧାତୁ=ତାଡ଼ନା କରିବା)—ତାଡ଼କା (ଦେଶ) Tāṭakikā Tārdakā (See).

(ତାଟଙ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଟଙ୍କ—ସଂ. ବ (ଭଟ୍ ଧାତୁ=ପାଣ୍ଠି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅଙ୍କ)—ତାଟକ (ଦେଶ)—Tāṭaka (See). Tāṭaṅka

ବଶୋଦ୍ୟ ମନଭା ଜାଇ ତାଟଙ୍କ ଦୋହଲତା ଦେଖି ଦୂରନ୍ତୁ ଆଖି ପୁଦ୍ଦର ଦୁରତ ପଙ୍କ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ତାଟଙ୍କା—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ତାଟକା (ଦେଖ) Tāṭaṅkā Tāṭakā (See).

ତାଟ ଚଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. ଜି—ବବାହ ବ୍ରତାଦ ଉପଲକ୍ଷରେ ଜ୍ଞାତି-ନମସ୍ତଣ ମଙ୍ଗଲାନମସ୍ତଣ ଆଦର ଉପଢ଼ୌକନ ପ୍ରେରଣ କରିବା—To send the trays containing presents to the intended parties (e. g. bride's party, maternal uncle, son-in-law.) Tāṭa chalā(le)ibā

(ତାଟ ଚଲିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଟରା—ଗ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବ—ବଡ଼ ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ—Big shrimps. Tāṭarā

ତାଟା କଲ—ଦେ. ବ—ଚଟ କଳ (ଦେଖ) Tāṭā kala Chaṭa kala (See).

ତାଟି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଆସ୍ତରଣ)—୧ । ଗୃଞ୍ଜଗ୍; ବାଉଁଶ ପାଉଁଚରେ ବୁଣା ପତଳା ଚଟେଇ ବା ବାଡ଼ା—1. Frail matting or screen of bamboo laths or palm leaves. ଟାଟି; ଟାଟୀ ଟଟ୍ଟୀ; ଟଟ୍ଟର ଛେଇ

୨ । ଶଗଡ଼ ଉପରେ ବନ୍ଧାଯିବା ଛପର—2. A thatch or cover of a cart. ଛପର

ତାଟିଆ—ଦେ. ବ—(ଶୂଦ୍ରଭାଷା) (ସଂ. ତସ୍ତ; ଭୁଲ. ପା. ତସ୍ତକ= ଥାଳଆ)—ଧାତୁ ନର୍ମିତ ଗ୍ଲେଟ ଜିନା; ଛଟଙ୍ଗ— A metal basin; small sauce-boat metal cup. ବାଟୀ କଟୋରା

ତର ବକ୍ତରେ ତାଟିଆ ଚାମୁଡ଼ା ନ୍ୟାସ୍—ତଗ ।

ତାଟି କଟା—ଦେ. ବଣ—ଯେ ତାଟିଗାଡ଼ର ପଛଆଡ଼ ତାଟିକୁ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାର୍ ତାଟି କାଟି ଗାଡ଼ ଉଉରେ ଥିବା ଜନସ ଷ୍ଟେର କରେ—One who steals from a thatched cart by cutting through the screen put behind the cart.

ତାଟି କଣ୍ଟା ଛଟା ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ବସୂଚକା, ମହାମାର୍ଗ, ବସନ୍ତ ଇତ୍ୟାଦ ସଙ୍କାମକରୋଗର (ତାଟି କଣ୍ଟା ପଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅକ୍ରମଣରେ କୌଣସି ପରିବାରର ସମସ୍ତ ଲୋକ ମରିଯିବାରୁ ସେ ଘର ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିବା—1. A family becoming extinct and the house becoming empty through cholera or such other depopulating visitation.

(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ମଡ଼କରେ ଏକାବେଲକେ ତାର ତାଟି କଣ୍ଟା ଛଟା ହୋଇଗଲା—ଅର୍ଥାତ୍ ତା ବଶର ସମସ୍ତେ ମରିଗଲେ ।)

୨ । ବସୂଚକା, ବସନ୍ତଆଦ ଯୋଗୁଁ ଗ୍ରାମର ଅନେକ ଲୋକ ମରିଯିବାରୁ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଗ୍ରାମ ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଯିବାରୁ ଗ୍ରାମ ଜନଶୂନ୍ୟ ହେବା—2. The state of a village becoming empty (on account of the death of some and removal of other inhabitants to safer places on account of a devastating scourge.

ତାଟି କବାଟ—ଦେ. ବ—୧ । ଗରିବ ଲୋକଙ୍କ ଘରେ କବାଟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ତାଟି—1. Screens of bamboo laths serving as doors to the houses of poor people who cannot afford the luxury of having costly wooden doors. ତାଟି କବାଟ

୨ । ଗ୍ରାମର ବଡ଼ଲୋକ ଓ ଗରିବ ଲୋକ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରର ଦୁଆରମାନ (ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ କବାଟ ଓ ଗରିବଙ୍କ ତାଟି)—2. The doors of all the villagers, rich and poor.

(ଯଥା—ସେ ଗ୍ରାମରେ ଝାଡ଼ାକଇ ପ୍ରବଳ ହେବାରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ତାଟି କବାଟ ସବୁ ପଡ଼ିଯାଇଛି ।)

୩ । ଏକପ୍ରକାର ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ବ୍ୟାୟାମମୂଳକ ଖେଳ—3. A kind of out-door game involving physical exercise.

[ଦ୍ର—ନଭାନ୍ତ ପକ୍ଷରେ ଛଅ ଜଣ ଖେଳାଳୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏ ଖେଳ ଖେଳାଯାଏ । ଦୁଇ ଦୁଇ ଖେଳ ଘର ଏଥିରେ ଖେଳାଳମାନେ ସମାନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଖାପାଖି ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚତ୍ତ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମଝା ଏବ ୬ ଦ୍ଧେତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଝା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏଭଳେ ୧ ବା ୬ ଦ୍ଧେତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେ ଖୋଳଲେ ସେବେ ଏ ଛପାଖାନାରେ ନ ମିଳେ, ସେବେ ସେହି ହେ ଦାଟି ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବଦଳରେ ୬ ବା ୧ ଚତ୍ତ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଛଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଛ୍ୟ' ଦେଇନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଇନ୍ତୁ; 'ଅର୍ଦ୍ଧେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧେ' ଦେଇନ୍ତୁ; 'ଅଲତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ତ' ଦେଇନ୍ତୁ

ସଂଖ୍ୟାରେ ଉତରକୁ ଦୋଇଥାଆନ୍ତି । ଖେଳପଡ଼ିଆରେ ଉପସ୍ଥ ପକ୍ଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ରେଖା ବା ଘାଣ୍ଟ କଟାଯାଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପକ୍ଷର ସୀମା (ଘାଣ୍ଟ) ନର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଏ । ତହିଁପରେ ଏକ ପକ୍ଷର ଦୁଇଜଣ ଘାଇଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧୫।୨୦ ହାତ ଦୂରରେ ପରସ୍ପର ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ ଗୋଟିଏ ବାଡ଼ ଦେବା ଭଳି ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ପଛରେ ସଜ୍ଜ ଜାଗାରେ ଜଣେ ଖେଳାଳି ଠିଆ ହୁଏ । ତହିଁ ଅପର ପକ୍ଷର ଜଣେ ଘାଇମୁଣ୍ଡରୁ "ଡୁଡୁ" 'ଭଉକଉ' ଇତ୍ୟାଦି ଧ୍ୱନି ଏକା ନଶ୍ୱାସରେ ଅନବଚ୍ଛିନ୍ନ ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଦୂରୋକ୍ତ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ପଛରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଖେଳାଳକୁ ଛୁଇଁବା ପାଇଁ ବାଡ଼ ଭଳି ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଦୁଇ ଲୋକଙ୍କ ଗୁହ୍ୟପାଖରେ ପାଦିଏ ଖାଇ ଚୁଲେ ଓ ପଛଆଡ଼େ ଥିବା ଖେଳାଳ ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ଧସ୍ତ ନ ଦେବା ପାଇଁ ବାଡ଼ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଖେଳାଳ ଦୁହିଙ୍କ ଗୁହ୍ୟପଟରେ ବାଆଁ ଖାଡ଼ିଆ ଦେଇ ଝୁଲିଥାଏ । ଉପସ୍ଥ ପକ୍ଷର ଖେଳାଳ ଯେବେ ଏକା ନଶ୍ୱାସକେ ପଛପଟର ଖେଳାଳକୁ ଛୁଇଁ ଦିଏ, ତାହାହେଲେ ଶେଷୋକ୍ତ ଖେଳାଳଟି 'ମରେ' ଏବଂ ଆଉ ଜଣେ ତା ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରେ ଓ ପୁଣି ଉପସ୍ଥ ପକ୍ଷର ଆଉ ଜଣେ ଖେଳାଳ ଘାଇକୁ ଝଟି ଏକା ନଶ୍ୱାସକେ ପଛବାଲାକୁ ଛୁଇଁବାକୁ ଯାଏ । ଏହିପରି ସେ ବାଡ଼ର ସମସ୍ତେ ମରଗଲେ ପୁନର୍ବାର ପାହ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ବୋଝ ହୁଏ । ଏହିପରି ଅପର ପାହ୍ୟର ଖେଳାଳ ଖେଳନ୍ତି । ପାହ୍ୟକୁ ଝଟି ଯାଇଥିବା ଆଜମଣକାରୀ ଖେଳାଳ ଏକାନଶ୍ୱାସକେ ଗୁଡ଼ା ଧରି ଗୋଡ଼ାଇବା ବେଳେ ଯଦି କୌଣସି କ୍ରମେ ଉପସ୍ଥ ପାହ୍ୟରେ ଦାଦାର ଧ୍ୱନି ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଉପସ୍ଥ ଦଳର କେହି ଭାଙ୍ଗି ଛୁଇଁ ଦିଏ, ତେବେ ସେ 'ମଲ୍ଲ' ବୋଲି ଧରାଯାଏ ।]

ତାଟି କବାଟ ଉଠିବା—ଦେ. ବି. (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର) ସର୍ବସ୍ୱ ନଷ୍ଟ Tāṭi kabāṭa uṭhibā ହେବା— Ruination of a person.

ଏଥର ତାର ତାଟି କବାଟ ଉଠିଲା । କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ. ନଅରୁଣ୍ଡି ।

ତାଟି କବାଟ ପଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବି—ଗ୍ରାମରେ ଓଳାଉଠା, ମହାମାରୀ, Tāṭi kabāṭa parḍijibā ବସନ୍ତ ଆଦି କୌଣସି ମାରାତ୍ମକ (ତାଟି କଣ୍ଢା ପଡ଼ିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ରୋଗ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ସମୟରେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ଗ୍ରାମରେ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରମାନ ବନ୍ଦ ଦେଇ ଘର ଭିତରେ ରହିବା; ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ଗ୍ରାମ ନିସ୍ତବ୍ଧ ହେବା—

(a phrase) The doors of all the villagers being closed after nightfall in times of terrible visitations (e.g. cholera, plague, small pox); the state of the whole vilage becoming still and silent after nightfall during times of great calamities; when villagers do not stir out and shut themselves inside their houses through fear.

(ଯଥା —ହଇଜା ଲାଗିବା ବଳରୁ ବେଳ ନ ବୁଡ଼ୁଣୁ ସେ ଗାଆଁରେ ତ ; କବାଟ ପଡ଼ି ଯାଇଛି ।)

ତାଟି କାଲା—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ କାଠ ବା ଧଡ଼ାଦ୍ୱାର ଘରର ଦୁଆର- Tāṭi kīlā ମୁହଁର ତାଟିକୁ ଘରର ଭିତରଆଡ଼ୁ ବନ୍ଦ କରାଯାଏ—

ତାଟିଭଡ଼ା / ତାଟିଧଡ଼ା } ଅନ୍ୟରୂପ

1. A bar attached to a 'Tāṭi' for closing it by chaining it with the 'Tāṭi'; a pole which fastens the Tāṭi tight in a doorless house.

୨ । ଘରର ବା ବାଡ଼ର କବାଟ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ତାଟିକୁ ବନ୍ଦ କରିବା—2. The act of fastening up the Tāṭi used as a door to a house or garden.

ତାଟିକାଲା ମାଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ତାଟିର କାଳକ ଦଣ୍ଡ ବା ଧଡ଼ାଦ୍ୱାର Tāṭikīlā mārḍa ପ୍ରହାର—1. Cudgelling with the bar of a Tāṭi.

୨ । ଘରର ତାଟିକୁ କାଳ ଦେଇ କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟକୁ ଘର ମଧ୍ୟରେ ପୂରାଇ ମାଡ଼ ମାରିବା—2. Beating a person inside a house by shutting the Tāṭi door (so that no outsider can interfere in the beating.)

ଏ ଘରେ ମ, ରହିବ ନାହିଁ
ଖଣ୍ଡିଆ ପଥର ଥୋଇବ ନାହିଁ ।
ତାଟିକାଲା ମାଡ଼ ସହିବ ନାହିଁ । ଉଗ ।

[ଦ୍ର— ଆମ ଦେଶର ଇତର ଲୋକମାନଙ୍କର କଳି ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପ୍ରହାର କରିବା ଘଟଣାରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତିତ୍ୱ ଓ ଛଗ ଦୋଲି ଯାଏ । ତାଟିକାଲା ମାଡ଼ର ଉପସ୍ଥ ଅର୍ଥ ସେ ସ୍ଥଳରେ ଖଟେ । ତାଟିର କାଳାଦ୍ୱାର ମାଡ଼ ଦିଆଯାଏ ଓ ତାଟିକୁ ଘର ଭିତରଆଡ଼ୁ କାଳ ଦେଇ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମାଡ଼ ଦିଆଯାଏ, ଯେପରିକି ମାଡ଼ ଖାଉଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ମାଡ଼ ବଳରେ ଡାକ ପକାଇଲେ ଡାକ ଶୁଣି ବାହାରରୁ କେହି ଲୋକ ସେ ଘରଭିତରକୁ ଆସି ପାରିବେ ନାହିଁ ଓ ମାଡ଼ ଖାଉଥିବା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଦୁଇ ଅର୍ଥରେ ତାଟିକାଲା ମାଡ଼ର ବିଷମ ପରିଣାମ ଆମ ଦେଶରେ ବାଉରି, କଣ୍ଡରା, ପାଣ, ବାଡ଼ି ଆଦିଙ୍କ ପରିବାରରେ ବିରଳ ନୁହେଁ ।]

ତାଟି ଖଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. ହି.—୧ । (ତାଟି ଖଟ୍ଟିବାର ଶିଜନ୍ତ)— Tāṭi khaṭā:ṭe;ibā ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ ଅଛି ହେସ୍ତି ପାଇଖାନା (ବାଡ଼ତାଟି ଖଟାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଫା କରିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବା—1. To engage or cause a person to cleanse one's latrine (i. e. to do the most menial work.)

୨ । ତାଟିକୁ କାଳାଦ୍ୱାର ବାନ୍ଧି ଘରକୁ ବନ୍ଦ କରିବା—2. To shut upthe Tāṭi door by fastening the bar.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧.	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଯ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଐତ୍ୱ	ଔଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୂ	ପ୍ରେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ସ୍ୟ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଥ	ଙ୍କ	ନ୍

ତାଟି ଖଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ମେଦ୍ରେନ୍ଦ୍ରୟଣୀ) ପାଇଖାନା ସଫା କରିବା; Tāṭi khaṭibā ପାଇଖାନା କମାଇବା—To cleanse a [ତାଟି କମା(ମେ)ଇବା]—ଅନ୍ୟରୂପ latrine.

ତାଟି ଖୁଣ୍ଟ—ଦେ. ବ.—୧। ଘର ଦୁଆରମୁହଁରେ ଲଗିଥିବା ତାଟିକୁ ରୁନ୍ଧିବା Tāṭi khuṇṭa କରିବା ସମୟରେ ତାହାକୁ ଘର ଭିତରେ ଯୋଡା (ତାଟିଖୁଣ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୋଇଥିବା ସେଇଁ ଖୁଣ୍ଟରେ ଥିବା ଚିକ୍କିଆ ଦ୍ୱାର ଅଟକାଇ କଇ ରଖାଯାଏ—1. A peg for making the Tāṭi door of a house fast.

୨। ବରିଗୃ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ସିଝାର ମେଲ୍ଲା ହାଣ୍ଡିରେ ଲଗିଥିବା ତାଟିକୁ ଟେକି ଧରିବାପାଇଁ ଏବଂ ତାଟିକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ବେଳେ ଶିକୁଳି ବା ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାର ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଖୁଣ୍ଟରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବା ପାଇଁ ମେଲ୍ଲାହାଣ୍ଡିର ଜରୁଣ୍ଟି ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସେଇଁ ଦୁଇ ଗୋଟି ଖୁଣ୍ଟ ପୋତା ଯାଇଥାଏ—2. Two low posts fixed to the ground on both sides of an opening, one to sustain the Tāṭi door when open and the other to fasten it, when closed.

ତାଟି ଗାଡ଼—ଦେ. ବ.—ଛପର ଗାଡ଼; ସେଇଁ ଗାଡ଼ର ଉପର ଭାଗ ତାଟି Tāṭi gārdi ଦ୍ୱାର ଆଚ୍ଛାଦିତ ହୋଇଥାଏ—A cart with a ଛପରଗାଡ଼ି; ଛେକଡ଼ାଗାଡ଼ି thatched cover.

ଛପରଗାଡ଼

(ତାଟିଗାଡ଼ି; ତାଟି ସଗଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଟି ଘର—ଦେ. ବ—ତାଟିରେ ନର୍ମିତ ଅସ୍ଥାୟୀ ଘର; ସେଇଁ ଘରର Tāṭi ghara ଗୁଳ ଓ କାନ୍ଥ ତାଟିରେ ହୋଇଥାଏ—

ଟାଟିଘର A temporary shed built with Tāṭi or

ଚଟାଘର frail mattings.

ତାଟି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ତାଟିକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦ୍ୱାରରୁଦ୍ଧ କରିବା—

Tāṭi debā To close an entrance by shutting the

ତାଟି ଲାଳବା
ତାଟି ଖଟାଇବା
ତାଟି ଯକାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ bamboo screen thereof; to fasten the Tāṭi used as a door.

ତାଟିଫିଟା—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବଣ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ସେଇଁ ଲୋକ ବ୍ୟଭିଚାରାର୍ଥ Tāṭiphiṭā ଘରଦୁଆର ତାଟି ଫିଟାଇ ଯାଏ); ସେଇ ପୁରୁଷ ବ୍ୟଭିଚାରରେ ଲିପ୍ତ ଥାଏ; ବ୍ୟଭିଚାରଲିପ୍ତ—Adulterous (male).

ତାଟୁଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧। ସେଇଁ ଉତ୍ତମ ତାଟ ବା ଟୁଙ୍ଗଡ଼ାରେ Tāṭuā ସଜ୍ଜିତ ଉପଢୌକନ ବା ଜଳସ ବହନକରେ—

(ତାଟୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A servant who carries presents set in trays.

୨। ପୂଜା ବା ଦେବତାଙ୍କର ସେଇଁ ସେବକ ଭୋଗ ଲଗିବା ପାଇଁ ଅନଉଳ ବା ଶୀତଳ ସାମଗ୍ରୀମାନ (ଯଥା—ଛତୁଆ ଖଇ, ପିଠା ଇତ୍ୟାଦି) ତାଟରେ ସଜାଇ ନେଇ ପୂଜକ ଜମା ଦିଏ)—2. A servant whose duty is to make over the tray containing the sweets to the priest for being offered to a Deity.

ତାଟେଣି—ଦେ. ବ.—ତାଡ଼େଣି (ଦେଖ)

Tāṭeṇi Tārdeṇi (See)

ତା ଠଉଁ—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ.—(୫ମୀ ବହୁବ୍ରୀ; ଅନାଦରାର୍ଥ; ୧ବ.)—

Tā ṭhauṁ ୧। ତାହାଠାରୁ; ତାହା ନିକଟରୁ—1. From him; her or it; from that.

ତାଠାଉଁ, ତାଠାରୁ;
ତାଠୁଁ; ତାଠୋଉଁ,
ତାଠୋଁ } —ଅନ୍ୟରୂପ

୨। ତାହା ଅପେକ୍ଷା—2. Than him; than. that.

[ଦ୍ର—ବହୁବ୍ରୀ ଭେଦରେ 'ତା' ଶବ୍ଦ ବହୁବ୍ରୀ ଚତ୍ୱାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଦ୍ୱିତୀୟା, ଚତୁର୍ଥୀ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଏହାର ନାନାଲିଙ୍ଗିତ ରୂପମାନ ହୁଏ ଯଥା—୨ୟା=ତାକୁ,ତାଠାକୁ; ତାଠିକ; ତାଠିକୁ। ୩ୟା=ତାଦ୍ୱାରା ତା ଦେହୁ; ତା ଦେଇ; ତା ଦ୍ୱେଉ; ତା ଦେହଉ; ୬ଷ୍ଠୀ=ତାର ୭ମୀ=ତାଠି; ତାଠିଁ; ତାଠୋଁ; ତାଠୋଇଁ; ତାଠାଇଁ। 'ତା'ର ଅନ୍ୟରୂପ 'ତାଆ' ଓ 'ତାହା' ସଙ୍ଗେ ଉପରୋକ୍ତ ୨ୟା ୩ୟା, ୪ର୍ଥୀ, ୫ମୀ, ୬ଷ୍ଠୀ, ଓ ୭ମୀ ବହୁବ୍ରୀର ତତ୍ତ୍ୱମାନ ମଧ୍ୟ ଲଗାଯାଏ।]

ତାଡ଼ପା ପଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—(କାନ) ଅଉଡ଼ା ପଡ଼ିବା—

Tārḍ-pā paṛdibā (the ears) To be stunned

ତାଡ଼ବନ୍ଧ—ଗ୍ରାଦେ (ସିଂଭୂମ) ବ—ଶ୍ରେଣି ବନ୍ଧ—

Tārḍ-bandha Small embankment or ridge.

ତାଡ଼—ସଂ. ବ. (ତଡ଼୍ ଧାତୁ=ଦୁଃଖ ଦେବା; ଆଘାତ କରିବା+ଅ)—

Tārḍa ୧। (+ଭାବ. ଅ) ତାଡ଼ନ (ଦେଖ)

1 Tārḍana (See)

୨। ଶବ୍ଦ; ଧ୍ୱନି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Sound.

୩। ତୃଣାଦିର ମୁଷ୍ଟିପରିମେୟ ଗୁଚ୍ଛ; ବେଢା—

3. A handful of grass; a sheaf.

୪। ବାହୁରେ ପିନ୍ଧା ସିନ୍ଧା ବଳୟାକୃତି ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Armlet.

[ଦ୍ର—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ଏହାକୁ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ବୋଲି ଲେଖୁଅଛନ୍ତି। ଯୋଗେଶ୍ୱରୀ ଏହାକୁ ସଂ· ତାଟଙ୍କର ଅପଭ୍ରଂଶ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି। ଆପ୍ଟେ ସଂସ୍କୃତ ତାଡ଼ ଶବ୍ଦର ଏ ଅର୍ଥ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି। (ବ. ତାଡ଼, ତାଡ଼ବାଲ୍ଲ; ହି. ଟାଡ଼। ମଳଅର କିଲିଅନ୍ସ ତାଡ଼ୀ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସଂସ୍କୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିରେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିରେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲମ୍ବିତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲମ୍ବିତ' ଦେଖିବେ'

୫ । ପର୍ବତ—5. Mountain.

୬ । ହେନ୍ତାଳ (ଗଛ) (ଦେଖ) (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
6. Hentāla (See)

୭ । ତମାଳ (ଗଛ) (ଦେଖ) (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
7. Tamāla (See)

୮ । ଏକପ୍ରକାର ତାଳ ଗଛ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
8. A kind of palm tree.

ଚାରା ପୌଦା ଦେ. ବ. (ସଂ. ତଡ଼୍ ଧାତୁ)—୧ । ମଞ୍ଜି ଗଜା ହେଲା ପରେ ସେଥିଲେ ଗ୍ଲେଟ୍ ଗୁଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ତାଡ଼ି ନେଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ଲଗାଯାଏ; ଜଲମ୍ପି କରି ଯାଇଥିବା ଗ୍ଲେଟ୍ ଗଛ; ଗୁଡ଼ା—1. Seedling for transplantation or graft.

୨ । ଯେଉଁ ମାଟି ହାଣ୍ଡିରେ ଗୁଡ଼ା ଉଠିବା ପାଇଁ ମଞ୍ଜି ଲଗା ଯାଏ; ଚେଲୁଣ୍ଡି; ପଲମ—
2. A shallow earthen pan in which seeds are sown for transplantation purpose.

୩ । ନଉଛଠାରୁ ଗ୍ଲେଟ୍ ଓ ଅଣ୍ଟକାଠାରୁ ବଡ଼ ହାଣ୍ଡି; ତାଡ଼ୟା—
3. A medium-sized earthen pot.

୪ । ଶଗଡ଼ ବା ହଳରେ ଲଗିଥିବା ଦୁଇ ବଳଦ ପରସ୍ପର ଉଡ଼ାଉଡ଼ ବା ଠେଲାଠେଲି ହେବା ଅବସ୍ଥା—
4. The state of the two bullocks yoked to a cart or plough straining at the yoke against each other.

ତାଦେ. (ତତ୍ସର) ବ. (ସଂ. ତାଳ) (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—ତାଳ—Palmyra tree.

ତାଡ଼ ଉଠା(ଠେ)ଇବା ଚାରା ଉତ୍ଥାନ ପୌଦା ଉତାରନା—ଦେ. କ୍ରି—ରୋପଣାର୍ଥେ ଚୌଣସି ସାଜୁ ପୋତ ସେଥିରୁ ଗୁଡ଼ା ଗଛ ଉତରିବା—To succeed in rearing seedlings from seeds.
(ତାଡ଼ ଉତାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଡ଼ଙ୍କ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତଡ଼୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ; ତାଡ଼ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତାଡ଼ଙ୍କ ଅକ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଡ଼ନ କରେ—
(ତାଡ଼କା—ସ୍ତ୍ରୀ). Punishing; rebuking.

ତାଡ଼କା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତାଡ଼ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
ତାଡ଼କାସୁତ୍ତା, ତାଟକା, ତାଟ୍ଟକା, ତାଡ଼ଙ୍କା } ଅନ୍ୟରୂପ
Tārdakā ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ଏକ ରାକ୍ଷସୀ, ଯାହାକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଥମେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଯାଗଭୂମିରେ ବଧ କରିଥିଲେ—The name of a demoness described in the Rāmāyaṇa who was killed by Rāma in the sacrificial area of sage Biswāmitra.

[ଦ୍ର—ଏ ସୁକେତୁ ନାମକ ଯକ୍ଷର କନ୍ୟା ଓ ସୁନ୍ଦର ପତ୍ନୀ । ସୁକେତୁ ଉପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ବର ଲାଭ କରି ସେହି ବରର ଫଳରେ ଏ କନ୍ୟାକୁ ପାଇଥିଲା । ଏହାଠାରେ ସହସ୍ର ହସ୍ତୀଙ୍କ ବଳ ଥିଲା । ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଋଷି ଜନ୍ମ ହୋଇ ସୁନ୍ଦକୁ ମାର ପକାଇବାରୁ ତାଡ଼କା ଅଗସ୍ତ୍ୟଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଗୋଡ଼ାଇଲା । ଅଗସ୍ତ୍ୟଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ଏ ଓ ଏହାର ପୁତ୍ର ମାରୀଚ ରାକ୍ଷସହ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଏ ଦୁହେଁ ଅଗସ୍ତ୍ୟଙ୍କ ତପୋବନକୁ ନାଶ କରି ସେ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରାଣିଶୂନ୍ୟ କଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଏ ସମାଗୁର ଦଶରଥଙ୍କୁ ଜଣାଇ ରାଘବେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଆଣି ତାଡ଼କାକୁ ବଧ କରାଇଲେ ଓ ତାଡ଼କା ରାକ୍ଷସତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କଲା ।]

ତାଡ଼କା ଫଳ—ସଂ. ବ—ବଡ଼ ଅଲାଇଚ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tārdakā phala Cardamom.

ତାଡ଼କାୟନ—ସଂ. ବ—ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଏକ ପୁତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tārdakāyana Name of a son of Biswāmitra.

ତାଡ଼କାରି—ସଂ. ବ. (ତାଡ଼କା+ଅରି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ରାମଚନ୍ଦ୍ର—
Tārdakāri Rāmachandra.

ତାଡ଼କେୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ତାଡ଼କା+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ) —ତାଡ଼କା ରାକ୍ଷସୀର ପୁତ୍ର ମାରୀଚ—Māricha (a demon), the son of Tārdakā.
Tārdakeya

ତାଡ଼କେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ତାରକେଶ୍ୱର (ଦେଖ)
Tārdakeśwara Tārakeśwara (See)
(ତାଡ଼କେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଡ଼ ଗଛ—ଦେ. ବ—୧ । ତାଡ଼ ପ୍ରକିୟାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ ଗଛ—
Tārda gachha 1. Trees raised from seedlings.

୨ । ଯେଉଁ ଗଛର ମଞ୍ଜିକୁ ତାଡ଼ ପକାଇ ନୂଆ ଗଛ ଜନ୍ମାନ୍ତି—
2 The trees, seeds from which produce well-grown and fruitful trees.

[ଦ୍ର—ଅଚ୍ଛ ପାକଳ ବା ଡେଙ୍ଗା ସୁଫଳନ୍ତୁ ନଡ଼ିଆ ଓ ତାଳ ଆଦି ଗଛର ଫଳରୁ ତାଡ଼ ପାଇଁ ମଞ୍ଜି ରଖାଯାଏ । ମାଣ ଗୁଆର ଅଳ୍ପ ବସୃଣ୍ଟ ବା ବାଙ୍ଗର ଗଛର ଫଳରୁ ମଞ୍ଜି ରଖାଯାଏ ।]

ତାଡ଼ ଗୁଦା—ତାଦେ. (ତତ୍ସର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ତାଡ଼=ତାଳ+ଗୁଦି =ମଞ୍ଜା)—ତାଳ ସଜ (ଦେଖ)
Tārda gudī Tāla saja (See)

ତାଡ଼ଘ—ସଂ. ବ—ବେତ ବା ଦୋରଡ଼ା ମାରିବା କାର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tārdagha A person whose duty is to administer whipping.

ତାଡ଼ ଘାତ—ସଂ. ତ—ହାତୁଡ଼ିରେ ପିଟି କରି କାମ କରିବାର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A person who works by hammering.
Tārda ghāta

ତାଡ଼ଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ତଡ୍ ଧାତୁ=ପାଟି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟେ, ଅଙ୍କ; ଯାହା ଶବ୍ଦରରେ ପାଟି ପାଏ)— ୧ । ତାଟଙ୍କ; କର୍ଣ୍ଣ-
Tārdanka

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଉ	ରୁ	ଲୁ	ଯୈ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଫ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	୫

କାନତଡ଼କା ଭୂଷଣ; କାନଉଡ଼କା—1. A kind of flat-shaped earring.

तरकी

୨ । ତାଡ଼; ବାହୁବଳୟ —2. Armlet.

ତାଡ଼ ଜମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ମଞ୍ଜିରୁ ତାଡ଼ ବା ଚାରା ଜମାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମଞ୍ଜିକୁ ମାଟିରେ ପୋତିବା

Tārḍa jamā(me)ibā

पौंदा जमाना

To sow seeds in the ground for the purpose of raising seedlings.

[ଦ୍ର—ନଡ଼ିଆ, ଗୁଆ ଆଦର ମଞ୍ଜିକୁ ପ୍ରଥମେ ଭୂଇଁରେ ପୋତିଲେ ସେଥିରୁ ଗଜା ବାହାରେ । ଗଜାମାନ ଟିକେ ବଢ଼ିଗଲେ ତାହା ଅନ୍ୟତ୍ର ରୋପିଉଚ୍ଚୁ । ନଡ଼ିଆ, ଗୁଆ, ପୁଙ୍ଖଙ୍କ ଆଦର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଛକୁ 'ତାଡ଼' ଓ କୋମ୍ବା ଆଦର ଗଛକୁ ଗୁଡ଼ ଜୁହାସାଏ; ଧାନର ଏପର ଗଛକୁ ଭଲୀ କୋଲ୍ଲସାଏ ।]

ତାଡ଼ଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ତାଡ଼ନ)—୧ । ତାଡ଼ନ—

Tārḍana

1. Act of punishing or rebuking.

୨ । ସାବଳ; ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ବୃକ୍ଷ ଆଦ ଉତ୍ପାଟନ କରାଯାଏ—

2. A crowbar.

୩ । ତାଡ଼ିବା—3. Act of uprooting.

ତାଡ଼ଣ ମାଡ଼ଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—(ସଂ. ତାଡ଼ନ ଓ ମର୍ଦ୍ଦନରୁ)—

Tārḍana mārḍana

୧ । କୁମ୍ଭାରମାନେ ପାତ୍ର ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ମାଟିକୁ ଦଳାଦଳ ବା ଚକଟା ଚକଟି କରିବା—

1. Kneading of clay for preparing pots.

୨ । ଗାଳ ଓ ମାଡ଼ —2. Rebuking and thrashing

ତାଡ଼ନ—ସଂ. ବ. (ସଂ. ତଡ଼୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ, ତାଡ଼ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—

Tārḍana

୧ । ଆଘାତ; ପ୍ରହାର —1. Striking; beating.

୨ । ଦଣ୍ଡ—2. Punishment.

୩ । ବେତାଘାତ; କଶାଘାତ—3. Whipping.

୪ । ଶାସନ—4. Swaying; ruling over another.

୫ । ଗାଳଦେବା; ଭର୍ତ୍ସନା; ତର୍ଜନ—

5. Rebuking; reproof.

୬ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା—6. Punishing.

୭ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—7. Oppression; persecution.

୮ । ତଡ଼ିଦେବା—8. Driving away.

୯ । ଭୟ ଦେଖାଇବା; ଧମକାଇବା, ଧମକାଇବା—

9. Threatening.

୧୦ । (ଗଣିତ) ଗୁଣନ—

10. (mathematics) Multiplication.

୧୧ । ମନ୍ତ୍ରର କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ତନ୍ତନରେ ଲେଖି ବାସୁଙ୍ଗ ପାଠ କରି ଉକ୍ତ ମନ୍ତ୍ର ଉପରେ ଜଳ ଛିଞ୍ଚିବା କର୍ମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)

11. The act of spraying water over a mystic formula by reciting a certain formula after writing out the letters of the former with sandal paste.

ତାଡ଼ନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ତାଡ଼ନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଭର୍ତ୍ସନା; ଗାଳ—

Tārḍanā

1. Rebuke; reproof; reprimand.

୨ । ପ୍ରହାର—2. Striking; beating; chastisement.

୩ । ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—3 Oppression.

୪ । ଶାସନ—4. Rule; sway; discipline.

୫ । ଦାବୁକା; ଘେପ୍ପା; ତଡ଼ା; ଧକ୍କା—

5. Driving; push; urging forward.

୬ । ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ—6. Threat.

ତାଡ଼ନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ତାଡ଼୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)+

Tārḍanī

ଗୁରୁତ; ଛଡ଼ି; କଶା; କୋରଡ଼ା—Whip.

ତାଡ଼ନୀୟ—ସଂ. ବଣ.—ଘଂ (ତାଡ଼ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—

Tārḍanīya

୧ । ମାଡ଼ଖାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

(ତାଡ଼ନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

1. Fit to be whipped or beaten.

ସଂ. ବ. ଘଂ—ତାଡ଼ନୀୟକ (ଦେଖ)

Tārḍanīyaka (See)

ତାଡ଼ନୀୟକ—ସଂ. ବ. ଘଂ—ଗୁରୁକଧାରୀ କର୍ମଚାରୀ ବା ଭୃତ୍ୟ; ବେତ୍ରଧାରୀ

Tārḍanīyaka

ଭୃତ୍ୟ—A lictor; a servant who carries the master's whip; a whipper.

(ତାଡ଼ନୀୟକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତାଡ଼ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ମଞ୍ଜିରୁ ଗଜା ବାହାର ଗୁଡ଼ ଗଛ ହେଲେ ତାହା ରୋଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମଞ୍ଜି ପୋତିବା ବା ଲଗାଇବା—

Tārḍa pakā(ke)ibā

1. To sow or bury seeds in the ground for the purpose of rearing seedlings.

୨ । ଶଗଡ଼ର ଏକ ପାଖର ବଳଦ ଅପର ପାଖକୁ ଠେଲି ଠେଲି ଗଲିବା.—2. (a bullock of a cart. To go on pushing to the opposite side)

ତାଡ଼ ପତ୍ର—ସଂ. ବ.—କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ତଡ଼କା—An ornament for the ear (looking like a blade of palm-leaf)

Tārḍa patra

ताड़पत्र

ଦେ. ବ.—ତାଳ ଗଛର ପତ୍ର—

A blade of palm-leaf.

ତାଡ଼ୟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତଡ଼୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ)—ତଡ଼କା; କାନଅଡ଼ା; ତାଳା ଧରା ଅବସ୍ଥା—Dinned or stunned condition of the ears (by loud sounds).

Tārḍapā

सुन्न

(ତାଡ଼ିପି—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ତ୍ରୁଟେଡ ରଖା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ବା 'ଯୁକ୍ତବିନ୍ଦୁ' ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଅକ୍ଷାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ 'ଯତଏବ' ବା 'ଯୁକ୍ତବିନ୍ଦୁ' ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ, ଭୂଇଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍କୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ତାଡ଼ ବାନ୍ଧବା—ଦେ. କ୍ରି—ତାଡ଼ ବା ଗୁର୍ଗ ଜନ୍ମାଇବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବୀଜ ସଂଗ୍ରହ କରିବା—To collect good seeds for raising seedlings.

ତେଜା ନଡ଼ିଆ ବାଙ୍ଗର ଗଣ୍ଡା
ଏଡ଼ା ଠାରେ ତାଡ଼ ବାନ୍ଧରେ ଭୁଆ । କୃଷି ପ୍ରବଚନ ।

[ଦ୍ର—ଉଦ୍ଭିଦ ଶ୍ରେଣୀର ଗଛର ମଞ୍ଜିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଛକୁ ଉଦ୍ଭି ଉଦ୍ଭି ନାମରେ ଡକାଯାଏ । ଯଥା—କୋବି, ମୂଳା ପ୍ରଭୃତି କୋମଳ ଶାକର ଗୁର୍ଗ । ଧାନ, ବାଇଗଣ, ମାଣ୍ଡିଆ, ଝଡ଼ା, ଲଙ୍କାମରଚ, ସାରୁ, କଖାରୁ, ଧୂଆଁପତ୍ର ପ୍ରଭୃତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଶ୍ରେଣୀର ଗୁଳ୍ମର ଚଳ । ନଡ଼ିଆ, ଗୁଆ, ଆମ୍ବ, ପୁଲାଙ୍ଗ, ଲେମ୍ବୁ, କାଗଜୀ, ଚକ୍ରା, ନାଗେଶ୍ୱର, ବଜୁଳ, ଛୁରିଅନା ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ବୃକ୍ଷର ଚାଡ଼ ।]

ତାଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତାଡ଼=ଗୋଛା)—୧ । କାଗଜ ଓ ପତ୍ରଆଦିର ଗୋଛା; ବଡ଼ା; ବଣ୍ଡିଲ—

ତାଡ଼ା ୧ । ହାତର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ଓ ମଝିଆଙ୍ଗୁଠିର ମୁଠା ମଧ୍ୟରେ ଧରିଥିବା ଚଳ ଚଣାଦିର ଗୋଛା—

2. A bundle of paper or leaves.

1 A sheaf or handful of grass etc

ତାଡ଼ାତାଡ଼ି—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ. (ସଂ. ତ୍ୱର୍; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ତଡ଼ବଡ଼; ଅଳ୍ପଶୀଘ୍ର; ଅତ୍ୟଳ୍ପମୟ; ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର—

ତଡ଼ାକ ତାଡ଼ାତାଡ଼ି, ତାଡ଼ାତୁଡ଼ି Hurriedly; helter-skelter; in hot haste; hastily; in a confused hurry.

ତାଡ଼ି (ଧାତୁ)—ଚଡ଼୍ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ—

Tārdi (root) Causative form of the root Tard.

ତାଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତାଳକ ବା ତାଳୀରସ)—ତାଳ, ନଡ଼ିଆ ଓ ଖଜୁର ଗଛର ବାସୀ ରସ; ମଦ୍ୟ; ତାଳଆଦି ଗଛର ମାଦକ ରସ—

ତାଡ଼ୀ **ତାଡ଼ି** Toddy; formented palm-juice; juice from cocoanut, palamyra and date palm trees.

[ଦ୍ର—ସଜ ରସ ପିଇଲେ ନିଶା ହୁଏନାହିଁ; କନ୍ତୁ ତାହା ବାସୀ ହେଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ରସରେ ଖର ଜ୍ୱାରିଲେ ଭାର ନିଶା ହୁଏ । ଖଜୁର ଗଛର ବେକ ପାଖକୁ ଗୁମ୍ଫ ତାହା ଚର ଦେଲେ ସେଥିରୁ ରସ ବାହାରେ; ନଡ଼ିଆ ଗଛର କଅଁଳା ଫଳକୋଷର ଅଗଲ ଓ ତାଳ ଗଛର ଢଙ୍ଗା ଫଳକୋଷର ଓ ପୁଷ୍ପ କୋଷର ଅଗଲ କାଟିଲେ ରସ ବାହାରେ । ଆମଦେଶରେ ଶିଅଳମାନେ ଓ ଚମାରମାନେ ଖଜୁର ଗଛରୁ ତାଡ଼ି ବାହାର କରନ୍ତି । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ତାଳଗଛରୁ ଏବଂ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛରୁ ତାଡ଼ି ବାହାର କରାଯାଏ । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଖଜୁର ଓ ତାଳ ରସକୁ ଗୁମ୍ଫ ସେଥିରୁ ଗୁଡ଼ ଉଆର କରନ୍ତି । ଖଜୁରଗଛର ବେକକୁ ଗୁମ୍ଫି ତାକୁ ଚର ଦେଇ ଝରଉ ହେବା ରସ ହାଣ୍ଡି ଜମା ହେବା ନମନ୍ତେ ଗଛରେ ସେଉଁ ମାଟିର ଘଡ଼ ଝୁଲାଇ ଦିଆଯାଏ ତାହାକୁ 'ଜୁର୍ ବା ଓର୍ଗ' ବୋଲାଯାଏ ଏବଂ ଜୁର୍‌ରେ ସଂଗୃହୀତ ତାଡ଼ିକୁ ଏକଜ ସଂଗ୍ରହ କରିବାର ମଧ୍ୟଭଲିଆ ମାଠିଆକୁ 'ପାଡେଲି' ଓ ବଡ଼ ମାଠିଆକୁ 'ଅଧା' କହନ୍ତି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ନଡ଼ିଆ ଓ ତାଳ ଗଛର ବେକ ଚଞ୍ଚା ହୋଇ ତାଡ଼ି ବାହାର କରାଯାଏ ନାହିଁ । ନଡ଼ିଆ ଓ ତାଳଗଛର ଯେଉଁ ଫଳକୋଷ ଓ ଅଣ୍ଡିର ତାଳ ଗଛର ଯେଉଁ ପୁଷ୍ପକୋଷ ବାହାରୁଥାଏ ତାହାର ଅଗକୁ କାଟି ସେହିଠାରେ ଜୁର୍ ଫଲଗ୍ନ କର ଦେଲେ ସେଥିରୁ ରସ ନଗିଡ଼େ ।]

ତାଡ଼ିଅଲ୍—ଦେ. ବିଣ—ତାଡ଼ିଆଦ ନିଶାପାନରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—

Tārdiala Addicted to drinking toddy.

(ତାଡ଼ିଆଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ମଧ୍ୟ ଭଲିଆ ହାଣ୍ଡି—

Tārdiā 1. Medium-sized cooking pot.

୨ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଛେନା ଦିଆ ଅମାଲୁ ବା ପିଠାପ୍ରସାଦ; ଛେନା ତାଡ଼ିଆ—2. A sweetmeat offered to the Deity Jagannath at Puri.

୩ । ବଡ଼ ପଲମ—3. Big earthen pan.

ଦେ. ବିଣ—ତାଡ଼ିଅଲ୍ (ଦେଖ)—Tārdial (See)

ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—୧ । ଗୋରୁ ମୋହିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଛେଚ୍ଚି ମାଟି କୁଣ୍ଡ—1. Earthen crater for feeding cows.

୨ । କୁଣ୍ଡ (ସାଧାରଣ)—2. Earthen bowl.

ତାଡ଼ିକା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାଡ଼ି ଧାତୁ + ଅକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ତାଡ଼କ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Tārdaka (See).

ତାଡ଼ି କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ତାଡ଼ିରସ ବାହାର କରିବା ନମନ୍ତେ ଖଜୁର ଗଛର ବେକକୁ କାଟିବା—To scrape the neck of a date-palm tree to get toddy; to tap the date-palm tree for extracting toddy.

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ଶିଅଳ ଖଜୁର ଗଛର କଞ୍ଚା ନଳକଣ୍ଟ ଅଂଶକୁ ଗୁମ୍ଫି କର ସେଥିରୁ ତାଡ଼ି ବାହାର କରନ୍ତି ଓ ତାହା କାଟି ସେଥିରେ ମାଟିର ଘଡ଼ ଝୁଲାଇବାକୁ ଗଛ ବସାଇବା କହନ୍ତି । ତାଟି କାଟିବା ନମନ୍ତେ ଉପକରଣ; ଯଥା—୧. ଦାଉଁ ୨. ଖୋଯା ବା ଖୋଦ । ୩. କଣ୍ଟୁର ଘସିବା କାଠ । ୪. କଣ୍ଟୁର ଘସିବା ଚୂନା ।]

ତାଡ଼ିଖଟି—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁଠାରେ ତାଡ଼ି ପିଇବା ପାଇଁ ଲୋକେ ଭୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି; ତାଡ଼ି ଦୋକାନ—

ତାଡ଼ିଖାନା 1. Toddy shop; tap-room.

ତାଡ଼ୀଖାନା ୨ । ତାଡ଼ର ଅଡ୍ଡା—2. Rendezvous for toddy-drinkers.

(ତାଡ଼ିଖଟି; ତାଡ଼ିଖାନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଃ	ଯ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଷ	ନ୍

ତାଡ଼ ଖୋର୍—ଦେ. ବଣ. (ଓ. ତାଡ଼ୀ + ଫା. ଖୋର୍ = ଖାଦକ)—
Tārḍi khor ୧ । ତାଡ଼ୀ ନଶା ଖାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
ତାଡ଼ିଖୋର 1. Habitual drinker of toddy; habitu-
ତାଡ଼ୀଖୋର ated to drinking toddy.
୨ । ମଦୁଆ—2. Drunkard.
୩ । ମଦୁଆଙ୍କ ପରି ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତ ଓ ପ୍ରଲାପୀ—
3. Fickle-minded and prattling like a drunkard.

ତାଡ଼ ଗଛ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପୁଷ୍ପାଙ୍ଗ ବା ପୁରୁଣା ଡାଳ, ଖଜୁର ଓ
Tārḍi gachha ନଡ଼ିଆ ଗଛରୁ ତାଡ଼ି ନାମକ ରସ ବାହାରେ—
ତାଡ଼ିଗାଛ Trees fit for being tapped for toddy.

ତାଡ଼ିତ—ସ. ବଣ. (ତଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ତାଡ଼ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Tārḍita ୧ । ଦୂରୀକୃତ; ତଡ଼ା ଦୋଇଥିବା—1. Repulsed;
driven out; expelled; turned away.
୨ । ଠେଲା ବା ଘେଲା ହୋଇଥିବା—
2. Pushed; propelled.
୩ । ଭତ୍ସିତ; ଉତ୍ସିତ—3. Rebuked; chidden.
୪ । ଦଣ୍ଡିତ—4. Punished; chastised;
persecuted.
୫ । ପ୍ରହାରିତ—5. Struck; whipped.
୬ । ବିଦ୍ଧ—6. Pierced.
୭ । ଶାସିତ—7. Controlled.
୮ । ଯାହାକୁ ଧମକ। ଯାଇଥାଏ—8. Threatened.
୯ । ଆହତ—9. Beaten.
୧୦ । ମର୍ଦ୍ଦିତ—10. Pressed.
କୁତ ମର୍ଦ୍ଦନ ହୋଇଛ ତାଡ଼ିତ—ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।
୧୧ । ବହିଷ୍କୃତ—11. Driven away.
୧୨ । (ତଡ଼୍+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ) (ବଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—
୧୩ । ତଡ଼ିତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ବୈଦ୍ୟୁତିକ; ବିଦ୍ୟୁତ୍ତତ୍ତ୍ୱ; ବିଦ୍ୟୁତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
13. Electric.
ସ. ବ (ତଡ଼୍+ଭାବାର୍ଥେ, ଅ; ତଡ଼ିତ୍‌ରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ (ବଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ପଦାର୍ଥ ଦ୍ୱୟର ଘର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶକ୍ତି; ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି—Electricity; electric force.
[ଦ୍ର—ତଡ଼ିତ୍ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଏକ ପଦାର୍ଥ ବୋଲ ବେଞ୍ଜାମିନ୍ ଫ୍ରାଙ୍କଲିନ୍ ପ୍ରମାଣିତ କରିଅଛନ୍ତି ।]

ତାଡ଼ିତ ପରିଚାଳକ—ସ. ବ (ତାଡ଼ିତ + ପରିଚାଳକ, ୭ମ୍ଭୀ ତତ୍;
Tārḍita parichālaka ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—
ଯେଉଁ ସକଳ ବସ୍ତୁଦ୍ୱାରା ତାଡ଼ିତ ଶକ୍ତି ଏକ ବସ୍ତୁରୁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ପରିଚାଳିତ ହୁଏ—
Conductor of electricity.
(ତାଡ଼ିତ ସଞ୍ଚାଳକ-ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଡ଼ିତ ବାର୍ତ୍ତାବହ—ସ. ବ (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା) —ଯେଉଁ
Tārḍita bārttābaha ଯନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟରେ ଦୂରଦେଶରୁ ସମ୍ବାଦ ଆସିପାରେ ଓ ଦୂରଦେଶକୁ ସମ୍ବାଦ ଯାଇ ପାରେ—Electric Telegraph and Telephone.

ତାଡ଼ିତ ମାନ ଯନ୍ତ୍ର—ସ. ବ (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଯେଉଁ
Tārḍita māna jantra ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ତାଡ଼ିତ ଶକ୍ତିର ସଞ୍ଚାଳନ, ସଞ୍ଚୟ ଓ ଉପସ୍ଥିତି ପ୍ରଭୃତି ପରୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରାଯାଏ; ଇଲେକ୍ଟ୍ରୋସ୍କୋପ୍—Electroscope.

ତାଡ଼ିତ ସଞ୍ଚାଳକ—ସ. ବଣ (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—
Tārḍita sañchālaka ତାଡ଼ିତ ପରିଚାଳକ—Conductor of electricity.

ତାଡ଼ ଦେବା—ଦେ. କି—ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବା—
Tārḍi debā To uproot (a tree).
ତାଡ଼ା ସ୍ୱୈର୍ଯ୍ୟ ଦେଇଥାକୁ ତ ଦେଇଥନ୍ତୁ ତାଡ଼—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।
ଉଖାଡ଼ନା

ତାଡ଼ ପତ୍ର—ଦେ. ବି (ସ. ତାଡ଼ି + ପତ୍ର; ୭ମ୍ଭୀ ତତ୍)—୧ । ତାଳପତ୍ର—
Tārḍi patra 1. Palm leaf.
୨ । ତାଳପତ୍ରାକୃତି ଖଡ୍ଗ ବିଶେଷ —
2. A palm-leaf-bladed sword.

ତାଡ଼ିବା—ଦେ. କି (ସ. ତଡ୍ ଧାତୁ = ଆଘାତ କରିବା; ଦୁଃଖଦେବା)
Tārḍibā ୧ । ଗଛକୁ ଉପାଡ଼ିବା; ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବା—
ତାଡ଼ା 1. To uproot (a tree).
ଉଖାଡ଼ନା ୨ । ମାଟି ଖୋଳିବା—2. To dig out earth.
୩ । ଏକଦିଗକୁ ଠେଲିବା ବା ଘେଲିବା—
3. To push to one side.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମାରିବା; ବାଡ଼େଇବା; (ହାତ ଆଦି ଶସ୍ତ୍ରରେ) ଆଘାତ କରିବା—4. To strike; to beat.
ଯୋଗ ହେଉ ଏ କ ଭଲେ, ଯାବତ୍ତ ତେଜ ବା ଉହାଁ କର କର ତାଡ଼—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକରଚଣ୍ଡୀ ।
୫ । ଯୋତା ଜନସକୁ ବଳପୂର୍ବକ ଉଠାଇବା—
5. To raise out or dig out buried things forcibly.
ଗଢି ଅଛ ପ୍ରତଗ୍ରେ ତାଡ଼ଣ ଶିଳା ଦଗ୍ରେ—ମଧୁସୂଦନ. ସଜ୍ଜନମାଳା ।
୬ । କଗ୍ଡ଼ିବା—6. To throw down with forceo to dash down.
ବାଶ ପଳ ପଳ କରି ଏହା ପଳ ଶିରେ ଉପଳ ତାଡ଼ ଉଛାର ସେ—ଉଚ୍ଚ. ବୈଦେଖୀଶବଲାସ ।
୭ । ତାଡ଼ନା କରିବା—7. To chastise.
ଉହାଁରେ ବଧ୍ୟାର ପଠନେ,
ଉତ୍ସେ ତାଡ଼ନ୍ତି ପ୍ରହରନେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ତାଡ଼ ବାଲା—ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଡ଼ି ଗଛ ଚାଛି
Tārḍi bālā ତାଡ଼ି ବାହାର କରେ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ଯେବେ ଏ ଭଙ୍ଗାକୋଣରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଉ' ନମିଳେ 'ଗାଇ' ଖୋଦିବେ; 'ଦଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଇ' ଖୋଦିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଖୋଦିବେ; 'ଅଗ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଖୋଦିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଖୋଦିବେ

ତାଡ଼ୁଆଲ୍ଲ; ତାଡ଼ିଆଲ୍ଲ / ତାଡ଼ିବାଲ୍ଲ } ଅନ୍ୟରୂପ — 1. Toddy-tapper.

ତାଡ଼ୀଓୟାଲା / **ତାଡ଼ୀବାଲା** — ୨ । ଯେ ତାଡ଼ି ବିକ୍ରୟ କରେ— 2. Toddy-seller.

ତାଡ଼ ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । ଶଗଡ଼ ବା ହଲର ଯୁଆଳରେ ଯୋଗ୍ ଯାଇଥିବା ବଳଦ ସିଧା ହୋଇ ନ ଚାଲି ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଠେଲି ଠେଲି ଚାଲିବା— 1. (the two bullocks of cart or plough) To walk in the manner of propelling each other and not straightforwardly.

(ଯଥା—ଏ ବଳଦ ହଲକ ଖାଲି ତାଡ଼ି ଦେଉଛନ୍ତି ।)

୨ । (ତାଡ଼ିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ) —ଉତ୍ପାଟିତ ହେବା— 2. To be uprooted.

(ଯଥା— ବନ୍ଧୁ ପରିଶ୍ରମ କରି ସୁବା ଏ ଗଛଟି ତାଡ଼ି ହେଲା ନାହିଁ ।)

ତାଡ଼ୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତାଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଳ ସ୍ଥାନରେ 'ଡ଼' ଆଗମ)— Tārḍī

୧ । ତାଳ ଗଛ—1. Palmyra tree.

୨ । କର୍ଣ୍ଣର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ତାଟଙ୍କ— 2. A kind of earring.

୩ । ବାହୁବଳୟବିଶେଷ; ତାଡ଼— 3. A kind of armlet.

ତାଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସେନାବ୍ୟୂହ— Tārḍuā — A peculiar battle-array.

ସେହି ସୈନ୍ୟରେ ଶତେ ଦେଢେଇ ଗଡ଼ୁଥ
ଶତ୍ରୁଙ୍କରେ ଗୋଟଏ କଲେ ସେ ତାଡ଼ୁଆ—କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ.

[ଦ୍ର—ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ଅବୋଧ, ଏ ଅର୍ଥ ଅନୁମାନସିଦ୍ଧ ।]

ତାଡ଼େଣି—ଦେ. ବ—ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ— Tārḍeṇi — Name of a weapon.

[ଦ୍ର—ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ମହାଭାରତରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏହି ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ଅବୋଧ ।]

ତାଡ୍ୟ—ସ. ତଶ (ତଡ଼ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ତାଡ଼ି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)— Tāḍya — ତାଡ଼ିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ— Fit to be driven away, threatened or beaten.

ତାଡ୍ୟମାନ—ସ. ତଶ. ସଂ (ତଡ଼ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ତାଡ଼ି ଧାତୁ+କର୍ମ, ଆନ; ଯ ଓ, ମ ର ଆଗମ) — Tāḍyamāna

(ତାଡ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) — ୧ । ବାଦ୍ୟମାନ; ଆହତ— 1. Being beaten (as a drum).

୨ । ପୀଡ୍ୟମାନ; ଯାହାକୁ ଦଣ୍ଡବଥା ଯାଉଥାଉ— 2 Being chastised or beaten; undergoing beating.

୩ । ଉତ୍ପୀଡ୍ୟମାନ—3. Being oppressed or harassed.

୪ । ଯାହାକୁ ବାରଂବାର ପ୍ରହାର କରା ଯାଉଅଛି— 4. Being struck repeatedly.

ବ—ଏକପ୍ରକାର ଚର୍ମ ବାଦ୍ୟ; ଢକ୍କା; ଢୋଲ— A kind of drum.

ତାଣ୍ଡବ—ସଂ. ବ (ତଣ୍ଡୁ = ମୁନିଋଷି+ରଚନାର୍ଥେ. ଅ; ତଣ୍ଡୁ ମୁନି ନୃତ୍ୟଗୀତାଦିର ସୃଷ୍ଟା) — Tāṇḍaba

୧ । ନୃତ୍ୟ; ନାଚ— 1. Dancing.

୨ । ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ବା ଉଦ୍ଧତ ନୃତ୍ୟ; ହସ୍ତପଦାଦିର ସଞ୍ଚାଳନ ସହିତ ପୁରୁଷର ନୃତ୍ୟ—2. A male's dancing accompanied with violent gesticulations.

[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନୃତ୍ୟକୁ ଲାସ୍ୟ ବୋଲଯାଏ ।]

୩ । ମହାଦେବଙ୍କର ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ନୃତ୍ୟ—3. Frantic and ecstatic dance of Mahādeba.

୪ । ତଣ୍ଡି; ତୃଣବିଶେଷ— 4. A kind of reed; Saccharum Procerum; the porcupine grass.

ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀଗଣ କଳହ— 1. Violent quarrel.

ତାଣ୍ଡବ / ତାଁଡ଼ବ — ୨ । ଯେଉଁ କଳହରେ ପୁରୁଷମାନେ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ କରନ୍ତି· 2. Quarrel accompanied with threatening postures of the bodies of the parties.

ତାଣ୍ଡବ ତାଲିକ—ସଂ. ବ (ତାଣ୍ଡବ+ତାଲ+ଇକ; ଯେ ଶିବଙ୍କ ତାଣ୍ଡବ ସମୟରେ ତାଳ ଧରେ) — Tāṇḍaba tālika — Nandī, the chief attendant of God Śiba.

ତାଣ୍ଡବ ପ୍ରିୟ—ସଂ. ତ. ପୁଂ (ତାଣ୍ଡବ+ପ୍ରିୟ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ମହାଦେବ; ଶିବ— Tāṇḍaba priya — God Śiba.

ବଶ—ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ନୃତ୍ୟପ୍ରିୟ— Fond of ecstatic dance.

ତାଣ୍ଡବିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ତାଣ୍ଡବରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)— Tāṇḍabibā — ତାଣ୍ଡବ ବା ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ନୃତ୍ୟ କରିବା— To dance in ecstasy.

ତାଣ୍ଡି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତଣ୍ଡୁ = ମୁନିଋଷି+ଇ)—ନୃତ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର— Tāṇḍi — The art or science of dancing.

(ଯଥା—ତଣ୍ଡୁ ମୁନି ନୃତ୍ୟକଳାର ଉଦ୍ଭାବକ ଥିବାରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।)

ତାଦେ (ଫଁ ଦ୍ରୁମ) ବ—୧ । ବଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତର ବା ପଡ଼ିଆ— 1. A very large field; prairie.

(ଗଞ୍ଜାମ) —୨ । ଏକପ୍ରକାର ଗୁଡ଼— 2. A kind of molasses.

ତାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ—ଶଗଡ଼ର ଦୁଇ ଦଣ୍ଡାରେ ଯେଉଁ ବାଉଁଶଖଣ୍ଡମାନ ବନ୍ଧା ଦୋଇଥାଏ— Tāṇḍiā — Pieces of bamboo attached to the 2 beams of a cart.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଏ	ଓ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ପ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ତାଣ୍ଡି ଗୁଡ଼—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଗୁଡ଼—
Tāṇḍi gurḍa A kind of molasses.

ତାଣ୍ଡୁ—ବୈଦେ. ବ (ତେଲୁଗୁ)—ତାବଲପୁଅ ଖେଳର ଖ୍ରେଷ୍ଟ ମୁଗୁରଆ ଡାଠି ବା ପୁଅ—A small peg-like bit of wood used in the Ḍābalapuā game.
Tāṇḍu ଡାଂଗ
ଡାଂଗ

ତାତ୍ତ୍ଲା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ତାତ୍ତିଲ୍ଲା; ଉତ୍ତପ୍ତ—
Tāt-lā Hot; warm.

ତାତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ (ତାପ୍ ଧାତୁ=ପାଳନକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ; ସ୍ନେହ; ସେ ସନ୍ତାନ ପାଳନ କରନ୍ତି)—
Tāta

୧ । ପିତା—1. Father.

୨ । ସତ୍ପୁରୁଷ ଧାର୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Holy or pious man.

୩ । ସ୍ନେହପାତ୍ର—3. Object of affection.

୪ । ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. Revered person.

୫ । ପୁତ୍ର—5. Son.

୬ । ପିତୃବ୍ୟ—6. Paternal uncle.

ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ—ସ୍ନେହସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନ—
A term of endearment or affection.

[ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍ତ, ବନ୍ଧୁ ଓ ବିଶେଷତଃ ଅପଣାଠାରୁ ବୟସ୍ଥରେ ସାନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

[ତୁଳନା କର, ଓଡ଼ିଆରେ ଏହିପରି ସ୍ଥଳରେ ବାବୁ, ବାପ, ବାପା ସମ୍ବୋଧନ ।]

ତୋ ତାତ ଜର୍ମ ପରେ ସେବ
ଜର୍ମିଁ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ଦେବ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଦେ. ବ—(ତପ ଧାତୁ=ସନ୍ତାପ ଦେବା; ତତାଇବା; ସ୍ତ. ତାପ; ତୁଳ. ଆରବ୍ୟ, ତାବ୍=ଗରମ୍ଭ;—

ତାତ ୧ । ତାପ; ଉତ୍ତାପ; ଦହନ; ଧାସ; ଝାଞ୍ଜି—
ତାବ 1. Heat; warmth; blaze.

୨ । କ୍ରୋଧ; ରାଗ—2. Anger.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—ମାନ୍ୟ; ପୂଜ୍ୟ—
Honoured; revered.

ତାତେ. (ବସ୍ତୁର) ବ (ତୁଳ. ହି. ତାତ=ଉତ୍ତ) ତତତ ଭାତ—
Hot or warm boiled rice.

ତା'ତ—ବେ. ସର୍ବନାମ—ସେହି ବସ୍ତୁ; ତାହାହିଁ—That too.
Tā'ta ତୃତୀୟାଧନ ବୋଇଲେ ଶୂନ ଅନ୍ତେ ତାତ
ତାହିତ ଆହୀ ଏଥିରେ ଯେ କାରଣ ବସ୍ତୁଥାଇ ତା'ତ । ବୃଷସଂହ-ମହାଭାରତ-ସଭା ।

ତା ତଇଁ(ହିଁ)କି—ବେ. ସର୍ବନାମ—୧ । ତାଠାରୁ; ତାଠେଇଁ—
Tā taiñ(hiñ)ki 1. From that, him or her.
(ତାଠେଁକି, ୨ । ତା ଅପେକ୍ଷା; ତାଠୁ,—
ତା ତେଇଁକି; ତା ତେହିଁକି—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Than that.

୩ । ତାହାଠାକୁ; ତାହା ନଉଟକୁ—3 To him, her or it.

ତା ତଉଁ(ହୁଁ)—ବେ. ସର୍ବନାମ—୧ । ତାହାଠାରୁ—1. From
Tā tauñ(huñ) that; from him or her.
ତାଚ୍ଛେ ଉସସେ ଉତ୍ତର ତାର ତତ୍ତୁ ନାତ
ତାତତ୍ତୁ ଦୋଏ ମହତ୍ତ୍ୱ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

(ତା ଚୌଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨—ତାହା ଅପେକ୍ଷା—2. Than that.

ତାତଗୁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ. (ତାତ=ପିତା+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ; ଯେ
Tātagu ପିତାଙ୍କ ପର ମାନ୍ୟ)—ଖୁଡ଼ୁତା; କକେଇ; ଖୁଣ୍ଟତାତ;
ପିତୃବ୍ୟ—Younger paternal uncle.

ତାତ ତୁଲ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ—(ତାତ+ତୁଲ୍ୟ)—ତାତଗୁ (ଦେଖ)—
Tāta tulya Tātagu (See)

ତାତନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଖଞ୍ଜନ ପକ୍ଷୀ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tātana Khañjana bird (See)

ତାତପର୍ଯ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବିଣ—ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Tātaparjya Tātparjya (See)
ତାତପର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧତ ତାତପର୍ଯ୍ୟରେ ସବୁ ଜଣାଇଲ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ତାତଲ—ବେ. ବ—(ସ୍ତ୍ରୀ. ତତ୍ତ୍ୱ)—ଟିଣ ଝାଁ ବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠର
Tātala ବେଣ୍ଟଲଗା ଲୁହାର ଖ୍ରେଷ୍ଟ ଭୁସ୍ତି ଆକୃତିର ଯନ୍ତ୍ର—
ତାତାଳ ତାତଲ A tinman's soldering iron; an axe-like iron tool with a wooden handle which is heated and which, when touched to lead, melts it while soldering 2 pieces of tins.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ନଆଁରେ ଖୁବ୍ ତତାଇ କରି ଟିଣ ଯୋଡ଼ା ଦେବା ଜାଗାରେ ଉଖାସାଇ ଥିବା 'ରୁଙ୍ଗା' ଉପରେ ଏହାକୁ ମାଡ଼ିଲେ ଏଥିର ଉତ୍ତାପରେ ରୁଙ୍ଗା ତରଳ ଯାଇ ଜୋଡ଼ା ଜାଗାର ଛିଦ୍ର ବା ଫାଟରେ ଗଳି ପଡ଼େ, ଓ ସେ ଜୋଡ଼ା ଜାଗା ତରଳ ରୁଙ୍ଗା ଦ୍ୱାରା ବୁଜି ହୋଇଯାଏ]

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—୧ । ପିତୃ ସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. A person in the position of the father to a person.

୨ । ରୋଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Disease.

ତାତଲା—ବେ. ବିଣ (ସ୍ତ୍ରୀ. ତତ୍ତ୍ୱ)—ତତଲା; ତାତିଲା; ଉତ୍ତପ୍ତ—
Tātalā Heated; hot; warm.
ତାତଲ ତାତଲ
(ତାତିଲ୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତା ତା—ବେ. ଅ—ସଙ୍ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟ ଆଦର ଜଣାଇବା;
Tā tā ଶିଶୁମାନେ ନାଚିବା ସମୟରେ ବୟସ୍କମାନେ ବୋଲିବା
ତାତା ବାତା ଭୁଡା; ଅର୍ଥାତ୍ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଶୁଆଇ ପକାଇବା ପାଇଁ ମାଆମାନେ ଶିଶୁଙ୍କ ପିଠିରେ ଗୁଡ଼ୁଡ଼େଇବା ସମୟେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଟ୍‌ରେ ଅଥର ପୃଷ୍ଠାରେ ୧୦୨୪ ଚତୁର୍ଭୁଜ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତୁର୍ଭୁଜ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ; ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଭୁଜ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ, 'ଦ୍ୱଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଃଖ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ବୋଲବା ଢଙ୍ଗ; ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ତାଳ ମାର ଶିଖାଇବାର ଢଙ୍ଗ; ତାଇ ତାଇ—An utterance used in accompaniment of music, dance and singing and in lulling children to sleep.

(ଟାଟା —ଅନ୍ୟରୂପ। ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପାର୍ସୀମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି—Tata; A family-title amongst the Parsees.

[ଦ୍ର—ସର୍ ଜାମସେଦ୍ ଜୀ ତାତା(ଟାଟା) ନାମକ ଜଣେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପାର୍ସୀ ସେଠ ଜିଦ୍ୱାରୁମ ଜଙ୍ଗାର କାଲମାଣ୍ଟ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ପୃଥ୍ୱୀ-ବଖ୍ୟାତ ଲୁହା କାରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରଅଛନ୍ତି ଓ ଉକ୍ତ କାରଖାନାର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ଓ ପରଶ୍ଚଳକ ସ୍ୱତ୍ୱର ନାମ ତାତା (ଟାଟା) କୋମ୍ପାନି ଓ ସେ ସ୍ଥାନର ନାମ ଜାମସେଦପୁର ବା ତାତା(ଟାଟା) ନଗର ହୋଇଅଛି ।]

ତାତା ଥୁନ୍(ଥେଇ)—ଦେ. ଅ—୧ । ନାଟ ଓ ବାଦ୍ୟର ଉକ୍ତିଟ; ନାଟ ଓ ବାଦ୍ୟ କଲ୍ଲବେଳେ ମୁହଁରେ ବୋଲଯିବା। ତାତାଥୈ, ତାଥୈ, ତାଧେ **ତାତଥୈ, ତାତାଥେଇ**

ତାଳମାନସୂଚକ ଧ୍ୱନି—1. The measures uttered in connection with singing and dancing.

ଅପସ୍ୱମାନେ ତା ଦେଖି ଗୀତ ଗାଇ
ମୁଖ ଅରମ୍ଭିଲେ ବୋଲଣ ତାତାଥେଇ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ
ଥ ଅକ୍ଷର ଦୋଇନ୍ତୁ ତାତାଥୁନା ଥେଇ
ମୃଦଙ୍ଗ ବାକୁନ୍ତୁ ଅଦ୍ୟ ସଙ୍ଗାରକୁ ଫେଇ । ପ୍ରାତୀ, ଚତୁର୍ଭୁନରୁପଶଗୀତା । ।

(ତାତାଥେ; ତାତାଥେଇ; ତାତାଥୁନ; ତାତାଥୈ; ତାତା ଥେଇ ଥେଇ; ତାତା ଥୁନଥୁନ; ତାତା ଥୈଥେ; ତାତାଥୁନ୍; ତାତାଥୁମା ତାତାଥୁନ; ଥୁନ; ଥୁନାକ; ତାତା ଥୁନ ଥୁନ; ତାତା ତାଥୁନ; ତାତା ତାଥୁନତା; ତାତା ଥୁନ୍ ଥୁନ୍; ତାତା ଥୁନଥୁନା; ତାକ୍ ଥୁନ୍‌ତା; ତାକ୍ ଥୁନତା; ତାତାଥୁନା; ତାତାଥୁନ; ତାତା ଥୁନତା; ତାତାଥୁନା ଥେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ବାଦ୍ୟ ଓ ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟର ତାଳେ ତାଳେ ଚଲୁଥିବା ପଦଚଲ ଓ କରତଲର ଧ୍ୱନି—2. Measured claps or steps at every beat or time of a dance or music; beating of time to music or dance.

ତାତା ଥେଇ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାଟ କରିବା; ନାଚିବା— Tātā thei karibā To dance.

ତାତାଥୈକରା ଦିଜେ ଧନ ମଦେ ଅତନ୍ତ ମତ ହେଲେ,
ତାତାଥୈକରନା ମୁଖରେ ଲୁଗା ବାନ୍ଧ ତାତାଥେଇ କଲେ। କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ବନ ।

ତାତା ଥେଇ ଥେଇ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବା କୌଣସି ପରିବାରରେ ଉତ୍ପନ୍ନର ତାଥଇ କଳି ଲାଗିବା — Tātā thei thei lāgibā **ତତତାଥେଇ** Violent quarrelling between two persons, or in a family.

ତାତ ଥୈଥୈ ଲାଗିବା;
ତାଥୈଥୈ ଲାଗିବା;
ତାଥେଇ ଥେଇ ଲାଗିବା
ତାଥୈ ଲାଗିବା;
ତାଥେଇ ଲାଗିବା
}ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା—ତାଙ୍କ ଘରେ ବନଯାକ ତାତାଥୈଥୈ ଲାଗିଛି ।)

ତାତା ନଗର—ଦେ.ବ. (ନାମ)—କାଲମାଣ୍ଟ (ଦେଶ) Tātā nagara Kālimāṭi (See)
(ଟାଟା ନଗର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାତା ନାଡ଼ି—ଗ୍ରା. ବ. (ଶିଶୁ ରଞ୍ଜନ) 'ତାତାନାଡ଼ୀ ବେଙ୍ଗ ଦେଲ୍ଲ ଘାଡ଼' Tātā nārḍi ଏହା ବୋଲି ମାତାମାନେ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଓ କାନମୁଣ୍ଡାରେ ମାଲପା ମାଲସ୍ କରନ୍ତି—Part of a rhyme used by the mothers while annointing oil over the head and ears of a child in order to coax him and to get through the oiling smoothly.

ତାତାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) (ନାମ)—ମଧ୍ୟଆସିଆର ଦେଶବିଶେଷ; ତାତାର ତୁର୍କୀସ୍ତାନ—Tartary; Tartar; Turkistan.
ତାତାର [ଦ୍ର—ଏଥିର ଦକ୍ଷିଣରେ ପାରସ୍ୟ, ଅଫଗାନସ୍ତାନ, କାଶ୍ମୀର ଓ ଇବେତ ଓ ଚୀନ ଦେଶମାନ, ପଶ୍ଚିମରେ କାସ୍ପିଆନ୍ ସାଗର, ଉତ୍ତରରେ ଆସିଥିକ ରୁସିଆ ଓ ପୂବରେ ମାଙ୍ଗୋଲିଆ ଓ ଚୀନ । କେହି କେହି ମାଙ୍ଗୋଲିଆକୁ ତାତାରର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବୋଲି କହନ୍ତି କେହି କେହି ମାଙ୍ଗୋଲିଆକୁ ବାଦ୍ ଦଅନ୍ତି । ବୋଖାରା, ସମରକନ୍ଦ, ଯାରକନ୍ଦ, ଖୋତାନ, ଖୋକନ ଏ ଦେଶର ପ୍ରଧାନ ନଗରମାନ ।]

ତାତାରି— ବୈଦେ. ବିଶ—୧ । ତାତାର ଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Tātāri 1. Relating to Tartar.
ତାତାରୀ ୨ । ତାତାର ଦେଶବାସୀ—
ତାତାରୀ 2 Residing in Tartar.
ବ—ତାତାରବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—An inhabitant of Tartary.

ତାତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତପ୍ତି)—୧ । ଗରମି; ଉତ୍ତାପ; ତାପ— Tāti 1. Heat; warmth.
ତାଂ ୨ । ଜ୍ୱର ଜନିତ ଦେହର ଉତ୍ତାପ—
ତାତ୍ତ 2. High temperature of body due to fever.
୩ । ଅଗ୍ନି ଆଦର ତେଜ; ଧାସ; ଝାଞ୍ଜି—3. Glare; blaze.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ରୋଧ—4. Wrath; anger
ସଂ. ବ.—(ତପ୍ ଧାତୁ=ତାଳନ କରବା+କର୍ମ. ତି)—ଧ୍ରୁବ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Son.

ତାତି ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତପ୍ତ) —୧ । ଉତ୍ତାପ ଦେବା — Tāti uṭhibā 1. To become warm or heated.
ତାତନ୍ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ରାଗିଯିବା—2. (figurative)
ତପ ଜାନା To become angry; to warm up.
(ତାତିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଏ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ତୁ ଏତେ ତାତି ଉଠୁଛୁ କଅଁ ?)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ ,	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଟ,ତ	ପ	ଯ	ଶ	ଷ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅନାସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଛ	ଠ,ଥ	ଫ	ର	ଳ	ହ

ତାତି ପିଟିବା—ଦେ. ଭ.—ଝାଞ୍ଜି ପିଟିବା; ଦେଙ୍ଗୁଳା ବୋହିବା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତପ୍ତ ପବନ ବହିବା—The blowing of very hot blasts.

Tāti piṭibā

ତାତି ବହିବା, ତାତି ବୋହିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

(ଯଥା—ବୈଶାଖ ମାସ ଦ୍ୱିପହରରେ ପାହାଡ଼ଉଇଅ ଗାଆଁମାନଙ୍କରେ ଘର ତାତି ପିଟେ ।)

ତାତିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ. ତପ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଉତ୍ତପ୍ତ ହେବା—1. To become heated.

Tātibā

ତାତନ ବାର ତାତ ଛସ ଶୁଖି ଘାଡ଼ ବଶ ଟେମନ୍ତ କାସାରେ

तपना ଉଦେନ୍ତଃ ବୈଦେହ୍ୟାଶ୍ଚରଣୌ ।

୨ । ଜ୍ୱର ଯୋଗୁଁ (ଦେହ) ଉଷ୍ମ ହେବା—2. (the bodily heat) To rise in temperature.

୩ । ପୋଡ଼ିଯିବା—3. To burn; to be burnt.

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ଅଶୁଦ୍ଧସୂଚକ ବାକ୍ୟ 'ଘର ପୋଡ଼ିଗଲା' ନ କହି 'ଘର ତାତିଗଲା' କହନ୍ତି ।]

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖଡ଼ିଯିବା—4. To be angry or ruffled; to flare up.

(ଯଥା—ସାମାନ୍ୟକଥାରେ ଏପରି ତାତିବାଟା ସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ ।)

ତାତି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପୋଡ଼ିଯିବା; ଦଗ୍ଧହେବା—1. To be burnt; to be scorched.

Tāti jibā

ତାତା ତପ ଜାନା ୨ । (ପେଟ; ଅନ୍ତ) କ୍ଷୁଧାଗୋଡ଼ିଏ ହେବା—2. To be troubled with hunger.

ପୂଜେ ପୂଜା କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତରେ ଯେ ପୀଡ଼ଉ,
ହୋଇବା ସକାଶେ ତାତଗଲ ଅନ୍ତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭରତଃ ବନ ।

ତାତିଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବ. (ଆ.)—୧ । ଛୁଟି; ପଢ଼ା Tātil ବା କାର୍ଯ୍ୟରୁ ମିଳିବା ଅବସର—1. Vacation; holiday.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ ହେବା—2. Stoppage or closing of work.

ତାତିଲ୍ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. କ୍ରି.—କଚେରୀଆଦର କାମ ବନ୍ଦ କରିବା—To close a court or office. Tātil karibā

(ଯଥା—ଜଜ୍ଜ ବାବୁମ ସନ୍ଧ୍ୟା ୭ଟା ବେଳେ କଚରି ତାତିଲ୍ କରି କୋଠିକୁ ଗଲେ ।)

ତାତିଲା—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ତପ୍ତ)—ତାତିଲା; ତତଲା; ଉତ୍ତପ୍ତ; ଗରମ—Hot; warm. Tātilā

ତାତିଲ ତତଲ, ତାତଲ ବହୁଲେ ଏ ବଚନ ଉଚ୍ଚରେ ବଗିର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାରାଚେ. ସଭା ।

ତାତୁଣିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ତପ୍ତ)—୧ । ତପ୍ତ; ଉତ୍ତପ୍ତ—1. Heated; hot; warm. Tātupiā

ତାତା ତାତା ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ହଠାତ୍ ଖଡ଼ି ଯାଏ—2 Irritable; irascible; peevish.

ତାତେ ତାତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସମ୍ପୃକ୍ତାଳକ ଦ୍ୱିରୁ ପ୍ରୟୋଗ) (ସ. ତପ୍ତ)—ଶୀତଳ ନ ହେଉଣୁଁ; ତାତି ଥାଉଁ ଥାଉଁ; ତାତିଲା ଥାଉଁ ଥାଉଁ—While hot; while still hot. Tāte tāte

(ଯଥା—ଲୁଗାକୁ ତାତେ ତାତେ ନ ବାଡ଼େଇଲେ ତାହା ଦିଷ୍ଟିଲେ ଚଢ଼ିବ ନାହିଁ ।)

ତାତ୍କାଳିକ—ସ. ବିଣ. (ତତ୍କାଳ + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଇକ)—ସେହି ସମୟରେ ଘଟିଥିବା; ତତ୍କାଳଭବ; ତତ୍କାଳୋତ୍ପନ୍ନ; ସେହି ସମୟର; ସମସାମୟିକ—Happening at that time; contemporary. Tātkālika

ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ—ସ. ତ. (ତତ୍ପର=ସତେଷ୍ଟ + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ଅନୁଷ୍ଠାୟୁ; ମର୍ମ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ସାରାଂଶ; ଅର୍ଥ; ତ୍ୱାର୍ଥ—1. Intention; purpose or meaning of a speaker; gist; scope; design. Tātparjya

୨ । ତତ୍ପରତା—2. Readiness.

୩ । ଚାରୁତ୍ୱ ଘଟିଥିବା—

3. Beauty; grace; excellence.

(ଯଥା—ବୃକ୍ଷର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ।)

ବି. ବିଣ—୧ । ରମଣୀୟ; ସୁନ୍ଦର—

1. Beautiful; graceful.

୨ । ଚାରୁତ୍; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Excellent.

୩ । ଉପଯୁକ୍ତ—3. Fit; suitable.

୪ । ମନକୁ ଗ୍ରହିଁ; ମନୋମତ—

4. Gratifying; after one's heart or liking.

(ଯଥା—ଆଜ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଭୋଜନଟାଏ ମିଳିଲା ।)

ତାତ୍ତ୍ୱିକ—ସ. ବିଣ. (ତତ୍ତ୍ୱ + ଇକ)—୧ । ତତ୍ତ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to Tattwa (See)

୨ । ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ—

2. Furnished with knowledge.

୩ । ଯଥାର୍ଥ—3. Actual; true.

ତାତ୍ସ୍ଥ୍ୟ—ସ. ବ. (ତତ୍ସ୍ଥ + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ଏକ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ସ୍ଥିତି—1. The state of one thing being contained in another. Tātsthya

୨ । ବ୍ୟଞ୍ଜନାତ୍ମକ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—

2. A figure in rhetoric in which the container indicates the thing contained.

ତା ଥଉଁ—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ—ତାହାଠୁଁ; ତାଠାରୁଁ; ତାଠାରୁ—From that; from him or her. Tā thauñ

(ତାଆଠୁଁ; ତାଠୁଁ; ତାଥିରୁ; ତାଥୋଇଁ; ତାଥୌଁ; ତାଦାଠୁଁ; ତାଦାଥୋଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପଣ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଟଢ଼ଂଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଟଢ଼ଂଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଟଢ଼ଂଚ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବସଦଳ ୨ ବା ୧ ଟଢ଼ଂଚ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଜନାକୁ; 'ଦଣ୍ଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଣ୍ଡ' ଦେଇବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଦେଇବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଢ଼ା' ଦେଇବେ; 'ଅଲତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତ' ଦେଇବେ

ତା ଥିରେ—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ. (ସଂ. ତତ୍ର)—ତହିଁରେ; ତତ୍ର—
Tā thire — In that.
(ତାଥେରେ; ତାହାଥେରେ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଥୈଥୈ କରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜଗର କର ଅସ୍ଥିର କର ଥୈଥୈ କରା ପକାଇବା—To worry a person with repeated requests to do a thing
Tāthaithai karibā
ताथै करना

ତାଦବସ୍ଥ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ତଦବସ୍ଥା=ସେହି ଅବସ୍ଥାଯୁକ୍ତ+ତ୍ୱାବାର୍ଥେ. ଯ)—
Tādabasthya — Sameness; the state of remaining in the same condition; the state of retaining the previous condition.
ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ରହିବାର ଭାବ; ତଦ୍‌ପଣତା—

ତାଦର୍ଥ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ତଦର୍ଥ=ତନ୍ନିମିତ୍ତ+ତ୍ୱାବାର୍ଥେ. ଯ)—
Tādarthya — 1. Identity of object.
୧ । ତଦ୍‌ଭେଦ; ତତ୍ସ୍ୱରୂପତା—
2. Sameness; identity.
୨ । (ତଦର୍ଥ=ସେହି ଅର୍ଥ+ତ୍ୱାବାର୍ଥେ. ଯ)—ଦୁଇ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟର ଏକାର୍ଥ ବୁଝାଇବାର ଅବସ୍ଥା—
3. Similarity or identity of meaning of two words or sentences.

ତାଦାତ୍(ଦ)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଉଅଦାଦ୍=ସଂଖ୍ୟା)-(କଚରଆ)
Tādāt(d) — ମକଦ୍ଦମାରେ ଗ୍ରାଥିତ ଦାବୀର ପ୍ରକୃତ ବା ତାୟଦାଦ ନିରିଖ ମୂଲ୍ୟ—Valuation of a suit.
तादाद

ତାଦାତ୍ମ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ତଦାତ୍ମ=ଏକାତ୍ମ+ତ୍ୱାବାର୍ଥେ. ଯ)—ଏକାତ୍ମତା; ଏକାତ୍ମତ୍ୱ; ତତ୍ସ୍ୱରୂପତା; ଅଭେଦ—
Tādātmya — Identity; similarity.

ତାଦୃକ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ ଓ କ୍ଲୀ. (ତତ୍=ସେହି+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ=ଦର୍ଶନ କରିବା+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍; ତତ୍ ସ୍ଥାନରେ ତା ଆଗମ; ତାଦୃଶ୍ ତଦୃକ୍ ତଦାଦୃକ୍ ବିସର୍ଗତ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ. ଯାହା ସେହିପରି ଦେଖା ଯାଏ)—ତଦ୍‌ପ; ତଦ୍‌ବତ୍; ସେହିପରି—
Tādṛuk
(ତାଦୃଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Such; similar; identical; analogous.

ତାଦୃକ୍ଷ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ କ୍ଲୀ (ତତ୍+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ସ)—
Tādṛuksha — ତଦ୍‌ପ—Similar to that
(ତାଦୃଶା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତାଦୃଶ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ କ୍ଲୀ. (ତତ୍+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ, ଅ)—
Tādṛuśa — ଏକରୂପ; ତଦ୍‌ବତ୍; ତାଦୃକ୍, ତାହାପରି; ସେହିପରି—
(ତାଦୃଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Such; suchlike; similar to that.
(ଈଦୃଶ; ଏତାଦୃଶ—ବିସର୍ଗତ)

ତା ଦେଇ—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ—ତାହାଦ୍ୱାରା—
Tā dei — By him, her or it.
ଓରଦ୍ୱାରା **उसका हातमे**
ତାଦେଇଛି; ତାଦେହୁ; ତାଦେହୁଟେ; ତାଦେହୁଉ; ତାଦେହାଟେ } ଅନ୍ୟରୂପ

ତାଧିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ନର୍ତ୍ତକ ବା ନର୍ତ୍ତକୀଙ୍କ ପଛରେ ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା ଲୋକ—
Tādhiā
ताधा
1. A person walking behind a dancer and playing on a musical instrument.
୨ । ନର୍ତ୍ତକ ନର୍ତ୍ତକୀଙ୍କର ତାଲ ଅନୁସାରେ ନୃତ୍ୟ—
2. The rhythmic dancing of dancers.
ଦକ୍ଷିଣୀ ଦୋପଦୀ ଅଉ ଗୋଟେ ତାଧିଆ
ଶୁଣି ଶୁଣି ତାନ ଦୋଇ ଗଲେ ବଧିଅ—ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳଭ୍ରମଣ

ତାନ୍—ଦେ. କଣ. (ସଂ. ତନ୍ମୟ) —୧ । ତନ୍ମୟ; ଭୋଳ—
Tān — 1. Intoxicated.
(ଯଥା—ସେ କଣଃରେ ତାନ୍ ହୋଇ ରହିଛି ।)
୨ । ବିହ୍ୱଳ; ଅଭିଭୂତ—2. Overwhelmed.
(ଯଥା—ସେ ସୁଖରେ ତାନ୍ ହୋଇ ରହିଛି ।)

ତାନ୍‌ସେନ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଆକବରଙ୍କ ସମୟର ଜଣେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଙ୍ଗୀତାଧ୍ୟାପକ—Name of a famous professor of music during the reign of the Moghal emperor Ākbar.
Tān-sen

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ଗୋୟାଲିୟର ରାଜ୍ୟରେ; ଏ କାହାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବ ଏହାଙ୍କର ନାମ ତିଲୋଚନ ଥିଲା । ଏ ଆକବର ବାଦସାହାଙ୍କ ଅମଲର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗାୟକ ଥିଲେ । ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ-ମାନେ କହନ୍ତି ଏପରି ଗାୟକ ଅଳ୍ପ ସର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତରେ ଜନ୍ମି ନାହାନ୍ତି । ଏ ରାଜା ମାନସିଂହଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଥମେ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ତତ୍‌ପରେ ବୃନ୍ଦାବନର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହରିଦାସ ବାବାଜୀଙ୍କ ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରି କେତେ କାଳ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟା ଶିଖିଲେ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୁସଲମାନ୍ ଓସ୍ତାଦ୍ ହଜରତ୍ ମହମ୍ମଦ ଗାଉସଙ୍କ ନିକଟରେ ଓ ଧ୍ରୁପଦର ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବୃନ୍ଦାବନର ସାରଦା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ନିକଟରେ ସଙ୍ଗୀତ ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏ ପ୍ରଥମେ ଗ୍ୱାଲିୟର ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବଘେଲାଙ୍କର (ମତାନ୍ତରରେ ରେବା ମହାରାଜଙ୍କ) ରାଜସଭାର ଜନୈକ ଗାୟକ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଖ୍ୟାତି କ୍ରମେ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ହୋଇଥିଲା । ସମ୍ରାଟ ଅକବର ସାହାନସିନ୍ ହେବାର ୧୦ ବର୍ଷ ପରେ ଏହାଙ୍କ ଖ୍ୟାତି ଶୁଣି ଏହାକୁ ଡକାଇଲେ ଓ ଏହାଙ୍କ ଗାନରେ ଏପରି ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ ଯେ ଏହାକୁ ଦୁଇ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ଦେଲେ ଏବ ନିଜ ରତ୍ନ ସଭାରେ 'ନବରତ୍ନ' ମଧ୍ୟରେ ଏକତମ ରୂପେ ଏହାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେ । କେତେକ ଦିନ ପରେ ତାନ୍‌ସେନ୍ ଗୋୟାଲିୟର ଯାଇ ସେଠାରେ ମହମ୍ମଦ୍ ଗୌସ୍ ନାମକ ଫକୀରଙ୍କଠାରୁ କଲମା ପଢ଼ି

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଗ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଲୁ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଗ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ମୁସଲମାନ୍ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେଲେ ଓ ସେହୁ ଦିନଠାରୁ ଏହାଙ୍କର ନାମ ତାନ୍‌ସେନ୍ ହେଲା । ଘୁଣି ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ବାଦସାହା ଆକବରଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କ ଆଗରେ ତାନ୍‌ସେନ୍ ଗୀତ ଗାଇବା ସମୟରେ ସେ ଜେମାଙ୍କ ରୂପରେ ମୁଗ୍ଧ ହେବା ଦେଖି ଆକବର ତାନ୍‌ସେନ୍‌ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନିଜ ଜେମାଙ୍କ ବିବାହ କରାଇଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ ତାନ୍‌ସେନ୍ ପାପକ ରାଗ ଗାଇ ଗାଇ ଭସ୍ମ ହୋଇଗଲେ ଓ ତାଙ୍କର କବର ଗୋଆଲିଅରରେ ଅଛି । କବର ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ତନ୍ତୁଳ ଗଛ ଅଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଦୂରଦୂର ଅନେକ ଗାୟକ ଏଠାରେ ସମବେତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଏ ତନ୍ତୁଳ ଗଛର ପତ୍ର ଖାଇଥାନ୍ତି । ତାନ୍‌ସେନ୍‌ଙ୍କ ରଚିତ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ମିଳିଅଛି । ପୁଣି କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ ମୁସଲମାନ୍ ଐତିହାସିକ ଆବୁଲ୍ ଫାଜଲ୍ ଏହାଙ୍କୁ ତାନ୍‌ସେନ୍ ମିଆଁ ବୋଲି ଲେଖିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେ ମୁସଲମାନ୍ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥିଲେ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସିକ୍ରିଥା ରାଜ-କୋଷରୁ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ ହୋଇ ପୁଷ-ମାଘ ମାସରେ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ମେଳା ଓ ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତାନ—ସଂ. ବ (ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତାରିତ ହେବା + କର୍ମ୍ମ ବାଚ୍ୟରେ, ଘଞ୍ଜାର୍ଥେ ଅ (ଘଞ୍); ଯାହା ଗାୟକ କର୍ତ୍ତୃକ ବିସ୍ତାରିତ ହୁଏ; ତୁଳନାକର ଇଂ—ଟୋନ୍, ଟେନ୍; ଗ୍ରୀକ୍ ଟୋନସ୍; ଲାଟୀନ୍-ଟୋନସ୍; ଫ୍ରେଞ୍ଚ-ଟନ୍; ଜର୍ମାନ-ଟନ୍; ଡେନ୍‌ମାର୍କ-ଟୋନ୍; ଡଚ୍-ଟୂନ୍)—

Tāna

୧ । ଗୀତର ସ୍ୱରବିସ୍ତାର; ଗାନାଙ୍ଗବିଶେଷ; ଅନୁଲୋମ ଗତିରେ ଗମନ; ମୂର୍ଚ୍ଛନାଦ ଦ୍ୱାରା ଗୀତର ସ୍ୱର ଓ ରାଗାଦର ବିସ୍ତାର; ସ୍ୱରଗ୍ରାମ—1. The key-note of music; the flourish of a song.

[ଦ୍ର—ସଙ୍ଗୀତ ଦାମୋଦର ଗ୍ରନ୍ଥର ମତରେ ସ୍ୱରମାନଙ୍କରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ତାନର ସଂଖ୍ୟା ୫୬ ଓ ଏଥିରୁ ୮୩୦ (ମତାନ୍ତରରେ ୫୦୫୦) କୂଟତାନ ବାହାରିଅଛି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଗୀତର ରାଗ ବା ସୁର; ଗୀତରେ ରାଗିଣୀର ଆଳାପ; ଘଡ଼-

2. Tune of a song; the strain of a song;

୩ । ଜ୍ଞାନବିଷୟ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ ବିଷୟ—

3. An object of perception through the senses.

୪ । (+ଭାବ. ଅ) ବିସ୍ତାର—4. Expansion.

୫ । ଗାୟକର ସ୍ୱର—

5. The voice of a singer.

ଦେ. ବ—୧ । ଲକ୍ଷ୍ୟ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—1. Aim; object.

ମାତାଙ୍କୁ ଧ୍ୟାଇଲ ଏକ ତାନ ମନେ । ରଘୁନାଥ. ନଦକେଶ୍ୱର ।

୨ । କ୍ରୋଧାଦିର ଦଶା ବା ଭେଜ; କ୍ରୋଧାଦିର ଆଡ଼ମ୍ବରଯୁକ୍ତ ଧମସ; ଝୁଙ୍କ; ଝାଙ୍କ —2. Paroxysm (of rage etc); fit (of passion); volley (of abuse); gust (of wind).

ତାନ
ତାନ

୩ । ଲୁଗା ବୁଣିବା ସକାଶେ ତନ୍ତୀମାନେ ଯେଉଁ ଟାଣୀ ଓ ଉରଣୀ ସୂତା ସଜାଡ଼ି ରଖନ୍ତି—3. The warp and woof thread kept ready before weaving.

ତାନା

୪ । ଲୁଗାର ଲମ୍ବ ବାଗର ସୂତା; ଟାଣି ସୂତା—

ତାନା

4. The warp of a cloth.

୫ । ବେଗ—5. Force; velocity.

(ଯଥା—ମେଲ୍‌ଗାଡ଼ି କେଡ଼େ ତାନରେ ଗଲଣ୍ଟି ।)

୬ । ଜୋର; ବଳ—6. Severity; force.

(ଯଥା—ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ତଇକାଠିଏ କେଡ଼େ ତାନରେ ବାଜଗଲା ।)

୭ । ସବାରର ବା ପାଲ୍‌କିର ବାଉଁଶ ସଙ୍ଗେ ସବାରର କଳେବରକୁ ଆଣ୍ଟି ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଲୁହାର ଛଡ଼ ବା ଦଉଡ଼ା—7. Ropes or iron bars which keep the body of a palky or litter firmly attached to the poles.

୮ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଡାକ—8. Halloo.

୯ । ପ୍ରବାହ; ଅବିରଳ ଧାର—

9 Continuous flow; current.

୧୦ । ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଥର; ବାର—

10 Stretch; strain..

(ଯଥା—ଘରୁ ବାହାର ମୁଁ ଏକାଟାନକେ ଯାଇ ନିକଟକରେ ପହଞ୍ଚିଗଲି ।)

୧୧ । କ୍ରୋଧମୟ ଚଢ଼ା ସ୍ୱର—11. Angry voice; loud and angry tone.

ତାନକ—ଦେ. ବ.—ଏତଥର ମାତ୍ର; ଥରକ—

Tānaka Once only

(ଯଥା—ଏହି ତାନକ କୋଡ଼ି ବାଣି ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବି ।)

ତାନ କାଢ଼ିବା - ଦେ. କ୍ରି.—କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କରିବା; କ୍ରୋଧର

Tāna kārdhibā ବାହ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ (ଅର୍ଥାତ୍ ଉଚ୍ଚ ଓ କଠୋର

ତାନ ତୋଡ଼ନା ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱର) ଦେଖାଇବା—

ତାନ ଦେଖା(ଶ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ To give vent to one's anger or rage.
ତାନ ବାହାରକରିବା }

ତାନକେ—ଦେ. ଅ.—ଥରକେ—

Tānake At a time; at a stretch; in one strain.

(ତାନେକେ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଏକା ତାନକେ ମୁଁ ଏ ଚଉଥରଟା କୋଡ଼ି ଦେଇଗଲି ।)

ତାନ ଛିଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଝାଙ୍କ ଛିଣ୍ଡେଇବା; ଦଶା ବା

Tāna chhinḍā(ṇḍe)ibā ଜୋର୍ ପୂର୍ବକ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ

ତାନ ଉଡ଼ାନା କରିବା; ଏକାଦଶାକେ କୌଣସି କାମ କରିବା—

1. To do any thing in one strain.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରଯୋଡ଼ରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବନ୍ଦୁସ୍ଥ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବୁଦ୍ଧି' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୨ । ଗାଳମନ୍ଦ କରିବା—2. To abuse; to scold.

ତାନ ଛିଣ୍ଡିବା—ଦେ. ବ.—ମାଡ଼, କାମ, ଗାଳ ଆଦ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଏକା ଦମ୍ଭାକେ ଶେଷ ହେବା; ଝାଙ୍କ ଛିଣ୍ଡିବା—
Tāna chhiṇḍibā The finish of one fit of speech, rebuke etc.

ତାନ ଟେକିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଗୀତର ସ୍ୱରକୁ କ୍ରମଶଃ ଉଚ୍ଚରୁ
Tāna ṭekibā କରିବା—1. To make the voice
ତାନତୋଳା louder and louder while singing a
ତାନ ମରନା song.

୨ । ଝୁଙ୍କ ଟେକିବା—2. To be possesed with a fit or paroxysm of anger.

(ଯଥା—କରେ ! ତୋର କଅଣ ତାନ ଟେକିଛୁ କି ? ଆଚ୍ଛତ ତୁ ଘରର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖୋଉଛୁ ।)

ତାନ ତରଙ୍ଗ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—(ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ତାନ + ତରଙ୍ଗ)—ସଙ୍ଗୀତ
Tāna taraṅga ଲହରର ସ୍ୱରଲହଡ଼ା—A continuous wave or flourish of songs.

ତାନ ଧରିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଗୀତ ବୋଲିବା ଆଗରୁ ଉକ୍ତ
Tāna dharibā ଗୀତର ସ୍ୱର ବା ରାଗକୁ ଆବୃତ୍ତି କରିବା; ଗୀତ
ତାନ ଧରା ବୋଲିବା ପୂର୍ବରୁ 'ତାନା ନାନା' ଆଦ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ତାନ ଉଡ଼ାନା ସ୍ଥାନରେ ସଞ୍ଚାଳନ କରି ଉକ୍ତ ଗୀତର ସ୍ୱରକୁ ଆବୃତ୍ତି କରିବା—1. To flourish a tune or recite the key-note before singing a song.

[ଯଥା—"ବନ୍ଦଇ ସାରଳା ମା ଗୋ ତୋର ଶ୍ରୀଚରଣେ"
ଏହି ଗୀତ ବୋଲିବା ପୂର୍ବରୁ ଗାୟକ
'ନାରେ ନାରେ ନାରେ ନାରେ ନାରେ ନାରେ ନାରେ'
ଆବୃତ୍ତି କରି ଉକ୍ତ ଗୀତର ତାନ ଧରନ୍ତି, ତାପରେ ଅସଲ ଗୀତକୁ ବୋଲନ୍ତି ।]

ତାନପୁରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତାନପୂର)—ବୀଣା ସଦୃଶ ବଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର—
Tānapurā A kind of harp.
ତାନପୁରା ଷଠାଣ ଘର ଉଲ୍ଲଦଥ ମାଇକଳଆଙ୍କ ଘର ତାନପୁରା ଏବ
ତାନପୂରା ପଡ଼ଆରେ ବାଇକ ଦାଣ୍ଡିପର ଉବଲ ହୁଇଣା ଗଡ଼ୁ ଥିଲ୍ଲ ।
(ତାନପୁର, ତମ୍ବୁର୍, ତାମ୍ବୁର୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଙ୍କଜ ମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗଣ୍ଠ ।

ତାନପୂର୍—ସଂ. ବ.—(ତାନ + ପୂର ଧାତୁ = ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ
Tānapūrā + ଅ; ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରର ଧ୍ୱନିଦ୍ୱାରା ଗାୟକର ସ୍ୱର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ)—ବୀଣାକୃତି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ତମ୍ବୁର୍; ତାମ୍ବୁର୍—A kind of harp.

ତାନବ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ତନୁ = କୃଶ + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । କୃଶତା; କାର୍ଶ୍ୟ
Tānaba 1. Slenderness.

୨ । ତନୁତା; କ୍ଷୀଣତା—2. Weakness; thinness.

୩ । ଅଳ୍ପତା—3. Smallness; minuteness.

ତାନ ମାନ—ଦେ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ସଦୃଶର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ତାନ + ମାନ)—
Tāna māna ୧ । ଗୀତର ସ୍ୱର ବିସ୍ତାର ଓ ସ୍ୱର ପରିମାଣ; ଗୀତର
ତାନ ମାନ ସ୍ୱରର ଆଲାପ ଓ ତାଳ ପକାଇବା; ସ୍ୱର ଓ ତାଳ—
ତାନଲୟ, ତାନମାନ 1. The tune and cadence of a song.

କରତାଳ ଦେଇ ଗୀତ ଗାଉ ଥିଲେ ଘୋର ବଡ଼ ତାନ ମାନ ।
ନବକଶୋର. ନଚ୍ଛତ୍ରିଣୀ ।

୨ । ରାଗଅନୁସାରେ ଗାୟକର ବୋଲିବା ଗୀତ ଓ ବାଦକର ତଦନୁସାରେ ଦେବା ତାଳ—2. The singing of a song to tune accompanied with the beating of time.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ରୋଧଜନିତ ସ୍ୱର ଓ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ—
3 (figurative) Angry voice accompanied with postures; paroxysm of rage with postures.

ତାନମାନ ଉଠିବା—ଦେ. ବ.—କୌଣସି ଗୀତକୁ ଗୃହଁ ତାଳ ପକାଯିବା
Tānamāna uṭhibā The tolling of the song to the accompaniment of music.

ତାନମାନ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କି.—କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ ସ୍ୱର ସହିତ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗି
Tānamāna kāṛdhibā କରିବା—To make one's
ତାନ ଉଡ଼ାନା angry voice tally with one's postures, or airs or gait.

ତାନାଘନା—ଦେ. ବ. ବଣ. ଓ କି. ବଣ—ତନାଘନା (ଦେଖ)
Tānāghanā Tanāghanā (See)
(ତନାଘେନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାନା ତାନା—ଦେ.ଅ.—ଗୀତ ବୋଲିବା ପୂର୍ବରୁ ସ୍ୱରଲାପର ଆବୃତ୍ତି—
Tānā tānā Recitation of the keynote before the
ତାନା ନାନା singing of a song.
ତାନା ରୀରୀ
(ତାନା-ନା-ନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାନି—ଦେ. ବଣ.—୧ । ରାଗୀ; କ୍ରୋଧସ୍ୱଭାବକ; କ୍ରୋଧନ ସ୍ୱଭାବ—
Tāni 1. Wrathful; hot-tempered
ତାମସୀ ୨ । ଝୁଙ୍କୀ—2. Passionate.
(ତାନିଆଁ; ତାନୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାନିସା କାମ—ଦେ. ବ. (ବର୍ତ୍ତିଆ ଶବ୍ଦ)—ଖଣ୍ଡା ବା ତରବାରିଆଦ
Tānisā kāma ଉପରେ ଖୋଦାଇ କାମ ଦ୍ୱାରା ସୂନା ବା ରୂପାର
ନକାସୀ ଫୁଲ ଓ ପତ୍ରାଦ ଅଙ୍କିତ କରିବା କର୍ମ—
ପଚ୍ଚୀକାରି Art of inlaying floral and other designs of gold and silver on the body of a sword.

ତାନୁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦଗାମୁର)—ତୋଡ଼ାଣି (ଦେଖ)
Tānu Tordāṇi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉସ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍

ତାନୁର—ସଂ. ବି. (ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତୃତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ, ଉର)—
Tānura ୧ । ଜଳର ଘୂର୍ଣ୍ଣୀ; ପାଣି ଉଜୁଟା; ଆବର୍ତ୍ତ—
(ତାନୂର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Eddy; whirlpool.
୨ । ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Whirlwind.

ତାନେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଗୁଡ଼ାଏ; ଦଳାଏ; ବଢ଼େ—
Tāne 1. Copiously; a crop or violent outpour of.
(ତାନେକେ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ସେ ମତେ ତାନେ ଗାଳ ଦେଇ ଗଲା: ଆଜ ଆଡ଼ା ତାନେ ବର୍ଷା ହୋଇଗଲା ।)
୨ । ଥରେ; ଏକଥର ମାତ୍ର—2 Once only
(ଯଥା—ମୁଁ କଟୁରରେ ଏକାତାନେ ଛେଳର ବେକକୁ ଦାଣି ଛୁଣ୍ଡାଇ ଦେଇପାରେଁ ।)

ତାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ତମ୍ ଧାତୁ=ମ୍ଳାନ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Tānta ୧ । କ୍ଲାନ୍ତ; ଶ୍ରାନ୍ତ—1. Tired; pulled down.
୨ । ମ୍ଳାନ—2. Faded.
୩ । ଦୁର୍ବଳୀକୃତ—3. Weakened; reduced.
୪ । (ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି; ତ+ଅନ୍ତ)—ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତରେ 'ତ' ଅକ୍ଷର ଅଛି—4. (word) Ending with the letter ta.
(ଯଥା—ଗତ, ମୃତ, ପୂତ, ଦାରୁତ ।)

ତାନ୍ତବ—ସଂ. ବି. (ତନ୍ତୁ+ଅକାରାର୍ଥେ. ଅ)—
Tāntaba ସୂତ୍ରନିର୍ମିତ ବସ୍ତ୍ର; ସୂତା ଲୁଗା—
Cotton cloth.
ବିଣ—୧ । ସୂତ୍ର ନିର୍ମିତ—1 Made of thread.
୨ । ତନ୍ତୁ ବା ତରୁ ଅଂଶୁ ବିଶିଷ୍ଟ—2. Fibrous.
୩ । ଯାହାକୁ (ଯେଉଁ ଧାତୁକୁ) ପିଟିକରି ବା ଓଟାର ସରୁ ତାର କରିଯାଇ ପାରେ—3. Ductile.

ତାନ୍ତବତା—ସଂ. ବି. (ତାନ୍ତବ+ତ୍ୱାର୍ଥେ. ତା)—ଧାତୁର ଯେଉଁ
Tāntabatā ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ତାହାକୁ ଟାଣିଲେ ବା ପିଟିଲେ ସୂତ୍ର ତାର ହୁଏ—Ductility.

ତାନ୍ତର—ଦେ. ବି—ଚେନ୍ଦ୍ରା; ଶଗଡ଼ର ଅକ୍ଷ ଉପରେ ବସିବା ନମନ୍ତେ
Tāntarā ତଳପାଖେ ଘଷି କଟାଯାଇଥିବା ଯେଉଁ ଲମ୍ବା କାଠ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ଉପରେ ଶଗଡ଼ର ଦଣ୍ଡା ଫଲଟ ହୁଏ—
Long pieces of wood (with grooves to fit to the axle) which are set under the poles of a cart before they are fitted on the axle.

ତାନ୍ତିଆ ଟୋପୀ—ଦେ. ବି. (ନାମ) (ହି. ତାନ୍ତିଆ=ସରୁ; କଥିତ ଅର୍ଥ
Tāntiā ṭopī ସେ ସେ ଦେଖିବାକୁ ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ ଥିଲେ)—
ତାନ୍ତିୟା ତୋପୀ ୧୮୫୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତର ସିପାହୀବିଦ୍ରୋହ
ତାଁତିୟା ତୋପୀ ସମୟରେ ବିଦ୍ରୋହୀଦଳର ଜନୈକ ଅଧିନାୟକ—
(ତାନ୍ତିଆ ଟୋପୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) The name of a leader of the rebellious forces during the Indian Sepoy mutiny of 1857 A. D.

[ଦ୍ର—ଏ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ପ୍ରଥମେ ନାନାସାହେବଙ୍କ ଅଧୀନରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ୧୮୫୭ ସାଲର ସିପାହୀବିଦ୍ରୋହ ସମୟରେ କାନପୁରରେ ଇଂରାଜମାନଙ୍କୁ ଦଉଡ଼ା କରିବା ବିଷୟରେ ଏ ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ତେଜକ ଥିଲେ । ଏ ଲଢ଼େଇରେ ବିଦ୍ରୋହୀ ସେନାମାନଙ୍କର ଅଧିନାୟକ ଥାଇ ଇଂରାଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରାଜିତ ହେଲେ । ପରେ ଯାଇ ଝାନ୍ସୀର ରାଣୀ ଯୋଧବାଈଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଇଂରାଜଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ଯୋଗ ଦେଲେ, କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ପରାଜିତ ହୋଇ ପୁଣି ୨୦ ହଜାର ସୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କଲେ ଓ ପୁଣି ପରାସ୍ତ ହେଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ଏ ଗୋଅଲିଅର ଦୁର୍ଗ ହସ୍ତଗତ କରି ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ପରାଜିତ ହୋଇ ମଧ୍ୟଭାରତ, ରାଜପୁତାନା ଓ ବୁନ୍ଦେଲଖଣ୍ଡରେ ଲୁଚି ବୁଲିଲେ । ପରେ ୧୯୫୯ ମସିହାରେ ଧରା ପଡ଼ି ବିଚାରରେ ରାଜଦ୍ରୋହ ଅପରାଧରେ ଅପରାଧୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେଲେ । ଏ ନାଷ୍ଟ୍ରର, ଟୈଣ୍ଟି ଓ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ଏକମାତ୍ର ଯୁକ୍ତଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର- ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନ । ଏହାଙ୍କୁ କେହି କେହି ତାନ୍ତିଆ ଭିଲ ବୋଲି କହନ୍ତି ଓ ଏ ଭିଲ ସର୍ଦ୍ଦାର ଥିବାର ମନେ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏହା ଭ୍ରମ ।]

ତାନ୍ତ୍ରିକ—ସଂ. ବିଣ. (ତନ୍ତ୍ର+ସମ୍ବନ୍ଧ ବା ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥେ ଇକ)—
Tāntrika ୧ । ତନ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to the Tantras.
୨ । କଳା ବା ବିଦ୍ୟା ବିଶେଷର ପାରିଭାଷିକ (ଶବ୍ଦ)—
2. Technical (words) (of a science or art).
୩ । ତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର ବେତ୍ତା—3. Well acquainted with or versed in the Tantras.
୪ । ମାରଣ, ମୋହନ, ବଶୀକରଣାଦି ଅଘୋର ପ୍ରସ୍ପୋଟକାତ୍ମ—4. Applying tantric incantations or charms against people.
୫ । ବିଶେଷଜ୍ଞ—5. Specialising in any branch of knowledge.
୬ । ତନ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
6. Fibrous; relating to fibres.
୭ । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ବା ବିଶିଷ୍ଟ ମତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
7. Sectarian.
୮ । ତନ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
8. Relating to the loom.
ବି—୧ । ତନ୍ତ୍ରମତାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Follower of the Tantras or an esoteric cult of the Hindus.
୨ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A scholar; a specialist.
୩ । କୌଣସି ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A sectarian; member of any sect.

Digitized by srujanika@gmail.com

ମାଧ୍ୟମ ସ୍ୱରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଥିରେ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିବାର କାରଣ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏକ ବା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ହୋଇଥିଲେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଚିହ୍ନ ଲୋକେ ସେତେ ଏ ବିଷୟରେ ନ ଭାବିବେ, ସେତେ ସେହି ଚିହ୍ନ ପାଇ ସଥାସମୟେ ଠିକ୍‌ର ବସିପଡିବ । ଯଥା ଏକ ବା ଏକାଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଚିହ୍ନ ଲୋକମାନେ ସେତେ ସହଜରେ 'ଗାଠ' ନ ଭାବରେ 'ଗାଣ୍ଠି' ଲୋକେ; 'ଦୁଅ' ନ ଭାବରେ 'ଦୁଆ' ବୋଲିବେ; 'ବଧୂ' ନ ଭାବରେ 'ବହୂ' ବୋଲିବେ; 'ଅର୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ବୋଲିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ବୋଲିବେ

୪ । ଏକପ୍ରକାର ସନ୍ନିପାତ—

4. A kind of typhoid fever

ତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରୟୋଗ·—ସଂ. ବ—ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ କିୟାକଲାପ (ଯଥା— Tāntrika prayoga ମାରଣ, ବଶୀକରଣ, ସ୍ତମ୍ଭନ, ମୋହନ, ଉଚ୍ଚାଟନ ଆଦି; ତନ୍ତ୍ର ଉଲେ ନୋହ୍‌ଲେ ଦେଶ)—

The application of the charms prescribed by the Tantras; esoteric appliances

ତାନ୍ତ୍ରିକ ବିଧି—ସଂ. ବି. (ତାନ୍ତ୍ରିକ + ବିଧି; କର୍ମଧା)—ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ Tāntrika bidhi ବିଧାନ (ତନ୍ତ୍ର ଉଲେ ନୋହ୍‌ଲେ ଦେଶ)

Rules prescribed by the Tantras.

ତାନ୍ତ୍ରିକ ସଂସ୍କାର—ସଂ· ବି. (ତନ୍ତ୍ରିକ + ସଂସ୍କାର; କର୍ମଧା)—ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ Tāntrika saṁskāra ଅଭିମନ୍ତ୍ରଣାଦିର ବିଧାନ—Consecratory rules prescribed by the Tantras.

ତାପ୍ ତରକ—ଦେ. ବ—ତାକ୍ ତରକ (ଦେଖ) Tāp taraka Tāk taraka (See)

ତାପ୍‌ବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ଭଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. ତପ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ତାପି ଧାତୁ, ତୁଳ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ତାପ୍‌ନା)— Tāp-bā (କଅଁ, ଖର୍ ଆଦି) ପୋଇଁବା—

To bask or warm one's self before fire or in the sun.

ତାପ୍‌ମା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—କଅଁ ବା ଖର୍ ପୋଇଁବା—

Tāp-mā To bask or warm oneself before fire or in the sun.

ତାପ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ (ତପ୍ ଧାତୁ=ଗରମ ହେବା + ଘଞ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟେ, ଅ)—

Tāpa ୧ । ଉତ୍ତାପ; ଆଁତ—

1. Heat; warmth; blaze, glare.

[ଦ୍ର—ଜଡ଼ବିଜ୍ଞାନ ମତରେ ତାପ ଜଡ଼ପଦାର୍ଥର ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିର ପ୍ରକାଶ ମାତ୍ର । ଏହି ଶକ୍ତି ଜଡ଼ପଦାର୍ଥର ଅଣୁରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଥାଏ । କଠିନ, ତରଳ ଓ ବାଷ୍ପୀୟ ସକଳ ପଦାର୍ଥସ୍ଥ ଅଣୁ ଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହେଲାମାତ୍ରେ ଉକ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ।]

୨ । ଉଷ୍ଣତା—2. Temperature; warmth.

୩ । ଉତ୍ତାପୋତ୍ପାଦକା ଶକ୍ତି—

3. The force which generates heat.

[ଦ୍ର—ସୂକ୍ଷ୍ମତ୍ୱରେ ବିଚାର କଲେ ତାପ ଓ ଉଷ୍ଣତା ଏକ ନୁହେଁ । ତାପ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଶରୀରରେ ଉଷ୍ଣତା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ତାପ ବାହାରଗଲେ ଉଷ୍ଣତା କମିଯାଏ । ବିଜ୍ଞାନ ମତରେ ସବୁ ପଦାର୍ଥରେ (ଏମନ୍ତ କି ବରଫରେ, ସୁଦ୍ଧା) ତାପ ଅଛି । ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶେନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ପଦାର୍ଥର ଉଷ୍ଣତା ଅନୁଭବ କରେ । ସ୍ପର୍ଶେନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ତାପର ପରିମାଣାଦି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଯାଇଁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ଥୂଳମାନ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଛି ।]

୪ । ସନ୍ତାପ; କ୍ଲେଶ; ଯନ୍ତ୍ରଣା; ଦୁଃଖ—

4. Pain; distress; agony.

ଭକ୍ତ ସେ ସବାଶରୁ ପାଇ ଅତି ତାପ,
ତୋରେ ସବଜୀବ କରୁ କେତେ ଦର୍ପ—କୃଷ୍ଣଜଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୫ । ଅଶାନ୍ତି; ଘୋଳମାଳ—5. Turmoil; agitation; torment.

୬ । କ୍ରୋଧ; ତୋଷ—6. Anger.

୭ । ମାନସିକ ଦୁଃଖ; ଶୋକ—

7. Sorrow; grief; mortification.

ତୁମକୁ ସ୍ନେହ କରି ଜନଥ ଅଥିତ
ବୃଥାଅଛନ୍ତ ମହାସାକ କହୁ ତାତ—କୃଷ୍ଣଜଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୮ । ଜ୍ୱର—8. Fever.

୯ । ଅନୁତାପ—9. Mental agony; repentance; regret.

୧୦ । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଦୈବିକ ଓ ଆଧିଭୌତିକ ଦୁଃଖ—

10. Pain due to mental, divine and material causes.

[ଦ୍ର—ଉପରୋକ୍ତ ୩ ପ୍ରକାରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ତାପକୁ ତ୍ରିତାପ ବା ତାପତ୍ରୟ କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ତାପକ—ସଂ. ବିଶ (ତପ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ତାପି ଧାତୁ + ଣ୍ୱୁଲ୍. ଅକ)—

Tāpaka ୧ । ଯାହା ଉତ୍ତାପ କରେ; ତାପଜନକ—

(ତାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Heating; producing warmth.

୨ । ଦାହକ—2. Burning.

ବ—୧ । ଜ୍ୱର—1. Fever.

୨ । ରଜୋଗୁଣ—2. Material or gross quality of nature.

ତାପଜ—ସଂ. ବିଶ (ତାପ + ଜନ୍ ଧାତୁ + ଡ, ଅ)—ତାପରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ— Tāpaja Caused by heat.

(ତାପଜନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାପଜନକ—ସଂ. ବିଶ (ତାପ + ଜନ ଧାତୁ + ଣ୍ୱୁଲ୍. ଅକ)—

Tāpa janaka ୧ । ଉତ୍ତାପକାରୀ—1. Burning; heating.

୨ । ସନ୍ତାପଜନକ; ଯାହା ମନରେ ଦୁଃଖ ଜନ୍ମାଏ—

2. Causing grief.

ତାପଡ଼ ଲୌହାର—ଦେ. ବ—ସୁଆଁ ନଇ (ଦେଖ) Tāparda lohāra Suāñ nai (See).

ତାପଡ଼ା ଶୁଖୁଆ—ଦେ. ବ—ତାମ୍ରଡ଼ା ଶୁଖୁଆ; ବଡ଼ଚଙ୍ଗୁଡ଼ର ଶୁଖୁଆ; Tāparḍā sukhuā Dried prawn.

ତାପତୀ—ସଂ. ବି—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କ କନ୍ୟା ତାପୀ—

Tāpatī 1. Name of the daughter of the Sun-god.

୨ । ତାପ୍ତୀ ନଦୀ—2. The river Tāptī.

ତାପତ୍ୟ—ସଂ. ବ (ତପତୀ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ)—

Tāpatya ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ଏକ ନାମ—

A name of Arjuna.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

[ଦ୍ର—ଲୃରୁବର୍ଣୀସ୍ୱ ସ୍ୱରଣ ନାମକ ଜଣେ ସଜାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ନାମ ଭଯନ୍ତୀ ଥିଲା । ଭଯନ୍ତୀ ଦୈତ୍ୟକନ୍ୟା ଥିଲେ । ସେହି ବଶରୁ ଅର୍ଜୁନ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବାରୁ ସମ୍ଭବତଃ ତାଙ୍କର ଏ ନାମ ହୋଇଅଛି । ପାଣ୍ଡବମାନେ ଲୃରୁ ଓ ତନ୍ତ୍ରବର୍ଣୀସ୍ୱ ।]

ତାପତ୍ରୟ—ସ. ବ (ତାପ+ତ୍ରୟ)—ତିତାପ; ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଦୈବିକ ଓ ଆଧିଭୌତିକ ଦୁଃଖତ୍ରୟ; ସଂସାରରେ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି ଘଟିବା ତିବିଧ ଦୁଃଖ—

Tāpa traya — The three classes of human sufferings (viz, those caused by the soul, by the gods and by the elements) according to the Hindus

ତାପଦ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ତାପ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Tāpada (ତାପଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଯାହା ତାପ ଦିଏ—1. Supplying heat.

୨ । ସନ୍ତାପଦାୟକ—2. Causing distress or yonag.

ତାପ ଦୁଃଖ—ସ ବ—ପାତଞ୍ଜଳ ଦର୍ଶନ ଅନୁସାରେ ଏକଶ୍ରେଣୀର ଦୁଃଖ—

Tāpa duḥkha — A class of troubles according Pātañjala philosophy.

[ଦ୍ର—ପାତଞ୍ଜଳ ଦର୍ଶନରେ ଦୁଃଖ ତିନିପ୍ରକାର ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି—ତାପ ଦୁଃଖ, ସଂସ୍କାର ଦୁଃଖ ଓ ପରିଣାମ ଦୁଃଖ ।]

ତାପନ—ସ. ବ (ତପ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ତାପି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—

Tāpana

୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ—2. Sun's rays.

୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତ ମଣି—

3. A kind of gem; sunstone.

୪ । କାମଦେବଙ୍କର ପଞ୍ଚବାଣ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ—

4. One of the five arrows of the God Cupid.

୫ । (+ଭାବ. ଅନ) ତାପଜନନ; ତାପ ଜନ୍ମାଇବା—

5. The generation of heat.

୬ । କ୍ଲେଶ ଦେବା; ଉତ୍ପୀଡ଼ନ —

6. Tormenting; oppression.

୭ । ଅର୍କ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

7. Calotropis Gigantea (plant)

୮ । ଢୋଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8 Drum.

୯ । ନରକ ବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

9. One of the hells according to the Hindus.

୧୦ । ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଅଭିଚାର ବା ପ୍ରୟୋଗ ବିଶେଷ; ଯହିଁ ଫଳରେ ଶତ୍ରୁର ପୀଡ଼ା ଜନ୍ମେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

10. A kind of application of charm resulting in the enemy being afflicted with disease.

ସ. ବଣ—ତାପଜନକ—Heating; generating heat.

ବେ. ବଣ—ସନ୍ତାପିତ—Afflicted.

ବଷମ ବଶରେ ମୋତେ କରୁଛ ତାପନ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେଶୁଶବଳାସ ।

ବେ. ବ—୧ । ଜୋର୍—1. Force.

(ଯଥା—ତତ୍କାଠାରୁ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଘୁର ତାପନରେ ବାଜିଗଲା)

୨ । ବେଗ—2. Velocity.

(ଯଥା—ଘୋଡ଼ାଟା ଖୁବ ତାପନରେ ଦଉଡ଼ୁଛି)

ତାପନମ୍ୟ—ସ. ବଣ. (ତାପ+ନମ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—

Tāpa namya — ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ (ଯଥା, ଧାତୁ) ତାପ ପାଇଲେ ନରମ (ତାପ ନମ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ହୁଏ—Malleable by heat.

ତାପନୀୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ତାପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—

Tāpanīya (ତାପନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) — ତାପ୍ୟ; ତପ୍ତ କରିବାର ଉପଯୋଗୀ—Fit to be heated.

ତାପମାନ—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତାପ+ମାନ; ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଉତ୍ତାପର ପରିମାଣ ବା ମାପ—

Tāpa māna — Measure or degree of heat.

ତାପମାନ ଯନ୍ତ୍ର—ସ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—

Tāpamāna jantra — ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ବସ୍ତୁର ବା ଦେହର ଉତ୍ତାପର ପରିମାଣ ଜଣାଯାଏ; ଥର୍ମୋମିଟର୍—Thermometer.

ତା ପର—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ.—୧ । ତହିଁ ଉପରେ; ତା ଉପରେ—

Tā para — 1. Upon him or that.

ତାର ପରେ ଆକାଶରେ ବଳେ ତାରାସେନ ଯାନ୍ତେ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ଇ ତାପର ସେ ।
(ତା ପରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଳରାମ. ବତତ ସ୍ତମାସୃଣ ।

ତାରପର ୨ । ତହିଁ ପରେ—2. After that; thereafter.

उसका बाद

ତାପଶ୍ଚିତ—ସ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଯଜ୍ଞ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Tāpaścita — A kind of vedic sacrifice.

ତାପସ—ସ. ବ. (ତପସ୍+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—

Tāpasa (ତାପସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ତପସ୍ୱୀ; ମୁନି; ଋଷି—

1. An ascetic; a sage.

୨ । ତେଜପତ୍ର—2. The fragrant leaf of Cassia Cinnamon.

୩ । ତମାଳ (ଦେଖ)—3. Tamāla (See)

ବଣ—୧ । ତପସ୍ୟାକାରୀ—

1. Practising asceticism or penance.

୨ । ତପସ୍ୱୀଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to ascetics

ତାପସକ—ସ ବ. (ତାପସ+ଅଳ୍ଲାର୍ଥେ. କ)—

Tāpasaka — ସାମାନ୍ୟ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ତପସ୍ୱୀ—A petty sage.

ତାପସଜ—ସ. ବ—ତେଜପତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Tāpasaja — Cassia Cinnamon.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଅକ୍ଷରରେ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷରରେ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଡ୍ରେଡ ରଖା ହୋଇଛି । 'ଅତଏବ' ୧ ବ. ୨ ଅକ୍ଷରରେ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ବିଷୟରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଥିବା ଅପରଟି ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରରେ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ବାଘ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ବୃକ୍ଷ ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଥାତ୍ ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ତାପସତରୁ—ଫ. ବ. (ତାପସ + ତରୁ; ତପସ୍ୱୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ତରୁ; Tāpasa taru ଏ ତରୁର ଫଳକୁ ଛେଚି ତେଲ ବାହାର କରି (ତାପସ ଦ୍ରୁମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଋଷିମାନେ ଦେହରେ ଲଗାଉଥିଲେ)— ଇଙ୍ଗୁଦୀ ବୃକ୍ଷ—Terminalia Catapha (tree).

ତାପସପ୍ରିୟ—ଫ. ବିଶ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତାପସ + ପ୍ରିୟ) —Tāpasa priya ୧ । ତପସ୍ୱୀମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ (ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି)— 1, Loved by ascetics.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ତପସ୍ୱୀମାନେ ଯାହାର ପ୍ରିୟ; ଯେ ତପସ୍ୱୀମାନଙ୍କୁ ସୁଖ ଯାଏ—2. Fond of ascetics.

ବ୍ରୁ—୧ । ପିୟାଳ ଗଛ; ଚିଆଲ—Buchanania Latifolia (tree).

[ଦ୍ରୁ—ଏହା ଆମ୍ରାଦ ବର୍ଗର ଆରଣ୍ୟ ତରୁବିଶେଷ; ଫଳ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, ସ୍ଫେଟ ଓ ମନୁଷ୍ୟଭକ୍ଷ୍ୟ । ଝାଲୁଆ ଉତରେ ଥିବା କୋଇଳ ବାଦାମ ଫଳର ଶସ୍ୟ ତଳ ସ୍ୱସ୍ୱାଦୁ । ଏଥିରୁ ତେଲ ବାହାରେ]

୨ । ତାପସ ତରୁ (ଦେଖ) (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)— 2. Tāpasa taru (See).

ତାପସପ୍ରିୟା—ଫ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତାପସ+ପ୍ରିୟା)—ତପସ୍ୱୀମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟା— Tāpasa priyā Loved by ascetics.

(ତାପସେକ୍ଷୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ରୁ—୧ । ଦ୍ରାକ୍ଷାଲତା; ଅଙ୍ଗୁର ଲତା— Vine

୨ । ଦ୍ରାକ୍ଷା; ଅଙ୍ଗୁର ଫଳ—2. Grape.

ତାପସବୃତ୍ତି—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତାପସ+ବୃତ୍ତ୍, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ)—ତପସ୍ୟା; Tāpasa bṛutti ତପସ୍ଚରଣ—Asceticism; austerities.

ତାପସୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ତାପସ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ତପସ୍ୟାଚାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ— Tāpasī 1. A female ascetic.

୨ । ତପସ୍ୱୀପତ୍ନୀ—2. Wife of a sage.

ତାପସେକ୍ଷୁ—ଫ. ବ—(ମ. ଯ. ଲୋ; ତାପସ ପ୍ରିୟ ଇକ୍ଷୁ)—ଏକପ୍ରକାର Tapasekshu ଆଖୁ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—A kind of sugar-cane.

ତାପ ସ୍ୱେଦ—ଫ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ; ମ. ଯ ଲୋ; ତାପ ଜନିତ ସ୍ୱେଦ)— Tāpa sweda ୧ । ଗରମ ବାଲି, ଲୁଣ ବା ବସ୍ତ୍ରର ପୁଡ଼ା ବା ଦାତ ଦ୍ୱାରା ସେତ ଦେହରୁ ଝାଳ ବୁହାଇବା କର୍ମ— 1. Dry fomentation.

୨ । ବାଷ୍ପଅଙ୍କ—2 Vapour-bath.

୩ । ଦେହ ସେକା ହେବା ଯୋଗୁଁ ଦେହରୁ ବହିବା ଝାଳ— 3. Perspiration due to dry fomenting.

ତାପସ୍ୟ—ଫ. ବ. (ତାପସ+କାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ଯ)—ତପସ୍ୱୀର ଧର୍ମ; ତପସ୍ୟା— Tāpasya The duties of an ascetic; asceticism.

ତାପ ହର—ଫ. ବିଶ. ପୁଂ. (ତାପ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;—ସନ୍ତାପ- Tāpa hara ହରଣକାରୀ—Alleviating distress; soothing; cooling. (ତାପହର—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତାପ ହରି—ଫ. ବ. (ତାପ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଏକ Tāpa harī ପ୍ରକାର ଖେଚୁଡ଼ି (ଘିଅତରକାରୀ)—A kind of dish prepared of rice boiled with pulse.

[ଦ୍ରୁ—ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଧୂଆ ଗୁଡ଼ାଳ ସଙ୍ଗେ ହରଡ଼ର ବଡ଼ି ମିଶାଇ ସେଥିରେ ହଳଦୀ ଗୋଳାଇ ଘାଣ୍ଟୁ ଘିଅରେ ସନ୍ତୁଳ ପାଣିରେ ସିଝାଇବାକୁ ହୁଏ । ଗୁଡ଼ାଳ ସିଝି ଗଲେ ତାହାକୁ ହେଙ୍ଗୁ- ଦ୍ୱାରା ବଘାରିବାକୁ ହୁଏ । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର]

ତାପହର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ଫ.ବିଶ. ପୁଂ (ତାପ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ, ୧ମା. ୧ବ)— Tāpa hartṯā ତାପହର—Alleviating distress; soothing; cooling. (ତାପ ହର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତାପହାରୀ—ଫ. ବିଶ. ପୁଂ(ତାପ+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)- Tāpa hārī ତାପହର—Alleviating distress; soothing; cooling. (ତାପ ହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତାପି—ଦେ. ବ.—ଲମ୍ବା ସରୁଅ କରଣୀ— Tāpi A long slender trowel.

ସ୍ଥାଦେ. (ପୁରୁଣା, ବାଣପୁର) ବ—ଗୁଜମ୍ପିସ୍ତ୍ରୀ—Mason.

ତାପିଚ୍ଛ—ଫ. ବ. (ତାପିନ୍=ସନ୍ତପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି+ଛଦ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ Tāpichchha କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ତମାଳ (ଦେଖ) (ତାପିଞ୍ଛ, ତାପିଞ୍ଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) Tamāla (See)

ତାପିଞ୍ଜ—ଫ. ବ. (ତାପିନ୍=ସନ୍ତପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି+ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Tāpiñja ୧ । ତମାଳବୃକ୍ଷ—1 The Tamāla tree.

୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମାକ୍ଷିକ (ଦେଖ)— 2. Swarṇṇa-mākshika (See)

ତାପିତ—ଫ.ବି. (ତପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ତାପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପୀଡ଼ିତ- Tāpita 1 Sick.

୨ । ତାପପ୍ରାପ୍ତ; ଯାହାକୁ ତତା ଯାଇଅଛୁ— 2. Heated.

୩ । ଖେଦଯୁକ୍ତ; ଦୁଃଖିତ; ସନ୍ତାପିତ — 3. Afflicted; distressed.

୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଜ୍ୱଳନ୍ତ—4. Incensed.

୫ । ଅତ୍ୟାଗ୍ରହିତ—5. Oppressed.

ତାପିନୀ—ଫ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତାପ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ, ଈ)—୧ । ତାପଯୁକ୍ତା.— Tāpinī 1. Heated.

(ତାପୀ—ପୁଂ) ୨ । ସନ୍ତପ୍ତା —2. Afflicted.

୩ । ଦୁଃଖିନୀ—3. Sorrowful;miserable(woman)

୪ । ତାପ ଜନୟିତ୍ରୀ—4. Producing warmth; generating heat.

ଫ. ବ.—ଶାସ୍ତ୍ରର ନାମ ବିଶେଷ—Title of some devotional writings.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଯ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍‌ଭବଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ

ତାପିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ତାପ ଧାତୁ ଣିଚ୍, ତାପି ଧାତୁ)—
Tāpibā ୧ । (ନିଆଁ) ଲଗାଇବା ବା ଜାଳିବା—
ତାତାନ 1. To kindle (a fire).
ତାପନା (ଯଥା—ବାବାଜୀ ଧୂନ ତାପି ବସିଛନ୍ତି ।)
୨ । ଦଣ୍ଡିବା; ଦଣ୍ଡ ଦେବା—2. To punish.
ଅଧର୍ମ ଜନ ପଦ୍ମପ୍ରେ ସେ ତାପନ୍ତ ।
କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୩ । ଉତ୍ତପ୍ତ କରାଇବା; ଚଢାଇବା—3. To heat.
ବଢ଼ଇପୁର ବଢ଼ଇ ଖ୍ୟାତ ତାପଇ ଜଗତ
ସେ ଯେମନ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଗାନ୍ତ ଅହାର । ଭପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ-ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।
୪ । ଦୁଃଖିତ ହେବା—4. To be sorry.
ମୁଁ ନ ମାରି ବଞ୍ଚୁଥାଣେ
ପଛେ ତାପିବ ଦୁଃଖ ହୃସେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୫ । ଉତ୍ତପ୍ତମାଇଁବା—5. To warm.
ପକ୍ଷୀ ପକ୍ଷିଣୀ ପୁନ ଅଗେ
ଉଷ୍ମ ତାପନ୍ତି ଦ୍ୱେହବଗେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୬ । ଦୁଃଖ ଦେବା—6. To affect; to press.
ତାପେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ତାପ୍‌ବା (ଦେଖ)—
1. Tāpbā (See).
ତାପୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ତାପ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥେ, ଇନ୍; ତାପିନ୍ ଶବ୍ଦର
Tāpī ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ତାପଯୁକ୍ତ—1. Heated.
(ତାପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସନ୍ତପ୍ତ—2. Afflicted.
୩ । ଦୁଃଖୀ—3. Miserable
୪ । ତ୍ରିତାପୀ—4. Afflicted with all sorts of worldly troubles.
୫ । (ତିଜନ୍ ତାପି ଧାତୁ + ଇନ୍. ୧ମା ୧ବ)—ଦୁଃଖଜନକ
5. Afflicting.
୬ । ଉତ୍ତପ୍ତଜନକ—6. Producing or gewrating.
ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ତାପ୍ତୀ ନଦୀ— The river Tāptī in the Deccan.
୨ । ଯମୁନା ନଦୀ—2. The river Jamunā.
୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କନ୍ୟା ଓ ସବରଣଙ୍କ ପତ୍ନୀ—3. The daughter of the Sun-god and wife of king Sambaraṇa.
ବ. ପୁଂ—ବୁଦ୍ଧ—The Buddha.

ତାପେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ (ତାପ + ଇନ୍ଦ୍ର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tāpendra The sun.
ତାପେଶ୍ୱର—ସଂ. ବ—ତୀର୍ଥବିଶେଷ—Name of a shrine or a
Tāpeśwara place of pilgrimage.
ତାପ୍ତା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ତଫ୍‌ତା; ଇଟାଲ୍ୟ- ଟାଫ୍ଟେଟା)—
Tāptā ଟାଣୀ ରେଶମର ଓ ଉରଣୀ ତୁଲାର ସୂତାରେ ବୁଣା ଦୋଇ
ତାଫତା ଥିବା ଲୁଗା; ବାଫ୍‌ତା; ଧୂପଛାୟା ରେଶମି ଲୁଗା—
ତଫ୍‌ତା A fabric made of silk and linen; Taffetta.
(ତାଫତା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ଫାରସୀ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀରେ ଟାଫ୍ଟେଟା ଆକାର ଧାରଣ କରିଅଛି ।]
ତାପ୍ତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ)—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ନଦୀବିଶେଷ—
Tāptī Name of a river in the Deccan.
[ଦ୍ର—ଏହା ବମ୍ବାଇ ଉପକୂଳର ଦକ୍ଷିଣ ପାଖ ସାତପୁଡ଼ା ପାହାଡ଼ରୁ ବାହାରି ପଶ୍ଚିମମୁଖ ହୋଇ ସୁରଟଠାରେ ଆରବ ସାଗରର ଜାମ୍ବେ ଉପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣ ତାପୀଖଣ୍ଡରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ବରୁଣ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନଙ୍କ ଶାପରେ ସବରଣ ନାମରେ ସୋମବଂଶର ରାଜା ହେଲେ ଓ ବହୁ ତପସ୍ୟା କରି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପରମ ରୂପବତୀ ଓ ପାପନାଶିନୀ କନ୍ୟା ତାପୀଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ । ତାପୀ ତାପତ୍ତା ବା ତାପ୍ତୀ ନଦୀରୂପେ ଧରାତଳରେ ବହୁଅଛନ୍ତି । ଏ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କଲେ ଓ ବିଶେଷତଃ ଆଷାଢ଼ ମାସରେ ସ୍ନାନ କଲେ ସବୁ ପାତକ ନାଶ ହୁଏ । ଏହା ତଟରେ ଗଜତୀର୍ଥ, ଅକ୍ଷମାଳା ତୀର୍ଥ ଆଦି ଅନେକ ତୀର୍ଥ ଅଛି ଓ ତଟଦେଶରେ ଉଷ୍ମ ଉଷ୍ମ ସ୍ଥାନରେ ୧୦୮ ମନ୍ଦାଲଙ୍ଗ ଅଛନ୍ତି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର । ଏହାର ମୁହାଣ ପାଖେ ସୁରଟ ନଗର ଅବସ୍ଥିତ । ନାଗପୁରଠାରୁ ସେଇଁ ରେଳ ଲାଇନ ବୋମ୍ବେ ଆଡ଼କୁ ଯାଇଅଛି ତାହା ତାପ୍ତୀ ନଦୀର ପ୍ରାୟ ସମାନ୍ତରାଳରେ ଖଣ୍ଡେଦୂର ଛାଡ଼ାରେ ଭୂସାବଲ ବାଟେ ସୁରଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଅଛି ।]
ତାପ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଉପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ ତାପି ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Tāpya ତାପଜନ୍ୟ (ଦେଖ)—Tāpanīya (See)
ସ. ବ—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମାକ୍ଷିକ (ଦେଖ)
Swarṇṇamākshika (See)
ତାବ୍‌ଜ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ତାବଜ (ଦେଖ)
Tāb-ji Tābija (See).
ତାବ୍‌ଦା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ତବ୍ଧ) —୧ । ସ୍ତବ୍ଧ; ବଧିରୀକୃତ (କର୍ଣ୍ଣ)—
Tāb-dā 1 Stunned.
ତାଲା ୨ । ସ୍ପର୍ଶାନୁଭୂତିରହିତ—2. Benumbed.
ସୁନ୍ନ ୩ । ଚଳଚ୍ଛକ୍ତିରହିତ—3. Paralysed.
[ତାବଦା(ଧା)—ଅନ୍ୟରୂପ]
ତାବ୍‌ଦାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତାବଅ + ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ.ଦାର୍) (ମୁସଲ-
Tāb-dār ମାନୀ ଭାଷା)—୧ । ଦାସ—1. Slave.
ତାବେଦାର ୨ । ଅଧୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A subordinate.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଥିବା ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବଦଳି ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ରଖା ଜରୁରି ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯାହାକୁ ସେହିରେ ବସିଥିବ ବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ, 'ଝିଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଝିଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

ତାବେଦାର, ତାବେ ୩ । ଗୃହ୍ୟର—3. Servant.

ତାବଦାର } ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ—ଅଧୀନ— Subservient;
ତାବେଦାର୍ } subordinate; subject to.

ତାବ୍‌ଦାର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ତାବେଦାରୀ) (ମୁସଲମାନୀ ଭାଷା)—
Tāb-dāri ୧ । ଅଧୀନତା—1. Subordination.

ତାବେଦାରି, ତାବେଦାରୀ ୨ । ଅନୁଚର୍ଯ୍ୟ—

ତାବଦାର } ଅନ୍ୟରୂପ 2. Subserviency; subjection.
ତାବେଦାର୍ } ୩ । ଗୃହ୍ୟର—3. Service.
୪ । ଝଡ଼ଲ ଝୁରୁଗ୍ଗ—4. Menial service.

ତାବକ—ସ୍ୱ. ବିଣ ପୁଂ. (ଯୁଷ୍ମଦ୍+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ; ଯୁଷ୍ମଦ୍ ସ୍ଥାନରେ ତବକ ଆଦେଶ)—୧ । ତ୍ୱତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ତୁମ୍ଭର—
Tābaka (ତବକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Thine; yours; belonging to you.
୨ । ଆପଣଙ୍କ ଅଧୀନ—2. Yours obediently.

ତାବକୀନ—ସ୍ୱ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଯୁଷ୍ମଦ୍+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଈନ; ଯୁଷ୍ମଦ୍= ତବକ)—ତାବକ (ଦେଶ)—Tābaka (See)
Tābakīna (ତାବକୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତାବଡ଼—ଦେ. ବ—ଶାସନ କରିବା—
Tābarḍa Ruling; controlling.

ତା ବଡ଼ା—ଗ୍ରା. ବିଣ—ତହିଁ ବଳି; ତାଠାରୁ ଅଧିକ—Superior to
Tā barḍā that; above tha ; higher than that.
(ତାଁ ବଡ଼ା, ତାହାଁ ବଡ଼ା, ତହିଁବଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାବଡ଼ିବା—ଦେ. କି—ଶାସନ କରିବା—
Tābarḍibā To rule; to control.
(ତାବ୍‌ଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାବତ୍—ସ୍ୱ. ବିଣ. (ତତ୍=ସେହି+ପରିମାଣାର୍ଥେ. ବତ୍)—
Tābat ୧ । ତତ୍‌ସଂଖ୍ୟକ; ତତ୍‌ପରିମିତ; ସେତେ; ତେତିକ—
1. So many; so much; that much of.
୨ । ତାବତ୍ତୀୟ; ସେହି ସମସ୍ତ—
2. All that; all those.

ଧରର ତାବତ ମଙ୍ଗଣି ମଣ୍ଡଳୀ ସ୍ତାବକ ଘୋଡ଼ ଫିଆର—
ନଦକଶୋର. ଶମଶ୍ଚା ।

ସର୍ବନାମ—ତାହା ସମସ୍ତ; ସେମାନେ ସବୁ—
All that; all of them.

ସ୍ୱ. ଅ—୧ । ସେହି ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
1. Till that time; till then; so long.
୨ । ତତ୍‌କାଳେ; ସେହି କ୍ଷଣରେ—
2. At that time.
୩ । ତେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—3. So far.
୪ । ସେହି ପରିମାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—4. So much.
(ଯଥା—ସଂସ୍କୃତରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ପରିଚ୍ଛେଦ, ଅବଧାରଣା ଓ କାବ୍ୟାଳଙ୍କାର ସୁଲରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।)

ତାବତ—ଦେ. କି. ବିଣ. ବିଣ ଓ ସର୍ବ—ତାବତ୍ (ଦେଶ)
Tābata Tābat (See)

ତାବତ ଗୁହାଶ୍ରମେ ରହି
ଚାହିଁ ସନ୍ଧ୍ୟାସ କରିବୁ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

ତାବତୀୟ—ସ୍ୱ. ବିଣ. (ତାବତ୍+ଇୟ)—
Tābatīya ୧ । ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. All things or persons).
୨ । ତାହା ସବୁ; ସେମାନେ ସମସ୍ତେ—
2 All that; all those.

ତାବତ୍କାଳ—ସ୍ୱ. ବ—ସେହି ସମୟ—
Tabatkāla That time.
ଦେ. କି. ବିଣ—୧ । ସେହି ତାଲ ନମ୍ନକୁ—
1. For such time.
୨ । ସେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—So long.

ତାବଦା(ଧା)—ଦେ. ବିଣ. (ସ୍ୱ. ସ୍ତ୍ରୀ)—ତାବ୍‌ଦା (ଦେଶ)
Tābadā(dhā) Tāb-dā (See)

ତାବନ୍ମାତ୍ର—ସ୍ୱ. ଅ—ସେତିକି—
Tābanmātra So much.

ତାବାନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା; ମୁସଲମାନୀ ଭାଷା)—
Tābān ୧ । ଭଣ୍ଡ (ଦେଶ)—1. Taṇḍa (See)

ତାବାନ ୨ । କ୍ଷତି ପୂରଣ; ଖେସ୍ତ—
तावान 2. Compensation for damage or loss.

ତାବାଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—୧ । ଡବଲ୍ଲ—
Tābālā 1. The right hand piece of a pair of
(ତାବଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) musical drums.

पतीला, पतोलि ୨ । ଡବଲ; ପିତଳର ଖୋଲ ଭୁଣ୍ଡ—
2. A brass bowl.

ତାବିଜ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ତଅବୀଜ୍)—
Tābija ୧ । ବାହୁଭୂଷଣବିଶେଷ; ବଜୁ—
(ତାୱିଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Armlet; an ornament worn
ताबिज on the arm.
तावीज ୩ । କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ; ବେକରେ ପିନ୍ଧାଯିବା
ଗୁରୁକୋଡିଏ ସୁନା ରୂପାର ତେଇଁରଖ—
2. An armlet worn on the neck.
୩ । ରକ୍ଷାକବଚ—3. Phylactery; charm.

ତାବିଷ—ସ୍ୱ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତବ୍ ଧାତୁ+ବଳାର୍ଥେ. ଇଷ)—
Tābisha ୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—1. Heaven.
(ତାୱିଷ— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—2. Gold.
୩ । ସମୁଦ୍ର—3. Sea.

ତାବିଷୀ—ସ୍ୱ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର କନ୍ୟା—
Tābishī 1. The daughter of the moon (god).
(ତାୱିଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଙ

୬ । ଦେବକନ୍ୟା—
2. Daughter of a Deity.
୩ । ନଦୀ—3. River.
୪ । ଭୂମି; ପୃଥିବୀ—4 Earth; ground.

ତାବେ—ବୈଦେ. ଵ. (ଆ. ତାବଅ; ମୁସଲମାନୀ ଭାଷା)—
Tābe (ତାବ୍ଦେ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ତାବେ
ताबे
୧ । ଅଧୀନତା—1. Subordination; subserviency; subjection.
୨ । ଅଧିକାର—2. Sway.

ବୈଦେ. ବିଣ—ତାବେଦାର୍ (ଦେଶ)
Tābedār (See)

ତାବେଦାର୍—ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ମୁସଲମାନୀଭାଷା)—ତାବ୍‌ଦାର୍ (ଦେଶ)
Tābedār Tāb-dār (See)

ତାବେଦାରି—ବୈଦେ. ବି (ମୁସଲମାନୀଭାଷା)—ତାବ୍‌ଦାରି (ଦେଶ)
Tābedāri Tāb-dāri (See)

ତା'ବୋଲି—ଦେ. ଅ—ସେଥିଯୋଗୁଁ; ଉହିଁ—
Tā'boli Hence; owing to that.
ତାବଳେ

ତା'ଭିତେ—ଦେ. ସର୍ବ—ତାହା ଦ୍ୱାରା; ତାହା ଦେହରୁ—
Tā'bhite By him.
ତରହାତେ

ତାମ୍ଡା(ଡ଼ି)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତାମ୍ର)—
Tām-ṛḍā(ṛḍi) ତାମ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ ରତ୍ନବିଶେଷ—
ତାମଡ଼ି Garnet (a gem).
तामड़ा

ତାମ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ତମ୍ ଧାତୁ=ମ୍ଳାନ ହେବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥ. ଅ)—
Tāma
୧ । ଦୁଃଖ—1. Sorrow; distress.
୨ । ଦୋଷ—2. Fault; defect.
୩ । ପାପ—3. Sin.
୪ । ଇଚ୍ଛା—4 Wish.
୫ । ଭୟର ବିଷୟ—
5. An object of terror (Apte
୬ । ଉଦ୍‌ବେଗ—6. Anxiety (Apte).
୭ । କ୍ଲାନ୍ତି; ଶ୍ରାନ୍ତି—
7. Exhaustion; fatigue (Apte).

ତାମଜାନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ତମ୍+ସାନ; ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ତାମଝାନ୍)—
Tāmajāna ଏକ ପ୍ରକାର ଖୋଲ୍ଲ ପାଲ୍କି; ଅଗରେ ପଛରେ
(ତାଞ୍ଜାମ୍; ତାଞ୍ଜାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାହକେଇବାଯାଇଁ ବାହୁଁଶ ଲଗିଥିବା
ତାଞ୍ଜେମ ଚଉକି; ମେଢେନା—Sedan chair.
तामजान, ताञ्जाम
ଦେ. ଟାମ୍ରିଯାନ୍

[ଦ୍ର—ତାମଜାନରେ ଥରେଢଣକାଷ୍ଠ ଚଉକରେ ବସିଲ ପର ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ ବସି ପାରେ, କନ୍ଧ ସବାର ଆଦରେ ଯେପର ଖୋଇ ହୁଏ, ଏଥିରେ ତାହା ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । କୌଣସି କୌଣସି ତାମଜାନରେ ଅରୋହୀର ମସ୍ତକ ଉପରେ ଛତ୍ରାକୃତି ଆବରଣ (ଛତ୍ରି) ଥାଏ; କେଉଁ କେଉଁ ତାମଜାନର ମସ୍ତକ ଉପର ଖୋଲ୍ଲ ଥାଏ ।]

ତାମର—ଦେ. ବି. (ତମ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥ, କର୍ମ. ଅର)—
Tāmara
୧ । ଜଳ—1. Water.
୨ । ଘୃତ—2. Clarified butter; ghee.

ତାମରସ—ସଂ. ବି (ତାମର=ଜଳ+ସସ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅଚ୍ଛି ଅ; ଯାହା ଜଳରେ ଥାଏ)—
Tāmarasa
୧ । ପଦ୍ମ—1. Lotus.
୨ । ସାରସ ପକ୍ଷୀ—2. The crane.
୩ । ତାମ୍ର—3. Copper.
୪ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ—4. Gold.
୫ । ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷର ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
5. A Sanskrit metre of 12 letters.
୬ । ଧୁସ୍ତୁର; ଧାତୁର—6. The Datura Fustosa (tree & fruit).
୭ । ରକ୍ତ ପଦ୍ମ—7. The red lotus (Apte).

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ବେଦରେ ଅଛି, କନ୍ଧୁ ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ଏହା ଠିକ, ମଲ୍ୟ ଆଦ ଶବ୍ଦ ପର ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାରୁ ସଂସ୍କୃତକୁ ଆସିଅଛି । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତାମରସୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ, (ତାମରସ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Tāmarasī
୧ । ପଦ୍ମିନୀ; ପଦ୍ମ ସମୂହ—
1. Collection of lotuses.
୨ । ପଦ୍ମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳାଶୟ—2. Lotus-pond (Apte).

ତାମଲକ(ଖ)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତମାଲକ)—
Tāmalaka (kha) ତମଲୁକ୍ (ନଗର ଓ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍)—
ତମଲୁକ Tamlook (subdivision and town in
तमलूक the district of Midnapur).

[ଦ୍ର—ତମଲୁକ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ, ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ତତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦିଠାରୁ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଓ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା ।]

ତାମଲକି—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଭୂମ୍ୟାମଲକୀ; ଭୂଇଁ ଅଁଳା—
Tāmalakī Philanthus Niruri.

ତାମଲି—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ତାମ୍ବୂଲୀ)—୧ । ପାନଚଷା; ଯେ ପାନ ବିକେ-
Tāmali 1. A betel-dealer by profession.
ତାମଲି ୨ । ଯେଉଁ ଶୂଦ୍ର ଜାତି ପାନ ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି—
तंबालि, तमोली 2. A caste of Śūdras whose profession is to sell betel-leaves.
(ତାମ୍ବଳ, ତାମ୍ବୁଳ, ତାମ୍ବିଳ, ତାମ୍ବୋଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ତାମଲଅଣୀ, ତାମ୍ବିଳଅଣୀ, ତାମ୍ବୁଳଅଣୀ, ତାମ୍ବୋଳଅଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପଢ଼ନ୍ତୁ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ତାମ୍ରଲିପ୍ତ—ସଂ.ବି. (ତାମ୍ର=ଦୁଃଖ + ଲିପ୍ତ; ଯେଉଁ ଦେଶ ଦୁଃଖ-ଲିପ୍ତ)—Tāmalipta ତମଲୁକ; ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ନଗର; ତମାଲକା—The country and town of Tamlook. ତାମଲିପ୍ତୀ; ତାମଲିପ୍ତା } ଅନ୍ୟରୂପ

ତାମସ—ସଂ. ବଣ. (ତମସ୍ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ତାମସିକ; Tāmasa ତମୋଗୁଣରୁ ଉଦ୍ଭବ (ଯଥା; କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, (ତାମସୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) ମୋହ, ମଦ, ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ)—1. Pertaining to or arising from the gross elements of nature.

୨ । ନିନ୍ଦିତ; ଗର୍ହିତ—2. Blameworthy; gross.

୩ । ପାପମୟ—3. Sinful.

୪ । ପ୍ରବଳ ତମୋଗୁଣଦ୍ୱାରା ଅନୁଷ୍ଠିତ —4. Done under the influence of evil passions.

୫ । ଗାଢ଼ାନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ; ଅନ୍ଧକାରମୟ—5. Gloomy; very dark.

୬ । ଖଳ—6. Deceitful; dishonest; wicked; vicious

୭ । ତମୋଗୁଣ ପ୍ରଧାନ—7. In which the gross elements of nature predominate.

୮ । ତମୋଗୁଣଯୁକ୍ତ—8. Having the base elements of nature.

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାର ଗୁଣତ୍ରୟବିଭାଗଯୋଗ ନାମକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ତମୋଗୁଣର ସ୍ୱରୂପ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାତ୍ରୟବିଭାଗଯୋଗ ନାମକ ସପ୍ତଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ତାମସୀ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ତାମସପ୍ରିୟ ଆହାର, ତାମସ ଯଜ୍ଞ, ତାମସ ତପ ଓ ତାମସ ଦାନର ପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ସନ୍ନ୍ୟାସଯୋଗ ନାମକ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ତାମସ ତ୍ୟାଗ, ତାମସ ଜ୍ଞାନ, ତାମସ କର୍ମ, ତାମସ କର୍ତ୍ତା, ତାମସୀ ବୁଦ୍ଧି, ତାମସୀ ଧୃତି, ତାମସ ସୁଖର ପ୍ରକୃତି ବଶଦତ୍ତାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ପଦ୍ମପୁରାଣରେ କେତେକ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ତାମସ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି; ଯଥା—କଣାଦଙ୍କ ବୈଶେଷିକ ଗୌତମଙ୍କ ନ୍ୟାୟ, କପିଳଙ୍କ ସାଙ୍ଖ୍ୟ, ଜୈମିନିଙ୍କ ମୀମାଂସା ଦର୍ଶନ, ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ଚାର୍ବାକ ଦର୍ଶନ, ଶାକ୍ୟମୁନିଙ୍କ ବୌଦ୍ଧଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଶଙ୍କରଙ୍କ ବେଦାନ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି ଚତୁର୍ଜ୍ଞାନ ସମର୍ଥୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଓ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମତ୍ସ୍ୟ ଓ କୂର୍ମ, ଅଗ୍ନି, ଶିବ, ଓ ସ୍କନ୍ଦ ଏହି ଛଅଟି ପୁରାଣକୁ ମଧ୍ୟ ତାମସରୂପେ ଗଣନା କରାଯାଏ । ସାମୁଦ୍ର, ଶଙ୍ଖ, ଯମ, ଔଶନସ ଆଦି କେତେକ ସ୍ମୃତିକୁ ଓ ଜୈମିନି, କଣାଦ, ବୃହସ୍ପତି, ଜମଦଗ୍ନି ଓ ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଆଦି କେତେକ ମୁନଙ୍କୁ ତାମସ ବିଶେଷଣ ଦିଆଯାଇ ଅଛି । ଏହିପରି ପ୍ରକୃତିର ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ ଗୁଣତ୍ରୟ ସମନ୍ୱିତ ଅନେକ ବସ୍ତୁ ଓ ବ୍ୟାପାରମାନଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ସାତ୍ତ୍ୱିକ, ରାଜସ ଓ ତାମସ ବୋଲିଯାଏ । ନିଦ୍ରା, ଆଳସ୍ୟ, ପ୍ରମାଦ ଆଦିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସୁଖକୁ ତାମସ ସୁଖ ଓ ପୌରୋହିତ୍ୟ, ଅସତ ପ୍ରତିଗ୍ରହ, ଜୀବହିଂସା, ଲୋଭ, ମୋହ, ଅହଙ୍କାର ଆଦିକୁ ତାମସ କର୍ମ ବୋଲିଯାଏ । ବସ୍ତୁ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣମୟ, ବ୍ରହ୍ମା ରଜୋଗୁଣମୟ ଓ ଶିବ ତମୋଗୁଣମୟ ବୋଲି ବେଦତତ୍ତ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ବ.—୧ । ପେଚକ; ପେଗ୍—1 Owl.

୨ । ସର୍ପ; ସାପ – 2. Snake.

୩ । ଚତୁର୍ଥ ମନୁ—3. The 4th Manu; the great grand-son of Manu, the original progentor of mankind.

ଚତୁର୍ଥେ ପ୍ରିୟବ୍ରତ ସୁତ, ତାମସ ଉତ୍ତମର ପ୍ରାଣ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪ । ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Wicked person.

୫ । ଅନ୍ଧକାର—5. Darkness.

ବୋଇଲ ସେହି ନଶାଚର, ମାୟାମଲାଖ ଯେନ ମରା ତାମସ ରେ ।
ଉଷ୍ଟ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୬ । ଅଜ୍ଞାନ; ମୋହ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Infatuation; delusion.

ଷଡ଼ିନ୍ଦ୍ରିୟ ବଶ ହଲେ ନାଶ,
ଏରୂପେ ବଢ଼ଇ ତାମସ । ରୂପଚ, ପ୍ରେମତତ୍ତାମୃତ ।

୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦେହରେ ଦେଖାଯିବା ୩୩ ପ୍ରକାର କେଭୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Thirtythree kinds of spots or heavenly bodies observed inside the solar and luner orbs.

ତାମସ ଆହାର—ସଂ. ବ.—ଏକ ଯାମ ବା ପ୍ରହରଠାରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ Tāmasa āhāra ହୋଇଥିବା ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ, ଗନ୍ଧରସ, ପୂତି-ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟୁସିତ ବା ବାସୀ, ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଓ ଅମେଧ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଭୋଜନ (ଭଗବଦ୍ଗୀତା—୧୭-୧୦)—Eating of stale, sapless, evil-smelling and impure food or food prepared long ago or the leavings of other's tables or orts.

ତାମସକର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ (କର୍ମଧା; ତାମସ + କର୍ତ୍ତୃ. ୧ମା ବ.)—Tāmasa karttā ଅନବହିତ, ଅବିବେକଶୂନ୍ୟ, ଜଡ଼ବତ, ଶଠ, ପର ଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ ପକାଇ ନିଜେ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ନିଷ୍କୃତି ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ, ଅଳସ, ବିଷାଦଯୁକ୍ତ ଓ ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ କର୍ମୀ (ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ୧୮।୨୮)—A doer of work who is careless, unconscientious, arrogant, deceitful, irresponsible, lazy, sad and procrastinating.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଉଥ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ତାମସ କର୍ମ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ତାମସ+କର୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଭ୍ରାନ୍ତ Tāmasa karma ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ, ଲାଭ, କ୍ଷତି, ହିଂସା. ପୌରୁଷ ଆଦି ବିଷୟର କଣ୍ଟ ନ ଯାଇ ମୋହଦ୍ୱାରା ଆରବ୍ଧ କରାଯିବା କର୍ମ (ଭଗବଦ୍ଗୀତା ୧୮-୨୫)—A work undertaken without mature deliberation and done under delusion.

ତାମସ କୀଳକ—ସ. ବ (ବଜ୍ଜାନଯତ୍ନଭାଷା)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳର Tāmasa kīlaka ଦେହରେ କେବେଳେ କେବେଳେ ଦେଖାଯିବା କଳା ଦାଗମାନ—Sun-spots; black spots on the surface of the sun and of the moon.

[ଦ୍ର—ଏମାନ ସଂଖ୍ୟାରେ ୭୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳରେ ଏମାନ ଦେଖାଗଲେଯଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ସମାଜରେ ଅଶୁଭ ଘଟେ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ଦେଖାଗଲେ ଶୁଭ ଘଟେ । ଏମାନେ ରାହୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିବାର କଳ୍ପିତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ତାମସ ଗୁଣ—ସ. ବ—ଉମୋଗୁଣ— (ଉମଃ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—Tāmasa guṇa The gross attributes or elements in Nature (See notes under Tamaḥ).

ବଶୀଭୂତ ଲୋଭ ଲୋଭେ ହିଂସା
ସାଉଣ୍ଟା ଦମ୍ଭ ମିଥ୍ୟା ଭାଷା
କନ୍ଦଳ ଶୋକ ଭସ୍ମ ଭ୍ରମ
ନିଦ୍ରା ଅଳସ ଅଶା ଶ୍ରମ
ଏତେ ତାମସ ଗୁଣ ଜାଣି
ଏବେ ଦୋ ଶୁଣ ପରମାଣି ।—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତାମସଜ୍ଞାନ—ସ. ବ.—(କର୍ମଧା; ତାମସ+ଜ୍ଞାନ)—ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ଈଶ୍ୱର Tāmasa jñāna ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛନ୍ତି ଏହିପରି କାରଣରହିତ ଅଯୌକ୍ତିକ ଭୁଲ ଜ୍ଞାନ (ଭଗବଦ୍ଗୀତା—୧୮-୨୨)—Knowledge or conviction not based upon reasoning or sense.

ତାମସ ତପଃ—ସ. ବ.—(କର୍ମଧା; ତାମସ+ତପଃ)—ପରର ଅନିଷ୍ଟ-Tāmasa tapaḥ ସାଧନ ପାଇଁ ଆପଣାକୁ କଷ୍ଟ ଦେଇ ବିବେକ-ବିରୁଦ୍ଧ ଭାବରେ କରାଯିବା ତପସ୍ୟା (ଭଗବଦ୍ଗୀତା ୧୭।୧୯)—Penance or austerities practised against one's conscience for injuring another by undergoing personal privations.

ତାମସ ତ୍ୟାଗ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ତାମସ+ତ୍ୟାଗ)--ମୋହବଶତଃ ଯଜ୍ଞ, Tāmasa tyāga. ଦାନ ଓ ତପସ୍ୟାଦି ଭତ୍ତିବ୍ୟ କର୍ମମାନଙ୍କ ତ୍ୟାଗ (ଭଗବଦ୍ଗୀତା ୧୮।୭)—Abandonment of one's charitable or religious duties on account of infatuation.

ତାମସ ଦାନ—ସ. ବ—(କର୍ମଧା; ତାମସ+ଦାନ)—ଦେଶକାଳ ବିଚାର Tāmasa dāna ନ କରି, ଅସତ୍କାର ଓ ଅବଜ୍ଞା ସହକାରେ ଅଯୋଗ୍ୟରେ କରାଯିବା ଦାନ (ଭଗବଦ୍ଗୀତା ୧୭।୨୨)—A gift made to an improper person at an improper time and place and without due respect.

ତାମସ ଧ୍ୟାନ—ସ. ବ—(ତାମସ+ଧ୍ୟାନ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ)—ବଟୁକ-Tāmasa dhyāna ଭୈରବଙ୍କ ରୂପର ଧ୍ୟାନ—The contemplation of the Deity Baṭuka-bhairaba.

ତାମସ ପୁରାଣ—ସ. ବ. —(ତାମସ+ପୁରାଣ)—ପୁରାଣମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ-Tāmasa purāṇa ବିଶେଷ—Title of a group of Hindu Purāṇas classed as gross.

[ଦ୍ର—ମତ୍ସ୍ୟ, କୂର୍ମ, ଲିଙ୍ଗ, ଶିବ, ସ୍କନ୍ଦ, ଅଗ୍ନି ଏହି ୬ଟି ପୁରାଣକୁ ତାମସ ବୋଲାଯାଏ । ତାମସ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ତାମସ ମୁନି—ସଂ. ବ.—ଉମୋଗୁଣ ବଶବର୍ତ୍ତୀ ମୁନିଗଣ—Tāmasa muni Passionate sages; some of the sages who are said to have been swayed by passions.

[ଦ୍ର—କଣାଦ, ଗୌତମ, ଶକ୍ତି, ଉପମନ୍ୟୁ, ଜୈମିନି, ଦୁର୍ବାସା, ମୃକଣ୍ଡୁ, ବୃହସ୍ପତି, ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ, ଜମଦଗ୍ନି ପ୍ରଭୃତି ମୁନିମାନଙ୍କୁ ତାମସ ଶ୍ରେଣୀରେ ଗଣନା କରି ଯାଇଅଛୁ ।]

ତାମସ ଯଜ୍ଞ—ସ. ବ. (ତାମସ+ଯଜ୍ଞ)—ବିଧିହୀନ ଯଜ୍ଞ—Tāmasa jajña A vedic sacrifice performed without due rites and solemnities.

[ଦ୍ର—ବିଧିହୀନ, ଅସୃଷ୍ଟାନ୍ନ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅସମ୍ପନ୍ନ, ମନ୍ତ୍ରହୀନ, ଦକ୍ଷିଣାଦାନବର୍জ୍ଜିତ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାବିରହିତ ଯଜ୍ଞକୁ ତାମସ ଯଜ୍ଞ ବୋଲାଯାଏ—ଭଗବଦ୍ଗୀତା· ୧୭।୧୩ ।]

ତାମସ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—ସ. ବ. (ତାମସ+ସନ୍ନ୍ୟାସୀ)—ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ସୁଖା-Tāmasa sannyāsī ସ୍ୱାଦନରେ ଜଳଞ୍ଜଳି ଥାଇ ବନରେ ବିଚାରପୂର୍ବକ ତପସ୍ୟା କରୁଥିବା ଅଥଚ ମୋକ୍ଷ ପାଇଁ ଲାଳାୟିତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—An ascetic who renounces the world and lives in the woods to practise austerities but hankers after salvation.

ତାମସ ସୁଖ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ତାମସ+ସୁଖ)—ଯେଉଁ ସୁଖ ପ୍ରଥମରେ Tāmasa sukha ଓ ଶେଷରେ ଆତ୍ମାର ମୋହକାରୀ ଏବଂ ନିଦ୍ରା, ଆଳସ୍ୟ ଓ ପ୍ରମାଦରୁ ଜାତ (ଭଗବଦ୍-ଗୀତା—୧୮।୩୯)—Pleasure which begins and ends with infatuation and is derived from sleep, laziness or blunder.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ହଳନ୍ତ ଶବ୍ଦର ଓ ମାତ୍ରା ସହ ୬ ଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଥାଏ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଟି ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଏକ ଶବ୍ଦାଂଶରେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାଶବ୍ଦରେ ନ ମିଳନ୍ତେ, ସେମାନେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚାହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଟି ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଏକ ଶବ୍ଦାଂଶକୁ ବେଛି ନେବେ । ଯଥା— 'ଗାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଡ' ନେବେ; 'ଦତ୍ତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦତ୍ତ' ନେଇଥାନ୍ତେ; 'ବର୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧ' ନେଇଥାନ୍ତେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜ' ନେଇଥାନ୍ତେ; 'ଉଲ୍ଟେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଟେ' ନେଇଥାନ୍ତେ

ତାମସ ସ୍ମୃତି—ସଂ. ବ (ତାମସ + ସ୍ମୃତି)—ସ୍ମୃତିଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ-ବିଶେଷ—Title of a class of codes of Hindu Law.
Tāmasa smṛuti

[ଦ୍ର—ଗୋତମ, ବୃହସ୍ପତି, ସମ୍ବର୍ତ୍ତ, ଯମ, ଶଙ୍ଖ, ଔଶନସ ଆଦି କେତେକ ମୁନଙ୍କ ସକଳିତ ସ୍ମୃତି ବା ସଂହିତାମାନଙ୍କୁ ତାମସ କୋଇଯାଏ ।]

ତାମସା—ବୈଦେ. ବିଣ (ଅ. ତମାସା)—୧ । କ୍ରୀଡ଼ା; ଖେଳ—1. Play; games; sports.
Tāmasā

ତାମ୍ସା, ତାମାସା, ତାମାସା} ଅନ୍ୟ ପରି ୨ । ବାଜୀଗର୍ତ୍ତ; କୁହୁକ—2. Magical show.

ତାମାସା ୩ । ଲୋକ ମନୋରଞ୍ଜନ ଦୃଶ୍ୟ—
तमासा 3. A popular sight; a show.

୪ । ପ୍ରଦର୍ଶନ—4. Exhibition.

୫ । ଥଟ୍ଟା; ରଙ୍ଗରସ; ପରିହାସ—5. Joke; jest; fun.

୬ । ସ୍ୱାଙ୍ଗ, ଯତ୍ରା, ନାଟ୍ୟାଦିରେ ବାହାରିବା ଉଦ୍ଭଟ ବେଶ ଓ ଜାତିଙ୍କ ପ୍ରତିରୂପ—6. Masquerade.

୭ । ନାଟ, ଯାତ୍ରା ଆଦି ମେଳା—7. Popular gatherings; dances.

୮ । ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ—8. Amusements.

୯ । ମଜା; କୌତୁକ—9. Fun; diversion.

ତୁ ଶା ଏ କ ଜାତ ତୁଲ୍ଲର ଗୀରତ ତାମସା ଝାପସ୍ତ ହୋଇ—
ଜଦଦର୍ଶ୍ୟ. ଉତ୍ପାଦରତ୍ନ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଥଟ୍ଟା ଶବ୍ଦ ପରେ ସଦୃଶରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, (ଯଥା ଥଟ୍ଟା ତମାସା) । ତମାସା ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ତାମସିକ—ସଂ. ବିଣ (ତମସ୍ + ଅନ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ତାମସ; ତମୋଗୁଣାନ୍ୱିତ—1. Gross; connected with the grosser elements of human nature.
Tāmasika

୨ । ଗର୍ହିତ; ନିନ୍ଦିତ—2. Blameworthy.

୩ । ଅନ୍ଧକାରଯୁକ୍ତ—3. Darkened; gloomy.

୪ । ତମୋଗୁଣରୁ ଜାତ—4. Born of self-delusion.

୫ । ତମୋଗୁଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣୋଦିତ—5. Arising from or dictated by the grosser human passions.

ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ତାମସିକ ଓ ଆ. ତମାସା ଏହି ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟି ଅବଲମ୍ବନରେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ଯାହା ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖାଇବାକୁ ଅବଲମ୍ବିତ ହୁଏ ଓ ଯାହା ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ନୁହେଁ (ଯଥା—ତାମସିକ ଭକ୍ତି)—1. Affected; pretended; not sincere.

୨ । ଲୋକପ୍ରିୟ ହେବା ପାଇଁ ଯାହା ଅବଲମ୍ବିତ ହୁଏ—2. Done to gain popularity.

ତାମସୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତାମସ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଘୋର ଅନ୍ଧକାରମୟୀ—1. Gloomy.
Tāmasī

୨ । ତମୋଗୁଣାନ୍ୱିତା—2. Gross.

ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଘୋର ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ରାତ୍ରି—1. Gloomy night.

୨ । ରାତ୍ରି; ରଜନୀ—2. Night.

୩ । ଦୁର୍ଗା; କାଳୀ—3. Goddess Kāḷī; Durgā.

୪ । ଜଟାମାଂସୀ; ହିମାଳୟର ଶାକବିଶେଷ—4. Spikenard (a medicinal herb).

୫ । ମସୀ; କଜ୍ଜଳୀ; ସ୍ୟାହି—5. Ink.

ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ତମସା ନଦୀ—The river Tamasā.

ଏଇ ତାମସୀ ନଦୀକ ବନେ ପଶି, ସେ ଜନ ଜଳଇଁ ରହିଲେ—
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ତାମସୀ ଧୃତି—ସଂ. ବ—ଅବିବେଚକ ପୁରୁଷ ଯେଉଁ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟବରୁ ସ୍ୱପ୍ନ, ଭୟ, ଶୋକ, ବିଷାଦ ଓ ଗର୍ବ ତ୍ୟାଗ କରି ନ ପାରେ (ଭଗବଦ୍ଗୀତା ୧୮।୩୫)—
Tāmasi dhṛuti
That gross firmness of mind for which a person cannot give up dream, fear, sorrow, sadness and pride.

ତାମସୀ ବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ—ମନୁଷ୍ୟର ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧି ଅଜ୍ଞାନାନ୍ଧକାରରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ଅଧର୍ମକୁ ଧର୍ମ ଓ ସମସ୍ତ ବିଷୟକୁ ବିପରୀତଭାବରେ ବୁଝେ (ଗୀତା ୧୮।୩୨)—
Tamasi buddhi
Intellegence which is shrouded with ignorance and considers impiety as piety and understands every thing from an opposite point of view.

ତାମସୀ ଶ୍ରଦ୍ଧା—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ସ୍ୱଭାବରୁ ହେବା ଯୋଗୁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଭୂତପ୍ରେତସମୂହର ଆରାଧନା କରନ୍ତି—(ଭଗବଦ୍ଗୀତା ୧୭।୪)—
Tāmasī śraddhā
The innate belief in some men which leads them to worship ghosts and spectres.

ତାମିଲ୍(ଲ)—ଦେ. ବ (ସଂ. ଦ୍ରାବିଡ଼; ମାସଧୀ ଭାଷାରୁ ବା ପାଲ୍ଲି, ଦାମିଲ୍ଲେ। ତାମିଲ ଅକ୍ଷରମାଳାରେ ତ, ଥ, ଦ ର ଏକ ଉଚ୍ଚାରଣ ଥିବାରୁ 'ଦାମିଲ୍ଲେ' ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ତାମିଲ ହୋଇଅଛି—ହେମ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
तामील
୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଭାଷାବିଶେଷ; ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଶାଖା—1. Tamil; one of the Dravidian languages of South India.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ସୂଚ୍ୟାକର	ଶ	ଳ	ଷ,ସ	ହ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଅ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଓ	ତାଲବ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଘ	ଥ	ଁ	ଧ	ଝ	ଃ

୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ହିନ୍ଦୁ ଜାତିବିଶେଷ—

2. A Hindu caste of South India; the Tamil.

[ଦ୍ର—ତାମିଲ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ୨୦୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବର କାବ୍ୟ ମିଳଅଛି । ଏ ଭାଷାରେ ବର୍ଗର ୧ମ, ୨ୟ, ୩ୟ ଓ ୪ର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଚାରଣ ଏକ । ଏହା ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷାର ଏକ ଶାଖା । ଶଙ୍କରାଗମ୍ୟର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଭାଷ୍ୟରେ 'ଦ୍ରମିଳ' ଶବ୍ଦ ଅଛି ଓ ଚୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ହୁଏନସାଂ ଏହାକୁ ତମୋଲ୍ଲ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ତାମିଲ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ବର୍ଗର ପଞ୍ଚମ ଅନୁନାସିକ ବର୍ଣ୍ଣ ଛଡ଼ା ବର୍ଗର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣ ଏକ ଅଟେ । ତାମିଲଜାତି ଭାରତର ଗୋଟିଏ ଅତି ପୁରାତନ ଜାତି ଓ ଭାରତରୁ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଅସିବା ପୂର୍ବେ ଏମାନେ ଭାରତରେ ଗୋଟିଏ ସଭ୍ୟ ଜାତି ଥିଲେ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ବିସ୍ତାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟ ସଭ୍ୟତାକୁ ପୃଣ୍ଡିରୂପେ ଗ୍ରହଣକଲେ ।]

ବୈଦେ. ବ—(ଆ.)—ଆଜ୍ଞାର ପାଳନ—

Carrying out of an order.

ତୈଦେ. ବଣ—ପାଳତ ଆଜ୍ଞା—Carried out (order).

ତାମିସ୍ର—ଫ. ବ (ତମିର୍ + ରଚ୍ + ଅ)—୧ । ରାକ୍ଷସ; ନିଶାଚର;

Tāmisra ରାତ୍ରିଚର—1. Demon (who roams about in the night.)

୨ । ଅଦ୍ୟାବଶେଷ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଲାସଭୋଗର ବ୍ୟାଘାତଜନିତ କ୍ରୋଧ—2. Wrath or anger arising from the interruption of sensual indulgence.

୩ । ପ୍ରବଞ୍ଚକର ଦଣ୍ଡଭୋଗାର୍ଥ ଅନ୍ଧକାରମୟ ନରକବିଶେଷ—

3. A gloomy division of the Hell for the punishment of deceitful persons.

୪ । କ୍ରୋଧ—4. Wrath; anger.

୫ । ଦ୍ୱେଷ—5 Envy.

ତାମ୍ପର୍ଡ଼ା—ଦେ. ବ—ବଡ଼ ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ଶୁଟ୍‌କା—

Tamparḍā Dried prawns.

ବଣ—କୃଶ ଓ ଲମ୍ବା ଶରୀରବିଶିଷ୍ଟ; ଉକଡୁଆ—

Slender and tall (person).

ତାମ୍ପର୍ଡ଼ା ଶୁଖୁଆ—ଦେ. ବ—ତାମ୍ପର୍ଡ଼ା (ଦେଖ)

Tāmparḍā sukhuā Tāmparḍā (See).

ତାମ୍ପର୍ଡ଼ି ଜିବା—ଗାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) କି—ଲୁଚିତ ହେବା—

Tāmparḍi jibā To be wrinkled.

ତାମ୍ବର୍ଡ଼ା—ଗ୍ରା. ବଣ—ତାଠାରୁ ବଡ଼ା; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବଳ—

Tāmbarḍā Superior to that, him or her; exceeding that.

ତାମ୍ବର—ଦେ. ବ (ଫ. ତାମ୍ବୁକାର)—ତମ୍ବା ଧାତୁରେ କାମ କରିବା

Tāmbarā ଲୋକ—Copper-smith; brazier.

କଁସାରୀ ଏମନ୍ତେ ବହୁ ତାମ୍ବର, ତବାର ପୁରାତେ ପାତ୍ର—

ଠଠେରା, କସେରା ସମସାମ. ତାମ୍ରପାତ୍ରାଦି ।

ତାମ୍ବଳ—ଗ୍ରା (ଉତ୍କଳ) ବ—ତାମ୍ବୂଳ (ଦେଖ)

Tāmbala Tāmbula (See)

ତମ୍ବି—ଗ୍ରାଦେ. (ତେଲୁଗୁ ଓ ସମଲପୁର; ଫ. ତାମ୍; ଫାଉବଡଃ ଏ ଧାତୁ

Tāmbi ପୂର୍ବେ ତାମ୍ର ନିର୍ମିତ ଥିବାରୁ ଏ ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି (ତାମ୍ରି—ଅନ୍ୟରୂପ) ହୋଇଅଛି; ଭୁଲ. ହି. ତାଂବା=ତମ୍ବା ନିର୍ମିତ ପାତ୍ର) — ୧ । ଟିଣ—1 Tin.

୨ । ତରଳ ପଦାର୍ଥ ଓ ଶସ୍ୟାଦି ମାପିବାପାଇଁ କାଠର ବା ଟିଣର ବଡ଼ ପାତ୍ର—2. A big wooden or metal measure for grains and liquids.

[ଦ୍ର—ଏହି ମାପିବା ପାତ୍ର ଅନେକ ପ୍ରକାର ଯଥା—୧ । ଭୃତ ତାମ୍ବି=୧୦୫ ତୋଲା ଓଜନ (ଏଥିରେ ମୂଲଆଙ୍କୁ ମୂଲ ଦଅଯାଏ) । ୨ । କଠା ତାମ୍ବି=୯୬ ତୋଲା ଓଜନ (ଗୁଜୁଲ ଆଦ ଶସ୍ୟ ମାପିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ) । ୩ । ସେର ତାମ୍ବି=୮୦ ତୋଲା ଓଜନ (ଘିଅ ତେଲ ଆଦ ମପାଯାଏ) । ୪ । କରଦା ତାମ୍ବି=୧୨୦ ତୋଲା ଓଜନ (ଧାନ କରଜ ଦେବା ନେବା ବେଳେ ବ୍ୟବହୃତ) ।]

ତାମ୍ବୁ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଉମ୍ବୁ)—ତମ୍ବୁ; ସ୍ୱଳ୍ପସ୍ଥାୟୀ; ପଟ୍ଟବାସ; ଶିବିର;

Tāmbu କନାତର—A tent; pavillion.

ତାଂବୁ, **ତମ୍ବୁ**

ତାମ୍ବୁରା - ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତାମୂରା; କମ୍ବା ତୁମ୍ବୁରୁ ଗନ୍ଧର୍ବ କର୍ତ୍ତୃକ ଉଦ୍ଭାବିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ନାମ) —ଗୋପୀଯନ୍ତ୍ର;

ତାମ୍ବୁରା ତାନପୁରା—One-stringed guitar.

ତମ୍ବୁରା

ତାମ୍ବୂଳ—ଫ. ବ (ତମ୍ ଧାତୁ=ମାନ ଦେବା + ସଙ୍କାର୍ଥେ, ବୃଲ)—

Tāmbūla ୧ । ପାନ—1. Betel leaf; Piper Betel.

୨ । ପାନଖିଲି; ବଡ଼ିଆ—2. A quid or packet of betel leaf enclosing pieces of nut, spices etc. (chewed after meals).

୩ । ସୁପାରି; ଗୁଆ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Betel nut.

ତାମ୍ବୂଳ କରଙ୍କ—ଫ. ବ (ତାମ୍ବୂଳ + କରଙ୍କ=ନଡ଼ିଆର ସଢ଼େଇ)—

Tāmbūla karaṅka ପାନଡବା; ପାନବଟା—Betel-box.

ତାମ୍ବୂଳ ପତ୍ର—ଫ ବ (ତାମ୍ବୂଳ+ପତ୍ର)—୧ । (ଔଷ୍ଠୀ ଭତ୍) ତାମ୍ବୂଳ

Tāmbūla patra ଲତାର ପତ୍ର; ପାନ—1. Betel leaf.

୨ । (କନ୍ଦୁଜାତ୍ର; ତାମ୍ବୂଳ ପତ୍ର ପତ୍ର ଯାହାର) ବେଙ୍ଗୀ ଆଳୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Yam.

ତାମ୍ବୂଳ ପେଟିକା—ଫ. ବ. (ତାମ୍ବୂଳ + ପେଟିକା=ପେଡ଼ି)—

Tāmbūla peṭikā ୧ । ପାନ ବଟୁଆ—1. A ponch for carrying betel and other chewing requisites.

୨ । ପାନ ବଟା—2. Betel box.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭିନ୍ନାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବସନ୍ତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୩ । ପାନ ସେଟେଇ; ଯେଉଁ ସେଟେଇରେ ପାନ ଖାଇବାର ସରଞ୍ଜାମମାନ ଥାଏ—3. A basket having a lid for carrying betel-requisites.

ତାମ୍ବୂଲ ବାହକ—ସ. ବି. ପୁଂ—ରଜା ଆଦିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ଗୃଳର
Tāmbūla bāhaka ପାନଖିଲି ଓ ପାନଡବା ଆଦି ଧରି
(ତାମ୍ବୂଲ ବାହକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଥାଏ—A servant who carries
(ତାମ୍ବୂଲଦ, ତାମ୍ବୂଲଧର—ଅନ୍ୟରୂପ) the chewing betel-packets and betel-box with kings and rich men.

ତାମ୍ବୂଲ ବଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତାମ୍ବୂଲ ସମ୍ପୁଟିକା)—ପାନଖିଲି—
Tāmbūla birdiā A rolled packet of betel leaf prepared for chewing.

ଉଦାହରଣ ତାମ୍ବୂଲ ବଡ଼ିଆ ଖେଦାଇଲେ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମଦାଲସ ସର୍ବ ।

ତାମ୍ବୂଲ ସମ୍ପୁଟିକା—ସ. ବି.—(ତାମ୍ବୂଲ + ସମ୍ପୁଟିକା; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Tāmbūla biṭikā ପାନଖିଲି—A prepared packet of betel leaf for chewing.

ତାମ୍ବୂଲ ବୋଳ—ଦେ. ବି.—ପାନ ଖେଦାଇବା ଯୋଗୁ ଓଠରେ
Tāmbūla bola ଯେଉଁ ସିଠା ପରି ସ୍ତର ପଡ଼ି ଯାଏ—
A thin crust or a thick dye appearing on the lips of persons habituated to chewing betel.

ତାମ୍ବୂଲ ରସ—ସ. ବି. (ତାମ୍ବୂଲ + ରସ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ପାନରସ—
Tāmbūla rasa 1. Juice of betel leaf.
୨ । ପାନ ପିକ—2. The spittle ejected after chewing betel.

ତାମ୍ବୂଲ ରାଗ—ସ. ବି. (ତାମ୍ବୂଲ + ରାଗ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ପାନ
Tāmbūla rāga ଖେଦାଇବାରୁ ଓଠରେ ହୋଇଥିବା ରକ୍ତିମା—
1. The redness of the lips due to chewing betel.
୨ । ପାନ ପିକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The spittle ejected after chewing betel.
୩ । (ବନ୍ଦୁକୀହ) ମସୂର ଡାଲି—3. Lens Esculenta; a kind of pulse.

ତାମ୍ବୂଲାଧାର—ଦେ. ବି (ତାମ୍ବୂଲ + ଆଧାର; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—
Tāmbūlādhāra ୧ । ପାନ ବନ୍ଧୁଆ—1. Betel pouch.
୨ । ପାନ ଡବା—2. Betel box.
୩ । ଯେଉଁ ଥାଳରେ ପାନଖିଲି ସଜା ହୋଇ ଗୃହକୁ ସମାଗତ ବନ୍ଧୁ ଆଦିଙ୍କ ଆଗରେ ରଖାଯାଏ—3. A plate of betel packets kept before guests

ତାମ୍ବୂଲି—ଦେ. ବି. ସୁଂ (ସଂ. ତାମ୍ବୂଳୀ)—ତାମ୍ବୂଳିକ (ଦେଖ)—
Tāmbūli Tāmbūlika (See)
ତାମଲି ତମୋଳୀ
(ତାମ୍ବୂଳଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ତାମ୍ବୂଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାମ୍ବୂଳିକ—ସ.ବି (ତାମ୍ବୂଳ + ଜୀବିକା ଅର୍ଥରେ ଇକ)—ତାମିଲି; ପାନଗୁ-
Tāmbūlika Betel seller by profession.

ତାମ୍ବୂଳୀ—ସ. ବି (ତାମ୍ବୂଳ + ଜୀବିକାର୍ଥେ ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Tāmbūlī ୧ । ତାମିଲି; ପାନଗୁ—1. Betel seller.
୨ । (ତାମ୍ବୂଳ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ) ପାନ ଲତା (ଦ୍ରବେଭୂଷ୍ଣୁ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
2 Betel plant (Apte).
୩ । ଯେଉଁ ଭୃତ୍ୟ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପାଇଁ ପାନ ଜୁଟେଇ ଓ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପାନଖିଲି ଯୋଗାଏ—3. A servant who prepares the betel packets for chewing and presents them to his master when wanted (Apte).

ତାମ୍ବୂଳୀକ—ସ. ବି (ତାମ୍ବୂଳ + ଜୀବିକା ଅର୍ଥରେ ଇକ)—ତାମିଲି;
Tāmbūlīka ପାନଗୁ—Betel-seller.

ତାମ୍ବୋଳ—ଦେ. ବି—ବାଳ ଡିମ୍ବିରି (ଦେଖ)—
Tāmbola Bāla ḍimbiri (See) (Haines).

ତାମ୍ର—ସ.ବି (ତମ୍ ଧାତୁ=ଦୁଃଖ ପାଇବା + କରଣ. ର) —୧ । ତମ୍ବା
Tāmra ଧାତୁ—1. Copper.
୨ । (ତମ୍ର + ଅ)—ଦେହରେ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଦାଗ ଯୁକ୍ତ କୁଷ୍ଠରୋଗ-ବିଶେଷ—2. A kind of leprosy with red spots.
୩ । ତାମ୍ର ପରି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—
3. A dark coppery red (Apte).
ବିଶ—ଅରୁଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ —
Dark red; copper-coloured.

ତାମ୍ରକ—ସ. ଵ (ତାମ୍ର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ତମ୍ବା—
Tāmraka Copper.

ତାମ୍ରକର୍ଣ୍ଣୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାମ୍ର + କର୍ଣ୍ଣ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Tāmrakarṇṇi ପଶ୍ଚିମ ଦିଗର ଦିଗ୍ଗି—
The mythological she-elephant guarding the western point of the earth.

ତାମ୍ରକାର—ସ. ବି (ତାମ୍ର + କୃ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଯେ ତମ୍ବାରେ
Tāmrakāra ଜଳସ ଓ ବାସନ ପ୍ରଭୃତି ତିଆରି କରେ; ତମ୍ବା କାରିଗର;
(ତାମ୍ରକୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତମ୍ବାର—1 Copper smith.

ତାମ୍ର କୀଟ—ସ. ବି—୧ । ସାଧାରଣର କୋହ୍ନି; ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ; ପାଟପୋକ—
Tāmra kīṭa 1. The cochineal insect.
(ତାମ୍ର କୃମି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜଳଜ ମସ୍ତକରେ ରହିଲେ ସର୍ପାଦିରେ ଖୋଦ ହେଲେ ତ ମୁଣ୍ଡରେ ପାନଚକ୍ର ରହିବାକୁ ଲାଗେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ	ୠ	ଌ	ଏ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପ୍	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଐ	ଔ	ଽ	ୱ	ୡ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦନୁରୂପ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ଷ	ର୍ଯ୍ୟ	ଉଅ	ଜ	ନ୍

୨ । ପାରୁଡ଼ା ପୋକ—
The lady-bird insect (Apte).

ତାମ୍ର କୁ(କୂ)ଟ୍ଟକ—ସଂ. ତ (ତାମ୍ର+କୁଟ୍ଟକ, ଏହା ତମ୍ବାର ବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ) Tāmra ku(kū)ṭṭaka ଧୂଆଁପତ୍ର; ତମାଖୁ; ତମ୍ବାଖୁ—Tobacco.

ତାମ୍ର କୂଟ—ସଂ. ବ (ତାମ୍ର+କୂଟ) —ଧୂଆଁପତ୍ର— Tāmra kūṭa Tobacco.

ତାମ୍ର ଗର୍ଭ—ସଂ. ବ (ତାମ୍ର ଅର୍ଥେ ଗର୍ଭ=ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି) Tāmra garbha ନୁଣିଆ—Sulphate of copper; Blue vitriol.

ତାମ୍ରଚୂଡ଼—ସଂ. ତ. ପୁଂ. (ତାମ୍ର+ଚୂଡ଼ା; ତାମ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ ଚୂଡ଼ା=ଚୂଳ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । କୁକୁଡ଼ା; କୁକୁଡ଼ା- Tāmrachūṛda 1. A cock (having a coppery coxcomb).

୨ । କୁକୁରଦନ୍ତ; କୁକୁର ଶୁଙ୍ଘିଆ ଗୁଳ୍ମ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 2. Pavetta Indica plant.

ତାମ୍ରତ୍ରପୁଜ—ସଂ. ବ—(ତାମ୍ର+ତ୍ରପୁ=ତ୍ରପା+ଜନ୍ ଧାତୁ+ଅ; ଯାହା Tāmratrapuja ତମ୍ବା ଓ ତ୍ରପା ମିଶାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ)—
୧ । କଂସା; କାଂସ୍ୟ—1. Bell-metal.
୨ । ପିତ୍ତଳ—2. Brass (Apte).

ତାମ୍ର ଦ୍ୱୀପ—ସଂ. ବ—ସିଂହଳ; ଲଙ୍କା ଦ୍ୱୀପ — Tāmra dwīpa The island of Ceylon.

ତାମ୍ରଦ୍ରୁ—ସଂ. ବ—ରକ୍ତ ଚନ୍ଦନ— Tamradru The red Sandal wood (Apte).

ତାମ୍ର ଧାତୁ—ସଂ. ବ—୧ । ନାଲି ରଙ୍ଗ ଖଡ଼ି— Tāmra dhātu 1. Red chalk.
୨ । ତାମ୍ର ନାମକ ଧାତୁ; ତମ୍ବା—2. Copper (metal).

ତାମ୍ର ପଟ୍ଟ—ସଂ. ବ. (ତାମ୍ର+ପଟ୍ଟ; ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ=ତାମ୍ର ନିର୍ମିତ ପଟ୍ଟ)— Tāmrapaṭṭa ତମ୍ବା ପାତ୍ର; ତାମ୍ର ଫଳକ— A copper plate.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଗ୍ରନ୍ଥାଦାନଙ୍କ ସନନ ତାମ୍ର ପଟ୍ଟରେ ଖୋଲା ଯାଉଥିଲା; ବର୍ତ୍ତମାନ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଭୂଗର୍ଭରୁ ଅନେକ ତାମ୍ରପଟ୍ଟ ଲକ୍ଷିତ ପ୍ରାଚୀନ ଅନୁଶାସନମାନ ମିଳୁଛି ।]

ତାମ୍ର ପତ୍ର—ସଂ. ବ. (ତାମ୍ର+ପତ୍ର; ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ)— Tāmra patra ୧ । ତାମ୍ରପଟ୍ଟ (ଦେଖ)—
1. Tāmrapaṭṭa (See)
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ପତ୍ର ଯୁକ୍ତ ଗଛ—
2. A tree with red leaves.
୩ । (କର୍ମଧା) ନୂଆ କଅଁଳିଆ ପତ୍ର—
3. New tender leaves of trees.

ତାମ୍ରପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ—୧ । କର୍ଣ୍ଣାଟ ବା ମାଲବ ଦେଶସ୍ଥ ନଦୀବିଶେଷ— Tāmraparṇṇī 1. Name of a river in S. E. India.

[ଦ୍ର—ଏହା ମଲୟ ଗିରିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ତିନେଭେଲ୍ଲୀ ଜଲ୍ଲା ବାଟେ ଯାଇ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ୁଛି । ଏହା ପୂର୍ବେ ମୁକ୍ତା ଜନ୍ମନ୍ତେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ଏହାର ଦୀର୍ଘତା ୭୦ ମାଇଲ । ମହାଭାରତ, ମତ୍ସ୍ୟ-ପୁରାଣ, ଅଶୋକଙ୍କ ଶିଲାଲିପି ଓ ଗ୍ରୀକ୍ ଲେଖକ ଟଲେମୀଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏ ନଦୀର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଘାର୍ଘ ଓ ବଡ଼ ପୋଖରୀ; ସରୋବର—2. Lake.
୩ । ପଥାଗୁଣୀ ଲତା—3. Pœderia Fœtida.
୪ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା—
4. Indian madder; Rubia Cordifolia.

ତାମ୍ର ପଲ୍ଲବ—ସଂ. ବ. (ତାମ୍ର+ପଲ୍ଲବ; ବହୁବ୍ରୀହି; ଏହାର ଅର୍ଥ ଲ Tāmra pallaba ପଡୁମାନ ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ)—ଅଶୋକ ଗଛ— The Asoka tree.

ତାମ୍ର ପାତ୍ର—ସଂ. ବ. (ତାମ୍ର+ପାତ୍ର; ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ) —ତମ୍ବାନିର୍ମିତ ଆଧାର; Tāmra pātra ତମ୍ବା ବାସନ—Copper vessel.

[ଦ୍ର—ହନୁମାନଙ୍କ ମତରେ ତାମ୍ରପାତ୍ର ଦେବ ଓ ପିତୃକାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ।]

ତାମ୍ରପାଦ୍ମା—ସଂ. ବ—ଦଂସପଦ୍ମା; ଲାଲ ରଙ୍ଗର ଲଜ୍ଜାଳୁ ଲତା (ହେ. ଶବ୍ଦ- Tāmrapādī ସାଗର)—The red variety of Mimosa creeper.

ତାମ୍ର ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ. (ତାମ୍ର+ପୁଷ୍ପ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Tāmra pushpa ୧ । ଚୋଚଦାର; ରକ୍ତକାଞ୍ଚନ ଗଛ—
1. Bauhinia Variegata (tree)
୨ । ଭୂଇଁ ଚମ୍ପା (ଦେଖ)
2. Bhūiñ champā (See)
ସଂ. ବଣ—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପବିଶିଷ୍ଟ—Red flowered.

ତାମ୍ର ପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାମ୍ର+ପୁଷ୍ପ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ରକ୍ତା- Tāmra pushpikā ଚିବୁଡ଼; ନାଲ ଛତୁଡ଼ୀ ଲତା— The red Turpethum creeper.

ତାମ୍ରପୁଷ୍ପୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାମ୍ର+ପୁଷ୍ପ+ଇନ୍)—
Tāmrapushpī ୧ । ପାଟେଳୀଗଛ—1. A tree; Stereospermum Suaveolens.
୨ । ଧାତକୀ (ଦେଖ)—2. Dhātakī (See).

ତାମ୍ରଫଳ—ସଂ. ବ—ଆଖରୋଟ ଗଛ— Tāmraphaḷa Walnut tree.

ତାମ୍ର ଫଳକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତାମ୍ରଫଳକ)—ତାମ୍ର ପଟ୍ଟ (ଦେଖ) Tāmra phaḷaka Tāmra paṭṭa (See)

ତାମ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବଣ. (ତାମ୍ର+ବର୍ଣ୍ଣ)— Tāmra barṇṇa ୧ । ନାଲିଆ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. Red.
୨ । ତମ୍ବାଳିଆ ବର୍ଣ୍ଣର—2. Copper-coloured.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେତେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଚ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତେବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଉଭୟଲୋଡ଼ରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

ତା.ବ—୧ । ମନୁଷ୍ୟର ଦେହର ଚମଡ଼ା ତଳେ ଥିବା ୪ର୍ଥ ଚର୍ମର ସ୍ତର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 1. The thin layer of skin below the outer skin of the human body.

୨ । ସିଂହଳ ଦ୍ୱୀପ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Ceylon.

[ଦ୍ର—ଏ ଦ୍ୱୀପର ଏହି ନାମରୁ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ଏହାକୁ ତାପ୍ରୋବେନ୍ (Taprobane) ନାମ ଦେଇଥିଲେ ।]

ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀ—ସ. ବି. (ତାମ୍ର+ବର୍ଣ୍ଣ+ଷ୍ତ୍ରୀ. ଈ)— ୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଯୂଥର କଡ଼—1. The blossom of Sessamum (Apte).

(ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ମନ୍ଦାର ଫୁଲ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. China rose.

ତାମ୍ର ବଲ୍ଲୀ—ସ. ବ. ଷ୍ତ୍ରୀ—୧ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ଲତା; ମେଦେନୀ ଗଛ— Tāmra ballī 1. Indian madder plant; Rubia Cordifolia.

୨ । ଚିତ୍ରକୂଟ ପ୍ରଦେଶରେ ଜନ୍ମିବା ଲତାବିଶେଷ —

2. A plant growing in the Chitrakūṭa tracts.

ତାମ୍ର ବୀଜ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାମ୍ର+ବୀଜ)—କୋଳଥ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Chickpea.

Tāmra bīja

(ତାମ୍ରବୃନ୍ତ, ତାମ୍ରବୃନ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାମ୍ର ବୃକ୍ଷ— ସ. ବ. (ତାମ୍ର+ବୃକ୍ଷ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ରକ୍ତଚନ୍ଦନଗଛ— Tāmra bṛuksha Red sandal wood tree; Pterocarpus Santaninus.

ତାମ୍ର ମୁଖ— ସ. ବ.ଣ ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାମ୍ର+ମୁଖ)—ସାନ୍ଦାର ମୁହଁ ତମ୍ବା ପରି ରଙ୍ଗାର— Tāmra mukha Copper-faced.

(ତାମ୍ରମୁଖୀ—ଷ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—ଇଉରୋପୀୟ ବା ଫିରଙ୍ଗି ବ୍ୟକ୍ତି— A European or Frank (Apte).

ତାମ୍ରମୂଳା—ସ. ବ. ଷ୍ତ୍ରୀ. (ତାମ୍ର+ମୂଳ+ଷ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ବହୁବ୍ରୀହି)— ଲାଜକୁଳୀ ଲତା; ଲଜ୍ଜାଳୁ ଲତା—The Telegrapha creeper; Mimosa Sensitiva.

ତାମ୍ରଲିପ୍ତ— ସ. ବ—ତମଲୁକ୍ (ଦେଖ)

Tāmralipta Tamaluk (See)

(ତାମ୍ରଲିପ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦ୍ର—ଏହା କଲିକତାର ୩୫ କୋଶ ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମରେ ସମୁଦ୍ରକୂଳସ୍ଥିତ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର— Tamlook.)

ରଙ୍ଗା ମୁଗେ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ପୁଷ୍ପ—ଜଗନ୍ନାଥ ମହାରାଣା ।

[ଦ୍ର— ଏହା କଳିଙ୍ଗ ଦେଶରୁ ଲାଗି ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦର ବୋଲି ମହାଭାରତରେ ଲେଖା ଅଛି । ଏଥିର ନିବାସୀମାନେ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତାମ୍ରଶିଖୀ— ସ. ବ. ପୁଂ. (ତାମ୍ର+ଶିଖା+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—କୁକ୍କୁଟ—Cock.

Tāmraśikhī

ତାମ୍ର ସାର—ସ. ବ. (ତାମ୍ର+ସାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ରକ୍ତଚନ୍ଦନ— Tāmra sāra Red sandal wood.

ତାମ୍ରସାରକ—ସ. ବି. (ତାମ୍ର+ସାରକ)— ୧ । ରକ୍ତଚନ୍ଦନ— Tāmrasāraka 1. Red sandal wood.

(ତାମ୍ରସାର୍ଜକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକପ୍ରକାର ଖଦିର—

2. A kind of catechu.

ତାମ୍ରାକ୍ଷ—ସ. ବି. କ୍ଲୀ. (ତାମ୍ର+ଅକ୍ଷି; କର୍ମଧାରୟ)— Tāmrāksha ୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁ—1. Red eye.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୋକିଳ—2. The Indian cuckoo.

ସ. ବ—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ; କୁମ୍ଭାଣ୍ଡ ଆଖି ଆଖି— Red-eyed.

ତାମ୍ରାଭ—ସ. ବ.ଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାମ୍ର+ଆଭା)— Tāmrābha ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—Copper-coloured.

ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ରକ୍ତ ଚନ୍ଦନ— Red sandal wood.

ତାମ୍ରାର୍ଦ୍ଧ—ସ. ବ. କ୍ଲୀ—କଂସା; କାଂସ୍ୟ— Tāmrārdha Bell metal.

ତାମ୍ରାଶ୍ମ—ସ. ବ. କ୍ଲୀ. (ତାମ୍ର+ଅଶ୍ମନ୍=ପ୍ରସ୍ତର)—ପଦ୍ମରାଗମଣି— Tāmrāśma Spinel ruby (gem).

ତାମ୍ରିକ—ସ. ବ.ଣ. (ତାମ୍ର+ଇକ)— Tāmrika ୧ । ତାମ୍ରନିର୍ମିତ—1. Made of copper.

୨ । ତାମ୍ରମିଶ୍ରିତ—2. Mixed with copper.

୩ । ତାମ୍ରବର୍ଣବିଶିଷ୍ଟ —3. Copper-coloured.

ସ. ବ—ତାମ୍ରକାର—Brazier; copper smith (Apte).

ତାମ୍ରିକା—ସ. ବ. ଷ୍ତ୍ରୀ. ତାମ୍ର+କ+ଷ୍ତ୍ରୀ. ଆ)— Tāmrikā ୧ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ତାମ୍ରପାତ୍ର; ଯାହା ଜଳରେ ଭସାଇଲେ ଛିଦ୍ରଦ୍ୱାରା ଜଳ କ୍ରମଶଃ ଯାଇ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟେ ସମୟ ନିରୂପଣ କରେ; ପୁରାତନ ପ୍ରାଚୀନ ଘଣ୍ଟିକା ଯନ୍ତ୍ର-

1. A copper-pot having a small hole at the bottom used in measuring time by placing it in a water-vessel.

୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ତାମ୍ରମୁଦ୍ରା (ଯାହା ୫ ଏକ ପଣ କଉଡ଼ି ସଙ୍ଗେ ସମାନ ଥିଲା)—2. An old Indian copper coin which equaled in value to 80 cowries.

୩ । ଗୁଞ୍ଜା; ଲାଲଅଞ୍ଜି—3. The red seeds produced from a creeper Abrus Precotorius.

୪ । ପଟହ; ଢକ୍କା; ଢୋଲ—4. Drum.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧			ର,ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ଶ	ଟଂ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ

ତାମ୍ରିମା—ସ. ବ. (ତାମ୍ର+ତ୍ୱାର୍ଥେ ଇମନ. ୧ମା· ୧ବ)—
Tāmrimā ତାମ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣ; ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ—
Redness; the colour of copper (Apte).

ତାମ୍ରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାମ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ତାମ୍ରିକା (ଦେଖ)
Tāmrī Tāmrikā (See)

ତାମ୍ରେଶ୍ୱର—ସ. ବ—ତମ୍ବା ଉତ୍ତ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tāmreśwara Copper oxide.

ତାମ୍ରୋଷ୍ଠ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ତାମ୍ର+ଓଷ୍ଠ) – ରକ୍ତାଭ ଓଷ୍ଠ—
Tāmroshtha Red or cherry lip (Apte).
(ତାମ୍ରୌଷ୍ଠ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାୟ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ପାଳନ କରିବା—
Tāya (root) 1. To bring up; to maintain.
୨ । ବିସ୍ତାର କରିବା—2. To spread (Apte).
୩ । ରକ୍ଷା କରିବା—
3. To protect; to preserve (Apte).

ତାୟ୍ୱାତ୍(ଦ୍)—ବୈଦେ. ବ—ତାଦାତ୍ (ଦେଖ)
Tāyadāt(d) Tādāt (See)

ତାୟ୍ଫା—ବୈଦେ. ବ—ତାଇଫା (ଦେଖ)
Tāyaphā Tāiphā (See)

ତାୟାଁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମୃଦଙ୍ଗ ଓ ପଖୋଜର ଡାହାଣ ପାଖର ମୁହଁ ଚର୍ମ ଓ ତହିଁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଧ୍ୱନି; ଗୟାଁ—
(ଧେୟାଁ—ବିପରୀତ) The right hand side of a two-faced drum and the sound produced from it.

ତାର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଶଗଡ଼ ଚକର ଗୁର ଆଡ଼େ ବୁଲିଥିବା ଲୌହ ବଲୟ; ଡାଲ—
1. Iron rim of a cart-wheel.

ତାରକୋତରା ବୈଦେ. ବ· (ଇଂ ଟାର; ପର୍ତ୍ତୁଗାଲି—ଅଲକାତ୍ରା; **ତାରାଲ** ଫୁଲ. ସ. ଆତ୍ରଲ=ସାଲନିର୍ଯ୍ୟାସ)—
୨ । ତରଳ; ଆଲକାତରା—2. Tar; coal-tar.

ତାର—ସ. ବ. ତୃ ଧାତୁ=ପାର ଦେବା+ଅ)—
Tāra ୧ । (+ତ୍ୱାତ. ଅ) ଉତୁରିବା; ଉତ୍ତରଣ—
1. Crossing; landing (from a boat).
୨ । (+କରଣ. ଅ) ତନ୍ତୁ; ଧାତୁନର୍ମିତ ସରୁ ସୂତ୍ର; ଧାତୁତନ୍ତୁ—
1. Wire; metal wire.

[ଦ୍ର—କେବଳ ସୀସା ଓ ଗଙ୍ଗା (ରଙ୍ଗ) ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଧାତୁରେ ତାର ଛାଞ୍ଚର କରିଯାଏ । ପ୍ରଥମେ ଧାତୁକୁ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥୂଳରେ ଢାଳ ଲମ୍ବା କାଢ଼ି କରିଯାଏ । ତତ୍ପରେ କାଢ଼ିର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡକୁ ପିଟି ମୁନିଆ କରିଯାଏ : କାଢ଼ିର ସେହି ମୁନିଆ ମୁଣ୍ଡକୁ ଲୁହାରେ ଛାଞ୍ଚର ବଡ଼ ଓ ସାନ ବହୁଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଜନ୍ତା ନାମକ ଯନ୍ତ୍ରର ଗୋଟିଏ କଣାରେ ଗଳାଇ ଦେଇ ଜନ୍ତାର ଆର ପିଠି ଆଡ଼େ ବାହାର ପଡ଼ିଥିବା କାଢ଼ିର ମୁନକୁ ସଣ୍ଡାଅସି ଦ୍ୱାରା ଜୋର୍ରେ ଟାଣିଲେ ଜନ୍ତାର ଛିଦ୍ରର ଆୟତନ ଅନୁସାରେ ତାର ବାହାରେ । ସେହି ତାରକୁ ଆହୁରି ସରୁ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ମୋଟା ତାରର ଅଗକୁ ବାଡ଼େଇ ଆହୁରି ସରୁ କର ଜନ୍ତାରେ ଥିବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସାନ ଛିଦ୍ରରେ ଗଳାଇ ସଣ୍ଡାଅସିଦ୍ୱାରା ଜନ୍ତାର ଆର ପାଖରୁ ଟାଣିଲେ ସରୁ ତାର ହୁଏ । ଏହିପରି ଜନ୍ତାର କ୍ରମସୂକ୍ଷ୍ମ ଛିଦ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ତାର ଉଆରି ହୁଏ । ଜନ୍ତାର ଛିଦ୍ରରେ ତାରକୁ ପୂରାଇ ସଣ୍ଡାଅସିରେ ଟଣିଲେ ତାର କରସାରିଥିବା କାଢ଼ି ଭାଙ୍ଗି ଯାଏ ଓ ତାଙ୍କ ସିବାରୁ ତାହା ନମସ୍ପାତ୍ର ହୁଏ ।]

୩ । ସାଙ୍ଗୀତ ଯନ୍ତ୍ରର ତନ୍ତୁ—3. String of a musical instrument.

୪ । (ତତ୍ତ୍ୱ. ଅ) ରୌପ୍ୟ; ରୂପା—4. Silver.

୫ । ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ପ୍ରଣବ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଏକାକ୍ଷର ସ୍ୱାଜ ମନ୍ତ୍ର—
5. The sacred syllable 'Om' or other mono-syllabic mystic incantation.

୬ । ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱର—6. High tone; shrill sound.

୭ । ପ୍ରଣବ; ଓଁକାର—7 The mystic sound 'Om'

୮ । ମୁକ୍ତାର ବଶୁର୍ବ, ଲାବଣ୍ୟ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା—
8. Excellence of a pearl.

୯ । ମୁକ୍ତା—9. Pearl.

୧୦ । ହାରର ମଧ୍ୟମଣି—10. The central gem of a necklace.

୧୧ । ନକ୍ଷତ୍ର—11. Star.
ମୋ ପାଖୁଁ ଗଲ ଆଉଁ ତାର ଅନ୍ତରେ—ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୧୨ । ସୁଗ୍ରୀବର ବର୍ତ୍ତିଲ ସୁମତନ୍ତ୍ରଙ୍କ ସହାସ୍ପର୍ଦ୍ଧକ ବାନରସେନାପତି-ବିଶେଷ—12. Name of a commander of the monkey army mentioned in the Rāmāyaṇa.

[ଦ୍ର—ଏ ବୃତ୍ତାନ୍ତଙ୍କ ଅଂଶରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ ଓ ବାଲୀଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ତାରାଙ୍କର ପିତା ଥିଲେ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୧୩ । ହରିବଂଶ ବର୍ତ୍ତିତ ଦାନବବିଶେଷ—13. A demon mentioned in the Haribaṁśa.

୧୪ । ଚକ୍ଷୁର ତାରା—14. The pupil of the eye.
ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମନ୍ତ ତାର ନସ୍ପନେ ଥିବ ।
ସମୀପ ସ୍ଥାନ ସେବେ ନ ରହିବ । ବଳରାମ. ବଦତାଳହୋଳ ।

୧୫ । (ସାଙ୍ଖ୍ୟଦର୍ଶନ) ଏକପ୍ରକାର ମୌଳସିଦ୍ଧି; ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ବ୍ରହ୍ମପୂଙ୍କ ବେଦାଧ୍ୟୟନଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ସିଦ୍ଧି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—15. (Samkhya philosophy) Success acheived by a disciple on being initiated to the scriptures by the preceptor.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ରେତେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଶ୍ୟତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ରୋତ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହୁଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଟଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୁତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ, ବୃଥ ନ ମିଳଲେ 'ବୃଥା' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୧୬ । ସଙ୍ଗୀତର ଉଚ୍ଚସ୍ୱରଯୁକ୍ତ ସପ୍ତକଉପଶେଷ; କେଁ କେଁଆ ସ୍ୱର—16. High or shrill octave in music.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ସ୍ୱର କଣ୍ଠରୁ ଜଠି କପାଳର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଏ—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୧୭ । ଶିବ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—17. God Śiba.

୧୮ । ବିଷ୍ଣୁ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—18. Bishṇu.

୧୯ । ଅଠର ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ବର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—19. A Sanskrit metre of 18 syllables.

୨୦ । ଆସ୍ୱାଦ (ଯୋଗେସ୍ଥନ୍)—20. Savour; taste; relish.

୨୧ । ତାରିକେସୁରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଜନ୍ମିତ ତାରକାସୁରପିତା (ଶିବପୁତ୍ରଣ) 20. Name of the father of the Demon Tārakā.

୨୨ । ଅଖଣ୍ଡ କ୍ରମ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—22. Regular seeqence.

୨୩ । ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ଯୋଗଉପଶେଷ; ତାରକ ୨ (ଦେଖ) 23. Tāraka 2 (See)

ତାର ଦେ. ବ.—୧ । ବଣାଇ ଗୁଜ୍ୟରେ କଥିତ ସାନ୍ତାଳି ଭାଷା—

ତାରେ 1. A name for the Sāntāli language used in the Bonāi state of Orissa.

୨ । ଚନା ଆଦର ସିଗ୍‌ର ପାଗ ବା ଅବସ୍ଥା—2. A certain syrupy condition of boiled sugar.

(ଯଥା— ଦୋତାର, ଉଜଡାର ଚନାପାଗ ।)

[ଦ୍ର—ଚନା, ଗୁଡ଼ ବା କନ୍ଦକୁ ପାଣି ଦେଇ କଥାଁ ଉପରେ ପାକ କଲେ ତାହା 'ସିଗ୍' ବା 'ରସ'ରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଏହି ସିଗ୍‌ରେ ରସଗୋଲ୍ଲା, ଜଲ୍ଲବୀ, ଝବକାବୁନ୍ଦିଆ, ଗୋଲ୍ଲପଳାମ୍ବ ଆଦି ପକାଇ ଦେଲେ ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କ ଉପରେ ସିଗ୍ ପଶିଯାଏ । ଚନା ଆଦିକୁ ପାଗ କରି ଅର୍ଥାତ୍ ସିଗ୍‌ରେ ପରିଣତ କରି ତାହା ଗରମ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ସେଥିରେ ଲଆ ପକାଇ ଘାଣ୍ଟିଲେ ତାହା ଝୁଡ଼ୁଡ଼ା ହୁଏ । ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପାଇଁ ସିଗ୍ ପତଳା ବା ଘନା ହେବା ଦରକାର । ସିଗ୍ ଚୁଲି ଉପରେ ବସିଥିବାବେଳେ ତହିଁରେ ଚଟୁ ପକାଇ ଚଟୁକୁ ଟେକିଲେ ଚଟୁର ଅଗରୁ ସିଗ୍‌ର ଧାର ବୋହି ପଡ଼େ । ସିଗ୍ ପତଳା ଥିଲେ ଏହି ଧାର ଭଜା ବା ଫୁଇଁ ଦେଖାଯାଏ ଓ ଘନ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ମାଡ଼ ଧାର ଚଟୁ ଅଗରୁ ଝରେ । ଏହି ଧାରକୁ ତାର ବୋଲି ଯାଏ । ଚଟୁ ଅଗରୁ ସିଗ୍‌ର ଯେତେଟି ଧାର ଝରିବାର ଦେଖାଯାଏ ସେ ସିଗ୍‌କୁ ସେତେ ତାର ବା ସେତେ ତାରଚନ୍ଦ ସିଗ୍ ବୋଲାଯାଏ । ସିଗ୍ ପତଳା ହୋଇଥିଲେ ତାକୁ ଅଳ୍ପର ଚଉଷଣ କଥାଁ ଉପରେ ବସାଇ ଦେଲେ ସେଥିରୁ ପାଣି ମରିଯାଇ ତାହା ଘନ ହୋଇ ଯାଏ ।]

୪ । ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରବାହ ବହନକାରୀ ତାର—

4. Telegraphic or electric wire.

[ଦ୍ର—ଧାତୁର ତାର ଭିତର ବା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରବାହର ପରିଚାଳକ ଥିବାରୁ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଶକ୍ତିକୁ ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନେବାକୁ ହେଲେ ଧାତୁର ତାରଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରବାହିତ କରିଯାଏ । ସବୁ ଧାତୁ ମଧ୍ୟରେ ତମ୍ବାର ତାରହିଁ ବେଶି ଭିତର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରବାହକ ଥିବାରୁ ତମ୍ବା ତାର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଉତ୍ପାଦନ କରି ସେହି ସ୍ଥାନରୁ ଯେତେଦୂର ତମ୍ବାତାର ଲଗାଯାଏ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରବାହ ସେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଏ । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ବାର୍ତ୍ତା, ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଯନ୍ତ୍ର, ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ କଳଯାନ ଚଳାଯାଏ ।]

୫ । ଟେଲିଗ୍ରାମ୍; ତାଡ଼ିତ୍ ବାର୍ତ୍ତା; ତାର ଖବର—

5. Telegram; telegraphic message.

[ଦ୍ର—ଦୂରଦେଶକୁ ସମ୍ବାଦ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରେରଣ କରିବାପାଇଁ ତଡ଼ିତ୍‌ଶକ୍ତି ଓ ଚୁମ୍ବକ ଶକ୍ତିକୁ ତାମରେ ଲଗାଯାଏ । ପ୍ରଥମେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ତଡ଼ିତ୍‌ଶକ୍ତି ଉତ୍ପାଦନ କରି ସେହି ସ୍ଥାନରୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ପ୍ରବାହ ଯୋଡ଼ ବଶିବାକୁ ହୁଏ । ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ପ୍ରବାହର ଦୁଇଟି ମୁଣ୍ଡ ଅଛି । ସେ ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଲମ୍ବିଥିବା ତାର ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ତାରକୁ ପୃଥିବୀର ଗର୍ତ୍ତରେ ପୋତି ଦିଆଯାଏ ଓ ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡର ତାରକୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ ସଙ୍ଗେ ଲଗାଇ ଦିଆଯାଏ । ଉକ୍ତ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରେ ସେ ତାର ଲଗିଲେ ସେଠାରେ ମେ ତାରର ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡକୁ ନେଇ ଭୂଗର୍ଭରେ ପୋତି ଦିଆଯାଏ । ଭୂଗର୍ଭର ତଡ଼ିତ୍‌ପ୍ରବାହକ ଗୁଣ ଥିବାରୁ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଦୁଇ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରବାହର ଧାରା ଅଖଣ୍ଡିତ ରହେ । ଅତଏବ ଦୁଇସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ଉପରେ ଲଗିଥିବା ତାର ଏବ ତଳେ ଭୂଗର୍ଭରେ ଲଗିଥିବା ତାର ଓ ଭୂଗର୍ଭ ବାଟେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରବାହ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃତ୍ତ ବା ଘେର (Circuit) ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଓ ଏହି ବୃତ୍ତ ବାଟେ ବିଦ୍ୟୁତ୍-ପ୍ରବାହ ଅଖଣ୍ଡିତରୂପେ ବହେ । ଚୁମ୍ବକ (Magnet)ର ଗୋଟିଏ ଗୁଣ ଅଛି ଯେ, ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ପ୍ରବାହର ଘେର ମଧ୍ୟରେ ଚୁମ୍ବକକୁ ହଲାଇଲେ ଏହି ପ୍ରବାହରେ ଚଞ୍ଚଳିଥିବା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ଓ ପ୍ରବାହର ବଳ ମଧ୍ୟ ବଦଳେ । ପ୍ରବାହର ବଳ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂଚନା କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଲୁହାର ଛୁଞ୍ଚି ତଳଦ୍ୱାରା ଲଗାଯାଇଥାଏ । ଏହି ଘେର ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ତାରକୁ କାଟିଦେଲେ ପ୍ରବାହ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ । କଟା ହୋଇଥିବା ତାରକୁ ପୁଣି ଯୋଡ଼ିଦେଲେ ପୁଣି ପ୍ରବାହ ଗଲେ । କେଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେ କଟା ହୋଇଥିବା ତାରର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ଧରି ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଲଗାଇ-ଦିଏ ତେବେ ପ୍ରବାହ ଗଲେ ଓ ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ଅଲଗା କରି ଦେଲେ ପ୍ରବାହ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ । ପ୍ରବାହ ଗଲିଲେ ସେ ଘେର ପାଖେ ଥିବା ଚୁମ୍ବକ ତାର ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷିତ ହୁଏ । ପ୍ରବାହ ବନ୍ଦ ହୋଇ-

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଃ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ

ଗଲେ ଚୁମ୍ବକ ତାରରୁ ଖସିପଡ଼ିଯାଏ । ମନେକର ଏହି ଘେରରେ କଝକଠାରେ ଜଣେ ଲୋକ ତାରକୁ କାଟି ଦେଇ କଝ ଦୋଇଥିବା ତାରର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଲଗାଇ ଦେଲା; ତାହାଦ୍ୱାରେ କଲ୍ଲକତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାରଦ୍ୱାରା ଫଯୁକ୍ତ ଘେର ପାଖରେ ରଖାଯାଇ ଥିବା ଚୁମ୍ବକ ଖଣ୍ଡ ସେ ଘେର ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷିତ ହେଲା; କଝକରେ ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡର ତାରକୁ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଅଲଗା କଲ ଦେଲେ କଲ୍ଲକତାରେ ଘେର ପାଖେ ରଖାଯାଇ ଥିବା ଚୁମ୍ବକ ଖଣ୍ଡି ଘେରରୁ ଅଇଗା ହୋଇଯିବ । କଝକବାଲା ଯେତେ ଥର ଏ ଦୁଇ ତାରର ମୁଣ୍ଡକୁ ଲଗାଉଥିବ ଓ ଛଡ଼ାଉଥିବ, କଲ୍ଲକତାବାଲା ଦେଖୁଥିବ ଯେ ଚୁମ୍ବକ ଏ ଘେରକୁ ସେତେଥର ଛୁଇଁ ଦଉଥିବ ଓ ଖସିପଡ଼ି ଥିବ । ଚୁମ୍ବକ ଘେରକୁ ଛୁଇଁଲାବେଳେ ଯେଉଁ ଠକ ଠକ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ସେହି ଶବ୍ଦକୁ ବାରୁ ତାରଖବର ନଆ ଅଣା କରିଯାଏ । ପ୍ରବାହର ଦିଗ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବେଳେ ମଧ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ହୁଏ । ଏହି ସବୁ ଆବାଜ୍‌କୁ ଲକ୍ଷ କରି ଓ ପ୍ରବାହର ଦିଗ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂଚନାକାଗ୍ଜ କୁଞ୍ଚିକୁ ଲକ୍ଷ କରି କଝକବାଲା ତାରର ଦୁଇମୁଣ୍ଡକୁ କେତେଥର ଲଗା-ଇଲା ଓ ଛଡ଼ାଇଲା ତାହା କଲ୍ଲକତାବାଲା ସେହିଠାରେ ବସି ଠିକ୍‌ରେଇ ନେଏ । କୁଞ୍ଚି ତାହାଣ ଆଡ଼କୁ ବୁଲିଲେ ତାକୁ ବିନ୍ଦୁ (Dot) ଓ ବାଆଁ ଆଡ଼କୁ ବୁଲିଲେ ତାକୁ ରେଖା (Dash) କହନ୍ତି । ତାରଖବର ଦେବାବାଲାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ବରୁ ସଙ୍କେତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ଯେ କୁଞ୍ଚି ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁ ଉତ୍ପାଦନ କଲେ ଜାଣିବ 'ଏ' ଇଂରାଜି ଅକ୍ଷର, ଗୋଟିଏ ରେଖା ଉତ୍ପାଦନ କଲେ ଜାଣିବ ଇଂରାଜି 'ବି' ଅକ୍ଷର ଏକସଙ୍ଗେ ଦୁଇଟି ବିନ୍ଦୁ ଉତ୍ପାଦନ କଲେ ଜାଣିବ 'ସି' ଅକ୍ଷର ଦୀର୍ଘତି ରେଖା ଉତ୍ପାଦନ କଲେ ଜାଣିବ (ଡ଼) ଅକ୍ଷର ଇତ୍ୟାଦି । କଝକବାଲା ଉପରୋକ୍ତ ସଙ୍କେତ ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ଅକ୍ଷର ପାଇଁ କଝକରେ ତାରର ଦୁଇମୁଣ୍ଡକୁ ଯୋଡ଼ିବ ବା ଅଲଗା କରିବ, କଲ୍ଲକତାବାଲା ସେହି ଅକ୍ଷରର ସଙ୍କେତ ସେଠାରେ ଦେଖି ପାଇବ । ଏହିପରି କଝକବାଲା ଉପରୋକ୍ତ ସଙ୍କେତଦ୍ୱାରା ଯେତୋଟି ଅକ୍ଷର କଝକରେ ଟିପି ଦିଏ, କଲ୍ଲକତାବାଲା ସେତୋଟି ଅକ୍ଷରର ସଙ୍କେତ ସେ କୁଞ୍ଚିର ଗତିରୁ ବାହାର କରି ସେ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ ଜୋଡ଼ି ବାକ୍ୟମାନ କରି ଉକ୍ତ ବାକ୍ୟରୁ ପ୍ରେରିତ ବାର୍ତ୍ତାର ଭାବ ବୁଝି ପାରେ ଏହି ପଦ୍ଧତିରେ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍‌ଦ୍ୱାରା ଦୂରଦେଶକୁ ସମ୍ବାଦ ଯାଏ ।]

୨ । ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍‌ଦ୍ୱାରା ସମ୍ବାଦ ପ୍ରେରଣ ପଦ୍ଧତି; ତାରଡାକ—
6. Telegraph; the system of sending message by wire,

୨ । ଟେଲିଫୋନ୍— 7 Telephone.

ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ତାର (ଦେଖ)—Tār (See)

ସଂ. ବିଣ.—୧ । ଉତ୍ତମ—1. Good.

୨ । ଚକ୍ ଚକ୍ କରୁଥିବା; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ସ୍ୱଚ୍ଛ; ପାପ୍ତିଶାଳୀ—
2. Bright; sparkling.

୩ । ଉଚ୍ଚ (ସ୍ୱର)—3. High (tone)

୪ । ନିର୍ମଳ; ସ୍ୱଚ୍ଛ; ପରିଷ୍କୃତ—4. Clear.

୫ । ସ୍ଥୂଳ—5. Thick.

୬ । କେଁ କେଁସୁ (ସ୍ୱର) —
6. Sharp and shrill (tone).

୭ । ବିସ୍ତୃତ—7. Extended; spreading.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ତାର ସ୍ୱର=ଉଚ୍ଚସ୍ୱର; ଯିବ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଚ୍ଚସ୍ୱରର ଲକ୍ଷଣରୁ) କୋଧାନ୍ୱିତ—3. Angry; wrathful.

ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ଉତ୍ ଶବ୍ଦ ୬ଷ୍ଠୀ ଅନାଦରାର୍ଥେ)—ତାହାର—
ତାର, ଓର His; her; its.
उसका ମୋ ପାଖୁଁ ଗଲା ଥାଇଁ ତାର ଅସର । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ, ପ୍ରେମସ୍ୱାନସ୍ୱ ।
(ତାଙ୍କର, ତାହାଙ୍କର—ଆଦରାର୍ଥକ)

ତାର ଅ(ଆ)ଫିସ୍ —ଦେ. ବି. (ସଂ. ତାର+ଇଂ ଅଫିସ୍)—ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍
Tāra a(ā)phis ଅଫିସ୍; ଯେଉଁ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ (ତରା ଘର—ଅନ୍ୟରୂପ) ତାରଦ୍ୱାରା ଦୂର ଦୂର ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ
ତାର ଆଫିସ ସମାଦାଦର ପ୍ରଦାନ ଓ ପ୍ରେରଣ କରିଯାଏ—
तारघर Telegraph office.

ତାରକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍; ତାର ଧାତୁ=ପାର କରିବା
Tāraka +କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —୧ । କର୍ଣ୍ଣଧାର—
(ତାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A pilot; helmsman.

୨ । ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଯୋଗବିଶେଷ—
2. A class of the 9 astrological conjunctions.
[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ତାରକ ବା ତାର ୯ ଗୋଟି; ଯଥା—ଜନ୍ମ, ସମ୍ପତ୍ ବିପତ୍, କ୍ଷେମ, ପ୍ରତ୍ୟରି, ସାଧକ, ନିଧନ ବା (ବଧ) ମିତ୍ର, ପରମ ମିତ୍ର । ଏହି ୯ ଗୋଟି ଯୋଗ ମଧ୍ୟରୁ ଜନ୍ମ, ବିପତ୍, ପ୍ରତ୍ୟରି ଓ ନିଧନ ବା ବଧ ଏହି ୪ଟି ତାର ଅଶୁଭ । ଏହା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଶୁଭ । ଶୁଭ ତାରକରେ ସମସ୍ତ ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଏ । ବିବାହ, ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ଭୈଷଜ୍ୟ ଯାତ୍ରା ଏବଂ ଔରଦ୍ଧଦେହିକ ଶୁଦ୍ଧି ଜନ୍ମତାରକରେ ସକଳ ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଇ ପାରେ । ଜନ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ରଠାରୁ ୩ୟ, ୧୨ଶ ଓ ୨୩ଶ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ, ଯଥାକ୍ରମେ ୧ମ, ୬ଷ୍ଠ ଓ ୩ସ୍ତ ତ୍ରୟୀର ତାରକ କହନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ତ୍ରୟୀରରେ ଯାତ୍ରାଦି ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ, ଦ୍ୱିତୀୟ ତ୍ରୟୀରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଶୁଭ, ମାନ ତୃତୀୟ ତ୍ରୟୀରରେ ବିନାଶ ଓ ଅଶୁଭ ଘଟେ ।]

୩ । ଭେଲା—3. A raft.

୪ । ତାରକା; ନକ୍ଷତ୍ର—4. Star.

୫ । ଚକ୍ଷୁର ତାରା—
5. The pupil of the eye.

୬ । ତାରକାସୁର (ଦେଖ)
6. Tārakāsura (See)

ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହାର ନୁଆ ଥରେ ସ୍ୱଗଣବର୍ଗ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା ହୋଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୋଗଦେବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜ୍ଜିତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧୁଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଦଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗା'ନ ପଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲତୁ' ଦେଖିବେ

[ଦ୍ରୁ—ଏହି ନାମର ଦୁଇ ଅସୁର ଥିଲେ ।]

୭ । ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ —

7. Name of a Sanskrit metre.

[ଦ୍ରୁ—ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୮ ସଗଣ ଓ ୧ ଗୁରୁ ବର୍ତ୍ତୁ ଥାଏ—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୮ । ବାନରବିଶେଷ—8. Name of a monkey.

୯ । ମୁକ୍ତା—2. Pearl.

୧୦ । ଆଖି (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. The eye.

[୧୧ । ରାମ ତାରକ ନାମକ ଷଡ଼କ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର ର୍ଂ ରାମାୟ ନମଃ ସନ୍ତାନ୍ତରରେ ଓଁ ରାମାୟ ନମଃ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)]—

11. A formula of 6 letters recited by the devotees of Rāmachandra.

ବଧୂଂସ୍ତେ ବେଲ୍ଲ ଉତ୍ପର ମାଉଛ ଅବଦ୍ୟ ଗିର
ସ୍ମରାମ ତାରକ ସାର ଉଦତ କରେ—ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୧୨ । ଉଣ୍ଟାଡକ; ଭାଲିଆ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—

12 The marking nut.

୧୩ । ଯେ ଲୋକଙ୍କୁ ନଦୀ ଆଦି ପାରକରେ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)-

13. Ferryman.

୧୪ । ଭବ ସାଗରରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି;ପରିତ୍ରାତାବ୍ୟକ୍ତି--

14. Redeemer; Saviour.

ଫ. ବି—୧ । ରକ୍ଷାକାର୍ଯ୍ୟ; ରକ୍ଷଣ—1. Protecting; saving.

ତାରକ ସେ ମୁହିଁ ଉତ୍ତମ ପାତ—ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ।

୨ । ପରିତ୍ରାଣକାର୍ଯ୍ୟ—2. Redeeming.

ଦସ୍ତର କରୁ କହୁ ତାରକ ଅନ ନାହିଁ
ତାରଣର ବସ୍ତୁନ । ଭକ୍ତେନ୍ଦ୍ର ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୩ । ଯେ ପାର କରିବ—3. One who carries or ferries across.

ତାରକଜିତ୍—ସଂ. ବି (ତାରକ+ଜି ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍)—କାର୍ତ୍ତିକେୟ—

Tārakajit Kārttikeya.

ତାରକ ତୀର୍ଥ—ସଂ. ବି—(କର୍ମଧା; ଯେଉଁଠାରେ ପିଣ୍ଡଦାନ କଲେ ପିତୃଲୋକେ ହାଣ ପାଆନ୍ତି) ଗୟାତୀର୍ଥ—The sacred place of the Hindus Gya.

Tāraka tirtha

ତାରକ ବ୍ରହ୍ମ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ (ତାରକ+ବ୍ରହ୍ମନ୍, କର୍ମଧା)—

Tāraka brahma ୧ । ରାମତାରକ ମନ୍ତ୍ର (ଓଁ ରାମାୟ ନମଃ)—

1. The mystic formula for worshipping Rāma.

୨ । ଶିବତାରକ ମନ୍ତ୍ର (ଓଁ ନମଃ ଶିବାୟ)—2 The mystic incantation for worshipping Śiba.

ତାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ବାଦ ପ୍ରେରଣ କରିବା—1. To wire; to send a telegraphic message.

Tāra karibā

ତାରକରନା ୨ । ଜନ୍ତାଦ୍ୱାରା ଧାତୁର କାଢ଼ିରୁ ତାର ଓଟାରିବା—

ତାର ଟାନା 2 To draw out wires from a

ତାରଖୀଁଚନା metal rod.

ତାରକସ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. ତାର+ଘା. କୃ=ଓଟାରିବା ବ୍ୟକ୍ତି)—

Tārakas ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜନ୍ତା ସାହାଯ୍ୟରେ ଧାତୁର କାଢ଼ିରୁ

ତାରକଷ ତାର ଉଆର କରେ—1. One who manufac-

ତାରକଶ୍ tures wire from metal rods.

୨ । ଯେଉଁ କାରିଗର ତାରକସି କାମରେ ଅଳଙ୍କାର ଆଦି କରେ—2. A person who manufactures wire-work; a wire-worker.

ତାରକସି—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ କାରିଗର ଧାତୁରୁ ତାର ଉଆର କରେ—1. A wire-drawyer.

Tārakasi

ତାରକଷି ୨ । ତାରକସିକାମ କରିବା କାରିଗର—

ତାରକଶି 2. A worker in filigree.

୩ । ତାରକସି କାମ (ଦେଖ)—

3. Tārakasi kāma (See)

ତାରକସ କାମ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ତାର+ଘା. କୃ=ଟାଣିବା +ସ.

Tārakasi kāma କର୍ମ)—ସୁନାରୂପାର ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ତାର ଦ୍ୱାରା

ତାରକଷି କାଜ କରିବା କାରିଗରୀ— Filigree work.

ତାରକଶି

ତାରକହା ସଂ. ବ (ତାରକ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—

Tārakahā କାର୍ତ୍ତିକେୟ—Kārttikeya.

(ତାରକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାରକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ତାରକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନକ୍ଷତ୍ର—

Tārakā 1. Star.

୨ । ଲାଞ୍ଜା ତାରା—2. Comet.

୩ । ଚକ୍ଷୁର ତାରା; କନୀନିକା—

3. The pupil of the eye.

୪ । ତାଡ଼କାନାମ୍ନୀ ରାକ୍ଷସୀ—

4. The demoness Tārdakā

୫ । ମୁକ୍ତା —5. Pearl.

ତରଳ ତାରକା ତାରସମ୍ବୀ ନାହ ନାଗସ୍ତ ହୀକା,
ସମସ୍ତଙ୍କ ତାର ଦେଲେ ଦେଇକେ ଶତୀ ସ୍ୱର୍ଗ ଚଢ଼ିବା । ଗୁଣାକର. ଉଷା ।

୬ । ଇନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ (ଦେଖ) (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—

6. Indrabārunī (See)

୭ । ବାନରରାଜ ବାଳର ସ୍ତ୍ରୀ; ତାରା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—

7 Wife of the monkey-king Bāli.

୮ । ନାରୀର ନାମକ ଛନ୍ଦ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—

8. Name of a vedic metre.

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) ପୁସ୍ତକର ଅଂଶ ବିଶେଷ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷିତ ହେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉପରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ନକ୍ଷତ୍ର ଚିହ୍ନ—An asterisk.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ୍ର	ସ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଁ

[ଦ୍ର—ସେ ଚତୁଷ୍ଟ * ଏହିପର ।]

ତାରକା ପତି—ଫ. ବ (ତାରକା+ପତି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଚନ୍ଦ୍ର—
Tārakā pati — The moon.

ତାରକାମୟ—ଫ. ବଣ (ତାରକା+ବହୁଳାର୍ଥେ ମୟ)—ତାରକାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—Full of stars; starry.
Tārakāmaya

(ତାରକାମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ବା ରୂପକ; ତାରକା+ଅମୟ; ତାରକାସୁରର ବ୍ୟାପ୍ତିସ୍ୱରୂପ; ଏହାଙ୍କ ୱୀର୍ଯ୍ୟରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କାର୍ତ୍ତିକେୟ ତାରକାସୁରକୁ ବଧ କରିଥିବାରୁ)—ଶିବ; ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Śiba.

ତାରକାରି—ଫ ବ (ତାରକ+ଅରି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କାର୍ତ୍ତିକେୟ—
Tārakāri — Kārttikeya.

ତାରକାଶୋଭୀ—ଦେ. ବଣ ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ତାରକାଶୋଭନ୍ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ତାରକାଶୋଭା)—ସୁନ୍ଦର ନୟନବିଶିଷ୍ଟା—
Tārakāśobhī — (a woman) Having charming eyes.

ତାରକାଶୋଭାଠାରୁ ହୋଇ ମେଘଣି ଟେ ମାଳବ ଦେଶରେ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ତାରକାସୁର—ଫ. ବ (ନାମ)—୧ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ଅସୁର-ବିଶେଷ—1. Name of a demon killed by Kārttikeya.
Tārakāsura

୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ଅସୁରବିଶେଷ—
2. Name of demon killed by Bishṇu.

[ଦ୍ର—୧ । ଶିବପୁରାଣ ମତରେ ତାରକାସୁର ତାର ନାମକ ଅସୁରର ପୁତ୍ର ଥିଲା । ସେ ଏକ ହଜାର ବର୍ଷ ଉପସ୍ୟା କରି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଠାରୁ ବର ପାଇଥିଲା ଯେ ତାଠାରୁ ଫସାରରେ ଆଉ କେହି ବେଶି ବଳିଆ ହେବେ ନାହିଁ ଓ ଶିବଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ବ୍ୟକ୍ତି ଛଡ଼ା ତାହାକୁ ଆଉ କେହି ବଧ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଦ୍ରବ କରିବାରୁ ଦେବତାମାନେ ପରାମର୍ଶ କରି କାମଦେବଙ୍କୁ ପଠାଇ ହିମାଳୟରେ ଉପସ୍ୟାରତ ମହାଦେବଙ୍କୁ ପାର୍ବତୀଙ୍କଠାରେ ଆକୃଷ୍ଟ କରାଇଲେ । ପାର୍ବତୀଙ୍କୁ ମହାଦେବ ବିବାହ କଲେ । କିନ୍ତୁ ପାର୍ବତୀ ମହାଦେବଙ୍କ ତେଜଃ ଧାରଣ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥା ହେବାରୁ ଦେବତାମାନେ ବିଚାର କରି କପୋତବେଶଧାରୀ ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ ଓ ଅଗ୍ନି ମହାଦେବଙ୍କ ୱୀର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କଲେ; ସେହି ୱୀର୍ଯ୍ୟରୁ କାର୍ତ୍ତିକେୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲେ । ଦେବତାମାନେ ତାଙ୍କୁ ଦେବସେନାପତ୍ୟର ସେନାପତ୍ତି କଲେ । ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ପରେ କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଶରରେ ତାରକାସୁର ନିହତ ହେଲା—(ହି. ଶବ୍ଦ-ସାଗର) । ମତାନ୍ତରରେ ସେ କମଳାଙ୍କ ଅସୁର ଓ ବୀରାଙ୍ଗୀ ଅପ୍ସରର ପୁତ୍ର ଥିଲା ଏବଂ କାର୍ତ୍ତିକେୟ ଜନ୍ମ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ତାକୁ ବଧ କଲେ—(ଆସ୍ତେ) । ୨ । ଗରୁଡ଼ପୁରାଣ ମତରେ ତାରକାସୁର ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଅସୁର ଥିଲା । ସେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ବହୁତ ଉପଦ୍ରବ କରିବାରୁ ବିଷ୍ଣୁ ନପୁଂସକ ରୂପ ଧାରଣକରି ଏହାକୁ ବଧ କଲେ । (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।)

ତାରକତ—ଫ. ବଣ (ତାରକା+ସଜାଡ ଅର୍ଥରେ ଇତ)—ନକ୍ଷତ୍ରଖଚିତ.
Tārakita — Starry; beptangled or adorned with stars.

ତାରକିନୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତାରକ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —ରାତ୍ରି—
Tārakinī — Night.

(ତାରକିଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ତାରକାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରୂପ—
Feminine form of Tārakī

ତାରକୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ତାରକା+ଇନ୍ ୧ମ. ୧ବ.)—ତାରକାଯୁକ୍ତ—
Tārakī — Starry.
(ତାରକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)

ତାରକେଶ୍ୱର—୧ ଫ. ବ—ଶିବ; ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tārakeśwara — Śiba.

୨ । କଲିକତାର ୫୬ ମାଇଲ ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ବଙ୍ଗଦେଶର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶିବଭକ୍ତ ଓ ତାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଏକ ଗ୍ରାମର ନାମ—2. Name of a famous shrine of Śiba and a village named after Him.

[ଦ୍ର—ଏ ଶିବ ମନ୍ଦିର ଜଣେ ମହନ୍ତଙ୍କ ମାଲଫଉଦାରରେ ପରିଚାଳିତ । ଏଠାକୁ ଅନେକ ସହସ୍ର ଯାତ୍ରୀ ଆସନ୍ତି ଓ ଏ ଦେବ ପୂଜା ପାଇଁ ଅନେକ ସମ୍ପତ୍ତି ଖଞ୍ଜା ଅଛି । ହାବଡ଼ା ଠାରୁ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆନ୍ ରେଲର ଗୋଟିଏ ବ୍ରାଞ୍ଚ୍ ଲାଇନ୍ ଏଠାକୁ ଯାଇଛି ଓ ପ୍ରତ୍ୟହ ହାବଡ଼ାଠାରୁ ଏଠାକୁ ଓ ଏଠାରୁ ହାବଡ଼ାକୁ ୬।୭ ଥର ଗାଡ଼ି ଯିବା ଆସିବା କରେ ।]

୩ । ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ବହୁମୂତ୍ର ରୋଗନାଶକ ବଟିକାବିଶେଷ—
3. A kind of pill prepared as an antidote against diabetes.

[ଦ୍ର—ଘାଗ୍, ଗନ୍ଧକ, ଜୁଡ଼ା, ବଙ୍ଗ, ଅଭ୍ର, ଦୁଗ୍ଧଲତା, ଜବକ୍ଷାର ଗୋଖରୁଘାଞ୍ଜ, ହରଡ଼ା ସମାନ ଭାଗରେ ନେଇ ସମାନ ଘଷି ଘାଣ୍ଟି କଖାରୁକୁ କୋର ଚହଁର ରସ, ପଞ୍ଚମୂଳ ସିଝା ଘାଣ୍ଟି ଓ ଗୋଖରୁ ରସରେ ଏହାକୁ ଭାବନା ଦେଇ ଦୁଇ ରତ୍ତି ଲେଖାଏଁ ଓଜନରେ ବଟିକା କରାଯାଏ, ଏହାକୁ ମହୁ ସଙ୍ଗେ ସେବନ କରାଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତାରକ୍ଷ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ତାର୍କ୍ଷ୍ୟ)—ଗରୁଡ଼—
Tāraksha — Garurda (the king of birds).

ତାରକ୍ଷ ବଗୁର ବହୁ କହୁ ତାରକ ଥନ ନାହିଁ ତାରକ୍ଷର ବଗ୍ଗନ ଯେ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶ ବଲାସ ।

ତାରଖ

ତାର ଖବର—ଦେ. ବ—ବହୁତ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ତାରତ୍ୱାର୍ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ପ୍ରେରିତ ବାର୍ତ୍ତା ବା ସମ୍ବାଦ—
Tāra khabara — Telegraphic message.

ତାରଖବର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅୀତ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ଓ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଦୁଇଟାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ଁ ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଏବଂ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଁ' ଖୋଳନ୍ତୁ, 'କଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅଁ' ଦେଖିବେ; 'କଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'କନ୍ଥୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ତାରଖୁଣ୍ଟ(ଣ୍ଟି)—ଦେ. ବ—ବୈଦ୍ୟୁତିକ ସମ୍ବାଦ ବାହକ ତାର ସେଉଁ ଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ ଖଞ୍ଚା ଯାଇଥାଏ—Telegraph-post.
Tārakhuṇṭa(ṇṭi)
ତାରଖୁଁଟା
तारखुँटी
ତାରଖୁମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାର ଗ୍ରାମ—ସ. ତ. (ସଙ୍ଗୀତ)—୧ । ଖାଲ୍ ସ୍ୱର; ଶ୍ରୁତିଖଣ୍ଡ, ବା କେଁକେଁଯୁଁ। ସ୍ୱର—1. Sharp or shrill note.
Tāra grama

ଦଣ୍ଡକୁ ତାର ଗ୍ରାମରେ ସର୍ବ୍ବ
ଖାରେ ଗରଜେ ଗଗନ ଜରନ୍ତ । ଘାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୨ । ବେଦ୍ୱେଲ୍ଲ, ଦ୍ୱାରମୋନଅମ୍ ଆଦର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ସପ୍ତକ—2. The shrill octave in music.

ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ଶୁଦ୍ଧି—ସ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତାର + ଚନ୍ଦ୍ର + ଶୁଦ୍ଧି) ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରର ଗଣନାମତେ ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମରେ ଶୁଭ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ତାରକ ଘଟିବା ଅବସ୍ଥା—Auspicious astrological combination of stars and the moon on any fixed day.
Tāra chandra śuddhi

ତାର ଛିଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଧାରାବାହିକତାରେ ବିଘ୍ନ ଘଟିବା; କ୍ରମଭଙ୍ଗ ହେବା—Interruption in the continuity of a series.
Tāra chhirḍibā
ଧାରା ତୁଟେ ଯାଉଆ
तार टूटना

ତାର ଡାକ—ଦେ. ବ—ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ବାଦ ପ୍ରେରଣ—Sending message by telegraph.
Tāra ḍāka
ତାର ଡାକ **तार ड़ाक**

ତାରଣ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ; ତାର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ତ୍ରାଣକାର୍ଯ୍ୟ; ଉଦ୍ଧାରକାର୍ଯ୍ୟ—1. Delivering; redeeming.
Tāraṇa
(ତାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ରକ୍ଷାକାର୍ଯ୍ୟ—2. Saving.

ବି. (+ ଉବ ଅନ)—୧ । ବିପଦାଦିରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା—1. Deliverance; saving a person.

୨ । ଅନ୍ୟକୁ ପାର କରିବା—2. Taking across; ferrying across.

୩ । ମୁକ୍ତି—3. Salvation.

୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଉଦ୍ଧାରକ ବ୍ୟକ୍ତି; ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତି—4. Deliverer; redeemer.

୫ । ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା—5. Saviour.

୬ । ବିଷ୍ଣୁ—6. Bishṇu.

୭ । (+କରଣ ଅନ) ଭେଲା—7. Raft.

ତାରଣ ମାରଣ—ସ. ବ. (ବିପରୀତାର୍ଥ ଶବ୍ଦ) (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଉଦ୍ଧାର କରିବା ଓ ମାର ଦେଇବା—Saving and killing.
Tāraṇa māraṇa

ତାରଣି—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ ତାର ଧାତୁ + କରଣ ଅନ)—ନୌକା; ଭେଳା—Boat.
Tāraṇi

ତାର ତଣ୍ଡୁଳ—ସ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତାର + ତଣ୍ଡୁଳ)—ଧଳାଜୁଆର ଶସ୍ୟ—A species of white maize.
Tāra taṇḍula

ତାରତମ—ଦେ. ବି. (ସ୍ତ୍ର. ତାରତମ୍ୟ)—ପ୍ରଭେଦ—Difference; distinction.
Tāratama

ବନତ ତମାଳ ତମ । ବାଳେ ନୋହେ ତାର ତମ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ, ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ତାରତମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ୍ତ୍ର. ତାରତମ୍ୟ)—ଦୁଇଜଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଉନ୍ନ-ଉନ୍ନ ବ୍ୟବହାର କରିବା—To treat differentially; to mete out defferential treatment.
Tāratama karibā

ତାରତମେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି ବିଣ—ନ୍ୟୂନାଧିକ ଭାବେ; ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ରୂପେ; ପୃଥକ ରୂପେ—Differently.
Tāratame

ସେଣ୍ଏ ପୁରୁଷଙ୍କ ଦେହେ
ସେ ହର ତାରତମେ ରହେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତାରତମ୍ୟ—ସ. ବି. (ତର + ତମ = ତରତମ = ନ୍ୟୂନାଧିକ + ଷ୍ୟାର୍ଥେ ଷ୍ୟଞ୍)—୧ । ନ୍ୟୂନାଧିକ୍ୟ; ତରତମଭାବଶେଷ—1. The state or condition of being more or less.
Tāratamya

୨ । କମୋଚ ବା କମନମ୍ର କରିବା—2. Gradation; proportion.

୩ । ପ୍ରଭେଦ—3. Difference; distinction.

୪ । ତୁଳନା—4. Comparision.

୫ । ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ କେହି କଡ଼ ବା କେହି ସାନ ହେବା ଭାବ—5. Comparative greatness or smallness amongst two or more things.

ତାର ତୋର ସ୍ତମ୍ଭେରନା ତାରତମ୍ୟ ବବେରନା ।
ବବସୂର୍ଯ୍ୟ. ବବଶୋଘବଶ୍ଚ . ତ. ଗୀତ ।

ତରତମ୍ୟ ବୋଧ—ସ. ବ. (ତୃ ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତାରତମ୍ୟ + ବୋଧ)—ତାରତମ୍ୟ ବିବେଚନା, ତାରତମ୍ୟ ବିଚାର } —ଅନ୍ୟରୂପ ବିଣ ସାନ ଏହା ବିବେଚନା—Consideration of the comparative greatness or smallness amongst two or more things.
Tāratamya bodha

ତାରତର—ଦେ. ବ.—୧ । ଶୋଭା—1. Beauty.
Tāratara

୨ । ଦୀପ୍ତି—2. Splender; lustre.

ବଢ଼େ ନିତମ୍ବ ନାମ ସେ ସାର,
ତହିଁ ଉରେ ମଣି ତାରତର । ଉଦ୍ଭ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ବି. (ସ୍ତ୍ର. ତାର)—୧ । ଦେଦୀପ୍ୟମାନ; ସୁନ୍ଦର—1. Dazzling; beautiful.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଐ	ଊ	ରୁ	ଲୃ	ଯୈ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଗ୍ୟ	ଘ	ଶ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ବସ୍ତ ତାରତର ସାର ନଜାନ,
ବଷ୍ଟମ ପ୍ରଭୁରେ ବଡ଼ଗପ୍ପନ । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ବୈଦେହୀବିଳାସ ।

୨ । ଅଧିକ—2. Much; excessive.

ଏହା ଶୁଣି ଦେ ଘୃଷ୍ଟଦ ସଦେ ମତେ ଅଘଷଟ,
ନୋହୁରେ ଦ ଜଷ୍ଟ ତାରତର । ଅର୍ଜୁନଜ୍ୟ. ଚତୁରଚନ୍ତ୍ରାମଣି ।

ସଂ. ତଣ. (ତାର+ତର)—୧ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉଚ୍ଚ (ସ୍ୱର)—
1. Louder

୨ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—2. Brighter.

୩ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସୁନ୍ଦର—3. More beautiful.

ତାରତରେ—ଦେ. ବ.—ବହୁ ତାରାମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ—
Tāratare Owing to the presence of many stars.

ଅନନ୍ତ ଶୋଭ ଏ ପନ୍ଥ, ଦେବ ତାରତରେ ତନ୍ତ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ଲୋକନ୍ତରଚ୍ଛାୟସ୍ୱପ୍ନବସ୍ୟ ।

ତାର ତହୁଁ—ଦେ. ଅ—୧ । ତାହାଠାରୁ; ତାଠାରୁ—
Tāra tahuñ 1. From that.

ତାଚେ ପ୍ରକୃତ ତାର ତହୁଁ ଜାତ
ଉସସେ ତା ତହୁଁ ହୋଇ ମହାରତ୍ନ । ଜଲଲାଥ. ଉଗବତ

୨ । ତାହା ଅପେକ୍ଷା—2 Than that.

ତାରନ୍ତା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ତାରା)—ଉଦ୍ଧାରକର୍ତ୍ତୃ—
Tārantā Delivering.

ତାରପତି—ସଂ. ବ. (ତାର+ପତି; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଚନ୍ଦ୍ର—
Tāra pati The moon.

ତାର ପତ ପ୍ରାପ୍ତେ ମୁଖ ତାର । ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଦ୍ଧି ।

ତାରପରା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଗୁଣରେ ବା ରୂପରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ;
Tāra parā ଅତୁଳନୀୟ—1. Incomparable;
(ତାର୍ତ୍ତ, ତାପର—ଅନ୍ୟରୂପ) matchless.
ଓରକମାରି ୨ । ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Excellent.
ଅନୋଖା (ଯଥା—ବାଇରେ ବଧାତା ! ତାର ପରା ଝିଅକୁ ଏ ଅଲଷଣା ବର ଖଞ୍ଜିଲୁ !)
ଦେ. ଅ.—ତାହାପରି; ତତ୍‌ସଦୃଶ—Like him, her or that.

ତାର ପଲ୍ଲନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟାର୍‌ପାଲିନ୍)—
Tārapalin କେରୋସିନ୍; ଗଳ ବୋଳା ଯାଇଥିବା ଅଣା (ଯହିଁରେ
ତାରପଲୀନ୍ ପାଣି ଗଲେ ନାହିଁ)—Tarpaulin.
ତିରପାଲ

ତାରପୈଣ୍(ନ୍)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟର୍ପେଣ୍ଟାଇନ୍)—
Tārapin(n) ଦେବଦାରୁ ଜାତୀୟ ସର୍ଜ ବା ସରଳ ବୃକ୍ଷରୁ
ତାରପିଣି; ତାରପିନ; } ବାହାରିବା ନିର୍ଯ୍ୟାସରୁ
ତାରପିଣି; ତାରପିନ; } ଅନ୍ୟରୂପ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତୈଳ—The
ତାରପିନ୍; ତାରପିନ୍ ତୈଳ } oil of turpentine.

ତାରପିନ୍, ତାରପୀନ [ଦ୍ର—ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ, କାଶ୍ମୀର ଓ ଅଫ୍‌ଗାନସ୍ଥାନର ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜନ୍ମିବା ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ଗଛ (ସଂ. ନାମ ସରଳ; ହି. ଚୀଡ; ବ. ଚଡ଼ିବା ସରଳ; ଇଂ Pine; ଲାଙ୍ଗିନ୍ Pinus Lengifolia) ର ଗଣ୍ଡିରେ ଭୂମି ଭଲ୍ଲ ୨ ଫାଟ ଗଡ଼ କଣା କଲେ ସେଥିରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଅଠାଳିଆ ରସ ବାହାରେ; ସେ ରସକୁ ଗନ୍ଧବରଜା (ସର୍ଜରସ) କହନ୍ତି । ଗନ୍ଧବରଜାକୁ ନଆଁ ରୂପରେ ରୂଆଇଲେ ସେଉଁ ତେଲ ବାହାରେ ତାହା ତାରପିନ୍ ! ଏହା ମାଲିସ୍ କଲେ ଦେହର ଦରଜ କମିଯାଏ । ଏହା ଔଷଧରେ ଲଗେ ଓ ବାର୍ଣ୍ଣିସ୍‌ରେ ଓ ରଙ୍ଗରେ ମିଶାଯାଏ ।

ତାର ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାର ପୁଷ୍ପା)—କୁନ୍ଦ ଗଛ (ଦେଖ)—
Tāra pushpa (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Kunda (plant) (See).

ତାରବର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍; ତାର+ବର)—ଚନ୍ଦ୍ର—
Tārabara The moon.

ଦନେ ଘନ ସାର ସାର ଉତ୍ତାନ ତାର ତାର-
ବରନ୍ତୀ ଦେଉ ବାର ବାର । ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାନଦ୍ଧି ।

ତାର ବାଡ଼(ଡ଼ା)—ଦେ. ବ.—ତାର ଦ୍ୱାରା ଦୋଇ ଥିବା ବାଡ଼—
Tārabārda(rdā) Wire-fencing.
ତାରେର ବେଡ଼ା **ତାରକାଘେରା**

ତାର ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପୁନଃ ପୁନଃ ସୂଚନା ଦେବା;—
Tārabāndhibā 1. To repeatedly allude to.

୨ । ପ୍ରକାଶିତ କରିବା; ପ୍ରକଟିତ କରିବା —
2. To disclose; to publish.

୩ । ଜଣାଇ ଦେବା—3. To inform.

ତାରମାଅ(ହା)ସୁଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତାର, ଫା. ମହ୍‌ସୁଲ୍)—ଦୂର
Tāramā-ā (hā)sul ଦେଶକୁ ତାରଖବର ବା ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍
ତାରମାସୁଲ; ତାରମାହାସୁଲ } ଅନ୍ୟରୂପ ପଠାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେୟ
ତାରଖରଚ; ତାରଖରଗ୍ } ବ୍ୟୟ—Fees for sen-
ତାରମାସୁଲ **ତାର ମହସୁଲ** ding a telegraphic message.

ତାର ମାକ୍ଷିକ—ସଂ. ବ. (ସଂ. ତାର=ରୌପ୍ୟ+ମାକ୍ଷିକ=ମିଶ୍ରିତ)—
Tāra mākshika ରଙ୍ଗର ଉଲ୍ୟ ଉପଧାତୁବିଶେଷ; ରୌପ୍ୟ-
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ— ମାକ୍ଷିକ ନାମକ ଉପଧାତୁ—
ତାରତମଲା Iron phyrites; a mineral Ferri
ରୌପ୍ୟ ମାକ୍ଷିକ Sulphuratum.
ରୁପାମକ୍ଷୀ, ତାରାମୁଖୀ [ଦ୍ର—ତାର ମାକ୍ଷିକ ରୁପାର ଉପଧାତୁ;
ଗୁ. ତେ. ରୁପାମାଖୀ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ତିକ୍ତ
ଆ. ମୁର୍କଶୀଶାଫିଦା ଉତ୍ତ ମଧୁର ରସ, ମଧୁର ବିପାକ,
ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ରସାୟନ ଓ ତତ୍ତୁର ହିତକର । ଏହା ବସ୍ତି ରୋଗ,
କୁଷ୍ଠ, ପାଣ୍ଡୁ, ପ୍ରମେହ, ବଷ, ଉଦର, ଅର୍ଶଃ, ଶୋଥ, କ୍ଷୟ, କଣ୍ଡୂ
ଓ ତ୍ରିଦୋଷ ନାଶକ—ଦେବେନ୍ଦ୍ର. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

ତାର ମାଷ୍ଟର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତାର. ଇଂ. ମାଷ୍ଟର୍)—
Tāra māshtara ତାର ଅଫିସର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାୟକ କର୍ମଚାରୀ—
(ତାରବାବୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) Telegraph signaller.
ତାର ମାଷ୍ଟର [ଦ୍ର—ଭୁଲନାକର ତାକମାଷ୍ଟର. ଘୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର ।]
ତାରମାଷ୍ଟାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବହ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟେତ ଉଣା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୈକଳ୍ପିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପ୍ରକାରକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହ୍ୟର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଂଶୀ' ନ ପାଇଲେ 'ବଂଶି' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଙ୍କାର' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଙ୍କାର' ଦେଖିବେ

ତାରୟିତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ ତାର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; Tārayitā ତାରୟିତୃ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—ତାରକ (ଦେଖ) (ତାରୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Tāraka (See)

ତାରଳ—ସଂ. ବିଣ. (ତରଳ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—କାମୁକ; ଲମ୍ପଟ— Tāra̤la Lustful; libidinous; lascivious.

ତାରଲ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ତରଳ + ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—

Tāra̤lya ୧ । ତରଳତା—1. Fluidity; liquidity

୨ । ଟଳଟଳ ଭାବ—2. Tottering condition.

୩ । ତରଳର ଚଳଚଳ ଭାବ—

3. Unsteadiness of a liquid.

୪ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତତା—

4. Inconstancy; caprice; fickleness.

୫ । ଅସ୍ଥିରତା; ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ—5. Restlessness.

୬ । ପାତଳା ଅବସ୍ଥା—6. Thinness.

ତାରଶୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବି—ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୯ ପ୍ରକାର ତାର ନାମକ ଯୋଗ Tāraśuddhi ମଧ୍ୟରୁ ସମ୍ପଦ, କ୍ଷେମ, ସାଧକ, ମିତ୍ର ଓ ପରମ ମିତ୍ର ଯୋଗମାନ ଘଟିବା ଅବସ୍ଥା; ତାରକ ତଲେ ନୋଟ ଦେଖ—Auspicious astrological conjunction. See note under Tāraka

ତାରହାସୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ତାରହାସିନୀ)—

Tārahāsī ମନୋହର ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a lady) Having a graceful smiling face.

ଦନ ସେ ବଡ ନ କର କର । ମନେ ସ୍ମର ହରଷେ
ଁ. ମାନ୍ଦୀ ତାର ତାରହାସୀ ଦେନ କେ ଅପର ଘର ଦେ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ତାରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ = ତାର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)— Tārā ୧ । ତାରକା; ନକ୍ଷତ୍ର—1. Star.

[ଦ୍ର—ନକ୍ଷତ୍ର ଅର୍ଥରେ ସଂ. ତାରା ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କର—ଇଂ. ସ୍ଟାର (Star); ହି. ତାରା; ଫା. ସିତାରା; ଗ୍ରୀ. ଆଷ୍ଟର (Astar); ଲାଟିନ୍ ଷ୍ଟେଲା (Sterla, stella; astrum); ଉତ୍ତ ଷ୍ଟର (Ster)]

୨ । ଅକ୍ଷି ଗୋଲକ; ଚକ୍ଷୁର ତାରକା—

2. The pupil of the eye.

୩ । ଦୁର୍ଗା—3. Goddess Durgā.

୪ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୧୦ଟି ଦଶ ମହାବିଦ୍ୟାରୁ ୨ୟା- 4. The second of the ten Mahābidyās or Female Deities worshipped according to the Tantras.

[ଦ୍ର— ତନ୍ତ୍ରରେ ଏ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣା, ଲୋଳଜିହ୍ୱା, କର୍ତ୍ତୃକପର୍ଦ୍ଦନା, ସର୍ପାବଦ୍ଧା, ଏକଜଟା, ଖର୍ବନୀଳା, ଲମ୍ବୋଦରୀ, ଚତୁର୍ଭୁଜା, ବ୍ୟାଘ୍ର-ଚର୍ମାମ୍ବର ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଶବର ହାତରେ ଯଥାକ୍ରମେ ନୀଳପଦ୍ମ, ଖଡ୍ଗ, କାଚ ଓ ସମୁଣ୍ଡଖର୍ପର ଧରି ଥିବା (ବଲ୍ଲଆ) ଉପରେ ଅବ୍ରେଦ୍ଧଣ କରିଥିବାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

୫ । ବାଳି ନାମକ କାନରରାଜଙ୍କ ପତ୍ନୀ—

5. The wife of the monkey-king Bāli.

[ଦ୍ର—ଏ ସୁଗ୍ରୀବ ଓ ମତାନ୍ତରରେ ତାରା ନାମକ କାନର-ସେନାପତିଙ୍କ କନ୍ୟା; ବାଳୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସୁଗ୍ରୀବ ଏହାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ; ହନୁମାନେ ସକାଳୁ ଉଠି ଯେଉଁ ପଞ୍ଚକନ୍ୟା (ଅହଲ୍ୟା ଦ୍ରୌପଦୀ, ତାରା, ଶବରୀ, ମନ୍ଦୋଦରୀ)ଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କରନ୍ତି ଇହାଁ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ଜଣେ ।]

୬ । ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ପତ୍ନୀ—6. Wife of Bṛuhaspati.

[ଦ୍ର—ତାରା ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏ ଗୁରୁପତ୍ନୀ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଏହାଙ୍କୁ ଏହାଙ୍କ ଗୃହରେ ନେଇ ଆସଣା ବଳରେ ରଖିଲେ, ବୃହସ୍ପତି ମାଗିବାରୁ ଫେରାଇ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଗୁରୁଶିଷ୍ୟଙ୍କର ବିବାଦ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ପରେ ବ୍ରହ୍ମା ମଧ୍ୟସ୍ଥତା କରି ତାରାଙ୍କୁ ଆଣି ବୃହସ୍ପତିଙ୍କୁ ଦେଲେ । ସେହି ସମୟରେ ତାରା ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇଥିଲେ ଓ କିଛି ଦିନ ପରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କଲେ ଓ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଔରସ ବୋଲି କହିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ର ଉକ୍ତ ପୁତ୍ରକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ, ଉକ୍ତ ପୁତ୍ରର ନାମ ବୁଧ ଗ୍ରହ । ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ଅନୁଶାପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଳାର କ୍ଷୟ ହେଲା ।]

୭ । ବୌଦ୍ଧ ଦେବୀବିଶେଷ—

7. A Buddhistic Goddess.

୮ । ଉତ୍ତମ ମୁକ୍ତା—8. Fine pearl.

୯ । ସଙ୍ଗୀତର ଉଚ୍ଚ ସପ୍ତକବିଶେଷ—

9. The treble part of music.

[ଦ୍ର—ଏହା ଉଚ୍ଚ ସପ୍ତକ, ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ମୂର୍ଦ୍ଧା ।]

୧୦ । (ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ) ମନୁଷ୍ୟର ଜାତକରେ ତାରା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଯୋଗବିଶେଷ; ତାରକ ୨ (ଦେଖ)— Tāraka 2 (See)

୧୧ । ଭାଗ୍ୟ; କପାଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

11. Fortune; luck.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ତାର) (ବତିଆ ଶବ୍ଦ)—ଦାନରେ ଲଗାଇବା ସୁନାର ତକତ—Starlike spangles set on necklaces.

ତାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି (ଗୁଜ. ଏହ ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହ ଶବ୍ଦ)—ତାଲା; କୋଲପ—Lock.

ତାରାକାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (ତାରା + କାନ୍ତ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ତାରାନାଥ; ଚନ୍ଦ୍ର— Tārākānta The moon.

ତାରାକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—୧ । ତାରାକ୍ଷ ନାମଧାରୀ ବାନରବିଶେଷ— Tārāksha 1. The name of a monkey in the war of Rāmāyaṇa.

କାଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାସ୍ତିକ ତାରାକ୍ଷ ସାଜେ ସାଜି. ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱୟନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

[ଦ୍ର—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାବଣ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ସମୟରେ ଏ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଜଣେ ସେନାପତି ଥିଲେ ।]

୨ । ତାରକାକ୍ଷ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Tārakākshya (See)

ତାରଗୁଚ୍ଛକ—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷପରିଭାଷା)—ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଶ୍ରେଣୀ ଶ୍ରେଣୀ ତାରକାର ମିଶ୍ରଣରେ ଦୋଇ-ଥିବା ପୁଞ୍ଜ—Nebula; a galaxy of stars.

Tārāguchchhaka

ତାରଗ୍ରହ—ଦେ. ବି—୧ । ଗ୍ରହ—1. Planet.

Tārāgraha ୨ । ମଙ୍ଗଳ, ବୁଧ, ଗୁରୁ, ଶୁକ୍ର ଓ ଶନି ଏହି ପାଞ୍ଚୋଟଗ୍ରହ (ଯେଉଁ ଗ୍ରହମାନେ ତାରା ପରି ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି)—2. The 5 planets Mars, Mercury, Jupiter; Venus and Saturn.

ତାରଜନିତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତାରା+ଜନିତ)—

Tārājanita ୧ । ତାରା ପୁତ୍ର ଅଙ୍ଗଦ—

1. Angada the son of Tārā.

ତକାଣ ଗାଳ ଚୁମ୍ବତ । ଦେଖେ ତାରଜନିତ ।

ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ବୁଧଗ୍ରହ—2. The planet Mercury.

ତାରଝଲକ—ଦେ. ବି—ତାରା ପରି ଶୋଭା ପାଉଥିବା ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ—

Tārājhalaki Clusters of flowers shining like stars.

ଅଗଣିତ ତାରଝଲକ—ବୃନ୍ଦ ତାରଝଲକ ଏ ମଧୁସୂଦା ଗୋ ।

ପ୍ରାଚୀ. ଭାଗବତମଣ୍ଡଳୀ ।

ତାରତାରିଣୀ—ଗ୍ରାମଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦେବୀବିଶେଷ—

Tārātāriṇī A goddess worshipped in Ganjam.

[ଦ୍ର—ଖଲ୍ଲିକୋଟର ତାରଣୀ ନାମକ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦୁର୍ଗାମୂର୍ତ୍ତି । ଅତି ପୁରାକାଳରେ ପୂର୍ବଖଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟରେ ମାର୍ତ୍ତଣେଶ ନାମକ ଏକ ରାଜା ଥିଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ଏକ ମାଲାକାର ତାହାଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପମାଳା ପ୍ରଦାନ କରୁଥାଏ । ଦିନେ ଉକ୍ତ ମାଲାକାର ପ୍ରଭ୍ୟୁଷରୁ ଋଷିକୁଲ୍ୟା ନଦୀକୁ ଯାଇ ସ୍ନାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ନଦୀକୂଳ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା ସମୟରେ ତାରା ତାରଣୀ ଦୁଇଗୋଟି ଦେବ-କନ୍ୟାରୂପେ ଜଳ ମଧ୍ୟରୁ ଉଠିଲେ । ମାଲାକାରର କେହି ସନ୍ତାନ ନ ଥିବାରୁ ସେ କନ୍ୟା ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ନେଇ ନିଜ ଗୃହରେ ପାଳନ କଲା । ଦିନେ କନ୍ୟା ଦ୍ୱୟଙ୍କ ରଚିତ ଅପୂର୍ବ ପୁଷ୍ପମାଳା ଦର୍ଶନ କରି ରାଜା ନିଜେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ । ଏହା ଜାଣି କନ୍ୟାଦ୍ୱୟ ପଳାୟନ କଲେ । ରାଜା ସେମାନଙ୍କ ପଶ୍ଚାତ୍‌ରେ ଧରିବା ଇଚ୍ଛାରେ ସର୍ପେନ୍ୟରେ ଧାବମାନ ହେବାରୁ କନ୍ୟାଦ୍ୱୟ ପର୍ବତ ଶିଖରରେ ଶିଳାର ଆକାର ଧାରଣ କଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଦେବୀଦ୍ୱୟ ଅବସ୍ଥାନ କରି ପୂଜିତ ହେଉଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି । ତାରଣୀତରଣ—ଋଷିକୁଲ୍ୟା ।]

ତାରଧିପ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ତାରା+ଅଧିପ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—

Tārādhipa 1 The moon.

ତାରାଧୀଶ
ତାରାଧିପତି
ତାରାନାଥ
ତାରାପତି } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ବାନରରାଜ ବାଳି—

2. The monkey-king Bāli.

୩ । ବାନରରାଜ ସୁଗ୍ରୀବ—

3. The monkey king Sugrība.

୪ । ବୃହସ୍ପତି—4 Planet Jupiter.

୫ । ଶିବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Śiba.

ତାରାପତନ—ସଂ. ବି (ତାରା+ପତନ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଜ୍ୟୋତିଷ—

Tārāpatana Falling of a meteor or shooting star.

ତାରାପଥ—ସଂ. ବି (ତାରା+ପଥ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଆକାଶ—

Tārāpatha 1. The sky; the firmament.

୨ । ନକ୍ଷତ୍ରମଣ୍ଡଳ—2. Welkin.

ତାରାପଥେ ଝଟେ ଅବଳା ଭଳି,
ଅନନ୍ତର ଦେଶ ଦଶେ ଛୁଇଁଲି । ମଧୁସୂଦନ. ଅଯୋଧ୍ୟାପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ।

ତାରାପୀଡ଼—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ତାରା ଆପୀଡ଼=ଶିରୋଭୂଷଣ ଯାହାର ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.

Tārāpīrda

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶରେ ବର୍ତ୍ତିତ ଅଯୋଧ୍ୟାର ନୃପତିବିଶେଷ—

2 Name of a king of ancient Oudh.

ତାରାପୁଞ୍ଜ—ସଂ. ବି (ତାରା+ପୁଞ୍ଜ; ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଏକସ୍ଥାନରେ ପରସ୍ପର ନିକଟରେ ଥିବା ନକ୍ଷତ୍ର ସମୂହ—A group of stars; galaxy; stellar group; constellation.

Tārāpuñja

(ତାରାବଳି (ଳୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାରାଭବ—ସଂ. ବି—୧ । ବୁଧ—

Tārābhaba 1. The planet Mercury.

୨ । ଅଙ୍ଗଦ—2. The son of monkey-king Bāli.

ବଦାଉ ସୁମିତ୍ରାସୁତ ତାରାଭବ ଉତ୍ସନ୍ନେନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞାନେତ୍ର କରିଗୋନ

ଯୁତ ସମ୍ବେଳେ—ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ତାରାଭା—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀ. ହି; ତାରା+ଆଭା)—ନାରଦ ମୁନି

Tārābhā (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The sage Nārada.

ତାରାଭୂଷା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ତାରା ଭୂଷା; ବହୁବ୍ରୀ. ହି)—ରାତ୍ରି—

Tārābhūshā The night

ତାରାଭ୍ର—ସଂ. ବି (ତାର=ନିର୍ମଳ+ଅଭ୍ର=ମେଘ; ନିର୍ମଳ ମେଘ ପରି ଶୁଭ୍ର)—କର୍ପୂର—Camphor.

Tārābhra

ତାରାମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି (ତାରା+ମଣ୍ଡଳ=ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର ନକ୍ଷତ୍ରଙ୍କ ମିଶ୍ରଣରେ ଦୋଇଥିବା ଆକାଶ ମଣ୍ଡଳ—1. The zodiac; the stellar orb.

Tārāmaṇḍala

୨ । ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଦେବମନ୍ଦିର— 2. A very big temple.

୩ । ଏକପ୍ରକାର ବାଣ ବା ଆତସବାଜି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

3. A kind of fire-works.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦଉଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଁତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାତ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍‌ବେଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବେଟ' ଦେଖିବେ

ତାରମାଳା—ଦେ. ବି. (ବର୍ତ୍ତିଆ ଶବ୍ଦ)—ଜୁଡ଼ା ଉପରେ ବାନ୍ଧି ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—A kind of ornament worn on the chignon.
Tārāmāla

ତାରମୃଗ—ସଂ. ବି. (ତାର୍ ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ ମୃଗ; ମ ଯ. ତତ୍ପୁ)—
Tārāmṛuga ୧ । ମାୟାମୃଗ; ଯେଉଁ ମୃଗରୂପଧାରୀ ରାକ୍ଷସକୁ ଦେଖି ସୀତା ପ୍ରଲୋଭିତ ହୋଇଥିଲେ—1. A starred deer (which was really a demon in disguise) by which Sītā was beguiled.

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ମୃଗଶିରା ନକ୍ଷତ୍ର—2. The 5th constellation of stars in Hindu Astronomy.

ତାରାୟଣ—ସଂ. ବି. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ତାରା + ଅୟନ = ମାର୍ଗ)—ଆକାଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The sky.
Tārāyaṇa

ତାରାସି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବର୍ଣ—ଶୁଭ୍ର—
Tārāsi White.

ଷଷ୍ଠମ ପାବନ ରୋଗ। ନଖୁଣ ତାରସି । ପ୍ରାଚୀ. ଦ୍ରୁହ୍ମଜରୁପଣଗୀତା ।

ତାରହାର—ଦେ. ବି. (ବର୍ତ୍ତିଆ ଶବ୍ଦ) (ତୁଲ. ଚନ୍ଦ୍ରହାର)—
Tārāhāra ଅଣ୍ଟାରେ ପିନ୍ଧିବା ସୁନା ବା ରୂପାର ଅଳଙ୍କାର—A kind of ornament or starred chain for the waist.
ତାରାହାର

ତାରି—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବି—(ବାଇର କଣ୍ଠ୍ୟ ଆଦ ଓ ବିଶେଷତଃ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ 'ଳ' ସ୍ଥାନରେ 'ର' ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଦୋଷରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ)
Tāri ତାଳି—Clapping.

ଦେ. ବର୍ଣ—୧ । (ଏକ ଦୁଇ ଆଦି ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ) ନଆଁରେ ପାଗ କରାଯାଇଥିବା ଯେଉଁ ସିରୁ ଧାର ବନ୍ଦେ—1. (boiling syrup) From which lines drop down when lifted up from the pot by means of a ladle.

(ଯଥା—ଏକ ତାର, ଦୋତାର ଆଦି ପାଗ ।)

[ଦ୍ର—ଆଦି ବା କନ୍ଦର ପାଗ ଦେଲା ବେଳେ କରେଇରୁ ଚଟ୍ଟୁ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମେ ସିରୁ ଉଠାଇଲେ ତାହା ପତଳା ଥିବାରୁ ଚଟ୍ଟୁରୁ ଆଦି ଧାରରେ ଖସେ, ଆଙ୍ଗୁର ଟିକିଏ ବଢ଼ିଲ ହେଲେ ୨ ଧାରରେ ଖସେ; ପୁଣି ବେଶି ବଢ଼ିଲା ହେଲେ ଏକ ସାଙ୍ଗ ଧାରରେ ସିରୁ ଚଟ୍ଟୁରୁ ଖସେ; ଏହାପରି ପାଗ ଦୋହଇବା ସିରୁକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଆଦି ତାର ଦୋତାର ଓ ଏକତାର ସିରୁ କୋଲ୍ଲସାଏ :]

୨ । (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ) (ଏତେ) ତାରଯୁକ୍ତ—
2. Having (so many) wires.

(ଯଥା—ଏକତାର ବା ଦୋତାର ସିଥି ।)

୩ । ଯେଉଁ ମସିଣା ବା ଲୁଗାରେ ଏକା ବୁଣାରେ ଏକ, ଦୁଇ ବା ଚାରିଟି ସୂତା ଲାଗିଥାଏ)—3. (mat or cloth) In which one, two or four warps are joined and woven at one spinning.

(ଯଥା—ଦୋତାର ମସିଣା; ଚତୁତାର ଲୁଗା ।)

ତାରିଆ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବି. (ଭୁଲ. ବାଡ଼ ସ୍ଥଳରେ ବାର ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Tāriā ତାଡ଼ିଆ (ଦେଖ)—Tārdiā (See)

ତାରିକ୍ ତାରିଜେଣାମ୍ ତାରିତା ତାରିଜେଣାମ୍—ସଂ. ବି—
Tārik tārijheṇām tāritā tārijheṇām ନୃତ୍ୟର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ (ତାରକିଟ ତାରକିଟ ଯେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବା ଘାତ—
A measure or key word of songs uttered before singing the actual song.

ତାରିକ—ସଂ. ବି. (√ ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ + ଇକ)—ଘାଟ ପାର ମାସୁଲ—
Tārika Fees paid for being ferried over.

ତାରିକ(ଖ)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ତାରିଖ୍)—୧ । ମାସର ଦିନ—
Tārika (kha) 1. Date or day of the month.
ତାରିଖ

୨ । (କଚେରିଆ) ମକଦ୍ଦମା ଶୁଣାଣି ହେବା ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦିନ—2. Date fixed for the hearing of a case.

[ଦ୍ର—ଏହାର ସାଙ୍କେତିକ 'ତା' । ତାରିଖ ଲେଖିବାର ନିୟମ ଏହିକ ପ୍ରଥମେ ତାରିକର ପୂରଣ ସଂଖ୍ୟା, ତତ୍ପରେ ମାସର ପୂରଣ ସଂଖ୍ୟା ଓ ଶେଷରେ ବର୍ଷର ପୂରଣ ସଂଖ୍ୟା ଲେଖାଯାଏ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ପୂର୍ବରେ 'ତା' ଲେଖାଯାଏ; ଯଥା—୧୯ତମ ସାଲ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ପାଞ୍ଚ ତାରିଖ ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ ତା ୫।୩।୧୯୩୩ ଲେଖାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଇଂରାଜ ମାସର ଦିବସକୁ ତାରିଖ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଗଣନାର ମାସର ଦିବସକୁ ଦିନ କୋଲ୍ଲସାଏ ।]

ତାରିକ ଗଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (କଚେରିଆ)—୧ । ମକଦ୍ଦମାକୁ ଅନ୍ୟ
Tārika gardā(rḍe)ibā ତାରିଖକୁ ଶୁଣାଣି ଘାଇ ରଖିବା—
ତାରିଖ ଗଡ଼ାନ To adjourn a case to some other
ତାରୀଖ ଟଳାନା date for hearing.
[ତାରିକ ପଡ଼ିଆ(ଟେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ତାରିକ ଗଡ଼ିବା—ଦେ. ବି. (କଚେରିଆ)—ମକଦ୍ଦମା ଶୁଣାଣି ଅନ୍ୟଦିନ
Tārika gardibā ଅନ୍ୟ ତାରିଖ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେବା—
ତାରିଖ ଘୁଞ୍ଚା Adjournment or postponement of a
ତାରିଖ ଟଳାନା case to some other date.

ତାରିକ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (କଚେରିଆ) (ହାକିମ) ମକଦ୍ଦମା
Tārika pakā(ke)ibā ବିଚାର ଘାଇଁ ଗୋଟିଏ ତାରିଖ ସ୍ଥିର
ତାରିଖ ଫେଲା କରିବା—(an authority or Court)
ତାରିଖ ଡାଲନା To fix a date for hearing of a case.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଳ	ଵ	ର,ଋ	ଽ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଐ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଐ	ଔ	୍ରୁ	ନ୍	ପ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତୃ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଐଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ତାରିକ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ (ଇତରଅ)—ମକଦମା ଶୁଣାଣି ହେବା ପାଇଁ
Tārika pardibā ଦାଵାମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାରିଖ ନର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେବା—
ତାରିଖ ପଡ଼ା A case being fixed for hearing;
तारिख पड़ना fixing of a certain date.
(ତାରିକ ଦେବା, ତାରିକ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାରିକା—ସଂ. ବଶ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାରକ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—୧ । ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—
Tārikā 1. Protectress; deliverer (female).
(ତାରକ—ପୁଂ) ସଂ. ବ. (ତାଳ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଳ ସ୍ଥାନରେ ର ଆଗମ)—୨ । ତାଳ ରସ; ତାଡ଼ି—2 Toddy.

ତାରିଣୀ—ସଂ. ବଶ.ସ୍ତ୍ରୀ.(ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ=ତାର+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ)—
Tāriṇī ୧ । ରକ୍ଷକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—1 Protecting (female).
୨ । ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—2. Delivering (female).
ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦୁର୍ଗା—1. Goddess Durgā.
ସଦଃ ତାରରେ ସାଦ୍ରା ହୋଇଲ ଯେ ମୋତେ
ତାହୁ ଯେ ତାରିଣୀ ନାମ ବେଲଥ ଜଗତେ ।
ବଳରାମ. ବତାଂଶୁମାସ୍ପର୍ଶ ।
୨ । ତାରଣକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. Deliverer (woman).
୩ । ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀ—3. Saviour (woman).
ଦେ. ବ- ଗଞ୍ଜାମର ପାହାଡ଼ବିଶେଷ; ଯହିଁରେ ଉତ୍ସ ତାରିଣୀ ଦେବୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—Name of a hill in Ganjam where the Deity (Goddess) Tārā Tāriṇī is established.

ତାରିଣୀ ମଙ୍ଗଳବାର—ପ୍ରାଦେ (ପୁରୀ) ବ—
Tāriṇī maṅgalabāra ଗୁଣ୍ଡିଚାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ମଙ୍ଗଳବାର—
The tuesday following the Puri Rathajātrā or car festival.
[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ଉପବାସ କରି ତାରିଣୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ଏବଂ ହାତରେ ତାରିଣୀ ସୂତ ସୂତା ବାନ୍ଧନ୍ତି ।]

ତାରିଫ୍(ଫ୍)—ଦେ. ବ· (ଅ. ତାରିଫ୍)—୧ । ପ୍ରଶଂସା—
Tārip.ph) 1 Praise; applause.
ତାରିଫି ତାରିଫି } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟତା—2. Excellence.
ବଶ—୧ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—1. Excellent.
ତାରିଫ ୨ । ପ୍ରଶଂସିତ—2. Praise-worthy; praised;
तारीफ applauded.
କି. ବଶ—ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ରୂପେ—Excellently.

ତାରିଫ୍ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—
Tāriph karibā 1. To speak highly of; to praise.
ତାରିଫ କରା ୨ । ଅସ୍ମ ପ୍ରଶଂସା କରିବା—
तारीफ करना 2. To praise one's self.

ତାରିବା—ଦେ. କି. (ତୃ ଧାତୁ=ପାର ହେବା; ଣିଚ ତାର ଧାତୁ=
Tāribā ପାର କରିବା)—୧ । ଉଦ୍ଧାର କରିବା—
(ତାରିବା—ତ୍ରାୟତ୍ତ) 1. To deliver; to rescue.
ତାରା ଧର୍ମ ଦେଖା ସ୍ନେହରୁ ଏ ସଂସାରୁ ତାରେ
तारना ନାହିଁ ତ ତତ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଜାତରେ ତୁଚ୍ଛରେ ।
ବୃନ୍ଦାବନ, ମତାଦ୍ଧରତ, ୩୦ ।
୨ । ନସ୍ତାର କରିବା; ରକ୍ଷା କରିବା—2. To save.
୩ । ପାର କରିବା—
3. To take across; to ferry across.
୪ । ବନ୍ଧନାଦରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା—
4. To release from bondage.
୫ । ସଂସାର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା—5. To redeem.
୬ । ଘସି କରିବାପାଇଁ ଗୋବରକୁ ଚିପା ପରି ଭୂମିରେ ବସାଇବା; ପାରିବା—6. To lay lumps of cow-dung on the ground for drying (to be used as fuel).
(ଯଥା—ଘସି ତାରିବା ।)
୭ । ଖଣ୍ଡିବା—7 To counteract.
ପ୍ରାଣିର ବଧ ପ୍ରାଣି ହାତେ
ତାହୁଁ ତାରିବ ସଙ୍କ ମତେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।
୮ । ବାହାର କରିବା; ଉଠାଇବା—8. To take out.
ତାରିଲ ତା'ର ସେ ଧରଣ କରେ । ପ୍ରାତଃ, ପରତେ ଗୀତା ।
ପ୍ରାଦେ. (ତକ୍ଷଣାତ) କି— ବଢ଼େଇ ବାସିଂ ଦ୍ୱାରା ବା କରତ କରତ ଦ୍ୱାରା ବଡ଼ କାଠର ପାଖ ଛେଲିବା—
To scrape off slips of wood from the sides of a log with the adze or saw.

ତାରୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଦେଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟାର୍)—
Tāru ଅଲକାତରା; କୋଲ୍‌ଟାର୍—Coal tar.

ତାରୁଣ୍ୟ—ଦେ. ବ. କ୍ଲୀ· (ତରୁଣ=ଯୁବା+ଭାବାର୍ଥ, ଯ)—
Tāruṇya ତରୁଣତା; ଯୌବନାବସ୍ଥା—Youth

ତାରେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ସର୍ବ (ତତ୍ ଶବ୍ଦରୁ; ଅନାଦରାର୍ଥେ ୨ଯା ୧ବ)—
Tāre ତାହାକୁ—Him; to him or her.
ତାରେ

ତାରେକ—ପ୍ରା. ବଶ ଓ ବ. (ସଂ. ତାରକ)—ତାରକ (ଦେଶ)
Tāreka Tāraka (See)

ତାରେଣୀ—ପ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ତାରଣୀ)—
Tāreṇī ୧ । ଦେବୀବିଶେଷ—
1. Name of a village-Goddess.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ନେହମାନେ ଉପବାସ କରି ହାତରେ ବା ବେକରେ ଯେଉଁ ସୂତପୂତା ବାନ୍ଧନ୍ତି—A string tied round the arm or neck by females observing vows.
ଦେ. ବଶ—ତାରଣୀ (ଦେଶ)—Tāriṇī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ୧୫୦ ଟି ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରାୟେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଦୁଇଟି ଯୌଗିକ ଶବ୍ଦ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଅକ୍ଷରାନ୍ତରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଦୁଇଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଯ୍ୟ' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ଜ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ

ତାରେୟ୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ. (ତାର୍+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ୍)—
Tāreya ୧ । ବାଳିର ପୁତ୍ର ଅଙ୍ଗଦ—1. Aṅgada, son of Bāl̤ī (through Tārā).
୨ । ବୁଧ—2. The planet Mercury.

ତାର୍କିକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ତର୍କ+ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ. ଇକ)—
Tārkika ୧ । ତର୍କଶାସ୍ତ୍ରାଭିଜ୍ଞ; ନ୍ୟାସ୍ତ୍ରବିଶାରଦ; ଦାର୍ଶନିକ—
1. Versed in logic or philosophy.
୨ । ତର୍କପ୍ରିୟ; ତର୍କପଟୁ—2. Argumentative; Polemic; logical; sophistic.
୩ । ଆଇନ୍ ଅଧ୍ୟୟନକାରୀ—
3. Studying the law.

ତାର୍କ୍ଷ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ତୃକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । କଶ୍ୟପ ମୁନି—
Tārkṣha 1. Sage Kaśyapa.
୨ । କଶ୍ୟପଙ୍କ ପୁତ୍ର ଗରୁଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A name of the king of birds, the son of Kaśyapa.

ତାର୍କ୍ଷଜ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—ରସାଞ୍ଜନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tārkṣhaja Antimony.
(ତାର୍କ୍ଷ୍ୟଜ, ତାର୍କ୍ଷ୍ୟଶୈଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାର୍କ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାତାଳଗରୁଡ଼ୀ ଲତା—
Tārkṣhī A medicinal creeper; Cocculus Villosus.

ତାର୍କ୍ଷ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ତୃକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଯତ୍ନଭାର୍ଥେ. ଯ; ତଂବା
Tārkṣhya ତାର୍କ୍ଷ୍ୟ=କଶ୍ୟପମୁନି+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ; କମ୍ବା ତୃକ୍ଷ ମୁନି+ଗୋତ୍ରଜାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ଘୋଡ଼ା—
1. A horse.
୨ । ଗରୁଡ଼—2. A name of Garud̤a, the mythological bird which carries Bishṇu.
୩ । ସର୍ପ—3. Serpent.
୪ । ଅରୁଣ—4. The charioteer of the Sun-god.
୫ । ଅର୍ଜୁନ—5. Arjuna.
୬ । ରଥ—6. A car.
୭ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—7 Gold.
୮ । ଶାଳ ଗଛ—8. The Śāl̤a tree; Shorea Robusta.
୯ । ଶାଳବର୍ଣ୍ଣ ଗଛ; ଏକଜାତୀୟ ଶାଳବୃକ୍ଷ—
9. Name of a kind of Śal̤a tree.
୧୦ । କୃଷ୍ଣ ଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—
10. Dark red colour.
୧୧ । ରସାଞ୍ଜନ—11. Antimony.
୧୨ । ତୃକ୍ଷମୁନିଙ୍କ ଗୋତ୍ରଜ ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. A person born in the family of sage Tṛuksha.
୧୩ । ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—13. Śiba.
୧୪ । ବାହନ—14. Conveyance.

ତାର୍କ୍ଷ୍ୟ ଧ୍ୱଜ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ (ତାର୍କ୍ଷ୍ୟ+ଧ୍ୱଜ; ବହୁବ୍ରୀ. ହି)—ଗରୁଡ଼ଧ୍ୱଜ; ବିଷ୍ଣୁ—Bishnu.
Tārkshya dhwaja

ତାର୍କ୍ଷ୍ୟ ନାୟକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ତାର୍କ୍ଷ୍ୟ=ବାହନ+ନାୟକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ)
Tārkshya nāyaka ଗରୁଡ଼—Bishṇu's carrier bird

ତାର୍ତ୍ତୀୟୀକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ତୃତ୍ତୀୟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଇକ)—ତୃତ୍ତୀୟ—
Tārttīyīka Third.

ତାର୍ଯ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ତୃ ଧାତୁ=ପାର ହେବା+କର୍ମବାଚ୍ୟେ. ଯ)—
Tārjya ତରଣୀୟ; ପାର ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ—Fit to be crossed; that which can be crossed.
୨—ନଦୀଆଦି ପାର ହେବାର ଶୁଳ୍କ; ଘାଟମାସୁଲ—
Fees for crossing a ferry; ferry-toll.

ତାଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ବାମଣ୍ଡା, ଆଠମଲ୍ଲିକ) ବ—ନିରର୍ଥକ ବାକ୍ୟାଂଶ;
Tāl ଓ; ଟ—A redundant particle added to words to give emphasis.
(ଯଥା—ଗାଡ଼ି ନଡେ ତାଲ୍ ପଡ଼ିରେ=ଗାଡ଼ି ପଡ଼ୁନ୍ଥି ନାହିଁ ।)

ତାଲ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ତଲ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା; ଜମ୍ବତ ହେବା+କରଣ.
Tāl̤a ଅ; ଯହିରେ ଗୀତବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଏ; ମଡାଲ୍ଟାରରେ ଡରଙ୍କ ନୃତ୍ୟ, 'ତାଣ୍ଡବ'ର ଆଦ୍ୟ ଅକ୍ଷର 'ତା' ଓ ଗୌରୀଙ୍କ ନୃତ୍ୟ 'ଲାସ୍ୟ'ର ଆଦ୍ୟ 'ଲ' ଏହି ଅକ୍ଷରଦ୍ୱୟର ମିଶ୍ରଣରେ ଏ ଶବ୍ଦ ଗଠିତ) —୧ । ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟ ବିଷୟରେ କାଳକ୍ରିୟାର ପରିମାଣ ବିଶେଷ; ଗୀତବାଦ୍ୟର ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥଳ; ସଙ୍ଗୀତର ତାଲ-କ୍ରିୟାମାନ—1. Time or measure in music and dancing; beating of time to music.

[ଦ୍ର—ଗାନ ଓ ବାଦ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁଠାରେ ଜୋର୍ ପଡ଼େ ତାହାକୁ ତାଲ ବୋଲାଯାଏ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରଚଳିତରେ ତାଲ ୨ ପ୍ରକାର; ଯଥା—ମାର୍ଗ ଓ ଦେଶୀ । ଭରତ ମୁନିଙ୍କ ମତରେ ମାର୍ଗର ସଂଖ୍ୟା ୭୦ ଓ ଦେଶୀର ସଂଖ୍ୟା ୧୨୦ । ଗୀତ ବୋଲ୍ ଦେବାବେଳେ ତାଳ ଦେବାପାଇଁ ତାଳ, ଗିଲା, ମୃଦଙ୍ଗ, ଢୋଲ୍, ମନ୍ଦୁଡ଼ି, ତବଲାଆଦି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଗୀତବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟର ନାମ ସଙ୍ଗୀତ; ସଙ୍ଗୀତରେ ଶ୍ରୁତି ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ତାଲ ପରିମାଣର ପ୍ରୟୋଜନ, ତାଲ ପରିମାଣ କରିବା ପାଇଁ ତାଲର ପ୍ରୟୋଜନ । କରତାଳ ବା ଛୋଟ କିଛି ସମୟ ବ୍ୟବଧାନରେ କରିବା ଆଘାତ-ଦ୍ୱାରା ତାଲ ଜ୍ଞାପିତ ହୁଏ; ଏହି ଆଘାତ କରିବାର ନାମ ତାଲ ଦେବା । ଗାନରେ ପଦ ଥାଏ । ତାଲ ପରିମାଣ ବ୍ୟତୀତ ପଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ପରିମିତ କାଳକୁ ଏକକ ରୂପେ ଧରାଯାଏ ତାହା ମାତ୍ରା । ମାତ୍ରାମାନଙ୍କ ସମଷ୍ଟି ପଦ, ଅଥବା ପଦର ଗୁରୁ ଲଘୁ ଉଚ୍ଚାରଣକାଳର ନାମ ମାତ୍ରା । ପୁନଃ ପୁନଃ ଏକ ନିୟମରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧		ଡି	ଢ଼,ଢ଼	ଝ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଔ	ଓ	ଋ	ଲ୍	ଯ୍ୟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ଟ

ଗୁରୁଲଘୁ ଉଚ୍ଚାରଣ ବହିଷ୍ଟ ପଦର ନାମ ଛନ୍ଦ । ଗାନର ଛନ୍ଦର ଯେଉଁ ପଦରେ ପ୍ରଶ୍ନନ ବା ବଳନ୍ୟାସ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଆଘାତ ଦ୍ୱାରା ତାହା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାହିଁ ତାଳ ଦେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଅଧିକ ବଳ ସହିତ ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନର ନାମ ସମ; ତାଳର ଶେଷ ବା ଅବକାଶ ସ୍ଥାନର ନାମ ଫାଙ୍କ । ପ୍ରଚଳିତ ତାଳରେ ୪ ପଦ ଥାଏ । ଛନ୍ଦ ପଦରେ ତାଳ ବା ଆଘାତ ଦିଆଯାଏ, ଶେଷ ପଦରେ ଅନାଘାତ ବା ଫାଙ୍କ ଦିଆଯାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟ ତାଳ— ସମ; ତାଳର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଆଘାତ ଦେବାର ନିୟମ ଛନ୍ଦର ସେ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଶ୍ନନ ନ ଥିଲେ ଅଡ଼ (ଫ. ଆର୍ଗଲ); ଯେଉଁ ତାଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଦକୁ ୪ ସମାନ ଅଂଶରେ ବିଭାଗ କରାଯାଇ ପାରେ ତାହା ଚତୁର୍ମାତ୍ରିକ ତାଳ (ଯଥା— କାହାଳ । ଯେଉଁ ତାଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ-ପଦକୁ ୫ ସମାନ ଅଂଶରେ ବିଭାଗ କରାଯାଇ ପାରେ ତାହା ପଞ୍ଚମାତ୍ରିକ ତାଳ (ଯଥା — ଏକତାଳ) । ଯେଉଁ ତାଳର ପଦରେ ମାତ୍ରା ସଂଖ୍ୟା ଅସମାନ ତାହା ବିଷମମାତ୍ରିକ (ଯଥା—ଯତ୍); ଯୋଗେଶ୍ୱରଙ୍କ ଉକ୍ତ କୃଷ୍ଣଧନ ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ ।]

୨ । ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୁମୃଦୁତ୍ ପାର୍ଦ୍ଧ ତରୁ ଓ ତହିଁର ଫଳ ବିଶେଷ—2. The palmyra palm and its fruit; the fan-palm and its fruit; Talipot palm; Borassus Flabellifer.

ତାଳ
ତାଡ଼, ତାଳ
ସଂ. ନାମ, ତାଳଦ୍ରୁମ, ତୃଣ-ରାଜ, ଧ୍ୱଜଦ୍ରୁମ, ପାର୍ଦ୍ଧସ୍ଥଳ, ପାର୍ଦ୍ଧପତ୍ର, ଲେଖ୍ୟପତ୍ର, ମଦୋତ୍କଟ, ପତ୍ରୀ, ମଧୁରସ, ଗୁଚ୍ଛପତ୍ର, ମଦାଢ୍ୟ, ପାର୍ଦ୍ଧ-ପାଦପ, ଅସ୍ୱବଦ୍ଧୁ, ତରୁ-ରାଜ, ତରାସ୍ୟୁ,
ମ. ଓ ଗୁ. ତାଡ଼
ତା. ପନନ
ତେ. ତାଲି
ଆ. ତାର

[ଦ୍ର—ଏହା ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶର ଗଛ; ଭାରତବର୍ଷ, ଲଙ୍କା, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ସ୍ୟାମ୍ରା, ଯାବା ଅଦ୍ୱୀପ, ପାରସ୍ୟ ଓ ଉପସାଗର ଉତ୍ତରବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶରେ ଏ ଗଛ ବହୁତ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଗଛର ଅଗରେ ବାହୁଙ୍ଗା ଥରେ । ତାଳ ଗଛ ପ୍ରାୟ ୬୦ ହାତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ; ମାତ୍ର ଏହାର ବ୍ୟାସ ୨ ଫୁଟରୁ ବେଶୀ ହୁଏ ନାହିଁ । ଚୈତ୍ର ମାସରେ ଫୁଲ ଓ ବୈଶାଖରେ ଫଳ ହୁଏ ଓ ଶ୍ରାବଣ ଭାଦ୍ରବକୁ ଫଳ ପାଚେ । ଶ୍ଲେଷ୍ଠ କଥା ଫଳର ଗୋଟାକୁ ଛେଚିଲେ ତାହା ମଧରୁ କୋମଳ ଓ ସୁସ୍ୱାଦୁ ରସ (ତାଳସଜ) ବାହାରେ । ପାଚିଲା ଫଳରୁ ଯେଉଁ ଘନ ରସ ବାହାରେ ତାହା ବଡ଼ ଗୁରୁପାକ । ଲୋକେ ଏହି ରସକୁ ଗୁଡ଼ାଳ ଚୂନା ଅଦ୍ଦରେ ମିଶାଇ ଚିଠା କରି ଖାଆନ୍ତି । ଗଛର ପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ଏକତ୍ର ଲିପ୍ତ ହୋଇ ଛତା ପରି ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପତ୍ରକୁ ଚିରି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ତହିଁରେ ଲେଖନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଲେଖିବାର ପ୍ରଥା ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଚଳି ଆସିଅଛି । ପୂର୍ବେ ତାଳପତ୍ରରେ ବହୁତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖା ଯାଇଥିଲା । କାଗଜର ବ୍ୟବହାର ହେବାରୁ ତାଳପତ୍ରରେ ଲେଖାଲେଖି କମି ଯାଇଅଛି । ଏହି ପତ୍ରରେ ଛାତ୍ର, ଛତା, ପଙ୍ଖା, ଚାଟି, ପଖିଆ, ପଟୀ ଆଦି ଜିନିଷ ହୁଏ ଓ ଘରଛାଉଣି ହୁଏ । ଏ ଦେଶର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ତାଳପତ୍ର ଚିଠାର ବ୍ୟବହାର ଅଦ୍ୟାପି ରହିଅଛି । ତାଳବାହୁଙ୍ଗାର ପିଠିରୁ ଓ ପେଟରୁ ଖୁବ ରେମଡ଼ା ଲଇ ବାହାରେ । ତାଳଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ଚିରି ପେଣି ଓ ଶୁଖା କରାଯାଏ; ଏହା ଲୁହାକଣ୍ଡ ପରି ମଜବୁତ୍ । ତାଳଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ଚିର କରି ଡୁଲଡଙ୍ଗା, ଡୋଙ୍ଗା ଓ ପାଣି ବୋହିବା ନଳା କରାଯାଏ । ଦାସିଙ୍ଗାଭ୍ୟ ଓ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଏ ଗଛର ପୁଷ୍ପକୋଷର ଅଗ୍ରଭାଗକୁ କାଟି ସେଥିରୁ 'ତାଡ଼ୀ' କାଢ଼ାର କରାଯାଏ ଓ ଏ ରସରୁ ମଧୁ ଗୁଡ଼ ଓ ମିଶ୍ରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ଏ ଗଛ ଅଣ୍ଡିରା ଓ ମାଇ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ମାଇଗଛ ଫଳ ଧରେ, ମାଈ ଅଣ୍ଡିରା ଗଛରେ କେବଳ ଜଟା ହୁଏ । ଖଜୁରୀ, ନଡ଼ିଆ ଓ ଗୁଆଗଛ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର । ପାଚିଲା ତାଳର ଟାଣୁଆ ବା ମଜ୍ଜିରୁ ଗଜା ବାହାରିଲାବେଳେ ତାକୁ ଦାଣ୍ଡିଲେ ତହିଁ ମଧରୁ ଯେଉଁ ସୁମିଷ୍ଟ ଶସ ବାହାରେ ତାକୁ ତାଳଶଙ୍କ କହନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ତାଳ ପିତ୍ତ, ଦାହ ଓ କଫ ବର୍ଦ୍ଧକ, ଦୁଷ୍ପାଚ୍ୟ, ବହ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ-ଜନକ, ଭନ୍ଦ୍ରାକାରକ, ଅଗ୍ନିଷ୍ୟନ୍ଦୀ ଓ ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ । ତାଳସଜ କ୍ଷୁଦ୍ର ମଦକାରକ, ଲଘୁ, କଫବର୍ଦ୍ଧକ, ବାତଘ୍ନ, ପିତ୍ତନାଶକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ମଧୁରରସ ଓ ସାଦକ; ତାଳରସ ବା ତାଡ଼ୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମତ୍ତତା-ଜନକ ଓ ଏହା ବାସୀ ହେଲେ ଖଟା ହୁଏ ଓ ପେତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ ଏବଂ ବାତଦୁଷ୍ଟିନାଶକ ହୁଏ—ଦେବେନ୍ଦ୍ର, ନଗେନ୍ଦ୍ର ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ]

୩ । ହରତାଳ—3. The yellow orpiment.

୪ । ଦୁଇ କରତଳର ପଶ୍ଚାତ ଆଘାତଜନିତ ଶବ୍ଦ ବା ତାଳ; ବାହୁ, ଜଂଘ ଓ ପିଣ୍ଡରେ କରତଳଦ୍ୱାରା ମାରିବା ଥୁଣ୍ଟିବା; ପାଦକୁ ଭୂମିରେ ପକାଇବା ଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ଶବ୍ଦ ଏବଂ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ଓ ମଝି ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ଶବ୍ଦ—4. The sound produced by clapping or beating the body with palms or by fingers or by foot-steps on the ground.

୫ । ଖଡ୍ଗ ମୁଷ୍ଟି; ଖଣ୍ଡାର ମୁଠା —5. The handle of a sword.

୬ । ହାତର ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳ ଓ ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳର ପ୍ରସାରର ପରିମାଣ— 6. The short span measured by spreading the thumb and the middle finger of the hand.

୭ । ମନୁଷ୍ୟର ପାଦ ଠାରୁ ତାଳୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚତାର ପରିମାଣ; ଏକ ପୁରୁଷର ଉଚ୍ଚତା—7. A man's height or depth.

ମୂର୍ଖ ହୋଇବାରୁ ତ ଗରବତ ହୋଇ
ସାରଭାଳ ଉପରେ ବହନ୍ତ ନଠାଇ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର. ଶାନ୍ତ ।

୮ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ସିଂହାସନ—8. The throne of the Goddess Durgā.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ତଦ୍ଭିନ୍ନ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୂରତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅଭାବ' ର ବା 'ଅଭିଧାନ' ପରି ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ସେମାନେ ଏକାକାରରେ ନ ମିଳନ୍ତି, ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ତଦ୍ଭିନ୍ନ ବାରମ୍ବାର ଦରକାର ଯୁ ବା ର ତଦ୍ଭିନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦିବେ, କୃଷ୍ଣ ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ବେଶିବେ; 'ବର୍ଷା' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷ୍ଣ' ବେଶିବେ; ଅର୍ଘ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ଯ' ବେଶିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ବେଶିବେ ।

୯ । ବେଗ—9. Velocity.

୧୦ । କରତଳ; ଲେଢ଼—10. Palm of the hand.

୧୧ । କଂସାରେ ତିଆରି ଝାଞ୍ଜ, ଗିମ୍ବା ଓ ଝୁରୁଜା—11. Cymbals.

ସଜାଇ ବାଦ୍ୟ ପଡ଼ା ହେବ ତାଳ ଝଞ୍ଜାଇ ସେ ଚାଲ୍ଲେବ—
ଯଶୋବନ୍ତ. ଦ୍ରୌପଦୀକୁ ତୁଚ୍ଛଗୀତା ।

୧୨ । ତାଳପତ୍ର—12. Palm leaf.

୧୩ । ଭୂତଯୋନିବିଶେଷ; ଶିବାନୁଚର—13. Name of certain spirits, the attendants of Śiba.

୧୪ । (ଶିଳ୍ପଶାସ୍ତ୍ର) କପୋଳଠାରୁ ଚିବୁକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ମାପ—14. (architecture) A lineal measure from the skull to the extremity of the chin.

୧୫ । (ଶିଳ୍ପଶାସ୍ତ୍ର) ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳର ଅଟଠାରୁ କରତଳ ବା କବଜିର ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୈର୍ଘ୍ୟ—15. (Architecture) The measure of the space between the tip of the middle finger and the wrist.

[ଦ୍ର—ଏହା ମାପରେ ପ୍ରତିମାମାନ ନିର୍ମିତ ହୁଅନ୍ତି । ଦେବମୂର୍ତ୍ତିର ଉଚ୍ଚତା—୯ ତାଳ, ଗ୍ରହମୂର୍ତ୍ତିର ଉଚ୍ଚତା—୧୦ ତାଳ, ଯକ୍ଷର ଓ ନବଗ୍ରହମୂର୍ତ୍ତିର ଉଚ୍ଚତା—୯½ ତାଳ, ମାନବମୂର୍ତ୍ତିର ଉଚ୍ଚତା—୮ ତାଳ । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଦେବମୂର୍ତ୍ତିମାନ ୭ ତାଳ ଉଚ୍ଚ ।]

୧୬ । ମଲ୍ଲମାନଙ୍କର ନିଜ ନିଜ ଜଂଘ ବା ବାହୁରେ ନିଜ କରତଳଦ୍ୱାରା ମାରିବା ଫୁଟୁକି; ବାହାସ୍ଫୋଟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. The sound produced by strongly patting the thighs or arms by a wrestler before wrestling.

୧୭ । ତାଲୀଶ ପତ୍ର (ଦେଶ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—17. Tālīsa patra (See)

୧୮ । ଗୁରୁତ୍ୱରେ ଲଗିଥିବା ପଥର ବା କାଚର ଏକଖଣ୍ଡ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—18. One of the bits of stone or glass set on a pair of spectacles.

୧୯ । ତାଲ; କୋଲପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—19. Padlock.

୨୦ । ବେଲ; ବଲ୍ୱଫଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—20. Marmalos fruit.

୨୧ । ନରକବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—21. Name of a hell.

୨୨ । ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—22. Śiba.

ସ୍ୱ. ବିଣ—୧ । ବିସ୍ତୃତ—1. Extended.

୨ । ସ୍ତୂପୀକୃତ—2. Amassed.

୩ । ବୃହତ୍—3. Large; great.

ଦେ. ବ—୧ । (ଘୋଡ଼ା, କୁକୁର ଆଦି) ପଶୁଙ୍କର ସଙ୍ଗମ—1. Cohabitation or crossing of beasts (e.g. dog, horse).

୨ । ଏକମେଳ ଦେବା—2. Tallying.

୩ । ଚଥା—3. Fist-blow.

୪ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଯୋଗିତା—4. Rivalry; emulation.

ତାଲ—ଗ୍ରା.ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ତାଲ (ଦେଶ)
Tāla Tāḷa (See)

ତାଲ ଅଂଶା—ଦେ. ବ (ସଂ. ତାଲ+ଅଂଶୁ)—ତାଲ ଗଛର ଗଣ୍ଡିର ଆବରଣ ଅଂଶରେ ଥିବା ଘୋଙ୍ଗଡ ଝାଣ ଭଳି—The hard fibres of the bark and trunk of a palm tree.
Tāḷa aṁsā
ତାଲେର ଆଂଶ
ତାଲ ଅଂଶ
ତାଲ ଅଂଶୁ } —ଅନ୍ୟରୂପ

ତାଲଚୋଚ **ତାଲକାରେସା** [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ତାଲଗଣ୍ଡିର ଅଂଶା ଘୋଙ୍ଗଡ ବା ପାକଳ ଦୋଇଥାଏ ତାହା ଖୁବ ଝାଣୁଆ ଓ ଚଉସ୍ତାସ୍ତୀ । ଭେଣ୍ଡା ଲୋକେ ଏ ତାଲଗଣ୍ଡିକୁ ଫାଳ ଫାଳ କରି ଚରର ଘରର ଶେଣୀ ଓ ପଥରତଳେ ଆଡ଼ଧାରଣାରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଦେଉଳମାନଙ୍କ ପାଖପଥର ତଳେ ତାଲର ଆଡ଼ଧାରଣା ହଥାଏ ଓ ଏମାନ ଶତ ଶତ ବର୍ଷ ସ୍ଥାସ୍ତୀ ।]

ତାଲ ଅନ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତାଲ ଓ ଅନ୍ତଃ)—ତାଲଗଣ୍ଡିର ଗର୍ଭସ୍ଥ ନରମା ବା ଅପରିପକ୍ୱ ଭଳି—The soft fibres in the middle part of the trunk of a palm tree.
Tāḷa anti
ତାଲଆଁତୀ

ତାଲଅନ୍ତି ଉତାର—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପାକଳ ଓ ପୁରୁଣା ତାଲଗଛର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସମୁଦାୟ ଭଳି ପାକଳ ଦୋଇଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ତାଲଗଛ ତଳରେ ତାହା ମଧ୍ୟରେ ନରମା ଅଂଶୁ ବା ଭଳି ନ ଥାଏ—Hard and dense fibred; well developed (palm-trunk); (old palm trees) all the fibres of which are hard.
Tāḷa-anti utāra

ତାଲ ଉତ୍ତ—ଦେ. ବ—ତାଲ ଗଛର ଗଣ୍ଡିରୁ ଦେବା ଉତ୍ତ—Beam of the palm tree for thatched houses.
Tāḷa urā

ତାଲକ—ସଂ. ବ. କ୍ଲୀ. (ତାଲ+କ)—
Tāḷaka ୧ । ଦ୍ୱାରରୋଧକ ଯନ୍ତ୍ର; ତାଲା; କୋଲପ—1. A lock.

୨ । କବାଟର ବଲଣୀ—2. Bolt of a door.

୩ । ହରିତାଳ—3. Yellow orpiment.

୪ । ସୁଗନ୍ଧ ମୃତ୍ତିକା—4. Scented earth.

ଦେ. ବ—ତାଳ ଫଳ—Palm fruit.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଃ	ଅ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଥ	ଓ	ଂ

ତାଲକ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ—ତାଳକ (ଦେଖ)
Tālaka — Tāḷaka (See)
ତାଲକ ଜାଳଉ ଗୃହେ ପଶେ ଅନାସ୍ୱାସେ । ସୁଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ତାଲ କଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତାଲ+କାଣ)—
Tāḷa kaṇā
ତାଲକାନା
ତାଲବେତାଲ
୧ । ଗୀତ ଆଦ ବୋଲିଯିବା ସମୟରେ ସେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଦ୍ୟୁକ୍ତ ତାଳ ଅନୁସାରେ ତାଳ ପକାଇ ପାରେ ନାହିଁ ; ତାଳଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ— 1. Having no adequate knowledge of musical measure.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମୂର୍ଖ—2. (figurative) Ignorant.
୩ । ସେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଶକାଳପାତ୍ର ଦେଖି କଥା କହି ନ ପାରେ ବା କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନ ପାରେ—
3. One who cannot adapt himself to his surroundings.

ତାଳ କଣ୍ଟା—ଦେ ବି—ତାଳ ଗଛର ବାହୁଙ୍ଗାର ଧାରରେ ଥିବା କଣ୍ଟା—
Tāḷa kaṇṭā — Fine points of the serrated blade at the edge of a palm branch.

ତାଳ କନ୍ଦ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ—ତାଳମୂଳୀ (ଦେଖ)
Tāḷa kanda — Tāḷamūḷī (See)
ଦେ. ବି—ତାଳ ରସରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କନ୍ଦ—
Sugar made from palm juice.
[ଦ୍ର—ଏହାପରି ତାଳସଦ, ତାଳରସ, ତାଳଗୁଡ଼, ତାଳମିଶ୍ରି ଆଦ ଶବ୍ଦ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ତାଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୀତ ବାଦ୍ୟାଦିର ପଦ୍ଧତି ସମୟରେ ଜଣେ ତାଳାଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ତାଳର ଆଦର୍ଶ ସ୍ୱରୂପ ତାଳ ପକାଇବା—
(an expert) To lay down a specific measure as a model to be followed by several persons or parties at a contest in musical measure.
ତାଳ ଦେନା
ତାଳ ଧରା

ତାଳ କଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଗାୟକର ଗୀତ ତାଳ ଅନୁସାରେ ଯାଉଅଛ କି ନାହିଁ ତାହା ଜାଣିବା ନମନ୍ତେ (ତାଳ କଷିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତାଳ ପକାଇ ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
Tāḷa kalibā — To test if a person is singing to the measure by beating time.
ତାଳ ଜାଂଚନା
ତାଳ କଷା

ତାଳ କାନ୍ଧି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତାଳ+ସ୍କନ୍ଧ)—
Tāḷa kāndhi
ତାଳକାନ୍ଦ
ତାଳପେଣ୍ଡା } ଅନ୍ୟରୂପ
ତାଳେର କାଁଧି
ତାଳକା ଗୁଚ୍ଛା
ଗୁଡ଼ଏ ତାଳ ଫଳର ଏକଦ ଗୋଟଏ ଡେଙ୍କରେ ପରସ୍ପର ଲଗାଲଗି ହୋଇ ଫଳିଥିବା ଗୁଚ୍ଛ—
A bunch of palm fruits attached to one stem.

ତାଳକାଭ—ସଂ. ତଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାଳକ=ହରତାଳ+ଅଭ)—
Tāḷakābha — ହରିଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣ; ହଳଦିଆ—Yellow.

ତାଳଙ୍କା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାଳ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଟା)—
Tāḷakī — ତାଳ ରସ; ତାଳର ତାଡ଼ୀ—
The juice of palm tree.

ତାଳ କେତୁ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାଳ=ତାଳ ଚିହ୍ନିତ+କେତୁ=ପତାକା)—୧ । ଭୀଷ୍ମ—1. Bhīshma.
୨ । ବଳରାମ—2. A name of Balarāma.

ତାଳକେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି—ଘାସ, ହରତାଳ ଆଦବ୍ୱାରା ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କୁଷ୍ଠ ଓ କଣ୍ଡୁ ଆଦ ଚର୍ମ-ରୋଗର ଔଷଧବିଶେଷ— A medicinal preparation against leprosy and itches.
ତାଳକେଶ୍ୱର

ତାଳ କୋରଟ—ଦେ. ବି—ତାଳ ବାହୁଙ୍ଗାର ଉପର ଅଂଶରୁ ଛେଲ୍ଲା ଯାଇଥିବା ଚକ୍‌ଚକିଆ ପାଉଁଆ—Glossy strips scraped from the back or ridge of the stock of a palm-branch.
(ତାଳ ଲଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ତାଳକା ଡଂଠଲକା ରେସ
[ଦ୍ର—ଏହା ଦ୍ୱାରା ଚଟା ବାଉଁଶିଆ ଝୋଟେଇ ଆଦ ସମ୍ପନ୍ନ କରାଯାଏ ଏବଂ ବାଉଁଶମାନଙ୍କର ଗଣ୍ଠି ବନ୍ଧାଯାଏ ଏବଂ ଏହା ଲଇ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ତାଳ କ୍ଷୀର—ସଂ. ବି—ଖଜୁର ବା ତାଳ ରସରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚନ୍ଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Sugar from the juice of date or palm.
Tāḷa kshīra

ତାଳ ଖଣ୍ଡିଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା ବେଳେ ତାଳମାନ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପକାଇ ନ ପାରିବା; (ତାଳ ଖୁଣ୍ଟ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତାଳକୁ ବେତାଳ କରିବା—
Tāḷa khaṇḍiā karibā — Not to complete a musical measure but to interrupt it in the middle.
ତାଳ ଭାଂଗା
ତାଳ ଉଖାଡ଼ନା

ତାଳ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତାଳ; ଉଲ. ଇଂ. ଟାଲ୍ଲି=ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ମେଳ ହେବା)—
Tāḷa khāibā
ତାଳ ଖାଓୟା
ଜୋଡ଼ା ଖାନା, ତାଲମେଳ ଖାନା
୧ । (ଘୋଡ଼ା, କୁକୁର ଆଦ) ଯୋଡ଼ ପଡ଼ିବା; (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ପଶୁ) ପରସ୍ପର ସହିତ ସଙ୍ଗମ କରିବା—1. To cross; to pair; to couple (said of beasts).
୨ । (ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁ) ପରସ୍ପର ସହିତ ମେଳ ଖାଇବା—
2. To tally; to fit with each other.
(ଯଥା—ଦୁଇ ଜଣ ସାକ୍ଷୀଙ୍କ କଥା ତାଳ ଖାଉ ନାହିଁ ।)

ତାଳ ଖୁଙ୍କୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତାଳାଙ୍କୁର)—
Tāḷa khuṅku
ତାଳଙ୍କ
ତାଳଙ୍କୁ } ଅନ୍ୟରୂପ
ତାଳକୁର, ତାଳଫୋପର
ତାଳକାଗୁଦା
ଗଜା ହୋଇଥିବା ତାଳ ମଞ୍ଜିର ମଧୁର ସୁସ୍ୱାଦୁ ଶସ୍ୟ—The soft sweet kernel found inside the sprouting stone of a ripe palm-fruit.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ରୁ ୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ରୁ ୧୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ରୁ ୧୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେଲେ ଯେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିର ବସଉଛ ୨ ବା ୧ ରୁ ୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଜଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଥ' ଦେଖିବେ; 'ଜଥୁ' ନ ପାଇଲେ 'ଜଥୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଉଖା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଛା' ଦେଖିବେ; 'ଅଉଜଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଜରୁ ଦେଖିବେ

ତାଲ ଖୁଞ୍ଚ—ଦେ. ବ.—୧ । ତାଳ ବଜାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରସ୍ତ କରିବା
Tāḷa khuñcha ନାମକ ଜଣେ ବିଶେଷଜ୍ଞବ୍ୟକ୍ତିର ଗୀତର ତାଳମାନଙ୍କୁ କୌଶଳକ୍ରମେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା—1. Dexterous change made by an expert in a song so that a musician cannot follow the measures thereof.

୨ । ତାଳ ଖୁଞ୍ଚା (ଦେଖ)—2. Tāḷa khuñchā (See)

ତାଳ ଖୁଞ୍ଚା(ଞ୍ଚ)—ଦେ. ବ.—ତାଳଗଛର ଗଣ୍ଠିରୁ ବାହାରିଥିବା ଅଂଶର
Tāḷa khuñchā (ñcha) ଛୁଦ୍ର ଲମ୍ବ ଓ ସରୁ ଖଣ୍ଡମାନ—ତାଳେର ଚୋଚ Bits of hard pointed fibres of the (ତାଳଖୁଞ୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) palm-trunk.

ତାଳ ଖୋଡ଼(ଲ)ପା—ଦେ. ବ.—ତାଳବାହୁଙ୍ଗାର ଦ୍ୱିଫାଳ ହୋଇଥିବା
Tāḷa khorḍa(ḷa)pā ମୂଳ ଅଂଶ (ଯାହା ଗଛର ଗଣ୍ଠିକୁ ବେଢ଼ି ତାଳ ଯାଁଡ଼ା ଥାଏ); ତାଳ ଫାଙ୍ଗୁଡ଼ା—The bifurcated part of the branch which entwines the trunk of a palm-tree.

ତାଳ ଖୋପା(ଷା)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତାଳ ଓ କୋଷ)—ତାଳଗଛରୁ
Tāḷa khopā (shā) ବାହାରିବା ଫଳକୋଷ (ଯାହା ଫାଟିଯାଇ ଭିତରୁ ମଧ୍ୟରୁ ତାଳଫଳର ଚଉଁରି ବାହାରେ)—The pod from which ultimately the bunch of palm fruits come out.

[ଦ୍ର— ନଡ଼ିଆଗଛର ଏହି ଫଳକୋଷକୁ ପୀଚ କହନ୍ତି ।]

ତାଳ ଖୋଳ—ଦେ. ବ. (ସତ୍ତରର)—ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ
Tāḷa khoḷa ନାମସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନରେ ବ୍ୟବହୃତ କରତାଳ ବା ଝାଞ୍ଜ ଖୋଳ କରତାଳ ଓ ମୃଦଙ୍ଗ; ଖୋଳ କରତାଳ; ଝାଞ୍ଜମାଦଳ— Cymbals and drums used in chanting Saṁkīrtana hymns.

ତାଳ ଖୋଳ ଟେକିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଗୁରୁ) ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନାମ-
Tāḷa khoḷa ṭekidebā ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ-ମନ୍ତ୍ର ବା ଗୌରମନ୍ତ୍ରର ଦୀକ୍ଷା ଦେଇ ସାର ସେମାନଙ୍କୁ କୀର୍ତ୍ତନ ଶିଖାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଖୋଳ କରତାଳ ପୂଜା କରି ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ଉକ୍ତ ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରମାନ ସମର୍ପଣ କରିବା—(the teacher) To formally hand over the cymbals and drums to the disciples as a token of imparting the key to the chanting of hymns.

ତାଳଗଛିଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଭୁଲ. ଗବଗଛଆ କରିବା)—
Tāḷa-gachhiā karibā ୧ । ଟେକାଟେକ କରିବା; ଖୋସାମତ ତାଳଗାଛେ ତୋଳ କରିବା; ଗୁଣ୍ଡୁ କରିବା—1. To flatter.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବା ମହତ୍ ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. To represent a man to be higher than what he actually is; to raise a person to the skies.

ତାଳ ଗଣ୍ଠି—ଦେ. ବ.—ତାଳଲଇଡ଼ାରୁ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଗଣ୍ଠି—
Tāḷa gaṇṭhi Knot made with thin strips
ତାଳେର ଗାଇଁଠ scraped from the back of the stock or ridge of a palm-branch.

ତାଳ ଗେଣ୍ଠମା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ.—ଗଇଁଠା; ଚାଉଳଚୂନାର
Tāḷa geṭhamā ଗୋଲ ବାଷ୍ପସିଦ୍ଧ ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ—A cake made of rice-flour boiled in steam.

ତାଳ ଗୋଟମା—ଦେ. ବ.—ଗ୍ଲେଟ କଞ୍ଚା ତାଳଫଳ—
Tāḷa goṭamā Small undeveloped palm-fruit.
ତାଳେର ମୁଚି

ତାଳ ଚଞ୍ଚୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତାଳଚଟକ)—ତାଳ ଚଟକ (ଦେଖ)
Tāḷa chañchu Tāḷa chaṭaka (See)
ତାଳଚଟା
(ତାଳଚଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଳ ଚଟକ—ସଂ. ବ.—ଶାଖାଶ୍ରୟୀବର୍ଗର ପାଂଶୁବର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷୀବିଶେଷ—
Tāḷa chaṭaka The swallow shrike.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ତାଳଗଛରେ ବୋଇଲପର ଭଳମୁଦ୍ରା ବସା ବୁଣି ରହନ୍ତି; ୪।୧୦ ଅଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ, ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଏକବର୍ଣ୍ଣ, ଚଞ୍ଚୁ କ୍ରମଶଃ ସରୁ ଓ ଈଷତ୍ ବଙ୍କା, ପୁଚ୍ଛ ହ୍ରସ୍ୱ, ପକ୍ଷ ବଡ଼; ଏମାନେ ବଢ଼ିତ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୋଡ଼ା ଧାରନ୍ତି ଓ ଛୁଆ ଜୋଡ଼ା ପୋକ ଧରି ଖାଆନ୍ତି—ଯୋଗେଶ୍ୱର ।]

ତାଳଚେର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Tāḷachera Name of a state in Orissa.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ବଣ ଜଙ୍ଗଲପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜବଂଶର ଜଣେ ରାଜପୁରୁଷ ଜଳୁଲିର ସ୍ୱାଧୀନ ଗଜପତି ରାଜାଙ୍କ ଆଶ୍ରୟରେ ଏଠାରେ ରାଜା ହେଲେ । ଉକ୍ତ ରାଜା ବହୁତ ତାଳଗଛ ଚାଡ଼ି ରାଜ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିବାରୁ ଏହାର ଏପରି ନାମ ହେଲା (କୃପାସିନ୍ଧୁ ଇଭିହାସ) । ଏହି ରାଜବଂଶର 'ଦ୍ୟାଡ୍' ସମ୍ବୁକ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠାରେ କୋଇଲା ଖଣି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଅଛି ଓ ବ. ଏନ୍. ଆର୍ କମ୍ପାନୀ ଏଠାକୁ କଟକଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଶାଖା ଲାଇନ୍ ଖୋଲିଅଛନ୍ତି ।]

ତାଳଜ—ସଂ. ବ.—(ତାଳ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ତାଳଗଛର ରସ;
Tāḷaja ତାଡ଼ୀ—Toddy from palm tree.

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ମତ୍ତତାଜନକ ଓ ବାସି ହେଲେ ପିତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ବାଉଦୁଖିନ ଶବ୍ଦ ।]

ତାଳଜଂଘ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ (ବହୁସ୍ତାହ୍ର; ତାଳ+ଜଂଘା)—ତାଳଗଛପର
Tāḷajaṁgha ଜଂଘବତ୍ପିଣ୍ଡ—Having well developed and muscular thighs like the trunk of a palm-tree.

ସଂ. ବ—୧ । ଯଦୁବଂଶୀୟ ରାଜାବିଶେଷ—
1. Name of a King of the Jādu dynasty.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ରଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଢ଼

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଗୁଜା ମଗରଙ୍କ ପିତା ଅସିତଙ୍କୁ ଗୁଜ୍ୟରୂପ କରିଥିଲେ ।]

୧ । ରାକ୍ଷସବଶେଷ—2. Name of a demon.

୩ । ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Name of an ancient country.

ତାଳ ଜଂଘା – ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାକ୍ଷସୀବଶେଷ —
Tāḷa jaṁghā Name of a demoness.

ତାଳ ଜଟ(ଟା)—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତାଳ+ଜଟ; ଜଟା)—
Tāḷa jaṭa(ṭā) ଅଣ୍ଡିରା ତାଳଗଛର ଜଟା ବା ପୁଂପୁଷ୍ପମଞ୍ଜରୀ; ତାଳଦଣ୍ଡି; ତାଳ ପ୍ରକମ୍—The long flower-stalks of male palm-trees.

ତାଳ ଝିମିଟି—ଦେ. ବ—ତାଳ ବାହୁଙ୍ଗା ମୂଳର ଦ୍ୱିଫାଳ ଶାଖା ବା
Tāḷa jhimiṭi ଫାଡ଼ିଡ଼ାରୁ ବାହାରିବା ତନ୍ତୁ ବା ସୂତ୍ର—
Fibre-threads from the bifurcated root of palm-branches

[ଦ୍ର—ଏ ତନ୍ତୁ ଝୁଡ଼ି ତେମଡ଼ା ଓ ଶକ୍ତ ।]

ତାଳ ଠୁଙ୍କିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଘଡା ବାଦ୍ୟାଘଟ ଓ ଜଂଘରେ ଥୁଣ୍ଟୁକ ମାର
Tāḷa ṭhuṁkibā ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ମଲ୍ଲକୁ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଅହ୍ୱାନ
ତାଳ ଠୋକା କରିବା—1. To challenge one's rival
ताल ठोंकना wrestler to a wrestling contest by patting on one's arms and thighs.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବା; ତାଳ ପକାଇବା—
2. (figurative) To emulate; to rival.

ତାଳ ତାଟି—ଦେ. ବ—ତାଳପତ୍ରଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ତାଟି—
Tāḷa tāṭi Partition or mat made with palm
ତାଳପାତାର ଟାଟି leaves.
तालपत्ताकी टट्टी

ତାଳ ଥୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ବଧା ମାରିବା—
Tāḷa thoibā (figurative) To deal fist-blows.
[ତାଳ ବସା(ସେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
କୀଳ ମାରା **खूंटा मारना**

ତାଳ ଦାର୍ଦ୍ଧି—ଦେ. ବ—ତାଳବାହୁଙ୍ଗାର ଦାଢ଼ୁଆ ଅଂଶରୁ କଣ୍ଟାଭକ
Tāḷa dārdhi ଗୁଣ୍ଡି ନେଲ୍ଲାପରେ ସେଉଁ କୋରଡ଼ ହୁଏ—
Fibres made from the edge of palm-branches after scraping off the thorns.

[ଦ୍ର—ଏ କୋରଡ଼ ତାଳ ବାହୁଙ୍ଗାର ପିଠିରୁ ନଆସିବା କୋରଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଟାଣୁଆ ।]

ତାଳ ଦେବା—ଦେ. ବ—୧ । ଗୀତ ବା ନାଟର ସ୍ୱର ଅନୁସାରେ ହାତ
Tāḷa debā ବା ବାଦ୍ୟଦ୍ୱାରା ତାଳ ବଜାଇବା—
ତାଳ ଧରା 1. To beat time to a song or
ताल देना dance.

ମେ ଉଚ୍ଚାରଣ ହୋଇ ତରଙ୍ଗ ଉତ୍ପନ୍ନ
ହେବା, ତାହା ଉଚ୍ଚ ଦେଲେ ତାଳ । ଉଚ୍ଚାରଣ ହେବା ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ତାଳ ପକାଇବା; ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବା—
2. (figurative) To emulate.

ତାଳ ଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାଳ+ଧ୍ୱଜ; ଏମାନଙ୍କ
Tāḷa dhwaja ପତାକାରେ ତାଳଗଛ ଅଙ୍କିତ ଥିବାରୁ)—
୧ । ବଳରାମ—Balarāma; the elder brother of Śrīkṛushṇa.

୨ । ଭୀଷ୍ମ—2. A name of Bhīshma.

ବ. କ୍ଲୀ—ବଳରାମଙ୍କ ରଥର ନାମ—
Name of the car of Balarāma.

ତାଳଧ୍ୱଜା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନଗରାଦିବଶେଷ —
Tāḷa-dhwajā 1. Name of a town.

୨ । ତାଳଗଛର ପତ୍ର—2. Palm-leaf.

ତାଳ ନବମୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଭାଦ୍ରମାସର ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ—
Tāḷa nabamī The 9th day of the bright fortnight of the month of Bhādra.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଗୌରୀପୂଜା କରନ୍ତି ।]

ତାଳ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୀତ ବା ନାଟର ତାଳ
Tāḷa pakā(ke)ibā ଅନୁସାରେ ତାଳ ବା ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା—
ତାଳ ଧରା 1. To beat time to a song or dance.
ताल बजाना ୨ । ତାଳ ଠୁକିବା (ଦେଖ)
2. Tāḷa ṭhuṁkibā (See)

ତାଳ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । ତାଳ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ଯେଉଁ
Tāḷa pardibā ଦୁମ୍‌ଦୁମ୍ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ସେହିପରି ଶବ୍ଦ ସହିତ
ତାଳ ପଡ଼ା କୌଣସି ଲୋକ ଉପରେ ବଧା ମାଡ଼ ବସିବା—
ताल गीरना 1. Dealing of heavy fist-blows on the back of a man (with sound like that produced when palm-fruits drop down on the ground).

୨ । ଗୀତ ବା ନାଟର ତାଳ ଅନୁସାରେ ତାଳ ବା ବାଦ୍ୟ ବାଜିବା—2. Beating of time to a song or dance.

୩ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବା—3. Emulating.

୪ । ଗଛରୁ ପାଚିଲା ତାଳ ଭଲରୁ ଖସିବା—
4. The falling of ripe palm-fruits on the ground.

କ୍ରିୟା ଉଡ଼ାବାରୁ, ତାଳ ପଡ଼ିବାରୁ—ଉଗ ।

ତାଳ ପତର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତାଳ ପତ୍ର)—ତାଳପତ୍ର (ଦେଖ)
Tāḷa patara Tāḷa patra (See)
ତାଳପାତା [ଦ୍ର—ତାଳଗଛର ଶାଖାର ବୃନ୍ତରୁ ବାହୁଙ୍ଗା
तालका पत्ता ବୋଲଯାଏ । ବୃନ୍ତ ଅଗରେ ସେଉଁ ବ୍ୟଜନାକୃତି

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ଚଞ୍ଚଳ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଦୃଢ଼ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଣ, ୫ ଟି ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭନ ସେବେ ଏ ଭାଷାରେ ନାହିଁ ; ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଞ୍ଚଳ ବା ଦୃଢ଼ ୨ ବା ୧ ଚଞ୍ଚଳ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭନ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଉ' ନ ନିଇଲେ 'ଗାଇ' ଶୋଭନ ; 'ଦଇ' ନ ନିଇଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଲମ୍ବ ପଡୁଗୁଡ଼ ଥାଏ ତାହା ତାଳପତ୍ର ଅଟେ । ଭାଷାରେ ତାଳୁ ତାଳ ବରଡ଼ା କହନ୍ତି ଓ ଛୁକ୍ତି ବ୍ୟଞ୍ଜନାକୃତି ପତ୍ରକୁ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ପଟ୍ଟରେ ଚରଦେଲେ ତହିଁମଧ୍ୟରେ ଶଳାକା (ଖଡ଼ିକା) ଥିବା ଦୁଇଫାଳଆ ସେଇଁ ପତ୍ର ; ବାହାରେ ତାଳୁ ତାଳପତ୍ରର କହନ୍ତି ଓ ତହିଁ ଉପରେ ଲେଖନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଲେଖାଯାଏ ।]

ତାଳ ପତ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ତାଳ+ପତ୍ର) —

Tāḷa patra ୧ । ତାଳଗଛର ପତ୍ର—1. Palm leaf.

[ଦ୍ର—ଏଥି ଉପରେ ଲେଖନରେ ଲେଖାଯାଏ; ଏଥିରେ ଘୋଡେଇ ଆଦି, ଆସନ ଓ ଛତ୍ରୀ ବୁଣାଯାଏ ଏବଂ ଚାଟି ବନ୍ଧାଯାଏ ।]

୨ । କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ; ଚାଟଙ୍କ—

2. An ornament for the ear.

୩ । ଖଡ୍ଗବିଶେଷ—3. A kind of sword.

ତାଳପତ୍ର ସିପାଇ(ହି)—ଦେ.ବି-(ତାଳପତ୍ରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସିପାହି ମୂର୍ତ୍ତି ଯେପରି ସବନର ସାମାନ୍ୟ ଆଘାତରେ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ତାଳପାତାର ସିପାଇ ସେହିପରି) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଳ୍ପକେ ଦବ (ତାଳପତ୍ର ସିପେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯାଏ ବା ଉଡ଼ି ଯାଏ; କ୍ଷୀଣ; ଦୁର୍ବଳ ଓ ଭୀରୁ ଲୋକ—A weak, lean and timid person.

ତାଳ ପତ୍ରିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ତାଳମୂଳୀ (ଦେଖ)

Tāḷa patrikā Tāḷamūḷī (See)

ତାଳ ପତ୍ରୀ—ସଂ. ବି—ମୂଷିକପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)

Tāḷa patrī Mūshikaparṇṇī (See)

ତାଳ ପର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି—୧ । ମୁରା ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—

Tāḷa parṇṇa 1. A kind of medicinal perfume.

୨ । ଗନ୍ଧ ପତ୍ର (ଦେଖ)

2. Gandha patra (See)

ତାଳ ପର୍ଣ୍ଣିକା—ସଂ. ବି—୧ । ମୁରା ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ; ମୁରାମାଂସୀ—

Tāḷa parṇṇikā 1. A herbarious scent.

୨ । ତାଳମୂଳୀ (ଦେଖ)

2. Tāḷamūḷī (See)

୩ । ସଉପ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

3. Saupa (See)

ତାଳ ପାରୁ—ଦେ. ବି—ପାଚିଲା ତାଳକୁ ରସୁଡ଼ି ଦେଲେ ଟାଉଆ ଉପରେ ସେଉଁ ତେରୁଆ ଅଂଶୁମାନ ରହିଯାଏ—The soft fibres left on the stone after pressing the juice from a ripe palm fruit.

ତାଳ ପିଞ୍ଚା—ଦେ. ବି— ତାଳ ଜଟ (ଦେଖ)

Tāḷa piñchhā Tāḷa jaṭa (See)

ତାଳ ପିଠା—ଦେ ବି—ପାଚିଲା ତାଳର ତୋରୁଆ ସଙ୍ଗେ ବଟା ଗୁଣ୍ଡର ମିଶାଇ କରାଯିବା ପିଠା ବା ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ—

Tāḷa piṭhā Cakes made with palm juice mixed with rice flour.

ତାଳ ପ୍ରଲମ୍ବ— ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ତାଳ+ପ୍ରଲମ୍ବ=ଜଟା)—

Tāḷa pralamba ତାଳଜଟ—The long flower stalks of a male palm tree.

ତାଳ ଫ(ଫୋ)ଟକା— ଦେ. ବି—ତାଳପତ୍ରଦ୍ୱାରା ଗଢ଼ା ଯାଇଥିବା ବାରୁଦ-ଘୁଡ଼ା—Crackers or packets of gunpowder tightly packed in palm-leaves.

Tāḷa pha(pho)ṭakā ତାଳ ପଟକା **ताल पटाक**

[ତାଳଫୁଟୁକା(ବ)— ଅନ୍ୟରୂପ]

ତାଳ ଫାଉଡ଼ା(ଣ୍ଡା)— ଦେ.ବ—ତାଳବାହୁଙ୍ଗାର ଦୁଇ ଫାଳଆ ମୂଳ ଅଂଶ-

Tāḷa phāurḍā(ṇḍā) The parted root of a palm branch; the bifurcated or forked part of a palm branch.

ତାଳ ଡାଳ ତାଳ ଫାଉଡ଼ା

ତାଳ ଫୋପଡ଼(ଡ଼ା)— ଦେ. ବ—ତାଳଗଛର ବାହୁଙ୍ଗାରୁ ପତ୍ର ଓ ଫାଉଡ଼ା ବାଦ ଦେଲେ ଯେଉଁ ମଧ୍ୟଭାଗ ରହେ (ଯହିଁରୁ କୋରଟ ବା ଇଉ ବାହାରେ)—

Tāḷa phoparḍa(ṛḍā) ତାଳ ଡାଁଟା **ताड़का डंटल** The middle part or bare ridge of a palm-branch.

ତାଳ ବଣ(ଣି)— ଦେ. ବ (ସଂ. ତାଳବନ)—ତାଳ ବୃକ୍ଷବହୁଳବନ—

Tāḷa baṇa(ṇi) ତାଳବଣ **तालवन** A grove of palm trees.

(ତାଳବଣଆଁ; ତାଳବଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଳ ବଣା—ଦେ. ବଣ—ତାଳ କଣା (ଦେଖ)

Tāḷa baṇā Tāḷa kaṇā (See)

ତାଳ ବନ— ସଂ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଘାଣ୍ଟେ ଘାଣ୍ଟେ ବହୁ ତାଳ ଗଛ ଥାଏ—1. A grove of palm trees.

୨ । (ନାମ) ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗିରି ଉତ୍ତରରେ ଯମୁନାକୂଳରେ ଥିବା ପ୍ରାଚୀନକାଳର ତାଳ ବୃକ୍ଷର ଏକ ବନ—

2. Name of an ancient grove of palm trees near Bṛundābana.

[ଦ୍ର—ଏହିଠାରେ ବଳରାମ ଧେନୁକାସୁରକୁ ବଧ କରିଥିଲେ ।]

ତାଳବର— ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ତାଲେବର; ଆ. ତାଲ୍ବ=ଭାଗ୍ୟ+ଫା. ବର୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ଭାଗ୍ୟବାନ୍—1. Lucky.

Tālabara ତାଲେବର **तालेबर**

୨ । ମାନ୍ୟ—2. Honourable.

୩ । ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ—3. Illustrious.

ତାଳ ବରଡ଼ା—ଦେ. ବ—ତାଳଗଛର ଛତାକୃତି ପତ୍ର—

Tāḷa barardā ତାଳପାତା Fan-shaped palm-leaves.

ତାଳ ବାୟା—ଦେ. ବି. [ତାଳ+(ଉନ୍ତୁ) ବାସ୍]—ତାଳଗଛର ପତ୍ର

Tāḷa bāyā ତାଳବାବଇ **ताड़बाया** ଅଗରେ ବୋଉଲ ପରି ଉଲମୁହାଁ ବସା ବାନ୍ଧିବା ଚାଟ ଅଙ୍ଗୁଳ ପାର୍ଶ୍ୱ ପରିଚିତ ଅକୃତିର ଶାଖାଶ୍ରୟୀ ବର୍ଗର ପକ୍ଷୀ—The weaverbird; Ploceus Baya.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୨	୩	୪,୫	୬	୭	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	୯	୧୦	୧୧,୧୨	୧୩	୧୪	୧୫	୧୬
୧୭	୧୮	୧୯	୨୦	୨୧	୨୨	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉଚ୍ଚାରଣଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୨୩	୨୪	୨୫	୨୬	୨୭	୨୮	୨୯

[ଦ୍ର—ଏହାର ଡାଳ ଓ ଗୁଡ଼ ଦ୍ୱଲଦଥ, ଦେନ୍ଦ ଖଇର୍ । ଏମାନେ ଡାଳ, ନଡ଼ିଆ ଓ ଖଜୁର ପତ୍ରର ସରୁ ସୁତା ପର ଅଂଶୁକୁ ଅଗ୍ନଦ୍ୱାର୍ ଚଉ ନେଇ ସେହୁଥିରେ ଏପର କୌଶଳରେ ବସାଲୁ ବୁଣି ଡାଲଗଛ, ଖଜୁରଗଛ ଓ ନଡ଼ିଆଗଛ ପତ୍ରର ଅଗରେ ଉଲମ୍ବର୍ଦ୍ଦା ବୋଉଲ ପର ବସାକୁ ଝୁଲାଇ ଥାଆନ୍ତି ଯେ ଝଡ଼ ତୋଫାନରେ ମଧ୍ୟ ବସା ନ୍ଲୁ ପତ୍ରରୁ ଚ୍ୟୁତ ନ ହୋଇ ଦୋଦୋଲୁ ଥାଏ ।]

ତାଳ ବାହୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—ଡାଳଗଛର ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ଶାଖା—
Tāḷa bāhuṅgā The stalk or branch of the palm leaf.
ତାଳବାଖଡ଼ା

ତାଳ ବୁ(ବୋ)ରେଇ—ଦେ. ବ—ତାଳବଣ; ତାଳଗଛର ତୋଟା—
Tāḷa bu(bo)rei A grove or tope of palm-trees
ତାଳବନ

ତାଳ ବୃନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ତାଳ+ବୃନ୍ତ)—
Tāḷa bṛunta ୧ । ପତ୍ରଶୂନ ତାଳବାହୁଙ୍ଗା—
1. The leafless stalk of palm tree.
୨ । ତାଳବାହୁଙ୍ଗାରେ ନର୍ମିତ ବଞ୍ଚଣା—
2 Fan made of the stalk of palm leaves.
୩ । ତାଳପତ୍ରରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ବଞ୍ଚଣା—
3. Fan of palm leaves woven together.

ତାଳ ବୃନ୍ତକ—ସଂ. ବ. (ତାଳବୃନ୍ତ+କ)—ତାଳ ବୃନ୍ତ (ଦେଖ)
Tāḷa bṛuntaka Tāḷa bṛunta (See)

ତାଳ ବେଚନକ—ସଂ. ବ. (ତାଳ+ବର୍ ଧାତୁ+ଅନ+କ)—
Tāḷa bechanaka ନର୍ତ୍ତକ; ନାଟୁଆ—Dancer

ତାଳ ବେତାଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ତାଳ+ବେତାଳ)—ମହାଦେବଙ୍କ
Tāḷa betāḷa ଅନୁଚର ତାଳ ଓ ବେତାଳ ନାମକ ଉଭୟଦ୍ୱୟ—
Two aerial attendants of Śiba.

ତାଳ(ଲ)ବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ତାଳୁ+ଉବାର୍ଥରେ. ଯ)—୧ । ତାଳୁ
Tāḷa(la)bya ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to the palate.
୨ । ତାଳୁସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରଣ—
2. Pronounced from the palate; palatal.

ତାଲବ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ (ତାଲବ୍ୟ+ବର୍ଣ୍ଣ)—ଇ, ଈ, 'ଚ' ବର୍ଗ, ଯ
Tālabya barṇṇa ଓ ଶ—The palatal letters of the alphabet.

ତାଲବ୍ୟ 'ଶ'—ସଂ. ବ—ତାଳୁରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ 'ଶ' ଅକ୍ଷର—
Tālabya 'śa' The letter 'śa'.

ତାଳ ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (ଭଞ୍ଜୀ ଧାତୁ; ତାଳ+ଭଙ୍ଗ)—ବେତାଳ ହେବା;
Tāḷa bhaṅga ଗୀତ ବାଦ୍ୟର ତାଳ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ନ ପଡ଼ିବା—
Losing the measure of a music or song.

ତାଳ ଭଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ତାଳ ଜଟ (ଦେଖ)
Tāḷa bhaṇḍi — Tāḷa jaṭa (See)
ତାଳଗାଛର ଭୁଁଡ଼ା, ତାଲସାଁଟା

ତାଳଭୃତ୍—ସଂ. ବ (ତାଳ+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. କ୍ୱିପ୍)—ବଳରାମ—
Tāḷabhṛut Balarāma.

ତାଳ ମ(ମା)ଖନା—ଦେ. ବ—ତୋଇଲଖିଆ (ଦେଖ)
Tāḷa ma(mā)khanā Koilikhiā (See)

ତାଳ ମଜ୍ଜା—ସଂ. ବ (ତାଳ+ମଜ୍ଜା)—ତାଳସଜ (ଦେଖ)
Tāḷa majjā Tāḷasaja (See)

ତାଳ ମଞ୍ଜି—ଦେ. ବ—୧ । ପାଚିଲା ତାଳଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଟାକୁଆ—
Tāḷa mañja 1. Seed of a palm fruit.
ତାଳେର ଆଁଟି ୨ । ଘୁରୁଣା ତାଳଗଛର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅତ୍ତ କଠିନ ତନ୍ତ୍ରାଂଶ—2. The hard long fibres inside the bark of a palm-trunk.

ତାଳ ମର୍ଦ୍ଧୁଆ—ଦେ. ବ— ତାଳପତ୍ରର ବାହାର ବା ଆଗ ପାଖର ଶିର୍—
Tāḷa mardhuā The fibrous ridge of a palm leaf.

ତାଳ ମଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ପାଚିଲା ତାଳର ଦୋରୁଆରେ ତିଆର ମଣ୍ଡା
Tāḷa maṇḍā ପିଠା—A kind of cake prepared from the juice of ripe palm-fruits.

ତାଳ ମର୍ଦ୍ଦଳ—ସଂ ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ତାଳ+ମର୍ଦ୍ଦଳ)—କରତାଳ ଓ ମୃଦଙ୍ଗ;
Tāḷa marddaḷa ତାଳ ଓ ଖୋଳ—Cymbals and drums.

ତାଳ ମାନ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ତାଳ+ମାନ)—ସଙ୍ଗୀତର ତାଳ ଓ ମାନ—
Tāḷa māna The measure and the stop in music.

ତାଳ ମିଶ୍ରି—ଦେ. ବ—ତାଳରସର ଗୁଡ଼ରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମିଶ୍ରି—
Tāḷa miśri Crystallised palm-sugar.
ତାଳମିଛରୀ, ତାଲମିସରୀ

ତାଳମୂଳିଆ କଣ୍ଟା—ସେଉଁ ଲୁହା କଣ୍ଟା ତାଳଗଛ ପର ଛତ ପାଖର ଅଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ୍ରମଶଃ ସରୁ ହୋଇ ଗଡ଼ା ହୋଇଥାଏ—Stout nails gradually tapering like the trunk of a palm tree.
Tāḷamūḷiā kaṇṭā

ତାଳ ମୂଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ତାଳର ଜଡ଼ାଗଛ ପର ଦେଖା ଯାଉଥିବା ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ୍ମ—
Tāḷa mūḷī A kind of medicinal plant resembling very young shoots of palm trees; Corculigo Orchioides; Asparagus Sarmentosus.
କାଲିମୁସଲି, ସୁଜାମୁସଲୀ
ତେ. ନେଲ୍ଲତାଡ୍ଡ, ନେଲତାଡୁ
ଗୁ. ଓ.ମ. କାଲୀମୂସଳୀ

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଦ୍ୱଲଦଥ୍ଥ ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଓ ଷଟ୍‌ଦଳ; ଏହାର ମୂଳ ଔଷଧ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ବହୁ ଗଛ ପ୍ରତିବର୍ଷ ମରଯାଏ ଓ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୂରତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । 'ଅନେକ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋନ୍ନରେ ସେମେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେମେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭେ ଚଢ଼ିତ ବିନ୍ୟାସ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋନ୍ନରେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜନ୍ତୁ, ବୃଥ ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧୋ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ସୁଣ୍ଡି ତେରରୁ ଗଜା ବାହାରେ । ଏହାର ମୂଳର କନ୍ଦ ଆଳୁ ପରି; ଏହାର ପତ୍ର ଓ ଡାଳ ତାଳପତ୍ର ଓ ବାନ୍ଧୁଙ୍ଗାର ଅନୁରୂପ ପରି । କୃଷ୍ଣ ଓ ଶୁକ୍ଳ ଭେଦରେ ଏହା ଦୁଇପ୍ରକାର । ଏହା ମଧୁରଉତ୍ତୁରସ, ଶୁକ୍ର-ବର୍ଦ୍ଧକ, ଜୀର୍ଣ୍ଣ ସାର୍ଯ୍ୟ, ସ୍ୱପ୍ନ ସ୍ତମ୍ଭିକାରକ, ଗୁରୁ, ରସାୟନ, ଓ ଅର୍ଶଃ ଏବଂ ବାୟୁନାଶକ ।]

ତାଳ ମୂଷଳୀ—ଦେ. ବ (ସଂ.ମୂଷଳୀ)—ତାଳମୂଳା ଗୁଳର ଭେର—
Tāḷa mūshaḷī The root of Tāḷamūḷī plant.
କାଳମୂଷଳୀ **କାଳୋମୁସଳୀ** [ଦ୍ର—ଏହି ଭେର ସଦ୍ଦଜରେ ମରେ ନାହିଁ । ଗଛର ଯଡ଼ ଓ ଶାଖା ଆଦ ପ୍ରଭୃତି ବର୍ଷ ମରଯାଏ; ମାତ୍ର ଋତୁ ଅନୁସାରେ ମଳକନ୍ଦରୁ ପୁଣି ଗଜା ବାହାରେ ।]

ତାଳ ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ (ତାଳ+ଯନ୍ତ୍ର)—ଶଲ୍ୟୋଦ୍ଧାରଣାର୍ଥ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Tāḷa jantra A surgical instrument for extracting arrows or foreign articles from the body.

ତାଳ ରସ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତାଳ+ରସ)—ଅଣ୍ଡିରା ତାଳ ଗଛର
Tāḷa rasa ଅପକ୍ୱ ଜଟାରୁ ବାହାରିବା ତାଡ଼ୀ—The juice extracted from the flower-stalks of male palm trees; palm-toddy.

ତାଳଲକ୍ଷ୍ମା—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାଳ+ଲକ୍ଷ୍ମନ୍)—ବଳରାମ—
Tāḷa lakshmā Balarāma.

ତାଳ ଶିମି(ମୂ)ଳୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତାଳମୂଳୀ; ମୂଷଳୀ)—
Tāḷa śimi(mū)lī ତାଳ ମୂଷଳୀ (ଦେଖ) Tāḷa mūshaḷī (See).

ଦେ. ବଣ—୧ । ଚିରଜୀବୀ—1. Long-lived.
୨ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ—2. Permanent.
[ଦ୍ର—ଲୋକେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ କରି କହନ୍ତି, "ତୁ କଅଣ ତାଳମୂଳୀ ଦେବୁ ?"]

ତାଳଶିରା ଖଡ଼ୁ—ଦେ. ବ (ବର୍ତ୍ତିଆ ଶବ୍ଦ)—ସୁନା ବା ରୁପାରେ ତିଆରି ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ଏକପ୍ରକାର ଖଡ଼ୁ—
Tāḷaśirā khaṛḍu A kind of bracelet.

ତାଳ ସଇ(ହି)—ଦେ. ବଣ—ତାଳ ଅନୁସାରେ ଗୀତ ବା ବାଦ୍ୟତ—
Tāḷa sai(hi) Sung or set according to the musical measure; (song or music) adjusted to measure; musical.
ତାଳସଇ **ତାଲମଲ**
(ତାଲମେଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାଳ ସଜ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତାଳ ଓ ସସ୍ୟ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଞ୍ଚା ତାଳ ଫଳ
Tāḷa saja ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରିବା ସୁଖାଦ୍ୟ କୋମଳ ପଦାର୍ଥ; ତାଶଶାଷ ବାଳତାଳ; ତାଳାସ୍ତ୍ରିମ୍ବା—
ତାଳସାଁସ; ତାଳକାଗୁଦା The tender and sweet kernel of young palm-fruits.

ପୃଃ ତାଳସଜ ପଣା ଘେଡ଼ ବରଳା—ସୁଭା. ରତ୍ନସ୍ୟମନ୍ତ୍ରସ୍ୱ ।

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଦୁଷ୍ପଚ୍ ମତ୍ତାଜନକ, ଲଘୁ, କଫବର୍ଦ୍ଧକ, ଦୁଷ୍ପାଚ୍ୟ, ବହୁମୂତ୍ରଜନକ, ଚନ୍ଦ୍ରାକାରକ, ଅତିଷ୍ୟନ୍ଦୀ ଓ ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ।]

ତାଳସ୍ତନୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାଳ+ସ୍ତନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Tāḷastanī ତାଳ ଫଳ ପରି ପୃଥୁଳସ୍ତନଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(woman) Having breasts big like palm fruits.

ତାଳ ପୃଥୁଳ ଦଶାଳଭୁର ତରତାକ ସ୍ତବସ୍ତୁତ ତାଳସ୍ତନ ରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ସଙ୍ଗୀତ ।

ତାଳ ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ହାଣ୍ଡି ପରି ଆକୃଚ୍ଛବର୍ତ୍ତୁଳାକୃତି ତାଳ ଗଛର ମୂଳ—
Tāḷa hāṇḍi The thick round block at the root of a palm tree.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଖୋଳି ହାଣ୍ଡି ଆକାର କରି ଏହା ଉପରେ ଚମଡ଼ା ଛୁଆଣି କଲେ ଏହା ମେଘା ବା ଧଂସା (ବ. ଧାମସା) ନାମକ ବାଦ୍ୟ ହୁଏ; ଏହାର ଧ୍ୱନି ଗମ୍ଭୀର ଓ ବହୁ ଦୂରକୁ ଶୁଣାଯାଏ ।]

ତାଲା—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ତାଲକ, ତଲକ)—ଲୋହଯ—
Tālā Lock; padlock.
[ଦ୍ର—ଚଳଣୀ, କମାଣୀ; ଦଣ୍ଡୀ ବା ଚିକିଆ, ମେରୁ, ତାଲା, ଛୁଟଚଳଣୀ ଓ ଲୁଚ୍ଛଜଳା ତାଲାର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଂଶ ଅଟେ ।]
ତାଲା ୨ । (ସଂ. ତଲ) କୋଠାର ସବ୍ଦ—
ତାଲା, ତାଲୀ 2. Storey of a building.
ଦେ. ବଣ—ଏତେ ତଲବିଶିଷ୍ଟ; (ଯଥା—ଚଉତାଲା କୋଠା) (building) Having so many storeys; storied.

ତାଲା ଅଟକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କୋଲଘକୁ ଗୃହ ନ ତାଲା ଟାପା ପକାଇ ଗୃହ ପକାଇବା ପରି ଦେଖାଯିବା [ତାଲାଠକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଭଳ ଦ୍ୱାରରେ ଖଟାଇବା—To put an unclosed padlock on the door in an apparently closed position.

ତାଲା କାଠି—ଦେ. ବ—କୋଲଘ ଓ ଗୃହକାଠି—
Tālā kāṭhi Lock and key.
ତାଲାକାଟି **ତାଲାକୁଂଜୀ**
ତାଲାକଞ୍ଚି } ତାଲାଚାବି } ଅନ୍ୟରୂପ

ତାଲା ଖୋଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଲଘ ପଡ଼ିଥିବା ଘରର କୋଲଘ
Tālā kholibā ଫିଟାଇବା—To unlock a locked door.
[ତାଲା ଫିଟା(ଟେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
ତାଲା ଖୋଲା **ତାଲାଖୁଲନା**

ତାଳାଙ୍କ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାଳ+ଅଙ୍କ=ଚିହ୍ନ)—
Tāḷāṅka ୧ । ତାଳଧ୍ୱଜ; ବଳରାମ—1. Balarāma.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ୍ର
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ହ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ର

୨ । ମହାଦେବ; ଶିବ — God Śiba.

୩ । ତାଳପତ୍ରରେ ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକ; ପୋଥି—
3. Palm leaf manuscript.

୪ । ଶାକବିଶେଷ—4. A kind of pot herb.

୫ । ତାଳଜଂଘ ପୁରୁଷ —
5. A man of developed thighs.

୬ । ଭୀଷ୍ମଦେବ—6. A name of Bhishma.

ତାଲାଙ୍କୁର—ସଂ. ବ—୧ । ମନଃଶୀଳା (ଇ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tālāṅkura 1. Red arsenic,

୨ । ତାଳ ଖୁଙ୍କୁ (ଦେଖ)—2. Tāḷa khuṅku (See)

ତାଲା ଚାବି—ଦେ. ବ. (ସମ୍ଭବତଃ; ସଂ. ତାଳକ + ପାର୍ଶ୍ୱଗୀଜ୍. ଚାବେ)—
Tālā chābi ୧ । ତାଲା; କୋଳଘ—1. Lock.
ତାଲା ଚାବି ୨ । କୋଳଘ ଓ ତହିଁର କଞ୍ଚି—
ताला कुंजी 2. Lock and key.

ତାଲା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘରର କବାଟରେ କୋଳଘ ପକାଇବା; ଦ୍ୱାରରେ କୋଳଘ ଠୁକି ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ କରିବା—
Tālā debā To padlock a door; to lock up a door.
ତାଲା ଦେଓୟା; ତାଲା ବନ୍ଦ କରା
ताला लगाना
ତାଲା ଠୁକିବା; ତାଲା ପକା(କେ)ଇବା
ତାଲା ବନ୍ଦି କରିବା; ତାଲା ଲଗା(ଗେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ତାଳାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ତାଳ + ଅନ୍ତ)—
Tāḷānta ସଙ୍ଗୀତରେ ବଅସିବା ତାଳର ବର୍ତ୍ତମ —
A rest in music.
ଦେ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଳାନ୍ତି—Exhaustion.
ଦେ. ବଣ—ଅକ୍ଳାନ୍ତ; ଅତି କ୍ଳାନ୍ତ—
Overpowered; exhausted.

ତାଲା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ—୧ । ଦ୍ୱାରରେ କୋଳଘ ବଅସିବା—
Tālā pardibā 1. Locking of a door.
(ତାଲା ଲଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ରୋଗ ବା ବାତ ଯୋଗୁଁ ଦାନ୍ତର ତାଲାପଡ଼ା କବାଟ ପଡ଼ିଯିବା—2. Lock-jaw.
ताला लगना

ତାଲା ମୁଦ—ଦେ. ବ—କୌଣସି ଘରେ କୋଳଘ ପଡ଼ି ତହିଁ ଉପରେ ଲକ୍ଷ ଆଦର ମୁଦ ବା ମୋହର ବଅସିବା—
Tālā muda Sealing of a door under lock.

ତାଲାସ୍ଥିମଜ୍ଜା—ସଂ. ବ—୧ । ତାଳ ସଜ; ବାଳ ତାଳ—
Tālāsthi majjā 1. The tender sweet kernel of young palm fruits.

୨ । ତାଳ ଖୁଙ୍କୁ (ଦେଖ) (ଦ୍ରବେକ୍ଷୁ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।)—
2. Tāḷa khuṅku (See)

ତାଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତାଳ)—
Tāḷi ୧ । ଦୁଇ କରତଳର ପରସ୍ପର ଆଘାତଜନିତ ଶବ୍ଦ—
ତାଳି 1. Clapping of palms; clap.
ताली, थपड़ी ଏହା ଦ୍ୱାରରେ ତାଳ ବାଜେ ନାହିଁ—ଉଗ ।

[ଦ୍ର—'ତାଳ'ର ଅଉପ୍ରାସ୍ଥ ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ 'ତାଳ ଦେବା' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।

କୌଣସି ବୟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ମାତା ଶିଶୁକୁ ତାଳ ମାରିବାକୁ ଶିଖାଇବା ସମୟରେ ଅପଣାର କରତଳର ଆଘାତ ସଙ୍ଗେ 'ତାଳ ତାଳ ! ତାଳ ତାଳ ! ତାଳ ତାଳ ! ବନମାଳୀ,''ତାଳସର ! ତାଳକ ତେଲୁଣୀ ସଜ କର,''ତାଳସର ! ତାଳସର ! ଧନ ଗୁଲିଯିବେ ଶାଶୁ ଘର' ଇତ୍ୟାଦି ବାକ୍ୟମାନ ବୋଲନ୍ତି ଓ ବେଳେ ବେଳେ ପିଲାଙ୍କ ଅଙ୍ଗୁଳି ଉଚ୍ଚାରଣରୁ ଅନୁକରଣ କରି 'ତାଳ ତାଳ' ପରବର୍ତ୍ତିରେ 'ତାଇ ତାଇ' କହନ୍ତି ।]

୨ । ଚର୍ମ ଲୁଗାର ଛିଦ୍ରରେ ପଡ଼ିବା ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—
ତାଲି, **थेगली** 2. Patch of cloth put on a hole in a torne garment or cloth.

ଯାର ବସ୍ତ୍ରସାଜ ଭଲ, ତାଳ ପରେ ତାଳ, ପୁଣି ତାଳ ତା ଉପରେ—
ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାସାନ୍ତା ।

୩ । କଣା ବାସନରେ ପକାଯିବା ଧାତୁଖଣ୍ଡ—
3. A patch of metal tinkered to a hole in a metal pot.

ତାଳିକ—ସଂ. ବ (ତାଳ+ଇକ)—୧ । କରତାଳ—
Tāḷika 1. Clap.

୨ । କରତଳ—2. Palm of the hand.

୩ । ଗୁମୁଡ଼ା—3. Slap.

୪ । ବନ୍ଧନ—4. Binding; imprisonment.

୫ । ମୋହର ମାରିବା ମୁଦ କରିବା—5. Sealing.

ତାଳିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତାଳ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କରତାଳ—
Tāḷikā 1. Clap.

୨ । ଗୁମୁଡ଼ା—2. Slap.

୩ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା—3. Indian madder.

୪ । ନିର୍ଘଣ୍ଟ; ତାଲିକା—4. List.

୫ । କାଗଜର ପୁଲିନ୍ଦା—5. A cover containing a bundle of papers.

୬ । ତାଳମୂଳୀ (ଦେଖ)—6. Tāḷmūḷi (See)

୭ । ତାଲା—7. Padlock.

ତାଲିକା—ଦେ. ବ (ସଂ. ତାଳିକା; ଭୂଲ. ଆ. ତଅଣ୍ଟିକା)—
Tālikā ନିର୍ଘଣ୍ଟ; ଲିଷ୍ଟ—Inventory; schedule;
ତାଲିକା invoice; catalogue.
तालिका

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ । ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ନେଇ ଯୋଗକଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ନେଇ ପାରିଥିବା ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁରେ ଦର୍ଶାଇ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ/ମାତ୍ରାକୁ ନେଇ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

ତାଳ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତାଳ)—୧ । ହାତତାଳ ଦେବା; ଦୁଇ ତାଲି ଦେଓୟା Tāli debā କରତଳଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦ କରିବା; ଫଟ୍‌କାର କରିବା— 1. To clap one's palms.

ତାଲିପୀଟନା; ତାଲୀବଜାନା ତାଳ ଦେଇଥିବା ଦର୍ଶକମଣ୍ଡଳୀ । ପ୍ରଧାନାଅ. ନଉକେଶ୍ୱର ।

[ଦ୍ର—ଠାକୁରଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଦେବା ସମୟରେ, ରଢ଼େଇ ଆଦଙ୍କୁ ଝୁରୁଡ଼ାଇବାରେ, ସଭାରେ କୌଣସି ବକ୍ତାଙ୍କ ବକ୍ତୃତାର ଅଦ୍ୟରେ ବା ଶେଷରେ କମ୍ବା ବକ୍ତୃତାର କୌଣସି ଅଂଶ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କ ହୃଦସ୍ପୃଶ୍ରୀ ହେଲେ, ସ୍ୱକାଶ୍ୟଭାବରେ ଲୋକଙ୍କୁ ନନ୍ଦା ବା ଉପହାସ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ, କଥା ନ କହି କୌଣସି ଦୂରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ, ଗୀତବାଦ୍ୟାଦିର ତାଳ ଜ୍ଞାପନ କରିବାରେ ଓ ବକାଦରେ ନଯୁକ୍ତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପକ୍ଷକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାଳ ଦିଆଯାଏ ।]

୨ । ତାଳ ପକାଇବା (ଦେଶ)— 2. Tāli pakāibā (See)

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯୋଗଦେବା— 3. (figurative) To join.

୪ । ଉପହାସ କରିବା— 4. To deride.

ତାଳ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଜୀର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ର ବା ଧାତୁ ପାତ୍ରର ଛିଦ୍ରରେ ନୂଚନ ବସ୍ତ୍ର ବା ଧାତୁଖଣ୍ଡ ପକାଇବା, ତାଲି ଦେଓୟା ତାଳ ଦେବା—To patch up a garment or **ଥେଗଲି ଦେନା** a metal pot.

ତାଳ ବଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ତାଳଦେବା (୧) (ଦେଶ) Tāli bajā(je)ibā Tāli debā (1) (See) (ତାଳିମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତାଲି ଦେଓୟା **ତାଲି ବଜାନା**

ତାଳ ବାଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.—ତାଳ ବଜାଇବା— Tāli bāibā To clap the palms.

ଅନନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଘନ ସଙ୍ଗେ ତାଳ ବାଇ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଗୀତା ।

ତାଲିମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତାଲିମ୍)—୧ । ଶିକ୍ଷା; ଅଭ୍ୟାସାର୍ଥ ଉପଦେଶ—1. Training; coaching. ତାଲିମ ୨ । ଶିକ୍ଷାଦାନ—2. Tuition; instruction; **ତାଲୀମ** teaching.

୩ । ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା—3. Primary instruction.

୪ । ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅଭିନୟ ପୂର୍ବରୁ ନଟ୍‌ନଟୀମାନଙ୍କର ପାଇବା ଅଭିନୟର ଶିକ୍ଷା—4. Rehearsal.

ତାଲିମ—ଶିକ୍ଷିତ—Trained; disciplined.

ତାଲିମ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ଦେବା; ମଣ କରିବା— Tālim karibā 1. To train; to coach; to teach. ତାଲିମ କରା; ତାଲିମ ଦେଓୟା ୨ । (କଚରା) ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଅଭିଯୁକ୍ତ **ତାଲିମ କରନା** ସାକ୍ଷ୍ୟଦେବା ନମନ୍ତେ ଅଗରୁ ଶିଖାଇବା— 2. To coach witnesses before trial.

ତାଲିମ୍ ତରବତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତାଲିମ୍=ଶିକ୍ଷା+ତରବତ୍= Tālim taribat ଶିକ୍ଷା; ସଦ୍ଭରତ)—ଶିକ୍ଷା— Training; discipline.

ତାଲୀ—ସଂ. ବ. (ତାଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ତାଲଗଛ— Tālī 1. The palmyra tree.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ତାଳଗଛ—2. The Talipot palm; Corypha Umbraculifera.

[ଦ୍ର—ଏହି ଗଛ ତାଳ ଗଛ ଅପେକ୍ଷା ମୋଟ ଓ ଏହାର ପତ୍ର ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼ । ଏହାକୁ ଦେଶିଲେ ପ୍ରଥମେ ତାଳ ଗଛ ବୋଲି ଭ୍ରମ ହୁଏ । ଏହା ୪୦ ବର୍ଷରେ ଫୁଲ ଧରେ । ଫଳ ପାଚିଲେ ଗଛ ମରିଯାଏ । ଏହା ଦକ୍ଷିଣଭାରତର ଅରଣ୍ୟରେ ଜନ୍ମେ । ସଂସ୍କୃତରେ ଏହାର ସକନାମ 'ଭୂତାଗ୍ରଜ ।']

୩ । ତାଡ଼ୀ—3. Toddy; fermented palm-juice.

୪ । ହିନ୍ତାଳ; ଦ୍ୱୀତାଳ ଗଛ—4. Phoenix Paludosa.

ଘନ-ତାଲୀ- ବଳାଙ୍କନ୍ତି ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣବାଣୀ । ପ୍ରଧାନାଅ. ମହାସାନ୍ଧା ।

୫ । ତାଳବନ—5. Palm grove.

୬ । ତାଲା—6. Padlock.

୬ । ଶୂନ୍ଧକାଠି—7. Key of a lock.

୮ । ତାଲମୂଳୀ (ଦେଶ)—8. Tālamūlī (See)

୯ । ଭୂଇଁ ଅଁଳା; ବାଡ଼ି ଅଁଳା— 9. Phyllanthus Niruri (plant).

୧୦ । (ତାଳ+ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୀତ ବୋଲୁଥିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ବାଦ୍ୟସାହାଯ୍ୟରେ ତାଳଦଏ— 10. One who beats measures in accompaniment of a song.

୧୧ । ଶିବ; ମହାଦେବ—11 Siba.

୧୨ । ମୁନିବିଶେଷ—12. Name of a sage.

୧୩ । ଦ୍ୱରଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 13. A kind of pulse.

୧୪ । ତାମ୍ରବଲ୍ଲି ଲତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଶ) 14 Tāmraballi creeper (See)

୧୫ । ବର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 15. Name of a Sanskrit metre.

୧୬ । ଖିଲ୍ଲାଣର ମଝି ପଥର (ହି ଶବ୍ଦସାଗର)— 15. The central stone of an arch.

ଦେ. ବ—ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ —A kind of drum.

ବାଜେ ମର୍ଦ୍ଦଳ ତାଳ ତାଲୀମାନ—ଉଷ, ବୈଦେସ୍ତୋତ୍ରଲୀଳା ।

ତାଲୀଶ ପତ୍ର—ସଂ. ବ—ହିମାଳୟର ଦେବଦାରୁ ବର୍ଗର ଉତ୍ତରବିଶେଷର Tālīsa patra ପତ୍ର—The silver fir; Abies ତାଳୀଶପତ୍ର Webbiana; Cinnamomum Tamala **ତାଲିଶପତ୍ର, ତାଲଚିନି, କିରିକିରିଆ,** (Kirtikar).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ସୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ଥ	ଉଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ତୁସୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଘ	ଝ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍

କିକ୍କା, ସିଲକଯିଟ [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ଫ. ପର୍ଯ୍ୟାସ୍ୱ—ଧାତ୍ରୀଫଳ, ମଧୁର, ଗରମ, କଫବାତନାଶକ ଏବଂ ଶୁକୋଦର, ଭ୍ରଙ୍ଗିକାଫଳ. ଗୁଳ୍ମ, କ୍ଷୟରୋଗ ଓ କାଶରେ ଉପ- ଭୁଲଶୀଚ୍ଛଦ, ଅର୍କବନ୍ଧ, ପତ୍ରାଖ୍ୟ, ତାଣ୍ଡ । ହିମାଲୟ ପର୍ବତରେ ଏହା ଜରଫଳ, ଜରଚ୍ଛଦ, ମାଲ, ମିଳେ । ହିନ୍ଦୁରେ ସାଦାକୁ ତାଲୀଶଫଳ ମାଲାମର, ତାଲୀଫଳ,ତମାଳସ୍ୱ କନ୍ଦନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆରେ ତାହା ତେଜପତ୍ର]

ତାଳୁ— ଫ. ବ. (ତ୍ରୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଜରଣେ. ଉ; ଭୁଲ. Tā|lu ତା. ତାଲେ; ତେ. ତାଲ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦ ନିର୍ଗତ ହୁଏ)— ପାଟି ମଧ୍ୟର ତାଳୁକା ବା ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତମ ସ୍ଥାନ; ମୁର୍ଦ୍ଧା ଓ ଦନ୍ତର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ; ପାଟି ଉପରର ଛତ—

The palate or roof of the mouth.

ଦେ. ବ—୧ ମନୁଷ୍ୟମୁଣ୍ଡର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତମ ଅଂଶ—

1. The corona or crown of the head.

୨ । ପର୍ବତାଦର ଶିଖ—

2. Top (of a mountain).

ତାଳୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । (ପାଟିର) ତାଳୁ—

Tā|luā 1. Palate.

ତାଳୁ ୨ । ମୁଣ୍ଡର ତାଳୁ—2. Crown of the head.

୩ । ଗୋଡ଼ର ତାଳୁକା—

3. The arch of the sole of the foot.

ଦେ. ବଣ—ଯେ ଠିକ୍‌ମତେ ଗୀତର ତାଳ ଧରାଏ—One who correctly beats measures to a song.

ତାଳୁ ଉଠା(ଠେ)ଇବା— ଦେ. କି—ପିଲାର ଜନ୍ମ ମାତ୍ରକେ ତାହାର Tā|lu uthā(ṭhe)ibā ପାଟିରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ପୁରାଇ ତାଳୁକୁ ଉପର **ତାଲୁଉଠାନା** ଆଡ଼କୁ ଠେସି ଦେବା—To press up the palate of a just born baby to raise it towards the crown of its head.

ତାଳୁକ—ଫ. ବ. (ତାଳୁ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ)—ତାଳୁ—

Tā|luka Palate.

ତାଳୁକ(କା)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଉଅଷ୍ଟ୍ରକ୍)—

Tāluka(kā) ୧ । ଭୂସମ୍ପତ୍ତି; ଜମିଦାର ମାଦାଲ୍—

ତାଲୁକ 1. Estate; zamindari.

ତାଲୁକ, ତାଲୁକା ୨ । ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ ବା ଶାସନ ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ

ତଅଲ୍ଲୁକ କରାଯାଇଥିବା ଦେଶର ବିଭାଗ—

2. Fiscal sub-division.

[ଦ୍ର—ଏହାର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ । ତା ।; ଯଥା—। ତା । ରଘୁନାଥପୁର=ତାଲୁକେ ରଘୁନାଥପୁର । ତାଲୁକ ଜେଡେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଗନ୍ନାର ସମଷ୍ଟି ।]

ତାଲୁକ ଦାର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଉଅଷ୍ଟ୍ରକ+ଫା. ଦାର୍)—ଜମିଦାର; Tāluka dāra ଭୂସମ୍ପତ୍ତିକାରୀ—Zamindar; owner of an **ତାଲୁକଦାର** estate; tenure holder.

ତାଲୁକଦାରି—ବୈଦେ.ବ. (ଆ.ଓ.ଫା)—ତାଲୁକଦାରର ଭର୍ମ ବା ବୃତ୍ତି- Tālukadāri The function of a Talukdar. **ତାଲୁକଦାରୀ**

ତାଲୁକ ବୋର୍ଡ(ଡ଼)—ବୈଦେ. (ଆ. ଉଅଷ୍ଟ୍ରକ୍+ଇଂ. ବୋର୍ଡ) ପ୍ରାଦେ. Tāluka borḍa(rḍ) (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱାରା (ତାଲୁକାବୋର୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପରିଚାଳିତ ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ଜିଲ୍ଲାର ସବ୍‌ଡିଭିଜନସ୍ଥ ବୋର୍ଡ; ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ଲୋକାଲ୍ ବୋର୍ଡ—Local Boards in subdivisions of Madras.

ତାଲୁକ ମଜ(ଜୁ)କୁରି—ଦେ. ବ—ମୁସଲମାନଙ୍କ ଅମଳରେ ରାଜସ୍ୱ ଫିଜାନ୍ତ Tāluka maja(ju kurī ପ୍ରଗନ୍ନାର ବିଭାଗବିଶେଷ—Name of a fiscal division during the Mahomedan rule in India.

[ଦ୍ର—ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଗନ୍ନା ରାଜସ୍ୱ ସଜାନ୍ତ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ତାଲୁକ ଚୌଧୁରୀ, ତାଲୁକ ମଜୁମ୍ଦାର ବା ମଜୁମ୍ଦାରୀ ମଜୁମ୍ଦାର ଇତ୍ୟାଦି * ରୂପରେ କଥିତ ଥିଲା—କୃପାସିନ୍ଧୁ ଇଉଦ୍ଦାସ ।]

ତାଲୁକ ମୁଲକ—ବୈଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବ) (ଆ. ଉଅଷ୍ଟ୍ରକ+ମୁଲ୍କ୍)— Tāluka mulaka ମାଦାଲ୍ ମୁଲକ; ଜମିଦାରୀ; ନାନା ଶ୍ରେଣୀର ତାଲୁକ ମୁଲୁକ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—Estates of different classes. **ତାଲୁକ ମୁଲୁକ**

ତାଲୁକା—ଦେ. ବ. (ଫ. ତାଳୁ)—୧ । ପାଟିର ତାଳୁ—

Tā|lukā 1. Palate.

ତାଲୁ ୨ । ଗୋଡ଼ ତଳପାର ମଧ୍ୟଭାଗ—

2. The middle of the sole of the foot.

୩ । ଗୋଡ଼ତଳପା ବା ତାଳୁକାରେ ଉଠିବା ବ୍ରଣ—

3. A boil on the heel.

୪ । ମୁଣ୍ଡର ତାଳୁ—4 Crown of the head.

ତାଲୁକା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ—ତାଲୁକ (ଦେଖ) Tālukā Tāluka (See)

ତାଲୁକା ଅଫିସର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଉଅଷ୍ଟ୍ରକ୍ Tālukā aphisara +ଇଂ. ଅଫିସର୍)—ଜିଲ୍ଲା ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ପ୍ରଧାନ ରାଜକର୍ମଚାରୀ—Subdivisional officer.

ତାଲୁକା ଫୁଟା—ଦେ. ବଣ—ଭୂମିରେ ପଡ଼ିବା ଯେଉଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଥଣ୍ଡ Tā|lukā phuṭā ବା ମାଟିଢେଲାରେ ଗୁଳିବା ଲେଉଟର ଗୋଡ଼ର ତାଳୁକା ଫୁଟି ଯାଏ—Big clods or bats of stone or earth which hit the middle of the heel of the wayfarer.

ଦେ. ଅ—ସବାରୀକାନ୍ଧିଆ ଗଣ୍ଡୁଡ଼ମାନଙ୍କର ଡାକବିଶେଷ—A halloo of palky-bearers.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ପଷ୍ଟ । ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପେସ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାଟୋଟରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିର ବପସ୍ତ୍ରତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନାରମ୍ଭ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ'ନ ମିଳନେ 'ଗାଈ' ଖୋଦନୀୟ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳନେ 'ଦଥ' ଦେଖିବେ; 'ଦଥ୍' ନ ପାଇଲେ 'ବଛୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଟ୍ୟୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଛା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

[ଦ୍ର—ଗୁଲିବା ବାଟରେ ଗୋଡ଼ର ଚାଲୁକା ଫୁଟାଇବା ଭଳ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚିମା ଥିଲେ ସବାର କାନ୍ଧେଇ ଯାଉଥିବାବେଳେ ଗଉଡ଼-ମାନେ ଏହା ଚାକ ଦଅନ୍ତୁ ।]

ତାଲୁଜିହ୍ୱ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତାଲୁ+ଜିହ୍ୱା; ଏଦ୍ୱାର ଜଭ ନ ଥିବାରୁ ଓ ତାଲୁ ଜଭର କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଉ ଥିବାରୁ)—କୁମ୍ଭୀର—
Tālu-jihwa — Alligator.

ତାଲୁ(ଳୁ)ର—ସ. ବ. (ତାଳ+ଉର; ଉର)—ଆବର୍ତ୍ତ; ଜଳ ଉଚ୍ଚ୍ୱାସ—
Tālu(lū)ra — Eddy.

ତାଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ତାଳ)—ତାଳ ମାରିବା—
Tāleibā — To clap the palms.

ଗ୍ରାଦେ. (ସାଲପୁର) ଚ—୧ । ଫୁଲିବା—1. To swell.
୨ । ଦରଜ ହେବା—2. To become painful.

ତାଷ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. କୃଷି)—କୃଷ—
Tāsh — Cultivation.
(ଯଥା—ଆଜି କରୁଛେ, ବୁଢ଼ା ବଲ୍‌ଦେ କୃଷି କରୁଛେ ।)

ତାଷ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—କୃଷ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Tāsha (etc) — Chāsha etc. (See)

ତାଷୁଣୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ('ଚଷା'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—
Tāshuni — ୧ । କୃଷୁଣୀ; କୃଷକ ପତ୍ନୀ—1. The wife of a farmer or husbandman.
(ଚଷା—ସୁଂ)
୨ । ଚଷାଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman of the Chashā sub-caste of Sudras.

ତାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତାଶ୍=ପଢିଲା ଚର୍ମ୍ମର ଥାଳିଆ)—
Tās — ଖେଳବାର ଚଉଠ ମୋଟା କାଗଜ ଖଣ୍ଡମାନ—
ତାସ — Playing cards.

ତାସ [ଦ୍ର—ତାସ୍ ମୁଠାରେ ଚଉ ୪ ପ୍ରକାର ଥାଏ । ଯଥା—୧. ଇସ୍ପାଘାନ—କଳାଘାନ ଚଉ ଯୁକ୍ତ; ୨. ହରଭନ—ନାଲିଘାନ ଚଉ ଯୁକ୍ତ; ୩ ଚଡ଼ଭନ ବା ଚଡ଼ିଆ—କଳା ବେଇ ପଡ଼ ଭଳ ବିପରୀତ ଚଉ ଯୁକ୍ତ; ୪. ରୁହଭନ—ନାଲି ରମ୍ସ୍ ଚଉ ଯୁକ୍ତ । ଏମାନଙ୍କୁ 'ରଙ୍ଗ' ବୋଲାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରଙ୍ଗରେ ୧୩ ଖଣ୍ଡ 'କାଗଜ'; ଯଥା—(ଏକ ବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ) ଟୀକା, (ଦୁଇ ବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ) ଦୁଆ, (ଛନ ବୁଟା ଯୁକ୍ତ) ଛନା, (ଗୁର ବୁଟା ଯୁକ୍ତ) ତଡ଼କା, (ପାଞ୍ଚ ବୁଟା ଯୁକ୍ତ) ପଞ୍ଜା, (୬ ବୁଟା ଥିବା) ଛକ୍କା, (ସାତ ବୁଟା ଥିବା) ସତା, (ଆଠ ବୁଟା ଥିବା) ଅଠା, (ନଅ ବୁଟା ଥିବା) ନବା ବା ନହ୍ଲା, (୧୦ ବନ୍ଦୁ ଥିବା) ଦଶା ବା ଦହ୍ଲା, ଗୋଲ୍ଲମ (ଚଉ), ବବ (ଚଉ) ଓ ସାଦ୍ଦେବ (ଚଉ) । ଏହି ୪ ରଙ୍ଗର କାଗଜ ସଂଖ୍ୟା ମୋଟରେ ୫୨ ଖଣ୍ଡ । ଏକ ବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ଟୀକା କାଗଜ ସବୁ ତାସ୍ ଅପେକ୍ଷା ମୂଲ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ; ଏହି ତାସ୍ ଖେଳ ପୂର୍ବେ ଆରବ, ପିସର୍ ଓ ବାବିଲନ୍ ଦେଶରେ ଚଳୁଥିଲା । ଗଞ୍ଜିଫା ଖେଳ ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର ତାସ୍ ଖେଳ ଓ ଏହା ବହୁ କାଳରୁ ଆରବ ଓ ପାରସ୍ୟରେ ଚଳୁଥିଲା । ତାସ୍ ଖେଳ ଭଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ତାସ୍ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଖେଳାଳର ହାତରେ ଥିବା ତାସ୍ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟ ଖେଳାଳ ଅନାଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ କେତେକ ଅଂଶ ଉଠାଇ ନେବା—
Tās kāṭibā / ତାସ କାଟା / ତାସ କାଟନ — To take up a portion out of a pack of playing cards.

ତାସ୍କି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଚ—ଗିନା; ତାମ୍ରଥା—
Tās-ki — A metal cup.

ତାସ୍ ଖେଳ(ଳା)—ଦେ. ବ—ତାସ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ କରାଯିବା କ୍ରୀଡ଼ା—
Tās khela (lā) / ତାସ ଖେଳା — A game of cards; card-play.

ତାସକା ଖେଳ [ଦ୍ର—୨ ଜଣ ତାସ୍ ଖେଳବାର ନାମ ବନ୍ଦୁକ; ଦୁଇ ଦୁଇ ଜଣ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷରେ ରହି, ଏପର ଗୁର ଜଣ ତାସ୍ ଖେଳଲେ ତାକୁ ଗ୍ରାବୁ ବୋଲାଯାଏ । ସେଷୋକ୍ତ ଖେଳ ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ଏ ଖେଳରେ ପ୍ରତି ରଙ୍ଗର 'ଦୁଆ'ଠାରୁ 'ଛକ୍କା' ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାସ୍ ବାଦ୍ ଦେଇ ବାକି ପ୍ରତି ରଙ୍ଗର ୮ ଖଣ୍ଡ ଲେଖାଏଁ ୩୨ ଖଣ୍ଡ ତାସ୍‌ରେ ଖେଳ ହୁଏ । ଏହି ୩୨ ଖଣ୍ଡ ତାସ୍‌କୁ ଫେଣ୍ଟି ବା ଗୋଳାଇ ଉହାଁରୁ ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଅନାଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ କାଟିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଉଠାଇ ନେଲେ ଉଠାଇବା ଲୋକର ହାତରେ ରହିବା ଅଂଶର ସତ୍ତା ଉଲେ ଯେଉଁ ରଙ୍ଗର କାଗଜ ଉଠେ ସେହି ରଙ୍ଗକୁ 'ରଙ୍ଗ' ବୋଲାଯାଏ । ଏହି 'ରଙ୍ଗ'ର ନାମ ତୁରୁପ୍ (ଇଂ. ଟ୍ରମ୍ପ୍, Trump) ଓ ଅନ୍ୟ ରଙ୍ଗର ତାସ୍‌କୁ 'ବଦରଙ୍ଗ' ବୋଲାଯାଏ । ଉକ୍ତ ୩୨ ଖଣ୍ଡ ତାସ୍ ୪ ଜଣ ଖେଳାଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକାବଳକ୍ରମେ ୮ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ସମାନ ସଂଖ୍ୟାରେ ବଣ୍ଟାଯାଏ । ଏହି ଗ୍ରାବୁ ଖେଳରେ ଟୀକାର ମୂଲ୍ୟ ୧୧ (ପୌଣ୍ଟା), ଦହ୍ଲାର ୧୦, ବଦରଙ୍ଗର ଗୋଲ୍ଲମ ୧, ବବର ୬, ସାଦ୍ଦେବର ୩ ଧରାଯାଏ; ଉକ୍ତ 'ରଙ୍ଗ' କାଗଜର ନହ୍ଲାର ମୂଲ୍ୟ ୧୪ ଓ ଗୋଲ୍ଲମର ମୂଲ୍ୟ ୬୦ ଧରାଯାଏ । ସବୁ ରଙ୍ଗର ସତ୍ତା ଓ ଅଠା ଏବଂ ବଦରଙ୍ଗମାନଙ୍କର ନହ୍ଲାର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରକାରେ ଗ୍ରାବୁ ଖେଳରେ 'ରଙ୍ଗ' କାଗଜର ନହ୍ଲା (୧୪), ଦହ୍ଲା (୧୦), ଗୋଲ୍ଲମ (୬୦), ବବ (୬), ସାଦ୍ଦେବ (୩) ଓ ଟୀକା (୧୧) ଏପର ୬ ଖଣ୍ଡ କାଗଜରେ ୬୦ ପୌଣ୍ଟା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ୩ ରାଉଣ୍ଡର ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଦରଙ୍ଗର କାଗଜମାନଙ୍କର ୫ ଖଣ୍ଡ କାଗଜ, ଯଥା—ଦହ୍ଲା (୧୦),ଗୋଲ୍ଲମ (୧), ବବ (୬), ସାଦ୍ଦେବ (୩) ଓ ଟୀକା (୧୧); ଏପର ୧୫ ଖଣ୍ଡ କାଗଜରେ ୬୨×୩ ବା ୮୧ ପୌଣ୍ଟା ହୁଏ । ରଙ୍ଗ ଓ ବଦରଙ୍ଗ କାଗଜମାନଙ୍କର ୬୨ ଖଣ୍ଡ ତାସ୍‌ରେ ସର୍ବ ମୋଟ (୬୦+୮୧) ବା ୧୪୧ ପୌଣ୍ଟା ହୁଏ ।

ଥରକେ ୪ ଜଣ ଖେଳାଳୀ ୪ ଖଣ୍ଡ କାଗଜ ପକାଇବାକୁ ଏକ 'ପିଠି' ଖେଳ ବୋଲାଯାଏ । ଉପରୋକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରମାଣେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟର କାଗଜ ଯେଉଁ ଖେଳାଳ ପକାଏ ସେ ଉକ୍ତ ପିଠିର ସମସ୍ତ କାଗଜକୁ ଜିତ କରି ନଏ । ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ଶେଷ ପିଠିର କାଗଜ ଜିତି ନଏ ତାହାର 'ହାତର ପାଞ୍ଚ' ହୁଏ ଓ ସେ ଏହି 'ହାତର ପାଞ୍ଚ'

Digitized by srujanika@gmail.com

୧		ଂ	ୠ,ୡ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ରଅ	ଘ
୨	ଐ	ଓ	ଋ	ଲ୍	ପ୍ଟ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଗ	ସ	ଟ୍ୟ	ଉଅ	ଙ୍କ	ଟ

ଯୋଗୁଁ ଫୋଃ। ଗଣା ଦେଲ୍ଲ ବେଳେ ୫ ଫୋଃ। ବେଶି ପୁରସ୍କାର ଯାଏ । ସୁତରାଂ 'ହାତର ପାଞ୍ଚ'କୁ ମିଶାଇ ସମସ୍ତ ତାସ୍‌ର ମୂଲ୍ୟ ମୋଟରେ ୧୪୭ ଅର୍ଥାତ୍ ୭ କୋଡ଼ି ୭ ଫୋଃ। ।

ଯେଉଁ ପକ୍ଷର ଜଣେ ନେଇଥିବା ତାସ୍‌ମାନଙ୍କ ମୂଲ୍ୟର ସମଷ୍ଟି ୨ କୋଡ଼ି ୭ ଫୋଃ। ଅର୍ଥାତ୍ ୪୭ ଫୋଃ।ରୁ କମ ହୁଏ ସେ ପକ୍ଷ ଦ୍ୱାରେ ଓ ଜଇବା ପକ୍ଷର ଜସ୍ୱ ଚଉର ନଦର୍ଶନ ରୂପେ ଖଣ୍ଡେ ରଦ୍ଦ ତାସ୍ ଦାଉବା ପକ୍ଷ ଉପରେ 'ବସେ' ।

ତାସ୍ ବଣ୍ଟା ଦେବା ପରେ ଯେବେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଜଣେ ଖେଳାଳୀର ହାତରେ ଏକ ରଙ୍ଗର ସାଦ୍ଦେବ ଓ ବଦ୍ଧା ପଡ଼ିଛି ତେବେ ତାହାର 'ଇସ୍ତୁକ୍' ହୁଏ । ଉକ୍ତ ଖେଳାଳୀ ଉକ୍ତ 'ଇସ୍ତୁକ୍' ଦୁଇ ପଟ ତାସ୍ ଖେଳ ସାରିଲେ ତାହାର 'ଇସ୍ତୁକ୍ କାହାର' ଦେଲ୍ଲ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷର 'ଇସ୍ତୁକ୍' ଦେଲେ ଅପର ପକ୍ଷ ଖେଳରେ ଅନ୍ତତଃ ୫ କୋଡ଼ି ବା ୬୦ ଫୋଃ। ମୂଲ୍ୟର କାଗଜ ଜଣି ନ ପାରିଲେ ହାରି ଯାଏ । ଏକ ପକ୍ଷର ଜଣେ ଖେଳାଳର ହାତରେ ଏକ ରଙ୍ଗର କ୍ରମିକ ଫଗ୍ୟାବଣିଷ୍ଟ ୫ ଖଣ୍ଡ ତାସ ପଡ଼ିଗଲେ ସେ ପକ୍ଷର 'ବନ୍ଦ୍ଗା' ହୁଏ । ଏକ ପକ୍ଷର 'ବନ୍ଦ୍ଗା'ର ଉଚ୍ଚତମ ତାସ୍ ଅପେକ୍ଷା ଅପର ପକ୍ଷର 'ବନ୍ଦ୍ଗା'ର ଉଚ୍ଚତମ ତାସ୍‌ର ମୂଲ୍ୟ ବେଶି ହେଲେ ଉଚ୍ଚତର ବନ୍ଦ୍ଗାଧାସ୍ତାକୁ ଅପର ପକ୍ଷର ଖେଳ ଶେଷରେ ୪୭ ଫୋଃ। ପରବର୍ତ୍ତିରେ ୨୭ ଫୋଃ। ଦେଖାଇବା ଦରକାର ହୁଏ । ନୋଚେତ୍ ସେ ପକ୍ଷ ହାରିବ।

ଏଥିରେ ୨୦ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ଦେଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିବାରୁ ଏହାର ନାମ 'ବନଞ୍ଚ' (ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍ ବନ୍ତ୍ତା vinte=ବିଂଶତ୍ତି) । ଏକ ରଙ୍ଗର ଗୃହୀତଖଣ୍ଡ ତାସ କ୍ରମିକତ୍ୱରେ ଜଣେ ଖେଳାଳୀର ହାତରେ ପଡ଼ିଲେ ଏହାକୁ 'ପଗୃଣ' ବୋଲ୍ଲସାଏ । ଉକ୍ତ ରଙ୍ଗ ଘରର ଟୀକା, ସାଦ୍ଦେବ, ମେମ, ଗୋଲ୍ଲମ ଏହି ୫ ଖଣ୍ଡି ତାସ୍ ଜଣେ ଖେଳାଳୀ ପାଇଲେ ତାହାକୁ 'ଇସ୍ତୁକ୍ ପଗୃଣ' କହନ୍ତି । ଯେଉଁ ପକ୍ଷର 'ପଗୃଣ' ହୋଇଥାଏ ସେ ଖେଳ ଶେଷରେ ୫୦ ଫୋଃ। ମୂଲ୍ୟର ତାସ୍ ଜଣି ଥିବାର ଦେଖାଇ ପାରିଲେ ଜସ୍ୱୀ ହୁଏ । ଉକ୍ତ ଇସ୍ତୁକ୍ ପଗୃଣ ହେଲେ ବପକ୍ଷ ପକ୍ଷର ହାର୍ ଦିବାର ସମ୍ଭାବନାରେ ପ୍ରାସ୍ଥି ଖେଳ ହୁଏ ନାହିଁ ଏବ ଖେଳ ନ ହୋଇ ସ୍ୱତ୍ତା ଇସ୍ତୁକ ପଗୃଣ ପାଇଥିବା ପକ୍ଷ ଜସ୍ୱର ଚଉରୂପେ ଅପର ପକ୍ଷର ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜ ଧରେ । ଏକ ପକ୍ଷର ଜଣେ ଖେଳାଳୀ ହାତରେ 'ବନ୍ଦ୍ଗା' ଓ ଅନ୍ୟପକ୍ଷର ଜଣକ ହାତରେ 'ଇସ୍ତୁକ୍' ଥିଲେ, ବନ୍ଦ୍ଗା ପାଇବା ପକ୍ଷକୁ ୬୦ ଫୋଃ। ଓ ଇସ୍ତୁକ ପାଇବା ପକ୍ଷକୁ ୮୭ ଫୋଃ। ଦେଖାଇବାକୁ ପଡ଼େ । ଯେବେ ଏକ ପକ୍ଷରେ ବନ୍ଦ୍ଗା ଓ ଅପର ପକ୍ଷରେ 'ପଞ୍ଚାଶ' ଥାଏ ତେବେ 'ପଞ୍ଚାଶ' ବାଲ୍ଲ ୬୦ ଫୋଃ। ଦେଖାଇଲେ ଜତେ । ଜଣେ ଖେଳାଳୀ ହାତରେ 'ଇସ୍ତୁକ' ଓ 'ପଗୃଣ' ପଡ଼ିଲେ ଖେଳ ନ ହୋଇ ସ୍ୱତ୍ତା ସେହି ପକ୍ଷ ଜଣେ । ୫୫। ଯାକ ରଙ୍ଗର ସାଦ୍ଦେବ, ଗୋଲ୍ଲମ, ବଦ୍ଧା ଓ ଟୀକା ତମ୍ଭା ଏକ ରଙ୍ଗର କ୍ରମିକ ପରବର୍ତ୍ତୀ ୫ ଖଣ୍ଡ କାଗଜ ଜଣକ ହାତକୁ ଆସିଲେ ତାହାର 'ଇସ୍ତୁକ୍ ହନର୍' ବା 'ଶହ' ହୁଏ । 'ଶହ' ହେଲେ ନ ଖେଳ କର ସ୍ୱତ୍ତା ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ ।

ଯେବେ ଏକ ପକ୍ଷ ଉପର୍ଯୁପରି ୫ ଥର ଜସ୍ୱୀ ହୁଏ ତେବେ ଅପର ପକ୍ଷ ଉପରେ ସେ ଖଣ୍ଡିଏ 'ପଞ୍ଜା' କାଗଜ ବସାଏ । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ଖେଳସାର ମୁଠାଏ ବା ପିଠିଏ ସ୍ୱତ୍ତା କାଗଜ ଜଇ ନ ପାରିଲେ ତାହା ଉପରେ ଅପର ପକ୍ଷର 'ଛକ୍କା' ବସେ । ଯାହା ବପକ୍ଷରେ 'ପଞ୍ଜା' ବସି ଥାଏ ତାହା ଉପରେ ପୁଣି 'ଛକ୍କା' ବସିଲେ 'ବମ୍' ହୁଏ ।

ଏକ ପକ୍ଷର ଖେଳାଳୀ ହାତରେ 'ରଙ୍ଗ'ର କାଗଜ ନ ଥିଲେ ସେବେ ଅପରପକ୍ଷ 'ରଙ୍ଗ' କାଗଜ ଫକାଏ ତେବେ ପ୍ରଥମ ଖେଳାଳୀ ତା ପାଖରେ ଥିବା 'ବେରଙ୍ଗ' ବା 'ବଦ୍‌ରଙ୍ଗ'ର ଉଚ୍ଚତମ ସଙ୍ଖ୍ୟାର କାଗଜ ଫକାଇଲେ ତାହାକୁ 'ପାଦ୍' ବୋଲ୍ଯାଏ । ଖେଳାଳୀ ହାତରେ ଥିବା 'ବେରଙ୍ଗ'ର ସବୋଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟର ତାସ୍‌କୁ 'ଫିରେଇ' (ଇଂ. ଫ୍ରୀ; free) ବୋଲ୍ଯାଏ ।]

ତାସ୍ ଗୋଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବଉମ୍ବ ରଙ୍ଗର ତାସ୍‌କୁ ଏକତ୍ର ମିଶାଇବା ପାଇଁ ଲେଉଟ ପାଉଟ କରିବା—
Tās golā(le)ibā To shuffle a pack of cards.
तास फेंटना
(ତାସ୍ ଫେଣ୍ଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାସ୍ ପିଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ତାସ୍ କାଗଜରେ ଖେଳବା—
Tās piṭibā To play at cards.
ତାସପିଟା **तास पिटना**

ତାସଙ୍ଗ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କଂସାପାତ୍ର; କୁଣ୍ଡାକୃତି କଂସା—
Tāsaṅga A big bell-metal cup shaped like a bucket or crator.

ତାସଙ୍ଗି—ପ୍ରାଦେ.—(ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ଗିନା; କଂସ୍ୟ—
Tāsaṅgi 1. Metal cup.
୨ । ସାନ ଥାଳ—2. Saucer; small plate.

ତାସଣ(ନ)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ରସର=ସୂତ୍ରବେଷ୍ଟନ)—୧ । ଲୁଗା ବୁଣିବା ପୂର୍ବରୁ ଟାଣି ସୂତାକୁ ମଣ୍ଡ ଦେଇ ମାଜିବା—
Tāsaṇa(na) 1. Brushing of the warp threads with gum or boiled rice-paste before weaving.

ତାସଣ କାମରେ ଗୋବର ଗଦା ରହିବା ଜରୁରି ଥିବାର ।
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ତନ୍ତୁବାୟମାନେ ଯେଉଁ ମାର୍ଜ୍ଜନୀଦ୍ୱାରା ସୂତାକୁ ମାଜନ୍ତି; କଞ୍ଚ—2. Weaver's brush.

[ଦ୍ର—ଏହା କୁଶ ଜଗର ବା ବେଣାର ତେରର ଗୋଛରେ ତିଆର ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଏକାଧିକ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେଲେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦର ହ୍ରସ୍ୱ ଯାଉ ଯଥାକ୍ରମେ ଏହାର ହ୍ରସ୍ୱିତ ୨ ବା ୧ ଦୁଇ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ର ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ର ମିଳରେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ର ମିଳରେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ର ଯାଉଳେ 'ଅଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ର ଯାଉଳେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।

ତାସା—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ତାସଦ୍)—ଘଲମ ଉପରେ ଚମଡ଼ା ଛୁଆଣି ଦୋଇଥିବା ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—A drum made by laying hide or leather over a shallow earthen pan.

ତାସ୍କର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ତସ୍କର + ଷ୍ଟ୍ୟଞ୍ ପ୍ର)—ଚୌରବୃତ୍ତି; ଚୌର୍ଯ୍ୟ—Tāskarīya Stealing; robbery; theft.

ତାହା—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସଂ. ତଦ୍)—୧ । (ପୁଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଓ କ୍ଲୀ. ୭ମ୍ୟା ୧ବ.) ସେହି; ତା—Tāhā 1. That.

ତା [ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ବସ୍ତୁ ବା ପଦାର୍ଥ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; **ଉସ** ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଅକାର, ସେ ।]

୨ । (ପୁଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଓ କ୍ଲୀ. ୬ଷ୍ଠୀ ୧ବ.) ତାହାର; ତାର; ତା— 2. His; her; its.

୩ । (ପୁଂ. ଓ କ୍ଲୀ. ୨ୟା ୧ବ.) ତାହାକୁ; ତାକୁ— 3. Him; that; it.

ନାଗପାଶ ବାଣେ ବାନ୍ଧଣ ତାହା, ନଦରେ ପଶିଲ ମନ ଉହ୍ଲାହା ।
ପ୍ରାବା. ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷାଅନୁରାଗ ।

୪ । ସେହି—4. The same.

[ଦ୍ର—ତାହା ଶବ୍ଦର ୧ମା ତାହା, ୨ୟା ତାହାକୁ, ତାହାଠାକୁ, ୩ୟା ତାହାଦ୍ୱାରା, ତାହା ଦେହି, ୫ମୀ ତାହାଠାରୁ, ତାହାଉଁ, ୬ଷ୍ଠୀ ତାହାର, ୭ମୀ ତାହାଠି; ତାହାଠେଇଁ; ତାହାଠାରେ; ତାହା ଶବ୍ଦର ୧ମା ବଭକ୍ତି କେବଳ ବସ୍ତୁ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଓ ବ୍ୟକ୍ତିପାଇଁ 'ସେ' ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କନ୍ତୁ ୨ୟା, ୩ୟା, ୫ମୀ, ୬ଷ୍ଠୀ ଓ ୭ମୀ ବଭକ୍ତିର ରୂପମାନ ଅନାଦରାର୍ଥେ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ତାହାଁ—ଦେ. ସର୍ବ. (ସଂ. ତଥା; ତତ୍ର; ହିନ୍ଦରୁ ଅନୁକୃତ; ଭୁଲ ଯାହାଁ; କାହାଁ)—ତହିଁ; ସେଠାରେ—Tāhāñ ତାହିଁ There; at that place.

ତହିଁ

ତାହାଁ ତକ୍—ଦେ. ଅ. (ହିନ୍ଦରୁ ଅନୁକୃତ; ଭୁଲ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ ହିନ୍ଦି. Tāhāñ tak ଯାହାଁତକ; କାହାଁତକ)—୧ । ସେତେଦୂର; ତାବତ୍— ତାହିଁତକ 1. So far.

ତହିଁତକ ୨ । ସେହି ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ— 2. Upto that place.

୩ । ସେହି କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—3. Till that time; so long

ତାହାଁ ତାହାଁ—ଦେ. ସର୍ବ. (ବହୁବଚନ)— Tāhāñ tāhāñ ୧ । ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ— ତଥାୟ ତଥାୟ 1. At those places.

ତହିଁ ତହିଁ ୨ । ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ— 2. Upto those places.

୩ । ତାବତ୍; ତହିଁ ତହିଁ—3. So far; so much.

ଯାହାଁ ଯାହାଁ ରୁଦ୍ରା, ତାହାଁ ତାହାଁ କେବୁଟ୍ । ଉଗ ।

ତାହାଠିଁ—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ; ତତ୍ ଶବ୍ଦ ୭ମୀ ବଭକ୍ତି ୧ ବଚନ) Tāhā-ṭhiñ —ତାହାଠାରେ; ତାହାନଙ୍କଠାରେ— ତାରଠେଁ **ଉସନେ** At him; with him.

(ତାହାଠେଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ତାଙ୍କଠିଁ—ଆଦରାର୍ଥକ)

ତାହାଠିକ(କୁ)—ଗ୍ରା. ସର୍ବ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—୧ । (୨ୟା ବଭକ୍ତି) Tāhā-ṭhiki(ku) ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ନଉଠକୁ— ତାରଠେଁ 1. To that person.

ଉସନେ ୨ । (୫ମୀ ବଭକ୍ତି) ତାହାଠାରୁ; ତାହା ଅପେକ୍ଷା— (ତାହାଠାକୁ, ତାହାଠେଇଁ ର—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. From him; than him.

(ଯଥା—ରାମ ଶ୍ୟାମ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ତାହାଠିକ ବଡ଼ ।)

ତାହାଠୁଁ—ଦେ. ସର୍ବ. (ସଂ. ତଦ୍; ୫ମୀ. ୧ବ; ଅନାଦରାର୍ଥକ)— Tāhā-ṭhuñ ୧ । ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ— ତାରଠେଁ 1. From that person.

ଉସସେ ୨ । ତଦପେକ୍ଷା—2. Than that; than him.

(ତାହାଠାରୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାହା ବୋଲି—ଦେ. ଅ—ତହିଁ; ସେହି ହେତୁରୁ; ସେଥିଯୋଗୁଁ— Tāhā boli Hence; owing to that; therefore.

ତାବଲେ **ଉସଲିୟେ**

ତାହାର(ରି)—ଦେ. ସର୍ବ. (ସଂ. ତଦ୍; ୬ଷ୍ଠୀ. ୧ବ; ଅନାଦରାର୍ଥ)— Tāhāra(ri) ତାହାରହିଁ; ନିଶ୍ଚୟ ତାହାର (ଅନ୍ୟ କାହାର ନୁହେଁ)- ତାହାରି **ଉସକାହି** Certainly his, her or its.

(ତାହାଙ୍କର—ଆଦରାର୍ଥକ)

ତାହାରେ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ସର୍ବ (ସଂ. ତଦ୍; ୭ମୀ. ୧ବ)— Tāhāre ତାହାଠାରେ; ତହିଁରେ—In that.

ଦେହରେ ସେତେ ଅଧିା ଥାଉ
ଦେହ ତାହାରେ ନ ମିଶଇ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମଗୁଞ୍ଜାମୃତ ।

ତାହା ହେଲେ—ଦେ. ଅ—୧ । ତେବେ; ଉକ୍ତ ବଷୟ ହେଲେ ବା Tāhā hele ଘଟିଲେ—1. Then.

ତାହଲେ ୨ । ସେପରି ଘଟଣାରେ; ସେପରି ସ୍ଥଳରେ— **ତବ** 2. In that case.

ତାହି—ଦେ. ସର୍ବ. (ସଂ. ତତ୍ହି;ତଥାହି)—ତାହା ସାଥି; କେବଳ ତାହା- Tāhi That only.

ତାଇ ଗଲୋତ୍ତଳ ଦବିପାଦେ ବୃକ୍ଷ ଜରେ ତାହି

ଆହି, ବହି ଋକ୍. ବୋଧାତ୍ରାଣ ସୂକ୍ତସ୍ୱ ।

(ତାହାଇ, ତାହାହିଁ, ତାହିଁ— ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ତାପ)— ତାଇ (ଦେଖ)—Tāi (See)

ତାହିଁ— ଗ୍ରା. ଅ (ସଂ. ତତ୍ହି)—ତହିଁ; ସେଠାରେ—There. Tāhiñ ଗ୍ରା. ସର୍ବ—ତାହି (ଦେଖ)—Tāhi (See)

ସେଖାନେ ନୂଆ ଉପିବାରେ ଗୃଧ୍ର ମୋ ପଣ ତାହିଁ ?
ତୁ ଅତରୁ ଆଉ ଯୁମାନ ବୋଇସା ମୁଁ ଅରମ୍ଭୁଥାଏ ତାହିଁ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଷ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ତ୍ର	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

ତାହିଁକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ—ତହିଁତ (ଦେଖ)
Tāhiñki Tahiñki (See)
(ତାହିଁକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତାହିଁ ତାହିଁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ—ତାହିଁ ତାହିଁ (ଦେଖ)
Tāhiñ tāhiñ Tāhāñ tāhāñ (See)

ତାହିତ—ଦେ. ବ. ଓ ସଙ୍ଗ—ତାଇତ (ଦେଖ)
Tāhita Tāita (See)

ମହାଦେବ। ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପରନ୍ତୁ ତାହାତେନ
ତାହାର ଶୋଭାର ସେ ମସୂରଚୂଲ ଦେନ ସେ। ଭକ୍ତ. ଲକ୍ଷଣାବତୀ।

ତାହିବା—ଦେ. ହି—ତାଇବା (ଦେଖ)
Tāhibā Tāibā (See)

ତାହିଲା ମାଇ(ହି)ଲା—ଦେ. ହି. ବଣ—ତାଇଲା ମାଇଲା (ଦେଖ)
Tāhilā māi(hi)lā Tāilā māilā (See)
[ତାହିଲାର ମାଇ(ହି)ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ତାହି ହେବା—ଦେ. ହି—୧। (ଛୋଟ ତାଇଲା ବେଳେ ଛୋଟ ସେହିଁ Tāhi hebā ପର ଛୋଟେ ସଢ଼େ ସେହିପର) (ଶ୍ୱାସ ରୋଗୀ) ଶ୍ୱାସର ଦଖାରେ ଛଟିବା ପଡ଼ିବା ପ୍ରକାରେ ଛଟ୍ଫଟ ହେବା—
1. To gasp violently (said of an asthmatic patient during a severe fit of asthma) compared to the rise and fall of the bellows when blown.

୨। (ଶିଶୁ) ବହୁତ ବଳାସଯୁକ୍ତ ହେବା—
2. (a child) To be very sportful and active.
(ଯଥା—ବର୍ଷକର ଟିଲ୍ଲ ଅମ୍ନ ଜଗବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘର ତାହି ହଉଛି।)

ତାହିଁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ—ତହିଁ (ଦେଖ)
Tāhuñ Tahuñ (See)

ତାହିଁ ତାହିଁ ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ—ତହିଁ ତହିଁ (ଦେଖ)
Tāhuñ tāhuñ Tahuñ tahuñ (See)

ତାହୁତ—ଦେ. ବ—ତାଇତ (ଦେଖ)
Tāhuta Tāita (See)

ତ—ଦେ. ବଣ—ଉଲ—
Ti Three.
ତେ (ଯଥା—ତକନା, ତତାଲ୍ଲ, ତକାଠିଆ।)
ତି [ଦ୍ର—ଏହା ସର୍ବଦା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ।]
ଟି; ତ ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ—(ବାକ୍ୟାବନାଧ୍ୟାସରେ ଜିଜ୍ଞାସ୍ୟାର୍ଥକ, ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ ଓ
ତୋ ସମ୍ଭାବନାର୍ଥକ ବ୍ୟବଦାର) ହି; ତ—A particle or letter used at the end of a sentence for emphasis, question or guess.
(ଯଥା—ବାବୁ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ତ ?)

ତଅ(ଉ)ଣ—ଦେ. ବ. (ସ. ତେମନ; ତୃଣାନ୍ନ)—ବ୍ୟଞ୍ଜନ; ତରକାସ୍ତ—
Tia(u)ṇa Curry.
ତରକାରୀ तरकारी, तिअन

[ଦ୍ର—ସ୍ୱାଦର ପ୍ରକାରଭେଦରେ ଓ ପରିବା ଆଦ ଉପକରଣ ଭେଦରେ ମହୁର, ବେଶର, ଅମ୍ବିଲ, ଶାକସ୍ତ, ପିଠା, ସମ୍ବଲା, ଖଇଡ଼ା, ଠୁକୁଠକା ଆଦ ନାନାପ୍ରକାର ତଅଣ କରିଯାଏ।]

ତଅଣ ଶାଗ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର; ସ. ଶାକ)—୧। ତରକ ସଙ୍ଗେ ଖିଆ
Tiaṇa sāga ଯିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦ—1. Curry (generally).
ତରକାରୀ ଶାଗ ୨। ତଅଣ ଓ ଶାଗତୁଳ—
तरकारी भाजी 2. Curry and cooked pot-herbs.

ତଅର—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସ. ତବର=ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ)—୧। ମାଛ ମାରିବା
Tiara ଜାତିବିଶେଷ—1. A caste of fishermen.
ତିୟର [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଜାଲ ପକାଇ ମାଛ ମାରନ୍ତି ନାହିଁ;
तीवर ଜାଲ ଘୋଡ଼ିବା ଓ କାଠି ଘୋଡ଼ିବା ଆଦରେ ମାଛ ମାରନ୍ତି।
(ତିଅରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଏମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଏବ କେଉଁଠାକୁ ଠାରୁ ଜାତିରେ ଉଣା।]
୨। (ସମ୍ଭବତଃ ଏ ଶବ୍ଦ ତେଲୁଗୁ ଓ ଏ ନାମ ପୁଷ୍କର ନୋଲିଆମାନେ ଦେଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ—ଯୋଗେଷ୍ଟର) ଏକପ୍ରକାର ସାମୁଦ୍ରିକ ମାଛ; ବଜ୍ରୁଲ ମାଛ—2. A kind of sea-fish; sting ray; Dasybatis Centurus; Narcine Timlei.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଦେହ ବୃତ୍ତାକାର ଓ ତେଘଣା ଏବ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଲମ୍ବ; କାନ୍ଧର ତେଣାପାଖ ଧରିଲେ ଧଇବା ଲୋକର ଦେହରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଅଘାତ ଲଗେ। ଏ ମାଛ ପୁଷ୍କରେ ମିଳେ।]

ତଆ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ତଆଡ଼ା ଖେଳର ୩, ୭, ୧୧ ଓ ୧୫
Tiā ଫଟ୍ୟକ ଦାନ—A throw of cowries in which the numbers 3, 7, 11 or 15 come out in the indoor game of Tiāpuṛdā.

ଦେ. ବ (ସ. ତ୍ରିକସ୍)—ତତା, ଯେଉଁ ତାସ୍‌ରେ ୩ଟି ବୁନ୍ଦା ଥାଏ—
ତିୟୀ A card with three points on it.
ତିୟା ଦେ. ବ (ସ. ତ୍ରିଅହିକ)—ତୃତୀୟ ଦନ ଅନ୍ତରଣ କରିବା (ଜ୍ୱର)—Tertian (fever).

ତଆଇବା—ଦେ. ହି (ସ. ତାପ)—ତାଇବା; ତାତିଦ୍ୱାରା ନାର୍ଦ୍ଦି ପବନ
Tiāibā ଯୋଗାଇବା—To blow with the bellows.
ତାଓୟାନ, धौंकना

ତଆଗ—ସ୍ତ୍ରୀ (ପଦ୍ୟ) ବ (ସ. ତ୍ୟାଗ)—ତ୍ୟାଗ (ଦେଖ)
Tiāga Tyāga (See)
ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଥଗ ଦୁରୁବଜାସ—ଦ୍ୟନାଥ. ମେଘଦୂତ।

ତଆ ଜର—ଦେ. ବ (ସ. ତ୍ରିଅହିକ+ଜ୍ୱର)—ପ୍ରତି ତୃତୀୟ ଦନ ଅନ୍ତରଣ
Tiā jara କରିବା ଜ୍ୱର—Tertian fever.

ତଆଡ଼ ମାରିବା—ଦେ. ହି (ସବାର ବେହେରାଙ୍କ ଭାଷା)—୧। ଦୁଇ ଜଣ
Tiārdi māribā କାନ୍ଧେଇଥିବା ସବାରବାଉଁଶରେ ତୃତୀୟ
ତଆଡ଼ ପକା(କେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ବେହେରା କାନ୍ଧ ଲଗାଇବା—
ତଆଡ଼ଅ ମାରିବା } 1. To get a third bearer to shoulder the pole of a Palki.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚଉତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପେସ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନାବ ବେଳେ ଯେବେ ଏ ଚତୁଷ୍କୋଣରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉତି ବପରେ ୨ ବା ୧ ଚଉତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନାବ ଦେବ । ଯଥା—ଗାଡ଼ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦନେ; 'ବଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଲଡ଼' ଦେଖିବେ

୨ । ସବାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଖର ବାଉଁଶକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜଣେ ବେହେରା କାନ୍ଧେଇବା—2. To have each pole of a palki shouldered by three bearers.

ତିଆଡ଼ୀ—ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ତ୍ରିପାଠୀ) ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବଂଶଗତ ଉପାଧିବିଶେଷ; ତ୍ରିପାଠୀ—1. Family-title of a class of Brahmans.

ତିବାରି, ତିବାଡ଼ୀ (ତିଆଡ଼ିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ସ. ତ୍ରିନ୍) ଏକପାଖର ସବାର ବାଉଁଶକୁ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଗଉଡ଼ କାନ୍ଧେଇବା—2. The arrangement of three bearers carrying each pole of a palki.

୩ । ସବାର ବାଉଁଶକୁ କାନ୍ଧେଇଥିବା ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଗଉଡ଼ଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ଗଉଡ଼ ବାଉଁଶର ମୂଳ କାନ୍ଧେଇଥାଏ; ତିଆଡ଼ିଆ—3. The bearer who shoulders the pole of a palki nearest to the body.

୪ । ଟିଲଜାତୀୟ କଣ୍ଟକମୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
4 Caesalpina Digyva (Haines).

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଗୁଳକୁ ସିଝାଇ ସେହି ପାଣିରେ ଚମଡ଼ାକୁ କଷିଲେ ଚମଡ଼ା ଟାଣୁଆ ଓ ସ୍ଥାସ୍ଥି ହୁଏ ।]

ତିଆପୁଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର କଉଡ଼ି ଖେଳ; ଶୂନ୍ୟରେ ଖେଳ—A kind of indoor game at hazards played by 4 players with cowrie-shells.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୪ ଗଣ୍ଡା କଉଡ଼ିରେ ୪ ଜଣ ଖେଳାଳି ଖେଳନ୍ତି । ୪ ଜଣଙ୍କର ୪ଟି ଦାନାର ନାମ; ଯଥା—
ନଉ—୧, ୫, ୯, ୧୩
ଦୁଆ—୨, ୬, ୧୦, ୧୪
ତିଆ—୩, ୭, ୧୧, ୧୫
ପୁଡ଼ା—୪, ୮, ୧୨, ୧୬ ।]

ତିଆର(ରି)—ବୈଦେ. ବିଣ (ଆ. ତୈୟାର; ତୁଲ. ସ. ତତ୍ପର)—
Tiāra(ri) ୧ । ପ୍ରସ୍ତୁତ; ନିର୍ମିତ—1. Built; made; prepared; constructed; composed.
ତୟେର, ତୟାର ୨ । ସୁସଜ୍ଜିତ—2. Well equipped; fitted up.
୩ । ଉଦ୍ୟତ; ଉତ୍ସୁକ; ଦୃସ୍ତୁକ୍—3. Ready.
୪ । ବ୍ୟବହାରରେ ଲଗିବା ପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉପଯୁକ୍ତ—
4. Fit for immediate use.
୫ । ନିଷ୍ପନ୍ନ; ସମ୍ପନ୍ନ—
5. Finished; completed.
୬ । ବଢ଼ି ଯାଇଥିବା; ଉତ୍ତମରୂପେ ବଢ଼ିପୁଷ୍ଟ—
6. Well developed.
୭ । ମଜଭୁତ୍ ଓ ତୁଷ୍ପୁପୁଷ୍ଟ—
7. Stout and strong.
୮ । ପୃଥୁଳ—8. Plump; fat.
୯ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରା ଯାଇଥିବା—9. Arranged.

ତୟେରୀ, ତୟାରୀ ବ (ଆ. ତୈୟାରୀ)—୧ । ନିର୍ମାଣ; ରଚନା—
ତୈୟାରୀ 1. Construction; preparation; make.
୨ । ସଜ୍ଜୀକରଣ—2. Equipment.
୩ । ଉଦ୍ଯତ ଦଶା—3. Readiness; the state of being prepared for something.
୪ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—4. Arrangement.
୫ । ସୁପରିପୁଷ୍ଟ ଅବସ୍ଥା; ପୁଷ୍ଟତା—
5 Development.

ତିଆର(ରି) କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରସ୍ତୁତକରିବା; ନିର୍ମାଣକରିବା—
Tiāra(ri) karibā 1. To build; to make; to manufacture; to prepare.
(ତିଆର କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ତୟେର କରା
ତୈୟାର କରନା ୨ । ରଚନା କରିବା—2. To compose.
୩ । ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା—
3. To finish; to complete.
୪ । ସଜ କରିବା; ସଜାଇବା—
4. To make ready; to equip.

ତିଆରଣ—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରବୋଧ ବାକ୍ୟ—
Tiārana 1. Consoling words.
୨ । ଉପଦେଶ—2. Advice.
ଡାଁଟ ୩ । ଗାଳି—3. Reprimand; censure.
ମୁଁ ସାଧ କରିଥିଲେ ତିଆରଣରେ—ଜଦମୂର୍ଦ୍ଦ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ତିଆରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବିଣ. ଓ ବ (ଆ. ତୈୟାର)—
Tiāri (etc) ତିଆର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Tiāra etc (See).

ତିଆରିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗାଳିଦେବା; ଅପଦସ୍ଥ କରିବା—
Tiāribā 1. To rebuke; to reprimand.
ନବଢ଼ି ଉଢ଼ ଆଉ ମତେ ନ ତିଆର—ବୃନ୍ଦାବତୀ, ମଦାରବର. ଅନ୍ତ ।
ଡାଟନା ୨ । ମନ୍ଦ କଥାରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବା—
2. To dissuade a person from doing any bad act.
୩ । ଦେଖେଇ ଶିଖେଇ ଗାଳିଦେବା; ବ୍ୟଙ୍ଗ କରିବା—
3. To throw out innuendoes.
୪ । କୌଣସି ବିଷୟ ବୁଝାଇବା; ବିଶିଷ୍ଟ ଉପଦେଶ ଦେବା—
4. Te give special instructions or directions.
ଦୂତମାନଙ୍କୁ ଡକାଇବ,
ସାରୁଙ୍କ ପ୍ରେରି କହିବ—ରୂପବ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୫ । ତିଆର କରିବା; ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
5. To prepare; to build; to construct; to make.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଅ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଽ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ଘ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଷ	ଃ

୨ । ଫରମାସି କରିବା—6. To order for.

ତୁଇଙ୍କ ପାଇଁ ଆସିଲେ ବୈଦ୍ୟକୁଳ
ଘରମାଟେ ଘରରେ ଅଣନ୍ତୁ ଜାତଫଳ ଯେ ।
କୃଷ୍ଣବିହ. ମହାଭାରତ ।

ତିଆସି—ଦେ. ବ (ସ. ତୃତୀୟ; ତୃତୀୟ ଦିବସ)—କୌଣସି ଘଟଣାର ବା ଉତ୍ସବାଦିର ତୃତୀୟ ଦିବସ—
Tiāsi The 3rd day after an event or festival.
ତିବାସୋ, ତୀସରା ରୌଜ

ତିଉଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ନିବୃତ୍; ତିପୁଟା)—କଲମୀ ଆଦ ବର୍ତ୍ତର ବୃନ୍ତର ଲତାବିଶେଷ—1, A creeper the root of which is used in laxative medicines; Operculina Turpethum; Ipomoea Turpethum
Tiurḍi
ସ. ନାମ—(ନାଲତିଉଡ଼ର) ରକ୍ତନିବୃତ, ମସୂରୀ, କୃଲବର୍ଣ୍ଣୀ, ଅମୃତା, କାଳନ୍ଦୀ, ତିପୁଟା, ତାମ୍ରପୁଷ୍ପିକା, କାଢନାସିକା
(ଧଳାତିଉଡ଼—ଶ୍ୱେତନିବୃତ, ତିରଣ୍ଡୀ, ନିବୃତା, ସବ୍ୟାନୁବୃତ, ସରଳା, ନଶୋତ୍ତା, ରେତମା
(କଳାତିଉଡ଼)—ଶ୍ୟାମାନିବୃତ, ଅର୍ବତନ୍ତା, ଘାଳନ୍ଦୀ, ସୁଷେଣକା, ମସୂରତଳା, କାକା, କୌଶିକା
କାଳମେଷିକା
ତିଉଡ଼ି, ତେଉଡ଼ି, ତେଓରି
ନିସାତ, ନିସୋଥ, ତରବୁଦ, ନୁକପତର, ପିତୋହରି, ପନିଲର
(ତିଉଡ଼—ଅନ୍ୟନାମ)
ମ. ତିପର, ନଶୋତ୍ତର
ତେ. ଆଲତେଗଡ଼ା
ତା. ଶିବଦଇ
ଗୁ. ନଶୋତର
ଫା. ନଶୋଥ୍
ଆ. ତରବୁଦ୍

[ଦ୍ର—ନାଲତିଉଡ଼ ମଳସ୍ତମ୍ଭ,ଗ୍ରନ୍ଥଣୀ, କଫୋଦର, ଶୋଥ, ଘାଣ୍ଡୁ,କିମି, ଦୀହା, ଜ୍ୱର, ପିତ୍ତଦୋଷ, କଫ, ବାତରକ୍ତ, ହୃଦାବର୍ତ୍ତ ଓ ହୃଦ୍ରୋଗରେ ଉପକାରୀ—
ଧଳାତିଉଡ଼ି—ତରେଚକ ଓ ବାଯୁ, ପିତ୍ତଜ୍ୱର, କଫ, ପିତ୍ତ, ଶୋଥ ଓ ହୃଦ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ—
କଳାତିଉଡ଼—ଗୁରୁ ତରେଚକ ଓ ମୂର୍ଚ୍ଛା, ଦାହ, ମତ୍ତତା, ଭ୍ରାନ୍ତିନାଶକ ଓ କଣ୍ଠର ଉତ୍କର୍ଷକାରକ—
ତିଉଡ଼ିର ସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼; ଫୁଲ ବଡ଼, ଧଳା ଓ ଘାଣ୍ଟିଘାଣ୍ଟିଆ; ଫଳ ଗୁଣ୍ଡକୋଣିଆ ଓ ଏହା ଘାଟଲେ ଘେଡ଼ର ଡାଲ୍ଲିପର ଏହାର ଉପରଆଡ଼ ଖୋଲିଯା ଖସି ଆସେ; ମଞ୍ଜି କଳା । ଏ ଲତାର ମୂଳ ରେଚକ । ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା ୩ ପ୍ରକାର; ଯଥା—ଶୁକ୍ଳ, କୃଷ୍ଣ ଓ ରକ୍ତ ।]

ତିଉଡ଼ି—ଦେ. ବ—୨ । (ସ. ନିପୃଷ୍ଠୀ)—ଖେସାରୀ (ଦେଶ)
ତିଉରୀ 2. Khesārī (See)

ତିଉଣ—ଦେ. ବ—ଉଅଣ (ଦେଶ)
Tiuṇa Tiaṇa (See)
(ଭୁଇଁଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତଇଣ ଦେଶିଣ ଏହୁ ସ୍ୱେଦନ କରନ୍ତୁ ।
ପ୍ରାତଃ. ନଉତରତ ।

ତଉଣିଆଁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ପୁରୀ) ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ବଡ଼ଦେଉଳରେ ମହାପ୍ରସାଦ ତିଅଣଯାଇଁ ପରିବା କାଟିବା ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
Tiuṇiāṉī A Śūdra class of people who chop and prepare vegetables for being cooked into curry in the temple of Jagannath at Puri.
(ତିଅଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଅଦ୍ୟାପିବଶତଃ ଏମାନେ ପରିବା କାଟିବାରେ ବଡ଼ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ।]

ତଉଣ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ତିଅଣ—
Tiun Curry.

ତଉଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ୱେତ ବା ଜମିର ତୃତୀୟ ଥର ଗୃଷ—
Tiorḍa 1. The third ploughing of a field.
ତେବାରା ୨ । ଶ୍ୱେତକୁ ତିନଥର ଗୃଷ କରିବା—
ତିକାର 2 Ploughing of a field 3 times.

ତକ—ଦେ. ବ—ବାସୁା ତରେଇ—
Tika The weaver bird.
ବର୍ତ୍ତୁ ତକ ଅଳ ଅନ ସେ ବହରତ । ଉଷ. ବୈଦେଶ୍ୱଶବଳାସ ।

ତକଛି—ଦେ ବ. (ସ. ତିକଚ୍ଛ)—ତିନ ସ୍ଥାନରେ ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସାଯାଇ
Tikachhi ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଲୁଗା; ତେକଚ୍ଛ—Wearing
ତେକୋଁଚା cloth tucked up to the loin at 3 places.

ତକ(ଖ)ଡ଼ ବାଜ୍—ଦେ. ବଣ—ଏକଜିଦିଆ; ଜିଦଖୋର—
Tika(kha ṛda bāj Obstinate.

ତକଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସ. ନି ଓ କପର୍ଦ୍ଦକ)—ତିନକଡ଼ା କଉଡ଼ି—
Tikaṛḍā 3 cowries or small shells.
ତକଡ଼ା କାଉଡ଼ି ତକଡ଼ା ରେମ୍ଭ
ଏକ ଏକ କଡ଼ାକୁ ଗୁର ଗୁର ନାମ୍
ଫଳ ତୁଚ ଖୋଡ଼ିଏ କରଡ଼ ତୁବ ବୋଡ଼ିଏ । ମାଚ୍ଚାଳ ପ୍ରଶ୍ନ ।
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶରେ କଉଡ଼ି ମୁଦ୍ରାରୂପେ ଚଳୁଥିଲା ।]

ତକଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଅପତ୍ତିଅଣ ଶିଶୁର ଗୋଷ୍ଠୀ ନାମ—
Tikaṛḍi One of the names given to a male child born after the death of its predecessor.
ତିନକଡ଼ି
(ତିକଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବଣ.—ଯେଉଁ ବସ୍ତୁର ମୂଲ୍ୟ ତିନକଡ଼ା କଉଡ଼ି ମାତ୍ର; ମୂଲ୍ୟହୀନ—Of no value; worth 3 cowries.

ତକଣ୍ଟା—ଦେ. ବ. (ସ. ତିକଣ୍ଟା)—ଏକ ପ୍ରକାର ସିଜୁ; ଦେଉଳଆସିଜୁ-
Tikaṇṭā Euphorbia Antiquorum.
(ତେକଣ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ୧୦।୧୨ ହାତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ସ. ନାମ—ନିକଣ୍ଟା, ବଜ୍ରୀ, ଏହା ସିଜୁଗଛ ପରି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ; ତେକାଁଟା, ତେଶିରା ମନସା ନାଗଫେଣିଆ ଗଛପରି ଦେଖାଯାଏ ।
ତିଥାରା ଥୁହର ଏହାର ସବୁ ଅଙ୍ଗ ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଓ ଦଗ୍ଧାରେ ଅଳ୍ପ । ଏହାର କଣ୍ଟା ଏକାଠେଇଁ ୩ଟା ଲେଖାଏଁ ବାହାର ଥାଏ ଓ ଶିଗ୍ ୩ଟା ।]

ତକତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ତିକ୍ତ)—ତିକ୍ତ (ଦେଶ)
Tikata Tikta (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେବେ ଅଥଚ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ, ଟଂ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦଲେ ଯେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ନିକଟସ୍ଥ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ, 'ବଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ତିକନା—ଦେ. ବ.—ତିନଶାଖାବଶିଷ୍ଟ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Tikanā — A three-pronged weapon.
ଦେ. ବଣ.—ତିନଗୋଟି ଶାଖା ବା ଗୋଳବଗିଷ୍ଟ—
Three-pronged; three-forked.

ତିକା—ଦେ. ବ. (ଫ ବିଜ)-ଗଞ୍ଜପା ବା ତାସ୍‌ରେ ତିନବିନ୍ଦୁବଶିଷ୍ଟ ସଂ--
Tikā — The playing card having 3 points on it.
ତିରୀ
तिक्का, तिया, तिजा, तिक्क्

ତିକାଠିଆ—ଦେ.ବ. (ଫ. ତ୍ରିକାଷ୍ଠକ) — ତିନିସପଡର ରଖିବାର ଜମକୁ
Tikāṭhiā — ମଟିରେ କାଠି କାନ୍ଥର କୋଣରେ ପୋତା ଯାଇ ତିଆର ତେକାଟିଆ ଦୋଇଥିବା ଅଧାର—A wall-rack made with
ତିଖୁଂଟା — 3 pins or sticks driven into the corne of a wall

ତିକିତ୍ସା—ତ୍ରା. ବ. (ସ. ଚିକିତ୍ସା)—୧ । ଚିକିତ୍ସା—
Tikichhā — 1. Medical treatment.
ତିକିଛା — ୨ । ରୋଗୀର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା—
(ଉଚ୍ଚାରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) — 2. Tending after the sick.

ତିକିତ—ତ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସ. ତିକ୍ତ)—ତିକ୍ତ (ଦେଖ)
Tikita — Tikta (See)
ତ୍ରା. ବ.—ତିକ୍ତ (ଦେଖ)—Tikta (See)

ତିକୋଣିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ତ୍ରିକୋଣୀ)—ତିନି କୋଣବିଶିଷ୍ଟ;
Tikoṇiāṉ — ତ୍ରିଭୁଜାକାର—Triangular.
ତେକୋଣା
तिकोना, तिकोनिआ

ତିକ୍ତ—ଦେ. ବଣ.—(ତିଜ୍ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ତ. ଯାହା
Tikta — ରସନାକୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରେ)—୧ । ତିତା—
1. Bitter (in taste).
୨ । ସୁଗନ୍ଧ; ସୁବାସିତ—2. Fragrant.
ସ. ବ.—୧ । ତିତାରସ; ଷଡ଼ରସ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
1. Bitter taste; bitterness.
[ଦ୍ର—ତିକ୍ତରସ ଷଡ଼ରସ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଛେଦକ, ରୁଚିକାରକ, ପାଚକ, ଶୋଧକ ଏବ ମୃଦୁ, ମେଦ, ରକ୍ତ, ବସା ଆଦର ଶୋଷକ । ଜ୍ୱର, କାନ୍ଥୁ, କୁଣ୍ଡିଆ, କୁଷ୍ଠ, ମୂର୍ଚ୍ଛା, ଅଦରେ ତିକ୍ତରସ ସେବନ ଉପକାରୀ; ନମ୍ବ, ଚରେଇତା, ନଳତାଶାଗ, କୁଇନାଇନ୍, ଗୁଳୁଚ, ତିକ୍ତ ଅନେକ ।]
ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁର ପରଦିନ ତାହାର କୁଟୁମ୍ବମାନେ ଅଦ୍ଦଲଦଅ ଓ ଅପୁଷ୍ଟ ତିନଣ ଏବ ନମ୍ବ ପିତା ସହିତ ଖାଇବା ଅନ୍ନାଦ—1. Cooked food consisting of rice and unseasoned curry (not mixed with oil, spices, turmeric or rye) mixed with neem-leaves, taken by the kinsmen of a deceased person on the next day of his death.
୨ । ମୃତ୍ୟୁର ପର ଦିବସ—
2. The next day of a person's death.

ତିକ୍ତକ—ସ. ବ (ତିକ୍ତ+ସଜ୍ଞାର୍ଥରେ. କ)—୧ । ନମ୍ବ ଗଛ—
Tiktaka — 1. Neem tree.
୨ । କଳା ଖଇର—2. Black catechu.
୩ । ଚରାତ ତିକ୍ତ; ଚରେଇତା—
3. Swertia Chiraita (plant).
୪ । କୁଟଜ; ପିଆଶୋରୁଆ (ଲତା)—
4. Wrightea Antedysenterica.
୫ । ପଟୋଳ (ଦେଖ)—5. Paṭola (See)
୬ । ଇଙ୍ଗୁଦ (ଦେଖ)—6. Iṅgudi (See)

ତିକ୍ତକା - ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତିକ୍ତକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପିତା ଲାଉ--
Tiktakā — The bitter gourd.

ତିକ୍ତ କାଣ୍ଡ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିକ୍ତ+କାଣ୍ଡ)—ଚରାଇତା ଗୁଳ
Tikta kāṇḍa — (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Swertia Chiraita (plant)

ତିକ୍ତଗନ୍ଧା—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିକ୍ତ+ଗନ୍ଧ+ଆ)—ବରାହକ୍ରାନ୍ତା
Tiktagandhā — (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
(ତିକ୍ତଗନ୍ଧକା—ସ୍ତ୍ରୀ) — Barāhakrāntā (See)

ତିକ୍ତଗୁଞ୍ଜା—ସ. ବ—କରଞ୍ଜ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tiktagunjā — Pongamia Glabra (tree)

ତିକ୍ତ ତଣ୍ଡୁଳା—ସ. ବ—ପିପ୍ପଳୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tikta taṇḍuḷā — Long pepper.

ତିକ୍ତତା—ସ. ବ (ତିକ୍ତ+ଭାବ. ତା)—୧ । ତିତା ଗୁଣ—
Tiktatā — 1. Bitterness.
୨ । ତିକ୍ତ ସ୍ୱାଦ—2. Bitter taste.

ତିକ୍ତତୁମ୍ବୀ(ମ୍ବି)—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତିକ୍ତ+ତୁମ୍ବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପିତାଲାଉ—
Tikta-tuṇḍī(mbī) — The bitter gourd.
ତିକ୍ତଘଣ୍ଟା } —ଅନ୍ୟରୂପ
ତିକ୍ତାଖ୍ୟା }

ତିକ୍ତତ୍ୱ—ସ. ବ (ତିକ୍ତ+ଭାବ. ତ୍ୱ)—ତିକ୍ତତା (ଦେଖ)
Tiktatwa — Tiktatā (See).

ତିକ୍ତଦୁଗ୍ଧା—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିକ୍ତ+ଦୁଗ୍ଧ+ଆ)—
Tikta-dugdhā — ୧ । ଖୀରଣୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Kshīriṇī (See).
। ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Meṇḍhāsiṅghā (See).

ତିକ୍ତ ଧାତୁ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ତିକ୍ତ+ଧାତୁ)—ଷଷ୍ଠରସୁ ପିତ୍ତ--
Tikta dhātu — The bile.

ତିକ୍ତ ପତ୍ର—ସ.ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିକ୍ତ+ପତ୍ର)—କାଙ୍କଡ଼ (ଦେଖ)—
Tikta patra — Kāṅkaṛḍa (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଘ	ଚ୍ଚ	ଝ,ଜ୍ଝ	ଟ	ଣ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଜ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଏ	ଓ	ରୁ	ଲୃ	ୠ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	କ୍ତ	ନ୍

ତିକ୍ତପର୍ବା—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିକ୍ତ + ପର୍ବନ୍) —୧ । ଦୂବ—
Tikta-parbā 1. The creeping Cynodon.
୨ । ଗୁଳୁଚ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଶ)—
2. Guluchi (See)
୩ । ଯଷ୍ଟିମଧୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଶ)
3. Jashṭi madhu (See)
୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଶ)
4. Sūrjya-mukhī (See)

ତିକ୍ତପୁଷ୍ପା—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିକ୍ତ + ପୁଷ୍ପ + ଆ)—
Tikta pushpā ଅକାନବିନ୍ଧ (ଦେଶ) Akānabindhi (See)

ତିକ୍ତ ଫଳ—ସ. ବ.—ଗଠା (ଦେଶ)
Tikta phala Riṭhā (See)

ତିକ୍ତଫଳା—ସ. ବ.—୧ । କଣ୍ଟକାରୀ (ଦେଶ)
Tikta-phalā 1. Kaṇṭakārī (See)
୨ । ତରଭୁଜ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Water-melon.
୩ । ମୁଣ୍ଡି କାକୁଡ଼ି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The small variety of cucumber.

ତିକ୍ତ ରସ—ସ. ବ.—(କର୍ମ୍ମଧା; ତିକ୍ତ + ରସ)—ଜିହ୍ୱ ରସ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ-ପ୍ରକାର—Bitter taste.
ସ. ବଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି) ତିତା—Bitter in taste.

ତିକ୍ତରାଜ—ଦେ. ବ.—ରୋହିତକ; କମ୍ବାଦବର୍ଗର ଉଦ୍ଭିଦବିଶେଷ—
Tiktarāja Amoora or Andersonia Rohitaka tree.
ସ ନାମ—ରୋହିତକ, ରୋହୀତକ, ରୋହୀ, ଦାଡ଼ିମପୁଷ୍ପକ
ମ. ରକ୍ତରୋହୀଡ଼ା
ତେ. ମୁଲୁମେଦୁଗଚେଟ୍ଟୁ ତିକ୍ତରାଜ, ରୋହୀଣ
ରୋଡ଼ା ରୋହିଡ଼ା
[ଦ୍ର—ଏ ଗଛର ଅଗ ଅଡ଼େ ବେଶି ଶାଖା; କାଠ ଜମ୍ବୁକାଠ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ନାଲିଆ; ପତ୍ର କୋମଳ ଓ ଲୋମଶ; ପର୍ଣ୍ଣ ୫।୬ ଯୋଡ଼ା; ଫୁଲ ସାନ ଓ ଚୁଟିଦଳ; ଫଳ ପାଚିଲେ ୩ ଫାଳ ହୋଇ ଫାଟି ଯାଏ; ଫଳ ଦେଖିବାକୁ ଡାଳମ୍ବଫୁଲପରି। ଏହା ଗୁଟିଏ ରୋଗରେ ଔଷଧକାର୍ଯ୍ୟ; ଏହା ରୁଚକାରକ ଓ ରକ୍ତପ୍ରସାଦକ ।]

ତିକ୍ତରୀ—ଦେ. ବ—ତୁମଡ଼ୀ (ଦେଶ)—Tumardī (See)
Tiktarī

ତିକ୍ତ ଶାକ—ସ. ବ.—୧ । ବରୁଣ ଗଛ—1. A wild tree;
Tikta śāka Crataeva Religiosa.
୨ । ଖଦର ଗଛ—2. The catechu tree.
୩ । ତିତା ଶାଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3 Pitā śāga.

ତିକ୍ତ ସାର—ସ. ବ—୧ । ଏକଜାତୀୟ ଘାସ; ରୋହିଷତୃଣ—
Tikta sāra 1. Name of a kind of grass.
୨ । ଖଇର; ଖଦର—2. Catechu.

ତିକ୍ତା—ସ. ବ. (ତିକ୍ତ + ଆ)—୧ । କଟୁକା (ଦେଶ)
Tiktā 1. Kaṭukī (See)
୨ । ଅକାନବିନ୍ଧ (ଦେଶ)
2. Akānabindhi (See)
୩ । ଯବତିକ୍ତା ଲତା (ଦେଶ)
3. Jābatiktā (See)
୪ । ତରଭୁଜ—4. Water melon.
୫ । ବଇଲ ନାସ (ଦେଶ)—5. Bila nāsa (See)

ତିକ୍ତାଙ୍ଗା—ସ. ବ—ପାତାଳଗରୁଡ଼ ଲତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଶ)
Tiktāṅgā Pātālagarurdi creeper (See)

ତିକ୍ତିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତିକ୍ତକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ତିତା ଲଉ—
Tiktikā 1. The bitter gourd.
୨ । କାକମାଚୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଶ)
2. Kākamāchī (See)
୩ । କଟୁକା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଶ)
3 Kaṭukī (See)

ତିକ୍ତିରୀ—ସ. ବ—ମନ୍ଦୁରା ବାଜା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); ତୁମଡ଼ୀ—
Tiktirī A kind of clarionet.

ତିଖ୍‌ରୀ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୀରି; ପାୟସ—
Tikh-rī Gruel.

ତିଖ(ଷ)—ଦେ. ବଣ. (ସ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ)—ତୀକ୍ଷ (ଦେଶ)
Tikha (ksha) Tīksha (See)

ତିଖଡ଼—ଦେ. ବ. (ସ. ବଦ୍ଧ)—୧ । ଗୋଲମାଲ—
Tikharda 1. Confusion
ବାଗଡ଼ା ୨ । କଳି—2. Quarrel.
ବଖେଡ଼ା ୩ । ବଦ୍ଧ—3. Obstacle; hindrance.
ତିଖଡ଼ ବାଖଡ଼, ତିଖଡ଼ ତିଖଡ଼, ତିଖଡ଼ ମିଖଡ଼ } ଅନ୍ୟରୂପ
୪ । ବିବାଦ—
4. Dispute.

ତିଖଡ଼ ମିଖଡ଼—ଦେ. ବ—ତିଖଡ଼ (ଦେଶ)
Tikharda mikharda Tikharda (See)
ଦେ. ବଣ—ଦଳଚଲ ହେଉଥିବା; ସ୍ୱସ୍ଥାନରୁ ଅପସରି ଥିବା—
Displaced from the original position.

ତିଖଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଗୋଲମାଳିଆ—
Tikardiā 1. Knotty; confused.
ବାଗଡ଼ୀୟା ୨ । ଯେ ଗୋଲମାଳ ଲଗାଏ—
ବଖେଡ଼ା 2. Creating confusion
(ତିଖଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଯେ ବଦ୍ଧ ଜାତ କରେ—
3. Creating obstacles.
୪ । କଳହୁଡ଼ା—4. Quarrelsome.

ତିଖର—ଦେ. ବ—ନିଷ୍ପତ୍ତି; ମୀମାଂସା—
Tikhara Final decision.
ଦେ. ବଣ—ନିଷ୍ପନ୍ନ—Finally decided.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ।,ଚ ବ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ରେ ରହିବା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅବେବ ବ ବା ୬ ଚଢ଼ିତ ବୈଦିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ମୋଟାରେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଚ୍ଚରେ ନ ମିଳନ୍ତି, ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଠ ହୋଇଥିବେ ଚହ୍ନିବ କରିବେ ୬ ବା ବ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ମୋଟାରୋବ୍ ଦେବ । ଯଥା— ବଚ' ନ ମିଳେ 'ଗାଣ' ମୋଟାରେ, ବଥ ନ ମିଳେ 'ବଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଘ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ତଖ(ଖି,ଡ଼ିବା— ଦେ. କ୍ରି—ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା (ଦେଶ)
Tikha(khi)rdibā Tīkharḍibā (See)
[ତଖ(ଖି)ଡ଼େଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ତଖା—ଦେ. ବ—ତୀକ୍ଷ୍ଣ (ଦେଶ)
Tikhā Tīkhā (See)

ତଖାଡ଼ିବା— ଦେ. କ୍ରି—ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା (ଦେଶ)
Tikhārḍibā Tīkhārḍibā (See)

ତଖିରି—ଗ୍ରାଦେ. (ଅଠମଣ୍ଟିକ; ସମ୍ବଲପୁର)—ଖୀର୍; ପାୟସ—
Tikhiri Gruel.

ତଖୁଣ୍ଟା— ଦେ. ବଣ— ତ୍ରିକୋଣିଆ—
Tikhuṇṭā Triangular.
ତୀଖଁଟା ତିଖୁଁଟା
(ତଖୁଣ୍ଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଗିରିଆ— ଦେ. (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତବିଶେଷ—Tigiria;
Tigiriā one of the States of Orissa.
[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମେ ତଜୋଷ୍ଟ ଗଡ଼ ମିଶି ଏ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ଏପର ନାମ ହେଲା—କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଇତିହାସ ।]

ତଗ— ସ. ବ. (ତଜ୍ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+ଗ୍ରବ. ମ)—
Tigma ୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣତା; ତୀକ୍ଷ୍ଣତା—1. Sharpness.
୨ । ଉଷ୍ଣତା—2. Warmth; heat.
୩ । କଟୁତା; ତୀବ୍ରତ୍ୱ—3. Pungency.
୪ । ବଜ୍ର—4. Thunder.
୫ । ପିପ୍ପଳୀ—5. Long pepper.
୬ । ମସ୍ୟପୁରାଣୋକ୍ତ ପୁରୁବଂଶୀୟ ରାଜା—6. Name of a king of the Puru dynasty of ancient India.
ସ. ବିଣ—୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ମ)—ତୀକ୍ଷ୍ଣର; ତୀକ୍ଷ୍ଣ—
1. Sharp; acute.
୨ । ଉଷ୍ଣ—2. Hot.
(ତୀବ୍ରତା—ବ) ୩ । ଉଦ୍ଧତ—3. Rude; arrogant.
୪ । କଟୁ; ତୀବ୍ର—4. Pungent; acrid.

ତଗ କର—ସ. ବି ଓ ବିଣ. (କର୍ମଧା ଓ ବହୁବ୍ରୀହି; ତିଗ୍ମ+କର)—
Tigma kara ତିଗ୍ମାଂଶୁ (ଦେଶ)—Tigmāṁsu (See)
(ତିଗ୍ମଦୀଧିତି, ତିଗ୍ମରଶ୍ମି, ତିଗ୍ମରୁଚ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଗ୍ମତା— ସ. ବ (ତିଗ୍ମ+ଗ୍ରବ. ତା)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣତା—
Tigmatā 1. Sharpness; accuteness.
୨ । ତୀବ୍ର ସ୍ୱାଦ—2. Pungency.
୩ । ଉଷ୍ଣତା—3. Warmth.

ତଗ୍ମତେଜା— ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିଗ୍ମ+ତେଜଃ)—ତୀକ୍ଷ୍ଣର ତେଜୋ-
Tigmatejā ବିଶିଷ୍ଟ—Resplendent; dazzling.

ତଗ୍ମ ଯାତନା— ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ତିଗ୍ମ+ଯାତନା)—ଦାରୁଣ କ୍ଲେଶ—
Tigma jātanā Acute or violent pain; shooting pangs.

ତଗ୍ମ ରଶ୍ମି— ସ. ବ. ଓ ବଣ. (କର୍ମଧା ଓ ବହୁବ୍ରୀହି; ତିଗ୍ମ+ରଶ୍ମି)—
Tigma raśmi ତିଗ୍ମାଂଶୁ (ଦେଶ)—Tigmāṁśu (See)

ତଗ୍ମାଂଶୁ— ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ତିଗ୍ମ+ଅଂଶୁ=କରଣ)—ତୀକ୍ଷ୍ଣର କରଣ—
Tigmāṁśu Sharp rays.
ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)— ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

ତଘର— ଦେ. ବ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବାସ ନିମନ୍ତେ କରାଯାଇଥିବା
Tigharā ୩ ସାର ବାସସ୍ଥାନ—Three suites of rooms built for the residence of a person.

ତଘିବା— ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ଶୀକାରକୁ ଗୋଡ଼ାଇବା—
Tighibā To chase.

ତଘେ(ଘା)ଇ—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ (ସ. ନିବାହିତ)—ଯେଉଁ ପୁରୁଷ
Tighe.ghā)i ଗୋଟିକ ଘରେ ଗୋଟିଏ, ଏପର ୩ ଗୋଟି ସ୍ତ୍ରୀ
ତୀଜବର; ତେଜବର ବାହା କରିଥାଏ; ତେବେଇ; ତିରେଇ—
तिजिया; तिआह (a male) Married a third time after the death of 2 successive
(ତିବେଇ, ତିରେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) wives.

ତଚ୍ଛକ(କି)—ଦେ. ବ—ଯେଉଁଠାରେ ୩ ଗୋଟି ରସ୍ତା ପରସ୍ପର ମିଳିତ
Tichhaka(ki) ହୋଇଥାଏ— A meeting place of3
ତେଛକ roads; the crossing of 3 roads.
तिराहा (ତିକଣ, ତିବଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଜ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା—
Tij (root) 1. To sharpen; to whet.
୨ । ସହ୍ୟ କରିବା—To bear; to endure.
୩ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା—
3. To excite; to incite (Apte).
୪ । ତେଜିବା—4. To stir (Apte).

ତଜ—ବୈଦେ. ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ତଜ; ପଦାର୍ଥ—
Tij Thing; article.

ତଜ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚୀଜ୍) —୧ । ତଜ; ବସ୍ତୁ; ପଦାର୍ଥ—
Tija 1. Thing; article.
ଚୀଜ ୨ । ଗହଣା; ଅଳଙ୍କାର—
चीज 2. Ornament.

ତଜବ୍ରତ— ସ. ବ—ବାଲି ତୃତୀୟା (ଦେଶ)
Tijabrata Bāli tṛutiyā (See)

ତଜାରତ—ବୈଦେ· ବ. (ଅ.)—
Tijārat ୧ । ବାଣିଜ୍ୟ; ବ୍ୟବସାୟ; କାରବାର; ବେପାର—
तिजारत 1. Trade.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଡ଼୍ଢ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଓ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ପ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ଂ

ତିଜାରତ ୨ । ଝଙ୍କାକୁ ସୁଧରେ ଖଟାଇବା ବ୍ୟବସାୟ; ମହାଜନୀ—2. Money-lending.
ଉଜୁର୍ଦ୍ଧ } ଅନ୍ୟରୂପ
ତେଜର୍ଦ୍ଧ }

ତିଜାରତି—ବୈଦେ. ବଣ. ଆ. ଉଜାରେତ)—
Tijārati ୧ । ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
ତିଜାରତୀ 1. Pertaining to trade.
ତିଜାରତୀ ୨ । ମହାଜନୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Pertaining to money-lending.

ତିଜାରତୀ. (ଅ)—୧ । ବାଣିଜ୍ୟ-ବସ୍ତୁ; ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—
ଉଜୁର୍ଦ୍ଧ } ଅନ୍ୟରୂପ 1. Merchandise.
ତେଜର୍ଦ୍ଧ } ୨ । ବାଣିଜ୍ୟ ପେଶା—
2. The profession of trade-

ତିଜିନ(ଳ)—ସଂ. ବ. (ଉଜ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍; ଇଳ)—
Tijina (la) ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon (Apte).
୨ । ରାକ୍ଷସ—2. A demon (Apte).

ତିଠାଇ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଉଉଇ)--ଟିଟ୍ଟିଭ (ଦେଖ)
Tithāi Tiṭṭibha (See)

ତିତଉ—ସଂ. ବ. (ତନ୍ ଧାତୁ=ବସ୍ତାର କରିବା+ଉଉଜ୍)—
Titau ୧ । ବାଉଁଶ ପାଉଅରେ ଉଅର ଦୋଇଥିବା ଗୁଲୁଶୀ—
1. A seive made of bamboo-laths.
୨ । ଛତା—2. Parasol (Apte).

ତିତଡ଼(ର) ବିତଡ଼(ର)—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କ୍ଷିପ୍ତବକ୍ଷିପ୍ତ)—
Titarda(ra) bitarda(ra) ଛନଛତର; ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ—
ତିତର ବିତର Strewn about; scattered about.

ତିତାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ରି+ତାର)—
Titārā ତିନଗୋଟ ତାର ଥିବା ସିତାର ପରି ତାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
ତେତାରା Three-stringed guitar.
ତିତାରା

ତିତାରି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ତି+ତାର)—
Titārī ଚିନି ବା କନ୍ଦର ସେଉଁ ପାଗ ଏପରି ପତଳା ଦୋଇଥାଏ
ତିନତାର ବନ୍ଦ ଯେ ତାଲୁ ଉପରେ ଉଠାଇଲେ ତହିଁରୁ ତିନି ତାର ପରି ରସର ଧାର ଶବ୍ଦେ; ଚିନିତାରବନ୍ଦ—
Thin boiling syrup (from which three strings drop down when lifted with a ladle).

ତିତାଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ରିତଳ)—
Titāla ୧ । ତେତାଲ; ତିନି ମାଡ଼ାଲ; ତ୍ରିତଳ; ତିମହଲ—
ତେତାଲା 1. Three storeys of building.
ତିମଂଜିଲ ୨ । ତୃତୀୟ ମହଲ—2. The third storey.
ଦେ. ବଣ—ତ୍ରିତଳବିଶିଷ୍ଟ—
ତିମଂଜିଲା Three-storied.

ତିତି-ଦେ. ଅ—୧ । ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଆଖିରେ କଜଳ ଦେଲ ବେଳେ
Ti ti ମାଇପଙ୍କର ବୋଲିବା ପଦ—1. Word uttered by women while painting collyrium on the eye-lids of children.
୨ । ଘୋଷା ପାରା ଓ ହଂସ ଆଦିଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡାକିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଧ୍ୱନି—2. The sound repeated while calling domesticated pigeons and swans to one's side.
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଅ—ଶଗଡ଼ରେ ଲାଗିଥିବା ବଳଦକୁ ଅଡ଼ାଇବାର ଶବ୍ଦ—A word used while driving cart-bullocks.

ତିତିକାରିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବଣ—ଥାକିଡ଼ି (ଦେଖ)
Titikāriā Thākiti (See

ତିତିକ୍ଷ-ସଂ. ବଣ. (ଉଜ୍ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+ଅ)—
Titiksha ତିତିକ୍ଷୁ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Titikshu (See)

ତିତିକ୍ଷା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତିଜ୍ ଧାତୁ=ସହିବା+ଇଚ୍ଛା ବା କ୍ଷମତା ଅର୍ଥରେ
Titikshā ସନ୍+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଦ୍ୱିତ୍ୱ)—
୧ । ସହିଷ୍ଣୁତା—1 Forbearance.
୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—2. Patience.
୩ । ଦୁଃଖସହିଷ୍ଣୁତା—3. Endurance; fortitude.
୪ । କ୍ଷମା ଗୁଣ; କ୍ଷାନ୍ତି—4. Forgiveness.

ତିତିକ୍ଷୁ—ସଂ. ବଣ. (ତିଜ୍ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ. ସନ୍+ଉକ୍ଷୁ. ଜ୍)—
Titikshu ୧ । ସହିଷ୍ଣୁ—1. Forbearing; enduring.
୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳ —2. Patient.
୩ । କ୍ଷମାଶୀଳ— 3. Forgiving.

ତି ତି ତି— ଦେ.ଅ—୧ । ଘୋଷା ପାରା ଓ ହଂସ ଆଦିଙ୍କୁ ଡାକିବାର ଶବ୍ଦ-
Ti ti ti 1. Sound uttered to call domestic pigeons.
୨ । ଶିଶୁଙ୍କ ଆଖିରେ କଜଳ ଦେବା ବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ବୋଲିବା ଶବ୍ଦ—2. Sound uttered by females while painting the eyes of children with collyrium.

ତିତିଭ—ସଂ. ବ— ୧ । ଲଦ୍ଦୁଗୋପ କୀଟ; ମଖମଲ ପୋକ; ସାଧାରଣରେ-
Titibha ବୋଲୁ ପୋକ—1. An insect with velvety red skin; cocculus.
୨ । ଜୁଡୁଜୁଳୁଆ ପୋକ—2. Fire-fly.

ତିତିର(ରି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଉତ୍ତିର)—ଉତ୍ତିର (ଦେଖ)
Titira(ri) Tittira (See)

ଶବ୍ଦର ଉପୋଦ୍ଘାତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା । ପ୍ରକାଶ. ଶବ୍ଦସେବା ।

[ଦ୍ର—ଅନ୍ତେ ଏଡାଲୁ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଶବ୍ଦ ବୋଲି ଲେଖି ଅଛନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାରଣ ଯେକେହି ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୮୦ଟି ୧ ଦ୍ୱୀପ ଅକ୍ଷର ଓ ମଝା ଏବଂ ୨ ଦ୍ୱୀପ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଝା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୁଫେ ଉଣା କରେ ନାହିଁ । ଅଟକେ ୧ ବା ୨ ଦ୍ୱୀପ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଯେ ଗୋଟାଏ ଯେବେ ଏ ଭୁଲାଖୋଳରେ ନ ଦିଏ, ତେବେ ସେହି ଯେ ଚାର୍ଜ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁରେ ବସିବେ ୨ ବା ୧ ଦ୍ୱୀପ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଯେ ଗୋଟାକୁ ଦେବ । ଯଥା— ' ' ନ ଦିଲେ 'ଗାନ' ଗୋଟିବେ; 'ଦଥ' ନ ଦିଲେ 'ଦଥ' ବେଶିବେ; 'ବଦ୍' ନ ଦାଇଲେ 'ବଦ୍ଦ' ବେଶିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ଦାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ବେଶିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ଦାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ବେଶିବେ

ତିତିର ଶାଗ—ଦେ. ବ—ଶାକବିଶେଷ—
Titiri śāga — A name of pot herb.

[ଦ୍ର—ଏହା ପୁରୁଷେ ଉଚ୍ଚ ବଢ଼େ; ପତ୍ର ସରୁ ସରୁ ଏବ ଲୋକେ ଏହାକୁ ଶାଗ କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

ତିତଲ(ଳ)—ସଂ. ବ—୧ । ନଦ୍ଧଥ; ତଉଡ଼ାମୁହାଁ ଅଗଭୀର ମାଟିର ପାତ୍ର-
Titila(la) — 1. A wide-mouthed earthen jar.

[ଦ୍ର—ପଲମ୍ବ ଠାରୁ ଗହିରଥା ଓ ତଉଡ଼ାମୁହାଁ ମାଟିର-ଘାଡୁକୁ ପଭୁଲ ବୋଲୁସାଏ; ପଭୁଲ ସବୁବେଳେ ଛଅଲର ଅପଭ୍ରଂଶ ।]

୨ । ଦୈଭଲକରଣ; ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୭ (ମତାନ୍ତରରେ ୧୧) କରଣ ଶ୍ରେଣୀର ଯୋଗ ମଧ୍ୟରୁ ଯୋଗବିଶେଷ—
2. One of the seven (or eleven) astrological conjunctions of planets classed as Karaṇa.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୧୧ କରଣ ଯଥା—ବବ, ବାଲବ, କୌଲବ, ତୈତିଲ ବା ତୈତିଳ, ଗର, ବାଣିଜ୍ୟ, ବିଷ୍ଟି, ଶକୁନି, ଚତୁଷ୍ପଦ, ନାଗ୍‌ସ୍ତୁତ୍ସ ଓ ନାଗ; ମତାନ୍ତରରେ କରଣର ସଙ୍ଖ୍ୟା ୭ ଯଥା—ବବ, ବାଲବ, କୌଲବ, ତୈତିଳ, ଗର, ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ବିଷ୍ଟି ।]

ତିତୀର୍ଷା—ସଂ. ବ. (ତୃ ଧାତୁ=ପାର ହେବା+ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପାର ହେବାର ଇଚ୍ଛା; ତରଣେଚ୍ଛା —Desire to cross over.
Titīrshā

ତିତୀର୍ଷୁ—ସଂ. ବଣ. (ତୃ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ ସନ୍+ଉ)—ତରଣେଚ୍ଛୁକ; ପାରହେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—
Titīrshu — Desirous of crossing.

ତିତେର—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ତିତ୍ତିର (ଦେଖ)
Titer — Tittira (See)

ତିତ୍ତିର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ତିତ୍ତ=ଶବ୍ଦାନୁକରଣ+ର ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+ଅ)—୧ । ବସ୍ତ୍ର ର ବର୍ଗର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Tittira
(ତିତ୍ତିରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The Frankoline partridge;
(ତିତ୍ତିରୀ; ତିତ୍ତିସ୍ତ୍ରୀ) the sandpiper.
ତୀତୀର
ତୀତର

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାୟ ୧୬ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ; ଉଳଜାତିର ତିତ୍ତିର ଦେଖାଯାଏ; ଯଥା—ଗୌର ତିତ୍ତିର (Grey Partridge; Francolinus Pondicerianus), ଏହାର ଦେହ ପାଉଁଶିଆ ଓ ଦେହସାଙ୍ଗ ପା. ଚିତ୍ର ଧଳା ଉଲଚଡ଼ା ଥାଏ; ମାଂସ ସୁସ୍ୱାଦୁ; ଗ୍ରାମଳକଣ୍ଠ ଆ. ଲଦ୍‌ମ୍ବଲ୍ ପାହାଡ଼ ଓ ବଣରେ ଏମାନେ ରହନ୍ତି । କୃଷ୍ଣତିତ୍ତିର (Black partridge; Francolinus Vulgaris), ଏହାର ମୁଣ୍ଡର କଡ଼, ଗଳା, ସ୍ତନ ଓ ପେଟ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ତିତ୍ତିର (Arboricola Torquela)ର ମୁଣ୍ଡ ଖଇର ଓ ସ୍ତନ ପାଉଁଶିଆ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ତିତ୍ତିର ପକ୍ଷୀର ମାଂସ ବଲପ୍ରଦ, ପଲପ୍ରାଦକ ଏବଂ ହୃଦ୍ରୋଗ, ଶ୍ୱାସ, ତ୍ରିଦୋଷ, କାଶ ଓ ଜ୍ୱର-ନିବାରକ । କୃଷ୍ଣତିତ୍ତିର ଅପେକ୍ଷା ଗୌର ତିତ୍ତିର ଅଧିକ ଗୁଣକାରୀ । ତିତ୍ତିର ଅଭ୍ୟବରେ ବହୁତ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୨ । ଯଜୁର୍ବେଦୀୟ ତୈତ୍ତିରୀୟ ଶାଖାଧ୍ୟାୟୀ ମୁନିବିଶେଷ; ଯାଜ୍ଞ ମୁନିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ—2. Name of a sage versed in the Ājurbeda.

[ଦ୍ର—ଏ ତୈତ୍ତିରୀୟ ଉପନିଷଦ୍‌ର ପ୍ରବେତା । ପ୍ରାଗବଭରେ ଲେଖାଅଛି ଜ ଯାଜ୍ଞବଲ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଯଜୁର୍ବେଦକୁ ମୁହଁରୁ ବାନ୍ତ କରି ପକାଇଲେ ସେତେବେଳେ ବୈଶମ୍ପାୟନଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ତିତ୍ତିର ପକ୍ଷୀ ରୂପ ଧାରଣ କରି ତାହା ଖୁଣ୍ଟି ନେଲେ—ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତିତ୍ତିରି—ସଂ. ବ. (ତିତ୍ତ=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+ର ଧାତୁ=ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ତିତ୍ତିର (ଦେଖ)—Tittira (See)
Tittirī

ତିଥ—ସଂ. ବ. (ତିଜ୍ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା+ଘଞ୍ଜାର୍ଥ ଅ)—୧ । ଅଗ୍ନି—
Titha — 1. Fire.

୨ । କାଳ—2. Time.

୩ । ପ୍ରାବୃଟ୍‌କାଳ; ବର୍ଷାକାଳ—3. Rainy season

୪ । କାମଦେବ—4. God Cupid.

ତିନୀ କରଜା; କଟୌତି—ବେ. ବ. (ସଂ. ବାଣୀ)—କରୁଣ; ପୁରୁଣା ଜନସ ବଦଳାଇ ନୂଆ ଜନସ ନେଲେ ମଜୁରିଯାଇଁ ବ୍ରାହ୍ମକଙ୍କୁ ଯାହା ଦିଆଯାଏ
Payment made for the making charge of a new article in the course of an exchange transaction.

ତିଥି—ଜ୍ୟୋ. ବ—୧ । (ସଂ. ତିଥି)—ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର; ଚନ୍ଦ୍ର—
1. Lunar day

ବ—୨ । (ସଂ. ତୀର୍ଥ)—ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନ—
2. Place of pilgrimage.

୩ । ତୀର୍ଥ ଯୋଗ—3. Propitious time for performing a pilgrimage.

ତିଥି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତିଜ୍ ଧାତୁ=ସ୍ନେହ ଦେବା+ଥି; କିମ୍ବା ଅଚ୍ ଧାତୁ=ସତତ ଗମନ କରିବା+ଇଥି)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରକଳାର ହ୍ରାସବୃଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ନ୍ଦର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାସର ୩୦ ଭାଗର ଏକଭାଗ; ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ —1. Lunar day
Tithi

[ଦ୍ର—ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥିବୀର ଚାରି ପାଖେ ଥରେ ବୁଲି ଆସିଲେ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ହୁଏ । ଏହିପରି ୧୫ ଥର ବୁଲିଲେ ଏକପକ୍ଷ ହୁଏ । ଦୁଇ ପକ୍ଷରେ ଏକ ମାସ ହୁଏ; ପୃଥିବୀର ପରଦିନ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ପ୍ରଥମ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିପଦ, ତହିରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଦ୍ୱିତୀୟା, ତୃତୀୟା, ଚତୁର୍ଥୀ, ପଞ୍ଚମୀ, ଷଷ୍ଠୀ, ସପ୍ତମୀ, ଅଷ୍ଟମୀ, ନବମୀ, ଦଶମୀ, ଏକାଦଶୀ, ଦ୍ୱାଦଶୀ, ତ୍ରୟୋଦଶୀ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଓ ଅମାବାସ୍ୟା ଏପରି ୧୫ ଚନ୍ଦ୍ରରେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଅମାବାସ୍ୟା, ଦିନ ଶେଷ ହୁଏ । ଅମାବାସ୍ୟାର ପରଦିନ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ—ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଷ,ସ	ହ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ୍ର	ଓ
୨	ଐ	ଔ	ଵ	ୡ	ଐ	ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ର୍ଜ୍ଞ	ଔ	ଃ	ଂ

ପ୍ରଥମ ତିଥି ପ୍ରତିପଦ, ତହିରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଦ୍ୱିତୀୟା, ତୃତୀୟା ଆଦି ୧୫ ତିଥିରେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଶେଷ ହୁଏ । ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଥରେ ବୁଲି ଆସିଲାବେଳକୁ ଏକଦିନ ବା ୨୪ ଘଣ୍ଟା ପୂରା ନ ଥାଏ; ଏଥିପାଇଁ ଏକଦିନରେ ଏକତିଥିରୁ ଅଧିକା କେତେ ସମୟ ପଡ଼େ ।

ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରରେ ତିଥିମାନଙ୍କ ନାନା ଶ୍ରେଣୀରେ ବାଣ୍ଟି କରାଯାଇଅଛି; ଯଥା—କୃଷ୍ଣାତିଥି—କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ଅମାବାସ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତିଥି; ଶୁକ୍ଳାତିଥି—ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତିଥି; ନନ୍ଦାତିଥି—ପ୍ରତିପଦ, ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଏକାଦଶୀ; ଭଦ୍ରାତିଥି—ଦ୍ୱିତୀୟା, ସପ୍ତମୀ ଓ ଦ୍ୱାଦଶୀ; ଜୟାତିଥି—ତୃତୀୟା, ଅଷ୍ଟମୀ ଓ ତ୍ରୟୋଦଶୀ; ରିକ୍ତାତିଥି—ଚତୁର୍ଥୀ, ନବମୀ ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ; ପୂର୍ଣ୍ଣାତିଥି—ପଞ୍ଚମୀ, ଦଶମୀ, ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ତ୍ୟଦ୍ଦଶର୍ତିଥି—ଏକାଦନରେ ତିନଗୋଟି ତିଥି ପଡ଼ିଥିବା ଦିବସ ।]

୨ । ଏକ କଡ଼ା କଉଡ଼ିର ୧୫ ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ—

2. $\frac{1}{15}$ of a cowrie or small shell-money.

(ଦ୍ର—ଏବା ହିସାବ କରିବାବେଳେ ଗ୍ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ।)

୩ । ପନ୍ଦର ସଂଖ୍ୟା—3. The number 15.

ତିଥି କୃତ୍ୟ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ତିଥି + କୃତ୍ୟ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତିଥିରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ—The duties suitable for respective lunar days.

Tithi kṛutya

ତିଥି କ୍ଷୟ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ତିଥି=ତିଥିର ଉପଲକ୍ଷିତ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା + କ୍ଷୟ)—ଅମାବାସ୍ୟା—

Tithi kshaya

1. The day of the new-moon.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଶେଷ ବା ଆରମ୍ଭ ହେବା ତିଥି—

2. A lunar day beginning or ending before sun-rise.

୩ । ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟର୍ଶ ଦିବସ—3. The day on which 3 lunar days fall.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଦିନ ୨ଟି ତିଥି କ୍ଷୟ ହୋଇ ୩ଟି ତିଥିର ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ତାକୁ ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟର୍ଶ ଦିବସ ବୋଲିଯାଏ । ଯେଉଁ ଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ବେଳକୁ ଗୋଟିଏ ତିଥିର କେତେକ ଅଂଶ ବାକି ଥାଏ, ତାହା ଛୋଟ ହୋଇ, ପରବର୍ତ୍ତି ତିଥି ଛୋଟ ହୁଏ, ତେବେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ହୋଇ ନ ଥାଏ ଓ ୩ଟି ତିଥି ପଡ଼ିବା ପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ହୁଏ ତାହାକୁ ତ୍ୟଦ୍ଦଶର୍ତ ତିଥି ବୋଲିଯାଏ ।]

ତିଥି ପତି—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ତିଥି + ପତି)—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ତିଥିର ଅଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବତା—(ତିଥୀଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Tithi pati

The Deities presiding over the different lunar days.

[ଦ୍ର—ସେହି ସେହି ତିଥିରେ ସେହି ସେହି ଦେବତାମାନଙ୍କର ପୂଜା କରିଯାଏ ।]

ତିଥି ପତ୍ର(ତ୍ରୀ)—ସଂ. ବ.—(ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ, ତିଥି + ପତ୍ର; ପତ୍ରୀ)-ପଞ୍ଜିକା—Almanac.

Tithi patra(trī)

ତିଥି ପ୍ରଣୀ—ସଂ. ବ.—ଚନ୍ଦ୍ର—

Tithi praṇī

The moon.

ତିଥି ବୃଦ୍ଧି—ସଂ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିଥି + ବୃଦ୍ଧି) (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଦୁଇ ତିଥି—A lunar day occupying parts of 2 solar days.

Tithi bṛuddhi

ତିଥି ଯୋଗିନୀ—ସଂ. ବ.—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ତିଥିରେ ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଥିବା ଯୋଗିନୀ ବା ଦୁର୍ଗା—

Tithi jōginī

(astrology) The Goddess Durgā staying in different quarters of the globe on different lunar days.

[ଦ୍ର—ତିଥି ଅନୁସାରେ ଯୋଗିନୀର ସ୍ଥିତି—ପ୍ରତିପଦ୍ ଓ ନବମୀରେ ପୂର୍ବରେ, ତୃତୀୟା ଓ ଏକାଦଶୀରେ ଅଗ୍ନିକୋଣରେ, ପଞ୍ଚମୀ ଓ ତ୍ରୟୋଦଶୀରେ ଦକ୍ଷିଣରେ, ଚତୁର୍ଥୀ ଓ ଦ୍ୱାଦଶୀରେ ନୈର୍ଋତ କୋଣରେ, ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀରେ ପଶ୍ଚିମରେ, ସପ୍ତମୀ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ବାୟୁକୋଣରେ, ଦ୍ୱିତୀୟା ଓ ଦଶମୀରେ ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଓ ଅଷ୍ଟମୀ ଓ ଅମାବାସ୍ୟାରେ ଈଶାନ କୋଣରେ । ଯୋଗିନୀ ଜାହାଣ ବା ସମ୍ମୁଖରେ ଥିଲେ ଯାତ୍ରା କରିବା ଅଶୁଭ; ଯୋଗିନୀ ଆପଣାର ବାମ ବା ପୃଷ୍ଠରେ ଥିବାବେଳେ ଯାତ୍ରାଆଦି ଶୁଭ ।]

ତିଥି ସନ୍ଧି—ସଂ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ) (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିଥି + ସନ୍ଧି)—ଦୁଇ ତିଥି ତିଥିର ସନ୍ଧିକାଳ; ଏକ ତିଥିର ଶେଷ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ତିଥିର ଆରମ୍ଭକାଳ—Conjunction of 2 lunar days.

Tithi sandhi

ତିଥ୍ୟମୃତ ଯୋଗ—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା; ତିଥିଘଟିତ ଅମୃତ-ଯୋଗ)—ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଶୁଭଯୋଗ-ବିଶେଷ—Name of an auspicious conjunction of Tithis on wee--days

Tithyamṛuta joga

[ଦ୍ର—ରବି ଓ ସୋମବାର ଦିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥି (ପଞ୍ଚମୀ, ଦଶମୀ, ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା), ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ଭଦ୍ରାତିଥି (ଦ୍ୱିତୀୟା, ସପ୍ତମୀ ଓ ଦ୍ୱାଦଶୀ), ବୁଧ ଓ ଶନିବାରରେ ନନ୍ଦା ତିଥି (ପ୍ରତିପଦ, ଷଷ୍ଠୀ ଓ ଏକାଦଶୀ), ଗୁରୁବାରରେ ଜୟା ତିଥି, (ତୃତୀୟା, ଅଷ୍ଟମୀ ଓ ତ୍ରୟୋଦଶୀ) ଏବଂ ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ରିକ୍ତା (ଚତୁର୍ଥୀ, ନବମୀ ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ, ପଡ଼ିଲେ ଏହି ଯୋଗ ଘଟେ ।]

ତିଥ୍ୟର୍ଦ୍ଧ—ସଂ. ତ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିଥି + ଅର୍ଦ୍ଧ)—(ଜ୍ୟୋତିଷ)କରଣ (astronomy) Half a lunar day.

Tithyarddha

[ଦ୍ର—ପ୍ରତି ତିଥିରେ ୨ଟି କରଣ ଯୋଗ ହୁଏ ।]

ତିଦସ୍ତା—ଦେ. ବ.—ତେରସ୍ତା; ଗତବର୍ଷର ପୂର୍ବ ବର୍ଷ—

Tidastā

Year before last.

ତେରସାବର୍ଷ **तीसराबरस**

ତିନରଅ(ରି)—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ତ୍ରି + ଲଡ଼ଗ) —ତିନସରଆ (ହାର ଆଦି)—

Tinarañ(rī)

Three-stringed (necklace.).

ତେନରୀ **तिलड़ा, तिलड़ी** (ତିନରଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ । ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବଦ୍ଧ । ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟେତ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ ଦୋଗିଣି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଟିଏ ସେମିତି ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେମିତି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚାରି ବା ପାଞ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଟାଏ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଗୋଟିଏ; 'ଦୂଧ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଧ' ସେମିତି; 'ଦନ୍ଦୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ସେମିତି; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ସେମିତି, 'ଥଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବହୁ' ସେମିତି

ତିନା—ଦେ. ବ. (ସ. ତ୍ରିନ୍)—୧ । (ପଶା ଓ କଉଡ଼ି ଖେଳରେ)—Tinā ତିନି ସଂଖ୍ୟକ ଦାନ—1. The throw of dice or cowrie resulting in 3 (in the game of dice or cowries).

୨ । (ତାସ ଓ ଗଞ୍ଜପା ଖେଳରେ) ତିନିବନ୍ଦୁ ଥିବା ତାସ୍—2. A card having 3 points on it (in card-play).

ତିନା ଧିନା—ଦେ. ବ—୧ । ନାଚ ଓ ବାଦ୍ୟସହ ଗୀତର ଜକୁଟ—Tinā dhinā 1. A measure of song accompanied with music and dance.

ତିନ ଧିନ, ତିନେଇ ଧିନେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଘରେ କଳି ବା ଅନର୍ଥ ଲଗିବା—2. (figurative) Quarrelling in a family.

ତିନି—ଦେ. ବ (ସ. ତ୍ରୀଣି; ପ୍ରା. ତିଣ୍ଣି)—୧ । ୩ ସଂଖ୍ୟା—Tini 1. Number 3.

ତିନ ୨ । କଉଡ଼ି ବା ପଶାଖେଳରେ ୩ ସଂଖ୍ୟକ ଦାନ— 2. The throw of cowries or dice representing 3 marks.

ତୀନ

ଦେ. ବିଣ—୧ । ୩ ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering three.

୨ । '୩' ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ; ତୃତୀୟ—2 Third.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ '୩' ସଂଖ୍ୟା ଅମଙ୍ଗଳକର; ଏଣୁ ଲୋକେ କହନ୍ତି 'ତିନ ତିରକଟ (କରକଟ) ମରଣ ନକଟ' । ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ତିନ ସଂଖ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ସଂଖ୍ୟା ନିଶ୍ଚୟାତ୍ମକ ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ବାରବାର ତତେ ତିନିବାର ସାବଧାନ କଲି; ଏଣିକି ମୋର ଦୋଷ ନାହିଁ ।]

ତିନି ଅବସ୍ଥା—ଦେ. ବ—୧ । ପଦାର୍ଥର ତିନିଗୋଟି ଅବସ୍ଥା; ଘନ, ତରଳ ଓ ବାଷ୍ପୀୟ ଅବସ୍ଥା—Tini abasthā 1. Three conditions of things, solid, liquid and vapour.

୨ । ମନୁଷ୍ୟର ତିନି ଅବସ୍ଥା—ବାଲ୍ୟ, ଯୌବନ ଓ ଜରା— 2. Three states of manhood; childhood, youth and old age.

ତିନି ଅଲଗା ଫଟେ ଗାଁ—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିଜର Tini alaga phate khāñ ଦାୟିତ୍ୱ ବା ସମ୍ପର୍କ ଛାଡ଼ାଇ ଦେଇ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—One who has severed all connection with or responsibility from some matter.

ତିନି ଆଙ୍ଗୁଳିଆ—ଦେ. ବ (ସ. ବୃହାଲତା, ଗୋଧାପଦା)—Tini āṅguliā ୧ । ଦଂଷପଦା ଲତା; ପାର୍ବତ୍ୟାକଳତାବିଶେଷ— 1. Vitis Latifolia.

ଗୋୟାଲି ପାନା

[ଦ୍ର—ଏହା ଘରର କାନ୍ଥ ବା ଗଛର ବକଲାରେ ଥିବା ଗାତରେ ତେରକୁ ଫୁଟାଇ ଜୁସରକୁ ମାଡ଼େ । ଏହାର ପତ୍ର ତ୍ରିପର୍ଣ୍ଣୀ ଓ ସ୍ନେହସ୍ପର୍ଶୀ ।]

୨ । (ସ. ଗୋଧାପଦା; ସାଦ ବା ତେର ଗୋଧା ବା ଗୋଖ ବଡ଼ ଗୋୟାଲୀ ସାପ ପରି ଥିବାରୁ)—ଜଳୁ ଜାଙ୍ଘସ୍ଥ ବଡ଼ ଲତା—

ହଂସପଦୀ 2. The Maiden hair fern; Vitis Pedala; Adiantum Lamulatum.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ ଓ ଲୋମଶ । ଏହାକୁ ଦଂଷପଦା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।]

ତିନିକଣିଆଁ—ଦେ. ବିଣ (ସ. ତ୍ରିକୋଣ)—ତିନିକୋଣାକାର—Tini kaṇiāñ Triangular.

ତେକୋଣା, **ତୀକୋନା** (ତିନିକୋଣିଆଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିନି କରକଟ—ସ୍ତ୍ରା. ବ (ସ. ତ୍ରି)—ତିନି ସଂଖ୍ୟା—Tini karakaṭa The number three.

ତିନ କରକଟ ମରଣ ନକଟ—ଉପ ।

(ତିନ ତିରକଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିନିକାଣିଆ—ଦେ. ବ—ତିକଣ୍ଟା (ଦେଖ)—Tini-kāniā Tikaṇṭā (See)

ତିନି କାଳ—ଦେ. ବ (ସ. ତ୍ରିକାଳ)—୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ତିନି Tini kāla ଅବସ୍ଥା—ବାଲ୍ୟ, ଯୌବନ ଓ ଜରା—1. The

ତିନିକାଳ three stages of man's life, viz. childhood, youth and old age.

ତୀନକାଳ

୨ । ତ୍ରିକାଳ; ଦିବସର ତିନି ସମୟ—ସକାଳ, ଦଉଡ଼ର ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା—2. Three times of the day, viz. morning, noon and evening.

୩ । ତ୍ରିକାଳ; ତିନି ସମୟ—ଭୂତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ୍— 3. The three tenses—past, present and future.

୪ । ପୃଥିବୀର ପ୍ରଥମ ତିନିଯୁଗ—ସତ୍ୟ, ତ୍ରେତା ଓ ଦ୍ୱାପର— 4 The three ages of the world before the present (Kaḷi) age.

୫ । ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରର ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ତିନିଗୋଟି ଅଶ୍ରମ—ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଓ ବାନପ୍ରସ୍ଥ— The first 3 stages which a Hindu is enjoined to pass before he finally takes to begging before death.

(ଯଥା—ମୋର ତ ତିନିକାଳ ଗଲାଣି; ଆଉ ଏ ଉଭୁର୍ଥ କାଳକୁ ଯନ ଅରଜନ ?)

୬ । ଦିବା, ରାତ୍ରି ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା— 6. Day, night and the transition periods.

ତିନିକି ତିନହେଁ—ଦେ. ସର୍ବ—ତିନିଜଣ ଯାକ; ତିନିହେଁ ଯାକ— Tiniki tiniheñ All the three (persons).

(ତିନିକି ତିନିଁ, ତିନିକୁ ତିନହେଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିନ୍‌କେ ତିନ୍, **तीनों, तिहु**

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଣ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିତ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉସ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଌ	ୠ	ଐ	ଓ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଟଂଯ	ଇଅ	ଔ	୫

ତିନ କୂଳ—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବବାହତା ସ୍ତ୍ରୀର ସମ୍ପର୍କୀୟ ୩ ଗୋଷ୍ଠ
Tini kula ବଂଶ—ପିତୃକୂଳ, ମାତାଙ୍କର ପିତୃକୂଳ ଓ ଶ୍ୱଶୁରକୂଳ-
ତିନକୁଳ The three families with which a woman
तीनकूल has connection, viz. her father's family, her mother's father's family and her own (i. e. the family in which she is married).

(ଯଥା—ଦୁଃଶୀ ସ୍ତ୍ରୀ ତିନ କୂଳରେ କଲଙ୍କ ଲଗାଏ ।)

ତିନକେ—ଦେ. ଅ—ତିନଗୁଣିତ ବା ତ୍ରିଗୁଣିତ ଏକ—
Tinike Three into one; three multiplied by one.
ତିନକେ ତିନପଣ—ଗଣିବା ।

ତିନ ଗୁଣ—ଦେ. ବ—୧ । ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ—
Tinigunа 1. The virtuous, worldly and sinful
ତନଗୁନ qualities of nature.

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ପରମାଣର ଗୁଣିତକ ୩—
2. Three times as much.

୩ । ଉତ୍ତମ, ମଧ୍ୟମ ଓ ମନ୍ଦ ଗୁଣମାନ—
3. Good, medium and bad qualities.

ତିନ ଗୁଣା—ଦେ.ବ—ତିନ ଗୁଣ (୨) (ଦେଖ)
Tini-guṇā Tini guṇa (2) (See).
ତନଗୁନା ଦେ. ବଣ—୧ । (ସ. ତ୍ରିଗୁଣ)—ତିନ ସତ୍ତଆ—
तीनगुना Three-stringed.

ସପ୍ତ ସ୍ୱର ବରୂଷଣା,
ସ୍ୱୟଂ ବାକ୍ୟ ତନଗୁଣା—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୨ । ତ୍ରିଗୁଣିତ—2. Treble; thrice as much.

ତିନଟା—ଦେ. ବଣ (ଅନାଦରାର୍ଥ)—୩ ଗୋଟା; ତିନ ସଂଖ୍ୟକ—
Tiniṭā Three; numbering three.
ତନଟା, ତନଟେ **तिनठा**
(ତିନଠା, ତିନୁଟା, ତିନୋଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବ—୧ । ତିନ
ତନ୍‌ଟେ, ତନଟା ସଂଖ୍ୟା—1. Three in number.

୨ । ଘଣ୍ଟାରେ ୩ ବାଜିବା ବେଳ—
2. Three o'clock.

ତିନିଟି—ଦେ. ବ (ଆଦରାର୍ଥ)—ତିନ ସଂଖ୍ୟା—
Tiniṭi Three in number.
(ତିନ୍‌ଟି, ତିନୁଟି, ତିନୋଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବଣ—୩ ଗୋଟି;
ତିନଟି ତିନ ସଂଖ୍ୟକ—Three; numbering three.

ତିନ ତବତଆ—ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବସ୍ଥା ସଚଳ ଥିବାରୁ
Tini tabatiā ସେ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ୩ ବେଳ ତତତ ଭାତ ଖାଏ—
One who can afford to take fresh cooked rice 3 times a day; well-to-do.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଗରିବ ଲୋକେ ନାନାପ୍ରକାର ଅଭାବରେ ଥିବାରୁ ତିନ ବେଳଯାକ ଗରମ ଭାତ ଖାଇବାର ସୁବିଧା ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଦେ. ବ—ତତତ ଖାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—
A person who takes fresh boiled rice.

ଗରିବ ଘରକୁ ତନତବଆ,
ମଝିରେ ବସିଲେ ଶିପ୍ତପରଆ—ଚଗ ।

ତିନ ତାରବନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ତନରସ ବା ଶିଘ୍ର ଖରି ପଡଲା ପାଗ—
Tini tārabanda Thin condition of boiling
ତିନତାର syrup.
तिनतारबंद
ତିନତାର } —ଅନ୍ୟରୂପ
ତିନତାଗ୍ଗ }

[ଦ୍ର—ତିନ ବା କନ୍ଦରେ ପାଣି ଦେଇ ତାକୁ ନଆଁ ଉପରେ ବସାଇ ଅଳ୍ପଣ୍ଟେ ଶିଘ୍ର ବା ରସ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଯେଉଁ ପତଳା ରସକୁ ଚମଚରେ ଉପରକୁ ଟେକିଲେ ପ୍ରଥମେ ତିନଧାର ଦୋଇ ରସ ଖସେ ତାକୁ 'ତିନତାରବନ୍ଦ' ଓ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଢଲ ଦେଲେ, ସହଁରୁ ଦୁଇଧାର ଖସେ ତାକୁ 'ଦୁଇତାରବନ୍ଦ' ବୋଲ୍ଲସାଏ । ରସ ଆହୁରି ବଢଲ ହୋଇଗଲେ ତାକୁ ଚମଚରେ ଟେକିଲେ ତହିଁରୁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଧାର ଖସି ପଡ଼େ, ତାକୁ 'ଏକତାରବନ୍ଦ' ପାଗ କୁହାସାଏ ।]

ଦେ. ବଣ—ଉତାଗ୍ଗ (ଦେଖ)—Titārī (See).

ତିନ ତେ(ଥେ)ଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ୩ ଜଣ
Tini te(the)ṇṭiā ଲୋକଙ୍କର ଅଧିକାର, ଦାୟିତ୍ୱ ବା ସ୍ୱତ୍ୱ
(ତିନତେଣ୍ଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥାଏ; ତିନଜଣଙ୍କର ଯଥମାଲ (ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ସୁଘରସ୍ଥଲିତ ନୁହେଁ)—
(any work) Belonging to 3 joint owners or masters i. e. for which three (that is, many persons) are jointly interested and for which the responsibility does not attach to any one in particular.

ତିନଟେଣ୍ଟିଆ କାରୁବାର
ଖାଏ ତିଆଇ ବେଳ ମୋର—ଚଗ ।

[ଦ୍ର—'ତିନ' ଏଠାରେ 'ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜଣଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ନ ରହିଲେ ତହିଁରେ ଉଶୃଙ୍ଖଳା ଘଟିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।]

ତିନ ଧୂପ ପାଞ୍ଚ ଅବକାଶ—ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ
Tini dhūpa pāñcha abakāśa ମହାପ୍ରଭୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ଦେଇଥିବା ୩ ଧୂପ ଓ ୫ ଅବକାଶ—
1. The 3 major rituals and 5 minor rituals of worship performed before the Deities Jagannath at Puri, Lingaraj in Bhubaneswar and other places.

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମ ଅବକାଶ—ଦଲ୍ଯାବନ ଓ ସ୍ନାନ (ଏଥିରେ ପଞ୍ଚାମୃତ ଅଦିଅ ଦେଇଥିବାରୁ ଏହା ଗୋଟିଏ 'ଭୋଗ' ମଧ୍ୟରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଦି ଏକ ଶବ୍ଦର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଟି ଭିନ୍ନ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଟି ଭିନ୍ନ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନରେ ଯେଉଁ ଏକ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳେ, ସେହି ଶବ୍ଦ ସେହି ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚାରିରୁ ବହୁତ ୨ ବା ୧ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନାର୍ଥ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦନୀୟ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦିଆଯାଇଛି; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦିଆଯାଇଛି; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦିଆଯାଇଛି; 'ଅଲଙ୍କୃତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଙ୍କୃତ' ଦିଆଯାଇଛି ।

ଗଣ୍ୟ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବକାଶ—ବକ୍ଷଉ-ଭୋଗ । ପ୍ରଥମ ଧୂପ—ସକାଳ ଧୂପ । ଚତୁର୍ଥ ଅବକାଶ—ଭୋଗ ମଣ୍ଡପ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଧୂପ—ଦ୍ୱିପହର ଧୂପ । ଚତୁର୍ଥ ଅବକାଶ—ଗୋଧନ ବାନ୍ଧୁଡ଼ା ବା ଝେଙ୍ଗ ଫିଟା । ତୃତୀୟ ଧୂପ—ସଞ୍ଜ ଧୂପ । ପଞ୍ଚମ ଅବକାଶ—ବଡ଼ ସିଂହାର ଭୋଗ । ତିନ ଧୂପରେ ଷୋଡ଼ଶୋପଚାରରେ ପୂଜା ହୁଏ; ତିନୁ ସାନ୍ଧ ଅବକାଶରେ ପଞ୍ଚୋପଚାର ପୂଜାର ବିଧାନ ଅଛି । ତ 'ଧୂପ' କ 'ଅବକାଶ' ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭୋଗ ସମସ୍ତରେ ଧୂପ ଦୀଘାଦ ବଢା ଯିବାର ବିଧି ଅଛି, ମାତ୍ର ଅବକାଶ ବେଳେ ଧୂପଦାଘାଦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୁଷ୍ପ-ସମର୍ପଣ କରାଯାଏ । ଧୂପ ବେଳେ ପୂଜାପଣ୍ଡା ଦେବତାଙ୍କ ପିଣ୍ଡି ବା ସିଂହାସନ ଉପରେ ବସି ପୂଜା କରେ, ତିନୁ ଅବକାଶ ବେଳେ ସିଂହାସନ ତଳେ ବସେ । ଏହାବାକ୍ୟର ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଅର୍ଥଯାଇଁ ଅବକାଶ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

୨ । ମନୁଷ୍ୟର ଶୌଚାଦି ନିତ୍ୟ କର୍ମ—

2. The daily habits of a person.

(ଯଥା—ତାର ତ ଏତେବେଳସାଏ ତିନ ଧୂପ ଯାଏ ଅବକାଶ ସରି ନାହିଁ !

ତିନ ପଟ—ଦେ. ବ—୧ । ତିପଟ; ତିନଗୁଣ—

Tini paṭa 1. Three times.

(ତିପଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ତିନ ପଟ ବା ଦିଗ; ଆଗ, ପଛ ଓ ପାର୍ଶ୍ୱ—2. Front, back and sides of a person.

ତିନଗୁନା ଦେ. ବିଣ—ତିନ ଗୁଣ ପରିମିତ; ତ୍ରିଗୁଣିତ—

तिगुना Thrice as much as; treble.

ତିନ ପିଢ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତି. ପୀଠ)—

Tini pirdhi ୧ । ଅପଣାର ଉପର ଓ ତଳର ୩ ପୁରୁଷ—

ତିନପୀଢ଼ି 1. Three generations above and

तीनपिढो below a person.

୨ । ଆପଣାର ପିତା, ଅପେ ଓ ଆପଣାର ପୁତ୍ର ଏପରି ୩ ପୁରୁଷ—2. One's father; one's self and one's son.

(ତିନପୁରୁଷ; ତିନପୁସ୍ତାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିନ ପୁର—ଦେ. ବ—୧ । (ତ୍ରିପୁର) ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତାଳ—

Tini pura 1. Heaven, earth and the

ତିନପୁର nether regions.

तीनपुर ୨ । ତିନ ପରସ୍ତ—2. Three layers or folds.

ଦେ. ବିଣ.—ତିନପରସ୍ତିଆ—Having 3 layers or folds.

ତିନପୁର ମଲ୍ଲୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ ତ୍ରିପୁରମଲ୍ଲୀ)—ତିନିପରସ୍ତ ପାଖୁଡ଼ା ଥିବା

Tinipura mallī ମଲ୍ଲିଫୁଲ; ତବଲ ମଲ୍ଲିଫୁଲ; ମୁଗୁସ୍ତ ମଲ୍ଲୀ;

ମୋତିଆବେଲା ତିପୁଷ୍ପ ମଲ୍ଲୀ—A kind of treble-petalled

मोगराबेला jasmine; double jasmine.

ତିନ ପୁରୁଷ—ଦେ. ବ.—୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ୧ମ ପୁରୁଷ, ୨ୟ ବା ମଧ୍ୟମ ଓ ୩ୟ ପୁରୁଷ—

Tini purusha

ତିନିପୁରୁଷ 1. The three persons in grammar.

तीनिपुरुश ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପିତୃ, ପିତାମହ ଓ ପ୍ରପିତାମହ—

2. One's father, grand father and great grand father.

୩ । ତିନିପିଢ଼ି (ଦେଖ)—3. Tinipirdhi (See)

ତିନ ପ୍ରଭୁ—ଦେ. ବ.—୧ । (ହିନ୍ଦୁମତ) ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହେଶ୍ୱର—

Tini prabhu 1. The Hindu Trinity.

(ତିନ ଦେବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ମତ) ପରମ ପିତା ଈଶ୍ୱର, ତୃତ ଓ ଈଶ୍ୱରପୁତ୍ର ଯୀଶୁ—2. God the Father, the Son and the Holy Ghost.

ତିନ ପ୍ରାଣୀ—ଦେ. ବ.—ଏକ ପରିବାରସ୍ଥ ତିନିଜଣ ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଯଥା—

Tini prāṇī ସ୍ୱାମୀ, ସ୍ତ୍ରୀ, ଓ ସନ୍ତାନ କିମ୍ବା ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମାତା—

Three persons comprising a family e.g. one's self, wife and child or one's self, wife and mother.

ଶାଶୁ ମଲ୍ଲ ବୋଉ ବେଇଲ, ସେହି ତିନ ପ୍ରାଣୀ କ ସେହୁ ତିନ ପ୍ରାଣୀ ହେଲ। ଉଗ ।

ତିନ ବକତ—ଦେ. ବ. —(ସଂ. ତ୍ରିଙ୍ଗି+ଆ. ବକ୍ତ୍) ତିନି ବେଳ (ଦେଖ)

Tini bakata Tini bela (See).

ତିନବଞ୍ଚ—ପ୍ରା.ଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶକଟା ଖେଳର ଦାନବିଶେଷ

Tinibañcha (ଯେଉଁ ଦାନରେ ୩ ଗୋଟି 'ଏକ' ପଡ଼େ ଓ ସାହାର ମୂଲ୍ୟ ୩) —A throw of dice in the game at Śakaṭā consisting of 3 'ones' or units.

ତିନ ବାଙ୍କ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ତ୍ରିବକ୍ର)—୧ । ତିନସ୍ଥାନରେ ବକ୍ର;

Tini bāṅka ତ୍ରିରଙ୍ଗିମ—1 Bent at 3 places.

ତୀନିବାଁକା ୨ । ବହୁସ୍ଥାନରେ ବକ୍ର —

तीनवाँका 2. Bent or curved at many places.

ତିନ ବାଙ୍କେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ବକ୍ରଭାବରେ; ଅନେକସ୍ଥାନରେ ବଙ୍କା-

Tini bāṅke ଢୋଇ—In a curved manner.

ପୁରେ ପେଡ଼ ଦେନ କାଟେ
ପଥେ ଗଲେ ତିନବାଙ୍କେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଦଶରଥ ।

ତିନ ବେଦ—ଦେ. ବ—ଋକ୍, ସାମ ଓ ଯଜୁଃ—

Tini beda The 3 Bedas.

ତିନ ବେଳ—ଦେ. ବ—୧ । ତିନ କାଳ (ଦେଖ)

Tini bela 1. Tini kāla (See)

ତୀନବେଳା (ଯଥା—ସେ ତିନବେଳରେ ତିନକଂସା ଖାଏ ।)

तीनवक्त ୨ । ତିନଥର —2. Three times.

ତିନମା ତିରୁପୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗାଉରେ ପକାଇ ଖେଳିବା

Tinimā tirupu କଉଡ଼ି ବା ବା ବାଡ଼ି ଖେଳର ତୃତୀୟ ଆଘାତ—

Name of the third stroke in a certain game of marble or cowries.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଲୁ	ଉଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ୍ଦ

ତିନ ଯୁଗ—ଦେ. ବ—ସତ୍ୟ, ତ୍ରେତା ଓ ଦ୍ୱାପର—
Tini juga — The 3 cycles or ages through which the world has already passed.

ତିନଶ—ସ. ବ—ବନ୍ୟତରୁବିଶେଷ; ବାଳଣ ଗଛ—
Tiniśa — A timber-wood tree; Ougenia Dalborgioides.
ସ. ନାମ· ତିନାଶକ, ଶକଟ, ରଥିକ, ଅଷ୍ଟକ, ତିନଶ, ସ୍ୟନ୍ଦନ, ଶତାଙ୍ଗ, ଜଳଧର, ନେମୀ, ରଥଦ୍ରୁ, ବଞ୍ଜୁଳ, ମେଷୀ, ଅତିମୁକ୍ତକ, ତିନ୍ଦୁକ, ତିନ୍ଦୀ ଉତ୍ସଗର୍ଭ ଜାରୁଲ **ତିରିଚ୍ଛ, ସନ୍ଦନ, ତିନାଶ**
ମ. ତିବସ
ଗୁ. ଡମ୍ବୋ।
[ଦ୍ରୁ—ଏହାର କାଠ ଭାରି ରଥ ଓ ଗୋଡା ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ ଉତ୍ତମ ବୋଲି ଏହାର 'ତିନଶ' ନାମ ହୋଇଅଛି । ଏହା ବହାର, ଓଡ଼ିଶା ଓ ମଧ୍ୟଭାରତର ଜଙ୍ଗଲମାନଙ୍କରେ ଜନ୍ମେ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା କଫ, ପିତ୍ତ, ରକ୍ତଦୋଷ, କୁଷ୍ଠ, ପ୍ରମେହ, ଶ୍ୱିତ୍ର, ଦାହ, ବ୍ରଣ, ପାଣ୍ଡୁ ଓ କୃମିନାଶକ ।]

ତିନହେଁ—ଦେ. ସର୍ବ—ତିନଜଣଯାକ—
Tinihen — All the three.
ତୀନଜନାଇ **ତିନୋଁ, ତିହୁଁ**
(ତିନଏଁ, ତିନ୍ହିଏଁ, ତିନହେଁଯାକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିନ ହୋର—ଦେ. ବଣ. (ଭୁଲ. ଦୋହୋର) —ତିଗୁଣ; ତିନ ସର ହୋଇ ଉଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା—
Tini hori — Folded thrice; threefold.
ତୀଓନା **ତେହରା** (ଯଥା—ଦଉଡ଼କୁ ତିନହୋର କର ଗୁଙ୍ଥିଲେ ତାହା ଦୃଢ଼ ହୁଏ ।)

ତିନ୍ତା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ତିମ୍ ଧାତୁ=ଆର୍ଦ୍ର ହେବା)—ଆର୍ଦ୍ର; ଓଦା—
Tintā — Wet; moistened; damp.
ଭୀଜା **ତର, ଭୀଗା; ଭୀଗନା**
ଦେ. ବ—୧ । ଆର୍ଦ୍ର ହେବା; ଓଦା ହେବା, ତିନ୍ତିବା—1. The state of being wet or moistened.
୨ । ଓଦା କରିବା—2. Moistening; wetting.

ତିନ୍ତା(ନ୍ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ତିନ୍ତିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Tintā(nte)ibā — ୧ । ଓଦା କରିବା; ଉଳାଇବା—
ଭୀଜାନ; ତୀତାନ **ମିଗାନା, ତିମାନା**
1. To wet; to moisten.
୨ । ବଡୁଘଡ଼ିବା—2. To damp.

ତିନ୍ତାତିନ୍ତି—ଦେ. ବ—୧ । ଆର୍ଦ୍ର ହେବା—
Tintā-tinti — 1. The state of being moistened.
ଭୀଜାଭୀଜୀ **ମିଗାମିଗି**
୨ । ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଓଦା କରିବା—2. Mutually moistening each other.

ତିନ୍ତିଡ଼(ଡ଼ୀ)—ସ. ବ. (ତିମ୍ ଧାତୁ=ଆର୍ଦ୍ର ବା କ୍ଲେଦଯୁକ୍ତ ହେବା+ଅଚ୍-କୃତ୍ୟାର୍ଥରେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ+ଡ଼+ଈ, ପକ୍ୱଫଳ କ୍ଲେଦଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ;—ତିନ୍ତୁଳ (ଦେଖ)
Tintirda(rdi) ତିନ୍ତିଡ଼କା; ତିନ୍ତିଡ଼ୀ; ତିନ୍ତିଡ଼ୀକ } ଅନ୍ୟରୂପ
Tintuli (See)

ତିନ୍ତିଡ଼କାମ୍ଳ—ସ. ବ. (ଯାଉଗ୍ଭିକ ଶବ୍ଦ)—ତନ୍ତାମ୍ଳ; ଏକପ୍ରକାର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦ୍ରାବକ—Tartaric acid.
Tintirdakāmla
[ତିନ୍ତିଡ଼କାମ୍ଳ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ତିନ୍ତିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ତିମ୍ ଧାତୁ=ଓଦା ହେବା; ତୁଳ. ସିକ୍ତ)—ତୀତା; ଭୀଜା ହେବା; ଉଜବା—To become wet; to be moistened.
Tintibā
ଭୀଗନା
[ତିନ୍ତା(ନ୍ତେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ]
କର୍ମ ନ ପାରେ ତୋଳେ ଛୁଇଁ
ଜଳେ ନ ତନ୍ତେ ସେହୁ ଜଣ—
ରୂପଚ. ତ୍ରୈପଞ୍ଚାମୃତ ।

ତିନ୍ତି ବୁର୍ଡ଼ି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ତିନ୍ତିବା ଓ ବୁଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ; କ୍ରି ବଣ. ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—ବର୍ଷା ସାଣ୍ଡରେ ଓଦା ହୋଇ ଓ ସାଣ୍ଡରେ ପଡ଼ି, ଅର୍ଥାତ୍ ବାଟରେ ଆସିଲାବେଳେ ମେଘରୁ ପଡ଼ିବା ବର୍ଷା ସାଣ୍ଡରେ ଓ ବାଟରେ ଥିବା ଜଳାଶୟାଦିର ପାଣି ଦ୍ୱାରା ଓଦା ହୋଇ ସୁବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ କରି (ଦଉଡ଼ିବା ବା ଅଟକିବା)—(to come or run to a place) Having been drenched with rain and water on the way.
(ଯଥା—ଆପଣ ଏଠାକୁ ଆସିଚନ୍ତି ଶୁଣି ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଆମେ ୪ କୋଶ ବାଟ ତିନ୍ତିବୁଡ଼ି ଆସିଛୁଁ ।)

ତିନ୍ତିଲୀ—ସ. ବ. (ତିମ୍ ଧାତୁ+ଅଚ୍ୟନ୍ତାର୍ଥରେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ+ଡ଼+ଙ୍ଗୀ. ଈ; ଡ଼ ସ୍ଥାନରେ ଳ)—ତିନ୍ତୁଳ (ଦେଖ)
Tintili — Tintuli (See

ତିନ୍ତୁ କୋଳି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କୋଳ—
Tintu koli — A species of plum.

ତିନ୍ତୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ସ. ତିନ୍ତିଡ଼ୀ)—ତିନ୍ତୁଳ (ଦେଖ)
Tinturdi — Tintuli (See).

ଦୁଘଉକା ଝାଇଁ ଅଗ୍ରେ ତିନ୍ତୁଡ଼ ସୁରଭରୁ ଶାଶୋଃବ—
ନଦକଶୋର. ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।

ତିନ୍ତୁଳ—ଦେ. ବ. (ସ. ତିନ୍ତିଲୀ)—୧ । ତିନ୍ତିଡ଼ୀ ଗଛ ଓ ତାହାର ପକ୍ୱଫଳ—Tamarind tree and its ripe fruit; Tamarindus Indica.
Tintuli
ସ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଅମ୍ଳିକା, ଚୁକ୍ରିକା, ଅମ୍ଳୀ, ଚୁକ୍ରା,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେଖିଲେ ସେମାନେ ଏ ଦୁଇପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଁତ' ଖୋଜିବେ, ବୃଥ ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଥ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଥ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧା ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ତନ୍ତୁଣଠା, ଅମ୍ମା, ଚଞ୍ଚିକା, ଚଞ୍ଚା, ଚନ୍ତୁଡ଼ୀ, କାଚଚନ୍ତୁଡ଼ୀ ତେଁତୁଳ

ଅମ୍ଲି; ଇମ୍ଲି

ତେ. ଚିନ୍ତାପାଣ୍ଡୁ, ଚିଞ୍ଚ

ତା. ପୁଳି

ମ. ଚିମ୍ଲା, ଚିଞ୍ଚ

ଗୁ. ଆମ୍ଲା

ଆ. ତମରହିନ୍ଦୀ

ଆସାମୀ. ତେଁତେଲା

(ତେନ୍ତୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହା କୃଷ୍ଣତୃଣାଦି ବର୍ଗର ବୃକ୍ଷ । ଏହା ଭାରତବର୍ଷରେ ସର୍ବତ୍ର ଜନ୍ମେ; ବସନ୍ତକାଳରେ ନୂଆ ପତ୍ର ଧରେ, କିନ୍ତୁ ପୁରୁଣା ପତ୍ର ଏକାବେଳେ ଝଡ଼ି ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଏହାର କାଠ ଦୃଢ଼ ଶକ୍ତ । ଏଣୁ ଏ କାଠରେ ଆଖୁଖାଇ ଭଲରେ କରାଯାଏ । ଏ କାଠ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତମ ଜଳେ । ଏହାର ପତ୍ର ଓ ଫଳ ମଧ୍ୟ ଖଟାଳିଆ । ଏହାର କଞ୍ଚା ଫଳକୁ କଚ୍ଚା ବୋଲାଯାଏ । କଞ୍ଚା ତନ୍ତୁଳ ଅମ୍ଳ, ଗୁରୁ, ବାୟୁନାଶକ ଏବଂ ପିତ୍ତ, କଫ ଓ ରକ୍ତଦୁଷ୍ଟିକାରକ । ପାଚନ୍ତା ତନ୍ତୁଳ ଅଗ୍ନି-ଦୀପକ, ସାରକ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ କଫ ଓ ବାୟୁନାଶକ ।]

୨ । ପାଚନ୍ତା ତନ୍ତୁଳ ଫଳରୁ ମ୍ୟେଯା ଛଡ଼ାଇ ମଞ୍ଜି ଓ ପାରୁକୁ ପୃଥକ କରିବା ପରେ ରହିଯିବା ସାର ପଦାର୍ଥ—

2. The pulpy substance inside the tamarind fruit after it is peeled off and the fibres removed.

ତନ୍ତୁଳଆ ବଗ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମ ଖର୍ଜ୍ଜୂ)—ନାଲରଙ୍ଗର ଏକ ପ୍ରକାର ଶତପଦୀ ବିଷଧର ଗୀଟ—

Tintuliā bichhā

ତେଁତୁଳୀୟା ବୀଛା; ତେଁତୁଳେ ବୀଛା

ଗୋଜର, କନଖଜୁରା

(ତେନ୍ତୁଳଆ ବଗ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

A centiped; Scolopendra Singulata.

[ଦ୍ର—ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ପାଚନ୍ତା ତନ୍ତୁଳ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ୨ଟି ନାନ୍ତୁଡ଼ି ଥାଏ । ଏ ନାନ୍ତୁଡ଼ି ମାରିଦେଲେ ଜ୍ୱର ସନ୍ତୁଣ୍ଡା ହୁଏ । ଏ ପୋକରେ ଦାମୁଡ଼େ, ମାଡ଼ ଏହାର ନାନ୍ତୁଡ଼ିର ଜ୍ୱାଳା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତୁଣ୍ଡାଦାୟକ । ଲୋକେ ଏହି ବଗ୍ଗର ନାନ୍ତୁଡ଼ିର ଆଘାତକୁ 'ବଗ୍ଗ କାମୁଡ଼ିବା' ବା 'ବଗ୍ଗ ମାରିବା' ବୋଲି କହି ଥାଆନ୍ତି । କଳା ବଗ୍ଗ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ନବିଁଷ । ବଗ୍ଗ କଳା ଓ ନାଲ ଭେଦରେ ଦୁଇପ୍ରକାର ।]

ତନ୍ତୁଳଆ ବଗ୍ଗ କାମୁଡ଼ିବା—ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—

Tintuliā bichhā kāmurdibā

(ମସ୍ତକରେ ତନ୍ତୁଳଆ ବଗ୍ଗ କାମୁଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟଗ୍ର-ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା; ଘୋର ଚିନ୍ତାରେ ଅଭିଭୂତ ହେବା—

Being overpowered with stinging or distressing thoughts.

ତନ୍ତୁଳ ଖାଇଲା ପରି ମୁହଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୁଖରେ ବିରକ୍ତିଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ମୁହଁ ବିରକ୍ତେଇବା; ମୁଖକୁ ବିରକାଣ୍ଡିଆ କରିବା—

Tintuli khāilā pari muhaṁ karibā

To have a frowning face; to scowl.

[ଦ୍ର— ଖଟା ଖାଇଲେ ମୁହଁ ଲେଉଟେଇ ହୋଇଯାଏ । ବିରକ୍ତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୁହଁର ସେହି ଭଙ୍ଗୀ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକର ମୁହଁରେ ବିରକ୍ତିଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲେ ବୋଲିଯାଏ, 'ଅମ୍ବକ ତନ୍ତୁଳ ବା ଖଟା ଖାଇଲା ପରି ମୁହଁ କରୁଛ ।']

ତନ୍ତୁଳି ଯଷ୍ଟି—ଦେ. ବ—୧ । ତେନ୍ତୁଳ ଡାଳରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଯଷ୍ଟିଆ—

Tintuli chhāṭa

1. A rod of tamarind twig.

ଅର୍ଦ୍ଧବୃ ସିରୁରେ କଲାମାଣିକ !
ତୋହର ପାଦିକ ଜଉ ରଙ୍ଗଣା, ପିଠିରେ ତନ୍ତୁଳ ଯଷ୍ଟି—ଉଗ ।

[ଦ୍ର—ତେନ୍ତୁଳ ଗଛର ଡାଳ ଜ୍ୱର ତେମଡ଼ ଥିବାରୁ ତହିଁରେ ପ୍ରହାର କଲେ ତାହା ସହଜରେ ଭାଙ୍ଗି ଯାଏ ନାହିଁ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଗଛର ଯଷ୍ଟି ଅପେକ୍ଷା ତନ୍ତୁଳ ଯଷ୍ଟିର ମାଡ଼ ବେଶି କାଟେ ।]

୨ । ତନ୍ତୁଳ ଯଷ୍ଟି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର—

2. Stripes with a tamarind twig.

ତନ୍ତୁଳି ସଡ଼ା(ଡ଼ା)—ଦେ. ବ—କଚ୍ଚା ସଡ଼ା (ଦେଖ)

Tintuli sarḍā(rḍhā)

Kayāñ sarḍā (See)

ତନ୍ଦା ବା)କିଟା—ଦେ. ବ—ନାଚ ଓ ଅଳଙ୍କାରାଦ୍ୟର ଉଚ୍ଚାରଣ—

Tindā(ndhā)kiṭā

ତନ୍ଦାକିଟା, ତନ୍ଦାକିଟୋ, ତନ୍ଦାଡା, ତନ୍ଦା ଡାଣ୍ଡନା, ତନ୍ଦା ଡାଣ୍ଡନା } ଅନ୍ୟରୂପ

The key-words used in dancing to the tunes of a drum.

ତନ୍ଦୁ—ସଂ. ବ. (ତନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଓଦା ହେବା+ଉ; ଦ ଆଗମ)—କେନ୍ଦୁ ଗଛ ଓ ଫଳ—

Tindu

(ତନ୍ଦୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Diospyrus Embryopteris.

ତନ୍ଦୁକ ତୀର୍ଥ—ସଂ. ବ—ମଥୁରା ନିକଟରେ ଥିବା ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥ ବିଶେଷ—

Tinduka tīrtha

A sacred place near Muttra (U. P.)

ତପଟ—ଦେ. ବ—ତେପଟ; ତିନିଗୁଣ—

Tipaṭa

ତେପଟ

ତିପୁନା

Three times as much.

ଦେ. ବିଣ—ତିନି ଗୁଣ ପରିମିତ—

Thrice as much; treble.

ତପାହିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ରିପଦୀ)—

Tipāhiā

ତେପାୟା

ତିପାଇ

ତପାଇ

ତପାୟା

ତପାଦ୍ୟା } ଅନ୍ୟରୂପ

ତିନି ଗୋଡ଼ିଆ ସ୍ଥୂଳ—

A tripod; a tepoy; a stool with three legs

ଦେ. ବିଣ—ତିନି ଗୋଡ଼ିଆ—

Three-legged.

ତପିରି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବେପାର ବଣିଜରେ ଧନର ନଷ୍ଟି—

Tipiri

Loss of money in trade.

ତପୁର(ରି)—ଦେ ବ. (ସଂ. ତ୍ରିପୂର)—

Tipura(ri)

୧ । ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବା ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ—

1. A kind of sandwich cake.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଏ	ଔ	ରୁ	ଲୃ	ପ୍ଲୁ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ହ	ଗଂ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

[ଦ୍ର—ଏଥିରଉତ୍ତରେ ଂ ଚିହ୍ନାଦାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପୂର ଦଅଯାଇ ଥାଏ ।]

୨ । ତଗର; ଟଗର (ଦେଖ)—2. Ṭagara (See)

[ଦ୍ର—ଏ ଫୁଲକୁ ଚପୁଡ଼ି ସେହ୍ନ ରସରୁ ନଉ ଟୋପାଏ ଲେଖାଏଁ ଆଖିରେ ପକାଇଲେ ୪୦ ଦିନରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଚକ୍ଷୁ ରୋଗ ଦୂର ହୁଏ । (ବଦ୍ୟା ପଦ୍ଧତି)]

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—(ଡଲବ୍, ଉର ଅଦଲୁ) ଂ ପ୍ରସ୍ତୁ ବା ଂ ଥର (ବାଟିବା)—(to pestle turmeric etc.) Thrice or three times.

(ଯଥା—ଦ୍ୱଲଦ୍ୱାକୁ ଉସୁର ବାଟିରୁ ।)

ତିଫାଇତ୍(ତି)—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ତଫାୟ୍ଦ୍)—ଲାଭ—
Tiphāit(ti)　　Profit.
किफायत **किफायत**
[ତଫେଇତ(ତି), ତଫା୍ଦ୍, ତଫାୟ୍ଦ୍(ତି)— ଅନ୍ୟରୂପ ।]

ତିବିର୍—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ତୀବ୍ର)—
Tibiri　　୧ । ଦୁଷ୍ଟ—1. Wicked.
(ତିଉର—ଅନ୍ୟରୂପ)　　୨ । ଚଞ୍ଚଳ; ଚପଳ—
2. Fickle; restless.

ତିବେ(ବ୍ହେ)ଇ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ—ତିଘେଇ (ଦେଖ)
Tibe(bhe)i　　Tighei (See)

ତିବେଣୀ—ଦେ. ବ—କହୁଣିଆ (୨) (ଦେଖ)
Tibeṇī　　Kahuṇiā (2) (See)
[ତିରବେଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ତିମ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଆର୍ଦ୍ର ହେବା; ଓଦା ହେବା—
Tim (root)　　1. To be wet.
୨ । ଓଦା କରିବା—
2. To damp; to moisten (Apte).
୩ । ନିଶ୍ଚଳ ହେବା—3. To become quiet or tranquil; to be calm (Apte).

ତିମି—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ତିମ୍ ଧାତୁ=ଆର୍ଦ୍ର ହେବା+କର୍ତ୍ତା. ଇ)—
Timi　　୧ । ସମୁଦ୍ର ଜାତୀୟ ବୃହତ୍କାୟ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—
(ତିମ୍ଗି—ସ୍ତ୍ରୀ)　　1. Whale.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ଜୀବ (mammal);ଆକାରରେ ୬୦ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଅନ୍ତି । ଏମାନେ ୨ ପ୍ରକାର; ଯଥା—ଦନ୍ତଯୁକ୍ତ ଓ ଦନ୍ତହୀନ; ଶୀତପ୍ରଧାନ ଅଞ୍ଚଳର ସମୁଦ୍ରରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଜାହାଜଆମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ତେଲ୍ଲାରେ ମାର ଏମାନଙ୍କଠାରୁ ଚର୍ବି ବାହାର କର ସେହ୍ନ ଚର୍ବିରେ ମହମବତ୍ତି ଓ ସାବୁନ ଆଦ ନାନା ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ କଣ୍ଠାରୁ ବୋତାମ, ବାଡ଼ି ଓ ମେମ୍ମାନଙ୍କ କୁର୍ତ୍ତ ଉତ୍ତରର ଧନୁକାକୃତି ରୁଅ (ribs) ତିଆରି ହୁଏ ।]

୨ । ସମୁଦ୍ର (ପ୍ରକୃତବାଦ)—2. Ocean.

ଂ । ରାତ୍ର୍ୟନ୍ଧତା; ଅନ୍ଧାରକଣା ରୋଗ—
3. Night-blindness; nyctalopia.

ତିମି କୋଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିମି+କୋଷ)—ସମୁଦ୍ର—
Timi kosha　　The sea.

ତିମିଙ୍ଗିଲ—ସଂ. ବ.—(ତିମି+ଗିଲ୍ ଧାତୁ=ଗିଳିବା+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—
Timiṅgila　　ତିମିଠାରୁ ବୃହତ୍ତର ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; (ଯେଉଁ ମାଛ ତିମି ମାଛକୁ ଗିଳି ପାରେ)—The sperm whale; the bigger whale (which can devour whales); Physter Macroaphalus.

୨ । ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Name of an island.

ଂ । ଉକ୍ତ ଦ୍ୱୀପର ନିବାସୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Inhabitant of the above island.

ତିମିଙ୍ଗିଲଗିଳ—ସଂ. ବ. (ତିମିଙ୍ଗିଳ+ଟିଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—
Timingila-gila　　ତିମିଙ୍ଗିଳକୁ ଗିଳିବା ବାଲ୍ଲ ବଡ଼ ତିମିମାଛ—
Largest whale which can devour the sperm whale.

ତିମିଙ୍ଗିଳାଶନ—ସଂ. ବ.—୧ । ବୃହତ୍ ସହ୍ୟାରେ ବର୍ତ୍ତିତ ଦକ୍ଷିଣର
Timiṅgilāśana　　ଦେଶ ବିଭାଗବିଶେଷ—
1. Name of a tract of country in the south.

[ଦ୍ର—ଲଙ୍କାଦ୍ୱୀପ ଏହ୍ନ ବିଭାଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଏଥିର ଅଧିବାସୀମାନେ ତିମିଙ୍ଗିଳ ମତ୍ସ୍ୟର ମାଂସ ଆହାର କରନ୍ତି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଉକ୍ତ ଦେଶର ନିବାସୀ—2. The inhibants of the said tract of country.

ତିମିଜ—ସଂ. ବ. (ତିମି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—ମୁକ୍ତାବିଶେଷ—
Timija　　A kind of pearl.

ତିମିତ—ସଂ. ବ. (ତିମ୍ ଧାତୁ=ନିଶ୍ଚଳ ହେବା+କର୍ତ୍ତା. ତ); ତୁଲ. ସ୍ତିମିତ)—୧ । ନିଶ୍ଚଳ; ନିସ୍ପନ୍ଦ—1. Motionless.
୨ । ଓଦା—2. Damped; wet.

ତିମିଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ତିମି+ଧ୍ୱଜା, ଏହାର ପତାକାରେ
Timidhwaja　　ତିମିର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ ଥିବାରୁ)-ଶମ୍ବର ଦୈତ୍ୟ—
A name of the demon Sambara.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ବଧ କରି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଦିବ୍ୟାସ୍ତ୍ର ଲାଭ କରିଥିଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତିମିର—ସଂ. ବ. (ତିମ୍ ଧାତୁ=ନିଶ୍ଚଳ ହେବା+କରଣ. ଇର)—
Timira　　୧ । ଅନ୍ଧକାର; ଅନ୍ଧାର—1. Darkness.
୨ । ଚକ୍ଷୁରୋଗବିଶେଷ—2. An eye-disease.

[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗରେ ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁଁ ଚାହିଁଲବେଳେ ଗୃହଆଡ଼ ଅନ୍ଧାର ଦିଶେ ଓ ଆଖି ଆଗରେ ଜୁଡୁଜୁଡୁଲା ପୋକ ବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ଅଭିଧାନରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେଲେ ଯେକୌଣସି ଏକ ବନାନରେ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ବନାନରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବନାନରେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ାଂଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୁଃଖ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଖ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷା' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷା' ଦେଖିବେ. 'ଅର୍ଜ୍ଜନା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବତ' ଦେଖିବେ

ଚାଉଳଗୁଡ଼ାଏ ଏମେତେମେ ଜଡ଼ ଗଲ୍ଲଘର ଜଣା ଯାଏ । ସୁଶ୍ରୁତରେ ଏ ରୋଗର ଅନେକ ଭେଦ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ଯଥା—ଅଗ୍ନିକୁ ଜାଲଜାଲୁଆ ଦେଖା ଯିବା; ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗ ଦେଖାଯିବା, ସୂଚିରେ ଦେଖା ନ ଯିବା—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ଅନ୍ଧାରକଣା ରୋଗ—

3. Night-blindness; nyctalopia.

୪ । ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—4 Deep-black colour.

ସଂ. ବିଣ.—୧ । ଅନ୍ଧକାରମୟ—1. Dark.

୨ । ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—2. Deep black.

ତିମିରନୁଦ୍—ସଂ. ବିଣ. (ତିମିର+ନୁଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଅନ୍ଧକାରନାଶକ—Dispelling darkness.

ସଂ. ବି.—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

(ତିମିରଘ୍ନ, ତିମିର ରିପୁ, ତିମିରହର, ତିମିରାରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିମିରାଚ୍ଛନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ.; ତିମିର+ଆଚ୍ଛନ୍ନ)—ଅନ୍ଧକାରାବୃତ

Timirāchchhanna Enveloped in darkness.

(ତିମିରାବୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିମିରି—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ତିମିର)—୧ । ଅନ୍ଧକାର—

Timiri 1. Darkness.

तिरमिरा

ଏମନ୍ତେ ରଜନୀ ଚଢ଼ାଇଲ,
ଘୋର ତିମିରି ପ୍ରକାଶିଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । 'ତିମିର' ନାମକ ରୋଗ—

2. An eye-disease.

ତିମିରିତ—ସଂ. ବିଣ. (ତିମିର+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇତ)—ଅନ୍ଧକାରମୟ; ଅନ୍ଧାରୁଆ—Dark; full of darkness.

ଜଳ ପାରେ ଯାଉ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତିମିରିତ ସ୍ଥାନେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବଙ୍ଗମାତୃକା ।

ତିମିଷ—ସଂ. ବି. (ତିମ୍ ଧାତୁ=ଆର୍ଦ୍ର କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇଷ)—

Timisha ୧ । ତାକୁଡ଼ି; ଫୁଟି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. Cucumber.

୨ । ପାଣିକଖାରୁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. The white gourd.

୩ । ତରଭୁଜ—(ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Water melon.

ତିମୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ମାଈ ତିମି ମାଛ—

Timī 1. A she-whale.

୨ । ଦକ୍ଷଙ୍କ କନ୍ୟା, କଶ୍ୟପଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ତିମିଙ୍ଗିଳର ମାତା—

2. A wife of sage Kaśyapa said to have given birth to whales.

ତିମୁହାଣୀ-ଦେ. ବି. (ସଂ. ତି.+ମୁଖ)—୧ । ଯେଉଁଠାରେ ୩ ଗୋଟି ନଦୀ ପଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି ବା ଏକତ୍ର ମିଳିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି)—

Timuhāṇī ତେମୋହାନା 1. A confluence of 3 rivers.

तिमुहानी ୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ୩ ଗୋଟି ରାସ୍ତା ମିଳିତ ହୋଇ ଥାଏ—2. A meeting place of 3 roads.

ତିରକଟ—ବୈଦେ. ବି. (ଜାହାଜିଆ ଶବ୍ଦ)—ଜାହାଜର ସାମନା ପାଲ—

Tirkaṭ (nautical) Fore-sail.

तिरकट

ତିରକଟ୍ ଗାବୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଜାହାଜିଆ ଶବ୍ଦ)—ମୁଣ୍ଡ ଉପରର ପାଲ-

Tir-kaṭ gābi (nautical) Top-sail.

तिरकट गावी

ତିରକଟ୍ ଡୋଲ—ବୈଦେ. ବି. (ଜାହାଜିଆ ଶବ୍ଦ)—ଜାହାଜର ଆଗ ମାସୁଲ୍—

Tir kaṭ ḍola (nautical) Fore mast.

तिरकट डोल

ତିରକଟ୍ ତବର—ବୈଦେ. ବି. (ଜାହାଜିଆ ଶବ୍ଦ)—ଜାହାଜର ସବୋଚ୍ଚ ମାସୁଲ ଉପରେ ଆଗପାଖରେ ଲଗାଯିବା-ଗୁରୁକୋଣିଆ ପାଲ—

Tir kaṭ-tabar (nautical) The square sail flying on the top mast; the fore sky-sail.

तिरकट तवर

ତିରକଟ୍ ସବର—ବୈଦେ. ବି. (ହି) (ଜାହାଜିଆ ଶବ୍ଦ)—

Tir-kaṭ sabar ଜାହାଜର ସବୋଚ୍ଚ ପାଲ—(nautical) The highest sail; main sky-sail.

तिरकट सबर

ତିରକଟ୍ ସବାଇ—ବୈଦେ. ବି. (ଜାହାଜିଆ ଶବ୍ଦ)—ମାସୁଲବନ୍ଧା ରସିରେ ବନ୍ଧାଯିବା ଅଗ ପାଲ—

Tir-kaṭ sabāi The sail which is attached to the rope of the main mast; the flying jib.

तिरकटसवाइ

ତିରଣ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ତୃଣ)—୧ । ତୃଣ; ଘାସ—

Tiraṇa 1. Grass.

तिरिन ୨ । ଖାଦ୍ୟ—2. Food; meal.

ଆଜ ଏକାଦଶୀ, ଦାନ୍ତରେ ତିରଣ ଦେଇ ନାହିଁ—
ଫକୀରମୋହନ ଉତ୍ସର୍ଗଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ତିର(ରୋ)ଦଶୀ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ତ୍ରୟୋଦଶୀ)—ତ୍ରୟୋଦଶୀ ତିଥି—

Tira(ro)daśī The 13th day of the lunar fortnight.

तिरोदशी तेरस

ତିରନ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ତିରଣ (ଦେଖ)

Tiran Tiraṇa (See)

ତିରନ୍ ତଷୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଦ୍ଭବ) (ସଂ. ତୃଣ ଓ ତୁଷ)—

Tiran tashu ଖାଦ୍ୟ ବା ଶସ୍ୟର କଣା—

Particle of food or grain.

ତିରଶ୍ଚୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତିରସ୍=ବକ୍ର+ଅଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍=ଋକାରନ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍ଗୀ; ବିଶେଷଣ)—

Tiraśchī ସ୍ତ୍ରୀଜାତୀୟ ପଶୁପକ୍ଷୀ; ମାଈ ପଶୁପକ୍ଷୀ—

Female beasts and birds.

ସଂ. ବ—ତିର୍ଯ୍ୟକ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Tirjyak.

ତିରଶ୍ଚୀନ—ସଂ. ବିଣ. (ତିର୍ଯ୍ୟକ୍+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଇନ; ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ ସ୍ଥାନରେ ତିରଶ୍ଚ ଆଦେଶ)—୧ । ବଙ୍କା; ବକ୍ର; ତେର୍ଚ୍ଛା—

Tiraśchīna 1. Awry; oblique.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଂ	ଓଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଁ	ଽ

୨ । କୁଟିଳ; ବଙ୍କାଚଙ୍କା—2. Crooked.

୩ । ଆଡ଼ବାଗରେ ଥିବା—3. Set crosswise.

ତିରସ୍ଚୀନଗତି—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତିରସ୍ଚୀନ + ଗତି)—

Tiraschīna gati ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧରେ ଏକ କୌଶଳଦୃଶ୍ଚ ବକ୍ରଗତି—A kind of crooked movement of a wrestler made to evade the attack of the adversary.

ତିରସ୍—ସଂ. ଅ. (ତୃ ଧାତୁ=ପାର ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅସ୍)—

Tiras ୧ । ବକ୍ର; ବଙ୍କା; ତେରଚ୍ଛା—1. Curved; oblique.

୨ । କୁଟିଳ; ବଙ୍କାଚଙ୍କା—2. Crooked.

୩ । ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ—3. Latent; not patent.

୪ । ଗୁପ୍ତ—4. Secret.

୫ । ଅବଜ୍ଞା; ଅନାଦର—5. Disregard; derision.

୬ । ଏପାଖରୁ ସେପାଖକୁ—6 Across (Apte).

୭ । ପରୋକ୍ଷରେ—7. Indirectly (Apte).

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ ଏ ଶବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏଥିରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ତିରସ୍କାର, ତିରୋଧାନ, ତିରସ୍କୀନ ଆଦି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ତିରସ୍କର—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ତିରସ୍କାର)—ତିରସ୍କାର (ଦେଖ)

Tiraskara Tiraskāra (See)

ତରଷକ ବର ଶକତ ଜଉର ତିରସ୍କର କରଗାର ।
ଉଷ୍ଣ. ବୈଦେସୁଶବଲାସ ।

ସଂ. ବଣ. (ତିରସ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବଳ ପଡ଼ିଥିବା—Surpassing; excelling (Apte).

ତିରସ୍କରଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତିରସ୍=ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ + କୃ ଧାତୁ + କରଣ. Tiraskaraṇī ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଯବନିକା; ପର୍ଦ୍ଦା; କନାତ୍ତ-ବାଡ଼—1. A screen; curtain.

୨ । ଘୋଡ଼ଣୀ; ଘଟାଟୋପ—2. A cover; hood.

୩ । ଅଦର୍ଶନ ବିଦ୍ୟା; ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାବଳରେ ଲୋକକୁ କେହି ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ—3. A magical spell by which a person becomes invisible to others.

ତିରସ୍କରଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତିରସ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. Tiraskariṇī ଈ)—ତିରସ୍କରଣୀ (ଦେଖ) Tiraskaraṇī (See)

ତିରସ୍କରୀ—ସଂ. ବି. (ତିରସ୍+କୃ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—

Tiraskarī ପରଦା; ଆଚ୍ଛାଦକ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—Screen; cover; hood.

ତିରସ୍କାର—ସଂ. ବି. (ତିରସ୍=ଅବଜ୍ଞା+କୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍ ବ. ଅ)—

Tiraskāra ୧ । ଅବଜ୍ଞା; ଅନାଦର—1. Derision; insult; disregard.

(ତିରସ୍କୃତି; ତିରସ୍କ୍ରିୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗାଳ; ଭର୍ତ୍ସନା—

(ତିରସ୍କୃତ—ବିଣ) 2. Rebuke; reproach; abuse; scolding.

୩ । ନିନ୍ଦା—3. Blaming; defamation; censure.

୪ । ଆଚ୍ଛାଦନ; ଆବରଣ—4. Cover; hood.

୫ । କଞ୍ଚୁକ; କାଞ୍ଚଳି—5. A woman's sj acket.

୬ । ଘୃଣା—6. Contempt.

୭ । ଲୁଚଯିବା; ଦେଖା ନ ପଡ଼ିବା; ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ—7 Concealment, disappearance (Apte).

୮ । ଅନାଦରପୂର୍ବକ ତ୍ୟାଗ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. Abandonment with contempt.

ତିରସ୍କାରଣୀ—ସଂ. ବ. (ତିରସ୍+କୃ ଧାତୁ ତିର୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. Tiraskāriṇī ଈ)—ତିରସ୍କରଣୀ (ଦେଖ) Tiraskaraṇī (See)

ତିରସ୍କାରିବା—ଦେ (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ତିରସ୍କାର)—

Tiraskāribā ୧ । ତିରସ୍କାର କରିବା; ଗାଳ ଦେବା—

ତିରସ୍କାରା 1. To rebuke; to reproach; to scold.

ଜେମା ସେବା-ଦାସୀ ମୋତେ ତିରସ୍କାର କୃପେ ଠେର ଗଲ ଗର୍ଜ—
ନନ୍ଦକଶୋର. ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।

। ନିନ୍ଦା କରିବା—2. To blame.

ତିରସ୍କୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ତିରସ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ. ତ)—୧ । ଭର୍ତ୍ସିତ—

Tiraskṛuta 1. Rebuked.

୨ । ନିନ୍ଦିତ—2. Censured; blamed.

୩ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—3. Covered.

୪ । ଅବଜ୍ଞାତ—4. Insulted.

୫ । ଦୂଷିତ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—5. Contaminated.

୬ । ଅନାଦର ବା ଘୃଣାପୂର୍ବକ ତ୍ୟକ୍ତ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Abandoned with contempt.

ତିରସ୍କ୍ରିୟା—ସଂ. ବ. (ତିରସ୍+କ୍ରିୟା)—ତିରସ୍କାର (ଦେଖ) Tiraskriyā Tiraskāra (See)

(ତିରସ୍କୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିରସ୍ତା—ଦେ. ବ—ତିଦସ୍ତା (ଦେଖ) Tirastā Tidastā (See)

ତିରା—ଦେ. ବ (ସଂ. ତ୍ରିନ୍)—ତିନ ପୋଠା ବା ବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ତାସ୍—

Tirā A card with three points.

ତିରୀ, ତିକ୍ରୀ

ତିରୁ—ପ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ—

Tiri 1. A female.

ତିରୀ ମୋ ଘର ସ୍ତ୍ରୀନ ତର ନାଙ୍ଗ—ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଗୀତା ।

ତିୟା, ତିୟ, ତିରିୟା ୨ । ଭାର୍ଯ୍ୟା; ସ୍ତ୍ରୀ—2. Wife.

୩ । ତିର (ଦେଖ)—3. Tirā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ତଦ୍ଭିନ୍ନ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ତଦ୍ଭିନ୍ନ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ତଦ୍ଭିନ୍ନ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେସବୁ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତଦ୍ଭିନ୍ନ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ତଦ୍ଭିନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ଯା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଦେ. ଅ—ଗୁଣିତକ ୩; ତିନ ସଂଖ୍ୟାରେ ଗୁଣା ହେଲେ—
Multiplied by three.
(ଯଥା—ପାଞ୍ଚ ତିର ପନ୍ଦରପଣ—ପଣ୍ଡିତ୍ୟା ।)

ତରକଟ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତ୍ରି)—ତିନ ସଂଖ୍ୟା—
Tirikaṭa The number three.
ତିନ ତରବଟ ମରଣ ନକଟ—ପ୍ରବଚନ ।

ତରଗୁ ପାଟୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ତେଲୁଗୁ) ବୈଦେ. (ତେଲୁଗୁ) ବ—ଗାଳି—
Tirigu pāṭu Abuse.

ତରଥ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ତୀର୍ଥ)—ତୀର୍ଥ; ପୁଣ୍ୟସ୍ଥାନ—
Tiritha Place of pilgrimage.
ତୀର୍ଥ, **ତୀରଥ**

ତରପୁତ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସଂ. ତୃପ୍ତ)—ତୃପ୍ତ (ଦେଖ)
Tiriputa Tṛupta (See)
ତିରପିତ, **ତିରପିତ**
(ତିରୁପୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତରପୁତି—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତୃପ୍ତି)—ତୃପ୍ତି (ଦେଖ)
Tiriputi Tṛupti (See)
ତିରପିତି, **ତିରପିତୀ; ତିପତି**
(ତିରୁପୁତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତରଫଳା—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତ୍ରିଫଳା)—ତ୍ରିଫଳା (ଦେଖ
Tiriphaḷā Triphaḷā (See)
ତିରଫଳା, **ତିରଫଳା**

ତରବ(ବେ)ଣୀ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତ୍ରିବେଣୀ)—୧ । ତ୍ରିବେଣୀ (ଦେଖ)
Tiribi be)ṇī 1. Tribeṇī (See)
ତିରବେନୀ ୨ । କହ୍ନୁପାଁ (ଦେଖ)
ତିରବେନି 2. Kahupiāñ (See)
୩ । ତିକାଠିଆ (ଦେଖ)—3. Tikāṭhiā (See)

ତରଭଙ୍ଗ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ସଂ. ତ୍ରିଭଙ୍ଗ)—ତ୍ରିଭଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Tiribhaṅga Tribhaṅga (See)
ନଗାନ ତରୋର ଶୃଙ୍ଗ ଅନଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ ରଙ୍ଗ,
ଦେବ ତନ୍ତ୍ରେ ତରତରଙ୍ଗ କବିଷ୍ଟ ମୂଳେ । ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନସିଂହାସନ ।

ତରଭଙ୍ଗି—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତ୍ରିଭଙ୍ଗୀ)—ତ୍ରିଭଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)—
Tiribhaṅgi Tribhaṅgī (See)

ତରଲ୍ଲ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ତିର; ସ୍ତ୍ରୀ; ମାଇକିନିଆ—
Tirilā Female.
(ତର୍ଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତରସ ଝିଅ ଦୋଷ ସେବେ ଘଇ—
ତିରୀ ଘଇ ନ ହେଇ, ଖଇ ଆ ଘାବନ ।
ତିରିୟା ପଲାରମୋଡ଼ବ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ ।
୨ । ଭାର୍ଯ୍ୟା—2. Wife
୩ । ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି—3. Woman folk.

ତରଶ(ଶି)—ଦେ. ବ (ସଂ ତ୍ରିଂଶତ୍; ପ୍ରା. ତୀସା)—୧ । ଦଶ ସଂଖ୍ୟାର Tirisa (si) ତ୍ରିଗୁଣିତ ସଂଖ୍ୟା; ୩୦ ସଂଖ୍ୟା—1. Number 30.
ତ୍ରିଶ ୨ । ୩୦ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—2. Thirtieth.
ତୀସ

ତରଶା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ତିରିଶ ସଂଖ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Tirisā 1. Relating to thirty;
ତିରିଶା consisting of 30.
ତିଶା ୨ । ତିରିଶ ଦିନ ବିଶିଷ୍ଟ (ମାସ)—
2. (a month) Having 30 days.
(ଯଥା—ସେପ୍ଟେମ୍ବର, ଏପ୍ରେଲ୍, ଜୁନ୍ ଓ ନଭେମ୍ବର ମାସମାନ ତିରିଶା ଅଟନ୍ତି ।)

ତରଶା ଶହେ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତ୍ରିଂଶୋତ୍ତର ଶତ)—୧୩୦ ସଂଖ୍ୟା—
Tirisā śahe The number 130.
ଦେ. ବିଣ—୧୩୦ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering 130.

ତରଶୂଳ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତ୍ରିଶୂଳ)—ତ୍ରିଶୂଳ (ଦେଖ)
Tirisūḷa Triśūḷa (See)

ତରହୁତ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତୀରଭୁକ୍ତ)—ତ୍ରିହୁତ (ଦେଖ)
Tirihuta Trihuta (See)
ତିରିହୁତ, **ତିରହୁତ**
(ତିରହୁତିଆ—ବିଣ)

ତରୀଟ—ସ. ବ—ଲୋଧ୍ର; ଲୋଧ (ଗଛ) (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Tirīṭa Symplocos Racemosa (tree).

ତରେ(ରୈ)—ଦେ. ଅ—ଦାଣ୍ଡର ମାହୁନ୍ତମାନେ ଦାଣ୍ଡକୁ ଗାଧୋଇବା
Tire (raī) ବେଳେ ପାଣିରେ ବା ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଏକ କଡ଼ ମାଡ଼ ଭୂମିରେ ଶୋଇବା ପାଇଁ ବୋଲିବା ଶବ୍ଦ—
ତିରୈ A word uttered by the keeper of an elephant commanding him to lie down on the sides.

ତରୋଦଶୀ—ଗ୍ରା. ବ—ତ୍ରୟୋଦଶୀ (ଦେଖ)
Tirodaśī Trayodeśī (See)

ତରୋଟ—ଦେ. ବ—ଅର୍ଥାଭାବ; ଅଭାବ—
Tiroṭa Pecuniary want.
(ଯଥା—ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ଘଇସାପଡ଼ର ଜୋର ତରୋଟ ।)
ତଙ୍ଗୀ ଦେ. ବିଣ—୧ । ନଅଣ୍ଟା; ନଅଣ୍ଟିଆ—
1. Insufficient.
୨ । ମହର୍ଘ—2. Dear (in price).
୩ । ଅଭାବଯୁକ୍ତ (ଅବସ୍ଥା, ସମୟ, ବ୍ୟକ୍ତି)—3. Needy.

ତରୋଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ତରୋଟ (ଦେଖ)
Tiroṭiā 1. Tiroṭa (See).
୨ । (ସଂ. ତାରଭୁକ୍ତିକ୍ର ହି. ତିହୁତ ଓ ତରହୁତ)—
ପୁରା ତୀରାର ସେଇଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଅନେକ ପୁରୁଷ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାଗ୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଢ	ନ୍

ଦେଲ୍ଲ ପୁଷରୁ ଯାଇ ଦ୍ୱାରଭଙ୍ଗା (ହିନ୍ଦୁ)ର ମହା ରଜାଙ୍କ ଠାରୁ ଜମିବାଡ଼ି ପାଇ ସେଠାରେ ସପରିବାରରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି—

2. (Brahmans of Puri) Who have for generations settled in Darbhanga on grants of land given by former Maharajas.

ତିରୋଟିଆ କାଳ—ଦେ. ବ—ଅଭାବ ବା ମନ୍ଦଗର୍ର ସମୟ—

Tiroṭiā kāḷa — A time of want or dearth.

ତିରୋଧାନ—ସଂ. ବ (ତିରସ୍=ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ୍ୟ+ଧା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—

Tirodhāna

୧ । ଅଦର୍ଶନ—1. Disappearance.

୨ । ଅନ୍ତର୍ଧାନ—

2. Vanishing.

୩ । ଆଚ୍ଛାଦନ—3. Covering.

(ତିରୋହିତ—ବଣ) ୪ । ଲୁଚିବା—4. Concealment.

୪ । (+କରଣ. ଅନ)—ଆଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ର—

4. Cloak.

ତିରୋଧାୟକ—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରିଂ (ତିରସ୍=ଅଦୃଶ୍ୟ+ଧା ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Tirodhāyaka

(ତିରୋଧାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଯେ ଲୁଚାଇବ—1. Causing to disappear; concealing; hiding

୨ । ଯେ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖେ—2. Covering.

ତିରୋଭାବ—ସଂ. ବ (ତିରସ୍+ଭୂ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—

Tirobhāba

୧ । ଲୋପ—1. Discontinuance; abolition.

(ତିରୋଭୂତ—ବଣ) ୨ । ଅଦର୍ଶନ—2. Disappearance.

୩ । ଉଭେଇଯିବା; ଅନ୍ତର୍ଧାନ—

3. Vanishing away; vanishment.

୪ । ପ୍ରସ୍ଥାନ—4 Departure.

୫ । ଗୋପନ—5. Concealment.

ତିରୋଭୂତ—ସଂ. ବଣ (ତିରସ୍+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—

Tirobhūta

୧ । ପ୍ରସ୍ଥିତ—1. Departed.

୨ । ଲୁପ୍ତ—2. Vanished.

୩ । ଗୁପ୍ତ—3. Concealed.

ତିରୋହିତ—ସଂ. ବଣ (ତିରସ୍+ଧା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—

Tirohita

୧ । ପ୍ରସ୍ଥିତ—1. Departed.

୨ । ଲୁପ୍ତ—2. Vanished.

୩ । (+କର୍ମ. ତ) ଗୁପ୍ତ; ଲୁଚାଯିତ—3. Hidden.

୪ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—4. Covered over.

ତିର୍ଯ୍ୟକ୍—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରିଂ (ତିରସ୍=ବକ୍ର+ଅନଚ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ନଞତତ୍ପୁ)—

Tirjyak

୧ । ବଙ୍କା; ତେରଛ; ଲମ୍ବଭଲ—1. Crooked; awry; oblique.

[ଦ୍ର—ବସ୍ତୁର ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ ଅବସ୍ଥା ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ଯାହା ଲମ୍ବଭାବରେ ନ ରହି ତେରଛ ହୋଇଥାଏ ଯଥା, / ଏବ ଯାହା ବଙ୍କା-ତଙ୍କା ହୋଇଥାଏ ଯଥା ~~~]

୨ । ଧରାତଳ ସଙ୍ଗେ ସମାନ୍ତର—

2. Horizontal.

୩ । ବକ୍ରଗାମୀ—

3. Moving tortuously; going crookedly.

୪ । ଗଡ଼ାଡିଆ ବା ଢଳାଣିଆ; ଢଳନ୍ତା ବା ଢଳୋଟ—

4. Sliding; sloping.

ସଂ. ବ—ପଶୁ ପକ୍ଷୀ—Birds and beasts; the inferior beings.

[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଜୀବ, ଅର୍ଥାତ୍ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦଙ୍କୁ ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ ବୋଲାଯାଏ; କାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ଠିଆ ହେଲ୍ଲବେଳେ ମନୁଷ୍ୟର ଶରୀରର ବସ୍ତାର ଧରାତଳ ସଙ୍ଗେ ସମକୋଣ ଉତ୍ପନ୍ନ କରେ ବା ମନୁଷ୍ୟ ଯଷ୍ଟିବତ୍ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୁଏ; କନ୍ତୁ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦଙ୍କ ଶରୀରର ବସ୍ତାର ଭୂମିରୁ ତିର୍ଯ୍ୟକ୍, ଅର୍ଥାତ୍ ତେରଛ ବା ସମାନ୍ତର ହୁଏ; ମନୁଷ୍ୟର ଆହାର ପେଟକୁ ସିଧାଭାବରେ ଯାଏ, କନ୍ତୁ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦଙ୍କ ଆହାର ସେମାନଙ୍କ ପେଟକୁ ତେରଛ ହୋଇ ଯାଏ; ଏମାନଙ୍କ କଣ୍ଠନାଳୀ ତେରଛ ଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତିର୍ଯ୍ୟକ୍‌ଜାତି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିର୍ଯ୍ୟକ୍+ଜାତି)—

Tirjyak-jāti

ମାନବେତର ଜୀବ; ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦ ପ୍ରାଣୀ—The inferior animals; birds and beasts etc.

ତିର୍ଯ୍ୟକ୍‌ଭେଦ—ସଂ. ବ—ସଂଜ ତିର୍ ଉପରେ ପୃଥିବୀର ସମାନ୍ତରଭାବରେ ସ୍ଥାପିତ ବସ୍ତୁର ମଝିରେ ଗୁପ ପଡ଼ିଲେ ତାହା ଭାଙ୍ଗିଯିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Tirjyak-bheda

Breaking in the middle of a thing laid parallel to the ground on two props.

ତିର୍ଯ୍ୟକ୍‌ସ୍ରୋତସ୍—ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିର୍ଯ୍ୟକ୍+ସ୍ରୋତସ୍)—

Tirjyak-srotas

୧ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁର ବସ୍ତାର ତେରଛ—Spread in a curved manner.

୨ । ଯେଉଁ ଜୀବଙ୍କ ପେଟକୁ ଆହାର ତେରଛ ହୋଇକରି ଯାଏ; ମନୁଷ୍ୟେତର (ପ୍ରାଣୀ)—

2. (animals) Whose alimentary canal is oblique (viz, beasts and birds).

[ଦ୍ର—ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ଦ୍ୱିଖୁର, ଏକଖୁର, ପଞ୍ଚନଖ ପଶୁ, ଜଳଚର ଓ ଖଚରମାନଙ୍କୁ ତିର୍ଯ୍ୟକ୍‌ସ୍ରୋତସ୍ ବୋଲାଯାଇଛୁ ।]

ତିର୍ଯ୍ୟକ୍‌ଯୋନି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିର୍ଯ୍ୟକ୍+ଯୋନି)—

Tirjyak-joni

ତିର୍ଯ୍ୟକ୍‌ଜାତି (ଦେଖ)

Tirjyak-jāti (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥାନିତ ୪ ଅକ୍ଷରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଅକ୍ଷରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅର୍ଥବୋଧ ୪ ବା ୬ ଅକ୍ଷରିତ ହୋଇଥିଲେ ଏହି ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ସେହେ ଏ ଭୁଲ୍‌ଯୋଡ଼ାରେ ନ ମିଳିବ, ସେହେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ଏପରିସ୍ଥଳେ ୬ ବା ୪ ଅକ୍ଷରିତ ଅଙ୍କ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦିବେ; 'ବଣ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଣ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ଯ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ତିର୍ଯ୍ୟକ—ବେ. ବିଣ (ସଂ. ତିର୍ଯ୍ୟକ୍)—ବଙ୍କା; ତେରଚ୍ଛା—
Tirjyaka oblique.
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଅଧ ତିର୍ଯ୍ୟକ ଲେକଙ୍କର ମତ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
ବେ. ବ—ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦ ଜୀବ—
Birds and beasts.
ଦେବ ତିର୍ଯ୍ୟକ ନର ଆଦ
ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରସିଦ୍ଧି—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।

ତିର୍ଯ୍ୟଗ୍‌ଗତି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ତିର୍ଯ୍ୟକ୍+ଗତି)—
Tirjyag-gati ୧ । ବଙ୍କଗତି; ବଙ୍କା ବା ତେରଚ୍ଛା ଭାବରେ ଗମନ—
1. Oblique course.
୨ । କର୍ମବଶତଃ ପଶୁପକ୍ଷି ଯୋନରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ—
2. Being born as a bird or beast (as a result of one's Karma or actions).
ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବଙ୍କା ବା ତେରଚ୍ଛାଭାବରେ ଗମନ କରୁଥିବା—Moving obliquely.

ତିର୍ଯ୍ୟଗ୍‌ଗମନ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ—ତିର୍ଯ୍ୟଗ୍‌ଗତି (ଦେଖ)
Tijyag-gamana Tirjyag-gati (See)

ତିର୍ଯ୍ୟଗ୍‌ଦିକ୍—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ତିର୍ଯ୍ୟକ୍+ଦିଶ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Tirjyag-dik ଉତ୍ତରଦିଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—The North.

ତିର୍ଯ୍ୟଗ୍‌ଯାନ୍—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିର୍ଯ୍ୟକ+ଯାନ=ଗତି; ଯାହାର ଗତି ତେରଚ୍ଛା)—କଙ୍କଡ଼ା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tirjyag-jāan Crab.

ତିର୍ଯ୍ୟଗ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ତିର୍ଯ୍ୟକ୍)—ବଙ୍କା; ତେରଚ୍ଛା—
Tirjyaga Crooked; awry.
ଦେ ଗୁଲନ୍ତେ ସଖୀରେ ତିର୍ଯ୍ୟଗ ଦୋଇ
କଲ୍ପି ମନରେ କ ପଦ୍ମଶ ମଣାଇ । ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

ତିର୍ଯ୍ୟଙ୍—ସଂ. ବ ଓ ବଣ—ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ (ଦେଖ)
Tirjyaṅ Tirjyak (See)
(ତିର୍ଯ୍ୟର୍; ତିର୍ଯ୍ୟର୍; ତିର୍ଯ୍ୟଞ୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିର୍ଯ୍ୟଞ୍ଚ—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ—ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ (ଦେଖ)
Tirjyañcha Tirjyak (See)
(ତିର୍ଯ୍ୟଞ୍ଚୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତିର୍ଲୀ—ପ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ସ୍ତ୍ରୀ)—ତିରିଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Tirlā Tirilā (See)

ତିର୍ଲୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ—
Tirli Woman.

ତିର୍ଲୋକ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ତ୍ରିଲୋକ)—ତ୍ରିଲୋକ (ଦେଖ)
Tirloka Triloka (See)
ତିରଲୋକ **तिलोक**

ତିଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ସ୍ନେହ ବା ତୈଳଯୁକ୍ତ ହେବା—
Til (root) To be oily; to abound in oil.

ତିଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ତିଳ (ଦେଖ)
Til Tila (See)

ତିଳ—ସଂ. ବି. (ତିଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗୁଣ୍ଡି; ଖସା; କୃଷିଜାତ
Tila ବର୍ତ୍ତୁଳାକୃତି ଗୁଳ୍ମ ଓ ତହିଁର ଛୁଇଁରୁ ବାହାରୁଥିବା ତୈଳଯୁକ୍ତ
ସଂ. ନାମ—ତିଳ, ପୈତୃ, ସ୍ନାୟୁବିଶେଷ—1. Sesamum
ସ୍ନେହଗର୍ଭ, ପବିତ୍ର, ଜଙ୍ଘଳ, Indicum; Gingelly; Indian
ସ୍ନେହଫଳ, ତୈଳଫଳ, sesame.
ହୈମଧାନ୍ୟ, ପିତୃଭର୍ପଣ, [ଦ୍ର—ଗୁଣ୍ଡି ୩ ପ୍ରକାର, ଯଥା—କଳା,
ପାପଘ୍ନ, ପୂତଧାନ୍ୟ, ଧଳା ଓ ନାଲ ଗୁଣ୍ଡି । କୃଷି ସମ୍ପର୍କରେ
ବନୌଭବ ଏହା ୨ ପ୍ରକାର—ମାଘୀ ଗୁଣ୍ଡି ଓ
ଗୃଓ. ମ. ତିଲ ଚୈତ୍ରେଇ ଗୁଣ୍ଡି ।
ତେ. ତୋଲୁ ଗୁଣ୍ଡି ବା ତିଳରୁ ବାହାରୁଥିବା ତୈଳ
ତା. ବାଣ୍ଟେନେର ନାମ ଦୋଇଅଛି । ତିଳରୁ ବାହାରୁଥିବା
ଦ୍ରା. ବାଗକତିଲ ତୈଳ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସ୍ନେହ ପଦାର୍ଥ
ମା. କୁଞ୍ଜଦ୍ ଯାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ତିଳରେ
ଆ. ସିମ୍ ସିମ୍ ଗୁଡ଼ ବା ଚିନି ମିଶାଇ ଲଡୁ କରାଯାଏ ଓ
ତିଳ ଖଜାଉପରେ ଏହା ଭୁଶାଯାଏ । ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର
तिल ମତରେ ତିଳ ପବିତ୍ର ଅଟେ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ
ତର୍ପଣାଦିରେ ଏବଂ ଦାନରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର
ମତରେ ଏହା କଟୁଉତ୍ତ କଷାସ୍ୱ ମଧୁର ରସ, ଗୁରୁ, କଟୁ ଓ ମଧୁର
ବିପାକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, କଫ ପିତ୍ତନାଶକ, ବମନକର, କେଶ୍ୟ,
ଶୀତଳସ୍ପର୍ଶ, ଚର୍ମର ହିତକର, ସ୍ତନ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ, ବ୍ରଣର ହିତକର,
ଦନ୍ତର ଦୃଢ଼ତା ସମ୍ପାଦକ, ଅଳ୍ପ ମୂତ୍ରକାରୀ, ମଳସଂଗ୍ରାହକ, ବାତଘ୍ନ,
ଅର୍ଶକର ଓ ବୁଦ୍ଧିପ୍ରଦ । କୃଷ୍ଣ ତିଳ ଶୁକ୍ରକର । କୃଷ୍ଣ ତିଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ,
ଶୁକ୍ଳ ତିଳ ମଧ୍ୟମ, ଓ ରକ୍ତ ତିଳ ଅଳ୍ପ ଗୁଣଯୁକ୍ତ । ତିଳପୁଷ୍ପ ଧଳା ଓ
ବହୁାଗ୍ର । କବିମାନେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାସିକାକୁ ତିଳଫୁଲ ସଙ୍ଗେ
ତୁଳନା କରନ୍ତି; ତିଳତୈଳର ଗନ୍ଧ କଡ଼ା ନୁହେଁ ଏବଂ ଅନ୍ୟ
ବସ୍ତୁମାନଙ୍କ ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଶକ୍ତି ଏ ତୈଳର ଥିବାରୁ ତିଳ
ତୈଳଦ୍ୱାରା ଅନେକ ପ୍ରକାର ସୁବାସିତ ଓ ଫଳର ତେଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ
କରାଯାଏ । ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ଙ୍କର ବିବାହ ସମୟରେ ବର କନ୍ୟାଠାରୁ
ବିଦାୟ ନେଲାବେଳେ କନ୍ୟା ହାତରେ ରଖା ଯାଇଥିବା ତିଳକୁ ବର
ଗୃହିଣୀ; ଏଥିର ଅଙ୍କୁରୋଦ୍ଗମ ଏହିକ ବର କନ୍ୟାକୁ ସର୍ବଦା ମଧୁର
ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବେ । ଇଉରୋପୀୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ବହୁ
ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ତିଳ ଆଫ୍ରିକାରୁ ଭାରତକୁ ଆସିଅଛି । ଆଫ୍ରିକାରେ
୮।୧୦ ଜାତିର ତିଳ ଜଙ୍ଗଲ ହୋଇ ଗଛ ହୋଇ । ହିନ୍ଦୁମାନେ
ଅନ୍ୟ ତୈଳବୀଜର ବ୍ୟବହାର ନ ଜାଣିବା ପୂର୍ବରୁ ତିଳ ଭାରତକୁ
ଆସିଛି । ଅଥର୍ବ ବେଦରେ ତିଳ ଓ ଧାନଦ୍ୱାରା ତର୍ପଣ କରିବା ବିଧି
ଲେଖା ଅଛି । ତିନି ଅଧିକ ପରମାଣରେ ତିଳତୈଳ ପିଇଲେ ଝାଡ଼ା
ସଫା ହୁଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଙ୍ଖ	ଉଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୨ । ଦେହରେ ଖସା ପର ଚିହ୍ନ ଦାଗ; କଳା ଜାଇ—
2. A mole on the body; a freckle; Naevus: mother's mark; stigmata; Note-infantum.

[ଦ୍ର—ସାମୁଦ୍ରିକ ମତରେ ଯେଉଁ ପୁରୁଷର ଡାହାଣ ଅଙ୍ଗରେ ଓ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ବାମ ଅଙ୍ଗରେ ତିଳ ଥାଏ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ, ଧନୀ, ଲୋକପ୍ରିୟ ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ଚାରିଣୀ; କରତଳରେ ତିଳଚିହ୍ନ ସୌଭାଗ୍ୟସୂଚକ ।]

୩ । କଣା ମାତ୍ର; ଅତ୍ୟଳ୍ପ; ଅତି ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣ—
3. A very small quantity; a little.

୪ । ଖସାପରିମିତ ସ୍ଥାନ—4. A very little space.

। ଦୃଶ୍ୟ କାଳାଂଶ—5. A moment.

୬ । ଏକ କଉଡ଼ା କଉଡ଼ିର ୮୦ ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ—
6. One eightieth part of a cowrie-money

୭ । ଆଖିର କଳା ତୋଳାର ମଝରେ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଥିବା ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଦର୍ପଣବତ୍ ବସ୍ତୁ, ଯାହାଁରେ ଆଖି ସାମନାରେ ଥିବା ପଦାର୍ଥର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରତିମ ପଡ଼େ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. The crystalline bit inside the pupil of the eye.

ଦେ. ବ—ବତକ; ଦଂସଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳଚର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
A kind of aquatic bird; the teal.

ତିଳକ୍—ଦେ. ବ—ମରହଟ୍ଟା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
Tilak A family-title of the Marhatta Brahmans.
(ତିଳକ୍-ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ବାଳଗଙ୍ଗାଧର ତିଳକ୍ ।)

ତିଳ(ଳ)କ—ସଂ. ବି. (ତିଳ+ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. କ)—
Tila(la)ka ୧ । ଲଲାଟରେ ବଅଷ୍ଣବମାନେ ଚନ୍ଦନ ଆଦର ଚିହ୍ନ; ଚଡା; ଟୋପା—1. Sectarian marks of sandal and other pastes painted on the forehead and other parts of the body of a Hindu.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନେ ସ୍ନାନ କରି ସାର ପୂଜା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଚନ୍ଦନ, ଗୋରୋଚନା, ତିଳକ ମାଟି ଆଦି ଦେହର ତିଳକ ଦେଇନ୍ତି । ଦେହରେ ବାର ସ୍ଥାନରେ ତିଳକ ଦେବାର ବିଧି ଅଛି, ଯଥା—ଲଲାଟ, ମସ୍ତକ, ଦୁଇ କାନ, କଣ୍ଠ, ଦୁଇ ବାହୁ, ବକ୍ଷ, ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱ, ପୃଷ୍ଠ ଓ ନାଭି ।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱପୁଣ୍ଡ୍ର (ଶଗଡ଼ଦଣ୍ଡା ପର ଦୁଇ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ରେଖା), ସଦ୍ଦୈତ୍ୟ, ଶାକ୍ତ ଓ ଶୈବମାନେ ତ୍ରିପୁଣ୍ଡ୍ର (ତ୍ରିଶୂଳ ପର ତିନି ଆଡ଼ରେଖା), ବୈଶ୍ୟଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଏବଂ ଶୂଦ୍ରଙ୍କର ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଟୋପା ଚଡା ଦେବାର ବିଧି ଅଛି । ତିଳକ ଦେଖି ତିଳକଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜାତି ଓ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସ୍ଥିର କରିଯାଇ ପାରେ ।]

୨ । ଦେହରେ ଥିବା ଖସା ପରି ଚିହ୍ନ—
2. A mole on the body.

୩ । ଗନ୍ଧ ତୁଳସୀ; ଦୁଲଜି ଗଛ—
3. Theosimum Basilicum.

୪ । ମୂତ୍ରାଶୟ—4. Kidney; the bladder

୫ । ଖସା ଗୁଳ—
5. The sesamum plant.

୬ । ଦେହରେ ତିଳ ଚିହ୍ନ ଥିବା ଅଶ୍ୱବିଶେଷ—
6. A kind of horse with freckles on the body.

୭ । ଘୋର ତର କପାଳ ଆଦରେ ଦେଇବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ମାଟି; ତିଳକ ମାଟି—
7 A kind of coloured earth for making marks on the body.

୮ । ଲୋଧ୍ର (ବୃକ୍ଷ)—
8. Simplocus Racemosa tree.

୯ । (ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ କାଳରେ ରାଜାଙ୍କ କପାଳରେ ତିଳକ ଦିଆ ଯାଇଥିବାରୁ) ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ—
9. Installation ceremony of a king.

୧୦ । (କନ୍ୟା ପକ୍ଷର ଲୋକେ ବରର ମସ୍ତକରେ ତିଳକ ଅଙ୍କିତ କରିଥିବାରୁ) ସମ୍ବନ୍ଧିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ମହାପ୍ରସାଦ ଦେବାର—10. Ceremonial betrothal before marriage.

୧୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କପାଳରେ ପିନ୍ଧିବାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ସିଥାମଣି ବା ଟୀକା—11. An ornament worn on the brow by females.

୧୨ । ଶିରୋମଣି ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
12. Chief or best person.

୧୩ । ମରୁବକ; ମରୁଆ (ଦେଖ)
13. Marua (See)

୧୪ । ପୀହା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—14. Spleen.

୧୫ । ସୌବର୍ଚ୍ଚଳ ଲବଣ—15. Name of a salt.

୧୫ । କୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥର ଅର୍ଥସୂଚକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା; ଟୀକା—
16. Annotation of a work.

୧୭ । ପୁନ୍ନାଗଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
17. Name of a tree.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବସନ୍ତ କାଳରେ ଛତା ଆକାରର ଫୁଲ ଧରେ, ଶୋଭା ପାଇଁ ଲୋକେ ଏ ଗଛକୁ ବଗିଚାରେ ଲଗାନ୍ତି । ଏହାର କାଠ ଓ ଛାଲ ଔଷଧରେ ଲାଗେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର । ରଘୁବଂଶ (୧୫୪୧) ଓ ମହାଭାରତ (୩୫) ରେ ଏ ଗଛର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ତିଳକ, ଯୁବକ, ଶ୍ରୀମାନ୍,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟରେଖ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସ୍ତୁତଃ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ସ୍ପୁଣ୍ଡି, ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ । ଏହା କଫ, କୁଷ୍ଠ, କୃମି ଓ ବସ୍ତିଗତ, ମୃଗଗତ ଓ ଦନ୍ତଗତ ରୋଗର ନାଶକ ।]

୧୮ । ଯମକଯୁକ୍ତ ରଚନା—

18. Alliteration (Apte).

୧୯ । ଗୀତର ଧ୍ରୁବକ ବା ଘୋଷା—

19. The burden of a song (Apte).

୨୦ । ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍—20. The lungs (Apte).

୨୧ । ବହିରେ ଫୁଲ୍ଲା ନଥାଇ କଳା ଦାଗ ପଡ଼ିବା ରୋଗବିଶେଷ—

21. A kind of disease; the appearance of black spots on the skin without any inflammation (Apte).

୨୨ । ମୁଞ୍ଜ ତୃଣର ଫୁଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

22. The bunch of flowers of the Muñja grass.

ବି. ବିଣ – ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ—Chief.

[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ରଘୁକୁଳତିଳକ ।]

ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ ତିଳ) ଗୁଣି; ତିଷା—

1. Sesamum.

ତୁଇଁ ଟେରେ ତିଳକ ତିଳକ ସମ କର ଟେକ ପାରେ—

ଉଡ଼. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ମୁହୂର୍ତ୍ତ କାଳ—2. A moment.

ଏହା ସଂଶୟ ହୁଏ ଗୁଣିତଳକ

ତଳେ ତ ନ ଦେଖିବ ଗୁଣିତଳକ—ଉଡ଼. ତ୍ରୈମ୍ବୁଧାନଥି

ତିଳ(ଲ)କ କାଢ଼ିବା – ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସ୍ନାନ ସାର ଦେହରେ ତିଳକର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ କରିବା—1. To draw marks on the body with coloured pastes.

ତିଳକ ଲଗାନା ତିଳକ ଘୋନ୍ଦିବା ତିଳକ ନାଇବା ତିଳକ ଲଗା(ଗେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । (ଭୁଲ. ଚିତ୍ର କାଢ଼ିବା) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରବଞ୍ଚନା କରିବା—2. (fig.) To deceive; to cheat.

(ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ ତିଳକ କାଢ଼ିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଭଣ୍ଡତପସ୍ୱୀ ହୋଇ ଲୋକଙ୍କୁ ଠକାଇବା ଘଟଣା ହେତୁ ନ ଥିବାରୁ ତିଳକ କାଢ଼ିବା ଓ ଚିତ୍ର କାଢ଼ିବାର ଏହି ଅର୍ଥ ହୋଇଅଛୁ ।)

ତିଳ(ଲ)କ କାମୋଦୀ—ସଂ. ବ—ସଙ୍ଗୀତର ମିଶ୍ର ରାଗିଣୀବିଶେଷ—

Tila(la)ka kāmodī Name of a mixed tune in Hindu music.

[ଦ୍ର—ଏହା ରାତ୍ରିର ୨ୟ ପ୍ରହରରେ ଗେୟ । ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଏଥୁ ଏଥିରେ ଏକ କୋମଳସ୍ୱର ଅଥଚ—ସୋମେଶ୍ୱରଦତ୍ତ ।]

ତିଳ(ଲ)କଟ—ସଂ. ବ—ତିଳଚୂର୍ଣ୍ଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Tila(la)kaṭa Powdered sesamum.

(ତିଳକଲ୍ଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିଳ(ଲ)କ ଧାରୀ—ସଂ· ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ତିଳକରେ ଚିତ୍ର ଘୋନ୍ଦି ଥାଏ-

Tila(la)ka dhārī One having marks of Tilaka on the body.

(ତିଳକଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତିଳ(ଲ)କ ପାଟି—ଦେ.ବ— କପାଳରେ ଆକର୍ଣ୍ଣବିସ୍ତୃତ ତିଳକ ରେଖା—

Tila(la)ka pāṭi Painting done on the forehead from ear to ear.

ତିଳକ ପାଟି

ତିଳ(ଲ)କ ପେଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଆଧାର ବା ପାତ୍ରରେ ତିଳକ କାଢ଼ିବାର ସରଞ୍ଜାମ ରଖାଯାଏ—

Tila(la)ka perḍi A pouch for keeping the materials for painting with Tilaka.

तिलक का पेड़ा

(ତିଳକ କୋଥଲୀ, ତିଳକମୃଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିଳ(ଲ)କ ମାଟି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତିଳକ ଓ ମୃତ୍ତିକା)—

Tila la)ka māṭi ଯେଉଁ ବିଶେଷ ବିଲବିଆ ମାଟିକୁ ଘୋରି ତିଳକ ତିଲଗ ମାଟି } ତିଲିଗା ମାଟି } ଅନ୍ୟରୂପ ଘେନା ଯାଏ—Coloured earth used in painting the forehead etc.

[ଦ୍ର—ଗଙ୍ଗା ନଦୀର କୂଳ ଓ ବୃନ୍ଦାବନ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଆଦି ତୀର୍ଥସ୍ଥାନର ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ମାଟିକୁ ବଳ ତିଳକ କରିବା ନିମନ୍ତେ ରଖାଯାଏ ।]

ତିଳ(ଲ)କ ମାଟିଆ—ଦେ. ବ—ତିଳକ ଚିତ୍ର ଘୋନ୍ଦିଥିବା ନାମମାତ୍ର ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ପ୍ରଭେଦାତ୍ମକ ବିଶେଷ—

Tila(la)ka māṭiā ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ପ୍ରଭେଦାତ୍ମକ ବିଶେଷ—

(ତିଳକ ମାଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) A class of nominal Baishnabas found in towns and places of pilgrimage.

[ଦ୍ର—ସହର ଓ ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବ ଉଠାଇବାକୁ ଘୁଇବଙ୍କୁ କେହି ନ ଥିଲେ ଏମାନେ ଶବକୁ ନେଇ ସତ୍କାର କରନ୍ତି ।]

ତିଳ(ଲ)କ ସେବା—ଦେ. ଅ—ସ୍ନାନ କରି ସାରି ତିଳକ ଧାରଣ ଓ ଦେବତାଙ୍କର ପାଦୁକ ଆଦି ସେବା କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ—The act of painting the forehead with Tilaka and taking particles of Pādodaka of Deities after bath (in the case of the Hindus.)

Tila(la)ka sebā

ତିଳକ ସେବା

तिलक सेवा

ତିଳ ଲ)କା—ସଂ. ବି. (ତିଳକ + ଆ)—

Tila(la)kā ୧ । କଣ୍ଠର ହାରବିଶେଷ—

1. A kind of necklace.

୨ । ଏକ ବର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ—

2. Name of a Sanskrit metre.

ତିଳ କାଞ୍ଚନ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ତିଳ + କାଞ୍ଚନ)—

Tila kāñchana ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି ଅନୁସାରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ-ଶେଷରେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାର୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ କରିବା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଣ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଞଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ/ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ଏହୁ ଇଲ ଓ ଖଣ୍ଡେ ସୁନା—A bit of gold and a quantity of sesamum seeds given away to Brahmins for expiation of sins during a Śrāddha or other ceremony.

ତିଳକାଧାର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିଳକ + ଆଧାର)—

Tilakādhāra ତିଳକ ଯେଉଁ; ତିଳକ କାଢ଼ିବାର ଉପକରଣ ରଖିବାର କୋଥଲି—A pouch for storing the materials required for painting Tilaka.

ତିଳକାଳକ—ସଂ. ବି. [ତିଳ (ତୁଲ୍ୟ) + କାଳ = କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ) + କ]—

Tilakālaka ୧ । ଦେହର ଖସା ଚଉ; କଳାଜାଇ—1. A mole on the body.

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରେ ଖସା ଚହ୍ନ ଥାଏ—2. A person having mole-marks on the body.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିଳକ ଅଛି ଅଳକରେ = ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କୁନ୍ତଳରେ ଯାହାର) —ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଳକାଘାଟୀରେ ଅର୍ଥାତ୍ କପାଳ ଉପରେ ଆକର୍ଣ୍ଣ ବଶୀକୃତ ତିଳକର ରେଖା କାଢ଼ି ଥାଏ—2. A person who paints the whole length of his forehead (from ear to ear) with Tilaka.

୪ । କପାଳରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତିଳକ ଘାଟି—4. Painting done on the brow from ear to ear.

୫ । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଏକ ବ୍ୟାଧି, ଯହିଁରେ ପୁରୁଷର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପାଚି ଯାଏ ଓ ତହିଁ ଉପରେ କଳାକଳା ଦାଗମାନ ପଡ଼ି ଯାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. A disease in which the male organ is suppurated and freckled with black spots.

ତିଳକାଶ୍ରୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିଳକ + ଆଶ୍ରୟ)—

Tilakāśraya ୧ । ତିଳକାଧାର; ତିଳକ ଯେଉଁ—1. A pouch for Tilaka requisites.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଲଲାଟ ଦେଶ—2. The brow or forehead (where Tilaka is painted).

ତିଳ କଟ୍ଟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିଳ + କଟ୍ଟ = ପିଣ୍ଡିଆ)—

Tila kiṭṭa ଗୁଣ୍ଡି ପିଣ୍ଡିଆ—The cakes of sesamum left after oil is pressed from it.

ତିଳକୀ—ସଂ. ବିଣ. ଘୁଂ. (ତିଳକ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—

Tilakī (ତିଳାକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ତିଳକଧାରୀ—Wearing marks of Tilaka on the body.

ତିଳକୁଟ - ସଂ. ବି. (?)—

Tilakuṭa ଖସା ଲଡ୍ଡୁ; ଗୁଣ୍ଡି ଛେଚି ହୋଇ ଗୁଡ଼ରେ ପାଗ ହୋଇ ତିଆର ହୋଇଥିବା ମିଠେଇ—Sweetmeat composed of pounded sesamum mixed with sugar.

ତିଳକୁ ତାଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତି ସାମାନ୍ୟ କଥାକୁ ବଡ଼ କରିବା; ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ବଶେଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ତିଳକେ ତାଳ କରା ଛଡ଼ାଇବା—To make a mountain of a molehill; to magnify a small or insignificant matter.

ତିଳକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ — ସାମାନ୍ୟରେ; ତଳେ ମାତ୍ର—

Tilake In the least; a bit; slightly.

ଏକତିଳ, ତିଳମାତ୍ର ତୁଲା ତିଳକେ କିଣ୍ଟେକେ ନାହିଁ ସର । କବସମ୍ରାଟ୍. ବଚତା ।

ତିଳ(ଲ୍ଲ)ଖ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତିଳକ)—

Tila la)kha ୧ । ତିଳକ ମାଟି—1. Coloured earth used in painting the body.

ତିଲକ ୨ । ତିଳକ ଚହ୍ନ—2. Marks made on the body with Tilaka earth.

୩ । ସ୍ନାନ ପରେ ତିଳକ ଘେନିବା କ୍ରିୟା—3. The operation of painting Tilaka on the body after bath.

ତିଲ(ଲା) ଖଜା—ଦେ. ବି.—ମିଷ୍ଟାନ୍ନବଶେଷ—

Tila(lā) khajā A kind of sweetmeat.

ତିଲେଖାଜା [ଦ୍ର—ଏହା ଉପରେ ତିଳସଜ ଛଞ୍ଚା ଦୋଇଥାଏ । **ତିଲଂଗନୀ, ତିଲବା** ମକର ସକ୍ରାନ୍ତି ଉତ୍ସବରେ ଏହି ପ୍ରକାର ଖଜା ତିଆର ହୋଇ ଗୁଡ଼ିଆ ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ବିକି ହୁଏ ।]

ତିଲଟ—ଦେ. ବି. (ଜାହାଜିଆ ଶବ୍ଦ) —ଲୁହାର ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଅର୍ଗଲ

Tilaṭa (ଯାହା ଉପରେ ଆଡୁଲ୍ଲର ମଧ୍ୟଭାଗ ରଖାଯାଇ ଆଡୁଲ୍ଲ ଘୂରତ ହୁଏ ।)—(nautical term) A crescent-shaped hook on which the oar turns while being plied.

ତିଳ ତଣ୍ଡୁଳ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ; ତିଳ + ତଣ୍ଡୁଳ) —୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ

Tila taṇḍula ଦାନ କରିବା କର୍ମ। ତର୍ପଣ ସମୟରେ (ତିଳତଣ୍ଡୁଳକ — ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟବହୃତ ତିଶିମିଶା ଚାଉଳ—1. Rice mixed with grains of sesamum (given away to Brahmans or used while offering oblations to the manes).

୨ । ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ—2. Close embrace.

ତିଳ ତଣ୍ଡୁଳିତ—ଦେ. ବଣ. (ତିଳ + ତଣ୍ଡୁଳ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥରେ ଇତ)—

Tila taṇḍulita ତିଲା ଥଲା ରଙ୍ଗରେ ତନ୍ତୁବତନ୍ତି— Chequered.

ତନ୍ତୁତନ୍ତେ ଅନ୍ତରାରେ ହୋଇଥିଲା, ଲୋଆ ତିଳତଣ୍ଡୁଳିତ । ପଥାନାଥ. ଯଯାତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚିହ୍ନ ଥିବ ସେ ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟେତ ରହୁ ନାହିଁ । ଅଥଚ ଏ ବା ୍ ଚିହ୍ନ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଏକ ଶବ୍ଦରେ ଯେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ତେବେ ସେହି ନିୟମ ଯାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ଉପରୁ ଓ ବା ଏ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ବାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ବାଟ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବଡ୍ଡ' ଦେଖିବେ।

ତିଳ ତର୍ପଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିଳ+ତର୍ପଣ)—ପିତୃଲୋକଙ୍କ Tila tarpaṇa ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଳର ଅଞ୍ଜଳିରେ ତିଳ ମିଶାଇ କରାଯିବା ତର୍ପଣ—Oblations offered to the manes with handfuls of water sprinkled with sesamum.

ତିଳ ତୈଳ—ସ. ବି. (ତିଳ+ତୈଳ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ରାଶିତେଲ— Tila taila Sesamum oil.

[ଦ୍ର—ରାଶିତେଲ ଓ ରାଶିଗାଛର ଅନ୍ୟ ସୁଗନ୍ଧ ପଦାର୍ଥରୁ ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଶକ୍ତି ଥିବାରୁ ରାଶିତେଲ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଯଥା—ଫୁଲ, ମସଲା ଆଦି) ପକାଇଲେ ତାହା ଅଳ୍ପେଣରେ ଉକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ କରେ; କମ୍ବା ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ରାଶିକୁ ଛଅଦନ ଉଷୁ ସେହି ରାଶିକୁ ପେଡ଼ିଲେ ଯେଉଁ ତେଲ ବାହାରେ ତାହା ସୁବାସିତ ହୋଇଥାଏ । ଆୟୁର୍ବେଦ ମତରେ ଔଷଧ-ତୈଳମାନ ରାଶିତେଲଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହରିଥାଏ ।]

ତିଳ ଧେନୁ—ସ. ବି. (ମ. ପ. ଲୋ; ତିଳନିର୍ମିତ ଧେନୁ)—ତିଳରେ Tila dhenu ଗାଈର ମୂର୍ତ୍ତି ତିଆର କରିଯାଇ କରିଯିବା ଦାନ— A pious gift consisting of the image of cow done with sesamum seeds.

ତିଳ ପର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ; ତିଳର ପର୍ଣ୍ଣପର ପର୍ଣ୍ଣ ବା ପତ୍ର ଯାହାର)— Tila parṇṇa ୧ । ରକ୍ତଚନ ଗଛ—1. The sandal wood tree.

୨ । ତାପିନ୍ ତେଲ—2. The oil of turpentine.

୩ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ରାଶିଗଛର ପତ୍ର—

3. The leaf of sesamum plant.

ତିଳ ପର୍ଣ୍ଣିକା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ତିଳପର୍ଣ୍ଣ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ରକ୍ତଚନଗଛ— Tila parṇṇikā The red sandal-wood tree; (ତିଳପର୍ଣ୍ଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pterocarpus Santalinus.

ତିଳ ପିଚ୍ଚଟ—ସ. ବି.— ତିଳ ଗୁଣ୍ଡା କର ତାରୁ ଗୁଡ଼ ବା ଚନ୍ଦରେ ପାଗ Tila pichchaṭa କରିଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପିଣ୍ଡୁକ—A cake made (ତିଳପିଷ୍ଟ; ତିଳପିଣ୍ଡକ ଅନ୍ୟରୂପ) of powdered sesamum seeds seasoned with sugar.

[ଦ୍ର—ଏହା ମଳବର୍ଦ୍ଧକ, ଶୁକ୍ରଜନକ, ବାୟୁନାଶକ, କଫ ଓ ପିତ୍ତ-ବର୍ଦ୍ଧକ, ଶରୀରର ଉପଚୟକାରକ, ଗୁରୁ, ସ୍ନିଗ୍ଧ ଓ ମୂତ୍ରାଧିକ୍ୟନାଶକ ।

ତିଳପୀଡ଼—ସ. ବି. (ତିଳ+ପୀଡ଼୍ ଧାତୁ=ପେଷିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)— Tila pīrḍa ତେଲୁ—Oil-man.

ତିଳ ପୁଷ୍ପ—ସ. ବି. (ତିଳ+ପୁଷ୍ପ)—୧ । ତିଳର ଫୁଲ— Tila pushpa 1. The flower of sesamum.

୨ । ବ୍ୟାଘ୍ରନଖ; ନଖୀନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—

2. A scented herb; shell.

ତିଳ ପୁଷ୍ପକ—ସଂ. ବି. (ତିଳପୁଷ୍ପ+ସାଦୃଶ୍ୟର୍ଥେ. କ)— Tila pushpaka ୧ । ବାହାଡ଼ା (ଦେଶ) Bāhārḍā (See)

୨ । ନାକ (ସୁନ୍ଦର ନାକକୁ ତିଳ ଫୁଲ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରନ୍ତି)—2. Nose.

ତିଳ ଭେଦ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିଳ+ଭେଦ)—ପୋସ୍ତଜାତୀୟ— Tila bheda Poppy seed.

ତିଳ ରସ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିଳ+ରସ)—ରାଶିତେଲ— Tila rasa Sesamum oil; gingelly oil.

[ଦ୍ର—ତିଳତୈଳ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ତିଲରା—ଦେ. ବି.—କଂସାରଙ୍କ ଛେଣି (ଯାହାଦ୍ୱାରା ବାସନ ଉପରେ ତିଲରା ବଙ୍କା ଗାରମାନ ଖୋଲାଯାଏ)—A kind of brazier's drill.

ତିଳ ସୁବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ତିଳ+ସୁବର୍ଣ୍ଣ)—ତିଳ କାଞ୍ଚନ (ଦେଖ) Tila subarṇṇa Tila kāñchana (See)

ତିଳ ସ୍ନେହ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିଳ+ସ୍ନେହ)— Tila sneha ତିଳ ତୈଳ (ଦେଖ) Tila taila (See)

ତିଲା—ଦେ ବି.—୧ । ବଢ଼େଇଙ୍କ ଗର୍ତ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରର କାଠଫୋଡ଼ିବା ଅଂଶ Tilā ବା କଣ୍ଟା—1. A bit or boring nail used by carpenters in boring wood; carpenter's bit.

୨ । ଶସ୍ୟବିଶେଷ; ଏକପ୍ରକାର ରାଶି—

2. A species of sesamum seed.

୩ । ସୁନାଗଣ୍ଠିଆ ପ୍ରଭୃତି ଅଳଙ୍କାରରେ ଲଗାଯାଇଥିବା ସୁନାର ଛୋଟ ଛୋଟ ଲମ୍ବା ଥିବା ରୁଆ—3. Small elongated bits of metal put on ornaments.

ଗାଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବି—ଟଙ୍କା (ଦେଶ)—Tilā (See)

ତିଲ୍ଲା—ଦେ. ବି—ତିଲା (ଦେଶ) Tilā Tilā (See)

ଗା. ବି—ତିରି (ଦେଶ)—Tiri (See)

ତିଳାଞ୍ଜଳି—ସ. ବି. (ସ. ପ. ଲୋ; ତିଳ+ଅଞ୍ଜଳି)—ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର Tilāñjali ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅର୍ପିତ ତିଳମିଶ୍ରିତ ଅଞ୍ଜଳିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳ— Handful of water in which sesamum seeds are thrown and which is offered to the manes.

ତିଳାନ୍ନ—ସ. ବି. (ସ. ପ. ଲୋ; ତିଳ ମିଶ୍ରିତ ଅନ୍ନ)— Tilānna ତିଳମିଶ୍ରିତ ଖେଚୁଡ଼ି—Rice and sesamum seeds boiled together.

ତିଳାର୍ଦ୍ଧ—ସ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତିଳ+ଅର୍ଦ୍ଧ)—୧ । ସୂକ୍ଷ୍ମସମୟାଂଶ— Tilārddha 1. A moment.

୨ । ଅତ୍ୟଳ୍ପ ପରିମିତ ସ୍ଥାନ—2. A little space.

୩ । ଅତିସୂକ୍ଷ୍ମାଂଶ—3. A very minute part.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧		ଓ	ର୍,ର୍	୫	ଏ	ଜସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଐ	ଔ	ର୍	ଲ୍	ସ୍ୱ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ

ତିଳାର୍ଦ୍ଧ ଦେ. କି. ବିଶ. (ସଂ. ତିଳାର୍ଦ୍ଧମ୍)—ଅତି ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର; ଜରାସା ଟିକେ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ; ଆଦୌ—In the slightest manner; a bit; at all.

(ତିଳାର୍ଦ୍ଧେ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ସେ ଏହା କରିବ ବୋଲି ମୁଁ ତିଳାର୍ଦ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ କରି ନ ଥିଲି ।)

ତଲ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—

Tili A tree.

(ତିଲିଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ଗଡ଼ଜାତର ଜଙ্গଲ-ମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଓ ସୁଗନ୍ଧ ।]

ଦେ. ବି—ତିଲ (ଦେଖ) —Tili (See)

ତଲି— ଦେ. ବି. (ସଂ. ତୈଳିକ)—ବୈଶ୍ୟଜାତିବିଶେଷ—

Tili A Baisya caste.

ତିଲି ତୈଳୀ [ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଦେଶରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିବା ତିଲିମାନେ ବୈଶ୍ୟଜାତିଆ । ଏମାନେ ଓଡ଼ିଆ ତେଲଙ୍ଗଠାରୁ ପୃଥକ୍ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାହ ଓ ଖାଆଣ ପିଅଣ ଆଦି କରନ୍ତି ନାହିଁ । କଟକ, ଭଦ୍ରକ, ସୋରେ ଓ ଖୋରଧା ଅଞ୍ଚଳରେ ଏମାନେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ରହୁଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ତେଲ ଘେଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ, ମାତ୍ର ତେଲ ଓ ତୈଳଜାତର ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଦଶହରାକୁ ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ ତିଲମାନଙ୍କ ଘର ଦୁର୍ଗାପୂଜା କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ତେଲସମାଜରେ ନଶ ରଖିବା ମନା; ମାତ୍ର ତିଲମାନେ ନଶ ରଖନ୍ତି ।]

ତଲଆ—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ତିଳ)—୧ । ତିଳଯୁକ୍ତ—

Tiliā 1. Having sesamum seeds.

୨ । ତିଳଚିହ୍ନ ଯୁକ୍ତ—

2. Freckled; having mole marks on.

ତିଲିଆ ତିଲଂଗନୀ, ତିଲବା ତିଲିଆ ତିଲି(ଲି)ଆ ଖଜା } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବା ଖଜା, ଯାହା ଉପରେ ତିଳ ଲଗା ହୋଇଥାଏ—A kind of sweetmeat overlaid with sesamum seeds.

ତଲକା— ସ. ବି—ତିଳ ବା ଖସାପରି ଦାନାଥିବା କସ୍ତୁରୀ (ଦ୍ୱରେକୁଷ୍ଠ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।)—A kind of musk having grains like sesamum seeds.

ତଲତ୍ସ—ସଂ. ବି. (ତିଳତ୍=ଗତି+ସୋ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+ଅ)—ବୋଡ଼ାସାପ; ଗୋନସ ସର୍ପ—

Tilitsa Viper (snake)

ତଲୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତିଳ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—

Tilī ତିଳବିକ୍ରେତା ଜାତିବିଶେଷ; ତିଳ—Name of a caste dealing with oil seeds.

(ତିଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତଲୁ(ଲୁ)ଆ—ଦେ. ବି ଓ ବିଶ—ତିଳଆ (ଦେଖ)

Tilu(lu)ā Tiliā (See)

ତଲୁ(ଲୁ)ଆ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଦେ. ବି—ମକର ବା ମାଘସଂକ୍ରାନ୍ତି—

Tilu(lu)ā saṁkrānti The Saṁkrānti of the solar month of Makara (Māgha).

[ଦ୍ର—ଏହି ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ତିଳୁଆ ବା ତିଳମିଶ୍ରିତ ଖଜା ଓ ପିଠା ଭୋଗ କରାଯାଏ ।]

ତଲେ—ଦେ. କି. ବିଶ—୧ । ଏକକ୍ଷଣ ସମୟ—

Tile 1. Even a moment.

ତିଳମାତ୍ର; ତିଳେକ ୨ । ଟିକେ ମାତ୍ର (ସ୍ଥାନ, ସମୟ ବା ପରିମାଣ)—

ଜରାସା 2. Even a little; slightly (in point of time, place or quantity).

(ତିଳେକ, ତିଳେ ମାତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ନଜେ ତଳେ ନ ପକାଇ । ବ୍ୟାଖ୍ୟାଥ. ତରବାର ।

ଦେ. ବିଶ—ଲେଶମାତ୍ର; ଅତିସାମାନ୍ୟ—

In the slightest degree.

ଏଣେ ଅସିବାକୁ ତଳେ ନାହିଁ ଅବସର । ବ୍ୟାଖ୍ୟାଥ. ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟହାର ।

ତଲେହେଁ—ଦେ. କି ବିଶ—ତିଳେ (ଦେଖ)

Tilehen Tile (See)

ତେବେ ବସ୍ତୁତେ ବର୍ତ୍ତୀସର
ତଲେହେଁ ନ ଦଶେ ଅନ୍ଧାର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ତଲେ ହେଲେ—ଦେ. କି ବିଶ—ତିଳେ (ଦେଖ)

Tile hele Tile (See)

ତଥାପିତ ତଳେ ହେଲେ ତୋ ସ୍ନେହେ ନ ରହିବଇ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଲୋଦ୍ଭବଙ୍କୁ ଉ. ଗୀତ

ତଲୋତ୍ତମା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତିଳ+ଉତ୍ତମା=ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ)—

Tilottamā ପରମରୂପବତୀ ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—

Name of a heavenly nymph.

[ଦ୍ର—ବଧାତା ହରଣାସ୍ତ୍ରର ଦୁଇ ପୁତ୍ର ସୁନ୍ଦ ଓ ଉପସୁନ୍ଦ ନାମକ ଅସୁରଦ୍ୱୟଙ୍କ କଥାର୍ଥ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସମସ୍ତ ରତ୍ନରୁ ତିଳତିଳ ମାତ୍ର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସଗ୍ରହ କରି ଏ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ନାମୀଣ କରିଥିଲେ । ସୁନ୍ଦ ଉପସୁନ୍ଦ ଦୁଇ ଭାଇ ଉପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ବର ପାଇଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ୟ କେହି ମାର ପାରିବ ନାହିଁ, ସେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ମରିବେ । କିନ୍ତୁ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ହେଉ ନ ଥିଲା । ସେ ଦୁହେଁ ବଳଦୃପ୍ତ ହେବାରୁ ଦେବତାମାନେ ଉତ୍ସୀଡ଼ିତ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରେ ପହଞ୍ଚିବାରୁ ବ୍ରହ୍ମା ତିଲୋତ୍ତମାକୁ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ତିଲୋତ୍ତମା ଏ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳକୁ ଗଲା । ଏ ଦୁହେଁ ତାକୁ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହେଲେ ଓ ତାକୁ ପାଇବା ପାଇଁ ଦୁଇ ଭାଇ ବିବାଦ କଲେ ଓ ପରସ୍ପର ଯୁଦ୍ଧ କରି ମଲେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତଲୋଦକ—ସଂ. ବ. (ଷ. ତ. ମ୍ଲେ. କର୍ମଧା; ତିଳ+ଉଦକ)—

Tilodaka ୧ । ତିଳାଞ୍ଜଳି (ଦେଖ)—

1. Tilāñjali (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅସର ପୃଷ୍ଠାରେ ମଝରେ ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘତମ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚାହିଁବାର ଦରକାର । ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ତମ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଜାତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗା' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂମ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୨ । ପିତୃ ଉଦ୍ଦେଶରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉଲମିଶ୍ରିତ ଜଳ—
2. Water mixed with sesamum seeds, offered to the manes of one's ancestors.

ତିଲୌଦନ—ସଂ. ତ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ. କର୍ମଧା; ତିଲ + ଓଦନ)—
Tilaudana (ପିଣ୍ଡରେ ଦିଆଯିବା) ତିଲ ମିଶ୍ରିତ ଅନ୍ନ—
Boiled rice mixed with sesamum seeds.

ତିଲ୍ୱ—ସଂ. ବି. (ତିଲ + ବ)—ତ୍ପୁ.; ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ତ୍ପୁଧ
Tilwa ଗଛ—A tree; the bark of which is used in dying; Symplocus Racemosa.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଛେଲ ରଙ୍ଗକରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ତିଲ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ତିଲ + ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥରେ ଯ)—ତ୍ପୁଣିବିଲ; ତ୍ପୁଣି ବୁଣିବା
Tilya ଲାଗି ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ—A field fit for raising sesamum crop.

ତିଶାଖା—ଦେ. ତତ. (ସଂ. ତ୍ରିଶାଖ)—ତ୍ରିଶାଖ (ଦେଖ)
Tisākhā Trisākha (See)
ତେଶାଖା **तिशाखा** (ତ୍ରିଶାଖିଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିଶିରା—ତ୍ରା. ବ (ସଂ. ତ୍ରିଶିରସ୍)—ତ୍ପୁମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ତ୍ପୁକ୍ଷସବିଶେଷ;
Tisirā ତ୍ରିଶିରସ୍ ତ୍ପୁକ୍ଷସ—Name of a demon killed by Rāmchandra.

ତିଶେଣିଆଁ—ଦେ. ତତ— ତିନଶେଣିଆଁ; ଯେଉଁ ଘରର ତ୍ପୁଲରେ ତିନ
Tiseṇiāñ ଗୋଟ ଶେଣୀ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ—(a house) Having a gabled roof with 3 side-beams or plates only.

ତିଷ୍ଠଦ୍ଗୁ—ସଂ. ବ—(ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ସ.ତ୍ପୁଷ୍ଠତ୍ = ସ୍ଥିତ ହେବା + ଗୋ;
Tishṭhadgu ଯେଉଁ ସମୟରେ ଗାଈଗୋରୁ ବାହାରୁ ଚରି କରି ଘୁଣ୍ଟାଲକୁ ଫେରି ଆସି ଥାଆନ୍ତି)-ଗୋତ୍ପୂଳ; ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ—
Dusk; evening.

ତିଷ୍ଠା—ସଂ. ତ. (ନାମ)—ହିମାଳୟରୁ ବାହାରି ନବାବଗଞ୍ଜ ନିକଟରେ
Tishṭhā ଗଙ୍ଗାରେ ମିଳିଥିବା ନଦୀବିଶେଷ; ତ୍ପୁସ୍ତା—
A tributary of the Ganges; the Tistā.

ତିଷ୍ଠିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ସ୍ଥା ଧାତୁ)—୧ । ରହିବା—1. To stay.
Tishṭhibā ୨ । ବାସ କରିବା—2. To live.
ତିଷ୍ଠନ; **तिष्ठना** ୩ । ବଞ୍ଚିବା;ଜୀବନ ଧାରଣ କରିବା—3. To exist.
[ତ୍ପୁସ୍ତା(ସ୍ତ୍ରୀ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ]

ତିଷ୍ୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ତୁଷ୍ ଧାତୁ ଣିତ୍, ତୋଷିଧାତୁ=ତୁଷ୍ଟ
Tishya କରାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ ଯ; ନକ୍ଷତ୍ରନ)—୧ । ଅଷ୍ଟମ ନକ୍ଷତ୍ର; ପୁଷ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ର—1. The 8th of the 27 lunar mansions in Hindu astronomy.
୨ । ପୌଷ ମାସ—2. The lunar month of Pausha (December and January).
୩ । କଳିଯୁଗ—3. The Kali age.

ତିଷ୍ୟପୁଷ୍ପା—ସଂ. ତ.-ଆମଳକୀ; ଅଁଳା—Embellic myrobalan.
Tishya-pushpā (ତିଷ୍ୟା ଅନ୍ୟରୂପ)

ତିସନ୍—ତ୍ରାଦେ (ଲରଆ) ଅ. (ସଂ. ତେସନ)—
Tisan ସେହିପରି; ତାଦୃଶ—Like that; similar to that.

ତିସରା—ଦେ. ବ (ସଂ. ତୃତୀୟସର)—୧ । ତୃତୀୟ ଦିବସ—
Tisarā (ତିସିରା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Third day.
ତେସ୍ରା ୨ । ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
तीसरा 2. A third person; outsider.
୩ । ତିସରି (ଦେଖ)—3. Tisari (See).

ଦେ. ବଣ—୧ । ତୃତୀୟ—1. Third.
(ଯଥା—ତନ ଅସି ତିସରା ପହର ଦେଲଣି ।)
୨ । ତିସରି (ଦେଖ) —2. Tisari (See).

ତିସରି—ଦେ. ବ (ସଂ. ତ୍ରିସର)—ତିନଗୋଟି ସୋତ୍ର ବା ସୂତ୍ର—
Tisari (ତିସର୍, ତିସରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) Three strings.
ତେନରି ଦେ. ବଣ—ତିନସରିଆ; ତିନଚ; ତିନ ସୋତ୍ରଯୁକ୍ତ; ତିଘୁଣିତ
तिलड़ी ଦ୍ୱାର ଆଦ)—Three-stringed (necklace).

ତିସରେଇବା—ଦେ. କି—୧ । ତିନସର କରିବା; ତିଘୁଣିତ କରିବା—
Tisareibā 1. To treble a thread or string.
ତିନପାଟ କରା ୨ । ତିନଘୁଙ୍ଗ କରିବା—
तेहराना 2. To fold into three.

ତିସୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଅତସୀ)— ଅତସୀ (ଦେଖ)
Tisī Atasī (See).

ତିସ୍ତା—ଦେ. ବ (ନାମ) (ସଂ. ତିଷ୍ଠା)—ତିଷ୍ଠା (ଦେଖ)
Tistā Tishṭhā (See).

ତିହାଇ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତିଘାତ)—(ସଙ୍ଗୀତ)ତାଳର ସମାପ୍ତି ବା ସମକୁ
Tihāi ଆସିବାର ପୂର୍ବରେ ତିନିବାର ଆଘାତ; ତାଳର ମାତ୍ରା ଅନୁସାରେ କରତାଳ ଦ୍ୱାରା ବା ମୃଦଙ୍ଗାଦିରେ ଆଘାତ ଦ୍ୱାରା ବିରାମ ଜ୍ଞାପନପୂର୍ବକ ଶେଷ ବିରାମ ସ୍ଥାନରେ କରତାଳ ନ ଦେବା—
(music) The 3 final strokes given before the conclusion of a particular musical measure or beating to time.

ତିହାର—ତ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) (ସଂ. ତିଥି + ବାର) ଦେ. ବ. (ଭୁଲ ବ୍ୟ.
Tihār ଏହ ଅର୍ଥରେ ତ୍ୟୋହାର)—ଉତ୍ସବ; ପର୍ବ—
Festival.

ତିହାରି—ତ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମହାତ୍ରସାଦନବଦ୍ଧ ଘରେ ଓ ବରାହ
Tihāri ପୂର୍ବରୁ ବର ଘରୁ କନ୍ୟା ଘରକୁ ଏବଂ କନ୍ୟା ଘରୁ ବର ଘରକୁ ପଠାଯିବା ଲୁଗା, ମିଷ୍ଟାନ୍ନାଦି ଉପଢୌକନ—Exchange of presents of clothes and sweetmeats between the bride's and the bridegroom's families after betrothal and beforemarriage.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ୠ	ଟ	ଣ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯୁ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅନାସ୍ତନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରତନ୍ତୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ	ସ	ଷ	ଙ୍ଗ	ଇ	ଜ୍ଞ	ଃ

ତିହୁଡ଼—ଦେ. ବ (ସଂ. ତ୍ରିବୃତ୍)—୧ । (ବାୟୁସାଧକମାନଙ୍କ ଭାଷା) ଶରୀରମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗୁପ୍ତସ୍ଥାନବିଶେଷ (ଯେଉଁଠାରେ ଇଡ଼ା ପିଙ୍ଗଳା ଓ ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ୀ ମିଳିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି)—1. An imaginary centre in the human system where the 3 principal air-channels meet.

Tihurdi

(ତିହୁଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ତିଉଡ଼ (ଦେଖ)—2. Tiurdi (See).

ତିହୋର୍—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ତ୍ରିଗୁଣିତ)—୧ । ତିନିଗୁଣିତ; ତିନ ପରସ୍ତ କରି ଯାଇଥିବା—1. Folded thrice.

Tihori

तेपाट, तिहरा

୨ । ତିନସରିଆ—2. Three-stringed.

ତିହୋରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତିନିପରସ୍ତ କରିବା—1. To fold into three.

Tihoreibā

तेपाट करना

୨ । କୌଣସି କର୍ମ ତିନିଥର କରିବା—2. To do a work thrice.

तिहराना

ତିହ୍ନି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ—ତିନି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Tihni (etc)

Tini etc (See).

ତୀକ୍ଷ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—1. Sharp.

Tīksha

तिख, तिक्ष

ବୁଦ୍ଧି ପାଇଁ କରୁଥେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦ୍ରୋଣ ପ୍ରାଣ,
ନେବା କହ ଥରେ ବଜ୍ରଣ ତୀକ୍ଷ ବାଣ—
କୃଷ୍ଣବିଜୟ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

तिक्ख, तिक्ष

୨ । ଖଣ୍ଡାଦାଢ଼ିଆ; ଖଣ୍ଡା ଦାଢ଼ ପରି ଉଚ୍ଚା; ଅତଡ଼ିଆ—2. Precipitous.

୩ । ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ—3. Very high.

୪ । ଉତ୍ତପ୍ତ—4. Hot; warm.

୫ । ଦ୍ରୁତ—5. Swift.

୬ । କଡ଼ା; କ୍ରୋଧ ଯୁକ୍ତ (ମିଜାଜ)—6. Hot; wrathful (temper).

୭ । ଚଡ଼ଚଡ଼ିଆ—7 Irritable; surly.

ତୀକ୍ଷଣ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ—ତୀକ୍ଷ (ଦେଖ)

Tīkshaṇa

Tīksha (See)

(ତୀକ୍ଷଣ-ଅନ୍ୟରୂପ)

ଏହୁଣି ତୀକ୍ଷଣ ବାଣରେ ତୋ ମୁଣ୍ଡ—କୃଷ୍ଣବିଜୟ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେ. ବ—ତୀକ୍ଷ୍ଣତା—Sharpness.

ଭଷଣରେ କହୁଛ ତୀକ୍ଷଣ କହୁ
କପାଳ ସାର ସାରଙ୍ଗ ନଜରୁ ଉହୁଁ—ଉଷା. ବୋଇତ୍ତୁଦ୍ଧାଖ୍ୟାନ ।

ତୀକ୍ଷଣମୁନା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ମୁନିଆଁ ଅସ୍ତ୍ର—A kind of sharp pointed weapon or dart

Tīksha-munā

ତୀକ୍ଷ୍ଣ— ସଂ. ବଣ (ତିଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ନ୍ୟ)—୧ । ଦାଢ଼ିଆ; ଶାଣିତ—1. Sharp; whetted.

Tīkshṇa

(ତୀକ୍ଷ୍ଣତା, ତୀକ୍ଷ୍ଣତ୍ୱ—ବ) ୨ । ଝଗା—2. Pungent.

୩ । ତୀବ୍ର; ତୀବ୍ର—3. Keen; acute.

୪ । ଚଞ୍ଚଳ; ତରଳ; ଅନଳସ—4. Active; quick.

୫ । ଉତ୍ତପ୍ତ—5. Warm; hot.

୬ । ରୁକ୍ଷ—6. Rude.

୭ । ବୁଦ୍ଧିମାନ—7. Intelligent.

୮ । ଆତ୍ମତ୍ୟାଗୀ—8. Self-denying.

୯ । ଚୂନଆଁ—9. Sharp-pointed.

୧୦ । କ୍ରୋଧୀ; ଚଡ଼ଲ (ସ୍ୱଭାବ)—10. Irritable; irascible (nature).

୧୧ । କର୍କଶକଣ୍ଠ (ସ୍ୱର)—11. Harsh (sound).

୧୨ । ଉଗ୍ର; ପ୍ରଚଣ୍ଡ—12. Violent.

୧୩ । କଡ଼ା; କଡ଼ୁଆ—13. Acrid.

ସଂ. ବ—୧ । ଶସ୍ତ୍ର—1. Weapon.

୨ । ଉତ୍ତଜା—2. Keenness.

୩ । ଉଷ୍ଣତା; ଗରମି—3. Warmth; heat.

୪ । ବିଷ—4. Poison.

୫ । ଇସ୍ପାତ; ଲୌହବିଶେଷ—5. Steel.

୬ । ଯୁଦ୍ଧ—6. Battle.

୭ । ମୃତ୍ୟୁ—7 Death.

୮ । ସୋରା; ସବଜାର—8. Saltpetre; nitre.

୯ । ସାମୁଦ୍ରିକ ଲବଣ; କରକଚ; ଗଙ୍ଗାଲୁଣ—9. Sea-salt.

୧୦ । ବଚ—1. The sweet flag (a medicinal roo

୧୧ । କଟୁତା—11. Harshness; pungency.

୧୨ । କଣ୍ଟନାଭ; ମଙ୍କୁଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—12. Aconite.

୧୩ । ମୂଷକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—13. A kind of tree.

୧୪ । ଚବ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—14 Piper Chaba,

୧୫ । ଯୋଗୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—15. An anchorite.

୧୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ମୂଳା, ଆର୍ଦ୍ରା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଓ ଅଶ୍ଲେଷା ନକ୍ଷତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. The 19th, 6th, 18th and 9th asterisms.

୧୭ । ପୂର୍ବ ଭାଦ୍ରପଦ, ଉତ୍ତର ଭାଦ୍ରପଦ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ଅଶ୍ୱିନୀ ଓ ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୁଧ ଗ୍ରହର ଗତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—17. The passage of the planet Mercury through the 25th, 26th, 18th, 1st and 27th asterisms.

ତୀକ୍ଷ୍ଣକଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ. (କର୍ତ୍ତୃକୀହି; ତୀକ୍ଷ୍ଣ + କଣ୍ଟକ)—

Tīkshṇa kaṇṭaka

୧ । ଧାତୁରା ଗଛ; ଦୁଦୁରା—1. The Dhāturā plant.

୨ । ଇଙ୍ଗୁଦୀ ଗଛ (ଦେଖ)—2. Iṅgudī tree (See)

୩ । ବଉଁଶ; ବାଉଁଶ—3. Bamboo.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଶୋଇଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଇଟାଙ୍କରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇବେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଶୋଇବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖୋ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଖା' ଦେଖିବେ; ଅଲବତ୍ତ ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୪ । (କର୍ମ୍ମଧାରୟ) ଦାଢ଼ୁଆ କଣ୍ଟା—
4. Sharp pointed thorn.

ସଂ. ବିଣ—ତୀକ୍ଷ୍ଣ କଣ୍ଟକ ଯୁକ୍ତ—Thorny.

ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଗନ୍ଧ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୀକ୍ଷ୍ଣ+ଗନ୍ଧ)—
Tīkshṇa gandha ୧ । ଶୋଭାଞ୍ଜନ ବା ସଜନା ଗଛ—
(ତୀକ୍ଷ୍ଣଗନ୍ଧକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Hyperanthera Morunga.
୨ । ରକ୍ତ ତୁଳସୀ—2. The red variety of the Holy Basil plant.

ତୀକ୍ଷ୍ଣଗନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୀକ୍ଷ୍ଣ + ଗନ୍ଧ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Tīkshṇagandhā ୧ । ଛୋଟ ଅଲାଇଚ; ଗୁଜରାଟି—
1. Small cardamom.
୨ । ଗେଉବଚ—2. A medicinal plant; Acorus Calamus.

ତୀକ୍ଷ୍ଣତଣ୍ଡୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପିପ୍ପଳୀ—
Tīkshṇa-taṇḍulā Long pepper.

ତୀକ୍ଷ୍ଣତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ତୀକ୍ଷ୍ଣ+ତ୍ୱ. ତା)—୧ । ଦାଢ଼ିଥିବା ଅବସ୍ଥା;
Tīkshṇatā ଧାରଯୁକ୍ତତା—1. Sharpness.
(ତୀକ୍ଷ୍ଣତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରାଖର୍ଯ୍ୟ; ଉତ୍ତଜା—2. Keenness.
୩ । ଘଗୁଆ ସ୍ୱାଦ—3. Pungency.

ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦଂଷ୍ଟ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୀକ୍ଷ୍ଣ + ଦଂଷ୍ଟ୍ର)—
Tīkshṇa damshṭra ଦାଢ଼ୁଆ ଦାନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—
Having sharp teeth.
ସଂ. ବି—ବାଘ—Tiger.

ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦନ୍ତ—ସଂ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; ତୀକ୍ଷ୍ଣ+ଦନ୍ତ)—ଦାଢ଼ୁଆ ଦାନ୍ତ—
Tīkshṇa danta Sharp tooth.
ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦାଢ଼ୁଆଦାନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—
Sharp-toothed.

ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୀକ୍ଷ୍ଣ+ଧାର)—ଦାଢ଼ୁଆ; ଶାଣିତ—
Tīkshṇa dhāra Sharp-edged.
ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (କର୍ମ୍ମଧା)—(ଅସ୍ତ୍ରାଦିର) ଦାଢ଼ୁଆ ବା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦାଢ଼—
Sharp edge.

ତୀକ୍ଷ୍ଣ ପୁଷ୍ପ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୀକ୍ଷ୍ଣ + ପୁଷ୍ପ)—ଲବଙ୍ଗ—
Tīkshṇa pushpa Cloves.

ତୀକ୍ଷ୍ଣପୁଷ୍ପା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୀକ୍ଷ୍ଣ=ତୀବ୍ର+ପୁଷ୍ପ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Tīkshṇa-pushpā କେତକୀ—The Ketakī plant; a kind of screwpine.

ତୀକ୍ଷ୍ଣ ରସ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୀକ୍ଷ୍ଣ+ରସ)—୧ । ଯବକ୍ଷାର—
Tīkshṇa rasa 1. Saltpetre; nitre.
୨ । ବିଷ—2. Poison.
ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—ତୀକ୍ଷ୍ଣସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ; ଘଗା—Pungent.

ତୀକ୍ଷ୍ଣ ସାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୀକ୍ଷ୍ଣ+ସାର)—ଲୁହା—
Tīkshṇasāra Iron.

ତୀକ୍ଷ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ବଚ
Tīkshṇā 1. Acorus Calamus (a plant)
୨ । ଶୋଭାଞ୍ଜନ ବା ସଜନା ଗଛ—(ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
2. The Horse-radish.
୩ । ବଡୁଆଉ (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
3. The Stinging nettle.

ତୀକ୍ଷ୍ଣାୟସ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (କର୍ମ୍ମଧା; ତୀକ୍ଷ୍ଣ + ଅୟସ୍ = ଲୁହା)—ଇସ୍ପାତ—
Tīkshṇāyasa Steel.

ତୀଖ—ଦେ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ)—ତୀକ୍ଷ୍ଣ (ଦେଶ)
Tīkha Tīksha (See)
(ତୀକ୍ଷ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାହୁଙ୍କ ସେ ମର ଅଣି ଏଡ଼େ ତୀଖ ଟର
ଗୋଡ଼ାଇଣ ଗାତ ପଛେ ଦେବତ ତା ବଚ—ଅଜସ୍ୱଚନ୍ଦ୍ର-'ଶର ଓ ଗୀତ'

ତୀଖ ଖି)ଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ୍ତ୍ରୀ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ) —୧ । କ୍ରୋଧରେ ଭେଇଁ ଉଠିବା—
Tīkha(khi)ṛdibā 1. To spring up in anger or
[ତୀଖ(ଖି)ରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଖେପା ତେଖନା vexation.

ତୀଖଡ଼େଇବା, ତୀଖାଡ଼ିବା, ତୀଖରେଇବା, ତୀଖାରିବା } —ଶିଜନ୍ତରୂପ
୨ । ଉତ୍ତେଜିତ ହେବା—
2. To be excited.
୩ । ସ୍ୱସ୍ଥାନରୁ ବାହାରିଯିବା; ସ୍ୱସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବା—
3. To move away from the original position; to be displaced.
୪ । କୌଣସି ପକ୍ଷ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା—
4. To leave a party.

ତୀଖା—ଦେ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ)—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ସରୁଆ
Tīkhā ଓ ଦାଢ଼ୁଆ ବଳୟ; ଧାତୁ ବା କାଚର ସାଙ୍ଗିଆ ଘର
(ତୀଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏକପ୍ରକାର ଖଡ଼ୁ—A very thin and sharp-edged bracelet of metal or glass used by females.
ଜେମାମଣି ମଣିବନ୍ଧରେ ଅଛି ତୀକ୍ଷ୍ଣରେ ତୀଖା—
ବଳମୁର୍ଯ୍ୟ ଚଦ୍ରକଳା ।

ତୀଖାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ୍ତ୍ରୀ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ)—
Tīkhāṛdibā ୧ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା; ମଭାଇବା—
ତିଖଡ଼ାନ 1. To excite; to incite.
ତିଖାରନା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମନକୁ ବିଗାଡ଼ିବା—
ତୀଖଡ଼େଇବା, ତୀଖଡ଼ା ତୀଖଡ଼ି କରିବା, ତୀଖାରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
2. To spoil or poison the mind of a person.
୩ । କୌଣସି ବିଷୟ ଦୃଢ଼ କରି ଜାଣିବା ପାଇଁ ବାରମ୍ବାର ବୁଝିବା—3, To inquire into a matter repeatedly.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଠ	ଢ	ଣ୍ଡ୍	ତ	ଥ	ଦସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ତ୍ର	ଅ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଲୁ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଘ	ଘ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ତୀବ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—ସ୍ଥୂଳ ହେବା—
Tīb (root) To become stout or thick.

ତୀବର—ଫ. ବ. (ତୁ ଧାତୁ = ପାର ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ବର) —
Tībara ୧ । ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ ଜାତିବିଶେଷ; ଭୋର—
(ତ୍ରିବର୍ତ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A caste of fishermen.
୨ । (+କର୍ମ. ବର) ସମୁଦ୍ର—2. The sea.
୩ । ବ୍ୟାଧ—3. Hunter.

ତୀବ୍—ଫ. ବ. (ତୀବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ର) —୨ । ଆଧିକ୍ୟ—
Tībra 1. Excess.
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣତା—2. Sharpness.
୩ । ଉତ୍ତାପ; କଟୁତା—3. Pungency.
୪ । ଉଷ୍ଣତା—4. Warmth.
୫ । ଶିବ; ମହାଦେବ—5. Śiba.
ଫ. ବଣ—୧ । ଉଗ୍ର; ତୀବ୍ର—1. Strong; violent.
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—2. Sharp; cutting.
୩ । ଅତ୍ୟଧିକ—3. Excessive.
୪ । କଠୋର; ଦୁଃସହ—
4. Harsh; unbearable; bitter.
୫ । କଡ଼ା; କଟୁ; ଝଗୁଆ—5. Pungent; acrid.
୬ । ଉଷ୍ଣ—6. Hot.

ତୀର୍ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଇଚ୍ଛିତାରେ ପହଞ୍ଚିବା; ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିବା—
Tīr (root) 1. To get at the boundary or height.
୨ । ସମାପ୍ତ ହେବା—2. To end.

ତୀର—ଫ. ବ. (ତୀର୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କୂଳ— Shore.
Tīra ୨ । ନୈକଟ୍ୟ—2. Vicinity.
୩ । ଟିଣ; ଧାତୁବିଶେଷ—3. Tin (metal).
୪ । ସୀସା—4 Lead.
୫ । ପ୍ରାନ୍ତ; ଧାର—5 Edge; brim.
ଦେ. ବ. (ଆଳୁକ ପ୍ରୟୋଗ)—ତୀର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଚିହ୍ନ (ଯଥା— →)—Arrow-mark.
[ଦ୍ର—ନଦୀର ସ୍ରୋତର ଦିଗ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦିଗକୁ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପୁସ୍ତକାଦିରେ ଓ ଜଳଘାରେ ଏପରି ଚିହ୍ନ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ ।]

ତୀର ଦେଦେ. ବ. (ଫା) —କାଣ୍ଡ; ଶର; ବାଣ—
तीर Arrow.
[ଦ୍ର—ଯଜୁର୍ବେଦୀ ଆଦି କେତେକ ବେଦାନ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦର ଏହି ଅର୍ଥ ମିଳେ, ତନ୍ତୁ ଏହା ଫାରସୀ ଶବ୍ଦ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତୀର ଘର—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ.
Tīra ghara ଏହି ଶବ୍ଦ)—ପ୍ରଥମ ରଜସ୍ୱଳା ବାଳିକା ପ୍ରଥମ ଋତୁ ବେଳ ଯେଉଁ ନିର୍ଜନ ଘରେ ରହେ—The lonely room to which a girl retires for 3 days after her first menses.

ତୀରନ୍ଦାଜ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଶରନିକ୍ଷେପକ ସୈନ୍ୟ—
Tīrandāja Archer.
तीरन्दाज ଦେଖ କମାଣ ବନ୍ଧରେ ତୂଣୀର
तीरंदाज କେତେ ତୀରନ୍ଦାଜ ଦେଖେ ବାହାର—ତୁକାରାମ, ଅମରତରଙ୍ଗ ।

ତୀରବର୍ତ୍ତୀ—ଫ. ବଣ. (ତୀର+ବୃତ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—
Tīrabartti ୧ । ନଦୀ ଆଦିର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ—
1. Situated on the bank.
୨ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—2. Adjacent.
(ତୀରବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ନଦୀ ଆଦିର କୂଳରେ ଉପସ୍ଥିତ—
3 Present on the shore.

ତୀର ବେଗ—ଦେ. ବ. (ଫା. ତୀର+ସ. ବେଗ) —ତୀରର ବେଗ
Tīra bega ବା ଗତି ପରି ଦ୍ରୁତ ଗତି—Speed of an arrow; very high speed.

ତୀର ଭୁକ୍ତି—ଫ. ତ. (ନାମ) (ଗଙ୍ଗା, ଗଣ୍ଡକୀ ଓ କୌଶିକୀ ନଦୀତ୍ରୟର
Tīra bhukti କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦେଶ)—ତିରୁହୁତ (ଦେଖ)
Tribuṭa (See)

ତୀରସ୍ଥ—ଫ. ବଣ. (ତୀର+ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Tīrastha ୧ । ତୀରବର୍ତ୍ତୀ (ଦେଖ)
1 Tīrabartti (See)
(ତୀରସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ—2. Dying; about to die.

ତୀରାଟ—ଫ. ବ—ଲୋଧ (ଦେଖ)
Tīrāṭa Lodha (See)

ତୀରୁ—ଫ. ବ—୧ । ଶିବ; ମହାଦେବ—
Tīru 1. Śiba.
୨ । ଶିବଙ୍କ ସ୍ତୁତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Prayer to god Śiba.

ତୀର୍ଣ୍ଣ—ଫ. ବଣ (ତୃ ଧାତୁ = ପାର ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Tīrṇṇa ୧ । ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ; ପାରଗତ—1. Having crossed or passed; having got over.
୨ । ଅଭିଭୂତ—2 Overcome.
୩ । ଆପ୍ଲୁତ; ସ୍ନାତ—
3; Flooded; irrigated; wetted; bathed.

ତୀର୍ଣ୍ଣ ପଦା (ଦୀ)—ଫ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ.(ତୀର୍ଣ୍ଣ+ପଦ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଈ)—ଭାଲମୂଲୀ—
Tīrṇṇa padā(dī) A medicinal plant.

ତୀର୍ଥ—ଫ. ବ. (ତୃ ଧାତୁ = ପାର ଗମନ କରିବା + କର୍ମ. ଥ)—
Tīrtha ୧ । ପାପମୋଚନ ହେତୁ; ପୁଣ୍ୟ ସ୍ଥାନ; ପାପରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ଲୋକେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଆନ୍ତି—
1. Holy place; a place of pilgrimage.
(ଦ୍ର—ତଳେ ଟୀକା ୧ ଦେଖ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଦି ଆପଣ ଏହି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଯଥା—ଏ ବା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭଳିଆକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବିହୀନ ଏ ବା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ବ୍ରଣ' ନ ମିଳିଲେ 'ବ୍ରଣ' ଦେଖିବେ; 'ବନ୍ଧୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ' ଦେଖିବେ

୬ । ପୁଣ୍ୟଜଳ; ବୃଷ୍ଟିସେଚିତ ଜଳ; ପୁଣ୍ୟତୋୟା ନଦୀ-ତଡ଼ାଗାଦି—2. Sacred bathing place; holy stream or reservoir.

୩ । ନଦୀତରଣସ୍ଥାନ ବା ସ୍ନାନଘାଟ—3. A place for landing or bathing; bathing ghat; ferry-ghat.

୪ । ଉତ୍ତମ ଓ ପୁଣ୍ୟ କର୍ମ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ କର୍ମ; ଯେଉଁ କର୍ମମାନ ଦ୍ୱାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଃଖସାଗରରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ (ଯଥା—ତପସ୍ୟାଧ୍ୟାସ, ସୁବ୍ରତଗୁରୁ, ଈଶ୍ୱରୋପାସନା, ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି) —

4. Meritorious or pious acts.

୫ । (+ କରଣ. ଥ) ରାଜମନ୍ତ୍ରୀ; ଉପଦେଶକ—

5. A counsellor; king's adviser; minister.

୬ । ଆଗମ ଶାସ୍ତ୍ର—6. Holy books; the śāstras; the scriptures of the Hindus.

୭ । (ଅସ୍ୱକଳଣ. ଥ) ଉପାୟ—7. Means.

୮ । କ୍ଷେତ୍ର—8. A field.

୯ । ପାତ୍ର—9. A vessel.

୧୦ । ଗୁରୁ; ଶିକ୍ଷକ; ଉପାଧ୍ୟାୟ (ଉଳେ ଟୀକା ୩ ଦେଖ)—

10. A preceptor.

୧୧ । ଋତୁ; ବ୍ରାହ୍ମଣ—11. A Brāhmaṇa.

୧୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ରଜଃ—12. The menstrual flux.

୧୩ । ଯୋନି—13. The vulva; vagina.

୧୪ । ଯଜ୍ଞ—14. Vedic sacrifice; oblations to fire

୧୫ । ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନ—15. Source; origin.

୧୬ । ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର—16. Bedānta Philosophy.

୧୭ । ଅଗ୍ନି—17 Fire

୧୮ । ନିଦାନ 18. Prime or remote cause.

୧୯ । ନିଦାନ ଶାସ୍ତ୍ର—

19 The science of the symtoms of diseases.

୨୦ । ବ୍ରାହ୍ମଣର ଦକ୍ଷିଣ କର୍ଣ୍ଣ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—

20. The right ear of a Brāhmaṇa.

୨୧ । ତାଦ୍ୱାରା ହାତର କରତଳର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଶ (ଯଥା ପିତୃତୀର୍ଥ, ବ୍ରହ୍ମତୀର୍ଥ, ପ୍ରାଜାପତ୍ୟତୀର୍ଥ, ଦୈବତୀର୍ଥ)

21. Particular parts of the right palm.

(ଦ୍ର—ଉଳେ ଟୀକା ୨ ଦେଖ)

୨୨ । ଅବସର; ସୁଯୋଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

22. Opportunity.

୨୩ । ଚରଣାମୃତ; ଧାବୋଦକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

23. Water with which the feet of an idol or holy person is washed.

୨୪ । ପୁଣ୍ୟ କାଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

24. Holy time.

୨୫ । ଦଶନାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ଉପାଧ୍ୟବିଶେଷ—

25. A title assumed by Daśanāmī Sannyāsis.

(ଯଥା—ଦଶନାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

୨୬ । ପାର କଲ୍ପ ବାଲ୍ପ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

26. A person who ferries or takes another across a river.

୨୭ । ଈଶ୍ୱର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—27. God.

୨୮ । ମାତା ଓ ପିତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—28. Parents.

୨୯ । ଅବତାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—29. Incarnation.

୩୦ । ଅତିଥି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

30. Honoured guest.

୩୧ । (ହିନ୍ଦୁ ମତ) ରାଷ୍ଟ୍ରର ୧୮ଟି ସମ୍ପତ୍ତି—

31. (Hindu Political Science) The 18 items constituting the wealth of a kingdom.

[ଦ୍ର—ଏ ୧୮ଟି ତୀର୍ଥ ଯଥା—୧. ମନ୍ତ୍ରୀ, ୨. ପୁରୋହିତ, ୩. ଯୁବରାଜ, ୪. ରାଜା, ୫. ଦ୍ୱାରପାଳ, ୬. ଅନ୍ତର୍ବେଶିକ ବା ଅନ୍ତଃପୁର ରକ୍ଷକ, ୭. କାରୁଗାରାଧ୍ୟକ୍ଷ, ୮. ଦ୍ରବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟକାରକ, ୯. କୃତ୍ୟାକୃତ୍ୟ ଅର୍ଥର ବିନଯୋଜକ, ୧୦. ପ୍ରଦେଷ୍ଟା, ୧୧. ନଗରାଧ୍ୟକ୍ଷ, ୧୨. କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ମାଣକାରକ, ୧୩. ଧର୍ମାଧ୍ୟକ୍ଷ, ୧୪. ସଭ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ, ୧୫. ଦଣ୍ଡପାଳ, ୧୬. ଦୁର୍ଗପାଳ, ୧୭. ରାଷ୍ଟ୍ରାନ୍ତପାଳ ଓ ୧୮. ଅଟବୀପାଳ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

[ଦ୍ର—ଟୀକା (୧) ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ତୀର୍ଥ ୩ ଶ୍ରେଣୀର, ଯଥା—ଜଙ୍ଗମ ତୀର୍ଥ=ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସାଧୁ, ଗୁରୁଜନ । ସ୍ଥାବର ତୀର୍ଥ—ଗଙ୍ଗା, ଗୋଦାବରୀ, କାଶୀ, ପ୍ରୟାଗ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଆଦି । ମାନସ ତୀର୍ଥ=ସତ୍ୟ, କ୍ଷମା, ଦୟା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂଯମ, ଦାନ, ଦମ, ସନ୍ତୋଷ, ସରଳତା, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ପୁଣ୍ୟକର୍ମ, ଜ୍ଞାନ, ମନଃଶୁଦ୍ଧି, ଈଶ୍ୱରବାଦତା ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ।

ଟୀକା (୨) ଦେବ ଓ ପିତୃ କାର୍ଯ୍ୟାଦିରେ ଉତ୍ତାରୀୟ ଦ୍ୱାରରୁ ଜଳଲିପ୍ତ ଅଂଶମାନ ତୀର୍ଥରୂପେ କଳ୍ପିତ ହୁଏ । ଅଙ୍ଗୁଳମାନଙ୍କରେ ଅଗ୍ରଭାଗ—ଦୈବତୀର୍ଥ; କନିଷ୍ଠା ଓ ଅନାମିକାର ଅଗ୍ରଭାଗ—ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ବା କାୟତୀର୍ଥ, ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଓ ତର୍ଜ୍ଜନୀର ମଧ୍ୟଭାଗ—ପିତୃ ବା ପୈତୃ ତୀର୍ଥ; ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠର ମୂଳଭାଗ—ବ୍ରହ୍ମତୀର୍ଥ । ଦୈବତୀର୍ଥଦ୍ୱାରା ଦେବକାର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରାଜାପତ୍ୟତୀର୍ଥଦ୍ୱାରା ଚୂଡାଦି ପିତୃକାର୍ଯ୍ୟ, ପିତୃତୀର୍ଥ ଦ୍ୱାରା ପିଣ୍ଡଦାନ ଓ ବ୍ରହ୍ମତୀର୍ଥଦ୍ୱାରା ଆଚମନ କରାଯାଏ ।

ଟୀକା (୩) ଚତୁର୍ଦ୍ଦାର କୌଣସି ଶାଖାରେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରି ସଂସ୍ଥାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ଗୁରୁଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟତୀର୍ଥ, ବ୍ୟାକରଣ-ତୀର୍ଥ, ବେଦାନ୍ତତୀର୍ଥ, କାବ୍ୟତୀର୍ଥ ଆଦି ଉପାଧି ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇ-ଥାଏ । ଏ ସ୍ଥଳରେ ତୀର୍ଥ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଅଗ୍ରଣ୍ୟ ବା ଅଧ୍ୟାପକ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଂ	ଓ	ଋ	ୠ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଝ,ଞ	ଟ୍ଟ	ଭ୍ଟ	ଯ୍ଟ	ଚ
୨	ଃ	ଔ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅନାନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଭ୍ଯ	ଷ୍ଟ	ଚ

ତୀର୍ଥକ—ବି. ବ (ତୀର୍ଥ+କ)—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Tīrthaka 1. A Brāhmaṇa.

୨ । ତୀର୍ଥଙ୍କର (ଦେଖ)—2. Tīrthakara (See)

୩ । ତୀର୍ଥକୁ ଯାତ୍ରା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A person about to start on pilgrimage.

ତୀର୍ଥଙ୍କର—ବି. ବ. (ତୀର୍ଥ=ଶାସ୍ତ୍ର+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Tīrthakara ୧ । ଜୈନ ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଣେତା—1. Author of
(ତୀର୍ଥଙ୍କର—ଅନ୍ୟରୂପ) Jaina religious books.

୨ । ଜନ ବା ବୌଦ୍ଧମତ-ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମୁନି; ଜୈନ ଧର୍ମଗୁରୁ—
2. A Buddhist or Jaina saint.

[ଦ୍ର—ତୀର୍ଥଙ୍କରମାନେ ଜୈନମାନଙ୍କର ଉପାସ୍ୟଦେବ । ଏମାନଙ୍କ ଜୈନମାନେ ଦେବତାଙ୍କଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ମୁକ୍ତିଦାତା ଓ ସର୍ବଦୋଷ ଖାଲକ ବୋଲି ମାନନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଦଗମ୍ବର (ନଗ୍ନ) ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ାଇ କରି ଜୈନମାନେ ପୂଜା କରନ୍ତି । କେବଳ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ତୀର୍ଥଙ୍କରଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ସିଂହାସନର ଆକାର ଉନ୍ନ ଅଟେ । ଗତ ଅବସର୍ପିଣୀ (ଜୈନ ଯୁଗ)ରେ ୨୪ ତୀର୍ଥଙ୍କର ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ । ଯଥା—୧. କେବଳଜ୍ଞାନୀ, ୨. ନିର୍ବାଣୀ, ୩. ସାଗର, ୪. ମହାଶୟ, ୫. ବିମଳନାଥ, ୬. ସର୍ବାନୁଭୂତି, ୭ ଶ୍ରୀଧର, ୮. ଦତ୍ତ, ୯. ଦାମୋଦର, ୧୦. ସୁତେଜ, ୧୧. ସ୍ୱାମୀ, ୧୨ ମୁନି ସୁବ୍ରତ, ୧୩. ସୁମତି, ୧୪. ଶିବଗତି, ୧୫. ଅସ୍ତାଗ, ୧୬. ନେମୀଶ୍ୱର, ୧୭. ଅଚଳ, ୧୮. ସନ୍ତୋଷର, ୧୯. କୃତାର୍ଥ, ୨୦. ଜନେଶ୍ୱର, ୨୧. ଶ୍ରବମତି, ୨୨ ଶିବକର, ୨୩. ସ୍ୟଂଦନ ଓ ୨୪ ସୁପ୍ରଭ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସର୍ପିଣୀର ଆରମ୍ଭରୁ ଯେଉଁ ତୀର୍ଥଙ୍କର ମାନେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ନାମ, ଯଥା—୧. ଋଷଭ ଦେବ, ୨ ଅଜିତନାଥ, ୩. ସମ୍ଭବନାଥ, ୪ ଅଭିନନ୍ଦନ, ୫. ସୁମତିନାଥ, ୬. ପଦ୍ମପ୍ରଭ, ୭. ସୁପାର୍ଶ୍ୱନାଥ, ୮. ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭ, ୯. ସୁବୁଧିନାଥ, ୧୦. ଶୀତଳନାଥ, ୧୧. ଶ୍ରେୟାଂସ ନାଥ, ୧୨. ବାସୁ ପୂଜ୍ୟ ସ୍ୱାମୀ, ୧୩. ବିମଳନାଥ, ୧୪. ଅନନ୍ତ ନାଥ, ୧୫. ଧର୍ମନାଥ, ୧୬. ଶାନ୍ତିନାଥ, ୧୭. କୁନ୍ଥୁନାଥ, ୧୮. ଅରନାଥ, ୧୯. ମଲ୍ଲିନାଥ, ୨୦. ମୁନି ସୁବ୍ରତ, ୨୧ ନମିନାଥ, ୨୨. ନେମିନାଥ, ୨୩. ପାର୍ଶ୍ୱନାଥ ବା ପରେଶନାଥ ଓ ୨୪. ମହାବୀର ସ୍ୱାମୀ । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ଋଷଭ, ବାସୁପୂଜ୍ୟ ଓ ନେମିନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଯୋଗାସନରେ ବସିଥିବା ଆକାରରେ ନମିତ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଦଣ୍ଡାୟମାନ ମୂର୍ତ୍ତି । କଲିକତାରେ ଅଯର ସରକୁଲର ରୋଡ୍‌ର ପୂର୍ବ ଦଗରେ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ସୁଶୋଭିତ ବୃଷ୍ୟାଙ୍ଗ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପାରେଶନାଥ ଉପରୋକ୍ତ ତୀର୍ଥଙ୍କରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏପ୍ରୋଦ୍ଦଂଶ ଅଟନ୍ତି । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

୩ । ବିଷ୍ଣୁ—3. Bishṇu.

ତୀର୍ଥ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୁଣ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ଦର୍ଶନ କରି ସେଠାରେ ବିଧିମତେ ଦେବଦର୍ଶନାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ ସମ୍ପାଦନ କରିବା—
Tīrtha karibā To visit a place of pilgrimage and perform due rites there.
तीर्थ करना

ତୀର୍ଥ କାକ—ପୁ. ବି. (ତୀର୍ଥରେ କାକ ପରି)—
Tīrtha kāka ୧ । ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଥିବା କୁଆମାନଙ୍କ ପରି ଲୋଭୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ଲୋଲୁପ ବ୍ୟକ୍ତି—
One who (like the crows frequenting places of pilgrimage) is extremely avaricious.

୨ । (ସପ୍ତମୀ ତତ୍) ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା କାକ—
2. The crows frequenting holy places of pilgrimage.

ତୀର୍ଥକୃତ୍—ବି. ବ. (ତୀର୍ଥ=ଶାସ୍ତ୍ର+କୃତ୍=ଯେ କରେ)—
Tīrthakṛut ୧ । ତୀର୍ଥଙ୍କର (ଦେଖ)—
(ତୀର୍ଥଂକୃତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Tīrthakara (See)

୨ । ଶାସ୍ତ୍ରକାର—2. The author of religious works.

ତୀର୍ଥଙ୍କର—ବି. ବ.—(ତୀର୍ଥଂ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)-ତୀର୍ଥଙ୍କର (ଦେଖ)
Tīrthaṅkara Tīrthakara (See)

ତୀର୍ଥ ଦେବ—ପୁ. ବ.—ଶିବ; ମହାଦେବ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
Tīrtha deba Śiba.

ତୀର୍ଥ ପତି—ପୁ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍; ତୀର୍ଥ+ପତି)—ତୀର୍ଥ ରାଜ (ଦେଖ)
Tīrtha pati Tīrtha rāja (See)

ତୀର୍ଥ ପାଦ—ପୁ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ତୀର୍ଥ+ପାଦ)-ବିଷ୍ଣୁ-(ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)-
Tīrtha pāda Bishṇu

ତୀର୍ଥପାଦୀୟ—ପୁ. ବ.—(ତୀର୍ଥପାଦ+ଈୟ)—ବୈଷ୍ଣବ (ହ. ଶବ୍ଦସ.ଗର)-
Tīrthapādīya A devotee of Bishṇu.

ତୀର୍ଥବାକ—ପୁ. ବ. (ତୀର୍ଥ+ବର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କେଶ; ବାଳ—
Tīrthabāka The hair.

ତୀର୍ଥ ବାସ—ପୁ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍; ତୀର୍ଥ+ବାସ)—ପୁଣ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ
Tīrtha bāsa ଅବସ୍ଥାନ—Residence in a holy place.

[ଦ୍ର—ମୁକ୍ତି କାମନାରେ କେତେକ ବୃନ୍ଦାବସ୍ଥାରେ ବା ଜୀବନର ଶେଷଭାଗରେ ତୀର୍ଥରେ ବାସ କର ରହି ଥାଆନ୍ତି ।]

ତୀର୍ଥ ବାସୀ—ପୁ. ବହୁ. ପୁଂ (ତୀର୍ଥ+ବାସୀ=ଯେ ବାସ କରେ)—
Tīrtha bāsī ୧ । ଯେଉଁମାନେ ତୀର୍ଥରେ ବାସ କରନ୍ତି—
(ତୀର୍ଥବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Inhabiting a sacred place.

୨ । ମୁକ୍ତି କାମନାରେ ଯେଉଁମାନେ ବୃନ୍ଦାବସ୍ଥା ବା ଶେଷ ଜୀବନରେ କୌଣସି ତୀର୍ଥରେ ବାସ କରନ୍ତି—
2. Taking up residence at some sacred place to pass the last days of life.

ପୁ.ବ.—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ କୌଣସି ତୀର୍ଥରେ ବାସ କରନ୍ତି ଓ ଯାହାଙ୍କୁ ତୀର୍ଥରେ ଦାନାଦି କରିବା ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଟେ—
1. Brahmans who are residents of a tīrtha and to whom gifts are enjoined in the Hindu śāstras.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅଧର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏକା ଚଉଠ ଦୋଳିରେ ଦୁଇ କି ତିନୋଟି ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭୁଲଟାକୋଷରେ ନ ମଜଦ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଗାର ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ଚଉଠ ବା ମାତ୍ରାଗୁଡ଼ିକ ଚଉ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁଳ' ଖୋଳିବେ; 'ବହି' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଖୋଳିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଖୋଳିବେ ।

୨ । ପଣ୍ଡା—2. A priest who guides a pilgrim through the shrines of a particular holy place.

ତୀର୍ଥ ଭୂତ—ସ. ବ. (ତୀର୍ଥ + ଭୂତ)—ତୀର୍ଥରେ ପରିଣତ; ପବିତ୍ରିତ—
Tīrtha bhūta Sanctified.

ତେଣି ମୋ ଅସ୍ଥା କୁଉଡ଼ ,
ତେଣୁକୁ କଲି ତୀର୍ଥଭୂତ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।

ତୀର୍ଥ ମୃତ୍ୟୁ—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍, ତୀର୍ଥ+ମୃତ୍ୟୁ)—କୌଣସି ତୀର୍ଥ ବା
Tīrtha mṛutyu ପୁଣ୍ୟସ୍ଥାନରେ ମରଣ—Death at a holy place.

[ଦ୍ର—ତୀର୍ଥସ୍ଥାନରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ସ୍ୱର୍ଗଲାଭ ହୁଏ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।]

ତୀର୍ଥମୃତ୍ୟୁ ଯୋଗ—ସ. ବ. (୭ମୀ ଓ ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୀର୍ଥ+ମୃତ୍ୟୁ+
Tīrthamṛutyu jōga ଯୋଗ)—ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ଯୋଗବିଶେଷ—A special conjunction of stars and planets in a person's horoscope which enables him to pass his last days at some sacred place.

[ଦ୍ର—ଜାତକରେ କେତେକ ବଶିଷ୍ଠ ଗ୍ରହଙ୍କ ମିଳନରେ ଏ ଯୋଗ ଘଟେ । ଜାତକରେ ଯେବେ ନବମାଧିପତି ଗ୍ରହ ନବମକୁ ଦେଖୁଥିବେ, ଲଗ୍ନାଧିପ ଲଗ୍ନକୁ ଦେଖୁଥିବେ, ଅଷ୍ଟମାଧିପତି ଅଷ୍ଟମକୁ ଦେଖୁଥିବେ କମ୍ବା ଲଗ୍ନର ଅଷ୍ଟମ ସ୍ଥାନରେ ବୃହସ୍ପତି ଥିବେ ତାହା ହେଲେ ଏ ଯୋଗ ହୁଏ । ଯାହାଙ୍କର ଜାତକରେ ଏ ଯୋଗ ଥାଏ କୌଣସି ସ୍ୱତୀର୍ଥରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ— ଖଡ଼ଡ଼ହ ପଞ୍ଜିକା ।]

ତୀର୍ଥ ଯାତ୍ରା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ତୀର୍ଥ କରିବାପାଇଁ ଯାତ୍ରା)—
Tīrtha jātrā ୧ । ତୀର୍ଥକୁ ଗମନ— Pilgrimage.

୨ । କୌଣସି ତୀର୍ଥକୁ ଯିବାପାଇଁ ଘରୁ ଅନୁକୂଳ କରି ବାହାରିବା—2. Starting on pilgrimage.

ତୀର୍ଥ ଯାତ୍ରୀ—ସ. ବ. (ତୀର୍ଥ + ଯାତ୍ରୀ)—ଯାତ୍ରୀ; ତୀର୍ଥକୁ ଯାଉଥିବା
Tīrtha jātrī ବ୍ୟକ୍ତି—A pilgrim.

ତୀର୍ଥ ରାଜ—ସ. ବ (୭ମୀ ତତ୍; ତୀର୍ଥ + ରାଜନ୍)—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠତୀର୍ଥ—
Tīrtha rāja 1. Most sacred place.
(ତୀର୍ଥପତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗୟା—2. Gya
୩ । କାଶୀ—3. Benares.
୪ । ପ୍ରୟାଗ—4. Allahabad
୫ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ; ପୁରୀ—5. Puri.
୬ । ସମୁଦ୍ର—6. The ocean.

ତୀର୍ଥ ରାଜୀ—ସ.ତ.ସ୍ତ୍ରୀ(ବହୁବ୍ରୀହି; ତୀର୍ଥ + ରାଜା=ଶ୍ରେଣୀ; ସେଠାରେ ଅନେକ
Tīrtha rājī ତୀର୍ଥ ଥିବାରୁ)—କାଶୀ; ବାରାଣସୀ—Benares.

ତୀର୍ଥ ସେବୀ—ସଂ. ତତ୍ପୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୀର୍ଥ + ସେବନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Tīrtha sebī ତୀର୍ଥବାସୀ—Residing in a holy place.

ସଂ. ତ.—ବକପକ୍ଷୀ; ବଗ—An aquatic bird; Ardea Nivea.

ତୀର୍ଥାଟନ—ସଂ. ବ. (ତୀର୍ଥ+ଅଟନ)—୧ । ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ; କୌଣସି
Tīrthāṭana ତୀର୍ଥକୁ ଯିବା—2. Pilgrimage.
ତୀର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ତୀର୍ଥ ଭ୍ରମଣ । —ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ନାନା ତୀର୍ଥ ଦର୍ଶନ କରିବା ପାଇଁ ଭ୍ରମଣ—1. Peregrination or travelling about various sacred places.

ତୀର୍ଥିକ—ସଂ. ବ. (ତୀର୍ଥ+ଇକ)—୧ । ତୀର୍ଥକର (ଦେଖ)
Tīrthika 1. Tīrthakara (See)
୨ । କୌଣସି ତୀର୍ଥର ପଣ୍ଡା—2. A priest belonging to a particular centre of pilgrimage.
୩ । (ବୌଦ୍ଧମତରେ) ବୌଦ୍ଧଧର୍ମବିଦ୍ୱେଷୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ—3. (according to theBudhists) A Brāhmaṇa who is inimically disposed towards Buddhism.

ତୀର୍ଥୋଦକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୀର୍ଥ+ଉଦକ)—ଗଙ୍ଗା ଆଦି
Tīrthodaka ତୀର୍ଥର ପବିତ୍ର ଜଳ—Water from sacred reservoirs.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ସବ ସ୍ନାନରୁ ତୀର୍ଥଜଳ ଜଅଯାଇ ଦେବତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଜଳାଶୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଗୃହପ୍ରତିଷ୍ଠା, ରାଜାଙ୍କ ଅଭିଷେକ, ସଙ୍କଳ୍ପ, ହୋମ ଆଦି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ତୀର୍ଥ୍ୟ—ସଂ ବ.—(ତୀର୍ଥ+ଯ)—୧ । ରୁଦ୍ରବିଶେଷ—
Tīrthya 1. Name of one of the Rudra Deities.
୨ । ସଦ୍ଗୁରୁ; ଏକ ଗୁରୁଙ୍କ ନିକଟରେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରୁଥିବା ଛାତ୍ରଗୁଣ—The students reading under the same preceptor.

ତୁ—ସ. ଅ—ପାଦପୂରଣାର୍ଥ—A conjunction used in concluding a sentence.
Tu
[ଦ୍ର—ଏହା ଗଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ ।]
(ତୁଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ଅ.-କୁକୁରକୁ ପାଖକୁ ଡାକିବାର ଶବ୍ଦ—A shout to call a dog to one's side.

ତୁଇ ଦେ. ଶବ୍ଦ. (ସ. ତ୍ୱଂ; ପ୍ରା. ତୁଂ)—(ଅସମାନ୍ୟାର୍ଥ ୨ୟ ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀ ବଚନ) 'ତୁମ୍ଭେ'ର ଅସମାନ୍ୟାର୍ଥକ ରୂପ—Thou (contemptuously used).

[ଦ୍ର—ସ୍ନେହ ଓ ବାତ୍ସଲ୍ୟାଥରେ ମଧ୍ୟ 'ତୁ' ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଅଦ୍ଭୁତ ଭକ୍ତିରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ 'ତୁ' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ; ଯଥା—ତୁ ନାଥ ପରମ ଦୟାଳୁ, ଦୁଷ୍ଟ ନିବାର ସନ୍ତ ପାଳୁ ।]

ତୁଅ(ଆ)—ଦେ. ବ—ଥର; ବାର—Time.
Tua (ā) (ଯଥା—ଅଛ ଭଳ ତୁଆ କରିବା ଦେଲଣି ।)
ବାର ବାର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ

ତୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଥରକୁଥର କରିବା—
Tuāibā To do a work over and over; to repeatedly do a work.

ତୁଆଇ ତୁଆଇ—ଦେ. କ୍ରି ବିଶ—୧ । ଥରକୁ ଥର—
Tuāi tuāi 1. Repeatedly; again and again.
(ତୁଆଳୁତୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତୁଆଇ ତୁଆଇ ସୁଝ ଦେଇଥିଲେ ବାରବାର ଝୁହା କ ଦୋଇବ ସୁନା ? ଉଗ ।
ବାର'ବାର
୨ । ଅବିଶ୍ରାନ୍ତଭାବରେ—2 Unremittingly.

ତୁଇ—ଅ. ସର୍ବ. ('ତୁମ୍ଭେ'ର ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ)—୧ । ନିଶ୍ଚୟ ତୁ—
Tui ତୁହ ତୁଇ 1. Certainly thou.
୨ । ତୁ—2. Thou.

ତୁଉଟା—ଦେ. ସର୍ବ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ତୁ ଅପେକ୍ଷା ହୀନ—
Tu-utā ତୁଟା ତୁହିଁ Thou despicable person.

ତୁଁଡ଼—ଅ.ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ତୁଣ୍ଡ; ପାଟି—
Tuñd Mouth.
କିଛିଡ଼ା ଦାଁତ, ଛୋଇର ମୁଁଡ଼୍
ଖାଇଲେ ସଫଳ ହେବା ତୁଁଡ଼୍ । ଉଗ ।

ତୁକ୍—ସଂ. ବି. (ତୁଜ୍ ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍)—
Tuk ସନ୍ତାନ; ଅପତ୍ୟ—Offspring; child.

ତୁକାର—ଦେ. ବି—୧ । ଅଶିଷ୍ଟ ସମ୍ବୋଧନ; ଅସମ୍ମାନ ବଚନ—
Tukāra 1. Slang language; derisive or
ତୁଇ ତୁକାରୀ disrespectful words.
ତୁକାର ୨ । ଭର୍ତ୍ସନା—2. Rebuke.
ଦେ. ବିଶ—ଅବମାନନାସୂଚକ—
Disrespectful; slang.
(ଯଥା—ସେ କାହାର ତୁକାର ପଦ ସହ୍ୟ ନାହିଁ ।)

ତୁକାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅସମ୍ମାନ ବଚନ କହିବା; 'ତୁ, ତା, ରେ, ସ୍ତ'
Tukāribā କରିବା—To rebuke with slang
ତୁଇ ତୁକାରୀ କରା language.
ତୁକାରନା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେ ବୋଇଲା ତୁକାର୍ । କୃଷ୍ଣଚଂଦ୍ର, ମହାଭରତ ସଭା ।

ତୁଖଡ଼୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଇଖ୍ତିଲାଫ୍)—୧ । ବିବାଦ—
Tukhard 1. Dispute.
(ତୁଖୁଡ଼୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବିବାଦ ବିସମ୍ବାଦ; କଳକଳିଆ—
ତୁଖଡ଼; ତୋଖଡ଼ 2. Quarrel.
ତଗଡ଼ା ବିଶ—୧ । ବଳିଷ୍ଠ—1. Strong; mighty.
୨ । ନିପୁଣ—2. Skilful.
୩ । କର୍ମଠ—3. Active.
୪ । ଚାଲାକ; ଚତୁର—4. Clever.

ତୁଗା—ସ୍ତ्री. ବି—ବଂଶଲୋଚନା—
Tugā The manna of bamboo.
(ତୁଗା ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଶ. (ତୁନଜ୍ ଧାତୁ=ବଳିଷ୍ଠ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Tuṅga ୧ । ଉଚ୍ଚ; ଉନ୍ନତ—1. High; elevated; lofty; prominent.
୨ । ଡେଙ୍ଗା—2. Tall.
୩ । ପ୍ରଧାନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—3. Chief; superior.
୪ । ଉଗ୍ର; ପ୍ରଚଣ୍ଡ—4. Fierce; violent.
୫ । ମହାକାୟ—5. Stupendous.
୬ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—6. Excellent.
ସଂ. ବି—୧ । ପୁଷ୍ପର କଞ୍ଜଲ୍ଲ ବା କେଶର—
1. Filaments of a flower
୨ । ପୁନ୍ନାଗ; ନାଗକେଶର (ଦେଶ)
2. Mesua Ferra (tree and flower).
୩ । ପର୍ବତ—3. Mountain.
୪ । ମେଷାଦି ରାଶି—4. Name of the solar mansions or signs (Hindu astronomy).
୫ । ବୁଧଗ୍ରହ—5. The planet Mercury.
୬ । ଅତ୍ରିମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର—
6. Name of the son of sage Atri.
୭ । ତାଳ, ନଡ଼ିଆ ଆଦି ଡେଙ୍ଗା ଗଛ—7. Cocoanut and similar tall trees; the palms.
୮ । ଶିବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଶ)—1. Siba See)

ତୁଙ୍ଗକ—ସଂ. ବି. (ତୁଙ୍ଗ+କ)—ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ—
Tuṅgaka Mesua Ferra (tree)

ତୁଙ୍ଗତା—ସଂ. ବି. (ତୁଙ୍ଗ+ତ୍ୱବ. ତା.)—ଉଚ୍ଚତା—
Tuṅgatā Height; elevation; altitude.

ତୁଙ୍ଗନାଥ—ସଂ. ବି—ହିମାଳୟ ଉପରେ ଥିବା ଶିବଲିଙ୍ଗ ଓ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ-
Tuṅganātha Name of a Siba Liṅga and holy place on the Himalayas.

ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ର—ସଂ. ବି. (ତୁଙ୍ଗ+ଭଦ୍ର)—ମତ୍ତହସ୍ତୀ—
Tuṅga bhadra A maddened or excited male elephant; a restive elephant.

ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦକ୍ଷିଣଭାରତର କୃଷ୍ଣାନଦୀର ଶାଖାନଦୀ-
Tuṅga bhadrā ବିଶେଷ—Name of a river in
(ତୁଙ୍ଗବେଣୀ—ଅନ୍ୟନାମ) Southern India.
[ଦ୍ର—ପଶ୍ଚିମଘାଟ (ସହ୍ୟାଦ୍ରି) ପର୍ବତରୁ ତୁଙ୍ଗା ଓ ଭଦ୍ରାନାମକ ଦୁଇଟି ହ୍ରଦ ନଦୀ ବାହାର ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ହାଇଦ୍ରାବାଦ ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣସୀମା ଦେଇ କୃଷ୍ଣାନଦୀ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେବା ପରେ ପୂର୍ବାଭିମୁଖରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । କୃଷ୍ଣାନଦୀର ପ୍ରଥମ ଅଂଶକୁ ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ରା କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ତୁଙ୍ଗ ଶେଖର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୁଙ୍ଗ+ଶେଖର)—
Tuṅga śekhara ଅତୁଚ୍ଚ ପର୍ବତ Very high mountain.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚତ୍ତ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବଦ୍ଧ ୨ ଚତ୍ତ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତ୍ତ୍ୱ ପୌରାଣ୍ଡ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାରେ ଯେବେ ଏ ଭିଧାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚତ୍ତ୍ୱିର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚତ୍ତ୍ୱିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଃ ଖାଇବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୃଥ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ତୁଙ୍ଗ ସାର—ବେ. ବଣ—ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ—
Tuṅga sāra Very high.

ବଦର ବଣେଜ ତୁଙ୍ଗସାର ଧୂନ ଗୁରୁତ ବଶଳ ହୁବ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦ୍ୟଶବଲାସ ।

ତୁଙ୍ଗା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତୁଙ୍ଗ+ଆ)—୧ । ବଶଜ୍ଞୋତନା—
Tuṅgā 1. The manna of bamboo.
୨ । ଶମୀ ଗଛ (ଦେଖ)—2. Śamī tree (See)
ବେ. ବ—ଟୃଙ୍ଗା; ଅରଣ୍ୟଜାତ ମୂଲକନ୍ଦଶେଷ—
A kind of edible bulbous root growing wild.
[ଦ୍ର—ଶବର ଆଦ ଜାତିର ଲୋକେ ଏହା ମୂଳ ସିଦ୍ଧ କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

ତୁଙ୍ଗାଦ୍ରି—ସଂ. ବି. (ତୁଙ୍ଗ+ଅଦ୍ରି)—ଅତି ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ—
Tuṅgādri Very high mountain.

ତୁଙ୍ଗିମା—ସଂ. ବି. (ତୁଙ୍ଗ+ଭାବ. ଇମନ୍)—ଉଚ୍ଚତା; ଔନ୍ନତ୍ୟ—
Tuṅgimā Altitude; elevation; height.

ତୁଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (ତୁଙ୍ଗ+ଇନ୍ ମ୍ପା. ୧ବ)—
Tuṅgī ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିତ—Situated on high.
ସ. ବି. ତ୍ରି (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନଗତ ଗ୍ରହ—
(astrology) A planet appearing at a high point.
ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୁଙ୍ଗ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ହଳଦୀ—
1. Turmeric.
୨ । ରାତ୍ରି—2. Night.
୩ । ଇତଜାତ୍ମା; ମଦ୍ଦା ଶତାବରୀ—
3. A kind of juicy medicinal root; Asparagus root.
୪ । ବଣତୁଳସୀ (ଦ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Wild Basil plant.

ତୁଙ୍ଗୀପତି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୁଙ୍ଗୀ=ଗୃହି+ପତି)—ଚନ୍ଦ୍ର—
Tuṅgī pati The moon.

ତୁଙ୍ଗୀଶ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୁଙ୍ଗୀ=ଗୃହି+ଈଶ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Tuṅgīśa 1 The moon.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.
୩ । ଶିବ—3. Śiba.
୪ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—4. Śrīkṛushṇa.

ତୁଚ୍ଛ—ସ. ବଣ (ତୁଲ୍ ଧାତୁ=ଗଣନା କରିବା; ଓଜନ କରିବା+ଚ୍ଛ ପ୍ର. ଯାହାକୁ ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ରକର ରୂପେ ଗଣନା କରାଯାଏ)—
Tuchchha ୧ । ଅଳ୍ପ—1. Little.
୨ । ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ରତର; ସାମାନ୍ୟ—2. Insignificant.
୩ । ମୂଲ୍ୟହୀନ; ନଗଣ୍ୟ—3 Trifling; valueless.
୪ । ସାନ, କ୍ଷୁଦ୍ର—4. Small.

(ତୁଚ୍ଛତା—ବ) ୫ । ହୀନ; ଜଘନ୍ୟ—5. Mean; contemptible.
୬ । ଅସାର—6. Worthless; unsubstantial.
୭ । ଶୂନ୍ୟ; ଖାଲି; ଫୋପ୍ଲା—7. Empty;
୮ । ବର୍ଜିତ—8. Abandoned.
୯ । ନୀଚ—9. Low.

ସ. ବ—୧ । ଚପ୍ପୁ; ତୁଷୀ—1. Chaff.
୨ । ତୁତିଆ—2. Blue vitriol.
୩ । ନୀଳ ଗୁଳ—Indigo plant.

ତୁଚ୍ଛକ—ବେ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବଣ—କାହାରକୁ ନିନ୍ଦା କରୁଥିବା ବା ବଳ ପଡ଼ୁଥିବା—Excelling.
ବରତ୍ତଣ ପୃତ୍ତତୁତ୍ତକ ତୃତ୍ତନା— ଉଷ୍ଟ. ବୈଦ୍ୟଶବଲାସ
ସ. ବ—କଳା ଓ ଶାଗୁଆ ରଙ୍ଗର ମରକତ (ଏହା ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବୋଲି ବେଦେଜ୍ଞମାନେ)—Black and green emerald.

ତୁଚ୍ଛ ଜ୍ଞାନ—ସ. ବ—ଘୃଣା; ଅବମାନନା—
Tuchchha jñāna Contempt; disregard.

ତୁଚ୍ଛତା—ସ. ବ. (ତୁଚ୍ଛ+ଭାବ. ତା)—୧ । ନୀଚତା—
Tuchchhatā 1. Meanness.
(ତୁଚ୍ଛତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅସାରତା—2. Worthlessness.
୩ । ଶୂନ୍ୟତା—3. Hollowness.

ତୁଚ୍ଛ ତାଚ୍ଛ(ଚ୍ଛି)ଲ୍ୟ—ବେ. ବ—(ସ. ତୁଚ୍ଛ ଓ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ)—
Tuchchha tāchchha(chchhi)lya ୧ । ତୁଚ୍ଛଜ୍ଞାନ; ବେପରୁ ତୁହତଚ୍ଛଲ୍ୟ ଜ୍ଞାନ—1. Disregard.
୨ । ଅପମାନ; ଦୁରମାନ୍ୟ—2. Disgrace.
୩ । ଘୃଣା— 3. Contempt.
୪ । ପରିହାସ—4. Derision; banter.

ତୁଚ୍ଛ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ କରିବା—ବେ. କି.—୧ । ଅବମାନନା କରିବା—
Tuchchha tāchchhalya karibā 1. To treat with derision; to despise.
ତୁଚ୍ଛ ମାନନା ୨ । ଘୃଣା କରିବା—2. To hold in contempt.

ତୁଚ୍ଛଦ୍ରୁ—ସ ବ (ତୁଚ୍ଛ=ଅସାର+ଦ୍ରୁ=ବୃକ୍ଷ)—ଗବଗଛ; ଏରଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ—
Tuchchhadru The castor-seed plant.

ତୁଚ୍ଛ ଧାନ୍ୟକ—ସ. ବ (ତୁଚ୍ଛ+ଧାନ୍ୟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଅଗାଡ଼ି—
Tuchchha dhānyaka. Chaff.

ତୁଚ୍ଛା—ସ. ବ (ତୁଚ୍ଛ+ଆ)—୧ । ନୀଳ ଗୁଳ—
Tuchchhā 1. Indigo plant.
୨ । ତୁତିଆ—2. Blue vitriol.
୩ । ଗୁଜରାଟ; ଶ୍ୱେତ ଅଲେଇଚ—
3. Small white cardamom.
ବେ. ବଣ—ତୁଚ୍ଛା (ଦେଖ)—Tuchhā (See)

ତୁଚ୍ଛାତିତୁଚ୍ଛ—ସ. ବଣ (ତୁଚ୍ଛ+ଅତି ତୁଚ୍ଛ; ତୁଚ୍ଛଠାରୁ ମଧ୍ୟ ତୁଚ୍ଛତର)—
Tuchchhāti-tuchchha ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ହେୟ—1. Very despicable; insignificant.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଘ	ଜ	ଝ,ଞ	ଠ	ଣ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଗ୍ଗ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଞଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଏ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ୍ୟ	ପ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଜ୍ଞଅ	ଙ	ନ

୨ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—2 Very small; minute.

ଭୁଚ୍ଛା ମାଠିଆ ମିଶ୍ର—ଦେ. ବ (ନାମ)—ବଙ୍ଗୋପାଧ୍ୟାୟବିଶେଷ—

Tuchchhā māṭhiā misra A family-title of certain Brahmans of Puri district

[ଦ୍ର—ଜଳୁଲର ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜା ମଦନମହାଦେବ ଓ ତାହାଙ୍କ ରାଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଡ଼ ନା ବୌଦ୍ଧ ବଡ଼ ବୋଲ୍ ତର୍କ ହେଲା । ରାଣୀ ବୌଦ୍ଧଙ୍କ ପକ୍ଷ ଏବଂ ରାଜା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କଲେ । ତେଣୁ ଏ ବିଷୟ ପରୀକ୍ଷା ହେବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଅଳ୍ପାନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ମାଠିଆରେ ସାପଟିଏ ରଖା ଯାଇ ମାଠିଆର ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରାଗଲା ଏବଂ ମାଠିଆରେ କଅଣ ଅଛି ବୋଲ୍ ଉଭୟ ପକ୍ଷଙ୍କୁ ପଚରା ଗଲା । ବୌଦ୍ଧମାନେ କହିଲେ, "ସର୍ପ ଅଛି" ମାତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ କହିଲେ, "ଭସ୍ମ ଅଛି" । ମାଠିଆ ଖୋଲିଲାବେଳକୁ ଦେଖାଗଲା ଯେ ସତକୁ ସତ ଭସ୍ମ ଅଛି । ଏଥିରେ ବୌଦ୍ଧମାନେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ପଳାୟନ କଲେ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ହଦ୍ୟାବଲରେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ମାଠିଆ ଭୁଚ୍ଛା ମାଠିଆ ହେଲା ସେମାନେ ଏହି 'ଭୁଚ୍ଛା ମାଠିଆ ମିଶ୍ର' ପଦ ପାଇଲେ । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ. ଉତ୍କଳ ।]

ଭୁଚ୍ଛୋଦରୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଭୁଚ୍ଛ + ଉଦର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)--କୃଶୋଦରୀ;

Tuchchhodarī କ୍ଷୀଣ କଟିବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—Thin or slender-waisted (woman).

ଭୁଚ୍ଛ—ପ୍ରା. ବଣ (ସଂ. ଭୁଚ୍ଛ)—ଭୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)

Tuchha Tuchchha (See)

ଭୁଚ୍ଛା—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଭୁଚ୍ଛ, ପ୍ରା. ଭୁଚ୍ଛ)—୧ । ଭୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)—

Tuchhā 1. Tuchchha (See)

ଖାଲି ଭୁରା ଶବ୍ଦ। ଧରି ନ ପଡ଼ ନଲ ମୋଦ୍ଦେ—

ଖାଲି, ଛୁଟା, ଛୁଁଚ୍ଛା କୃଷ୍ଣଦିଂ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ ।

୨ । ଶୂନ୍ୟ; ରିକ୍ତ; ଫମ୍ପା—2. Empty.

୩ । ଏକାକୀ—3. Alone.

୪ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ସଙ୍ଗରହିତ—

4. Not accompanied by any other thing.

୫ । ଅଳଙ୍କାରଘ୍ନ—

5. Bare; devoid of ornaments.

(ଯଥା—ବିଧବାର ଭୁଚ୍ଛା ହାତ ।)

୬ । ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟ (ହାତ)—6. Penniless.

୭ । କର୍ମ୍ମଶୂନ୍ୟ; ବେକାର—7. Without employment.

୮ । ଯାହାଠାରେ ବୋଝ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱ ନାହିଁ—8. Unencumbered.

୯ । ଅନଧିକୃତ— 9. Unoccupied.

(ଯଥା—ଭୁଚ୍ଛା ଘର; ଭୁଚ୍ଛା ପଲଙ୍କ ।)

୫୫ ତଳେ ଗଦ ବସ୍ତ୍ର, ସେହି ଉପରୁ ଧନ ବତେଶ ଗଲେଣି,
ପଲଙ୍କ ପଡ଼ିଛି ଭୁଚ୍ଛା । ଉଗ ।

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଭୁଚ୍ଛା; ଖାଲି; ମାତ୍ର; କେବଳ—

1. Simply; only; solely; merely.

ବୃଥା ଭୁଚ୍ଛ ବସିଥିଲେ ହୋଇବ ସ୍ୱପ୍ନ ଭଗ । କୃଷ୍ଣଦିଂ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ବେକାୟଦା ୨ । ବୃଥାରେ—2. In vain.

ଭୁଚ୍ଛ ଭୁମ୍ଭ ରାଉମାନେ ସେ ଲେଖ କଲେ—କୃଷ୍ଣଦିଂ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ଭୁଚ୍ଛା(ଚ୍ଛେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି --୧ । ଅଳାଡ଼ିବା—

Tuchhā(chhe)ibā 1. To pour down.

ଢାଳା ୨ । ପାତ୍ରାଦିକୁ ଶୂନ୍ୟ କରିବା—

ଢାଳନା 2. To empty a pot of its contents.

[ଭୁଚ୍ଛା(ଚ୍ଛେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ନେବା, ପକା(କେ)ଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଭୁଚ୍ଛାକୁ—ଦେ କ୍ରି. ବିଣ—ଅକାରଣରେ; ବୃଥା—

Tuchhāku ବୃଥା **ଖାମଖ୍ୱାହ** In vain.

ଭୁଚ୍ଛାକୁ ଏତେ, ମନ୍ଦ ନାହିଁ ଗୋଡ଼ କରୁଡ଼ କେତେ—ଉଗ ।

(ଭୁଚ୍ଛାକୁ, ଭୁଚ୍ଛଟାକୁ, ଭୁଚ୍ଛରେ, ଭୁଚ୍ଛଟାରେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୁଚ୍ଛାକୁ ଭୁଚ୍ଛା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଭୁଚ୍ଛାକୁ (ଦେଖ)

Tuchhāku tuchhā Tuchhāku (See).

(ଭୁଚ୍ଛାକୁଭୁଚ୍ଛା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭୁଷକ ଭୁଷ, ଭୁଷ କାଙ୍ଗପାଣି ମନମୁରୁଷ—ଉଗ ।

ଭୁଚ୍ଛା ଭାତ—ଦେ. ବ—ଖାଲି ଭାତ; ଡାଲି ତରକାରୀ ଆଦି ନ ଥାଇ

Tuchhā bhāta ଶିଝିଥିବା ଅନ୍ନ—Rice taken without any curry.

(ଭୁଚ୍ଛା ଭାତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସୁଦ୍ଧ ଭାତ ଛୁଚ୍ଛା ଭାତ

ଭୁଚ୍ଛା ମାଠିଆ—ଦେ. ବ—ସେଉଁ ମାଠିଆରେ ଜଳ ଆଦି ନାହିଁ—

Tuchhā māṭhiā Empty water-pitcher.

ଭୁଚ୍ଛାର—ଦେ. ସର୍ବ—ତୋ ପରି ଘୃଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—

Tu chhāra A despicable being like thee.

ତୋର ମତ ଛାର ଲୋକ ତୁ ଛର ସେ ଅଲ୍ପକୁ କଲୁ ସେ ତୃଷ୍ଣ ।

କୃଷ୍ଣଦିଂ. ମହାଭାରତ. ଅଦି ।

ଭୁଚ୍ଛା ହାତ—ଦେ. ବ—୧ । ଶୂନ୍ୟ ହସ୍ତ; ରିକ୍ତ ହସ୍ତ; ସେଉଁ ହାତରେ

Tuchhā hāta କିଛି ଧରିଯାଇ ନାହିଁ—1. Empty hand.

ଖାଲି ହାତ ଦଇବେ ସେ ଦିନ ଉତ୍ତ ପାଇଁ ଯାଉଅଛେ

ଛୁଚ୍ଛା ହାତ ନ ପାଇବାରୁ ଭୁଚ୍ଛା ହାତରେ ଅସିଲେ ।

(ଭୁଚ୍ଛା ହାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୃଷ୍ଣଦିଂ. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱମେଧ ।

୨ । ବଳୟାଦିଭୂଷଣ ହସ୍ତ—

2, A hand having no wristlet.

ଦେ. ବଣ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)— କର୍ମ୍ମହୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଯାହା ହାତରେ କିଛି କାମ ନାହିଁ—(figurative) (a person) without any employment; unemployed.

(ଯଥା—ଭାଷାକୋଷ କାମ ସରଗଲେ ମୁଁ ଭୁଚ୍ଛ ହାତ ହୋଇ ବସିବି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଳିତ ନିୟମ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଖା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଭୁଞ୍ଚେଇଁ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ବୃଥା; ଅକାରଣରେ—
Tuchheiñ — In vain; for nothing.
ଭୁଞ୍ଚେଇଁ, ଭୁଞ୍ଚିଇଁ, ଭୁଞ୍ଚେଇଁକି —ଅନ୍ୟରୂପ (ଯଥା— ଭୁଞ୍ଚେଇଁ ଆପଣା ଆପଣା ଘରେ କଳି କଲେ ।) ବୃଥା ନାହକ

ଭୁଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—କଳହ କରିବା—
Tuṭ (root) — To quarrel.

ଭୁଟ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଭ୍ରୁଟି)—୧ । ଭ୍ରୁଟି; ଦୋଷ—
Tuṭa — 1. Deficiency; defect; flaw.
ଟୁଟି, ଟୁଟି ୨ । କ୍ଷତି; ଲୋକସାନ—
ଟୁଟ 2. Loss; damage; injury.
୩ । ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟରେ ଲୋକସାନ ବା କ୍ଷତି—
3. Loss in trade or business.
୪ । ନ୍ୟୂନତା; ହ୍ରାସ; ପ୍ରଥମ ପରିମାଣରୁ କମି ହେବା—
4. Shortage; wastage.
[ଦ୍ର—ଶସ୍ୟାଦିକୁ ଅମାରି, ଖଳି, ଘାଲ ମରେଇ ଆଦିରେ କେତେକ ସମୟ ରଖି ପରେ ଚାଲୁ ଚଳିରୁ କାଢ଼ିମାପିଲେ ପୂର୍ବ ମାପ ଅପେକ୍ଷା ଚାଦା ମାପରେ କିଛି କମତ୍ତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ; ପଣ୍ୟ-ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନେଲ୍ଲ ପରେ ଚାହାର ଓଜନ କିଛୁ କମିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏହିସବୁ କମତ୍ତକୁ ଅମାର ଭୁଟ, ଖଣି ଭୁଟ, ପ୍ରଚାଳ ଭୁଟ ବା ରାସ୍ତା ଭୁଟ ବୋଲ୍ଲାଯାଏ ।]
୫ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତ୍ରୁଟି ବା ହେଳା—
5. Neglect of one's duties.

ଭୁଟା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ ଭ୍ରୁଟିତ)—୧ । ଭଙ୍ଗା; ଭଗ୍ନ; ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିବା; ଖଣ୍ଡିତ—1. Broken; maimed.
ଟୁଟା ୨ । ଛିନ୍ନା; କ୍ଷତିପ୍ରାପ୍ତ—
ଟୁଟା 2. Damaged; torn; injured,
୩ । ଯେ ଭୁଟେ ବା ଭାଙ୍ଗେ—
3. One who breaks; breaking.
(ଯଥା—ସେ ମୋଦ୍ଦବଡ ଭୁଟା ମନୁଷ୍ୟଟାଏ; ତୁମେ ତ ବଡ୍ଡ ଭୁଟା ଲୋକ ।)
୪ । ଯେ ବା ଯାହା ଭୁଟିଯାଏ ବା ଭାଙ୍ଗିଯାଏ; ଆହତ—
4. One who is or that which is maimed or broken; hurt; wounded.
(ଯଥା—ସୈନ୍ୟଯୁଦ୍ଧରେ ବିଣଭୁଟା ହୋଇ ପଳେଇ ଗଲେ ।)
[ଦ୍ର—(୩ ଓ ୪) ଏହି ଅର୍ଥରେ 'ଭୁଟା' ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
ଦେ. କ୍ରି.—ଗାଳି ଦେବା; ଭୁଟିବା; ମୁହଁ ଭୁଟିବା—
Calling names; abusing.

ଦେ. ସବ—**ଭୁଜି** ଟା (ଦେଶ)
Tu-uṭā (See).

ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର; 'ଓ' ସ୍ଥାନରେ 'ଉ' ଉଚ୍ଚାରଣ) ବି—
(ଆମ୍) ଟୋକା—(mango) Tope; orchard.

ଭୁଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଭ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା; 'ଭୁଟିବା'ର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Tuṭā(ṭe)ibā — ।. (ବିବାଦ) ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବା—
ଟୁଟାନା, ତୁଡ଼ାନା 1. To decide; to settle (a dispute).
(ଯଥା—ଜମିଦାର ମୋ ଅଡ଼ୁଆ ଭୁଟାଇଲେ ମୁଁ ନାସ୍ତିନ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ।)
୨ । ଭଙ୍ଗାଇବା—2. To cause to break up.
୩ । ହିସାବ ନିକାଶ କରିବା—
3. To settle an account.
୪ । ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିବା—4 To cut.
(ଯଥା—ଚାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ ଅଳ୍ପଠାରୁ ବନ୍ଧୁତା ଭୁଟାଇଲି ।)
୫ । ଦେୟ ବା ଋଣ ପରିଶୋଧ କରିବା—
5. To liquidate or clear off one's debt.
ପ୍ରାଦେ. (ଲରଆ) କ୍ରି—ଭାଙ୍ଗିବା—To break
[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଭୁଟା ଭୁଟି—ଦେ. ବି—୧ । ଭଙ୍ଗାଭଙ୍ଗି; (ବହୁ ବସ୍ତୁ ବା ବହୁଥର)
Tuṭā tuṭi — ଭାଙ୍ଗିବିବା—1. Breaking (of many things or several times).
ଟୁଟାଟୁଟି, ତୁଟାତୁଟି ଟୁଟାଭୁଟି ୨ । ବିବାଦ ଆଦର ନିଷ୍ପତ୍ତି—2. Final decision of disputes.
୩ । ହିସାବର ମୀମାଂସା—
Settlement of accounts.
(ଯଥା—ଆଜ ମହାଜନ ସଙ୍ଗେ ଦଶ ବର୍ଷର ହିସାବ-ଭୁଟାଭୁଟି ହୋଇଗଲା ।)

ଭୁଟା ଫଟା(ଫୁ)ଟା—ଦେ. ବିଣ (ଏକାର୍ଥକ ସଦୃତର; ସଂ. ଭ୍ରୁଟିତ + ସ୍ଫୁଟିତ; ବହୁବଚନ ଦ୍ୟୋତକ)—ଭଗ୍ନ; ଟୁଟାଫାଟା **ଟୁଟାଫୁଟା** ଓ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ—Broken and punctured.
ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ଝୁଡ଼ାଝୁଡ଼ି ହୋଇ ଗାଳି ବିଆଦେଇ ହେଉଥିବା—Mutually calling names.

ଭୁଟି—ପ୍ରା. ବ—ଭୁଟ (ଦେଶ)
Tuṭi — Tuṭa (See)
ତୁଟି ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ତ୍ରୁଟି=ଅଣୁ, ପରମାଣୁ) ଅଳ୍ପ; ସାମାନ୍ୟ—
ଟୁଟ Little; insignificant.

ଭୁଟି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବା; ଲୋକସାନରେ
Tuṭi paṛdibā ପଡ଼ିବା ;ଭୁଟରେ ପଡ଼ିବା—1. Sustaining loss
ତୂଟା ହଓୟା or damage.--ମୋତେ ଏ ବର୍ଷ ଘରର ଭୁଟ ପଡ଼ିଛି ।)—
ଟୁଟ ପଡ଼ନା କ୍ରି—୧ । ଖସି ପଡ଼ିବା —1. To fall down.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ୠ	ଝ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଞ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

୨ । ଭାଙ୍ଗି ଚଲେ ପଡ଼ିବା—2. To break down.

ତୁଟିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁ=ଭାଙ୍ଗିବା, ଛେଦନ କରିବା; ପ୍ରା. ତୁଟ୍ଟ ଧାତୁ)—୧ । (ଅକର୍ମକ) ସମ୍ପନ୍ନ ବା ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେବା— 1. To be accomplished or completed.

ତୁଟିବା ୨ । (ଅକର୍ମକ) ନଷ୍ଟ ହେବା—2 To be damaged.

[ତୁଟା (ଟେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ] ଗଲେ ଦେଲେ କାର ମହତ୍-ସଂପର୍ଜ ଫିଟ୍ଟ ତୁଟ୍ଟ ଗ୍ଲେଟ୍ଟ ଯାଉ—ଜଗସର୍ଯ୍ୟ. ଖଣ୍ଡୀତ ।

୩ । (ଅକର୍ମକ) ଭାଙ୍ଗି ଯିବା—
3. To break; to burst.

ତୁଟ୍ଟେ କରେ କଙ୍କଣ ଝଙ୍କାରେ—ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୪ । (ଅକର୍ମକ) ଛିନ୍ନ ହେବା—
4. To be cut or rent asunder.

ମାତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ସଙ୍ଗେ ତୁଟିଥଲ୍ଲ ଫସାରର ସ୍ନେହ-ପାଶ—
ବ୍ରଧାନାଥ. ପାଟଙ୍ଗ ।

୫ । (ଅକର୍ମକ) କମି ଯିବା; ଉଣା ହେବା—
5. To diminish; to be lessened; to dwindle.

ବସ୍ତୁସ ସଉଜର୍ଯ୍ୟ ଯୋ ନ ତୁଟ୍ଟୁ ଲବେ—ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେଶ୍ଚାଶବଲାସ ।

୬ । (ଅକର୍ମକ) କ୍ଷୀଣ ହେବା—
6. To be emaciated.

୭ । (ଅକର୍ମକ) ପୃଥକ୍ ହେବା; ସମ୍ପର୍କଶୂନ୍ୟ ହେବା—
7. To be separated.

୮ । (ଅକର୍ମକ) (ବିବାଦ ବା ହିସାବ) ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବା—
8. To be settled or decided.

(ଯଥା—ଭାଙ୍କର ଆମର ଅଡ଼ିଆ ଆଜ ତୁଟିଲା ।)

୯ । (ଅକର୍ମକ) ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା; ଦୂର ହେବା—
9. To disappear.

ସ୍ୱଜ୍ୟବାଣୀ ମନୁ ତୁଟ୍ଟୁ ଦୁଃସଂଶସ୍ୱ—ନଦଳଶୋର, ସୀତାବନବାସ ।

୧୦ । (ଅକର୍ମକ) (ସଂ. ତୁଟ୍ ଧାତୁ=କଳହ କରିବା; ସ. ତୋଟକ=ତୋଧମସ୍ୱ ବଚନ) ମୁହଁ ତୁଡ଼ିବା; କୁବାକ୍ୟରେ ଗାଳି ଦେବା—10. To call names; to be disrespectful or impudent.

(ଯଥା—ବୃଥା କାହିଁକି ଏସର ତୁଟ୍ଟୁଛ ?)

୧୧ । (ଅକର୍ମକ) କଳି କରିବା—11. To quarrel.

୧୨ । (ଅକର୍ମକ) କ୍ଷସ୍ ଯାଇବା; କ୍ଷସ୍ଥିତ ହେବା—
12. To waste away.

ତୋର୍ ଝିଅ ସିନା ତୁଟ ମୋ ସାର ଯାଉଛ ତୁଟ୍ଟ—
ଜଗସର୍ଯ୍ୟ, ଜଗୋପ୍ତରଣ୍ଡ ଚ ଗୀତ ।

୧୩ । (ସକର୍ମକ) (ଉପରୋଧ; ଆଦେଶ) ଭାଙ୍ଗିବା; ରକ୍ଷା ନ କରିବା—13. To infringe.

ନରପତ୍ତଥେ ଅନୁରୋଧ ତୁଟ—ଜଗସର୍ଯ୍ୟ, ଜଗତା ।

୧୪ । (ଅକର୍ମକ) (ଗଣ୍ଠି) ଫିଟିବା—
14. To be untied.

ତୁଟଇ ହେ ଭବ-ଭ୍ରାନ୍ତିଜସ୍—ମଧୁସୂଦନ, ଜଗତା ।

୧୫ । (ସକର୍ମକ) ଛାଡ଼ିବା; ତ୍ୟାଗ କରିବା—
15. To forsake.

ସେଣୁ ସେହ୍ନ ସଙ୍ଗ ଜସ୍ତୀ ଧନ୍ ତୁଣ ମାସ୍ତା
ତୁଟ୍ଟ ନ ପାରଣ ସଙ୍ଗେ ଅଣ୍ଟଥିଲେ ବଲୀ—ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

[ଦ୍ର—ଏ ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଯିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ତୁଟୁକା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଉତ୍କାଳ; ସଂ. ତ୍ରୁଟ୍=କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ)—
Tuṭukā ୧ । ସାମାନ୍ୟ—1. Ordinary; insignificant.

(ତୁଟ୍କା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆଶୁ ଫଳପ୍ରଦ—
2. Producing immediate effect.

ଟୋଟକା ଦେ. ବ—ତୁଟୁକା ତୁଟୁକି (ଦେଖ)
ଟୋଟକା, ଟୁଟକା, ଟୋଟ୍ମା Tuṭukā tuṭuki (See)

ତୁଟୁକା ତୁଟୁକି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଉତ୍କାଳ; ସଂ. ତୁଟ୍ଟ)—
Tuṭukā tuṭuki ୧ । ଅନାୟାସଲଭ୍ୟ ଅଥଚ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଫଳପ୍ରଦ
ଟୋଟକା ଟୁଟକୀ ଜଡ଼ିବୁଟ୍ଟି ଔଷଧ—1. Ordinary herbs.
ଟୋଟକା ଟୁଟକୀ producing immediate effect.

(ତୁଟ୍କା ତୁଟ୍କୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଫଳପ୍ରଦ ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର—
2. Incantations and charms producing immediate effect.

ତୁଟ୍ଟା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ତୋଟା; ବଗିଚା—
Tuṭṭā Garden.

ତୁଠ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୀର୍ଥ)—୧ । ନଦୀ ପୁଷ୍କରଣୀ ଆଦିରେ ସ୍ନାନ କରିବାର ସ୍ଥାନ; ଗାଧୁଆପାଧୁଆ କରିବାର ଘାଟ—
ଘାଟ 1. Bathing ghat.
ଘାଟ ୨ । ଜଳାଶସ୍ଥର ଯେଉଁ ଘାଟରେ ୧୦ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୃତ (ତୋଠ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟକ୍ତିର ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କରାଯାଏ; ଦଶତୁଠ—
2. A place on the bank of a river or pond where pinḍas or funeral offerings are cooked and offered to the ghost of the deceased during the 10 days of the funerals amongst the Hindus.

୩ । ମୃତାହର ଦଶମ ଦିନ ତୁଠରେ କରାଯିବା କ୍ଷୌର, ସ୍ନାନ, ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କର୍ମ—3. The funeral rites and shaving done on the bank of water on the 10th day of the funerals amongst the Hindus.

୪ । ଧୋବା ଲୁଗା କାଚିବା ସ୍ଥାନ—
4. The place on the bank of water where washermen wash clothes.

୫ । ନଦୀପାର ଘାଟ—5. Landing place; ferry.

୬ । ନଦୀର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଲୋକେ ଜଳରେ ପଶି ପାର ହୋଇ ପାରନ୍ତି; ଥଳ—6. A ford in a river; a place where a river can be forded.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ହଳନ୍ତ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅଥଚ ଏ ର. ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଧନରେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବପରଟ ଏ ବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଧନବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଶୋଧନେ; 'ଦୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ତୁଠ ପଥର—ଦେ. ବ—୧ । ଗାଧୂଆ ତୁଠରେ ବା ଧୋବା ତୁଠରେ ପଡ଼ିଥିବା ପଥର—1. A slab of stone put at the bathing ghat.

ସେ ନଦୀର ତୁଠପଥର ପର ଦ'ଗ
ବଣିଲେ ବୁଇ ଟଙ୍କେ ତୃଅନ୍ତେ ପ୍ରାଣ ମର୍ନ୍ତି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ, ବପ୍ତ ।

[ଦ୍ର—ଗାଧୂଆ ତୁଠରେ ପଡ଼ିଥିବା ପଥରରେ ଗାଧୋଇବା ଲୋକେ ରୋଡ଼ ଘଷନ୍ତି ଏବଂ ଧୋବାର ତୁଠପଥରରେ ଧୋବା ଲୁଗା କାଚେ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କର ଗାଳ ମାଡ଼ ବା ଅତ୍ୟାଗ୍ଭର ସହେ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହିଷ୍ଣୁ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (figurative) A very patient and forbearing person.

ତୁଡ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଭେଦ କରିବା—
Turd (root) 1. To pierce.
୨ । ଆଘାତ କରିବା—2 To strike; to hurt.

ତୁଡ୍‌କା—ଦେ. ବ—ଗୋରୁଙ୍କୁ ଧରିବା ଶରଦ ରୋଗବିଶେଷ—
Turdkā A disease of the cattle (due to cold).
(ତୁଡ଼ୁକା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ରୋଗରେ ଗୋରୁଙ୍କ ମୁହଁ ପୁଲ ଯାଇ ପାଟିରୁ ଲାଳ ବହେ ।]

ତୁଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାୟୁର ଓ ସିଂହଭୂମ) ବ—୧ । ଘଡ଼ିବାଣ—
Turdi 1. A kind of fire-work.
୨ । ତୋଡ଼ି ମାଛ—2. A kind of fish.

ତୁଡୁକ୍(କ)—ବୈଦେ. ବ. (ମା. ତୁରୁକ୍; ଇଂ. Turk; ସ. ତୁରୁଷ୍କ ଗା.
Turduk(ka) ତୁରୁକ)—୧ । ମୁସଲମାନ; ପଠାଣ—
ତୁରକୀ 1. A Mahomedan; Muslim.
ତୁରୁକ; ତୁରକଟା ତୁଡୁକେ ବରେ ତର ଗଡ଼କନାନଙ୍କୁ
[ତୁରୁକ(କ)—ଅନ୍ୟରୂପ] ତୋଷ କର ଘୋଡ଼ବ ଦେଲେ ମହତ୍ତ୍ୱକୁ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ଅବ ।

୨ । ତୁରସ୍କ ଦେଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A Turk.

ତୁଡ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଅନାଦର କରିବା—
Tudda To treat with contempt.

ତୁଡ୍ଡକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ତୁଡ୍ଡ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —ଭର୍ତ୍ସନାକାରୀ;
Tuddaka ଭାଡ଼ନାକାରୀ—Chastising.
(ତୁଡ୍ଡକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତୁଡ୍ଡନ—ସ. ବ. (ତୁଡ୍ଡ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଭର୍ତ୍ସନା; ଭାଡ଼ନା—
Tuddana Chastisement; rebuke.

ତୁଣ—ପ୍ରା. ବ. (ସ. ତେମନ) —୧ । ତିଅଣ (ଦେଖ)
Tuṇa 1. Tiaṇa (See)
୨ । ତୂଣ (ଦେଖ)—2. Tūṇa (See)

ତୁଣି—ସ. ବ—ତୁନ୍ ଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tuṇi The Toon tree.

ତୁଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ବଧ କରିବା—
Tuṇḍ (root) 1. To kill.
୨ । ପୀଡ଼ନ କରିବା—2. To press.
୩ । ଭେଦ କରିବା— 3· To pierce.
୪ । ପେଷଣ କରିବା—4 To grind.

ତୁଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ତୁଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—
Tuṇḍa ୧ । ପାଟି; ମୁହଁ—1. Mouth.
୨ । ଓଷ୍ଠାଧର—2. Lips.
(ତୁଣ୍ଡକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଥଣ୍ଟ; ଚଞ୍ଚୁ—3. Beak.
୪ । ଶିବ; ମହାଦେବ—4. Siba.
୫ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—5 Name of a demon.
୬ । ଖଡ୍ଗର ଅଗ୍ର ଭାଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. The point of a sword.
୭ । ଥୋମଣ୍ଡା—Sout.

ଦେ. ବ—୧ । ପାଟିର ଶବ୍ଦ—1. Voice.
ଗଳା ୨ । ଉଚ୍ଚସ୍ୱର—2. Loud voice.
ଗଲା ୩ । ଗଳାର ସ୍ୱର—3. Tone of one's voice.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କଥା; ବଚନ—
4. (figurative) Word; speech.

ଏଥିରୁ ଅନ ବୋଲବାକୁ ତୁଣ୍ଡ ବାହିଁ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ବନ ।

ତୁଣ୍ଡ ଅଇଁଠା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନାମମାତ୍ର ଖାଇବା; ଖାଇ ବସିବା
Tuṇḍa aiñṭhā karibā ଜିନ୍ନୁ କଛୁ ନ ଖାଇବା—
ମୁଖ ଏଁଠାକରା Not to eat any thing at the meal.
मुहँ जुठारना

ତୁଣ୍ଡ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବଡ଼ ପାଟି କରିବା—
Tuṇḍa karibā To speak out; to talk loudly.
गला करा **जोरसे बोलना**

ତୁଣ୍ଡକେରୀ—ସ. ବ. (ତୁଣ୍ଡକ=ମୁଖ+ଈର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Tuṇḍakerī ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଏଦ୍ୱାରା ପାତଞ୍ଜଳ ଫଳ ଓଷ୍ଠ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯାଇ ଥିବାରୁ)—
୧ । କଇଁଚକାକୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
1. Kaiñchi kākuṛḍi (See)
୨ । କପା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2 Cotton.

ତୁଣ୍ଡ ଖସିଯିବା—ଦେ. ବ—ଗରୁଡ଼ସିଆର ଦୋଇ ଅକଥ୍ୟ କଥା କହିବା—Careless saying of things which had better left unsaid.

ତୁଣ୍ଡ ଘା—ଦେ. ବ—ଓଠ ଓ ଜିଭରେ ହେବା ବ୍ରଣ ରୋଗବିଶେଷ—
Tuṇḍa ghā A kind of disease in the mouth
(ତୁଣ୍ଡଘାଆ, ତୁଣ୍ଡଘା—ଅନ୍ୟରୂପ) (consisting of eruptions on the lips and the tongue); sores in the mouth.
मुहँ फटना

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୟସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଘ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ଽ

ତୁଣ୍ଡ ପକା—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ତୁଣ୍ଡରେ ପକାଇବାକୁ ହୁଏ—
Tuṇḍa pakā 1. That which is put to the
ଖୈନୀ mouth; chewing gum.
୨ । ଚୂନଘଣ; ପାନ୍ଥରେ ପକାଇବା ଧୂଆଁ ପତ୍ର—
2. Tobacco (which is chewed by some persons)

ତୁଣ୍ଡ ପୋଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଅର୍ଦ୍ଦ କୁମାର)—
Tuṇḍa porḍā ନାରଙ୍ଗାଦି ବର୍ଗର ବନ୍ୟ କଣ୍ଟକୀ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
ଅନ୍ୟ. ସଂ. ନାମ—ଦୁଶ୍ଚାସ୍ୟ ଟାଣ୍ଡଯଡ଼, କୁମରଡଙ୍କ, କୁମାର ପତ୍ର A kind of thorny shrub with pungent leaves; Toddalia Aculeata.
(ତୁଣ୍ଡ ପୋଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଚିପିଣ୍ଡି, ପତ୍ରର ଅଗ୍ନିକୁମାର ପିଠିରେ ସଧ୍ୟ କଣ୍ଟା ଥାଏ; ପତ୍ର କଣ୍ଟକଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ ତେ. ଅର୍ଦ୍ଦବେଣ୍ଡୁ ଏବ ଭାହା ଖେବାଇଲେ ତୁଣ୍ଡ ପୋଡ଼େ । ଏହାର ଫୁଲ ଏକଲଙ୍ଗ, ଫଳ ଗୋଲ୍ଲକାର ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ।]

ତୁଣ୍ଡ ଫିଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଥା କହିବା—
Tuṇḍa phiṭā(ṭe)ibā 1 To speak out.
ମୁଖ ଖୋଲା ୨ । ମାଗିବା—2. To ask for.
मुहँ फाड़कर कहना ଖାଇବୁଁ ବୋଲି ତୁଣ୍ଡ ଫିଟାଇଲେ ନାହିଁ ।
କୃଷ୍ଣଙ୍କ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ତୁଣ୍ଡ ବଜା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ତୁଣ୍ଡ+ବାଦନ)—କଳହ—
Tuṇḍa bajā Quarrelling.

ତୁଣ୍ଡ ବାଇଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୁଣ୍ଡ ବାଦ୍ୟ)—
Tuṇḍa bāida ୧ । ଜନରବ; ତୁଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚାରିତ କଥା; ଜନଶ୍ରୁତି—1. A report transmitted from place to place by word of mouth; rumour.
(ତୁଣ୍ଡବାଜା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବନ-ବାଇଦ କୋଣେ, ତୁଣ୍ଡ ବାଇଦ ସବୁସ୍ତ କୋଣ—ଉଗ ।
୨ । ତୁଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ବମ୍ ବମ୍ ଶବ୍ଦ—
2. The sound of bom-bom made by the mouth
୩ । କଳକଜିଆ; ବାଦାନୁବାଦ; ବଚସା—
3. Wrangling quarrel.

ତୁଣ୍ଡ ବାଦ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ତୁଣ୍ଡ+ବାଦ୍ୟ)—ତୁଣ୍ଡ ବାଇଦ (ଦେଖ)
Tuṇḍa bādya Tuṇḍa bāida (See)

ତୁଣ୍ଡ ମାରିବା—ଦେ କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ମୁହଁ ଲଗାଇବା
Tuṇḍa māribā ଖାଇବାକୁ ବସିବା ଭଲ ଭୋଜନ ନ ଖାଇବା—
ମୁହଁ ମାରନା Not to eat at all.

ତୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡ ବାଜିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ଲୋକର ପାନ୍ଥ ଶୁଭିବା-
Tuṇḍa muṇḍa bājibā 1. A person's voice being
ଗଳା ଶୋନା ଯାଓୟା heard.
୨ । ଶୁଣାଯିବା ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱର—2. An audible loud voice.
(ଯଥା—ତାଙ୍କ ଘରେ ପିଲାଙ୍କର ତୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡ ବାଜିବାକୁ ନାହିଁ ।)

ତୁଣ୍ଡରୁ ଛଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି
Tuṇḍaru chhaṛḍā(ṛḍe)i nebā କଥା କହିବା ପୂର୍ବରୁ
मुहसे बात छिनना; मुहँसे बात उचकना ଅବିକଳ ସେହି କଥା (ଅନ୍ୟ ଜଣେ) କହି ଦେବା—To speak out what another was just going to speak.
ମୁଖଥେକେ କଥା କେଡ଼େ ନଓଆ

ତୁଣ୍ଡରେ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କୌଣସି କଥା) କହିବା—
Tuṇḍare dharibā To speak; to utter (anything).
ମୁଖେ ଧରା ମିଥ୍ୟା କଥା ମୋ ଆଗେ ତୁଣ୍ଡରେ ନ ଧର ।
मुहँपर लाना କୃଷ୍ଣଙ୍କ. ମହାଭାରତ. ଥର ।
(ତୁଣ୍ଡରେ ଆଣିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁଣ୍ଡରେ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖେବାଇବା ବା ଖାଇବା
Tuṇḍare pakā(ke)ibā ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପାନ୍ଥକୁ ନିକ୍ଷେପ
ମୁଖେ ଫେଲା କରିବା—To put any thing into one's
मुहमे देना mouth for eating or chewing.

ତୁଣ୍ଡଳା—ଦେ. ବ.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଠିଆ ହେଲେ ତଳୁ ଛାତିର
Tuṇḍaḷā ତୁଣ୍ଡ ବା ପାନ୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାପରେ ଯେଉଁ ଗଭୀରତା ହୁଏ;
ଏକ ଗଳା ପ୍ରାପ୍ତ ୫ ଫୁଟ ଗଭୀରତା—Depth of water
(ତୁଣ୍ଡୁଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) measured from the bottom upto the mouth of a person standing in water; a depth of about 5 feet.
(ଯଥା—ସେ ପୋଖରୀରେ ପାଣି ତୁଣ୍ଡୁଳାଏ ।
ଦେ. ବଣ—ମନୁଷ୍ୟର ତୁଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଭୀର—Lip-deep.

ତୁଣ୍ଡ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ.—ପାନ୍ଥ ଖନା ହେବା; ଖନେଇ ଖନେଇ
Tuṇḍa lāgibā କଥା କହିବା—Stammering.
ତୋତଲା ହଓୟା, **तुतला होना**

ତୁଣ୍ଡ ଲେଉଟିବା—ଦେ. ବ.—୧ । କୌଣସି ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟାଂଶ
Tuṇḍa leuṭibā ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା—
ମୁଖେ ଆସା 1. Being able to distinctly utter any word.
୨ । କୌଣସି କଥା କହିବାପାଇଁ ସାହସ ହେବା ବା ପାଇବା-
2. Having enough courage to say something.

ତୁଣ୍ଡ(ଣ୍ଡୁ)ଳି—ଦେ. ବ.—ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Tuṇḍa(ṇḍu)li A kind of weapon.

ତୁଣ୍ଡ ଶୁଘି(ଭି)(ବି)ବା—ଦେ. ବ. —କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କଣ୍ଠସ୍ୱର ଅନ୍ୟର
Tuṇḍa śughi(bhi)(bi)bā ଶ୍ରବଣଗୋଚର ହେବା—
ଗଳା ଶୁନା ଯାଓୟା One's voice being heard by or audible to another person.

ତୁଣ୍ଡ ଶୁଣା(ଣେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅପରର କଣ୍ଠସ୍ୱର ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି
Tuṇḍa śuṇā(ṇe)ibā ଶୁଣିପାରିବା ଭଳ କଥା କହିବା—
ଆବାଜ ଦେଓୟା 1. To talk loudly so that one's voice
मुहँ फाड़कर कहना will be audible to another.
(ଯଥା—ଅବ୍ଜେକ୍ଟ ଗ୍ଲାସରେ ବାଟ ଗ୍ଲାସ୍ ବେଳେ ମଝିରେ ମଝିରେ ତୁଣ୍ଡ ଶୁଣାଇ ଥାଏ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭିତ୍ତାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେହି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ୍ଡ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ୍ଷା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ମୁଖ ଫୁଟେ ଚାଓୟା ୨ । କୌଣସି ଲୋକର ଆଗରେ ଆପଣାର ମନୋଗତ ଭାବ ବା ପ୍ରାର୍ଥନା ଜଣାଇବା—2. To express one's prayer or thoughts before another by word of mouth. (ଯଥା—ଦାତାଙ୍କୁ ତୁଣ୍ଡ ଶୁଣାଇଲେ ଉତ୍ସୁକର ଦୁଃଖ ମେଣ୍ଟିଯିବ ।)

ତୁଣ୍ଡ ସଙ୍ଖାଳି—ଦେ. ବିଣ.—ବଚନସର୍ବସ୍ୱ; କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ପଟୁ—Tuṇḍa saṅkhāḷi Expert in words; having nothing but hollow words; braggart

ତୁଣ୍ଡ ସମ୍ଭାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବାକ୍‌ସଯମ କରିବା—Tuṇḍa sambhāḷibā To control one's tongue.

ମୁଖ ସାମଲାନ **मुहँ संभालना**

ତୁଣ୍ଡ ସେଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ନଜେ କିଛି କଥା ନ କହି ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ରହିବା—1. To keep studiously silent. (ତୁଣ୍ଡ ସିଲେଇ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଥା କୁହାଇ ନ ଦେବା—2. Not to allow another to speak.

Tuṇḍa seiñbā

ମୁହଁସୀନା ମୁଖ ସେଲାଇକରା

ତୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବି.—ବନ୍ୟ ତରୁବିଶେଷ—Tuṇḍā Umnitzera Racemosa (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହାର ବକଳା ଅତି ବନ୍ଧୁର । ଏହା ମହାନଦୀର ମୁହାଣ ପାଖେ ଥିବା ଜଳକୂଳର ଜଙ୍ଗଲରେ ଜନ୍ମେ ।]

ତୁଣ୍ଡି, ତୁଣ୍ଡେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ, ଯଥା ଉଚ୍ଚତୁଣ୍ଡା; କୁତୁଣ୍ଡା)—ତୁଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ—(a particle added to other words) Having voice or voiced (as. in loud-voiced.)

ତୁଣ୍ଡାଗ୍ର—ସଂ. ବି. (ଅସ୍ତ୍ରୀ ଉଙ୍; ତୁଣ୍ଡ+ଅଗ୍ର)—ଜିଭର ଅଗ—Tuṇḍāgra The tip of the tongue

ତୁଣ୍ଡାଟ—ଦେ.ବି.—ଯେଉଁ ପଟା ଘରର ଓଳଘାଖର ଗୁଲର ନଡ଼ାକୁ ଅଟକାଇ ରଖିବାପାଇଁ ରୁଅମାନଙ୍କ ଅଗରେ ମରାଯାଇ (ତୁଣ୍ଡାଟ ପଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥାଏ—A long and broad plate attached to and running along the lower end of rafters to hold back the straw of the thatch and prevent them from falling down.

ଚୈତ୍ରାଶ୍ୱି ଉଚ ତୁଣ୍ଡା ଚଢାଇ
ଧରିଥା ଙ୍କା ଡୋଳରେ । ବୁକାସ. ସାଥକ୍ରିଥବାହା ।

ତୁଣ୍ଡି—ସଂ. ବି. (ତୁଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ+ଇ)—୧ । ବଦନ; ମୁହଁ—Tuṇḍi 1. Face

୨ । ନାଭି—2 The navel.

୩ । ଚଞ୍ଚୁ;ଥଣ୍ଡ—3. Beak.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ତୁଣ୍ଡ)—୧ । ଗୋରୁଥବଙ୍କ ମୁହଁ ଗୁରପାଖେ ମୁଖଡ଼ ବନ୍ଧାଯିବା ଫାଶବିଶେଷ—1. Curb; a noose or

ମୁମିକା strap put round the mouth of beasts to prevent them from biting; a muzzle.

ଘଉଲ, ବଧିବ ଉଚ୍ଚତେଲ ମୃଗ ।
ତୁଣ୍ଡ ବକ୍ର-ତୁଣ୍ଡି ଦେଉ । ରାଧାନାଥ. ଯଯାତି ।

ମୁଓଳୀ ୨ । ଘରର ଛଣଖାଇ; ବତାରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଦୋଇ ଘରର ଓଳରେ ବନ୍ଧାଯିବା ଛଣବଡ଼ା—2. A plait of straw woven round a rod and attached to the edge of the eaves, over which the layers of straw are laid.

୩ । ତୁଣ୍ଡାଟ (ଦେଖ)—3. Tuṇḍāṭa (See)

ତୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ବଡ଼ଘାଣ୍ଟିଆ; ଯାହାର କଣ୍ଠସ୍ୱର ବେଶି ଉଚ୍ଚ; ମୁଖର—1. Loud-voiced.

Tuṇḍiā

ବାଚାଳ ୨ । ଯେ ଘାଣ୍ଟ କର ଗୋଳମାଳ କରେ—

ମୁହଁଜୋର 2. Noisy; brawling.

(ତୁଣ୍ଡେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । କଳହୁଡ଼ା; କଳହପ୍ରିୟ—3. Quarrelsome; querulous.

୪ । ବଚୁଆ; ବାଗ୍ମୀ—4 Talkative; garrulous.

ଦେ. ବି—ତୁଣ୍ଡାଟ (ଦେଖ)—Tuṇḍāṭa (See)

ତୁଣ୍ଡିକା—ସଂ. ବି (ତୁଣ୍ଡ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଚଞ୍ଚି (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—Tuṇḍikā 1. Throat.

୨ । ଥଣ୍ଡ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Beak.

୩ । କଇଁଚକାକୁଡ଼ (ଦେଖ)

3. Kaiñchi kākurḍi (See)

ତୁଣ୍ଡିକେଶୀ—ସଂ. ବି—କଇଁଚକାକୁଡ଼ (ଦେଖ)

Tuṇḍikeśī Kaiñchi kākurḍi (See)

ତୁଣ୍ଡି ପଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ଚଳ୍ଲାମ) ବି—ଝିଙ୍କର ଛୁଆଣି ଘରେ ବଆଯାଇ ଥିବା କାଠର ପାତିଘାଣ୍ଟିଆ; ଖପରଲି ଘରର ତୁଣ୍ଡାଟ ପଟା—A long plate attached to the lower end of the rafters of a tiled house.

Tuṇḍi paṭā

ତୁଣ୍ଡି ବତା—ଦେ. ବି—ପାତିଘାଣ୍ଟିଆକୁ ଗୁଲଘରର ଟାଣି ରଖିବା ବତା—The split bamboo which keeps the end-plate of the eaves in position.

Tuṇḍi batā

ଗ୍ରାଦେ (ଚଳ୍ଲାମ) ବି—ଗୁଲଘରର ପାତିଘାଣ୍ଟିଆ; ତୁଣ୍ଡାଟ (ଦେଖ)—Tuṇḍāṭa (See)

ତୁଣ୍ଡିଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ତୁଣ୍ଡି=ନାଭି+ଭସ୍ତ୍ରାର୍ଥରେ. ଭ)—ତୁଣ୍ଡିଭ (ଦେଖ)—Tuṇḍibha ୧ । ପେଟୁଆ; ସ୍ଥୂଳୋଦର; ଥଲୁଲପେଟିଆ—(ତୁଣ୍ଡିଭୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Pot-bellied.

୨ । ଧୂଣ୍ଡା; ମୋଟାସୋଟା—2. Corpulent; fat.

୩ । ବୃହତ୍ ନାଭିଯୁକ୍ତ—3. Having a big navel.

ତୁଣ୍ଡିଲ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ତୁଣ୍ଡ+ଭସ୍ତ୍ରାର୍ଥରେ. ଳ)—ତୁଣ୍ଡିଭ (ଦେଖ). Tuṇḍila (ତୁଣ୍ଡିଲା ସ୍ତ୍ରୀ) Tuṇḍibha (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଷ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଂ	ଜ୍ଞ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ନିକଟସ୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚଂ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ତୁଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ତୁଣ୍ଡ+ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ)—୧ । ଅଣ୍ଡଯୁକ୍ତ—
Tuṇḍī 1. Having beak.
(ତୁଣ୍ଡିଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଥୋମଣିଯୁକ୍ତ—2. Snouted.

ତୁଣ୍ଡୀ ଗୁଦପାକ—ସଂ. ବ (ତୁଣ୍ଡୀ+ଗୁଦ+ପଚ୍ ଧାତୁ+ଅ)—ବାଲରୋଗ ବିଶେଷ—
Tuṇḍī gudapāka An infantile disease.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଶିଶୁର ନାଉରେ ଘାଡ଼ା ହୁଏ ଓ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ପାଚିଯାଏ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତୁଣ୍ଡୁର—ତ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କୁନ୍ଦୁର (ଦେଖ)
Tuṇḍuri Kunduri (See)

ତୁଣ୍ଡୁରୁ—ତ୍ରାଦେ. (ଜଯପୁର) ବ—କୁନ୍ଦୁର (ଦେଖ)
Tuṇḍuru Kunduri (See)

ତୁତ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ତୁତ୍; ଆଲ. ସଂ. ତୂତ M. W.).
Tut ଶୀରବଶିଷ୍ଟ କୃଷିଜାତ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
ତୁତ୍; ତୁଁତ The Mulberry plant; Morus Indica;
ତୁନ, ତୁବି (ତୁଁତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Morus Alba.
[ଦ୍ର—ଏ ଗଛର ପତ୍ର ଶୀତକାଳରେ କଅଁଳେ; ଏହା ଓସୁପତ୍ର ପତ୍ର । ଏହି ପତ୍ର ରେଶମପୋକର ଖାଦ୍ୟ । ଏହି ଗଛର କୋଳ ଖାଇଲେ ଖଟା ମିଠା ଲାଗେ । ଲୋକେ ଏହାକୁ ଖାଆନ୍ତି । ଏ ଫଳ ଶୀତଦେଶେ ଯାତେ । ଏ ଇଜିପ୍ତର ଗଛ ଓ ଅସିଆର ଶୀତ ପ୍ରଧାନ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଜନ୍ମେ ।]

ତୁତୁକାର—ଦେ. ବ—୧ । କୁକୁରକୁ ଡାକିବା 'ତୁତୁ' ଶବ୍ଦ—
Tut-kāra The sound used in calling dogs.
ତୁଇତୋକାରୀ ୨ । ତୁକାର (ଦେଖ)—2. Tukāra (See)
ତୋତା: ତୁତୁକାର (ତୁତୁକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁତୁକାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁକୁରକୁ 'ତୁ ତୁ' କରି ଡାକିବା—
Tut-kāribā 1. To call a dog by making the
ତୁଇତୋକାରୀ କରା 'tu, tu' sound.
ତୁତୁକାର କରନା ୨ । ତୁକାରିବା (ଦେଖ)
(ତୁତୁକାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Tukāribā (See)

ତୁତ୍ ପୋକ—ଦେ. ବ—ସେଇଁ ପୋକ ତୁତ୍‌ଗଛର ପତ୍ର ଖାଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି;
Tut-poka ଗୋଣ୍ଟିପୋକ; ପାଟପୋକ—The silk-insect.
ତୁତପୋକା ତୁତକୀଡ଼ା (ତୁତ୍‌ପୋକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁତା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅବଜ୍ଞାପୂର୍ବକ
Tutā karibā ସମ୍ବୋଧନ କରିବା; ଅବମାନନାସୂଚକ କଥା
ତୁଇତୋକାରୀ କରା ବା ତୁକାର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—1. To use
ତୁତୁକାର କରନା slang terms (thou and thee) to a
ତୁ ତା ରେ ରି କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ person; to use scornful
ତୁ ତା ବେ ବା କରିବା } address or foul words.
ତୋତୋକାର କରା; ତୁଇତୋକାରି କରା ୨ । ଉତ୍ସର୍ଜନା କରିବା—
ଅରିୟାନା, ତୁତୁମେମେ କରନା 2. To recriminate.

ତୁତ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ରପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Tuti 1. The rose finch (bird); the canary
ତୁତୀ bird; Carpodacus Erythrinus; Serinus
ତୂତୀ Canarius.
(ତୁତି, ତୋତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସାଙ୍ଗ, ଶୁଆ ଶ୍ୟାମା, ତୁର. ତୁତ୍ତି ପୁଅ ।
ତତ୍ୟାଳୁ ପୁଣି ମୁନିଆ । ପ୍ରଥାନାଥ. ଯଯାତ ।

ତୂତୀ [ଦ୍ର—ଏହା ଶାଖାଶ୍ରୟୀ ବର୍ଗର ପକ୍ଷୀ;୭।୮ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ । ଏହାର ମୁଣ୍ଡ, ଗଳା ଓ ସ୍ତନ ଗୋଲାପୀ ରଙ୍ଗ; ପିଠି ଖଇରା ଏବ ବସନ୍ତକାଳରେ ଉତ୍କଟ ହୁଏ । ଏହାର ଆଖି ଧଳା । ଏ 'ତୁତ୍‌ତୁତ୍' ମଧୁର ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରେ । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ଏହାକୁ ପୋଷନ୍ତି । ଏ ଭୁଇକୋଳର ପ୍ରିୟ ଥିବାରୁ ଏହାର ଏପର ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।]

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଶୁଆ—
2. A small species of parrot.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅଣ୍ଡା ଦୁଲଦଆ, ଟେକ ବାଇଗଣୀ ଓ ପକ୍ଷୀ ଏବ ପିଠି ଶାଗୁଆ ।]

ତୁତିଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତୁତ୍ଥ)—ଚାମ୍ରଘଟିତ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଉପରସବିଶେଷ;
Tutiā ମହୁରତିଥିଆ—Blue vitriol; copper
ତୁତିୟା, ତୁଁତିୟା, ତୁଁତେ sulphate.
ନୁତିୟା [ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇପ୍ରକାର—ମୟୂରତୁତ୍ଥ ଓ
ତେ=ମୟୂରତୁତ୍ଥମ୍ ଖର୍ପରତୁତ୍ଥ ।]
(ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ତୁତ୍ଥ, ମୟୂରଗ୍ରୀବକ, ନୀଲାଞ୍ଜନ)

ତୁତି ଭୀତି—ଦେ. ଅ—ତୁଣ୍ଡ ପକ୍ଷୀର ଡାକ ବା ଶବ୍ଦ—
Tuti bhīti The sound made by the rose-finch.
(ତୁତ୍‌ତୁତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁ ତୁ—ଦେ. ଅ—କୁକୁରକୁ ଡାକିବା ଶବ୍ଦ—
Tu tu The voice used in calling dogs.
ତୁତୁ ତୁ

ତୁତୁରୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତୁରମ୍)—ଶିଙ୍ଗା; ତୁମ୍ବା—
Tuturī A trumpet; a horn for blowing.
ତୁତୁରୀ ତୁରହୀ, ତୁଡୁମ

ତୁତ୍ଥ—ସଂ. ବ (ତୁତ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟଥିତ କରିବା ବା କଷ୍ଟଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଥ)
Tuttha ୧ । ତୁତିଆ—1. Blue vitriol; copper
sulphate.
୨ । ରସାଞ୍ଜନ—2. Antimony.
୩ । ଅଗ୍ନି—3. Fire.

ତୁତ୍ଥକ—ସଂ. ବ (ତୁତ୍ଥ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ)—ତୁତ୍ଥ (ଦେଖ)
Tutthaka Tuttha (See).

ତୁତ୍ଥା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତୁତ୍ଥ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—୧ । ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଅଲେଇଚ—
Tutthā 1. Small cardamom.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭିନ୍ନାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୨ । ନୀଳ ଗୁଳ—2. Indigo plant.

ତୁତ୍ଥାଞ୍ଜନ—ସଂ. ନ (ତୁତ୍ଥ+ଅଞ୍ଜନ)—୧ । ତୁତିଆ—
Tutthañjana 1. Blue vitriol.
୨ । ଆଖିରେ ଦେଇବା କଜ୍ଜଳ—
2. Black powder or collyrium used as a pigment to paint the eyelids.

ତୁତ୍ସା—ଦେ. ତଦ୍ଭ (ସଂ. ତୁଚ୍ଛ) —ତୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)—Tuchchha (See).
Tutsā ଦେଖିଲେ ତତକ ମୁଖ ତୁତ୍ସା ନାସ୍ତିକ
ରମା ସେର ଛଡ଼ାଦେବେ ତୁରନ୍ତି—ଅର୍ଜୁନ୍ ବଡଗୁରୁନ୍ତାନ୍ତି ।

ତୁଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ପୀଡ଼ା ଦେବା—
Tud (root) To cause pain; to oppress.

ତୁଦନ—ସଂ.ନ (ତୁଦ ଧାତୁ=ପୀଡ଼ା ଦେବା+ଲ୍ୟୁ ଅନ)—
Tudana ୧ । ପୀଡ଼ନ—1. Tormenting.
୨ । ପୀଡ଼ା; ବ୍ୟଥା—2. Aching.

ତୁ ଧଃ—ଦେ. ଅ—କୌଣସି ଜୀବକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ
Tu dhaḥ କୁକୁରକୁ ଡାକ ଦେଖାଇ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଚ୍ଚାରିତ
ଧଃ; ଧଃଧଃ ଡାକ—A halloo used in setting a dog to chase the prey.

ତୁନ୍—ଦେ. ନ (ସଂ.ତୁନ୍ନ; ତୂଣୀ)—ବନ୍ୟବୃକ୍ଷବିଶେଷ—A wild tree;
Tun the Toon tree; Cedrela Toona.
(ତୁନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହା ତୁତ୍ତର ତୁରନ୍ତରେ ଜନ୍ମେ ।
ତୁନ ତୁନ, ତୁଣୀ ଏହାର ତୁଚ୍ଛା ୭୦ ହାତ ଓ ବେଢ଼ ୧,
ସଂ. ନାମ—ତୁନ୍ନ, ତୂଣୀ, ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ; ପତ୍ର ନମ୍ର ପତ୍ର ପର୍ଣ ।
ତୁନ୍ନକ, ଆପୀନ, ତୂଣିକ, ଶୀତକାଳରେ ଏ ପତ୍ର ଝଡ଼ପଡ଼େ । ବସନ୍ତ
କଚ୍ଛପ, କୁଠେରକ, କାଳରେ ଏ ଗଛରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ । ଏ
କାନ୍ତଲକ, ନନ୍ଦବୃକ୍ଷ, ଫୁଲ ନମ୍ର ଫୁଲ ପତ୍ର ଥଲା ଓ ଉତ୍ତର
ନନ୍ଦକ, ମହାନମ୍ର ଦଳଦଅ । ଫୁଲରୁ ଏକପ୍ରକାର ବସନ୍ତ
ରଙ୍ଗ ତିଆର ହୁଏ । ଏ ଗଛର କାଠ ନାଲ ଓ ମଜଭୂତ୍ । ଏ
କାଠରେ ଇଲି ବା ପୋକ ଲାଗନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଥିରେ ସେଜ ଆଦ ଓ
ଶୃଦ୍ଧା ବାନ୍ତ ତିଆର ହୁଏ; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କଟୁତ୍ତପାକ,
କଷାସ୍ୱମଧୁରତିକ୍ତରସ, ଲଘୁ, ଧାରକ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ;
ଏହା ବ୍ରଣ, କୁଷ୍ଠ ଓ ରକ୍ତପିତ୍ତନାଶକ । ଏହା ମାଦ୍ରାଳଗଛ ପର]
ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ନ—ତରକାରି—Curry.

ତୁନ—ଦେ. ତଦ୍ଭ (ସଂ. ତୂଷ୍ଣୀଂ)—୧ । ନିରବ; ମୌନରେ; ଚୁପ—
Tuni 1. Silent.
ଚୁପ ମୋହଲେ କାଠି ଦେଇ ରହ ହୋଇ ତୁନ ।
ଚୁପକା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ସରା ।
୨ । ଲୁଚ୍ଛାୟିତ; ଗୁପ୍ତ—2. Concealed.
୩ । ନିସ୍ତବ୍ଧ—3. Calm and quiet.
ଦେ. ନ—୧ । ମୌନତା—Silence.
୨ । ନିସ୍ତବ୍ଧତା—2. Quiet.

ଚୁପୀ ୩ । କାନ୍ଦ ବା କଥା ବନ୍ଦ କରିବା—
(ତୁତ୍ତନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. Stopping of talking or crying.
ଦେ. କି. ତଦ୍ଭ—୧ । ମୌନଭାବରେ—1 Silently; quietly.
ଚୁପକରେ **ଚୁପସେ** ୨ । ଗୁପ୍ତଭାବରେ—2. Stealthily.

ତୁନ କ(କି)ରି—ଦେ. କି. ତଦ୍ଭ—୧ । ନୀରବରେ—
Tuni ka(ki)ri 1. Silently.
ଚୁପକରେ ୨ । ଗୁପ୍ତଭାବରେ—2. Stealthily.
ଚୁପତେ

ତୁନ କରିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ତୂଷ୍ଣୀଂ)—୧ । କଥା କହୁଥିବା ବା
Tuni karibā କାନ୍ଦୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ବା ଉତ୍ତାଇ
ଚୁପ କରା ତାହାର କଥା ବା କାନ ବନ୍ଦ କରାଇବା—1. To stop
ଚୁପ କରନା the crying or talking of a person.
୨ । ଅନ୍ୟର ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରିବା; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଥା
କୁହାଇ ନ ଦେବା—2. To stop the mouth of a person; not to let a person speak.
[ତୁନକରା(ରେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ତୁନକା—ପ୍ରା. ତଦ୍ଭ. ଓ କି. ତଦ୍ଭ—ତୁନ (ଦେଖ)
Tunikā Tuni (See)
(ତୁନକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ତଦ୍ଭ—ଚୁପ୍ ସଇତାନ୍ (ଦେଖ)
Chūp saitān (See)

ତୁନ ତାନ୍(ନ)—ଦେ. ତ. ଓ ତଦ୍ଭ. ଓ କି. ତଦ୍ଭ—ତୁନ (ଦେଖ)
Tuni tān (ni) Tuni (See)
ଚୁପଚାପ ଘଉ ପଦର କ ସରକ ଅଉ ସବୁ ସାଇ ତୁନତାନ୍—
ଚୁପଚାପ ପଞ୍ଚାରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ତୁନତାନ କରିବା—ଦେ. କି—ତୁନ କରିବା (ଦେଖ)
Tunitāni karibā Tuni karibā (See)

ତୁନିବା —ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି (ସଂ. ତୁନ୍ନ=ତର୍ ଲୁଗା)—ତର୍
Tunibā ଲୁଗା ଆଦକୁ ସିଲାଇ କରିବା—To sew torn cloth etc.

ତୁନ ମୁନ—ଦେ. ନ ଓ ତଦ୍ଭ.—(ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ)—ଚୁପ୍ ସଇତାନ୍ ଲୋକ;
Tunimuni ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବାହାରେ ମୁନ ପର ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ରହି ସାଧୁ
ଚୁପସୟତାନ୍ ଓ ବାକ୍‌ଫଯସୀ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଘରେ
ଚୁପସୟତାନ ତାର ଦୁଷ୍ଟ ବା ଖଳ—(ironical) One who assumes a silent exterior but is inwardly vicious.

ତୁନ ହେବା—ଦେ. କି—(ସଂ. ତୂଷ୍ଣୀଂଭୂତ)—୧ । ଚୁପ୍ ହେବା; ମୌନ
Tuni hebā ହେବା—1. To be silent; to keep quiet.
ଚୁପ ହଓୟା ୨ । କାନ୍ଦ ବା କଥା ବନ୍ଦ କରିବା—
ଚୁପ ହୋନା 2. To stop crying or talking.

ତୁନ୍ଦ—ସଂ. ନ (ତୁଦ୍ ଧାତୁ=ପୀଡ଼ା ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ; ନ ଆଗମ)—
Tunda ଉଦର; ପେଟ—Belly; abdomen.
ତୁନ୍ଦ ବୈଦେ. ତଦ୍ଭ. (ପା)—ପ୍ରଚଣ୍ଡ; ତୀବ୍ର—Violent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଇଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଊ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଯ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଙ	ଁ

ତୁନ୍ଦି—ସ.ବ (ତୁନ୍ଦ୍. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇ; ମ ଅଗମ)—୧। ଉଦର;ପେଟ—1. Belly.

୨। ନାଭି—2. Navel.

୩। ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ—3. Name of a Gandharba.

ତୁନ୍ଦିକ(ଭ)(ଳ)—ସ. ବଣ.ପୁଂ (ତୁନ୍ଦ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ, ଇକ,ଇଭ, ଇଳ) (ତୁନ୍ଦିକା(ଭ୍ରୀ) (ଳା)-ସ୍ତ୍ରୀ) Tundika(bha) (la) ୧—ପେଟା;ସ୍ଥୂଳୋଦର;ଥଲ୍ଲଲପେଟିଆ—Pot-bellied; fat.

ତୁନ୍ଦୀ—ସ. ବ (ତୁନ୍ଦ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ନାଭି—Navel. Tundī

ତୁନ୍ଦୁର—ବୈଦେ (ଆ. ତନ୍ଦୁର)—ତନ୍ଦୁର (ଦେଶ) Tundur Tandur (See)

ଗ୍ରାବେ (ମେଦମାପୁର) ବ. ଗର୍ତ୍ତ—Pit; hole.

ତୁନ୍ନ—ସ. ବଣ (ତୁନ୍ଦ୍. ଧାତୁ=ପୀଡ଼ା ଦେବା+କର୍ମ.ତ)—Tunna ୧। ବ୍ୟଥିତ—1. Tormented.

୨। ଚର୍; ଛିନ୍ନ—2. Torn.

୩। ସୂଚ; ସିଲ୍ଲଇ କରିଯାଇଥିବା—3. Sewn.

ସ. ବ.—୧। ଚର୍ ଲୁଗା—1. Torn cloth.

୨। ଛିଣ୍ଡା କନା—2. Rag.

୩। ଟନ୍ (ଦେଶ)—3. Tun (See).

ତୁନ୍ନ ବାସ୍ତ—ସ. ବ (ତୁନ୍ନ=ଛିନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର+ବେଧାତୁ=ସିଲେଇ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଦରଜା—A tailor. Tunnabāya

ତୁପିବା—ଗ୍ରାବେ (ସିନ୍ଦ୍ରବୂମ) କ୍ରି—(ତୁଳ. ହି. ଟୋପ୍‌ନା=ଲୁଚ୍‌ଇବା) ପୋତିବା—To bury. Tupibā

ତୁଫଙ୍ଗ—ବୈଦେ. ବ (ଅ; ତୁଳ. ଆ. ତୁଫାନ୍=ଝଡ଼, ବାତ୍ୟା)—ବାୟୁ ଗୁଳଉ ବନ୍ଦୁକ—Air-gun. Tuphang ତୁଫଙ୍ଗ, ତୁଫଙ୍କ

ତୁଫାନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ.—ଟୋପାନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ) Tuphāna (etc) Tophāna etc (See)

ତୁବର—ସ. ବ (ତୁ. ଧାତୁ=ପୀଡ଼ା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବର)—Tubara ୧। କଷାସ୍ୱ ରସ—1. Astringent taste or flavour;

୨। ଡରଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A kind of pulse; the pigeon-pea.

୩। ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ର ତଟରେ ଜନ୍ମିବା ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—Name of a plant growing on the bank of rivers or the sea.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ କଯାଁ (ଡେଙ୍ଗୁଳି) ପର। ଏ ଫଳ ଖାଇଲେ ଗାଈ ଇତ୍ୟାଦି ପଶୁ ବେଶି ଦୁଧ ଦଅନ୍ତି। ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ବଣ.—୧। କଷା—1. Astringent.

୨। (ପୁଂ) ମାଙ୍ଗନା; ଯେଉଁ ପୁରୁଷର ଆଦୌ ଦାଢ଼ି ବା ବଶ ଉଠେ ନାହିଁ—2. (a person) In whom no beard or mustaches grow.

ତୁବରକ—ସ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଗୁଜୁଲମୁଗର (ଦେଶ) (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ଚନ୍ଦ୍ରଦତ୍ତ ମ)—Chāula mugurā (See). (ଅନ୍ୟନାମ. କୁଷ୍ଠଳ) Tubaraka

ତୁବରିକା—ସ. ବ. (ତୁବର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—୧। ଗୋପୀଚନ୍ଦନ (ଦେଶ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Gopī-chandana (See). Tubarikā

୨। ଡରଡ଼ (ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A kind of pulse. Cajanus Indicus; the pigeon-pea.

ତୁବରୀ—ସ. ବ. (ତୁବର+ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ)—୧। ବଙ୍ଗର;ଦୁଲଭି (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) 1. Ocimum Gratissimum. Tubarī

୨। ସୌରାଷ୍ଟ୍ରୀ ମୃତ୍ତିକା (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—2. Coloured earth found in Gujerat.

୩। ରାଇ ସୋରିଷ (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—3. Rye; mustard.

ତୁବି—ସ. ବ. (ତୁ ଧାତୁ=ପୀଡ଼ା ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ ବ)—Tubi ୧। ତୁଂମ୍ବା;ପିତା ଲାଉ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Bitter gourd.

୨। ଟମ୍ବା (ଦେଶ)—2. Tumbā (See).

ତୁମ୍‌ତଡ଼ାକ୍(କା)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.) ଧୁମ ଧାମ୍; ଆଡ଼ମ୍ବର; ଆଡ଼ମ୍ବର Tum-tardāk(kā) ସହିତ ଗୋଳମାଳ—Pomp and noise; ado; grand show. ତୁମ୍‌ତଡ଼ାକ୍; ତୁମତଡ଼ାକ

ତୁମ—ବେ. ସର୍ବନାମ (ତୁଳ. ଫ. ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା ୧ ବଚନ ତୁମ୍ ଓ ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ୧ ବଚନ ତବ;) ଅଦ୍ଦ ପରତଦ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ)—ତୁମ୍ଭର (ଦେଶ) Tuma

(ତୁମର-ଅନୀରୂପ) Tumbhara (See).

ତୁମଡ଼ୀ—ବେ. ବ. (ସ. ତୁମ୍ବୀ=ଲାଉ; ତୁମ୍ବିକା)—୧। ପିତା ଲାଉର ତୁମ୍ବାରେ ନର୍ମିତ ବଶୀ ବିଶେଷ; ଭକ୍ତୁଣ୍ଡ; ସୁଣ୍ଡୁଣ୍ଡ—1. Bagpipe made of narrow-necked and big-billied bitter gourd. Tumardī ତୁବଡ଼ୀ; ତୁମଡ଼ୀ ତୁମଡ଼ୀ

[ଦ୍ର—ଏହାର ମହିଂଅଶ ମୋଟ ଓ ଦୁଇପାଖ ସରୁ। ହନୁମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନ ଦ୍ୱିକଳ ଯନ୍ତ୍ର ଏହାଦ୍ୱାରା ନର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା। ସାପୁଆ କେଲାମାନେ ଏହା ବଜାଇ ସାପ ଖେଲାନ୍ତି। ଏହାର ଅଗରେ ସଚ୍ଛିଦ୍ର ଦୁଇଟି ନଳ ଲଗିଥାଏ, ମହିଅଂଶ ମୋଟ ପିତା ଲାଉର ଖୋଲଘା, ଓ ମୂଲଅଂଶ ମୋଟ ନଳ; ଖୋଷୋଲୁ ନଳକୁ ଫୁଙ୍କାଯାଏ। କେହି କେହି ଏହାକୁ ନାକରେ ବଜାନ୍ତି। ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ଜାତି ଏହିପରି ବଶୀ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ। ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଦେଶରେ ଏହାର ନାମ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଯଥା—ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବାଗ୍‌ପାଇପ୍ (Bagpipe);ସାଇବେରିୟାରେ ଭିତ୍ତି (Titti), ପାରସ୍ୟରେ ନଅମନା, ମିସରଦେଶରେ ଜୁରାଘ, ଇଟାଲୀରେ ଜାମ୍ପୋନା। ତାଇବଲରେ ଏହି ଯନ୍ତ୍ରର ନାମ ସାମ୍‌ଫୋନିୟା ବୋଲି ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ରେଖା ଦିଆଯିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଏକପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ କୀଟ—
2. A kind of poisonous insect.

ଂ । ତୁମ୍ବା; ଲଉ ଖୋଳପାରେ ନର୍ମିତ ଥାଳ—3. A bowl made of the shell of the gourd.

ତୁମର(ର)—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ତୁମ୍ଭର (ଦେଖ)
Tumara (ri) Tumbhara (See)

ତୁମା—ତାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସ. ତୁମ୍ବୀ)—୧ । ଲଉ—
Tumā Bottle gourd.

୨ । ତୁମ୍ବା (ଦେଖ)—2, Tumbā (See)

ତୁମି—ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶଗଡ଼ ଚକର ମଝି ଦାଣ୍ଡି; ତୁମ୍ବି—
Tumi The nave of a wheel.

ତୁମୁଡ଼ୀ—ଦେ. ବ—ତୁମଡ଼ୀ (ଦେଖ)
Tumurḍī Tumarḍī (See)

ତୁମୁଳ—ସ. ବିଣ ଓ ବ (ତୁ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଅଧିକରଣ ଓ କର୍ମ. ମୂଳ)—ତୁମୂଳ (ଦେଖ) Tumūla (See)
Tumula

ବଗୁବର୍ଗୀ ସ୍ୱତ ଦ୍ରବ୍ୟନ୍ତ କପିପତ ସୂନୁ ସମ୍ଭରବେ ଅରମ୍ଭେ ତୁମୁଳ—
ଭଃ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ତୁମୂଳ—ସ. ବିଣ (ତୁ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ମ. ମୂଳ)—
Tumūla ୧ । ଘୋରତର ଗୋଳମାଳ ସୃଷ୍ଟି—1. Tumultuous.

୨ । ଅତିଶୟ—2. Excessive.

ଂ । ଭୟଙ୍କର; ଭୟାନକ—3. Dreadful; terrible.

୪ । ଉତ୍କଟ; ଅତି ପ୍ରବଳ—4. Violent.

୫ । ଘୋର—5. Serious; grave.

ବ—(+ଅଧିକରଣ. ମୂଳ)—୧ । ମାରପିଟ—1. Brawl; affray.

୨ । କଳହ—2. Quarrel.

ଂ । ଗଣ୍ଡଗୋଳ—3. Uproar; tumult.

୪ । ଯୁଦ୍ଧ—4. Conflict; fighting.

୫ । ଯୁଦ୍ଧରେ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ବହୁ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଗତ୍ୱଳ ଚଞ୍ଚଳ—5. Bustle created by the movement of opposing soldiers in a fight.

୬ । ବାହାଡ଼ା ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Beleric Myrobalan.

ତୁମେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ଏକବଚନ ଓ ବହୁବଚନ; ପରନ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ; ସ. ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମା ବହୁବଚନ ରୂପ; ପା. ତୁମ୍ହେ; ପ୍ରା. ତୁମ୍ହେ)—ତୁମ୍ଭେ (ଦେଖ) Tume ତୁମି ତୁମ
Tumbhe (See)

[ଏ ଶବ୍ଦର ଗ୍ରାମ୍ୟ ରୂପ ତମେ, ତମେ, ତେମେ]

ତୁମେ ଗୁଡ଼ାକ—ଦେ.ସର୍ବନାମ (ଅନାଦରାର୍ଥକ ବହୁବଚନ)—ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ନଗଣ୍ୟ ଲୋକମାନେ,ନଗଣ୍ୟ ତୁମ୍ଭେମାନେ
Tume gurḍāka You fellows.
ତୁମରାସବ, तूमलोकों

ତୁମେ ମାନେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ବହୁବଚନ)—ତୁମ୍ଭେମାନେ—
Tumemāne (ତୁମେ ସବୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) (plural) You.

ତୁମ୍ପୁଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ (ସ. ସଙ୍କୁଚିତ)—୧ । ଶୁଷ୍କ—
Tumpurḍā 1. Withered.
(ତୁଂସୁଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସଙ୍କୁଚିତ; ସେମେଡ଼ା—
2. Contracted; wrinkled; shrunk.

ତୁମ୍ବ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ବଧ କରିବା—1. To kill.
Tumb (root)

୨ । କଷ୍ଟ ଦେବା—2. To distress; to trouble.

ଂ । ଆଘାତ କରିବା—3. To hurt.

ତୁମ୍ବ—ସ. ବ (ତୁମ୍ବ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଲଉ; ଅଳ୍ପରୁ—
Tumba 1. White gourd; Lagenarea Vulgaris.

୨ । ତିଆ ଲଉ—2. Bottle gourd.

ଂ । ସାରଙ୍ଗୀ—3. Harp.

୪ । ସିତାର ଆଦି ଯନ୍ତ୍ରର ଲଉ—The bulb of a guitar or harp.

୫ । ବମ୍ବୀ; କଞ୍ଚି କାକୁଡ଼ (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—5. Kaiñchi kākurḍi (See)

ଦେ. ବ—୧ । ଧାନ୍ୟାଦି ମାପିବାର ପାତ୍ର—1. A measure for corn.

୨ । ବଡ଼ ଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ଗଡ଼ କରି ସେହି ଗଡ଼ରେ ବମ୍ବା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଘଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଡିର ଛିଦ୍ର କରି ସେ ଛିଦ୍ରରେ ବାରୁଦ ଭର୍ତ୍ତି କରି କରାଯିବା ଘଡ଼ବାଣ—
2. A kind of fire work.

ଂ । ଶଗଡ଼ ଚକର ଦାଣ୍ଡି—
3. The hub of a wheel.

ତୁମ୍ବକ—ସ. ବ—ତୁମ୍ବ (ଦେଖ)
Tumbaka Tumba (See)

ତୁମ୍ବର—ସ. ବ—୧ । ତୁମ୍ବୁରୁ (ଦେଖ)
Tumbara 1. Tumburu (See)

୨ । ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
2. A kind of musical instrument (Apte).

ତୁମ୍ବରୁ—ସ. ବ—ତୁମ୍ବୁରୁ (ଦେଖ)
Tumbaru Tumburu (See)

ତୁମ୍ବା—ଦେ. ବ. (ସ. ତୁମ୍ବ; ତୁମ୍ବକ)—
Tumbā ୧ । ଶୁଖିଲା ଲଉ ଖୋଳର ପାତ୍ର; ଲଉ ଥାଳ—
ତୁବଡ଼ୀ 1. A bowl made from a gourd; the
ତୁମଡ଼ୀ, ତୁଂବା hollow shell of a gourd.

୨ । ସାରଙ୍ଗାଦି ଯନ୍ତ୍ରର ଦାଣ୍ଡି ବା ପାତ୍ର—2. The gourd or bowl or bulb at the back of a guitar or other stringed instrument.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଅ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ଵର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	୩	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଆ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତତ୍ତ୍ୱବନ୍ଧୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୪	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଉଅ	ଵ	ନ

୫ । ବାଈଁ; ତୁଗୀ—

3. The left-hand-piece of a double-drum.

୬ । ଯୋଗୀ ଥାଳ—4. Begger's bowl.

୫ । ଲାଉ ତୁମ୍ବିର ମୁଦ୍ଦଁରେ ନଳ ଗୁଞ୍ଜା ଯାଇ ଛଆର କରାଯିବା ପୁଙ୍ଗା ବାଜା—5. A kind of musical pipe made of bottle gourd; bagpipe.

୬ । ପାଚା ଲାଉ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

6. Bitter gourd.

୭ । ନଦୀ ଓ ଜଳାଶୟ କୂଳରେ ମନକୁ ଉଠିବା ଏକପ୍ରକାର ଧାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7 A kind of paddy growing wild on the banks of tanks and rivers.

ତୁମ୍ବି—ସ. ବ—ତୁମ୍ବ (ଦେଖ)

Tumbi Tumba (See)

ତୁବଡ଼ୀ **ତୁମଡ଼ୀ** ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ବାଣ; ବଡ଼ ଘଡ଼ି ବାଣ—

1. A firework having powder pushed inside a ball or hole made in the feled trunk of a big tree.

[ତୁ—ଶ୍ଲେଷ୍ମ ମୁଦ୍ଦଁ ଥିବା ମୋଟ ମାଟ୍ଟ ଘଣ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ ବାରୁଦ ଓ ଲୁହା ଗୁଣ୍ଡ ଭିଡ଼ି ସଙ୍ଗେ ଲୁହାର ସରୁ ଗୁଣ୍ଡ ଭରଇ, କରାଯାଇ ଯେଉଁ ବାଣ ଛଆର ହୁଏ ତାକୁ ଚଖା ବା ଘଡ଼ିବାଣ ବା କୁମ୍ଭି ବୋଲି ଯାଏ । ଏ ଘଡ଼ିର ମୁଦ୍ଦଁରେ ନଆଁ ଲଗାଇଲେ ଲୁହା ଚୂନା ଅଗ୍ନି ସଯୋଗରେ ଅଗ୍ନିମୟ ଚଖାଫୁଲ ଆକାରରେ ଫୁଆର ପରି ଉପରକୁ ଉଠେ । ଲାଉତୁମ୍ବା ଆକାରର ବଡ଼ ମାଟ୍ଟ ଘଣ୍ଟରେ ବାରୁଦ ଓ ଲୁହା ଗୁଣ୍ଡ ଭିଡ଼ି ଛଆର କରାଯିବା ବାଣକୁ ତୁମ୍ବି ବୋଲିଯାଏ । ବର, ଛତୁଳ ଆଦ ଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ଗଡ଼ କର କାଟ୍ଟ ଆଣି ତାକୁ ଭୂମିରେ ପକାଇ ତାହା ମଝିରେ ନହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ୧ ଫୁଟ୍ ଗଭୀର ଗୋଲ ଗର୍ତ୍ତ କରାଯାଏ । ସେ ଗର୍ତ୍ତରେ ବାରୁଦ ଓ ଲୁହା ଗୁଣ୍ଡ ଖୁବ୍ ଖୁନ୍ଦା ଯାଏ ଓ ଖଡ଼ ମାଡ଼ ଦେଇ ତା ମୁଦ୍ଦଁରେ ଗୋଟ୍ଟଏ ଶ୍ଲେଷ୍ମ କଣା ରଖା ଯାଏ । ସେହି ମେଣ୍ଟ ମୁଦ୍ଦଁରେ ଅଗ୍ନି ସଯୋଗ କଲେ ସେ ବାରୁଦ ଓ ଲୁହା ଗୁଣ୍ଡର ଅଗ୍ନିଷ୍ଟୁଲଙ୍ଗ ୩୦।୪୦ ଫୁଟ୍ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠେ ଓ ଖୁବ୍ ଗର୍ଜ୍ଜନ ହୁଏ । ଏହି ବାଣକୁ ତୁମ୍ବ ବୋଲିଯାଏ । ଶ୍ଲେଷ୍ମ ତୁମ୍ବକୁ ତୁମ୍ବି ବୋଲିଯାଏ ।]

୨ । ଶସ୍ୟାଦି ମାପିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ—

2. A measure for corn.

୩ । ତୁମ୍ବା (ଦେଖ)—3. Tumbā (See)

ତୁମ୍ବି ଖାଏ ଜାତ ଚର୍ମ୍ମ ବାଦ୍ୟରେ—ପ୍ରାତୀ. ପରଦେଶୀତ ।

ତୁମ୍ବୀ—ସ. ବ. (ତୁମ୍ବ୍ ଧାତୁ + ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଈ)—ତୁମ୍ବ (ଦେଖ)

Tumbī Tumba (See)

(ତୁମ୍ବିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏତେ ବଡ଼ୁଥଇ ତୁମ୍ବୀ (୧) ଅବଲମ୍ବ ସେ ବାଲରେ ଭରେ ଭରବ—ଉଷ୍ଟ, ପ୍ରେମସ୍ୱଧାନଧି ।

ଦେ. ବ—ତୁମ୍ବି (ଦେଖ)—Tumbi (See)

ଜଳ ବଜାରଜ ବଡୁ ଦେଇ ତୁମ୍ବୀ ବୁଡ଼ଇ
ନ ବୁଡ଼ ଶରୀର ସଜ୍ଜନ ଉପରେ ଯା ଚଢିଅ—ଉଷ୍ଟ. ଲଵଣାଵତ୍ତ ।

ତୁମ୍ବଡ଼ୀ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ ଙ୍କାଟ—

Tumbaṛḍī A kind of poisonous insect.

ତୁମ୍ବୁକ—ସ. ବ—ଲାଉ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Tumbuka Gourd.

ତୁମ୍ବୁର—ଦେ. ବ—ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ବଡ଼ଢାଠ—

Tumbura A bigdrum.

ତୁମ୍ବୁରା—ସ. ବ. ପୁଂ. (ତୁମ୍ବ୍ ଧାତୁ + ଉର) —କୁକୁର—

Tumburā (ତୁମ୍ବୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Dog.

ତୁମ୍ବୁରୀ ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୁମ୍ବୁର + ଈ)—୧ । ଧନିଆ—

Tumburī 1. Coriander.

୨ । କୁତ୍ତା; ମାଈକୁକୁର—2. Bitch.

ତୁମ୍ବୁରୁ—ସ. ବ. (ତୁମ୍ବ୍ ଧାତୁ + ଉରୁ)—୧ । ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ—

Tumburu 1. Name of a heavenly chorister

ତୁମ୍ବୁର ତାନା ଦେଖି ଏହ ନ ପାରିଲେ
ଏକଣ ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ଘୋଡ଼ା ଅଣ୍ଡାରେ—କୃଷ୍ଣବିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

[ତୁ—ଏ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ବିଶେଷ ପାରଦର୍ଶୀ ଥିଲେ ଓ ତୁମ୍ବୁରୁ ବାଦ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ଏ ଚୈତ୍ର ମାସରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ରଥରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରିୟ ପାର୍ଷଦର— ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—2. Name of a tree.

ତେଜବଲ ୩ । ନାରଙ୍ଗାଦ ବର୍ଗର ଶ୍ଲେଷ୍ମ କଣ୍ଟକୀ ଉରୁବିଶେଷ—

3. Xanthoxylum Alatum.

[ତୁ—ଏହାର କାଠ ଧଳା । ପତ୍ର ଘନ, ପକ୍ଷର ଡେଙ୍କରେ ପକ୍ଷ ଅଛୁ । ଫୁଲ ଦଳବିଆ ଓ ଶ୍ଲେଷ୍ମ । ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. ବୃକ୍ଷ ପୃଥକ୍ । ଫଳ ପାଚିଲେ ଫାଟି ଯାଏ । ମଞ୍ଜି ଜ୍ୱାଳ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । ଏହା ନେପାଳୀ ଧନିଆଁ ନାମରେ ବଜାରରେ ବିକି ହୁଏ । ଶୂଳଘ୍ନ ବୋଲି ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ହିମାଳୟ ଓ ଖାସିଆ ପାହାଡ଼ରେ ଏ ଗଛ ଜନ୍ମେ । ଏସାଜ ଦେଖିବାକୁ ଧନିଆ ମଞ୍ଜି ପରି । ଏହା ଜ୍ୱର କଟ୍ଟୁ (ଗୁଗୁଅ) ଓ ଏହାକୁ ପାଟ୍ଟରେ ପକାଇଲେ ପାଟ୍ଟ ରୁଗୁରୁଗୁ ହୁଏ ଓ ପାଟ୍ଟରୁ ଖୁବ୍ ଲାଳ ବହେ । ଦାନ୍ତ ଦରଜ ହେଲେ ଲୋକେ ଏହାକୁ ପାଟ୍ଟରେ ଜାକନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଏହା ଗରମ, କଡ଼ୁଆ, ଅଗ୍ନିପାଚକ ଏବ କଫ, ବାତ ଓ ଶୂଳ ଦୂର କରେ ।]

୪ । ଋଷି ବିଶେଷ—4. Name of a sage.

୫ । ଧନିଆଁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Coriander.

ଦେ. ବ—ବଡ଼ଢାଠ ବାଜା—Big drum.

ତୁମ୍ବ—ଦେ. ବ—୧ । ଶକଟାଦି ଚକ୍ରର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ; ଶଗଡ଼ ଚକ୍ରର ହାଣ୍ଡି—

Tumbha 1. The centre or nave of a wheel; the hub of a wheel.

ତୁବଡ଼ୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଏଠାରେ ଥିବା ୧ ଠାରୁ ୪ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଠାରୁ ୯ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟେଣ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଠାରୁ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋତ୍ତର ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବଡ଼ଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଠାରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ପାଇଲେ 'ଗାଃ ଖାଇବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲୁଅ' ବେଖିବେ; 'ବଥି' ନ ପାଇଲେ 'ବଛୁ' ବେଖିବେ. 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଲ' ବେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବତ୍ତ ବେଖିବେ

ତୁମଡୋ ୨ । କାଠର ବଡ଼ ଗଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଗର୍ତ୍ତ୍ତର ଗର୍ତ୍ତ କରି ତହିଁ (ତୁମ୍ବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମଧ୍ୟରେ ବାରୁଦ ଖୁବ ଜୋର କରିଯିବା ବାଣ

2. A firework made by pushing gunpowder into a deep hole dug in a log of wood.

[ଦ୍ର—ବର କନ୍ୟା ଜେନ୍ତୁଳର ଗଡ଼କାଠରେ ୩।୪ ଇଞ୍ଚ ବ୍ୟାସରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାକାର ଗାତ ଖୋଳାଯାଏ; ଆର ପାଖ ଫୁଟିବାକୁ ପ୍ରାୟ ୪ ଅଙ୍ଗୁଳ ବାକି ଥାଏ, ଉଲ ପାଖର ବାକି ଅଂଶରେ ଲମ୍ବା ଭାବେ ଦୁଇ ବୁଢ଼ା ଅଙ୍ଗୁଳ ମୋଟରେ ଗୋଟିଏ କଣା କରିଯାଏ । ସେହି କଣାକୁ ଛୁଞ୍ଚା କନା ଦ୍ୱାରା ବା କଭା ଦଉଡ଼ିର ବଣ୍ଡା ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ କରିଯାଏ । ପରେ ବଡ଼ ଗାତରେ ଆଙ୍ଗୁଳକର ୩ ଭାଗରୁ ଭାଗେ ପରିମାଣରେ ମଣ୍ଟ ପକାଇ ଗାଞ୍ଜଦ୍ୱାରା (ଯେଉଁ କାଠ ଖଣ୍ଡର ମାପରେ ଗାତ ଖୋଳା ଯାଇ ଥାଏ ତାହାଦ୍ୱାରା) ଖୁବ ଘୁଣି ଭାବେ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବୋକ୍ତ କଣା ସହିତ ସମାନ କରି କଣା କରିଯାଏ । ସେ ଗାତରେ ବାରୁଦ ଉଠି ହୋଇ ଖାଲି ଯାଏ । ତା ଉପରେ ଗାତର ମୁହଁର ବ୍ୟାସ ପରିମାଣରେ ମାଟିର ପ୍ରସ୍ତ ବସାଇ ବାଡ଼ିଆ ଯାଏ । ସେ ମାଟିକୁ ମାଟିକଳ ବୋଲାଯାଏ । ସେ ମାଟିକଳ ଟାଣ ହୋଇ ବାଡ଼ିଆ ହେଲା ପରେ ଗଡ଼କୁ ଲେଉଟାଇ ଛିଦ୍ର ମୁହଁରୁ ବଣ୍ଡା କଢ଼ାଯାଏ ଓ ସେ କଣାରେ ସାମାନ୍ୟ ବାରୁଦ ଉଠି କରିଯାଇ ଛିଦ୍ର ମୁହଁରେ ନଆଁ ଲଗାଯାଏ ।]

ତୁମାର ସର୍ବନାମ—ତୁମ୍ଭର (ଦେଖ)
ତୁମାରା Tumbhara See)

ତୁମ୍ଭ ତହିଁ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ସର୍ବନାମ—ତୁମ୍ଭଠାରେ (ଦେଖ)
Tumbha tahiñ In you (See)
ତୋମାତେ **ତୁମସେ**

ତୁମ୍ଭ ତହୁଁ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ସର୍ବନାମ—୧ । ତୁମ୍ଭଠାରୁ—
Tumbha tahuñ 1. From you.
(ତୁମ୍ଭଠୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତୁମ୍ଭ ଅପେକ୍ଷା—2. Than you.
ତୋମା ଥେକେ **ତୁମସେ**

ତୁମ୍ଭନ୍ତ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ସର୍ବନାମ. —ତୁମ୍ଭକୁ—
Tumbhanta To you.

ତୁମ୍ଭ ପାତିଆ—ଦେ. ବ—ଶଗଡ଼ଚକ୍ରାନ୍ତିର ଗୁରୁ ପାଖେ ଉଡ଼ାଯାଇଥିବା
Tumbha pātiā ଲୁହାର ବଲା—Iron ring put round the hub of a wheel.

ତୁମ୍ଭ ବାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ତୁମ୍ଭରେ ବାରୁଦ ଖୁନା କର୍ମ—
Tumbha bārdiā Pushing or ramming of gunpowder into the hole of a log of wood.

ତୁମ୍ଭ ବାଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ତୁମ୍ଭରେ ବାରୁଦ ଖୁନ୍ଦିବା—
Tumbha bārdeibā To push or ram gunpowder into a log-hole.

ତୁମ୍ଭର—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ତୁମ୍ଭେ ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ଏକ ବଚନ)—
Tumbhara ଆପଣଙ୍କର—Your.
(ତୁମ୍ଭର—ଅନ୍ୟରୂପ) ହେ ଆର ଜଣାମେ ଏନ ପ୍ରାଣ ମାସ୍ଟା ଭେଳ
ତୋମାର, ତୋମାରି ତୁମ୍ଭକୁ ତୁମ୍ଭର ଲଗି ଲଗିତ ଏ ଉଦେ ।
ତୁମ୍ହାରା ସ୍ୱଧାକାଅ. ମଡ଼ାଯାତ୍ରା ।

ତୁମ୍ଭରେ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ସର୍ବନାମ—୧ । ତୁମ୍ଭଠାରେ—
Tumbhare 1. With you; in you.
ତୋମାତେ ୨ । ତୁମ୍ଭ ନିକଟରେ—2. Near you.
ତୁମସେ

ତୁମ୍ଭେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସଂ. ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଶବ. ୧ମା. ୧ବ. ତୃ'. ପ୍ରା. ତୁମ୍ଭେ;
Tumbhe ଆଦରାର୍ଥେ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଚିତ ସ୍ଥଳରେ) ୨ୟ
ତୁମି ପୁରୁଷ; ଏକ ବଚନ—You.
ତୁମ [ଦ୍ର—ସଂ. ଯୁଷ୍ମଦ୍, ଓ. ତୁମ୍ଭେ ଶବ୍ଦର ରୂପ :—

	ଏକ ବଚନ	ବହୁବଚନ
୧ମା—	ତୁମ୍ଭେ	ତୁମ୍ଭେମାନେ
୨ୟା—	ତୁମ୍ଭକୁ	ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ
୩ୟା—	ତୁମ୍ଭ ଦ୍ୱାରା	ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
୫ମୀ—	ତୁମ୍ଭଠାରୁ	ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରୁ
୬ଷ୍ଠୀ—	ତୁମ୍ଭ, ତୁମ୍ଭର	ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର
୭ମୀ—	ତୁମ୍ଭରେ, ତୁମ୍ଭଠାରେ	ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରେ

ତୁମ୍ଭର—ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ) ସର୍ବନାମ—ତୁମ୍ଭର—
Tumbhara Your; yours.

ତୁମ୍ଭି—ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ) ସର୍ବନାମ—ତୁମ୍ଭେ—
Tumhi You.

ତୁମ୍ଭ—ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ) ସର୍ବନାମ—ତୁ—
Tuya You.

ତୁର ତୁର—ଦେ. ବଣ—ତୁରୁ ତୁରୁ (ଦେଖ)
Tur tur Turu turu (See)

ତୁରତୁରିଆ—ଦେ. ବଣ—ତୁରୁତୁରିଆ (ଦେଖ)
Tur-turiā Turuturiā (See)

ତୁରପା —ଦେ. ବ. (ସଂ. ତଳ+ଉପର)—
Tur-pā ଚାଗା ଗଲା ସିଧା ସିଲାଇ—
ତୁରପା Straight single stitching.
ତୁରପନ (ଦ୍ର—ଏହା ବଙ୍ଗିଆ ସିଲେଇର ବିପରୀତ ।)

ତୁରପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପା)—
Tur-pibā ଚାଗା ଗଲାଇ ସିଲାଇ କରିବା—
ତୁରପା To make long single stitches.
ତୁରପନା

ତୁର—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସଂ. ତ୍ୱର) —ଶୀଘ୍ର; ଚଞ୍ଚଳ—
Tura Quickly.
ବ. (ସଂ. ତୂର୍ଯ୍ୟ) ତୁରୀ; କାହାଲୀ— Trumpet.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଦ	ଚ	ଟ୍ଟ	ଠ	ଣ	ଦନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇ୍	ଉ୍	ଊ
୨	ଧ	ଝ	ଋ	ଢ	ନ	ଓଷ୍ଠ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	କୃ

ଫ. ବ—ବେଗ—Speed; velocity.

ତୁରକ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. ତୁର୍କ୍; ତୁଲ· ସ. ତୁରୁଷ୍କ; ଇଂ. Turak ଟର୍କ)—ତୁର୍କ (ଦେଖ)—Turka (See)

ତୁରକ ତୁରକମାନେ ତୁର ଜାତିକୁ ସଙ୍କେତ ପକାଇଲେ ।

तुरक ଫକାରମୋଦନ. ଗଲ୍ପସଲ୍ଲ୍ପ।

ତୁରକ୍ ସବାର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ· ଟ୍ରୁପର୍=ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସୈନିକ)—Turak sabār ୧ । ରାଜାନୁଚର ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଦେହରକ୍ଷୀ ସୈନିକ—

ତୁରକ ଶଓୟାର 1. A king's body-guard riding on a horse.

तुर्कसवार

(ତୁରକ୍ ସବାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଫା. ତୁର୍କ୍=ତୁରସ୍କଦେଶୀୟ + ଶବାର୍=ଘୋଟକାରୋହୀ)—ତୁରସ୍କଦେଶୀୟ ମୁସଲମାନ୍ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସୈନ୍ୟଧ୍ୟକ୍ଷ—2. A Mahomedan cavalry officer; a Turk trooper or horse-man.

ତୁରକୀ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ତୁର୍କୀ (ଦେଖ)

Turaki Turkī (See)

ତୁରଗ—ସଂ· ବ. ପୁ. (ତ୍ୱର୍+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଜଘାଉନ.)—Turaga ୧ । ଘୋଟକ; ଅଶ୍ୱ; ଘୋଡ଼ା—

(ତୁରଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Horse.

୨ । ମନ; ଚତ୍—2. The mind.

୩ । ସାତ ସଂଖ୍ୟା—3. The number seven.

ତୁରଗ ଦାନବ—ସଂ. ବ.—ଅଶ୍ୱାକୃତି ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—Turaga dānaba Name of a demon in the shape of a horse.

[ଦ୍ର—କେଶୀନାମକ ଦାନବ କଂସର ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମାର ପକାଇବାକୁ ଅଶ୍ୱରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା, ଜହ୍ନୁ କୃଷ୍ଣ ତାକୁ ବଧ କଲେ ।]

ତୁରଗବକ୍ତ୍ର—ସଂ.ବଣ.(ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ତୁରଗ+ବକ୍ତ୍ର)—ତୁରଗାନନ(ଦେଖ)

Turaga baktra Turagānana (See)

ସଂ· ବ.—କିନ୍ନର (ଦେଖ)—Kinnara (See)

(ତୁରଗବଦନ, ତୁରଗାନନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁରଗ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଶ୍ୱଶ୍ରୀ ତତ୍; ତୁରଗ+ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ)—ସ୍ତ୍ରୀ

Turaga brahmacharjya ଅତ୍ୟବରୁ ମନୁଷ୍ୟ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଯେଉଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Continence observed by a person for the sole reason that he gets no woman to satisfy his lust.

ତୁରଗ ଶାଲା—ସଂ. ବ.—ଘୋଡ଼ାଶାଳ; ଅସ୍ତାବଲ୍—

Turaga śālā Stable.

ତୁରଗ ସାଦୀ—ସଂ. ବ. (ତୁରଗ+ସଦ୍ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—

Turaga sādī ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସୈନ୍ୟ—Horse-man; cavalier.

ତୁରଗାନନ—ସଂ· ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—ଘୋଟକମୁଖ; ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ; Turagānana ଯାହାର ମୁହଁ ଘୋଡ଼ାପରି—

Having a face like that of a horse.

ସଂ. ବ.—କିନ୍ନର (ଦେଖ)—Kinnara (See)

ତୁରଗାରି—ସଂ. ବ· (ଶ୍ୱଶ୍ରୀତତ୍; ତୁରଗ+ଅରି—କନଅରି (ଦେଖ)

Turagāri Kaniara (See)

ତୁରଗୀ—ସ. ବ. ପୁଂ—(ତୁରଗ+ଇନ୍; ୧ମା; ୧ବ.)—ଘୋଡ଼ସବାର; ଅଶ୍ୱାରୋହୀ—A horseman; horse-rider; a cavalier.

ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । (ତୁରଗ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍ଗି)—୧ । ଘୋଟକୀ; ଘୋଡ଼ୀ; ମାଇଘୋଡ଼ା—1. A mare.

୨ । ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା (ଦେଖ)—2 Aśwagandhā (See)

ତୁରଙ୍ଗ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ· ବ. ପୁଂ—ତୁରଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Turaṅga (etc) Turaga etc (See)

ସଂ. ବଣ.—ଶୀଘ୍ରଗାମୀ—Swift.

ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ ଟ୍ରଙ୍କ୍) ଟିଣର ବା ଲୁହାର ପେଟେରା—A tin or steel trunk.

ତୁରଙ୍ଗ ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବ· (ଶ୍ୱଶ୍ରୀ ତତ; ତୁରଙ୍ଗ+ପ୍ରିୟ)—ଯବ; ଯଅ ଧାନ

Turaṅga priya (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Barley.

ତୁରଙ୍ଗମ(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ତୁରଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Turaṅgama (etc) Turaga etc (See,

ବଣ. ପୁଂ—ବେଗଗାମୀ—Swift.

ତୁରଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଓ ପୁଂ—ତୁରଗୀ (ଦେଖ)

Turaṅgī Turagī (See)

ତୁରଞ୍ଜ—ବୈଦେ. ତ. (ଫା. ତରଂଜ୍; ଅ. ତୁର୍ଜ୍)—୧ । ଟକା ଜାତୀୟ

Turañja ଏକପ୍ରକାର ଫଳ—1. Lemon; Citrus; ସ. ନାମ—ମାତୁଲଙ୍ଗ, Medica, var. Typica; citron; ଗଜପୁର Lunonum (Kirtikar).

ତେ. ନିମ୍ମାପଣ୍ଡୁ, ନାରଦାକା ଗୁ. ନାରଙ୍ଗମ ପଜ୍ଜାମ୍; ଏଲୁମିଚ ଚକ୍ଷାଙ୍ଗାମ୍ ଗୁ, ତଜୋରୁ, ତୁରଙ୍ଗ୍ ମ. ମଦ୍ଦାଲଙ୍ଗ୍ ଟାବାନେବୁ, ଛୋଲଙ୍ଗ

ତୁରଂଜ, ବିଜୌରା, ନୀବୁ

୨ । କୁର୍ତ୍ତା ପିଠାଖାଇବା ଶାଲର କଣରେ ଆମ୍ବ ବା ପାନପତ୍ର ଆକାରର ଉଆର କୁଞ୍ଚକାମ—2. A needle-work resembling a mango or betel leaf worked on the back of a coat or the corners of a shawl.

ତୁରନ୍ତ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—(ସ. ତ୍ୱର୍ତ; ତ୍ୱରସ୍=ବେଗ)—

Turanta ୧ । ଅତ୍ୟଶୀଘ୍ର—1. Quickly.

(ତୁରଂତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୋଲବେ ଏ ବୃଷ ତୁରନ୍ତ ମହୁଁ ରାଇବଲ୍ଲଭର ବାଳା ଚଳୁ ନଜଳଗୋର. ନଳ୍ଦର୍ଗା ।

ତାଡ଼ାତାଡ଼ି, ତୁରନ୍ତ

ତୁରଂତ୍, ତୁରତ୍ ୨ । ଦଠାତ; ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍—

2. Immediately; at once.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେତ୍ରେ ଅୀତ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ଦାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦହୁଁରୁ ବଦଳିବ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଲଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ୍' ଦେଖିବେ ।

ତୁରପା—ଦେ. ବି.—ତୁରୁପା (ଦେଖ)
Turapā Tur-pā (See

ତୁରପିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ତୁରୁପିବା (ଦେଖ)
Turapibā Tur-pibā (See)

ତୁରସ୍କ - ଦେ. ବି. (ନାମ) (ଫ. ତୁରୁସ୍କ)—୧ । ତୁର୍କୀଦେଶ; ଇଉରୋପ ଅନ୍ତର୍ଗତ ମୁସଲମାନ ରାଜ୍ୟ ବା ରୂପ୍—
Turashka 1. Turkey.

୨ । ଆସିଆସ୍ଥିତ ତୁରସ୍କ —
2. Turkey in Asia or Asia minor.

୩ । ତୁର୍କୀସ୍ଥାନ (ଦେଖ)—3. Turkistan (See)

[ଦ୍ର—ଆଗେ ଇଉରୋପୀୟ ତୁରସ୍କ ସୁଲ୍‌ତାନ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ଦେଉଥିଲା । ଏହୁ ସୁଲ୍‌ତାନ୍ ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ମୁସଲମାନ ସମାଜର ଧର୍ମଗୁରୁ ବା ଖଲିଫା ଥିଲେ । ବଗତ ଜର୍ମାନ ସମର ପରେ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ସୁଲତାନଙ୍କୁ ସିଂହାସନାଚ୍ୟୁତ କର ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ରାଜ୍ୟରେ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଅଛନ୍ତୁ ।]

ତୁରାଣୀ(ଙ୍ଗ)— ଗ୍ରା. ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦଜାପୁର) ବ—ତୋଡ଼ାଣି (ଦେଖ)
Turāṇī(ṇi) Tordāṇi (See)

ତୁରାନ୍—ବୈଦେ.ବ.(ଫା) (ନାମ)—ପାରସ୍ୟର ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ମଧ୍ୟଆସିଆର ଦେଶଖଣ୍ଡ—Turkistan; Turan.
Turān

[ଦ୍ର—ଏହା, ତୁର୍କୀ, ତାତାସ୍ତ, ଓ ମୋଗଲଆଦଙ୍କ ଆଦମ ବାସସ୍ଥାନ । ଏହାର ପୂର୍ବରେ ଚୀନ, ପଶ୍ଚିମରେ ଆଲଟାଇ ପର୍ବତ, ଦକ୍ଷିଣରେ ହିମାଳୟ ଓ ହିନ୍ଦୁକୁଶ ଓ ଉତ୍ତରରେ ରୁଷିଆ । ଏ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତ ନାମ ଶକ । ପ୍ରାଚୀନ ତୁରାନୀମାନେ ଅଗ୍ନି ଉପାସକ ଥିଲେ ଓ ପଶୁବଳି ଦେଉଥିଲେ । ଏମାନେ ପୂର୍ବେ ସମସ୍ତ ଇଉରୋପ, ଆସିଆ ଓ ଉତ୍ତରକୁ ଅନ୍ତମଣ କରୁଥିଲେ । ଚେଙ୍ଗିସ୍ ଖାଁ, ତୈମୁର୍ ଓ ହୁସ୍‌ମାନ୍ ପ୍ରଭୃତି ଏହି ଦେଶୀୟ ଥିଲେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ତୁରାନୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ମେଦଜାପୁର) ବ—ତୋଡ଼ାଣି—
Turāṇī Cold rice gruel.

ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—ତୁରାନ ଦେଶବାସୀ—
Turanian.

ତୁରାସାଟ୍—ସଂ. ବ. (ତ୍ୱର୍=ବେଗ+ସତ୍. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Turāsāt ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର —An epithet of Indra.
(ତୁରାଷାଟ୍, ତୁରାସାଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁରି— ସଂ. ବ. (ତୁର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ତନ୍ତୁବାୟର ମାକୁ ବା ଜଣ୍ଡା —1. A shuttle (used in weaving).
Turi

୨ । ଚିତ୍ରକରର ତୂଳି—2. Painter's brush.

୩ । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—
A kind of musical instrument.

୪ । ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
4 A kind of military weapon.

ତୁରି ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୂର୍ଯ୍ୟ; ତୂର୍)—୧ । ବଗୁଲ୍; ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ
ତୁରୀ ଧାତୁ ନର୍ମିତ ଲମ୍ବା ଶିଙ୍ଗା ବିଶେଷ—
1. A bugle; a clarion; trumpet.

[ଦ୍ର—ପେଁ ପେଁ ବା ଭେଁ ଭେଁ ଧ୍ୱନିକାରୀ ଶିଙ୍ଗାକୁ ଲୋକେ ବା ପେଁ ପେଁ କାଳୀ ବୋଲିଯାଏ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବାଉଁଶ ପାଖଅରେ ଝୋକେଇ, ଚୋଗେଇ ଆଦ ନେଇ ବିକ୍ରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତି ବିଶେଷ—A non-aryan caste living on preparing and selling baskets etc with split bamboo.

ତୁରିତ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ତ୍ୱର୍ତ)—୧ । ସତ୍ୱର; ଚଞ୍ଚଳ;
Turitā ଅଭିଶୀଘ୍ର—1. Hastily; in haste; quickly;
ତୁରିତ speedily.
ତୁରନ୍ତ ତୁରନ୍ତେ ଧର ମୋହନ୍ତ, ନ୍ୟୁଜ୍ ଲଗ୍ଲ ତୁରନ୍ତ ।
(ତୁରନ୍ତେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରୁପର. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । ଉତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ; ଦ୍ରୁତାତ୍—
2. Suddenly; at once; immediately.
ତୁରନ୍ତେ ଉଜଣାସରେ ବଡ଼ିଲ ଦନ୍ତଦ୍ୱୟ ଉଲ୍ଲ ଘସି ।
ଜଗନ୍ନାଥଦାସ. ଗର୍ଜାଡ ।

ତୁରି—ସଂ. ବ—ତୁର (ଦେଖ)
Turī Turi (See)
ଦେ. ବି—ତୁର (ଦେଖ)—Turi (See)

ତୁରିୟ—ସଂ. ବଣ. (ଚତୁର=ତ୍ୱରସଂଖ୍ୟା+ପୂରଣାର୍ଥ ଇୟ୍. ନାଘାତନ)—
Turīya ୧ । ଚତୁର୍ଥ—1 Fourth.

୨ । (ତୃର୍+ଇୟ୍) ତ୍ୱରନ୍ତ; ଶୀଘ୍ରଗତ—2. Swift.

୩ । ପରିତ୍ରାଣକାରୀ (ଶବ୍ଦ କଳ୍ପଦ୍ରୁମ)—3 Redeeming.

ବ—୧ । ସମାଧିର ଅବସ୍ଥା ବିଶେଷ (ଯେତେବେଳେ ସାଧକର ଆତ୍ମା ପରମାତ୍ମା ବା ପରଂବ୍ରହ୍ମରେ ସମ୍ମିଳିତ ହୁଏ)—
1. A stage attained in spiritual meditation when the Infinite is attained i. e. when 'God in Man becomes one with Man in God').

[ଦ୍ର—ବେଦାନ୍ତରେ ପ୍ରାଣୀର ୪ଟି ଅବସ୍ଥା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ଯଥା—ଜାଗ୍ରତ, ସ୍ୱପ୍ନ, ସୁଷୁପ୍ତି ଓ ତୁରୀୟ । ତୁରୀୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଭେଦଜ୍ଞାନ ଲୁପ୍ତ ହୁଏ ଓ ଆତ୍ମା ବ୍ରହ୍ମଚୈତନ୍ୟରେ ଲୀନ ହୁଏ ।]

୨ । ପରଂବ୍ରହ୍ମ—2. The Supreme Being.

୩ । (ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ)—ମାୟାର ଅତୀତ ୪ର୍ଥ ତତ୍ତ୍ୱ —
3. The 4th Essence beyond the worldly illusion (Hindu Philosophy).

୪ । ବେଦ ଅନୁସାରେ ବାଣୀ ବା ବାକ୍ୟର ଏକଶ୍ରେଣୀ—
4. A class of utterance according to the Bedas

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଂ	ଃ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ପ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଥ	କ	୍

[ଦ୍ର—ବେଦରେ ବାଣୀ ବା ବାକ୍ୟକୁ ୪ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି, ଯଥା—୧ ପଦ୍ୟ, ୨ ପଶ୍ୟନ୍ତୀ, ୩ ମଧ୍ୟମା, ୪ ବୈଖରୀ ବା ତୁରୀୟ । ଯେଉଁ ନାଦାତ୍ମକ ବର୍ଣ୍ଣ ମୂଲାଧାରରୁ ଉଠିଛି ଓ ଯାହା ଜରୁପ୍ତିତ ହୋଇ ନ ଯାରେ ତାହା ପଦ୍ୟ; ଯେଉଁ ନାଦକୁ କେବଳ ଯୋଗସାଧକମାନେ ଜାଣି ପାରନ୍ତି ତାହା ପଶ୍ୟନ୍ତୀ । ଯେତେବେଳେ ବାଣୀ ବୁଦ୍ଧିଗତ ହୋଇ କହିବାର ଇଚ୍ଛା ଉତ୍ପନ୍ନ କରେ ତେତେବେଳେ ତାହାର ନାମ ମଧ୍ୟମା । ଯେତେବେଳେ ବାଣୀ ମୁଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ତାହା ବୈଖରୀ ବା ତୁରୀୟ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତୁରୀୟ ଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି. (ଉର୍ମ୍ଧା; ତୁରୀୟ+ଜ୍ଞାନ)—ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନର ଫଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରେ—
Turiya jñāna Knowledge through which a person attains salvation or beattitude.

ତୁରୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି—ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର ୪ର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ; ଶୂଦ୍ର ଜାତି—
Turiya barṇṇa The 4th or lowest caste; the Sūdra caste

ତୁରୀୟ ବ୍ରହ୍ମ—ସଂ. ବି—ପରଂବ୍ରହ୍ମ—
Turiya brahma The Supreme Soul.

ତୁରୀୟ ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଉଚ୍ଚ ଜାଣିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Turiya jantra Quadrant; an astronomical instrument.
(ତୁରୀ ଯନ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ

ତୁରୁକ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ତୁର୍କ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Turuk (etc) Turk etc (See)

ତୁରୁକା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବି—ଚିତାବାଘ—
Turukā A small tiger; leopard.

ତୁରୁକି—ଦେ. ବି—ତୁରସ୍କଦେଶୀୟ ଟାଙ୍ଗଣ ଘୋଡ଼ା—
Turuki Turkish pony.

କେଡ଼େ ତୁରୁକ ପିଠିରେ ବସି ଚାଲ ବରଛ ଧରୁଛ କଣି
କଣ୍ଟରେ ନଗ ଦେଇଛ ଘୋଷି ଲମ୍ବିଛି ଦାଢ଼ି ଯେ—
ଦୁଳନାଥ, ସମରତରଙ୍ଗ ।

ଦେ. ବିଣ—ତୁର୍କୀ (ଦେଖ)—Turkī (See)

ତୁରୁଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ତୁଲ. ଇଂ. ଟ୍ରଙ୍କ୍)—୧ । ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ନମନ୍ତେ ତାହାର ଗୋଡ଼ ହାତକୁ କାଷ୍ଠ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ତୁରୁମ; ତୁଡ଼ୁଙ୍ଗ ଛିଦ୍ରରେ ଠୁକି ବନ୍ଦ କରି ରଖିବାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ହଡ଼ି ଦରକାଠ—1. A pair of stocks for punishing a man.
୨ । ବେଡ଼—2. Shackles.

ତୁରୁଙ୍ଗ ଠୁକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦରକାଠରେ ପକାଇ କୋଲଯ ପକାଇବା—To put a man in the stocks.
(ତୁରୁଙ୍ଗ ଠୁକିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁରୁଜା—ଗ୍ରାଦେ. (ଜଯପୁର) ବି—ଜମାଣି ବା ଜମାଖାଡ଼ ମାଛ—
Turujā A kind of fresh-water fish.

ତୁରୁଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କଇଞ୍ଚକାକୁଡ଼ି—
Turuṛdā Cephalandra Indica; wild liquorice.

ତୁରୁତିଅ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ତୃତୀୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ତୃତୀୟ—
Turutia Third.

ତୁରୁତିଆ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ ତୃତୀୟାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ) ତୃତୀୟା ତିଥି—
Turutiā The 3rd day of a lunar fortnight.
ତୃତିଆ **ତୀଜ**

ତୁରୁତୁରିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ)—୧ । ଚପଳ ସ୍ୱଭାବ—
Turuturiā 1. Hasty.
(ତୁରୁତୁରୁସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Restless.
ବ୍ୟସ୍ତ ବାଗୀଶ **ତୁର୍‌ତୁରା** ୩ । ଅଧୀର—3. Impatient.

ତୁରୁତୁରୁ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ତ୍ୱର୍)—ତରତରିଆ; ଚପଳ; ଅସ୍ଥିର—
Turuturu Restless; hasty
କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ତରତର ହୋଇ—1. Hastily.
୨ । ଅତି ଶୀଘ୍ର—2. Very quickly.
୩ । ଅଧୀର ଭାବରେ—3. Impatiently.

ତୁରୁପ୍(ପ୍)—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ଟ୍ରମ୍ପ୍; ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍, ତୁରୁପୋ)—
Turup(pb) ୧ । ଏକପ୍ରକାର ତାସ ଖେଳ; ରଙ୍ଗଖେଳ—
ତୁରୁପ 1. A kind of card play.
ତୁରୁପ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଯେଉଁ ରଙ୍ଗରେ ତାସ୍ କଟା ହୋଇଥାଏ ସେହି ରଙ୍ଗର ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର ତାସ ପକାଇ ଅନ୍ୟ ରଙ୍ଗର ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟର ତାସମାନଙ୍କୁ ଜିତି ଏକପିଠି ନେବାକୁ ହୁଏ । ଏହି ରଙ୍ଗର ତାସକୁ ତୁରୁପ୍ ବୋଲଯାଏ ।]
୨ । କଟା ହୋଇଥିବା ରଙ୍ଗର ତାସ—
2. Trump card.

ତୁରୁପ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଟା ହୋଇଥିବା ରଙ୍ଗର ତାସ ପକାଇ ବଦରଙ୍ଗର ତାସମାନଙ୍କୁ ଜିତିବା—To ruff in card playing.
Turup karibā

ତୁରୁପା—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ତୁରପା (ଦେଖ)
Turupā Turapā (See)
ଦେ. ବି—ଗୋରୁଙ୍କର ମୁହଁ ଫାଟିଯିବା ରୋଗ—Mouth disease in cattle.
[ଦ୍ର—କୌଣସି କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ରୋଗକୁ ଫାଟୁଆ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।]

ତୁରୁପିବା—ଦେ. କ୍ରି—ତୁରପିବା (ଦେଖ
Turupibā Turapibā (See)

ତୁରୁମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ତୁରୁଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Turuma (etc) Turuṅga etc (See)

ତୁରୁଷା—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ତୃଷା)—ପିପାସା—
Turushā Thirst.

ତୁରୁଷ୍କ—ସଂ. ବି (ତ୍ୱର୍+ଅଧିକରଣ ଉଷ୍; କ ଯୋଗ)—୧ । ତୁର୍କୀସ୍ତାନ ଦେଶ—1. Turkey.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ । ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ ବୈକଳ୍ପିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଚ୍ଚାରଣ ସେତେବେଳେ ସେତେ ଏ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ନ ଦେଇବ ସେତେବେ ସେଇ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଚ୍ଚାରଣ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ଲେଖିଲେ 'ଗାଈ' ସୋଚ୍ଚାରେ; 'ଭୂଅ' ନ ଲେଖିଲେ 'ଭଅ' ବୋଲିବେ; 'ବନ୍ଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ବୋଲିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ବୋଲିବେ, 'ଅଲବର୍ଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବର୍ଟ' ବୋଲିବେ

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତରବଙ୍ଗ ଓ ବାୟୁପୁରାଣରେ ହିମାଳୟର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ-ବାସୀ ତୁରସ୍କ ଜାତି ବୋଲି ସୂଚିତ ।]

୨ । ଆମାଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ମଣିବିଶେଷ—

2. Turquois; torquay (a bluish yellow gem).

୩ । ଲୋଭାନ୍ (ଏହା ତୁରସ୍କ ଦେଶରୁ ଆସୁଥିବାରୁ)—

3. Olibanum.

୪ । ତୁର୍କୀ ଜାତି—4. Turk.

ତୁର୍କ୍—ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ତୁର୍କୀ (ଦେଖ)

Turk — Turkī (See)

ତୁର୍କସବାର୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ତୁରକ୍‌ସବାର୍ (ଦେଖ)

Turk-sabār — Turak-sabār (See)

ତୁର୍କୀ—ବୈଦେ. ବି (ଫା; ଫ. ନାମ. ତୁରୁସ୍କ)—୧ । ତୁରସ୍କଦେଶ—

Turkī — 1. Turkey.

ତୁର୍କ, ତୁରକ ୨ । ତୁରସ୍କ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A Turk.

तुर्क, तुरक्, तुरकी ୩ । ତୁରସ୍କ ସେନା—3. A Turk soldier.

୪ । ତୁରସ୍କ ଦେଶୀୟ ଘୋଡ଼ା—

4. A Turkish or Arab pony.

୫ । ତୁରସ୍କ ଦେଶୀୟ ଭାଷା—

5. The Turkish language.

[ଦ୍ର—ଇଉରୋପ ମହାଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଦେଶର ନାମ ତୁରସ୍କ ବା ତୁର୍କୀ । ଏହା ପୂର୍ବେ ସୁଲ୍‌ତାନ୍ ଉପାଧ୍ୟଧାରୀ ରାଜାଙ୍କ ଶାସନାଧୀନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ହୋଇଅଛି । ଏ ଦେଶକୁ ହିନ୍ଦୀରେ ରୂମ୍ ବୋଲାଯାଏ । ଅସିଆ ମହାଦେଶରେ ଥିବା ତୁରସ୍କ (ଆସିୟିକ ତୁରସ୍କ, Turkey in Asia) ଆରବର ଉତ୍ତର ଓ ପାରସ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ପଶ୍ଚିମ । ଏ ଦୁଇ ତୁରସ୍କ ଦେଶର ମଧ୍ୟରେ ମର୍ମରସାଗର ବ୍ୟବଧାନ ।]

ବିଣ—୧ । ତୁରସ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to Turkey.

୨ । ତୁରସ୍କ ଦେଶ ଜାତ—2. Turkish.

୩ । ତୁରସ୍କ ଦେଶବାସୀ—3. Residing in Turkey.

ତୁର୍କୀସ୍ତାନ୍—ବୈଦେ. ବି. ଫା.(ନାମ)—ଅସିଆ ମହାଦେଶରେ ଥିବା ଦେଶ-ବିଶେଷ—Turkistan.

Turkistān

(ତୁର୍କୀସ୍ତାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ଦେଶ ଆସିୟିକ ତୁରସ୍କ ଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର; ଏହା ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ୧ । ରୁଷିଆ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ତୁର୍କୀସ୍ତାନ (ପଶ୍ଚିମାଂଶ) ଓ ୨ । ଚୀନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ତୁର୍କୀସ୍ତାନ (ପୂର୍ବାଂଶ) ।]

ତୁର୍ତିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. (ଫ୍ର. ତୃତୀୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ତୃତୀୟ (ଦେଖ)

Turtia — Trutīya (See)

ତୁର୍ତିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ଫ. ତୃତୀୟାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—

Turtiā — ତୃତୀୟା (ଦେଖ)

Tṛtīyā (See)

ତୁର୍ତୁର୍(ରୁ)—ଦେ. ବିଣ ଓ କି. ବିଣ—ତୁରୁତୁରୁ (ଦେଖ)

Turtur(ru) — Turuturu (See)

ତୁର୍ତୁରିଆ—ଦେ. ବିଣ—ତୁରୁତୁରିଆ (ଦେଖ)

Turturiā — Turuturiā (See)

ତୁର୍ବସୁ—ଫ. ବି (ନାମ)—ଦେବଯାନୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ଯଯାତିଙ୍କ ପୁତ୍ର—

Turbasu — Name of a son of king Jajāti.

[ଦ୍ର—ଏ ଅପଣା ପିତା ଯଯାତିଙ୍କ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାରୁ ଯଯାତିଙ୍କ ଶାପରେ ବହୁ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିଥିଲେ ।]

ତୁର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ବିଣ (ଚତୁର=ଚାରି ସଂଖ୍ୟା + ଯ. ନିପାତନସିଦ୍ଧ)—

Turjya — ତୃତୀୟ; ଚତୁର୍ଥ—Fourth.

ବିଣ—୧ । ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥା—1 The fourth or last stage attained in meditation.

୨ । ଚତୁର୍ଥ; ଚତୁର୍ଥ ଅଂଶ—

2. A quarter or 4th part.

ତୁର୍ଯ୍ୟା—ଫ.! ବି (ତୁର୍ଯ୍ୟ + ଆ)—ତୃତୀୟ ଜ୍ଞାନ (ଦେଖ)

Turjyā — Turiya Jñyāna (See).

ତୁଳ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ତୁଳନା କରିବା—

Tul (root) — 1. To compare.

୨ । ଓଜନକରିବା—2. To weigh.

୩ । ସଦୃଶ ହେବା—3. To be equal.

ତୁଲ୍‌କଲାମ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ତଲ୍‌କାଲାମ୍=ଦୀର୍ଘ ବାକ୍ୟବନ୍ଧାଷ)—

Tul-kalām — ତୁମୁଳ ହୁଗଡ଼ା; ବସମାଦ—

ତୁଲକଲାନ୍, ତୁଲ୍‌କାଲାନ୍ ତୁଲ୍‌କାଲାମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ Brawl;noisy quarrel.

ତୁଲକାଲାମ **तुलकालाम**

ତୁଲ୍‌ଙ୍ଗି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କଛ—

Tul-ṅgi — The end of the loin-cloth which is tucked backwards.

ତୁଲ୍‌ବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ତୋଳିବା—

Tul-bā — To pluck.

ତୁଳ—ଫ. ବି (ତୁଳ୍ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ବିଶାକାଠି—

Tula — 1. Weighing yard or rod.

୨ । ପରମାଣଦଣ୍ଡ; ସେର ଉପଜ—

2. A pair of scales; weighing instrument.

ଦେ. ବି (ଫ. ତୁଳନ)—୧ । ଓଜନ—1. Weight.

୨ । ଓଜନ କରିବା—2. Weighment.

୩ । କଛ; ତୁଳନା—3. Comparision.

ତୁ ତ ସ୍ୱଦେବେଳା ତୁଳ ମୁଁ ହେବେ ବ ତହିଁ ସିନ ଅବଗାହୁ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ଚନ୍ଦ୍ର ମାସର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୌରମାନ ମାସ; ସୌରମାନ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ—4. Solar month of Kartika.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	୩	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ଲଅ	ଃ	ନ୍

ତୁଳରେ ଘେଇଲେ ମୂଲରେ ଫଳେ—କୃଷିତତ୍ତ୍ୱ ।

ବଣ—୧ । ଉଚ୍ଚ—1. High.

୨ । ତୁଲ, ସମକକ୍ଷ—2 Equal in comparision.

(ସଗା—ଉପଯୁକ୍ତ) ୩ । କୋଡ଼, କାଙ୍କ ବା କୁର୍ଡ଼ିର କେଶ୍ଚା ଗଳବା କଣାର ଉପର-ମୁଦ୍ଦାଁ ଦେବା ଅବସ୍ଥା—

3. (a spade) Of which the eye has been made in such a manner that the handle when thrust into it bulges up.

[ଦ୍ର—କଣାଟି ଉପରମୁଦ୍ଦାଁ ଦୋଇ ରହିବାରୁ କେଶ୍ଚାଟି ସିଧା ନ ରହି ଉପରମୁଦ୍ଦାଁ ହୁଏ । ତେଣୁ ସେ ଯନ୍ତ୍ରରେ ହାଣ୍ଡିବାକୁ ବଡ଼ ଅସୁବିଧା ହୁଏ ।]

ଦେ.କ୍ରି (ତୁଳିବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା ରୂପ)—୧ । ତୁଳନା କର—

1. (you) Compare.

୨ । ଓଜନ କର—2. (you) Weigh.

[ଦ୍ର—ଏ ଅର୍ଥାନରେ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଭାଷାର ଶବ୍ଦାଦି ତୁଳନା କର୍ ସେ ଦୁହିଙ୍କ ସାଦୃଶ୍ୟ ଲକ୍ଷ କରିବାକୁ ସୂଚନା ଦିଆଯାଇଥିବା ସ୍ଥଳରେ ଏହି 'ତୁଳ' ଶବ୍ଦ ଲେଖା ଯାଇଅଛି ।]

ତୁଲ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ତୁଲ୍ୟ)—୧ । ସମକକ୍ଷ; ତୁଲ୍ୟ; ସମାନ—

Tula 1. Equal; similar.

ତୁତ ଓଟରେ ନାହିଁ ତା ତୁଲେ ମଣି—ଗୁଣାକର ମେଦନୀ ।

ସମାନ ୨ । ସମତଳ—2. Level; of the same level.

ମୃତ୍ତିକା ପକାଇଣ ତୁଳ କଲେ
ଋଷି କପିଳ ସ୍ପର୍ଶେ ଚଳିଲେ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ସ୍ତମାଦୃଣ ।

କ୍ରି. ବଣ—୧ । (ସଂ. ତୁଲ୍ୟ) ତୁଲ୍ୟ; ପରି; ପ୍ରକାରେ—

1. Like.

୨ । ସଦୃଶ—2. Similarly.

ବ—୧ । ତୁଳନା—1. Comparision..

୨ । ସମାନତା; ସାମ୍ୟ—

2. Equality; likeness; similarity.

୩ । ଗୃହୋପକରଣ—

3. Fittings; furnitures; utensils.

ତୁଲକ—ଦେ. ଅ—ତୁଲ୍ୟ; ସଦୃଶ—

Tulaka Like.

ସମାନ ପୋଛ କାଳକ ମୋର ଭଲକ ବଙ୍କ ତୁଳକ ନାହିଁ

ବରାବର ସେନ ତୁଲକେ ତାପ ଜାଲକେ ଘବେ ଅଳକେ ଲହୁ ।

ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ତୁଲ କସଟ—ଦେ, ବ—ନକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଓଜନ—

Tula kasaṭa Weighment by a balance

ସକା ମଞ୍ଚାଉ ବାହାଦୁରଙ୍କ ସରା
ତୁଳ କସଟ ପ୍ରାପ୍ତେ ଅଣ୍ଟଇ ଶୋହ—ବ୍ରଜନାଥ ସମରତରଙ୍ଗ ।

ତୁଲଣ—ଗ୍ରା. ବ—ତୁଲଣା (ଦେଖ)

Tulaṇa Tulaṇā (See).

ତୁଲଣ ଦେବାକୁ ତୁଲ୍ୟ ତୁଟଇ ନାହିଁ—ପ୍ରାଚୀ ରସବାରଧି ।

ତୁଲଣା—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତୁଲନା)—

Tulaṇā ତୁଲନା (ଦେଖ)

(ତୁଲଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) Tulanā (See).

ଶୂନ୍ୟର ଅର୍ଥ ନାସ୍ତି କହ
ଏଣୁ ତୋ ତୁଲଣା ଏ ନୋହ—ତୁଟଇ ପ୍ରେମତରାମୃତ ।

ତୁଲନ—ସଂ. ବ (ତୁଲ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—୧ । ଉପମାନ—

Tulana 1. Act of comparing.

୨ । ପରିମାଣ କରିବା—2. Measurement.

୩ । ସମାନ କରିବା—3. Equalising.

ଦେ. ବ—ଓଜନ କରିବା—Weighment.

ଧର୍ମ ତଗଜୁରେ ସବୁ ତୁଲନ ହୋଇଛ—ପ୍ରାଚୀ ବୃହନ୍ନରପଶୁଗୀତା ।

ତୁଲନା-ସଂ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ (ତୁଲ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Tulanā ୧ । ଉପମା—1. Comparision.

୨ । ସାଦୃଶ୍ୟ—2. Equality; similarity.

୩ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ— 3. Instance; illustration.

୪ । ପରିମାଣ—4.Measure.

ତୁଲନା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉପମା କରିବା—

Tulanā karibā 1. To compare.

ତୁଲନା କରା ୨ । ସମକକ୍ଷ କରିବା—2. To liken.

तुलना करना

ତୁଳ ପାତ୍ର—ଦେ. ବ—ନକ୍ତି—

Tula pātra Balance; scales.

ବଣାଇ ବହୁତେ ତୁଳ ପାତ୍ରେ ତୁଳ ଦେଲ ସିନା ପ୍ରେମ ଧନରେ ।

ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ତୁଲରେ—ଦେ. ଅ—ତୁଲେ; ସହିତ—

Tulare With.

ସନେ ଶର୍ମିକ ବର୍ମିକ ଏ ଦୁହିଙ୍କ ତୁଲରେ, ପ୍ରୀତ କଲେ ଶ୍ରୀମ ସାର କରତୁକରେ ।

ବରାବର (ତୁଲେ, ତୁଲେ-ଅନ୍ୟରୂପ) କୃଷ୍ଣସିହ. ମହାଭାରତ. ସଭ.

ତୁଳସା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ତୁଳସୀ)—ତୁଳସୀ (ଦେଖ)

Tulasā Tulasi (See)

(ତୁଳ୍ଭସା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତୁହ୍ନ ଅଙ୍ଗ ଧରଣ ସେ ଅଟନ୍ତ ତୁଳସା ।

ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ତୁଳସା ରାଣୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ତୁଳସୀ ଓ ରାଜ୍ଞୀ)—

Tulasā rāṇī ତୁଳସୀ ତରୁଗ୍ରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ତୁଳସୀ ଗଛ

(ତୁଳ୍ଭସା ରାଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରୂପ ଦେଖା ବା ଠାକୁରାଣୀ—

The holy Basil plant regarded as a Goddess.

ତୁଳ୍ଭସା ରାଣୀ! ଜାଣି ନ ଜାଣି (ମୁଁ) ଦେଇଛ ପାଣି,
(ତୁ) ନଉଥା ଝାଣି ଉଗ ।

ତୁଳସୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୁଳା=ସାଦୃଶ୍ୟ+ସୋ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା ତୁଳ+କଞ୍ଚି. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ପୃଥ୍ୱୀରେ ଯାହା ଜିନିଷରେ ସଂ. ସୁରଗା, ଗରା, ପାକଳା, ସମସ୍ତ ସାଦୃଶ୍ୟ ଲୋପ ପାଇଅଛି,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ଥଳେ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନ ଯଥାସ୍ଥଳେ ଉହ୍ୟ ରହିପାରେ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ଥଳେ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଯୋଜନେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳରେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଂଶୀ' ନ ପାଇଲେ 'ବଶି' ଦେଖିବେ; 'ଅଳଙ୍କାର' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଙ୍କାର' ଦେଖିବେ·

ବୃଷ୍ଣି ବଂଶଜା, ସୁରେଜ୍ୟା, ସୁରସା, କୟସ୍ଥା, ସୁରଦୁନ୍ଦୁଭି, ସୁରେଜ୍ୟା, ବହୁପତ୍ରୀ, ମଞ୍ଜରୀ, ବର୍ହପ୍ରିୟା, ଅପେତ ରାକ୍ଷସୀ, ଶ୍ୟାମା, ଗୌରୀ, ତ୍ରିଦଶମଞ୍ଜରୀ, ଭୂତଘ୍ନୀ, ଭୂତପତ୍ରୀ, ସପ୍ତାସ ବୃନ୍ଦା, କଠିଞ୍ଜଃ, କୁଠେରକ, ବୈଷ୍ଣବୀ, ଘୁଣ୍ୟା, ପଦ୍ମଜା, ମାଧବୀ, ଅମୃତା, ପତ୍ରପୁଷ୍ପା, ସୁଗନ୍ଧା, ଗନ୍ଧଦାରଣୀ, ସୁରବଲ୍ଲି, ପ୍ରେତରାକ୍ଷସୀ, ସୁବହ୍ନା, ଗ୍ରାମ୍ୟା, ସୁଲତା, ବହୁମଞ୍ଜରୀ, ଦେବଦୁନ୍ଦୁଭ ।

ଭା. ତୁଲସି

ତେ. କୃଷ୍ଣ, ଗଗେରତେକ୍ଟ୍ଟୁ, ଇୟୁଲସି

ମ. ତୁଲସିରେ ଝାଡ଼

ତୁଳସୀ

ତୁଳସୀ, ବରାଡ଼ା

ଅର୍ଥାତ୍ ପୃଥିବୀରେ ଯାତ୍ରା ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ତୁଳନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ)—ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଔଷଧ; ତୁଳସୀଗଛ— The Holy Basil plant; Ocymum Sanctum (Haines).

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ତୁଳସୀ * ପ୍ରକାର ଯଥା—୧ । କୃଷ୍ଣତୁଳସୀ =କଳାତୁଳସୀ, ୨ । ଶ୍ୱେତ ତୁଳସୀ= ଛୋଟତୁଳସୀ, ୩ । ବଣ୍ଟୁଳ ତୁଳସୀ= ଲାଣ୍ଡାବଗୁନ୍ଧ, ୪ । ଗନ୍ଧ ବା ବଣଗନ୍ଧ ତୁଳସୀ, ବଣତୁଳସୀ=ଦୁଲତା । ୫ । କ୍ଷୁଦ୍ରପତ୍ର ତୁଳସୀ=ଗନ୍ଧତୁଳସୀ, ବଣ ତୁଳସୀ । ତୁଳସୀ ହିନ୍ଦୁ ଗୃହସ୍ଥର ଗୋଟିଏ ଆଦରଣୀୟ ଔଷଧ; ଏହାର ପତ୍ର ଓ ମଞ୍ଜରୀ ଦ୍ୱାରା ବିଷ୍ଣୁପୂଜା ହୁଏ । ଆମଦେଶରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିନ୍ଦୁ ଗୃହସ୍ଥ ଆପଣାର ଖଞ୍ଜାରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ତୂପ ବା ଚତୁର୍ତ୍ତା ନର୍ମାଣ କରି ତାହା ଉପରେ ତୁଳସୀ ଗଛ ଗୋଟିଏ ଲଗାଇ ଥାଆନ୍ତି । ଏହି ଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ କୁଦ୍ଦ ହିନ୍ଦୁମାନେ ମାଳ କରନ୍ତି । ଏ ମାଳକୁ ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଜପନ୍ତି ଓ କଣ୍ଠରେ ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଏହାର ଫୁଲ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ଓ ଜହାଇଲ ହୁଏ । । ଧଳା ଓ କଳା ପତ୍ର ଭେଦରେ ଗଛ ୨ ପ୍ରକାର । ବଣରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକପ୍ରକାର ଏହି ଜାତୀୟ ଗଛ ଅଛି, ଯଥା—ଗନ୍ଧତୁଳସୀ ବଣତୁଳସୀ, ଦୁଲତା, ଲାଣ୍ଡାବଗୁନ୍ଧ, ଇତ୍ୟାଦି । ତୁଳସୀଗଛ ଓ କାଠକୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅତି ପବିତ୍ର ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ଓ ଚନ୍ଦନକାଠ ଅଭାବରେ ଏହି କାଠକୁ ଚତାନଲରେ ମିଶାଇ ଶବଦାହ କରନ୍ତି । ତୁଳସୀପତ୍ର, ଚମ୍ପା ଓ ଶାଳଗ୍ରାମ ଥର ଲୋକେ ବଳସ କରି ଥାଆନ୍ତି । କନ୍ୟା ପ୍ରଦାନ ସମୟରେ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ବରକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ହାତକୁ ତୁଳସୀମାଳା ଛେକି ଦେଲେ ବରାହର 'ଜବଦ୍ଦ' ହୁଏ ।

ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏ ପତ୍ର ଅତି ପ୍ରିୟ । ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶାଳଗ୍ରାମଙ୍କଠାରେ ଏ ପତ୍ର ଓ ମଞ୍ଜରୀ ଦଅଯାଏ । ନୈବେଦ୍ୟ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଏ ପତ୍ର ପକାଇ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରାଯାଏ ।

ତୁଳସୀ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ପୂଜ୍ୟା, ତେଣୁ 'ତୁଳସୀ'ର ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ଭଲ ଲୋକ ସୁଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି । ଏହାର ଗନ୍ଧ ଅତି ମନୋହର, ତେଣୁ ଲୋକେ, ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ 'ତୁଳସୀ ଦୁଇ ପତ୍ରତୁ ବାସେ ଓ କହୁଅଛ ଦୁଇ ପହରରୁ କୁଣ୍ଢେଇ ହୁଏ' ବୋଲି ଉପମା ଦଅନ୍ତି । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଯେ ଯେଉଁର ତୁଳସୀ ଗଛର ଅଙ୍କୁର ବାହାରିବା ମାତ୍ରକେ ସୁଗନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଓ କହୁଅଛ ପତ୍ର ଦେବା ମାତ୍ରକେ ଦେହରେ ଲଗିଲେ ଗଲୁ ହୁଏ, ସେହିପରି ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ସେମାନଙ୍କ ବାଲ୍ୟରୁ ଜଣାପଡ଼େ ।

ଏହି ତୁଳସୀ ଗଛ ପ୍ରତି ହନୁମାନଙ୍କର ଏପରି ଭକ୍ତି ଯେ ତୁଳସୀ ଗଛ 'ମରଗଲ୍ଲ' ବୋଲି ନ କହି "ନାରାୟଣ ପାଇଲେ' ବୋଲି କହନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କଫହାରକ ଓ ଏହାର ରସ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଔଷଧ ସଙ୍ଗେ ଅନୁପାନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ତୁଳସୀର ପୌରାଣିକ ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ବହୁତ ମତ ଦେଖାଯାଏ । ବ୍ରହ୍ମପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଥମେ ଏ ବୃକ୍ଷଟାଙ୍କର ସଖୀ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ନାମ ବୃନ୍ଦାବତୀ ଥିଲା । ବୃକ୍ଷକାଙ୍କ ଶାପରେ ଏ ଧର୍ମଧ୍ୱଜ ନାମକ ରାଜାଙ୍କର କନ୍ୟା ହୋଇ ମାଧବୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଲାଭ କରି ତୁଳସୀ ନାମରେ ଅଭିହିତା ହେଲେ । ପରେ ଏ ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ ନାମକ ଦୈତ୍ୟର ପତ୍ନୀ ହେଲେ । ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହତ ହେବାରୁ ଏ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସହମୃତା ହେଲେ; ପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବରରେ ଏହାଙ୍କର କେଶରୁ ତୁଳସୀ ଗଛର ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲା ।

ପଦ୍ମପୁରାଣ ମତରେ—ଜଲନ୍ଧର ନାମକ ଅସୁରର ବୃନ୍ଦା ନାମ୍ନୀ ପତ୍ନୀ ଥିଲେ । ଏ କାଳନେମୀ ଦୈତ୍ୟର କନ୍ୟା । ଜଲନ୍ଧର ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରାସ୍ତ କରି ସ୍ୱର୍ଗରେ ରାଜା ହେବାରୁ ଇନ୍ଦ୍ର ମହାଦେବଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହେଲେ । ଏ ଦୈତ୍ୟ ପାଦ୍ମଙ୍କର ପ୍ରତି କାମାସକ୍ତ ହୋଇ ପାଦ୍ମଙ୍କ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଆଦେଶ କରିବାରୁ ମହାଦେବ ଏହା ଉପରେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଏହା ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । କନ୍ତୁ ବହୁ ଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାକୁ ପରାସ୍ତ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କାରଣ ଏହାର ପତ୍ନୀ ପତିବ୍ରତ୍ୟଶକ୍ତି ସତ୍ତା ବୃନ୍ଦା ବିଷ୍ଣୁପୂଜା କରି ପତିର ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥାଆନ୍ତି । ବିଷ୍ଣୁ ମଧ୍ୟରେ ଜଲନ୍ଧର ରୂପ ଧାରଣ କରି ବୃନ୍ଦା ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ବୃନ୍ଦାର ତପସ୍ୟା ଭଗ୍ନ ହେଲା ଓ ଜଲନ୍ଧର ହତ ହେଲା । ପରେ ବୃନ୍ଦା ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏହି କପଟ ଜାଣି ପାରି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେବାରୁ ନାରାୟଣ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବିଷ୍ଣୁ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ, ତୁମ୍ଭେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସହମୃତା ହୁଅ ଓ ତୁମ୍ଭ ଚିତାଭସ୍ମରୁ ତୁଳସୀ, ଧାତ୍ରୀ, ପଲାଶ ଓ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଏହି ବୃକ୍ଷ ଜନ୍ମି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ପୂଜା ପାଇବେ ।]

ଦେ. ବ—୧ । (ଭାଗବତ) ତୁଳସୀ ଦେବୀ; ବୃନ্দାଦେବୀ—

1 Name of a woman who was transformed into the Holy Tulasī plant.

୨ । ତୁଳସୀ ଗଛର ପତ୍ର—

2. The leaf of a Tulasī plant.

* । ତୁଳସୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ ନାମ—

3. Name for calling Tulasī.

ତୁଳସୀ କଣ୍ଠି—ଦେ. ବ—ତୁଳସୀ ମାଳ (ଦେଖ)

Tulasī kaṇṭhi — Tulasī māli (See)

ତୁଳସୀ କ୍ଷେତ୍ର—ଦେ. ବ—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା—

Tulasī kshetra — A mythological name of Kendrāparḍā in the district of Cuttack.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଜ	ଷ,ଶ	ଞ	ଲ୍ୟ	ଂ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଝ	ସ	ଁ୍ୟ	ଋ୍ଥ	ଵ	

ଏହାର ତୁଳସୀଝେଣ୍ଟ ବହୁ ମୂଦ
ବଦ୍ଧଜନ୍ତୁ ସହିଁ ପ୍ରତ୍ୟୁ ଦଳାମୁଖ—ବ୍ରଥାନାଥ. ନଦବେଣ୍ଟଗ ।

[ଦ୍ର—ଲଳତଚିରବାସୀ କନକସ୍ପତ୍ରକୁ ଫଦ୍ଦାର କର ବଲଗ୍ରମ ଭାଦ୍ଦାର କନ୍ୟା ତୁଳସୀକୁ ବବାହ କରିଥିବାର ସ୍ତାଙ୍ଗପୁ ଜମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛୁ । ଏଣୁ କେନ୍ଦଗ୍ରପଡ଼ାର ଅନ୍ୟତମ ନାମ ତୁଳସୀଝେଡ଼ । ବଲଦେବ ଜୀଉ କେନ୍ଦଗ୍ରପଡ଼ାର ପ୍ରଧାନ ଦେବତା ।]

ତୁଳସୀ ଚଉଁରୀ—ଦେ. ଵ—ତୁଳସୀ ଚଉଗ ୧ (ଦେଖ)
Tulasī chauṁrī — Tulasī chaurā 1 (See)

ସମ୍ଭଦଃଝେ କୁଃ କର
ଆପିଲେ ତୁଳସୀ ଚଉଁରୀ—ଭୂପଦ. ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ରାମୃତ ।

ତୁଳସୀ ଚଉଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୁଳସୀ+ଚତୁଷ୍କ)—୧ । ଯେଉଁ ତୁଳସୀ ଗଛ ଲଗା ଯାଇଥାଏ—1. A mound of earth or platform on which the Tulasī plant is planted.
Tulasī chauṟā

[ଦ୍ର—ତୁଳସୀ ଗଛ ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିନ୍ଦୁ ଗୃହସ୍ଥଙ୍କ ଘରେ ପୂଜା ପାଏ । ଏହାର ଚଉଗର ମୂଳ ଲଘାପୋଛ କର ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଘିଅଦୀପ ବସାଯାଏ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ବଧବାମାନେ ଏହା ମୂଳରେ ପଞ୍ଚବର୍ତ୍ତୀ ମୁରୁଜରେ ଚନ୍ଦ ଅଙ୍କନ କର କାର୍ତ୍ତିକପୂଜା ଓ ଦୀପଦାନ ଆଦ କରନ୍ତି । ପଣାଫଳାନ୍ତି ବନ ଏହା ଉପରେ ଶୁଯ୍ୟା କର ବସୁଜର୍ ଘଣ୍ଟ ଝାଟନ୍ତି; ଏହି ଘଡ଼ିର ଉଲେଥିବା ଛିଦ୍ର ବାଟେ ଗଛ ଉପରେ ଜଳଧାର ପଡ଼ିଥାଏ ।]

୨ । ପୁରୁଜଲ୍ଲାର ମାଲତୀପାଟପୁରରେ ଥିବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୁଳସୀଗଛର ଚଉଗ ଓ ତନ୍ନାମକ ଗ୍ରାମ—
2. Name of a mound enotaining the Tulasī plant and a village some 4 or 5 miles on the road to Puri.

ପୁରୀ ସମ୍ଭତ ମଧ୍ୟେ ଉର୍ସି
ତୁଳସୀ ଚଉଗ ପ୍ରବେଶି—ରୂପଦ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

[ଦ୍ର—ମାଲତୀପାଟପୁର ଗ୍ରାମରେ ଜଗନ୍ନାଥ ସଡ଼କଉପରେ ଗୋଟିଏ ତୁଳସୀ ଚଉଗ ଅଛୁ । ତାହାକୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ପାଇଁ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନ ସାରି ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି । ପୁରୀକୁ ଦର୍ଶନାର୍ଥ ଆସୁଥିବା ଯାତ୍ରୀମାନେ ଏହିଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଉଳର ଚୂଡ଼ା ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ।]

ତୁଳସୀ ଚଢ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ମନୋରଥ ସିଦ୍ଧି ନମିତ୍ତ ବସ୍ତୁ
Tulasī chaṟdhā(ṟdhe)ibā ପ୍ରତିମା ବା ଶାଳଗ୍ରାମଙ୍କଠାରେ ତୁଳସୀ ଅର୍ପଣ କରିବା—
To put Tulasī leaves on a Deity.

ତୁଳସୀ ଚାରା—ସ୍ତାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ତୁଳସୀ ଚଉଗ (ଦେଖ)
Tulasī chārā — Tulasī chaurā (See)

ତୁଳସୀ ଜଟା—ଦେ. ବ—ତୁଳସୀ ଗଛର ପୁଷ୍ପସମନ୍ୱିତ ଲମ୍ବା ଗୁଚ୍ଛ—
Tulasī jaṭā The flower-bunch of the Holy Basil plant.
(ତୁଳସୀ ଜଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁଳସୀ ଦାସ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଭାରତବାସୀ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାମଭକ୍ତ ଓ କବି—A name of a Hindi poet and devotee of Rāmachandra.
Tulasī dāsa

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ହିନ୍ଦୀ ପଦ୍ୟରେ ନବଦ୍ୱ ରାମଚରିତମାନସ ଓ କବିତ୍ତରାମାୟଣ ଭାରତପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏ ସରଯୂକୂଳବାସୀ ଦୁବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୫୮୩ (ଅନ୍ୟ ମତରେ ୧୫୮୬)ରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ସେ ଚହକୂଟ ନକଟସ୍ଥ ରାଜାପୁର ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଓ ଏଠାରେ ଏହାଙ୍କ ହାତ-ଲେଖା ରାମାୟଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛୁ । କଥିତ ଅଛୁ ଯେ, ଏ ଯୁବାକାଳରେ ଆପଣାର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରତି ବଶେଷ ଆସକ୍ତ ଥିଲେ । ଥରେ ସ୍ତ୍ରୀ ବାପଘରେ ଥିବା ସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଏ ସେଠାକୁ ଗଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ଛଷ୍ଟଲେଇ କର କହିଲେ, ତୁମେ ମୋଠାରେ ଯେପରି ଆସକ୍ତି ରଖିଅଛ ଯେବେ ସେପରି ଆସକ୍ତି ରାମଙ୍କଠାରେ ରଖନ୍ତ ତେବେ ମୁକ୍ତି ପାଇଯାଆନ୍ତ । ଏହା ଶୁଣି ତୁଳସୀ ଦାସ ବରକ୍ତ ହୋଇ କାଶୀ ଆସିଲେ ଓ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବୃକ୍ଷତଳେ ବସି ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ଏ ସ୍ମଶାନରେ ହନୁମାନ୍ ଓ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କର ଦର୍ଶନ ପାଇଲେ ଓ ସେହି ଦିନଠାରୁ ରାମଭକ୍ତ ହୋଇ ସାଧନାଦ୍ୱାରା କବତ୍ୱ ଲାଭ କଲେ ।

ଏ ଖ୍ରୀ: ୧୬୨୩ ରେ ଗଙ୍ଗାକୂଳସ୍ଥ କାଶୀରେ ଅସୀଘାଟରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ହିନ୍ଦୀ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଯଥା—ରାମଚରିତ ମାନସ ବା ରାମାୟଣ, ଦୋହାବଳୀ, ଗୀତାବଳୀ, କବିତ୍ତରାମାୟଣ, ବିନୟପତ୍ରିକା, ରାମାଜ୍ଞା, ଜାନକୀମଙ୍ଗଳ, ପାର୍ବତୀମଙ୍ଗଳ, ବୈରାଗ୍ୟସନ୍ଦୀପନୀ, କୃଷ୍ଣଗୀତାବଳୀ, ବରୱୈ ରାମାୟଣ, ରାମଲଲ୍ଲାନହଛୁ, ହନୁମାନ ବାହୁକ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତୁଳସୀ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ତୁଳସୀ ଚଢ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Tulsī debā — Tulasī chaṟdhāibā (See)

ତୁଳସୀ ଦ୍ୱେଷା—ସଂ. ବ—ବନ ତୁଳସୀ; ବଙ୍ଗଳା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tulasī dweshā A wild variety of the Holy Basil plant.

ତୁଳସୀ ପତ୍ର ପାତ୍ର କରି ଟେକି ଦେବା—ଦେ କ୍ରି—କନ୍ୟାକୁ ଗୋଟିଏ
Tulasī patra pātra kari ṭeki debā ତୁଳସୀ ପତ୍ର ସହିତ ଜାମାତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କର ଦେବା—
To hand over one's daughter to the bridgegroom elect along with a 'Tulasī' leaf (in the case of a poor father).

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଗର୍ଭବ କନ୍ୟାପିତା ଅପଣାର ଘରକୁ ଜୋଇଁକୁ ଆଣି କନ୍ୟାକୁ ଅପଣା ଘରେ ସାତ୍ତମର ବବାହ ଦେଇ ନ ପାରନ୍ତି ସେ ଗୋଟିଏ ତୁଳସୀ ପତ୍ର ସହିତ ଅପଣା କନ୍ୟାକୁ ଜାମାତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କର ଦଅନ୍ତି । ଜାମାତା ଉକ୍ତ କନ୍ୟାକୁ ଅପଣା ଗୃହକୁ ନେଇ ସେଠାରେ ବବାହ କର୍ମମାନ ସମ୍ପନ୍ନ କରନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏ ଧାରଣ ଯେଉଁ ଅଯର ପୂର୍ବାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୁରେଦ ରହିଥା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। 'ଅରବ' ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୋଣସି ଚଳ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନେ ହେବେ ଏ ଭୂଖାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ହେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଁର ବସରେ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଥୋ ନ ପାଇଲେ 'ଅଛା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ତୁଳସୀପତ୍ରିଆ କବି—ଦେ. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ)—
Tulasī patriā kabi ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଆଦଙ୍କ ପ୍ରଣୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ଛଳରେ ଯେଉଁ କବମାନେ ଆଦରସାତ୍ମକ କବତା ରଚନା କରନ୍ତି—(ironical) Poets who write on love themes under the guise of describing the love intrigues between Rādhā and Kṛushṇa.

ତୁଳସୀ ବଣ—ଦେ. ବ. (ଫ. ତୁଳସୀ ବନ)—
Tulasī baṇa ତୁଳସୀ ଗଛରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ବଗିଚା—
A garden which s full of Holy Basil plants.

ତୁଳସୀ ବଣରେ ବାଘ—ଚଗ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଛଗର ପ୍ରକୃତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଏହା ଯେ, ପ୍ରକୃତ ବାଘ ମଦ୍ୟାଦି ମାନ୍ୟ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ଜଜର ପରାକ୍ରମ ଦେଖାଏ । ତୁଳସୀ ପର ସାମାନ୍ୟ ଗଛ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ବଡ଼ାଡ଼ି ଆପଣାକୁ ବାଘ ବୋଲି ଜାହିର କର ସ୍ୱଶକ୍ତି ଦେଖାଇବା ଭଳ ଶ୍ଲେଷଲୋକ ବା ଅଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଗୁଣ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର ଅଧିକାର ଦେଖାଇ ହୁଏ । ଅଳ୍ପ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବିଦ୍ୱାନ୍‌ଙ୍କ ସମାଜରେ ଆପଣାର ଗଵ ଦେଖାଇ ପାରେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମୂର୍ଖମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟକୁ ଯାଇ ଆପଣାର ବଡ଼ାଇ ଦେଖାଇ ହେବା ସ୍ଥଳରେ ଏ ଛଗ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ । ଏହାର ସମାନାର୍ଥକ ପ୍ରବଚନ । ଯଥା— ଚନ୍ଦ୍ର ସାହୁରେ କଣ୍ଠୀଶ ମଦ୍ୟାବଲି ।]

ତୁଳସୀ ବନ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ତୁଳସୀ ବଣ (ଦେଖ)
Tulasī bana 1. Tulasī baṇa (See)
୨ । ବୃନ୍ଦାବନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
2. Bṛundābana (See)

ତୁଳସୀ ବାସ—ଦେ. ଵ—ଏକ ପ୍ରକାର ସରୁ ଶାରଦ ଧାନ—
Tulasī bāsa A kind of fine winter paddy.
तुलसी बास

ତୁଳସୀ ବିବାହ—ଦେ. ଵ—କାର୍ତ୍ତିକ କୃଷ୍ଣ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସହତ
Tulasī bibāha ବୃନ୍ଦାବତୀ ବା ତୁଳସୀ ତତ୍ତ୍ୱରେ ଥିବା ତୁଳସୀ ଗଛର ବବାହ ରୂପକ ଉତ୍ସବ—
The formal ceremony of marriage between Bishṇu and the Holy Basil plant on the 12th day of the dark fortnight of Kārttika.

ତୁଳସୀ ମଞ୍ଜରୀ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ପୁରୁଷ; ତୁଳସୀ + ମଞ୍ଜରୀ)—
Tulasī mañjarī ତୁଳସୀ ଗଛର କୋମଳ ପତ୍ର କଳିକା—
The tender shoots of the Tulasī plant

ତୁଳସୀ ମାଳି—ଦେ. ବ (ଫ. ତୁଳସୀ + ମଞ୍ଜରୀ)—ତୁଳସୀ ଚତ୍ତର କାଣ୍ଡରୁ
Tulasī māḷi ପ୍ରସ୍ତୁତ ବେକରେ ପିନ୍ଧିବା ଓ ଜପିବା ମାଳା—
[ତୁଳସୀ ମା(ଳ)ଳା—ଅନ୍ୟରୂପ] String of beads made from the stem of the Tulasī plant.
तुलसी माला

ତୁଳସୀ ଲଗି—ଦେ. ବ.—(ବିଷ୍ଣୁ ଉତ୍ତ୍ଥାନଙ୍କର) ତୁଳସୀ ପତ୍ର ବା ମାଳ
Tulasī lāgi ପ୍ରଦାନ —The putting of Tulasī leaves on an image of Bishṇu.

ତୁଳା— ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୁଳ ଧାତୁ=ଓଜନ କରିବା + କରଣ. ଅ+
Tulā ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ତୁଳା ଯନ୍ତ୍ର; ତରାଜୁ; ନିକତି—
1. A pair of scales.
୨ । ତୁଳା ଦଣ୍ଡ; ପରମାଣ ଦଣ୍ଡ ବା ବିଶାର କାଠ; ତଉଲିବା କଣ୍ଟା—2. A steel yard or wooden beam used for weighing.
୩ । ସୁନା ରୂପାର ଶବ୍ଦେ ପଲ ପରମାଣ (ଗ୍ରାମ୍ କଣ୍ଟିକା ଷ୍ଟିଲ୍ ସେର)—3. A standard weight of gold or silver.
୪ । ଓଜନ କରିବା—4. Weighing; weighment,
। ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୭ମ ରାଶି—
5. The sign of Libra in the zodiac.
୬ । ଆପଣା ଶରୀରର ଓଜନ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ସୁନା ବା ରୂପା ଧାତୁ—6. One's own weight of gold or silver.
୭ । (+ଭାବ. ଅ) ସାମ୍ୟ—7. Equality.
୮ । ସାଦୃଶ୍ୟ; ତୁଳନା—8. Likeness; similarity.
୯ । (+କର୍ମ. ଅ) ଗୃହର ଉପରସ୍ଥ ଶ୍ରେଣି; ଗୃହଘରର ସେଉଁ ଶ୍ରେଣି ସବୁ ଉପରେ ଥାଏ—9. The timber or plate which occupies the highest position in the gabled roof of a thatched house.

ତୁଳା, ତୁଳୋ, **तुला, रुइ** ଦେ. ବ. (ଫ. ତୂଳ)—୧ । କଥା ଓ ତିମ୍ବିଲି ଆଦର ଫଳକୋଷରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ତନ୍ତୁମୟ କୋମଳ ବସ୍ତୁ—
1. Picked cotton.

[ଦ୍ର—କଥା ଗଛରୁ କଥା ତୁଳା, ତିମ୍ବିଳି ଗଛରୁ ତିମ୍ବିଳି ତୁଳ ଓ ଅରଣ୍ଡ ଗଛରୁ ଅରଣ୍ଡି ତୂଳା ବାହାରେ ।]

୨ । (ଫ. ତୂଳ ଧାତୁ) କସିବା; ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
2 Testing.
୩ । ତୁଳନା—3. Comparision.

ତତ୍ତ୍ୱର ତୁଳା ଯୋର, ରତ କରବଲତନା ଉଣା ହେବ ।
କବସୁର୍ଯ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ବିଣ. (ଫ. ତୁଲ୍ୟ) ୧ । ସମାନ—1. Similar; like.

ପୁଷ୍ପତର ଉତ୍ପଲ ଯେ ତନୁ ତୁଲା—କବସୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ତୁଳା ପରି କୋମଳ—
2. As soft as picked cotton.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଳ	ୠ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ, ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ୠ	ୡ	ୣ	ୢ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଶ୍ୟ	ଚ୍ଚ	ଶ୍ର	ର୍ଦ୍ଦ୍ୟ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଙ୍କ୍ଷ

(ଯଥା—ମାର୍ଜ୍ଜିସ ହିଁ ଭୁଲା ଦୋଇ ଯାଇଛୁ ।)

ଭୁଲ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ଓ ସ୍ଥାନରେ ଉ୍ ଏବଂ ଳ ସ୍ଥାନରେ ଲ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ତୋଳା (ଦେଶ)—Tolā (See)
Tulā

ଭୁଲ୍ଲଇ—ଦେ. ବି—ତୁଳନା—Comparision.
Tulāi ତୁଲଣ ଦେବାକୁ ତୁଲ୍ୟ ତୁଲଇ ନାହିଁ—ପ୍ରାତୀ. ଲକ୍ଷବାର୍ଷ ।

(ଭୁଲାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ତୁଳବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ;
Tulā(le)ibā The causative form of 'Tulibā').
ତୁଲାନ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଓଜନ କରାଇବା—
तुलवाना, तुलाना To cause to be weighed.

ଭୁଲ୍(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଭୁଲ୍ ଧା—ଭୁଲେଇ=ଶେଷକରିବା)—
Tulā(le)ibā ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସମାଧାନ କରିବା—
1. To accomplish a work; to bring a thing to its conclusion.
ପଢ଼ିଲେ କଷ୍ଟକାର୍ଯ୍ୟ ବେଦ ମଁ, ଭୁଲଇ । କୃଷ୍ଣଦାଂଡ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । କୌଣସି ଆପଦ ବା ଘଟଣାକୁ ସମ୍ଭାଳିବା—
2. To cope with an emergency or difficulty.
୩ । ଦାୟିତ୍ୱ ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା; ଚଳାଇ ନେବା—
To discharge a duty or onus or responsibility.
ପାଞ୍ଚ ପାଣ୍ଡବ ରାଇମାନେ ଭୁଲନ୍ତ । କୁନ୍ତଳାହରଣ. ନଥଦୂତୀ ।
୪ । ସମାନ କରିବା—4. To equilise; to smooth.
୫ । ସମତଳଭୂମିଷ୍ଟା କରିବା—
5. To level up; to smooth.
୬ । ଏକବସ୍ତୁ ଅନ୍ୟବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହେବା ପରି କରିବା-
6. To cause a thing to tally with another thing.
୭ । ତୁଲ୍ୟ ହେବା—7. To be equal to.
ହେ ରାଇ ବହୁତ କର ଏହାଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମୁଦ୍ଦାନ୍ତକ ଥଇ ଭୁଲଇ ।
ଭଙ୍ଗ. କୋଷ୍ଟଦ୍ଧାଶ୍ରୁଦଙ୍ଗ ।
୮ । ତୁଳନା କରିବା—8 To compare.
ତୁଁ ତୁଁ ତୁଁ ତୁଁ ନା ନା ମନ ଲେଖି ଦୁଷାକୁ କଏ ଭୁଲଇବ ।
ଭଙ୍ଗ. ପ୍ରେମମୁଧାନଧି ।

ଭୁଲ୍ଏବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ତୋଳାଇବା—
Tulāebā To cause to pluck.

ଭୁଲା କାଠି—ଦେ. ବି.—୧ । ସେଉଁ କାଠି ଅଗରେ ତୁଳା ଗୁଡ଼ିଆ
Tulā kāṭhi ବାନ୍ଧି ଥାଏ—A small twig with cotton
(ତୁଳା କାଢ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) wound at the top.
[ଟ୍ର—ଏହାଦ୍ୱାରା କାନ ଆଦ ତୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ହୁଏ, ଏ କାଠିକୁ ଅତରରେ ବୁଡ଼ାଇ ବାଉରେ ଓ ନାକ ଘାଣରେ ଧରି ଯାଏ ଓ ଏ କାଠି ଦିଅରେ ବୁଡ଼ାବୋଇ, ଉହାଁରେ ନଆଁ ଲାଗି ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ଆରତ କରାଯାଏ ।]
୨ । ବଣାକାଠି ବା ଓଜନ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ତରୁଚ୍ଛ ସ୍ତମ୍ଭ—2 Weighing yard or beam.

ଭୁଲା କୋଟି(ଟୀ)—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଭୁଲା=ନକ୍ଷି+ଭୁଃ ଧାତୁ=ଘରମାଣ
Tulā koṭi(ṭī) କରିବା+କି;+ଈ)—୧ । ନୂପୁର—
1. A twinkling anklet.
ବନା ଭୁଲାକୋଟୀ କଣ୍ଠରେ ପାରେ । ଭଙ୍ଗ. ଚୈତନ୍ୟଗଳକାଳ ।
୨ । ଭୁଲାଦଣ୍ଡର ଅଗ୍ରଭାଗ ବା ମୁଣ୍ଡ—2. The end of the scale-yard or beam of a balance.
୩ । ଘରମାଣବିଶେଷ—3. A standard weight.
୪ । ଅର୍ବୁଦ ସଂଖ୍ୟା—4 One hundred millions.

ବେ. ବ.—ଉପମା ସମୂହ—
A number of comparisions.

ଭୁଲା ଦଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ଶ୍ରୁ ଭତ୍; ଭୁଲ+ଦଣ୍ଡ)—୧ । ଓଜନ କରିବାର
Tulā daṇḍa କଣ୍ଟା; ଧଡ଼ା; ଦଣ୍ଡୀ—1. The steel yard of a scale; the beam of a balance.
୨ । ବଣାକାଠି—2. The weighing yard.

ଭୁଲା ଦାନ—ସ. ବ.—ତୁଳା ପୁରୁଷ (ଦେଖ)—
Tulā dāna Tulā purusha (See)

ଭୁଲା ଧଟ—ସ. ବ. (ଶ୍ରୁ ଭତ୍; ଭୁଲା+ଧଟ)—ତୁଳା ଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Tulā dhaṭa Tulā daṇḍa (See)

ଭୁଲାଧର—ସ. ବ. (ଭୁଲା=ଭୁଲାରାଶି+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Tulādhara ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

ଭୁଲାଧାର—ସ. ବଶ. (ଭୁଲା=ନକ୍ଷତ୍ର+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—
Tulādhāra ୧ । ବ୍ୟବସାୟୀଚରିତ; ବ୍ୟବସାୟୀକାର୍ଯ୍ୟ—
2. Trading; engaged in trade.
୨ । ସାଢ଼ା ଭୁଲାଦଣ୍ଡରେ ଝୁଲି ଯାଇ ଥାଏ—2. Held suspended by the weighing beam.

ବ.—୧ । ବଣିକ୍; ବ୍ୟବସାୟୀ—
1. A tradesman; merchant.
୨ । (ଭୁଲା+ଆଧାର) କଳକାନ୍ତର ପଲ୍ଲା—
2. The scales of a balance.
୩ । ତରାଜୁ ଦଣ୍ଡିରୁ ଓହଳିଥିବା ଡୋର, ଯାହାଁରେ ପଲ୍ଲା ଲାଗି ଥାଏ—(ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. The strings of a balance.
୪ । ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ଭୁଲାରାଶି—
4. The sign of Libra in the zodiac.
୫ । କିରଣ—5. Ray.

ଭୁଲା ଧାରୀ—ସ. ବ.—(ଭୁଲା+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉଣ୍. ୪ମା ୧ବ)—
Tulā dhārī ଓଜନ କରିବାରୁ—Weigh-man.

ଭୁଲା ପରୀକ୍ଷା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ନକ୍ଷତ୍ରଦ୍ୱାରା ଓଜନ କରାଯାଇ ଯାଥ ବା
Tulā parīkshā ଅଘରଧ ପରୀକ୍ଷା କରାଯିବାର ବିଧି—An ordeal

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହିଁଛୁ । ଅଭିଧାନର ୧ କ୍ଷ ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ କିମ୍ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭଳିକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବିପରୀତ ୨ କିମ୍ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ କିମ୍ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

prescribed in the śāstras by which the accused had to be weighed in a balance.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷା ପରି ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର ପରୀକ୍ଷା ଥିଲା । ସଙ୍କଳାଷ୍ଟରେ ଗୋଟିଏ କଣ୍ଢା (ବଡ଼ ଛତୁଜ) ନର୍ମାଣ କରି ସେଥିରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚଢ଼ାଯାଉଥିଲା । ପୁଣି ଚଢ଼ୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ଆଉରେ ଥରେ ଚଢ଼ାଗଲେ ଯେବେ ତାହାର ଓଜନ ବେଶି ହେବାର ଦେଖାଯାଉଥିଲା ତେବେ ସେ ଦୋଷୀ ଥିବାର ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଥିଲା ।—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ତୁଳା ପାତ୍ର—ଦେ ବ.—ନିକ୍ତି—
Tulā pātra — A pair of scales; balance.

ଦୁଇଟରୁ ତୁଳାପାତ୍ର କର,
ବେନି ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ତୁଲେ ସର୍ । ପ୍ରାଚୀ. ରସବାରିଧି ।

ତୁଳା ପୁରୁଷ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଆପଣା ଦେହର ସମାନ ଓଜନର ସୁନା ବା ରୂପା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦାନ କରିବା ବ୍ରତ—A gift of gold or silver weighing as much as one's own weight (prescribed in the śāstras).
Tulā puruṣa
(ତୁଳାପୁରୁଷ ଦାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁଳା ବୀଜ—ସଂ.ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ତୁଳା=ଓଜନ+ବୀଜ; ଯେଉଁ ବୀଜ ସାଧାରଣ୍ୟରେ ସୁନା ରୂପା ଆଦି ଓଜନ କରିଯାଏ)-କାଇଞ୍ଚ-
Tulā bīja — A seed used by goldsmiths for weighing gold or other metals; the seed of Abrus Precatorius.

ତୁଳା ଧୁଣା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଧୁନନ)—ତୁଳାକୁ ଉଡ଼ିବା ଜାତିବିଶେଷ—
Tulā bhiṇā — A caste which picks cotton into wool.
ଧୁନାରୀ; ଧୁନାରୁ **धुनिया, धेहना**

ତୁଳା ଧୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ତୁଳା+ସଂ. ଧୂ, ଧୂ. ଧାତୁ=କମ୍ପନର ଧନୁାକାର ଯନ୍ତ୍ରର ଗୁଣର ଅଘାତରେ ନରମ ହେବା)—ତୁଳାକୁ ଧୁନା ତୁଳା ଧୁନନା
Tulā bhiṇibā — To card cotton; to pick crude cotton into soft cotton wool.

ତୁଳା ମାନ—ସଂ. ବ—ତୁଳାଦଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଓଜନ ସ୍ଥିର କରିବା—
Tulā māna — Weighing by the scales

ତୁଳା ମେଘ—ଦେ. ବ—ତୁଳା ପରି ଭାସୁଥିବା ମେଘ—
Tulā megha — The cirrus or fleecy cloud.

ତୁଳାମେଘ ପରି ଭାସଇ ଭୂମ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଚାରୁଚନ୍ଦ ।

ତୁଳା ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ—ନିକ୍ତି—
Tulā jantra — The scales; balance.

ତୁଳା ଯଷ୍ଟି—ସଂ.ବ—ତୁଳା ଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Tulā jashṭi — Tulā daṇḍa (See)

ତୁଳା ଯିବା(ଜ୍ଞେ)ବା—ଦେ. କ୍ରି. (ତୁଳବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ)—
Tulā jiṅe)bā
ତୁଳା ଯାଓୟା

୧ । ତୌଲିହେବା; ଓଜନ କରିଯିବା—
1. To be weighed.

ତୁଳନା
୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରିଯିବା—
2. To be compared with another thing.

ତୁଳାରାମ୍—ଦେ. ବଣ—ଉତ୍ପତ୍ତେ ହୃତ୍‌କମ୍ପ ଯୁକ୍ତ—
Tulārām — Having throbbing or palpitation of the heart due to sudden fear.

ତୁଳାଶ—ଦେ ବ (ସଂ. ତୁଳ+ଆଶା)—ତୁଳନା କରିବାର ଇଚ୍ଛା—
Tulāśa — A wish to compare.

ଦଂଗଳକ ଶିବ ସେବା ତୁଳାଶା । ରାଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ତୁଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୁଲ)—୧ । ତୁଳା—
Tuli — 1. Cotton.

୨ । ତୁଳାରେ ତିଆରି ଶଯ୍ୟା; ଶେଜ; ତୋଷକ; ଲେପ—
2. A quilt; a cushion stuffed with cotton wool.

କାଳ ଉଦ୍ଗମ, ଖାଲି ତଜ୍ଜାଉସ, ତୁମ୍ଭର ତୁଳକ ପାଇ ।
ପ୍ରାଚୀନ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । (ସଂ. ତୁଲ. ଧାତୁ=ଉପରକୁ ଉଠାଇବା)—ଗୃହଘରର ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନ—3. The ridge of a triangular thatch or gabled roof.

ସଂ. ବ—୧ । ଚିତ୍ରକରର ବର୍ତ୍ତିକା—3. Painter's brush; painter's hair-pencil.

[ଦ୍ର—ଖଣ୍ଡେ କାଠିର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଳ ବନ୍ଧାଯାଇ ତୁଳ ତିଆରି କରିଯାଏ ।]

୨ । ତନ୍ତୁବାୟର ଭୁତ୍ତା; ମାକୁ—
2. A shuttle used by the weaver.

ଦେ. ବଣ—ତୁଳା ନର୍ମିତ—Made of cotton.
(ଯଥା—ତୁଳ ସ୍ୱାଡ଼ି ।)

ତୁଳଆ—ଦେ. ବଣ—ଗୃହଘରର ତୁଳ ବା ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଅଂଶ ବା ସ୍ଥାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Appertaining to the ridge or highest part of a triangular or gabled roof.
Tuliā

ତୁଳଆ—ଦେ. ବି—ତୁଳଆ ଖୁଣ୍ଟ—
Tuliā — The higher pillars of a thatched house.

ଉଦେ ଅଣ୍ଟ ମେରୁ ଉଚ୍ଚି ତୋଇଲ ତୁଲଆ । ପ୍ରାଚୀ. ଚନ୍ଦ୍ରନରୁଦଂଗୀତା ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଛତ—Roof.

ତୁଳଆ ଖୁଣ୍ଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତୁଳ ଧାତୁ=ଉପରକୁ ଉଠାଇବା)—
Tuliā khuṇṭa
(ତୁଳଆ ଖମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
ତାଉଆ ଖୁଣ୍ଟ
ତାଡ଼ଆ ଖୁଣ୍ଟ } ବିପକ୍ଷତ

ନାଡାଗୃଳଆ ବା ଭିନଶୋଇଆ ଘରର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଖୁଣ୍ଟଦ୍ୱୟ ଯାହା ଉପରେ ତୁଳଆ ଶେଣୀ ରଖାଯାଏ ।)—The higher pillars of a gabled house; the higher pair of pillars supporting the highest ridge-plate.

ତୁଳଆ ଶେଣୀ—ଦେ. ବ—ନାଡାଗୃଳଆ ଘରର ଗୃଳର ସ୍ଥାନ ବା
Tuliā seṇi
(ତାଉଆ ଶେଣୀ—ବିପକ୍ଷତ)

ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଅଂଶ ତଳେ ଯେଉଁ ଶେଣୀ ରଖାଯାଇ ଥାଏ; ତ୍ରିଭୁଜାକାର ଗୃଳର ଶୀର୍ଷ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଷ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଘଅ	ଵ	ନ୍ତ

ଶେଣୀ—The central or ridge-plate running under the highest points of a gabled roof; ridge-piece.

ତୁଲିକ—ଫ. ବ. (ତୁଳି+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଲେଖଣୀ; କଲମ—
Tulika — Pen.

ତୁଲିକା—ସଂ. ବ. (ତୁଲ୍ ଧାତୁ=ପରମାଣ କରିବା + କରଣ. ଇ+କ+ଆ)—୧ । ତୁଳ (ଦେଖ)- 1. Tuli
୨ । ଖଞ୍ଜନ ତୁଲ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
2. A kind of small bird.

ତୁଲ କାଠ—ଦେ. ବ. (ସଂ ତୂଲ)—ତନ୍ତୁମାନଙ୍କ ଲୁଗା ବୁଣିବା କାଠ;
Tuli kāṭha — ଯହିଁରେ ଲୁଗାର ବୁଣା ଅଂଶ ଗୁଡ଼ାଅ ଯାଏ—
Weaver's roller; beam or back-beam of a hand-loom.

ତୁଲ କାଠି—ଦେ. ବ—ଚିତ୍ରକରର ବର୍ତ୍ତିକା—
Tuli kāṭhi — Painter's brush.

ତୁଲିତ—ସଂ. ବିଣ. (ତୁଲ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପରିମିତ—
Tulita — 1. Measured.
୨ । ଓଜନ କରାଯାଇ ଥିବା—2. Weighed.
୩ । ତୁଳନା କରାଯାଇ ଥିବା; ଉପମିତ—
3. Compared.
୪ । ଉପରକୁ ଉଠାଯାଇ ଥିବା; ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ—
4. Lifted; raised.
୫ । ଗଲତ—5. Moved.

ତୁଲିନୀ—ଫ. ବି—ଶାଳୁଲୀ ବୃକ୍ଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tulinī — The silk-cotton tree.
(ତୁଳଫଳା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁଲିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ତୁଲ୍ ଧାତୁ)—ଓଜନ କରିବା—
Tulibā — 1 To weigh.
ତୁଳା — ପୁଙ୍କେ ଦେବ ଗୁଣ୍ଡି ଏକଠା ତୋଉଲେ
ତୁଲନା — ତୁଳିବାକୁ ତୁଲାଦଣ୍ଡେକ ଥାଣିଲେ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ, ଥାନ ।
୨ । ଉପମା କରିବା; ତୁଳନା କରିବା; କଣ୍ଟିବା—
2. To compare.
କୁଳ କଳଶନ ତା ନେତ ଦୁସନ ଦୁଇ ଶୋଭ ନେତେ ତୁଲିବାକୁ—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।
୩ । ସମାନ କରିବା—3. To equalise.
୪ । କଷିବା—4. To test.
ଗ୍ରାଦେ. (କାଲେଣ୍ଡର)—ତୋଳିବା—To pick.

ତୁଲି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେଉଳର ମୁଣ୍ଡି ମାରିବା ପର ଗୃହଘରର ମଥାନର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଅଂଟର ଛଅଣି କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନ କରିବା—To complete the thatching of the highest ridge of a gabled house.

ତୁଲି ସୁପାତି—ଦେ. ବ—ତୁଳା ନର୍ମିତ ନରମା ଶେଯ—
Tuli supātī — Soft quilt stuffed with cotton wool.

ତୁଲୀ—ଫ. ବ—ତୁଳ (ଦେଖ)
Tulī — Tuli (See)
ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ତୁଳ (ଦେଖ)—Tuli (See)

ତୁଲୁବ—ଫ. ବ (ନାମ)—ସହ୍ୟାଦ୍ରି ଓ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଏକ ପ୍ରଦେଶ (ଅଧୁନାକ ଉତ୍ତର କାନାଡ଼ା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—The north Karnatac country of ancient India.

ତୁଲୁସୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବ (ଫ. ତୁଲସୀ)—
tulusī etc) ତୁଳସୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Tulasī etc. (See)

ତୁଲେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ଫ. ତୁଲ୍ୟ)—୧ । (ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର) ସହିତରେ-
Tule — 1. With.
ସନେ — ସଙ୍ଗଦେଲରୁ କଣ୍ଠ ଫୁଟିବା ଯାଏ,
ସାଥ — କୁଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକ ଯୋ ତୁଲେ ପତ୍ର ଲଗେ ଲୋ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । (ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର) ସହିତରେ; ସଙ୍ଗେ—
2. With; together with.
ଘୋଟ କଉବମୂଳ, ସେ ର ଘୋଟ ଜାଗଳ, ଜଦର ତୁଲେ ଭାଡ଼ା ପିଇଲୁରେ—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଦ୍ଧତମ୍ଭ ଘ. ଗୀତ ।
୩ । ତୁଲ୍ୟ; ପରି; ସମାନରେ—
3. Equally with; like.
ସ୍ୱରୂପାତ୍ମ ପଣେ ନରଳା ତୁଲେ କେ ଅଛ ଅନ—ଗୁଧାନାଥ. ବଦ୍ରଭଗା ।

ତୁଲେଣ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—୧ । ସଙ୍ଗେ; ସହିତ—
Tuleṇa — 1. With.
୨ । ଠାରେ; ନିକଟରେ—2. At; near
ସୁଧା ତେନ ଅନ୍ତରେ। ଦୂରକା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତୁଲେଣ ସମ୍ବାଦ—ପ୍ରାଚୀ. ରସବାରିଧି ।

ତୁଲ୍ୟ—ଫ. ବିଣ (ତୁଲା=ସାଦୃଶ୍ୟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ଅନୁରୂପ; ସଦୃଶ—
Tulya — 1. Similar; resembling.
୨ । ସମ; ସମାନ—2. Equal.

ତୁଲ୍ୟକୋଣିକ—ଫ. ବିଣ (ଜ୍ୟାମିତିର ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ; ତୁଲ୍ୟ+କୋଣ+ଇକ)—ଯାହାର (ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରର) ସମସ୍ତ କୋଣ ସମାନ—(geometry) Equiangular.
Tulya koṇika

ତୁଲ୍ୟତା—ଫ. ବ (ତୁଲ୍ୟ+ତ୍ୱାର୍ଥ. ତା)—ସାଦୃଶ୍ୟ; ସମାନତା—
Tulyatā — Similarity; equality; similitude.
(ତୁଲ୍ୟତ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁଲ୍ୟ ପାନ—ଫ. ବ—ସ୍ୱଜାତୀୟ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଏକସଙ୍ଗେ ବସି ଯାନ ଭୋଜନାଦି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Dining in the company of one's castemen.
Tulya pāna

ତୁଲ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟଙ୍ଗ—ଫ. ବ—କାବ୍ୟାଳଙ୍କାରବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ବାଚ୍ୟାର୍ଥ ଓ ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ ଏକ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—A figure
Tulya pradhāna byaṅga

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେତେବେଳେ ଅ।ଉ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ଏ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବର୍ଦ୍ଦ ଏ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ଏ ଚଉଁତ ଯୋଗକୁ ଦେଖି ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ତୁଷାରୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଖାଟି ଯଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନିର ବପସ୍ଥ ଏ ବା ଏ ଚଉଁତ ଚନ୍ଦ୍ର ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଢ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଦୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

in rhetoric in which the literary and implied meanings of a sentence are the same.

ତୁଲ୍ୟ ବୟସ୍କ—ଫ. ବଣ.. ପୁଂ (ତୁଲ୍ୟ + ବୟସ୍ + କ)—ଏକବୟସ୍କ; ସମବୟସ୍କ—Of the same age; coeval.
Tulya bayaska (ତୁଲ୍ୟବୟସ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତୁଲ୍ୟ ମୂଲ୍ୟ—ଫ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୁଲ୍ୟ + ମୂଲ୍ୟ)—୧ । ଏକମୂଲ୍ୟ-ବିଶିଷ୍ଟ; ସମାନ ଦରର—1. Of equal value; of the same price.
Tulya mūlya
୨ । ସଦୃଶ—2. Similar.
୩ । ପ୍ରାୟ ସମାନ; ସମକକ୍ଷ—
3. Almost equal; nearly same.
୪ । ଯୋଗ୍ୟ; ଉପଯୁକ୍ତ—4. Fit.

ତୁଲ୍ୟ ଯୋଗିତା—ଫ. ବ (ତୁଲ୍ୟଯୋଗିନ + ତା)—୧ । କାବ୍ୟାଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ (ଯେଉଁ ଅଳଙ୍କାରରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବା ଅପ୍ରସ୍ତାବିତ ବସ୍ତୁର କୌଣସି ଗୁଣ ବା ଧର୍ମ୍ମ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଧର୍ମ୍ମ ବା ଗୁଣ ତୁଳନା ଦ୍ୱାରା ସମ୍ବନ୍ଧ ହୁଏ)—1. A figure of rhetoric having reference to similitude of two things; simile.
Tulya jogitā
୨ । ସାମ୍ୟ; ସମଗୁଣବିଶିଷ୍ଟତା—
2. Similitude; similarity.

ତୁଲ୍ୟଯୋଗୀ—ଫ. ବଣ (ତୁଲ୍ୟ + ଯୁଜ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୬ମା.୧ବ) ଯେ ସମାନ ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖେ—Maintaining a similar or equal relationship.
Tulyajogī

ତୁଲ୍ୟ ରୂପ—ଫ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୁଲ୍ୟ + ରୂପ)—ସମାନ ରୂପ ବା ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ—Similar in shape or form.
Tulya rūpa (ତୁଲ୍ୟରୂପତା—ବ)

ତୁଲ୍ୟ ଶୋଧନ—ଫ.ବ (ଯାଉତ୍ପତ୍ତିକ ଶବ୍ଦ)—(ସାଙ୍କଗଣିତ) ସମୀକରଣର ସରଳତା ସମ୍ପାଦନ—(algebra) Simplification of equation; reduction of an algebrical equation by removing the like magnitudes on both sides.
Tulya śodhana

ତୁଲ୍ୟାକୃତି—ଫ. ବ (ତୁଲ୍ୟ + ଆକୃତି) (କର୍ମ୍ମଧା)—ସମାନ ଆକାର—Similar shape.
Tulyākṛtī
ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସମାନ ଆକାର ବିଶିଷ୍ଟ—Of similar shape or form; similar in shape.

ତୁଲ୍ୟେ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବଣ—(ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି) ସହ ଉତ୍ତରେ; ସଙ୍ଗେ—With.
Tulye

ଜନ ଭାବୁଜା ସମ ସତ, ତାହାଙ୍କ ତୁଲ୍ୟେ ପ୍ରୀତ କର ।
ରୂପତ, ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

ତୁଷ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା—
Tush (root) 1. To be satisfied.
୨ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—2. To satisfy (Apte).

ତୁଷ—ଫ. ପୁଂ (ତୁଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ତଷ; ଖୋଳଡ଼; ଧାନ୍ୟାଦି ଶସ୍ୟର ଖୋସା; ତୁଷି—1. Chaff; husk of grain.
Tusha
୨ । ବଲ୍ଲଭକ ବା ବାହାଡ଼ାଗଛ—
2. The Beleric Myrobalan (tree).
୩ । ଡିମ୍ବର ଖୋଲପା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The shell of an egg.

ତୁଷ ଗ୍ରହ—ଫ. ବ (ତୁଷ = ତଷ୍ + ଗ୍ରହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅଗ୍ନି—Fire.
Tusha graha

ତୁଷ ସାର—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୁଷ + ସାର)—ଅଗ୍ନି—The fire.
Tusha sār

ତୁଷାନଳ—ଫ. ବ (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ. ତୁଷ ଦ୍ୱାରା ସ୍ପୃଷ୍ଟ ଅନଳ)—୧ । ତଷ ନଆଁ A fire made of chaff.
Tushānala
(ତୁଷାଗ୍ନି—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଶୁଖିଲା ଘାସ କୁଟା ଓ ଘଷିର ନଆଁକୁ ମଧ୍ୟ ତୁଷାନଳ ବୋଲିଥାଏ —ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୨ । ତଷ ନଆଁ ଦ୍ୱାରା ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତବିଶେଷ—
2. A kind of expiation for sin by being burnt to death
[ଦ୍ର—କୁମାରୀଲ ଭଟ୍ଟ ତୁଷାନଳ ଦ୍ୱାରା ଦଗ୍ଧ ହୋଇ ମରି ଥିଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତୁଷାମ୍ବୁ—ଫ. ବ (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ. ତୁଷ ମିଶ୍ରିତ ଅମ୍ବୁ)—ତଷ ସହିତ ଯବଧାନକୁ କୁଟି ତାହାକୁ ସଢ଼ାଇ ଛଆର କରିବ (ତୁଷୋତ୍ଥ, ତୁଷୋଦକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏକପ୍ରକାର କାଞ୍ଜି—
Tushāmbu
A kind of fermented gruel made with barley grains pounded with chaff and put in water.
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ପାଚକ, ହୃଦ୍ୟ ତୃଷ୍ଣା ଓ ଜ୍ୱରନାଶକ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତୁଷାର—ଫ. ବ (ତୁଷ୍. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଆର)—୧ । ଜଳକଣା—
Tushāra
1. Minute particles of water.
୨ । ନୀହାର; କାକର—2. Hoar-frost; dew.
୩ । ବରଫ—3. Ice; snow.
୪ । ଶୀତ; ହିମ—4. Cold.
୫ । କୁହୁଡ଼ି—5. Mist; fog.
୬ । ଏକପ୍ରକାର କପୂର; ଚୀନା କପୂର—
6. A kind of camphor
୭ । ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବିଶେଷ—
7. Name of an ancien t country.
[ଦ୍ର—ଏହା ହିମାଳୟର ଉତ୍ତର । ଏହା ଉତ୍ତମ ଘୋଡ଼ା ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା; ଏହି ଦେଶବାସୀ ଶକ ଜାତିର ଶାଖା ଅଟନ୍ତି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ୍	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ଲୃ	ୠ୍	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଜ୍ୟ	ଇଥ	ଵ	ଜ୍ଞ

ବ୍ଦ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀତଳ—Very cold.

ତୁଷାର ଋତୁ—ଦେ. ବ—ଶୀତଋତୁ—
Tushāra ṛutu — The winter season.

ତୁଷାର କଣ(ଣା)—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୁଷାର + କଣ, କଣା)—
Tushārakaṇa(ṇā) — ୧ । ବରଫର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ—
1. Minute flakes of snow.
୨ । କାକରର କ୍ଷୁଦ୍, କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଦୁ—
2. Minute drops of dew.

ତୁଷାର ଗିରି—ସ. ବ (ମ. ଯ. ଲୋ. ତୁଷାରପୂର୍ଣ୍ଣ ଗିରି)—
Tushāra giri — ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—The Himalayan mountain.
(ତୁଷାରପର୍ବତ, ତୁଷାରଗିରିଶୃଙ୍ଗ, ତୁଷାରାଦ୍ରି, ତୁଷାରଶୃଙ୍ଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁଷାର ଗୌର—ସ. ବଣ—ବରଫ ପରି ଧଳା—
Tushāra gaura — Snow-white.
ସ. ବ—କର୍ପୂର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Camphor.

ତୁଷାର ଧବଳ—ସ. ବଣ-୧ । (ତୁଷାରବତ୍ ଧବଳ; ରୂପକ କର୍ମଧା)—
Tushāra dhabaḷa — ବରଫ ପରି ଧଳା—
1. White as snow; snow-white.
୨ । (ଝମ୍ପା ତତ୍)—ଉପରେ ବରଫ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଧଳା—
2. Snow-covered and looking white.

ତୁଷାର ପାତ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍;ତୁଷାର+ପାତ)—୧ । ବରଫ ପଡ଼ିବା—
Tushāra pāta — 1. Snow-fall.
୨ । କାକର ପଡ଼ିବା—2. Fall of dew.

ତୁଷାର ମୂର୍ତ୍ତି—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୁଷାର + ମୂର୍ତ୍ତି; ତୁଷାର ପରି ଶୀତଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଯାହାର)—ତୁଷାରାଂଶୁ (ଦେଖ)
Tushārāṁśu (See).

ତୁଷାର ରେଖା—ଦେ. ବ (ଭୌଗୋଳିକ ପରିଭାଷା)—ଯେଉଁ କଳ୍ପିତ ଉଚ୍ଚତାମାପ ବା ରେଖା ଉପରେ ପଡ଼ିବା ବରଫ ବର୍ଷକୁ ଆଦୌ ଉରଲେ ନାହିଁ—
(geography) Snow-line.

ତୁଷାର ଶିଖର—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୁଷାର+ଶିଖର)—
Tushāra śikhara — ତୁଷାର ଗିରି (ଦେଖ)
(ତୁଷାର ଶୃଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) Tushāra giri (See)
ସ. ବଣ—ଯେଉଁ ପର୍ବତର ଶୃଙ୍ଗ ତୁଷାରାବୃତ—
Snow-topped (mountain).

ତୁଷାର ସାର—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ. ତତ୍; ତୁଷାର + ସାର)—ଶୀତଳତା—
Tushāra sāra — Coolness
ଚୂନ୍ଦୋରବନଜନାର ଜାର, ଚନ୍ଦ୍ରକାତପ୍ ତୁଷାର ସାର।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ; ଜଗୋତ୍ସବମ୍ ୩. ଗୀତ।

ତୁଷାରାଂଶୁ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୁଷାର+ଅଂଶୁ; ତୁଷାର ଅର୍ଥାତ୍ ଶୀତଳ ଅଟେ ଅଂଶୁ ଯାହାର)—ଘୁମାଂଶୁ; ରନ୍ଦ୍ରମା;ରନ୍ଦୁ—The moon.
ତୁଷାର କର
ତୁଷାର ରଶ୍ମି } —ଅନ୍ୟରୂପ

ତୁଷାରାଚ୍ଛନ୍ନ—ସ. ବଣ (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୁଷାର + ଆଚ୍ଛନ୍ନ)—ତୁଷାର (କୁହୁଡ଼ି ବା ବରଫ) ଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛନ୍ନ)—(ତୁଷାରାବୃତ-ଅନ୍ୟରୂପ)
Tushārāchchhanna — Covered with snow or fog; foggy; snow-clad.

ତୁଷାରାଦ୍ରି—ସ.ବ (ମ.ଯ.ଲୋ; ତୁଷାର + ଅଦ୍ରି)—ତୁଷାର ଗିରି (ଦେଖ)
Tushārādri — Tushāra giri (See)

ତୁଷିତ—ସ. ବ. (ତୁଷ୍ ଧାତୁ + ଫକ୍କାର୍ଥେ ଇତ)—୧ । ଗଣଦେବତା-ବିଶେଷ—1 Name of a class of collective Dieties.
[ଦ୍ର—ଏ ଗଣଦେବତାମାନେ ଚାକ୍ଷୁଷ ୧୨ ଅନ୍ତର ଓ ମନ୍ୱନ୍ତର ଅନୁସାରେ ଏମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ଗୋଟରେ ନାମ ବଦଳା-ବଦଳ କରନ୍ତି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]—
୨ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A name of Bishṇu.
୩ । ବୌଦ୍ଧ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗବିଶେଷ—3 Name of a heaven of the Buddhists.

ତୁଷ୍ଟ—ସ. ବଣ (ତୁଷ. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଆହ୍ଲାଦିତ;ଆନନ୍ଦିତ—
Tushṭa — 1. Gladdened.
(ତୁଷ୍ଟତା, ତୁଷ୍ଟି-ବିଶେଷ୍ୟ) ୨ । ତୃପ୍ତ—2. Gratified; pleased.
୩ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ —3. Satisfied; content.

ତୁଷ୍ଟି—ସ. ବ (ତୁଷ. ଧାତୁ + ଭାବ. ଇ)—୧ । ସନ୍ତୋଷ—
Tushṭi — 1 Contentment.
୨ । ତୃପ୍ତି—2 Gratification; satisfaction.
[ଦ୍ର—ସାଙ୍ଖ୍ୟ ମତରେ ତୁଷ୍ଟିକୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ୪ ପ୍ରକାର ଓ ବାହ୍ୟିକ ୫ ପ୍ରକାର, ଏପରି ୯ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଅଛି, ହି.ଶ.ସା]
୩ । ଆନନ୍ଦ; ହର୍ଷ—3. Pleasure; gladness.
୪ । କଂସର ଆଠ ଭାଇ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. One of the 8 brothers of king Kaṁsa.
୫ । ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଷୋଡ଼ଶମାତୃକା ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜଣ—
5. The name of one of t mother-Goddesses of the Tantras.

ତୁଷ୍ଟିଁ ଭାବ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ତୁଷ୍ଟିଂ ଭାବର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Tushṭiñ bhāba — ତୁଷ୍ଟିଂ ଭାବ (ଦେଖ)—Tūshṇiṁ-bhāba (See).

ତୁଷ୍ଟିଁ ଭୂତ—ଗ୍ରା. ବଣ (ସ. ତୁଷ୍ଟିଂ ଭୂତର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Tushṭiñ bhuta — ତୁଷ୍ଟିଂଭୂତ (ଦେଖ) Tūshṇiṁbhuta (See)

ତୁଷ୍ଟିମାନ୍—ସ. ବଣ (ତୁଷ୍ଟି + ଅସ୍ତ ଅର୍ଥେ. ମତ୍)—ସନ୍ତୋଷଯୁକ୍ତ —
Tushṭimān — Contented.
ବ. (ଭାଗବତ) ଉଗ୍ରସେନର ପୁତ୍ର;କଂସର ଭାଇ (ଅନ୍ୟନାମ ତୁଷ୍ଟି)
A brother of King 'Kaṁsa'.

ତୁଷ୍ଟୁ—ସ. ବ—(ତୁଷ୍ ଧାତୁ = ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ତୁ)—
Tushṭu — କର୍ଣ୍ଣସ୍ଥ ମଣି—A gem worn in the ear.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏଥିରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ୧ ରୁ ୨୦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨୧ ରୁ ୪୦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧୦ ବା ୨୦ ରୁ ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ୨୧ ବା ୧୦ ରୁ ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ପାଇଲେ 'ଗାଃ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂପ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଚଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଚଟ୍' ଦେଖିବେ

ତୁସ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—ଶବ୍ଦ କରିବା—To make a sound.
Tus (root)

ତୁସ—ଫ. ବ—ତୂଷ (ଦେଖ)—Tūsha (See)
Tusa

ତୁସ୍ତ—ଫ. ବ (ତୁସ୍ ଧାତୁ+ତ୍ତ୍ରବ. ତ)—୧ । ଚୂନା; ଧୂଳି—
Tusta 1. Dust; powder
୨ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଣୁ—2. Minute particle.
୩ । ପୁଷ୍ପ ରଜଃ—3. The farina or pollen of a flower.
୪ । ସ୍ତ୍ରୀ ରଜଃ— 4. The menstrual flux.

ତୁସ୍ତି—ତ୍ରା. ବ. (ସଂ. ସ୍ତୁତର ଅଣୁବ ତ୍ରଛାରଣ)—
Tusti ୧ । ସ୍ତୁତି; ସ୍ତବ—1. Prayer.
(ନିନ୍ଦା—ବିପରୀତ) ୨ । ପ୍ରଶଂସା—2 Praise.

ତୁହ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—ପୀଡ଼ା ଦେବା—
Tuh (root) To give pain; to trouble

ତୁହା—ଦେ. ବ—ଥର; ବାର—
Tuhā Time; occasion.
ବାର ଥରକେ ଯେବେ ଗ୍ଲେହ, ନୋହିସ ଜାତରୁକ, କହିବା କେତେ ତୁହା
ଦଫା ତୁହାରୁ (.ଗା । ଭବସ୍ତୁର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ତୁହାଇ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ବାରମ୍ବାର—
Tuhāi Repeatedly.
ବାରବାର ମାଗିଲ୍ଲ ପଛ ହଅ ସେ ତୁହାଇ ।
ବାରଂବାର ତୁଷ୍ଟଙ୍କି ତୁ. ମହାଭରତ. ଆଦ ।

ତୁହାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଦ୍ୱିବାର, ତ୍ରିବାର)—
Tuhāibā ୧ । ବାରମ୍ବାର କହିବା—1. To rapeat saying
ତୁହ୍‌ରାନା of thing.
୨ । ଥରକୁଥର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; ଲଦ୍‌ରେଇବା—
2. To do a thing repeatedly

ତୁହାଇ ତୁହାଇ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ବାରମ୍ବାର; ଥରକୁ ଥର—
Tuhāi tuhāi Repeatedly; over and over.
ବାରଂବାର ତୁହାଇ ତୁହାଇ ପଃ ଦେଉ ଥଲେ ଲୁହା ବ ଦୋଇବ ସ୍ୱନା—ଉଗ ।
ବାରଂବାର

ତୁହାକୁ ତୁହା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ତୁହାଇ ତୁହାଇ (ଦେଖ)
Tuhāku tuhā Tuhāi tuhāi (See)
ତୁହାକୁ ତୁହା ବର୍ଷା ହେଉଛ । ପଞ୍ଚରମୋହନ. ଇମାଣ.ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
(ତୁହା ତୁହାକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୁହି—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସଂ. ତ୍ୱଂ. ତ୍ରା. ତୁହ)—
Tuhi (ଦୂରା, ଅଛ ପରଛଯି ଓ ଅନାଦରାର୍ଥ) ତୁଇ—
ତୁଇ Thou (used is contempt, familiarity and
ତୂ disregard).
ତୁମ୍ଭି ସହ ! ପରମାତ ବଡ଼ ତୁହ ଟୋ । କବସୂର୍ଦ୍ଦ, କଶୋସ୍ତବଜ୍ଞ. ୦ ଗୀତ ।

ତୁହିନ—ସଂ. ବ (ତୁହ୍ ଧାତୁ=ପୀଡ଼ାଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ)—
Tuhina ୧ । ହିମ—1. Cold.
୨ । କୁହୁଡ଼ି—2. Mist; fog.
୩ । କାକର—3. Dew; hoarfrost.
୪ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—4. Moonlight.
ବିଣ—୧ । ଶୀତଳ; କାକର; ଥଣ୍ଡା—
1. Cold; cool.
୨ । ଦେମ କାକର; ବରଫ ପର ଥଣ୍ଡା—2. Ice-cold.
ତ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବାକ୍ୟ (ଓ. ତୁ+ସଂ. ଘ୍ନନ) ତୁ ଘ୍ନନ ଅଟୁ—
Thou art mean.
ବଧାତା ତୁହିନ ବୋଇଛୁ ଜାଣି
ବଦନ୍ଧ କରୁ ତ ପଦ୍ମିଶ୍ରେଣୀ—ରାଙ୍କ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ତୁହିନ କର—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୁହିନ+କର)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Tuhina kara 1. The moon.
(ତୁହିନଘାଖିଚ, ତୁହିନାଂଶୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କର୍ପୂର—
2. Camphor.

ତୁହିନ ଗିରି—ସଂ. ବ (ସ.ଯ. ତ୍ରୋ. ତୁହିନାବୃତ ଗିରି)—ହିମାଲୟପର୍ବତ—
Tuhina giri The Himalayan mountain.
(ତୁହିନଶିଖର, ତୁହିନାଦ୍ରି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୂ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ହିଂସା କରିବା; ବଧ କରିବା—
Tū root) 1. To envy; to kill.
୨ । ବୃଦ୍ଧିପାଇବା—2. To increase.

ତୂଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
Tūn (root) Te be filled.

ତୂଣ—ସଂ. ବ (ତୂଣ୍.ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟେ. ଅ; ଯାହା ବାଣରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ)-
Tūna ୧ । ଶରମୃଗା; ବାଣ ରଖିବାର ଥଳି ବା ଖୋଳ; ଶରଧି—
(ତୂଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A quiver (for arrows).
୨ । ତୂଣକ (ଦେଖ)—Tūnaka (See)
ତ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଭେସନ; ତୂଣାନ୍ନ)—ବ୍ୟଞ୍ଜନ; ତଅଣ—Curry.

ତୂଣକ—ସଂ. ବ—ସପ୍ତଦଶ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ; ଏଥିରେ ୧୫ ଗୋଟି
Tūnaka ଅକ୍ଷର ଥାଏ; ଏଥିର ଅଯୁଗ୍ମ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁରୁ ଓ ଯୁଗ୍ମ
ବର୍ତ୍ତମାନ ଲଘୁ—A measure of verse with
15 letters in which the odd letters are
long and even letters short.
(ଯଥା—ରମ ରମ ରମ ରମ ରମ ରମ ରମ ଦେ ।)

ତୂଣୀ—ସଂ. ବ. (ତୂଣ ଧାତୁ+ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଈ)—୧ । ତୂଣ; ଶରମୃଗା—
Tūnī 1. Quiver for arrows.
୨ । ନୀଳଗୁଲ—2. Indigo plant.
୩ । ମୂତ୍ରାଶୟରୁ ବ୍ୟଥା ଉଠିବା ବାତରୋଗବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A kind of disease.
ସଂ. ବିଣ. ଘୁଂ. (ତୂଣ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ତୂଣଧାରୀ—
Bearing a quiver.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଷ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

ତୂଣୀକ—ସଂ. ଵ—ଡୁନ୍ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
Tūṇīka The toon tree; Tun (See)

ତୂଣୀର—ସଂ. ଵ. (ତୂଣ ଧାତୁ + କର୍ମ ଈର) — ତୂଣ (ଦେଖ)
Tūṇīra Tūṇa (See)

ତୂତକ—ସଂ. ଵ—ତୁତିଆ—
Tūtaka Blue vitriol, copper sulphate.

ତୂଦା — ବୈଦେ. ଵ. (ଧା.)—୧ । ରାଶି; ଗଦା —
Tūdā 1. Heap.
ତୁଦା ୨ । ସୀମାର ଚିହ୍ନ—2. Boundary-mark.
ତୂଦା ୩ । ଘର, ବନ୍ଧୁକ ଆଦବାବ୍ ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ ଶିକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମାଟି ଗଦା —
3. A mound of earth to which beginners aim arrows and bullets during target-practice.

ତୂବର—ସଂ. ଵ. (ତୂ ଧାତୁ + ବର) — ୧ । ଅଳାଉଣ୍ଡଙ୍ଗ ଗୋରୁ—
Tūbara 1. Cattle which has not yet grown horns.
(ତୂବରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଶୃଙ୍ଗହୀନ ବୃଷ—2. A hornless bull.
୩ । ମାଖୁନା ବା ଶ୍ମଶ୍ରୁହୀନ ପୁରୁଷ—
3. A beardless man.
୪ । ନପୁଂସକ—4. An eunoch,
୫ । କଷାଯି ରସ—5. Astringent taste.
ବରତମାନରେ ତାହା ସ୍ୱାଦନ ବସ୍ତୁରେ ଅନ ତୂବର—
ଭଟ୍ଟ. ବୈଦ୍ୟଶବଦଳାସ ।
ବଣ—୧ । କଷା —1. Of astringent taste.
୨ । ନପୁଂସକ—2. Neuter; unmanly.

ତୂବରିକା—ସଂ. ଵ. (ତୂବର + ଇକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପିଟିକର; ଟାଙ୍ଗଣା—
Tūbarikā Borax

ତୂବରୀ—ସଂ. ଵ. (ତୂବର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ସୌରାଷ୍ଟ୍ର ମୃତ୍ତିକା—
Tūbarī Earth or yellow soil of Gujerat.

ତୂର (ଧାତୁ)—ସଂ ¦ ୧ । ଶୀଘ୍ର ଗମନ କରିବା—
Tūr (root) 1. To move quickly or swiftly.
୨ । ହିଂସା କରିବା—
2. To injure; to kill; to envy.

ତୂର—ସଂ. ଵ. (ତୂର ଧାତୁ = ଶୀଘ୍ର ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Tūra ୧ । ତୂର୍ଯ୍ୟ; ଭେସ୍ତ—1. A bugle; trumpet.
୨ । କାହାଲୀ; ଘେଁଚଁ କାଲୀ; ପିତ୍ତଳ ନର୍ମିତ ମସ୍ତ୍ରସ୍ତ—
2. Clarionet.
ଅଗରେ ତାଇଁ ଯେ ବାଜଇ ତୂର
ଦୋଖାଏ ବୋଲଇ ତୁମ୍ଭେ ଶୂଣ ସଦ୍ଧନର—କଶ୍ମନାଥ. ବତନ୍ତ୍ରମାସ୍ୱଣ ।
୩ । (+ଭାବ. ଅ) ବେଗ—3. Speed (Apte).
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଦ୍ରତକର୍ମ; ଧାନ୍ଦ୍ରଥା—
4. Courier (Apte).
୫ । (+ଭାବ. ଅ) ତ୍ୱରାନ୍ୱିତକରିବା—
5. Hastening (Apte).

ତୂରୀ—ସଂ. ଵ. (ତୂର ଧାତୁ + ଈ)—୧ । ତୂର (ଦେଖ)
Tūrī 1. Tūra (See)
ଫୁଟ୍ଟାରେ ମଗ ଚଳାଇରେ ଭୋର ଚୁଗ
ନୃପଟ ଛନ୍ଦରେ ସାଇଁ ଜଣାଇରେ ହାସ୍ୱ ଯେ—ଉଚ୍ଚ. ଲବଣଵତ୍ତ ।
୨ । ଧାତୁଘ—2. Thorn apple (Apte)

ତୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବଶ. (ତୂର ଧାତୁ = ଶୀଘ୍ର ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Tūrṇṇa ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ବେଗ; ଦ୍ରୁତ—
Speedy; hasty; brisk; swift.
ସ. କ୍ରି. ଵଶ. (ସଂ. ତୂର୍ଣ୍ଣଂ; ତୂର ଧାତୁ + ତ)—ଅତ୍ୟଲପ୍ତେ; ଅତିଶୀଘ୍ର; ସତ୍ୱର; ତ୍ୱରିତ, ତୁରନ୍ତ—
Sharp; speedily; swiftly; hastily.
ପାଣ୍ଡେଃ ଯିବ ଉଠି ତାତାକୁ ତୂର୍ଣ୍ଣରେ—କୃଷ୍ଣଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ତୂର୍ଣ୍ଣି —ସଂ. ଵ. (ତୂର ଧାତୁ + ଭାବ ନି)—୧ । ବେଗ—
Tūrṇṇi 1. Speed; force; swiftness.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ନି) ମଳ; ବସ୍ତା—2. Excrement.
୩ । ମନ—3. The mind.
୪ । (+ଭାବ. ନି) ତ୍ୱର୍—4. Haste.
୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ନି) ଶ୍ଲୋକ—5. A stanza.

ତୂର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ଵ. (ତୂର ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ; ବା ତତୁର + ଯ)—
Tūrjya ୧ । ବାଦ୍ୟସମ୍ଭବଶେଷ—
(ତୂର୍ଯ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A musical instrument.
୨ । ଏକଜ ବାଦତ ବହୁଧ ବାଦ୍ୟ—
2. Many musical instrments struck simultaneously; a band of musical instruments.
୩ । (ତତୁର + ସମ୍ଭାଟେ. ଯ; ତତୁର ସ୍ଥାନରେ ତୂର୍ ଆଦେଶ) ତତୁର୍ଥାଂଶ —
3: A fourth part; a quarter.
୪ । ଯୋଗର ତତୁର୍ଥ ଅବସ୍ଥା; ତୁଟ୍ୟ ଅବସ୍ଥା—
4. The fourth step in joga-practice.

ତୂର୍ଯ୍ୟଖଣ୍ଡ—ସଂ. ଵ—ଖଞ୍ଜଣୀ—
Tūrjya khaṇḍa Tabor (Apte; M. W.).
(ତୂର୍ଯ୍ୟ ଗଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୂର୍ଯ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ଵ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତୂର୍ଯ୍ୟ + ଆଚାର୍ଯ୍ୟ)—ବାଦ୍ୟଶିକ୍ଷକ;
Tūrjyāchārjya ଓସ୍ତାଦ୍—Music master; band-master.

ତୂର୍ଯ୍ୟାଜୀବ—ସଂ. ଵ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୂର୍ଯ୍ୟ = ବାଦ୍ୟ + ଆଜୀବ = ଜୀବିକା
Tūrjyājiba ଯାହାର)—ବାଜାବାଲା; ବାଦ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ—
A musician by profession.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗଶବ୍ଦ କିମ୍ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କିମ୍ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଲବତ୍' ଦେଖିବେ

ତୂଳ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଓଜନ କରିବା—
Tūl (root) 1. To weigh
୨ । ତଡ଼ି ଦେବା—2. To drive out (Apte).
୩ । ପୂରଣ କରିବା—3 To fill (Apte).
୪ । ମାପିବା—4. To measure.

ତୂଳ —ସଂ. ବି. (ତୂଳ୍ ଧାତୁ=ଓଜନ କରିବା+ଅ)—୧ । ତୁଳା—
Tūla 1. Picked cotton.
୨ । ଶିମିଳିତୁଳା—2. Simmul cotton; silk cotton
୩ । ଆକାଶ—3. The sky
୪ । ତନ୍ତୁଳ ଗଛ—4. Tamarind tree.
୫ । ତୁଁତ ଗଛ—
5. The mulberry tree.
୬ । ଘାସର ବଡ଼ା—
6. A tuft of grass (Apte).
୭ । ଧାତୁରା—7. Thorn apple (Apte).
୮ । ବାୟୁ ମଣ୍ଡଳ—8. Atmosphere; air (Apte).
୯ । ଫୁଲର କେଣ୍ଡା—
9. A panicle of flowers (Apte).

ତୂଳକ—ସଂ. ବି. (ତୂଳ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କପା—
Tūlaka Picked cotton.

ତୂଳ କାର୍ମ୍ମୁକ—ସଂ. ବି. (ତୂଳ+କାର୍ମ୍ମୁକ)—
Tūla kārmmuka ତୁଳା ଧୁଣିବାର ଧନୁକାକାର ଯନ୍ତ୍ର—
(ତୂଳଗୃଧ, ତୂଳଧନୁଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) The cotton-carding bow.

ତୂଳ ନାଳ(ଳୀ)—ସଂ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍; ତୂଳ+ନାଳ; ନାଳୀ)—
Tūla nāli(lī) ତୁଳାର ବରଣା; ତୁଳା ବଳା ଦୋଇ କରି
(ତୂଳ ନାଳକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯାଇଥିବା ଲମ୍ବା ପିଣ୍ଡା—
A skein of cotton; twist cotton; a thick roll of cotton drawn out for spinning.

ତୂଳ ତୃକ୍ଷ—ସଂ. ବି—ଶିମିଳି ଗଛ—
Tūla bṛuksha The silk-cotton tree.

ତୂଳ ଶର୍କରା—ସଂ. ବି. (ତୂଳ=ତୁଳା+ଶର୍କରା=ଗୋଡ଼)—
Tūla śarkarā ତୁଳା ମଞ୍ଜି—Cotton seed.

ତୂଳ ସେଚନ—ସଂ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍; ତୂଳ=ତୁଳା+ସିଚ୍ ଧାତୁ=
Tūla sechana ସେଚନ କରିବା+ଭାବ, ଅନ)—
ତୂଳାରୁ ସୂତା କାଢ଼ିବା—Act of spinning.

ତୂଳା—ସଂ. ବି. (ତୂଳ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ ଅ+ଆ)—
Tūlā ୧ । କପା ଗଛ—1. The cotton tree.
୨ । ପାଘର ବତ୍ତି; ବଳତା—
2. The wick of a lamp (Apte).

ତୂଳା କୋଟୀ—ସଂ. ବି—ତୁଳା କୋଟୀ ୧ (ଦେଖ)
Tūlā koṭī Tulā koṭī 1 (See)

ତୂଳି—ସଂ. ବି—ତୁଳି (ଦେଖ)
Tūli Tuli (See)
ଗୁଡ଼ି ଫୁଲମାଳୀ ମାଳୀ ଘ୍ରାଣେ ପାଇ ତୁଳ ତୁଳ ତୂଳରେ ଚନ୍ଦ ଲେଖିବ ଭଳ ଭଳ ।
ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ତୂଳିକ—ଦେ. ବି—ତୁଳିକ (ଦେଖ)
Tūlika Tulika (See)
ଗୁଡ଼ି ଫୁଲ ମାଳୀ ମାଳୀ ଘ୍ରାଣେ ପଡ଼ି ତୁଳତୁଳ ତୁଳରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଲେଖିବ ଭଳ ଭଳ ।
ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ତୂଳିକା—ସଂ. ବି (ତୂଳ+କ+ଆ)—୧ । ତୁଳ (ଦେଖ)
Tūlikā 1. Tuli (See)
୨ । କାଠକୁ ଭିତର କରିବା ଯନ୍ତ୍ର—
2. A boring instrument (Apte,.
୩ । ଧାତୁ ଢଳଲା ଢୋଇ ଗଲା ଢେବା ଛାଞ୍ଚ—
3. An ingot mould (Apte).
୪ । ଷତାଦିର ଗଭୀରତା ନିରୂପଣାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ କାଠି—
4. A probing rod (Apte).

ତୂଳିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୂଳ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍କି)—ଶିମିଳି ଗଛ—
Tūlinī The silk cotton tree; Bombax
(ତୂଳଫଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) Malabarica.

ତୂଳୀ—ସଂ. ବି. (ତୂଳ ଧାତୁ+ଈ)—
Tūlī ୧ । ତୁଳା—1. Cotton.
୨ । ପାଘର ବତ୍ତି—
2. The wick of a lamp (Apte).
୩ । ତନ୍ତୁୀର ଚାସଣା—3. A weaver's fibrous stick or brush (Apte).
୪ । ଚିତ୍ରକରର ଚିତ୍ର-ଲେଖଣୀ—
4. A painter's brush (Apte).
୫ । ନୀଳ ଗୁଳ୍—5 The indigo plant (Apte).

ତୃଷ୍ (ଧାତୁ)—୧ । ତୃପ୍ତ ହେବା—
Tūsh (rot) 1. To be satisfied.
୨ । ତୃପ୍ତ କରିବା—2. To satisfy; to please.

ତୃଷ—ସଂ. ବି—ତୁଷ ୧ (ଦେଖ)
Tūsha Tusha 1 (See)
ଏ ସବୁ ମାଗଇ ସେମନ୍ତେ
ତୂଷ ନାଗିବା ଧନକନ୍ତେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ତୃଷ୍ଣୀ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ତୃଷ୍ଣୀଂ)—ତୃଷ୍ଣୀଂ (ଦେଖ)
Tūshṇī Tūshṇīm (See)

ତୃଷ୍ଣୀଂ—ସଂ. ଅ. (ତୃଷ୍ ଧାତୁ+ଣାଂ)—୧ । ନୀରବରେ; ମୌନ ଢୋଇ—
Tūshṇīm 1. Silently.
୨ । ଶୀଘ୍ର; ହଠାତ୍—2. Quickly (Apte).
୩ । ଗୋଳମାଳ ନ କରି—
3 Without noise (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଐପ୍	ଔଅ	ଃ
୨	ଏ	ଓ	ଋ	ଲୃ	ୠ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଜ୍ୟ	ଐଅ	ଁ	ନ୍

ତୂଷ୍ଣୀଂଭାବ—ସ. ବ—ମୌନାବସ୍ଥା; ଗାରବତା—
Tūshṇīmbhāba Silence; reticence.

ତୂଷ୍ଣୀଭାବ—ଦେ. ବ—ତୂଷ୍ଣୀଂ ଭାବ (ଦେଖ)
Tūshṇī bhāba Tūshṇīm bhāba (See)

ତୂଷ୍ଣୀଭୂତ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ତୂଷ୍ଣୀମ୍‌ଭୂତ)—ତୂଷ୍ଣୀମ୍‌ଭୂତ (ଦେଖ)
Tūshṇībhūta Tūshṇīmbhūta (See)

ତୂଷ୍ଣୀମ୍‌ଭୂତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ତୂଷ୍ଣୀଂ+ଭୂତ) —ଗାରବ; ମୌନ୍ୟ—
Tūshṇīmbhūta Silent; become silent or grave
(ତୂଷ୍ଣୀଂଭୂତ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ତୂଷ୍ଣୀମ୍‌ଭୂତା —ସ୍ତ୍ରୀ)

ତୂଷ୍ଣୀଂଶୀଳ —ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ମୌନ୍ୟ—
Tūshṇīm śīla 1. Silent; taciturn.
(ତୂଷ୍ଣୀଂ ଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗମ୍ଭୀର—2. Grave.

ତୂଷ୍ଣୀକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ତୂଷ୍ଣୀଂ+ଇକ)—ମୌନ୍ୟ; ଗାରବ—
Tūshṇīka Silent; grave; taciturn.
(ତୂଷ୍ଣୀକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ତୂଷ୍ଣୀଂଭକ, ତୂଷ୍ଣୀଭିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୂସ ବୈଦେ. ବି. (ଉବତାଉଷା—ଥୋସ୍)—୧ । ହିମାଲୟର ଅତି ଶୀତଳ ପ୍ରଦେଶରେ ବେଉଛଣ କରୁଥିବା ଏକଜାତୀୟ ଛେଳିର ଖୁବ ପତଳା ଲୋମ; ପଶମ—1. Fine wool
ତୁସ obtained from a kind of goat found in the coldest regions of the Himalayas and the Altai mountains.

[ଦ୍ର—ତୂସ୍ ଅତ୍ୟାଦନକାଷ୍ଠ ଛେଳି ହିମାଲୟର ଅତିଉତ୍ତମ ଓ ଶୀତଳତମ ପ୍ରଦେଶରେ କାଶ୍ମୀରଠାରୁ ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଆଲ୍‌ଟାଇ ପର୍ବତପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଚରଣ କରନ୍ତି । ଏ ଛେଳିର ଚମଡ଼ା ଉପରେ ଖୁବ୍ ଘନ ଲୋମର ସ୍ତର ଥାଏ ଓ ଉକ୍ତ ଲୋମର ମୂଳରେ ଖୁବ୍ ପତଳା ଓ ଭୁଲାପର ଯେଉଁ ନରମ। ପଶମ ଥାଏ ତାହାକୁ ତୂସ୍ ବୋଲୁସାଏ । ଏହି ତୂସ୍ ପଶମର ବର୍ତ୍ତି ଫକାଳଲା ବା ଶ୍ୟେନ୍‌ର ଉଙ୍ଗପର । ଏହି ତୂସ୍‌ରେ ବୁଣା ଶାଲ ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ଏହି ଛେଳିର ଚମର ଉପର ଘାଗେ ଯେଉଁ ଲୋମ ଥାଏ ତାହା ତୂସ୍ ଅପେକ୍ଷା ଟାଣୁଆ ଓ ମୋଟ ଓ ସେହି ଲୋମରେ ହୁଡା ବଲାସାଇ ପଟ୍ଟୁ ନାମକ ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ; ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ତୂସ୍ ପଶମରେ ତିଆର କମ୍ବଳ—2. Blanket made from the fine wool of the above goat.

ତୂସୀ—ବୈଦେ. ବଣ.—(ଉବତାଉଷା. ଥୋସ୍)—୧ । ସ୍ଲେଟର ରଙ୍ଗପର
Tūsī ପରି ଲଲା—1. Slate-coloured.
ତୁସୀ ୨ । ତୂସ୍ ଲୋମ ନର୍ମିତ—
2. Made of the Tūs wool.

ବୈଦେ. ବ.—ତୂସ୍ ଲୋମରେ ବୁଣା ଉତ୍ତୁଷ୍ଟ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଶାଲ—
Shawl made from the fine Tūs wool.

ତୂସ୍ତ—ସ. ବ. (ତୂସ୍ ଧାତୁ+ତ)—୧ । ଜଟା—
Tūsta 1. Matted hair (Apte).

୨ । ଧୂଳି—2. Dust (Apte).
୩ । ଅଣୁ; କଣିକା —3. Atom; minute particle.
୪ । ପାପ—4 Sin (Apte).
୫ । ଶୂର; ଧନୁଃ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Bow.

ତୃକ୍ଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ଗତି କରିବା; ଯିବା —
Tṛuksh (root) To go; to move.

ତୃକ୍ଷ —ସ. ବ.—(ତୃକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—କଶ୍ୟପ ଋଷି—
Tṛuksha The sage Kaśyapa.

ତୃଖ —ସ. ବ.— ଜାଉଫଳ; ଜାଇଫଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tṛukha Nutmeg (Apte).

ତୃଟିକ—ଦେ. ବ.—ଅତ୍ୟଳ୍ପକଣ—
Tṛuṭika Very short time.
ତୃମ୍‌ଜ୍ ନ ଦେଶି ଅମ୍ବର, ତୃଟିକ ସୃଗଳ ଅକାର । ପ୍ରାତି. ପୂର୍ଣ୍ଣତମଚତ୍ରୋଦସ୍ ।

ତୃଣ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଭକ୍ଷଣ କରିବା—
Tṛuṇ (root) 1. To eat.
୨ । ଘାସ ଚରିବା—2. To graze (Apt)

ତୃଣ—ସ. ବ.—(ତୃଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ; ଯାହାକୁ ଗୋମେଷାଦି ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି; କମ୍ବା ତୃଦ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+ଣ; ଯାହାକୁ ସମସ୍ତେ ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ମାଡ଼ ଆଘାତ କରନ୍ତି; କମ୍ବା ତୃଦ୍ ଧାତୁ =ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୁ. ଣ; ଯାହା ବଳା ଯହୁରେ ବଢ଼େ)
Tṛuṇa
୧ । ଘାସ—1. Grass.

[ଦ୍ର—ତୃଣ କାଣ୍ଡରେ ମଞ୍ଜି ନଥାଏ, ଏହାର କାଣ୍ଡ ବା ଡାଙ୍ଗ ଫମ୍ପା ଏବଂ ଗଣ୍ଠିଆ; ଦୁଇଗଣ୍ଠି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଂଶକୁ ପର୍ବ ବୋଲୁସାଏ, ଧାନ ଗଛ ଓ ବାଉଁଶଗଛ ମଧ୍ୟ ତୃଣ ଶ୍ରେଣୀର ।]

୨ । କୁଟା—2. Straw.
୩ । ଗନ୍ଧତୃଣ—3. Scented grass.
୪ । ବାଉଁଶ—4 Bamboo.
୫ । କାଣ୍ଡଶର, ନଳ, ବେଣା, ତୃଣଆଦ—5. Reeds.
୬ । (ଅଶସ୍ପାର୍ଥ) ଘାସପର ମତ, ନଗଣ୍ୟ ବା ତୁଚ୍ଛ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ—6. A thing or person beneath one's contempt or notice; a thing or person of no worth or substance.

ଗ୍ରା. ବ.—(ସ. ତୂଣୀର) କାଣ୍ଡମୁଣା; ତୂଣୀର—A quiver.
ଉଷେ କାଣ ତୃଣ୍ କାଢ଼ି ଗୁଣେ ବସାଇଲେ,
ବୈରିଭ ଉପରକୁ ବୋସେ ନଠାର ସାଇଲେ । ଶାରଳା. ବଲଙ୍କାସମାସ୍ତ ।

ତୃଣ କରି ଗଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ତୃଣ ଜ୍ଞାନ କରିବା (ଦେଖ)
Tṛuṇa kari gaṇibā Tṛuṇa jñāna karibā (See)
ତୃଣ ଜ୍ଞାନକରା ଉତ୍ତ ହୋଇ ଏବଠାକେ ରହେ ମହାବଳୀ,
ତୁଚ୍ଛ ଜାନନା ମହାବଳ ଥରତଳ ତୃଣ ବରି ଗଣି । ଭୀମାଜାଥ. ମହାସାହ୍ନ ।

ତୃଣ କୁଙ୍କୁମ—ସ. ବ.—୧ । ରେହୁଷତୃଣ; ସୁଗନ୍ଧ ଘାସ—
Tṛuṇa kuṅkuma (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A kind of scented grass.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତବେଧ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି। 'ଅତିରିକ୍ତ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦୋହରିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯୋଜନେ ଚଢ଼ିତ ବ୍ୟବହୃତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ ।– ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଇ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ ତୃଣାସ୍ର, ଗନ୍ଧତୃଣ, ଶୋଣିତ, ତୃଣପ୍ରିୟ, ଗନ୍ଧାଢ୍ୟକ, ତୃଣୋତ୍‌ଥ, ତୃଣଗୌର ଓ ଲୋହିତ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା କଟୁରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଗ୍ରାହୀର ଏବଂ କଫ, ବାୟୁ, ଶୋଥ, କଣ୍ଡୁ, ପାମା, କୁଷ୍ଠ ଓ ଅମଦୋଷ ନାଶକ— ଦେବେନ୍ଦ୍ର—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

୨ । ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—

2. A variety of perfume (Apte).

ତୃଣ କୁଟୀର—ସଂ. ବି.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତୃଣ+କୁଟୀର)—ଗୁଲ୍ମଘର; Tṛuṇa kuṭīra ଘାସଛପରି ଘର—A thatched hut; a (ତୃଣକୁଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) hut of straw.

ତୃଣ କୂଟ—ସଂ. ବି.—ଘାସ ବା କୁଟାର ଗଦା—

Tṛuṇa kūṭa A heap of grass or straw.

(ତୃଣକାଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୃଣ କେତୁ—ସଂ.ବି.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ତୃଣ+କେତୁ)—୧ । ବାଉଁଶ ଗଛ—

Tṛuṇa ketu 1. The Bamboo tree.

(ତୃଣକେତୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତାଳଗଛ—

2. The palmyra tree.

ତୃଣ ଗ୍ରାହୀ—ସଂ. ବି.—ନୀଳକାନ୍ତ ମଣି; ନୀଳା—

Tṛuṇa grāhī Sahphire.

ତୃଣଚର—ସଂ. ବିଣ. (ତୃଣ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେଉଁ ଜୀବ Tṛuṇachara ଘାସ ଆଦି ଚରନ୍ତି—(animals) Grazing on grass; graminivorous.

ସଂ. ବି.—ଗୋମେଦ ମଣି (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

A kind of gem (Apte); topaz.

ତୃଣ ଜମ୍ଭ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ତୃଣ+ଜମ୍ଭ=ଖାଦ୍ୟ ଯାହାର)—

Tṛuṇa jambha ୧ । ତୃଣାଦ; ତୃଣଭକ୍ଷକ—Herbivorous.

୨ । ହରିତ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—Having green teeth.

ତୃଣ ଜଲାୟୁକା—ସଂ. ବି. (ତୃଣ+ଜଳ+ଔକସ୍)—୧ । ସମ୍ଭାଲୁଆ—

Tṛuṇa jalāyukā 1. Caterpillar (Apte).

(ତୃଣଜଲୁକା, ତୃଣଜଲୌକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକପ୍ରକାର ଜୋକ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. A kind of leech.

[ଦ୍ର—ତୃଣଜଲୌକାନ୍ୟାୟ—ଯେଉଁ ଘର ସମ୍ଭାଳୁଆ ଗୋଖି ବାନ୍ଧି ତହିଁରେ ଅବବ ହୋଇ ନଜ ଶସ୍ତାଦିକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ପ୍ରଜାପତ୍ତି ରୂପଧାରଣ କରେ, ତମ୍ଭା ଜୋକ ଗୋଟିଏ ତୃଣରୁ ଗୁଡ଼ି ଅନ୍ୟ ତୃଣରେ ଯାଇ ଲାଗେ, ସେହିପରି ଅସ୍ଥା ଏକ ଶସ୍ତାର ତ୍ୟାଗ କରି ଶସ୍ତାନ୍ତରର ଧାରଣ କରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ନୈସ୍ୟାୟିକମାନେ ଏ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି ।]

ତୃଣ ଜୀବୀ—ସଂ. ବିଣ. (ତୃଣ+ଜୀବ୍. ଧାତୁ+ଇନ୍; ୩ମା. ୧ବ.)—

Tṛuṇa-jībī ଯେ ଘାସ ଖାଇ ବଞ୍ଚେ; ତୃଣାଦ—

Herbivorous; graminivorous; living on grass.

[ଦ୍ର—ଗୋରୁ, ମେଣ୍ଢା, ଘୋଡ଼ା, ଛେଳଅଦି ତୃଣଖାଇ ବଞ୍ଚିନ୍ତି. ବୋଲି ଏମାନଙ୍କୁ ତୃଣଜୀବୀ ବୋଲିଯାଏ ।]

ତୃଣ ଜ୍ଞାନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅବଜ୍ଞା କରିବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ Tṛuṇa jñāna karibā ଘାସପରି ହେୟ ମନେ କରିବା; ତୁଚ୍ଛ-ଗୁଣଜ୍ଞାନକରା ଜ୍ଞାନ କରିବା—To disregard; to look down **तुच्छज्ञानना** upon with contempt.

(ଯଥା—ସେ ମୋ କଥାକୁ ତୃଣଜ୍ଞାନ କଲା ।)

ତୃଣ ଜ୍ୟୋତିଃ—ସଂ. ବି—ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ଗୁଳ୍ମ—

Tṛuṇa jyotiḥ The Staff tree.

ତୃଣ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ—ଦେ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ—

Tṛuṇa jyotishmatī A kind of medicinal plant.

[ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳ ଦୁର୍ଗ ସହିତ ବାଟି ପାନ କଲେ ଏହା ଚକ୍ଷୁଶାଢ ରଜ୍ଜୁରୂପେ ପରିଣତ ହୁଏ ।]

ତୃଣତା—ସଂ. ବି. (ତୃଣ+ଭାବ. ତା)—୧ । ତୃଣତ୍ୱ (ଦେଖ)

Tṛuṇatā 1. Tṛuṇatwa (See)

୨ । (ଯାହା ତୃଣପରି ନଇଁଯାଏ) ଧନୁ—2. A bow.

ତୃଣତ୍ୱ—ସଂ. ବି. (ତୃଣ+ଭାବ. ତ୍ୱ)—୧ । ତୃଣର ଅବସ୍ଥା—

Tṛuṇatwa 1. The quality of a grass.

୨ । ଲଘୁତା—2. Lightness.

୩ । ସ୍ନାନତା; ଦୈନ୍ୟ—3. Humility; lowness.

[ଦ୍ର—ଜୋପାଳ ବା ସ୍ରୋତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛମାନଙ୍କୁ ଉପାଡ଼ି ପକାଏ, କିନ୍ତୁ ତୃଣ ନଇଁ ପଡ଼ିବାରୁ ତାହାର ଜୋପାଳରେ ହତ ଅଳ୍ପମ୍ଭ ହୁଏ ନାହିଁ, ଏହି ଲକ୍ଷଣାରୁ ଦୈନ୍ୟ ଅର୍ଥ ସୂଚିତ ହୋଇଅଛି ।]

ତୃଣ ଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ)—ତୃଣପରି ଶାଖାପ୍ରଶାଖ ଦ୍ରୁମ (ବାଉଁଶ, Tṛuṇa druma ନଡ଼ିଆ, ତାଳ, ଖଜୁରୀ, କେତକୀ, ଗୁଆଗଛ (ତୃଣବୃକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଦି)—The trees resembling the grass (e. g bamboo, palm, cocoanut, screw pine etc).

ତୃଣ ଧାନ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତୃଣ+ଧାନ୍ୟ)—

Tṛuṇa dhānya ୧ । ଜବାର; ବାଲୁଙ୍ଗାଧାନ—

1. Paddy growing wild.

୨ । କୋଦୁଅ, ସୁଆଁ, ଚନାଆଦ ଅସହ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଶସ୍ୟ—

2. Tares; grains growing wild.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଧାନ୍ୟ; କୁଧାନ୍ୟ—

3. Inferior kinds of grains

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହା କଷାସ୍ୱ ମଧୁର ରସ, କଟୁବିପାକ ଲଘୁ, ଲେଖନ ଗୁଣଯୁକ୍ତ, ରୁକ୍ଷ, କ୍ଲେଦନାଶକ, ବାୟୁବର୍দ্ଧକ, ମଳରୋଧକ ଏବଂ ପିତ୍ତ, ରକ୍ତ ଓ କଫନାଶକ ।]

ତୃଣ ଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ—ତୃଣକେତୁ (ଦେଖ)

Tṛuṇa dhwaja Tṛuṇa ketu (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ତ୍ରିଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଶ୍ୟ	ସ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	୍

ତୃଣନମ୍ନ—ସଂ. ବ—ଚରାଇତା (ଦେଶ)
Tṛuṇa nimba Chirāitā (See)

ତୃଣପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ—୧ । ତୃଣ କୁଙ୍କୁମ (ଦେଶ)
Tṛuṇa pushpa 1. Tṛuṇa kuṅkuma (See)

୨ । ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଶ)
2. Granthi parṇṇī (See)

ତୃଣବତ୍—ସଂ. ଅ. (ତୃଣ + ସଦୃଶାର୍ଥେ ବତ୍)—ଘାସପରି; ତୃଣସଦୃଶ-
Tṛuṇa bat Like grass.

ବଣ—୧ । ଅକିଞ୍ଚିତ୍‌କର; ନଗଣ୍ୟ; ଘାସପରି ହେୟ—
1. Beneath notice (as one looks down upon the grass).

୨ । ତୁଚ୍ଛ—2. Contemptible; worthless.

୩ । (ତୃଣ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍)—ତୃଣପୂର୍ଣ୍ଣ—
3. Grassy; full of grass.

ତୃଣ ବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଉତ୍ତ୍; ତୃଣ + ବୃତ୍)—ତୃଣତ୍ୱ (ଦେଶ)
Tṛuṇa bṛutti Tṛuṇatwa (See)

ତୃଣ ଭୋଜୀ—ସଂ. ବଣ. (ତୃଣ + ଭୁଜ୍ ଧାତୁ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍;
Tṛuṇa bhojī ୧ମା. ୧ବ)—ତୃଣ ଜୀବୀ (ଦେଶ)
Tṛuṇa jībī (See)

ତୃଣ ମଣି—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣ ମଣି—
Tṛuṇa maṇi A gem; amber.

ତୃଣ ମତ୍‌କୁଣ—ସଂ. ବ—ଗଚ୍ଛିତ; ଯାମିନ—
Tṛuṇa matkuṇa A bail or surety.

[ଦ୍ର—ସଂଚବଚଃ ଏ ଶବ୍ଦ ଋଣମତ୍‌କୁଣ ଶବ୍ଦର ଭ୍ରାନ୍ତ ପାଠ ବୋଲ୍ଲ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ଜଣନ୍ତୁ ।]

ତୃଣମୟ—ସଂ. ବଣ. (ତୃଣ + ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ମୟ)—
Tṛuṇamaya ୧ । ତୃଣରଚିତ; ତୃଣଦ୍ୱାରା ନର୍ମ୍ମିତ—
1. Made of grass.

୨ । ଘାସପୂର୍ଣ୍ଣ; ତୃଣପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of grass.

୩ । ତୃଣ ବଢ଼ିଲ—3. Overgrown with grass.

ତୃଣରାଜ—ସଂ. ବ.—୧ । ତାଳଗଛ—
Tṛuṇarāja 1. The palm tree.

୨ । ନଡ଼ିଆଗଛ—2. Cocoanut tree.

୩ । ତୃଣଦ୍ରୁମ—3. Trees having some qualities of grass (e. g bamboo; palm etc).

୪ । ଆଖୁ—4. Sugarcane (Apte).

୫ । ଖଜୁର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Date palm.

ତଣ ଶଯ୍ୟା—ସଂ. ବ—୧ । ତୃଣରଚିତ ଆସନ; ଘାସ ବା କୁଟାରେ
Tṛuṇa śajyā ତିଆର ହେବା ବିଛଣା—1. A bed of grass or straw.

୨ । ତଟେଇ; ମସିଣା—2. A mat of reeds.

ତୃଣଶୀତ—ସଂ. ବ—୧ । ସୁଗନ୍ଧିଯୁକ୍ତ ତୃଣ—
Tṛuṇaśīta 1. A kind of scented grass.

୨ । ଜଳ ପିପ୍ପଳୀ (ଦେଶ)—2. Jala pippalī (See)

ତୃଣ ଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବଣ—୧ । ଯେଉଁଠାରେ ଘାସ ନାହିଁ—
Tṛuṇa śūnya 1. Grassless.
(ତୃତୀୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଝଙ୍କ; ଝାଙ୍କି (ସ୍ଥାନ)—
2. Barren; hilly (ground)

ବ—୧ । ମଲ୍ଲୀଫୁଲ—1. The jasmine flower; Jasminum Zambac.

୨ । କେତକୀ ଫୁଲ—2. The screwpine flower; Pandanus Odoratissimus.

ତୃଣ ଷଟ୍‌ପଦ—ସଂ. ବ—ବରୁଡ଼ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—
Tṛuṇa shatpada Wasp,

ତୃଣସ—ସଂ. ବଣ. (ତୃଣ + ବାହୁଲ୍ୟାର୍ଥେ ସ; ଭୁଲ. ସ୍ନେହସ)—
Tṛuṇasa ତୃଣମୟ (ଦେଶ)—Tṛuṇamaya (See)

ତୃଣସାର—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃଣ + ସାର + ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—କଦଳୀଗଛ—
Tṛuṇasārā The plantain tree,

ତୃଣା—ସଂ. ବି—ତୃଣାବର୍ତ୍ତ (ଦେଶ)
Tṛuṇā Tṛuṇābartta (See)

ତୃଣାଗ୍ନି—ସଂ ବି. (ମ. ପ. ସ୍ନେ; ତୃଣ + ଅଗ୍ନି)—୧ । ଘାସ କୁଟାଆଦର
Tṛuṇāgni ନଆଁ—1; Fire kindled with grass or straw; hay-fire,

୨ । ଯେଉଁ ନଆଁ ସହଜରେ ବା ଶୀଘ୍ର ଲିଭିଯାଏ—
2, Quickly extinguished fire.

୩ । ଅପରାଧୀ ବା ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରେ ଘାସ, କୁଟା ଆଦ ଗୁଡ଼ାଇ ତହିଁରେ ନଆଁ ଲଗାଯାଇ ତାକୁ ପୋଡ଼ି ଦେବା ଶାସ୍ତି—3. Burning of a criminal by entwining straw round his body and then setting it on fire (Apte).

ତୃଣାଙ୍କୁର—ଦେ. ବ. (ଶ୍ରୀତତ୍, ତୃଣ + ଅଙ୍କୁର)—ବାଲୁଙ୍ଗା ଧାନର
Tṛuṇāṅkura ଶୁଙ୍ଗ—The beard of wild paddy.

ବସ୍ତୁତ ଅଟ୍ଟ ଲୁଚ୍ଛ, ତୃଣାଙ୍କୁରେ ରେତ ହୋଇ ଗଣ୍ଡକର ଦେହ ତଥା ଏହ ଯେ। ଭଟ୍ଟ. ଦେବୀଶତକଲାଶ ।

ତୃଣାଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ. (ତୃଣ + ଅଞ୍ଜନ)—ଏଣ୍ଡୁଅ—
Tṛuṇāñjana Chameleon (Apte)

ତୃଣାଟବୀ—ସଂ. ବ.—(ମ. ପ. ସ୍ନେ; ତୃଣ + ଅଟବ) ଯେଉଁ ଜଙ୍ଗଲରେ
Tṛuṇāṭabī ଖୁବ୍ ଘାସ ବଢ଼ିଥାଏ—A forest or prairie abounding in grass.

ତୃଣାନ୍ନ—ସଂ. ବ. (ତୃଣ + ଅନ୍ନ)—ବାଲୁଙ୍ଗା ଧାନ—
Tṛuṇānna Rice growing wild (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିବାର କୌଣସି ନିୟମ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଟି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଇଲେ ଯେବେ ଏ ଉଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଟିହି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଇବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଶୋଇବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଘ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ତ୍ତ' ଦେଖିବେ'

ତୃଣାବର୍ତ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—(ନାମ)—୧ । କଂସର ଅନୁଚର ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ-
Tṛṇāvartta 1. Name of a demon killed by Krushṇa.

[ଦ୍ର—ଏ କଂସର ଆଦେଶରେ ତୃଣ ଓ ଧୂଳିର ଦୃଷ୍ଟିବାୟୁର ରୂପ ଧାରଣ କରି କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଉଡ଼ାଇ ନେଇ ବଧ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ହୋଇଥିଲା ।]

ସୋଡ଼ଶ ସେ ତୃଣାବର୍ତ୍ତପଂ; ସୋଡ଼ଶ ପୂତନା ବଷସ୍ତୁନ ।
ରୂପଚ. ପ୍ରେମଗଙ୍ଗାମୃତ ।

୨ । ଦୃଷ୍ଟିବାୟୁ; ଖଣ୍ଡିଆଝଡ଼—
2. A tornado; whirlwind

ତୃଣାବ୍ରତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ତୃଣାବର୍ତ୍ତି)—ତୃଣାବର୍ତ୍ତି ୧ (ଦେଖ)
Tṛṇābrata Tṛṇā bartta 1 (See)

ତୃଣାମ୍ଳ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ତୃଣ+ଅମ୍ଳ)—ଅମ୍ଳଲୋଣୀ; ଆମିଲଚ ଶାଗ—
Tṛṇāmla Indian sorrel (pot herb).

ତୃଣାସନ—ସଂ. ବ.—(ସ. ଯ. ଲୋ; ତୃଣ+ଆସନ)—୧ । ତୃଣ-
Tṛṇāsana ରଚିତ ଆସନ—1 A bed of straw or grass.

୨ । ଚଟେଇ; ସପ ମସିଣା; ମୁନ୍ଦୁଗ୍; ପରୁଡ଼; ଦୈଂସ—
2 A reed mat.

ତୃଣୀକୃତ—ସଂ. ବଣ. (ତୃଣ+ଅଭୂତ ଭଭାବେ. ଚ୍ୱି+କୃତ)—
Tṛṇīkṛuta ୧ । ଯାହାକୁ ତୃଣବତ୍ ଘୃଣା ଜ୍ଞାନ କରାଯାଇ ଥାଏ—
(ତୃଣୀକରଣ—ବ) 1. Treated with contempt.

୨ । ଯାହାକୁ ଅନ୍ୟ କେହି ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଏ—
2. Eclipsed; obscured.

ତୃଣେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍; ତୃଣ+ଇନ୍ଦ୍ର)—
Tṛṇendra ତାଳଗଛ—Palmyra tree.

ତୃଣୋଲ୍କା ସଂ. ବ.—ତୃଣଜାତ ଜ୍ୱାଳା; ସ. ଯ. ଲୋ.)—
Tṛṇolkā ୧ । ତୃଣାଗ୍ନିରୁ ସଂଭୂତ ଅଗ୍ନିକଣା—
1. Sparks from a hay-fire.

୨ । କୁଣ୍ଡରେ ତିଅର ଦୁଲା; ନଅଁ ବଡ଼ଆ; ନଅଁ ଅଣା—
2. A firebrand or torch made of straw.

ତୃଣୌକଃ—ସଂ. ବ (ସ. ଯ ଲୋ; ତୃଣ=ତୃଣ ନର୍ମିତ+ଓକସ୍=
Tṛṇaukah ଗୃହ) ଖୁଲଘର; ଛପର ଘର—
(ତୃଣଧର୍ମ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) A thatched hut; a hut of straw.

ତୃଣ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃଣ+ସମୂହାର୍ଥେ ସ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପାସ ବା କୁଣ୍ଠା
Tṛṇyā ଗଦା—A heap of straw or hay; hay-stack

ତୃତିଆ—ଗ୍ରା. ବ. (ତୃତୀୟାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ଲେଖନ)—
Tṛtiā ତୃତୀୟା (ଦେଖ)—Tṛtīyā (See)

ତୃତୀୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ କ୍ଲୀ (ତ୍ରି+ପୂରଣାର୍ଥେ ତୀୟ)—
Tṛtīya ୧ । ଦ୍ୱିତୀୟର ପରକ;ଦ୍ୱୀତୀୟର ପରବର୍ତ୍ତୀ—1. Third.
(ତୃତୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ତିନିଗୁଣିତ—3. Thrice the quantity of.

ତୃତୀୟ ସ୍ୱରରେ ଯେହୁ,
ତାହାକୁ ନୃତ୍ୟ ବୋଲି କହୁ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

ଦେ. ବଣ (ପଦ୍ୟ) ତିନି—Three.

ତୃତୀୟ ନୟନେରେ ଷଣ
ପଞ୍ଚ ଷଣରେ ବାଣୀ ପୂର୍ଣ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

ତୃତୀୟକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ତୃତୀୟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Tṛtīyaka ତିନି ଦିନ ଅନ୍ତରରେ ଘଟିବା—Taking place every third day; tertian.

ବ—ପାଳି ଜ୍ୱର; ତିନି ଦିନରେ ଥରେ ଦେଖାଯିବା ଜ୍ୱର—
Tertian fever; intermittent fever.

ତୃତୀୟ ପନ୍ଥା—ସ. ବ—ଦୁଇ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥରୁ ଭିନ୍ନ ପଥ; ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର
Tṛtiya panthā ବାଟ—A third way; yet another way.

ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ—ସ. ବ. (ବ୍ୟାକରଣ)—୧ । ଆମ୍ଭେ ଓ ତୁମ୍ଭେ ଛଡ଼ା
Tṛtīya purusha ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁବାଚକ ପଦ (ସେ, ତାହା)—1 Third person in grammsr (e. g. He, she, it).

୨ । ବାହାରର ଲୋକ; ନିରପେକ୍ଷ କିମ୍ବା ଲୋକ—
2. An outsider; disinterested person.

ତୃତୀୟ ପ୍ରକୃତି—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୃତୀୟା+ପ୍ରକୃତି)—
Tṛtīya prakṛuti ନାଁ ବ; ନପୁଂସକ—
(ତୃତୀୟ ପ୍ରକୃତିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Neuter; impotent.

ତୃତୀୟ ଯୁଗ—ସ. ବ—ଦ୍ୱାପର ଯୁଗ—
Tṛtīya juga The tertiary age of the world according to the Hindus.

ତୃତୀୟା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତୃତୀୟ+ଆ)—୧ । ଦୃଶିମା ବା ଅମାବାସ୍ୟାର
Tṛtīyā ପରବର୍ତ୍ତୀ ତୃତୀୟ ତିଥି; ପକ୍ଷର ତୃତୀୟା ତିଥି—
1. The third day of the lunar fortnight.

[ଦ୍ର—ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଶୁକ୍ଳ ଓ କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷରେ ଦୁଇଟି ତୃତୀୟା ତିଥି ହୁଏ ।]

୨ । ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି (ଦେଖ)
2. Tṛtīyā bibhakti (See)

୩ । ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟୟ—3. The termination of the instrumental case.

ତୃତୀୟାଂଶ—ସ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ତୃତୀୟ+ଅଂଶ)—
Tṛtīyāmśa ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ; କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ତିନି ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—One third of any thing.

ତୃତୀୟା କୃତ—ସ. ବ—ତିନି ଓଡ଼ ଚଷା ଯାଇଥିବା (କ୍ଷେତ୍ର)—
Tṛtīyākṛuta Thrice ploughed field (Apte).

ତୃତୀୟା ତତ୍‌ପୁରୁଷ—ସ. (ବ୍ୟାକରଣ)—ଯେଉଁ ତତ୍‌ପୁରୁଷ
Tṛtīyā tat-purusha ସମାସରେ ୨ୟ ଶବ୍ଦର ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତିର ତତ୍ତ୍ୱ ଲୋପ ହୋଇଥାଏ—(grammar) The ins-

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ଯ	ଗଁ୍ୟ	ଇଥ	ଢ଼	ଚ

trumental compound; a compound composed of words, the first component having the 3rd case termination which vanishes from the compound word.

ତୃତୀୟା ପ୍ରକୃତି—ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କ୍ଲୀବ; ନପୁଂସକ—
Tṛutīyā prakṛuti Neuter; eunoch; genderless; sexless.

ଫ ବ.—୧ । (କର୍ମଧା) କ୍ଲୀବତ୍ୱ—1. Impotence.
୨ । କ୍ଲୀବ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. An eunoch; a hermaphrodite.
୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) କ୍ଲୀବ ଲିଙ୍ଗ—
3. The neuter gender.

ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି—ଫ. (ବ୍ୟାକରଣ)—ଦ୍ୱାରା, କର୍ତ୍ତୃକ, ରେ ପ୍ରଭୃତି
Tṛutīyā bibhakti ତୃତୀୟା ଯୁକ୍ତ କରଣକାରକର ବିଭକ୍ତି—
The third case of nouns; the instrumental case in grammar.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ କରଣ କାରକରେ ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ; ତା ଛଡ଼ା ଫସ୍ଟଉର ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ତୃତୀୟାଶ୍ରମ—ଫ. ବ—ବାନପ୍ରସ୍ଥାଶ୍ରମ (ଦେଖ)
Tṛutīyāśrama Bānaprasthāśrama (See)

ତୃଦ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଫଟାଇବା; ଚିରିବା —
Tṛud (root) 1. To cleave; to split.
୨ । ବଧ କରିବା; ବିନାଶ କରିବା—
2. To kill; to destroy.
୩ । ମୁକ୍ତ କରିବା —3. To set free.
୪ । ଖାତିର ନ କରିବା—4. To disregard (Apte).

ତୃତୀୟୀ—ସ. ବଣ. ଘୁଂ (ତୃତୀୟ+ଈନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Tṛutīyī ୧ । ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ ଧନ ପାଇବାର ଅଧିକାରୀ—
1. Entitled to a third portion of a property.
୨ । ତୃତୀୟ ସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ—
2. Occupying the third rank (Apte.)

ତୃପ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା—
Tṛup (root) 1. To be satisfied.
୨ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—2. To please; to gratify.
୩ । ନିଆଁ ଜଳାଇବା—
3. To kindle; to light up (Apte);

ତୃପତ୍—ସ. ବ (ତୃପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Tṛupat 1. The moon.
୨ । ଛତା—2. Umbrella.

ତୃପତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ (ସ. ତୃପ୍ତ) —ତୃପ୍ତ (ଦେଖ)
Tṛupata Tṛupta (See)

(ତୃପ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜଉ ଦେଖିଲେ ପ୍ରାଣ ବଢ଼ିଥାଏ ତୃପତ
ତୃପତ ନୁହଇ ତବ ଗୋମୁଖ—ବନମାଳୀ. ସଙ୍ଗୀତ ।
तृपित ସ. ବ (ତୃପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ)—ଚନ୍ଦ୍ର—The moon (Apte).

ତୃପତି—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ତୃପ୍ତି) —ତୃପ୍ତି (ଦେଖ)
Tṛupati Tṛupti (See)
ବଣ (ସ.ତୃପ୍ତ)-ତୃପ୍ତ—Satiated.

(ତୃପ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅରଜୁନ ଅର୍ଗଲ କଲେ ତୃପତ—
तृपति କୃତ୍ତିବାସ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ତୃପଲା—ସ. ବ—୧ । ଲତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tṛupalā 1. Creeper.
୨ । ତ୍ରିଫଳା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—
2. Triphalā (See)

ତୃପ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ଘୁଂ (ତୃପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ;
Tṛupata ପରିତୃପ୍ତ—1. Satisfied; satiated; gratified; contented.
(ତୃପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ପ୍ରସନ୍ନ—2. Pleased; cheerful.

ତୃପ୍ତି—ସଂ. ବ (ତୃପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ସନ୍ତୋଷ; ପରିତୋଷ;
Tṛupti ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ତ୍ତି ହେବାରୁ ମନରେ ଜନ୍ମିବା ଆନନ୍ଦ—
1. Satisfaction; gratification; satiety; fulfilment of one's desire; contentment.
୨ । କ୍ଷୁଧାର ନିବୃତ୍ତି—3. Gratification of hunger; satiety.
୩ । ଆହ୍ଲାଦ—3. Gladness.
୪ । ତୃଷ୍ଣା ନିବୃତ୍ତି—4. Satiation of thirst.
୫ । ପ୍ରସନ୍ନତା—5. Pleasure; cheerfulness.

ତୃପ୍ର—ସଂ. ବ (ତୃପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ର)—୧ । ଘୃତପ୍ରଦୀପ—
Tṛupra 1. A sacrificial cake.
୨ । ଘୃତ; ଘିଅ—2. Ghee; clarified butter.
୩ । ଦୁଃଖ—3. Sorrow; suffering.

(ତୃପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ଘୁଂ—ତୃପ୍ତ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Gratifying.

ତୃଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହେବା—
Tṛush (root) 1. To be thirsty; to thirst.
୨ । ଲାଳାୟିତ ହେବା—
2. To hanker after; to wish eagerly.
୩ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—3. To wish.
୪ । ଲୋଭ କରିବା—
4. To covet; to be greedy (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ତୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବଦଳରେ ୍ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଜୁଆ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜ୍ୱା' ବେଖିବେ; 'ବହୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ବେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ବେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ବେଖିବେ

ତୃଷା—ସଂ. ବି (ତୃଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପିପାସା; ତୃଷ୍ଣା; ଶୋଷ—1. Thirst.

୨ । ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା; ଆକାଙ୍କ୍ଷା—2. Strong desire.

୩ । ଲୋଭ—3. Avarice; covetuousness.

୪ । କଳଆର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. A kind of bracelet.

ତୃଷା କରିବା—ଦେ. କ—ଶୋଷ କରିବା; ପିପାସା ଦେବା; ଶୋଷେଇବା
Tṛushā karibā The feeling of thirst; being thirsty.
ତିଷ୍ଟା ପାଓଆ **प्यास लगना**

ତୃଷାତୁର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (୬ମୀ ତତ୍ ବା ୭ମ୍ୟା ତତ୍; ତୃଷା+ଆତୁର)—ତୃଷାଦ୍ୱେତୁ ଆତୁର; ତୃଷାର୍ତ୍ତ—(ତୃଷାତୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ତୃଷାତୁରତା—ବ) Tṛushātura Thirsty.

ତୃଷା ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ—ତୃଷା କରିବା (ଦେଖ)
Tṛushā dekhā(khe)ibā Tṛushā karibā (See).

ତୃଷାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ତୃଷ୍ଣୟା ତତ୍; ତୃଷା ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୱିତ)—
Tṛushānwita ୧ । ତୃଷାର୍ତ୍ତ—1. Thirsty.
(ତୃଷାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଲୁବ୍ଧ—2. Covetuous; greedy of gain.

୩ । ଇଚ୍ଛୁକ; ଲାଳାୟିତ—
3. Desirous; hankering.

ତୃଷାବାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ତୃଷା+ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯାହାକୁ ଶୋଷ କରୁଥାଏ; ଶୋଷୀ—Thirsty.
Tṛushābān (ତୃଷାବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତୃଷାଭୂ—ସଂ. ବ—ସେଇ ସ୍ଥାନରେ ସେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜୀବ ପିଇଥିବା ପାଣି ମୂତ୍ରାଶୟକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଜମା ଉଦ୍ଦେ—(ତୃଷା ସ୍ଥାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Tṛushābhū The bladder; that part of the belly where the water which an animal drinks, accumulates before passing into the kidney.

ତୃଷାର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (୭ମ୍ୟା ତତ୍; ତୃଷା+ଅର୍ତ୍ତ) —
Tṛushārtta ଶୋଷ ଦ୍ୱାରା ଜର୍ଜରିତ; ପିପାସା ଦ୍ୱାରା କାତର—(ତୃଷାର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Very thirsty; pained with thirst.

ତୃଷାର୍ତ୍ତି(ର୍ତ୍ତି)—ଗ୍ରା. ବଣ (ସଂ ତୃଷାର୍ତ୍ତ)—ତୃଷାର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Tṛushārtti(rthi) Tṛushārtta (See).

ତୃଷାଳୁ—ସଂ. ବଣ (ତୃଷା+ଆଳୁ; ତୁଳ. ଜଦ୍ଧାଳୁ)—
Tṛushālu ତୃଷିତ; ପିପାସିତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Thirsty.

ତୃଷିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ତୃଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ତୃଷାନ୍ୱିତ (ଦେଖ)
Tṛushita Tṛushānwita (See).
(ତୃଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତୃଷ୍ଣା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃଷ ଧାତୁ+ଭାବ. ଣ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Tṛushṇā ୧ । ଶୋଷ; ତୃଷା; ପିପାସା—1. Thirst.

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା; ଲାଳସା—
2. Inordinate desire or longing after a thing.

୩ । ଲୋଭ—3. Covetousness; greed.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ କେତେକ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ଧନତୃଷ୍ଣା; ବିଷୟତୃଷ୍ଣା; ମୃଗତୃଷ୍ଣା ଇତ୍ୟାଦି ।]

ତୃଷ୍ଣା କ୍ଷୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୃଷ୍ଣା+କ୍ଷୟ)—
Tṛushṇā kshaya ତୃଷ୍ଣା ନିବୃତ୍ତି (ଦେଖ) Tṛushṇā nibṛutti (See)

ତୃଷ୍ଣା ଦୂର କରିବା—ଦେ. କି—ପିପାସା ବା ତୃଷ୍ଣା ନିବୃତ୍ତି କରିବା—
Tṛushṇā dūra karibā To quench one's thirst.
ତୃଷ୍ଣା ଦୂର କରା **प्यास दूर करना**

ତୃଷ୍ଣା ନିବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୃଷ୍ଣା+ନିବୃତ୍ତି)—
Tṛushṇā nibṛutti ୧ । ପିପାସାର ଉପଶମ ବା ତୃପ୍ତି—
1 Satiety of thirst; quenching of thirst.

୨ । ବାସନା କ୍ଷୟ; ବୈରାଗ୍ୟ; ସାଂସାରିକ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତିର ଅଭାବ—
3. Renunciation of worldly desires.

୩ । ତୃପ୍ତି—2. Contentment.

୪ । ମନର ଶାନ୍ତି—4. Tranquility of mind.

ତୃଷ୍ଣାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (୭ମ୍ୟା ତତ୍; ତୃଷ୍ଣା+ଅନ୍ୱିତ)—ତୃଷିତ—
Tṛushṇānwita Thirsty.
ତୃଷ୍ଣାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତୃଷ୍ଣାର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (୭ମ୍ୟା ତତ୍; ତୃଷ୍ଣା+ଅର୍ତ୍ତ)—ତୃଷ୍ଣାନ୍ୱିତ (ଦେଖ)
Tṛushṇārtta Tṛushṇānwita (See)
(ତୃଷ୍ଣାର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତୃଷ୍ଣାଳୁ—ସଂ. ବଣ. (ତୃଷ୍ଣା+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଆଳୁ; ତୁଳ. ଉତ୍ପାଳୁ)—
Tṛushṇālu ପିପାସାର୍ତ୍ତ—Thirsty.

ତୃଷ୍ୟ—ସଂ ବଣ. (ତୃଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଲୋଭନୀୟ; ବାଞ୍ଛନୀୟ—
Tṛushya Desirable; sought after.

ବ—(ତୃଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଯ)—୧ । ଲୋଭ—
1. Avarice; greed.

୨ । ଶୋଷ—2. Thirst (Apte).

ତେ—ଗ୍ରାଦେ. (ପ୍ରତ୍ୟୟ) (ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରୁ ବ୍ୟବହାରରୁ ବାଲେଶ୍ୱର ମେଦନୀପୁର ଅଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ, ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ଲଗେ)—
ନେକୋ ୧ । ନିମିତ୍ତ ବା ହେତୁ ଅର୍ଥକ ବଚନ—
1. An ending attached to the present participle of verbs to denote (for).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ

ଜାମେ ରମାର ଭଭ୍ୟ ଚତ୍ର
ଜାଣଟେ ଭକ୍ତ ବ ଅଭକ୍ତ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ମଧ୍ୟ ବୈଷ୍ଣବ ଯୁଗର କବିତାରେ ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଭାଗବତରେ ଦେଖାଯାଏ ।]

ତେଇଁ—ଗ୍ରା. ଅ—ତହିଁ (ଦେଖ)
Teiñ — Tahiñ (See)
(ତେହୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେଇଁକି—ଗ୍ରା. ଅ—ତହିଁକ (ଦେଖ)
Teiñki — Tahiñki (See)
(ତେହୁଁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ତାଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ମୁଁ ଗ୍ରାମରେ ଯାଇ ପଦାଣ୍ଟଲି, ତେଇଁକି ସେ ଗ୍ରାମରେ ନାହାନ୍ତି)

ତେଇଶ(ଶି)—ଦେ. (ଗଣ୍ୟାବାଚକ) (ସଂ. ତ୍ରୟୋବିଂଶ; ପ୍ରା. ତେବୀସ; ତେଇସ) ବ—୨୩ ସଂଖ୍ୟା—
Teisa(si) — The number 23; twentythree.
तेइश तेइशा तेइशे तेइशवाँ
ବଶ—୧ । ୨୩ ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering twenty three.
୨ । ତ୍ରୟୋବିଂଶ—2. Twentythird.

ତେଇଶା ଦୁଇଶ—ଦେ. ବ ଓ ବଶ—ଦୁଇଶ ତେଇଶ—
Teisā duisa — 223; Two hundred and twenty three.
(ତେଇଶା ଦୁଇଶହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେଇଶା ଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ ଓ ବଶ—ଏକଶ ତେଇଶ—
Teisā śae(he) 123; One hundred and twenty three.

ତେଉଆରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତିବେଦୀ)—ପଶ୍ଚିମା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧି ବିଶେଷ—
Teuāri — Tewari; a family title of up-country Brāhmaṇa.
तिवारी तेओयारी
[ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍କଳର ତିଘାଟୀ ବା ଉଦାଡ଼ୀ ଉପାଧି ତୁଲ୍ୟ ।]

ତେଉ(ହୁ)ଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଉତ୍ତଡ଼ି (ଦେଖ)
Teu(hu)rdi — Tiurdi (See)

ତେଏଷଠି—ଦେ. ବ ଓ ବଶ—ତେଷଠି (ଦେଖ)
Te-eshaṭhi — Teshaṭhi (See)

ତେଓଡ଼—ଦେ. ବଶ. (ସଂ. ତୃର୍ଯକ)—ତେଢ଼ା (ଦେଖ)
Teorda (rdā) — Terdhā (See)
तिकार, तासा ବ—କ୍ଷେତର ତୃତୀୟ ଥର ଗୁଣ—
Third time of ploughing of a field.

ତେଁଣ୍ଟୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଲଘୁ) ବ—ତଣ୍ଟି; ଗଳା—
Teñṭu — Throat.

ତେଁତର—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର)—ବ—ତେନ୍ତୁଳ—
Teñtara — Tamarind.

ତେକଚ୍ଛି ଦେ. ବ. (ସଂ. ତିକଚ୍ଛ)—ଉକଚ୍ଛ; ଲୁଗାର ଉଳଟ କାନ ଖୋସି ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବାର ଭଙ୍ଗ—Wearing of cloth with three of the corners tucked up
तेकौंचा तिकछी

ତେକାଳ—ଦେ.ବ. (ସଂ. ତ୍ରିକଣ୍ଟକ)—ଉଳ ମୁନ ଥିବା ଅସ୍ତ୍ର; ତେଣ୍ଟା; Tekālā — A three pronged harpoon; trident.
तेफड़का

ତେଘାଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ରି ଓ ଘାଟ) —ତିନି ଘାଟ ଯୁକ୍ତ ପର୍ବତ ବା ତେଘାଟା
Te-ghāṭi — A hill or place having three mountain passes.

ତେଶ ତୁରାଗନ ତେଘାଟ ଅତଳେ
ଏଶେ ଚରଠାଥ ଦାଉ ଦାଉ ଜଳେ—ଅଜସୃତ୍ତଦ, ଶେଷବତ୍ତୀ ।

ବଶ— ଉଳଘାଟଥା; ଉଳ ଘାଟବିଶିଷ୍ଟ (ଜଳାଶୟ)—
(a tank) Having three wharves or bathing places.

ତେଙ୍ଗଡ଼ା—ଦେ. ବି (ସଂ. ତ୍ରିଙ୍ଗଟ = ଶିକା)—
Teṅgarḍā — ୧ । ଦାଣ୍ଡି, ଆଦ ରନ୍ଧିବା ନମନ୍ତେ ଦୁଇ କାନ୍ଥର କୋଳଙ୍ଗା; ତେକାଟା ଜଳରେ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠି ମରୁଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ତାଖା ତିକୋଣାକାର ସ୍ଥାନ—1. A bracket (ତେଙ୍ଗେଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ) made by driving a stick into the corner of 2 walls to put cooking pots on it.
୨ । ରନ୍ଧନଶାଳାରେ ଦାଣ୍ଡି ଉଖିବା ନମନ୍ତେ ସଳା କରି ଯାଇଥିବା ପିଣ୍ଡି—2. A platform with grooves made on it to put the round bottomed cooking pots on them.
୩ । ଝର ଝମ୍ପା (ଦେଖ)
3. Jhara jhampā (See) (Haines)

ତେଙ୍ଗୁଡ଼ିବା—ଦେ.କ୍ରି. (ସଂ. ତ୍ରିଙ୍ଗଟ)—ଥରେ ପାକରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଥିବା ପାକପାତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଧୂଆଧୋଇ କରି ପୁଣି ପାକ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଦାଣ୍ଡିଶାଳ ଘରର ତେଙ୍ଗଡ଼ାରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ରଖିବା—To arrange the empty pots in the niches in order after washing them when they are emptied of their contents.
ତେଙ୍ଗଡ଼ିବା ତେଙ୍ଗୁଡ଼ କରିବା ତେଙ୍ଗେଡ଼ିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ତେଜ ଆମ ଗରମୀ—ଦେ. ବ—କୋଠା ଗରମ ହେବା; ପେଟ ଉତରେ
Tej āma garamī — ଗରମ ହେବା ରୋଗ (ସହିତ ସୋପ ନାଲ-ରକ୍ତ ଛାଡ଼ା ଦୁଏ)—Heat in the abdomen resulting in dysentery.

ତେଜ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତେଜସ୍)—୧ । କାନ୍ତି; ଘାଡ଼ି; ଲଭ—
Teja — 1. Glamour; radiance.
तेज ବଳରେ ବ ତେଜ ବଶୁଛ ପରାଭବ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ· ବନ ।
୨ । ପରାକ୍ରମ; ପ୍ରତାପ—2. Might; prowess.
୩ । କ୍ରୋଧ—3. Anger; wrath.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଏ ୀର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ଭୋଜପୁରି ଶବ୍ଦ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଖାଭୋଖରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ ସାଧି ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପଭ୍ରଂଶ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜବେ, 'ବଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୪ । ଉତ୍ତାଦନ—4. Irritation; excitement.

ଉନ୍ମେଷ ଅଖିର ଖୀର ଜାତ ମୋ ଘମାର ମାର ଭେଳେ ସୂମନ ସାସର ପର ଦେ
ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମଖୁଆଳଖ ।

୫ । ଶକ୍ତି; ଫୂର୍ତ୍ତି; ସ୍ପୃହଲ୍ୟ—
5. Energy; spirit; activity.

୬ । ଦାଉ; ଜୋର୍—6. Force; brunt.

୭ । କଥା ଉପରେ ଦଆସିବା ଜୋର୍ —
7. Stress; emphasis.

ବୈଦେ. କ. (ଫା. ତେଜ୍)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ତୀବ୍ରତା—
1. Sharpness; keenness; acuteness.

ତେଜ, ତେଜୀ ୨ । ଅସହ୍ୟତା—2. Unbearableness.

୩ । ତେଜୀ (ଦେଖ)—3. Teji (See)

୪ । ଶୀଘ୍ରଗାମିତା; ବେଗ—
4. Swiftness of motiou; velocity.

ଦେ. ବଙ୍ଗ. (ଫା. ତେଜ୍)—
୧ । ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ; ମହର୍ଘ; ମଡଙ୍ଗା (ବସ୍ତୁ)—
1. Dear (in price); of high price.
(ଯଥା—ଘିଅର ବଜାର ଖୁବ୍ ତେଜ ହୋଇଅଛି ।)

୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ଦାଢ଼ିଆ—2. Sharp-edged.

୩ । ଶୀଘ୍ରଗାମୀ; ବେଗବାନ୍—
3. Fleet of foot; swift.

୪ । କଡ଼ା; କଡ଼ିଆ; ତିକ୍ତ—4. Pungent; acrid.

୫ । ଉଗ୍ର; ପ୍ରଚଣ୍ଡ—5. Acute; violent.

ଦେ. ବଙ୍ଗ—୧ । ବଚକ୍ଷଣ—1 Intelligent; of sharp intellect.

୨ । ଆଶୁ ଫଳପ୍ରଦ—2. Instantaneous in effect.

୩ । ଚପଳ; ଚଞ୍ଚଳ; ଅସ୍ଥିର—3. Restless; fickle-minded.

୪ । କଡ଼ା ମିଜାଜ—4. Of irritable temper.

ତେଜ ବରର ତେଜ ପିଲ, ମାଇତ୍ତୁଲିଆ ସରର ଭାତ ନ ଖାଇ—ଚଗ ।

ତେଜଃ—ସଂ. ବି. (ତେଜସ୍ ଶବ୍ଦ, ତିଜ୍ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅସ୍)—୧ । ଉତ୍ତାପ—1. Heat.
Tejah

୨ । ଦୀପ୍ତି; ଜ୍ୟୋତି; ଆଭା; ଚମକ—2. Glamour; lustre; glow; glare; splendour; brilliance.

୩ । ଆଲୋକ—3. Light.

୪ । ଘୋଡ଼ାକର ବେଗ—4. Velocity; swiftness; the speed of a horse.

୫ । ଦାଉ; ପ୍ରତାପ; ପ୍ରଭାବ—5. Spirit; ardour; energy; vigour.

୬ । ଜୋର୍; ବଳ; ଶକ୍ତି; ପରାକ୍ରମ
6. Might; force; strength; brunt; power.

୭ । ରେତଃ; ଶୁକ୍ର; ବୀର୍ଯ୍ୟ—
7. Semen; semen seed; semen virile.

୮ । ସତ୍ତ୍ୱ; ପୌରୁଷ; ପୁରୁଷତ୍ୱଶକ୍ତି—
8. Virility; vitality.

୯ । ଘୃତ—9. Ghee.

୧୦ । ଦର୍ପ; ଅହଙ୍କାର; ଉଦ୍ଧତ ପଣ—
10. Haughtiness; arrogance.

୧୧ । ପିତ୍ତ—11. Bile.

୧୨ । ସୁବର୍ଣ୍ଣାଦି ଧାତୁ—12. Metal (e.g. gold, silver)

୧୩ । ବ୍ରହ୍ମ—13. Brahma or the prime Essence of the universe.

୧୪ । ମଗଜ; ମଜ୍ଜା—14. Brain; marrow.

୧୫ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ସାର ଭାଗ—15. Essence; pith; quintessence.

୧୬ । ସୁନା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. Gold.

୧୭ । ମଖନ; ଲହୁଣି; (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—17. Butter.

୧୮ । (ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର) ସତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଲିଙ୍ଗଶରୀର —
18. (Hindu philosophy) The material body born of the Satwa element of nature.

୧୯ । ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତରୁ ଏକତମ; ଅଗ୍ନି—19. Fire, one of the 5 elements of nature according to the Hindu philosophy.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଗୁଣ-ଶବ୍ଦ, ସ୍ପର୍ଶ ଓ ରୂପ; ଏଥିରୁ ଭାସ ଓ ଆଲୋକ ବାହାରେ ।]

୨୦ । ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ପ୍ରକାଶିତ ଉତ୍ଜ୍ୱଳତା ବା ଆଭା—
23. The bright appearance of the human. body (Apte).

୨୧ । ସାହସ; ସାହସ—21. Courage; valour (Apte).

୨୨ । ସାଦୁଚୂଚକ ପ୍ରଭା—
22. Martial or heroic lustre (Apte).

୨୩ । ସତ୍ତ୍ୱୋଚିତ ପ୍ରଭାବଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—
23. One possessed of heroic lustre (Apte).

୨୪ । ଉଗ୍ର ବଳ (ଯାହା ଅପମାନ ବା ମନ ବ୍ୟବହାର ସହ୍ୟ କର ପାରେ ନାହିଁ)—24. The strength of character which does not brook insult or ill treatment (Apte).

୨୫ । ଗୌରବ; ମହତ୍ତ୍ୱ—
25. Majesty; dignity (Apte).

୨୬ । ଚକ୍ଷୁର ପ୍ରଭା ବା ନର୍ମଳତା—
26. Clearness of the eyes (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ୍

୨୭ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବସ୍ତୁ—
27. A shining or luminous body (Apte).

୨୮ । ପ୍ରଚଣ୍ଡତା; ଘାତୁତା—28. Violence; fierceness; ferocity (Apte).

୨୯ । ଅଧୀରତା—29. Impatience (Apte).

୩୦ । ପ୍ରଚଣ୍ଡତା; ଜୁଗୁତା—
30. Smartness; acuteness; keenness.

୩୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ଗାଙ୍ଗୁଲି)—31. The sun.

ତେଜ କଲମ—ଦେ. ବ—ତେଜା କଲମ (ଦେଖ)
Teja kalama — Teji kalama (See)

ତେଜ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କି—୧ । ରାଗ ଦେଖାଇବା—
Teja kārdhibā — 1. To give vent to one's anger.

ତେଜ ବାହିର କରା ୨ । ପ୍ରଭାବ ଦେଖାଇବା—2. To show one's mettle or spirit or energy.

ତେଜ ଦେଖା(ଖୋ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୩ । ଗର୍ବ ଦେଖାଇବା—3. To show haughtiness.

୪ । ବାଡ଼ିଙ୍କି କରିବା—4. To arrogate; to brag.

ତେଜ ଚକ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତେଜଃ+ଚକ୍ର)—୧ । ତେଜସମୂହ; ତେଜୋରାଶି—1.A mass of lustre.

୨ । ତେଜୋମୟ ଚକ୍ର—2. Luminous wheel.

ବୋଲେ ବେ ଚରନହୁ ପଷଭର
ଜଶୋଽରେ ତେଜଚକ୍ର ସମ୍ଭବ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ତେଜଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତେଜନ)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣୀକରଣ; ପଜାଇବା—
Tejaṇā — 1. Act of whetting; sharpening.

୨ । ଜଳୁଥିବା ପ୍ରଦୀପର ବଳତାକୁ ତେଜିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଶଳାକା ବା କାଠି—2. A pick used to trim or push up the wick of a burning oil lamp; a trimmer.

୩ । ବାଡ଼ିକୁ ତେଜିବା—3. The trimming of the wick of a lamp; the act of pushing up the wick of a burning lamp.

ତେଜନ—ସଂ. ବି. (ତିନ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣୀକରଣ—
Tejana — 1. Sharpening.

୨ । ଦୀପ୍ତକରଣ—2. Illuminating.

୩ । (+ବର୍ମ ଅନଟ୍)—ବାଉଁଶ—3. Bamboo.

୪ । ମୁଞ୍ଜତୃଣ; ମୁରୁଗାଘାସ; କାଣ୍ଡଖଇ—
4. The Muñja grass.

(ତେଜନକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୫ । ଶରତୃଣ—5 The sara reed.

ତେଜନୀ—ସଂ. ବ—୧ । ତେଜୋବତୀ (ଦେଖ)
Tejani — 1. Tejobatī (See)

୨ । ତନ୍ତ୍ର; ଗୁଇକାଠ—2. Piper Chaba.

ସଂ. ବର୍ଣ—ମୂର୍ଖ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Illiterate

ତେଜ ପତ୍ର—ସଂ. ବ. (ସଂ. ତ୍ୱକ୍‌ପତ୍ର)—ନାଇପାର୍ଘ ତରଶ୍ୟାମଳ ତରୁ ବଶେଷର ସୁବାସିତ ପତ୍ର—
Teja patra — The scented leaves of cassia cinnamon; Tolia Malabathy; Cinnamonium Obtusifolium (Kirtikar.)

ସଂ. ତ୍ୱଚ, ବରାଙ୍ଗ, ଗ୍ରନ୍ଥେପ୍ଟ, ତ୍ୱକ୍‌ପତ୍ର, ସୁରଭିବଲ୍ଲଲ, ସୁଗନ୍ଧଶ, ଗନ୍ଧଜାତ, ମୃଦୁଶୋଧନ, ସିଂହଲ, ସୁରସ, କାମବାହ୍ୟ, ବହ୍ନିଗନ୍ଧ, ପତ୍ର, ପତ୍ରକ, ଗ୍ଲେଚ, ବନପ୍ରିୟ, ଲଘୁପର୍ଣ୍ଣ, ଗନ୍ଧବଲ୍ଲଲ, ବର, ଶୀତ, ରମ୍ୟବାହ୍ୟ, ତ୍ୱକ୍‌ପତ୍ର, ପାକରଞ୍ଜନ, ଭମାଲପତ୍ର, ତ୍ୱକ୍ ତେଜପାତା; ତେଜପାତ

[ଦ୍ର—ଦାରୁଚିନି ବା ଡାଲଚିନି ଗଛକୁ ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତରେ ତ୍ୱକ୍‌ପତ୍ର ବା ତ୍ୱକ୍‌ପତ୍ର କୁହାଯାଏ । ଡାଲଚିନି ଗଛର ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ବାସନାଯୁକ୍ତ, ଏନ୍ଥୁ ତେଜପତ୍ର ଗଛ ଓ ଡାଲଚିନି ଗଛ ପୃଥକ୍ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା କାଶ, ଆମ, କଣ୍ଡୁ, ଅରୁଚି କୃମି, ପୀନସଶ୍ୱାସ ପ୍ରଭୃତି ରୋଗ ପକ୍ଷରେ ଉପକାରୀ ଓ ଧାତୁବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ବଳକାରକ । ଏହାର ମଞ୍ଜିରୁ ମଧ୍ୟ ଉଠାଇ ଗନ୍ଧ * ବର୍ଷର ହେଲେ ଲୋକେ ନେଇ କଥାରେ ଘୋଡନ୍ତି । ଏ ଗଛକୁ ଖରାରୁ ବଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ଉପରେ ଖୁପ୍ପା କରିଯାଏ ଓ ୨ ବର୍ଷ ପରେ ଏଥିରୁ ପତ୍ର ଓ ସାନ ସାନ ଡାଳ ଛିଣ୍ଡାଇ ଶୁଖାଇ ରଖାଯାଏ । ପ୍ରଚ୍ଛବର୍ଷ ଆଶ୍ୱିନଠାରୁ ମାର୍ଗଶିର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଥିର ପତ୍ର ଛିଣ୍ଡାଯାଏ । ପ୍ରଚ୍ଛ ଗଛରୁ ବର୍ଷକେ ୧୦।୧୫ ସେର ପତ୍ର ବାହାରେ । ଏ ଗଛ ପୂର୍ବ ହିମାଳୟ, ଖାସିଆ ପାହାଡ଼, ଚିଟିଗଙ୍ଗ ପୂର୍ବତୀରସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳର ନାଇପାର୍ଘ ତରଦ୍ୱରର ବୃକ୍ଷ ଅଟେ । ଏ ପତ୍ର ଔଷଧରେ ଓ ତରକାରୀରେ ମସଲାରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ତେଜବତୀ—ଦେ. ବ—ତେଜୋବତୀ (ଦେଖ)
Tejabatī — Tejobatī (See)

ତେଜବନ୍ତ—ଦେ. ତଣ. (ସଂ. ତେଜୋବତ୍)—ତେଜୋବାନ୍ (ଦେଖ)
Tejabanta — Tejobān (See)

ତେଜବନ୍ତ (ତେଜଧାତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଖୁବର ୩ର ତେଜବନ୍ତ
ସକଳ ସୁବଦ୍ୟା ପଣ୍ଡିତ । ରୁଗତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

[ଦ୍ର—ସଂ. ବଭୁସ୍ ଓ ମଭୁସ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ନଷ୍ପନ୍ନ ପଦମାନ ଯଥାକ୍ରମେ ଓଡ଼ିଆରେ ସଂ. ବନ୍ତ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟାଦରେ ବନ୍ତା) ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ବନ୍ତୀ ଏବ ସଂ. ମନ୍ତ, (ପ୍ରାଚୀନ—ମନ୍ତା) ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ମନ୍ତୀ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ତେଜବର—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ)—ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଥର ତିନିବାର ବିବାହ କରିଅଛି—
Tejabara — A person who has married three times in succession.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ତଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମଝା ଏବ ୨ ତଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଝା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ରଖା କରଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ଟି, ୨ ତଦ୍ଧିତ ବୋଲଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହେ ଏ ଭାଷାଟୋଷଇଁନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହୁଁର ବ୍ୟବହାର ୨ ବା ୧ ତଦ୍ଧିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—; 'ଗାଇ' ନ ପାଇଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଷ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଝକାଶ ଠିକ ଦେଉଁ ଦେଉଁ ବରର ବସ୍ତ୍ର ଦୋଇ ଗଲଣି ପଶ୍ଚାତ,
ବସ୍ତ୍ର ଧବନ୍ତୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛ ଜୋଜବଲ ଓ ତେଜବର ବସ୍ତ୍ର ଖାଠିବ ।
ଫକୀରମୋହନ, ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ତେଜମସ୍ — ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ତେଜୋମସ୍)—ତେଜୋମସ୍ (ଦେଖ)
Tejamaya — Tejomaya (See)

ରୁଦ୍ର ନାମର ତେଜମସ୍
ପ୍ରକାଶ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଣି ପ୍ରାସ୍ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତେଜ(ଜା)ରାତ—ବୈଦେ. ବି. (ଅ. ଇଜାରତ୍)—ଇଜାରତ (ଦେଖ)
Teja(jā)rāt — Tijārata (See)

ତେଜ(ଜା)ରାତି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଅ. ଇଜାରତ୍ତି)—
Teja(jā)rāti — ଇଜାରତ୍ତ (ଦେଖ)
(ତେଜାରତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) — Tijāratī (See)

ତେଜ(ଜୁ)ରି—ବୈଦେ. ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଇଂ. ଟ୍ରେଜରି)—
Teja (ju)ri — ଟ୍ରେଜରି (ଦେଖ)
[ତେରଜ(ଜୁ)ରି—ଅନ୍ୟରୂପ] — Trejarī (See)

ତେଜରର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଟ୍ରେଜରର)—ଟ୍ରେଜରର (ଦେଖ)
Tejarara — Trejarara (See)

ତେଜଲ—ସ. ବି. (ଇଜ୍ ଧାତୁ + ସଙ୍କଟେ. ଅଲ)—୧ । କପିଞ୍ଜଳ ପକ୍ଷୀ;
Tejala — ଗୌରଛତ୍ତର—1. Brown swallow.
୨ । ଗୃହକ ପକ୍ଷୀ—2. Coccyster bird.

ତେଜସ୍—ସ. ବି.—ତେଜଃ (ଦେଖ)
Tejas — Tejaḥ (See)

ତେଜସ୍କର—ସ. ବଣ. (ତେଜସ + କୃ. ଧାତୁ + ଟଖ୍. ଅ)—
Tejaskara ୧ । ପ୍ରଭାବଶାଳୀ—1. Glorious.
(ତେଜସ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ—2. Glamorous.
୩ । ଉଦ୍ଦୀପକ— 3. Invigorating; exciting.
୪ । ବଳକାରକ—4. Strengthening; strength-giving.
୫ । ସଦ୍ଭାବ ତେଜୋବୃଦ୍ଧି ହୁଏ—
5. Increasing vigour; energy-giving.

ତେଜସ୍ୱ—ସ. ବି. (ତେଜସ୍ + ବ)—ମହାଦେବ; ଶିବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
Tejaswa — Śiba.

ତେଜସ୍ୱତୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ତେଜସ୍ୱାନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଚଇ; ବଣ ପିପଲା;
Tejaswatī — ଗଳପିପ୍ପଳୀ—A medicinal creeper.
ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ତେଜସ୍ୱାନ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of .Tejasbān (See)

ତେଜସ୍ୱାନ୍—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ତେଜସ + ଅସ୍ତ୍ର ଅର୍ଥରେ ବତୁ;)—
Tejaswān — ତେଜସ୍ୱତ୍ ଶବ ୧ମା ୧ବ.)—୧ । ଦୀପ୍ତିମାନ୍—
(ତେଜସ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Shining; briliiant.
୨ । ପ୍ରଭାବଶାଳୀ—2. Powerful.
୩ । ବଳବାନ୍—3. Vigorous.
୪ । ଶକ୍ତିଶାଳୀ—4. Energetic.

ତେଜସ୍ୱିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ତେଜସ୍ୱିନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ମହାଜ୍ୟୋତି-
Tejaswinī ସ୍ମନ୍ତା ଲତା —1. A kind of phosphorescent herb.
୨ । ତେଜୋବଶିଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A vigorous woman.
୩ । ତେଜୋବତ୍ତା (ଦେଖ)
3. Tejobatī (See)
ସ. ବଣ ସ୍ତ୍ରୀ—ତେଜସ୍ୱୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Tejaswī (See).

ତେଜସ୍ୱୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ତେଜସ୍ + ଅସ୍ତ୍ର ଅର୍ଥରେ. ବନ୍; ତେଜସ୍ୱିନ୍
Tejaswī ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ; ତେଜୋବଶିଷ୍ଟ—
(ତେଜସ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Lustrous; splendid.
(ତେଜସ୍ୱିତା—ବ) ୨ । ପରାକ୍ରାନ୍ତ—2. Vigorous; splendid.
୩ । ବଳବାନ୍—3. Mighty; powerful; mettled.

ତେଜା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତେଜନ)—୧ । ବାସ ତେଜବା—
Tejā 1.Trimming the wick of a lamp.
ତେଜା ୨ । ଉତ୍ତେଜନା—
ଉସକାବା 2. Incitement.

ତେଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କି.—୧ । ତେଜବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Tejā(je)ibā 1. The causative form of 'Tejibā'.
ତେଜାନ ୨ । ତ୍ୟାଗ କରାଇବା—
ଉସକାନା To cause to quit.
ତେଜାନ ବଳସାଇ ଯଥା ଅଳବା ତେଜାଇ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଶମ୍ଭାଏ ।
ତେଜାନା ଭକ୍ତ: ବୈଦେଶ୍ୱଣ ବଳାସ ।

ତେଜାବ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—ଏସିଡ୍; ଅମ୍ଳସାର—
Tejāb — Acid.
ଅମ୍ଳଜାବକ ତେଜାବ

ତେଜାଲ—ବୈଦେ ବ.—(ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍—ଇଜେଲ୍ଲ—ମାଟିର ଚୁଲ୍ଲି
Tejāla ଢାଣ୍ଡି)—ମାଟିର ଛଠା ଚୁଲ୍ଲି—A portable earthen
ତିଜାଲ oven.
ଉତ୍ତପ୍ତ ଅନୁଭବା ଦେ. ବଣ.—ତେଜସ୍ୱୀ—
ତେଜାଲ Energetic.
ତେଜୀ

ତେଜି (ଧାତୁ)—ସଂ.—(ଇଜ୍ ଧାତୁ+ଣିର୍)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା—
Teji (root) 1. To sharpen.
୨ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା—2. To incite.

ତେଜି ଉଠିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଭୀଷଣ ରାଗିଯିବା—
Teji uthibā 1. To be very angry.
କହିଁ କଣ୍ଠୁ ଏ ଦୁହନ୍ତର କୋଧ ତେଜି ଉଠିଲ ।
ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତର ଗଲ୍ଭରତ ।
୨ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ତେଜସ୍ୱର ହେବା—
2. To be brighter to some extent

ତେଜିତ—ସଂ. ବଣ.—(ଇଜ୍ ଧାତୁ ଣିର୍=ତେଜି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Tejita ୧ । ଶାଣିତ—1. Sharpened.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଖ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଙ୍ଘ	ଝ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଛ	ନ୍

୨ । ମାର୍ଜିତ—2. Purified; trimmed.

୩ । ଉତ୍ତେଜିତ—2. Excited.

ତେଜବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତିଜ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପାଘର ବଳଉାକୁ ଉସକାଇ ସତେଜ କରିବା; ତେଜିବା—

ଉସକାନ 1. To trim up the wick of an oil lamp; to

उसकाना trim up a lamp or candle.

୨ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା; ଉଦ୍ଦୀପନ କରିବା; ଝଡ଼ାଇବା—2. To excite.

୩ । ରଗାଇବା—3 To make angry.

୪ । ଉଚ୍ଚ ଦର ହେବା; ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ ହେବା; ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହେବା—4. To rise in price.

(ଯଥା—ଆଜି କାଲି ବଜାରରେ ସବୁ ସସଲ୍ଲା ଦର ଖୁବ ତେଜିଛି ।)

୫ । ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହେବା; ପ୍ରବଳତର ହେବା—5. To increase in vigour; to rise up

(ଯଥା—ଆଜି ତାର ଜ୍ୱର ତେଜିଛି ।)

ତେଜା ୬ । (ସଂ. ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା) ତ୍ୟାଗ କରିବା—

तजना, तयागना 6. To abandon; to give up.

ସାର୍ଥ ଉପର ନାସ ନଳ ତେଜଲେ ଥରା ସରଇତ ବସ୍ତ୍ରଇଲ ।

କବୀନ୍ଦ୍ର. କଲୋଳ୍ଲଚଳ୍ଲ. ୦, ଗୀତ ।

୭ । ମାୟା ନ ରଖିବା; ସମତା ନ ରଖିବା—7. To have no concern or interest.

ବୁଝାଇଁକି ମୁଁ ତେଜ ପଣ୍ଡବୁ.

ଶକ୍ତି ଅନୁରୂପେ ବଦ୍ଧୁ ସାସ୍ୱକରୁ । ଭୁଶୁଣ୍ଡି: ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣ ।

ତେଜଷ୍ଠ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ତେଜସ୍+ଅତ୍ୟର୍ଥେ ଇଷ୍ଠ)—ଅତ୍ତଶସ୍ତ ତେଜସ୍ୱୀ—Very luminous; very powerful.

(ତେଜଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତେଜୀ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ତେଜସ୍ୱୀ)—୧ । ତେଜଃଶାଳୀ; ତେଜସ୍ୱୀ—1. Splendid.

ତେଜିଆନ ୨ । ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ—

तेजी 2. Shining.

୩ । ପ୍ରଭାବଶାଳୀ—3. Powerful.

୪ । ତେଜୀୟାନ୍; ତେଜସ୍କର—4. Firm; fiery; spirited.

୫ । ବଳଷ୍ଠ; ପରାକ୍ରମୀ—5. Mighty.

୬ । ରାଗୀ; କ୍ରୋଧୀ—6. Of fiery temper; wrathful.

ତେଜି·ବ. (ଫା.)—୧ । ତେଜୀ; ତିରୀ; ଚଢ଼ା ଦର—1. Dearness in price; rise in price,

୨ । ଦାଢ଼, ତୀକ୍ଷ୍ଣତା—2. Sharpness.

୩ । ଶୀଘ୍ରଗାମିତ୍ୱ—3. Fleetness.

୪ । କଡ଼ାଆପଣ—4. Pungency.

ତେଜୀ କଲମ—ଦେ. ବ.—୧ । ପରାକ୍ରମୀ ଲେଖା—

Tejī kalama 1. Lusty writing; mighty pen; the

ତେଜୀକଲମ power of writing very strongly.

तेजी कलम ୨ । ତତ୍ପର ଲେଖା—1. A swift running hand; ready writing.

୩ । କଲମ ଯୋର; ଲିପିକୁଶଳତା—3. Penmanship; the quality of being an expert in the act of writing or composition.

ତେଜୀୟାଂସ—ଦେ.ବ.—(ସଂ. ତେଜୀୟସ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ. ତେଜୀୟାନ୍)

Tejīyāinsa ତେଜୀୟାନ (ଦେଖ)—Tejīyāna (See

ଆଳର ନୂତନ ସେ ଦୋଷ

ସେଣ୍ ସେ ଅଟେ ତେଜୀୟାଂସ । ପ୍ରାଚୀ ପୃଥ୍ୱୀଜୟନ୍ତୀ,୦୨ ।୦୨୩ ।

ତେଜୀୟାନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ତେଜସ୍+ଅତ୍ୟର୍ଥେ; ଇପ୍ତ୍ୱ; ୧ମା. ୧ବ.)

Tejiyāna ଅତି ତେଜସ୍ୱୀ—Very powerful; mettled.

(ତେଜୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତେଜୋବତ୍ତା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତେଜୋବତ୍ ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ତେଜୋବାନ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—The feminine of 'Tejobān'.

ସ. ତେଜବତ୍ତା, ତେଜୋବତ୍ତା, ତେଜସ୍ୱିନୀ, ତେଜନ୍ୟା, ସତ୍ତୋଜସୀ, ଲଘୁବଲ୍ଲିଲା, ଘାରଜାତା, ଶୀତା, ଭିକ୍ତା, ତେଜନୀ, ଅଗ୍ନିତେଜସୀ, ଚଡ଼ାଲପ୍ତୀ, ସୁତେଜସୀ

तेजवती

पेजवल

ବ—୧ । ହିମାଲୟର ନଳଃବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାର ଆଦ ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମିବା ବନ୍ୟ କଣ୍ଟକୀ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—1 A kind of thorny plant growing in Haradwar and other places near the Himalayas; the toothache tree.

ସ. ତେଜବଲ

ତେ. ଜଲଧସ୍ତ

[ଦ୍ର—ଏହାର ଶାଳ ଲଙ୍କାମରିଚ ପରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ଘାଟୁଆଡ଼ମାନେ ଏହାକୁ ସବୁଜ ପରି ଡାଲି ତରକାରୀରେ ମିଶାନ୍ତି । ଏହାର ତେଲ ଓ ମୂଳ ଚୋବାଇଲେ ଦାନ୍ତରୋଗ ଭଲ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଦୀପକ, କଫ, ବାତ, ଶ୍ୱାସନାଶକ ଓ ଅର୍ଶରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]

ସ. ନାମ ମହାଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ, ତାମ୍ରା, ତେଃଜୋବତ୍ତା, କନକପ୍ରତ୍ତା, ତେଜକା, ସୁତଲତା, ଅଗ୍ନିଶିଳା ମେଧାବନ୍ତା, ଘୀତ ଲତାଫଟକୀ

मालकँगनी

୨ । ମହା ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ଲତା (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Cardiospermum Helicacabum

[ଦ୍ର—ଏହା ହିମାଲୟର ଝେଲମ ନଦୀଠାରୁ ଆସାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଲଙ୍କା, ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ସମୁଦ୍ର ପତନରୁ ୪୦୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତର ପାବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ପତ୍ର ଗୋଲ ଓ କୋଣବିଶିଷ୍ଟ । ଏ ଲତା ଗଛ ଉପରେ ମାଡ଼ ଗଛପାଳ ଆଚ୍ଛାଦନ କରେ । ଚୈତ୍ରମାସରେ ଏ ଲତାର ଦେହସାଜ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ଫୁଲ ଧରେ ଓ ଫୁଲ ଝଡ଼ିଗଲେ ନେଳ ଫଳ ଧରେ । ଫଳ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗପଦ୍ୟ ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଁ ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜରେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଁଧୁ' ନ ପାଇରେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀକାର' ନ ପାଇରେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ପାଚିଲେ ଦଲଦଆ ମଞ୍ଜିର ଆପର ଦେଖାଯାଏ । ଫଳ ଉତ୍ତରୁ ନାଲି ଦାନା ବାହାରେ । ଏହି ମଞ୍ଜିରୁ ଯେଡ଼ି ତେଲ ବାହାର କରନ୍ତି । ଏ ତେଲର ବର୍ଣ୍ଣ ନାରଙ୍ଗବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଗ୍ରାଉଣ୍ଡରେ ରଙ୍ଗି ହୁଏ । ଏ ତୈଳ ଔଷଧରେ ଲଗେ । ଏ ତୈଳର ସ୍ୱାଦ କଡ଼ୁଆ । ଏହା ଅଗ୍ନି, ମେଧା ଓ ସ୍ନୁ ଉତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ବାତ, କଫ ଓ ଦାହନାଶକ —ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତେଜୋବାନ୍—ସଂ. ବଣ ପୁଂ (ତେଜସ୍+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍)—
Tejobān ୧ । ତେଜଃଶାଲୀ—1. Vigorous; energetic.
(ତେଜୋବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସ୍ୱାର୍ଯ୍ୟବାନ୍—2. Valorous.
୩ । ବଳୁଆ; ଶକ୍ତିଶାଳୀ—3. Strong; powerful.
୪ । ଜାନ୍ତମାନ୍—4. Lustrous; dazzling

ତେଜୋମୟ—ସଂ. ତତ୍ତ. ପୁଂ (ତେଜସ୍+ବହୁଲାର୍ଥେ. ମୟ)—ତେଜସ୍ୱୀ; ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ—Dazzling; luminous;
(ତେଜୋମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) glorious; vigorous.

[ଦ୍ର—ତେଜସ୍ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନାନା ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଯଥା—ତେଜୋମୂର୍ତ୍ତି; ତେଜୋରୂପ; ତେଜଃଶାଲୀ; ତେଜଃପୁଞ୍ଜ; ତେଜପୁର୍ଣ୍ଣ ।]

ତେଜୋମୟୀ—ସଂ. ବଣ – (ସଂ. ତେଜୋମୟ) ତେଜୋମୟ (ଦେଖ)
Tejomayī Tejomaya (See)

ରୂପ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୋରା ପାଇ,
ମୂର୍ତ୍ତିମତ ପ୍ରାପ୍ତ ତେଜୋମୟୀ । କଳ୍ପନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତେଜୋମୂର୍ତ୍ତି—ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତେଜଃ ମୂର୍ତ୍ତି)—ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ରୂପବିଶିଷ୍ଟ—Having a luminous body;
(ତେଜୋରୂପ—ଅନ୍ୟରୂପ) with body sorrounded by a halo of light.

ବ—୧ । ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ରୂପ—1. A shining body.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

ତେଜୋହ୍ୱ—ସଂ ବ—୧ । ତେଜୋବତ୍ତା (ଦେଖ)—
Tejohwa 1. Tejobatī (See)
୨ । ତତ୍ତ୍ୱ—2. Piper chaba.

ତେଜ୍ୟପୁତ୍ର—ଦେ. ବ (ସଂ. ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର=ଯେଉଁ ପୁତ୍ରକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ; ଯେଉଁ ପୁତ୍ରକୁ ପିତା ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି; ତ୍ୟକ୍ତ
ତେଜିପୁତ୍ର ପୁତ୍ର—A son disowned, or forshaken
तयक्तपुत्र by the father.

ତେଜ୍ୟପୁତ୍ର କରିବା—ଦେ. କି—ଅପେ ବଞ୍ଚି ଥାଉ ଥାଉ ଦଲିଲ Tejyaputra karibā ସମ୍ପାଦନ ବା ପ୍ରଚାର ଦ୍ୱାରା ପୁତ୍ରକୁ
ତେଜିପୁତ୍ର କରା ଅପଣାର ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା—
To disinherit one's son.

ତେଜ୍ୟା—ଦେ (ସଂ. ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ) ତ୍ୟଜନ; ତ୍ୟାଗ—
Tejyā Giving up; abandonment.

ଦେଶି ଗଇକାଖି ପାଚକ ବାଦନ୍ତିମା ବାଣୀରା,
ଶତୀଚିଲା ସହ ବକଳା କର୍ ପ୍ରେଚକ ତେଜ୍ୟା ।
ଉତ୍କ. କୋଶୀତ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ ।

ତେଡ଼ପୁଣି ଗାଈ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବିଚ୍ଛୁଆତି ଗାଈ (ଦେଖ)
Terdapuni gāī Bichhuāti gāī (See)

ତେଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ତେଢ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Terdā etc Terdhā etc (See)

ତେଡ଼ି(ଢ଼ି)—ଦେ. ବ—ଟେରି (ଦେଖ)
Terdi(rdhi) Teri (See)

ତେଡ଼ିକ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ତାବତ୍)—୧ । ସେହି ପରିମିତ—
Terdiki 1. So much; such.
ତତ; ତତବଡ଼ ଯେତିକି ଦର୍ଶକୁ ତେଡ଼ିକି ପ୍ରଜା,
तेतना ବାଲି ଉଡ଼ାଇବୁ ଗଡ଼ଲଉଜା । ଚଗ ।
୨ । ସେହି ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ; ତଦାକାର—
2. Of that magnitude.
୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—3. Excessive; too much.
(ଯଥା—ତା ଘରେ ତେଡ଼ିକି ଅଗାଡ ଦେବାରୁ ମୁଁ ତା ଘର ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଆସିଲି ।)
କି. ବିଣ—୧ । ସେହି ପରିମାଣରେ—1 So much; such.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ବିଶେଷ ଭାବରେ—2. Too much.
(ଯଥା—ତା ରୋଗ ତେଡ଼ିକି ବଳାଇବାରୁ ତାକୁ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ପେନ ଆସିଲୁଁ ।)

ତେଡ଼େ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ତେଡ଼ିକି (ଦେଖ)
Terde 1. Terdiki (See)
ବେଦବ୍ୟାସ ବୋସାଇ ଶିଷ୍ୟ ସ୍ତବ ପେନ,
ସବସ୍ୟ ସେ ସାଗରେ ହେଲେ ତେଡ଼େ ମନ୍ଦ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି, ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।
କି. ବଣ.—ତେଡ଼ିକି (ଦେଖ)—Terdiki (See)
ତୁ ତେମେ ତେଡ଼େ ବଶ ଲୋହୁ
ନଷ୍ଟାମେ ଯେତେ ଦୋଷ ହେଉ । କଳ୍ପନାଥ, ରାଗବତ ।
୨ । ସେତେବଡ଼ ଗୁଣ ବା ଗରିମାବିଶିଷ୍ଟ—
2. Possessing so many qualities; so great a; such a great.

ତେଡ଼େକେ—ଦେ. କି. ବଣ. – ତେଡ଼ିକରେ—
Terdeke In so much.
ସେହୁ ଯେତେ ତେଡ଼େକେ ଉଲିଲ । ପ୍ରତା. ରତ୍ନସନ୍ଦର୍ଭ ।

ତେଡ଼େଭଲି—ଦେ. ଅ.—୧ । ତାଦୃଶ—
Terde bhali 1. Such.
ତତବଡ଼ ୨ । ତେତେବଡ଼—
तेता बड़ा 2. So great; such a great. (preson).
ମୁଦ୍ରାରେ ସେ ବୁଲ ବନ୍ଦିତ ପବନ,
ତେଡ଼େ ଛତ ନୃପ ପାଇଲେ ଅତ ଶାନ୍ତ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

ତେଢ଼ା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ତାର୍ଯ୍ୟକ; ତିରସ୍)—୧ । ବଙ୍କା, ବଙ୍କା କୁଟିଳ–
Terdhā 1. Crooked; curved; awry; not straight.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ପୂର୍ବାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯପ୍	ଲ୍ଲ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ଷ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଲ୍ଲ	ଙ	ନ୍

[ଡ—ବଡ଼ା ବଙ୍କା ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଟେଢ଼ା, ତେଢ଼ା ୧ । ତେରଚ୍ଛା; ଯାହା ଠିଅ (ଖଡ଼ା) ବା ଶୂଅ (ଆଡ଼) ବାଗରେ ନ ଯାଇ କର୍ଣ୍ଣ ମାର୍ଗରେ ଯାଇଥାଏ—2. Oblique.

୩ । ରୁଷ୍ଟ; ରୁକ୍ଷ—2. Surly; irritable.

(ଯଥା—ଟେଢ଼ା ମିଜାଜ୍ ।)

୪ । ଠେସା; ଅସମାନସୂଚକ; ଅବାଧ୍ୟତାପୂର୍ଣ୍ଣ—4. Insubordinate.

(ଯଥା—ତେଢ଼ା କଥା କହିବା ଉଚିତ୍ୟକୁ ଦଣ୍ଡେ ଗୃହରେ ରଖିବ ନାହିଁ ।)

୫ । ଯେଉଁ ଉଚିତ୍ୟ ପ୍ରତିକୂଳ ଭାବ ଦର୍ଶ; ଅନୌଚିତ୍ୟଦାୟକ (ଉଚିତ୍ୟ)—5. Recalcitrant; refractory (servant).

ଟେଢ଼ା ଟେଢ଼ି—ଦେ. ବ—ପରସ୍ପରର କଥାକୁ ଅବଜ୍ଞା କରିବା; ଠେସା-ଠେସି; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପ୍ରତି ରୁକ୍ଷ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—Mutual disagreement or quarrel.

(ଯଥା—ଯେଉଁ ଘରେ ସାଆନ୍ତ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କର ସବୁବେଳେ ଟେଢ଼ା ଟେଢ଼ି ଲାଗେ ସେ ଘରେ ନଉକର ଗୃହରଙ୍କ ହୁନସ୍ତା କହିଲେ ନ ସରେ ।)

ଟେଢ଼ା ମେଢ଼ା—ଦେ. ବଣ. (ନିରର୍ଥକ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧର ଶବ୍ଦ)—ବଙ୍କାଚଙ୍କା; ବହୁବାର ବଙ୍କେଇଥିବା—Crooked at several places.

ଟେଢ଼ି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅମାନ୍ୟ କରିବା; ନ ମାନିବା; ବେଖାତିର କରିବା—1. To disobey, to disregard.

ଠେସେ ଦେଓୟା

ଠେସନା ୨ । ଘଉଡ଼ ଦେବା; ଭଡ଼ ଦେବା—2. To drive away.

ଢେଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଈର୍ଷ୍ୟକ୍)—

ଠେସା

ଠେସନା ୧ । (ପ୍ରଭୁ ଓ ଗୁରୁଜନଙ୍କ କଥାକୁ) ଅବଜ୍ଞା କରିବା; ନ ମାନିବା—1. To disobey; to disregard (a superior's words.)

୨ । ଯବାବ ଦେବା; ପ୍ରଭୁ ବା ଗୁରୁଜନଙ୍କ କଥାରେ ଅବଜ୍ଞାସୂଚକ ଉତ୍ତର ଦେବା—2. To give insubordinate replies to a superior's command.

୩ । ମେଳ ନ ଖାଇବା—3. To disagree; to jar.

(ଯଥା—ଏ କବାଟଟା ଚଉକାଠକୁ ଢେଢ଼ୁଛି ।)

୪ । ଠେସିବା—4. To push.

ଢେଢ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଭରସ୍)—

ତେଓଡ଼ାନା

ଟେଡା ହୋନା । ତେରଚ୍ଛା ହେବା—2. To slant.

ତେଣ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସ. ତତ୍‌ସ୍ଥାନ)—

ତେନ ୧ । ସେହି ଆଡ଼—1. That side

(ତଗ—ବିପରୀତ) ୨ । ସେହି ଦିଗ—2. That quarter.

ସେଖାନେ, ଉଦିଗ, ଓଦିଗ ୩ । ସେହି ଅଞ୍ଚଳ—3. That place, that part.

ଉଧର

[ଯଥା—ଏହି ଶବ୍ଦର ୨ୟା ତେଣିକି; ତେଣିକୁ; ୪ର୍ଥୀ-ତେଣୁ; ୭ମୀ ବିଭକ୍ତି ତେଣେ ।]

ତଗ—ତେଣର (ଦେଖ)—Tenara (See)

ତେଣର—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସ. ୬ଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି)—

ତେନର ୧ । ସେହି ଆଡ଼ର—1. Of that place or side.

(ତଣର—ବିପରୀତ)

ସେଖାନକାର, ଓଦିଗର ୨ । ତତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to that.

ଉଧରକା

(ତେଣକା, ତେଣକାର— ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେଣିକା—ଦେ. ବଣ—ତେଣର (ଦେଖ)

ତେନିକା Tenara (See)

(ତେଣିକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେଣିକ—ଦେ. ଅ—୧ । ସେହି ଦିଗକୁ—1. To that side.

ତେନିକି ୨ । ସେହି ଆଡ଼କୁ—2. To that quarter.

(ତଣିକ-ବିପରୀତ) ଯେମନ୍ତ ରାଲ ଘଟିବାର ତେଣିକ ଆଜ୍ଞ । ଜଗନାଥ. ବତେଳା ।

ଓଦିଗେ, ଉଦିଗେ ୩ । ସେହି ସ୍ଥାନକୁ—3. To that place.

ଉଧର ଯାହା ରାଣି ତା ଯାଉ ତେଣିକ
ତହି ଜାଣିଥାଅ ପାଣି ରହୁ ବର୍ଣିକ । ଉଗ ।

୪ । ତତ୍‌ପରେ—4. After that

ତେଣୁ—ଦେ. ଅ—୧ । ସେହିଆଡ଼ୁ; ସେହିଦିଗରୁ—1. From that

ତେନୁ ୨ । ବିପରୀତ ଦିଗରୁ—2. From opposite direction.

(ତେଣୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ବଣ. ପଠାଣୀ ତେଣ୍ ଠାଣ—କାର୍ତ୍ତିକ ବୋଇଲେ ଗଡ଼ ବୁଲଣ—କାର୍ତ୍ତିଗୋଇ)

ଉଦିଗଥେକେ ୩ । ତେଣୁକରି (ଦେଖ)

ଉଧରସେ 3. Tenukari (See)

ତେଣୁକରି—ଦେ. ଅ—ସେହି ହେତୁରୁ; ସେହି କାରଣରୁ—

ତେନୁକରି For that reason; therefore.

(ତଣ କରି—ବିପରୀତ) ବଷ୍ଟ ଅନ୍ତରେ ମନ ନ ରହିବା ପାଇଁ
ତେଣୁକରି ଘରେ ଅନ୍ତର ରଖି ନାହିଁ ।

ତାଇଁ, ତାଇଜନ୍ତେ;

ଉସବାସ୍ତେ ଶିଶୁଶଙ୍କର ଭାଷା ଅରଜାଣ ।

ତେଣେ—ଦେ. ଅ—୧ । ସେହି ଆଡ଼େ—1 In that side.

ତେନେ ୨ । ସେହି ବିଷୟରେ—2 In that matter.

(ତଣେ—ବିପରୀତ) ତେଣେ ଫଶସ୍ ନାହିଁ ମୋର

ଉଦିଗେ ଉଧର ସବଳେ ରୁକ୍ଷ କଥା କହ । ଜଗନାଥ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଦି ଏହି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିବା ଦରକାର ମନେ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ, 'ଅଭାବ' ବା 'ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯୋଗମେ ଚିହ୍ନିତ ବନାନ 'ଯୁକ୍ତ' ବା 'ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୩ । ଅପର ପକ୍ଷରେ—3. On the contrary.

୪ । ସେହିଠାରେ; ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ—
4. In that quarter; there.

୫ । ବିପରୀତ ଦିଗରେ—5. In opposite direction.

ଏଣେ ନଡ଼ଉଣୀ ତେଣେ ବଡ଼େଇ
ବାଣ୍ଟିବ ବୋଇଲେ ଘୋଡ଼ ସଡ଼େଇ । ବାଣ୍ଟିଗୀତ ।

୬ । ପରନ୍ତୁ—6. Moreover; on the other hand.

ତେଣ୍ଡଣ—ଦେ. ବିଣ— କୃପଣ —Miserly
Teṇṭaṇa

ତେଣ୍ଡାରେଇବା—ଗ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) କି— ତେଣ୍ଡେଇ ଦେବା;
Teṇṭareibā କୌଣସି ବିଷୟ ନେଇ ଦଗଦାର କରିବା—
To bother a person with tenaciousness; to importune.

ତେଣ୍ଡା—ଦେ. ବି (ସଂ. କଣ୍ଟକ)—୧ । ବଡ଼ ମାଛକୁ ବିନ୍ଧି କରିବା
Teṇṭā ନାମକ ବ୍ୟବହୃତ ମୁନାଥିଁ ଶସ୍ତ୍ର; ମୁନା—
ବର୍ସା 1 A harpoon.
ବରଙ୍ଗା ୨ । କଷ୍ଟ; ଦୁଃଖ—2. Trouble.
ଦାଙ୍ଗା ୩ । ଭଣ୍ଡା; ଜଞ୍ଜାଳ; ଦେଙ୍ଗାମା; ଅଡ଼ୁଆ—
ଟଲ୍ଟା 3. Confusion; complication
୪ । ଆପଦ୍—4. Crisis; danger.
୫ । ତେଣ୍ଡା ବାଡ଼ି (ଦେଖ)—
5. Teṇṭābārḍi (See).

ଟୀଟି ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଧୃଷ୍ଟ)—ତେଣ୍ଡା (ଦେଖ)
ଢୀଠ Cheṇṭā (See).

ଅରପ ତେଣ୍ଡା ମାରିପ ଦେଣ୍ଡା ମଠୁଆ ବଳଦ ସର
ଯମ ଘର ଯାଇ ବି ଫଳ ଦେବ ନାଚ ମରଣ ଭାଇ—ଚଉଗ ।

ତେଣ୍ଡାବାଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି— ଧୋବାମାନେ ଶାଢ଼ି ଇତ୍ୟ
Teṇṭābārḍi ଲମ୍ବରେ ବଳଥିବା ଚଉ କନାର ମୋଟ ବଳତା
ସାଙ୍ଗା , ଆଦରେ ତେଣ୍ଡାକାରବିଶିଷ୍ଟ ଯେଉଁ ଲୁହା-
ଦଣ୍ଡରେ ଜଳେ—An iron fork over which balls of cloth saturated with oil are put and lighted.

ତେଣ୍ଡୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଲଇଆ)ବି—ଉନ୍ଧି; ଗଳା—
Teṇṭu Throat.

ତେଣ୍ଡୁଆ—ଦେ. ବି (ସଂ. କିଟିଭ)—କିଟିଭ (ଦେଖ)
Teṇṭuā Tiṭṭibha (See).
ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଦୃଷ୍ଟ; ଶଠ)—୧ । କଳହୁଡ଼ିଆ—
1. Quarrelsome.
ଟେଁଟା ୨ । ଜଞ୍ଜାଳିଆ—2. Noisy; pertinacious
ଟଂଟୟାଜ ୩ । ଏକଜିଦିଆ—3. Obstinate.
(ତେଣ୍ଡେ(ଣ୍ଡୋ)ଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୪ । ତେଣ୍ଡା (ଦେଖ)—
4. Cheṇṭā (See).

ତେଣ୍ଡୁଆ ଛତୁ—ଦେ. ବି. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି (ଭୁଲ. ଇଂ. ଟେଡ୍‌
Teṇṭuā chhatu ଷ୍ଟୁଲ୍)—ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଓ ନାଡ଼ିଯୁକ୍ତ ଛତୁ—
Big species of mushroom with long stems.

ତେଣ୍ଡେଇ ଗୋଡ଼—ଦେ. ବି—ଟେଣ୍ଡେଇ ଗୋଡ଼ (ଦେଖ)
Teṇṭei gorḍa Teṇṭei gorḍa (See)

ତେଣ୍ଡେଇ ଗୋଡ଼ୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଟେଣ୍ଡେଇ ଗୋଡ଼ୀ (ଦେଖ)
Teṇṭeigorḍī Teṇṭei gorḍī (See)
(ତେଣ୍ଡେଇ ଗୋଡ଼ିଆ, ତେଣ୍ଡେଇ ଗୋଡ଼ୀ—ପୁଂ)

ତେଣ୍ଡେଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କଳହୁଡ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Teṇṭeī 1. Vixen; virage.
(ତେଣ୍ଡୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଏକଜିଦିଆ ସ୍ତ୍ରୀ—2. Obstinate
(ତେଣ୍ଡା, ତେଣ୍ଡୁଆ—ପୁଂ) (woman); pertinacious.
୩ । ତେଣ୍ଡେଇ; ନିର୍ଲଜ୍ଜା—
3 Indecent; indecorous (woman) immodest.
୪ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଗୋଡ଼ ନଳ ପରି ସରୁ ଓ ଲମ୍ବା; ନଳ-
ଗୋଡ଼ୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—4. A longlegged woman.
୫ । ଜଞ୍ଜାଳି (ସ୍ତ୍ରୀ)—
5. Noisy (woman), pugnacious.
୬ । ଧୃଷ୍ଟା—5. Impudent (woman).
୭ । କଳହୁଡ଼ୀ—7. Quareelsome (woman).
ବି—କିଟିଭ (ଦେଖ)—Tiṭṭibha (See)

ତେଣ୍ଡବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବି—ଏଣ୍ଡୁଅ—
Teṇḍabā Chameleon.

ତେଣ୍ଡରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବି—ବନ୍ଧସି ଡୋରରେ ଲଗିଥିବା
Teṇḍarā ମୟୂର ପକ୍ଷ କାଠ ବା ଗୋଲ; ତେରେଙ୍ଗା —
The float of a fishing line.
[ଦ୍ର—ଏହା ବୁଡ଼ିଗଲେ ମାଛ ଥୋପ ଧରିଅଛି ବୋଲି ବନ୍ଧସିଥିଲୁ ଜଣାଯାଏ ।]

ତେଣ୍ଡା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତାର୍ଯ୍ୟକ୍ ଦଣ୍ଡ; ସଂ. ତେଙ୍କ=ବଢ଼ିଆ କାଙ୍କ
Teṇḍā ପକ୍ଷୀ)—ଗଭୀର ଜଳାଶୟ ବା କୂଅରୁ ଉଚ୍ଚକୁ ପାଣି
ଟେଣ୍ଡରା, ଲାଠା ହାଁଡ଼ିକଳ ଉଠାଇବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଚିଙ୍କି ପରି
(ବାଙ୍କ ଡାରେ) ଟେଙ୍ଗା ପଡ଼ିବା ଉଠିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—Water-
ଢେଁକଳି lifting crane; an appliance for raising buckets of water from deep places (on the lever principle) for irrigation purposes; (consisting of an earthen pot or bucket suspended to one end of a long bamboo pole which moves on a fulcrum).

ତେଣ୍ଡା ବାଡ଼ି ବାଡ଼ି କେହ ଜଣା ପ୍ରଭ
ଗୀତଗୁଣେ ହରେ ଭକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରରତ—ତାରଣୀ ଚତ୍ତିକୁଲ୍ୟା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଲୟ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଲଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦୁଇଗୋଟ ଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେଏ ଆଡ଼ ଧାରଣା ପଡ଼ ଏହି ଆଡ଼ ଧାରଣା ଉପରେ ଗୋଟେଏ ଲମ୍ବ ବାଉଁଶର ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ୍ ଏପରି ଖଞ୍ଜା ହୁଏ ଯେ ଲମ୍ବ ବାଉଁଶର ଗୋଟେଏ ମୁଣ୍ଡ ଉଠିଲେ ଆର ମୁଣ୍ଡଟ ପଡ଼ଯାଏ । ସେହି ଲମ୍ବ ବାଉଁଶର ଗୋଟେଏ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୁଡ଼ଏ ମାଟ୍ଟ ବା ପଥର ଲଦା ଦୋଇଥାଏ । ଅପର ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟେଏ ଲମ୍ବ ଦଉଡ଼ା ବା ଲଗି ବନ୍ଧା ଦୋଇଥାଏ । ସେହି ଲଗି ବା ଦଉଡ଼ାରେ ଗୋଟେଏ ଦାଣ୍ଡି ଝୁଲୁଥାଏ । ଲଗିକୁ ଧର ସେହି ଦାଣ୍ଡିକୁ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ଟେକିଲେ ଲମ୍ବ ବାଉଁଶର ବପଘାତ ଦଗରେ ଲଦା ଦୋଇଥିବା ପଥର ବା ମାଟ୍ଟ ଭାର ଯୋଗୁଁ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାଣ୍ଡିକୁ ଟେକିବା ନମନ୍ତେ ଅଳ୍ପ ଆୟାସ ପ୍ରୟୋଜନ ହୁଏ । ସେ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାଣ୍ଡିକୁ ଟେକି ତହିଁର ଜଳକୁ ଗୋଟେଏ ନଡ଼ଆ ବା ଚାଲ ଗଛର ଫାଳ (ଚ୍ଛେଦା) ରେ ଢାଳି ଦେଲେ ସେହି ଚ୍ଛେଦାବାଟେ ପାଣି ସେଚକୁ ବୋହିଯାଏ ।

ତେଣ୍ଡାର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶମାନଙ୍କର ନାମ, ଯଥା—ତେଣ୍ଡାଖୁଣ୍ଟ, ବାଦାଲଖୁଣ୍ଟ, ମାକଡ଼ୀ, ଆଡ଼ ଧାରଣା ବା ମାଡ଼, ବାଦାଲ ବାଉଁଶ, ଦାଡ ବାଉଁଶ ବା ଲଗି, ଚ୍ଛେଦା ବା ନୋଦା, ଦାଣ୍ଡି, ଘୁଡ଼ ବା ମଣ୍ଡା ।]

ତେଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତେଣ୍ଡିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Teṇḍā(ṇḍe)ibā 1. The causative form of Teṇḍibā.

୨ । ତେଣ୍ଡାଦ୍ୱାରା ପାଣି ଉଠାଇ ଚ୍ଛେଦାରେ ଢାଳିବା;ତେଣ୍ଡିବା--
2. To pour down water on the receiving channel after lifting it by means of a crane-contrivance.

୩ । ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପାଟରେ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଢାଳିବା—3. To pour down profusely any liquid into the mouth of another person.

(ଯଥା—କଣ୍ଟୁ ପାଚନକୁ ମା ଶିଶୁକୁ ତେଣ୍ଡାଇ ଦେଲେ ।)

ତେଣ୍ଡାଖୁଣ୍ଟା(ଣ୍ଟି)—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଘର ଗୋଟ ଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ ବନ୍ଧା
Teṇḍākhuṇṭa(ṇṭi) ଦୋଇଥିବା ଉଡ଼ରେ ମନୁଷ୍ୟ ଠିଆ (ତେଣ୍ଡାଖମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୋଇ ତେଣ୍ଡାକୁ ପରଖଲଭ କର ପାଣି ଉଠାଏ—The four pillars on the scaffolding of which stands the man who works the water-lifting crane.

ତେଣ୍ଡା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଭୀରୀ; ଜଳାଶୟରୁ ଉପରକୁ ପାଣି
Teṇḍā māribā ଉଠାଇବା ନମନ୍ତେ ତେଣ୍ଡା ଯନ୍ତ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶମାନ ବସାଇବା— To set up a crane-contrivance for lifting water from deep places.

ତେଣ୍ଡାଳ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଲୋକ ତେଣ୍ଡାଦ୍ୱାରା ଜଳାଶୟରୁ ଜଳ
Teṇḍāḷa ଉତ୍ତୋଳନ କରେ—A person who lifts up water into a Teṇḍā. (ତେଣ୍ଡାଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ନଦୀରୁ ପାଣି ତେଣ୍ଡାର ତେଣ୍ଡାଳ—ଦାଉରା ଦାସ, ପରତେଗାଁରା ।

ତେଣ୍ଡାଶାଳ—ଦେ. ବ—ଜଳାଶୟର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ତେଣ୍ଡା ସଜାଯାଏ--
Teṇḍāśāḷa The place on the bank of a reservoir of water where the Teṇḍā is set up.

ତେଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତେଣ୍ଡାଦ୍ୱାରା ପାଣି ଉଠାଇ ଢାଳିବା—
Teṇḍibā 1. To irrigate or pour down water by means of a lifting crane.

ନଦୀରୁ ପାଣି ତେଣ୍ଡାର ତେଣ୍ଡାଇ—ଦାଉରା ଦାସ, ପରତେଗାଁରା ।

୨ । ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥକୁ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଚକ୍‌ଚକ୍ କର ପିଇବା—2. To gulp down a big quantity of any liquid.

(ଯଥା—ମୁଁ ଘର ଶୋଷେଇ ଥିଲି, କଂସାଏ ତୋଡ଼ାଣୀ ତେଣ୍ଡି ଦେଲ ।)

୩ । ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥକୁ ନାକବାଟେ ଶୋଷିବା—
3. To suck any liquid through the nostrils

ତେତ୍‌କେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ତେତେକେ (ଦେଖ)
Tetke Teteke (See)

ତେତ(ତେ)କ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ (ସ. ତତ୍ତ) —ସେତକ; ସେତ୍ତକ;
Teta(te)ka ତନ୍ନାତ୍ର—That much; so much.
ତତେକ **ତେତନା, ତିତନା**

ତେତମା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ତେତାମା; ଆ. ଉତ୍ତୟା=ଅବଶିଷ୍ଟ
Tetamā ଅଂଶ)—୧ । ଅଡ଼ୁଆ; ଗୋଳମାଳ—
ତେତାମ୍ବା 1. Confusion; complication.
ତିତିଂବା ୨ । କଳହ; ବିବାଦ—2. Quarrel; dispute.

(ଯଥା—ମହାଜନ ଖାତକ ସଙ୍ଗେ ତେତମା ଲଗାଇ ସୁଧ ବାବଦରେ ଅନେକ ଟଙ୍କା ନେଇଗଲ୍ଲା ।)

୩ । ଅବଶିଷ୍ଟ ରହି ଯାଇଥିବା ଅଂଶ—
3. Remnant; remains.

୪ । ପୁସ୍ତକର ପରିଶିଷ୍ଟ—
4. Appendix to a book; supplement.

ବଣ—୧ । ଅବଶିଷ୍ଟ; ବଳିଥିବା—1. Remaining.
୨ । ବାଜେ; ମୁଉଫର୍ଦ୍ଦା—2. Miscellaneous.
୩ । ବୃଥା—3. Vain; fruitless; useless.
୪ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ; ଚମ୍ବକ—4. Concise.

(ଯଥା—ଜମିଦାର ଅସୁଲଘଟାକୁ ତେତମା କାଗଜ ଶୀଘ୍ର ଦାଖଲ ନ କଲେ ତହସିଲଦାରଙ୍କୁ ବରଖାସ୍ତ କରିଦିବ ।)

ତେତାଲ୍—ଦେ. ବ. (ସ. ନିତଳ)—ଉତାଳ (ଦେଖ)
Tetāḷā Titāḷā (See)

ତେତିକ—ଦେ. ଅ. କ୍ରି. ବଣ. ଓ ସର୍ବନାମ. (ସ. ତତ୍; ଭାବତ୍)—
Tetiki ୧ । ସେହି ପରିମାଣ; ତନ୍ନାମ; ସେତ୍ତକ—
ତତେକ 1. That much.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଦୃତ ୧ ଅକ୍ଷରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଅକ୍ଷରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ଅକ୍ଷରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେକେ ଏ ଭାଷାଦେଖିବାରେ ନ ଥିବ ସେକେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅନୁରୂପ ବନାନ୍ତୁ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ଲେଖି 'ଗାଇ' ଲେଖନ୍ତୁ; 'କୃଷ୍ଣ' ନ ଲେଖି 'କୃଷ୍ଣ' ଲେଖିବେ; 'ବୃକ୍ଷ' ନ ଲେଖି 'ବୃକ୍ଷ' ଲେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ଲେଖି 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଲେଖିବେ, 'ଅଲବତ୍' ନ ଲେଖି 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଲେଖିବେ

तितनी, तेतिक ୨ । ସେହି ପରିମିତ; ତେତେ; ସେତେ; ସେହି (ଏଚ୍ଛିକ—ବିପକ୍ଷରେ) ପରିମାଣରେ—2. So much.

ଅବଜାରେ ପଣ ଯେ ଅଛନ୍ତି ଯେତେକ
ଅଛନ୍ତି ପୁଣ୍ୟ ଯେବ ତୁମ୍ଭର ତେତେକ । କୃଷ୍ଣଜ. ମହାଭାରତ. ଥିବ ।

ତେତପ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଉତ୍ତପ୍ତ; ଉତ୍ତପ୍ତ) —ଉତ୍ତତ (ଦେଶ)
Tetipa Titibha (See)

ତେତଶ ଶି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ରୟସ୍ତ୍ରିଂଶତ୍; ପ୍ରା. ତ୍ତୀସା ` —
Tetiśa(śi) ୩୩ ସଂଖ୍ୟା—The number 33.
तेत्रिश ଦେ. ବିଶ—୧ । ୩୩ ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering 33.
तेतीस ୨ । ୩୩ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—2. 33rd.
(ତେତ୍ରିଶ, ତେତ୍ରିଶି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେତୁଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—Name of a tree.
Teturdi [ଦ୍ର—ଏହି ଗଛର କାଠ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତ ଓ ତେମଡ଼ି; ଏଥିରେ ପାନଥା ଉଆର ହୁଏ ।]

ତେତେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ ଓ ବିଶ. କି ବିଶ (ସଂ. ତତ୍ତ)—
Tete ସେତେ; ସେହି ପରିମାଣ; ସେହି ପରିମିତ—
(ତେତେକ—ଅନ୍ୟରୂପ) That much.
तत କାଲିକଲ୍ୟଃ ଜନଲୋକ ସତର୍ଜ୍ଜ ପାଲନ
तेता ଗୋହୁଲ ଶୈଶୁକ ଅଉ ତେତେ ପ୍ରପୋଜନ । ନଦକିଶୋର. ସୀତା ବନବାସ ।

ତେତେକେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ତତଃ)—
Teteke ୧ । ସେତେକେ; ସେହି ପରିମିତ ବସ୍ତୁରେ—
ततते 1 With that quantity or amount.
तेतामाँ ୨ । ତଦନନ୍ତର—2. After that; then.

ତେତେ ଗୁଡ଼ାଏ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—
Tete gurdae ୧ । ସେହି ପରିମିତ—1. So much.
(ତେତେ ଗୁଡ଼ାଏ—ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ) ୨ । ସେହି ସଂଖ୍ୟକ—
ततगुला, ततगुलि तेता 2. So many.

ତେତେନା ତେନାତେ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—
Tetenā tenāte ଗୁଜୁରାତୀର ସ୍ୱରବିଶେଷ—
A refrain in singing.

ଉଜାର ଅଟେ ସର ସଞ୍ଚ ରେ
ତେତେନା ତେନାତେ ଦାନ ଛାଇରେ । ଖାଡୀ. ରତ୍ନାକରଙ୍କର ।

ତେତେବେଳ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସଂ. ତତ୍ତ + ବେଳା)—
Tetebela ତେତେ; ସେହି ସମୟ—
तथन उसवखत That time; then.

ତେତେବେଳକୁ—ଦେ. ବ—୧ । ସେହି ସମୟକୁ—1. Then; upto
Tete belaku that time; by that time.
୨ । ତେତେବେଳ (ଦେଶ)—2. Tetebela (See)

ତେତେ ବେଳୁଁ—ଦେ. ଅ—ସେହି ସମୟରୁ—
Tete beluñ From that time; thenceforth.
तथन थेके तवसे

ତେତେବେଳେ—ଦେ. ଅ—ସେହି ସମୟରେ—
Tetebele Then; at that time.
तथनि तव

ତେତ(ର)ସ୍ତା—ପ୍ରା. ଅ—ଉତସ୍ତା (ଦେଶ)
Teta(ra)stā Tidastā (See)

ତେନା ତେନା—ଦେ. ଅ—ମର୍ଦ୍ଦଳର ଉଚ୍ଚାରଣବିଶେଷ—
Tenā tenā A refrain of drum-beating.

କୁତ ମଦଳ ଦୋଇର ଦାଢ଼ର
ତାନା ଧ୍ୱନିଃ ତେନା ତେନା ସତ । ଉଚ୍ଚ. ପ୍ରେମଭ୍ୟାନଦ୍ୟ ।

ତେନେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ତେଣେ (ଦେଶ)
Tene Tene (See)

ତେନ୍ତ(ନ୍ତେ,ର)ରା—ଦେ. ବ—୧ । ଅଣ ଆକାରରେ ଖଣ୍ଡଡ଼ ଦଣ୍ଡା ରଖାଯିବା
Tenta(nte)rā ପାଇଁ ଦଣ୍ଡା ଉପରେ ଲଗାସାଇଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ
ଦ୍ୱୟ—1. Two pieces of grooved wood
तेंतरा set over the axle of a bullock cart to support the shafts or beams

ସଫେଦ ଶିରୀଷ ୨ । (ସଂ. ନାମ—ଉତ୍ତୀର; କର୍ଘାଉନ ;—
सफेद सिरिष ବଡ଼ ଓ ତେଙ୍ଗା ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
2. Albizzia Procera (tree) (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହାର ବକଳା ଛୁଷଡ୍ ଦ୍ୱାରଡ୍ ଓ ଥଲା । ସନ୍ତୁସନ୍ତୁଆ ମାଟିରେ ଏ ଗଛ ବଢ଼େ । ଗୋଲେଇ ୨।୮ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ । ଏହାର କାଠ ସୁନ୍ଦର ଓ ଶକ୍ତ । ଏହା ଶଗଡ଼ରେ ଲାଗେ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବିଶ—ତରତରିଆ—
Hasty.

ତେନ୍ତରା ଖାବଲ—ଦେ. ବ—ତେନ୍ତରାର ସେଉଁ ଘର ଶଗଡ଼ର ଅନ୍ୟ
Tentarā khābala ଉପରେ ଚୌରସ ହୋଇ ବସେ—
The groove in a 'Tentarā' which fits in with the beam of a cart.

ତେନ୍ତରା ମାଧିଆ—ଦେ. ବିଶ—ତନ୍ତରା ମାଧିଆ (ଦେଶ)
Tentarā mādhiā Tantarā mādhiā (See)

ତେନ୍ତାଳି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବତା ବା ଯୋଗିନୀବିଶେଷ—
Tentāli Name of a village Goddess.

ତେନ୍ତୁଳି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ତିନ୍ତୁଳି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Tentuli (etc) Tintuli etc. (See)

ତେନ୍ତେଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ତିନ୍ତୁଳି (ଦେଶ)
Tentel Tintuli (See)

ତଙ୍ଗଡ଼ ମାଇର ଝେଲ, ଘାର ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ଘୋଳ
ବୁହ ଏଡ଼ିଆଏବଁ ମୁଣ୍ଡିବଳ, ଘଣିଲେ ତେନ୍ତେଲ୍ କୋଳ—ଉଗ ।

ତେପଟ—ବୈଦେ. ବ ଓ ବିଶ. (ଆ)—ଉପଟ (ଦେଶ)
Tepata Tipaṭa (See)

ତେପନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ରିପଞ୍ଚାଶତ୍; ପ୍ରା. ତିପଣ୍ଣା)—
Tepana ୫୩ ସଂଖ୍ୟା; ପଚାଶରୁ ୩ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ—
तेपान Number 53.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଷ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଡ଼,ଢ଼
୨	ଐ	ଓ	ଊ	ଲ୍ଲ	ଯ୍ୟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଗ	ମ	ଟଂଯ	ଯଃ	ଜ୍ଞ	ଟ

ତିରପନ ବିଣ—୧ । ୫୩ ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering 53.
୨ । ୫୩ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—2. 53rd.

ତେପନାଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—୧୫୩—153.
Tepanāśae(he) [ଦ୍ର—ଏହିପର ତେପନାଉଇଶ=୨୫୩ ।]

ତେପାୟା—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—(ସଂ. ତିପଘ୍ନ)—ତିପାହିଆ (ଦେଶ)
Tepāyā Tipāhiā (See)
(ତେପାଇଆ; ତେପାହିଆ, ତେପାଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେପାନ୍ତର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତିପ୍ରାନ୍ତର)—ଜନଶୂନ୍ୟ ବସ୍ତୀଣ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତର—
Tepāntara Widely extended lonely plain; prairie.
ତିପାନ୍ତର

ତେବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—
Teb (root) To play; to disport.

ତେବକା—ଦେ. ବିଣ.—ସେହି କାଳର; ସେହି ସମୟର—
Tebakā Of that time.
ତତ୍କାଳ **ତବକା** (ତେବକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେବଠଉଁ—ଦେ. ଅ.—ସେହି ସମୟରୁ—
Tebaṭhauñ Since that time; from that time.
(ତେବେଠଉଁ; ତେବଠୁ; ତେବଠଉଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ତତ୍ପରେଥିକେ **ତବସେ**

ତେବନ—ସଂ. ବି. (ତେବ୍ ଧାତୁ; କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+ଅଧିକରଣ ବାଚ୍ୟରେ ଅନ)—୧ । କ୍ରୀଡ଼ାକାନନ; କ୍ରୀଡ଼ୋଦ୍ୟାନ—
Tebana 1. Pleasure garden. (M. W.)
୨ । (+ଉତ୍ସ. ଅନ) କ୍ରୀଡ଼ା; ବିହାର—
2. Sport. (M. W.)

ତେବାରୀ ଦେ. ବି.—ତେଉଆରୀ (ଦେଶ)
Tebārī Teuārī (See)

ତେବେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ତାବତ୍; ତଦା; ପ୍ରା—ତାବ)—
Tebe ୧ । ସେହି ସମୟରେ—1 At that time.
ତବେ ୨ । ତଥା; ତାହାହେଲେ—
ତବ୍ 2. Then; in that case.
ବସୁମାନ ବୋଇଲେ ଜଣିବା ଯୋଗ୍ୟ ଯେବେ,
ନ କରୁଛ ଦତ୍ତ କର ମୁଁ ଦେଇ ଯେବେ। କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦ।
୩ । ତା ପରେ—3. After that; thereafter.

ତେବେକେ—ଦେ. ଅ.—ତେବେହେଲେ (ଦେଶ)
Tebeke Tebehele (See)
ତେବେକେ ସେମାନେ ଲଉଟ ପଠାଇଲେ।
କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦ।

ତେବେହେଲେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ତାବତ୍ହି)—୧ । ତଥାପି—
Tebehele 1. Then.
(ତେବେଇ, ତେବେବି, ତେବେଉଁ, ତେବେଟୁବା, ତେବେଦ୍ୟେ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଅରଜୁନ ବୋଇବା ବଚନ ସହିଲ, ତେବେହେଲେ ସେ ଜସ୍ପ୍ରତ୍ୟ ନ ଉହୁଲ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ; ମହାଭାରତ. ବନ।

ତବେଇ ୨ । ତାହାହେଲେ ମଧ୍ୟ—
ତବତି 2. Then even; then also.

ତେମତ(ତି)—ଦେ. ଅ. ବି. ବିଣ. ଓ କ୍ରି. ବିଣ.—ତେମନ୍ତ (ଦେଶ)
Temata (ti) Temanta (See)
(ତେମତକା, ତେମତକଆ, ତେମତେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେମଥା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ତିମସ୍ତକ) ଷଡ଼କର ଚକ; ଉନ୍ମୁକ—
Temathā The meeting place of roads.
ତେମାଥା **ତିରାହା**

ତେମନ—ସଂ. ବି. (ଉତ୍ସ ଧାତୁ=ଆର୍ଦ୍ର ହେବା+ଭାବ. ଅନ)—
Temana ୧ । ଓଦା କରିବା; ଆର୍ଦ୍ରକରଣ—1. Moistening.
୨ । (+କର୍ମ. ଅନ)—ଉପଶ; ବ୍ୟଞ୍ଜନ—2. Curry.
୩ । ରନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Cooked food.

ତେମନ୍ତ—ଦେ. ଅ. ବି. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—ସେହିପରି; ସେହିପ୍ରକାରେ-
Temanta In that manner; such like.
(ତେମନ୍ତ; ତେମନ୍ତେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତେମନ୍ତ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ତର୍ଜ୍ଜି ନ ପାରନ୍ତେ।
ତେମତ, ତେମତି, ତେମନ, ତେମନି **ତ ସା** କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ. ବନ।

ତେମନ୍ତାଇ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରୟୋଗ) ଅ.—ତେମନ୍ତ ହିଁ—
Temantāi In that manner too.
ଶୁକରର କୁଅ ନ ବୁଝିଲ ଆଡ଼ା, ଭାବର ମୋଡ଼ ଉରୁଛ ସେ
ଏତଥା ତେମନ୍ତାଇ। ବଶୁଚରିତ. ବତ୍ସମୁମାପୁଣ୍ଡ।

ତେମୁହାଣୀ—ଦେ. ବି.—ତିମୁହାଣୀ (ଦେଶ)
Temuhāṇī Timuhāṇī (See)
ତେମୁହାଣୀ ନାମେ ଏହା ସ୍ଥାନଟିରେ ଉତ୍ତର ଯୋଡ଼େ। ଭାଷାକାଶ. ଭୂଖା।

ତେୟାଅଶୀ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—(ସଂ. ତ୍ରୟଶୀତି; ପ୍ରା.—
Teyāaśī ତିୟାସୀତି)—୮୩; ଅଶୀରୁ ୩ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—
ତିରାଶି" **ତିରାସୀ** 83; Eighty three.
(ତେୟାଶି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେୟାନଉ(ବେ)—ଦେ.ବି. ଓ ବିଣ—(ସଂ. ତ୍ରିନବତି; ପ୍ରା.ତିନ୍ନବଇ)—
Teyānau (be) ୯୩ ସଂଖ୍ୟା; ନବେ ଅପେକ୍ଷା ୩ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—
ତିରାନବେ **ତିରାନବେ** Ninety three.
(ତେୟାନୋଇ, ତେୟାଁଲଉ, ତେୟାଁଲବେ, ତେୟାଁଲୋଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେୟାଲିଶ(ଶି)—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ (ସଂ. ତ୍ରିଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍; ପ୍ରା—
Teyālisa (si) ତିଚତ୍ତାଲୀସା)—୪୩ ସଂଖ୍ୟା—Number 43.
ତେତାଲିଶ ୨ । ୪୩ର ପୂରକ—2. 43 rd
ତେତାଲିସ ବିଣ.—୧ । ୪୩ ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering 43.

ତେୟାଲିଶାଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତ୍ରିଚତ୍ୱାରିଂଶୋତ୍ତର ଶତ)—
Teyālisāśae (he) ଏକଶତ ତେୟାଳିଶ ୧୪୩—
143; one hundred and forty three.

ତେରଜ (ଜୁ)ଡ଼(ଣ୍ଡି)—ପ୍ରା (ବୈଦେ) ବି. (ଲଂ ଟ୍ରେନସ୍ସ)—
Teraja (ju) ṛḍi (ṇḍi) ଟ୍ରେଜସ୍ସ (ଦେଶ)—Ṭrejarī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ତେର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତ୍ରୟୋଦଶ; ପ୍ରା—ତେରହ; ତେରଶ୍)—

Tera ୧ । ୧୩ ସଂଖ୍ୟା—1. Number 13.

ତେର ୨ । ତେରବର୍ଷ ବୟସ—

तेरह 2. The age of thirteen years.

(ତେବର—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାର ସାଇ ତେର ପଶିଲ ବଦରେ ଶବର ପଶିଲ । ଭଗ

୩ । ତେର ସଂଖ୍ୟାଯୁକ୍ତ ସନ ବା ଅଙ୍କ—

3. A year having the figure of 13 in it.

ଉଗତ ଥିବ ତେରକୁ, ତତ୍ତ୍ୱ ପଦର କେହି ନ ରହିବ ସତ ଉପୁଜିବ ସ୍ୱଭରକୁ ।

ଓଡ଼ିଆ. ମାଳକା ବଚନ ।

ବିଣ.—୧ । ୧୩ ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering 13.

୨ । ତ୍ରୟୋଦଶ ସ୍ଥାନୀୟ—2. Thirteenth.

ତେରଅଙ୍କ—ଦେ. ବି—୧ । ୧୩ ସୂଚି ବା ୧୩ ସଂଖ୍ୟା—

Teraaṅka 1. The number or figure 13.

୨ । ଉତ୍କଳୀୟ (ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରୁଷ) ରାଜାଙ୍କ ଐତିହାସିକ ରେଜଗର ଅଙ୍କ ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ବର୍ଷ ୧୩ ଗଣାଯାଏ—1. A year of the regime of the kings of ancient Orissa (now of the Raja of Puri) which is computed according to a special calculation as thirteen.

୩ । ୧୩ ସଂଖ୍ୟାଯୁକ୍ତ ସନ—3. A year containing the figure 13 in it.

(ଯଥା—ସ୍ମ ୧୬୧୩ ସାଲ, ସନ ୧୯୧୩ ସାଲ ଇତ୍ୟାଦି ।)

ତେରଚ୍ଛ(ଚ୍ଚ)—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ତିରସ୍; ତିରଶ୍ଚୀନ; ପ୍ରା. ତେରଚ୍ଛ)—

Terachha(chhā) ୧ । ସାଦା ପୃଷ୍ଠି ଖଡ଼ା ବା ସମ୍ପୃଷ୍ଠି ଆଡ଼ା

ତେରଚା, ତେଡ଼ଚା ନୁଦ୍ଦେଁ; ବାଙ୍କ; ବକ୍ର; କୁଟିଳ—

ଟେଢ଼ା, ତିର୍ଚ୍ଛା, ତିରଚ୍ଛା 1. Crooked; awry; sidelong.

ଗୃହାଣି ଭାଙ୍କର ଅଃଉ ତେରଚ୍ଛ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

୨ । କର୍ଣ୍ଣମାର୍ଗରେ ଅବସ୍ଥିତ; ସାଦା ଭୂପୃଷ୍ଠନ୍ତ୍ରଘରେ ଲମ୍ବଭାବରେ ବା ସମାନ୍ତରଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ ନୁଦ୍ଦେଁ—

2. Slanting; situated diametrically.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଆଳ) ବସିବାପାଇଁ ବା ଠିଆ ହେବା ପାଇଁ ଅଖଣ୍ଡିଥ ସ୍ଥାନ—A place which is inconvenient to stand or sit upon.

[ଦୃ—ନାଇ ଅଡ଼ଡ଼ ଓ ପିଣ୍ଡାଦାଢ଼ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ତେରଚ୍ଛ ଗୃହାଁଣି—ଦେ. ବି—ବାଙ୍କ ଗୃହାଣି—Sidelong glance; furtive glance.

Terachha chāhāñni

ବାଁକାଚାଅନି ଦେଖ ଦେଖ ସତି ଗୃହାଁଣି ତେରଚ୍ଛ ବାଣେ ପାଷାଣ ଭରଇବ ।

ଟେଢ଼ାଚିନବନ ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜସ ।

ତେରଚ୍ଛ(ଚ୍ଚେ)ଇ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ବକ୍ରଭାବରେ; ବକ୍ରତ୍ୱଭାବରେ—

Terachhā(chhe)i In a sidelong manner; crookedly

ତେରଛେ ତେରଚ୍ଛ ଗୃହଁଦେବାରୁ ଚଳାଇ ହେଉଛ ।

तिरछाकर ଦ୍ୟାଉ. ଗୋସ୍ୱାମୀ ।

ତେରଚ୍ଛ(ଚ୍ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବଙ୍କା କରିବା—

Terachhā(chhe,ibā 1. To cause to be crooked.

ବାଁକାନ ୨ । ବକ୍ରଗତି କରିବା—2. To move crookedly.

तिरछाना ୩ । ବଙ୍କାହେବା—3. To be crooked.

ତେରଚ୍ଛି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ତେରଚ୍ଛଇ (ଦେଖ)

Terachhi Terachhāi (See)

ତେରଚ୍ଛିବା—ଦେ. କ୍ରି—ତେରଚ୍ଛଇବା (ଦେଖ)

Terachhibā Terachhāibā (See)

ତେରଜ(ଜି)— ବୈଦେ. ବି. (ଅ. ତେରଜ୍=ବାଆଁରୁ ଡାହାଣକୁ ଯାଉ-ମୂଲଅ ଅଙ୍କମାନଙ୍କର ମିଶାଣ; ଯୋଗ; କଚରଅ)—

ତେରିଜ ୧ । ଯୋଗ, ମିଶାଣ—1. Addition.

तेरज ୨ । ସଙ୍କଳନ—2. Compilation.

୩ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟାର ଯୋଗଫଳ—

3. Sum total of many figures.

୪ । ବିବରଣ ପତ୍ର—4. Statement.

୫ । ଯେଉଁ ମହାଜନ ଓ ଜମିଦାର ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସିରସ୍ତାର ହିସାବ କାଗଜରେ ଜମା ଓ ଖରଚଆଦର ସଂଖ୍ୟା ବା ପରିମାଣ କ୍ରମିକଭାବରେ ବାଆଁରୁ ଡାହାଣକୁ ଏବ ସ୍ତମ୍ଭାକାରରେ ଉପରୁ ତଳକୁ ଲେଖାଯାଇ ସ୍ତମ୍ଭାକାରରେ ଲିଖିତ ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କର ଓ ରେଖାକାରରେ ଲିଖିତ ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କର ସମଷ୍ଟି କରାଯାଇ ଥାଏ—

5. A zamindar's or merchant's account book showing the statements and totals of serial items under different heads in columns and lines.

୬ । ଜମାନୁସାରେ ସ୍ତମ୍ଭାକାରରେ ଉପରୁ ତଳକୁ ଓ ରେଖାକାରରେ ବାଆଁରୁ ଡାହାଣକୁ ଲେଖା ଦୋଇଥିବା ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କର ସମଷ୍ଟି କରାଯାଇ ହିସାବ ମିଳାଯିବାର ପ୍ରଣାଳ—6 The system of double accounting by tolalling up the serial figures vertically and horizontally.

୭ । ଗୋସୁଆରା (ଦେଖ)—7. Gosuārā (See)

ତେରଜ(ଜି) ମିଳା(ଳେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଜମାଖରଚଆଦ ହିସାବରେ ବାଆଁଥରୁ ଡାହାଣକୁ ଯାଉ ମୂଲଅ ଦୋଇ ଲେଖାଥିବା ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଯୋଗ କରି ଉପରୁ ତଳକୁ ସ୍ତମ୍ଭାକାରରେ ଲେଖା ଦୋଇଥିବା ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କ ଯୋଗଫଳମାନ ମେଳ ଖାଉଛି କି ନାହିଁ ଗଣନାଦ୍ୱାରା ଏହା ସ୍ଥିର କରିବା—To square up a statement by causing the totals of the different columns and lines tally with each other.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଣ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଣ
୨	ଐ	ଓ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ତ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

[ଦ୍ର—ଉଦ୍ଗଲିତ ଜଦାଦରଣରେ ରେଖାକାରରେ ଲିଖିତ ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତମ୍ଭାକାରରେ ଲିଖିତ ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କର ସମଷ୍ଟି ମେଳ ଖାଇବାର ଦେଖା ଯାଉଅଛୁ । ଧାଡ଼ିବାଗରେ ଲେଖାଥିବା ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କ ସମଷ୍ଟି ସଙ୍ଗେ ସ୍ତମ୍ଭାକାରରେ ଲେଖାଥିବା ସମଷ୍ଟି ମେଳ ଖାଉଅଛୁ । ଏଦ୍ୱାରା ତେରଜ ମିଳାଇବା ବୋଲ୍ଲସାଏ । ଯେବେ ଏ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସିଠାରେ ଗୋଟିଏ ସଂଖ୍ୟା ଭୁଲ ହୋଇ ଲେଖା ହୋଇଥାନ୍ତା ତେବେ ତେରଜ ମିଳନ୍ତା ନାହିଁ । କୌଣସି ହିସାବ ଠିକ ଅଛୁ କି ନାହିଁ ଏଦ୍ୱାରା ଜାଣିବା ପାଇଁ ତେରଜ ମିଳାଇବା ଦରକାର; ଯେବେ ଦୁଇ ପ୍ରକାରେ କଷାଯାଇଥିବା ସମଷ୍ଟି ସମାନ ଥିବାର ଦେଖାଯିବ ତେବେ ହିସାବ ଠିକ ଅଛୁ; ଯେବେ ସମାନ ଥିବାର ଦେଖା ନ ଯିବ ତେବେ ଏ ହିସାବରେ ଭୁଲ ଅଛୁ ବୋଲି ଜାଣିବାକୁ ହେବ । ଏଠାରେ ଦିଆଯିବା ସ୍କେଚ୍‌ରେ ରେଖାରୂପରେ ଲେଖା ଥିବା ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କର ସମଷ୍ଟି ଗୁଡ଼ିକ ଟୋଟାଲ କଲେ ୭୨ ହୁଅନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ସ୍ତମ୍ଭାକାରରେ ସମଷ୍ଟି କଷାଯାଇଥିବା ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କ ଯୋଗଫଳ ୭୨ ନ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା । ତେବେ ତେରଜ ମିଳ ନ ଥାନ୍ତା]

୧ + ୨ + ୩ + ୪ + ୫ = ୧୫	
୬ + ୭ + ୪ + ୫ + ୨ = ୨୦	
୪ + ୫ + ୨ + ୨ + ୧ = ୩୧	
୨ + ୧୦ + ୧୩ + ୧୨ + ୬୦ = ୭୨	

ତେରଜ ହିସାବ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ତେରଜ୍ ହେସାବ)—ଧାଡ଼ି ମୁଦ୍ଦା ଦୋଇ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ଓ ସ୍ତମ୍ଭାକାରରେ (ତେରଜ ହିସାବ-ଅନ୍ୟରୂପ) ଲେଖା ହୋଇଥିବା ସଂଖ୍ୟାମାନ ମିଶା- ତେରିଜ ହେସାବ ଯାଇ ତେରଜ ମିଳା ଯାଇଥିବା ହିସାବ— **तेरज हिसाब** An account which has been squared up by the system of double accounting.

ତେରଡଙ୍ଗା— ଗ୍ରା. ବଣ— ତରଡଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Teraḍaṅgā Taraḍaṅgā (See)

ତେରନ୍ତା—ଦେ. ବ—ଦୁର୍ଭିକ୍ଷକାଳ; କାନ୍ଦାର; ମନ୍ଦରଗଦ୍ଦାଳ—
Teranṭā A time of scarcity and high prices

ତେରସ୍ତା—ଦେ. ବ (ସ ତ୍ରି + ବର୍ଷ)—ତ୍ରିବସ୍ତା; ତିରସ୍ତା; ଗତବର୍ଷର ତୃତୀୟବର୍ଷ; ଅଟ୍ଟାରୁ ଗତ ୩ୟ ବର୍ଷ—Year before last.
ତେସରାବରସ **त्योरुस, तेरुस**

ତେରା ମେରା—ବୈଦେ. ବ (ଫା ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ) ତେରମେର (ଦେଖ)
Terāmerā Terimeri (See)
ତେରା ମେରା ବାତ, ବସ କରବ ବାଜା । ଓଡ଼ିଅଟେଖାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ପ୍ରବଚନ ।

ତେର(ରେ)ଜ(ଜି)(ଇତ୍ୟାଦି)--ବୈଦେ.ବ(ଆ)--ତେରଜ ଇତ୍ୟାଦି(ଦେଖ)
Teri(re)ja(ji) (etc) Teraja etc (See)

ତେରମେର—ବୈଦେ. ବ (ଫାର୍ସୀ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ; ତେର=ତୋର; Teri meri ମେର=ମୋର)—୧ । କ୍ରୋଧପରବଶ ହୋଇଥିବା ତେରିମେରୀ; **तुकार** ବ୍ୟକ୍ତିର ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର—
1. Use of Hindustanee terms in a fit of anger.

[ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ବା ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଭାଷା ଭାରତର ମୁସଲ୍‌ମାନ ଓ ଗଜନୁରୁମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା ଥିବାରୁ ଓ ସେମାନେ ସାର ଜାତି ବୋଲି ଓଡ଼ିଶାରେ ପରିଚିତ ଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ଭାଷା ବାହାର ପଡ଼େ। ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ଓ ବଙ୍ଗଳାରେ ମଧ୍ୟ ତେରମେରର ଏହି ଅର୍ଥ ଚଳେ]

୨ । କର୍କଶ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ—2. The use of harsh word.

୩ । ଭୁ ଭା ରେ ଗ୍ ବା ଭୁକାର ଭାଷାର ପ୍ରୟୋଗ—
3. Use of uncouth or derogatory language.

୪ । ତୋର ଓ ମୋର—4. Your and mine.

ତେରମେର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁବାକ୍ୟରେ ଗାଳଦେବା; ଖୋଲଟୀ ତେରିମେରିକରା **तुकारना** ଚଢ଼ାଇବା—To abuse in filthy language; to call names.

ତେରମେର ବତା(ତେ)ଇବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । କୁବାକ୍ୟରେ ଗାଳଦେବା-
Terimeri batā(te)ibā 1. To abuse in filthy language.

୨ । ଅବଜ୍ଞାସୂଚକ ଉତ୍ତର ଦେବା—2. To give impertinent reply.

ତେରୁଆଲି—ଦେ.ବ(ତେଲିଆଶବ୍ଦ)—ଖୁବ ଛୋଟ ଛୋଟ ଦାନାଯୁକ୍ତ ଖୁଞ୍ଚିବିଶେଷ---
Teruāḷi A kind of mould used by goldsmiths.

ତେରେଣ୍ଡା—ଦେ. ବ (ସ. ଭରଣ୍ଡ)—ଭରଣ୍ଡା, ଭରଣ୍ଡୀ)—ବନସି ତୃଣାରେ ଲଗିଥିବା ମସୁର କାଠି ବା ସୋଲ— ଫାତନା, ଫତନା A float of a fishing line.
तिरेन्दा, तरेन्दा

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଜଳାଶୟରେ ବନସି ପକାଇବାକୁ ହୁଏ ସେ ଜଳାଶୟର ଗଭୀରତାକୁ ଗୁହିଁ ବନସି ଡୋରର ଅଗରୁ କିଛୁ ଦୂର ଛଡ଼ା କର ତେରଣ୍ଡା ବନ୍ଧାଯାଏ, ମାଛ ବନସି ଥୋପ ଗିଳିଲେ ଏହି କାଠି ବୁଡ଼ିଯାଏ । ତେଣୁ ମାଛ ଥୋପ ଧରି ଅଛି ବୋଲି ଜାଣି ଲୋକେ ବନସିକୁ ଉପରକୁ ଟାଣି ଆଣନ୍ତି ।]

ତେରେନା—ଦେ. ଅ—ରାଗ ଓ ତାଳମାନ ସହିତ ବୋଲ୍ଲଯିବା ନିରର୍ଥକ ଶବ୍ଦବିଶେଷ—Sounds or catch words ତେଲାନା, ତେରେନା **तानारीरी** uttered before singing to music.

ତେଲ—ଦେ. ବ (ସ. ତୈଳ; ପ୍ରା. ତେଲ)—୧ । ମାଲ୍‌ଘା; ତୈଳ; Tela ପଥାଦହ—1. Oil.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଅକ୍ଷର ଓ ସଂଖ୍ୟା ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଉଚ୍ଚତା ରଖିଛନ୍ତି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷରି ଶବ୍ଦ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଲମ୍ବ ହୋଇଥିବେ । ଏ ଭାଷାଟିରେ ନ ଥିବାରୁ, କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଯାୟକ୍ରମେ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇଛି । ଏହା ୧ ରୁ ୬ ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସମାନ୍ତରାଳ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ଦେଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୁଧ' ନ ନେଲେ 'ଦୁଧ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ଯାଇଥିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଜନ' ନ ପାଇଥିଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଥିଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ

ବାପ ତେଲ ସାହରେ ଲଣ୍ଡା, ପୁଅ ସଉଦାଳ ଛତ୍ରୁ । ଡ଼ଗ ।

[ଦ୍ର—କ୍ୟୁଟ୍‌ଉଡ୍‌ଗତ ଅର୍ଥ ଅନୁସାରେ ଉଳ ବା ଘିଅରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ମାଲପା 'ତୈଳ' ଅଟେ । ଉନ୍ନ ସବୁ ପ୍ରକାରର ମାଲପା ବା ତୈଳବତ୍ ବସ୍ତୁକୁ ତୈଳ ବା ତେଲ ବୋଲିଯାଏ ।]

୨ । ଉତ୍ତାପ—1. Fat

(ଯଥା—ମାଛ ତେଲ)

ତେଳ. **तेल** ୩ । ତୈଳବତ୍ ପଦାର୍ଥ—3. Oily or fatty substance.

୪ । ଆୟୁର୍ବେଦର ଉପଦେଶମତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତୈଳ— 4. Medicated oil.

୫ । (ନାମ) ମହାନଦୀର ଶାଖା ନଦୀବିଶେଷ, ଏହା ଛତରେ ସୋନପୁର ଦ୍ରଜଧାମ ଅବସ୍ଥିତ—Name of a branch of the Mahānadī river on which stands Sonepur.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ତେଲ ପରବର୍ତ୍ତିରେ 'ମାଲପା' ବେଶି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆରେ ସାଧାରଣ ତୈଳକୁ ତେଲ ଓ ଆୟୁର୍ବେଦ ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତୈଳକୁ 'ତୈଳ' କୁହାଯାଏ ।

ତେଲ ଲାଉଣୀ—ଦେ. ବ—ତେଲୁଣୀ (ଦେଖ)

Tela(lā)unī Telunī (See)

ତେଲକାପଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଂ. ତୈଳ ଓ କର୍ପଟ)—ସ୍ତ୍ରୀ ଆଦଙ୍କ ଶବକୁ Telakāpardā କଛୁଦିନ ରଖିବାକୁ ଦେଲେ ତାହା ସଡ଼ି (ତେଲକପଡ଼ା - ଅନ୍ୟରୂପ) ନ ଯିବା ବା ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ନ ହେବା ତେଲକାପଡ଼ା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାକୁ ତୈଳାକ୍ତ ଲୁଗାଦ୍ୱାରା ଗୁଡ଼ାଇବାର **ତେଲକପଡ଼ା** ପ୍ରକ୍ରିୟା—The process of preserving the dead body of Rajas and big people by winding pieces of cloth steeped in oil around it.

[ଦ୍ର—ରାଜାର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରାଜ୍ୟକୁ ଅସିବାର ବଳମ୍ବ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ମୃତ ରାଜାମାନଙ୍କ ଶବକୁ ତୈଳ କାପଡ଼ା କରି କିଛି ସମୟ ରଖାଯିବାର ବିଧି ଥିଲା ।]

ତେଲ କାଠିଆ—ଦେ. ବ—କାଠର ଛୋଟ ବଇଠଲଗା ତେଲଗିନା— Tela kāṭhuā A wooden cup for oil.

ତେଲକାଠୁଆ, **ତେଲୋଚୋ**

ତେଲକାଣି—ଦେ. ବ (ସଂ. ତୈଳକାଟ)—ତୈଳକୁ କିଛି ସମୟ ରଖି ତେଲକାଇଟ ଦେଲେ ତୈଳଗୁଡ଼ର ତଳ ଭାଗରେ ଯେଉଁ ମଳ ବସିଯାଏ; ତୈଳମଳ -The sediments of **ତେଲକୀମୋଲ, ତଲକଟ** oil deposited in a pot.

ତେଲଚୋଚଟ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ତେଲ ଚକଟା (ଦେଖ)

Tela kochaṭa Tela chikiṭā (See)

ତେଲ କୋ(କୁ)ଡ଼—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟବୃକ୍ଷବିଶେଷ—

Tela ko(ku)rda Randia Uliginosa (Haines)

ପିରାଲୋ

ତେଲ କୋରୁହାଁ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକଜାତିସ୍ଥ ନାତିଦୀର୍ଘ Tela koruhāñ ବନ୍ୟବୃକ୍ଷ—The torch tree; Ixora **ରଙ୍ଗନ** Parviflora (Haines).

କୋଟଗନ୍ଧଲ୍ [ଦ୍ର—ଏଥିର କାଠରେ ପଟା ଓ କୁଣ୍ଡ଼ି (ତେଲକୁରଥା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାରଣୀ ଆଦର ବେଶ୍ ଦୃଢ଼ । ଏଥିର କାଠ ଟାଣୁଆ ଓ ଚକ୍ଚକ୍; ଏଥିର ଫୁଲ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଳ ଓ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ଓ ଫଳର ଡେଙ୍କି ନଳାକାର ।]

ତେଲୁଗୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତୈଲଙ୍ଗ)—ତେଲଙ୍ଗା (ଦେଖ)

Telugu Telaṅgā (See)

ତେଲ ଲୁ ଗୁଣି—ଦେ. ବ—ତେଲୁଣୀ ଦେଖ)

Tela(lu)guṇi Telunī (See)

ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବନ୍ୟବୃକ୍ଷବିଶେଷ—Aegiceras Majus.

[ଦ୍ର—ଏହା ୧୮ ଫୁଟରୁ ୨୦ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ ।]

ତେଲଘଟା—ଦେ. ବ—ତେଲ ବୋଳା ହେବା ଯୋଗୁଁ ମୃଣ୍ଡବାଲ, Telaghaṭā ଦେହ ଓ ଲୁଗାରେ ଜମିଯିବା ମଇଳା ବା ଅଠା— ତେଲଚିକଟା Gummy grease (on cloth etc) due to **ତେଲଚିକଟ** excessive application of oil.

ତେଲଘଡ଼ି—ଦେ. ବ—ତେଲ ରଖିବା ପାଇଁ ଛୋଟ ଘଟ— Telaghaṛdi A small earthen pot for oil.

ତେଲେରକୂପ ତେଲଘଡ଼ିକ ଛୋଟ, ପ୍ରାୟଶଃ ଛୋଟ—ଉଗ ।

ତେଲହଁଡ଼ୀ

ତେଲଘଣା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଘରା ବା ଖାଇରେ ତୈଲପାଚ ପେଷା Telaghaṇā ଯାଇ ଉହିଁରୁ ତେଲ ବାହାରେ—Oil mill.

ତେଲଘାନୀ, **ତେଲକୀକୋହୁ**

ତେଲଙ୍ଗା—ଦେ. ବ. ସୁଂ (ସଂ. ତୈଲଙ୍ଗ; ତ୍ରିକଲଙ୍ଗ)—

Telaṅgā ୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଦେଶବିଶେଷ; ଆନ୍ଧ୍ର ଦେଶ; ତେଲଙ୍ଗାଣୀ (ସ୍ତ୍ରୀ) ଉତ୍କଳର ଦକ୍ଷିଣ କର୍ଣ୍ଣାଟ ଉପକୂଳସ୍ଥ ଦେଶ— ତେଲଙ୍ଗିଆଣୀ (1. The Telgu country; the

ତେଲଙ୍ଗ, ତେଲଙ୍ଗା Carnatic.

ତେଲଙ୍ଗ, ତଲଙ୍ଗ, ତିଲଙ୍ଗା ୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତସ୍ଥ ଜାତିବିଶେଷ— 2. The Telgu people.

୩ । ତୈଲଙ୍ଗ ଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—3 A Telgu.

୪ । ତୈଲଙ୍ଗ ଭାଷା—4. The Telgu language.

ବଣ.—ତୈଲଙ୍ଗ ଦେଶୀୟ—Pertaining to the Telgu country, language or people

ତେଲଙ୍ଗା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ—ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାବିଶେଷ—

Telaṅgā mukundadeba Name of a king of Orissa.

[ଦ୍ର—ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଉଲେ ଲୋଡ଼ ଦେଖ ।]

ତେଲଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ତୈଲଙ୍ଗୀୟ)—ତୈଲଙ୍ଗଦେଶୀୟ; Telaṅgī ତୈଲଙ୍ଗ ଦେଶରେ ବ୍ୟବହୃତ—Pertaining to the

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଯ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ତ୍ୟ	ଇଥ	ଙ	ଜ

ତେଲଙ୍ଗୀ Telgu country; in vogue amongst the
ତିଲଙ୍ଗୀ Telgus.
(ତେଲଙ୍ଗିଆ – ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ତେଲଙ୍ଗୀ ଜୁଡ଼ା) ।

ତେଲଙ୍ଗୀ ବାଜା—ଦେ. ବ. (ଫ. ତୈଲଙ୍ଗୀସ୍ & ବାଦ୍ୟ)—୨ଟି ଢୋଲ
Telangī bājā ୨ଟି ସନ୍ତୁର ଓ ଦୁଇ ଯୋଡ଼ା ଝାଞ୍ଜ ଏପରି ଅନୁଉର୍ଦ୍ଧ୫
ତେଲଙ୍ଗୀ ବାଇଦ, } ପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ର ସହଯୋଗ
ତେଲଙ୍ଗୀ ବାଦ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ ବାଦ୍ୟ—A concert
performed by 5 instruments (viz. 2 drums; 2 trumpets and 1 pair of cymbals) originally introduced in Orissa from the Deccan.

ମେଘ ବରଷିଲ ଝରର ଝରର ଢେଣ୍ଡର ମାଇଲ ଗଜା,
କେଉଁ ସ୍ୱଇଚ୍ଛରେ ରହିଲେ ମୋ ରଜା ତେଲଙ୍ଗୀ ତାଇତ ବଜା । ଶିଶୁଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ ଏ ବାଦ୍ୟ ତେଲଙ୍ଗା ଦେଶର ଦେଖାଦେଖି ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଳିବାରୁ ଏହି ନାମ; ଏଥିର ୨ଟି ସନ୍ତୁର ମଧ୍ୟରୁ ମୋଟ୍ଟ ଗୀତର ରାଗ ଅଦ୍ୟାରେ ବାଜେ ଓ ଆଉ ମୋଟ୍ଟ କେବଲ ଧାଗ୍ରବାହକ ଅଖଣ୍ଡ ସ୍ୱରରେ ବଜାଯାଉଥାଏ । ମୋଟ୍ଟ ଢୋଲ ସନ୍ତୁରରେ ବୋଲ୍ଲ ସାଉଁଥିବା ସ୍ୱର ଅନୁସାରେ ତାଲଜମେ ବଜାଯାଉଥାଏ । ଆଉ ମୋଟ୍ଟ ଢୋଲର ତାଦାଣପାଖେ ତାଳ ଜମେ କାଠି ଅଘାତ କରାଯାଉଥାଏ ଓ ବାଆଁ ପାଖ ଖଣ୍ଡେ ପାଉଁଥା ଚଲଣା କାଦିବାରୁ ଘଷା ଦୋଇ ଭ୍ରମର ପରି ଉଁ ଉଁ ଶବ୍ଦ କରୁଥାଏ । ଏଚ୍ଚଡ଼ବାଦ୍ୟ ତେଲଙ୍ଗୀବାଜାର ୫ଟି ଯନ୍ତ୍ର ଶ୍ରୁତିମଧୁର ଅଟେ ।]

ଶୁଣନ୍ତୁ ସଜ୍ଜନ କାହିଁ ଉଥଲଇ ଅନଙ୍ଗ ତେଲଙ୍ଗୀ ବାଦ୍ୟ ।
ଭଞ୍ଜ, ଲବଙ୍ଗଲତା ।

ତେଲଚଟା—ଦେ. ବ. (ଫ. ତୈଲଚୌରିକା)—ଅସରପା ପୋକ—
Telachaṭā A cockroach.
ତେଲଚାଟା ଝାଁଗୁର

ତେଲଚକଟ(ଟା)—ଦେ. ବ—୧ । ତୈଳ ଲାଗିବାଯୋଗୁଁ ବସ୍ତ୍ରାଦିର
Telachikiṭa(ṭā) ବର୍ଣ୍ଣର ମଳିନତା—1 Greasiness;
ତେଲଚିକଟା discolouring due to a cloth
ତେଲଚିକଟ being smeared with oil.
(ତେଲଚକଟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତୈଳଲେପ ଯୋଗୁଁ କୌଣସି
ବସ୍ତୁରେ ଉତ୍ପାଦିତ ଚକ୍‌ଚକତା—2. Oiliness; brightness due to application of oil over a thing; a state of being too much oiled.

ବିଣ—ତୈଳାକ୍ତ ହେବାରୁ ମଳିନତା ପ୍ରାପ୍ତ—
Discoloured by the application of too much oil; greasy with oil; soiled with oil.

ତେଲ ଜରଜର—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ତୈଳ ଜର୍ଜର)—ଦେହରୁ ବୋହି
Tela jarajara ପଡ଼ିବା ଭଳି ତେଲ ବୋଳା ହୋଇଥିବା—
ତେଲକୁଚକୁଚେ With oil literally oozing from the
ତେଲଜୁଡ଼(ଜୁ)ବୁଡ଼(ଡ଼୍) } ଅନ୍ୟରୂପ body.
ତେଲସରସର

ତେଲ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତେଲ ଲଗାଇବା (ଦେଖ)
Tela debā 1. Tela lagāibā (See)
ତେଲଦେଓଆ ୨ । ଲଣ୍ଠନ ବା ପାତ୍ରରେ ଜଳାଇବା ତେଲ ପୂରାଇବା—
ତେଲଟେନା 2. To put oil into a lamp.

ତେଲପଥର—ଦେ. ବ. (ବର୍ତ୍ତିଆ ଶବ୍ଦ)—ସୁନା ଓ ରୂପା କାମର ସ୍ଲେଟ୍
Telapathara ସ୍ଲେଟ ଦଢ଼ିଆରକୁ ଧାର କରିବା ଲାଗି ବ୍ୟବହୃତ
ହେବା ପଥରବିଶେଷ—Oil-stone.

ତେଲ ପିଠା—ଦେ. ବ (ଫ. ତୈଳ ଓ ପିଷ୍ଟକ)—ତେଲରେ ଭଜା
Tela piṭhā ହୋଇଥିବା ପିଷ୍ଟକ—Cakes fried in oil.
ତେଲେପିଠେ, ତେଲକାପୋଠୀ

ତେଲପିପା(ମ୍ପା)—ଦେ. ବ (ଫ. ତୈଳ + ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍ —ପୀପା)—
Telapipā(mpā) କାଠ ବା ଚମଡ଼ାର ତେଲ ରଖିବା ବଡ଼
ତେଲପିପେ ଘଡ଼ୁ—Oil can.
ତେଲପୀପା

ତେଲ ପେଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘଣା ସାହାଯ୍ୟରେ ତୈଲବୀଜାଦିରୁ ତେଲ
Tela perḍibā ବାହାର କରିବା—To press oil seeds in
ତେଲପିଶା a mill in order to get oil; to squeeze
ତେଲପେରନା out oil from oil seeds.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଭାଷାର ବିଶେଷରୂ, ଭଲା ତୈଲବୀଜ ପେଡ଼ି ତେଲ ବାହାର କରେ, କିନ୍ତୁ ତେଲକୁ ପେଡ଼େ ନାହିଁ ।]

ତେଲବାଲିଆ ମାଟି—ଦେ. ବ—ବାଲୁମିଶା ଚିକ୍କଣ ମାଟି । ଏହା
Tela bāliā māṭi ଜଳଗ୍ରାହୀ—A kind of fertile soil (sandy land).

ତେଲ ବାହାର କରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତେଲ ବାହାର କରିବା
Tela bāhāra karāibā କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—1. The
ତେଲ ବେର କରାନ causative form of 'Tela bāhāra
ତେଲ ନିକାଲାନା karibā'.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ କରି ଦେବା—2. (figurative) To cause a person to be tired by excessive labour.

ତେଲ ବାହାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତେଲ ପେଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Tela bāhāra karibā 1. Tela perḍibā (See)
ତେଲ ବେର କରା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରାଇବା—
ତେଲ ନିକାଲନା 2. To cause a person to labour very hard.

ତେଲ ବାହାରି ଯିବା—ଦେ. ବ—ରସ ଜଳିଲ ଯିବା; ବିଶେଷରୂପେ
Tela bāhāri jibā ଆହତ ହେବା—Being much hurt.
ତେଲ ବେରା ଗେଲ ବର୍ଷ ବହୁତ ତେଲ ବାହାରି ଯିବା—ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ।
ତେଲ ନିକଲନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେତେ ଥର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ରୁ ୬ଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ଗୋଟିକରେ ଯେତେ ଏ ପ୍ରକାରୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳେ, ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଶୀର୍ଷ ଯଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବନ୍ଧନୀ ୨ ବ. ୧ ରୁ ୬ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଟି' ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଚ୍ଛା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ତେଲ ବୋଳବା—ଦେ. କ୍ରି—ତେଲ ଲଗାଇବା (ଦେଖ)
Tela bolibā Tela lagāibā (See)

ତେଲ ମର୍ଦ୍ଦନ—ଦେ. ବ—ତୈଳ ମର୍ଦ୍ଦନ (ଦେଖ)
Tela marddana Taila marddana (See)
(ତେଲ ମରଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେଲ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜଳର ଶରୀରରେ ଜୁଘରଟାଜୁରଥା
Tela māribā ଜଣ ତେଲ ଲଗାଇବା—
1. To roughly anoint oil on one's body.
୨ । ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ, ଗବ ଆଦିକୁ ସିଦ୍ଧ କରି ତେଲ ବାହାର କରିବା-
2. To prepare oil by boiling oil-producing substances.

ତେଲ ମାଲିଶ୍—ଦେ. ବ—ଦେହରେ ତେଲକୁ ବାରମ୍ବାର ଘଷିବା—
Tela māliś Rubbing or massaging the body with
ତେଲ ମାଲିସ୍, **तेल मलना** oil; shampooing with oil.

ତେଲ ରାନ୍ଧିବା—ଦେ.କ୍ରି—ତୈଳଯୁକ୍ତାଦିକୁ ଜଳ ସହିତ ସିଝାଇ ଜଳୀୟାଂଶ
Tela rāndhibā ନିରସିତ କରି ତେଲ ବାହାର କରିବା—
To prepare oil by boiling oily substances and dehydrating them.

ତେଲରି—ଦେ. ବ—ଛନ ସରଥା ହାର—
Telari Three stringed necklace.
ତେନରି **तिलड़ा**

ତେଲ ଲଗା—ଦେ. ବ—ତୈଳାଭ୍ୟଙ୍ଗ—
Tela lagā Anointing the body with oil.
ତେଲ ଲାଗାନ **तेलचाइ**

ତେଲ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆପଣାର ବା ଅନ୍ୟର ଦେହରେ
Tela lagā(ge)ibā ତେଲ ବୋଳବା—To apply or
ତେଲ ଲାଗାନ, **तेल लगाना** anoint oil over the body.

ତେଲ ଲଗାଇବ ଅବାଖାବା ଟାଉ ବହିବ ଅଗା
ଗୋଇ ପନ୍ତ୍ରଥବ ଚଉ ଦୋଇ ମାଡ଼ି ବହିଥିବ ଜାଗା—
ଉପଦେଶାମୃତ. ପ୍ରକଟ ।

ତେଲ ଲୁଣ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ଗୃହିଲ ଭାଲକୁ ଖାଦ୍ୟ
Tela luna ଦ୍ରବ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ
ତେଲ ନୁନ ଦୁଇଗୋଟି ଉପକରଣ—Salt and oil required
तेल नमक to be mixed with raw articles before they are fit for meal.

ତେଲ ଲୁଣ ଖରଚ—ଦେ. ବ—ଗୃହିଲ, ଭାଲ, ପରିବା ଛଡ଼ା
Tela luna kharacha ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଦୈନନ୍ଦିନ ଘର ଖରଚ—
Miscellaneous daily expenses for preparing food

ତେଲ ସରସର—ଦେ. ବିଣ—ତେଲ ଜରଜର (ଦେଖ)
Tela sarasara Tela jarajara (See)

ତେଲ ସାଉଁଲା—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ତେଲ ଲଗାଇ ମୃଦୁକୁ ଓ କେଶକୁ
Tela sāuñlā ଚିକ୍କଣ କରିଥାଏ—One who smooths his
ତେଲ କୁଚକୁଚେ, **तेलहा** (or her) hair and face with oil.
(ତେଲ ସାଉଁଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତେଲ ହଳଦୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୈଳ ଓ ହରିଦ୍ରା)—(ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ-
Tela haladī ମାନେ) ଦେହରେ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ବଟା ହଳଦୀ
ତେଲ ହଳୁଦ ଓ ସେଥିରେ ମିଶା ସିଦ୍ଧା ତେଲ—Turmeric
paste mixed with oil.

ତେଲ ହଳଦୀ ପଟଣା—ଦେ. ବ—ସରକାରୀ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମାନଙ୍କ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ତେଲ
Tela haladī paṭaṇā ହଳଦୀ ଖରଚ ଚଳିବା ପାଇଁ ରାଣୀଙ୍କୁ
ଦିଆ ଯାଇଥିବା ଗ୍ରାମ ବା ଜମି—Grant of land
given to a Rāṇī or Lady to meet the
expenses of her toilette.

ତେଲା—ଦେ. ବିଣ—ତେଲଆ (ଦେଖ)
Telā Teliā (See)

ତେଲାଉଣୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ତେଲୁଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Telāuṇī (etc) Teluṇī etc (See)
ସେମାନଙ୍କ ମାଧ୍ୟମ ବାହୁ ଯମଘନ ।
ମଲେ ପିଅ ତେଲାଉଣୀରେ ଜର ଉଜା—କୃଷ୍ଣଚିତ୍ର. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ

ତେଲାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ—ତେଲୁଣୀ (ଦେଖ)
Telāṇī Teluṇī (See).

ତେଲି—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ତୈଲିକ, ତୈଳୀ)—
Teli ୧ । ତେଲ ପେଡ଼ିବା ଜାତି; ତୈଳିକାର ଜାତି—
ତିଲୀ 1. A caste for pressing oil; oilman.
तेली ତେଲ ଗୁଡ଼ିଅ—ବାର ମାସରେ ବାର କୁଡ଼ିଅ—ଅନୁଭବ ବଚନ ।
ତେଲୁଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ତୈଳ ବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତି; ଜାତି (ଦେଖ)
ତେଲିଆଣୀ } 2 A caste dealing in oil.

[ଦ୍ର—ତେଲିମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଗୁରୁ କୃଷ୍ଣ ବୋଲି ଆମ୍ଭ ଦେଶରେ କଥିତ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଦୋକାନ ଓ ମହାଜନି କରନ୍ତି । ସବୁବେଳେ କାରବାର କରୁଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କ ଦେହ ଓ ଲୁଗାପଟା ତେଲ ଯୋଗୁଁ ମଇଳା ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ, ସାତ ଜଣ ତେଲି ତେଲି ପେଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ 'ଗବ' ବା ଜଡ଼ା ଜଣେ ଆଣୁଥିବା ସମୟରେ ଗୋଷ୍ଠୀର ଗବମଙ୍କି ପାଣିରେ ପଡ଼ି ଭସିଗଲା । ସେହି ଗବଟିକୁ ଧରିବା ପାଇଁ ସାତଟି ଯାକ ତେଲି ଧରାଧରି ହୋଇ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ମଲେ ।]

ତୈଳି. (ଗଞ୍ଜାମ)—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପାଞ୍ଚକବଶେଷ—
A caste of Śūdras in the district of Ganjam.

ତେଲିଆ—ଦେ. ବ—ତୈଳାକ୍ତ (ଦେଖ) Tiluā (See).
Teliā ବିଣ—୧ । ତୈଳାକ୍ତ—1. Oily; greasy.
ତେଲା ୨ । ତୈଳସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ—Having an oily
तेलिया, तेलहा taste.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଣ,ଷ	ଛ	ଇସ୍	ଉଅ	ଈ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

* । ଯେ ଦେହରେ ତେଲ ଲଗାଇ ଥାଏ—
3. Steeped with or annointed with oil.
ତେଲଆ ମୁଣ୍ଡରେ ତେଲ—ଚଗ ।

* । ଚକ୍କଣିଆ—4. Smooth.

* । ଯାହାଁରେ ତୈଳ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଅଛି—
5. Abounding in oil.

ତେଲଆ କନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୈଳକନ୍ଦ)—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଲତାର ମୂଳ—A kind of wild root.
Teliā kanda
तेलिका कन्द

[ଦ୍ର – ଏ ଲତା ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମେ ସେ ସ୍ଥାନ ଗୁରୁପାଙ୍ଗ ତେଲଆ ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ବାତ, ଅପସ୍ମାର, ଚକ୍ଷୁ, ଦେହ ଫୁଲା ଓ ଚର୍ମରୋଗରେ ଉପକାରୀ ଓ ଘାଣ୍ଟକୁ ଏହା ଗାଢ଼ କରିଦିଏ ।]

ତେଲଆ ଖଜା——ଦେ. ବ—ଉଲୁଆ (ଦେଖ)
Teliā khajā — Tiluā (See)

ତେଲଆ ମାଟି—ଦେ. ବ. (ତୈଳାକ୍ତ+ମୃତ୍ତିକା;)—ଏକ ପ୍ରକାର ଉର୍ବର ମୃତ୍ତିକା—A kind of fertile soil.
Teliā māti
तेला माटि
तेलहा मिट्टी

[ଦ୍ର—ଏହା ଚକ୍କଣ ଦେଖାଯାଏ ।]

ତେଲଆ ମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ନୁହେଁ—(figurative) A person above wants; a well-to-do person.
Teliā munda

ତେଲଆ ମୁଣ୍ଡରେ ତେଲ—ଚଗ ।

ତେଲଆ ସାରୁ—ଦେ. ଉ—ଏକ ପ୍ରକାର ବେଶି ଲଲଯୁକ୍ତ ଚକ୍କଣିଆ ସାରୁ—A kind of taro.
Teliā sāru

[ଦ୍ର—ଏ ସାରୁ ଶୀଘ୍ର ବଢ଼େ ଓ ବର୍ଷା ଆରମ୍ଭରେ ଖୋଳାଯାଏ । ଏହାର ଗଛର ନାଡ଼ି ଓ ପତ୍ର କଲା ଥିବାରୁ ଏହା ତୈଳାକ୍ତ ଦେଖାଯାଏ । ଧଳା ସାରୁକୁ 'ଝଙ୍କଡ଼ା' ସାରୁ ବୋଲୁଯାଏ । ଯେଉଁ ସାରୁ ଶୀଘ୍ର ବଢ଼େ ଖୋଳାଯାଏ ତାକୁ ମୁକ୍ତାକେଶୀ ବା ଶାରଦାପ୍ରିୟା ସାରୁ ବୋଲୁଯାଏ । ଖରା ଓ ବର୍ଷା ବଢ଼େ ଖୋଳାଯିବା ସାରୁକୁ ଚଆଳଆ ବା ତେଲଆ ସାରୁ ବୋଲୁଯାଏ ।]

ତେଲ କୋଚଟ—ଦେ. ବିଣ—ତେଲମାନଙ୍କ ଜାତିର ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ଗୁଣ (କୃପଣତା ଓ ମନ୍ଦଳଆ ପଣିଆ) ଯୁକ୍ତ—(ତେଲ କେଚଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) Greasy and close-fisted like the oilman (of our country).
Teli kochaṭa

ତେଲ କୋଚଟ କୋଡ଼ିକ ପାଇଁ ବମାନ ହାତ —ଚଗ ।

ତେଲ ଚକିଟା—ଦେ. ବିଣ—ତେଲ ଜାତିର ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ଗୁଣ (ମନ୍ଦଳଆ) ଯୁକ୍ତ—Greasy like an oilman.
Teli chikiṭā
(ତେଲ ଚକିଟା, ତେଲ ଚକ୍କଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେଲ ଭାଗବତ—ଦେ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ବିରଚିତ ଓଡ଼ିଆ (ପ୍ରାକୃତ) ଭାଗବତକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ (ଏ ପସ୍ତକରେ ରଚିତ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ) ଘୃଣାରେ ଦେଇ ଥିବା ନାମ—A name given in derision by the contemporary Brahman Pandits of Orissa to the Oria metrical translation of Bhagabata by Jagannath Das.
Teli bhāgabata

ତେଲ ଶାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୈଳୀ+ଶାଳା)—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ତେଲ ଘଣା ଦ୍ୱାରା ତେଲ ବାହାର କରେ—Oil factory; the place where oil is pressed.
Teli śāla
तिलि शाल
तेलिशाल

ତେଲ ଶାଳେ ହେଲ ଖଲ ଘାଣି ଘାଣି ବାଜଇ । ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ପଦ ।

ତେଲ ସାପ—ପ୍ରାଦେ. ବ—(ସମ୍ବଲପୁର ଓ ମଧ୍ୟଭୂମ)
Teli sāpa — ଦୋମୁଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)—Domuṇḍiā (See)

ତେଲୁଗୁ—ଦେ. ବ—ତେଲେଙ୍গା (ଦେଖ)
Telugu — Teleṅgā (See)

ତେଲୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ତେଲର ସ୍ତ୍ରୀ—
Teluṇī
1. A female of the oilman caste.
तेलिनी
तेलिन
तोलानिया
चपनी

୨ । ସିଧା ଝଙ୍କାଳିଆ କୃଦା—
2. Aegeceras Mayus (Haines).

ତେଲୁଣୀ ପୋକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୈଳଙ୍ଗ)—
Teluṇī poka — ଏକ ପ୍ରକାର ଶତପଦୀ ପୋକ—Millipede; galley worm; myrapods.
(ତେଲୁଗୁଣୀ ପୋକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
କାଁଦରାଇ, କେନ୍ନ
तेलिन्

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଦୁଇଟି ଜଣ ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କର ଚଟାଚଟା ମାଛର ଖୋଳପା ପରି ପଟି ପଟି କାଣ୍ଡ ଥାଏ । ଏମାନେ ନାଲି, କୋଳଥିଆ ଓ ନାଲି ଉପରେ କଳା ଲମ୍ବା ଡୋରିଆ ପଡ଼ିଥିବା ରଙ୍ଗ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆଘାତ ଲାଗିଲେ ଏମାନେ କୁଣ୍ଡଲାକୃତି ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସନ୍ଧିସ୍ଥ ସନ୍ଧିସ୍ଥ ଲୁଆ ଲୁଆନ୍ତି । ଏମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଦିଆସିନ୍ଦି କାଠି ପରି ମୋଟ ଓ ଗୁର ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ହୁଅନ୍ତି । କନ୍ଦୁ ପାହାଡ଼ିଆ ଦେଶରେ ଏମାନେ ଅଧ ଇଞ୍ଚ ବ୍ୟାସବିଶିଷ୍ଟ ଓ ୧/୨ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଏକ ପ୍ରକାର କଷାକୁ ପଦାର୍ଥ ଅଛି । ପିଲାମାନେ ଭୁଲରେ ଏହି ପୋକକୁ ପାଟିରେ ପୁରାଇ ଦେଲେ ପାଟି ନାଲି ହୋଇ ଘା ହୋଇଯାଏ । ଏମାନେ ସାଧାରଣତଃ ୫ ପ୍ରକାର । ୧—ଏକ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି । ବ୍ୟାସ ଅଧ ଇଞ୍ଚ, ବର୍ଣ୍ଣ କଳା ଓ ନାଲିଆ ମିଶା । ୨—ନାଲି । ୩—କଳା । ୪—କଳା ଓ ନାଲି ଡୋରିଆ । ୫—ଗାଢ଼ଗାଢ଼ିଆ କଳା ଓ ନାଲିର ଦାଗ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ବୈଶତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାଦୋଷରେ ନ ଗିଣିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଁର ବସଦାତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡ଼ିବେ, ବୃଥ ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ତେଲୁଣୀ ବସା—ଦେ. ବ—ବବାଦ୍ଦର ଏକ ବା ଦୁଇ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ
Teluṇī basā ଯେଉଁ ଦିନ ପିଠା ଭଜାଯିବା ପାଇଁ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ତେଲୁଣୀ ମଙ୍ଗଳା ଯାଇ ଚୁଲ୍ଲିରେ ବସାଯାଏ; ତାହାକୁ ମଙ୍ଗଳା—A ceremony (generally on the day previous to the marriage) in which the frying pan is formally set on the oven to fry cakes for the feast.

ତେଲେଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ) ବ—ସରୁ (ଦେଖ)
Telei Sarā (See)

ତେଲେଙ୍ଗା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ତେଲଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Teleṅgā Telaṅgā (See)
ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଜଳକୂଳଜାତ ତୃଣ, ବେରୁନ୍ଦା ପତ୍ର । ଏହାକୁ କାଣ୍ଡ ଏଥିରେ ଦେଇ ଭଲରି କରାଯାଏ; ସନ୍ତର—
A species of aquatic grass used in weaving mat.

ତେଲେନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ତେଲୁଣୀ ୨ (ଦେଖ)
Telen Teluṇī 2 (See)

ତେଷଠି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ.—(ସ. ତ୍ରିଷଷ୍ଟି; ଗ୍ରା. ତ୍ରିସଠ୍ଠି)—
Teshaṭhi ୬୩ ସଂଖ୍ୟା—63
ତେଷଠି. **ତିରଷ୍ଟ** ଷାଠିଏ ଅପେକ୍ଷା ୩ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—Sixtythree.

ତେସନ(ନେ)—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ (ସ. ତଦ୍‌ସମ; ତାଦୃଶ; ଗ୍ରା. ତାଇସ)
Tesana(ne) ଭୁଲ ଏସନ, ତେସନ, ଯେସନ)—ସେହିପରି—
ତେମନ ତେମନେ, **ତୈସା** n that manner.
ବଣ.—ସେହିପ୍ରକାରର—Of that kind.
(ତେସନେକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତେସା—ଦୈଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ହି. ରୁ ଅନୁରୂପ)—
Tesā ସେହି ପ୍ରକାରେ—In that manner.
ତୈସା (ଯଥା—ଯେସାକୁ ତେସା ।)
ବଣ.—ସେହି ପ୍ରକାରର—Of that kind.
ଯେସା ବାଜ ତେସା ଅଙ୍କୁର । ଦଗ ।
ବ.—ସେହି ପ୍ରକାର—That kind.

ତେସ୍ତର—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ (ସ. ତ୍ରିସପ୍ତତ; ଗ୍ରା. ତିସତ୍ତର; Testarī ତିହତ୍ତର)—ସତୁର ଅପେକ୍ଷା ତିନି ବେଶି—
ତିୟାତ୍ତର 73; Seventy three.
ତିହତ୍ତର ଧନୁଷାବ ଯଜ୍ଞ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ପିତା, ରାଧାକୁ ବନ୍ଦରେ ଦେଖିଥିବା ରାଜା ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ: ଦ୍ରୋଣ ।

ତେହ(ହେ)ଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବଣ.—ତୃତୀୟ— Third.
Teha(he)li ଏପରି ଦେବ ତେହଳ ବର୍ଷ । ପଳାରମୋଦନ. ଗଣ୍ଡିଚ୍ଚ ।

ତେହାତ—ଦେ. ବଣ.—(ସ. ତିହସ୍ତ)—ତିନିହାତ ପରିମିତ—
Tehāti Three cubits long
ବ.—୧ । ତିନିହାତ ପରିମାଣ—
1. Length of three cubits.
୨ । ମନୁଷ୍ୟର ତିନିପୁରୁଷ—
2. Three generations of a person.

ତେହାର—ଦେ. ବଣ.—(ଭୁଲ. ଦୋହୋର) ତିନିଗୁଣ—
Tehārā Thrice; three fold.
ତିନଗୁନା **ତେହରା**

ତେହିଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ଅ.—ତହିଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Tehiñ (etc) Tahiñ etc (See)

ତେହିଁରୁ—ଗ୍ରା. ଅ.—ତହିଁରୁ (ଦେଖ)
Tehiñru Tahiñru (See)

ତେହିଁରେ—ଗ୍ରା. ଅ.—ତହିଁରେ (ଦେଖ)
Tehiñre Tahiñre (See)

ତେହେଁଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ବଡ଼ ନୌକା—
Teheñṭā A long big boat.

ତେହ୍ନେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବଣ. ଓ ଅ.—(ଭୁଲ. ଯେହ୍ନେ; କେହ୍ନେ)
Tehne ସେହି ପ୍ରକାରେ—In that manner.
ତେମନ ମତ୍ସ୍ୟ ପର, ଯେହ୍ନେ ବନ୍ଧ ପୂରତା; ଜାରପୁରୁଷ ଅବୋର ବୋଲଏ ସତ,
ତୈସା ସେହ୍ନେ ତୋ ମତ— ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚନ୍ଦ୍ରମାସ୍ୟଣ

ତୈକ୍ତ—ସ. ବ. (ତିକ୍ତ+ଭାବାର୍ଥେ. ଅ))—୧ । ତିକ୍ତତା—
Taiktа 1. Bitterness in taste.
୨ । ତିକ୍ତସ୍ୱାଦ—2. Bitter taste.

ତୈକ୍ଷ୍ଣ୍ୟ—ସ. ବ. (ତୀକ୍ଷ୍ଣ + ଭାବ. ଯ)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣତା—
Taikshṇya 1. Sharpness.
୨ । କ୍ଷୁରଧାର—2. Sharp edge of a razor.
୩ । ଉଷ୍ଣତା—3. Warmth.

ତୈଜସ—ସ. ବଣ. (ତେଜସ୍ + ତଦ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ତେଜୋ-
Taijasa ବିକାର—1. A resultant of energy or light.
୨ । ଧାତୁମୟ; ଧାତୁନିର୍ମିତ—
2. Metallic; made of metal.
୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—3. Radiant; bright.
୪ । ରଜୋଗୁଣୋତ୍ପନ୍ନ—4. Produced from the gross attributes of nature.
ବ.—୧ । ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟ—1. Metal articles.
୨ । ଘିଅ; ଘିଅ—2. Ghee.
୩ । ମହାତୀର୍ଥତୋଳି ଜାର୍ଥବିଶେଷ (ଉତ୍କଳବାଦ)—
3. Name of a sacred place of the Hindus mentioned in the Mahābhārata.
୪ । ଧାତୁ, ମଣି ଆଦ ତଳତଥିବା ବସ୍ତୁ—
4. Anything having a metallic lustre.
୫ । ପରାକ୍ରମ—5. Might.
୬ । ସୁମତିଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ରର ନାମ—
6. Name of a son of Sumati.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଡ଼ସନ୍ଧ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଐପ୍ତ	ଔଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐପ୍ତ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଷ୍ୟ	ପ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଔଅ	ଁ	୍

୭ । ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଦଉଡ଼ ଯାଉଥିବା ଘୋଡ଼ା (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) 7. A very swift horse.

୮ । ଭଗବାନ୍ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. God.

୯ । ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରକ ବଳ ଆହାରକୁ ରସ ଓ ରସକୁ ଧାତୁରେ ପରିଣତକରେ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. That energy inside the system which changes the food into a liquid sap before it turns into blood.

୧୦ । (ହିନ୍ଦୁଦର୍ଶନ) ରଜୋଗୁଣୋତ୍ଥ ଅହଙ୍କାର— 10. (Hindu philosophy) Egotism born of gross worldly attributes

ତୈଜସପତ୍ର—ଦେ. ବ.—ତୈଜସ ଯାଉ (ଦେଖ) Taijasapatra Taijasapātra. (See)

ତୈଜସପାତ୍ର—ଫ. ବ.—ଧାତୁମୟ ଥାଳ; ବାସନ ବର୍ତ୍ତନ; ବାସନକୁସନ Taijasapātra Metal vessels; household utensils.

ତୈଜସାବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ. ବ. (ତୈଜସ୍+ଆବର୍ତ୍ତିନୀ)—ଧାତୁ ଆଉଟିବା କୋଇ—Crucible. Taijasābarttinī

ତୈଜସୀ—ସଂ. ବ.—ଗଜପିପଲୀ (ଦେଖ) Taijasī Gajapippalī (See)

ତୈତିକ୍ଷ—ଫ. ବଣ (ଉତ୍ତିକ୍ଷା+ଅ)—ଉତ୍ତିକ୍ଷାଶୀଳ; ସହିଷ୍ଣୁ— Taitiksha Enduring; forbearing.

ତୈତିର—ଫ. ବ (ଉତ୍ତିର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ଉତ୍ତିର (ଦେଖ) Taitira Tittiri (See)

ତୈତିଲ—ଫ. ବ (ଉତ୍ତିଲ+ଅ)—୧ । ଗଣ୍ଡାର; ଗଣ୍ଡାପଶୁ— Taitila 1. Rhinoceros.

୨ । ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ବବ, ବାଲବ ପ୍ରଭୃତି କରଣ ମଧ୍ୟରୁ ଚତୁର୍ଥ କରଣ—2. The fourth of astrological combinations called 'Karaṇa'.

୩ । ଦେବତା—3. Deity.

ତୈତ୍ତିର—ଫ. ବ. (ଉତ୍ତିର+ଅ)—୧ । ଉତ୍ତିର ପକ୍ଷି ସମୂହ— Taittira 1. A flight of partridges.

୨ । ଉତ୍ତିର (ଦେଖ)—2. Tittiri (See)

୩ । ଗଣ୍ଡାପଶୁ—3. Rhinoceros.

ତୈତ୍ତିର—ଫ. ବ—କୃଷ୍ଣ ଯଜୁର୍ବେଦ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଋଷି— Taittiri Name of a sage.

ତୈତ୍ତିରୀୟ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ଉତ୍ତିର=ଜଣେ ଋଷି+ଇୟ)— Taittirīya ୧ । ଉତ୍ତିର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Pertaining to the sage 'Tittiri'. (ତୈତ୍ତିରୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଉତ୍ତିର ମୁନିଙ୍କ ରଚିତ ଯଜୁର୍ବେଦ ଶାଖାଧ୍ୟାୟୀ (ବ୍ରାହ୍ମଣ)— 2. Studying the branch of the Ājurbeda composed by sage Tittiri.

ଫ. ବ—ଉତ୍ତିର ନାମକ ଋଷିଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଯଜୁର୍ବେଦାନ୍ତର୍ଗତ ଶାଖାବିଶେଷ—1. A section of the Ājurbeda composed by sage Tittiri.

[ତ—ଏହା ଯଜୁର୍ବେଦାନ୍ତର୍ଗତ ୮୬ ଶାଖା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ । ଏହା ଅନ୍ୟେସ୍ୱ ଅନୁକ୍ରମଣିକା ଓ ସାଙ୍ଖନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଗ୍ରୋକ୍ତ । ପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ, ଏକଦା ବୈଶମ୍ପାୟନ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଏଥିର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ପାଇଁ ସେ ଆପଣା ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ସବୁ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ଯାଜ୍ଞବଲ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନ ଥିବାର ଦେଖି ବୈଶମ୍ପାୟନ କୁପିତ ହୋଇ କହିଲେ ତୁମେ ଆମ୍ଭର ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ପରିତ୍ୟାଗ କର । ଏଥିରେ ଯାଜ୍ଞବଲ୍ୟ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଯାହା ଯାହା ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ ତାହା ସବୁ ବାନ୍ତ କରି ପଳାଇଲେ । ଏହା ଦେଖି ତାଙ୍କ ସହପାଠିମାନେ ଉତ୍ତର ପକ୍ଷୀରୂପ ଧାରଣ କରି ତାହା ଖାଇ ନେଲେ । ଏହାହିଁ ତୈତ୍ତିରୀୟ ଶାଖା ହେଲା । ଏହି ଶାଖାର ଉପନିଷଦ ମ ଭାଗରେ ରହିଛି । ପ୍ରଥମ ଭାଗର ନାମ ସଂହିତୋପନିଷଦ ବା ଶିକ୍ଷାବଲ୍ଲୀ; ଏଥିରେ ବ୍ୟାକରଣ ଓ ଅଦୈତବାଦର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଅଛି, ୨ୟ ଭାଗ ଆନନ୍ଦବଲ୍ଲୀ ଓ ୩ୟ ଭାଗ ଭୃଗୁବଲ୍ଲୀ; ୨ୟ ଓ ୩ୟ ଭାଗକୁ ସମ୍ମିଳିତଭାବରେ ବାରୁଣୀ ଉପନିଷଦ କୋଲାଯାଏ । ତୈତ୍ତିରୀୟ ଉପନିଷଦରେ ବ୍ରହ୍ମବଦ୍ୟା, ଶ୍ରୁତି, ସ୍ମୃତି, ଇତିହାସ ବିଷୟର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଅଛି । ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଉପନିଷଦର ଗୋଟିଏ ଉଲ୍ଲେଖ ଉଦ୍ଧୃତ କରିଅଛନ୍ତି—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଉପରୋକ୍ତ ଶାଖାର ଉପନିଷଦବିଶେଷର ନାମ— 2. A treatise of Upanishada on the above section of the Ājurbeda.

ତୈତ୍ତିରୀୟକ—ଫ. ବଣ—ଯଜୁର୍ବେଦାନ୍ତର୍ଗତ ତୈତ୍ତିରୀୟ ଶାଖାଧ୍ୟାୟୀ— Taittirīyaka Reading the Taittarīya chapter of the Ājurbeda.

ତୈତ୍ତିରୀୟାରଣ୍ୟକ—ଫ. ବ. (ତୈତ୍ତିରୀୟ+ଅରଣ୍ୟକ)— Taittirīyāraṇyaka ତୈତ୍ତିରୀୟ ଶାଖାର ଆରଣ୍ୟକ ଅଂଶ (ଏଥିରେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ ପାଇଁ ଉପଦେଶ ଅଛି)— Name of a part of the Taittirīya Śākhā.

ତୈନ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଅ)—ତଇନ୍ (ଦେଖ) Tain Tain (See)

ତୈନାତ(ତ)—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଅ)—ତଇନାତ (ଦେଖ) Tainātt(ti) Taināta (See)

ତୈୟାର—ବୈଦେ. ବଣ. (ଅ)—ତିଆର (ଦେଖ) Taiyāra Tiāra (See)

ତୈୟାରି—ବୈଦେ. ବ (ଅ)—ତିଆରି (ଦେଖ) Taiyāri Tiāri (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳଲେ 'ବୂଝ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା'ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ତଣ—ତିଆର (ଦେଶ)— Tiāra (See)

ତୈର—ସଂ. ବ—କ୍ଷୁପବଶେଷ—

Tairaṇa Name of a bushy plant.

ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ —ତୈରଣୀ, (ଦ୍ର— ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହାର ପତ୍ର କୁଷାଳୀ, ଗ୍ରାହୀ ଉଷ୍ଣ ଓ ବ୍ରଣନାଶକ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।)

ତୈର୍ଥ—ସଂ. ବ. (ତୀର୍ଥ + କୃତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ)—ତୀର୍ଥକୃତ୍ୟକର୍ମ; ତୀର୍ଥରେ

Tairtha କରଣିକା କର୍ମ— The pious acts and rituals enjoined in the Śastras to be performed at particular holy places.

ତୈର୍ଥିକ —ସଂ. ବ. (ତୀର୍ଥ=ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର + କୃତାର୍ଥେ ଇକ)—

Tairthika କପିଳ, କଣାଦଆଦ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଣେତା— An author of a treatise on Hindu Philosophy; Philosopher.

ତୈଲ - ସଂ. ବ. (ତିଳ + ଅକାରାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ଗୁଣ୍ଡିତେଲ—

Taila 1. Sesamum oil.

୨ । ତେଲ, ମାଲସା— 2. Oil.

୩ । ଚିକ୍କଣ ବା ସ୍ନେହ ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ— 3. Oily liquid.

୪ । ଲୋଭାନ୍— 4. Benzoin (Apte).

୫ । ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତୈଲ —

5. Mediciated oil.

ତୈଲକନ୍ଦ—ସଂ. ବ—ତେଲଆ କନ୍ଦ (ଦେଶ)

Tailakanda Teliā kanda (See)

ତୈଲକଲ୍କ— ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୈଳ + କଲ୍କ)—ପିଡ଼ିଆ—

Tailakalka Oil cake.

ତୈଲକାର—— ସଂ ବ. (ତୈଳ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Tailakāra ତେଲୁ—Oilman.

[ଦ୍ର— ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତପୁରାଣ ମତରେ ଏ ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି କୋଽକ ଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଭ୍ରମୀରଜାତୀୟ ପୁରୁଷଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତୈଲକିଟ୍ଟ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ତେଲର କାଦି –

Tailakiṭṭa 1. Sediment of oil deposited at the bottom of a pot.

ପିଡ଼ିଆ— 2. Oil cake

ତୈଲଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. ନାମ—୧ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳ—

Tailaṅga 1. The Telangana or Carnatic (Apte).

୨ । ତୈଲଙ୍ଗ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି— 2. An inhabitant of the Telanga country.

[ଦ୍ର— ପ୍ରାଚୀନ ତୈଲଙ୍ଗ ଦେଶ ଶ୍ରୀଶୈଳଠାରୁ କୋଲ ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । କେତେକଙ୍କ ମତରେ ଏ ଦେଶରେ କାଲେଶ୍ୱର, ଶ୍ରୀଶୈଳ ଓ ଶ୍ରୀମେଶ୍ୱର ନାମକ ତିନି ପାହାଡ଼ରେ ଥିବା ତ୍ରି ଗୋଷ୍ଠ ଶିବଲିଙ୍ଗ (ତ୍ରିଲିଙ୍ଗ) ଥିବାରୁ ଏ ନାମ ହୋଇଅଛି । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏହା ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗର ଅପଭ୍ରଂଶ । ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଭୂଭାଗ ତୈଲଙ୍ଗ ଦେଶ ଅଟେ ।]

ତୈଲଙ୍ଗୀ - ଦେ. ବଣ—ତେଲଙ୍ଗୀ (ଦେଶ)

Tailaṅgī Telaṅgī (See).

(ତୈଲଙ୍ଗୀସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୈଲଚୋ(ଚୌ)ରିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ —ଅସରପା—

Tailacho(chau)rikā Cockroach.

ତୈଲଦ୍ରୋଣୀ—ସଂ. ବ (ସ ଧ. ଲୋ. ତୈଲପୂର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ରୋଣୀ = କାଷ୍ଠପାତ୍ର)-

Tailadroṇī ୧ । ତୈଲପୂର୍ଣ୍ଣ କାଠପିକ୍ଷା—

1. Oil can; wooden cans full of oil.

୨ । ତୈଲପୂର୍ଣ୍ଣ ବଡ଼ ଲମ୍ବ ପାତ୍ର—

1. A tub filled with oil.

[ଦ୍ର—ଏ ପାତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଶୋଇ ପାରିବା ଭଳି ଏହା ଲମ୍ବ ଦୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ତୈଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ମୃତଦେହକୁ ରଖା ଯାଇଥିଲା । ଶବରୁ ତୈଲଦ୍ରୋଣୀରେ ରଖିବାରୁ ଆଉ ଶୀଘ୍ର ସଡ଼ି ନ ଥିଲା । ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ଶବ ଭରତଙ୍କ ଆଗମନ ଅପେକ୍ଷାରେ ତୈଲଦ୍ରୋଣୀରେ ସଞ୍ଚିତ କରି ଯାଇଥିଲା ।]

ତୈଲପକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ତୈଳ + ପା ଧାତୁ = ପିଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ +

Tailapaka କ)— ତୈଲଗ୍ଲେରିକା (ଦେଶ)

Tailachorikā (See)

ତୈଲପକ୍ୱ—ସଂ. ବଣ (ତୃତୀୟା ତତ୍; ତୈଳ + ପକ୍ୱ)—ତେଲରେ

Tailapakwa ପାକ କରି ଯାଇଥିବା; ତେଲରେ ଭଜା ଯାଇଥିବା— Fried in oil.

ତୈଲପର୍ଣ୍ଣିକ—ସଂ. ବ (ତୈଲପର୍ଣ୍ଣୀ = ତନ୍ନାମକାଷ୍ଠ + କ)—

Tailaparṇṇika ଧଳତନ୍ନ; ଶ୍ୱେତଚନ୍ଦନ— White sandal wood,

(ତୈଲପର୍ଣ୍ଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୈଲପା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତୈଳ + ପା ଧାତୁ = ପିଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Tailapā ତୈଲଗ୍ଲେରିକା (ଦେଶ) – Tailachorikā (See)

(ତୈଲପାୟିକା, ତୈଲପାସ୍ତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୈଲପିଷ୍ଟକ—ସ. ବ—ପିଡ଼ିଆ —

Tailapishṭaka Oil cake.

ତୈଲବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ— ଶତାବସ୍ତ୍ର; ଶତମୂଳୀ—

Tailaballī Asparagus.

ତୈଲମର୍ଦ୍ଦନ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୈଳ + ମର୍ଦ୍ଦନ)—

Tailamarddana ୧ । ଦେହରେ ତେଲ ମାଲସ୍ କରିବା; ତେଲ ମାଖିବା—1. Anointing or rubbing oil on the body.

ଦେ. ବ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତୋଷାମତ ବା ଗୃହ୍ଟ କରିବା—(Figurative) Flattering a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୩	ଋ	ର,ଋ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଙ	ଜ	ଶ,ଷ	ଳ	ଯୁକ୍ତ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	୪		ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଞ	ଯ	ସ	ଙ୍କ	ଯୁକ୍ତ	ଶ୍ର	ଃ

ତୈଲମାଲୀ—ସ. ତ—ତେଲର ବତୀ—
Tailamālī A wick saturated with oil.

ତୈଲଯନ୍ତ୍ର—ସ. ବ (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ. ତୈଲନିଷ୍କାଶକ ଯନ୍ତ୍ର)—ଘଣ୍ଟା—
Tailajantra Oil mill.

ତୈଲଶାଳା—ସ. ବ (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍; ତୈଲ + ଶାଳା)—ତେଲକଳ—
Tailaśālā A house where oil mill is worked.
(ତୈଳଶାଳା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୈଲସାଧନ ସ. ବ (ତୈଳ+ସିଧ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ସଂଶ ଧାତୁ ଲଟ୍ଟଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ-ଉତ୍ପେଷ—1 Perfume for scented oils.
୨ । ଶୀତଳଚିନି; କବାବଚିନି—2. Cubebs.
Tailasādhana କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)

ତୈଲସେକ—ସ. ବ (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍; ତୈଳ+ସେଚ)—ଦେହରେ ଗରମ ତେଲ ମାଲିସ—Rubbing warm oil over the body.
Tailaseka

ତୈଲ ସ୍ଫଟିକ—ସ. ତ—୧ । ଅମ୍ବର ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ; ଅମ୍ବଗ୍ରି—
Taila sphaṭika Amber-gris.

[ଦ୍ର—ଏହା ଏକପ୍ରକାର ସମୁଦ୍ରଜାତ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏହା ତିମି ମାଛର ଅନ୍ତରୁ ବାହାର ସମୁଦ୍ରରେ ଭାସି ଅସେ । ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ଅମ୍ବର ଖଣିରୁ ମିଳେ ଏହାକୁ ଇଂରାଜୀରେ (fossil amber) କୋଲିଯାଏ; କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏହା ସମୁଦ୍ରଜାତ-ଜାତ ଏକପ୍ରକାର ମୃତ୍ତ, କଠିନ ଉଦ୍ଭିଦ ପଦାର୍ଥ ।]

ତୈଲା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ତଇଲା (ଦେଶ)
Tailā Tailā See)

ତୈଲାକ୍ତ—ବେ. ବଣ (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍; ତୈଳ+ଅକ୍ତ=ଲିପ୍ତ) —
Tailākta ୧ । ତେଲ ସରସର—1. Besmeared with oil.
୨ । ତେଲିଆ—2. Oily.

ତୈଲାକ୍ଷ୍ୟ—ସ. ଷ—ଶିଳାରସ (ଦେଶ)
Tailākshya Śilārasa (See)

ତୈଲାଟ—ସ. ତ (ତୈଳ+ଅଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଉରୁଡ଼ି
Tailāṭa (ହି ଶବ୍ଦସାଗର)—Wasp.

ତୈଲାଧାର—ସ. ବ (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍; ତୈଳ+ଅଧାର)—ତେଲ ରଖିବା ପାତ୍ର—A receptacle for oil.
Tailādhāra

ତୈଲାଭ୍ୟଙ୍ଗ—ସ. ବ (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍; ତୈଳ+ଅଭ୍ୟଙ୍ଗ=ମର୍ଦ୍ଦନ)—
Tailābhyaṅga ଦେହରେ ତେଲ ମାଲିସ କରିବା—Anointing the body with oil.

ତୈଲିକ—ବେ. ବ. ପୁଂ (ତୈଳ+ବ୍ୟବସାୟାର୍ଥେ. ଇକ)—ତେଲି—
Tailika Oil man.
(ତୈଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଣ (+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ) ତୈଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to oil.

ତୈଲିକ ଯନ୍ତ୍ର—ସ. ବ (କର୍ମ୍ମଧା; ତୈଳିକ+ଯନ୍ତ୍ର) —ତେଲଘଣ୍ଟା—
Tailika jantra Oil mill.

ତୈଲିଙ୍ଗ—ସ. ତ—୧ । ତେଲୁଣୀ ପୋକ—
Tailinī Galley worm; myrapod.
୨ । ବତୀ—2. Lamp wick.

ତୈଲୀ—ସ. ତ. ପୁଂ (ତୈଳ+କରିବା ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍)—
Tailī ତୈଳିକ (ଦେଖ)
(ତୈଳିଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) Tailika (See)

ତୈଷ—ସ. ତ (ତିଷୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଧୁଷ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା+କାଳାର୍ଥେ. ଅ)
Taisha ପୁଷମାସ—The month Pusha.

ତୋ —ଦେ. ଅ —(ବାକ୍ୟର ପୂରଣାର୍ଥେ, ଦୂରବସ୍ତୁ ପ୍ରଦର୍ଶନାର୍ଥେ ବ୍ୟବହୃତ; ସ. ତୁ)—ତ; ତେବେ—Too.
ତୋ (ଯଥା—ଦେଇ ତୋ ! ବଡ଼ ଦେଉଳର ମାଲତନ ବାନା ଦେଖାଗଲାଣି ।)
ତୋର ସର୍ବନାମ (ସ. ତ୍ୱ; ଅନାଦରାର୍ଥକ; ଓ ତୁ ଶବ୍ଦର ୭ମ୍ୱୀ ତବକ୍ତି ୧ବଚନ) ତୋର; ତୁମର—Thine.
ତୋର

ତୋକ୍‌ମାରୀ – ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତୁଖମଲଙ୍ଗା) — ଛୁଞ୍ଚ ଗୋଲ ଲମ୍ବାବଗୁଲ
Tokmārī ମଞ୍ଜି ପର ଏକପ୍ରକାର ମଞ୍ଜି—The seed of tooly
ତୋକମାରୀ hook; Lallemantia Roybana.
ତୋକ୍‌ମାରୀ [ଦ୍ର—ଏ ଗୁଳ୍ମ ତୁଳସ୍ୟାଦିବର୍ଗରେ ବନ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଚ୍ଛ; ଏହାର ମଞ୍ଜିକୁ ଗରମ ପାଣିରେ ପକାଇଲେ ଲମ୍ବାବଗୁଲ ମଞ୍ଜି ପର ଭାଙ୍ଗା ପଡ଼ିଲା ପରି ଦିଶେ । ଏହାକୁ ବଥ ଉପରେ ଦେଇଲେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବଥ ଫାଟିଯାଏ ।]

ତୋକ—ସ. ବ. ପୁଂ (ତୁ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କ)—୧ । ଶିଶୁ; ଶ୍ଳେଷ ପିଲା—1. Child; boy.
Toka
(ତୋକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ନାମ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଜଣେ ସଖା—
2. Name of a companion of Śrīkṛushṇa.

ତୋକେ—ସ୍ରାଦେ (କଲାବାଣ୍ଡ) ସର୍ବନାମ (ତୁଳ. ବ. ତୋକେ)—
Toke ତୋତେ—To thee.

ତୋକ୍ମ—ସ. ବ—୧ । ଅଙ୍କୁର; ଗଜା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Tokma 1. Sprout.
୨ । ସବଧାନର ନୂଆ ଗଜା—2. Sprout of barley.
୩ । କଞ୍ଚା ସବଧାନ—3. Unripe barley.
୪ । ହଳଦିଆ ବର୍ଣ୍ଣ—4. Yellow colour.
୫ । ମେଘ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Cloud.
୬ । କାନର ମଳ, କାନଗୁଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Ear wax.

ତୋଖଡ଼ ମୋଖଡ଼—ବୈଦେ. ବ (ଅ) (ସଢ଼ରର ଶବ୍ଦ)—
Tokharḍa mokharḍa ତିଖଡ଼ (ଦେଖ)
Tikharḍa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏ ଭଳି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଏଠାରେ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ଭବରେ ପ୍ରଯୋଗ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଏଠାରେ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେଖିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମଜି ତେଣେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାସମ୍ଭବ ଉପଯୁକ୍ତ ବନାନ ୨ ବା ୧ ଏଠାରେ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ପଡେ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଜୁଆ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଲ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

ସେ ଅବଧାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବ ଭୋଜଡ଼ ମୋଉଡ଼ ଲଗାଇଲଣି—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ତୋଖମ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତୁଖ୍. ସଂ. ତୋକ୍ମ=ଗଜା)—
Tokham ଜନ୍ମ; କୁଳ—Birth; lineage.
ତୋଖମ ତୋଖମ୍, ତାଖମ୍ ସୋବର୍ ଅସଲ—ଫାରସୀ. ଉଗ ।
तोखम

ତୋଟ୍ରି—ଦେ. ବ—ଧାନ ଗଛର ରୋଗଜନ୍ତୁବିଶେଷ—
Toṭri A kind of pest attacking paddy plants.
ତୋଟ୍ରର } ଅନ୍ୟରୂପ
ତୋଟ୍ରୁର } [ଦ୍ର—ଏ ରୋଗରେ ଧାନ କେଣ୍ଡା ବାନ୍ଧାରହିବା ପୂର୍ବରୁ ଗଛ ଶୁଖି ଯାଏ ।]

ତୋଟକ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତୋଟକ)—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୧୨ ଗୋଟି
Toṭaka ଲେଖାଏଁ ଅକ୍ଷର ଥିବା ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—The name of a Sanskrit metre of 12 letters.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣର ଅକ୍ଷରକୁ ଗୁରୁ ଅଂଶରେ ଭଙ୍ଗକୁ କଲେ ପ୍ରଥ ଅଂଶର ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ଅକ୍ଷର ଲଘୁ ଓ ଶଷ୍ଠ ଅକ୍ଷର ଗୁରୁ ହୁଏ । ଯଥା—

୧ । ଦ୍ୱିଜଗୃଜମୃଗୀ ମୃଗଗୃଜକଣ୍ଠୀ
୨ । ଗଜଗୃଜବଗୃଜଭମଦ୍ଗଗଣ୍ଡଃ ।
୩ । ଯଦି ସା ରମଣୀ ହୃଦୟେ ରମତେ
୪ । କୁ ଜଘଃ କୁ ଉଘଃ କୁ ସମାଧ୍ୱବ୍ୟଧଃ ।

ଏହୁ ଛନ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗଳାରେ ମଧ୍ୟ କବିତା ରଚିତ ହୋଇ ଅଛୁ । ଏ ଶବ୍ଦ ହି. ଶବ୍ଦସାଗରରେ ସଂସ୍କୃତ ଥିବାର ଲେଖାଅଛୁ]

ତୋଟକା (ଇତ୍ୟାଦି)—ତୁଟ୍‌କା (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Toṭaka etc Tuṭkā etc. (See)

ତୋଟା—ଦେ. ବ (ସଂ. ତୁଟ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା; ତେ. ତୋଟା);
Toṭā ୧ । ଆମ୍ର ଉପବନ—1. Pleasure garden.
ତୋଟା, ତୋଟା **बाग** ୨ । ଆମ୍ବ ବଗିଚା—2. Mango-tope.
୩ । ଫଳବୃକ୍ଷବହୁଳ ଉପବନ; ଫଳ ବଗିଚା; ବଗାଏତ—3. A plantation of fruit garden; orchard.
ତୋଟାରେ ଏହୁ ଯେଉଁବେଳେ ଥିବ ଖୋଇ
ମନ୍ଦିର ମୁଁ ତାକୁ ଯୋଉ ଦେଖାଇ । କୃଷ୍ଣଦାସ. ମହାରାଉତ ଅବ ।
୪ । (କ୍ୱଚିତ୍ ବ୍ୟବହାର) ଫୁଲ ବଗିଚା—4. A flower garden.
ଘନ କୃଷ୍ଣ ଦୁହେଁ ତୋଟାକୁ ଚଲେ ଜଳ ପକାଇଲେ ସାନ୍ତନ ।
ଉତ୍କଳରଣ ମଧୁସୂ. ସଙ୍ଗଳ ।

[ଦ୍ର—ଫଳ ବା ବଡ଼ ଗଛର ଉଦ୍ୟାନକୁ ତୋଟା ବା ବଗାଏତ କୁହାଯାଏ, ଯଥା—ଆମ୍ବ ତୋଟା, ବହୁଳ ତୋଟା ଇତ୍ୟାଦି ଓ ଫୁଲ ବା ସାନ ସାନ ଗଛର ଉଦ୍ୟାନକୁ ବଟିଚା କୁହାଯାଏ । ଯଥା—ତୁଳସୀ ବଟିଚା, ମଲ୍ଲି ବଟିଚା ଇତ୍ୟାଦି । ଭାଲ, ବାଉଁଶ ଆଦି ବୃକ୍ଷ ଓ ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବହୁଳ ସ୍ଥାନକୁ ବଣ କୁହାଯାଏ । ଯଥା—ଭାଲ ବଣ, ବାଉଁଶ ବଣ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୫ । ଟୋଟା (ଦେଖ) Ṭoṭā (See)

ତୋଟା ଗୋପୀନାଥ—ସ୍ଥାନ (ପୁରୀ) ବ—୧ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ବଡ଼
Toṭāgopināṭha ଆମ୍ବ ତୋଟାରେ ଥିବା ବିଷ୍ଣୁମୂର୍ତ୍ତି—
1. Name of an image of Bishṇu in a mango tope in the suberb of the town of Puri
୨ । ସଖିଗୋପାଳ ବଜ୍ରଲ ତୋଟାରେ ଥିବା ଗୋପାଲଜୀଉ ଠାକୁର—2. A name of the Idol Gopaljīu at Sakhigopal in the District of Puri.

ତୋଟାଳ—ଦେ. ବ—ତୋଟା ରକ୍ଷା ଆଳ; ତୋଟା ଜଗୁଆଳ; ଉପବନ-
Toṭāla ରକ୍ଷକ ମାଳ—A person watching a garden; a servant in charge of a garden.

ତୋଟାଲିୟା—ଦେ. ବ—ତୋଟାଳ (ଦେଖ)
Toṭāliyā Toṭāla (See)
ଦେ. ବଣ.—ଯେ ତୋଟାକୁ ଜଗିଥାଏ—Watching an orchard.
ଦେଖ ଥାଉ ସାର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନ ଅସର
ତୋଟାଲିୟା ମାନବ ପରି ଜାଣ ସେହୁ । କୃଷ୍ଣଦିନ. ମହାଭାରତ. ଦଳ

ତୋଟି—ଦେ. ବ (ସଂ. ତୋଟି; ତୋଟା; (ତୁଳ) ଇଂ ଥ୍ରୋଟ୍; ତୁଟ୍
Toṭi ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା)—୧ । ଗଳା; ଉଣ୍ଡି; ଗଳଦେଶର
ଟୁଟି, ଟୁଁଟି ସମ୍ମୁଖ ଭାଗ—1. Throat.
ଟୁଁଟୁ ୨ । ଗଳା; କଣ୍ଠନାଳ—2. Larynx.
ତୋଟକ ବୃନ୍ତିଲ ତୁଣ୍ଡା । ଜଳମୂର୍ଦ୍ଦ. ଜଗେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଚ. ଗୀତ ।
୩ । ଗଳାର ସ୍ୱର—3. Voice.
(ଯଥା—ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ମୋ ତୋଟି ବସିଗଲ୍ଲା)

ତୋଟିକଟା—ଦେ. ବଣ—୧ । ଗଳାକଟା; ଉଣ୍ଡିକଟା; ଯେ ତୋଟି
Toṭikaṭā କାଟି ଦେଇ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମାରେ—1. Cut-throat.
ଟୁଁଟିଟେପା **बटमार** ପରଭେ ନ ସିନ୍ଦୁ ତୋଟିକଟାରୁ । ଭୃଗ ।
୨ । ନରହନ୍ତା—2. A murderer.
୩ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ—3. A faithless person.
୪ । କୌଣସି ଲୋକର ତୋଟି କାଟି ଆଣିବାରୁ ଅଟନ୍ତୁକ (ଧନ)
4. Obtained by cutting a man's throat.
ବ.—ତୋଟିକୁ କାଟିବା—Cutting of the man's throat.

ତୋଟି କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମନୁଷ୍ୟର ଉଣ୍ଡି କାଟି ମାରିବା;
Toṭi kāṭibā 1. To kill a person by cutting his
ଗଳା କାଟି **गलाकाटना** throat.
୨ । (ଲକ୍ଷ୍ୟାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବନାଶ କରିବା—
2. (figurative) To ruin a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯୁକ୍ତ	ଜୁଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଓ୍ୱ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଂ

ଂ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଆଚରଣ କରିବା—3. To do a faithless act; to act perfideously.

ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ତୋଣ୍ଟିବ, ସେଥା ଲକ୍ଷଣ ଏଣ୍ଟ ବ । ଜଜସ୍ପର୍ଶ. ସଙ୍ଗୀତମୁ।

ତୋଣ୍ଟିଗତ(ଲ)ଗତ(ଲ)ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସାରୁ ଓଲ୍ଲଅ ଆଦ
Toṭigata(la)gata(la)hebā ଖାଇବାରୁ ଗଳା ଉତର ଲୁଣ୍ଡାଇ
ଗଳା ଖସଖସ କରା ହେବା—Aching in the throat.
गला खुनखुनाना, गला कनकनाना

ତୋଣ୍ଟି ଚିପା—ଦେ. ବ—ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରି ପ୍ରାଣନାଶାର୍ଥ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
Toṭi chipā ତୋଣ୍ଟିକୁ ଚିପିବା; ଶଙ୍ଖ) ଚିପିବା—Strangling
ଟୁଁଟିଟେପା, ଗଳାଟିପା a person by the throat.
गला टीपा, ବିଶ—୧ । ଯେ ତୋଣ୍ଟିକୁ ଚିପି ମନୁଷ୍ୟକୁ ମାରେ—
टेंटुआ दबाना 1. Strangler.
ଗଳାଟେପା ୨ । ଯେଉଁ ଲୋକ ପରର ତଣ୍ଟିକି ଚିପି ତାହାର
गलाटीपा ମୁହଁ ଯାଖରୁ ଖାଦ୍ୟ ଛଡ଼ାଇ ଆଣେ—
2. One who wrests away the food from another's mouth by strangling him.
ଂ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ତଣ୍ଟି ଚିପି ଜବରଦସ୍ତି ଅଣା ଯାଇଥିବା (ଧନ)—2. Obtained by strangling.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେଉଁ ଧନ ପରକୁ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ କରି ଫଗୁସ୍ପାତ ହୋଇ ଥାଏ—4. (figurative (money) Obtained by oppression or extortion.

(ଯଥା—ପ୍ରଜାଙ୍କ ତୋଣ୍ଟିଚପା ଧନରେ ସେ ରଜା ବଡ଼ ଲୋକ ହୋଇଛନ୍ତି ।)

ତୋଣ୍ଟି ଚିପିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତୋଣ୍ଟିକୁ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ କରି
Toṭi chipibā ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରିବା—1. To suffocate or
ଟୁଁଟିଟେପା strangle a person by holding his
गलाटीपना throat tightly; to throattle.
୨ । କଷ୍ଟରେ ଭିତରେ ବା ଗଳା ଜାକି ମାରି ପକାଇବା—
2. To strangle a person to death.
ଂ । ଅନ୍ୟର ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବଳପୂର୍ବକ ଅପହରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାହାର ଗଳାକୁ ଚିପିବା—
3. To suffocate a person with a view to wrest away his food from his mouth.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଧନ ଆଦାୟ କରିବା ପାଇଁ ଜବରଦସ୍ତି ବା ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କରିବା—4. (figurative) To oppress or extort money from a person.

ତୋଣ୍ଟି ଦରଜ—ଦେ. ବ. (ଫ. ତୋଣ୍ଟି+ଫା. ଦର୍ଦ)—ଗଳା ବା କଣ୍ଠ-
Toṭi daraja ନାଳୀ ଉତରେ ବ୍ୟଥା ଓ ଦରଜର ଅନୁଭୂତି—
ଗଳାରଦର୍ଦ Having pain in the larynx.
गलाफटना

ଂ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଇ ମାରି ପକେଇବା—(figurative) To kill a person by inflicting much pain.

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତାହାର ଜୀବିକାରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା—6. (figurative) To deprive a person of his livelihood.

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବା—
7. (figurative) To bring ruin upon a person.

ସେହିରୁପରେ ଅବନସ୍ ହେନେ ତୋଣ୍ଟି
କାଳକୁ ସଙ୍ଗେ ସେନ ଚଉଦ ତୋଣ୍ଟି —ଭୂଗୁଙ୍ଗ ବ. ମହାକାରତ. ଉଦ୍ୟୋଗ

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ହେବା, ପକେଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ତୋଣ୍ଟି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ତଣ୍ଟିକୁ ଚିପି ତାକୁ
Toṭi dharibā ଅବଶ ବା ଅଜ୍ଞାନ କରିବା—
ଟୁଁଟିଧରା 1. To overcome a person by holding
गलापकड़ना his throat tightly.
୨ । ନାସ୍ତେଡ଼ବନ୍ଦା ହୋଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ଅଳ କରିବା; ବିବ୍ରତ କରିବା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ କରିବା—
2. To pester a person by importunities; to ply a person with importunity.

ଦେ. ବ—ଗଳାଫୁଲା; କଣ୍ଠନାଳୀ ଓ କଣ୍ଠ ଦେଶର ଫୁଲା ଓ ଦରଜ ହେବା—Swelling and pain in the throat.

ତୋଣ୍ଟି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ତୋଣ୍ଟି ବସିବା (ଦେଶ)
Toṭi pardibā Toṭi basibā (See)
(ତୋଣ୍ଟି ପଡ଼ିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋଣ୍ଟି ବସିବା—ଦେ. ବ—୧ । ତଣ୍ଟି ବସିବା; ବିବ୍ରତ ଯାଚ୍ଞ କରିବା
Toṭi basibā ବା ଶରଦ ଆଦ ଯୋଗୁଁ ଗଳାର ସ୍ୱର କମିଯିବା;
ଗଳାବସା କଣ୍ଠସ୍ୱର ମନ୍ଦ ହେବା—1. Hoarseness of
गलाबैठजाना one's voice (due to cold etc).
(ଗଳା ବସିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶରଦଆଦ ଯୋଗୁଁ ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱର ଆଦୌ ଶୁଣା ନ ଯିବା—2. Low or subdued voice due to cold or over straining of the larynx.

ତୋଣ୍ଟିରେ ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ (ଯଥା ଶୁଖିଲା
Toṭire lāgibā ରୁକ୍ଷ ବସ୍ତୁ, ମାଛକଣ୍ଟା) ଢଳକୁ ନ ଗଡି ଗଳାରେ
ଗଳାୟ ଲାଗା ଅଟକି ରହିବା—(a food) To stick in
गला पकड़ना, गलामे बैठना the throat.

ଦେ. ବ—କଣ୍ଠରେ ଶ୍ଲେଷ୍ମା ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଅଟକି ଯାଇ କଣ୍ଠ ଅବରୁଦ୍ଧ ହେବା—Sticking of phlegm or any other substance in the throat.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ କେହି ଦୂରସ୍ଥ ବନ୍ଧୁ ତୁମକୁ ମନେ କରୁଥିଲେ ତୁମେ ଖାଇଲାବେଳେ ବା ପାଣି ପିଇଲାବେଳେ ତୁମର ତୋଣ୍ଟିରେ ଲାଗେ]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋକେ ଅପର ଦ୍ୱାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବ. ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୋଳନ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାଦୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତି, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ୍ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିର ଅପଘତ ୨ ବା ୧ ଦୋଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ବାଘ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ତୋଳବେ; 'ବୁଅ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂଅ' ତେଣିବେ; 'ଦଧି' ନ ମିଳରେ 'ଦଈ' ତେଣିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ତେଣିବେ; 'ଅଲବେଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବର୍ଟ ତେଣିବେ'

ତୋଠ- ଦେ. ଈ. (ସ. ତୁର୍ଥ)—ତୁଠ—(ଦେଖ)
Toṭha Tuṭha (See)

ତୋଠର ପଥର ପ୍ରାଏ କର ତୋର ହୁଅ । ପ୍ରବୀ. ଦୁଃଖରୁପଣଗୀତା ।

ତୋଠଁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—୧ । ତୋ ଠାରୁ; ତୋ ନକଟରୁ—1. From thee.
ତୋଠାଇଁ } ତୋଠୁଁ } —ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ତୋ ଅପେକ୍ଷା—
2. Than thee.
ତୋଥେକେ ତିଜସେ ୩ । ତୋଠେ ବଳ—
3. Excelling thee.

ତୋଠାଇଁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—୧ । ତୋଠାରେ—
Toṭhāiñ 1. In thee.
ତୋଠିଁ } ତୋଠେଇଁ } —ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ତୋ ନକଟରେ—
2. Near you or thee.
ତୋରଠାଇଁ

ତୋଠାକୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ତୋ ନକଟକୁ—
Toṭhāku To thee.
ତୋରକାଛେ
(ତୋଠିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋଠେଇଁକି—ଦେ. ସର୍ବନାମ ୧ । ତୋଠାକୁ—
Toṭheiñki 1. To thee.
ତୋଚ୍ଛେ ୨ । ତୋ ଅପେକ୍ଷା—2. Than thee.

ତୋଡ଼—ଦେ. ବ (ସ. ତୁଡ଼୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା; ସଂ. ତୁର୍ତ୍ତି=ବେଗ· ତୁଲ. ସଂ. ତରଙ୍ଗ (ଯୋଗେଶ୍ୱର)—
Toṛda ୧ । ଜଳସ୍ରୋତର ବଳପୂର୍ଣ୍ଣ ବେଗ ବା ପ୍ରଚଣ୍ଡତା—
ତୋଡ଼ 1. The violence or force of a stream or current of water.
୨ । ସ୍ରୋତର ତିଖୁଗତି—
2. Swiftness of a current.
ଉପର ପାଣି ତୋଡ଼ ଜଡ଼ୁଛ ସମ୍ଭାଳ ହେଉ ନାହିଁ ।
ପଙ୍କଜମୋହନ. ତୁମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
୩ । ବେଗ—3. Speed; rapidity.
୪ । ରଗଡ଼; କ୍ରୋଧ; ବଳ·—
4. Strength; violence; force.
୫ । ରାଗ; କ୍ରୋଧ—5. Anger; wrath.
୬ । ରାଗର ଦଶା ବା ଥର—
6. A fit of anger or temper.
୭ । ଆକ୍ରମଣର ରଗଡ଼—7 Strain or brunt of some attack.
୮ । ବିବାଦ—8. Dispute.
୯ । କଳକଜିଆ—0. Wrangling; quarrel.
୧୦ । ପ୍ରଚଣ୍ଡତା—10. Violence; vehemence.

ତୋଡ଼କା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—୧ । କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଗେଣ୍ଡାଇ ଖାଇବା—
Toṛdakā 1. Eating a thing by stealth.
୨ । ଗୋଡ଼କା; ଦାପୁର; ବେଶି ପରମାଣରେ ଗଳାଧଃକରଣ କରିବା—2. Gulping; swalloving.
ମାଗି ଆଣିଲ ଇଅଗ ତୋଡ଼କାଏ—ଉତ୍କ ।

ତୋଡ଼କୁଣ୍ଡା—ବେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ତୋଡ଼ୁଙ୍କା; ଖାଇଗେରଣୀ—
Toṛdakuṇī A woman who eats things stealthly.

ତୋଡ଼ଙ୍ଗ୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଟ୍ରଙ୍କ୍)—
Toṛdaṅg ଟ୍ରଙ୍କ୍; ଧାତୁନର୍ମିତ ଲମ୍ବ ପେଟରା—
(ତୋଡ଼ଂ—ଅନ୍ୟରୂପ) A trunk made of steel or tin-
ତୋଡ଼ଂ ତୁଣ୍ଡଙ୍ଗ plates.

ତୋଡ଼ ଜୋଡ଼—ବେ. ବି. (ସ. ତୁଡ଼୍ ଧାତୁ ଓ ଯୁଡ଼ ଧାତୁ)—
Toṛda joṛda ୧ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ଓ ଯୋଡ଼ିବା—
ତୋଡ଼ଜୋଡ଼ 1. Breaking and repairing a thing.
୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ଉପକରଣ ବା ଧନର ସଂଗ୍ରହ; ବନ୍ଧାଇନା ବା ଉପାଙ୍ଗର ସାମ୍ଭାର ସଜଳ କରିବା—
2. Collecting the necessary materials by any means.
(ଯଥା—ମନ୍ଦାଳନ ଦେଖି ମୁଁ ତୋଡ଼ଜୋଡ଼ କରି ଆଜି ସୁନ୍ଦି ଦେଲି ।)
୩ । ସାଜସରଞ୍ଜାମ; ଉପକରଣ—
3. Materials; fittings; outfit.
୪ । କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନର ଉପାୟ ଓ ଉପକରଣସମାନ—
4. Means and materials for a work.
୫ । ଚାପ; ଉଗଡ଼· 5 Pressure; fit; brunt.
ଯଥା—ବାଙ୍ଗ ତୋଠା ଉଅର କାମ ଉର ତୋଡ଼ଜୋଡ଼ରେ ଗଲିଲ ।)
୬ । ଦାଉଁପେଚ; ନାନା ଉପାୟ—
6. Means fair or foul.

ତୋଡ଼ ତାଡ଼—ବେ. ବ—୧ । ବାଦବିବାଦ; ବାଦବିସମ୍ବାଦ—
Toṛda tāṛda 1. Dispute.
୨ । ବାଟ୍ ବଉଣ୍ଡା—
2. Noisy quarrel; wordly quarrel.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସା	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ଳ

ତୋଡ଼ପ—ଦେ. ଵ—ଭୂମିରେ ବା ଶଗଡ଼ ଚକର ଦାଣ୍ଡିରେ ଲଗାଯିବା ଘାତୁଆ ବା ବଳୟ—A flat ring put round the nave of a cart-wheel.

ତୋଡ଼ପା—ଦେ. ବ—୧ । ଜଳୀୟ ଖାଦ୍ୟକୁ ଦାସୁରବା—1. Gulping of any liquid food.

୨ । ଥରେ ଦାସୁରବାରେ ଯେଉଁ ପରିମିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଟିକୁ ଯାଏ-2. That much of a liquid food which can be taken in at one gulp.

ଦାଣ୍ଡ ଦେଇ ତୋଡ଼ପାଏ, ମୁଁ ଗଲ୍ଲବନ ବୋଇ କାନ୍ଦୁଥିବୁ ସେ
ଶୂନ୍ୟରେ ବାଟ ପାଏ । ବନ୍ୟାର ଅନୁଭବ ।

୩ । ଗଉଡ଼ୁଣୀମାନେ ଦାଣ୍ଡିରୁ ଦହି ବାହାର କରି ବଦି କରିବା ବେଳେ ମାପି ଦେବାର ବ୍ୟବହୃତ ଖାଲୁ ବା ସଢ଼େଇ ପାତ୍ର—3. A cup used by cowherd females in measuring out churned curd to purchasers.

ତୋଡ଼ ମାଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ତୋଡ଼ମାଡ଼; ପ୍ରହାର; ତୋରମାଡ଼; ଅତ୍ୟାଗୁର; ଯୁଲୁମ—1. Oppression; sound beating.

୨ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବେଗ—2. Violent force.

ତୋଡ଼ର—ଦେ. ବ—ଶୃଙ୍ଖଳବିଶିଷ୍ଟ ପାଦର ବଳାବିଶେଷ—A kind of anklet consisting of chain. **ତୋଡ଼ା**

ତୋଡ଼ର ମଲ୍ଲ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ତୋଡ଼ର ମଲ୍ଲ (ଦେଖ) Tordara malla (See)

ତୋଡ଼ା—ବୈଦେ. ବ. (ସଂ. ତୂଣ =ଶର ମୁଣା)—

୧ । ଥଳ; ଟଙ୍କା ଆଦର ମୁଣା; ଛଣି—1. A purse or bag of money.

ପଡ଼ ତ ରହିବ ସୁନା ରୂପା ତୋଡ଼ା । ଦ୍ୱାଦାଥ. ବରବାର ।

[ଦ୍ର— ସାଧାରଣତଃ ପାଞ୍ଚ ଶହ, ହଜାରେ, ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା ସମାଇବା ଭଳ ତୋଡ଼ା ଆକାର ହୁଏ ।]

୨ । (ଆ. ତୁର୍ବ୍ଦ=ଫୁଲର ପେନ୍ଥା)— ଫୁଲର ସ୍ତବକ ଗୁଚ୍ଛ ବା କେଣ୍ଡା—2. A cluster or bunch of flowers; nosegay. **ତୋଡ଼ା**

୩ । ବନ୍ଦୁକରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କଳା ବା ଛୋଟ ଆଦର ଦଉଡ଼ା ବା କଢ଼; ସଳତା—3. A match or wick to ignite a matchlock gun.

ଦେ.ବ—୧ । (ସଂ. ତୁଟ୍ ଧାତୁ) ଭାଙ୍ଗିବା; ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିବା—1. Breaking to pieces; demolition.

୨ । ଗାଲକୁ ଚମୁଟିବା; ଗାଲକୁ ତୋଡ଼ିବା—2. Pinching of the cheek.

୩ । ରୂପା ତାର ଓ ଘୁଙ୍ଗୁର ଲଗାଇ ତିଆରି ଗୋଡ଼ର ଏକ ପ୍ରକାର ଗହଣା—3. A kind of anklet made of silver wires and fitted with tinkling bells. **ତୋଡ଼ା**

ତୋଡ଼ା ଅଜାଡ଼ିବା—ଦେ. କି.—(ବ୍ୟଙ୍ଗ)—ବହୁ ଧନ ଦେବା—Tordā ajārdibā To loosen one's purse strings. **ତୋଡ଼େ ଉଲଟନା**

ତୋଡ଼ା ଡେ)ଇବା—ଦେ. କି.—ତୋଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ରୂପ—Tordā(rde)ibā The causative form of Tordibā. **ତୋଡ଼ାନ**

୧ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ତୋଡ଼ିବା କର୍ମ କରାଇବା; ଭଙ୍ଗାଇବା—**ତୁଡ଼ାନା ତୁଡ଼ବାନା; ତୋଡ଼ାନା** 2. To cause to be broken or demolished.

୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଗାଲ ଚମୁଟାଇବା—2. To cause one's cheeks to be pinched by another person.

ତୋଡ଼ାଣି—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ତୋଡ଼ୃ+ ଅନ୍ତ; ତୁମା. ସଂ. ତୁଣ୍ଡ୍=ତୁଣ୍ଡା+ Tordāni ଜବାରଣୀ=ତୁଣ୍ଡିବାରଣୀ: ଯାହାଦ୍ୱାରା ତୁଣ୍ଡା ଜବତ୍ତ ତୋଡ଼ାନି, ଅମାନି ହୁଏ)—ତୋଗ୍ରଣି; ପଖାଳ ଗୁଡରେ ମିଶିଥିବା ଘାଣ; ପଖାଳରୁ ଗୁଡ କାଢ଼ି ନେଲେ ଯେଉଁ ଜଳୀୟ ଅଂଶ ରହେ—Cold rice gruel; water left after taking out the rice from pakhāla (watered boiled rice.)

[ଦ୍ର— ରନ୍ଧା ଗୁଡ ଗରମ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତହିଁରେ ଘାଣ ମିଶାଇ ଦେଲେ ଗୁଇଁପଖାଳ ହୁଏ । ଆଜ ରନ୍ଧା ଢୋଇଥିବା ଗୁଡରେ ଘାଣ ମିଶାଇଲେ ତାହା ସଜପଖାଳ ହୁଏ । ସଜପଖାଳ ଦଳକରୁ ବେଶୀ ରହିଲେ ତାହା ବାସିପଖାଳ ହୁଏ । ପଖାଳରୁ ଗୁଡଭଳ କାଢ଼ି ନେଲେ ଯେଉଁ ଅବଶିଷ୍ଟ ଜଳୀୟ ଅଂଶ ରହେ ତାକୁ ତୋଡ଼ାଣି କହନ୍ତି ।]

ତୋଡ଼ାଣିଆ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଲତା ତୃଣ—Tordāniā A medicinal creeper.

[ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳ ଗୋରୁଙ୍କ ଘାଇଁ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ବାହାର ଥିବା ବଥରେ ଏହା ମୂଳକୁ ବାଟି ଲେପ ଦେଲେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବଥ ଘାଟି ଯାଏ ।]

ବିଣ.—୧ । ତୋଡ଼ାଣି ମାତ୍ର ଖାଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରୁଥିବା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗରିବ—1. Very poor; subsisting on gruel water only.

୨ । ତୋଡ଼ାଣି ମିଶ୍ରିତ—2. Mixed with gruel water.

୩ । ପରଘରେ ତୋଡ଼ାଣି ପିଇ ବଞ୍ଚିଥିବା; ପରାନ୍ନଭୋଜୀ—3. Subsisting on another person's liberality.

ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ.—ତୋଡ଼ାଣିରେ ଖାଇବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ—Fit for being taken with Tordāni.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଥାଏ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୁଇଟ ୧ ଅକ୍ଷରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଅକ୍ଷରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷରିତ ଶବ୍ଦ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଦଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଷରେ ନ ମିଳବ, ସେବେ ସେହ ଶବ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବସସ୍ତ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ସେ ଖୋଦବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାହ' ଖୋଦବେ, 'ଜଥ' ନ ମିଳଲେ 'ଜୁଥ' ସେଖିବେ; 'ବର୍ଣ୍ଣ' ନ ପାଇଲେ 'ବଣ୍ଣ' ସେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ସେଖିବେ, 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ସେଖିବେ ।

(ଯଥା—ଆମ୍ଭକସି ତୋଡ଼ାଣିଆ ଦେଲ୍ଲଣି ।)

ତୋଡ଼ାଦାର—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ବାରୁଦରେ ନଆଁ ଧରାଇବା ନମନ୍ତେ ବଡ଼ ବା କଡାଦରୁଡ଼ି ଦରକାର ହୁଏ—A matchlock gun.
Tordādāra
ତୋଡ଼ାଦାର
तोड़ादार; तोडेदार

ତୋଡ଼ାବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ· ତୁରବନ୍)—ଟଙ୍କାକୁ ତୋଡ଼ାରେ ଭର୍ତ୍ତି କରି ମୁନ୍ଦବା—Sealing a bag after filling it with money.
Tordābandi
ତୋଡ଼ାବନ୍ଦୀ
तोड़ाबन्द ବ.—ତୋଡ଼ାରେ ବନ୍ଦ କରାଯାଇଥିବା (ମୁଦ୍ରାଦି)—(ତୋଡ଼ା ବନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) (money) Sealed in a bag.

ତୋଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୋଟ୍ଟି; ମୋଟ୍ଟି; ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ କଙ୍କ ତ୍ରୋଟ)
Tordi
ତୋଡ଼ା, କାଙ୍କଳାମାଛ
कौअम्छलि
୧ । ଏକପ୍ରକାର ଅଳ୍ପ ସ୍ରଦ୍ ଜାଇଯୁକ୍ତ ମାଛ—1. A small fresh water fish resembling the garfish; the bill fish.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ଏକ ଗୁଖଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଥଣ୍ଡା ଗୋଟ୍ଟିଆ, ଦେହ ନାଲୁଆ । ପଙ୍କରେ ରହନ୍ତି; ଏମାନେ ଶୁଖିଲା ପଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଧଳା ଗାର ଥାଏ ସେମାନଙ୍କୁ ଗଣିଆତୋଡ଼ି ବୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

୨ । ଗୀତିଶୈଳୀବିଶେଷ—2. Name of a musical tune; a metre in Oriya poetry.

ତୋଡ଼ିପେଟା—ଦେ. ଉଣ. ପୁଂ—ପୁରୁଷ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଗାଳି—A term of abuse applied to males.
Tordipeṭā

ତୋଡ଼ିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁ=ଭାଙ୍ଗିବା; ତୁଡ଼୍ ଧାତୁ ରେଦନ)
Tordibā
ତୁଡ଼ା
तोडना
୧ । ଭାଲ୍‌କୁ ଚମୁଟିବା; ଗାଲ୍‌କୁ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଚପିବା—2. To pinch the cheek with the fingers.
(ତୋଡ଼ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋଡ଼ିମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମୁହଁ ଗୋଟ୍ଟିଆ; ଗୋଳାମୁହାଁ—(a term of abuse) Having pointed lips.
Tordimuhāṅ
(ତୋଡ଼ିମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତୋଡ଼ିଶିମ୍ବ—ଦେ. ବ.—ତୋଡ଼ିମାଛ ପର ସରୁ ଓ ଲମ୍ବା ଏକପ୍ରକାର ଶିମ୍ବ—A kind of lean bean.
Tordi simba

ତୋଡ଼ର—ଦେ. ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ପାଦଭୂଷଣ; ତୋଡ଼ର—A kind of anklet.
Tordhara
ସେ ବାମା । ତୋଡ଼ର ଦୃଶ୍ୟ ବହୁ । ଉଚ୍ଚ. ତୋଟ୍ଟରୁଦ୍ଧାଣ୍ଡସ୍ତବସ୍ତ ।

ତୋତଲା(ଲା)—ଦେ. ବଣ.—(ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ; ସଂ. ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁ=ଭାଙ୍ଗିଯିବା)—ଜନା; ଯାହାର ପାଟ ଲଗେ; ଯେ କଥା କହିଲା ବେଳେ ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କୁ ଏକାଧିକ ଥର ଉଚ୍ଚାରଣ କରେ—Stammering.
Totalā(lā)
ତୋତୋଲା
तोतला

ତୋତଲା(ଲା)(ଲେ)(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁ ଜନ୍ୟ କଥା କହିଲାବେଳେ ତୋ—ତୋ ଦେବା ଦ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଖନେଇବା; ତୋତଲାନା; तुतलाना ଅକ्षରମାନ ଏକାଧିକ ଥର ଉଚ୍ଚାରଣ କର କଥା କହିବା—To stammer
Totalā (lā) (le)(le)ibā

ତୋତା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଶୁଆ; ଶୁକପକ୍ଷୀ—Parrot.
Totā

ତୋତାପୁରୀ—ଦେ.ବ. (ନାମ)—ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସଙ୍କ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଗୁରୁ—The ascetic preceptor of Śrī Rāmakṛushṇa Paramahaṁsa.
Totāpuri

ତୋତି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଭୁତା (ଦେଶ)
Totī
Tutī (See)

ତୋତେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ଅମାନ୍ୟାର୍ଥକ)—'ତୁ'ର ନ୍ୟା ବଉଚ୍ଚ ଏକବଚନ—To thee.
Tote
तोके, तोजको ତୋତେ ସେବଟେ ସେହ ବହ ଦେଇଛ—ଉଧାନାଥ. ମେଘଦୂତ ।

ତୋତ୍ର—ସଂ. ବ. କ୍ଲୀ. (ତୁଦ୍ ଧାତୁ=ପୀଡ଼ା ଦେବା+କରଣ. ତ୍ର)—
Totra
(ତୋତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ଗୋରୁଚରା ପାଞ୍ଚଣ; ଗୁଟେଣୀ—1. A wand or stick for driving cattle; a cowherd's wand.
୨ । ହାତୀ ଆଙ୍କୁଣା; ଅଙ୍କୁଶ—2. An iron hook for driving elephants; elephant-goad.

ତୋତ୍ରବେତ୍ର—ସଂ. ବ. (ବେତ ପରି ସରୁ ତୋତ୍ର) (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଧୃତ)—
Totrabetra
ଗୋରୁ ଚରା ସରୁ ପାଞ୍ଚଣ—Name of a thin wand used by Śrīkṛushṇa while he was tending kine at Bṛundābana.

ତୋଦ—ସଂ. ବ. (ତୁଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ପୀଡ଼ା—
Toda
1. Pain; pang; anguish.
୨ । ବ୍ୟଥା; କଥାଇବା—2. Aching.

ତୋଦନ—ସଂ. ବ. (ତୁଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ପୀଡ଼ା ଦେବା—
Todana
1. Giving pain.
୨ । ବେଦନା; ପୀଡ଼ା—2. Ailing; pain; pang; anguish.
୩ । (+କରଣ. ଅନ)—ଅଙ୍କୁଶ—3. An iron goad or hook for driving an elephant.
୪ । ମୁଖ—4 Face.
୫ । ଦଣ୍ଡ—5. A stick.

ତୋନାଲ ମୋନାଲ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—୧ । ବଶେଷ ଶୋଭାଯୁକ୍ତ—
Tonāl monāl
1. Refulgent.
୨ । ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ—2. Shining.
୩ । ଉତ୍ତମରଙ୍ଗବଶିଷ୍ଟ—3. Having bright colour.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ୠ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ହ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଙ୍ଗ

ତୋନକ—ଦେ. ଅ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ତୋ ପର୍—
Toniki ତୋରମତନ Like thee.
(ତୋପର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋପ—ବୈଦେ. ବ. (ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ତୋପ୍)—୧ । କମାଣ—
Topa 1. Cannon; artillery.
୨ । କମାଣର ଶବ୍ଦ—2. Report of a cannon.

ତୋପ ଅ(ଆ)ବାଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଉର୍ଦ୍ଦୁ ତୋପ୍+ଫା. ଅବାଜ୍)—
Topa a(ā)bāj ତୋପ ଫୁଟିବାର ଶବ୍ଦ; ଗୁଡୁମ୍ ଗୁଡୁମ୍ ଶବ୍ଦ—
ତୋପେର ଆବାଜ The booming of a cannon.
ତୋପକୀ ଅବାଜ (ତୋପଅଜ୍ଆଜ୍, ତୋପଅବାଜ୍, ତୋପଅବାଜ୍, —ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋପ ଆବାଜ୍ କରିବା——ଦେ. କି—ତୋପର ବାରୁଦରେ ନଳୀ-
Topa ābāj karibā ଲଗାଇ ଶବ୍ଦ କରାଇବା—
ତୋପ ଆବାଜ କରା To fire a cannon.
ତୋପକୀ ଆବାଜ କରନା (ତୋପ ଦାଗିବା; ତୋପ ଫରର କରିବା; ତୋପଫୁଟା(ଟେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋପଖାନା—ବୈଦେ.ବ. (ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ତୋପ୍+ଫା. ଖାନା)—
Topakhānā ଯେଉଁଠାରେ ତୋପ ରଖାଯାଏ—
ତୋପଖାନା, **ତୋପଖାନା** A place for cannon; a battery.

ତୋପଚି—ବୈଦେ. ବ. (ଉର୍ଦ୍ଦୁ ତୋପ୍+ଫା. ଚୀ)—
Topachi ଯେଉଁ ସୈନିକ ତୋପ ଫରର କରେ—
ତୋପଚି Artillery man; a gunner.
ତାପଚୀ

ତୋପଚିନ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଚୋବ୍ଚିନ)—ତୋବ୍ ଚିନ (ଦେଖ)
Topachini Tobachini (See)
ତୋପଚୀନୀ [ଦ୍ର—ଜ୍ୱର ପ୍ରକାଶରେ ଏହା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୂପେ
ତୋପଚୋନୀ କଳ୍ପିତ । ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ ଦ୍ୱୀପାନ୍ତରବଚ୍ ।]

ତୋପବାଜ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ବୋମା; ତୋପ ପର ଶବ୍ଦ କରିବା
Topabāji ଏକପ୍ରକାର ବାଣ—A kind of firework;
ତୋପବାଜୀ bomb.
ତୋପବାଜୀ [ଦ୍ର—ଏହା ବମ୍ବାଚ୍ ଅପେକ୍ଷା ଅଳ୍ପତର ଧ୍ୱନି କରେ ।]

ତୋପିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରିୟା (ହି. ତୋପ୍ନା=ଲୁଚିବା)—
Topibā ପୋତିବା—To bury.

ତୋଫା—ବୈଦେ.ବଣ. (ଅ. ତୋଫ୍ଫା)—୧ । ଅପୂର୍ବ; ଅସାଧାରଣ—
Tophā 1. Extraordinary; uncommon; rare;
ତୋଫା singular.
ତୋଫା ୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Excellent; admirable.
୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—3. Bright.
୪ । ସୁନ୍ଦର—4. Beautiful; charming.

ତୋଫାନ—ବୈଦେ. ବ. (ଅ. ତୁଫାନ୍)—୧ । ଝଞ୍ଝାବାୟୁ; ବାତ୍ୟା;
Tophāna **ପ୍ରବଳ ଝଡ଼**— 1. Tempest; hurricane.
ତୁଫାନ, ତୁଫାନ ବଡଜଳଧିରେ ଗର୍ଜ୍ଜନ ତୋଫାନେ । ସ୍ୱାଧାନାଥ. ଉତ୍କଳ ।
୨ । ଝଡ଼ ସହିତ ବର୍ଷା—2. Wind and rain.

ତୋଫାନ ଉଠା(ଟୋ)ଇବା—ଦେ. ବ—ପ୍ରବଳ ଝଡ଼ର ଉଦ୍ୟମ—
Tophāna uthā(ṭhe)ibā The coming of tempest;
ତୁଫାନଉଠା, **ତୁଫାନଉଠାନା** the brewing of tempest.

ତୋଫାନିଆଁ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ତୁଫାନ)—୧ । ବାଗ୍ମୀ—
Tophāniāñ 1. Talkative.
ତୁଫାନୀ ୨ । ବାଗାଡ଼ମ୍ବର ପୂର୍ଣ୍ଣ—
ତୁଫାନୀ 2. Full of bombast; bombastic (person).
(ତୋଫାନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଜଘନ୍ୟ ମିଛୁଆ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ତୁଫାନୀ 3. Lying person.
ତୁଫାନୀ ୪ । ଜଘନ୍ୟ ମିଛକଥାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ (ବାକ୍ୟ)—
4. Totally false.
(ଯଥା—ସେ ତୋଫାନିଆ କଥା ଗୁଡ଼ାଏ କହୁଛି ।)
୫ । ଫିସାଦିଆ—5. Artful; roguish.
୬ । ପ୍ରଚଣ୍ଡ—6. Fierce; violent.

ତୋବ୍ଚିନ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଚୋବ୍ଚିନ) ଏକପ୍ରକାର ବିଦେଶୀ ବଡ
Tobchini ବା ଗଣ୍ଠିଆ ମୂଳ—China root; smilax china;
ସଂ. ତୋପଚିନ, ଗୋବଚିନ, smilax Macrophylla
ଦ୍ୱୀପାନ୍ତରବଚ୍ ଓ ତୋପଚିନ, [ଦ୍ର—ଏହା ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ଧାତୁ
ତୋବଚିନ ପୁଷ୍ଟିକର, ରସାୟନ ଓ ବଳବର୍ଦ୍ଧକ,
ତୋପଚିନି, କାଲବଚ, କୁମାରିକା ମଳମୂତ୍ରବିଶୋଧକ, ରକ୍ତଦୋଷ
ତୋପଚିନି, ଚୋବ୍ଚିନି ନାଶକ, ବାତ, ଅମ୍ଳବାତ, ଶୂଳ,
ତେ. ଫରଙ୍ଗିଚେକ୍କା ଅଘସ୍ନାର ଓ ଫିରଙ୍ଗି ରୋଗରେ
ମ. ଗୋପଚିନ ଉପକାରୀ । ଏହା ସେବନ କରିବା
ଗୁ. ଗୋପଚିନ ରୋଗୀର ଲବଣ ଖାଇବା ନାସ୍ତିକ ।]
ଫା. ଏବନ୍, ଖସିଲଯୂର ଆଶସିମା
ଅ. ଏବନ୍

ତୋବଡ଼ା—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ତୋବର୍ଦ୍ଦ)—୧ । ବୃତ୍ତ, କୋଲଥ ଆଦ
Tobarḍā ଦାନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଥଳ, ଯାହା ଘୋଡ଼ା ମୁହଁରେ ବାନ୍ଧ ମୁଣ୍ଡରୁ
ତୋବଡ଼ା ଲମ୍ବକାଇ ଦିଆଯାଏ—1. A horse mouth-bag;
ତୋବଡ଼ା nose-bag.
୨ । ଡାକବାଲ୍ଲର ଥଳ—2. A postman's bag.

ତୋବା(ବା)—ବୈଦେ. ଅ (ଅ. ତୌବହ୍; ଉତ୍ତବାହ୍ ମୁସଲମାନ ଭାଷା)
Tobā (bbā) (ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଦ୍ୱା ଈଶ୍ୱର ! ଦ୍ୱାସ୍ !
ତୋବା ଛି ଛି ! ଘୃଣ୍ ଘୃଣ୍ !—(an interjection of
ତୋବା regret or repentance) God forbid !
Alas

[ଦ୍ର—କୌଣସି ନାସ୍ତିକ କଥା ଶୁଣିଲେ, ଦେଖିଲେ ବା ଛୁଇଁଲେ
ବା ନିଜର କୌଣସି ପାପ ବା ଅନ୍ୟାସ୍ୱ ସ୍ମରଣ କଲେ ମୁସଲମାନ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବାରୁ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ନଂ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ରୂପାନ୍ତରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅପସାରିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଜ୍ଜନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

ମାନେ ପ୍ରାସ୍ଚିତ୍ତ ବା ଖେଦସୂଚକ ବା ଅନୁତାପସୂଚକ ଏହି ଅବ୍ୟୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ।]

ତୋବା(ବା)ତୋବା (ବା)—ବୈଦେ. ଅ (ଅ) (ମୂସଲମାନୀ ଭାଷା)—Tobā(bbā)tobā(bbā) ତୋବା (ଦେଖ) Tobā (See)

ତୋବା ତୋବା ଅଶୁଦ୍ଧ ଯଡ଼ ପଡ଼ ହୋଇ ଭଠି ପଡ଼ "ତୋବା ତୋବା"

ତୋବା ତୋବା ବହୁ ଦାଢ଼ି ଝାଡ଼ିବାକୁ ଲଗିଲେ । ଫକୀରମୋହନ ଉମାଣ ଅଠଗଣ୍ଠ ।

ତୋବା ତୋବା କରିବା—ଦେ. କି (ଅ. ତୌବହ୍) (ମୂସଲମାନୀ ଭାଷା) Tobā tobā karibā ଗଭୀର ଅନୁତାପ ବା ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରିବା—To give vent to utter grief or repentance.

ତୋବାତିଲା କରିବା

ତୋମତ—ଦେ. ଅ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ତୋହଳ; ତୋପରି—Tomati ତୋରମତନ Like thee.

ତୋମର—ସଂ. ବ—(ତୁ=ହିଂସା କରିବା+ମୃ. ଧାତୁ+କରଣ. ଅ; ବା; ତମ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ଲାନ କରିବା+ଅର)—Tomara

୧ । ଦୂରକ୍ଷେପ୍ୟ ଦୀର୍ଘାସ୍ତ୍ର ଲୌହାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ତେଞ୍ଚା; ବର୍ଚ୍ଛା; ଭଲ୍ଲ—Javellin; an iron crow; lance.

ତୁଣ୍ଡି ଶବ୍ଦତ ଗଦା ତୋମର ପଟ୍ଟିଶ
ପଡ଼ନ୍ତେ ଅଗ୍ନିପର ବେଖିଲଃ ବୃଶ—କୃଷ୍ଣଂଡ, ମହାଭରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଅଗ୍ନିଦେବଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ର । ଏଥିରେ ବେଖ ଲଗିଥାଏ ।]

୨ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୮ମ ଠାରୁ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିଲ୍ଲୀରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା କ୍ଷତ୍ରିୟ ରାଜବଂଶ—2. The name of a royal family of Kshatriyas who reigned over Delhi between the eighth and the twelfth century A. D.

ତୋମରଧର—ସଂ ବ (ତୋମର+ଧୃ. ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Tomaradhara ୧ । ଅଗ୍ନି ଦେବତା—1. The God of fire.

୨ । ଅଗ୍ନି—2. Fire.

ସଂ. ବଣ—ତୋମରଧାସ୍ତ୍ର; ଯେ ତୋମର ଅସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରିଥାଏ—Holding a javellin.

ତୋୟ—ସଂ. ବ (ତାସ୍ୟ. ଧାତୁ=ଘାଲନ କରିବା କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଭୂ. ଧାତୁ=ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଘ)—Toya ୧ । ଜଳ—1. Water.

୨ । ପୂର୍ବଭାଦ୍ରା ନକ୍ଷତ୍ର—2. The 20th asterism in Hindu Astronomy.

ତୋୟ କର୍ମ—ସଂ.ତ. (ଷ. ତ. ଗୋ; ତୋୟଦ୍ୱାରା କୃତ କର୍ମ) ତର୍ପଣ—Toyakarma Offering of water to the manes.

ତୋୟକାମ—ସଂ. ବଣ (ଭୂଯଦଦଭତ୍ପୁରୁଷ ସମାସ; ତୋୟ+କାମ)—Toyakāma ୧ । ଜଳାଭିଳାଷୀ—1. Wanting water.

୨ । ପିପାସୁ—2. Thirsty.

ବ—୧ । ଭୂଭିଦ—Plant.

୨ । ଜଳ ବେତସ; ବାଣାର—2. A kind of a aquatic ratan.

ତୋୟକୃଚ୍ଛ୍ର—ସଂ. ବ (ଷ. ତ. ଗୋ; ତୋୟ=ଘାଳରୂପ+କୃଚ୍ଛ୍ର=Toyakṛuchhra ବ୍ରତ)—ଜଳମାତ୍ର ଘାନ କରି ଜୀବନଧାରଣ ରୂପ ପ୍ରାସ୍ଚିତ୍ତ ବ୍ରତ—A penance consisting of living on a diet of water only.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଏକ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ଜଳପାନ କରି ରହିବାକୁ ହୁଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ତୋୟଡିମ୍ବ—ସଂ. ବ—କରକା; ଭୂଆପଥର—Hail-stone. Toyaḍimba

ତୋୟଦ—ସଂ. ବ—(ତୋୟ+ଦା. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—Toyada ୧ । ମେଘ; ଜଳଦ—1. Cloud.

୨ । ମୁସ୍ତକ; ମୁଥା—2. Bulbuous root of grass.

୩ । ଘୃତ—3. Ghee.

ବଣ—ଜଳଦାତା—Giving water.

ତୋୟଦାଗମ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୋୟଦ + ଆଗମ)—ଜଳଦାଗମ; Toyadāgama ବର୍ଷାକାଳ—The rainy season.

ତୋୟଧର—ସଂ.ବ (ତୋୟ+ଧୃ. ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—Toyadhara ୧ । ଜଳଧର; ମେଘ—1. Cloud.

ତୋୟଧାର-ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମୁଥା—2. Bulbuous root of grass.

ତୋୟଧି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୋୟ+ନଧି)—ସମୁଦ୍ର—Toyadhi The ocean.

ତୋୟନିଧି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୋୟ+ନିଧି)—ସମୁଦ୍ର—Toyanidhi The ocean.

ତୋୟନିମି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୋୟ+ନିମି; ସାଗର ବା ଜଳ ସାହାଯ୍ୟରୁ Toyanimi ନିମି ପରି ଘୋରନ୍ତି)—ପୃଥିବୀ—The earth.

ତୋୟ ପ୍ରସାଦନ—ସଂ.ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୋୟର ପ୍ରସାଦନ ବା ନର୍ମ୍ମଲତା Toya prasādana ହୁଏ ସାହାଦ୍ୱାରା)—କର୍ମ୍ମଳାଫଳ—The clearing nut.

ତୋୟବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ଚ (ଷ. ତ. ଗୋ; ତୋୟ+ବଲ୍ଲୀ)—ଜଳଗୁଳତା—Toyaballi The memordica charantia creeper.

(ତୋୟପର୍ଣ୍ଣୀ
ତୋୟବେଞ୍ଚ) —ଅନ୍ୟ ନାମ

ତୋୟବିମ୍ବ—ସଂ. ବ—ଜଳବିମ୍ବ; ଜଳବୁଦ୍‌ବୁଦ୍; ପାଣି ଫୋଟକା—Toyabimba A bubble of water.

ତୋୟସୂଚକ—ସଂ· ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତୋୟ=ଜଳ+ସୂଚକ=ଜ୍ଞାପକ; Toyasūchaka ସାହାର ରବ ଶୁଣିଲେ ଶୀଘ୍ର ବୃଷ୍ଟି ହେବ ବୋଲି ବୋଧ ହୁଏ)—୧ । ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—1. Frog.

୨ । ଜ୍ୟୋତିଷରେ ବର୍ଷାକାରକ ଯୋଗବିଶେଷ—2. Name of an astrological conjunction of stars which foretells a shower.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଂ	ଋ	ୠ	ଌ	ଏ	ଽସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ୟ	ଳ	ୱ.ଶ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଅଂ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୡ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ	ଯ	ଶ	ଁ	ଇଂ	କ୍	୍

ତୋୟାଧାର—ସ.ଷ(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ;ତୋୟ+ଆଧାର)ଜଳାଶୟ; ପୋଖରୀ—
Toyādhāra Tank; reservoir of water.

ତୋୟେଶ—ସ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତୋୟ+ଈଶ)—ବରୁଣ ଦେବ—
Toyeśa Neptune, the sea Deity.

ତୋର—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସ. ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା ବହୁବଚନ 'ଯୂୟଂ' ଓ ୬ଷ୍ଠୀ ଏକବଚନ 'ତେ')—୧ । (ଅନାଦରାର୍ଥ)
ତୋର ତୋ—1. Thine.
ତୋରା ସେ କଥା ମୁଁ ତୋର ପାଟେ, ବହୁତ ଉକୁଳନ ସୂତ୍ରେ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ରାମଚତ ।

(ତୋଅର, ତୋଓର, ତୋଦ୍ଦର, ତୋଦ୍ଦୋର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋରଇ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ତୋଅର; କେବଳ ତୋର—
Torai Certainly yours; yours only.
ତୋରି, ତୈରାହିଁ (ତୋର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋରଙ୍ଗ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଟ୍ରଙ୍କ)—ଷ୍ଟିଣ ପେଟ୍ରା—
Toraṅga Trunk.
ତୋରଙ୍, ତୁରଂଗ

ତୋରଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସ. ଭୂଣ୍ଡିକର)—ତରଡ଼ା (ଦେଶ)
Torarḍā Tararḍā (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଜୁଆସଇତା—A kind of kitchen fruit; Sephalandra Indica. (Kirtikar).

ତୋରଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶୁଖି ସେମନ୍ତ ଯିବା—
Torarḍibā 1. To wither.
ତୋବଡ଼ାନ ସିକୁଡ଼ନା ୨ । ତରଡ଼ା ପରି ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇଯିବା—
2. To shrivel up; to wrinkle.

ତୋରଣ—ସ. ବ (ତୁର୍ ଧାତୁ=ବେଗରେ ଗମନ କରିବା+ଅଥକରଣ ଅନ)—୧ । ବହୁର୍ଦ୍ୱାର; ସିଂହଦ୍ୱାର—1 Lion's gate; gate-way.
୨ । ଶିଳ୍ପଣଯୁକ୍ତ ସ୍ତମ୍ଭଦ୍ୱୟ; ଫାଟକ; ଗେଟ୍—2. Gate; an arch supported by two pillars; arched portal.
୩ । ଦୁଆରବନ୍ଧ; ଚଉକାଠ—
3 Portal; door frame.
୪ । ବାରଣ୍ଡା—4 Veranda; portico, porch.
୫ । ଗୃହମୁଖ; ମଣ୍ଡପ—5. An open building supported by four pillars and open on all sides.
୬ । ଉତ୍ସବାଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ଦୁଇ ସ୍ତମ୍ଭ ବା ଦୁଆରବନ୍ଧ, ଫାଟକ ଓ କଣ୍ଠରେ ଝୋଲା ଯିବା ତୋରଣାକାରମାଳ—
6. Festoon.

ତୋରଣ ଦ୍ୱାର—ଦେ. ବ (ମ. ଘ. ଲୋ. ତୋରଣସଜ୍ଜିତ ଦ୍ୱାର)—
Toraṇa dwāra କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ ବହୁର୍ଦ୍ୱାର—An ornamental gate-way; a triumphal arch.

ତୋରଣ ସ୍ଫଟିକା—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତୋରଣ+ସ୍ଫଟିକ+ଆ)—
Toraṇa sphaṭikā ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୟଦାନବଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ସଭାମଣ୍ଡପର ଅନୁକରଣରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ତତ୍ପର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ସଭାମଣ୍ଡପ—The audience hall or royal court which Duriyodhana got built out of envy to rival the artistic pavillion built by Mayadānaba for the Pāṇḍabas.

ତୋରଣ-ହସନ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ —ତାରନମିତ ଅଳ୍ପାମୁଡା —
Toraṇa-hasana A wire-woven waist-chain.
ଚଉ ଉପରେ ନର୍ତ୍ତସ୍ୱ ରଶନା ତୋରଣ-ହସନ ଜାଗି—ଗ୍ରାତୀ. ଉତ୍ତରାଧ୍ୟ ।

ତୋରଣା—ଦେ. ବ (ସ. ତୋରଣ) —୧ । ତୋରଣ (ଦେଶ)
Toraṇā 1. Toraṇa (See)
ତୋରନ ତୌରନ ୨ । ତୋଳା; ଦୁଇ ଖମ୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ଝୁଲିଯିବା ଫୁଲ ବା ପତ୍ରର ମାଳା—Festoon.
ସରଣୀରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଲମ୍ବିତ ହେଉଛି ସପୁଷ୍ପ-ପର୍ଣ୍ଣ-ତୋରଣା—ବ୍ରଜନାଥ. ପାଦ୍ଦଗ ।

ତୋରା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ତ୍ୱରା) —
Torā ୧ । ତ୍ୱରିତ; ତ୍ୱରାଯୁକ୍ତ; ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ; ଚଞ୍ଚଳ—
(ତୋରାର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Swift, in haste
ଶାନ୍ତ ଶିଶୁପାଳ ବଧରୁ କୋଧ ନହି
ସଭର ପୁର ଯାନେ ବର୍ଷି ତୋରା ହୋଇ । କୃଷ୍ଣବିହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ତୋଫା; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—2. Bright; dazzling; gay.
ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ କେଉଳା ତୋରା, ବଉର ସେମନ୍ତ ତୋରା,
ସେହି ରୂପେ କରଇ ମନକୁ ତୋରା । ଜାନକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍ତରକ୍ଷୋଳ ।
୩ । ସୁନ୍ଦର—3. Graceful; fine.
ତାହାକୁ ମନ୍ଦନ୍ଦ ନ କରୁଛ ତୋରା । କୃଷ୍ଣବିହ. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।
୪ । ଅସ୍ଥିର; ଉତ୍କଣ୍ଠାଯୁକ୍ତ; ବ୍ୟଗ୍ର —4. Restless; eager.
ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ କେଉଳା ତୋରା, ବଉର ସେମନ୍ତ ତୋରା
ସେହି ରୂପେ କରଇ ସେ ମନକୁ ତୋରା । ଜାନକୃଷ୍ଣ. ଉତ୍ତରକ୍ଷୋଳ ।
କ୍ରି. ବଣ—ଚଞ୍ଚଳ; ଶୀଘ୍ର; ତୁରନ୍ତ—Swiftly; hastily.
ବ—ରାଗ; କୋଧ; କୋଧର ଦମ୍ଭ ।—
A bit of anger; paroxysm of rage.
(ଯଥା—ସେ ମୋ ଉପରେ ତୋରା କାଢ଼ୁଛ ।)
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଗଛ—Name of a tree.

ତୋରାଣି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ତୋଡାଣି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Torāṇi (etc) Tordāṇi etc (See)

ତୋରାବର—ଦେ. ବଣ ଓ କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ତ୍ୱରାକାର)—
Torābara ଶୀଘ୍ର; ତରବର; ଚଞ୍ଚଳ; ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ —
ତୋରାବାନ Hasty; hastily; in hot haste
(ତୋରା ତୋରା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋରି—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ତୋଦ୍ଦୋର; ତୋଦ୍ଦରହିଁ—
Tori Thine only.
(ତୋଅର, ତୋଓର, ତୋଦ୍ଦର, ତୋଦ୍ଦର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ତୋରଇ ତୈରାହି

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ।୍ଅଛ । ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ ।' ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ବହିରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥର ବଦଳରେ ୨ ବା । ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, ଭୂଇ ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ବେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ବେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ବେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ବେଖିବେ ।

ତୋରେ—ବେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ସର୍ବନାମ—୧ । ତୋଠାରେ—
Tore 1. In thee.

ତୋରେ ଦୂରଇ ! ତୋର ଶରଣ ଗଲ୍ଲ
ଭଲେ ନ ଡାକର୍ ଦେଖିବା ତୋର୍ । ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ତୋତେ—2. To thee.

ତୋରେଇ—ପ୍ରାବେ. (ବସ୍ତୁର) (ଭୁଲ. ହି. ଏହି ଅର୍ଥରେ)—ଜଙ୍ଗି—
Torei Luffa Acutangula.

ତୋଲ—ସଂ. ବ. (ଭୁଲ୍ ଧାତୁ=ଓଜନ କରୁପଣ କରିବା+କରଣେ ଅ; ଯାହା ଦ୍ୱାରା ସୂନା,ରୁପା, ମଣି ଆଦର ଓଜନ କରାଯିବ ତୁ ଏ)—ତୋଲା; ଭର; ୧୦ (ବା ମଡାନ୍ତରରେ ୧୬) ମସା; ୮୦ ରତ୍ତି ଓଜନ; ଏକ ଟଙ୍କା ଓଜନ—A unit of weight: a weight of one silver rupee; a tola, 208 grains troy.

ତୋଲକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଭୁଲ୍ ଧାତୁ+ଅକ)—
Tolaka ଯେ ଓଜନ କରେ; ପରମାପକ—
(ତୋଲକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Weighing.

ବ—୧ । ତୋଲ (ଦେଖ)—1. Tola (See)

୨ । କଙ୍କତ; ଭରୁଜ—2. A balance; scale.

୩ । ବଟକସ୍ତ୍ର—3. Standard weights.

୪ । (ପୁଂ) ମାପୁଡି—4. Weighman.

ତୋଲନ—ସଂ. କ. (ଭୁଲ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Tolana ୧ । ଉଜଲିବା—1 Weighment.

୨ । ଉଠାଇବା—2. Lifting.

୩ । ପ୍ରସଙ୍ଗ କରଣ; ଉତ୍ଥାପନ—3. The putting up of a matter for consideration; adducing; the raising of a question.

ତୋଲ ପାଡ଼—ଦେ. କ. (ସଂ. ଭୁଲ୍ ଧାତୁ=ଉଠାଇବା; ପତ୍ ଧାତୁ ତୋଲପାର୍ଦ୍ଦ ଣିଚ ଯୁକ୍ତ=ପକାଇବା; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—
ତୋଲପାଡ଼ ୧ । ପକାଉଠା; ଲେଉଟପାଉଟ; ଆନ୍ଦୋଳନ;
ହାଲାଡାଲା ଘଣ୍ଟାତକତା; ଆଲୋଡ଼ନ—1. Violent agitation; topsyturvfication; commotion.

୨ । ଭୁମୁଳ ହଟଗଡ଼ା; ହଟାପଟା—2. Violent brawl.

୩ । ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ; ଅତ୍ୟାଚାର—3. Oppression; disturbance.

ବଣ.—୧ । ଆଲୋଡ଼ିତ; ଘଣ୍ଟାତକତା ହୋଇଥିବା—
1. Agitated.

୩ । ଲେଉଟପାଉଟ ହୋଇଥିବା—
2. Stirred up; disturbed.

୩ । ଉପଦ୍ରୁତ—3. Oppressed.

ତୋଲପାଡ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଉତ୍ପାତକ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା;
Tolapārda karibā ଆଲୋଡ଼ନ କରିବା—
ତୋଲପାଡ଼ କରା 1. To agitate violently.
ହଲା ଡ଼ାଲା କରନା ୨ । ଲେଉଟପାଉଟ କରିବା—
2. To stir up briskly.

ତୋଲା—ସ. ବ. (ଭୁଲ୍ ଧାତୁ=ଓଜନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Tolā ଓଜନ—Weighing.

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଭୁଲ୍ ଧାତୁ; ତୋଲ; ତୋଲକ)—୧ । ଏକଟଙ୍କା
ତୋଲା ଓଜନ; ଏକ ଭର; ଦଶମସା ପରିମାଣ—
ତୋଲା 1 A tola; weight of one rupee.

୨ । ତପନ; ଗଛରୁ ଫଳ ବା ଫୁଲ ସଂଗ୍ରହ କରିବା; ତୋଳିବା—
2. Plucking (of flowers and fruits.

୩ । ନଡ଼ିଆ ଆମ୍ ଆଦ ଗଛରୁ ଫଳ ଆଦ ତୋଳାଯିବାର ଥର—3. One plucking occasion of fruits etc from a tree or trees.

(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଘୀତାମ୍ବାଙ୍କର ବଗାରେ ନଡ଼ିଆଗଛରୁ ପହିଲ ତୋଳାରେ ଗୁରୁପଣ ସୁବା ନଡ଼ିଆ ମିଳିଲ୍ଲ ନାହିଁ ।)

୪ । ଘର ଆଦ ତୋଳିବା ବା ଉଆର କରିବା; ନର୍ମାଣ—
4. Building; raising of a structure; structures.

(ଯଥା—ଶିବେଇ ସାଆନ୍ତଙ୍କ ଦେଉଳ ତୋଳା ନ୍ୟାପୁ ।)

ତୋଲା ହଟମହସୁଲ—ସଂ. (ଭୁଲ. ଇଂ. ଟୋଲ୍)—ହାଟ ତୋଳା; ହାଟରେ ପଣ୍ୟ-ଦ୍ରବ୍ୟ କ୍ରେତାଙ୍କ ଠାରୁ ହାଟର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଅଦାୟ କରାଯିବା ଶୁଳ୍ଲ—5. A toll in money or kind levied from the stall-keepers and vendors in a market; market toll.

[ଦ୍ର—ଦେବା ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଆଦାରରେ କମା ଅର୍ଥାଦାରରେ ଜଣାଯାଏ]

୬ । (ସଂ. ଉତ୍+ତୋଳନା) ଉଠାଇବା; ଉତ୍ତୋଳନ—
6. To lift; raise; take up.

୭ । ଗୋଟାଇ ପଡାଇବା—7 Picking up.

ବଣ.—୧ । ତୋଳତ; ଯେ ଓଜନ କରେ—1. Weighing

୨ । ଉତ୍ତୋଳତ—2. Raised; lifted.

୩ । ନର୍ମିତ—3. Constructed.

ଅଶ୍ରମ ତୋଳା ତୋଇଅଛ ଯେ ଅନେକ ।
କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ପ୍ରାବେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ତୋଳା ଆବାଦ (ଦେଖ)
Tolā ābādi (See)

ତୋଲି—ପ୍ରାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ—(ଅନାଦରାର୍ଥକ) ତୋତେ;
Tolā ତୁମ୍ଭକୁ To you; to thee.

ତୋଳା ଆବାଦ—ପ୍ରାବେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ନସ୍ୱାବାଦ; ନୂଆଳ ଶୁଷ
Tolā ābādi ଜମିକିବା ପଡ଼ିଆ ଜମି—Newly reclaimed land.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ପ୍ରକାଶ୍ୟକ୍ଷୀ ଅକ୍ଷର ବା ଉଚ୍ଚାରଣ ଚିହ୍ନ		ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଁ	ନ

ତୋଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ତୋଳବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Tolā(le)ibā The causative form of Tolibā.

ତୋଳନ ୨ । (ଗୃହଆଦି) ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ନିର୍ମାଣ କରାଇବା—
खड़ा करना 2. To cause (houses) to be erected.

ତୁଡ଼ବାନା ଇନ୍ଦ୍ରର ଅମରାବତୀ ସାପ୍ତେ ସେ ନଗର,
उठवाना ତୋଳାଇଲେ ମନ ଭଙ୍ଗା ନଉକେ ଇନ୍ଦ୍ର ସର । ମଧୁସୂଦନ ବାଲ୍ମୀକିସ୍ତବ ।

୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଗଛରୁ ଫଳ ଫୁଲ ଆଦି ଛିଣ୍ଡାଇବା—
2. To cause to be plucked.

୩ । ଭୂମିରେ ଶୁଖୁଥିବା ଲୁଗାଆଦିକୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକଦ୍ୱାରା ଗୋଟାଇ ନେବା ବା ଉଠାଇ ନେବା—
3. To cause a cloth (which has been spread on the ground) to be taken up or picked up.

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା ନେବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ତୋଳା କନ୍ୟା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତୁଲ୍ ଧାତୁ = ଟେକ ଦେବା + କନ୍ୟା)—
Tolā kanyā ଅଭିବଭୁସୁ ପିତା ଭବାଢ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ବନ୍ଧନ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ଯେଉଁ କନ୍ୟାକୁ ଭବାଢ୍ୟ ପୂର୍ବେ ବର ଦ୍ୱାରରେ ତୁଳସୀପତ୍ର ସହିତ ସମର୍ପଣ କରେ ଏବଂ ବର ନିଜ ଗୃହରେ ଯେଉଁ କନ୍ୟାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରେ—
A maiden who is given away by her poor parents to the bridegroom elect who has the marriage ceremony performed at his house instead of the maiden's father.

[ଦ୍ର— ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ କନ୍ୟାପିତା ବରଙ୍କୁ ନିଜ ଘରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଧନରତ୍ନବିଭୂଷିତା କନ୍ୟାକୁ ବେଦୀ ଉପରେ ବରଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କରନ୍ତି ଓ ଭବାଦ୍ଦର ସମସ୍ତ ବ୍ୟୟ ନିଜେ ବହନ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଅସ୍ପଦ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଏ ବ୍ୟୟାଦି ବହନ କରିବାର ଶକ୍ତି ନ ଥାଏ ସେ ଗୋଟିଏ ତୁଳସୀପତ୍ର ସହିତ କନ୍ୟାକୁ ବର ଘରକୁ ନେଇ ସେଠାରେ ବିବାହ କର୍ମ ଓ ବିବାହ ଉତ୍ସବାଦି କରନ୍ତି; ବରଙ୍କ ଦ୍ୱାରଙ୍କୁ ଏହିରୂପେ ଉତ୍ତୋଳିତା କନ୍ୟାକୁ ତୋଳାକନ୍ୟା କୋଲ୍ଲସାଏ ।]

ତୋଳା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ହାଟତୋଳା କରିବା; ହାଟରେ ପଣ୍ୟ
Tolā karibā ବିକ୍ରେତାମାନଙ୍କଠାରୁ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟାଂଶ
ତୋଳାତୋଳା ବା ନଗଦ ଧନ ଶୁଳ୍କରୂପେ ଆଦାୟ କରିବା—
ତୋଳିନେବା } ଅନ୍ୟରୂପ To levy a toll from the
ତୋଳାତୋଳିବା } stall keepers and vendors in a market in money or kind.

ତୋଳି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଅଳ) ବି—ସରୁଳି (ଦେଖ)
Toli Sarāli (See)

ତୋଳିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ତୋଳିବା (ଦେଖ)
Tolideba 1. Tolibā (See)

ତୁଲେଦେଓଆ ୨ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପୂର୍ତ୍ତେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ
सौंपदेना ଅନ୍ୟର ହାତକୁ ଟେକି ଦେବା—2. To hand over a thing to another as a promised gift.

ବାର ତୋଳ ଦେଲେ ଶଙ୍ଖେ ଶଙ୍ଖେ ଉତର ।
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ତୋଳି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆଦର ଓ ଯତ୍ନ କରିବା—
Toli dharibā 1. To take proper care; to
ତୁଲେଧରା look after.
संभालना ତୋଳ ଧରିବାକୁ ତାକୁ ଅଧିଉନ୍ତି ଯାଇଁ ଉଙ୍କ ପ୍ରିୟତମ ଗଣ ।
ବୃନ୍ଦାବ. ଉଦ୍ଧମାଳୀ ।

୨ । ତୋଳିନେବା (ଦେଖ)—2. Tolinebā (See)

୩ । ଉଲେଯଉଥିବା ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଟେକି ଧରିବା—
3, To hold up a thing or person fallen on the ground by lifting it or him up.

ତୋଳିନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୂମିରୁ ଉଠାଇ ନେବା—
Tolinebā To pick up,
ତୁଲେନଓୟା ତୋଳ ନେଇ ଗଡ଼ି ଯାଉଥିବା ଫୁଲ ଫୁଲବରଣା ।
उठालेना ସ୍ୱପ୍ନ ନାଥ. ଉଷା ।

ତୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତୁଲ୍ ଧାତୁ)—୧ । (ଗଛରୁ ଘୁଞ୍ଚାଦି) ଉତ୍ପନ
Tolibā କରିବା—1, To pluck (fruits and flowers),
[ତୋଳା(ଲେ)ଇବା—ଣିଜନ୍ତ] ତାର ଫଳ ଦେଇ ତୋଳ ଉତ୍କଃ—
ତୋଳା କବିପୂର୍ଣ୍ଣ, ସଙ୍ଗୀତ ।
तोड़ना ୨ । ଗୃହ ଆଦି ନିର୍ମାଣ କରିବା—
2. To erect; build (a structure).
उठाना, खड़ा करना ବୋଇଲେ ତୋଳ ବସା ଏଠାରେ ମୋ ପାଇଁ—
କୃଷ୍ଣସଂହ ମହାଭାରତ, ବନ

୩ । ଭଲ୍ଲ ଗୋଟାଇବା—
3. To pick up from the ground.
बटोरना ୪ । ସଙ୍ଗ୍ରହ କରିବା—4. To gather; to collect.
उठाना ୫ । ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା; ଉଠାଇବା, ଭଲ୍ଲ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଟେକିବା—5. To raise up; to lift up.

ଉତ୍ତରକାଣ୍ଡେ ବନମାଳୀ, ପଙ୍କଜ ବାମ କରେ ତୋଳ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ରାଗବଡ ।

(ତୋଳାଯି(ଇ)ବା—କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ) ୬ । (ସ୍ୱରଭଲ) ଉଚ୍ଚତର କରିବା—
6. To raise one's voice; to make one's voice louder.

ବଳା ଦେଖେ ମୁହଁ ତୋଳିଥିଲ ସେବେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଗାରଲଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—
ରାଧାନାଥ. ପାଦ୍ଦଗ ।

୭ ।(ଶଯ୍ୟାଦି) ଟେକିବା ବା ଗୋଟାଇବା; ଭୂମିରୁ ଉଠାଇବା—
7. To take up from the ground (e.g. a bed or mat).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏତିକି ଜାଣିରଖିବା ଦରକାର ଯେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମାନ ହୋଇଥିବ, ସେଠାରେ ଉଚ୍ଚାରଣ ସୁବିଧା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଲୋପ ପାଇଥାଏ । ଯଥା—ଗାଇ + ଯିବା = ଗାଇଯିବା, ଗାଇ + ଆସିବା = ଗାଇଆସିବା, ଗାଇ + ଉଠିବା = ଗାଇଉଠିବା ।

୮ । (ମସ୍ତକାଦି) ଉପରକୁ ଟେକି ବା ବାଢ଼ି ବା ସୁଣ୍ଡକୁ ସିଧା କରି ଉଠାଇବା—8. To raise up one's head or arm.

ସନ୍ଧିଥି ଲଗ୍ନ ଉଗବଙ୍କର, ତୋଲନ୍ତୁ ଗୁରୁ ଜଗନ୍ନାଥର—
ସ୍ୱଧାନାଥ, ଚଉରା ।

[ଦ୍ର—ଏହି କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ନେବା, ଧରିବା, ରଖିବା ପରି(କି)ଇବାର ସମାପିକାରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ତୋଲହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧଇଁ ବା ଅଣଶ୍ୱାସ ପବନ ଯୋଗେ ମନୁଷ୍ୟ ପେଲ୍ଲ ଦେବା ବା ଉଠିବା ପଡ଼ିବା—
Tolihebā 1. To gasp violently.

୨ । (ତୋଳିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)—ଉତ୍ତୋଳିତ ହେବା; ଟେକି ହେବା—2. To be raised.

କହିବାକୁ ସଙ୍ଗୀତ ତୋ ଅଗେ ଲେ, ଯଳେ ତୋଳ ନୁହେ ମଥା—
କବଚୂଡ଼ାମଣି, ସଙ୍ଗୀତ ।

ତୋଷ—ସଂ. ବ (ଭୁଷ୍. ଧାତୁ = ତୁଷ୍ଟି ହେବା + ଭାବ. ଅ)—
Tosha ୧ । ସନ୍ତୋଷ; ତୃପ୍ତି—1. Satisfaction; gratification.

୨ । ହର୍ଷ; ଆହ୍ଲାଦ; ଆନନ୍ଦ—2. Pleasure; joy; gladness.

୩ । ସୁଖ—3. Happiness.

୪ । (ତୋଷ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ) ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇବା; ସନ୍ତୋଷ ଉତ୍ପାଦନ; ତୋଷଣ—4. Act of gratifying (any one)

୫ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଏକ ସଖାଙ୍କ ନାମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5, Name of a campanion of Śrīkrushṇa,

ବି. ବଣ—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—Satisfied.

ଏହାଶୁଣି ଉତ୍ତରେ ତୋଷ ହେଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାତ୍ତରଉ. ବନ ।

ତୋଷକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଭୁଷ୍. ଧାତୁ ଣିଚ୍; ତୋଷି. ଧାତୁ + ଅକ)—
Toshaka (ତୋଷିକା-ସ୍ତ୍ରୀ) ସୁଖଦ; ସନ୍ତୋଷଜନକ—Pleasing; that gives pleasure or comfort; gratifying.

ବୈଦେ. ବ (ଫାର୍ସୀ-ତୋଶକ୍ = ଗଦି) ଭୁଲ. ସଂ. ତୋଷକ)—
ତୋଷକ ତାଶକ ୧ । କପାଭୁଲା ବା ନଡ଼ିଅଢଭା ପତ୍ର ପାଇଥିବା ପତଳା ଶେଯ; ରେଜେଇ—1. Quilt; thin cotton mattress; mattress stuffed with cotton or coir,

୨ । ଗଦି—2, Cushion,

ତୋଷାଖାନା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତୋଷାଖାନା;)—୧ । ଯେଉଁ ଘରେ
Toshākhānā ରଜା ଆଦିଙ୍କ ପୋଷାକପତ୍ର ଓ ଅଳଙ୍କାରାଦି ରହେ—
ତୋଷାଖାନା ତୋଷାଖାନା 1, Ward-robe of a Raja; a room where a Raja's dress and ornaments are kept,

(ତୋଷାଖାନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧନାଗାର; ଭଣ୍ଡାର—2, A store room,

[ଦ୍ର—ଫାର୍ସୀରେ ତୋଷା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବାକ୍ସରେ ଖାଇବା ପାଇଁ ସାଙ୍ଗି ଆସଣା ସାଙ୍ଗରେ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ (victuals) ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଥାଏ ।]

ତୋଷଣ—ସଂ. ବ. (ଭୁଷ୍ ଧାତୁ = ତୁଷ୍ଟି ହେବା + ଭାବ. ଅନ)—
Toshaṇa ୧ । ସନ୍ତୋଷ; ତୃପ୍ତି—

1, Satisfaction; pleasure.

୨ । ସନ୍ତୋଷ ଉତ୍ପାଦନ—2. Act of satisfying or pleasing.

୩ । (+ କରଣ. ଅନ) ସନ୍ତୋଷ ସାଧନ ବସ୍ତୁ—Object of pleasure.

ବଣ—୧ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) —ସନ୍ତୋଷ ଉତ୍ପାଦକ; ଆନନ୍ଦଦାୟକ—2 Pleasing; producing satisfaction.

୨ । ସନ୍ତୋଷଯୁକ୍ତ—2. Contented.

ତୋଷଦାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାର୍ଟିଜ୍‌ରୁ ଉତ୍ଭବ ଉର୍ଦ୍ଦୁ କର୍ତ୍ତୁଜ + ଫା, ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦାନ୍ = ଉର୍ଦ୍ଦୁ ତୋଷଦାନ; ଯୋଗେଶ୍ୱର
Toshadān ତୋଷଦାନ ଫା. କୋଷଦାନ୍—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—ଗୁଳ ବାରୁଦ ଆଦି
ତୋଷଦାନ ରଖିବାର ମୃଣ—

A cartridge and powder pouch.

ତୋଷଦାନି—ଦେ. ବଣ—ତୋଷକ (ଦେଖ)
Toshadāni Toshaka (See)

ବଷଭଣ୍ଡ ତୋଷଦାନି ବେନ ମଝରେ—ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ବୈଦେ. ବ. (ଫା) — ତୋଷଦାନ୍ (ଦେଖ)
Toshadān (See)

ତୋଷଭର—ଦେ. ବଣ—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ଆନନ୍ଦ—
Toshabhara Satisfied; pleased.

ଜନ୍ମେଜୟ ଗଲା ସେ ହୋଇ ତୋଷଭର—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ, ଅଶ୍ୱ

ତୋଷମନ—ଦେ. ବଣ. (ତୋଷ+ମନତ୍; ତୁଷ୍ଟମନାଃ)— ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—
Toshamana Satisfied; pleased.

ତାହା ଜାଣିବାର ହୋଇଲେ ତୋଷମନ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ, ଅଶ୍ୱ

ତୋଷଲ—ଦେ ବ— ୧ । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ନଗର ଓ ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Toshala 1. Name of a kingdom and town of ancient Orissa

[ଦ୍ର—ମହାନଦୀର ଉତ୍ତର ତୀରରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍କଳର ସମସ୍ତ ଭୂଭାଗକୁ ଉତ୍ତର ତୋଷଲ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ତୀରରୁ ବ୍ରହ୍ମପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୂଭାଗକୁ ଦକ୍ଷିଣ ତୋଷଲ କୁହା ଯାଉଥିଲା । ଯାଜପୁର ତୋଷଲର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ତୋଷଳରେ କର ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଗ୍ରୀକ୍ ଐତିହାସିକ ଟୋଲେମିଙ୍କ ମାନଚିତ୍ରରେ ବୈତରଣୀ କୂଳର ତୋଷଲ ନାମକ ଏକ ସହର ନର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହୋଇଅଛି—ଦୈନିକ ଅଶା. ୨୫।୮।୨୯ ।

ଆଧୁନିକ ଖଣ୍ଡିକୋଟ୍, ଘୁମୁସର, ବାଣପୁର, ଖୋର୍ଦ୍ଧା, ନୂଆଗଡ଼, ରଣପୁର, ପୁରୀ ସବଡିଭିଜନର କେତେକ ଅଂଶ, କଟକ ଜିଲ୍ଲାର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ବାଙ୍କ ଓ ଓଲ୍ଲସ ପ୍ରଗନା ନେଇ ବଡ଼ା ଗଠିତ —ନାଗ୍‌ପୃଶ ବଂଯାଠୀଙ୍କ ଉଦ୍ଭବ କରବଶୀସ୍ଥ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରାଶାସନ ।]

୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଯୋଦ୍ଧୃଜାତିବିଶେଷ—2. Name of a warrior nation of ancient Utkal.

[ଦ୍ର—ହରବଂଶ, ଅଥର୍ବବେଦ ଓ ୨ସ୍ୱ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରଚିତ ନାଟ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ତୋଷଳ ଗୋଷ୍ଠୀର ଯୋଦ୍ଧୃଜାତି ଥିବାର କଥିତ ଅଛି । ସମ୍ଭବତଃ ସେମାନେ ଉତ୍କଳୀସ୍ଥ ଜାତି ହୋଇଥିବେ— ଦୈନ୍ଦିକଥଣ୍ଡା. ୨୫।୨୬ ।]

ସଂ. ପୁ—୧ । ମୂଷଳ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର. ପ୍ରକୃତିବାଦ) —1. A kind of lethal weapon; mace.

୨ । କଂସର ଏକ ଅସୁର ମଲ୍ଲ ଯାହାକୁ ଧନୁର୍ଯ୍ଯଜ୍ଞରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଧ କରିଥିଲେ—2. Name of a wrestler-demon retained by Kaṁsa and killed by Śrīkṛushṇa.

ତୋଷାମତ(ଦ)—ବୈଦେ. ଵ. (ପା. ଖୁହ୍ ଅମଦ; ଭୁଲ. ସଂ. ତୋଷ + ଆମୋଦ)—୧ । ଖୁସାମତ; ତୋଷାମଦ; ଅନ୍ୟର ମନ ଜଗେଇବା; ମନରଖା; ଗୃଷ୍ଟୋକ୍ତି— 1. Flattery.

ତୋଷାମତ(ଦି)—ବୈଦେ. ଵ. (ପା. ଖୁସ୍‌ଆମୋଦା)—ଗୃଷ୍ଟୋକ୍ତି— Habitual flattering.

(ତୋଷାମୋଦ, ତୋଷାମୋଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋଷାମତ(ଦି)ଆ—ବୈଦେ. ଵଣ. (ପା. ଖୁସ୍‌ଆମୋଦା)—

ତୋଷାମୁଦେ **ଖୁସାମଦୀ**
ତୋଷାମୋଦିଆ
ତୋଷାମୋଦିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ

୧ । ଗୃଷ୍ଟୋକ୍ତିକାର— 1. Flattering (person).

୨ । ଗୃଷ୍ଟୋକ୍ତିପ୍ରିୟ— 2. Fond of being flattered.

୩ । ଗୃଷ୍ଟୋକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ (ବାକ୍ୟ)—3. Flattering (words)

ଵ—ଗୃଷ୍ଟୋକ୍ତିକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A flatterer.

ତୋଷାଳ(ଳି)—ଦେ. ଵ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ରାଜଧାନୀବିଶେଷ- Toshāli(li) Name of the capital of ancient Utkal (Orissa) from the 4th B. C. to the 15th century A. D.

[ଦ୍ର—ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୪୦୦ରୁ ୧୫୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିଲା । ଏହା ଧଉଳ ପାହାଡ଼ ଓ ଖଣ୍ଡଗିରି ପାହାଡ଼ ଏବଂ ଭୁବନେଶ୍ୱରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଥିଲା । ଏହା ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଅଶୋକ କଳିଙ୍ଗ ଜୟ କରିବା ପରେ ତୋଷାଳିରେ ତାଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠୀୟ ପୁତ୍ରକୁ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ—(ପୁରା ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଗେଜେଟିଅର୍ ଓ କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ) ।]

ତୋଷି (ନାମ ଧାତୁ)—(ତୁଷ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍)—

Toshi (root) ସନ୍ତୋଷ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା— To please; to gratify.

ତୋଷିତ—ସଂ. ଵଣ. ପୁଂ. (ତୁଷ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ତୋଷି ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)- Toshita ସନ୍ତୋଷିତ; ତୁଷ୍ଟିତ—Satisfied; pleased; gratified.

ତୋଷିତା—ଦେ. ଵଣ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ତୁଷ୍ଟ— Toshitā Pleased.

ବସୁରୂପା ନରଙ୍କ ଭାର ଧାରୁରେ ସୀତା,
ବଳାଣ୍ଡେ ରୁତରେ ସେ ସମସ୍ତ ତୋଷିତା । ଉଷ. ବୈଦେଗ୍ଭଶବଳାସ ।

ତୋଷିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି.—(ସଂ. ତୋଷି ଧାତୁ)—୧ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା— Toshibā To gratify to please.

ତୁଷା ତୋ ଶ୍ରବଣ ତୋଷିବ ରମ୍ୟ ଶବ୍ଦଟିଏ;
ତୁଷନା, ତୋଷନା ଗାଣାଙ୍କାରଙ୍କଠାରୁ ନଥୁ ପଙ୍ଗୀତ । ବ୍ରଜନାଥ ମେସଦୂତ ।

୨ । (ସଂ. ତୁଷ୍ ଧାତୁ)—ତୁଷ୍ଟ ହେବା— 2. To be pleased or gratified.

ଯେ ଯାହା ପୂଜେ ପସ୍ୱ ନେଲେ
ସବେ ତୋଷିଲେ ମଣ୍ଡିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତୋଷୀ—ସଂ. ଵଣ. ପୁଂ (ତୁଷ୍ ଧାତୁ=ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ତୁଷ୍ଟ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ଆନନ୍ଦିତ— (ତୋଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Pleased; delighted

ପୂଜରେ କେଉଁ ଜନମାନେ ହୋଇ ତୋଷୀ ।
ଏ ମହାଭାରତକୁ କହିଥିଲେ ବର୍ଷେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ, ଅଶ୍ୱ ।

୨ । (ତୁଷ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ତୋଷି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ତୁଷ୍ଟ କରେ— 2. Satisfying; pleasing (person).

୩ । ସନ୍ତୋଷଜନକ; ସନ୍ତୋଷପ୍ରଦ— 3. Satisfactory (matter).

ତୋହ(ହୋ)—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ଆଦରାର୍ଥକ)—ତୋ— Toha(ho) Thine.

ତୋର ତୋଠୁ ଅଗମ କାଳେ ଯାହା ଉପୁରି
ତୋହରା, ତେରା ତୋରେ ସେବକେ ସେହୁ ବଦଳରେ । ବ୍ରଜନାଥ. ମେସଦୂତ ।

ତୋହଠଁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ତୋଠାଁ (ଦେଖ) Tohaṭhauñ Toṭhauñ (See)

(ତୋହଠଁ, ତୋହଠାଡ଼ଁ, ତୋହ ଉଡ଼ଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋହଠିଁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ତୋଠାଇଁ (ଦେଖ) Tohaṭhiñ Toṭhāiñ (See)

(ତୋହଠେଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତୋହମତ୍(ତ)—ବୈଦେ. ଵ. (ଆ. ତୋହମତ୍)—

Tohamat (ti) ୧ । ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗ— 1. False charge against a person.

ତୋହମତ ୨ । ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦ; ମିଥ୍ୟା କଳଙ୍କ— 2. False imputation or scandal.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପଢିବ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ପୌରସ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥଁ' ପଢିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ପଢିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧଁ' ପଢିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ପଢିବେ

ବଣ – ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦଯୁକ୍ତ—False and defamatory; scandalous.

କି. ବଣ—୧ । ବୃଥା—1. To no purpose; in vain.

(ଯଥା— ଠିଆ ଠିଆ ପାଦପଡ଼ା ଗୁଡ଼ ଦନ ଗଲ ତୋଡ଼ୋମତ୍ ବୁଲୁଛୁ ।)

୨ । ସବ୍ଦା; ଦବାଳଣି—

2. Day and night; incessantly.

ତୋଡ଼ମତିଆ – ବୈଦେ. ବଣ—ବୃଥା—

Tohamatiā Vain; fruitless; useless.

(ତୋଡ଼ମଡ଼ – ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ମୁଁ ତୋଡ଼ମଡ଼ିଆ କଥାଗୁଡ଼ାକ ତୋହମତୀ **तोहमती** ଶୁଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ନାହିଁ ।)

୨ । ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗକାରୀ—

2. Making false charges against a person.

୩ । ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦ ପ୍ରଚାରକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

3. Propagating malicious gossip.

୪ । ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦଯୁକ୍ତ (ବିଷୟ, ବାକ୍ୟ)—

4. Scandalous.

ତୋହର—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—ତୋହ (ଦେଖ)

Tohara Toha (See)

ତୋହରେ—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—୧ । ତୋ ଦ୍ୱାରା—

Tohare 1. By thee.

୨ । ତୋଠାରେ—2. In thee.

ତୋହୋ (ଇତ୍ୟାଦି)—ତୋହ (ଦେଖ)

Toho (etc) Toha etc. (See)

ତୌକ୍ଷିକ— ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଧନୁରାଶି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Taukshika (astronomy) The zodiacal sign of Sagittarius; Sagitta.

ତୌଜ (ଇତ୍ୟାଦି)—ତଉଜ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Tauji (etc) Tauji etc. (See)

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଦେଶର ଓ ବୈଦେଶିକମାନଙ୍କ ଆଦ୍ୟରେ 'ତୌ' ଅଛି ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ 'ତଉ' ଆଦ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଶବ୍ଦମାନ ଦେଖ ତୌର, ତୌଜ ।]

ତୌତାତିତ —ସ.ବ—୧ । ଜୈନମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ(ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)-

Tautātita 1 A sect of the Jainas.

୨ । କୁମାରିଲ ଭଟ୍ଟଙ୍କର ଏକ ନାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. A name of the Hindu religious reformer Kumārila Bhaṭṭa.

ତୌତିକ—ସ୍ତ୍ର. ବ—୧ । ମୁକ୍ତା—1. Pearl.

Tautika ୧ । ଶୁକ୍ତି; ଶାମୁକା—2. A mussel; cuckle; oyster.

୩ । ମୁକ୍ତା ଉତ୍ପାଦକ ଶୁକ୍ତି—3. Pearl-oyster.

ତୌରେତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ହେବ୍ରୁ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟ)—

Tauret ଇହୁଦୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ—

तौरेत The scripture of the Jews.

[ଦ୍ର—ଏହା ମହାତ୍ମା ମୂସା (Moses) ଙ୍କ ପରେ ପ୍ରକଟିତ । ଏଥିରେ ସୃଷ୍ଟି ଓ ଆଦାମଙ୍କ ଉତ୍ପତ୍ତି ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତୌର୍ଯ୍ୟ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ତୂର୍ଯ୍ୟ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ) —

Taurjya ୧ । ତାଳ ଅନୁସାରେ ବାଦିତ ଖଞ୍ଜଣି ବା ମୃଦଙ୍ଗର ସ୍ୱର; ମୃଦଙ୍ଗାଦିର ଧ୍ୱନି—1. The sound of tabor set to measure; harmony.

୨ । ଢୋଲ ଓ ଖଞ୍ଜଣି ଆଦି ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ—

2. Drums and tabors.

ତୌର୍ଯ୍ୟତ୍ରିକ— ସ୍ତ୍ର. ବ. (ତୌର୍ଯ୍ୟ + ତ୍ରି + କ)—

Taurjyatrika ୧ । ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟ ଏହି ତିନିଙ୍କର ଏକତ୍ର ମିଳନ; ଏକ ସଙ୍ଗେ ନାଚ, ଗାଇବା ଓ ବାଜଣା—

1. Song, music and dancing; dancing accompanied by vocal and instrumental music; symphonic dance; dance to the accompaniment of music and song.

୨ । ଗାଇବା ବାଜଣା—

2. Music (vocal and instrumental).

[ଦ୍ର:—ମନୁ ଏହାକୁ କାମଜ ବ୍ୟସନରୂପେ ଗଣନା କରି ଅଛନ୍ତି ଓ ଏହା ତ୍ୟାଜ୍ୟ ବୋଲି କହି ଅଛନ୍ତି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ତୌଲ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ତୁଲା + ଅ)—

Taula ୧ । ତରାଜୁ; ନିକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. Weighing instrument; balance.

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ) ତୁଳା ରାଶି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. The Zodiacal sign Libra.

ତୌଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୁଲ୍ ଧାତୁ)—

Taula (etc) ତଉଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Taula etc (See)

ତୌଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ତଉଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Taulā (etc) Taulā etc (See)

ତୌଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—ତଉଲାଇବା (ଦେଖ)

Taulā(le)ibā Taulāibā (See)

ତୌଲିଆ – ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ତଉଲିଆ (ଦେଖ)

Taulia Tauliā (See)

ତୌଲିକ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ତୁଳା + ଇକ)—୧ । ତଉଳିଆ—

Taulika 1. Painter.

୨ । ତରାଜୁଆଡ଼—2. One who weights; weighman.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଽସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଷ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ୱ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଵ	ଙ

ତୌଲକକ—ସ. ବ. (ତୁଳକା+ଇକ)—ତୌଲକ (ଦେଖ)
Taulikika Taulika (See)

ତୌଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ତଉଲିବା (ଦେଖ)
Taulibā Taulia (See)

ତୌଷାର—ସ. ବ. (ତୁଷାର+ତତ ଅର୍ଥରେ ଅ)—
Taushāra ୧ । ତୁନ୍ତୁଡ଼; ନଦୀର—1. Frost.
୨ । ବରଫ—2. Ice; snow.
୩ । କାକର—3. Dew.
୪ । ବରଫ ତରଳିଥିବା ପାଣି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4 Water collected by the thawing or melting of ice.
ସ. ବିଣ—ତୁଷାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to dew or ice.

ତ୍ୱ—ସ. ତଦ୍ଧିତ୍ୟ—ଭାବାର୍ଥ ଓ ଗୁଣବାଚକ ତଦ୍ଧିତ୍ୟ—A suffix
Twa denoting the state or quality of something.
(ଯଥା—ନରତ୍ୱ; ଶୁକ୍ଳତ୍ୱ ।)
[ଦ୍ର—ଏହା ତଶେଷ୍ୟ ଓ ତବିଶେଷଣ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଭାବ ବା ଗୁଣବାଚକ ତବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ତ୍ୱକ୍—ସ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ୱର୍ ଧାତୁ=ଆବରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Twak ୧ । ଚର୍ମ; ଦେହର ତମ—1. Skin; hide.
୨ । ଛେଲି; ଗଛର ବକଳ—2. Bark of a tree.
୩ । ସ୍ପର୍ଶେନ୍ଦ୍ରିୟ—3. The organ of touch.
[ଦ୍ର—ଏ ପାଞ୍ଚ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ; ଏହା ପ୍ରାଣୀର ତକ୍ରମାଂସାସ୍ଥିସମନ୍ୱିତ ଦେହ ଉପରେ ତବସ୍ଥିତ; ଏହାଦ୍ୱାରା ତାପ, ଶୈତ୍ୟ, କୋମଳତା, ଦୃଢ଼ତା, ମସୃଣତା, ରୂଢ଼ତା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ।]
୪ । ଫଳର ଖୋସା—4. The rind of a fruit; peel.
୫ । ତାଳଚନ—5. Cinnamon.
୬ । ତେଜପତ୍ର—6. The cassia cinnamon; the cassia leaves.
୭ । ଛତାତର (ତରେକ୍ଷୁ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
7. Asparagus Racemosus.

ତ୍ୱକ୍‌କ୍ଷୀର(ରି)—ସ. ବ. (ତ୍ୱକ୍+କ୍ଷୀର+ଅ; ଈ)—ବଂଶଲୋଚନା—
Twak-kshirā(rī) The manna of bamboo.

ତ୍ୱକ୍‌ଛଦ—ସ. ବ. (ତ୍ୱକ୍+ଛଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶଶକନ (ଦେଖ)
Twak-chhada Śaśakanda (See)

ତ୍ୱକ୍‌ଚ୍ଛେଦ—ସ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ ତତ୍; ତ୍ୱକ୍+ଛେଦ)—
Twakchheda ଇହୁଦୀ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ସ୍ୱତ୍ୱ—
(ତ୍ୱକ୍‌ଚ୍ଛେଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Circumcision amongst the Mahomedans and the Jews.

ତ୍ୱକ୍‌ପତ୍ର—ସ. ତ—୧ । ତେଜପତ୍ର—
Twakpatra 1. The cassia leaves.
୨ । ତାଳଚନ—2. Cinnamon.

ତ୍ୱକ୍‌ପତ୍ରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ୱକ୍+ପତ୍ର+ଈ)—
Twakpatrī ୧ । ଦୋଳପତ୍ରୀ; ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ—
1. A medicinal plant; Mimosa Octandra.
୨ । କଦଳୀଗଛ—2. Plantain tree.

ତ୍ୱକ୍‌ପୁଷ୍ପ—ସ. ତ—୧ । ରୋମାଞ୍ଚ—1. Horripilation.
Twakpushpa ୨ । ଶୁଖିଲା କୁଣ୍ଡେଇ—2. Dry scabs.
(ତ୍ୱକ୍‌ପୁଷ୍ପିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ୱକ୍‌ସାର—ସ. ତତ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ୱକ୍+ସାର)—ଫମ୍ପା—
Twaksāra Empty
ବ—୧ । ବାଉଁଶ ଗଛ—1 Bamboo.
୨ । ଦାରୁଚନ—2. Cinnamon.
୩ । ନଳତା ବା ଛୋଟ ଗଛ—3 Jute plant.

ତ୍ୱକ୍‌ସାରା—ସ. ବ. (ତ୍ୱକ୍‌ସାର+ଅ)—ବଂଶଲୋଚନା; ବାଉଁଶ ମଧ୍ୟରେ
Twaksārā ଥିବା ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ତିଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
Tabashir; a salicious deposit found inside the bamboo; the manna of bamboo.

ତ୍ୱକ୍ଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ—କାଠଆଦ ଚୂଲ୍ଲିବା—
Twaksh (root) To pare wood.

ତ୍ୱଗ୍‌ଦୋଷ—ସ. ତ. (ସ୍ତ୍ରୀ ତତ୍; ତ୍ୱକ୍+ଦୋଷ)—୧ । ଚର୍ମରୋଗ—
Twagdosha 1. Skin disease.
(ତ୍ୱଗ୍‌ରୋଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୁଷ୍ଠରୋଗ—2. Leprosy.

ତ୍ୱଗ୍‌ଦୋଷୀ—ସ. ତତ. ପୁଂ. (ତ୍ୱଗ୍ ଦୋଷ+ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Twagdoshī କୁଷ୍ଠରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ; ଦୋଷିଆ—Leprous.
(ତ୍ୱଗ୍‌ଦୋଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ. ପୁଂ—କୁଷ୍ଠରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
A leper.

ତ୍ୱଗ୍‌ସୁଗନ୍ଧା—ସ. ତ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ୱକ୍+ସୁଗନ୍ଧ+ଆ)—
Twag-sugandhā ୧ । ଏଲବାଲ (ଦେଖ)
1. Elabāla (See)
୨ । ଗୁଜୁରାତ; ଶ୍ୱେତ ଅଲାଇଚ—
2, The small white variety of cardamom,

ତ୍ୱଗଙ୍କୁର—ସ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ ତତ୍; ତ୍ୱକ୍+ଅଙ୍କୁର)—ରୋମାଞ୍ଚ—
Twagaṅkura The bristling of the hairs of one's body; horripilation,

ତ୍ୱଗାକ୍ଷୀରୀ—ସଂ. ବ—ବଂଶଲୋଚନା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Twagākshirī The manna of bamboo,

ତ୍ୱଗିନ୍ଦ୍ରିୟ—ସ. ବ. (ତ୍ୱକ୍;ତ୍ୱକ୍+ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; କର୍ମ. ରୂପକ)—
Twagindriya ୧ । ସ୍ପର୍ଶେନ୍ଦ୍ରିୟ; ଯେଉଁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣୀ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ସ୍ପର୍ଶ ଅନୁଭବ କରେ—
1. The sense of touch.
୨ । ଚର୍ମ; ଚମଡ଼ା—2. Skin.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଶବ୍ଦର ପଶ୍ଚାତରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ ଫୋଣ୍ଟ୍ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନେ ସେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଥାଟି ଯଥାକ୍ରମେ ଚଳିତ ବପସ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦବାକୁ ଦେବେ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦବେ; 'ବଶ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଶ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ତ୍ୱଗ୍‌ଗନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ.ସ; ତ୍ୱକ୍+ଗନ୍ଧ; ଯାହାର ଛାଲ ସୁଗନ୍ଧ)—
Twaggandha — Nāraṅga tree (See)
ନାରଙ୍ଗ ଗଛ (ଦେଖ)—

ତ୍ୱଚ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଆବରଣ କରିବା—
Twach (root) — 1. To cover.

ତ୍ୱଚ୍—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ତ୍ୱକ୍ (ଦେଖ)
Twach — 1. Twak (See)
୨ । ସାପକାଞ୍ଚି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. The slough of a snake.

ତ୍ୱଚ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ୱଚ୍)—ତ୍ୱକ୍ (ଦେଖ)
Twacha — Twak (See)

ଦୃଷ୍ଟିରେ ରୂପକୁ ଫଡ଼ରେ,
ତ୍ୱଚକୁ ସ୍ପର୍ଶରେ ସଂଚରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତ୍ୱଚା—ସଂ. ବ.—ତ୍ୱକ୍ (ଦେଖ)
Twachā — Twak (See)

ତ୍ୱଚିସାର—ସଂ. ତ. (ଅଲୁକ୍ ସମାସ; ତ୍ୱଚ=ତ୍ୱକ୍‌ରେ+ସାର) ବାଉଁଶ—
Twachi sāra — Bamboo.

ତ୍ୱଚିସୁଗନ୍ଧା—ସଂ. ତ. (ଅଲୁକ୍ ସମାସ; ତ୍ୱଚ+ସୁଗନ୍ଧା)—ଗୁଜରାଟି; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଲେଇଚ)—
Twachi sugandhā — The small variety of cardamon.

ତ୍ୱତ୍—ସଂ. ବଣ. (ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସମାସରେ ଧାରଣ କରିବା ଆକାର)—ତୁମ୍ଭର—Yours; your.
[ଦ୍ର—ଯୁଷ୍ମଦ୍ ସମାସରେ ଏରୂପ ହୁଏ । ଯଥା—ତ୍ୱତ୍ ସମ; ତ୍ୱଦୀୟ; ତ୍ୱଦ୍‌ବଧ ।]

ତ୍ୱତ୍‌ସମ—ସଂ. ବଣ.—ତ୍ୱଦ୍‌ବଧ (ଦେଖ)
Twatsama — Twadbidha (See)
(ତ୍ୱତ୍‌ସମତା—ତ)
(ତ୍ୱତ୍‌ସଦୃଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ୱଦୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ଯୁଷ୍ମଦ୍+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଈୟ)—ତୁମ୍ଭର; ତବଦୀୟ—
Twadīya — Thine; yours, your.
(ତ୍ୱଦୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ୱଦ୍‌ବଧ—ସଂ. ବଣ. (ତ୍ୱତ୍+ବଧ=ପ୍ରକାର)—ତୁମ୍ଭ ପରି—
Twadbidha — Like you; similar to you.
(ତ୍ୱଦ୍‌ବଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ୱର (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବେଗରେ ଗମନ କରିବା—
Twar (root) — 1. To go briskly; to hasten.
୨ । ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହେବା—
2. To be in haste; to make haste.

ତ୍ୱରମାଣ—ସଂ. ତଣ. (ତ୍ୱର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ସତ୍ୱର; ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ
Twaramāṇa — Quick; swift; hastening.
(ତ୍ୱରମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ୱରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ତ୍ୱର ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ବେଗ
Twarā — 1. Velocity; speed.
୨ । ତ୍ୱରିତତା—2. Swiftness; haste; hurry.
୩ । ଜରୁରି—3. Urgency.
୪ । ଶୀଘ୍ରତା—4. Quickness.

ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ.—(ସଂ. ତ୍ୱରାନ୍)—୧ । ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ—
1. In haste.

ଦମସ୍ତ୍ରୀ ଶୁଣିଣ ଅତ ତ୍ୱରା ଦୋଇ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ ବନ ।
୨ । ଉତ୍କଣ୍ଠିତ—2. Anxious.

ଏଡ଼ା ମୋର ଅଗେ ଜଡ଼ ତ ଯମ ଘରେ,
ଶୁଣିବାକୁ ମୋ ମନ ଅତ ତ୍ୱରା ହୁଏ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ ଶାନ୍ତି ।
୩ । ଆତ୍ତୁରାନ୍ୱିତ—3. Eager.

ଜାହାର ସେ ପୁତ୍ର ଦୋଷେ ଉଷିମଣି,
ଶୁଣିବାକୁ ତୋର ହୁଏ ମୋ ଜହ୍ନ ବେନ । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭରତ. ଅନୁଶାସନ ।

ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବଣ. (ତୃତୀୟା ତତ୍ପୁ; ତ୍ୱରା+ଅନ୍ୱିତ)—୧ । ସତ୍ୱର—
Twarānwita — 1. Quick; hasty; hurried.
୨ । ଆତ୍ତୁରାନ୍ୱିତ—2. Eager.

ତ୍ୱରିତ—ସଂ. ବ. (ତ୍ୱର୍+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—ସତ୍ୱର—
Twarita — Swift; quick; hasty.
କ୍ରି. ବଣ.—ଶୀଘ୍ର; ତ୍ୱରାସହକାରେ—
Swiftly; hastily.

ତ୍ୱରିତା—ସଂ. ବ.—ଦେବୀବିଶେଷ—
Twaritā — Name of a Goddess.
[ଦ୍ର—ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କରିବାପାଇଁ ଏ ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା କରିବା ବିଷୟରେ ଉପଦେଶ ଦିଆଯାଇଅଛି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତ୍ୱରିତାନନ୍ଦ ମୌଜ—ଦେ.ବ.—(ବ୍ୟଙ୍ଗ). ଭୁଷ୍ୟାନନ୍ଦ)—ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇ
Twaritānanda mauja — ମୌଜ କରିବା—(ironical)
Smoking ganja in company and making merry.

ଯୋଡ଼ଏ ଘଣ୍ଟରେ ଦମି ଅଧଘଣ୍ଟ ଯାଏ ତ୍ୱରିତାନନ୍ଦ ମୌଜ କରନ୍ତି ।
ପଳାରମୋହନ ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ତ୍ୱରିତେ—ଦେ. କ୍ରି ବଣ (ସଂ. ତ୍ୱରିତଂ)—ତୁରନ୍ତ—
Twarite — Swiftly; hastily; hurriedly;
ତୁରନ୍ତ, ତୁରତ

ତ୍ୱଲଗ—ସଂ. ବ—ପାଣିରେ ରହିବା ସର୍ପବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Twalaga — The water snake.

ତ୍ୱଷ୍ଟା—ସଂ. ବ (ତ୍ୱକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ=ତ୍ୱଷ୍ଟୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Twashṭā — ୧ । ଦେବକର୍ମୀ—1 The heavenly architect according to the Hindus.
[ଦ୍ର—ଶତ୍ପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମତରେ ପୂର୍ବଯଜ୍ଞର ୨ ଜଣ ସାରଥି ମଧ୍ୟରୁ ଏ ଜଣେ ।]
୨ । ବଢ଼େଇ—2. Carpenter.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ର,ଋ	ଝ	ଏ	ଏଚ୍ଛନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଯ	ମ	ଶ,ଷ	ହ	ଲୁପ୍ତ	କୃତ	ଖ
୨	ଈ	ଝ	ଋ	ଞ	ଐ	ଅଚ୍ଛାସ୍ତ୍ରବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଚ		ର୍ଯ୍ୟ	ଲ୍ଲ୍ୟ	ଙ୍କ	ଦୃ

(ତ୍ୱଷ୍ଟୃା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—3 The Sun God.

୪ । ମହାଦେବ—4. God Siba.

୫ । ବୃତ୍ରାସୁରର ପିତା—5. Father of Brutra.

୬ । ଦ୍ୱାଦଶାଦିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଏକାଦଶ (ଏ ନାମର ଅଧିଷ୍ଠାତା ଦେବ)—6. Name of the eleventh solar Deity.

୭ । ଚିତ୍ରା ନକ୍ଷତ୍ରର ଅଧିଷ୍ଠାତା ଦେବ—7. The Deity presiding over the 14th asterism.

୮ । ବୈଦିକ ଦେବତାବିଶେଷ –

8. Name of a Vedic Deity.

[ଦ୍ର—ଏ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଗର୍ଭସ୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବନ୍ଧ୍ୟା କରନ୍ତି ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।]

୯ । ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ; ସୂତ୍ରଧାର—

9. Name of a caste of mixed blood; carpenter.

ସ. ବଣ—ତକ୍ଷଣକର୍ତ୍ତା; ଯେ କାଠ ଚାଞ୍ଛେ—Scraping wood.

ତ୍ୱଷ୍ଟି—ସ. ବ (ତ୍ୱକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + ତି) — ମନୁସଂହିତାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) Name of a mixed caste according to Manu.

Twashṭi

ତ୍ୱଷ୍ଟ୍ରା—ସ. ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଚିତ୍ରା ନକ୍ଷତ୍ର

Twashṭrā (astrology) The 14th asterism.

ତ୍ୱାଦୃକ୍—ସ. ବଣ (ଯୁଷ୍ମଦ୍=ତ୍ୱତ୍+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍)—ତୁମ୍ଭ ପରି; ତୁମ୍ଭ ସଦୃଶ—Like you; resembling thee.

Twādṛuk

ତ୍ୱାଦୃକ୍ଷ—ସ. ବଣ—ତ୍ୱାଦୃକ୍ (ଦେଖ)

Twādṛuksha Twādṛuk (See)

(ତ୍ୱାଦୃଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ୱାଦୃଶ—ସ. ବଣ (ଯୁଷ୍ମଦ୍+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ) - ତ୍ୱାଦୃକ୍ (ଦେଖ)

Twādṛusha Twādṛuk (See)

(ତ୍ୱାଦୃଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ୱାଷ୍ଟ୍ର—ସ. ବ (ତ୍ୱଷ୍ଟୃ+ଅ)—୧ । (ତ୍ୱଷ୍ଟାଙ୍କ ନାମିତ) ବଜ୍ର—

Twāshṭra 1. Thunder bolt.

୨ । (ଏ ତ୍ୱଷ୍ଟାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିବାରୁ) ବୃତ୍ରାସୁରର ଏକ ନାମ—

2. A name of Brutrāsura.

୩ । (ତ୍ୱଷ୍ଟାଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ) ଚିତ୍ରା ନକ୍ଷତ୍ର—The 14th asterism according to the Hindu astrology.

ତ୍ୱାଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ. ବ (ତ୍ୱଷ୍ଟୃ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ତ୍ୱଷ୍ଟାଙ୍କ କନ୍ୟା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଓ ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଦ୍ୱୟଙ୍କ ମାତା ସଞ୍ଜ୍ଞା ଦେବୀ—

Twashṭrī 1. Name of one of the two wives of the Sun God.

୨ । ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ର—2. The 1st asterism of the Hindu astrology.

ତ୍ୱିଟ୍—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତ୍ୱିଷ=ଦୀପ୍ତି ଅର୍ଥରେ + କ୍ତି କୃତ୍ ୧୩। ୧୭)—

Twiṭ ୧ । ଶୋଭା –1 Beauty

୨ । ଦୀପ୍ତି; ପ୍ରଭା —2. Brilliance.

୩ । ଆଲୋକ—3. Light.

୪ । ବ୍ୟବସାୟ 4. Trade.

୫ । ବାକ୍—5 Speech.

ତ୍ୱିଷ (ଧାତୁ) –ସ ଦୀପ୍ତି ପାଇବା —

Twish (root) To shine.

ତ୍ୱିଷ –ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ତ୍ୱିଟ୍ (ଦେଖ)

Twish Twiṭ See)

ତ୍ୱିଷା – ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ଆ—୧ । ଦୀପ୍ତି—

Twishā 1. Brilliance; lustre.

୨ । ଶୋଭା —2. Beauty.

ତ୍ୱିଷାଂପତି – ସ ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ଅଲୁକ୍; ତ୍ୱିଷାଂ=ଦୀପ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧ + ପତି=ସ୍ୱାମୀ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

Twishāmpati

(ତ୍ୱିଷଂପତି, ତ୍ୱିଷାମ୍ପତି —ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ୱିଷି – ସ. ବ (ତ୍ୱିଷ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ) – କାନ୍ତି; ତେଜଃ—

Twishi Ray; beam of light.

ତ୍ୟ – ସ. ବଣ (ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ତଦ୍ଧିତରେ ତର ବା ତାର ଅର୍ଥବୋଧକ ପ୍ରତ୍ୟୟବିଶେଷ—A suffix denoting situate in.

(ଯଥା—ଅଗ୍ରତ୍ୟ; ଉତ୍ତରତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ।)

ତ୍ୟକତ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ—ତ୍ୟକ୍ତ (ଦେଖ)

Tyakata Tyakta (See)

ଜଳରୁ ରସ ଅବା ଅନ୍ତର ହୋଇବେ,
ତେଜ ଅବା ରୂପକୁ ତ୍ୟକତ ହବେ । ବୃଗୁସଂ ଡ଼. ମହାତ୍ମାରତ, ଅନ୍ତ ।

ତ୍ୟକ୍ତ ସ. ବଣ (ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ବର୍ଜିତ; ସାଙ୍ଗାକୁ ପରତ୍ୟାଗ କରା ସାଇଅଛି; ବିସୃଷ୍ଟ; ପରତ୍ୟକ୍ତ—

Tyakta (ତ୍ୟକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Left; abandoned; deserted; given up; forsaken, relinquished.

(ତ୍ୟାଗ –ବ)

୨ । ବିଷୟପ୍ରବକ୍ତା; ବୈରାଗୀ; ବିଷୟତ୍ୟାଗୀ-2. One who has renounced the world; retired.

୩ । ଦତ୍ତ—3. Given; bestow.

୪ । ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ଫୋପଡ଼ା ହୋଇଥିବା —

4 Strewn; thrown away.

ତ୍ୟକ୍ତ ଜୀବତ—ସ. ବଣ. ଷ୍ଠୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ୟକ୍ତ + ଜୀବତ=ଜୀବନ)—

Tyakta jībita ମୃତ; ମୃତ—Dead; deceased.

(ତ୍ୟକ୍ତଜୀବତ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ୟକ୍ତ ବରକ୍ତ —ଦେ. ବଣ (ସଙ୍ଗତର ତଦ୍ଭବ; ସ. ତ୍ୟକ୍ତ+ବରକ୍ତ)—

Tyakta birakta ଅତ୍ୟନ୍ତ ବରକ୍ତ ଓ ବ୍ୟସ୍ତ; ବିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ବିମୂଢ଼—Perturbed; bewildered; bothered; pestered.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଦୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବହ ୨ ରୁ ୬ଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରଖା କରଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ରୁ ୬ ଟି ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେତେବେଳେ ଏ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଲା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲଙ୍କତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳଙ୍କତ' ଦେଖିବେ

ତ୍ୟକ୍ତବ୍ୟ—ଫ. ବଣ (ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ ତବ୍ୟ)—ଯାହାକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ—Deserving to be abandoned or shunned.
Tyaktabya (ତ୍ୟକ୍ତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ୟକ୍ତଲଜ୍ଜ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ୟକ୍ତ + ଲଜ୍ଜା)—ନିର୍ଲଜ୍ଜ—Shameless.
Tyakta lajja (ତ୍ୟକ୍ତଲଜ୍ଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ୟକ୍ତା—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ତ୍ୟାଗକାରୀ—Abandoning; renouncing.
Tyaktā (ତ୍ୟକ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତ୍ୟକ୍ତ + ଆ)—ତ୍ୟକ୍ତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Tyakta.

ତ୍ୟଜ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—ତ୍ୟାଗ କରିବା; ଛାଡିବା—To give up.
Tyaj (root)

ତ୍ୟଜନ—ଫ. ବ (ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ତ୍ୟାଗ; ବର୍ଜ୍ଜନ—1 Relinquishment; giving up; abandonment.
Tyajana (ତ୍ୟକ୍ତ; ତ୍ୟଜନୀୟ; ତ୍ୟାଜ୍ୟ—ବଣ)

୨ । ବୈରାଗ୍ୟ—2. Renunciation.

୩ । ଦାନ—3. Gift; act of giving; bestowing

ତ୍ୟଜନୀୟ—(ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ତ୍ୟକ୍ତବ୍ୟ (ଦେଖ)
Tyajanīya Tyaktabya See)

ତ୍ୟଜିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ଛଳନ ବ୍ୟବହାର) ତ୍ୟାଗ କରିବା(ଦେଖ)
Tyajibā Tyāgakaribā (See)
ତ୍ୟଜା, ତ୍ୟାଗନା

ତ୍ୟଜ୍ୟପୁତ୍ର—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ରର ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର)—ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର (ଦେଖ)
Tyajyaputra Tyājyaputra (See)
ତେଜିପୁତୁର

ତ୍ୟଜ୍ୟମାନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଆନ)—ଯାହାକୁ ତ୍ୟାଗ କରଯାଉଅଛି—Which is being forsaken or abandoned.
Tyajyamāna (ତ୍ୟଜ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ୟଜ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ)—ତ୍ୟାଗ (ଦେଖ)
Tyajyā Tyaga (See)

ତ୍ୟାଗ—ଫ. ବ. (ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ବର୍ଜ୍ଜନ; ପରିତ୍ୟାଗ; ବିସର୍ଜ୍ଜନ; କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଅପଣାଠାରୁ ଅଲଗା କରିବା କର୍ମ—1. Abandonment; forsaking.
Tyāga

୨ । ବୈରାଗ୍ୟ; ସଂସାରର ମାୟାମମତା ଛୁଟାଇବା—2 Renunciation of worldly ties.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ତ୍ୟାଗ ଓ ବୈରାଗ୍ୟର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଇଅଛି । ତ୍ୟାଗୀ ଲୋକ ଜଷାମ ଓ ପରୋପକାରରତ ହୋଇ ବିଷୟବାସନା ଓ ସୁଖଭୋଗ ସଙ୍ଗେ କିଛି ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖେ ନାହିଁ । ଏପରି ତ୍ୟାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତି ମୁକ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ଅଟେ । ଭଗବଦ୍ଗୀତାର ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ତ୍ୟାଗକୁ ସାତ୍ତ୍ୱିକ (୯ମ ଶ୍ଲୋକ) ରାଜସିକ (୮ମ ଶ୍ଲୋକ) ଓ ତାମସିକ (୭ମ ଶ୍ଲୋକ) ଏପରି ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରଯାଇଅଛି । ତ୍ୟାଗ ସନ୍ନ୍ୟାସର ଏକ ଅବସ୍ଥା; କାମ୍ୟ ଧର୍ମର ପରିତ୍ୟାଗ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଅଟେ ଓ କର୍ମଫଳର ଆଶା ନ କରିବା ତ୍ୟାଗ ଅଟେ । ଗୀତାର ମତରେ ଯଜ୍ଞ, ଦାନ ଓ ତପଃ କର୍ମମାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟ କର୍ମକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ପାରେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ କର୍ମଫଳକୁ ତ୍ୟାଗ କରି ପାରିବ; ମନୁସ୍ମୃତି ମତରେ ସଂସାରରେ ପିତା, ମାତା, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ଛାଡି ଅଉ ସବୁ ତ୍ୟାଗ କରଯାଇ ପାରେ- ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ଦାନ—3 Bestowal; gift.

୪ । ନୈବେଦ୍ୟ—5. Sacrifice.

୫ । ନିକ୍ଷେପ 5. Throwing away.

୬ । ଛାଡିବା—6 Giving up.

। ଛାଡି ଚାଲିଯିବା— 7. Desertion; quitting.

୮ । କୌଣସି ବସ୍ତୁରୁ ଅପଣା ସମ୍ପର୍କ କାଟିବା—8. Cutting off one's connection with any thing.

୯ । କର୍ମଫଳର ତ୍ୟାଗ (ଭଗବଦ୍ଗୀତା)—9. Absence of hankering after the result of one's actions.

[ଦ୍ର—ତ୍ୟାଗ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଯଥା—ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ, ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ, ସଂସାରତ୍ୟାଗ, ବିଷୟତ୍ୟାଗ, ସର୍ବସ୍ୱତ୍ୟାଗ, ଦେହତ୍ୟାଗ ରାଜ୍ୟତ୍ୟାଗ, ସଙ୍ଗତ୍ୟାଗ, କ୍ରୋଧତ୍ୟାଗ, ସ୍ତ୍ରୀତ୍ୟାଗ, ଅତ୍ୟାସତ୍ୟାଗ, ଅସତ୍ୟତ୍ୟାଗ, ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଦେ. ବ—ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ—Self-denial; self-sacrifice.

ଦେ. ବଣ—ତ୍ୟକ୍ତ—Deserted.

ତପ କରଯିବା ଏ ଭଳ ବର୍ଣ୍ଣ ସେ
ଯେଣୁ ତ୍ୟାଗକର୍ମ ଧର୍ମମାନ ସେ । ବଶ୍ୱନାଥ ବତ୍ତବଗ୍ରାସୂଣ ।

ତ୍ୟାଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ)—ଛାଡିବା—To give up; to leave; to abandon; forsake,
Tyāga karibā ତ୍ୟାଗକରା ତ୍ୟାଗନା

ତ୍ୟାଗପତ୍ର—ସଂ ବ. (ସଂ. ପଦ, କିନ୍ତୁ ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ଉଲ୍ଲେଖନାମା; ଛାଡପତ୍ର; ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ତ୍ୟାଗ କଲେ ଯେଉଁ ଦଲିଲ ଲେଖି ଦିଏ—1. Deed of divorce,
Tyāgapatra

୨ । କୌଣସି ବିଷୟରୁ ସ୍ୱତ୍ୱ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ଉପଲକ୍ଷେ କରାଯାଇଥିବା ନାମା; ନାଦାପା ପତ୍ର—2, Deed of relinquishment.

୩ । ଇସ୍ତଫା—3. Resignation,

ତ୍ୟାଗଶୀଳ—ଫ. ବଣ ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ୟାଗ + ଶୀଳ)—୧ । ତ୍ୟାଗପରାୟଣ; ଦାନ—1. Liberal,
Tyāgasīla (ତ୍ୟାଗଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗୀ—2. Self-denying; self-sacrificing,
(ତ୍ୟାଗଶୀଳତା—ବ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ସୁକ୍ଲାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉୟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଃ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଗ	ଘ	ଙ୍ଗ	ଇୟ	ଇଅ	ଜ	ଝ

ତ୍ୟାଗିଅ(ସ୍ୱ) – ବେ. ବିଣ. (କଟକଣା ଭାଷା; ସଂ. ତ୍ୟାଜ୍ୟ) – Tyāgia ya) ତ୍ୟାଗ କରାଯାଇ ଥିବା; ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ତ୍ୟକ୍ତ; ତ୍ୟାଗୀୟ ମୃତବ୍ୟକ୍ତି ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିବା—Left; left by the deceased,

(ଯଥା—ମଦନ୍ତଙ୍କ ତ୍ୟାଗିଅ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ତେଲ୍ଲ ମାଲିକ ହେଲେ ।)

ତ୍ୟାଗିବା– ବେ. କ୍ରି. (ସଂ. ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁ)—ତ୍ୟଜିବା; ତ୍ୟାଗ କରିବା; Tyāgibā ଛାଡ଼ିବା; ତେଜିବା—To give up.

ତ୍ୟଜା ମାତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରେନ ତ୍ୟାଗି ଚଲେ

ତ୍ୟାଗଲା କୌଣସି ସ୍ଥଳେ ପ୍ରବେଶିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ

(ତ୍ୟାଗିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ୟାଗିଲା—ବେ. ବିଣ. —ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥିବା; ତ୍ୟାଗ କରାଯାଇ ଥିବା— Tyāgilā Abandoned.

ତ୍ୟାଗିଲ ପିଣ୍ଡରେ ହେତୁ ପୁଣ୍ଡଇବ ପାଣ । ଭାଗ. ଚତୁଃସପ୍ତତ୍ତ ।

ତ୍ୟାଗୀ – ସଂ. ବିଣ.—(ତ୍ୟାଗ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)— Tyāgī ୧ । ଯେ ତ୍ୟାଗ କରେ—1. Abandoning; for- (ତ୍ୟାଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) saking; relinquishing; renouncing.

(ଯଥା—ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗୀ; ଗୃହତ୍ୟାଗୀ; ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ ଇତ୍ୟାଦି ।)

୨ । ଦାତା—2 Liberal.

୩ । ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗୀ—3. Self-sacrificing.

୪. —ବୈରାଗୀ; ଯୋଗୀ—An ascetic; a recluse.

ତ୍ୟାଜ – ବେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବିଣ.— ବହିର୍ଗତ— Tyāja Coming out.

ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ବୃକ ବୃକ୍ଷ କରି ସମାଜ ନାସାବର୍ତ୍ତରନ୍ଧ୍ରରେ ତ୍ୟାଜ ସେ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ତ୍ୟାଜ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି—(ତ୍ୟଜ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—୧ । ବର୍ଜନୀୟ; Tyājya ଯାହା ତ୍ୟାଗ କରିବା ଉଚିତ୍ତ—1. Fit to be (ତ୍ୟାଜ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) forsaken or given up.

୨ । ତ୍ୟକ୍ତ—2. Forsaken; given up.

୩ । ପିତୃ ଧନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ (ପୁତ୍ର) — 3. (a son) Deserving to be disinherited.

ତ୍ୟାଜ୍ୟପତ୍ର—ବେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ୟାଗପତ୍ର)—(କଟକଣା ଭାଷା)— Tyājyapatra ୧ । ଆପଣା ଅନ୍ତେ ଆପଣାର ପୁତ୍ର ତ୍ୟକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଅଧିକାର ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ପିତା ଯେଉଁ ଦଲିଲ ଲେଖି ଦଏ—1. A deed disinheriting one's son.

୨ । ତ୍ୟାଗପତ୍ର; ଛାଡ଼ପତ୍ର—2. A deed of divorce.

ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ତ୍ୟାଜ୍ୟ + ପୁତ୍ର)—ଯେଉଁ ପୁଅକୁ Tyājyaputra ପିତା ଆପଣା ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରନ୍ତି— A son disowned or disinherited by the father.

ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର କରିବା – ବେ. କ୍ରି.—ବଞ୍ଚି ଥାଉ ଥାଉ ଦୃଷ୍ଟ ପୁତ୍ରକୁ ଅପଣା Tyājyaputra karibā ତେଜପୁତୁର କରା ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା—To disinherit; to cut off (one's son) with a shilling.

ତ୍ର—ସଂ. (ତ୍ରତ୍ୟସ୍ଥ)—ସ୍ଥାନ ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥ ଅର୍ଥରେ ତ୍ରତ୍ୟସ୍ଥ; ଠାରେ— Tra A suffix denoting in; at (a place)

(ଯଥା—ସର୍ବ. ଉତ୍ତ. ଅନ୍ୟ ଅନ୍ୟତ୍ର. ସର୍ବତ୍ର ।)

ତ୍ରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ନାମ) ରାଜା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜଧାନୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— Traṅga The name of the capital of Rājā Harischandra.

ତ୍ରପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଲଜ୍ଜିତ ହେବା— Trap (root) To be ashamed.

ତ୍ରପ—ସଂ. ବି. ପୁଂ.—(ତ୍ରପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—ଲଜ୍ଜା— Trapa Shame.

ତ୍ରପମାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତ୍ରପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—ଯେ ଲଜ୍ଜା ପାଏ Trapa māṇa (ତ୍ରପମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଟେ—Feeling ashamed; bashful.

ତ୍ରପା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ତ୍ରପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଲଜ୍ଜା- Trapā ଶୀଳତା—1. Embarrassment; shyness; bashfulness; coyness.

୨ । ଲଜ୍ଜା; ଲାଜ—2. Shame.

୩ । ନମ୍ରତା—3. Humility; modesty.

୪ । ସଶଃ; କୀର୍ତ୍ତି—4. Reputation; fame; renown.

୫ । କୁଳ; ବଂଶ—5. Family; lineage.

୬ । କୁଳଟା—6. Adulteress,

୭ । ବେଶ୍ୟା—7, Prostitute; whore.

ତ୍ରପିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ତ୍ରପ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—ଲଜ୍ଜିତ— Trapita Ashamed; abashed; embarrassed. (ତ୍ରପିତା ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ରପିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତ୍ରପା = ଲଜ୍ଜା + ଅତ୍ୟର୍ଥେ. ଇଷ୍ଠ)— Trapishṭha ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲଜ୍ଜାଶୀଳ—1. Very coy. (ତ୍ରପିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) shy; coy; modest.

୨ । ଲାଜକୁଲା—2. Bashful.

ତ୍ରପୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତ୍ରପ୍ ଧାତୁ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)— Trapī ଲଜ୍ଜାଶୀଳ—Coy; modest. (ତ୍ରପିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ରପୀୟାନ୍—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ତ୍ରପା + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଈୟସ୍; ୧ମା. ୧ବ)— Trapīyān ଲାଜକୁଲା; ଲଜ୍ଜାଶୀଳ—Shy; coy; modest. (ତ୍ରପୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ରପୁ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରପ୍ ଧାତୁ + ଫଳାର୍ଥେ. କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)— Trapu ୧ । ସୀସା ଧାତୁ—1 Lead (metal).

୨ । ଦସ୍ତା—2. Zinc

୩ । ବଙ୍ଗ; ରାଙ୍ଗା ବା ଟିନ—3. Tin (metal).

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସେତେବେଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମାନ ହୋଇଥିବ, ସେଠାରେ ଉଚ୍ଚାରଣ ସୁବିଧା ପାଇଁ ଶେଷ ଅକ୍ଷରଟି ବାଦ୍ ଦିଆଯାଇଛି । ଯେପରି— 'ଗାଈ' ର ଶେଷରେ 'ଗାଇ' ଲେଖାଯାଇଛି; 'ବୁଥ' ର ଶେଷରେ 'ବୁଥ' ଲେଖାଯାଇଛି; 'ବଧୂ' ର ଶେଷରେ 'ବଧୁ' ଲେଖାଯାଇଛି; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ର ପାଖରେ 'ଅଦ୍ଧା' ଲେଖାଯାଇଛି; 'ଅଲଂତ' ର ପାଖରେ 'ଅଲ୍ତ' ଲେଖାଯାଇଛି ।

ତ୍ରପୁଳ—ସଂ. ବି. (ତ୍ରପ୍ ଧାତୁ+ଉଳଚ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ) —ରାଙ୍ଗା; ଟିଣ—
Trapula Tin (metal).

ତ୍ରପୁଷ—ସଂ. ବି. (ତ୍ରପ୍ ଧାତୁ+ଉଷ ପ୍ରତ୍ୟୟ) —
Trapusha ୧ । ଟିଣ (ଧାତୁ)—1. Tin (metal).
୨ । କଖାରୁ ଫଳ; କାକୁଡ଼ି—2. Cucumber.
୩ । ଶିମିଳି ବୃକ୍ଷ—3. The silk cotton tree; Bombax; malaborika.

ତ୍ରପୁଷା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରପୁଷ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —କାକୁଡ଼ି ଲତା—
Trapushā Cucumber creeper.

ତ୍ରପୁସୀ—ସଂ. ବି—୧ । କଣ୍ଟିଆଳି କାକୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Trapusi 1. Kaṇṭiāli kākurḍi (See)
୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଯବ (ଦେଖ)—2. Indrajaba (See)

ତ୍ରପ୍ସା—ସଂ. ବି. (ତ୍ରପ୍ ଧାତୁ+ସା) —
Trapsā ଶୁଷ୍ଟ ବା କଣ୍ଠରେ ଦୋହଁଥିବା ଶ୍ଳେଷ୍ମା ବା ଜଫ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Phlegm coagulated in the breast or throat.

ତ୍ରୟ—ସଂ. ବି. କ୍ଲୀ (ତ୍ରି+ସମ୍ଭାର୍ଥେ. ଅୟ) —
Traya ୧ । ତିନ ସଂଖ୍ୟାର ସମାହାର—
(ତ୍ରୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Triplate; an aggregate of three.
୨ । ତିନ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Three persons; trio.
୩ । ତିନ ସଂଖ୍ୟା—3. Number three.
୪ । ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ, ପାତାଳ ଏହି ତିନି ଭୁବନ—
4. The earth, the heaven and the nether world.
୫ । ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ ଏହି ତିନି ମୂର୍ତ୍ତି—
5. The Hindu Trinity; Traid.
୬ । ଋକ୍, ସାମ, ଯଜୁଃ ଏହି ତିନି ବେଦ—
6. The three Vedas.
୭ । ଗୃହିଣୀ—7. House-wife.
୮ । ଦୁର୍ଗା—8. Goddess Durgā.
ବିଣ—୧ । ତ୍ରିଗୁଣଯୁକ୍ତ; ତ୍ରିଗୁଣିତ—1. Triple.
୨ । ତ୍ରିସଂଖ୍ୟକ—2. Numbering three.
୩ । ତୃତୀୟ—3. Third.

ତ୍ରୟଃ ପଞ୍ଚାଶତ୍—ସଂ ବି ଓ ବିଣ—ପଚାଶରୁ ତିନି ଅଧିକ; ୫୩—
Trayaḥ pañchāśat 53; Fifty-three.

ତ୍ରୟ୍ୟମ୍ବକ ଦେ. ବି. (ସଂ. ତ୍ର୍ୟମ୍ବକ)— ତ୍ର୍ୟମ୍ବକ; ଶିବ; ମହାଦେବ—
Trayambaka God Siba.

ତ୍ରୟ୍ୟ ଲୋଚନ—ତ୍ରା. ବି. (ସଂ. ତ୍ରିଲୋଚନ —ତ୍ରିଲୋଚନ (ଦେଖ)
Traya lochana Tril chana (See)

ସେହି ତ୍ରାଣ କରିଥିଲେ ମହଲୋଚନ, ନାସକ ଅର୍ଦ୍ଧ ଅଙ୍ଗରେ ବସାଇଛନ୍ତି
ରଙ୍ଗରେ ତ୍ରାଣ ଯେଣୁ ସଙ୍କ ଅଙ୍ଗେ ଚଢାଇସୁ ଲେପନ ।
ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

ତ୍ରୟସ୍ତ୍ରିଂଶ—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରୟସ୍ତ୍ରିଂଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—
Trayastrimsa ୩୩ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—Thirty-third.

ତ୍ରୟସ୍ତ୍ରିଂଶତ୍ ସଂ· ବି ଓ ବିଣ (ତ୍ରିନ୍+ତ୍ରିଂଶତ)—
Trayastrimsat ତିରିଶି ଅପେକ୍ଷା ତିନି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ତେତିରିଶି ।
Thirty-three

ତ୍ରୟୀତନ(ନୁ)—ସଂ. ବି—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The Sun.
Trayitana(nu) [ତ୍ରି ବେଦମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାଦୁର୍ଭୂତ ହୋଇଥିବାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

ତ୍ରୟୀ ଧର୍ମ—ସଂ. ବି· ଋକ୍; ସାମ; ଯଜୁର୍ବେଦୋକ୍ତ କର୍ମକାଣ୍ଡ—
Trayī dharma The body of rites prescribed in the Vedas.

ତ୍ରୟୀମୟ—ସଂ ବି. (ତ୍ରୟୀ+ମୟଟ୍) —
Trayīmaya ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The Sun.
୨ । ପରମେଶ୍ୱର—2. God.

ତ୍ରୟୀମୁଖ—ସଂ· ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରୟୀ+ମୁଖ) —
Trayīmukha (୩ ବେଦ ପାଠ କରିଥିବା) ବ୍ରାହ୍ମଣ—
A Brahmana versed in the three Vedas)

ତ୍ରୟୋଦଶ—ସଂ. ବି. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧାରୟ ସମାସ; ତ୍ରି ଅଧିକ ଦଶନ୍) —୧ । ଦଶ ଅପେକ୍ଷା ତିନି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ୧୩ ସଂଖ୍ୟକ—1. Thirteen.
୨ । ତେର ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering thirteen.
ବି. ବିଣ—୧୩ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ; ତେର ସ୍ଥାନୀୟ—
Thirteenth.

ତ୍ରୟୋଦଶୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରୟୋଦଶ+ଈ)—
Trayodasi ତ୍ରୟୋଦଶ କଳାର ହ୍ରାସ ବା ବୃଦ୍ଧିଜନିତ ତିଥି; ଚନ୍ଦ୍ରପକ୍ଷର ତ୍ରୟୋଦଶ ଦିବସ—The 13th
तेरस् day of lunar fortnight.
[ଦ୍ର—ଏକ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇ ଗୋଟି ତ୍ରୟୋଦଶୀ ତିଥି ପଡ଼େ ଯଥା—ଶୁକ୍ଳା ତ୍ରୟୋଦଶୀ ଓ କୃଷ୍ଣା ତ୍ରୟୋଦଶୀ ।]

ତ୍ରୟୋବିଂଶ—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରୟୋବିଂଶତି+ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—
Trayobimsa ୨୩ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—Twenty third.

ତ୍ରୟୋବିଂଶତି ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧାରୟ; ତ୍ରି ଅଧିକ ବିଂଶତି) —କୋଡ଼ିରୁ ତିନି ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—
Trayobimsati Twenty three.

ତ୍ରୟୋବିଂଶତି ତତ୍ତ୍ୱ—ସଂ.ବି. ହିନ୍ଦୁ ଦର୍ଶ)—ମହତ୍ ତତ୍ତ୍ୱ, ଅହଙ୍କାର ତତ୍ତ୍ୱ,
Trayobimsati tattwa ପଞ୍ଚ ତନ୍ମାତ୍ର, ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତ ଏବଂ ଏକାଦଶ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—The 23 elements of nature according to the Hindu philosophy.
ସେ କଳ ଶକ୍ତି ରୂପ ଧରି
ତ୍ରୟୋବିଂଶତି ତତ୍ତ୍ୱେ ପୂରି । କଲ୍ୟୋପ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଡ଼ସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ତ୍ରସ୍ (ଧାତୁ)—୧ । ଗମନ କରିବା—1. To go.
Tras (root) ୨ । ଭୟ ହେବା—2. To be frightened.

ତ୍ରସ—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରସ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗମନଶୀଳ—Moving.
Trasa ବି. (+ ଅଧିକରଣ. ଅ)—ବନ; ଜଙ୍ଗଲ—Forest; woods.

ତ୍ରସନ—ସଂ. ବି. (ତ୍ରସ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Trasana ୧ । ତ୍ରାସ; ଭୟ—1. Fright; fear.
୨ । ଉଦ୍ବେଗ—2. Anxiety through fear.
୩ । ଆଶଙ୍କା—3. Apprehension.
ବିଣ—୧ । ଭୟଯୁକ୍ତ—1. Frightened.
୨ । ଆଶଙ୍କିତ—2. Apprehensive.

ତ୍ରସର—ସଂ. ବି. (ତ୍ରସ୍ ଧାତୁ + ଅର)—ତନ୍ତୁବାୟର ଭୁଉ; କଣ୍ଡା—
Trasara Weaver's shuttle.

ତ୍ରସରେଣୁ—ସଂ. ବି. (ତ୍ରସ = ଗମନଶୀଳ + ରେଣୁ = କଣା)—
Trasarenu ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଜଣେ ପତ୍ନୀ—
1. A wife of the Sun-god.
୨ । ୩୦ ଗୋଟି ପରମାଣୁର ସମଷ୍ଟି—
2. 30 molecules; a mote.
୩ । ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ କଣା—3. Very slender particle.
୪ । ଝରକା ଆଦର ଛିଦ୍ର ବାଟେ ପଡ଼ୁଥିବା ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣର ରେଖାରେ ଯେଉଁ ଟୁନି ଉଡ଼ିବାର ଦେଖାଯାଏ—
4. Mote in a sunbeam; minute particles of dust seen floating in a sunbeam passing through a fissure.
[ଦ୍ର—ମନୁଙ୍କ ମତରେ ୧ ତ୍ରସରେଣୁ = ୩ ପରମାଣୁ; ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ୧ ତ୍ରସରେଣୁ = ୩୦ ପରମାଣୁ — ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତ୍ରସୁର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ତ୍ରସ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉର)—
Trasura ୧ । ପେଚା; ପେଚକ—1. An owl.
୨ । ବଣୁଆ; ଶୃଗାଳ—2. Jackal
୩ । ଭାଲୁ; ଋକ୍ଷ—3. A bear.
(ତ୍ରସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ପୁଂ—ଭୀରୁ; ଡରୁଆ—Timid.

ତ୍ରସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତ୍ରସ୍ ଧାତୁ + ଶୀଳାଦ୍ୟର୍ଥେ. କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Trasta ୧ । ଭୀତ—1. Terrified; afraid; frightened.
(ତ୍ରସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶଶବ୍ୟସ୍ତ; ଭୟଯୁକ୍ତ; ବିହ୍ୱଳ—
2. Affrighted; alarmed.
୩ । ଡରୁଛି; ଭୟକମ୍ପିତ; ଥରଆଁ—
3. Trembling with fear.
୪ । ପୀଡ଼ିତ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Sickened.

ତ୍ରସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ତ୍ରସ୍ତ + ବ୍ୟସ୍ତ) —
Trasta byasta ବ୍ୟସ୍ତସମସ୍ତ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୀତ; ଅତିଶୟ ଭୟଗ୍ରସ୍ତ; ଥରଆଁ-
Very much afraid; alarmed.

ତ୍ରସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୀତ ହୋଇ; ଅତିଶୟ
Traste byaste ହୋଇ—Being very much
ତ୍ରସ୍ତେବ୍ୟସ୍ତେ affrighted.
ତ୍ରସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତେ ଦୁଃଶାସନ ଅନ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ର ମାରେ । ରଘୁନାଥ, ଦେଶୀଘରାର ।

ତ୍ରସ୍ନୁ—ସଂ ବିଣ. (ତ୍ରସ୍ ଧାତୁ + ଅତ୍ୟର୍ଥେ କର୍ତ୍ତୃ. ନୁ)—
Trasnu ୧ । ସ୍ୱଭାବତଃ ଭୟଯୁକ୍ତ; କାପୁରୁଷ—1. Coward.
୨ । ଭୟାକୁଳ; ଅତଡ଼ିଆ; କଚ୍ଛପଗୁର୍—2. Timid.

ତ୍ରହ୍ୟସ୍ପର୍ଶ—ଦେ. ବି. (ସ ଏଁ ତ୍ର୍ୟହସ୍ପର୍ଶ) — ତ୍ର୍ୟହସ୍ପର୍ଶ (ଦେଖ)
Trahyasparśa Tryahasparśa (See)
ତେରସ୍ପର୍ଶ

ତ୍ରାଟକ—ସଂ. ବି—ଯୋଗର ଷଟ୍ କର୍ମରୁ ଷଷ୍ଠ କର୍ମ ବା ସାଧନ—
Trāṭaka The Joga exercise of concentrating the vision on a fixed point.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଅନିମେଷ ନୟନରେ ବହୁକ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବାକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରାଯାଏ ।]

ତ୍ରାଣ—ସଂ. ବି. (ତ୍ରୈ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ରକ୍ଷା—
Trāṇa 1. Preservation; protection.
୨ । ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—2. Salvation; redemption.
୩ । ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର—3. Deliverance from danger.
୪ । ତ୍ରାୟମାଣା (ଦେଖ)—Trāyamāṇā (See)
ବିଣ.—(+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା; ରକ୍ଷକ; ତ୍ରାତା—
1. Rescuing; delivering; saving.
୨ । (+କର୍ମ.ଚ) ରକ୍ଷିତ—
2. Saved; protected; rescued.

ତ୍ରାଣକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ତ୍ରୈ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)—ତ୍ରାତା (ଦେଖ)
Trāṇaka Trātā (See)
(ତ୍ରାଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)

ତ୍ରାଣ କର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଉଦ୍ଧାରକର୍ତ୍ତା; ରକ୍ଷକ—
Trāṇa karttā Saviour; deliverour; protector.
(ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ—ତ୍ରାତା—Redeeming.

ତ୍ରାତ—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରୈ ଧାତୁ + କର୍ମ ତ)—୧ । ରକ୍ଷିତ—
Trāta 1. Preserved; saved.
୨ । ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ହୋଇ ଥିବା—2. Saved; delivered or rescued from danger.

ତ୍ରାଣା—ସଂ. ବି. (ତ୍ରୈ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ଆ)—ତ୍ରାୟମାଣା (ଦେଖ)
Trāṇā Trāyamāṇā (See)

ତ୍ରାତା—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ. (ତ୍ରୈ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃନ୍; ତ୍ରାତୃ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ବ) —୧ । ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା—1. Saving.
(ତ୍ରାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଉଦ୍ଧାରକର୍ତ୍ତା—2. Delivering.
(ତ୍ରାତାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। 'ଅଜବକ' ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍କା ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼', ଦେଖିବେ ।

ତ୍ରାପୁଷ—ସଂ. ବଣ. (ତ୍ରପୁସ୍ + ବକାରାର୍ଥେ. ଅ)—ରଙ୍ଗ ଧାତୁରେ ନିର୍ମିତ—
Trāpusha — Made of tin; tinned.

ତ୍ରାୟନ୍ତୀ—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ତ୍ରାୟମାଣା (ଦେଖ)
Trāyantī — Trāyamāṇā (See)

ତ୍ରାୟମାଣ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ତ୍ରୈ. ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନ)—
Trāyamāṇa — ୧ । ଯେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଅଛି; ଯାହାକୁ ତ୍ରାଣ କରାଯାଇଅଛି—1. Saved; protected; delivered.
(ତ୍ରାୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ତ୍ରାଣକାର୍ଯ୍ୟ—2. Delivering.
ସ. ବ—ତ୍ରାୟମାଣା (ଦେଖ)—Trāyamāṇā (See)

ତ୍ରାୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶାରଦ୍ଭ୍ୟ ଔଷଧ ଲତାବିଶେଷ; ଉଦଉଦଳଆ ଲତା—A herbarious creeper; Thalictrum Faliolosum.
Trāyamāṇā
ସ. ବଲଭଦ୍ରା, ତ୍ରାୟନ୍ତୀ, ତ୍ରାଣ, ତ୍ରାୟମାଣ, ତ୍ରାଣା, ଗିରିଜା, ଗିରିସାନୁଜା, ଉପୁନାଗିମା, ଅନୁଜା, ଦେବବାଲା, ଋଷିଜୀ, ବନଭଦ୍ରା, ଅବଳା, ପାଳମା, ତ୍ରାୟମାଣିକା
[ଦ୍ର—ଏହା କଷାସ୍ୱ ଉତ୍ତିକ୍ତରସ । ଏହାର ସମୂଳ ପତ୍ରର କ୍ୱାଥ ବା ଚୂର୍ଣ୍ଣ କଫ, ପିତ୍ତ, କୃମି, ରକ୍ତଗୁଲ୍ମ, ଜ୍ୱର, ଅର୍ଶଃ, ପ୍ଲୀହା, ହୃଦ୍ରୋଗ, କାମଳ, ଶୋଥ, ବ୍ରଣ, ଶୂଳ ଓ ବିଷ ପ୍ରଶମକ ।]
ବଳାଭୁମୁର; ବନଭାଟୁଲିୟା; ତ୍ରାୟମାଣା
त्रायमान; त्रायमाणा
ମ. ତ୍ରାୟମାଣ ଗୁ. ତ୍ରାଯମାନ୍
ଫା. ଅଷ୍ତ୍ରକ୍ ତେ. ତ୍ରାୟମାଣା

ତ୍ରାସ—ସ. ବ. (ତ୍ରସ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଭୀତି; ଭୟ; ଶଙ୍କା—
Trāsa — 1. Fear; fright.
(ତ୍ରସ୍ତ—ବଣ) ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟ; ଉତ୍ତାସ—2. Alarm; terror; dread.
୩ । ମଣିର ଜଳଙ୍କ ବା ଦୋଷ—3. Flaw in a gem.
୪ । ବ୍ୟଥା—4. Vexation.
ଦେ. ବ—୧ । ତାପ; ଖରା ବା ନଆଁର ଝାଞ୍ଜି—
ତରାସ — 1 Heat of fire or sun's rays.
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଜଳେ ତର ବାସ
ଯେତେ କାଷ୍ଠରେ ଅଗ୍ନି ବାସ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । ତରାଜି—2. Scales; balance.
୩ । (ଖରାର ତ୍ରାସରୁ ରକ୍ଷା କରିବାରୁ) ଆଡ଼େଇଣ; ଛତା ବା ଦେବତାଙ୍କ ପାଖରେ ଧରିଯିବା ଆଡ଼ୁଆଜି—
3. A fan-shaped umbrella for protecting a king or idol, while in procession, from the side-rays of the sun.
ଉଡ଼ର ପଡାବା ଝଃକର ବାସ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭରବାର ।
୪ । ଆଲୁର ମଣ୍ଡଳ—4. A halo of light.
ଚନ୍ଦ୍ରେ କୌମୁଦ ମଣ୍ଡଳାସେ । ଚନ୍ଦ୍ରାଶ୍ମ ପ୍ରଭବନ୍ ତ ସେ ।
ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ତ୍ରାସକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ତ୍ରସ୍. ଣିଚ୍. ତ୍ରାସି ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Trāsaka — ୧ । ଭୀତିକାରକ—1. Frightening.
(ତ୍ରାସିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିବାରକ—2. Preventing.

ତ୍ରାସନ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରାସି ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—ଉତ୍ତାଇବା—
Trāsana — Frightening.
ସଂ. ବଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ତ୍ରାସକ (ଦେଖ)
Trāsaka (see)

ତ୍ରାସ ବିକାଶ—ସଂ ବ. (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍; ତ୍ରାସ + ବିକାଶ)—
Trāsa bikāśa — ମନରେ ଭୟର ଉଦ୍ରେକ ବା ସଞ୍ଚାର—The feeling or reigning of fear in mind.
ଝଡ଼ୀବ ହେଲେ ଯେ ଉତ୍ତସ୍ୱ ସତ୍ତେକେ ନୋହଇ ତ୍ରାସ ବିକାଶ ।
ବିଦଗ୍ଧମୁଖ. ବିଦଗ୍ଧୋତ୍ତ ତରଙ୍ଗ, ୪. ଗୀତ ।

ତ୍ରାସି (ଧାତୁ)—ସଂ. (ତ୍ରସ୍ ଧାତୁ + ଣିଚ୍)—ଭୀତ କରାଇବା—
Trāsi (root) — To frighten; to terrify.

ତ୍ରାସିତ—ସଂ. ବଣ. (ତ୍ରସ୍ ଧାତୁ. ଣିଚ୍. ତ୍ରାସି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Trāsita — ଯାହାକୁ ଭୟ ଦେଖାଯାଇଅଛି; ବିତ୍ରାସିତ—Terrified; affrighted; alarmed.

ତ୍ରାସିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ତି—୧ । (ସଂ. ତ୍ରସ୍ ଧାତୁ) ଭୟ କରିବା; ଭରିବା—
Trāsibā — 1. To fear.
ତରାସା ବାହିରେ ଥାକନ୍ତାସ ବାସର ଅପରେ । ଭଥାନାଥ. ବେଣୀସଂହାର ।
ତ୍ରାସନ ୨ । (ସଂ. ତ୍ରାସି ଧାତୁ) ଭୟ ଦେଖାଇବା; ଭରିବା—
2. To threaten.
ତରଣ ଶରଣ ଲେଇକୁ ମାରିବା ଭଥା ତ ଉଚିତ ନୋହି ।
ଭଞ୍ଜ, ପ୍ରେମସୁଧାଳିଧି ।

ତ୍ରାହି—ଦେ. ଅ. (ସଂ ତ୍ରୈ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା; ସଂ. ଅନୁଜ୍ଞାରେ ରୂପ; ତ୍ରାହି ଏହାର ଅର୍ଥ ଉଦ୍ଧାର କର; ତ୍ରାଣ କର)—ରକ୍ଷା କର—
ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି (interjection) Oh ! save me; deliver me.
ତତ୍ତଙ୍ଗମେ ତତ୍ତଙ୍ଗମେ ନାହି ସୀତା ମାତେ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
ଦେ. ବ—ରକ୍ଷଣ; ଉଦ୍ଧାର—Deliverance; protection.

ତ୍ରାହ୍ନିକ ଜ୍ୱର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତ୍ର୍ୟାହ୍ନିକ ଜ୍ୱର)—ଉନଦିନ ଅନ୍ତରେ ଥରେ ହେବା ଜ୍ୱର—Tertian fever.
Trāhika jwara
ତ୍ରାହିକ ଜ୍ୱର

ତ୍ରାହି କରିବା—ଦେ. କି.—ଉଦ୍ଧାର କରିବା; ରକ୍ଷା କରିବା—
Trāhi karibā — To protect; to save; to deliver.
ତ୍ରାହି କରା ରକ୍ଷଣ ନାହିଁକର ବୋଲୁ ଏ ବାଣୀ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାବ୍ରତ. ବନ ।
त्राहि करना

ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି—ଦେ. ଅ.—ତ୍ରାହି (ଦେଖ)
Trāhi trāhi — Trāhi (See)
ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ନାହି ନାହି ନଳାତେ ସତତ ଉତ୍ତ । ନନ୍ଦକଶୋର. ଜଳନ୍ଧରୀ ।
त्राहि त्राहि

ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ଡାକ ପାର(ଡ଼)ିବା—ଦେ. କି.—ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ଡାକିବା
Trāhi trāhi ḍāka pāri ṛdi) bā (ଦେଖ)— Trāhi trāhi ḍākibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଗ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯୁକ୍ତ	ଜ୍ଞଃ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୡ	ୠ	ଐ	ପୃ	ଅକାସ୍ମନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଷ	ନ୍ନ

ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ଡାକା ଥାର ଧର୍ମଟୋଳ,
ତେ କାହିଁ ପଡ଼ନ୍ତେ ଛାୟାର ଦୋଳ । ସ୍ୱାମୀନାଥ, ଉତ୍କଳା ।

ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ଡାକ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ତ୍ରୈ ଧାତୁ)—ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ଈଶ୍ୱର
Trāhi trāhi ḍāka ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ
ତ୍ରାହିତ୍ରାହି ରାବ ବା ଆର୍ତ୍ତନାଦ—Cry for mercy; supplication for deliverance.

ତ୍ରାହିରବ, ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ରବ, ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ରବ } ଅନ୍ୟରୂପ

ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ଡାକିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ମୋତେ ରକ୍ଷାକର କର ବୋଲ
Trāhi trāhi ḍākibā ଆର୍ତ୍ତସ୍ୱର କରିବା—To supplicate for mercy or deliverance from a danger.

ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି କରିବା, ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ଡକା ଶୁଣିବା, ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ଡକା ପକାଇବା } —ଅନ୍ୟରୂପ

ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ଡାକା ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି ডাকনা
ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି କରା ତ୍ରାହି ତ୍ରାହି করনা

ତ୍ରି—ସଂ ବି.—ତିନ ସଂଖ୍ୟା—The number three.
Tri ବିଣ.—ତିନ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering three.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦକୁ ସଂସ୍କୃତରେ 'ତ୍ରି', ଇଂରାଜୀରେ ଥ୍ରୀ (three), ଗ୍ରୀକ୍‌ରେ ଟ୍ରେଇସ Treis, ଲାଟିନରେ ଟ୍ରେସ (tres), ଗେଲ୍‌କ୍‌ରେ ଟ୍ରି (Tri), ଗଥିକ୍‌ରେ ଥ୍ରାଇସ୍ (Thrais); ହିବ୍ରୁ ଫାର୍ସୀ ଓ ବଙ୍ଗଳାରେ ତିନ୍ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ତିନ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ସଂସ୍କୃତ ଉପସର୍ଗରୂପେ ପ୍ରଯୋଗ ହେଉଥିବା 'ତ୍ରି' ହିନ୍ଦୀରେ 'ତି,' ବଙ୍ଗଳାରେ 'ତେ' (ଯଥା—ତେଚେପଟି), ଓଡ଼ିଆରେ 'ତି' (ଯଥା—ତିପାଟି) ଓ ଲାଟିନରେ ଟ୍ରି-Tri ରୂପେ ପ୍ରଯୋଗ ହୁଏ । ଏହି ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପୂର୍ବେ ଯୋଗ ହୋଇ ଅନେକ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଯଥା—ତ୍ରିଅଗ୍ନି—ଦକ୍ଷିଣ, ଗାର୍ହପତ୍ୟ ଓ ଆହବନୀୟ ନାମକ ବୈଦିକ ଅଗ୍ନିତ୍ରୟ । ତ୍ରିଗୁଣ—ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ ଗୁଣତ୍ରୟ । ତ୍ରିଲୋକ—ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତାଳ ଲୋକତ୍ରୟ । ତ୍ରିକାଳ—ଭୂତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ୍ । ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟା—ସକାଳ, ଦ୍ୱିପହର, ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା । ତ୍ରିଋଣ—ଦେବଋଣ, ପିତୃଋଣ ଓ ଋଷିଋଣ । ତ୍ରିକର୍ମ—କାୟିକ, ବାଚକ ଓ ମାନସିକ । ତ୍ରିମଦ—ବିଦ୍ୟାମଦ, ଧନମଦ ଓ ଆଭିଜାତ୍ୟମଦ । ତ୍ରିଧାତୁ—ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫ । ତ୍ରିତାପ—ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଭୌତିକ ଓ ଆଧିଦୈବିକ । ତ୍ରିବେଦ—ଋକ୍, ସାମ ଓ ଯଜୁଃ । ତ୍ରିବର୍ଗ—ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ ଓ କାମ । ତ୍ରିଦେବ—ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ । ତ୍ରିଅବସ୍ଥା—ବାଲ୍ୟ, ଯୌବନ ଓ ଜରା କିମ୍ବା ଜନ୍ମ, ଜୀବନଧାରଣ, ଓ ମୃତ୍ୟୁ କିମ୍ବା ସୃଷ୍ଟି, ସ୍ଥିତି ଓ ପ୍ରଳୟ । ତ୍ରିଲିଙ୍ଗ—ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁଂ ଓ ନପୁଂସକ ।]

ତ୍ରିଅ—ପ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ (ସ. ତ୍ରି)—ତିନ—Three.
Tria
(ଯଥା—ତ୍ରିଅଲୋଚନ ।)

ତ୍ରିଅମ୍ବକ—ପ୍ରା. ବି. (ସ. ତ୍ର୍ୟମ୍ବକ; ତ୍ରିଅମ୍ବକ)—ମହାଦେବ—Siba.
Triambaka

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଏ ଶବ୍ଦକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ଥାଆନ୍ତି । ଯଥା—ଗେଲବସରିଆ ପୁଅ ଆଜକୁ ୧୦ ବରଷ ହେଲା ପାଠ ପଢ଼ି ପଢ଼ି ନିଅମ୍ବକ ହୋଇଗଲା ! ଏହାପରି ଅର୍ଥ ଲେମ୍ବୁ, ଲୁଣ, 'ଲେଫଡ଼ା' ଆଦି ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ହୁଏ ।]

ତ୍ରିଓଦଶୀ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ତ୍ରୟୋଦଶୀ)—ତ୍ରୟୋଦଶୀ (ଦେଖ)
Triodasi Trayodasi (See)
ତ୍ରିରୋଦଶୀ तेरस

ତ୍ରିଂ—ଦେ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ସାଁଚାର, ଏକଟାଣ୍ଟା, ଗୋଟାସଦ୍ଧର ତାର ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—(onomatopoic) The twang of the wires of the guitar and other stringed instruments.
Trim (ତ୍ରିଂ ତ୍ରିଂ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ରିଂଶ—ସଂ. ବିଣ.—(ତ୍ରିଂଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥେ ଅ)—୧ । ତିରିଶି ସଂଖ୍ୟାର
Trimsa ପୂରକ—1. Thirtieth.
୨ । ତିରିଶ ସଂଖ್ୟା ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ—
2. Joined with thirty (Apte).
୩ । ତିରିଶ ସଂଖ୍ୟକ—3. Consisting of thirty (Apte).
୪ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ରାଶିର $\frac{1}{30}$ ଅଂଶ—
4. (astronomy) $\frac{1}{30}$ of a sign of the zodiaic; a degree (Apte).

ତ୍ରିଂଶତ୍—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. (ତ୍ରି+ଦଶନ୍)—ଦଶ ସଂଖ୍ୟାର ତିନ ଗୁଣ; ୩୦ ସଂଖ୍ୟା—Thirty.
Trimsat

ତ୍ରିଂଶତ୍କ—ସଂ. ବିଣ.—(ତ୍ରିଂଶତ୍+କ)—ତ୍ରିଂଶ—Thirti-eth
Trimsatka

ତ୍ରିଂଶତ୍ପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରିଂଶତ୍+ପତ୍ର)—ଧଳା କଇଁ—White water-lily.
Trimsat-patra

ତ୍ରିଂଶତ୍ତମ—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରିଂଶତ୍+ତମ)—ତ୍ରିଂଶ—Thirtieth.
Trimsattama

ତ୍ରିଂଶାଂଶ—ସଂ. ବି.—(ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରିଂଶ+ଅଂଶ)—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ତିରିଶି ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—1. One thirtieth of any thing.
Trimsāmsa
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ରାଶିର ୩୦ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—
2. One thirtieth of a sign of the zodica

ତ୍ରିକ—ସଂ. ବି. (ତ୍ରି+କ)—୧ । ମେରୁଦଣ୍ଡର ନିମ୍ନ ପ୍ରଦେଶ—
Trika 1. The base of the spine.
୨ । କଟି—2. The loin.
୩ । ତିନ ସଂଖ୍ୟା—3. The number three.
୪ । ତିନ ପଦାର୍ଥର ସମଷ୍ଟି—
4. An aggregate of three.
୫ । ରାସ୍ତାର; ରାସ୍ତାମୁହାଣି—
5. Meeting place of three roads.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋଡ଼େ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ରୁଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେତେ ଏ ଜଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପରତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଜୈଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜ୍ୟୈଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୬ । ତ୍ରିଫଳା; ହରଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା ଓ ଅଁଳା—
6. The aggregate of the three fruits-Myrablan, Embelic Myrablan and Belleric Myrablan.

୭ । ତ୍ରିକଟୁ; ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳ ଓ ମରିଚ—7. The aggregate of the three pungent fruits:—dried ginger, long pepper and black pepper.

୮ । ତ୍ରିମଦ (ଦେଖ)—8. Trimada (See)

୯ । ଶତକଡ଼ା ତିନି ଟଙ୍କା (ସୁଧ, ଲାଭ)—
9. Rate of three per cent.

ତ୍ରିକଚ୍ଛ—ସ. ବ୍ରୀ—ତିନି କାନ ଖୋସି ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥିବା—Wearing Trikachchha cloth tucked up at the three corners.

[ଦ୍ର—ଆମ୍ଭେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ତିନି କାନ ଖୋସି ଲୁଗା ପିନ୍ଧଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗାର କଡ଼ ଯାଉର ଦୁଇ କାନ ଅଣ୍ଟା ପଛଆଡ଼େ ଖୋସିଥାଉଁ ଓ ଫେର ଯାଉର ଉପର କାନ କୁଅ ସଙ୍ଗେ ଲାହୁ ଯାଉରେ ଖୋସୁଁ ଓ ତଳ କାନ ତଳକୁ ଲମ୍ବିଥାଏ । ଲୁଗା ବେଶି ଚଉଡ଼ା ହେଲେ କୁଅଯାଉର ତଳ କାନକୁ ମଧ୍ୟ ଦୋଓଡ଼ା କରି ନାହୁ ଯାଉରେ ଖୋସୁଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁର କାନ ଖୋସୁଁ ।]

ତ୍ରିକଟୁ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି=୩ ସଂଖ୍ୟକ; କଟୁ=ଝାଳିଆ ଫଳ)—(ତ୍ରିକଟୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଝାଳ ଫଳର ସମାହାର—
Trikaṭu (ବୈଦ୍ୟକ) ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳ ଓ ଗୋଲମରିଚ ଏହି ତିନି-ଜାତୀୟ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଝାଳ ଫଳର ସମାହାର—The aggregate or mixture of three pungent drugs; e. g. dried ginger, long pepper and black pepper (used in medical prescriptions).

ତ୍ରିକଣ୍ଟକ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି=ତିନି ସଂଖ୍ୟକ + କଣ୍ଟକ=କଣ୍ଟା ଯାହାର)—୧ । ଗୋକ୍ଷୁର—
Trikaṇṭa ସ. ଗୋକ୍ଷୁର 1. A kind of horned berry used as medicine; Tribulus Terrestis.
ଗୋକ୍ଷୁରା

ସ. ବଜ୍ରଦ୍ରୁ ୨ । ତିନିଟା ସିଙ୍ଗ; କଣ୍ଟା ସିଜୁ—
ତେକଣ୍ଟାସୀଜ 2. Euphorbia Tirucalli.

[ଦ୍ର—ଏହାର ସତ ମୂଳରେ ଗଛର ଦେହରେ ଏକସ୍ଥାନରେ ତିନୋଟି ଲେଖାଏଁ କଣ୍ଟା ଉଠି ଥାଏ ।]

ଟେଙ୍ଗରା ମାଛ ୩ । ଶିଙ୍ଗୀ ବା କଣ୍ଟିଆ ମାଛ—3. Maecronis Vittartus; Silurus Aacila (a small fresh water fish having three stinging horns).
ତିନିଟା ମଣ୍ଡଳୀ (ତ୍ରିକଣ୍ଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଗାଲସି ତଳେ ୨ଟି ଓ ଦେହ ଉପରେ ଗୋଟିଏ, ଏପର ୩ଟି କଣ୍ଟା ଥାଏ ।]

୪ । ତ୍ରିଶୂଳ—4. Trident

୫ । ଜବାସା (ଦେଖ)—5. Jabāsā (See)

ତ୍ରିକ ତ୍ରୟ —ସ.ବ.(ବୈଦ୍ୟକ)—ତ୍ରିଫଳା (ହରଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା ଓ ଅଁଳା), Trika traya ତ୍ରିକଟୁ (ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳ ଓ ମରିଚ) ଓ ତ୍ରିମେଦ (ମୁଥା, ଚଡାମୂଳ ଓ ବାଇବଡଙ୍ଗ)ର ସମାହାର—
An aggregate of three trios of drugs.

ତ୍ରିକନା—ଦେ. ବ. (ତ୍ରିକଣ୍ଡି)—ତିନି ମୁନିଆ ଅସ୍ତ୍ର—
Trikanā A spear with 3 prongs; a three pronged weapon.
ତେଶାଖା तिशाखा
ବ୍ରୀ—ତିନିଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ—Three pronged.

ତ୍ରିକର୍ମୀ—ସ. ବ୍ରୀ—୧ । ଯଜନ, ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଦାନକରିବ (ବ୍ରାହ୍ମଣ)—
Trikarmā 1. (a Brahman) Practising vedic sacrifice, Shedies and gift.

୨ । ଯାଜନ, ଅଧ୍ୟାପନ ଓ ପ୍ରତିଗ୍ରହକରିବ (ବ୍ରାହ୍ମଣ)—
2. (a Brāhman) Practising priest-hood, teaching and accepting gifts.

୩ । ତିନିକର୍ମର ଅନୁଷ୍ଠାନକାରୀ—
3. Performing the threefold duties.

[ଦ୍ର—ବ୍ରାହ୍ମଣର ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଷଟ୍‌କର୍ମ ମଧ୍ୟରୁ ସେ ଜୀବିକା-ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ଯାଜନ, ଅଧ୍ୟାପନ ଓ ପ୍ରତିଗ୍ରହ କରିବେ ଏବ ଧର୍ମଲାଭ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯଜନ, ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଦାନ କରିବେ ।]

ତି କଲିଙ୍ଗ—ସ. ବ—ତିନିଟି ଅଂଶଯୁକ୍ତ କଲିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ (ଯଥା—ଉତ୍ତର
Tri kaliṅga କଲିଙ୍ଗ ବା ଉତ୍କଳିଙ୍ଗ; ମଧ୍ୟ କଲିଙ୍ଗ ବା ମୁଡ଼ିକଲିଙ୍ଗ ଓ ଦକ୍ଷିଣ କଲିଙ୍ଗ)—The ancient Kaliṅga kingdom consisting of 3 parts (north, middle and south).

[ଦ୍ର—କଲିଙ୍ଗ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଉତ୍କଳ, ନୋଙ୍ଗଦ ଓ କଲିଙ୍ଗ ଏହି ତିନିଟି ରାଜ୍ୟ ପୃଥକ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀଷ୍ଟତତ୍ତ୍ୱର ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବରୁ ରାଜମାତ୍ରକ ସୂତ୍ରରେ ଏତଦ୍ଦେଶ ଆବଦ୍ଧ ରହି 'ତ୍ରିକଲିଙ୍ଗ' ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୋଇଥିଲେ—ବନାପୃଷ୍ଟ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ତ୍ରିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରିକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Trikā ୧ । ତିନିଟିଆ; କାନ୍ଥରେ ମରିଯିବା ତିନିଖଣ୍ଡି କାଠିଯୁକ୍ତ
ତେକାଠିଆ ସ୍ଥାନ—1. A triangular bracket consisting of three pegs driven into the wall.

୨ । କୁଅର ଫନ ଉପରେ ପକାଯିବା ତିନକୋଣିଆ କାଠ; କୂପନେମି—2. A triangular frame of wood put at the mouth of a well.

ତ୍ରିକାଣ୍ଡ—ସ. ବ. (ନାମ)—୧ । (ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ତିନିଟି କାଣ୍ଡ ଥିବାରୁ)
Tri kāṇḍa ଅମରକୋଷ ଅଭିଧାନ—1. A name of the Sanscrit dictionary named Amarakosha

୨ । (ତିନି କାଣ୍ଡ ଥିବାରୁ) ନିରୁକ୍ତ (ଦେଖ)
2. Nirukta (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ସ	ଉଅ	ଓ
୧	୨	ଓ	ରୁ	ଲୁ	ସ୍ପୃ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଚ	ନ୍ତ

ତ୍ରିକାଣ୍ଡ କୋଷ—ସଂ. ବ—ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଧାନର ନାମ—Name of a Sanscrit Lexicon by Raja Purushottama Deb.

(ତ୍ରିକାଣ୍ଡ ଶେଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଦ୍ର—ଏହା ଜଗନ୍ନାଥର ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ (ଖ୍ରୀ. ୧୫୬୫-୧୫୯୫) ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାକୋଷ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥରୂପେ ଗଣ୍ୟ ।]

ତ୍ରିକାଳ—ଫ. ବ (ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+କାଳ)—୧ । ଭୂତକାଳ; ଭୂତ, ଭବିଷ୍ୟତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ; ସମସ୍ତର ଭୂତ ଭବିଷ୍ୟତ—Trikāla 1. The past, the present and the future.

୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) କ୍ରିୟାର ଭୂତ, ଭବିଷ୍ୟତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ—2. (grammar) The three tenses of a verb.

୩ । ଦିନର ତିନି ବେଳ; ପ୍ରାତଃ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଓ ସାୟାହ୍ନ—3. Morning, noon and evening of the day.

ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ତ୍ରିକାଳ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Trikālajña ଯେ ତିନିକାଳର ଘଟଣା ଜାଣିପାରେ—One who (ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) knows the events of the past, (ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞତା—ବ) the present and the future; omniscient.

(ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ—୧ । ବୁଦ୍ଧଦେବ—1. The Buddha.

୨ । ଶିବ; ମହାଦେବ—2. God Siba.

୩ । ଭୂତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଘଟଣା ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି—3. A seer; prophet.

ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶିତା—ସଂ. ବ—ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞରତ୍ୱ ଭାବ—Trikāla darśitā The state of being a seer.

ତ୍ରିକାଳ ଦର୍ଶୀ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ—ତ୍ରିକାଳଜ୍ଞ (ଦେଖ) Trikāla darśi Trikālajña (See)

(ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶନ, ତ୍ରିକାଳଦର୍ଶିତା ବ.)

ତ୍ରିକୁଟ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତ୍ରିକୂଟ)—୧ । ଯୋଗ ବା ତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଶରୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ର; ତ୍ରିମୁନା; ଦୁଇ ଭ୍ରୂ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ଥାନ—Tri kuṭa ତ୍ରିକୂଟ ତ୍ରିକୁଟ 1. The imaginary point in the human body on which attention is concentrated during the practice of 'Joga'. the point between the two eye-brows.

୨ । ମହା ଭୟଙ୍କର ସମସ୍ୟା—2. A trilema; insoluble difficulty.

ତ୍ରିକୁଳ—ଫ. ବ (ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+କୁଳ)—ତିନି କୁଳ; ମନୁଷ୍ୟର ସମ୍ପର୍କୀୟ ତିନି ବଂଶ; ପିତୃ କୁଳ, ମାତୃ କୁଳ ଓ ଶ୍ୱଶୁର କୁଳ—Tri kula The three families with which a person is connected, viz, that of one's father, of one's mother and of one's father-in-law.

ତ୍ରିକୂଟ—ଫ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି=ତିନି, କୂଟ=ଶୃଙ୍ଗ ବା ଗିରି)—ତିନି ଶୃଙ୍ଗ ବିଶିଷ୍ଟ—Tri kūṭa ତିନି ଶୃଙ୍ଗଯୁକ୍ତ ଗିରି—Three-horned; three-peaked; having three peaks.

ବ—୧ । (ପୁରାଣ ମତେ) ଲବଣ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ତିନିଗୋଟି ଶିଖରବିଶିଷ୍ଟ ପର୍ବତ (ଯାହା ଉପରେ ଲଙ୍କା ଅବସ୍ଥିତ)—1. Name of a mythological sea-girt mountain with three peaks on which Ceylon stands (Hindu mythology).

୨ । (ପୁରାଣ ମତେ) କ୍ଷୀର ସମୁଦ୍ରସ୍ଥ ପର୍ବତ, ଯହିଁରେ ସୁନା, ରୂପା ଓ ଲୌହର ତିନି ଶୃଙ୍ଗ ଅଛି ଓ ଯହିଁରେ ବୈକୁଣ୍ଠ ଅବସ୍ଥିତ—2. Name of a mythological mouhtain with three peaks (of gold, silver and iron respectively) in the mythical ocean of milk on which stands Bishnu's abode.

ପର୍ବତ ତ୍ରିକୂଟ ଯେ ନାମ, ସର୍ବ ସୁଖଦ ମୂଳ ଧାମ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ସାମୁଦ୍ରିକ ଲବଣ—3. Sea-salt

୪ । ଯୋଗ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଶରୀରାଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ସ୍ଥାନ; ତ୍ରିକୂଟ—4. Name of an imaginary point inside the body of man on which one has to concentrate his inner sight while practising 'Joga'.

ଅକାର ମକାର ଉକାର ତିନ, ତ୍ରିକୂଟ ତାହାକୁ ବୋଲ ପାଣ୍ଡବ—ପ୍ରାତୀ. ପରତେଗୀତା ।

ତ୍ରାଦେ. (ତାଞ୍ଜାମ) ବ—ତିନିଗୋଟି ଗ୍ରାମର କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥଳ—The centre of three villages.

ତ୍ରିକୋଣ—ସଂ. ବ (ତ୍ରି+କୋଣ)—୧ । (ଦ୍ୱିଗୁ) ତିନି କଣ; ତିନି କୋଣ—Tri koṇa 1. Three corners; three angles.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ସ୍ତ୍ରୀଭଗ; ଯୋନି—2. The vulva; vagina.

୩ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନର ପଞ୍ଚମ ଓ ନବମ ସ୍ଥାନ—3. (astrology) The 5th and 9th places or positions counted from the 'lagna' in a person's horoscope.

୪ । (ଗଣିତ) ତ୍ରିଭୁଜ—4. A triangle.

୫ । ତ୍ରିଭୁଜାକୃତି ସ୍ଥାନ ବା ବସ୍ତୁ—5. A triangular place or thing

୬ । ଆସାମ ଦେଶସ୍ଥ କାମରୂପର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—6. Name of a place of pilgrimage in Kamarupa in Assam.

ବଣ—ତିନିକଣିଆ; ତ୍ରିକୋଣବିଶିଷ୍ଟ; ତ୍ରିଭୁଜାକୃତି—Triangular; trigonal.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଥୀର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଥା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାଥା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷରୁ ଅଧିକ ହୋଇଗଲେ ଶେଷ ବା ମାଥାପୁରୁ ଶବ ଖୋଇଲେ ସେକେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ ଆଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଦିଆ ବସଉଛ ୨ ବା ୧ ଚଉଦିଆ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାଥାପୁରୁ ଶବ ଖୋଇବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ, 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ' ଦେଖିବେ ।

ତ୍ରିକୋଣ ଭୂମି—ସଂ.ବ—(ଭୌଗୋଳିକ ପରିଭାଷା)—ନଈର ମୁହାଣରେ କାଳକ୍ରମେ ପଙ୍କ ଜମାଦୋଇ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଦ୍ୱୀପ ଭଳିକିଆ ଭୂମି; ଡେଲ୍ଟା—(geography) Delta.
ତ୍ରିକୋଣ ଧରତୀ (ତ୍ରିକୋଣମିତି ଭୂମି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ରିକୋଣମିତି—ସଂ. ବ(ଗଣିତ ପରିଭାଷା)—ରେଖା ଓ କୋଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ— Trigonometry.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଏଶାସ୍ତ୍ରରେ ତ୍ରିଭୁଜର କୋଣ ମାପିବାର ଜସ୍ତ୍ରମ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚତୁର୍ଭୁଜ ଓ ବହୁଭୁଜର କୋଣ ମାପିବା ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଭୁକ୍ତ ଅଟେ ।]

ତ୍ରିକୋଣାକାର—ସ. ବ କର୍ମଧା; ତ୍ରିକୋଣ+ଆକାର)—
Tri koṇākāra ତିନ କୋଣିଆ ଆକୃତି; ତ୍ରିଭୁଜ ପରି ଆକାର—(ତ୍ରିକୋଣାକୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Triangular shape.

ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ତିନକୋଣିଆ ;ତ୍ରିଭୁଜ ପରି ଆକାରଯୁକ୍ତ— Three-cornered; triangular; triangle-shaped

ତ୍ରି କ୍ଷାର—ସ. ବ (ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟ)—ଯବକ୍ଷାର, ସାଚିକ୍ଷାର ଓ ଟାଙ୍ଗଣା ଏହି
Tri kshāra ତିନ କ୍ଷାରର ସମାହାର (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗଣ)— An aggregate of 3 salts used in medicine.

ତ୍ରି କ୍ଷୁର—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+କ୍ଷୁର) କୋଇଲେଖା (ଦେଖ)
Tri kshura Koilekhā (See).

ତ୍ରିଖ—ସ. ବ—୧ । ସୀସା—1. Lead.
Trikha ୨ । କାକୁଡ଼ି—2. Cucumber.
୩ । ଟିଣ (ଧାଉ)—3. Tin (metal).

ତ୍ରିଗଙ୍ଗ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ଗଙ୍ଗ; ୩ ରୋଷ୍ଟ ଗଙ୍ଗାର ମିଳନ
Triganga ସ୍ଥାନ)—୧ । ମହାଭାରତୋକ୍ତ ତୀର୍ଥବିଶେଷ— 1. Name of a place of pilgrimage mentioned in the Mahābhārata.

୨ । ୩ ରୋଷ୍ଟ ନଦୀର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ
2 A place where three rivers meet.

୩ । ପ୍ରୟାଗ; ତ୍ରିବେଣୀ (ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା ଓ ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀମାନଙ୍କ ମିଳନ ସ୍ଥାନ)—3 A name of Allahabad.

ତ୍ରିଗଣ—ସ. ବ (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ;ତ୍ରି+ଗଣ) ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ ଓ କାମ ଏହି
Trigaṇa ତିବର୍ଗ—The three main worldly pursuits (viz, duty, riches,and love or virtue, wealth and desire).

ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତ—ସ. ବ (ତ୍ରି=ତିନ+ଗର୍ତ୍ତ=ନିମ୍ନ ଭୂମି; ଗଙ୍ଗା, ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ଓ
Tri gartta ସତ୍ଲୁଜ, ଏହି ତିନଗୋଟି ଗର୍ତ୍ତ ଯେଉଁଠାରେ (ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଛି)—୧ । ତିବତ ଦେଶ—1. Tibet (country).

୨ । ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶଅନ୍ତର୍ଗତ ଜଳନ୍ଧର; ଜଳନ୍ଧର—
2. The Jalandhar district in the Punjab Precidency.

୩ । ଗଣିତଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—3. Name of a branch of mathematices.

୪ । ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତଦେଶବାସୀ ଲୋକ —4. A resident of the district of Jalandhar.

ଆଗେ ଥରେ ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତି ବଦଳି ନବନରୁ
ସେ ଦେଶର ଯେନ୍ ସେନ ଅର୍ଜିବାକୁ—ବୃଦ୍ଧସଂ. ମହାଭାରତ, ବରାଟ ।

ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଭୋଗଲାଳସିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ;
Trigarttā କାମୁକା ସ୍ତ୍ରୀ—1. A lustful woman.

୨ । ଛିଣ୍ଡାଳୀ; ଘୁଂଷୁଳୀ—2. Adulteress.

୩ । ଘୂର୍ଘୁରକା; ନଟୁ—3. A spinning top,

୪ । ଘୂର୍ଘୁରିଆ ପୋକ; ଗୁଣ୍ଡୁରି ପୋକ—4. A kind of insect which bores into the dust.

ତ୍ରିଗୁଣ—ସଂ. ବ—୧ । ଗୁଣତ୍ରୟ; ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମ ଏହି ତିନ ଗୁଣ;
Triguṇa ସୁଖ, ଦୁଃଖ ଓ ମୋହ—1. The three inherent or fundamental qualities of Nature or the Universe (viz good,medium and bad or heavenly, worldly and hellish).

୨ । ତିନଗୋଟ ତାର ବା ଶିଅ—2. Three strings or strands.

୩ । ତିନଗୁଣ; ତିନଓଡ଼; ତିନଥର; ତିନଦଫା—
3. Three times.

ବିଶ—୧ । ତିନ ତ୍ରାଇଁଶିଆ—1. Having three strands; trebled.

୨ । ତିନିଘରିଆ; ତିନଶିଅଯୁକ୍ତ—2 Three stringed; consisting of three cords or threads.

୩ । ତିନଦୋର; ତିନଗୁଣିଆ—
3. Threefold; folded thrice.

୪ । ଗୁଣତ୍ରୟଯୁକ୍ତ—4. Having the 3 inherent qualities of nature.

୫ । ତିନଗୁଣା—5. Triple.

୬ । ତିନଥର—6. Thrice.

ତ୍ରିଗୁଣନେତ୍ର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି: ତ୍ରିଗୁଣନେତ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Triguṇanetra ସାଦାରେ ତିନିରେ ଶୁକ୍ଳ, କୃଷ୍ଣ ଓ ରକ୍ତ ଏହି ୩ ବର୍ଣ୍ଣର ଆଖି ଥାଏ—With tricoloured eyes.
(ତ୍ରିଗୁଣନେତ୍ରୀ-ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ରିଗୁଣନେତ୍ରୀର ଯେନ ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟ ପାଣ୍ଡୀ—ବଦ୍ୟନାଥ, ବରଦ ଉମାସ୍ତବ ।

ତ୍ରିଗୁଣା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତ୍ରିଗୁଣ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଦୁର୍ଗା—
Triguṇā 1. Goddess Durgā.

୨ । ମାୟା—2. Illusion.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍ଯ	ଉଅ	ଃ
୨	ଣ	ଓ	ର	ଲ	ପ୍ଲ	ଅଳାଘ୍ରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	୍

ତ୍ରିଗୁଣାତ୍ମକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ କ୍ଲୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରିଗୁଣ + ଆତ୍ମା + Triguṇātmaka କ)—୧ । (ସାଂଖ୍ୟମତ) ତ୍ରିଗୁଣଯୁକ୍ତ; (ତ୍ରିଗୁଣାତ୍ମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ତ୍ରିଗୁଣବଶିଷ୍ଟ; ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ ଏହି ତିନଗୁଣବଶିଷ୍ଟ—1. Consisting of or having the three primeval attributes, viz, Satwa, Rajah and Tamah.

୨ । ତିନଗୁଣା—2. Thrice; triple.

୩ । ତିନ ତାଙ୍ଗଡ଼ିଆ—

3. Three-stringed; three-stranded.

ସଂ. ବ—(ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ) ଅଜ୍ଞାନ — (Bedanta philosophy) Ignorance.

ତ୍ରିଗୁଣିତ—ସଂ. ବଂ (ତ୍ରିଗୁଣ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—୧ । ତିନ Triguṇita ତାଙ୍ଗଡ଼ିଆ—1. Three stringed; trebled; folded thrice.

୨ । ତିନ ଦ୍ୱାରା ଗୁଣା ହୋଇଥିବା;—

2. Multiplied by three.

୩ । (ଏକ ରାଶି) ସେହ ରାଶି ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଦୁଇଥର ଗୁଣା ଯାଇ ଥିବା—3. (a number) Multiplied twice by itself.

୪ । ତିନଗୁଣ—4. Threefold.

ତ୍ରିଗୁଣୀ—ସ. ବ. (ତ୍ରିଗୁଣ + ଈ)—ବେଲଗଛ (ଏ ଗଛର ପତ୍ର ତିନ Triguṇī ଶାଖାଯୁକ୍ତ ଥିବାରୁ)—The Bel tree.

ତ୍ରିଗୁଣୀକୃତ—ସ. ବଣ. (ତ୍ରିଗୁଣ + ଅଭୂତ ଭାବେ କୃ + କ୍ତ)—Triguṇīkṛuta ୧ । ତିନତାଙ୍ଗଡ଼ିଆ—1 Trebled.

୨ । ତିନପରସ୍ତ ଉଙ୍ଗା ଯାଇ ଥିବା—

2. Made into three-folds.

ତ୍ରିଗୂଢ଼—ସ. ବ.—ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶ ଧାରଣ କରିଥିବା ପୁରୁଷର ନୃତ୍ୟ—Tri gūrdha Dance by a male attired in female dress.

ତ୍ରିଚକ୍ର—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି + ଚକ୍ର)—୧ । ତିନଚକିଆ Trichakra ଗାଡ଼ି—1. Tricycle.

(ତ୍ରିଚକ୍ରଯାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରଦ୍ୱୟଙ୍କ ରଥ—

2. The three-wheeled car of the 'Aświnī kumāras.

ସଂ. ବଣ.—ତିନଚକିଆ—Three-wheeled.

ତ୍ରିଚକ୍ଷୁଃ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି + ଚକ୍ଷୁସ୍) - ତିନ ଆଖିଆ— Tri chakshuh Three-eyed.

ବ.—ମହାଦେବ—Śiba (the three-eyed God.)

ତ୍ରିଚତ୍ୱାରିଂଶ—ସଂ. ବଣ. (ତ୍ରିଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ + ପୂରଣାର୍ଥେ. ଅ)—Tri chatwārimśa ୪୩ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—Forty-third.

ତ୍ରିଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ - ସଂ. ବ. ଓ ବଣ.— (ତ୍ରି ଅଧିକ ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍, ମ. ପ. Tri chatwārimśat ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧା;)—୧। ଚେୟାଳିଶି; ଗଣିତିରୁ ତିନ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—1 Fortythree; 43.

୨ । ଚେୟାଳିଶି ସଂଖ୍ୟକ—2 Numbering 43.

ତ୍ରିଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ତମ—ସଂ. ବଣ.—ତ୍ରି ଚତ୍ୱାରିଂଶ (ଦେଖ) Tri chatwārimśattama Tri chatwārimśa (See)

ତ୍ରିଚିନାପଲ୍ଲୀ—ଦେ. ବ.—କାବେରୀ ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ Tri chināpallī ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ନଗରବିଶେଷ—Name of a town in the Deccan situated on the bank of the Kaveri river; Trichy.

[ଦ୍ର— ଇଂରେଜମାନେ ସଂକ୍ଷେପରେ ଏହାକୁ 'ଟ୍ରିଚି' ବୋଲି କହନ୍ତି ଓ ଲେଖନ୍ତି । ଖ୍ରୀ. ୧୮୫୫ ସାଲ ପୂର୍ବରୁ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ଗଡ଼ ଥାଇଥିଲା ଦୁର୍ଗ ଥିଲା । ପର୍ବତ ଉପରେ ଗଣେଶଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ପର୍ବତର କାନ୍ଥିରେ ଶଥୁରଭୂତେଶ୍ୱରଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏ ପର୍ବତ ଶୃରଯାଖର ନାମ୍ନଭୂମିରୁ ୬୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ । ଏଠାରୁ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗମ୍ ଓ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗମ୍‌ର ଗୋପୁରମାନ ଦେଖାଯାଏ ଓ କାବେରୀ ନଦୀର ଦୁଇ ଶାଖା ମଧ୍ୟ ଦିଶେ । ଏହାର ପୂର୍ବ ନାମ ତ୍ରିଶିରପଲ୍ଲୀ । ଏଠାରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ତ୍ରିଶିର ରାକ୍ଷସକୁ ବଧ କରିଥିଲେ ।]

ତ୍ରିଜଗତ୍—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି + ଜଗତ୍)—ସ୍ୱର୍ଗ୍ୟ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ Tri jagat ପାତାଳ ଏହି ତିନଲୋକ; ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶଭୁବନ; ତିନଭୁବନ— The universe; the created world consisting of the heaven, the earth and the nether world according to the Hindus.

ତ୍ରିଜଗତୀ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି + ଜଗତ୍ + ଈ)—ତ୍ରିଜଗତ୍ Trijagatī (ଦେଖ) Trijagat (See)

ତ୍ରିଜଟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି + ଜଟ)—ଯାହାମୁଣ୍ଡରେ ତିନଟି Tri jaṭa ଜଟ ଥାଏ—Having three plaits or braids (ତ୍ରିଜଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) of hair.

(ତ୍ରିଜଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ. ବ—୧ । ମହାଦେବ—

1. God Śiba.

୨ । ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ନାମ—2 Name of a Brāhmaṇa.

[ଦ୍ର—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଏହାଙ୍କୁ ଅନେକ ଗ୍ରାମ ଦାନ କରିଥିଲେ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।

ତ୍ରିଜଟା—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି + ଜଟା)—୧ । ମହାଦେବ— Trijaṭā 1. God Śiba.

୨ । (ଏହାର ପତ୍ର ତିନିଶାଖା ଥିବାରୁ) ବେଲଗଛ—

2. The Bel tree.

ସ୍ତ୍ରୀ.—ରାବଣର ରକ୍ଷୀ ରାକ୍ଷସୀବିଶେଷ; ବିଭୀଷଣର କନ୍ୟା (ଏ କନ୍ୟା ସୀତାଙ୍କର ପରିଚାରିକା ଥିଲା)—Name of a demoness, deputed by Rābaṇa to keep watch over Sītā, but who was always kind to her ward; the daughter of Bibhīshana.

ବାଦେବ ରୂପକା ରେଣ୍ଟ ତ୍ରିଜଟା ଥିଥର ସେ ।

ତତ୍ତ. ବୈଦେହୀବିଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେବେ ଅପର ଦୃଶ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉଭୟଭୋଖରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଦ୍ୱୈତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ,' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ତ୍ରିଜାତକ—ସଂ. ବ.—(ବୈଦ୍ୟକ) ସମାହର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି + ଜାତକ— Trijātaka ତାଳଚନ (ମତାନ୍ତରରେ ଜାତିଫଳ),ଅଲେଇଚ ଓ ତେଜ- (ତିଗନ୍ଧକ—ଅନ୍ୟନାମ)ଯୁକ୍ତ ସମସ୍ତିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧକଶେଷ- A mixture of three spices prescribed by the Ayurbeda (viz. cinnamon or mace; cardamom and cassia leaves.)

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ନାଗେଶ୍ୱର ମିଶିଲେ ଚତୁର୍ଜାତକ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ତ୍ରିଜାତକ ରେଚକ, ରୁକ୍ଷ, ଲଘୁ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ମୁଖର ଦୁର୍ଗନ୍ଧନାଶକ, ପିତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ, ଏ ବାୟୁଦୋଷ ଓ ବିଷନାଶକ ଅଟେ ।]

ତ୍ରିଜୀବୀ—ଦେ. ବଣ (ସ. ଚିରଂଜୀବୀ)—ଚିରଂଜୀବୀ— Trijībī Long-lived.

ତ୍ରିଜୀବୀ ହେବାକୁ ବର ପାଇଥିଲ, ସୀତା ତୁରଣ ଜଣାଇ କଲ ଦେ, ଗୁଜନ—

ବଗ୍ଲନାଥ. ବତନ ଘମାସ୍ୱଣ ।

ତ୍ରିଣା ତ୍ରିଣା—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ବାଦ୍ୟର ନାଦବିଶେଷ— Triṇā riṇā A sound of musical instruments.

ଝେଙ୍କ ଝଙ୍କ ଝଙ୍କ ଝଙ୍କାଳ ଝଙ୍କେ,
ଝେଙ୍କୁଣା ତ୍ରିଣାତ୍ରିଣା ଘୁଣିତ ଘୁଣାଙ୍କେ । ପ୍ରାତୀ. ଉତ୍ତଯଂମନ୍ତ୍ରସ୍ୱ ।

ତ୍ରିତୟ—ସଂ. ବ (ତ୍ରି + ପୂରଣାର୍ଥେ ଓ ଅବୟବାର୍ଥେ, ତୟ)— Tritaya ୧ । ଧର୍ମ୍ମ, ଅର୍ଥ ଓ କାମ ଏହି ତିନର ସମାହାର— ତ୍ରିତୟା / ତ୍ରିତୟୀ } ସ୍ତ୍ରୀ 1. The aggregate of piety, riches and worldly desire.

୨ । ତିନ ସଂଖ୍ୟା—2. Three.

ସଂ. ବଣ—ତ୍ରିସଂଖ୍ୟାନ୍ୱିତ—Numbering three

ତ୍ରିତୟା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ସଂ. ତ୍ରେତା)—ତ୍ରେତାଯୁଗ— Tritayā The second age of the world according to the Hindu.

ତ୍ରିତଳ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି + ତଳ)—ତିନ ମାଡ଼ାଲଯୁକ୍ତ— Tritaḷa Three-storied.

ତି—ଉପ୍ତସ୍ଥ ମଦ୍ଦଲ—Second storey.

ତ୍ରିତାପ—ସଂ. ବି (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି + ତାପ)— ସଂସାରରେ ମନୁଷ୍ୟ Tri tāpa ଭୋଗ କରିବା ବିବିଧ ଦୁଃଖ; ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଭୌତିକ, ଆଧିଦୈବିକ ଦୁଃଖ—The three classes of worldly troubles to which man is liable, viz, spiritual or mental, bodily and those inflicted by Divine a agency.

ତ୍ରିଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବି (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି + ଦଣ୍ଡ)—୧ । ସନ୍ନ୍ୟାସ ଆଶ୍ରମର Tri daṇḍa ଚିହ୍ନ; ଏକତ୍ରୀକୃତ ତିନ ଖଣ୍ଡ ଯଷ୍ଟି; ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ କାନ୍ଧରେ ବହନ କରିବା ଖଣ୍ଡିଏ ବଡ଼ ଯଷ୍ଟିର ଅଗ୍ର ଭାଗରେ ଆଡ଼ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ଶ୍ରେଣ କାଠି ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଦଣ୍ଡ—1. A staff with a cross attached at the top, carried by a class of ascetics; the sacred triple staff of an ascetic.

୨ । ମନ, ବାକ୍ୟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ନିଗ୍ରହ; ମନଃସଂଯମ, ବାକ୍ ସଂଯମ ଓ ଦେହସଂଯମ—2. Control over one's thoughts, words and actions; triple self control

୩ । ସନ୍ନ୍ୟାସାଶ୍ରମ—3. The state of a Sannyāsī or ascetic.

୪ । ମନୋଦଣ୍ଡ, ବାଗ୍‌ଦଣ୍ଡ ଓ କାୟଦଣ୍ଡ, ଏହି ତିନପ୍ରକାର— 4. Three kinds of punishment viz. on the mind, on one's utterances and one's body.

ତ୍ରିଦଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରିଦଣ୍ଡ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)— Tridaṇḍī ୧ । ତ୍ରିଦଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ—1. Consisting of three sticks.

୨ । ତ୍ରିଯଷ୍ଟିବାହକ—2. Carrying three sticks.

୩ । ତ୍ରିଦଣ୍ଡଧାରୀ—3. Carrying the triple staff.

ବ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର କାୟମନୋବାକ୍ୟ (ମନ ବଚନ ଓ କର୍ମ୍ମ ଏହି ତିନ) କୁ ସଯମ କରିଅଛି— 1. One who has succeeded in controlling his mind, body and action.

୨ । ତ୍ରିଦଣ୍ଡଧାରୀ ପରିବ୍ରାଜକ ସନ୍ନ୍ୟାସୀବିଶେଷ— 2. A class of wandering ascetics carrying the triple staff.

୩ । ସଜ୍ଞୋପବୀତ (ଏଥିରେ ତିନ ସରରେ ତିନୋଟି ଲେଖାଏ ଖିଅ ଥାଏ)—3. The sacred thread worn by the 3 higher castes amongst the Hindus.

ତ୍ରିଦଳ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଯାହାର ତିନଗୋଟି ପତ୍ର ଥାଏ— Tridaḷa 1. Having three leaves.

(ତ୍ରିଦଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେଉଁ ପତ୍ରର ତିନଗୋଟି ଶାଖା ଥାଏ— 2. (leaf) Having three branches.

ସଂ. ବ—ବେଲ ଗଛ—The Bel tree.

ତ୍ରିଦଳା—ସଂ. ବ. (ତ୍ରିଦଳ + ଆ)—ଗୋଧାପଦୀ (ଦେଖ) Tridaḷā Godhāpadī (See)

ତ୍ରିଦଶ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରି = ତାପତ୍ରୟ + ଦଶ୍ ଧାତୁ = ନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. Tridaśa ଅ; ଯେଉଁମାନେ ଜୀବର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଭୌତିକ, ଆଧିଦୈବିକ ତାପତ୍ରୟ ବିନାଶ କରନ୍ତି)—ଦେବତା; ଅମର—The Gods; the Immortals.

ସଂ. ବଣ. (ତ୍ରିଅଧିକ ବା ତ୍ରିଗୁଣିତ ଦଶ)—ତେତ୍ରିଶ ସଂଖ୍ୟା ବୋଧିଷ୍ଟ (ଯଥା—ଆଦିତ୍ୟ ୧୨, ରୁଦ୍ର ୧୧, ବସୁ ୮, ଅଶ୍ୱଦେବ ୨ = ୩୩ଦେବ)—Numbering 33.

ଦେ. ଓ ବ. ବଣ. (ସଂ. ତ୍ରୟୋଦଶ)—୧୩ ସଂଖ୍ୟା — The number thirteen.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଲୃ	ଓ୍ଚ	ଷ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଜ୍ୟ	ଲ୍ଚ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ

ତ୍ରିଦଶ ଅଧ୍ୟାସ୍ ସଞ୍ଜ୍ଞଶ୍
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୁଣ ଗଣ ଧାନ । ଭ୍ରାନ୍ତୀ, ଦୃଶ୍ଟିଭ୍ରମଭ୍ରୋଦସ୍ । ।

ତ୍ରିଦଶ ଗୁରୁ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତ୍ରିଦଶ+ଗୁରୁ)—ବୃହସ୍ପତି—
Tridaśa guru The spiritual preceptor of the Gods; Bṛuhaspati.
(ତ୍ରିଦଶାଗୁର୍ଯ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ରିଦଶ ଗୋପ—ସ. ବ—ସାଧବ ଘର ବୋହୂ ପୋକ; ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପକୀଟ—
Tridaśa gopa The cocculus insect ;cochenial.

ତ୍ରିଦଶ ଦୀର୍ଘିକା—ସ. ଈ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦଶ + ଦୀର୍ଘିକା)—
Tridaśa dīrghikā ସନ୍ଦାକିନୀ ବା ସ୍ୱର୍ଗ ଗଙ୍ଗା—
The sacred Ganges said to flow in the Heaven.

ତ୍ରିଦଶ ପତି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦଶ+ପତି)—
Tridaśa pati ଦେବରାଜ; ଇନ୍ଦ୍ର—Indra, the king amongst the Gods.
ତ୍ରିଦଶାଧିପତି, ତ୍ରିଦଶାଧିପ, ତ୍ରିଦଶାଧିଷ } ଅନ୍ୟରୂପ

ତ୍ରିଦଶ ପୁଷ୍ପ—ସ. ବ—ଲବଙ୍ଗ—
Tridaśa pushpa Clove.

ତ୍ରିଦଶ ବଧୂ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦଶ+ବଧୂ)—ଦେବ ସ୍ତ୍ରୀ; ଅପ୍ସରା—The nymphs of the Gods; the heavenly maidens; the fairies of the Hindus.
Tridaśa badhū
(ତ୍ରିଦଶବନିତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ରିଦଶ ମଞ୍ଜରୀ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦଶ+ମଞ୍ଜରୀ)—
Tridaśa mañjarī ତୁଳସୀ ଗଛ—The sacred Basil plant.

ତ୍ରିଦଶାଙ୍କୁଶ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦଶ+ଅଙ୍କୁଶ)—ବଜ୍ର—
Tridaśāṅkuśa Thunder bolt.

ତ୍ରିଦଶାୟନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦଶ+ଅୟନ)—ବିଷ୍ଣୁ—
Tridaśāyana Bishṇu.

ତ୍ରିଦଶାୟୁଧ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦଶ+ଅୟୁଧ)—
Tridaśāyudha ୧ । ବଜ୍ର; ଚଡ଼ାକ—1. Thunderbolt.
୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ—2 The rainbow.

ତ୍ରିଦଶାରି—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦଶ + ଅରି)—
Tridaśāri ଅସୁର; ରାକ୍ଷସ; ଦାନବ; ଦୈତ୍ୟ—
A demon; a titan

ତ୍ରିଦଶାଳୟ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦଶ+ଆଳୟ)—
Tridaśālaya ୧ । ସ୍ୱର୍ଗ; ଦେବଲୋକ—1. The heaven.
(ତ୍ରିଦଶାବାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସୁମେରୁ ପର୍ବତ—
2. The Sumeru mountain.

ତ୍ରିଦଶାହାର—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦଶ+ଆହାର)—
Tridaśāhāra ଅମୃତ; ସୁଧା—Nectar; ambrosia

ତ୍ରିଦଶେଶ୍ୱର—ସ. ବ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦଶ+ଈଶ୍ୱର)—
Tridaśeśwara ୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—1. Indra.
(ତ୍ରିଦଶେଶ୍ୱରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମହାଦେବ—2. Siba.
୩ । ବିଷ୍ଣୁ—3. Bishṇu

ତ୍ରିଦଶେଶ୍ୱରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ; ଶଚୀ—
Tridaśeśwarī 1. The wife of Indra.
୨ । ଦୁର୍ଗା; ପାର୍ବତୀ—1. Pārbatī
୩ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ Lakshmī

ତ୍ରିଦଶ୍ୟ—ଦେ. ବ· (ସ. ତ୍ରିଦଶାଳୟ)—ସ୍ୱର୍ଗ—
Tridaśya Heaven.
ଯେ ସଙ୍କ ରୁତେ ଦୟା ଚର
ଜସ୍ତନ୍ତେ ନ ଦିବଶେ ବସନ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତ୍ରିଦିବ—ସ. ବ. ପୁ. (ତ୍ରି=ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ + ଦିବ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା; କରିବା+ଅଧିକରଣ. ଅ; ଯେଉଁଠାରେ ଦେବତାମାନେ ବିହାର କରନ୍ତି)—୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—1. Heaven.
Tridiba
୨ । ଆକାଶ—2. The sky; welkin.
୩ । ସୁଖ—3 Happiness.

ତ୍ରିଦିବା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରିଦିବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନଦୀବିଶେଷ—
Tridibā Name of a river,

ତ୍ରିଦିବେଶ—ସ. ବ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ତ୍ରିଦିବ + ଈଶ)—ଦେବତା—
Tridibeśa A God; Deity.

ତ୍ରିଦୃକ୍—ସ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି + ଦୃଶ୍=ଚକ୍ଷୁଃ)—ତ୍ରିନେତ୍ରଧାରୀ;
Tridṛuk ଶିବ—The three eyed God, Siba.

ତ୍ରିଦେବ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ତ୍ରି+ଦେବ)—ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ—
Trideba The Hindu Trinity.

ତ୍ରିଦୋଷ—ସ. ବ. (ଆୟୁର୍ବେଦ ମତେ) ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫଜନିତ
Tridosha ଶରୀରର ବିକାର ବା ପ୍ରକୋପ; ସନ୍ନି; ସନ୍ନିପାତ ବିକାର—Derangement of the three humours of the body (wind, bile and phlegm) according to Āyurbeda; collapse.

ତ୍ରିଦୋଷଘ୍ନ—ସ. ବଶ. (ତ୍ରିଦୋଷ + ହନ୍ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯାହା ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫର
Tridoshaghna ପ୍ରକୋପକୁ ନାଶ କରେ—(medicine) Which sets the three disordered humours right.

ତ୍ରିଦୋଷଜ—ସ. ବଶ. (ତ୍ରିଦୋଷ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Tridoshaja ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫ ଦୋଷରୁ ଜାତ (ରୋଗାଦି)—
ତ୍ରିଦୋଷଜନିତ, ତ୍ରିଦୋଷଜାତ } ଅନ୍ୟରୂପ Due to the derangement of the three humours of the body.

ସ. ବ—ସନ୍ନିପାତ—Collapse.

ତ୍ରିଧା—ସ. ଅ (ତ୍ରି + ପ୍ରକାରାର୍ଥେ ଧା)—୧ । ତିନ ପ୍ରକାରରେ—
Tridhā 1. In three ways; in three kinds.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଚଳିତ ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବିନା ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ନିୟମରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରଖା କରଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ କୌଣସି କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ପୃଷ୍ଠାରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଂଶୀ' ନ ପାଇଲେ 'ବଶି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

୨ । ତିନଗୁଣ—2. Threefold.

୩ । ତିନଥର—3. Thrice.

୪ । ତିନ ଖଣ୍ଡରେ—4. In three pieces.

୫ । ତିନଭାଗରେ—5. In three parts; into three.

୬ । ତିନଆଡ଼େ—6. In three directions.

ବିଣ—୧ । ତିନ ପ୍ରକାରର—1. Of three kinds.

୨ । ତ୍ରିଗୁଣିତ—2. Threefold; trebled.

ତ୍ରିଧାତୁ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରି+ଧାତୁ; ସମାହାର) —୧ । ସୁନା, ରୂପା ଓ ତମ୍ବା-
Tridhātu 1. Gold, silver and copper.

୨ । ଶରୀରସ୍ଥ କଫ, ବାଉ ଓ ପିତ୍ତ —2. The 3 humours of the body; phlegm, wind and bile.

ତ୍ରିଧାମା—ସଂ. ତ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ଧାମନ୍=ବାସସ୍ଥାନ ଯାହାର;
Tridhāmā ତ୍ରିଧାମନ୍; ୧ମା ୧ବ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମା—
1. Brahma.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

୩ । ଶିବ—3. Śiba.

୪ । ଅଗ୍ନି—4. Fire.

୫ । ମୃତ୍ୟୁ—5. Death.

୬ । ସ୍ୱର୍ଗ—6. Heaven.

ସ. ବିଣ—ତ୍ରିସଂଖ୍ୟାନ୍ୱିତ—Numbering three.

ତ୍ରିଧାର—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ଧାର)—
Tridhāra ତିନଗୋଟି ଧାରର ସମାହାର—Three streams flowing or meeting together.

ବିଣ—୧ । ତିନ ଧାରବିଶିଷ୍ଟ—
1. Having three streams,

୨ । ତିନ ଧାରରେ ବୋହି ଯାଉଥିବା—
2. Flowing in three streams.

ତ୍ରିଧାରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ୱିଗୁ ଓ କର୍ମଧା; ତ୍ରି+ଧାରା)—
Tridhārā ୧ । ତିନଗୋଟି ଧାରା ବା ପାଣି ବହିବା ଧାର—
1. Three streams flowing together.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ତିନ ଧାରରେ ବହିଯାଉଥିବା ନଦୀ, ଗଙ୍ଗା-
2. The Ganges flolwing in three streams.

[ଦ୍ର—ସ୍ୱର୍ଗମର୍ତ୍ତରେ ଗଙ୍ଗାର ପ୍ରଥମ ଧାରା ମନ୍ଦାକିନୀରୂପେ ସ୍ୱର୍ଗରେ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଧାରା ଭାଗୀରଥୀରୂପେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଓ ତୃତୀୟ ଧାରା ଭୋଗବତୀରୂପେ ପାତାଳରେ ବହୁ ଅଛି ।]

୩ । ଦେହୁଳିଆ ସିଜ୍—
3. A kind of cactus,

ତ୍ରିନବତି—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ. (ମ. ଯ. ସ୍ତ୍ରୀ; କର୍ମଧାରସ୍ଥ ତ୍ରି ଅର୍ଥକ ନବତି)—ତେୟାନବେ;୯୩—Ninety three.

ତ୍ରିନୟନ—ସଂ. ତ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ନୟନ)—୧ । ମହାଦେବ—
Trinayana 1, The three-eyed God Śiba.

(ତ୍ରିନେତ୍ର, ତ୍ରିଲୋଚନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (କର୍ମଧାରସ୍ଥ) ଲୋଚନ-
(ତ୍ରିନୟନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯୁ—2, Three eyes,

ବିଣ. ପୁଂ—ତିନ ଚକ୍ଷୁର୍ବିଶିଷ୍ଟ; ତିନଆଖିଆ—
Three-eyed.

ତ୍ରିନୟନା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାଳୀ; ଦୁର୍ଗା; ବଗଳାମୁଖୀ—
Trinayanā Goddess Kāli,

(ତ୍ରିନେତ୍ରା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ—ଲୋଚନତ୍ରୟଯୁକ୍ତା; ତ୍ରିଚକ୍ଷୁ-
ବିଶିଷ୍ଟା—Three-eyed (female); having three eyes,

ତ୍ରିନାଥ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର; ତ୍ରି+ନାଥ)—ତ୍ରିଦେବ (ଦେଖ)
Trinātha Trideba (see)

ତ୍ରିନାଥ ମେଳା—ଦେ. ବି—ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହେଶ୍ୱରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
Trinātha melā ପୂଜା—A worship, for some time in vogue in Orissa, of the Hindu Trinity,

ତ୍ରିନାଥ ମେଳା, ସ୍ୱୟମ୍ଭୁର ପୂଜା, ଗ୍ରାମ ଦେବତା ମାଳତୀ
ଦୁଇଜଣଯାକ ଚେର ଚେର ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ।

ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

[ଦ୍ର—ଏହା କୌଣସି ଶାସ୍ତ୍ରାନୁମୋଦିତ ନୂହେଁ । ଏଥିରେ ପଇସାକର ଯାନ, ପଇସାକର ତେଲ ଓ ପଇସାକର ଗଞ୍ଜେଇ ତିନ ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଯାଏ ଓ ଗାଁ ବୋଲିଯାଏ । ତେଲ ସାଧରେ ଜଳେ, ଯାନ ଓ ଗଞ୍ଜେଇକୁ ଉପସ୍ଥିତ ଭକ୍ତମାନେ ଖାଆନ୍ତି ।]

ତ୍ରିପକ୍ଷୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ତ୍ରିପକ୍ଷୀୟ)—ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ଦିବସଠାରୁ
Tripakshī ୪୫ ଦିନ ପରେ କରିବା ଶ୍ରାଦ୍ଧ—A Śrāddha performed on the forty-fifth day of one's death.

ତ୍ରିପଞ୍ଚାଶତ୍—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ (ତ୍ରି ଅଧିକ ପଞ୍ଚାଶତ୍; ମ. ଯ. ସ୍ତ୍ରୀ.)—
Tripañchāśat ତେପନ; ୫୩— Fifty-three.

ତ୍ରିପଟା—ଦେ. ବ (ସଂ. ତ୍ରିପଟା)—ତିନକାଳକଣ୍ଠିଷ୍ଟ ସଙ୍ଗୀତ—
Tripaṭā A song having three stops.

ତ୍ରିପଣ୍ଡ—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରି=ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ+ପଣ୍ଡ=ବ୍ୟର୍ଥ; ଯେ ଧର୍ମ,
Tripaṇḍa ଅର୍ଥ କାମକୁ ପଣ୍ଡ କରେ)—୧ । ଦୁଷ୍ଟାତ୍ମା; ଦୁର୍ବୃତ୍ତ—
1. Wicked.

୨ । ଖଳ; ଶଠ; ପ୍ରତାରକ—
2. Cheating; fraudulent; deceitful.

ଦେ. ବ.—୧ । କଦାକାର—1. Ugly.

ବିଣର ବିଣ.—୧ । ଭୟଙ୍କରରୂପେ; ଉତ୍ପାତଚ୍ଛଳରୂପେ—
1. Frightfully.

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—2. Very.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଙ	ନ

ତିପଣ୍ଡ କଳା—ବେ. ବ୍ରୀ.—ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—
Tripaṇḍa kaḷā Very black coloured.
(ତିପଣ୍ଡ କାଳଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମୁଣ୍ଡା ବଡ଼ପଣ୍ଡା ମୁଣ୍ଡପର ତ୍ରିପଣ୍ଡ କଳା ।
(ତିପଣ୍ଡ କାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପଳାରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ତିପତାକ—ସଂ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ପତାକା; ପତାକା ପର୍ ଚତ୍ୱ-
Tripatāka ତ୍ୱପୂର୍ବଣିଷ୍ଟ)—ପତାକାତ୍ୱପୂର୍ବଣିଷ୍ଟ —Having
(ତ୍ରିପତାକା—ଅନ୍ୟରୂପ) three flags.

ବ.—୧ । ପତାକାବତ୍ ରେଖାତ୍ରୟ ଅଙ୍କିତ ଲଲାଟ—
1. A brow having three flag-like lines or folds.

୨ । ମଧ୍ୟମା ଓ ଅନାମିକା ଅଙ୍ଗୁଳ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ତିନ ଆଙ୍ଗୁଳ ବିଶିଷ୍ଟ ହସ୍ତ—2. A palm of hand having three fingers only (i.e without the middle and the ring fingers).

ତିପତି—ବେ. ବ. (ନାମ)—(ସଂ. ତ୍ରି+ପତ୍ତି)—୧ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ
Tripati ପ୍ରଦେଶର ଆରକଟ ଜିଲ୍ଲାର ଚନ୍ଦ୍ରଗିରି ତାଲୁକାର ପ୍ରଧାନ
ନଗର; ତିରୁପତ୍ତି—1. Name of a sub-division town and place of pilgrimage in Madras presidency; Tirupati.

[ଦ୍ର—ଏହା ତ୍ରିତତ୍ତ୍ୱ ଗୋଷ୍ଠୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥ । ଏସ୍ଥାନର ତିରୁମଲ ପର୍ବତ ଉପରେ ଦେବମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏହି ପର୍ବତ ସପ୍ତଶୃଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଶୃଙ୍ଗ ଅତିକ୍ରମ କରି ଗଲେ ଶେଷାଚଳ ନାମକ ସପ୍ତମ ଶୃଙ୍ଗରେ ଶ୍ରୀନିବାସ ଦେବଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ବେଙ୍କଟାଦ୍ରି । ଏ ଦେବବିଗ୍ରହ ଶ୍ରୀନିବାସଦେବ ବାଲାଜି ନାମରେ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅତିହତ ହୁଅନ୍ତି । ବାଲାଜି, ଶ୍ରୀ ଓ ଭୂ ଶକ୍ତିତ୍ରୟସମନ୍ୱିତ କୃଷ୍ଣପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ ଚତୁର୍ଭୁଜ ବିଷ୍ଣୁ-ମୂର୍ତ୍ତି । ଏଠାରେ ସ୍ୱାମୀ ତୀର୍ଥ, ପାଣ୍ଡବ ତୀର୍ଥ ଓ କପିଳ ତୀର୍ଥମାନ ଅଛି । ଏଠାରେ ରାମାନୁଜ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । (ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ) । ଏ ମନ୍ଦିରର ଖଞ୍ଜା ବାବଦ ବାର୍ଷିକ ୧୬ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ହୋଇ ଏହି ଦେବଙ୍କ ସେବାପୂଜାରେ ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ ।

୨ । ଭଗବାନ; ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishnu.

ତ୍ରିପତି ପାତେ ମୋ ପ୍ରଣତି
ଯେଣେ ହୋଇବ ମୋର ଗତି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତିପତ୍ର—ସଂ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ପତ୍ର) – ତିନ ଗୋଟି ପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ—
Tripatra Trefoil; having three leaves attached to a stalk.

ବ.—୧ । ବେଲପତ୍ରୀ—1. The Bel leaves (having three leaves together.

୨ । ବେଲଗଛ—2. The Bel tree.

୩ । କୁଶତ୍ରୟରେ ରଚିତ ଦୈବ ଓ ପୈତ୍ରକାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ମୋଡ଼ା—3. Three blades of kuśa grass coiled together.

ତିପତ୍ରୀ—ବେ. ବ.(ସଂ ତ୍ରି+ପତ୍ରୀ)—ତିନଗୋଟି କାଣ୍ଡ—
Tripatrī Three arrows.

ଏସେ ତେତନା ପାଇଥିଲେ ପବନ ହୋଇ ତ୍ରିପତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର ପୂରଃ ମାରି ସେ ।
ଉଷ୍ଣ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ତିପଥ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ପଥ)—୧ । ତିନଛକା; ତିନ
Tripatha ଛକା ବାଟ—1. The meeting of three roads.

୨ । ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତାଳ—2. Heaven, earth and the nether regions.

୩ । ତିନଗୋଟି ବାଟ—3. Three ways.

୪ । ଧର୍ମ ସାଧନର ତିନି ମାର୍ଗ (କର୍ମ, ଜ୍ଞାନ ଓ ଉପାସନା)—
4. The three ways for worshipping.

ତିପଥଗା—ସଂ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ—(ତ୍ରିପଥ=ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ. ପାତାଳ+ଗମ୍+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)
Tripathagā ଗଙ୍ଗା—The Ganges (flowing in the
(ତ୍ରିପଥଗାମିନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Heaven, the earth and the nether world).

ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ତିନ ବାଟରେ ବୋହି ଯାଉଥିବା—
Flowing in three ways.

ତିପଦି—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରି+ପଦ)—ଯାହାର ତିନିଟି ଗୋଡ଼ ଥାଏ;
Tripada ତିନଗୋଡ଼ିଆ—Three-legged.
(ତିପଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—୧ । ତିପାଇ; ତିନଗୋଡ଼ିଆ ଷ୍ଟୁଲ ବା ଟେବଲ—1 Tripod.

୨ । ତ୍ରିଭୁଜ—2. Triangle.

ତିପଦା—ସଂ. ବ. (ତ୍ରିପଦ+ଆ)—ଗାୟତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Tripadā Gāyatrī (See)

ତିପଦିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ତିପଦା (ଦେଖ)
Tripadikā Tripadī (See)

ତିପଦୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରି+ପଦ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Tripadī ୧ । ତିପାହ; ତିନଗୋଡ଼ିଆ ଟେବଲ—1. Tripod.
(ତ୍ରିପଦିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
2. Name of a metre; Trochæ.

[ଦ୍ର—ଏହି ଛନ୍ଦର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧରେ ତିନି ଚରଣ ଥାଏ ଓ ତିନି ସ୍ଥାନରେ ସଜ୍ଜାତ ହୁଏ ।]

୩ । ହସ୍ତୀର ପଦବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—3. The chain with which the legs of an elephant are tied.

୪ । ତିନଗୋଡ଼ିଆ ଶଙ୍ଖାଧାର—
4. A tripod for putting conch on it.

୫ । ଗୋଧାପଦା ବା ଦଂଶପଦା ଗୁଳ୍ମ—
5. A kind of plant.

୬ । ତିନଶ୍ଲୋକବିଶିଷ୍ଟ କବିତା—
6. A poem with tree stanzas.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦଉଛି । ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରୟୋଗ ଉଦାହରଣ ଦଉଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠି ବୈଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଘୁଷାଦୋଷରେ ନ ପଡିବେ, ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତରେ ଯାଇପାରନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ପାଇଲେ 'ଗାର' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷା' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

୭ । ବଣିଆଙ୍କ ଟ୍ରପେଇ—7. A three-legged stool used by goldsmiths.

୮ । ଗାୟତ୍ରୀ (ଦେଖ)—8. Gāyatrī (See)

ତ୍ରିପର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ—ପଳାଶବୃକ୍ଷ—A kind of tree; (Butea Triparṇṇa Frondosa).

ବ୍ରି—ତିନି ପତ୍ରଯୁକ୍ତ—Trifoliate.

ତ୍ରିପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ଶାକ— Triparṇṇī . A medicinal potherb; Gangetic (ତ୍ରିପର୍ଣ୍ଣିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Hedysarum.

୨ । ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ ଶାକ—

2. A medicinal potherb.

୩ । ବନକାର୍ପାସ—

3. A wild variety of cotton tree.

୪ । ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)—

4. Śālaparṇṇī (See)

ତ୍ରିପାଠୀ—ମ୍ର. ବ୍ରି—ସେ ତିନି ବେଦ ପାଠ କରିଅଛି— Tripāṭhī Learned in the 3 Bedas.

ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଉପାଧ୍ୟବିଶେଷ; ତିବାଡ଼ୀ; ତେବାଙ୍କ— A family-title of certain Brāhmaṇs.

ତ୍ରିପାଦ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତିନି ଗୋଟି ପାଦ ଯାହାର; ବାମନ ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁ ତ୍ରି ଗୋଟି ପାଦ ଧାରଣ କରିଥିବାରୁ)—

୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu.

୨ । ଜ୍ୱର—2. Fever.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୱରଘୁରୁଷର ତିନି ଗୋଟି ଗୋଡ଼ ଥିବାର ଘୂର୍ତ୍ତାରେ ଲେଖା ଅଛି ।]

୩ । ତ୍ରେତାଯୁଗର ଧର୍ମ୍ମସ୍ୱରୂପ ବୃଷ—3. A three-legged bull said to represent the piety observed duing the 2nd mythical age of the Hindus.

ବ୍ରି—ତିନି ପାଦପରିମିତ— Measured by three foot-steps.

ତ୍ରିପିଟକ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରି+ପିଟକ=ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ୍ମଗ୍ରନ୍ଥ)—ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥ—The Buddhist scripture.

[ଦ୍ର—ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଉପଦେଶମାନ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କ ଭକ୍ତମାନେ ସଂଗ୍ରହ କରି ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏହା ୩ ଭାଗ (ପିଟକ)ରେ ବିଭକ୍ତ, ଯଥା—ସୂତ୍ରପିଟକ, ବିନୟପିଟକ ଓ ଅଭିଧର୍ମ୍ମପିଟକ । ୧. ସୂତ୍ରପିଟକରେ ବୁଦ୍ଧ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଘଟନାରେ ଦେଇଥିବା ସାନ ବଡ଼ ଉପଦେଶମାନ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ୨. ବିନୟପିଟକରେ ବୌଦ୍ଧ. ଭିକ୍ଷୁ ଓ ଶ୍ରାବକମାନଙ୍କ ଆଚାର ବିଷୟକ ନିୟମମାନ ରହିଅଛି । ୩. ଅଭିଧର୍ମ୍ମପିଟକରେ ଚିତ୍ତ, ବୈଜ୍ଞିକ ଧର୍ମ୍ମ ଓ ନିର୍ବାଣ ବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଅଭିଧର୍ମ୍ମପିଟକ ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନର ମୂଳଭୁଆ । ବୌଦ୍ଧମାନେ ମହା ଜ୍ଞାନ, ମଧ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଓ ଖୁନ ଜ୍ଞାନ ଏହି ପରି ତିନଗୋଟି ସଂପ୍ରଦାୟରେ ବିଭକ୍ତ । ମହାଜ୍ଞାନ ତ୍ରିପିଟକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ଓ ଏହା ନେପାଳ, ତିବତ, ଚୀନ, ଆସାମ, ଭୁଟାନ, ରୁଷିଆ ଓ ଜାପାନରେ ଆଦୃତ । ଖୁନଜ୍ଞାନ ତ୍ରିପିଟକ ପାଲି ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ଓ ଏହା ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ଶ୍ୟାମ ଓ ଲଙ୍କାରେ ଦୃଢ । ତ୍ରିପିଟକର ମଧ୍ୟମଜ୍ଞାନ ସଂସ୍କରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ମିଳୁ ନାହିଁ ।

ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ନିର୍ବାଣ ପରେ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ତ୍ରିପିଟକକୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ରାଜଗୃହ ନଜଃସ୍ଥ ଏକ ଗିରିଗୁହାରେ ରଖିଥିଲେ । ପରେ ଅଶୋକ ଗୋଟିଏ ବୌଦ୍ଧଭିକ୍ଷୁ ସମ୍ମିଳନୀ ଆହ୍ୱାନ କରି ତହିଁରେ ଆଲୋଚନା ପରେ ତ୍ରିପିଟକର ଗୋଟିଏ ବିଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ପାଲି ଭାଷାରେ ସମ୍ପାଦନ କଲେ । ଏହାହିଁ ଖୁନଜ୍ଞାନମାନଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥ । ତ୍ରିପିଟକରେ ନାଗାର୍ଜୁନ, ଜନାର୍ଦ୍ଦନ, ଶିବ, ବ୍ରହ୍ମା, ବରୁଣ ଆଦି ଦେବତାମାନଙ୍କର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ତ୍ରିପିବ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରି+ପା ଧାତୁ+ଅ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଲମ୍ବ କାନ Tripiba ଥିବା ଅଣ୍ଡିର ଛେଳି— A kind of long-eared he-goat.

[ଦ୍ର—ଏ ପାଣି ପିଇଲାବେଳେ ଏହାର ଦୁଇ କାନ ପାଣିରେ ଛୁଇଁ । ମନୁଙ୍କ ମତରେ ଏପରି ଛେଳିର ମାଂସ ପିତୃକର୍ମ୍ମ ପାଇଁ ବିଶେଷ ଉପଯୁକ୍ତ ।]

ତ୍ରିପିଷ୍ଟପ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରି+ପିଷ୍ଟପ+ଭୁବନ)— Tripishṭapa ୧ । ଉର୍ଦ୍ଧସ୍ଥ ଭୁବନ, ସ୍ୱର୍ଗ—1. Heaven.

୨ । ତ୍ରିଲୋକ; ତ୍ରିଭୁବନ—

2. The three worlds (heaven, earth and nether world).

୩ । ଆକାଶ -3 The sky.

ତ୍ରିପୁଟ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ପୁଟ=ଆଚ୍ଛାଦନ ଯାହାର) — Triputa ୧ । ମସୂର; ଖେସାରି—

1. A kind of pulse; Lathyrus Sativus.

୨ । ଶର; ତୀର—2. Arrow.

୩ । ତଟ; ତୀର -3. Shore.

୪ । ତାଲା; କୋଳୁ—4. A padlock.

୫ । ଗୋକ୍ଷୁର (ଦେଖ)—

5. Gokshura (See).

୬ । ମଟର (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Pea.

ବ୍ରି—ତିନିଗୁଣିତ—Threefold (M. W).

ତ୍ରିପୁଟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରିପୁଟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —୧ । ମଲ୍ଲିଫୁଲ— Triputā 1. Jasmine flower; Arabian jasmine(M.W).

୨ । ବଡ଼ ଅଲେଇଚ—2. The large cardamom.

୩ । ଗୁଜୁରାଟ; ଶ୍ୱେତ ଅଲେଇଚ—

3. The small cardamom.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଆ	ଇ	ଈ	ଉ	ଊ	ଋ	ୠ	ଌ	ୡ	ଏ	ଐ	ଓ	ଔ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଖ	ଗ	ଘ	ଙ	ଚ	ଛ	ଜ	ଝ	ଞ
୨	ଏ	ଓ	ଂ	ଃ	ଁ	ଅ	ଆ	ଇ	ଈ	ଉ	ଊ	ଋ	ୠ	ଌ	ୡ	ଏ	ଐ	ଓ	ଔ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଟ	ଠ	ଡ	ଢ	ଣ	ତ	ଥ	ଦ	ଧ	ନ	ପ	ଫ	ବ	ଭ

୪ । ତନ୍ତ୍ର—4. The Tantras.

୫ । ଦେବୋକ୍ତ ଅଷ୍ଟାଷ୍ଟଦାତ୍ରୀ ଦେବୀବିଶେଷ—

5. Name of a Goddess.

୬ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗିଣୀବିଶେଷ—

6. A name of a mode in music.

ତ୍ରିପୁଟୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରିପୁଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —୧ । ଏରଣ୍ଡ ଗଛ; ଗବ ଗଛ— 1. The castor plant.

Triputī

୨ । ଖେସାରି—2. A kind of pulse.

୩ । ଇହୁଡ଼ (ଦେଶ)—3. Tihurdi (See)

ତ୍ରିପୁଣ୍ଡ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିକର ବିକ—ତ୍ରିପଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Tripuṇḍa (etc) Tripaṇḍa etc (See)

ତ୍ରିପୁଣ୍ଡ୍ର—ସଂ. ବି. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି + ପୁଣ୍ଡ୍ର = ଅଙ୍ଗୁ; ଅଙ୍ଗୁ ପର ଲମ୍ ୩ ରେଖା)—ଭସ୍ମଚନ୍ଦନାଦ୍ୱାରା କପାଳରେ (ତ୍ରିପୁଣ୍ଡ୍ରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) କଷାଯିତା ସମାନ୍ତର ତିନି ଗାର—

Tripuṇḍra A triple sectarian mark on the forehead with ashes or paste consisting of three parallel horizontal lines or streaks.

[ଦ୍ର—ଏହା ଚଢାନ୍ତୁ ଶୈବମାନେ ଭଜଗୋଟି ଅଡ଼ବାଗିଅ ଗାରରୂପେ କପାଳରେ ଧାରଣ କରନ୍ତି ।]

୨ । ବୈଶ୍ୟମାନେ କପାଳରେ କାଢ଼ିବା ଚଢା—

2. The sandal paste mark put on the brow by the Baiśyas

(ଏଥିର ଶାସ୍ତ୍ରବଚନ—ଅର୍ଦ୍ଧ ପୁଣ୍ଡ୍ରଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ୟ ଷଡ଼ଂଶସ୍ୟ ଦ୍ୱିପୁଣ୍ଡ୍ରକଂ ତ୍ରିପୁଣ୍ଡ୍ରକଂ ତୁ ବୈଶ୍ୟସ୍ୟ ବର୍ତ୍ତୁଲଃ ଶୂଦ୍ର ଲାଞ୍ଛନଂ ।)

ତ୍ରିପୁତ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ତୃପ୍ତି)—ତୃପ୍ତି; ସନ୍ତୋଷ—

Triputi Satisfaction; contentment; satiety,

ତ୍ରିପିତି ବିଣ.(ସଂ. ତୃପ୍ତ)—ତୃପ୍ତ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ— Satisfied, contented.

ଶୁଣି ଭର ମନ କଲେ ଯେ, ସ୍ୱମ ତୃପ୍ତ ହୋଇଲେ ଯେ ।

ତ୍ରିପୁର—ସଂ. ବି.—(ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି + ପୁର)—୧ । ମୟଦାନବ ନିର୍ମିତ ସୁନା, ରୂପା ଓ ଲୁହାର ତିନଗୋଟି ନଗର ବା ଦୁର୍ଗ—

Tripura 1, Three fabulous cities or fortresses constructed by the Titan Mayadānaba.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ତାରକାସୁରର ତିନ ପୁଅ ତାରକାକ୍ଷ, କମଲାକ୍ଷ ଓ ବିଦ୍ୟୁନ୍ମାଳୀ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପୁର ସ୍ୱର୍ଗରେ, ରୌପ୍ୟପୁର ଅନ୍ତରୀକ୍ଷରେ ଓ ଲୌହପୁର ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଥିଲା । ଶିବ ଗୋଟିଏ ବାଣରେ ଏ ତିନପୁରକୁ ଯୋଡ଼ି ଏ ତିନ ଅସୁରଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇଥିଲେ ।]

୨ । ତ୍ରିପୁରାସୁର; ତାରକାସୁରର ତିନ ପୁତ୍ର—

2. Name of three demons; sons of Tārakāsura,

୩ । ବାଣାସୁର (ଦେଖ) —3. Bāṇāsura (See).

୪ । ତାରକାସୁର (ଦେଖ,—4. Tārakāsura (See).

୫ । ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତାଳ —5 The Heaven, the earth and the nether worlds.

ତ୍ରିଗର୍ତ, ତ୍ରିଦେବ, ତ୍ରିପୁର—ଅନିତ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଏ ତେ.ତ୍ରିର । ତୁଳନ. ଫ୍ରେନ୍ଚ୍ଚ ଗ୍ରାମ୍ଭ୍ର ।

ତ୍ରିପୁରଘ୍ନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ତ୍ରିପୁର + ହନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତା. କ୍ୱିପ୍) —ମହାଦେବ—

Tripuraghana Śiba.

(ତ୍ରିପୁରଦାହନ, ତ୍ରିପୁର ମର୍ଦ୍ଦନ, ତ୍ରିପୁରାରି, ତ୍ରିପୁରାନ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ରିପୁର ପର—ସଂ. ବି.—ମହାଦେବ—

Tripura para Śiba.

ତ୍ରିପୁରପର ଦମନ ଜର ନୃପୁର ଝନନ ଯେତ ସଂଗ୍ରାମ ଶମନ କେତେ କମନ ।

ଉଣ୍ଟ. ଫ୍ରେନ୍ଚ୍ଚ୍ଚୁଥାନଥ ।

ତ୍ରିପୁର ଭୈରବୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କାଳିକା ପୁରାଣୋକ୍ତ ଦେବୀବିଶେଷ—

Tripura bhairabī An incarnation of Durgā mentioned in the Kālikā purāṇa.

ତ୍ରିପୁର ମଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବି.—ତିନଗୁଣ ମଲ୍ଲୀ; ତିନିଗୁଣ ମଲ୍ଲ—

Tripura mallī Treble-pettalled jasmine.

(ତ୍ରିପୁର ମଲ୍ଲିକା— ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ରିପୁରା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଦେବୀବିଶେଷ—

Tripurā 1. Name of a Goddess.

ତିନ ପୁରରେ ଏକ ଦେଖି,
ତେଣୁ ତ୍ରିପୁରା ନାମ ଦୋର । ସପ୍ତଶତୀ. ଫ୍ରେନ୍ଚ୍ଚ୍ଚରୁ ଗୀତା ।

୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Durgā.

୩ । ଆସାମର କାମାଖ୍ୟା ଦେବୀଙ୍କର ଏକ ମୂର୍ତ୍ତି—

3. An image of the Goddess Kāmākhyā in Assam.

୪ । ପ୍ରାଚୀନ ତେପ୍ପା ରାଜ୍ୟ; ଆଧୁନିକ ତ୍ରିପୁରା ଦେଶ; ତିପରା—

4. Tipperah (state, district and town in Bengal).

ବେ. ବ—ତିନପତରିଆ ପାଖୁଡ଼ା ଥିବା (କଳା ଓ ଧଳା) ଧୁତୁରା ଫୁଲ—The treble petalled Dhatura flower.

ତ୍ରିପୁରାରି ଦାସ—ବେ. ବ (ନାମ)—ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଓଡ଼ିଆ କବି- ବିଶେଷ—Name of an Oria poet of the eighteenth century A. D.

Tripurāri dāsa

[ଦ୍ର—କେରଳଗୀତା, କଟୁପାଠା, ରାଧାକୃଷ୍ଣ କେଳିକଲ୍ଲୋଳ ଓ ରାମକୃଷ୍ଣ କେଳିକଲ୍ଲୋଳ ଏହି ତିନିଟି କାବ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । (ତାରଣୀ-ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ, ଇତିହାସ) । ଏ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗର କବି ଅଟନ୍ତି । (ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ) ।]

ତ୍ରିପୁରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ତିପରା ଜିଲ୍ଲା, ରାଜ୍ୟ ଓ ନଗର—

Tripurī Tipperah district, town and state (in Bengal).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭିନ୍ନାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଉଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ପବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପବତ' ଦେଖିବେ

ତ୍ରିପୁଷ —ଦେ. ବ (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଜନୈକ ବଣିକ୍—
Tripusha — Name of a merchant of ancient Utkal.

[ଦ୍ର—ଏ ଉଚ୍ଚିକ ନାମରେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବଣିକ ସଙ୍ଗରେ ପାଂଶଉ ଶକଟରେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଯେନ ମଗଧକୁ ଯାଉଥିଲେ । ବାଟରେ ଏ ଦୁହେଁ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଓ ବୁଦ୍ଧ ତପସ୍ୟା ସାଧନ ପରେ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ଥିବାରୁ ସମାନେ ତାଙ୍କୁ ମଦ୍ଦୁ ଆଦ ଦେଲେ ଓ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବୌଦ୍ଧଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେଲେ । ତେଣୁ ନର୍ମାଣ ଯାଇଁ ବୁଦ୍ଧ ସମାନଙ୍କୁ ନଜର ନଖ ଓ କେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ଦୁହେଁ ଦେଶକୁ ଫେରିଆସି ଶିଲାଗର୍ଭ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଚୈତ୍ୟ ତିଆର କରିଥିଲେ । ବନାସୃକ ମିଶ୍ର ସଦ୍ଧାର ୧୦।୧୦ ।]

ଫ. ବ—୧ । କାକୁଡ଼ି —1. Cucumber.

୨ । ଗହମ—2. Wheat.

ତ୍ରିପୁଷ୍କର—ଫ. ବ (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ପୁଷ୍କର)—୧ । ପୁଷ୍କର ତିଥି, ପୁଷ୍କର ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ପୁଷ୍କର ବାରରେ ଘଟିବା ମୃତ୍ୟୁ-ଯୋଗବିଶେଷ—
Tripushkara — An inauspicious combination of certain days at the time of one's death.

[ଦ୍ର—ପୁଷ୍କର ତିଥି ଯଥା—୬ଷ୍ଠୀ, ୭ମୀ ଓ ଦ୍ୱାଦଶୀ । ପୁଷ୍କର ନକ୍ଷତ୍ର ଯଥା—ପୁନର୍ବସୁ, ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା, କୃତ୍ତିକା, ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ପୂର୍ବାଫାଲ୍ଗୁନୀ ଓ ବିଶାଖା । ପୁଷ୍କର ବାର ଯଥା—ରବି, ଶନି ଓ ମଙ୍ଗଳ । ଯାହାର ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ଏହି ତିନିଗୋଟି ପୁଷ୍କର ଘଟେ ତାହାର ତ୍ରିପୁଷ୍କର ଦୋଷ ଘଟେ । ଏହି ଦୋଷ ଘଟିଲେ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ବୃକ୍ଷ ଓ ବାସୁ ବନଷ୍ପତି ହୁଏ; ଏହି ଯୋଗରେ ଜନ୍ମିବା ସନ୍ତାନର ଜାରଜ ଯୋଗ ବୋଲି ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନେ କହନ୍ତି । ତ୍ରିପୁଷ୍କରରେ କୌଣସି ଦାନ ଘଟିଲେ ସେହିପରି ଦାନ ପରେ ଆଉ ଦୁଇ ଥର ଘଟିବ ଓ ଗୁରୁ ଘଟିଲେ ସେହିପରି ଗୁରୁ ଆଉ ଦୁଇ ଥର ଘଟିବ ବୋଲି ଜ୍ୟୋତିଷିକମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]

୨ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୃତ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
2. Name of a place of Hindu pilgrimage.

୩ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ମଧ୍ୟମା ଓ କନିଷ୍ଠାକୁ ଟେକିଲେ କରତଳରେ ଯେଉଁ ଆଧାର ରଚିତ ହୁଏ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
3. The cup-shaped palm formed by erecting the little finger, the middle finger and the thumb.

ତ୍ରିପୁସ—ଫ. ବ—ରାଙ୍ଗା; ଟିଣ ଧାତୁ (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Tripusa — Tin (metal).

ତ୍ରିଫଳା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତ୍ରି+ଫଳ; ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ)—ହରଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା ଓ ଅଁଳା ଏହି ତିନ ଫଳର ସଂଯୋଗ—(ତ୍ରିଫଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Triphalā — A combination of myrobalan, belleric myrobalan and emblic myrobalan (prescribed in the Āyurbeda).

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଚକ୍ଷୁର ହିତକର, ଅଗ୍ନି-ଦୀପକ, ରୁଚିକାରକ ଓ ସାରକ; ଏହା କଫ, ପିତ୍ତ, ମେଦ, କୃମି ଓ ବିଷମ ଜ୍ୱର ବିନାଶକ; ଏଥିର ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ହେଲେ ୧ ଭାଗ ହରଡ଼ା, ୨ ଭାଗ ବାହାଡ଼ା ଓ ୩ ଭାଗ ଅଁଳା ମିଶାଇବାକୁ ହୁଏ । ତ୍ରିଫଳାରେ ନାନାପ୍ରକାର କ୍ୱାଥ, ଘାଟନ, ଘୃତ ଓ ତୈଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

ତ୍ରିବର୍ଗ—ଫ. ବ (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ବର୍ଗ)—୧ । ସଂସାରର ତ୍ରିଜଗୋଷ୍ଠ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଯଥା—ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ ଓ କାମ—
Tri barga — 1. The three pursuits or desires of a worldly man, viz. virtue, wealth, and desires.

୨ । ସୃଷ୍ଟି, ସ୍ଥିତି ଓ ଲୟ—
2. Creation, preservation and destruction.

୩ । ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ—3. The three primary qualities of Nature (good, medium and evil).

୪ । ତ୍ରିଫଳା—4. The three myrobalans.

୫ । ତ୍ରିକଟୁ—5. The three pungent drugs.

୬ । ଆୟ, ସ୍ଥିତି ଓ ବ୍ୟୟ—
6. Income, saving and expenditure.

ତ୍ରିବର୍ଗ ସାଧନ—ସଂ. ବ—ସଂସାରର ପ୍ରଧାନ ତ୍ରିଜଗୋଷ୍ଠ ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ପୂରଣ—
Tribarga sādhana — Consummation or fulfilment of the three main aims of a worldly man.

ତ୍ରିବର୍ଗ—ସାଧାଦ୍ୱାରା ତ୍ରିବର୍ଗ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ—Bringing about the fulfilment of the threefold aim of man.

ତ୍ରିବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ—୧ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ବୈଶ୍ୟ—
Tribarṇṇa — 1. The three higher castes amongst the Hindus.

୨ । ବଣକପା—2. The wild variety of cotton.

ବି—ତିନିରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ—Tricoloured.

ତ୍ରିବର୍ଷିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ତ୍ରି+ବର୍ଷ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ତିନିବର୍ଷୀୟା ମାଇ ବାଛୁରୀ ବା ଛେଳୀ—
Tribarshikā — A she-calf or heifer 3 years old.

ତ୍ରିବଳି—ସଂ. ବି (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ବଳ=ଶୁଥଚର୍ମ)—ଉଦର, କପାଳ ଓ କଣ୍ଠଦେଶ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ମାଂସ ଓ ଚର୍ମର ତ୍ରିବଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଙ୍କୋଚ ଜନିତ ରେଖାତ୍ରୟ—
Tribali — The three folds or wrinkles of skin appearing in the belly, brow or neck of some persons.

ତ୍ରିବଲୀକ—ଫ. ବ—୧ । ପାୟୁ; ମଳଦ୍ୱାର—
Tribalīka — 1. The anus.

୨ । ବାୟୁ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The air.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ସ୍ୱରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ୍	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବଦ୍ଧ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଊ

ତ୍ରିବାର୍ଷିକ—ସ୍ୱ. ବ (ତ୍ରିବର୍ଷ + ଇକ)—୧ । ତିନିବର୍ଷରେ ଥରେ ଘଟିବା—1. Happening once in three years.

୨ । ତିନିବର୍ଷ ସମସ୍ତଙ୍କ ସୀମା ଯରେ ଘଟିବା—

2 Happening at the end of three years.

ତ୍ରିବିକ୍ରମ—ସ୍ୱ. ବ (ତ୍ରି = ଯାଦଦସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା + ବିକ୍ରମ = ଆକ୍ରମ, ଅଧିକାର Tri bikrama ଦୋଇଅଛୁ ଯାଦାଙ୍କର, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ବାମନ ଅବତାରରେ ତ୍ରିପଦଦ୍ୱାରା ତ୍ରିଲୋକକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ; ଉମା ତ୍ରିଲୋକ ମଧ୍ୟରେ ଯାଦାଙ୍କର ବିକ୍ରମ ପ୍ରାପ୍ୟମାନ ଅଛି)—୧ । ବାମନରୂପୀ ବିଷ୍ଣୁ—

1. Bishṇu in the incarnation of Bāmana.

୨ । ତ୍ରିଲୋକ ଆକ୍ରମଣ—

2. An attack on the 3 worlds.

ତ୍ରିବିକ୍ରମ ଭଞ୍ଜ—ଦେ.ବ (ନାମ)—ଜନୈକ ଗଡ଼ଜାତର ରଜା ଓ ଓଡ଼ିଆ Tribikrama bhañja କବି—Name of an Oria poet and Raja of a Hill-state.

[ଦ୍ର—ଏ 'କନକଲତା' ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ କାବ୍ୟ ଲେଖି ଥିଲେ (ଭାରତୀ-ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ତ୍ରିବିଂଶ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସ୍ୱ. ତ୍ରୟୋବିଂଶ)—ତେଇଶି; ୨୩— Tribiṁśa 23; twenty-three.

ତାହୁଁ ଶୁଣେ ଉଗବତ,
ତ୍ରିବିଂଶ ଅଧ୍ୟାୟ ତରତ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଉଗବତ ।

ତ୍ରିବିଣୀ (ତ୍ରିବ୍ୟାଦ)—ଗ୍ରା. ବ—ତ୍ରିବେଣୀ ତ୍ରିବ୍ୟାଦ (ଦେଖ) Tribiṇī (etc) Tribeṇī etc (See)

ତ୍ରିବିଦ୍ୟା—ସ୍ୱ. ବ (ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ତ୍ରି + ବିଦ୍ୟା)-ତ୍ରିବେଦ (ଦେଖ) Tribidyā Tribeda (See)

ତ୍ରିବିଧ—ସ୍ୱ. ବଣ. ପୁଂ ଓ କ୍ଲୀ (ତ୍ରି + ବିଧ = ପ୍ରକାର)—ତିନି Tribidha ପ୍ରକାରର—Of three kinds. (ତ୍ରିବିଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ରିବିଷ୍ଟପ—ସ୍ୱ. ବ.—ତ୍ରିପିଷ୍ଟପ (ଦେଖ)—Tripishṭapa (See) Tribishṭapa

ତ୍ରିବୃତ୍—ସ୍ୱ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତ୍ରି + ବୃ ଧାତୁ = ଘୋଷଣ କରିବା + କ୍ୱିପ୍. ବ୍ୟୁତ୍ପ) Tribṛut ୧ । ତିହୁଡ଼ି (ଦେଖ)—1. Tihurḍi (See)

ତ୍ରିବୃତା
ତ୍ରିବୃତ୍
ତ୍ରିବେଲା
ତ୍ରିବଣ୍ଡୀ
} ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ମସୁର ବା ଖେସାରି—

2. A kind of pulse; Lathyrus Sativus.

ତ୍ରିବୃତ୍‌ପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ହିଙ୍ଗୁପତ୍ରି ଶାଗ; ହଲମୋଚିକା ଶାକ— Tribṛut-parṇṇī Name of a medicinal potherb; Hingsta Repens.

ତ୍ରିବୃତ—ସଂ. ବଣ—ବେଦବହୁତ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ; ତ୍ରିଗୁଣାତ୍ମକ; ତ୍ରିଗୁଣମୟ— Tribṛuta Consisting of the 3 qualities of Nature.

ତ୍ରିବୃତ ଧର୍ମର ଲକ୍ଷଣ,
ଏ ସବୁ କର୍ମେ ଅଗ୍ର ମନ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଉଗବତ ।

ତ୍ରିବୃତ ବ୍ରହ୍ମ—ସଂ. ବ (ତ୍ରିବୃତ୍ = ଅ, ଉ ଓ ମ + ବ୍ରହ୍ମ)—ଓଁକାର— Tribṛuta brahma The mystic syllable 'Om'

ଅଭ୍ୟାସ କର ଶୁଦ୍ଧ ମନେ,
ତ୍ରିବୃତ ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ମରଣେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତ୍ରିବୃତ୍ତ—ସ୍ୱ. ବଣ. ପୁଂ ଓ କ୍ଲୀ (ତ୍ରି + ବୃତ୍ତ = ଗୁଣିତ)—ତିନିଗୁଣିତ— Tribṛutta Threefold; multiplied by three. (ତ୍ରିବୃତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ରିବୃତ୍ତ ଯମକ—ଦେ. ବି—ଗୀତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦରେ ତିନି ସ୍ଥାନରେ Tribṛutta jamaka ପଡ଼ିବା ଯମକ—Alliteration at three places in a line in poetic composition.

ଉମା ଶୈଶବେ ଦୋର ନଗରେ ଦୁଃଖଗତିରେ ଘସି,
ବସି ଏକାନ୍ତ ମାନସେ କାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ କାନ୍ତ ଧ୍ୟାନି ।
ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସ୍ୱଧାନଧି ।

ତ୍ରିବେଣୀ—ସ୍ୱ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି + ବେଣୀ = ପ୍ରବାହ ଯାହାର) — Tribeṇī ୧ । ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା ଓ ସରସ୍ୱତୀର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳ; ପ୍ରୟାଗ-

1 Allahabad, the junction of the three streams, the Ganges, the Jamunā and the Saraswatī.

[ଦ୍ର—ଏହି ତିନି ନଦୀ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରୟାଗରେ (ଏଲ୍ଲାହାବାଦରେ) ମିଳିତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନକୁ ଯୁକ୍ତ ବେଣୀ ଓ ବଙ୍ଗ-ଦେଶ ହୁଗୁଲୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନକୁ ମୁକ୍ତବେଣୀ ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । ମୁଣ୍ଡ ବାଳରେ କରାଯାଇଥିବା ତିନି ଗୋଛ ବେଣୀ—

2. The hair of the head plaited into three braids.

୩ । ହଠଯୋଗ ଅନୁସାରେ ଶରୀରାଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଇଡା, ପିଙ୍ଗଳା ଓ ସୁଷୁମ୍ନା ନାଡ଼ୀ ତିନିର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥାନ—

3. The imaginary meeting place of the three principal air—channels inside the body.

ଦେ. ବ—୧ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରାଚୀ ନଦୀର ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ—1. Name of a sacred bathing place in the old Prāchī river in the district of Puri.

[ଦ୍ର—ଏହା ବାଲିଘାଟଣା ଥାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ବନମାଳୀପୁର ଜକ୍ସନ୍‌ରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ମାଘ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ବୁଡ଼ ପଡ଼େ ଓ ୭ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମେଳା ହୁଏ ।]

୨ । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଗଙ୍ଗା ଓ ଭାଗୀରଥୀଙ୍କ ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ—

ତ୍ରିବେଣୀଘାଟ (ଦେଖ)—Name of a place in the Hooghli district of Bengal where two other rivers meet the Ganges.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ମାଘ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ସ୍ନାନଯୋଗ ପଡ଼େ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ରୁ ୩ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୪ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୩ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ୪ ବା ୫ ରୁ ୬ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ଝଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଝୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂନ' ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ ।

ତ୍ରିବେଣୀ ଅମାବାସ୍ୟା—ଦେ.ବ.—ମାଘ ଅମାବାସ୍ୟା । ଏ ଦିନ ପ୍ରୟାଗରେ Tribeṇī amābāsyā ମକରସ୍ନାନ ଯୋଗ ଘଟେ—The new moon day of the month of Māgha.

ତ୍ରିବେଣୀ ଘାଟ—ଦେ. ବ.—ଭାଗୀରଥୀ ବା ଗଙ୍ଗା ନଦୀ କୂଳରେ Tribeṇī ghāṭa ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଘାଟ—Name of a place in the Hooghli district where three rivers meet.

[ଦ୍ର—ଇ. ଆଇ. ଆର୍. ରେଲ୍‌ୱେସ୍ଟେସନ୍ ଯେଉଁ ଶାଖା ନବଦ୍ୱୀପକୁ ଯାଇଅଛି ତହିଁ ନବକଟରେ ହାଓଡ଼ାଠାରୁ ୩୦ମାଇଲ ଦୂରରେ ହୁଗୁଲୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଭାଗୀରଥୀ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ନଦୀ ମିଳିତ ହୋଇଅଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଶେଷ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଏହିଠାରେ ଗୋଟିଏ ଘାଟ ନର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ଏହା ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ; ଯେଉଁମାନେ ଗଙ୍ଗାରେ ଅସ୍ଥି ଦେବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ସେମାନେ ଏହିଠାରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କରି ଅସ୍ଥି ନକ୍ଷେପ କରନ୍ତି ଓ ଏଠାରେ ତ୍ରିବେଣୀ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମେଳା ହୁଏ ।]

ତ୍ରିବେଣୀ ସ୍ନାନ—ସଂ. ବ—ମାଘ ଅମାବାସ୍ୟାରେ ତ୍ରିବେଣୀରେ Tribeṇī snāna (ପ୍ରୟାଗଆଦି ତୀର୍ଥରେ) ହନୁମାନଙ୍କର ସ୍ନାନ—Bathing in the junction of three rivers in Prayāga (Allāhābad) and other holy bathing places on the new moon of Māgha.

ତ୍ରିବେଦ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି + ବେଦ)—Tri beda ଋଗ୍ୱେଦ; ଋକ୍, ସାମ ଓ ଯଜୁଃ ଏହି ତିନି ବେଦ—The three Bedas; Ṛuk, Sāma and Ājur.

[ଦ୍ର—ଅଥର୍ବବେଦ ପରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା ।]

ତ୍ରିବେଦୀ—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରିବେଦ + ଇନ୍; ୪ସା. ୧ବ)—Tribedī ତିନି ବେଦରେ ପାରଙ୍ଗମ—Learned in the three Bedas.

ଦେ. ବ—ତିୱାରୀ; ତେବାରୀ ଉପାଧ୍ୟାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A Brāhmana holding the family-title of Tebāri or Tripāṭhī.

ତ୍ରିଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରି + ଭଙ୍ଗ)—ତିନିସ୍ଥାନରେ ବଙ୍କା—Tri bhaṅga Crooked at three places. (ତିଭଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ରିଭଙ୍ଗି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ତ୍ରିଭଙ୍ଗୀ)—ତ୍ରିଭଙ୍ଗିମ (ଦେଖ) Tribhaṅgi Tribhaṅgima (See)

ପାଦେ ପାଦ ହୃଦଦେଇ,
ତ୍ରିଭଙ୍ଗିରେ ଜହ୍ନ ଦୋଇ—ଭୂପତି ପ୍ରେମପ୍ରକାଶ ।

ତ୍ରିଭଙ୍ଗିମ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ତ୍ରିଭଙ୍ଗୀ)—ଠିଆହୋଇବାବେଳେ ଶରୀର ତିନି ସ୍ଥାନରେ ବଙ୍କା ହୋଇଥିବା (ଅବସ୍ଥା ବା ଠାଣି) Tribhaṅgima (ତ୍ରିଭଙ୍ଗିମା—ଅନ୍ୟରୂପ) (A pose or posture of standing) Having three bends in the body; bent at three places.

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଣୀ ଧରି ପାଦାଗ୍ରରୁ ପାଦର ଆଣ୍ଠୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ଭଙ୍ଗି, ଆଣ୍ଠୁରୁ କଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ଭଙ୍ଗି ଓ କଟିର ଉପରକୁ ଏକ ଭଙ୍ଗି, ଏପରି ତିନି ସ୍ଥାନରେ ବଙ୍କ ହୋଇ ଠିଆହେବା ଠାଣିକୁ ତ୍ରିଭଙ୍ଗିମ ଠାଣି କୋଲ୍ଲଯାଏ । ଏହି ଠାଣିରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ମୁରଲୀଧାରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସାଧକମାନେ ଧ୍ୟାନ କରନ୍ତି ।]

ତ୍ରିଭଙ୍ଗି ଯମକ—ଦେ. ବ—ତ୍ରିବୃତ୍ତ ଯମକ (ଦେଖ) Tribhaṅgi jamaka Tribṛutta amaka (See)

ତ୍ରିଭଙ୍ଗୀ—ସଂ.ବ. (ସଙ୍ଗୀତ)—୧ । ଚାଲିର ୬୦ ମୁଖ୍ୟ ଭେଦର ଏକତମ—Tribhaṅgī 1. One of the 63 musical modes.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଏକ ଗୁରୁ, ଏକ ଲଘୁ ଓ ଏକ ଯ ଗ ମାତ୍ରା ଥାଏ ।]

୨ । ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱରର ଏକତମ—
2. One of the pure tunes in music.

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୩୨ ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଛନ୍ଦ—
3. Name of a metre of 32 syllables.

ସଂ. ବିଣ—ତ୍ରିଭଙ୍ଗିମ (ଦେଖ)—Tribhaṅgima (See)

ତ୍ରିଭଜ୍ୟା—ସଂ. (ଜ୍ୟାମିତି)—ବ୍ୟାସାର୍ଦ୍ଧ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Tribhajyā (geometry) Radius. (ତିଜ୍ୟା, ତ୍ରିଭଜ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ରିଭାଗ—ସଂ. ବ—୧ । ତିନି ଅଂଶ—1. Three parts. Tribhāga ୨ । ତିନି ଖଣ୍ଡ—2. Three pieces. ୩ । ତୃତୀୟ ଭାଗ—3. The third part.

ତ୍ରିଭାରି—ଦେ. ବ—ରାଜୋପକରଣବିଶେଷ—Tribhāri Royal paraphernalia.

ତ୍ରିଭୁକ୍ତି—ସଂ. ବ (ନାମ)—ତ୍ରିହୁତ (ଦେଖ) Tribhukti Trihuta (See)

ତ୍ରିଭୁଜ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି + ଭୁଜ = ବାହୁ, ସାଦାର)—Tribhuja (ଜ୍ୟାମିତି) ତିନି ଗୋଟି ସରଳ ରେଖା ଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ର—(geometry) Triangle.

[ଦ୍ର—ବାହୁ ଭେଦରେ ତ୍ରିଭୁଜ ୩ ପ୍ରକାର, ଯଥା—ସମବାହୁ, ସମଦ୍ୱିବାହୁ ଓ ବିଷମବାହୁ । କୋଣ ଭେଦରେ ମଧ୍ୟ ତ୍ରିଭୁଜ ୩ ପ୍ରକାର ଯଥା—ସମକୋଣୀ, ସ୍ଥୂଳକୋଣୀ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମକୋଣୀ ।]

ତିନି—ତିନି ବାହୁବିଶିଷ୍ଟ—Having three arms.

ତ୍ରିଭୁଜାକାର—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ତ୍ରିଭୁଜ + ଆକାର)—Tribhujākāra ତ୍ରିଭୁଜର ଗଠନ—Form of a triangle. (ତ୍ରିଭୁଜାକୃତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି) ତ୍ରିଭୁଜାକୃତିବିଶିଷ୍ଟ-Triangular in shape.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଷ,ଶ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ପ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଇଥ	ଵ	ଣ୍ଡ

ତ୍ରିଭୁବନ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ଭୁବନ)—
Tribhubana ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ, ପାତାଳ; ତ୍ରିଲୋକ—
The three worlds (heaven, earth and the nether world.

ତ୍ରିଭୁବନ ବିଜୟୀ— ସଂ· ବଣ— ଯେ ତ୍ରିଭୁବନକୁ ଜୟ କରେ—
Tribhubana bijayī Conquerer of the three worlds.

ତ୍ରିଭୂମ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରି+ଭୂମି)—
Tribhūma ତିନ ମାଡ଼ାଲ୍ଲ କୋଠା; ତ୍ରିତଳ ପ୍ରାସାଦ—
A three storied building.

ତ୍ରିମଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବ—ତ୍ରିମୁଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Trimaṇḍī Trimuṇḍī (See)

ତ୍ରିମଦ—ସ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ମଦ)—
Trimada ମୁଥା, ଧଳାଚଉ ମୂଳ ଓ ବାଇବଡ଼ିଙ୍ଗ—
The aggregate of three herbs (viz, root of grass, leadwort and a vermicide seed).

୨ । ରୂପସ୍ପୃ ମଦ, ଧନ ମଦ ଓ ଆଭିଜାତ୍ୟ ମଦ ଏହି ତ୍ରିବିଧ ମତ୍ତତା— 2. The conciet arising from the possession of worldly prosperity, wealth and high lineage.

ତ୍ରିମଧୁ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ମଧୁ)—
Trimadhu ୧ । ମହୁ, ଘିଅ ଓ ଚନିର ସମାହାର—
1. A mixture of honey, ghee and sugar.

୨ । ଋଗ୍ବେଦର ଅଂଶବିଶେଷ—2. Name of a part of the Ṛugbeda.

ତ୍ରିମାତ୍ର—ସଂ. ବଣ. (ତ୍ରି+ମାତ୍ରା)—ତ୍ରିମାତ୍ରିକ (ଦେଖ)
Trimātra Trimātrika (See)
ତ୍ରିମାତ୍ର, ଦୁଇରେ ବଦ୍ଧମ ଅଛ । ଉଦ୍ଧ. କୋଷ୍ଠୁଆଶସ୍ଫଳ ।

ତ୍ରିମାତ୍ରିକ—ସଂ. ବଣ. (ତ୍ରି+ମାତ୍ରା+ଇକ)—
Trimātrika ୧ । ଯେଉଁ ଛନ୍ଦରେ ତିନି ମାତ୍ରା ଥାଏ—
1. (metre) Having three measures or strokes.

୨ । ପ୍ଲୁତ (ଉଚ୍ଚାରଣ); ୧, ୨ ଓ ୩ ଗଣିବାକୁ ଯେତେ ସମୟ ଲାଗେ ସେତିକି ସମୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ସ୍ୱର)-
2. Extra-long (sound of a vowel.)

ତ୍ରିମାର୍ଗ— ସ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ+ତ୍ରି+ମାର୍ଗ)—
Trimārga ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତାଳ—Heaven, earth and the nether regions.

ତ୍ରିମାର୍ଗୀ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ମାର୍ଗ+ଈ)—
Trimārgī ୧ । ତିନି ରାସ୍ତା ମିଳୁଥିବା ସ୍ଥାନ—
1. A meeting place of three roads.

୨ । ତ୍ରିମାର୍ଗଗାମିନୀ; ଗଙ୍ଗା ନଦୀ—
2. The river Ganges.

ତ୍ରିମୁକୁଟ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରି=ତିନି+ମୁକୁଟ=ଶୃଙ୍ଗ)—
Trimukuṭa ତ୍ରିକୂଟ ପର୍ବତ—The mythological Trikūṭa mountain.

ତ୍ରିମୁଖ—ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ତିନି ମୋଟ ମୁହଁ ବିଶିଷ୍ଟ—
Trimukha Having three mouths or faces.

ବ—୧ । ଶାକ୍ୟ ମୁନି—1. A name of the Buddha.

୨ । ଗାୟତ୍ରୀ ଜପିବାର ୨୪ ମୁଦ୍ରା ମଧ୍ୟରୁ ମୋଟ୍ଟ ମୁଦ୍ରା—
2 One of the 24 postures assumed while counting the Gāyatrī formula in the rosary.

ତ୍ରିମୁଣ୍ଡ – ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ତିନି ମୁଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ—
Trimuṇḍa Three-headed.

ସଂ. ବ—୧ । ତିଶିର ରାକ୍ଷସ—1. Name of a three-headed demon killed by Rāmachandra.

୨ । ଜ୍ୱର ସ୍ୱରୂପ—2. The demon personifying the fever-disease.

ତ୍ରିମୁଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବ (ସଂ· ତ୍ରିମୁଣ୍ଡ)—ତିନିଟା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜଟ ପକାଇ ବାନ୍ଧିବା କେଶବନ୍ଧୀଶ—A chignon made up of three stuffs of hair wound up separately; a three stuffed chignon.

ତୈରେ ତ୍ରିମୁଣ୍ଡୀ ବ ଅବା ମଣ୍ଡି ଯୋଉଛ ଉତ୍ତ୍ୱଧନୁ—
ଉତ୍କଳରଣ, ମଥୁରମଙ୍ଗଳ ।

ତ୍ରିମୁଣ୍ଡୀ ଗଜା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ତିଶାଖାଯୁକ୍ତ ଫୁଲତୋଡ଼ା—
Trimuṇḍī gabhā Three-stuffed nosegay.

ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି—ସ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ମୂର୍ତ୍ତି) —୧ । ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ, ଏହାର ଏକତ୍ରିତ ତିରୂପାତ୍ମକ ପ୍ରକାଶ—
Trimūrtti The Hindu Trinity or the threefold manifestation of the Hindu God-head (viz. Brahmā the Creator, Bishṇu the Preserver and Siba the Destroyer); the Hindu Triad.

୨ । ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତିବିଶେଷ—2. Name of a Divine energy of the Brahmā.

ବଣ—ତିନି ମୂର୍ତ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—Manifest in three forms; having three forms.

ତ୍ରିମେଦ—ସ. ବ (ସମାହାରଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ମେଦ)—ତ୍ରିମଦ (ଦେଖ)
Trimeda Trimada (See)

ତ୍ରିୟ—ଦେ. ବ. (ସ. ତ୍ରି)—ତିନି—
Triya Three.
ଯେ ତ୍ରିୟ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଦୋଳର । ସତ୍ତୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ତ୍ରିୟ ତତ୍ତ୍ୱ—ଦେ. ବ. (ସ. ତ୍ରିତତ୍ତ୍ୱ)—୧ । (ଓଡ଼ିଶାର ତାନ୍ତ୍ରିକ ବା ଶକ୍ତିଭେଦ) ସାଧକମାନଙ୍କ ସାଧନାର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ)—ଶ୍ରୀଂ, ହ୍ରୀଂ, କ୍ରୀଂ—1. The three

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଦୋଳିସ୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ ସେହି ଏ ଛନ୍ଦାବୋଝରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବସିଯିବ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ଦୁଃଖ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଃଖୀ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧେ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଲଟ' ଦେଖିବେ ।

mystic particles uttered by the mystics of Orissa during their esoteric exercises.

[ଦ୍ର—ଏମାନ ଯଥାକ୍ରମେ ରମା ବା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର, ପର୍ବ ବା ଦୁର୍ଗା (ମତାନ୍ତରରେ ବହ୍ନି) ବୀଜ ଓ କାମବୀଜ ଅଟେ ।]

୨ । (ତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧନ) ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ—

2. (Tantric) The mystic reference for the Hindu Trinity.

ତ୍ରିମ୍ବ ଉତ୍ତରେ ମନ ଦେଲେ
ତୀର୍ଥର ଫଳ ଲଭେ ତେଲେ । ପ୍ରାଚୀ. ଜଗନ୍ନାଥାହ୍ୟ ।

ତ୍ରିୟମ୍ବକ - ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି=ତିନ+ଅମ୍ବକ=ଚକ୍ଷୁଃ)
Triyambaka ତ୍ର୍ୟମ୍ବକ; ମହାଦେବ; ଶିବ—

The three-eyed God Śiba.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ସାଧାରଣତଃ 'ତ୍ର୍ୟମ୍ବକ' ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କେବଳ ମାତ୍ର କବି କାଳିଦାସ 'ତ୍ରିୟମ୍ବକ' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଅଛନ୍ତି ।

ଏହି ଶବ୍ଦ ତ୍ରିଅମ୍ବକରୂପେ ଦେଶଜରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ତ୍ରିୟଲ୍ଲୋଚନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ରିଲୋଚନ)—ତ୍ରିଲୋଚନ (ଦେଖ)
Triyalochana Trilochana (See)

ତ୍ରିଯାନ—ସଂ. ବ—ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ୩ ଭେଦ (ମହାଯାନ, ହୀନଯାନ ଓ ସ୍ଥାନଯାନ)—The three branches of the Buddhist faith.
Trijana

ତ୍ରିଯାମା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ଯାମ=ପ୍ରହର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Trijāmā ୧ । ରାତ୍ରି; ରଜନୀ—1 Night.

୨ । ଯମୁନା ନଦୀ—2. The Jāmunā river.

୩ । ହରିଦ୍ରା; ହଳଦୀ—3. Turmeric.

[ଦ୍ର—ରାତ୍ରିର ପ୍ରଥମ ଶୂନ୍ୟ ଦଣ୍ଡ ଓ ଶେଷ ଶୂନ୍ୟଦଣ୍ଡ ଦିବସର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବୋଲି ରାତ୍ରିକୁ ତ୍ରିଯାମା ବୋଲାଯାଏ ।]

୪ । କଳା ଇହୁର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)

4 (the black) Tihurḍi (See)

୫ । ନୀଳ ଗଛ—5. The indigo plant.

ତ୍ରିଯୁଗ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ଯୁଗ)—
Trijuga ୧ । ଉକ୍ତଗୋଟ ଯୁଗ; ସତ୍ୟ, ତ୍ରେତା ଓ ଦ୍ୱାପର ଯୁଗ—

1. The three ages (Satya, Tretā and Dwāpara) of the world according to the Hindus.

୨ । ଋତୁତ୍ରୟ (ବସନ୍ତ, ବର୍ଷା ଓ ଶରତ)—

2 The three seasons of the year; (spring, rains and autum)

୩ । ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. A name of Bishnu.

ତ୍ରିଯୁଗୀ ନାରାୟଣ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉତ୍ତର ଭାରତର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Trijugi nārāyaṇa Name of a place of pilgrimage in Northern India.

[ଦ୍ର—ଏହା ରୁଦ୍ରପ୍ରୟାଗଠାରୁ ୩୭ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଅଷ୍ଟ ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ଚତୁର୍ଭୁଜ ବିଷ୍ଣୁମୂର୍ତ୍ତି ତ୍ରିଯୁଗୀ ନାରାୟଣଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ ସବଦା ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ରହିଅଛି ।

ଶ୍ରୀହରିପାଦପଦ୍ମଙ୍କ ବଦାନ୍ୟ ସମୟରେ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହୋମକୁଣ୍ଡର ଅଗ୍ନି ଛଅଯୁଗ ହେଲା ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାରେ ରଖା ହୋଇଥିବାର ବିଶ୍ୱାସ କାଳକ୍ରମେ ତଳ ଅସୁଅଛି । ଏଠାର ପଣ୍ଡାମାନେ କୁଣ୍ଡମଧ୍ୟରେ କାଷ୍ଠ ନିକ୍ଷେପ କରି ଅଗ୍ନିକୁ ସବଦା ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଅବସ୍ଥାରେ ରଖି ଅଛନ୍ତି । ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଏହି ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡରେ ହୋମ କରିବାର ବିଧାନ ଅଛି (ମଦନମୋଦନ ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ) ।]

ତ୍ରିଯୂହ—ସଂ. ବ—ଧଳା ରଙ୍ଗର ଘୋଡ଼ା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Trijūha A horse of white colour.

ତ୍ରିରାତ୍ର—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ରାତ୍ରି)—
Trirātra ୧ । ଉକ୍ତରାତ୍ରି ପରିମିତ କାଳ—

(ତ୍ରିରାତ୍ରି—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Time covered by three successive nights (i.e. three successive nights and two days between them).

[ଦ୍ର—ତୀର୍ଥ ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ତୀର୍ଥରେ ତ୍ରିରାତ୍ର ଯାପନ କରିବାର ବିଧି ଅଛି ।]

୨ । ରାତ୍ରି ସହିତ ଦିବସତ୍ରୟ—2. Three days and nights following each other.

୩ । ଉକ୍ତ ଦିନ ଉପବାସ କରିବା ବ୍ରତବିଶେଷ—

3. A vow consisting of fasting for 3 days consecutively.

୪ । ଗର୍ତ୍ତ-ତ୍ରିରାତ୍ର ନାମକ ଯାଗ—

4. Name of a Vedic sacrifice.

ତ୍ରିରାତ୍ରାଶୌଚ—ସଂ. ବ—ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ଜନ୍ମ ବା ମୃତ୍ୟୁରେ ଶାସ୍ତ୍ର
Trirātrā śaucha ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଉକ୍ତ ରାତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଳିବା ଅଶୌଚ—Impurity extending over three nights observed by a person on the death or brith of specific relations (as enjoined by the Hindu Sāstras).

ତ୍ରିରେଖ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ରେଖା)—୧ । ଉକ୍ତ
Trirekha ରେଖାର ସମାହାର; ରେଖାତ୍ରୟ——1 An aggregate of three lines.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଶଙ୍ଖ—2. Conch.

ତ୍ରିରୋରୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଥାନେଶ୍ୱରର ଉତ୍ତରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନବିଶେଷ;
Trirorī ଉରୋଣ୍ଡ—Name of a place near Thāne- (ଉରୋଣ୍ଡ; ତିରୌଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) śwar; Tirouri.

[ଦ୍ର— ଏଠାରେ ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀ ଓ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଯୁଦ୍ଧରେ ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ପରାସ୍ତ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଂ
୧	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍ତ

ହୋଇ ମୃତ ହେଲେ । ସେହି ଦନରୁ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱରୁ ହିନ୍ଦୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୋପ ପାଇଲା ।]

ତ୍ରିଲିଙ୍ଗ – ସଂ. ବଣ.—(ବ୍ୟାକରଣ) ସ୍ତ୍ରୀ. ପୁଂ ଓ ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗବଶିଷ୍ଟ Trilinga (ଶବ୍ଦ)—(grammar) Having three genders.

ବ.—୧ । ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ, ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଓ ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ—1. The three genders (masculine, feminine and neuter).

୨ । ତୈଲଙ୍ଗ (ଦେଶ) – 2. Tailanga (See)

[ଦ୍ର—ତୈଲଙ୍ଗ ବା ତେଲଙ୍ଗା ଶବ୍ଦର ଏହି ଶବ୍ଦ ମୂଳସ୍ଫୁଟ ଶବ୍ଦ ଥିବାର କେହି କେହି କହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏହା ଠିକ ନ ଥିବାର ଜଣା ଯାଏ ।]

ତ୍ରିଲୋକ—ସଂ. ବ. କ୍ଲୀ (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି + ଲୋକ)—ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତାଳ ଏହି ତିନି ଭୁବନ; ତ୍ରିଭୁବନ—The three worlds; the heaven, the earth and the nether world. Triloka (ତ୍ରିଲୋକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ତ୍ରିଲୋକନାଥ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତ୍ରିଲୋକ + ନାଥ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishnu (the Lord of the three worlds.) Triloka nātha (ତ୍ରିଲୋକପତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ମହାଦେବ; ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର; ବିଶ୍ୱନାଥ—2. Siba.

୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—3. The sun.

୪ । ତ୍ରିଲୋକର ଈଶ୍ୱର—

4. The Lord of the three worlds.

ତ୍ରିଲୋକୀ—ସଂ. ବ. (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ ; ତ୍ରି + ଲୋକ)—ତ୍ରିଭୁବନ—The three worlds. Trilokī

ତ୍ରିଲୋକୀ ନାଥ—ସଂ.ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତ୍ରିଲୋକୀ + ନାଥ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishnu Trilokī nātha

୨ । ମହାଦେବ—2. Siba.

ତ୍ରିଲୋକେଶ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତ୍ରିଲୋକ + ଈଶ) — ତ୍ରିଲୋକନାଥ (ଦେଖ)—Trilokanātha (See) Trilokeśa

ତ୍ରିଲୋକେଶ୍ୱର—ସଂ ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ତ୍ରିଲୋକ + ଈଶ୍ୱର)— ତ୍ରିଲୋକନାଥ (ଦେଖ)— Trilokanātha (See) Trilokeśwara

ତ୍ରିଲୋଚନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି + ଲୋଚନ)— ୧ । ମହାଦେବ—1. Siba (the three-eyed God). Trilochana (ତ୍ରିଲୋଚନା, ତ୍ରିଲୋଚନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । କାଶୀସ୍ଥ ଶିବଲିଙ୍ଗବିଶେଷ—

2. Name of a Siba-linga of Benares.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକକୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—

A name given to males.

ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—ଲୋଚନତ୍ରୟଯୁକ୍ତ—Three-eyed.

ତ୍ରିଲୋଚନ ଗୁଣା – ଦେ. ବି.—(ବର୍ଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ତିନି ଗୋଟି ବେଢ଼ ଥିବା Trilochana guṇā ସୁନାରେ ତିଆରି ଗୁଣା—A kind of nose-flower made up of 3 circuits or circular strips.

ତ୍ରିଲୋଚନ ଦ୍ୱିଜ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିବିଶେଷ— Trilochana dwija Name of an ancient Orissa poet.

[ଦ୍ର —ଏ ପଦ୍ମପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରାଚୀନମାଦାସ୍ୟର ଉଲ୍ଲଳାନୁବାଦ କରି ଥିଲେ । ଏ ଉକ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାଶଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବା ସମସାମୟିକ ଲେଖକ ଅଟନ୍ତି । ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଲୁଲ୍ଲଳ ।]

ତ୍ରିଲୋଚନା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତ୍ରିଲୋଚନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା— Trilochanā Durgā; Pārbatī.

(ତ୍ରିଲୋଚନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ତ୍ରିଲୋଚନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ— Feminine of Trilochana.

ତ୍ରିଲୌହ(ଲୌହି)କ—ସଂ. ବ.—(ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି+ଲୌହ; ଲୌହି) Trilo(lau)ha ସୁନା, ରୂପା ଓ ତମ୍ବା—The three metals; gold, silver and copper. (ତ୍ରିଲୌହିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ରିଶ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ (ସଂ. ତ୍ରିଂଶ)—ତିରିଶି; ୩୦— Triśa 30; Thirty.

ତ୍ରିଂଶ **तीस**

ତ୍ରିଶକଟ ଗୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ଲମ୍ବ ଓ ବଡ଼ ତୋପକୁ ତିନଟି ଶଗଡ଼ ଲଗାଇ ବୋହି ନଅନ୍ତି— Triśakaṭa guṇḍa A big cannon carried on 3 carts put together.

ତୋପ ବମାଣ ତ୍ରିଶକଟ ଗୁଣ୍ଡ, ଜବାଲ ଜମ୍ବୂର ନଳ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ।

ବ୍ରଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

ତ୍ରିଶକ୍ତି—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ତିନି ମୂର୍ତ୍ତି; କାଳୀ, ତାରା ଓ ତ୍ରିପୁରା— Triśakti The three manifestations of Goddess Durgā (viz. Kāli, Tārā and Tripurā.

ତ୍ରିଶଙ୍କୁ—ସଂ. ବି. (ନାମ).—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପିତା ଓ ପୃଥୁରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର—1. Name of a king of the solar dynasty of ancient India who was stationed in a void space intermediate between the heaven and the earth. Triśaṅku

[ଦ୍ର—ଅଯୋଧ୍ୟା ଏହାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏ ସଶରୀର ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବାପାଇଁ ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ଆପଣାର କୁଳଗୁରୁ ବଶିଷ୍ଠ ଓ ତାଙ୍କର ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ କହିବାରୁ ସେମାନେ ଅସ୍ୱୀକାର କଲେ । ଉତ୍ପରେ ଏ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହେବାରୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସ୍ୱୀୟ ତପଃ ପ୍ରଭାବରେ ଏହାଙ୍କୁ ସଶରୀର ସ୍ୱର୍ଗକୁ ପଠାଇଲେ । ଏ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବାରୁ ଦେବତାମାନେ ଏହାଙ୍କୁ କାଢ଼ି ଖଣ୍ଡି ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଏହାଙ୍କ ପାଇଁ ପୃଣି ଗୋଟିଏ ସ୍ୱର୍ଗଲୋକ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ବସିବାରୁ ଦେବତାମାନେ ଅଗତ୍ୟା ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ଏ ଖସି ପଡ଼ୁଥିବା ଅର୍ଦ୍ଧପଥ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ପଥରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୁଇଟି ଏକାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ତହିଁରୁ ଅଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟେ ଉଣା କରାଯାଇଛି। 'ଅତଏବ' ବା ତହିଁରୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏକାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ, ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁରୁ ବଡ଼ଟି ବା ତହିଁରୁ ଛୋଟଟି ଦେଖ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୂଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଥୀ ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ; 'ଅନବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବହୁ' ଦେଖିବେ।

ଏହାଙ୍କୁ ରକ୍ଷିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଲେ। ଉଦବଧି ଏ ତିନଗୋଟି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନକ୍ଷତ୍ର ରୂପେ ନକ୍ଷତ୍ରମଣ୍ଡଳର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଅଛନ୍ତି।]

୨। ଛୁଚୁଣ୍ଡ—2. A cat.

୩। ଶଲଭ; ଝିଙ୍କାରୀ—3. A locust.

୪। ଗୃହକପକ୍ଷୀ—4. A kind of swallow.

୫। ଖଦ୍ୟୋତ—5. A firefly.

୬। ଦକ୍ଷିଣ ଆକାଶରେ ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ରର ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ତିନି ପର ସ୍ଥିତ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରୁ ଉପରର ତିନଗୋଟି—

6. The three upper stars in the constellation of the Southern cross in the southern sky.

ତ୍ରିଶତ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଶ. (ମ. ଯ. ତ୍ରୋ; କର୍ମଧା; ତ୍ରିଗୁଣିତ ଶତ)—
Triśata — ତିନିଶହ—Three hundred.

ତ୍ରିଶାଖ—ସଂ. ବିଶ. କ୍ଲୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ଶାଖା)—
Triśākha (ତ୍ରିଶାଖା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧। ତିନି ଶାଖା ବା ଡାଳବିଶିଷ୍ଟ—1. Having three branches.
୨। ତିନିଚୁଣା—2. Three forked; three pronged.
ସଂ. ବି—ବେଲପତ୍ର—The leaf of the Bel tree.

ତ୍ରିଶିଖ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ଶିଖ)—୧। ତ୍ରିଶୂଳ—
Triśikha 1. A trident.
୨। ମୁକୁଟ—2. A crown.
। ରାବଣର ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
3. Name of a son of Rāvaṇa.
୪। ବେଲ ଗଛ—
4. The Bel tree; Aegle Marmelos.
(ତ୍ରିଶିଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶ. ସଂ. ଓ କ୍ଲୀ—ତିନି ଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ—Three forked.

ତ୍ରିଶିର—ଦେ. ତ. (ସ. ତ୍ରିଶିରସ୍)—ତ୍ରିଶିର୍ ୩ (ଦେଖ)
Triśira Triśirā 3 (See)
ଚତୁର୍ବେଦାନ୍ତକ ତ୍ରିଶିର ନବ୍ୟନ୍ତ୍ରକ ମହୋଦର ଅତ ବାଯୁବ—
ଉଷଃ ବୈଦେହୀଶବଲାସ।

ତ୍ରିଶିରା—ସଂ. ବିଶ. (ତ୍ରିଶିରସ୍ ଶବ୍ଦ, ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ଶିରସ୍, ୧ମା. ୧ବ)—ତିନିମୁଣ୍ଡିଆ—Three-headed.
ବ—୧। କୁବେର—1. God Kubera.
୨। ଜ୍ୱର ପୁରୁଷ—2. The demon presiding over fever; fever personified as a Deity.
[ଦ୍ର—ଦ୍ୱାରବଶରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ବାଣାସୁରର ସହାୟତା କରିବା ପାଇଁ ମହାଦେବ ଜଳ ଶସ୍ତ୍ରରୁ ଏହାକୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କରିଥିଲେ। ଏହାର ୩ ମୁଣ୍ଡ, ୩ ଗୋଡ଼, ୬ ହାତ ଓ ୯ ଆଖି।]

୩। (ରାମାୟଣୋକ୍ତ) ଖରର ସେନାପତି; ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
3. Name of a demon; a commander of the demon Khara.
[ଦ୍ର—ଏ ରାବଣର ଏକ ଭାଇ। ଏ ଖର ଦୂଷଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ରହୁଥିଲା। ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହାକୁ ବଧ କଲେ।]

୪। ତ୍ୱଷ୍ଟା ପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
4. Name of a son of Twashṭā.

ତ୍ରିଶିରାପଲ୍ଲୀ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ତ୍ରିଚିନାପଲ୍ଲୀ (ଦେଖ)
Triśirāpallī Trichināpallī (See)
ଯା ପାଖରେ ତ୍ରିଶିରାପଲ୍ଲୀ ଅବସ୍ଥାନ
ବଧିଲେ ତ୍ରିଶିର ରକ୍ଷେ ସହଁ ସ୍ୱନ—ଚନ୍ଦ୍ରାନନ. ମହୋଦଧି।

ତ୍ରିଶୀର୍ଷକ—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ଶୀର୍ଷ+କ)—ତିନିମୁଣ୍ଡିଆ—
Triśīrshaka Three-headed.
ବ—ତିନି ଫଳକଯୁକ୍ତ ଅସ୍ତ୍ର; ତ୍ରିଶୂଳ—
Trident; a three-pronged weapon.

ତ୍ରିଶୂଳ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ଶୂଳ ଯାହାର)—
Triśūla ୧। ତ୍ରିଫଳକଯୁକ୍ତ ମହାଦେବଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ର—
1. The trident; the weapon of Śiva.
୨। ତିନି ଭେଣ୍ଡିଆ ମୁନା ଅସ୍ତ୍ର—
2. A pitchfork.

ତ୍ରିଶୂଳ ଧାରିଣୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗା—
Triśūla dhāriṇī Goddess Durgā.
(ତ୍ରିଶୂଳଧାରୀ—ପୁଂ) ବିଶ—ତ୍ରିଶୂଳ ଧରିଥିବା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
(a female) Holding the trident.

ତ୍ରିଶୂଳଧାରୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ତ୍ରିଶୂଳ+ଧୃ ଧାତୁ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Triśūladhārī ମହାଦେବ—Śiva.
(ତ୍ରିଶୂଳଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶ—ତ୍ରିଶୂଳ ଧରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Holding the trident.

ତ୍ରିଶୂଳିନୀ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଶ. (ତ୍ରିଶୂଳ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ତ୍ରିଶୂଳଧାରିଣୀ (ଦେଖ)
Triśūlinī Triśūladhāriṇī (See)

ତ୍ରିଶୂଳୀ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଶ. (ତ୍ରି+ଶୂଳ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ତ୍ରିଶୂଳଧାରୀ (ଦେଖ)
Triśūlī Triśūladhārī (See)

ତ୍ରିଶୂଳୀ ବାତ—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ବାୟୁଜନିତ ବାତ ରୋଗ—
Triśūlī bāta A kind of fatal fit.

ତ୍ରିଶୃଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ଶୃଙ୍ଗ)—୧। ତିନିଟି ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ—
Triśṛunga 1. Name of a three headed mountain.
୨। ତ୍ରିକୋଣ; ତ୍ରିଭୁଜ—2. Triangle.
ସଂ. ବିଶ—୧। ଉଲୋଟ ଶୃଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ (ପଶୁ)—
1. Three horned (animal).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଁ

୨ । ଉନୋଽଟ ଶୃଙ୍ଗବଶିଷ୍ଟ୍ୱ (ପଦ୍ମଚ)—
2. (mountain) Having three peaks.

ତ୍ରିଶୃଙ୍ଗୀ—ସ. ବ. (ତ୍ରି + ଶୃଙ୍ଗ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Trisṛungī ୧ । ରୋହୁମାଛ—1 Name of a big fresh water fish (Rohita) Cyprinus Rohita.
୨ । ଶିଦ୍ଦିମାଛ—2. Sacco branchus fossillis.
୩ । ରୁଦ୍ରାନୁଚରବିଶେଷ—
3. Name of an attendant of Śiba.

ତ୍ରିଷଷ୍ଟି—ସ. ବ. ଓ ବଣ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମଧା; ତ୍ରି + ଷଷ୍ଟି)—
Trishashṭi ଷାଠିଏରୁ ତିନ ଅଧିକ; ତେଷଟି; ୬୩—
63; Sixty three.

ତ୍ରିଷଷ୍ଠ—ସ. ଵଣ. (ତ୍ରିଷଷ୍ଟି + ଅ)—ତେଷଠିର ପୂରଣ—
Trishashṭha Sixty three.

ତ୍ରିଷ୍ଟ—ସ. ବ—ତିନ ଚକିଆ ଗାଡ଼ି—
Trishṭa Tricycle.

ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍—ସ. ବ—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୧୧ ଅକ୍ଷର ଥିବା ବୈଦିକ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—A vedic metre having eleven syllables in every foot
Trishṭup (ତ୍ରିଷ୍ଟୁବ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ସୁନ୍ଦରୀ, ଇନ୍ଦ୍ରବଜ୍ରା, ଉପେନ୍ଦ୍ରବଜ୍ରା, ଜାତି, ବାରଣୀ, ମାଳା, ଶାଳା, ଦ୍ରଂସୀ, ମାସ୍ୟା, ଜାସ୍ୟା, କାଳା, ଆର୍ଦ୍ରା, ଉଦ୍ଗା, ପ୍ରେମା, ଗ୍ମା, ଉଥୋବତା, ଦୋଧକ, ଉବି, ସୈବି, ରୁବି ଏ ଛନ୍ଦର ପ୍ରଧାନ ଭେଦ ।]

ତ୍ରିସନ୍ଧି—ସ. ବ—ସଦାବହାସ୍ତ ଫୁଲ—Name of a flower; Periwinkle.
Trisandhi
ଏ ଫୁଲର ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—
ସାଦ୍ୟରୁସ୍ନମା, ସନ୍ଧବଲ୍ଲୀ, ସଦାଫଲା, ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟରୁସ୍ନମା, କାଣ୍ଡା, ସ୍ନରୁମାସ୍ତ ସନ୍ଧଳା (ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟରୁସ୍ନମ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ଦ୍ର—ଏହା ଧଳା ଓ ଲଷର୍ ନାଲ ଉଭୟ ରଙ୍ଗର ଦେଖା ଯାଏ ।]
ଦେ. ବ—ବିଷମ ସମସ୍ୟା—
Trelemma; a puzzle

ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟ—ସ. ବ. (ଦ୍ୱିଗୁ, ତ୍ରି + ସନ୍ଧ୍ୟା)—ସକାଳ, ଦଯଦ୍ଦର ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ ଦନର ଏହି ତିନକାଳ—
Trisandhya Morning, noon and evening.

ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟା—ସ. ବ. (କର୍ମଧାରସ୍ୟ; ତ୍ରି + ସନ୍ଧ୍ୟା = ମିଳନକାଳ)—
Trisandhyā ସକାଳ, ଦଦ୍ଦର ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ; ଦବସର ତିନ ବେଳ; ତିନିକାଳ—Dawn. noon and eve; the three diurnal junctions.

ତ୍ରିସପ୍ତ—ସ. ବ. ଓ ବଣ. (ତ୍ରି = ତ୍ରିଗୁଣିତ + ସପ୍ତ)—୨୧ ସଂଖ୍ୟା—
Trisapta Twenty one; 21

ତ୍ରିସପ୍ତତି—ସ. ବ. ଓ ବଣ. (ତ୍ରି ଅଧିକ + ସପ୍ତତି = ସତୁର)—
Trisaptati ସତୁର ଅପେକ୍ଷା ତିନ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା; ତେସ୍ତର; ୭୩—
Seventy three; 73.

ତ୍ରିସବନ—ସ. ବ (ତ୍ରି + ସବନ = ସ୍ନାନ)—ଦିନ ସମୟରେ ତିନଥର
Trisabana ସ୍ନାନ; ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସ୍ନାନ—Bathing thrice during the day (viz in the morning, at noon and in the evening).

ତ୍ରିସମ—ସ. ବ (ଆସୁକେଦୋକ୍ତ)—ସମାନଭାବରେ ହରଡ଼ା, ନାଗର
Trisama ମୁଥା (ମତାନ୍ତରରେ ଶୁଣ୍ଠି) ଓ ଗୁଡ଼ ମିଶ୍ରିତ ଔଷଧ—
A medicinal preparation consisting of three equal quantities of myrabolan, grass-root and molasses mixed together.

ତ୍ରିସର—ସ. ବ—୧ । ଘିଅ ଓ ଗୁଡ଼ରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ଖେଚୁଡ଼ି—
Trisara 1. A dish composed of rice and sessamum seeds boiled together.
୨ । ଖେସାରି—2. Lathyrus Sativus.

ତ୍ରିସରି ମୁଦି—ଦେ. ବ—ବାମ ଅଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏକପ୍ରକାର
Trisari mudī ମୁଦା—(ଗୋଟିଏ ତାରକୁ ତିନଥର ଘୂରାଇ ଏ ମୁଦ ତିଆର ହୋଇଥାଏ)—A kind of finger ring for the hands.

ବାମ ବରର ଅଙ୍ଗୁ,
ତ୍ରିସର ମୁଦରେ ଥଳ—ଉକ୍ତ. ଲବଣ୍ୟବର୍ଗ ।

ତ୍ରିସାମା—ସ. ବ. ପୁଂ (ତ୍ରିସାମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—(ବିଷ୍ଣୁସହସ୍ର
Trisāmā ନାମୋକ୍ତ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—A name of Bishṇu.
ସ୍ତ୍ରୀ—(ଭୂଗବଚ) ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତରୁ ବାହାରୁଥିବା ନଦୀବିଶେଷ—
Name of a river rising from the Mahendra mountain.

ତ୍ରିସାହସ୍ର—ସ. ବ (ତ୍ରି + ସାହସ୍ର)—ତିନହଜାର ପରିମିତ—
Trisāhasra Numbering three thousand; consisting of three thousand.

ତ୍ରିସିତା—ସ. ବ (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ତ୍ରି + ସିତା)—(ବୈଦ୍ୟକ) ଗୁଡ଼, ତିନ ଓ ମିଶ୍ରିର ସମାହାର—(Ayurveda) A mixture of three kinds of sugar (i. e. molasses, refined sugar and sugar candy.)
Trisitā

ତ୍ରିସୀତ୍ୟ—ସ. ବଣ (ତ୍ରି + ସୀତ୍ ଧାତୁ = ଗୃଷ କରିବା + କର୍ମ. ଯ)—
Trisītya ତିନ ଓଡ଼ ହଳ ଦୋଇଥିବା; ତିନଥର ଚଷା ଯାଇଥିବା; ତିନିବାର କର୍ଷିତ—Thrice tilled or ploughed; thrice furrowed (land).

ତ୍ରିସୀମା—ଦେ. ବ—ସନ୍ନିଧି; ନିକଟ; ସମୀପ—
Trisīmā Proximity; vicinity.
ତ୍ରିସୀମା (ଯଥା—ଯେ ବଦ୍ୟାଳୟର ତ୍ରିସୀମା ମାଡ଼ି ନାହାନ୍ତି, ସେ
ତ୍ରିସୀମା ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ପୂଜା ପାଉଅଛନ୍ତି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏହାଛଡ଼ା ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସରତ ୧ ଠାରୁ ୪ ଅଙ୍କ ୨ ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଠାରୁ ୪ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଠାରୁ ବୈଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୪ ଠାରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନାହ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଚ୍ଚା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଚ୍ଚା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ତ୍ରିସୁଗନ୍ଧ—ସଂ. ବ (ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ତ୍ରି + ସୁଗନ୍ଧ)—(ବୈଦ୍ୟକ) Trisugandhi ତାଲତନ, ଅଲେଇଚ ଓ ତେଜପତ୍ରର ସମାହାର— (Ayurveda) A mixture of three scented articles (viz. cinnamon, cardamom and Cassia leaves.

ତ୍ରିସ୍କନ୍ଧ ଜ୍ୟୋତିଷ—ସଂ. ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ତନଗୋଟି ଶାଖା (ଗଣିତ, ଫଳିତା ଓ ହୋରା) ବିଶିଷ୍ଟ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥ—Hindu Astronomy consisting of three sections.

ତ୍ରିସ୍ପୃଶା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତ୍ରି + ସ୍ପୃଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)— (ତ୍ରିସ୍ପୃଶା—ଅନ୍ୟରୂପ) Trispṛuśā ଯେଉଁ ଏକାଦଶୀରେ ଏକାଦଶୀର କ୍ଷପ୍ତ ହୋଇ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଓ ତ୍ରୟୋଦଶୀ ତିଥି ଶେଷରେ ତ୍ରୟୋଦଶୀର ସଂଯୋଗ ହୁଏ—A day on which Ekādaśī, Dwādaśi and Trayodasi the 3 lunar days fall in the course of one solar day.

[ଦ୍ର—ଏହା ପୁଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଶସ୍ତ ତିଥି ଅଟେ ।]

ତ୍ରିସ୍ରୋତାଃ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀ; ତ୍ରି + ସ୍ରୋତସ୍)—ତିନ Trisrotāḥ ଧାରରେ ବୋହି ଯାଉଥିବା— Flowing in three currents.

ବ—ତ୍ରିପଥଗା; ଗଙ୍ଗାନଦୀ; ଭାଗୀରଥି—The river Ganges (said to flow through three worlds).

ତ୍ରିହଲ୍ୟ—ସଂ. ବଣ—ତ୍ରିସୀତ୍ୟ (ଦେଖ) Trihalya Trisītya (See)

ତ୍ରିହାୟଣ—ସଂ. ତ୍ରିଣ. ପୁଂ (ତ୍ରି + ହାୟନ = ବର୍ଷ, ସାଦାର)— Trihāyaṇa ୧ । ତିନ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ (ଗବାଦି)—1. (a calf) (ତ୍ରିହାୟଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Aged three years.

୨ । ତିନ ବର୍ଷର—Of three years.

ତ୍ରିହାୟଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀ; ତ୍ରି + ହାୟନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)— Trihāyaṇī ୧ । ତିନ ବର୍ଷିୟା ଗାଈ; ଛୁଡ଼ା—1. A heifer three years old.

୨ । (ସ୍ୱୟଂବର ମତରେ ତିନଯୁଗରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ; ଦ୍ରୌପଦୀ—2. Draupadi.

[ଦ୍ର—ଏ ସତ୍ୟ ଯୁଗରେ ବେଦବତ୍ତା, ତ୍ରେତାରେ ଜାନକୀ, ଦ୍ୱାପରରେ ଦ୍ରୌପଦୀ ରୂପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।]

ତ୍ରିହୁତ—ଦେ. ବ (ନାମ) ସଂ. ତୀରଭୁକ୍ତି)— ତିହୁତ୍; ମିଥିଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦେଶ; ଆଧୁନିକ ଦରଭଙ୍ଗାର ଦ୍ୱାରଭଙ୍ଗା ଓ ମଜଫରପୁର ତ୍ରିହୁତ ଜିଲ୍ଲା—Tirhoot.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଗଙ୍ଗା, ଗଣ୍ଡକୀ ଓ କୌଶିକୀ ଏହି ତିନ ଗୋଟି ନଦୀ ଘେରି ରହିଅଛି ।]

ତ୍ରୁଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଛିନ୍ନ ହେବା— Truṭ (root) 1. To break into pieces.

୨ । କମିବା—2. To diminish; to dwindle.

ତ୍ରୁଟି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଇ)—୧ । ଅଂଶ; ଖଣ୍ଡ; କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ—1. A small bit; fragments. Truṭi (ତ୍ରୁଟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କର ଏକମାତୃକା— 2. One of the foster mothers of Kārttikeya.

୩ । କମତ୍ତ; ନ୍ୟୂନତା; ଅଲ୍ପତା— 3. Defect; omission; deficit.

୪ । କ୍ଷତ; ଲୋକସାନ—4. Loss.

୫ । ଅଭାବ—5 Want.

୬ । ଅପଚୟ—6. Waste; deterioration.

୭ । ଅନିଷ୍ଟ, ହାନି—7. Loss; injury; mischief.

୮ । ଭୁଲ—8. Mistake.

୯ । ଦୋଷ; ଅପରାଧ— 9. Fault; crime; neglect of duty.

୧୦ । ଅଙ୍ଗୀକାର ଭଙ୍ଗ—10. Breach of promise.

୧୧ । ସ୍ଖଳନ—11. Act of slipping away; deviation from the path of rectitude.

୧୨ । କ୍ଷଣକାଳ; ଦୁଇ, (ସତ୍ତାନ୍ତରରେ) ଗୁରୁ ଓ (ସତ୍ତାନ୍ତରରେ) ପାଞ୍ଚ କ୍ଷଣ ପରିମିତ କାଳ—12 A short space of time; a moment.

ତ୍ରୁଟି ଦେଲେ ବରଞ୍ଚି, ଏବେ ମୋର ଜ ଦୋଷୁଁ
କୃଷ୍ଣଳାଖୀ ଦୋ ସ୍ନେହ ଦୃଷ୍ଟିଲ ରେ । ଜବପୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୩ । ଛୋଟ ଅଲେଇଚ; ଗୁଜରାତି— 13 Small cardamom.

୧୪ । ସଂଶୟ; ସନ୍ଦେହ—14. Doubt.

ତ୍ରୁଟିତ—ସଂ. ବଣ (ତ୍ରୁଟ୍. ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । କଟା ଯାଇଥିବା— Truṭita 1. Cut.

୨ । ଭଗ୍ନ; ଭଙ୍ଗା—2. Broken.

୩ । ସ୍ଖଳିତ—3. Deviated.

୪ । ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ; ଆହତ—4. Hurt; injured.

ତ୍ରେତାୟା—ଗ୍ରା. ବ—(ସଂ. ତ୍ରେତା)—ତ୍ରେତା ୧ (ଦେଖ) Tretayā Tretā 1 (See).

ତ୍ରେତାୟା ଯୁଗ ତ୍ରେତ ଅନ୍ତେ
ଦ୍ୱାପର ଯୁଗ ଉପଗତେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତ୍ରେତା—ସଂ. ବ (ତ୍ରିଁ. ଧାତୁ = ରକ୍ଷା କରିବା + ଉତ = ତ୍ରାତ + ଆ; Tretā କର୍ମା ତ୍ରି + ଉତ + ଆ)—୧ । ସତ୍ୟ, ତ୍ରେତା, ଦ୍ୱାପର ଓ କଳି ଏହି ଚାରି ଯୁଗ ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୁଗ— 1. The age of the world between the Satya and Dwāpara ages according to the Hindus.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ସ୍ୱେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଢ	ଙ୍

[ଦ୍ର—ଏହାର ବର୍ଷ ସଙ୍ଖ୍ୟା ୧୭୫୭୦୯ ବର୍ଷ । କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ ଦିନ ଏ ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏ ଯୁଗରେ ପରଶୁରାମ ଓ ଶ୍ରୀରାମ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।]

୨ । ଦକ୍ଷିଣ, ଗାର୍ହପତ୍ୟ ଓ ଆହବନୀୟ ନାମକ ଅଗ୍ନିତ୍ରୟ—2. The three sacrificial fires.

୩ । ପଶାଖେଳରେ ତିନଗୋଟି କାଠିରେ ତିନିଟି ମାଣ ଚଉ ଲେଉଟିବା ଅବସ୍ଥା—3. A throw of the dice resulting in three dots turning up

୪ । କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ତିନି କଟି କଉଡ଼ି ଚଉ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ସାର—4. A throw in a game at cowries in which three cowries fall with their ventral side upwards.

ତ୍ରେତାଗ୍ନି—ସଂ. ବ—ଦକ୍ଷିଣ, ଗାର୍ହପତ୍ୟ ଓ ଆହବନୀୟ ଏହି ତିନି-ପ୍ରକାର ଅଗ୍ନି—Three kinds of sacrificial fires.
Tretāgni

ତ୍ରେତାପୁରୀ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ହିମାଳୟର ପାଦଦେଶସ୍ଥ ତିବ୍ବତର ଗୋଟିଏ ବୌଦ୍ଧତୀର୍ଥ—Name of a Buddhist sacred place at the foot of the Himalayas.
Tretāpurī

ତ୍ରେଧା—ସଂ. ଅ (ତ୍ରି+ଧା)—ତିନି; ତିନି ଥର; ତିନି ପ୍ରକାରେ; ତିନି ଭାଗରେ—In three; thrice
Tredhā
(ତ୍ରୈଧା, ତ୍ରୈଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତ୍ରୈ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ରକ୍ଷା କରିବା—
Trai (root) To save.

ତ୍ରୈକାଳିକ—ସଂ. ବିଣ (ତ୍ରିକାଳ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ତ୍ରିକାଳ (ଭୂତ, ଭବିଷ୍ୟତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ) ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Traikālika
1. Eternal; appertaining to all the time.

୨ । ସକାଳ, ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ଦ୍ୱିପ୍ରହରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Done during the three periods of the day.

ତ୍ରୈଗୁଣିକ—ସଂ. ବିଣ (ତ୍ରିଗୁଣ+ଇକ)—୧ । ତିନିଗୁଣା—
Traigunika
1. Thrice as much.

୨ । ତିନିଗୁଣ ଗ୍ରହଣକାରୀ—2. Taking thrice as much.

୩ । ଯେଉଁ ମହାଜନ ମୂଳଧନର ତିନିଗୁଣ ସୁଧ ନିଏ—
3. An exorbitant creditor taking thrice as much of the capital advanced.

ତ୍ରୈଗୁଣ୍ୟ—ସଂ. ବ (ତ୍ରିଗୁଣ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ, ତମଃ ଏହି ତିନି ଗୁଣର ସମଷ୍ଟି—1. The aggregate of the three primordial attributes of nature.
Traiguṇya

୨ । ତନ୍ତୁଡ଼ି ତିନି ସର ଉଙ୍କା ଦେବା ଅବସ୍ଥା—
2. The state of having been twisted or wrought with three strings.

୩ । ତିନିଗୁଣର ଭାବ—3, The state of containing the three attributes.

ବିଣ—ତ୍ରିଗୁଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to three fundamental attributes of nature.

[ଦ୍ର—ତ୍ରି ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କରେ, ସ୍ୱାର୍ଥରେ, ବ୍ୟାପ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ, ଦାଢାର୍ଥେ, ଅ, ଯ ଆଦ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇ 'ତ୍ରୈ' ଆଦ୍ୟାତ୍ମକ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ଯଥା—ତ୍ରୈଧାତୁକ—ତିନିଧାତୁରେ ନିର୍ମ୍ମିତ । ତ୍ରୈପୁର—ତ୍ରିପୁର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ତ୍ରୈପୁରୁଷ—ତ୍ରିପୁରୁଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ତ୍ରୈବର୍ଗ୍ୟ ଓ ତ୍ରୈବର୍ଗିକ—ତ୍ରିବର୍ଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ତ୍ରୈବର୍ଣ୍ଣିକ—ତ୍ରିବର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ତ୍ରୈବାର୍ଷିକ—ତ୍ରିବର୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ତ୍ରୈମାସିକ—ତ୍ରିମାସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ତ୍ରୈବର୍ଗମ—ତ୍ରିବର୍ଗମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ତ୍ରୈବିଧ—ତ୍ରିବିଧ ଭାବ । ତ୍ରୈଶଙ୍କବ—ତ୍ରିଶଙ୍କୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ତ୍ରୈପୁରୁଷ—ସଂ.ବିଣ. (ତ୍ରିପୁରୁଷ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ତିନିପୁରୁଷ ବ୍ୟାପୀ—
Traipurusha Extending over three generations.

ତ୍ରୈବାର୍ଷିକ—ଦେ. ବିଣ. (ତ୍ରିବାର୍ଷିକର ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)—ତ୍ରିବାର୍ଷିକ (ଦେଖ)
Traibārshika Tribārshika (See)

ତ୍ରୈବିଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରିବିଦ୍ୟା+ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ. ଅ)—ତିନିବେଦ; ତ୍ରିବେଦାଧ୍ୟାୟୀ—Learned in three Vedas.
Traibidya

ତ୍ରୈବିଧ—ସଂ. ବି. (ତ୍ରିବିଧ+ଭାବ. ଯ)—୧ । ତିନିପ୍ରକାର—
Traibidhya
1. Three sorts;

୨ । ତ୍ରିବିଧତ୍ୱ—2. The state of being of three kinds.

ତ୍ରୈମାତୁର—ସଂ. ବି. (ତ୍ରି+ମାତୃ+ଉର)—(କୌଶଲ୍ୟା ଓ କୈକେୟୀଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଚରୁର ଫଳରେ ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ) ଲକ୍ଷ୍ମଣ—Lakshmana (a brother of Rāma).
Traimātura

ତ୍ରୈମାସିକ—ସଂ. ବିଣ. (ତ୍ରିମାସ+ଇକ)—୧ । ତିନିମାସରେ ଘଟିବା—
Traimāsika
1. Quarterly.

୨ । ତିନିମାସ ଅନ୍ତରେ ପ୍ରକାଶିତ—
2. Appearing once in three months published quarterly.

ତ୍ରୈରାଶିକ—ସଂ. ବି.—(ତ୍ରିରାଶି+ପରମାଣାର୍ଥ. କ)—(ଗଣିତ) ତିନି ରାଶିର ପରସ୍ପର ଘଟିତ ଅଙ୍କପ୍ରଣାଳୀ—
Trairāsika (Arithmetic) The rule of three.

[ଦ୍ର—ଏହାଦ୍ୱାରା ତିନିଗୋଟି ଦତ୍ତ ରାଶି ସାହାଯ୍ୟରେ ୪ର୍ଥ ଅଜ୍ଞାତ ରାଶି ନିଣୟ ପଡ଼େ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେତେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧୦ଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବଂ ୨ ଚରଣିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ଚରଣିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଗଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ସଥାକ୍ରମେ ଚରିତ୍ର ବଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚରଣିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଜନେ; 'ଭୂଅ' ନ ମଳଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ଦଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଯଥା—ଜଣକୁ ୫ ୧୦୯ ଦଆଗଲେ ୧୫ ଜଣଙ୍କୁ କେତେ ଦଆଯିବ । ଏହାକୁ ତ୍ରୈରାଶିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ କଲେ

୧ : ୧୫ ୫ ୧୦ ଅଙ୍କାତ;

ଏଥିର ସାଧନ; ଅଙ୍କାତ $\frac{୧୫ \times ୧୦}{୧} = \frac{୧୫୦}{୧} = ୫ ୧୫୦$ ।]

ବଣ.—ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ତ୍ରିନକ୍ଷତ୍ର ରାଶି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Belonging to three signs of zodiac.

ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟ—ସଂ. ବ.— (ତ୍ରି ଲୋକ + ସ୍ୱାର୍ଥ. ଷ୍ୟ) —ତ୍ରିଲୋକ; ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତାଳ —The three worlds together.

Trailokya

ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟ ବିଜୟୀ—ସଂ. ବ.—୧ । ତିନିଲୋକକୁ ଜିଣିବା—

Trailokya bijaya 1. Victory over three worlds.

ବଣ.—ଯେ ତ୍ରିଲୋକକୁ ଜୟ କରିଅଛି—

Victorious over the three worlds.

ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟ ବିଜୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଗଞ୍ଜେଇ; ସିଦ୍ଧି—A decoction or paste made of the leaves of Canabis Indica, inducing intoxication.

Trailokya bijayā

ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟ ମୋହନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ତ୍ରିଲୋକର ବଶକାରୀ—

Trailokoya mohana One who enchants the three (ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟମୋହନା, ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟମୋହିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) worlds.

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର—

2. Very charming; beautiful.

ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟମୋହିନୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟମୋହିନୀ)—ଅତି ସୁନ୍ଦରୀ—Very beautiful (woman).

Trailokya mhoanī

ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟ ମୋଦେନୀ, ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟମୋଦୋନୀ } ଅନ୍ୟରୂପ

ତ୍ରୋଟକ—ସଂ. ବିଣ.—(ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁ + କରଣ. ଅକ)—ଛେଦକ—

Troṭaka Cutting.

ବ—୧ । ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟ ବା ନାଟକବିଶେଷ—

1. A species of drama (M.W)

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୫ ଠାରୁ ୯ ଯୋଟି ଅଙ୍କ ଥାଏ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଓ ପାର୍ଥିବ ବିଷୟ ବ୍ୟାପାର ବଦାର ପ୍ରଧାନ ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ବିଷୟ । ଏଥିରେ ଶୃଙ୍ଗାର ପ୍ରଧାନ ରସ ।]

୨ । ବିଷଧର ପୋକବିଶେଷ —2. Name of venomous insect (M. W.)

୩ । ବୋଧମୟ ବାକ୍ୟ—3. Angry speech (M.W.)

ତ୍ରୋଟକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁ + ଅକ + ଈ)—

Troṭakī ସ୍ରଗ୍ଧରାବିଶେଷ—Name of a metre.

ତ୍ରୋଟି—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ; ତୁଳ. ଇଂ. ଥ୍ରୋଟ୍) —

Troṭi ୧ । ଟଙ୍କାର ଅଗ୍ର; ଚଞ୍ଚୁ—1. Beak; bill.

ବୈଦଗ୍ଧ ନାହି ବହୁ ଦେଢ଼ ବଡାର ମୂଳ ସେ ତ ଦେବୁ ।

ଚନ୍ଦ. ବୈଦେଗ୍ଧଦୋଷ ।

୨ । ମାଛର ମୁହଁ—2. The mouth of a fish (M.W)

୩ । ଦୋଢ଼ ମାଛ—

3. A kind of fresh water fish.

୪ । କଙ୍କ ପକ୍ଷୀ—4. The Kaṅka bird (M. W.)

୫ । କାଫଡ଼ା ବା କଟଫଳ ଗଛ—

5. A medicinal tree (Myric Nagi)

ତ୍ରୋଟିତ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—

Troṭita ଭଗ୍ନ; ଯାହା ଭୁଷ ଯାଇଅଛୁ—Broken (M. W).

ତ୍ରୋଟୀ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁ + ଅ + ଈ)—

Troṭī ୧ । ଉଣ୍ଡି; ତୋଣ୍ଟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Throat.

୨ । ଚଞ୍ଚୁ; ଚଞ୍ଚ—2. Beak of a bird.

[ଦ୍ର—ତ୍ରୋଟୀ ଶବ୍ଦର ତୋଣ୍ଟ ବା ଉଣ୍ଡି ଅର୍ଥ ଅପ୍ରୟୋ, ମନ୍ଦଅର ଇଇଲଅମ୍ ଓ ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦରେ ନାହିଁ; ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନରେ ତୋଣ୍ଟ ଓ ତୋଟୀ ଶବ୍ଦର ଏକ ଅର୍ଥ ଉଣ୍ଡି, ନରକଣ୍ଠର ଚଞ୍ଚୁ ବଦ୍ ଜ୍ଞାପକ ଅସ୍ତ୍ରି ବୋଲି ଲେଖା ଅଛୁ ।]

ତ୍ରୋଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୂଣ)—ଶରମୁଣ୍ଡା—

Troṇa A quiver.

ତୋଣ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ନର୍ମିତ ଧନ ତୋଣ
ଅରେଦ କବଚ ଭୂଷଣ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ତ୍ରୋଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତୋରଣ)—ଦୁଇ ସ୍ତମ୍ଭରେ ବନ୍ଧା ଦେବା ମାଳା; ତୋରଣ—A garland hung on two posts; festoon.

Troṇā

ତୋରନା ତୋଣା ଲମ୍ବାଇ ଗୃହ ମଞ୍ଚେ
ତଦନ ଛେପ ସୁକଦାଣ୍ଡେ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

ତ୍ରୋତଲ—ସଂ. ବଣ—ତୋତଲା (ଦେଶ)

Trotala Totalā (See)

ତ୍ରୋତ୍ର—ସଂ. ବ. (ତ୍ରି ଧାତୁ = ରକ୍ଷା କରିବା + ସଙ୍କାର୍ଥେ ତ୍ର) —

Trotra ୧ । ପାଞ୍ଚଣ—1. A staff; a cowherd's or driver's staff.

୨ । ଚାବୁକ—2. Whip.

୩ । ରୋଗବିଶେଷ—3. A disease.

ତ୍ର୍ୟଂଶ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରି = ତ୍ରୟସ୍ + ଅଂଶ)—ତ୍ରୟସ୍ୟ ଅଂଶ—

Tryaṁśa One third.

ତ୍ର୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି + ଅକ୍ଷି—ମହାଦେବ; ତିନିଚକ୍ଷୁ—

Tryakṣha God Śiba.

(ତ୍ର୍ୟକ୍ଷା —ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ - ଯାହାର ଉଭା ଗୋଟି ଅକ୍ଷି—

Three-eyed.

ତ୍ର୍ୟକ୍ଷର—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି + ଅକ୍ଷର)—ତିନି ଅକ୍ଷରଯୁକ୍ତ—

Tryakshara Consisting of three letters.

ବ—୧ । ପ୍ରଣବ; ଓଁକାର (ଏହା ଅ. ଉ. ମ. ଏହି ୩ ଅକ୍ଷରର ସମଷ୍ଟି)—1. The mystic sound 'Om' uttered by the Hindus.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ.ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୄ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉନ୍ନତଉନ୍ନତଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଷ	ସ	ଙ୍କ	ଜ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

୨ । ତିନି ଅକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ—2. A trigraph.

୩ । ବିବାହର ଘଟକ—3. A marriage-broker.

ତ୍ର୍ୟକ୍ଷା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ର୍ୟକ୍ଷ+ଅ)—ଦୁର୍ଗା—
Tryakshā Durgā,

ତ୍ର୍ୟଙ୍ଗଟ—ସଂ. ବି. (ତ୍ରି+ଅଙ୍ଗ+ଟ)—୧ । ତିନକୋଣିଆ ବା ତିନ ଦଉଡ଼ି ଲଗିଥିବା ଶିକାବିଶେଷ—
Tryangaṭa 1. A hanging shelf.

୨ । ତେଙ୍ଗଡ଼ା—2, A grooved bracket in the corner of a wall for putting unstable pots.

୩ । ଈଶ୍ୱର—3. The supreme Being.

୪ । ଚନ୍ଦ୍ରମା—4. The moon.

ତ୍ର୍ୟମ୍ବକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ଅମ୍ବକ=ତ୍ରିଅମ୍ବ)—
Tryambaka ତିନିଲୋଚନ; ମହାଦେବ—Śiba.

ତ୍ର୍ୟମ୍ବକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ର୍ୟମ୍ବକ+ଅ)—ଦୁର୍ଗା—
Tryambakā Durgā.

ତ୍ର୍ୟଶୀତି—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. (ତ୍ରି+ଅଶୀତି)—ଅଶି ଅପେକ୍ଷା ତିନ ଅଧିକ
Tryaśīti ସଙ୍ଖ୍ୟା; ତେୟାଅଶି; ୮୩—83; Eighty three.

ତ୍ର୍ୟଶୀତିତମ—ସଂ. ବଣ—୮୩ ସଙ୍ଖ୍ୟାର ପୂରକ—
Tryaśītitama Eighty third,

ତ୍ର୍ୟସ୍ର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତ୍ରି+ଅସ୍ର)—
Tryasra ୧ । ତିନଗୋଟି କୋଣ—1. Three angles.

୨ । ତ୍ରିଭୁଜ—2. Triangle.

ତ୍ର୍ୟହସ୍ପର୍ଶ—ସଂ. ବ. (ତ୍ରି+ଅହନ୍+ସ୍ପର୍ଶ)—ଏକ ସୌର ଦିନରେ
Tryahasparśa ତିନ ତିଥିର ଭୋଗ—A day occupied by (ତ୍ରିଦ୍ୱସ୍ପୃଗ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) parts of three lunar days.

ତ୍ର୍ୟାହିକ—ସଂ. ବଣ. (ତ୍ର୍ୟହନ୍+ଇକ)—ତିନ ଦିନରେ ଘଟିତ—
Tryāhika Tertian; occurring every third day.

ତିଲାରି ବ—ତିନ ଦିନେ ଘଟିବା ଜ୍ୱର—
Remittent fever occuring every third day; tertian fever.

ତ୍ସରୁ—ସଂ. ବ—୧ । ଖଡ୍ଗର ମୁଠା—1. The handle or hilt of
Tsaru a sword.

୨ । ଖଣ୍ଡାର ଖୋଳ—2. Scabbard.

ତ୍ୱ—ଦେ. ବ. (କଚରଅ ଓ କରଣୀ ବ୍ୟବହାର; ସାଙ୍କେତିକ)—
T-ha ତହସିଲ ଓ ତହସିଲର ସାଙ୍କେତିକ ତତ୍ତ୍ୱ—
Abbreviation for 'Tahabil' or 'Tahasil'.

ତ୍ୱଦାର—ଦେ. ବ. (କଚରଅ ଓ କରଣୀ ବ୍ୟବହାର)—
T-hadāra ତହସିଲଦାର (ଦେଖ)—Tahasildāra (See)

ତ୍ୱବଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (କଚରଅ ଓ କରଣୀ ବ୍ୟବହାର)—
T-habil (etc) ତହବିଲ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Tahabila (etc) (See)

ତ୍ୱସିଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—(କଚରଅ ଓ କରଣୀ ବ୍ୟବହାର)—
T-ahsil (etc) ତହସିଲ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Tahasila (etc) (See)

ଥ—ସଂ—ସପ୍ତଦଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ; ତ ବର୍ଗର ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏଥିର
Tha ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ଦନ୍ତ, ତେଣୁ ଏହା 'ଦନ୍ତ୍ୟ' ବର୍ଣ୍ଣ—
The 17th letter of the consonants corresponding to the sound of 'th' in path.

ବ. (ସ୍ଥା ଧାତୁ=ରହିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । ପର୍ବତ—1. Mountain,

୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଭକ୍ଷଣ—2. Eating.

୩ । ଭୟତ୍ରାତା—3. Deliverer from fear.

୪ । ଭୟ ଚିହ୍ନ—4. Sign of fear.

୫ । ରକ୍ଷଣ—5. Protection.

୬ । (+କରଣ. ଅ) ଭୟ—6. Fear; terror.

୭ । ମଙ୍ଗଳ—7. Welfare.

ଥାଦେ. (ପୁଗା) କି. (ପୂର୍ବ ଜନ୍ମା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ମଧ୍ୟମ
(ଥଅ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୁରୁଷ ଅନୁଜ୍ଞା ୧ବ)—(ତୁମ୍ଭେ) ଥାଅ—
(you) Do stay,

ଥଇଥାନ୍—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ଥିର)—ଧୀରସ୍ଥିର—
Thaithān Calm and quiet.

ଥଇଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିତ୍ୱଭୂମ) ବଣ. (ଦ ସ୍ଥଳ)—ସମତଳ—
Thaila Levelled up; level.
(ଯଥା—ଆମେ ପାହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଥଇଲ କଲୁଁ ।)

ଥଉଲ—ଦେ. ତଣ. (ସଂ. ସ୍ଥୂଲ)—ସ୍ଥୂଳ; ମୋଟା—
Thaula Fat; thick.
ଥୂଳ

ଥଏ—ଗ୍ରା. ବଣ—ଥଯୁ (ଦେଖ)
Thae Thaya (See)

ପ୍ରତ୍ୟୟର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ, ରୂପେ ପଡ଼ିଲୁ ସିନ୍ଦ ପ୍ରାସ୍ତେ ।
ରୂପଚ. ପ୍ରେମଚୈତନ୍ୟଦାସ ।

କି. ବଣ—ଥଯୁ (ଦେଖ)—Thaya (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରହା ବାଞ୍ଛନୀୟ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭିଧାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ଦେବ । ଯଥା—ଗାତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂା'ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ଥକ୍—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ତବ୍ଧ)—ଥକା (ଦେଖ)
Thak — Thakā (See)

ଥକ କରି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ତଗିତ)—
Thak kari
ଥକ୍‌କନା(ନ) } ଅନ୍ୟରୂପ
ଥକ୍ କର } ଅନ୍ୟରୂପ
ଥର୍ ହୋଇ }
୧ । ଥକା ମାଇଲ୍ଲ ପର ହୋଇ—1. Being dumbfounded.
୨ । ହଠାତ; ଆକସ୍ମିକ ଭାବେ—2. Suddenly; accidentally.
ଥକକରେ **ଥକକର**

ଥକ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ସ୍ତବ୍ ଧାତୁ; ପ୍ରା. ଥକ୍ ଧାତୁ)—
Thak khāibā
ଥକା
୧ । ଅବସନ୍ନ ହେବା—1. To be exhausted; to sink down.
ଠହରଜାନା, ଥକନା ୨ । କଥା କହୁ କହୁ ହଠାତ୍ ଚୁପ ହେବା—2. To stop suddenly while speaking.
୩ । ଗତ୍ତିରହିତ ହେବା—3. To stop.
୪ । ନବାକ୍ ହେବା; ଅବାକ୍ ହେବା—4. To become dumb through fear or exhaustion.
୫ । ନିବୃତ୍ତ ହେବା—5. To cease from any work.

ଥକତ୍—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ତଗିତ)—୧ । ଅବସନ୍ନ; କ୍ଲାନ୍ତ; ଅକାମର୍—
Thakat — 1. Tired; weary.
ଥକିତ (ଯଥା—ଭାଲୁ ଯାବତା କର କର ଥକତ୍ ହୋଇ ଗଲ୍ଲଣି ।)
ଥକିତ ବ.—କ୍ଲାନ୍ତି; ଶ୍ରାନ୍ତି—Weariness.
ଥକା (ଯଥା—ଗଲ ଗଲ ମଝେ ଥକତ୍ ଲଗିଲ୍ଲଣି ।)
ଥକାବଟ

ଥକ(କା) ମକ(କା)—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଅପ୍ରତିଭ—
Thaka(kā)maka(kā) 1. Bewildered; confused.
ଥତମତ ୨ । ଶ୍ରାନ୍ତ, କ୍ଲାନ୍ତ; ଅବସନ୍ନ—
ଥକିତ 2. Tired.

ଥକା—ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. ସ୍ତଗିତ; ପ୍ରା. ଥକ୍କିଅ)—୧ । ସ୍ତଗିତ;
Thakā ଗତ୍ତିରହିତ—1 Stopped; motionless.
(ଥକ୍‌—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅବସନ୍ନ; ଶ୍ରାନ୍ତ; କ୍ଲାନ୍ତ—
ଥକିତ 2. Tired; pulled down; fatigued.
ଥକାହୁଆ ଥକାମାଁଦା ୩ । ନବାକ୍—3. Speechless; silent.
୪ । ଚଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—
4. Dumbfounded; bewildered.
୫ । ମୁଗ୍ଧ—5. Enchanted.
୬ । ମୂଢ଼; ନବୋଧ—6. Foolish.
(ଯଥା—ଥକା ମନ ଗଲ ପିବା, ଚକାନସୂନ ଦେଖିବା-ଉଚ୍ଚନ ।)
୭ । ତ୍ରାତ; ତ୍ରସ୍ତ—7 Alarmed.
୮ । ବାସିଥକା; କାଲ୍ଲଠାରୁ ବାକି ରହିଯିବା (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ)—
8. Pending; left unfinished from yesterday.
(ଯଥା—ଆଜ ଯେତେ ଗାତ ଦେଉ ପଛକେ ଘରକୁ ଫେରି ଅସିତ, କାଲିକ ଥକା ରହିବ ନାହିଁ ।)

ଥକା ଦେ. ବ.—୧ । ଅବସାଦ—
ଥକାବାଁ 1. Weariness; exhaustion.
୨ । ଦେଉଳର ଦହିନଉତ୍ତ ଓ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—
2. The space or portion of a temple between the dahi-nauti and the discus at the top.

ଥକା(କେ)ଇ ଥକା(କେ)ଇ—ଦେ. ଅ.—୧ । ରହି ରହି; ଧୀରେ
Thakā(ke)i thakā(ke)i ଧୀରେ; ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ—
ଥେକେଥେକେ 1. Slowly; by degrees.
ରହରହକେ ୨ । ମଝିରେ ମଝିରେ ବନ୍ଦ ହୋଇ—
2. At intervals.
(ଯଥା—ଆଜ ବନଯାକ ଥକେଇ ଥକେଇ ବରଷା ହଉଛି ।)

ଥକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ସ୍ତଗିତ; ଥକବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ
Thakā(ke)ibā ରୂପ)—୧ । ସ୍ତଗିତ କରିବା—
ଥେକାନ, ଥାକାନ 1. To stop.
ଥକାନା ଜଳ ନଯନେ ଥକାଇ ଗାଇକୁ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ସ୍ତମ୍ଭିତ କରିବା—2. To make dumb.
୩ । କ୍ଲାନ୍ତ କରାଇବା—3. To tire.
୪ । କଥା କହୁ କହୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ଚୁପ ହୋଇଯିବା—
4. To stop or halt during a talk.

ଥକାମର—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ତବିତ; ସ୍ତମ୍ଭିତ)—୧ । ଅବସନ୍ନ—
Thakā marā 1. Weary.
(ଥକ୍‌ମାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କ୍ଲାନ୍ତ—
ଥକିତ 2. Fatigued; pulled down.
ଥକାମାଦା ୩ । ଅବାକ୍—3. Dumbfoundered; dumbfounded.

ଥକା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଥକ୍ ଖାଇବା (ଦେଖ)
Thakā māribā — Thak khāibā (See)
(ଥକା ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥକାସି—ପ୍ରା. ବଣ. — (ସଂ. ସ୍ତଗିତ)—କ୍ଲାନ୍ତ; କ୍ଲାନ୍ତ—
Thakāsi Tired; fatigued.
ଥକିତ ସାଥନ୍ତ ବଡ଼ ଥକାସି ହୋଇ ଗଲେଣି ।
ଥକାହୁଆ କ୍ଲାନ୍ତାକୁମାର. ନଅରୁଣ୍ଡୀ ।

ଥକ(ଗି)ତ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ତବିତ; ପ୍ରା. ଥକ୍କିଅ)—୧ । କ୍ଲାନ୍ତ;
Thaki(gi)ta ଅବସନ୍ନ—1. Tired; fagged; fatigued;
(ଥଗିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) worne.
ଥକିତ ୨ । ଅବାକ୍; ସ୍ତମ୍ଭିତ; ସ୍ତବ୍ଧ—
ଥକିତ, ଥଗିତ 2. Dumbfounded; mute.
୩ । ସ୍ଥିର—3. Motionless.
ପବନ ହୋଇଲ ଥରତ, ଅତଳ ତଳ ବପସ୍ତତ ।

ବୃଦଃ ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଂ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଂ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଊ

ଥକବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସ୍ତବ୍ଧ ଧାତୁ=ସ୍ତବ୍ଧି ହେବା; ପ୍ରା. ଥଗ୍ଗ ଧାତୁ; Thakibā ଥକ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଅଶକ୍ତ ହେବା—
(ଥରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. To be unable.
ଥମକା, ଥକା ୨ । ଅକାମରୁ ହେବା; ଶ୍ରାନ୍ତ ହେବା—
ଥକନା ତକନା 2. To become tired or fatigued.

ଉଠେ ଗଡ଼ଉନ ହେଲ ବୁଝେଇ ବୁଝେଇ ଥକଲୁଣି ।
ଫକାଇମୋଡ଼ନ ଛୁନାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଟ ।

୩ । ସ୍ତବ୍ଧି ହେବା—3. To become motionless,
୪ । ମାନ୍ଦା ବା ଢିଲା ପଡ଼ିବା—4. To become slack.
୫ । ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେବା—5 To be dumbfounded.

ପଡ଼ିଲା ସେରୁପେ ଚଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ଥକ । ସ୍ୱଧାନାଥ, ଚଇତା

ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ—ଦେ. ବିଶ.—(ସ. ସ୍ତମ୍ଭିତ)—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
Thaṅga thaṅga କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ—1. Hesitating
ଥଙ୍ଗ୍ ଥଙ୍ଗ ଥତମତ or scrupling to do a work.
ଥକାମାଁଦା ୨ । କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ କରୁ ମଝିରେ ସ୍ତବ୍ଧିତ ହେଉଥିବା—
(ଥଙ୍ଗେଇ ଥଙ୍ଗେଇ— ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Pausing at intervals; halting (in the course of doing something.)

ଜଲ ନ ପାର ହେଲେ ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ । କବସ୍ତୁର୍ଯ୍ୟ. ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।

୩ । ସନ୍ଦିଗ୍ଧ—3. Suspicious; doubtful.
୪ । ଅଟକି ଅଟକି କଥା କହୁଥିବା—
4. Speaking with pauses.

ବାଣୀକ ଥଙ୍ଗ ଥଙ୍ଗ କରି ସେ ସୁବ୍ରତା
କଲେ ନଳ ମୁଖକୁ ଗ୍ରହଁ ଏ ସୁକବି । କୃଷ୍ଣଂଦ୍ର. ମହାଭରତ ବନ ।

୫ । ମଝିରେ ଅଟକି ଅଟକି ଜୁଦାଯାଇ ଥିବା (କଥା)—
5. Spoken at intervals between utterances.

ଥଙ୍ଗଥଙ୍ଗ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍-
Thaṅgathaṅga hebā ପଦ ହେବା—1. To scruple to
ଥତମତ ହୋଇବା; ଥତା do a work.
ଝିମ୍ପକନା ୨ । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେବା; ଥକ୍‌ବା—
ଥଙ୍ଗେଇବା
ଥଙ୍ଗେଇ ଥଙ୍ଗେଇ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ 2. To pause; to halt during a work or talk.

ଥଟବାଜ୍—ଦେ. ବିଶ—ଥଟିଲ (ଦେଖ)
Thaṭabāj Thaṭila (See)

ଥଟିଲ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଥଟିଲ (ଦେଖ)
Thaṭali 1. Thaṭila (See)
ଠାଟ୍‌ଠାବାଜ ୨ । ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥକ (କଥା)—2 Ironical.
ଠଠୋଲ

ଥଟ୍ଟା(ଟ୍ଟା)—ଦେ. ବି. (ସ. ଟିଟ୍ଟଭ; ଭୁଲ. ଭା. ଉଟ୍ଟୁ=ଗାଳଦେବା; Thaṭā(ṭṭā) ଭୁଲ. ସଂ. ଅଟ୍ଟହାସ)—୧ । ଉପହାସ; ବ୍ୟଙ୍ଗ—
ଠାଟ୍ଟା 1. Irony; satire; innuendo; redicule.

ଠଟ୍ଟା, ଠଠା ୨ । ପରିହାସ—2. Joke; jest.
୩ । କୌତୁକ ବାକ୍ୟ—3. Wit and humour; fun.
୪ । ହାସ୍ୟ—4. Practical joke.
ବିଣ—ଥଟ୍ଟା ଖେଳବାର ଉପଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(a person) Fit to be joked with.

ଥଟ୍ଟା(ଟ୍ଟା) କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଟିଟ୍ଟଭ)—୧ । ପରିହାସ କରିବା—
Thaṭā(ṭṭā) karibā 1. To cut jokes; to jest.
ଠାଟ୍ଟାକରା ଭୂତବଧି ବାଳ କରେ ଥାକୁ ଥଣ୍ଟା । ସ୍ୱଧାନାଥ. ଦରବାର ।
ଠଟ୍ଟାକରନା ୨ । ବ୍ୟଙ୍ଗବିଦ୍ରୂପ କରିବା—2. To satirise.

ଥଟ୍ଟା(ଟ୍ଟା) ଖେଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ହାସ୍ୟ ଖେଳିବା—
Thaṭā(ṭṭā) kheḷibā To cut practical jokes.
ଠାଟ୍ଟାଖେଳା **ଠଟ୍ଟାଉଡ଼ାନା**
[ଥଟ୍ଟାଇବା(ଗେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଥଟ୍ଟା ତ(ତା)ମ(ମା)ସା—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦ; ସ. ଟିଟ୍ଟଭ+ସା.
Thaṭā ta(tā)ma(mā)sā ତମାସା)—ପରିହାସ; ବ୍ୟଙ୍ଗ ବିଦ୍ରୂପ
ଠାଟ୍ଟାତାମାସା; ଠାଟ୍ଟାବାଟି ଖରା Joking in words and actions;
ଠଟ୍ଟାତମାସା satire and practical joke.

ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦ; ସ. ଟିଟ୍ଟଭ+ସ. ପରିହାସ)—
Thaṭā parihāsa ଥଟ୍ଟା ତାମସା (ଦେଖ)
Thaṭā tāmasā (See)

ଥଟ୍ଟା ମୁସ୍କୁଲି—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦ)—ଥଟ୍ଟା ତାମସା (ଦେଖ)
Thaṭā muskuli Thaṭā tāmasā (See)
(ଥଟ୍ଟାମୁସ୍କୁଲି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥଟ୍ଟା(ଟ୍ଟା)ରି—ଦେ. ବି. (ସ. ସ୍ଥାଲକର; କମା ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ)—
Thaṭā(ṭṭā)ri ୧ । କଂସାର—1. Brazier; brass-
ଠାଟାରୀ founder.
ଠଠେରା ୨ । ଯେଉଁ କର୍ମକୁ ପିତ୍ତଳ ଓ କଂସାର ବାସନ ଓ
(ଥଟ୍ଟାରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗଢ଼ଣାଆଦ ଜିନିଷ କରେ—2. One who manufactures bellmetal articles.

ଥଟ୍ଟାର ଘର ପାସ, (ଭାବ୍) କୁଦ ଭମ ଭମ ଉଦ୍ଦ—ଉଗ ।

ଥଟ୍ଟା(ଟ୍ଟା)ବାଜ୍—ଦେ. ବିଶ—ଥଟ୍ଟିଲ; ପରିହାସପ୍ରିୟ—
Thaṭā(ṭṭā)bāj Fond of jest.
ଠାଟ୍ଟାବାଜ **ଠଟ୍ଟାବାଜ**
(ଠଟ୍ଟାବାଜୀ—ବି)

ଥଟ୍ଟିଲ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଥଟ୍ଟାପ୍ରିୟ—1. Witty; given to
Thaṭila jesting; fond of jests; jestive
ଠାଟ୍ଟାବାଜ ୨ । ବ୍ୟଙ୍ଗପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of wit or satire.
ଠଟ୍ଟିଲ

ଥଣ୍ଡ—ଦେ. ବି. [ସ. ସ୍ତମ୍ଭ, ଭୁଣ୍ଡ (Beams)]—ପକ୍ଷୀର ଚଞ୍ଚୁ—
Thaṇṭa Beak of a bird.
ଠୋଁଠ ଥଣ୍ଡରେ ଟିକ ଟିକ ବରଣ ଶାଉଳେ ।
ଟୋଁଟ, ଠୋର କୃଷ୍ଣବିଂଦ୍ର. ମହାଭରତ ଥଦ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅଂଚ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୋଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ ସେତେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଆଉ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବୁଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ'ନ ପାଇରେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇରେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବତ' ନ ପାଇରେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଥଣ୍ଟ—ଏକାଥରକେ ଥଣ୍ଟଉଚରେ ଯେତେ ପରିମାଣ ପଦାର୍ଥ ମମ୍ପେଇବ ସେହି ପରିମିତ—As much as can be contained within the beak of a bird.

(ଯଥା—ଧାନ ମୁନୁଷରୁ କୁଆ ଥଣ୍ଟେ ଯେଉ ଗଲେ ସରିବି ନାହିଁ ।)

ଥଣ୍ଟ ବୋହିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଅନ୍ୟଲୋକଠାରୁ ଧନ ଗ୍ରହଣ Thaṇṭa bohibā ନେବା—Taking of riches from a person.

(ଯଥା—ତୁମ୍ଭର ଧନ ଦଉଲତ ଅଥକରୁ ଅଥକ ହେଇ, ଆଉ ଆମ ଥଣ୍ଟ ସବୁବେଳେ ବୋହୁଥାଉ ।)

ଥଣ୍ଟ ମାରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ଫଳ ଆଦକୁ ଚଞ୍ଚୁଦ୍ୱାରା ଆଘାତ Thaṇṭa māribā କରିବା; ଖୁମ୍ପିବା—To peck at a thing ଠୋଟ୍‌ମାରା with the beak.

चोंच मारना

ଥଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ବଡ଼ ଥଣ୍ଟବିଶିଷ୍ଟ—

Thaṇṭiā Having a large beak.

चोंचवाला

ଥଣ୍ଟିଆ କମ୍ଭୀର—ଦେ. ଚ—ଲମ୍ବଥଣ୍ଟବିଶିଷ୍ଟ କୁମ୍ଭୀର—

Thaṇṭiā kimbhīra The gavial of the Ganges; **मगर** (having a long pair of snouts and webfooted); Gavialis Gangeticus.

ନଥା ବୋଡ଼ୁଛ, ନଈକ ବାଆରେ ଯିବୁ ନାହିଁ ଟି,
ଥଣ୍ଟିଆ କମ୍ଭୀର ଜରିବେସିତ, ହାବୁଡ଼ନ ଲିଳ ଚବନ୍ତି । ବିଶ୍ୱଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଥଣ୍ଟ ବା ପାଟିର ଦୁଇପାଳ ଥଣ୍ଟପର୍ ଦନ୍ତଯୁକ୍ତ ଓ ଦାଢେ ଦେଢ଼ ଦାଢ ଲମ୍ବ । ଏମାନେ ସାଧାରଣତଃ ମାଛ ଖାଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି ଓ ଲମ୍ବରେ ୧୦।୧୫ ଦାଢଯାଏ ବଢ଼ନ୍ତି । ଏମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ପଶୁଆଦଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାର ଦେଖା ନାହିଁ ।]

ଥଣ୍ଡ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସ୍ତବ୍ଧ; ପ୍ରା. ଥଡ୍ଡ)—୧ । ଶୀତଳ; ଥଣ୍ଡା— Thaṇḍ 1. Cold.

ठंडा ୨ । ଶୀତଳ କରିସାଇଥିବା—2. Cooled.

ठंड ୩ । ଶାନ୍ତ; ପ୍ରୀତ—3. Appeased.

ଦେ. ବ—ଶୀତଳତା—Coolness.

ଥଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସ୍ନିଗ୍ଧ କିମ୍ବା ଶାନ୍ତ; ପ୍ରା. ଥଡ୍ଡ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— Thaṇḍā ୧ । କାକରିଆ; ଶୀତଳ—1 Cold; cool.

(ଗରମ—ବିପରୀତ) ୨ । ସଦ୍ୟ; ଦେହରେ ସହ୍ୟ ହେଲା ଭଳି— **ठंडा** 2. Agreeable.

ठंड, ठंडक ୩ । ନିବୃତ୍ତ; ଉପଶାନ୍ତ; ସନ୍ତୋଷିତ—

3. Appeased; cooled; assuaged; satisfied.

୪ । ସ୍ଥିର—4. Calm.

୫ । ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ; ସାନ୍ତ୍ୱା ଥଣ୍ଡା କରେ—

5. Cooling; refreshing; soothing.

୬ । ଶାନ୍ତିପ୍ରକୃତିକ—6. Meek; mild.

୭ । ସାନ୍ତ୍ୱା ଉଗ୍ର ନୁହେଁ—7. Gentle; not ferocious.

୮ । ବିଶ୍ରାମ ଦ୍ୱାରା ସାନ୍ତ୍ୱାର କ୍ଲାନ୍ତି ଦୂର ହୋଇଥାଏ—

8. Refreshed after rest; soothed.

୯ । ଉଦାସୀନ—9. Indifferent.

୧୦ । ଦମିତ—10. Checked.

୧୧ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ତୃପ୍ତ—11. Satisfied.

୧୨ । ସ୍ଥିର; ଶାନ୍ତିମୟ—12. Tranquil; calmed.

୧୩ । ସ୍ତବ୍ଧ; ସ୍ତମ୍ଭିତ—13. Stopped; quiet.

୧୪ । ନିବୃତ୍ତକ୍ରୋଧ; ସାନ୍ତ୍ୱାର କ୍ରୋଧ ଉପଶାନ୍ତ ହୋଇଅଛି—

14. One whose rage has abated.

୧୫ । ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ; ଜଡ଼—15. Motionless; inert.

୧୬ । (ଯେଉଁ ବଜାର ବା ସମୟରେ) ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କ ମୂଲ୍ୟ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ସସ୍ତା ହୋଇଥାଏ; ମାନ୍ଦା—16. (a market or time) In which the price of commodities have gone down considerably.

(ଯଥା—ଆଜକାଲି ଘିଅର ବଜାର ଥଣ୍ଡା ହୋଇଅଛି ।)

ବ—୧ । ଶୀତଳତା—1. Coolness.

୨ । ଶୈତ୍ୟ—2. Cold.

୩ । ଶୀତ—Feeling of cold.

୪ । ନିବୃତ୍ତି—4. Appeasement; satiety.

୫ । ଧୀରତା—5. Mildness.

୬ । ଶରଦ—6. Catching cold.

୭ । ଆରାମ; ଶାନ୍ତି—7. Comfort; refreshment.

୮ । ବିଶ୍ରାମ—8. Rest.

୯ । ଉପରମ—9. Cessation.

୧୦ । ଧୀରତା—10 Slowness.

ଥଣ୍ଡା ଉପଚାର—ଦେ. ବ—ଥଣ୍ଡା ଚିକିତ୍ସା (ଦେଖ) Thaṇḍā upachāra Thaṇḍā chikitsā (See ,

ଥଣ୍ଡାଏ ଥଣ୍ଡାଏ ଯିବା—ଦେ. କି—ସକାଳେ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଚାହିଁ Thaṇḍāe thaṇḍāe jibā ଗଲବା—To travel during ଠାଣ୍ଡାଏ ଠାଣ୍ଡାଏ ଯାଓୟା the cool hours of the day **ठंडे ठंडे चलेजाना** (morning, evening, and night).

[ଦ୍ର—ଏହି ସମୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଜରଜର ତାପ ସହ୍ୟବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ, ଏଥିପାଇଁ ଏ ସମୟକୁ ଶୀତଳ ବା ଥଣ୍ଡା ସମୟ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଥଣ୍ଡା କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଶୀତଳ କରିବା— Thaṇḍā karibā 1. To make cool; to lower ଠାଣ୍ଡାକରା the temperature of.

ठंडा करना ୨ । ଉପଶମ କରିବା; ଶାନ୍ତ କରିବା—

2. To appease; to satiate.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଟ,ତ	ପ	ଯ,ୟ	ଳ,ଳ	ଅ
୨	ଈ	ଊ	ୡ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ଝ	ଠ,ଥ	ଫ	ର	ଵ	ଣ

୩ । ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା—3. To comfort; to soothe.

ବନ୍ଧୁ ସେଠାରୁ ଅସି ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ଥଣ୍ଡା କରି ଦେଲେ—
ଗାଲଢଣ୍ଡୁଦାସ. ପଲ୍ଲୀ ସମାସ୍ପଣ ।

୪ । ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ କରିବା—
4. To bring one to one's senses.

୫ । ଦମନ କରିବା—5. To check a person; to teach a lesson; to reduce a person to meekness.

ଏପରି କଲେ ତମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅସି ତୋତେ ଥଣ୍ଡା କରି ଦେବେ ।
ଗାଲଢଣ୍ଡୁଦାସ. ପଲ୍ଲୀ ସମାସ୍ପଣ ।

୬ । ଶୀତଳ ଉପଚାର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—
6. To apply soothing remedies.

ଥଣ୍ଡା ଚକସା—ଦେ. ବ— ଯେଉଁ ଔଷଧାଦି ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ଉତ୍ତାପ କମିଯାଏ —Soothing treatment.
Thaṇḍā chikitsā
(ଥଣ୍ଡା ଚକ୍ଷା— ଅନ୍ୟରୂପ)
ଠାଣ୍ଡା ଚିକତ୍ସା **ଠଂଡି ଚିକିତ୍ସା**

ଥଣ୍ଡା ଥଣ୍ଡା— ଦେ. ବଣ— ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ବା ସାୟଂକାଳୀନ ଶୀତଳତା--
Thaṇḍā thaṇḍā The cool of the morning or evening.
ଠାଣ୍ଡାଠାଣ୍ଡା **ଠଂଡେଠଂଡେ**

ଥଣ୍ଡା ପ୍ରକୃତ—ଦେ. ବ— ଶାନ୍ତ ପ୍ରକୃତ—
Thaṇḍā prakṛuti Meek or gentle nature.
(ଥଣ୍ଡା ପ୍ରିକାଇ, ଥଣ୍ଡା ପ୍ରିଙ୍କାସ୍— ଅନ୍ୟରୂପ)
ଠାଣ୍ଡା ମେଜାଜ **ଠଂଡମିଜାଜ**

ଥଣ୍ଡା ପ୍ରିକାଙ୍କା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଥଣ୍ଡା ପ୍ରିଙ୍କାଙ୍କି } ବଣ— ଶାନ୍ତପ୍ରକୃତିକ— Meek; gentle.
ଠଣ୍ଡମିଜାଜୀ **ଠାଣ୍ଡମିଜାଜୀ**

ଥଣ୍ଡା ବଜୁଲୀ—ଦେ. ବ. (ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Thaṇḍā bijulī ବୈଦ୍ୟୁତିକ ବାଟରେ ବା ପ୍ରବାହପଥକୁ ଚାରଦଣ୍ଡର (ଗରମ ବଜୁଲୀ—ବିପରୀତ) ମୁଣ୍ଡରେ ବ୍ୟବହୃତ ଋଣାତ୍ମକ (negative)
ଠଣ୍ଡା ବିଜଲୀ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟମାନ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଶକ୍ତି—
ଠାଣ୍ଡୀ ବିଜଲୀ Negative electricity.

ଥଣ୍ଡା ବେଳ— ଦେ. ବ—୧ । ଦିବସର ଯେଉଁ ସମୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣର ପ୍ରଖରତା ନ ଥାଏ (ସନ୍ଧ୍ୟା, ସକାଳ ଓ ରାତ୍ରି)—
Thaṇḍā beḷa 1. Cool time of the day (viz. morning, evening and night); cool hours of the day.
ଠାଣ୍ଡା ବେଳା **ଠଂଡା ବକ୍ତ**

୨ । ଦିବସର ଯେଉଁ ସମୟରେ ଶୀତ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ—
2. Time of the day when it is cold or when one may catch cold.

ଥଣ୍ଡା ଲଗିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଶୀତଳ ବୋଧ ହେବା—
Thaṇḍā lāgibā 1. Feeling of a cool sensation.
ଠାଣ୍ଡା ଲାଗା ୨ । ଶରଦ ଧରିବା—2 Catching of cold; being effected by chill.
ଠଂଡା ମାଲୁମ ହୋନା

୩ । ଦେହରେ କାକର ବା ଥଣ୍ଡା ପବନ ଲାଗିବା—
3. Being affected by cold air or dew.

କି—ହାତକୁ ବା ସ୍ପର୍ଶକୁ ଜାଡୁଆ ଲାଗିବା—
To appear cold to one's touch.

ଥଣ୍ଡାଲିଆ—ଦେ. ବଣ— ଈଷତ୍ ଥଣ୍ଡା—
Thaṇḍāliā A bit cool.

ଠଂଢାସା ଦେ. ବ— ଚଲ୍‌କାରେ ଦେଖାଯିବା ଏକ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ--
A species of bird found in the Chilkā lake.

ଥଣ୍ଡା ହେବା—ଦେ. କି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । କୌଣସି ଅସନ୍ତୋଷର କାରଣର କରୁଣ ପରେ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଉପଭୋଗ କରିବା—1. (figurative) To be pacified after one's grievance is remedied.
Thaṇḍā hebā
ଠାଣ୍ଡା ହୋନା

(ଯଥା—ଦେବାଲଙ୍କୁ ସପକ୍ଷ ପକ୍ଷର ଝଙ୍କା ଜୋରମାନା କରିବାରୁ ଦେବଇମାନେ ଥଣ୍ଡା ହୋଇଗଲେ ।)

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ଷୁଧା ତୃଷ୍ଣାଦିର କରୁଣ ପରେ ଶାନ୍ତି ହେବା-
2 (figurative) To be satiated after satisfaction of hunger, thirst etc.

(ଯଥା—ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳକୁ ଯାଇ ଅନ୍ନ ମୁଠିଏ ପଡ଼ିବାରୁ ପେଟ ଥଣ୍ଡା ହେଲା ।)

୩ । ଶୀତଳ ହେବା—3. To become cold.

ଥଣ୍ଡିଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ଥଣ୍ଡିଲ)—
Thaṇḍila ହୋମ କରିବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବାଲୁର ବେଦୀ—
An altar of sand raised for performing 'Homa' thereon.

ଥଥ୍‌ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ— ତୋତଲା; ଜନା; ଯାହାର ପାଟି ଲାଗେ—Stammering.
Thath-rā
(ଥଥୋ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଥନ (ଦେଖ)
Than Thana (See)

ଥନ ଥନ— ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ ଓ ବ—ଥନ ଥନ (ଦେଖ)
Than than Thana thana (See)

ଥନ—ଦେ ବ. (ସଂ. ସ୍ତନ; ଜୁଲ. ଗ୍ରା. ଥଣ)—
Thana ୧ । ଦୁଧ; କୁଚ—1. The female bosom or breast.
ମାଇ **थन, स्तन** ୨ । ମାତୃସ୍ତନ—2. A mother's breast; the mamma.

୩ । ସ୍ତନ୍ୟ; ମାତୃ ସ୍ତନରେ ଥିବା ଦୁଧ—
3. Milk from the mother's breast.
ଜସ୍ୱ ପୂରକାଥନ ପଦ୍ମଂଶିଥ । ଗ୍ରାତୀ. ଉତ୍ତସ୍ୟମଣ୍ଡଳ ।

ଥନ ଖାଇବା—ଦେ. କି—(ଶିଶୁ) ମାତୃ ସ୍ତନ୍ୟ ପାନ କରିବା—
Thana khāibā To suck the mother's breast (said of a child)
ମାଇ ଖାଓୟା **छाति पीना**

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଅକ୍ଷର ୮,୩। ଏବଂ ୨ ଭବିଷ୍ୟତ ଅକ୍ଷରର ଓ ମାଥା ମଝିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଭବିଷ୍ୟତ କୌଣସି କର୍ମ ବା ମାଧ୍ୟମୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାଲେଖାରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଭବିଷ୍ୟତ ୨ ବା ୧ ହୋଇ କର୍ମ ବା ମାଧ୍ୟମୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଲେଖିବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁଅଁ' ଲେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବହୁଁ' ଲେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଲେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍‌' ଲେଖିବେ ।

ଥନ ଗୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିଶୁ ସ୍ତନ୍ୟପାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
Thana chhārdibā To cease sucking the breast (said of a child); to be weaned.
ମାଇ ଛାଡ଼ା
ଦୁଧ ଛୋଡ଼ନା

ଥନ ଥନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଛନ୍ନ)—୧ । କାନ୍ଦିବାର ଦୂର ଅବସ୍ଥା—
Thana thana 1. Readiness to weep.
୨ । ଚକ୍ଷୁର ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥା—2. The state of the eyes being filled with tears.
ଡବଡବାନା

ସ୍ତ୍ରୀମନ୍ତର ବଚନ ଶୁଣି ଫାଲ୍ଗୁନ
କୋଧରେ ନୟନକୁ କର ଥନ ଥନ । କୁଷ୍ଣକିଡ଼· ମହାଭରତ, ଦ୍ରୋଣ ।

ବିଣ—ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ (ଚକ୍ଷୁ)—Tearful; brimming(eyes).

ଚୋପା ଲୋତନ ଥନ ଥନ
ନ ଜାଣ କାହିଁକି ବଖାନ । ରୁପଚ· ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ ।

ଥନ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିଶୁକୁ ଆପଣାର ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇବା—
Thana debā To suckle a child at one's breast.
ମାଇଦେଓୟା **ଛାତୀ ପିଲାନା**

ଥନ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥନ ଖାଇବା (ଦେଖ)
Thana dharibā Thana khāibā (See)

ଥନ ଭାଙ୍ଗି କ୍ଷୀରଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆପଣାର ସ୍ତନରୁ ଶିଶୁକୁ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇବା—To suckle a child at one's breast.
Thana bhāṅgi kshīradebā
ସାତୀସୋତ୍ୟାକା ଦୁଧପିଲାନା
(ଥନ ଭାଙ୍ଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବୋଉଲ ଯେ ଥନଭାଙ୍ଗି କ୍ଷୀରପାନ ଦେଲ ।
କେଶବ ବୋଉଲ ।

ଥନ ଯଉବନ—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଦତର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ସ୍ତନ ଓ ଯୌବନ)—
Thana jaubana ଯୁବତୀର ଉଚ୍ଚ କୁଚର ଶୋଭା—
The beauty of a youthful girl due to having swollen breasts.

ଥଗେରେ କାଇଥା ! ନାହିଁ କରୁଥିଲୁ ସିଦାଣ କାକର ଦେଖି,
ଏବେରେ କାଇଥା ! ଝୁର ମରୁଅଛୁ ଥନ ଯଉବନ ଦେଖି । ଭଟ ।

ଥନହର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ତନ୍ୟହର)—ସ୍ତନକୁ ଉତ୍ତ୍ରଗଡ଼ିବା ରୋଗ—
Thanaharā An inflammatory affectation of the breast; a disease of the mammary glands; mammitis; mammary abscess.
ଥନୈଲା
ଥନଘସ୍ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଥନଉର୍ }

ଥନ୍ତ(ଣ୍ଟ)ରା(ଡ଼ା)—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଦନ୍ତୁର)—ମନ ବା ଦାନ୍ତ ଖରାପ
Thanta(ntha)rā(rdā) ହୋଇ ଯାଇଥିବା (ଅସ୍ତ୍ରାଦି); ଦନ୍ତୁର; ଭୋଁତା **ଥୋଥରା** ମୁନ୍ଦା—Blunt; dull-edged.

ଥନ୍ତରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ଦାନ୍ତକୁ ଛେଚଡ଼ା କରିବା—
Thantarā(re)ibā To blunt the edge of a sharp instrument by beating or staving.
ଥେଁତଲା
ଥୋଥରାନା
(ଥନ୍ତଡ଼ାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥନ୍ତ(ଣ୍ଟ)ଲ(ଳ)—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଉତ୍ତଳ ବା ସ୍ଥୂଳ)—ପୃଥୁଳ; ସ୍ଥୂଳ—
Thanta(ntha)la(la) Fat; corpulent.
ଭୁଁଡ଼ିୟା [ଦ୍ର—ଏହା କେବଳ ପେଟର ବିଶେଷଣରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ
ଥଲଥଲ ହୁଏ ।]

ଥନ୍ତଲ ପେଟ—ଦେ. ବି—ସ୍ଥୂଲୋଦର—
Thantala peṭa Pot-belly; corpulence.
ଭୁଁଡ଼ି **ଥଲଥଲପେଟ**

ଥନ୍ତଲ ପେଟା—ଦେ· ବିଣ. ପୁଂ—ଥନ୍ତଲ ପେଟିଆ (ଦେଖ)
Thantala peṭā Thantala peṭiā (See)
ଭୁଁଡ଼େ **ଥଲଥଲ ପେଟବାଲା** (ଥନ୍ତଲପେଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଥନ୍ତଲ ପେଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ସ୍ଥୂଲୋଦର ବିଶିଷ୍ଟ—
Thantala peṭiā Pot-bellied; corpulent.
(ଥନ୍ତଲ ପେଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଥନ୍ତଲ ପେଟିଆ 'ଅ' ରହି ନଇଥିଆ 'ଇ' ।
ଅକ୍ଷର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ବନ୍ଧେ· ଶିଶୁଗୀତ ।

ଥପଡ଼(ଡ଼ା) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ତପେଟ)—
Thapardа(rdā) (etc) ଥାପଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
(ଥାପଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) Thāpardа etc (See)

ଥପଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥାପଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Thapardā(rde)ibā Thāpardāibā (See)

ଥପ(ଫ) ଥପ(ଫ)—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ. (ସଂ. ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ଶିଜନ୍ତ ସ୍ଥାପି ଧାତୁରୁ)—ଝପ ଝପ; ତରଳ
Thapa(pha) thapa(pha) ବସ୍ତୁ ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ପଡ଼ିବାର
ଟପଟପ ଶବ୍ଦ; ବନ୍ଦୁ ବନ୍ଦୁ ତଳେ ପଡ଼ିବା
(ଥପ—ଅନ୍ୟରୂପ ଶବ୍ଦାନୁକରଣ—Sound of liquids falling in drops.

କ୍ରି. ବିଣ— ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ; ବନ୍ଦୁ ବନ୍ଦୁ ହୋଇ—
Drop by drop; in dribles.

ଦିଧା ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ, ଉନ୍ନ ଦଧିଗଣ୍ଡ ଯଥା
ପଡ଼ଇ ମସ୍ତିଷ୍କ ତଳେ ଥପ ଥପ ହୋଇ । ପ୍ରଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା

ଥପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସ୍ଥାପି ଧାତୁ)—୧ । ଥାପିବା; ସ୍ଥାପନ କରିବା— To set.
Thapā(pe)ibā
ଥପବାନା ୨ । ଲାଗିଲା ପରି କରିବା; ଲଗାଇବା—
2. To cause a thing to stick.

ଥପା କାଣ୍ଡ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଶରବିଶେଷ (ଏ ଶରର ଶଗୋଟି ଥପା କାଁଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥଙ୍କୁଣା ପରି ମନ ଥାଏ)—A kind of arrow with three barbed points.
Thapā kāṇḍ

ଥପା ଜାଲ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଜାଲଘୋଡ଼ୁଅ (ଦେଖ)
Thapā jāla Jāla pordhua (See)

ଥପା ସୁଧ—ଦେ. ବି—ଉତ୍ତର ଦଅସାଇ ଥିବା ଧାନ ଉପରେ ସାଧାରଣ
Thapā suhda ସୁଧ—Simple interest on paddy lent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୧	୨	୩	୪	୫	୬	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୭୫	୭୯	୭୭	୭୫	୭୬	୭୭	୭୮

ଥବର—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ଥବିର)—୧ । ବୃଦ୍ଧ—
Thabira 1. Old; aged.
୨ । ସ୍ଥିର—2. Tranquil.
ସେହଠାରୁ ରଥ ସେ ଚଢି ମହାବୀର
ସର୍ବାଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦନେ ଦୋଇଣ ଥବର । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭରତ ବନ ।

ଥମ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭ୍ ଧାତୁ)—
Tham khāibā ୧ । ଦୃଢାଟ୍ ସ୍ଥିର ହେବା; ଦୃଢାଟ୍ ଥମିଯିବା—
ଥମକାନ 1. To come to a sudden stand-
ଥମ୍ହନା still; to stop at once.
୨ । ହତପ୍ରାଭ ହେବା – 2. To be taken aback.

ଥମକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଥମକିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Thamakā(ke)ibā 1. The causative form of
ଥାମାନ Thamakibā.
ଥମ୍ହାନା ୨ । ଥମାଇବା (ଦେଖ)—2. Thamāibā (See)

ଥମକିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥମ୍ ଖାଇବା (ଦେଖ)
Thamakibā Tham khāibā (See)
(ଥମକିଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥମ ଥମ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭିତ)—ମଠ ମଠ; ବିଲମ୍ବିତ—
Thama thama Dilatory; delaying.
ଥମଥମ ଯିବାଠାରୁ ଅବିବା ବେଳଯାଏଁ ସେ ଖାଲ ଥମ ଥମ ହେଉଛି ।
ଥମଥମକର ସହକାର ।

ଥମା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭ)—୧ । ନିବୃତ୍ତି; ଥାମିବା—
Thamā 1. Stopping; cessation.
ଥାମା ୨ । ଅଟକିବା—
ଥମ୍ବ 2. Halting.

ଥମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭ୍ ଧାତୁ; ସ୍ତମ୍ଭନ, ପ୍ରା. ଥଂଭଣ)
Thamā(me)ibā ୧ । ଥମିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
ଥାମାଦ 1. The causative form of 'Thamibā'.
ଥମାନା ୨ । ବନ୍ଦ କରିବା—2. To stop; to cause to stop;
to bring to a standstill.
୩ । ଶାନ୍ତ କରିବା—3. To appease; to quiet.
୪ । ଥଣ୍ଡା କରିବା 4. To cool down.
୫ । ଅଟକାଇବା—5. To detain; to restrain.

ଥମିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭ୍ ଧାତୁ ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭନ, ପ୍ରା. ଥଂଭଣ)—
Thamibā ୧ । ବନ୍ଦ ହେବା—1. To cease; to stop.
ବାହୁଁ ଥମି ଗଲ ବଦ୍ଧେ । ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରସପ୍ତରତ ।
ଥାମା ୨ । ଥମ୍ ଖାଇବା—2. To come to a standstill;
ଥାମନା, ଥମନା to be taken aback.
୩ । କଥା ବନ୍ଦ କରିବା—3. To cease speaking;
to desist from speaking.
୪ । ଗତି କରୁ କରୁ ଅଟକି ଯିବା—
4. To halt; to pause.
୫ । (ମେଘ, ଜୁଆର ଆଦି) କମିବା; ବୃଷ୍ଟିଶାନ୍ତି ହେବା—
5. To slack (as the tide or rain).

ଥମ୍ବ—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭ; ପ୍ରା. ଥଂଭ)—ଖମ୍ବ; ସ୍ତମ୍ଭ—
Thamba Post; pillar; column.
ଥାମ ବଣ.—ଅଚଳ—
ଥମ୍ହ, ଥାମ 2. Motionless.
ଥମ୍ବ ପ୍ରତିମା ପ୍ରାସ୍ନେକ ବେନ ବାମା ନ ପାରନ୍ତି କଥା କହୁ ।
ପ୍ରଭାପ. ଶଶିସେନା ।

ଥମ୍ବନ—ପ୍ରା. ବ.—ସ୍ତମ୍ଭନ (ଦେଖ)
Thambana Stambhana (See)
ଥାମା ଅରି ଥମ୍ବନ ମୁଁ କଲଇଁ ସନ୍ଥି,
ଥମ୍ହନା ଜାଣି ଉଗଡ ପଳାଇଲେ ଉନ୍ଥି । ପ୍ରଭାପ. ଶଶିସେନା ।

ଥମ୍ବା—ଦେ. ବ.—ଥମା (ଦେଖ)
Thambā Thamā (See)

ଥମ୍ବା(ମ୍ବେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଥମାଇବା (ଦେଖ)
Thambā(mbe)ibā Thamāibā (See)

ଥମ୍ବିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ମନ୍ତ୍ରାଦ୍ଦ୍ୱାରା ସ୍ତମ୍ଭନ କରିବା—
Thambibā 1. To charm or enchant a person.
ଥାମା ଅଗ୍ନି ଜାଳନ୍ତେ ଅମ୍ବିଙ୍କ ସ୍ତମ୍ଭିଣୀ
ଥାମନା ଅନେକ କାଳେ ନ ଚାଉଙ୍କ ପାଣି । ପ୍ରଭାପ. ଶଶିସେନା ।
୨ । ଥମିବା (ଦେଖ)—2, Thamibā (See)
ସ୍ତମ୍ଭଙ୍କ ଚୁଲେ ଉଣ ଗୋଳ ଥାରମ୍ଭିଲେ,
ଉସୁ ଜାତ ହେଲେ ତା ଦମ୍ଭରେ ଥମ୍ଭିଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଥସ୍ଥ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ଥସ୍ଥ)—୧ । ସ୍ଥିର—
Thaya 1. Quite; still.
ଥ ୨ । ନିସ୍ତବ୍ଧ—2. Calm; serene.
ଥାହ ୩ । ନିଶ୍ଚିତ—3. Certain: fixed.
୪ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—4. Settled; ascertained.
ଜନ୍ମ କରି ଥସ୍ଥ କୂପେ ସିଂହ, ପ୍ରାସ୍ଥ ବୁଡ ବୁ ମରି ନା ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।
୫ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ—5. Freed from anxiety.
୬ । ଶାନ୍ତ—6. Assuaged.

ଥଇ ବ.—୧ । ସ୍ଥିରତା—1. Certainty; fixity.
ପଥ ହୋଇଛ ଦୃଶମସ୍
ବାଟର ନ ମିଳଇ ଥସ୍ଥ । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ ।
୨ । ଠିକଣା—2. Ascertainment; settlement.
ଦୃସ୍ତରେ ଅଛ ମୋ ଭରସା ।
ସନ୍ଥରେ ନ ପାଇବ ଥସ୍ଥି । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ ।
୩ । ନିସ୍ତବ୍ଧତା—3. Standstill.
୪ । ଶାନ୍ତି; ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଅବସ୍ଥା—4. Calmness; peace.
୫ । ନିଶ୍ଚିତ ସଂବାଦ—5. Correct information.
ଥବର ପଣେ ମାସ୍ୟାଗତ ଥସ୍ଥ ନ ଜାଣେ ବେଦପତ ।
ଜଗନ୍ନାଥେତନ, ଚତୁରଣା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ଥିବା ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । 'ଅତଏବ' ବା ୨ ଚଉଠି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଇଖୋଦରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାସମ୍ଭବ ଚଉଠିର କରିବେ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ ।

୭ । ଜଷ୍ଟେଷ୍ଟ୍ରତା; ଜଘନ୍ୟରେ ଜଡ଼ବତ୍ ଅବସ୍ଥା—
6. The state of being taken aback.
୭ । ଜବାକ୍ ଅବସ୍ଥା—7. Silence.

ଥସ୍ କରିବା—ଦେ. କି.—୧ । ସ୍ଥିର କରିବା—
Thaya karibā 1. To settle.
ଥୈ ପାଓୟା ଥ କରା ପାଇ ଯେ ଦେଖାଇଛୁ ଧନ ।
थाहना କେ ଥସ୍ କରିବ ତା ମନ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୨ । ଠିକଣା କରିବା; ନିଶ୍ଚିତ ସଂବାଦ ବୁଝିବା—
2. To acertain.
୩ । ଜଷ୍ଟଲ କରିବା—3. To fix up.

ଥସ୍ ଥାସ୍—ଦେ. ଜଣ.—(ଥସ୍ ସଙ୍ଗେ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାସ୍ଥ ଜରର୍ଥକ ଥାସ୍ ଶବ୍ଦର ଯୋଗ)—ଥସ୍ (ଦେଖ)
Thaya thāya Thaya (See)

ଥସ୍ ଧରିବା—ଦେ. କି—୧ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବା—
Thaya dharibā 1. To be certain
(ଥସ୍‌ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିବା—
ଠାଣ୍ଡା ହଓୟା 2. To be settled.
थिर रहना ୩ । ବିଶ୍ରାମ କରିବା—3. To rest; to take rest.

ଥସ୍ ପାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଠିକଣା ପାଇବା—
Thaya pāibā 1. To fathom; to ascertain.
(ଥସ୍ ଲଗାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନିଶ୍ଚିତ ସମ୍ବାଦ ପାଇବା—
ଥଇ ପାଓୟା 2. To get correct news.
थाह पाना

ଥସ୍ୟେ—ଗ୍ରା. କ ଓ ବଣ—ଥସ୍ (ଦେଖ)
Thaye Thaya (See)
ଏମନ୍ତ ମୂରତ ଦେଖି କରିବ କେ ଥସ୍ୟେ । ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

କି. ବଣ—୧ । ନିଶ୍ଚୟରେ—1. Certainly.
୨ । ସ୍ଥିରଭାବରେ—2. Calmly.

ଥର—ଦେ. ବି. (ସ. ଅସ୍ଥିର)—୧ । କମ୍ପ—
Thara 1. Trembling; shiver; trepidation.
ଥର ବହଇ ଯେ ଥର ଉସ୍ୟେ ହୃଦସ୍ ପଥର ।
थर ରାଜ, ବୈରେଗ୍ୟଶତକାସ ।
୨ । (ସ. ସ୍ତର) ବାର—2. Times.
ସତଭଣ୍ଡ ମୋରରେ ସହ ଏହା ଥରରେ । ବଳସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଳୋତ୍କଳଭଣ୍ଡ ସ ଗୀତ ।

ଥର(ରେ)କ—ଦେ. ଅ—ଏକବାର ମାତ୍ର—
Thara(re)ka Once only.
ବାରେକ **एकबार**

ଥରକର—ଗ୍ରା. ଅ—ଥରେ; ଦିନେ—
Tharakara Once upon a time.
ବାରେକ ଦେ. ବଣ—ଏକବାରର (ଘଟଣା)—
एकबारका Appertaining to a time.

ଥରକୁଥର—ଦେ. କି. ବଣ—୧ । ପୁନଃ ପୁନଃ—
Tharaku thara 1. Again and again; from time to time.
ବରବାର
बारबर ୨ । ବହୁବାର ଜ୍ଞାପର୍ଯ୍ୟଏର—
2. Several times; repeatedly; times without number.
ଥରକୁଥର ମହାମୋହ ଯାଉଥିଲେ,
ତାହାକୁ ସଞ୍ଜସ୍ ଏ ବଚନ କହିଲେ ।—କୃଷ୍ଣଦିଂହ, ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ

ଥରକେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଏକବାରରେ—1. Once.
Tharake ୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବା ବାରରେ—
एकबारमे 2. Each time; every time.

ଥରଥର—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଅସ୍ଥିର ଜମ୍ବା ସ୍ଥଳ=ବୃକ୍ଷ; ବୃକ୍ଷମାନେ କମ୍ପନ୍ତି ବୋଲି)—୧ । କମ୍ପିତ; କମ୍ପାନ୍ୱିତ—
Tharathara 1. Shaking; shivering; trembling.
थरथर; थरथरी ମେ ଦୂର ଇନ୍ଦ୍ରକ ଅଙ୍ଗରେ ବୃଷ୍ଟାସ୍ତର ।
ଦେହରେ ରହି ହୃଦ କରି ଥରଥର ।
କୃଷ୍ଣଦିଂହ, ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।
୨ । ଅଥରଥା; ଅସ୍ଥିର—2. Tottering.
୩ । ଶଙ୍କାଆ; ଭୟରେ ଅଧୀର—
3. Shaking through fear.
୪ । ଶୀତରେ ଥରୁ ଥରୁ ବା କମ୍ପମାନ—
4. Shivering through cold.

କି. ବଣ—୧ । ବିଶେଷ କମ୍ପର ସହିତ; ଠକ୍ ଠକ୍ ହୋଇ (କମ୍ପିବା)—1. With much trembling.
(ଯଥା—ପିଲାଏ ଅବଧାନକୁ ଦେଖି ଥରଥର କମ୍ପୁଛନ୍ତି ।)
[ଦ୍ର—ଥରଥରଠାରୁ ଲଘୁତର କମ୍ପକୁ 'ଥୁରୁ ଥୁରୁ' ବୋଲିଯାଏ ।]
ବାରବାର ୨ । ଥରକୁଥର (ଦେଖ)
बारबार 2. Tharakuthara (See)

ଥରଥର କମ୍ପନ—ଦେ. ବଣ—ଜ୍ଞାପର୍ଯ୍ୟଏର କମ୍ପନ—
Tharathara kampana Shaking; shivering.
ଥରଥରକାଁପା ସେକର ଦରଶନେ ଥରଥର କମ୍ପନେ ଥରିଲୁ ବେଗେ ଝରଝର ।
थरथराहट ମଧୁସୂଦନ. ନଦୀପ୍ରବ ।

ଥରଥର କମ୍ପିବା—ଦେ. କି. (ଭୟରେ)—ଠକ୍‌ଠକ୍ ହୋଇ କମ୍ପିବା—
Tharathara kampibā To tremble violently (in fear).
ଥରଥରକରିୟା କାଁପା **थरथराना, थरथर करना**
ଥରଥର କରି—ଦେ. କି. ବଣ—ଥରକୁଥର (ଦେଖ)
Tharathar kari Tharakuthara (See)

ଥର ଥରକେ—ଦେ. ଅ—ଥରେ ଥରେ; କୌଣସି କୌଣସି ସମୟରେ—
Thara tharake At times.
ବାରବାର ଥର ଥରକେ ମୋ ଅଙ୍ଗ, ଥରଥର ହୁଏ ବାମ ଶର ଘାତେ ।
बारबार ଜଗସୂର୍ଯ୍ୟ. ଦ୍ରୌପୀ ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଥ	ଓ	ଁ

ଥର ଥର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥର ଥର କମ୍ପିବା (ଦେଖ)
Thara thara hebā Thara thara kampibā (See)
ଥର ଥର ହୁଏ କାମ ଶର ପାଇ । ବଦସ୍ପର୍ଶ. ଚନ୍ଦ୍ରା ଗୀତ ।

ଥରଥରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଥରଥରିଆ (ଦେଖ)
Tharatharā Tharathariā (See)
(ଥରଥରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ—ଥରଥର କମ୍ପନ (ଦେଖ)
Tharathara kampana (See)

ଥରଥରାଥର—ଦେ. ବିଣ—ସର୍ବାଙ୍ଗବ୍ୟାପୀ କମ୍ପନଯୁକ୍ତ; ଯହିଁରେ
Tharatharāthara ସର୍ବାଙ୍ଗ କମ୍ପିତ ହେଉଥାଏ—
(ଥରଉରଉର—ଅନ୍ୟରୂପ) Shivering throughout the
ଥରଥରାଧର limbs; trepidating.
ଥରଥରାହଟ

ଥରଥରା ବାତ—(ସ. ଅସ୍ଥିରତା + ବାତ)—
Tharatharā bāta ଏକ ପ୍ରକାର ବାତ ଯାହାର ଆକ୍ରମଣରେ
ଥରଥରାନି, ଥରାବାତ ରୋଗୀ ବାରମ୍ବାର କମ୍ପେ—
ଥରହରି ବାଇ A fit accompanied by repeated
tremours.

ଥରଥରି(ରୁ)ଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ସାମାନ୍ୟ ଉତ୍ତର କାରଣ
Tharathari(ru)ā ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଥରେ; ଥରୁଆ; ଉତ୍ତାଳୁ—
(ଥରଥରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Given to trembling at slight
ଥରଥରେ causes; timid.
ଥରଥରାନେବାଲା ୨ । ଉତ୍ତରେ ଅସ୍ଥିର—2. Shaking through
fear; trembling.
୩ । ଅଥରପା; ଅସ୍ଥିରତା—3. Tottering.
ବ—କମ୍ପକମ୍ପା; ଏକ ପ୍ରକାର ବୃଢ଼ିଆଣୀ—
A kind of slender and long-legged insect
(which is seen trembling) Pholcus
Phalangioidos.

ଥରହର—ଦେ.ବିଣ. (ଥର ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ହର ଶବ୍ଦ ଯୋଗ)—
Tharahara ଥରଥର (ଦେଖ)—Tharathara (See)
ଥରହର ଭାବା ଦେଖିଣ ଲଦ୍ଦ, ହୋଇ ଥରହର
ଥରଥର ମତେ ହଲେ ମୋ ପ୍ରାଣ ନେବ ସେ ଅସୁର । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତି ।
[ଦ୍ର—ଥରଥର ଓ ଥରହର ଏକାର୍ଥବୋଧକ । ମାତ୍ର ଉତ୍ତର
ଆଡ଼ଶବ୍ଦ ବୁଝାଇଲେ ଥରହର ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।]

ଥରହର(ରି)କମ୍ପିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥରଥର କମ୍ପିବା (ଦେଖ)
Tharahara(ri)kampibā Tharathara kampibā (See)
ଥରହରିକାଁପା ଦନ୍ତୋଳି ସେ ହାତେ ହଲ ଘୋର ଦ୍ୱନ
ଥରହରାନା ଥରହର ହୋଇ କମ୍ପିତ ଅବସ୍ଥା । ଦ୍ୱାଦାନାଥ. ଭଲ୍ଲା ।

ଥରା—ଦେ. ବ—ଥରିବା; କମ୍ପ—
Tharā Trembling; trepidation.
ଥରଥରାନି ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଥରୁଥିବା—
ଥରଥରାହଟ Trembling; shivering.

ଥରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଥରିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Tharā(re)ibā 1. The causative form of
ଥରାନ 'Thribā.'
ଥରାନା, ଥରକାନା, ୨ । କମ୍ପାଇବା; କମ୍ପିତ କରାଇବା—
ଥରଥରାଦେବା 2. To shake; to cause to tremble.
ପବନରେ ଉପୁ ଥରଇ ଡାଳ ପାନ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଥରା ବାତ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ବାତ ରୋଗ; ଯହିଁରେ ରୋଗୀ
Tharā bāta ବାରମ୍ବାର କମ୍ପେ—1. A fit of severe
ଥରାବାତ shivering.
ଥରଥରୀ ବାଇ [ଦ୍ର—ଏହି ବାତ ହେଲେ ରୋଗୀର ଦେହ ସବଦା
କମ୍ପିଥାଏ ।]
୨ । ଉତ୍ତଳନତ ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ କମ୍ପନ—
2. Violent trepidation due to fear.

ଥରିତ—ଦେ. ବିଣ—ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ କମ୍ପିତ—
Tharita Trembling; quaking.
ଥରଥର ବାଦଲା ପ୍ରାପ୍ତେ ଉପୁ ଦର୍ଶନେ ଥରଇ ।
ଥରଥର ବୈଦେହୀଶବଭାସ ।

ଥରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଅସ୍ଥିର; ଋଗ୍ବେଦ ଓ ବାଜସନେୟୀ ସଂହିତାରେ
Thribā ଅଥର୍ଯ୍ୟ = କମ୍ପିବା ଓ ଅଥର୍ଯ୍ୟତ = ଥରୁଛ ଅର୍ଥରେ
(ଥରାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ମଳଦ୍ୱାର ଉଭୟଅଗ୍ନ
ଥରା ଲେଖି ଅଛନ୍ତି)—୧ । (ଉତ୍ତରେ) କମ୍ପିବା—
ଥରାନା, ଥରଥରାନା 1. To shiver; to tremble; to quake
with fear.
ଏହା ଜାଣି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନାଦି ଉତ୍ତରେ
ଅଦ୍ୟନ୍ତିଣ ହୁଏ ଥରଲେ ନରନ୍ତରେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଥଦ ।
୨ । ଉତ୍ତର୍ଯ୍ୟଘର ହଲ୍ଲବା—2. To shake repeatedly

ଥରୁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉତ୍ତରେ ଥରିବାର ଅଭ୍ୟାସଯୁକ୍ତ; ଅତ୍ୟନ୍ତ
Tharuā ଉତ୍ତାଳୁ—1. Very timid; tremulous.
ଥରଥରେ ୨ । କମ୍ପିତ—2. Trembling.
ଥରଥରା

ଥରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଏକ ସମୟରେ—
Thare 1. Once upon a time.
ଏକବାର ୨ । ଏକବାର—2. Once.
ଏକବାର ବହୁତ ଥରେ ପ୍ରାଣ ନାଥରେ ମରେ ନବନବୀନା । ଗୋଲକ ଲନ୍ଦ୍ରରେଖା ।
୩ । ଏକ ଥର ମାତ୍ର—3 Once only.
ନରେଶି ଇଚ୍ଛାରୁ ଥରେ ଥରା । ବଦସ୍ପର୍ଶ. ବଶୋସରଞ୍ଜ୍ଞ ଗୀତ ।
୪ । ଏକ ଥର ସୁଦ୍ଧା—4. Even once.

ଥରେକ(କେ)—ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାରରେ—
Thareka(ke) Every time; on each occasion.
ଫିବାର **ହରଦଫା**

ଥରେ ଥରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ବେଳେ ବେଳେ; କେବେ କେବେ—
Thare thare 1. Some times; at times.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ରେଫେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଢ଼ିତ ର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରରେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ । ଅତଏବ ୧ ସ୍ଥଳ ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବସ୍ତୁର ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ପାଇଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂମି' ଦେଖିବେ; 'ଦଧି' ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ, 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

କଖନ କଖନ ସଦନେ ଅରେ ଭୁଦ ପଥରେ ଶୂଥନ୍ତ ଥରେ ଥରେ ।
କମି କମି ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୬ । ଥରକୁ ଥର; ବାରଂବାର—
2. Time after time; repeatedly.

ଥର୍ମା(ମୋ)ମି(ମେ)ଟର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଥର୍ମୋମେଟର୍)—
Tharmā(rmo)mi(me)ṭar ଉଷ୍ମତାମାନଯନ୍ତ୍ର ତାପନାଣ୍ଵୀକ୍ଷକ
ଥର୍ମ୍ମାମିଟର ଯନ୍ତ୍ର; ତାପମାନ ଯନ୍ତ୍ର)—Thermometer.

ଥର୍ମାମିଟର [ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ କାଚର ପକ୍ଷା ଗୋଲାକୃତିରେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବ ନଳ ଲଗିଥାଏ । ଗୋଲାମଧ୍ୟରେ ପାରଦ ଭର୍ତ୍ତି କରାଯାଏ ଓ ନଳର କେତେକ ଅଂଶ ଖାଲିଥାଏ । ଖାଲିଥିବା ନଳର ଅଂଶକୁ ବାୟୁଶୂନ୍ୟ କରାଯାଏ । ଉକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ବା ପାଣିରେ ବା ଅନ୍ୟବସ୍ତୁରେ ଲଗାଇଲେ ଦେହର ବା ପାଣିଆଦର ଉଷ୍ଣତା ବା ଶୀତଳତା ଅନୁସାରେ ଗୋଲାମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାରଦର ଆକାର ବଢ଼େ ବା କମିଯାଏ । ବଢ଼ିଗଲେ ପାରଦ ନଳରେ ବହୁ ଉଚ୍ଚତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିଆସେ ଓ କମିଗଲେ ପାରଦ ନଳରେ ବହୁଦୂର ତଳକୁ ଖସିଆସେ । ଫୁଟନ୍ତା ପାଣିରେ ଉକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ରଖିଲେ ନଳରେ ପାରଦ ଯେଉଁ ସୀମାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠେ ତାହାକୁ ୧୨୦ ଡ଼ିଗ୍ରି ଧରାଯାଇ କାଚନଳର ସେହି ସୀମାରେ ୧୨୦ ଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଏ । ବରଫ ପାଣିରେ ରଖିଲେ ପାରଦ ଯେଉଁ ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖସେ ତାକୁ ୦ (ଶୂନ) ଡିଗ୍ରୀ ବୋଲି ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଏ । ଶୂନ୍ୟଠାରୁ ୧୨୦ ଡିଗ୍ରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନକୁ ୧୨୦ ସମାନ ଭାଗରେ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଏ; କୌଣସି ଗରମ କମ୍ବା ଥଣ୍ଡା ପଦାର୍ଥରେ ଏ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଲଗାଇଲେ ପାରଦ ଯେଉଁ ରେଖାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିବାର ବା ଖସିବାର ଦେଖାଯାଏ ଉକ୍ତ ବସ୍ତୁର ସେତେ ଡିଗ୍ରି ଉତ୍ତାପ ବୋଲି ଧରାଯାଏ ।]

ଥଲ—ଦେ. ବ. (ଫ. ସ୍ଥଲ)—୧ । ନଦୀର ଅଳ୍ପଜଳ ଥିବା ସ୍ଥାନ;
Thala ନଦୀର ଯେଉଁଠାରେ ଲୋକେ ଜଳରେ ପଶି ପାର ହୋଇ
ଥହ ପାରନ୍ତି—1. Ford in a river.
ଥଳ, ଥାଇ ୨ । ଜଳର ତଳ—2 Ground at the bottom of water.

୩ । ସ୍ଥିତି—3. Position.

୪ । ସ୍ଥଳ; ଭୂଭାଗ; ଜଳପ୍ଲାନ ଭୂଭାଗ—4. Land.

ଥଳ ଢେଢ ଜଳ ମଝଲେ ଦେଖି ପଡିଲେ ଲଙ୍କେ । ପ୍ରଭାପ ଶତିଶେଣା ।

୫ । ସ୍ଥାନ; ଜାଗା—5. Place.

୬ । ପାଣି ତଳରେ ଠିଆ ହେବାର ସ୍ଥାନ—
6. A footing found in water.

ନଦୀ ତଥ ଥଳ, ବହୁ ତଥ ବଳ । ଚଗ ।

୭ । ଷେତ୍ର; ତୀର୍ଥ—7. Holy place.

ଉତ୍ତୋତ୍ତେଶ୍ୱର ଶିବ ଥଳ,
ବଦତଃ ଶୁଣି ନଳାଞ୍ଚଳ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

ଥୈ ତଳ—ମନୁଷ୍ୟ ପାହିରେ ପଶି ପାର ହୋଇଯିବା ଯୋଗ୍ୟ
ଥାହର; ଥାହ (ନଦ୍ୟାଦି) ଅଗଭୀର—Fordable (water); not deep.

ବଲାଅ ସେତୁ ବାନ୍ଧ ଅତଳ,
ମୁଁ ପୁଣି ଜନ୍ତୁ ହୋଇବ ଥଳ,
ପାର ହୋଇବେ ସହଜ ବଳ,
ବଞ୍ଚାଇ ଦ୍ୱାଇ ହେ । ବଶ୍ୱନାଥ. ବତନ୍ତ୍ରସ୍ତୋତ୍ର ।

ଥଳକମଳ—ଦେ. ବ—ସ୍ଥଳକମଳ (ଦେଖ)
Thalakamala Sthalakamala (See)
ଥଳପଦ୍ମ ଥଳକମଳ
(ଥଳପଦ୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥଳକୂଳ—ଦେ. ବ. (ଫ. ସ୍ଥଳ ଓ କୂଳ)—୧ । ଗଭୀରତାର ପରିମାଣ
Thalakūla ଓ ନଦ୍ୟାଦିର ଅପର ପାରର ଇସ୍ତ୍ତା—
ଥଇ
ଥାହ 1. Ascertainment of the depth and the opposite shore of an expanse of water.

ନ ପାଇ ତାର ଥଳକୂଳ, ଏରୂପେ ସେ କାରୁଣ୍ୟ ଜଳ ।
ରୂପତ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

୨ । ସ୍ଥିରତା; ନିଶ୍ଚୟତା—2. Certainty.
(ଯଥା—ତା କଥାରେ ମୁଁ କିଛି ଥଳକୂଳ ପାଉନାହିଁ ।)

ଥଳଚର—ଦେ. ବ. (ଫ. ସ୍ଥଳଚର)—ସ୍ଥଳଭାଗରେ ଚଳପ୍ରଚଳ
Thalachara ହେଉଥିବା; ସ୍ଥଳଚର—Moving on land;
ଥଳଚର living on dry land.

ଥଲ୍‌ଥଲ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଶିଥିଲ; ଲ୍ଲେଲ; କାଦୁଅ; ନରମ ଓ
Thalathala ମେଣ୍ଟା ମେଣ୍ଟା; ଦଲଦଲିଆ—1. Flabby;
ଥଲଥଲ ଥଲଥଲ ଥକଥକିଆ ଥଲଥଲେ flaccid; soft and loose; soft and fleshy.

ଥଲଥଲ	୨ । ଥାକୁଲା; ସ୍ଥୂଳକାୟ—	
ଥଲଥଲିଆ	2. Fat; corpulent.	
ଥଲଥଳିଆ	୩ । ଉତ୍ତାପରୂପେ କାଠିଆ ହୋଇ ନ ଥିବା;	
ଥଲଥଲିକା	ନରମ ଓ ଘନ—3. coagulated but	
ଥଲଥଲିକିଆ	not hardened; soft and thick; condensed.	

ଥଲଥଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଥଲଥଲ ହେବା; ନରମ ମାଉଁସ
Thalathaleiba ମେଣ୍ଟାପର ହେବା—1. To be flaccid or
ଥଲଥଲକରା ଥଲଥଲାନ flabby.
ଥଲଥଲାନା, ଥଲକନା ୨ । ଥାକୁଲି ଥାକୁଲି ହେବା; ଖୁବ ମୋଟ
(ଥଲଥଲ୍ଲାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବା ସ୍ଥୂଳ ହେବା—
2. To be corpulent.

୩ । ଧଣ୍ଡା ଓ ଥକୁଲି ଯେଉଁଆ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଯେଉଁରୁ ପୁଣ୍ଠି ବା ଅଣ୍ଡରକୁ ମାଉଁସ ଓଦଳ ଘଡ଼ିବା—3. To dangle loosely or laxly as the flabby folds of flesh of a corpulent man.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଐ	ଊ	ଌ	ୡ	ଟ୍ୟ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଙ୍କ	ନ

ଥଲପଥ—ଦେ. ଵ—ସ୍ଥଳପଥ (ଦେଖ)
Thalapatha Sthalapatha (See)
ସ୍ଥଳମାର୍ଗ

ଥଲପଦ୍ମ (ଦ୍ମ)—ଦେ. ଵ—ସ୍ଥଳକମଳ (ଦେଖ)
Thalapadmañ(dma) Sthalakamala (See)

ଥଳା—ଦେ. ବି. (ସ. ସ୍ଥାଳୀ)—୧ । ଥାଳ; ଚଉଡ଼ା—
Thalā 1. A plate; small tray; platter.
ଥାଳୀ ୨ । (ଗୋରୁ) ଗଳକମଳ—
ଲୋର 2. Dewlap.

ବେଢର ଥଳାଃ ଥାଉ ଗାରଠାରୁ ଲଟୁ ଝୁଲୁଛ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଥଳା(ଳେ)ଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (କାଲେଖର) କ୍ରି (ସ. ଉଲ)—
Thalā(le)ibā ସମତଳ କରିବା—To level up.

ଥଳାଥଳି—ଦେ. ଵ—ସମତଳ କରିବା—
Thalāthali Levelling up.

ଥଳି—ଦେ. ବି. (ସ. ସ୍ଥାଳୀ)—୧ । ସମତଳ ପଡ଼ିଆ ଭୂମି—
Thali 1. A level field.
ସମତଳ ୨ । ସ୍ଥାନ—2. A place.

ଗାଥଲୀ ନାମେ ପ୍ରାଚୀଗଡ଼ର ସ୍ଥିତ ସ୍ଥଳ ଏ ନଖ୍ରରେ—
ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।

୩ । ଥଲୀ (ଦେଖ)—3. Thalī (See)

ଥଲିଆ—ଦେ. ଵ—ଥଲୀ (ଦେଖ)
Thaliā Thalī (See)

ଗ୍ରାଦେ (ସାଙ୍ଗପୁର) ଵ—ଗୋରୁଙ୍କ ବେକରେ ଥିବା ଗଳକମଳ—
A bull's or cow's dewlap.

ଥଲିଆଟୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ଵ—କୋଠା ଛତପର ସମତୁଲ ଦୋଇ
Thaliāṭu ଥିବା ଆଟୁ—Flat earthen roof below a thatch.

ଥଲୀ—ଦେ. ଵ (ସଂ. ସ୍ଥଲୀ; ସ. ସ୍ଥଲ=ଉମ୍ବା)—୧ । ଟଙ୍କା ଆଦି
Thalī ରଖିବାର ମୁଣି; ବଟୁଆ—1. A bag; a pouch.
ଥଲୀ, ଥଳିୟା ୨ । ଥଳ (ଦେଖ)
ଥଳା, ଥଳୀ 2. Thali (See)

ଥଲେଇ ଦେବା—ଗ୍ରାଦେ (କାଲେଖର) କ୍ରି—ସମତୁଲ କରିବା—
Thalei debā To level the earth.
(ଥଲେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଏଠାରେ ମାଟି ଥଲେଇ ଦେ ।)

ଥା—ଦେ. ଵ (ସ. ସ୍ଥା ଧାତୁ)—୧ । ଠା; ସ୍ଥାନ—
Thā 1. Place.
ଥା ୨ । (କରେଇଆ ସାଙ୍କେତିକ) ଥାନା (ଦେଖ)
ଥଳ 2. Thānā (See)

ଵ—ସ୍ଥିର; ନିଶ୍ଚିତ—Fixed; certain.

ଥାଇଁ ଅ—(ଅନାଦରାର୍ଥକ)—୧ । ଏଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କର—
1. (you) Stay.
ଥାକ ୨ । ଅପେକ୍ଷାକର—2. Wait.
୩ । ବନ୍ଦକର—3 Stop

ଠହରୋ କ୍ରି—(ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ଅନଜ୍ଞା ଅନାଦରାର୍ଥ ରୂ)—୧ । ସ୍ଥିର ହୁଅ; ଏଠାରେ ରହ—1. (you) Please stay here.

ଝୁଲେଇ ମତି ଯେ ଝୁଲେଇ ମତି, ଧାନ ଉରଣକ ଗାଇଥା ବସି
ତୁ ଥା ମୁଁ ଯାଉଛୁ ବୁଝି—ବିଶ୍ୱରଞ୍ଜନ. ପଦ ।

୨ । (ଅନ୍ୟ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ) ଅନୁରୋଧ କ୍ରିୟା କର—2. (you) Please do (such an act).

(ଥାଅ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶୁଣିଥ ମୋର ଠାରୁ ଯୁଉଘଷ୍ଟ ବୃତ୍ତ
(ଥାଅ—ଆଦରାର୍ଥକ ରୂପ) ତେଣୁ ଫେଙ୍ଗି ଘୁଙ୍କି ଦେଇ ତୋ ଜାନୁ ଅଙ୍କ ।
(ଥାଆନ୍ତୁ, ଥାଉନ୍ତୁ—ସାନ୍ୟାର୍ଥକରୂପ) କୃତ୍ତିବାସ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

[ଦ୍ର—ସଂ. ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ଓଡ଼ିଆ 'ଥା' ରୂପ ହୋଇ ଥିବା, ଥିଲା, ଥାଇ, ଥାଏ, ଥା, ଥାଅ, ଥାଅ, ଥାନ୍ତୁ, ଥାଆନ୍ତୁ, ଥିଲେ, ଥାଉ, ଥାନ୍ତୁ, ଥାଆନ୍ତୁ, ଥାଉନ୍ତୁ, ଥାଅନ୍ତେ ଇତ୍ୟାଦି ରୂପ ହୁଏ । ଗଞ୍ଜାମରେ 'ଥାଉଛୁ' ଶବ୍ଦ 'ଅଛୁ' ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଥାଅ—ଦେ. କ୍ରି (ଥିବା କ୍ରିୟାର ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ ଆଦରାର୍ଥକ
Thā-a (ତୁମ୍ଭେ) ଓ ବହୁବଚନ (ତୁମ୍ଭେମାନେ) ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ)
ଥା (ଦେଖ)—Thā (See)

ଥାଆ—ଦେ. କ୍ରି—ଥା (ଦେଖ)
Thāā Thā (See)

ଥାଇ—ଦେ. କ୍ରି (ଥିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ)—ସ୍ଥିତ ହୋଇ;
Thāi ରହି—Staying
ଥେକେ (ଯଥା— ସେଠି ତୁ ଥାଇ କହି କରିପାରିବୁ ନାହିଁ ।)
ରହିକେ

ଥାଇରି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସ୍ଥିର)—ଅବସ୍ଥିତ; ଦୃଢ଼; ନିଶ୍ଚିନ୍ତ; ନିଶ୍ଚଳ—
Thāiri Stayble; certain; quiet; settled; fixed.
ସ୍ଥିର, ଥାଇ

ଥାଇ—ବିଣ (ସଂ. ସ୍ଥାୟୀ)—୧ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ—
Thāi 1. Permanent.
(ଥାଇଡ଼, ଥାଇଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଚିର—2. Lasting.
ଠୌର ୩ । ଅସୃ; ସ୍ଥିର; ସୁଦୃଢ଼—
ଥାଇ 3. Permanently settled.
୪ । ସସାରରେ ସଚଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଅବସ୍ଥିତ—
4. Comfortably settled in the world.
୫ । ବିପଦରୁ ରକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ—5. Saved from danger.
ଵ—(ସ. ସ୍ଥିରତା)—ସ୍ଥିରତା—Certainty.

ଥାଉ—ଦେ. ଅ—୧ । (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ) ଏଠାରେ ବନ୍ଦ ହେଉ—
Thāu 1. Let us stop.
ଥାକ ୨ । ବନ୍ଦକର; ସ୍ଥଗିତ କର—2. Stop.
ରହନେଦୋ ୩ । ଅପେକ୍ଷା କର—3. Wait.
କ୍ରି. (ଅସମାପିକା)—ଥାଇ (ଦେଖ)—Thāi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୍ରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରବାନ୍ତରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'କଁଳ' ନ ପାଇଲେ 'କଳଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଉଜ ବା ଘଉବାଳ ଥାଉ
ବାଃ ନରୁଲନ୍ତୁ ଥାଉ ପଢ଼ରେ । ପ୍ରଭାତ. ଶଶିଟଗଣା ।

ଥାଉଁ(ଉ)ଥାଉଁ(ଉ)—ଦେ. ଅ—ଥିବାସତ୍ତେ; ଥିବାସତ୍ତ୍ୱେ ଥିଲେମଧ୍ୟ—
Thāuñ(u)thāuñ(u) Inspite of; inspite of the presence of.
ଥାକତେ ଥାକତେ ନ ଉଶଉ ଥଣି ଥାଉଁ ଥାଉଁ ପଥ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଥାଏ— ଗ୍ରା. କ୍ରିଣ—ଥାଇ ୪ (ଦେଖ)
Thāe Thāī 4 (See)
ମୁଁ ସତ୍ୟ ଲଙ୍ଘି ନାହିଁ,
ଛେଉଣ୍ଡ ପଇଣ୍ଡିକ ଥାଏ କରିବ । ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଥାଏତ୍—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ସ୍ଥିତି)—ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ—
Thāet Permanence.
ଠୀର କ୍ରିଣ—ଥାଇ (ଦେଖ)
ଥାଇତ Thāī (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) କ୍ରି. (ତୁମ୍ଭେ)—ଥାଆନ୍ତ—
(you) Might have stayed; might have.

ଥାଏତି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) କ୍ରି. (ମୁଁ, ସେ, ସେମାନେ)—ଥାଆନ୍ତୁ—
Thāeti (I, he, they) Might have been.

ଥାକ—ଦେ. କ୍ରି. ସଂ. ସ୍ତବକ; ସ୍ତୋମକ; ତୁଳ ଇଂ. ଷ୍ଟାକ୍=ରାଶି; ଷ୍ଟକ୍=ଉତ୍ତାର)—୧ । ସ୍ତୂପ; ପରସ୍ତ; ସ୍ତର—
Thāka ରଦା; ଷ୍ଟକ୍=ଉତ୍ତାର)—୧ । ସ୍ତୂପ; ପରସ୍ତ; ସ୍ତର—
ଥାକ 1. Layer; fold; stratum.
୨ । ଧାରାବାହିକ; ଶ୍ରେଣୀ—2. Series.
୩ । ଧାଡ଼ି; ପଂକ୍ତି; ଶ୍ରେଣୀ—3. Line; row.
୪ । ଛୋଟ ରଦା—4. Small heap; stack.

ତାକ ବୈଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ତାକ) —
ତାକ ୧ । କାନ୍ଥକୁଡ଼; କାନ୍ଥ ଦେହରେ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ରଖିବାର ଠଣା—
1. A niche in the wall; a recess in a wall.
୨ । ଆଲମାରିର ଗୋଟିଏ ପାଙ୍କ—
2 A shelf of an almirah.
କ୍ରିଣ—ଛୋଟ—Small.

ଥାକ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ସଜ୍ଜିତ କରିବା—
Thāka karibā 1. To arrange in layers.
(ଥକ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଦାରେ ସଜ୍ଜିତ
ଥାକ କରା, ଥାକ ଦେଓୟା କରିବା—2. To arrange
ଥାକ ଲଗାନା in small heaps or stacks.
୩ । ଶ୍ରେଣୀ ବଦ୍ଧ କରିବା—
3. To sort; to classify.
୪ । ଲୁଗା ଆଦିକୁ ସ୍ତୁପ ସ୍ତୁପ କରି ଗଜିବା—
4. To fold.

ଥାକ ଥାକ—ଦେ. କ୍ରି. କ୍ରିଣ—୧ । ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ; ସ୍ତୁପ ସ୍ତୁପ କରି—
Thāka thāka 1. In layers; in folds; one over
(ଥାକେ ଥାକେ—ଅନ୍ୟରୂପ) the other.

ଥାକେ ଥାକେ ୩ । ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଦାରେ—
ଥାକ ଥାକ 3. In small heaps.
ସ୍ତୂପ ମାଳା ମୋଟ ବନ୍ଦ ଥାକ ଥାକ । ବ୍ରଜାଙ୍ଗ. ଗୀତଲହରୀ ।

ଥାକ ବନ୍ଧ—ଦେ. କ୍ରି— ସ୍ତୁପକ୍ରିତ ବା ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କରିବା—
Thāka bandi Classification; arrangement
ଥାକ ବନ୍ଦି in layers.
ଥାକବନ୍ଦୀ ସଂ. ବି—୧ । ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ—1. Classified.
୨ । ସୁସଜ୍ଜିତ—2. Well arranged.

ଥାକବସ୍ତ(ସ୍ତି)—ବୈଦେ.କ୍ରି. (ହି.ଥୋକବସ୍ତ; ଥାକ=ଗାଆଁର ସରହଦ)-
Thākabasta(sti) ୧ । ଜମିର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣପୂର୍ବକ ମାପ ବା
ଥାକବସ୍ତ ଜରିପ—1. Cadastral survey.
ଥାକବସ୍ତ ୨ । ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—
2. Ascertainment or filing up of the boundaries of different plots.
୩ । ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରର ଶ୍ରେଣୀ ନିରୂପଣ—
3. Classification of different classes of lands.
୪ । ଜମିର ସୀମା ଆଦି ନିରୂପକ କାଗଜପତ୍ର—
4. Zamindari papers relating to cadastral survey.

ଥାକିତ ବଳଦ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ବାଆଁ ପାଖରେ ଯୋଗୁ ଯିବା
Thākiti balada ବଳଦ—The ox yoked in the left side of the plough.

ଥାକିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ରହିବା—
Thākibā 1. To stay.
ଥାକା ୨ । ଥାକ ମାରିବା—2. To arrange in layers.
ଥାକନା ୩ । ଏକାବେଳକେ ଥକ ଯିବା—
3. To lose the strength altogether.

ଥାକୁଲ(ଲୁ)ଥାକୁଲ(ଲୁ)—ଦେ. କ୍ରିଣ (ସଂ. ସ୍ଥୂଲ)—୧ । ଥଲ୍‌ଥଲ୍ଆ;
Thākul (lu)thākul(lu) ସ୍ଥୂଳକାୟ ଓ ଦେହରୁ ମାଂସଯୁକ୍ତ
ଥାକୁଲ ଥୁକୁଲ
ଥାକୁଲୁ ଥାକୁଲୁ } ଅନ୍ୟରୂପ ଓଦଳ ପଡ଼ିଥିବା—1. Corpulent;
ଥାକୁଲୁ ଥୁକୁଲୁ stout.
ଥାକୁଡ଼ ଥୁକୁଡ଼ ଗଛ ବର୍ତ୍ତଃ ଅଧାଉଳଥ ଥାକୁଲ ଥାକୁଲ—
ଥଲଂ ଲ ପଙ୍କାରମୋହନ, ହମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଡ ।
୨ । ଥଲ ଥଲ; କୋମଳ ଓ କାବୁଆ—
2. Flabby; soft and thick.
୩ । ଲେଉଡ଼ ପଡ଼ିଥିବା—3. Soft and waxy.

ଥାକୁଲ—ବି. କ୍ରିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ସ୍ଥୂଳକାୟ)—ସ୍ଥୂଳକାୟ; କୋଧା—
Thākulā Corpulent; fat; very stout.
(ଥାକୁଲ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଡ ଦୋଇଥର ଥାକୁଲାକୁ ବୁଡ଼ାକୁଣ୍ଡ ଗାଇବାକୁ—ଉଦ୍ଦ ।
ଭୁଡ଼ିୟା, ଥଲଥଲ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୍ୱ	୍ୱ	୍ୱ୍ୱ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	୩	୪	୫	୬	୭	୮	୯
୨	୧୦	୧୧	୧୨	୧୩	୧୪	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୨୩	୨୪	୨୫	୨୬	୨୭	୨୮	୨୯

ଥାଟ—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ଥିତ; ସ. ସ୍ଥାଟ୍; ସ୍ଥାଣା=ସ୍ଥିତଶୀଳ; ଦଣ୍ଡାସୃ-ମାନ) —୧ । ସୈନ୍ୟଦଳ—1. Army

Thāṭa

ଠାଟ ଗାଦ୍ଧୀ ଇଞ୍ଜନ-ଘରେ ପ୍ରବେଶନ୍ତେ, ଉଜଳପଟଙ୍କ ଥାଟ

ଠାଟ, ଥାଟ ପ୍ରଧାନ. ପାକପ୍ର ।

୨ । ପ୍ରତିମାର ମେଢ଼; ଛାଞ୍ଚ—2. A frame work for an image's frame,

୩ । ଧଡ଼; କଙ୍କାଳ—3 Skeleton.

୪ । ଗୃହର ବାଉଁଶନିର୍ମିତ ଅବରଣ—4 The frame work for a thatched roof.

୫ । ବାହ୍ୟ ଆଡ଼ମ୍ବର; ଭପ—5. Out-ward frame; out-ward show.

୭ । ସମୂହ—7. Collection.

ଅଗୁରୁ ଧୂନ ଘନ ମଣି ଢେଙ୍କା ଥାଟ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଥାଟପଟାଳି—ଦେ. ବ.—ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମିଳନ—Thāṭapaṭāḷi A big crowd; a throng; multitude.

ଠଠ, ଠଟ୍ଟ, ଠଟ

(ଥାଟ ଧାତୁଆତ୍(ତ୍ର)—ଅନ୍ୟାରୂପ)

ଥାଟପଟାଳି ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କୌଣସି ଘଟନା ସ୍ଥଳରେ) Thāṭapaṭāḷi bhāṅgi paṛdibā ଅନେକ ଲୋକ ଦଠାତ୍ ଠଟ ଲଗାନା ମିଳିତ ହୋଇଯିବା—Many people to crowd at a place.

ଥାଟ ବଜାୟ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଉଚ୍ଚରର ସାର ଲୋପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ Thāṭa bajāya rakhibā ବାହାରର ଭପକୁ ବଜାୟ ରଖିବା—ଠାଟ ବଜାୟ ରଖା To keep the outward show.

ଠଟ ରଟନା

ଥାଟର ରାଜା—ଦେ. ବ.—କୌଣସି କୌଣସି ରାଜା ଭାଇର କନିଷ୍ଠ Thāṭara(rā)jā ଭାଇକୁ ଦେବା ଉପାଧି—A title given by some Rajas to their younger brothers.

ଥାଣୁ—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ଥାଣୁ)—୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—Thāṇu 1. Siba.

ଥାନ ୨ । ଠୁଣ୍ଟା ଗଛ; ଲାଣ୍ଡିଗଛ—2. A pollard; a stump of a tree

ଥାତି—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ଥିତି)—୧ । ଜମା; ପୁଞ୍ଜି; ସଞ୍ଚିତ ଧନ; ଗଚ୍ଛିତ ଧନ—1. Hoarded wealth.

ଫୁଜୀ ଥାତୀ ଗେରୁ ବସ୍ତ୍ରର ଥାତ ଭଣ୍ଡାର । ଅଭିମନ୍ୟୁ. କବତ୍ୱ ଚନ୍ଦ୍ରାନନି ।

୨ । ନ୍ୟସ୍ତ ଧନ—2. Deposited wealth; money kept in trust with another.

୩ । ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି; ଵଭବ—3. Wealth; riches.

ଥାତା(ଥା)ମାମା—ଦେ. ବ.—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଇତସ୍ତତଃ କରିବା; ଦ୍ୱିଧା କରିବା—Thātā(thā)māmā Wavering.

ଥତମତ, ଥାମତା ଥାମତା

ଆଗାପିଛା ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା—2. Shrinking from doing a work

୩ । କୌଣସି କଥା କହିବାକୁ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେବା—3. Prevarication.

୪ । ସନ୍ଦିହାନ ହେବା—4. Hesitancy

୫ । ସନ୍ଦେହ—5. Doubt.

ବ.—୧ । ସନ୍ଦିହାନ—1. Wavering,

୨ । ଲୁଣ୍ଠିତ—2. Prevaricating.

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଇତସ୍ତତଃ କରୁଥିବା—3. Hesitating,

୪ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ 4. Shrinking.

ଥାନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ସ୍ଥାନ—Thān 1. Place; space.

୨ । ଆଧାର—2. Receptacle.

ଥାନ—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ଥାନ; ପ୍ରା. ଥାନ)—୧ । ଜାଗା; ସ୍ଥଳ—Thāna 1. Place; station.

ଥାନ ଥରେ ଥରମର, ଥାନ ବାଢ଼ ନ ରଗେ ତୋ ଦୁଃଖରେ ।

ଥାନ, ଥାନକ କବଦୁର୍ଜ, ଭବଭାବନ୍ଧୋଳ ।

୨ । ପାତ୍ର; ଆଧାର—2. Receptacle.

୩ । ରହିବାର ସ୍ଥାନ—3. Room; space; position.

୪ । ଖଣ୍ଡେ ଜମି—4. Plot of land.

୫ । ଲମ୍ବ ଲୁଗା—5. A long piece of cloth.

୬ । ଧଡ଼ି ନ ଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୈର୍ଘ୍ୟଯୁକ୍ତ ଲମ୍ବ ଲୁଗା—6. A long piece of cloth without border; a whole length of cloth.

୭ । ଏକ ଖଣ୍ଡ—7. A piece.

(ଯଥା—ଅଳଙ୍କାର ୩ ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ନାକରେ ନମକାଠି ।

[ଦ୍ର—ଅଳଙ୍କାର, ବାସନ, ଲୁଗା, ଗଣ ମୋହର ଆଦର ଖଣ୍ଡ ନ କହୁ ଥାନ ବୋଲୁସାଏ ।]

୮ । ଧାତୁର ବଡ଼ ପତର—8. A sheet of metal.

୯ । ଘୋଡ଼ା, ଗାଈ ଆଦ ପଶୁ ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିବା ସ୍ଥାନ—9. Stall for a horse or cattle.

ଥାନକୁଡ଼(ଣି)—ଦେ. ବ. (ସ. ମଣ୍ଡୂକପର୍ଣ୍ଣୀ)—ମଣ୍ଡୂକପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଶ)

Thānakuṛdi(ṇi) Maṇḍūkaparṇṇī (See)

ଥାନଛଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ (ଦେଶ)

Thānachhaṛdā Thāna bhraṣṭa (See)

ଥାନ(ନା)ପତି—ଦେ. ବ. (ସ. ଥାନପତି)—୧ । ମଠର ଅଧୀନ ଗ୍ରାମର ଶାସକ କର୍ମଚାରିବିଶେଷ—Thāna(nā)pati 1, A village-official under an endowment.

ଥାନାଦାର

ଥାନାପତି, ଥାନତି

୨ । ହାଟୁଆ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ମୁଖିଆ ବ୍ୟକ୍ତି—2, A headman amongst the 'Hāṭuā' castes.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୧ ବା ୧ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ'ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

୫ । ଗ୍ରାମର ମୁଖିଆ ବ୍ୟକ୍ତି, ସ୍ଥାନାଧିପତି—
3. Headman of a village.

୪ । ଗ୍ରାମର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା; ଗ୍ରାମଦେବତା—
4. Presiding Deity of a village.

ଥାନଫଡା—ଦେ. ବ.—ଥାନରୁ ଫଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—
Thāna phardā A bit of cloth cut from a larger piece; a cut length of cloth.
ଥାନକାଟା
ଟୁକୁରା, ଫାରଗଜି

ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ—ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ)—ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Thānabhrashṭa Sthānabhrashṭa (See)
ଥାନଛାଡ଼ା

ଥାନ ମୁନ୍ଦୁରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ଥାନ+ମୁଦ୍ରା)—କପାଳର ଦୁଇପାଖ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ମୁଣ୍ଡ ବଥାଇଲେ ଭିର୍ଦ୍ଦ ବା କାନମୁଥା ଉଚ୍ଚେ)—The temples of the head.
ପୁରପୁରୀ ଜଣଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ବଥାଇଲେ ଅତି ଜଣଙ୍କର ଥାନମୁନ୍ଦୁରା ପଡ଼େ । ପଞ୍ଚାମୃତ, ୩।୧—୭ ପୃଷ୍ଠା ।
ଥାନମୁଣ୍ଡା, ଥାନମୁଦ୍ରା } —ଅନ୍ୟରୂପ

ଥାନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ଥାନ)—୧ । ସୈନ୍ୟ ବା ପୌଲିସ୍‌ବାହିନୀଙ୍କ ଆଡ଼ା—1. Out post
ଥାନା ୨ । ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଚଉକି—
2. A military post.
୩ । ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳର ଶାନ୍ତିରକ୍ଷାର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ଅଫିସ; ପୁଲିସ୍ ଷ୍ଟେସନ୍—
Police station.
[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ଥାନା ଅଧୀନରେ କେଉଁଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଗନ୍ନା ଥାଏ ।]

ଥାନା ନେ)ଦାର—ଦେ. ବ. ଓ ଥାନା+ଫା. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦାର୍)—ଥାନାର ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ—Station officer; officer incharge of a police station
ଥାନାଦାର **ଥାନେଦାର**

ଥାନାଦାରୀ—ଦେ. ବ—ଥାନାଦାରର କର୍ମ ବା ଚାକିରି—
Thānādārī The post of a station officer.
ଥାନାଦାରୀ, **ଥାନାଦାରି**

ଥାନି—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ସ୍ଥାନୀୟ)—୧ । ସ୍ଥାନୀୟ—
Thāni 1. Local; belonging to the locality.
(ଘାହ୍ନ—ବିପରୀତ) ୨ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ—2. Permanent.
ଖୋଦକସ୍ତା ୩ । ବାସିନ୍ଦା—3. Resident.
ଥାନୀ ବି—୧ । ଗ୍ରାମବାସୀ ରୟତ—1. A cultivator of a village.
[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ଗତ ୧୮୭୨ ସାଲର ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବାଣ୍ଟି କରିସାଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ—ଥାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ପ୍ରଜାମାନେ କୌଣସି ମହଲାର ବାସିନ୍ଦା ଥାଇ ସେ ଗ୍ରାମର ଜମି ଚାଷ କରନ୍ତି । ଦ୍ୱିତୀୟ—ଘାହ୍ନ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ରୟତଙ୍କର କୌଣସି ମହଲାରେ ଚାଷଜମି ଅଛି କିନ୍ତୁ ଘର ନାହିଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ଏ ପ୍ରଭେଦ ଉଠି ଯାଇଅଛି । କେବଳ ନାମ ମାତ୍ର ରହିଅଛି ।]

୨ । ବାସିନ୍ଦା ରୟତର ଘରବାଡ଼ିରେ ଜାତ ହେବା ଦଖଲ ସ୍ୱତ୍ୱ—Occupancy right of a resident royat in his homestead holding.

ଥାନିଜମା—ଦେ. ବି—ଥାନ ରୟତଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କର—
Thānijamā Assessment on resident royats.

ଥାନି ଜମି—ଦେ. ବି—ଥାନ ରୟତମାନଙ୍କ ଅଧିକୃତ ଭୂଇଁ—
Thāni jami Land held by resident royats of a village.

ଥାନିପଟ୍ଟା—ଦେ. ବି—କାଳପଟ୍ଟା; ଥାନ ରୟତକୁ ମିଳିଥିବା ସ୍ଥାୟୀ ପଟ୍ଟା—
Thānipaṭṭā Permanent lease granted to a resident royat.
(ଥାନପଟ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥାନିପ୍ରଜା—ଦେ. ବି—ଗ୍ରାମବାସୀ ପ୍ରଜା ବା କୃଷୀ—
Thānipraja A resident cultivator.
(ଥାନି ରୟତ, ଥାନି ରଏତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଥାନୀ ରୟତ

ଥାନେ ଥାନେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ (ଦେଖ)
Thāne thāne Sthāne sthāne (See)
ଜାୟଗାୟ ଜାୟଗାୟ ଥାନେ ଥାନେ ଦୂରର ଯେ ଗୁରୁ ଅଂଶମାନ—
ଜଗହ ଜଗହ ପ୍ରାଚୀ. ଗୁରୁଉକ୍ତିଗୀତା ।

ଥାନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବି (ନାମ — ଦିଲ୍ଲୀ ନିକଟସ୍ଥ ପ୍ରଧାନ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ର—
Thāneśwara Name of a famous battle field near Delhi.
ଥାନେଶ୍ୱର [ଦ୍ର—ଏଠାରେ ୧୧୯୧ ରେ ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ—କାରୀ ମୁସଲମାନ ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆର ବର୍ଷ ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀ ଏଠାରେ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ ଓ ବନ୍ଦୀ କରି ଦିଲ୍ଲୀ, କନାଉଜ ଓ ବନାରସ ଅଧିକାର କଲେ; ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ସ୍ତମ୍ଭର ଅନ୍ୟ ନାମ ଜୟସ୍ତମ୍ଭ ।]

ଥାପ୍ରି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ଭୁଲ. ହି. ଶବ୍ଦସାଗର=ଗୁପୁଡ଼ା; ଥପଡ଼ି=ଚାଲ)—୧ । କରତାଳ—1. Clap of the palms.
୨ । ଗୁପୁଡ଼ା; ଚପେଟାଘାତ—2. Slap.

ଥାପ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସ୍ଥାପନ)—ମୃଦଙ୍ଗ ଚଉଲା ଥଦ୍ଦରେ ହାତର ପଞ୍ଜାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଘାତ—Stroke of the whole palm on drum.
ଥାପଡ଼ **ଥାପ**

ଥାପଡ଼(ଡ଼ା)—ଦେ. ବି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଗୁପୁଡ଼ା; ଜାବୁଡ଼ା—
Thāparda(rdā) A slap; a smack.
(ଥାପ୍ପଡ଼(ଡ଼ା)—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଥାପଡ଼ **ଥପ୍ପଡ଼**

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଥାପଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥାପୁଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Thāpaṛḍā ṛḍe)ibā Thāpuṛḍāibā (See)

ଥାପନ(ନା)—ଦେ. ବ (ସଂ. ସ୍ଥାପନ)—୧ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ; ସ୍ଥାପନ କରିବା; ବସାଇବା—1. Act of establishing or setting up.
Thāpana(nā
ଥାପନ
ଥାପନ, ଥପନ ଏମନ୍ତ ପ୍ରକାର ସ୍ଥାପନା କର୍,
ଦୂଇଯ ଏହ ଦଅଁ ଦୋଇ କର୍ । ପ୍ରାଚୀ ପରତେଗୀତ ।

୨ । ରଖିବା—2. Placing; putting.

ଉଣ—୧ । ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା—1. Set up.

ଥପା ହୁଆ ୨ । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—2 Placed.

ଥାପନା ଲିଙ୍ଗ— ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଶିବଲିଙ୍ଗକୁ କେହ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥାଏ—A 'Linga' image of Śiba set up by somebody at a place.
Thāpanā liṅga
ସ୍ୱୟମ୍ଭୂଲିଙ୍ଗ
ଥାପାଲିଙ୍ଗ } ଅନ୍ୟଲିଙ୍ଗ
ଥାପନା ଲିଂଗ

ଥାପର୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଥାପଡ଼; ଗୁପୁଡ଼ା— A slap
Thāpar

ଥାପା—ଦେ. ବ (ସଂ. ସ୍ଥାପି ଧାତୁ)—ବଣିଅଙ୍କର ଯେଉଁ ଛାଞ୍ଚରେ ତରଳ ବସ୍ତୁ ଢଳାଯାଏ—A goldsmith's mould.
Thāpā
ଥାପା ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଟାପ, ଟାପୀ) ମାଛ ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ର; ଫୋଲଦ୍ୱା—A tum cated basket like contrivance for catching fish.

ଥାପି—ଦେ. ବ—୧ । କୁମ୍ଭାରଙ୍କର ପିଟଣା; ଯେଉଁ ପିଟଣାଦ୍ୱାରା କୁମ୍ଭାରମାନେ କଞ୍ଚା ହାଣ୍ଡି ଆଦିକୁ ପିଟନ୍ତି; କୋବା; ପିଟଣା—
Thāpi
ଥାପି 1. A flat piece of wood used by potters to pat the wet earthen pots

୨ । ପଥୁରିଆଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଛଉଣୀ—
2. A stone mason's chisel.

୩ । ଶାନ୍ତି—3. Calmness; peace.

ବିଣ. (ସଂ. ସ୍ଥା ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ କ୍ତମା ସ୍ଥାପି ଧାତୁ)—୧ । ସ୍ଥିର—1. Fixed.

୨ । ଶାନ୍ତ—2. Appeased; calm.

କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଧୀରେ—1. Quietly; slowly.

୨ । ଶାନ୍ତଭାବରେ—2, Calmly.

୩ । ସ୍ଥିର କର୍—3 With certainty.

ଥାପିରେ କହ ଉଥାପିରେ ପ୍ରିସ୍ୱସଙ୍ଗି—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଉଗୋଡ଼ଖଣ୍ଡ. ଥ ଗୀତ ।

ଥାପିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ୍ଥା ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ସ୍ଥାପି ଧାତୁ)—
Thāpibā
ଥାପନା ଏହା କହୁ ଠଉରି ସ୍ଥାପି ମାଡ଼ୀ ନାସ
ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ସେନ ଉହୁଁ ପଶି ଗଲେ ମର—କୃଷ୍ଣଜଂ ଡ. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

୧ । ସ୍ଥାପନ କରିବା—1. To place.

୨ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା—2. To set up.
ଷ୍ଠାନ ଉଥର ଦେବ ଥଥେଁ
ଶୂଣ ରୁ ଥାପିଲେ ଯେମନ୍ତେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ବସାଇବା—3. To establish; to place.

୪ । ସ୍ଥିର କରିବା— 4 To settle.
କରରେ ଘଗ ଥାପି ଗୀତକୁ ଗାଇଲେ—କୃଷ୍ଣଜଂ ଡ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୫ । ସ୍ଥାପିତ କରିବା—5. To plant.

୬ । ଗୋବର, କାଦୁଅ ଆଦିର ତଣ୍ଡାକୁ ହାତରେ ବା ଖଣ୍ଡରେ ଚପଟା କରି କାନ୍ଥରେ ବା ଭୂମିରେ ବସାଇବା—
6. To set balls of cowdung or clay on the ground or wall by flattening them with the palm.

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚାପିବା (ଦେଖ)
Ḍhāpibā (See).

ଥାପୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଥାପଡ଼ (ଦେଖ)
Thāpuṛḍā Thāpaṛḍa (See).

ଥାପୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଧନ୍ୟତ୍ମକରଣ)—୧ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୁପୁଡ଼ା ମାରିବା—1. To slap or pat; to strike with the flat of the hand gently.
Thāpuṛḍā(ṛḍe)ibā
(ଥାପୁଡ଼ାଥାପୁଡ଼ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଥାପଡ଼ାନା ୨ । ହାତଦ୍ୱାରା ମାଟି ଆଦି ଗୁଣ୍ଡିବା—2. To stick mud on a wall with the hand.

୩ । ଅସ୍ଥାୟୀଭାବରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—3. To patch up a thing; to do patch work.

୪ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ କିଛିକାଳ ସକାଶେ ଅଟକାଇ ରଖିବା—4. To keep a matter in obeyance for the time being.

ଥାପୁଡ଼ୁଥପୁଡ଼ୁ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ (ସାଲପୁର) କ୍ରି—କାର୍ଯ୍ୟଟାକୁ ଯେ କୌଣସିପ୍ରକାରେ ସମ୍ଭାଳିବା—To get on with a work any how.
Thāpuṛḍuthupuṛḍu karibā

ଥାବର (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ଥାବର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Thābara (etc) Sthābara etc (See)
ଥାବର କଙ୍ଗମ ପରଙ୍ଗ,
ଲାଖ ସ୍ୱରୂପେ ସେତେ ଜାବ—ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମରତ୍ନ ଗୀତା ;

ଥାବରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦେଖାଦେଇଥିବା—
Thābarī Name of a village Goddess

ଥାବା—ଗ୍ରାଦେ (ମେନ୍ଦମାପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ଭୁଲ. ଏହ ଅର୍ଥରେ ବ. ଏହ ଶବ୍ଦ)—ବାଘ ଭାଲୁ ଆଦ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କର କରତଳ—The paw or claws of an animal·
Thābā
ଥାବା ମାରିବା; ଥାପ ମାରନା ଥାବା ମାରିବା—ଗ୍ରାଦେ. କ୍ରି (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେନ୍ଦମାପୁର)—ଜୀବଜନ୍ତୁ ମାନେ କରତଳ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—To strike with the paw.
Thābā māribā

ଥାମିବା—ଦେ.କ୍ରି (ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭ୍ ଧାତୁ; ସ୍ତମ୍ଭନ)—୧ । ସ୍ତମ୍ଭିତ ହେବା—1. To stop; to halt.
Thāmibā
ଥାମା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷରରେ ଯେଉଁ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ ସେହି ଏକ ପ୍ରକାର ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ, ସେହି ଶବ୍ଦ ସାଧାରଣତଃ ଯଥାସମ୍ଭବ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଯୋଡ଼ିବେ, 'କ୍ଷତ' ନ ମିଳିଲେ 'କ୍ଷତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଳି' ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂଳି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲ୍ବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବଟ' ଦେଖିବେ ।

ଥମନା ୨ । ଭୁଜ ଦେବା।—2. To cease talking.

୩ । ସ୍ଥାନ୍ତ ଦେବା; ନବୃତ୍ତ ଦେବା—

3. To forbear,

ଥାମ୍ଭ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସ୍ଥାୟୀ)—ଥାଇ (ଦେଖ)

Thāya — Thāi (See).

(ଯଥା—ଥରଖକୁ ପ୍ରଭୁ ! ଥମ୍ଭ କରନ୍ତୁଅ ।)

ଥାରି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସ୍ଥିର)—ସ୍ଥିର; ଶାନ୍ତ—

Thāri — Calm.

ହବୁ ସୁତ ସାର ଥା ଦେବ ଁ କେହୁ—ବଦଶୂର୍ଯ୍ୟ. ୪ଗୀତ ।

ଥାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବି—ଥାଳ—Plate.

ଥାରୁ—ଦେ. ବି—ନେପାଳ ଦେଶର ଜଙ୍ଗଲୀ ଜାତିବିଶେଷ—

Thāru — Name of a Nepalese wild tribe.

ଥାରୀ **ଥାରୁ**

ଥାର୍ଡ୍(ଡ଼)—ବୈଦେ. ବିଣ (ଇଂ)—ତୃତୀୟ—

Thārd(rd) — Third.

ଥାର୍ଡ୍ **ଥାରଡ଼**

ଥାର୍ଡ୍ଇୟର୍ କ୍ଲାସ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—କଲେଜର ତୃତୀୟବାର୍ଷିକ ଶ୍ରେଣୀ—The third year class of a College.

ଥାରଡ଼ ଇଅର କିଲାସ

ଥାର୍ଡ୍(ଡ଼) କ୍ଲାସ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—୧ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ—1. Third class of a school.

ଥାରଡ଼ କିଲାସ ୨ । ରେଳ ବା ଜାହାଜର ନିମ୍ନତମ ଶ୍ରେଣୀ—Third class of a railway or ship.

୩ । ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ; ନିକୃଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣୀ—

Third class; lowest class.

ାଲ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ଥାଲୀ)—୧ । ଥାଳ—

Thāla — 1. A metal plate or tray.

ଥାଲ ୨ । ଲାଉଖୋଳନିର୍ମିତ ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର—

ଥାଲ 2. A beggar's bowl made of pumpking.

ତୁମଡ଼ୀ ଦଗ୍ଧ କଦ୍ଦୁରୁ ଭିକ୍ଷା ଆଣି ରଖ ପାଇଁରେ ରୋଇବା—

ତୁମଡ଼ୀ ଭିକ୍ଷୁ.ବୈଦେସ୍ଥାବଳୀ ।

ଥାଲକୁର୍ଡି—ଦେ. ବି (ସଂ. ମଣ୍ଡୂକପର୍ଣ୍ଣୀ)—ମଣ୍ଡୂକପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)

Thālakurdi — Mandūkaparnni (See)

(ଥାଳକୁଡି, ଥାଲୁକୁଡି, ଥାଲକୁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥାଳି—ଦେ. ବି (ସଂ. ସ୍ଥାଲୀ=ବଡ଼ଥାଳି; ପାକପାତ्र)—୧ । ଧାତୁର ବଡ଼ଥାଳ—1. Metal tray.

(ଥାଳଆ—ବପଶ୍ଚାତ) ୨ । ଥାଳି; ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର—

ଥାଳା 2. Begger's bowl.

ଥରିଆ, ଥାଳୀ, ଥାଳୀ ଫୋରନା [ଦ୍ର—ଥାଳ ମାରଦେଲେ ଶବ୍ଦ ହିବା—କାର୍ଯ୍ୟ । ଯେଉଁଠାରେ ବହୁତ ଲୋକ ଗୁଡ଼ା ଗୁଡ଼ା ହୋଇ ଜମା ହୋଇଥାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ମୃଗମାନ ଏପରି ଘନସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଯେ, ସେହି ମୃଗମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଟେ ଥାଳ ଉଲଟାଇ ଦେଲେ ଲୋକମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଉପରେ ଡାହା ଖସି ଗଡ଼ିଯିବ ।]

ଥାଳିଆ—ଦେ. ବି—କ୍ଷୁଦ୍ର ଥାଳ; ରେକାବି—

Thāliā — A small plate; a salver

ଥାଳୀ — a platter.

ଥରଲିଆ

ଥାଲି ଖେଚୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ (ପୁରୀ) ବି—ଥାଳରେ ବଢ଼ାଯାଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସକାଳେ ଭୋଗ କରାଯିବା ଖେଚୁଡ଼ି—Rice boiled with pulse and offered to Idols in the morning.

ଥାଳିଧରା—ଦେ. ବି—ବ୍ରହ୍ମବେଦାରେ ବ୍ରହ୍ମଗୃହ୍ୟ ଉକ୍ତା କରିବେଳେ ମାମୁ Thālidharā ବ୍ରହ୍ମଗୃହ୍ୟ ପଛଆଡ଼େ ଠିଆ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମଗୃହ୍ୟ ଧର

ଥାଳୀଧରନା ଥିବା ଉକ୍ତାଥାଳକୁ ଟେକି ଧରିବା—The act of the boy's maternal uncle holding up the plate held up by a Brāhmaṇa boy during his sacred thread ceremony, by standing behind the boy.

ଥି—ଦେ (ପ୍ରତ୍ୟୟ)—(୭ମୀ ବିଭକ୍ତ୍ୟର୍ଥପ୍ରୟୋଗ) ଠାରେ—

Thi — (a suffix denoting) At.

(ଥିଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ଏଥି, ତହିଁ)

ଥାୟ **ମୈଁ** ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଭକ୍ତିଚିହ୍ନ—୧ । ରେ—1.In.

୨ । ରୁ—2. From.

(ଯଥା—ତାର ଆଈଁଥି ପିରର ବାହାରୁଛେ ।)

ଥିଏଟର—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—୧ । ନାଟକାଭିନୟ—

Thieṭar — 1. Performance of play.

ଥିଏଟର ଥେଏଟର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ରଙ୍ଗାଳୟ; ନାଟ୍ୟଶାଳା—

ଥିୟେଟାର **ଥିଏଟର** 2. Theatre.

ଥିଏଟରପାଟୀ—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ନାଟକାଭିନେତୃଦଳ—

Thieṭarpāṭi — Theatrical party.

ଥିୟେଟାର ପାର୍ଟି; **ଥିଏଟର ପାର୍ଟୀ**

ଥିଏଟର ପାର୍ଟୀ ଥେଏଟର ପାର୍ଟୀ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଥିଙ୍ଗ୍(ଙ୍ଗି)ଥିଙ୍ଗ୍ (ଙ୍ଗି)--ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)ଅ--ଅନବଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନିବିଶେଷ--

Thiṅg(ṅgi)thiṅg(ṅgi) — The sound of drums beaten with the fingers.

ଥିଙ୍ଗ୍ଥିଙ୍ଗ୍

ଥିତି—ଦେ. ବି (ସଂ. ସ୍ଥିତି)—ସ୍ଥିତି—Existance.

Thiti ସେ ନିଜ ସ୍ୱାକୃତ ଥିତି—ଯଶୋବନ୍ତ ପ୍ରେମରତ୍ନଗୀତା ।

ଥତି

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଷ,ଶ	କ୍ଷ	ଇଅ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅଳାଗ୍ରବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଥିନାକିଟା—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)ଅ—ସନ୍ଦର୍ଭବାଦ୍ୟର ଧ୍ୱନିର ଉଚ୍ଚାରଣ—
Thināki**ṭā** A refrain of music accompanied with dancing.

ଥିନକିଟା
ଥିନକିଟ
ଥିନକା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଥିନେ—ସ୍ରୀଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି—(ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ ସାନ୍ୟାର୍ଥକ ଏକବଚନ ଓ ବହୁବଚନ ସହିତ ପ୍ରଯୋଗ) ଥିଲେ—
Thine (he and they) Was; were.

ଥିପ(ପା)—ସ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଟୋପା; ଚୁନା—A drop; round mark.
Thipa (pā)

(ଯଥା—ଏହା ଲଉକାଳୁ ଜଣ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଥିପ ମଧ୍ୟ ସାଇଅଛୁ ।]

ଥିପେ—ସ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ଟୋପାଏ; ଏକ ବନ୍ଦୁ—
Thipe One drop only.

ଥିବ—ଦେ. ବ—ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ୱାଙ୍କ ଉପାଧି—
Thiba Thebaw; the title of the old kings of Burma,
ଥିବ **थीब**

ଥିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସ୍ଥା ଧାତୁ)—୧ । ହେବା—
Thibā 1. To be; to exist.
ଥାକା ୨ । ଜୀବନରେ ରହିବା—
हाना, रहना 2. To be alive.
ଥିବ ବ ଉତ୍ତର ପ୍ରାଣ—କବସ୍ପୂର୍ବ. ବଶୋଧରଖ୍ଣ୍ଡ ଥ ଗୀତ ।
୩ । ରହିବା—3.Remain.
ସେ ତଣ୍ଡାଂଶୁ ମ୍ଳେଚ୍ଛଦେଶେ ଥାଉ ତଦ୍ରୂପୀତ—ରଘୁ. କୋଽନ୍ୟସ୍ତ୍ୱାଶ୍ରୟୁଜଙ୍ଘ ।

ବିଶ—୧ । ଧନୀ – 1. Rich; well-to-do.
(ଯଥା—ଥିବା ଘର, ଥିବା ଲୋକ ।)

ଥିର—ସ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଡୋଡ଼ାଶି—
Thir Cold rice gruel.

ଦେ. ବିଶ—ଥିର (ଦେଖ)—Thira (See).

କ୍ରି. ବିଶ—ଥିର ଥିର (ଦେଖ)—Thira thira (See)

ଥିରପଶିଆ—ସ୍ରୀଦେ. (ଲରଆ) ବ—ଡୋଡ଼ାଶି—
Thirpasia Cold rice gruel.

ଥିର—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ସ୍ଥିର)—୧ । ସ୍ଥିର—
Thira 1. Fixed.
स्थिर ମନ ଉସ୍ତୁକ ଥିର ନୋହେ ଦୁଃଖ ତାହାର ମତ ।
थिर ପ୍ରତାପ. ଶତଶ୍ଲୋକୀ ।
୨ । ଗମ୍ଭୀର—2. Motionless; calm.
୩ । ଧୀର—3. Slow; sedate; steadfast.
୪ । ଅବିଚଳିତ—4. Unperturbed.
ବୋଇଲ ଦେବ ଏଥର ଥିର । ରଘୁ. ସ୍ତ୍ରୈମସ୍ୟାନଥ ।
୫ । ଥରଥଲ—5. Not moving; not fickle.
୬ । ନିଶ୍ଚୟ—6. Certain.
୭ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—7 Fixed; settled; ascertained.
୮ । ଗମ୍ଭୀର—8. Grave.

ବ—ସ୍ଥିରତା—Certainty.

ଥିର(ରି)ତୋଡ଼ାଶି—ଦେ. ବ—ପଖାଳ ପ୍ରଭୃତିକୁ ବନ୍ଧୁସଣ ରଖିଦେଲେ
Thira(ri)to**rd**ā**ṇi** ପ୍ରଭୃତାଳ ତଳକୁ ବସିଯାଇ ଯେଉଁ ପରିଷ୍କାର ଡୋଡ଼ାଶି ଉପରେ ଥାଏ—The purely watery portion of boiled rice water after the rice settles down at the bottom of the pot.

ଥିର(ରି)ଥିର(ରି)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ଚୁପ୍ ହୋଇ—
Thira(ri)thira(ri) 1. Silently.
ଧୀରେଧୀରେ ୨ । ସ୍ଥିରଚିତ୍ତରେ—2. Quietly.
थीरेथीरे ୩ । ଧୀରେ ଧୀରେ—3. Slowly.
୪ । ଉଦ୍ଧାସ କରି—4. Lightly; gently.

ଥିରପାଣି—ଦେ. ବ—ସ୍ରୋତୋଦ୍ଗୀନ ଜଳ—
Thirapā**ṇi** Standing and stagnant water.
थिर पानी

ଥିରମତି(ନା)—ଦେ. ବ ଓ ବିଶ (ସଂ. ସ୍ଥିରମତି)—ସ୍ଥିରମତି (ଦେଖ)
Thiramati(na) Sthiramati (See)
ଅରେ ଥିରମତି, ଆନ ବାକ ନ ଉଗେ ମୋ ଚୁମ୍ବତ ।
କବସ୍ପୂର୍ବ. ସ୍ୱଗୀତ ।

ଥିର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ଥିର)—ପୃଥିବୀ—
Thirā The Earth.
थिरा ବିଶ—ଧୀର— Quiet.

କ୍ରି. ବିଶ—ଥିରଥିର (ଦେଖ)—Thira thira (See)

ଥିରି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଶ. (ସଂ. ସ୍ଥିର)—୧ । ସ୍ଥିର; ଧୀର—
Thiri 1. Quiet.
୨ । ମନ୍ଥର—2. Slow.

କ୍ରି. ବିଶ—ଥିରଥିର (ଦେଖ)—Thira thira (See)

ଥିରକରି—ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି. ବିଶ—ଧୀରସ୍ଥିରରେ—
Thirikari Slowly; gently.
ଧୀରେ **धीरे**

ଥିରିଥିରି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଶ—ଧୀର; ଅଚଞ୍ଚଳ—
Thirithiri Slow; quiet.

ସ୍ତ୍ରୀ. କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ଧୀରସ୍ଥିରଚିତ୍ତରେ—1. Gently.
୨ । ଧୀରେ ଧୀରେ—2. Slowly.

ଥିରେ—ବେ. କ୍ରି. ବିଶ—ଥିରଥିର (ଦେଖ)
Thire Thirathira (See)
ବେନ ତରଣ ଥିରେ(ଂ)ଥୋଇ
କପାଳେ ବେନ କର ଦେଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଥିଲ୍ଲ—ଦେ. ବିଶ—ଥିବା ୧ (ଦେଖ)
Thil**lā** Thibā 1 (See)
ସାନ୍ତୁ ଭେଟିଲ ବ ଥିଲ ତାଉକ । ପ୍ରତାପ. ଶତଶ୍ଲୋକୀ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୍ୟ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବିପରୀତ ଁ ବା ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଥିଲ ଦେ. କ୍ରି. [ଥିବା କ୍ରିୟାର ଅତୀତକାଳ ଭୂତୀୟ ପୁରୁଷ ଅନାଦରାର୍ଥ (ସେ) ଏକ ବଚନ] (ସେ ତାହାଁ) ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲା; ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲା—(He, she, or it) Was; was staying; existed.

ଥିଲାକୁ—ଦେ. ଅ—ଥିବାରୁ—
Thilāku

ଆମ୍ଭେ ଥିଲାକୁ ତୁ ଅଇଲୁ । ପ୍ରାଚୀ. ନଜୁଣିମାଡ଼ାସ୍ୟ ।

ଥିଲା ଘର—ଦେ. ବି. (ଯେଉଁ ଘର ବା ପରିବାରର ଧନ ଅଛି)—
Thilā ghara ଧନୀ ପରିବାର—Rich family; well-to-do family.

ଥିରଘର

(ଥିବାଘର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥିଲାଘର ପୁଅ ଉଜ । ଉଗ ।

ଥିଲାବାଲା—ଦେ. ବିଣ—ଥିବା ୧ (ଦେଖ)
Thilābālā Thibā (See)

ତଳେଇ ଗାଁ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲାବାଲା ସେବକ । ଫକୀରମୋହନ, ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଥିଲା ଲୋକ—ଦେ. ବି—ବଡ଼ଲୋକ—
Thilā loka Rich man.

ଥରଲୋକ

ଥୁ—ଦେ. (ପ୍ରତ୍ୟୟ) (ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତିବାଚକ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୧ । ଠାରୁ—
Thu 1, From.

ଚ୍ଛେ ୨ । ଅପେକ୍ଷା—2. Than.

ସେ ଦେ. (ଛେପ ପକାଇବା ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—(ଥୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । (ଘୃଣାର୍ଥକ) ଛି ! ଧିକ୍ !—Fie !

ଥୁ ୨ । ଘୃଣା ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ **ଥୂ** ଛେପ ପକାଇବା କେଳେ ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ)—ମୁଁ ତୋତେ (ଥୁଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଘୃଣା କରୁଛି—2. I spit on thee.

ଥୁକ ବି. (ଛେପ ପକାଇବାବେଳେ ଜିଭ ଓ ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚାରିତ **ଥୂକ** ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଛେପ; ଶ୍ଲେଷ; ନିଷ୍ଠୀବନ; ପିକ—
Spittle; saliva

ଥୁଅ—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ସ୍ଥା ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ ସ୍ଥାପି ଧାତୁ, ଥୋଇବା ଓଡ଼ିଆ
Thua ଧାତୁର ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ ଅନୁଜ୍ଞା)—
ଥୁଅ; ରାଖ ୧ । (ତୁମ୍ଭେ) ରଖ—(you) Do keep.

ରଖୋ ଏହାକୁ ପ୍ରାଣ ସାନ୍ତେ ଥୁଅ
ଉଜ୍ଜ୍ୟ ବାହାର କରୁ ନଥ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ସ୍ଥାପନ କର—2. (you). Do place.

ଥୁଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ଥା ଧାତୁ)—ସ୍ଥାପନ—
Thuā Placing.

ଥୁଓୟା ବିଣ.—୧ । ସ୍ଥିତ—1. Placed; put.

ରଖନା ୨ । ରକ୍ଷିତ—2. Kept; preserved.

ବନ୍ଦୁକ ବାରୁଦ ଥୁଆ ଧନୁ ଉଙ୍କି ସ୍ପର୍ଶି । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୩ । ସ୍ଥାପିତ—3. Set down.

ଥୁଆଇବା—ଦେ. ବ.—(ଥୋଇବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Thuāibā The causative form of Thoibā.

ରଖାନ ୨ । ରଖାଇବା; ସ୍ଥାପନ କରାଇବା—
ରଖବାନା To cause to place or se

ପୃଥିବୀର ପ୍ରତିରୂପ ଗଢ଼ାଇ ବାହାନେ,
ଥୁଆଇବ ଜଗତରେ ଯଶସ୍ୱୀ ହୋଇ । ସ୍ୱପ୍ନାଳା ଅ. ମହାପାତ୍ର ।

ଥୁଆଥୋଇ—ଦେ. ବ.—୧ । ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ଘରେ ବିଧବାବିବାହ ବା
Thuāthoi ଦୁଇଥର ପ୍ରଥା—1. The system of widow
ସୁମାବନ marriage amongst the Śūdras

୨ । ବିଭିନ୍ନ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କୁ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ରଖିବା—
2 Keeping things in proper order.

ଥୁଆ ଯି(ଜ)ବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଥୋଇବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)
Thuāji(he)bā ରଖା ଯାଇଥିବା—To be placed.

ରାଖା ହଓୟା ଥୁଆ ହୋଇଥିବା ଆଗରେ ହିଡ଼ାଗଡ଼,
ରଖାୟାନା ଜଳୁଥା ଦୋଇ ଭୂହି ଜଳୁ ତ ସପ୍ତଗ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଥୁଇ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରକ୍ଷିତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Thui Kept (woman).

ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଥୋଇଲା ମାଇପ; ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ; ପୋଇଲା—
Concubine; mistress; kept woman.

ଥୁଇବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି.—(ଭୁଲ. ବ. ଥୁଓସ୍ଥା)—ଥୋଇବା,
Thuibā ରଖିବା—To keep; to put; to place.

ଥୁଁତି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ.—(ଭୁଲ. ବ. ଏହ ଶବ୍ଦ ଏହ
Thuñti ଅର୍ଥରେ)—୧ । ଥୋଡ଼ି; ଓଠ—1. Chin.

୨ । ଥୋମଣି—2. Snout.

ଥୁକ—ଦେ. ଅ.—ଥୁ (ଦେଖ)
Thuk Thu (See)

ବ.—ଥୁକ—(ଦେଖ)—Thuka (See)

ଥୁକ—ଦେ ବ.—(ଥୁ=ଛେପ ପକାଇବା ଧ୍ୱନିରୁ)—୧ । ପଠିତ
Thuka ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ରଖିବା ଚଉ—1. Book-mark.
ଥୁ ଥୁ ୨ । ଘାଟରୁ ଫିଙ୍ଗାଯିବା ଛେପ—
ଥୂକ 2. Spittle.

ଛେଳମାନେ ଥୁକ ପକାଇବାକୁ ପୃଥା ବେଳ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଥୁକଦାନି—ଦେ. ବ.—ପିକଦାନି (ଦେଖ)
Thukadānī Pikadānī (See)
ଥୁକଦାନୀ

ଥୁକ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଛେପ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Thuka pakā(ke)ibā Chhepa pakāibā (See)
ଥୁଥୁ ଫେଲା **ଥୂକ ଫେକନା**

ଥୁକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଥୁକିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ;)—
Thukā(ke)ibā Causative form of Thukibā.
ଥୁଥୁ ଫେଲାନ ୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଛେପ
ଥୁକାନା ପକାଇବା କର୍ମ କରାଇବା—2. To cause others to spit upon a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଓ
୧	ଈ	ଉ	ରୁ	ଲୁ	ଏ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ୍ର

(ଯଥା—ଜମିଦାର ପାଣଙ୍କଦ୍ୱାର ଦାଣ୍ଡିଆ ପ୍ରଜା ମୁହଁରେ ଥୁକାଇ କର ଦାଣ୍ଡିଆ ପ୍ରଜାର ଜାତି ନେଲେ।)

୨। ପାଟିରେ ପୂରାଇଦେବା ଜନିଷକୁ କାଢ଼ି ପକାଇବା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରିବା—2. To cause a person to spit up anything he has got in his mouth.

(ଯଥା—ପିଲା ଗୁଡ଼ାଏ ମାଟି ପାଟିରେ ପୂରାଇ ଥିବାର ଦେଖି ବାପା ପିଲାଙ୍କୁ ସେ ମାଟିଗୁଡ଼ାକ ଥୁକାଇ ଦେଲେ।)

ଥୁକାର—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଥୁତ୍‌କାର)—୧। ଥୁ ଥୁ କରି ଛେପ ପକାଇବା—1. Spitting.

Thukāra

ଥୁତ୍‌କାର ୨। ଛେପ—2. Spittle.

ଥୁକାଇ

ଥୁକଥାଇ—ଦେ. ଅ.—୧। ଥୁ (ଦେଖ)

Thukithāi 1. Thu (See)

ଥୁକଥା
ଥୁକ୍‌ଥାଇ
ଥୋକିଥାଇ
—ଅନ୍ୟରୂପ

୨। ଖେଳାଳି ପିଲା ଖେଳମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ କିଛି କ୍ଷଣ ପାଇଁ ଖେଳ ଛାଡ଼ି ଗଲିଗଲା ବେଳେ

ଛୁତିଆ ଖେଳକୁ କିଛିକ୍ଷଣ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବା ପାଇଁ ଭୂମିରେ ଅଙ୍କିତ ଷ୍ଟେଡ଼ରେ ବା ସାଉରେ ଛେପ ପକାଇବା ବେଳେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଶବ୍ଦ (ଏଥିର ଅର୍ଥ ମୁଁ ଫେରି ଆସିବା ଯାଏଁ ଖେଳ ବନ୍ଦ ରହୁଥିଲା)—2. (An interjection used by a player who is obliged to leave the game for some little time and who spits at the pot and utters this word) Let the game be stopped till I come back.

ଥୁକିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ଛେପ ପକାଇବା—

Thukibā 1. To spit.

ଥୁଃ କରା ୨। ଘୃଣାରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ଛେପ **ଥୁକନା** ପକାଇବା—2. To spit on a thing or person with contempt.

ଥୁଣ୍ଟା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ସ୍ଥାଣୁ)—୧। ସ୍ଥାଣୁ—

Thuṇṭā 1. Lopped up (tree).

ଠୁଁଟା ୨। ଶାଖାଘ୍ନ—2. Shorn of branches.

ଡୁଁଠା, ଡୁଁଟା ୩। (ଦୃଶାର୍ଥକ) ଜଳମ୍ବା ଓ ଅଶ୍ଚ ବୃଦ୍ଧ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

3. Decrepit; worthless and old (man).

୪। ଅତି ବୃଦ୍ଧ—4. Very old.

୫। ମୁନ୍ଦା; ମୁନ ଘୋର ହୋଇଯାଇଥିବା (ଅସ୍ତ୍ର, ଲେଖନ, କଲମ ଆଦି)—ଦନ୍ତୁର—

5. Blunted (weapon; pen).

ଭାଲୁକା ଚଢ଼ିଲ ସାତୋଷ ପଉର ଲେଖନ ହୋଇଲ ଥୁଣ୍ଟା—
ଉକାଉ. ସାଉଥ ବାହା।

୬। ସାଦାର ହାତ ବା ଗୋଡ଼ ବା ଆଙ୍ଗୁଠି ନ ଥାଏ—

6. Maimed.

୭। ସାପ୍ତା ଲାଞ୍ଜ କଟି ଯାଇଅଛି—7. Tailless.

ଡୁଁଠ, ଡୁଁଡ଼, ଡୁଁଠା ବ—୧। ଲମ୍ବା କାଠି—1. A long stick.

୨। ଶାଖାଘ୍ନ ବୃକ୍ଷର ଗଣ୍ଡି—

2. A branchless trunk.

୩। ଶାଖାଘ୍ନ ବୃକ୍ଷ—3. A pollard.

୪। କଟା ହୋଇଥିବା ବରଡ଼ ଆଦ ଗଛର ମୂଳର ସେଉଁ କାଠ ଭୂମିରୁ ଉପରକୁ ଉଠିଥାଏ—

4. Stubble; protruding stick.

ଥୁଣ୍ଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ—ଥେଣ୍ଟା; ମୃଗର; ଉତ୍ତରଦାୟକ

Thuṇṭiā (ଉତ୍ତଂ, ଶିଷଂ)—Recalcitrant; insubordinate (servant or pupil).

ଥୁତ୍—ସ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଛେପ; ନଷ୍ଟୀବନ—

Thut Spittle.

ଥୁତ୍‌କାର—ସଂ. ବଣ. (ଥୁତ୍+କୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—ଛେପ ପକାଇବା—Spitting.

ଦେ. ବ—୧। ଛେପ—1. Spittle.

୨। ଧିକ୍କାର—2. Contemptuous disparagement.

ଥୁତ୍(ତୁ)କାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଧିକ୍କାର; ଉତ୍ତରସ୍କାର)—

Thut(tu)kāribā ୧। ଘୃଣାରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଛେପ ପକାଇବା—1. To spit on a person.

ଥୁକା ଫଜୀହତ କରନା ୨। ଧିକ୍କାର କରିବା—2 To cry down a person contemptuously.

ଥୁତ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ପୁଂ. (ଭୁଲ. ହି. ଭୁତ୍‌ରା)—

Thutrā ଖନା; ତୋତଲା—Stammering.

(ଥୁତ୍‌ରା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଥୁତ୍‌ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଥୁତି(ଥି)—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ସୋତୀ) (ଭୁଲ. ହି. Thuti(thi) ଥୁତନି; ଥୁତନୀ)—୧। ଚିବୁକ; ଓଠର ତଳଭାଗ—1. The chin.

୨। ଥୋଡ଼ି; ଦାଢ଼ି—2. Beard.

୩। ଥୋମଣି—3. Snout,

ଥୁତୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଥୁତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Thutu (etc) Thut etc (See)

ଥୁତ୍ଥା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଥୁତ୍)—୧। ଧିକ୍କାର—

Thutthā 1. Contemptuous expression.

ଥୁତ୍‌କାର (ଯଥା—ମୋ ଉପରେ ଏତେ ଥୁତ୍ଥା କାହିଁକି ?)

ଥୁଡ଼ୀଥୁଡ଼ୀ, ଥୁକାଇ ୨। ଅନବରତ ଛେପ ପକାଇବା—

(ଥୁତ୍‌ଥାଅ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Repeated spitting.

ଥୁ ଥୁ—ଦେ. ଅ—ଧିକ୍କାର; ଛିଃ ଛିଃ—

Thu thu Fie !,

ଥୁଥୁ ଥୁଥୁ ଥୁ ଥୁ ତୋ ରୂପର ଦମ୍ଭରେ—ଗୋଲକ. ଉତ୍କଳେଶ୍ୱ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । 'ଅତଏବ' ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉପାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯାଇଥିବେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, କୁଅ ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଥୁପ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଥୋପ• (ଦେଖ)
Thupa — Thopa (See)

ଥୁପନା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ମରଦ୍‌ଛୁଁ। ଫାଲ୍‌ଲି ଉଉରେ ଝୁଲୁଥିବା ସୂତା ବା ରେସମ ସ୍ତବକ—Tassels.
Thupanā — ପାଲବ ଥୁପନା ପର ବୁଢ଼ିଆଣୀ ବସା ମେଞ୍ଚା ମେଞ୍ଚା ହୋଇ ଝୁଲୁଅଛୁ—
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।

ଥୁପା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଥୋପା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Thupā (etc) — Thopā etc (See)

ଥୁପି—ଦେ. ବ—ଥୋପା (ଦେଖ)
Thupi — Thopā (See)

ଥୁବୁଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଥୁବୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Thubṛdā — Thubuṛdā (See)
(ଥୁବୁଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଥୁବୁଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. ସ୍ତବର)—୧ । ମୁଣ୍ଡା; ଦାଢ଼ ନ ଥିବା; ଦନ୍ତୁରା—1. Blunt.
Thubuṛdā
ଥବଡ଼ା, ଥୋବଡ଼ା
ଥୋଥା
୨ । ଦରବୁଢ଼ା; ଅତି ବୃଦ୍ଧ—2. An elderly person.
୩ । ଦରବୁଢ଼ା ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ଅବବାହୁତ ରହେ—3. Old bachelor; a man who has long passed his marriageable age but still unmarried.
୪ । ନତ—4. Bent.
୫ । ନର୍ଲଜ; ଥୋବରା—5. Shameless

ଥୁବୁଡ଼ୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ବସ୍ୟାସ୍ଥା ଓ ଅବବାହୁତା (କନ୍ୟା)—(a girl) Who has long past the marriageable age; old yet unmarried (woman).
Thubuṛdī
ଥୁବଡ଼ୀ
ଥୋଥୀ
କରଣ ଘର ବୋଲି ଝିଅଟାକୁ ଥୁବୁଡ଼ୀ କଣ୍ଡ ଘରେ, ଉଣିବା ସେଇଟା
ନହାତ ଜଇଠାପିଣିଆ କଥା । ଫକୀରମୋହନ, ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଥୁମ(ମୁ ଣି—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଥୋମଣି (ଦେଖ)
Thuma(mu)ṇi — Thomaṇi (See)

ଥୁମି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଂ—ପାଗ; ଠେକା—
Thumi — Turban.

ଥୁରଥୁର—ଦେ. ବ—ଥୁରୁଥୁରୁ (ଦେଖ)
Thur thur — Thuruthuru (See)

ଥୁରୁଥୁରା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଥରଥରା; କମ୍ପମାନ; ଯେ ଥରେ—1. Trembling; shaking; tremulous; crazy.
Thuruthurā
ଥୁରଥୁରେ
ଥରଥରାନିବାଲା
୨ । ଭିତୁ—2. Timid.
ଥରଥରିଆ, ଥୁରୁଥୁରିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ
୩ । ଅତି ବୃଦ୍ଧ ଓ କମ୍ପିତ କଳେବର—3. Shaky; decrepit.
(ଥୁର(ରୁ)ଥୁରା; ଥୁର(ରୁ)ଥୁରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଥୁର(ରୁ)ଥୁରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥୁରୁଥୁରୁ କମ୍ପିବା—
Thur(ru)thurā(re)ibā — Shivering; trembling.
ଥୁର୍‌ଥୁରାନ, **ଥରଥରାନା**

ଥୁରୁଥୁରୁ—ଦେ. ବଣ—ସାମାନ୍ୟ ଭାବରେ କମ୍ପିବା—
Thuruthuru — Shivering; shaking.
ଥୁରଥୁର [ଦ୍ର—ଥର ଥର ଅପେକ୍ଷା ଲଘୁତର କମ୍ପକୁ ଥୁରୁଥୁରୁ କୁହାଯାଏ ।]

ଥୁରେ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ସଙ୍କନାମ—ଥୋଡ଼ାଏ; ଅଳ୍ପ; ସାମାନ୍ୟ—
Thure — A little; a few.
(ଥରେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥୁର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବଣ (ଥୁର୍ଦ୍ଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ବିନାଶିତ—
Thurtta — 1. Destroyed.
୨ । ହତ—2. Killed.

ଥୁର୍ବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବଧ କରିବା—
Thurb (root) — 1. To kill.
୨ । ବିନାଶ କରିବା—2. To destroy.

ଥୁଲିଂ ମଠ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଭାରତର ହିମାଳୟର ସାନୁଦେଶରେ ଥୁଲିଂ ମଠ ଅବସ୍ଥିତ ବୌଦ୍ଧ ମଠ—Name of a Buddist monastery at the foot of the Himalayas in Tibet.
Thulim maṭha
ଥୁଲିଂ ମଠ
[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ପାଞ୍ଚଲକ୍ଷରୁ ଅଧିକ ପୁସ୍ତକ ଓ ୭।୮ ଲକ୍ଷ ଦେବ ଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛନ୍ତି ।]

ଥେଇଥା—ଦେ. ଅ ଓ ବ—ଥେଇ ଥେଇ (ଦେଖ)
Theiā — The thei (See)
(ଥେଇ, ଥେଇଡା, ଥେଇଆଡା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥେଇକି ଥାକଡ଼—ଦେ. ଅ. ଓ ବ—ଥେଇ ଥେଇ (ଦେଖ)
Theiki thākaṛda — Thei thei (See)
(ଥେଇକି ଥାକଡ଼ି, ଥେଇକି ଥେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥେଇ ଥେଇ—ଦେ. ଅ.—ନାଚିବାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—
Thei thei — A key of dancing.
ଥେଇଥେଇକା, ଥେଇ ଥେଇଡା, ଥେୟା ତା ଥେଇ ଥେଁୟା ଥେଁୟା } —ଅନ୍ୟରୂପ
ଥେଇ ଥେଇ ହୋଇ ଭଲ ତ ନାଚଇ ବାଜା ଶୁଣି ହୋଇ ତୋଷ ଯେ ।
ଦୀନନାଥ, ବତଶବ୍ଦମାନ୍ଦ୍ରଣ ।

ଥେଇ ଥେଇ ବ—୧ । ନୃତ୍ୟ—1. Dancing.
ଥିରକ ଥିରକ ଥେଇ ଥେଇ
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କଳ କଜିଆ—2. (figurative) Quarrelling.
(ଯଥା—ତାଙ୍କ ଘରେ ୩ ଜଣ ହେଲା ଥେଇ ଥେଇ ଲଗିଛି ।)

ଥେଇ ଥେଇ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ହରକ୍ତ କରିବା—1. To pester a person.
Thei thei karibā
ଥେଇ ଥେଇ କରା
୨ । ଅସ୍ଥିର କରିବା—2. To make a person restless.
ଥେଇ ଥେଇ କରିବା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଭ୍ରଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଐ	ଔ	ଋ	ଲୃ	ଯ୍ୱେ	ଅକାର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଥେଇସ୍ୱା—ଦେ. ବିଣ—୧ । କ୍ଲାନ୍ତ—
Theiyā 1. Tired.
(ଥେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବିରକ୍ତ—2. Disgusting.
ଥେତୋ (ଯଥା—ମୁଁ ସେଠାକୁ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଥେଇସ୍ୱା ହୋଇ
ଥେଁଡ଼ର ଗଲିଣି)
ଯାତ୍ରା ବହୁଥିଲ ସେଇସ୍ୱା
ନାଚ ନାଚ ବହ ଥେଇସ୍ୱା—ଭଗ ।

ଥ ଓ ବ—ଥେଇ ଥେଇ (ଦେଖ)—Thei thei (See)

ଥେଣ୍ଟା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଧୃଷ୍ଟ)—୧ । ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ—
Thenṭa 1. A wicked person.
ଠେଁଟ ୨ । ଚୋର—2. A thief.
ଠେଠ ୩ । ଡାକୁ; ଡକାଇତ—3. Robber.
ଏ ବାକ୍ୟରେ ଯେ ଥେଣ୍ଟା ଶବ୍ଦ ହୋଇ ଗୋଟ
କରନ୍ତୁ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଧନ ବସ୍ତ୍ର ଲୁଟ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାତ୍ମରତ. ବର୍ଣ୍ଣ ।
୪ । ଥଣ୍ଟା; ଚଞ୍ଚୁ— 4. Beak.

ବିଣ—୧ । ଫିଟ୍‌ଫାଟ୍—1. Foppish.
୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Complete; pure and simple.
(ଯଥା—ଥେଣ୍ଟା ବାବୁ ।)
୩ । ଅମିଶ୍ରିତ— 3. Pure; unmixed.
(ଯଥା—ଥେଣ୍ଟା ହୁଦ୍ଦ ।)

ବିଣର ବିଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଜବ୍ଦାନ୍ତ—1. Very; extremely.
୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ; ଜଯଝ—2. Fully.
(ଯଥା—ଥେଣ୍ଟା ବଜାଇ ।)
୩ । ଅମିଶ୍ରିତରୂପେ—Purely.

ଥେଣ୍ଟା କାଲ—ଦେ. ବିଣ—ସାମାନ୍ୟ କାଲ; ବଡ଼ ବୋଲ—
Thenṭa kāla Slightly deaf; one who can hear words if uttered loud.

ଥେଣ୍ଟା—ଦେ. ବ—୧ । ମୁଠ; ଗାଲରେ ମୁଷ୍ଟି ପ୍ରହାର—
Thenṭā 1. A box on the cheek, a fist blow
ଠୁନକା on the ear or the side of the face.
୨ । ଠୁଣ୍ଟା; ଖୋଣ୍ଟା—2. Protruding; stubble.

ବିଣ—୧ । ଉଦ୍ଧତସ୍ୱଭାବ (ଲୋକ), ଅମାନଆ; ଠେଁସା; ମଗଜ-
ଥେଣ୍ଟିଆ ଥେଣ୍ଟା ଥେଣ୍ଟିଆ } ଅନ୍ୟରୂପ ମାରି; ଅବାଧ୍ୟ—1. Insubordinate; disobedient.
୨ । ଯେ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ଅବଜ୍ଞା
କରେ; ଅବାଧ୍ୟ—2. One who disregards the
(ଥେଣ୍ଟୀ, ଥେଣ୍ଟେଇ, ଥେଣ୍ଟୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) orders of one's superiors; recalcitrant.
ଠେଁଟା, ଠେଠା ୩ । ଜିଦ୍ଦିବାଜ୍—3. Obstinate; selfwilled;
ଢୋଠ stubborn (Beams).
ଥେଣ୍ଟାପଣ ଥେଣ୍ଟପଣ } ବ

ଥେଣ୍ଟା ଥେଣ୍ଟି—ଦେ.ବ—୧ । ଠେସା ଠେସି; ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି (ବା
Thenṭā thenṭi ଗୃହର) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପରସ୍ପର
ଠେସାଠେସି ମଧ୍ୟରେ ଜଳ ଲଗାଇ ପରସ୍ପର ଉପରେ ଭାର
ଡୁଁଡାଡୁଁସୀ ପକାଇବା—1. Mutual shirking or shuffling of responsibility for doing any work; carping at each other.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଘରେ ଏକାଧିକ ଗୃହର ଥାଆନ୍ତି ଓ ଗୃହରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଭାଗ ନ ଥାଏ ସେମାନେ ଥେଣ୍ଟା ଥେଣ୍ଟି ହୋଇ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ବାକି ପକାଇ ରଖନ୍ତି ।]
୨ । ଗୁରୁଜନ ବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ଏକାଧିକ ଥର ଅବଜ୍ଞା କରିବା—2. Repeated recalcitrancy or insubordintion.
୩ । ଠେଲାଠେଲି (ଦେଖ)—3. Ṭhelāṭheli (See)

ଥେଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ବଡ଼ ଥଣ୍ଟାବିଶିଷ୍ଟ; ଥଣ୍ଟିଆ—
Thenṭiā 1. Having a long beak; long-beaked.
ଥେଣ୍ଟେଇ ଥେଣ୍ଟୋଇ ଥେଣ୍ଟୁଇ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଥେଣ୍ଟା (ଦେଖ)
2. Thenṭā(See)

ଥେଣ୍ଟିଆ କମ୍ଭୀର—ଦେ. ବ—ଥଣ୍ଟିଆ କମ୍ଭୀର (ଦେଖ)
Tenṭiā kimbhīra Thanṭiā kimbhīra (See)

ଥେଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୁରୁଜନ ବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ କଥାକୁ ଅମାନ୍ୟ
Thenṭibā କରିବା—1. To disobey or disregard
ଠେଠା the words of one's superiors.
ବାତ କଟାନା, ଢୋଠାନା ୨ । ଗୁରୁଜନ ବା ପ୍ରଭୁଙ୍କ କଥାରେ ସବାବ ଦେବା-
2. To give curt replies to the words or questions of one's superiors.

ଥେଣ୍ଟୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ରୋଟି) —
Thenṭī ୧ । ଯେଉଁ ଲମ୍ବା ସରୁ ଓ ମୁନଆ ଭୂଖଣ୍ଡ (ଥଣ୍ଟାପରି)
ଠେଠୀ ଜଳ ମଧ୍ୟକୁ ପଶି ଯାଇ ଥାଏ—
1. A narrow pointed strip of land running into water.
୨ । ମୁଠ—2. A box on the side of the face.

ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅମାନଆ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
ଠେଁଟୀ 1. Insubordinate (woman).
୨ । କଳହପ୍ରିୟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. Quarrelsome (woman).

ଥୋଥା—କ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଖଳା; ଯାହାର ଘାଣ୍ଟ ଲାଗେ—
Thothā Stammering.
(ଥୋଥୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଥେନ୍ତରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଥନ୍ତରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Thentarā (etc). Thantarā etc. (See)

ଥେବଡ଼ା—କ୍ରାବି. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ—ଚେପା—
Thebarḍā Flat.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପାଖାରଣ ରେଫେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମଡିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ।ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ନଂବା ୨ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କ୍ଷୁଧ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଥେବଡ଼ା ନାଙ୍କରେ ନାଣୀ ମସୂରି ବସ୍ତଣୀ ସିବ ଲଗି ।
ଫକୀରମୋହନ. ମାମ୍ମି ।

ଥେବିବା—ଦେ. କି—୧ । ଭୂଇଁରେ ହାତ ଭର୍ତ୍ତି ଦେବା—
Thebibā 1. To support one's self by putting
ଠେଁଠନା the thumb on the ground.

ଦୁମାଲସ୍ୱ ଶିଶୋ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠେନ ଥେବ
ତସ କଲେ ଶବ ବରଷ ସୁଖ ଭୁବ । କୃଷ୍ଣଦିନ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୨ । ଖୋବିବା; ଭୁଷିବା; କାହାର ଉଚ୍ଚରକୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଭେଦ କରିବା.—2. To poke.

ଥୈଆ—ଦେ. ଅ ଓ ବ—ଥେଇ ଥେଇ (ଦେଖ)
Thaiā Thei thei (See)
(ଥୈ, ଥୈଥୈ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥୈଲୀ(ଲି)—ଦେ. ବ—ଥଲୀ ୧ (ଦେଖ)
Thailī(lī) Thalī 1 (See)

ଥୋଇବା—ଦେ. କି. (ଫ. ସ୍ତା ଧାତୁ ଣିର୍=ସ୍ତାପି ଧାତୁ)—
Thoibā ୧ । ବନ୍ଧା ପକାଇବା; ବନ୍ଧକ ଦେବା—
ଥୁଆ; ଥୋଓୟା 1. To pledge.
ରଖନା ୨ । ରଖିବା—2. To keep.

ଥୋଇ ଭୁବନ୍ତଳେ ନ କର ବନ୍ଧକ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଙ୍ଗୋପଭଙ୍ଗ. ଥ.ଗୀତ ।

୩ । ସ୍ଥାପନ କରିବା—3. To place; to set; to put down.

୪ । ନ୍ୟାସ କରିବା—4. To deposit; to keep in trust.

୫ । ସଞ୍ଚୟ କରିବା—5. To store up.

୬ । ଉତ୍ପାଦନ କରିବା; ଜାତ କରାଇବା—6. To produce.

ଜନ ଭୁଦେ ଥୋଇ ବଅନ୍ତ ଉତ୍ପାଦ । କୃଷ୍ଣଦିଂ. ମହାଭାରତ ବନ ।

୭ । ବଢାଇ ରଖିବା; ଜଆଇବା—
7. To bring up; to let live.

ଏ ବାଳବତ୍ସା ସ୍ୱାମୀ ତ୍ରୋସ୍ତା
ଏହାକୁଁ ତୁମ୍ଭେହିଁ ନ ଥୋଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ବ୍ୟ—୧ । ରଖାଯାଇଥିବା—1. Kept.

୨ । ସଞ୍ଚିତ—2. Hoarded; stored.

୩ । ସଞ୍ଚୟକାରୀ; ଯେ ରଖିଥାଏ—
3. Keeper; one who has kept or stored.

(ଯଥା—ଧନ ଥୋଇବା ଲୋକ ମରିଯିବାରୁ ପୁଅମାନେ ତାହା ଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ ।)

ଥୋଇଲା—ଦେ. ବଣ—ଥୋଇବା (ଦେଖ)
Thoilā Thoibā (See)

ଥୋଇଲ (ା)ଧନ ତୋର ଶତ୍ରୁ ଖାଇବେ । ମନବୋଧ ଚଉତଶା ।

ଥୋଇଲୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରଖିତା—Kept.
Thoilī ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଘୋଇଲୀ; ପୁରୁଷର ଅବୈବାହିତା
ରଖନା; ସୁରୈତୀକୁ ରଖେଲୀନ ସ୍ତ୍ରୀ—Concubine; kept woman.
(ଥୋଇଲା ମାଇପ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥୋଇଲା ଘଇତା—ଦେ. ବ—ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀର ଜାରପତ୍ତ—
Thoilī ghaitā Paramour of a concubine.
(ଥୋଇଲା ମାଇପ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଥୋଇଲା ପୁଅ—ଦେ. ବ—ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ—
Thoilī pua Son of a concubine; a bastard; an
ରଖେଲୀନକା ବଚ୍ଚା illegitimate son.
(ଥୋଇଲାଆଡ଼ର ପୁଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥୋକ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. ସ୍ତୋକ=ସାମାନ୍ୟ; ସ୍ତା. ଥୋଅ)—
Thoka ୧ । ଅଳ୍ପମାତ୍ର; ସାମାନ୍ୟ ପରିମିତ—
1 Little in quantity.

୨ । (ଫ. ସ୍ତୋମକ; ସ୍ତା. ଥୋବ୍ଦକ) ଏଙ୍କାଡ଼ୁଉ; ଏକତ୍ର କରାଯାଇଥିବା—2. Gathered together.

୩ । (ସ୍ତୂପୀକୃତ) ସ୍ତୂପୀକୃତ; ଗଦାଗଦା କରାଯାଇଥିବା—
3. Made up into small heaps; heaped up.

ଥୋକ ୪ । ସମଷ୍ଟୀକୃତ—4. Added up; totalled up.

ଥୋକ ୫ । ଏକ କିସ୍ତିରେ ଦଆଯିବା (ଧନ)—
5. Paid in one instalment.

୬ । ବଡ଼ଦରମାଣରେ କ୍ରୟ ବା ଖରଦ କରାଯିବା (ପଣ୍ୟାଦି)—
6. Sold or purchased wholesale.

ବ—୧ । (ଫ. ସ୍ତବକ) ଗୁଚ୍ଛ—1. Cluster.

୨ । (ଫ. ସ୍ତୋମକ, ସ୍ତା. ଥୋବ୍ଦକ) ସମୂହ; ରାଶି—
2. Collection; lump.

୩ । ପୁସ୍ତକାଦରେ ରଖାଯିବା ଚିହ୍ନ—3. A Book-mark.

୪ । (ଫ. ସ୍ତୂପ) ଛୋଟ ଗଦା—4. Small heap.
(ଯଥା—ଟ ୧୦୦କୁ ୫ ଥୋକ କଲେ ରଖ ।)

୫ । ଥର; ବାର; କିସ୍ତି—5. Instalment; time.
(ଯଥା—ମୋର ତୋ ଉପରେ ଭାରୀ ହୋଇଥିବା ଟଙ୍କା ଜଳ ଥୋକରେ ସୁଝିଦେଲେ ମୁଁ ସୁଧ ଦାବ କରିବ ନାହିଁ ।)

୬ । (ଫ. ଥୁତ୍କାର) ଛେପ; ଥୁକ—6. Spittle.

୭ । ସମଷ୍ଟି; ଯୋଗଫଳ—7. Total.

୮ । ଟଙ୍କାଆଦ ଦେବାର ଥର; କିସ୍ତି—8. Instalment.

୯ । ଏକାଥରକେ ବହୁଦ୍ରବ୍ୟର ଖରଦ ବିକି—
9. Wholesale transaction of sale or purchase.

କି. ବଣ—୧ । ଏକାଠେଁ; ଏକା କିସ୍ତିକେ (ବହୁସଙ୍ଖ୍ୟା ବା ମୂଲ୍ୟ ଦେବା)—1. Once; by one instalment; in a lump sum.

୨ । ବହୁ ପରିମିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏକାଥରକେ ବିକ୍ରୟ ବା କିଣିବା ପ୍ରକାରେ—2. Wholesale.

ଥୋକ ଟଙ୍କା—ଦେ. ବ—୧ । ସମୁଦାୟ ଟଙ୍କା—
Thoka ṭaṅkā 1. Whole amount.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ

ଥୋକଟାକା ୨ । ସମୁଦାୟ ନଗଦ ଟଙ୍କା—
ଥାକରୁପୈୟା 2. A lump sum in cash.

ଥୋକ ଥୋକ କର୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଏକକାଳୀନ—
Thoka thoka kari 1. By one instalment.
ତାକତାକ କରେ ୨ । ଏକାଥରକେ—2. Once.
ଥାଁକଥାଁକ ୩ । ଗଦା ଗଦା କର—3. In different heaps.
ଥୋକଥୋକ, ଥୋକ୍‌କଥୋକେ } ଅନ୍ୟରୂପ ୪ । ଥର ଥର କର—
4. By instalments.
୫ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କର—5 In small quantities.
୬ । ଗୋଛ ଗୋଛ କର—6. In sheafs.

ଥୋକଦାର—ଦେ. ବିଣ ଓ ବ—ଏକାଥରକେ ବହୁ ପରିମାଣରେ
Thokadāra ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ କ୍ରୟ ବିକ୍ରି କରିବା ବାଲ୍ଲ ବେପାର—
ଥୋକଦାର Purchasing or selling wholesale; a
ଥୋକଦାର wholesale trader.
(ଥୋକଦାରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଥୋକବନ୍ଦି—ଦେ. ବ—୧ । କିସ୍ତିବନ୍ଦ; ପାଣ୍ଠିଣା ଟଙ୍କା ଏକାଧିକ
Thokbandi ଥରରେ ଦାଖଲ କରିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—
ଥୋକବନ୍ଦୀ 1. Arrangement to pay the dues
ଥୋକବନ୍ଦୀ by instalments.
୨ । ଗଦା ଗଦା କର ରଖିବା—
2. Arranging anything in heaps.
୩ । ଥାକବନ୍ଦ; ସୁସଜ୍ଜିତ ବା ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କର ରଖିବା—
3. Classification; arrangement in layers.
ବିଣ.—୧ । ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ—1. Classified.
୨ । ସୁସଜ୍ଜିତ—2. Arranged.
୩ । ଗଦା ଗଦା କର ରଖାଯିବା—
2. Arranged in heaps.
୪ । କିସ୍ତିବନ୍ଦ କରି ଯାଇଥିବା—4. Arranged to be paid in instalments.

ଥୋକବସ୍ତ—ଦେ. ବ.—ଥାକବସ୍ତ (ଦେଖ)
Thoka basta Thākabasta (See)

ଥୋକବିକ୍ରି—ଦେ. ବ.—ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଏକ ଥରକେ ଜଣକୁ ବିକ୍ରୟ
Thoka bikri କରିବା—Wholesale disposal of any
ଥୋକେବିକ୍ରୀ commodity.
ଥୋକବିକ୍ରି

ଥୋକାଏ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ସ୍ତୋକ)—ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ—
Thokāe A few.
କତେକ ଯୁବ କର ଥୋକାଏ ଏଥିରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ।
କୋଇକାଇ; କିତନା; ଥୋଡା କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା
ସର୍ବନାମ.—କେହି କେହି; କେତେକ—Some.
ଯେତେ ବୃଦ୍ଧ ସ୍ତ୍ରୀସ ଅଟନ୍ତି ଏ ଲୋକେ,
ଏ ଯାଗ ବଦ୍ଧ ଥିବି କରିବେ ଯେ ଥୋକେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ସଭା ।

ଏକଟୁକୁ କ୍ରି. ବିଣ.—ଟିକେମାତ୍ର—
ଥୋଡ଼ା A little; slightly.
ଥୋଇଁକେ ଥୋ ପ୍ରୀତ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଦ୍ରାକର ରଶ୍ମି. ଥ. ଗୀତ ।

ଥୋକାଏକ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. ସଙ୍ଗେ କ୍ରି. ବିଣ—
Thokāeka ଥୋକାଏ (ଦେଖ)—Thokāe (See)

ଥୋକୁଲା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଥାକୁଲା (ଦେଖ)
Thokulā Thakulā (See)

ଥୋକେ—ଦେ. ସର୍ବ.—ଅଳ୍ପ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Thoke Some; a few.
ଥୋକେ ଗଜ୍ୟ ଛଡ଼ି ଦୂରେ ପଳାଇଲେ,
ଥୋକେ ଦେଲେ ପଦାନତ । ଗ୍ରନ୍ଥାନାଥ. ପାଦଙ୍ଗ ।
ଦେ. ବିଣ.— ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ—Few.
ବଶ୍ୱସ୍ତ ଚାଳର ଅସ୍ତ୍ରଘାସ୍ତ ଥୋକେ,
ସୈନିକ ଦେଇ ସଙ୍ଗତେ । ଗ୍ରନ୍ଥାନାଥ, ପାଦଙ୍ଗ ।

ଥୋଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ତ୍ରୋଟକ)—୧ । କଦଳୀ ଗଛର ମଞ୍ଜୀ; କଦଳୀ
Thorda ମଞ୍ଜ; କଦଳୀ ମଞ୍ଜୀ—1. The spathe or spike
ଥୋଡ଼ of a plantain tree before it shoots out
ଥୋର from the stem; the pith of a
(ଥୋଡୁଆ; ଥୋର—ଅନ୍ୟରୂପ) plantain.
[ଦ୍ର—ଅଘୁଣ୍ଟା କଦଳୀ ମଞ୍ଜକୁ କଙ୍କଳାରେ ଗର୍ଭଥୋଡ଼ ବୋଲ୍ଲ ଯାଏ ।]
୨ । ଯଦାକୁ ବାହାରିଥିବା ଧାନ ଆଦ ଶସ୍ୟର କେଣ୍ଡା—
2. Green ear of corn before it shoots out from the stem or culm.
୩ । ଦାଢ଼ୀ—3. Beard.
୪ । ଥୋଡ଼ପା—(ଦେଖ)—
4. Thordapā (See)

ଥୋଡ଼ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧାନ ଗଛ କେଣ୍ଡା ବାହାରିବା ଭଳି
Thordadharibā ହେବା; ଶସ୍ୟ ଗୁଚ୍ଛ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରୋନ୍ମୁଖ
ଥୋଡ଼ ହେବା, ଥୋଡୁଆ ହେବା } —ଅନ୍ୟରୂପ ହେବା—To be ready to shoot forth from the stem (said of a paddy plant).

ଥୋଡ଼ପାହାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶୁଣ୍ଡ; ତୁଲ. ଫ୍ରେଞ୍ଚ. ଟ୍ରୋଣ୍ଡ; ଲ୍ଯାଟିନ
Thorda pāhāra ଇନ୍ଦ୍ରକସ; ଇଂ. ଟ୍ରଙ୍କ)—ହାତୀର ଶୁଣ୍ଡ—
ଥୋଡ଼ପା, ଥୋଡ଼ପାଡ଼, ଥୋଡ଼ପାହାଡ଼, ଥୋଡ଼ପାହାଇ, ଥୋଡ଼ ପାଡୁଲ } —ଅନ୍ୟରୂପ The trunk or proboscis of an elephant.
ଶୁଣ୍ଡ ଶୁଣାଡ଼

ଥୋଡ଼ମଞ୍ଜୀ—ସ୍ତ୍ରୀ.ଦେ. (ସାଳପୁର) ବ.—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଞ୍ଜ; ଗଛ ଉପରୁ ଭିଣ୍ଡା
Thorda manjā ବାହାର ଥିବା, ଜଳୁ କଦଳୀ ବାହାର ନ ଆସିବା
କଦଳୀ ପେଣ୍ଡା—The spathe of a plantain tree which has just come out of the trunk.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମିଳାରେ ପ୍ରରେଡ ଉଣା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ଦୋଗପ୍ରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୃଷାଦୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚତୁର ବସରୁ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଥୋଡ଼ହସ୍ତ—ଦେ. ବ.—ଥୋଡ଼ଯାତାର; ହାତୀଶୁଣ୍ଡ—
Thordahasta The trunk of an elephant.
ଶୁଣ୍ଡ ଥୋଡ଼ହସ୍ତେ ଅତି ତୁମ୍ବକୁ ଲଗାଇଲେ,
ଶୁଣ୍ଡାଡ଼ ଦେଖାତ ବଳ ଝିଙ୍କାଝିଙ୍କି ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । କୃଷ୍ଣସଂହ. ମହାଭାରତ, ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଥୋଡ଼ା—ଦେ. ସଙ୍ଗ (ସ. ସ୍ତୋକ; ପ୍ରା. ଥୋଅ; ହିନ୍ଦରୁ ଅନୁକୃତ)—
Thordā ୧ । ସାମାନ୍ୟ ପରମ୍ପିତ—1. A little.
ଥୋଡ଼ା ମଣ୍ଡେ ପଡ଼ କାଦ ଲେଉ ବୁଝ ଥୋଡ଼ା ।
थोड़ा ସଧାନାଥ. ଦରବାର ।
ଥୋଡ଼ାଏ, ଥୋଡ଼ା ଥୋଡ଼ା, ଥୋଡ଼ାଏ ଥୋଡ଼ାଏ, ଥୋଡ଼ାସା } —ଅନ୍ୟରୂପ
୨ । ଅଳ୍ପ—2. Small; little.
୩ । ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ—3. A few.
୪ । କେତେକ—4. Some.
ବଶର ବଣ. ଓ କ୍ରି. ବଣ.—୧ । ସାମାନ୍ୟରେ; ଈଷତ୍—1. Slightly; a little.
ଯାହା ବାପ ବଡ଼େ ଘୋଡ଼ା, ତା ପୁଅ ବଡ଼େ ଥୋଡ଼ା । ଉଗ ।
୨ । ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରାରେ—2. In small quantities.
୩ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ—3. Little by little.
୪ । ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟାରେ—4. In a small number.

ଥୋଡ଼ା ବହୁତ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ସ୍ତୋକ+ବହୁ) (ହିନ୍ଦରୁ ଅନୁକୃତ)
Thordā bahuta ଅଳ୍ପ ହେଉ ବେଶି ହେଉ, ବଡ଼—
ଥୋଡ଼ାବହୁତ Some, be it small or great.
थोड़ा बहु

ଥୋଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସ. ଶୋଣୀ)—୧ । ଭୋଡ଼ ମାଛ—
Thordi 1, A kind of tube-like fresh water
(ଥୋର—ଅନ୍ୟରୂପ) fish.
ଠେଁଟି ୨ । ଉଲ ଓଠ; ତଳ୍ଲ—2. Chin; lower lip
ଦୁଡ଼ୀ, ଠାଡ଼ୀ ୩ । ଥୋଡ଼; ଦାଢି—3. Beard.
ଥୋଡ଼ବ-ମୋଡ଼ ଦେଇ ଅର୍ଜ୍ଜିଲେ ଟେକ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ ।
୪ । ବଳଦଙ୍କ ପିଠିରେ ଶସ୍ୟ ଆଦ ଜିନିସ ବୁହାଇବାର ଅଙ୍ଗା
ପାଲାନ ମୁଣ୍ଡି; ପଲ୍ଲାଣ; ଲଦନ—4. Pack saddle used
ତଂଗୀ in carrying grains etc on the back of pack-bullocks.

ଥୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ— ଏକ ପ୍ରକାର ଶୂଦ୍ର ଜାତି; ଯେଉଁମାନେ
Thordiā ବଳଦଙ୍କ ପିଠିରେ ମାଲ ବୁହାଇ ବ୍ୟବସାସ୍ତ କରନ୍ତି—
(ଥୋଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) A caste of Śūdra who trade
(ଥୋଡ଼ିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) in commodities carried on pack-
ଲଦନା bullocks; pack-bullock-drivers.
ବଣ— ୧ । ବଳଦଙ୍କ ଉପରେ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ବୁହାଉଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Carrying things on pack-bullocks.
୨ । ଯାହାର ଥୋଡ଼ି ଲମ୍ବା—2. Long chinned.
୩ । ଯାହାର ଦାଢ଼ି ଲମ୍ବା—2. Long bearded.

ଥୋଡ଼ିଆ ହିସାବ—ଦେ. ବ—ସାଙ୍କେତିକ ଧାଗ୍‌ରେ କରାଯିବା ଗଣିତ
Thordiā hisāba ବିଷୟକ ହିସାବ—Practice (arith-
ହିସାବ ତିଜାରତ metic).

ଥୋଡ଼ି ବଳଦ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବଳଦମାନଙ୍କ ପିଠିରେ ଥୋଡ଼ି
Thordi balada ବୁହା ଯାଏ; ଥୋଡ଼ିବୁହା ବଳଦ—
(ଥୋଡ଼ିଆ ବଳଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pack-bullocks.
ପାଲାନ ବଳଦ **लदना बएल**

ଥୋଡ଼ୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଂସ୍ତ) ବ—ଥୋଡ଼; ଧାନଗଛର ଗର୍ଭରେ ଥିବା
Thordua ଧାନ କେଣ୍ଡା—Ear of paddy while inside
the stem.

ଥୋଡ଼େ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ସ. ସ୍ତୋକ ଭୈଲ. ହି. ଥୋଡ଼େଇ)—
Thorde ୧ । ସାମାନ୍ୟରେ—1. Slightly.
ଥୋଡ଼ାଇ ୨ । ସହଜରେ—2. Easily.
थोड़ाहो (ଯଥା— ତୁ ମୋର ବିଶେଷ ଲୋକସାନ କଲୁଣି, ମୁଁ ତତେ
ଥୋଡ଼ାଏ, ଥୋଡ଼େଇ } ଅନ୍ୟରୂପ ଥୋଡ଼େ ଛଡ଼ୁଛି ?)
[ଦ୍ର—ସ୍ତୋକ, ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ ଓ ନଞର୍ଥରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
ବଶର ବଣ ଓ ବଣ—ଥୋଡ଼ା (ଦେଖ)—Thordā (See)

ଥୋତଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବଣ—ଯେ ଥଙ୍କ ଥଙ୍କ କର କଥା କହେ—
Thotardā Stammering; halting at intervals
during speech.

ଥୋତା—ଦେ. ବଣ—ମୂର୍ଖ—Idiot.
Thotā ଗୁର ସ୍ୱଗେ ମନଗଣେ ହୋଇଛନ୍ତି ଥୋତା ।
ଥୋଁତା ସ୍ତୋତା, ତୁଚ୍ଛନରୁପଣ ଗାଁତା ।

ଥୋପ—ଦେ. ବ. (ସ. ସ୍ତବକ)—୧ । ବନସି କଣ୍ଟାରେ ଲଗାଯିବା
Thopa ମାଛଙ୍କ ଅଧାର—1. Bait for fish attached to
ଚାରା an angling line.
चारा ତୋର ଲଗ୍ନ ଥୋପ ସେସନ ଅନୁସ୍ତରେ ଶସସ ।
ସଧାନାଥ. ଚନ୍ଦ୍ରଭଗା ।
ଥୋବା ୨ । ଗଚ୍ଛ; ଝଂସ; ଗୁଚ୍ଛ—
ଗୁଚ୍ଛା 2. A bunch of flowers.
ବଳା କୁସୁମ ଥୋପ ଅର୍ଘ ଲୁଚଲରେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରଲୋଭନ ବସୁ—3. (figurative) A bait; a tempting thing.
ଥୁପୀ ୪ । (କଣିଆ ଶବ୍ଦ) ବାଳୁରେ ଝୁଲାଇ ପିନ୍ଧିବା ଏକପ୍ରକାର
ଝୁଣ୍ଡୀ, ଲଟକନ ଅଲଙ୍କାର—4. A sort of tassellated ornament which hangs down when worn.
ଗ୍ରାଦେ. (ହିଦ୍ଭୁମ) ଦ. (ହି. ଗ୍ରେଷ୍ଟିବନ)—ଦୁଇ ପାଖର ଅଗରେ ଭସରର ରଙ୍ଗିନ ଫୁଲ ଲଗିଥିବା ଘାଟ ଫୁଲ (ଯାହାକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶିଶୁମାନେ ଜୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧନ୍ତି)—
Tassellated tape used for tying chignons.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ୍ଣ୍	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଗ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଲୃ	ଅର୍କାଗ୍ମନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ସ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଥୋପ ଚିଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବନସି କଣ୍ଟା ଅଗରେ ଲଗିଥିବା ଥୋପକୁ ମାଛକୁ ଚିଲାଇବା—ଚାରାଗେଲାନ
Thopa gilā(le)ibā 1. To succeed in getting the fish bite the bait.
वनसोसे वझाना

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରଲୋଭନରେ ପକାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହେବା—2. (figurative) To succeed in making a person succomb to a temptation.

ଥୋପ ଗିଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ମାଛ) ବନସୀ କଣ୍ଟାରେ ଥୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଗୁଡ଼ ସହିତ ଥୋପକୁ ଖାଇବା—(ଥୋପ ଧରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚାରାଗିଲା
Thopa gilibā 1. To catch or swallow the bait (said of fishes); to have a bite at the bait.
वनसोमे वझना

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ପ୍ରଲୋଭନ ଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଭିତରେ ପଡ଼ିଯିବା—2. (figurative) To succomb to a temptation or to a bait.

ଥୋପ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବନସି କଣ୍ଟାରେ ମତ୍ସ୍ୟାଦର ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଥୋଡ଼ ଗାନ୍ଥିରେ ପକାଇବା-ବଡଶୀଫେଲା
Thopa pakā(ke)ibā 1. To throw a bait.
वनसो फेंकना

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଅଗରେ ପ୍ରଲୋଭନ ବସ୍ତୁ ରଖିବା—2. (figurative) To put a tempting thing before a person with a view to ruin him.

ଥୋପା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ତବକ) — ୧ । ସ୍ତବକ; ଗୁଚ୍ଛ—
Thopā 1. Bunch; cluster.
(ଥୋପି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥୋପା, ଥୋବା
थोप

ଯେପା ଥୋପା ଗଳ ମୁକ୍ତା ଗୁଞ୍ଜଡ ରୁତରେ । ଚନ୍ଦ୍ରାନନ. ବଳମାବତ୍ୟ ।

୨ । ପାଟଘୁଲ ଅଗରେ ଝୁଲୁଥିବା ସୂତାର ଗୋଛା; ଫୁଲ୍ଲି; ଝୁମ୍ପା—୪. A tuft of thread attached to a dressing tape; a tassel.

ହାତୁଡ଼ୀ ୩ । ପଥର ଦାଣିବାର ଲୁହା ମୁଗୁର—
मोंगरी 3. Stone mason's iron hammer.

ଟୋପା ୪ । (ସଂ. ସ୍ତୋକ) ଟୋପା; ଜଳାଦର ବନ୍ଦୁ—
टाप 4. Drop of a liquid.

ଲେଚନୁଁ ଲେଚକେଦେଲ ଟୋପା ଟୋପା ପଡ଼େ । ପ୍ରାତି. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଥୁପୀ ୫ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡର ପଛରେ ମଝି ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ଆଘାତ-
थोपा, थोपी, थापी 5. A stroke with the middle finger on the back of another's head.

ଥୋପା(ପେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମଝି ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଣ୍ଡର ପଛ ଅଡ଼େ ଆଘାତ କରିବା—(ଥୋପିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
Thopā(pe)ibā 1. To strike a person on the back of his head with one's middle finger.
ଥୁପାନ ଥୋପାନ
थपथपाना

୨ । ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ପଡ଼ିବା—
2. To fall down by drops.

ଥୋପା ଥୋପା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ଗୁଚ୍ଛ ଗୁଚ୍ଛ ହୋଇ—
Thopā thopā 1. In clusters.
(ଥୋପି ଥୋପି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥୋପାଥୋପା
बुंदबुद थक्काथक्का

୨ । ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ—
2. In drops.

ଥୋପା ଥୋପି—ଦେ. ବି—ପରସ୍ପର ମୁଣ୍ଡର ପଛ ଅଡ଼େ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—Striking each other on the back of the head with the middle fingers.
Thopā thopi
ଥୁପାଥୁପୀ
थोपाथोपी

ଥୋପା ସଜ—ଦେ. ବି. (ସମ୍ବରର ଶବ୍ଦ)—ପଥୁରଅଙ୍କର ମୁଗୁର ଓ ବଢାଣ—ଛେନୀହଥୋରୀ
Thopā saja A stone mason's hammer and chisel.
छेनीहथोरी

ଥୋପି ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ପଡ଼ିବା—
Thopi pardibā 1. To fall in drops; to trickle.

୨ । ବୋହି ପଡ଼ିବା—2. To flow down.

ଥୋପି ପଡୁଅଛ କ ଉଙ୍ଗେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱମା ସେ ରଙ୍ଗ ଓଷ୍ଠ ଅଧରେ । ଗୁଣାକାର. ସଯାତ ।

थुक गीरना ୩ । ପାଟିରୁ ପାନ ପିକ ଆଦି ବୋହି ପଡ଼ିବା—
3. To flow down from the lips (said of spittle.)

ଥୋପି ପଡୁଥାଇ ରଙ୍ଗ ଅଧର । ଭଞ୍ଜ. ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣରେଖା ।

୪ । ଗୁଚ୍ଛ ଗୁଚ୍ଛ ଫୁଲ ପତ୍ରଥିବା ପରି ମନୋହର ଦେଖାଯିବା—
4. To look beautiful like a cluster of blossoming flowers.

ଥୋପି ପଡ଼ିଲ ସେ ରଙ୍ଗେ ଉର୍ଦ୍ଧିଣୀ । ଗୋଲକ. ଉଦ୍ଭାରେଖା ।

ଥୋବଡ଼ା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ—ଥୁବୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Thobardā Thuburdā (See)
(ଥୋବଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଥୋବଣି—ଗାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ଥୋମଣି (ଦେଖ)
Thobaṇi Thomaṇi (See)

ଲେବେ ଥପଣ କ ଟେକ ଏର ଗାଇ ଥୋବଣୀଏ। ଦୂହିଁ ବର୍ଷେ । ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଥୋବଡ଼—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ବରକ୍ତ—
Thobarā 1. Very much pestered.
(ଥୋବଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଥୋବଡ଼ା
थोथरा, थुथुर

୨ । କାନ୍ତ—2. Tired; worne out; worried.

(ଯଥା—ମୁଁ କହି କହି ଥୋବଡ଼ ହୋଇ ପାରିଲିଣି, ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ମୋ କଥା ଶୁଣିଲା ନାହିଁ ।)

୩ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—3. Shameless.

୪ । ଥନ୍ଦର—4. Blunt.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଟ୍‌ରେ ଥ ପରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୋଗରେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦାଇଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ସାଙ୍ଗ ଯଥାସମ୍ଭବ ନିକଟର ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ, 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ୍' ଦେଖିବେ ।

ଥୋବଲ୍ଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡିଆ) କ୍ରି—(ଥିବା କ୍ରିୟାର ଅତୀତକାଳ ଏକ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ)—୧ । ରହିଲ୍ଲ—1. Remained. ୨ । ଥିଲ୍ଲ—2. Stayed; was.

ଥୋମଣି—ଦେ. ବ—୧ । ପଶୁମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡି ଓ ନାକର ଅଗ, ଯାହା ବାହାର ପଡ଼ିଥାଏ—1. Projecting mouth and nose of animals.

ଥୋମଣା, ଥୋମୁଣା, ଥୋମୁଣି } ଅନ୍ୟରୂପ

୨ । ପଶୁମାନଙ୍କର ଓଷ୍ଠାଗ୍ର—2. Muzzle; snout of beasts.

ଥୋବନା ୩ । ଓଷ୍ଠଦ୍ୱୟ—3. The two lips.

ଥୁଥନା, ଥୁଥନୀ, ଥୋମନୀ ବାନ୍ତୁ ଥୋମଣିରେ ଖୋଳ ରୂପି ଭଗ ।

କୃଷ୍ଣଦିହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।

ଥୋରପାର—ଦେ. ବ—ଥୋଡ଼ ପାହାର (ଦେଖ)

Thorapāra Thorda pāhāra (See)

କଳ୍ପଦ୍ରୁ, ମଉଡ଼ଘୋଷି ଘନଘଣ୍ଟାକୃତ ଗ୍ରାସେ ଥୋରପାର ଝୋଳ ।

ଗୁଥାନାଥ, ମହାସାନ୍ଧା ।

ଥୋର ହସ୍ତ—ଦେ. ବ—୧ । ଥୋଡ଼ ପାହାର (ଦେଖ)

Thora hasta 1. Thorda pāhāra (See)

ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ କୁମ୍ଭେ ମୋର ଉର
ଭାଇଲେ ଥୋର ହସ୍ତେ ଧର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ମଣ୍ଡପର ମଥାନ ମଝିରୁ ଭଲକୁ ଲମ୍ବିଥିବା କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ ବା ଚଉପଡ଼—2. A long piece of wood hanging down from the centre of the roof of a thatched block house; a gargayle hanging down the roof of a thatched blockhouse.

ଥୋର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ—ଥୋଡ଼ (ଦେଖ)

Thori (etc) Thordi (See)

ଥୋରିଆ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ—ଥୋଡ଼ିଆ (ଦେଖ)

Thoriā Thordiā (See)

ଥୋଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଲୁପୁର) ବ—ଗୁଚ୍ଛ; ଘେନ୍ଟା—

Tholā Cluster.

(ଯଥା—ଆମ୍ବ ଥୋଲା ।)

ଥୋଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—ଥୋଲା (ଦେଖ)

Tholā Tholā (See)

ଥକା

ଥୋଲ୍ଲ ଥୋଲ୍ଲ—ଦେ. ଅ—ଘେନ୍ଟା ଘେନ୍ଟା—

Tholā tholā In clusters.

ଥକାଥକା

ଥୋଲି—ଦେ. ବ—ଛୋଟ ଘେନ୍ଟା—

Tholi Small cluster; bunch.

ଥୋଲି ବାଇଗଣ—ଦେ. ବ—ଘେଣ୍ଡି ବାଇଗଣ; ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ

Tholi bāigana ବାଇଗଣ, ଯେଉଁ ବାଇଗଣ ଗଛରେ ଘେନ୍ଟା

ଥକ୍କା ବଇଗନ, ସତପୁତିଆ ବୈଗନ ଘେନ୍ଟା ହୋଇ ଫଳେ—

A kind of egg-fruit which grows in clusters.

ଥ୍ନା—ଦେ. ବ. (କଟକୀୟା ସାଙ୍କେତିକ)—ଥାନା—

Thnā Abbreriation for Thānā.

(ଥାଃ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ ୩ୟ ଖଣ୍ଡର ପରିଶିଷ୍ଟ ।

ଛଟା ଅକ୍ଷରର ନମୁନା ।

(ଛଟା ବା କରଣୀ ଅକ୍ଷର ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)

ଛଟା ବା କରଣୀ ଅକ୍ଷର— ଆ ଇ ଈ ଉ ଊ ଋ ୠ ଏ ଐ ଓ

ସାଧାରଣ ଅକ୍ଷର— ଆ ଇକାର କି ଈକାର କୀ ଉକାର କୁ ଊକାର କୂ ଋକାର କୃ ୠକାର କୄ ଏକାର କେ ଐକାର କୈ ଓକାର କୋ

ଛଟା ବା କରଣୀ ଅକ୍ଷର— ଔ କ କ୍ଷ ଖ ଗ ଘ ଙ ଚ ଛ ଜ

ସାଧାରଣ ଅକ୍ଷର— କୌ କ୍‌କ କ୍ଷ କ୍‌ଖ ଗ ଘ ଙ ଚ ଛ ଜ

ଛଟା ବା କରଣୀ ଅକ୍ଷର— ଝ ଞ ଟ ଠ ଡ ଢ ଣ ତ ଥ ଦ

ସାଧାରଣ ଅକ୍ଷର— ଝ ଞ ଟ ଠ ଡ ଢ ଣ ତ ଥ ଦ

ଛଟା ବା କରଣୀ ଅକ୍ଷର— ଧ ନ ପ ଫ ବ ଭ ମ ଯ ର ଲ

ସାଧାରଣ ଅକ୍ଷର— ଧ ନ ପ ଫ ବ ଭ ମ ଯ ର ଲ

ଛଟା ବା କରଣୀ ଅକ୍ଷର— ଳ ଵ ଶ ଷ ସ ହ ଜ୍ଞ ଡ଼ ଢ଼ ୟ

ସାଧାରଣ ଅକ୍ଷର— ଳ ଵ ଶ ଷ ସ ହ ଜ୍ଞ ଡ଼ ଢ଼ ୟ

Printed by V. Kar, The Utakal Sahitya Press, Cuttack.

Digitized by srujanika@gmail.com